BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XLIX
H
72
NAPOLI

L
H
45.

L.
H
69.

~~XX A 34~~

Joseph Filosi sculp.

ACTA SANCTORUM AUGUSTI,

Ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium Monumentis, ſervata primigenia veterum Scriptorum phraſi,

COLLECTA, DIGESTA,

Commentariiſque & Obſervationibus illuſtrata

A Joanne Bapt. Sollerio, Joanne Pinio, Guilielmo Cupero, Petro Boſchio P. M.,

E Societate JESU Presbyteris Theologis.

TOMUS III.

Quo dies decimus tertius, decimus quartus, decimus quintus, decimus ſextus, decimus ſeptimus, decimus octavus & decimus nonus continentur.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

NAPOLI

VENETIIS, MDCCLII.

Apud { Jo: Baptistam Albrizzi Hieron. Fil. et Sebastianum Coleti.

CUM VENETI SENATUS PRIVILEGIO.

SERENISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO III

LOTHARINGIÆ ET BARRI,

MAGNOQUE HETRURIÆ DUCI,

REGI

HIEROSOLYMÆ, MARCHISIO,

DUCI

CALABRIÆ, GELDRIÆ, MONTIS-FERRATI,
IN SILESIA TESCHENÆ;

PRINCIPI

CAROLOPOLIS, MARCHIONI MUSSIPONTI
ET NOMENEI,

COMITI

PROVINCIÆ, VALDEMONTIS, ALBIMONTIS, ZUTPHANIÆ,
SARWERDENÆ, SALMÆ, FALKENSTENEI &c.

NEC NON

MARIÆ TERESIÆ

REGIÆ PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ,
ET SERENISSIMÆ

ARCHIDUCI,

DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, LUXEMBURGI, LIMBURGI,
GELDRIÆ, STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ:
COMITI FLANDRIÆ, NAMURCI, TYROLIS,
GORITIÆ &c.

LECTISSIMIS CONJUGIBUS.

COnceſſo nobis jam inde ab annis omnino ſeptem ſupra quadraginta ſummo honore, Tomos Operis noſtri ſedecim, qui interea temporis in lucem prodierunt, dedicandi Auguſtiſſimæ Domui Auſtriacæ, munificentiſſimæ ſtudiorum noſtrorum Fautrici; Tomus hic ſeptimus decimus, qui eſt tertius menſis Auguſti, in conſpectum Veſtrum, SERENISSIMI AC REGII PRINCIPES, ET MAGNI DUCES HETRURIÆ, venire geſtit, viamque affectat ad Vos, ut ea, qua par eſt, ſubmiſſione ſe proſternat ad Regios Veſtros pedes, firma ſpe fretus, ſe a Vobis admiſſum iri eadem cum animi benevolentia, ac favoris ſignificatione, quibus Tomi antecedentes ab Auguſtiſſimis Imperatoribus, ac lectiſſimis Eorum Conjugibus, nec non a Sereniſſimis Auſtriacæ Familiæ Archiducibus olim admiſſi ſunt. Et vero lætandum nobis jure merito eſſe cenſemus, talem nobis ma-

terſam in hoc Tomo ſubminiſtrari, ut, quæ ejuſdem occaſione de Vobis hic dicentur, non longe quæſita, ſed quaſi ſua ſponte nobis oblata eſſe videantur.

Ac Tibi quidem, SERENISSIME, AC REGIE PRINCEPS, occurret in hoc Tomo S. Zuentiboldus, Lotharingiæ Tuæ Rex, Arnulphi, Germaniæ & Lotharingiæ regis, filius, qui jam inde a ſeculo nono floruit. Occurrent ejuſdem ſancti Lotharingiæ Regis filiæ Sereniſſimæ omnino tres, Benedicta, Cæcilia & Relindis, omnes ſanctitatis laude inſignes. Occurrent denique S. Calminius, Aquitaniæ Dux, ac S. Ludovicus, epiſcopus Toloſanus, Caroli II Siciliæ regis, e regali Francorum genere, ac Mariæ, Hungariæ regis filiæ, nobiliſſimum germen.

Nec Tibi, SERENISSIMA AC REGIA PRINCEPS, deſunt in hoc Tomo illuſtres feminei ſexus heroides, quæ probatiſſimæ vitæ exempla, non ſecus ac totidem lucidiſſima rutilantis ſolis lumina, quaquaverſum diffundentes, regalem ſuam dignitatem cum eximia virtute; ſexum muliebrem cum maſculo pectore; aulæ ſplendorem cum egregia animi modeſtia copulatunt, atque adeo digniſſimæ, ut cæleſtis regiæ faſtis jure meritiſſimo adſcriberentur. Nam Radegundem Thuringicam, Clotarii regis conjugem; Gertrudem, S. Eliſaberhæ Thuringicæ filiam; Helenam denique imperatricem, Magni Conſtantini matrem, ac ſanctiſſimæ crucis, in qua Salus mundi pependit, inventricem inclytiſsimam, hic noſter Tomus repræſentat. In horum itaque præclariſsimis utriuſque ſexus Sanctorum Principum exemplis non pauca SERENITATIBUS VESTRIS REGIIS ſeſe offerent, quæ aſsidue Vobis ante oculos ponere, quæque partim imitari, partim admirari poſſitis. Hinc vero quantus ad Vos accedet religioſæ erga Deum pietatis ardor, quanta virtutum copia, quantum donorum natutæ ac gratiæ, quæ cumulatiſsime in Vos congeſsit Dominus, incrementum!

Et ad ſingularia quidem ornamenta Tua quod attinet, SERENISSIME AC REGIE PRINCEPS, non revocabimus hoc loco in memoriam antiquiſſima juxta ac illuſtriſſima familiæ Tuæ decora; non Domus, a tot elapſis jam ſeculis ſumma cum gloria refulgentis, & quodammodo perennantis, ſplendorem; non Martiales Majorum Tuorum animos; non vites, non militiæ præmia, non triumphos; non tot tantaque cognationum affinitatumque lumina: non denique tot connubia, immortali poſteritatis intuitu digniſſima, cum primariis utique, & quas Europa univerſa auguſtiſsimas ſuſpexit, perſonis, imperatoribus, regibus ac principibus contracta: illa quippe omnia & ſingula ſi ex antiquiſsimis Tuis Faſtis altius repetere voluſſemus, infiniti ſimus. De his itaque tacebimus, de Te loquemur. Et vero, ut referamus ſine adulatione & fuco, quæ omnium oculis patent, nonne uberrimam materiam de Te loquendi Tu ipſe, non nobis dumtaxat, ſed Orbi etiam univerſo præbuiſti facto illo Tuo plane Regio & vere heroico, quando non ita pridem luctuoſiſsimæ Europæ pacem, bonorum quidem paſsim omnium ardentiſsimis votis deſideratam, ſed vix tamen ſpetabilem redonaſti? Proh memorabilem, & æternis Faſtis ſignandum diem, quo unice intentus publico bono, Tuo poſtpoſuiſti omnia, quæ Tibi longe erant cariſsima, ſubditos, dominia, ſtatus, urbes, regiones, ut exoptatam reduceres concordiam! Reduxiſti enimvero, reduxiſti; & ita reduxiſti, ut magis Tibi glorioſe, magis tempori opportune, magis

gis bono publico commode reducere non potueris. Quid enim? Ardebant belli face Germania, Italia, Polonia; & Polonia quidem intestinis ac omnino tragicis dissensionum incendiis miserandum in modum ad intima usque viscera depascebatur: nec ulla affulgebat spes, tot tantasque, & tam intricatas Principum Christianorum lites componendi; composuisti Tu solus, SERENISSIME AC REGIE PRINCEPS. Tu bellatorum dissidentium animos pacifico & amico fœdere conciliasti. Tu pro funesta mortis longe lateque grassantis cupresso pacifernum olivæ ramum revexisti. Tu, tamquam pacis Angelus a divina providentia datus, afflictam Europam, ac nisi per Te stetisset, magis magisque in dies affligendam, lætissima rerum facie recreasti, similis in hac re Constantino Magno imperatori: nam sicut hic ex imperatoribus, qui eum præcesserant, primus Catholicam Ecclesiam tranquilla pace beavit; sic TUA REGIA SERENITAS magnæ ecclesiæ Occidentalis parti eam restituit; in hoc tamen illi dissimilis, quod, quam invictissimus ille Princeps armis & sanguine dedit concordiam, Tu sine cæde & sanguine eam reddideris, solo & unico Tuo usus consensu, ut Europam pene universam pacificares. Atque hæc quidem hactenus de præclarissimo Tuo facto, quo Europæ Pacificator esse voluisti. Nunc autem aliud nobis in promptu est, idque omnino recens, quo piissimum ac religiosissimum Principem Te comprobasti erga augustissimum, & ne vel ab ipsis quidem Angelis digne sanctis adorandum Sacramentum altaris, verum Te ac sincerum exhibens imitatorem piissimæ Domus Habsburgico-Austriacæ, cui hereditaria, & innata quodammodo est religiosissima illa, & numquam satis laudanda veneratio erga latentem sub speciebus Eucharisticis Deum. Quænam in hoc profundissimæ ac tenerrimæ venerationis genere specimina ediderint Rudolphus primus Habsburgensis Comes, ac dein Imperator, aliique ex eodem Habsburgico-Austriaco sanguine Principes, pluribus enarrare supersedemus. Horum Te præclarissima, PRINCEPS RELIGIOSISSIME, exempla renovasse Polonii, primaria totius Hungariæ Austriacæ urbe, una cum Serenissimo Carolo, Tuo germano Fratre, recentissime ad nos detulit publica & applaudens fama. Pro quo religiosissimæ pietatis exemplo quanta Vos manent divinæ munificentiæ præmia, quanta cælestium bonorum affluentia!

At nunc redimus ad Te, SERENISSIMA ARCHIDUX. Quam raris in tenella etiam ætate fueris prædita naturæ ac gratiæ ornamentis, memoriæ videlicet tenacitate, ingenii perspicacia, mentis penetratione, linguæ Latinæ intelligentia supra sexum, supra modum, supra ætatem, non est hic dicendi locus; fuit alias, quando Tomus sextus nostri mensis Julii, Serenissimo Tuo nomini dedicatus, lucem publicam vidit. Fuit, inquam, ibidem etiam locus prædicandi singulares virtutes Tuas, tunc quidem temporis præmaturas; verum, interjecto jam octo annorum curriculo, adeo solide radicatas, ut plurium aliarum accessione accreverint, & assidua exercitatione roboratæ, usuque quotidiano perfectæ, vincant summam exspectationem illam, quam vel tunc de Te concitasti Parentibus Tuis Augustissimis, aulæque Viennensi universæ; ita ut tam felix pariter ac mirabile tenellæ ætatis, dicamus auroræ surgentis, crepusculum, quasi lux splendens processerit & creverit usque ad perfectam diem; iisque jam rutiles prærogativis, ut virtutum excellentia, amoreque in Deum ac Deiparam Virginem, nec non Austriaca ac ve-

re

re Paterna in ſanctiſsimam Euchariſtiam venetatione, operibus miſericordiæ, orandi aſsiduitate, morum compoſitione ac gravirate, amabili affabilitatis ornamento temperata, illuſtriſsimarum totius Europæ matronarum, magnarumque Principum exemplar, ac perfectiſsimam imaginem reputare Te quilibet poſsit ac debeat.

Jam vero ut, quæ in Vobis cœpit, SERENISSIMI AC REGII CONJUGES, MAGNIQUE DUCES HETRURIÆ, in Vobis etiam mea deſinat oratio; reliquum eſt, ut Vobis etiam atque etiam ſummo cum animi affectu gratulemur, florentiſsimum Ducatum illum, cujus poſſeſsio nuper ad Vos delata eſt, ad alia Veſtra ſplendidiſſima decora proſpere ac feliciter acceſsiſſe; Deum & Sanctos ejus impenſiſsime rogaturi, ut Vobis obtingat longum ac fauſtum regimen, numeroſa item liberorum ac Poſterorum ſeries, præſertim maſcula; quæ præclariſsimam Veſtram Domum Lotharingico-Auſtriacam multis triumphis illuſtret, Imperium Romanum protegat, gentes, quæ ſu ſua feritate confidunt, conterat: donec evulſis funditus Portæ Othomannicæ cardinibus, lauto redimita, curruque triumphali ſublimis, Conſtantinopolim invecta, Imperio Occidentali Orientale adjungat, nullis poſthac hoſtium machinis aut conatibus ab illo avellendum. Ita vovent

SERENITATUM VESTRARUM REGIARUM

Devotiſſimi Clientes
JOANNES BAPTISTA SOLLERIUS
JOANNES PINIUS
GUILIELMUS CUPERUS
SOCIETATIS JESU.

SYNOPSIS
TOMI TERTII
DE ACTIS SANCTORUM
AUGUSTI.

TErtius hic menſis Auguſti Tomus, a principio Operis noſtri trigeſimus quintus, Sanctorum numero, quam Actorum copia locupletior eſt; qui utpote diem XXIX prædicti menſis, & ſex alios proxime ſequentes complexus, continet Cælites, quorum nomina in titulis exprimuntur, ſexaginta ſex ſupra centum, præter alios plures anonymos. Ex antiquo autem fœdere occurrit *Michæas* ſenior propheta, cum ſynonymo junlore alicubi confuſus. Geſta ejus ac vaticinia explanantur. De allis priuſquam agamus, monitum denuo volumus lectorem, conſuetam hic ſervatum iri a nobis partitionem in variorum ſtatuum ordinem, *Eccleſiaſticum* videlicet, *Monaſticum*, & *Secularem*, quarta ſeu poſtrema ſerie femineo ſexui relicta.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Caſſiani epiſcopi & martyris Tudertini Acta non habent, unde merito placere poſſint. De *Calliſto*, apud eoſdem antiſtite, ac martyre pauciſſima exſtant. *Landulfus* ſeu *Landulfus*, Ebroicenſis in Gallia præſul, notus eſt præſertim ex hiſtoria inventionis S. Taurini. Apameenſi in Syria cathedræ præfuit *Marcellus* M. In Valle Gardumt apud Tyrolenſes colitur potiſſimum *Felix* præſul & martyr, patratis miraculis Thaumaturgi nomen promeritus. His accedit *Albertus*, epiſcopus primum urbis Placentinæ, deinde Ferrarienſis, utrobique laudabilis. Ad Afros pertinet *Alypius*, præſul Tagaſtenſis, Auguſtini diſcipulus, magnum certe laudis ornamentum adeptus, quia ab eodem magno viro laudarus. *Maccarthennus* Clochorenſem in Hibernia cathedram rexit.

Altfrido antiſtiti Hildeſemienſi in Saxonia inferiore aſſerimus nunc verum cultum, nobis antea dubium. Dolendum, ram præclari Viri Vitam vel litteris mandatam fuiſſe numquam, vel ad noſtram ſaltem notitiam non perveniſſe. Prodeat nunc *Arnulfus* noſter, præſul Sueſſionenſis, immortale Flandriæ decus, tum quia in illa natus; tum quia poſt exſtincta Flandrorum cruenta odia, ibidem obiit prodigiis, clariſſimus. *Theodorus* ſeu *Theodulus*, Octodorenſis ſeu Sedunenſis epiſcopus in Valleſia apud Helvetos etiam datur, ac proponitur intricata difficultas circa ejus ætatem & perſonam.

Alia loca alios ſuggerunt præſules bene multos: *Simplicianum*, SS. Ambroſii & Auguſtini teſtimonio celebrem, Mediolanum in Inſubria; *Noſtrianum* Neapolis in Campania Italiæ; *Aregium* vel *Aridium* Deceſia in territorio Nivernenſi; *Eleutherium* Autiſſiodorenſem, nec non *Theodolum* Sedunenſem Gallia, qui forte non differt a Valleſiano; *Anaſtaſium* item Interamnenſem Umbria, a ſynonymo diſcernendum; *Joannem* Mons Maranus in regno Neapolitano; *Firminum* Metæ, a Phronimo eiuſdem ſedis epiſcopo diverſum; *Joannem* & *Gregorium* parriarchas Conſtantinopolis; *Degam* ſeu *Dagaum Maccayril* Hibernia; *Guenninum* Venetenſis urbs in Gallia; *Rainaldum* Ravenna; *Magnum* M. Italia. Multa vero tædia, ut id obiter hoc loco addam, devoranda fuere, ob implexas difficultates circa diſtinctionem variorum Sanctorum, qui & eodem die, & ſub eodem *Magni* nomine colnntur. Præter hos epiſcopos, *Marinum* dant Beſaluenſe monaſterium in Catalonia; Aretium in Tuſcia *Satyrum*; *Mocteum* ſeu *Mocheum*, Lugmadum in dicta Hibernia; *Elaphium* Catalaunum in Campania Galliæ; *Magnum* Avenio. *Ludovicus*, Toloſanus epiſcopus, Ordinis FF. Minorum, regiæ coronæ deſpicientia, alliſque virtutibus, ac miraculis ſpectariſſimus; morti quidem ætate præcox, ſed meritis cælo maturus. Acta hujus Sancti operoſe apud nos illuſtrata ſunt.

Ordinis eccleſiaſtici inferioris ſunt *Euſebius* presbyter Romæ; *Arduinus* ſacerdos Arimini in Italia; an monachus Benedictinus? *Tharſicius* acolythus, ac *Titus* diaconus, martyres Romæ; *Myron* Cyzici in Myſia minore; Jeron in Hollandia, ambo presbyteri ac martyres; *Projectitius* diaconus & M. apud Bergomenſes; *Joannes* & *Criſpus* presbyteri Romani ſorte etiam martyres.

EX STATU MONASTICO.

Junianus abbas, monaſterii Mariacenſis fundator, floruit in Pictavienſi Galliæ provincia: de cujus cultu & Actis tractatur. Inclytum ſibi in Oriente nomen peperit invictiſſimus fidei pugil, re & nomine *Maximus*, abbas Chryſopolitanus: de cujus concertationibus cum Monotheliris, exſiliis, heroica conſtantia, ac barbaro ſupplicio diffuſe agitur. Commilitones habuit inſignes *Anaſtaſium* monachum, ac alium *Anaſtaſium*

ſtaſium apocriſiarium Romanum. *Wigbertus* monachorum præfectus, S. Bonifacii probabilius diſcipulus, non magiſter, fulſit in Germania; *Frambaldus* abbas, apud Silvanectenſes in Gallia; *Ludolfus* & *Druthmarus* abbates Corbeienſes in Weſtfalia. Quatuor etiam a nobis dantur anachoretæ, videlicet *Arſacius* ſeu *Urſacius*, a Sozomeno laudatus; *Cheremon* item, ac *Laurentius*, nec non *Petrus Gualdenſis*, qui fuit Tertii Ordinis S. Franciſci. Fama notiſſimus eſt *Hyacinthus*, ex Ordine FF. Prædicatorum, qui ex nobili ſtirpe Odrowvaziorum vel Odrovonſiorum oriundus, innumerabili pene prodigiorum multitudine clariſſimus emicat. *S. Rochum* vel nominaſſe, ſatis laudaſſe eſt: qui Tertio Ordini S. Franciſci haud accenſendus. An autem in concilio Conſtantienſi propter depulſam peſtem canonizatus fuerit, inquiritur. Utinam majores pretii Vita celebratiſſimo Viro obtigiſſet! Hanc tamen cumulatiſſima publicæ venerationis decora abunde videntur compenſare ex præſentiſſimo ejus patrocinio contra morbum contagioſum, ſodalitiis piis, ac lipſanis ſacris &c.

Liberati abbatis cum ſociis Carthagine in Africa pro fide interempti Acta conſcripſit Victor Vitenſis, non vero Uticenſis. *Amorem* vel *Amatorem*, primum abbatem Amorbacenſem in Franconia, ne cum alio imperite confundas. Habes præterea *Eliam* juniorem monachum in Aulinis ſeu Salinis in Calabria. Laudem meretur Vita ejus. *Nicolai* eremitæ in Sicilia cultus probatur. *Badulphus* abbas Athanacenſis in Gallia parum materiæ ſuggerit. *Marianus* eremita in Gallia prædicatur a Gregorio Turonenſi. Alter ibidem ſolitarius ac presbyter *Donatus*; nec non *Mandrianus* ac *Flavianus* martyres. *Bertulfi* abbatis Bobienſis in Liguria Vita placet.

EX STATU SECULARI.

Hippolytus M. Romæ, & alii inclaruere. Tres ſynonymos in unum conflatos a Prudentio non fuiſſe, nobis apparet probabilius. *Caſſianus*, apud Forum Syllæ in Italia antiquo cultu honoratus, novo martyrii genere e medio ſublatus eſt. E pluribus aliis in hoc Tomo Martyribus celebriores ſunt *Urſicinus* vel *Urſicius* miles; *Pugiles Hydruntini*, e fide digniſſimis monumentis ſedulo elaborati; *Diomedes* medicus, probabilius ab alio diverſus; *Vannes*, qui in Perſia paſſus, ſed vix antea notus, nova a nobis luce donatur; *Ambroſius* centurio Ferentini in Campania Italiæ; *Balſemius* in Gallia; *Strato*, *Philippus* & *Eutychianus* Nicomediæ. Quibus adjunge *Paulum* cum *Juliana* ſorore; *Stratonicum*, *Quadratum*, & *Acacium*; *Florum* ac *Laurum*, *Proculum* & *Maximum*, *Agapitum*, *Julium* ſenatorem; *Magnum*, *Andream* tribunum; *Timotheum*, *Theclam*, & *Agapium*, *Clintancum* regem in Anglia. Illuſtri *Mamanti* vel *Mammeti* M. aptata perperam ſunt Acta apocrypha. Præter hoſce Chriſti Athletas ſuperſunt duo Confeſſores, alter quidem *Zuentiboldus* Lotharingiæ rex, cujus publica ſtabilitur veneratio; alter vero *Calmineus*, Aquitaniæ Dux.

EX SEXU FEMINEO.

Concordia, Hippolyti nutrix & M. Romæ eſt memorabilis. De *Centolla* & *Helena* martyrio in Hiſpania certius conſtat, quam de loco. Inter mulieres ſanctimonia inſignes eminent *Athanaſia* vidua ac hegumena in Ægina inſula; *Serena* Romæ, uxor Diocletiani perperam credita; *Benedicta* & *Cæcilia* virgines & abbatiſſæ Suſtereni in agro Juliacenſi: quibus additur *Relindis* recluſa. Obſcura omnino ſunt geſta *Creſcentiæ* virginis, apud Pariſienſes ſepultæ; de qua tamen meminit Gregorius Turonenſis. Publica quoque veneratio debetur *Radegundi* vel *Radianæ* virgini & ancillæ in caſtro Wellenburgico Sueviæ apud Auguſtam Vindelicorum.

Superſunt aliæ quatuor, quales quantæque feminæ! *Radegundis* nimirum regina, quæ conjugium Clotarii regis cum profeſſione monaſtica apud Pictavienſes in Gallia mirabili modo commutavit, ſudantibus ſcriptoribus, ut ex implexiſſimo iſto nodo ſe expediant. Altera eſt *Gertrudis*, S. Eliſabethæ Thuringicæ filia, quæ Ordinem Præmonſtratenſem amplexa, deinde parthenonis Aldenbergenſis in Germania moderatrix fuit. Plura de ea dici debuiſſent; ſed Acta ejus quæſita quidem diligenter, ſed hactenus reperta non ſunt. *Helena* imperatrix, magni Conſtantini mater, partem bene magnam hujus Tomi implet. Famoſiſſima inter alias eſt controverſia de natali ejus loco. Videtur autem, ſpectata antiquitate, probabilius hic fuiſſe apud Drepanenſes in Bithynia; non vero apud Anglos vel Trevitenſes, quorum tamen rationes ſatis mature expendere conati ſumus. Porro documenta varia eruere opus fuit ad ſupplendas Sanctæ Vitas fabuloſas. Sacra ipſius lipſana apud cœnobitas Altivillarenſes prope Remos miraculis inclytiſſima; quæ etiam potiſſimam illuſtrandæ gloriæ ejus poſthumæ materiem ſubminiſtrarunt. *Clara* de Cruce, ſeu de Monte-Falcone, inſtituti Auguſtiniani, novum atque inuſitatum orbis prodigium, propter Dominicæ paſſionis inſtrumenta miro prorſus modo in ejus corpore efformata.

Tomo huic præmittitur elogium ſocii noſtri Patris Petri Boſchii piæ memoriæ, de Opere noſtro optime meriti, ac longiore vita digniſſimi.

P. PETRUS BOSCHIUS S. I.

OBIIT XIV NOVEMBRIS, ANNO MDCCXXXVI, ÆTATIS L.

Ut nimis assidue tensus citò frangitur arcus,
Sic studio est fractus Boschius assiduo.

Digitized by Google

ELOGIUM

REVERENDI PATRIS

PETRI BOSCHII

HAGIOGRAPHI SOCIETATIS JESU, TOY MAKAPITOY,

Auctore P. Petro Dolmans ejusdem Societatis presbytero.

P. Boschii natales, adolescentia, ingressus in Societatem.

CUm lectoris interſit, ut, cujus libros evolvir, rerum ab eo geſtarum ſeriem norit, habeatque teſtimonium eruditionis ac probitatis ejus; congruum eſt, ut epitome quædam detur de vitæ ratione P. Petri Boſchii, cujus lucubrationes plurimorum jam teruntur manibus, terenturque deinceps. Cui rei dum operam do, illud cavebo imprimis, ne quid afferam, quod certum exploratumque non ſit. Dein, quæ novi, non afferam omnia, ſed ſelecta, ne, ut ſæpe fit, ipſa prolixitas animum a lectione avocet. Igitur Bruxella, gubernatorum Belgii Auſtriaci ſedes, virorumque principum deliciæ, P. Petrum Boſchium mundo dedit anno æræ vulgaris MDCLXXXVI, die XIX Octobris. Parentibus, quos honeſtos pioſque nactus fuerat, morte ſublatis, educandum puerum ſuſcepit patruus, litteriſque humanioribus imbuendum ad Bruxellenſe Societatis Jeſu gymnaſium miſit anno MDCXCVIII. Singularem in ſtudiis profectum vel anteceſſit, vel comitata eſt par pietas; qua excitatus ſolebat ſe lecto circa horam quintam proripere, hieme quamvis aſpera, ut in templo ſacerdoti inſerviret, ad aras operanti. Anno MDCCV, die XXV Septembris Soc. Jeſu tironibus Mechliniæ adſcriptus, per biennium religioſæ vitæ fundamenta poſuit, virtutibus ſolidis undique monitiſſima: ut ſatis ea demonſtrant, quæ tunc temporis animo concepit, ſenſa ſpiritualia, digeſſitque, memoriæ juvandæ cauſa, in libellum, qui poſt ipſius obitum in manus meas incidit.

profectus in virtutibus.

a Speciminis loco ſit illud, quod ſibi in præparationis meditationis quotidianæ præſcripſit ſervandum. *Habe*, inquit, *tibi ante oculos hunc ſcopum inſtituti Societatis, in quem in meditationibus collimes. Homines mundo crucifixos, & quibus ipſe mundus crucifixus eſt, vitæ noſtræ ratio nos eſſe poſtulat: homines, inquam, novos, qui ſuis ſe affectibus exuerint, ut Chriſtum crucifixum induerent; qui, ut Paulus, in laboribus, in vigiliis, in caſtitate, in fiducia, in longanimitate, in ſuavitate, in Spiritu ſancto, in charitate, in verbo veritatis & Dei miniſtros exhibeant, & per arma juſtitiæ a dextris & ſiniſtris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, per proſpera denique & adverſa magnis itineribus ad cæleſtem patriam & ipſi pergant, & alios etiam, qua ope & ſtudio poſſint, compellant.*

ſtudium philoſophiæ, ac ſelecti animarum.

3 Votis religioſis anno MDCCVII Deo nuncupatis, miſſus eſt ad Antverpienſe collegium, philoſophiæ placitis imbuendus; idque progreſſu tam proſpero, ut annis proxime ſequentibus dare ſit juſſus vicibus iteratis ſcientiæ ſpecimen in publica diſputatione. Tempore eodem pueri commiſſi ſunt curæ P. Boſchii, qui ſacellum nauarum, ut vocant, principiis fidei imbuendi, frequentabant; quos quanto ſtudio, quanta dexteritate erudierit, narrant etiamnum hodie virgines Deo ſacræ, quæ catechiſmis intereſſe ſolent Antverpiæ, tum ut pueros compeſcant, tum ut iterato ea inculcent, quæ ipſos catechiſta docuit. Proceſſurus ad ſacellum colligebat juventutem obviam, ſecumque ducebat verbis blandis & tenellæ ætati accommodatis. Quod ſi tumultuantes, ut fit, in æde ſacra offenderet, ea erat verborum vis, ea efficacia, ut murmur maximum cum religioſo mox ſilentio permutaretur. Præmiolis quidem plurimum excitabat parvulos, at magis paterno in quemlibet affectu, qui in verbis lucebat & opere: unde impetrabat facillime, ut inſtitutiones ſacras preceſque, etiam prolixas, prompte diligenterque mandarent memoriæ. Cum vel virtutis exercitium inculcabat, vel vitii fugam, tanta erat tamque potens in eo ſpiritus vis, & perſuaſio veritatis, ut ignem quoque ſacrum animo conciperent natu majores, qui frequentes confluebant, illectl piis catechiſtæ monitis. Inchoatus bene fervor nullum in ætate reliqua paſſus eſt detrimentum. Hujus rei teſtes habeo monitales pleraſque cujuſdam in hac urbe Antverpienſi parthenonis: in quarum ſacello cum jam hagiographus Chriſtianæ fidei rudimenta explicaret puellis, quæ ipſis cohabitant, ut piis honeſtiſque moribus inſtituantur; in deliciis habebant Religioſæ virgines, doctrinam P. Boſchii audire attente, ſuoque

A que ſinu recondere. Denique catechiſmo ipſius quicumque interfuerunt aliquando, id unanimiter confiemant, neminem futurum poſthac, a quo majorem liceat adultis, majorem pueris fructum ſpecare. Apoſtolicos Viri labores vidit, atque uberrimos etiam ex iis fructus hauſit hic Antverpiæ ſacellum S. Rochi, quod ad domum expoſitorum ſeu inventitiorum infantium, & ad domum ſatuam ſpectat: in illo quippe ſacello Boſchius, tunc etiam hagiographus, per annos circiter duodecim ſtudio indefeſſo Chriſtianæ doctrinæ rudimenta pueris ac puellis inculcavit, eorumdem etiam confeſſiones de peccatis excipere conſuetus ſtatis anni temporibus; nec repellebat eos, quibus mens & ratio erat imbecillis, quando juvare illos poterat.

4 Ceterum qui ſtudiis plurimum, multum proximo juvando ſe impendebat, mi- *& proprie*
B nime ſalutis propriæ vixit immemor. Declarat id codicillus, quem ipſius tum manu exaratum habeo: incipit ab annotatione; quam obſervandam merito notet Societatis noſtræ homo quilibet. *Notæ* inquit, *hæ regulæ poſſunt obligare nos ſub peccato jure naturæ, quo homines Societatis tenentur ad modeſtiam, maturitatem & ædificationem: nempe ex Summario ſexta, octava, decima*, plurefque aliæ, quas deſignat: *ex communibus decima tertia, decima nona, vigeſima*; quibus annumerantur reliquæ multæ, *& aliæ ſimiles. Nota, quod ſub peccato non poſſint obligare, ut præciſe regulæ ſunt, ſed ut ad finem Societatis omnino neceſſariæ.* Innumera ibidem occurrunt alia, quibus ſe ad regularum cuſtodiam, aliarumque virtutum ſtudium excitat. Sed iis, brevitatis gratia, omiſſis, pauca offero, ex quibus colligas, quanta vitæ innocentia noſter P. Boſchius vixerit cum in
C ſeculo tum in Societate. Multus, dum in ea vixit, erat in defectuum ſuorum conſideratione, ſe ipſum inſpiciens ac deſpiciens.

5 Cum ſecundo die exercitiorum ſpiri- *vitæ integritas*
tualium apud ſe ipſe expendiſſet, quis ſibi animi motus dominaretur præ ceteris, examen ita concluſit: *Notavi in me prædominari immodeſtiam in riſu, ex qua oritur aliqua mentis diſſolutio. 2°. Prædominatur in me aliqua negligentia in examine particulari.* Ex quibus apparet, & quantum integritatem amaverit mentis, qui ad maculas tam parvas attendit, & quam vitam duxerit innocuam, in quo, qui dominabantur motus, ſua ſunt natura leviſſimi. Hoc ipſum evidentius docent, quæ, mortis incertitudinem meditatus, notavit. Cum a ſe ipſe quæſiiſſet, num mori paratus foret, *Paululum*, inquit, *hæſitabam ob omnes imperfectiones, ac maxime ob immodeſtiam & effu-* D
ſionem in nugas & riſum. En, quid maxime pupugerit innocentis vitæ animam, *immodeſtia, verbum jocoſum, riſus immoderatus.* Præterea, quos admiſit defectus, fere ex animi ſubreptione profectos, ex iis opinari licet, quæ in ephemerides retulit, cum *peccati venialis* turpitudinem ponderaſſet: *Hoc ſolum nomen* PECCATUM, inquit, *ita horreo, ita execror, ut vix majorem averſionem per diſcurſus acquirere poſſim.* Qui tantopere a peccato quolibet abhorret, quam raro in idem prolabitur cum animi propoſito deliberato.

6 Mentis munditia eadem elucet in com- *maxima ratio horrendi Hallensis Deiparæ expeditæ.*
mentariolo, quem Hallis Deiparæ conſcriptum reperi: nam tempore exercitiorum ſpiritualium meditatus pœnas peccatis debitas, meditationis ſucceſſum ita expreſſit: *Numquam hic magnopere motus ſum hodie: id tamen mihi multo doluit, quod, poſtquam jam vidi, quid & quam terribile ſit contra Deum peccare, meminiſſem id me non in ſeculo tantum ſæpiſſime, ſed & in religione ſæpe admodum feciſſe. Quoties enim cum ſcandalo regulam ſilentii violavi?* Materia doloris ipſi E
erat non dolere de peccatis: de quibus autem? de facto ſilentio, natoque ex eo ſcandalo: quorum neutrum gravioris defectus pondus habet. Quodſi autem in peccata aliquando lethalia incidiſſet, an hiſce non commoveri ſe, juxe longe potiori non doluiſſet? Præterea Virum, quem omnes eximiant fuiſſe conſcientiæ admodum timoratæ, parum eſt veriſimile *numquam magnopere movendum fuiſſe*, cum gravioum peccatorum pœnas graviſſimas animo revolveret, ſi iis ſenſiſſet ſe obnoxium. Cæterum Hallas Deiparæ miſſus fuerat anno MDCCIX, litteras humaniores repetiturus, eo cum profectu, quem vitæ Sanctorum ab ipſo illuſtratæ produnt. Quid enim ſermone ipſius limatius, quid terſius? Lucet in brevitate claritas, in vocibus proprietas, in metaphoris aptitudo, in ſyntaxi ordo, in phraſibus delectus, qui, quam argumenta ſolidiſſima inſtruunt, F
mentem delectat.

7 Anno MDCCX Antverpiam revocatus, ſtudioſam juventurem politioribus ſtu- *Alfolana Antverpiæ juventuris ſtudioſa inſtitutio, & ſtudet theologiæ Lovanii;*
diis imbuit per annos ſex, in id intentus ſedulo, ut cum Dei virtutumque notitia, tum artis litterariæ præceptis eos informaret. Servo etiam nunc penes me variæ ſcriptionis argumenta, quæ diſcipulis dictavit, piaſque exhortationes ad ipſos habitas; in quibus neſcio an magis mirer Viri diligentiam, an dexteritatem, qua teneris ingeniis ſuos ita labores attempera-

A rabat, ut quos ad ſummum culmen ducebat virtutis ſcientiæque, eorum vires non excederet. Præter litterarum humaniorum peritiam, arithmeticæ etiam ac matheſeos Virum perſtudioſum aliquando fuiſſe, argumento ſunt theoremata varia, e ſpinoſis ſcientiæ algebraicæ principiis deducta, quæ poſt mortem reliquit, a ſe, dum erat junior, exarata. Anno MDCCXVI ex moderatorum placito Lovanium profectus, theologiæ operam navavit per annos quatuor, ibidem ingenii & doctrinæ rria dedit ſpecimina; primum anno MDCCXIX, menſe Martio, publice defenſis theſibus, quæ Prolegomena in S. Scripturam complectebantur. Alterum menſe Novembris ejuſdem anni, quando juſſus eſt propugnare quæſtiones polemicas ad quatuor ultima Sacramenta ſpectantes, ſimul cum apologia bene prolixa, quam contra nonnullos doctrinæ noſtræ adverſarios annectere viſum fuerat. Tertium anno MDCC-
B XX, menſe Julio, quo theologiam univerſam defendit.

8 Fluente anno horum ſtudiorum tertio, menſe Septembri Sacerdotio initiatus eſt. Nova auctus dignitate P. Boſchius, novo ad virtutum apicem animo contendit, ut maxime apparet in ephemeridibus, quas abſoluta theologia Liræ ſcripſit; annotans ſenſa ſpiritualia, quæ ibidem hauſerat in anno tertiæ probationis. Ea ſi omnia huc transferam, pagiuæ plures implendæ erunt: non poſſum tamen pauca ex iis non delibare. Die quinta exercitiorum ſpiritualium, bis inſtituta meditatione, quæ a ſancto Patre noſtro Ignatio *De tribus hominum claſſibus* inſcribitur, prioris meditationis fructum
C ita exprimit: *Hic vehementiſſime deſideravi Deo me totum ſine ulla reſervatione committere circa omnia officia; ſed hoc meum eſſe ducere, ut in eo, qualecumque illud ſit, talem me exhibeam, qualem conſtitutiones, regulæ, ſuperiores, Societas, Deus vult.* Quid autem egerit, ſenſeritque in meditatione altera, ita exponit: *Hic inſtiti regulæ* XI *Summarii: numquam enim vel ægros, vel confeſſionalia, vel carceres, vel catechefes, vel ſimiles functiones libenter obibo, niſi* XI *&* XII *regulam plane imbiberim per praxim, vel, ſi obeam quandoque, id ſine fructu faciam & ſine ſpiritu.* Porro regulæ Summarii XI & XII tantam continent ſui ipſius abnegationem, honorum & dignitatum contemptum, tantum opprobriorum abjectioniſque amorem, ut perfectionis Apoſtolicæ ſint compendium. Meditatus de baptiſmo Chriſti, ita ſcribit: *Diſce opera magna inchoare ab humilitate. Oratio humiliantis ſe nubes penetrat. O ſacerdos! tuum eſt orare pro te, & pro populo, tuum inſtruere.* D *Hæc nullus poteſt cum fructu, niſi donum habeat orationis. Noli ſecurus eſſe, quamdiu illud in te non ſenties.*

9 Practicum fuiſſe, quod hic hauſerat lumen P. Boſchius, tota ipſius vita manifeſtat. Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium ea celebrabat reverentia, ea pietate, ut adſtantes vel ſolo ipſius aſpectu ad pietatem ſe excitatos teſtati ſint. Ad hæc, ſingularem quoque Viri accurationem tum in rebus omnibus, tum potiſſimum in auguſtiſſimi hujus ac tremendi miniſterii functione, quid memorem? Etenim ne illud inchoaret vel citius vel ſerius, metiebatur tempus ad clepſydram, quam ea de cauſa ſecum deferre ſolebat ad ſacrarium. Unde intelligitur, quanto eſſet intentus opere, ut in ipſo ſacratiſſimæ hujus actionis tempore cæremonias omnes vel minutiſſimas, verborum pronuntiationem, & omnes exteriores corporis motus ita componeret ac moderaretur, ut non minus aliorum ædificationi, quam pro- E priæ devotioni ſerviret. Quotieſcumque in cubiculo repertus fuit, ſacro horarum canonicarum penſo perſolvendo occupatus, ſemper genibus inniti eſt viſus: unde de interiore in Deum affectu facile eſt judicare. Meditationis matutinæ, quam Societas præcipit, & utriuſque examinis ſpatium clepſydra etiam definiebat, ut impleret integrum, ſi quæ forte urgens neceſſitas illud contexiſſet. Per diem frequenter recurrebat ad templum, ut adoraret latentem ſub ſpeciebus Euchariſticis Chriſtum, ſuaque eum dona flagiraret. Denique continuum cum Deo commercium vita P. Boſchii videbatur: ex quo manabat ille ſolitudinis amor, colloquiorum fuga, mentiſque tranquillitas, quæ vultum ira componebat ad F gravitatem, ut perpetuam oris hilaritatem haberet comitem.

10 Hinc & ille mentis fervor, quo terrena quæliber deſpiciebat, Deo uni conjunctiſſimus: *Unum Deum quæram*, inquit alicubi, *illi uni, ejuſque inſpirationibus ita, quamdiu vivam, adhærebo; ut omnia accidentia, nihili facturus ſim, ut jam ſerio facio. Va dici, nec ſine dolore cordis mei tranſeat, quæ me contra hoc propoſitum facientem arguet. Heu me mei immemorem, finiſque mei, ſi hoc non ſervem!* Ea meditatus, quæ S. Ignatius ad excitandum in nobis amorem ſpiritualem tradit, ardoris concepti hoc exaravit indicium: *Hic ferventer motus ſum ad me totum Deo impendendum: nam ſe ipſe totum impendit mihi. Deinde quid in me aut extra me mihi eſt, quod ejus amori acceptum referre non debeo; quæ ſubſtantia, quæ potentia, quis actus? o*

A *Deus, nullum in me ſit membrum, nulla facultas, quæ tibi ſoli non ſerviat: aut ſi aliter facturum, mi Deus, vides, hoc ipſo momento perde milliet.*

In teneras in Deum affectus effunditur.

11 Immo tanta fuit aliquando ſanctorum affectuum teneritudo, ut pias & uberes lacrymas eliceret: *Ad* LACRYMAS, inquit alicubi, *motus ſum cogitatione hac: Si ego poſſem aſſequi aliquam partem peſtium Chriſti, a quibus virtus exibat & ſanabat omnes, quanti facerem? Atqui jam dedit mihi in altiſſimo Sacramento plus. O Deus meus, milliet repeto: Sit Jeſus crucifixus ſpeculum vitæ meæ, ſit conſiliarius meus, ſit medicus meus, ſit conſolator meus: conſiliarius, ut omnibus electionibus meis relictis, eligam quod ipſe; medicus, ut ſi hactenus nimium in alteram partem propenſus ſum per concupiſcentiam, ad honorem, laudem, divitias, commoda, longam vitam; hoc in me ſanet; conſolator meus, ut ſi quid mihi grave accidat, conferens me cum Jeſu meo, & mea onera cum ipſius, tamquam levia mea libenter portem. Meditatio* inquit alibi, *affectuoſiſſima fuit, laus Deo: in ea vehementer &* CRE-
B BRIS LACRYMIS *coram Deo meo & Jeſu crucifixo propoſui, nullum me peccatum, quantumvis veniale, unquam commiſſurum, Deoque & recollectionem horariam, & crebras viſitationes venerabilis Sacramenti, & aſſiduum uſum examinii particularis, & regularum ſingulis menſibus meditationes inſtituere ſtatui.*

12 Inſtructus tot virtutibus P. Boſchius

Hagiographus qualis fuerit.

anno MDCCXXI, XXXI Auguſti Antverpiam ad muſeum hagiographorum evocatus
C eſt. Scribendi initium duxit a Tractatu hiſtorico chronologico de Patriarchis Antiochenis tam Græcis quam Latinis, immo & Jacobitis, uſque ad ſedem a Saracenis evectam. Prodiit hoc opus anno MDCCXXV bis, ſemel tomo quarto Julii, cujus eſt præliminare; iterum ſeorſim ab Actis Sanctorum in forma minori; dicatumque Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo Domino Joanni Baptiſtæ De Smet, tunc Ipreoſium, nunc Gandenſium epiſcopo, cujus meritiſſimas laudes celebrat præfixa Tractatui oratio & vera & elegans. Porro hanc elucubrationem dum parat, obiit anno MDCCXXIII. P. Conradus Janningus, cui per biennium circiter convixerat. Unde interrmittendum tantiſper fuit opus inchoatum, ut demortui collegæ elogium texeret, quod habes tomo tertio Julii præfixum. Commentarios, quibus Sanctorum vitas illuſtravit, litteris initialibus nominis P. B. notatos, reperies tom. sv, v; vi & vii Julii; item tom. i, ii & iii Auguſti. Si quis ſpecimen deſideret doctrinæ, adeat Tractatum de Patriarchis Antiochenis pag. 1; ubi de chronologia S. Petri differit; vel tomum vii Julii pag. 51, ubi S. Lupi epiſcopi Trecenſis Acta examinat; D vel tomum eumdem pag. 184, ubi vitam illuſtrat S. Germani epiſcopi Autiſſiodorenſis; vel denique tomum ii Auguſti, pag. 112, ubi S. Stephani Papæ & martyris res geſtas elucidat, atque ejus contra S. Cyprianum decretum oſtendit a potiori Eccleſiæ parte ab initio probatum; immo ipſum S. Cyprianum *ad univerſalem S. Eccleſiæ normam ſpiritualium virorum inſtitutione reductum*. Ubique reperiet lector curioſus ordinem temporis optime ſtabilitum, fabulas aniles exploſas, veras Sanctorum laudes & acta ſolidiſſime roborata; in quibus hagiographicus labor potiſſimum verſatur.

13 Cæterum quamvis *frequens meditatio carnis afflictio ſit, & vigilia honeſtatis tabeſacies carnes*, ut loquitur Textus ſacer, allis nihilominus auſteritatibus corpus in ſervitutem redigere, ac pia quadam, ut ita dicam, crudelitate macerare conſueverat, variis eam E in rem uſus inſtrumentis, quæ ſunt in defuncti cubiculo reperta. Accedebat ſomni parcitas, & in potu tanta temperantia, ut abſtemius vere dici potuerit. Quid de cæteris ejus virtutibus dicam? In libello, quem biennio, antequam moreretur, conſcripſit, ita loquitur: *Obtuli me Regi meo ac tantum non vovi, ipſum quam proxime ſequi in ferendis injuriis & adverſis omnibus, quæ me ab ejus exemplo & voluntate vel alienare poſſunt, vel retardare; idque uſque ad mortem*. Cujus propoſiti quam tenax fuerit, indicat libellus alter, in quo ab anno MDCCXXIV uſque ad annum MDCCXXXIV, defectus ſuos omnes notavit, eoſque tam leves, ut plerorumque hominum aciem effugiant: immo non parvos tantum lapſus ſignavit, ſed & omiſſum earum virtutum exercitium, ad quas F nulla nos lex obſtringit. Denique ut paucis complectar omnia, ex domeſticorum omnium teſtimonio aſſerere audeo, reddidiſſe P. Boſchium Deo, quæ ut redderet, ipſe ſe obſtrictum teſtatus eſt in libello anno MDCCXXXIV exarato,

Deo, inquit, *debeo ut homo laudem, reverentiam, ſervitium.*

Ut Chriſtianus fidem, ſpem, charitatem &c.

Ut religioſus vota, regulas, ſtudium perfectionis &c.

Ut ſacerdos ſanctitatem Sacrificio dignam quotidiano,

Ut catechiſta zelum animarum,

Ut hagiographus ſedulitatem ac ſtudium.

Obitus.

14 Dignæ ſane Viro religioſo ſententiæ, digna axiomata, quibus in tempus longiſſimum exequendis; utinam vires habuiſſet pares! Verum hiſce anno MDCC-

XXXIV

A XXXIV deſtitui cœpit, non intermiſſo exhauſtus ſtudio, & intentione rerum gerendarum cura; magnaque capitis imbecillitate laboraos vitam duxit rebus ſeriis tractandis ineptam; donec die XIV Novembris anni MDCCXXXVI diem vitæ clauſit extremum, ſummo ſui relicto deſiderio. Sublatum quippe Virum doluerunt omnes, quotquot aut ſcientiarum erant ſtudioſi, aut virtutis, non noſtri tantum, ſed & externi, atque adeo illi ipſi eccleſiarum Belgicarum principes, quibus ſuæ eum dotes reddiderant commendatiſſimum. Ne longius abeam; talis fuit vita P. Boſchii, ut eruditio & virtus de primis in eo partibus dimicaſſe videantur.

ſenſa 15 Ut finem Viri elogio imponam, jam tempus me monet. Videor tamen operæ facturus pretium, ſi nonnullas ex ipſo depromptas ſubjiciam ſententias, ex quibus Societatis noſtræ alumni diſcant, quid judicio Viri tanti neceſſarium ſit aſpirantibus ad veram vitæ Apoſtolicæ normam. *Numquam intermittatur* (hæc Liræ in tertiæ probationis anno ſcribebat) *uſus mortifica-*
B *tionum ſive internarum ſive externarum: nemo enim in Societate egregius fuit, niſi hujus exercitii amator: ſine hac vigent paſſiones, friget oratio: denique toti ſeculares ſimus & molles: quorum exempla non reperies inter omnes Sanctos, qui in cælo ſunt.* Et paulo poſt: *Mortificatio, contemptus ſui, indefeſſa & aſſidua oratio, paupertas, ſilentium, fuga ſeculi & commoditatum, abnegatio, ceteræque virtutes Apoſtolicæ, ſed imprimis familiaritas cum Deo, etiamſi domeſticis coerciæ parietibus, putaſne parum fructus afferunt, dum illos ædificant, accendunt, redarguunt, fortiter & ſuaviter ad imitandum impellunt, a quibus annos poſtea doceri, accendi & moveri debent? Magna in communitate nemo ſine maximo merito bonus, nemo etiam eſt ſine maximo demerito æternæque damnationis & ſuæ & aliorum malus. Itaque ſive adhibendus ad agendum cum proximo, ſive*
C *ad domi deliteſcendum adhibeor, omnino in perfectionem Apoſtolicam incumbere teneor.*

ſpiritua-lia 16 Sub finem ejuſdem libelli hæc habet: *Plus facit ager & debilis religioſus mortificatus, & ſolum Deum & ſui abjectionem*
D *& crucem quærens, verbi gratia S. Franciſcus de Borgia, P. de Puente, F. Rodriguez, Joannes Franciſcus Regis, & alii innumeri, tametſi domo non exeant; quam omnes profeſſores, qui tantum docent; quam omnes concionatores ac Superiores, qui tantum verbis vel invigilando veras virtutes docent: quia virtutes tam neceſſarias, ut vivamus vita vere Apoſtolica, ſcientia multo potiores, evidentius proponit in ſe, potentiuſque perſuadet.* Immediate poſt ſubjungit ſequentia: *Ædificare inter noſtros eſt meriti multo majoris quam tantum inter externos: quia ſi quem hic ad virtutem moves, per eum omnes inſtruis, quos ipſe tota vita inſtruendos accipiet. Inter ſeculares in uno unus, hic in uno plures ad virtutem animantur.* Tum ita pergit: *Qui non plane abnegat ſemetipſum; non multum proficiet apud noſtros aut externos: quia ſi ſemel deprehendatur ſe quæſiviſſe aut ſecutum eſſe, jam plus nocuit, quam centum aliis operibus proderit.* Libellum, in quo ſuos eum defectus notaſſe ſupra memini, ita exorditur: *Regulam 11 & 12 ſæpe recognita in Summario conſtitutionum, & memento ad illas teneri te exigere omnes actiones,*
E *verba, cogitationes, omiſſiones tuas. Niſi illæ cerebro imprimantur animo, continuo elabuntur, maxime in occaſionibus ſubitaneis ob aſſiduam inordinatarum affectionum repugnantiam, quibus, niſi aſſidue obſiſtitur, ita ſenſim invaleſcunt, ut continuo dominentur. Memento vero te teneri non tantum vitare mala qualiacunque, ſed imitari Jeſum, ejuſque in te ſpiritum in omni verbo, cogitatione & opere, quantum potes, exprimere.*

elogium. 17 Atque hæc quidem ſunt, quæ de vitæ integritate ac eruditione laudati & numquam ſatis laudandi Patris referenda cenſui. Reliqua, quæ nos latent, pretioſa religioſiſſimi animi, ſenſa, incenſiſſimos pietatis igniculos, ac præclaras alias ipſius virtutes novit cordium ſcrutator & meritorum præmiator Dominus. Quæ omnia ſpem nobis certam faciunt, Virum inebriari ab ubertate domus Dei, ac lætari in cubilibus ejus, nec non contubernio Sanctorum, quorum gloriæ propagandæ tam impenſe ac laborioſe ioſudavit in terris, aggregatum eſſe in cælis.

INDEX SANCTORUM

AD TOMUM III AUGUSTI.

A

ACaelus *vide infra* Paulus.
Æmilius, Agnatus & Orion martyres Alexandrini. *Ex Hieronymianis* 289
Agapitus martyr Prænestæ io Italia. COMMENT. PRÆV. § I. Palæstra sancti Martyris, antiquus ipsius cultus, & diversa Actorum exemplaria 524. § II. Templa in honorem hujus Martyris constructa aut restaurata, variæ ejusdem reliquiæ & quædam miracula 527. § III. Caput ejusdem sancti Martyris Vesontione io Burgundia & Corneti in Hetruria conservari dicitur 529. ACTA, auctore ignoto, *ex tomo* 147 *bibliothecæ Casinensis, litteris Longobardicis exarato, ut in margine apographi nostri notabatur*. CAP. I. Sancti patria, educatio, intrepida fidei Christianæ professio, & inconcussa inter blanditias, tormenta ac minas constantia 532. CAP. II. Diversa tyranni tentamina ad seducendum sanctum Martyrem, & variæ hujus responsiones 534. CAP. III. Mira Attali cornicularii conversio ad fidem Christianam, & ultimum S. Agapiti post varia irrita tormenta supplicium 536. ACTA ALIA, auctore anonymo, *ex Ms. Accincti monasterii in Burgundia, cujus apographum a Chiffletio nostro accepimus* 537
Agapius *vide infra* Timotheus &c.
Albertus episcopus Ferrariensis in Italia. COMM. HISTOR. § I. Beati cultus & reliquiæ 175. § II. Ejusdem gesta quædam, & felix obitus 177. ADDITIO ad Commentarium de sancto Alberto Ferrariensi.
Altfridus episcopus confessor Hildesemii in Saxonia inferiore. SYLLOGE HISTORICA DE CULTU, ÆTATE ET GESTIS § I. Examinatur cultus 210. § II. Prima ecclesiæ Hildesiensis fundatio ex Actis Benedictinis 211. § III. Primi ejus episcopi quatuor; quos inter illustrissimus S. Altfridus 212. § IV. Assendiensis fundationis diploma 213
Alypius episcopus Tagastensis in Africa. COMMENT. HIST. § I. Modernus ejus cultus; gestorum scriptor S. Augustinus 201. § II. Alypii natales nobiles; studia in juventute Tagastæ, Carthagine, Romæ 203. § III. Gesta ejus usque ad baptismum Mediolani susceptum 204. § IV. Reliqua, quæ de illo sciuntur 206
Ambrosius centurio martyr Ferentini io Campania Italiæ 290
Amor vel Amator, primus abbas Amorbacensis in Franconia. COMMENT. HISTORICO-CRITICUS. § I. Notitia hujus Sancti nobis humaniter communicata; situs & etymologia monasterii, cui præfuit 460. § II. Historicus Amorbacensis probat, hunc sanctum Amorem ab alio ejusdem nominis Sancto distingui 462. § III. Laudatus scriptor exponit, hodiernam S. Amoris venerationem, & ostendit, semper a prudentioribus eam primo cœnobii Amorbacensis abbati exhibitam fuisse 464. § IV. Incerta Sancti patria, verosimile vitæ institutum, & dubius mortis annus 467. § V. Præcipua Sancti gesta ex traditione & documentis Amorbacensibus 469. § VI. Posthuma Sancti gloria ex fonte, cui miram salubritatem precibus suis impetrasse dicitur 471. § VII. Miracula, quæ ad fontem sancti Abbatis ab anno 1446 usque ad annum 1712 contigerunt 472
Anastasius episcopus confessor, Interamnæ io Umbria Italiæ. COMMENT. PRÆV. Sancti a synonymo distinctio, gesta, inventio & miracula 457. HISTORIA inventionis, translationis & miraculorum. *Ex Ms. Interamnensi* 458
Anastasii duo cum S. Maximo Constantinopoli. *Vide infertus ad nomen* Maximi.
Andreas tribunus ac socii martyres in Cilicia. COMMENT. PRÆV. § I. Publica eorum veneratio, nomen S. Andreæ consusum, Acta, Martyrum numerus 720. § II. Tempus martyrii expensum 722. ACTA Metaphrastæ adscripta & apud Surium edita 723
Arduinus confessor Arimini in Italia. COMMENT. PRÆV. Antiquus hujus Sancti cultus, vitæ institutum, Acta, eorumque scriptor 214. VITA, auctore anonymo incertæ ætatis. *Ex veteri Ms. libro, qui Arimini apud illustres dominos confraternitatis S. Hieronymi conservatur, a fol.* 111 *usque ad folium* 119, *& quem cum apographo Bodecensi contulimus* 216. CAP. I. Sancti patria, pueritia, sacerdotium & præcipuæ virtutes 217. CAP. II. Amor ejus erga proximum, & transitus ad perfectiorem vivendi modum 218. CAP. III. Varia miracula, quæ post mortem Sancti contigerunt 219
Aregius vel Aridius episcopus confessor, Decessiæ in territorio Nivernensi. SYLLOGE de cultu, rebus gestis, ac tempore, quo floruit 295
Armagilus confessor in Britannia Armorica Galliæ 298
Arnulfus confessor & episcopus Suessionensis, Aldenburgi in Flandria. COMMENT. PRÆV. § I. Aldenburgi in Flandria præcipuus hujus Sancti cultus, memoria ejus io Martyrologiis, & unum alterumve antiquum ejusdem elogium 221. § II. Ossa hujus sancti Præsulis identidem recognita, & furori Calvinistarum prudenter subducta 223. § III. Sancti nomen, patria nobilitas, & duo ejus corporeæ fortitudinis exempla, quæ in Mss. Actis nostris non memorantur 225. § IV. Scriptor Actorum, & varia eorum

eorum exemplaria 227. VITA, auctore Hariulfo ſynchrono, abbate Aldenburgenſi, quam adoptavit Liſiardus epiſcopus Sueſſionenſis etiam coævus. Ex Ms. Thoſano quod cum aliis tam manuſcriptis quam impreſſis ejuſdem Sancti Actis contulimus 230. LIBER PRIMUS. CAP. I. Prænuntiata Sancti nativitas, ſedula educatio, militia, converſio a vita militari ad cœnobiticam & ſolitariam 231. CAP. II. Fuga Sancti, ne fieret abbas, mira ejuſdem reductio, electio, ſedula muneris abbatialis adminiſtratio, & quædam miracula 233. CAP. III. Poſt abdicatum abbatis officium vita ejus ſolitaria, & mirabilis rerum futurarum arcanarumque cognitio 236. CAP. IV. Multæ Sancti prædictiones, quas evenrus probavit, & quædam perſonæ in morbis aliiſque infortuniis per interceſſionem ipſius adjutæ 239. LIBER SECUNDUS. CAP. I. Evectio Sancti ad cathedram Sueſſionenſem, occultarum ac futurarum rerum revelatio, conſecratio epiſcopalis, & darum ſcientiæ ſuæ ſpecimen 243. CAP. II. Conſtantia Sancti in adverſis, adminiſtratio muneris epiſcopalis, mortis ac ſepulturæ ſuæ prædictio, & varia prodigia per preces ejus patrata 245. CAP. III. Turbæ & inimicitiæ per Sanctum compoſitæ in Flandria, ubi prædicationem ſuam diverſis miraculis confirmat 247. CAP. IV. Divina animadverſio in nonnullos Flandros, qui monita Sancti contemnebant; fundario monaſterii Aldenburgenſis; reditus S. Arnulfi in Galliam, & irrerata profectio ejus in Flandriam 249. CAP. V. Morbus Sancti reverſi in Flandriam, ſigna de imminenre obiru, pia mors, honorifica ſepultura, & epitaphium 251. LIBER TERTIUS, in quo Liſiardus epiſcopus Sueſſioneoſis narrat miracula, elevationem reliquiarum & alia, forſao prius ab Hariulfo abbate Aldenburgeoſi deſcripta, quæ poſt mortem Sancti contigerunr 254. CAP. I. Varia prodigia, quæ ad Sancti rumulum & per invocationem ipſius in Flandria contigerunr 255. CAP. II. Elevatio ſacrorum ejus oſſium, quam ſigna cæleſtia & miracula conſecuta ſunt 257

Arſacius vel Urſacius confeſſor Nicomediæ in Bithynia. COMMENT. PRÆV. Cultus, locus ac rempus morris, vitæ inſtiturum, Acta 270 COMPENDIUM ACTORUM. *Ex Sozomeno Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 4 cap. 16 pag. 559 editionis Valeſianæ* 272

Athanaſia vidua ac hegumena in Ægina inſula. COMMENT. PRÆV. Locus vitæ aſceticæ, cultus, ætas, Acta Latina cum Græcis collata; dies obitus; ſanctæ ſynonymæ. VITA, auctore anooymo ſynchrono, *apud Surium vulgata, & hic cum textu Græco collata*. CAP. I. Natales, educatio, viſio, nuptiæ, vita aſcetica, virtutes. 270. CAP. II. Favores cæleſtes, remplorum ædificatio, mors, apparitio, miracula, fides auctoris Vitæ 272

B

BAdulphus confeſſor & abbas Athanacenſis in Gallia. Locus, cultus, abbatialis præfectura &c. 732

Balſemius martyr, Ramerudn in diœceſi Triaſſina Galliæ. COMMENT. PRÆV. Sancti a ſynonymo diſtinctio, cultus & marryrium 292. FRAGMENTUM hiſtoriæ S. Balſemii martyris. Ex Promproario Nicolai Çamuzati pag. 334

Auguſti Tomus III. 293

Benedicta & Cæcilia virgines abbatiſſæ Suſterenſes, & Relinda recluſa in sgro Juliacenſi. SYLLOGE de earum cultu 509

Bermias martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 549

Bertulfus abbas Bobii in Liguria Italiæ. COMMENT. PRÆV. Legirimus Sancti cultus, diſtinctio ab alrero homonymo, Acta, corumque ſcriptor, & annus mortis 750. VITA, auctore Joca monacho Bobienſi, teſte ſynchrono & in multis oculato. *Ex antiquo Muſei noſtri codice, qui ſignatus ✠ Mss. 86, & quem cum editione Mabilloniana contulimus* 752. CARMEN de geſtis S. Bertulfi abbatis Bobienſis, auctore Frodoardo canonico Remenſi, qui ſeculo decimo floruit. *Ex editione Mabillonii ſeculo* 2 *Benedictino pag.* 166 *& ſequente* 754

Boniſacius diaconus martyr. *Vide infra* Liberatus abbas &c.

C

CÆcilia *vide ſuperius* Benedicta.

Calliſtus epiſcopus & martyr Tuderti in Umbria 567

Calminius confeſſor & Dux Aquitaniæ, Moſaci in Arvernia. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus & Acta 756. § II. Inveſtigata Sancti & biographi ejus ætas 758. VITA, auctore anonymo, *quam R. P. Thomas Aquinas a ſancta Joſeph Carmelita Diſcalceatus ex veteri Ms. codice Moſiacenſi edidit* 759

Caſſianus epiſcopus & martyr Tudertl in Umbria. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus ejus & reliquiæ 24. § II. Ejuſdem Acta quanti facienda 25. ACTA, *auctore anonymo; ex Ms. Romano apud RR. PP. Oratorii S. Philippi Nerii*. CAP. I. Sancti Caſſiani converſio, epiſcopatus & prima certamina 27. CAP. II. Alia tormenta, martyrium, ſepultura 29

Caſſianus martyr apud Forum Syllæ in Italia. COMM. PRÆV. § I. Cultus ejus apud Foro-Syllanos & alibi 16. § II. Corpus ejuſdem & reliquiæ 17. § III. Ejuſdem Acta vetera; recentiorum diſcuſſio 19. § IV. Contiouatio ejuſdem diſcuſſionis 21. ACTA. *Auctore Aurelio Prudentio Clemente, libro* Περὶ στεφάνων, *Hymno* IX. *Ex codicibus noſtris membraneis & vetuſtiſſimis ✠ Ms. 63 & ✠ Ms. 66.*

Centolla & Helcua martyres Burgis io Hiſpania. SYLLOGE HISTORICA. Legitimus harum Sanctarum cultus, Acta, & incertæ quædam eorum circumſtantiæ 30

Chæremon anachoreta. Cultus apud Græcos, ac vitæ inſtitutum 291

Clara de Cruce virgo prope Montem-Falcoois in Umbria. COMM. PRÆV. § I. Cultus hujus beatæ Virginis ab immemorabili rempore cœptus, & a Pontificibus Romanis confirmatus 664. § II. Authentica Beatæ Acta, & diverſi horum ſcriptores 666. § III. Argumenta, quibus PP. Franciſcani hanc beatam Virginem tertio ſuo Ordini adſcribunt 667. § IV. Reſponſa, quibus PP. Auguſtiniani argumenta PP. Franciſcanorum refellunt 670. § V. Tempus, quo Beata obiit, & ſacra Domiuicæ Paſſionis myſteria, quæ moniales eordi ejus impreſſa poſt mortem iuvenerunt 672. § VI. Poſthuma Beatæ gloria ex aliis prodigiis, diuturna corporis integrirate & iouumcrabilibus be-

neficiis 674. VITA, auctoſa Iſidoro Moſconio, *ex veteſtiſſimis codicibus, in monaſterio ſanctæ Crucis reperti, fideliter extracta*. CAP. I. Pia Beatæ pueritia apud parentes, ratio vivendi ſub regimine ſororis ſuæ ſeeluſæ, & vaſia virtutum exercitia 676. CAP. II. Ibi ſit abbatia cum regula S. Auguſtini, in qua ſorori defunctæ ſubſecta ſanctiſſime præeſt 678. CAP. III. Beatæ humilitas, verecundia, intentio pura, aelus fidei Chriſtianæ, ſpiritus prophetieus 680. CAP. IV. Communieatur a Chriſto, in eujus meditanda Paſſione ſuas diſtrahi noo vult; humilitas ejus, & impreſſa eosdi myſteria 682. CAP. V. Morbus ejus, & mors Beatæ, retectis myſteriis coofirmata 684. CAP. VI. Aliquot ejuſdem miracula 686

Clintancus rex & martyr io Anglia 733

Coocordia *vide infra* Hippolytus.

Cooditor martys in Syria. *Ex Hieronymianis* 149

Creſeentia virgo Pariſiis. Cultus & miracula 729

Criſpus *vide infra* Joannes.

Cyrillus martyr *vide* Filion &c.

D

DEga Maccayrill epiſcopus eonfeſſor in Hibernia. COMMENT. PRÆV. Cultus, tempus mortis, diſcipulus, obſervationes in Vitam 656. VITA, auctore anonymo. Ex codice Ms. antiquo membraneo Salmanticenſi, quem habemus, a pag. 212. CAP. I. Sancti natales; edita de illo vaticinia; varia ab eo præclare geſta 658. CAP. II. Plurima Sancti miraeula, opera alia egregia & felix obitus 660

Demetrius martyr in Africa. *Ex Martyrologiis* 149

Diomedes medicus & martyr Niceæ in Bithynia. COMM. PRÆV. Cultus, elogium; martyr hic cum alio confuſus; templum Conſtantinopoli, eaput in Italia, Acta 266. MARTYRIUM, auctore Laurentio monacho Rutienſi in Calabria, a eodice Ambroſiano N. 152, interprete J. P. 268

Diſcus, vel Diſeus, & ſorte Diſea martyr Alexandrinus. *Ex Hieronymianis* 418

Diſſeus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 549

Dooatus pseshyter confeſſor & eremita in pago Sigiſterico Provinciæ in Gallia 735

Druthmarus & Ludolfus abbates Corbeienſes in Weſtfalia. SYLLOGE HTATORICA. Immemorabilis horum abbatum eultus, & quædam eorumdem geſta ex variis monumentis 539

E

ELaphius epiſcopus confeſſos Catalauni io Campania Galliæ. Sancti ætas, eultus & geſtorum eompendium 747

Eleotherius epiſcopus confeſſor, Autiſſiodosi in Gallia 89)

Elias junior monaehus in Aulinis ſeu Salinis in Calabria. COMMENT. PRÆV. § I. Cur Sanctus Theſſalonicæ non annuntiatus; ejuſdem patria, parentes, nomen, duplex eaptivitas 479. § II. Alia eaptivitas; mutatum nomen & vitæ inſtitutum; monaſterium divinitus prælignatum; peregrinationes; prædictiooes, diſcipulus &c. 484. § III. Mortis adjuncta; quo anno ea acciderit, conſici non videtur ex notis characteriſticis apud Cajetanum, ſed aliunde 484. § IV. Sepultura, translatio corporis; faoctus Elias eum ſynonymo confuſus; publica veneratio 487. § V. Scriptor Vitæ, interpres, exemplaria 488. VITA, auctore anonymo moaacho, ut videtur, ſynchrooo vel ſuppare. CAP. I. Narales, ſancta pueritia, eapiviras, vatieinia 489. CAP. II. Caſtitas Sancti fruſtra impugnata; ſanatio moribundi ae infirmorum; ipſius a morta libesatio; viſitatio terræ ſanctæ; vitæ ae nominis mutatio; geſta Alexandriæ 491. CAP. III. Aliæ peregrinationes; Saraeeni aliquot ad Chriſtum eonverſi; vatieinia, perſpicientia animosum, vita aſcetica, miracula 493. CAP. IV. Morum ſuavitas, jejunia, ſecularium rerum contemptus, maris ſedatio, vaticinia 497. CAP. V. Sui deſpieientia, monita ſalutaria aliis data, urbis Tauromenitanæ everſor punitus; eapiivus miro modo liberatus 499. CAP. VI. Varia Sancti miraeula, maoſuetudo ae ſeveritas, vaticinia 503. CAP. VII. Morbus, obitus; corporis ſepultura, integritas ae translatio; concurſus ad illud; miracula; Leonis imperatoris munificentia 506

Enſebius presbyter Romæ. SYLLOGE de eultu & geſtis 566

Euſebius martyr in Paläſtina. Cultus e Martyrologiis. ACTA, auctore anonymo, *edita in Theſauro novo Anecdotorum apud Edmundum Martene tomo 3 a col. 1649 e Ms. ſancti Audoeni Rotomagenſis* 150

Euſebius martyr in Syria. *Ex Hieronymianis* 549

Eutielus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149

Eutyehianus & Strategius martyres. Memoria in Faſtis Græcis 730

Eutyehianus martyr cum ſociis Nicomediæ. SYLLOGA. Cultus, ſocii, elogium, Acta 418

Evanus vel Inanus confeſſor in Scotia 663

F

FElix apiſcopus & martyr Valle-Gardoni in Tyroli. SYLLOGE de eulin & miraculis 163

Filion, Rufinus, Leontius, Theodolus, Cyrillus, Zelatus, Timotheus, Gadda, Romolus & Sylvins, martyres Amaſeæ in Pooto. *Ex Hieronymianis* 730

Firminus epiſcopus confeſſor Metis in Gallia 654

Flavianus martys *vide infra* Mandrianus.

Florus & Laorus, Proculus, Maximus, & alii martyres in Illyrico. COMMENT. PRÆV. Cultus, translatio, Acta, tempus ae locus martyrii 520. MARTYRIUM, auctore Laurentio monacho Rutienſi in Calabria, *e codice Ambroſiano N. f. n. 152. Interprete J. P.* 522

Fortunatus martyr in Syria. *Ex Hieronymianis* 149

Frambaldus abbas & confeſſor Silvaeeli in Gallia 300. ELOGIUM, Ex veteri Breviario Silvanectenſi deſcriptum apud Labbeum tomo 2 Bibliothecæ Mss. pag. 559 301

G

GAdda martys *vide* Filion &c.

Georgius patriareha Conſtantinopolitanus. *Vide* Joannes & Georgius &c.

Gertrudis filia S. Eliſabethæ Thuringicæ, Osdinis Præmonſtratenſis abbatiſſa Aldenbergenſis in Germania. SYLLOGE de geſtis & eultu.

142. *Ex Officiis Sanctorum Canonici Ordinis Præmonſtratenſis* 143
Guenninus epiſcopus & confeſſor, Veneti in Gallia. Veneratio publica, ætas; an hic ſanctus cum alio non confuſus 662

H

HElena vidua, imperatrix, magni Conſtantini mater Romæ. COMMENT. PRÆV. § I. Nomen, annus ac locus natalis 548. § II. Examinatur diploma, quo Trevirenſes ſibi tribuunt Sanctæ natales; ad quos illi probabilius pertinere videantur; Helenæ genus 550. § III. Argumenta, quæ opponuntur humili Sanctæ generi, diſcutiuntur; fuit legitima Conſtantii Chlori conjux 552. § IV. An unica Helenæ proles Conſtantinus; quando & ubi ex ea natus; Sancta a marito repudiata quo ſe receperit; an Conſtantinum converterit ad Chriſti fidem, vel contra 556. §. V. An Conſtantium ad orthodoxam fidem converterit; an priuſquam ad Chriſtum eſt converſa, fuerit Judæa; an a ſancto Silveſtro Papa baptizata; ſtudium propagandæ fidei; quomodo ſe geſſerit in morte Criſpi 558. § VI. Inventio crucis elaborata hic ſecundis curis; iter Sanctæ in Paleſtinam; an divina revelatio eidem prævia; quo animo, quo tempore, & quanta cum laude ſuſceptum 561. § VII. Hiſtorica ſanctæ Crucis ab Helena inventæ collectio 562. § VIII. An Euſebius de Crucis inventione non meminerit; an a Jodoco fuerit præmonſtrata; Acta S. Helenæ poſt ejus ioventionem; publica veneratione ac miraculis Crux illuſtratur 564. § IX. Paſſionis Dominicæ inſtrumenta a ſancta Helena inventa; ædificatæ eccleſiæ Hieroſolymis; virtutes ibidem & alibi exercitæ 566. § X. An ſancti Luciani martyris templum ædificarit; ſanctorum trium Regum corpora impetrarit; varia egerit in Belgica; teſtamentum, ac piiſſimus obitus 569. § XI. Depoſitio corporis; elogium; locus, annus ac dies mortis; an cum ea cohæreant ædes ſacræ, quæ dicuntur a Sancta conditæ; ejuſdem ætas 571. § XII. Loca Helenæ nomine inſignita a Conſtantino, creata ab eo imperatrix, conditi io ipſius honorem nummi; illuſtres gratiæ ac naturæ dotes; caſtigatur Libanius ſophiſta 574. § XIII. Cultus e Faſtis Latinis, publica veneratio per varias Occidentis regiones diffuſa, ſacra lipſana; annua apud Græcos memoria 576. § XIV. Varia Vitæ exemplaria deſignantur & caſtigantur; quodnam a nobis hic typis excudatur 578. VITA, SEU POTIUS HOMILIA, auctore Almanno cœnobita Altivillarenſi, *ex Mss. S. Benigni Divionenſis, Vallis-lucentis & Cartuſiæ Divionenſis, cum exemplari Trevirenſi collata*. EPISTOLA AUCTORIS 580. PROLOGUS EJUSDEM AUCTORIS 581. CAP. I. Ortus S. Helenæ; major hujus quam Græcæ ſynonymæ præſtantia; conjugium cum Conſtantio Auguſto; vocata imperii mater; decem plagæ Ægyptiacæ cum totidem perſecutionibus Romanorum comparatæ 583. CAP. II. Melior Romani imperii ſtatus per Conſtantinum & Helenam; monitio de condendis templis; inventio S. Crucis myſtice antea adumbrata 586. CAP. III. Sancta divinæ providentiæ conformis; profunda animi modeſtia; comparatur cum regina Saba; vitæ ejus integritas 590. CAP. IV. Sancta cum Jeremia comparata, & cum Helena Adiabenorum regina; reliquiæ Hieroſolymis acceptæ; gratiæ, dotes; excurſus in terram Sanctam laudatus, ac Conſtantinus 592. CAP. V. Laudes Conſtantini propter duas eccleſias conſtructas; Helenæ ob ioventam Crucem; reliquiæ ſacræ alio ab ea miſſæ; obitus, divina ejus charismata 595. CAP. VI. Cæleſtis gloria, ſepultura; apoſtrophe auctoris ad Cnoſtantinum & ad popolum Romanum 597. GLORIA POSTHUMA e variis corporis translationibus. § I. Inter plures tranſlatinnes celeberrima eſt Altivillarenſis in Gallia; rei geſtæ annus ac ſcriptor 599. § II. Hiſtoria translationis ad cœnobium Altivillarenſe, auctore Almanno ejuſdem cœnobii monacho, e Ms. cœnobii S. Benigni Divionenſis & Vallis-Lucentis, cum apographo Trevirenſi S. Martini collata 601. § III. Acta ſeculo IX & XI in confirmationem corporis apud Altivillarenſes; apertio capſæ ſeculo XII; inſpectio ejuuſdem corporis, & translatio in arcam aliam ſeculo XV; aperta iterum hierotheca ſeculo XVII; corporis partes, capſa, ſacellum &c. 603. § IV. An Romana translatio evertat poſſeſſionem Altivillarenſium; an item & quomodo competitores corporis inter ſe conciliari poſſint; ſtabilitur poſſeſſio Altivillarenſis 605. § V. Solennis ac miraculis nobilitata translatio corporis ſeculo XI; qua illuſtrantur ſuperius a nobis præmiſſa § 3 num. 21, auctore Norchero abbate Altivillarenſi 607. GLORIA POSTHUMA EX MIRACULIS. § I. Miracula ope Sanctæ in ſua translatione in Galliam patrata ſeculo nono, auctore Almanno monacho Altivillarenſi, e Ms. Resbacenſi hic edita. PARS I. Miracula quæ cum circa ſacrum corpus, tum in aliis per illud ſoſpitatis contigere 612. PARS II. Omnigena alia mala per S. Helenæ corpus ſanata 614. PARS III. Inter varios ſacri corporis competitores prævaluit cœnobium Altivillarenſe; ejuſdem elogia; devaſtatio; mira piſcatio Sanctæ meritis attributa 616. § II. Miracula cum a ſancta Helena, tum ab aliis Altivillarenſium patronis facta ſeculo XI, auctore anonymo, e codice Altivillarenſi. SECTIO I. 618. SECTIO II. Alia prodigia ibidem facta 620. § III. Miracula S. Helenæ apud Altivillarenſes ſeculo decimo ſeptimo. CLASSIS I. ab anno Chriſti MDCXIX uſque ad MDCXX. 622. CLASSIS II. ab anno Chriſti MDCXX uſque ad MDCXXX. 625. CLASSIS III. ab anno Chriſti MDCXXXI uſque ad MDCXLIV. 627. CLASSIS IV. Miracula ab anno MDCXLV uſque ad annum MDCXLIX. 630. CLASSIS V. Ab anno MDCL uſque ad annum MDCLV. 632. CLASSIS VI. Ab anno MDCLV uſque ad annum MDCLXI. 634. CLASSIS VII. Ab anno MDCLXI uſque ad annum MDCLXV. 637. CLASSIS VIII. Ab anno MDCLXV uſque ad annum MDCLXVII. 638. CLASSIS IX. Alia quædam mira apud Altivillarenſes anno MDCLXVIII; Litaniæ cum Antiphonis & orationibus in Sanctæ honorem conditæ 640. CLASSIS X. Continuatio miraculorum ab anno MDCLXVI uſque ad MDCLXVIII. 642. CLASSIS XI. Mirabilia diu interrupta vel non annotata; ſed anno MDCCXXI iterum inchoata, vel litteris conſignata, & anno MDCCXXII continuata 643. APPENDIX ad miracula Altivillarenſia; cæleſtes favores in territorio Luxemburgenſi Sanctæ patrocinio obtenti 645. GLORIA POST-

HUMÆ ex Officiis ſacris &c. §. I. Officia propria apud Altivillarenſes ec Remenſes; quotidiana commemoratio de S. Helena 647. § II. Elogium rhythmicum, auctore incerto, metrum epicum; laudes ſubleſtæ fidei 651
Helena & Centolla martyres *vide ſupra* Centolla & Helena.
Helisna, *vide* Pontemns.
Heraclus martyr cum tribus anonymis incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149
Heraclus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149
Hermas, Scrapion, & Polyænus martyres Romani. SYLLOGE de cultu ac martyrio 546
Hermas martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149
Hippolytus & Concordia cum XIX aliis martyribus Romanis. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus ex faſtis; veneratio publica; martyr ſynonymus a noſtro diſtinctus 4. §. II. An ſicut alter ſynonymus martyr, ita noſter ab equis diſtractus; an tres Hippolytos in unum conflarit Prudentius; tempus ac ſocii martyrii; ſepultura 6. § III. Celebris translatio S. Hippolyti in Gallias, miracula 8. § IV. Quiſnam S. Hippolytus in Gallias ſit translatus; ſacra lipſana ſub iſtius Martyris ac S. Concordiæ nomine honorata; Acta. COMPENDIUM MARTYRII. *Ex Martyrologio Adonis ad diem* XIII *Auguſti*. MIRACOLA. *Ex Petro Calo Ordinis FF. Prædicatorum*.
Hyacinthus confeſſor ex Ordine FF. Prædicatorum, Cracoviæ in Polonia. COMMENT. PRÆV. § I. Præcipui auctores, qui Vitam & miracula hujus Sancti conſcripſerunt 309. § II. Sancti patria, nobile genus, ſtudia litteratia, canonicatus & ingreſſio in Ordinem Prædicatorum 311. § III. Tempus tirocinii, & nonnulla incerta Sancti geſta, de quibus inter ipſos ſcriptores Dominicanos diſceptatur 312. § IV. Deiparæ apparitio huic Sancto facta, & quædam prodigia ab ipſo adhuc vivente patrata 315. § V. Alia ejuſdem Sancti miracula, quæ tempore vitæ ſuæ patravit 317. § VI. Felix hujus Viri mors ſive ſanctitas ejuſdem ſtatim poſt obitum variis ſignis & revelationibus declarate 319. § VII. Diverſi Polonorum conatus ad impetrandam venerabilis ſui Popularis canonizationem 321. § VIII. Initium & incrementum legitimæ venerationis ante ſolennem ejuſdem Beati canonizationem variis miraculis confirmata 324. § IX. Licentia obtenta ad elevandas Sancti reliquias, earumque inventio 326. § X. Oſſa Sancti in novo ſacello ac altari ſterum honorifice collocata 328. § XI. Bulla canonizationis, quo magnus hic Thaumaturgus catalogo Sanctorum adſcribitur 331. § XII. Gloria Sancti poſt canonizationem longe latequæ propagata & novis miraculis aucta 337. VITA, auctore Leandro Alberto Dominicano Bononienſi, *ex Opere de viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum lib. 3 fol. 175 & ſequentibus*. CAP. I. Sancti patria, nobilitas, Canonicatus, ingreſſus in Ordinem Prædicatorum, variæ virtutes & miracula 339. CAP. II. Alia Sancti adhuc viventis miracula, felix mors, & quædam prodigia poſt obitum ejus patrata 342. MIRACULA, quæ poſt obitum ſancti Viri contigerunt, collectore R. P. F. Severino Cracovienſi ex Ordine Prædicatorum. *Recudimus ex Opere de vita, miraculis & Actis canonizationis S. Hyacinthi, quod Romæ anno 1594 editum eſt, lib. 2 cap. 1 & ſequentibus*. CAP. I. Beneficia, quæ Sanctus non diu poſt mortem, ſive ab anno Chriſti 1257 uſque ad annum 1270 clientibus ſuis contulit 344. CAP. II. Miracula, quæ per intercceſſionem ejuſdem Sancti ab anno 1270 uſque ad annum 1280 patrata ſunt 347. CAP. III. Morbis aliiſque malis afflicti, qui ab anno 1280 uſque ad annum 1290 opem Sancti ſenſerunt 349. CAP. IV. Plures, invocato Sancti patrocinio, ſanitatem aut alia beneficia ab anno 1290 uſque ad annum 1300 impetrarunt 353. CAP. V. Varia miracula, quæ Sanctus ſeculo decimo ſexto patravit 355. CAP. VI. Alie prodigia, quæ intercceſſione hujus Sancti eodem ſeculo decimo ſexto contigerunt 359. ALIA MIRACULA, *quæ R. P. F. Severinus Cracovienſis Dominicanus ex Proceſſu authentico & tabulis ad ſepulcrum Sancti appenſis contraxit in Vita S. Hyacinthi lib. 3 cap. 9 & ſequentibus*. SECTIO I. Plures mortui ſuſcitari & abortivi vita donati 362. SECTIO II. Multi moribundi & jam agoniantes mirabiliter ad perfectam ſanitatem reducti 363. SECTIO III. Diverſi gravibus ac periculoſis morbis affecti, implorato Sancti patrocinio, ſanitati reſtituti 365. SECTIO IV. Liberati doloribus & incommodis membrorum, ad caput ac collum pertinentium 368. SECTIO V. Dolor pectoris aliarumque vicinarum partium, & languor pedum manuumque curati 371. SECTIO VI. Febri, eliiſque morbis & vulneribus afflicti priſtinæ ſanitati reſtituti 373. SECTIO VII. Mulieres in periculoſo partu adjutæ, & alii in diverſis totius corporis doloribus, variiſque caſibus & infortuniis opem ejuſdem ſancti Thaumaturgi experti 376
Hydruntini martyres multi in regno Neapolitano. COMMENTARIUS HISTORICUS § I. Cultus eorum & reliquiæ in eccleſia Hydruntina 179 § II. Cultus amplificatio & extenſio 181. § III. Hydruntum obſeſſum a Turcis & erudeliter expugnatum 183. § IV. Acte martyrum Hydruntinorum 185. § V. Incorruptio prodigioſa ſacrorum corporum ac duplex translatio 187. § VI. Alia miracula 189. EXEMPLUM Informationis ſuper martyrio glorioſorum martyrum Hydruntinorum, factæ coram epiſcopo Scodrenſi, Hydruntinæ ſedis Vicario generali anno MDXXXIX. *Ex Impreſſis apud Capuanum a pag. 46*. 191

I

JEron presbyter martyr in Hollandia. COMMENT. PRÆV. Legitimus Sancti cultus è Faſtis ſacris & alinnde 475. ACTA, auctore Joanne a Leydis in Chronico Belgico ad annum DCCCXLVII &c. CAP. I. Jeronis patria, baptiſmus, ſacerdotium, & paſſio 476. CAP. II. Translatio corporis & miracula 478
Inanus ſeu Evanus confeſſor in Scotie 663
Joannes & Georgius patriarchæ Conſtantinopolitani. Cultus, res geſtæ & ætas 655
Joannes epiſcopus confeſſor, civitatis Montis Marani in principatu ulteriore regni Neapolitani. VITA, *ex editione Ughelli* 510. ADDITIO ad Ughellum in editione Venete 512
Joannes & Criſpus presbyteri Romani & forte martyres. *Ex Martyrologiis* 545
Juliana, *vide inferius* Leo.
Juliana *vide infra* Paulus.

Julius ſenator & martyr Romæ. SYLLOGE de cultu, Actis & reliquiis 700
Junianus abbas, fundator monaſterii Mariacenſis in Pictavienſi Galliæ provincia. COMMENT. PRÆV. § I. Immemorabilis & publicus hujus Sancti cultus, diſtinctio ab alio Sancto ejuſdem nominis, profeſſio monaſtica, Acta, horumque ſcriptor 32. § II Poſthuma Sancti gloria ex duplici ſacri corporis translatione & miraculis tunc patratis 35. ACTA, auctore Vulfino Boetio. *Ex nova Bibliotheca manuſcriptorum librorum, ubi Philippus Labbeus noſter tomo 2 pag. 569 & ſequentibus edidit Vitam hujus Sancti, quam nos conſulimus cum editione Mabillonii, qui eamdem inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo primo a pag. 307 vulgavit* 38. CAP. I. Patria Sancti, adoleſcentia in eremo tranſacta, & digreſſio ad Acta S. Radegundis 39. CAP. II. Cœnobitica Sancti Vita, ſacerdotium, innocentia contra falſam accuſationem miraculo patefacta, & fundatio monaſterii Mariacenſis 40. CAP. III. Sanctus ſpiritu prophetiæ præditus, & divina ultio in fures, qui ni damnum aut injuriam inferre volebant 42. CAP. IV. Ultima Sancti monita ante mortem, pius obitus ſimul cum ſancta Radegunde, honorificæ exſequiæ & locus ſepulturæ divinitus aſſignatus 45

L

LAndulfus epiſcopus & confeſſor Ebroicis in Gallia 96. *Ex Breviario Ebroicenſi.*
Laureatius eremita confeſſor, Sublaci in Latio. COMMENT. PRÆV. Cultus ejus antiquus aſſeritur 302. VITA. *Ex teſtibus & examine ad beatificationem.* CAP. I. Caſuale Beati homicidium & mirabilis pœnitentia 304. CAP. II. Aliæ ejus virtutes, favor Deiparæ, felix obitus 306. Breve compendium miraculorum beati Fratris Laureotii factorum in vita 307. Miracula poſt obitum Fratris Laureatii facta 308
Laurus, *vide ſupra* Florus.
Lantia *vel* Lautiana, *vide* Pontemus.
Leo & Juliana, martyres Myræ in Lycia 546
Leontius martyr, *vide* Filion &c.
Liberatus abbas, Bonifacius Diaconus, Servus & Ruſticus ſubdiaconi, Rogatus & Septimus monachi, & Maximus puer, martyres Carthaginæ in Africa. COMMENT. PRÆV. Scriptor Paſſionis, ejuſque tempus & locus; Sanctorum vero cultus in Eccleſia celebris 454. PASSIO, auctore Victore Vitenſi epiſcopo 455
Ludovicus epiſcopus Toloſanus, Ordinis Fratrum Minorum, Brincolæ in Provincia Galliæ. COMM. PRÆV. § I. Regium Sancti genus; fratres ac ſorores; primogenitura; nomen; tempus ac locus natalis, captivitas in Hiſpania 775. § II. Captivitas virtutibus illuſtrata; liberatio; prima tonſura clericalis, & minores Ordines ſingulari cum privilegio obtenta; Sancti confeſſarius 777. § III. Sanctus ad cathedram Lugdunenſem nominatus; tempus primæ tonſuræ ac minorum ordinum; item de majoribus ei collatis 780. § IV. Mira rerum caduearum deſpicientia; profeſſio inſtituti FF. Minorum; epiſcopatus duplex 781. § V. Tempus, quo Sanctus tenontiavit terreno regno 783. § VI. Diſceſſus & adventus ad urbem Toloſanam; virtutum exempla; vigilantia paſtoralis; locus & annus mortis 784. § VII. Teſtamentum, ſepultura, elogia, forma corporis, effigies 787. § VIII. Quædam de præcipuis Sancti virtutibus additamenta 789 § IX. Mortui per S. Ludovici merita ad vitam revocati 795. § X. Contracti, febricitantes, podagrici, ſurdi, muti, cæci, amentes, naufragi ſoſpitantur 793. § XI. Depulſa mortis pericula, aliæque calamitates; nonnullæ ad illa obſervationes 796. § XII. Ludovicus Sanctorum catalogo adſcriptus; epiſtolæ ad reges ac principes, necnon ad ipſam Sancti matrem ſuper hac re datæ; translatio corporis 797. § XIII. Corpus Maſſilia translatum Valentiam; publica Sancti veneratio per varias Europæ regiones propagata 799. § XIV. Sanctus urbis Malacitanæ patronus; item in provincia Provinciæ; reliquiæ; memoria in Faſtis ſacris 802. § XV. Hymnus, Officia, ſcriptores Vitæ 804. VITA, auctore anonymo ſynchrono, qui Sancto familiaris fuit, *a Fratre Henrico Sedulio Ordinis FF. Minorum edita.* Præfatio editoris 806. CAP. I. Regii natales, pia educatio, captivitas; morbus poſt votum ſanatus; periculum mortis ſine damno; mundi contemptus; preces; diaboli machinæ 807. CAP. II. Reverentia erga ſacrificium Miſſæ; uſus SS. Euchariſtiæ; veneratio crucis ac reliquiarum; fuga otii ac vanorum colloquiorum; exercitia mentis & corporis; conſuetudo cum probatis viris; eruditio; conciones 809. CAP. III. Contemptus regni ex amore paupertatis Euangelicæ; clericatus; iteratum votum de amplectendo inſtituto Fratrum Minorum, illius profeſſio; mirus amor paupertatis; demiſſiſſima obſequia pauperibus præſtita ac miraculis compenſata 811. CAP. IV. Ordines, ſacerdotium; epiſcopalis dignitas cum abjectis Fratrum muniis conjuncta; ſeveritas vitæ; virginitas; amor reprehenſionis & pacis; odium detractionis; diſſidentium reconciliatio 813. CAP. V. Zelus animarum, miſericordia erga pauperes & captivos; cura epiſcopalis, prudentia, corporis & animi dotes; mors & ſepultura 815. CAP. VI. Mortui reſuſcitati, claudi & impediti reſtituti, podagrici & chiragrici ſanati 817. CAP. VII. Laborantes febri, ſurdi, muti, cæci, amentes ſoſpitati 819. CAP. VIII. Adjuti naufragi; epileptici ac aliis morbis detenti; Sancti obtrectatores puniti; canonizatio, translatio corporis 820

M

MAeeartheanus epiſcopus confeſſor Clocheræ in Hibernia. COMM. PRÆV. Cultus ejus & Acta 208. ACTA MOTILA, *auctore anonymo, ex codice noſtro membranaceo Salmanticenſi notato P. Ms. 51* 209
Magnus epiſcopus & martyr in Italia. COMM. PRÆV. § I. Proponuntur intricatæ difficultates circa diſtinctionem variorum Sanctorum, qui hac die ſub eodem nomine coluntur 701. § II. Publicus hujus Sancti cultus, varia Acta, eorumque compendium, & nonnullæ circa illud difficultates 703. § III. Translatio reliquiarum hujus Sancti ex urbe Fundana ad civitatem Vernlanam ac deinde ad Anagninam 708. § IV Inquiritur, ad quem Sanctum hujus nominis ſpectent reliquiæ, quæ Romam & ad alias longinquas regiones translatæ ſunt 710. ACTA, auctore anonymo, *ex membranaceo Muſei noſtri*

noſtri codice, ſignato ✠ Ms. 74, *folio* 577 *& ſequentibus* 753. CAP. I. Sancti patria, conditio, converſio ad Chriſtum, epiſcopatus, comprehenſio pro Chriſtiana fide, liberatio e carcere, peregrinatio & miraculum 714. CAP. II. Quædam hujus ſancti Epiſcopi itinera, varia miracula & martyrium 715

Magnus martyr Cæſareæ in Cappadocia. COMMENT. PRÆV. Diſtinctio hujus ſancti Martyris ab altero, Acta & immemorabilis cultus 717. ACTA, collectore Petro Calo Dominicano, *ex Ms. codice de Vitis Sanctorum part.* a *fol.* 87 718

Magnus confeſſor & epiſcopus Avenionenſis in Gallia. SYLLOGE HISTORICA. Publicus Sancti cultus, annua feſtivitatis memoria, & brevis geſtorum notitia 715

Mamas vel Mammes martyr, Cæſareæ in Cappadocia. COMMENT. PRÆV. § I. Illuſtriſſimi martyris geſta prorſus obſcura & incerta 423. § II. An duo Mamantes in unum confuſi; Actorum cum Græcorum tum Latinorum exemplaria, auctores, valor 426. § III. Celeberrimus cum apud Græcos tum apud Latinos ſancti Mamantis cultus; ejuſdem apud ottoſque invocatio 428. § IV. Eccleſiæ, corpus apud Cæſarienſes in Cappadocia 430. § V. An noſtri S. Mamantis corpus Hieroſolymis fuerit ſeculo ſexto; an delatum Mediolanum, an in Cyprum; reliquiæ Lucenſes, Elvvangeoſes, Lingoneoſes, Lorbanenſes &c. 432. PASSIO, auctore Godefrido Lingonenſi epiſcopo, *ex codice Ms. Carnutenſi Divionenſis*. CAP. I. Sanctus, parentibus in carcere mortuis, ab alia matrona adoptatur; ejus in fide conſtantia blanditiis ac tormentis fruſtra tentata 435. CAP. II. Mira operatur inter beſtias, captivitas, ſuperati ignes, mitigatæ feræ, martyrium 437. RELIQUIÆ in Galliam ad Lingonenſes translatæ 439. HISTORIA TRANSLATIONUM, ab anonymo quodam ſacerdote Lingonenſi conſcripta, & *in Bibliotheca Floriacenſi Joannis a Boſco typis edita pag.* 226 *& ſequentibus xyſti dextri* 440. CAP. I. Mira oſſis S. Mamantis translatio ad eccleſiam Lingonenſem 441. CAP. II. Braehium S. Mamantis eccleſiæ Lingonenſi impetratum; ſanguis ex eodem manans 442. CAP. III. Inventio capitis S. Mamantis; ejus veritas viſione confirmata; translatio ad Lingonenſes; miracula 444

Mammes martyr Alexandrinus. *Ex Hieronymianis* 418

Mammita cum ſociis Alexandriæ. *Ex Hieronymianis* 418

Mandrianos & Flavianus martyres Telone in Provincia Galliæ. SYLLOGÆ CRITICA. Publicus horum Sanctorum cultus, notitia prioris ex veteri chrooico, & traditio quædam de geſtis eorum 748

Marcellus epiſcopus ac martyr Apameæ in Syria. COMM. PRÆV. § I. Apameæ notitia; Sancti patria, parentes, vita ſecularis & forte ſolitaria; munus epiſcopale magna cum laude adminiſtratum, communicatio cum martyribus 555. § II. Martyrium, ejuſque tempus, publica veneratio e Faſtis Græcis ac Latinis; an martyr hodiernus ab alio ſynonymo diverſus; Acta 554. COMPENDIUM ACTORUM. *Ex Theodoreto Cyri epiſcopo lib.* 5 *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap.* 21 *a pag.* 262 *editionis Valeſianæ* 555

Marciana, *vide* Pontemus.

Marianus confeſſor in Biturigibus Galliæ. COMMENT. PRÆV. Cultus & diſtinctio a ſynonymis 734. ELOGIUM *e Gregorio Turonenſi de gloria confeſſorum cap.* 81 734

Marinus epiſcopus confeſſor in monaſterio S. Petri Beſaluenſi diœceſis Gerundenſis in Catalonia 735

Martyres XIX cum Concordia & Hippolyto, *de quibus ſupra*.

Martyres XXXIII in Palæſtina. Cultus e Martyrologio Romano ac Faſtis Græcis 265

Maximus abbas, Anaſtaſius monachus, ac alius Anaſtaſius item monachus & apocriſiarius Romanus, confeſſores Conſtantinopoli. COMM. PRÆV. § I. Sancti Maximi nomen, natales, illuſtre in aula munus quando commutatum cum monaſtico inſtituto 97. § II. Dignitas abbatialis in monaſterio Chryſopolitano; iter Africanum ab eo ſuſceptum qua de cauſa, quo tempore, ac quo fructu 99. § III. Epiſtola ſcripta in Africa contra exortum errorem; cum Pyrrho Monothelita ibidem diſputatio; Acta Romæ; locubrationes; iter Conſtantinopolitanum 101 § IV. Probroſa contra Saoctum ejuſque diſcipulum concertatio Conſtantinopoli; primum exſilium; duæ aliæ alibi cum hæreticis concertationes, poſt quas reducitur Conſtantinopolim verſus 104. § V. Sancti conſtantia Rhegii fruſtra blanditiis ſenſata; blaſphemia adverſus Virginem Deiparam ei perperam imputata 106. § VI. Lata adverſus Sanctos noſtros tres ſententia barbara ac exſeculoni mandata Conſtantinopoli, miraculum 108. § VII. Sancti ad varia loca detruſi; Anaſtaſii unius ac Maximi obitus; hujus item gloria ſepulcri; martyrii laureola ac S. Maximo ac commilitonibus duobus tribuenda; ætas Sancti ac unius e diſcipulis ejus 510. § VIII. Saocti Anaſtaſii apocriſiarii geſta poſt mortem S. Maximi, obitus, ætas, elogium, ulterior de eo notitia, diſcipuli 112. § IX. Cultus ex Græcis ac Latinis Faſtis; nonnullæ hac occaſione obſervationes 114. § X. Documentorum aliquot ſuperius citatorum notitiæ 115. ACTA AB AUCTORE ANONYMO CONSCRIPTA, *Latine reddita a R. P. Jacobo Pontano Societatis Jeſu* 118. CAP. I. Natales, educatio, litterarum ſtudia, vita aulica & monaſtica, diſceſſus propter Monothelitas 118. CAP. II. Sanctus contra hæreſim Monothelitarum egregie promovet veritatem Catholicam in Africa 520. CAP. III. Pyrrhi Monothelitæ confutatio; acta Romæ pro fide orthodoxa; Opera conſcripta 122. CAP. IV. Orthodoxa Sancti fides calumniis variis ac vexationibus Conſtantinopoli nequidquam exercita 125. CAP. V. Acta Sancti Bizyæ cum Theodoſio epiſcopo, ac relata de eo victoria; traducitur Rhegium 527. CAP. VI. Tormenta Conſtantinopoli Sancto ac Anaſtaſio diſcipulo irrogata; eorum uti & Anaſtaſii alterius exſilium; duorum priorum mors; ſepulcrum Maximi glorioſum, apoſtrophe biographi 130

Maximus puer martyr. *Vide* Liberatus abbas &c.

Maximus, *vide ſupra* Florus.

Michæas ſenior propheta. Sanctus hic cum alio confuſus; quiſnam & cur hoc die detur; quid de eo Faſti; ipſius vaticinia 547

Moſteus vel Mochteus epiſcopus Lugmadenſis in Hibernia. COMMENT. PRÆV. § I. Sancti nomen, diſcipuli, monaſteria; an fuerit præſul Ardmachanus 736. § II. Cultus variis diebus affixus; Sancti ſynonymi a noſtro diverſi, tempus

pus vitæ 738. § III. Vaticinium, quod a ſancto Patricio de noſtro editum ſertur, videtur probabilius ſubleſtæ fidei; Sancti noſtri propheziæ 740. § IV. Examinantur Sancti ſcripta & Vita 741. VITA, auctore anonymo, *ex noſtro codice Salmanticenſi antiquo Mſ. membraneo, qui ſignatur* P. *Mſ.* 11. CAP. I. Liberatur a naufragio, diſcit ab angelo litteras, ſtudet ac docet Romæ; fit epiſcopus, condit monaſteria, diſcipulorum ad eum concurſus; S. Patricii diſceſſus 743. CAP. II. Miracula a Sancto patrata, vaticinia; felix ipſius obitus 744

Myron presbyter & martyr, Cyzici in Myſia minore. COMMENT. PRÆV. Annus Sancti venerario, Acta, tempus ac palæſtra martyrii 420. MARTYRIUM, auctore Laurentio monacho Rnſienſi in Calabria, *ex codice Ambroſiano* ſ. N. n. 152. Interprete J. P. 421

N

Nicolaus eremita in Sicilia. COMM. PRÆV. Probatur cultus ejus legitimus 513. ACTA, auctore ejus confeſſario, ſed aucta poſterius 514. HYMNUS ad S. Nicolaum 516

Noſtrianus epiſcopus confeſſor, Neapoli in Campania Italiæ. SYLLOGE de cultu & ætate, ELOGIUM. *Ex Curaeiolo.*

O

Orion, Æmilius & Agnatus martyres Alexandrini. *Ex Hieronymianis* 289

P

Parmus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149

Paulus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149

Paulus, Juliana; item Stratonicus, Quadratus, & Acucius martyres Ptolemaidæ. COMMENT. PRÆV. Cultus, palæſtra, Acta 446. MARTYRIUM. *Editis apud Sariam ad diem* XVII *Auguſti.* CAP. I. SS. Paulus & Juliana variis pro fide cruciatibus torquentur 448. CAP. II. Eorum lictores martyrio affecti; alia amborum tormenta; cibus illis cælitus ſubminiſtratus; conſervata S. Julianæ pudicitia 450. CAP. III. Martyrum conſtantia aliis pœnis exercita; obitus ac ſepultura 452

Petrus Gualdenſis tertii Ordinis S. Franciſci eremita in Marchia Anconitana Italiæ. Locus, cultus, aliæ notitiæ, diſcipulus 822

Philippus martyr cum ſociis Nicomediæ. SYLLOGE. Cultus, ſocii, elogium, Acta 418

Pilentia, *vide* Pontemus.

Polyænus *vide ſupra* Hermas.

Pontemus, Pilentia, Tatiana & Marciana, Heliana & Lautia ſeu Lauciana martyres, Amaſeæ in Ponto 546

Poſeſſor martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149

Proculus, *vide ſupra* Flotus.

Projectitius martyr Bergomi in Italia. SYLLOGE HISTORICA. § I. Natales, diaconatus, tempus martyrii 539. § II. Epitaphium, cultus publicus, lectiones propriæ 541. § III. Mirabilis apparitio, inventio corporis, variæ ejuſdem translationes; brevis quædam nonnullorum Sanctorum Bergomenſium notitia; obſervationes de Vitis ac proprüs lectionibus S. Projectitii 543

Proſalamus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149

Proſpolinus martyr incerto loco. *Ex Hieronymianis* 149

Q

Quadratus, *vide ſupra* Paulus.

R

Radegundis regina, poſtmodum monialis, Pictavii in Gallia. COMMENT. PRÆV. §. I. Antiquus Sanctæ cultus, ſcriptores Actorum, & diverſa eorum apographa 46. § II. Sanctæ patria, regium ſtemma, occaſio captivitatis, migratio in Galliam, & conjugium cum Clotario rege 49. § III. Difficultates quædam circa divortium Sanctæ cum rege Clotario, & diaconalem ejus conſecrationem 51. § IV. Diſceſſus Sanctæ in Aquitaniam, liberalitas erga loca ſacra, conſtructio monaſteriorum, & variæ virtutes, quas in Pictavienſi monialium cœnobio exercuit 54. § V. Studium Sanctæ, ut monaſterium ſuum Pictavienſe exacta diſciplinæ obſervantia muniret, illudque ſacris reliquiis ornaret 57. § VI. Solicitudo Sanctæ, ut idem monialium cœnobium ſub certa regula ac tutela præſulum regumque conſervaret 60. § VII. Annus mortis, honorifica Sanctæ ſepultura, ſacræ reliquiæ, miracula, & quædam Pictavienſium de illa traditiones examinantur 64. ACTA SIVE LIBER PRIMUS VITÆ, auctore S. Venantio Honorio Clementiano Fortunato, epiſcopo Pictavienſi & Sanctæ ſynchrono. *Ex Mſ. codice apud Ciſtercienſes Vallis-Lucentis ſervato, cujus apographum cum variis Mſſ., & cum editione Mabillioniana contulimus* 67. CAP. I. Sanctæ patria, regium ſtemma, adventus in Galliam, educatio, pietas, & nuptiæ cum rege Clotario 68. CAP. II. Divortium Sanctæ cum marito, profeſſio monaſtica, miſericordia ejus erga pauperes & ægros miraculis confirmata 70. CAP. III. Rigidum Sanctæ jejunium, viliſſima cœnobii miniſteria, & ſevera corporis ſui caſtigatio 72. CAP. IV. Diverſa miracula, quæ Sancta tempore vitæ monaſticæ, & in die mortis ſuæ patravit 73. ACTA ALTERA SIVE LIBER SECUNDUS VITÆ, auctore Baudonivia moniali coæva, & familiari Sanctæ diſcipula. *Ex eodem Mſ. codice, apud Ciſtercienſes Vallis-Lucentis ſervato, cujus apographum etiam cum variis Mſſ., & cum editione Mabilloniana collatum eſt* 74. CAP. I. Ortus Sanctæ, conjugium cum rege, zelus fidei, divortium, profeſſio vitæ monaſticæ, & conſtantia in propoſito. CAP. II. Præcipuæ illius virtutes in vita monaſtica 77. CAP. III. Reverentia ipſius erga ſacras ſanctorum exuvias & reliquias ſanctæ Crucis 79. CAP. IV. Auxilium naufragantibus præſtitum, aliaque miracula, mira Sanctæ viſio, & pius obitus 81. CAP. V. Honorifica Sanctæ ſepultura, & quædam miracula poſt obitum ejus patrata 82. ALIA VITA CLARIORE STILO EX DUOBUS PRÆCEDENTIBUS ACTIS COLLECTA. Auctore venerabili Hildeberto præſule Cenomanenſi ac poſtea archiepiſcopo Turonenſi. *Ex editione D. Antonii Beaugendre, monachi Benedictini, qui Pariſiis Opera Hilde-*

ber-

diberti & Marbodi anno 1708 imprimi curavit, columna 885 & sequentibus 83. Cap. I. Sanctæ patria, regium genus, captivitas, educatio in Gallia, & pia opera, quæ usque ad nubilem ætatem exercuit 84. Cap. II. Nuptiæ cum rege Clotario & pia vita, quam tempore conjugii in aula duxit 85. Cap. III. Monastica Sanctæ professio, liberalitas erga ecclesias, fundatio parthenonis Pictavientis, ex quo rex eam ad conjugium retrahere frustra nitirur 87. Cap. IV. Anstera Sanctæ abstinentia, dira corpotis afflictatio, aliæque virtutes monasticæ, quibus tunc potissimum Pictavii fulsit 88. Cap. V. Diversa miracula, quæ Deus per intetcessionem hujus Sanctæ patravit 90

Radegundis vel Radigunda, aliis Radiana virgo, in Castro VVellenburgico Sueviæ prope Augustam Vindelicorum. Sylloge historica. Publicus Sanctæ cultus, quædam gesta, & gloria posthuma 93

Rainaldus vel Raynaldus archiepiscopus Ravennas, Ravennæ in Italia. Comment. præv. § I. Venetatio Beati ab immemorabili tempore, miracula, reliquiæ, quoddam elogium, & præcipuus Actorum ejus scriptor 688. § II. Chronologicus Actorum ordo, & quædam eorumdem analecta 690. Acta et miracula, quæ Nicolaus de Atimino Minorita anno Christi MCDXIII collegit. *Ex apographo Henschenii nostri, qui illud Ravennæ ex Mss. documentis ipsius ecclesiæ descripsit, & quod cum editione Ughelliana collatum est.* Cap. I. Beati patria, pia adolescentia, & vita inter Clericos sancte acta 692. Cap. II. Electio ejus in archiepiscopum Ravennatem, variæ ipsius in hoc munere virtutes, miraculum & felix obitus 694. Cap. III. Diversa miracula, quæ post mortem patrocinio Beati contigerunt 695

Relindis recluſa. *Vide superius* Benedicta & Cæcilia.

Rochus confessor, apud Montem Pesulanum in Gallia. Comment. præv. § I. Natales, nomen; fabula Sancto afficta; an tertium Ordinem S. Francisci fuerit amplexus 380. § II. Memoria in sactis Fastis; initia publici cultus seculo XIV; an a concilio Constantiensi is ipsi decretus ob depulsam pestem seculo XV, corpus tum pro sancto habitum & Arelatem translatum 382. § III. Publica veneratio ex reliquiis sacris in Hispania, Gallia, Tautini, item in Italia, Germania ac Belgio; patrocinium tempore pestis 384. § IV. Præsentissimum Sancti in morbo contagioso patrocinium aliunde confirmatum; erectæ in ejus honorem confraternitates; gloria ipsius a poetis celebrata 387. § V. Officia divina, Missæ, singularis observatio festi, ecclesiæ in Ordine Seraphico dicatæ &c. 389. § VI. Corpus Sancti Venetias translatum; difficultates, quæ translationi huic incommodant; magnificentissimum ibidem templum; confraternitas &c. 391. § VII. Varia Vitæ exemplaria recensita 394. § VIII. Ms. Belsortianum singulare in reditu Sancti atque adeo in loco mortis; nostrum de Actis S. Rochi judicium; annus ac dies obitus; Vitæ quænam, & cur piæ aliis a nobis dentur 396. Vita, auctore Francisco Diedo civitatis Brixiensis præfecto, *ex bibliotheca S. Galli cum duabus editionibus collata.* Præfatio auctoris 399. Cap. I. Sancti ortus, educatio, contemptus mundi; mors parentum; bona in paupetes distributa 400. Cap. II. Peregrinatio Italica; fanationes pestiferorum; itet Romanum; Cardinalis mire a lue liberatus; colloquium cum Pontifice, Acta Placentiæ in morbo contagioso; Sanctus ipse eodem correptus, ac divinitus adjutus 401. Cap. III. Divinitus cibatur; innotescit ejus sanctitas; Gothardi patientiam exercet, & ad vitam solitariam eum inducit; ab angelo sanatur; curat brutas; vox ad eum cælestis 404. Cap. IV. Patientia per annos quinque in carcere probata; defensa ejus innocentia, apparitio angeli; impetratum patrocinium contra pestem, mors; agnitio; miracula, templa 406. Acta Breviora; auctore anonymo, *ex Mss. Belfortii, qui illud acquisivit e cœnobio Bethlehemitarum prope Levanium, & contulit cum duobus aliis Mss. Patrum Cælestinorum Parisiensium & Ambianensium.* Cap. I. Mita Sancti nativitas, ejusque post patris ac matris obitum peregrinatio in Italiam salutifera 407. Cap. II. Gesta Placentiæ, reditus in patriam, obitus ibidem, & mirabilis agnitio 409. Gloria posthuma apud Antverpienses. § I. Reliquiæ, piæ fundationes, sodalitium, privilegium 410. § II. Confraternitas canonice erecta; ab Alexandro Papa VII confirmata ejus statuta; gratiæ spirituales eidem concessæ 412. § III. Confraternitati præfectus ac patronus; præterita ac modetna solennitas festo sancti Rochi; personæ eidem sodalitio inscriptæ 414

Rogatus monachus martyr. *Vide supra* Liberatus abbas &c.

Romolus martyr. *Vide* Filion &c.

Rufinus confessor apud Mantuam in Italia. Notitia de cultu 730

Rufinus martyr. *Vide* Filion &c.

Rusticus subdiaconus martyr. *Vide supra* Liberatus abbas &c.

S

SAtyrus episcopus martyr cum sociis, Aretii in Tuscia Italiæ 735

Sebaldus eremita Norimbergæ in Germania. Comm. præv. § I. Antiquus hujus Sancti cultus ex variis monumentis probatus, & ab ipso Pontifice Romano confirmatus 762. § II. Manuscriptum Actorum exemplar & metricum eorumdem compendium, quæ ab heterodoxorum calumniis vindicantur 764. § III. Examen Actorum, pretiosus Sancti tumulus jam destructus, præsens reliquiarum ejus status, & salutaris monitio ad Norimbergenses 766. Acta auctore anonymo incertæ ætatis. *Ex Mss. Carthusiæ Gemnicensis in Austria, cujus apographum Joannes Gamans noster anno 1618 ad nos misit.* Cap. I. Mira Sancti nativitas, pia educatio, nuptiæ solutæ, vita eremitica, prædicatio Euangelii in Longobardia eum variis miraculis 769. Cap. II. Prædicatio & miracula ejus in Germania, obitus & locus sepulturæ mirabiliter assignatus 771. Cap. III. Miracula, quæ post obitum ipsius contigerunt 773

Septimus monachus martyr. *Vide supra* Liberatus abbas &c.

Serapion. *Vide supra* Hermas.

Serena Romæ. Sylloge historico-critica Antiqua hujus Sanctæ memoria in Martyrologiis, & diversæ de conditione gestisque ejus opiniones 863

Servus

Servus ſubdiaconus martyr. *Vide ſupra* Liberatus abbas *&c.*

Simplicianus epiſcopus confeſſor Mediolani in Inſubria. COMMENT. PRÆV. Cultus, patria, ætas, conditio ante epiſcopatum 28n. VITA *ex Bonino Mombritio tomo* 2. CAP. I. De Sancti præclaro in ſtudiis & virtutibus progreſſu, præſertim Romæ, ubi celebrem Victorinum rhetorem, urbe ſtupente, ad fidem adducit 282. CAP. II. Victorinus probe inſtituto & baptizato, multis præceptis clarus Mediolanum revertitur, ubi S. Auguſtinum convertit, & mortuo S. Ambroſio ſuccedit 283. VITA ALTERA. Ex Joſepho Ripamontio hiſtoriæ eccleſiæ Mediolanenſis libro ſexto 284

Strategius & Eutychianus martyres. Memoria in Faſtis Græcis 731

Strato martyr cum ſociis Nicomediæ. SYLLOGE. Cultus, ſocii, elogium, Acta 418

Stratonicus, *vide ſupra* Paulus.

Sylvius martyr, *vide* Filion *&c.*

T

TAtiana, *vide* Pontemus.

Tharſicius acolythus Martyr Romæ. *Ex Actis S. Stephani Papæ* 2 *Auguſti* 201

Thecla, *vide* Timotheus *&c.*

Theodolus epiſcopus confeſſor, Seduni in Gallia. *Brevis notitia ex Martyrologiis, & Gallia Chriſtiana*, 302

Theodolus martyr, *vide* Filion *&c.*

Theodolus ſeu Theodulus epiſcopus Octodurenſis vel Sedunenſis, in Valleſia apud Helvetos. COMMENT. PRÆV. § I. Antiquus Sancti cultus, ſcriptor Actorum, & varia horum exemplaria 273. § II. Intricata difficultas circa perſonam & ætatem epiſcopi Octodorenſis vel Sedunenſis, qui hoc die colitur 275. ACTA, auctore quodam Ruodperto vel Roberto monacho peregrino. *Ex Legendario S. Anatolii Salinenſis in Burgundia, quod cum aliis Mſs. codicibus collatum eſt* 278

Thyrſus & ſocii martyres in Perſide. *Ex Hieronymianis* 289

Timotheus, Theela & Agapius martyres in Paleſtina. COMMENT. PRÆV. Cultus e Faſtis Græcis ac Martyrologio Romano; palæſtra ac tempus martyrii, ædes ſacra S. Timothei 727. MARTYRIUM, *ex Euſebio de Martyribus Paleſtinæ cap.* 3 *&* 6 *pag.* 321 *&* 326 *editionis Valeſianæ* 728

Timotheus martyr, *vide* Filion *&c.*

Titulus martyr in Syria. *Ex Hieronymianis* 149

Titus diaconus martyr Romæ. *Ex Martyrologio Romano* 291

U

URſacius vel Arſacius confeſſor Nicomediæ in Bithynia. COMMENT. PRÆV. Cultus, locus ac tempus mortis, vitæ inſtitutum, ACTA 27n. COMPENDIUM ACTORUM. *Ex Sozomeno eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.* 4 *cap.* 26, *pag.* 559 *editionis Valeſianæ* 272

Urſicinus vel Urſicius miles ac martyr in Illyrico. COMMENT. PRÆV. Cultus, elogium, Acta 156. ACTA auctore anonymo. *E codice Mſ. bibliothecæ Cæſareæ Viedobonenſis, interprete J. P.* CAP. I. Patria, vita militaris, inſidiæ contra Sanctum, examen, varia tormenta 158. CAP. II. Alia contra Sancti conſtantiam molimina, martyrium, ſepultura 161

V

VAmnes martyr in Perſia. COMMENT. PRÆV. Cultus, dies mortis, annus martyrii e Perſica perſecutione fixus 285. ACTA, auctore anonymo, *e Mſs. membranco Capituli eccleſiæ metropolitanæ Pariſienſis, collato cum alio, e codice Moiſſacenſi* 287

VV

WIgbertus presbyter confeſſor in Germania. COMMENT. PRÆV. Synonymi plures, hujus patria, cultus & geſta. VITA auctore Servato Lupo, abbate Ferrarienſi. *Ex editione Stephani Baluzii* 132. CAP. I. Ob virtutum famam a ſancto Bonifacio in Germaniam accerſitus, binis cœnobiis præficitur, ſed privatus obit 134. CAP. II. Multiplicia ad tumulum ſigna, corpus effoditur, & transfertur ob metum Saxonum, qui cæleſti viſione fugantur 135. CAP. III. Nova prodigia, corpus perducitur Hertsfeldiam, ibique varie ornatur, variæ ſanationes 136

Z

ZEtus martyr, *vide* Filion *&c.*

Zuentiboldus rex confeſſor Suſtereni in agro Juliacenſi. SYLLOGE DE CULTU 118

INDEX

INDEX CHRONOLOGICUS

ANTE CHRISTUM NATUM.

Melchæas senior Propheta *pag.* 548

SECULO II.

Anno 192 Martyrio coronatur S. Julius senator 700

SECULO III.

250 *circiter* S. Myro presbyter Cyſiei in Myſia minore pro Chriſto paſſus eſt 420
Item S. Magnus epiſc. in Italia 717
258 SS. Hippolytus, Concordia, aliique martyrium ſubeunt 8
274 S. Mamus vel Mammes Cæſareæ in Cappadocia martyrium conſummat 425
Eod. an. naſcitur S. Conſtantinus M. Imp. 556
Sub Aureliano patitur S. Agapitus M. Prænesſe in Italia 527

SECULO IV.

Circa initium hujus ſeculi vel finem præcedentis martyrio coronati ſunt
Sub Maximiano S. Euſebius in Palæſtina 550
Sub Diocletiano S. Caſſianus epiſc. Todertì in Umbria 26
S. Felix epiſc. Valle Gardumi in Tyroli 164
S. Ambroſius centurio 290
S. Diomedes medicus 268
Sub Maximiano S. Andreas tribunus & ſocii 723
Sub Maximino S. Urſacius vel Urſeius miles 143
304 S. Timotheus apud Gazam in Palæſtina 728
Eod. an. & Loco SS. Agapius & Theela ad beſtias damnati 728
306 Idem S. Agapius Cæſareæ martyrium conſummat a beſtiis dilaniatus 729
320 Naſcitur S. Simplicianus epiſc. Mediolanenſis 281
325 S. Helena a Conſtantino filio creatur Imperatrix 575
anno eodem Hieroſolymam proficiſcitur 562
328 *aut aliquanto ſerius* moritur 573
350 *circiter* S. Satyrus epiſc. Aretii in Tuſcia mortalem vitam exuit 735
354 *elapſo*, natus eſt S. Alypius epiſc. Tagaſtenſis 203
358 S. Arſacius epiſc. Nicomedienſis in Bithynia migrat ad Superos 270
384 S. Alypius cum S. Auguſtino Mediolanum proficiſcitur 204
386 Uterque convertitur 205
387 Ambo baptizantur 206
389 *circiter* S. Marcellus epiſc. Apameenſis in Syria martyrium ſubiit 154
393 S. Alypius invifit S. Hieronymum 207
394 Idem creatur epiſcopus 207
400 Moritur S. Simplicianus 281

SECULO V.

407 *circiter* Prudentius Clemens S. Caſſiani M. tumulum Romæ ſupplieiter veneratur 4
423 S. Vamnes in Perſia martyrio defungitur 287
426 S. Titus diaconus palmam eamdem conſequitur Romæ 291
444 S. Neſtorianus epiſc. præeſt Neapolitanis 294
446 Obit S. Firminus epiſc. Metenſis 655
483 SS. Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Servus & Ruſticus ſubdiaconi, Rogatus & Septimus monachi, & Maximus puer Carthagine in Africa pro fide mortem oppetunt 454
484 Naſcitur S. Armagilus conf. in Britannia Armorica Galliæ 298

SECULO VI.

Sub initium ſeculi VI floruit S. Marianus conf. in Biturigibus Galliæ 735
520 Ad Superos tranſit S. Joannes patriarcha Conſtantinopolitanus 655
528 S. Calliſtus epiſc. Tudertenſis in Umbria martyrii palma donatur 168
529 *circiter* S. Radegundis captiva in Galliam ducitur a Clotario rege 50
532 S. Eleutherius Drocloaldo ſurcedit in cathedra Antiſſiodorenſi in Gallia 300
533 Idem Sanctus ſubſcribit concilio Aurelianenſi II 300
535 *circiter* vivere deſiit S. Donatus presbyter eremita in Provincia 736
538 S. Radegundis nubit Clotario regi 50
Anno eodem S. Eleutherius ſubſcribit concilio Aurelianenſi III 300
541 Concilio Aurelianenſi IV 300
549 Concilio Aurelianeſi V 300
Circa medium hujus ſeculi S. Aregius vel Aridius Deceſiæ in territorio Nivernenſi ſedit epiſcopus 297
552 Vitæ finem imponit S. Armagilus conf. 298
561 S. Elutherii obitus 300
567 Concilium Turonenſe II ſcribit ad S. Radegundem 59
570 S. Radegundis ſuum cœnobium munit regula S. Cæſarii 60
580 S. Elaphius epiſc. Catalauni in Campania Galliæ e vita migrat 747
Eodem anno circiter naſcitur S. Maximus abbas 112
587 Moriuntur S. Junianus abbas, fundator monaſterii Mariacenſis & S. Radegundis 587

SECULO VII.

Seculo VII in aula Heraclii Imperatoris floruit S. Maximus 97
618 Naſcitur S. Anaſtaſius diſcipulus S. Maximi 112
622 E vivis exeedit S. Guenninus epiſc. Venetenſis in Gallia 663
639 *circiter* S. Maximus creatur abbas in mona-

nasterio Chrysopolitano 99
Eodem anno vel proxime sequenti obit S. Bertulfus abbas Bobii in Liguria Italiæ 750
640 *circiter* S. Maximus in Africam proficiscitur, fidei orthodoxæ propagandæ studio 101
645 Famosa S. Maximi cum Pyrrho monothelita disputatio 102
646 *circiter* S. Magnus Avenionensem cathedram occupavit 756
649 Interest S. Maximus synodo Lateranensi 102
653 Constans Heraclii nepos orthodoxos persequitur 103
660 S. Magnus vitæ terminum absolvit 756
662 Obitus S. Maximi & Anastasii ejus discipuli 112
666 Mors S. Anastasii apocrisiarii 113
668 Constans imp. in balneo interemptus 131
683 In cælum abit S. Georgius patriarcha Constantinopolitanus 658
An seculo septimo vixerit S. Sebaldus eremita Norimbergæ in Germania 166
Floruit *illo seculo* S. Calminius dux Aquitaniæ 758

SECULO VIII.

747 Vivere desiit S. Vvigbertus presbyter in Germania 135
755 S. Bonifacius Doccomit in Frisia martyrio coronatus 134
757 In concilio Compendiensi permittitur dissolutio matrimonii transeuntibus ad religionem 53
767 *vel proxime sequenti* transit ad cælum S. Amator primus abbas Amorbacensis in Franconiâ 469

SECULO IX.

806 Obitus S. Theodoli episc. Sedunensis in Gallia 302
830 Translatio corporis S. Juniani 35
842 Translatio reliquiarum S. Helenæ in cœnobium Altumvillarense 601
856 Martyrio in Hollandia coronatur S. Jeron presbyter 476
875 Obiit S. Altfridus episc. Hildesiensis in Saxonia inferiore 213
890 S. Zuentiboldus creatur rex Lotharingiæ 138
900 Idem enim vita regnum amittit 139
Floruit *hoc seculo* S. Athanasia vidua ac hegumena 169
Item S. Inanus seu Evanus consec. in Scotia 663

SECULO X.

903 Obiit S. Elias junior monachus in Calabria 486
955 Translatio corporis S. Jeronis 478
983 Mortuus est S. Ludolfus abbas Corbeiensis 145
988 Translatum est corpus S. Juniani ad monasterium Katrofense, in quo synodus episcoporum celebrabatur 37

SECULO XI.

1009 Notatur obitus S. Arduini conf. 219
1027 *elapso*, nascitur S. Arnulfus episcopus Suessionensis 233
1031 Obitus Roberti Regis Galliæ 11
1046 E vita migrat S. Druthmarus abbas Corbeiensis 141
1067 Transit ad Superos B. Nicolaus eremita 513
1081 S. Arnulfus consecratus est episcopus 245
1087 Idem Sanctus obiit 253
1100 Translatio SS. Ludolfi & Druthmari 139
Seculo undecimo floruit S. Joannes episcopus civitatis Montis Marani 510
Item SS. Benedicta & Cæcilia abbatissæ Sustereni in agro Juliacensi, & filiæ S. Zuentiboldi regis 509
Eiidem adde Relindem reclusam, ipsarum sororem ibid.

SECULO XII.

1120 Elevatio ossium S. Arnulfi in synodo Bellovacensi decernitur 237
1121 Elevatio peragitur 223
Anno eodem ejusdem translatio 238

SECULO XIII.

1204 Inventio capitis S. Mamantis, & translatio ad Lingonenses 444
1217 Corpus S. Cassiani M. Imolæ ad ecclesiam cathedralem translatum est 17
1218 S. Hyacinthus, Ordinis Prædicatorum, Romam venit 382
1227 Ex S. Elizabetha Thuringicâ nascitur B. Gertrudis, abbatissa Aldenbergensis in Germania 143
1231 Obitus S. Elisabethæ Thuringicæ 543
1243 Obitus S. Laurentii eremitæ 307
1244 B. Albertus fit episcopus Placentinus 177
1246 S. Raynaldus Vicentinus episcopus creatur 696
1248 B. Gertrudis fit abbatissa 143
1257 S. Hyacinthus obdormivit in Domino 379
1271 Corpus S. Cassiani M. honorificentius collocatum 17
1274 Depositio B. Alberti episc. Placentini 178
1294 S. Ludovicus episc. Tolosanus ad cathedram Lugdunensem nominatur est 780
Anno eodem tonsuram & Ordines minores suscepit 781
1296 Renuntiavit juri hereditario ad regnum, & solemnem emisit professionem in Ordine Seraphico 784
Anno eodem consecratus est episcopus Tolosanus 782
1297 Promotus est ad insulas Appamienses 783
Anno eodem transiit ad Superos 787
Anno eodem Obiit B. Gertrudis 143
Circa finem hujus seculi mortua quoque est in Suevia B. Radegundis, vel Radigunda seu Radiana 93

SECULO XIV.

1308 Obitus B. Claræ de Cruce 672
1367 Moritur B. Petrus Gualdensis eremita, tertii Ordinis S. Francisci 823
1300 Elevatio corporis S. Mariani 734

SECULO XV.

1423 Translatio S. Ludovici episc. Tolosani 799
1450 Translatio B. Petri Gualdensis 823
1457 Corpus S. Arnulfi honorificentius conditum 223
1480 Martyres Hydruntini coronati sunt 284
1481 Eo-

INDEX CHRONOLOGICUS

1482 Eorumdem translatio 180
1492 Translatio S. Radegundæ seu Radianæ 94

SECULO XVI.

1503 Elevatio corporis S. Nicolai eremitæ 515
1517 Inventio & elevatio reliquiarum S. Hyacinthi 326
1524 Elevatio martyrum Hydruntinorum 181
1537 Solimanus obsidionem urbis Hydruntinæ incassum tentat 189
1578 Reliquiæ S. Arnulfi subductæ furori Calvinistarum sunt 224
1583 Translatio reliquiarum S. Hyacinthi 330
1594 Canonizatio ejusdem 331

SECULO XVII.

1613 Ossa S. Arnulfi honorificentius collocata sunt 224
1660 Corpus B. Claræ de Cruce repertum est integrum 675
1662 Inventio corporum SS. Ludolfi & Druthmari 139
Hoc seculo inventum est incorruptum corpus B. Rainaldi 689

SECULO XVIII.

1704 Corpus S. Cassiani M. iterum honorificentius conditum 18

NOTITIA FIGURARUM

Ornantium hunc tomum.

PRæfigitur solitum Operis frontispicium.
Effigies Serenissimorum ac Regiorum Principum, quibus tomus inscribitur.
Effigies R. P. Petri Boschii.
Una pars nummi S. Radianam exhibens pag. 94
Imago S. Felicis episcopi & martyris 163
Pars tumuli B. Alberti Pandoni 179
Passionis Dominicæ instrumenta in corde S. Claræ efformata 673
Effigies ejusdem S. Claræ 675
Specimen alicujus veteris inscriptionis 710
Effigies S. Ludovici Tolosani 789

ACTA

ACTA SANCTORUM AUGUSTI.

TOMUS TERTIUS.

DECIMA TERTIA DIES.

SANCTI QUI IDIBUS AUGUSTI COLUNTUR.

S. Hippolytus M.
S. Concordia M. } Romæ.
ac XIX alii MM.

S. Caſſianus M. Imolenſis.
S. Caſſianus ep. M. Tudertinus.
S. Centolla) MM. Burgis in Hi-
S. Helena) ſpania.
S. Junianus abbas in Pictav. Galliæ provincia.
S. Radegundis regina, dein monialis Pictavii.
S. Radegundis vel Radiana virgo in Suevia.
S. Laudulfus ep. conf. Ebroicis in Gallia.
S. Maximus abbas conf.
S. Anaſtaſius monachus conf. } CPoli.
S. Anaſtaſius alter item monachus conf.
S. VVigbertus Presb. conf. in Germania.
S. Zuenteboldus rex conf. Suſterenſi in agro Juliacenſi.
S. Ludolfus) abbat. Corbei-
B. Druthmarus) en. in VVeſtfal.
B. Gertrudis fil. S. Eliſabeth abb. Aldenbergenſis in Germania.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAnctum Hippolytum *martyrem in Africa hoc die Romano ſynonymo ſubjunxit Canſius aut potius VVaſſer in ſuo Martyrologio Germanico: verum is non ad hunc diem ſpectat, ſed ad eum quo de ipſo jam olim actum eſt* XXIII Februarii.

S. Macarium ep. Hieroſol. *hoc die male intruſit Florarium SS. Mſs. Vide de ipſo* X Martii.

S. Eberardus *ex celebri Comite monachus Ordinis S. Benedicti in Suevia, neſcio cur hoc die a ſolo Menardo configuetur in ſuo Ordinis Martyrologio. Ab aliis melius refertur eo die quo Acta ejus pridem illuſtrata ſunt* VII Maii.

S. Guibertus *fundator Gemblacenſis inter varias confuſiones hujus diei in Florario noſtro Sanctorum Mſs. etiam locum habet. Sed de eo pridem actum eſt* XXIII Maii.

SS. MM. Siſinnii, Martyrii & Alexandri *tranſlatio ſignatur apud Grevenum; de ipſis actum* XXIX Maii.

SS. Sergius & Stephanus MM. *alicubi apud Græcos notantur hac die; ſed eos dedimus cum Menæis magnis excuſis* XII Aug.

Sancti martyres Pamphilus & Capito *notantur hoc die in noſtro Mſ. Supplemento ad Menæa excuſa Sirmondo-Chiffletiano, nec non in noſtris apographis Ambroſianis. De iis actum die* XII Auguſti.

Bernardum *aliquem monachum, in Clarevalle hoc die defunctum, multis laudibus efferunt Henriquez & Chalemotus, ambo Beati titulo eum ornantes, quem alunde probatum cupio, priuſquam ei in hoc Opere locum aſſim tribuere.*

Addit Henriquez ſequentia quæ deſcribo: In Hiſpania, obdormitio piæ memoriæ Martini de Logroño, primi Prioris monaſterii Montis Sion, admirandæ ſanctitatis & puritatis viri.

Latinus Malabranca Urſinus *S. R. E. Cardinalis hoc die miris laudibus extollitur & Beati titulo ornatur a Marcheſio in ſacro Diario Dominicano. De ejus cultu altum hucuſque ſilentium.*

Jordanus a S. Stephano *ut illuſtris in Japonia martyr memoratur in Anno ſancto Ordinis Belgico & in Viridario Germanico.*

S. Columbus *Lirinenſis ſeorſim hoc die refertur a Bucelino in Menologio Benedictino. De ipſo dicta ſunt quæ ſciuntur omnia in poſterum Actis S. Porcarii &c.*

Henricus Clauſſ. *abbas VViblingenſis ut vir venerabilis hoc die refertur ab eodem Bucelino.*

V. Thomæ Kempenſis, *auctoris, ut fertur, aurei libelli de Imitatione Chriſti, corporis inventio, & tranſlatio Sebollam facta* III *Auguſti*

A *anno 1672 ſtylo veteri, atque adeo hoc die* XII *Stylo novo, locum hic habere meretur propter miranda varia ab oculato teſte R. D. Arnoldo VVaeyer Belgice ſcripta & huc miſſa, quæ Papebrochius Latine verſa pridem vetulit in Propylæo Maii inter Paralipomena pag.* 108, *uſui futura ſi vir tam præclaræ memoriæ ſacris Faſtis ab Eccleſia aliquando inſeratur.*

Anna de Meleyn *filia Guilielmi principis d'Epinoy inter Venerabiles refertur a Caſtellano, ut quæ multis ad S. VValdetrudis Montibus Hannoniæ eximiis virtutum exemplis clarâ, fundatrix deinde fuerit Hoſpitalariarum Belgici in Andegavis, ubi ſancto fine quieverit.*

VVigbertum *ſeu* VVigberechtum *S. Egberti ſocium hoc die Sanctum* & in Foſtelandia martyrem *ex Pſeudomarcellino prædicant Molanus, ac Miræus, atque ex his VVilſon, Ferrarius, Menardus & Ghinius. Melius apud Bedam lib.* 5 *cap.* 10 *dicitur biennio Friſiis prædicaſſe, & ad priorem ſuum tranquillitatem in patriam reditiſſe: eadem traduntur in Vitis S. Suiberti tom.* 1 *Martii pag.* 72, *& S. Egberti tom.* III

B *Aprilis pag.* 314. *Notavit autem Papebrochius, neſquam reperiri quod ut Sanctus cultus fuerit: certe apud Dempſterum aut Camerarium notus non eſt. Vide tomo* 1 *Martii, ubi de S. Suiberto pag.* 72.

Potentianus epiſcopus *ita efformatur apud Grevenum in auctariis Uſuardi, ubi pridem notavimus, intelligendum haud dubie* Pontianum, *cujus nominis plures alii ſancti ſunt. Credideram hic eum intelligi qui in rodicibus Hieronymiani hoc die ſignatus eſt.*

Irenes imperatricis *memoria in Prætermiſſis ad diem* VII *hujus menſis ad hunc diem remiſſa; ad quem etiam dilata eſt* Irenes (Ἰρήνης) junioris in Sanctis Apoſtolis, *de qua in Prætermiſſis die* IX *Auguſti, commemoratio, hic paullo fuſius examinandæ ſunt. Supplementum noſtrum ad Menæa typis edita Sirmondo-Chiffletianum hoc die notat iſta, quæ e Græco ita Latine reddimus:* Eodem die, celebris ac beatiſſimæ imperatricis ac fundatricis venerandi monaſterii Omnipotentis Salvatoris Chriſti Irenes *memoria*, quæ propter ſanctum atque angelicum habitum Xeno (*ſive Hoſpita*) monacha cognominata eſt. *Subditur ibidem longum ejuſdem elogium. Annuntiationi autem prædictæ conſentiunt Menæa excuſa ac Menologium Sirletianum, in quo tamen pro* Xene monacha *ponitur* Irene monache. *In citato vero Supplemento ad diem* VII *Auguſti hæc ſignantur, quæ Latine ſic interpretamur:* Eodem die memoria Imperatricium noſtrarum Pulcheriæ *& de qua agetur die* X *Septembris*) & Irenes, pio in honore habitarum. Peragitur autem earum ſolennitas in Sanctis Apoſtolis, *celeberrimo utique templo Conſtantinopoli. Joannes Cinnamus lib.* 2 *Hiſtoriarum pag.* 5 *editionis regiæ Pariſienſis anni* 1670 *eum ſic laudat:* Uxorem duxerat Joannes (*Alexii Comneni imperatoris filius, & ipſe*) imperator Irenem; Vladislai (*Hungariæ regis*) filiam, modeſtia ſingulari cumprimis feminam, & virtutibus decoratam. Quidquid illa ex conjugis Auguſti liberalitate comparavit, ſive ex impetiis reditibus, non tranſmiſit in liberos, aut in ſuperfluos ſumptus, luxumque immodicum expendit: ſed obſervata ſemper eadem vivendi ratione famulis ſuis indigentioribus erogavit. Monaſterium CP. exſtruxit, dicavitque Omnipotenti, opus ſtructuræ elegantia & amplitudine C nulli ſecundum. *Hæc Cinnamus. Caugius in notis ad Cinnami Hiſtoriam obſervat pag.* 430 a Joanne exſtructum monaſterium Pantoeratoris ſeu Dei Omnipotentis, *nec non* monaſterium virorum fuiſſe. *De S. Ladislao actum eſt apud nos tom.* V *Junii die* XXVII, *ubi de* Irene *ejuſdem filia in Annotatis pag.* 327. *Verum quia illa, quæ de Joanne Comneno retulimus in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum ante tomum* I *Auguſti pag.* 134 **, quidem probant, imperatorem & Patriarcham ab invicem cum Eccleſia occidentali tunc non magnopere abhorruiſſe, ſed eo iis tamen nondum ſequitur, illos cum Romano Pontifice unitos fuiſſe. Quia item dictus imperator poſtea Latinis bellum intulit, ac ultricem Dei manum ſenſit; ſicut videre licet in Annalibus Baronii ad annum Chriſti* 1143, *poſquam nempe* monitus ab Innocentio Romano Pontifice per legatum, epiſcopum Gabulenſem, minime deſtitiſſet; immo acerbius deſæviſſet etiam in viros ſanctiſſimos (ut teſtatur Otto) eremum incolentes, factum eſt *&c. Quia denique Græci ſuis Faſtis facta aliquando hæreticos, ſchiſmaticos, aliosve numero Sanctorum indignos adſcribunt, uti in eadem Hiſtoria chronol. variis locis oſtenditur, de quibus videſis indicem ejuſdem in voce* Menæa; *ideo, antequam hanc* Irenen *inter Sanctos Operis noſtri inſeramus, volumus fieri certiores de unione ejus cum Eccleſia Catholica Romana præſertim periculoſis ac ſchiſmaticis iſtis temporibus, tametſi dicere certo non poſſimus, quod eidem unita non fuerit. Hinc non audemus rondemnare Caſtellanum, qui in Tabula nominum Sanctorum ad ſuum Martyrologium univerſale* Irenen Conſtantinopolitanam Religioſam omiſſam *notat die* XII *Auguſti.*

Frigia Antonini *annuntiatio eſt hoc die in rodice Hieronymiano veteriſſimo Epternacenſi. Corbeienſis codex legit:* Synnada Frigiæ natalis S. Antonii epiſcopi. *Textus Florentinii ex codd. Lucenſibus habet eumdem paſſionem; ſed legit* Antiochiæ epiſcopi. *Turbata hoc die ibi ſuis omnia, ut quæ lectio præferenda ſit, haud facile perſpiciat. Hæc tamiſper hoc loco deſcribere placuit, donec lucis aliquid alicunde affulgeat.* F

Joannes a Bucca conf. *Tragurii in Dalmatia*
Dominicus a Radua conf. *In Italia*
Franciſcus Trivultius conf. *In Oriente* — *Beati titulo donantur ab Auctore*
Didacus a Lnminibus conf. *Toleti*
Petrus a Benevento conf. *Alocalii in Caſtella* — *in Martia Franciſ. a quo Hueberus abſtinet.*
Blaſius a Vilalva conf. *Murciæ in Hiſpania*
Margarita Tormelle virg. *Novariæ*
Catharina de Quadia virg. Tert. *Ulmeti in territ Abul.*

His ſuperaddit Hueberus Franciſcam *quamdam ſatis mirabilem Beneventi in Gallicia (voluit dicere in regno Legionenſi) cum longo elogio: item Pariſiis in Francia* Vincentium Muſſartium *cum longa etiam Vitæ ſerie.*

Præmiſit autem martyres in Hungaria ad annum 1545, *quos inter præcipui* Petrus de Mezanico, Georgius de Capronza, Laurentius de Beren-

A Berenii, Benedictus de Szerdahelii & Michael de Peſtino.

Agit demum de variis anonymis ejuſdem Ordinis qui in Languedocia in odium Romanæ Catholicæ fidei ab hæreticis crudeliter ſunt enecati.

Higbaldus *abbas in Anglia a nobis poſt Mabillonium inter Prætermiſſos collocatus eſt* XXI *Julii. Hoc die a Molano refertur inter auctaria Uſuardina, quem ſecutus eſt Ferrarius. Grevenus eum ſignavit* XIV *Decembris, Wilſonus vero* XXII *Septembris. Verum & poſtremis hiſce diebus, niſi vehementer fallor, prætermittendus erit, quemadmodum* XXI *Julii jam factum diximus.*

Sancia Carillo *mire laudatur in Vita a P. Martino Roa Hiſpanice ſcripta & Belgice verſa. An de beatificatione actum fuerit, aut hodie agatur, necdum intelleximus.*

Sanctinum abbatem Scotorum Vieunæ *inter Sanctos ſuos Scotos hoc die refert Camerarius. Alia auctoritate opus eſt ut in hoc opere collocetur.*

Reinildis V. M., Grimoaldi & Gondulphi ſociorum MM. *ſepulturam hoc die procuratam, invenies tom.* IV. *Julii die* XVI *pag.* 177 C.

B Joannem Berchmannum *e Societate Jeſu brevi elogio hoc die ornat Miræus hiſce verbis:* Natus eſt Dieſtemii in Brabantia primo lapide a Colle aſpero, Deiparæ cultu miraculiſque celebri: obiit autem Romæ an. MDCXXI, magna innocentiæ & ſanctitatis fama, annum agens ſecundum & vigeſimum. Solitus eſt dicere: TRIA MIHI SUNT CARISSIMA, videlicet Chriſtus crucifixus, Roſarium Deiparæ & Regula Soc. Jeſu: CUM HIS LIBENTER MORIAR. *Videatur Vita a P. Virgilio Cepario accuratiſſime ſcripta.*

Imperatricis Eudoxiæ, quæ pia in memoria habita ſit, commemoratio *occurrit hac die in apographis noſtris Græcis Sirmondo-Cheſletianis, addito loco* in ſanctis Apoſtolis, *ſeu ade SS. Apoſtolis ſacra ac poſt Sophianam celeberrima ac pulcherrima, teſte Cangio lib.* 4 *Conſtantinopolis Chriſtiana cap.* 3. *In Latinis noſtris*
C *egregiis e Mss. Menæis Græcis bibliothecæ Ambroſianæ hoc etiam die ſimplex* Eudociæ *fit mentio. Si quis cum certa de publico ejus cultu, tum diſtincta de perſona, rebus geſtis ac virtutibus teſtimonia ſubminiſtraverit, poterunt aliquando eſſe uſui, ut dictæ Imperatrici ſuus in Opere noſtro detur locus.*

Hariolfum *ſeu* Herulphum *Lingonenſem epiſcopum, ut fundatorem celebris olim cœnobii Elvvangenſis ſeu Elvacenſis in finibus Sueviæ mihi ſuggeſſit Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali hoc die, acceptum, opinor ex Gallicano Sauſſaji, præter quem nullum prorſus invenio qui de* Hariolfo *aut* Herulpho *inter Sanctos memineriit, ne quidem in omnibus Uſuardi auctoribus. Neque vero Sammarthani hujuſmodi honore eum proſequuntur, nec magis a Mabillonio agnoſcitur, neque Vita ejus apud nos Ms. quam nuper edidit Pezzius tomo* 4 *Theſauri anecdotorum alium titulum præfert quam*, Incipit Vita Domini noſtri Hariolfi D epiſcopi Lingonicæ & fundatoris hujus loci, *quæ de cetero merus dialogus eſt, in quo non minus agitur de Grimoldo aliquo quam de Hariolfo, certe in toto contextu nil quidquam occurrit unde aut de corporis debita elevatione aut de legitimo cultu in ipſa Elvacenſi eccleſia ei unquam exhibito certiores reddamur: præterquam quod ea quæ de ipſo commemorantur, implexis non paucis nodis involuta ſint, quæ in Hierarchiæ ſuæ Auguſtanæ Auctario primo fruſtra ſolvere conatus eſt Corbinianus Khamm. Si melius me doceant Elvvangenſes, debitus* Hariolfo *locus alibi dabitur. Rem prævenire cupiens recurri ad R. P. Rectorem collegii noſtri Elvacenſis Antonium Ephenſteiner, qui me de omnibus accurate edocuit, ſic tamen ut ea eleganti narratione, colligere omnino non potuerim, verum & legitimum cultum eccleſiaſticum Viro alias meritiſſimo exhibitum unquam fuiſſe, ut, donec alia accedant, non niſi hoc loco collocari hactenus poſſit.*

S. Simplicianus epiſcopus Mediolanenſis *hoc die perperam relatus eſt a Bellino, Greveno, Molano & aliis, melius in Romano ſignatus eſt* E XVI Auguſti.

Herneldiam & Ermelinam *ut ſanctas virgines conjungit hoc die Flerarium noſtrum Sanctorum Mſ. de quibus alibi nec umbram reperi hactenus, præterquam quod Grevenus auctariis ſuis Uſuardinis ad* XIX *hujus ſolus ſubjunxerit* Ermelinæ virginis, *ulterius an ejuſdem æque incertum.* Herneldia *ignota hic manebit.* Ermeliuam *porro ad verum nomen* Ermelendis *reduci poſſe exiſtimo, de cujus translatione agit Sauſſayus ad* XXI *Maii, monens natalem ejus vel currere* XX *Octobris, voluie indicare diem quo de ipſa procul dubio agendum erit* XXIX Octob.

S. Antiochi Lugdunenſis epiſcopi *memoria agitur in vetuſtiſſimo Hieronymiano Epternacenſi, qui in Corbeienſi male effertur* Anoci. *In Lucenſibus præteritus eſt, multis laudatus in Indiculo Raynaudi. Colitur porro* Antiochus *ille in Adone, Uſuardo & hodierno Romano natali die* XV Octobris.

S. Gauefium Lugdunenſem epiſcopum *neſcio ubi hoc die ſignatum reperierit Flerarium noſtrum Sanctorum Mſ. A Sauſſayo & Caſtellano refer-* F *tur* I Novembris.

SS. Poutianus epiſcopus, Lucianus, Coruelius, Caſſianus, Caleſtus cum ſociis eorum *videntur S. Hippolyto ferme conjungi in Hieronymianis.* Poutianus *autem recte, ni fallor, a Florentinio accipitur pro Romano Pontifice e Sardinia, ubi martyrium paſſus fuerat, Romam tranſlato. & in Calliſti depoſito, ut habet fragmentum apud Bucherium, cujus natalis dies recurrit* XIX *Novembris.* Caſſianus, *haud dubie Imolenſis, hic male Romæ collocatur: de ipſo autem hoc die agitur. An ceteri aliquam cum S. Pontiano ſocietatem habeant, videbitur dum hujus Acta illuſtrabuntur dicto jam die* XIX Novembris.

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

HIPPOLYTO, CONCORDIA, AC XIX ALIIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ 1. Cultus ex Faſtis ; veneratio publica ; martyr ſynonymus a noſtro diſtinctus.

Sub VALERIANO IMP.

Celebratur S. Hippolytus vnanimiter in Faſtis,

B

PErcelebre ab antiquiſſimis temporibus eſt in Eccleſia Catholica S. Hippolyti nomen, tametſi pluribus in documentis non ita ſignetur, ut perſpicuum ſit, hodiernum Martyrem ac militem a S. Laurentio converſum in illis indicari. *In aliis vero ita clare ac diſtincte hodiernus exprimitur, ut nullum dubitandi locum relinquat. Vetuſtiſſimum Calendarium Bucherianum hoc die ſic memorat:* Idibus Auguſti, Hippolyti in Tiburtina, & Pontiani in Calliſti. *Martyrologium a Florentinio editum*: Romæ natalis ſanctorum Ypoliti martyris, Pontiani epiſcopi &c. *Carthaginenſe apud Mabillonium tom.* 3 *Analectorum pag.* 399 : Idus Ag. ſancti Hippoliti. *Antiquum Calendarium Romanum, quod typis vulgavit Edmundus Martene tom.* 3. *Theſauri novi anecdotorum col.* 76. Die XIIII menſis (*Auguſti*) natal. S. Ypoliti. *Frontoninum ac Allatianum eum etiam abſque titulo martyris memorant. Romanum vetus ſeu parvum Martyrologium ſic habet:* Romæ, Hippolyti martyris cum familia ſua, & S. Concordiæ nutricis ejus. *Ado:* Romæ, S. Hippolyti martyris, ſub Decio imperatore, Valeriano præfecto. *Uſuardus:* Romæ, beati Ypoliti martyris, qui pro confeſſionis gloria, jubente Valeriano præſide, ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, ſic per cardetum & tribulos tractus emiſit ſpiritum.

C Paſſa eſt etiam Concordia nutrix ejus, quæ ante ipſum plumbatis cæſa martyrizavit : & alii decem & novem, de domo ejus, qui ſimul decollati ſunt. *Hæc iiſdem fere verbis retulerat Martyrologium quod ſub nomine Bedæ a nobis editum eſt:* Idibus, Romæ S. Ypoliti, qui tempore Decii, ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, ſic per carduos tribuloſque tractus emiſit ſpiritum. Et Concordiæ nutricis ejus, quæ ante ipſum plumbatis cæſa martyrizatur. Et aliorum de domo ejus decem & novem, qui ſimul decollati ſunt. *Conſonant Beda Rabanus ac Notkerus. Apud hunc tamen non ecce dicitur:* Et aliorum NOVEM de domo ejus. *In Paſſione* S. Hippolyti *apud Mombritium ſunt* decem & octo. *Wandelberti his addo parvum elogium metricum:*

Idibus Hippolytum comitem Laurentius aſtris
Pro Chriſto parili recipit certamine paſſum.

in Sacramentariis, ac Martyrologio Rom.

2 *Ad commendandam* S. Hippolyti *in Eccleſia celebritatem conducunt etiam quæ de eo habentur in Sacramentariis Thomaſii ac Menardi ; uti inſuper quod annua ejus veneratio, prout indicabam ſupra, in Eccleſia Romana ritu non tantum publico perſeveret ; ſed etiam quod nonæ lectioni Officii eccleſiaſtici certamen ejus inferat Romanum Breviarium, Martyrologio hodierno ſic eum nuntiante :* Romæ beati Hippolyti martyris, qui pro confeſſionis gloria ſub Valeriano imperatore poſt alia tormenta ligatis pedibus ad colla indomitorum equorum, per carduetum & tribulos erudeliter tractus, toto corpore laceratо emiſit ſpiritum. Paſſi ſunt etiam eodem die beata Concordia ejus nutrix, quæ ante ipſum plumbatis cæſa migravit ad Dominum; & alii decem & novem de domo ſua: qui extra portam Tiburtinam decollati ſunt, & una eum eo in agro Verano ſepulti.

E

De ejus origine Græca

3 *Nec vero Græci ſuis Faſtis* S. Hippolytum *encluſum voluere ; nam ad diem* x *Auguſti cum SS. Laurentio ne Sixto nominatim eum annuntiat Anthologium. Addit Menæa magna encuſa cum his verſiculis :*

Τὸν Ἵππολυτον ἱππαδίσμιον βλέπω
Ἐθανατον πάσχοντα τῷ κλάσει πάθος.

Hippolyte, equino video te vinctum jugo,
Paſſum necem contrariam, quam vox ſonat.

Inficetam hanc & longe quæſitam alluſionem tametſi iſtorum verſiculorum confector obtruſerit, eam tamen more nobis uſitato explanare conabor. Quia docuit experientia, quod Menæa, anno 1607 *Venetiis impreſſa, quibus utor, plurimis mendis ſcateant; pro* τῷ κλάσει, *poſui* τῇ κλάσει, *& pro* ἱππαδίσμιον, *quæ ſunt in dicta impreſſione, ſubſtitui* ἱπποδίσμιον; *per illudque intelligo eum, qui* in equis vinctus *tenetur*. Hippolytus *vero ex dicendis num.* 13, *eſt is, qui ab equis membratim ſolvitur : ſolvi autem ab equis, & in equis vinctum teneri, quamvis in Sancto noſtro utrumque acciderit, videntur tamen oppoſitionem aliquam præ ſe ferre, ſi voces* λυτὸς *ac* ἄδισμος *accipiantur ſecundum ſe, præſcindendo ab hiſtoria, quæ illis ſubeſt. Atque ad hanc oppoſitionem ſuſpicor reſpexiſſe poetam. Certe quidnam aliud ſibi voluerit, haud ſatis aſſequor. Erit forte ex eruditis Græcis aliquis, cui melius quidpiam in mentem venerit : Verum de his minutiis plus ſatis.*

F

Publice apud Hiſpanos veneratio : aderat in Hollandia ſub nomine S. Hippolyti

4 *Quod* S. Hippolytus *ſingulari apud Hiſpanos in veneratione habitus fuerit, confici tur e Breviario Mozarabico (de quo plura notavimus in Tractatu hiſtorico-chronologico ad tomum* VI *Julii præliminari, de liturgia Mozarabica cap.* 8. § 1) *in quo Breviario ſanctus iſte Martyr habet Officium proprium, ac ſequentem hymnum, a variis ſphalmatibus, ubi id ſenſum exigere judicavimus, hic emendatum, in commodum publicum, ut qui eum legit, intelligat.* Adſunt, O populi feſta celebria, Quæ felix revehit temporis orbita In ſeſe rediens axe volubili: Laudem ſidereo reddite principi. Hic namque Ypolitus tempore terrea Deſpectans, nivea ſcandit ad æthera:

Æthera: Cum ſolvens animam corpore vividam
Cæleſtem meruit ſumere lauream. Dum dux belligerus eſſet hic agminis, Juſſis cæſareis eareere
martyrem Servandum recipit, qui cruce prævia
Dat cæcis oculis perdita lumina. Cernens Ypolitus ſigna ſaventia, Mox Chriſto domino credit,
& impia ſpernens dæmonici dogmatis idola, junctus Chriſticolis vocibus increpat. Tunc cæſar
rabido ſervidus impetu Os ſanctum lapide ſeindere præcipit. Longè diſſiliunt fragmina dentium:
Sed vox Uuigeuam prædicat unicum. Ferrum percalidis ignibus artifex Armat, ſpiniferi ſpicula
cardui, Corrupta penitus viſcera Martyris Profundunt roſei flumina ſanguinis. Hinc ad cornipedum terga ferocium Iunexu religant, tractus in aſpera Vitalem ſubito liquit anhelitum, Dirum quo
valuit vincere ſeculum. Ob hoc ſuppliciter rex Deus omnium Rogantes petimus, Martyr ut incelytus Aſſiſtat miſeris fautor, & impetret Confeſſis veniam corde piacula. Sit vita locuples frugibus affluens: Rerum proſperitas congrua polleat: Bellum diſpereat: pax bona profluat: Virtutes
vigeant, crimina trauſeant. Sit Patri ingenito
B gloria maxima: Sit compar Genito atque Paraclito, Unus qui retinet ſcepera perenniter, Vivens perpetuis tempora ſeculis. Amen. *Obiter hic ſignificare liceat, eadem ſacram ſub nomine S.* Hippolyti *exſtare Delphis, Hollandiæ civitate; prout habemus ex Raiſſio in Hieregazophylacio Belgico pag.* 249.

5 *Quæret hic aliquis, quiſnam ab antiquiſſimis temporibus in Eccleſia Catholica hoc die cultus fuerit S.* Hippolytus, *miles ne a S. Laurentio ad Chriſtum converſus, an preſbyter ſynonymus Oſtienſis vel Portuenſis, qui cum titulo epiſcopi notatur in Martyrologio Romano ad diem* XXII *Auguſti? Ratio quærendi eſt* 1°. *Quia Hippolytus ille Oſtienſis vel Portuenſis jam inde a ſeculo quarto, ſub cujus finem floruit poeta* Prudentius, *hoc die* XIII *Romæ celeberrimo cum cultu ac frequentiſſimo cum populorum accurſu honoratus fuit.* 2°. *Quia eodem idem ille genere mortis, quo Miles ſynonymus hodiernus, martyrium conſummavit.* 3°. *Quin apud Romanos ſepultus. Varia hæc puncta perſpicue decernet e laudato Prudentio, e cujus hymno* XI, *qui Valeriano epiſcopo inſcribitur, hæc delibo. Ac de die quidem hæc:*

C Si bene commemini, colit hunc pulcherrima Roma
Idibus Auguſti menſis, ut ipſa vocat
Priſco more diem.

De loco martyrii Prudentius ita canit:

Siſtitur inſano rectori, Chriſticolas tunc
Oſtia vexanti per Tiberina viros
Non contentus humum ceciſæ intra mœnia Romæ
Tingere juſtorum cædibus aſſiduis
Janiculum cum jam madidum, fora, roſtra, Suburram
Cerneret eluvie ſanguinis affluere.
Protulerant rabiem Tyrrheni ad littoris oram,
Quæque loca æquoreus proxima portus habet.

6 *Et nonnullis interjectis, deinde de genere mortis ſubnectit iſta:*

Hæc perſultanti, celſum ſubito ante tribunal
Offertur ſenior nexibus implicitus.
Stipati circum juvenes clamore fremebant,
Ipſum Chriſticolis eſſe capot populis.
Si foret extinctum propere caput, omnia vulgi
Pectora Romanis ſponte ſacranda deis.
Inſolitum lethi poſcunt genus, & nova pœna eſt
Inventa, exemplo quo trepident alii.
Ille ſupinata reſidens cervice, Quis, inquit,
Dicitur? Affirmant, dicier Hippolytum.
Ergo ſit Hippolytus, quatiat turbetque jugales,
Interearque feris dilaceratus equis.

7 *Idem hymnographus martyrii modum proſecutus, de indiciis poſt illud relictis hæc fatur, & quidem tamquam teſtis oculatus:*

Sciſſa minutatim labefacto corpore fruſta
Carpit ſpinigeris ſtirpibus hirtus ager.
Pars ſummis pendet ſcopulis, pars ſentibus hæret:
Parte rubent froudes, parte madeſcit humus.
Exemplar ſceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor ſucus digerit omne nefas.
Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget umbris,
Effigians tracti membra eruenta viri.
Rorautes ſaxorum apices vidi, optime papa,
Purpureaſque notas vepribus impoſitas.

8 *Diſtractorum autem membrorum ſacri corporis collectionem ibidem ſubdit poeta, ne dein de tumulo apud Romanos ſic loquitur:*

Metando eligitur tumulo locus: Oſtia ſinquunt
Roma placet, ſanctos quæ teneat cineres.
Haud procul extremo culto ad pomeria vallo
Merſa latebroſis crypta patet foveis &c.

De venerntione publica non ex auditu tantum aut viſu, ſed ex propria experientia effundit ſequentia:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum plaeida proſperitate juvat.
Hic corruptelis animique & corporis æger
Oravi quoties ſtrauns, opem merui.
Quod lætor reditu, quod te, venerande ſacerdos,
Complecti licitum eſt, ſcribo quod hæc eadem:
Hippolyto ſcio me debere &c.

Circa egregium loci ornatum, religionem ſingularem, ac effuſiſſimum populorum confluxum, Prudentio pluribus deſcribendo ſuperſedeo; quem tu lector conſule. Ibidem etiam leges, Hippolytum a ſchiſmate Novatiano ad Catholicam fidem converſum fuiſſe.

9 *Habemus itaque ex dictis duos ſynonymos Martyres, adeo multis ac graphicis characteribus inter ſe diſtinctos, ut ſimul confundi non poſſint.* F *Nunc, ut ad ſuperiora redeamus, uter hoc die in antiquis Faſtis ſacris celebrandus proponatur, diſpiciamus. Pro cultu ſolenni S.* Hippolyti *preſbyteri apud Romanos* Idibus Auguſti *militant dicta Prudentii* Si bene commemini &c. *Et vero quippe ni bene commeminerit, ſecundum ſuperiora verum adjuncta, quæ tamquam oculatus teſtis adeo ſcite, graphice ac diſtincte commemorat? Sed hoc non obeſt, quo minus* S. Hippolytus *martyr ac miles, quem in Chriſto genuit S. Laurentius, hodierna etiam die apud Romanos publice in veneratione habitus fuerit, idque ab antiquiſſimis temporibus: ſicut jam probare conabimur. Etenim antiquiſſimum Calendarium Bucherianum quando annuntiationi ſuæ, quam ſupra dedimus, addit diſtincte* in Tiburtina, *hunc additur deſignare: nam juxta viam Tiburtinam jacet cœmeterium B. Cyriacæ Verano in agro; ubi nunc inſignis baſilica S. Laurentii martyris, ut videre licet apud Aringhum tom.* 2 *Romæ ſubterraneæ lib.* 4, *cap.* 16. *Conſule inſuper Acta Sancti noſtri, huic Commentario ſubjicienda num.* 2. *Via autem Tiburtina longe diverſiſſima eſt ab Urbe vel a via Oſtienſi, quam occaſione ſui Hippolyti indicari*

AUCT. J. P.

Idem ſonus.

quas Prudentius in hymno quodam exprimit.

Propoſito variis

alterius S. Hippolyti martyris

AUCT. J. P. dicori a Prudentio, Romam translati, ſuadetur his ipſius verbis:

Metando eligitur tumulo locus: Oſtia linquuot,
Roma placet, ſanctos quæ teoeat cineres.

In antiquis documentis

12 *Vetus Miſſale Gothicum, lib. 3. Liturgiæ Gallicanæ a Mabillonio vulgatum, pag. 278, num.* LX *tametſi nihil referat de noſtri* Hippolyti *nutrice ac familia, ipſum tamen perſpicuis characteribus exprimit in immolatione Miſſæ, ſic loquens:* Vere ... Deus qui beatum Yppolitum, tyrannicis adhuc obſequiis occupatum, ſubito ſecuſti Laurentii ſocium. Qui ſpiritali ardore ſuccenſus; dum unigenitom Filium tuum, Dominum ooſtrum, coram poteſtatibus veraciter confiretur; pœnis ſubjicitur, vinculis inligatur, eardis configitur, equorum ferocitate disjungitur: & adepta palma martyrii, vita perpetua cum lucratore & magiſtro Laurentio corooatur. Per Chriſtum Domioum noſtrum. *Conſcmit hymnus Mozarabum, quem antea protulimus. Apud S. Auguſtinum ſermone de diverſis* 38, *in mox cnanda impreſſione* 316; *qui poſtquam tot virorum eruditorum palato non defpuerat, ac intactus tot*

B *ſeculis permanſcrat, quia tamen non ſapuit guſtui unius ſolius cenſoris criticci, in nova editione Operum iſtius ſanctii Patris à monachis Benedictinis vulgata, tom.* 5 *in fine*, 1o appendice nunc primum collocatur. Nihil in eo reprehenſiooe dignum: oiſi quod ſtilus, ait Viodingus, indicat, non eſſe Auguſtini. *In ſermone, inquam, iſto ſic legitur:* Laurentius Chriſtiaoum fecit Hippolytum cuſtodem ſunm. *Nec tacitus præteriero Gregorium Turonenſem, qui Hiſtoria Francorum lib.* 1 *cap.* 28 *col.* 22 *&* 23 *editionis Ruinartianæ hæc refert:* Sub Decio (*immo Valeriano*) .. Sixtus, Romanæ Eccleſiæ epiſcopus, & Laureotius archidiaconus, & Hippolytus, ob Domioiei nomiois confeſſionem per martyrium cooſummati ſunt.

ac res dedicatur pro Hippolyto noſtro.

11 *Hodierunm etiam Pugilem noſtrum perſpicuis ſignis indicant auctor Romani parvi, Ado, Uſuardus, & alii, quos ſupra allegavimus. Verum quidem eſt, quod Martyrologium Carthaginenſe apud Mabillonium, Hieronymianum apud Florentinium, Calendaria Allatianum ac Frontonianum, uti etiam Sacramentaria Thomaſii ac*

C *Menardi non apponant ei notas iſtas characteriſticas; apparet tamen mihi veroſimile, quod illa etiam documema de S.* Hippolyto *noſtro agant, more antiquiſſimis, ſecundum dicta, auctoribus uſitato; Mabillonius enimvero in notis ad dictum Martyrologium Carthaginenſe pag.* 411, *noſtrum hodiernum in eo ſignari cenſuit; quia in ejuſdem Martyrologii textu nomen S.* Hippolyti *dicit eſſe* martyris Romani pereelebris. *At illa*, de quo inter alios Prudentius in hymno XI περὶ στεφάνων, *quæ addit; hæc illi nobiſcum haud conveniunt; ſicut patebit jam mox. Ex his itaque concludimus, videri probabilius conſtare de veteriſſimo primiſque à martyrio ſeculis uſitato, ac deinde ad poſteriora ſecula propagato hac die S.* Hippolyti *martyris ac militis cultu. De alio ſynonymo ſacerdote, vel, uti eum vocat modernum Martyrologium Romanum, epiſcopo, dabitur agendi locus ad diem* XXII *Auguſti, quo eidem Martyrologio inſcribitur: quamquam hodierni S.* Hippolyti *gratia nonnulla ſequenti paragrapho obſervanda de eo ſuperſint.*

D

§ II. An ſicut alter ſynonymus martyr, ita noſter ab equis diſtractus; an tres Hippolytos in unum conflarit Prudentius; tempus ac ſocii martyrii, ſepultura.

Supplicium quo ſynonymus martyr Portuenſis occubuit.

Sicut nomen S. Hippolyti, *quatenus in antiquiſſimis notatur Faſtis, non levem nobis creavit ſupra difficultatem, ſic novam quamdam ſuccſſit moleſtiam genus mortis, quo occubuiſſe refertur, eodem videlicet, quo ſynonymus Oſtienſis vel Portuenſis: uterque enim ab indomitis equis diſtractus ac raptatus dicitur. Ad Oſtienſem quod attinet; recitavimus de eo antea Prudentium. De hodierno autem noſtro Acta ejus apud Surium Laurentianis immixta, hæc narrant de tyranno:* Porro beatum Hippolytum voluit pedibus ad colla indomitorum equorum ligatum, E per earduos & tribulos raptari. Quod eum fieret, ille migravit ad Domimum. *Hæc tibi paucis; quæ confirmantur en hymno Mozarabum, veteri Miſſali Gothico, ac Martyrologiis, ſecundum præmiſſa* § 1. *Hinc moveri poteſt quæſtio, an ſicut iſtius nomimis martyr apud Prudentium hoc ſupplicio maſtatus referatur, ita etiam noſter id vero pertulerit; an potius huic ex Actis iſtius attributum aſſiſumque ſit.*

Hippolyto etiam noſtro

23 *Baronius Annalium eccleſiaſticorum tom.* 2 *ad annum* 261, *num.* 10 *illum certaminis ſubdum revera convenire* S. Hippolyto *noſtro cenſet his verbis:* Triduo poſt S. Laurentinm paſſus eſt Romæ Hippolytus miles: cui hoc in illud profuit nomen, ut, quod vocaretur Hippolytus, ioſtar Hippolyti illius, qui Phædræ novercæ inſidiis prodiius eſt, equis & ipſe diſeerpi indomitis juberetur. *Laudatus auctor idem agonis genus Sancto adſcribit in Notationibus ad Martyrologium Romanum hac die. Occaſione autem iſtius loci e Baronio citati, obiter obſervo etymon nominis* Hippolyti, *quod* ἀπὸ τῶ ἵππων, *id eſt, ab equo dictum,* ϗ τῦ λύειν, *quod ſolvere ſignificat: quaſi* F *dicas,* Hippolytum *eſſe illum, qui ab equis membratim ſolvitur, vel diſtrahitur. At nonnulli alii recentiores affirmant, quædam ex Actis S.* Hippolyti, *quæ hymno complenus eſt Prudentius, ad hunc noſtrum derivata fuiſſe. Ruinartius in Admonitione ad martyrium alterius iſtius ſynonymi, quam inſerait Actis Martyrum ſinceris & ſelectis pag.* 155 *ac* 156 *editionis primæ*, Exiſtimamus, *inquit*, duplicem Hippolytum hac die XIII Auguſti celebrari: unum a Prudentio memoratum; alterum vero beati Laurentii ſocium, cui nonnulla ex primi Actis attributa ſunt. *Tametſi autem* nnnnulla *iſta ibi diſtincto hiſce verbis non determinet, cenſemus tamen, eum ibi tacite indicaſſe certaminis pœnam, de qua hic agimus, utrique martyri, ni modo vidimus, communem. Bailletus in Vitis Sanctorum hac die utriuſque geſta deſcribens, pro conſueta ſibi in cenſurandis audaci criſi Sanctorum Actis, nulla circuitione uſus, ſupplicium illud noſtro* Hippolyto *eotunde abjudicat, quando ex alterius Hippolyti martyrio commodatum huc id fuiſſe ſcribit.*

aſſeritur,

14 *Aſt ut ille peracti certaminis modus, qua ad Martyrem noſtrum ſpectat, permaneat intactus ab iſta cenſura, proponere viſum eſt hæc argumenta.*

A *gumenta*. 1°. *Nomen uti & dies publici cultus Romæ fuit olim utrique communis, ſicut è Prudentio diximus; quidnam igitur obſtat, quo minus utrique commune acciderit agonis ſacri ſupplicium; eique anſam dederit unus aquè ac alterius nomen, ut videlicet uterque necaretur* ad ſimilitudinem antiquioris Hippolyti, Theſei filii; de quo Euripides in Phædra: id enim huic (*Hippolyto nempe noſtro*) proſuit nomen Hippolyti, illudente gentilium erudelitate, ut ex nominis ſimilitudine, ennſimili mnrtis genere dilaniaretur; *ſicut occaſione* Hippolyti *militis pronuntiatum eſt in Notationibus ad Martyrologium Romanum hac die.* 2°. *Toc & tam antiqua teſtimonia tradunt illud tormenti genus, prout conficitur ex ſuperioribus, clare ac diſtincte hoc ipſum exprimentibus: cur ergo prævalens eis neoterici cujuſdam cenſura, quamdiu non probatur eſſe hujuſmodi, ut auctoritatem illorum omnino infringat?* 3°. *Poſſeſſio hic obtineat; maneatque quamdiu non convincitur falſitatis.* 4°. *Non imus inficias, quod Acta Militis noſtri martyrio S. Laurentii apud Surium male coagmentata atque in non paucis indigo emendationis, uti videre licet in noſtro*

B *Opere ad diem* x *Auguſti pag.* 512; *ſed an idcirco omnia, quæ in eis continentur, falſa ſunt & apocrypha? Si hoc vis; videſis quorſum cenſura illa evadat. Cum igitur noſtræ ſint partes, Sanctorum Acta defendere, quantum ſalva veritate licet, adverſus rigidos eorum Ariſtarchos; maneat res præſtus in illo ſuo ſtatu, præſertim ubi aliunde inſuper ea confirmatur, uti ſuprà invenies; quam ne vel ipſe quidem Tillemontius adeo alioqui hypercriticus arrodere tentavit tom.* 4 *Monumentorum eccleſiaſticorum nota* 4 *in S. Laurentium. Verum hæc ad propoſitum noſtrum plus quam ſatis. Nunc ad alia.*

Vult Baronius, tres Hippolytos à Prudentio confuſos fuiſſe?

15 *Suo hic operæ pretio haud caret, ſi obſervemus, an Prudentius ſupra indicatus tres Hippolytos martyres in unum conflarit. Affirmat hoc Baronius loco plus uno; recentiores alii negant. Laudatus Annalium eccleſiaſticorum parens in Notationibus ad Martyrologium Romanum die* XXX *Januarii, quo ibi ſignatur B. Hippolytus presbyter Antiochenus*, Sciendum eſt, *inquit*, eumdem auctnrem (*Prudentium videlicet in Peri*

C *ſteph. hymno* XI) tres Hippolytos conflaſſe in nnum, videlicet Militem, presbyterum, & epiſcopnm; eorumque res geſtas quaſi unius tantum narraſſe: Hippolyti enim militis, quem S. Lanrentius baptizavit, Hippolyti presbyteri Antiocheni, de qun agimus, atqne Hippolyti epiſcopi Portuenſis facta conjunxit. Hi eum nomine tantum conveniant, locis, temporibus, vitæ ſtudiis, ae deniqne martyrii genere diſtinguntur. Miles enim paſſus eſt apud Urbem, via Tiburtina, ſub Valeriano imp. die XIII Auguſti, raptatus atque diſcerptus ab indomitis equis. Hippolytos hie, de quo agimus, presbyter fuit Antiochenus ſnb Fabio epiſcopo, qui vixit temporibus Decii, ot conſtat ex Euſeb. Chron.; *in cujus etiam Hiſtoria, quam laudatus Eminentiſſimus allegat*, recitari *obſervat* epiſtnlas Cornelii Rom. Pontiſ., & Dionyſii epiſcopi Alexandrini ad Fabium Antiochenum in dogma Novati propenſiorem. Hippolytus antem epiſcopus Portuenſis doctrina clariſſimus ſub Alexandro imp. merſus aquis in Portu Rnmano, die XXII Auguſti, martyrii coronam accepit. *Hanc trium iſtorum Martyrum confuſionem indicat etiam Baronius in Notationibus ad diem* XIII *Auguſti; in Annalibus vero eccleſiaſticis ad an.* 229, *num.* 9, *& ad an.* 255, *num.* 34. *Conſuli etiam poteſt Eminentiſſimi ejuſdem Notatio ad* XXII *prædicti menſis. De hac ipſius ſententia circa tres iſtos Athletas in unum conflatos agitur in Opere noſtro ad diem* XXX *Januarii pag.* 1147; *quæ ſi vera ſit, corruant neceſſe eſt, quæ modo diſputavimus de uno eodemque ſupplicio duobus diverſis inflicto, nec non quæ ſupra* § 1 *præmiſimus de cultu una eademque hac die* XIII *Auguſti ambobus iſtis communi.* AUCT. J. P.

16 *Sed a præſenti placito viri doctiſſimi tantiſper recedimus cum reverentia, iis rationibus ducti, quas proponit laudatus Ruinartius pag.* 155: Communis, *ait*, eſt recentiorum opinio, Prudentium in hymno XI περὶ στεφάνων, ex tribus ſanctis Hippolytis, uno ſcilicet epiſcopo Portuenſi, altero Antiocheno presbytero, & tertin Milite Rnmano, unicum ennflaſſe. Verum cum id nulln antiquorum teſtimonio comprobari poſſit, nemini ingratum fore putamus, ſi Prudentii, viri antiquitate, doctrina, & ſinceritate elatiſſimi auctoritatem quibuſcumque novorum ſcriptnrum conjecturis præferamus. Nnn igitur alium agnoſcimus Hippolytnm in hoc Prudentii hymno, præter Portuenſem martyrem celeberrimum, cui hæc omnia, quæ ab hoc auctore referuntur, optime competere exiſtimamus. Verum etſi Prudentium hic ab errore vindicemus, non tamen inficias, alios quoque præter hunc Hippolytos fuiſſe, quos Eccleſia agnnſcit & celebrat; *nimirum Portuenſem, de quo plura ibi, & hic ſupra. Illi ſubjungit Ruinartius presbyterum Antiochenum, cum duobus aliis, uti volunt, a Prudentio confuſum; quem tametſi laudatus auctor fateatur in Martyrologiis Adonis, Uſuardi, Notkeri & aliis, die* XXX *Januarii celebrari*, qui Nnvati ſchiſmate aliquantulum deceptus, oparante gratia Chriſti correctus ad Eccleſiæ caritatem redit, pro qua & in qua illuſtre martyrium conſummavit; *reſte tamen ſubnectit*, hæc Prudentii auctoritatem quibuslibet his Martyrnlogiis præferendam nnn elevare. Tum deinde potuit Hippolytus Antiochenſis presbyter Novati errore deceptus fuiſſe, ſicut & Rnmanus. Ceterum Prudentii verba, quæ Hippolyto Antiocheno in Romano Martyrologio tecentiori uptantur, in nnllo Ms. ant exeuſn habentur ante Cardinalis Baronii recenſionem. Martyrologia vern quæ Adonem præceſſere, & aliquot ex iis, quæ poſt ejus ætatem ferlpta ſunt, nudum Hippolyti nomen die XXX Januarii exhibent. *ſed nobis videtur probabilius*, E F

17 *Deinde vero poſtquam citatus Actorum editor repræſentaſſet S. Hippolytum militem, a presbytero ſynonymo, cujus Martyrium ex Prudentio ſubjicit, diverſum, ac recitaſſet pro eo Martyrologia, & alia documenta, ſui Hippolyti lauream refert ad annum circiter* 252. *Quod ſi ita eſt, novus hinc iterum ſe prodit chavalleriſmus, ut noſter Miles* Hippolytus *a presbytero ſecernatur, anno* 258 *martyrio coronatus: de qua re dicam illico. Quod ſi ita eſt, inquam; nam quæ eam de hac re, quam de aliis e Ruinartio protuli, maturius expendi poterunt ſuo tempore. Adde, quæ mox dicentur de ſepultura noſtri Hippolyti. Hoc interim nobis in præſentia ſit ſatis, quod tres iſtos Athletas ſynonymos diſtinxerimus, eademque opportunitate propoſuerimus ſententiam illam, quæ eorumdem tamquam unius confuſionem a Prudentio removet, quod huc uſque nobis videtur eſſe probabilius; præſertim ſi cum Ruinartio conſideremus ſingulares Prudentii dotes, a quibus auctor prædictus eum laudat pag.* 156, *& quas huc tranſcribere ſuperſedemus, cum & ibidem* *hoc non eſſe ab ipſo factum.*

AOCT. J. V. *dem legi poſſint, & poeta ille facer aliunde e ſuis ſcriptis ſatis notus eſſe queat eruditis. Nunc placet nonnulla ſubdere pro pleniore Martyris noſtri notitia. 1°. Dicamus de anno martyrii. 2°. De ſociis, qui ipſi conjunguntur in Martyrologio Romano moderno. 3°. De ejus, S. Concordiæ, aliorumque ſepulcro.*

Tempus, quo Hippolytus martyrium paſſus;

18 *Circa primum ſic ſtatue. Quandoquidem S. Sixtus PP. II. ac martyr anno vulgaris æræ 258 Valeriano imperante, ſacri agonis laurea redimitus eſt, & hunc ſubſecutus in martyrio poſt triduum S. Laurentius eodem anno* S. Hippolytum *noſtrum, ſecundum ejus Acta, abluerit ante obitum lavacro baptiſmi; conſequens eſt, ut anno ac imperatori prædictis Sancti noſtri paſſio innectatur, qui Idibus Auguſti vitæ curſum martyrio compleviſſe traditur in Faſtis ſacris § 1 allatis. Itaque pro Decio cæſare vel imperatore, ac Valeriano præfecto; (vide ſupra § 1, & Acta inferius danda) ſubſtitue Valerianum imperatorem, ſub quo res contigerit.*

paſſionis ſocii; B

19 *De ſociis martyrii, de quibus ſecundo loco dicere inſtituecam, paucula hæc occurrunt. Antiquus eorum cultus habetur e Martyrologio Romano veteri ac recentiore. Hoc ponit* Concordiam *cum aliis novemdecim; illud vero tandem ſignat, uti & Sancti noſtri familiam ſine certo numero; qui tamen ex aliis determinatur ſuperius § 1. Adde Acta. Inter alios, in conſpectum tyranni peoduci juſſos, occurrit* S. Concordiæ *maritus apud Surium his verbis:* Erat in iis etiam nutrix B. Hippolyti Concordia eum marito ſuo. *In Apographo noſtro e Ms. Ulcajectine S. Salvatoris ea* cum viro ſuo *etiam notatur, & alibi.*

locus ſepulturæ.

20 *Nunc expediamus tertium punctum, quod eſt de loco ſepulturæ. Baronius in Notationibus ad diem* XIII *Auguſti.* Fuit olim, *inquit,* illuſtria memoria S. Hippolyti .. Patebat inde acceſſus ad cœmeterium Cyriacæ, non Callixti, ut aliquis exiſtimavit. Eſt ibi & baſilica S. Laurentii in agro Verano; à quo non longe poſita erat eccleſia S. Hippolyti: cujus antiqua veſtigia inter vineta adhuc extare dicuntur. *Acta apud Surium ſic referunt poſt Sancti ſupplicium:* Reliquaque ſunt corpora Sanctorum in campo juxta Nympham ad latus agri Verani Idibus Auguſti. Nocte eadem venit Juſtinus presbyter, collectaque eorum corpora eodem loco ſepelivit: *quem etiam determinat Ado in Actis infra recudendis. Antiquiſſimum veco Calendarium Bucherianum, uti vidimus ſuperius num.* 1, *diſerte dicit,* Hippolyti in Tiburtina. *Locus ergo ſepulturæ* S. Hippolyti *noſtri videtur eſſe longe diverſus a loco ceſpitæ, in quem translatus martyr ſynonymus dicitur apud Prudentium: cujus loci ſitum individuum etiamſi ab illo deſignatum non legamus; quod tamen ad Tiberinum Urbis tractum is alicubi extiterit, ſuſpicamur ex his ejuſdem poetæ verbis:*

Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter nbi eppoſita eſt ara dicatu Deo.
Illa Sacramenti donatrix menſe, eademque
Cuſtos fidu fui martyris appoſita,
Servat ad æterni ſpem judicis oſſa ſepulchro,
Puſcit item ſanctis Tibricolas dapibus.
Mira loci pietas &c.

Porro e prædicta loci ſepulturæ diverſitate videtur confirmari Ruinartii ſententia, quam præmiſit num. 16. *Ceterum Adrianus PP.* I, *teſte Anaſtaſio Bibliothecario in ejus Vita,* eccleſiam B. Nicomedia .. & cœmeterium B. Hippolyti martyris juxta S. Laurentium, quæ a priſcis mateuerant temporibus, a novo renovavit. *Jam vero eum, teſte Adone, S. Laurentius fecit ſepultus* D *via Tiburtina, in prædio matronæ Cyriacæ in agro Verano, ut dictis ad diem* X *Auguſti in Commentario ejuſdem Sancti prævio § 6; cumque juxta S. Laurentium ab Anaſtaſio Bibliothecario ponatur cœmeterium B. Hippolyti; quibus adde Aringhum Romæ ſubterraneæ lib.* 4 *cap.* 16, *quod eſt de cœmeterio eodem B. Cyriacæ Verano in agro juxta Tiburtinam viam; ubi num.* 3 *in Actis, quæ citat, ibidem* S. Hippolytum *una cum decem ac novem aliis e domo ſua ſepultum fuiſſe memorat; ſuffragante inſuper Martyrologio Romano, quod poſt annuntiationem* B. Concordiæ, *nutricis ejus, ac aliorum iſtorum decem & novem, addit, illos* una eum eo in Agro Verano ſepultos; *cum denique Martyrii* S. Concordiæ *compendium, inferius ex Adone recudendum, de ejuſdem corpore ſic referat:* Illud ſuſcepit (*de S. Juſtino ſermo eſt*) & juxta eotpora martyrum Hippolyti, & aliorum ſepelivit; *cum, inquam, hæc ita ſe habeant; conſequens eſt, ut ſecundum dicta unus idemque* S. Hippolyti, S. Concordiæ *& aliorum Martyrum extiterit ſepulturæ locus.*

§ III.

E

Celebris translatio S. Hippolyti in Gallias, miracule..

Corpus S. Hippolyti beneraci

Noſtre tomo III *menſis Maii ad diem* XII *ejuſdem menſis inter Prætermiſſos pag.* 3 *&* 4 *dictum eſt,* S. Hippolyti martyris translationem corporis, Romæ Sueſſionem ad eccleſiam S. Medardi, & inde Pariſios ad eccleſiam S. Dionyſii notari in Martyrologio Gallicano Sauſſayi, & tunc ceſſaſſe tempeſtatem vaſtæ mortalitatis, indicari in Ms. reginæ Sueciæ. Dies ejus natalis *eſt* XIIa Auguſti. *Translatio itaque iſta cum huc remiſſa ſit, jure poſtulat, ut ejus nunc hiſtoriam referamus atque expendamus. Sauſſayus ad relatum diem hæc ſcribit:* In inſigni cœnobio S. Dionyſii commemoratio delationis ſacratiſſimi corporis beati martyris Hippolyti: eum regnante Carolo ſexto, peſtilentiam, quæ Galliam totam depaſcebat, ejuſdem Cælitis feretrum in ſolenni ſupplicatione deportatum non modo repreſſit, ſed penitus extinxit. In cujus rei perenne monumentum, quotannis hac die in ſacello, ubi ſanctus hic F Martyr quieſcit, ſolemnis celebratur liturgia. Item & eodem die Sueſſione (ubi primum ſancti ipſius Hippolyti corpus Roma advectum quievit, in cœnobio S. Medardi: e quo poſtmodum ad præfatum regale monaſterium S. Dionyſii translatum eſt:) commemoratio primæ ejuſdem tranſlationis, in qua, venerando ipſius Martyris corpore per urbem circumvecto, ceſſavit vaſtæ mortalitatis tempeſtas.

ex agro Verano in Galliam

22 *Die autem* XIIa *Auguſti poſt elegium* S. Hippolyti, *nec non ipſius, ac* S. Concordiæ, *aliorumque novemdecim Martyrum ſepulturam in agro Veiano, de Sancti noſtri corpore addit iſta:* Unde poſtea levatum, atque Carolo magno a Leone III Pontifice pretioſo datum munere, in Galliam delatum, cum venerandis S. Alexandri Papæ & martyris, nec non beati Cucuphatis, Chriſti quoque teſtis, pignoribus, in aſceterio de Valle-leporia, digno cultu ab ipſomet piiſſimo imperatore reconditum ſnit. At poſtejus obitum, Fulradus ejus nepos, abbas inſignis cœnobii S. Dionyſii in Francia, illud inde tranſtulit ad baſilicam ejuſdem cœnobii S. Dionyſii; ubi proprio in loculo & ſacello illud repoſuit, a poſteris

ſicut

A ſicut etiamnum colitur, perenni obſervatione venerandum. Ex cujus ſuſceptione magnis divinæ magnificentiæ teſtimoniis illuſtrata, factus eſt anniverſarius dies agonis ejuſdem beati Hippolyti in ea eccleſia celebris. Quo die cum aliquando Robertus Francorum rex Chriſtianiſſimus, qui magna pii affectus propenſione in hunc Martyrem ferebatur, veniſſet ad S. Dionyſii cœnobium, ut feſtum ejus cum fratribus ſolemni mote celebraret, ab exercitu, quo caſtrum Melodunum cinxerat, clanculum divertens; ubi Miſſæ ſolemniis devote interfuiſſet, ipſo in divini myſterii complemento, cum diaconus de more Ite Miſſa eſt caneret, venit feſtine ad regem nuntius, ſignificans arcis mœnia funditus corruiſſe, ſicque opinulatione Martyris, quem ſpecialitet reverebatur factus ex pius triumphator, ad ſuos rediit; fuiſque * auxiliatoris præſidiis victoriam tantam adſcribens, illius apud Deum egregia merita magnis celebravit præconiis. *Super his, quæ minus ſolide narrationi iſti intermiſcemus, Sauſſayum mox convocabimus.*

* fulque

23 *Laudatus martyrologus in Supplemento ad huc diem*, Servatur, *ut aiunt*, Coloniæ corpus S. Hippolyti ad ſanctam Urſulam conditum. At non certe illius Hippolyti, qui Romæ a S. Laurentio baptizatus, hodie Valeriani juſſu, indomitis equis direptus eſt. Hujus enim ſacratiſſimum corpus Roma advectum, in proprio ſacello, magno in templo S. Dionyſii in Francia, ante annos DCCL collocatum quieſcit. Cujus cum Alexander III Papa in Gallia exiſtens, hancque baſilicam viſitans, germanitatem in dubium revocarer, aſſertæ translationi ejuſdem corporis Roma in Franciam factæ non acquieſcens, divino prodigio compulſus eſt impræſentiarum veritatem agnoſcere, & Martyrem ſibi iratum humili ſupplicatione placare. *Rem geſtam ibidem ſubjicit Sauſſayus, ſed ſine ullo teſte aut vade, uti & ſuperiora, pro quibus auctorem nullum citat.*

translatum fuiſſe, ſcribit Sauſſayus:

B

24 *Ea de cauſa nos e Mſs., quod habemus, ſequentia huc tranſcribimus. Exemplari itaque iſti hæc peractatur:* S. Hippolyti commemoratio ex Martyrologio. XV Idus Maii ipſo die commemoratio beati Hippolyti martyris, quando ejus piiſſimo corpore deportato ceſſavit vaſtæ mortalitatis tempeſtas. De eodem Aito. *Ad marginem*

cujus vel hiſtoriam

C *dicti apographi annotavit iſta noſter Gamansius, tam cumulate de Opere noſtro meritus, ac toties in eodem laudatus:* Ex prægrandi Ms. pergam. Martyrologio Erfurtenſi, ab Electore Moguntino mihi donato. Jo. Gam. contuli. *Et circa nomen* Aito *addit:* In anterioribus menſibus & diebus legitur: De eodem actor (*an ſcribendum* auctor?) ex geſtis ejus. *Ultima iſta clauſula, ſi ad* Aitonem *referenda ſit; Hatto, Halto vel Eatto, epiſcopus Baſileenſis, memoratur juſſu Caroli magni ad Nicephorum imperatorem legationem obiiſſe anno* 811. *At de his, & aliis ad ipſum ſpectantibus conſule bibliographos. Longe autem illo junior eſt quiſquis hiſtoriam dictæ* S. Hippolyti *commemorationi ſubnexam collegit, & quidem imperite. Nam nonnulla haud ſatis cohærentia obtrudit: res narrat, quæ ſub Roberto, Francorum rege, Hugonis Capeti filio, nec non ſub Alexandro PP. III contigerint; imo vero eum non ſcripſiſſe ante annum* 1399, *obſervabimus infra: de quibus vide ea, quæ mox dicentur. His prænotatis, hiſtoriam iſtam nunc accipe:*

25 Legimus quod Karolus magnus, Chriſtianiſſimus rex Francorum, & imperator ac patricius Romanorum pretioſum ac venerabile corpus

domus

g'orioſi martyris Hippolyti de Roma in illas Alemanniæ partes, quas ſpecialiter diligebat, & quæ ipſum ex parte ſuæ conjugis jure hæreditario contingebant, tranſtulit, & in eccleſia villæ ejuſdam non longe diſtantis à Lebrahæ vallis delectabili priocatu, quem ſcilicet prioratum idem princeps, convocatis de eccleſia beati Dionyſii Areopagitæ monachis, ibi conſtruxerat, ac eidem inter cætera dictam villam contulerat, quæque uſque hodie ob reverentiam martyris, ſancti Hippolyti nomine nuncupatur, honorabiliter collocavit. AUCT. J. P.

26 Poſt cujus imperatoris obitum, nepos ejus .. Fulraldus abbas monaſterii beati Areopagitæ Dionyſii, prædicti Martyris ſacratiſſimum corpus ad cœnobium memoratum cum reverentia ſumma legitur tranſtuliſſe, & ei decentiſſimum locum in medio navis eccleſiæ præparaſſe. Et quia Conventus ejuſdem cœnobii annuatim in Idibus Auguſti ſolemnitatem ſæpe dicti martyris Hippolyti, ad ejuſdem oratorium, conſueverat celebrare, etiam illuſtriſſimus rex Francorum Robertus, ut ex ſua præſentia ipſa Sancti ſolemnitas celebrior haberetur, eidem feſtivitati omni occaſione poſtpoſita ſollicitus erat præſentialiter interE ſſe. Qui ſiquidem inter ipſa Miſſæ ſolemnia ſtans in choro cum cantore & ceteris chorum tenentibus cappa ſerica pretiosa indutus tenenſque regale ſceptrum in manibus, totum chorum imo totam eccleſiam illuſtrabat, pſallenſque cum pſallentibus, ceteros ad eantandum hilariter provocabat. Quod profecto tantus princeps omnino non faceret, niſi corpus ejuſdem glorioſi Martyris præſentialiter ibi quieſcere certus eſſet. Quia vero fortaſſis dicere poſſet aliquis, quod rex ipſe Robertus, licet fidelis eſſet & Catholicus, homo erat & falli poterat; veniamus jam ad divina miracula, tamquam ad certiora hujus veritatis indicia. *e martyrologio Erfurtenſi,*

27 Cum Alexander Papa tertius, Urbem ingredieus, veniſſet in Franciam & ad venerabile monaſterium macharii * Areopagitæ Dionyſii acceſſiſſet, ab abbate & conventu ſolemniter, ut decebat, ſuſceptus, in eccleſiam introducitur, eique locus ad orandum ante pretinſi Martyris oratorium præparatur. Cum autem oratione completa, & data benedictione populo, a circumſtantibus inquiſiſſet, cujus Sancti corpus in præF ſenti oratorio quieſcebat, eique reſponſum fuiſſet, corpus ſancti Hippolyti; reſpondit: Non credo, non credo. Exiſtimabam eum ipſum adhuc in Urbe contineri. Tunc glorioſiſſimus martyr Hippolytus, volens coram aſtantibus ipſius Papæ dubitationem amovere, & ſui corporis præſentiam evidenter omnibus declarare, tantum fragorem, tantumque tumultum intra capſam illico concitavit, ut rugitus tonitrui putaretur. Stupefacti ſunt omnes & perterriti, atque ipſe dominus Papa præ nimio timore compulſus eſt exclamare: Credo Domine, credo Domine, jam quieſce. Qua voce prolata, tota ſtatim illa tumultuatio conquievit. Ipſe vero dominus Papa, tamquam volens ſatisfacere ſancto Martyri, quod in ipſum dubitando deliquerat, altare marmoreum, quod in ejus Martyris oratorio ſitum eſt, in perſona propria conſecravit, antequam a monaſterio recederet. *ut & ambacula,* * *macarii* i. e. *beati*

28 Scio hoc parum videtur incredulis ad probationem veritatis. Aliud miraculum relatione veridica recitemus. Peccatis hominum exigentibus, occulto divinitatis judicio juſto tum gravis & horrenda mortalitas Galliarum fines occupaverat. Ardebat *quæ hunc ſubſecuta fuiſſe*

AUCT. J. P. ...ebat enim quam plurimum paſſim & publice, ae peſtis, quæ in tam multis deſævire videbatur, ab univerſis non immerito timebatur. Nihil enim medicamentum, nihil proficiebat ſolertia medicorum. Unde ab humano deſtituti ſolatio, ad divinitatis convertuntur auxilium, confugiuntque ad eccleſias, ſuffragia petituri Sanctorum. Eodem vero tempore convenit maxima multitudo languentium ad venerabile cœnobium beati Dionyſii: qui ſancti martyris Hippolyti oratorium circumdantes, per ipſius orationum atque meritorum ſuffragia Dei miſericordiam cum lacrymis & gemitu flagitabant.

29 Tunc decretum eſt ſano conſilio a conventu, ut in tantæ neceſſitatis articulo pro Dei miſericordia impetranda nudis pedibus proceſſionem facerent; & ſecum venerabile corpus beati Hippolyti martyris deportarent. Quod & factum eſt quarto Idus Maii, eo videlicet die, quo feſtum ſanctorum Martyrum Nerei, Achillei & Pancratii celebratur. Nec mora, precibus & meritis ſanctiſſimi Martyris, & devota humilitate populi mora eſt ad compaſſionem divina pietas, atque finem accepit ſupradicta mortalitas. Languidi quoque qui paulo ante citra ſancti Hippolyti oratorium eum periculo mortis advenerant, cum ſanitate & gaudio ad propria remearunt. Propter quod (ut) tantum miraculum numquam impoſterum a memoria laberetur, venerabilis Conventus unanimi conſilio ſtatuit, ut feſtum beati Hippolyti cum prædictis tribus ſanctis martyribus per annos ſingulos celebretur. *Hæc ibi. Quænam vero circa hiſtoriæ iſtius narrationem obſervari velimus, planum fiet ex ſequentibus.*

30 P. *Godefridus Henſchenius tom. III Februarii, ad diem XVII ejuſdem menſis, geſta S. Fulradi, abbatis S. Dionyſii in Francia, ac palatii regii archicapellani, commentario hiſtorico illuſtravit: cujus paragraphus tertius eſt de monaſteriis Lebrahæ, S. Hippolyti, aliiſque a S. Fulrado conſtructis, nec non de corporibus SS. Viti, Alexandri, Hippolyti & Cucuphatis ab eo translatis; qui uſui nobis erit. Monaſteriorum Lebrahæ ac S. Hippolyti ſitum ibidem invenies: de quibus hæc viſum eſt deſcribere e Cointio tom. 5 Annalium eccleſiaſticorum Francorum, ad annum 749 num. LXVII:* E cœnobiis a Fulrado conditis nobiliſſima fuerunt in diœceſi Straſburgenſi Leberaeum (Leberavv) & Fulradovilare; quibus impoſita poſt nomina ſanctorum Alexandri & Hippolyti. Leberaeum ſeu monaſterium S. Alexandri Leberæ amni adjacet in Valle-leporis, atque ut ab amne Lebera Leberaeum, ſic a S. Alexandri reliquiis monaſterium S. Alexandri nuncupatur. Lebera fluvius oritur ex Vogeſo monte, Vallem-leprois interfluit, alluit Mai-Kircham & Leberaeum, deinde in ſiniſtram Illæ ripam infra Seleſtadium ſeſe exonerat. Fulradovilare, quod a Fulradis nomen acceperat, S. Hippolyti monaſterium diei cœpit, poſtquam illuc reliquiæ S. Hippolyti delatæ ſunt. Situm eſt inter Seleſtadium, a quo non procul diſtat, & oppidum Rapolſvveilerum; nomenclaturaque valde corrupta vulgo nominatur Saint Bilt. *In Teſtamento S. Fulradi, quod enſtat apud Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſec. 3, part. 2, pag. 341 occurrit* cella, quæ dicitur Andaldo Villare: ubi S. Ipolytus requieſcit; *ante annum utique 784, quo idem Fulradus e vita exceſſit; prout ſignatum invenies apud nos in laudato Commentario, ac apud Mabillonium pag. 339. At plaſcula de tempore paullo poſt.*

31 *Præter illa, quæ notavimus de loco; obſervanda quædam ſunt 2°. circa perſonam, a qua S. Hippolytus eo delatus ſit. Laudatus ſupra Henſchenius*, Corpora, *inquit*, SS. Alexandri & Hippolyti martyrum, quicumque illi fuerint, non ſunt a Leone III Papa donata Carolo magno; neque ab hoc in Valle-leporis depoſitum corpus S. Hippolyti; neque ab ejus obitu a Fulrado abbate S. Dionyſii ad ſuum monaſterium delatum: neque hic fuit Caroli magni nepos. Verum ſancta horum martyrum corpora fuerunt Roma a S. Fulrado in Gallias delata, vivente adhuc Pippino rege, ut ſupra ex Actis translationis S. Viti oſtenſum .. Si autem poſt obitum Caroli imperatoris ad monaſterium S. Dionyſii hoc S. Hippolyti corpus eſt translatum; non id ſanctus Fulradus annis fere XXX ante Carolum magnum vita functus; ſed forſan fecit Hilduinus, quem Lebraha corpus S. Cucuphatis ad ſuum monaſterium detuliſſe diximus; & ſimul a S. Fulrado utrumque corpus apud S. Dionyſium depoſitum fuiſſe ſcribit Dubletius pag. 309, ſed poſt obitum Caroli magni, & alibi DCCCXLVIII aſſignatur: cujus erroris cauſa mox patebit.

32 *De tranſlatione S. Cucufatis martyris actum eſt in Commentario Actis ejus prævio ad diem XXV Julii tomo VI ejuſdem menſis, pag. 154; de erroris autem cauſa, quam modo indicabat Henſchenius, conſuli poteſt Commentarii ejus hiſtorici ſupra deſignati § 4, ubi oſtendit, geſta Fulradi abbatis S. Quintini huic S. Fulrado afficta. Nam (uter Mabillonii, quem antea citavi, verbis pag. 334) floruere in Gallia Fulradi duo, unus poſt alium, uterque abbas. Primus monaſterii S. Dionyſii prope Lutetiam Pariſiorum: alter cœnobii S. Quintini apud Auguſtam Veromandorum. Prior Pippini, ejuſque filii Caroli magni; poſterior Ludovici auguſti cognomento Pii principatu. Obſerva 3°. hæc circa tempus, quo S. Fulradus Roma detulit ſacras hoſce exuvias. Michael Felibienus (de quo infra num. 37) lib. 2 pag. 53 ingreſſum itineris ejus Romani affigit anno circiter 763; regreſſus vero ex Italia contigerat, ſecundum ea, quæ ibi notat, anno 764. Jacobus Longueval S. I. in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tom. 4 lib. 12 pag. 445 de corporibus SS. Alexandri & Hippolyti a Fulrado Roma allatis agit ad annum 766; Cointius vero tomo ſupra deſignato ad annum 764, num. XIV. Henſchenius corpora iſta in Gallias tranſlata fuiſſe ante annum 768, jam pridem obſervavit in Commentario citato pag. 37.*

33 *Quæ cum ita ſint; conſequens eſt, ut tranſlatio, de qua diſſerimus, apud Sauſſayum Carolo magno adſcripta, uti & in documento Erfurtenſi, cum ſuperioribus obſervationibus componi non poſſint. Ad hæc, prioratum Lebrahæ vallis, non conſtruxit idem Carolus magnus, ſed S. Fulradus, ſicut conficitur ex dictis, ſuffragante etiam Mabillonio, qui confeſſi poteſt pag. 338. Aſſertio iſta temporis poſita a Sauſſayo, de qua ſuperius*, ſacratiſſimum corpus, Roma advectum, .. magno in templo S. Dionyſii in Francia, ante annos DCCL collocatum quieſcit, *vaga eſt. A determinando tranſlationis tempore abſtinuit Mabillonius, pag. 339 dicens:* S. Hippolyti corpus in monaſterium Dionyſianum tranſlatum eſt ante multos annos. *Quamquam vero dicere promptum nobis non ſit, quo id anno acciderit; ante annum tamen Chriſti 778 hoc factum non fuiſſe, illud argumento eſt, quod iſti anno affigatur teſtamentum S. Fulradi apud Mabillonium pag.*

A *pag.* 346, *in quo corpus illud in cella S. Hippolyti etiamnum quieviſſe, ac proinde nondum tunc translatum fuiſſe ad cœnobium Sandionyſianos, hiſce ex verbis eruimus:* Cella, quæ dicitur Audaldo-villare, ubi ſanctus Ipolytus requieſcit. *Nunc nonnulla conſideremus, quæ ſuperius ex Sauſſayo, & ex Martyrologio Erfurtenſi memoravimus, & quæ tranſlationem illam, quandocumque demum ea contigerit, conſecuta ſint.*

34 *Singularis, de qua ibidem dictum eſt, Roberti Francorum regis erga ſanctum Hippolytum religio aliunde confirmatur. Nam inter Hiſtoriæ Francorum ſcriptores a Cheſnio editos, tom. 4. pag.* 146, ex libro Ms. de reliquiis eccleſiæ S. Dionyſii epiſcopi & martyris, *hæc referuntur:* Conſuevit venerabilis Conventus eccleſiæ beati Areopagitæ Dionyſii annuatim in Idibus Auguſti ſolemniratem pretioſi martyris Hippolyti, ſociorumque ejus, facere ad ejuſdem oratoriom in medio navis eccleſiæ. Ad hoc feſtum oniverſi convenire ſolent monachi tam bailivi, quam etiam looge commorantes præpoſiti. Illuſtriſſimus vero rex Francorum Robertus ſuo tempore Chriſtianiſſimus huic ſolemnitati ſingulis annis, omni occupatione ſepoſita, intereſſe conſueverat, ut ex tanti viri præſentia ipſa Sancti ſolemnitas ſolemnior haberetur. Qui inter celebrandum divina Miſſarum myſteria ſtans in choro cum cantore, eeterlſque chorum tenentibus, indutus cappa ſerica pretioſa, quam ipſe ſibi ad hoc ipſum comparaverat, tenens ſceptrum regale aureum in manibus, totom chorum, imo totam eccleſiam illuſtrabat, pſallens eum pſallentibus, & gaudens eum gaudentibus, cantando cum eliis ſolemniter, & alios ad cantandum hilariter exhortando. Erat enim idem rex optime litteratus, ſubtiliter intelligens, Deum ac Sanctos ejus erdeoter diligens. Qui ſuavi modulamine vocis ſuæ cum clamore cordis, ad aures æterni Judicis eontinuo perſonabat. Et ite permaneba:, uſque dum ſacratiſſima divini myſterii ſolemnia finirentur.

35 *Robertus hic, Francorum rex, fuit Hugonis Capeti filius; ejuſque obitum ab anno Chriſti* 1033 *retrahendum eſſe ad* 1031, *invenies apud Pagium in Critica Baroniana ad annum* 1033 *num.* VIII, *& ad annum* 1034, *num.* VIII. *Geſta vero ipſius apud prædictum Cheſnium pag.* 83, *ac deinceps. Quæ de mira circa obſidionem* C *Melodunenſem evenu narrabat ſupra Sauſſayus, miramur ne attingi quidem cum in citato mox libro Ms. de reliquiis eccleſiæ Sandionyſianæ, tum in relatione, quam e Martyrologio Erfurtenſi præmiſimus; tum demque in fragmento Chronici Floriacenſis. apud ſupra allegatum Cheſnium pag.* 243; *ubi ad annum* 999 *hæc ſunt:* In ipſo anno tradidit Walterius miles & uxor ejus caſtellum Milidunum Odoni Comiti. Congregavit vero Robertus rex exercitum copioſum valde, & Burcardus comes, convocatoſque Normannos cum duce ſuo Richardo obſedit caſtrum Milidunum. Capto igitur caſtro &c.

36 *Jam vero prodigioſa illa hiſtoria, quæ ſuperius ſertur Alexandro PP. III. in Gallias profecto contigiſſe ad corpus Martyris, meram nobis etiam injicit. Pontifex ille Gallias ac Pariſios petiit ſub Ludovico VII, ejuſdem monarchiæ rege; de qua re Baronius ad annum* 1163, *Pagius ad annum* 1162 & 1163, *Breviarium hiſtorico-chronologicum Pontificum Romanorum a Franciſco Pagio vulgatum, tom.* 3 *pag.* 64, 68 & 74. *Sed pro fide hiſtoriæ prædictæ deſideramus teſtimonia antiqua; quæ cum ob mirabilem eventum non potuerit non eſſe pervulgata Lutetiæ Pariſiorum vel apud aſcetas ſultem Sandionyſianos, proferatur auctoritas alicujus, quo corroboretur. Certe in Guilielmi de Nangis ibidem loci monachi Chronico, quod editum eſt in Spicilegio Acheriano tom.* 11 *a pag.* 405, & *in quo ad annum* 1163 *agitur de Alexandro PP. III in Gallia exiſtente, locus erat opportunus prodigioſam adeo rem vel verbulo attingendi, & tamen ultiſſimum ibidem de illo eſt ſilentium; de qua aliunde nihil hactenus didicimus.*

37 *Quæ præmiſſa ſunt ſuperius de morbo luis contagioſæ, S. Hippolyti patrocinio atributa, nec non de honoribus ſacris, qui ipſius cauſa in eccleſia S. Dionyſii ad diem* XII *Maii quotannis celebrantur, agit Michael Filibien, Ordinis S. Benedicti cœnobita, in Hiſtoria abbatiæ S. Dionyſii in Francia, anno* 1706 *Pariſiis impreſſa, lib.* 6, *pag.* 316; *eamque mortalitatem inciſſit anno* 1399, *ac eitat monachum Dionyſianum in Chronico Caroli VI; de quo Chronico laudatus hiſtoricus lib.* 5 *pag.* 284 *egerat. Unde arguimus, nullorem, qui ſcripſit documentum Erfurtenſe, ſupra productum, non appuliſſe animum ad ſcribendum ante dictum annum* 1399. *Cognomentum* E *Areopagitæ, quod S. Dionyſio ibidem addit, non diſcutimus, agitatiſſima hac inter eruditos controverſia alio ſpectante: de qua interim conſuli poteſt Franciſcus Pagius in Diſſertatione hiſtorico-critica de S. Dionyſio Pariſienſi epiſcopo, quæ habetur ante tomum* 4 *Breviarii modo citati. De prima ſæpe dicti Martyris tranſlatione ad urbem Sueſſionenſem, ac mortalitate tunc ibidem ſublata &c., viderit Sauſſayus, qui ſupra hæc aſſerebat. Aliud ſupereſt examinandum, cujus videlicet S. Hippolyti corpus haberi debeat, de quo hactenus hic tractavimus.*

AUCT. J. P.

§. IV.

Quoſnam ſanctus Hippolytus in Gallias ſit tranſlatus; ſacra ipſius ſub iſtius Martyris ac S. Concordiæ nomine honorata; Acta.

F MArtyrologii Erfurtenſis inſtrumentum, quod modo dedimus, nec non Sauſſayum per ſuum S. Hippolytum intelligere noſtrum Sanctum, ſynonymum hodiernum, liquet ex eorum dictis. *In S. Fulrado teſtamento ſupra num.* 30. *ſignato cantum eſt S. Ipolytus abſque ulla alia charactereſtica nota; a qua etiam abſtinent alia, quæ hic ſequuntur, antiqua monumenta. In Caroli magni diplomate apud Dubletium in Hiſtoria abbatiæ S. Dionyſii in Francia pag.* 707 *dicuntur iſta:* Ubi beatiſſimus & martyr Hippolytus corpore requieſcit humatus. *Et pauculis interjectis ibidem recurrit nudum nomen S. Hypoliti. Acta tranſlationis S. Viti martyris, quorum partem habes tom.* III *Februarii* § 3 *ante deſignatis, ſic dicunt:* Præfatus veto abbas (*de Fulrado ſermo eſt*) tranſtulit corpora beetorum martyrum Alexandri & Hippolyti. *Hæc ibi. Unde igitur emerſit poſtea characteriſmus iſte hic controverſus? Enimvero Henſchenius loco citato ita jam pridem & veſte ſequens formavit argumentum:* Quod autem Sauſſaius, & ante eum Dubletius ſcribant, eſſe corpus S. Alexandri Papæ & martyris, non uſquequaque probatur, tum quod notiqui non appel-

Digitized by Google

AUCT. J. P. appellent Papam, pontificem, episcopum aut sacerdotem; *tum ex partibus corporis S. Alexandri Papæ & martyris, quæ alibi asservari affirmentur, sicut ibidem legere est; uti & ad diem* III *Maii, pag.* 370. Eudem, *inquit*, ratio est S. Hippolyti martyris a S. Laurentio baptizati, & in agro Verano sepulti; *cujus etiam exuviæ variis locis adscribuntur; sicut mox dicam. Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom.* 5, *ad annum Christi* 764, *num.* XIV *postquam indicasset plures Martyres synonymos haberi in Martyrologio Romano, ita recte subjungit:* Non ignoramus, auctores esse, qui corpora sanctorum Martyrum Alexandri PP., & Hippolyti a S. Laurentio baptizati, scribant in Gallium a Fulrado delata; sed desunt probationes, quæ fidem adstruere possint.

In Galliæ fuisse translatus, non probatur.

39 *Interim miracula illa duo, quæ ad comprobandam hodierni Martyris cum Sandionysiano identitatem, narrationi Erfurtensis martyrologii interseruntur, nullius sunt roboris, quamdiu fidei alliæ pretium habere non probantur, secundum præmissa. Quatenus vero facta dicuntur pro ista identitate, plane sunt apocrypha. Et vero quis adeo est in Opere nostro peregrinus, qui ignoret, solenne esse possessoribus sacrorum corporum, sub celebriorum præ reliquis Sanctorum nominibus thesauros suos asservare & exhibere? Mira certe uti in aliis materiis, ita in hac idæa adjectitiæ vis est. Cujuscumque vero* S. Hippolyti *martyris corpus S. Fulradus ad cœnobitas Sandionysianos transtulerit, potuit illud grassantem mortalitatis luem extinguere, potuit alias miseris hominibus gratias conferre, tamquam corpus alicujus sancti martyris Hippolyti, etiamsi non hodierni; quale revera esse, probatum hactenus non videmus. Verum pro his ac sequentibus mitto lectorem ad Acta nostra, in quibus toties ventilata est controversia de corporibus homonymorum Sanctorum, quæ alii contra alios dicunt esse sua. En tibi nunc, quæ sub nomine nostri* S. Hippolyti *honorantur variis locis, sacra lipsana.*

Præterunt varia lipsana sacra, quæ sub nomine S. Hippolyti, ac S. Concordiæ

40 *In præteritis ad diem* IX *Maii signavimus festivitatem* S. Hippolyti *ex Mr. Vaticano S. Petri, & observavimus, addi in Ms. Reginæ Sueciæ Usuardo, & alio Parisiensi S. Victoris, quando* faeratissimum corpus ejus translatum est in monasterium S. Salvatoris. *Apud Surium post Acta S. Laurentii, quibus nostri Martyris gesta attexuntur, hæc adscripta legimus:* Corpus S. Hippolyti martyris post varias translationes requieseit Coloniæ Agrippinæ in templo S. Ursulæ. *Gelenius in Magnitudine Coloniæ Agrippinæ lib.* 4, *qui est de sacrie & piis fastis, hoc die sic scribitur* Coloniæ *in* ecclesia sanctarum Virginum, S. Hippolyti martyris quondam commentariensis Decii cæsaris, quem archilevita Laurentius Christi baptismo abluit. *Lib.* 3 *syntagmate* 10, § 2 *hæc præmiserat:* Tertia (*hierotheca*) S. Hippolyti martyris ossa comprehendit Gerretzheimio allata. *Franciottus in Historia miraculosarum imaginum &c. pag.* 521 *reliquiis sacris ecclesiæ cathedralis Lucensis S. Martini accenset* caput S. Hippolyti *martyris; ex iis, quæ pag.* 497 *præmiserat, hodierni Militis: nam postquam ibi de eodem egerat, ac de synonymo episcopo, subdit, sacra horum sanctorum duorum martyrum capita diversis temporibus ad urbem Lucensem delata fuisse: quorum unum invenatur in ecclesia prædicta, & ubi videatur etiamnum, prout asserit,* quædam concreti sanguinis particula: *alterum vero ad ecclesiam S. Pontiani. Sed assertio adeo vaga & indeterminata eaque non antiquioris, quam ille sit, auctoris, fidem certam neutiquam facere potest. Pancirolus in Catalogo reliquiarum, quem Thesauris absconditis Romanæ urbis subjungit,* Hippolytum martyrem *notat* cum sua nutrice Concordia, ac decem & octo e suis familiis. Corpora in SS. Quatuor *Coronatis*. De eupite ejus ad S. Crucem in Hierusalem, ad S. Laurentium in Panisperna, & extra muros. Reliquiæ in aliis ecclesiis. *Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christianæ ac gentilis, ad diem* XIII *Augusti, S. Mariæ in Cosmedin vulgo dictæ adscribit* partem brachii; *S. Mariæ de Victoria* caput S. Concordiæ; *S. Laurentio in Lucina* partem brachii. *asservantur.*

41 *Corpora* SS. Hippolyti *ac* Concordiæ *in S. Juliæ apud Brixienses monialium cœnobio requieverunt, una cum aliis Sanctorum corporibus anno* 1600 *eo loci translata, dicit inscriptio ab Ugello edita tom.* 4 *Italiæ sacræ, col.* 734; *e qua hæc delibamus:* D. O. M. Hue ex veteri ecclesia SS. virginum & martyrum Juliæ, Pistis, Helpis & Agapes, ac Sophiæ earum matris, & Hippolyti ac Concordiæ ejus nutricis, martyrum .. corpora .. Clemente VIII in cuea pastorali, & in sereniss. Venet. dominio Marino Grimano duce residentibus .. translata fuere anno jubilæi MDC, die XVI. Kalend. Januarii. *Quæ cum ita sint; quæritur nunc* 1°. *Quoramnam e dictæ sacri corporis competitoribus potior sit possessio.* 2°. *An ullorum sit historico satis certa.* 3°. *Quid de reliquiis? Ad tria ista quæsita respondemus. Cum præter ea, quæ modo diximus, nihil dicendum amplius nobis suppeditent antiqua monumenta, quibus præsens argumentum confirmemus vel infirmemus; sacrorum istorum depositorum possessores in bona fide relinquimus.*

Acta in variis exemplaribus extant;

42 *Dispiciamus jam, quænam occurrant circa Martyris nostri Acta. Exstant ea apud Surium Laurentianis adjecta ad diem* X *hujus mensis. Martyrium illius etiam habemus e Ms. Fuldensi, quod notatur collocatum cum Ms. S. Martini Turonensis, ac Marchianensi. Apographum item apud nos est e Ms. Ultrajectino S. Salvatoris; uti & exemplar, quod accepimus a P. Antonio Beatillo S. I. Neapoli anno* 1640. *Actorum compendium habes in Martyrologio Adonis die* XXI *Augusti, quod Rosweydus edidit. Ut vero perspicuum fiat, eodemne an diverso e fonte sint hausta, accipe illa specimina. Apud Surium narrantur ista:* Valerianus itaque tradidit *S. Laurentium* Hippolyto cuidam vicario in custodia asservandum: isque inclusit eum cum multis aliis.. Hippolytus interim patienter sustinebat sermones eorum, *S. Laurentii scilicet ac Lucilli, cujus baptismus ac illuminatio oculorum ibidem narratur.* Audientes id multi cæci venerunt ad B. Laurentium flentes, isque in Hippolyti custodia imponebat oculis eorum manum suam, & illuminabantur. Cernens id Hippolytus, dixit ad B. Laurentium: Ostende mihi thesauros Ecclesiæ. Beatus Laurentius respondit: O Hippolyte, si credis in Deum Patrem omnipotentem, & in Filium ejus Dominum Jesum Christum; & thesauros tibi ostendo, & vitam æternam promitto. *Sequitur deinde post* Hippolyto *datam instructionem, baptismus ejus, ac domesticorum decem ac novem.* Ecce autem mandat Valerianus Hippolyto, ut Laurentium ad palatium adducat. Dixit autem Hippolytus ad B. Laurentium: Valerianus jubente Decio præcepit, ut te ad illum perducam. B. Laurentius ait: Eamus: & mihi enim & tibi gloria paratur. *Post martyrium ejusdem*

A *dem Sancti, quod ibidem narratur, fidemque, baptiſmum ac capitalem ſententiam S. Romani militis, nec non ſepulturam corporis S. Laurentii, hæc ibidem leguntur:*

ſed eandem

43 Revertens autem Hippolytus, poſt diem tertium venit in domum ſuam, impertienſque omnibus pacem, etiam ſervis & ancillis ſuis communicavit de Sacrificio altaris B. Laurentii martyris. Poſitaque menſa, priuſquam cibum ſumeret, venerunt milites, & tenuerunt eum, perduxeruntque ad Decium cæſarem. Eum viſo, ſubridens Decius cæſar, air: Numquid & tu magus effectus es, qui corpus Laurenrii abſtuliſſe diceris? Reſpondit Hippolytus: Equidem id feci, non ut magus, ſed ut Chriſtianus. Decius cæſar furore correptus, juſſit os ejus lapidibus tundi; expoliataque veſte, qua ceu Chriſtianus utebatur, air: Sacrifica diis *&c.* Hippolytus dixit: Non me expoliaſti: ſed potius veſtire cœpiſti. *Hæc ſufficiat inde excerpſiſſe, ſubſervitura iis, quæ de ſupra nominatis exemplaribus nunc dicemus.*

ſed eandem originem

B 44 *Ms. Fuldenſe ita incipit:* Regreſſus iraque Ypolitus poſt tertium diem venit in domum ſuam, & dedit pacem omnibus, etiam & ſervis ſuis & aneillis, & enmmunicavir de Sacrificio altaris beari Laurentii martyris; & poſtra mensa priuſquam cibum ſumeret, venerunt milites & tenuerunr eum, & perduxerunt eum ad Decium cæſarem. Quem videns Decius cæſar, ſnbridens dicit ei; Numquid & tu magus effectus es, quia corpus S. Laurentii ſuſtuliſſe diceris? *&c. Nonne hic ſatis multa concurrunt ſimilia, ut Acta hæc, uti & Suriana judicentur ad eamdem originem referenda? At quid de Ultrajectinis? Idem de iis eſto judicium. Sic porro incipiunt:* Hippolyrus cum accepiſſet Laurentium a Valeriano, reclnſir eum cum multis. Erat autem ibi homo gentilis nomine Lucillus, qui plorando lumen oculorum amiſerat; cui dixit B. Laurentius *&c.* Hippolytus vero parienrer anſcultabat verba eorum *&c.* Regreſſus iraque Hippolytus poſt tertinm diem venit in domum ſusm, & dedir pacem omnibus. *Reliqua non proſequor. Jam vero Paſſionis a P. Beatillo huc miſſæ tale eſt exordium:* S. Hippolytus & Juſtinus presbyter cum ſepeliſſent corpus B. Laurentii, jejunaverunt .. Beatus autem Juſtinus obtulit Sacrificinm landis, & partieiparì ſunt omnes. Regreſſuſque Hippolytus poſt tertium

C diem venir in domum ſuam, & dedit pacem omnibus, etiam ſervis ſnis *&c. In codice noſtro membranco* P. Ms. 21, *& in Paſſione apud Mombritium, invenio etiam notas, quæ communem cum aliis indicent originem. Habemus itaque varia ex uno profecta fonte exemplaria: quorum narrationem ſufficiet cognoſcere e compendio Adonis ſupra deſignato, quod mox exhibebimus; quandoquidem tam præclari Martyris Actorum exemplaria non tanti ſunt pretii, quanti ea eſſe vellemus. Pro Decio autem ac Valeriano, ſub quibus res geſta dicitur, ſubſtituendum eſſe Valerianum imperatorem, jnonuimus antea num.* 18.

45 *Apage igitur ineptiſſimum Græcorum Menæorum atque Anthologii epiſodium, quod ad diem* x *Auguſti in elogio S. Laurentii M. ita habet:* Fertur, quod ſeptimo poſt die quam paſſus erat Hippolytus, Decius & Valerianus, dum equis veſti ad theatrum diſcederent, exſpiraritz; clamaritque in hora mortis ſuæ Decius: O Hippolyte, quomodo captivum vinctumque ſic abducis? Et Valerianus: Sic ardentibus me catenis trahis? Qua re in omnem nrbem vulgata, nmnes ia fide Domini noſtri Jeſu Chriſti vehementer confirmati ſunt. Cui gloria in ſecula. *Similia de Decio ac Valeriano narrantur apud Surium. Mombritius in Paſſione* S. Hippolyti, *nugas iſtiuſmodi etiam habet; quas & leginus alibi. Accipe nunc*

AUCT. J. P.

COMPENDIUM MARTYRII

Ex Martyrologio Adonis ad diem XIII *Auguſti.*

Sanctus a Laurentio baptizatus ſubitur martyrium;

HUnc beatum Hippolytum viearium *a* S. Laurentius *b*, eum apud eum eſſet in cuſtodia, bapriaavit. Qui de ſanctis exequiis Martyris, poſt tertium diem ad domum ſuam rediens, dedit pacem omnibus ſervis ſuis & aneillis, & communieavir de Saerificio alrsris beati Laurentii marryris. Et poſita mensa priuſquam cibum ſumerer, venerunt milites, & tenuerunt, & perduxerunt ad Decinm *c*. Quem ut vidir, ſubrideus dixit ei: Numquid & tu magus effectus es, quia corpus Laurenrii abſtuliſſe diceris? Sanctus Hippolytus reſpondit: Hoc feci, non quaſi magus; ſed quaſi Chriſtianus. Decius furore repletus juſſit, ut eum lapidibus os ejus conrunderetur. Et expoliavit eum veſte, qua induebatur habiru Chriſtiano, & dixit ei: Sacrifica, & vives. Sin aliter, peries per rormenta ſient Laurentius. Sanctus Hippolytus dixit: Exemplum merear beati Lanrentii martyris fieri, quem tu miſer auſus fuiſti ore polluti nominare.

a
b
c
E

ac poſt verberatus, mortui adjudicatur, uti & domeſtici ejus nouundatim;

2 Extenſus igitur, fuſtibus & eardis diu cæſus eſt, donee cædentes deficerent. Inde levatus eſt a terra: & juſſit enm Decius veſtiri militari veſte, qua gentilis ntebatur, & dixit ei: Recole militiam, & eſto noſter amicus, & in conſpectu noſtro ntere militia priſtina, quam ſemper habuiſti. Cumque beatus Martyr dixiſſet: Militia men hæc eſt, Chriſtianum firmum milirare, nnde cupio ad celerem palmam cum fructu venire; iracundia plenus Decius, dixir Valeriano: Aceipe omnes faculrates ejus, & interfice eum crudeli examinatione. Valerianus itaque exquiſita omni facultate ejus, invenit in domo Hippolyti omnem familiam Chriſtianam, quam conſpectui

F ſuo præſentari fecit. Er juſſit beatnm Hippolytum foras muros portæ Tiburtinæ cum familia ſua duci. Beatus vero Hippolytus confortabar omnes, diceus: Fratres, nolire metuere, quia ego & vos unum Deum habemus. Et decollati ſunr promiſcui ſexus numero XXX. Beatus vero Hippolytus ligatus pedes ad colla indomitnrum equorum, ſic per carduetum & tribulos tractus emiſit ſpiritnm *d*. Nnde venit beatus Juſtinus *e* preſbyter, & collegit corpora, & ſepelivit in campo eodem juxta Nympham, ad larus agri Verani *f*, Idibus Auguſti.

d e

f

ex S. Concordia, ipſius nutrita.

3 *Deinde poſtquam* eodem die, natale ſanctæ Concordiæ, nutricis ejuſdem beati Hippolyti, *ſubdidiſſet Ado, ita certamen ejus enarrat:* Cum Valerianus ad familiam beati Hippolyti fibi præſentatam dixiſſet. Conſiderate ætates veſtras, ne ſimul pereatis cum Hippolyto domino veſtro; reſpondit beata Concordia: Nos deſideramus potius cum domino noſtro pudice mori, quam impudice vivere. Ad hoc Valerianus, Genus, inquir, ſervorum niſi cum ſuppliciis non emendatur. Et juſſit, nt beata Concordia cum plumbatis cæderetur. Er cum cæderetur, emiſit ſpi-

AUCT. J. P. ritum; corpuſque ejus eſt in cloacam projectum. Cumque *din* quæreret *illud* ſanctus Juſtinus, & non inveniret, ita triſtis redditur, ut non ceſſarent flere oculi ejus. Tertiodecimo vero die poſt paſſionem ſancti Hippolyti, venit quidam miles Porphyrius nomine, ad Irenæum [g] cloacarium [h], qui occulte Chriſtianus erat, & dixit ei: Si ſecretum poſſis cuſtodire, divulgabo *utti* tuæ multum ad quæſtum. Ante hos dies juſſit Valeriaous præfectus *in* conſpectu ſuo quamdam ereditariam [i] Hippolyti plumbatis deficere, & corpus ejus in cloacam jactari. Hæc io veſtibus ſuis ſpero quod margaritus habet abſconſas vel anrum. Audiens hæc Irenæus intimavit ſecreto beato Juſtino præbytero. Qui flectens genua gratias egit Deo. Porphyrius autem noctu veniens cum Irenæo, invenit corpus ſanctum: ſed in veſtimentis nihil invenerunt. Beatus autem Irenæus vocavit ad ſe quemdam Chriſtianum Abundium nomine, & tulerunt corpus ejus, & perduxerunt ad beatum Juſtinum. Qui gratias agens Deo, illud ſuſcepit; & juxta corpora martyrum Hippolyti & aliorum ſepelivit [k] octavo Kalendas Septembris.

g
h
i
B
C

ANNOTATA.

a *Hic titulus ei etiam datus apud Surium. Varia ſuper iſta voce collegit Cangius in Gloſſario.*

b *S. Laurentii Acta illuſtrata ſuus die* 10 *hujus.*

c *Pro Decio ac Valeriano, ſub quibus ponitur Sancti martyrium, ſubſtitue Valerianum imperatorem; ſecundum dicta in Commentario prævio num.* 18.

d *Synonymum martyrem in multis noſtro ſimilem, & eadem etiam morte ſublatum, a noſtro diſcrevimus in Comm.* § 2.

e *Signatur in Martyrologio Romano ad diem* 17 *Septembris.*

f *De loco ſepulturæ meminit Commentarius; ubi loci iſtius diverſitate prædictum martyrem ſynonymum a noſtro diſtinguendum exiſtimavimus.*

g *SS. Irenæus & Abundantius in dicto Romano exſtant die* 26 *Auguſti.*

h Clocarius *eſt hic, qui purgat cloacas ſru immunda loca: idque coheret cum men ſequentibus, ubi de corpore in cloacam projecto.*

i Creditaria, *alibi* nutrix Hippolyti; *apud Surium eſt* Concordia. *De vocibus autem* creditaria *ac* ereditario *conſuli poteſt Cangius in Gloſſario.*

k *De ſepultura* S. Concordiæ, *& aliorum Martyrum Commentarius prævius num.* 20.

MIRACULA

S. HIPPOLYTI

Ex Petro Calo, Ordinis FF. Prædicatorum. Monitio prævia.

Obſervationes circa ſcriptorem.

H*Abeo in manibus apographum hoc titulo præ notatum:* S. Hippolyti miracula, ex Petro Calo poſt Vitam p. 2. ſ. 34. *Petrus Calo ſeu Carolius, Ordinis Prædicatorum (non Minorum, uti ſcripſere Poſſevinus, ac Voſſius) claruit ſub finem ſeculi* XII. *Agit de eo Bollandus in Præfatione generali ad Acta Sanctorum cap.* 1 § 4 *pag.* xx, *& Jacobus Echardus; apud quem tom.* 1 *de Scriptoribus Ordinis Prædicatorum pag.* 511 *inter ſcripta ejus recenſentur*, Vitæ Sanctorum ex antiquis monumentis collectæ, & duobus voluminibus ingentis molis comprehenſæ. *Addit*, præter hos codices etiamnum Bononiæ apud S. Dominicum ſervatos, Alvam (*de quo Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpana*) fol. verit. Rad. 179 col. 1422 teſtari, duo ſimilia volumina Romæ in Barberina ſe vidiſſe; ut mirum ſit Bollandum in Præf. gen. ad Acta SS. ſcribere, unicum volumen nempe ſecundum tantum in eadem Barb. a ſe viſum. *Sed nos potiore jure miramur, Echardum iſta ſcribere potuiſſe de Bollando, qui nec unum nec duo volumina vel in Barberiniana vel in ulla alia bibliotheca Romæ videre potuit, quia Romam, tametſi ad illam invitatus, nunquam vidit; ſicut conſtat ex ejus Vita, noſtro tomo primo menſis Martii præfixa, cap.* 13. *Ad hæc, nullam apud eum loco a nobis mox aſſignato bibliothecæ Barberinianæ apicem invenimus. Hæc occaſione ſcriptoris horum, quæ daturi ſumus, miraculorum.*

D

E

a *Cæcu ſcriptionis materiem, ac noſtrum exemplar hæc breviter prænotamus. Quo tempore miracula illa acciderint, nullo indicio prodit Carolius. Peo τὸ* uti aliqui ſcribunt, *vellemus potius videre, ut nomina iſtorum aliquorum expreſſiſſet; ut item* Mariule, *quod vocat, paulo diſtinctius determinaſſet. Ea itaque, quæ narrat, dabimus in ipſius fide, qualiacumque ſint. Quia vero noſtrum apographum erat mendoſum, juvare illud neceſſe fuit, &, ubi occaſio ſe obtulit, ad intelligibilem ſenſum reducere. Notatur exceptum* ex cod. 929; *ſed non additur cujus bibliothecæ: quæ forte deſignata fuerit in aliis foliis, a quibus hoc præſens, e quo iſta miracula typis commiſimus, exemplar ſejunctum incaute fuerit, ac ſeorſim reconditum. Pro Barberiniana videtur utcumque facere cum illud quod modo de ipſa dictum eſt; tum quia ante me habeo exemplar de alia Sancta, quod notatur* ex Ms. membran. Legendario Card. Barberini, *& ejuſdem amanuenſis charactere tranſcriptum eſt, qui præſens miraculorum documentum deſcripſit. Quidquid ſit, ſive e bibliotheca Barberiniana, ſive aliunde exceptum ad nos pervenerit, non tami hoc eſt momenti, ut moram injicere lectori debeat. Denique quia non relucet ex dictione auctoris, an de noſtro hodierno* S. Hippolyto, *an de alio homonymo ſit oratio, ideo rem hic producimus ſub nomine* S. Hippolyti *martyris, qualis notatur in ejuſdem rei narratione, quæ ubinam geſta ſit, indicabitur in Annotatis. Atque hæc quidem ſunt, de quibus lectorem cenſuimus præmonendum. Reliquum eſt, ut ipſa nunc ſubdamus miracula.*

materiem ſcriptionis & apographum noſtrum.

F

3 Juvenis quidam, nomine Petrus, vitrico ſuo officium bubulci exercens in die B. Mariæ Magdalenæ, quam audierat ſacerdotali indictione ab opere forenſi inhibitam, vitrico, agri cultum imperanti, reverentiam ſanctæ ſolemnitatis objecit; ſed vitrici jurgantis vicit imperium. Itaque boves aratro jungens, cum ipſius operis atque animalium execratione (illud) exequitur. Cumque cœpta proſequitur, boves ſtimulo ſe moventem & ſibillo non audiunt. Quos ille iratus nunc pungit, nunc verberat, nunc trahit per cornua, nunc antecedit, nunc ſequitur; nunc impellit eos ſcapulis, nunc manibus. Miru res! moriuntut boves ſub jugo, vel, ut aliqui ſcribunt, boves jugibus maledictis illapidans *, inutile ſibi exauditur ad votum. Nam boves & utenſilia,

Juvenis ob violatam ſeſtum alei.

* illaqueans

A teuſilia, motis ſubitaneo tunitruo elementis, fulmine abſumuntur, & ipſe, qui hoc fieri exegerat imprecando, atrociori ſupplicio & diuturniori addicitur. Eadem enim cæleſtis flamma, quæ bruta ligneaque voraverat, hujuſmodi exemplo ſubripuit: quæ in brevi eum rediiſſet, exeſum [reddidit:] tibiam quoque [cœpit] pervadere; eiuria pariter ſuprema corripuit: carnes quoque voraus, duritia nervorum tabidis fluuribus flacceſcente, oſſa rereaerat, eademque caſu quotidiano uſque ad geniculum hac illacque diſperſerat.

divinitus punitur;

4 Cum igitur pro miſera ſua habitudine putori & pudori ſuis eſſet parentibus, ad quamdam eccleſiam, B. Mariæ Magdalenæ nomini dicatam, offerri ſe fecit, ut eui temerata feſtivitas occaſio perverſionis extiterat, remedii cauſa rurſus exiſtat. Itaque ſacer ignis qui partes jam corporis ſuperiores attigerat, meritu illius extinctus eſt, quæ ad pedes Chriſti concupiſcentiarum ignem lacrymis extinguere meruit. Interea unius experientia pietatis jam majora præſumens, eum extremis partibus adhuc eſſet inutilis operti, quamdam Dei Genitricis eccleſiam *a* (eſſe novit) tribus milliaribus diſtantem ab Arelate *b*, in reflui oceani finibus, celebribus uſque dim miraculis inſignitam, quæ habebat & Hippolyti martyris memoriam. Ad hanc cum ſe devehi impetraſſet in navi per Rhodanum *c*, affinis Mater Dei, & penitus ardorem extinxit, & ſolutis renibus, quos ille ignis voraverat, os tibiæ a ſua ſolutum vertibula corruit in navi; quod ille lacrymans præ ſalutis gaudio, quinto die illuc perveniens, libetatrici ſuæ obtulit, gratias agens. Et cœpit ibi crebris obſecrationibus interpellare mundi Regiuam, ut, quod aliis valentioribus impendebat, ſibi proſus impoti non negaret.

B
a
b
c

ſed a Delphara, & a S. Hippolyto ſibi apparentibus,

5 Miles autem quidam ſæpe inruens eum baſilicam reptando ſubito ἐλεημοσύνης cauſa, in domum propriam declinare ſuaſit: ubi eum aliquamdiu reſediſſet, pediſſequæ, neſcio quid ſcturæ, noctu a camera in domum exteriorem deveniunt, & Petrum crebris planctibus iuge. miſcentem ſubaudiunt. Quotam gemituum hæc cauſa ſuerat. Virgo beata Maria eum B. Hippolyto in viſione ſtratui ejus aſtiterat, quæ, ut jacentl videbatur, imperaverat S. Hippolyto, Reſtitue, inquiens, eum antiquo vigori, apponeus pedem, quem reues, eruri ejus. Pariet ille. Jamque nova caru cum veteri una effici. tur, & firma compage oſsibus utriuſque cohærentibus, venæ venas agnoſcunt, & nervi nervos ſoſcipiuns, & in junctura novæ carnis & vereris, inſtar fili modici rubei, coxam cingit. Cosa illa gratioſior toto corpore. Pes nosus prominentior altero tribus digitis in menſura.

C

miro modo

6 Martyr vero imperanti obſecundans humiliter, crus, tibiam, pedemque quaquaverſum olim ſparſa, divinitus, adiuſtar futuræ reſurrectionis in puncto compacta recolligentis corpora, ei quaſi furculum arbori cœpit ſubjungere. In qua inſertione tanis urgebatur tormentis, & ardoribus, ut non ſine clamoribus ſubſiſtendo, crebriſque ictibus & membrorum motibus, quid paeretetur, indicarer. Irruunt igitur ancillæ, & illato adjacentis cubile foco, dum hac illacque diſpiciunt, duos habern pedes, & duo erura Petrum reperiunt. Ex quo iotuitu tanaus eas illico ſtupor invaſit, ut non ſeeas eſſe, quæ venerans, ſed mutatas in alteras æſtimasent. Contrectabant eum, & vera membra, quæ rerigetant, ſentiebant. AUCT. J. P.

7 Tandem difficillime eaeitatus, cum aperuiſſet oculos, Virginem eum Martyre adhue æſtimabat aſtantes. Quibus viſibiliter abſentatis, rogatus a fratribus quis ſibi reſtituiſſet amiſſa; retulit, & multos in admirationem addouit. Tota enim parsia ad ſpectandum miraculum hoc cucurrit: & oblata ſibi excedebant pondus, numerum & menſuram: de quibus Petrus plena vaſa diſpergebat pauperibus. Sed tamen nova coſta, mollior quam vetuſta, ad ſuſtentandum corpus non poterat æaequari. Unde ad publicationem miraculi claudicavit per annum. Ea tunc iterum beata Virgo ei apparens dinis B. Hippolyto, ut quidquid curationi ejus deeſſet, ſuppleret, præter teneritudinem & ſpeciem enais. Evigilans igitur, & ſe penitus ſanatum videns, reclnſorium intravit, ſibi, Deo, & Matri ejus victurus. *ſanatur.*

8 Cui diabolus in ſpecie nudæ mulieris frequentiſsime apparebat, & nudam ſe ei iugeretus, quanto ille fortius reſiſtebat, tanto illa impudentius incumbebat. Cum igitur ab illa plurimum vexaretur, taodem ille ſtolam ſacerdotalem arripiens, cinxit ad enllum ejus, & eam ſuffocavit. Mox diabolus diſcedens, cadaver patridum ibi dimiſit, tantuſque fœtor ibi (remanſit) ut nullus hoc videns ambigeret, quin corpus alicujus mulieris mortuæ ſuiſſet, quod diabolus aſſumpſiſſet; quod epiſcopus & civea alii eremaverunt. Eſt autem nomen Peneda *d* oppido Alimiæ *e*, unde dictus bubulens traxic originem: & ut dicitur in Mariali, ſuniori uſus conſilio, Cluniacum adiit, & ibi factus eſt monachus. *Sanctum relinquunt, a diabolicis ſpectris liberatur.* E *d e*

ANNOTATA.

a *Circa hanc eadem ſacram nonnulla dubimus lit. c.*

b Arelarum, Arelate, Arelas (*vulgo Arles*) *urbs eſt Galliæ in Provincia ad Rhodani fluvii alveum: de qua varia collegit Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum a pag.* 38.

c Rhodanus, *celeberrimus Galliæ fluvius, pluribus illuſtratur apud Valeſium, quem modo deſignabamus, pag.* 473 *& ſeqq. Inter eſtia, quibus in mare Mediterraneum ſe exonerat, & quæ Gradus (Gras) vocant, unum exiat, cui Gradui Paulitenſi (Gras de Paulet) nomen inditum eſt: ad cujus alveum prodit ſe in mappa geographica Blaviana Provinciæ, locus* Noſtre Dame dormet, *aliquot leucarum intervallo ab urbe Arelatenſi diſtans. Concurrunt hic adjuncta, quæ ſuſpicionem moveant, locum iſtum eſſe, in quo eccleſia Delparæ ſacra, a Calotio paullo ante memorata. Si fallit ſuſpicio; certius aliquid doceant eruditi, quibus iſti tractui terræ uiciuioribus major loci fit notitia.* F

d *In mappa ſuperius indicata notantur duplex locus in territorio Maſſilienſi; quorum alter* la Pene; les Penes *aliter vocatur. An* Peneda *ad alterutrum ſit referenda, non habeo, unde certo determinem.*

e *Cum exemplar præſentis narrationis mendoſum fuerit; forte hic, uti & alibi factum a mobis eſt, juvari debet, & pro* Alimiæ *ſubſtitui* Maſſiliæ. *Enimvero locus iſte non inconcinne cohæret cum aliis locis modo indicatis.*

A D

DE SANCTO CASSIANO MARTYRE

APUD FORUM SYLLÆ IN ITALIA.

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Cultus ejus apud Foro-Syllanos & alibi.

XIII AUG. *Imolæ ad Sancti tumulum*

Clarissimus vir Antonius Maria Manzonius J. U. D. & cathedralis ecclesiæ Imolensis Canonicus in Historia episcoporum Imolensium anno 1719 *editæ Præludia sic Forum Syllæ describit:* Urbs Cornelienſis, quæ Forum Cornelii, ſive Syllæ, appellata eſt, jam dudum ante Chriſti Domini in carne adventum coadita, hoc no. meu ſese communi eruditorum ſententia a Lucio Cornelio Sylla, ſeu Sulla, dictatore obti-

B nuit, per quem inibi forum non modo ad nundinas, verum etiam ad jus dicendum inſtitutum fuerat. Eadem mutato ac mutuato poſtmodum nomine ab arce, quam Longobardi, teſte Paulo Diacono de Geſtis Longobardorum libro ſecundo, capita decimo octavo, Imolam vocitabant, nunc Imola dicitur; & in Æmilia, nobili Italiæ regione, Bononiam inter & Faventiam ſub Apoſtolicæ Sedis ditione ſita eſt; *ubi ante tredecim, & quod excurrit, ſæcula ſancti* Criſpini *martyris noſtri tumulum eccleſia celebri ariſque decoravit.*

a ſecolo quarto

a Teſtatur hoc infra luculentus auctor Aurelius Prudentius Clemens, qui anno circiter Chriſti 407 *Romam adiens, ibi tantiſper ſubſtitit, & in eadem eccleſia ante aram Sancti provolutus, ejus tumulum felicibus, ut ſenſit poſtmodum, inſperſit lacrymis. Novum autem iſtud ædificium tunc fuiſſe, cum ipſe non probat, ccnferi non debet. Neque vero dubium eſſe poteſt, quin iſtic ante floruerit publica Martyris veneratio, quam ſepulcra ejus altare adeſque ſacra cæperint imponi. Sed utriuſque fabricæ obſcura primordia; & qui*

C *ea ad annum Chriſti* 363 *deſixit Manzonius in Tumulo SS. Projecti & Maurelii illuſtrato pag.* 116, *id aliam, ni fallor, non fecit ob cauſam, quam quod Sancti martyrium anno tantum nuc putavit antiquius, quæ res infra diſcutietur. Ut ut eſt, per magnam jam ab initia ſæculi v loca religiorum concilliaverant creberrima, quæ ad ſe confugientibus ibi benigniſſimus Martyr conferre tum aſſueverat beneficia. Hoc innuunt hæc eddui ad Prudentium verba:*

Audit, crede, preces Martyr proſperrimus omnes;
Ratasque ceddie, quas videt probabiles.

Hoc ipſe Prudentius, poſt iter illud ſuum Romanum & rerum ibi expediendarum ſucceſſum Sancto commendatum, experens, canit:

Audior: Urbem adeo; dextris ſucceſſibus utor:
Domum revertor: Caſſianum prædico.

Imo quam iſti ſacrario majeſtatem identidem

Aurelius ejus publica veneratio; *afferebat profuſa Martyris erga clientes benignitas, eamdem divina tutabatur augebatque ſeverilas in adverſantes. Audi S. Gregorium Turonenſem, qui de eadem abſque dubio eccleſia lib.* I *Miraculorum, ſeu de Gloria Martyrum, cap.* 43 *ſub ſæculi* VI *finem ita ſcripſit:* Caſsianus, martyr Italiæ, puerorum magnificus doctor, adveniente perſecutione, ipſi puerili ac tenero gregi perſecutorum judicio traditur. At illi, Magiſtri ſanguinem ſitientes, ceratas in caput inlidunt tabulas, ſecantes latitudinibus ſtilorum, punctiſque minutis tranſverbersates membra Magiſtri, dignum Dro martyrem effecerunt. In cujus honore hodieque tantus timor habetur; ut nullus penitus de ejus rebus aliquid ſit auſus attingere: quod ſi fecerit, aut arripitur dæmonio, aut morte repentina conſumitur; non tamen immunis ab ultione recedit.

E

In omnibus fere Martyrologiis, & Breviario Rom. notatur ſolemnitas,

4 Mirum adeo non eſt, ſi cultus tam antiquus, tam celeber Martyrologiorum fere omnium claſſico. rum tabulis hoc die XIII *Auguſti memoretur: nam, ut Hieronymiana prætereamus, quæ hodierna in Caſsiani noſtri annuntiatione corruptionem ad Bedam uſque & Rabanum propagarunt; dum illum bi Romanis Martyribus cu iſtis fontibus accenſuere, fatentes ingenue, eumdem eſſe, de qua ſcripſit Prudentius: ut hæc, inquam, omittamus, ita notatur hodie in Romano vetere:* In Foro Syllæ, Caſsiani. *Fuſius Ado:* Eodem die, in Foro Syllæ, natale ſancti Caſsiaoi, qui cum adorare idola noluiſſet, interrogatus a perſecutore, quid artis haberet; reſpondit, quia pueros ontas doceret. Et mox ſpoliatis veſtibus ac manibus poſt tergaevinctis, ſtrictur in medio. Vocatiſque pueris, quibus docendo cunſus fuerat factus, data eſt facultas eum perimendi. At illi quantum doluerant diſcentes, tantum ſe ulciſci gaudentes, alii eum tabulis ac buais feriebant, alii ſtylis vulnerabant. Quorum quanto infirmior erat manus, tanto graviorem martyrii pœnam dilata morte faciebat. Scripſit Pru-

F *dentius poeta. Conſonant, ſed aliquanto contractius, Uſuardus, Notkerus, aliique, ac tandem etiam Martyrologii Romani moderni reformatores; imo ipſum, quo nunc utitur Eccleſia Romana, Breviarium in Lectione* IX *hodierni Officii.*

5 Perſeverat igitur etiamnum, imo vera illa fidelor evaſi ejus feſti ſolemnitas Imolæ in eccleſia cathedrali, quæ S. Caſsiani nomine conſecrata eſt, & in urbe, totaque diœceſi, quæ ut peculiari ejus patrocinio ac protectione gloriantur; ita peculiari ipſum proſequuntur Officio, cui Decretum hoc ſubnexum legitur: Officium hoc S. Caſsiani martyris, eccleſiæ & civitatis Immolenſis patroni & protectoris, alias a ſacra Rituum Congregatione ſine Octava approbatum pro eccleſia Brixienſi ſub die x Aprilis MDCIV, etiam pro eccleſia Immolenſi, ubi martyrii coronam dictus S. Caſsianus recepit & ejus corpus requieſcit, cum Octava, prout hic annotatur, diligenter iterum de mandato ejuſdem ſacræ Congregationis recognitum, emendatum, & ſubſcriptum ab illuſtriſſimo & reverendiſſimo D. Cardinali Bellarmino, eadem ſacra Rituum Congregatio approbavit; ut in eccleſia, civitate & diœceſi Immolenſi libere & licite celebrari poſſit & valeat, licentiam & fa-

& notata propria ubidem Officio,

A culetem dedit & conceſſit. Die 11 Decembris MDCXVI.

A. Mar. Epiſc. Oſtien. Cardin. Gellus.

Locus ✠ ſigilli.

I. P. Mucantius, Secret. Congreg.

Roma apud Petrum, an. 1616.

6 *Totum hoc Officium eſt ex Communi de uno Martyre, præter Orationem & Lectiones; quarum tres in primo Nocturno leguntur ex Actibus Apoſtolorum, cap.* 17: Cum coguoviſſent in Theſſalonica Judæi &c.; *tres autem ſecundi Nocturni exhibent compendium Actorum* S. Caſſiani. *In tertio Nocturno legitur Homilia S. Athanaſii in Evangelium Matthæi*, Cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in eliam. *Secunda die infra Octavam in ſecundo Nocturno proponuntur Lectiones ex ſermone B. Petri Damiani de* S. Caſſiano *martyre; in tertio continuatur homilia S. Athanaſii in idem Evangelium. Ceteri dies impediuntur uſque ad Octavam, quæ in primo Nocturno eaſdem Lectiones habet, quas ipſam feſtum; in ſecundo*

B *profectionem ſermonis B. Petri Damiani de* S. Caſſiano *martyre; in tertio homiliam S. Petri Chryſologi in Evangelium Lucæ*, Deſignavit Dominus & alios ſeptuaginta duos.

Eadem ad alias eccleſias extenſa.

7 *Utrum hoc idem Officium cum aliis poſtmodum eccleſiis communicatum fuerit, ignoramus; ſuſpicio tamen eſt aliqua de eccleſia Brivatenſi in Tyrolenſi Comitatu; quippe quæ ipſam Imolenſem in Officio ejus proprio & poſtulando & obtinendo (ſed ſine Octava) anteverterit; ut liquet ex Breviario jam recitato; quæque Martyrem eumdem non ſolum ut patronum, ſed etiam ut primum epiſcopum ſuum atque apoſtolum agnoſcat. Et quidni poſſet idem ex eccleſia Comacleuſi, vulgo di Comacchio, ad mare Adriaticum ſita inter duo oſtia Padi fluminis? Certe & illa* Caſſianum *noſtrum tutelarem jam olim præſidem veneratur, Ughello teſte in Italia ſacra tom.* 2, *ubi de epiſcopis Comacleuſibus agit. Idem de Boiis, ſeu Bavaris aſſerit Raderus noſter in ſua Bavaria ſancta, tom.* 3, *pag.* 3; Caſſianus autem, *inquit*, a Boiis ſemper pro tutelari Divo eſt cultus, & in metropoli quondam Boiariæ Reginoburgi antiquiſſimum ejus templum hodieque viſitur. *Ne quis vero alium quemdam Caſſianum intelligat, ibidem ſollicite noſtrum diſcernis a ſynonymis. De monaſterio S. Caſſiani Romæ, de quo meminit Atinghus Romæ ſubterraneæ tom.* 2, *lib.* 4, *cap.* 17, *num.* 5, *nihil dicimus, cum quia certa non ſcimus, cujus S. Caſſiani fuerit; tum quia jam diu collapſum eſt. Porro ut cultum Sanctorum promoveat imprimis eorum reliquiæ, æquum eſt de his etiam non nulla ſubjungi.*

§. II.

Corpus ejuſdem & reliquiæ.

Corpus manſit Imolæ in primo ſepulcro, vel vicino tabulo,

SAnctiſſimi Martyris hujus corpus in urbe Cornelienſi conditum fuiſſe, ex Prudentio certa res eſt. *Ibidem illud uſque ad medium ſæculi* V *permanſiſſe, docet Agnellus (qui ſæculo ix ſcribebat Librum ſuum Pontificalem, ſeu Vitas pontificum Ravennatum) in Vita S. Petri Chryſologi cap.* 4; *ubi ſic habet:* Cognovit autem poſt hæc hic beatiſſimus Petrus per ſpiritum finem vitæ ſuæ. Ivit ad Cornelienſem eccleſiam; & ingreſſus infra baſilicam B. Caſſiani, obtulit munera, id eſt, craterem aureum unum, & paterum argenteam alteram, & diademata aurea magna, pretioſiſſimis gemmis ornata. HÆC OMNIA A S. CASSIANI CORPORE IMBUIT, &c. *Erat igitur ibi etiam tunc* S. Caſſiani *corpus. De ſequentibus uſque ad duodecimum ſæculi nihil opus eſt aſſeri; cum aeno diſpatet, ſed perpetua traditione conſtet, numquam illud loco motum fuiſſe, niſi cum propter barbarorum incurſationes, intioribus latebris tantiſper viſum eſt committendam, quod profanationis direptioniſque periculum evaniſſet; uti factum narrat Manzonius in Hiſtoria epiſcoporum Imolenſium ſub Joanne* I, anno *Chriſti* nongenteſimo tertio. AUCT. P. B.

9 *Quamquam tum quidem videri poteſt diutius* uſque ad *abſtruſum paciſci Canonicis notum diſſimulaſſe; quia Manzonius, ciſi deinde in Hiſtoria epiſcoporum Imolenſium de corporibus agens Sanctorum urbis protectorum, eos nominatim appellet non ſemel, ut S. Donatum, S. Petrum Chryſologum, S. Maurelium pag.* 96 & 97, *numquam inter eos tamen* Caſſianum *exprimit; qui primo loco nominari debuiſſet, ſi de ejus ibi etiam corpore fuiſſet actum. Prima ejus mentio recurrit anno* 1193 *ſub Alberto* 1 *epiſcopo Imolenſi pag.* 136; *abi naevatur compoſitio litis diuturnæ inter antiſtitem illum & Canonicos eccleſiæ cathedralis, hac inter alias conditione*; Ut (*Canonici*) corpus Sancti Caſſiani JAM DETECTUM traderent epiſcopo. *Unde ſuſpicamur primum, aliorum Sanctorum corpora, quæ eodem, quo corpus* S. Caſſiani, *anno* 903 *abſcondita fuerant, diu detecta fuiſſe, antequam repertum fuerit corpus Martyris noſtri: Deinde hoc inventum fuiſſe non admodum diu ante (puta anno circiter* 1188, *quo translatum infra dicetur ex antiqua ad novam baſilicam cathedralem;) & inventum quidem tum fuiſſe a Canonicis tantum; quandoquidem illud hi in ſua poteſtate retinebant, donec epiſcopo tradere per ſententiam coacti ſunt. Nimirum tam longæ ſecretæque retruſionis cauſa eſſe potuerunt, non externa tantummodo, verum etiam domeſtica Cornelienſium inter ſe bella, quibus inde ab anno* 1079 *tres Imolæ portiones præcipue tam interneinis in ſe mutuo factionibus enarſerunt; ut niſi duarum interitu ac demolitione, civiumque omnium in portionem tertiam (quæ nunc Imolæ nomen ſola ſuſtinet) migratione compoſiti nequaquam potuerint. Vide laudatam Hiſtoriam a pag.* 70 uſque ad *pag.* 130.

10 *Iadidem intelliges, quæ ratio fuerit novæ* ad novam eadem cathedralem; ibique per honorifice collocatum ſer. 21; *cathedralis eccleſiæ ad veteris omnino normam eo, que nunc viſitur, urbis loco ſub annum Chriſti* 1187 *exædificandæ; ad quam ſubinde ex priſtinis illis ſedibus patronorum Imolenſium corpora commigrarunt, nihile minus iſtic honorifice, quam unde venerant, collocata; & ſatis quidem ſera corpus* S. Caſſiani; *quippe quod Manardinum epiſcopum anno demum* 1217 in altari, quod ipſe tunc conſecraverat, in cathedrali collocaſſe, *narrat memorata ſæpius Hiſtoria Manzonii pag.* 159. *Ibi porro manſit uſque ad annum* 1271, *ad quem nullor idem de Sinibaldo epiſcopo ſic habet:* Anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo primo, die XXIV Octobris cathedralem eccleſiam, decoro ædificio ampliatam ec ornatam, ſolemniter conſecravit, & ſubter ipſum in inferiori parte, quam majores dixere Confeſſionem, in ara tunc temporis a ſe juxta Eccleſiæ ritus facto Chriſmate delibuta corpus S. Caſſiani condidit; habita per eum ea die, XXIV ſcilicet Octobris, homilia; cujus autographum in membrana exaratum, ac nuperrime per me, non ſine ejuſdem Sancti ope, repertum, in capitulari tabulario ſervatur: ex qua certo innotuit, eas ibi indubitenter eſſe S.

AUCT. P. B. Caſſiani reliquias; ac prædicta baſilicæ dedicationis memoria maxime illuxit; ut ea ſequenti ejuſdem homiliæ initio, eique prænotato titulo liquet, videlicet: " MCCLXXI. Sermo in dedicatione eccleſiæ, ſive altaris. Quem terribilis eſt locus iſte! Non eſt hic aliud, niſi domus Dei & porta cæli. Verbe dicta a S. Jacob poſſuot convenientec adaptari ſolemnitati hodiernæ, ſcilicet collocationi corporis beati martyris Caſſiani, quæ hodierne die facta fuit in præſenti eccleſia ſua ". *Hæc ibi.*

ſed honorificentius conditum

11 *Opus hoc propter vetuſtatem ſub epiſcopo Philippo Antonio Gualterio, anno Chriſti* 1704 *ineunte, placuit magnificentius inſtaurari, unaque conditam ſub ea theſaurum eefodi, diſpiciique, admotis, quæ conquirere juſſus erat Manzonius, priſtini ſtatus ejus teſtibus monumentis, ne cum ſtatu præſenti collata, identitatis, ut ita dicam, reliquiarum certam facerent fidem. Res publicis primum commendata precibus die VVI Aprilis; poſtridie, clauſis valvis, diſſolutum eſt altare cum ſubjecto pavimento; quo ad pedes duos depreſſo,* poſt prægrandes, *inquit pag.* 406 *Manzonius* B *idem cujus hic epitomen damus*, avulſos mermoreos lapides ſe amotum ingentem euderum, aream, obductaque caleis aceryum, erca tandem marmoreo delecta eſt; quæ teſerata, ſpectaculum nobis optatiſſimum, ſacrum pignus, occurrit: illud namque eſſe, plumbea lamine ſupercoſita teſtata eſt. *In ea, niſi duobus locis tantillum cæſa, legi poterant hæc:* " Anno Domini MCCXVI . . . (*croſa eſt unitas*) tempore Honorii III collocatum eſt corpus B. Caſſiani Imolæ in epiſcopali ſede, & altare conſecratum a M. (*Maynardino*) ejuſdem eccleſiæ epiſcopo, VI . . . (*ſupple* Id. *vel* Kal.) Septembris ". *En his præter alia diſtimat, mutatum non faiſſe hunc tumulum, aut effium in eo ſium anno* 1272 *a Sinibaldo; ſed hunc, excerpto tantum brachio, ita ut erat, tranſlatum fuiſſe conditumque ex alio altori, in quo illum anno* 1197 *Maynardinus locaverat.*

anno 1704

12 *Dum interim inventionis hujus lætitiam populo feſtivas campanarum pulſus annuntiat, eximuntur ex invento ſepulcro oſſa, & a reſoluta tam longo & humido ſitu theca ligneæ fragmentis* C *ac pulvere diligentiſſime ſecreta, in paratum ad id loculum repenuntur, una cum nummis, opinor, argenteis, quos ibidem Indices ætatis ſuæ Maynardinus acciuſerat, aque ac epigraphen jam dictam, & partem fiſtulæ vitreæ, quæ credita eſt ſanguinem continuerit. Poſt hæc loculus ille convolutus obſignatoſque, ad ſuperiorem chorum delatus eſt, ibique ſub ara majore tantiſper depoſitus, donec inferioris ſacelli araque fabricæ quatuor non amplius menſium ſpatio erecta conſtitit. Tum vero eorum lectiſſimo cœtinum omnium confeſſa cognita denuo ſolemniter lipſana, & in plumbeum ſarcophagum recluſa, poſtquam triduo venerationi publicæ manſiſſent expoſita, Kalendis Octobris intra marmoreum arcam, in altari erectus conſtructo paratum, illata per Canonicos & candita ſunt. Rei memoriam ſervat inſcriptio duplex; altera incluſa ſarcophago plumbeo, altera tumulo marmoreo appoſita.*

13 *Prior ſic habet:*

quod genuina

Sancti martyris Caſſiani,
Sabionenſis, ſeu Briolocenſis primi epiſcopi,
Hujus Cornelienſis urbis patroni,
Sacrum corpus
Ex antiquiori cathedrali anno MCLXXXVIII
In hanc illatum, D
A Maynardino epiſcopo primitus
Circa annum MCCXVII collocatum,
Et a Sinibaldo ſucceſſore anno MCCLXXI
Sub altari a ſe conſecrato poſitum,
Ut honorificentius impoſterum ſerveretur,
Sacello & ara exornatis,
Philippo Antonio Gualterio, epiſcopo Imolen.
Apud Galliarum regem Apoſtolico Nuncio, annuente,
Cathedralis Capitulo inſtante,
Tota gratulante civitate,
Solemni pompa elevatum
In hoc plumbeo loculo repoſuit
Abbas Joſeph Guerra, Vicarius Generalis
Anno MDCCIV, Indictione XII, die VVIII
Septembris.

teſtatur inſcriptio.

14 *Poſterior inſcriptio talis eſt:*
Clementis XI P. O. M. anno IV,
Philippi Antonii Gualterii, apud Chriſtianiſſimum Ludovicum XIV Francorum regem
Nuncii Apoſtolici,
Epiſcopatus tertio
Venerabile corpus S. Caſſieni epiſcopi & martyris
Ac primarii hujus eccleſiæ patroni E
Quinto Kal. Octobris ſer. ſer. recognitum
Et in hac capſula plumbea reconditum
Abbas Joſeph Guerra Vicarius Generalis
Marmoreo in ſarcophago ſolemniter collocavit
Kal. ejuſdem Octobris anno ſalutis MDCCIV
Indictione duodecima.

Hæc de Martyris noſtri corpore ſyllabim hic dicta ſunto: nam quæ ad illum honorandum, in poſterum illa præſertim ſolemnitate, Imolæ excogitata geſtaque ſint, quam ſumptuoſa, quam anguſta, peteſſ apud Manzonium copioſe legi.

Alia ejuſdem cum ibidem

15 *Sunt & aliæ cum ibi, tum alibi ejuſdem Sancti reliquiæ: & ibi quidem ejus brachium*, quod juxta antiquum Eccleſiæ morem, *inquit auctor Hiſtoriæ epiſcoporum Imolenſium pag.* 234, Sinibaldus epiſcopus ſeorſim a reliquo ejuſdem Sancti corpore ad publicam fidelium venerationem ſervari voluit, *quodque ſæculo* XIV Michael Porcelli intra nobilem thecam argenteam, quæ brachium manumque epiſcopi benedicentis exprimit, munifice pietate collocandum curavit, F proout ibi inciſa verba teſtantur. *In honore eſt inſupee apud Imolenſes columna, de qua ſic idem auctor pag.* 751: Anno MLXXXV inventum fuiſſe traduut columeem, cui alligatos S. Caſſianus, martyrii palmam adeptus eſt, atque a Murando (*tunc epiſcopo Imolenſi*) collocatam in ſacello, quod deinde Crux S. Caſſiani & Crux cooperta fuit appellatum. *Addit in Tumulo SS. Projecti & Maurelii illuſtrata pag.* 120: Nunc eodem loco, quarta parte Italici milliarii ab urbe (*Bononiam verſus*) diſtante, in eccleſia, ab epiſcopo Rodolpho Paleotto vie Æmilia prope locum martyrii exſtructa anno MDCXII, religioſe aſſervatur: ad quem in pervigilio celebritatis feſtivæ ejuſdem Sancti ſacrum ipſius brachium, utrioſque eleri & confraternitatum interveeto, annuatim ſolemni ſupplicatione defertur. *Memorat etiam Æmilius Luchinus in Martyrio* S. Caſſiani, *quod anno* 1614 *eidem Paleotto inſcripſit, pag.* 37 *e plurima iſtic ad ſancti Martyris patrocinium confugientibus beneficia conferri, idque conſtare ex anathematis ibidem appenſis.*

tum alibi reliquiæ.

16 *Tillemontius Monument. eccleſiaſt. tom.* 5, *pag.* 532 Caſſiani *hujus reliquias fuiſſe conſet eas, quibus S. Ennodius, epiſcopus Ticinenſis, Dictione* 4 *uſum fuiſſe circa initia ſæculi* VI *Maximum,*

Digitized by Google

A *mum, deceſſorem ſuum, ſignificet in dedicatione ejuſdem eccleſiæ, quam notat ibidem Sirmondus noſtræ 55. Joannis Baptiſtæ, Antonini, & Caſſiani titulo fuiſſe tum ab illo conſecratam. Ejuſdem hujus Martyrii caput ſervari credidiſſe videtur Sauſſayus in Supplemento Martyrologii ſui pag. 2137; cum ibi ad diem XIII Aug. hæc retulit:* Tuloſæ, veneratio capitum glorioſorum Chriſti martyrum Hippolyti & Caſſiani. *Gelenius quoque ad eumdem diem in Faſtis Coloniæ Agrippinenſis pag. 713 meminit* Trium Sanctorum, qui Caſſiani nomine uſi ſunt; quorum reliquiæ in diverſis eccleſiis conſervantur: *ſed affectionem adeo vagam diſcutere non vacat. Aliquid Caſſiani cujuſdam martyris in Hierogazophylacio Belgico apud Atrebatas aſſignat Raſſius pag. 304; ſed hujus, an alterius, non explicat. In Lipſanologio eccleſiæ Scortalenſis in Hiſpania notatur* Caſſianus M. XIII Aug., *& additur:* Pars oſſis cum ſua pelle, longi digitis quatuor, lati tribus. *Noſtri certiſſime* Caſſiani *reliquiæ ſunt, quæ nunc 1660*

B *Piſauri in Italia ſub ſacro Novembris in eccleſia quondam cathedrali, tunc autem parœciali, S. Caſſiani venerati ſunt Henſchenius noſter & Papebrochius, una cum reliquiis S. Petri Chryſologi; ſiquidem authorum inſtrumenta authentica ipſimet in loco viderunt; ut in Itinerario Ms. notarunt. Nihilo magis dubitandum de Brixienſibus & Comacleniſibus; utpote in poſtrema ſolemnitate jam deſcripta anno 1704 ex Imolenſis eccleſiæ theſauro, tunc aperto, cum legitimo omnium conſenſu, impetratis, ut in Hiſtoria ſua tradit Manzonius pag. 414. De cæteris, ſiquæ ſunt alibi, nec opus hic eſt plura, nec ſatis opportunum enquirere.*

§. III.

Ejuſdem Acta vetera; ſeculorum diſcuſſio.

Poſt Acta primigenia olim deperdita

ACTA S. Caſſiani *martyris Cornelienſis diu conſcripta fuiſſe & conſervata ante ſæculum II, manifeſtiſſime tunc Prudentio, depictum ejus in tabula martyrium contemplanti, aſſeruit ejuſdem eccleſiæ apud Forum Cornelii cuſtos, cum dixit:*

C Quod proſpicis, huſpes,
Non eſt inanis aut oniris fabula:
Hiſturiam pictura refert, quam tradita libris,
Verum vetuſti temporis monſtrat fidem.

Sed jam libri illi plurimis a ſæculis perierunt, nec aliud quidquam eorum jam dudum ſupereſt, quam quod ex illis jam dictus edituus narravit Prudentio; Prudentius autem eleganti carmine poſteritati tranſcripſit lib. Περὶ στεφάνων, *Hymn. 9: quod quidem ipſum tanti factum eſt poſtea; at illud, quia ex Prudentii ligato ac poetico ſtilo non ſatis commode poterat a ſimplice atque illitterate vulgo intelligi, ex hoc in popularem & ſolutum ſermonem converſo vulgarit anonymus quiſpiam, venerabili Bedæ ſenior, digeſſque ei viſus, quem ipſemet in Vita S. Felicis, presbyteri Nolani, ex S. Paulini carmine in orationem humilem planamque redigendo ob plurimorum utilitatem imitatetur. Adi Bedam in Proœmio ad Vitam illam apud nos Januarii tom. I, pag. 943.*

maxima ſemper fuit auctoritas eorum,

18 *Hoc viri tanti de veterie iſtius interpretis lucubrationis judicium ac teſtimonium prout nos adduxerat, ut hic illam Hymno Prudentiano ſubjectum recuderemus; ſed ea maturius expenſa, ſatius viſum eſt eam prætermittere: aliud eſt enim inſtitutum noſtrum, aliud iſtius interpretis. Ille* AUCT. *ſimplicibus tantum operam ſuam impendit; nos* P. B. *fere tantum litteratis, qui ad fontes unice anhelant, præſertim illuſtratos; cives autem, qualis eſt iſta interpretatio, cujus omnis auctoritas uno illo Carmine nititur, plerumque negligunt: ut colligere etiam licuit ex Actorum compendiis § 1 datis: neque enim ibi quod cubibet S. Gregorius Turonenſis num. 3, neque quod num. 4 Ado, æque quæ alii Martyrologi ibidem citati de Sancti hujus martyrio narrant, ſtilum ſapiunt interpretis anonymi, neque hujus ibi quiſquam facit mentionem; ſed ſoliæ Prudentii. Accedit hoc inſuper, quod multo purior ad nos uſque venerit Hymnus ille, quam ejus interpretatio, ſive edita apud Surium & Mombritium, ſive manuſcripta, ſaltem in quinque pec nos tollutis exemplaribus.*

quæ ſcripſit Prudentius.

e9 Solus igitur Hymnus ille Commentario ac ſtro ſubnectetur; utpote quo Acta Martyris hujus nitidiſſime comprehenſa, tam eccleſiaſtem tot retro ſæculis auctoritatem apud omnes ad hunc uſque diem obtinuerint; at neminem legere memineri-

E *mus, qui eorum quidquam hoctenus retvocarit in dubium; neminem, cujus quidem perſpecta ſit ætas, qui cebus ibi narratis aliquid ſit auſus adjicere ante ſæculum XIV ſatis adultum; quo Petrus de Natalibus in Catalogo lib. 7, cap. 58 nova quædam, paucula tamen, de S. Caſſiani noſtri epiſcopatu Brixienſi & ſecuta dein ad Cornelienſes peregrinatione palam cæpit adſtruere. Sed enim hæc ab aliquot modernis criticis non imperitis vel propterea reprobantur, quod a Prudentio tradita non ſint, ad quem ſolum omnes Martyris ejuſdem præcones utcumque veteres attemperarint elogia ſua, ne excepto quidem S. Petro Damiani in Inculento, quem ſæculo demum XI de S. Caſſioni martyrio ſcripſit, Sermone, apud Conſtantinum Cajetanum in Operum illius editione Romana tomi ſecundi quadrageſimo.*

Acta veterum aſſerta diſcuſſa ſiuntur

20 *Nos iſtiuſmodi auctoria non pauca quia nec firmare ſatis poſſumus, nec falſi omnia certis argumentis convincere, ne nullum iis locum demus, hinc jam illa cum ſuis quæque momentis collecta, eruditi ac pii lectoris arbitrio æſtimanda ſubjiciemus. Atque ut a natalibus faciamus initium; ſunt, qui hunc Martyrem patria Brixienſem fecerint, Fabricio teſte apud Raderum in S. Caſſiano Bovariæ ſanctæ volum. 3, pag. 4; ſed hoc*

F *natum cenſet Raderus ex errore, quo illi Brixinum Tyrolenſem, ubi epiſcopum eum fuiſſe ſcribit Equilinus, cum Brixia Italica ofcitanter confuderint. Acta Sancti noſtri Mſs., quæ habemus ex bibliotheca Oratorii Romani (quæque ideo putamus eadem eſſe quæ hoc die in Annotationibus ad Martyrologium Rom. habuiſſe ſe memorat Baronius) Brixienſem hoc exordio ſtatuunt:* Caſſianus Brixiæ, quod eſt in Germania oppidum, nobilibus ac Chriſtianis parentibus oriundus,... patriæ ſuæ epiſcopus electus, *&c. Sed hæc Acta vetuſtia ſunt & auctoris admodum ignorantis ærum antiquarum: nevitatem indicant quæ de columna S. Caſſiani, quam ſupra num. 15, primum inventam & ſacello incluſam fuiſſe diximus anno Chriſti 1083, ibi leguntur in hæc verba:* Quæ uſque in hodiernum diem Via Flaminia prope mœnia civitatis ſub cellula adſervata, indigenis ſumma eſt (in) veneratione. *Ignorantiam auctoris indidem intelligis; Brixianum enim epiſcopalem ponit ætate S. Caſſiani; quæ talis primum iſſe cæpit ſæculo. Deinde Viam Flaminiam, quæ Roma tantum Ariminum uſque pertigit, con-*

fundit

AUCT. P. B. *fandit cum Via Æmilia, ad quam ſitum fuit Forum Cornelii (quod idem miramur in Lectionibus de Sancta propriis tam Brixinenſibus, quam Imolenſibus non fuiſſe correctum.) Vide ergo, quæ fide digna ſint Acta iſtiuſmodi.*

de Sancti natalibus;

21 *Manzonius in Præludio ad Hiſtoriam epiſcoporum Imolenſium per conjecturam ex nomine* Caſſiani *ducta aſſerit, nationem Italum atque originem Romanum fuiſſe S. Caſſianum, ex nobiliſſimo ſtipite familiæ Caſſiæ, patritiæ inter Romanas, progenitum. Verum alia eſt hominis perſepe, alia nominis origo; & poteſt hoc, ante ſex. centos annos Roma exortum & elatum, per univerſum Romanum Imperium diu quilibet ubivis gentium vel accepiſſe vel aſſumpſiſſe ante avum Chriſtianum, etſi Italiam, Romam, gentem Caſſiam nunquam viderit. Et vero quis omnes Caſſianos antiquos, omnes Cornelios, omnes Herculeſ, Annibales &c. laſe ortos fingat, unde ducta geante nemica? Recte ergo, noſtra quidem ſententia Raderus de* Caſſiani *nomine fatetur, Italicum potius, quam Germanicum eſſe; at de ipſo S. Caſ-*

B *ſiano, Ego, inquit, ſicut de parentibus ejus nihil habeo certi dicere; ita nec de patria (de qua potiſſimum hoc loco quæritur) poſſum affirmare, Italuſne, an Germanus; Noricus, an Romanus fuerit. De anno Martyrii natali, ejuſque in litteris educatione nihil aſſerimus; quia pendet a ſequentibus; ab officiis nempe, quæ geſſiſſe dicitur adultus, & anno martyrii.*

de epiſcopatu ejus Sabionenſi quem alii negant;

22 *Gravior eſt quæſtio, num fuerit epiſcopus aliquando Sabionenſis, antequam acceſſerit Forum Cornelii: hoc enim negant modo nonnulli; plures alunt. Eſt autem, imo fuit, Sabio, alias Sabiona, Sabona &c., vernacule* Seben, *oppidum in moderno Comitatu Tyrolenſi ad Eiſacum fluvium, Brixina metropoli verſus decem fere millibus paſſuum diſtans. Suos olim habuit epiſcopos, uſque ad ſæculum, ut jam diximus, decimum; quando, relicta Sabiona, Brixinam tranſtulerat ſedem, a qua epiſcopi Brixinenſes nuncupari continuo cœperunt, antiquato Sabionenſium titulo. Adi Hundium cum Gewoldi additionibus in Meteropoli tom. 2. a pag. 439. Jam qui negant, ibi epiſcopum fuiſſe Martyrem noſtrum, eodem argumento contendunt, illum nec ibi nec alibi, nec omnino unquam hunc ordinem attigiſſe; quia videlicet nec Prudentius, nec hujus antiquus interpres, neque*

C *S. Ennodius, neque S. Gregorius Turonenſis, neque S. Petrus Damiani neque ſcriptor ullus hiſce aut prior, aut æqualis aut ſuppar, qui quidem innotuerit bacleano, neque ulla Martyrologia (quæ alioqui dignitatis epiſcopalis ſitulum ubique ſolent exprimere) ac ne ecclieſiſſimum quidem Romanum, S. Caſſianum noſtrum ullo prorſus indicio faciuat epiſcopum. Quod ait Raderus pag. 15, Prudentium ea tantum ſcripſiſſe, quæ didicerat ab æditno Cornelienſi; æditnum autem illum, utpote hominem illitteratum, nihil docere potuiſſe amplius, quam quod exhibebat appoſita tumulo pictura; hoc, inquam, non ſatisfacit e primo quia tempus æditnus ſive oſtiarius ille tam illitteratus fuerit, ut ne legere quidem noverit, cum eſſet clericus ordinatus; ut colligitur ex epiſtola S. Cornelii PP. apud Thomaſſinum de Eccleſiæ diſciplina tom. 1, lib. 2, cap. 30, num. 9. Deinde cur æditnus ille appellaſſet Acta ſcripta (ſupra num. 17,) ſi non legiſſet? Præterea, picturæ illæ verſe non exhibebat verba, quibus pueri Magiſtrum impetierant: unde ergo illa novit æditnus? Poſtremo, non ſolus Prudentius ignoravit epiſcopatum ejus; ſed & alii poſt eum omnes, etiam B. Notkerus, qui Martyrologium ſuum ſcripſit circa finem ſæculi IX in cœnobio S. Galli apud Helvetos, non utique Sabiæa Brixiæve tam remotos. Quæritur ergo, rem tot locis, tot ſæculis ignoratam unde probent, qui aſſerunt.*

D

alii aſſerunt.

23 *Baconius hoc die in Annot. ad Martyrolog. Rom. eam tuetur ex Actis Sancti Mss. quæ habuit;* Ex quibus, *inquit*, illud etiam compertum habetur, hunc ipſum Caſſianum fuiſſe epiſcopum Brixienſem (*errore, opinor, typographico, pro* Brixinenſem;) indeque pulſum, Romam venturum, Imolæ conſediſſe, ibique ludum litterarium aperuiſſe, ac tandem martyrium conſummaſſe. Hæc fere eadem habet Petrus in Catalogo lib. 7, cap. 38. *Reponi poteſt, utramque illam auctoritatem nimis eſſe recentem, ut valere debeat ad firmanda per ſe ſolam ſæculo IV geſta: de Petri Equilini ætate dictum ſupra num. 19, de Actorum illorum ætate, num. ſeq. Deinde uterque dicitur* Caſſianus *fuiſſe* pontifex civitatis Brixinenſis; *quod falſum eſſe fatebuntur ipſi nunc*

E *Brixinenſes. Huadius loco citato pro eadem opinione profert Catalogum epiſcoporum Sabionenſium, nunc Brixinenſium, in quo primum locum obtinet* S. Caſſianus: *præterea verſus quatuor*, rel, *ut addit*, unu arti accommodatus; *quos invenio videtur ex vetuſtiſſimo quodam manuſcripto libro a ſe fuiſſe expromptos in hæc verba:*

Vos Petris almivoma * Chriſtum docet in Sabiona.
Immolu crucifixum * graphiis ſic immolat ipſum:
Nam quem Sabiona primum prædicatorem recepit.
Hunc Immola diris vulneribus Chriſti martyrem fecit.

*al. alibi ſona

*al. confixum

Sed hæc utique bis aequeſcet omnino, qui apud Hundium ipſum advertetis incertum Catalogi iſtius antiquitatem; tum etiam, quam fuerint monca & parum integra monumenta, ſeu laciniæ, ex quibus tandem ſæculo XVI collectus prodiit. Tetraſtichon carmen nemo forte ſæculo decimo tertio credet antiquius, cum ebythmus videatur Leoninus. Manzonius, ejuſdem ſententiæ propugnator, adjungit primo traditionem utriuſque eccleſiæ Imolenſis ac Brixinenſis. Sed hujus antiquitatem requirimus. Secundo, imaginem Caſſiani inſulati in abſida Imolenſis cathedralis a quingentis fere annis depictam. *Verum quingenti anni cetto ducti ab anno 1719, quo ſcripſit Manzonius, an ſufficiunt ad rei tam antiquæ teſtimonium? Deinde poteſt hæc imago picta fuiſſe tempore chronographi Ughelliani, de quo ſupra, & ſignificare epiſcopatum Sancti Cornelienſem, quem Chronographus ille ſolum aſſtruis, quemque Manzonius omnino rejicit. Addit hic tertio ac poſtremo auctoritatem Officii ejus propriі, pro eccleſiis tam Brixinenſi, quam Imolenſi conceſſi; verum hunc oppido debilitat conceſſionis tempus, a nobis aſſignatum ſupra num. 5. Ceterum hujus aſſertionis fundamenta firmiora non vidimus.*

F

Sed form duo SS. Caſſiani MM. hic diſtinguendi;

24 *Quatuor priora legerat ſine dubio Adamus Walaſſerus, antequam Martyrologio ſuo Germanico, opera venerabilis Petri Canſii noſtri primum correcto, tum edito anno 1562; iterum denuo novis curis emendato recuſoque Ingolſtadii anno 1573, ultimam adhibuit manum ibidem anno 1599. Audi tamen, his quam timide aſſentiatur ad hunc diem, cum* S. Caſſiani martyrii elogio *apud veteres Martyrologos uſitato, hoc eſt, abſque ulla nota dignitatis ejus epiſcopalis,*

ſubjun.

A *ſubjungit obſervatiunculam ſuam, quam Lutio ſic vertimus:* PUTATUR *Caſianos hic Brixinæ natus, & Sabioneenſis antiſtes fuiſſe, qui habita peregrini inde Imolam adierit in Italia; ubi ſcholam aperuerit, Chriſtumque prædicaverit. (Quid meticuloſus? Non enim audet edicere, opinionem ſe illam adoptare pro verisimili, nedum pro vera. Sed accipe etium quod ſequitur:) Corpus ejus quieſcit Brixinæ in eccleſia cathedrali, cujus eſt patronus. Eadem omnia verbis tetidem ediderat anno 1573: num primam ejus editionem nos habemus. Quid hoc eſt autem? An hoc opus, in Bavaria vulgatum, non viderint Brixinenſes, ſaltem totis 26 annis, qui inter ſecundam ac tertiam impreſſionem interceſſere? Quis id credat? Si viderint autem, cum nihil ſciantur oppoſuiſſe, an non probaſſe etuſendi ſunt; atque adeo agnoviſſe, S. Caſſiani corpus apud ſe conſervari? Atqui non erat illud corpus S. Caſiani Imolenſis, ut patet ex paragrapho præcedente; neque pars illius notabilis: num ſi talem habuiſſent, non denuo legatione ſolenni anno 1704 Imolæ poſtulaſſent; uti narrat Hiſterin Manzonii pag. 414. An non igitur hic ſicut apparent duo corpora diverſa; ita duos indicari SS. Caſſianos licebit ſuſpicari, quorum alter Sabionæ conditus primum, dein Brixinæ ſemper manſerit; alter Imolæ paſſus fuerit ac perpetuo ſervatus; & quorum alium confuſa fuerint Acta, non corpora? Nihil decidimus.*

quorum alter Sabionæ fuerit apoſtolus.

25 *Hoc certum videtur, quod ulicujus S. Caſſiani M. nomine (nos utique ſine ejuſdem reliquiis) dedicatæ fuerint olim eccleſiæ cathedrales tam Sabioneuſis, quam poſterior Brixianenſis: hoc enim de prima diſerte traditur in diplomate Ludovici IV anni 909 apud citatum Hundium, ſeu potius Gewoldum, pag. 469: de ſecunda, in diplomate Conradi II imperatoris anni 1027, ibidem pag. 472. Merianus quoque in deſcriptione Comitatus Tyrolenſis pagina 538 dirutæ Sabionæ eſſigium ſubjungens, ejuſdem S. Caſſiani M. perantiquum iſtic monumentum exhibet num. 2, turrim videlicet, quæ ejus olim carcer fuiſſe memoratur. Exhibet & Virginis Matris ædiculum qualem aiunt*

C *ibi eumdem Sanctum condidiſſe, num. 6; ſed non annotat, eademne illa credatur; an alia vetuſtior. Sed redeamus ad S. Caſianum M. certo Cornelienſem, cujus antiquiſſimum hoc die cultum probavimus.*

§. IV.

Continuatio ejuſdem diſcuſſionis.

Unde Sanctus venerit ad Cornelienſes.

APud *Forum Sylla ſeu Cornelii vixiſſe Sanctum Caſianum, nemo nunc eſt qui diſputet; at unde iſtuc advenerit, nec Prudentius, nec alii, quorum ſatis tuta videatur auctoritas, indicarunt. Recentiores tamen iidem, qui epiſcopatum ejus vel Sabionenſem, vel Brixinenſem aſſerunt, inde eum ad Cornelienſes advenuiſſe volant; quibus adde Chronographum Imolenſem anonymum, ac, Tillemontio hic ſatis æquo judice, inſignitor fabuloſum, quem ex archivo Vaticano eruerum epiſcopis Imolenſibus præfigit Ughellus: is enim quamvis Martyrem noſtrum Brixinæ antiſitem fuiſſe, nequaquam ſignificet (in quo ab Ughello ipſo deſeritur;) inde tamen ipſum etiam arceſſit ad Forojulianos: ſed modo a ceteris diverſos nam alii a paganis expulſum & exſulem venuſſe narrant; iſte vero, ex carcere divinitus liberatum ac fugitivum; idque ſub Valente imperatore, quem Chriſtianorum perſecutorem facit; cum ſenſatus nemo S. Caſianum Juliana Apoſtatæ ſuperſtitem adhuc finxerit; & antiquitatis peritiſſimus multo faciat ſeniorem.* AUCT. P. B.

27 *Idem ille affirmat, adeo gratum Foro Cornelii accidiſſe Hoſpitis hujus adventum, ut civium ſtudio ſit effectum, ut ad pontificiam hujus urbis inſulam anemplueri booitata perducerentur. Nec abludere videntur apud Ferrarium ad hunc diem epigramma, neſcio cujus, obſcurum pag. 509, & hymnus pag. 510 Caſſiano Tudertino perperam ſubjunctus; niſi quod in his epiſcopatus Martyri noſtro Brixinenſis adſcribitur ante Forocornelienſem. Verum de hoc ultimo ſilent. Imo Manzonius in laudata Præludio pag. nuuvi; Potiſſima vero erroneum eſt, inquit, S. Caſianum fuiſſe epiſcopum Cornelienſem, ut quidam ſcripſit unoquorum: id enim nec Eccleſiaſtici Annales referunt, nec ullus probatur auctor aſſeruit. Pergit porro ibidem chronographus Ughellinus deſcribere ſubſecuta Sancti apud Cornelienſes geſta, ipſumque diu poſterius martyrium; ſed ea fabulis tam putidis, tam apertis ornat, ut pudeat aſcribere; quandequidem non ſanæ tantummodo chronologiæ, ſed & notiſſimis adverſantur hiſtoriis. Accipe illa potius ex Officio ejus proprio Brixienſis atque Imolenſis eccleſiarum:* an epiſcopus fuerit?

28 Cum autem ad Forum Cornelii (quod nunc Immola dicitur) perveniſſet, cum pupulum idolorum cultui deditum videns, ibi divino conſilio veram Chriſtianæ religionis fidem diſſeminare cogitavit; atqua ot id facilius præſtara poſſet, grammaticam humsonaſque litteras pueros docera cœpit, quibus cum profanos libros explicara contigerat, inaoem ſimulacrorum aultum aſſa rationibus demooſtraos, fidei capita illis propooebat, atque io Chriſtiana religione tenaram ætatem excolens, verbum Dei diffaminabat. Quod eom pec aam urbem divulgaratur, tamquam nuvæ religionis auctor apud urbis præfectum accuſatur; a quo ioterrogatua, quam profiteretur artem, reſpondit, ſe Jeſum Chriſtum, totius mundi ſalutis auctorem ignorantibus prædicare. Cumque ab eo propoſito præfectur eum oullo modo abducare poſſet; novum & crudale martyrii genus excogitans, Caſianum diſcipulorum arbitrio, quibus docendo axoſus factus fuerat, excruciandum & occidendum tradi imperat. quid apud hoc egerit?

29 Impii vero diſcipuli in Magiſtrum, a quo vitæ præcepta acceperant, ioeitati, illum columnæ maemoreæ (quæ adhuc via Flaminia, in ſacello, quod nunc parochialis amat eccleſia, prope urbem coliqur) alligarom furentes invadunt, tabelliſque & ferreis ſtylis ſacrum ejus corpus undiqoe conſunduot aa lacerauot. Quorum vulneribus diu confoſſus & erudaliter axearnificatos, invictum Deo ſpiritum reddidit, Idibus Auguſti. *Hæc ibi, tanto propiora vera, quanto ad Prudentium accedunt magis, quem vel ad Acta Bavonii Mss., vel ad editum ab Ughello chronicon, vel ad ultad Philippi Sanſi, quod laudat & ſequitur in Martyrio S. Caſiani P. Æmilius Lucbinus. An tamen ille ipſe Hymno Prudentiano ſatis per omnia conſoneat, mox apparebit, cum illum proferemus, poſquam de martyrii tempore nonnulla interjecerimus.* quid paſſus ſit?

30 *De tempore martyrii ejus plures olim opiniones fuere; ſed ille ceterat fere oppreſſit ſæculo* XVI, *quæ paſſum aſſerebat* Caſianum *ſub Juliano Apoſtata, paulo poſt legem adverſus profeſſores Chriſtianos ab hoc in Oriente* datam, Mamertino & quando?

AUCT. P. B. mertino & Nevitta Coſſ., *anno Chriſti* 362, XV Kal. Julias ; acceptam vero Kalendis Auguſti Spoleti *in Umbria* , *& ſubinde per Occidentis provincias promulgatam* , *de qua fuſe legi poteſt Baronius ad eumdem annum* . *Verum hanc ipſam opinionem præterito ſæculo ſic prætte alios impugnavit vir doctiſſimus Antonius Creſcius* , *Vicarius Brixinenſis* ; *ut jam apud eruditos exſtincta videri poſſet* , *niſi tam anno* 1719 *clariſſimus Manzonius in Hiſtoria ſuæ Præludio tam optroſe ſuſcitaſſet* . *Ita nunc duæ ſuperſunt hujus centroverſiæ capita* : *primum eorum* , *qui Martyris hujus agonem referri volunt ad annum Chriſti* 362; *alterum eorum* , *qui illum ante Conſtantini Magni imperium acciditſe contendunt* : *eam de die martyrii aut depoſitionis XIII Auguſti convenit inter omnes* . *Videamus utriuſque capitis fundamenta* .

31 *Qui primum tuetur Manzonius* , *hæc poſiſſimum pro ſe aſſert* . *Primo* ; S. Caſſianus *fuit epiſcopus Sabionenſis* ; *Sabiona autem epiſcopali cathedra decorata non fuit* , *niſi poſt annum Chriſti* 320 : *non igitur martyrium ſubiit ante imperium Conſtantini* . *Secundo* ; *ſub Juliano occidiſſe hunc Martyrem* , *diuturnæ cum Brixinenſis tum Imolenſis eccleſiarum traditio eſt* , *cui ſeſe auctores ſæculi XVI nec pauci atque ignobiles accommodarunt* . *Teſtis* ; *Prudentius ejus martyrium deſcribens* , *de ſchola ejus meminit his verbis* :

Extrahitur cœtu e medio Moderator alumni
Gregis, quod aris ſuppliciter ſpreverat .

Videtur ergo innutre apprehenſionis ejus cauſam duplicem , *Juliani ſolitæ edicta reſpondentem* ; quod *nimirum* aris, *ſive idolis* , ſupplicare ſpreverat ; *& lateret pueros doceret* moderator alumni gregis . *Nobis hæc parum firma videntur* ; *cum reſponderi poſſit ad primum* , *dubitari nunc plurimum* , *an facilè epiſcopus unquam Sabionenſis* ; *deinde Sabionenſis eccleſiæ primordia eſſe prorſus obſcura ignotaque* , *quod vel ex Handio liquet* . *Ad ſecundum* ; *traditionem eccleſiarum illarum de nece S. Caſſiani ſub Juliano diuturnam dici quidem* , *at non probari* : *igneratam illam certe fuiſſe vel ejectam ab Imolenſi ſcriptore non valde antiquo Chronici* , *quod ſupra Ughellianum appellavimus* ; *imo vero reprobatam tacite fuiſſe juſſu Congregationis Romanæ anno* 1616 , *in Officio ſeu Legenda Sancti propria pro eccleſia Imolenſi* , *expunctis his verbis* , Juliano Apoſtata imperatore, *quæ relicta fuerant in eadem Legenda per Brixinenſibus approbata anno* 1604 , *& quæ Ferrarius Legendæ Imolenſi præperam adſcribit* . *Ad tertium* ; *unicam tantum approbationis cauſam fuiſſe* quod aria ſupplicare ſpreverat , *manifeſtum fieri ex verſu Prudentii ſequente* , *ubi dicitur præfectus* , *qui illum apprehendi juſſerat* , *nondum tum ſciviſſe* , *quam artem Sanctus profiteretur* ; *ſed hoc tantum* , *quod aris ſupplicare ſpreverat* .

32 *Pro altero capite ne multa congeramus* , *videntur hæc duo ſufficere* : *primum* , *quod Prudentio teſte* , *certârit Caſſianus in perſecutione ſæva & generali Chriſtianorum* , *hoc expreſſa diſtichon* ,

Ecce, fidem quatiens tempeſtas ſæva premebat
Plebem dicatam Chriſtianæ gloriæ ;

talis autem nulla fuit in Italia ſub Juliano , *nulla poſt initia Conſtantini* . *Secundum ex eodem Prudentio ſumitur* , *ubi aurigæ* , *ſibi Caſſiani effigiem aſpectantes reſpondiſſe conſultum noctumum* :

Quod proſpicis, hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert, quæ tradita libris
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem.
Præfuerat ſtudiis puerilibus, & grege multo
Septus, magiſter litterarum federar,
Verba notis brevibus comprendere cuncta peritus,
Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.
Aſpera non numquam præcepta & triſtia viſa
Impobe vulgus moverant ira & metu :
Doctor amarus enim diſceori ſemper ephebo,
Nec duleia ulli diſciplina infantiæ eſt.
Ecce, fidem quatiens tempeſtas ſæva premebat
Plebem

an ſub Juliano Apoſtata ,

an potius multo ante vixit .

Veram VETUSTI TEMPORIS monſtrat fidem. *Hiſtoriam hic vides martyrii ejus nuncupati* hiſtoriam vetuſti temporis *initio ſæculi* V , *hoc eſt* , *annis via amplius quadraginta poſt interitum Juliani* . *An ſic* , *amobo potuiſſet appellari* , *ſi ſub Juliano contigiſſet* ? *Non mihi quidem apparet* ; *non illis nunc paſſim omnibus* , *qui argumentum hoc attigerunt* ; *ex quibus Tillemontius tom.* 5 *Monumentorum eccleſiaſt. pag.* 794 *alt* , certum eſſe, quod hoc non congruat cum Prudentio , qui facit Sanctum hunc multo antiquiorem , quam ſe, *qui tamen annis circiter tredecim ante Juliani imperium natus erat* . *At quanto antiquiorem* ? Multo ; *nihil amplius nec ipſe audet* , *nec alii definire* . *Croſiano tamen credibile videtur* , *quod apud Georgium Beaunum legit* , S. Ceſſianum occubuiſſe *ſub Diocletiano* ; *quod ſicut infideli non debemus* ; *ita non poſſumus confirmare* . *Vigilt tum certe* , *ſi unquam* , *atrociſſima violentia cogentium Chriſtianos quoslibet ſacrificgi idolorum aris ſupplicare* ; *uti docet Lactantius de Mortibus perſecutorum cap.* 15.

ACTA

Auctore Aurelio Prudentio Clemente , *libro* Περὶ στεφάνων , *Hymn.* IX. *Ex codicibus noſtris membraneis & vetuſtiſſimis* ✠ *Ms.* 63 *&* ✠ *Ms.* 66.

SYlla ſorum ſtetoit Cornelius ; hoc Itali urbem — *Prudentius de S. Caſſiani martyrio*

Vocant ab ipſo conditoris nomine.
Hic mihi , cum peterem re , rerum maxima Roma *a*,
Spes eſt oborta , proſperum Chriſtum fore :
Stratus humi, tumulo advolvebar, quem facer ornat
Martyr dicato Caſſianus corpore .
Dum lacrymans meæum reputo mea vulnera *, & omnea — * *i. e.* peccata
Vitæ labores, ac dolorum acumina,
Ereai ad cælum faciem: ſteiit obvia contra
Fucis colorum * picta imago Martyris, — * *i. e.* variis coloribus
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus ,
Ruptam minutis præferens punctis cutem .
Innumeri circum pueri (miſerabile viſu!)
Confoſſa parvis membra figebant ſtilis , — * *i. e.* quibus
Unde * , pugillares ſoliti percurrere ceras *b* ,
Scholare murmor adnotantes ſcripſerant .
a Æditous conſulens, ait: Quod proſpicis, hoſpes, — *b* *difficile, cum pueros docuiſſe ſcribere ;*
Non eſt inanis aut anilis fabula :
Hiſtoriam pictura refert ; quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem .
Præfuerat ſtudiis puerilibus, & grege multo
Septus, magiſter litterarum federar,
Verba notis brevibus *c* comprendere cuncta peritus , — *c*
Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.
Aſpera non numquam præcepta & triſtia viſa
Impobe vulgus moverant ira & metu :
Doctor amarus enim diſceori ſemper ephebo ,
Nec duleia ulli diſciplina infantiæ eſt.
Ecce, fidem quatiens tempeſtas ſæva premebat
Plebem

Plebem dicatam Chriſtianæ gloriæ:
Extrahitur cœtu e medio moderatur alumni
Gregis, quod aris ſupplicare ſpreverat.
3 Pœnarum artifici quærenti, quod genus artis
Vir noſſet, alto tam rebellis ſpiritu,
Reſpondent: Agmen tenerum ac puerile guberoat,
Fictis nutare verba ſignis imbuens.
Ducite, conclamat, captivum, ducite, & ultro
Donetur ipſis verberator parvulis:
Ut libet illudant, lacerent impune, manuſque
Tinguant * magiſtri ſeriatas *d* ſanguine.
Ludum diſcipulis, volupe eſt, ut præbeat ipſe
Doctor ſeverus, quos nimis coercuit.
Vincitur poſt terga manus, ſpoliatus amictu,
Adeſt acutis agmen armatum ſtilis.
Quantum quiſquae odii tacita conceperat ira,
Effundit ardens ſelle tandem libero.
Conjiciunt alii fragiles, inque ora tabellas
Frangunt: reliſa fronte lignum diſſilit:
Buxa *e* crepant cerata, genis impactu cruentis,
Rubetque ab ictu curva tumeos pagina *f*.
4 Inde alii ſtimolos & acumina ferrea vibrant
Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur,
Et qua facti apices abolentur, & æquoris hirti
Rurſus oriteſcens ioonvatur area:
Hinc ſoditur Chriſti Confeſſor, & inde ſecatur:
Pars viſcus intrat molle, pars ſcindit cutem *g*.
Omnia membra manus pariter fixere ducentæ,
Totidemque guttæ vulnerum ſtillant ſimul.
Major tortor erat, qui ſumma pupugerat *h*, infans,
Quam qui profunda perfoderat viſcera:
Ille levis, quoniam percuſſor morte negata
Sævire ſatis ſcit dolorum ſpiculis;
Hic quanto interius vitalia condita pulſat,
Plus dat medelæ, dum necem prope applicat.
Eſte, precor, fortes, & vincite viribus annos:
Quod deſit ævo, ſuppleat crudelitas.
Sed male conatus tener infirmuſque laborat:
Tormenta creſcunt, dum ſatiſcit carnifex.
5 Quid gemis? exclamat quidam: tunc ipſe magiſter
Iſtud dediſti ferrum, & armaſti manus.
Reddimus, ecce, tibi tam millia multa notarum,
Quam ſtando, flendo, te docente, excepimus.
Nun potes iraſci, quod ſcribimus: ipſe jubebas,
Numquam quietum dextera ut ferret ſtilum.
Nun petimus, toties te præceptore negatas,
Amare doctor, jam ſcholarum ſerias.
Pangere puncta libet, ſulciſque intexere ſulcos,
Flexas catenis impedire virgulas *i*.
Emendes licet inſpectos longo ordine verſus,
Mendoſa ſorte ſi quid erravit manus.
Exerce imperium: jus eſt tibi plectere culpam,
Si quis tuorum te notavit ſegnius.
Talia ludebant pueri per membra Magiſtri:
Nec longa feſſum pœna ſolvebat Virum.
Tandem luctantis *k* miſeratus ab æthere Chriſtus,
Inbet reſolvi pectoris ligamina:
Difficileſque moras animæ ac retinacula vitæ
Relaxat, artas & latebras expedit.
Sanguis ab internn venarum fonte patentes
Vias ſecutus, deſerit præcordia,
Totque ſtraminibus penetrati corporis exit
Fibrarum anhelatus ille vitalis calor.
6 Hæc ſunt, quæ liquidis expreſſa coloribus, horſpes,
Miraris: iſta eſt Caſſiani gloria.
Suggere, ſi quod babes juſtum vel amabile votum
Spes ſiqua tibi eſt, ſi quid intus æſtoas.
Audit, crede, preces Martyr proſperrimus omnes,
Rataſque reddit, quas videt probabiles.
Pareo, complector tumulum, lacrymas quoque fundo,
Altar tepeſcit ore, faxum pectore.
Tunc arcana mei percenſeo cuncta laboris:
Tunc quod petebam, quod timebam, mormuro:
Et poſt terga domum dubia ſub ſorte relictam,
Et ſpem futuri ſorte nutantem boni *l*.
Audior, Urbem adeo, dextris ſucceſſibus utor,
Domum revertor, Caſſianum prædico.

EX MSS.

ANNOTATA.

a *Tillemontius, qui Vitam Prudentii illuſtrat in Monumentis pro hiſtoria eccleſiaſtica tom. 10. a pag. 560 ad 566, iter hoc ejus ex Hiſpania Romam refert ad annum Chriſti circiter 407.*

b Ceras *appellat poeta tabulas obductas cera, per quam olim ſtilum ducentes: ſultando litteras effermabant: eaſdem etiam adjective* pugillares *vocat a pugno ſeu pugillo, quo circumferri ſolebant aſſidue, ut ſemper in promptu eſſent, tamquam* ἐγχειρίδια, *ſeu manualia.*

c *Iſtiuſmodi notas breves, quas vulgo nunc abbreviationes appellant, apud Romanos uſitatiſſimas fuiſſe, nemo neſcit. Has qui callebant, incredibili compendio & celeritate fluentem orationem in tabulas redigebant. Adi his grammaticum vetuſtiſſimum Marcum Valerium Probum & alios Lugduni Batavorum editos anno 1599. De iiſdem apud Græcos uſurpatis agit in Palæographia Græca D. Bernardus Montfaucon a pag. 351.*

d Feriatas: *feriabantur enim, ſeu ceſſabant ab exercitiis ſcholaſticis diſtipulorum manus, capto Magiſtro.*

e Buxa, *pro tabulis ex buxo lævigato confectis.*

f *Cod.* ✠ *Ms. 66:* curta tumens. *Et locus perquam obſcurus eſt in ſingulis propemodum exemplaribus aliter atque aliter tortus. Heinſius edere maluit:* curta & tumens; *Ruinartius & alii:* Curta & humens pagina. *Sic certe* curta *referri poteſt ad* crepant; humens *vero ad* cruentis.

g *Hinc ſatis quiſque intelligit, alterius formæ ſtiles hos fuiſſe, quem illum quem exhibet citatus Montfaucenius pag. 21, quique ex altera parte acuminatus eſt, ex altera ad modum dentis ad aream complanandam obtuſus; ſed abſque ulla acie ad ſecandum idonea, qualem hic deſcribit Prudentius.*

h *Secundam ſyllabam ex brevi longam bic fecit neceſſitas.*

i *Nimirum inter notas veterum breves aliquæ variis flexibus implicabantur.*

k *Genitivum verbo miſerari junctum nondum alibi legi.*

l *Nempe commendabat ibi Martyri & familiam in Hiſpania relictam ac valde ſolicitam de ſuo diſteſſa; a cujus eventu ſcilicet ejus fortuna pendebat; & ipſum eventum illum adhuc ſatis dubium, qualis Romæ apud imperatorem futurus eſſet, proſper, an infelix.*

DE S. CASSIANO EPISC. MARTYRE

TUDERTI IN UMBRIA.

B.P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Cultus ejus & reliquiæ.

SUB DIOCLETIANO. *Annuntiatur hoc die in Martyrologio Rom.* †

OMnibus omnino *Martyrologis ignotus fuit hic ſanctus Martyr ante reformationem Martyrologii Romani, in quo ſic ad hunc diem* XIII *Auguſti refertur :* Tuderti, ſancti Caſſiani epiſcopi & martyris ſub Diocletiano imperatore. *Imo vero nequit in ipſo illo Romano locum ſemper habuit ; ut patet ex editione Plantiniana anni* 1586 *; ubi nondum legitur. Quid cauſæ fuerit, cur paulo poſt inſerta ſit ejus annuntiatio modo recitata, innuere videtur in Annotatis ad illum Baronius ; ubi hæc habet :* Accepimus ejus Acta ab eccleſia Tudertina, quorum eſt exordium procœmii : „ Hortaris me, venerande pater Baſſiane „ &c. Paſſus habetur in perſecutione Diocletiani ſub Vennſtiano conſulari. *Nam qualiacumque ſint Acta illa (quod infra diſcutietur,) ſatis tamen antiqua ſunt, ut veterem hujus Epiſcopi & Martyris in eccleſia Tudertina cultum ſuadeant ; maxime ſi iis olim hæc uſa fuerit in Officio ſuo ; quod manifeſte indicat Ludovicus Jacobillus in Vitis Sanctorum Umbriæ ad hunc diem, tom.* 2, *a pag.* 514 *; ubi hæc Acta identidem citans, appellat* Lectiones antiquas Mss. Tudertinas, *vel* in epiſcopatu Tudertino.

ſed cultus ejus multo eſt antiquior.

2 *Et vero non deſunt etiam alia & priſci & publici & continuati ſemper cultus ejus argumenta, quæ Romæ verſus initium ſæculi* XVII *(ut ſuſpicamur) exhibita legitime probataque valuerint, non ſolum ut novum apud ſuos Officium, ſed & elogium in Martyrologio per omnes eccleſias exigere merito jure ſit judicatus : nam utrumque vel ſimul, vel fere ſimul conceſſum fuiſſe, inde conjicimus, quod elogium illud legitimus in Romani Martyrologii editione anni* 1608 *; Officio autem uſus ſit Ferrariæ in Catalogo Sanctorum Italiæ anni* 1613, *illudque ibi ad hunc diem appellet*, Officium eccleſiæ Tudertinæ NUPER Romæ approbatum. *Porro inter argumenta jam dicta Joannes Baptiſta Poſſevinus in Vitis Sanctorum ac Beatorum Tudertinorum, editis Perusiæ anno* 1597, *recenſet (utinam recitaſſet) pag.* 120 *Bullas multas Apoſtolicas Bonifacii VIII, Urbani VI, Bonifacii IX, & Alexandri V, per quas ait Sanctorum Tudertinæ eccleſiæ* Caſſiani, *Caliſti, Fortunati, Romanæ ac Dignæ corpora* authenticata reſpective *fuiſſe, id eſt, opinor, agnita legitime non tantum univerſim ut corpora Sanctorum vera & cultu digna ; ſed etiam ſigillatim unumquodque tamquam vere illius Sancti, cujus nomen gerebat. Harum Bullarum duas exhibet Waddingus in Annalibus Minorum, ſeu Regeſta potius Pontificio ad tomum quartum, pag.* 176 *& ſequente : ceteras non vidimus.*

3 Ex quibuſdam illarum Bullarum, *inquit idem Poſſevinus*, aliiſque ſcriptis authenticis conſtat, (eadem corpora) anno MCCCI, die XIX Auguſti ſub D. Nicolao Armato, epiſcopo Tudertino, collocata fuiſſe ſub ara majore eccleſiæ ſancti Fortunati, *quæ FF. Minoribus Conventualibus Tuderti ceſſit ab anno Chriſti* 1254. *Eamdem collocationem, ſeu translationem aſſerit Waddingus ad annum* 1389 *num.* 13, *& Ughellus Italiæ ſacræ tom.* 1, *in epiſcopis Tudertinis, ubi de Nicolao Armato. Pergit vero Poſſevinus ibidem ac ſubdit :* Ubi ſemper multa cum devotione culta fuerunt uſque ad annum MDLXXX ; *quando ſcilicet, ut idem narrat, diruta veteri ara, ut nova commodiore loco ſtrueretur, inventa ſunt tibi die* XIII *Decembris illa quinque corpora ſacra, recte conſervata in quatuor thecis lapideis, plumbo ferroque munitis, intra vetuſtiſſimum ſepulcrum marmoreum cum ſua quælibet inſcriptione inciſa plumbo ; tum ab illuſtriſſimo ac reverendiſſimo D. Angelo Cæſio, urbis antiſtite, reclusæ thecæ, inſpecta corpora, & populo, qui frequentiſſimus accurrerat, palam oſtenſa, ac tandem ad ſacrarium, dum opus novum abſolveretur, translata conditaque ; uti conſtare ait ex publico inſtrumento, per Franciſcum Aſſancolli notarium Tudertinum confecto die vigeſima octava Decembris ejuſdem anni.*

Translatio corporis ſanctorum Fortunati, &c. anno 1389 ; *& alia recognitio,*

4 *Speravit ſine dubio illuſtriſſimus præſul novum altare, novumque ſub eo tumulum, transferendis ritu ſolenni corporibus deſtinatum, breviſſime tempore confectum iri ; ſiquidem anno ſequente, die* X *Junii datam a Gregorio PP. XIII Bullam obtinuit, cujus inter alia verba ſunt hæc :* Omnibus utriuſque ſexus Chriſti fidelibus, vere pœnitentibus & confeſſis ac ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento refectis, qui eccleſiam ſancti Fortunati Tudertinam eo die, quo translatin corporum Sanctorum Fortunati, Calixti, & Caſſiani, ac ſanctarum Romanæ, & Dignæ virginum ex ſacriſtia dictæ eccleſiæ, ubi nunc reperiuntur, in aliud ſepulchrum ſub altari novo in ipſamet eccleſia honorifice & decenter præparatum, fiet ; & deinde ſingulis annis die translationis hujuſmodi, a primis Veſperis uſque ad occaſum ſolis ejuſdem diei, devote viſitaverint, & ibi pro pace inter Chriſtianos principes conſervanda, ac hæreſum exſtirpatione, ſanctæque matris Eccleſiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam & remiſſionem miſericorditer in Domino perpetuo concedimus. *Verum hæc diu poſterius uſui eſſe cœperunt propter civium egeſtatem, quæ vix erigendo lente altari ſufficiunt, deſignatum ſub illo Sanctorum tumulum uſque eo diſtulit, ut moræ tandem ulterioris impatiens ipſe ſumptu ſuo epiſcopus & ſacellum ſub altari & in hoc inſigne ex marmore verſicolori mauſoleum abſolverit ante diem* V *Maii anni* 1596.

Pontificis laus, gestus dicta

5 *Nam in eumdem illum diem, edicto amplisſimo ad univerſum urbis ac diœceſeos clerum ac populum directo, eorumdem ſacrorum corporum decretam dudum translationem ita denunciavit,*

& solemnissime celebrata

A *tiavit, ut & rationem præſcriberet, quam ſervari in tanta ſolennitate tum in eccleſia, tum per aſſignata civitatis compita plateaſque vellet; prout legi poteſt apud laudatum auctorem a pag.* 123. *Sed modum præſtitutum exceſſit iſtius diei magnificentia, quam ne minutatim ſit opus cum Poſſevino deſcribere, ſatis eſt eo quiſque conjiciet, quod affirmat pag.* 147; *inſumpta nimirum in illam fuiſſe, partim ab epiſcopo, partim a civitate, ſena circiter ſcutorum millia. Quamquam hoc ipſum, ut ut pro re multum, pro affectu parum fuiſſe facile colliget, cui otium fuerit ea pereurrendi, quæ ad hanc celebritatem exornandam virorum clariſſimorum ingenia oratione Latina, Italica, ſoluta, ligata, pro ſua quæque facultate, certatim profuderunt elogia: ea certe Poſſevinus tamquam nobiliora ceteris hujus diei ornamenta, ne una concideren, æternitati conſeranda putavit a pag.* 185 *uſque ad* 291. *Nobis hic ſatis erit ſola Sanctorum corpora conſiderare.*

anno 1196 die 5 Maii, *6 Ea pridie translationis, ſeu die* IV *Maii, coram urbis Præfecto, magiſtratibus, ac populo inſtravit iterum illuſtriſſimus Caſius, & in capſis quatuor cypreſſinis, inductis ſerico, diſtincte re-*
B *cluſa ſigillo ſuo munivit, adjecta ſingulis thecis epigraphe plumbea; & prima quidem hæc:* Hic requieſcit corpus S. Fortunati epiſcopi Tudertini & confeſſoris; *ſecundæ vero:* Hic requieſcit corpus S. Caſſiaoi epiſcopi Tudertini & martyris; *tertiæ:* Hic requieſcit corpus S. Calixti epiſcopi Todertioi & martyris: *& hæ quidem inſcriptiones innovandæ fuerunt; non item quæ thecæ quartæ fuit affixa:* Hic requieſcunt corpora ſanctarum virginum Romanæ & Diguæ. *Sic die* V *Maii ex eccleſia S. Fortunati circa meridiem educta, poſt triumphalem per urbis loca præcipua & mirifice adornata circuitum (qui incredibilem undantis populi multitudinem non religioſo minus quam auguſto ſpectaculo horis omnino quatuor tenuit) ad eamdem eccleſiam rediere; ubi in pegma, principem ante aram inſtructum, elata, cum admota cuſtodia, ut ardentiſſima omnium pietati fieret ſatis, expoſita permanſerunt uſque ad ſequentis diei Veſperas, a triplici muſicorum choro decantatas; quando epiſcopi quatuor (tot enim ad hoc feſtum concurrerant) ſublatas a pegmate cypreſſinas bicorthecas in novum ſub altari novo ſacellum ſinguli ſingulas intulerunt.*

C *7 Ibi continuo coram aſſiſtente cum primoribus urbis gubernatore in alias totidem capſas ligneas, plumbo, ferro, flanneiſque cum epiſcopi tum populi Tudertini ſigillis communitas, incluſa, atque ita deinde in ferulis intra marmoreum ſepulcrum lapideæ, opere cæmentario firmiſſimoque alte obſtructis, contumulatæ fuerunt, & mauſolei faſtigio deſuper impoſito coronatæ. Incluſa fuit & lamina plumbea, facti teſtis; cujus inſcriptio vix differt ſenſu ab alia epiſcopi juſſu in eodem ſacello ſic inſculpta marmori:* Dei gloriæ & Sanctorum venerationi. Corpora ſanctorum Caſſiani & Calixti martyrum & Fortunati confeſſoris, epiſcoporum Tudertinorum, ac ſanctarum Dignæ & Romanæ, virginum ejuſdem civitatis, a Nicolao Armato epiſc. Tud. anno ſalutis MCCC I, die XIX Auguſti translata & recondita, Angelus Caſius epiſcopus Tudertinus, Cameræ Apoſtolicæ clericus præſidens anno MDLXXX, die XIII Decembris a ſe reperta, & diligenter recognita, per eiviratem ſolenni ritu tranſtulit die V Maii, anno MDXCVI, & hoc ſepulchro, ſua impenſa magnificentius extructo, pie collocavit die VI Maii ejuſdem anni. *Pag.* 149 *deſcribitur a Poſſevino In-*

Auguſti Tomus III.

& quotannis eo die recolenda.

dictio ſupplicationis, ad memoriam tranſlatorum quinque ſanctorum corporum quotannis inſtituendæ Tuderti die V *Maii eum indulgentia plenaria perpetua; de qua re vide etiam Ferrarium in Catalogo generali, tertio Nonas Maii. Hæc longiuſcule, in gratiam eorum, quibus præſto non eſt Februarius noſter, ubi de iiſdem tranſlationibus eſt actum tom.* III, *pag.* 376 *& ſequente. Liquet hinc certe, diuriſſime hujus Martyris corpus & habuiſſe & coluiſſe Tudertinos, antequam ejus memoria inſcripta fuerit Martyrologio. Antiquitatem quoque publicæ venerationis arguunt eccleſiæ veteres ejus olim nomine dicatæ, quarum duas memorat Jacobillus hic, pag.* 117; *alteram Interamnæ parochialem olim, nunc dirutam, alteram in dioceſi Tudertina.* AUCT. P. B.

§ II. Ejuſdem Acta quanti facienda.

Acta Sanctorum corrupta ab aliis, E

ACta S. Caſſiani *epiſcopi Tudertini & martyris primus in lucem protulit anno Chriſti* 1597 *Joannes Baptiſta Poſſevinus, presbyter ac theologus Mantuanus, in Vitis Sanctorum & Beatorum Tudertinorum ad hunc* XIII *diem Auguſti a pagina* 23, *præfatus ibidem, ea Latine primum ſcripta fuiſſe in monumentis & antiquis Tuderti codicibus; ſe autem illa fideliter in Italicum idioma vertiſſe. Suſpicamur tamen, eum diverſis monumentis uſum, ex his quædam inſeruiſſe Actis S. Caſſiani, quæ ad illa proprie non ſpectant; ut martyrium S. Seuſtii & ſociorum ejus a pag.* 24 *uſque ad* 28; *& quæ habet pag.* 35 *de martyrio SS. Venuſtiani & Sabini epiſcopi: abſunt enim illa ab exemplari, quod acceperit ſe ab eccleſia Tudertina teſtatus eſt ſupra Baronius, quodque ſine dubio cum ceteris legavit morieus bibliothecæ Vallicellenſi, ex qua illud nobis officioſiſſime curavit deſcribi P. Laurentius Koler anno* 1648. *Non vidit hæc Acta Tillemontius; ſed eorum pervenuum tantummodo fragmentum apud nos ad diem* XVIII *Aprilis pag.* 541, *& eorumdem compendium, multo, quam Acta, tolerabilius, a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ datum hac die ex Officio, ut monet, eccleſiæ Tudertinæ, nuper Romæ approbato: en his tamen ipſis conjecit auctor ille Monumentorum Not.* 18 *in perſecutionem Diocletiani,* F *Acta S. Caſſiani noſtri nihil prorſus valere. Ipſe Ferrarius ibidem in Annotatione ſatis ea ſugillat, cum ait, eſſe confuſa cum aliis: neque minus obſcure Jacobillus in Sanctis Umbriæ tom.* 2, *a pag.* 114; *ubi ex integris Actis noſtris plurima detruncat & corrigit.*

Actus vobis placens propter ſtilo,

9 Et vero cui placere poſſint Acta, tot paſſim vitiis inquinata ab auctore anonymo, quem etſi neſciamus, quando ſcripſerit, certum eſt tamen, ab iis temporibus, de quibus agit, longiſſime remotum fuiſſe; neque teſtes interim ullos pro ſe aut ulla ſuperioris ætatis monumenta producere? Et ætatem ipſe quidem ſatis proderet, cum hanc epiſtam ſuam inſcripſit venerabili Patri Baſſiano; *niſi hic ipſe Baſſianus ignotiſſimus nobis eſſet. Quod autem* areis *Tuderti regiæ mentionem facit in fine, id argumento eſt, eum ſcripſiſſe ut minimum poſt everſionem imperii Romani & barbarorum in Italia dominatum. At quamdiu poſt illum? Incerta res eſt. Non videtur certe annum Chriſti* 1301 *tunc attigiſſe; quandoquidem de S. Caſſiani aliorumque tum facta tranſlatione ne verbo quidem uno meminit. Porro quantum in hac hiſtoria moveatur*

C

AUCT. P. B. *ventur fidem, facile per ſe ſtatuet, qui non ſcitanter omnino legerit: incurrent enim in oculos errores craſſiſſimi, quorum ex tibi quædam ſpecimina.*

quorum hæc dicas.

12 *In ipſa præfationis exordio ait, SS. Anaſtaſium epiſcopum (ſic dudum ante nos etiam legit Joannes Baptiſta Poſſevinus pag. 32) & Hieronymum presbyterum filio proſecutos eſſe Vitam ſanctorum Pauli & Antonii in eremo poſitorum. Hoc de Anaſtaſio falſum eſſe, de Athanaſio verum, colliges ex Commentario prævio ad Acta S. Antonii ad diem XVII Januarii. Quamquam neque Athanaſius Vitam S. Pauli; neque Vitam S. Antonii (quod ipſe innuit, & multi perperam crediderè) ſcripſerit Hieronymus. In ipſis Actis cap. 1, num. 1.* Diocletianus una cum Maximiano ex Numerantia *triumphando Romam revectus eſt; & quidem, ut apparet ex adjunctis, cum jam uterque, vel alter ſaltem eorum, eſſet auguſtus; atque adeo ante annum Chriſti 284. Atqui nulla hactenus in urbe toto comperta* Numerantia *fuit. Poſſevinus quidem* Numantiam *in Hiſpania ſuppoſuit; ſed ibi nihil his imperatoribus belli fuit, nihil victoriæ. Ibidem auctor noſter poſt illum veditum, conjugium iniſſe ſtatuit Ablavium cum ſita Chromatii; tum ex hoc ſuſcepiſſe liberos, primo* Caſſianum, *deinde alios, ut Flaccum & Veneſtianum; quorum proinde vix natu maximus excedere ante uno alterove potuit ex ephebis, imperantibus Diocletiano & Maximiano. Et interim ſub horum imperio* Caſſianum *ibidem facit medicum adeo peritum, ut ante eum vix in humanis corporibus languores manere potuiſſent, inſuper & cauſidicum magnum per totum urbem Romam; & num. 3. epiſcopum, & num. 5 inveterarum dierum: fratres autem ejus minores, alterum eodem tempore a Maximiano inſtinctum poteſtate vitæ ac necis per omnes civitates, alterum Tuſciæ proconſulem num. 4 & 5 Ecquid belle?*

aliquot ſpecimina.

11 *Eodem numero 4 fingit, Chromatium Romam non potuiſſe reverti Mediolano*, quia (*hic*) Sebaſtianum, nobiliſſimum Mediolanenſium civium, habebat, nondum data capitali ſententia; *ſed eo pro ſe miſiſſe Veneſtianum ex filia nepotem; ut proconſulatum acciperet Tuſciæ, recuſatum a* Caſſiano. *Quis hæc digerat? nam primo conſtat ex Actis S. Sebaſtiani vetuſtiſſimis, ad diem XX Januarii illuſtratis, S. Sebaſtianum coronatum fuiſſe martyrio circa annum Chriſti 287 aut potius initio ſequentis, hoc eſt, antequam ſecundum anonymum noſtrum natus eſſe vix potuit Veneſtianus. Secundo, diu Chromatium ab idolis, officio, & Urbe diſceſſiſſe Chriſtianum, priuſquam Sebaſtianus in ſuſpicionem veniſſet apud gentiles mutatæ ſuperſtitionis in profeſſionem Chriſtianam. Tertio, S. Sebaſtianum nihil Mediolani paſſum eſſe; ſed omnia Romæ; ubi ejus religio primum innotuit annis fere tribus poſt converſionem diſceſſumque Chromatii; quod uſque adeo confirmat S. Ambroſius in Pſalmum 118; ut ideo Romam Sebaſtianum abiiſſe aſſerat, quod Mediolani vel nullum eſſet vel reperet pro tuenda Chriſti fide certamen. Sufficit profectò vel unicus hic locus ad proſcribendam biographi noſtri fidem. Quare alias ejus ineptias ad Annotata remitto; quamquam nec ibi notari poterunt omnes.*

Excudendum hæc eam, & quare.

12 *Verum, inquis, ſi talia ſunt hæc Acta, quid ex iis tandem ſatis tuto colligi poterit? Reſpondeo, antiquitas cultus hujus* Caſſiani *apud Tudertinos, & longa ſepulcri ejus & corporis poſſeſſio; ante annum videlicet Chriſti 1203 ut minimum: cum enim rogatum ſe dicat, ut Acta* D *ſcriberet* B. Caſſiani martyris & epiſcopi Tudertinæ eccleſiæ, *ſatis aſſerit, in eccleſia Tudertina* Caſſianum *ut Beatum, ut Martyrem, ut ſuum olim epiſcopum habitum honoratumque fuiſſe, antequam ipſe ad ſcribendum accederet. Item cum in Actorum fine locum ſepulcri ejus diemque natalem aſſignat, dubitare non ſinit, quin eodem loco tunc temporis, eodemque die a Tudertinis præcipue adiri ſuppliciter colique conſuevarit; ſive ab initio (quod addit ipſe) ſepultus iſtic ab avis fuerit; ſive non: ſive etiam illa ipſo die re vera martyrium fecerit olim; ſive quovis alio, quam quo tum colebatur. At ſi de reliqua* S. Caſſiani *noſtri hiſtoria quæritur, in eo me fateor nihil quidquam certi comperire, nihil, quod cum aliis hiſterit aut eum hac ipſa ſatis cohæreat. Subjicietur hic tamen, ut cognoſcatur; quippe cujus in hoc Opere jam non ſemel ſulla ſit mentio.*

Tempus martyrii ejus.

13 *Martyrium ejus ſub Diocletiano notamus, non quia demonſtrare poſſumus, illud ſub eo acciditſe; ſed quia non poſſumus inficiari quod ad Martyrologium Romanum de illo ſic annotavit Baronius:* Paſſus habetur in perſecutione Diocle- E
B tiani ſub Veneſtiano conſuluti. *Papebrochius quidem noſter ad diem XVIII Aprilis pag. 540 exiſtimavit, hunc* S. Caſſianum *occubuiſſe ſub Maxentio anno Chriſti 310; quia hæc ejus Acta convellendo eum Actis S. Sabini ſeu Savini epiſcopi & martyris, qui in Martyrologiis notatur die XXX Decembris, opinatus eſt, periiſſe* Caſſianum *poſt datas Roma litteras ad Veneſtianum Tuſciæ proconſularem de inſtauranda Chriſtianorum perſecutione: has autem litteras Acta S. Sabini datas eſſe tenadunt* pridie Kalendas Maii, *cum Præfectus urbis eſſet* Hermogenianus, *quem ipſe eumdem omnino eenſuit eſſe cum* Aurelio Hermogene *illo, qui ſecundum eatalogum Buchevinnum præfecturam tenuit ſub Maxentio imperatore a 311 Kalendas Novembris anni 309 uſque ad V Kal. Novembris anni 310. Sed hæc ſententia primo repugnat Actis S. Sabini; quæ expreſſis verbis Hermogenianum Urbis præfectum faciunt ſub Maximiano Auguſto. Secundo differunt hæc nomina* Hermogenianus & Hermogenes, *ac magis etiam hæc* Eugenius & Aurelius, *quorum primum apud Surium & Baronium, ubi de S. Sabina, tribui-* F
C *tur Hermogeniano; alterum apud citatum Buchevium Hermegeni: non igitur confundenda videntur. Tertio, neque cum Euſebii neque cum aliorum hiſtoriis videtur ullo modo componi poſſe tam atrox Chriſtianorum perſecutio ſub Maxentio imperatore. Quarta, tam conſtanter in Actis S. Sabini, & antiquis Martyrologiis Maximiano auguſto adſcribitur ipſius Veneſtiani martyrium; ut non dubitarit aſſerere Tillemontius de* Caſſiano *in perſecutionem Dioclctiani Not. 18, neceſſe eſſe, ut puſſus fuerit anno CCCXII, ſi judex ejus fuerit S. Veneſtianus. Plura dici poterunt, cum illuſtranda erunt Acta S. Sabini.*

S. Caſſianus hic non confundendus cum Cornelienſi.

14 *Sunt, quos dubios fecerunt ſive hæc Acta noſtra aut eorum compendia, ſive Ferrarius, an una unus idemque cenſeri debeat* Caſſianus *hic Tudertinus cum Forocornelienſi, qui eodem hoc die colitur. Et Acta quidem, quia Tudertino affingunt idem genus martyrii, quo ſcilicet diſcipulorum ſuorum ſtilis confixus exſpiraverit; id quod certum eſt fuiſſe Cornelienſi proprium: Ferrarius vero in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem; quin* Caſſiano *Tudertino, & quidem (ut addit)* ex ejus Officio, *Hymnum adſcribit, qui manifeſtiſſime ſpectat S. Caſſianum Cornelienſem (eſt nunc*

A *nunc in hujus Officio Romæ approbata non exſtet:)* ac deinde ſubdit : Hojus paſſionem deſcribit Prud. in ſuo Puriſteph. ; *cum ibi Prudentius de ſolo Caſſiano Corneliteſi agat , non de Tudertina ; niſi hic ſit idem qui ille. Nitſtio equidem , quodnam ſit illud Officium , quod appellat ; non dubito tamen , quin Hymnus ille & titulus Prudentii , præter mentem Ferrarii , excluderint de loco ſuo pag.* 309 , *ubi agitur de Caſſiano Corneliteſi , in paginam ſequentem* 310 , *ubi de* Caſſiano *Tudertino . Patet id ex indice ejuſdem operis , cui titulum fecit ipſe Ferrarius : Corpora Sanctorum diverſis locis aſſignata : in eo numquam non recenſetur corpus S. Caſſiaoi , tumquam idem eccleſiæ Corneliteſi ac Tudertinæ aſſignatum . Aſſu porro* Caſſiani *noſtri non tanti valent , ut eorum quantacumque confuſio duorum Martyrum confuſionem partem debeat in eo , qui legerit quæ modo de S.* Caſſiani *Tudertini ſepulcro & corpore , non ſemel translata inſpectaque , diximus ; & quæ de S.* Caſtriani *Corneliteſi reliquiis paulo ſuperius attulimus .*

B

ACTA

Auctore anonymo ; ex Mſ. Romano apud RR. PP. Oratorii S. Philippi Nerii .

PROLOGUS AUCTORIS

Auctor profitetur veritatem hujus hiſtoriæ .

HOrtaris me , venerabilis pater Baſſiane , ut ſicut beati viri Anaſtaſius epiſcopus , & Hieronymus presbyter *a* ſtilo proſecuti ſunt Vitam ſanctorum Pauli & Antonii , in eremo poſitorum ; ſicut etiam Martini , venerabilis epiſcopi Toronenſis eccleſiæ Severus , Domini ſervus , contexuit ; ita ego B. Caſſiani martyris & epiſcopi Tudertinæ eccleſiæ meo proſequar ſtilo . Sed ego , licet meritis tantorum qui muri eccleſiarum ſunt & eloquentiæ ſontes , me imparem noverim ; tamen , quia abC ſurdum reor veſtræ rogationi inobedientem exiſtere , breviter ſatisfaciam veſtræ petitioni ; nec verborum fucis veritatem obdocam ; ne , dum ſcriptor elegantiæ pompam requiris , lector tantarum virtutum amittat ſcientiam : non enim magis verborum phaleras pompaſque ſermonum , quam virtutes rerum gratiamque Spiritus ſancti capetere convenit . Quamobrem obſecro vos omnes , in quorum manus liber iſte verſabitur , ut credatis , vera eſſe , quæ
b ſcripſimus *b* ; nec me quiſquam putet ſtudio amoris aliquid , quod fide careat , poſuiſſe ; eum melius ſit penitus nihil dicere , quam quid falſi proferre ; cum ſciamus omnium ſermonum noſtrorum reddituros nos eſſe rationem . Unde hodie nativitatis B. Caſſiani narrandi initium ſumam ; ut gratia Viri Dei & proſapia legentibus aperiatur .

ANNOTATA.

a Vide Commentarium prævium num. 10.

b Iniqua ſane obſecratio ; cum neque teſtes afferat , neque fontem aſſignet narrationis ſuæ , rebus , quas aſſerit , longe poſterioris : itaque a multis vel partim , vel omnino rejecta eſt ſupra in Commentario num. 8. *Imo vero videntur hanc hiſtoriam vel non vidiſſe , vel tacite damnaſſe auEX MS. ctores omnes uſque ad finem ſexti ſæculi* 16 ; *cum nemo unus de illa verbum ullum fecerit ante editionem Joannis Baptiſtæ Poſſevini anni* 1597.

CAPUT I.

S. Caſſiani converſio , epiſcopatus , & prima certamina .

IGitur eodem tempore , quo Diocletianus una cum Maximiano ea Numerantia *a* triumphando Romam reverſus eſt gaudens , erat vir quidam ſtrenuiſſimus , Ablavios nomine , in civitate Tudertina , qui eum eis remeaverat . Hic accepit uxorem filiam Chrometii , Urbis Præfecti *b* , & , jovito patre , ſecum ad propriam evenit civitatem ; & ex ea eccepta prole , vocavit eum Caſſianum. Audito itaque Chromatius quod filia ſua filium peperiſſet , miſit nuncios , & eum in faſcia deferri fecit , tradiditque eum nutricibus , dicens: Cuſtodite hunc infantem , & quod juſtum fueris , E accipietis *c* : illæ autem abeootes , puerum cuſtodiere . Qui tam celeriter adolevit , ut ipſe Præfectus miraretur ; puerumque recipieos , tradidit eum ad liberales diſceodas artes . Qui ex iis ita peritiſſimus eveſit , ut aote eum via in humanis corporibus languores manere potuiſſent *d* ; ioſoper & cantidicus magnus per totam orbem Romam vocabatur . Poſt panca tempora Pancratius , proconſul Tuſciæ , mortuus eſt ſine prole . Tunc Diocletianus una cum Maximino Ablavium venire Romam fecere , &, conſentiente Chromatio *e* , proconſul factus eſt Tuſciæ .

a Ablavius Caſſiani pater , Tuſciæ proconſul.

b

c

d

e vinctus S. Pontiano ep. Tuderti , pavis miſere.

3 Et auguſtali accepta ſententia ut ubicumque Chriſtiecolas inveoiret , ſine ulla examinatione pœnis diverſis oecaret *f* , venit in civitatem Todertinam ; auditoque procoouſul quod Pontienus epiſcopus multos ad fidem Chriſti Tuderti couverteret , fecit eum de ciſterna quadam , in qua deliteſcebat , entrahi & eidem ſine ulla exsmiuatione corrigiam a capite uſque ad talos trahit *g*. Et interrogans eum , cujus pro- *g* feſſionis eſſet , Pontianus epiſcopus dixit : Chri- F ſtianus ſom iudignus epiſcopus . Proconſul dixit: Cujus anthuritas tibi præſtat , ut doctrinam occulte facias , ut doceas populos , ut derelinquant deos & ſequaotur hominem mortuum ? Pontianus epiſcopus reſpondit : Vere mortuus ; & reſurrexit die tertia ; & iis , qui in ſe credunt , aitam perpetuam præſtat . Proconſul inquit: Elige tibi unum de duobus , aut ſacrifica diis , & vive ; aut tormentis , quibus dignus es , necaberis , & reſurgea , ſicut Dominus tuus Chriſtus . Reſpondit Pontianus: Ego ſemper deſideravi necari & mori , ut reſurgam , ſicut Dominus meus Chriſtus . Dum hæc in civitate Tudertina gerebantur , legati a Diocletiano & Maximiano venerunt , dicentes Ablavio , ut eat Fanum *b* ; quia multi Chriſticolæ ibi nunciati eſ- *b* ſent . Stetimque proconſul tradidit ei *i* Pontianum *i* epiſcopum ; & ipſe profectus eſt , & percuſſus ab equo calcitroſo , in itinere mortuus eſt *k*. *k*

3 Legati veru tenentes S. Puntianum epiſcopum , duxeruot eum Romam ante conſpectum Diocletiani & Maximiaoi ; ſtatimque Maximianus anguſtus juſsit eum mitti io carcerem. Nunciatumque eſt Caſsiano ; veoitque , & recepit eum in cuſtodiam ; omniaque , ut geſta fuerant , enarravit . Tunc Caſsianus valde rogabat eum , ut ſe

cui ſuccedere vetuit Caſſianus , jam converſo & epiſcopo.

EX MS. in nomine Domini Dei ſui baptizaret : baptizatuſque eſt, & ordinatus inter alericos. Poſt
l mortem illius epiſcopatum accepit *l* abſconſe ;
m teverſuſque eſt in civitatem Tudertinam *m*,
u ibique faciebat publicas conventiunculas eum Chriſtianis, & multas ſcholares edocebat *n*. Nunciatum eſt Maximiano augusto, quod Ablavius eſſet ab equo calcitroſo perculſus, & de ponte Ariminenſi a in flavium demerſus, nuſquam apparuiſſet. Contriſtatus eſt autem Maximianus & totus ſenatus; & decreverant proconſulatum dari Caſſiano ejus filio primogenito.
* Ille vero renuens, nolebat regnum æternum pro nihilo perdere; ſed miſit Maximiano, dicens : Victori Maximiano ac triumphatori & ſemper auguſto Caſſianus debitam reverentiam. Oro te, domine imperator, proconſulatum aut præfecturam, quam mihi dare decreviſti, alteri tribue; quia aliam præfecturam teneo, alimque conſulatum gliſco, atque ſub alio Imperatore milito.

4 Tunc Maximianus intelligens, Chriſtianum eſſe, miſit literas Mediolanum, ubi erat Chromatius Præfectus, nuncians mortem geneti ſui, nepotemque illius a ſacra deorum receſſiſſe cultura. Eodem tempore Chromatius nitebatur reverti Romam; ſed quia Sebaſtianum, nobiliſſimum Mediolanenſium civium, habebat, nondum data capitali ſententia, segredi non valebat *p*. Vocavitque Venuſtianum, nepotem ſuum; & tranſmiſit eam Romam, ut proconſulatum acciperet Tuſciæ, & ubicumque Chriſtianos inveniſſet, puniret. Dum hæc gerebantur Mediolani, Maximianus auguſtus vocavit filium Ablavii, qui valgo habebatur homo terribilis & ſine miſericordia, Flaccus nomine, & dixit eum, ut per plateas omnium civitatum Jovem erigeret, & Chriſtianos, ubicumque inveniſſent, puniret. Egreſſus igitur Flaccus cœpit multa crudelia contra Chriſtianos exercere. Nunciatum eſt ei, quod in civitate Spoletana eſſet quidam *q* ſacrilegus, Gregorius *q* nomine, qui die noctuque populum ſubvertebat. Venit igitur, & in eadem civitate ſedens pro tribunali ad ſe juſſit Gregorium præſentari, & cito martyrium ejus exagitabat finire, volebatque in fratrem ſuum Caſſianum properare; ſed divina ultione, quam Deus pro Sanctis ſuis exercuit, voluntatis in forum civitatis Spoletanæ exſpiravit.

Hujus frater Flaccus dum Spoleti ſævieus perit.

p

q

5 Dum hæc gerebantur in civitate Spoletana Venuſtianus venit Mediolano Romam, acceptoque proconſulatu Tuſciæ, in civitatem Tudertinam deductus eſt; ibique ſedens pro tribunali, fratrem ſuum Caſſianum ſibi præſentari juſſit, ad lignumque ligari præcepit, faciebatque eum cædi a quatuor tironibus *r* a tergo, & revolvi a ventre; & dixit: Conſule tibi & nobis; & publice ſacrifica ſummo ac majori deorum Jovi, & vives. Tunc B. Caſſianus reſpondit: Dominum cœli & terræ adoro, qui pro nobis homo fieri dignatus, & nos redemit ſua ſanctiſſima paſſione. Tunc Venuſtianus dixit: O inveterata dierum! pereuneo, adora dominum Jovem, & deſine adorare quod nihil eſt. Eadem hora Venuſtianus præcepit Jovem adduci, dicens ei * : Statimque beatus Caſſianus accipiens Jovem in manus, jactavit eum in terram; & conſractus eſt *ſ*. Ut Venuſtianus conſpexit, Jovem comminutum eſſe, exiliens, lambebat terram, ubi jactatus fuerat, & dicebat: Heu! quia dominus noſter in nihilum redactus eſt; venite & incendamus ſacrilegum! Audiens hæc Caſſianus beatiſſimus, reſpondit: Dominus veſter in nihilum redactus, aut ſe non adjuvavit *ipſe ? 6 Poſt hæc Venuſtianus præcepit ignem accendi, & manus ejus in ignem mitti. Quod intelligens Epiſcopus, dixit : Igni adhibem manus meas potas & viſcera; ſed etiam fugiant pœnas membra, ſolita virtute Chriſti. Quibus auditis, Venuſtianus fecit eum in ferventis olei dolium mitti. Qui cum ſuiſſet in medio dolii ballientis olei, cælitus ignis ſumptus eſt, acſi ventorum violentia aliorſum inclinatus. S. Caſſianus tales preces omnipotenti Deo ludit, dicens: Magnificet cælum, tellus, mare, & omnia quæ in eis ſunt, te, factor immenſi, qui cuncta creaſti: ſit tibi laus honor & gloria in æternum & ultra qui mihi rorem tuum da cælis pottigia, & repellis flammas, ut a meo corpore effecus: propitiatea laudem cuncti dicant nomini tuo, cælum & terra *t*.

Venuſtianus, alter Ablavii filius, Caſſianum Tudertinum quo modo vexat?

r

* *ſappie Adora. vel quid ſimile.*

ſ

t

* *ſ. adjuvit ſed ſuadeo*

ANNOTATA.

a *Adi Commentarium num.* 10.

b *Agreſtius* Chromatius *non legitur apud Bucherium in elencho præfectorum Urbis*; *unde annus ejus præfecturæ non eſt admodum exploratus. Creditur tamen incidiſſe in annum Chriſti* 304 *aut ſequentem. Vide apud nos diem* 20 *Januarii in Anaſtatii ad Acta S. Sebaſtiani Mart. cap.* 2, *litt.* b ; *& literam* d *in ar. Aug. ubi de SS. Tiburtio, Chromatio, & Socio, § 3.*

c *Hoccine eſt veriſimile, quod nepotem avus parentibus ereptum erediderit nutricibus ?*

d *Erga medicinam aserait homo ea ætate, ta loca natus !*

e *Quid vero ad Chromatium hoc attinuit ponit, qui jam pridem ante natum ex Ablavio* Caſſianum *dimiſſa Urbis præfectura, non modo privatam, ſed & Chriſtianam in Campania vitam delegerat ?*

f *Et hoc*, conſentiente Chromatio *& Chriſtiana & ſancta ? Vah ! Nota interim a Joanne Bapt. Poſſevino hoc Actis noſtris multa intrudi nihilo meliora de SS. Sanctio & aliis* 80 *Martyribus Tudertinis, de quibus actum eſt, & parce erit egradam die* 29 *Januarii.*

g *Neque hoc ſine graviore auctoritate credibile eſt. Cur vero tum demum interrogatur ſanctus Martyr ; cur non ſervatur præceptum. auguſtale ; cur non ſine ulla examinatione necatur ? Porro ſequens dialogiſmus fere ad verbum hunc tranſlatus eſt ex Actis S. Savini apud Baluzium in Miſcellaneis tom.* 2, *pag.* 49.

h Fanum *civitas eſt in Ducatu Urbinate ad ſinum Adriaticum.*

i *Et quare non ſtatim occidit ? nam aquæ id juſſerant imperatores, ac Fanum adire.*

k *Dubitat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* 9 *Julii in Annotat. ad S. Pontianum hunc noſtrum, an alius hic fuerit Ablavius ab illo, qui ſub Conſtantino floruit.*

l *Tam neophytus contra præſcriptum Apoſtoli ? Sed forte docuit alius.*

m *Statuit ergo Anonymus, Pontianum ea ipſa tempora martyrium conſummaſſe ; quod non ſatis clara dictum fuit, cum de illa eſt actum a nobis die* 9 *Julii: ubi videtur ex Actis hiſce noſtris plus præſidii ſperatum fuiſſe, quam afferre poſſint, mea quidem ſententia.*

n Scholares edocebat *Epiſcopus in propria diœceſi ? Non credit ipſi Ferrarius ; unpugnit Jacobillus, tamquam ex alterius S. Caſſiani Actis hæc inepte traductum.*

n *An ergo Arimínum adiit, in eodem littore Adria-*

A *Adriatico ſtum? Hæc ſane vix vetta non erat feſtinanti Tuderto Fanum.*

p *Quam falſa ſint hæc, diximus in Comment. num.* 11.

q *Hic* S. Gregorius *colitur* 24 *Decembris; quando de illo agendum erit.*

r Tiroues *dici ſolent vel novitii milites, vel in qualibet arte diſcipuli.* A tergo & a ventre *mutuatus videtur auctor ex Actis S. Gregorii M. Spoletani.*

s *Idem paulo aliter narratur de S. Sabino.*

t *Tam rara prodigia, tamdiu ignota! Quis credat? Idem cenſendum de iis quæ infra occurrent.*

CAPUT II.

Alia tormenta; martyrium, ſepultura.

B CUmque hoc audiviſſet Venuſtianus, fecit eum extrahi de dolio, & dixit ei: Caſſiane frater *a*, elige tibi unum de duobus; aut ſacrifica deo Jovi, quem fregiſti; aut in carcere religatus catenis, in obſcuro jacebis. Cui Sanctus ait: Si carcere tetro recludar, uectarque catenis, non formidabo pœnas, Chriſti fretus beneficiis. Quod cum audiviſſet Venuſtianus, dixit: Et ego faciam caput tuum abſcindi; & videbo, ſi Chriſtus tuus te liberet. S. Caſſianus reſpondit: Si mucroue mihi paret caput abſciudere lictor, liber in exeeſſu mentis adibo Dnmiunm. Cui Venuſtiauus dixit: Et ego mittam te Maximiano; & in exilium mitreris, & fame peribis. S. Caſſinianus reſpondit: Non metuo exilium: mundus domus uua eſt omuibus: ſperno famem: verbum meum ſit mihi eibus. Coi Venuſtianus dixit: O ſacrilege Caſſiane, adora deos Jovem, Martem, Aſclepium, & Miuervam: & die nobis, a quo habes fiduciam, ut exilium, famem, mottem, & ignem non timeas? Ergo adora Jovem, & vive; alioquin mulctaberis dira ſententia. Cui Caſſianus reſpondit: Jeſus Chriſtus ſpes mea eſt C tormenta ſuperandi, & iſta mihi de eo certa fiducia ſurgit. Chriſtus dat poſſe pati: Chriſtus eſt qui vivere facit. Nou in nobis, Chriſte, eonfidimus, non in nobis; ſed eonfidimus in te: quos pugnare jubes, fac, Domine, ſuperare.

8 Tunc Venuſtianus dixit: Teſtor vivificam & intemeratam deorum noſtrorum culturam; quia ſi non illico diis noſtris ſacrificas, ut mos eſt, & Orgia * libes, confeſtim gladio punieris: & ſi prævalet veſter, ut aſſeris, Chriſtus neſcio quia; eruat te de manibus meis: & tu, qui uſque nunc per artem magicam tormenta eluſiſti, jam hinc tibi nulla prodeſt deluſio, uulla tibi largietur præſidia ſtatimque fecit funem mitti in collum ejus, & in altum levari, & cum ungulis ferreis ungulas ejus trahi *b*. Et ridendo eum tunc circumſtantes, dicebant: Veniat Chriſtus, & in digitos tuus uugulas ponat. Dumque S. Caſſianus levaretur per funem a terra, terræ motus factus eſt magnus in civitate Tudertina, & mortuæ ſunt triginta & octo animæ pagauorum: carnifices vero, qui num trahebant, atentes ſteteruut, & noo valebant ſe de loco mutare, io quo ſtabaut. Videns hæc Venuſtianus, paveſactus eſt valde; & præ *c* cepit mitti eum in carcerem, & ſcholam *c* ab eo ſeparari; & ſeparati ſunt pueri & a lacte dulce-

Idem unus ſupplicia minatur

Et infert S. Caſſio, ac diſcipulis ejus; i. e. ſacrificia

b

dinis magiſtralis; ligatiſque manibus, cædebat eos, diceus: O inſani; & vos decepti eſtis? En mitto vos in careerem; & fame peribitis; & parentes veſtri nulla nobis dabunt ſuppedia. Ex Mss.

9 Poſtquam vero pueri hæc audivere, perculſi ſuut a ſagitta diaboli; & cœperuot plorare. Tunc lictor iutelligens, animum puerorum mutatum eſte, uuumquemque eorum circumieus, dicebat: Ecee, ego omnes vos mitto in carcerem cum graphiis & rabulis. Inſurgite ſuper ſacrilegum Magiſtrum veſtrum, & interficite eum, & liberate vos; & eritis amiei prineipis. Poſt hæc miſſus eſt B. Caſſianus in carcerem, & omnes ſcholares ejus; majores autem ligaris manibus; minores vero cum tabulis & graphiis, ſoluris manibus miſſi ſunt in carcerem cum ipſo.

qui dum pueri vulſi in Magiſtrum armantur,

10 Interea accidit fortuito caſu, quod mulieris cujuſdam unicus filius equum conſcendens, & traufieus foveam, ex equo cecidit & mortuus eſt. Cui cum nullus potuiſſet præbere ſolamen, mox mater ejus ad beatiſſimum Caſſianum veuit, deferens puerum; & inſtans ante ora carceris, cum luctuoſa voce depoſcebat, dicens, ut ejus unicum filium ſuſcitaret. Confeſtim S. Caſſianus compatieus dolori ejus, orationem fudit pro ipſo puero ad Dominum Deum, dicens: Domine Jeſu Chriſte, Fili Dei, qui pro ſalute humani generis in mundum per virginalem uterum advenieus, formam uoſtræ mortalitatis aſſumpſiſti, ut nos a morte liberates immortali (&) iudutus mortalitatem, nos in incorruptibilem patriam inferres; qui unicum viduæ filium, ad ſepulchrum venientem, incolumem reddidiſti; ſuppliciter tuam gratiam depoſco, ut puer iſte ſalvus ſuæ genitrici reddatur, & cognoſcat, quia tu es Dominus ſolus, in cælo & in terra faciens prodigia. Expleta vero nratioue, ex infimo carceris faciens * ſignum ſanctæ Crucis, ſtatim puer, qui erat mortuus, ſurrexit; & qui in lectulo deportatus fuerat, ſuis pedibus ad propria repedavit. Ex eadem hora tam de finitimis quam de longinquis regionibus, Regis æterni magnus atque mirabilis enucleavit *d* affectus.

hic mortuum ſuſcitat

E

pro faciente eo

11 Tunc S. Caſſianus in medio carceris poſitus, hortabatur ſcholares, ut in confeſſione Chriſti conſtanter perſeverarent. Dum hæc in carcere gerebantur, Venuſtianus miſit lictorem ad carcerem, trahique præcepit Marcum, Cletum, Tudiuum, & Leontium, ſcholares B. Caſſiani. Erat autem carcer, ubi S. Caſſianus incluſus erat eum diſcipulis ſuis, in modum ciſternæ ſubterraneæ, conſtructæ ex minutis lapillis, fere locatæ in muro civitatis. De iis vero ſupradicti viri abſtracti ſunt, & ante præſentiam impiiſſimi Venuſtiani in eculeum levati ſunt. Qui dum diu traherentur, venit nuncius Roma Venuſtiano dicens, ut eat in civitatem Aſſiſinatem; quia nunciatum eſt, ibi eſſe ſacrilegum & ſeductorem, Sabinum nomine. Eadem hora fecit de eculeo deponi dictos ſcholares, rradiditque eos legatis; & profectus eſt. Ipſe vero poſt paucos dies Aſſiſium pergens præcepit fratrem ſuum fame in carcere perire.

d illi vero Magiſtrum & Præſulem ſuum

F

12 Tunc pueri, qui cum S. Caſſiano erant, *graphiis in carcere con. ſternunt*, inſurgentes ſuper eum, cum tabulis & graphiis percutiebant eum, diceutes: Tu percuſiſti nos; &, ecce, reddimus tibi vicem. Qui, cum diu cæderetur, dicebat: O pueri, eſtote fortes; ne terreamini: & quod ego faciebam vobis bona fide pro ſapientia diſcenda, vos facite mihi, ut ad cæleſtia regna attingam. Unus autem efferus præ cæteris cohortans alios, ſtringens pugnum & ex-

ex 13. tendens brachium, Magiſtrum in pectore graphio ferreo dire percuſſit; unde totus ſanguis illius emanabat. Et tumultus factus eſt in carcere; quem cum audivit carcerarius, præcepit
e ſcalam tranſmitti per funem *e*, omneſque jubet egredi foras: egreſſique ſunt omnes; ſolummodo Epiſcopus remanſit vulneratus in carcere. Quod intelligens carcerarius, introiens extraxit eum foras.

13 Factuſque eſt concurſus populorum; & videntes eum, alii tidentes, alii flentes, dicebant: Sic fiant rebelles deorum & principum contemptores *f*! Audiens hæc ſanctos Caſſianus epiſcopus, dixit: Eſtote vos filii patris veſtri, & obedientes principibus veſtris, ut hoc regnum momentaneum teneatis, & regnum, quod eſt perpetuum, temnatis. Ubi ſunt veſtri majores parentes? Ubi ſunt divitiæ, quas acquiſierunt? Ubi eſt aurum & argentum? Ubi pallium & purpura? Ubi carioca indumenta? Hæc omnia a tinea comeſta ſunt; & corpora eorum in putrem humum redacta ſuot. Hæc dicente S. Caſſiano, coruſcans ſplendor miſſus ab aree poli ſuper eum radiavit, ſimulque cum ipſo ſplendore parre-
B xit ad Dominum.

14 Tunc oobilis matrona, atque ſua patrum
d e 13 Auguſti. colligebant *g* ſaoguinem illius in phialas vitreas, corpuſque ejus cum aromatibus in finibus arcis regiæ, quam uſque hodie incolæ illius terræ collem appellant, ſepelivi præcepit
h *h*. Diem ſi quæris quando de corpore ceſſit ad Chriſtum, tertio decimo die Auguſti raptus eſt ad ſidera poli, propitiante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui vivit & regnat in ſecula ſeculorum. Ameo.

populo applaudente; Deo Martyrem illuſtre ante, f

ANNOTATA. D

a *Germanum S. Caſſiani fratrem hunc Veuſtianum fuiſſe*, tum credemus, *inquit Tillemontius in Perſecut. Dioclet. Nota* 18, cum argumenta viderimus minime dubia. *Tantumdem ego de avo Chromatio dixerim: de quo vide plura ad diem* x1 *Aug.; ubi de S. Tiburtio M. Porro adverte ſequentes mox Veuſtiani tautologias, quam parum ſint aptæ tam ſevero judici: tum ejus minæ quanto mitiora intorquent* Caſſiano *ſupplicia; quam quæ jam pertulit ac ſuperavit; tanto ſtultius proponuntur.*

b *Atqui mox dixerat mendax tyrannus, gladio punitum iri Sanctum. Imo adverte apparatum hic deſcriptum; & vide, an ad evellendos digitis ungues ullo modo conveniat. Nimirum hæc auctorem ſapiunt, qui etiam humanis digitis pro* unguibus *affingit* ungulas; *quod non memini antehac in ulla Latinitatis barbarie me legere.*

c *Vide ſupra litteram* n. *Reſecuit ergo Jacobillus hæc omnia & quæ ſequuntur de ſcholaribus tamquam per* errorem expreſſum *huic Martyri afficta.*

d Enucleavit. *Poſſevinus vertit*, crebbe, *id* E *eſt*, excrevit.

e *Cur* per funem, *obſecro? Si ſatis longæ erant ſcalæ, non opus erat fune; ſi non erant ſatis longæ, quomodo per eas aſcendi & exiri ex carcere illo potuit?*

f *Vide Acta S. Gregorii M. Spoletani apud Mombritium.*

g *Locus erat corruptus. Videtur legiſſe Poſſevinus:* atque avia S. Caſſiani materna colligebat *&c.*

h *Poſſevinus addit, hunc eumdem eſſe locum, in quo nunc ædificata ſit eccleſia S. Fortunati.*

DE SS. CENTOLLA ET HELENA MM.

BURGIS IN HISPANIA

SYLLOGE HISTORICA.

G. C.

Legitimus harum Sanctarum cultus, Acta, & incertæ quædam eorum circumſtantiæ.

C F

FORSAN SUB DIOCLETIANO. *Quidquid ſit de tempore Hiſpanico loco,*

PRimo *legitimum harum Martyrum cultum probamus ex Martyrologio Romano, quod hodie ita habet:* Burgis in Hiſpania ſanctarum Centollæ & Helenæ martyrum. *Dum audis has Martyres Burgis annuntiari, ne hinc ſtatim concludo, eas ibidem martyrio coronatas eſſe: teſte enim Thoma de Trugillo in Theſauro concionatorum tomo* 2 *col.* 1487, Valerius archipresbyter ſcribit, quod Sanctæ iſtæ martyrium ſuſtinuerint in loco vocato SIERRO prope Iberum fluvium; poſtea vero tempore Alphonſi decimi Gundiſalvus epiſcopus Burgenſis tranſtulit gloriosa harum Sanctarum corpora in eccleſiam cathedralem, conſtituitque, ot earum feſtum celebraretur magna cum ſolennitate. *Palaſtra martyrii, quæ hic vernacule* Sierro *dicitur, in Breviario Burgenſi* Siaria, *& alibi* Seorim, *vel affinibus hujuſmodi nominibus appellatur. Verum Ambroſius Moralez in Chronico generali Hiſpaniæ lib.* 19 *cap.* 17 *agens de iiſdem duabus Martyribus ingenue fatetur, determinatum hunc martyrii locum ſibi incognitum eſſe, etiamſi vix dubitet, quin in diœceſi Burgenſi ſitus fuerit. Cum erudito iſto ſcriptore Hiſpano videtur conſentire Joannes Vaſæus Flander, qui in Chronico Hiſpaniæ ad annum Chriſti* 306 *apud nos pag.* 282 *inter plurimos Hiſpaniæ martyres recenſet etiam ambas haſce Sanctas feminas, & glorioſum earum pro fide certamen non procul ab urbe Burgenſi collocat his verbis:* Prope civitatem Burgenſem (quamquam incertum, an eodem tempore) ſub Egliſio præfecto paſſæ ſuor pro Chriſto S. Centolla & S. Helena. Sanctæ Centollæ corpus, regnante Alfonſo decimo, a Gundiſalvo epiſcopo in Burgenſem eccleſiam translatum eſt. *Quod hic de ſolo S. Centollæ corpore ad Burgenſem eccleſiam translato refertur, poſtea de ſacro utriuſque Martyris cadavere affirmabitur.*

a *Porro alii auctores duabus hiſce Sanctis pa-* in quo ter Martyres paſſæ ſuerint, *laſtram martyrii in Cantabria aſſignant, & Joannes Mariana in Hiſtoria Eccleſiaſtica Sanctorum Hiſpaniæ lib.* 4. *cap.* 10 *ex teſtimonio indigenarum aſſerit, ibi non procul ab libero fluvio ad conſervandam glorioſi certaminis memoriam in*

eccle-

A *cacuminе altæ rupis ædificatum eſſe ſacellum, ad quod in anniva harum Martyrum feſtivitate ingens accolarum multitudo adhuc hodiedum pie confluit. Præterea Cantabri tradunt*, S. Centollam *fuiſſe filiam regali Toletani, quæ ex patria ad hanc Cantabriæ tractum profugerit, ut perſecutionem patris ſui vitaret, eamque ibidem cum* S. Helena, *Chriſtianæ ejuſdem regionis incola, ab inſequentibus ethnicis capite truncatam eſſe. Quidquid ſit de hac vulgari Cantabrorum traditione, immemorabilem iſtarum Martyrum venerationem in diœceſi Burgenſi colligimus ex illuſtriſſimo Joanne epiſcopo, qui anno Chriſti* 1436 *cathedram Cabilonenſem aſcendit, & quem nonnulli perperam* Primum Cabilunenſem *appellant, dum in ſua Topographia Sanctorum poſt Martyrologium Franciſci Maurolyci apud nos fol.* 104 *de illis ita ſcribit:* Burgus civitas Hiſpaniæ in regno Caſtellæ ..... Huc Centollæ virginis & martyris, & Helenæ ab ipſa converſæ, ſub Hiſpaniarum rege peremptarum, corpora tranſlata ſunt. *Infra obiter diſcutiemus, an* S. Centolla, *quæ hic virgo dicitur*, S. Helenam *ad fidem Chriſtianam converterit. Sed haud dubie illuſtriſſimus Joannes Cabilonenſis errat, dum hic regem Hiſpaniarum nominat: nam eo tempore Hiſpania parebat Romanis, adeoque tunc eatnis proprio rege, qualis hac phraſi* indicatur.

B

3 *Attamen Lucius Marineus Siculus in Opere de Rebus Hiſpaniæ, quod tomo* 1 *Hiſpaniæ illuſtratæ recuſum eſt, lib.* 5 *ſive pag.* 344 *dicta iteratæ editionis in eumdem errorem incidit, & hiſtoriam aliter narrat hoc modo:* Centolla virgo Hiſpana cum multis virtutibus eſſet inſignis, Chriſtianamque religionem accuratiſſime ſervaret, ad regem, qui tunc in Hiſpania rerum ſummam tenebat, ducta eſt; qui videns eam in Chriſto prædicando conſtantiſſimam, cruciari crudeliſſime juſſit, & poſtea Seditio præfecto ſævioribus, ſi non mutaret animum, afficiendam tormentis tradidit: in qua Seditius omnia tormentorum genera exercuit, ad quæ videnda freqnens mulierum turba dolentium intromiſſa eſt, quæ Centollam ſolando rogabant, ut ſententiam mutaret. Quibus illa ſereno vultu ſe majora pati paratiſſimam eſſe reſpondit, omniaque ſæviſſima tormenta ad mortem uſque ſuſtinuit. Ad quam veniens Helena mulier nobilis hortata eſt, nt non deficeret in tormentis: cui Centolla reſpondit: Tu vide, foror mea, ne deficias, quæ ſimul mecum pro Chriſto trucidanda es. Et paulo poſt præſes utramque decollari juſſit, qnarum corpora in Burgenſi eccleſia tranſlata fuerunt. *At ipſe Joannes Tamayus Salazar, alioquin ad quælibet explicanda promptus, in notis ad Martyrologium ſuum Hiſpanum hac de parte illius narrationis ita carpit:* Fallitur omnino Marinens Siculus in titulo præſidis & nomine præfecti, illum vocando regem, & iſtum vocitando Sedicium, cum ne vera per illa tempora nullus in Hiſpania rex exſtitit, nec nomen præfecti, cui commiſſum martyrium virginis fuit, Sedicius, ſed Egliſius erat, ut infra patebit. *Nunc Acta quæ hactenus harum Martyrum referamus.*

C

& de quo auctores diſceptant,

4 *In Breviario Burgenſi, quod anno* 1502 *impreſſum eſt, gloria poſthuma & geſta earumdem Martyrum in novem breves lectiones dividuntur, quæ ad diem* IV *Auguſti ibidem præponere ac imperfecte recitantur hoc modo:* LECTIO I. Paſſionem itaque ſanctæ Centollæ, & Helenæ ipſius collegæ videntes homines Catholici illius temporis, Dei & nominis Chriſti cultores, fabricaverunt baſilicam in civitate Siaria, in ipſarum martyrio Deum glorificantes. LECTIO II. Factum eſt autem in diebus illis, ut homines Chriſtiani, qui tunc temporis erant pauci, per diverſas circumquaque regiones audientes ea, quæ Ipſe Deus miracula per ipſarum merita faciebat; LECTIO III. Creſcente fide Chriſtianorum, & rareſcente ſuperſtitione & perfidia paganorum, ſanctam Centollam in cunctis ſuis neceſſitatibus invocarent. LECTIO IV. Et quanto fides nominis Chriſtiani inter denſiſſimas idolorum tenebras radiabat, tanto miſerabilem errorem gentilium obfuſcabat. LECTIO V. Tanta namque fuit in partibus iſtis tunc temporis pro fide Chriſti conſtantia martyrum, & mors Sanctorum in conſpectu Domini pretioſa, quo uſque figmenta diaboli & ſimulacrorum phantaſmata, Domino cooperante, a tota Hiſpania exularunt. LECTIO VI. Rex igitur hujus regni, cujus nomen proprium forte propter ſcriptoris incuriam omiſſum eſt, cum audiret, quod ſancta Centolla Chriſtum coleret, juſſit eam ſuo conſpectui præſentari. *Hic loco lectionis* VII *recitandum præſcribitur Evangelium.* Simile eſt regnum cælorum theſauro, *cum prima lectione expoſitionis. Deinde reſumuntur Acta, & ex iis ſequitur* LECTIO VIII. Quam cum cerneret, nolle a Chriſti nominis confeſſione recedere, juſſit illam variis tormentorum generibus cruciari; LECTIO IX. Cruciatam vero & multis verberibus afflictam tradidit Egliſio præfecto ſuo, ut ipſam, niſi a fide Chriſti recederet, amplius cruciaret. *Vides, hic omnia præpoſtero ordine & imperfecto modo narrari: nam prius agitur de cultu poſthumo; & dein perveniur ad cruciatus pro fide Chriſtiana toleratos, & interim conſummatio martyrii omittitur.*

E

exhibemus Acta illatum ex Breviario Burgenſi

& eadem magis ordinata ex tabulis ejuſdem eccleſiæ

5 *Quapropter ſubjungimus hic magis ordinatam & completam ejuſdem hiſtoriæ narrationem, quæ ex tabulis eccleſiæ Burgenſis deſumpta eſt, & quæ in apographo noſtro ſic ſonat:* Centolla virgo Hiſpana cum multis virtutibus eſſet inſignis Chriſtianamque religionem accuratiſſime ſervaret, ad præfidem, qui tunc in Hiſpania ſummam rerum tenebat, perducta eſt; qui videns eam in Chriſto prædicando conſtantem cruciari juſſit, & poſtea Egliſio præfecto ſæviotibus, ſi non mutaret animum, afficiendam tradidit: qui nullum genus tormentorum omiſit, quod in Centollam non exercuerit, equuleum, pectines, virgas ferreas, denique mamillas ſecuerit, atque in carcerem, ut amiſſo ſanguine interiret, detruſerit: ad quam ingens feminarum multitudo dolentium, tantam in Virginem carnificinam factam, introducta eſt, ut eam ſolarentur, atque ut mutaret ſententiam, rogarent, ut poſſent adhibitis medicinis vulnera curari. Quibus illa hilari ſereneque vultu dicit, multo majora ſe pati paratam & promptam eſſe, ſi ſcirent ipſæ, quæ martyribus Chriſti præmia ſpectent, inviderent potius, quam dolerent. Quo audito, Egliſius carcerem irrupit. & Centollæ ejus verba contemnentem * probroſaque verba in deos jacientem * linguam præcidit, & abiit. Tunc Helena nobilis femina ad Centollam veniens, cœpit ejus virtutem laudare, & ne deficeret in tormentis, cohortari. Cui Centolla: Ego libens quidem patior; tu, ne deficias, vide, quæ ſimul mecum trucidanda es pro Chriſto. Quod cum intellexiſſet præſes, & non ſolum Centollam a ſententia dimoveri non potuiſſe; ſed & Helenam ad ſecum moriendum traxiſſe, antequam numerus augeretur, jubet ambas ſimul decollari. Corpora longis poſt ſeculis

F

* * *lege contemnentem & jacientem*

Alphon-

AUCT. G. C. Alphonſo undecimo regnante (*ab aliis plerique Alphonſus ille* decimus *numeratur*) Gundiſalvus epiſcopus in eccleſiam Burgenſem tranſtulit, atque celebri pompa quotannis earum ſolennia peragi primus inſtituit. *Ex ætate Gundiſalvi epiſcopi Burgenſis & Alphonſi X vel XI regis facile colligimus, translationem illam poſt medium ſeculi* XIII *contigiſſe. Ceterum hæc apographi noſtri narratio proſſus convenit (ſi ſtylum excipias) cum ſynopſi Actorum, quam Joannes Maldonatus inter Vitas Sanctorum apud nos pag.* 166 *Latine vulgavit. Jam nonnulla horum Actorum adjuncta diſcutienda ſunt.*

6 *Pſeudo-Dexter ad annum Chriſti* 300. *num.* 13 *ex novo ſuo theſauro profert ſequentia:* Seori in Cantabria ſancta Centolla civis Toletana, conſulis Lucii Ragonis Quinctiani filia (Cathanæ paſſa eſt ſub hujus patre L. Quinctiano ſortiſſima virgo ſancta Agatha) paſſa cum Helena vidua in perſecutione Diocletiani. *Chronicon pſeudo-Juliani, quod ex eadem fabuloſa figlina prodiit, num.* 183 *impoſterum illum imitatur his verbis:* In Cantabria, urbe Sero, in tractu Sedum, quod nunc Sedanum vulgo vocatur, celebris eſt memoria ſanctæ Helenæ viduæ, & ſanctæ Centollæ Toletanæ & martyris, filiæ Lucii Rangonii Quintiani, viri conſularis, quæ anno circiter CCC fugiens patris ſeveriſſimi ſubiem, Toleto ad Cantabros ſe contulit, & cum Helena vidua, eadem Dioeletiani perſecutione, paſſa eſt. *Defenſores horum Chronicorum varias allegant inſcriptiones, ut ex iis hunc Quintianum conſulem eruant. Sed Nicolaus Antonius in ſcriptis poſthumis, quæ Martii anno* 1721 *ab ampliſſimo D. Adriano Coninck, proximo eruditi auctoris conſanguineo, nobis perhumaniter communicata ſunt, evidenter demonſtrat, has aliaſque inſcriptiones nec huic Quintiano, nec tempori, nec loco convenire. Non iubet nobis hanc cramben recoquere, cum figmenta pſeudo-Dextri & pſeudo-Juliani centies in Opere noſtro explosa ſint. Quapropter pergimus ad alia, quæ de S. Helena, ſocia ejuſdem martyrii, apud neotericos diverſimode narrantur.*

quibus pſeudo-Dexter aliique ſcriptores

7 *Imprimis ſupra laudatus Joannes Cabilonenſis refert, eam a virgine* Centolla *converſam fuiſſe; ſed Ambroſius Morales aliique auctores innuunt*, S. Helenam *numquam fuiſſe ethnicam, dum ab illis appellatur* matrona Chriſtiana, *quæ* S. Centollam *ad fortiter pro fide moriendum excitabat. Secundo nonnulli dicunt, eamdem* S. Helenam *fuiſſe mulierem aut puellam* nobilem, *cum tamen a Joanne Marieta in Hiſtoria eccleſiaſtica Sanctorum Hiſpaniæ lib.* 4 *cap.* 12 *in Hiſpanice* labradora, *id eſt* colona *vel* ruſtica *vocetur. Tertio quidam* S. Helenam *appellant* viduam, *dum alii eamdem titulo* virginis *ornant. His ſuffragari videtur Thomas de Tengillo, quando in Theſauro concionatorum tomo* 2 *col.* 1486 *Actis earum præfigit hunc titulum:* Vita beatæ Centollæ & Helenæ virginum & martyrum. *Deinde geſta earumdem narrare incipit his verbis:* Eccleſiæ multæ celebrant feſtum harum gloriioſarum martyrum & virginum XIII Auguſti, quæ comptehenſæ ſunt & in carcerem conjectæ, propterea quod Chriſtum prædicarent & confiterentur. *Attamen idem ſcriptor Hiſpanus columna ſequente in fine Actorum nos ita monet:* De Helena quidem nonnulli auctores ſignificare videntur, eam vidnam eſſe; at vero de Centolla concordant omnes, quod eſſet virgo, & numquam matrimonio conjuncta fuiſſet. *Ingenue fatemur, nos defectu veterum monumentorum de variis hiſce opinionibus nihil certi poſſe ſtatuere. Quare has ſimileſque controverſias eruditis incolis ulterius diſcutiendas relinquimus: nobis enim ſufficit, ambas has ſanctas Martyres ab immemorabili tempore in Eccleſia Burgenſi publice honoratas fuiſſe.*

varias incertas circumſtantias adjungunt.

DE SANCTO JUNIANO ABBATE,

FUNDATORE MONASTERII MARIACENSIS

IN PICTAVIENSI GALLIÆ PROVINCIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Immemorabilis & publicus hujus Sancti cultus, diſtinctio ab alio ſancto ejuſdem nominis, profeſſio monaſtica, Acta, horumque ſcriptor.

ANNO DLXXX. VII. *Hunc Sanctum, qui in Martyrologiis & Breviario Pictavienſi celebratur,*

Aurelycus, Felletus, Vvienus & Derganius hunc Sanctum hodierna die ſub nomine S. Juliani *annuntiant; ſed Menardus, Sauſſayus, Bucelinus, aliique Menologi ex veteribus inſtrumentis eumdem pro* Juliano *rectius* Juniaaum *appellarunt. Quidquid ſit de nomine, publicum hujus Sancti cultum colligimus ex Breviario proprio Pictavienſi; quod annuam illius feſtivitatem die* XII *Auguſti celebrat officio ſemi duplici, & in quo Lectio quarta ſummatim quædam ejus geſta complectitur his verbis:* Jnnianus abbas Nobiliacenſis nobili genere in Pictavorum regione ortus, in prædio quodam, quod Campagniacum vocatur, comam ab adoleſcentia ob cultum religionis depoſuit, tantaque fuit ſanctitate, ut eo beata Radegundis plurimum in ſacris rebus uteretur. Corpus ejus innumeris coruſcans miraculis, apud Maciacum ſepultum eſt, & exinde ad monaſterium Nobiliacenſe delatum. *Poſt iſtud publicæ venerationis teſtimonium non oportet hic varias recentium Menologiorum annuntiationes congerere. Adde, quod ex ipſis antiquis Actis, ac duplici translationis hiſtoria, aliiſque vetuſtis monumentis de immemorabili hujus Sancti cultu abunde conſtet.*

2 *Benedictus Genonus in Vitis Patrum Occidentis, quas anno* 1625 *Lugduni in Gallia edidit*, S. Juniaaum *noſtrum confundit cum altero ejuſ-*

A *nonnulli confundunt cum eremita ejuſdem nominis,*

ejuſdem nominis eremita, quem Gregorius Turonenſis in libro de Gloria confeſſorum cap. 103 memorat, & cujus feſtum die XVI Octobris colitur: cum animo Genonus lib. 4 Operis mox laudati vetuliſſet Acta S. Juniani eremitæ, poſt hæc ibidem pag. 209 in notis perperam ſcribit ſequentia: Feſtivitas autem ſancti Juniani XVII Calandas Novembris celebrant. Olim corpus ſancti Juniani quieſcebat in monaſterio Nobiliacenſi, vulgo NOUAILLE, in agro Pictavienſi. Tempore vero perſecutionis hæreticorum, ſeniores monachi illud in prædicto monaſterio abſconderunt; ſed quia jam omnes obierunt, nemo ſcit locum, ubi ſit abſconditus hic theſaurus. Eſt autem beatus Junianus prædicti monaſterii patronus, floruitque circa annum Domini CDLXXXV tempore Clodovæi regis Francorum, *Sed quia Acta illa, ibi a Genono præmiſſa, ſpectant ad S. Junianum eremitam, errores etiam in notis adſcribit tranſlationem corporis ad cœnobium Nobiliacenſe, patronatum ejuſdem monaſterii, & noviſſimam ſacratum reliquiarum occultationem, quæ omnia ad poſteriorem S. Junianum abbatem pertinent, ut ex paragrapho ſequente evidentior apparebit.*

B

a quo diverſus eſſe oſtenditur.

3 *Interim audiamus Colvium, qui in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 544 num. 99 hunc craſſum Genoni aliorumque errorem ita vellit:* Nonnulli rurſiter hallucinantur, *inquit*, dum beatum Junienum, qui Radagundi nocnr fuit, confundunt cum altero ſancto Junieno eremita, de quo ſub Clodoveo rege & Roricio epiſcopo Lemovicenſi ſermonem fecimus. Prior patria Camerecenſis fuit, poſterior Pictavienſis; prior in apiſcopatu Lemovicenſi degit, poſterior in Pictavienſi; prior ad obitum uſque ſolitarius vixit, poſterior agreſſus a cellula monaſterium conſtruxit, rexitque; prior ex hac vita diſceſſit, cum Roricius Lemovicinæ diœceſi præerat, poſtarior Ruricio diutiſſime ſuperſtes fuit: pervenit enim ad annum Chriſti quingenteſimum octogeſimum ſeptimum, &, teſte Gregorio Turonenſi, Lemovicenſem eccleſiam anno quarto Childeberti regis, ſive anno Chriſti quingenteſimo ſeptuageſimo nono jam regebat Farreolus ſucceſſor Exochii, qui poſt Ruricium annis quindecim, teſte Fortunato, ſederat; prior colitur decimo ſeptimo Kalendas

C Novembres, poſterior Idibus Auguſtis; prior in diœceſi Lemovicenſi decaſſit, ſepultuſque fuit ad Vigennam fluvium, ubi oppidum nomen ſancti Juniani nunc etiam ſervat; poſterior obiit in epiſcopatu Pictavienſi, nondituſque fuit Moriaci, unde poſtea tranſlatus eſt Nobiliacum, ut ſuo loco dicemus. *Inſuper erronea illa confuſa ſatis facile detegitur ex Breviario Lemovicenſi, quod ambos hos Sanctos diverſis diebus colit: nam die XVI Octobris ibi feſtum S. Juniani eremitæ celebratur ritu duplici, & in Lectionibus ſecundi Nocturni geſta ejus recitantur. Die autem XVII Auguſti ibidem in Officio ſanctæ Radegundis tantum fit commemoratio de S. Juniano noſtro, & collecta* Interceſſio *&c. de communi abbatis præſcribitur. Denique diſtinctio utriuſque hujus Sanctis aperte patet ex diverſis eorum Actis, quæ inter ſe conferri poterunt, quando ſucceſſores noſtri Vitam S. Juniani eremitæ, favente Deo, ad diem XVII Octobris illuſtrabunt.*

4 *Nunc alia quæſtio occurrit inter Colvium & ſcriptores Benedictinos, qui S. Jucianum abbatem Ordini ſuo paſſim vindicant: Colvius enim in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 559 num. 12 exhibet fragmentum Actorum, in quo dicitur S. Junianus regulam S. Benedicti ſervaſſe, & deinde annaliſta Benedictinum ejuſdem Sancti profeſſionem ita impugnat:* Hæc Boetius Vulfinus, qui poſtremis Ludovici Pii temporibus floruit, & beatum Junianum, cujus Vitam ſcribebat, facile finxit monachum Benedictinum, quia opus ſuum Godoleno tranſmiſſurus erat abbati monaſterii Noveliacenſis *(ſupra & infra Nobiliacenſe appellatur illud monaſterium)* in quo ſancti Benedicti regula tunc vigebat. Si Junianus Benedictinæ diſciplinæ ſe ſuoſque ſodales addixit, hanc certa non eh alio, quam a Meuro Glannafolienſi ebbate ſuſcipere potuit. At quonam tempore tyrocinium poſuit in monaſterio Glannafolienſi? Anachoreſim profitabatur, cum Radegundis Pictavium pervenit, & ab illis jam conſulebatur, qui monaſticen ediſcere copiabant. Egreſſus eſt a cellula, ut conſtrueret cœnobium, ac multis præeſſet diſcipulis; non autem ut proficiſceretur Glannafolium, unde normem Benedictinam in agrum Pictavienſem afferret. Tunc & Radegundis erexit monaſtarium puellarum, in quo regulam ſancti Cæſarii voluit obſervari, nulla ſancti Benedicti mentione facta, quem ſane non omiſiſſet, ſi Junianus, qui ſpiritualis ejus pater agnoſcitur, familiæ Benedictinæ ſe addixiſſet. Hoc argumentum adeo validum Benedictinis viſum eſt, ut beatum Junianum in Martyrologio Benedictino retinendum non cenſuerint, niſi beatam Radegundam iiſdem rabulis inſeriberent. Verum Radegundis; quæ regulam ſancti Cæſarii ſequabatur, inter monialer Benedictinas ennumerari non debet, niſi Cæſarium Arelatenſis epiſcopum ſodalibus Benedictinis accenſeatur; id vero repugnat ætati Cæſarii, qui monialibus cœnobium condidit ac leges præſcripſit, antequam Maurus in Galliam ex Italia ſe conferret.

E

F

contra anſtores Benedictinos id paſſim aſſerentes

5 *Philippus Baſtide, monachus Benedictinus in Congregatione S. Mauri, compoſuit Diſſertationem de antiqua Ordinis S. Benedicti intra Gallias propagatione, quam Mabillonius in Actis Sanctorum ejuſdem Ordinis poſt partem ſecundam ſæculi tertii edidit, & quæ iterum Antiſſiodori anno 1683 ſeparatim impreſſa eſt. Laudatur auctor cap. 14 hujus Diſſertationis jam relatu Colvii argumentu vellere conatur, & primo agerrime ferit verbum finxit, quod adverſarius uſurpavit, illudque in deteriorem partem accipiens, ibidem ita interpretatur:* Cum primo hujus opinionis commentum in Anoelibus edverti, diutius ettonitus hæſi, miretus, qui fieri potuerit, ut vir eruditus & pius tam levibus argumentis, nullo auctore, antiquum eorum epiſcopali dignitate fulgentem, gratuiti mendacii auſus fuerit arguere. FACILE FINXIT, inquit, MONACHUM BENEDICTINUM, id eſt, nimia facilitate mentitus, Junianum monachum Benedictinum exhibuit.

ex ſcriptore Actorum,

6 *At, ſaltem interpretis parce, mitius ac minus invidioſe hoc verbum explicari potuit*: fingere *enim pro* facere, ſibi perſuaſum habere, imaginari, ex hypotheſi potuit, *aliiſque hujuſmodi phraſibus non raro accipitur, ut variis exemplis probari poſſet; & apud auctores linguæ Latinæ paſſim videre eſt. Hinc feria ſecunda Paſchæ in Officio eccleſiaſtico, quod de apparitione Chriſti facta duobus diſcipulis euntibus ad caſtellum Emmaus quotannis recitamus, ex Homilia S. Gregorii Papæ legitur ad rem noſtram ſequentia:* Sed ire longius finxit: fingere nempe componere dicimus; unde & compoſitores luti, figulos vocamus. *Itaque ſecundum hanc molliorem & uſitatam ſignificationem Colvius tantummodo uſurpavit,*

AUCT. G. C. *cult, quod Vulfinus Boetius S. Junianum fecerit monachum Benedictinum, & facile ſibi perſuaſerit aut imaginatus fuerit, illum fuiſſe talem, eo quod in monaſterio Marlacenſi vel Nobiliacenſi, cujus abbati Godoleno Vulfinus Vitam Sancti dedicat, tunc regula S. Benedicti vigeret. Sed in aſſertione Cointii ſic intellecta nihil videmus, ex quo Annaliſta ille poſſit de illata contumelia accuſari: nam de eodem biographo fine injuria dici poteſt, quod Clotarium facile finxerit, id eſt, perperam fecerit dominum & poſſeſſorem Thuringiæ, eo quod fratrem ſuum Theodoricum in debellandis Thuringis adjuviſſet.*

qui ab ætate Sancti admodum remotus, 7 *Hadrianus Valeſius lib. 7 Rerum Francicarum, apud nos tome 1 pag. 366, illum Vulfini errorem carpit his verbis:* Boethius Vulfinus epiſcopus in libro de Vita Juniani confeſſoris ad Godoleunum abbatem, . . . Britthsrium patrem Radegundis reginæ Francorum appellat, falſoque ait, Chlotharium, quem gloriuſiſſimum & excellentiſſimum, ac orthodoxum regem vocat, inter ceteras clariſſimas ac ſerueiſſimus nationes, nobiliſſimam Toringorum gentem ſuæ ditioni impe-
B *riuque ſubjeciſſe:* quippe Turingia Throdurico, cujus natus e Chlodovei filiis finea attingebant, ſubacti, tributariique facti ſunt, Chlotario (ut diximus) in præmium lari ſtatri auxiliii portione prædæ cuntenta. *Ipſe Mabillonius in notis ad Vitam S. Juniani, & noviſſime Joannes Georgius Eckhardus in Commentariis de rebus Franciæ Orientalis & epiſcopatus Wirtzeburgenſis lib. 4 num. 11, ſeu tome 2 iſtius Operis pag. 58 eamdem Vulfini Boetii hallucinationem refellunt.*

facile in hac re, ut in aliis, errare potuit, 8 *Sicuti igitur laudatus biographus facile credidit, Clotarium Thuringiam ſuæ ditioni imperio-*
que ſubjeciſſe, quia ren ille ſimul cum fratre ſuo Thuringos debellaverat, ita etiam haud difficulter ſibi perſuadere poterat, S. Junianum vixiſſe ſub regula S. Benedicti, quæ certe poſtmodum ab illius ſucceſſoribus admiſſa eſt, & quam Vulfinus ſua ætate in monaſterio Marlacenſi vel Nobiliacenſi ſervari noverat. Sed etiamſi utraque hæc opinio ſecundum Cointium aliosque falſa ſit, & Vulfinus in his duabus ſuis aſſertionibus a veritate aberraverit, tamen hinc minime ſequitur, illum ſimilia ſtudioſe contra mentem ſuam confinxiſſe, C *& nimia facilitate mentitum eſſe, quem admodum memoratus vindex Benedictinus ea æquivoca Cointii phraſi concludi debere perperam exiſtimat.*

reſt ab defectum certa notitia dubitemus, 9 *Jam fortaſſe nonnemo a nobis exiget, ut mittamus quæſtionem de nomine, aut ſignificatione verbi finxit, & de ipſa rei controverſia judicium feramus. At ſi quis rotunde quærat, utrum S. Junianus Ordini Benedictino ſit adſcribendus, ingenue reſpondebimus, hic nobis æquam hærere: nam ſupra relatæ Cointii rationes non ſunt adeo urgentes, ut propter illas S. Juniano Benedictinam profeſſionem prorſus abjudicare audeamus. Ea alia vero parte reſponſones Philippi Boſtide non ſunt eam ſolidæ, ut de Benedictina ejuſdem Sancti profeſſione nos plane certos reddant. Quapropter hoc loco nolumus tranſcribere longiora reſponſa, quæ auctor ille Cointio opponit, eumque facile invenirí poſſint in alterutra Diſſertationis iſtius edi-*
tione, quam ſupra aſſignavimus.

an re ipſa tranſcenderit. 10 *Ceterum Mabillonius in Præfatione ad Acta Sanctorum Ordinis ſancti Benedicti ſæc. 1 § 5 fatetur, ante ætatem S. Benedicti in Occidente atque in ipſa Gallia floruiſſe varias monaſteriorum congregationes, quæ ſub diverſis regulis vivebant. Sed non facile dictu, an, & quænam horum monaſteriorum cœnobia poſt adventum S. Mauri in Gallias* D *ad inſtitutum Benedictinum tranſtulerint, ut ipſe Mabillonius in laudata Præfatione § 5 ſive num. 64 indicat his verbis:* Non tamen adeo clara & aperta ſunt normæ Benedictinæ ſæculo ſexto in Gallia propagatæ veſtigia. Nec mirum certe: nam, ne quid de temporum longinquitate queratur, hæc propagatio facta ſolum non eſt per coluniarum tranſmiſſa huc illucque examina, per novas monaſteriorum cuuſtructiones; ſed per regulæ tacitam ſuſceptionem & obſervationem, quam eum primævo muie vivendi antiqua primum uſurpavere cœnubia, tum ſulem, creſcente ſanctæ regulæ exiſtimatione & auctoritate, retinuerunt. Concilium Turonenſe ſecundum, anno DLXVII celebratum, canone XVII & XVIII monachis quemdam præſcribit jejuniorum & pſalmodiæ modum, qui eum a regula noſtra diverſus omnion ſit, vulgatum a beato Mauro inſtitutum uundum paſſim invaluiſſe, ſatis arguit. *Ex his patet, nos nihil certi ſtatuere poſſe de regula, quam ſecutus eſt* S. Junianus, *qui his ipſis temporibus vitam anachoreticam duxrat, & deinde in cœnobio Marlacenſi monachos congregaverat. Igitur, lite illa adhuc pendente, tranſibimus ad* E *Acta noſtra eorumque ſcriptorem, de quibus acti-*
tiam quamdam prævíam ſuggeremus.

Vitam Sancti a Labbeo editam 11 *Philippus Labbeus noſter in Nova Bibliotheca manuſcriptorum librorum tome 2 a pag. 569 primus vulgavit Acta* S. Juuioni, *quorum auctorem & authenticam fidem in titulo aſſignat his verbis.* Vita ſancti Juoiani confeſſoris, auctore Vulfino epiſcopo. Nunc primum edita ex apographo R. P. Jacobi Simuodi, Societatis Jeſu theologi, quod conſulimus cum variis probæ notæ membranis, quæ penes nos ſunt. *Poſtea Mabillonius inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſæculo 2 pag. 307 & ſequentibus edidit ea Mss. codicibus monaſterii Nobiliacenſis eamdem Vitam, cum qua editionem Labbeanam contulimus, notantes in margine præcipuam utriuſque editionis varietatem: nam in ea collatione non adeo ſcrupuloſe verſati ſumus, ut ad minutias deſcenderimus. & variantes nullius fere momenti lectiones obſervaverimus. Quinimo, ubi videbatur vitium typothetæ aut amanuenſis irrepſiſſe, unam editionem ex altera interdum emen-* F *davimus, & voces nonnullas more antiquo ſcriptas (puta inluſtria & inlæſus pro illuſtris & illæſus, aliaque his ſimilia) ad hodiernam orthographiam reduximus.*

conſcripſit Vulfinus Boetius, 12 *Quandoquidem in utraque hac editione ho-*
rum ipſum Actorum fontem, non enumeramus hoc loco Gallicos eorum cultiores, & nihil etiam dictimus de Latine ejuſdem Vitæ compendio, quod Menardus jam dudum Martyrologio ſuo Benedictino inſerult. Attamen circa hæc Acta eorumque ſcriptorem juverit referre quamdam obſervationem laudati Menardi, qui poſt memoratam ſynopſim pag. 306 & 307 in Martyrologio ſuo notat ſequentia: Hæc Vita habetur manuſcripta in cœnobio Nubilacenſi, cujus exemplar eſt penes nos. Auctor ejus eſt Boetius Vulphinus epiſcopus, ut habetur in fronte ejuſdem Vitæ; & in præfatione dicit, ſe ex Gutthis originem ducere. Vixit autem ille Vulphinus tempore Ludovici Pii, quod liquet ex præfatione, in qua hanc Vitam dedicat prædicto Godoleno abbati; tum ex iis, quæ narrat de ædificatione cœnobii Nobiliacenſis. Occurrit tamen difficultas circa hæc verba, quæ habentur in dicto exemplari; SICUT NARRANTE PRÆDICTO AUREMUNDO, QUI ADERAT,

ERAT, COGNOVIMUS: nam non potuit iſte Aoremundus, qui vivebat tempore Clotarii primi, miracula ſancti Juniani narrare Boetio Valphino, qui vitam agebat tempore Ludovici Pii. Verum cum dicat COGNOVIMUS, non vero AUDIVIMUS; ſatis innuit, ſe non audiviſſe ab eo; ſed ab aliis, ad quos horum miraculorum notitia pervenerat, primo auctore Aoremundo, qui hominibus ſuæ ætatis ea narraverat. *Dein illam ſuam explicationem uno alterove eorumdem Actorum textu confirmat, ac denique ibidem notitiam notatu dignam ſuggerit his verbis:* Certe vidi hanc Vitam Gallicam factam, incerto auctore, in qua dicitur Anremundus illam ſcriptis poſteritati conſignaſſe.

incerta ſedis epiſcopus,

13 *Quidquid ſit de hac anonymi interpretis Galli opinione, certe illa Auremundi lucubratio, ſi unquam exſtitit, ignota fuit Labbeo, Mabillonio, aliiſque ſedulis rerum hujuſmodi indagatoribus, qui omnes tantummodo recenſent unicum hujus Vitæ ſcriptorem, de quo Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 5 cap. 56 ita diſſerit:* Juniauus interim apud Pictones anachoreticam vitam aliquamdiu æmulatus, in arctiſſima cella, veluti reus in ergaſtulo, reclauſus degebat. Res ab eo geſtas in litteras ſeculo nono retulit Vulfinus Boetius Pictavis degeos, rogatu Godoleni abbatis Nobiliacenſis, cujus PER INOBEDIENTIAM CONTRAIRE IMPERII (ſic ille auctor abbati loquitur) veritus eſt. Is eſt Vulfinus Boetius, quem Drepanius poeta in carmine eidem inſcripto grammaticum Aurelianenſem vocat, atque ad ſibi ſcribendum impellit. Drepanii nomeo adſcititium eſt Fluri diaconi Lugdunenſis, ut patet ex ejus epiſtola ad Moduinum Auguſtodunenſem epiſcopum, ubi ſe Drepanum in epiſtolæ inſcriptione, Florum in carmine dicit. Aliam ejuſdem Flori epiſtolam cum aliis ejuſdem carminibus in Analectorum noſtrorum tomo primo habes, metrice itidem ſcriptam ad ipſum Moduinum, quem Lodoviei Auguſti, cognomento Pii, principatu vixiſſe conſtat. Hæc optime conveniunt cum Flori tum Vulfioi Boetii ætati, ad quam proinde Drepanii hactenus incerta ætas revocanda eſt. Volfinus io prologo hujus Vitæ ſa origine Sarmatam dicit; nec dubito, quin Boetii nomen ipſi adſcititium ſit, uti & Drepanii Floro, pro more illius temporis eruditorum. Sic Carolo Magno Davidis, Alcuino Albioi, Rabano Mauri, Radberto Paſchaſii, Getheſcalco Fulgentii cognomina litteraria adſcripta erant. Theodulfus epiſcopus Aurelianenſis Vulfinum com ſcholaribus ſuis laudat.

cui nomen aliqui cum Mabillonio

14 *Mabillonius hic non meminit de epiſcopatu Vulfini Boetii (iſtud Boetii nomen Vulfino interdum præponitur & ſubinde poſponitur) quæ tamen dignitas apud Labbeum noſtrum in titulo prologi ſic diſerte exprimitur:* In numine ſanctæ Trinitatis. Incipit prologus Boetii Vulfini epiſcopi ad Godolenum abbatem de Vita beatiſſimi Juniani confeſſoris & ſacerdotis. *Attamen Mabillonius alibi, nimirum in Actis Sanctorum Ordinis ſui ſeculo 1 pag. 307, ante Vitam S. Juniani non ſolum epiſcopi titulum huic Vulfino Boetio tribuerat, verum etiam eidem biographo cathedram Pictavienſem aſſignaverat. Sed eruditus ille ſcriptor Benedictinus videtur poſtmodum de hac priori ſua opinione dubitare, tamque tacite retractare, dum ſeculo IV Operis proximi laudati agens de translatione ejuſdem S. Juniani, parte 1 pag. 430 & ſequente in obſervationibus præviis lectorem ita monet:* Fuſiorem ejus rei narrationem, uti & ſancti Juniani Vitam, in litteras retulit Vulfinus Boetius epiſcopus, ex Gothis originem ducens, qui forſan Sigibranni chorepiſcopus fuit. Florebat tum Vulfinus poeta apud Aurelianos, de quo Theodulfus ejus urbis antiſtes in carminum lib. a cap. 13, & ineerti auctoris metrica epiſtola a Murelio edita. An is poſtea factus epiſcopus & Vitæ ſancti Juniani ſcriptor? Quiſquis ſit hic auctor, Junianum ſepultum fuiſſe dicit io cœnobio Mariacenſi apud Pictones; quod cum ad anguſtias rei familiaris redactum eſſet, Nubiliacenſi unitum eſt ſub initium ſeculi noni; dein Prioratus, ac demum eccleſia parœcialis evaſit. AUCT. G. C.

cathedram Pictavienſem aſſignaverat.

15 *Nihilominus quidam auctores priorem Mabillonii opinionem ſecuti ſunt, & hunc Vulfinum Boetium confidenter epiſcopum Pictavienſem eo nuncuparunt. Interea nos ſeculo nono nullum hujus nominis epiſcopum hactenus inter præſules Pictavienſes reperire potuimus, neque noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores talem invenerunt. Solummodo in editione Labbeana Conciliorum tomo 7 col. 1697* Vulfinus epiſcupus *ſubſcribit ſynodo, quæ anno 835 apud Theodonis-villam celebratu eſt. Neſcimus, quo fundamento Joannes Georgius Eckhardus nuper in Commentariis ſuis Franciæ Orientalis lib. 29 cap. 35, ſeu tomo 2 iſtius Operis pag. 282 agens de eadem ſynodo, hunc Vulfinum apprilaverit epiſcopum Pictavienſem, cum in hac ſubſcriptione ſedes ejus non exprimatur. Quare cautior fuit Jacobus Longuevallius noſter, qui in erudita ſua Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tomo 5 pag. 435 & ſequentibus recenſens varios ejuſdem ſynodi præſules, quorum cathedras noverat, ſibi ignotam hujus Vulfini ſedem prætermiſit. Ex his omnibus ſagax lector facile videt, nos nihil certi poſſe definire circa præfatum Actorum ſcriptorem: etſi enim Vulfinus ille epiſcopus incertæ ſedis vixerit temporibus biographi noſtri, tamen adhuc ignoramus, an hic ab illo & a grammatico vel poeta Aurelianenſi diſtinctus ſit. Itaque hanc notitiam ab aliis exſpectabimus, & inverim ad poſthumam Sancti noſtri gloriam progrediemur.* E

§. II. Poſthuma Sancti gloria ex duplici ſacri corporis tranſlatione & miraculis tunc patratis. F

Reliquiæ hujus ſanctI Juniani

CUm corpus S. Juniani *ducentis quadraginta tribus annis in monaſterio Mariacenſi quieviſſet, & locus ille propter aſſidua bella fere in ſolitudinem redactus eſſet, ultimus iſtius cœnobii abbas Godolenus, faventibus Sigibrando Pictavienſi epiſcopo & Fulcone abbate ſancti Hilarii, ſacras has reliquias honorifice alio transferre decrevit. Præcipuam hujus translationis occaſionem Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 30 cap. 46 ſic memorat:* Huic translationi occaſionem præbuit nova baſilica Nobiliaci exſtructa a Goduleno abbate, qui eam hoc anno (*nimirum Chriſti 830, de quo Annaliſta Benedictinus ibi agit*) & quidem octavo Idus Novembris, quæ Dominica dies erat, in honorem ſancti Hilarii dedicari curavit; eademque die ſancti Juniani reliquias in novam baſilicam eum ſolenni pompa tranſferri, locarique ad Orientem juxta altaria crepidinem, teſte Vulfino Boetio ejus temporis

auctore

AUCT. G. C. auctore, qui librum de Vita & translatione ſancti Juniani eidem Godoleno abbati nuncupavit.

mense Novembri anni 830,

17 *Primo ex his Mabillonii verbis colligimus, illarum ſacrarum reliquiarum translationem anno Chriſti* 830 *factam eſſe, quæ chronologia confirmatur ex Chronico ſancti Maxentii ſeu Malleacenſi, quod apud Labbeum in nova Bibliotheca manuſcriptorum librorum tomo* 2 *pag.* 195 *ad eum noſtrum habet hæc pauca:* Anno ab Incarnatione Domini DCCCXXX baſilica ſancti Hilarii Nobiliaco dedicator, & corpus ſancti Juniani illuc transfertur a Mariaco villa; quam translationem fecerunt abbas Godoleous, adjuvante Sigibranno epiſcopo, & Fulcone abbate ſancti Hilarii. *Secundo ex iiſdem eruimus, eccleſiam monaſterii Nobiliacenſis die ſexta Novembris dedicatam fuiſſe, cujus dedicationis anniverſaria memoria illo die in cœnobio Nobiliacenſi hactenus recolitur, ut laudatus Mabillonius in notis ad hiſtoriam hujus translationis teſtatur. Tertio denique diſcimus, eumdem Vulfinum Boenum, qui Vitam S. Juniani conſcripſit, etiam hanc tranſlationis hiſtoriam litteris mandaſſe, cui aſſertioni* B *Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 830 *num.* 61, *& alii auctores paſſim ſuffragantur.*

poſtquam ego tempore

18 *Labbeus noſter tomo* 2 *laudatæ Bibliothecæ pag.* 378 *hanc Vulfini lucubrationem Actis S. Juniani ſubjunxit, & Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo quarto parte* 1 *pag.* 432 & 433 *eamdem recudit. Nos ex priori editione, quam tamen cum poſteriori conferemus, illam tranſcribimus hoc modo:* Igitur cum per innumera annorum curricula crebreſcentibus malis, & bellorum maxime immanitate, totius Aquitaniæ provincia redigeretur in ſolitudinem, videlicet propter inſolentiam tyrannorum inter ſe decertantium, principatus culmen ambientium, & Francorum regum jugo colla ſubmittere nolentium, tanta clade & iocendiorum

* *Mal. eſt* flagrantia conſumpta eſſet *, ut his concertationibus non ſolum reſpublica deperiret, verum etiam monachorum Ordo penitus annullaretur. Unde accidit, ut cœnobium illud, quo ſanctum corpus magno religionis cultu venerabatur, deſerti ſolitudo fieret, & omnis exinde monaſtici ordinis cultus aboleretur.

C 19 Sed poſt diuturni temporis excurſum, divina miſerante clemencia, tyrannorum ſuperbia debellata eſt, & ſub piiſſimo imperatore Carolo pax reddita eſt, & unitas Eccleſiæ reſtituta, & loca incendiis conflagrata & clade bellorum conſumpta, iterum reſtaurata, & in ſui decoris ſtatum ornatuſque perducta. Verumtamen locus ille nequaquam poſtea ad priſtinum monaſtici Ordinis vigorem pervenit, ea videlicet de cauſa, qualiter inventus eſt locus utilior monachis ad incolendum, nomine Nobiliacus, conſtructus in agro eccleſiæ beatiſſimi pontificis Hilarii confeſſoris Chriſti, ad quam baſilicam etiam illud cœnobium, ubi idem venerabilis Juniaous corpore requievit, cum omnibus ad ſe pertinentibus adſpicit; diſtans jam dictus locus Nobiliacus ab urbe Pictavi ferme millibus qoinque: quo io loco monachorum religioſiſſima congregatio ſub beatiſſimi Benedicti regula conſtituta devotiſſime cœpit Deo militare; in qua clariſſimi viri, & monaſtici ordinis apprime eruditi claruerunt in tantum, ut etiam plurimis locis de jam ſupradicta congregatiooe abbates conſtituereotur, & hujus præpoſiti Ordinis, ſicut ibidem irreprehenſibiliter cuſtoditur ad exemplum eorum per ampliſſimam totius impetii Francorum dominationem docerent.

in monaſterio Mariacenſi quieverant,

D 20 Interea poſt obitum glorioſiſſimi Cæſaris, *magna cum ſolemnitate* qui imperium Francorum ampliſſime ſublimavit, & feliciter per annos circiter quadraginta octo rexit, atque ab omni barbararum nationum incurſu ſtrenue protexit, ejus nobiliſſima proles, excellentiſſimus imperator Hludovicus ſceptra imperii regenda ſuſcepit. Eo videlicet feliciter imperante, & filio ejus glorioſiſſimo Pipino Aquitaoiæ regnante, beatiſſimo antiſtite Sigibrando Pictavis ſacerdotio fungente, & venerabili viro Fulcone, abbate * baſilicæ ſanctiſſimi pootificis * *al. deeſt* Hilarii congregationem regente; eodem tempore Godolenus, ſub monaſtici Ordinis præpoſito *, *abbate* præerat abbas in jam dicto Nobiliaco monaſterio. * *Mab. propoſito* Viſum eſt illi, ut corpus illud ſanctiſſimi Juniani de loco, quo ſitum erat, transferret ad locum, ubi cœtus monachorum Deo militabat: idcirco quia, ubi conditum prius fuerat, noo digno videbatur honore coli, nec officii dignitate, oec lampadum illuſtratione perornari.

ad Nobiliacenſe cœnobium tranſlata ſunt, E 21 Denique anno ſeptimo-decimo imperii jam ſupradicti Cæſaris, faventibus & conſultum ſerentibus pontifice Sigibrando & Fulcone archi-capellano, translatum eſt corpus ſanctiſſimi Viri a Godoleno abbate & monachis jam ſupradicti loci, ſummo cum honore & veneratione digniſſima, religionis cultu per omnia exornata, concurrentibus undique ſacerdotibus & populorum catervis, & venerabilibus epiſcopis obviam venientibus, * *Mab. latum* relatum * eſt corpus ejus in baſilicam beati Hilarii, quam idem venerabilis abbas mira operis pulchritudioe conſtruxit. Situm eſt ad Orientis partem juxta altaris crepidinem: cujus diei ſolennitas duplici præfulget privilegio, ſcilicet quia eodem die & corpus ſaoctiſſimum cum magno apparatu & triumpho, ſicut præmiſſum eſt, illic reconditum eſt, & domus ipſa dedicata, & cæleſtis Regis habitaculo conſecrata; ubi, divina præſtante clemencia, miraculorum frequenter inſignia coruſcant, ubi & digna petentibus præſtantur beneficia, tribuuntor poſtulata, & peccatorum remiſſio conceditur exoptata, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, coi eſt regnum & imperium, gloria & virtus cum Patre io unitate Spiritus ſancti per infinita ſecula ſecolorum. Amen.

de qua translatione etiam Sauſſayus meminit, F 22 *Cum hæc translatio, ab auctore ceevo deſcripta, evidenter ad S.* Junianum *noſtrum ſpectet, vix intelligimus, quid in mente habuerit Andreas Sauſſayus, dum in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem* XV *Novembris annuntiat ſequentia:* Ipſo die ſancti Juniani confeſſoris & eremitæ, quem ſanctus Remigius baptizavit, Spiritus ſanctus multiplici gratia replevit, Pipinus rex Aquitaniæ carne exutum, & miraculis clarum, templo cœnobitico honoravit, ad quod, ut tamquam patronus ibi coleretor, ſacros ejus artus ſoleoniter deferri fecit per Sigibraonum pietatis conſpicuæ epiſcopum Pictavieoſem. Exſtat adhue inſigne hoc mooaſterium, Nobiliacenſe nuncupatum, in Pictavienſi tractu, ubi a prima repoſitione, congrua cum veneratione, ſancti Jnniani corpus ſervatum fuit, quouſque, hæreticis ubique in Gallia ſureotibus, jamque Pictaviam ipſam vaſtantibus, monachi ſeniores illius cœnobii veriti, ne impetu repentino impia hæc turba in hoc ſacrarium irrueret, mature glorioſi ſui Totelaris pretioſa lipſana patenti loco ſubmoverunt. Ceterum ita profunde abſconderunt, ut poſtquam ipſi, ſedato caitiali hoc turbine, obiere, oemo ſcire potuerit locum, ubi ab his abditus fuit tam pretioſus theſaurus. *Nunc varia circa hanc Sauſ-*

ſayi

A *ſayi annuntiationem notanda occurrunt.*

& c'est ainſi qu'il faut ajouter ce qui manque au texte.

23 *Cum Sauſſayus huic Sancto addat titulum* eremitæ, *imprimis dubitari poſſet, an Martyrologus ille non fuerit ſecutus Gononum errantem, qui translationem hoditerni* S. Juniani *perperam alteri Sancto Juniano eremitæ applicuit, ut paragrapho præcedente oſtendimus. Attamen videtur utrumque illum Sanctum ſatis diſtinxiſſe, dum in Martyrologio ſuo Gallicano feſtum* S. Juniani *abbatis hac die, & annuam* S. Juniani *eremitæ memoriam die* XVI *Octobris annuntiavit. Quinimo laudatus ille Martyrologus annuntiationem, quam numero præcedente exhibuimus, veroſimiliter excerpſit ex additionibus Uſuardinis Molani, qui die* XV *Novembris habet ſequentia:* Eodem die beati Jnoiani confeſſotis, quem beatus Remigius baptiſmate lavit. *Similia die* XV *Novembris inter Auctaria Uſuardi noſtri illuſtrati ex codice Herimenſi retulimus. Sed an S. Junianus ille, inquies,* quem beatus Remigius baptiſmate lavit, *ab hodierno* S. Juniano *& ab eremita ejuſdem nominis diverſus eſt? Ingenue fatemur, nos id hactenus ignorare, eamque diſtinctionem vel confuſionem die* XV *Novembris examinandam eſſe. Interim non videmus, cur Sauſſayus tranſlationem* S. Juniani *noſtri die* XV *Novembris commemoraverit, quandoquidem hæc die* VI *ejuſdem menſis contigit, ut ex ſupra dictis liquet. Denique non ſatis clare percipimus mentem ejuſdem Martyrologi, dum ſuperius aſſerit, corpus* S. Juniani *in monaſterio Nobiliacenſi* a prima repoſitione *uſque ad impias furentium Calviniſtarum graſſationes congrua veneratione ſervatum fuiſſe: ſi enim his verbis indicare velit, primam ſacri corporis repoſitionem in monaſterio Nobiliacenſi factam eſſe, haud dubie a veritate aberrat, cum ex antiquis monumentis conſtet, ſacras illas reliquias plus quam ducentis annis in cœnobio Mariacenſi prius quieviſſe, ac inde ad monaſterium Nobiliacenſe anno Chriſti* 830 *tranſlatas eſſe. Nunc ad alteram ejuſdem ſacri cadaveris tranſlationem progredimur.*

B

Poſita anno Chriſti 830 ſacri corpus ejuſdem Sancti

24 *Olim moris erat, ut reliquiæ Sanctorum aliquando deferrentur ad locum, in quo concilia celebrabantur. Sic* ſeretrum ſancti Betchatii abbatis Dervenſis in ſynodum Aireienſem, *teſte Mabillonio,* delatum eſt, regnante Rotberto rege, & ſancta fides inter multa Sanctorum corpora, QUÆ SECUNDUM MOREM PROVINCIÆ FERONTOR AD CONCILIA, principatum tenuiſſe dicitur. *Simili modo corpus* S. Juniani *delatum eſt ad ſynodum, quæ anno Chriſti* 988 *in monaſterio Karroſenſi habita eſt, ut laudatus Mabillonius ex perſonis aliiſque adjunctis recte demonſtrat. Porro hanc ſacri corporis delationem deſcripſit Letaldus monachus Miciacenſis, & opuſculum ſuum nuncupavit Conſtantino abbati Nobiliacenſi, quas ambos exunte eodem ſeculo decimo floruiſſe exiſtimat Mabillonius, qui inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo* IV *part.* 1 *pag.* 434 *&* 435 *eumdem Letaldi ſcriptionem ex Mſ. codice Pictavienſis monaſterii S. Cypriani vulgavit.*

C

ad monaſterium Karroſenſe

25 *Nos hic tranſcribimus brevem illam hiſtoriam, quæ loco proxime citato ſic habet:* Domino patri Conſtantino, & ceteris Fratribus Nobiliaci cœnobii Frater Letaldus in Domino ſalutem. Ad ſublevandos Tobiæ labores angelus Raphael miſſus a Domino, poſtquam enm non ſolum ab ærumnis eruit, verum etiam beneficiis divinæ pietatis adjuvit, reverſurus ad eum, a quo miſſus fuerat, a quo exiens non diſceſſerat, eos, quos beneficii ſuperni munere erexerat, alloquitur dicens: Conſilium regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei revelare & confiteri honorificum eſt. Quapropter nos opera Chriſti, quæ per glotioſiſſimum confeſſorem ſuum Junianum noſtris temporibus operari dignatus eſt, revelare & confiteri convenit ad laudem & gloriam nominis ejus, ad ædificationem audientium, ot cognoſcant omnes, quia opera, quæ operatus eſt in diebus patrum noſtrorum, operatur & nobiſcum, non noſtris quidem meritis, ſed quæ beneficio pietatis & eorum interventu patrum, quos nobis largitus eſt intereeſſores, & ad corrigendam vitæ noſtræ gravitatem * proponit imitabiles.

AUCT. G. C.

D

** forte gravitatem in quo hunc ſynodus celebrabatur,*

26 Aggrediamur igitur promiſſi operis munus, noſtris quidem de viribus diffiſi, ſed divinæ largitatis auxilio fulti, illius videlicet, qui ait: Aperios tuum, & ego implebo illud. Vos autem, reverendi Pattes & Fratres, juvate precibus, quod catitativo injunxiſtis imperio, nec admodum vobis noſtra diſpliceat ruſticitas, dummodo ſola & integra, ut a vobis tradita eſt, rerum geſtarum complaceat vetitas. Cum exorti eſſent peccatores, ſicut fœnum & veluti vepres & ſpinæ terrenam ſuffocantes meſſem, ita maligni quique dominicam devaſtarent vineam, placuit epiſcopis & abbatibus, & quibuſque religioſis viris concilium debere fieti, in quo & prædæ prohiberentur, & res Sanctorum injuſte ſublatæ reſtituerentur, & cetera mala, quæ ſpecioſam ſanctæ Dei Eccleſiæ faciem fœdabant, ſub anathematis mucrone ſerirentur. Hoc igitur concilium in cœnobio Karroſenſi cogi fuit deſtinatum, factuſque eſt ibi grandis ex pago Pictavo & Lemovicino & adjacentibus regionibus multorum concurſus populorum. Nam & multa corpora Sanctorum ibi allata ſunt, quorum præſentia & religioſitas roborarctur & malignorum procacitas retunderetur. Sane illud concilium divina (ut creditur) voluntate coactum per Sanctorum præſentiam frequentia illuſtravere miracula. At vero inter ceteta Deo digna Sanctorum pignora, etiam glorioſi patris Juniani exuviæ cum decenti honore delatæ ſunt.

E

non ſine miraculis delatum eſt

27 Sed inter hæc agenda eum a cœnobio ſancti Patris elatæ eſſent reliquiæ, non multum longe a monaſterio hi, qui Sancti vehebant fareinam, conſederune, & ſacrum onus depoſnerunt. In eo igitur loco poſt ſanctiſſimarum reliquiarum evectionem devotio fidelium Crucis etexit vexillum ob memoriam & recordationem, quod ibi ſancti Patris reliquiæ quieviſsent; & ab eo tempore uſque nunc quicumque febricitans acceſſet it, invocato Chriſti nomine per interventionem ejuſdem Pattis priſtinam conſequitur ſanitatem. Inde ergo cum ad villulam, cui Ruffiacus nomen eſt, acceſſiſſent, manſionem inibi acceperunt, noctemque illam in Dei laudibus & hymnis pervigilem ducentes, facto mane, iter arripuerunt; ſed nihilominus in eodem loco, quo quieverant reliquiæ, fideles Chriſtiani ex lento vimine quaſi quoddam fecere petibolum, ut locus ipſe, quo facta membra locata fuerant, ab acceſſu hominum & animalium tutus remaneret. Poſt multos dies taurus ferox acceſſit, & cornibus atque coſtis eamdem ſepem ludibundus concuſſit; ſed mox ut a ſepe receſſit, corruit & exſpiravit. In eodem quoque loco ex ingenti imbre lacuna ſuccreverat, quæ ſuſceptam aliquamdin retinens aquam, pro reverentia ſanctorum pignorum, ad abluendum plurimos invitabat, inter quos acceſſit quædam mulier, elephantino laborans morbo, quæ cum ex eadem ſe laviſtet aqua, priſtinæ ſanitati reſtituta: incolumis remeavit ad propria. *Quamvis hic nul-*

F

AUCT. G. C. *Ium fiat verbum de reductione earumdem reliquiarum, tamen haud dubie hæ, finita ſynodo Karrofenſi, ad monaſterium Nobiliacenſe relatæ ibidemque reverenter ſervatæ fuere uſque ad tempora, quibus Calviniſtæ Galliam depopulabantur: tunc enim ſacrum S. Juniani corpus furori horum hæreticorum ſubductum fuit, & ſimul cum pretioſa templi ſupellectile ita abſconditum, ut poſtea inveniri non potuerit, & hactenus lateat, quemadmodum Sauſſayus, Mabillonius aliique aſſerunt. Nunc accipe ipſa Acta, quorum ſcriptorem & auctoritatem §. 1 hujus Commentarii indicavimus.*

A C T A

auctore Vulfino Boetio.

En nova Bibliotheca manuſcriptorum librorum, ubi Philippus Labbeus noſter tomo 2 pag. 569 & ſequentibus edidit Vitam hujus Sancti, quam nos contulimus cum editione Mabillonii, qui eandem inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo primo a pag. 307 vulgavit.

PROLOGUS.

Auctor ſua, ſcribendi ſuam occaſionem exponit.

IN ſcribendis illuſtrium virorum præclariſſimis geſtis & nobiliſſimis triumphis, ut in futuro inviolabiliter ſciri poſſint, nec ulla temporum diuturnitate aboleri, illi maxime ſtylum adhibuerunt, quibus & facundia ſermonis, & nitor eloquentiæ, ſenſuſque ſplenitudo exuberabat. Maxime hi, qui liberalibus artibus apprime eruditi, & rhetoricæ facundiæ & dialecticæ diſpoſitionis congruentiſſima connexione pollebant. Quibus non ſolum artis peritia, & argumentorum ingenia, in quibus ab ipſis annabulis nutriti fuerunt, ſuppeditabat, verum etiam genuini ſanguinis proſapia, & origo Romanæ gentis in Latina lingua, acerrimos in explicando, quæ vellent, reddebat. At vero ego homo ab ſtirpe Romana penitus alienus, & Getiæ Sarmatum *a* gentis originem trahens, quibus magis barbara initio ſermonis garrulitas extitit, quam Latinæ eloquentiæ notitia, quamvis ab ipſis infantiæ rudimentis inter grammaticos, rhetorieoſque non minime nutritus fuerim, ſed ingenii tarditas & naturalis quemadmodum * ſegnities nequaquam eloquentem ereavit. Unde penitus abnueram feribere aliquid, quod in poſterum legentibus ridieulum ſnrer. Sed quia tua me ſanctitas, reverentiſſime abba Godolene *b*, cogit, ut tibi inſignia miraculorum geſta tanti viri, qua poſſim oratione, ſcriptitando explieem, & ordinabiliter narrando, quæ geſta ſunt, eloquar, valde hinc inde angor, veritus, ſi feribere recuſavero, ne forte inobedientiæ reus judicer; ſi imperiis tuis paruero, legentibus quibuſque deſractionibus pateam: maxime his, qui magis aliorum reprehendere, quam ſua proferre, & malint livore detrahere, quam ſimplici mente condiſcere.

Et præfatus, ſe juſſu abbatis Godolenni

a Quamobrem elegi tuæ ſanctitatis reverentia fretus & oratione, detrahentium (potius) patere inſidiis, quam per inobedientiam tuis contraire imperiis. Aderit enim ille qui ait: Aperi oſtuum, & ego implebo illud. Qua de re obſecro lectorem ne mentis acumen obnubilet * ineruditi ſermonis ruſticitas, enm mentis eſuriem tanti viri ſanctitas internæ dulcedinis refectionem præſtet; nec faſtidium ineompoſita oratio generet, eum miraculorum ejus inſignia facta, veraciter relata, adhibere poſſint æternæ beatitudinis paſcua. Nam eum ante mentis noſtræ oculos Sanctorum & virorum illuſtrium præclariſſimos & antiqui hoſtis triumphos adhibemus, & terreni actus & earnis illecebræ ſatiſcunt, & animus in ſuperna * inardeſcit. Nam quid aliud ſancti viri in hoc ſeculo fuerunt, niſi ſpectaenla futurorum, & ſpeculum mentis; ſecundum Apoſtolum: Spectaculum facti ſumus angelis, & hominibus? Quod tale ſpectaculum umquam reges terræ reperire potuerunt, in quibus vaniſſimos dies ſuos conſumpſerunt, quale Martyrum victoria & Virginum inviolata enrona? Quibus ſpectaenlis mens a deſiderio terreno fit aliena, in amorem Dei ſerventiſſima, in capeſſendam felicitatem ſagaciſſima; quod tale ſpectaenlum, quale ſanctorum Patrum vita, in quo non veſtium ſordes abſterguntur & crinium impexa deformitas * eorrigitur, ſed mentis vitia fugantur, virtutes adhibentur, ſponſo ſuo Chriſto ſine maeula cohæretur, ut fiat mens abſque ruga & maeula, caſta & menris intuitu & corporis integritate, ut digna fiat amplexibus ſponſi introducenda in cæleſtibus thalamis, angelorum choris hinc inde ſuffulta. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Getæ & Sarmatæ *vel* Sauromatæ *eſt natio Gotthica, ut Procopius Cæſarienſis lib. 1 de Bello Vandalico cap. 2 teſtatur his verbis:* Plurimæ quidem ſuperioribus fuere temporibus, hodieque ſunt nationes Gotthicæ; ſed inter illas Gotthi, Vandali, Viſi-Gotthi & Gepædes eum numero, tum dignitate præſtant. Olim Sauromatæ dicebantur ac Melanchlæni; quidam etiam Gerarum nomen ipſis tribuerunt. Vocabulis quidem omnes, ut dictum eſt, nulla vero re præterea inter ſe differunt. *Certe Sarmatas Getis conterminos fuiſſe, colligimus ex hoc pentametro Ovidii lib. 4. Triſtium, elegia 10:*

Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.

De origine & moribus harum gentium apud laudatum Procopium, S. Iſidorum ac Jornandem plura videri poſſunt. Nobis hic ſufficit exponere, quomodo ſcriptor Actorum ſe ex Getica Sarmatum ſtirpe oriundum dicat.

b *Hic fuit poſtremus abbas Maviacenſis, qui ſeculo nono corpus* S. Juniani *Nobiliacum tranſferri curavit, ut noviſſimi editores Galliæ Chriſtianæ tomo 2 col. 1239 aſſerunt, & §. 2 Commentarii prævii vidimus.*

CAPUT

A

CAPUT I.

Patria Sancti, adoleſcentia in eremo tranſacta, & digreſſio ad Acta ſanctæ Radegundis.

ſcribere Vitam S. Juniani,

BEatiſſimi & virtutum miraculis præclariſſimi viri Juniani monachi vitem pariterque inſignia geſta ſcripturus, valde me imparem ad illius inſignia facta referenda judico. Quemobrem veſtræ ſanctitatis orationibus poſco adjuvari omni mentis adnixu, confidens in ſupernæ majeſtatis auxilio, ut ille qui mutorum linguas fecit diſertas, & ex ore infantium & lactentium perfecit ſibi laudem, qui etiam brutorum animalium linguas coegit humanas proferre loquelas, adſpirabit cœptis noſtris, & ceſſamum ipſe temperabit, quatenus athletæ ſui certamina dignis valeam ſermonibus explicare, ut & illius ſublimia facta ad multorum perve-
B niant notitiam, & proficiant ſalubriter ad medelam. Unde illam individuam Trinitatem, qui eſt Deus unus, trinus in perſonis, unus in ſubſtantia, cui eſt ſumma poteſtas, æternitas ſine fine, gloria ſine initio, nullius temporis excurſu initium ſumens, nullum habens finem, ſupplicitet edeſſe poſco; cui hic Sacerdos venerabilis toto cordis deſiderio hæſit, nullis adverſitatibus cedens, nullis proſperitatibus ſui moderaminis vitam excedens, in proſperis humilis, in adverſis ſpe conſtantiſſimus: cujus habitatio eb omnibus remota, ſemper ſoliteriem diligens vitam, ut certius mentis oculum inreverberata acie ad ſolem juſtitiæ figeres.

4 Cibus ei perexiguus corporis; potus natu-
quem S. Joanni Baptiſtæ comparat, talis aquæ liquor, veſtis viliſſima, coma intonſa, & maxime impexa ſqualebat; balnea corpori vix in anno ſemel adhibebantur. Ita ſe in omnibus agebat, ut ſi quis eum cerneret, ſtatim veluti Baptiſtam Joannem ante oculos mentis haberet, quem Dominus Salvator noſter de veſtium vilitate laudavit, & de eiborum parcitate omnibus extulit. Nam ſicut ille Domini teſtimonio non erat arundo vento
C agitate, ita hic nullis adverſitatibus ſrangebatur, nec proſperitatibus elevabatur, nec laude ſnaviot, nec vituperatione aſperior reddebatur: ſecretorum nemorum opacitatem diligens crebro, nullo comitante ſocio, ſolitarius gradiebatur. Declinans ſecularium hominum conventus, & tumultuantium procellas populorum, cæleſtis jam habitator effectus, & incola adhuc terrenis artubus ptægravetus. Nam etſi corpore terræ hærebat, mens in ſupernis angelorum civis effecta ſuavi modulatione, interno cordis affectu ſemper meditabatur: Adhæſit anima mea poſt te; me autem ſuſcepit dextera tua.

5 Igitur nativitatis ejus exortus extitit in pago
& poſtquam locum elegit natalem illius loco- Pictavienſi in ſibi ſubjecto territorio, nuncupante *a* Brioſſio *b*, in prædio quodam vocabulo, Campaniaco *c*, nobiliſſimis ex progenitoribus originis proſapiam ducens, qui nobiliter ab iiſdem parentibus educatus, & litteris inſtructus, quas ille adhuc puer omni mentis conatu cum magno deſiderii ſervote didicit, & in ventre memoriæ condidit. Cum vero e pueritia in adoleſcentiam feliciter tranſiſſet, comam ob cultum religionis depoſuit, dans operam in diſcendo, & divinarum Scripturarum notitiam incapeſſendam. Quam tam effieaciter adeptus eſt, ut omnibus pateſceret, a Deo ſibi collatam tanti muneris gratiem. Et
EX IMPRESSIS. cum eſſet adoleſcens, nihil puerile aliquando geſſit, nihil, quod reprehenſioni pateret. Honeſtum habens vultum, omnibus gratioſus; de ore ejus dulcia ſempet profluebant eloqnia. Paſcebat mentem ſpiriralibus litterarum ſenſibus magis, quam eſcarum apparatu.

6 Cœpit adhuc adoleſcens tentare anachoreteplenam Adoleſcentiæ exercitia *in eremo*, rum veſtigia: nam ſæpe ſegregatus a coævis ſuis ſolus meditabatur in lege noſtra*, & quaſi ſurtivas orationes, & pſalmorum modulationes remotus exercebat, numquam otioſus. Aut enim Domino preces ſundebat, aut lectioni operam dabat, ant pſalmodiis indeſinenter inſtabat, recolens illud Apoſtolicum: Qui non laborat, nec manducet; ſed & illud Pſalmiſtæ: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit; & quod ait Apoſtolus: Otioſitas & inſolentia ſemper inimica ſunt animæ. Legebat frequenter Canonicas & Apoſtolicas Scripturas, etiam ſanctorum Patrum Vitas, & Martyrum victorias, & coronas Virginum. Quorum exemplis mentem ſemper armabat, & ea agere tentabat, quæ viri ſanctiſſimi & fortiſſimi victorioſiſſime & præclariſ-
E ſime egerunt. Cum vero poſt aliquod temporis excurſum ab adoleſcentiæ ætate ad juvenilem tranſiret vigorem, ſolitariam anachoretarum arripuit vitam. Nec viſum eſt illi ſatis eſſe, quod ſolitarius deſerti incola fierer, verum etiam in arctiſſimo propriis manibus conſtructo locello ſemetipſum velnti reum in ergaſtulo tecluſit, ne oculis aliena deleſtabilia cerneret, quæ mentis oculum a viſione divinæ majeſtatis averterent; hic modico terræ cælique ſpatio fruens, ut in cæleſtibus latitudinem totius beatitudinis poſſideret.

7 Cum hæc ita agerentur, proceſſu temporis *Digreditur ad Acta ſanctæ Radegundis,* B. Radegundis nobiliſſima, & orthodoxi glorioſiſſimi viri Chlotarii conjux, ex partibus Germaniæ tranſiens Ligeris fluvium, Aquitaniæ telluris accola eſſe cœpit. Cujus tanta meritorum prærogativa extitit, ut toto orbe clarior haberetur, & in pago Pictavienſium, in ultimis quemadmodum terræ finibus poſita, uſque in Orientem ejus præclariſſimæ ſanctitatis lumen reſplenderet. Temporibus jam prædicti principis & glorioſiſſimi Chloterii regis, cum propter ejus præclariſſimæ virtutis triumphos & animi prudenſiſſimi diſpoſitionem regnum ejus undique diffun-
F deretur, & plurimæ nationes dominatui illius colla ſubjicerent, inrer cetetas famoſiſſimas & ferociſſimas nationes Toringorum valde nobiliſſimam gentem ſui imperii ditionibus ſecit eſſe ſubjectam *d*. Nam cum contra eam arma corriperet, *d* & viriliter dimicaret, adeptus eſt ex illa præclariſſimos triumphos. Et cum in prædam gentis illius populi caderent, hæc ſanctiſſima puella, regis neptis, Brittharii filia, capte eſt. Quæ cum conſpectibus exeellentiſſimi regis oblata eſſet, ſtatim cobæſit animo ejus. Erat quippe elegantiſſima, ſpecioſa nimis & venuſta aſpectu, labiis gratioſa. Hæc puerilem adhuc habens ætatem, quam invictiſſimus rex nobiliter nutrire juſſit & litteris inſtruere. Quas illa ſagaciſſime didiit, & ſtrenue operibus exercuit.

8 At ubi ventum eſt ad puellares annos, & fie-*quæ Chlotario regi nupta fuit.* ret ætate nubilis, & apta nubendi, complexibus regis ſociata eſt & nuptiali obſequio peracto cariſſima conjux effecta eſt *e*. Quam tanto amore dilexit, ut nihil præter illam ſe habere aliquoties fateretur. Sed illa Beatiſſima, quamvis regali faſtigio ſublimata, & tanti culmnnis regiæ dignitatis gloriam adepta, omnia pro nihilo ducebat;

EX IMPRESSIS.

semper in sui pectoris antro Christum meditabatur, illi se semper spiritualibus amplexibus sociabat, nocturnis hotis denudata vestigia basilicam quotidie perlustrabat, matutina sesu agens pauperum curam gerebat. Surgens a latere regis frequenter de convivio, cum pauperibus eibum & pocum sumebat, monachorum nutrix, servorum Dei amatrix. In tantum enim se de virtute in virtutem agebat *, ut rex jocaretur, non se reginam conjugem, sed monacham habere. Quæ Sanctissima non multo post tempore, relicto tegali toro, tota se Deo mente & corpore consecravit, velaminis sacri cultum arripuit, Aquitaniæ profuga venit, & ob amorem tanti viri Hilarii *f*, Pictavensis quondam Pontificis, ut ejus meritis & doctrina proficeret, incolendum Pictavis elegit: ubi postea, jubente & permittente invictissimo rege Chlotario *g*, monasterium condidit, & sub regula B. Cæsatii, pontificis Arelatensis *h*, vitam ducens, secum plurimas Deo sacratas habuit, & clementissime instruxit, & ad cælestia perduxit.

* Mab. genetrat

f

g

h

B

ANNOTATA.

a Nuncupante *ponitur pro* nuncupato, *quæ phrasis huic auctori admodum familiaris est, ut ex sequentibus patebit.*

b *Teste Mabillonio, pagus illè Briosus, vulgo* Brinu, *situs est in agro Pictavensi ad amnem vernacule dictum* la Clouere, *de qua Sancti patria etiam Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag.* 98 *consuli potest.*

c Campaniacum, *teste eodem Mabillonio, vernacule appellatur* Champagne saint Hilaire, *unoque tantum milliari a Briosso distat.*

d Falsum est, *inquit hoc loco in notis Mabillonius*, Chlocharium Toringorum gentem suæ ditioni imperioque subjecisse, *ut alia occasione in Commentario prævio diximus.*

e *Ex hoc loquendi modo contra virginitatem S. Radegundis, ab aliquibus assertam, § 3 Commentarii prævii ad Acta hujus sanctæ matronæ disputabimus.*

f *Hic est egregius ille præsul Pictavensis & hæreticorum malleus, cujus Acta majores nostri ad diem* 13 *Januarii illustrarunt.*

C g *Is est Clotarius primus istius nominis, maritus S. Radegundis, de quo in Actis hujus Sanctæ sæpius mentio occurret.*

b *De regula hujus sancti Cæsarii in Commentario prævio ad Vitam S. Radegundis etiam abunde agetur.*

CAPUT II.

Cœnobitica Sancti vita, sacerdotium, innocentia contra falsam accusationem miraculo patefacta, & fundatio monasterii Mariacensis.

Cum Sanctus, qui S. Radegundi a confessionibus fuit, a

EO tempore B. Junianus clausus in loco, nuncupante Coloniaco *a*, vitam ducebat; Cui hæc Sanctissima tanta familiaritate cohæsit propter ejus sanctitatem, ut nullam sibi tam socium, tamque familiarem crederet. Et quamvis corpore aliquo terræ spatio essent sejuncti; sed mente interno cordis affectu semper conjuncti manebant. Interea crescente religionis cultu, cum plurimi frequentarent locum, in quo idem beatissimus vir retrusus speculativam ducebat vitam, compulerunt eum exinde egredi, ut, qui sibi soli proficiebat, fieret plurimis ad salutem: qui tam precibus quam etiam exhortationibus assensum præbens, qui ante solitariam degebat vitam, cœpit esse plurimorum pater, socians sibi monachos, quibus & doctrina & exemplo ducatum ad cælestia regna præberet. Habens secum religiosissimos & monastici Ordinis præclarissimos viros, utpote, qui cum tali ac tanto viro degebant.

D

13 Factum est post aliquantulum temporis, ut cogentibus fratribus sacerdotalem susciperet gradum, & qui pater erat monachorum, fieret auctoritate & tanti ministerii præclarissimus doctor. Adeptus tantæ dignitatis officium, mactabat quotidie in cordis ara dignissimum Deo sacrificium, & priusquam foris hostias offerret visibiles, interius semetipsum offerebat hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, ratinnabile obsequium, fletibus lacrymando quemadmodum * se baptizabat, & sic Deo hostias offerebat. Proficiebat quotidie de virtute in virtutem, ut videret Deum deorum in Sion, quæ retro sunt obliviscens, in anteriora se extendens, penetrabat visione cælestium arcana secretorum. Quem sanctissima Radegundis lanificiis suis fovebat: nec enim, ut aliuot, aliud tegmiois habuit, nisi quod ab illa conficiebatur. Nam vestis ejus cilicina de caprarum pilis, quæ in modum caracallæ *b*, quam nunc cappam vocamus, perseverat usque in hodie, (&) apud nos est, quæ ita illæsa perseverat, ut nihil vetustatis redoleat, candido colore perfusa; sed & illa Sanctissima catenam ferri ab illo sanctissimo viro accepit, quam super ouda corporis sui induens, usque ad exitum mortis gestavit, quæ catena propter illius sanctitatem usque hodie valde honorabilis habetur.

rogatur præsse monachis ac sacerdos fieri,

E

* Mab. quodammodo

b

11 Cumque multarum virtutum miraculis jam præclarus haberetur, cœpit crescere monachorum numerus, qui cum sibi locum proximum * eerueret, ubi prius initium suæ religionis adsumpserat, transivit in agro, nuncupante Casto loco *c*. Cumque ibidem conaretur construere cellulam, ubi Den laudis hostias immolaret, & antelucanos conventus celebraret, accidit eo tempore jam supradicto glorioſissimo Chlotario Aquitanicas partes ingredi. Cumque venisset in regis prædium nuncupante Gavarciaco *d*, diffamatus vir ille apud regem a servis loci illius, dicentes, quod de illius prædio & territorio fisci aliquid ejus monachi inconsulte usurpare niterentur, & sibi vindicare. Unde commotus rex jussit sanctissimum Sacerdotem Junianum per quemdam magnum virum, nomine Aurelianum *e*, sibi in palatio præsentari. At ille illuster vir Aurelius patet dictis, pergit cum omni festinatione ed imperium regis: cumque ventum esset ad locum, in quo vir religiosissimus Junianus commotabatur, reperit eum in oratorio more solito prostratum terræ, preces Domino fundentem; quem paululum dum sustinet, ut ab oratione erigeretur, & sibi, quod injunctum erat, expleret, tantus in eum timor repente irruit, ut neqnaquam ei, ut venerat commotus, aspere loqui auderet.

falso accusatus apud Clotarium regem, * Mab. persuasum

c

F

d

e

12 Sed cum, peracta oratione, ibidem viri venerabilis post tergum conversus, viderec stantem Aurelium regis legatum, ille statim pronus adoravit beatissimum Sacerdotem, & quid ejus

ad eum deducitur.

vellet

A vellet advenus, ſupplicibus verbis iudicavit, dicens, quod rex ſibi eum adſtare juberet, & ideirco miſſus eſſet, ut eum in conſpectu ejus exhiberet. Quibus auditis venerabilis Sacerdos & monachus protinus ſe iturum pollicetur, & propter utilitatem totius reipublicæ & ſalutem animæ illius prompto animo proficiſci ſe velle. Qui converſus in cellulam, ſumptis ſecum duobus monachis, virgam manu geſtans; eam hoc ei ſemper conſuetudinis erat, ut baculum manu ferret, & imbecillitatem corporis ejus adminiculo ſuſtentaret. Cumque peregerent pariter, & pedibus irent conficerent, ventumque eſt ad regis palatium. Ubi cum aliquid moræ facerent propter regalium faſces & pompam regiæ celſitudinis, ad fores palatii reſedit, quo plurimi eum adierunt, quos ille blandis eloquiis demulcebat, & dulcedinem vitæ æternæ prædicabat. Interea ductor illius: jam prædictus Aurelius, ingrediens palatium regis auribus innotuit, Januarium monachum adeſſe, & ad januam palatii reſidere.

miraculo ſignificatur ſanctitas viri.

B 23 Tunc rex præceſſu in ſolio reſidens juſſit eum ſibimet præſentari. Cumque introductus eſſet baculum manu geſtans, quam ſemper ferre conſueverat, & ob faſtum regiæ celſitudinis, nullus ea ſociis ejus ingrederetur, niſi ipſe ſolus, ut appropinquavit ſolio regis, ut eſt conſuetudo monachorum, prono regem adoravit, baculum retrorſum relinquens rectum, ut manu geſtaverat. Cumque rex eum ſurgere juſſiſſet, & ad ejus impetum ille ſurrexiſſet, cœpit rea enim illo loquente ex multis & variis ſermocinando de rebus eum interrogare. Sed cum pariter loquerentur, intuens rex baculum ſtantem, non terræ ſtatum, ſed ſupra pavimenti teſtudinem erectum, nullius manu adtactum ſtantem, valde admiratus eſt & tanto terrore perculſus, ut etiam genua illius collidentur. Unde compulſus, proceres quoſque palatii vocavit, indicans illis miraculum, & manu porrecta oſtendit dicens: Vere hic homo ſanctus eſt, & vere Dei cultor, & Chriſtianæ religionis maximus inſtitutor. Ex quo etenim mecum cœpit loqui, virga, quam manu tenebat, poſt tergum erectam relinquens, quia namo, qui eam adprehenderet, adſuit; ecce erecta, ut fuerat ab eo dimiſſa, perſeveravit. Quod omnes pariter admirantes, omnibus ſtuporem mentis & admirationem ineuſſit. Et ita ab omnibus deinceps venerabatur, acſi in pectore ipſius Chriſtum Dominum & Salvatorem noſtrum cernerent.

C

Et propterea ab illo rege accipit locum

f

24 Poſt mutuam collocutionem gloriosiſſimus rex interrogavit eum, quid operis haberet, quæ vita, cujus religionis eſſet. Cui ille dulciſſimo alloquio reſpondit, ſe ſub monaſtico Ordine vitam degere, & monachis præſatum, & beatiſſimi Benedicti inſtituta ſervare *f*, regularem ejus vitam in omnibus obſervare, niſi quod propter anguſtiam loci non eam pleniſſime cuſtodire cum ſuis valeret, nec ſe habere, ubi exercitium operis fieret ſecundum regulam jam ſupradicti Benedicti patris. Quibus auditis, rex ſtatim adjunxit & ait: Si ex prædio fiſci noſtri aliquid vobis vicinum eſt, & loci opportunitate congruum, quantum tuæ ſanctitati placet, & tibi tuiſque ſufficere poſſet, tam in exercitio operis, quam etiam in paſcuis jumentorum & pecorum neceſſarium, concedimus tuæ ſanctitati ad uſus videlicet ſervorum Dei & monachorum tibi cohærentium, ut & nobis omnipotens Deus vobiſcum partem laboris conferat, & æternæ beatitudinis præmiam concedat, & vobis in omnibus ſit ad ſubſidium plenitudinis, & perfectionem regulæ, & augmentum virtutis. Tantam etenim Dominus militi ſuo gratiam in conſpectu regis contulit, ut, qui eum propter injuriam & contumeliam ſibi exhiberi jaſſerat, ſummo honore receptum muneribus ditaret, & quidquid abeo peteres ſibi fieri nefarios recuſaret. Sic enim Chriſtus, qui propter nos humilis apparuit, athletam ſuum humilem in conſpectu regis magnificavit, ut congrue de illo dici poſſit: Magnificavit eum in conſpectu regum, & dedit illi coronam gloriæ. EX IMPRESSIS.

optimum conſtruendo monaſterio;

25 Poſt hæc rex ſurgens a ſolio, flexogenu adoravit ſanctiſſimum virum, ut eum manibus ſuis ſuſciperet, & in ſacrificiis ſuis orationibus commendabilem Deo faceret, & pro ſe ſuſque domo, pro ſtatu regni, & totius reipublicæ utilitate, Dominum exoraret, deprecatus eſt. Et ut cellulas conſtrueret, monachos congregaret & Deo animas lucraretur admonuit, & quæ ſibi neceſſaria eſſent poſceret omnia, ſe cum devotione præbere pollicitus eſt. Tunc valefaciens, eumdem virum, qui eum ſibi adſtare fecerat, remiſit, & ut de prædio fiſci, quantum illi viſum erat opportunum, acciperet, eo videlicet conſignante Aurelio, qui ejus ductor fuerat ad palatium: ubi repertus eſt locus valde ad conſtruendum monaſterium aptus, nomine Mariacus *g*. Quo in loco, divina ſuffragante clementia, cellulam a fundamentis conſtruxit, & monaſterium ædificavit, ubi & congregationem monachorum inſtituit, & ſub B. Benedicti regula perfecte vivere fecit. Tantæ charitatis glutino omnem monachorum catervam conſtrinxerat, ut omnibus fieret cor unum & anima una.

E

g

ubi ſubinde ad ſolitudinem diſcedens, variis exercet virtutes,

h

26 Interea vir ſanctiſſimus Januarius, relicta ſæpe monachorum turba, loca remota inquirebat. Et quamvis pater eſſet monaſterii, frequenter deſerti incola fiebat. Reperit locellum Colniacum *h*, ubi vir religioſus opere proprio cellulam conſtruxit, & ibi non paucis annis ſolitariam vitam duxit, ubi & non modicas virtutes omnipotens Deus per ejus ſanctitatis meritum declaravit, pernoctans in omnibus die nocteque pervigil, eatam totius monaſterii gerens & ſecreta ſæpe petens, ſpeculativa mentis acie cœleſtia cernebat, per diem ſe manuum operibus exercebat, per noctem orationibus vacabat. Numquam otioſus panem comedebat, memor illius Apoſtoli: Qui non laborat, non manducet. Stigmata Chriſti in corpore circumferens, tanta ciborum abſtinentia inerat, ut pallor vultus indicaret, eum non terrenis epulis corpus, ſed cœleſti cibo potius animam ſatiare, dicens eum Apoſtolo: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, portans crucem Chriſti, & humilitatis veſtigio paupertem Chriſtum ſequens ipſe pauper, memor B. Petri Apoſtoli dicentis: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus: Et quamvis diverſis operibus per diem ſe adfligens, ita ut laſſatum eum lectus exciperet, tamen media nocte conſuetudo ei erat ad ſurgendum juxta illud Pſalmi: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Nec magnus laudes Chriſto ſtudioſiſſime decantans lachrymando promebat, per diem ſepties * genuflectens officium ſui occurſus *i* explebat. Hanc hujus ſæculoſi ſæculi vitam contemnens & fletu ducebat, nec oblectabatur mundi rebus, quem exaſperabat dura carnis ſervitus, memor illud Domini: Si quis amicus hujus mundi fuerit, inimicus conſtituitur Dei. Quod illæ præcavens, in tantum ſe alienum reddebat a ſæculo, ut inviolabiliter adhæreret Deo, ſperans laſam & ſpatioſam viam, quæ ducit ad mortem, arti-

F

** Matth. ſepties 1*

EX IMPRESSIS.

piens arctam & anguſtam ferventiſſimo meatis amore, quæ ducit ad vitam.

ANNOTATA.

a *Hic locus jam Gallice* Chaulnoy *vocatur, ut Mabillonius in margine notavit.*

b Caracalla *oſt veſtis militaris & plebeia, ad talos uſque defluens; unde Antonino imperatori cognomen* Caracallæ *adhæſit, eo quod talem veſtem ex Gallia in Italiam invenisſet. Poſtmodum hæc vox ad veſtem ſacerdotalem & cucullum monaſticam detorta eſt, ut ex hoc textu colligitur, & in auctori Cangii Gloſſario ad hoc nomen plurimis exemplis confirmatur.*

c *Mabillonius ad hæc Acta in margine notat, hunc locum vernacule* Chaſtelocher *appellari. Unde autem Latine* Caſtus locus *vocatus fuerit, infra in his Actis explicatur.*

d *Ea Valeſio in Notitia Galliarum pag.* 223 *diſcimus, hunc locum ab indigenis nunc* Javarçay *vocari.*

e *Miniſter ille regius, qui hic* Aurelianus, *infra conſtanter* Aurelloo *ſcribitur. Fuit quidem* Aurelianus *legatus Clodovæi regis, & patricius, de quo Gregorius Turonenſis meminit; ſed hallucinari ignoramus, an is idem ſit cum illo, qui hoc loco memoratur.*

f *Hoc eſt teſtimonium, ex quo Benedictini præcipue concludunt, S.* Junianum *ad Ordinem ſuum pertinere. Sed de hac controverſia in Commentario prævio ſatis ſuperque dictum eſt.*

g *Hæc abbatia ſæculo ix redacta eſt ad Prioratum, ut denique converteretur in eccleſiam parochialem, ſitam in loco, quem* Maiſé l'Eveſcaut *aliqui cognominant, ut diſtinguatur ab alio vico ejuſdem nominis, quem incolæ propterea* Maiſé le Gaullier *appellant, ut Mabillonius in notis monet.*

h *Suſpicamur,* Coluiacum *differre a ſupramemorato* Colouiaco, *quia locus unus vernacule* Chaulnoy, *alter* Caulnoy *in margine notatur. Sed iſtam levioris momenti rem indigenis determinandam relinquimus.*

i Occurſus *hoc loco idem videtur eſſe cum curſu vel decurſu, quæ voces pro Officio eccleſiaſtico uſurpantur, ut in Annotatis ad Vitam S. Radegundis obſervabimus. Cum autem hic addatur* officium, *poteſt etiam non occurſus in propria ſignificatione ſui ſumi, ita ut ſenſus ſit, S. Junianum cantaſſe partem Officii, quæ eo tempore occurrebat.*

CAPUT III.

Sanctus ſpiritu prophetiæ præditus, & divina ultio in fures, aliosque, qui ei damnum aut injurias inferre voluerunt.

Sanctus tempore famis

CUmque inſtantiſſime & conſtantiſſime in Dei mandatis ſe exerceret, cœpit multiplicibus virtutibus florere; ita ut etiam aliquoties ſpiritu prophetiæ repletus abſentia & futura proſpiceret. De quibus perpauca ſubnectimus, & maxime ex quæ Aoremundus *a*, ejus ſpiritalis filius & indiviſibus comes, miniſter & diſcipulus, poſt ejus obitum ad multorum perduxit notitiam. Cum pro diverſis criminibus regionis illius populi Dominum ad iracundiam provocaſſent, & flagellum indignationis ejus ſuper ſe excitarent, fames valida per totam regionem invaluit. Cœpit populus maxima ex parte clade & fame perire. Unde compulſi undique convenirent ad ſanctum virum Junianum flebiliter deprecantes, ut pro eo ad Dominum preces funderet, ne omnes fame conſumerentur, &, pereunte cultore, terra redigeretur in ſolitudinem. Quorum precibus commotus vir Dei ſanctus, in cinere & cilicio proſtratus indefinenter preces Domino fundebat, ne populus fame periret.

a

eleemoſyna data mulieri gravidæ,

18 Ea igitur tempeſtate quædam mulier, compellente inopia, & famis validitate cogente, ante oratorium, ubi vir venerabilis Junianus proſtratus Domino preces fundebat, cœpit magno ejulatu flere, & quibus poterat clamoribus vociferabatus dicens: Vir Dei, adjuva me. Quibus verbis vir Dei permotus, intentius cum lacrymis Deo preces fundebat. Surgens expleta oratione, miniſtrum ſuum vocat dicens ei: Vade fili; ſcifcitare, quid ſibi paupercula illa velit, &, ſi quid vales, adjuva illam. Cum autem eam audieris, renuntia mihi, quid ſibi velit clamor ejus & ejulatus. Cumque puer velociter juſſa expleſſet, renuntiavit patri dicens: Mulier pauperula eſt, cui & panis defecit, nec unde emat, habet. Quo audito, juſſit eam in conſpectu ſuo adſtare, hilari vultu & paterno affectu interrogans; cur tanto ejulatu fleret, & clamoribus eum inquietaret. At illa reſpondit: Vere, Dei famulus, & ſacerdos, ſcias me fame periclitari: panis deeſt, emptio nulla, fames quotidie invaleſcit, & ecce prægnans morior. Quamobrem tuam adii elemantiam, ut ſi me de periculo famis eripueris, fim tibi perpetua ancilla, & filius quem utero geſto, ſervus ſempiternus. Quem cum enutriero tuis manibus & jugiter ſervire inſtituam; tantum adjuva me, ea peream.

ei prædicit, filium, quem partura erat, ſibi in abbatis officio ſucceſſurum;

19 Audiens hæc Junianus ſubridet ait: Sciebam etenim antequam puer te vocaret, te & fame laborare, & in utero filium geſtare, quem filium ſcio meum futurum ſucceſſorem. Accipe de manu noſtra auri munuſculo, ſicut libet; eme tibi cibos, ne pereas fame, & eum puer natus fuerit, cum omni vigilantia cuſtodi. Cave, ne aliquid incantationis, aut diabolicæ ſuaſionis pollutionet in eum exerceas; ſed cum adolevetit, mihi eum offer, quia ego eum de ſacro baptiſmi fonte ſuſcipiam, & literis erudiam & mihi ſucceſſorem conſtituam, præſuntians tibi, quod ſuperveniente anno frugum abundantia in hac regione exuberabit, & nequaquam fame ex hoc quiſquam peribit. Acciptens autem mulier illa autem de manu S. viri, regreſſa in domo ſua gaudens tam de pretio, quam etiam de ſupervenientis anni abundantia, amit eſcas, & famis inediam temperavit, filiumque eum omni ſtudio ſecundum monita viri Dei enutrivit.

quam prædictionem eventus probavit.

20 At ubi eum ad ætatem puerilem perduxit, conſpectui ſancti viri obtulit, qui ſecundum Salvatoris Dei noſtri præceptum ſacris fontibus eum propriis manibus initiavit. Ipſe enim de ſacro-ſancto baptiſmate ſuſcepit, & filium ſpiritualem adeptus eſt, Aurummundum vocavit, ea videlicet ea cauſa, quaſi auro emptum, quia aurum matri dederat unde ipſum filium enutriret; peculiarem quemadmodum ſibi vernaculum inſtruxit, litteris erudivit, qui, divino tribuente clementia, perfecta Scripturarum ſcientiam adeptus eſt, &, ſecundum viri Dei prophetiam, ſacerdotalem adeptus eſt honorem;

A norem ; multo tempore eum ipſo inculpabiliter ſpiritali patre vixit, & eo in omnibus obtemperavit. Poſt cujus vero obitum ſucceſſor illius exiſtit magnæ virtutis homo & ſanctitatis, utpote qui a tali ac tanto viro inſtructus fuerat, quem omni intentione & doctrinis & exemplis ſequebatur. Plura, iſto narrante, innotuerunt S. viri miracula, quia multo tempore poſt ejus obitum vixit, & gregem ſibi commiſſum irreprehenſibilem cuſtodivit. Et quamvis omnia ſermo noſter explicare non valeat, quæ da ejus miraculis audivimus, pauca tamen de multis nos ponere non pigebit. Aderit * omnipotentis Dei clementia, ut valeamus explicare, quæ fidaliter audivimus, & fideliſſime narrare decrevimus.

* Mab. adſit

Cum duo ſoret,

22 Nam cum idem venerabilis vir in agro, nuncupante Caſto loco, cui nomen idcirco indiderat, eo quod quiatum rapuiſſet, & ab omni acceſſu feminarum remotum, ubi clauſtra caligua pro loci opportunitate conſtruxerat, hortum circumſepſerat, in quo apum alvearia poſuerat, & oratorium ſibi conſecraverat, ubi Domino, remotus ab omni ſeculari tumultu, libere mente preces funderet. Et cum hæc ageret, quidam
B nocte latro inſidians, horti ſui ſepta irrumpens, conatus eſt præripere & ſibi ſufficientia furari de alvearibus apum. Sed cum vas unum e pluribus arriperet, quod videbatur aſſa anecallantius, & præ ceteris mella exuberare, ſtatim utraque manus vaſculo adhæſit, nec in alium locum exinde transferre valuit; ita debilis effectus, ut omni membrorum compage diſſolutus, contractis pedibus, per totam noctem humi proſtratus jaceret, & dolore maximo nervorum torqueretur: & ſic cum magno doloris ejulatu vigil extitit. Cum autem jam aurora ſurgeret, horticulanus ad ſui officii opus ſtudioſus ſurgens, manu ſarculum tenens, ingreſſus eſt hortum. Cumque undique mora ſolito eum ſpecularetur, & circumiret, reperit hominem turpiter jacentem, & vas apum manibus ſtrictu tenantem, quem ita alloquitur: Ad furandum, inſtigante diabolo, huc ingreſſus ſum; ſed meorum peccatorum pondere preſſus, conſtrictus & infeliæ hic jaceo. Unde ſupplex tuam depreeor ſanctitatem, ut mei miſereri digneris, & apud ſanctiſſimum virum venerabilem patrem Juniauum intercedere coneris, cujus me meritis ſic ligatum credo, cujus precibus abſolvi confido.
C

quotum meur alumni,

23 Tunc diſcipulus illa opus, quod cœperat, imperfectum relinquens, ad ſanctum Virum cucurrit; quod actum fuerat indicavit dicens: O piiſſime pater, de inimico noſtro Domiuus grande fecit miraculum; homo, qui nocte ad furandum venerat, turpiter ligatus in horto noſtro jacet: arripuerat enim quoddam vas melle plenum, ſed nihil exinde conſtitit, inſuper & manus ejus ita adhæſerunt vaſculo, ut nullatenus eas inde ſuberahere poſſit. Hæc audiens venerabilis ſenex, increpavit fratrem, cur de hominis lapſu gratularetur, dicens ei: quod non vult Deus mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat, & non ſepties nobis dimittendum, ſed ſeptuagies ſepties, Dominus Salvator noſter docuit. Unde celeriter perge, frater, abſolve hominem, & noſtris conſpectibus, quæſo te, adſtare faciat. Cumque ille pergeret ad imperium patris, venerabilis ſacerdos ſe in oratione dedit, & ſuis ſacris precibus vinctum reſolvit, ad ſe introductum taliter alloquitur: Noli, frater, noli in furando amplius laborare. Sed quæ neceſſaria ſunt, propriis manibus & ſudore vultus tui præpara, ut & tuis uſibus neceſſaria habeas, & pauperibus inde tribuas. Ita correptum & melle ſatiatum dimiſit. EX IMPRESSIS.

alter vaſcum Sancti furripere volebat, * mab. ſublevat

24 Interea venerabilis vir propter uſus monachorum, & maxime pauperum, cœpit enutrire animalia, quibus poſſit humana fragilitas ſublimari*. Nam & pullorum nutrimenta plurima congregavit, quorum carnibus infirmorum inopiam ſuſtentaret, & ova ſumptibus egentium deſervirent. Caprarum etiam & ovium greges habuit, ut da vellaribus earum veſtimenta conficerentur, & lac & caſeum in cibo ſervorum Dei proficerent. Habuit etiam armenta ad enutrienda laboris & agricultnræ, ut his omnibus adminiculis ſulti Deo liberius deſervirent. Per id tempus eum in ſupradicto jam loco feliciter venerabilis pater vitam in ſanctitate & ſumma religione peregerat, quidam latro, quem magnus eſus earnium delectaverat, cœpit deſiderio earnis flagrare. Quod ille ſuæ veſaniæ ſamem nequaquam haberet unde expleret, cœpit cogitare, qualiter ſuæ voracitatis rabiem & ventris ingluviem ſatiaturare poſſit. Tunc, compelleute antiqui hoſtis nequitia, latenter noctis ſilentio domum, quæ armenta prædicti patris continebantur, clanſim irrupit, & vaccam ex omnibus, quam elegerat, pinguiſſimam foras emiſit. Cujus caudam ſtrictis manibus tenens, ad ſuæ habitationis locum ducere conabatur. Sed cum pauluum proceſſiſſet, vacca laſcivians cœpit exilira. Quam illa videns, ſe eam nequaquam tenere poſſe, voluit dimittere; ſed utraque manus ita adhærerant caudæ, ut nequaquam divelli poſſent: unde accidit, ut nutantibus genibus prurneter, & vacca aum poſt tergum more carpenti traheret, circumiens per totum tempus noctis ſolita paſcua, & per veprium & ſalrus nemora gradiens, non minima vulnerum miſero homini infliait detrimenta. E

divinitus conſtrictus remanet

25 At ubi aurora irrumpeſcente, & crepuſculo jam diei albeſcente, ante oſtium domus, unda egreſſa fuerat, vacca ſtetit, & latro eandem tenens poſt tergum jacuit; armentarius vero more ſolito, irrumpente die, clavem manu geſtans ad domum armenti venit, fores conſrectas repetit, furata omnia armenta putavit. Sed cum diligentius intueretur, reperit unam eſſe ablatam ex omnibus; enmque conito greſſu ſores pergeret, vaccam ſtantem vidit, & poſt tergum ejus hominem ſedere conſpexit; ſed quid illic ageret penitus ignoraus, arbitrabatur tamen, quod raceæ potius cuſtos & rector eſſet, quam ablator. Unde eum his vocibus compellat: Quæſo te, homo, tempus eſt, ut armenta in paſcua properent, dimitte pecudem noſtram, ut eum ceteris ad paſtum redeat: pro cuſtodia ejus dabitur merces operi tuo. Cui illa lachrymabiliter reſpondens ait: Nequaquam, domine mi; reverentiſſime paſtor, non eſt ita: nam, inſtigante diabolo, ad furandum hnc veni, cum me eſus carnium delectaret, & cum præripere voluiſſem prædam, captus teneor & infeliciter vulneratus. Quæſo miſerere lapſo, miſerere precanti, miſerere vulnerato, & eito reverentiſſimo patri nuntia, quid actum eſt; quia niſi me ejus uratio abſolvat, cujus ſanctitas religavit, abſolvi non potero. F

ſtatim ſolvuntur per intercſſionem ejuſdem Sancti, * lege ſubvidente

26 Quod audiens paſtor illa alueri & quaſi ſubridens * vultu intrat oratorium, quo ſenex ſanctiſſimus omnipotenti Deo precem fundebat ſolito. Snt. gens igitur ab oratione, purgata mentis ecie, mundum ſancto Spiritui in pectoria ſui antro præparaverat hoſpitium. Tantam etenim in cordis ara Domino mactabat hoſtiam, ut mox advenienta Spiritu ſancto prophetiam promereretur gratiam, & quid nocte illa actum ſuiſſet, nullo mortalium

nar-

EX IMPRESSIS. narrante, cuncta ad liquidum nosset. Unde stratim, introeunte armentario, his verbis alloquitur: Noli frater, noli gaudere de alterius lapsu, memor illius beati Apostoli: Qui se putat stare, videat, ne cadat. Cur gaudens narrare mihi desideras, quod ego, priusquam me videres, non solum & quod actum sit, & quid miser ille tibi mihi narrandum in ore posuerit, novi. Psuper enim ille fame compulsus hoc peregit, non habens, unde suæ inediæ temperaret furiem. Unde convenit nobis, pro illo devotissime Dominum deprecari, quatenus & veniam delictorum suorum promereatur, & a vinculo, quo strictus tenetur, misericordia divina clementia absolvatur. Quod cum uterque prostrati ante Dominum jacerent, his verbis sanctissimus vir Dominum deprecabatur: Quæso omnipotens Deus, miserere lapso, solve manus, quas ligasti, sanctissime Pater, dimitte, quod invasit; adipiscatur veniam in his, quibus deliquit. Mox oratione peracta absolutus est, & pecudem ire permisit.

qui vox bovigne monet, ut hoc textum emendet.

B

26 Ipse vero introductus est in cellolam ante conspectum viri Dei, cui ipse sanctissimus dulcia prompsit eloquia, & his verbis affatur: Noli frater, noli jam amplius in furandi operam dare: reconde in tui ventris memoriam hujus sceleris contumeliam, & cave, ne obliviscaris noctis hujus amaritudinem; coerce temetipsum, & ante mentis oculos tantæ confusionis seelus statue, si forte misereatur tui Dominus, & dimittat tibi, quod in eum nequiter deliquisti, ut purgatum, & de palea triticum factum, in horrea sua te piissimus recondere dignetur. Noli amplius furari, ne forte deterius tibi aliquid contingat; sed propriis manibus potius labora, ut habeas & tibi sufficientia, & pauperibus inde tribuas eleemosynam. His, & aliis quamplurimis exhortationibus eum alloquens, jussit cibum ponere, carnibus satiare, satiatumque ad propria valefaciens eum proficisci permisit.

Vulpes gallinam furreptam, verante sancto Viro,

C

27 Quadam die cum venerabilis senex clausirum huc illuc ob relevandam fastidium deambularet, ut avidior iterum ad orationem rediret, accidit eo præsente, ut vulpes, fraudulentum animal, & oumquam rectis vestigiis incedens, semper tortuosum, & mille meandris flexuosum, per quoddam foramen ingrederetur clausirom monasterii, ubi cum pullorum turba cibum quæreret, & beatissimus pater ardentissime divino, ut credo, nutu speculsretur, bestia gallinam invadit, & recavo gutture exput prædæ recondens, non per foramen, quo ingressa erat, sed super mursum exiliens, saltum petiit. Quod vir Dei cerneos, alacri mente ad solita arma orationis recurrit, gratias Redemptori Deo, ut solitus erat, primum refert his verbis: Tibi sancte Pater, omnipotens Deus, quas valeo gratias refero. Tu enim creasti cælum & terram, mare & aridsm, & multiplicibus eam pecudibus repleisti, & ad usus hominum quædam tribuisti, quædam vero pro peccaris infesta esse voluisti. Unde tusm deprecor clementiam, ut prædam, quam pernicioſa tuis famulis bestia sorripuit, illæsam tribuere dignare*. Illius etenim de fructibus mihi aliquotiens pulmentaria *b* præbebantur. Tu es enim solus altissimos rector, gubernator, defensor & protector. Nec enim difficile tibi est aliquid in perficiendo; sed nostra impediunt delicta, quotiet non accipimus, quod petimus impetrando.

** forte dignetis.*

b

28 Hæc dum idem venerabilis vir Domino verba in oratione funderet (necdum enim a psvimento surrexerst) fraudulentum illud animal cum præda iterum murum penetrans clausirum ingrediebatur. Nontiatumque est seni, adesse vulpem gallinam in ore illæsam gestantem. Quod cum venerabilis sacerdos agrederetur oratorio, ante pedes ejus statim illæsam deposuit prædam, & quid de ea joberet, bestia expectabat. Cumque eam famuli domus interficere conarentur, repulit eos dicens: Nolite, fratres, nolite interficere eam. Non enim ingenio aut viribus vestris capta est; sed, Dei exgente potentia, hæc reversa est. Unde convenit, ut illæsam eam abire patiamini. His dictis compescuit famulorum ornatus, ne interficeretur. Tunc manu signo dato, bestiam illæsam abire permisit; at illa transcendens clausirum, saltus deserta petiit, ita suæ iniquitatis conscia & fraudulentiæ, ut ulterius nequaquam infesta fieret loci illius, aut prædam aliquam non solum ex alitibus, verum etiam nec de fructibus adtentaret. Tunc B. Junianus ait: Hoc, dilectissimi fratres, ne putetis pro alicujus nostrorum merito actum miraculum, sed pro sui nominis pietate, ut timeamus eum jugiter, pariterque amemus, & illi indefinenter gratias referamus.

D

E

& hominis, hunc Sanctum infesta afficientes,

c

29 Nam & ante hæc, quæ præmissa sunt, miracula, quædam mira gessit, quæ huic operi inferenda non ab re visum est. Prædium quoddam nuncupante Wacisco *c*, eum ille sanctus religionis cultu cellulam ædificare conaretur, homines loci illius insurrexerunt adversus eum, ita ut lapidibus eum obruere tentarent. Quos ille fugiens, recessit; sed illi nequaquam desistentes, longius eum persequebantur. Tunc ille signum posuit lapidem, & prostratus *est, ut ne quis illud transgrederetur. Qui obedierunt voci ejus, sani & incolumes remanserunt; qui autem prætergressi sunt, non solum in illis ultio divina facta est, verum etiam in omni posteritate illorum, qui aut lippientibus oculis, aut guttoris inflasione usque in præsens informes nascuntur.

** forte prostratus.*

calitus punimur.

30 Cum quodam tempore homines de fisco regis, nuncupante Gavareaco, vallum facere conarentur, ut ea omni parte regis prædium determinaretur, ventum est ad id, quod beatus ille per regis largitionem prædium possidebat: cumque per legatum suum juberet illis, ut desisterent, & nequaquam, quod illi pertinebat, inito clauderent: cujus verba derisui deputantes, omnes statim muti effecti & immobiles permanserunt, usque dum ille beatus pro illis orationem fudit, & sic ab stultitia sua cessaverunt. Cum sanctus ille silvulam, quam propter opacitatem ut secretius ingredi posset, manu propria, ut aiunt, seminasset, jam incrementa custodi delegavit. Cum quodam die pergeret ad locum, qui dicitur Castellegium *d*, reperit eumdem custodem silvæ in quadam ingo ramorum densitatem incidentem, qui statim obriguit, nec inde defecendere valuit, usque dum ille sanctus paritee cum monachis sibi commissis Domino precem funderet; & sic, sanitate recepta, ulterius minime fraudem einde facere ausus est.

F

d

ANNOTATA.

a *Hic S. Juniano successit, prout sanctus vir prædixerat, fuitque secundus abbas Marlacensis, & diu vixisse dicitur, ut mox infra legimus.*

b *Licet* pulmentum *vel* pulmentarium *sæpius significet obsonium ex oleribus confectum, tamen interdum accipitur pro ovis, ut in Glossario Cangiano videre est. Quinimo in libro Geneseos cap. 27 conflet, subinde hoc nomen pro carnibus usurpari.*

c *Lo-*

Illa fama altro referre cogitur,

A -e *Locus iſte nobis ignotus eſt, cum nec Valeſius nec Mabillonius ſitum ejus aut nomen vernaculum aſſignant.*

-d Coſtellegium *videtur eſſe idem cum* Caſtoloco, *de quo ſupra egimus: nam a Mabillonio hic in margine notatur* Caſto-locus *& vernacule* Chaſtelaicher, *ut ſuperius iterum monuimus.*

CAPUT IV.

Ultima Sancti monita ante mortem, pius obitus ſimul cum ſancta Radegunde, honorificæ exſequiæ, & locus ſepulturæ divinitus aſſignatus.

Sanctus ſciens, ſibi mortem inſtare,

B DEcuſo igitur temporis hujus ſpatio, & æ-rumnoſæ vitæ calamitatibus ſorti aoimi vigore ſuperatis, cæpit beatiſſimus Junianus ſui obitus diem fratribos prædicare, & ſibi noo longius immmere prædixit. Cumqne infatigabiliter ſe in præceptis Dai exerceret, nec ſenecluti cederet victor animds in labore, tanto artius * aoimum

** Forſan altius*

a ſuſpendit ad cælum, quaoto ſibi eminere *a* prævidit (&) citius propioquare obitus diem. Cumque paululum ſpiritum ab oratiooe revocaret, reſpiciens undique monachorum & frattum turbam conſiſtere, qui ad ejos, ſi poſſeor, conveneraot relevandum languorem, ſive prece, ſeu ſoavi exhortatione, verbis ſopplicibus conſolareotor, ioſpicieos quoſdam videotes, febrium magnitudioem lacrymantes, talibus eos vetbis alloquitur dicens: Nolite, frattres, nolite ſuper languoris mei valetudine flere; ſcio cui credidi, & bene certus ſum, non vitam modo finire, ſed incipere, noo mortem perpeti, ſed finire. Quid enim eſt aliud hujus vitæ præſeotis excurſus, niſi mors, quæ in prima generis homaoi radice indita eſt? Quid enim aliud iodicat horreoda quædam profunditas ignoraotiæ, ex qua omnis error exiſtit, qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſiou ſuſcipit, ut homo ab illo liberari ſioe labore, dolore, ti-

C more non poſſit niſi morte; & quot peſtes, ut verius dicamus, tot mortes? Quid amator ipſe tot rerum noxiarum, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, majores formidines, ioſana gaudia, diſcordiæ, lites, bella, inſidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, ſupetbia, ambitio, iovidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, ſævitia, neqoitia, impudeotia, petulaotia, impudicitia, fornicationes, adulteria, inceſta, & contra naturam utriuſque ſexus tot ſtupra atque immunditiæ, quas turpe eſt etiam dieere: ſacrilegia, hæreſes, blaſphemiæ, perjuria, oppreſſiones innoeentium, contumeliæ, circumventiones, prævaricationes, falſa teſtimonia, ioiqua judicia, violeotia, latrocioia, & quidquid talium malorum in mentem noo venit, tam de vita iſta hominum non recedit?

monachis ſuis pia dat monita

32 Iſta deſlenda ſunt, frattres chatiſſimi, iſta fugienda, iſta cum omni gaudio finieoda, & ad illam perpetuam vitam feſtinandom, & cum gaudio exhinc egrediendom, & illuc properandum, obi nihil tale manentibus accidit. Sed videamus quibus Dominus talem promiſit vitam; ait eoim ipſas Veritas: Beati paoperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Poſuit in prin- EX IM-
cipio beatitudinis, humiles corde; ac per hoc ex- PRESSIS.
clnſit ſuperbos, & tumidos, ubi dicit pauperes ſpiritu regnaturos. Deinde, Beati mites, beati qui lugent, beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, beati miſericordes, beati pacifici, beati mundo corde. Ecce qoales iovitaotur ad æternam requiem, qui tali deſudaverunt temporaliter in labore. Nam qui hic cum mundo gaudent, illic ſine fine lugebunt. Vere hoc eſt indeficienter regnare, coronam beatitudiois talibus ornatam virtutibus, veluti floribus, poſſidere, Deum cooſuſione * mereri, cooſpicere, quo præſente mereatur anima cernere, quod amavit. Quod ſi in hoc ſeculo ad præſens humana fragilitas dicit, ſe regnare quadam ſibi proſperitate: ſi blandiatur fugitiva & falſa felicitas, quanto magis illud regoum quærendum eſt, ubi ſemper liliorum roſarumque blandior lox artidet? ubi pictura flores odoriferi non mareeſcunt; ubi loci fœcunditas oeque oube premitur, neqoe ſole ſiccatur; ubi non finitur cum poſſeſſore poſſeſſio, ubi quidquid deſiderat animus, dat aſpectus; ubi juſtus gemmas calcabit in plateis, quas modo reges nequaquam tales geſtant E
in coronis; ubi mortalitas translata in immortalitatem, cum angelis ſorte ſimili gloriatur; ubi homioibus & Deo cum Thronis & Dominationibus, & univerſo angelorum cœtu ſit una poſſeſſio. Ibi, dilectiſſimi frtatres, ibi totum mentis oculum dirigite; ibi deſiderium veſtrum figite, totis viribus illue tendite, ubi taotæ felicitatis gratia poſſidetor.

** Forſan confeſſione*

oeque ad mutuam charitatem exhortatur

33 His & aliis quamplurimis ſpiritalibus alloqoiis per totam pene noctem commiſſum ſibi gregem, eſcam potumqua miniſtrans, pervigilem seddidit. Ioter cætera allocutionum præcepta dicens eis: Frtatres, ante (omoia) mutuam in vobiſmet ipſis habete charitatem. Charitas eſt Deus, & qui manet in eharitate, in Deo manet, & Deus in eo. Nolite locum dare diabolo: ille etenim dat locum antiqui hoſtis, qui ſe io fraternitatis dilectiooe ſejungit. Sit vobis cor uoum, & anima una io Domino, ſicut in primordio Eccleſiæ de fidelibus dicitur, quod erat illis cor unom, & anima una. De ſucceſſoris mei prælatiooe cavete, oe aliqua variatio fiat; ſed unanimes uoum vobis cooſtituite. Quod ſi verum & optimum vobis abbatem conſtituere deſideratis, compresbytetum & ſpiritalem filium meum Au- F
remundum vobis cooſtituendum decernite. Ipſe etenim & vitæ exemplo, & morum probitate, & doctinæ eloquio ducatum credo ad æternam vitam capeſſeodam præbebit.

mutuæ eorundem temporum, quæ S. Radegundis obiit,

34 Cumque jam anrota ſignum daret, & tempus immineret, quod illa anima corpore diſſoluta ad cælom migraret, valefaciens omnibus, & pacis oſculom tribuens, reddito mortis debito, de antiqui hoſtis inſidiis triomphans victor, ab angelieis choris ſuſcepta cælum conſcendit. Tantus etenim mox cælitus illic ferme per ttium horarum ſpatium odor fragravit, ſicut narrante prædicto Auremundo, qui aderant *, cognovimus *b*, ut omnium aromatum fragrantiam ſuperaret. Sed & vultus illius mox tanta claritate enituit, ut non eum exanimen crederes, ſed dormientem potius æſtimares. Dederat enim mandatum, ut ſtatim cum a ſæculo migraſſet, nuotiaretut beatiſſimæ Radegundi, ut pro eo precem Domioo funderet Quod & illa ſimiliter fecerat. Accidit, ut eodem die, eadem hora uterque migraret de ſæculo *c*; *c* & quos hic unius charitatis vioculum conſtrioxerat, illic eos pariter paradiſi gloria ſimul accipe-

** Mab. ad erat*

b

ret.

EX IMPRESSIS.

ret. Denique legati ex utraque parte proficiſcuntur, qui ſibi obviam occurrentes, ſciſcitantur alter ab altero, quamobrem celeriter pergeret. Indicaverunt ſibi unuſquiſque, qua de cauſa itineris laborem aſſumpſiſſet, & inventum eſt in unius horæ puncto utroſque migraſſe ad cælum. Et more funeris, exequiæ præparantur.

& honorifice ſepelitur.

35 Undique populi conveniunt, catervæ monachorum adſunt, & dignis obſequiis ſanctiſſimum virum proſequuntur. More ſolito membra feretro componunt, cum laudibus & digno officio funeris, ad locum, quo ſepeliendus erat, proficiſcuntur. Non modica turba tam populorum, quam etiam monachorum, & præcedente & ſubſequente cum cereis & luminaribus iter arripitur. Et cum jam aliqua pars itineris conficeretur, ſubito, qui humeris illud ſanctum corpus geſtabant, immobiles permanſerunt, &, paululum reſumptis vjribus, conabantur illud amovere, & proficiſci: ſed ita feretrum, in quo geſtabatur, immobile permanſit, ut neqnaquam exinde qualibet in parte moveri poſſet. Mirantes quod acciderat ſignum, non minimus omnes horror invaſerat: ſed precibus Deo fuſis, ut datis indiciis pateſaceret, quo ipſum beatiſſimum corpus terris humari placeret (decretum etenim fuerat ut Coloniaco conderetur; ſed nequaquam illuc deferri potuit) viſum eſt omnibus, ut in loco nuncupante Mariaco eum conderent. Quo conſilio accepto, ſtatim perfacile enm exportantes, illuc adtulerunt. Unde omnibus pateſactum eſt, illic eum Dominum voluiſſe recondi, & ſibi aptum fuiſſe, ubi eum magno funeris apparatu venientes, venerabiliter ſepultus eſt. Quo in loco miraculorum ex illo uſque nunc congeries coruſcat. Illic enim & dæmones ab obſeſſis corporibus fugantur, cæci illuminantur, claudi proprium recipiunt greſſum, debiles incolumitatem adſequuntur, digna petentibus vota tribuuntur, omnis incommoditas refugit, ſalus optata reſunditur omnibus, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Putamus pro* eminere *legendum eſſe* imminere, *& conjunctione ſenſum imperfectum ſupplevimus, quod etiam interdum alibi faciendum fuit.*

b *In Commentario prævio expoſitum eſt, quomodo hic biographus id mediate cogноſcere potuerit, narrante Auremundo, quamquam hæc immediate ex ipſo Aurmundo audire nequiverit.*

c *Non fuit igitur in Commentario prævio diſputandum de anno vel die, quo* S. Junianus *obiit, cum utrumque in Actis S. Radegundis implicite ſtabilieudum ſit.*

DE S. RADEGUNDE REGINA,

POSTMODUM MONIALI,

PICTAVII IN GALLIA,

G.C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Antiquus Sanctæ cultus, ſcriptores Actorum, & diverſa eorum apographa.

C ANNO DLXXXVII. *Hæc ſancta Pictavienſium patrona*

Pictavium antiqua Galliæ Aquitanicæ civitas, & Pictonum metropolis, cujus ſitum ac vetera nomina Bollandus noſter occaſione S. Hilarii ad diem XIII Januarii aſſignavit, hactenus ſumma veneratione proſequitur S. Radegundem *tamquam ſingularem ſuam adjutricem, ut ſatis liquet ex litaniis, quas illuſtriſſimus ejuſdem urbis epiſcopus Henricus Ludovicus Chaſteigner de la Roche-Pozay in honorem hujus Sanctæ publicis typis edi notiſque hiſtoricis illuſtrari permiſit, & in quibus Sancta illa inter alias virtutum laudes* Pictavienſium patrona tutiſſima *atque* obſeſſæ urbis prupugnatrix potentiſſima *appellatur. Nec ſine cauſa hos honorificos titulos accepit: cum enim Angli anno Chriſti* 1202 *Pictavium occupare niterentur,* S. Radegundis *ſimul cum Deipara ac S. Hilario apparens, clientes ſuos mirabiliter ab irruptione hoſtium liberavit, ut Joannes Bouchetus in Annalibus Gallicis Aquitaniæ parte* 3 *cap.* 6 *fuſius enarrat. Ad conſervandam hujus prodigioſæ liberationis memoriam adhuc quotannis inſtituitur pia ſupplicatio ab incolis Pictavienſibus, ſicut teſtantur laudatus Bouchetus loco proxime citato, & Joannes Filleau in Probatione hiſtorica prædictarum litaniarum, ubi cap.* 18 *poſterior hic ſcriptor Gallus illam Sanctæ tutelam pluribus exemplis confirmat.*

In variis originibus,

a *Neque hæc publica* S. Radegundis *veneratio intra limites urbis aut provinciæ Pictavienſis ſeſe continuit; ſed ad alias regiones propagata eſt: nam in Germania invenimus templum huic Sanctæ antiquitus dicatum, de quo Dithmarus epiſcopus Merſeburgenſis lib.* a *Chronici ſui apud nos pag.* 24 *ſic ſcribit:* Conceſſit quoque ei filius ſuimet & æqnivocus eccleſiam in Helpethi poſitam, quam pater ejus in honore ſanctæ Radegundis conſtructam, Bernhardum ipſe præſens dedicare præcepit antiſtitem. *Præterea hæc publici cultus propagatio patet ex Miſſali Mediolanenſi, quod juxta ritum S. Ambroſii digeſtum eſt, ubi immediate poſt feſtum S. Laurentii legitur ſolennis Miſſa in honorem* ſanctæ Radegundæ matronæ, *cui, præter quatuor orationes ſeu collectas proprias, veteri more in Præfatione pars Actorum ita inſeritur:* Æquum & ſalutare, nos tibi Domine Deus omnipotens, gratias agere, & in die feſtivitatis hodiernæ beatæ Radegundæ laudis hoſtias immolare; quam tanto tui amoris igne accendere dignatus es, ut regale ſceptrum omnemque ſeculi pompam tota mente contemneret, &

viri

A viri mortalis obſectamenta abhorrendo effugeret: quæ ſi tunicis deſuper contegeretur coccineis, duro tamen & hiſpido carnem mucerabat cilicio. Hæc humilitate perſpicua, eleemoſynis largiſſima, ab annuente randem disjunctu conſorte, mundum cum actibus ſuis penitus deſpiciendo reliquit, & ſe conſtructo cœnobio Chriſto dicatum incluſit; in quo jejuniis, vigiliis ac orationibus perſeveranter inſiſtens, æterno Regi regum ſponſo plenius etque perfectius ſtudnit deſervire, eique totaliter inhærere: nec ullo propenſius flagrabat deſiderio, quam Chriſtum toto eorde perquirere, & tota dilectione ſectari; per quem majeſtatem &c.

antiquiſſimæ Martyrologiis editus,

3 *Porro hunc Sanctæ cultum ab immemorabili tempore incepiſſe, colligimus ex vetuſtiſſimis Martyrologiis Hieronymianis, inter quæ Lucenſe apud Franciſcum Mariam Florentinum hac die ſic habet:* Pictuvis civitate, depoſitio Radegundæ reginæ. *Inter Martyrologia Hieronymiana contracta, quæ in tomo* VII *Junii, ſive parte* 2 *tomi* VI *ejuſdem menſis primum prælo ſubjecimus, Rhinovienſe Idibus Auguſti feſtivitatem ejuſdem*

B *Sanctæ annuntiat his duobus verbis:* Pictavis; Radegundis. *Richenovienſe autem illuſtrem Sanctæ conditionem ita addit:* Pictavis, Radegundis reginæ. *In aliis pleriſque Martyrologiis, quæ ibidem ex Mſs. codicibus edidimus, ſolum nomen ipſius exprimitur. At maximi miramur, in Fragmento perveteris Martyrologii eccleſiæ Turonenſis, quod Edmundus Martene in Theſauro novo anecdotorum tomo* 3 *a col.* 1587 *vulgavit, Idibus Auguſti annuam memoriam* Radegundæ virginis *celebrari. An forte Martyrologus ille* S. Radegundem *noſtram confudit cum S. Radegunde virgunculæ, filia ſanctæ reginæ Bathildis, de qua Majores noſtri ad diem* XXVI *Januarii ſimul cum ſancta ſua matre egerunt? Etiam indicare potuit aliam Radegundem, quæ fortaſſe virgo permanſit, & de qua illuſtriſſimus Bernardus Guidonis apud Labbeum noſtrum in Nova Bibliotheca manuſcriptorum librorum tomo* 1 *pag.* 635 *ſic ſcribit:* Sancta Radegundis, alia a Pictavenſi, ibidem apud Lobertiacum in Domino requieſcit. Hæc beatum Martiulem dicitur hoſpitio ſuſcepiſſe, & domum ſuam dediſſe; ut eam in eccleſiam dedicaret. *Hæc occaſione eruditos Gallos rogamus,*

C *ut non graventur nos inſtruere de legitimo cultu, geſtis, die emortuali, aliiſque ſpectantibus ad illam Radegundem, quæ in diœceſi Lemovicenſi quieſcere traditur, & quam Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali non vidtur noviſſe. Denique, ut ad rem præſentem redeamus, an hic Martyrologii Turonenſis collector putavit,* S. Radegundem *bodiernam in conjugio virginitatem conſervaſſe? Certe Dorganius in Menologio ſuo Benedictino illam quorumdam opinionem indicat, dum bodie in elogio Sanctæ noſtræ ſic timide & caute ſcribit:* Dicitur virgo permanſiſſe. *At ſaltem ſupra allegatum Miſſale Ambroſianum & antiquum Breviarium Mediolanenſe ejuſdem ritus* S. Radegundem *noſtram appellant* matronam, *quod nomen virginibus tribui non ſolet. His adde Breviarium Lemovicenſe, quod in feſto* S. Radegundis *ad diem* XIII *Auguſti præſcribit* omnia de communi nec virginis nec martyris, præter ea, quæ hic ſunt propria. *Sed de hac re infra opportunior & amplior diſputandi occaſio occurret. Non eſt neceſſe hic plures Martyrologiorum textus accumulare, quia de immemorabili hujus Sanctæ cultu abunde conſtat ex allegatis annuntiationibus ac ipſis antiquis Actis, de quorum ſcriptoribus variiſque apographis jam nonnulla præmonebimus.*

AUCT. G. C. & S. Fortunatus

4 *Inter veteres Actorum auctores primo loco recenſendus eſt* S. *Fortunatus, qui ex Italia in Galliam venicns, domicilium in Aquitania fixit, & deſiderio* S. Radegundis *obtemperans, ſeſe obſequiis dicavit, ut ipſe initio libri* 8 *indicat his verbis:*

Fortunatus ego hinc humili prece, voce, ſalutō:
Ituliæ genitum Gallica rura tenent.
Pictavis reſidens, quę ſanctus Hilarius olim
Natus in urbe fuit, notus in orbe pater...
Martinum cupiens voto Radegundis udhærſi,
Quam genuit exlo terra Toringa ſacro.

Deinde lib. 11 *carm.* 4 *ſanctus hic poeta ſe vocat* agentem *ſen procuratorem ejuſdem piiſſimæ Matronæ, dum* S. Radegundem *ſuo & Agnetis abbatiſſæ nomine hortatur, ut nimium abſtinentiæ rigorem mitiget, & ad roborandum ſtomachum nonnihil vini bibat:*

Fortunatus AGENS, Agnes quoque verſibus orant,
Ut laſſata nimis, vina benigna bibas.

qui obſequio S. Radegundis additus,

5 *Præterea procurator ille ſatis innuit, ſe prorſus occupari negotiis* S. Radegundis (*hanc dulci matris nomine appellat*) *dum ad S. Germanum epiſcopum Pariſienſem, a quo evocatus fuerat, lib.* 8 *carm.* 11 *ſic ſcribit:*

E Emicat ecce dies, nobis iter inſtat agendum,
Debita perſolvens, emicat ecce dies.
Me vocat inde pater radians Germanus in orbe,
Hinc retinet Mater, me vocat inde puer.
Dulcis uterque mihi voto ampleſtente cohæſit,
Plenus amore Dei, dulcis uterque mihi.
Carior hæc animō, quamquam ſit & ille beatò
Carior * ille gradu, carior hæc animo. * al. ciyclior
Mens tenet una duos æquali calce viantes,
Ad pia tendentes mens tenet una duos.
Proficit alterutrum, quidquid bene geſſerit alter
Unius omne bonum proficit alterutrum.
Sunt quia corde pares juſſus non ire recuſo,
Obſequor umbobus, ſunt quia corde pares.
Nec tamen hinc abeo, quamvis nova tecta videbō
Corpore diſcedo, nec tamen hinc abeo.
Hic ego totus ero, nec corde ac mente revellor,
Sic quoque dum redeo, hic egō totus ero.
Porrigat erma mihi cæleſtia Muter eunti,
Ut ſibi plus habeat, porrigat arme mihi.

negotia hujus curabat,

F 6 *Ex hoc carmine colligimus, tunc* S. *Fortunatum alio miſſum fuiſſe ad peragenda quædam* S. Radegundis *negotia, pro quibus ſæpius itinera ſuſcepit, ut Brouverus noſter notat in Vita* S. *Fortunati, ſcriptis ejus præfixa, ubi cap.* 3 *in rem noſtram ſic de illo ſcribit:* At Radegundis interea negotiis ſæpe interpellatus eſt: hæc enim regina, cum mortalibus rebus valere inſſis, propter ſuam gratiam & regum affinium potentiam nullius muneris & conditionis non haberet poteſtatem, haud raro Fortunatum, nunc ad Francorum reges, modo ed epiſcopos ſunctos, quoquoverſum ab ſe dimittebat; utque in ejus ſapientia & conſilio plurimum ſencta Femina acquieſcebat. Id ſcilicet præ ſe non obſcure ſert in epiſtola ſua ad Gregorium Turonenſem, cum poſt Muſellam, Moſam, Axonam, Sequanam, ait, ſe maxima tranſmiſiſſe Aquitaniæ fluenta, Pyrenæis Julio menſe nivoſis appropinquentem. Atque his peregrinationibus quacumque ſuſceptis, in amicitiam pervenit plurimorum Galliæ pontificum, cum jam ante regum quoque gratiam & familiaritatem eſſet conſecutus, nulla alia re, quam probitate vitæ, & elegantia ingenii, qua pleroſque ceperat epiſcopos, ſtudio virtutum pari, dignitate inferiore.

Nimi-

AUCT. G. C. *Nimirum eo tempore Fortunatus erat clericus aut presbyter eccleſiæ Pictavienſis, ad cujus cathedram poſtea evectus eſt; quæ poſtrema ejus dignitas facile contra quoſdam probari poterit ad diem XIV Decembris, quo Caſtellanus in Martyrologio ſuo Gallico illum inter Sanctos non temere recenſet: nam eo die ſub ritu duplici colitur in Officio proprio eccleſiæ Pictavienſis, cujus apographum habemus, & Andreas Sanſavius in quadam appendice ad Martyrologium ſuum Gallicanum tomo 2 pag. 1252 affirmat, pitiſſimum præſulem illum in monaſterio S. Cypriani extra muros Pictavienſes in litaniis ab immemorabili tempore inter ceteros Sanctos publice invocatum fuiſſe.*

eique familiariſſimus erat, 7 *Denique Fortunatus familiariſſimus fuit* S. Radegundi & *S. Agneti, quam illa ſenior abbatiſſam monaſterii conſtituerat, ut patet ex libro undecimo citati Operis, ubi variis carminibus exprimit tenerum ſuum affectum erga has ſanctas feminas, quarum ſeniorem ſuavi matris titulo ornat, & alteram amabili ſororis nomine compellat. Quinimo vir innocuus propter hanc ipſam familiaritatem effugere non potuit maledicas detractorum linguas: quo animales quidam homines, qui non percipiant ea, quæ ſunt Spiritus, hanc amicitiam maligne de flagitioſo & carnali amore explicabant, ita ut pius poeta eodem libro undecimo, carm. 6, famam ſuam tueri coactus fuerit ſequentibus verſiculis:*

B Mater honore mihi, ſoror autem dulcis amore,
Quam pietate, fide, pectore, corde colo.
Cæleſti affectu, non crimine corporis ullo,
Non caro, ſed hoc, quod Spiritus optat, amo.
Teſtis adeſt Chriſtus, Petro Pauloque miniſtris,
Cumque piis ſociis ſancta Maria videt;
Te mihi non aliis oculis animoque fuiſſe,
Quam ſoror ex utero tu Tiziana fores.
Acſi uno partu mater Radegundis utroſque
Viſceribus caſtis progenuiſſet, eram:
Et tamquam pariter nos ubera chara beatæ
Paviſſent uno lacte fluente duos.
Heu mea damna gemo, tenui ne forte ſuſurro
Impediant ſenſum noxia verba meum.
Sed tamen eſt animus ſimili me vivere voto,
Si vos me dulci vultis amore coli.

Ut hoc carmen facile intelligas, obiter obſerva, Fortunato fuiſſe germanam ſororem, nomine Tizianam, cui hic comparat S. Agnetem abbatiſſam, quam ſimili amore caſto proſequebatur. Matrem vero appellat S. Radegundem, *quia hæc Agnetem a teneris in Spiritu educaverat, & eodem modo ſe ſpiritualem* S. Radegundis *filium agnoſcit, & Agnetem ſororem ſuam nominat.*

Totam illius ſcripti, quam, omiſſis aliis apographis, 8 *Ceterum hæc omnia adduximus, ut eruditus lector clarius videat, quantam fidem mereantur Acta* S. Radegundis, *quæ familiariſſimus ac intimus ejus amicus conſcripſit. Habemus autem diverſa horum Actorum exemplaria, tum manuſcripta, tum typis edita, quibus nomen Fortunati præfigitur, & quæ nunc enumerabimus. Primo Gamachæus, indefeſſus Societatis Jeſu operarius, & ſexcenties in Opere noſtro propter ſingularia obſequia laudatus, miſit ad nos elegans Actorum apographum, quod cum editione Suriana maxime convenit, & in quo videtur emanuenſis liberius ſtylum mutaſſe. Sed cum negotioſus vir oblitus ſit annotare, ex quo codice vel ex qua bibliotheca illud tranſcribi curaverit, poſtea in Anacatis manuſcriptum hoc vocabimus anonymum, illudque prælo ſubjiciendum non cenſuimus. Anno Chriſti 1641 ab eodem ſtrenuo Operis noſtri cultore accepimus aliud Vitæ exemplum, ex Paſſionali Ms. pergameno monaſterii Bodecenſis in* D *diœceſi Paderboracnſi aſſumptum, cujus ſtylus ab aliis manuſcriptis & excuſis exemplaribus diſcrepat, ut infra ad oculum patebit ex Annotatis, ubi ſpecimini loco præferemus prologum illius exemplaris, quem curioſus lector cum prologo noſtro poterit conferre.*

edimus ex codice monaſterii Cluſinenſis. 9 *Præterea Petrus Franciſcus Chiffletius acceptum etiam ob præſtita obſequia plurimum debemus, nobis communicavit eamdem Fortunati lucubrationem, quam deſcribi curaverat ex Ms. codice Vallis-Lucentis, quod monaſterium ad Ordinem Ciſtercienſem pertinet, & in diœceſi Senonenſi ſitum eſt. Quamvis hoc apographum, quod idem officioſus vir cum aliis Mss. diligenter contulerat, interdum in conſtructione periodorum ab editione Mabilloniana differat, tamen in ſubſtantia plurimque cum illa concordat. Hoc apographum monaſterii Ciſtercienſis cum aliis manuſcriptis & impreſſis ejuſdem Sanctæ Actis conferemus, & poſt hunc Commentarium typis vulgabimus, variantes alicujus momenti lectiones in margine notaturi. Si vero aliquid obſcurum aut difficile occurrat, illud una cum aliis obſervatione digais* E *ſecundum conſuetudinem noſtram in Anacatis explicabimus. Prius tamen in hoc Commentario prævio referemus nonnullas* S. Radegundis *virtutes ac laudes, quas idem Fortunatus carmine celebravit.*

cui Baudonivia monialis coæva, 10 *Poſt hunc biographum Baudonivia monialis coæva, & in multis oculata teſtis, Vitam* S. Radegundis *litteris mandavit. Hæc autem lucubrationem Fortunati præ oculis habuit, & varia ab illo ſcriptore omiſſa per modum ſpicilegii collegit, ut ipſa in prologo ſuo indicat his verbis:* Non ea, quæ vir apoſtolicus Fortunatus epiſcopus de Beatæ vita compoſuit, iteramus; ſed ea, quæ prolixitate ſui prætermiſit. *Hinc Surius & Mabillonius illam geſtorum partem, quam Baudonivia poſteris reliquit, librum ſecundum Actorum* S. Radegundis *appellant. Sed parum intereſt, quocumque nomine vocaveris iſtud monialis ſpachonæ ſcriptum, quod exſtat in iiſdem apographis ſupra aſſignatis, & de quo proinde idem judicium ferendum eſt, quod de variis Fortunati ecgraphis ſuperius tulimus. Quare hanc Baudoniviæ lucubrationem etiam edemus ex Ms. codice Vallis-Lucentis, in quo poſt prologum expreſſæ* F *ſunt veterum capitum tituli, qui in omnibus aliis exemplaribus noſtris deſiderantur. Verum cum utraque hæc Vitæ pars conſcripta ſit ſcabro ac difficili ſtylo, quem tamen propter venerandam antiquitatem mutare aut mollire non licet, ei ſubjungemus Acta ejuſdem Sanctæ, quæ venerabilis Hildebertus ex Fortunato & Baudoinia poſt annum 1167 collegit, alio ordine diſpoſuit, ac plerumque clariore phraſi expreſſit. Hæc autem recudemus ex Operibus venerabilis Hildeberti præſulis Cenomanenſis, & poſtmodum archiepiſcopi Turonenſis, quæ D. Antonius Beaugendre Benedictinus non ita pridem Pariſiis edidit, ac notis illuſtravit.*

& S. Gregorius Turonenſis quædam addidimus. 11 *Denique S. Gregorius Turonenſis, qui exſequias* S. Radegundis *præſentia ſua honeſtavit, inter coævos hujus Sanctæ biographos quodam modo numerari poteſt: etſi tam Vitam ejus ex profeſſo non ſcripſerit, tamen de quibuſdam illius geſtis ſæpe meminit, & quædam inſtrumenta authentica, ad ipſam ſpectantia, poſteritati conſervavit, quibus in hoc Commentario opportune utemur. Non commemoramus hoc loco Vulfinum Boetium, qui in Vita S. Juniani abbatis Sanctam*

noſtram

A *noſtram egregie laudat, nec alios auctores ſupponit, qui de geſtis ejuſdem obiter mentionem faciunt. Nihil etiam hic dicimus de Petro Equilino, & Bonino Mombritio, qui Vitam S. Radegundis collectionibus ſuis Latine inſeruerunt. Sed neſcio quid Mombritio in mentem venerit, dum Actis Sanctæ titulum virginis & martyris præfixit: licet enim aliqui ſcriptores putaverint, eam permanſiſſe virginem, quemadmodum infra oſtendemus, nemo tamen illam titulo martyris exornavit. Multo minus hic ſingillatim recenſendi ſunt illi interpretes, qui Acta S. Radegundis vernacula ediderunt. Si tamen hi aliique recentiores biographi a veritate aberraverint, eos data occaſione in viam reducemus.*

§. II.

Sanctæ patriæ, regium ſtemma, occaſio captivitatis, migratio in Galliam, & conjugium cum Clotario rege.

B *In Thuringia, Germaniæ regione,*

HÆC *Sancta patriam habuit Thuringiam, amplam ac paſſim notam Germaniæ provinciam, quæ adhuc hodie priſcum nomen retinet; ſed olim latiùs extenſa fuit, ut plerique geographi notant, & facile colligi poteſt ex Gregorio Turonenſi, qui in Hiſtoria Francorum lib. 3 cap. 4 eandem regionem in plura regna dividit, & ibidem ad rem noſtram ita ſcribit:* Porro tunc apud Thoringos, tres fratres regnum gentis illius ſetinebant, id eſt Baderinus, Harmanefridus, atque Bertharios. Denique Hermanafridus Berchtarium fratrem ſuum vi opprimens, interfecit: is moriens Radegundem filiam orphanum dereliquit; reliquit suram & alios filios, de quibus in ſequentibus ſcribemus. *At Gregorius circa alios Beriharii regis filios, de quibus ſe infra ſcripturum ſpondet, promiſſi ſui immemor fuit, ut Hadrianus Valeſius lib. 7 Rerum Francicarum ſive tomo 1 iſtius eruditi Operis pag. 365, & ſuper Joannes Georgius Eckhardus tomo 1 Commentariorum de rebus Franciæ Orientalis lib. 4 num. 9 ante me obſervarunt: nam ſanctus ille ſcriptor poſtea tantum mentionem facit de ſolo S. Rade-*

C *gundis fratre, ſive ejus Berchariti filia, quem juſſu regis Clotarii noſtris in Gallia occiſum fuiſſe teſtatur.*

13 *Interim ex hic conſtat, Sanctam noſtram in Thuringia ex regio ſtemmate ortam eſſe, quod Fortunatus non tantum in Actis infra edendis, ſed etiam in carmine ad Artachin conſcripto, ubi S.* Radegundem *defentem excidium patriæ & mortem ſuorum conſanguineorum ita induxit:*

ex regio ſtemmate

Poſt patriæ cineres & culmina lapſa parentum,
Quæ huſtilis ſaie terra Totinga tulit.
Si loquar infauſto certamina bella peracta,
Quas prius ad lachrymas femina rapta trahat?
Quid mihi flere vacet preſſum hac funere genitam?
Au veriis vicibus dulce ſaiſſe genus?
Nam pater ante cadens, & avunculus inde ſecutus,
Triſta mihi vulnus finit ureruque parens.
Reſtitaret germanus apex; ſed ſorta nefanda
Me pariet tumulo preſſit areus ſuo.

natus eſt Sanctæ,

14 *Inſuper poeta ille in libro ſingulari de excidio Thuringiæ & ſæpius alibi eandem Sanctæ patriam ac nobilem cum regibus Thuringicis conſanguinitatem diſerte expreſſit. Dum igitur epiſcopi quidam Galliæ in epiſtola, inferius producenda, tribuunt S. Radegundi patriam ferè communem cum S. Martino, aut geographiam ignorarunt, aut lata admodum laqueadi genere uſi ſunt, cum ea vetuſtiſſimis monumentis conſtet, S. Martinum in Pannonia natum fuiſſe. Dum vero Gundovaldus apud Gregorium Turonenſem in Hiſtoria Francorum lib. 7 cap. 36 S. Radegundam cognominat Pictavam, non a patria ipſius, ſed a diuturna commoratione in urbe Pictavienſi, iſtud cognomen deſumit. Sed hactenus nos intelligimus, cur Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 566 apud nos num. 43 eandem appellet virginem ex Burgundiæ regibus oriundam, niſi forte eminentiſſimus Annaliſta putaverit, olim belicoſos iſtos Germaniæ incolas promiſcue cum Thuringis habitaſſe, priuſquam occuparent illam Galliorum partem, cui Burgundiæ nomen indiderunt. Etſi Germaniam, teſte Procopio lib. 2 Rerum Gothicarum,* haud procul a Thoringis Burgundiones, ad Auſtrum verſus, incolebant, *tamen videtur fuiſſe natio a Thuringis diverſa. Quidquid ſit de hac opinione, quam operoſius diſcutere non vacat, nunc ponenda eſt occaſio, qua S. Radegundis in Gallias migravit.*

E *quam Clotarius primus ſibi*

15 *Gregorius Turonenſis lib. 3 Operis proximè citati cap. 7 cauſam iſtius migrationis explicat his verbis:* Poſt Theudaricus non immemor perjurii Hermeneſridi regis Thoringorum, Chlothachatium fratrem ſuum in ſolatium ſuum evocat, & adverſum eum ire diſponit, promittens regi Chlothachario partem prædæ, ſi ei munus victoriæ divinitus conferretur. *Deinde recitata Theodorici exhortatione, qua Francos ad vindicandam injuriam excitavit, narrationem ſuam ita proſequitur:* Quod illi audientes, & de teeto ſcelere indignantes, uno animo adamque ſenſantia Thoringiam petiverunt. Theudericus autem Chlothacharium fratrem ſuum & Theodebertum filium in ſolatium aſſumens, cum axercitu abiit. Thoringi vero vaniloquis Francia dolos præpatunt: in campo enim, in quo certamen agi debebat, foſſas affodiunt, quarum oca, operta denſo ceſpite, planum eſſimilant campum. In has ergo ſoreas, cum pugnæ cœpiſſent, multi Francorum equites ruerunt, & fuit eis valde impedimentum; ſed poſt cognitum hunc dolum obſeſſare cœperunt. Denique cum ſe Thoringi cædi vehementer vidarent, fugato Hermenafrido rege ipſorum, terga vertunt, & ad Oneſtrudem fluvium (*hic amnis Thuringiæ hodiedum ob incolis vernacule* Uuſtrut *vocatur*) uſque perveniunt; ibique tante cædes ex Thoringia facta eſt, ut alveus fluminis cadaverum congerie rapleretur, & Franci, tamquam per pontem aliquem, ſuper eos in littus ulterius tranſirent.

F

16 Parata ergo victoria, regionem illam ac- *Thuringi bello ſuperati,* peſſunt, in ſua redigunt poteſtatem. Chlothacharius vero rediens, Radegundem filiam Berthariti ſecum captivam abduxit, ſibique eam in matrimonium ſociavit; cujus fratrem poſtea injuſte per homines iniquos occidit. Illa quoque ad Deum converſa, mutata veſte, monaſterium ſibi infra Pictavenſem urbem conſtruxit, quo orationibus, jejuniis, vigiliis atque eleemoſynis prædita, in tantum amicuit, ut magna in populis haberetur. *Witichindus monachus Corbejenſis, qui ſæculo decimo floruit, apud Meibomium tomo 1 Rerum Germanicarum pag. 630 & ſequentibus aliam hujus belli Thuringici cauſam memorat, reſque eo tempore geſtas diverſe epiſodite enarrat. Sed eruditiſſimus Eckhardus in Commentariis Franciæ Orientalis tomo 1 pag. 56 a ſive lib. 4*

AUCT. G. C.

AUCT. G. C. *num. 8 recte monet, Witichindum magnam narrationis ſuæ partem ex cantilenis Saxonicis accepiſſe, & falſa veris immiſciſſe. Quare potius fidem adhibemus Gregorio Turonenſi, qui eodem ſæculo, quo hæc in Thuringia circa annum Chriſti 529 vel 530 contigerant, hiſtoriam ſuam conſcripſit.*

In Galliam abduxit, 17 *Hadrianus Valeſius lib. 7 rerum Francicarum ſive tomo 1 ipſius Operis pag. 539, confectæ hujus belli Thuringici breviter narrat, & ſimul ſupra relatum Gregorii Turonenſis textum ſic explicat*: Cæſis ad Oueſtrudem Toringis, Herminafridus sex cum paucis fuga ſalutem petiit, atque in munitam ſeſe urbem cum conjuge & liberis contulit. Franci autem victores, agris igne & ferro vaſtatis, & depopulata regione, magnum hominum numerum in ſervitutem abduxere. Gregorius Turonicæ eccleſiæ epiſcopus Toringiam tum captam & in Francorum poteſtatem redactam dicit: quod ſi verum eſt, ita intelligi debet; ut non omnis Thuringia, ſed pars ejus a Theodorico Francorum rege poſt victos Toringos armis occupata fuerit, cum B Herminafridum Toringorum regem fuga mortem evaſiſſe, muris munitæ urbis ſe incluſiſſe, nec in Francorum manus veniſſe conſtet. Regiam quidem ſedemque regum Toringorum (ſive eu Erpfasfortum, ſive alia urbs fuit) tum a Theodorico & Chlotario Francorum regibus captam fuiſſe, ex eo judicari poteſt, quod Chlotarius, cui ex pacto pars prædæ debebatur, Bertharii Toringorum regis filium, filiamque nomine Radegundim, qui in aula Herminafridi patrui ſui educabantur, captivas abduxit, niſi adoleſcentulum & virgunculam cum patruo profectos ad bellum, ibique captos eſſe credimus.

& poſtea etate nubilem thoro ſuo adſciſcit. 18 *At quocumque modo aut loco (id enim parum vel nihil noſtræ intereſt)* S. Radegundis *cum fratercolo ſuo capta fuerit, ut antiquis monumentis legitur, eam tunc adhuc fuiſſe puellulam, atque diverſis longe annis contigiſſe illa omnia, quæ Gregorius ſine ulla temporum diſtinctione conjunxit. Hinc Colvius in Annalibus Francorum geſta Sanctæ variis annis affigit, & captivitatem ipſius ad annum Chriſti 529 num. 31 narrat his verbis*: Clotarius, bello Thuringico modum confecto, Sueſſionem rediens, Radegundam C Bertharii quondam regis, quem Hermenefredus frater interemerat, filiam adhuc parvulam ſecum captivam abduxit, eamque in agru Viromandeoſi apud Atheias villam educeri juſſit, ubi facta eſt litterata ea barbara, deſideriogue martyrii ſuccenſa eſt; & graves perſecutiones a domeſticis paſſa, ſingularem patientiam exercuit, ut Fortunatus in ejus Vita ſcribit. *Deinde hic chronologus matrimonium ejus cum rege Clotario in iiſdem Annalibus ad annum Chriſti 538 num. 78 ſic refert*: Hoc anno Clotarius rex, cujus unor Chunſena, Chramni mater, obierat, Radegundem duxit. De nuptiis Radegundis breviter admodum diſſerit Gregorius, copioſius Fortunatus; uterque abſque ulla temporis nota. Sed ut Radegundis ante hunc annum haud nupſit, ſi vera ſunt ea, quæ du duobus prioribus Clotarii conjugibus Iudegunde & Chunſena retulimus, ita nec ſerius a Clotario adſcita eſt in uxorem: nam ſexto poſt nuptias anno diacoueſſa nidiuata eſt ab epiſcopo Medardo. *Verum circa ſeriem uxorum & concubinarum, quas rex Clotarius habuit, occurrunt diverſæ hiſtoricorum ſententiæ, quas jam allegabimus.*

19 *Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 4 cap. 3 aliquot recenſet hoc modo*: Chlotha- D charius deoinde ipſe rex de diverſis mulieribus *Inter varias Clotarii conjuges aut concubinas,* ſeptem filios habuit, id eſt de Ingunde Guntharium, Childericum, Chatibertum, Gunthebramnum, Sigibertum, & Chlotſindam filiam. De Aregunde vero ſorore Ingundis Chilpericum. De Chunſena habuit Chramnum. *Sanctus ille ſcriptor in Hiſtoria Francorum epitomata num. 47 ſimilia repetit, poſtquam ibidem num. 37 aliam retulerat his verbis*: Chlotarius uxorem Chlodomeris, nomine Guntieucham, uxorem duxit. *Deinde num. 50 ejuſdem Hiſtoriæ epitomata adhuc alteram ſic addit*: Ipſoque anno Theudebaldus obiit, regnumque ejus Chlotarius accepit, copulans Waldetradam ſibi uxorem. *Gregorius de his duabus mulieribus etiam agit in ipſa Francorum Hiſtoria, ubi lib. 3 cap. 6 priorem diſtinctius ita indicat*: Nec mora Chlothacharius uxorem germani ſui, Gontheucam nomine, ſibi in matrimonium ſociavit. *Poſterioris vero mentionem facit lib. 4 ejuſdem Hiſtoriæ cap. 9, dum de morte Theudebaldi ibi ſic ſcribit*: Qui paulatim decideus, ſeptimo regni ſui anno (*Ruinartius in* E *margine huic ſeptimum regni Theudebaldiani annum cum anno Chriſti 555 componit*) mortuus eſt, regnumque ejus Chlothacharius rex accepit, copulans Valdetradam uxorem ejus ſtratu ſuo; ſed increpitus a ſacerdotibus, reliquit eam, dans ei Garivaldum ducem, dirigauſque Arvernis Chramnum filium ſuum.

hæc Sanctæ ab aliquo hiſtoricis prima, 20 *Ex dictis nondum certo ſcimus, quota Clotarii uxor fuerit* S. Radegundis: *nam laudatus Valeſius lib. 8 Rerum Francicarum pag. 467 & ſequentis tomi 1 pleroſque illas mulieres enumerat hoc ordine*: Chlotharius Radegundim primum a filiam Bertharii Toringorum regis, bello captam matrimonio ſibi adjunxit, quæ poſtea regium inſigne ſacro velamine mutavit, & virtutum ac ſanctitatis fama non Gallium ac Europam modo, ſed etiam tranſmarinas provincias implevit. Deinde Ingundem duxit uxorem, ſed unica dilexit, feminam optimam, & a ſexu alieniſſimam, quæ virum, DOMINUM SUUM, & ANCILLAM EJUS appellare conſueverat. Ex ea F Chlotacius liberos tulit Gunthacrium, & Childericum, quibus ambobus ſuperſtes fuit, Charioberum, Gunthebramnum, Sigibertum & Chlodoſvindam, quæ Alboino regi Longobardorum nupſit. Idem ex Haregunde tertia uxore ſuſcepit Chilpericum: ex Chunſena, quam quidam Chunſinam, alii Gunſiodim vocant, Chramnum genuit. Auctor libri de Vita Conſortiæ virginis quamdam præterea Chlotarii regis filiam ſcribit in aula Sigiberti fratris ſui ætatem egiſſe. Haregundim Ingundis reginæ ſororem fuiſſe Gregorius prodit, de qua colloçanda Ingundim cum viro ſermonem habuiſſe; illum, eam rem ſibi curæ fore pollicitum, in villam ad Haregundim veniſſe, factiſque nuptiis, ut erat natura in Venerem pronus, qualem optaſſet conditionem puellæ repertam, ſibique opibus & prudentia ceteris omnibus ſine dubitatione præſtanti Haregundem ennubio junctam eſſe, uxori renuntiaviſſe; ex eo tempore duas ſimul ſorores Chlotharin nuptas fuiſſe. *Eckhardus in Commentariis de rebus Franciæ Orientalis tomo 1 pag. 89, ſeu lib. 7 cap. 14 tamdem Valeſii ſeriem ſecutus eſt, & hic uxoribus ane concubinis ſubjungit Waldradam, de qua ſuperius ut Gregorio obiter mentionem fecimus.*

ab aliis ordine 21 *Hanc uxorum ſeriem aliter ordinant quidam genealogi, inter quos Antonius Albizius in quarta, Stemmatibus principum Chriſtianorum fol. 8 ſic habet*:

A *habet*: Clotarius primus præter liberos, quorum in ſtemmate hoc Merovingico mentio fit, habuit etiam filiam Blithildim nomine, quam nuptum dedit Ansberto pronepoti Clodionis eriniti, natam Ipſi ex Cauſſona: multas namque uxores habuit, quarum prima Ingunda, ex qua nati ſunt Gontherus, Childericus, Gontramus, Sigibertus, Aribertus qui & Cherebertus, Clodomira. Secunda Arregunda, ex qua Chilpericus. Tertia Cauſſona, de qua ſupra. Quarta Radegunda, Bertheri Thuringi regis filia, & quinta Waldratha proneptis, Theobaldi vidua. *Quod hic de Blithilde, tamquam Clotharii filia dicitur, id Valeſius lib. 8 Rerum Francicarum, & Eckhardus in Commentariis Francia Orientalis lib. 7 cap. 15 inter fabulas numerant, & ſolidis argumentis refellunt. Porro hic vides*, S. Radegundem *collocari inter uxores Clotarii quarto loco, quam Valeſius ſupra in ordine primam conſtituerat.*

& etiam tertia aut quinta ejus uxor primi- ſtatuitur.

22 *Denique alii ſcriptores Galli eamdem Sanctam poſt uxores & concubinas Clotarii tertio aut quinto loco ponunt. Certe Bauchetus in Annalibus Aquitaniæ parte 2 cap. 4 ſeu pag. 69 illam*

B *ordine quintam recenſet, & matrimonium ipſius cum Clotario uſque ad annum Chriſti 551 differt. Sed haud dubie in hac chronologia ſua fallitur: cum enim* S. Radegundis *anno Chriſti 529, quo eveciter in Galliam abducta eſt, haberet octo aut novem annos, & Clotarius tantummodo nubilem ipſius ætatem expectaret, longe probabilior eſt Coinții ſententia, qui nuptias illas anno Chriſti 538 affigit. Ceterum de ordine ac tempore harum nuptiarum operoſe non diſputabimus, ſi nobiſcum admittas, matrimonium* S. Radegundis *cum rege Clotario legitimum fuiſſe: nam propter rationes paragrapho ſequente allegandas probabilius putamus, præcedentia Clotarii conjugia non fuiſſe valida, vel legitimam ipſius uxorem jam obiiſſe, quando* S. Radegundem *duxit. Verum ea iſta opinione noſtra oritur quædam intricatiſſima difficultas, quam jam utcumque diſſolvere conabimur.*

§. III.

Difficultates quædam circa divortium Sanctæ cum rege Clotario, & diaconalem illius conſecrationem.

C

Sancta poſt ſex matrimonii annos,

PLerique ſcriptores aſſerunt, S. Radegundem *cum rege Clotario per ſex annos more conjugali vixiſſe, quibus aſſentitur Coinții, dum in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 544 num. 94 ſic differit:* Hoc anno Radegundis regina, quam ſex dumtaxat annis cum Clotario rege vixiſſe multi ſcribunt, facta eſt diaconiſſa. Qui breve temporis intervallum a Radegundis adventu in Franciam, five ab anno Chriſti quingenteſimo viceſimo nono, uſque ad ejuſdem Radegundis nuptias collocant, non advertunt, hoc calculo detrahere ſe plurimum laudi piæ feminæ, quam innuunt ſcorti, non uxoris, loco ab adultero rege habitam, quia Ingundis legitima Clotarii uxor in vivis tunc erat, & marito Sigibertum filium peperit anno Chriſti quingenteſimo triceſimo quinto. Vitam Clotarii quo attentius intueor, eo magis adducor, ut eredam Radegundem ab illo rege ductam in uxorem fuiſſe anno Chriſti quingenteſimo duodequadrageſimo, ab eoque poſt ſexennium receſſiſſe anno Chriſti quingenteſimo quadrageſimo quarto: nam Clotarius tres legitimas habuit conjuges, primo Ingundem, quæ anno Chriſti quingenteſimo triceſimo quinto ſuperſtes adhuc vivebat; deinde Chunſenam, poſtremo Radegundem, quæ nuntium ſeculo remiſit, priuſquam Medardus Noviomenſis epiſcopus moreretur. AUCT. G. C.

circa annum Chriſti 544.

24 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis hanc Coinții chronotaxim ſequitur, & ibidem lib. 5 cap. 21 ſive tomo 1 pag. 123 iſtud* S. Radegundis *divortium ita narrat:* Chrothaldis deceſſum *(hæc erat Chlodovei vidua, quæ anno Chriſti 544 obiit)* non longo intervallo excepit Radegundis itidem reginæ receſſus in urbem Pictavorum. Hæc Bertharii Toringorum regis filia, Francis victoribus, Chlothario Sneſſionum regi ſorte obtigit pæne infans, dein apud Atteias, pagi Viromandenſis regiam ad Suminam villam, educata, dum regio thalamo habilis redderetur. Cum præter votum regi nupſiſſet, monacham potius agebat, quam reginam, de nocte e regio cubili ſe ad orandum ſubripiens, & in Quadrageſima jugi eilicio ad carnem utens, quod ipſi religioſa quædam ſanctimonialis, re ac nomine Pia, ſuppeditabat. Hinc durius identidem a ſponſo tractabatur. Quæ E res ſeculi fugam ei facile perſuaſit, jam a conjugii vinculis alienæ. Acceſſit germani ejus fratris interitus, cujus nuctor Chlotharius, qui eum pasiter captivum in Franciam abduxerat.

25 Hinc dolori ac tædio cedens Radegundis, *cum Clotario facit divortium,* ſeceſſum meditatur: ideo Noviomagum accedit ad beatum Medardum epiſcopum, vehementer obſeerans, ut ſe Domino conſeeraret. Abnuit ille, obtendens Apoſtoli interdictum, ne, quæ ligata conjugio eſt, ejus ſolutionem tentet. Ad hæc interminabantur proceres, ne pontifex eam velaret, quæ ſolenni more nupſiſſet regi. Hæc vero mox in ſacrarium ingreſſa, monachica veſte ſe ipſa induit; ſicque induta proceſſit ad altare, epiſcopum ſic allocuta: Si me conſecrare diſtuleris, plus hominem reveritus quam Deum, erit qui animam abs te meam exigat. Quibus ille verbis, haud ſecus ac tonitruo concuſſus, ſive ſerio, ſive ex compoſito id factum ſit, MANU SUPERPOSITA CONSECRAVIT DIACONAM, ait Fortunatus, qui poſtea rem explicans, ait, eam a ſancto Medardo conſecrante velatam fuiſſe. Ergo veli ſuſceptione monacha facta eſt, manuum impoſitione diacona. *Ita ille ex antiquis Actis, in quibus Fortunatus infra apud nos num. 10 diſerte aſſerit, proceres regios ſanF Cto Medardo obſtitiſſe*, ne velaret regi conjunctam, ne videretur ſacerdoti, ut præſumeret principi ſubducere reginam, non publicanam, ſed publicam. *Hic loquendi modus innuit, matrimonium* S. Radegundis *cum Clotario fuiſſe legitimum, de quo Fortunati teſtimonio poſtmodum poterit meminiſſe.*

cui Mabillonius tertiat

26 *Interea audiamus difficultates, quas laudatus Mabillonius in Annalibus Benedictinis cap. 22 ejuſdem libri quinti huic divortio opponit in hunc modum:* Mirari ſubit, cur Radegundis a viro diſceſſerit. Occaſionem vidimus, necem fratris; at conſenſum regis non videtur impetraſſe ante receſſum, tametſi ſex minimum annos cum Chlothario vixerat more conjugali. An vero eam eitra conſenſum regis velaturus fuiſſet Medardus, regularum eccleſiaſticarum ſciens; aut etiam conſentiente rege, niſi rex ipſe cælibatum profeſſus fuiſſet, quem certe poſtea non ſervavit? An forte epiſcopi, ſi quid hac in re peccatum eſſet contra leges, diſſimularunt propter verecundiam regis? Quoſdam id feciſſe, facile erediderim; ut nullus reſtiterit, ægre aſſenſerim. Carolus Coin-

AUCT. G. C. tins putat, Radegundem, annuente rege Chlothario, Noviomagum profectam fuiſſe, atque aſſenſum regis acceſſiſſe, antequam velaretur. Altarum ex altero probat; nempe quod, teſte Fortunato, DIRECTA A REGE, VENIENS AD BEATUM MEDARDUM, SUPPLICAT INSTANTER. Verum ſi rex conſenſerat, cur reclamant proceres? Cur Medardo reſiverſanti, & Apoſtoli obtendenti interdictum, Radegundis non opponit regis conſenſum?

& intricatas difficultates opponit,

27 Equidem Baudonivia, quæ librum de Vita Radegundis ſecundum ſcripſit, quodam modo hinc ſententiæ favet, ubi ait, Radegundæ in villa Suaedis commorante, ſparſum fuiſſe rumorem de regis pœnitentia, qui talem & tantam reginam PERMISISSET a latere ſuo diſcedere. Arreponi poteſt, permiſſum hunc acceſſiſſe, velata jam regina. Locus ſane lubricus ac difficilis. Radegundis a rege diſceſſum ea tantum ratione probat Fortunatus, quod ejus frater a rege exſus fuiſſet INNOCENTER, id eſt abſque ulla cauſa, adeo ut prorſus innocens & culpa vacuus eſſet. Et quo-
B niam, inquit Fortunatus, frequenter aliqua occaſione, divinitate proſperante ſeu obſecundante, caſus cedit ad ſalutem; ut hæc religioſius viveret, frater interficitur innocenter. Quod ſubdit idem auctor, DIRECTA IGITUR A REGE, VENIENS AD BEATUM MEDARDUM NOVIOMAGO, perinde eſt, acſi diceret PROFECTA A REGE. Cædes ergo illa diſceſſionis cauſa fuit, non plane iniqua, ſed non ſufficiens ad ſolvendum vinculum conjugale. Nodum hunc ſolvere videtur collecta, quam vocant, in ejus Officio antiquitus recitari ſolita, in qua Radegundis regali in ſolio virginitatis decorem conſervaſſe dicitur. At parum veri ſimile, id ſervari potuiſſe per ſex minimum annos cum tali conjuge, qui vitæ non admodum continentis fuit. Sed hæc viderint theologi; res noſtras proſequamur. *Sic eruditiſſimus ille Benedictinus ſcriptor hunc nodum ſtringit, altiſque ſolvendum relinquit. Quapropter tentemus, utrum hæc intricata difficultas nullo modo diſſolvi poſſit.*

quæ ſolvi poſſunt, ſi dicamus Sanctam hic conjugio virginitatem ſervaſſe;

28 *Nobis maxime placeret conſervata* S. Radegundis *virginitas in conjugio, quæ in collecta incertæ ætatis legitur, & quam F. Jacobus Philippus Bergomenſis in Opere de claris mulieribus cap.* 249 *confidenter aſſerit his verbis:* Radegun-
C dis Franciæ regina, & inſignis virgo fuit, ... cujus patriam cum Lothasius Francorum rex debellaſſet, ... ſibi ipſi virginem in conjugem aſſumpſit. At rex cum animadverteret ſuæ novæ ſponſæ virginitatis integræ propoſitum, ejus precibus permotus, eamdem intactam reſervavit virginem. *Sed contra hanc opinionem, cui reventiores nonnulli auctores ſine accurato examine leviter ſubſcribunt, tot tantaque militant argumenta, ut nos iis refutandis impares fateri cogamur: nam incontinentia Clotarii regis, quæ ab hiſtoricis paſſim proditur, vix finis dubitare, quin mulieroſus ille princeps conſummaverit matrimonium cum formoſa virgine, quam jam pro multos annos thalamo ſuo deſtinaverat, ac ſtatim in ætate nubili uxorem duxerat. Teſtimonio autem virginitatis, quod ex veteri collecta incertæ ætatis adfertur, opponimus auctoritatem antiqui Breviarii Mediolanenſis, quod juxta ritum S. Ambroſii diſpoſitum eſt, & in quo ad diem* XX *Auguſti ante quatuor collectas ſive orationes proprias ponitur ſequens rubrica:* In ſancta Radegunda quæ deficiunt, require de una matrona. *Miſſale Ambroſianum, quod* § 5 *hujus Commentarii citavimus, eumdem* matronæ *titulum huic Sanctæ tribuit, & ſimilem rubricam præſcribit.*

D

ſed hæc opinio videtur repugnare

29 *Præterea ipſe Fortunatus ſynchronus videtur huic opinioni obſcure contradicere, quando in Actis* S. Radegundis *apud nos num.* 5 *ſcribit, illam ſub prætextu humanæ neceſſitatis ſurreniſſe* nocturno tempore, cum reclinatet cum principe; *& tunc corpus ſuum variis cruciatibus afflixiſſe. Certe venerabilis Hildebertus, qui exeunte ſeculo* XII *vel ineunte* XIII *Vitam* S. Radegundis *ex Fortunato & Baudonivia collegit, jam aſſignatum Fortunati textum, tamquam virginitati ejus contrarium intellexit, & eumdem infra in Actis num.* 11 *exponit hac paraphraſi:* Nam da conſortio thori quid loquar? Ad quod ipſa ſemper ideo acceſſit, ut maritum lucrifaceret, non ut lenocinantem expleret voluptatem: quippe ne ſathanas maritum tentaret, marito debitum ſolvit, non exegit. In quo ſi quidquam vel ejus gratia vel voluptatis admixtione peccatum eſt, ſtatim non lacrymis tantum, ſed & multo corporis cruciatu delere properavit: fingens enim cauſam, qua ſurgeret, hiſpidum pavimento ſnparponebat cilicium, cui nuda tamdiu inhærebat, quouſque, per-
E cuſſis frigore medullis, pene ſpiritum exhalaret. Sic Regina pariter & conjugio defetens & pudorem conſervans, nec maritum reverentia defraudavit, nec libidine bonum minuit nuptiarum. *Ex his verbis liquet, matrimonium* S. Radegundis *cum Clotario non ratum tantum habitum, ſed etiam conſummatum fuiſſe, ut theologi loquuntur.*

verſimilitudo veterum auctorum,

30 *Quinimo hæc Hildeberti ſententia fuit adeo communis, ut nonnulli ſcriptores perperam aſſirmaverint, Clotarium ex Radegunde liberos ſuſcepiſſe, quemadmodum Bernardus de Girard in Hiſtoria generali regum Francorum tomo* 1 *pag.* 48 *tcſtatur. Hinc etiam Sccvola & Ludovicus Sammarthani fratres in Hiſtoria genealogica familiæ Franciæ lib.* 3. *cap.* 8 *ſive tomo* 1 *pag.* 217 *rejiciunt Paradinum, qui* S. Radegundi *aliquas proles tribuit. Verſimiliter Paradini ille altive ejuſdem ſingularis opinionis aſſertores* Radegundem *temere pro Ingunde vel Arregunde acceperint, quandoquidem omnes fere reliqui auctores conſentiunt,* S. Radegundem *nullos Clotario liberos peperiſſe. Sed etiamſi ſancta Matrona nullam prolem ediderit, tamen ex hoc nihil pro virginitate ipſius concludi poteſt: nam Vulfinus Bottius, qui diu ante venerabilem Hildebertum ſub imperio*
F *Ludovici Pii floruit, nullos etiam liberos* S. Radegundi *tribuit, & nihilominus virginitatem ejus inficiari videtur, dum in Vita S. Juniani abbatis ad hanc diem illuſtrata, de nuptiis ejuſdem Sanctæ ſic ſcribit:* At ubi ventum eſt ad puellares annos, & fieret ætate nubilis & apta nubendi, complexibus regis ſociata eſt, & nuptiali obſequio peracto, cariſſima conjux effecta eſt, quam tanto amore dilexit, ut nihil præter illam ſe habere aliquoties fateretur. Sed illa beatiſſima .... non multo poſt tempore, relicto regali thoro, tota ſe Deo & mente & corpore conſecravit. *Similia tradit antiquus ſcriptor in Actis S. Carileſi, quæ ad diem primam Julii edidimus, ubi apud nos tomo* 1 *iſtius menſis pag.* 91 *ad rem noſtram hæc habet:* Clotharius Radegundem, natione Turingam, pietatis inſignitam moribus, ſibi adſcivit reginam; quæ poſtea, exactis in ejus copula aliquot annorum circulis, Pictavem petiit. *His veterum biographorum phraſibus, ni vehementer fallimur, matrimonium conſummatum indicatur.*

31 *Juverit denique hac de re differentem audire Theophilum Raynaudum noſtrum, qui in Titulis*

A *tulis cultus ſpecialis Sanctorum paulo* 14 *nem.* 2, *ſive in Regiologio Lugdunenſi pag.* 577 & *ſequente contra quemdam neotericum hujus vindicatis aſſerterem ita diſputat*: Quod hacteous receoſitie conjugibos ſimul ee virginibus Joſephos de Mooteil lib. 2 de ejos Vitte cap. 7 magno ſtudio aceeoſet ſoactam Radegundem, Clotarii quondam Francı conjugem, poſtea Pictevis monialem, ægre ſoaderur. Neqoe vern id ſanctæ illius Regioæ decus obvolutori videetos ſilentio, qui in ea enotosnda oavt fuvront; Fortunatos libro ooo de ejos Vttu, & lib. 8 ae 21 Cetmiuum, Gregorius Turonenſis lib. 9 Hiſtoriæ cap. e & 39, & libro de Glotia confeſſotum cap. 106, Sigebertus in Chrooico anno 557; Vincentius in Speculo hiſtoriali lib. 21 cap. 79, 80 & 85; Trithemius lib. 3 de Viris illuſtribus Ordinis S. Beoedicti cap. 30. Hi & eli beoe molti ſeoctam ſeminam a contemptu ſæculi & eb eceoratiooe in Dei obſeqnio enimie celebrent, nemoe virginitate ao eonjugio, cujus illi retinendæ poteſtetem feciſſe Clotarium, hominem molieroſum, nemine ſuffregante, nunc primum proditur.

tamquam Theophilus Raynaudus noſter

diverſis reſpondetur rationibus infidis.

B 32 Ac eliquoties repetitur denomioate VIRGO, jem monislis. Annoo; ſed eo ſenſo, quem tredo libro Du ſobtio frequentatinoe ulterius ſexus cap. 7, pag. 203. Nimirum quia ealcatu regia ſublimitate, eeceoſeri voluit mooiolibus ſive virginibus ſoeris: qoe eadum retione aliæ ibidem eonotetæ, quæ viris edhæſetent, & virginitatis ie conjogin naufragium feeerant, VIRGINES denominatæ legantor. Batoniue enno DLXVI num. 29 ſanctam Radeguodem vocat VIRGINEM BURGUNDAM, attendens ad tempos anie ouptias. Itaque perperam in haoe rem adducitur. Utgetur præterea, votum virginitatis a Radegonde emiſſum jam a prime ætate, quod votum conjogii conſummatio ſacrilege temetaſſet. Sed hic oben legitima diſpenſatione eut Iritiution potoit tolli. Demum adducitur integritas corporis, quod, reſerato tumolo, poſt annos octingentos ae duodeviginti & meoſes oovem ae dies tredecim, repertum eſt prorſus iocorroptum, ne mito fragnos, quo videtur fuiſſe poriſſimæ ec illibetæ virginitatis teſſera; noo minue, quem anoulus moneſtieus, quem Joanoi Bitutigum principi e tegio ſanguinu, noferte temsnti, reouit coocedere, permiſſa extraction eonuli tegii, eum quo item ſepulte erat. Non uſt temeo nota certa virgioitetie, incorroptio corporis, quamvis ot plurimom ita contiogat; qoa de re Tractatu de Incorruptione cadaverom. Annulus item confetebatur omnibus monialibus, eemetſi viduis, ed notendem, quod fieret ſponſæ Chriſti; eoi quæ adjungitor, etiamſi prius eortupte, effeitor virgo juxte ſanctom Chryſoſtomum in ſenſu ulibi expoſito citea ſanctam Olympiedem. Videſis de hoc monialium anoulo Aeiqoitates mooaſtiess Nebtidit e Muodelhein, epiſtola 121; qoem latuit hoe exemplum ſanctæ Radegnodis. Regina itaque ſanctiſſima, eliis oroamentis ſolgeotiſſima, non videtur fatis ſolide nunc primum a ſervute virgioitate per totam vitam celebraci. *Omnibus mature expenſis, cum Raynaudo conſentimus, & fratratum de virginitate* S. Radegundis, *quæ nobis vix ullo modo probabile apparet, ſequi non audemus, tametſi defenſores illius propoſitam difficultatem facilius poſſint effugere. Jam videamus, an latricatum iſtum Mabillonii nodum aliter diſſolvere nequeamus.*

33 *Jacobus Longuevallius noſter, qui Hiſtoriam eccleſiæ Gallicanæ nuper elegantı ſtylo vernaculo in lucem dedit, ac erudite notis illuſtra-*

Auguſti Tomus III.

vit, tomo 2 iſtius Operis pag. 454 *ſeu lib.* 6 *ad annum Chriſti* 540, *memoratam divortii difficultatem breviter in notis attingit, & ibidem effugiem quoddam aſſignat: poſtquam enim implexum Mabillonii nodum paulo propoſuerat, per modum interrogationis ludicat, non improbabiliter dici poſſe, quod S. Medardus peritus legum eccleſiaſticarum judicaverit, matrimonium illud eſſe illegitimum & invalidum, quia Clotarius adhuc plures uxores habebat viventes, quando S. Radegundem duxit. At inde ſequitur, Sanctam noſtram diu in concubinatu aut adulterio vixiſſe: ipſam namque latere non poterat, quod legitima Clotarii regis uxor adhuc viveret, & polygamia eſſet illicita, ne quis in hac re innocuam fuiſſe aut juris ignorantiam prætendat. Præterea ſi S. Medardus matrimonium illud judicaverit invalidum, cur ſtatim non annuit huic ureeſſariæ ſeparationi, quam S. Rudegundis inſtanter petebat? Cur tam juſta Sanctæ deſideria obſtitit ille, qui poties eam dsbuiſſet hortari, ut quamprimum illicitam iſtam cum rege adultero conjunctionem abrumperet? Cur denique idem præſul, teſte Fortunato infra apud nos num. 10, mumot Apoſtoli dieeoeis; Si qua ligata ſit conjugi, non quæret diſſalvi, differebat Reginam, ne veſte tegeret monacham? Si legitima Clotarii uxor adhuc viveret, quando rex ille S. Radegundem thalamo ſuo ſociavit, quid hus facit præceptum Apoſtoli, cum in ea hypotheſi conſtet, Sanctam Clotario nonfuiſſe ligatam? Quapropter contra hanc primam Longuevallii reſpouſoaem (id ſalva doctiſſimi viri pace dictum ſit) multo probabilius opinamur, legitimos Clotarii uxores jam obiiſſe, aut regem illum tantummodo habuiſſe concubinas eo tempore, quo matrimonium cum S. Rodegunde contraxit. Itaque ex his aliiſque ſupra allatis argumentis ulterius concludimus, matrimonium illorum legitimum feiſſe.*

E

tamen exemplo aſſentire, nolumus,

34 *At quomodo*, inquies, *S. Medardus validum iſtud conjugium diſſolvere potuit, etiam conſentiente rege Clotario, ejs rem ipſe cælibatum profeſſus fuerit; quod tum feciſſe, nulla modo ſit veriſimile? Non diffitemur, hic nobis aquam hærere. Attamen in hoc nodo extricando præ ullis effugiis, quæ ſine probabili veritatis ſpecie excogitari poſſent, placet ſagax induſtria laudati Longuevallii noſtri, qui in notis ad Hiſtoriam eccleſiæ Gallicanæ loco ſupra citato ſuggerit ulterum reſponſum, quod et libenter acceptum referimus: ibi enim non improbabiliter aſſerit, Francos eo tempore quæſtionem de indiſſolubili matrimonii vinculo nondum ſatis intellexiſſe, & hanc divortii materiam ipſis præſulibus in Gallia non ſatis perſpectam fuiſſe. Hanc aſſertionem ſuam probat ex veteribus quibuſdam Galliæ conciliis, quæ perperam mariti concedunt poteſtatem eruſcandi ad alias nuptias, quando uxor ejus velum Religionis aſſumpſit. Sunt apud Sirmondum noſtrum tomo 2 Conciliorum Galliæ pag. 43 in ſynodo Compendienſi, quæ anno Chriſti 757 habita eſt, canone 13 legimus ſequentia: Si quis vir mulierem ſuam dimiſerit, & dederit commeatum pro Religionis eeuſe infra monaſterium deſervire, aut foras mnoaſterium dederit licentiam velere, ſicut diximus, propter Deum, vir illius eceipiat mulierem legitimam: ſimiliter & muſier faciat. Genigius conſenſit. Georgius ille erat legatus Sedis Apoſtolicæ ſimul cum Joanne, qui ambo huic ſynodo interfuerunt. Porro decimus tertius iſte conciliі Compendienſis canon, qui dogmati Eccleſiæ jam paſſim note repugnat, in Labbeana Con-*

C

D

F

Digitized by Google

AUCT. G. C. *ciliorum collectione tomo 6 col. 1696 & apud Hardouinum in novissima Conciliorum editione tomo 3 col. 1005 iisdem plane verbis exprimitur.*

quomodo illa inaudita potuerit a viro separari,

35 *Cæterum hæc aliaque istorum temporum decreta manifesto demonstrant, tunc in Gallia prorsus rudem canonum matrimonialium notitiam fuisse. Unde ex illo posteriori plurium præsulum Gallicum errore conjicimus, facile etiam antea fieri potuisse, ut S. Medardus simili simplicitate legitimum S. Radegundis conjugium dissolverit, & propter eamdem legum ecclesiasticarum imperitiam canonice erraverit. Si quis autem tantum istorum temporum ignorantiam admiretur, illamque in præcipuis Christiani gregis pastoribus vix credibilem existimet, is meminerit concilii Matiscoënsis, quod anno Christi 585 celebratum est, in quo episcopi quidam Gallus vel Francus eorum veluti metropolitis aliisque multis præsulibus exoticam disputationem instituit, ac serio contendit, mulieres non numerandas inter homines, sicuti S. Gregorius Turonensis de concilio illo Matiscoënsi egens,*

B *in Historia Francorum lib. 8 cap. 20 testatur his verbis:* Exstitit enim in hac synodo quidam ex episcopis, qui dicebat mulierem, hominem non posse vocitari. Sed tamen ab episcopis ratione accepta quievit; eo quod sacer veteris Testamenti liber edoceat, quod in principio, Deo hominem creante, ait: Masculum & feminam creavit eos, vocavitque nomen eorum Adam, quod est homo terrenus; sic utique vocans mulierem seu virum: utrumque enim hominem dixit. Sed & dominus Jesus Christus ob hoc vocitatur filius hominis, quod sit filius Virginis, id est mulieris; ad quam, cum aquas in vinum transferre pararet, ait: Quid mihi, & tibi est, mulier? & cetera. Multisque & aliis testimoniis hæc causa convicta quievit. *Propter hæc aliaque miræ simplicitatis exempla, quæ vidi illa ætate frequentiora fuisse, non omnino temere opinamur, S. Medardum ac S. Radegundem in matrimonio illo dissolvendo communem sui temporis opinionem secutos esse, atque ita innocenter peccasse. Si tamen quispiam melioren hujus nodi solutionem invenerit, minime morosos sententiæ suæ sectatores nos habebit.*

C 36 *Hanc divortii difficultatem, qua vel utcumque expedivimus, excipit alter circa diaconalem S. Radegundis consecrationem, quem Fortunatus coactus differre expressit, & quæ tamen prima fronte cum canonibus præcedentium conciliorum vix videtur posse componi: nam anno Christi 452 Patres concilii Calchedonensis canone 15 apud Labbeum tomo 3 conciliorum col. 764 statuerunt,* diaconissam non esse mulieram ordinandam ante annum quadragesimum. *Cum autem Sancta ante annum ætatis suæ quadragesimum*

ante annum ætatis suæ quadragesimum S. Radegundis *consecrationem, quam Fortunatus coactus differre expressit, & quæ tamen prima fronte cum canonibus præcedentium conciliorum vix videtur posse componi: nam anno Christi 452 Patres concilii Calchedonensis canone 15 apud Labbeum tomo 3 conciliorum col. 764 statuerunt,* diaconissam non esse mulieram ordinandam ante annum quadragesimum. *Cum autem Sancta ante nostra anno Christi 544 diaconalem consecrationem acceperit, ut Colutius aliique auctores passim asserunt, ex præcedenti Actorum chronologia evidenter patet, eam tunc vendum quadragesimo octavo annos numerasse. Quomodo igitur S. Medardus contra expressum concilii Calchedonensis decretum illam diaconam conferavit? Responderi potest, hunc canonem concilii Calchedonensis tunc in Gallia ignotum vel inauditum fuisse, aut S. Medardum propter singularem hujus Matronæ dignitatem atque eximiam vitæ sanctitatem in ætate dispensasse, quemadmodum tum Colutio postea dicemus.*

contra canonem concilii.

37 *At magis huic consecrationi videtur repugnare decimus octavus canon secundæ synodi Aurelianensis, quæ anno Christi 533 celebrata est, & in qua apud laudatum Labbeum eodem tomo 3 col. 1782 ab episcopis Galliæ inter alia præscribitur his verbis:* Placuit etiam, ut nulli postmodum feminæ diaconatus benedictio pro conditionis hujus fragilitate credatur. *Quomodo, inquies, S. Medardus ausus est S. Radegundem conferrare diaconissam contra hunc concilii Aurelianensis canonem, qui si ignotus esse non potuit, & qui vix decem aut undecim annis diaconalem Sanctæ nostræ consecrationem præcessit? Priusquam directe huic argumento respondeamus, audienda est explicatio Joannis Morini, qui in Commentario de sacris Ecclesiæ ordinationibus parte 3, exercitatione 10, cap. 3 num. 21 hunc ipsum concilii Aurelianensis canonem exponit his verbis:* Sed fortius strictiore videtur canon decimus octavus ejusdem concilii; PLACUIT ETIAM, UT NULLI POSTMODUM FEMINÆ DIACONALIS BENEDICTIO PRO CONDITIONIS HUJUS FRAGILITATE CREDATUR. Videtur enim concilium non omnes diaconissas deponere, & ad pœnitentiam redigere, ut Epaunense, quod est absurdissimum; sed celebris iis, quæ jam ordinatæ erant, cavere, ne imposterum aliæ consecrentur. Non esse tamen universalem illam prohibitionem, ea ratione additæ clausum est, PROPTER CONDITIONIS HUMANÆ FRAGILITATEM. Ergo nulli virgini virginitas, nulli viduæ castitas credenda esset, quod est perabsurdum. Intelligendus ergo canon ille ex antiquorum canonum præscripto, ut nulli postmodum feminæ diaconalis benedictio credatur ante annum quadragesimum.

diaconali dignitate uteri.

38 *Hunc secundæ synodi Aurelianensis canonem, qui juxta dictum Morini interpretationem non differt ab allato superius decreto concilii Calchedonensis, eodem modo intelligit Colutius, dum in Annalibus Francorum ad annum Christi 544 num. 96 propositæ difficultati sic respondet:* Radegundis, annuente rege Clotario, Suessione Noviomum profecta est. Id istantur verba Fortunati jam recitata; DIRECTA IGITUR A REGE, VENIENS AD BEATUM MEDARDUM NOVIOMI SUPPLICAT INSTANTER; quapropter facile nobis persuademus, antequam velaretur, assensum regis accessisse. Quo minus autem fieret diacona, defectus ætatis ex concilio Aurelianensi secundo poterat objici: nondum enim annum ætatis quadragesimum attigerat. Sed sanctiones concilii Aurelianensis secundi, cui nullus ex præsulibus Belgicæ provinciæ subscripsit, apud Belgas non observabantur; aut si custodiebantur, antistes Noviomensis super ætate dispensavit propter excellentiam ac dignitatem personæ; quæ castitatem Deo vovebat. *Denique similia argumenta, quæ eidem consecrationi ex aliis conciliis opponi possent, apud laudatum Morinum toto cap. 3 citatæ exercitationis 10 discutiuntur ac refutantur.*

§. IV.

Discessus Sanctæ in Aquitaniam, liberalitas erga loca sacra, constructio monasteriorum, & variæ virtutes, quas in Pictavensi monialium cœnobio exercuit.

Sancta post divortium

POstquam S. Radegundis vinculis conjugii solutæ erat (sic ipsa saltem bona fide sibi persuadebat) & simul cum vela monastico dignitatem discussæ accepisset, *Noviomo in Aquitaniam*

A *ulum diſceſſit. Sancta in itinere illo divertit ad inclytam S. Martial tumulum, & haud dubie in aliis piis locis, urbi Turonenſi vicinis, aliquamdiu commorata eſt, ut tenero ſuo erga res ſacras affectui ſatisfaceret. Certe Rulaortius in notis addendis ad Opera Gregorii Turonenſis col. 2404 agens de cœnobio S. Martial apud Turones, quod communiter Majus-monaſterium vocatur, poſtbamum quoddam commentationis hujus monumentum aſſignat his verbis:* Haud procul e monaſterio ſupereſt antiqua eccleſia hodierni vici parochialis, ſanctæ Radegundi dicata, quod ibi monaſtiſſe, & in oratoriis in rupe cavatis, quibus baſilica ipſa adhærat, orationi ſæpius vacaſſe dicatur. *Fortunatus & Baudonivia in Actis infra edendis ſparſim laudant piam ejus erga ſacra loca liberalitatem, aliaque poſteriora vitæ monaſticæ geſta, quæ Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 5 cap. 21 ita contexuit:* Mos Radegundis eccleſiæ regia ſua ornamenta, paupertibus cingulum ex auro commixtorum diſtribuit. Tum nulla more Pictavos verſus iter inſtituit, varia piis locis dona conferens; nempe ad cellam ſancti Jumeris, & ad cellam venera

B bilis Datdonis, ubi quidquid indui poterat regio more, in manu Datdonis abbatis totum dedit cœnobio, quod prius cellam Datdonis dicerat Fortunatus. Idem fecit in ſynergio ſeu monaſterio Gundulfi, quem poſtea Mettis epiſcopum fuiſſe idem auctor tradit, tametſi nullus eo nomine præſul Matteuſi eccleſiæ per ea tempora præfuiſſe reperiatur. *Poſtra in Anaſtaſii poſt Acta obſervabimus, nomen hujus epiſcopi Metenſis verbo modo exprimi, & forſan hac laxata appellatione judicari Agilpbum vel Aigulpbum, qui extante ſæculo ſexto cathedram Metenſem poſſidit, ut Calmetus in Hiſtoria Lotharingiæ tomo 1 lib. 8 num. 43, ſeu col. 362 teſtatur.*

præter alia munifica pietatis opera,

40 *Perro iter Sanctæ noſtræ proſequamur cum Mabillonio, qui ibidem ſic pergit:* Hinc navigio Turones appulſa, mirum eſt quanta ſacris ubique altaribus munere largita ſit. Eadem in vico Candatenſi & in villa Suaedis liberalitas. Hos ejus iter Pictavos uſque; ubi aliquantulum temporis ſubſtitit, dum, conſtructo monaſterio, ibidem recluderetur, tanta interim vitæ ſuæ veritate, ut, præter panem ſiligineum vel hordeaceum, nihil aliud quam legumina & olera perciperet, non piſces, non uva, ne quidem poma; ad potum nihil prætea aquam mulſam aut plantium adhiberet. Cetera in uſus pauperum, egenorum & infirmorum tota erat, quibus etiam ad menſam miniſtrabat. Quadrageſimæ tempore, exemplo ſancti Germani Pariſiorum epiſcopi, quem ſummopere venerabatur, mole truſatili ſrumentum conterebat, ex quo tantum panis, quantum ad quotidianam refectionem ſatis eſſet, conficiebat; ed hæc oblationes in uſum Sacrificii, quas locis venerabilibus diſpenſabat. *Quod hic de mola truſatili Mabillonius applicat S. Germano Pariſienſi, non legimus in Vita hujus præſulis, quam die XXVIII Maji in Opere noſtro edidimus. Sed apud nos tomo VII Julii pag. 204 ſimile quid narratur de S. Germano Autiſſiodorenſi, cujus Acta ad diem XXXI Julii illuſtrata ſunt. Cum autem Fortunatus infra num. 52 tantum dicat,* S. Radegundam *id feciſſe* more ſancti Germani, *nos immerito verſamur, ac Mabillonius in hoc ut S. Germanum Pariſienſem cum S. Germano Autiſſiodorenſi confuderit.*

42 *Quidquid ſit de hac ſuſpicione noſtra, Mabillonius eodem libro 5 Annalium Benedictinorum poſt difficilem divortii nodum, quem ſupra ex ipſo poſuimus & extricare conati ſumus, cap. 23 de diverſis cœnobiis, tunc ibidem ſtructis, ita meminit:* Duplex apud Pictavos monaſterium pia Ragina conſtruxit, unum ſanctæ Crucis (*hoc cognomine poſtea appellatum fuit, ob reliquias ſanctæ Crucis in eo collocatas, ut infra dicetur*) pro virginibus, cui Agnetem abbatiſſam præfecit, ſeque illi ſubjecit; alterum ſanctæ Mariæ pro viris, ubi virgines ſepelebantur. Aliud etiam virorum condidit in urbe Turonica, cujus vocabulum fuit Baudonivia, ejus Vitæ auctor. MONASTERIUM SIBI, ait Fortunatus, PER ORDINATIONEM PRAECELSI REGIS CHLOTARII CONSTRUXIT, nimirum cœnobium ſanctæ Crucis, cujus fabricam Pientius Pictavorum epiſcopus & Auſtrapius dux, ex regia mandato, accelerari curarunt. MAGNAM CONGREGATIONEM PUELLARUM ibidem principio exſtitiſſe, Baudonivia tradit, tametſi CELLAM infarius appellat. Dotato ea regia liberalitate monaſterio

E præfecta eſt a Radegunde Agnes abbatiſſa, quam ipſa a teneris eduxerat. De ejus benedictione a ſancto Germano facta inferius dicemus. Monasterii beatæ Mariæ præfuit Anegiſilus abbas, ut ſcribit Baudonivis, cujus tempore jam baſilica ſanctæ Radegundis, uti & modo, appellabatur, nunc collegium ſecularium Canonicorum. Qui in hoc monaſterio primitus degebant monachi, ſanctimonialibus ſanctæ Crucis in ſacris inſerviebant; idemque mos in omnibus aliis virginum cœnobiis obtinebat, ut duplicia eſſent, quod in horum Annalium decurſu paſſim obſervabimus. *Hæc omnia ex Mabillonio tranſcribimus, ut Acta obſcuriora facilius intelligantur.*

AUCT. G. C. conſtruxit Pictavis coenobium monialium,

in quo exercuit ſeipſam ſanctitatem

42 *Ceterum hoc paragrapho jam ſimul conjungemus noſtralias S. Radegundis virtutes, licet Sancta eas diverſis temporibus in cœnobio exercuerit, & ex geſtis illis monaſticis potiſſimum ſelegerimus ea, quæ aut in Actis infra edendis omiſſa ſunt, aut aliunde antiquis teſtimoniis confirmari poſſunt. Inter laudabilia ipſius geſta nobis primo occurrit intrepida Sanctæ magnanimitas,*

F *qua reſtitit regi Chilperico, qui filiam ſuam Chriſto dicatam antea in monaſterio Pictavienſi collocaverat, eamque poſtmodum ad nuptias cum filio regis Hiſpaniæ tranſferre deſiderabat: nam S. Radegundis conſilio ſuo tantum effecit, ut voluntas Chilperici regis tunc exſecutioni mandata non fuerit, quemadmodum S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 6 cap. 34 teſtatur his verbis:* Voluit enim tunc aliam filiam illuc dirigere, quam de Audovera habebat, & nam in monaſterio Pictavenſi poſuerat. Sed illa diſtulit, reſiſtente præcipua beata Radegunde, & dicente: Non eſt enim dignum, ut puella Chriſto dicata iterum ad ſæculi voluptates revertatur. *Sancta etiam aliud magnanimitatis ac zeli ſpecimen edidit, quando potentem rerum ſacrarum prædatorem & infamem adulterum e templo ejici curavit. Etſi hoc pium ejus factum in Actis noſtris prætermiſſum ſit, tamen illud in Chronico Turonenſi apud Edmundum Martene tomo 5 Collectionis ampliſſimæ col. 940 legimus expreſſum hoc modo:* Tunc Leudaſtis Bituricum pagum deprædans, Pictavis venit, & in eccleſia beati Hilarii ſe inſeruſit, irruens aliquando in domibus ſingulorum, & res eorum diripiens, ſæpe in porticu eccleſiæ in adulterio deprehenſus; quem ſancta Radegundis, quæ ibi morabatur, juſſit ejicius removeri, ne per eum eccleſia polluereter.

43 *Hanc animi magnitudinem comitabatur ſumma*

AUCT. G. C. *summam animæ submissionem*, *summa humilitas, quæ prorsus villa cœnobii ministeria obibat, & instar ancillæ reliquis monialibus serviebat, ut infra in Actis vestris copiose narrabitur. Sancta etiam illam animi sui submissionem satis indicavit, quando Agnetem, quam a teneris educaverat, suo loco abbatissam constituit, ejesque imperio se totam subjecit. Quare Fortunatus lib. 8 carmine 4 in S. Radegunde flagrans perfectionis desiderium, ac deinde illud egregium submissi animi indicium laudat, dum ad eamdem Agnetem abbatissam ibi inter alia sic scribit:*

Concipiente fide Christi Radegundes amore
Cæsarii lambit regula quidquid habet.
Cujus Pontificis refluentia pectore mella
Colligit, & rivos insatiate bibit.
Quantum fonte trahit, tantum sitis addita crescit,
Et de rore Dei plus sudefacta ealet.
Nec sibi, sed cunctis generaliter unica viveus,
Felix angustam pandit ed astra viam.
Sed tibi præ reliquis mater pia clarior instat,
Eligit excelso confociare choro.

B Res probat ipsa temen, quoniam quæ filie confles
a Te matrem votis optat habere suum;
Quæmque suis genibus charem nutrivit alumnam,
Præficit ecce suo constituenda loco.
Et quæ te semper baculi moderamine regit,
Prompte sub imperio vult magis esse tuo.
Proficit ille sibi, eum tu præponeris illi,
Illa subit vocum, te potiente gradu.

Quod in his versiculis dicitur de regula Cæsarii, quam S. Radegundis magno ardore observabat, ex infra dicendis lucem accipiet.

44 *Præterea Fortunatus eodem libro 8, carmine 7, pietatem hujus Sanctæ, & austerum vivendi rationem exprimit his versiculis:* *corpus suum cruciatibus*

Regali de stirpe potens Redegundes in orbe,
Altere cui cælis regna tenenda menent.
Despiciens mundum meruisti adquirere Christum,
Et dum elausa lates, hinc super astra vides.
Gaudie terreni conculcas nuxia regni,
Ut placeas tegi læta, favente polo.
Nunc angusta renes, quo cælos largior intres,
Diffundens lacrymes, gaudia vera meres.
Et corpus crucies, enimom jejunia pascunt,
Salve, quam Dominus servat amore suus.

C *Cum autem S. Radegundis corpus suum jejuniis, vigiliis, aliisque cruciatibus afflixerat, idem poeta lib. XI Carmine 4 eam suo & Agnetis nomine rogat, ut ad roborandum stomachum non nihil vini bibat, atque ideo ad illam mittit sequentes versiculos:*

Si pietos & sanctus smor dat vota petenti,
Enaudi famulos munere large tuos.
Fortunetos agens, Agnes quoque versibus orant,
Ut lassatu nimis vina benigna bibes.
Sic tibi det Dominus, quæcumque poposceris ipsum,
Et tibi sicut emas, vivat uterque rogans.
Supplieiter petimus, si non offendimus ambo,
Ut releves natos mater opima duos.
Non gule vos, sed causa trebet, modo sumein vina:
Talis enim potus viscere lassa juvat.
Sic quoqun Timotheum Paulus, tuba gentibus una,
Ne stomachum iufirmet, sumere vina jubet.

45 *Etiam nimis austera Sanctæ cestræ abstinentia pervenerat ad aures Cæsariæ Arelatensis, ut patet ex litteris, quas hæc abbatissa ad S. Radegundem dedit, & quas primum integras ex Ms. apographo S. Benigni Divionensis huic Commentario prævio inserere decreveramus. Sed quia* *ex jejuniis afflictis*, D *jam epistola illa apud Edmundum Martene tome 2 Thesauri novi anecdotorum col. 3 & sequentibus non ita pridem excusa est, ex ea ad rem nostram tantummodo hæc excerpimus:* Pervenit ed me, quod nimis ebstineas; totum rationebiliter sae, si tu mihi vivas, & semper possis: uam si per istam vimietatem cœperis infirmari, postea, quod Deus non faciet, necesse tibi erit delicias requirere, & extra horom eccipere, & non poteris benedictos illas regere. Audite, qnid Dominus in Eoangelio dicat: Non quod intiat io us, coinquinat hominem. Et Apostolus: Rationabile sit obsequiom vestrum. Totum fac, domina, qnomodu in regula habes, quem expetisti *&c. His ultimis verbis indicat regulam S. Cæsarii Arelatensis, de qua inferius agemus.*

46 *Verum Sancta nostra solitis monasterii exer.* *subinde egit vitam solitariam*, *citationibus nondum coetenta, quotannis tempore Quadragesimæ vitam magis solitariam agere, ac se in privatam cellam includere consueverat. Unde laudatus poeta lib. 8 carmine ult de hac annua* E S. Radegundis *inclusione sic canit:*

Mens secunda Deo Radegundis, vita Surnrum,
Quæ ot fovess enimam, membre domando cremas.
Anoua vote colens, hodie elaudende recurris;
Errabont animi te repetendu mei.
Lumina quam citius nostria abscondis ocellia:
Nam sine te nimium nocte premente grasor.
Omnibus eaclusis, unn retineberis entru:
Nos magis ineludis, quos facis esse soria.
Et licet hic latees brevibus fugitiva diebus,
Longior hic mensis, quam eeler annus erit,
Tempore subducis, ceu nou videaris amanti,
Cum vos dum eerno, hoc mihi credu parum.
Sed remen en votu tecum veniemus in unum,
Et sequor hue animu, quo vetei ire lucus.
Hoc precor, incolumem refetsnt te gaudia Paschæ,
Et nobis pariter lux gemioata redit.

47 *Quando autem S. Radegundis tempore Paschali en solitudine illa ad communem vitam redierat, Fortunatus carmine 10 ejusdem libri gaudium suum ei explicat hac hyperbole poetica:* *aliisque fuisse vivendi rationem*, F

Unde mihi redit radianti lumine vultos?
Quæ nimis ebsenem te tenuere moræ?
Abstuleras tecum, revocas meu gaudia secum,
Puschalemque facis bis celebrare diem.
Quamvis ineipieot modo surgere semine sulcis,
Hie egomer hodie, te revidendu, meto.
Colligo jam fruges, placidos compono manipIoe,
Quod filet Augustus mensis, Aprilis egit.
Et licet in primis modo gemma & pampinus esit,
Jam mens eutumnus venit, & uva simul.
Malos & alta pitos gratus modo fundit odores,
Sed eum flore novo jam mihi poma ferunt.
Quamvis nodus ager nullis ornetur eristis,
Omnie plena tamen, te redeunte, niteor.

Forsan Sancta nostra exemplo annuæ suæ inclusionis induxit piam ejusdem monasterii Pictavensis puellam, quæ post visionem cælestem se solitariæ vitæ dedit, & de qua Gregorius Turonensis in Historia Francorum lib. 6 cap. 29 post alia sic scribit: Hæc eum puella vidisset, compuncta est eurde, & post dies peocos rogavit abbatissam, ut sibi in qua iueluderetur cellulem præpararet. As illa velociter perfecta, eit: Ecce, inquit, cellulam; quid nunc desideras? Puella veru periit, ut reeludi permitteretur. Quod eum ei præstitum fuisset, congregotis viriginibus enm magno psallentio, accensis lampadibus, tenente sibi beata Radegunde

A degunde manum, ad locum uſque perdacitur.
Et ſic valefaciens omnibus, & oſculans ſingulas quaſque, recluſa eſt: obſtructoque aditu, per quem ingreſſa fuerat, ibi nunc orationi ac lectioni vacat.

48 *Denique Fortunatus varias S.* Radegundis *virtutes lib. 8 carmine 1 ſic celebrat:* quas S. Fortunatus carmine celebravit.

Martinum cupiens, voto Radegundis adhæſi,
Quam genuit cælo terra Toringa ſacro.
Germine regali pia neptis Herminefredi,
Cui de fratre patris Hamalafredus adeſt.
Mens ornata bonis fugitivur ſpernit honores,
Sciens in ſolo firma manere Deo.
Regia lactineo commutans pallia cultu,
Vilior ancillæ veſtis amata tegit.
Splendida ſerracn quondam ſubvecta ſuperbo;
Nunc terit obſequio planta modeſta lutum.
Quæ prius infertis nnerara eſt dextra ſmaragdis,
Servit inops famulis ſedulitate ſuis.
Aulæ celſa regens quondam, modo juſſa miniſtrat;
Quæ dominando prius, nunc famulando placet,
Paupertate potens, & ſolo libera voto,
B Clarius abjecto ſtat radiata loco.
Aurea fulcra tenens jam tum ſibi vilis honore
Effugit exſtructum pulvere ſuſa thorum.
Si contemnatur, tunc nobilis eſſe fatetur,
Et putat eſſe minor, ſi datur ullus honor.
Parca cibo Euſtochium ſuperans, abſtemia Paulam,
Vulnera quo curet dux Fabiola monet.
Melaniam ſtudio reparans, pietate Bleſillam,
Marcellam votis æquiparare valens.
Obſequio Martham renovat, lacrymiſque Mariam,
Pervigil Eugeniam, vult patiendo Teclam.
Senſibur iſta gerit, quidqnid laudatur in illis
Signa recognoſco, quæ prius acta, lego.
Omnia deſpiciens, & adhuc in corpore conſtans;
Spiritus hic vivit, ſed caro ſuncta jacet.
Terram habitans cælos intrat, bene libera ſenſu
Atqne homines inter jam ſuper aſtra petit.
Cujus ſunt epulæ, quidquid pia regula pangit,
Quidquid Gregorius, Baſiliuſque docent.
Acer Athanaſius, quod lenis Hilarius edunt,
Quos canſæ ſocios lnx tenet una duos.
Qnod tonat Ambroſius, Hieronymus atque coruſcat,
C Sive Anguſtinus fonte fluente rigat.
Sedulius dulcis, qnod Oroſius edit acutus,
Regula Cæſarii linea nata ſibi eſt.
His alitur jejuna cibis, palpata nec umquam
Fit caro, ſir niſi jam ſpiritus ante ſatur.
Cetera nunc taceam, melius quæ teſte Tonance,
Judicioque Dei glorificata manent.

Nos etiam prætermittimus hoc loco alias hujus Sanctæ virtutes, ac præſertim adverſa, quæ patienter tulit, & de quibus legi potuit Fortunatus in libro de Excidio Thuringiæ & in carmine ad Artachin, ubi pius poeta ille hæc infortunia pathetice deſcribit, & ſub nomine S. Radegundis eadem acerbe deplorat. Nunc progrediamur ad illa, quæ prudens hæc Matrona ad ornatum & conſervationem monaſterii ſui Pictavienſis ſolerter geſſit.

AUCT. G. C.

§ V.

Studium Sanctæ, ut monaſterium ſuum Pictavienſe exacta diſciplinæ obſervantia muniret, illudque ſacris Reliquiis ornaret.

JAm S. Radegundis *multas virgines in cœnobio ſuo Pictavienſi congregaverat, eaſque ad perfectiorem vivendi modum verbo & exemplo inſtituebat, quando anno Chriſti 566 vel 567 concilium ſecundum Turonenſe celebratum eſt: nam Sancta ad congregatas hujus ſynodi præſules ſcripſit epiſtolam, qua monaſterium ſuum ipſis commendabat, & quam Mabillonius aliique viri eruditi dudum interciditſe aut alicubi adhuc cum blattis & tineis luctari exiſtimant. Contra vero Sirmondus noſter tomo 1 Conciliorum Galliæ pag. 345 & Pagius in Critica hiſtorico-chronologica Annalium Baronii ad annum Chriſti 590 num. 9 putant, hanc S. Radegundis epiſtolam a Gregorio Turonenſi Hiſtoria Francorum lib. 9 cap. 42 nobis conſervatam fuiſſe. Quintmo Labbeus noſter tomo 5 Conciliorum non tantum Sirmondo adhæret, ſed etiam ibidem col. 872 in notis patronos oppoſitæ ſententiæ ita refellere nititur:* Non video, quod tempus huic epiſtolæ aptius congruat, quam concilii ſecundi Turonenſis; cum enim ſcripta ſit ad epiſcopos illos ipſos (quod ex illorum reſcripto patet) qui concilio Turonenſi adfuernnt, verſimile eſt, tum ad eos miſſam, cum una eſſent in eo concilio congregati. Qui hanc in longiora tempora differunt, & poſt annos viginti paulo ante obitum a ſancta Radegunde ſcriptam volunt, præterquam quod a Gregntio Turonenſi refelluntur, qui initio inſtitutæ ab ea congregationis editam docet lib. 9 cap. 39, hoc etiam non animadvertunt, Enphronium epiſcopum (ut de ceteris, qui nna reſcribunt, nihil dicam) ea tempora non attigiſſe, totoque amplius decennio ſanctæ Radegundis obitum prævertiſſe. *At hoc loco Labbeus rem acu non tetigit: gratis enim ſupponit, unicam fuiſſe illam commendatitiam* S. Radegundis *epiſtolam, eamque adhuc exſtare. Hinc nihil ad rem facit obitus Euphronii epiſcopi, etiamſi hic ſtatim poſt concilium iſtud Turonenſe mortuus eſſet, ut controverſiam attente expendenti manifeſtum ſit. Nihil etiam adverſariis officit aſſignatus Gregorii Turonenſis textus, cum ſcriptor ille lib. 9 cap. 39 tantummodo aſſerat, reſponſum epiſcoporum* initio hujus congregationis *datum fuiſſe, quod nemo inficiatur: nam Mabillonius aliique cenſent, periiſſe priorem epiſtolam, quam S. Radegundis ad ſecundum concilium Turonenſe dedit, & propter argumenta non producenda contendunt, alteras ejuſdem Sanctæ litteras, quæ apud Gregorium Turonenſem adhuc exſtant, ad poſteriora tempora differendas eſſe.* Contra quosdam auctores opinamur, E F

50 *Longuevallius* auctor in notis ad Hiſtoriam eccleſiæ Gallicanæ tomo 3 pag. 229 *probabilius judicat, litteras illas, quas Gregorius Turonenſis refert, ab hac anteriori* S. Radegundis *epiſtola diverſas eſſe, & præter argumentum, quod mox ex Cointio dabimus, opinioni adverſariorum opponit ſequentem interrogationem: Si Sancta litteras, a Gregorio Turonenſi relatas, anno Chriſti 567 ad ſynodum Turonenſem dederit, quomodo* jam probabilius videtur interciditſe epiſtolam,

poſt

AUCT. G. C. *poſt viginti annos eccleſia S. Mariæ, quam ad ſepulturam monialium ædificari juſſerat, & de qua in iiſdem litteris meminit, anno 587 ſive in obitu* S. Radegundis *nondum erat perfecta, quemadmodum infra ex narratione ipſius Gregorii Turonenſis conſtabit? Nos huic interrogationi, quæ omnes contrariæ ſententiæ aſſertores non parum premit, alteram ſic addimus: Quomodo* S. Radegundis *affirmat in iiſdem litteris, quæ ex hypotheſi adverſariorum anno 566 vel 567 ad ſecundam ſynodum Turonenſem ſcriptæ ſunt, ſeſe congregationi ſuæ adſcitiſſe* regulam, ſub qua ſancta Cæſaria degit, & quam ſolicitudo beati Cæſarii antiſtitis Arelatenſis ex inſtitutione ſanctorum patrum convenienter collegit, *cum monialis Pictavienſes primum anno Chriſti 570 regulam illam verosimiliter aſſumpſerint, ut infra probabimus?*

quam olim Sancta ad concilium II Turonenſe ſcripſit,

51 *Probabilius itaque opinamur, priorem illam* S. Radegundis *epiſtolam nunc periiſſe, aut alicubi adhuc latere, & alteram, nobis a Gregorio Turonenſi conſervatam, ſerius ſcriptam fuiſſe, ut etiam Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 587 num. 5 poſt eamdem exhibitam probat hoc ratiocinio:* B Quonam anno datæ ſint hæ litteræ, nun liquet. Sirmondus ad ſynodum Turonenſem, regnante Charibetto, miſſas putavit. Certe ſerius ſcriptæ fuerunt, cum Radegundis ætate jam eſſet grandæva, poſt obitum Sigiberti regis, qui anno Chriſti quingentesimo ſeptuageſimo quinto interiit, aut etiam poſt obitum Chilperici regis, qui anno Chriſti quingenteſimo octogeſimo quarto necatus eſt: Sigibertum enim mortuum, aut etiam ambos Sigibertum & Chilpericum vita functos iiſdem litteris teſtata eſt Radegundis, cum monaſterium dixit a ſe conſtructum EX PERMISSO ET SOLATIO DOMNORUM REGUM, PATRIS VEL AVI EORUM: nam vocem AVI uſurpare non potuit, niſi cum relatione ad nepotem aut etiam ad uepotes, ita ut per avum intelligeret Clotarium ſeniorem, ſuum olim conjugem, per nepotem vero Childebertum juniorem, ejuſdem Clotarii ſenioris ex Sigiberto nepotem, aut per nepotes deſignaret prædictum Childebertum juniorem Clotarii ſenioris nepotem ex Sigiberto filio & Clotarium ſecundum C ejuſdem Clotarii ſenioris nepotem ex filio Chilperico. *Nos poſtea hanc poſteriorem epiſtolam, ſeu potius illud* S. Radegundis *teſtamentum ſuo tempore ex Gregorio Turonenſi tranſcribemus.*

ex exhibemus litteras reſponſorias,

52 *Etiamſi careamus prioribus iſtis* S. Radegundis *litteris commendatitiis, quas ad congregatos ſynodi Turonenſis patres dedit, tamen habemus ad eas reſponſum aliquorum præſulum, quod apud Gregorium Turonenſem in Hiſtoria Francorum lib. 9 cap. 39 ſic ſonat:* Dominæ beatiſſimæ ac in Chriſto Eccleſiæ filiæ Radegundi, Euſtonius, Prætextatus, Germanus, Felix, Domitianus, Victorius & Domnolus epiſcopi. Solicita ſunt jugiter circa genus humanum immenſæ divinitatis proviſnta temedia nec ab aſſiduitate beneficiorum ſuotum quocumque loco vel tempore videntur aliquando ſejuncta, cum pius rerum Arbiter tales in hereditate cultutæ eccleſiaſticæ perſonas ubique diſſeminat, quibus agrum ejus intenta opetatione fidei taſtro colentibus, *ad* felicem centeni numeti reditum divina temperie Chriſti ſeges valeat pervenire. Tanium igitur benignitatis ejus ſe paſſim diſpenſatio profutura diffundit, ut illud nuſquam deneget, quod prodeſſe multis agnoſcit; quarum perſonarum exemplo ſanctiſſimo, cum judicatorus advenerit, habeat in plutimis, quod coronet. D

quas alii, ad Arelatum,

53 Itaque cum ipſo Catholicæ teligionis ottu cœpiſſent Gallicanis in finibus venerandæ fidei primordia tetpirare, & adhuc ad paucotum notitiam tunc ineffabilia pervenirent Trinitatis Dominicæ ſacramenta, ne quid hic minus acquiteret, quam in orbis circulo prædicantibus Apoſtolis, obtineret, beatum Martinum peregrina de ſtirpe ad illuminationem patriæ dignatus eſt dirigere, miſericordia conſulente; qui licet Apoſtolorum tempote non fuerit, tamen apoſtolicam gratiam non effugit: nam quod defuit in ordine, ſuppletum eſt in mercede; quoniam ſequens gradus illi nihil ſubtrahit, qui meritis antecellit. Hujus quoque, reverentiſſima filia, in vobis congratulamur rediviva ſurgere ſuperna dilectionis exempla ptopitiatione divina: nam declinante tempore ſeculi vetuſtate, veſtri ſenſus certamine fides revireſcit in flote, & * quod veteno ie- *forte ut* puerat algote ſeneſtæ, tandem ſerventis animi rurſus incaleſcat ardore. Sed cum pene eadem veneris ex parte, qua beatum Martinum hinc didicimus acceſſiſſe (*ſingularem illam opinionem de communi utriuſque patria in hoc Commentario prævio § 2 breviter diſcuſſimus*) E non eſt mirum, ſi illum imitari videaris in opere, quem tibi ducem credimus itineris exſtitiſſe; ni enjus es ſecutus veſtigia, felici voto compleas & exempla; & beatiſſimum virum in tanto tibi facias eſſe ſocium, in quantum partem refugis habere de mundo: cujus opinionis radio præmicante, ita reddis audientium pectora cæleſti fulgore ſuffuſa, ut paſſim provocati puellarum animi, divini ignis ſcintilla ſuccenſi, taptim ſeſtinent avide in caritate Chriſti, fonte veſtri pectoris irrigari, & relictis parentibus te ſibi magis eligant, quam matrem: Facit hoc gratia, non natura.

in ſto conſilio congaudet,

54 Igitur hujus ſtudii vota videntes, gratias clemontiæ ſuperna teferimus, qui voluntates hominum ſuæ facit volantari connecti: quoniam confidimus, quas apud vos jubet colligi, ſuo vult amplexu ſervari. Et quia quaſdam competimus, divinitate propitia, de noſtris territoriis ad inſtitutionem veſtræ regulæ deſiderabiliter convolaſſe, *inſpicientes* etiam veſtræ petitionis epiſtolam, libenter a nobis exceptam, hoc Chriſto auctore & remediatore firmamus; ut licet omnes æqualiter, F quæ ibi conveniunt, in Domini caritate manſuræ debeant inviolabiliter cuſtodire, quod videntur libentiſſimo animo ſuſcepiſſe, quoniam contaminari non debet Chriſto fides, cælo teſte, promiſſa, ubi non leve ſcelus eſt templum Dei, quod abſit, pollui, ut ab eo poſſit ira ſuccendente diſperdi; tamen ſpecialiter definimus, ſi qua, ſicut dictum eſt, de locis ſacerdotaliter noſtræ gubernationi, Domino providente, commiſſis, in Pictava civitate veſtro monaſterio meruerit ſociari, ſecundum beatæ memoriæ domni Cæſarii Arelatenſis epiſcopi conſtituta, nulli ſit ulterius diſcedendi licentia, quæ, ſicut continet regula, voluntate propria videtur ingreſſa; ne unius turpi dedecore ducatur in crimen, quod apud omnes emicat in honore.

ad eumdem Sanctam diderunt,

55 Et ideo ſi, quod avertat Deus, aliqua infanæ mentis inlicitatione ſuccenſa, ad tanti opprobrii maculam præcipitate ſuam voluerit diſciplinam, gloriam & coronam, ut inimici conſilio, ſicut Eva ejecta de patadiſo, per qualemcumque de clauſtris ipſius monaſterii, imo de cæli tegno exire pertulerit, metgenda & conculcanda vili platearum in luto; ſepatata a communione noſtra, diri anathematis vulnere ſetiatur: ita

ut

A ut ſi fortaſſis, Chriſto relicto, humani vulneris nubere, diabolo ceptivante, non ſolum ipſa, quæ refugit, ſed etiam ille, qui ei conjunctus eſt, turpis adulter, & potius ſacrilegus, quem meritus; vel quiſquis, ut hoc fieret, venenum magis quam conſilium miniſtravit, ſimili ultione, ſicut de ille dictum eſt, cæleſti judicio, nobis intentibus, percellatur; donec ſeparationæ facta, per competentem eaſecrandi criminis pœnitentiam, a loco, quo egreſſa fuerat, recipi meruerit & adnecti: adjicientes etiam, ut eorum, qui nobis quandoque ſucceſſuri ſunt ſacerdotes, ſimilis condemnationis teneantur adſtrictæ reatu; & ſi, quod non credimus, aliquid ipſi voluerint aliter, quam noſtra deliberatio continet, reſecare, invenire, ſe nobiſcum, æterno judice defuiente, cauſaturos: quis communis eſt ſalutis inſtructio, ſi quod Chriſto promittitus, inviolabiliter obſervetur. Quod noſtræ determinationis decretum pro firmitatis invitu, propriæ manus ſubſcriptione credimus roborandum, perpetueliter a nobis, Chriſto enſpice, ſervaturum *.

* al. duraturum

B *Sirmondus noſter poſt editam hanc epiſtolam tomo 1 Conciliorum Galliæ pag. 349 notat, hic promiſſas præſulum ſubſcriptiones deeſſe. Porro nunc breviter explicanda ſunt nonnulla, quæ in his litteris occurrunt, & lectorem morari poſſent.*

& in quibus obſcuriora nonnulla explicantur.

56 Ruinartius in notis ad Gregorium Turonenſem tom. 464 mirantur, in his litteris primordia fidei Chriſtianæ in Galliis ad tempora ſancti Martini revoceri. *Sed hæc præſulum Gallorum phraſis utcumque explicari poteſt, cum publica Chriſtianæ religionis profeſſio tantum ceperit ſub Conſtantino Magno, quo adhuc imperante, S. Martinus in Galliam venit. Quare præſules illo loquendi modo verſimiliter ſignificare voluit, quod* Gallicanis in finibus venerandæ fidei primordia, *nuttis crebris ethnicorum perſecutionibus ſuppreſſa, caperint reſpirare, quo verbo ibidem utuntur. Præterea hoc intelligi poſſet de venerandæ fidei primordiis, ab Ariana hæreſi corruptis, quandoquidem præſules ibi adhuc, quod* edhuc ed pauciorum noticiam tunc ineffabilia perveniſſent Trinitatis dominicæ ſacramenta: *nam utrea hæc tempora Galliam hæreſi ſuæ infecerant Ariani ſanctiſſimæ Trinitatis impugnatores, quibus Saturninus Arelatenſis impavſe favebat. Aliarum ejuſdem*

C *epiſtolæ expreſſionem, quæ legenti murmur injicere poſſit, Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 6 cap. 32 ſive tomo 1 pag. 155 ſic eapunit: Hæc epiſtole ſcripte fuit, antequam Cæſarii regulam ſuſcepiſſent illæ ſanctimoniales; quod non niſi poſt tres annos factum eſt. Sed tamen ex hac regula Patres perpetuæ reclufionis legem eis impoonunt, ita ut uncommunicatio in eos tantum caderet, quæ animo revertendi in ſeculum e claſtro diſceſſiſſent: nam poſt hoc decretum Radegundis cum Agnete abbatiſſa profecta eſt Arelate, ut inde ſancti Cæſarii regulam acciperent, ac Sigiberti regis patrocinium obtinerent. Paragrapho ſequenti memorabimus iſtam regulæ acceptionem, & hic interim juxta ordinem chronologiæ primo agemus de preciioſis reliquiis, quas ſancta ex Oriente obtinuit, & quibus Pictavenſe monialium cœnobium ditavit.*

Sancta accepit reliquias dominicæ Crucis ab imperatore Juſtino,

57 Prætor illa, quæ in Actis iuſtæ narrantur de ſacris reliquiis, quas S. Radegundis *ab imperatore Juſtino accepit, Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 9 cap. 40 de iiſdem hæc tradit:* Tempora Chlothachaſii regis, cum beata Rsdegundis hoc monaſterium inſtituiſſet, ſemper ſubjecta & obedions cum omni congregatione ſua antecioribus fuit epiſcopis. Tempore vero Sigiberti, poſtquam Masuveos epiſcopatum urbis adeptus eſt (*Mabillonius & Colatius ſequentia ad annos Chriſti 568 & 569 referunt*) acceptis epiſtulis Sigiberti regis pru fide ac devotione Radegundis beatæ, io partes Orientis Clericos deſtinat pro Domioicæ crucis ligno, ec ſanctorum Apoſtolurum eeteruromque martyrum reliquiis; qui euntes deculerout hæc pignora r quibus delatis, petit Regioa epiſcopum, ut cum honore debito grandique pſellentio *in* monaſterio locarentur. Sed illo deſpicieus ſuggeſtionem ejus, eſcenſis equitibus *, villæ ſe contulit. Tunc Regina iterato ad regem Sigibertum diſeeit deprecans, ut injunctione ſua quicumque ea epiſcopis hæc pignora eum illo. quo decebat, honore, votumque ejus expoſcebat, in monaſterio collocaret. Ad hoc enim unus beatus Eufronius, urbis Turonicæ epiſcopus, injungitur; qui cum clericis ſuis Pictavum accedens cum grandi pſallentiu, & cereorum micantium & thymiamatis apparatu ſanctæ pignora, abſente loci epiſcopo, in monaſterium detulit. *Fortunatus feſtivam hanc pompam celebravit verſibus, qui lib. nia editione Browerl noſtri leguntur r tunc enim ſanctus poeta ille compoſuit duos iſtos celebratiſſimos hymnos, quorum unus incipit:* Pange lingua glorioſi præliom certaminis; *alter vero;* Vexilla regis prodeunt; *qui ad celebranda ſanctæ Crucis præconia hodienus in Eccleſia aſſumuntur. Porro ſacroſanctæ hæ reliquiæ ad perthenonem Pictavienſem tranſlatæ indiderunt ei cognomen* ſanctæ Crucis, *quod adhuc hodiedum retinet.*

* id. ipſi equis

E

(*quem Fortunatus propterea verſibus laudat*)

58 Poſt hæc S. Radegundis *miſit legatos ad Juſtinum imperatorem, qui ei debitas pro pretioſiſſimis donis gratias agerent. Etiam hac occaſione Fortunatus laudes Juſtini & Sophiæ Auguſtorum celebravit carmine panegyrico, ex quo ad rem præſentem ſaltem ſequentia:*

Gloria ſumme tibi rerum Sator atque Redemptor,
Qui das Juſtinum juſtus in orbe caput.
Cui meritis compas nubens felicibus annis
Obtinet auguſtum celſa Sophie gradum.
Quæ loca ſancte pio fixu colit, ornat amore
Et facit hoc voto ſe propiara polo.
Cujus prima fides Orientis ab axe corruſcans
Miſit ad Occaſum fulgide dona Deo.
Regine poſcente tibi Radegunde Toringe,
Prubuic optatæ munera ſacra Crucis;
Qua Chriſtus dignus aſſumpte in carne pependit,
Atque cruore ſuo valeera noſtre lavit.
Gloria ſumma tibi rerum Sator atque Redemptor,
Quod tenet auguſtum celſe Sophis gradum.
O pietas hæc uſque rigans de fonte benigno,
Cujus amor Chriſti fundit ubique fidem.
Ecce pari voto, Auguſti, certatis utrimque;
Ipſa tuum ſexum ſurrigis, ille ſuum.
Vir Conſtentinum, Helenam pia femina reddis,
Sicut honor ſimilis, ſic amor ipſe Crucis.
Illa invenit upem, tu ſpargis ubique ſalutem
Implet & Oceaſum, quod prior Ortus aſet.
Gloria ſumma tibi rerum Sator atque Redemptor,
Quod tenet auguſtum celſe Sophia gradum.
O pietas hæc uſque rigans de fonte benigno,
Cujus amor Chriſti fundit ubique fidem.
Ecce pari voto, Auguſti, certatis utrimque;
Ipſa tuum ſexum ſurrigis, ille ſuum.
Vir Conſtentinum, Helenam pia femina reddis,
Sicut honor ſimilis, ſic amor ipſe Crucis.
Illa invenit upem, tu ſpargis ubique ſalutem
Implet & Oceaſum, quod prior Ortus aſet.
Gloria ſumma tibi rerum Sator atque Redemptor,
Quod tenet auguſtum celſe Sophia gradum.
Per te Crux Domini tutum ſibi vindicat orbem,
Que neſcita fuit, hoc modo viſa tegit.
Acceſſit genti major fiducie Chriſti,
Quando ſalutis opem ſpes oculata videt.
Senſibus o duplicata fides, eum munere veſtrum
Plus animæ credeot, quod Cruce teſta probant.
Hoc Auguſta colens, quod Apoſtolus inſtat orare
In ligno, hic verbo lætificatis agrum.
Hæc jam fama favet, qua ſe Septemtrio tendit,

Ortus

AUCT. G. C.

AUCT. G. C.

Ortus & Oceaſus militet ore tibi.
Illinc Romanus, hinc laudes barbarus ipſe,
Germanus, Batavus, Vaſco, Britannus agit.
Pars tua cum Cruce ſit florens Auguſta per ævum,
Cui facis aerremis ereſcere vota locis.
Hanc proſtrata loca ſupplex Radegundis adorat,
Et veſtro imperio tempora longa rogat.
Atqua rigans lacrymis conjuncta Sonoribus optat,
Uc hic veſtra fides geadia larga metat.
Felia Juſtinn meneas eam principa conjux,
Ordine patricio cincta Sophia ſacro.
Romula regna tenens tribuit ſua jura ſenatus,
Teque ſibi dominum plebs trabeata colat.
Vota ſuperna Deus votis felicibus addat;
Nec vobis pereat, quod Radegundis emas.
Aſſiduo cantu quæ pulvere ſuſa precatur,
Temporibus largis ut tibi conſter opea.
Voto, animo, ſenſu, ſtudio bona ſemper agendo,
Sit tibi cura ſui, ſit memor illa tui.

59 *Quandoquidem Fortunatus his verſibus innuit, varios populos magna cum fiducia ad illud ſanctæ Crucis lignum ſupplicitur honorandum concurriſſe, haud dubie coram ſocris hiſce Domicilæ Paſſicait reliquiis multa contigerat miracula, quocum non aalia Gregorius Turonenſis lib. 2 de Gloria martyrum cap. 5 ſic oculate ſuo teſtimonia confirmat:* Crux Dominica, quæ ab Helena Auguſta reperta eſt Hieroſolymis, ita * quarta & ſexta ferie adoratur. Hujus reliquiæ & merito & fide Helenæ comparanda, regina Radegondis expetiit, ac devote in monaſterium Pictavenſe, quod ſuo ſtudio conſtruxit, collocavit, miſitque pueros iterum Hieroſolymis, ac per totam Orientis plagam, qui circumeuntes ſepulcra ſanctorum martyrum confeſſorumque eunctorum, reliquias detulerunt 2 quibus in arca argentea cum ipſa Cruce ſancta locatis, multa axinda miracula conſpicere meruit; de quibus primum illud exponam, quod ibidem Dominus in diebus Paſſionis ſuæ dignatus eſt ravalare ſexta feria ante ſanctum Paſche. Cum in vigiliis ſine lumine pernoctarent, circa horam tertiam noctis appatuis anse altare lamen parvulum in modum ſcintillæ; deindeampliatum, huc illucque comas ſulgoris ſpargens, cœpit gradatim in altum conſcendere, effectaque phœnus magne, obſcuræ noctis vigilantiqua plebeculæ lumen præbuit ſupplicanti: illuſceſcente quoque cælo, paulatim deficiens, date terris luce, ab oculis miranium evanuit.

60 Ego autem audiebam ſæpius, quod etiam lychni, quæ accendebantur ante hue pignora, ebullientes virtute divinæ, in tantum inundarent oleum, ut vas ſuppoſitum plerumque repleretur; & tamen juxta ſtultitiam mentis duræ numquam ed hæc credenda movebar, donec brutam ſegniem ad præſens ipſa, quæ oſtenſa eſt, virtus arguaret: ideoque quæ oculis propriis viderim, explicabo. Cauſa devotionis exſtitit, ut ſepulcram ſancti Hilarii viſitaus, hujus Reginæ adiram colloquia. Ingreſſuſque monaſtarium, conſalutata Regina, cnrem adorande Cruce ac ſacris Beatorum proſterant pignoribus. Deniqae oratione facta ſurreai. Erat enim ad dexteram lychnos accenſus, quem cum ſtillis frequentibus defluere conſpexiſſem, teſtor Deum, quia putavi, quaſi vas eſſet effractum, qaia ei erat concha ſuppoſite, in quam oleum defluens daniabat. Tanc conversus ad abbatiſſam aio: Tantane te retinet mentis ignevia, ut intagrum eiciadilem (*hæc vox vario modo ſcribitur, & lampadem vitream ſignificat, ut ita recaſo Cangii Gloſſario videre eſt*) laborare non poſſis, in quo oleum accendatur, niſi effractum, quo defluat, ponas? Et illa: Nec uſt ita, domioe mi, ſed virtus eſt Crueis ſanctæ, quam cernis. Tunc ego ad me reverſus & ed memoriam revocans, quæ prius audieram, conversas ad lyebnam, video in modum ollæ ferventis magnis fluctibus cauedare, ac per oram ipſam undis intumeſcentibus ſuperfluera, &, ut credo, ad incredulitatem meam argueadam magis ac magis augeri; ita ut unias horæ ſpetio plus quam unum ſanctarium redderet vaſculum, quod quartarium non tanebet: admiretuſque filui, ac virtutem adorsndæ Crueis deinceps pradicavi.

61 Puellaque quædam, Chrodegildis nomine, dum poſt mortem patria in urbis Canomanniex territorin reſideret, oculorum amiſſione multasur. Poſtquam autem ax juſſione Chilperici regie, adhua beate Radeguade regina ſuperſtite, ad antedicti monaſterii tranſmiſiſſet * irgulam, ipſa Beatiſſima oſtaudente, anta ſanctam proſternitur arcam; ibique cum reliquis ſanctimonialibus vigilias explicans, dato mane, iiſdem diſcandantibus, proſtratu ſolo in eodem loco quievit: ſpparuitque ei per viſum, quaſi ſperaret aliquis oculos ejus, & unum ſanitari redditum, dnm eum alio laboraras, ſubito adoſtii ceſarati ſonum aapergeſacta, unius oculi lumen receepit. Quod non ambigitur, hoc per Crucis virtutem ſuiſſe præſtitam. Energumeni, claudi, & alii quoque infirmi perſæpe in hoc loco ſanentur. *Nunc progrediamur ad exponenda remedia, quibus S. Radegundis uſa eſt, ut ſtabilitati parthenonis Pictavenſis conſuleret.*

§. VI.

Solicitudo Sanctæ, ut idem monialium cœnobium ſub certa regula ac tutela præſulum regumque conſervaret.

Cum Maroveus epiſcopus monaſterium Pictavienſe in clientelam voluit ſuſcipere, & S. Radegundis abunde ſciret, cœnobia quæcumque ſine vigilanti præſidum cura, aut ſine certis legibus non poſſe diu ſubſiſtere, induſtria ſua effecit, ut ſanctimoniales Pictavienſes fixam ac ſtabilem vivendi regulam ampleſterenter, ſicut Gregorius Turonenſis in Hiſteria Francorum lib. 9 cap. 40 indicat hic verbis: Tempore Chlothacharii regis, cum beate Radegundis hoc monaſterium inſtituiſſet, ſempes ſubjecta & obedieus eum omni congregatione ſua anterioribus ſuis epiſcopis.... Poſt hæc eam pontificis fui ſæpios gratiam quæreret, nec poſſet adipiſci, neceſſitate commota cum abbatiſſa ſua, quam inſtituerat, Arelatenſem urbem expetuat, de qua regala ſancti Cæſarii atque Cæſariæ beatæ ſuſcepta, regis ſe tuitiona munierunt, ſcilicet quia in illum, qui poſtur eſſe debuerat, nullam curam defenſionis ſuæ poterant reperire. *Ex his facile colligimus, Pictavienſem S. Radegundis congregationem uſque ad hoc tempus ſub privatis aut mutabilibus præſulum ſuorum decretis viviſſe, & nulli publicæ aut certæ regulæ adſtrictam fuiſſe.*

63 *Colnitus in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 577 nem. 3 hæc & alia diſtinctius notat in hunc modum:* Inaunta hoc anno, Radegundis cum Agnete abbatiſſa Pictavienſi profecta eſt Arelatem: nam poſtquam lignum Dominicæ Crucis ab Euſtronio Turonenſium antiſtite ſuſcepit, Marovei Pictavienſis epiſcopi gratiam fruſtra ſæpius

---

AUCT. G. C.

coram quibus crebra ſiebant miracula,

B

* al. Hieroſolymitana,

C

ut S. Gregorius Turonenſis,

D

teſtis oculatus latus affirmat.

* al. tranſmiſſa miſſet

E

Dum Sanctus tutelam epiſcopi Pictavienſis imperare non poſſet,

F

interim jam monaſterium tutabatur

A ſæpiuſ quæſivit, ec neceſſitate tandem commota longiuquo itinere ſe commiſit, ut, quam pluſimi quique viri laudabant, regulam monialibus a beato quondam Cæſario præſcriptam nanciſceretur. Audi Gregorium Turonenſem, qui non modo teſtatur ad hoc uſque tempus ſub regimine Pictavienſium pontificum fuiſſe non monaſterium, quod Radegundis Pictavii Clotario principatum tenenti conſtruxit, ſed & expoſitione variorum negotiorum, quæ Sigiberto Pictavii poſt Charibertum regnante, & Maroveo Pictavienſem epiſcopatum regente, geſta ſunt, egregie noſtram confirmat chronologiam, quoad obitum Chariberti regis, & quoad res Pictavienſes, poſt ejuſdem Chariberti mortem hactenus recenſitas.

monit certa ac fixa vivendi regula.

64 *Hiſce ſubdit ipſum Gregorii textum, jam ſupra a nobis ſparſim relatum, & ibidem numero ſequente reddit rationem, ob quam regulo S. Cæſarii præ aliis electa videatur*: Cur hoc anno regulam, *inquit*, quam ſanctus Cæſarius Arelatenſis quondam anriſtes monialibus præſcripſerat, monachæ Pictavienſes obſervandam ſuſceperint, hæc ratio præcipue poteſt afferri, quod in lit-

B teris ad Radegundem laudata reperiatur ab epiſcopis Euſronio Turonenſi, Præſectario Rotomagenſi, Germano Pariſienſi, Felice Nannetenſi, Domitiano Andegavenſi, Victorio Redonenſi, & Domnolo Cenomanenſi, qui Turonenſe concilium ante quadriennium cum duobus aliis pontificibus Caletſico Carnotenſi & Leudebaude Sagienſi celebrarant. *Porro Cæſarii Arelatenſis hanc regulam miſit ad monialis Pictavienſes, ut conſtat ex ſupra laudatis ejus abbatiſſæ litteris, in quibus apud Edmundum Martene tomo 1 Theſauri novi anecdotorum col. 4 & 5 ad S. Radegundem inter alia ſic ſcribit*: Ego ſecl, quod præcepiſtis; tranſmiſi exemplar de regula, quam nobis beatæ & ſanctæ recordationis domnus ipſe Cæſarius fecit. Vos videte, quomodo eam cuſtodiatis. Certa ſit dominam caritas veſtra, quia ſi ſecundum eam vixeritis, inter ſapientes virgines locum accipietis *&c. Si quis noſſe cupit, qualis fuerit illa S. Cæſarii regula, adeat Opus noſtrum ad*

C *diem* XII *Januarii, ubi Bollandus eam in Vita S. Cæſariæ retulit, & in duodecim paragraphos diſtribuit. Poſtea Lucas Holſtenius in Codice Regularum parte 2 a pag. 89 eamdem S. Cæſarii regulam edidit. Denique Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 536 num. 45 & ſequentibus varias ejuſdem regulæ editiones inter ſe contulit, notiſque illuſtravit.*

quam olim ſanctimonialibus præſcripſerat.

65 *Ut tamen etiam hoc loco curioſus lector aliquam de hac S. Cæſarii regula ideam habeat, compendium ejus tranſcribimus ex Mabillonio, qui in Annalibus Benedictinis lib. 1 cap. 52 agens de Arelatenſi virginum cœnobio eamdem ita contexit*: Solus obſidione, inchoatum cœnobium radintegrate inſtituit (*nimirum S. Cæſarius præſul Arelatenſis, de quo paulo ſuperius egerat*) perfectoque ſororem Cæſariam e Maſſilienſi parthenone, quo eam monaſticis ritibus informandam direxerat, revocatam præfecit, regula ſanctimonialibus ſecundum ſtatuta ſanctorum patrum præſcripta. Prima hæc, ni fallor, monaſtica regula in gratiam ſanctimonialium ſcripta eſt; cujus hæc prima lex erat, ut nulli uſque ad mortem e monaſterio egredi liceret. Infantes ibi nullæ ante annos ſex aut ſeptem admiſſæ. Litteras diſcebant omnes, atque omni tempore duabus horis, hoc eſt a mane uſque ad horam ſecundam, lectioni vacabant, divinis cetera officiis ac labore communi, in primis lanificio occupe-

tæ. Abbatiſſæ nec refectio nec manſio privatim permiſſa. Veſtes non nigræ, contra quam viris; ſed lſiæ ſint lſtinæ id eſt aſtivi aut candidi coloris. Eleemoſynas ad jnuem monaſterii propter nimiam inquietudinem fieri vetuit, maluitque per proviſorem ad abbatiſſæ nutum diſpenſari. Janus monaſterii exterior nulla, præterquam baſilicæ, quæ & ipſa veſpertinie, nocturnis ac meridianis horis numquam pstebat, ita ut ipſie horis, quibus reficitur, elsves apud ſe abbatiſſa haberet; quod etiam de jannis monaſterii apud monachos alicubi hodie quoque obſervatur. Lectio non modo ad menſam, ſed etiam tempore laboris communis fiebat. Librorum etiam ſcriptio nonnullis pro labore erat. AUCT. G. C.

ſanctus Cæſarius Arelatenſis.

66 Pullorum eſus non niſi infirmis conceſſus: aliæ carnes cirs deſperatam infirmitatem interdictæ. Ceterum ebaris ſen ſercola diebus jejunii tria, in prandiis bina, tertio haud dubie in cœnam reſervata. In feſtivitatibus majoribus ad prandium & ad cœnam alia ſuperaddita, & in fine dulciamina. Vini uſus permiſſus pro infirmisste aut qualiſte conditionis delicatioris. E Singulis diebus, ſive hiemis ſive æſtatis, bini ciſdelli ſeu calices; in diebus jejunii ad refectionem terni, junioribus tantum bini concedebantur. Jejunia ſecunda, quarta & ſeata feria e Kalendis Septembris; a Kalendis vero Novembris uſque ad Natale Domini quotidie, exceptis feſtivitatibus & ſabbatis. Ante Epiphaniam ſeptena jejunia. Abhinc ad Quadrageſimam non niſi feriis ſecundis, quartis, & ſextis. Nullum a Paſchate ad Pentecoſten jejuaium; deinceps ad Kalendas Septembris id abbatiſſæ diſcretioni relinquitur. Hæc eſt regula, quam beate Radegundis in Pictavenſi ſanctæ Crucis parthenone ſecuta eſt, tantoperе a Venantio Fortunato aliiſque laudata. *Poſtmodum moniales Pictavienſes, & plura antiquioris inſtituti cœnobia regulam S. Benedicti aſſumpſerant.*

quem profitem Lezana

67 *Vix ſcimus, quo fundamento Carmelitæ, a* F *illique quidam Religioſi S. Rsdegundem ejuſque congregationem Ordini ſuo adſcribant. Joannes Baptiſta de Lezana in Annalibus Carmelitanis ptdecimum procedit, ut hanc ſanctam Matronam monialibus Carmelitanis annumeret: imprimis eam tomo 3 Annalium pag. 192 & 193 S. Cæſarium, cujus regulam ſanctimoniales Pictavienſes elegerunt, inter ſuas Carmelitas recenſet hoc ratiocinio*: Pro iis tamen Orientalis eccleſiæ non ſatis probatis monachis, Occidentalis Galliarum probatiſſimos plures enutriebat. In his valuit primus ſuis Cæſarius Arelatenſis epiſcopus, ex cœnobio Litinenſi monachus & abbas, cujus res præclara geſtas ipſius diſcipulus Cyprianus ſcripſit apud Surium die XXVIII Auguſti. Noſtris porro annumerandus, quia cum Baſilienſis nihil commune habebat, & Benedictinis anterior fuit ..... Item Porcarius abbas, ſub cujus diſciplina Cæſarius in monaſtica mire profecit, eodem Cypriano teſte. Quin, ut idem Cæſarius homilia *ex* dixit, inſula illa Litinenſis innumerabiles montes (id eſt Sanctos) in cælum miſiſſa cognoſcitur ... Hos vero monachos Litinenſes inter Elianos computsndos aſſe, cum nullum nec veſtigium ſit exiſtimandi altarius inſtituti fuiſſe, conſtat *ex* iis, quæ de Honorato ejus cœnobii primario parentа diximus.

ſimul cum ſororo Cæſaria & S. Radegunde

68 *Deinde pagina* 226 *ejuſdem tomi S. Cæſariam & S. Rsdeguadem, earumque congregationes, ſub regula S. Cæſarii viventes, etiam ſuo Ordini ita accenſet*: Item nec oblivioni tradenda ſanctimonialis Cæſaria, relati Cæſarii ſoror, Maſſilienſie monaſterii cultrix, imo propte-

rea s nobis commemotanda: etenim hoc virginum Gr. G. Maſſiliæ collegium illud videtur eſſe, quod Joannes Caſſianus ea in urbe extxit juxta Eliani inſtituti Ægypti & Palæſtinæ normam, proxime ipſo diximus ſub annum CDXXS. Fuit hæc ſancta femina non impariſ ſanctitatis eum germano Cæſario, Arelatenſis etiam cœnobii ab ipſo conſtructi præfectus, Cæſarii regula quoque imbuta (ut vel hinc diſcamus, Baſilianam non fuiſſe) & admirabili ſanctitudine clara. Hæc ex Cypriano in Vita Cæſarii, Venantio lib. 8 Carminum, hauſit Baronius ſub annum DVSSI; apud quem etiam de teſtamento Cæſarii, in quo præfati monaſterii & ſororis Cæſariæ mentionem habet, & eidem legat MANTUM MAJOREM, QUEM DE CANNABE FECIT ipſa. Ex quo conjiciat lector, veſtibus albis uſos fuiſſe tum Cæſarium, tum Cæſariam, Eſſenorum ritu. Commemoratur etiam ab eodem Venantio alia ejuſdem regulæ & inſtituti ſanctimonialis Radegundis, quæ Chriſti amore ſuccenſa Cæſarii monaſticas inſtitutiones lambebat. Qua loquendi phraſi ſanctam hanc feminam perfectam obſervatricem ipſarum fuiſſe indigitat.

B *Ordini ſuo Carmelitico pag. 279 varios ejuſdem gloriæ competitores aſſignat, & annalibus ecclesiaſticis ſatis ſalubrem utile monitum ita ſubnectit:* De monaſtica propagatione una Radegundis regina, hoc tempore ex hac vita ad cæleſtem ab angelis ſuſcepta, tranſiens, & monaſterium ab ipſa erectum, litterasque ab eadem in ejuſdem cœnobii commendationem & curam ad epiſcopos, paulo ante obitum ſcriptæ, ſatis teſtantur. De illis Gregorius Turonenſis lib. IX, & auctorra Vitæ ejuſdem Radegundis apud Surium ATSI Auguſte. Contendam merito illius temporis monachi, noſtri videlicet, Baſiliani, Auguſtinienſes, & Benedictini pro tanta Moniali, ejuſque alumnis: nobis enim ſatis dictum in præcedentibus ſufficiet. Et ſatius erit contendere, ut regiuam monialem, mortificationi, ciliciis, abſtinentiæ, aliiſque virtutibus religioſis incumbentem, imitentur. *Nobis hæc poſtrema Lazanæ clauſula magis placet, quam omnia ejus argumenta, quibus non multum confidere videtur Marcus Antonius Alegre de Caſanate, Carmelita Hiſpanus, dum in Paradiſo Carmelitici decoris pag. 116 ſic ſcribit*: Scimus etiam ſororem, Cæſariam nomine, Cæſarium habuiſſe, virginem inſignem, virginumque matrem (hortatu cujus Cyprianus diſcipulus res geſtas Cæſarii conſcripſit) quæ egregia claruit ſanctitate, quam Cyprianus & Fortunatus iotet feminas ſanctitate inſignes recenſent. Item de eadem Gregorius Turonenſis agit, & de regulis ejus, ſub quibus ſancta Radegundis regina, & aliæ monaſticen exercuere. Sed quia nobis adhuc non eatat *, an fuerint hæ virgines de Ordine noſtro, aliis relinquimus addere noſtris majora. *Ita ille hoc loco candide proſatiat, licet alibi ſæpius in Paradiſo ſuo ad ineptias evagetur.*

* forte conſtat

70 *Etiamſi* Radegundem inter ſanctimoniales Auguſtinianas nonnulli autores enumerant, *ut Thomas de Herrera tomo 2 Alphabeti Auguſtiniani ad litteram* R *pag. 328 ſcribit, tamen hæc opinio non videtur in Ordine Auguſtiniano generatim recepta eſſe, quandoquidem ipſa Herrera monaſticæ ac regulari* S. Radegundis *profeſſioni ſubjungat hoc ſuum judicium*: Ego crediderim, teginam Radegundem in peculiari Religione fuiſſe profeſſam ſtatum vitæ Religioſæ, ſub propria divi Cæſarii regula, licet fere omni ex parte deſumpta ex Auguſtiniana, & ſub determinatis colorum ſpeciebus. *Tandem eremita ille Auguſtinianus produxit nonnulla regulæ Cæſarianæ decreta, quibus niger veſtium color expreſſe prohibetur, & pagina ſequente contra quoſdam Ordinis ſui ſcriptores ex ita ſic concludit:* Hæc autem nigri coloris excluſio non eſt conformis monialium Auguſtinianarum inſtituto. *Poſt hæc ſunt videamus, Auguſtinum Moriam Arpe in Pantheo Auguſtiniano, quod Genuæ anno 1709 edidit*, S. Radegundem *Ordini ſuo vindicare. Non diſcutimus hic operoſe ſingula horum allegamque Ordinum argumenta, ne viſum aut ſtomachum moveamus viris eruditis, qui frivolas hujuſmodi concertationes jam dudum tapla ferunt. Quare hæc ſatis ſuperque dicta ſint de ſtabili regula, qua* S. Radegundis *cœnobium ſuum munivit, & quam monialis Pictavienſes obſervarunt, donec ei regula Benedictina ſucceſſit.*

D

71 Sancta noſtro bis ſimilibuſque pits curis diſtenta, paulatim properabat ad felicem abitum, antequam firmicati monaſterii ſui Pictavienſis ornamento proſpicere vellet, ſuscitam illius commiſit præſulibus ac regibus Francis, ut intelligimus ex commendatitia ejuſdem Sanctæ epiſtola, quam Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 9 cap. 42 recitat hoc tenore: Domnis ſanctis & apoſtolica ſede digniſſimis in Chriſto Patribus, omnibus epiſcopis, Radegundis peccatrix. Coogruæ proviſionis tunc roborabiliter ad effectum teodit exordium, cum generalibus patribus, mediels, ac paſtoribus, ovibus ſibi commiſſi cauſa auribus traditur, cujus ſanctibus commendatur: quorum participatio de carnate, conſilium de poteſtate, ſuffragium de otatione miniſtrare poterit interventum. Et quoniam olim vinclis laicalibus abſoluta, divina providentia & inſpirante clementia, ad Religionis notmam viſa ſum voluotarie, duce Chriſto, tranſlata, hæc pronæ mentis ſtudio cogitans etiam de aliarum *profectibus*, ut annuntiante Domino, mea deſideria efficerentur reliquis profutura, inſtitueata arqoe remunerante præcellentiſſimo domno rege Chlotbario, monaſterium puellarum Pictave urbe conſtitui, conditumque, quantum mihi munificentia regalis eſt largita, facta donatione dotavi.

Sanctæ conſilium diſtenæ conſervationi parthenonis,

E

quem Pictavi fundaverat,

72 Inſuper congregationi per me, Chriſto præſtante, collectæ regulam, ſub qua ſancta Cæſatia degnit, quam ſolicitudo beati Cæſatii antiſtitis Arelatenſis ex inſtitutione ſanctorum patrum convenientes collegit, adſcivi: cui conſentientibus beatiſſimis vel hujus civitatis vel reliqois pontificibus, electione etiam noſtræ congregationis domnam & Sororem meam Agnetem, quam ab ineunte ætate loco filiæ colui & educavi, abbatiſſam inſtitui, ac me poſt Deum ejus ordinationi regulariter obeditoram commiſi; quique, formam apoſtolicam obſervantes, tam ego quam Sorores de ſubſtantia terrena, quæ poſſidere videbamur, factis chartis tradidimus, metu Ananiæ & Sapphiræ, in monaſterio poſitæ nihil proprium reſervantes. Sed quoniam incerta ſunt humanæ conditionis momenta, vel tempora, quippe mundo in finem currente, eum aliqui magis propriæ quam divinæ cupiant voluntati ſervire, zelo ducta Dei hanc ſuggeſtionis meæ paginam apoſtolatus veſtri in Chriſti nomine ſoperſtea portigo vel devota.

F

73 Et quia præſens non valui, quaſi veſtris provoluta veſtigiis, epiſtolæ vicarietate profteror, conjurans per Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ac diem tremendi judicii, ſic repræſentatos vos non tyrannus oppugnet, ſed legitimus Rex coronet; ut ſi caſu poſt rerum obi-

illum ſuffert in ſilentium

rum

A tum quæcumque perſona, vel loci ejuſdem pontifex, ſeu poteſtas prineipis, vel alius aliquis, quod nec fieri eredimus, congregationem vel ſuaſu malevolo vel impulſu judiciario perturbare tentaverit, aut regulam frangere, ſeu abbatiſſam altetam, quam Sororem meam Agnatem, quam beatiſſimi Germani, præſentibus ſuis Fratribus, benedictio conſeeravit, aut ipſa eoogregatio, qnod fieri aon poteſt, habita murmuratione mutare contenderit, vel quaſdam dominatioaes io mnnaſterio vel rebus monaſterii quæcumque perſona vel pontifex loci, præter quas aateceſſores epiſcopi, ant alii me ſuperſtite habuerunt, novo privilegio quieumque affectare voluerit, aut extra regulam exinde egredi quas tentaverit, ſen de rebus, quas in me præcellentiſſimus dominus Chlo-
* al. regis tharius, vel præcellentiſſimi domni reges * filii ſui contulerant, & egu ex ejus præceptionis permiſſo, monaſterio rradidi poſſidendum, & per anctoritas præcallentiſſimorum domnorum regum Chariberti, Guntchramni, Chilperiei, & Sgiberti cum ſaeramenti iaterpoſitiooe, & ſuarum maouum ſuſcriptionibus obtinui eunfirmari;
B aut ex his, quæ alii pro animarum ſuarum remedio, vel Sorores ibidem de rebus propriis contulerunt, aliquis prineeps, ant pontifex, aut potens, aut de Sororibus eujuslibet perſonæ aut minuere, aut ſibimet ad proprietatem revocare ſaerilego voto contenderit, ita veſtram ſanctitatem *
* forte iram veſtra ſanctitatis ſuecceſſorumque veſtrorum poſt Deum, pro mea ſuppliеatione & Chriſti voluntate, incurrat; ut ſicut prædones & ſpoliatores pauperum extra gratiam veſtram habeantur: numquam de noſtra regula, vel de rebus monaſterii, obſiſtentibus vobis, imminuere valeat aliquid aut mutare.

74 Hoc etiam deprecans, ut cum Deus præ-
præſatum dictam domnam Sororem noſtram Agnetem de ſeculo migrare voluerit, illa in loco ejus abbatiſſa de noſtra congregatione debeat ordinari, quæ Deo & ipſi placuerit, cuſtodiens regulam, & nihil de propoſito ſanctitatis imminuat; nam num-
** al. non-numquam præcipitat. quam * propria aut cujuſcumque voluntas præcipitet **. Quod ſi, quod abſit, contra Dei maodarum & auctoritatem regum aliquis de ſupraſcriptis conditionibus coram Domino & Sanctis ejus precabiliter commendatis agero, aut de perſooa aut ſubſtantia minuenda voluerit, aut memoratæ
C Sorori meæ Agneti abbatiſſæ moleſtias aliquas ioferre teotaverit, Dei & ſanctæ Crueis & beatæ Mariæ incurrat judicium, & beatos confeſſores Hilarium & Martinum, quibus poſt Deum Sorores meas tradidi defendendas, ipſos habet contradictores & perſecutores. Te quoque, beate pootifex, ſueceſſoreſque veſtros, quos patronos in cauſa Dei diligeater adſciſco, ſi, quod abſit, exſtiterit, qui contra hæc aliquid moliri tentaverit, pro repellendo & confutando Dei hoſte non pigeat ad regem, quem eo tempore locus iſte reſpexerit, vel ad Pictavam eivitatem pro re vobis ante Dominum commendata, percurrere, & contra aliorum injuſtitiam exſecutures & defenſores juſtitiæ laborare, ut tale nefas aullo modo ſuis admitti temporibus rex patiatur eatholicus, nec convelli permittat, quod Dei & mea, & regum ipſorum vuluntate firmatum eſt.

75 Simul etiam principes, quos Deus pro gu-
regumque Francorum, bernatiooe populi poſt deceſſum meum ſupereſſe præceperit, conjuro per Regem, cujus regni non erit finis, & ad cujus nutum regna conſiſtunt, qui eis donavit ipſum vivere vel regnare, ut monaſterium, quod ex permiſſo & ſolatio domnorum regum patria vel avi eorum eunſtruxiſſe viſa ſum, & ordinaſſe regulariter vel doraſſe, ſub ſua AUCT. G. C. tuitione & ſermone una eum Agnete abbatiſſa jubeant guberaare; & a oullo neque ſæpe dictam abbatiſſam noſtram, neque aliquid ad nuſtrum monaſterium pertinens moleſtari ant inquietari, vel exinde imminui; aut aliquid mutari permittant; ſed magis pro Dei iotuitu una cum domnis epiſcopis ipſi, me ſupplicante coram Redemptore gentium, ſicut eis eommendo, defenſari jubeant & muniri; ut in cujus honore Dei famulas proteguat, eum defenſore pauperum & ſponſo virginum perpetualiter æterno ſocientur in regoo.

ſcriptis in hanc rem patheticis litteris, 76 Illud quoque vos ſanctos pontifices & præ-
eelleutiſſimus domnos reges & univerſum popu-lum Chriſtianum conjuro per fidem Catholicam, in qua baptizari eſtis, & eccleſias, quas conſervatis, ut in baſilica, quam in ſanctæ Mariæ dominiеæ Genitricis honorem eœpimus ædificare, ubi etiam multæ Sorores noſtræ eonditæ ſunt in reqnie, ſive perfecta, ſive imperfecta, eum me Deus de hac luce migrare præceperit, corpuſculum meum ibi debeat ſepeliri. Quod ſi quis aliud inde voluerit, aut fieri tentaverit, obtinente Cruee Chriſti & beata Maria, diviaam ultionem iocurrat; & vobis iotercurrentibus, in loco ipſius E
baſilicæ merear eum Sororum eongregatione obtinere loculum ſepulturæ. Et ut hæc ſupplicatio mea, quam manu propria ſubſcripſi, in univerſalis Eccleſiæ archivo ſervetur, effuſis eum lacrymis deprecor: quatenus ſi contra improbos aliquos neceſſitas exegerit, ut veſtra defenſione Soror mea Agnes abbatiſſa vel eoogregatio ejus, quo ſuecuri ſibi popoſceriat, veſtræ miſericordiæ pia conſolatio upem paſturali ſolieitudioe ſubminiſtret; nec de me deſtitutas ſe proclament, quibus Deus præſidium veſtræ gratiæ præparavit. Illud vobis in omnibus ante oculos revocantes, per ipſum, qui de Cruee glorioſa Virginem ſuam Genitrieem beato Johanni apoſtolo eommendavit, ut qualiter ab illo enmpletum eſt Domini mandatum, ſic ſit apud vos quod indigna & humilis domnis meis eccleſiæ patribus & viris apoſtolieis eommendo: quod eum dignanter ſervaveritis depoſitum, meritis partieipes, eujus impletis mandatum apoſtolicum, digne reparetis exemplum.

Hactenus S. Radegundis *tamquam præſagus tur-* F
barum, quæ non diu poſt obitum ejus in eodem monaſterio exortæ ſunt, & quas in Hiſtoria Francorum lib. 9. cap. 39. & ſequentibus fuſe narrat Gregorius Turonenſis, qui etiam ea occaſione has ipſas litteras poſteritati conſervavit.

77 *Quidam auctores paragrapho præcedente* *quas Ma-*
citati opinantur, has litteras a Sanctis ad concilium Turonenſe datas fuiſſe, ut ibi initio iſtius paragraphi diximus. Sed præter alia variorum ſcriptorum argumenta, quæ ibi allegavimus, Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 7. cap. 42 poſt brevem earumdem litterarum ſynopſin opponit iis adverſantia ſequentia: Erunt fortaſſe, qui exiſtiment, hanc epiſtolam eam eſſe, quam Radegundis Patribus in ſecundo Turoneaſi conеilio congregatis ſcripſit; cui epiſtulæ reſpondeat ea, quam ejuſdem coneilii Patres ad eam reſcripſeruot, ſuperius a nobis landatam, ubi de prædicta ſynodo egimus. Verum ſerius haud dubie, & quidem jam adulta virginum eongregatiune, ut ex ejus contextu patet, hæc Radegundis epiſtola exarata eſt; illa vero Turonenſis eoneilii Patrum reſpnoſio IN INITIO HUJUS CONGREGATIUNIA, teſte Gregorio, ſcripta fuit. Ad hæc in prædicta Radegundis epiſtola fit mentio BEATISSIMI GERMANI, uti jam mortui, eum in unus ſit epiſcoporum,

AUCT. G. C. & quorum ſubſcriptiones, ut eſtant duo diplomata, Cointius fidi ſecutus eſt.

porem, qui reſponſionem ennecilli ſubſcripſerunt.

78 *Cæterum Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 587 num. 5 monet, nullam fidem adhibendam eſſe ſubſcriptionibus ejuſdem epiſtolæ, quæ ſub nomine teſtamenti ſive ultimæ voluntatis poſt hiſtoriam Aquitanicam edita eſt: non pauci erudite deturpant in ſuppoſitum iſtud additamentum, ut hic annaliſta evidenter demonſtrat. Præterea ibidem Cointius de duobus diplomatibus, quæ poſt eumdem hiſtoriam Aquitanicam exuſa ſunt, ſic meminit:* Apud eumdem auctorem pro baſilica, cui nomen ſanctæ Radegundis inditum fuit; duo leguntur diplomata; unum Clotarii regis, alterum Childeberti, Gontrani, Sigiberti, & Chilperici regum. Neueri fides eſt habenda. *Tam ſolidis argumentis evincit, aſſumque hoc diploma eſſe fictitium, aut interpolatum. Nos brevitatis cauſa hic prætermittimus illa diplomata, iisque oppoſita argumenta, tum quod res ipſa ad Sanctam noſtram proxime non ſpectet, tum quod hæc omnia apud memoratum hiſtoriæ Aquitanicæ editorem & in Annalibus Cointii loco aſſignato facile invenire poſſint.*

B

§. VII.

Annus mortis, honorifica Sanctæ ſepultura, ſacræ reliquiæ, miracula, & quædam Pictavienſium de illa traditiones examinantur.

Contra quoſdam auctores oſtendimus,

Elmentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis mortem S. Radegundis *refert ad annum Chriſti 590, habetque quoſdam incautos opinionis ſuæ ſectatores. Sed imprimis error hujus chronologiæ demonſtrari poteſt ex Chronico Turonenſi, quod apud Edmundum Martene in Collectione amplißima veterum ſcriptorum & monumentorum tomo 3 col. 943 de obitu ejuſdem Sanctæ tradit ſequentia:* Anno Mauricii imperatoris ſexto, ſancta Radegundis regina moritur, & in monaſterio virginum, quod ipſa Pictavis ædificaverat, per manum beati Gregorii Turonenſis epiſcopi honorifice ſepelitur: in quo loco longum martyrium jejuniis & diverſis C carnis afflictionibus, ultra quam credi poteſt, Deo ſemetipſam mactavit; cujus Vitam Fortunatus rhetor polchro ſermone depinxit. *Quod hic de loco ſepultura perperam dicitur, poſtea ex ipſo Gregorio Turonenſi accuratius referemus. Cæterum Labbeus & Pagius, aliique exactiores chronologi annum Mauricii imperatoris ſecutum, qui in hoc Chronico morti* S. Radegundis *aſſignatur, cum anno Chriſti 587 recte conjungunt.*

Sanctam anno Chriſti 587 obiiſſe,

80 *Præterea eumdem mortis annum eruimus ex Gregorio Turonenſi, qui in Hiſtoria Francorum lib. 9 cap. 2 ſic ſcribit:* Eo anno (*nimirum* duodecimo Childeberti regis, *quem hic auctor ſuperius lib. 8 cap. 43 notaverat*) beatiſſima Radegundis ab hoc mundo migravit; quæ magnum planctum in monaſterio, quod conſtituerat, dereliquit: ſuique & ego præſens ad eam ſepeliendam. Obiit autem menſe ſexto (*Gregorius a menſe Martio annum annumerare incipit, adeoque Auguſtus erat ei ſextus annus menſis, ideſt Pagio*) tertia-decima die menſis, ſepulta poſt triduum. Quæ autem ibi ipſa die virtutes apparuerunt, & qualiter fuerit ſtinerata, in libro Miraculorum plenius ſcribere ſtudui. *At annus duodecimus Childeberti regis reſpondet anno Chriſti 587, ut Petavius, Valeſius, Labbeus, Cointius, aliique chronologi & hiſtorici communi conſenſu affirmant. Denique hic verus mortis annus invicte probatur ex Baudonivia monialı coæva, quæ infra in Actis* S. Radegundis *num. 33 eumdem diem ac menſem tas primit, ſcilicet decimum tertium menſis Auguſti, illumque in feriam quartam incidiſſe teſatur. Cum autem tunc curreret littera Dominicalis* E, *conſideranti evidenter conſtabit, anno Chriſti 587 diem decimum tertium Auguſti in feriam quartam incidiſſe. Hinc ulterius liquet, obitum* S. Radegundis *cum anno duodecimo Childeberti regis, & anno ſexto imperatoris Mauritii recte conjungi. Ex his etiam facile & ſecure judicavimus de morte S. Juniani abbatis, quem* S. Radegundis *magni faciebat, & qui eodem anno eademque die cum ipſa ad ſuperos migravit, ut in Actis illius Sancti ſupra narratum eſt.*

81 *Hiſce teſtis chronologicis expeditis pergimus ad honorificas Sancta noſtra exſequias, quas Gregorius Turonenſis, teſtis oculatus, in libro de Gloria confeſſorum cap. 106 deſcribit his verbis:* Beata vero Radegundis, cujus in initio libri E Martyrum meminimus, poſt enſtimos vitæ labores ab hoc mundo migravit; de cujus tranſitu accipientes nunctum, ad monaſterium Pictavienſis urbis anteſſimus, quod ipſa inſtituerat. Reperimus autem eam jacentem in feretro, cujus ſancta facies ita fulgebat, ut liliorum roſarumque ſpernoret pulcritudinem. Stabat enim circa feretrum multitudo immenſa ſanctimonialium, ad numerum circiter ducentarum, quæ per illius prædicationem converſæ vitam ſanctam agebant, quæ ſecundum ſeculi dignitatem non modo de ſenatoribus, verum etiam nonnullæ de ipſa regali ſtirpe hac Religionis forma florebant.

ac vere honorifice ſepultam eſſe

82 Stabant autem plangentes atque dicentes: Cui nos orphanas Mater relinquis? Cui nos deſolatas commendas? Reliquimus parentes facultateſque, ac patriam, & ea ſecuti ſumus. Cui nos reliquis, niſi perpetuis lacrymis, & nunquam finiendo dolori? Ecce uſque nunc majus nobis erat hoc monaſterium, quam villarum aut civitatum ſpatia; quæ quocunque loco accedebamus, contemplantes glorioſam faciem tuam, ibi inveniebamus, aurum, ibi argentum; ibi ſuſpiciebamus floreantes vineas, ſegeteſque comantes; ibi prata F diverſorum florum varietate ornantia. A te carpebamus violas, tu nobis eras roſa rutilans, & lilium candens: tua nobis verba, quaſi ſol, reſplendebant, & quaſi luna tenebria conſcientiæ noſtræ lucidam veritatis lampadam accendebant. Nunc autem contenebrata eſt nobis omnis terra, angustatum eſt ſpatium hujus loci, dum tuam faciem non meramur aſpicere. Heu nos derelictas a ſancta Matre! ſaliceſque illas, quæ te ſuperſtite ab hoc ſeculo migraverunt! Et ſcimus quidem, te choria ſanctarum virginum & Dei paradiſo eſſe conjunctam; ſed cum ex hoc conſolamur, illud nobis eſt lamentabile, quod te corporeis oculis intueri non poſſumus.

cum imperatrix tum Pictaviensium dolore,

83 Hæc & alia inter lamenta dicentibus, cum a lacrymis temperare non valeremus, converſus ad abbatiſſam aio: Sinite parumper ab his fletibus, & ea potius, quæ ſunt neceſſaria, pertractate. Ecce frater noſter Marovæus, hujus urbis epiſcopus, non eſt coram, eo quod illum cauſa viſendarum parœciarum elongaverit. Nunc autem habete conſilium, ne ſanctum corpuſculum injuriam patiatur; & gratia, quam Deus beatis artubus præſtitit, aufetatur, dum tempus ſepultu-

quem S. Gregorius Turonenſis, ut ſibi, oculatus,

ra

A ræ differtur. Acceleratæ debitas exſequias, ut ſepulchro cum honore reddatur. Ad hæc abbatiſſa reſpondit: Et quid faciemus, ſi epiſcopus urbis non advenerit? Quia locus ille, quo ſepeliri debet, non eſt ſacerdotali benedictione ſacratus. Tunc cives & reliqui viri honorati, qui ad exſequias beatæ Reginæ convenerant, imperant parvitati meæ, dicentes: Præſume de caritate Fratris tui, & benedic altare illud; confidimus enim de ejus benevolentia, quod moleſtum non ferat, ſi feceris, ſed magis gratiam referat. Præſume, precamur, ut eam ſancta ſepulturæ reddatne. Et ſic ab illis injunctus altare in cellula ipſa faceavi.

Pegillatim deſcribit.

84 Verum ubi ſanctum corpus inventes, pſallendo deducere cœpimus, mox energumeni declamantes, & Sanctam Dei confitentes, torqueri ſe ab ea fatebantur. Tranſeuntibus autem nobis ſub muro, iterum caterva virginum per feneſtras turrium, & ipſa quoque muri propugnacula, voces proferre ac lamentari deſuper cœpit, ita ut inter ſonos fletuum atque colliſiones palmorum, nullus poſſet a lacrymis temperare; ſed & ipſi quoque clerici, quorum erat pſallendi officium, vix B inter ſingultus & lacrymas antiphonam poterant explicare. Dehinc accedimus ad ſepulcrum. Nam prævidentia abbatiſſæ capſam ligneam feceraat, in qua corpus aromatibus conditum incluſerat, & ob hoc foſſa ſepulturæ ſpatioſior erat; ita ut ablatis duorum ſepulcrorum ſingulis ſpondis, ac delatere junctæ capſæ cum ſanctis arcubus locaretur. Tunc facta oratione diſceſſimus, reſervantes epiſcopo loci, ut ab eo, celebrata Miſſa, tegeretur operculo. Redeuntes vero ad monaſterium, ducebat nos abbatiſſa cum virginibus per loca ſingula, in qua Sancta aut legere conſueverat, aut orare, lugens ac dicens: Ecce ingredimur in cellulam, & Matrem amiſſam non reperimus: Ecce ſpatium, in quo flectens genua cum lacrymis Dei omnipotentis miſericordiam precabatur, & a nobis non videtur. Ecce librum, in quo legebat, & vox ſpiritali ſale condita non verberat aures noſtras. Ecce fuſa, in queis per longa jejunia & profluas lacrymas nectere ſolita, & almi ſanctitate digiti nunc cernuntur, Hæc illis dicentibus, renovantur lacrymæ, ſuſpiria proferuntur, & ipſa quoque viſcera ab affectu plorantium reſolvuntur C in fletum. Tantuſque mœror pectus meum obſederat, ut a lacrymis non deſiſterem, niſi ſcirem beatam Radegundem ablatam monaſterio corpore, non virtute; & adſumptam a mundo, collocatam in cœlo.

Corpus Sanctæ uſque ad annum 1562 Pictavii quievit.

85 *In hac eccleſia conſervatum fuit ſacrum cadaver* S. Radegundis *uſque ad annum Chriſti* 1562, *quo furentes Calviniſtæ illud impia rabie combuſſerunt, ut Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ſec.* 1 *pag.* 334 *poſt Vitam hujus Sanctæ breviter notavit his verbis*: Porro ſanctæ Reginæ reliquiæ, quas ob perſonæ dignitatem etiam barbatis honori eſſe oportebat, magna ex parte una cum ſancti Hilarii ſacris exuviis anno MDLXII ab hæreticis incendio plus quam ſacrilego traditæ ſunt. *Dum ſtatim diximus, corpus S. Radegundis a prima ſepultura uſque ad annum Chriſti* 1562 *in eccleſia illa Pictavienſi conſervatum fuiſſe, hæc aſſertio accommode de majori temporis ſpatio intelligenda eſt: non enim ignoramus, illud in Quinti-cenſi Benedictinorum monaſterio, quod non procul Pictavis diſtat, ob crebras ſubitaſque Normannorum irruptiones aliquamdiu delituiſſe ac poſtea ad priſtinam ſepulturam relatum eſſe, ut diſcimus ex Andrea Sanſſaro, qui in Martyrologio ſuo Gallicano annuam*

hujus rei memoriam die XXVIII *Februarii ſic annuntiat*: Pictavis revectio & repoſitio corporis ſanctæ Radegundis, ex Francorum regina ſanctimonialis & abbatiſſæ, ex Quintiaco monaſterio, ubi, graſſantibus Normannis, pridem fuerat delatum, atque ad tempus, ne profanaretur, reconditum. *Inſuper in Florario Ms. noſtro ad diem* XI *Februarii &* XXIV *Octobris duplex ejuſdem Sanctæ tranſlatio commemoratur.* AUCT. G. C.

& adhuc anno 1412 dicitur integrum apparuiſſe.

86 *Etſi determinare non poſſumus certum horum tranſlationum tempus, & præterea neſciamus, quali in ſtatu tunc fuerit ſacrum* S. Radegundis *cadaver, tamen ex Joanne Boucheto, aliiſque recentioribus nonnullis ſcriptoribus Gallis intelligimus, adhuc illud anno Chriſti* 1412 *integrum & incorruptum in tumulo ſuo Pictavienſi apparuiſſe, ut ſuperius alia occaſione ex Raynaudo noſtro retulimus, & hic repetimus ex Simone Peyronetto, doctore theologo & parocho Tholoſano, qui in notis ad ſuum Catalogum Sanctorum & Sanctarum ſub nomine* Radegundis *pag.* 497 *eamdem rem ita narrat*: Ejus loculus poſt annos octingentos, ac duodeviginti, & menſes novem & dies tredecim a tumulato intra illud ſacro corpore referatus eſt, & corpus repertum eſt mira fragrans ac plane incorruptum; & cum Joannes Dux Biturigum, princeps regii ſanguinis annulos duos digitis inſertos prehendere tentaſſet, regalem facile abſtulit; monaſticum, quo moniales veluti ſponſas Chriſti ex uſu erat inſigniri, renitente ſancta Regina, auferre nequivit. An vero ex hac cadaveris incorruptione recte intulerit Joſephus de Monteil lib. 1 de Vita ſanctæ Radegundis cap. 7, eam in conjugio cum Clotario perſeveraſſe virginem, tametſi, cum nupta fuit, ætate floren-tem nec a viro ſecubantem, alterius eſt diſquiſitionis. *Nos ſupra* § 3 *de hac quæſtione ſat fuſe diſputavimus. Porro hoc loco quæritur, quid cenſendum ſit de hiſtoria nox relata, quam conſultiſſimus D. Joannes Filleau cap.* 25 *Operis jam laudati ſæpiuſque infra laudandi auctoritate Boucheti, aliiſque argumentis probare conatur. Nos illam cadaveris fragrantiam, & mirabilem unius unguli retentionem, aliaſque narrationis hujus circumſtantias haud gravate admittimus propter teſtimonium Joannis Boucheti, qui a temporibus rei geſtæ non adeo remotus fuit, eamque ex teſtibus etiam iſti vicinis audire potuit.* E

quo incorruptæ ac integræ membra reliquenda eſt.

87 *At illam ſacri corporis integritatem & incorruptionem tantum de quibuſdam membris explicare oportebit, ſi aliqua ejuſdem Sanctæ oſſa jam diu ante annum Chriſti* 1412, *monachis ſancti Benigni Divionenſis communicata fuerint, ut diſerte teſtatur vetus Chronicon hujus monaſterii, quod in prima editione Spicilegii Dacheriani tomo* 1 *pag.* 435 *inter alia ſic habet*: Ad hoc, haud longe ecperta eſt ſancta Radegundis, habens ad caput titulum ſui nominis in lamina plumbea; cujus oſſa cerato involuta linteo ſunt inventa in capſa lignea in terra recondita. *Hic autem agi de S.* Radegunde *noſtra, patet ex Martyrologio ejuſdem monaſterii Divionenſis, quod* Nonis Julii *præter alios Sanctos celebrat annuam memoriam ſanctarum* Radegundis REGINÆ; & Paſchaſiæ virginis, *quarum reliquiæ eodem die* VII *Julii tranſlatæ ſunt, ut in Uſuardo noſtro illuſtrato ad hanc diem notavimus. Quod ſi Pictavienſes his monumentis non acquieſcant, ipſi antiquiora proferant, & monachis Divionenſibus intentent litem, quam nos defectu certioris notitiæ jam aliter decidere non poſſumus. Etiam ex adjuncto* reginæ *titulo colligimus, ſermonem eſſe de Sancta noſtra, quando*

AUCT. G. C. *Hugo Piſtavinus lib. 4 Hiſtoriæ Vizeliacenſis in eadem Spicilegii Dacheriani editione tomo 3 pag. 617 inter alias ſacras reliquias hujus monaſterii recenſet* unam maſſam de capillis ſanctæ Radegundis reginæ. *Non ſcimus, quales ſint reliquiæ* S. Radegundis, *quas Bartholomæus Piazza in Hemerologio ſuo ad hanc diem Romæ templo noſtro S. Ignatii aſſignat. Raiſius in Hierogazophylacio Belgico pag. 42 mentionem facit* de velo ſanctæ Radegundis teginæ, *quod Duaci in eccleſia S. Amati conſervatur. Nobis non vacat indagare alias minores ejuſdem Sanctæ exuvias, quæ forte ante annum 1562 ad alias regiones delatæ fuerant, aut ſacellegum Calviniſtarum furorem effugerunt. Sultem nulla* S. Radegundis *oſſa, quantum ſcio, hodiedum Piſtavii oſtenduntur.*

Præter miracula manifeſta, quæ per reliquias Sanctæ contigerunt,

88 *Attamen moniales Piſtavienſes præter reliquias ſanctæ Crucis, quas* S. Radegundis *ex Oriente accepit, & antiquam ejuſdem Sanctæ cellam, monſtrant pretioſum ſcyphum: quem ſolum ſancta matrona ex regia ſua ſupellectile ſervavit, & quem mihi in eodem monaſterio videre contigit, dum anno 1721 per urbem Piſtavienſem in Hiſpaniam proficiſcebar. Conſultiſſimus D. Joannes* B *Filleau in Probatione hiſtoriæ Litaniarum Piſtavienſium cap. 20 etiam meminit de eodem ſcypho, ibidemque addit, ægros ex hoc aquam hauſtentes, ſæpe mirabiliter ſanitatem conſequi. Quidquid ſit de hac generali & vaga miraculorum fama, ex veteribus inſtrumentis conſtat, per interceſſionem* S. Radegundis *eorum tumulo ejus multa peculiaria prodigia contigiſſe. Decreveram Actis ſubnectere hæc antiquiora miracula, quæ ab illuſtriſſimo præſule Piſtavienſi examinata fuerant, & apud Canonicos regulis eccleſiæ in veteri manuſcripto Latine conſervantur: nam proxime citatus ſcriptor Gallus pag. 125 ejuſdem lucubrationis ſuæ teſtatur, ſibi illud manuſcriptum Latinum ab iſtis Canonicis commodatum fuiſſe, & ex eo quædam miracula ſeculi decimi tertii Gallice contraxit. Cum hæc legiſſem, jam a biennio aut triennio per literas Piſtavium recurri, ut fidele apographum iſtius manuſcripti Latini obtinerem. Sed cum nihil impetraverim, æquus lector facile intelligit, hanc poſthumam Sanctæ gloriam negligentiæ noſtræ non eſſe prætermiſſam.*

P. Mervelle ſe narrant prodigium de avena,

C 89 *Laudatus D. Joannes Filleau cap. 8 proxime citati Operis refert famoſam Piſtavienſium traditionem, eamque confirmat ex Lectione quinta Officii proprii, quæ quotannis die ultima Februarii in eccleſia regali* S. Radegundis *& in monaſterio ſanctæ Crucis ita recitatur:* Cum autem ad beatam Radegundem, in villa Suedas, quam a conjuge tege acceperat, teſidentem, nuntiatum eſſet, brevi affuturum Clotarium, quo eam in regiam civitatem conjugiumque revocaret, effugit. Verita autem, ne deprehenderetur, agricolæ, in quem forte iter faciens incidit, avenam ſerenti imperavit, ut interrogatus, ſi quem vidiſſet illac iter habentem, vera teſponderet, neminem prorſus tranſiſſe; ex quo ſuam ſeminaret avenam; ſtatim autem illa ſtupendo prorſus miraculo in tantam excrevit altitudioem, ut in ea Regina tuto poſſet abſcondi. Quo tex nbi pervenit, & tei geſtæ ſatiem edoctus, conſilium ſimul itcrque deponit. *Hoc Officium a theologis examinatum & anno 1617 ab epiſcopo Piſtavienſi approbatum fuit, ut idem conſultiſſimus ſcriptor capite citato notat.*

90 *Sed etiamſi ſit tam recens hujus prodigii approbatio, tamen antiquior eſt illius traditio: nam Antonius Beuagendte ſimilem hiſtoriam inter Opera venerabilis Hildeberti col. 908 & ſequentibus edidit ex codice Ms. Piſtavienſi, cui inſerta* D *eſt præfatio ante Acta* S. Radegundis, *in qua præter alia, quæ huc non ſpectant, ad rem præſentem legimus ſequentia:* Poſttemo, cum in villa Suedas, in territorio Piſtavienſi ſita, accederet, nuntiatum eſt ei, quod rex eam vellet ſuo revocata conjugin. Et, ſicut ex antiquorum relatu competum eſt, ipſa Beata confeſtim iter arripiens, obvium quemdam habuit agricultorem, avenam ſerentem, quem his verbis ita affata eſt: Si a quoquam interrogatus fueris, an nudius tertius ibi aliquem, tranſitum facientem, perſpexeris, firmiter reſponde, quod nemo ab hora illa in hujuſmodi pertranſietit itinere, cum hsnc ſeminares avenam. Et nutu divino ipſa avena ſubito eſt aucta, ut præfatam Reginam in eamdem lieeret abſcondere. Moxqua tex ptælibatus, cum ad prædictum perveniſſet lncum, aumdem incetrogavit agricolam, qui ſatie tenus cuncta, quæ a beata Regina audierat, fagaciter enarravit. Tunc rex accepto ab agricultore teſpooſo, intuenſque mitaculi ſeriem, terga verſus eſt, malens uxorem dimittere propriam, quam Dei offendere elementiam. E

Quo in gratiam S. Radegundis

Subito cessavit,

91 *Ne quiſpiam ſperioſo codicis manuſcripti nomine deciptatur, laudatus editor Benedictinus poſt lucubrationem venerabilis Hildeberti de Actis* S. Radegundis, *quam infra recodemus, & ante celatam præfationem, cujus partem numero præcedente exhibuimus, lectorem ita monet:* Huie autem de Vita ſanctæ Radegundis opuſculo, ex alteto manuſcriptorum Piſtavienſium deſumpto, non abs te fore cenſuimus, ſi illi atteexeremus præfatinnem, quæ legitur in altera, nobis amice tranſmiſſo a noſtro D. Leonardo Seoemaud, monaſterii ſancti Cypriani Piſtavienſis noſtræ congregationis monacho, a quo & icouem ſanctæ Radegundis in initin poſitam, & ejus cura graphice deſcriptam habuimus, quique poſt Stephanotium præfatos manaſcriptos iterum exactiſſime receenſuit. Hæc autem præfatio favate videtur celebri apud Piſtavos traditioni de miraculo avenatum, quæ, ut tradunt, & ut hic nacrarut, ita ſubito miraculoſe exeteverunt, ut inter eas abdita fuerit ſancta Radegundis, dum regem Chlotoeatium ſive Clotarium, illam e monaſterio ad pa- F lacium & priſtinam conjugium revocare cupitem fugeret. Cum tamen hujus circumſtantiæ neque Gregorius Turonenſis meminerit, neque Fortunatus ſanctæ Reginæ amiciſſimus, neque Baudonivia ipſi æqualis & familiatis monacha, qui ad minutias uſque Vitam ejus deſcripſerunt, ſed neque poſt ipſos noſter Hildebertus, videat lector, quid de hujuſmodi traditione judicet. *Quamvis hoc loco editor judicium de hac re videatur omnino penes lectorem relinquere, tamen in indice ejuſdem editionis ad nomen* S. Radegundis *etiam ſuam mentem clarius aperit his verbis:* Miraculum avenatum, quibus ſubito etefcentibus, traditur ſancta Regina ſe occultaſſe 908. Valde dubium ibid. n. *Cum itaque venerabilis Hildebertus de hac traditione non meminerit, adeoque poſt ſeculum duodecimum veroſimiliter exorta ſit, propter ſilentium veterum auctorum requirimus certiora & antiquiora monumenta, priuſquam ei formam fidem hiſtoricam adhibeamus.*

& alterum de veſtigio Chriſti, lapide impreſſo,

92 *Apud Piſtavienſes ſanctæ Crucis moniales viget altera traditio, & in quodam ſacello oſtenditur lapis, cui Chriſtus* S. Radegundi *apparens impreſſum pedis ſui veſtigium reliquiſſe dicitur. Unde hic locus ab incolis vernacule*, Pas-Dieu, *id*

eſt

A *eſt* Paſſus Dei *communiter appellatur. Prædictæ monialis annuam hujus apparitionis memoriam die tertia Auguſti celebrant Officio proprio, & in fine Lectionis ſextæ memoratam traditionem recitant his verbis:* Ex majorum vero traditione ad nos uſque tranſmiſſa accepimus, Chriſtum pedis ſui veſtigium, quod adhuc exſtat, vulgoque DEI PASSUS nuncupatur, lapidi, cui nunc Regina genibus flexis hærere ſolebat, impreſſum reliquiſſe; inde, recurrente in ſingulos annos memoria, tertio Auguſti tantæ apparitionis ſolennitas, a majoribus ad hoc tempus uſque deducta, præcipua cultu celebrari ſolet in ejuſdem ſanctæ Reginæ monaſterio. *Hæc didicimus ex conſultiſſimo D. Joanne Filleau, qui cap. 50 ſuprædicti Operis hanc traditionem ex quodam Mſ. chronico incertæ ætatis confirmare nititur, & ibidem pro ea recentiores nonnullos ſcriptores allegat. At certe mirum eſt, Baudoniviam coævam, quæ infra apud nos num. 34 hanc ipſam Chriſti apparitionem refert, de impreſſo pedis veſtigio non meminiſſe. Etiam ſummopere miramur, Gregorium Turonenſem tacuiſſe de impreſſione hujus*

B *veſtigii, quod haud dubie ei monſtraſſent ſanctimoniales, quando ab ipſis poſt obitum* S. Radegundis *deductus fuit per ſingula monaſterii loca, in quibus Sancta legere aut orare conſueverat, ut ſuperius num.* 84 *fuſius ex ipſe retulimus.*

ſed non ſatis conſtat de utraque hac traditione, 93 *Verum huic argumento negativo opponi poteſt revelatio venerabilis Mariæ de Malliaco, cujus Acta majores noſtri ad diem* XXVIII *Martii illuſtrarunt, ubi tomo* III *iſtius menſis pag.* 758, *in Proceſſu pro canonizatione piæ iſtius mulieris, ex juramento teſtimonio presbyteri Turonenſis juridice referuntur ſequentia:* Item deponit, quod per dictam dominam fuit ſibi revelatum, quod ipſa domina in anno nonageſimo ſecundo (*videlicet ſupra milleſimum trecenteſimum*) circa feſtum Corporis Chriſti, cum dicto confeſſore ſuo deſiderans viſitare limina beatæ Radegundis, Pictavis adivit; & cum intraſſet eccleſiam in monaſterio ſanctæ Crucis Pictavienſis, ubi eſt ſanctum veſtigium pedis Chriſti, gratia humilitatis reputans ſe indignam appropinquare veſtigium prædictum, prnſtravit ſe in oratione in parte inferiori dictæ eccleſiæ longe ab eodem veſtigio. Sed ſic orando ſubito fuit deportata uſque ad locum

C veſtigii ſupradicti, & inibi vidit pedem Chriſti vulnerati, viditque faciem incenſam, quæ a pede uſque ad verticem inflammata ardebat; ulteriuſque vidit unam ſcalam erectam, per quam ſancta Radegundis aſcendebat in cælum, & per hoc intelligebat, quod ſancta Radegundis per gradus humilitatis aſcenderat in cælum. *Licet ex revelationibus mulierum eſſatricarum quæſtiones hiſtoricæ definiri non poſſint, ut Papebrochius noſter tomo* VI *Maii a pag.* 246 *& alibi docuit, nihilominus libenter fatemur, huic traditioni non leve pondus addi ex illa cæleſti piiſſimæ feminæ viſione, in qua nihil abſonum aut hiſtoriæ contrarium reperitur. Quapropter iſtam monialium traditionem, aliquali fundamento nixam, prorſus ejicere non poſſumus. Cum tamen auctores æquales & ſuppares altum ſileant de hoc viſibili Chriſti veſtigio, quod ipſis ignotum eſſe non potuit, ſecum illud, tamquam certum hujus apparitionis indicium, admittere non audemus. His denique nunc tertiam levioris aut forte nullius momenti traditionem ſubjungemus.*

94 *Ludovicus Morerius in Dictionario hiſtorico ad nomen Gallicum* Poictiers *notat, non procul Pictavio in via, quæ ad urbem Bituricenſem ducit, jacere ingens ſaxum, quatuor aliis lapidibus innixum, (nonnulli quinque lapides minores huic majori ſuppoſitos numerant) quod ab accolis vernacule* la pierre levée *vocatur, & cui inſcriptum eſt ſequens carmen diſtichon:*

AUCT. G. C. *cui aliqui addunt tertiam, quæ plane fabuloſa videtur*

Hic lapis ingentem ſuperat gravitate Coloſſum,
Pnnderis & graudi ſidera mole petit.

Teſte eodem Morerio, quidam indigenæ de hac lapidea mole narrant fabellas ridiculas, quæ non multum cedunt figmentis Franciſci Rabelais, ſatyrici ſcriptoris Galli, qui in fabuloſa ſua Pantagruelis hiſtoria de eodem ſæpe meminit, & commiſcetur nonnulla, quæ hic referri non merentur. Aliqui ex memoratis indigenis inter alia tradunt, lapides illos a Sancta noſtra ad hunc locum delatos fuiſſe, ut teſtatur Judocus Sincerus in Latino ſuo Galliæ Itinerario, quod ibidem a Morerio, & ab editoribus noviſſimis Galliæ Chriſtianæ tomo 2 *col.* 5136 *citari vidimus: nam Judocus iſte in Argentoratenſi hujus opuſculi editione apud nos pag.* 215 *poſt brevem Pictavii ac vicinia deſcriptionem aſſerit, quod non procul ab urbe Pictavienſi oſtendatur* lapis prægrandis, & ſexaginta in ambitu pedum, quinque aliis impoſitus, Rablaſio in Satyrico ſuo laudatus, *Deinde ibi ad* E *rem noſtram hæc addit:* Ferunt, beatam Radegundem illum capite, quinque reliquos ſinu, huc tuliſſe. *Similia in Flandrica Galliæ topographia, quæ ex Matthæo Meriano potiſſimum deſumpta eſt, tomo* 3 *pag.* 286 *fuſius diſtinctiuſque inveniuntur. Sed putamus, hanc popularem traditionem tantummodo apud plebem aut ruſticos circumferri: dum enim Pictavii menſe Octobri anni* 1721 *per aliquot dies verſabamur, nullam ab eruditis viris de tali re mentionem fieri audivimus. Quapropter ea vulgi traditio vix majorem fidem apud nos obtinet, quam fictitia Rableſii hiſtoria, illamque ab ipſis cordatis Pictavienſibus explodi exiſtimamus. Hæc ſunt præcipua, quæ de geſtis* S. Radegundis *examinanda eſſe cenſuimus in hoc Commentario prævio, cui jam varia ejuſdem Sanctæ Acta & quædam miracula ſubnectimus.*

F

A C T A

SIVE LIBER PRIMUS VITÆ,

auctore S. Venantio Honorio Clementiano Fortunato, epiſcopo Pictavienſi, & Sanctæ ſynchronn.

Ex Mſ. codice, apud Ciſtercienſes monaſterii Vallis-Lucentis ſervato, cujus apographum cum variis Mſs., & cum editione Mabilloniana contulimus.

PROLOGUS.

REdemptoris noſtri tantum dives eſt largitas, ut in ſexu muliebri celebret ſortes victorias

&

EXMSS. & corpore fragiliores ipſas reddat feminas vir-
a tute meotis vividæ *a* glorioſas; quas habeotes
* al Cl re- naſcendo mollitiem, facit ipſe *. robuſtas ex
ſus fide, ut quæ videntur imbecilles, dum coro-
nantur ex meritis, laudem ſui cumulent Creatoris, a quo efficiuntur ſortes, habeodo in vaſis fictilibus theſauros reconditos, io quorum viſceribus cum ſuis divitiis ipſe rex habitator eſt Chriſtus: quæ mortificaotes ſe ſeculo, deſ-
* al defer- pecto terræ conſortio, deſcarato * mundi coota-
to gio, oon confidentes in lubrico, cooſtaotes *
* al non ſtantes io lapſu, quærentes vivere Deo, ad gloriam Redemptoris ſuot copulatæ paradiſo. Io quo numero eſt iſta, cujus vitæ præſentis curſum, licet ſermone privato, ferre tentamus io publicum, ut cujus eſt vita cum Chriſto, me-
b moria glori æ celebretur in mundo *b*.

ANNOTATA.

a *In pleriſque aliis Actorum exemplaribus pro* vividæ *legitur* inclytæ; *ſed ſimiles minoris momenti diſcrepantias impoſterum non annotabo, ut ſi* s *Commentarii prævii monui.*

b *Lucubratio S. Fortunati in codice Bodecenſi*
B *differt ab aliis apographis & editionibus, ut ibidem in Commentario prævio obſervavi, & videtur ab amanuenſi pro ſuo arbitrio mutata. Accipe aliquod arbitrariæ hujus interpolationis ſpecimen, quod ibi promiſi, & confer utrumque ejuſdem Vitæ prologum, cujus ecgraphum Bodecenſe apud nos ita ſonat:* Redemptoris ooſtri adeo dives eſt largitas, ut io ſexu muliebri celebret ſortes victorias, & corpore fragiliores ſcmioas virtute mentis inclytæ reddat glorioſas; has, inquam, habeotes naſcendo mollitiem, facit auctor bonorum omnium Chriſtus robuſtas per fidem, ut quæ videntur imbecilles, dum coronaotur ex meritis, ſortes effectæ in coogreſſo pugnæ laudem cumuleot ſui Creatoris, ſervando videlicet theſauros cæli in vaſis fictilibus, io quarum viſceribus com ſuis divitiis habitator eſt Deus. De oumero vero talium feminarum fuit beata Radegundis, de qua nunc materiam ſcribeodi ſumir ingeniom noſtræ parvitatis, ur cujus vita ounc veraciter eſt cum Chriſto, ejus quoque memoria, gloria, relatio dignis obſequiis ab omni populo celebretur in mundo. *Hinc judicium fer de reliquis Actis, quæ in Ms. Bodecenſi ab aliis exemplaribus differunt,*
C *& ſimili fere modo mutata ſunt.*

CAPUT I.

Sanctæ patria, regium ſtemma, adventus in Gallias, educatio, pietas, & nuptiæ cum rege Chlotario.

BEatiſſima igitur Radegundis, oatione barbara, de regiooe Toringa *a*, avo rege Baſſino, patruo Hermenfredo, patre rege Berethario *b*; io quantum altitudo ſeculi tangit, regio de germioe orta, celſa licet origine, multo tameo celſior fuerat actione. Quæ dum cum ſuis ſummis parentibus brevi maoſiſſet tempore, tempeſtate barbarica, Francorum victoria regione vaſtata, vice Iſraelitica exit, & migrat de patria Tune inter ipſos victores, cujus eſſet io præda regalis puella, fit cooteotio de captiva; & niſi reddita ſuiſſet tranſacto certamine, in ſe reges arma moviſſent; quæ veniens io ſortem regis D
Clotarii io Veromandenſem *c* ducta Ateias *d* villam regiam nutriendi causa cuſtodibus eſt deputata. Quæ puella ioter alia opera, quæ ſexui *c d*
ejus congruebant, litteris eſt erudita; frequenter loquens cum parvulis, ſi conferret ſors temporis, martyr fieri cupiens. Indicabat Adoleſcens jam tunc merita ſeoectutis, obtinens pro parte, qoæ periit. Denique dum eſſet io pace floreos Eccleſia, ipſa eſt a domeſticis perſecutionem perpeſſa. Sed adhuc reneræ ætatis Deo dicata Puella id agere ſtudii habebat, ut quidquid ſibi remanſiſſet edulii, collectis parvulis, eorumque capitibus mundatis, ipſa inferebat; ipſa miſcebar ioſantulis *e*.

3 Hoc etiam ſanctiſſima cum Samoele par- *e ex Thuringia in Gallias adducta.*
vulo clerico gerebat, facta cruce lignea præeedeote, dum ſubſequendo pſallentes ad oratorium gravitate matura ſimul parvuli properabaot *f*; ipſa tameo cum ſua veſte pavimeotum oitidans: circa altare vero cum facitergio *g* jacentem pulverem colligens, foras cum reverentia recondebat potios, quam verrebat *. Quam cum præparatis expeoſis Victuriaci *b* voluiſſet rex prædictus accipere, per Beralcham *i* ab Ateiis E
oocte cum paucis elapſa eſt. Deinde Sueſſioois *k* cum eam direxiſſet, ut reginam erigeret, illa evitabat pompam regalem, ne ſeculo creſceret; ſed cui debetur etiam humana gloria, noo mutatur. Nopſit ergo terreno principi, non tameo ſeparata a cælesti. Ac dum ſibi aceeſſiſſet ſecularis dignitas, plus ſe ioclinavit voluntas, quam permittebat dignitas, ſubdita ſemper Deo, ſectans monita ſacerdotum, plus participata Deo, quam ſociata conjugio. Illo vero ſub tempore tentamus patefacere de multis pauca, quæ geſſit.

4 Igitur juoſta principi, timens, oe a Deo *nubit cum rege Chlotario.*
degradaſſet, cum mundi gradu proficeret, ſe cum ſua facultate eleemoſynæ dicavit: nam cum ſibi aliquid de tributis accideret, ex omoibus, quæ veniſſent ad eam, decimas ante dedit, quam receepit. Deiode quod ſupererat, monaſteriis diſpenſabat; & quo ire pede non poterat, miſso munere circumibat: a cujus munificentia nec ipſe ſe abſcoodere potuit eremita; & oe premeretur a ſarcioa, quod acceperat, erogabat. Apud quam oec egeni vox ioaoiter ſonuit, nec ipſa eam ſurda præteriit, ſæpe donans indumenta, credens ſub ioopis veſte Chriſti membra ſe tegere: hoc ſe F
reputans perdere, quidquid pauperibus noo dediſſet. Adhue animom rendens ad opus miſericordiæ, Ateias domum inſtruit; quo lectis culte compoſitis, congregatis egeois ſeminis, ipſa eas lavans io thermis, morbotum curabat putredines, virorum capita diluens, miniſterium facieos, quos ante laverat, eiſdem ſua manu miſcebar *l*, ut feſſos de ſudore ſumpta potio recrearet. Sic devota *l*
Femioa, nata & nupta regina, palatii domina, pauperibus ſerviebat ancilla.

5 In menſa vero ſoa occulte, ne cognoſceretur ab aliquo, ante ſe poſito cum legumioe ferculo, inter epulas regum, more Trium Puerorum, ſaba vel leoticula delectabiliter veſcebatur. Pro Officio vero divino *m* cantando, etſi ſederet *m*
in prandio, ut Deo redderet debitum, ſe ſubducebat convivio. Quo egreſſa, ur Domioo pſalleret, curiose requirebet, quali cibo foris pauperes refeciſſeot. Item noctuino tempore cum reclinaret cum principe, rogans ſe pro homana neceſſitate cooſorgere, & levans, egreſſa cubiculo, tamdiu ante ſecretum orationi incumbebat jactato cilicio, ut ſolo caleos ſpirito, jaceret

& in conjugio permanſit

gelu

inter quas S. Radegundis puella,
a
b

A gelu penetrata, tanta carne præmortua: non eurans corporis tormenta mens intenta paradiſi, reputabat leviſſimum, quidquid ferret, tantum ne apud Chriſtum vileſceret. Inde regreſſa [in] cubiculum, vix tepefieri poterat vel foco vel lectulo. De qua regi dicebatur habere ſe magis jugalem monacham, quam reginam.

6 Unde ipſe irritatus pia bonis erat aſperrimus; ſed illa pro parte leniens, pro parte tolerabat modeſte rixas illatas a conjuge. Diebus vero Quadrageſimæ ſatis eſt ſcire, qualiter ſe retexit; inter veſtes regias ſingulariter pœnitens. Igitur appropinquante jejunii tempore, ad religioſam monacham, nomine Piam, mittebat; cui ſancto propoſito illa dirigebat venerantер in linteo ſigillatum cilicium: quod Sancta induens ad corpus; per totam Quadrageſimam ſubter veſtem regiam dulci portabat in farcina. Tranſactis autem diebus Quadrageſimæ, ſimiliter ſigillatum retranſmittebat ei cilicium; ſin autem rex deeſſet, quis credat, qualiter orationi ſe diffunderet, qualiter ſe tamquam præſentis Chriſti pedibus alligaret, & quaſi repleta deliciis, ſic longo jejunio ſatiaretur in lacrymis? Cui, deſpecto ventris edulio, Chriſtus B erat cuncta refectio, & tota fames erat ei in Chriſto.

7 Illud qua pietate peragebat ſollicita, ut quæ per oratoria vel loca venerabilia tota nocte perlucerent, candelas ſuis manibus factas jugiter miniſtraret? Unde hora ſerotina, dum ei nuntiaretur tarde, quod eam rex quæreret ad menſam, circa res Dei dum ſatagebat, rixas habebat a conjuge, ita ut vicibus multis princeps per munera ſatisfaceret, quod per linguam peccaſſet. Ad cujus opinionem, ſi quis ſervorum Dei vel per ſe, vel vocatus, viſus fuiſſet occurrere, videres illam, cæleſtem habere lætitiam; & hora noctis recurſa, cum pauciſ pergeas in thermis per nivem, lutum, vel pulverem, aqua calida parata, ipſa lavabat & tergebat venerandi viri veſtigia, nec reſiſtente ſervo Dei, propinabat ei pateram. Se- a quenti die curam domus commictens crediratiis ſuis, ipſa ſe totam occupabat circa viri juſti verba, circa ſalutis inſtituta, & circa adipiſcenda vitæ cæleſtis commercia retentabatur per dies. Et ſi veniſſet pontifex, in aſpectu ejus lætificabatur, & remuneratum relaxabat ipſa triſtis ad propria.

C 8 Illud quoque quam prudenter totam pro ſua ſalute providebat impendere: quotiens quaſi mafortea, lineo ſavano *p*, auro vel gemmis ornato, more veſtiebatur barbaro, a circumſtantibus pueris ſi laudaretur pulcherrimus, indignam ſe adjudicans, ſati componi lineolo, mox exuens ſe veſtimenta, dirigebat loco ſancto, quiſquis eſſet in proximo, & pro palla ponebatur ſuper divinum altare. Quali vero, ſi quis pia culpa criminali, ut aſſolet, a rege deputabatur interfici, ſanctiſſima Regina moriebatur cruciatu, ne deſignatus reus moreretur gladio? Qualiter conten- ſabat per domeſticos, fideles ſervientes, & proceres, quorum blandimentis mulcebat animum principis, donec ex ipſa ira regis, unde proceſſerat ſors mortis, inde curreret vnc ſalutis?

9 His igitur beatis actibus occupatam tantum provexit divina clementia, ut etiam adhuc in palatio laica, Domino largiente, declararentur per eam miracula. Deniqne iſi Peronna *q* villa poſt prandiem, dum ambularet per hortum Sanctiſſima, rei truſi pro crimine ſuccurri ſibi clamabant, vociferantes de carcere. Ipſa autem quid eſſet, interrogat. Mentiuntur miniſtri, quod mendicorum turba quæreret eleemoſynam; credens hoc illa, tranſmittit, quo indigebat inopie. Interea a judice compelluntur tacere, qui tenebantur in EX MS. compede. Cum vero nox ſupervenisſet, & ſolitum curſum *r* faceret, fractis vinculis ſoluti Sanctæ occurrunt de carcere. Qua cognito, rem ſe viderunt, qui Bertæ mentiti ſant, dum, qui rei fuerant, de catenis ſoluti ſunt.

ANNOTATA.

a *Scribitur etiam* Thuringia *vel* Thoringia, *& ſimiliter ubique, omiſſa aſpiratione. Eſt autem notiſſima Germaniæ regio, quæ adhuc nomen antiquum retinet; ſed olim latius extenſa fuit, ut geographi paſſim tradunt.*

b *Hæc nomina regum Thuringiæ diverſa modo exprimuntur, ut patet ex variis textibus, in Commentario prævio relatis.*

c *Eſt tractus Galliæ in Picardia, de qua conſule geographos obvios.*

d *Adriani Valeſius in Notitia Galliarum pag. 49 de hoc loco ad rem noſtram ita ſcribit:* Villa regia vel fiſcalis fuit regni Sueſſionici in pago Viromanduenſi ad flumen Suminam, nomine Ateiæ vulgo Aties, ubi Radegundis puel- E la, Toringorum regum filia ac neptis, educata eſt, antequam regi Chlotario nuberet, ut Vitæ ejus auctores docent.

e *Hæc periodus in editione Mabilloniana & aliis apographis aliter legitur, quamvis ubique ſenſus ſit luxatus, & eamdem narrationis ſubſtantiam contineat.*

f *Hæc conſtructio ab editis nonnihil differt: ſed ubique obſcura eſt.*

g Facitergium *hic uſurpatur pro ſudaria, eo quod ſordes faciei tergat.*

h Victuriacum *vel* Victoriacum *vernacule* Vitry, *olim fuit villa regia, in Belgio ſita, quæ duabus circiter leucis ab urbe Duacenſi diſtat, quam Valeſius in Notitia Galliarum pag. 602 hic indicari aſſerit, & ibidem alia ejuſdem nominis loca aſſignat.*

i *In editione Surii legitur* Berareham. *Sed utcunque legatur, ſi nomen loci eſt, ſitus illius nobis ignotus eſt, cum nec Mabillonius in notis hanc vocem explicuerit, nec Valeſius in Notitia topographica Galliarum de ea meminerit. Sirmondus noſter paravit, hanc vocem ab amanuenſibus corruptam eſſe, ac legi debere* barcam *vel* barcham, *quæ navim ſignificat, ut D. Joannes Filleau in* P *hiſtorica probatione Lucianorum S.* Radegundis *pag. 39. refert, ubi ipſe etiam alias hujus nominis ſignificationum ex conjectura proponit.*

k Sueſſionis *vel Auguſta Sueſſionum, vulgo* Soiſſons, *eſt urbs nobilis Galliæ, quæ nomen indidit toti tractui Sueſſionenſi, qui olim in Gallia regnum ſingulare conſtituit, ut ſatis notum eſt.*

l Miſcere *ſignificat aquam & vinum in ſcyphum infundere, ut videre eſt apud Cangium in Gloſſario ad vocem* mixtus. *Hoc loco verbum iſtud, quod aliquoties recurrit, ſimilem actionem indicat, quemadmodum ex ſenſu facile colligitur.*

m *Hoc loco videtur ſcriptor apographi noſtri potius interpretem, quam fidelem amanuenſem egiſſe: nam in editione Surii Mabillonique & pleriſque Mſs. codicibus pro* Officii *legitur* decurſu *vel* curſu, *quæ voces Officium divinum vel eccleſiaſticum ſignificant, ut infra dicemus, ubi alterutra illa vox occurrit.*

n Credinariis *id eſt fidelibus miniſtris curam domus committebat.*

o *Præter alia eſt muliebre capitis aperimentum, ut apud Cangium in Gloſſario ad vocem*

manus

EX MSS. meſors *licet videre*,

p Savanum *vel* ſabanum *inter alias ſignificationes, quas Cangius in opere mox laudato exponit, uſurpatur pro panno ſubtili; ſed cum hic addatur* lineum, *potius videtur hoc loco protenſum quoddam lineamentum indicari*,

q *Lnxato hoc nomine* Perunne *ſignificatur* Perrone, *urbs munita Galliæ in Picardia, de qua apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 442 *plura videri poſſunt. Ceterum Mabillonius in Opere de Re diplomatica lib.* 4 *cap.* CXI *idem miraculum, quod ibi contigit, verbo attingit, & ea occaſione immemorabilem Sanctæ noſtræ cultum ibidem indicat his verbis*: Hinc Peronæ celebris Radegundæ cultus, cujus nomini ſuburbana pridem eccleſia dicera eſt.

r *Primo intuitu iſtud intelligi poſſet de nocte, quæ ſolitum curſum ſuum peragebat. Sed in editione Mabilloniana intelligendum eſt de ipſa Sancta, cui captivi vinculis ſoluti dicuntur occurriſſe*, dum ſibi curſum diceret, *id eſt, dum Officium divinum recitaret. Hæc, ſignificatio confirmatur ex apographo noſtro Bodecenſi, in quo amanuenſis illam perlodum ſic liberius interpretatur*: Cum vero nox ſuperveniſſet, & illa curſum (id eſt *Officium*) decantando preces ad Dominum funderet, vinculati illi divine virtute catenæ abſoluti occurrerunt ſanctæ Reginæ de carcere.

CAPUT II.

Divortium Sanctæ cum marito, profeſſio monaſtica, miſericordia, ejus erga pauperes & ægros miracula confirmata.

Conſentit cum rege, ſit ſanctimonialis, a

ET quoniam frequenter eliqua occaſione, divinitate proſperante, caſus cedit ad ſalutem, ut hæc religioſius viveret, fratrem interficitur innocenter *a*. Directe igitur a rege, veniens ad beatum Medardum Noviomi, ſupplicet inſtanter, ut ipſem mutete veſte Domino conſecraret. Sed memor Apoſtoli dicentis; Si qua ligata ſit conjugi, non quærat diſſolvi, C differebat Reginam, ne veſte regeret monecham. Ad hoc etiam beatum virum perturbabant proceres, & per baſilicam ab altari graviter retrahebant, ne velaret regi conjunctem; ne videretur fecerdori, ut præſumeret principi ſubdueere Reginam, non publicanam, *b* ſed publicem *b*. Quo Sanctiſſima cognito, intrans in ſacrarium, monachiee veſte induitur, & procedens ad altara, beatiſſimum Medardum his verbis alloquitur, dicens: Si me conſecrare diſtuleris, & plus hominem quem Dominum timueris, de manu tua e peſtore ovis enima requiretur. Qua ille conteſtetione concuſ- *c* ſus, manu ſuperpoſita conſecravit diaconam *c*.

& offerendo ſuam miſericordiam

13 Mox indumentum nobile, quo eeleberrima die ſolebat, pompa comitante, Regina procedere, exuta, ponit in altari, & ablatis *d* gemmis, ornamentis menſem divinæ *d* gloriæ oncrat venerebilis. Cingulum *e* euro *e* ponderatum fractum dat in opus pauperum, ſimiliter eeeedens ad cellam ſancti Jumeris *f* * die uno, quo ſe ornebat ſelix Regine eom- poſire, ſermone ut ita loquer barbaro, ſtapio- ne *g*, camiſias, manicas, eoſas, fibulas, cun- *f* cta euro, quædem gammis exornata per eir- *g* culum ſibi proſuture ſancto tradidit elteri. Inde procedens ed eellem venerabilis Dadonis *b* *b*, die que debuit ornari præſtanter in ſeculo, quidquid indui poterat eenſu divire Femine, D ebbare remuneraro, totum dedit eœnobio. Dehinc ſancti Gundulfi *, poſt ſecti Mertis. Epiſcopi *i*, progreſſa ed receptaculum, non minore laboretu nobilitevit ſynergium *k*. Hinc ſelici nevigio Turonis *l* appulſa, quæ ſupplear eloquentia, quentum officioſem, quantum ſe monſtravit munificem? Quid egerit circe ſancti Merrini arria, temple, beſilicem, flens leehrymis infariata, ſingule jacens per limina, ubi, Miſſa celebreta *m*, veſtibus & ornemento, quo ſe eleriori cultu ſolebat ornere in palatio, ſecrum componit altere. Hiuc cum in vicum Condatenſem *n*; ubi glorioſus vir Merţinus, & Chriſti ſatis intimus feneror migravit de ſeculo, Aneille domini perveniſſet, dedit oon inferiora, Domini ereſcens in gretie.

al. Genulphi

i
k
l
m
n
n

14a Hine cum in villa Suedas *o* Pictavi ter- *o* ritorio juxta prædictum vicum decenter aeceederet, itioere proſperante, qualem ſe geſſit E per ſingula, quis enumeret iofinita? Quæ etiem *p* in menſa ſub ſtadone ſiligineum * panem eb- * *al. ſe-* ſconſum, vel * hordeaceum manducabat occul- *palatium* te, ſic ut nemo perciperet, Nam ex illo tem- *al. &* pore, quo, beero Medardo conſecrente, veleta eſt, uſque ed infirmitatem, præter legumen & olera, non pomum, piſcem, vel ovum, nec aliud eſui habuit: potum vero præter equem mulſam, etque piretium *q*, non bibit; vini vero *q* puritetem aut medi *r* decoctionem, eervisiæque *r* turbidinem *f* non contigit. Tum more ſancti, *f* Germeni *t* jubet ſibi molam ſecretiſſime deferri, in que tora Quedrageſima tantum laboravit, *t* quentum quatriduana refectio poſtulevit. Oblationes etiem ſuis menibus faciens, locis venerabilibus inceſſanter diſpenſavit. Ergo apud Sanctam non minus uſus miſericordiæ quam erat concurſus de plebe, ut nec deeſſet, qui peteret, nec deficeret, quod donaretur. Mirendum, ut omnibus ſerisfaceret, undo tot theſeuri exnlt, undo tot divitiæ peregrinæ. *u*

miſericordiam in ægrotos

15 Quantum expendebat diuturna redemptio, ſola ſciebat, quæ petentibus deportabet: eam, præter quotidienam menſam, quæ refovebat matriculam *v*, duobus ſemper diebus, quinta *v* ſcilicet feria & ſabecho, balneo parato, ipſa, ſuccincte ſabano, capita lavabat ægrotorum, de- *w* fricans quidquid erat cruſtæ, ſordis, tineæ, F nec purulenta faſtidiens, interdum & vermes extrehens, purgans curis putredines, ſigillatim capita pectebat ipſa, quæ laverat. Uleere vero cicatricum, quæ curis laxa detexeret, cut ungues exaſpereverant, more Euangelico, oleo ſuperfuſo, mulcebat morbi conragium. Mulierum vero deſcendentium in tinam *w* ipſe cum *ww* ſepone e cepire uſque ad plantem membra ſingula diluebet. Egredientibus exinde, ſi cui in- veterete indumenta conſpiceret, tollens raſe *x*, *x* nova reddebat: anre pennoſos, faciebat venire cultos ad prendium. Quibus congregatis, miniſterio parato, ipſa equem ſive mappem ſingulis porrigebet, & invalidis ipſe pariret os & manus tergebat. Hinc tribus ſerculis illatis, ſarris delieiis, ſtans ente prendenres jejune, præſens coovivis ipſe incidebat penem, eernem, vel quidquid apponeret. Languidis autem & cæcis non eeſſebat ipſe cibos eum eochleari porrigere, hoc non præſentibus duabus, ſed ſe ſole ſerviente, ut nova Martha ſetegeret, donec porulenti *y* fretres læti fierent conviviis. *y*

pauperes

14 Tunc illa removens ſe loco ut ablueret manus, jam bene culto convivio tota gratificabatur:

ſi

A si qui vero esusa honoris sibi assurgerent, jubebat, ut sederent, donec assurgere vellent. Venerabili vero omni Dominico die hoc habebat in canone z æstate vel hyeme, at pauperibus collectis primo merum sua manu de potu dulci porrigeret, puellæ postea committens, ut omnibus illa propinaret; quia ipsa sestionbat orationi
a a occurrere, quo & cursum su consummaret, & sacerdotibus ad mensam invitatis concurreret, quos adhuc regali more ad propria cum sudisset, sine mancie non relinqueret.

55 Hunc quoque rem intremiscendum qua
b leprosos, peragebat dulcedine! Cum leprosi venientes signo facto se proderent, jubebat administrari, ut unde, vel quanti essent, pia cura sequireter. Qua sibi renuntiante, parata mensa, missis co-
b b chlearibus, scutellis, seamnis bb, poto & cibis cibus, solu subsequens intromittebatur furtim, quo se nemo perciperet. Ipsa exinde mulieres variis lepræ persusas maculis complebendens in amplexu, osculabatur in Deo, eas toto diligens animo. Deinde posita mensa, serenus aquam calidam, faciei lavabat, manus, ungues & oleera, & rursus administrabat, ipsa pascens singulas.

B Recedentibus præbebat auri vel vestimenti solutium, via una resse munifico. Ministru tamen præsumebat eam blandimentis sic appellare; Sanctissima Domina, quis te osculetur; quæ sic leprosas amplectaris? Cui respondebat benevole: Vere si me non osculeris, hinc mihi nulla cura est.

56 Quæ tantem, præstante Deo, diverso salsit
pluribus mirabiliter sanavit vel restituit. c id est fingens micaculo. Denique si quis pustulæ desperatus de vulnere, offerebat ministru Sanctæ solium pampini, mentiens c, sibi opus hoc esse; sicque obtento vix signaculo, portabat ad desperatum, vulneri superpositum, mox occurrebas remedium. Inde
c c frigorericus cc qui veniset aut languidus, dicens in somnis se vidisse ut pro sua salute sanctæ Feminæ occurreret, offerebat candelam alicui ex ministris; qua accensa, per noctem morbus accipiebat mortem, morbidus sanitatem. Quoties autem cognovisset decubantem in lecto, portans poma peregrina, dulci simul & calido reficiebat ægrotum: & qui nec decimo jam die percepisset cibatia, ipsi mox administrantes, languidus accipiebat cibum pariter & salutem: quod tamen ipsa imperabat, ne
d d quis proferret in fabulam dd.
C

ANNOTATA.

a *Gregorius Turonensis in Historia Francorum lib. 3 cap. 7 de hac innocentis cæde meminit his verbis:* Chlotbocharius vero redieni Rudegundem filiam Bescharii regis secum captivam abduxit, sibique eam in matrimonium sociavit; cujus fratrem postea injuste per homines ioiquos occidit. *Venantius Fortunatus in carmine de excidio Thuringiæ, quod Browerus instr Opera ipsius edidit, pag.* 340 *induxit* Radegundem, *quæ prater alia infortunia casdem hujus fratris pathetice deplorat.*

b *Hæc & præcedentia verba satis innuunt, matrimonium S.* Rudegundis *cum rege Chlotario validum fuisse, de quo in Commentario prævio fusius disputavimus.*

c *In Commentario prævio etiam diximus, quomodo S. Medardus eam, nondum quadragenariam, velosmiliter consecrare potuerit diaconam.*

d *Mabillonius pro* ablutis *legit* blotris; *Surius vero & Ms. nostrum anonymum habet* oblutis. *Cum autem* blatta *apud scriptores mediæ ætatis pro serico aut purpura usurpetur, qualibet expressio hoc loco commode exponi potest, ut conside-*

EX MSS. *randi apparebit.*

e *In editione Suriana & Ms. nostro anonymo pro* ciogulo *legimus* circulum; *quæ utraque lectio etiam explicari potest.*

f *Nomen hujus Sancti diversimode scribitur: nam in Ms. nostro Vallis-Lucentis & editione Mabillonlana vocatur* cella sancti Jumeris; *Surius vero legit* cellam sancti Nimeris *vel* Eumeris. *Denique in Ms. quodam Divionensi, quod Chiffletius cum apographo nostro contulit, Sanctus ille appellatur* Vimeros. *Sed sub his quatuor nominibus ulteriorem ipsius Sancti notitiam hactenus frustra quæsivimus.*

g *Surius pro* stspione *legit* scapionem & stibionem, *quæ ultima lectio etiam in apographo nostro anonymo invenitur. Mabillonius præfert lectionem* scapionis, *quia hac voce diadema regium designari existimat. Sed utcumque legeris, ea ipsa satis liquet, pretiosa quadam sanctæ Reginæ ornamenta indicari his & sequentibus vocibus barbaris, quas singulas operose explicare non aucat, & quarum nonnullæ in Glossario Cangiano, aliisque lexicis haberi Latinis facile cognoscuntur.*

h *Claudius Castellanus in suo Martyrologio inter Sanctos abbatum recensere collocat venerabilem Dodonem,* E *qui fuerit primus abbas monasterii Conchensis (vernacule* Conques) *apud Ruthenos in Gallia. Sed cum ætas hujus abbatis nobis ignota sit, nescimus, an de illo agatur.*

i *Cum usque ad mortem Venantii Fortunati nullus hujus nominis episcopus Metensis fuerit, Mabillonius in notis ad hanc Vitam conjicit, forte pro* Gundulfi, *legendum esse* Goscelini, *qui sæculo sexto sedi Metensi præfuit. At nos potius suspicamur, minori nominis ipsius corruptione seu litterarum mutatione pro* Gundulfo *vel* Gengulpho *substituendum esse* Aigalphum *vel* Agiulphum, *ut* § 4 *Commentarii prævii diximus.*

k *Apud Græcos vox* συνέρχομαι *significat officinam ori locum, in que plures simul operantur, ut ex etymologia nominis liquet. Interdum etiam sumitur pro monasterio, in quo videlicet opus Dei a pluribus simul exercetur, ut apud Cangium in Glossario Latino barbaro ad vocem* Synergium *videre est.*

l *Archiepiscopalis & notissima Galliæ civitas, quæ cultu S. Martini maxime celebris est.*

m *Surianu editio habet* missore vocato, *vel* missu revocato, *quæ utroque obscura phrasi ea-* F *lem in apographo nostro anonymo invenitur. Mabillonius vero juxta antiquos codices legit* Missa revocata, *eamque lectionem retinendam censet. At quacumque sit antiqua lectio, sensus in Ms. nostro clarior apparet.*

n *Aliquando vocatur* Condate Turonum, *ut ab alio ejusdem nominis loco distinguatur. Locus ille celebris est morte S. Martini, ut apud S. Gregorium Turonensem in Historia Francorum lib. 1 cap. 43 legi potest.*

o *Surius edidit* Seindas; *Mabillonius autem* Suuedas, *& in margine notat, hunc locum vernacule* Ssis *appellari. Situs ejus inter Turones & Pictones ex prædictis facile colligitur.*

p Fludo *vel* fluvio *est species placentæ, ut in recusu Glossarii Cangiani editione fusius explicatur.*

q Piratium *est succus e piris expressus in potum.*

r Medus *vel* meda *est potio, quæ ex melle conficitur.*

s *Suspicor, hic dici* cervisiæ turbidinem, *eo quod cervisia, seu aqua frumento cocta, plerumque sit turbida.*

t *Hic*

EX MSS. t *Hic eſt S. Germanus Autiſſiodorenſis, de quo in Actis, ad diem 31 Julii illuſtratis, ſimilia referuntur, ut § 4 Commentarii prævii monuimus.*

v Matricula *ſumitur pro libello, cui inſcribebantur nomina pauperum, qui ſumptibus eccleſiæ alebantur. Hæc loco vaxa ea videtur uſurpari pro numero quodam egenorum, qui forte ſimili libello inſcripti erant.*

w Tina *eſt genus dolii, quod Gallis etiamnum* tine *vel* tinette *appellant.*

x Raſa *id eſt detrita, quantum ex ſenſu conjicio.*

y *Surius pro* potuleuti *legit* purulenti. *Utraque hæc lectio explicari poteſt: nam* potuleuti *intelligendi ſunt* potu recreati; *ſignificatio autem ulterius vocis clara eſt.*

z In canone *id eſt in ferie vel conſuetudine ſuarum actionum.*

aa Curſus *hoc loco ſignificat Officium divinum ſeu eccleſiaſticum, ut ſupra monuimus.*

bb *Pro* ſcamnis *legendum videtur* cannis, *at editio Sarii & Mabillonii habet, & in qua utraque hic ſenſus nonnihil ab apographo noſtro differt.* Cannæ *autem ſunt ſiſcellæ, ſeu vimines vaſa, quemadmodum Mabillonius exponit.*

cc Frigoreticus *vel* frigorticus *hoc loco, ut fallor, ſignificat febricitantem.*

dd *Surius & Mabillonius legunt* in fabula. *Sed utcumque legeris, ſatis manifeſte hic prohibetur, ne quis ea miracula publicaret.*

CAPUT III.

Rigidum Sanctæ jejunium, vilißima monaſterii miniſteria, & ſevera corporis ſui caſtigatio.

Sancta auſtere jejunat.

C QUanta veto congreſſio populatis exſtitit die, qua ſe Sancta deliberavit reeludere, ut quos plateæ non caperent, aſcendentes tecta compleretur. Quid autem Sanctiſſima jejunii, obſequii, humilitatis, caritatis, labotia & cruciatus frequenter indepta ſit, ſi quis cunctis pereurretet, ipſam prædicaret tam confeſſotem quam martyrem. Ergo venerabilis, præter Dominicum diem, fuit ſacratiſſime omnibus diebus jejunium: leuticulæ vel oleris prope jejuna refectio; non piſcem vel pomum ne ovum habens edulio. Panis veto delicioſum ſiligineus * fuit aut hordeaceus, quem ſbſconſum ſub ſladone fumebat, ne quis perciperet. Hæc fuit etiam ejus potio, aqua mulſa, pitatium, ſed modice libata, ac ſitibunda potatio.

* al. ſigalatium

præſertim in Quadrageſima.

18 Prima Quadrageſimæ, qua ſe reclnſit in celluls, donec fuiſſet tranſacta, non ſumpſit cibatis, niſi die Dominico, ſed tantum radices herbarum, aut olera de malvis, ſine olei gurta, ſine ſale compoſita; verum aquæ toto jejunio nec duo ſeataris ſumeus, tanta ſiti labotabat, ut, ſaucibus deſiccatis, vix pſalmum diceret arida. Cilicium autem * habeus ad corpus pro linteo, ac jugiter curſum decsutans peragebat vigilias: aute ſe habeus cinerem ſtarum ſuprrjectn cilicio, hoc utebatur pro lectulo: ipſa requies fatigabat, cui pretum videbatur hoc ſuſtinere corpuſculum. Adhuc monachsbus omnibus D ſopotantibus, calceamenta tergens & ungens, retranſmittebat per ſingulas. Aliis Quadrageſimis aliquid telaasas quinta feris ſumebat, deinde Dominica; usm & reliquo tempore præter dies paſchales ac ſummæ feſtivitatis, donec infirmitas petmiſit, in cinere & cilicio ſemper vitam duxit ſuſteram; prius ſe levaus ut pſalleret, quam congregatio ſurrexiſſet. Nam de officiis monaſterialibus nihil ſibi placuit, niſi ptims ſerviret; & ipſa ſu caſtigabat, ſi bonum feciſſet poſt alteram.

* al. etiam

& inter vilia miniſteria deputata,

19 Ergo ſuis vicibus ſcopans monaſterii plateas vel angulos, quidquid erat ſœdum purgans, & ſarcinas, quas alii herrebsnt vidrre, non abhorrebat evehere. Sectetum etiam opus purgare non tardans, ſed ſcopans ferebat ſœtores ſtercoris. Ctedebat ſe minorem ſibi, ſi ſu non nobilitaret ſervitii vilitate, ligna ſupportans brachiis, & focum ſtatibus & forcipibus admoveos, cadens * nre læſa ſe retrahebat, catra fusm hebdomadam infirmantibus ſerviens. Ipſi cibos decoquens, ægrotis facies ablueus, ipſa calidam porrigens, viſitabat quos fovebat, jejuna tediens ad cellam. Illud quoque quis explicet, quanto fetvore eacita ad coquinam concurſitabat, ſuam faciens ſeptimauam? E

* al. cibos

qua Sbeutor olibat,

ao Deoique nulla monacharum niſi ipſa, de poſticio a quantum ligni opus erat, ſola ferebat in ſareina. Aqusm de puteo trahebat, & diſpenſabat per vaſcula, ulus purgans, legumeu lavaus, focum flatu vivificans; &, ut decoqueret eſcas, ſtragebat exæſtuans, vafa du foco ipſa levsus, diſcos lavaas & inferens. Hinc conſummatis conuivitis, ipſa vaſcola diluens, purgans nitide coquinam, quidquid erat lotulentum, ſetebat foras in locum deſignatum. Inde per ægrotsntes ſerens uecellaria ibat non tepids: & priuſquam eaciperet Arclatenſem regulam b, hebdomadæ tranſacta ſufficienter ad omues faeichat humsnitstem c Sanctiſſima; pedes lavans & oſculans, & adhuc ab omnibus proſtrata deprecabatur venism pro commiſſa uegligentia. Itaque poſt tot labores; quas ſibi pœnas intulerit ipſa, qui voce refert, pethorreſcit. a

b

c

corpus ſanat.

ar Quadsm vice ſibi stanslstos circulos ſer teos diebus Quadrageſimæ collo vel brachiis iuueauit, & ttes catenas inſerens circa faum corpus dum alligaſſet ſſtrictc, incluſit durum ferrum caro teners ſupetereſceos: & tranſacto jejuuio cum voluiſſet esteuas ſub cute clauſas earahere, nre valerrt, caro per dorſum stque pectus ſupet ferrum carenatum eſt ineiſa per circulum; ut ſanguis ſuſus ad eatiemum eamaniret corpuſculum. Inde vice altera juſſit fieri lamiuam de autichslco iu figuo Chriſti, quam accenſam iu cellulsm ſoeis ducbus corporis altius ſibi impreſſit, tots carus decocts. Sic ſpiritu flsmmante, membra faciebat ardere. F

horrendis modis afflgit.

aa Adhuc aliquid gravius in ſe ipſa tortrix eacogitans, una Quadrageſimarum ſuper auſterum jejuoium & fitis torridum cruciatum, *sdhuc* lima cilicii tenera membra fetis aſpriis diſſipaate, jubet portari manile *d* pleuum ardentibus carbouibus. Hinc diſcedentibus reliquis, trepidantibus membris animus armatur ad pœnam, trsctans quia non eſſent perſecutionis tempora, ut fieret martyt. Inter hæc ut teſrigeraret tam fetventem animum, incendere deliberat corpus; uppouit æra candeotia; ſtridunt membra eremantia, conſumitur cutis intims: quo attigit ardor, ſit foſſa; tscens tegit foramina; ſed computtescens ſanguis manifeſtabat, quod vos non prodebat iu

d

pœna.

A pœna. Sic femina pro Chriſti dnleedine tnr amara libenter excepit. Hinc actum eſt, ut quod ipſa abdiderit, hoc miracula nnn tacerent.

ANNOTATA.

a Pnſticinm *eſt janua, quæ plerumque in poſteriori domus parte locatur; vel, teſte Papia in Vocabulario*, eſt latens nſtium, dictum quod remotum ſit a publico.

b *Quæ ſit regula Arelatenſis, in Commentario prævio abunde explicamus.*

c *Hic ſenſus in editis aliter interpungitur, & apud Mabillonium ſic legitur:* Hebdomada ſub tranſacta ſufficienter ad nmnes calidam faciebat. Humilitate ſanctiſſima pedes lavans *&c. Cum utrumque ſenſum intelligi poſſit, non duximus, lectionem noſtri apographi corrigendam eſſe.*

d Manile *accipitur pro pollubro ſeu vaſe inferiori, in quod aqua manibus infuſa delabitur. Alias hujus vocis ſignificationes vide in Gloſſario Gangii.*

B

CAPUT IV.

Diverſa miracula, quæ Sancta tempore vitæ monaſticæ, & in die mortis ſuæ patravit.

*Sancta præter mulierem cæcam, * al. Giſlaudi*

ITaque matrona Gislodi * proceris, nnmina Bella, ſed lnnga cæcitate miſerrima, rngavit ſe de Francia *a* Pictavis ad Sanctæ duci devote præſentiam; quam licet tarde excæcatam ſibi fecit adduci per noctis tetræ ſilentia; ad cujus genna pnſtrata vix impetrat, ut dignaretur oculus ejus tangere. Qnæ mox nt in nomine Chriſti ſignum crucis impreſſit, cæcitas fugit, lux rediit, & nocturnn ſub tempore nrbæ diu dies illuxit; ita ut tracta cum veniſſet, nulln ducenre, recederet. Item puella Fraiſledis, inimico inſtigante, dum totquetetur nequiret, inter manus Sanctæ, nec data dilatione, curari promeruit.

a

energumenas & ægras mirabiliter ſanatas,

44 Nec illud prætereatur miraculum, quod femina quædam Lenbila, dum vexaretnr in rure ab adverſario graviter, ſequenti die Sancta orante, nova Chriſti curatione, in ſcapula crepante cute, & vermie foras exennte, ſana eſt reddita publica, & ipſum vermen calcans pede, liberatam ſe retulit. Illud etiam quod geſſit in ſecreto, proferatur in populum. Monacha quædam totn anno, in die gelata frigore, per noctem cremata igni, ſex menſibus nec greſſum movens, eum jaceret exanimis, Sanctæ de ejus infirmitate Sornr altera nuntiavit, & quia perinanis eſſet, fieri tepidam præcepit, & ægram ipſam ad ſe fecit in cellulam deportari, & in tepidam aqnam deponi. Hinc jubet nmnes remnveri, remanente tantum ſimul ægra cum medica fere per hnras dnas: quantum eſt enrporis a capite uſque ad plantam infirma membra combajulat. Deie, qun manus attingebat, fugiebat dnlor de languida, & quam dnæ depoſuerant, ſalubris exit de tepida. Quæ vinum nec odnrabat, accepit, bibit, & refecta eſt. Quid plura? Soqnenti die cum jam ſperaretur * migrare de ſeculn, ſana proceſſit in publicum.

C

* *Id eſt crederetur*

aliaque miracula

45 Adjiciatur laudi, quod non deperiit de meritn. Mulier quædam dum inimici invaſinne graviter laboraret, & vix ad Sanctam potniſſent rebellem hoſtem adducere, imperat adverſario, ut ſe ſun cum timore pavimentn pnſterneret. Mox ad Beatæ ſermonem, in terram ſe dejiciens, qui timebatur, extimuit: cui Sancta plena fide cum calcaſſet in cervicem, finxu ventris egreſſus eſt. Et in rebus minimis magna eſt glnria Creatoris. Ergo caſu dum globus *, quem Sancta ſilaverat, penderet de eamera *b*, veniens ſnrex, nt tangeret, antequam filum incideret, mnrtuus la morſu pependit.

EX MSS.

* *al.* glomus

b

piſcatorem periculo naufragii eripit,

26 Inſeratnr nperi res condigna miracnlo. Floreius qnidam, homn ejuſdem Sanctæ, pro piſcatinne dnm in mari ſatageret, obortn ventorum tnrbine, fluctnum ſurgente mnle, nec tam nanta haurientc * *c*, quam unda ſupervergente, cum navis plena ſubmergeretur, in extremitate clamat: Sancta Radegundis, dnm tibi nbedimus, non ſubdamur nauſtragio; ſed obtine apud Dominum, ut liberemur de pelago. Quo dictn, mnx fugata nnbe, reddita ſerenitate, unda cadente, prnra ſurrexit.

* *al.* ſentinante

c

& puellam a ſolo fidelem ſurgere facit.

27 Goda puella ſecularis, poſt Deo monacha ſerviens, dum longo ſub tempore flebilis lecto decubaret, & impenſn multo medicamine plus langueret, facta candela ad menſuram ſuæ ſtaturæ, Dominn miſerante in nomine Sanctæ feminæ, qua hora frigus ſperaret *, lumen accendit & tenuit, cujus beneficio ante fugata ſunt frigora, quam eſſet candela conſumpta. Si propter brevitatem multa prætermittimus, plus peccamus.

E

* *id eſt* exſpectaret

Juſſu abbatiſſæ ſuæ domum ſuam,

28 Igitur purgatis reliqnis veloeiter, dilatato rimodio carpentarii cujuſdam axor, dum plurimis diebus malignn tnrqneretur ſpiritu *d*, venerabilis ejus abbatiſſa jocnlariter dicit ad Sanctam: Crede mater; Excommunico te, ſi inter hoc triduum mnlier hæc ab hoſte purgata non redditur. Dixit plane; ſed fecit Sancta mulierem occulte reficiendi tempore pœnitere. Sed nnn moremnr dicere, quod actum ſit; altero die Sancta precante adverſarius rugiens per autem egreſſus invaſum vaſculnm deſeruit, & mulier cum maritn ſoſpes revifit hoſpitinnm.

d

p

arida lauro viroremque reſtituit,

29 Nec illud prætereatur, quod eſt actu ſimillimnm; rogat Beatiſſima de loco ſuo evelli arborem validam lauri, & ad ſuam cellulam pro jucunditate transferri. Qun facto tranſplantata, non adhærente radice fit tota foliis arida. Cui abbatiſſa jocnlariter imputat, quod niſi exnraret, ut arbor terræ adhæreret, ſe a eibo ſuſpenderet. Qnod non inaniter dictum aſt: nam Sancta intercedente, fnliis, ramis, & radice laurus ſiccata revixit.

F

& veritis ægrotis

30 De monachabus quædam ſibi familiarior, cujus ex humore ſanguis contexerat nculum, apprehenſa herba abſynthii, quam Sancta circa pectus nt refrigeraretur, babuerat, cum ſuper oculum poſuit, dolor & cruor mox effugit; & de viriditate herbæ, fugatis dnloribus, pnritas lucis emicuit. Revocetur memoriæ, quod tacitum pœne prætcriit. Anderedus cliens *e* ejuſdem Beatiſſimæ, cum ſibi filii naſcerentur, quos ut videret mox perderet, & cogitaret ſcpelire; mater triſtis dum pareret, exanimem infantulnm lacrymoſi perentes jactaet in Sanctæ cilicinm; qui ut ſaluberrimam veſtem pannſ nnbilis attigit, ad nfficinm vitale infans redit de funere, & rubens pallor vicinns tumuln levat de pallio.

e

benigne ſuccurrit,

31 Quis numeret mirabilia, quæ Chriſti miſericors nperatur clementia? Animia monacha dum tantum hydropis morbo tnmefacta tenderetur, ut ſalus eſſet in ultimo, & deputatæ Sorores ſpectarent, qnn momentn exhalaret ſpiritum; viſum eſt illi per ſnporem, quod cum veneranda ab-

EX MSS. batiſſa beata Radegundis in balneo ſine liquore nudam juberet deſcendere. Deinde manus Beatæ viſa eſt ſuper caput ægrotæ oleum effundere, & nova veſte conregere. Quo peracto mi-
* al. myſterio nitterio *, evigilanti de ſopore nihil de morbo in ea apparuit, ita ut nec ſubſudaſſet, & intus aqua conſumpta ſit. Quo novo miraculo non reliquit in utero morbus nec veſtigium. Nam quæ credebatur præceps deferri ad rumulum, levat do lectulo ad curſum; ut olei odor ineſſet capiti ad teſtimonium, & ventris nulla foret pernicies.

Deſunt tota mente inhærens * forte choreas 32 Proferatur in medio, quo tota gratuletur regio. Quadam vice obumbrante jam noctis crepuſculu, inter choraulas * & citharas dum circa monaſterium a ſecularibus multo fremitu cantaretur; & Sancta cum duabus reſtibus peroraſſet diutius, dicit quædam monacha ſermone joculari: Domina, recognovi unum de meis canticis a ſaltantibus prædicari. Cui reſpondit: Grande eſt, ſi te delectat ennjunctam religioni audire odorem ſeculi. Adhuc Suror pronuntiat: Vere Domina; duo & tria hic modo mea cantica audivi, quæ rerinui. Sancta reſpondit:
B Teſtor Duminum, me nil audiſſe modo de ſeculari cantico. Unde manifeſtum eſt, quod carne licet in ſeculo, mentu tamen eſſet in cæln.

mortuam puellam reſuſcitat 33 Prædicetur in laude Chriſti, more beati Martini, rempore præſenti antiqui norma miraculi. Cum beatiſſima Famina recluſa eſſet in cellula, audivit fletum de monacha; & ſigno facto, venientem, quid eſſet, interrogat. Quæ mortuam Sororem nunciavit infantulam; & frigidam, qua lavaretur, paratam eſſe jam calidam. Condolens Sancta tunc imperat, ut cadaver ipſius ſuam deferret ad cellulam. Quo ſibi deportato, excipiens manu propria, & elauſa poſt ſe mox janua, jubet longe eas diſcedere, ne quis ſentiret, quid ageret; ſed quod occulte geſſit, celare din non potuit. Interea dum defunctæ exſequiæ pararentur, fern per horas ſeptem mortuæ tractat eurpuſculum: ſed Chriſto videnre fidem, cui nngare non potuit, reddita prorſus ſalure, ſurgit hæc ab oratione; illa reſurgir de funere: & ſe tunc ſu-
* al. vevixſſet blevat vercula, cum reſurrexiſſet * infantula; quam tactu iterum ſigni lætificata, teddidit vivam, quam flens accnperat mortuam.

C & in die obitus ſui 34 Commemoretur & illud nobile factum per ſomnium. Tribunus ſiſei, cognomento Demolenus, die, qno Sanctiſſima migravit de ſeculo, dum graviter ſuffocationis languore totus deficeret, videbatur ipſi, quod Sancta in vicum ejus dignabiliter receſſiſſet. Currit, ſalutat, interrogat, quid Beata requireret. Tune ipſa dicit quod ad eum illic videndum pervenerit, & quia votum plebis erat, ut beati Martini oratorium conderent, apprehendit tribuni manum Beatiſſima dicens: Hoc loco ſunt confeſſoris venerandæ reliquiæ, per hoc ædificate templum, quod ſibi ducat digniſſimum. O qnale Dei myſterium! Fundamentum, & pavimentum repertum eſt, quod baſilica facta eſt. Adhuc in ipſo ſopore, manum trahens per fauces ajus, & gulam diu deliniens, inſuper & hoc dicens; Veni, ut eibi meliur a Domino ſaniras conferatur, videbatur ſic rogare: Per meam vitam ut relaxes illos, quos habes in carcere.

ex aquarum miraculo. 35 Evigilans tribunus refert, quod viderat, conjugi, dicens: Vere credn, quod hac hora exiit Sancta dn ſeculo. Dirigir ad civitatem, ut per hoc vera cognoſceret; tranſmittit ad carcerem, quo ſeptem reos ibi detentos ad- D monitus relaxaret. Redeuntn miſſo, refert, ea hora Juſtam migraſſe de ſeculo, & tripli ci myſterio carere vaeuaro, tribuno ſanitati reddito, ædificato templu, Sanctæ probavit oraculum. Sed de Beatæ virtutibus ſufficiar exiguitas, ne faſtidiarur ubertas; nec reputetur breviſſimum, ubi de paucis agnoſcitur in miraculis amplitudo. Qua pietate, parcirate, dilectione, dulcedine, humilirate, honeſtate, fide, ſervure vixerit, ur & ipſam poſt nbitam glorioſi tranſitus mirabilia proſequantur, humanæ eloquenriæ modus admirandu attonitus, viribus explieare minime poteſt *f*. *f*

ANNOTATA.

a *Certe hic* Francia *accipitur pro parte Franciæ, cum ipſa urbs Pictavienſis ſita ſit in Francia ſeu Gallia late dicta. Ceterum de varia hujus nominis acceptione conſule Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 200 *& ſequentibus.*

b Camera *inter multas alias ſignificationes interdum uſurpatur pro opere quodam ligneo*, *Gallice* menuiſerie, *quod eſt in cubiculo, ut in auctori Gloſſarii Cangiani editione ad hanc vocem explicatur. In illa aut ſimili ſignificatione hic nomen iſtud accipiendum videtur.* E

c *Opinor, hic ſubintelligi* aquam ex ſentina: *nam apud Mabillonium legitur* mauta ſentinante, *id eſt ſentinam ejiciente, vel hauriente aquam ex ſentina.*

d *In editione Mabilloniana pro* malignu ſpiritu *legitur* energumenu. *Cum energumenus proprie vocetur ille, qui a dæmone obſidetur, videtur præferenda lectio noſtri apographi, aut editionis Suriaæ, in qua pro* energumeno *habetur* energumena.

e *Surius vitioſe edidit* Anus de rebus agens *pro* Anderedus Agens, *ut apud Mabillonium habetur. In apographo noſtro pro* Agente *legitur* cliens. *Eſt autem hoc loco* Agena, *qui procurat negotia alterius, & quem Galli vernacule* agent *appellant.*

f *In editione Mabillonii additur hæc clauſula:* Sit tamen illi, qui dedit, gloria, laus & imperium in ſecula ſeculorum. Amen. *At hæc apud Surium & in apographo noſtro non leguntur.* F

ACTA ALTERA

SIVE LIBER SECUNDUS VITÆ,

auctore Baudonivia moniali coæva, & familiari Sanctæ diſcipula.

Ex eodem Ms. codice, apud Ciſtercienſes Vallis-Lucentis ſervato, cujus apographum etiam cum variis Mss. & cum editione Mabilloniana collatum eſt.

PROLOGUS.

DOminabus ſanctis, meritorum gratia decoraris Dedimiæ *a* Abbatiſſæ, vel omni congregationi glorioſæ Dominæ Radegundis, Baudonivia *Monacha Vitam Sanctæ deſcribere juſſa,*

A dnnivia *b* humilis nmnium. Injungitis mihi npus
a agere non minus impoſſibile, quam ſit digitn cæ-
b lum tangere, ſcilicet ot de vita ſanctæ dominæ Radegundis, quam nptime noſtis, aliquid dicere præſumamus. Sed iſtud illis debet injungi, qui habeutes intra ſe fontem eloquentiæ; inde quidquid illis injungitur; carmine irrigun cnpioſius explicatur. Verum e cnntra quicumque anguſtæ intelligentiæ ſunt, nec habent affluentiam eloquii, per quam & alins reficere, & ſuæ ſiccitatis poſſint inopiam temperare; tales nou ſnlum per ſe aliquid dicere appetuut, verum etiam, ſi quid eis injunctum fuerit, pertimeſcunt. Quod in me ego eognnſen, quæ ſum puſillanimis, parvum habens intelligentiæ eloquium, qunuiam quantum doctis pnloqui, tantum indnctis utile ſit tacere. Nam illi de parvis magua differere, iſti de magnis neſciunt parva proferre: & iden quod ab aliis quæritur, ab aliis formidatur.

tenuitatem ingenii ſui alleguat.

a Cum ſim igitur minima omo inm minimarum; qoam ab ipſis cunabolis ante ſua veſtigia peculiarem vernulam familiariter cnutrivit, uti impenſi
c muoeris [memnr *c*] de ejus elarn npere, etſi
B unn plene, vel ex patte cnmplexa perſtringerem, quatinus dum ſui gregis auribus ejus glnrinſæ vitæ præconia pandaotur, etſi non digun, devotn tameo eloquio, benigniſſimæ veſtræ vnluntati obediens pareo; veſtra me oratione petn jnvari, quæ ſum minus docta, plus devota. Nnn ea, quæ
d vir apoſtnlicus Fnrtunatus epiſcopus *d* de Beatæ vita compoſuit iteramus; ſed ea, quæ pnlixitate ſni prætermiſit, ſicut ipſe in libro ſun diſſeruit, cum dieeret de Beatæ virtutibus : SUFFICIAT EXIGUITAS, NE FASTIDIATUR UBERTAS, NEC REPOTETUR BREVISSIMUM, UBI DE PAUCIS AGNOSCITUR AMPLITUDO *e*. Ergo inſpirante divina potentia, cui beata Radegundis placere ſtuduit iu ſeculn, & cum quo regnat poſt ſeculum, non polita ſed ruſtico tentamus de his, quæ geſſit, ſermone appetere, & de multis ejus
f miraculis panca cnmplecti *f*.

ANNOTATA.

a *Hæc tomo* 2 *auctoris Galliæ Chriſtianæ col.* 1317 *ſtatuitur quarta hujus parthenonis abbatiſſa, vocaturque ibidem* Didimia *ſeu* Didima, &
C *videtur circa finem ſeculi* VI *Pictavienſi ſanctæ Crucis monaſterio præfuiſſe.*

b *Ab aliis ſcribitur* Bandnmina, *vel* Bsndonivia, *aut* Bandnnia. *Sed quocumque nomine appelletur, ex conſequentibus liquet, eam* S. Radegundi *ab incunte ætate familiarem fuiſſe.*

c *Quamvis hæc periodus in editione Mabilloniana aliter legatur, tamen malui ex editione Surii & Ms. noſtro unonymo hanc vocem uncis inclusam inſerere, ut ſenſum redderem clariorem.*

d *Hinc ſatis refelluntur illi ſcriptores, qui Fortunatum ex alho Pictavienſium præſulum expunguut, ut etiam Mabillonius notavit.*

e *Ex hac cnatione videmus, Baudouiviam præ oculis habuiſſe opuſculum S. Fortunati, & præcedentia Acta haud dubie huic auctori adſcribenda eſſe.*

f *Idem prologus in editione Surii & Mabillonii invenitur, etiamſi in utraque deſint ſequentes veterum capitum tituli, quos ex apographo noſtro Vallis-Lucentis exhibemus.*

EX MSS.

TITULI VETERUM CAPITUM.

De origine & eelſitudine ejus, & de rege Clotharin a
De fann, quod a Francis colebatur ıı
De viſioue; qùa vidit na vim in ſpecie hominis rrr
Quod iterum prædictus rex vellet eam accipere, & de Jnanne recluſn rv
Qunmodn per ordinem Dnmini Clotharii Pictavis pervenit, nbi monaſterium inſtruxit v
Qunmodo idem rex Turnnis venit, ut Pictavis accederet, & ſuam Reginam reciperet. vı
De eo, quod Domina R. Dnmno Germann epiſcopo litteras miſit vrs
Et quod idem rex eumdem epiſcopum ad Sanctam miſit pro petenda venia vrıa
De ejus nbedientia in monaſterin, de vigilia & nratinue & lectione ejus, & bono exempln, & paupertate ejus ıx
De tonuula octn modinrum, qnam ipſam io anno ipſn egregie diſpenſavit x
De matrnna, Mammezo nomine, quam Sancta illuminavit xı
De ejus vernula Viuopergia, quæ præſumpſit ſedere in ejus cathedra xrr
De reliquiis ſancti Andıeæ & aliorum, quas in Ateias villa congregavit, & in villa Suedas ei E
in viſu angelus Domini nbtulit xrıı
De domni Mammetis pignoribus quæ Saocta deſideravie xıv
De en, qnod vir illuſtris, nnmine Lco, recepie lumen de ejus eilicin xv
De ligno ſanctæ erucis, propter quod ad imperatnıem Sancta miſit xvı
De miſſis, quns imperatnri gratias agens miſit, & quod in mari perielitantur xvır
De eo, qund per ſignum crucis dæmnnes a monaſterin fugavit xvıis
De nocturna ave xıx
De eo, qund ante annum tranſitus ſui vidit locum ſibi paratum xx
De ejus tranſitu xxs
De lapidariis, qui audieruut angelum loquentem de ea iu ipſn tranſitu xxrı
Gregorius epiſcnpus ad ſepeliendum eam venit, qui vidit ibi vultum angelicum xxırs
Qunmodo corpus ejus portaverint, & de illuminatione cæci xxıv
De eereis, quos puer tenebar ad ſepulchrum ejus xxv
De Bahbone abbate xxvı F
De ſeminis vexatis xxvsı

CAPUT I.

Ortus Sanctæ, conjugium cum rege, zelus fidei, divortium, profeſſio vitæ monaſticæ, & conſtantia in propoſito.

I. *Dum Sancta adhuc eſſet conjuncta viro.*

IGitur de beatæ Radegundis vita in primo librn ſicut continetur ejus regalis oiigo & dignitas, nulli habentur incognitum, & qualis fuit ejus actio, dum cum rege terreno & ennjuge, rege præcelſn Clothario converſaretur. De regali progenie nobile germen erupit, & quod ſumpſit ex genere, plus nrnavit ex fide. Conjuncta terreno principi nobilis Regiua cælestis plus quam terrena, ſed in ipſo conjunctionis brevi n tempore, ita ſe ſub conjugis ſpecie nnpta tractavie, ut Chriſtn plus devnta ſerviret, ut hoc ageret in ſeculari

EX MSS. propoſito, quod ipſa deſideraret imitari Religio, jam antecedens animi futuræ converſationis adventum, dum ſecnlari ſub habitu Religinnis formabatur exemplum. In nullo hnjus mundi compede catenata, in ſervorum Dei obſequio ſuccincta, in redemptione captivnrnm ſollicita, in egenorum erogatione profnſa, proprium credidit, qnidquid de ſe pauper accepit.

II. *ſuperſtitioſum fanum comburi juſſit,*

4 Cum eſſet cum rege adhuc in mundiali habitu, mens intenta ad Chriſtum (teſte Domino loquor, cui ore racente pectora confitentur; cui etſi lingua taceat, conſcientia nihil occultat; quia, quod audivimus dicimns, & quod vidimut teſtamur) invitata ad prandium Anſiſridæ matrooæ; dum iret ageret, ſecnlari pompa comitante, interiecta longinquitate terræ & ſpatio, fanum, qnod a Francis colebatur in itinere beatæ Reginæ quaſi milliario prnximum erat. Hoc illa audieos, juſſit famulis fanum igni comburi, iniquum judicans, Dnminum cæli contemni, & diabolica machinamenta venerari. Hoc audientes Fraoci, univerſaque multitndo, cum gladiis & fuſtibus, vel omni fremitu diabolico conabantur
B defendere; ſancta vero Regina immnbilis petſeverans, & Chriſtum in pectore geſtans, equum, qoem ſedebat, in antea noo mnvit, antequam & fanum perureretnr, &, ipſa orante, populi intet ſe pacem firmarent. Quo facto virtutem & conſtantiam beatæ Reginæ omnes admirantes, Dominum benedixerunr.

III. *& poſt diversum miscuque ejusdem,*

5 Poſtqnam operante divina pnteotia a rege terreno diſceſſit, quod ſua vota poſcebant, dum Suedas in villa, quam ei rex dederat, reſideret; in primo anno converſionis ſuæ vidit in viſu oavim in hnminis ſpecie, & in ioris membris ejus ſedentes homines; ſe vero in ejus genu ſedentem; qni dixit ei: Modo in genu ſedes; adhuc in pectus meum ſeſſionem habebis. Hinc oſtendebatur ei gratia, qna fruitura erat. Hunc viſum cum conteſtatione ſecretius ſuis fidelibus retulit, ut ea ſuperſtite, hoc ne qnis ſciret. Quam cauta in collocutione, qnam devota in omni actione! In proſperis & in adverſis, in lætitia & in triſtitia ſemper æqualis; nec in adverſis ſe fregit, nec in
C proſperis extulit.

IV. *audito rumore, quod rex reſtituere illi vellet jungere matrimonio,*

6 Cum in villa ipſa adhuc eſſet, fit ſonus, quaſi eam rex iterum vellet ſe dolens grave damoum pati, qni talem & rantam Reginam permiſiſſet a latere ſuo diſcedere; & niſi eam reciperet, penitus vivere non optaret. Hæc audiens Beatiſſima nimio terrore perterrita, ſe amplius cruciandam tradidit cilicin aſperrimo, ac tenero eorpori aptavit; inſnper & jejunii cruciatum induxir; vigiliis pernoctans in oratione ſe totam diffudit, deſpexit ſedem patriæ; vicit dnlcedinem conjugii; excluſit charitatem mundialem, elegit exul fieti, ne peregrinaretnr a Chriſto. Adhuc de regali habens ornamento ſuſum *b*, ex auro & gemmis & margaritis factum, habentem in ſe auri ſolidos mille, miſit eum viro venerabili Domino Joanni *c* recluſo in caſtello Cainone *d*, per nnnnam *e* ſuam, nomine Fridnvigiam, quam proximam habebat, cum ſuis fidelibus, ut pro ea oraret, ne iterum ad ſeculnm reverteretur; ſed & veſtem ei eilicinam tranſmitteret; nnde corpus ſnum limaret *f*. Ttanſmiſit & rachinam *g* cilicinam, unde & interius & ſuperius ſibi fecit indumentum, ut ſi quid de cauſa, quam timebat, in Spiritu ſancto ſentiret; eam certiorem redderet. Quod ſi hoc rex vellet, ipſa magis optaret vitam finire, quam regi terreno iterum jungi, quia jam Regis cæleſtis copulabatur amplexibus. Vir ergo Domini tota nocte in vigiliis & orationibus per- D
noctans, inſpirante ſibi divina potentia, in craſtinum mandavit ei hoc regit eſſe voluntatem; ſed Dei non eſſe permiſſum: antea enim rex Dei judicio puniretur, qnam eam in conjugium acciperet.

V. *& educere monaſterium quod fundavit, h i*

7 Poſt hoc dictum, ſupradictæ Dominæ mens, inteota ad Chriſtum Pictavis, inſpirante & cooperante Domino, monaſterium ſibi per ordinationem præcelſi regis Clotharii conſtruxit; quam fabricam vit apoſtolicus Pientius *h* epiſcopus, & Auſtrapius *i* Dux, per ordinarionem Dei celeritet fecerunt. In quo mnnaſterio ſancta Regina mundi falſa blandimenta reſpuens, gaudens ingreſſa eſt, ubi perfectionis ornamenta cooquireret, & magnam congregationem puellarum Chriſto numquam morituro ſponſo aggregaret. Quo electa abbatiſſa, & jam conſtituta; tam ſe quam ſua ornamenta ejus rradidit poteſtati, & ex propeio jure nibil ſibi reſervans, ut curreret expedira poſt Chriſti veſtigia, & rantnm ſibi plus augeret in cælo, quantum ſubtraxiſſet de ſeculn. Mox etiam ejut ſancta cnnverſatin cœpit ſervere in humilitatis converſatione, in charitatis nbertate, in E
caſtitatis lumine, in jejuoiorum pinguedine, & ita ſe toro amore tradidit cæleſti Sponſo, nr Dominum muodo corde complectens, Chriſtum in ſe habitatorem eſſe ſentiret.

VI. *ſcripta epiſtola tantum effecit,*

8 Sed invidus bonorum humani generis inimicus, cujus vnluntatem, etiam dum in ſeculo eſſet, facere abhorruit, eam perſequi non ceſſavit. Sicur enim jam per internuntios cognoverat, quod timebat, præcelſus rex Clotharius cum filio ſuo præcellentiſſimo Sigiberto *k* Turonis advenit, quaſi devotionis cauſa, quo facilius Pictavis aceederet, nt ſuam Reginam acciperet. Qnn VII.
cogniio, beata Radegundis ſacramentales *l* literas fecit & ſub conteſtatione divina viro apoſtolico domino Germano, Pariſius civitaris epiſcopo *m*, qui tunc cum tege erat, quas ei pet Proculum ſuum agentem ſecretius direxit, cum exenio, & eulogiis *n*. At nbi eas relegit vir Dominn plenus, lacrymans proſternit ſe pedibus regis ante ſepulchrum ſancti Martini, cum conteſtatione divina, ſicut ei literis fuerat intimatum, ut Pictavis non
accederet. F

VIII. *ac rex propoſitum ſuum mutaverit.*

9 Sic rex amaritudine plenus, intelligens, hoc petitionem eſſe beatæ Reginæ, pœnitentia ductus, malis conſiliariis iſtud reputans, ſeque indignum judicans, quod talem habere Reginam diutius non meruiſſet, proſternit ſe & ille ante limina S. Martini pedibus apoſtolici viri Germani, rogans, nt ſic pro ipſo veniam peteret beatæ Radegundi, ut ei indulgeret, qnod in ea per malos conſiliarios peccaverat. Unde ultio divina de præſenti in eos vindicavit: ſicut enim Arrius qui contra fidem Cathnlicam certans, omnia inteſtina ſua in feceſſum depnſuit, ita & iſtis evenit, qui contra beatam Reginam egerunt. Tnnc rex timens Dei judicinm, quia ejus Regina magis Dei voluntatem fecerat, qnam ſuam, dum commorata cum eo fuerat, rogat beatum virum celeriter illuc ire. Sic vir apoſtolicus domnus Germanus Pictavis veniens, ingreſſus mooaſterinm in oratorio, Dominæ Mariæ nomini dicato, proſternit ſe ad ſanctæ Reginæ pedes, pro rege veniam poſcens: illa vero gaudens, ſe de ſeculi faucibus ereptam, benigne indulger, & ſe Dei aptavit ſervitio. Expedira jam ſequi Chriſtum quocumque iret: quem ſemper dilexit, ad eum animo devoto percurrit. Talibus ex rebus intenta, addito vigiliarum otdine, quaſi carceris ſe ſui

corpo-

A corporis fecit pernoctando cuſtodem, & cum eſſet aliis miſericors, ſibi judex affecta aſt; reliquis pia, in ſe abſtinendn fevera; nmnibus larga, ſibi reſtricta, ut confecta jejuniis non ſufficeret, niſi & de ſuo corpore triumpharet.

EX MSS.

CAPUT II.

Præcipua illius virtutes in vita monaſtica.

HIs igitur ſtudiis occupata per omnem modum, ſicut in primo libro intimatum aſt, meruit ſoli Domino prnmpte vacara. Quo tamen tempore, fnrtioribus armis induta, ſine ceſſatione orationibus, vigiliis, lectione propenſa inſudabat. Peregrinis ipſa cibos miniſtravit ad menſam, ipſa ſuis manibus lavit, & terſit infirmantum veſtigia. Nnn famulæ permiſit ſibi dari ſolatium, ad quod devota curſitabat implere ſervitium. Se autem in tam ardua abſtinentiæ diſtrictinne recluſit, uſquequo infirmitas permiſit, ut mens intenta Deo terrenum jam non requireret cibum. Lectulum vero pœnalem ſibi conſtruxit, poſtquam Religionis induit habitum. Non illum aliquando mollis pluma ſulcivit, neque linteaminis nitor inſtruxit, quæ pro indumentis univerſis cinere & cilicio tenera membra domavit. E

tt De abſtinentiæ vero rigore, anterior liber multa docuit. In tantum enim ſe propter Deum pauperem fecit, ut ceteris exemplum præberet. Manicam, quam brachio indueret, non habebat, niſi de ealiga ſua ſibi duas fecit manicas: ſed ita ſe tractabat, ut hoc nec abbatiſſa ſentiret. Quis enim ejus patientiam, quis caritatem, quis ſervntem ſpiritus, quis diſcretionem, quis benignitatem, quis zelum ſanctum, quis jugem meditatinuem die nocturnu in lege Domini poterit explicare? Quæ cum a medicatione pſalmnrum aut prædicatione ceſſare videretur, lectrix tamen ante eam una monacharum legere non deſiſtebat: in tantum da corde & nre illius Dei laus nou diſcedebat, ut cum quadam vice vidiſſet poſticiariam *a* monaſterii tranſeuntem, nomine Eodegundem, ubi eam voluit appellare, pro ejus nominu, ALLELUYA clamavit. Hoc millies fecit. *a*

12 Numquam mendacium, numquam maledictum contra qualemcumque perſonam ab ejus nre proceſſit: & nou ſolum non detraxit cuiquam, ſed nec dutrahentem patienter audivit. Prn perſequentibus ſe ſemper nravit, & orare docuit. Coagregationem, quam nomine Domini congregavit, in tantum dilexit, nt etiam parentus vel regam conjugem ſe habuiſſe non reminiſceretur: quod frequenter nobis dum prædicabat, dicebat: Vos elegi filias, vos mea lumina, vos mea vita, vns mea requies, totaque felicitas; vos novella plantatio. Agite mecum in hoc ſeculo, unde gaudeamus in futuro; plena fide, plenoque cordis affectu ſerviamus Dnmino in timnre, in ſimplicitata cnrdis quæramus eum, ut cum fiducia ei dicere poſſimus; Da, Domine, quod promiſiſti, quia fecimus quod juſſiſti. F

13 Numquam impoſuit alicui, quod ipſa prius non fecit. Undecumque ſervus Dei veniſſet, ſnlicite perquirebat, qualiter Domino ſerviret. Si quid vero novi ab eo agnoviſſet, quod ipſa non faceret, continuo eum omni alacritate ſibi prius impoſuit, & poſt congregationi tam verbo quam exemplo nſtendit. Cum ante eam vicibus pſalmus ceſſaſſet, lectio numquam diſceſſit; non die, non nocte vel paululum corpus ſuum refecit. Cum lectio legebatur, illa ſollicitudine pia animarum noſtrarum curam gerens dicebat: Si non intelligi-

11. Dum Sancta in monaſterio

ad ſuperiorem vitam ducere,

& ibidem moniales ad perfectionem excitans,

variis charitatis

ANNOTATA.

a *Hinc colligimus, Sanctam regi Chlotario non fuiſſe conjunctam longo tempore, quod aliqui ad ſententiam extendunt.*

b *Hæc periodus in variis editionibus & manuſcriptis diverſimode exprimitur: nam in editione Mabillonii ſic habetur:* Adhuc de regali ſecum habens ornamento ſelta ſuſum, ex auro & gemmis vel margaritis factum, habentem in ſe auri ſolidos mille *&c. At editor in notis ibi monet, in alio Ms. pro* ſelte *legi* ciſum *id eſt* veroſimiliter ſcyphum. *Itaque ſecundum hanc ultimam lectionem dici poſſet Sancta ea regalibus ornamentis adhuc habuiſſe ſcyphum ſuſum ex auro, & gemmis ornatum. In noſtro autem apographo nec* ſelte *nec* ſcyphus *invenitur; ſed ſolum* ſuſum B ex auro & gemmis factum, *qua voce intelligi poſſunt inſignia muliebria, quæ antiquitus ſepulcris earum appendi ſolebant, ut in auctori Gloſſarii Cangiani editione ad vocem* ſuſus *explicatur. Surius denique hunc ſenſum ita mutavit:* Habebat tum apud ſe regium quoddam ornamentum, ex auro fuſile, gemmis & margaritis conſpicuum *&c.*

c *Henſchenius noſter ad diem quintam Maii, ſeu tome* 11 *iſtius menſis pag.* 3n *& ſequente geſta cultumque hujus S. Joannis illuſtravit.*

d Çaino *eſt antiquum Turonum caſtrum, quod vernacule* Chinon *dicitur, ad fluvium Vinennam ſitum, de quo Gregorius Turonenſis in libro de gloria confeſſorum cap.* 23 *meminit, occaſione prædicti S. Joannis, cujus geſta ibidem breviter exponit.*

a Nonna *apud veteres appellatur ſanctimonialis antiqua, ſeu ſacra virgo vel vidua jam ſenex, ut Cangius in Gloſſario fuſius explicat.*

f Corpus ſuum limaret, *id eſt quaſi lima detereret.*

g Rachina *aliquando ſumitur pro operimento leſſorum. Videtur hic ſignificare veſtem e panno craſſo ac vili confectam, ut videre eſt apud Cangium in Gloſſario, ubi hanc vocem, diverſis modis ſcriptam, exponit.* C

h *Hunc præſulem Pictavienſem in Opere noſtro ad diem* 13 *Martii ſeu tome* 11 *iſtius menſis pag.* 275 *inter Sanctos recenſuimus.*

i *Dux iſte Auſtraſius poſtmodum apud caſtrum Sallenſe clero adſcriptus & crudeliter interfectus eſt, ut Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib.* 4 *cap.* 18 *narrat.*

k *Chlotarius hunc filium ex ingunde ſuſcepit, ut laudatus Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib.* 4 *cap.* 3 *teſtatur.*

l Sacramentales littaræ, *teſte Cangio in Gloſſario, hic accipiuntur pro litteris, quæ ſacramentum vel juramentum continent. Illud autem juxta jurandum hoc locu ita intelligendum exiſtimo, ut Sancta juratum ſuum continentiæ ſervandæ votum in litteris illis expreſſerit.*

m *Alia S. Germani Pariſienſis in Opere noſtro ad diem* 28 *Maii vel tome* VI *iſtius menſis a pag.* 334 *illuſtravimus.*

n Exenium *vel* xenium & eulogiæ, *interdum accipiuntur pro munuſculis, ut in Gloſſario Cangii ad utramque hanc vocem videre eſt.*

tis, quod legitur; quid eſt quod non ſollicite requiritis ſpeculum animarum veſtrarum? Quod etſi minus pro reverentia interrogari præſumebatur, illa pia ſollicitudine, maternoque affectu; quod lectio continebat, ad animæ ſalutem prædicare non ceſſabat. Sicut enim apis diverſa genera florum congregat, unde mella conficiat; ſic illa ab his, quos invitabat, ſpiritales ſtudebat carpere floſculos, unde boni operis fructum tam ſibi quam ſuis ſequacibus exhiberet.

aliorumque ſalutem

14 Dum nocte quaſi vel unius horæ ſpatio videretur ſomnum capere, ſemper tameo lectio legebatur. Quæ legebat, in ſe ſomni marcorem ſentiens, putabat eam jam paulnlum requieſcere. Ubi a lectione ceſſaſſet, mens intenta ad Chriſtum (tamquam ſi diceret: Ego dormio & cor meum vigilat) aiebat: Quare taces? Lege, ne ceſſes. At nbi ſurgendi horam media faceret nox, quamquam antea totum impleſſet curſum, quæ adhuc nec ſoporem ſenſerat, jam parata de ſtratu ad Domini ſervitium gaudens ſurgebat, ut cum fiducia diceret: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi; Domine. Nam frequenter & dormire viſa eſt, & pſalmum decantare in ipſo ſopore; ita ut recte & veraciter diceret: Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Charitatis autem ejus ardorem, quo omnes homines dilexit, quis umquam potetit imitari? Reſplenduerunt in ea quæqun virtutes, modeſtia cum verecundia, ſapientia cum ſimplicitate, ſeveritas cum manſuetudine, doctrina cum humilitate, vita denique immaculata, vita inreprehenſibilis, vita ſibimet ſemper æqualis.

B

X. *alios exercuit,*

15 In tantum ſe extraneam de rebus propriis fecit, ut ſi alicui de Sororibus merum donare voluiſſet, de ſuo ſibi cellario tangere non præſumpſit. Quo cognito, venerabilis abbatiſſa *b*, dedit ei tonnellam *c* octo modiorum, quam beatæ Felicitati cellerariæ *d* ad expenſam commendavit. De vindemia uſque ad aliam omnibus diebus, ubicumque ei Sancta juſſit diſpenſavit, & numquam minuit, ſed ſemper æqualis permanſit: ubi vero novum vinum advenit, quod cellarium implevit, ſe tonnella ſatisfeciſſe credidit; ante puntones *e*, & tonnæ defecerunt, quam hæc, quæ Beatæ in omnibus fecit voluntatem. Dominus de quinque panibus, geminiſque piſcibus quinque pavit hominum millia, & ſuam ancillam, ubicumque indigere vidit, de hoc parvo vaſculo toto anno refecit.

b *c* *d* *e*

C

16 Semper de pace ſollicita, ſemper de ſalute patriæ curioſa, quandoquidem inter ſe regna movebantur, quia totos diligebat reges, pro omnium vita orabat, & nos ſine intermiſſione pro eorum ſtabilitate orare docebat: ubi vero inter ſe ad nmaritudinem eos mnveri nudiſſet, tota tremebat, & quales littoras nui, tales dirigebat alteri, ut inter ſe non bella, nec nrma tractnrent, ſed pacem firmarent, patriæ ne perirent. Similiter & ad eorum preces diligebat, ut præcelſis regibus conſilia miniſtrarent, ut eis regnantibus, populi & patria ſalubrior redderetur. Congregationi ſuæ aſſiduas vigilias imponebat, & ut ſine intermiſſione pro eis orarent, cum lacrymis dncebat. Se vero in quanto cruciatu affligebat, quis his verbis explern valeat? Et intercedente ea, pax regum, mitigatio belli, ſalus patriæ aderat, nt ejus obtentum intelligentes, nomen Domini benedictum collaudarent plebes.

e- pro pace regni

17 Quamlibet de pace regum cum Rege cæli victoriam obtinerer, magis ſe Deo devota prompte aptabat, & omnium ſervitio mancipabat, non curans, quale obſequium faceret, quæ totis viribus implere ſtudebat ſervitium. Pedes omnium manibus lavans propriis, ſabano tergens, & oſculans: & ſi permiſſum fuiſſet, ad ſimilitudinem Mariæ fuſis crinibus extergere non renuebat: unde pro tam immenſis beneficiis, quæ ſunt in ea divino munere collata, Dominus virtutum largitor eam in miraculis clariorem reddidit in Francia; ubi dum regnare videretur, ſibi magis cæleſte, quam terrenum præparavit regnum. Fecerat ſibi oratorium, quatinus vicibus dum ſe regi ſubduceret, ſemper ibi cæli Dominum invocaret, in quo beneficia Dei præſtantur ad invocationem nominis ejus, cujus aſſidua ibi fuit oratio.

follicite laboraret,

D

XI. *Deus in gratiam ipſius,* *f*

18 Poſtquam ſe in mnaſterio recluſit, matrona, Mammezn nomine, dum iter ageret, in oculo ejus gravis eſt ſordicula *f* ingreſſa: ubi una vox, unus dnlnr, unus clamor inerat el diebus & noctibus; ut ſuam fidelem Dominus declararet: quæ quamvis ibi corpore jam non eſſet, ad invocationem tamen ſui nominis benigna adfuit. Dominus enim poſnit ei in ſenſu, ut ad ſnum oratorium pergeret, & ad ejus invocationem ſe ſalvari crederet. At ubi femina manibus ſervorum ſuſtentata vix ad nratorium ducta, validiſſimum ſuſtinens dolorem, ſe in pavimento projecit, & clamare cœpit; Domina Radegundis, credo re virtute Dei eſſe plenam, cujus voluntatem magis feciſti, quam hominum; Domina bona, pietate plena, miſerere mei; ſubveni infelici, ora pro me, ut mihi reddatur oculus; quia præ gravi cruciatu & dolore affligitur anima mea. Sic illa, quæ dolores omnium in ſe tranſtulit, dum in corpore fuit, benigne exaudivit ad invocationem nominis ſui. Domino quippe miſerante, per ejus interventum dnlor fugit, ſalus advenit, oculum, quem jam perdidiſſe credebat, ſoluto dolore, ſannm recepit. Quæ tot diebus nec cibum ſumpſerat, nec lumen diei viderat, pedibus ſuis, nullo ſuſtentante, incolumis ad domum ſuam reverſa eſt, Domino uſque in præſentem diem gratias agens *g*.

E

g

XII. *quædam miracula patrauit.*

19 Adjiciatur & aliud ad laudem Chriſti miraculum, qui ſuos trepidari ab aliis facit. Vinoberga una ejus fuit famula, quæ auſu temerario in cathedra beatæ Reginæ poſt ejus diſceſſum ſedere præſumpſit. Quo facto, judicio Dei percuſſa ſic ardebat, nt viderent omnes ſumum de ea in altum procedere, & illa coram omni populo confitens, ſe proclamaret peccaſſe, & propterea arderet, quia in Beatæ ſede confederat. Tribus ergo diebus & noctibus incendium paſſa, vociferans clamabat: Domina Radegundis; peccavi, male egi; indulge mihi, refrigera membra duro cruciatu exuſta: miſericordia larga, bonis operibus glorioſa, quæ omnibus miſereris, miſerere mei. In tanta pœna ipſam omnis populus videns, pro ea precabatur, tamquam ſi præſens eſſet, dicens: Quia ubicumque ex fide invocatur, adeſt. Domina bona, parce ei, ne tanto cruciatu infelix deficiat. Sic Beatiſſima ad preces omnium benigne indulget, iguem ferventem compeſcuit, ſoſpes domum rediit, & ſic iſtius pœna omnes fecit cautos ac devotos.

F

ANNOTATA.

a Poſticiaria *videtur deduct a* poſticio, *quam vocem ſupra explicuimus, & communiter ſignificat illam monialem, quæ habet curam recipiendi ea, quæ in monaſterium ab exteris & ex monaſterio ad exteros mittuntur. Galli vulgo talem* la tourriere *appellant.*

b *Hæc abbatiſſa fuit S. Agnet, de qua ſupe-*

vixit

A *rius & inferiæ mentio occurrit, & cujus Acta Majores noſtri ana cum geſtis S. Diſciolæ ad diem 23 Maii, tomo 111 iſtius menſis pag. 238 & ſequente breviter exhibuerunt.*

c Tonelle, & tonna *vel* tunna *eſt vas ſeu dolium, quod Belgæ, Germani & Galli vernaculo etium* tonne *appellant.*

d Celleraria & cellerarius *in monaſteriis vocantur, qui cibi & potus curam habent, ſeu cella vinaria & eſcariæ præſunt, ut jam ſæpe in Opere noſtro explicatum eſt.*

e Punto *vel* ponto *hic ſignificat ſpeciem dolii, ut Cangius in Gloſſario ad vocem* pontoner *obſervavit.*

f *Suſpicor, hanc vocem* ſurdicule *provenire a ſordibus, & forte pro* ſordicule *legendum eſſe* ſorditia, *de qua voce Cangius in Gloſſario agit, ita ut Baudonivia hac phraſi ſignificare velit, aliquas ſordes in oculum iſtius mulieris ingreſſas eſſe.*

g *Opinor, hæc Acta a Baudonivia non diu poſt obitum* S. Radegundis *conſcripta eſſe, cum mulier illa, cui hoc miraculum contigerat, tunc* B *adhuc viveret, & plures oculati aliorum geſtorum teſtes ſupereſſent, ut ex ſequentibus etiam apparebit.*

CAPUT III.

Reverentia ipſius erga ſacras Sanctorum exuvias, & reliquias ſanctæ Crucis.

XIII. *Sancta præter alia ſacras reliquias,*

SUedas in villa dnm eſſet, d evoto ec fideli animo meus intenta Chriſto, reliquias Sanctorum adunare cupiens, ea oraute, venit vir venerabilis Magnus presbyter, cum reliquiis Domni Andreæ, & aliorum quamplurimorum: quibus ſuper altare poſitis, cum nocte devota vigilat ſuper formulam *a*, & ſe ad orationem proſternit, parvus ſopor et acceſſit, qualiter ei dominus decleraret votum ſuum implecum, dixit ad eam: Cognoſce benedicta, quin non hæ ſolnm reliquiæ, quas presbyter Magnus attulit, hic ſunt tantum, ſed quantas in Ateias C villa congregaſti, omnes hic convenerunt. Ubi eutem oculos aperuit, vidit virum ſplendidiſſimum, qui hoc ei nuatlaverat, & gaudens Dominum benedixit.

XIV. *ut rabiliter digitum S. Mammet i*

24 Poſtquam monaſterium eſt ingreſſa, quantam multitudinem Sanctorum fidelisſimis precibus, congregavit? Hoc Orieus teſtatur, Aquilo, Auſter, vnl Occidens profitetur: quia undique pretioſas gemmas cæloqun reconditas, & quas paradiſus habet, ipſa devota tam munaribus, quam precibus ſibi obtiunit. Cnm quibus inceſſanter jugi meditatione pſalmos & hymnos ſe decantare credebat. Parvenit tandem ad eam de Domno *b* Memmetn martyre *b*, quod Hieroſolymis ſua ſancta quieſcerent membra. Hæc audiens, avida ac ſitibunda potabat, velnti hydropr, qui quantum fontem trahit, tantum ſitis addita creſcit; iſtn vero de rore Dei plus madefacta calet. Tranſmiſit r virum venerabilem Reovalem r presbyterum, qui tunc ſecularis erat, & adhuc ſupereſt corpore, ad patriarcham Hieroſolymitanum, poſceus de beati Mammetis pignore. Quod vir Dei ſuſcipiens beniguiſſime, rogationes *d* populn indixit, voluntatem Dei inquirens. Tertin die, Miſſa celebrata, beati Martyris ſepulchrum eum omni populo adiit; alta voce, plena fide, hujuſmodi pro- EX MS. teſtatur dicens: Peto te, confeſſor & martyr Chriſti, ſi vera eſt ancilla Dei beata Radegundis, innoteſcat cunctis potentia tua, & petmitte, ut de pignore tuo mens fidelis, quod poſcit, accipiat.

25 Oratione completa, ubi omnis populus, *Hieroſolymis obtinuit.* amen, reſpondit, venit nd ſanctum ſepulchrum; ſemper Beatæ fidem prouuntians, tangebat membra, quale beatiſſimus ad petitionem dominæ Radegundis dare juberet, Tetigit in manu dextera ſingulos digitos: ubi ad minorem venit digitum, ſe ſuavi tactu de prnpria manu tulit, ut beatæ Reginæ deſidetio ſatisfaceret, & ejus voluntatem impleret. Quem digirum vir apoſtolicus beatæ Radegundi cum digno honore direxit: de Hieroſolymn uſque Pictavis in ejus honore ſemper lans Dei perſonnit. Quid putas, quam ardenti animo, quam fideli devotione, tanti pignuris prænimn exſpectans ſe abſtinentiæ mancipavit? At ubi ſe beate Regina hoc munus cæleſte necepiſſe cum omni alacritate gauderet, tota hebdomada cum omni congregatione ſe pſallentio *e*, vigiliis & jejuniis aptavit, Dominum benedicens, ſe tale munus accipere meruiſſe. Sed Deus fidelibus E ſuis, quæ poſtulant, non abnegat: frequenter & duleiter, quaſi in figura, ut nemo intelligeret, dicebat: Cni animarum cura eſt, forriter laudem ab hominibus debet timere. Sed nihil ominus quantum illa hoc vitare volebat, tantum magis ac magis virtutum Largitor ſibi in omnibus fidelem declararn ſtudebat; itn nt ubicumque infirmus a quacumque detentus infirmitate eam invocaſſet, ſalutem plene reciperet.

26 Vir illuſter, Leo nomine, ad conſilium XV. ſynodi evocatus, a viris apoſtolicis Leontio *f* & Euſebio *g* epiſcopis, dum iter ageret, oculi ejus gravi ſunt caligine obducti, ſanguinis nube cooperti; & niſi a famulis ſuſtentatus pergeret, penitus nec viam videret. Qui ingreſſus monaſterium Beatæ, ubi filias ſuas ei devotus rradidit Domino ſervituras, introivit in oratnrinm, Domi- F næ Mariæ nomini dicatum: poſt orationem datam, proſternit ſe fide plenus ſuper ſanctæ cilicium, virilliter eam invocens, & tamdin ſuperjacuit, quouſque dolor diſceſſit: caligo fugata eſt, coagulatus ſanguis ſe venis miniſtrantibus perduxit, clariſque oculis, qni manibus ſuſtentatus veuerat, ſanus redlit: de cilicio Beatæ lnmen recepit; lætus atque incolumis, ad ſynodum, ubi cœperat, ambnlavit; quod poſt, ipſo referente, nuiverſa ſynodus audivit, ac inde regrediens nobis hoc ore proprio diſſeruit. Ipſa elecit devotio fundamentum baſilicæ dominæ Radegnndis percutere; ubi & centum dedit ſolidos ad fabricam ipſam facinndam. Quanti infirmi ad invocationem ejus ſunt ſani redditi, quis anumerare valeat? Quis umquam eam vidit & terenam hominem eſſe credidit? Per Deum cæliſiducialiter & veracitnr dico, quia ſic ſemper reſplendebat in oculis omnium eum animu vultus ejus, ut non immerito extrinſecus appareret, quod intrinſecus gerebatur.

27 Poſt congregatas Sanctorum reliquias, ſi XVI. *ex Oriente aſſeri cruc partem S. Crucis,* fieri potuiſſet, ipſum Dominum de ſede majeſtatis ſuæ viſibiliter habitare hic voluiſſet. Et quamquam eum carnalibus oculis non intueretnr, ſpiritalis tamen ſedulis precibus eum contemplabatur. Sed quia Dominus non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia; & qui eum toto corde, & tota mente quæſierit, ſicnt hæc Beata fecit, divina clementia ſe ei beniguam exhibebit, ei in ſenſu poſuit in cujus pectore die noctuque

rrqui-

EX MSS. requieſcebat, ut ſicut beata Helena *b* ſapientia imbuta, timore Dei plena, bonis operibus glorioſa, lignum ſalutare, ubi pretium mundi appenſum fuerat, perquiſivit, ita ut invento ambabus manibus plauderet, & in terra genu flexo Dominum adoraret, ubi ipſa in mortuo ſuſpirato Dominicam crucem ſuppoſitam agnovit, dicens: In veritate tu es Chriſtus filius Dei, qui in hunc mundum veniſti, tuoſque captivos, quos creaſti, pretioſo ſanguine redemiſti. Quod fecit illa in Orientali patria, hoc fecit iſta in Gallia. Et quia ſine conſilio, dum vixit in mundo, nihil facere voluit, tranſmiſit litteras ad præcellentiſſimum domnum Sigibertum regem, cujus imperio patria iſta regebatur, ut ei permitteret pro ejus patriæ ſalute, & regni ejus ſtabilitate, lignum Crucis Domini ab imperatore expetere. Ille vero benigniſſime petitioni ſanctæ Reginæ aſſenſum præbuit.

b Formula *hic videtur ſignificare compagem ligneam, cui Deum precantes innixi ſolent, quæ ſignificatio in Gloſſario Cangiano ad vocem* forma *etiam reperitur.*

b Sanctus Mamas vel Mammes martyrio coronatus eſt Cæſareæ in Cappadocia; de quo ad diem XVII *Auguſti cum Martyrologio Romano agemus.*

25 Illa igitur devotione plena, deſiderio accenſa, ad imperatorem non munera dirigit, quæ ſe propter Dominum pauperem fecit, ſed oratione obtinente cum comitatu Sanctorum, quos inceſſanter invocabat, miſſos *i* ſuos direxit. Sed quod ſua vota poſcebant, obtinuit, ut beatum lignum crucis Domini, auro & gemmis ornatum, & multas Sanctorum reliquias, quas Oriens retinebat, uno reſidens loco, ſe habere gloriata eſt. Ad petitionem etenim Sanctæ tranſmiſit imperator legatarios cum evangeliis auro & gemmis ornatis. At ubi lignum, in quo ſalus mundi pependerat, Pictavis civitatem cum congregatione Sanctorum advenit, & pontifex loci *k* cum omni populo devote hoc vellet excipere, inimicus humani generis per ſatellites ſuos egit, ut pretium mundi repellerent, nec in civitate recipere vellent. Qualiter beata Radegundis tribulationibus ſubjaceret, aliud pro alio aſſerentes Judaico ordine; quod noſtrum non eſt differere, ipſi viderint. Domious novit, qui ſunt ejus. Sed illa, ſpiritu ferventi & animo dimicante iterum ad benigniſſimum regem dirigit, quia in civitate ſalutem recipere noluiſſent. Interim quouſque miſſi ſui de domno rege reverterentur, in Turonico ſuo monaſterio virorum, quod condidit, cum pſallentium choro crucem Domini & pignora Sanctorum commendavit, ut & ipſum ſalvaret.

qua prius Turonibus

i

k

B

26 Noo minorem injuriam eſt paſſa ſancta crux per invidiam, quam Domious, qui ante præſides & judices omnem malitiam patienter ſuſtinuit, ut, quod ereaverat, non periret. Io quanto ſe cruciatu poſuit? In jejuniis, in vigiliis, in profuſione lachrymarum cum tota congregatioon ſua, uſque quo reſpexit Domious humilitatem ancillæ ſuæ; qui dedit in corde regis, ut faceret judicium & juſtitiam in medio populi. Nam devotus rex per fidelem ſuum virum illuſtrem, Juſtinum *l* Comitem, rranſmiſit ad virum apoſtolicum dominum Euſtonium Turonicæ civitatis epiſcopum *m*, ut cum digno honore glorioſam crucem Domini & Sanctorum reliquias in monaſterio dominæ Radeguodis intromitteret. Quod & factum eſt. Exultavit in gaudio Beata cum omni cella ſua *n*, ſoque hoc de cælia donum bonum, & datum perfectum ſuæ congregationi contulit, in ſpiritu ſentiens, quod poſt ejus tranſitum, parvum haberent poſſe, quamquam illa cum Rege cæli gloriaretur, unde eis ſubvenire poſſet.

C

de ade Pictavis collocata.

l

m

n

37 Hoc donum cæleſte proviſatrix optima, & gubernatrix bona, ut oves non uſquequaqua relinqueret, pretium mundi, de pignore Chriſti, quod de longinqua regione expetiit, ad honorem loci & ſalvationem populi, ſuo in monaſterio dimiſit; ubi virtute Dei cooperante, potentia cæli miniſtrante, cæcorum oculi lumeo recipiunt, aures ſurdæ patefiunt, motorum lingua ad ſuum redit officium, claudi ambulant, dæmones effugantur. Quid plura? Quiſquis a quacumque infirmitate detentus ex fide veneriț, per virtutem ſanctæ crucis ſanus tedit *o*. Quis queat dicere, quantum & quale donum huic urbi beata contulit? Unde quiſquis ex fide vivit, ejus nomen benedieit. Præcelleotiſſimis enim dominis regibus & ſereniſſimæ Brunichildæ *p* reginæ, quos caro dilexit affectu, & ſacroſanctis eccleſiis vel pootificibns eorum cum conteſtatione divina ſuum commendavit monaſterium *q*.

D

o

p

q

multis claruit miraculis.

ANNOTATA.

c Gregorius Turonenſis lib. 10 *Hiſtoriæ Francorum cap.* 15 *de eodem Reovali meminit, ni fallor, qui erat archiater tempore* S. Radegundis, *& olim Conſtantinopoli aliquamdiu commoratus fuerat: quæ omnia adjuncta huic poſtea presbytero conveniunt.*

d Rogationes *hic accipiuntur pro ſupplicationibus vel proceſſionibus eccleſiaſticis, ut paſſim notum eſt.*

e Pſallentium *vel* pſallentia *eſt congregatio vel chorus canentium pſalmos more eccleſiaſtico, ut etiam manifeſtum fiet ex ſequentibus, ubi eadem vox aliquoties occurrit.*

f Is eſt Leontius II. ſive Junior præſul Burdigalenſis, de quo conſule novam editionem Galliæ Chriſtianæ tomo 2 *col.* 793 *& ſequente.*

g Hic Euſebius fuit ſeptimus epiſcopus Santonenſis, qui cum Leontio II Burdigalenſi ſynodum celebravit, ut novi editores laudatæ Galliæ Chriſtianæ eodem tomo 2 *col.* 1057 *tradunt.*

E

h Hunc piam actionem Fortunatus carmine celebrat, & ideo S. Radegundem *ſanctæ Helenæ* F *comparat, ut in Commentario prævio retulimus.*

i Miſſos, *id eſt* legatos, *qui etiam mox infra* legatarii *appellantur.*

k Hæc narratio, quam Baudonivia ſtudioſe videtur obſcuris phraſibus involviſſe, conciliari non poteſt cum iis, quæ in Commentario prævio ex Gregorio Turonenſi retulimus, miſſ. dicatur Marovæus epiſcopus Pictavenſis primo voluiſſe ſanctas iſtas reliquias honorifice excipere, & poſtea, ab aliquibus excitatus eſſe, ut iſtud obſequium recuſaret.

l Gregorius Turonenſis in Opere ſuo de Miraculis S. Martini lib. 1 *cap.* 40 *eumdem, ut opinor, Juſtinum comitem memorat.*

m Ætatem & Acta hujus ſancti præſulis Turonenſis in Opere noſtro ad diem 4 *Auguſti, tomo* 1 *iſtius menſis a pag.* 336 *diſcuſſimus.*

n Cella *interdum pro parvo monaſterio & aliquando pro ambitu interiori cujuſvis cœnobii uſurpatur, ut in nova Gloſſarii Cangiani editione cernitur. Inter varias hujus vocis ſignificationes hæc poſterior præſenti textui maxime congrua videtur.*

o Gregorius Turonenſis narrat nonnulla miracula,

A *cula, quæ eorum his reliquiis contigerunt, ut in Commentario prævio diximus.*

p *Colnitus in Annalibus Francorum ad annum 613 num. 6 & ſequentibus Brunichildem, quæ paſſim apud hiſtoricos peſſime audit, a variis criminibus purgare nititur, & ejus munificentiam erga loca ſacra laudat.*

q *Baudonivia hic alludit ad diplomata regum, & decreta præſulum, quæ S. Radegundis in favorem monaſterii ſui procuravit.*

CAPUT IV.

Annilium naufragantibus præſitum, aliaque miracula, mira Sanctæ viſio, & pius obitus.

XVII. *Naufragi Sanctam invocantes* * *al.* In redeundo

POſt hoc donum cæleſte aeceptum, tranſmiſit Beata miſſos ſuos, ſupradictum presbyterum cum aliis ad imperatorem cum ſimplici veſtimento gratias agere. Interdum *cœpit mare fluctibus

B agi; ubi ſuot multa pericula paſſi, procellas ſcilicet & tempeſtates, quales ſe nomquam vidiſſe fatebantur: quadraginta diebus & quadraginta noctibus in medio mari navis eorum periculo ſubjacebat. Jam de vita deſperantes, mortem præ oculis habentes, inter ſa pacem facientes (qoia eos jam mare abſorbebat) videotes ſe in tanto periculo, voces ad cælum dabant, clamantes, ac dicentes: Domina Radegundis ſubveni ſervis tuis: dum tibi obedimns, ſubmerſi non pereamus; libera nos de mortis pericnlo, quia jam mare paratum eſt, ut abſorbeat nos. Ubicumque ex fide invocata fuiſti, miſerta es miſaris. Nunc adjuva tuos, ne pereant.

periculo mortis eripiuntur,

29 Ad has voces in medio mari venit columba, quæ ter navem circumiens, tertia vice iomioe Trioitatis, quam Beata ſemper corde dilexit, cum volaret, ſervus beatæ Reginæ, nomine Baniſains, extendit manum, & de cauda ejns tres tulit pennas, qnas mari intingens, tempeſtatem compeſcuit, & ad invocationem nomi-

C nis Beatæ, columba, quæ apparuit, ejus famulos de mortis janua vitæ reddidit, & facta aſt tranquillitas magna in medio mari. Illi vero alta voce clamantes dicebant: Adveniſti bona Domina, pierare plena tuos eripere, ne fluctibus mergerentur. Ad ejus invocationem non tantum ſui, ſed omnes ſunt liberari per virtutem ipſius.

a Ipſas pennas huc attulerunt *a*, & munera ipſi, qui de morte ſalvati ſnnt, per loca ſancta devote dederunt.

ægroti ſanantur, *b*

30 Ubicumque autem invocata fuerit, benigne exaudir. Si febricitans aut puſtulam *b* habens, aut quacumque detentus iofirmitate, pro interjecta longinquitate terræ, ad eam venire non potuiſſet, candela in ejus nomine accenſa omnem febrem depnlit. Quantum ſuam congregationem dilexerit, quis effari valeat? Nec ſi centeno ſonitu linguæ plectrum moveat, hoc explere valet. Ioſtituti, nt, dom reficerent, ſemper lectio legeretur, ut non ſolum ſances acciperent cibum, ſed & anres verbum Dei audirent. Quidquid aut aliis præcepit, aut ipſa fecit, omnia propter Deum ſemper implevit: quidquid prohibuit fieri, aut facere ipſa vitavit, omnia in aelo Dei, & nihil carnaliter aut egit aut ſapoit. Et quæ numqnam otioſa ab opere Dei eſſe voloit, ioſiſtebat oratio- EX MSS.
ni, lectioni, & eleemoſynis, ac prædicationibus inceſſanter omnibns diebus, ut nulla eſſet, quæ ſe de igooranria excnſaret.

dæmones fugantur, XVIII.

31 Tantum denique donom in ſe, largiente divina graria habuit, nt ſinmilitaris magiſtrum, qni de cælo ad terras deſcendit imitando, Dominum in ſpiritu ſeqoeretnr quocumqne iret. Poſt totam congregationam ſe recondebat jam ad pauſationem illa, & pernoctans in oratione, ſua ſancta dextera monaſterinm per ſignum crucis ſalvabat. Quadam vice dum Beata illud ſignaret, aliqua da Sororibus vidit ſupra murum millia millium dæmonum in ſpecie caprarum aſtare; ſed obi Beata dexteram cum ſigno crucis elevavit, omnis illa multitudo ſugata ouſquam comparuit.

& importuna avis abigitur. XIX.

32 Simili modo ante ſuam cellam dum nocte aſtaret, ſemper corde & ore curſum decaoians (nam intra arcana cordis ſui jugis laus Dei perſonabat) nocturna avis, qnæ hominibus eſt ingrata, vociferans in medio monaſterii, in arbore ſe inſeſtabat. Dicit ai una de aſtantibus; Domina beata, ſi jubes, in verbo tno ejicio avem. Quæ dixit ei; Si nocet, in nomine Domini ſignum crucis faciens, vade. Ambulavit, dixitque avi: E
In nomine Domini noſtri Jeſo Chriſti jubet domina mea Radegundis, ſi non ex parte Dei veniſti, ut ab hoc loco diſcedas, & penitus hic cantare oon præſumas. Tamquam ſi ex ore Dei prolatum audiſſet verbum, dedit volatum, & nuſquam comparnit. Merito ei aves & beſtiæ obediunt, quia illa Domini anmquam præteriit præceptum. Et ſi pro infirmitate aliqnotiens requieſcera voluiſſet; ſpiritu vigilanre diceret, tamquam admooens qui pſalmom dicebat, Age die, nulli dubium eſt, quod aut ſpiritaliter enm Sanctis pſallebat, aut certe nec ſopor eam ſoperabat.

Sancta Dei intuita.

33 Mens intenta ad Chriſtum ſrequenter etiam in ſopora poſita de ſnturo judicio, & de æterno præmio prædicans, expergefacta nobis dicebat: Colligite, colligite Dominicum triticum, qoia vere dico vobis: Non diu erit, ut colligatis. Videre quod dico; colligite, quia quæſituræ eſtis iſtud tempus; vere, vere qnæſituræ eſtis iſtos dies, & valde deſideraturæ. Quod etſi tunc ignavia noſtra tepide accipiebat, jam tamen nunc veniſſo probamus, quod dixit. Illud enim prophcticum in nobis impletum eſt; Mittam vobis ſamem in F
terra; famem (inquit) non ſamem panis neque ſitim aquæ; ſed audiendi verbum Dei. Licet prædicationes, quas inſtituit, recitentur; tameo ceſſavit illa inceſſabilis vox, deſiderabilis admonitio, dnlcis affectus: nam qualem vultum, Deus plaſmaror bone, qualem faciem, qualem perſonam habuit; quis poteſt umqnam exponere? Sed & hoc reminiſci ſupplicium eſt. Nos vero humiles deſideramus in ea doctrinam, formam, vultum, perſooam, ſcientiam, pietatem, bonitarem, dulcedinem, quam ſpecialem a Domino inter ceteros homines habuit.

miraculum habet relationem. XX.

34 Quam ſancta fuit vita ejus, tam purus & dulcis aſpectus. Ante aonnm tranſirus ſui, vidit in viſo locum ſibi paratnm, venit ad eam juvenis prædives, pulcherrimus, & qnaſi juvenilem habens ætatem, qui ſuavi tactn, blandoque colloquio dum cum ea loqueretur, illa de ſe zelans, blanditiem reſpuebat; qni dixit ei: Quid me deſiderio accenſa cum tantis lacrymis rogas, gemens requiris, ſuſis precibus poſcis, pro me tanto te cruciato affligis, qui ſemper tibi adſiſto? Tu gemma pretioſa, noveris te in diademate capitis mei primam eſſe gemmam. Nulli dubium eſt, quod

ipſe

EX MSS. ipſe eam viſitavit, cui ſe tota devotione tradidit, & gloriam quam fruitura erat, ei oſtendit. Sed hunc viſum ſecretius cum conteſtatione duobus præfatis fidelibus differuit, ut ſe ſuperſtite nulli narrarent. Et quia multa ſunt adhuc faris & magna, quæ propter prolixitatem præterimus, ne prolixitas audientibus faſtidium generet potius, quam nitorem ſermo oſtendat: quantum de amore, de nutrimentis, de caritate, de prædicatione, de nnni omnino ſancta ejus converſatinne reminiſcimur, eruciamur, & dolentes oculis diſtenſis requirimus tantam pietatem, ſed non invenimus, quod predidimus. O tam dura conditio, quæ nobis infelicibus evenit! O piiſſima dnmina, utinam obtinuiſſes cum cæli Domino, ut ante te oves, quas congregaveras, direxiſſes: tu paſtorem bonum ſequens, gregem Domino tradidiſſes. Jam ad glorioſum ejus tranſitum venimus, quem ſine prnfuſione lacrymarum dicere non poſſumus. Fluunt lacrymæ, de imis medullis gemitus prnrumpunt; ſed in nullo conſolationis locum inveniunt, dum plangimus. Si de ejus fideli devotione minus

B dieimus, plus peecamus.

XXI. *De eam ſumma monialium deſiderio moriens,*

35 Uſque ad diem tranſitus ſui numquam minuit eurſum implere; & quod cœpit curde retinuit, quia non qui cœperit, ſed qui perſeveraverit uſque in finem, ipſe ſalvus erir. Ubi jam ad finem vitæ venit ſanctum ejus corpuſculum, longum trahens martyrium pro amore Domini; beati *omues congregati *, luctuoſe circa ejus

* *Lege beatæ, id eſt moniales*, congregatæ thorum flentes, & ejulantes, pectora duris pugnis ſerientes, voces ad cælum dabant, clamantes, & dicenres: Domine, ne permittas nos tam grave damnum pati: lumen noſtrum recipis; nos cur in tenebris derelinquis? Et quia illa quidquid potiſſimum facere voluit, ſemper die natalis Domini facere elegit *e*; uam glorioſus tranſitus ejus ſie

c contigir. Quarta feria mane, primo *d* Idus Auguſti, qun fecerat idem menſis dies tredecim, clauſi

d ſunt ejus oculi, & nbſcurati ſunt nnſtri.

XXII. *eiſque gloria quibuſdam revelatur.*

36 Væ nobis, quia peccavimus, afflictum eſt in dolore cor noſtrum, flemus & plangimus, quod diutius habere nnn meruimus. Ipſum mane, ubi nobis tantum malum contigit, ubi una vox, ubi unus planctus, unus clamor cælos penettabat, lapidarii, qui in mnnre nperabantur, in aere audierunt angelum loquenrem. Unus dicebat ad alios:

C Quid facitis? Dimittite eam adhuc; quia hæ voces ad Domini pervenerunt aures. Angeli, qui eam ſerebant, reſpondentes dixerunt: Jam factum eſt, quid faciemus? Illam recepit paradiſus, ubi eum Dnmino gloriatur. Credimus quod nos non a ſe ſeparat, quæ ei ſe placere voluit, cum quo regnat. Flenda ergo nobis talis non eſt, ſed tremenda. Amiſimus quidem in præſenti ſeculo Dominam & matrem; ſed in regnum Chriſti præmiſimus inrercedentem. Admirabile quidem gaudium ſecit cælis, in terris vero intolerabilem luctum nnbis reliquit.

ANNOTATA.

a *Ex his verbis aliqui hagiologi concluſerunt, illas columbæ pennas in Pictavienſi ſanctæ crucis monaſterio adhuc conſervari. Sed conſultiſſimus D. Filleau in Probatione hiſtoriæ Litaniarum Pictavienſium pag. 563 hanc eorum opinionem operoſe refellit.*

b *Eſt genus morbi, de quo conſule lexicon Martinii aut medicos paſſim obvios.*

c *Aliqui ſcriptores tradunt, Chriſtum feria quarta natum eſſe. Hinc Baudonivia, forſan ex communiori iſtius temporis opinione natalem diem Chriſti & obitum* S. Radegundis *eadem feria quarta collocat.* D

d Primo Idus Auguſti, *id eſt ipſis Idibus Auguſti, quam phraſim etiam Hildebertus poſtea imitabitur. Ceterum hæc interpretatio confirmatur ex eo, quod Baudonivia ſtatim addat, Sanctam obiiſſe eo die*, quo fecerat idem menſis dies tredecim.

CAPUT V.

Honorifica Sanctæ ſepultura, & quædam miracula poſt obitum ejus patrata.

QUando ejus ſancta anima de hoc ſeculo migravit ad Chriſtum, non erat ibi pontifex loci *a*. Perrexit nuntius ad virum apoſtolicum domnum Gregorium Turonicæ civitatis, qui ſtatim advenit. Sed quantum præſens vidit oculis antequam ſepeliret eam, de ejus virtutibus, in Libro miraculorum, quem compoſuit, inſeruit. Cum autem venit ad locum, ubi ſanctum corpus jacebat (ut ipſe poſtea cum ſacramento dicebat, quod in ſpecie hominis vultum angelicum viderat) facies illius velut roſa & lilium fulgebat; ita tremefactus eſt, ac meru concuſſus, tamquam ſi ante præſentiam Dei Genitricis adſtaret, devorus vir, Deo plenus. Expectabatur pontifex loci, ut eam condigne ſepeliret. Tota congregatio circa ejus thorum ſtans pſallebat, ubi pſallentium vel paululum quieſcebat, intolerabilis planctus aderat. Triduo expectatus eſt pontifex, quia vieos circuibat; ſed quia non venit, ſupradictus vir apoſtnlicus, de caritate fiſus, in baſilica ſanctæ Mariæ *b* nomini dieata, ubi ſacra virginum corpora de monaſterio ſuo conduntur, eam cum digno ſepelivit honore.

XXIII. *Dum Sancta eam maxima monialium ejus ſetu* a E.

b

38 Cum ſub muro eum pſallentio ſanctum ejus corpus portaretur, quia inſtituerar, nt nulla vivens ſoris monaſterii januam egrederetur, tuta congregatio ſupra murum lamentans, ita ut planctus earum ſuperaret ipſum pſallentinm, pro pſalmo lacrymas, pro cantico mugitum, & gemitum prn Alleluya *e*, reddebant. Rogaverunr de ſurſum, ut ſubtus turrim repauſaretur feretrum, gravirer ſuſtinentes ejus abſentiam. Sed ut ſuam Fidelem Dominus declararet in medio populi, ibi dum pauſaretur ſanctum corpus, cæcum illuminavit, qui multis annis lumen diei non viderat; poſt feretrum nullo ſuſtenrante vadens, tamquam ſi nullum habuiſſet laborem oculorum, ad ſanctum ſepulchrum abiit, & nſque hodie clare videt.

XXIV. *a Gregorio Turonenſi honorifice ſepultus,* F

e

39 Non prætermittatur & aliud miraculum. Ubi eam ſepelivit ſupradictus epiſcopus, cooperrorium non fuit, antequam pontifex Inci veniret. Liberæ *d*, quæ ante eam cereos portaverunt, totæ in gyro ſepulchri adſtabant; unaquæque in ſuo cereo ſuum nomen dabat ſcriptum, toræ uni e famulis cereos ipſos juxta ordinationem tradebant. Fit contentin populo; alii dicebant cereos ipſos in ejus ſanctum ſepulchrum mitti debere; alii dicebant non. Dum iſtud ageretur, de pueri brachio, qui totos tenebat, unus exilivit in alto ſuper omnem populum, & ſe in ſepulchro ad pedes Beatæ poſuit, & quod hæſitabatur, declaravir. Reſpicientes ad nomen, cujus eſſet cereus, inventum eſt Calvæ nomen. Hoc videns epiſcopus

XXV. *candela in tumulum ejus ultro accenſa,*

d

EX MSS.

pus vel omnis populus, admirantes virtutem beatæ Radegundis, Domino benedixerunt. Quantæ poſt ejus tranſitum ibi ſunt factæ virtutes, quanti dæmoniaci liberati, quanti febricitantes ſanati, quis enumerare valeat?

XXVI. *agri ſanantur.*

40 De Burgundia cum viro apoſtolico Leifaſto *e* epiſcopo veniens ejus abbas, nomine Abbo *f* dum eſſet Pictavis in civitate, dentis ineurrit validum dolorem: die noctuque una vnx, unus dolor inerat, mortem evenire ſibi optans, ut tanto careret dolore. Qui inſpirante ſibi divina miſericordia rogavit, ſe duei ad Sanctæ baſilicam; ubi ingreſſus eum fide, ſe ante ſanctum ſepulchrum terræ projecit, mortem præ oculis habens, pallam corporalem ſuper ſanctum tumulum mordicus apprehendit. Qui ſeptem diebus nec cibum ſumpſerat, nec ſomno refici poterat, in hoc morſu ſopor acceſſit, dolor diſceſſit, ſanus ad hoſpitium rediit. Quod poſt, ipſo referente, plures cognoverunt, ubi ſe ſetebatur de mortis janua per virtutem dominæ Radegundis eſſe revocatum.

XXVII. *energumenæ liberantur.*

41 Et quia mos eſt in feſtivitate beati Hilarii reliquis monaſteriis circumcirca proximis, quæ ſunt ibi, uſque mediam noctem vigilias celebrare; de media nocte unuſquiſque abbas cum ſuis Fratribus ad ſuum revertitur monaſterium curſum celebrare. Quamdiu in beati Antiſtitis baſilica *g* vigilaverunt, tota nocte energumeni clamaverunt; inter quos mulieres dnas graviter infeſtabat inimicus; præcipue una tantum bacchabatur, ut in ejus fremitu tota tremeret baſilica. Poſtquam inde vir venerabilis Arnegiſelus abbas *h* baſilicæ beatæ Regi*i* næ *i* cum ſuis monachis exivit ad ſuam vadens baſilicam curſum implere, quem illa ſatis dilexerat; ipſas poſt ſe mulieres audierunt clamantes venire, quæ ingreſſæ baſilicam, dominam Radegundem, ut eis pareeret, ſupplicabant. Una ex eis, quæ gravius tribulabatur, jam ter quinos habens annos, ex quo eam ſpiritus nequam flagellabat (tunc Marutina dicebatur) ſæviens inimicus vas, quod invaſerat, reliquit. Illa alia ad Tertiam ante oſtium baſilicæ eſt liberata, & ultra nequiſſimus hoſtis eis nocere non valuit. Quam larga eſt & dives miſericordia Dei, quæ ſuos vereri facit, & loca requirit ipſe virtutum largitor ac diſpenſator, ubi per ſuos fideles ſuam oſtendat potentiam. Ad baſilicam ſancti viri ſunt alii liberati; alii vero baſilicæ dominæ Radegundis ſunt directi, ut ſicut æqualis gratiæ erant, ita æqualis & virtus oſtenderetur.

& alia miracula patrantur.

42 Quis male habens, quamvis vita deſperatus, ſi pallam *k* ſubteriorem cuſtos ejuſdem ſacri ſepulchri intinxit in calice aquæ, & dedit ei febricitanti poculum, non ſtatim, ut bibit, ante ſanctum ejus ſepulchrum jacens, ſopor acceſſit, morbus receſſit, Chriſto largiente? Omnibus diebus in nomine ipſius Domini noſtri Jeſu Chriſti, ibi multæ virtutes fiunt, unde receſſit. Nos quoque fideli devotione, & ſedulitate debita veneramur eam in terris, cujus animam confidimus, gaudemus & gloriamur, quod præfulgeat in cælis, ipſo præſtante, qui eum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Is erat Maroveus, qui eo tempore diœceſim ſuam viſitabat, ut in Commentario prævit ea Gregorio Turonenſi didicimus.*

b *Illa baſilica poſtea nomen a ſuncta Radegunde accepit, ut Mabillonius in notis hic obſervavit.*

c *Vox lætitiæ* alleluja *olim in exſequiis uſurpabatur, ut apud Menardum in obſervationibus ad librum Sacramentorum Gregorii Papæ pag. 261, aliaſque veterum rituum explanatores videre eſt.*

d *Ferte hic per* liberas *ſignificantur virgines vel viduæ, quia illæ a conjugio liberæ permanſerunt; hæ poſt mortem mariti a lege viri liberatæ ſunt, ut Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos cap. 7 ℣ 3 loquitur.*

e Leifaſtus *vel* Lefaſtus *fuit epiſcopus Auguſtodunenſis, & incunte ſeculo* VII *cathedram illam aſcendit, ut in nova editione Galliæ Chriſtianæ tom. 4 col. 346 affirmatur.*

f *In eadem editione Galliæ Chriſtianæ tomo proxime citato col. 449. hic Abbo inter Auguſtodunenſes S. Martini abbates ordine ſecundus memoratur: ſed ibidem editores dubitant, an is ipſe abbatibus S. Symphoriani non ſit potius annumerandus.* E

g *Teſte Mabillonio in Annalibus Benedictinis lib. 7 cap. 56 hæc baſilica S. Hilarii tunc e monachis regebatur, quorum in locum ſeculo* IX *Canonici ſeculares ſucceſſerunt.*

h *Cum Arnegiſelus iſte vocetur* abbas, *facile intelligimus, curam hujus eccleſiæ etiam eo tempore fuiſſe penes monachos, quibus ſeculo* VIII *ſucceſſerunt Canonici ſeculares, ut Mabillonius loco proxime citato teſtatur.*

i *Mabillonius ibidem de baſilica, cui S. Radegundis non die poſt mortem nomen ſuum reliquit, meminit his verbis:* Beatæ Mariæ baſilicam ſancta Radegundis itidem extra muros Pictavienſes ad ſepulturam ſanctimonialium ſanctæ crucis conſtrui curaverat, monachiſque, qui virginibus ſacra miniſtrarent pro more illorum temporum, attribui voluerat. Leo quidam vir inluſter centum ſolidos ad baſilicæ fundamenta contuliſſe memorarur. Nondum ſacrata erat baſilica, cum beata Radegundis iſtic humata fuit, brevique poſt tempore hæc nomen loco dedit. F

k Palla *vel* pala *inter alias ſignificationes, quæ in Gloſſario Cangii exponuntur, indicat cooperimentum ſepulchrale Sanctorum, quo ſenſu ea vox hic accipienda eſt, ut ex adjunctis facile colligitur.*

ALIA VITA.

CLARIORE STILO EX DUOBUS PRÆCEDENTIBUS ACTIS COLLECTA.

auctore venerabili Hildebeerto præſule Cenomanenſi ac poſtea archiepiſcopo Turonenſi.

Ex editione D. Antonii Beaugendre, monachi Benedictini, qui Pariſiis Opera Hildeberti & Marbodi anno 1708 imprimi curavit, columna 285 & ſequentibus.

PROLOGUS.

SApientis eſt metiri vires, nec aliquid ultra profiteri. Hanc mihi providentiam dilectio tua,

EX IM-PRESSIS. *Auctor, cupiens ſcriptionis ſuæ cauſas, a*

tua, cariſſime Seimane *a*, exculſit, qui malui ridiculus ſcriptor, quam tibi iaobedieos iovenari. Tuis nimirum exhortationibus Vitam beatiſſimæ Radegundis aoſus ſum deſcribere, cum dare operam ſtudio oon magis tatditas ingeoii quam pontificalis adminiſtrationis occupatio *b* prohibereot. De ejus tameo gratia præſumens, qui linguas iofantium facit diſertas, ad Fortunati ſimul & Baudoniviæ ſanctimonialis ſcripta recurri *c*, quorum uterque præfatam proſecutus Vitam, de pretioſo apparatu pretioſa *d* parum, ſicot tibi videtur, fercula cooſeeerunt. Eorum ſcriptis diligenter evolutis, Fortunatum ſeqni diſpoſoi, cui non minus ex vita, quam ex dignitate Pontificis *e* plurimum auctoritatis accedit. Quædam tamen miracula, quorum Fortuoatus quidem nullom attigit, ſanctimonialis vero memotiæ repetitur commendaſſe, ſuperaddere diſpoſui; nec tamen omnia, ſed ea ſolummodo, quæ relatu digniora beatiſſimæ Mulieris & meritum declarant & præmium. Cetera noſſe cupientem volumina Baudoniviæ revolvete non tædebit. Tu itaqoe labotatum tibi conſules opuſculum, nec prius in aliorum mauus incidet, qnam tuo examine B vel rejiciendum ſuparimi vel approbatum publicis aſpectibus offerri mereatur. Magna mihi rependes præmia, ſi ſubduoas ab oculis homioum, quidquid ſenſeris eorum liogoas formidare. Erit igitur oon ſolum tui arbitrii, ſed eorum etiam, qoos dcereveris admittendos, vel correctum producere, vel penitus occultare vitioſum.

ANNOTATA.

a *Mabillonius tomo* 1 *veterum Analectorum pag.* 296 *hunc eumdem pro* Seimano *appellat* Seimarum, *& in indice ejuſdem tomi illum cognominat* Pictavenſem. *Ignoramus, an Mabillonius ei iſtud cognomen tribuat a loco natali, utrum ab aliqua dignitate, quam in urbe Pictavenſi habebat. Saltem inter epiſcopos Pictavienſes nullum hujus nominis aut temporis præſulem reperimus. Sed ex hoc prologo patet, fuiſſe virum magnæ auctoritatis, cum hunc Hildebertus præſul tam prompte obtemperaverit, eique opuſculum ſuum corrigendum aut ſupprimendum commiſerit.*

b *Ex iſto loquendi modo liquet, hanc Vitam* C S. Radegondis *ab Hildeberto concinnatam eſſe, quando jam eras præſul, adeoque poſt annum Chriſti* 1197, *ut* §. 1 *Commentarii prævii num.* 10 *abiter monuimus. At noudum ſcimus, utrum ea tempore Cenomanenſem eccleſiam, an Turonenſem gubernaret.*

c *Hinc confirmatur fides Actorum, quæ ſupra ſub nomine Fortunati & Baudoniviæ exhibuimus, cum utraque illa lucubratio venerabili Hildeberto præluxerit.*

d *Hildebertus hoc loco ſcripta Fortunati & Baudoniviæ appellat* pretioſa parum fercula, *eo quod obſcuro ac difficili ſtilo compoſita ſint. Quamvis autem Hildebertus ſcabrum utriuſque hujus auctoris ſtilum ſubinde limaverit, tamen nonnulla æque obſcura reliquit, ut Mabillonius tomo* 1 *veterum Analectorum pag.* 298 *conqueritur his verbis*: Sperabam iſtius ope libelli illuſtratum iri quaſdam voces obſcuriſſimas, quæ apud Fortunatum in Vita ejuſdem Radegundis occurrunt; at, comparatis Hildeberti & Fortunati ſcriptis, deprehendi Hildebertum aut loca ſalebroſa prætereiiſſe, aut eaſdem voces obſcuras retuliſſe, nihilque fere præter ſtili elegantiam apud Hildebertum inveniri, quod in Fortunati & Baudoniviæ libris non habeatur. *Porro expoſitionem vocum barbararum, quas in prioribus Actis explicuimus, hic non repetimus.* D

e *Hinc etiam refellitur opinio eorum, qui S. Fortunato dignitatem epiſcopalem denegarunt; de qua re Commentario prævio num.* 6 *obiter mentionem fecimus.*

CAPUT I.

Sanctæ patria, regium genus, captivitas, educatio in Gallia, & pia opera, quæ uſque ad nubilem ætatem exercuit.

Sicut ſacra Euangelii teſtatur auctoritas: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebuot terram, illam ſcilicet terram, qnam Propheta ſuſpirans, Portio mea, inquit, Domine ſit in terra viventium. Hujus ſpe, glorioſa & venerabilis regina beata Radegundis exilii ſui coofolata moleſtias, dum temporalem dimiſit hæreditatem, meruit ſempiternam. Ex natione Toringa, voltu elegans, natalibus inſignis, moribus inſignior ſuiſſe prædicatur. Non nova illam nobilitas, ſed a priſcis ditivata parentibus illuſtravit. Avus ejus oomine Beſſinus *a*, pater vero Berectarius *b* regiam uterque attigit dignitatem. Ex his beata Virgo ſublimem dueens origioem, multo clatius enituit virtutum facibus, quam ſafcibus dignitatnm. E *a* *b*

3 Porro cum jam cunas evaſiſſet & Francis irruentibus devaſtata regione Toringa, cum reliquis & ipſa captiva adducereetur, captivis * ſorte preda tegi Clotario ceſſit non magis ejus thalamo donatura conjugio, quam profutura moribus & exemplo. Hoc eventu Puella patriam egreſſa Veromandis juſſu regis deportatur in villa, cui Ateias nomen, aliqoamdin nutrienda. Adhibentur ei honeſtiſſimæ vitæ & clariſſimi coſtodes oominis, ſub quibus ita litteraturam diſceret, ne dediſceret honeſtatem; nec ſnit arduum rudimentis illam liberalibus infotmari, cujus annos & ſexum non minus acumen ingenli quam caſtitatis inſignia ſuperabaot. Præludebat jam io Virgine moroſa qnædam ſenectus, & aſcenſiones in corde ſuo diſponenti ſola ætatis infirmitas obſiſtebat. Inter illos tamen remporis & ſexus aculeos inexorabiliter F abhotrebat pudoris diſpeodia, ſolam motum ſuſpirans veooſtatem. Unde & iaret ceteros virtutum provectus, quibus tenera ſervebat infantia, ſubvenire pauperibus, eccleſias frequentare ac divinis ſatagebat intereſſe officiis. *in Galliam pervenerit, ſorte* * *captivitatis*

4 Erat etiam ejus conſuetudinis aliquid semper de qnotidiano ſibi ſubſtrahere edulio, & egenis largiores reliquias providere. Has diligenter coadnnatas, abjecto faſtu regio, puella collectis pauperibus erogabat. Commendabatur humilitate ſedulitas, præmium devotione cumulabatur, eum ingenua Virgo, lotis prius ſingulorum capitibus, eorum manibus aquam funderet, ipſa adminiſtraret cibaria, ne quid deeſſet alicui, lumina circumferret. Dehinc eccleſiam ſenili reverentia cum ſuis adibat coætaneis, io qua & hymnum ſolveret, & ſuam Deo commendaret caſtitatem, Ae ne illius Enangelii, Qui non bajulat crucem ſuam, & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus, aliquando ſurriperet * oblivio, ſignum crucis jubebat ante ferri, quod ſuus ei clericus ex lignis in *Hildegundis ſolitaria educata fuerit* * *forte ſubriperet*

hos

A hos uſus compingere conſueverat, & ipſe deferre *c*. Facta autem oratione, veſte quidem emundabat pavimentum, faciergio autem jacentem circa ſacraria pulverem revereoter excutiebat, evehens quidquid ibi ſordis aut pulveris habitantium incuria reliquiſſet.

uſque ad nubilem ætatem.

5 Hæc ſucre ludicra Virginis; hos motes tenera illina induit iofanria; benignus ei circa pauperes aff ctus, circa afflictos mira compaſſio. Procul ab ea mutabilis mulieris inconſtantia, procul decor mutuatus. Nihil artis in vultu, oihil in ſermone vanitatis. Inceſſus non ioduſtriæ fuit, ſed naturæ. Raro menſæ, raro cultui ejus aliquid ſupra neceſſitatem acceſſit; quod ſi quando contigit, conditioni delatum eſt, oon ſatisfactum voluptsti. Sic in deliciis delicias ignorans, nihil fuit honeſtsti ſuſpectum, nihil quod moribus defectum minaretor.

qua tempore tener i puella virtutes exercuit.

6 Ea profecto, enm necdum nubiles annos ettigiſſet, modicum jam putabat virgioitatis præmium, niſi illud martyrii gloria eumulsret. Quo dum pertingere tenerrima Virgo deſiderat, multa præter & propter juſtitism a domeſticis pertuliſſe memoratur. Imminente autem tempore, quo eam prædictus rex Clotarius conjugio ſibi ſociare diſpoſuerat, nocte cum paucis ab Atteias auſugit, illam generis ſneceſſionem alto declinans conſilio, eujus eonceptus, infeſtatio eſt pudicitiæ, partus vitæ. Tandem Virgo reperta Sueſſionis dedueitur, ibi quidem mottali nupturæ regi, ſed gratias non amiſſuræ ſempiterni.

B

ANNOTATA.

a *Hic rex Thuringiæ a Gregorio Turonenſi in Hiſtoria Francorum lib.* 2 *cap.* 28 Biſinus; *ab aliis* Baſinus *appellatur.*

b *Genitor Sanctæ noſtræ a quibuſdam* Berethārius, *ab aliis* Bertharius *vocatur, ut patet ex tem Gregorii Turonenſis, quem* unm. 12 *Commentarii prævii allegavimus.*

c *Ex hac conſtructione ſaltem intelligimus, quid ſupra ſibi velit Fortunatus, qui eamdem rem luxata & obſcura phraſi narrat.*

C CAPUT II.

Nuptiæ ejus cum rege Clotario, & pia vita, quam tempore conjugii in aula duxit.

Sancta ubi Clotario regi,

IGitur ſociata ſpeeie tenus terreno principi nobilis Regina, cæleſtis cœpit effici, pluſquam terrena. Nuptiis enim in Domino celebratis, animos ejus noo humana extollitur gloria, noo voluptate frangitur, oon illecebris inclinatur. Idem ſæculi eontemptus, eadem in Regina permanſit humilitas. De moribus ejus nihil ſibi ſecreta conjugii, oihil imperiom, nihil opes

a veodicarunt. Uſus iſtorum Regiæ citra *a* libuit, quam licuit. Denique hæc tria inſtrumenta virtutum coovertit, cum impatientism

* *An non potius virtutis?*

vini * caſtitatis exemplo temperaret, reis adeſſet potentia, pauperibus diviiiis ſubveniret. Sic offendienla morum ſine offenſioon femina præteriens, non ſibi, ſed regno; non voluptati vixit, ſed virtuti.

8 Fuit autem prima ejus a virginitate ſua diſpoſitio, ut quidquid ſibi attibutis acceſſiſſet, quidquid legn doootionis, totum neceſſitsti deſerviret egeonrum. Eorum vero quæ ſupereraat partem qoidem eccleſiæ, partem ſibi cultus eor poris vendicabat. Is etiam, ſi Reginæ conditionem attendas, uſui potius famulatus eſt, qoam decori. Perſeratabatur ſollicite, quo in loco infirmi deeumberent, quibus, aut quid deeſſet cœnobitis, quam incolerent heremitæ ſolitudinem. Quæ iſtorum non potuit præſentia, multimodis benedictionibus *b* viſitavit. Alius veſtes ipſa eon *b* ſuit, aliis longiora tranſmiſit aliments. Qnibus afflictis Regina non affuit? Quia inhorruit frigore, oee Reginæ velleribus eſt callefactus? Qnis elamavit poſt Reginam, nec exaudirus abſeeſſit? Quid a Regina pauperi potius extortum eſt, quam libeoter oblatum? Quem dicm oon judicavit perditum, quo pro perditis moribus non egerit? Quando cultu detenra eſt corporis, oe cauſis inteteſſet orphaoorum? Et quoniam legerat, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientism, quia angelus Domini exereituome eſt, ſacerdotum doctriois adeſſe, ſacerdotom ſe orationibus commendare ſtagebat. Eorum nullus exactione gravabatur, nullos regiæ liceotia poteſtatis, nullua inops, niſi cujos inopiam Regina miſericors ignoraſſet. Nimirum cedere E fibi credebat ad judicium, ſi, Regina divite, angeli Domini mendicarent.

quibus ipſe Regina ſenſu monitus probat.

9 Porro inter tanta virtutum præconia, Attelam domum inſtitnens, hoſpitio eam paoperum dicsvit feminarum; diſpoſuit & miniſtros, quorum diligentia, ne quid deeſſet panperibus, proeuraret. Iooumera ibi veſtimeotorum mutatoria, & aptus tam vivis, quam defonctis apparatus. Aliquid opibus * miſericordiæ Regina deeſſe eredebat, niſi quorum famulabatur vitæ, famularetur etiam ſepulturæ. Ad præſtram domum ſæpius ingreſſa, miniſtrare diſcumbentibus, deeumbentibus aſſidere, ſcaturientem ea ulceribus inſirmorum faniem linteis abſtergere, & ipſa lavare ulcera confoeverat. Inclinabatur etiam ad abluenda debilium capita ſalutiferis decoctionibus & uoguentis ea demuleens, quæ & horrenda viſu, & tactu formidanda judicarics. Quibos autem neceſſarium erat diligentius obſequium, balnea eis Regina pediſſequa præparabat, multa patienter ea infirmo ſuſtinens incommoda, quæ naoſeam euilibet ancillulæ ſuſcitarent. Egreſſis F inde pocula ex conſuetudioe offercbat, qnos ſolutos balneis ſumpta potio confortaret.

* *An non operibus?*

& hoc miſerorum deliciis anteferebat.

10 His Regina inſtaos officiis, malebat in obſoleta domo ſervire pauperibus, quam io palatio dominari. Quod ſi ea, quæ cura * maritum gere- ** *Inge etra maritum gerebat*
bat ** *c*, noſſe deſideras, ita morigerata eſt cooju- c
gi, ne diſpliceret Creatori. Thalami ejus officina pudoris, & ignarum turpitudinis ac ſtigitii domicilium. Ibi non conventus juvenom, non inſeſta virtuti colloquia. Famulæ caſtimoniam potius exemplis docebantur, qoam flagellis. Earum vita, tamquam ſinu illius mores ſuos Regina peteriſſet. Sudabat in manu Reginæ pſalterium, & quouſque illud in lacrymis & gemitu decantaſſet, cibum Regina ſumere differebat. Ad menſam vero accedena, exaudire naturam conſueverat, non exaudire voloptatem. Nam quia deliciarum experientiam delictorum ooverat eſſe conſinium, aquam vino, legumina regiis dapibus præferebat. Legumina fidelis famulus ei præſentabat occultius; quibus præſumptis, jejunium potius ſolvere videbatur, quam propulſare inediam. Diei non poteſt quotiens a menſis jejuna ſurrexerie, arbitrata Chriſto fieri injuriam, ſi Chriſti pauperibus nondum prsnſis, prandere Regina præſumeret.

EX IMPRESSIS. *& dona ſibi conceſſa diſtribuit pauperibus. Quo exitu,*

EX IMPRESSIS.

Occaſione quoque accepta, poſt buccellam pauis, menſam ſæpius deſeruit, vel hymnum Deo, vel debitum pauperibus exhibitura famulatum.

Eſt marito obſequendum ſo debito conjugali,

d

17 Nam de conſortio thori quid loquar? Ad quod ipſa ſemper ideo acceſſit, ut maritum lucrifaceret, non ut lenocinatorem expleret voluptatem. Quippe ne ſatbanas maritum tentaret, matito debitum ſolvit, non negit *d*. In quo ſi quidquam, vel ejus gratia, vel voluptatis admixtione peccatum eſt, ſtatim non lacrymis tantum, ſed & multo corporis cruciatu delere properavit. Fingens enim cauſam qua ſurgeret, hiſpidum pavimento ſuperponebat cilicium, eoi nuda tamdiu inhærebat, quouſque percuſſis frigore medullis, pene ſpiritum exhalaret. Sic Regina patiter & conjugio defereos, & pudorem conſervans, nec maritum reverentia defraudavit, nec libidine bonum minuit nuptiarum. Fuere, qui dicerent, monacham potius aſciram regi uxorem, quam laicam. Ipſe etiam rea propoſitum pieratis ægro ſerens animo, uxorem ſimulatæ religionis arguebat, adjiciens illam ouptiis minime convenire ſoveritatem, mullus & uxorem viro, & virum uxori lieete morigerari. Quibus Chriſti Filia

B

nequaquam a ſacro revocata propoſito, regis amatitudinem blandis ſermonibus indulcabat.

tamen aperibus pugnevalg

18 Porro quadrageſimali tempore, diutius ſacris inſiſtens vigiliis, tormenta tormentis cumulabat, quibus arudita earo, ſpiritui ſervire cogeretur. Pallebnt ora jejuniis, & artus biſpido vulnerati cilitio, requiem inter tormenta neſciebant. Erat illi quædam monacha familiaris, devotione patiter & nomine Pia, quæ ei occulte præfatum mittere indumentum conſuverat, quo ſemper imerius inhærente deſuper amictu regio, Chriſti Filia tegebatur. Fuit autem ejus conſuetudinis, eo præcipue tempore, vicinas Sanctorum circumire memorias, providere diligenter, ne vel ornamentis eccleſiæ, vel eccleſiarum miniſtri ſumptibus indigerent. Satagebat etiam ſingulis altaribus profeire luminaria, quæ propriis ipſa manibus recuperare ſerebator. Hæc vero, qua ſacrificia ſacerdos immolabat, dominicæ Paſſionis memoriam quadam mentis paſſione pertranſiens, contriti ſpiritus gratum Deo eremabat holocauſtum. Tantis enim cælum pulſabat ſuſpiriis, tanto lacrymarum torrente rigabatur, ac ſi Judæorum manibus Chriſtum rurſus teneri, rurſus videretur * crucifigi.

C

** forte videret*

19 Expleto autem ſalutari Officio, non prius ad palatium reverebatur, quam pia euſtoſitare circum circa jrcentes infirmos, pauels comitata, viſitaret. Illa non temporis importunitatem cauſari noverat, non pluviis aut nivibus deineri. Nullis omnino movebatur incommodis, dummodo commodis pauperum deſerviret. Aliis Regina, ſed humilia, abluit capita, nonnullis baluea temperavit. Quibut aut nullus, aut durior lectus aderat, bis appoſito ſtramine vel plumis, mollior parabatur. Talibus diem claodebat ſtudiis, ſera nocte reditura. Porro dum ea, tam beatis occupata negotiis, prolixiores moras iunecteret, miſſis a rege nuntiis, qui promprius eam reverti cummonerent, regem ſedere ad menſam, proceres expectare, regiæ juſſioni pauperum prætulit famulatum, uolens ante regredi, quam quod ecperat expleviſſet. Quod rea audiens, & graviter tuliſſe memoratur, & ultra quam decuit, inerepaſſe Reginam tardius reverſantem. Idem tamen poſtea pœnitens, veniam ſupplex eaoravit, ſe ipſum conſtanter accuſans, quod Spiritum ſanctum contriſtaverit, & ejus templum contriſtare præſumpſiſſet,

te miſeri. cordia

Addidit etiam largiora precibus munera, quæ velut ro redemptionem matitalis exceſſus, fidelis & devota Deo uxor pauperibus erogaret. Quo facto, ita regit indignatio quirvit, ut ipſe de tanta devotione cuujugis, & Deo gratias ageret, & quo abundantius neceſſitati ſubveniret egenorum, largioret expenſas ei juberet præparari.

D

20 Adventantibus autem ad palatium Chriſti ſacerdotibus, & prout exigebat imminens cauſa, regium implorantibus auxilium, tanto enuliabat gaudio, ac ſi ipſam Chriſti conſtatet adeſſe præſentiam. Hos honore quo decoit ſuſceptos, & loquentes audivit devotius, & diſcumbentibus humiliter miniſtravit. Nec erat promptum diſcerni, utrum Martham potius exhiberet, quam Mariam. Omnium cauſis adetat, omnium gravaminibus gravari ſe querebatur; nulli ejus benedictio, nulli poſtulatum deſuit auxilium. Hoc ſolum, quod in eorum tranſibat obſequium, propriis uſibus aſſignatum ſatebator. Ejus circa eos ſedulitati nihil domus diſpenſatio, nihil regni negotia detrabebant. Diſcedentes vero flens proſequebatur & orans, ut ibi ſui memores fieri dignarentur, ubi Patri Filius immolatur.

potiſſimum curabat,

E

21 Nec minor ei circa reos affuit ſollicitudo, qui propriis ſceleribus, vel in carcerem, vel ad ſupplicium trabebantur. Pro eorum ſalute curſitabat, per ſingulos univerſis ſupplicabat, ſrequentar commemorans rei ſanguinis oportera miſereri, cum pro reis etiam ſanguis fuerit effuſus Redemptoris. Ae ne pietatis conatus in irritum duceretur, non ante ceſſabat blandimentis animum mulcere principis, quam qui ſententiam protulerat juſtitiæ, proferret miſericordiæ. In hac autem damnatorum ſolutione, tantam Chriſtus ei gratiam contulit, ut ad nomen ejus obſerari paterent earceres, ſerri vincula ſolvereotur, exireot illæſi, quibus cenſura eutiæ mortem dictaverat, aut tormenta.

ſæpiuſque apud regem intercedebat pro ſæpivis,

22 Cum anim in villa, quæ Perona nominatur, matura ſecuritate perambularet, rei qui in proximo earcere damoatione tenebantur addicti, elamare cœperunt, ot eis Regina ſubvenire dignaretur. Quo audito, quidnam eſſet & qoare elamaretur. Chriſti Filia diligenter inquirit. Mentiuntur euſtodes careeris, adeſſe pauperum multitudinem & eos alimoniam poſtulare. Credidit Regina miniſtris & quam peti ſimulant, elamaotibus eleemoſyna deſtinatur; qua rei accepta, ne ulterius elamarent, minis & verberibus euſtodum coerciti ſtiterunt. Metuere tamen enaodiri, devotius animo clamantes, quam verbo. Sequenti enim oocte, dum Regina ſolitis inſiſteret orationibus, unus divino, reſeratus career patuit, diſrupta ſunt vincula, egrediuntur incolumes, qui pœnis ſervabantur & morti. Et netanto viderentur ingrati beneficio, beatæ Mulieris genibus advoluti, gratias agunt, ſæris ejus meritis ereptos de vinculis ſe publice prædicantes.

eorum aliquot miraoiliter liberavit,

F

23 Divulgato autem miraculo, Filia Chriſti non illa erigitur gloria, ſed ad ejus relationem, profuſis tubore vultibus, indignam ſe teſtabatur, pro qua Dominos ſuis ſervis præfatum dignatus eſſet impendere beneficium. In humilitate ergo perſiſtens, tenetos artus multiplicatis aterebat diſciplinis *e*, circa pauperes & eccleſias Chriſti tanto facta diffuſior, quanto jam de mercede ſecurior. Unde eum in feſtis diebus, prout Reginæ conditio merebatur, auratis oteretur indumentis & a circumſtantibus puellis laudaretor, ea alto ſuſpirans, indignam ſe tali veſte deplorabat, eamque ſtatim exuens, cujuslibet eccleſiæ cultui dedicabat

propter hoc manifeſtum miraculum rubore ſuffuſa.

e

&

A & honori. Præterea ſi quid ei gemmarum acceſſiſſet, ſi quid purpuræ, ſi quid cultus pretioſi, totum ſacris altaribus, aut eccleſiaſticis affignabat ornamentis.

ANNOTATA.

a *Videtur hoc loco Hildebertus iſtud adverbium* citra *uſurpare pro* minus, *quantum ex ſenſu colligere poſſumus, niſi forte pro* libuit *legendum ſit* licuit; *ita ut ſenſus ſit, eſum iſtorum Reginæ* citra (*id eſt* ulterius *vel* magis) *licuiſſe, quam libuiſſe.*

b Benedictiones *hic accipiuntur pro donis vel munuſculis, quæ alibi* eulogiæ *appellantur.*

Hunc ſenſum in textu reliquimus prout inveniemus; ſed pro quæ cura maritum gerebant, *putamus legendum*, quæ circa maritum gerebat. *Hac enigma mutatione ſenſus intelligitur, ut conſideranti manifeſtum ſit, & ad commodiorem lectoris uſum in margine notavimus.*

d *Hæc clara Hildeberti phraſis omnino repugnat virginitati, quam ſanctæ Reginæ in conjugio conſervaſſe dicitur ab aliquibus ſcriptoribus, contra quos § 3 Commentarii prævii ſatis ſuperque diſputavimus.*

e Diſciplinæ *hoc loco non accipiuntur pro ſpontaneis corporis flagellationibus, quarum uſus tantum ſeculo* XI *invaluit. Sed* diſciplina *apud ſcriptores eccleſiaſticos antiquioris ætatis uſurpatur pro qualibet corporis afflictatione, ut in Gloſſario Cangii noviſſime recuſa ad vocem* diſciplina *videre eſt.*

CAPUT III.

Monaſtica Sanctæ profeſſio, liberalitas erga eccleſias, fundatis partheniis Pictavienſis, an qeo vox eam ad conjugium retrahere fruſtra nititur.

C Ascendit autem eo uſque Reginæ propoſitum, ut abjectis inſignibus poteſtatis & conculcata mundi gloria, pauperem Chriſtum pauper ſequi peroptaret. Quod ut impleret mereretur, ad beatum profecta Medardum, ſanctimonialis ab eo & veſtem expetiit & benedictionem. Cujus petitioni nequaquam pontifex acquieſcens, Non patitur, inquit, ſacra lex conjugii, ut, uxore ſimul & marito ſuperſtite, legitimarum *a* ſolvantur fœdera nuptiarum. Inſtat beata Mulier, & largiore fletu verecundam perfuſa faciem velari ſe deprecatur. Fit tumultus in eccleſia, votiſque Reginæ concordi ſententia clerus reſiſtit & populus. Eam ſacris altaribus ſe ingerentem proceres retrahunt, pontifici, ne Reginæ manus præſumeret imponere, conſtantes inhibentes. Quæ cum videret tam primates, quam plebem ſuis obniti conſiliis, ſacrarium ingreditur, & animo in novum confirmato propoſitum, capiti ſuo Religionis habitum impoſuit. Dehinc ad pontificem regreſſa, Requirar, inquit, Dominus Deus animam meam de manu tua, ſi magis regem hominum, quam Regem timueris angelorum. His auditis, ei manus impoſuit, non magis ejus obſecratione perterritus, quam conſtantia ſuperatus.

Sancta ſe. paratio. nem a marito impetrat.

19 Beata itaque Radegundis, arduam ingreſſa viam, divitias & regios apparatus, qui illi ex hoc mari magno & ſpatioſo felicitet egreſſæ remanſerant, pauperibus & eccleſiis larga manu diſtribuit. Mox enim ubi Reginam penitus abjecit, indumenta, quibus coronata utebatur, dominicæ menſæ ſuppoſuit, ſcilicet, accepturum Deo & plenum gratiæ holocauſtum. Zonam quoque auream & armillas & inaures, omnia preriosis inſignia margaritis confregiſſe & pauperibus diſtribuiſſe memoratur. Inde progreſſa & ingreſſa cujuſdam Sancti cellulam, tapetibus, vitris, fibulis & manicis intexto gravidis auro ſæra oneravit & honoravit altaria. Deinde non minora diverſis diſtribuit cœnobiis, quotum opinio ſub reverendis Patribus; ſcilicet, Dadone venerabili, ſanctoque Gondulfo conſummata & inſignis habebatur. Inde Turonum felici navigio delata, quantum ſe officioſam circa beati Martini ſepulchrum præſtiterit, quanta lacrymarum obtulerit holocauſta, quibus ſuſpiriis cælum pulſaverit, vix animus comprehendere, vix lingua ſufficit explicare. Teſtata ſunt ejus devotionem, non magis oblata ſingulis altaribus ornamenta, quam profundi gemitus & humidum lacrymis pavimentum.

ex IMBAESSIS & Piſtavium dioceſeos, varia dona ſacris locis diſtribuit,

E

additque rumor, quod rex eam velle ad ſe revocare,

20 Facta autem oratione, Caudatam pervenit: ibi quoque Dominicæ menſæ locupletes offerens apparatus, ubi glorioſiſſimus Chriſti coeſſeſſor & pontifex Martinus beatum cælo aeddidit ſpiritum. Erat haud procul inde villa quædam, Suedas nomine, quæ ei lege donationis aeceſſerat, ad quam cum beata Sanctimonialis declinaſſet & aliquot diebus in ea moraretur, delarum eſt ad aures ejus; regem velle eam revocare ad palatium, gravitar conqueri, tantæ Mulieris conſilio & ſapientia deſolatam eſſe regni majeſtatem. His auditis, Deo devota Mulier iatremuit, totaque ad Deum converſa, ne ſecularibus illecebris rurſus eam pateretur involvi, nocte ae die fletu profuſa deprecatur. Diſpoſuit etiam teneros artus gravioribus atteri ſupplieiis, ur ſi parum prece profieeret, cruciatu ſaltem votorum mereretur effectum.

ex ſancto eremita intelligit, eumdem regis brevem fore,

F

21 Erat tunc temporis in caſtro Cainone vir juſtus & rimoratus, nomine Joannes, quem graviſſimo recluſum ergaſtulo conſpicuum religio fecerat & famoſum. Huic non modice pretioſum felte aureum, gemmis & margaritis mirabiliter ornatum, in quo erant aureorum mille ſolidi, quod adhue illi ſuperetae ex tegalibus ornamentis, beata Radegundis per fideles nuntios tranſmiſit, orans, & orari pro ſe, & incunctantet ſibi aperiri, ſi quid de præfata regis diſpoſitione vel certo diſceret nuntio, vel ſpiritu prævideret. Quibus auditis, vir Dei proximam noctem in vigiliis & orationibus expendit. Mane autem facto, quæ ſibi divina innotuere clementia, illi propere nunciavit, ſcilicet regi minime permiſſum, ue rurſus eam ſuo affigaret conjugio, licet hoc multiplici niſu perficere conaretur. Veſtem quoque eiliciuam, qua rebellis caro graviori diſciplina frangeretur, Chriſti Filiæ, ſicut ipſa poſtulaverat, deſtinavit.

ideoque læta copiosis Pictavii cœnobium;

22 Suſcepto igitur & munere & nuetio, beata Sanctimonialis Deo gratias agens Pictavii læta diſceſſit, nec mora litteris ad regem deſtinatis, juxta præfatæ mœnia civitatis ſieti ſibi oratorium poſtulavit. Exauditum eſt ejus votum, & jubente rege Pientius, eo tempore Pictavenſis epiſcopus, & dux Oſtrapius monaſterium brevi tempore conſummarunt. Suſcepta in eo virginum multitudo centeſimi fructus præmium doctrinis beatiſſimæ Sanctimonialis adepta eſt & exemplis. Sub præfati

EX IMPRESSIS. quippe loci abbatiſſa, quæ ex ejus electione gubernaculum ſuſcepit animarum, ſic illa vivere ſtuduit, ut humilior omnibus, omnibus abjectior haberetur. Omnibus obſequio quidem ſubeſſe, ſanctimonia vero præeſſe decertabat.

ſed cum ea patere vitam ſuam ad conjugium reduxerit,

23 Sed quoniam pie vivere volentes perſecutionem neceſſe eſt patiantur, ad deſideratum ſuſceptæ navigationis portum beatæ Mulieri quiete non licuit pervenire. Quod enim ipſa dudum ſtrmidaverat, rex quorumdam conſiliis facturum ſe diſpoſuit, ſcilicet, ut a ſacris illam abſtraheret officinis & vinculum renodaret nuptiarum. Ut igitur impie peragaret, quod ſacrilega mente conceperat, aſſumpto ſecum filio ſuo Sigiberto, ſanctoque Germano Pariſienſi epiſcopo, Pictavium profiſciſci deerevit. Cum autem jam Turonum perveniſſet & hujuſmodi rumor tntam peragraſſet provinciam,

b Sanctimonialis illa præfato Pontifici plenos *b* ... apices diſtinavit, orans, ne pateretur ſuſceptæ cnntemplationis reqniem moleſtiis aliquibus inſeſtari; fieri non poſſe, ut ipſa regem hominum Regi præferret angalnrum.

B *epiſtola tantum affecta, ut is ab hoc propoſito deſiſteret.* * *Forte putaverat*

24 Decurſis epiſcopus litteris, pedibus regis advolvitur, implorat, ur a ſuo deſiſtat propoſito, mauus a conſecrata Chriſto abſtinear; impendat Spirirui ſancto reverentiam, qni in vaſe fragili propriam fecerat manſionem. Exauditur pontifex iuterpellans, & quia vim paverat *, non erubnit delictum confiteri. Supplicat ad veniam poreſtas & cujus conjugium nou meruit, ejus precibus adjuvari de-

* *An non gravis?* precatur. Ne quis deinceps in enſdem conatus regem præviis * excitaret conſiliis, gravis illos depopulata eſt ultin, quorum perſuaſinnibus eam rex ad nuptiale debitum diſpoſuerat revocara. Qualem enim blaſphemus & inſelix Arrius proprii furnria exirum invenir, ralem illi, viſceribus egeſtis, divinam experti ſunt indignatiooem.

ANNOTATA.

a *Igitur etiam Hildebertus judicavit, matrimonium Sanctæ cum rege Clotario faiſſe validum & legitimam, ut num.* 33. *Commentatii prævii contra conjecturam Longuevallii noſtri fuſius probavimus.*

b *Hic vox aliqua deeſt, quæ tamen facile* C *ſuppleri poteſt ex phraſi Baudonivie, quæ illos* plenos *firmi propoſiti aut intrepidæ conſtantiæ* apices *ſupra vocavit* ſacramentales litteras, *cujus epitheti ſignificationem ibidem in Annotatis explicuimus.*

CAPUT IV.

Auſtera Sanctæ abſtinentia, dira corporis affictatio, aliæque virtutes monaſticæ, quibus tunc potiſſimum Pictavii fulſit.

Sanctæ frugalitati conſuete

EXinde ſanctiſſima Mulier omnem metum projeiens, curſum ſeliciter conſummavit, fidem ſervavir, repoſitam ſibi a Domino Deo coronam juſtitiæ expectans. Fuit autem ejus intentio ſeipſam conſtanrer affligere, pauperibus indeſeſſe famulari, legem conventus inoſſenſe cuſtodire. In tot affectus nua & mulier diviſa, ſic in ſingulis tota fuit, ur videretnr unicuique curam præſtare ſingularem. Ex eo enim die, quo palatii gloriam penitus abdicavit, de parciſſimo, qoo ſubſtentabatur, edulio bonam ſibi ſtuduit adimere portionem. D Extunc nullam coquorum peritiam, nullum gulæ novir irritamentum. Extune etiam communes aſpernata delicias, neceſſitati legumine conſuluit & herbis; talibus quoque menſis nullum olei, nullum ſalis acceſſit condimentum. Aſſuit ei & panis, ſed hordeaceus, ſed quem coxit. Hic in die ſemel ſumptus jejuuium ſolvit, nou removir eſuriem. Sitim, quam nimia panis accendit ariditas, vel aquæ mulſæ, vel piratii hauſtu mitigavit. Nam vini ſeu cereviſiæ nullam ſecir omnino mentinnem. Pectus ejus induratum cineribus & injecto deſupet cilicio, crucem ſpondebat non quietem.

addetas in Quadrageſima vidiſſimum jejunium,

26 Sane & cum tor & tam gravibus ſupplieiis vix tenera mulieris membra ſufficerent, diebus tamen Quadrageſimæ Mulier addidit ad pœnam, Dominus ad coronam. Toto ſiquidem tempore illo, præter Dnminicam diem, ab omni pane penitus abſtinuit. Toto tempore illn, tenoi refactione tadieum ſuſtentata eſt & herbarum. Earum auſteritatem nulla ſalis aut olei temperavir adjectio. Per idem tempus, ar- E dorem ſitis tactu ſimplicis aquæ mirigavit. Ea enim ſnlis diebus præfatæ refectionis, & ram parce ſumebatur, ut laceratis ariditate labiis, priſtinam cantandi pſalmos amitteret facultatem; ab illorum tamen modulatioue, uullo deſiſtens incommodo, curſum, prour poterat, explere non ceſſabat. Inter hæc præjudicia carnis & torrores cruciarus, continuata nratione, noctem ſæpe duxir inſnmnem. Comes ejus vigiliis uber fletus & celeſtium meditatio gaudiorum. Ad hæc illa quodam volaru mentis aſcendens, ita rebus intererat hominum, ut & rebus intereſſet angelorum. Guſtabat & videbat, quam ſuavis ſit Dnminus, ſuſpirabar & dieebat: Miſericordiæ ejos non eſt numerus.

& diras corporis affictationes,

27 Et quoniam ſpiritu quoque docebatur, quia qui plus laborar, plus mereedis accipiet; jejuniorum atqoe vigiliarum laboribus, novum carnis addidit etuciatum. Facta enim ad pœnas ingenioſa, laminam de auricalco *a* ſibi *a* fabricari præcepit. Hane ignibus celefactam F teneris membris alrius imprimere confuevit, * *legi ut b* ne * *b*, ſi quid voluptate deliquiſſet, cruciatu ſequente purgaretur. Hoc tormentum carni ſæpius infixir, hoſtiliter perſecuta ſe ipſam, quia ſortaſſe, cum nollet, placuerat ad culpam. Una quoque Quadrageſimarum, cum ad promerendam Domini gratiam, prædicti labores minus ſibi ſufficere viderentur, brachia ſimul & collom ferreis aſtrinxit circulis, reliquum corpus triplici eatena eircumcingens: Solum ferri poudus grave ſupplicium, ſed gravius alrior carnis inciſio. Ea ferro ſuperducta, ſecretum tulit & ſine teſte martyrium. Tranſierat jam Quadrageſimalis obſervatio, eum ſerrum profundius incluſum ſuprema coegit educi neceſſitas. Hoc igitur vix educto, tantum ſanguinis ex lacero corpore deſinxit, ot exhauſtis vitali ſubſtantia præcordiis, pene ſpiritum exhalaret. Sic illa ſe ipſam de die in diem perſequens, ſibi vixit ad ſupplicium, reliquis ad exemplum.

horridæ ſuæ auſteritates,

28 Alia deinde Quadrageſima aliud adverſum ſtigata toties membra tormenti genus innovavit. Æneum qnippe vas ardenti plenum carbone, ſibi præcipiens apponi, famíliares egredi jubet, nbſerar cellulam, cilicio exuitur & feminæ ſupra ſeminam ſortis, armatur ad pœnam. Parum ſibi videbatur cor contritum quotidie Deo offerre, niſi

&

A & carnem in ſpontaneum eremaret holocauſtum. Præparato ergo ad crucem animo, in ignem ſe projicit; carbo quæritur ardentior, & verſatis deſuper artubus, cutem & carnem quæſitum rumpit & penetrat incendium. Mora in igne longior renerum corpus altiori vulnere perſequitur. Candens æs advolvitur membris, intima fervore conſumuntur. Agitur, ne quid incombuſtum remaneat, tamquam ſi ipſa partibus incombuſtis invideret. Adiicitur cruciatui velut alter cruciatus, ipſa combuſtæ carnis incuria. Latere eredidit glorioſam Femina victoriam, ſed putrefacta caro ſecretum fœtore prodidit martyrium; ſanguis quoque toto defluens corpore, quod liogua taeuit, indicavit.

29 Qnis audeat Radegundi præmium derogare martyrii? Quis gladium, quis percuſſorem deſuiſſe fabuletur? Quis ibi martyrium neget, obi tortor eſt ſemina, inſtromentum flamma, Chriſtus cauſa? Si percuſſorem quæras, nemo alteri erudelior, quam ipſa ſibi. Si gladium, quot carbones, tot gladios invenies. Si cauſam, Chriſtum lucrari conabatur. Sentiant alii, quod voluerint, ego affirmare non verebor
B Radegundim hiſpido vulneratam cilicio continuis afflictam jejunus, ferri pondere maceratam, carbonibus & candenti uſtolato ære, præmium martyris *c* & meruiſſe io terris & in cælis obtinere.

30 Purabit fortaſſe aliquis illam mirabilem Feminam, tot fatigatam eruciatibus, ad opera miſericordiæ tardius acceſſiſſe. Cujus profecto in hac virtute devotionem ſi quis noſſe deſiderat, paginam deenrrat ſubſequentem. Ex quo illa Reginam exuit & humilem induit mooacham, omni tempore, quinta feria & ſabbato, collectis panperibus & balnea & communem præparavit refectiooem. His io diverſorio ſuſceptis, ſois ipſa maoibus capita lavit, ongoibus abraſit ſcabiem, putredines abſterſit, eduxit vermes ulceribus, admovit oleum; & quibuslibet ancillulis humilior, nullis eorum neceſſitatibus eruhuit famulari. Infirmas etiam mulieres, quas hujuſmodi cura egere ſentiebat, balneis deponere, ſqualentes conſricare humeros, & ſingulis membris congruum ſiudebat exhibere obſequium.

C 31 Perſcrutabatur diligenter, quæ quibus eſſent neceſſaria, pannos & ſotulares *d*, prout indigebant, omoibus adminiſtrans. Illis taliter non ponere ſedilia, nec crappas afferre, occ offerro aquam manibus ablnendis gravabatur. Apponebar & ſercula, cibos lautiores providens Infimis & diſpenſans. Si quis gravioribus ineommodis urgeretur, huic ipſa panem, ipſa carnes incidebac. Nonnullos ſuis ipſa manibus pavit. Pendebat ab humero linteum, quo vel ab ore debilium, vel a cochlearibus cadentia tergebantur. Adeiant puellæ eomites, ſed earom nulla famulantis vices exeepit. Radegundis curam, qua tampus egebat, agebat; ſicut neceſſitas occurrebat, diſcurrebat. Radegundis ante jacentes inclinata eſt, ante ſedentes ſtetit, jejunavit ante comedentes. Nullus ibi tumulrus, Radegundi monaſticum quodammodo indicente ſilentium. Peracto denique convivio, in cellulam feſtinabar orans, ut cuncta ejus operatio, & a Deo ſemper inciperet & per Deum cœpta finiretur. Omni quoque Dominica, ſicue in præfatis diebus, egenis convivium procuravit. Ceterum, quia eo die celebratinr inſtabat Miſſarum ſolennitas, poſt diſtributa prima ſercula, per oblatum ſemel omnibus poculum, feſtinantius ad monaſterium revertebatur, relictis ante pauperes puellis, quæ cœptum ſollicite perageret ſervitium.

32 Erat ei etiam circa leproſos tam devota ſedulitas, acſi ipſum adeſſe Chriſtum minime dubitaret: quibus benigne ſuſceptis, ipſa eorum manus aqua tepente lavabat, ſuſpenſo tactu laceram curem ſovere non abhorrens. Mulieres autem, quarum vultus præfata valitudo terribilis vulneraverat, noo amplexari verebatur, noo arctius oſculari. Appoſita deinde menſa, ne vel durius, vel pede pendulo ſederent, ſtratis molliotibus & ſcabellis agebatur. Quis oeget Radegundem ſuſceptis mioiſtraſſe leproſis? Quis dicere audeat commiſſum alii plenum copioſa mereede negotium? Numquid abhorroit offerre pocolum, quam conferre oſculum minime faſtidivit? Nemo credat, Radegundem tam tepide coronam dilexiſſe, ut oblatam verita ſit promereri, Imperfecte ſollicita eſſet de præmio: nam hujus obſequium præmium aliis invidet. Invidet autem, quæ ſucincta faſtidioſum ſine faſtidio explebat officium. Cum autem jam pranſi ſurgerent, oeceſſaria eis largiebatur indumenta, diſcedentium manibus & oſculum porrigens & argentum. Ubicumque autem vel febribus, vel quibuslibet morbis afflictos decumbere noverat, quæ illis ſalutaria eſſent, quæ maoducarent libentius, quas appeterant delicias, curioſius inquirebat. Nullins votis defuit, dummodo tempori concordarent. Plerumque aeeidit, ot quos diutius languiſſe conſtabat, ejus eulogiis *e* amiſſam recipereot ſaoitatem. Siupebant omnes ejus munificentiam, mirabantur, unde tot divitiæ, neſcientes jam ſolvi Dominicum illud promiſſum: Date & dabitur vobis.

33 Hine illa panperibus loeuples ſeipſam ſub gravi paupertate coercuit. Mollem cultum inexorabili perſecuta eſt odio, qoibus cilieium tegeretur, veſtes induta groſſiores. His etiam, eum poſſet pretioſis abundare, ſæpius eguit, inter virtutes ſciens eſſe paupertatem, quam neceſſitas non adducit, ſed voluntas. Unde cum ei tempore quodam manicæ defuiſſent, unam de caligis ſuis in operiioentum diviſit brachiorum beata Mulier, quæ ſic abundare noluit, ut nullam ſentirer egeſtatem, nondum ſibi verus pauper videretur, niſi eum paupertate ſpiritus rerum qnoqoe penutiam ſuſtineret.

34 Porro inter has circa pauperes curas & quotidianos carnis cruciatos, ad Matutinas ſurgere prima; prima ſtarutis adeſſe horis; prima, quæ ſorte jubebantur, implere feſtinabat. Quod ſi ceteris tardius iochoaſſet aliquod bonum, vel egiſſet, ſtatim ſe negligentiæ arguebat, tamquam ſi pœnalitar deliqoiſſet, veniam poſtulare non differens. In iis autem adminiſtraodis, quæ unicuique legibus Ordinis imponuntur, aliis ipſa plerumque fueceſſit, oulla ſibi. Otioſe diem tranſactum credidit, niſi labore ſuo labores aliarum relevaret. Factura coquinam, nullum cauſata eſt iocommodum, oullam præteodit excuſationem. Hane ingreſſa, ſordes non erubuit ejieere, quas videre quælibet ancilla faſtidiret. Dehinc ipſa de puteo aquam hauſit, ipſa tulit, ipſa focum accendit, ſcutellas mundavit, ineidit olera, curam leguminibus adhibens & coqoeodi ſufficienter & congrue diſpenſandi. Sic illa monaſticis obſecuta legibus, eœptam ſine querela ſeptimanam complevit. Torum præterea monaſterii pavimentum, arque officinas, ſeu etiam penetralia, tam ſubmiſſe mundare conſuevit, ut nec plenos ſordibus cophinos efferre, nec ſœtorem ſuſtinere recuſaret. Dummodo pateretur pro Chriſto, paupertas illi divitiæ, labor quies, opprobrium gloria videbatur.

Ex IMPRESSIS *e* leproſis cum ultrahaſti liberalitate,

ob quas Hilaberetur eam martyrem nominare non veretur.

Tuta operabat miſeri ordia dedita,

tamen ipſa eſſe pauper,

ac ſuſcepta vilitima cuncta obibat.

ſeu ſolas paupertatis d

EX IMPRESSIS. *Denique inter jejunia &c. vesciat*

35 Porro ad communem ſedenti menſam ponebantur eadem, quæ ceteris, ſed non eadem ſumebantur: ſuperpoſitam quippe ſecundo pani *f* ſimilam, velut commeſſura labiis admovebat, *f* cum ſaporem palato penitus ſentire faſtidiret. Ne tamen omnino deficeret, ex hordeacen paoe ſumpta eſt prope jejuna refectio. Denique ſurgens a menſis, hymnum Deo ſolvebat, reliqoo tempore vel lectioni deputato, vel pſalmis. Cum eoim a pſalmorum modulatione deſiſteret, aliqua mooachorum aderat, quæ divinarum recitaret orscula Scripturarum, quas illa ſtudioſius audiens, aliis perſuadebat, ut legentem diligeoter attenderent, & da interiori habitu ſpeculum conſulerent animarum. Quotiens obſeorum offendebat locom, oeſcientibus expooebat, increpat negligentes.

ac præſertim humilitatis exempla præbetur

36 Dicta igitur tam beatis tranſacta negotiis, cum jam eeteræ dormirent, ipſa ſingularom ſotu- *ſpiritualibus deliciis*, lares tergebat & ongebat, diligentius intuens, qoæ novis indigerent. Dehine accedebat ad lectum, quo ſicur nihil humilius, ira nihil minus aptum voluptati. Eo quoque tempore lectrix aderat, ut beata Sanctimooialis etiam a ſomno evigilans ſpiritualibus delitiis aleretur.

B Si quando illa ſileret, opinara qoieſcere fatigatam, ac dormire, ſtatim audiebat: Quid taces? Lege, oe ceſſes. Præterea, ne cor ejus vigilaſſe dubitetur, cum membra modicu ſopore qoieſcerent, pſalmus etiam dormiens cantitabat, dictura veraciter cum Propheta: Meditatio cordis mei in conſpectu ruo ſemper.

ac tantum pietati vacant,

37 Surgebat autem media nocte, & quouſque congregatio mooaſterium adirer, in lacrymis & gemitu pſalmis inſtans & contemplationi, Contemplarin quippe ſibi ſic ejus animum vendicavit, ut, licet abſens corpore, ſpiritu tamen illam tantum eivitatem frequeotaret, cujus plateæ ſonant laodes de die in diem. Tota illlus deliciis tenebstor, oec aliud cor eructare poterat, quam exſpeſſium nectar & gratiam gaodiorom. Unde, cum quadam die præreunteio juxta ſe poſticariam nmioare vellet, & ai aliquid impooere negotii, pro ejus oomine protulit Alleluya. Idem ſæpius falix error incorrit. Ubi erat theſaurus ſuus, ibi erat & cor ſuum.

non ſolibus ægris mulſrebat,

38 Quid autem loquar de ægrotis ſaoctimonialibus, quibus omni die viſitatis, deliciarores eibos jejuna Radegundis præparabat? Ipſa C nullum vel infirmitatis, vel ſexus abhorrens incommodum, languentes levabat & lavabat, efferebat & referebat: Ipſa eis ſorbitiuneulas, ipſa decoctiones procorabat, oihil eorum prætermittens, quæ decumbentium valetudo poſtulaſſet. In eolligendis quoque huſpitibus oon minor ſedolitas, ooo minor & devotio fuit. Iis in Chriſto ſuſceptis ipſa pedes lavit, ipſa prænſuris aquam porrexit. Denique ipſa miniſtravit ** forte hoſpitum* omoia, quibus hoſpitium * neceſſitati ſubveniretur. Quod ſi contigiſſet religioſam ſoſcipi perſonam, de moribus hominis, de ſtudio, de vira ſeeretius inquirebat. Si eom ſub arctioribus diſciplinis vivere didiciſſet, ejuſdem ſe ſubdebat inſtitutis, ejus exemplis ad virtutum utebstor incremeotum. Infra perfectum ſe eredebat profeciſſe, niſi in actibus ſuis actus omnium refulgerent perfectnrum. Hos ejus opera loquebaotur, hos ipſa Chriſti Virginibus eommendabat, hos prædicabat imitandos. Nihil tameo ſuggerebat aliis, quod non magis exemplo doceret, quam verbo.

& omnibus varia virtutum

39 Tota ejus vita loquebatur ſanctimonlam. Tota Chriſtom redolebat. Præter odium oihil illt cum vitiis fuit. Zelus legis & jugis in lege meditatio virtutum iotrnduxit eoo- D ventum. De his oihil ſiniſter, nihil felix eventus imminuit. In omni ſtatu ſecura fuit apud Mulierem juſtitia. Ea oullam de ſplendore natalium, nullam fecit de gloria coojugii mentiooem. Regis amplexus, quibus nec etiam captiva capta eſt, admiſſos potius doluit quam dimiſſos. Hos experta, diſpendium pudoris prærogativa ſupplevit meritorum. Attende mores, actus conſidera, jugem ioſpiee pœnitentiam; fateris oeceſſe, oullam Sactimoniali defuiſſe virtutem: niſi enim ei eſſet prudeotia, nec ſalutaria nuxiis, oec fugiendis appetenda prætuliſſet. Fortitudine autem atque temperantia ſemper ſibi conſtans facta eſt & æqualis.

ac præſertim humilitatis exempla præbetur

40 Inter hæc vero principatum quemdam obtiooit ſervata uſque in finem humilitas. Humilitatem quoque oemo putet pauperi defuiſſe, qoæ ſceptra tenens ſuperbiam ignoravit. Si de abſtinentia quæritur, pauca indulſit naturæ, nulla gulæ. Nemo illa maoſuetior, quæ Regina & offenſa nullam quæſivit ultionem. In omni actione & verbo modum diſcretiooe poſuit, atrendit tempora, rerum termioos obſervavit. In ſuis quidem gratias egit, E alrerius vero ſievit injuriis. Læſa, promptior ſoit offerre veniam, quam qoi læſiſſet, poſtularet. Iraſci Chriſtum timuit, ſi irata ſolem videret occideotem. Ante illam nemo akeri impune detraxit. Deficiam neceſſe eſt, ſi ſingulas ejos virtutes tentavero explieere. Recluſa eſt hæc io eellola, donee Deo ſpiritum redderet. Corporis ſoi pia caroifex & ſacrifex fuit; ibi oſque ad injuriam naturæ, longis inſtans jejuniis, eilicio vuloerata, ſecretis afflicta cruciatibus, ad Deum pro univerſis Eccleſiæ gradibus interceſſit. Ejus ſaoctiſſimis preeibus & litteris, inter diſcordaotes principes pro coocordia deſtinatis, parta eſt eccleſiis requies, pax patriæ reſtituta.

ANNOTATA.

a *Alii ſcribunt* orichalcum *vel* auricalchum, *quod eſt genus metalli paſſim notum.*

b *Pro* ne *videtur legendum* ur, *quemadmodum rem editore in margine notavimus.*

c *Forſan propter hoc aut ſimile* vaticinium *Bonitas Mombritius Actis* S. Radegundis *titulum* martyris *præfixit, ut in fine paragraphi primi* F *monuimus.*

d Sotolares *apud ſcriptores medii ævi etiam dicuntur* ſubtalares, *& accipiuntur pro calceis, ut ſæpe in Opere noſtro diximus, & in Gloſſario Caogii videre eſt.*

e *Hildebertus pro* eulogiis *ſupra poſuerat* benedictiones, *quæ utraque vox apud auctores medii ætatis pro donis vel munuſculis uſurpatur.*

f *Vocatur a Latinis* panis ſecundus, *cui aliquid furfuris admixtum eſt.*

CAPUT V.

Diverſa miracula, quæ Deus per intercſſionem hujus Sanctæ patravit.

Sanctæ multis claret miraculis

TAotum præterea a Deo conſecuta eſt gratiam, ut ad ejus nomeo ſans rentur iofirmi, qoieſcerent maria, vita defunctis redderetur. Plerumque ſiquidem cootigit loogavo decumbentes incommodo, ſuſceptis ejus eulogiis, in priſtinam

Digitized by Google

convа-

A convaleſcere ſanitatem. Nooculli quoque, guſtatis arborum foliis, quibus ea ſacras manor admoverat, quartanas, atque alias iofirmitates evaſerunt.

& matrona cæca curatur,

42 Erat eo tempore matrona quædam in Francia, cujus oculi diuturna exercitate caligaverant. Hæc audita ſanctæ Mulieris opinione Piſtavim maoibus ſuorum deducta eſt ſervulorum. Rogata Sanctimonalis, ot ſignom crucis illius oculis imprimeret, indignam ſe proclamavit, cujus tactus morborum remedia ſperarentur. Tandem exaudiuntur, qui devote pro miſera ſupplicabant. Sed quia illorum, quæ per eam divina operabatur gratia, teſtem malebat eſſn nullam, quam populum, fera nocta molier adduei jobetur, adducta geoibus Sanctimonialis advolvitur, ſigoum crucis imprimitur ocalia, &, ſugata cæcitate, viſus illius reformator.

aliaſque aves feminas vexatas a dæmone liberat.

43 Puella, nomine Fraiſidis, a dæmonio mirabiliter torquebatur, quæ inter bearas manus Deo devoræ Femioæ, & liberari & quieſcere promeruit.

B Aliam quoque gravioſſima vaxabat iofirmiras, vermo interiora ſcapularum corrodente. Pro qua dum deretius Chriſtum Chriſti Filia precaretur, rupta cute vermis exiliit, intra paucos dies iotegra ei ſanitate reſtitota.

Mooacharum quædam tanta vi febrium teoebatur, ut ouoc igoe eoniumpta, ouoc frigore, de vita penitos deſperaret. Hanc ſex menibus io lecto decubantem præſenterl ſibi Chriſti Sponſa præcepit, præcepit etiam caleſieri aquas & calefactas in cellulam deportari. Complentur ſine mora, quæ beata Sanctimonialis præceperat; deinde remotis omnibus, ipſa ſobrietantem depoolt io balneum, pio membra contrectat obſequio, cælum pariter & gemitu pulſans & fieru. Ecce ſalus deſperata ſubſequitur, & tamquam ſi tactom formidaret infirmitas, eodem momento ſub beatis manibus abceſſit. Sed illa in priſtinam reformata ſalutem, dum remedium ſuſcepit, meritum declaravit.

Præterea fœtum mortuum ad vitam edit,

44 Inderedi cujuſdam uxor ſterilem ſortita fœcunditatem, ſepulcro patere conſueverat, non marito; concepta in utero progenies ad exequias potius, quam ad cunas parentes invitabat. Ex quo ſila mater, ex tunc illa fumeris procurator vocter

C mala fœcundus, eum hominem promitteret, non hominem exhibebat. Quid ultra? Pariendi tempus adrenerat, & ecce mater in lucem ſine luce prorulit infantem, defunctum prius quam genitum. Accuſans patet naturam, occurrit ad gratiam; inde quidem plenus, in ſola Radegundi ſpem ſibi reponens hæredis, cilicio ejus cadaver involvit exanime. Beata præſumptio felicem exitum promeruit; tacta enim veſte, per oculos aperit, lethalem exuit colorem, vitæque redditus ad marernum refertor gremiom, qui de gremio prodierat ad ſepulcrum. Suſceptus infans & partus anguſtias & mortis mœtorem mitigavit.

famulum puteolo ſubverſionis eripit,

45 Mooaeborum famulor, nomine Floreius, juſſu beatæ Radegundis onvem, piſcaturus aſceoderat. Is cum io altum duearet, oborta cœpit tempeſtate perielitari. Inſurgens ondique ventus & unda, eaeumeo altins erigens, io naufragium juraſſe videbantur. Perterritus hit Floreius ad oomeo Radegundis frequeotius recurrit; Radegoodim iovocat, ſæpius iterans: Sobveni, Sanctiſſima, nobis, dum tuo patemus imperio. Ad ejus oomeo vis ventorum reſedit, quievere maria, Floreius ad portum votis potitus perveoit.

46 Magna ſunt, quæ præcedunt, ſed oequaqoam minora, quæ ſequuntur. Evelli ſpecioſam laurum & ante ſuam plantari cellulam Filia Chriſti præceperat; quo facto, radix recuſans hamum degenerem, tranſplantata protinus exaruit. Quod ubi abbatiſſa comperit, jocando beatæ loeuta Feminæ: Donec, inqoit, hoc impettes a Deo, ut terræ ſicca laurus iahæreat, a erbo te ſuſpendo. Quod etſi joculariter abbatiſſa protulerit, illa tameo quaſi ſeria loquenti, plenam exhibuit abbatiſſæ obedieotiam. Facta ſiquidem oratione, continuo laurus virore induitur; novis operitur foliis, & altius actis radicibus, ſœcunditaeem, quam violentia perdidit, gratia adquiſivit.

EX IMPRESSIS. eandem laurum virere reſtituit,

& duas mulieres corripuit & a dæmone liberat.

47 Pro cujuſdam quoque carpentarii uxore, quam malignus invaſeret ſpiritus, abbatiſſa jocoſe potius, quam ſerio, beatæ ſic locuta eſt Radegundi: Excommuoico te, Mater, oiſi obſeſſa a dæmonio mulierecula infra triduum liberata quieverit. Sed & hoc aoo ioaoiter dictum frælex a effectus eſt indilata ſubſecotus. Sequenti enim die, dum Sanctimonialis interveotu prolixiore pro miſera precaretur, per aurem dæmon egrediens, vaſculum reliquit liberum, quod E diutius ſolita præſumptione fatigarat.

a

Offertur ei & alia quædam miſerrima, cui ſimili præjudicio vexatæ, aeqoam ſpiritus quietem mentis axtorſerat & eeraia. Putares inimicum præſantiam beatæ Mulieris formidare, cui niſi ſumma vi non potuit axhiberi. Præſentata tamen mulieresla pavimento jubetur proſterni, non inde prius amovenda, quam & ipſi ſalus & amicis ipſa tedderetur. Hanc eoim ſacræ preces habuerunt effieaeiam, ut cum ſuper arreptitiæ cervicem ſanctiſſima Mulier podem poaeret, per muatus immuodos immundus egrediens ſpiritus, malierem doſereret incolomem.

Præter alia monialem a morte ſuſcitat,

48 Quædam præterea monialium, beatæ familiaris Femioæ, oculo ſuperficies contectum *, viſum deplorabat amiſſom. Sed & hanc ſanitatem promeruit, abſyothium, quod, prout leoius haberet pectoci ſuo ſancta Molier admoverat, oculo ſuperponens. Appoſita ſiquidem barba ſtarim dolorem ſugavit & ſanguinam, mulieri gaudio patiner & viſu reſtitutis.

* Forte oculi ſuperficie contecta.

Quadem autem die, dum Saoctimooialis oraret in cellula, quaſi dolentis populi voces audivit. Sciſcitanti, quidnam eſſet, unam obiiſſe monacharum reſpondetur, ejuſque funeri reliquas humanitatis affectu exhibere officium. His auditis, exanime corpus deferri præcipitur; & ei in cellule præſantari. Nulla in medium more, & ecce præfocato cadavere, qui defunctum inſulerant, longus abſcedere compellunor. Remotis igitur arbitris, oratura Mulier, cellulam obſerat. Humi genite * *b* deponitur, precibus cœlum pulſat & gemitu, lacrymis invitat vitam, præſumens id ex gratia, quod non ſperabat ex natura. Imperiola res vera religio, quæ leges & ſtatuta rerum immutat. Religione actum eſt, ot oihil inaoiter a Chriſto Chriſti Filia poſtularet. Sed oeque io hoe piis illa fruſtrate deſideriis, tantam invenit apud Deum gratiam, ut ejus meritis redderetur vitæ deſtinata ſepulturæ. Stupentibus iis, qoi cadaver iotulerant, monacha egreditur iocolumia, comitata ſotores ad eooveotum, quæ illam præcedebant ad ſepulchrum.

id eſt genuflexa

b

ab altera lethalem hydropiſim paſſis;

* * *Lege* lethali hydrope

c

49 Quædam monaeharum, nomioe Aoimiam, lethalis * tumuerat hydrops * *c*, & vocati fruſtra mediei nihil aliud quam vicinas promittebant exſequias. Quæ dum pene ſpiritum exhalaret, viſom ei eſt in ſomnis, qood decumbentem beata Radeguodis cum ſua viſitaret abbatiſſa, viſitaram demitteret

EX IMPRESSIS.

mitteret in balnais, nleo membra perungeret, ac poſtremo candidis operiret indumentis. Excitata a ſomno monacha, mitigatum ſenſit incommodum. Deinde eum dies plenior illuxiſſet, aquis lethalibus exſiccans *, tumefactus recedit uterus, eodem die ſic in ſuum regreſſus modulum d, ut morbi nulla penitus veſtigia remanerent.

* forte exſiccatis

d

50 Magnum Radegundis meritum, quæ hoc etiam obtinuit a Domino, ut opera manuum ſuarum quamdam præ ceteris ſortirentur dignitatem. Glomus quippe, quem beati neverant digiti, dum morſu ſorex vellet atterere, præſocatus expiravit. Nulli dubium meritis hnc acciditſe Mulieris, cujus labores, dum vermis e apperit, gratia conſervavit.

& alia parent miſ- ſocula,

e

Puellam præterea, nnmine Godam, tantum febris urgebat incendium, ut nihil aliud quam mortem diuturna promitteret anxietas. Hæc inaniter erogata in medicos ſubſtantia, ſicut a nullo eorum ſanari, ſic a nullo Sanctnrum exaudiri promeruit. Compulſa igitur ad probatum B recurrere auxilium, candelam ad modum corporis ſui factam, in honore ac nomine beatæ Mulieris accendi præcepit. Quo facto, tamquam ſi ignis morbi materiam conſumpſiſſet, eodem tempore conſumpta eſt infirmitas, quo candela. Surrexit mulier incolumis, & ſanctiſſimæ debens Feminæ, quo * ſanitati reſtitnta, non prius hujus mundi procellas evaſit, quam profeſſa monacham, mores in melius enmmutaret.

* Forte quod

51 Porro beata Radegundis inter cetera gratiarum præconia, quibus Chriſti Eccleſiam illuſtravit, puro affectn veram amplexata eſt paupertatem, ut da rebus, quas ipſa monaſterio delegaverat, nihil proprium duxerit, nihil omnino alieni dederit abſque ſuæ liecntia abbatiſſæ. Quapropter vinarium vas octo ferme modiorum uſui ejus abbatiſſa deſtinavit, unde quibus vellet larga diſpenſatrix miniſtraret. Huic autem vaſi tantam Dominus inſudit abundantiam, ut exhauſtum non minueretur, non deficeret erogatum. Certamen iniiſſe videbantur & vacuando Mulier & gratia tefundendo.

inter quæ virum, pauperibus erogandam, prodigioſo ſenſu multiplicat,

52 Conatus inauis conatus meus, ſi ſingula, quæ per illam Dominus operari dignatus eſt, memoriæ ſtudeo commendare. Superſunt enim plurima, quibus aon ſolum vivens, ſed & dormiens in Chriſto latius claruiſſe memoratur. Ea ſana dum dilatione præmii longa traheret ſuſpiria, totaque deſiderio cæleſtium tabeſceret gaudiorum, juvenis ei apparuit, ſtatura eminens, & in vultu divinam præferens venuſtatem; quem propius accedentem dum Mulier ſanctiſſima formidaret, ejuſque blanditiem vereretur; Quid, inquit, tantis me gemitibus interpellas? Quid mei deſiderio ſic tabeſcis? Ignoras, quæ repoſita tibi ſint apud me præmia. In diademate capitis mei noveris te primam eſſa gemmam. Iis dictis, juvenis evanuit,

& mirum habuit revelationem ante mortem,

C

in extaſi pariter & gaudio beata Muliere de- D relicta. Quam profecto viſionem duabus tantum ſibi familiaribus indicavit, adjurans, ne ſecretum Domini Dei ſui revelare præſumerent, quamdiu fragilis mundi legibus obnoxia teneretur.

53 Accedente autem diu ſuſpirato, diu expectato vocationis ſuæ articulo, beata Mulier hujus maris magni & ſpatioſi tempeſtates illæſa pertranſieas, ſanigatos artus & naturam profitentes cineri & cilicio commendavit. Conturbata ſubito caſu virginum multitudo, cellulam querulis gemitibus implet, pulſat & lamentis. Fluunt lacrymæ, nulla penitus invenientes ſolatia. Tandem beatiſſima Mulier, erectis in cælum luminibus, exilium patriæ, laborem quieti ſelici tranſitu commutavit. Obiit autem primo Idus Auguſti, relicto gregi facto profutura patrociuin, cui profuerat & doctrinis & exemplo. Neque enim credi fas eſt, apud Chriſtum Chriſti Filium pro ſuis inanjter ſupplicare, eujus meritis ſuſcitatos conſtat mortuos, expulſos dæmones, turbata quieviſſe matia, variis oppreſſos langnoribus in priſtinam revocatos ſauitatem, operante per eam ſponſo ſuo Domino Jeſu Chriſtn, E qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

quam pie cum ſumma tranquillitate ſuum obiit.

ANNOTATA.

a *Neſcimus, quid proprie ſignificet illa vox* frælex, *eamque in variis Lexicis fruſtra quæſivimus. Quid ſi ſit error typothetæ vel amanuenſis, & pro* frælex *fuerit* felix? *Certe in hunc Hildeberti lucubrationem non pauca meada irrepſerunt, ut in margine vel notis obſervavimus; ſed ea ſphalmata non niſi ex conjectura corrigere poſſumus, cum Acta illa* S. Radegundis *tantummodo in hac unica editione habeamus.*

b *Hildebertus videtur hoc verbum* genita *deduxiſſe aut compoſuiſſe a ſubſtantivo* genu, *ut ex ſenſu patet, qui évidenter indicat, Sanctam tunc proſtratam aut genuflexam oraſſe.*

c *Certe in hac periodo aliquid luxatum eſt: ut enim ſyntaxis valeat, pro* lethalis hydrops *legendum eſt* lethali hydrope *vel* hydropiſi, *ut in margine obſervavimus. Quod ſi forte Hildebertus verbo* tumuerat *activo pro* tumefecerat *uſus fuerit, tunc pro* quædam *ſubſtituendum eſt* quamdam, *ita ut talis ſit ſenſus:* Quamdam monacharum lethalis tumefecerat hidrops *&c.* F

d Modulus *hic uſurpatur pro menſura, ita ut Hildebertus ſignificare velit, uterum antea hydropiſi tumefactum ad priſtinam formam ſive menſuram eodem die rediiſſe.*

e *Mirum, quod hic ab Hildeberto* vermis *vocetur animal illud, quod ſupra ab ipſo* forex *appellatum fait.*

DE S. RADEGUNDE VEL RADIGUNDA, ALIIS RADIANA VIRGINE,

IN CASTRO VVELLENBURGICO SUEVIÆ, PROPE AUGUSTAM VINDELICORUM,

SYLLOGE HISTORICA. G. C.

Publicus Sanctæ cultus, quædam geſta, & gloria poſthuma.

CIRCA FINEM SECULI XIII. *Sanctitatem hujus Virginis colligimus*

Regina Radegundi ſubjungimus aliam ejuſdem fere nominis Sanctam, eo quod hæc nullum certum aut fixum venerationis diem habeat, ut ex infra dicendis apparebit. Etſi autem hæc humilioris conditionis Virgo cum altera illuſtri Radegunde præter nomen & eximiam erga leproſos charitatem nihil in geſtis commune habuerit, tamen publico populi ſuffragio, æque ac nobilis illa regina, inter Cælites relata eſt, ut ſcriptores Germani paſſim teſtantur. Ex his auctoribus primum audiamus Carolum Stengelium, eruditum Ordinis Benedictini abbatem, qui in Commentario rerum Auguſtanarum parte 2 cap. 59 num. 7 immemorabilem hujus Sanctæ cultum confirmat his verbis: Hic inferenda venit, quæ alias certo anno adſcribi non potuit, beata Radiana ſive Radigundis virgo, Wellenburgi prope Auguſtam in caſtro Langiorum patriciorum Auguſtanorum ancilla, charitate in pauperes, præcipue leproſos, eximia, miraculis clara. Colitur ſpecialiter in capella ad radices montis & caſtri Wellenburg, olim ſacræ Urſulæ, hodie ſanctæ Radianæ ſive Radegundi ſacra, in qua humata eſt in mauſoleo à terra elevato: octo Cardinales anno MCDLIII, die XIV Maii, indulgentias eidem cappellæ ſanctæ Urſulæ, aliis beatæ Radigundæ ſivo Radianæ dedere. In litteris Petri Cardinalis & epiſcopi Auguſtani de anno MCDLXIII, die XIV Aprilis nominatur cappella ſanctarum Urſulæ & Radigundæ; hodie ſanctæ Radegundis tantum nomine nota eſt.

ex quodam indiculo

2 *Non ſatis clare intelligo, an ſacellum iſtud, in quo* S. Radegundis *ſtatim poſt obitum ſepulta eſt, antiquitus ſoli S. Urſulæ virgini & martyri dedicatum fuerit, an vero tunc etiam in honorem* S. Radegundis *nomen utriuſque Sanctæ gerere cœperit. Quidquid ſit, a Stengelio inter Sanctos Auguſtanos, quos Dominicus Cuſtos cælator anno 1601 Auguſtæ Vindelicorum elegantibus imaginibus expreſſit, in tabula XXII repræſentantur geſta hujus Sanctæ, iiſque præfigitur ſequens elogium, ſive Actorum compendium:* Sancta Radiana, ſive Radigundis virgo, Welenburgi prope Auguſtam ancilla ſerviit, charitate in pauperes, præcipue leproſos, eximia: his cum lac aliquando & butyrum eleemoſynæ nomine deferret, ea obvio domino in lixiviam & pectinem verſa, quibus alias lavandis curandiſque leproſis uti eſſet ſolita, illo abeunte, in priores iterum ſpeciem reverſa ſunt. Atque dum ejus generis officiis enixe incumbit, Inporum laniatu in proxima ſylva miſere habita, tertio poſt die mortem ſancte obiit.

3 *Matthæus Raderus tomo 3 Bavariæ ſanctæ pag. 156. in Actis B. Notburgæ vel Nuppurgæ, ancillæ Rottenburgicæ, quæ pari charitate victum pauperibus afferre conſueverat, ſimilem alimentorum mutationem narrat, & ea occaſione ibidem de Sancta noſtra ſe obiter meminit;* Non diſſimilem hiſtoriam Auguſtani Annales continent in Vita S. Radegundæ, niſi quod illa territa, per mendacium, quod Deus immiſſis in illam lupis punivit, poſtea excuſarit. *Præterea idem ſcriptor in Bavaria pia pag. 108 & 109 inter geſta Maroldi Religioſi Underſtorfenſis ſimile miraculum refert hoc modo:* Deferebat olim elephantiacis aliquot panis eruſtula, & nonnihil de vini latice, occurrenſque forte ſuo præſidi (ad quem jam alias de nimia in panperes liberalitate delatus erat) veluti deprehenſus & ſeverius objurgatus, rogatuſque, quid portaret, affirmavit, ſe lignum & lixiviam ferre; factumque momento temporis, ati menſa, quam ferebat, in materiam & lixivii liquorem, obſtupeſcente præſule, verteretur, ipſeque, quo rendebat, abire juberetur. *Tum Raderus hac occaſione rurſus de Sancta noſtra ibidem ſic mentionem facit:* Prorſus huic ſimile prodigium in ſanctæ Radegundis, ancillæ Wellenburgenſis, Vita legitur, quæ non procul Auguſta ſingulari facello colitur. Non diſſimile infra in ſancta Notburga Rottenburgica recognoſcea.

cui Raderus duo ſola miracula de aliis narrat,

4 *Ceterum in ſupradicto Actorum compendio, quod imagini Auguſtanæ præfigitur, poſthuma* S. Radianæ *vel* Radegundæ *gloria his paucis verbis explicatur.* Corpus Auguſtam vectum, ut in domini monumento honoris cauſa ſepeliretur, divino monitu eo revectum eſt, ubi cum viva leproſos coluerit, nunc eccleſia condita, ipſa defuncta colitur. Matthæus Langus, clara & vetuſta patriciorum familia Auguſtæ natus, S. R. E. Cardinalis, & Salisburgenſis archiepiſcopus, memoriam prægrandibus ex auro & argento nummis poſteritati commendavit, quorum infra ectypon. *Hiſce ſubnectitur utraque facies nummi, æri inciſa, in cujus una parte exhibetur effigies Matthæi Langi, & in ejus circuitu præter inſignia nobilitatis inſcribuntur hæc verba:* MATHEUS: EPS. ALBAN. CARD. ARCHIEPS: SALISBURG. &c. *In ipſo autem nummo ſub ipſius effigie annus ita exprimitur:* MDXXVIII. *Hanc nummi partem, quæ ad rem noſtram parum aut nihil ſpectat, æri incidendam non duximus. In altera vero nummi parte repræſentatur capite radiato, quod ſanctitatis*

& ex numismate,

AUCT. G. C. *tatis iudicium eſt, ipſa effigies Sanctæ, a duobus lupis incurſatæ, quam cælatorem noſtrum exactæ imitari juſſimus. En ipſam.*

in honorem ipſius cudi ;

5 *Corbinianus Khammius ex Ordine S. Benedicti, qui anno* 1709 *Hierarchiam Auguſtanam typis vulgare cœpit, antiquiorem ejuſdem rei nummum vidit, ut parte* 1 *iſtius Operis, cap.* 6, *claſſe* 3, *ſect.* 10, *ſive pag.* 255 *teſtatur his verbis:* Anno MDXXI prænominatus Matthæus Langius, diſjectis capellis S. Radegundæ ſeu Radianæ muris, novam eccleſiam & per Joannem propiſcopum Salisburgenſem conſecrari procuravit, nec non memoriam rei factæ copioſa moneta tam aurea quam argentea in plures & poſteros propagavit. Nummiſma aureum videre non merui. In numiſmate argenteo una facies præter ennum MDXXI expreſſum, continebat archiepiſcopi effigiem cum circumſcriptis ad marginem bis vocibus (MATHEUS CARD. AR. OCHIEPS. SALZBURG. O AC EPUS GURCEN O) nimirum poſitis intermixtim inſignibus. In altera facie cernebatur S. Radiana ſeu Radegunda, a duobus lupis impetita, cum hac ad marginem inſcritione: SANCTA VIRGO RADIANA † ORA PRO NOBIS DEUM. *Ex his aliiſque infra referendis apparet*, S. Radianam *ſeu* Radegundam *ab immemorabili tempore ſive certum anno ante decretum Urbani VIII Pontificis publicum cultum habuiſſe.*

miſſus ſanctitati ejus offert ;

6 *Præterea Carolus Stengelius in Chronico eccleſiæ Auguſtanæ, quod anno* 1620 *Germanice impreſſum eſt, apud nos lib.* 4 *cap.* 7 *narrat pleraque ejuſdem Sanctæ geſta, qua laudatus Khammius pag.* 253 *& ſequente Operis præximo citati ſic Latine interpretatus eſt:* Vixit circa hæc tempora (*paulo ſuperius egerat de Wolfardo præfule Auguſtano, qui anno* 1300 *obiit*) piiſſima Chriſti ancilla & virgo Radegunda, aliis Radiana, a conjuge domini poſſeſſoris atcia Wellenburg, e patriciis Auguſtanis Porcneris oriundi, conducta, & in ſtabulo pecus curare juſſa, pietate in Deum ac charitate in pauperes; & potiſſimum in elephantiacos, eximia. Agreſte ſanum famulitium implevit ad heri beræque placitum, ſed laboribus impoſitis defuncta, Deo vacabat, cælum precibus petebat, mentem cæleſtibus epulis explebat, ulceroſis, & quibus veruſta ſcabie cato tuberibus obſita, inſerviebat, pſoram & ſurfures abſtergebat, ulcera emungebat, atque panis cruſtula, menſæ analecte, lac & butyrum, hujuſmodi elephantiacis deferebat,

quod ulterior divina lethaliter a lupis læſa fuerit ;

7 Occupata aliquamdiu in hoc charitatis officio Radegunda ad leprodochium, haud procul ab arce Wellemburg diſtitum, ladis & butyri bejule properans ſuo bero tremebunda occurrit. Ab eo igitur Radegunda (jam enthea e domeſticis de infideli quaſi ſervitio accuſata) velut deprehenſe ſeverius objurgatur. Quid portaret, quæſita; ſe pectinem & lixivium ad porriginoſorum capita lavanda ac mundande ſetre affirmavit. Factum momento temporis, ut lac & butyrum, quod ferebat, verteretur in pectinem & lixivium, arque heri ſtomachabundi factam a Deo metamorphoſin objiceret. Itaque ab hero pacifice dimiſſa, lac & butyrum ſua ſpecie donatum ad elephanticos detulit, famelicoſque refecit, Nemeſi tamen divine leve excuſationis mendacium immiſſis in Radegundam lupis puniente: cum enim poſt enumeratum miraculum Radegunda ex arce per ſilvem trenſiret ed leprodochium, miſellis elephantiacis de more opem & ſervitium exhibitura, eb irruentibus lupis invaditur, dentibus lanierur, ac a fugientibus beſtiis feminecis relinquitur atque deſeritur. Deinceps ſic deſerte atque in ercem reducta, expiata per diram mortem leviſſimi mendacii pœna, intra triduum emigravit ex hac calamitoſa ad vitam ſine fine beatam.

ut S. Gregorius Magnus Tanciſca ;

8 *Ne quis dubitet de ſanctitate piæ hujus Ancillæ, ea quod a lupis vulnerata fuerit, & non diu poſt ex illa læſione obierit, hic meminiſſe oporet iſtius prophetæ, qui ob levem inobedientiam a leone in via interfectus fuit, ut libro* 3 *Regum cap.* 13 *narratur. Paſſim ſacræ Scripturæ interpretes aſſerunt, culpam in hoc viro Dei ſat Immodo venialem fuiſſe, & probatam iſtum, quantumvis violenta morte ſublatum, juſtum & ſanctum agneſcunt. Audiamus Gregorium Magnum, qui lib.* 4 *Dialogorum cap.* 24 *occaſione hujus prophetæ ad propoſitum noſtrum ita differit:* Cum ſcriptum ſit, juſtus quacumque morte præventus fuerit, juſtitia ejus non auferetur ab eo, electi, qui procul dubio ad pergetuam viram tendunt, quid eis obeſt, ſi ad modicum dure moriuntur? Et eſt fortaſſe nonnumquam eorum culpa, licet minima, quæ in eadem debeat morte reſecari.... Quod ſacra quoque teſtantur eloquia: nam vir Dei contra Samariam miſſus, quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc leo in eodem itinere occidit. Sed ſtatim illic ſcriptum eſt: Quia ſtetit leo juxta aſinum, & non comedit leo de cadavere. Ex qua re oſtenditur, quod peccatum inobedientiæ in ipſa fuerit morte laxatum; quia idem leo, quem viventem præſumpſit occidere, contingere non præſumpſit occiſum: qui enim occidendi auſum habuit, de occiſi cadavere comedendi licentiam non accepit, quia is, qui culpabilis in vita fuerat, punita inobedientia, erat jam juſtus ex morte. *Hæc cum proportione applicari poſſunt hunc ſanctæ Virgini, quæ a lupis non eſt devorata, etſi ab iiſdem lethaliter vulnerata fuerit.*

& S. Joannes Caſſianus in violenta morte prophetæ

9 *Sanctus Joannes Caſſianus Collatione* 7. *cap.* 25 *agens de energumenis, ad rem noſtram ita præſtiocinatur:* Ceterum corporaliter traditos ſatanæ vel infirmitatibus magnis etiam viros ſanctos novimus pro leviſſimis quibuſque delictis, cum in illis ne tenuiſſimum quidem nævum aut maculam in illo judicii die patiatur invenire divina clementia, omnem cordis eorum ſcoriam ſecundum prophetæ imo Dei ſententiam, excoquens in præſenti, ut eos tamquam eurum vel argentum ignitum ad illam perpetuitatem nulla indigentes pœnali purgatione tranſmittat. *Tam poſt alia capite ſequente vaticinium ſuum violenta morte prædicti prophetæ ita confirmat:* Quod in illo propheta atque homine Dei in tertio Regum libro manifeſte vidimus impletum, qui pro culpa unius inobedientiæ, quam tamen non de induſtria, nec vitio propriæ voluntaris, ſed alterius circumvenrione contraxit, confeſtim a leone conteritur, ita de eo Scriptura narrante: Vir Dei eſt, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni,

&

A & confregit eum innata verbum Domini, quod locutus eſt. In quo facto & ſalutionem delicti præſentis atque erroris incauti, & juſtitiæ merita, pro quibus prnpbetam ſuum Dominus temporalitee tradidit veaatori, pareiras ipſa & continentia prædatoris oſteodit, quia oihil penitus audet voraciſſima beſtia da tradito ſibi eadavere deguſtaſe.

Ex aliis exemplis

so *Sed ne tam ſevera Dei ultio tantum in veteri Teſtamento exſtata videatur, Caſſianus ibidem ſubjungit duplex ſui temporis exemplum, & primum refert his verbis*: Hic igitur abbas Paulus in tantam cordis puritatem quietæ ſolitudinis ſilentioque proſecerat, ut non dicam vultum ſemineum, ſed ne veſtimenta quidem ſexus illius conſpectui ſuo pateretur offerri: nam cum eidem pergenti ad conjuſdam ſenioris cellam una cum abbate Archebio ejuſdem ſolitudinis accola, caſu mulier obviaſſet, offenſus occurſu ejus, tanta fuga ad ſuum rurſus monaſterium (prætermiſſo, quod arripuerat, pie viſitationis officio) recurrit, quanta nullus a facie lanais vel immaniſſimi draconis aufugeret, ita ut ne memorati quidem abbatis Archebii revocantis eum clamore ac pre-

B eibus flecteretur, ut ad ſequiteudum ſenem, quemadmodum prnpoſuerant, cœpto itinere pertenderent. Quod licet zelo caſtitatis & puritatis ardore ſit factum, tamen quia non ſecundum ſcientiam præſumptum eſt, ſed obſervantia diſciplinæ juſtæque diſcretionis exceſſus eſt modus (non enim ſolam familiaritatem, quæ vere eſt nnaia, ſed ipſam quoque figuram ſexus illius credidit eaſectandam) tali confeſtim correptinae percuſſus eſt, ut ejus aniverſum corpus paralyſeos valetudine ſolveretur, nullumque in eo membrum penitus explere ſuum prævaleret officium: ſiquidem non ſolum pedes ac manus, ſed etiam linguæ motus, qun elocutin vocis aaprimina, ipſæque aures ita auditus propii amiſerunt ſenſum, ut in eo oihil amplius ea homine, quam immnbilis rantum atque inſenſibilis figura temancret.

novi Teſtamenti demonſtrant.

11 Eo autem redactus eſt, ut infirmitati ejus nullo modo viroaum diligentia deſervire ſufficeret, niſi ſola ei mulicbris ſedulitas miniſtraſſet: nam delato ad cœnobium ſanctarum virginum cibus ac potus, quem ue nutu quidem petere poterat, femineo iogerebatur obſequio, expleudiſque

C omnibus neceſſitatibus eadem illi diligentia per annos fere quatuor, id eſt uſque ad nitæ ſuæ eccminum ſerviebat. Qui cum tanta eſſet omnium membrorum debilitate enoſtrictus, ut nulli in eo artus vivscem morum ac ſenſibilem eetuntatant, oihilominus tanta ex en virtutum gratia procedebat, ut cum de oleo, quod cadavere ſuo potina, quam corpore contigiſſet, ungerentue infirmi, confeſtim euactia valeudinibus euraeeatur; ita ut ſuper hæc ajos valetudine etiam ipſis infidelibus evidenter apertque clareſceret, & debilitarem membroaum omnium diſpenſatinne atque amore Domini contributam, & ſanicetum gratiam pro teſtimonio puritatis ac manifeſtatinne meritorum ei Spiritus ſancti virtute præſtari. *Deiade idem ſanctes ſcriptor narrat aliam terribilem abbatis Moyſis punitionem, quam hic brevitatis cauſa prætermittimus. Jam ab hac digreſſione in viam revertamur, & referre pergamus ea, quæ poſt mortem hujus ſanctæ Virginis noſtræ contigerunt.*

Ex hoc veſtio Sanctæ ſepultura

12 *Laudatus Khammius parte 5 Hierarchiæ Auguſtanæ pag.* 234 *& frequentibus ſepulturam S.* Rsdegundæ, *& reliqua ad poſthumam ipſius gloriam ſpectantia ſic proſequitur*: Dominus areis Wellenburgenſis Portnerus, patricius Auguſtanus, beatæ Aneillæ funus Auguſtam tranſvehi curavit, in ſuæ nobilis familiæ ſepultura humaodum; ſed Naminis proviſu ad leprodochium, charitatis a Radegunda exercitæ officium, ſavectum, hnnnificentiſſime conditum ſuit. Fama & pictura docet, ſarcophagum Radegundæ una cum ejus corpore planſtro impoſitum a junctis bobus per declivem campum, & Vindam amnem ſine ductore ad dictum leprodochium eſſe devectum, ibi depoſitum & ſapultum: ubi mox capella e fundamentis excitata, anno MCDL rnovata (*Khammius hoc loco vitat Strugeliam in Annal. eccl. lib. 5 cap. 7 fol. 553, qua eliatiane Chranicon ipſius eccleſiaſticum Germaniæ vdtum drſignari opinor*) & ob crebra miracula a Cardinalibus & epiſcopis ſuit indulgentiis dotata . . . Anno MCDLXIV capella ſanctæ Radegundæ ſeu Radianæ dedicatur honori ſanctarum Urſulæ & Radegundæ a Judoen Ordinis Præmonſtratenſis Cannnico Regulari epiſcopo Adramytteno, proepiſcopo Auguſtano. Io litteris Petri Cardinalis epiſcopi Auguſtani anno MCDLXIII, Aprilis die XIV datis, nnminatur capella ſanctarum Urſulæ & Radegundis. Noſtri quoque Annales referunt, adeſſe litteras *ab* octn Cardinalibus die XV Maii *annn* MCDLIII datas pro indulgentiis in ſacellu ſanctæ Urſulæ alias ſanctæ Radegundæ Incrandia. *Præ manibus habemus Germanicum earumdem indulgentiarum apographum; ſed cum authenticum diploma vernſimiliter Latine datum fuerit, aprre pretium eon eaſrmes, illud rurſus ex lingua Germanica in Latinam tranſfundere.*

aliiſque gloria poſthuma ſignit

53 *Parro Khammius ibidem ſic pergit*: Anno MCDXCII ſanctæ Radegundæ oſſa prnpe capellæ januam hactenus recondita, ex juſſu Friderici Comitis de Zollern epiſcnpi Auguſtani in chorum ante principalem aram ſuere translata, Udalrico de Reehberg eathedralis eccleſiæ decano translationis ſolemnitatem celebrante. *Deie auctor ille ad annum Chriſti* 1507 *meminit de Matthæo Langio, arcis Wellenburgenſis domino, qui poſtea monetam aurtam & argeeteam in bourrm S. Radianæ vel* Radegundæ *cudi juſſit, at ſuperius retulimus. Poſt hæc ibidem narrat, quando dominium caſtri Wellenburgenſis tranſierit ad nobilem Fuggerorum familiam, eamque rem explicat his paucis verbis*: Anno MDXCVII David Ungad Baro de Sonnenberg arcis Wellenburgenſis poſſeſſor, tum ſuo, quam ſuorum liberorum ea conjuge Lsngio procreatorum nomine, eam vendidit Jacobo Fuggero: unde ea hæc illuſtriſſima Fuggerorum familia deſcendentes, dominii Wellenburg hodiedum beati ſunt poſſidentes.

eximus lumenarium ipſius cultum,

14 *Denique Khammius nos de publica & hactenus perſeverante hujus Sanctæ cultu ita certiores reddit*: Anno MDCXCI ſanctæ Radegundæ oſſa, antehac grandi lapide tecta, fuerunt elevata, ad modum ſtaturæ humanæ compoſita, ac elegantrr eanrnata, illuſtriſſima Comitiſſa Fuggera de Wellenburg &c., nata Baroniſſa de Neuhaus, præter cimelia, pretioſiſſimam ſuam tunicam holoſericam auro filatam & aeu phrygia pictam, ad eanrnandum liberaliter donante. Poſt hæc ſanctæ Radegundæ corpus ſumptuoſo vestitu præſtante Dominica 1 25 poſt Pentecoſten ea eccleſia Berckheimenſi ſub ſolenni proceſſione in ſuam eccleſiam fuit deportatum, ante principalem aram repoſitum ac omnium oculis expoſitum, præſentibus DD. Leonardo Frey eccleſiæ cathedralis Auguſtanæ decano, Franciſco Ziegler vicario generali, Joanne Auguſtin notario, & ea quatuor vitis Canonico. Anno MDCCLII antequam Augnſta obſidione premebatur, idem ſanctæ Radegundæ corpus in

AUCT. G. C. urbem ſecuritatis cauſa fuit translatum, & apud PP. Ordinis Prædicatorum depoſitum. Dein periculo armorum ceſſante, anno MDCCV iterum Dominica 3ti poſt Pentecoſten ſolenniter fuit reſtitutum, & in mauſoleo ſuæ eccleſiæ honorifice collocatum; ubi hac adhuc ætate viſitur & devote colitur.

eſſi certam venerationis diem ignoremus,

15 *At ex his omnibus nondum ſcimus, quo die* S. Radiana *vel* Radegunda *obierit, aut quo ſitu die quotannis colatur, etſiamſi ſuſpicemur, annuam ipſius memoriam celebrari quadam Dominica poſt Pentecoſten, quia laudatur Rhenanius parte 2 Hierarchiæ Auguſtanæ pag. 557 & 558 de ſacello ſeu templo hujus Sanctæ habet ſequentia*: Eccleſia parochialis Berckheimenſis duas ſibi annexas habet filiales, unam in Banacker, alteram ad S. Radegundam ſeu Radianam prope arcem Wellenburg ..... Eccleſiæ filialis ſanctæ Radegundæ encœnia in ipſo ſanctiſſimæ Trinitatis feſto peragnntur. In eadem eccleſia ſermones ſacri tempore pomeridiano Dominica Palmarum, Feria quinta Cœnæ Domini, & Dominica Paſchæ ad populum dicantur. Lucrantur quoque hic indulgentiæ plenariæ Dominica quarta poſt Pen-
B recoſten, ad ſacrum theſaurum acquirendum magna hominum multitudine concurrente.

16 *Cum itaque certus mortis ac venerationis dies nobis ignotus ſit, ſecuti ſumus conſilium P. Henrici Lamparter, in Bibliotheca Societatis ne ſtæ propter varias lucubrationes recenſiti, qui Auguſta Vindelicorum ad Heuſcheniam noſtrum anno* 1666 *ita ſcribebat*: Tarde reſpondeo R. V., quia nuſquam indagare potui, quod de beata Radegunde ſcire deſiderat. Nec ordinarius loci, nec ullus aliorum, quos id oportuit noſſe, ſcit, quo die ſit mortua. E parietibus templi ejus, in quibus picta fuerat ejus Vita, colores defluxere; ſepulchralis lapis etiam nihil amplius exhibet certi de die obitus. Mitto copiam indulgentiarum ejus Sanctæ intuitu datarum templo. Suaſerim res hujus poni die 11ma Auguſti velut appendicem ad res S. Radegundæ reginæ, quæ celebratur eo die. *Atque hæc eſt cauſa, cur* S. Radegundem *ancillam hodie Operi noſtro inſerere, & Actis S. Radegundis reginæ ſubnectere voluerimus. Ecce omnia, quæ de cultu & geſtis illius ſanctæ Virginis detegere potuimus, etſi forſan in monumentis Wellenburgenſibus aut aliis ſcriptoribus Germanis plura reperiantur, quorum notitia ad nos nondum pervenit.* E

D *& idcirco alteri ſimilis nonnihil Sanctæ ſubjungimus.*

DE S. LAUDULFO EP. ET CONF.

P. B.

EBROICIS IN GALLIA.

VERSUS ANNUM DCXX. *Cultus antiquitas.*

DE S. Laudulfo, *ſeu* Landulfo, *Gallice* ſaint Loul, *epiſcopo Ebroicenſi, egimus ad diem ut hujus menſis, ubi de S. Taurino, epiſcopo itidem Ebroicenſi, in* Hiſtoriæ inventionis ejus primæ, *per* S. Laudulfum *divina revelatione bis monitum ſæculo* VII *accuratæ, & per anonymum iſtic editum deſcriptæ ſæculo* IX. *Juvenili vero hic tantiſper ad illum vedire, tamquam ad teſtem Laudulfianæ ſanctitatis & cultus nunc quidem antiquiſſimum: nam auctor* libelli de Vita S. Laudulfi, *quem hic num. 1, ut ſeniorem, citat, jam dudum latereſcit; uti mox intelliges. Hodiernum porro lucem ejus venerationi ab immemorabili tempore conſecratum fuiſſe ſatis indicat Grevenus, ad hunc diem in auctario a ſe Uſuardo editoque anno* 1515 S. Laudulphi *memoriam annuntians. Eodem die Breviarium, quod habemus, Ebroicenſe recuſum Pariſiis anno* 1586, *feſtum ejus & Officium cum Lectionibus novem ritu duplice celebrandum præſcribit. Secutus eſt Sauſſajus in Martyrologio ſuo Gallicano, longum ei hoc die texens elogium.*

C

Acta

2 *Acta ſi requiris, antiquiora non ſuperſunt, quam quæ dedimus in laudata nox Hiſtoria inventionis primæ S. Taurini; cum qua ſi conferre placet Lectiones ſeu priores Breviarii jam indicati, eccas illas*: 1. De Landulpho, Ebroicenſi epiſcopo, nihil ſcriptum reliqui antiquitas; niſi quod ex hiſtoria inventi corporis beati Tautini aliquantum temporis poſt hujus obitum apparet vixiſſe ſub Clodoveorum imperio & monarchia [in] Gallia. 2. Dicitur enim Lotarii tempore, cum Ebroicenſes Canonici tum ex finitimis agris in civitatem ad divina Officia peragenda quotidie convenirent, & ipſe ex pago uchi vicino, qui S. Laudulphi etiam nunc nomen retinet, ad ſacra matutinalia cum aliis perexiſſe, & in itinere audiviſſe choros angelorum pſallentium, ac dicentium: " Beatiſſimi Tauriui laudanda eſt hodie feſtivitas, cujus lingua fulget in eccleſia „ &c. Hoc vero nuntiaſſo Viatori, epiſcopo ſuo poſt cujus deceſſum omnium ſuffragiis ad epiſcopatum promotus, die ac nocte deprecabatur Dominum, ut theſaurum de reliquiis S. Taurini ſibi indicaret. Quin etiam poſt anni circulum eodem die ad eumdem locum, ubi nudierat angelorum cœtum, cum ſolo comite rediit, atque iterum proſtratus in oratione, meruit cæleſter illas voces audire: ſed erat auxius & ignarus, quo loco theſaurus ille F lateret.

ex Breviario Ebroicenſi.

3 2ly. Propterea vehementius Deum orabat, ut hoc illi manifeſtum faceret. Tandem elevans oculos, videt a terra uſque ad cælum columnam pertingentem, inſtar ſolis claram. Quo in loco ſodiens accepto ſacculo, reperit ſcriptum: " Hic requieſcit beatus Tauelnus, primus epiſcopus Ebroicæ civitatis „. 3. Locus vero occurrit in via venientibus a pago S. Landulphi ad eccleſiam epiſcopalem Ebroicæ urbis, in quo nunc ſpectatur ampliſſimum monaſterium & ſepulcrum ſubterraneum S. Taurini. Tum vero Landulphus eccleſiam ligneam ſepulcro impoſuit. 4. Sed cum ad inventionem illarum reliquiarum miracula quotidie plurima & maxima fierent, in illa hiſtoria narratur, paulo poſt fuiſſe librum confectum de Vita S. Landulphi, qui intercidit, & in quo multa de inventione illarum reliquiarum & miraculis; ac de ſanctitate, operibus bonis, & meritis ejuſdem B. Landulphi ſcribebantur. *Miramur, nihil hic notari de tempore S. Landulfi, cum illud in Martyrologio univerſali ad hunc diem diſerte aſſerat Caſtellanus eſſe in eccleſia S. Taurini.*

DE

A D

DE SS. MAXIMO ABBATE, ANASTASIO MONACHO, AC ALIO ANASTASIO ITEM MON. ET APOCRISIARIO ROMANO CONFF.

CONSTANTINOPOLI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

§ I. S. Maximi nomen, natales, illustrn in aula munus quando commntatum cum monastico instituto.

ANNO DCLXII ET D. CLXVI. *Sanctus ex nomine Maximus*

MAximus *vitæ sanctimonia, doctrina, scriptis, cruentatis pro orthodoxa fide certaminibus, exiliis arumnisque, nec non fuso pro ea sanguine longe clarissimus, tanti nominis mensuram egregie adimplevit, prout perspicuum fiet cum ex Viri Vita, tum ex hoc, quem eidem præfigimus, Commentario. Ad Sancti nomen alludit* S. Anastasius *presbyter & apocrisiarius Romanus, de quo pluribus infra, in epistola sua ad Theodosium presbyterum Gangrensem, quæ exstat in Anastasii Bibliothecarii Sedis Apostolicæ Collectaneis, habeturque inter Opera varia a Sirmondo vulgata, tom.* 3 *col.* 375 *novissimæ editionis Venetæ, ubi leguntur ista:* Ego igitur exiguus memoriam justorum illorum, *qui Constantinopoli ob veræ fidei adversus Monothelitas confessionem pœnas sunt, & præcipue Maximi tevera megisti* (hoc enim Maximus nomen infinuat) sermone meo in præsentiarum facete volens *&c. In Menæis magnis excusis die* XII *hujus mensis inter alia præconia, quibus Græci ibidem ipsum laudant, dicitur* μέγιστος Μάξιμος, Maximus *itaque nomine, major rebus gestis, imo maximus vere ac proprie exstitit. Recte itaque Joannes Zonaras in Annalibus tom.* 2 *pag.* 87 *editionis regiæ Parisiensis anno* 1687 *vulgatæ cum etiam jure meritissimo* μέγιστου Μάξιμου *appellat. Addi his possunt, quæ dabuntur inferius* § 7 *sub finem. De sancto itaque* Maximo *agimus hic primo loco; de aliis duobus* Anastasiis *postea instituetur sermo.*

B

C

2 *Quæ ad Sancti patriam, illustres ipsius natales, ingenii præstantiam rara cum diligentia ac virtute conjunctam, nec non ad litterarias vel ab ineunte ætate exercitationes spectant, cuncta eruditi auctor Vitæ, quam illustravimus, num.* 3 *& seqq. apud nos. Natales nulla temporis nota ab eo determinatus anno* 580 *affigit. Caveat heterodoxus in Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria part.* I *pag.* 322. *Jam vero tot ac tam præstantes naturæ ac gratiæ dotes, quibus* S. Maximus *erat præditus, eum evexere ad summam in imperatoris Heraclii aula dignitatem. Quippe* Admirandus iste, *sicut ibidem de illo refert idem biographus num.* 6, sic ætatem suam transiens, quamquam multa conarentur quotidie, quo vanam gloriam effugeret, & vitæ hujus varietatibus non implicaretur .. efficere tamen non poterat, ut lateret .. Etsi autem ipse talia moliretur & ageret, nihilominus vel contra voluntatem atripitur. Heraclio per id tempus imperatore, ad regiam eum benevolentissime accersentn, & eorum, qui erant a commentariis tegiis, principem instituente: *cui quam fuerit gratiosus in paucis atque utilis, ibidem subditur. Imperavit Heraclius ab anno Christi* 610 *usque ad* 641. *Longissime ergo aberrant a vero, qui Constantinum Pogonatum hic obtrudunt, quem Sanctus numquam imperatorem vidit, mortuus utique anno* 662; *ille vero imperare dumtaxat cœpit anno* 668.

floruit sub Heraclio imp., in aula ejus gerens illustre munus

E

non vero sub Constantino Pogonato

3 *Hinc corrige Menologium Sirleti, quod ad diem* XIII *Augusti sic habet:* Commemotatio sancti Pattis nostri Maximi confessoris, qui sub imperatore Constantino Pogonato summus philosophus, vita & sermone illustris, relictis omnibus, factus est monachus. *Corrige item Menæa magna typis edita:* Vixit Maximus imperante Constantino, cui cognomentum Pogonato, Heraclii nepote: *ac Synaxarium, quod est apud Combefisium tom.* I *Operum S.* Maximi *pag.* LXXXIX, *ubi dicitur* imperatore Constantino Pogonato, Heracliique nepote, maximis honoribus a superioribus impetatocibus acceptus *&c. Vitæ denique ac Martyrii S.* Maximi *exemplar, cui prænotatur scriptor Laurentius monachus Rachensis in Calabria, & de quo alibi oedibit sermo, eumdem erroremcommittit, dum in fecnam illum producit* κατὰ τῆς χρόνους τῆ ἐ Ρ'ωμαίων βασιλείας κατάρξαντος Κωνσταντίνου, ὃς Πωγωνάτου ἐκάλετο. *Id est,* Tempotibus Constantini, quem Pogonatum vocabant, Romanorum impetium administantis. *Rectius habet Compendium nostrum Ms. Certaminis S.* Maximi, *quod desumptum est e bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, dicens:* Ὁ ὅσιος καὶ τρισμακάριστος πατὴρ ἡμῶν Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς ἐπὶ τῆ βασιλείας Κώνσταντος, υἱῦ Κωνσταντίου, ἐγγόου δὲ Ἡράκλείυ. Sanctus ac ter beatissimus pater noster Maximus confessor erat imperante Constante, filio Constantini, Heraclii autem nepote. *Sub eo utique egregiam suam pro Christi fide confessionem ac heroica certamina suo sanguine testata roborataque esse voluit, quamvis multo antu tempore in aula Heraclii honoratus ac gratiosus mevisset: idque confirmatur apud Sirmondum allegatum col.* 368, *ubi hæc a Græco versa memorantur:* Jubemus gloriæ tuæ ire Bizycn, & adducete Maximum monachum cum honore multo atque blanditie, tam propter senectam & infirmitatem, quam eo quod sit a progenitoribus noster, fucritque illis HONORABILIS. *Quæ postrema verba Combefisius in observationibus ad Vitam* S. Maximi *tomo citato præfixis pag.* XCVII *sic clarius reddidit:* Quod amicus & familiaris Majorum meorum exticerit, ac illis charus habitus sit.

F

4 *Et continuo idem auctor,* Quod plane, *ait,* in notarium primumque a secretis tite congruit; cujus muneris esset, non avelli a latere imperatotis,

quod meo-

AUCT. J. P.

toris, ac illi ſemper adeſſe. Extant Michaelis Pſelli pulcherrima epiſtolæ, cum ad alios viros primores omnis ordinis, tum præcipue ad notarios cum imperatore agentes *in τῷ ξυνδείπνῳ*: com *is* ſcilicet provincias luſtraret, ſive etiam exercitom circumduƈtaret, omoinoque extra regiam urbemque ageret: ot cum ad Comoeni ootarios, velut ejus aſſeclas eique adhærentes, ac conſiliorum laborumqoe ac expeditionis ſocios ſic blande ſcribit: *Τῷ λογοθεσίῳ καὶ τῷ χαρτῷ, ἢ δὲ βελλάδι, τῷ μυσταγωγῷ καὶ πᾶς μύσαις*. Pari nobis fere cultu io aula ipſi regi a ſecretioribus intimiſque conſiliis, & quaſi adminiſtri regeoda republica, quos in eam ſecretarios vocamus. Eo ipſo munere funƈtus S. Nicephorus patriarcha, Nicephoro imperatore, & antequam illi ſedi præficeretur: ex qua aulæ familiaritate taota illi ſtyli ſuavitas & elegaotia, quaotam in ejus Antirrheticis mitamor, quibus * licuit ſalutare, cum pari eruditione rerumque eccleſiaſticarum peritia coojunƈtam; dolemuſque non produci in communem Eccleſiæ uſum ejuſque clypeum, cum præſertim loculeoti extent codices in Regia, Seguietiana, Colbertina celebribus Pariſiis bibliotheeis &c. *De S. Nicephoro Patriarcha CP. conſuli poteſt Hiſtoria chronologica Patriarcharum iſtius Sedis, quæ habetur ante tomum noſtrum 1 menſis Auguſti. Acta vero ejus illuſtrata ſunt tom.* II *Martii die* XIII *a pag.* 293.

* *l.* quo

B

5 *Illud porro Vitæ Græcæ* S. Maximi *ὑπογραφὰ πρώτου τῶν βασιλικῶν ὑπομνημάτων apud Combefiſium pag.* 1V, *quod vertit Latine* eorum qui a ſecretis imperatori eſſent principem; *noſter autem Vitæ, quam dabimus, interpres dixit*; eorum qui a commentariis eraot principem, *ſe exprimit Compendium Cæſareæ bibliothecæ Vindobonenſis*: Πρῶτος ἐν τοῖς μυσογράφοις γέγονας: *id eſt*, primum inter arcaoorum ſcriptores *ſeu notarios* locum adeptus: *unde prima Sandii inter eos, qui erant imperatori a ſecretis, confirmatur prærogativa. Atque hoc ipſum Menæa magna typis edita clare tametſi Græco-barbare ſignificant in ejus elogie, ubi datur ei titulus πρωτασηκρήτης*, primi a ſecretis; *in Officio autem, quod ex* Tiliano antiquo codice XIII Auguſti *profertur apud Combefiſium pag.* LXXXVII *& ſeqq., ſcribitur πρωτασηκρήτις; aliter item ea vox formatur apud Gretſerum illico citandum.*

obſervationibus explanatur.

C

In notis vero & obſervationibus ad caput a operis Georgii Codini Curopalatæ, quod agit de officiis magnæ eccleſiæ & aulæ Conſtantinopolitanæ, quodque anno 1648 *Pariſiis editum eſt, pag.* 27 *de eo vocabulo dicitur*: Ut primum ſecretarium iodicat, ita & judicum omoium præſtantiſſimum. *Alia inſuper ibidem notata invenies. Conſuli etiam poteſt Geetſerus in Commentariis ad dictum Codinum, qui habentur in editione ejuſdem operis, quam deſignabam, pag.* 200. *At de his plus ſatis. Nunc cum Vitæ ſcriptore ad alia progrediamur.*

Quam ob cauſam Vir ſanctus aula valedixerit,

6 *Narrat is num.* 7 *Sanctum, rerum caducarum in aula pertæſum*, item novitates io fidem invehi cernentem, quando Monothelitarum ſecta Eccleſiam vehementer labefaƈtaret, acceſſiſſe .. io monaſtecium, quod in adverſo littore *urbis Conſtantinopolitanæ* apod Chryſopolim ſitum eſt. *Cauſam ſeceſſus ab aula ſic expouit Compendium Cæſareum Vindobonenſe*: Οὗτος ἦν ὁ Μεσοθλαβίτας ἀπαίσιον αἵρεσιν τὸν πλανωμένην ἐκ πρώσων, ἐγγράφως ἀναθεματίσας τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καταλιπὼν τὰ βασίλεια, γίνεται μοναχὸς ἐν τῷ μοναστηρίῳ Χρυσοπόλεως. Hic peſſimam Monothelitarum hæreſim dilatatam & invaleſcentem cooſpicatus, nec non in narthece ſanƈtæ Sophiæ Conſtantinopoli in ſcriptis ſuſpenſam, relicta aula factus D eſt monachus in monaſterio Chryſopoleos. *Cangius Conſtantinopolis Chriſtianæ lib.* 3 *pag.* 16, Porticus, *inquit*, iſtas occidentales, quæ elegantis ac magnifici veſtibuli vicem præbeot ædi Sophianæ, *εὐρθηκος* ſeu ferulæ nomine ævo ſuo donatas, tradit *Silentiarios* part. 2 verſ. 13. *Agit etiam ibidem Cangius de vocabuli iſtius ſeu appellationis ratione; cui varia alia ſubnexit pag.* 17 *&* 18, *inter quæ eſt illud*, Ut Nartheces .. olim extra eccleſiam ſeu potius extra eccleſiæ ſepta fuere ,.. ita viciſſim pro certo haberi debet, poſterioribus ſeculis narthecem eam ſacræ ædis partem, quam hodie navim vocamus, aliquando appellatam, *prout ibidem pluribus videre licet. At miſſo hoc brevi diverticulo, redeamus ad propoſitum.*

ac monaſterium ingreſſum

7 *Menæa magna Græcorum eaciſa eamdem* E *cur* S. Maximus *ex aula ſe ſubduxerit, cum dicto Compendio cauſam allegant, e quibus delibo ipſa, a noſtro Radera ſic Latine reddita*: Poſtea vero quam pernicioſa & aliena a Catholica fide opioio Monothelitarum .. ſtolide & impie invaloit .. decretaque publica, quibus hæreſim ſuam confirmabant, publice proponebant, & in ipſa magna eccleſia Conſtantinopoli affixa hærebant, impiorum ſocietatem & communicationem execratus, relictis politicis officiis & magiſtratibus, ſelegit potius abjectus eſſe io domo Dei, qoam habitare in tabernaculis peccatorum. Profectos ergo Chryſopolim &c. *Conſuli inſuper de hac re poteſt Sandii Officium ſacrum a Combefiſio editum ac ſupra a nobis memoratum. Monachum Rutienſem, ne longior aque excurrat oratio, tacitus prætereo. At Combefiſius in obſervationibus ad* S. Maximi *Vitam pag.* XCVII *cauſam hanc commutatæ ab eo aulæ cum ſeceſſu monaſtico Chryſopolitano, meram ſcriptoris ejuſdem Vitæ conjeƈturam exiſtimans*, Potuerit *quidem, inquit*, in monaſterio etſi urbi vicino, quod nempe *κατὰ τὴν ἀντικέρας πόρτα* in adverſo littore ad Chryſopolim in Bithynia prope Chalcedonem ſitum eſſet (Scutatim vocant, teſte Gillio) ab eo tutam ſalo æſtuqoe ſtationem quærere, ac animæ *κοίνωσιν*, ut vocat auƈtor, ejus ſcilicet commaculationem & contagium, ex aulicorum conviƈtu ac conſuetudine, loei ſeceſſu defugere, id cumprimis illo conſecutus, ut Heraclii ſecretioribus conſiliis pro officii munere haud cogeretur favere. Hanc tamen meram ſic Vitam ſcribentis conjeƈturam exiſtimo. F

ſe amplexans, ut putabat,

8 Nec enim ſic palam Heraclius novitati ſtudebat, jamque Monothelitarum dogma in aula percrebuerat, cum Maximus monachum induit; aut Heraclii aulæque ea potiſſimum factio erat, & non magis Cleri & epiſcoporum Athanaſii Jacobitæ, Theodori Pharan, Cyri, Sergii &c.; a qua proinde ut ſe tutum præſtaret, Maximus, non aula ſolum ac urbe, qoam novator epiſcopus regeret, exire debebat, ſed ejus tota diœceſi, aut certe paolo remotius latebras quærere. *Obſervatio iſta Combefiſii adeo nobis videtur veritati conſona, ut probabilius eſſe putemus, Virum ſanƈtum non tam ea luis Monotheliticæ fuga, quam ex rerum caducarum contemptione, vitæque perfeƈtioris deſiderio ab aula ſtrepitu in Chryſopolitanum monaſterium ſe recepiſſe. Quæri autem hic ulterius poteſt, quo tempore id acciderit. Hoc argumentum tractat Combefiſius pag.* XCVIII, *& ex iis, quæ de illo affert, ſententiam ſuam confirmat, Sanƈtum ea aula ſeceſſiſſe, ac primi a ſecretis munus abdicaſſe*, ut chara ſolitudine frueretur, ac ſeculi curis turbiſque expeditus, liberius

Deo

A Deo divinæque contemplationi .. totus impenderetur. *Quæ ergo ad propoſitam quæſtionem faciunt, ex ipſo his referemus.*

quo item tempore

9 *Fatetur quidem laudatus auctor, incertum eſſe, quo is tempore aulæ togam cum lacerna ac ciliclo commutarit; diu tamen ante Sergii obitum atque extrema Heraclii tempora, quibus peſtifera hæreſeos flamma in aulam ac urbem erupit, illud evenisſe, argumento, ait, eſt epiſtola Sancti ad Pyrrhum hegumenum, cum is illum jam monachum invitaſſet, ut ſuæ conſentiret novitati, quam a Sergio auctore hauſerat, ac ſcriptis ſuſceperat firmandam, tuente ſe* Maximo *non vitæ monaſticæ recenter ſuſceptæ tirocinio aut theologiæ ſtudio nuper ſalutato, poſtquam ſeculo valedixerat; ſed cum ſui rudis animi conſcientia (dicamus nos ſumma, pro ſui inſtituti ratione, animi modeſtia) tum facinoris temeritate, ne ſententiam præciptaret. Nam operum ejus a Combefiſio editorum tom. 2 in epiſtola reſponſoria ad Pyrrhum pag.* 346, Vigent, *inquit*, adhuc in me affectus ac vitia, carnemque oppido rebellem

B legi ſpiritus prævalentem habeo. Quin etſi per hypotheſim nihil eam in rem quod ſit facultatis deeſſe dedarimus; quis ſic temerarius & audax, ut quæ in hunc modum divino ſacerdotum ſunt ſancira ſuffragio, præſumat ſuperordinare? *Quidnam tade ſequitur?* Igitur, *uti tonclutit Combefiſius pag.* XCVIII, diu ante vulgatam Byzantii Ecthefim, cujus ipſius crimen Maximus in Sergium, & ſenatum confert, depellitque ab Heraclii capite; qui Sergii Clerique Conſtantinopolitani victus precibus, nec non ſenatus indulgentia inclinarus, ſno eam nomine publicari permiſit: quæ nec tunc forte edita erar, cum ſic amicas Pyrrho adhuc monachorum præfecto, pridem ipſe monachus dedit litteras; cum hæc Pyrrhi Maximo oblata, illius videantur fuiſſe præludia ac velut prodromus, muſſitante hactenus inter Clericos novæ hæreſis hydra, ac imperatoris præſtolante adventum e Syria (unde ejus origo ac initia) ſub quo publice in nibe ernmperet; haud ſatis vero ſimile, eam jam in aula provectam, ejuſque tædium ea Maximum excuſſiſſe, ac monaſterio, ex quo illi majores ejus procellæ extimendæ erant ex Cleri CPolitani Sergiique patriarchæ novatoris vicinia, addixiſſe. *Hæc ille.*

C *Illud accidit.* ro *Verum diſpiciamus, quo pacto ea, quæ Combefiſius protulit, ut probaret, quaaam de cauſa* S. Maximus *aulam cum vita aſcetica commutarit, lucis quidpiam ſuggerant ad ſigenda præteropter perfectioris inſtituti exordia. Famoſam illam* Ecthefim ſeu fidei formulam & expoſitionem, in qua dici prohibebatnr impoſternm cum una tum duplex in Chriſti diſpenſatione operatio, licet interim in ea diſerte aſſeratur in Chriſto una tantum volnntas, tamquam doctrina ſanctorum omninm Patrum.., non hoc anno, ut hactenus ab omnibus creditum, ſed ſuperiori publicatam, *inquit Pagius in Critica Baroniana ad annum Chriſti* 639. Martinus enim *Papa* in Secretario III, *ſeu Actione* 3 *Concilii Lateranenſis apud Labbeum tom.* 6 *Conciliorum col.* 83, *ait*, id factum duodecima Indictione (*textus habet* per nuper duodecimam Indictionem elapſam) quæ Kalendis Septembris ſuperioris Chriſti anni inchoata. Nam poſtquam *Ecthefis* illa emiſſa eſt, Sergius pſeudoſynodum Conſtantinopoli coegit, ad Syrum epiſcopum Alexandrinum ſcripſit, & menſe Decembri ejuſdem anni vita functus aſt, nt mox oſtendemus. Quare non dubium, quin anno antecedenti edictum illud prodierit, eodemque ſynodus Conſtantinopolitana habita ſit. *Hæc poſtea meminiſſe juvabit, quando de illa Ectheſi ecuerit ſermo. Sed nunc od rem noſtram. Tempus itaque certum, quo* S. Maximus *ex aula in monaſterium Chryſopolitanum ſe abdidit, quoniam definire non poſſumus, non tbeſi illud circumſcribimus, ſed hypotheſi ac conjecturis. Quid ſi ergo dicamus, hanc rem geſtam accidiſſe anno circiter Chriſti* 630, *Sancti circiter* 50, *cum fuerit propemodum octogenarius quando illa paſſus eſt, quæ narrantur inferius in Vita apud nos num.* 32, *ac obierit anno* 662 *ſecundum dicenda* § 7. *Porro haſce conjecturas confirmare conabimur ex aliis ejus geſtis, quæ ſubnectimus.*

AUCT. J. P.

§. II.

Dignitas abbatialis in monaſterio Chryſopolitano; iter Africanum ab eo ſuſceptum quæ cauſa, quo tempore ac quo fructu.

E

Differitur de tempore

Biographus noſter cap. 5 *num.* 8 *agit de præfectura cœnobii Chryſopolitani ad* S. Maximum *delata*, nuper enim *monachi* præfectum amiſerant, *prout ibidem addit; ſed nec ejus nomen, nec temporis notam, quo id acciderit, ullam apponit; ita ut in tenebrit hic denuo palpandum quaſi nobis ſit, ac conjecturis utendum, quas haud plurit valere volumus, quam rationes pro placitis noſtris afferendas. Obſervemus itaque ex verbis dicti biographi num.* 8 *&* 9, *Sanctum noſtrum maturæ admodum ac jam provectæ ætatis fuiſſe, quando illud onus magna cum celsitudine humeris tandem ſuis imponi permiſit: & hujus obſervationis ratio eſt, quia inter varias cauſas, quæ munus illud reddunt grave, atque adeo ad illud excutiendum merito poſſeant Virum ſanctum movere, de quibus ibi agit biographus, nulla affertur ea præmatura ejuſdem ætate; unde ſuſpicari liceat, eum anno circiter Chriſti* 639 *aut ſequenti, ætatis* 59 *circiter vel* 60, *dicti monaſterii regimini admotum fuiſſe ob ea præſertim, quæ circa ejus in dignitate abbatiali deceſſorem* F *notanda nobis occurrunt. Fuiſſe hunc Pyrrhum, qui ex ea dignitate ad cathedram Conſtantinopolitanam fuit admotus, ſequentia nobis ſuadent.*

ra *In Chronographia compendiaria* S. *Nicephori hæc notantur:* Πύῤῥος πρεσβύτερος ἡ αὐτὸ, μοναχὸς καὶ ὤρχων τῶν μοναστηρίων, καὶ ἡγούμενος Χρυσοπόλεως. Σπάσας δὲ χειροτονίαν αὐτῷ, παρῄτησατο ἐπὶ β', μῆνας θ' ἡμέρας θ'. *Quæ ſic interpretor Latine:* Pyrrhus presbyter ejuſdem (*eccleſiæ*) monachus, nec non monaſteriorum præfectus, & hegumenus Chryſopoleos. Tumultn autem in eum concitato, abdicavit ſe dignitate poſt annos duos, menſes novem, dies novem. *In Hiſtoria Patriarcharum Conſtantinopolitanorum apud nos tomo* 1 *Auguſti præfixa, initium epiſcopatus hujus hæretici Monothelitæ affigitur pag.* 79 *veroſimiliter inenti Januario anni* 639; *exilium vero anno* 641. *Habemus itaque hic Pyrrhum monaſterii Chryſopolitani hegumenum, moderatorem ſeu abbatem; habemus tempora, quæ commode eum noſtro ejuſdem monaſterii Chryſopolitani Abbate ſecundum præmiſſa combinantur; cur igitur hunc illi ſucceſſiſſe ea probabili ratiocinio non affirmemus, in ejuſdem, uti dicebamus, monaſterii Chryſopolitani gubernatione, præter quod non ſcimus hactenus aliud in tractu CPolitano ſynonymum* *quo S. Maximus*

AUCT. J. P. *exſtitiſſe? Quæ tum ita ſe habeant, ut vereamur ad priora, non videmus quidquam nobis incommodare, quo minus initia dignitatis abbatialis S. Maximi tanctamus cum aliqua probabilitate anno Chriſti 639 vel proxime ſequenti.*

abbas creatus eſt

13 *Neque obſtat epiſtolam ejuſdem Sancti ad eumdem Pyrrhum, de qua ſuperius num. 9, ἡγούμενον*, hegumenum, *uti eſt in ejuſdem inſcriptione, hoc eſt* abbatem; *neque enim tum illam epiſtolam, tum aliam ad monachos Siculos, quæ exſtat apud Combefiſium tom. 2 Operum S. Maximi pag. 38, videmus pugnare cum noſtro ſyſtemate, quod in neutra Pyrrhum vocet ſuum Superiorem vel abbatem: nam tametſi S. Maximus monaſterii Chryſopolitani inſtitutum ampleuus fuerit anno Chriſti 630 circiter, ætatis circiter 30 ſecundum conjecturam noſtram ſupra datam, fieri tamen potuit, imo vero in noſtro hoc ſyſtemate factum fuerit, ut, quando epiſtolas illas exorabat S. Maximus, eſſet quidem tunc temporis Pyrrhus ulterius monaſteriorum præfectus; ut poſtea Chryſopoli. abbas fit factus; idque five iſtius fuerit monaſterii* B *alumnus five ulterius, cum adeo exſtiterit Heraclio imperatori in paucis gratioſus: ittuim ſicut ibidem apud nos pag. 78 * ex S. Nicephori Hiſtoria invenies*, Pyrrhum Heraclius amabat, adeo ut fratrem appellaret, quod imperatorit ſororem a ſacto fonte ſuſceperat; ſimul quod eumdem Sergii familiarem fuiſſe, cum eoque vixiſſe cognoſcat, in illius loeom *patriarchalem urbis CPolitanæ* ſubſtituit. *Atque hæc quidem ſunt, quæ de initio regiminis monaſterii Chryſopolitani a S. Maximo, at de deciſſore ejus in mentem nobis venere, quæ tamquam ſyſtema noſtrum, ſive otiam, ſi vis, problema eruditorum judicio tantiſper propoſuimus, reliſta nihilóet illud vel amplectendi vel rejiciendi at melius aliquid invenien di pleniſſima facultate.*

monaſterii Chryſopolitani, de quo loco nonnulla veramus.

14 *Quodequidem autem de aſcetterio apud Chryſopolim, uti dicitur in Vita noſtra num. 7, totiet facta jam mentio eſt; non videmur abs re fallari, ſi de iſto loco nonnullas ſubnectamus notitias ex Petri Gyllii de Boſphoro Thracio libro 3 cap. 9; ubi invenies, quod fuerit* portus magnitudine & tranquillitate pulcherrimus & optimus..; apellerur autem Chryſopolis, ut quidam dicunt, C *ea eo*, quod Perſæ imperatores in hunc locum cogerent auri acervos exactos ab urbium tributis: ut vero multi trraduot, a Chryſe filio Chryſindis & Agamemnonis ibi mortuo & ſepulto, *ea occaſione, quæ ibidem refertur; & additur*, poſſe etiam ob portus commoditatem ita appellari ab iis, qui mirabilia auro comparate ſoleot; *item* Chryſopolim emporium fuiſſe Chalcedonis; ubi Xenophon tradit, Graecos, qui mercuiſſent ſtipendia in Cyri expeditione Perſica manſiſſe dies ſeptem, vendenses prædas, quas feciſſent.., poſtea muris nudatam fuiſſe, ea Strabone *aſſeritur*, dum ait Chryſopolim vicum eſſe. *Et vero, prout obſervat Gyllius*, Similiter hodie urbs non eſt; ſed vicus laax habitatus multis ædificiis non conrinuis, circuito milliaria complectens circiter duo. *Et poſt alia nonnulla*, Denique, *ait*, Chryſopolis reædificata eſt a Turcis, quæ diu jacuerat deſerta bellis Perſarum & Turcorum, ut nullum veſtigium reſtet eorum, quæ Georgius Cedrenus dicit, Philippum regem condidiſſe Chryſopolim, ut monaſterium ἡ παναχράντου Θεοτόκου (*Immaculatiſſimæ Deiparæ*) ut palatia ad excipiendum regem, regioſque liberos, hortoſque ſtruxiſſe, ne piſcium vivarium: id quod in vallis planitie, ubi oune ſunt præcipua Chryſopolis ædificia, exiſtimo lacum fuiſſe, nimirum reliquias portus antiqui. Chryſopolis quemquam uſt ſuburbana Byzantii, tamen omnes fere Byzantini ignorant, ubi hæc fuerit, ea eo, quod nomine antiquo *uuoleto*, jam dudum vocatur Seuratis, neſcio, an a Franciſce aliquando Byzantio imperantibus, chryſon appellantibus ſeutum; an potius a ſtatione militum ſeuratiorum *&c. Ceterum de monaſterio, quod, uti diximus, apud Chryſopolim ſitum fuit, ubi hactenus reperimus, quod lectorem edoctamus. Hinc igitur Sanctum diſcedentem ſequamur.*

Iter Africanum non fidei orthodoxæ propagandæ ſtudio

13 Quoniam *vero* Romam veterem ab hoc deteſtabili *Monothelitarum* dogmate puram noverat, ſimiliterque eccleſias Africanas.., his terris relictis eo diſceſſit, ut veritati una parrocinaretur, *teſte biographo noſtro num.* 10, & cum orthodoxis illic veſſaretur. *Præmiſerat ibidem, adeo hæreſim illam invaluiſſe, ut* malum immenſe pareret, ne propemodum Orientem & Occidentem totum occupaſſet. *Sed combeſiius in obſervationibus ad Vitam & Acta S. Maximi a ſe edita, pag. xcvtit narrationem biographi ſui his verbis tuſtigat, quæ noſtro quoque tempori unt:* Maximi Romam inque Africam profectionem ſic auctor deſcribit, quaſi E tuto jam Orientis & Occidentis novæ hæreſi infectis, nec niſi Romæ inque Africa, ſeu etiam inſulis vicinis vigente ſaniore doctrina ac fide antiqua, quin vel in illis nutgere; & cum periculum eſſet, ne flamma hæc cuncta brevi abſumeret, is illi ſuppetias venerit..ſolam tamen ipſum Africam eognaſſe, *quando* Aſiæ loca, & Bithyniam, ipſamque Conſtantinopolim reliquit; nec eo fidei zelo, quem auctor comminiſcitur, ſed barbarorum metu, Perſarum ſcilicet, ſic tota illa *regione* gruſſantium, ut nec ipſa quidem urbs Auguſta abeis tura eſſe videretur, ipſe ſibi Maximus non uno loco teſtis graviſſimus eſt. *Citat deinde alteram ſeu ſecundam* S. Maximi *epiſtolam ad Jordanem (imo Joannem) presbyterum, quæ extat apud ipſum tom. 2 Optrum ejuſdem Sancti, & in qua ſic ea Græco textu pag.* 230 *loquentem interpres Latinus Virum ſanctum inducit:* Accerſaſque *me* ad te, ne ſub alas tuas reponas; ſi modo vere timor omnis hoſtium externorum abſceſſit, quorum formidine tamquam viræ amans tanta maris ſpatia trajeci. *Et continuo* Vos; *inquit*, ſanctiſſimos F rogatos velim, ... ut certius moneatis, omnemque illic impræſentiarum ſuum ſtatum, qualis tandem ſit ac obtineat, veſtris ad me litteris exponatis. Cum enim animi ſenſibus parum valeam, valdeque debilis naiſtam .., præque pavore circa multa diſſipatam ac vagantem mentem habeam, tuto tranſfutata valim.

ſed hoſtilium ea. curſionum metu

16 *Profert præterea epiſtolam a S. Maximo ad Sirictnium* (ſurt., *ut in margine apponitur*, Cyzicenum) *epiſcopum datam, at inter alias tom. 2 Operum ejus pag.* 361 *editam, in qua auctor ipſi eſt, ut diſperſos ac profugos revocet*: Voca, *ait*, tum eos qui longe, tum qui prope ſunt, eoſque tibi ipſe inſolubili vinculo dilectionis ſpiritus adſtringe. *Sed qua lege idroget, ſtatim ſubdit, dicens*: Dummodo tamen exſpectatæ hoſtium incurſionis metus ſuſugerit, ac prorſus ſuſugerit: cujus cauſa tamdio ſicque procul patria caules alienum ſolum habuit. *In altera vero ad eumdem epiſtola, quæ habetur tomo citato pag.* 362, *ſuam Sanctus deplorat ſolitudinem, quod alii, ſe relicto, jam rediſſent*: Verum, *ait*, quod magna abſorptus triſtitia ſim, nec ab illis disjungi ferum; aut me eum iis aſſumite, ſubque alas veſtras reficite, aut veſtris precibus ad ſuſtinendum fortiter, quem charitſſimorum ipſa abjunctio dolo-

rem

A rem conſeiſcit, confirmate. *Quæ cum ita ſint, cumque Vir ſanctus, quando vel de ſuo vel de aliorum exſilio meminit, illius cauſam non imputet hæreſi Monothelitarum*, immenſe patenti, ac propemodum Orientem & Occidentem totum occupanti, *uti ſupra volebat biographus; cum denique idem Sanctus noſter clare ac diſerte in epiſtola ad Joannem presbyterum ſuperius memorata indicet*, hoſtium exterorum . . formidine . . tanta ſe maris ſpatia trajeciſſe; *fugæ ejus cauſa non in hoſtes internos, non, inquam, in dictam hæreſim, ſed in barbarorum metum videtur eſſe refundenda.*

Vir ſanctus ſuſcepit,

57 Mera itaque *βιογράφου* ſomnia, *uti loquitur Combefiſius pag.* xcix, quod jam tum conclamato Conſtantinopoli totoque Oriente quin & Occidente fidei negotio, ea Maximus ratione Romam cugitans, Byzantio in Africam venerit *Ultimam vocem (de Occidente eſt ſermo) vel deſideratam fuiſſe addit in Vaticanis codicibus, vel Morino excidiſſe, vel a Baronio ſublatam eſſe; ne forte inde ſibi adimere fidem clarius videretur auctor, dum Occidentales ea labe, quam*

B *non meruerint, aſpergit, quos liquet ea ab hæreſi admodum abhorruiſſe, ac pauciſſimos ex illis vitas eidem dediſſe manus. Ceterum in ſolam Africam cogitaſſe in eaque præſidium quæſiviſſe* S. Maximum, *ut a graſſante milite ac Perſarum illuvie tutus ibidem foret, ſatis oſtenſum eſſe affirmat ex iis, quæ præmiſerat; nec neceſſe eſſe, plura in eam rem congerere. Hinc igitur corrige monachum Rutienſem, qui ſic ſcribit: Ζήλῳ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας θεῖῳ πυρούμενος, πάντας ὁρῶν ὑποχύπτοντας χαδὸν τῇ πλάνῃ, ἐν μηδενὶ λόγου τινὰ τῆς ἀσεβείας ποιούμενον, ἢ μοῦνος αὐτῷ παπλαβὲ, ἢ πρεσβυτέραν Ῥώμην παπλαβέ.* Divino itaque erga orthodoxam fidem accenſus deſiderio, dum omnes propemodum errori ſuccumbere, nulloque in pretio habere religionem videret, eodem, *Chryſopoleos videlicet, de quo memineras auctor*, monaſterio relicto, Romam ſeniorem pervenit. *Quæ cum proxime ſubdat idem auctor iis, quæ præmiſerat de dicto monaſterio, cujus Sanctus fuit alumnus ac deinde præfectus, videtur tacite innuere, inde illum abſceſſiſſe, ut labantibus fidei rebus conſuleret, ac primo quidem ea de cauſa Romam ſeſe*

C *contuliſſe, quod aliter tamen accidit, uti docebunt ſequentia.*

quamquam in Africa egregie ſe geſſerit

18 *Primo quippe Vir ſanctus in Africam diceſſit, ac deinde Romam petiit, omnibus utroque loco fortiſſimi orthodoxæ fidei propugnatoris partibus egregie adimpletis, prout notatum reliquit noſter biographus inferius apud nos num.* 18 *ac ſequentibus; ita tamen, ut ſimul nobis reliquerit locum addendi bene multa alia, quæ & ipſe prætermiſit, & ad res tamen geſtas conducunt, quas præ manibus habemus. Itaque Sanctum in Africam profectum tantiſper comitemur. Combefiſius in obſervationibus ad ejus Vitam & Acta pag.* xcix, In Africa, *inquit*, fidei eauſam egiſſe Maximum, ac quam Pyrrhus jam patriarcha Monothelitarum hæreſim ubique datis libellis, ſubmiſſiſque devotis ſibi eapitibus ſpargebat (exceptis iis, qui pari Maximo forte profugi, ipſi ſpoute illa imbuti, per eam occaſionem vias Domini rectas depravantes incendium augebant, inque Africam, delecto in ea incolatu, flammam producebant) ſtrenue aggreſſum eſse, Afroſque Joannis Romani Auxiſtitis æmulatione ad eam proſcribendam vel maxime animaſse, eompertiſſimum eſt. Joannes ipſe Apologia ad Conſtantioum imperatorem Heraelii ſucceſſorem, cum is ſibi Honorium patronum blandiretur, Pyrrhi ea molimina elare declarat, dum ſic ait: „ Quantum „ enim ex diverſis ſuggeſtionibus, quæ ad nos „ eatervatim venerunt, quinimmo & ex ipſu „ quoque auditu didieimus, omnes occideuta- „ les partes ſcandalizatæ turbantur, fratre no- „ ſtro Pyrrho patriarcha per litteras ſuas huc „ atque illue tranſmiſſas nova quædam & præ- „ ter regulam fidei prædicante, & ad pro- „ prium ſenſum quaſi ſanctæ memoriæ Hono- „ rium Papam deceſſorem noſtrum attrahere „ feſtinante, quod a mente Catholiei Patris „ erat penitus alienum „.

AUCT. J. P.

19 Videtur tantiſper compreſſa hæreſis con- *anno circiter Chriſti* ticuiſſe, Heraelio excuſante Joanni Romano *640.* Pontifiei, non eſſe ſuam Ecthefim; nec Sergio procacius defendente, quo vel ſic verſueus homo Catholici nomen ac communionem retineret. Eo autem ſublato, ac paulo poſt Heraclio, videtur Pyrrhus calentius egiſſe, ae qualem eum Joannes ſignificat relatis verbis Apologiæ; nactum ſcilicet ex ſedis ſumma diguitate lieentiam promovendi dogma, cujus condendi lateque produeendi, adhuc in minoribus agens, maximus Sergio adjutur extitiſ- E ſet. *Apologia illa Joannis PP. IV pro Honorio habetur inter Collectanea Anaſtaſii Bibliothecarii apud Sirmondum tom.* 3 *Oprrum variorum col.* 295 *editionis antea deſignatæ, & in Synopſi chronica, quæ eiſdem Collectaneis præfigitur, Apologia illa iunectitur anno Chriſti* 641. *Baronius autem de S. Maximi in Africam migratione agit ad annum* 640. *Quæ temporis ratio non inconvenire cohæret cum noſtro ſyſtemate chronologico circa annum, quo Sanctus monachum induit, & quo creatus eſt abbas. Poſitis itaque iſtis & admiſſis, conſequens eſt, ut is in Africam ſeceſſerit bis circiter annis, ætatis videlicet ſexageſimo, monaſtici autem inſtituti trigeſimo, ac primo dignitatis abbatialis ſecundum ſuperiores temporis calculos hypothetice diſtributos.*

§ III.

Epiſtola ſcripta in Africa contra exortum errorem; cum Pyrrho Monothelita ibidem diſputatio; acta Romæ; lucubrationes; iter F Conſtantinopolitanum.

Epiſtola Sancti in Africa adverſus exortum errorem.

INter Opera S. Maximi *apud Combefiſium tom.* a *pag.* 143 *exſtat epiſtola ad Joannem presbyterum, in qua exortum & jam increbreſcentem circa reſurrectionem mortuorum errorem confutat, docens*, animam etiam a morte intelligere (*verba hæc epiſtolæ præmittantur*) nec ullam ex facultatibus, quæ inſunt a natura, amittere. *Sic autem incipit:* Secunda labentis Auguſti menſis primæ hujus Indictionis, communis amieus noſter venerabiles paternæ ſanctitatis veſtræ litteras mihi reddidit .. *Deinde* Haod mediocri, *ait*, dolore *me* affecit, quod illie a nounullis, ut ſeripſiſtis, de anima lieentius dogma evulgatur, dum mecum ipſe cogito, quantas hie quoque iſtiuſmodi malum vires acceperit; quantam nactum ſit libertatem. Quod autem hie conſtitutum majori opplet mœſtitia .. iſtud eſt, quod cunſti fere ac præſertim illuſtriores monachi novam de reſurrectione ductrinam ſtatuant atque doceant *&c. Epiſtolam porro abſolvit hac clauſula:* Quamobrem etiam magis ingemiſco, meamque *a* vubis abſentiam de-

AUCT. J. P. ploro, qui nimirum cominus tuentem atque a noxiis liberantem potentiſſimam paternæ veſtræ ſanctitatis inſpectionem & curam, meos crebrius plurimos lapſus verbo ſuleientem non habeam. *Indictio prima concurrit cum anno æræ vulgaris 643; unde colligimus, ſupra dictam epiſtolam a Sancto exaratam fuiſſe poſtquam in Africam ſe receperat.*

famoſa ibidem cum Pyrrho Monothelita diſputatio:

21 *At longe majorem nominis commendationem ei peperit famoſa illa ac laureata ibidem loci cum Pyrrho epiſcopo Conſtantinopolitano Monothelita concertatio, invictis Viri ſancti argumentis ad ejurandam hæreſim ſuam adacto: de qua re pluribus agit noſter biographus num. 20 & ſequentibus. Juvat interim nonnulla circa illam diſputationem hoc loco annotare. Legi ea poteſt apud Baronium in Appendice ad tomum 8 Annalium; apud Combefiſium autem tomo citato a pag. 159. Habita eſt anno Chriſti 645*, Indictione *videlicet* tertia (*uti liquet e titulo eidem diſputationi præfixo*) menſe Julio. *Rei geſtæ veritas confirmatur ex teſtificationibus priſcorum auctorum, quos videre licet in dictis Annalibus ad eundem annum 645; ubi iſtius præterea monumenti egregii utilitatem laudatam reperiet. Ad*
B *concertationis locum quod pertinet; putat ibidem Baronius, habitam ipſam eſſe Carthagine. Verum ſive ibi ſive alibi diſputatio illa accidit, in Africa certe accidit: unde erravit Photius in ſua Bibliotheca cod. 95 dicens*, Ipſa porro oratio Romæ eum indicat ad hanc deſcendiſſe diſputationem, poſteaquam nimirum ipſe (Pyrrhus) exſilio ſibi indicto Conſtantinopolitana ſede exeidit. *Præterea dum noſter P. Ludovicus du Meſnil tom. 3 Operis ſui, quod inſcribitur* Doctrina & diſciplina Eccleſiæ &c., *ad annum 644 pag. 418 hæc habet*, Gregorius patricius & Africæ præfectus utrumque, *videlicet* S. Maximum *ac Pyrrhum*, ad collationem evocavit, quæ menſe Julio, Indictione tertia, ac proinde anno ſexcentefimo quadrageſimo coram eo habita eſt, *chronologicos calculos perperam combinavit; niſi forte typotheræ vitio id contigerit. Hæc breviter obſervanda duximus de rebus a Sancto in Africa geſtis; quænam vero Romæ egerit, refert biographus num. 23, cujus narrationi accommodamus ſequentes obſervationes.*

alia Romæ:

22 *Romam anno 645 cum contendiſſe, ſcribit*
C *Cavens ſupra num. 2 aſſignatus. Id certe non contigiſſe poſt annum Chriſti 649, ex fidei majoris auctore conſtat. Nam S. Theophanes in Chronographia pag. 276 editionis regiæ Pariſinæ ſic memorat:* Theodoro Papa morte ſublato, Martinus ſanctiſſimus Pontifex Romanus eligitur. Tum vero Maximus ex Africa Romam transfretatus Martini Papæ ſanctum in Deum ardorem accendit: qui centum & quinquaginta epiſcoporum ſynodo celebrata Sergium & Pyrrhum, Cyrum & Paulum anathemate percuſerunt; geminas vero Dei Chriſti noſtri voluntates & operationes clarius expoſitas promulgaverunt nono Conſtantis imperantis anno, Indictione octava, *id eſt anno Chriſti 649, quo & S. Martinus PP. I Sedem Petri conſcendit, & ſynodus Lateranenſis habita eſt. Erat itaque* S. Maximus *Romæ tum temporis; quamdiu vero ante ibidem exſtiterit, quove anno illuc advenerit, e verbis hiſce Theophanis extundi nequit. Ceterum Theophanes* centum & quinquaginta epiſcoporum *iſti* ſynodo *numerum tribuens, præbet nobis anſam, ut obiter quædam de iſto numero obſervemus. In titulo hujus concilii Latino apud Labbeum tom. 6 Conciliorum col. 75 ponuntur* centum & quinque epiſcopi. *In notis autem Binii tomo citato col. 385 leguntur iſta:* S. Martinum Pontificem ad hanc ſynodum convocandam a S. D
Maximo abbate inductum eſſe ſcribit Theophanes anno XIX Heraclii, his verbis: „Cum autem Maximus Romam perveniſſet, Papamque Martinum ad æmulationem accendiſſet, ſynodo centum decem epiſcoporum collecta, Sergium, Pyrrhum, Cyrum & Paulum anathematizaverunt" &c. *Et col. 387 ad voces tituli* centum quinque epiſcopi, *de quo dicebam modo*, Tantus, *inquit*, eſt numerus eorum, qui in fine conſultationis quintæ ſubſcripſiſſe reperiuntur. *Numerum hunc etiam notat Anaſtaſius Bibliothecarius de Vitis Romanorum Pontificum in S. Martino. Vita, quam poſt hunc Commentarium ſumus daturi, ſic memorat apud nos num. 23:* Quare etiam *Sanctus* auctor *Martino PP.* fuit, uti ad ſe undequaque orthodoxos convocaret.., ut ſub tam multis ac divinis viris &c. Qui quidem ad centum quinquaginta collecti, præſente item ſapientiſſimo Maximo, omnia cum ratione & ope Spiritus ſancti fecerunt. *Sive autem hæc diſcrepantia acciderit ex eo, quod in exemplaribus varient litteræ alphabeticæ, quibus Græci ſignant numeros arithmeticos, ſive aliunde, parum facit in*
E *rem noſtram, de qua hæc per tranſennam notaſſe, plus eſt quam ſatis, cum nihil ea addant vel demant* S. Maximo. *Interfuiſſe illum dictæ ſynodo, colligitur e verbis Vitæ continuo deſignatæ. Binius in notis, de quibus paullo ante*, Quod in actis, *ait*, concilii nulla mentio reperiatur Maximi, mirum videri non debet: cum abbates etiamſi ad ſynodum admitterentur, non deeidendi & ſubſcribendi, ſed tantum conſulendi facultatem haberent.

facultatis ejus:

23 *Vitæ auctor poſtquam egerat de iſta ſynodo, pergit ad ſanctiſſimi Abbatis lucubrationes cum numero multas, tum genere varias, uti apud ipſum videre datur num. 24 & ſequentibus. Baronius ad annum 657 ſic ſcribit in rem noſtram:* Aecedit ad gloriam ranti Martyris, quod ſui nobiliſſimi ingenii & fidei orthodoxæ, qua pollebat, dignas poſt ſe lucubrationes reliquit; quibus licet vivens fuerit ab adverſariis (ut dictum eſt) ſpoliatus, haud tamen, Deo eas protegente, perire penitus valuerunt, ſed magna ex parte integræ remanſerunt, quarum hic tibi indicem.. ex Vaticano promptuario exſcriptum apponimus, depromptum ex tribus tomis Græce conſcriptis, & ex Photio collectum. *Scripta deinde ejus enume-* F
rantur, poſt quæ ſubditur a Baronio hoc epiphonema: Hactenus lucubrationes Maximi, qui non Orientem ſolum, ſed & Occidentem illuſtravit, & eo clarius, quod ea quæ ſcripſit, martyrio etiam confignarit. *Quam vero multum temporis atque laboris poſuerit Combefiſius in Operum* S. Maximi *editione, colligitur cum ex epiſtola editoris dedicatoria Eminentiſſimo Cardinali Bullionio inſcripta, tum ex præfatione ejus ad lectorem. Caſimirus Oudinus in Commentariis de Scriptoribus eccleſiaſticis tom. 1 col. 1639 meliorem ordinem in dicta editione deſiderans, hæc ſcribit:* Quamvis autem Franciſcus Combefis diligentiſſimam adhibuerit curam in conquirendis & undequaque colligendis S. Maximi monachi Operibus, methodum tamen non omnimodam obſervat in illis evulgandis, quæ ita tumultuario ſatis ordine Pariſiis impreſſa ſunt. *Ceterum prædictus bibliographus ibidem a col. 1635 diſſertationem de ſcriptis* S. Maximi *contexit, in qua cap. 1 agit de Mſs. Operibus ejus, quæ in bibliothecis Anglicis aſſervantur; cap. 2 de Operibus impreſſis & ſimul collectis ſermone eſt; cap. 3 oſtendit, alia ratione commodiori ea in impreſſis diſtribui poſſe.*

24 In-

A *orationis infignes laudantur.*

24 *Infignem porro in ſancto noſtro Martyre eruditionis laudem pleno ore debuccinat Combefiſius tom.* I *pag.* CV *ſub titulo* Ad Maximum pro elogio. *Annam Comnenam quid memorem? Hæc enimvero ſingularem ſancti Martyris ſapientiam quanto in pretio haberet, teſtatiſſimum eſſe voluit, quando de ſua matre Irene auguſta lib.* 5 *Alexiadis pag.* 147 *editionis Poſſinianæ litteris mandavit ſequentia:* Memini auguſtam matrem meam nec cum menſa poſita ad cœnam vocaretur, potuiſſe deponere de manibus, quos avidiſſime lectitabat libros cum aliorum ſanctorum Patrum, qui de ſacris dogmatibus egerunt, tum præſertim ſancti Maximi philoſophi & martyris. Delectabat enim illam non tam quæſtionum explicatio naturalium, quam divinorum dogmatum perſcrutatio, in quorum intelligentia verum germanæ ſapientiæ fructum & ſciebat ſitum & quærebat. Mirabar ea cernens ego, & aliquando anſa quid ſentirem dicere, Quomodo, inquam, è plano in tantam altitudinem ſuſpicere te juvat? Tremo equidem ego intuens, & ne ſummis quidem auribus admittere mentionem audeo arcanorum tam ſublimium. Stylus enim, ut aiunt, ſancti Maximi evectus altiſſime ſupra uſum & captum humanorum ſenſuum, & in eliquatiſſimis conremplationibus aſſidue volitans, vertiginem quamdam affert legentibus. Ad hæc arrideus illa, Laudabilem iſtum, ait, metum ſcio. Neque ego ſine tremore ad ſacros hos accedo libros; tamen avelli ab eis nequeo. Quin tu mihi paullſper exſpecta, &, ubi alia, in quibus formare ingenium prius par eſt, ſatis ſcripta cognoris, horum deinde ſuavitatem deguſtabis. Percuſſit mihi cor horum memoria dictorum, & quaſi in aliud narrandarum rerum pelagus incidi. Sed cohibet, & revocat me lex hiſtoriæ. *Compendium Viennenſe Cæſareum profundiſſimam* S. Maximi *doctrinam extollens, ſic ſcribit:* Τίς ἀεὶ θαυμάσει ἢ ἄβυσσον ἢ σοφίας, ἢν ὁ Θεὸς παρέχει τῷ δούλῳ αὐτοῦ; πάσας γὰρ οἰκειώσατο οἱ ἔνδοτος λόγος αὐτῷ διεῤῥαμμένος· ἄλλος Χρυσόστομος ἡμῖν γενόμενος. Quis enumeret ſapientiæ abyſſum, quam Deus præbuit Famulo ſuo? Omnem quippe terrarum orbem pervagati ſunt ejus ſermones divinitus afflati. Chryſoſtomus alter nobis factus eſt. *Plura deinde de aliis ejus ingenii monumentis elogia ibidem congeruntur.*

C *De Sancti operibus agit Photius in Bibliotheca cod.* 192 *& ſequentibus. At nunc a Sancti lucubrationibus tranſeamus ad invictam animi ejus fortitudinem, qua calumnias inter & opprobria, vexationes ac machinationes hæreticorum, pro vera fide decertavit fortiſſime atque inſignem heroicæ victoriæ laudem retulit.*

differitur de tempore,

25 *Triumphalis illa palæſtra ei Conſtantinopoli obtigit; quæ autem in ea ſunt acta, pluribus deſcribit ac pathetice noſter biographus num.* 29 *& ſequentibus, ita tamen, ut occaſionem nobis præbuerit ulterioris elucidationis: quam ecce tibi, lector. Idem Vitæ ſcriptor rei geſtæ tempus indicat, quando iſta memorat:* Cum itaque Conſtans, Heraclii nepos, etiamnum imperium teneret, & in eo nonum jam annum exegiſſet . . quam primum Sanctum ad regiam perduci jubet; *cujus ad illam adventum ſubſecuta eſt barbara illa tractatio, quam ibidem ſuſtinuit. Conſtans imperare cepit anno Chriſti* 641, *uti habet Baronius (conſentiente Pagio) Nonum vero hunc ejuſdem Conſtantis annum copulat cum anno æræ vulgaris* 650, *cui etiam tragicas SS. Martini PP. ac* Maximi *vexationes, de quibus meminit biographus noſter, intexit. Sed refellitur a laudato Pagio, qui in Critica ſua ad eumdem annum num.* VI *ita de temporis ratione differit:* Licet S. Martinus Papa ac S. Maximus abbas anno tantum ſexcenteſimo quinquageſimo tertio a Conſtante Aug. in exilium miſſi fuerint; Baronius tamen prava verſione Theophanis ad annum XX Heraclii Auguſti, ubi uno tenore de hæreſi Monothelitarum loquitur, deceptus, hujus perſecutionis hiſtoriam a currenti anno incipit. Theophanes enim ait: Tum Maximus ex Africa Romam transfretatus, Martini Papæ ſanctum in Deum ardorem accendit; *reliqua protulimus ſupra num.* 22; *quæ facta ibidem dicuntur* nono imperatoris Conſtantis anno, Indictione octava. AUCT. J. P.

quo S. Maximus

26 *Quibus immediate proſecutionem textus Theophanis ſubdens Pagius*, Conſtans Heraclii nepos, his auditis, furore pereitus, ſanctiſſimum Martinum & Maximum Conſtantinop. adduci juſſit, eoſque tormentis excruciatos in exilium deportari ad Cherſoneſi plagas, & multos inſuper Occidentalium epiſcoporum ſupplicio affici, *ſequentia obſervat:* Ira Theophanes, quem Baronius non vidit, ſed tantum Anaſtaſium, qui Theophanem his verbis expoſuit. „ Duas voluntates & „ operationes Chriſti Dei noſtri expreſſius prædi- „ carunt atque firmarunt. Ceterum nono imperii E „ ſui anno Conſtans nepos Heraclii, Indictione „ octava, his agnitis, furore repletus, ſanctum „ Martinum & Maximum Conſtantinopolim du- „ ctos, & cruciatos, apud Cherſonam & alia eli- „ mata exilio relegavit „. Verum Theophanes annum, quo Martinus & Maximus Conſtantinopolim miſſi ſunt, non memorat; ſed tantum annum, quo concilium Lateranenſe habitum eſt, IX ſcilicet Conſtantis, Indictione VIII.

Conſtantinopolim

27 *His præmiſſis, idem Pagius ad confirmandam ſuam temporis rationem contra Baronianam his argumentis utitur num.* VII: Annus, *ait*, quo hæc perſecutio cœpta, nobis evidenter innoteſcit ex epiſtola IX ejuſdem Martini ad Theodorum, ordine XV, ubi ait, Calliopam exarchum cum Ravennatenſi exercitu & Theodoro cubiculario Romam introiiſſe, cum ipſe Martinus eſſet in eccleſia Conſtantiniana cum omni Clero ſuo a die ſabbati, menſis ſcilicet Junii, ut Martinus ſtatim indicat, qui dies anno DCLIII cum die XV menſis Junii concurrit. Cum autem Calliopas eum quæſiiſſet, & non inveniſſet, dixit primis Cleri: „ F „ Cras, quod eſt Dominica dies, obvii ei erimus, „ & ſalutabimus eum, quia hodie non ſuffeci- „ mus „. Porro Dominico die, qui anno DCLIII incidebat in diem XVI menſis Junii, eiſdem nuntiavit, ſe eras omnimodis occurſurum, & Martinum adoraturum. „ Ego vero (inquit S. Mar- „ tinus) graviter infirmus eram ab Octobrio „ menſe uſque ad prædictum tempus, id eſt, uſque „ ad ſexto decimo Kalendas Julias „ ſeu uſque ad diem XVI menſis Junii. Subdit Martinus: „ Ergo „ feria ſecunda dilnculo mittit chartularium „ ſuum, & quoſdam ex obſequio ſuo „ ideoque die decima ſeptima menſis Junii, quæ eodem anno in feriam ſecundam cadebat. Tum narrat Martinus, non multo poſt exercitum veniſſe in eccleſiam, & juſſionem a Calliopa exarcha porrectam eſſe presbyteris & diaconibus, in qua continebatur, quod ipſe Martinus irregulariter & ſine lege epiſcopatum ſubtipuiſſet, & in Regiam urbem tranſmittendus eſſet, ſubrogato in locum ejus epiſcopo.

vocatus Roma fuit

28 Refert poſtea S. Martinus, ſe juſſu Calliopæ veniſſe eum eo in palatium eadem ſecunda feria, & tertia feria (ſcilicet die XVIII Junii) veniſſe ad ſe omnem Clerum, & multos, qui ſe

para-

AUCT. J. P. paraverant ad navigandum cum eo: „ Eadem „ nocte, quæ illuceſcit in feria quarta, quæ „ erat tertio decimo Kalendas Julias, circa „ horam quaſi ſextam noctis „ ſe eductum fuiſſe de palatio, & ad portum, ſcilicet Romanum, perveniſſe. Quare die decimo nono menſis Junii, qui anno DCLIII in feriam quartam convenit, ſanctus Pontifex navi impoſitus, „ Et pervenimus, inquit, Kalendas Julias Meſenam (ſc. Meſſinam, ut ſequentia „ certo indicant) in qua erat navis, id eſt, „ carcer mens. Non autem Meſenæ tantum, „ ſed & in Calabria: & non tantum in Calabria, quæ ſubdita eſt magnæ Urbi Romanorum; ſed & in plurimis inſularum, in „ quibus nos vel tribus menſibus peccata impedierunt, nullam compaſſionem adeptus „ ſum, excepto duntaxat in inſula Naxia, „ quoniam ibi annum fecimus „. Eſt Naxos ſeu Naxus una ex inſulis Cycladibus in mari Ægæo poſitis, ubi Martinus uſque ad annum DLIV commorari coactus fuit. Baronius nulla habita ratione methodi cyclicæ, quæ anno DCLIII, nullo vero alio Pontificatus Martini, facta iſta eſſe certo deſignat, præſenti an-

B no narravit, *Chriſti nempe 650. Hæc diffuſius e Pagio huc tranſcribere viſum eſt de S. Martino pro S. Maximo.*

29 *Quæ cum ita ſint, ſequitur*, at S. Maxi-

a Conſtantinopera-tore. mus *Roma Conſtantinopolim a Conſtante imperatore non ſit accitus ante annum Chriſti 653. Eo itaque non fuit evocatus anno 650, uti placuit Baronio; nec anno nono ejuſdem Conſtantis, uti habet noſter biographus; ſed decimo tertio, qui non concurrit cum Indictione nona, ſed cum undecima. Sequitur præterea ex dictis, ut Caveus, quem nuper citabam, aberraverit a vera temporis ratione, quando hæc notavit, ſi per illa diſceſſum Romanum Viri ſancti, & adventum ejus Conſtantinopolitanum in eumdem annum Chriſti 653 conjicere voluerit. Sic ergo loquitur*: Cum hæreticæ igitur, qua laborabat Conſtans imp., labi adeo graviter reſiſteret Maximus, anno DCLV Roma militari manu Conſtantinopolim nddnctus eſt nna cum Anaſtaſio diſcipulo, & in carcerem conjectus. Poſt dies aliquot in palatium dnctus eſt, nt fictis quibuſdam proditionis & ealnmniæ in imperatorem, injuriæ

C in Pyrrhum, & Origeniſmi criminibus reus ageretur; quæ cum ille luculentiſſime diluiſſet &c. *Dicebam ſupra, Sanctum Conſtantinopolim accitum haud fuiſſe ante annum Chriſti 653; quo autem anno illuc pervenerit, inquirendum nunc ſupereſt.*

§ IV.

Probroſa contra Sanctum ejuſque diſcipulum concertatio Conſtantinopoli; primum exſilium; duæ aliæ alibi cum hæreticis concertationes; poſt quas ſedncitur Conſtantinopolim verſus.

Congreſſus Conſtantinopoli. Biographus noſter num. 29 *apud nos de Conſtante quidem eeſert*, Quam primum Sanctum ad regiam perduci jubet; *ſed quo anno Conſtantinopolim appulerit, indictum reliquit. Monumentum, quod e Græco Latine redditum habetur apud Combefiſium tom. 2 Operum* S. Maximi *pag.* XXIX *& ſeqq., quodque inſcribitur*, Relatio motionis factæ inter domnum abbatem Maximum & ſocium ejus atque principes in ſecretario, *nec dicm adventus nec annum ſignat;* D *ſic enim incipit*: Qua die ad regiam hanc urbem applicuerunt tum ſcilicet domnus Maximus tum ſocius ejus, circa ſolis occaſum, venientes duo mandatores cum decem excubitoribus, tulerunt eos e navi .. Et poſt dies aliquot educunt eos ad palatium, introque ſiſtunt Senem, quo loco ſenatus, aliaque multa turba convenerat. *Sequitur deinde ibidem infamis ille congreſſus a judicibus Conſtantinopolitanis adverſus Virum ſanctum habitus; in quo quænam ſint acta, interrogata ac reſponſa, genuinis coloribus exponit auctor memoratæ Relationis. Quia vero a noſtro biographo compendioſe res geſta perſtringitur, ſi quis illius in referendo hoc tam memorabili Sancti certamine brevitatem ſupplere velit, Relationem eamdem conſulat; in qua etiam inveniet pag.* XXXIV, *quam durites ac barbare tractatus fuerit* S. Anaſtaſius, *quem utpote verbera & pugni* ſeminecem reddiderunt. *Ex iis vero quæ ſub ejuſdem finem exſtant his verbis*, Dicit ei ſacellarius: Quot annorum te eſſe dicis? Reſpondit *ſanctus Vir*, Septuaginta quin- E que, *confici videtur, illam concertationem innodandam eſſe anno circiter Chriſti 655, a quo ſi retrocedendo deſcendas ad annum 580, cui natales ejus alligabat ſupra neotericus heterodoxus, numerabis annos ætatis ejus ſeptuaginta quinque, in iſto deſcenſu chronologico contentos, uti & tempus adventus, quo Conſtantinopolim cum ſocio attigit: nam* tulerunt eos e navi .. & poſt dies aliquot educunt eos ad palatium &c., *ut modo dictum eſt.*

anno circiter 655 acci-dit. 31 *In Synopſi chronica, quæ præponitur Collectaneis Anaſtaſii Bibliothecarii ſuperius num.* 1 *citatis*, anno Chriſti DCLV .. collatio S. Maximi cum judicibus in palatio Conſtantinopoli, ejuſque exilium Byzenſe *etiam affigitur. Cohæret quidem annus iſte certaminis cum anno natali ejuſdem Sancti* 580; *verum cum nec illum probet heterodoxus iſte, nec aliunde de illo nobis conſtet; cumque non videamus, cur Sanctus eumdem non inchoarit anno* 578 *vel circiter; nobis etiam ex dictis ſeptuaginta quinque annis non conſtat de anno* 655, *quo ſecundum præmiſſa præſens certamen acciderit; & qui ex ſententia Pagii circa diſceſſum Sancti Roma, deberet eſſe annus circiter* 653, *ſi eodem anno, quo inde fuit evocatus, Conſtantinopolim attigerit; ſed ex iis* F *quæ inferius ex eodem Pagio dicentur de duplici diſputatione* S. Maximi, *videtur eſſe conſequens, ut vel illuc non pervenerit niſi poſt biennium, id eſt, anno Chriſti* 655; *quod non videtur verſimile; vel, quod apparet veritati ac ſcriptori Vitæ apprime conſonum, ut Sanctus jam pridem degerit Bizyæ, antequam eo venerit Theodoſius epiſcopus, de quo dicetur infra; nam, ut biographus ſcribit apud nos num.* 40, Diu poſt ad Sanctum in exilio (Bizyenſ) mittunt Theodoſium illum &c. *Jam vero cum nobis in promptu non ſint alia documenta antiqua, quæ ad ulteriorem temporis cognitionem nos deducant, & exigua his ſit unius & alterius anni diſcrepantia, non eſt quod pluribus lectorem moremur. At nunc aliqua obſervanda propenere juvat circa vocem* ſacellasius, *quæ ſupra occurrebat.*

Sacellarii, qui cum Sancto fuit congreſſus, notatio. 32 *Combefiſius in Vita ac certamine* S. Maximi *pag.* XV *hanc notulam in margine apponit*: Sacellarius Maximi judicii præſes: num Patriarchalis, cujus erat cura monaſteriorum? Forte magis imperialis. *Gretſerus noſter Obſervationum & emendationum in Georgium Codinum Curopalatam*

A *tem de Officiis & officialibus magnæ eccleſiæ, analaque Conſtantinopolitanæ (de quo Opere diximus autea num. 5) cap. 3 vacia collegit ad hoc manus pertinentia; quæ cum ibi a curioſo lectore conſuli poſſint, longumque foret, illa omnia huc tranſcribere, ſummos quoſdam duntaxat apices ex illis excerpemus. Duos itaque apud Græcos ponit ſacelliones, alterum videlicet magnum, minorem alterum: addit, utrumque pecuniat eccleſiæ curaſſe, obſervaſſe, & expendiſſe; indeque octam eſſe primariam hujus appellationis rationem, petitam videlicet a ſæculo, hoc eſt, ab oratio eccleſiaſtico, cui præerant; ad hæc, monaſteriorum tam eorum, quæ erant intra urbem Conſtantinopolitanam, quam τῶν Περατικῶν, hoc eſt, quæ ſunt in Pera ſea Peræa, quæ hodie Galata dicitur, curam geſſiſſe majorem ſacellarium, ibidem latentes; minorem vero ſua in poteſtate habuiſſe eccleſias Catholicas. Suos quoque imperatoribus Conſtantinopolitanis fuiſſe ſacellarios, diſtimat ex Theophane, qui in Chronographia pag. 279 de Heraclio hæc memorat:* Imperator ducam aliam Bannem nomine præficit, & Theodorum ſacellarium .. adverſus Arabes inſtruit. *Et pag. 306:* Juſtinianus arigendis pelatii ædificiis ſtudium adhibuit. Triclinium Juſtiniani nomine deinceps vocatum; & pelatii mœnia condidit. Huic operi

B præpoſitum .. Stephanum Peeſam ſacellarium ſuum .. præfecit. *Adde S. Gregorium Magnum, qui lib. 4 epiſtola 34 ad Conſtantiam Auguſtam ſic ſcribit:* Sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum aacreitum Italiæ ſacellarium habet, qui eouſis ſupervenientibne qnotidianas anpenſas faciat &c. *Conſuli etiam poſſunt, quæ de hac voce collegit Cangius da Gloſſario ad ſcriptores mediæ & infimæ latinitatis tom. 3. Nunc Sanctum noſtrum reuiſamus.*

Coercitio Sancti cum Theodoſio ep. habita

23 *His itaque a ſe Conſtantinopoli exantlatis* ptBoce *maſcula ac vere heroica, Vir ſanctus exſiliam, honorificam utique invictæ ſuæ conſtantiæ præmium, retulit. Fuit autem hoc exſilium e pluribus aliis primum; de quo biographus apud nos cap. 5* Conſtiliu; *ait,* inito imperator & patriarcha .. Juſtum damnant exiliu in oppidnlum Bizyam ſtatim abducentes. *De iſto loco agnut noſtra Aonotata ad dictum caput lit. b. De tempore mutio facta eſt num. 31 ſupra, ac fiet porro occaſione*

C *illuſtris iſtius diſputationis, quæ ibidem inter S. Maximum ac Theodoſium epiſcopum habita eſt. Agit de ea Vitæ ſcriptor, quem tlacidomni, num. 40 & ſequentibus. Baronius ad annum 656,* Saquitur, *taquit,* Chriſti annus ſeacentefimus qninquagefimus ſextus, Indictione decima quarta; quo ab imperatore Conſtante decernitur legatio ad Maximum confeſſorem Byziæ in Thracia civitatis eantem exiſtentem, quo eum in Monothalitarum errorem perducere poſſet. Qui miſſi ſunt, fuerunt præclariſſimæ dignitatis viri, nempe Theodoſius & Paulus patricii, iidemque Proconſulari dignitate inſigniti; & una cum eis Theodorus Cæſarienſis epiſcopus, vir omnium ejus ſectæ doctiſſimus. Scripta fuerunt ab aliqun, qui præſens fuit, omnia, quæ in hac legatione mutuoque congreſſu cum Maximo contigerunt. Quorum actorum dnu fragmenta eum recitata reperiſſemus in qnarta Actione ſeptimæ ſynodi œcumenicæ, ingens exarſit in animo deſiderium, ipſa acta integra percquirendi: ſed viſis ſcriptis Maximi, quæ in Vaticana bibliotheca aſſervantur, nnc inventis; cum jam ſpe aacidiſſemus eo amplius invenicadi; accidit ea inſperato, ut eadem inrenta in Vita ipſius Maximi reperiremus.

34 Qui igitur miſſi ſunt ab imperatore, cum diu contnliſtent eum Maximo, ut revocarent eum a cœptis, & reducerent cum honore Conſtanti nopolim; tantum abſuit, ut id fuerint conſecuti, ut potius ſumma potentia veritatis ipſe illos in ſnam ſentemiam traxerit, atque ad jurandum adegerit, quod, abjecta hæreſi, Catholicam fidem amplecheeentur; ſicqua reverſi fuerint ad imperatnrem, qnu & ipſum in eamdem ſententiam prednceret. *Pagius ad dictum aanam num. 2,* Batnoius, *ait,* acancata conſerc in præſentem annum celebrem cullationem habitam inter ſanctum Maximum & Theodoſium epiſcopum Cæſaeæ Bithyniæ, ac duos conſnles, qui cum eo erant, dum ad caſtrum Biayæ in provincia Thraciæ poſitum, ubi S. Maximus, *in* exilio agebat, venit. Verum exemplar, quo uſus eſt, in aliquibus mancum erat, ac præterea hæc collatio, quæ collocanda erat poſt Relationem motinaio factæ inter Domnum abbatem Maximum & ſocium ejus, atque principes in ſecretario, quam certum eſt ad annum præcedentem pertinere, in eo exemplari præponebatur laudatæ Relationi; indeque factum, at Annaliſta doctiſſimus eamdem Relationem in annum ſeqnentem diſtulerit. Aliquus poſt Baronit mortem annis Sirmondus publicavit Collectanea Anaſtaſii Bibliothecarii, in quibus inter alia continentur eam Relatio ſeu Collatio S. Maximi cum principibus in ſecretario, quam Collatio ejuſdem ſancti Martyris cum Theodoſio epiſcopo Cæſareæ; ac præterea in aiſdem Collectaneis Collatio Maximi cnm principibus aliam Collationem ordine, ſicut tempore, antecadit. *Ita Pagius, qui deinde lectorem mittit ad Combefiſium, apud quem uteaque Collatio magis correcta, prout obſervat &,* quæ *dicto* anno habita eſt, ibidem integra exhibetur; cum in Collectaneis Anaſtaſii fine ſuo mutilata ſit; quemadmodum & Collatio S. Maximi cum principibus in ſecretario apud Baronium integra non habetur.

quam alia ibidem exceptt.

35 *Primam itaque hanc Sancti cum proceribus Conſtantinopoli collationem excepit ſecunda anno Chriſti 656 Bizyæ peracta, quæ hoc titulo notatur in Collectaneis Anaſtaſii Bibliothecarii col. 355:* Tomus continens talationem de dogmatibus, quæ mota ſunt inter S. Maximum & Theodoſium epiſcopum Cæſaræ Bithyniæ, ſeu F conſules qui cum eo erant; *ſive* de actis, *uti habet inſcriptio Græca,* in ptimo ejus exilio, ſcilicet Binyæ. *Res geſta recte recitatur a Baronio ad dictum annum 656: nam in ipſo diſputationis exordio iſta ſignantur:* Igitur nono Kal. Septembias, quæ nunc tranſacta eſt quartæ decimæ Indictionis, exivis ad eum in exilium, in quo poſitus ſecrabatur, id eſt, ad caſtrum Biayæ, prædictus epiſcopus Theodoſius ex perſona, ut dixit, Petri Conſtantinopolitani præſulis miſſus &c. *Itaque τῇ εἰκοστῇ πεμπτῃ τοῦ Αὐγούστου, uti eſt in*

Deinde S. Maximus tranſfertur

textu Græco, id eſt, vigeſima quarta Auguſti, *Theodoſius epiſcopus cum Paulo & Theodoſio conſulibus, uti in ea Relatione ſtatim ſubditur, Bizyam pervenit; quo ubi pervenit, ſuas Sancto interrogationes propoſuit;* & hæc collatio, *prout recte obſervat Pagius ad dictum annum* aam. 3, litterie mandata eſt cuerente Indictione xv, Kalendis Septembris hujus Chriſti anni inchoata.

36 *His ita Bizyæ actitatis,* ea eo loco abituros Theodoſius, *referente noſtro blographo num.* 45, ut ad eos, qui in urbe regia erant, refer. rec .., Byzantium revertit, dnubus conſulibus, qui eum ſecuti fuerant, comitatus. Octo diebus elapſis, Paulus ille, ipſe qnoque conſulari ho-

aore

AUCT. J. P.

more ornatus ad Sanctum exit: cui mandatum fuit ab imperatore, ut Bizyam profectus Sanctum eum reverentia & veneratione tamquam amicum & familiarem Majorum imperatoris reduceret, & in monaſterio Theodori apud Rhegium collocaret. Adductam itaque conſul in eo monaſterio reliquit, veniſque ad imperatorem, ut id nuntiaret. *Hæc vero ita confirmantur ac amplificantur e Relatione ſeu Collatione, quam modo citabam, col.* 368: Poſtquam vero abierunt prædicti viri ſexto Idus Septembrias præſentis quintædecimæ Indictionis, exivit rurſus Paulus conſul in Biayen ad abbatem Maximum, juſſionem ferens continentem ſecundum hanc formam: " Jubemus gloriæ tuæ ire Bi„ ayen, & adducere Maximum monachum eum „ honore multo atque benedictione, tum propter ſe„ nectam & infirmitatem, quam eo quod ſit a pro„ genitoribus noſtris, fueritque illis honorabilis „ (Et ponite hanc in venerabili monaſterio S. „ Theodori, quod rejacet juxta Regium) & ve„ nire & nuntiare nobis: & mittemus ad eum ea „ perſona noſtra patricios duos, qui debeant illi „ declarare, quæ nobis placuerint, nos ea ani. B „ mo amantes, & a nobis amatos; & venire non„ tiatori nobis adventum ejus „. Igitur eum idem conſul adduxiſſet eum, & poſuiſſet in jam commuto monaſterio, regreſſus eſt nuntiare. *Annus ac menſis perſpicui ſunt ex ante dictis; non vero item locus, quo Martyr tranſlatus eſt.*

ad monaſterium S. Theodori ante urbem Conſtantinam.

37 *Pagina ad annum proxime a nobis deſignatum num.* 4, Ferebar, *ait*, juſſio *imperatoris*, ut Maximus Conſtantinopolim adduceretur, & poneretur in monaſterio S. Theodori. *Cæſius lib.* 4 *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 190 *ad præſens propoſitum ſic loquitur:* S. Theodori ædem ſuperam, a Juſtiniano primoquam imperaret, πρὸ τοῦ πολλὰς ἐν χώρῳ καλυμένῳ Ρησίῳ, ante urbem in loco nuncupato Rheſſin, ædificatam, auctor eſt Procopius lib. 1 de Ædif. cap. 4. Rheſſium ſeu Rheſium idemne fuerit quod Rhegium, uti opinantur viri docti, non omnino conſtat, tametſi quæ porta Rhegii dicitur ſcriptoribus, aliis Rheſii videtur appellari. *Anna Comnena lib.* 8 *pag.* 226 *octaſinas Scytharum ad uſque vicina Conſtantinopolitanæ urbis loca excurrentium, aditi ſacræ celebritatem commendant, hæc narrat:* Oppidu expugnabant .., ne civitatis quidem principis reveriti vicinium, quo minus auderent municipia ei proxima tentare, Profundumque uſque ad tor- C rentem, ſic vulgo appellatum, progredi latrocinando, locum ita Conſtantinopoli propinquum, ut ad ibi ſitum maximi inter martyres Theodori templum quotidianus ex urbe concurſus fieret religionis & ſupplicationis cauſa Sancti memoriam viſentium: Dominica vero redeunte effunderetur pene civitas, & piis paſſim omnes peregrinatione ſuburbana ſacram ad iſtam delati ædem, totam illic noctem totumque diem vel circum ambitum, vel in veſtibulo, vel in poſtica templi parte continuo religione perſeverare conſueviſſent uſque ad hunc tumultum Scythicum. *Atque hæc quidem de loco, ad quem Martyr noſter Bizya traductus fuit juſſu Conſtantis imperatoris: quibus autem ibidem machinis invicta ejus conſtantia fuerit impugnata, proxime expediemus.*

D

§ V.

Sancti conſtantia Rhegii fruſtra blanditiis tentata; blaſphemia adverſus virginem Deiparam ei perperam imputata.

Cum factum illud biographus ſatis breviter perſtringat num. 46 & 47, *illudque ſit ejuſmodi, ut aliunde corroborari pluribus mereatur; viſum eſt ex authentico illo ac fide digniſſimo monumento, Relatione, inquam, ſeu Collatione, quæ habita eſt Bizyæ, & de qua ſuperius actum eſt, brevitatem illam ſupplere, ac rem ipſam confirmare. Itaque col.* 368 *hæc narrantur:* Ineraſtinum veniunt ad eum Epiphanius, & Troilus patricii, cum multo amicta & phaotaſia *; nec non & Theodoſius epiſcopus, & aſcenduntad eam in catechumenium eccleſiæ ipſius monaſterii (*S. Theodori, *de quo jam dictum eſt*) ſalutatione ſederont, cogentes & ipſum ſedere: & orſus habitum ad eum ſermonem Troilus, dixit: Dominos orbis juſſit nos venire ad te, & dicere vobis quæ viſa ſunt divinitus roborato imperio ſuo. Sed die nobis primitus, ſi facias juſſionem imperatoris, an non. Maximus dixit: Domine, audiam, quid jufferit pium ejus imperium, & neceſſario reſpondebo: nam ad id, quod ignotum eſt mihi, qualem reſpoſitionem dabo vos ſum? At verò Troilus perſeverabat, aſſeverans, Non poteſt eſſe, ut dicamus aliquid, niſi primum dicas, utrum facias vel non facias juſſionem imperatoris.

Fidei bonæ

* pompa ſive oſtentatione

E

39 Et eum vidiſſes eos inſiſtentes peramplius dilationi ſuæ, & amantius intuentes, ac aſperius reſpondentes eum omnibus qui eum ais esse & ipſis quoque dignitatibus ſecularibus elavaria, reſpondens abba Maximus ait: Quia non patimini dicere ſervo veſtro quæ placent domino & imperatori noſtro, ecce, dico, audienta Deo ac ſanctis angelis, & omnibus vobis, quoniam quidquid juſſerit mihi ſuper quacumque re eum hoc ſeculo deſtruenda & corrumpenda, prompte faciam. Et confeſtim ſurgens Troilus dixit: Orare mihi *, ago vadum. Hic enim oihil facit. Et multo vehementique facto tumultu, ac multa ſtatioone & confuſione, dixis ais Theodoſius epiſcopus: Dicite illi reſponſa, & cognoſcite quid fatea tur: nam ſic regredi, nihilque dicere, & nihil audire, rationabile non eſt. Et tunc Epiphanius patriciut *ait*: Hoc ſibi per nos ſignificat imperator, dicens: Quoniam totus Occidens, & qui in Oriente ſubverſionnes operantur, ad te ſpectant, & omnes propter te ſimultates exagitans, nolentes convenire nobiſcum in cauſa fidei.

ad perverrendam S. Maximi orthodoxiam miſſi

F

* Græc. Εὐχασθαι *pro*, i. e. Bene mihi precamini; *vel* votis meis obſecundate.

40 Deus compungi te faciat, ut communices nobiſcum in Typo, qui expoſitus eſt a nobis: & exibimus per nos ipſos ad Chalem *, & oſculabimur te, & ſupponemus vobis manum noſtram, eamque omni honore ac gloria introducemus vos in magnam eccleſiam, & cum nobis ipſis ſiſtemus ubi ex more imperatores ſtant, & faciemus pariter ſynaxim, & participabimur intemeratorum & vivificorum ſacramentorum vivifici Corporis & Sanguinis Chriſti, & prædicabimus te denuo paſtrem noſtrum, fietque gaudium non modo amatrici Chriſti & regiæ urbi noſtræ, ſed & in toto terrarum orbe. Scimus enim certiſſime quod, te

dum nihil blanditiis * i. Chalcem: in Græco enim eſt χαλαζιν.

commu-

A communicante ſancto huic throno, cuncti nniantur nobis, qui propter te tuomque magiſterium ſe a communione noſtra ſciderunt.

41 Et converſus ad epiſcopum abba Maximus cum lacrymis ait: Domine magne, diem judicii expectamus omnes: noſti quæ ordinata ſunt, & diffinita ſupra ſancta Euangelia, & vivificam crucem, atque imaginem Dei & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti, & ſanctiſſimæ, quæ illum genuit, ſemper Virginis Matris. Et ſummiſſo deorſum vultu epiſcopus mitiori * voce dicit ad eum: Et quid habeo facere, poſtquam aliud quid placuit? Et dixit ad eum Maximus abba: Et quare tetigiſti ſancta Euangelia, & hi, qui tecum erant, cum non ſit in vobis eorum, quæ dicta ſunt, exitus? Vere omnis cæli virtus hoc mihi facere minime perſuaderet. Quam enim rationem redderem, ut non dicam Deo, conſcientiæ meæ, quod ſi propter humanam gloriam, quæ ſecundum ſui rationem nullam habet ſalvandi ſubſtantiam, fidem abnegarem ejus qui ſovet eam? *Hæc tranſcripſi ex antiqua verſione Latina Anaſtaſii Bibliothecarii apud Sirmondum antea memoratum; quæ cum recentiore a Combefiſio edita conferri poteſt. Ne autem lector hæreat ad vocem* Chalce, *quæ ſupra occurrit;* magno palatio veſtibuli vicem præſtitit Chalce, χαλαᾶ, triclinium ita appellatum, *ſicut videre datur apud Cangium Conſtantinopolis Chriſtiana lib.* 2 *pag.* 113, *ubi deinde pluribus locus ille expenitur. De Typo antea commemorato vide Annotata ad Vitæ cap.* 3 *lit.* p.

B 42 *Poſtquam vero acerbiſſimi orthodoxæ fidei ejuſque Propugnatoris hoſtes viderunt, nihil ſe proficere blandis verbis, ad verbera ac atrociſſimas injurias ab eis pervenitum eſt. Vitæ ſcriptor conſuli de ſcurrili illa adverſus Sanctum colluvie poteſt num.* 47: *cujus narrationem hic iterum confirmo ac pluribus expono ex Collectanea Anaſtaſii Bibliothecarii col.* 369: Et in ſermone iſto ſurgentes omnes furore inſtabiles redditi, evulſionibus & impulſionibus atque direptionibus debilitaverunt eum, a capite uſque ad ungues ſputis certatim madefacientes: quorum, uſquequo lota ſunt veſtimenta, quibus circumamictus erat, fœtor longius exhalabat. Et ſurgens epiſcopus dixit: Non oportebat ita fieri, ſed audire ab eo tantummodo reſponſionem, & ingredi, & nuntiare domino noſtro bono. Canonicæ quippe res

C alio diſponuntur modo. Et cum vix eis epiſcopus, ut quieſcerent, reſpondiſſet, rurſus ſederunt, & decem millibus injuriis & maledictionibus inexcogitabilibus dehoneſtantibus eum, cum furore multo & aſperitate, dixit Epiphanius: Dic, malorum extreme, vorax civium, quaſi nos & civitatem noſtram, ſed & imperatorem hæreticos habeas, hæc proſecutus es verba? Vere plus quam tu Chriſtiani ſumus atque orthodoxi..

43 Et reſpondens abba Maximus, dixit &c. *Generoſa ejus reſponſa videri poſſunt col.* 370. *Nec vero vel tantillum quidem de heroica ſua conſtantia remittit Sanctus propter aſpera verba Epiphanii, qui col.* 371 Vere, *inquit*, judicio meo introducimus te in urbem, & ſiſtimus te io foro victum, & mimos ac mimas, & proſtitutas meretriees, & omnem plebem adducemus, ut unuſquiſque ac unaquæque & alapis cædat, & conſputat in faciem tuam.. Et dicunt: Si cum hoc conferimus, neque manducabimus neque bibemus. Sed ſurgamus & prandeamus, & ingrediamur atque dicamus, quæ audivimus. Et ingreſſi ſunt cum ira vigilia Exaltationis pretioſæ ac vivificæ Crucis. *Hæc Rhegii apud Conſtantinopolim in prædicto monaſterio S. Theodori peracta eſſe, colligitur ex iis, quæ proximus ſub finem paragraphi* 4. *Biographus noſter cap.* 6 *num.* 48, Intervallo, *an*, temporis Conſtantinopolim *Sanctum* perducunt; *ac deinde ejuſdem cruciatus, exſilium, ac mortem narrat. Verum quia aliunde nobis alia ſuppediantur, quæ in iſto intervallo temporis accidere, ſcilicet digna, ac in laudatis Collectaneis memorata proxime poſt narrationem, quam modo dedimus, ea hic inferenda cenſemus. Columna itaque citata* 372 *hæc exſtant.* AUCT. J. P.

44 Et in craſtinum dilnculo exivit Theodoſius conſul ad prædictum abbarem Maximum, & abſtulit ab eo quidqnid habebat, dicens ei ex perſona imperatoris: Quia noluiſti honorem; prolongatus eſt a te, & vade, ubi dignum temetipſum ſore judicaſti. Et ſumptum eum jam dictus Theodoſius conſul militibus tradidit. Et duxerunt eum uſque Salambriam. Et manſerunt ibi per duos dies, quouſque perrexit ad caſtra unus ex militibus: & dixit cuncto exercitui: Quia monachus, qni blaſphemat Dei Genitricem, huc venit. Hoc antem egerunt, ut commoverent exercitum ad- E verſus prædictum Maximum abbatem, quaſi blaſphemaverit Dei Genitricem. Et poſt duos dies redieus miles ille, tulit eum io caſtra, & compunctus divinitus prætor, imo loci ſervator prætoris miſit ad enm primorer bandorum, presbyteroſque ac diaconos, & reverendos ſignorum cuſtodes. Quos cum intuitus eſſet jam nominatus abba Maximus adveniſſe, ſurrexit, & miſit metanœam: & miſerunt & illi vice reciproca, & ſederunt, jubentes & ipſi ſedere.

45 Et quidam valde ſenex honorabilis dixit ad eum cum reverentia: Pater, qnoniam ſcandalaziverunt nos qnidam in faoctimoniam tuam, quod non dicas Dei Genitricem Dominam noſtram ſanctiſſimam Virginem, adjuro te per ſanctam & conſubſtantialem Trinitatem, quo veritatem dicas nobis, & detergas a corde noſtro ſcandalum hoc, ne lædamnr injuſte ſcandalizati, Et miſſa metanœa ſurrexit, & extenſis in cælum manibus cum lacrymis dixit: Qui oon dicit Dominam noſtram ſuperlaodabilem, ſanctiſſimam, intemeratam, & omni naturæ intellectuali venerandam, naturalem veraeiter Matrem Dei effectam, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia, qnæ F in eis ſunt, ſit anathema, & catathema a Patre, & Filio, & Spiritu ſancto, conſubſtantisli & ſuperſubſtantiali Trinitate, ac omni ſupercæleſti virture, atqne a choio ſanctorum Apoſtolorum, Prophetarum, & infinita plebe ſanctorum Martyrum, omnique ſpiritu in juſtitia conſummato, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

46 Et flentes omnes oraverunt ei dicentes: Deus conſortet te, Pater, & dignum re faciat abſque offenſa hunc perficere curſum. Et his dictis, congregati ſunt multi milites auſcultaturi molta bona verba quæ movebantur. Et cum contemplatus eſſet quidam domeſticorum prætoris, quod multis coacervaretur & ædificaretur exercitus, ac reprehenderet quæ fiebant (quid ſoſpicatus, Deus ſcit) præcepit eum rapi; & emitti extra caſtra duobus milibus, donec collectionem feciſſent, & veniſſent qui deberent dncere illum Perberis. Verum Clerici divina motl dilectione pedites dnobus illis miliariis abierunt, & venerunt, & ſalutaverunt eum, & oraverunt illi, & manibos ſuis geſtantes impoſuerunt eum ſupra jnmentum: & reverſi ſunt enm pace ad loca ſua: & ipſe adductus eſt Perberis in cuſtodiam, qua con-

* *l.* mutitiori: *in Graeco enim eſt* τυχοποτιῷ

proficiunt,

Impellam ibi falſo blaſphemiam

contra Deiparam Virginem

ergo

variis, maledictis & injuriis eum vexant,

nihil quidquam de ſua heroica conſtantia remittit Sanctus Epiphanii,

AUCT. J. P. continuis vexationibus tenebatur. *Hæc ibi; quæ hic illic modica explicatione indigent.*

alibi. 47 Uſque Salambriam, *in Græco textu apud Anaſtaſium Bibliothecarium pag.* 371 *ac apud Combefiſium pag.* LXIV ἕως Σαλσμβρίας, uſque Salembriam *ſcribitur. Aliter alibi nomen hoc effermatur; putamus tamen eumdem locum indicari. Carolus a S. Paulo in Geographia ſacra pag.* 224 *editionis Amſtelodamenſis ſcribit* Selymbria; *quam inter Patriarchatus Conſtantinopolitani epiſcopatus ponit in Thracia Europæ provincia, & in tabula ad pag.* 205 *notatur ad oram Propontidis. Videri poſſunt Ptolemæus lib.* 3 *cap.* 11, *ac tomus* XI *Conciliorum editionis Harduinianæ col.* 851. *Scribit* Σηλυβρία, Selybria *Strabo lib.* 7, *ejuſque nomen interpretatur* Σήλυος πόλις, *quia vox* βρία, bria, Θρακιστί, *id eſt*, Thraeum lingua, *urbem ſignificat. Proxime ſuperius ſequebatur* duces baodorum; *quod Combefiſius vertit pag.* LXIV provectæ militiæ viros ac centuriones. *De qua re conſuli poteſt idem auctor pag.* CVI, *uti & Cangius in utroque Gloſſario. Quod ſupra obſcure referebatur de Sancto* miſit metaoœam (*In Græco eſt* ἐβαλε μετάνοιαν) *apud Combefiſium pag.* LXIV *redditur*, B prooulſqoe in terram atque genibus poſitis ſalutavit. *Merontur referri quæ Baronius occaſione aliorum verborum a noſtro S.* Maximo *prolatorum, in quibus eadem occurrit expreſſio Græca, notavit ad annum Chriſti* 656; *ſuntque ſequentia:* Quod ad locum hunc, *ait*, Maximi pertinet, in Græcorum verborum ioterpretatiooe ſcito claros eſſe lapſos interpretes Anaſtaſium, Periooium, Geotianum Hervetum, Godefridum Tilmannum, vel alios, dum eadem verba ſive apud Joannem Damaſcenum, ſive in actione quarta ſecundi Nicæni eooeilii ex iiſdem ſancti Maximi Actis, ſive io verſione Latioa Vitæ S. Joaonis Chryſoſtomi a Geargio patriarcha Alexandrino eonſeripræ, vel io Liturgia ejuſdem S. Joannis Chryſoſtomi, vel alibi eodem fere modo eadem verba exponunt, agera pœoitentiam, duci pœniteotia, mittere pœnitenriam, ſtve (ut Perionius tranſtulit) iojicere deſiderium: quem eorrigens Billius in ſeholio trigeſimo ſecundo in primam Oratioocm S. Joannis Damaſceni de imaginibus, alios pariter ioterpretes estore lapſos emendat, dum ſie habet:

C „ Joanni deſiderium injieiens: Græce βαλὼν μετάνοιαν τῷ Ἰωάννῃ. Quam quidem „ locutionem noo ſatis videtur iotelleziſſe in„ terpres: βαλεῖν eoim μετάνοιαν, eſt hnno„ ris eauſa ad alicujus pedes ſe abjieere, ac „ veœerabundo animo aote ipſom ſe proſter„ nere, velutque benedictionem ab eo poſtu„ lare. In Græeorum Eueholegio Diaconus „ multis locis τῷ ἱερεῖ τρεῖς μετανοίας βάλ„ λει, hoe eſt, pœnitentis in modum tertio „ ante ipſom ſe ioeotvat. Quin etiam in Græ„ enrum hiſtoriis ſaeris, eum quiſpiam eximiæ „ ſanctitatis viro obvius fiebat, ipſi βαλεῖν ἢ „ μετάνοιαν dicebatur, id eſt, ad ipſius ge„ nua accidere „. *Ex his abunde intelligitur quid ſibi velit Græcu ſhraſis* βαλὼν μετάνοιαν, *cujus ſignificationem quia veriſimillime non eſt aſſecutus noſtri textus, quem ſupra citabam, interpres, inepte & obſcure dixit*, miſit metanœam. *Jam vero voces* anathema & eatathema *ſuſpicor ſimul jungi ſuperius majoris energiæ gratia. Certe utramque vocem ſæpe eonjungi, obſervat Cangius in Gloſſario Græco col.* 608, & *exemplis probat.* Τὸ Perberis, *quo in cuſtodiam miſſus fuerit S.* Maximus, *ſicut modo narratum eſt, apud geographos nondum reperi. In textu Græco Combefiſii pag.* LXV *eſt*, ἀπεκήχθη ἐν Πηρβέροις; *in Latina autem verſione*, Abductus eſt Peibera. *Sed in Hypomneſtico, quod exſtat apud Combefiſium, dicitur locus ille pag.* LXXXIST *eſſe* Thraceoſium regioois. *Sed his ita obſervatis, ad propoſitum eedeamus. Sanctus poſtmodum Conſtantinopolim una cum duobus* Anaſtaſiis *abductus eſt; ubi quam barbara toleraverint tormenta præſertim S.* Maximus *ac ejus diſcipulus* S. Aoaſtaſius, *docet auctor Vitæ apud nos cap.* 4; *ſed in eorumdem toleramia ambobus hiſce Athletis adjungendum eſſe* S. Anaſtaſium apocriſiarium, *proxime oſtenſuri ſumus.*

§ VI.

Lata adverſus Saoctos noſtros tres ſenteotia barbara ac exſecotioni maodata Cooſtaotioopoli, miraculum.

S. Maximus cum duobus Anaſtaſiis.

INtervallo temporis Coœſtantinopolim eum perducunt; & una diſeipulum ejus Anaſtaſium, & alterum Anaſtaſium, quem apocriſiarium ſuiſe diximus; & cum maledictis eos laceraſſem neE quam & maledicti illi .. tortoribus tradunt, ut pronuntiatam io illos ſeotentiam exequantur; *prout ſcribit noſter biographus loco proxime citato, ejuſdemque ſententiæ exſecutionem deinde ſubjungit, quæ confirmatur ex* Tomo altero ſancti patris ooſtri Maximi *circa ea*, quæ geſta ſoot io primo ejus exilio, id eſt Bizyæ, *& apud Combefiſium pag.* LXV *& ſequente Græco ſic Latine vertuntur:* Saoe igitur tu, Aoaſtaſi, pullum populi univerſi maledictionis diraramque indutos amictum, eanonica liberatus auditione eaque extruſus, ad eam, qoam delegiſti, deveharis geheonæ ſtationem ac ſedem; qui nobiſcum eſt, parique enoſilio euoſta moderatur, prænobili ſaeroque ſeoatu, ſtatim a nobis judicium arſepturo, ac quæ eivilibus eooſtituta legibus ſunt, prout viſum illi fuerit, juſta in te animadverſione facturo, ob tantas tuas illas blaſphemias, rebelliſque animi molitiones. Adverſus hæc enim ſeorentiam tulit præſens ſynodus: cumque illa omoipotentis Chriſti veri Dei noſtri ope, quæ par erat, adverſum vos, Maxime, Anaſtaſi Anaſtaſique, deereto ſanxerit, ſitque reliquum ad ea, quæ a vobis impie dicta geſtaque ſunt, ot ſeverioribus legum pœnis F ſubjieiamini (Quamquam idcirco quod nulla ejuſmodi pœna ſuppetit, quæ delictis veſtris ac blaſphemiis eoodigna videri poſſit, juſta vos judiei, qui majora ſit inflicturus, permittimus) in præſenti ſeculo ceu in lueri partem, vitæ vobis uſura conceſſa.

Conſtantinopoli damnatus.

49 Haeque ipſa lenitate tantiſper vacuata, ac curata legum diſciplioa ac diſtrictione ſaoeimus; ut ſtatim aſſumptis, qui nobis præſtn eſt, elasiſſimus præfectus, io ſuum ampliſſimi dnminatus prætnrium, Maximo ac utroque Anaſtaſio, eorum flagris dorſa eædat, veſtræque Maximi amborumque Aoaſtaſiorom procacitaris organum (veſtram ſcilieet blaſpbemam linguam) ab imo iotus abſcindat: tumque etiam, quæ blaſpbemæ veſtræ rationi mentique miniſtravit, dexteram ferro auferat; ae ubi ſie exeeraodis membris mutilos pariter eireumdueens urbis auguſtæ regiones duodeeim tntas luſtraverit, ſempiteroo exilio jugique præterea euſtodiæ tradar, ut deioeeps, ae quamdio vita ſuperſtes erit, blaſphemiæ plenos ertores veſtros lugeatis, verſa ſcilieet in veſtra capita, quam io nos maledictionem diraſque excogitaſtis. Tulit itaque præfectus, aliiſque exeruciatis

A ciatis tormentis membra amputavit, totaque urbe propudiosa circumductione traducens, Lazicem relegavit. *Vides, lector, eadem* S. Maximo *ac utrique* Anastasio *supplicia illata esse, videlicet prepudiosam ac publicam flagellationem, linguæ manusque dextræ amputationem, nec non exilium Lazicense; quæ materiem nobis suggerunt ulterioris circa hoc argumentum observationis.*

ad flagro amputationem dextre

50 *Nam biographus noster num.* 49 *flagra quidem extendit ad omnes tres, ac deinde per decursum suæ narrationis refert,* S. Maximo *& discipulo ejus* Anastasio *fuisse enfectam linguam nec non præcisam dextram; sed de* S. Anastasio apocrisiario *illa non affirmat, dicens dumtaxat num.* 51, Deinde post ignominiosam illam circumductionem io exilium longissimum pellunt simul cum Anastasio apocrisiario, hoc solum præclare facientes impuri illi, quod Sanctos a se segregarent. *Theophanes in Chronographia pag.* 288 *editionis regiæ Parisiensis tantum narrat,* S. Maximum *linguæ ac dextra fuisse mutilatum, sic scribens:* Hoc quoque anno, quæ S. Maximum & Discipulos ejus spectant, gesta, iis nimirum pro

B recta fidei sententia sustinenda adversus Monothelitas decertantibus. Eos cum Constans in perversum sensum abducere non valeret, divina sapientia fluentem & varia eruditione fiorentem illorum Sancti linguam una cum illius dextera abscidit: utpote quæ multa adversus ejus impietatem una cum Discipulis (Erant illi interque Anastasius) conscripsisset, quæ & ipsi ad verbum exscripserunt, ut omnibus scientiarum studiosis notum est. *Et pag.* 292 *de Constante imperatore hæc enuntiat:* Maximum insuper eruditissimum confessorem lingua mutilavit, & ejus abscidit manus.. geminoque tandem Anastasios confessoris & martyris Maximi probatos discipulos exilio & cruciatibus subjecit. *Verbum* ἐχειροαπότομον, *quod e textu Græco Theophanis vertitur in Latino* abscidit manus, *convenienter ad superiora, quæ de amputata Sancti dextra diximus, ac porro infra dicemus, reddendum erat Latine numero singulari* abscidit manum: *nam præterquam quod* χειροτομέω *significet* manum abscindere, *aliunde præterea e pluribus utique fide dignis antiquitatis documentis novimus, manum unam, dextram videlicet, Martyri nostro abscissam esse, non vero etiam finistram; quidquid Compendium Vienense videatur*

C *de utraque manu hoc asserere, quod supplicium etiam extendit non ad ambos* Anastasios, *sed ad* S. Maximum *& ad unum ex illis.*

51 *Hæc quippe memorat de* S. Maximo *ac duobus* Anastasiis: Μετὰ τοῦτο μὲν θελήσαντες αὐτὸν τῷ σκοπῷ αὐτῶν ἐξαπολυθῆσαι, τὰς χεῖρας & γλῶσσαν ἀφαιρησάμενοι, εἰς τὴν Λαζικὴν εἰς ἐξορίαν πέμψασι. Τοὺς δὲ δύο μαθητὰς αὐτοῦ ὁμωνύμους Ἀναστασίους, ἀμφοτέρους ἱερεῖς τῷ διδασκάλῳ τιμωρησάμενοι, εἰς ἀποδιορισμὸν ἀπέδιωξαν. Τὸν δὲ ἕτερον εἰς ἄστρον τῆς Θρᾴκης ἐξώρισμεν. Post hæc, dum eorum proposito obsecundare nollet *Vir sanctus,* manus ac linguam ei amputarunt, atque in Lazicam in exilium mittunt. Duos vero ejus discipulos homonymos Anastasios, illum quidem qui erat senior, postquam eodem, quo magistrum, supplicio affecissent, in terram eternam relegarunt; alium autem in Thraciæ castrum dimiserunt. *Cedrenus in Constante hæc refert:* Constans S. Maximo.. linguam & manum abscidit. *Zonaras autem in eodem imperatore* Maximum, *ait,* & ambos ejus discipulos crudelissimo supplicio affecit. *Martyrologium Romanum hoc die meminit de* præcisis *Sancti* manibus ac lingua; *duobus*

ac linguæ excisionem

vero Anastasiis *aliisque pluribus attribuit* diversa tormenta & dura exilia; *Menæa vero magno Cracorum typis edita illum quidem* lingua & manu *plexum referunt*; e duobus vero discipulis seniori Anastasio perinde ac magistro linguam & manum truncatam, juniorem autem missum esse in quoddam castrum Thraciæ, ibique vitam finiisse. *Menologium Sirleti de* S. Maximo *dicit:* Manus & lingua abscissa est; *at de* Anastasiorum *tormentis nihil ibi habet. Officium ipsorum trium Sanctorum, quod e Tiliano codice exstat apud Combefisium pag.* LXXXVII, *commune omnibus tribus assignat supplicium his verbis:* Sancti Patres, post exsecta membra vestra, quasi nulla corporis illata labe operabamini, elingui ore loquentes, ac manibus divina decreta subscribentes.

Prodilorum tormentorum partibus suis S. Anastasius operi fuit,

52 *Enimvero amputatæ linguæ ac manus supplicium pertinere etiam ad* S. Anastasium apocrisiarium, *certissime conficitur ex Hypomnestico, quod in rem nostram commemorat sequentia:* Oportet eos, qui hæc legerint exemplaria præsentis illius sacræ illius Sacri *epistolæ, Deo parentibus, qui scrutatur renes & corda, firmissime credere, quia in ea, Deo teste veritatis, ex ipsa* E *epistola, quæ propria manu ejus, immo ut verius propter miraculi dicamus insigne, digito Dei scripta est, sancti videlicet patris & magistri nostri domni abbatis Anastasii, presbyteri & apocrisarii senioris & opinatissimæ urbis Romæ, multumque certantis magni & novi revera martyris veritatis, transcripta sunt, scripta ab eo (postquam passus est, quemadmodum dictum est, in Byzantio, una enm concertatore suo & vere philosopho, immo Deo sopho magnoque commartyre Christi veri Dei & salvatoris nostri Maximo; id est, cum abinus abscissæ fuerint pretiosæ ac sacræ divinitusque veraciter mobiles linguæ ac manus, cum verberibus & tormentis amarissimis, ex quibus sanguinis fluorem & pompam per totam urbem perpetti sunt, quod nec malæ umquam vitæ revera quisquam sustinuit. Et nisi solus Deus, qui ex nihilo ut essent cuncta prodoait, & mnrtuos suscitat, ex hujuscemodi crudelitate ipsorum, & tanto sanguinis fluxn, cauterin nullo modo illis indolto vel constipatorin aliquo abscissionibus manuum atque linguarum ad cessationem sanguinis juxta mnrem impositn, hos conser-* F *vasset ad verecundiam adverseriorum, tradidissent ex tunc desiderato a sa Deo suas ipsorum sanctas revera & beatas procul dubio animas.*

sed e Acta Agathonis extrahenda

53 Hæc autem omnia ob nihil aliud in eos gesserunt vere profanissimi & miserrimi apostatæ veritatis, nisi propter pessimam veraciter & solam invidiam, quam antiquus hostis dæmon in eis seminavit, quemadmodum & in similibus suis Judæis, cum nnn potuissent saltem ad modicum quid resistere sapientiæ, quæ illis merito fuerat a Deo donata, pro vera scilicet veritate, & solum pro eo quod illi nnluissent communicare cum his in tam publica & fine Deo impietate ipsorum) *Vides hic, lector, longum hiatum parenthesi inclusum, qui superiora a modo referendis misere disjungit: cui malo ut occurratur, resume superiora illa ante parenthesim* ex ipsa epistola, quæ propria manu ejus.. sancti videlicet.. Domni abbatis Anastasii.. transcripta sunt, scripta ab eo, *ac perge cum textu,* cum ipsa dextera mann sna, qnæ abscissa sucrat, cujusque truncus tantum remanserat (id est, fine planta & digitis) inopinato argumento: cum videlicet duo sibimet parvissima ligna & tenuia colligasset; immo, ut verius dicam, virtute ac gratia divina, quemadmodum

AUCT. J. P. & lingua revera divina & invisibili expedite penitus & sine prohibitione loquebatur, quamquam ab intus ex ipso fuerit fundamento resciſſa, ſicut Lebarnicius patricius Laziæ cum juramentis terribilibus enarravit nobis, diſpenſatione Dei in hoc ipso per ſemet inſpector effectus, diffideas * ſuper hoc glorioſo ingenti miraculo.

* *l.* confidens

54 Quin & Theodorus protoſecretarius prætorii præfecti Conſtantinopolitani ante hunc exarravit mihi & ipſe eum horribilibus juramentis, cum conſcius fuiſſet ſanctarum paſſionum ipſorum, tamquam domious & magiſter hujuſmodi rerum; glorificans & laudans & gratias agens Deo ſuper tali miraculo & tam fiduciali virtute ipſorum; quoniam ſicut canis vel cervus excurſu multo vel ſiti vel caumate *, ita laxaverunt & tradiderunt linguas ſuas, ut etiam manus, quamquam brevi valde ſtatura ſanctus & infirmus corpore eſſet Maximus, ſicut cunctis eſt manifeſtum. Quocirca & abundantius adverſarii ſauciantes ſenſus ſuos ſuper tanta & tali alacritate Sanctorum, iterinſecus nequiſſimi & veraciter inhumani, ut revera ſeræ agreſtes, has abſcindebant, non ſolum iſta ſic ab eo ſcripta epiſtola, ſed & aliis multis libris ac tomis ſtudiorum ipſius: quorum ipſi non ſolum inſpectores divina providentia facti ſumus, ſed & partem in ſortem gratia Dei ex eis accipere illius præceptione meruimus, & ipſis quoque ſimili argumento & manu; immo, ut verius dictum eſt, digito ſcriptis Dei, ſicut magni Moyſi tempore legitur factum, providentia videlicet & cooperatione ſolius omnipotentis Dei, qui eom ſit amator bonitatis & hominum, facit mirabilia magna in Sanctis ſuis, & glorificat vere glorificantes ſe tam indeclinabili opere quam verbo & vericate. *His adde ex Invectiva adverſus Conſtantinopolitanos pro S.* Maximo, *quæ a quodam monacho ſcripta notatur ac producitur apud Combefiſium pag.* LXXXV, *ubi* S. Maximum, *inquit*, tertium illud in theologis lumen, lingua dextraque mulctarunt, binoſque Anaſtaſios, illius geminos pridem diſcipulos pari ſententia damnarunt.

* *l. v.* evulso

55 *Atque hæc quidem affatim conducunt primo ad confirmanda ea, quæ noſter ſcriptor Vitæ de* S. Maximi *ac unius* Anaſtaſii *mutilatione memorat num.* 49 & 50. *Secundo, ad ſupplendum ſilentium ejus circa* S. Anaſtaſium apocriſiarium, *quem parce ac jejune dicit una cum duobus iſtis aliis in exilium longiſſimum fuiſſe depulſum, reliquis, quæ aliunde ei convenire ſuperius probavimus, ſilentio præteritis. Tertio, ad roborandum atque extendendum miraculum locutionis abſque lingua, quod narrat inferius ſcriptor Vitæ apud nos num.* 50. *Aſt alias* S. Anaſtaſii apocriſiarii *pro orthodoxæ fidei defenſione arumnas ac certamina proferemus alibi.*

e quo item habemur, quod ſua lingua locutus ſit, & ſua manu ſcripſerit.

perperam itaque Baronius ei particulam eſſe dixit.

56 *Baronius itaque ad annum* 657 *relata linguæ ac manus dextræ* S. Maximi *atque* Anaſtaſii *ampatatione &c., perperam iſta adjungit:* Pepercerant autem inferre dicta ſupplicia alteri Anaſtaſio, muneris, quo functus erat, apocriſiarii, rationem habentes. *Combefiſius pag.* 61 *poſtquam dixiſſet linguæ ac manus dextræ præciſionem tribus noſtris Athletis fuiſſe communem e documentis, quæ ibidem citat, hæc ſubjicit:* Dignus venia Baronius, quem illa monumenta, & Anaſtaſiana collectio latuerint: divinatio autem, pepercille ſcilicet ejus (*Anaſtaſii apocriſiarii*) dexteræ truces beſtias reverentia Sedis Apoſtolicæ, & quod ejus apoeriſiatium egiſſet, ipſa frivola eſt. Quæ enim io eis ejus Sedis reverentia, qui ſic in Martinum, ſummum ejus antiſtitem, bacchati eſſent, honeque Anaſtaſium exoſiſſimum habe- D rent; virum ſcilicet ſtrenuum, utriuſque linguæ peritum, Romanæque fidei vindicem acerrimum; ut & Theodoſius Cæſareæ Bithyniæ epiſcopus, homo alias humanior, eo duce ac comite Romam proficiſci recuſaverit ob mulcas com eo olim contentiones ac rixas, ſibique Maximum itineris ſocium ac negotii adjutorem maluerit? *Conſule diſputationem, quæ Bizyæ habita eſt inter* S. Maximum *ac dictum Theodoſium, tom.* I *Operum* S. Maximi *a Combefiſio editorum pag.* LVI.

§. VII.

Sancti ad varia loca detruſi; Anaſtaſii unius ac Maximi obitus; hujus item gloria ſepulcti; martyrii laureola ao S. Maximo ac commilitonibus duobus tribuenda; ætas Sancti ac unius e diſcipulis ejus.

E

S. Anaſtaſii unius

QUæ *biographus noſter num.* 53 *narrat de geſtis in exilio Lazicenſi, aliunde confirmamus, ac notatione temporis aliorumque adjunctorum, quæ in ipſo deſiderantur, illuſtramus. Edita eſt in Anaſtaſii Bibliothecarii Collectaneis ſupra citatis, col.* 375 Anaſtaſii *presbyteri &* apocriſiarii *Romæ epiſtola ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem; apud Combefiſium autem a pag.* LXVII: *cujus hæc eſt ſuperſcriptio:* Domino meo per omnia ſanctiſſimo, Deo honorabili patri ſpiritali ac magiſtro Theodoſio presbytero, Anaſtaſius exiguus, miſericordia Dei presbyter & monachus, ſervus ſervorum Dei. *Textus autem epiſtolæ inter alia ſic refert:* Cum veniſſemus ad amicorum Chriſti regionem Lazorum ſexto Idus Junias quintæ Indictionis (*quæ concurrit cum anno Chriſti* 662) ſtatim ſeparaverunt nos ab invicem præceptiona illius, qui tunc præeſſe his, qui illic erant, ſorte maruerat, diripientes omnia uſque ad unam acum & filum, quæcumque ad neceſſarias utilitates tam ex vobis quam ex aliis Chriſti amicis adquiſieramus. Et ſæratiſſimum quidem illum virum, dominum aio Maximum abbatem, ne- F que in ſubjugali, neque in vehiculo ſedere valentem. pro eo quod in infirmitate poſitus eſſet, cum plectentes virgulas ex eis quaſi lectulum texuiſſent; bajulantes detulerunt, & incluſerunt in caſtro Schemari vocitato, juxta gentem eorum qui dicuntur Alani.

aliter

58 Dominum vero Anaſtaſium abbatem, & me peccatorem ſuper equos impoſitos duxerunt & incluſerunt, illum quidem in caſtro Scotori dicto Apſiliæ, quæ eſt prope Abaſgiam; me autem in altero caſtro, cujus nomen Buculus erat, regionis quæ Meſimiana vocabatur, in jam dictorum confinibus Alanorum: quod videlicet caſtrum iidem Alani captum nunc retinere noſcuntur. Dein poſt paucos dies, ſumptis tam me quam beato Anaſtaſio a prædictis caſtris, illum quidem miſerunt ad caſtrum nuncupatum Suanias, eum jam ſemivivus eſſet tam ex multitudine tormentorum ac verberum, quæ in Byzantio ſuſtinuimus, quam ex neceſſitatibus atque anguſtiis, quæ hic ſunt nobis illata. Unde & in medio viæ, ut quidam ajunt, ut autem alii aſſerunt, mox ac retrurſus eſt in caſtro Suaniæ, ad quod deſtinatus fuerat, obiit. Argumentor igitur quod circa undecimo vel nono

Kalen-

A Kalendas Auguſtas dormierit in Domino. Quintodecimo namque Kalendarum Auguſtarum deducti ſumus utrique per juſſionem tunc principis in id, quod dicebatur Mucuriſin, præſentandi in medio amici Chriſti exercitus, cum ille jam, ut prætulimus, ſemivivus exiſteret. Et ex tunc eum ultra non vidi. Continuo quippe deſtinaverunt ipſum quidem, ut dictum eſt, in caſtrum Suaniæ; me autem in caſtrum quod dicitur Thaeyria juxta Hiberiam. Hinc igitur conjicio quod circa undecimo Kalendas vel nono Kalendas Auguſtas quintæ Indictionis, in Domino, ſicut dictum eſt, obdormierit. *Variis locis ſupra memoratis lucem afferunt Annotata noſtra ad caput 6 Vitæ.*

accidit anno 663, quo & S. Maximus prædicta morte,

59 *Dies obitus, quæ hic per conjecturam & particulam disjunctivam ſignatur, & de quo mox S. ſter biographus num. 53 ſcribit*, Nec dies ſciri potuit, quo hinc emigravit, ſicut cognominis ejus ſcripſit; Anaſtaſius, inquam, apocriſiarius, *diſtincte determinatur, uti & dies, quo* S. Maximus *migravit ad Dominum, a laudato biographo num. 54 etiam recte notatus, in Hypomneſtico his verbis pag.* LXXXIII *in editione Combefiſii; in Sirmondiana vero col.* 399: Pariter & Anaſtaſius diſcipulus ejus ab undecima Indictione (*concurrit ea cum anno Chriſti* 653) præteriti cycli, per tria exilia, Biayes ſcilicet & Perberi Thracenſium regionis, etque prædictum Lazicum, in multis contritionibus & intolerabilibus neceſſitatibus, atque hujuſcemodi athleticis certaminibus annis decem peractis, ad regnum migravere ſupernum; ſanctus quidem Maximus, ſicut dictum eſt, menſe Auguſto, die tertiadecima, Indictione quinta, cum prædixiſſet ex divina revelatione ſuam in Domino ante dies quindecim dormitionem futuram, ſicuti jam præmiſſum eſt: ſanctum vero ſuum pro veritate in Chriſto Deo noſtro martyrium ante non paucos annos; diſcipulus vero ejus Anaſtaſius menſe Julio, die viceſima quarta Indictionis ejuſdem.

B

poſt brevem mortem exſtinctus eſt.

60 *Narratio hæc plane authentica atque omni exceptione major auſum nobis præbet notandi ſequentia. Obſervamus itaque primo*, S. Maximum *ac diſcipulum ejus* Anaſtaſium *abbatem ſeu monachum eodem anno, quo in regionem Lazorum pervenere, ærumnarum vulgaris vivendi finem feciſſe. Unde conſequens eſt, ut corruat id quod de* S. Maximo *affirmat Synaxarium Officio ejuſdem inſertum & a Combefiſio editum e Tiliano codice pag.* XE: In exilium in Lazicam mittitur; ibique annos tres vitam tolerans, brevi morbo abſumptus requievit in Domino. *Eodem etiam errore laborant Menæa magna Græcorum impreſſa, ac Compendium Vindobonenſe Cæſareum. Superiora confirmantur e citata paulo ante epiſtola ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem, in qua hæc exſtant.* Porro Chriſti Dei martyr, domnus videlicet abba Maximus, cum eſſet cuſtodiæ maneipatus in caſtro ſuperius memorato, divina ſibi facta viſione, advocavit quoſdam ex his, qui erant in caſtro, & dixit ad eos: Tertiodecimo die Auguſti menſis hujus inſtantis quintæ dictæ (*non* quintædecimæ, *uti male habetur in editione Sirmondi*) Indictionis, feria ſeptima aſſumet me Dominus; quod & factum eſt. Igitur tertiodecimo die prædicti Auguſti menſis præteritæ quintæ Indictionis ſecundum divinum ejus vaticinium, feria ſeptima, præſentibus derelictis, perrexit ad Dominum.

C

61 *Merito itaque Lambecius Commentariorum de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi lib. 8 pag. 127 his dictis convenit Eminentiſſimum Baronium: Cætetum, quod abſque tanti & de Eccleſia Catholica tam bene meriti Cardinalis injuria dictum ſit, perperam ibi (tomum 8 Annalium ab anno Chriſti 640 uſque ad 657 citaverat)* obitus S. Maximi refertur ad annum Chriſti ſexcenteſimum quinquageſimum ſeptimum: quippe cum certo conſtet, eum revera obiiſſe anno Chriſti ſexcenteſimo ſexageſimo ſecundo, ut clare ac ſolide demonſtrat doctiſſimus Societatis Jeſu theologus Jacobus Sirmondus in ſynopſi chronica, quæ Anaſtaſii, S. Sedis Apoſtolicæ Bibliothecarii, Collectaneis, Pariſiis typis Nivellianis anno MDCXX in octavo editis, præfixa eſt. Vide ibi in primis Anaſtaſii apocriſiarii, ipſius S. Maximi diſcipuli, epiſtolam ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem pag. 196, & Hypomneſticum Theodoſii ec Theodori monachorum, fratrum Germanorum, iiſdem temporibus viventium, pag. 264. Idem quoque confirmat R. P. Philippus Labbeus S. I. in Chronologie technica A. C. DCLXII, & in Chronologia hiſtorica eodem anno: item in Diſſertatione hiſtorica & Philologica de Scriptoribus eccleſiaſticis tomi 2 pag. 72 & aliquot ſequentibus. *A vera itaque temporis ratione aberravit etiam Bellarminus de Scriptoribus eccleſiaſticis, dum* obiiſſe *eum aſſerit* anno Domini DCLX. *Ferulam item cenſoriam hic meretur Bailletus, quando in Collectione hiſtorica de* S. Maximo *ad* XIII *Auguſti, Vitis ſanctorum, quas edidit, inſerta, tradit, Deum ipſius ærumnis finem impoſuiſſe dicta die* XIII *Auguſti anno videlicet* 662, *vel non ſerius quam die* XXI *Januarii anni* 663. *Dies quippe & annus mortis ejus adeo perſpicue ac certo ad poſteros pervenere, ut particulam illam disjunctivam non patiantur.*

AUCT. J. P. *Non itaque a Baronio vetus refertur ad an* 657.

D

E

62 *Vitæ auctor, quam illuſtramus, relata* S. Maximi *morte, breviter agit de prodigio, quo Servum ſuum tot ærumnis, dum viveret, excarnificatum condecoravit poſt obitum Dominus.* Sepulcrum autem, *ait*, in quo ſacrum ejus corpus depoſitum eſt, tres lucidæ faces poſt primam noctis horam ex eo tempore illuminant, mirabili, ut par eſt, aſpicientes ſtupore complentes, & liberaliſſimi Dei erga Famulum ejus ampliſſimam gratiam oſtendentes. *Quibus magnum auctoritatis momentum accedit ex epiſtola* S. Anaſtaſii apocriſiarii *ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem; ubi poſtquam retuliſſet laudatus epiſtolæ ſcriptor vaticinium, quo* S. Maximus *mortem ſuam præmuntiavit (verba paullo ante dedimus) ſic pergit*: Potro & alind miraculum, quod divinitus in ſancto ejus monumento efficitur, quodque uſque ad præſens, qui caſtrum illud & ejus circa regionem inhabitant, intuentur & prædicant; & ad quoſdam etiam principum atque magnatum pervenit, dignum eſt & vobis quoque ſanctiſſimis, & per vos omnibus, qui ibidem ſunt Sancti, per litteras fieri manifeſtum in gloriam & laudem Dei, qui facit mirabilia in Sanctis ſuis, & glorificat. Id eſt, tres lampades luciferæ per ſingulas noctes ſanctum ſancti illius Martyris monumentum illuſtrant.

Gloria ſepulcri declaratur

F

63 *Inſigne vero illud miraculum confirmatur ex Hypomneſtico, in quo hiſce cum teſtimoniis refertur*: Porro ſanctus & memorabilis ac optimus, & per omnia, immo divinitus ſapiens, magnuſque veritatis propugnator & commartyr eorum (*SS. Martini ac Euprepii paulo ante facta erat mentio*) μέγεθος, qui & Maximus (hoc enim, ut antea indicavimus, dictione Latina Maximi nomen inſinuat) cujus & ſanctum monumentum per ſingulas noctes lampades exhibet a die, qua dormiſſe dignoſcitur, uſque in præſens, & in perpetuum,

ut confirmatur.

AUCT. J. P. petoum omnibus illuceſceos & pateſaciens confidentiam ſuam, quam obtioet apud Deum, ſicuti præpoſita commendat epiſtola: & nos ipſi per noſmet auditores a moltis illius loci principibus & habitatoribus, qui com juramentis hujuſmodi vere miraculum fiducialiter prædicabant, effecti ſumus. Eorum vero qui obtuto proprio viderunt
* *f.* Schemarcos has, unos etiam ipſe Comes ejuſdem Chemareus* caſtri, nomioe Miſtrianus exiſtit, qui & vigilans cum militibus, has oon ſemel nec bis, ſed & multoties contemplatus eſt, & primus pateoter de his omoibus prædieavit, nobis illuc pergero noo valeotibus propter montis illius aſcenſum, id eſt, verticis Caueaſiorum, quo exeelſioe mons ſuper terram oon eſt, difficultarem, & tempus hiemis, inſuper & confuſionem geutium, quæ fit in partibus illis. *Obſerva hic obiter*, S. Maximum *ſuperius vocari* martyrem;
B *qualis etiam dicitur ab Anna Comnena, cujus tantum citavimus in Commentario prævio num.* 24. *Eodem etiam titulo donatur alibi* (*Vide eumdem Commentarium num.* 59 & 62) *Ad hæc, apud Bellarminum de Scriptoribus eccleſiaſticis vocatur* Martyr clariſſimus; & *merito: nam cum ipſius vita fuerit continuum fere martyrium, atque adeo non tam ipſe martyrio, quam martyrium ipſi defuerit, graviſſimis utique & creberrimis juncta ac diuturnis acerbitatibus, quas enſectæ etiam linguæ ac manus dextræ amputatæ ſanguine purpuravit, excarnificato, quamquam violento ſupplicio non immortuo; nihil vetat, quo minus ſingularem martyrii laureolam ei attribuamus. Atque illud idem cum proportione intelligi volumus de duobus ejus commilitonibus* Anaſtaſiis, *quos tamen uti & S.* Maximum *in titulo, initio hujus noſtri Commentarii præmiſſo nominavimus confeſſores, quia iſto nomine idem noſter Sanctus annuntiatur in Faſtis Græcis, uti paulo poſt videbitur. Sed ad ejus ſepulcrum revertimur. De monumento ſeu ſepulcro ejus ita memorat Compendium Vindobonenſe Cæſareum:* Ἐτάφη δὲ Λαζικῇ σὺν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, ἔστι δὲ ἰάσεις πλεῖσαι γέγονασι. Sepultus eſt io Lazica in monaſterio S. Arſenii: ubi multæ etiam ſanatinnes eootingunt. *Quibus ſuffragantur monachus Ruthenſis ac Menæa magna oxcuſa. De* Lazica *jam toties memorata conſule*
C *noſtra Annotata ad cap.* 6 *Vitæ Commentario huic ſubjiciendæ litt.* k.

64 *De annis vero ætatis, quibus Sanctus vitæ curſum peregit, paucula nobis notanda occurrunt.* Ætas Sancti ac anni ejus ſepulcri. *Enimvero ad grandævam eum ſenectutem pervenifſe, liquet e documentis iſtis. In Compendio Vindobonenſi Cæſareo dicitur* πρεσβύτας καὶ πλήρης ἡμερῶν, ſenex ac plenus dierum. *Et ibidem præmiſerat auctor:* Περὶ γὰρ τὰ ἑβδομήκοντα ἦν λέγεται γεγονέναι. Annos circiter nonaginta fertur attigiſſe. *Monachus Ruthenſis ait:* Πλήρας ἦν ἡμερῶν ὁ μέγας. Pleous erat dierum *Vir magnus. Atque hæc quidem comprobant, grandæva in ſenecta eum e vita emigraſſe. An autem ad ætatem circiter nonagenariam ſupervixeris, quamquam nobis aliunde nihil ſit in promptu, unde id certo ac preſſe definiamus; dicendum tamen videtur, octogenario majorem fuiſſe eum ils, quæ ſupra* § 4 *in initio præmiſſa ſunt. Nam interrogatus* quot annorum ſe eſſe diceret; reſpondet: ſeptuagiota quinque. *Interrogatio autem illa ibidem a nobis innectebatur anno Chriſti* 655; *ſi vero jam dictis ſeptuaginta quinque annis adjungas alios ſeptem, quibus ſupervixit, habebis annum Chriſti* 662, *quo obiit; ætatis autem Viri ſancti annum octogeſimum ſecundum. Quo autem* D *anno ætatis e vita eneeſſerit unus e diſcipulis S. Maximi, en eo colligere licet quod in Relatione antea* § 4 *indicata, poſtquam ſacellarius interrogaſſet Sancti ætatem, hæc ſubdat:* Quot vero annos habet.. diſcipulus tuus? Reſpondit *Vir ſanctus*, trigiota ſeptem. *Interrogatio porro iſta ibidem a nobis intexta fuit anno circiter Chriſti* 655. *Adde annos ſeptem, & pervenies uſque ad annum* 662, *quo unus eu* Anaſtaſiis, *ſicut paullo ante vidimus, vitæ curſum complevit, & numerabis annum ætatis ejus circiter* 44. *Sin vero interrogatio cadat in alterum e diſcipulis* Anaſtaſium apocriſiarium, *ſequitur ut vivendi finem is fecerit anno circiter ætatis* 48, *cum mors ejus acciderit anno Chriſti* 666 *ex dicendis paragrapho proximo, in quo pro ratione temporis res ab ipſo geſtas poſt obitum Magiſtri ſui (de iis quippe, quæ ipſo vivente contigerunt, actum eſt* § 6) *inſpiciemus, ſupplentes biographum, qui illas indictas reliquit.*

§. VIII. E

S. Anaſtaſii apocriſiarii geſta poſt mortem S. Maximi, obitus, ætas, elogium, ulterior de eo notitia, diſcipuli.

IPſemet Anaſtaſius *poſtquam in ſua ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem epiſtola pluries jam laudata egiſſet de obitu* S. Maximi, *ac luminibus ad ipſius tumulum divinitus accenſis, nec non ſupra num.* 62 *a nobis ex illo narratis*, Interea, *uti continuo ſubdit*, & quæ mihi peccatori & exiguo poſt hæc contigerunt, & in quibus ſim, pari modo perpaucis manifeſtabo. Cum enim feciſſem duos menſes in caſtro prædicto Thaeiriæ in infirmitate jaceus, & pruxillom quid reqoiem ſuiſſem adeptus, rurſus miſit me tnoc princeps ad partes Apſiliæ & Miſimianæ, cuſtodiæ mancipandum in caſtro Phuſtas. Et, ut abſolute dicam, ſeptem meoſibos doxit & circumdnxit me per omnes prædictas regiones nodum & diſcalceatum & peditem, & frigore & fame & ſiti depreſſum, vnlens profecto & me quoque ab hac detergere vita. Sed neſcio quid ſuper me humili prævidena Deus, qui omnia ſalubri pro- F videntia ſua producit, uſque oone coofervavit me in hac multarum tribulationum & miſeriæ vita.

77 Poſt aliquot itaque dies pellitur illioe prædictus prioceps. Deindeque ſuccedens alius, vifus eſt compati. Inter quæ doxit me juxta dnmum ſuam receptum a jam memorato caſtro Phuſtenſium. Et poſt annum ex diabolica operatiooa motus deſtinat me ad prædictum caſtrum; ſed Deus, qui remetitur his, qui aliis remetiuntur, eadem die, qoa me pepulit, pulſus eſt hinc, & efficitur profugos in Chriſti amatorum regione Abaſgorum. Et conſilio accepto a Chriſti amicis, qui illic erant, prioeipibus magis compatiendi, quam me minimum perſequendi, & orationem a me potius quam gemitum percipiendi (ipſi quippe qui amici Chriſti principes Abaſgiæ compatiotur humili mihi, quamquam neſcieriot me) repromiſit quidem illis, quod ſi exiret iode, & reſtitueretur in principatu, omoia, quæ foreot ad ſolatium & refrigerium meum, perficeret. Dato poſt paucos dies, oeſcio unde adjutos, egreditur quidem iterum & recipit principatum; oil tamen illarum, quæ pollicitus eſt Deo & crebro dictis Dei amicis principibus, io opus perduxit. E cootrario aotem, manibus oequam deductus virorum, repromiſſinnem quidem

Ipſemet S. Anaſtaſius apocriſiarius exponit.

quamam ſibi accidorint

A quidem oblitus eſt; tolli autem me a caſtro Phuſtienſium, & maturius in Schemareos caſtrum mitti præcepit.

67 Factum interea eſt, cum ducerent me in *paſtrum* jam nominatum caſtrum, ut ille iterum pelleretur, & eſſet profugus ubi & primum fuerat. Exciravit autem Deus ſpiritum ſnum in viro boni æmulatore, qui Dei habeat in ſe timorem pariter * *i.e.* con- & amorem, & vere pheronyme vigilantem* ſe- *veniente* cundum Deum poſſideat mentem; qui enm Deo *ei nomi-* nunc præeſt regioni, & Deum imitante cnndeſ- *ne Gre-* cenſione ſeu compaſſione motus, reduxit me a *gorii,* via crebro dicti Schamareos caſtri, & conſtituit *quod vi-* me quaſi qninque ſignis longius a divinitus cuſto- *delicet ſi-* dienda domo ſua in loco monachos veraciter cnn- *gnificat* deeente, præbens neceſſarias largiſſime corporis utilitates. Pro quibns omnibus Chriſtus verus Deus per intereceſſionem, quæ illum ſecnndum carnem genuit, Dei Genitricis ſemperque virginis Mariæ ac omnium Sanctorum protegat eum una cum amandis filiis ſuis, atqne honorabili horum ac prorſus laudabili matre...

B 68 Quod vero me in medio eorum, quæ dicta *vita ſua* ſunt, latuit, dicere non pigritabor. Hoc plane *auctore.* eſt. Quia cum euangelizatus fuiſſet (*liber, quem ante ibi laudarat*) a ſanctæ memoriæ.. Domino Stephano de unirate atque concordia, quæ ibidem omnium per orthodoxam confeſſionem ad invicem & ad Deum effecta eſt, ſpirituali, aeſi coram Deo dico, lætitia ſum repletus, & gratificos hymnos pro tali ac tanto bono miſericordi Deo, licet peccatnr, retuli .. Voſque Deo honorabiles, & omnes, qui vobiſcum ſunt, Sanctos, ac per vos ſanctam, quæ illic eſt, Dei Catholicam & Apoſtolicam ſalnto Eccleſiam, poſtulans mei, peecatoris ſcilicet & vincti, memoriam fieri in ſanctis ad Deum directis oratinnibus veſtris, in ſanctis atque colendis locis, ac pretioſis mihi- * *in epi-* que deſiderandis ſyllabis* veſtris ſulciendo, ac *ſtola* me minimum conſolando atque orando, ut dignus efficiar viſione vultus veſtri, quamvis ſit temerarium dictu, prinſqnam & ipſe hanc miſeram & multarnm tribnlationum vitam exeedam. *Hanc epiſtolam a S.* Anaſtaſio *ſub extrema vitæ tempora exaratam fuiſſe, conſicitur ex eo, quod poſtquam* Stephanum .. venientem in hanc regionem,

C nt aſſeruit, ad requiſitionem, *inquit*, humilitatis meæ, *laudaſſet a laboribus apoſtolicis, hæc deinde laudatus* S. Anaſtaſius *ſubjungat*: His ita- * *f.* por- que bonis hic proprio adventu enrrectis*, nobi- *rectis* lis ille vir Kalendis Januarii VIIII Indictionis, quæ modo præteriit, apud Chriſti amicum Abaſgiæ principem dormivit in Domino. *Indictio quippe octava concurrit cum anno æra vulgaris 665; anno autem proxime ſequenti æramuſam ſuam vitam commutavit cum beata ac cæleſti* S. Anaſtaſius, *uti perſpicuum fiet ex iis, quæ ſubdo.*

69 *Obiit igitur anno Chriſti 666, die Dominica, V Idus Octobris. In ſcholio quippe, quod* *Annus mortis, elegium,* *epiſtolæ ejus prædictæ ſubnectitur, enuntiantur iſta*: Obiit autem & ipſe ſanctus Pater noſter & martyr Anaſtaſius qui hanc ſcripſit epiſtolam, die Dominico, hora tertia, quinto Idus Octobrias, cum * *f.* dice- in ſancta collecta diceret*, Sancta ſanctis, In- *retur* dictione decima. *Conſona hæc ſunt Hypomneſtice, e quo ad majorem dictorum confirmationem proferimus iſta cum parvo, quod additur, Sancti elegio*: Cum & ipſe certamine bono certaſſet, orthodoxam revera fidem ſervaſſet, & curſum martyrii conſummaſſet, menſis Octimbrii die undecima, feria prima, hora tertia, cum diceretur inter ſancta Officia, Sancta ſanctis (*Vide Eu-*

chologium a Goaro editum pag. 81 & 146) In- AUCT. dictione decima; cum prædixiſſet & ipſe diem J. P. ſanctæ depoſitionis ſuæ quibuſdam, qui ſibi aderant, ante menſes tres; & aliis quoque pluribus miraculis ſanctiſſimi & omnia efficientis Spiritus cooperatione, tam ibidem (*de caſtro Thuſnomes proxime erat ſalla mentio*) quam in dnobus exiliis ſuis, Trapezunti videlicet & Mezembriæ patratis, plurimiſque converſis ad veritatem & illuminatis. Qui cum converſati fuiſſent & perduraſſent in hoc ſancto & beatiſſimo & multorum ſudorum certamine.. prædictus qnidem ſanctus Anaſtaſius presbyter & apocriſiarius Romanus, a ſexta Indictione (*quæ incidit in annum Chriſti* 648) præteriti cycli, uſque ad decimam Indictinnem, in omnibus prædictis tribus exiliis ſuis, traductionibus diverſis affectus, tribulationibuſque ac neceſſitatibus & anguſtiis non mediocribus nec modicis, permanſit annis viginti. *Nunc accipe nonnulla, quæ de hoc Sancto non ſatis fundate referuntur.*

70 *Combefiſius a pag.* 61, Fuerat is, *inquit*, *ac alte-* clarus in aula, Auguſtæ notarius Heraclio impe- *rior de eo* ratore; quando forte Maximus, pari munere me- *notitia.* E renti ipſi Heraclio, amicitia junctus eſt, utque ſeculari, ſic Religioſa ac Chriſtiana militia ambo quaſi ſodales exiterint, non alter alterius diſcipulus. Major ſcientiæ luce Maximus, eaque orbis magiſter, etſi parus monachus; qnod ſe ipſe dicit in Collatione cum Theodoſio: cum Anaſtaſius presbyter eſſet, ac, ſi monachus ſuit, hieromnachus: nec enim hoc ſatis ex monumentis notum; extra qnæ quidvis fingere, non ſatis mihi liberale ant ex fide hiſtorica cautum eſt. Auctor tamen Invectivæ ἀνωθεν (*id eſt* ſupra *memoratæ*) Maximi diſcipulum ſcribit, nt & alterum Anaſtaſium, quaſi & ipſe ita pridem illi adhæſerit. Numquam tamen ipſe Maximus diſcipulum vocat, quemadmodum alterum Anaſtaſium; ſed honorificentiori nomine DOMINUM MEUM, aut quid ſimile. Nempe bomo Romanus erat, quod ſic linguam Latinam callebat, cujus ſe rudem, agnoſcit Maximus; diuque in Oriente ipſaque aula verſatus, Græcam perinde ſibi familiarem reddiderat; qua utraque Maximo ſocius, proque Romanæ Eccleſiæ apocriſiarii munere, ejus ipſius ſorte presbyter, fidem ſtrenue propugnabat: cujus tuendæ conſtantia tantam ſibi Monothelitarum invi- F diam conflavit. *Hæc Combefiſius. Sed obſerva* 1°. *Monachum fuiſſe S.* Anaſtaſium, *liquet ex dictis ſupra ineunte ſeptimo paragrapho.* 2°. *Sancti* Maximi *diſcipulus vocatur a Theophane & alibi, uti* § 6 *relatum eſt.* 3°. *Illa, quæ ex Hypomneſtico dedimus antea num.* 69 S. Anaſtaſius presbyter & apocriſiarius Romanus, *videntur ad eumdem locum referenda, atque adeo Sanctus videtur fuiſſe potius presbyter Eccleſiæ Romanæ, quam Græcæ.* 4°. *Combefiſius in indice tomi* 1 *ad notas ſuas, revocat pag.* 738 *quod ſupra retulerat de munere notarii*: Feſellit me, *inquit*, quod ſcripſi de notarii in aula munere, quod alterius Anaſtaſii proditur. *Conſule Annotata noſtra ad caput* 5 *Vitæ, quam poſtea daturi ſumus, lit.* d.

71 *Jam vero quoniam diſcipulus ſapiens ac* *Duo ejuſ-* *perfectus eſt gloria & perfectio magiſtri, non abs* *dem diſci-* *re nos factum cenſemus, ſi ex laudato Hypom-* *puli.* *neſtico proferamus duos* S. Anaſtaſii apocriſiarii *diſcipulos virtute & apoſtolicis laboribus præſtantes, præſertim cum neſciamus, an alicubi in Sacris Græcorum Faſtis notentur (in iis certe nondum illos reperimus) ut aliquis etiam egregiæ eorum memoriæ hic a nobis locus detur, non exi-*

AUCT. J. P.

gua laudationis parte in Sanctum quoque redundatura noſtrum, ſub cujus florente inſtitutione. Poſt ea itaque, quæ ex Hepomneſtico ſtatim retuli, ſequuntur iſta: Diſcipulis vero ejus Theodoro & Euprepio germanis & ſanctis fratribus, filiis Plutini * beatiſſimi imperatrrii piſtoris, id eſt, qui ſoper omnes piſtores publicos eſt, eorum videlicet qui annoas ſcholarum omnium ſnlvunt, quod appellatur Tetranſiton *, divitiis pretioſis & dignitatibus diverſis diviniſque virtutibus, & virginitate, quæ his nmoibus major eſt adornatis: per quam ſcilicet, ut opioor, etiam ſanctis pro Chriſto agooibus & cornnis bonorari meruernnt, ot caſti & mundo corde, qunniam ipſi Deum videbuot: poſt primum magiſtri ſui & noſtri apud Trapezuotem exilium multis eleemoſynis & oblationibus factis, volentibus Romam eonfugere, protinus & ipſis in eadem perſecutione prope Abydum comprehenſis propter eamdem & ſolam cauſam, & prn ea quod nnluiſſent cum eis contaminari tam evideote impietate in profano & penitus ſine Deo imperatorio Typo, qui en ſummiſſione factus eſt eorum, qui erant eccleſiæ Conſtantinopoleos, & publicatis, id eſt, deoudaris omni ſubſtaotia, quæ ioerat ſibi, & digoitatibus quas habebaot; flagellaque mortalia a præfecto ſuſcipientibus, & Cherſonem io exilium miſſis, & illic vi fæpins ab invicem ſeparatis, & io caſtris gentium ibidem adjacentium deputatis juoior quidem frater, quis ut vere in cunctis pheronymus, Euprepes * nnminatus eſt, eompletn in hojuſcemodi Dei amico agooe anno nnno, ad Dominum abiit menſe Octobrio, die viceſima ſexta, Indictione XIV (*quæ reſpondet anno Chriſti* 671.) Alter vero qui & prior frater, quique Dei dooum merito a Domioo eſt voeatus, perdurans ab eadem ſexta Indictione uſque ad jam dictam decimam Indictionem inſtantis eycli, id eſt, uſque ad ſanctiſſimi patris & magiſtri enrum ac nnſtri Anaſtaſii presbyteri (qui revera miſerrimi & orphani propter tantam raritatem & inopiam verbi veritatis & omois ſpiritualis eſcæ..) ſanctam in Domino requietionem, annum viceſimum agit adhnc perſeverans in athleticis ſudoribus & agnnibus in eodem Cherſonis exilio, jam memoratus videlicet frater Theodorus, qui & prnpria maou multa Sanctorum npuſcula dignaros eſt exbibere nobis, qoi pergebamus illuc ad viſitatinnem & adoratiooem ejos, & pretioſæ memoriæ Martini, ſummi & vere nniverſalis Papæ & magni martyris veritatis.

* Camb. Plutini

* *f.* Tetraſiton, *a Græco* τετρὰς, quadruplex annona.

* *i.e.* convenienter nomini ἀφρατὴς, decorus, formoſus &c.

B

C

§ IX.

Cultus ex Græcis ac Latinis Faſtis; nonnullæ hac occaſione obſervatioones.

Nomen S. Maximi

CElebrrima S. Maxini *apud Græcos memoria eſt, poſt illuſtrin heroicarum virtutum decora, poſque tot ac tanta pro orthodoxa fide certamina, exilia, cruciatus & ærumnas exantlatas, in ſacris eorum Faſtis notata, & tribus quidem vicibus ac diebus diverſis, videlicet die* XX S *Januarii, nec non die* XIS *ac die* XISS *Auguſti. Menæa magna typis edita de eo aguni dicto die* XXI *Januarii, ac ita eum annuntiant*: Sancti patris noſtri Maximi confeſſoris. *Quo etiam die Officium ſacrum in ipſius honorem peragunt. Canon, cujus hæc eſt acroſtichis,*

Ο' παμμεγιστος Μαξιμος δοξάζεται

Celebratur beros nomine ac re Maximos: *Canon, inquam, iſte, qui a Joanne Damaſceno ibidem dicitur compoſitus* (ſed *Combefiſio pag.* XCII *hoc* non videtur) *cum Sanctum laudat egregie, tum duorum ejus diſcipulorum, qui una cum ipſo certaminis ac victoriæ participes fuere, mentionem facit. Deinde poſt repetitam illius annuntiationem ſequuntur tres iſti verſiculi*:

Α'χειροὰγλωττος χεῖρα Ϲ γλῶτταν φύσις
Καὶ γηρσὶ Θεῦ, Μαξιμε, ψυχὴν δίδως.
Εἰπᾶδι πρώτη πότμος Μαξίμε σὸν ἐπάλυψε.

Scribis ſine maoo, loqoeris elinguis, Pater,
Animamque tradis, Maxime, in manus Dei.
Poſt bis denam prima oculos tibi, Maxime, claudit.

D

73 Alluſio poetæ adeo clara eſt, ut explicatione non indigeat. Rei veritas expoſita & confirmata eſt ſuperius § 6. Elogium ſeu vitæ compendium, quod in citatis Menæis habetur, peccat, quando S. Maximum *ſub Conſtantino Pogonato viviſſe ſcribit. Vide dicta in anteceſſum §. 5, num. 3. Falſum inſuper eſt, eum die* XXI *Januarii e vita exceſſiſſe: cum certiſſime conſtet, hoc accidiſſe hodierno die* XIII *Auguſti, ſicut dictum eſt § 7, num. 59. Signatur interim die* IIII *Januarii in Typico, quod S. Sabbæ nomen præfert, & in Kalendario Ruthenorum a Poſſevino vulgato tom. 2 Apparatus ſacri pag.* 368. *E Latinis Græcos ſequitur Molanus in Additionibus ad ſuum Uſuardum anni* 1573; *qui ejuſdem Sancti memoriam repetit hac die* XIII *Auguſti, prout etiam faciunt dictum Typicum, ac Kalendarium Ruthenorum. Sed Typicum ad hunc diem* XSIS *monet, tunc quidem feſtum ejus dari; Officium vero cani ad* XII *ejuſdem menſis. Feſtum, quod dicebam, die* XIIS *celebratur in Menæis magnis ob Sancti translationem. Nam poſt annuntiationem ejus ſic ſubdunt*: Translatio corporis ſaoti Patris noſtri Maximi confeſſoris: *quæ his verſiculis ibidem honoratur.*

tribus diebus diverſis

E

Κινῦσι σε, Μάξιμε, πιστοὶ ἅπαντες,
Δαλῦσις ὡς ζῆς ἐξαμείβων τὸπους.
Μαξίμε ἀμφὶ τρίτῃ πυρὸς δέκατη μετῴκησε.

Cineres tons, o Maxime, Fideles moveot,
Monſtrantque vivere te, licet mutes loca.
Tertia poſt decimam tua, Maxime, tranſtulit oſſa.

F

occurre in Faſtis ſacris.

74 Combefiſius in Officio S. Maximi, *quod dat ſecundo loco, citans Menæa edita* XIII *Auguſti & IIII Januarii, qua perinde agi in illis addit ejuſdem feſtum, pag.* XCVI *legit paullo aliter duos boſce verſus ultimos, eoſque ſic cum primo connexos reddit Latine*: Mnvent toos, Maxime, Fideles, cineres; oempe monſtraores, alia ex aliis te loca mutaote tertia decima circirer humanis migraſſe. *Sed obſcure & inepte eos refert auctor ille. Nam primo, non de die mortis, ſed de translatione reliquiarum hic eſt ſermo. Secundo, dies mortis* S. Maximi *in ipſis Menæis, tametſi perperam, ſignatur die* XXI *Januarii; uti jam oſtenſum eſt. Ad ἀμφὶ vero quod attinet, ſive vim quamdam porta voluerit illi præpoſitioni ineſſe, ſive non, illam prætermiſi in verſu tertio, eamque reddidi* tertia poſt decimam *numero rotundo, id eſt* decima tertia *hujus videlicet Auguſti menſis: qua item die in Menæo Chiffletii notantur iſta*: Μετάθεσις Μαξίμου ὁμολογ. *Id eſt*: Translatio Maximi confeſſoris. *At vero quia iſta dies Sancto fuit natalis ad meliorem vitam, Menologium Slavo-Ruſſicum Sparwenfeldianum ita refius illum tunc ſimpliciter annuntiat*: Beatiſſimi P. N. Maximi conf. *Sirleti quoque Menologium eadem die eum commemorat, nulla tranſ-*

lationis

A *lationis corporis facta mentione. Conficitur ex dictis, prorſus ſingulare eſſe Martyrologium Arabico-Ægyptium, ex Arabica lingua in Latinum translatum a Gratia Simonio, quando hæc dies in eodem notatur non tantum* Translatio corporis S. Maximi; *ſed additur inſuper & ſociorum ejus. Fuit autem S.* Maximus *antonomaſtice confeſſor; ſed quid vetat tam eum quam ejus Commilitonem vocare martyres, ſecundum dicta num.* 63?

Honorifice complectitur Sanctus eum diſcipulis in Officio ſacro:

75 *Vin' pauca e pluribus, quæ in Officio Sancti occurrunt, laudum ejus ornamenta? Accipe ea e Combefiſio pag.* 92 & *ſeqq. e Græco ſic Latine ibidem verſa*: Rectæ fidei dux, pietatis doctor ac honeſtatis, orbis terrarum lumen, monachorum afflata divinitus gloria, Maxime ſapiens, lyra ſpiritus, pater ſancte, intercede apud Chriſtum Deum .. Maximus plane maximus, piæ Chriſti fidei veriſſimus præco reſtiſque ſanguine elaruiſti .. Sacerdotum erepido, dogmatum baſis, ſapientiæ tuba, ſummus martyrum vertex, fideliumque firmamentum, admirandus Maximus, ſna hodie memoria mundo præoritur .. Una teeum certamine ſunguntur, Maxime, beatiſſimi
B ambo diſcipuli, lucta tibi ſocii effecti: quamobrem etiam paria conſecuti ſunt præmia. Cruoris tui rivis affatim ebria Chriſti Eccleſia, divinæ tuæ ſementis, paterna traditione acceptum, Vir ſancte, dogma effloret. Tyranni inſania in exilium relegatus es: at inveniſti Jeſum, Vir beate, ſolanrem .. Cæſa tua manus eſt; ſcribir tamen divino digito velut calamo & atramenro, exſecta lingua, ſancto eruore tuo .. Stat pro divino rribunali enm Martyribus, quibus fidei æmulatione ſocius extiriſti. *Hæc ſufficiant de* S. Maximi *cultu apud Græcos, qui ad Latinos etiam propagatus eſt.*

inſcribitur Romano Martyrologio.

76 *Martyrologium Romanum hæc quotannis de illo ac diſcipulis ejus recitanda præſcribit hac die*: Conſtantinopoli ſancti Maximi monachi, doctrina & zelo Catholicæ veritatis inſignis: qui cum adverſus Monothelitas ſtrenue decertaret, a Conſtante imperatore hæretico præciſis manibus ae lingna in Cherſoneſum relegatus, teddidit ſpiritum. Tunc etiam dno Anaſtaſii, ejus diſcipuli, aliique pluresdiverſa tormenta & dura exilia ſunt experti. *Nos Martyrologium Romanum ſecuti, Sanctum noſtrum in titulo, qui ſuperius huic*
C *Commentario præfigitur, poſnimus Conſtantinopoli; quamquam alibi vitæ curſum conſummarit; de qua re conſuli poteſt idem Commentarius § 7. In prædicto ticulo annuntiavimus etiam Conſtantinopoli utrumque* Anaſtaſium: *quæ videlicet urbs fuit una e præcipuis trium noſtrorum Martyrum palæſtris, cum ibidem lata atque exſecutioni mandata fuerit crudelis illa adverſus eos ac omnino barbara ſententia, de qua dixi ſupra § 6. Quod ſi quis tres noſtros Sanctos, a Martyrologio Romano, ejuſque exemplo a nobis ad unam tamdemque diem revocatos, ſuis reſtituere diebus proprüs voluerit;* Maximum *dabit hac die, ſecundum dicta num.* 59 & 60; Anaſtaſium *monachum die* XXIV *Julii, uti habes ſuperius num.* 59. Anaſtaſium *denique* apocriſiarium *die* XI *Octobris, ex num.* 69. *Id quod de utroque* Anaſtaſio *etiam obſervavit Caſtellanus in ſuis additionibus & correctionibus pag.* 972, *ubi priorem, quem dicebam, monachum, vocat* archimandritam; *ſynonymum vero* apocriſiarium *ad diem* XI *Octobris apponendum monet ibid. pag.* 985. *Ac de archimandrita, quem vocat, quæri poteſt an vero talis fuerit.*

77 *Verum quidem eſt*, Anaſtaſium *utrumque fuiſſe monachum. Ac de* Apocriſiario *quidem id conficitur ex § 7 hujus Commentarii, ubi de inſcriptione epiſtolæ ejus ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem*: & vero Anaſtaſium *ibidem in dictæ epiſtolæ contentu* dominum abbatem *vocat; unde conſequens videretur eſſe, ut ſynonymus iſte non monachus dumtaxat, ſed hegumenus etiam exſtiterit alicujus cœnobii, ſive archimandrita, prout eum modo appellabat Caſtellanus; niſi univerſim monachi omnes præſertim ſenio ac vitæ ſanctitate venerandi, Latinis ac Græcis ſcriptoribus abbates dicti forent, ſicut datur videre apud Cangium in Gloſſario Latino-barbaro. Conſuli etiam de hac re poſſunt tom.* 1 *Julii, die* 1, *pag.* 246 *Annotata ad Vitæ S. Symeonis Sali caput* 3 *lit.* g; *in cujus Vitæ decurſu toties ille Sanctus appellatur abbas, cum tamen aliud nihil quam monachus fuerit. Neque dicas*, Anaſtaſium *loco ſupra citato non vocari* abbatem *ſimpliciter, ſed* dominum abbatem: *neque enim id ſufficienti eſt argumento, eum archimandritam ſeu hegumenum fuiſſe: nam S. Symeoni Salo etiam dicitur* Κύρι ἀββᾶ domine abba, *ut videſis tomo citato pag.* 252. *De monachatu* S. Maximi *nunc aliquid obſervandum.*

AUCT. J. P. *Hac occaſione quæritur an unus ex duobus Anaſtaſiis fuerit archimandrita.*

E

78 *Ghinius in Natalibus ſuis eum inter ſanctos Canonicos recenſet hac die* XXII *Auguſti; quaſi vero, quia* Theodoſius epiſcopus dedit *illi* runicam lineam, & fuſcum pallium, *uti ibi habetur in ipſius elogio, ſtatim inde quaſi digito habitum canonicum monſtrare liceat dicendo cum Ghinio in nota marginali*: En habit. Canon. *Quod quam ſit frivolum, nemo non videt. Addo, quod nihil cogat apponere τὸ* lineam: *nam in Vita e Græco-Latine reddita, quam ſumus typis commiſſuri, num.* 45 *dicitur*: Tunica ae fuſco pallio donaro &c. *Nec diſſentit Combefiſii verſio pag.* XXII: Dataque munuſculo tunica (*in Græco eſt* στιχάριον; *de qua tamen voce videri poteſt Lexicon Græco-barbarum Cangii*) & fuſci coloris pallio. *As Sanctum eumdem ad ſuos aſcetas tantum non perrabere videtur VVion, quando Sanctis Ordinis Benedictini illum intenit ad* XIII *Auguſti in Ligno vitæ part.* a *lib.* 3 *pag.* 266: *tametſi ibidem in notis ſubdat*: Utrum tamen Benedictini Ordinis fuerit, pro certo adhuc non habeo. *Sed* S. Maximus, *ex antea præmiſſis § 1 & 2, monaſterii quidem Chryſopolitani in territorio Conſtantinopolitano primum cœnobita, deinde autem abbas fuit: cujuſnam autem vitæ inſtituti aut Ordinis regulam profiterentur iſtius loci aſcetæ, non additur. Nos interim ſeculo Chriſti ſeptimo ibidem loci Ordinis Benedictini monachum non quærimus; quem etiam apud alios hagiologos Benedictinos Dorganium, Menardum, Bucelinum, VVionem ſecutos, neutiquam reperimus expreſſum.*

ex item S. Manimus canonicus Regularis, ex monachus Benedictinus.

F

§ X.

Documentorum aliquot ſuperius citatorum notitiæ; Acta.

Datur notitia de Hypomneſtico,

IN *decurſu hujus noſtri Commentarii prævii identidem citavimus Hypomneſticum, quod Latine Memoriale ſeu Commentarium recte vocaveris; & quandoquidem id pretioſum admodum eſt antiquitatis monumentum magnæque fidei & auctoritatis, accipe ſequentes de eodem notitias. Præcipuum narrationis argumentum utitur epiſtola* S. Anaſtaſii apocriſiarii. *Recole dicta ſuperiora*

AUCT. J. P. *sione § 6 num. 32. Ad quoſnam autem illa ſit ſcripta, & quando ad eoſdem perveneriſt, dicitur in laudato Hypomneſtico his verbis:* Igitur miſſa nobis eſt hujuſmodi ſacratiſſima & præpoſita propriæ manus immo divinitus exarata epiſtola una cum ſuppoſitis ſibi Deiloqnis teſtimoniis & ſyllogiſmis, ab eodem ipſorum exilio, *id eſt* Lazico, quam & habemus & conſervamus, cum eodem, quo ſcribat, tradito ſibi divinitus argumento, id eſt, prædictis duobus exilibus ſufficuis, & aliis benedictionibus ac muneribus ejus, ſanctiſque ac venerabilibus, nec noo & omnibus poſt Deum bonis, librorum videlicet ejus ſtudiis, & propriæ manus eompoſitionibus, tamquam revera ſacro-ſanctis laudibus & reliquiis. Data vero eſt nobis vere minimis, Theodoſio ſcilicet & Theodoro, germanis & ſine dolo fratribus hnmilibus & peccatoribus monachis, per Gregorium monachum & abbatem monaſterii S. Joannis Baptiſtæ regionis Albanorum, quod appellatur Batararu, menſis Auguſti die viceſima Indictionis undecimæ, quæ præteriit nos (*ac currebat etiamnum anno Chriſti* 668) qui revertebamur a B regione ſæpe dictorum Lazorum. *De* Relatione motionis *ſive concertatione Conſtantinopolitana actum in Commentario § 4 : cujus auctorem fuiſſe Sancti diſcipulum affirmat noſter biographus in Vita apud nos num.* 33. *Concertationis item alterius, quæ Bizyæ habita eſt* (*Conſule de ea Commentarium noſtrum prævium a num.* 33) *deſcriptionem idem biographus num.* 40 *tribuit* Anaſtaſio, de quo ſupra, *inquit*, memini; *qui proin utriuſque monumenti iſtius ſecundam Vitæ ſcriptorem videtur auctor fuiſſe.* Anaſtaſius *autem eſſe non fuerit apocriſiarius, cum hunc ei characterem non addat, ſed alter ſynoymus.*

Vita a monacho Rutheop ſcripta, 80 *Vita, quam antea nomine monachi Rutienſis indicavimus, præmittatur hoc titulo,* Βίος ☩ μαρτύριον τοῦ πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ, *excepta prout additur,* Ex codice Ambroſ. N. 152, continente Vitas menſis Auguſti, ſcripto aote annos CD a monacho quodam Laurentio io monaſterio Rutienſi, quod eſt in Calabria, & inde poſtea advecto MDCVII. *Vitam hanc cum breviorem eſſe, quam ea Acta, quæ habemus e Mſ. Dacis Sabaudiæ paullo poſt indicanda pluribus, tum ejuſdem contextam variis corroſorum foliorum hiatibus interruptum, ac Mediolani pro nobis deſcriptum fuiſſe, indicavimus jam pridem in Ephemeridibus Græco-Moſcis ante tomum* I *Maii pag.* IX. *Ejus exordium Græcum ſic incipit:* Καὶ πῶς ἂν ἡ παρὰ τῶν φιλαλλων μέμφιν ἐγκλίναιμεν, μὴ ἡ ὁμολογήτου καὶ πολὺν εἰς λόγῳ Μάξιμον ἡ ἀλεκτὸν προτιθέντες εἰς μέσον, καὶ τὰ μεγάλα τῶν ὑπερφυᾶ κατὰ τὴν τῶν ἀνδραγαθήματα, καὶ δι' ἃ ἡ ἀθλησις αὐτῷ διηνύσθη; *Quæ Latine ita interpretamur:* Enimvero quomodo accuſationis maculam declinare poſſimus apud viros honeſtatis ſtudioſos, ſi conſeſſorem, qui multorum celebratur ſermone, Maximnm inclytum non proferamus io medium, atque inſignia ac maſcula magni hujus Viri adverſus hæreticos geſta, imo vero certamen ipſum non commemoremus?

ac Compendium Caſareo-Vindobonenſe. 81 *Aliud apographum in prompta habemus hoc titulo notatum:* Μαρτ. Αὐγούστῳ ιγ'. Ἀθλησις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ. *Id eſt:* Menſe Auguſto decima tertia. Compendium certaminis ſancti patris noſtri Maximi confeſſoris. *Narrationis exordium eſt:* Ὁ ὅσιος καὶ τρισμακάριστος πατὴρ ἡμῶν Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς ὢν ἐπὶ βασιλείας Κώνσταντος τοῦ Κωνσταντίνου. Sanctus ac ter beatiſſimus pater noſter Maximus confeſſor vixit imperante D Conſtante, Conſtantini filio. *Compendium illud aliquoties antea citavimus, & deſumptum eſt e codice Mſ. bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, de quo plura tomo* II *hujus menſis, die* VIII, *pag.* 344. *Auctor dicti Compendii poſtquam meminiſſet de urbe Romana, nec non de Honorio ejuſdem epiſcopo, labem hæreſeos ei impingit, dicens* Ὅτις Ὁνώριος αἱρεσιάρχης ὑπῆρχεν. *Notiſſima theologis eſt cauſa Honorii PP.; ſed cum apud illos atque apud auctoritatis Sanctæ Sedis defenſores ea legi poſſit, ſatis nobis hic fuerit lectorem ad ipſos mittere. Franciſcus Pagius in Breviario Romanorum Pontificum tom.* I *a pag.* 398 *hanc controverſiam pertractat; ubi lector inveniet, quod dictus Honorius a monotheliſmo fuerit immunis ac a Monotheletis deceptus; quod item monotheliſmum non euſtinxerit; quod negligens fuerit in cauſa fidei; quod œconomia ejus Monotheletis faverit; quod hanc ob cauſam, non vero ob hæreſim a ſexta ſynodo damnatus ſit. Ad hæc, poſtquam laudatas auctor duas Honorii epiſtolas examinaſſet, nimiæ levitatis ac facilitatis eum accuſat. Denique ex eo, quod idem Pontifex conſecrarit patriarcham Monotheletis adverſantem, Pagius idem ita concludit:* Cum itaque E Honorius non ante conſeeraverit Joannem Maronem patriarcham Maronitarum, quam hic profeſſionem fidei emiſerit, in qna oon ſolnm duas naturas, ſed etiam dnas volnntates in Chriſto faſſus eſt; nihil clarius adduci poteſt ad probandam Honorii orthodoxiam & rectam fidem. *Paucula hæc aſſignaſſe, pro noſtri inſtituti ratione plus quam ſatis.*

Quænam Baronius de S. Maximo 82 *Baronius tomo* 8 *ſuorum Annalium inſeruit res geſtas* S. Maximi, *eaſque protulit ab anno Chriſti* 640 *ad* 657, quæ habentur, *inquit ad dictum annum* 640, ad calcem operum ejus Græce ſcriptæ in tribus codicibus Vaticanis. Vertit eas in Latinum vir eruditus æque ac pius Petrus Morinus doctor Pariſienſis. *Ad annum vero* 656, *ubi agens idem Annalium conditor de legatione ad* S. Maximum *Bizyæ in Thracia civitatis exulem exiſtentem, occaſione eorum quæ in iſta legatione ſunt geſta, ſic habet:* Quorum Actorum duo fragmenta cum recitata reperiſſemus io quarta Actione ſeptimæ ſynodi œcumenicæ, ingens exarſit aoimo deſiderium ipſa Acta integra F perquirendi. Sed viſis ſcriptis Maximi, quæ in Vaticana bibliotheca aſſervantur, nec inventis.., aecidit ex inſperaro, ut eadem intexta in Vita ipſius Maximi repererimns. *Antequam vero ex eorumdem contextu res a* S. Maximo *in iſto exſilio peractas referat; de illorum fide ac ſcriptore iſta præmittit:* Accipe igitur jam cadem ipſa digoa Annalibus Acta quam fideliſſime ab exceptore exſcripta, & ab Anaſtaſio Maximi diſcipulo una cum aliis rebus geſtis ejuſdem Sancti ſimul collecta: quod & Joannes epiſcopus Epheſinus pariter profitetur, nempe res geſtas ipſius ab eodem ipſo Anaſtaſio eſſe ſcriptis mandatas quam fideliſſime. *Sic Baronius.*

inexcuſe Annalibus fuit. 83 *Ex auctoris Vitæ ad* S. Maximnm *apoſtrophe, quæ exſtat apud Baronium ad annum* 657 *his verbis:* Verum tibi qnidem, ſanctiſſime Pater, magna præſentium gloria & ſplendor eſt, eum te etiam Domious plus hic honorificaverit: multo vero major eſt longeque præſtantiſſima tibi illa tributa ſors, cæleſtes illi honores, cum magnæ luci aſſiſtis &c.; *ex illa item oratione, quæ ibidem ſequitur, quæque, teſte Baronio,* non niſi in uno volumine (cum ſint tres Vaticani codices, in quibus eadem S. Maximi & Sociorum

Acta

A Acta continentur) ſcripta reperitur, addita, ut videri poteſt, a notario, qui in gratiam cujuſdam epiſcopi, Nicolai nomine, ejuſdem ſancti Maximi ſtudioſiſſimi, eadem Acta conſcripſit. Sic enim ſe habet: Hæc a nobis tibi oratio, o Patrum optime & filiorum amantiſſime, rebus ipſis (ut & ipſa novi) omnino inferior, deſiderio autem, ut puto, nemini cedens &c.; *en illa, inquam, utraque oratione, ſi cum Vita noſtra num.* 55 *& ſequente eam contuleris, eoſdem utroque loco reluciere deprehendes narrationis characteres adeo inter ſe convenientes, ut ab eadem manu exemplari utrique operam eſſe navatam, vel ex hoc ſolo indicio fiat manifeſtum. Quiſnam vero fuerit iſte antiſtes Nicolaus, quo item is tempore vixerit, incompertum eſt defectu ulteriorum idioticorum; quorum, ſiquidem fuiſſent ſuperadditi ſufficienter, admiculo poteſſet aliunde erui aliquid de tempore, quo Sancti Acta litteris mandata ſunt.*

Vita Græco-Latine a Combeſiſio edita eſt.

84 *Vitam* S. Maximi *Græco-Latine vulgavit Combeſiſius tomo* I *Operum ejuſdem Sancti a ſe editorum: in quorum præfatione* Vita, *alt*, ſeu laudatio diu ab ejus obitu, nec ſatis acri judicio B aut ex probatis monumentis *ſcripta. Poſtea vero inter alia, quæ pag.* XCVII *circa illam obſervat, hæc memoriæ prodit laudatus editor*: Sancti Maximi Vitam poſt ejus lacinias illuſtriſſimo Annalium Patri anno Chriſti DCXL. & ſequentibus ex Petri Morini verſione ac Varicania Coddam productas, integram ex regio codice repræſentans, operæ pretium me facturum putavi, ſi pauca quædam ad eam annotavero, exceptis illis, quæ ad eam ſpectantia, ad ejus ambas Collationes ſeu Auditiones ſtrictim ad marginem ſunt animadverſa, ſeu etiam notis ad eas plenioribus diſcuſſa. Nec enim illius ſectis exacta omnia, ac quibus integra omnino fides debeatur nullo ampliori examine, ut ex dictis Collationibus ſeu Actis publicis luce clarius liquet. *Subdit deinde ſuas ad Vitam obſervationes; quarum a nobis ea hoc Commentario ratio habita eſt.*

exemplar noſtrum Sabaudiense; de eo mox illud præto

85 *Ante me habeo exemplar ejuſdem Vitæ Græcum* Ex Ms. codice, *prout eidem præmittur*, Ducis Sabaudiæ, Βίοι διαφόρων Ἁγίων, Vitæ variorum Sanctorum, *hoc titulo: Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν & ὁμολογητοῦ Μαξίμου. Id eſt:* Vita & converſatio ſancti patris noſtri & C confeſſoris Maximi. *Aliud inſuper exemplar ita prompſit eſt Latine redditum hoc titulo:* Vita & certamen S. Maximi confeſſoris, ſive S. Maximi encomium. *Eam Vitam latinitate donatam eſſe* interprete Jacobo Pontano S. I., *proxime in eodem exemplari indicatur. Non lego quidem ibi, quonam e codice vel exemplari laudatus interpres verſionem ſuam hauſerit; ſed e qualicumque illam hauſerit, non multum refert, quando in Pontani interpretatione habemus ſubſtantiam earumdem rerum, quæ in exemplari Combeſiſiano ac Sabaudico memorantur, quidquid ſit de accidentibus.* Miſit *illud ad nos* anno MDCLXVII P. Gabriel Coſſaet ex ſcriptis P. Sirmondi eidem ab interprete miſſis, *teſte Daniele Papebrochio, qui ipſa adſcripſit. Interpres porro eruditio abunde notus, qui utpote doctus Latine ac Græce non pauca præſtitit in utriuſque linguæ facultate operæ monumenta reliquit, prout videre datur in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jeſu. Natione fuit Belgicus, patria Bruggenſis ſive Pontanus, ſed in Germania educatus. Ibidem & viri laudes invenies, vita functi Auguſtæ Vindelicorum die* XXV *Novembris anno Chriſti* 1626, *ætatis* 84, *Religionis* 63, *prout ibidem dicitur.*

86 *Latinum ejus verſionem typis committere nobis viſum eſt præ Combeſiſiana, tam quia accedam, quantum novimus, alicubi edita eſt, tum quia nobis magis arridet. Et vere aa aeu ſit melior, minuſque contorta quam Combeſiſiana, lectori judicandum relinquimus utramque collaturo, ſi viſum fuerit. Exhibeamus interim ſpecimen aliquod utriuſque verſionis. Combeſiſius ſic incipit Vitam:* Cum omnium, qui religioſa umquam pietate fulſerunt, vita utilis ſit ac conducibilis (quæ nimirum ad virtutem adhortio ſit, boniique ac honeſti æmulatione animos acuat) tum maxime divini viri ac confeſſoris Maximi quanto major cunctiſque illuſtrior eſt, tanto etiam ad conciliandam animis fortitudinem plus valet, & ad juvandum univerſis excellentiæ eſt. Fuit enim Maximus nedum eximio vitæ cultu ornatus, ſed & geatus faciliſque eloquio, certaminis quoque gloria ſtrenuus, ac omnem vincens comparationem; cujus & ſolum meminiſſe, multam afferre novit voluptatem, nec minimum religioſis animis virtutis amorem atque illecebram injicit. Quamobrem ſuſcepta nobis impræſentiarum oratio, quæ ejus res ac virtutes ſit enarratura, velit illa quidem pluriſque faciat, ut ſingula ejus geſtorum in medium adducat ac repræſentet, ut & ipſa horum memoria dulcior efficiatur & magnam auditoribus gratiam ſeponat; at non poteſt vel cuncta ſimul complecti, vel etiam iis, quæ complectatur, debita laude defungi, quod vel minima admirandi Viri opera ac facinora majora ſint, quam ut ulla ſermonia ei ea liceat aſſequi. E

AUCT. J. P. *quod Pontanus Latinum ſecit,*

87 *Hæc Combeſiſius, Pontanus vero ea ſic Latine reddidit*: Cum omnium eorum vita, qui divinis legibus convenienter eam inſtituerunt, utilis & fructuoſa eſt utpote ad virtutem incitans & ad recti cultum exacuens, tum vero S. Maximi confeſſoris quanto præclarior, & omnimodis inſignior, tanto etiam ad excitandam fortitudinem efficacior, & ad conciliandam animis otilitatem omnium præſentiſſima invenitur. Etenim Vir ille non ſolum cum admirabili ſanctimonia vixit; ſed inſupee oratione ſuavis, & certaminis generoſitate incomparabilis fuit: cujus vel ſola memoria non mediocrem parit voluptatem, & amantibus Deum amorem virtutis inſerit. Quamobrem & nos in præſentia de illius laudibus verba facturi, cupimus quidem & magni ducimus, ſingulas ejus ab eo geſtas in medium adducere & explanare, ut F & eorum commemoratione jucundior fiat oratio, & ingens audientium expectatio expleatur: non videmus tamen, quomodo aut omnia ſimul complectamur, aut quæ complexi ſumus, debitis laudibus celebremus (debitis, inquam, illi, qui præſtantia ſua omnem dicendi vim ſuperat) & minima etiam ab illo ſingulari Viro perpetrata conſequamur. *Ita Pontanus, quem ſi lector conferat cum Combeſiſio, inveniet magnum in rebus iiſdem Latine exprimendis diſcrimen: Latine, inquam, exprimendis: uter enim proximius aſſecutus ſit ſenſum genuinum biographi, pluribus etiam inquirere ſuperſedemus.*

interpretatione illius nobis magis arridente quam veteris ſuæ.

88 *Ceterum exemplar, quod typis committimus, hic & illic a mendis, vitio amanuenſis forte in illud intruſis, expurgabimus; nec negligemus etiam confulere exempla alia duo, quæ diximus, Combeſiſianum videlicet & Sabaudicum, ut fiat perſpicuum ex Annotatis cum ad textus marginem, tum ad ejuſdem capita, in quæ more noſtro eumdem partiti ſumus. Quando autem nonnulla occurrent in narrationis ſerie biſce ſignis [] incluſa, memineris, ea deſumpta eſſe e textu*

Quænam ſint præſtita in editione noſtra.

Græco

AUCT. J. P. *Græco Combefiſii ac Ducis Sabaudiæ; niſi aliud indicavero. Atque hæc quidem ſunt, de quibus præmonere lectorem voluimus. Reliquum itaque nunc eſt, ut ipſa ſubjiciamus.*

ACTA

Ab auctore Anonymo conſcripta,

Latine reddita a R. P. Jacobo Pontano Societatis Jeſu.

PROLOGUS AUCTORIS.

Rerum narrandarum magnitudini

CUm omnium eorum vita, qui divinis legibus convenienter eam inſtituerunt, otilis & fructuoſa eſt, utpote ad virtutem incitans, & ad recti cultum exacuens, tum vero S. Maximi *a* confeſſoris quanto præclarior, & omnimodis inſignior, tanto etiam ad excitandam fortitudinem efficacior & ad concilandam animis utiliratem omnium præſentiſſima invenitur. Etenim vir ille non ſolum cum admirabili ſanctimonia vixit; ſed inſuper oratione ſuavis, & certaminis generoſitate incomparabilis fuit: cujus vel ſola memoria non mediocrem parit voluptatem, & amantibus Deum amorem virtutis inſerit. Quamobrem & nos in præſentia de illius laudibus verba facturi, cupimus quidem & magni ducimus, ſingulas res ab eo geſtas in medium adducere & explanare, ut & eorum commemoratione jucundior fiat oratio, & ingens audientium exſpectatio expleatur: non videmus tamen, quomodo ant omnia ſimul complectamur; aut quæ complexi ſumus, debitis laudibus celebremus (debitis, inquam, illi, qui præſtantia ſua omnem dicendi vim ſuperat) & minima etiam ab illo ſingulari Viro perpetrata conſequamur.

a Quocirca tamquam facile & expeditum non ſit, verbis univerſa percenſere, ſi ego quoque non ſine ratione quædam prætermiſero, puto me idcirco in crimine non futurum: quando nec alius quiſquam [quantum quidem ſcimus] ſane nos ad omnia illius pertractanda deſcendit, quod nimirum opus & conatu & effectu difficile deprehenderer. Ne autem amplius ram eximum argumentum prorſus præterire videamur, & nequa totum preſequamur (quod minime poſſumus) neque totum relinquamus (quod damnoſum fore, & culpa non carere opinor) neceſſario aggrediar ad dicendum, quamvis me indiſertiſſime, longeque infra rerum dignitatem dicturum non ignorem. Hoc enim modo & quantum in nobis eſt præſtabimus, & vobis, quod debemus, perſolvemus, orationem ſcilicet de illo, ſi quidquam aliud, nulla admiſſa exenſatione flagitantibus. Quod ſi & alia quædam eo tempore geſta interjecerimus, ne hoc quidem prorſus inſtituto alienum erit, neque temporibus illis non conſentaneum, quibus, ut noſtis, valida contra veritatem tempeſtates commotæ ſunt. Cæterum paulo altius de Sancto prius, ut poterimus, narrationem ordiemur, cujus cauſa dicere ingreſſi ſumus.

Imperem ſe faterur auctor.

ANNOTATA.

a De Sancti nomine, rebus ab ipſo geſtis conveniente, agit Commentarius prævius num. 1.

D

CAPUT I.

Natales, educatio, litterarum ſtudia, vita aulica & monaſtica, diſceſſus propter Monothelitas.

PAtriam quidem habuit principem urbium, magnam Conſtantini civitatem, quæ & vulgo nova Roma nominatur: parentes autem avita nobilitate & mundana claritate pauciſ ſecundos, qui pietate, virtutis amore & conſuetudine nihil ducebant antiquius, ut inde magis, quam ſplendore familiæ illuſtrarentur. Qui & hoc Beato in lucem edito *a*, & in prima infantia ſalutari ſunte abluto, ut jam tum purgaretur, & nihil eorum, quæ pueris in voluptatibus ſunt, ageret, neque parvulorum ludicris iſtis mentem occupatet, ne ſimplex adhuc & tenera natura ad remiſſionem & morum mollitiem rrahetetur, durioribus & virilibus Generoſum illum conformantes, ſummam ei ad honeſtas actiones propenſionem ingenerarunt, &, ut toto pectore ad virtutem incumberer, effecerunt. Quin & ipſe cum naturam habilem & idoneam ſortitus, tum iſtiuſmodi educationem adeptus, eriam adhuc ætate imbecillus, in ſe ipſo virtutis indicia, tamquam umbras quaſdam & lineas, non obſcuras futuræ præſtantiæ imsgines & ſignificationes habebat. Cujus, virtutis inquam, typos & characteres, cum anni venientes indicium augerent ac ſtabilirent, ratioque & cogitatio ipſius & omnia ſimul ad meliora & perfectiora tenderent, conſummsbat.

Naſcitur Chti, nobiliſſimis parentibus natus ac egregiam indolem.

a

liberalium artium ſtudiis,

4 Poſtquam autem omnis doctrinæ liberalis fatageus, ut par fuit, ad magiſtros itate cœpit, quid ego dicam, quantam brevi ſibi ſcientiam compararir? Grammaticam, & reliquum orbem diſciplinarum ſumma ſedulitate excoluit. In arte oratoria ad faſtigium ſupremum pervenit. Ad philoſophicas auditiones tantum induſtriæ attulit, ut illum nemo, vel aliquouſque aſſequeretur. Ingenii namque bonitatem pari ſtudio ac diligentia cumulans, in omni genere litterarum ſatis ſuperque excellebat, quibus cum ſingulis uteretur, non modicum aliquando ad meliora ſubſidium inde capiebat. Explicationes autem philoſophicas ardentius & conſectabatur & amabat, cæteriſque anteponebat omnibus. Quia enim ſciebat cognitionem & ſcienrism rerum philoſophia contineri, eamque in contemplatione & actione poſitam, de natura & mundo, & omnino de quibuſvis aliis diſputantem; ob id etiam plus laboris in eam conferebat, ac de ea dies & noctes cogitabat. Non tamen indiſcriminatim, nec inconſiderate: ſed partem ſophiſticam, & quantum fallaciis captionibuſque inhæret, repellens & abjiciens; circa doctrinam vero & decreta, aliaſque ratione & otdine inſtirutas notitias, & probatioues verſantem admittens & complectens.

præſertim philoſophici, mirifice excelluit.

5 Quid enim ad eum fallax propoſitio, & ſyllogiſmorum ſpuriorum contextus, & concluſiones hujuſmodi, & quibus demum aliis vera ſapientia contaminatur (Longe abeſt, ut hæc de ipſo dixerim) aut quidnam tale umquam meditatus eſt, aut aliquid tandem ab aliis perperam factorum æquo animo ſuſtinuit, & vel parum [eo mentem] inclinavit? Quare omnibus admiratio-

ni

A ni erat; adeo doctrina, adeo virtute, adeo insuper moderatione & humilitate instructus, ut enm res nnlla ad arrogantiam extolleret, nec opinione sui inflaret; non amplitudo generis, non excellentes in omni erudirione progressus, non virtutis celsitudo, nec aliud præterea ex rebus omnibus; sed modestiæ tantopere se addixerat; ot in hac sola & vitæ sanctitudinem & honores omnes collocaret, pluriſque facerer, quam siqnis ei, quidquid est inter homines gloriæ, simul donaret.

In aula Heraclii imp. egregiosissime versatus

6 Porro Admirandus iste sic ætatem suam transiens, quamquam mnlra conaretnr quotidie, quo vanam gloriam effugeret, & vitæ hujus varietatibus non implicaretur (quibus esse proximum magnum ad virtutem impedimentnm exiſtimabat) efficere tamen non poterat, ut lateret, & ad elios communis utilitas non permaneret. Etsi autem ipse talia moliretur & ageret, nihilominus vel contra voluntatem arripitur, Heraclio *b* per id tempus imperatore ad regiam benevolentissime eum

b

c accersente, & eorum, qui erant e commentariis *c* regiis principem instituente. Quo item, ntpote tali, & in tanta familia nato, in omnibus, quæ

B sub maan habebat, negotiis ntebatur, & in rebus pulchetrimis minstrum adjutoremque adhibebar. Erat enim ad eognoscendnm intelligentissimus, & in dando consilio longe dexterrimus, atque ad dictionem commodam & extemporaneam promptissimus: cujus congressu & imperator ipse, & optimates ejus mitifice delectabantur, & eum in oculis sere numquam desinebant.

monasticam vitam amplectitur,

7 Ille vero hæc, celebritatem putæ & pecunias & honorem, & quæcumque cum inani ambitione petmista snat, præ philosophia parvi pendens, novitates item in fidem invehi cernens, quando Monothelitarum sectaEcclesiam vehementer labe-

d factaret *d*, [omnia telinquit, animi utique co inquinationem arbitratus, in hujusmodi rebus versari; atqna ad vitam solitariam, qnietis enim desiderio jam pridem tenebatur] serio accdit in monasterium nempe, quod in adverso littore apud

e Chrysopolim *e* situm est, seseque in spirituali philosophia ibidem per id tempus florenti contradit, detondetur, & e pilis contexta veste induitur; qua continenter corpus macerat; nec inediæ tantum exteriſque afflictationibus sese dat, verum eriam statloni per totas noctes, & precationibus longis incumbens, inde animum sustollit, & a te-

C bus fluxis & eadncia abstractum, ante ejus a corpore discessum vinculis illis exsolvit. Nam, qui antea qnoque perfectioris vitæ certaminibus & laboribus se assuefecerat, & ex philosophia vixerat, is, postqnam se illis consecravit, vix aliud quippiam eut malebat, aut astitabat; & cum item non paucos haberet in Religioso instituto commilitones, omnes superavit, & supra omnes auctori-

f tatem *f* mirabiliter est adeptus: qui virtute ejus adeo inferiores fuerunt, nt [communi] consensu internuntios mitterent, & ut sibi præesse, præfecturamque inire vellet (nupet eeim præ-

g fectum *g* amiserant) eum precibus rogarent.

& ad monasterii præfecturam promovetur,

8 Ipse autem principio tamqnam grave onus repellens, petitionem constanti animo rejiciebat, nec sermonibus eorum mollescens, nec obsecrationibus quidquam cedens. Ubi potro eerius instare, & vim intentare vidit, ægre manus dat,

h & præfecturam capessit *h*, non præfecturam seu imperium magis, qnam ministerium reddendæ rationi obnoxium se capessere arbitratus; unde quis attonitus potius, & omni ex parte sollicitudinum plenus reddatur, dum non se ipsum tantnmmodo inspicit, & quo pacto extra omnem culpam ipse vivat, meditatur; sed etiem quommodo A. ANONYMO. subditi ntiliter vitam suam instituant, & via meliore gradiantur. Dispiciebat enim secum, per se cum virtute rationem habentibus fas omnino esse ant majora aut minora ad agendum pro arbitrio deligere: qnibus etiam non eximias actiones suscipientibus parata est venia; ei autem, cui aliorum commissa est gubernatio, si vel paululum de diligentia remittat, periculum imminere; nec ipsi solnm, sed iis, qnos gubernat pariter, cum ipsum non tantum oporteat esse probissimum, sed insuper ad virtutem semper addere, si exemplo sno etiam subjectos ad meliora adducturus est, vitam illius quasi architypum intuentes, & inde sive ad virtutem, sive in contrarium, ad vitium seilicet, deflectentes.

quo modo ceteris egregia sua dotes obscurat.

9 Hæc divinus Maximus perpendens, eruciabatur, & in magna alioqni corporis macie contabescens, cura discipulorum angebatur. Atque ideireo non desinebat nunc simul omnes, nunc seorsim singulos, & nunc verbia mansuetioribus nune acrioribus ad perfactionem eohortari, & modo æquabili sermone citra ullam asperitatem eos erudire, modo austero & tristi idem præstare, ut quemlibet val habitu vel ingenio affectum animadverte- E
bat. Ac ipse quidem sic se erga suos gerebat, talique animo præfectnræ hujus mnnus obibat.

sed a suis discedit, ac Monothelitarum sectam se opponat.

10 Aft ubi vidit, quod supra diximus, Monothelitarum hæresim tnm longius longiusque propagari, & ab antesignanis impietatis qnotidie amplificari, gemitibus & acerbissimo luctui se dedidit, majorem in modom etiam sceleris affines miseratus. Cæterum quid ageret ipse, non videbat, cum malnm immense parerer, ac propemodum Orientem & Occidentem totum occupasser *i*. *i*
Unde in tantis difficultatibus hoc tantum & sibi & communibus rebus condncibile invenit: quoniam *k* eoim Romam veterem ab hoc detestabili *k*
dogmate puram noverat, similiterque Ecclesias Africanas, & cum insulis circumjacentibus loca alia, his tetris relictis eo discessit, ut veritati una parrocinaretur, & cum orthodoxis illic versaretur, non præter rationem, nec citra laborem ac molestiam tanto itinere confecto, quandoquidem omnia præclaro huic studio posponebat. Cujus profectionis forsitan & monachi, quos regebat, illl suasores fuerunt: quo- F
rum disjunctionem etsi gravem & intolerabilem judicarer, aliud tamen, quam qnod consulebatur, facere nequibat, cum tempora urgerent & abeundi opportnnitatem offerrent. Verumenimvero dum præcurrimus, media præterivimus; initium videlicet bujus nefariæ & abominandæ opinionis, quæ Ecclesiam tantopere perturbavit, multosque ad similem lapsum adegit. Iraque pauca super hoc necessario ubi dixerimus, reliquum argumenti deinceps persequemur.

ANNOTATA.

a *Anno circiter* 580. *Vide Commentarium prævium num.* 2 *& alibi per decursum.*

b *Non* Constantino Pogonato, *uti ibidem diximus num.* 2 *&* 3.

c *Vide ibidem præmissa num.* 5.

d *Cur Sanctus monasticam vitam sit amplexus, ibidem invenies num.* 7.

e *De hoc loco Commentarius noster num.* 14.

f *Malim dicere ex Græco Combefis. & Sabaud.* Et vero supra omnes mirifice primas tulit.

g *De isto præfecto differis Commentarius noster* § 2.

A. ANONYMO. *fter §. 2.*

h *Quæ hac ſpectant, ibidem notata ſunt.*

i *Nimium dicit biographus, & caſtigatur num. 15.*

k *Quare hoc iter ſit ſuſceptum, ibidem reperies.*

CAPUT II.

Sanctus contra hæreſim Monothelitarum egregie promovet veritatem Catholicam in Africa.

Monothelitarum hæreſis ſub Heraclio imperatore.

HEraclio imperature *a*, & Sergio *b* pontifice Conſtantinopolitano, primum *c* quidem Heraclius ipſe, & quidquid erat miniſtrorum ejus, omnes item magiſtratus, & honoribus fungentes, ab orthodoxa fide ſtabant, duaſque in Chriſto naturas & actiones ſeu operationes & voluntates confitebantur & prædicebant. Aſt ubi is (pro dolor!) poſt multa de hoſtibus trophæa, & illam inclytam in Perſis debellandis *d* virtutem, a dogmate ſano deflexit, ſimul etiam eccleſiæ deflectere cœperunt, non modica etiam populi parte in contrarium converſa. Cauſa autem mutationis imperatori fuit Athanaſius ille Jacobitarum patriarcha (ut quidem vocabatur) *e* homo impoſtor, & ad veritatem permiſcendam ac turbandam omnium peritiſſimus. Is ad Heraclium Hierapoli in Syria commorantem adivit *f*, eique ſubdole ac maligne ſe inſinuans, fictis affectionibus virum ita ineſcavit, ut Chalcedonenſem quoque ſynodum, duas in Chriſto naturas hypoſtatice unitas docentem, ejus hortatu, Heraclii inquam, reciperet. Cupiebat ſiquidem Heraclius, ut res ipſa declarabat, cum ipſum Athanaſium (cui & Antiochenam ſedem pollicebatur) tum alios præterea, quoſcumque diſſentientes videbat, cum illa ſynodo conjungere; etſi ſtultitia & levitate animi, præterquam quod neminem eo adduxit, ſibi ipſi pravi dogmatis opinionem affricuit.

a b c d e f

quam variis epiſtolis.

12 Hunc igitur Arhanaſius cum variis modis, ut dictum eſt, totum ſuum feciſſet, nonnihil de duabus operationibus, & voluntatibus duarum naturarum fluctuantem reddidit. Inde perſuadet, ſententiam ſuam ad Sergium Conſtantinopolitanum referri: Cyrum quoque illum Phaſidis epiſcopum accerſendum: nam & illum ſe auditurum affirmat, quid de hoc ſentiendum ſit; & quod his placuerit, ſibi quoque placiturum. Sciebat enim homo perverſus, eos unam operationem, unamque voluntatem ſtatuere. Poſtquam ergo Heraclius Cyrum quidem ad ſe accerſivit, patriarchæ autem, quid viſum eſſet, per litteras expoſuit, invenitque ambos doctrinam de una voluntate æqualiter foventes, & in eodem ſenſu citra dubitationem congruentes; mox contrariarum partium totus fit, &, ut verius dicam, ἀθέλητος (id eſt nullam in Chriſto voluntatem) quam μονοθέλητος (id eſt unam, ſeu unicam) potius ineſſe credit.

eiuſdem principii.

15 Quapropter abſque mora etiam ad primam Sedem Romanam importunum dogma perſcribit, quaſi ſcelus ſe facturum putans, niſi & alios, ubicumque terrarum eſſent, ſuo fermento imbueret, & peſtilentem hæreſim communicaret. Verum divinus hic Vir molitionem illius apertam frandem ratus, & mala atque improba opinione offenſus, non modo contradicentibus ſcriptis, & poteotibus refutationibus occurrebat, & quæ aſſerebantur evertebat; ſed execrabatur quoque qui illa ſentirent ac propugnarent. Porro apud Heraclium nihil proficiebat, qui non externam duntaxat, ſed intimam nequitiam in pectus admiſerat. Properavit enim & Alexandrinam eccleſiam hac peſte paulo poſt implere, Cyro ejuſdem ſententiæ ſocio eodem ad epiſcopatum *g* gerendum tranſmiſſo, ut & ipſa Alexandria eadem probans, eodem exitio periret. Deinde & Cyrus cum Theodoro Pharanitarum epiſcopo, qui æque Monothelitas pertinaciter ſequebatur, congreſſus, cum eo unionem conficit ὑδροβαφῆ (aqua tinctam *h*, ſic enim appellata eſt) qua voce ſignificari opinor evanidam & aqueam tincturam, & tamquam commiſtam, & quam diſcernere nequeas, & neutrum colorem pure conſervantem, ut iſtia, utrovis modo velint, turbare, confundere & permiſcere invectam ab ipſis operationem liceat, eamque nec ſimplicem, nec duplicem, nec neutram (quod dictu verum eſt) aut intelligi aut nominari.

g

h

peſſimis artibus ſtabilire

54 Ac iſti quidem ſuum ſenſum deceptis a ſe perſuaſerunt, unamque operationem, & unam voluntatem naturalem decernentes, occaſionem Jacobitis *i* & Theodoſianis *k* dederunt, contra fidem noſtram gloriandi, ſynodumque Chalcedonenſem *l* riſu & convitiis explodendi. Qui & maligna mente jactarunt, ipſum Chalcedonenſe concilium eorum ſententiæ ſuffragari, unamque naturam ſtatuere: id liquere ex eo quod unam operationem aſſerat. Quod nunquam feciſſet, ajunt, niſi veram rationem ſeu veritatem reverita fuiſſet, perfectiuſque rem comprehendiſſet. Quoniam autem per id tempus Sophronius *m* Hieroſolymitanæ eccleſiæ præſidebat, vir pietate ac virtute illuſtris, aggregati ad eum omnes orthodoxi epiſcopi, cum eo in crimen vocant & anathema contorquent in illos, qui unam in Chriſto naturalem operationem, unamque tantummodo voluntatem profiterentur; eommendantes & laudibus ornantes, qui cum duabus naturis duplicem quoque operationem ac voluntatem conſiterentur atque defenderent.

i k

l

m

ac propagare,

15 Volens autem ſanctus hic vir amplius doctrinam hanc declarare, particulatim do ea differit, & diſſertationem ſuam *n* ad Joannem *o* Romæ, & Sergium Conſtantinopolis, & Cyrum Alexandriæ epiſcopos mittit; hos quidem damnans, & ſtocci faciens; illum contra, Joannem inquam, ut decebat, celebrans, & ſexcentis laudibus efferens. Quod cum & ad ſtupidi illius Heraclii aures perveniſſet, in merum & angorem dalapſus, varia ſecum reputat, & animum huc illuc verſat, nec habet quomodo tandem recens fabricatum dogma immutet, miſera *p* fortaſſe & deæſtuata *q* mutatione, & ſubita in alteram partem tranſitione erubeſcens. Itaque ab utriſque, a duas ſcilicet & unam operationem aſſerentibus, ſe abrumpit, hoc etiam deteſtando Sergio ſuadente, ut, qui eum ad omnia facilem & tractabilem noſſet, timeretque, ne tandem ab ipſorum tribu avulſum cerneret, & idcirco Imperatorem pro arbitratu ſtulte agere pateretur. Hic * ergo Heraclius, tamquam lucro inſperato gaviſus, ſcriptis litteris & edictor, quod vocatur, abſurditatem ſtabilit.

n

o

p q

* *Conf. ſ. Sabaæ, §. 10. Hinc.*

16 Quod ubi perſcriptum Severiani ſcompererunt, non ſolum domi, & apud ſe, verum etiam in cauponis & balneis ſcommata jacientes, impudenti ore iſta garriebant: Antea neſtorianizantes Chalcedonitæ (ſic enim nos appellabant, quamvis Neſtorii opinionem aſpernatos) ad ſanam

Concilio Chalcedonenſi ac veritate Catholica expoſita,

mentem

A mentem redierunt, & male ſapere deſierunt, cnnjuncti nobiſcum per unam operationem in unam Chriſti naturam. At nunc damnato, quod bene habebat, utrumque petdiderunt, neqne unam, ncque duas in Chriſto naturas confitentes. Dabatur itaque tum videre confuſionem & turbas in eccleſiis, quando & paſtores & pnpuli, & principes, & ſubjecti deſipiebant, nec etat intelligens, nec qui exquireret Dominum. Quis enim, quæſo, multitudinem ad ſalutaria induceret, Præpoſitis hunc in modum affectis, Imperatoribnſque, & epiſcopis pro eo, ut alias, leges ferrent, & decteta conderent, impietatem ſancientibus, omneſque ad obedientiam compellentibus; & in-

* Conſ. & Sabaud. ἐτμήτην, inſectam e ſi ventendum.

tegram * Eccleſiæ tunicam in fruſta diſcindentibus, & lædendi *t* anſam præhentibus res noſtras inſtar Momi *u* irridentibus & criminantibus?

17 Ceterum hreve tempus intercaſſit, cum Sergius, perverſæ doctinæ ſeminator, multiplex hydra, de vita exivit, tota ultionis fæce illie (in altero ſeculo inquam) recondita. In ejus

x throno Heraclius Pyrthum *x* collocavit, qui & ipſe adverſæ factionis & opinionis etat, & eadem cum deceſſore affetebat. Poſtquam antem nnn

B multo poſt & ipſe Heraclius diem ultimnm explevit *y*, Conſtantinus ejus filius ſceptra capeſſit, quem Pyrthus propter morum ſtoliditatem, Martina illa muliere improba & ad maleſaciendum exercitatiſſima, adjnvante, ubi veneno ſuſtulit *z*, filium ejus Heraclonam * nomine, ſucceſſorem

z * al. Heracleonas & Heraclius dicitur.

ſecit, præclarum ſcilicet facinus, & manſuetudine ſua dignum epiſcnpus deſignans. Verum Heraclonam ſenatus exoſus: celeriter imperin ſpoliavit, ſimnlque & impium Pyrthum, & Auguſtam moribus conſortem profligavit *aa*. Tunc itaque generoſus ille has pœnas dedit, tbrono & nrbe pulſus, quod iniqnam necem eſſet machinatus. Imperinm poſtea init Conſtans *bb*, interfectâ Conſtantini filius, qui Paulum Byzantii epiſcopum *cc*, & ipſum illi dogmati Monothelitarum imptobabili nonnihil *dd* ſaventem delegic.

aa

bb

cc

dd

18 Sed jam ad res Maximi, quod agumentum inſtitueramus, nobis tedeundum eſt, quamvis ad alios natrationem converterimus, qnnrum nimirum nos neceſſario mentinnem factutos, initio ptomiſimus. Poſtquam ergo Vir ſanctus ptoptet *ee* imptobam opinionem Conſtantinopoli ſerpentem Romam proficiſci conſtituit, nt ſupra docuimus, primum in tranſitu eum Aſticanis epiſcopis in colloquium venit, quos expoſitis tationibns, & argumentis, & lingua divina in fide corroboravit, & qno pacto adverſariorum petitiones ſermoneſque ſophiſticos minote negotio effugetent, docuit & inſtituit. Non enim ignorabat Vir prudentiſſimus, multam dexteritatem, experientiam, & diſputandi ſnlertiam requiri ad ſeriendos adverſatios, eotumque etectas contra veram nntitiam eerviees deprimendas. Quare modis omnibus illos acuebat & inſtruebat, ſermonibusſuis tamquam nthletas ad ſtrenue decertandum ungebat, & generoſiori ſpiritu implebat. Quamvis enim throno ſeu dignitate epiſcopali antecellerent, ſapientia nihilominus & intelligentia cum eo comparandi non etant; ut de teliqua ipſius virtute & gloria in rebus omnibus nihil dicam. Hinc & verbis ejus eedebant, admonitionibuſque & conſiliis citta repugnantiam obſequebantur.

Contra impium hoc dogma agit S. Maximus

ee

C

cum epiſcopis Aſiæ ; quos induxit ad ejuſdem confeſſionem.

19 Cernebant quippe in eo vitam ſublimem, planeque ſingulatem, orationem autem uberem & copinſam, nec guttatim, ſed toto flumine permanantem; prudentiam vero & cæterum animi ſtatum cum nullo cnnferendum. Quamobcauſam non ſolum quidqnid erat ſacerdotum & epiſcopotum; ſed quicumque item populos ac multitudinem moderabantur, toti ab illo per omnia pendebant, & velut ad magnetem adhærebant; idemque ipſis contingebat, quod ſerro in lapide illo contingere vnlgo dictitant, aut etiam qnod Sitenum *ff* cantibus detentis, de quibus poetæ fabulantur. Ubi vero hi acceperant, Romanum Pontificem tunc epiſcoporum conventum indixiſſe, nt ipſis eommunitet conſpirantibus neſandum dogma exectationi & anathemati ſubjiceret, ad idem faciendum ipſi quoque cohortatimne & ſnaſu divini Maximi incitati ſunt; non modo qui in Africa, & vicinis inſulis, ſed & ſiqui in aliis ibidem erant, ad opus incumbentes & rem tam honeſtam effieientes: omnes qnippe illum doctorem ac ducem, & eorum, quæ agebantur, adjutorem habebant.

A. ANONYMO.

ff

ANNOTATA.

a *Imperavit ab anno Chriſti* 610 *ad* 641.

b *Sedit ab anno* 610 *ad an.* 638, *ſicut contra Baronium verosimiliter arbitrati ſumus in Hiſtoria chronol. Patriarcharum Conſtantinop. ante tomum* 1 *Auguſti pag.* * 77 *& ſequente.*

E

c *Hæreſis quippe Monothelitarum pullulare cœpit anno circitr* 616, *uti notavit Pagius ad iſtum annum num.* 6 *e verbis* S. Maximi *adverſus Pyrrhum, addens Monothelitarum exordium ultra hunc annum differri non poſſe, tametſi hæc hæreſis diverſis temporibus eruperit.*

d *De victoriis, quas contra Perſas Heraclius retulit anno Chriſti* 621 *& ſequentibus, conſuli poſſunt Baronii Annales.*

e *Athanaſium Jacobitarum patriarcham fuiſſe Antiochiæ, adverſus Pagium in Critica ad annum Chriſti* 629 *num.* 6, *probatur in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Antiochenorum ante tomum* IV *Jalii noſtri pag.* 116.

f *Quæ biographus noſter hic memorat a num.* 11 *uſque ad num.* 38, *conſimilia ſunt narrationi Theophanis pag.* 274 *& ſeq. Sed Pagius ad annum mox citatum conſidenter pronuntiat, congreſſum Pauli Severiani cum Heraclio confuſum eſſe a Theophane cum hoc congreſſu ejuſdem imperatoris cum Athanaſio; quem congreſſum etiam* F *traducit tamquam fabuloſum. Sed corrector illo convenitur ac corrigitur ipſemet apud nos in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Antiochenorum, quam modo allegabam. Cum autem ipſius argumenta ibidem non ofcitanter expenſa & refutata ſint, ſupereſt, ut ſua cum Theophani reſtituatur fides, tum ſua maneat integra hic noſtro hiographo.*

g *Factus eſt epiſcopus Alexandrinus & Monothelitarum patronus anno Chriſti* 630.

h *Eſt enim ὕδωρ, aqua; βάπτω autem* tingo, *uti ſat notum eſt. Theophanis pag.* 274 *hac Græca expreſſione ὑδροβαφῆ etiam utitur.*

i *Jacobitæ hæretici a Jacobo dicti, de cujus erroribus Baronius ex Nicephoro agit ad annum* 535.

k *De Theodoſianis hæreticis, qui a Theodoſio Alexandrino epiſcopo nomen traxere, conſuli poteſt Baronius ad eumdem annum* 535, *& Hiſtoria chronologica Patriarcharum Alexandrinorum apud nos ante tom.* V *menſis Junii pag.* 64. *.

l *Synodus Chalcedonenſis anno* 451 *celebrata Chalcedone in Aſia minore ſub S. Leone Magno P.P., & Martiano imperatore adverſus Eutychetem abbatem Conſtantinopolitanum, qui duas Chriſti naturas in unam confundebat. De ea ſynodo*

A. ANONYMO. *Baronius ad dictum annum.*

m *S. Sophronii Hierosolymorum patriarchæ Vitam ex variis collectam dedimus tom.* 2 *Martii, die* 21, *pag.* 65.

n *Certamina ejus adversus Monothelitas habet tomo mox assignato pag.* 69; *de synodi vero ab eo habitæ actis seu litteris, eorumdem errorem condemnantibus, agitur ibidem pag.* 70. *Res gesta refertur a Baronio ad an.* 663; *at Pagius ad annum* 634 *illam differt: cujus rationes videri possunt ad dictum annum* 633.

o *Imo vero ad Honorium. Consule dicta apud nos tomo supra designato pag.* 70.

p *Suspicer scribendum esse* nupera. *Nam in exemplari Combefisiano pag.* IX, *ac nostro Sabaudico habetur τὸ ὑπογυιον (sed scribe ὑπόγυον) quod recens seu nuperum significat.*

q *An* de *vel* ex æstu acta? *Nam apud Combefis. pag.* IX, *& in Sabaudico exemplari legitur: Καὶ ἢ ἀθρόων πρὸς τὴν ἀναστασίαν μετάθεσιν quæ in Combefisii editione sic redduntur:* Ac repente in contraria versa consilii *&c.*

r *De famoso hoc edicto seu ecthesi tractat* B *Commentarius prævius num.* 10.

s *Duplex Severi ac Severianorum secta fuit, quorum altera ad sæculum* 2; *altera ad sextum spectat. De posteriore hic est sermo: ac de Severo illo, qui Eutychianorum errores propagavit, & pertinax concilii Chalcedonensis impugnator extitit, agunt Theophanes variis locis, Baronius tom.* 6. *ac* 7, *nec non Historia nostra chronologica Patriarcharum Antiochenorum tom.* IV *Julii præfixa, pag.* 91 *&* 1nn.

t Lætandi *legerim potius: nam in Combefis. & Sabaud. est* ἐφαδιάζει.

u *Notissimus est in fabulis deus, cujus naturæ esset proprium, nihil ipsum quidem operis edere, sed aliorum deorum opera liberrime carpere: unde ei nomen. Nam μῶμος Græce reprehensionem sonat. Vide inter Adagia apud Manutium τῷ Μώμῳ ἀρέσαιεν, id est,* Mnmo satisfacere.

x *Verosimiliter incunte Januario anni* 639, *secundum dicta in Comm. prav. num.* 12.

y *Anno Christi* 641; *de mense ac die videri potest Pagius ad istum annum num.* 2.

z *In porrecto veneno consentit narratio Theo-* C *phanis pag.* 275. *At Nicephorus patriarcha CP. in Breviario historico de veneno taceus, Constantinum* diuturno morbo (σὺν χρονίᾳ) *confectatum refert pag.* 19: *ubi alia plura ad præsentem materiem attinentia legi possunt.*

aa *De Pyrrho, Martina ac filio ejus expulsis meminit etiam Theophanes mox citatus: qui pag.* 283 *hæc addit:* Lingua vero Martinæ abscissa, amputatisque Heracleonæ naribus *&c. Nicephorus vero patriarcha CP. in Breviario mox designato discessum Pyrrhi ita narrat pag.* 21, *aest ob tumultum populi in voluntarium exilium abiisse:* Hæc, *ait,* ubi Pyrrhus comperit, sequenti nocte in templum ingreditur. Ibi sacris omnibus salutatis, ac decracto humerali, & in sacra mensa deposito, Non sacerdotio, inquit, me abdico, sed contumaci populo cedo. Inde furtim egressus *&c.*

bb *Anno Christi* 641, *uti censet Pagius, & patet ex eo, quod Constans imperator Paulum promoverit ad insulas Constantinopolitanas, si vera narrat noster biographus. Promotus enim fuit anno* 641, *sicut statim dicetur.*

cc *Theophanes pag.* 275 *hæc ita narrat:* Constans autem Constantini filius imperium adipiscitur, & Paulus etiam ipse hæreticus in CP. thronum subvehitur *anno videlicet* 641 *mense Octo-* D *bri, sicut videre licet in nostra Historia chronologica Patriarcharum CP. pag.* * 79.

dd *Imo vero subdolum, perfidum ac versipellem hæreticum; qui primo Monotheliticum virus sub falsæ pacis conservandæ studio occulte promovit, ac postea aperte persecutus est orthodoxos atque ipsum Martinum PP. Consule si lubet eamdem Historiam chronologicam pag.* 79 *&* seq.

ee *Vide dicta in Commentario prævio a num.* 14.

ff *Sirenes, monstra marina, poetarum fabulis celebrata, superiore sui parte virginis effigiem referebant; inferiore in piscis caudam desinente, uti notissimum est. Hæ tres numero fuisse finguntur, quæ dum litus Siculum inolerent, nautas præternavigantes suavitate cantus in naufragium pellexerint. Non incognita etiam est fabula Ulyssis. Vide plura apud mythologos. Hinc patet allusio biographi.*

CAPUT III.

Pyrrhi Monothelitæ confutatio; acta Romæ pro E *fide orthodoxa; Opera conscripta.*

ALiquantum temporis inde abiit, & Joannes Romanus præsul ad Dominum e corpore excessit *a*, cujus thronum Theodorus conscendit, non minus orthodoxiæ, quam præsulatus successor *b*. Interea & Pyrrhus, utpote ab urbe imperatoria pulsus, in Africam venit, & cum divino Maximo sermones habet, suas illi rationes proponens, & ejus vicissim audiens. Qui ambo cum ad interrogationes & contradictiones venissent, quomodo aut Sancti cum probabilitate & veritate in unoquoque problemate solutiones, aut Pyrrhi in singulis, quæ dicebantur, eversionem, & assensum in præsens pro dignitate referam? Hic namque ut quiddam inexpugnabile ac minime solubile, unam esse in Christo voluntatem proponebat, affirmabatque veritatem aliter comprehendi non posse. At ille, quamvis hunc unum secundum hypostasin esse, contra objiceret; tamen eum secundum binarium naturarum dividebat, cum quibus convenienter & voluntates dividebat, atque hoc firmissime, & ut contra afferti nihil posset, demonstrabat. F

Pyrrhus Monothelita *a* *b*

cum eo disputant

a1 Et Pyrrhus rursus quidem pro voluntatibus duabus etiam duos volentes inducebat, absurdo absurdum nectens. Sanctus vero istuc ut mire a ratione abhorrens nec consequens rejiciebat & refutabat. Si enim concedatur, inquit, cum voluntatibus etiam volentes introduci (ipsius enim beatæ linguæ verbis utar) prorsus & cum volentibus voluntates, secundum tationi consentaneam antistrophen seu inversionem introducentur & reperietur secundum vos supereressentialis vel plusquam bonæ & summæ principis omnium Deitatis, propter unam ejus voluntatem, una etiam hypostasis, juxta Sabellium; propter personas autem tres, etiam totidem voluntates, atque ita tres naturæ secundum Arium. Siquidem juxta Patrum decreta & canones differentia voluntatum, etiam naturarum discrimen affert. Sed cur ego disputationem *c* illam particulatim memorem, cum si vel ex instituto id agerem, vix omnia exequi possem? Tam longa & varia & exquisita est eorum explicatio. *c*

aa Licet

horrſim exſurgat, ſed deinde ad vomitum redit.

A 22 Licet igitur ipſum illud volumen *d* a Sancto confectum legentibus ex eo accuratius cognoſcere, & Sancti ipſius cum prudentia & ratiocinationibus aptiſſimis interrogationes & reſponſiones in omnibus, & Pyrrhi propoſitiones non cohærentes & refutabiles, imo vero male concluſas, & amentes: qui & penitus deſperans, bovem, quod aiunt, in lingua ponit *e*, ſuamque infantiam damnat: quam etſi multimodis formet & variet, & undiquoe torqueat, non potuit tamen in quopiam eorum, quæ vellet, habere adjutricem. Itaquo & veniam factis ſuis petivit, extemplo dogma ſuum de una vnInntate ſcripto ejuraus, & Romano Pontifici libellum detulit, & ab eo tam libenter, quam dici poteſt, receptus eſt. At enim ſtultus & amentia plenus, quaſi oihil in ſa novi acciditſet, Ravcunæ denuo priorem opinionem eſt ſectatus, & inſtar canis ad vomitum ſuum revertit *f*. Quod ubi divino Maximo, ipſique a nobis nominaro primæ Sedis epiſcopo renuntiatum eſt, io communi conveotu ſententiam adverſus eum pronuotiaot *g*, miſerumque, ut membrum putridum & omnimodis inſanabile, randem amputaot & abjiciunt. Qui quamquam ita rractatus, ab impudeotia tameo & ſupercilio magis tollendo non deſiſtit, ſed impeto arrngaotiore in throoum Conſtantinopolitaoum rurſus involat *h*, & præmium impietatis epiſcopatum ſecundo accipit.

d
e
f
g
B
h

Maximi hortatu Roma concilium convocatur.

23 Quia *i* vero tum Theodorum quoque Romanum Pontificem ab hominibus demigrare contigit *k*, virum, quod palam eſt, a multis magniſque laboribus, & pietate celebratum; Martinus ille ſanctiſſimus in ejus ſede reponitur, egregiis etiam ipſe charismatis præſtans, & vitæ ſanctimonia clariſſimus. Cujus & virtutem amans divinus Maximus, apud eum frequens erat, & io quibus res poſtulabat, quod debebat cum eo communicabat *l*. Quare etiam auctor illi fuit, uti ad ſe undequaque orthodoxos convocaret, oumeroſamque ſynodum colligeret, ot ſub tam moltis ac divinis viris ſana fides firmiorem & irrefragabilem confeſſionem nanciſceretur; adverſariorum autem commentum evidentius inſigninſque concideret. Qui quidem ad centum qninquagiota *m* collecti, præſente item ſapientiſſimo Maximo, omnia cum ratione & ope Spiritus ſancti fecerunt, omniaque acta, ut æquum fuit, io commentarios retulerunt, veramque doctrinam vehementer defendetunt, & unuſquiſque pro ſe in medium ſesio cooſuluit.

i
k
l
m
C

In quo Monothelitarum anathemati ſubjiciuntur Scriptis libri

n
o
p
q
r

24 Et *n* omnes quidem ſtulti dogmatis magiſtros ſacra det eſtatione perculernot, Sergium puta, & Pyrrhum, & Paulum, & Petrum *o*, qui Conſtantinopoli impie præfuerant; Cyrum item Alexandriæ, & Athanaſium Antiochiæ epiſcopos, & horum adminiſtros. Cum his inſuper anathemate confodiunt Typum *p*, ut dicebatur, quem nefandus imperator Conſtantinus (alias Cooſtans) edidit *q*, & ſanctæ Eccleſiæ publice propoſuit blaſphemiis refertum: divinus aotem Maximus ad impios confutandos, & pios coofirmandos diſputatiooibus & epiſtolis compoſitis, a rationeque & e Scriptura ſancta deductis probationibus fide noſtra demooſtrata, veritatem quaquaverſum per orbem diſſeminat, quorum ſenſum argumenta cognoſcet, qui commentarium de iis five indieem legerit *r*. Porro ex eo tempore cootinenter Romæ habitans, perinde quaſi Byzantio diſcedcos hanc urbem incolere ſecum ſtatuiſſet (tameſi ardentiore ejus quodam amore capta dintius cum Africa apud ſe retinuerat) ſed Romam, ut dixi, de cætero diverſorium habens, ſermone ſuo multis quotidie ad ſe venticantibus proderat, colloquens cum iis de rebus utilibus, & ex libris a ſe ſtudioſe compoſitis ad altiſſimum altioris vitæ gradum eos provehens, ſuadenſque ut ſolam virtutem amplecterentur, & ab ioferioribus hiſce ac perituris ſeſe avellerent, ut a onllo horum, inquam, meos ſubigi poſſet, cum per ſe ſurſum ſeratur, & ita, ut ad ſuperos feratur, condita ſit. Iocredibili enim ſtudio tenebatur ille Deo pleniſſimos, nr omnes ad virtutem pertraheret, illioſoqoe cupidos & amantes redderet, adeo per ſe amabilis & deſiderabilis, & ſui amore irretitum totum ad ſe transfereotis.

A. ANONYMO.

aſſentis ac dogmatizavit

25 Quocirca multos quoque illos & egregios libros conſcripſit, viam multifariam ſimul & feliciter eo perducentem docens, ot nec puſillum ſpatiom intermitteret; ounc de vita & perfectiore diſciplina diſſerens; nunc de moribus & diligentia io coercendis perturbationibus, & de omnibus cum ratione & conſilio faciendis. Rurſum alias de dogmatis, & in quibus cognitio recondita nr, & quam vix meote humana ſuperiores illi ſpiritus aſſequantur, noſtrum inde deſiderium explorans, & ad divinora ſuſtollens. Et nnoc quidem de abſtinentia a præſentibus, cavendiſqoe ſenſuum blandimentis agit: nunc de patientia & tolerantia, & de reliqua magnitudine animi in tentationibus, rametſi ea horribles & intolerabiles videaotur. Jam vero commentarios ejus dn ſacris precibus, & forma epiſtolarum conſcriptos, atque ad dolorem & compunctionem animæ pertinentes omitto; de charitate aotem a Sancto elaboratos, & tamquam brevibus captibus, quo omnibus gratiores eſſent, comprehenſos, commemorarem, & de iis proferrem aliquid perlibenter, niſi mihi perſuaderem, nemiocm eos ignorare, eorum præſertim quibus virrus & charitas cordi ſunt.

E

vaſtiſſimum ac profundiſſimum

f

t

F

26 Hoc *f* taorum dicam, qui eos & aliquoties perlegerit, & charitatem germanam cognoſcet, & odium cujuſcnmqoe generis odio habebit, & viam oon ſecundum rationem exultantem compeſcet, & cupiditatem ſurentem comprimet, & meotem a concretis & caducis abſtrahet, eamque ad cognatar evehee, & totom ſn ad divininra conformabit. Sed enim ex tempore quidem libellos ſcribere, & capita admonitionis forma dictare mitifice, & promptiſſime poterat. Ad explanandas autem Scripturas, eorumque recondituos ſenſus perſpiciendos haud imperitior aut ioferior aliqno erat. Immo cujus eſt occultior illa & myſterii plena Scripturarum conſideratio, ſenſuumque profunda interpretatio? Cujus antiqui ſimul & novi Teſtamenti obſcuriorum & ſublimiorum & minime obviorum declaratio? Cujus illis ſermones anagogiei *u*, & ſubtiliores ſenſus, & arcanorum expoſitio?

u

ſuam ſapientiam

27 Quo enim modo ipſe tenuare mentem voluit, ea ab omni materiali repræſentatione evocata, ut poſſet citra ullum impedimentum & cognitione quod eſt ſupra cognitionem attiogere, & ad ſupremam contemplationem aſcendere, ita etiam ſermonem ſuum a cogitationibus craſſioribus rerum ſub ſenſus cadentium, & a vulgari dictione abduxit, interiuſqoe progreſſus abyſſum abyſſorum invocavit, ſublimiorum verborum & iotelligentiarum videlicet. Quis enim, ut cætera mittam, quinque & ecotum capitibus conſcriptum ab illo admirabili Viro opus, in quo veteris, & novi Teſtamenti arcana enucleat, com perlegerit, non admiretur ac celebret mentem explicantis, & ingenium ſenſibus adeo eximiis gravidum, & re-

A ANONYMO. rum ab eo perceptarum ſublimitatem, reliquamque theoricam *x*, & magis anagogicam horum explanationem? Inſuper hujus io dicendo altitudinem æque videas etiam in ſcholiis ie Magni Gregorii ſcripta confectis. In iis enim cum multa ſint explicatu difficilia & obſcura, præcipue dogmatica & de Trinitate theologica, ipſe & horum ſententiam vimque cognovit, & divinioria ſcientiæ lumine apertiora reddidit. Ita autem eum exponit, ut non ſolum notionibus & reconditiore conſideratione, verum etiam elocutionis præſtantia & dictione adæquet.

x

a8 Poſtquam deinde animadvertit Generoſus hic, etiam Dionyſii Areopagitæ opuſcula, quæ divinus ille vir de cœleſti & eccleſiaſtica Hierarchia *y* compoſuit, pleriſque locis involuta tenebris, ad hæc quoque incubuit, &, quantum fieri potuit, oratione & interpretatione dilucidiore ea illuſtravit & explanavit, non, ut quiſpiam dixerit, levi brachio & perfunctorie; ſed ea penetrans, & latentem ſenſum mirifice eruens. Quæ autem ſoet de ſacra Myſtagogia *, ea *μυστικωτερως* * declaravit, exponens, quid ſibi velit ſacerdotum io templum ingreſſus: qeid ſummi ſacerdotis cathedra: quid eum circumſtantium ordo, & pſalmodiæ B lectionisque ritus, & occluſio portarum, & ſalutatio antecedens, & fidelium ingreſſus, & nondum initiatorum in veſtibulo proſtratio, &, ue ſummatim dicam, quæcumque illa tremenda hora in ſacris peragutur. Atque hæc, quantum ego judicare poſſum, nullius propterea oratio perſpicue explanaverit, quamvis multa ſuper iis diſſeruerit. Solus autem, qui ea digeſſit, etiam qui de iis dicat meretur, ſicut & dixit, & tantarum rerum notitiam animo ſuo eſt aſſecutus. Sed quouſque de diſputationibus, & libris, & aliis laboribus Sancti narratio? Quorum omnium meminiſſe, & ſigillatim ea in literas mittere, ſimile mihi videtur, ac ſi quis arenas maris, aut ſtellas unam poſt aliam numeret. Prætermittens igitur amplius de iis ſcribere, ſermonem ad alia convertam, & jam potius illuſtriſſimam ejus in vexationibus tolerantiam memoriæ commodabo.

y *Poſſitati commendavit.*

* *I. e. diſciplina ſacrorum* * *i. e. magis myſtice*

ANNOTATA.

C a *Hunc anno 641 vitæ functum ſuccepit Theodorus eodem anno: ad quem videri poteſt Pagius num. 11 & 120.*

b *De Theodoro PP. Anaſtaſius Bibliothecarius in Vitis Pontificum Romanorum, & apud Ciaconium tom. 1 col. 449 agitur.*

c *Diſputatio illa illuſtratur ex dictis in Commentario prævio § 3 num. 23.*

d *De hoc Opere S. Maximi agitur ibid.*

e *Dictum in eos illud adagium, qui non audeant libere, quod ſentiant, dicere. Translatum vel a robore animantis, quaſi linguam opprimens non ſinat eum eloqui: vel hinc, quod Athenienſium numiſma quondam boves obtinuit figuram. Itaque qui malitæ prudentes metu deterriti reticerent, aut qui pecunia corrupti loqui non auderent, bovem in lingua habere dicebantur, ut notavit Eraſmus Roterodamus in Adagiorum chiliadis 1 centuria 7. 281 ubi plura.*

f *Confirmantur iſta ex Theophane in Chronographia pag. 275.*

g *Sententia illa ſtrenue plane modo contra illum lata eſt.* Id *enim, teſte Theophane ibidem,* D ubi Theodorus Papa reſcivit, univerſo Eccleſiæ conventu convocato, ad Coryphæi Apoſtolorum ſepulcrum adſtans, calice afferri juſſu, ex vivifico Chriſti ſanguine ſtillam exciens, Pyrrhi, cæterorumque, qui cum eo communicarent, abrogationem & condemnationem propria manu exaravit. *Conſuli præterea poteſt Hiſtoria noſtra chronologica Patriarch. CP. pag.* * 81.

h *Hoc accidiſſe anno 653 innuit, conjicitur ibid.*

i *Vita, quam vulgavit Combefiſius, hic noſtram deſerit; ſed exemplar, Ducis Sabaudiæ cum illa pergit.*

k *Huic anno Chriſti 649 vitæ finem ſucceſſit S. Martinus PP. ac martyr, de quo cum Martyrologio Romano ad diem 12 Novembris agendum.*

l *In ea, quæ Roma fecit Sanctus noſter, commentati ſumus num. 22.*

m *De Numero ſynodi iſtius Lateranenſis non convenit inter omnes; ſicut ibidem notavimus. Ibidem de tempore ſit mentio.*

n *Sequentia uſque ad* Quorum ſeorſim argumenta *&c. non invenies in noſtra apographo Sabaudico.*

o *Petrus iſte vel ab ipſe Vitæ hujus auctore, vel ab alio imperite huc eſt intruſus. Theophanes, cujus verba præmiſi in Commentario num. 22, & Anaſtaſius Bibliothecarius de Vitis Pontificum Romanorum in S. Martino illum recte non notant. Etenim cum illa ſynodus anathemate perſtrinxerit hæreticos iſtos anno 649, ſicut dictum eſt in Commentario aſſignato; quomodo nominatus Petrus inter eoſdem, qui Conſtantinopoli impie præfuerant? cum anno demum 655 in locum Pyrrhi ſubſtitutus ſit, ſecundum ea, quæ in Hiſtoria chronologica Patriarch. CP. toties jam allegata invenies pag.* * 82; *ubi etiam agitur de hæretici iſtius verſutia.* E

p *Typus iſte ſeu formula fidei ſtatuum indicabat circa unam aut duas in Chriſto voluntates vel operationes. Ejuſdem exemplar recitatur in concilio Lateranenſi apud Labbeum tom. 6 col. 231. Adiri etiam poteſt Baronius ad annum 648.*

q *Per Indictionem ſextam, ex Relatione mortionis apud Combefiſium pag. xxxv, inchoatum menſe Septembri anno 648. Quomodo autem Typo hæretico ſeſe oppoſuerit S. Maximus cum ſuo diſcipulo, legi poteſt in eadem Relatione.*

r *De Incubationibus Viri ſancti conſuli poteſt Commentarius prævius num. 23.* F

ſ *Longa hæc digreſſio uſque ad* Cum itaque Conſtans *num. 29, non eſt in noſtro apographo Græco Sabaudico.*

t *Dicerem* genoina, *id eſt*, ſincera *ac ſtabilia.*

u Ἀνάγω *eſt ſurſum duco:* ἀνάγωγος, ἀνάγωγός, ſenſus myſticus, *ſeu cum ſenſu literali, ut vocant, in ſpiritualem vertitur: niſi malis hic indicari hujuſmodi ſermones, qui ſenſus remotiſſimos exquirunt interpretatione ſua. Vide etiam Hieroleaicon a Macvis vulgatum.*

x *Scriberem* theoretinam, *id eſt*, contemplativam, *Gr.* Θεωρητικὴν. *Conſuli poteſt Hieroleaicon idem.*

y *An opera, quæ ſub nomine S. Dionyſii Areopagitæ circumferuntur, vere ſint ipſius, controvertitur inter eruditos. Conſuli poteſt Labbei Diſſertatio de Scriptoribus eccleſiaſticis tom. 2 pag. 258, & Appendix Addendorum ac corrigendorum pag. 765 & ſeqq.*

CA-

A

CAPUT IV.

Ortodoxa Sancti fides calumniis variis ac vexationibus Conſtantinopoli nequidquam exercita.

Falſe Conſtantis imp. CPolim tradit.

CUm *a* itaque Conſtans * Heraclii nepos etiamnum imperium teneret, & in eo nonum jam annum exegiſſet, magnamque male ſentientibus, ſicut & ſibimet in eadem navi, licentiam permiſiſſet, & omnia pernicioſa lue repleviſſet, ceteris quaſi in partum delatis, de actis Romæ non mediocrem ſollicitudinem ingreditur, quod audieret omnes, qui ibidem convenieſſent, a ſe diſſentire, & ſuum dogma ſubruiſſe. Et *b* quoniam auctorem non ignorebat (Quomodo enim ignoraret eum, qui lucebat omnibus, & in edito loco orationem ecu facem acceoſam tollebat?) quam primum *c* Sanctum ad regiam perduci jubet *c*, ratus, ſi hunc viciſſet, omnes alios in poteſtate habiturum. Cum eo autem diſcipulum ejus Anaſtaſium adduci curat cum alio cognomine & iiſdem moribus, qui & Romanæ Eccleſiæ epocriſiarius *d* fuit.

* Mſ. noſtr. Graec. Sab. Koreuthiyp

a

b

B

c

d *qui locum occupabat S. Martinus PP.*

30 Inſuper & ſanctiſſimum Martinum, cum pluribus epiſcopis occidentalibus brevi intervallo Byzantiæ ſibi fiſtit, in eos, ut veriſimile eſt, propter adverſariam ſenrentiam exacerbatus. Verum quæ quidem ſacrorum Antiſtiti Martino, & quanta per contumeliam intulerit ille ſceleſtus, mille cum injuriis cumulans, & verberibus (o manus impias!) innocentem puniens, & poſtremo exilio remotiſſime damnans, Cherſona *e*, inquam, & paria in epiſcopos ejus deſignans, his omnibus hic enarrandis nunc otium non ſuppeditat, ad ea quæ Maximo proprie ſunt feſtinanti. Complures fortaſſe illa partim jam ſcribendo perſequuntur, partim perſecuti ſunt, ut opinor, virum illum *f* honorantes, ejuſque vitam & mores exornantes *f*. Nos pro viribus inſtituto noſtro ſatisfaciemus.

e

f

Ubi illum perſequi S. Maximus indigniſſime tractatur

31 Comprehenſus ergo ſanctus hic Vir homicidarum manibus, & in eum omnium oculis defixis, videamus qualibus primum occurſibus, quam comiter exceptus & quali judicio cauſa ejus a bonis iſtis legiſletoribus trenſacta ſit *g*. Simul enim Byzantium attigit *h*, egreſſum e navi certi homines ab Imperatore miſſi

g

h

C

convenium, & ſolo ejus aſpectu multam animi acerbitatem præ ſe ferunt, Sanctum proterve rapiunt diſcalceatum adhuc & ſine pallio violenter, qua via in urbem, abducunt, diſcipulo ſequente, & iis, quæ fiebant, ingemiſcente: abductum in domunculam tenebroſam compingunt, nec ſaltem diſcipuli cohabitationem ei largiuntur. Aliquot diebus interjectis, Juſtum in palatium ducunt, univerſo ſenatu præſidente, & truculentis vultibus velati dracones quidam eum intuente. Ac tum quidem ſacellario *i*, qui dignitate anteſtabat, judicium in eum permittunt, viro diceodi & fabulas fingendi perito; ad veritatem autem nequiter corrumpendam omnium peritiſſimo.

i

ac vexandum

32 Hic quid omiſit nequitiæ? Quid improbum non eſt auſus? A quibus minis, & contumeliis in Sanctum temperavit? Non ſenectutem ejus venerabilem (propemodum enim octogeſimum *k* natus erat annum) non florentem in ejus vultu gratiam, non compoſitos mores, reliquumque decentem & honeſtiſſimum ſtatum reveritus; idque cum iniquiſſimus ille nihil neque juris oeque cum ratione conſentiens haberet, quamobrem Juſti facte accuſaret, ſolam autem, ut ſic dicam, ſtoliditatem ſuam & morum impudentiam, ac ſummam improbitatem oſtenderet. Qui tametſi adeo ſe impudentem exhiberet, tamen cum apte nexis & cohærentibus Sancti ſermonibus conovenienter reſpondere non poſſet omnino, ſruſtra omnia miſcere conatus eſt, malvolentiam, & inſignem maxime improbitatem ſuam palam prodens.

k

A. ANONYMO.

calumniis impetitur.

33 Singula porro tum dicta & facta, & qualibus calumoiis innocentem eppetiverint, qui ſe mendacio tectos fore arbitrabantur, ipſo bonus Sancti diſcipulus peculiari Commentario *l* particulatim memorat: unde volenti omnia ad verbum legere, & plenius agnoſcere licebit. Non erit tamen alienum; ſi & nos peuca inde natremus, & hnic orationi inſeramus, ne talia peoitus prætereamus, enm præſertim non narrando, ſed curſim, ut quiſpiam dixerit, ecta illa relaturi ſimus. Ut ergo infelix ille ſacellerius Sanctum in conſpectu habuit, aſperioribuſque eum ſermonibus & minis ſtatim terrere initio cœpit, improbum & proditorem & Imperatoribus inimicum, & omnibus indigniſſimis nominibus appellans. Maximo autem percunctante quid ita hæc de ipſo diceret, & quam proditionem admiſiſſet; ille calumnias commioiſci, quas eum ſolum conſingere par erat, & in manifeſto mendacio teſtes producere, atque etiam nngari in Sanctum, quod magnas nrbes prodidiſſet, Alexandriam *m*, inquam, & Ægyptum *n*, & Pentapolim *o*, Quas, inqnit, a finibus imperii noſtri ebſtraxiſti, & Saracenis jam adjeciſti, quorum amiciſſimus & imprimis domeſticus es.

l

E

m *n* *o*

quas refutat, & cum patientia ſuſtinet.

34 Cum autem hanc illius perverſam mechinationem Sanctus oratione irrefutabili repelleret, & nihil præter meram criminationem eſſe oſtenderet (Quid enim ipſi cum occupandis urbibus, quibus potius ſalutem optabat?) cum, inquem, nihil promoveret, aliam [impudens] init viam, ſomnis quædam & umbras fingens & phantaſmata ſeu ſpectra, in quibus *p* & vocum reciprocationes majorum & minorum, & imperatorum appellationes, & Occidentis magis quam Orientis imperatori acutiorem vncm reſonare, accuſatores hic quoque & calumniatores adhibens & producens in medium. Ob id amplius ingemiſceos pius Vir, Gratias, inquit, Deo meo, cum in manus veſtras traditus ſum, & bujuſcemodi criminibus oneror, ut per iſta ooo volunteria, quæ volunterio mihi inuſſi, deleantur, & maculas in vita cootractas abſtergam. Ut tamen pauca ed hæc reſpondeem; Non ſum conjector *, nec ita abondo tempore, ut in his viſis mentem occupem. Quia vero ita me accuſare voluiſtis, ut etiam teſtes ciraretis, eoſque non qui ſcirent, ſed qui a ſcientibus audiviſſent, quandoquidem illi, ut dicitis, e vita emigrarunt, cur non ab initio & ſuperſtitibus adhnc prioribus ſomniorum retionem requiſiſtis? Sic enim ipſi e moleſtia effetis liberi, & ego ut in re aperta pœnas perſolverem.

p

F

* *In Graeo Combef. & Sabaud.* ὑποφανιστὴς τῶν ἐνυπνίων, *i. e. ſomniorum Inſpector & Interpres. Alias criminatorem*

35 Verum ut epparet, nec veritas ſic habet, nec delatores mei ſcrutantem corda ante oculos poſuerunt. Ne videam eoim Dominum meum, nec in Criſtianis nnmerer (nihil enim aliud habeo, qnod mihi imprecer) ſi ementitom ſnmnium aut vidi ego, aut inſormavi animo, aut aliis memorevi, eo ut lucro inſperato nimirum lætatus. Poſtmodum & tertiam ei accuſationem intendunt, ubi

A. ANONYMO. secundam refutatam viderunt, quam nec in oratione ponendam censui, cum non modo incredibilis, sed & puerilis & ridicula sit *q*. Et quoniam nec n qnarto mendacio boni judices abstinuerunt, introducunt quemdam Gregorium *r*, qoi Sancti discipulum Romæ dixisse affirmarit, oon esse fas nec cum rationn congruena, regem appellari sacerdotem, nt qni hoc ipsum a Magistro didicisset. Sed Virum sinctum neque hic responsio defecit. Nam Gregorio huic in faciem resistens, docuit alia tunc dicta esse, alia nunc objici.

q

r

falso sibi impactas Vir sanctus refellit.

36 Etenim cum ille Romam venisset, inqnit, de unione verba fecit, ut nos Typum reciperemus, quo decanratum illud dogma de una in Christo voluntate informabatur, & discribebatur. Adversus ea videlicet & nos diximos, & occurrimus, & quæ nobis commoda & utilia forn putabemus, differoimns. Quapropter oec mea agnosco, quæ oonc proferuntur, oec diseipuli, qui sir reus, qnicum (Deum testem invoco) numquam aliquid communieavi. Illud tamen conscius sum mihi, dixisse non discipolo sed ipsimet nempe Gregorio (quod nec ipse prorsus negaverit, nisi

B se ipsum plane negaverit) de dogmatibus decernere ac disputare, sacerdotum porius quam regum esse, quando & illis concessum est ungere, [&] manus imponern, & panem cælestem osferre, & altari assistern, aliaque egere omnia, quæ diviniorn & secratiora sunt. Hæc & tunc locutus sum, & loquor nunc: ob ea, qui vulr, aut absolvat, aut coodemoet: neque eoim homo ab hominibus iojuria potest effici; etsi atrocissima omoiom patiatur.

Aliam accusationem ex Anastasii Sancti discipulo capiscari conantur.

37 Post hæc non habentes quid facerent, qni mendacium posuerunt spem suam, Justum e judicio educentes, discipulum ejus Anastasium producunt, quem verbis & minis terrent, contra Magistrum dicere cogentes, eum scilicet in Pyrrhum maledicnm fuisse, quando is io disputationem cum Maximo venit. Nec video, quare istuc mendaciloqni illi comminiscereotur. Ubi aotem Anastasius secus, quam ipsi expectabant, respondit, & non solum nullo modo læsisse, sed & omni honore prosecutum, & tamquam benevolum humanissime accepisse; pugnis & alapis ejus eapire &

C genis diverberatis, & ita veritata compensata, rursum eondi jnbent in carcerem. Rursum deinde Sanctum intro vocant velut prioribus minime conrenri, denuoque tentant eum, qui tentatione omni major erat. Aiunt igitur, eum Origenis dogmata seqni, & cum eo sentire per omnia. Ubi frivolum, & refutaru facile istuc erimen mox diluit, libere testatus, esse a Deo, & forte Christianorum separatum, qui njus placita probaret, & deliramenta recipere; de Pyrrho itnrum, & tunc io ille disputatioone dictis percunctantur, personam benignitatis joduentes & æquitatem quasi in scena simolaotes.

Novis artibus

38 Præterea qnonam modo n Patriarchæ commuoione semet avellisset. Et cum alias item quæstiones & interrogationes & suum quoque Typum proposnissent, confirmassentque honorari oporrnrn, quem ipse adeo vehementer execraretur & despiecret, &, ut brevis sim, omnia, quæ putabant declinari ac dissolvi non posse, adduxissenr, & neqnn minis neque contumeliis pepercissenr; tandem nr sesn victos videruot in omnibus, &, quod est in proverbio, suis pennis captos, dimisso confessu, sessineto Imperatorem ndiernor, qoam sortiter Homo resisteret & invictum se præstarnt, nootiantes, & Maximum oe suppliciis quidem ad ipsis assentiendum coactum iri. Non multo post tempore ad eum jam custodiæ redditum a- D lii veniunr, existimantes, se illom crebro oppugnando, & verbis perterrendo mirigaturos. Autumabant *f*antem, qui venerant, se a Patriarchn missos, qni & hæc, ut potuerunt, Sancto propo- *f*
fuerunt. Heus tu, inquiunt, cujusnam es ecclesiæ (ipsis enim eorum verbis ntar) Byzantinæ, Romanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ, Hierosolymitanæ? Ecce omnes eum subjectis sibi provinciis unitæ sunt. Si igitur & tu Ecclesiæ Carholicæ es, unire, ne sorte novam vitæ viam fabricans patiare quæ non exspectas.

conantur S. Maximum abstrahere ab unitate ecclesiæ Catholicæ, sed frustra.

39 Quibus Beatus ille commode prudenterque respondit: Dominus, cum Catholicam Ecclesiam rectam & salutarem confessionem esse dixisset, idcireo & Petrum, prælare confessum, beatum pronountiavit, super quo & talem Eccleiam se ædificaturum uoiversorum Deus affirmavit. Verumtamen cupio nosse confessionem, super qua facta est ecclesiarum nnio; quæ si probe facta est, nec ego alienus nro. Tum missi, Tametsi, ioquiunt, super hoc io mandatis nihil habemus, nihilominoos dicemus, ut sis inexcusabilis plane. Dnes asserimus operationes propter diferimen, & uoam E propter unionem. Hic Maximus, Duas operationes propter unionem dicitis factam esse unam; an præter has aliam? Non, inquiunt; sed duas hasce nnam propter unioem. Liberati sumus molestiis, occurrit ille, cum nobismet fidem non subsistentem, ac Deum sine existentia commenti snmus. Si enim duas in unam propter unionem confundimus, & rursus uoam in duas propter differantiam dividimus, non erit nnitas nec dualitas operationum, cum se invicem semper tollant, & eb operarione desertum ec prorsus non existeotem efficiaot, cui inhærent. Quod enim oullum habet ex natura motum, qui auferri nequeat, & nnlla contra conversionis ratione variabilem ae mutabilem, juxta Patrum doctrinam omoi essentie vacat, cum non habeat operationem essentialiter, tamquam characterem suum, uode scilicet eognoscatur. Hoc itaque asserere non possum, nec id a sanctis Patribus doctus sum confiteri. Quocirca cum potestatem habeatis, quod libuerit nobis facite. Illi cum quod opponerent noo invenirent, quod visum esset rerum dominis, ei denunriant, licere ipsis noo obtemperantem enathemate plectere, & insuper mortem decretam F inferre. At ille sic mansuete & humiliter: Quod a Deo decretum est de me, inqoit, nunc ad opus conferarur, ad gloriam ipsius ab omni æternitate prægnitam. Sed tum quidem, quæ deliberaverant, exequi differunt.

ANNOTATA.

e *Hic pergit Sabaiticum exemplar cum Vita nostra Latina.*

b *Cum utroque mox dicto exemplari hic etiam pergit Combefisianum pag.* XIV *num.* 17, *post tantum hiatum, quem indicavi in Annotatis ad cap.* 3 *lit. i. Vita itaque apud Combefisium a pag.* XIII *num.* 16 *postquam ista de Pyrrho narrasset*, Ille autem oe sic quidem . . impudentior esse destitit . . Quin immo audaciore conatu io Constantinopolitanæ urbis sedem denuo irrumpit, ac impietatis præmio iterum episcopatum accipit; *continuo hæc subjicit:* Quod vero etiam auctorem * quisnam * *i. auctor*
esset, eum non latebat (Quomodo enim nescire posset, qui sic clarum omnibus juber ae velut saculam in aperto veritatis sermonem prætenderet?) eito Virum sanctom in regiem induci jnber &c.

Ubi

A. ANONYMO.

A *Ubi vides, poſteriora hæc adeo male connecti cum anterioribus, ut ea, quæ fecit Conſtans imperator, attribuantur Pyrrho. Lacunam illam vel non obſervavit vel ſaltem non indicavit Vitæ iſtius editor Combefiſius in notis marginalibus ad ejuſdem centum Latinum; vidit tamen ibi hærere aquam, quod aiunt, cum ad marginem appoſuerit*, geſta hæc eſſe Paulo jam patriarcha, ut ex Actis liquet.

e *De tempore quo Sanctus Conſtantinopolim fuit evocatus, diſſerit Commentarius prævius § 3.*

d Apocriſiarius. *Quaſi dicas* reſponſalem *vel* referendarium *negotiorum eccleſiaſticorum, quod ἀποκρίσεις ſeu reſponſa &c. imperatorum vel principum, apud quos tamquam legati ſeu nuntii reſidebant apocriſiarii, ad Romanum Pontificem referrent. De hoc munere plurima erudite collegit Cangius in ſuo Gloſſario Latino-barbaro; in quo de apocriſiariorum exordio, habitatione Conſtantinopoli, dignitatis gradu, eorumque aſſumptione ex ordine potiſſimum diaconorum. Obſervat item deſiſſe tandem morem illum mittendi Reſponſales in urbem regiam quodam temporis intervallo occaſione hæreſis Monothelitarum, cujus acerrimi propugnatores fuerant Sergius, Pyrrhus & Paulus* B *patriarchæ CP., imperantibus Heraclio & Conſtante. At quidquid ſit de iſto more*; S. Anaſtaſium *noſtrum ſub Conſtante imperatore fuiſſe Conſtantinopoli, Romanæque Eccleſiæ apocriſiarium extitiſſe, cum ex hac Vita, tum ex noſtro potiſſimum in eamdem Commentario planiſſime conſtat, quem videſis § 6 ac duobus proxime ſequentibus. Anaſtaſius Bibliothecarius de Vitis Pontificum Romanorum in S. Vitaliano, qui ſecundum Franciſcum Pagium in Breviario Pontificum Romanorum tom. 1 pag. 436 & 441 ſedit ab anno Chriſti 657 uſque ad 672, hæc memorat*: Hic direxit reſponſales ſuos cum ſynodica juxta conſuetudinem in regiam urbem apud piiſſimos principes, ſignificans de ordinatione ſua. Et dum ſuſcepti eſſent, renovantes privilegia Eccliæ, reverſi ſunt. *Sed iſta competi poſſunt ac debent eum præmiſſis de* Anaſtaſio *apocriſiario: nam etiamſi reſponſales illi Romam reverſi ſint poſtquam ſuam obiiſſent legationem, hoc non impedit, quo minus hic noſter ſub Conſtante degerit Conſtantinopoli, ubi præter morem & tamquam miniſter extraordinarius negotiorum Eccleſiæ Romanæ reſſedere potuit.*

C e *Combefiſ. & Sabaud.* χερσῶν *Martyrologium Romanum ſcribit, eum in* Cherſoneſum *eſſe relegatum. De que loco agit Ferrarius in nova Topographia ad Martyrologium illud fol.* 36.

f *Colligi illa poterunt ad diem* 12 *Novembris. Vide interim ſi lubet, Hypomneſticum ſupra citatum, & notationes ad Martyrologium Romanum die* 12 *Novembris.*

g *Huc faciunt præmiſſa in Commentario § 4.*

h *Anno circiter 655, ſicut ibidem datur videre.*

i *Hujus officii notitia exſtat ibidem.*

k *Agebat tunc temporis annum ætatis 75, prout ibidem invenies.*

l *Per illum Commentarium intellige* Relationem motionis &c.; *de qua ibid. actum eſt.*

m *De Alexandria a Saracenis capta agit Pagius ad annum 641.*

n *Baronius ad annum Chriſti 634 rem geſtam refert. Videri etiam poteſt Nicephorus in Breviario hiſtorico ad eumdem annum.*

o *Inter alias ſynonymas Pentapoles notatur ana apud Ortelium in Theſauro geographico, quæ ſit regio Ægypti. Hauccine an aliam & quam deſignare voluerit biographus, non eſt mihi ſatis expleratum.*

p *In exemplari Combefiſ. & Sabaudico eſt* οἳς, in qnibus, *prout & hic exſtat; ſed conſtructio Latina exigit, ut pro eo vel ſubſtituas eam verſione Combefiſiana* in iiſque; *vel pro* reſonare *ponas* reſonent.

q *Vide eam, ſi lubet, apud Combefiſium pag.* xxxi *in Relatione motionis, de qua ſupra dictum eſt.*

r *Relatio motionis ibidem addit* filium Photini.

ſ *Id eſt*, dicebant: *nam verbum* antumo *præter alia ſignificat etiam* dico (*Vide Lexica Latina*) *idque ſenſus exigit hoc loco. Et mox infra dicitur*: Tum miſſi &c. *In ſcripto autem S. Maximi ad Anaſtaſium monachum diſcipulum ſuum, inter Collectanea Anaſtaſii Bibliothecarii editum Græco-Latine col.* 348 *ſic narratur*: Heri, quod fuit octava-decima menſis dies, qua ſolemnitas agebatur ſanctæ mediæ Pentecoſtes, Patriarcha ſignificavit mihi dicens: Cujus eccleſiæ es? *Reliqua ibidem legi poſſunt. Quandonam autem* E *apud Græces celebretur dicta ſolennitas, refert Leo Allatius de Eccleſiæ occidentalis atque orientalis perpetua conſenſione, ubi poſt addenda habet diſſertationem de Dominicis & hebdomadibus recentiorum Græcorum, in qua hæc memorat.* Quarta Dominica & ſequens hebdomas vocatur.. Dominica quarta a Paſchate vel Paralytici: cujus Officium canitur Dominica, ac feria ſecunda, & tertia finit. Quarta enim a matutino, feſtum mediæ Pentecoſtes (Græci μεσοπεντηκοστὴν nominant) incipitur. *Plura ibidem de iſto feſto.*

CAPUT V.

Acta Sancti Bizyæ cum Theodoſio epiſcopo, ac relata de ea victoria; traducitur Rhegium.

COnſilio autem inito Impetatot & Patriarcha, pecinde ut Pilatus & Judæi ſupec Jeſu meo, Jnſtnm damnant exilio *a*, in oppidulnm Bizyam *b* nomine ſtatim abducentes; ſimul etiam diſcipulum ejus Anaſtaſium in locum quemdam incommodnm, & in extremis Romanorum finibus ſitum, Perberim *c* a barbaris nominatum, deportant. Eadem inhumanitate cognominem ejus, qui fuerat, inquam, Romæ Apocriſiarius, tractant. Diu poſt ad Sanctum in exilio mittunt *d* Theodoſinm illum Cæſaceæ epiſcopum, & Paulnm & Theodorum * alterum, ambos conſulari dignitate prædi- * *f.* Theodoſium. tos, qui multa & varia differuerunt, nunc quidem adulantes, nunc minitantes, nnnc quippiam, ut audirent, interrogantes, quæ ſpeciatim Commentarius *e* ab Anaſtaſio conſectptus, de qno ſupra memini *f*, exponit. Non erit tamen abs re fortaſſe, ſi & nos de illa pauca dixerimus, hic quoque curſim nartantes. Sic enim magis Viri hujus in omnibus invictum animum cognoſcemus. Quamvis enim multis eum concutientibus & impellente multifariam conantibus, ipſe nihilominus in veſtigio manſit firmus totus & in ſententia immobilis.

Sanctl lo exilium compaſſ.

a

b

F

c

d

e

f

41 Sed age, videamus, qualia, quos dixi- *conſtantia*
mus, Sancto propoſuerint. Primum de ejus ſtatu, & quomodo ſe haberet percunctantur, amice iſtuc, immo potins adulatorie ita quærentes. Cnm ille reſpondiſſet, qnomodo a providentia divina

jam

A. ANONYMO. jam prædefinitum & conſtitutum eſt de fine vitæ meæ, ite habeo. Rurſus quæſierunt, quid hoc ipſum prænoſſe, & jam conſtitutum ac prædefinitum, eſſet, & quod inter ambo diſcrimen. Reſpondente Sancto, unum quidem, præſcire puta, eſſe eorum, quæ in poteſtate noſtra ſunt, cogitationum ſcilicet, verborum, & operum, è quibus virtutes & vitia nos occupent: alterum, prædefinitum eſſe, ad ea pertinere, quæ in noſtra poteſtate non ſint; ſed extrinſecus nobis invitis accidentiom, & variarum incurſionum, & aliorum demum ſenſum pœnæ habentium.

ab hæreticis impugnatur.

42 Et eandide ſuper ſingulis horum diviniſſimo illo differente, & quales tribuletiones propter peccata vindicanda, quales item propter probationem, aut œconomiem jure &, ut aliter dici non poſſit, utiliter nobis infligantur, illi interim, his dimiſſis, referebant quorum cauſa venerant, ad commnnionem eum, & ad eorum quæ fecerant approbationem invitsntes. Ubi autem ille contra objecit excitatam in Eccleſia novitstem & fidei confuſionem, tum & Cæſarienſis Theodoſius ad diſputandum cum eo inſurgit, & nihil contrarium ab his neque petegrinum & a recte ratione temotum admodum aſſeverans, operationem & unam
B volnntatem illam aſtruebat & defendebat. Abſurditatem hujus ſermonis Sanctus confutans, Si detur, inqnit, nnem operationem dici Deitatis & humanitatis, prorſus & theologica doctrina & œ-
g conomiæ *g* ratio confundetnr, & quod abſurdum eſt, Trinitas erit quaternitas, quia caro fuerit Verbo connatnralis. Siquidem ſecundum Patres, quorum une eſt eſſentia, erit etiam una operatio. Quin etiam indicantia, & conſtituentia Divinitatis & humanitatis tollentur: imo ad perfectam ineXiſtentiam utraqne devenient; cnm neque nnam, neque duas operationes eut voluntates licebit vel intelligere vel dicere, quod ex verbis hiſce veſtris, & recens febriceto dogmate conſequitur.

Theodoſius ep. Cæſarienſis

43 Et Theodoſius intet multe elie velut dubitans, Quid, inquit, quod factum eſt per œconomiam *b*, at non ut retum dogma ſuſcipiendum
b eſt: ſicut & nunc, qni a nobis proponitur Typus, œconomice, non dogmatice factus eſt. Tum Sanctus: Nec rationi conſentaneum, nec æquum eſſe, hnjuſmodi novitatibus aſſentiri, & eſſe eas msgiſtrorum non verorum atque impoſtorum,
C qui audiendi non ſint, &, quantum fieri poſſit, longiſſime declinsndi ac fugiendi, ne eorum conſuetudine videamur aliqua contagione inſici. Legati velut amiſſa per hæc dicta loquendi fscultate diu ſilucrunt, vultibus interea in tertam dejectis. Sed Theodoſius ubi ſe eollegit, alias interrogationes per otinm conquiſivit, quas velut arces quaſdem inexpugnabiles ſibi fore arhitrebatur. Has igitur ſententias cum propoſniſſet, & voces quaſdem ſimplices, & mente non perveſtigatas arripuiſſet, atque compoſuiſſet, Maximumque eas admittere affirmaſſet, præterea quæſtiones quaſdam de hypoſtatica operatione, & naturali quadam & propria voluntate movit, ad quæ commemorande longiore, quam in præſens oratione opus ſit.

adeo ab illo confutatur, ut vultus ma nus dederit tantiſper.

44 Poſtquam ergo Theodoſius hæc fecit, Sanctus autam omnes ſermonis ejus, & ratiocinationum embitus, & ſummas facile evettit; tandem ſeſſns, & nihil habens tunc, quod contra afferret, alia via Sanctum ad ſe pertrahere molitnr; benevolentins enm alloquens, & ſignificans, ſe quoque velle ſcandala & offendicula è medio removeri, priſtinamque pacem Eccleſiæ reſtitni. Quod non alitet fit, inquit, niſi ad Romanos modo proficiſcamnr, eoſqne ad pacta conventa, & D
reconciliationem incitemus, unum videlicet cum ipſis & ſpirantes & ſapientes. Hoc ſermone Sanctus mirc exhilaratus, vix dici poteſt, quantam animo jncnnditatem perſenſerit, quibus landibus talia locutum affecerit. Qui quamvis adeo affecto corpore exercitationibuſque nimirnm & ſenio exhauſto, tamen promptam voluntatem oſtendebat Romam rurſus contendendi, & quæ in rem Eccleſiæ ſorent, conficiendi, ſi tantum hoc re ipſa fieret & non inania verba eſſent. Cum Theodoſius dicta ſna jarejurando confirmaret, & immaculate Euangelia tangeret (tametſi ſtultus nihil horum præſtitit, utpote Imperatorum arbitrium ſecutus) Sanctus amplius exultans, totum ſeſe ad iter comparabst, & quæ tum ipſis, tum Romanis conducerent, ſecum volvebat.

Sanctus Rheg. non tradu-citur.

45 Deinde ex eo loco abiturus Theodoſius, ut ad eos, qui in urbe regia erant, referret, iterum Sancto porrecta dextera ſalntato, & tuni-
i ca ac fuſco pallio *i* donato, ſic Byzantium revenit, duobus conſulibus, qui eum ſecuti fuerant, comitatus. Octo diebus elapſis, Paulus ille, ipſe quoque conſulari honore ornatns, ad Sanctnm exit: cui mandatum ſuit ab Imperatore, ut Bizyam profectus Sanctum cum reverentie ac venerstione tamquam amicum, & familiarem Ma- E
jorum Imperatoris *k* reduceret, & in monaſte-
k rio Theodori apud Rheginm collocaret *l*. Ad-
l ductum *m* itaque conſul in eo monaſterio teli-
m quit, venitqne ad Imperatorem, ut id nuntiaret.

ubi fruſtra ejus conſtantia blandiitis tentata,

46 Die poſtero veniunt ad cum Epiphanius, & Troilus, uterque patricius, una cum epiſcopo Cæſareæ Theodoſio, quem & Sanctus promiſſa præſtitarum confidebat, cum fallacem ejus animum non deprehenderet, qni ab omni dolo diſtabat longiſſime. Qui plurima cum eo collocuti, & ab Imperatore polliciti, qui & in patrem ſuum eooptaturus eſſet, & ſupra omnes evecturum promitteret, ſi modo ſe cum illis conjungeret & conveniret, communiterque cum ipſis decreta amplecteretur, &, eo ſejuncto ac diſſidente, totnm ferme Orientem, & Occidentem una diſſidere, & ſimul ſejungi; cum & alia inſuper, quæ ſibi conductura videbantur, dixiſſent, & propoſniſſent, Typumqne illnm informem ſurſum & deorſum omnibus, quæ dicebant, immiſcuiſ- F
ſent, & cognoviſſent, Sanctum ne paulum quidem eorum ſermonibus commotum, & exelamantem msgna voce, Omnis virtus cælorum non mihi perſuadebit, quod a me contenditis (quid enim, inquit, reſpondebo, non dieam Deo, ſed conſcientiæ meæ, ſi propter gloriam evaneſcentem, ſalvantem me fidem nunc ejurem?)

deinde vehementius ac opportunius affligitur.

47 Poſtquam igitur eum ſic affectum cognoverunt, & præſertim de Theodoſio conquerentem, adeo temere & cum malo ipſorum vetba fruſtra & juramentum exhibente; tum conſurgentes, quæ volebant, & quæ tales homines conſuevernnt, ſedulo deſignarunt. Alii quippe pugnis eum (o feeleſtas manus!) contuderunt, miniſtros qnoqne & pediſſequos ſuos ad eamdem audaeiam excitantes. Alii colaphis, alii alaphis ceciderunt, alii huc illua impulernnt, alii in faciem ejus expuerunt, ſicut & Jeſu meo milites, & populas improbus ſecerunt: nec eum ſputis ptius onerare deſierunt, vere ipſi conſpuendi, quem totam faciem [adeo] implerent, ut vilem ae detritam ejus veſtem inundarent, utque ex copia fœtor intolerabilis exiſteret, quem odorari alius nemo, ſed fœtidi & impariſſimi illi ſoli digni erant. Nec iſto facinore impudentiſſimi mortales

deſti-

A deſtiteſſent, ſi non Theodoſius Cæſarienſis, eorum impetu compreſſo, alio eos avertiſſet. Qui etiam quaſi nihil feciſſent illi canibus inverecundiores (Quid enim melius dicam?) rurſus panlo poſt interrogationes, & percunctationes, & alia quædam nugamenta Sanctæ proponnnt; quæ cum vana & nullius momenti per ſe viderent, fruſtra dumtaxat laborantes, & ineptientes *n*, & ſiquid ejus uſui ac neceſſitati ſerviebat, auferentes, recedunt homines perverſi.

ANNOTATA.

a *Quæ egit Sanctus in primo iſto conſilio, illuſtrat Commentarius prævius* § 4.

b *Nomen hoc diverſa effamatione expreſſum in noſtro exemplari Latino ad unum reduximus ex Græco Combefiſ. & Sabaud.* Βίζυη. *Scribitur diverſimode etiam alibi. De* Byzia *meminit Carolus a S. Paulo in Geographia ſacra pag.* 323 *poſterioris editionis, ubi dat notitiam antiquam epiſcopatuum patriarchatus CP., qui ſunt in Thracia provincia Europæ. Eam exhibet mappa topographica ad pag.* 205. *Conſuli inſuper poteſt Ortelius in Theſauro geographico ad vocem* Bizus. *In Collectaneis Anaſtaſianis col.* 355 *vocatur caſtrum* Bizyæ, *ac memoratur epiſcopus* Bizyæ. *Baudrandus locum illum ita deſcribit:* Bizya urbs Thraciæ Ptolemæo, Byze Suidæ, Bizus Arriano in Periplo, Vize nunc, Leunclavio urbs Thraciæ cis Rhodopen archiepiſcopalis in Mediterraneis, olim in Cænica tractu, & poſtea in Europa regione ſic dicta, ad fontes Atyræ fluvii, ubi Terei regia fuit, nunc ſedes præfecti Turcarum, quibus paret, dicitur etiam Bizona Straboni & Melæ, 45 mill. paſſ. diſtans ab Apris in ſeptemtrionem Peronticum verſus, & Salmydeſſum quadraginta, & 85 a Conſtantinopoli in occaſum. *Sed Cellarius in Geographia ſua antiqua lib.* 2 *cap.* 19, *pag.* 859 *notat iſta:* Plinius dicto loco (*lib.* 4 *cap.* 11) „ Intus Byzia, arx regum Thraciæ, a Terei nefaſtn crimine inviſa hirundinibus „. Solinus cap. 10 addit nonnulla: „ In Cænienſi regione non longe a Flaviopoli colonia, Bizyæ oppidum, quondam arx Terei regis, inviſum hirundinibus, & deinceps altitibus illis inacceſſum „. Nota fabula ex lib. 6 Metamorphoſeos Ovidianæ. Quod vero in Cænienſi regione dicit, diſplicet Salmaſio, quia Stephanus ait: „ Βίζυα, πόλις Θράκης, τὸ ἔθνικὸν Λίζυος βασιλέως. Bizye urbs Thraciæ, Aſtorum regia „. In Aſtica ergo regione fuit, ſi chorographus vere conſuit. *Locorum conſpectus exhibetur apud citatum Cellarium in tabula Thraciæ antiquæ ad pag.* 838.

c *Nonnulla hoc ſpectantia dedimus in Commentario num.* 47.

d *Addit Combefiſius pag.* xx Meſembriam relegatus; *ſed hoc ibi non habetur in textu Græco; quamquam aliunde tam relegationem ejus quam exilium licet. Nam inter ea, quæ geſſit S. Maximus in primo ſuo exſilio, id eſt, Bizyæ, ſeu in Collatione cum Theodoſio Cæſareæ in Bithynia epiſcopo* (*de qua Commentarius prævius num.* 33) *iſta dicuntur in Collectanea Anaſtaſii Bibliothecarii apud Sirmondum col.* 371: Et in craſtinum diluculo exivit Theodoſius conſul ad prædictum abbatem Maximum . ., dicens ei ex perſona imperatoris: Quia nolniſti honorem, prolongatus eſt a te; & vade ubi dignum temetipſum ſnre judicaſti, habens quoque judicium diſcipulorum tuorum, tam ſcilicet ejus, qui eſt Meſembriæ, quam ejus qui eſt Perberis, quique fuit notarius beatæ memoriæ aviæ noſtræ. *Et mox:* Dixerant autem & Patricii, Troilus videlicet & Epiphanius, Quia modis omnibus adducemus etiam ambos diſcipulos tuos, id eſt, tam eum qui eſt Meſembriæ, quam illum qui eſt Perberis. *Jam vero cum ex diſcipulis iſtis unus* Anaſtaſius, *qui non erat apocriſiarius, teſte hic biographo noſtro,* Perberim .. *deportatus ſic, ſequitur ut alter ſynonymus apocriſiarius* Meſembriam *deductus fuerit.* Meſembria *porro eſt* urbs Thraciæ maritima .. (*Baudrandi verbis utor*) in ora Ponti Euxini .. inter Anchialum & Odeſſum ad 20 milliaria, ubi deſinit mons Hæmus. *Apud Cellarium ſupra citatum cap.* 8 *pag.* 374 *ponitur Meſembria inter loca Moeſiæ inferioris. Collectanea paulo ante aſſignata aliter hoc memorant col.* 355: Igitur nona Kal. Septembris, quæ nunc tranſacta eſt quartæ decimæ Indictionis, exivit ad eum in exilium .. prædictus epiſcopus Theodoſius, ex perſona, ut dixit, Petri Conſtantinopolitani præſulis miſſus, nec non & Paulus ac Theodoſius conſules, ut faſſi ſunt, & ipſi ex perſona Imperatoris directi.

e *Conſule dicta in noſtro Commentario prævio num.* 33, *&* § 22 *ſub initium.*

f *Vide Etiam apud nos num.* 33.

g Trinitatis ſcilicet fides & Incarnationis *inſerit ſuæ Vitæ Latinæ Combefiſius pag.* xxi; *ſed ea non habentur in ejus textu Græco.*

h *Quaſi dicat*, per certam quamdam providentiam vel indulgentiam, & prout res ac tempora poſcunt.

i *In Collectaneis Anaſtaſianis col.* 368 *dicitur* caſula. *Sed Combefiſius pag.* xxiii *in notula marginali*, Quod non videtur, *inquit*; cum non ita queat, Maximum presbyterum fuiſſe: nec ea vox aliud quam pallium commune ſonet. *Sed ſonare tam aliquid aliud quam* pallium commune, *mihi ſuadent ſequentia. Nam quippe ni vox illa aliquid ſonet veſtem tritam conformiter ad verbum τρίβω*, tero. *Vide Lexica. Suidas certe vocem* τριβώνιον (*cujus diminutivum, ut Grammatici loquuntur, eſt* τριβώνιον) *dicit eſſe* σαλτορὸν; *quæ vox proprie veſtimentum ſignificat, ſeu veſtem, ut habet Æmilius Portus Suidæ interpres*, laceram, lacerum, pallium detritum & lacerum. *Et paulo poſt ad illud Suidæ* τριβώνιον, ῥάκος μὲν κυνικὸν, ἱμάτιον παλαιὸν, *ſic idem interpres:* Pallium attritum & lacerum Cynicum geſtamen. *Hinc conficitur, vocem hic controverſam aliquid aliud ſonare quam* pallium commune, *cum, teſte Suida, denotet non quodlibet pallium, ſed* ἱμάτιον παλαιὸν, *id eſt*, pallium vetus, *ſeu attritum ac lacerum. In Collectaneis Anaſtaſianis apud Sirmondum col.* 368 *legitur* καμάσιν: *de qua voce, ne plus æquo longi ſimus, conſuli poſſunt Annotata noſtra ad Vitam S. Arſenii anachoretæ tom.* IV *Julii, pag.* 630.

k *In aula quippe Heraclii imperatoris geſſerat præclarum munus, ex Commentario prævio num.* 6. *Vide etiam ibid. num.* 36.

l *Hæc ibidem confirmantur & elucidantur num.* 36 *&* 37.

m Adductum itaque *uſque ad* die poſtero *non habet Combefiſius pag.* xxiii.

n *Addit editio Combefiſii pag.* xxiv ὕβρεις εἰπὼν τοὺς ὑδὲ λόγου ῥητὰς ἀπειχόντως. *Id eſt:* Injuriis, quas ne fari quidem liceat, eum perſundentes. *Quaſi diceret ſanctum fanda infanda paſſum eſſe.*

CA-

A. ANONYMO.

B

C

E

F

A ANONYMO.

CAPUT VI.

Tormenta Conſtantinopoli Sancto ac Anaſtaſio diſcipulo irrogata; eorum, uti & Anaſtaſii alterius exilium; duorum priorum mors; ſepulcrum Maximi glorioſum, apoſtrophe biographi.

Crudeliter tunc ipſe,

INtervallo temporis Conſtantinopolim eum perducunt, & una diſcipulum ejus Anaſtaſium, & alterum Anaſtaſium, quem Apocriſiarium fuiſſe diximus: & cum maledictis eos laceraſſent nequam & maledicti illi, & anathemate ipſos, atque adeo orthodoxos omnes tam mortuos, quam vivos condemnaſſent, tortoribus tradunt, ut pronuntiatam in illos ſententiam *a* exequantur, non eos vita penitus ſpoliantes (ut inhumani quiddam humanitatis præſtarent) ſupplicium autem morte acerbius illis inferentes. Præfectus *b* igitur acceptis, & in prætorium introductis, primum quidem divinum Maximum, a quatuor extenſum, nervis crudis verberari jubet, non ſeneſtutem ejus miſeratus ſceleſtus, non corrugata membra, non corpus illud jejunio & laboribus conſumptum; verum ita crudeliter cædit, ut propter copiam ſanguinis defluentis ſubjectum pavimentum totum rubeſceret, & caro tota abſumeretur, & nec tantillum in membris ſanum ac illæſum relinqueretur.

a

b

tum Anaſtaſius, diſcipulus ejus cædendus, ac lingua eorum exſcindenda.

49 Deinde bellua illa etiam ad diſcipulum tranſit, poſteaquoe ad ejus cognominem, atque etiam moltas eis (plagas) imponit. Et vibi eibus repletos, adhibitis etiam præconibus, qui, dum flagellarentur, hæc aeclamatent (qui imperatoriis ſanctionibus non obtemperant, & in coommaeia permanent, talia merito patiuntur) paulum adhne ſpiraotes in carceteo conjeinnt, poſteroque die * Sanctum, & ſimul diſcipulum iterom ſiſtaot, totum vibicibus coopertum, totum tumentem, totom plagis ſerventem: & quamquam adeo dolotibus labotantem nihilominus aliis erudelioribus pœnis multare non parcunt, natura prnrſus repulſa. Linguam enim illam theologicam, ſermnnes flnviis abundantiores fundentem, a faucibus oſqne & contigua epiglottide ſcelerate exſcindunt, ut, vocali inſtrumento ablato, ſimul ei ſecmo & doctrina per ſermonem auferretor, & impoſterum tacens ac ſine voce manetet. At eoim; bone Maxime, quamvis lingua exſecta non taceitorus, oeqoe ſermones illos duleiſſimos noo ſonatutus eras. Sed qui linguas infantium facit differas, & mutis dat loqui, & ſurdis audite; ipſe & te præter opinionem & votem mittere, & loqui, & verba magis quam prius artieulata edere ſeeit.

C

* Comp. τὸ ἐξῆς delineeps

ſed fiet illa loquacitas: deinde amputarunt eis dextras.

50 Poſtquam aotem idem in diſcipulo Anaſtaſio deſignarunt, & linguam quoque ab imo exeiderunt, eadem & ipſnm gtatia confirmavit, eique eitra inſtrumeotum vocale, ubertim & copioſe loqnendi facultatem admitabiliter dedit. Ob quod majote invidia conciti illi ſceleratl, aliud Generoſis & novum magis tormentum adhibuerunt, qoaſi iojutiam ſe facturos exiſtimantes, niſi omnem in iis cruciandis attrocitatem experitentur, quos & longe præſtabat neci datos tollere e medio, quod & ipſi cupiebant, quam talibus excatnificati ſupplieiis. Tenuibus enim funiculis Sancto impliciro & totmentis undique preſſo, cultro & malleo dextram manum præſcindunt & humi abjiciunt. Mox eodem furore certaminis ſocium Anaſtaſium aggreſſi, idem ſupplicium ei irrogant, ut omnino pari gloria petfrueretnt; quos lingua & manu catentes, prætorio ejiciunt, in forum rapiunt, & circumdueunt, membra amputata oſtentant, confuſos clamotes tollont, probria & dictotiis eos ineeſſunt.

D

Aniorum uti & Anaſtaſii apocriſiarii exſilium, divina vindicta.

51 Deinde poſt ignominioſam illam circumductionem in exilium longiſſimom pellunt, ſimul cum Anaſtaſio Apocriſiario *c*, hoc ſolum prælare ſaeientes impori illi, quod Sanctos a ſe ſegregarent. Cæterum divina juſtitia non defuit, qnamvis ſæpe itam differat: ſed paulo poſt pœnas a ſcelerato Imperatore exegit, procul pulſnm Sytaeuſis in Sicilia mortem perpeti maxime miſerabilem ſineos. Byzantiis namque ob facta ſua jure exoſus, & vehementer inviſus, cum metuetet, oe qnid mali ab iis pateretur, eum eonjunge & libetis inde diſceſſit. Cui lavandi eauſa balneum ingreſſo, quidam miniſtrorum ejus vaſe lethalem in caput plagam inflixit, totumque craninm eomminuit, & infelici vitam abſtulie *d*.

c

E

d

Conſtantinus exſtirpando monachiſmo egregia ſtatuit.

52 Poſtquam autem filius ejus Conſtantinus *e* (ſic enim vocabatur) cum Hetaelio & Tiberio fratribus io ſceptris eſt collocatus, eadem, qoa pater, via minime ſibi incedendum judieavit, ne ſimilem mereedem reciperet. Quamobrem undequaque Patribus congregatis, & magna ſynodn inſtituta, quæ etiam ſexta œcumeniearum *f* dicitur, cum multa quidem, & alia memoria digna per eamdem petegit, tum duas Chriſti voluntates, & operationes in duabus natotis luculentius promulgavit, execratinni & anathemati ſubjectis, qui illud μονοθελητον dogma inducerent, & aſſereretent. Hoc ipſum antea *g*. Romæ primarius epiſcopus Agatho poſt *h* Martinum in Sedem receptus divino ſpiritu impulſus præſtitetat. Nam & ipſe maledictos & ab Eccleſia alienos ſceleris perpettatores declaravit. Sed hæc quidem poſterius acta ſunt.

e

f

g

h

Aliud Sancti, & Anaſtaſii alterius, quæ exilium, & mors eorum in illo mortuus.

53 Ubi igitur Maximum, ut dicebamus, in exilium deportarunt, contigit eum in Itinere multa pati, ac multos dolores ſuſtinere, utpote qui nec jumento, nec lecticæ inſidere poſſet, quod afflictionibus illis & mille eruciatibus omnino confectus erat. Quare in gtabatum vimineum imponentes, ægteque & cum labore portantes, longam illom viam aſporrant *i*, eumque in quodam Alaniæ *k* caſtro (Schemarium *l* vocant) ineludunt, & ab omni cuta deſertum relinquunt. Et cum egtegium ejus diſcipulum eum cognomine eadem via egiſſent, ambos a magiſtro, & ipſos inter ſe ſeparant *m*, multa loca *n* ſigillatim commutantes, & procul a regione Abaſgorum *o* abducentes. Ex quo etiam unum illorum multa afflictione ſeſſum, & ipſum ſpititum, qui ſolus illi ſupererat, emittere eontigit. Nec dies ſciri potoit, quo hine emigravit, ſieut eognomiois ejus ſcripſit, Anaſtaſius, inqnam, apocriſiarius *p*.

F

i *k*

l

m *n*

o

p

Mors S. Maximi, ac gloria ſepulcri.

54 Porro divino Maximo in caſtello Alaniæ ineluſo, & ſibimet in neceſſitatibus corpotis miniſtranti, quamvis gtandævus *q* eſſet, ue diximus, divina quædam viſio cælitus oblata eſt, quæ illum & de mortis die certiorem faceret *r*, & ad illa tabernacula accerſeret. Qui dies ut advenit (decimus tertius Auguſti *f* videlicet) rebus humanis relictis in cælum evolat *t*, cælo & illa habitatione revera dignus. Sepulchrum *u* autem, in quo ſæcrum ejus corpus depoſitum eſt, tres locidæ ſæ-

q

r

f

t

u

cea

A ces poſt primam noctis horam ex eo tempore illuminant, mirabili, ut par eſt, aſpicientes ſtupore complentes, & liberaliſſimi Dei erga
x Famulum ejus ampliſſimam gratiam oſtendentes.x

Cum invocat Vitæ auctor,

55 Sed tibi quidem, o ſanctiſſime Pater, magna ſane hic gloria & claritudo eſt, cum te Dominus ſupra alios etiam ſic honoraverit: majot autem multo, & excellentiſſima, quæ illic tibi ſors cæleſtis tributa eſt, magno lumini aſtanti, & ſplendorem beatæ, &, quæ eſt lucis princeps, Trinitatis in teipſum recipienti, &, quod ſumme eſt admirandum, Deo per unionem facto, & per participationem Deificato totum, Deificationeque inenarrabili impertito. Quamobrem tali gloria potitus nobis adhuc in præſenti ſæculo natantibus, & longam hanc vitam peticuliſque expoſitiſſimam tranſmittentibus etiam atque etiam opitulare, ut, te gubernatore ac duce, ſine pondere hoc inſtabili mari enavigato, in portu tranquillo & æterno conſiſtamus, ubi beata vita, & requies tranquilliſſima.

B *Et indicat, quo impulſore eam ſcripſerit.*

56 Hæc otatio noſtra, o Patrum optime, filiorumque amantiſſime, rebus quidem tuis, quod ipſe fateor, omnino inferior eſt; amore autem inferiot nulli, ut exiſtimo. Cauſa autem & auctor orationis dedititiſſimus tibi hietarcha ſeu antiſtes fuit, qui & nomen & ſimilitudinem morum ejus, qui Myrorum gregis ſummus paſtor fuit (Nicolai) abunde adeptus eſt. Hic ſemper ſcriptorum tuorum mirum in modum ſtudioſus, & magnopere te amat, & tnum dulciſſimum nomen uſurpare pro deliciis habet. Cui etiam retribuas tecum in eodem tabernaculo habitare, cum & ipſe, ut cernis, pro honeſto ac bono contentionem ſuſcipiat, & animam ipſam tradat, ſi modo hoc ipſum rebus
y præſtare & conſequi liceat, pro quo certat y.

ANNOTATA.

a *Sententiam ipſam protulimus in Comm. prævio § 6.*

b *Tragicam hanc ſcenam Baronius ad annum 657 ſubdit actis Conſtantinopoli in ſecretario (de quibus hæc Vita ſuperius agebat num. 31) At non ſatis volle: cum tot alia fuerint intermedia, uti patet e ſerio narrationis ejuſdem Vitæ.*

C c *Tormenta ſuperius enarrata extende etiam ad S.* Anaſtaſium aprocriſiarium, *ob ea quæ habet noſter Commentarius § 6.*

d *Anno Chriſti 668. Hujus rei eventum ſic refert Theophanes pag.* 292: Hoc anno imperator Conſtans Syracuſis Siciliæ in balneo, cui nomen Daphne, dolis in eum paratis occiſus eſt. Necis autem cauſa fuit hujuſmodi. Morta Theodoſio fratri ejus opera illata, Byzantinorum odium in eum vehementer exarſit, ubi maxime Martinum ſanctiſſimum Papam Romanum cum dedecore CP. tranſvexit, & in Cherſonæ regionem relegavit: & Maximum inſuper eruditiſſimum confeſſorem lingua mutilavit, & ejus abſcidit manus &c. Propter hæc, inquam, ennata odium omnium in ſe concitavit flagrantiſſimum; quo deterritus imperium Romam tranſferre decrevit, ac niſi Andreas cubicularius & Theodorus Colonienſis ejus conſiliis obſtitiſſent, imperatricem ac tres ejus filios ad ſe tranſfretari juſſos CP. abduxiſſet. Per annos ſex deinde in Sicilia moram traxit. Eo igitur in memoratum balneum ingreſſo, Andreas quidam, Troili filius, ut officium ipſi præſtaret, una ingrediur. Cum vero ſapone Gallico ſe detergere cœpiſſet, elatum in aere cadum in caput imperatoris Andreas impegit, & fugam conſeſtim atripit. Imperatore demum in balneo demorante, qui foris aſtabant, intus ſe mittentes, trucidatum inveniunt.

A. ANONIMO.

e *Cognomento Pogonatus: de quo Baronius ad annum Chriſti 668.*

f *Conſtantinopolitana tertia, anno 680 celebrata ſub Pontificatu S. Agathonis PP.*

g *Anno videlicet 679, ati ceaſet Pagius ad iſtum anaum num. 15, celebrata fuit ſynodus Romæ 125 epiſcoporum contra Monothelitas; quam Baronius differt ad annum 780.*

h *Poſt quidem, at non immediate: nam Martino Eugenius I, Vitalianus, Adeodatus, Donus ſucceſſere, quem deinde ſecutus eſt Agatho anno 678.*

i *Quæ hic breviter narrat hiographus, confirmantur & ab adjunctis illuſtraatur in Commentario § 7.*

k *Ortelius in Theſauro geographico* Alania, *inquit*, Ἀλανία, epiſcopatus in ſanctionibus Pontificiis Orientalium impp. citea Byzantium alicubi in Europa ant Aſia. *Sed hoc eſt obtrudere inditiduum, ut ita loquar, vagum.* E *Quæ autem de* Alanis *coegerit, ea perſpicuitate carent, quam ad propoſitum noſtrum hic requirimus. Rem ergo explanare conabimur aliunde. Epiſtola S.* Anaſtaſii apocriſiarii *ad Theodoſium presbyterum Gangreaſem, in principio paragraphi 7 Commentarii prævii citata, ſic narrat*: Cum veniſſemus ad .. regionem Lazorum .. ſtatim ſeparaverunt nos ab invicem .. & .. Maximum abbatem .. incluſerunt in caſtro Schemari vocitato, juxta gentem eorum, qui dicuntur Alani. *In tabula geographica Sarmatiæ, quæ expanditur in Notitia orbis antiqui a Cellario edita ad pag.* 313 *partis* 1, Lazi *notantur in Colchide verſus Phaſim fluvium, inter Pontum Euxinum, Moſchicos montes, & Caucaſum. E regione vero Lazorum pergenti verſus caucaſum accurrunt trans illum montem* Alani *in dicta tabula; præter quos, conſiderato locorum ſitu, non videntur quærendi alii in rem noſtram.*

l *Combeſiſ. pag.* XXVII Σχίμαριν; *apographum vero Sabaud.* Σχιμάρτον.

m S. Anaſtaſius apocriſiarius *in epiſtola ſua ad Theodoſium presbyterum Gangreaſem diſtinctius iſta receaſet, ati videre datur in Commentario prævio § 7.* Dominum, *inquit*, Anaſta- F ſium abbatem, & me peccatorem ſuper equos impoſitos duxerunt & inclauſerunt, illum quidem in caſtro Scotori dicto Apſiliæ, quæ eſt prope Abaſgiam; me autem in altero caſtro, cujus nomen Bueulus erat, regionis quæ Meſimiana vocabatur, in jam dictorum confinibus Alanorum. *Ea ſic utcumque explanamus. Arrianus in ſuo Periplo Ponti Euxini hæc breviſſime:* Lazis (*de quibus dicebam modo lit.* k) finitimi Abſilæ .. Abſilis Abaſci. *Quæ Baudrandus pluribus ita explicat*: Abaſci, qui & Abaſgi, populi fuere Colchidis, qui, teſte Arriano, habitabant in ora littorali Ponti Euxini, verſus Dioſcuriadem, inter Coraxos ad Boream & Abſilas ad meridiem, ubi nunc pars ſeptemtrionalis Mingreliæ regionis, teſte Archangelo Alberto.

n *Idem S.* Anaſtaſius *loco non deſignato*, Dein, *ait*, poſt paucos dies, ſumptis tam me quam beato Anaſtaſio a prædictis caſtris, illum quidem miſerunt ad caſtrum nuncupatum Suanias .. Me autem in caſtrum, quod dicitur Thacyriu juxta Hiberiam. *Caſtrum illud Suanias ſuſpicor habere conexionem cum populis* Suanis, *de quibus Baudrandus hæc notat*: Suani, populi fuere Colchidis,

A. ANONIMO. dis, teſtibus Plioio & Cedreno. Ibericam ortionem ultra Caucaſum vocat Agathias. Inter Lazicas gentes numerantur in Authentieis. Ibidem fere ſunt, Ptolemæo teſte, io Sarmatia Aſiatica, quo io loco SURANI legunt ejus interpretes. *Jam vero in tabula Cellariana, quam deſignabam ſupra lit.* k, *Iberiæ regio jacet inter Albaniam ad ortum, & Colchidem ad occaſum; a ſeptemtrione Caucaſum montem, a meridie autem Armeniæ limitem reſpicit.*

o *Ita etiam textus Græcus apud Combefiſium pag.* XXVII Πρὸς ὠπὸ τῶν Ἀβασγῶν χώρας. *In eſt*: Procul ab Abaſgorum regione. *Cur ergo ea ſic reddit Combefiſius*: Procul AD Abaſgarum regionem? *Ambos ſane* Anaſtaſios *procul ab ea regione diſtractos fuiſſe, ſuadent mihi eum ea, quæ ſtatim dicta ſunt lit.* m & o; *tum quod unus illorum ex eo mortuus ſit, ut colligitur ex Vita num.* 53.

p *In epiſtola ad Theodorum Gazgreuſem. Vide Commentarium prævium num.* 58. *Obiiſſe vero S. Anaſtaſium die* 24 *Julii anno* 662, *alibi* D *ibidem probatum invenies num.* 56.

q *De Sancti ætate agit Commentarius num.*64.

r Cum prædixiſſet ex divina revelatione ſuam io Domino ante dies quindecim dormitionem futuram, *uti ibidem num.* 59. *habes ex Hypomneſtico.*

f *Ibidem etiam ſignatur dies obitus* 13. *Auguſti, qui proinde a biographo recte notatus eſt. Accidit autem* feria ſeptima *ſeu ſabbato, ſicut liquet ex Commentario num.* 60.

t *Anno* 662, *non autem* 657. *Conſule ibidem dicta num.* 61 & 62.

u *De loco ſepulcri mentio facta ibid. num.* 63.

x *Miraculum hoc confirmatur in Comm. præv. num.* 62 & 63.

y *Ms. Sabaudicum habet hanc clauſulam*: ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, & προσκύνησις. Quem decet omnis gloria, honor & adoratio *&c. Clauſulam quoque appenit exemplar Vitæ apud Combefiſium.*

B

DE S. VVIGBERTO PRESB. CONF. E

IN GERMANIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S. S.

Syonymi plures, hujus patria, cultus & geſta. Setiptor Vitæ B. Servatus Lupus.

ANNO DCCXLVII. *A S. Bonifacio in Germaniam accitus eſt.*

Inter hujus nominis varios celebres viros varie nonnihil a ſcriptoribus effermatos (Wiebartus, Wichbettus, Wippettus, Wigherchtus, Vigebetechtus) *de quibus videri poſſunt Obſervationes præviæ Mabillonii Sec.* III *parte* I *a pag.* 671, *duc præcipue ad hunc diem pertinent, is nempe quem ut S. Egberti ſocium, apud Friſones fidei prædicatorem, inter Prætermiſſos recenſuimus, & hic aliter illuſtrior qui ſub S.* C *Bonifacii Germaniæ apoſtoli, Archiepiſcopi Moguntini & martyris directione præfuit duobus eæ-nobiis, nempe Fritzlarienſi & Ortdorffenſi, ab aliis* epiſcopus, *nb aliis* abbas, *a Rabano & pluribus* presbyter & confeſſor *ſimpliciter nuncupatus, ut ex mox citandis Martyrologiis planum fiet. De patria dubitandum non eſt; Angloſaxonem fuiſſe & S. Bonifacii popularem, diſerte aſſeritur in Vita, ex qua etiam docemus, ab eodem in Germaniam* diligenti induſtria aeceerſitum, ſutntum *nempe* in prædieatione ſolatio. Atque ille S. Bouifaeio, imo Deo parens vocanti .... iniit conſortium ſancti propoſiti: quem B. Boniſaeius, ut pat fuit, & excepit gratiſſime, & germaoa ſibi eharitate fœderatum ſumma veneratione ſuſpexit, quod, ut natu majot, ille ſtudiis flagraſſet ante divinis.

variis titulis donatus in Faſtis.

2 *Porro quam accurate & ſedulo commiſſa ſibi ab Apoſtolo, jam archiepiſcepo munera adminiſtraverit* S. Wigbertus, *habes in prædicta Vita numero* 5 & *ſequentibus, ubi de virtutibus ejus ac miraculis fuſius diſſeritur. Iis omnibus præclare geſtis uon niſi uno ſeculo poſterior Rabanus eum in ſuo Martyrologio, deformato pluſculum nomine, ſignat his verbis*: In Germania provineia, S. Vigeberechti ptesbyteri & confeſſoris. *Neſcio unde Grevenus eruerit ullum, quem ei præter ceteros titulum tribuit, dum ita Scribit*: ipſo die Wichberti epiſcopi & confeſſoris. *Rubunum ſecutus eſt Beda Planuinianus, nomine paulo melius efformato*: Io Germaoia ptovincia, natale S. Wigberti presbyteri confeſſoris, & *ſic etiam ſcripſit Molanus. Coden Uſuardinus Bruxellenſis eum ita annuntiaverat*: Item S. Wieberti abbatis. *Ne plura hic ex Menardo aut aliis monaſticis ad cultus probationem congerantur, ſufficiat Martyrologii Romani* F *auctoritas*: Io Getmauia, Sancti Wigbetti presbyteti & confeſſotis. *Atque hæc ex dicto Beda Baronius, in Annalibus nonnulla miſcens, quæ ex Vita hic danda ad rectam normam facile ordinari poterunt.*

Vitam ſcripſit Servatus Lupus ſapius editam.

3 *Eam compoſuit vir ſatis celebris Servatus Lupus abbas Ferrarienſis altero item poſt Sancti obitum ſeculo, primus autem typis vulgavit Buſæus noſter cum Hincmari epiſtolis Meguntiæ anno* MDCII, *unde eam accepit Surius. Pluribus eamdem illuſtravit inter ejuſdem Lupi opera Vir Clar. Stephanus Baluzius, ediditque Pariſiis an.* MDCLXIV. *Noviſſime vero Actis ſuis Benedictinis inſeruit Clar. item Mabillonius ſeculi ſui* III *parte* I, *a pag. ut jam dictum eſt,* 671. *Eſt & alia apud nos Ms. vetuſtiſſimo charactere; verum hinc inde ita contracta & detrupata, ut nulla ejus ratio haberi poterit. Præluxit Baluziana editio, quam & Mabillonius ipſe ſecutus eſt, hac ſola facta mutatione, quod triginta brevia capita ſeu capitula in totidem numeros diſtinxerimus, ſingulorum titulis ferme ad marginem adſcriptis. Quæ explicatione opus habere videbantur in Annotationes conjecimus. Dubia hic modo aliqua expendemus.*

v *In-*

A *S. Bonifacii fuit diſcipulus non magiſter,*

4 *Inter ſynonymos VVigbertos ſex aut ſeptem numero, & quidem ferme ſynchronos*, Wigbertum *hodiernum, in citatis ſupra Obſervationibus diſtinguit Mabillonius, a VVigberto abbate Nutſcellenſi, qui S. Bonifacio magiſter fuiſſe dicitur, quemque Baluzius eumdem fuiſſe cenſuit cum noſtro Fritzlarienſi in nota ad cap. 4 pag. 492. Video rationes ſeu potius conjecturas utrimque afferri poſſe, verum pluribus hic eas ponere, minime opus eſt, dum Sanctum certe habemus qui duobus in Germania cœnobiis Fritzlarienſi & Ordorffenſi præfuit, in cujus Vita & geſtis illuſtrandis diſquiſitio noſtra unice hic inſtituitur. Ut tamen verbo dicam, Mabillonio aſſentiri malim quam Baluzio, quandoquidem in Vita IV Bonifaciana, apud nos tom. I Junii pag. 486, S.* Wigbertus, *licet etate paulo ſenior, non ut magiſter ſed ut diſcipulus ſatis clare deſignatur his verbis*: Duo autem ex illis electis Dei (*diſcipuli nempe enumerantur*) Wigbertus & Burghardus ante Magiſtrum migrarunt a ſeculo; ſed non ſunt illi abſque palma electionis ſuæ, dum ad regna cæleſtia Magiſtrum præcedere

B meruerunt, & in regionibus ſuis pro Sanctis Dei habentur & coluntur ab omnibus qui virtam illorum & virtutem eum Deo noſſo potuerunt. *De S. Burchardo agetur XIV Octobris.*

5 *Aliam quæſtionem adverſus Browerum noſtrum movent laudati editores Baluzius & Mabillonius ad Vitæ cap. 6, apud nos num. 5, ubi legitur quod S. Bonifacius*, Wigbertum ſacerdotem SECUNDI ORDINIS cœnobio ſuo Fritislarienſi præfecerit. *Ninirum ea per* ſacerdotem ſecundi ordinis *indicare voluerit Lupus S.* Wigbertum *fuiſſe* Chorepiſcopum, *ut Browerus cenſuiſſe dicitur, an ſolum intelligatur, ſacerdotis nomen presbyteris & epiſcopis commune, primo quidem epiſcopis, ſecundo presbyteris convenire: cui rei illuſtrandæ adducitur liber de Vita S. Sequani abbatis, in qua ita legatur:* Quo ad presbyterii gratiam promoto, quidam Clericorum Magnimontenſis oppidi; ætate primi, motibus tamen ultimi, videntes ſibi præponi Sequanum ſecundi ordinis ſacerdotii honore, contra murmurare cœperunt. *Quidni Sequanus æque*

C *atque* Wigbertus *ſacerdotes ſecundi ordinis appellentur, quod ambo abbates fuerint? Hunc certe & Fritzlarienſi & Ordorffenſi cœnobiis præfuiſſe, manifeſtum erit ex Vita modo data, cujus compendium, elogii vice, ex Bucelino præmittimus. Ita ipſe hoc die memorat:*

Sacerdos ſecundi ordinis.

6 In Saxonia, depoſitio S. Wigberchti abbatis Fritzlariaſis. Wigberchtus natalium ſplendore ſpectatiſſimus apud Anglo-Saxones enituit. Puer etiamnum mira morum probitate & raræ ſanctitatis ſignis eniruit. S. Bonifatium poſtea magnum Germaniæ apoſtolum ſecutus, tanti Magiſtri inſtitutione tantum profecit, ut ceteris monachis præferri meruerit, a quo Fritzlarienſis monaſterii abbas conſtitutus, egregio vitæ ſanctiſſimæ exemplo ſuis præfulſit, neque æget quidem a conſueto abſtinentiæ rigore quidquam remiſit. Clatuit ſpiritu prophetico obiitque A. C. DCCXLVII, plurimus a morte miraculis coruſcus. Supra cujus exanime corpus viſa, mira ſpecie, avis ter circumvolitare, quæ illico diſparuit. Inſigne ejus atque imprimis memorandum meritum illud: cum Saxonibus bello omnia vicina vaſtantibus, etiam altera vice Butibargenſe oppidum, ad quod metu hoſtium ſacræ ejus exuviæ translatæ ſunt, prodigioſe propugnavit, & hoſtes in fugam convertit; enjus ecclefiam eum iidem ſæpius eremare conarentur, nequaquam potuerunt divina virtute prohibiti. Ejus demum reliquiæ juſſu divino Hirtfeldiam translate, a ſanctiſſimo Lullo noſtro, poſtea atchiepiſcopo Moguntino, auro argentoque exornatæ ſunt.

Elogium ex Bucelino.

7 *Monendus demum lector nos hic ſolius Vitæ a Lupo ſcriptæ rationem habuiſſe, neglectis Mſs. & cum Buſeo iis, quæ neſcio quis monachus Hertfeldenſis metrice involverat, ab ipſo ob ſtyli barbariem & tenebras ſuppreſſa. Neque humilias Vitæ a Baluzio ſubjunctas edimus, quod de geſtis nihil ſpeciatim memorent neque ſatis conſtet, utrum a Lupo aut ſcriptæ aut dictæ ſint: imo Sancto cuilibet aptari poſſint, utpote quibus ad imitandas domtaxat virtutes & ad imploranda patrocinia auditores excitentur. Magis etiam imperite huc adducunt aliqui Bedæ ſermonem, haud ſatis memores S.* Wigbertum *noſtrum annis pluribus Bedæ ſupervixiſſe, ut quem jam intelleaiſti primum obiiſſe anno 747 totis poſt Bedam annis duodecim. Recte vero a nobis in titulo* presbyterum confeſſorem *cum Rabano appellatum, non* abbatem *intelliges ex cap. ſeu num. 7,* E *ubi dicitur a S. Bonifacio* enixiſſimis precibus, intima tamen humilitate conditis, obtinuiſſe, ut ad ptius revertens cœnobium, in eo quod ſupereſſet vitæ jam quaſi feriatus exigeret; *omnique adeo ſuperioritatis charactere privatus.*

Non obiit abbas ſed privatus.

8 *Fruſtra quæſitus eſt obitus dies, qui nec a Lupo nec ab ullo alio ſignatus reperitur: hodierni Idibas ſolemnitas ejus adſcripta videtur, quod* F *to die, ut infra patebit, ex capite ſeu num. 25,* corpus *ejus* monaſterio Hertfeldenſi invectum, a reliquis Dei ſervis illic exceptum, magnifice primo loco eſt in eccleſia conditum. Atque Lullus, annuente Magno Carolo, monumentum illius, quo more pet Gallias Germaniamque ceterorum Sanctorum viſuntur, antu & argento, nec non reliquis congruentibus metallis exornandum cutavit, & id opus AD IDUS AUGUSTI complevit. *Ex quo tempore, niſi vehementer fallor, dies iſte pro Sancti natali habitus eſt. Ad ejuſdem cultus augmentum & celebritatem etiam pertinet, quod, teſte Lamberto Schafnaburgenſi*, Brun & Raban abbates fundamentum eccleſiæ S. Wigberti ſoderint anno DCCCXXXI ſexto Idus Julii, *quæ poſtmodum* a Rabano, tunc Moguntiacenſi archiepiſcopo dedicata eſt DCCCL quinto Kalendas Novembris. *Habe modo Vitam ipſam.*

uſſitur quo die colatur.

VITA

Auctore Servato Lupo abbate Ferrarienſi,

Ex editione Stephani Baluzii.

PRÆFATIO.

a REverendiſſimis abbati Bnno *a*, enctiſque fratribus ejus, Lupus plurimam ſoſpitatem. Cunctanti mihi, viribuſque propriis diffidenti, ut Vitam ſancti Wigberchti ſtilo coner proſequi, veſtra, partes dilecti, extorſit inſtantia. Et æquum ſinetat, ut in obſtinatiſſima negatione perſiſterem, quando ad id, quod me imparem tantæ materiæ tenuitas deficit ingenii, acceſſit, ut hoc opus a

A. SERVATO LUPO.

vobis eo potiſſimum tempore, quo eſſem occupatiſſimus, peterctur, ni me caritas, remotis graviſſimis neceſſitatibus meis, ut veſtræ voluntati morem gererem, compuliſſet. Siquidem huic qui pareat, ſuis neglectis, interdum fraternis proſpicit commodis. Igitur ſuccubui veſtro imperio. Ceterum divinæ erit clementiæ & intercеſſionis beati Viri, cujus geſta ex aliqua parte contingere ſtatui, ut digna memoria digno ſermone ſcribantur, &, quæ clariſſima ſunt qualitate, ſuis ſenſibus incultis deformata non hotreant. Nec vero cuiquam hæc ideo judicentur infirma, quod octingentcſimo trigeſimo ſexto anno Dominicæ Incarnatinnis, Indictinne autem quartadecima, præſens opuſculum cudens, ante nouaginta annos *b* acta repetere videar; cum proſecto, ſi vel leviter eruditus, non ignoret Saluſtium Criſpum, Titumque Livium, non pauca, quæ illorum ætatem longe præceſſetant, partim auditu, partim lectione comperta aatraſſe, &, ut ad noſtros veniam, Hiaronymum Pauli ſui Vitam, quæ certe remotiſſima fuerat, litteris illuſtraſſe, & antiſtitem Ambroſium Virginis Agnes *c* paſſionem, cui profecto contemporalis non fuerat, editam teliquiſſe. Neque nova hæc eſt & quæ ſola deptecationis egeat, mſjorum negligentia, ſcilicet tanti Viti facta non eſſe mandata memoriæ; cum non ab his modo, qni haud longe anta nos vixerunt, vetum ab eis etiam, qui quam longiſſime præceſſetunt, graviſſima quædam ſuppteſſa cognoſcamuſ. Proinde cur mihi fides detogetur, non video; cum, ſi culpa ſuit haclenus virtutes hujus eximii Viti litterali non comprehenſss officio, hac proſecto me exuo, nihilque, præterquam firmiſſime vobis comperta, mihique quodammodo aſſignara, legere volentibus præbeo. Id autem a petiti benevolenria lecturis nbtinuerim, ut ſicubi latini ſermonis lenitas hominum locotumve nominibus Germanicæ linguæ vernaculis aſperatur, modice ferat, ac memineric non carmen me ſetibete, ubi poetica licentia nonnumquam nomina mutilantur, atque ad ſonoritatem *d* Romani diriguntur eloquii, vel penitus immutantur, ſed hiſtoriam, quæ ſe obſcurari cælorum obliqnitatibus reuuit. Vetum jam propoſitum ordiamur.

b *c* *d*

ANNOTATA.

a Brun *ab aliis. appellari jam intellexiſti ex Comment. prævio num.* 8.

b *Obierat nempe Sanctus anno* 747, *ſcribebat autem Lupus anno* 836.

c *S. Agnetis nomen varie inflecti ſatis notum eſt.*

d *Hec utique ratio cur nomen VVillebrordi in* Clementem, *VVinfredi in* Bonifacium *aliaque mutata ſint.*

CAPUT I.

Ob virtutum famam a S. Bonifacio in Germaniam accerſitus, binis cœnobiis præficitur, ſed privatus obit.

a INdigenas *a* Britanniæ, qui Anglo-Saxoues appellantut, ab eis, qni Germaniæ ſeptemtrinnalem tractum incolnnt, Saxonibus originem ducete, documentis approbarur. Namque Btitannorum quondam rex Vuttigetnus frequenti bellorum incendio, ſuis pene copiis interceptis, a Germania, conſenſu popularium ſuotum, contrahenda cutavit auxilia: accerſitique ab eo Saxonum exetcitus, trajecto mari, quod Gallix Britanniæque prætenditur littoribus, conſiſtendi loco in Orientali parte inſulæ a ptæfato rege accepto, ptælium mox cum adverſariis conſeruetunt & eos fuga impune ſuderunt. Quod ubi ſuis, ac ſimul ubertatem inſulæ nuntiarunt, validior manus armatorum illic denuo miſſa eſt; ac ſedes a Britannis ea conditinne ſortiti ſunt, ut illi quidem tuendæ patriæ ſollettius invigilarent, indigenæ autem ſtipendia militantibus pendetent. Hac occaſione magnam pattem inſulæ Saxonum vis brevi ſpatio temporis ptopriæ ditioni ſubegit.

Unde tot Saxones ſatis ſpatiosæ inſulæ Brit. tunc in ſola.

2 Ab horum poſteris, poſtquam ſe Chriſtiuæ religioni ſnbmiſerant; beatus Wigberchtus, nb Anglis Saxonibus claram trahens originem, natalium ſecnlatem nobilitatem merito virtutum longe tranſcendit. Ab annis etenim pueriliбus adeo ptobitate motum enitnit, uti jam tum palam emineret, ſore, ut tanta indoles magnum quiddam, ſupraque communem prorſus menſuram diviuitus, ut contigit, ſortiretur; atque ſtudioſe ſacris litteris inſtitutus, ardentiſſimum amorem, nec minorem ſane veneratiouem longe lateque gravitate ſibi peperit ſingulari.

De orta S. VVigberhti & quod ob ſudium virtutum amatus fuerit ab omnibus in partibus illis.

3 Dumque ſalix illius ubertim ſpargeretut opinio, ad clariſſimi viri Boniſacii autes uſque nutu divino petvenit. Hic Bonifacius tantæ ſanctitatis exttit, ut eum conſenſus omnium, non in Germania modo, ubi in agto Domiuico, iucertum ſtudioſius an felicius laboravit, verum etiam in Gallia & in aliis partibus orbis, majorum per omnia gloriæ coæquandum & conſtantiſſime etedat & liberrime fateatnr. Fuit enim fidei Chriſtianæ cum propugnator acertimus, tum propagator vigilantiſſimus; neſciens aucupari ſavorem principum ſœdiſſimis adulationibus, nec bonotem ſeu tigotem eccleſiaſtieum mottiferis compendiis ac male dulcoratis teſrigeriis enervare *b*. Ita, poſtquam ſe torum Deo devovetat, deſudantem, novamque gentem Fteſonum Eccleſiæ gremio conſciſcentem, inviſtiſtimum Chriſti militem gladin violare non verita rabies barbarorum, martyrii coronam *c* ſecit reſetri de prælio. Sed, nt a quo paulnlum deflexit, ad propoſitum revertatur oratio;

De fama & bonore illius, & brevis eum memorat o ſanctitatis & martyrii ſancti Bonifatii.

b *c*

4 Idem Bonifacius, cum induxiſſet in animum inctedulis aperire viam ſalutis quique nberraſſent, in eam, coopetante Deo, reducere, uon multo poſt quam in Germania m venerat, beatum Wigberchtum ſututum in prædicationc ſolatio, diligenti arceſſendnm cutavit induſtria. Atque ille beato Bonifacio, imo Deo parens vocanti, quo tempore dux Ftancorum Catolus rerum potiebatur, iniit conſortium ſancti propoſiti. Quem beatus Bonifacius, ut par ſnit & excepit gratiſſime & germana ſibi caritate ſœderatum ſumma venetatione ſuſpexit, quod, ut natu major, ille ſtudiis flagraſſet ante divinis.

Quod ab eodem Bonifacio in anuilorum praduca tionis ſit vocatus.

5 Neque multo poſt ad ampliſſimum Pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci divina gtatia ptovectus, Wigberebtum ſacerdotem ſecundi ordinis cœnobio ſuo, eui nomeu eſt gentili Germanorum lingua Friteslar, magiſtrum præfecit, uti monaſticæ illic religionis not mam ſtatumque componeret. Ibi cum Megingo *d* ſuo, qni poſtea culmen epiſcopale ſubiit, din converſatus eſt & laxam antehac ac fluidam fratrum cunvetſationem ad normam ſuæ vitæ coetcuit, qui procul dubio

Quod monaſterio in Friteslar abbas ſit conſtitutus.

d

ſancta-

A ſanctarum Scripturarum regebatur auctoritate.

Quod ad Orcadas inſulas ſanctus Bonifacius tranſierit.

6 Cumque ſacræ profeſſionis illic ſtudium longo imbibiſſent uſu diſcipuli, curamque magiſterii quamplures, æmulando magiſtrum, coocepiſſent; haudquaquam paſſus beatus Boniſacius tanti Viri lumen unius loci tenebras prævia Chriſti gratia diſpuliſſe, monitu paterno ad alterum compulit migrare monaſterium, *e* quod Ordorff *e* nominatur. Atque ibi ſucceſſu ſimili deſudans, quæ perperam gerebaotur cortexit; ac ipſe abſque diverticulo carpens arctam viam, quæ inſatigabiles quoſque ducit ad vitam, caterva ſtatrum poſt proſpere traxit. Inſtructus enim Salvatoris exemplo, docenda prius implebat; quaque gradiendum mooeret, præcedere conſueverat.

Quid accidit ad Frideſtan veterſus, & ſtatim ſe vita decedit.

7 Itaque non fruſtra illic tritis aliquot aonis, cum præter id quod ſenio gravabatur, aneipiti morbo ſubinde laboraret, nihil eitra ſanctum Boniſacii gerere volens auctoritatem, eniximis ab eo preeibus, intima tamen humilitate eonditis, obtinuit, ut ad prins revertens eœnobium, in eo, quod ſupeteſſet vitæ, jam quaſi feriatus exigeret. Ubi gratulantium fratrum receptus frequentia, veluti repuetaſcens, B atque juveneſcens, rudimenta denuo ſanctitatis & arctiſſimi certamina propoſiti diligenter aggreſſus, non emeritam ætatem, noo tot ſuperatos labores metiri conſenſit; verum oblitus præteritorum ſecundum Apoſtolum, gaudiis intendit æternæ beatitudinis, quorum adipiſcendæ dignitati nihil par in hac vita valet expendi. Et quamvis corpus illius morbo, ſicut diximus, urgeretur, non patiebatur animus huie lautioris indulgentia eibi abſtinentiæ frænoa relaxate. Non quod, ſi qui remiſſius conſulant ſibi, dum infirmantur, hos arbitraretur eulpandos, ſed quod ſpoote a licitis temperando, ad promerendum Deum non parum quemlibet ptogredi ſuo vas electionis confirmavit exemplo. Sieque obſervandiſſimus earitatis, fratrum ſe eontemperabat ſocietati; ut verbis tameo inanibus obſtioatiſſimę abſtineret, ae ſacræ legis meditationem numquam mente deponerat.

Quod peſtilentia, non paſſolando cauſas, ſed fervio agrotat. C

8 Hæc vero ſemper Wigberehto illi ſoleonis fuerat conſuetudo, ut cum a fideli aliquo rogatus confeſſionem auditum pergeret, oee vitare congreſſus commeantium poſſet, non temere cum aliquo ſermonem conſereret, ſalutationibuſve vacaret; (quæ profecto, ut eleganter quidam ſentit, nonnumquam ex occaſione itineris, oon ſtudio ſunduntur obtinendæ cujuſquam ſalutis) ſed hioe ſpeeiale præceptum Domini retinens, ſeria ſalutis mooita largiturus, moratum feſtinaret impatiens. Ae ſicubi conventum hominum offenderat, qui ſalutaribus indigeret conſiliis: continuo, poſthabitis tempotalibus, quæ ad animæ perpetuam ſalutem conducerent, ad medium deducebat; & variis alliciens legis divinæ ſenſibus auditores, ut ſcientiſſimus omnino medicus, animæ paſſionibus medebatur occultis.

De vite mira magnitudine ab eo ex grano eva plantata.

9 Illud etiam haudquaquam præterierim ſilentio, nnde conſtantiſſima fama fidelium nec accita ſe ſuggerit. Namque dum quondam rem divinam de more faceret: incertum quo caſu, vioum, ſine quo ſanguis Domini oon cooficitur, deſnit. Hie ille feſtinus eccleſiam egreſſus, & forte pendentem in vite botrum conſpicatus, vellit atque in calieem enntinuo liquotem maoibus putis expreſſit. Quibus demum explicitis, unum reperit granum attritu illæſum: quod mox ante eccleſiam panxit & è veſtigio ad conceptum oſficium peragendum cooceſſit. Eo finito, quidam ſollicitior fratet, qui quod paulo ante geſſerat obſervaſſet, ex eo humiliter facti rationem quæſivit. Tunc ille ſe deprehenſum animadvettens: Si, inquit, opera mea Domino eurę ſunt, iotta novem annorum curriculum hie nimirum declarare dignabitur. Nec finem hujuſmodi, qui eredebatur, eventus non eſt conſecutus. Siquidem ex eo grano vitium propagines emerſerunt, ut brevi occupato immodico terræ ſpatio, nixæque adminiculis ſuo lapſu ſedentibus gratiſſimæ portieus tecta præberent.

Qualis fine mundum reliquerit.

10 Perſeveravit autem beatus Wigberehtus in præfato monaſtetio, divinis miniſtrans præceptis, obliquoſqnn ſemper adverſatus mores, quoad illum divina vocatio vinculis carnalibus liberaret. Sic graviori præcedente languore, ad ptæſentis vitæ metas perveniens, diem obiit *f*, conſorſque Sanctorum effectus eſt. *f*

A. SERVATO LUPO.

ANNOTATA.

a *De indigenis Britanniæ iſtius temporis plura notant Baluzius & Mabillenius, quæ ex Bedæ hiſtoria ſatis nota ſupponere poterant.* E

b *Videantur Acta ejus illuſtrata ad diem* v *Junii.*

c *Martyrium ſubiit Decemnii in Friſia anno* 755.

d *Alias* Megingotus *ſeu* Megingaudus *Herbipolenſis epiſcopus.*

e *De eo monaſterio vide jam dicta S. Boniſacii Acta tomo* 2 *Junii pag.* 467 *& pag.* 470.

f *Anno nimirum* 747. *ut habes in Commentario prævio, & hic etiam ſuperius.*

CAPUT II.

Multiplicia ad tumulum ſigna, corpus effoditur & tranſfertur ob metum Saxonum, qui cæleſti viſione fugantur.

VErum hora exitus illius, admiratioois plena res obtigit. Circumſtantibus fratribus, viſa eſt avis quædam, ſpecie puleherrima, ſupra ejus corpuſculom ter advolaſſe, ouſqnamque poſt hac comparuiſſe. Quam ſeciſſe indicium vitæ illius mundiſſimæ cunctis haud dubie conſtitit. F

Quod avis pulcherrima ſuper corpuſculum ejus apparuit.

De multiplicibus ſignis ad tumulum illius patratis. a

12 Eſt autem ſitum corpus illius ante eccleſiam, io conditorio nullius ambitionis *a*, ibique per aliquot anons quievit: ubi, vix eredibile fuerit, quot qnantiſque hunc Virum divina pietas illuſtraverit ſignis; quæ licet ineoria litteris allegata non teneantur, paſſim tamen vulgata, necdum obſolvere. Atque ideo, brevitati ſtudeos, horum quædam narrabo. Meaque plane ſic ſett opinio, longn digniota miracula ſemper eſſe, quæ Deus ad memoriam Sanctorum egentibus indulgere dignatur, quam quæ illnm per eos, quamquam ſincere viventes, adhnc tamen gravatos mole corporis, frequenter geſſiſſe veraces oobis litteræ produnt. Adhue tentari poterant, ae qoaotulumcumque reformidare lapſum. De his totius jam caſus expertibus hoc felicius, quo ſolidius, aſſeruotur. In illis favores noo ſine diſerimine toleraotur humaoi. Io his, cum eduotur, titulus eorum ſanctitatis ne ſuſpiciono quidem vanæ gloriæ obſeurari poteſt.

13 Verum ut quod polliciti ſumus; jam exe-

A. SERVATO LUPO. quamut, effera Saxonum gens, proprium transgreſſa limitem, in finitimorum ſe agros effuderat, & indigenas, non ſatis fidentes propriis vitibus, in oppidum, cui Buriburch *b* nomen eſt, formidine ſui compulerat. Qui coneluſi, judicantes adhuc infirmum tenui murorum interſtitio ſalutem tueri, oſſa beati Viri ad ſui munimentum in oppidum transferenda curarunt; præſertim quod vererentur, ne Saxonum inſania vinlandi ſepulchri ſumeret copiam. Nec tamen ea translatio facile volentibus conſtitit.

Quod, metu Saxonum, Haſſones tergus ejus effodiunt. *b*

De difficultate tranſlationis ejuſdem.

14 Namque comitante immani multitudine, cum in vallem non adeo depreſſam ventum eſſet, quæ exadverſum eſt oppido, ibique ſacros cineres, paululum quieturi, depoſuiſſent, ac mox, qun cœpetant, contendere præparare nt; mirabile dictu, gravatæ ſunt, quas hactenus detulerant, reliquiæ, nec eas fuit loco moveti facultas. Hinc conſternati, fatiuſque ſibi ducentes extrema illic experiti, quam in ancipiti patronum relinquere; tandem inſtantiſſimis precibus Domini ſententiam flectentes obtinuerunt, ac feretto ſumma relevato facilitate, voto potiti ſunt.

De crudelitate ſtatuam ſanctæ ſuæ

B 15 Fuit hoc etiam inſigne miraculum, quod dum flumen Adtanam trajicerent, ampliſſimam tevercntiam crucibus, ac vexillis, necnon cereis, ac laudibus congruis, beati Viri reliquiis exhibentes, matronæ cuidam, rei novitate attonitæ, candela e manibus excidit ac penitus in fluvium merſa eſt. Certatim vero pluribus annitentibus recepta, quod ſecundum contrariam elementorum naturam fidem videatur excedere, haud obſcntius ac prius flammatum reperta eſt globum effundete. Verum enimvero, nos qui juxta naturam fieri quidquid Dei fiat voluntate, indubitanter confitemur, ſic non ceſſiſſe ignem aquæ credibile videmus, quemadmodum igni in illis tribus pueris humana non ceſſit natura.

De eruptione oppidanorum & ſtrage hoſtium.

16 Petlatis autem in oppidum beati Viri pretioſis reliquiis, infeſto Saxones agmine ſubſecuti, cœperunt oppidanos laceſſere, eoſque ſumma vi munitinne detrudere. At illi, facta eruptione, ſancti Wigbetchti ſuffragantibus meritis proſpetrime eongteſſi ſunt; ac ſupetiores inventi, pleroſque adverſariorum atmis ſuderunt, ptoſligaverunt, multos plagis tardantes debilitarunt, omnes poſtremu ſalutem ſibi cnegerunt fugæ præſidio quærere.

C

Quod reliqui viſionis majeſtate Saxones perverſi, ſe gaudio vitæ ſalutaris.

17 Qua repulſa Saxones irritatiores facti & ignominiam ſuam fugæ repetito certamine ſarcire cupientes, ac victos ptius victotes ad unum delere, ipſa nocte, cui tam crudelis negntii dies elucere ſpetabatut, ineredibili repente perculſi formidine, ſuſa cælitus clariſſima luce ambiri conſpicantnr eccleſiam, cujus memoria jam ſupra facta eſt, & per illius culmen inſignem quemdam lineamentis quidem humani corporis circumſcriptum, at valentiam dignitatemque mottalium longe præſtantem, albis etiam veſtibus amictum, hac & illac deambulare. Divino itaque nutn, & hujus viſionis exterriti *c* majeſtate, relictis impedimentis & nmnibus aliis neceſſariis, vitæ tantum conſulere feſtinantes, ad fugam ſe denuo contulere.

c

De diviſione prædæ.

18 Mane igitur oppidum egreſſi, clauſi hoſtium impetum morabantut objectu murorum. Ut eos abiiſſe, imo velut nudos cunctis vulgo dimiſſis effugiſſe compererunt, divinæ munificentiæ gratulantes, adverſariorum ſpolia viritim parciti ſunt, inopinumque gaudium revexetunt.

19 Neque ita multo poſt, cum iidem Saxones revertiſſent, inſtauraturi male toties experta certamina, unus eorum capit ignem, & fomenta ſubjicit, eccleſiam conflagrare jam dictam molitur. Sed caſſo infectoque niſu, divina virtute pet interceſſionem ſancti Wigberchti *d* repulſus, cnnatibus vero ſacrilegis digna retulit ptæmia, paralyſi ſcilicet perenni mulctatus.

D

De homine paralyſi perenni mulctato. *d*

De ruptura ſenſu & viſu privato.

20 Eamdem etiam domum quidam ex illis expoliare conatus, defracta janua irrupit, crucifque atgenteam laminam affabte inanratam rapuit, prophaniſque manibus neqnaquam efferre cunctatus eſt. At confeſtim divina ultio inſecuta, ita hunc reddidit impotem ſui, ut brutum magis animal, quam hominem diceres. Sic cum lamina circa eccleſiam repertus oberrans, quod ſciens male ſublegerat, juſte neſciens reddidit. Sanctorum quoque relliquiæ, quas iidem aſportavetant, in villa Geſmati, quæ non longe abeſt; tepettæ ſunt integræ.

ANNOTATA.

E

a *Satis patet, Indicari humilem & pauperem Sancti ſepulturam.*

b Buriburch *oppidum eſt in finibus Haſſorum & Saxonum ultra fumen Adranam contra Fritzlariam in edito montis jugo, ut ea Browvero notavit Baluzius.*

c *Quæ vero hic pluribus narrat idem Baluzius, ad hujus Vitæ illuſtrationem non ſpectant.*

d *Id miraculi*, at *vult Mabillonius ab Eginhardo & aliis S. Bonifacio tribui videtur; at cum non una Saxonum impreſſio fuerit, facile etiam repetita fuerint miracula, ut hic Lupus memorat.*

CAPUT III.

Nova prodigia, corpus perducitur Hertsfeldiam, ibique varie ornatur, variæ fanationes.

De inſpectiva penitentiæ.

NEC illud tranſierim, quod ſæpedicti Saxones adbibito igni & multiplici ſomite, amica ſane igni materia, frequenter inculcatam domum illius eccleſiæ comburere conati ſunt; ſed intervensu beati Wigberchti deluſa eſt illorum inſania, Siquidem tantum abſuit effectus ab eorum molitione, ut præter in ſubjecta fomenta nil ignis ille valuerit, quem furens manus adhibuerat barbatorum. Videres lignorum ſimplicem materiam, nec ptorſus alumine oblitam, velut amoliri a ſe ignis potentiam, & cui prius eſſet obnoxia, Dei voluntate vim reſiſtendi inditam ſibi oſtentare mirantibus.

F

Quod eccleſia ipſa multis ſqualoribus maculari valuerit.

22 Saxonum poſt diſceſſum, pars haud exigua Haſſnum (Haſſones quippe dicuntur, qui incolunt ipſum pagum) mundatum eccleſiam convenere, ſordere illam quam graviſſime ferentes, ptopterea quod Saxones equorum in ea præſepia fecerant, nihilque religioni detulerant. Verum introgreſſi nihil penitus, quod eſſet verrendum, inveniunt. Ita ſotdium ſqualorem divina virtus deterſerat, nulla uſquam veſtigia immunditiæ totius reſederant.

Novis ſignis illuſtratur.

23 Hæc obtigerunt circa eccleſiam, ante quam monumentũ illius diu manſiſſe mnnſtravimus. Ceterum poſtquam in oppidum oſſa illius tranſpoſita ſunt;

A ſunt ; ut onguentum pretioſiſſimum , quando eſt agitatum, gratiſſimos latè ſpargit odores, ita Viri hujus motæ reliquiæ ubertim miraculorum ſpiravere fragrantiam. Aperuit oimirum verus arbiter & intimus, labeſacta jam humana conditione membrorum compage, cui quondam hæc regens beati Wigberchti parucrit ſpiritus, dignatus eum frequenter iotta biduum tridnumve collatione novem ſignorum.

a Quod ut cœleſti admonitione corpus ejus ad monaſterium Herolfeſelt ſit perdu&tum.

24 At interjectis aliquot annis, Albuino *a* præſuli Fritislareeſis ejuſdem oppidi per quietem aliqnis obſervatus, qui ſe divinitus miſſum diceret ad monaſterium, cui eſt vocabulum Herolfeſelr *b*, quo & oſſa beati Viri transferri præcepit. Id memoratus epiſcopus Lullo Moguntiacenſis eccleſiæ Pontifici revelavit ; iſque rem ad Magnom Carolum detulit, ac ejus aſſenſum protinus impetravit. Ita, Lullo jubente, ſuffraganeus ejus Albuinus tribus monachis præfati cœnobii, Ernuſto ſcilicet, Baturicho & Wolffo, noctu ſacros beati

B Wigberchti cineres tradidit, clam perſatendos ad monaſterium. Siquidem id facere interdio veritus eſt, ne tanti Viri populus amore devictus fratres memoratos cæca ſeditione convexaret, vel quibuslibet iojuriis inceſſeret, viribuſque ſuperior ſibi ram inſignis theſauri privilegium vieclicaret. Non quo veoerabilis præſul ſancto Wigberchto diffideret, qni profecto ſuas ſerentes reliquias rueri poterat interceſſiooe ; ſed quod perquam ſcite perpenderit, quamquam manifeſte Deus ſaverer, conſiderationem humani conſilii, utpote juſti, nullateus poſthabendam. Plenum eſt quippe Chriſtianæ devotionis, quamdiu habet homo quod faciat, non rentare Dominnm Deum ſuum. Quod ſi cui hæc exauctorari poſſe videatur aſſertio, illud ei obvertemus expooendum, cum Iſraeliticum populum Pharao dimiſiſſet, non duxerit eum Dominus per viam tertæ Philiſtiim, videlicet, ne forte pœniteret populum, ſi videret adverſum ſe bella conſurgere. Quem plane locum aliter rranſire ſano nequaquam poterit intellectu, nſi in noſtram eoncedens, imo majornm ſententiam, ibi oſtendi fateator fieri debero omnia, quæ conſilio recto fieri poſſunt, ad evitanda quæ adverſa ſunt, etiam cum Deus apertiſſime adjutor eſt.

C 25 Ego præfati fratres munus ampliſſimum ſibi ab epiſcopo tradirum, monaſterio Herolfeſeldt eeleres invexerunt *c* ; & a reliquis Dei ſervis illic axceptum, magnifice primo loco eſt in eccleſia eooditum. Arque Lullus, annuente Magno Carolo, monumentum illius, quo more per Gallias Germaniamqne ceterorum Sanctorum viſuntur, auro & argento necnon reliquis congruentibus metallis exornandum curavit, & id tempus ad Idus Aogu-

d ſti *d* complevit. Ubi poſtea, divina exuberante gratia, magna & admirabilia ſigna claruere. Ex quibus, cum pene ſint innumerabilia, hic pauca quædam ſubjungam, quorum conſideratione metiatur cetera quiſquis volet,

De area ſepulcro ejus impoſita.

c

26 Quidam ægrotus eo uſque ut jn carruca in morem lecticæ inſtructa perducererur ad memoratum cœnobium, ibi meritis beati Confeſſoris opitulantibus, non utcumque valuit, ſed incolumitatem certiſſimam eſt adeptus ; atque monaſtico hic habitu ſumpto, obeundis cœnobii muneribus nequaquam ſe imparem gaviſus eſt. Huic nomen Huecheri fuit.

A. SERVATO LUPO. De curatione Hucheri.

27 Alius quoque, vocabulo Burckvvart, viribus propemodum totins corporis deſtitutus, ante limina ſancti Wigberchti non parvo tempore jacuit & tandem, ſuccurrentibus ejus efficaciſſimis precibus, plena ſoſpitate donatus eſt. Namque diu oblito gradiendi officio recepto, etiam Romam oratum perrexit.

De Burgvvarto paralytico.

28 Sed ne gratiam quidem fugandorum nequam ſpirirnum huic ſuo probatiſſimo famulo Domious denegavit. Hac enim recenti memoria quidam corraptus acerbiſſimo dæmone, Sigebrahr vocabulo, ferreis manicis vinctus, miſerabiliter attractus eſt, & interventu ſancti Wigberchti, inimici violentia liberatus.

De Sigberto demoniaco.

29 Sie alter, Beratgar dictus, & maligno ſpiritu in belluinam mutatus ex homine rabiem, apud Sancti memoriam eadem horribili paſſione curatus eſt.

De Beratgero demoniaco.

E

30 Aliquis prætierea oriuodo Aqoitanus, cui nomeo erat Ramnulpho, ab ineunte mutus ætate, ſurdnſque & pene ad faciem pecoris in alvum pronus, huc perductus, maximo rariſſimoque miraculo affatum repente obſtructarumque aurium ſortitus apertionem, etiam ſecundum prærogativam hominis, ad intuendum cælum erectus eſt. Ita triplici enim hac debilitate conflictatus totidem ſe humani uſus compendia ſubito meruiſſe miratus eſt.

De triplici ſanatione Ramnulphi.

Concluſio operis.

Hæc inchoata, ut voluiſtis, quam abſoluta orationa direxi, qua neque commentitium aliquid exrrinſecus addidi & quæ veſtra ſolertia juſſit inſerenda, ſervato rramite veritatis expreſſi. Quæ beatus Confeſſor Chriſti Wigberchtus utinam pio proſequatur favore ; ac vobis, qoi miniſtraſtis materiam, una mecum, qui hanc in aliquam redegi formam, interceſſionis vicem compenſare dignetor.

F

ANNOTATA.

a *De hoc præſulis nomine ex* Witta *ſeu* VVitaeo (*vulgo* Wit *lat.* albus) *formato, plura obſervant laudati ſupra editores, quæ huc tranſcribere operæ pretium non duximus. Vide ſupra notam* d *ad Præfationem.*

b Herſfelt *ſeu* Herveldia *ſatis notum in Haſſia monaſterium eſt, ad quod tranſlatæ & perhonorifice depoſitæ ſunt Sancti reliquiæ, ut ſatis dictum eſt in Commentario prævio.*

c *Id cum* Brovvero *factum fuiſſe volunt* Baluzius *&* Mabillonius *circa annum* 780.

d *In commentario notavimus, eam cauſam eſſe, cur hoc die celebretur ſancti feſtivitas.*

DE S. ZUENTIBOLDO REGE CONF.

SUSTERENI IN AGRO JULIACENSI.

J. B. S.

Sylloge de cultu.

AN. CM. Probato ſufficienter

QUem laudavi non ſemel, dum de S. Waſtrada agendum fuit XXI Julii, Arnoldum Hertzvormium, is ipſe non exiguum momentum attulit in ſua Sufterenenſi hiſtoria, quo demum adduceret ut Zuentiboldum ſeculo nono Lotharingiæ regem, omnibus omnino Faſtis incognitum, hoc die inter Sanctos collocare auderem, quidquid apud plerosque ſcriptores, qui de ipſo B meminerunt, non iis ornetur encomiis, en quibus magnæ ſanctitatis indicia ſuggerantur, unde, ut candide fateor, tantum non inter Prætermiſſos rejeciendus videbatur, tametſi largiſſimis in eccleſias & loca pia eleemoſynis, peccata abunde eluiſſe dici poſſet. Vicere demum ea quæ pro ſancti Zuentiboldi cultu in opuſculo ſuo vernaculo a paucis annis Ms. adducit Hertzvormius, præſertim parte 3, § 4, ubi dum enumerat ſacras celeberrimi iſtius Sanctuarii reliquias, poſt corpora ſanctorum Gregorii & Alberici epiſcoporum Ultrajectenſium immediate ſubjungit ſacra oſſa hujus noſtri S. Zuentboldi. Tumque recenſitis pluribus aliis Sanctorum ibidem cultorum corporibus & lipſanis, ſic pergit § 7.

2 Titulum præfigit: De ſingulatibus reliquiis S. regis Zuentiboldi & filiarum: atque ita pergit: Caput S. regis Zuentiboldi Sufterenſi præcipue hoooratur, e quo decerptus dens unus innumeros hominies a dentium dolore mirabiliter liberavit, ſola ejus applicatione ad dentem affectum, cujuſmodi beneficii felicem experientiam teſtati poſſunt ſuperſtites adhuc, (dum hæc ſub finem præteriti proximæ ſeculi ſcribebat) perſonæ plurimæ tum eccleſiaſticæ ſeu religioſæ, tum ſeculares. Monſtrantur præterea in ipſo C ſacro cubiculo veſtes binæ holoſericæ prædicti S. Regis rubei & viridis coloris, auro pretioſiſque lapidibus diſtinctæ in hodiernæ dalmaticæ formam, qualibus olim reges & Cæſares indui ſolebant, teſte Paulo Æmilio, de Carnio Calvo imperatore narrante, quod DALMATICA INDOTUS PRODIBAT EUM CORONA ET DIADEMATE SERICO. Sancti parentis reliquiis adjecta ſunt capita & oſſa Sanctarum filiarum Benedictæ & Cæciliæ, de quibus agemus XVII hujus. Ceterum ex his abunde patere exiſtimo, quanto in honore ibi habeantur Sancti; de quo hic loquimur: ſuperſtites reliquiæ.

3 Dubitavit olim P. Alexander Wiltheim, in hoc Opere toties laudatus, utrum Sanctus dici poſſet ita Zuentiboldus, verum a P. Franciſco Labbe, auctore magni Menologii Sanctorum Virginum, monitus Zuentiboldum haberi & coli pro Sancto, idipſum ſignificavit P. Bollando XXVII Martii MDCXLVII. Rem paulo accuratius examinavit P. Jacobus Khittraedt, ad eumdem Bollandum ſcribens X Februarii MDCXLII, eique mittens apographum vetuſti alicujus ſcripti, in quo Sancti Sufterenenſes certis ſuis diebus aſſignantur, ubi loco proprio diſerte legitur: Beati ſiquidem Synderboldi (ita ibi ſcribitur, pro Zuentreboldi) regis memoria celebratur Ydus Auguſti. Noverat hæc omnia noſter etiam Bartholomæus Fiſen, dum inter Flores eccleſiæ Leodienſis non dubitavit Zuentreboldum hoc die conſignare, eique elogium concinnavit, ex quo cetera quæ huc ſpectant, plane intelligentur. Citat ipſe Bruſtemium alioſque: ſed ea maxime quæ laudatus Kritzraedt collegerat on veteribus monumentis Sufterenenſibus. En ipſius Fiſeni verba:

4 Patrem habuit Arnulfum Germaniæ & Lotharingiæ regem, illum qui donato Lobin, de eccleſia Leodienſi optime meritus, de cæſis præterea Normannis celeberrima victoria Lovanii triomphavit. Idem ille anno octingenteſimo nonageſimo quinto Wormaciæ in E publico principum ennventu Zuentiboldum filium ſunm Lotharienſibus regem dedit. Regnum hic auſpicatus eſt & adminiſtravit inſigni religione, quam præcipuam omnis principatus partem ducebat. Templa monaſteriaque Normannorum furore vel exciſa, vel impie fædata purgare, reſtaurare, ſacriſque cœtibus complere in deliciis habuit. Sufterenum illi carum fecit eximia ſanctitudo antiquitate venerandæ, factæque Sanctorum reliquiæ. Ab imis ergo fundamentis ſic inſtauravit, ut a nonnullis ereditus ſit eondidiſſe:

5 Sacrum illic partheonem regebat Amelberga virgo illuſtris ſanctimoniæ, mitaque diſciplinæ integritate ſodales inſtituebat. Eo monaſticeis ſplendore perſtrictæ tres regis filiæ virginis ſcelectiſſimæ (de quibus XVII Auguſti) ot ad portorem cœleſtiom rerum amnem magna patris ſolicitudine ducebantnr, ita contempta omni regia majeſtate, religioſam vitæ inſtitutum amplexæ ſunt. Et duæ quidem ad ultimum uſque ſpiritum ibidem ſanctiſſime perſeveruntut. Sed ad ſeveriorem ſolitudioem eom anhelaret tertia, Flemaliæ F templum cum tuguriolo rex pater conſtruxit; in qon illa concluſa vitam egit ſanctitate admirandam. Ejuſmodi ſtudiia cum ſe totum daret Zuentiboldus, ſuos optimates offendit, qui mulierculas & homines nihili (ſic illi loqoebantur) arcanorum nmnium conſeios, & regi ſolos in amoribus eſſe, ſe vero contemni indignabantor. His ſe ducem præbuit Rugenetius dux, homo magnæ inter ſuos auctoritatis, ſed turbulenti ingenii. Eum æqno plus inſoleſcentem dignirate rex ſpoliavit regnoque ejecit.

6 Verum graves adverſum ſe motus ab eo ſenſit: illumque eom Odoacro comite plurimiſque aliis conjuratum, & in arce, quam Durſoſtam appellabant, ſeſe communientem aggreſſus, nihil promovit, prohibitus inviis paludibus fluctibuſque Moſæ illo loco late ſtagnantibus. Illi obſidione liberi Carolum Simplicem Francorum regem ad Lotharingiæ ſceptrum advocarunt: & collectis copiis progreſſi nbviam, Aquas ioduxerunt atque adeo Neomagum. Ioopino territus malo rex trepide fuga ſe Leodium recepit ad Francooem epiſcopum. Quo auxilia colligente, confluxit ad ſuum regem tota nobilitas & in hoſtem itum eſt. Collatis

sacratum ejus reliquiarum.

vetuſtiſſimus cultus.

laudatur ejus inſignis religio

& literarum ſcientia.

Gravia paſſus

A latis caſtris, cruentum exſpectabatur prælium: ſed commeantibus ultrocitroque legatis, pax compoſita eſt. In regnum ſuum, relicta Lotharingia, Simplex ſe convertit.

vendem apprimit-tur.

2 Pro turbine tam periculoſo non infeliciter ſedato, Zuentiboldus Cælitibus gratias acturus, auxit eccleſiam Leodienſem, donato S. martyri Lamberto nobili prædio, quod Tecta nuncupant; eſtque hodie pars prima Francimontani marchionatus. Res tamen ſuas necdum in vado collocatas exiſtimabat, quamdiu multi & altioribus ſpiritibus tumidi metuerent conjurati, quibus audaciam adderet munitio hactenus inexpugnabilis. Eam ergo aggreditur denuo, ſed fortuna nihilo meliore. Quare ubi anno nongenteſimo, parenti ſuo Arnulfo imperatori ſucceſſiſſet Zuenteboldi frater Ludovicus, ni conjurati regnum detulerunt. Quod cum armis retinere contenderet Zuentiboldus, ad Moſam acie congreſſus, cum vita regnum amiſit, at cæleſte recepit, juſtum ſuæ religionis præmium. Suſtereni ſepultus, Sanctorumque Faſtis additus eſt. AUCT. J. B. S.

DE S. LUDOLFO ET B. DRUTHMARO,

ABBATIBUS CORBEIENSIBUS

IN WESTFALIA

SYLLOGE HISTORICA.

G.C.

E

Immemorabilis horum abbatum cultus, & quædam eorumdem geſta ex variis monumentis.

B

PRIMUS ANNO CMLXXXIII, ALTER MXLVI. *Ambo ſi abbates in Corbeia Saxonica colantur,*

QUamvis *Hi duo Abbates diverſo tempore floruerint, & primus hoc die; alter decimo quarto Kalendas Martii obierit, tamen eos hic conjungimus, quia multa legitimi cultus argumenta habent communia, ut ex dicendis apparebit. In Corbeienſi monaſterio, quod ad diſtinctionem Corbeiæ Galliæ, interdum Corbeia nova vel Saxonica cognominatur, ab immemorabili tempore ambo coluntur, tamquam Sancti vel Beati, quemadmodum colligo ex litteris noſtri Joannis Kloppenburg, qui anno 1686 ad Papebrochium noſtrum Neuhuſo inter alia ſic ſcripſit:* Fuit nuper, ſine ſcilicet Octobris anni elapſi MDCLXXXV, cum ecclſtiſſimo principa noſtro Corbeiæ, quod celebra & imperiale monaſterium R. V. novit ad Viſurgim conditum; quo tempore in eleganti eorum templo vidi ſequentes Divorum ſtatuas cum titulo Sancti aut Beati, ut ſubjungo: SANCTI LUDOLPHI ABBATIS CORBEJENSIS..... BEATI DRUTHMARI ABBATIS CORBEJENSIS.

C

ut teſtis oculatus ad nos ſcripſit,

2 *Deinde in fine ejuſdem epiſtolæ oculatus ille teſtis ad rem noſtram addit ſequentia:* Eodem tempore, de quo ſupra, fui in ſacello vel quaſi crypta templo conjuncta, in qua religioſe aſſervantur reliquiæ beatorum Ludolphi & Druthmari abbatum Corbejenſium, olim a Marquardo, ex abbate Corbejenſi epiſcopo Oſnabrugenſi, elevatæ anno MC, & ante aram ſanctæ Crucis depoſitæ; deinde a Chriſtophoro Bernardo de Galen epiſcopo Munaſterienſi & adminiſtratore Corbeienſi, cum novum templum moliretur, invenetæ, integra corporum compage, in deauratis loculis anno MDCLXII, menſe Octobri; inde translatæ ſunt ad ſacellum, de quo antea, ubi & eaſdem veneratus ſum. *Denique laudatus Kloppenburgius in altera epiſtola notat diem obitus vel cultus eorum Sanctorum, quos in monaſterio Corbeienſi viderat. Cum autem non ſciret diem emortualem* B. Druthmari, *nobis ſuaſit, ut eum jungeremus* S. Ludolfo *abbati, quocum reliquiæ illius elevatæ ſunt. Caſſellanus in Martyrologio ſuo univerſali etiam certam mortis diem ignoravit, & ideo* B. Druthmarum *inter Sanctos abemeros collocat.*

3 *Eſt nor en Annalibus Corbeienſibus & Necrologio Lauriſhamenſi didicerimus*, B. Druthmarum *die* XV *Februarii obiiſſe, nihilominus eum adjungimus* S. Ludolfo, *quocum etiam habet epitaphium commune, quod Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ſec.* V *pag.* 726 *ſic refert:*

& ex veteri corporum eorum translatione colligimus,

Iſtic translatos Patres gaudeta Beatos
Iſtius eccleſiæ, quam congrua rexit uterque
Tempora diſtincto, dictis, & cum benefacto.
Druthmarus dextra (lector non negligat iſta)
Abbas præclarus jacet hac in parte Ludolfus.
Et ſic in Sanctis Deus aſpice eos venerantis
Patris Marcvvardi, ſimul artificis Godefridi,
Quorum devota prece complaceant tibi vota.

Mabillonius hanc notitiam accepit ab Adolpho Overhamo, Benedictino abbatiæ VVeſtphalenſis monacho, qui in notis ad Vitam B. Meinvverci pag. 366 *tempus hujus translationis indicat ex Fragmento Annalium Corbienſium, quod ad annum* MC, Indictione VIII *ſic ſonat:* Luidolfus & Druthmarus abbates translati ſunt, & miraculis claruerunt. *Nos in Annalibus Corbeienſibus, quos Chriſtianus Franciſcus Paullinus anno* 1698 *in Syntagmate rerum Germanicarum edidit, ad eumdem annum* MC *hæc pauca legimus:* Dictmar noſter una cum Liutolpho abba noſtro miraculis claret. *Sed in iiſdem Annalibus Corbeienſibus ad annum* MLXXXVI *de Marcvvardo abbate, ſub quo hæc tranſlatio facta eſt, legimus ſequentia:* Oſſa Liutholphi & Dietmari abbatum noſtrorum elevavit, & ante aram ſanctæ Crucis poſuit cum ſumma reverentia. *At quocumque anno hæc tranſlatio ſit facta, ex iiſdem Annalibus patet*, S. Ludolfum *non diu poſt mortem miraculis claruiſſe, ſicut antiquus auctor ibidem ad annum milleſimum indicat his paucis verbis:* Claret miraculis Liutolphus abba noſter.

F

4 *Porro laudatus Overhamus in Notis proxime citatis pag.* 367 *poſt relatos eoſdem verſus, quos Mabillonius antea communicaverat, de ſuo addit ſequentia:* Anno MDCLXII, menſe Octobri reperta ſunt horum Abbatum corpora, inte-

cultum illum ab immemorabili tempore comprobaſſe.

gra

AUCT. G. C. gra oſſium ſerie, pannis fericis involuta, in tumbis ſen arcis ligneis deauratis ante altare ſanctæ Crucis ſub ingenti lapide, cui inſertus erat annulus, quo vecte attolli poſſet, in medio veteris templi, quod deindè dejectum eſt eodem anno, ſublatis prius ſacris oſſibus, ſed incuria cujuſdam, cujus nomini nunc paco, permiſtis confuſiſque. *Quandoquidem ex his antiquis verſibus, & ſedula reliquiarum conſervatione, aliiſque hactenus dictis abunde videtur conſtare de immemorabili horum Abbatum cultu, non cenſeo, hic accumulandas eſſe recentiorum Martyrologorum annuntiationes, quæ ſine vetuſtioribus teſtimoniis legitimam horum Sanctorum venerationem non probarent. Quare tantum ſupereſt, ut primo aliqua* S. Ludolfi *geſta, ſparſim occurrentia, ex variis auctoribus colligamus, poſtea etiam de paucis* B. Druthmari *geſtis nonnihil dicturi.*

Sanctus Ludolfus abbas Corbeienſis

3 *Non convenit inter chronographos Corbejenſes, quo anno* S. Ludolfus *dignitatem abbatialem adeptus fuerit, quibuſdam annum Chriſti 695, aliis 966 ſignantibus. Nolumus hic uti teſtimonio Joannis Letzneri, qui in Corbeienſi Chronico cap. 24 num. 12 aſſerit,* Ludolphum *anno Chriſti 975 abbatem fuiſſe electum, & octodecim annis abbatiam Corbeienſem gubernaſſe: nam Germanicum hujus auctoris Chronicon paralipomenis aliiſque erroribus hiſtoricis ſcatet. Quapropter tantum ex Annalibus Corbeienſibus, quos Chriſtianus Franciſcus Paullinus edidit, & quos Godefridus Guilielmus Leibnitius tomo 2 inter Scriptores rerum Brunſvicenſium recudi juſſit, aliquali ordine chronologico proferemus nonnulla ſancti Abbatis noſtri geſta, eaque ex aliis monumentis illuſtrare conabimur.*

Wilhelmus præſul Moguntinus

6 *Itaque in Annalibus Corbejenſibus apud* Leibnitium *tomo 2 Operis proxime citati pag. 301 ad annum Chriſti 966 hæc referuntur:* Obit Gertnus abba. Quieſcat in pace. Wilelmus, archiepiſcopus Moguntinenſis, ea nocte, qua mortuus [eſt,] in viſione occurrit Luitholfo abbæ. *Hoc nomine* Luitholfi *aliiſque vicinis hujuſmodi appellationibus indicatur* S. Ludolfus *noſter, ut teſtatur Ditmarus ſcriptor ſynchronus, qui lib. 2 Chronici ſui apud Leibnitium tomo 1 Operis memorati pag. 334 prædictam Wilhelmi Moguntinenſis apparitionem ſic clarius exponit:* Inſuper Wilhelmus, ſanctæ archipræſul Moguntiæ, cui C cuta ab imperatore, domino ſuimet & parente, commiſſa ſuit Parthenopolim diſponendi, ceteraque regni neceſſaria regendi, cum ægrotantis reginæ Mechtildis finem expectaret, in Rednverothe VI Nonas Martii moritur. Hujus obitum nimia corporis infirmitate oppreſſa venerabilis regina, nullo adhuc certa nuntio, præſentibus cunctis intimavit; Filius, inquiens, meus Wilhelmus, proh dolor, jam exſpirans, memoria indiget ſalutari. Et Luidolfus, abbas Corbejenſis egregius, corporaliter ſibi occurrentem * illum nocte eadem, qua tranſiit, videns, obſtupuit, & mortuum hunc eſſe confratribus nuntiavit.

** al. apparentem*

& Gero Comes poſt hanc eam apparuit,

7 *Laudatus Ditmarus lib. 3 Chronici ſui apud eundem* Leibnitium *pag. 343 narrat aliam apparitionem comitis Geronis, cui juſſu imperatoris caput amputatum fuerat, & ea occaſione Sanctum noſtrum ita laudat:* Libet paucis exponere Luidulphi Corbejenſis meritum patris, cui multum vigiliis jejuniiſque laboranti, plurima Dominus dignatus eſt revelare. Hic in die præfati certaminis cum diluculo Miſtam humiliter & timorate, ut ſemper ſolebat, celebraret, vidit ſuper altare Comitis caput Geronis, finiraque hæc, aliam pro defunctis cantavit. Exutiſque ſacerdotalibus veſtimentis, cum ſilentio exivit, congregatiſque Fratribus, obitum ejus indicavit, orationemque pro eo fieri humiliter poſtulavit. D

& aliam aliæ celebrationes facta ſunt,

8 *Præfati Annales Corbeienſes res ab anno 967 uſque ad annum 971 geſtas ſub hoc ſancto Abbate ſic breviter memorant:* Florentiſſima diſcipli- na ſub eo, & ſchola in Saxonia prima inſtaurat & exaltat fraternitatem monaſticam, eique multos nobiles viros inſcripſit prope & procul, archiepiſcopos, epiſcopos, prælatos, comites, milites & alios cum magno commodo monaſterii. Abiit devotionis cauſa Coloniam; ex hac vero Romam ad ſanctiſſimum Patrem noſtrum. Commonachus noſter ob reliquias Criſpi * & Criſpiniani irreverenter habitas miſere punitur. *Quod hic de punitione monachi Corbeienſis ejitur indicatur, Ditmarus iterum lib. 4 ſui Chronici, ſeu apud Leibnitium pag. 362 & ſequente, fuſius declarat his verbis:* Prædictorum vero reverentiam Martyrum (*nimirum Criſpini & Criſpiniani, de quibus ſupra egerat*) in libris antiquioribus ſatis jacentem *, lector, ut a me cognoſcas, unam rem proſero, quam frater meus Bruno in nova educatus Corbeia, & ejuſdem altaris ſervus de piorum relatu ſuorum mihi indicavit. E

** leg. Criſpini*

** al. incentem*

9 *Præmiſſo illo fratris ſui teſtimonio, rem ſic narrat:* Tempore prædicti abbatis Ludolphi, in omnibus bonis admodum memoraudi, erat quidam juvenis confrater ſuus & regularis monachus, qui cum in ſibi commiſſo tunc moratus officio ſupra nominatorum reliquias Martyrum ſolito more ſecum veheret, incurioſeque tractaret, perſenſit in pœna celeriter ſubſequenti, quod peccavit in Martyres Chriſti: namque moritur carnaliter, qui Sanctis Domini ſervire neglexit ſpiritualiter. Et ut hoc prædicto Abbati innoteſcerent, ante januas eccleſiæ exeunti illi nocta obviarunt. Quos ut primum aſpexit timore magno perculſus ſubſtitit, ſilentiumque ſervavit. Cui protinus talia dicunt: Cur non interrogas, Pater, qui ſimus, vel ob quam rem huc veniſſemus? Qui enim retuliſſet eis, quod non auderet, audivit mox ab illis nomen eorum, & cauſam, & quod hoc inultum non relinqueretur.

ut refertur ex Ditmaro,

ſcriptore ſynchrono,

10 Diſcedentibus autem his, Abbas confratribus ſuis hæc indicavit dicens: Mortuus eſt ille juvenis, qui in noſtra nunc erat obedientia, de non cuſtodita Sanctorum, quos ſecum habuit, reverentia. Heu mihi talia numquam conſentienti! Et non longe poſt venit nuntius, qui hæc vera eſſe affirmaret, & corpus ejuſdem adduci intimaret. Venerabilis autem vir nec hnic obviam exire voluit, nec Fratres more ſolito illud ſuſcipere ſivit: ſed iratus ad truncum talia fatur: Quare tu, proterve, eos, qui cum unigenito Domini vivi Filio, cum honore haberentur magno, negligenter tecum ducere anſus es? Decanus autem defunctum Fratrem interventu ullatenus veniæ pro poſſibilitate ſus excuſans, tale a Patre ſuo reſponſum accepit: "Mi Frater, amo te, „ ſcis, quæ ſervus ad oculum in tuo conſpectu is „ egerit, quod vero abſentialiter fecerit, ignoras. Ego autem optime perpendo, qui hunc in „ tormentis gravibus nunc intelligo; & modo noſtrorum interceſſionem patronorum ſupplex peto, ut per hoc divina pietas mihi innoteſcat, „ quando ei a te laxato mihi liceat peccatori abſolutionem facere, & communionem dare. „ Aſperum nimis eſt equuleo recalcitare, & homi„ nibus indecens, irata majeſtate, indulgentiam „ exhibere „. Poſt hanc vocem pius Abbas ad o-

F

A ratorium ſpeciale, ſuimet rebus in anxiis aſylum, nudis pedibus venit, & more ſolito in ſe & aliis humanam fragiliratem deflens, placavit Dominum, & protinus eum multis gratiarum actionibus exſurgens, divina poteſtate, coram Fratribus cunctis, defuncto crimen remiſit, & corporis Eccleſiæ communionem, ac ſepulturæ * dedit.

* al. ſepulturam & Chronico Mſ. Sanonico,

11 *Hunc ſanctum Abbatem etiam ſpiritu prophetiæ claruiſſe, colligimus ex Chronico Mſ. Sanonico, quod apud Adolphum Overhamum in notis ad Vitam S. Meinwverci pag.* 394 *& ſequente ſic habet.* Wal Corbejenſis abbas prius ab eura ſua ſuſpenſus deponitur, & cœnobii privilegia & conſuetudines, quas Ludovico Pio dante habuerant, poteſtative ab imperatore mutantur, & ex Lauresheimenſi cœnobio Druchmarus ſine Fratrum conſenſu abbas aſſignatur; quo ad ſedem ſuam in hac hebdomada veniente, illi vitam ſuam, quæ cunctis pene monachis exemplo claruerat, vilefcere gementes, omnis congregatio, exceptis novem, flens abiit: ſic enim Luidolfus venerabilis abbas ſutorum prædixerat. Sed multis, iterum Dei gratia converſis, placuit ſe ſubdere regulæ, quam miſerabiliter in ſeculo vagari. *Ditmarus lib.* 7 *ſui Chronici apud Leibnitium*

B *pag.* 403 *de eadem* S. Ludulfi *prædictione meminit, & Annales Corbeienſes ad annum* MXVI *de hac ipſa monachorum Corbeienſium diſperſione mentionem faciunt, ut infra videbimus.*

quibus aliquas ex ſedem Sancti adſcripſit

12 *Jam præcipua Sancti noſtri geſta pergamus referre ex Annalibus Corbeienſibus, qui in editione Leibnitii omnia hac per annos ſic diſtribuunt:* CMLXXIII. Otto imperator privilegia noſtra confirmat. Idem facit Papa, vocans eccleſiam hanc fidelem & devotam filiam Sedis Apoſtolicæ, ſoli ei ſubjectam, & nemini ſubjiciendam.... CMLXXVI. Abba alieni monaſterii, ex malitia & invidia Fratrum ſuorum injuſte remotus, ad nos venit, cui Luitholfus curam & inſpectionem juniorum Fratrum commiſit cum bono emolumento. CMLXXVII. Luitholfus ſcholas & eccleſias ſuas viſitat & corrigit; altare novum dat in Gadelhem, reparans dilatanſque totum templum ibidem. CMLXXVIII. Pietas, doctrina, diſcretio & liberalitas Luitholfi multa contulit monaſterio; ipſe in magno honore apud principes & nobiles, qui filios ſuos certatim mittebant in ſcholam noſtram.... CMLXXX. Fit concambium inter Ottonem im-

C peratorem & Luithulfum abbam noſtrum. CMLXXXI. Benedictus Papa Luitholfo omnia privilegia ſua confirmat.... CMLXXXIII. Otto imperator Ponteburg in diœceſi Bremenſi cum multis decimis reſtituit monaſterio noſtro, injuſte antea ablatum. *Concambium & privilegia hic memorata confirmantur ex authenticis diplomatibus Benedicti VII Pontificis & Ottonis II imperatoris, quæ nuper in Spicilegio eccleſiaſtico archivi imperialis editu ſunt, & quæ parte* 3 *iſtius collectionis cap.* 5 *pag.* 79 *& ſequentibus conſuli poſſunt.*

quotta verſtam chronologiam addunt Annales Corbeienſes,

53 *Sed non ſatis apte ſuis temporibus diviſa ſunt ea, quæ in citatis Annalibus Corbeienſibus ita ſubnectuntur:* CMLXXXVII. Luitholfus iterum diverſa emit & commutat bona & prædia, manſos, areas, paſcua & ligneta. CMLXXXVIII Idem in Sollingo conſtruxit oratorium in honorem S. Bartholomæi apoſtoli, quod in vigilia ejus primus lapis jactus ſit. CMLXXXIX. Joannes Papa omnia privilegia noſtra confirmat ſolemniter. CMXC. Obit Lieutolphus abba: ſucceſſit Thiatmarus. *Saltem omnia, quæ poſt annum Chriſti* 986 *hic de* S. Ludolfo *memorantur, alio tempore geſta ſunt: num in diplomate Ottonis III imperatoris, quod menſe Junio anni* 987 *datum eſt,* vir venerabilis Thiotmarus, Corbejenſis eccleſiæ abbas, *diſerte exprimitur. Inſuper in bulla Joannis XV Papæ, qui anno* 989 *privilegia Corbeienſium confirmavit, idem* S. Ludolfi *ſucceſſor nomine abbatis Corbeienſis appellatur, ut in Spicilegio eccleſiaſtico imperialis archivi pag.* 82 *ſupradictæ partis videre eſt. Quinimo probabilius opinamur,* S. Ludolfum *anno Chriſti* 983 *Idibus Auguſti obiiſſe, quia in quibuſdam vetuſtis inſtrumentis Corbeienſibus & in Necrologio Fuldenſi, quod Leibnitius tomo* 3 *Scriptorum Brunſvicenſium a pag.* 762 *edidit hic annus & dies mortis ipſius aſſignantur. Certe uſque ad hunc annum mors illius differenda eſt, quandoquidem in diplomate Ottonis II, quo imperator ille menſe Junio anni* 983 *locum Ponteburg Corbeienſibus reſtituit,* Liudulfus Corbejenſis eccleſiæ venetabilis abbas *nominatur, ut ex laudato Spicilegio eccleſiaſtico imperialis archivi pag.* 79 *ejuſdem partis tertiæ apparet. Atque hæc ſunt, quæ de* S. Ludolfo *invenire potuimus.*

AUCT. G. C.

ex quibus etiam pauca B. Druthmari geſta

14 *Nunc ſuperſunt pauca de* B. Druthmaro *colligenda ex ſæpe citatis Annalibus Corbeienſibus, qui ab anno* 1016 *illum ex monacho Lauresheimenſi abbatem Corbeienſem factum & VVala depoſito ſubſtitutum eſſe, narrant his verbis:* Subſtituitur a Hentico II rege Drutmarus e Larſhemenſi monaſterio, a nemine vocatus vel electus. Pius tamen erat & doctus; ideo ferebant Fratres, quod mutare non potetant, obſtante auctoritate regis, & vicini epiſcopi (*nempe B. Meinwverei Paderborneuſis præſulis, qui* B. Druthmarum *Corbeienſi monaſterio præficiendum curaverat*) gratia apud eum. Cum Meinwereo in Patherbrum magnam coluit amicitiam; quod cum inique ferrent murmurantes Fratres, mutavit mentem & mores monaſterio ſuo addictos. Curat ſpiritualia & temporalia diligenter abba & œconomus. Numquam pompoſius & ſplendidius feſtum S. Viti celebratum eſt a translatione ejus in Corbejam quam hoc anno, & largiſſimæ collectæ ſunt eleemoſynæ. Ipſi mendici erant liberales. Eccleſiam ſancti Magni conſtruit in Herohuſen,

ſummatim colligimus.

55 *Deinde iidem Annales reliqua Beati noſtri geſta ab anno Chriſti* 1023 *uſque ad annum ejus emortualem* 1046 *ſic referunt:* Abiit Druthmar ad metropolitanum noſtrum, ad Colonienſem & Treverienſem boni publici gratia. Adfuit Barwarto epiſcopo in Hilleneshem in metropoli ſua, qui paulo poſt obiit cum luctu omnium, etiam Fratrum noſtrorum.... Interfuit ſolemni conſecrationi eccleſiæ ſanctæ Crucis in Hilleneshem a beato Godeharto fundatæ. Villam Gadelhem a Gerolto levita matri ſuæ datam, ſed injuria temporis ablatam, monaſterio reddit opera Chounrati regis.... Drutmarus Fratribus noſtris unam plus ſolito delegavit portionem in feſtis ſolemnioribus, erga pauperes de patrimonio ſancti Viti liberalis. Studia Fratrum promovit omni conatu, doctorum virorum familiaris... Portario mandavit diu noctuque ad portam adeſſe, inter facta tamen portam habere clauſam. Quod cum moleſtum videretur Fratri Chounrato, acerbe nimium loquenti, in cella ſolitaria pane & aqua per menſem cibavit eum pro pœnitentia.... Drutmarus monaſterium ſuum Gruningen viſitans ad Bodam, accipit auream crucem ab epiſcopo in Halverſted in ſignum ſpecialis amicitiæ.... Obit Drutmar noſter XV Kalendas Martii. *Diplomata, quæ* B. Druthmarus *monaſterio ſuo Corbeienſi ab imperatoribus Conrado & Henrico impetravit, in ſupradicta parte*

tertia

AUCT. G. C. *tertia Spicilegii eccleſiaſtici a pag. 85 legi poſſunt. Ceterum dies obitus ejus confirmatur ex Necrologio Laurishamenſi, quod eruditiſſimus Joannes Fridericus Schannatus nuper ſuæ Vindemiæ litterariæ inſeruit, & in quo ad diem* XV *Kalendas Martii ſit annua memoria*, Drotmari abbatis, *ibique adduntur ſequentia*: Hic iſtinc prælatus novæ Corbeiæ, congregationi compoſuit ſermonem & cantum in honorem ſancti Nazarii. *Ex his paucis, quæ nobis de* B. D Druthmaro *reperire licuit, haud difficulter quiſque colliget, hunc abbatiali vigilantia, ſingulari beneficentia erga ſuos ſubditos, aliiſque virtutibus monaſticis claruiſſe, adeoque non immerito reliquias ejus ab immemorabili tempore uſque ad noſtram ætatem ſemper honorifice cum* S. Ludolfo *conſervatas fuiſſe, ut initio hujus ſylloges oſtendimus,*

DE BEATA GERTRUDE

FILIA S. ELISABETHÆ THURINGICÆ,

ORDINIS PRÆMONSTRATENSI

ABBATISSA ALDENBERGENSI IN GERMANIA.

SYLLOGE

J. B. S.

B De geſtis & cultu. E

MCC. XCVII. *In tam illuſtris Sanctæ geſta*

Quam illuſtrem tam ſanguine quam virtutibus & ſanctitate prædicant ſcriptores Ordinis Præmonſtratenſis beatam hanc ſuam Aldenbergenſis parthenonis Abbatiſſam & ferme fundatricem, tam prope incredibile eſt, neminem unum hactenus repertum, qui de vita, geſtis & miraculis ejus commentarium ſcriberet & ederet, ut adeo de ea nihil in manus noſtras venerit præter breviſſimum elogium & ternas lectiones ex Officiis Ordinis. Notaverat olim pausula Bollandus, quæ mihi ſpem fecerant, aliqua obtinendi ex abbatia Furnenſi in Flandria. Venerat quippe ad Muſeum noſtrum anno 1657 *D. Petrus Diederichius abbas Rometſdorfenſis qui ſe aiebat Patrem abbatem Aldenbergenſem, vitamque* B. Gertrudis *ſcripſiſſe, quam ſe miſſurum pollicebatur ad D. Petrum de VVaghenare Furnenſem ejuſdem Ordinis religioſum, ut eam in meliorem formam redigeret. Scripſit poſtmodum VVaghenarius ad Bollandum*, ſe Vitam ejuſdem concinnaſſe ex iis quæ miſerat Diederichius indigeſta, quam & C obtulit. *Verum ea bus miſſa nam eſt.* *diligenter ſed fruſtra ejuſſem.*

2 *Nihil igitur antiquius habui quam ut Furnas recurrerem ad Canonicos Ordinis Præmonſtratenſis, ſcripta ad ipſorum Prælatum* 11 *Maii* 1734 *epiſtola Latina; ad quam cum nihil reponeret, Gallicam ſubmiſi, quam non magis quam priorem reſponſo dignatus eſt. Petitio mea erat, e ſuis aliquem deputaret, qui inquireret in manuſcripta a prædicto D. VVaghenario poſt mortem relicta, in quibus Vitam ſupereſſe certo exiſtimabam. Fruſtra a me laboratum eſt, & nil accepi præter libellum ab eodem VVaghenario editum de S. Norberto Patriarcha &c. menſe primum Octobri huc allato, qui in Muſeo jam fuerat ab annis octoginta, mihi pridem notiſſimus, in quo paucæ lineolæ occurrunt quæ ad S.* Gertrudem *ſpectant, ex Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonſtratenſis Joannis Chryſoſtomi vander Sterre acceptæ, unde accepere reliqui, ut proinde ejus verba omnium inſtar hic præmittenda ſint.*

3 XIII, ſeu Idibus Auguſti: In Aldenbergenſi Virginum cœnobio Trevirenſis diœceſis, natalis beatæ Gertrudis virginis Ordinis Præmonſtratenſis, filiæ S. Eliſabethæ Lantgraviæ Haſſiæ & Thuringiæ. Quæ ab ipſa infantia per matrem hoc in loco Deo oblata, eidem poſtmodum magna ſanctitate & religione præfuit: collectoque in conſcientiæ vaſe divinæ gratiæ oleo, accenſa ornataque bonorum operum lampade, Chriſto ſponſo ſuo obviam ivit, ſanctæ matris non degener filia. *Atque hæc eadem ſunt quæ tradidit VVaghenarius, neque plura invenies apud Le Paige in Bibliotheca Ordinis Præmonſtratenſis, neque alios me aoſſe fateor, quos de eadem re quæam conſulere, ut nimis quam manifeſte pateat, quam parce & jejune de tam memorabili Sancta loqui mibi integrum ſit. Et vero id etiam maxime mirum, in communibus Martyrologiis noſtris quantumvis recentibus de ejus cultu nil quidquam traditum reperiri.* *Habet hic elogium.*

4 *Pergit Bollandus*: Poſtea miſit (*nempe laudatus VVaghenarius*) bullam Clementis VI datam anno V ejus pontificatus, qui erat Chriſti MCCCXLVIII. Sed vereor, *inquit*, ne ſit ſuppoſititia, cum in ea faciat mentionam Ludovici Romanorum regis illuſtris qui Bavarus erat, jam a tredecim menſibus mortuus, & perſecutor non dilectus filius Pontificis. *Excuſari id facile poſſe videtur, quod veroſimiliter & rex ille aliique nobiles alii illarum partium ſupplices ſuas preces Avenionem direxerint annis aliquot priuſquam bullam ſuam expedierit ſummus Pontifex. Certe dubium non eſt quin ex eo tempore eccleſiaſtico cultu gaviſa fuerit Sancta, ſaltem in ſuo cœnobio Aldenbergenſi, deinde in reliquo Ordine, ad cujus majorem ſolennitatem non parum contulit diploma Benedicti Papæ* XIII *datum Romæ die* XI *Julii* 1729, *quo* Indulgentiæ plenariæ in omnibus eccleſiis tam Canonicorum regularium quam Monialium Ordinis Præmonſtratenſis ubicomque exiſtentibus, *ipſo ſanctæ hujus Gertrudis feſto die, & plurium ejuſdem Ordinis Sanctorum feſtivitatibus concedantur. Cum igitur tam pauca aliunde ſuppetant, juverit ipſum diploma Clementinum hic deſcribere:* *bullam Clementis VI & Leonis.* F

5 Clemens epiſcopus Servus Servorum Dei Dilectis in Chriſto filiabus Magiſtræ & Conventui

mona-

A monaſterii de Aldenburg Præmonſtratenſis Ordinis diœceſis Trevirenſis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Licet is de cujus munere venit, ut ſibi a fidelibus ſuis digne ac laudabiliter ſerviatur, de abundantia pietatis ſuæ, quæ merita ſupplicum excedit & vota, bene ſervientibus multo majora retribuat, quam valeant promereri: nihilominus tamen deſiderantes reddere Domino populum acceptabilem fideles Chriſti ad complacendum, & quaſi quibuſdam illectivis muneribus, invocatione Sanctarum ſcilicet Dei dilectarum indulgentiis & remiſſionibus invitantes, ut exinde reddantur divinæ gratiæ aptiorea. Cupientes igitur ut eccleſia veſtra tam ob reverentiam gloriosæ virginis, ſub cujus honore (ſicut aſſeritis) eſt fundata, ac in qua beata illa Gertrudis filia ſanctæ Elizabetæ Lantgraviæ Haſſiæ mira ſanctitatis laude Deo creatori ſuo inſervivit, ſepulta & exaltata eſt: tum etiam ob reverentiam & devotionem quam chariſſimus in Chriſto filius noſter Ludovicus illuſtris rex Romanorum aliique nobiles illarum partium

B erga ipſam B. Gertrudem quondam magiſtram veſtram habent, eoogruis honoribus frequentetur & ſolemnietur; veſtris illorumque devotis precibus inclinati concedimus, & volumus ut annuatim in die ſancti Hippolyti natalem B. Gertrudis duplici Officio in Miſſis & Horis canonicis de Communi virginum peragatis & celebretis. Inſuper vobis omnibuſque natalem ejus celebrantibus, qui etiam ipſam veſtram eccleſiam in profeſto & feſto ejus, ſimiliter & in feſtivitatibus gloriosæ Virginis Mariæ venerabiliter viſitaverint, ac toties quoties ad ſepulcrum B. Gertrudis ſæpius memoratæ quiuquies Pater & ave recitaverint vel Horas canonicas de ea celebrarint, & ad minus contriti fuerint, de unaquaque Hora canonica de omnipotentis Dei miſericordia & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus authoritate confiſi, quadraginta dies de injunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus. Datum Avinionis XV Kalendas Januarii pontificatus noſtri anno ſeptimo. *Sequuntur modo Lectiones hic acceptæ.*

EX OFFICIIS SANCTORUM

C

CANONICI ORDINIS PRÆM.

DIE XIII AUGUSTI

BEATÆ GERTRUDIS FILIÆ SANCTÆ ELISABETHÆ

MAJUS DUPLEX

IN SECUNDO NOCTURNO

LECTIO IV.

GErtrudis patrem habuit Ludovicum probum Haſſiæ & Thuringiæ Lantgravium, matrem ſanctam Eliſabetham Andreæ Hungarorum regis filiam, a qua juxta votum ab ipſa, ipſiuſque conjuge Ludovico, dum adhuc in utero geſtaretur, emiſſum, ſeſqui anno vitæ ſuæ expleto divinis ſuit obſequiis mancipata Aldenburgi, quod eſt Ordinis Præmonſtratenſis monaſterium. Matram paulo poſt Marpurgi vita functam, Aldenburgi in eccliculo ſuo ſibi appareutem conſpexit. Porro cum ætate creſceret, vitam religioſam profeſſa, etiam virtutibus crevit in tantum, ut primæ monaſterii Aldenburgenſis magiſtræ, poſt ſanctum viginti quatuor annorum regimen ad Chriſtum profectæ, electione prævia merito fuerit ſubſtituta anno ætatis ſuæ vigeſimo primo. Ejus virtutum irradiatæ ſpleudore complures virgines, illuſtri ſtemmate oriundæ, religioni nomen dantes, ejuſdem directioni ſe ſubdideruot. AUCT. J. B. S.

LECTIO V.

7 Præter templum quod Virgini Matri, erga quam ſummo ferebatur affectu & ſancto archangelo Michaeli, cujus feſto in mundum venerat, ſacrum eſſe voluit & cœnobium, xenodochium etiam, ſanctæ matris exemplo, excitavit, cujus ſingularem curam ipſamet geſſit: ſolita hoc frequentare ſymbolum; Quanto majores, tanto magis in omnibus vos humiliate. Unde & viliſſima domus obibat miniſteria, comprobante hoc cælo, dum capi- E tis ſui velum a ſe lotum radius ſolis excipit ac donec ſiccaretur, quaſi famulando ſuſtentat. Acceperat etiam donum peculiare perſonas inter ſe diſſidentes conciliandi, & ſemel non abſque miraculo, earum aliquas hac in re ſibi non obſequentes, leonis, qui in nomine Jeſu advocatus ad ſe accurrerat & humi procubuerat, obedientia confuſas, firmiſſimo pacis vinculo colligavit. Corpus ſuum flagris & jejuniis eruciabat, totoque obſervantiæ quadrageſimalis tempore uſque ad Dominicam Palmarum ſtramini: hebdomada vero ſancta nudo aſſerî iudormiebat, Paſſionis Chriſti ſerventiſſima æmulatrix.

LECTIO VI.

8 Urbano Pontifice Maximo ad movenda fidei hoſtibus arma incitante Chriſtianos, cum ſuo virginum cœtu, matroniſque quam pluribus, ſumpta, ejuſdem Pontificis privilegio, ſacra cruce, ſacræ militiæ, cujus in illis partibus antefignana erat, inſcripta eſt. Feſtivitatem corporis Chriſti ab eodem Pontifice inſtitutam maxima pietate celebrare curavit. Prophetico etiam ſpiritu elaruit. Tandem la- F borum exceptura mercedem, lethali correpta morbo, precaptiſque Eccleſiæ Sacramentis læta contendit ad Sponſum die decima tertia Auguſti, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſeptimo, ætatis ſuæ ſeptuageſimo, regiminis quadrageſimo nono, quam coruſcantem miraculis Clemens Papa ſextus a monialibus Aldenburgenſibus annuo feſto celebrari conceſſit, datis etiam indulgentiis.

9 *Diploma ipſum jam præmiſimus. Ex his vero lectionibus* S. Gertrudis *ætatem facile eſt colligere, dum tam diſtincte exprimitur, Magiſtram ſeu abbatiſſam electam anno ætatis* XXI, *rexiſſe autem annis omnino* XLIX, *mortuam anno* MCCXCVII, *ætatis ſuæ* LXX, *unde natam oportet anno* MCCXXVII, *fuiſſe adeo tertium & ultimam S. Eliſabethæ prolem, poſt quam editum non niſi quadriennio ſupervixit, mortua ipſa anno* MCCXXXI: *unde rurſus conſequens eſt, quod prima lectione dicitur, tenellam adhuc Sanctam noſtrum* divinis obſequiis mancipatam. *Atque hiſce quod ſuperaddam nihil ſolidi ad munus eſt.*

DIES

A D

DIES DECIMA QUARTA AUGUSTI.

SANCTI QUI XIX. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Michæas ſenior prophe-
ra.
S. Demetrius M. in Africa.
S. Fortunatus)
S. Euſebius) MM. in Syria.
S. Titulus)
S. Condiror)
S. Euricius)
S. Paulus)
S. Heraclus)
B S. Poſſeſſor)
S. Parmus)
S. Diſſeus) MM. incerti
S. Hermas) loci.
S. Proſpolinus)
S. Proralamus)
S. Bermias)
S. Heraclus)
cum rribus aliis.)
S. Euſebius M. in Palæſtina.
S. Marcellus epiſc. Apameæ in Syria.
S. Urſicius M. ſub Maximino.
S. Felix epiſc. M. Gardumi in Tyroli.
S. Euſebius presbyter Romæ. E
S. Calliſtus epiſc. M. Tuderti in Umbria.
S. Athanaſia vidua hegumena.
B. Albertus ep. Ferrarienſis.
SS. Martyres Hydruntini.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAncti Mercolini Ordinis Prædicatorum: *verba ſunt inter Additiones Mſs. Cactuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum hoc die, quæ fruſtra alibi quæſieris: nam obiiſſe ſcribitur apud Macchefium* XXIV *Januarii, ubi tam multa miranda de ejus ſanctitate & miraculis afferuntur, ut via de cultu dubitari poſſit. Verum res tota modo remittenda eſt ad jam dictum diem* XXIV Januarii.

C S. Caſimiri translationem *hoc die faciam notavit P. Rocalovvicz Polonus. De eo ſatis fuſe actum eſt ipſo natali die* IV Martii.

S. Euſebius Cremonenſis *ut S. Hieronymi deſcripſimus refertur hoc die a Greveno & aliis; verum de ipſo pridem actum eſt ad* V Martii.

S. Aetius Ep. Barcinonen. & martyr *refertur a Domenecco & Tamayo hoc die: de quo quia cetera latent omnia, vide quæ huic communia diximus de ejus deceſſore S. Victore* IV April.

S. Felix *ſeorſim refertur hoc die a Greveno his verbis*: Item S. Felicis, *ubi codices alii ſocium ei coajungunt* Fortunatum; *& quidem de utroque agit hoc ipſo die Ferrarius in Catalogo SS. Italiæ. A Majoribus noſtris inter Prætermiſſos* XIV *Maji remiſſi fuerunt ad* XI *Junii, quo die ea Romano pacto, Adone, Uſuardo & aliis cum Martyrologio Romano eorum Acta & quæ ad translationes ſpectant, abunde illuſtrata ſunt. Neque hic iidem ex Hieronymianis hoc die repetendi ſunt, tametſi nonnulli codices pro* Fortunati *legant* Fortunatæ, *addaturque* Vincentiæ: *quæ facile iſtic irrepſerit pro nomine urbis Vincentiæ, ubi ſanctæ etiam coluntur, at vide ad jam dictum diem* XI Junii.

Depoſitio Maxentii abbatis *ſignatur in Additionibus Mſs. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum, ſed malo hoc die, Colitur & de eo actum eſt* XXVI Junii.

S. Joannem Caſſianum *neſcio unde hoc die configunt Maurolycus & Ferrarius, colitur Maſſiliæ & de eo actum eſt* XXIII Julii.

SS. Juſtus & Paſtor *ſignantur hoc die in codice Uſuardina Hagenoyenſi, nota eſt dies qua coluntur, & qua de ipſis actum eſt* VI Auguſti. F

S. Quiriacum *& ſocios Auguſtanos Martyres neſcio cur huc retraxerit Ferrarius in Catalogo generali. Jam de iis actum eſt die quo coluntur* XII Auguſti.

Vigilia Aſſumptionis S. Mariæ; *eſt annuntiatio Uſuardi & Martyrologiorum prope omnium. Quo ea reducenda ſit, dicemus die ſequenti. Videri interim poteſt noſtra ad Uſuardum obſervatio.*

S. Peregrinus *hoc die in codice Vaticano Uſuardino ſignatus, cum quo alio inter tot ſanctonymos Sanctos confundendus ſit, nemo facile diviaaverit*

Sanctum Britannum Sauſſaye & Alberto le Grand æque ac nobis incognitum, profert hoc die Caſtellanus his verbis Gallicis Latine verſis: Retone in diœceſi Venetenſi, *S.* Riovenni presbyteri, monachi S. Salvatoris, de quo ſcriptum eſt, quod ſiccis pedibus ambulaverit ſuper aquas fluvii Vicenoniæ. *Lucis pluſculum & auctoritatis poſcimus, priuſquam* Riovennum *inter Sanctos collocare audeamus.*

Euſebius Emiſſenus *inter plures hujus nominis Sanctos*

A *Eos hoc die ſignatur a ſolo Maurolyco, his verbis:* Item Euſebius Emiſſenus epiſcopus, qui adverſus Judæos & gentiles multa ſcripſit, de quibus S. Hieronymus. *Verum hæc ſanctitatem ejus non probant, cum aliunde de Arianiſmo ſuſpectum fuiſſe conſtet: neque vere apud Græcos neque apud Latinos in ullis Faſtis ſacris ejus memoria recolitur.*

Alia ejuſdem Maurolyci annuntiatio eſt: In Jordano fluvio juxta Hiericuntem, raptus Eliæ Prophetæ.

Quid Florarium noſtrum Sanctorum Ms. hoc die velit per hæc verba: Apud Lugdunum, S. Arnulphi epiſcopi & confeſſoris anno ſalutis MLX, *fatetur me non intelligere, neque enim hujus nominis epiſcopum apud Lugdunenſes hactenus reperire licuit.*

Simeonem *monachum Vallumbroſanum invenio in ſolis tribus monaſticis VVione, Dorganio & Menardo; ſed neſcio cur hoc dicat, eum qui primus titulo* Beati *eum donavit Endoxius Loccatellus, nec annum obitus nec diem ſignat. Ait quidem multa paſſum ut Purgatorii panus evaderet, & poſt mortem convenienti ſepultura donatum a Blaſio abbate generali, qui ſub initium ſeculi* XVI *præfuit; verum de facta poſtmodum corporis elevatione, de miraculis aut cultu, nec verbo meminit. Si forte modo colatur, doceant nos Vallumbroſani, ut loco ſuo de* Simone, *ita vocatur a Loccatello, alibi agere poſſimus, quemadmodum aliorum iſtius Ordinis Sanctorum geſta non indiligenter illuſtravimus.*

B

In Hibernia paſſio quadraginta monachorum cœnobii Magienſis, Ordinis Ciſtercienſis, qui ſimul cum ſuo abbate pro fide feliciter occubuerunt. Nam cum hæretici in eorum monaſterium armata manu irruerent, ipſi ante venerabile Sacramentum hoſtem exſpectantes, intrepidi eorum ſe gladiis objecerunt, ſeque invicem ad mortem pro Chriſti amore tolerandam invitantes, capitis obtruncatione vitam finierunt. Sed eodem die, reaſſumptis miraculoſe capitibus, Veſpercas in honorem Deiparæ Virginis in choro ſuaviter cecinerunt. *Ita Chryſoſtomus Henriquez, quem vellem ea addidiſſe, quæ ad*

C *tempus rei geſtæ & ad cultum comprobandum ſufficerent: certe in Kalendariis Sanctorum Hibernicis, de ea claſſe usc verbum occurrit. Pluribus rem narrat Bucelinus, ac contigiſſe ait ſub Eliſabetha Angliæ regina, notiſſima Catholicorum perſecutrice.*

Silveſter Scotus *apud Camerarium hoc die, utrum colatur ut Sanctus, cupio aliunde doceri.*

Plucilla auguſtu *Ferrarii auctoritate inter Sanctos usedum computabitur.*

Nonius Conchenſis *a Marietta cum opinione ſanctitatis obiiſſe dicitur anno* 1477, *atque hoc ſatis fuit Ferrariæ, ut ipſum inter Sanctos collocaret.*

Sequitur in eodem ultimo loco Betta, *ab aliis dictus Misniorum Apoſtolus, de quo etiam Dempſterus & Camerarius hoc die; aſt hic pridem a Majoribus noſtris prætermiſſus die* XI *Februarii, ut ibi vide.*

Joannes a S. Guilielmo *Ordinis FF. Reformatorum Diſcalceatorum S. Auguſtini in Italia, obiit hoc die anno* 1621, *& octennio poſt formati proceſſus varii pro ejus canonizatione. Ita notatum eſt pridem a noſtro P. Papebrochio, qui & proceſſus ipſos enumerat; at nuſquam reperitur eſt hactenus, Sanctorum honores ei*

fuiſſe indultos. Si fallor, doceant me ii quorum D *intereſt.*

Relatio ſanctæ Crucis in palatia *ſignatur in Menæis impreſſis cum duobus verſibus. Raderus in obſervationibus Mſs., quas aſſervamus, ad dicta Menæa notat, valde addictum fuiſſe totum Orientem olim Catholicum cultui S. Crucis, ea iis quæ dicuntur* XXVIII *Februarii,* VI *Martii,* XXXI *Julii, hoc die* XIV *Auguſti &* XIV *Septembris. Putat autem hic agi de ejuſdem tranſlatione Hieroſolymis Conſtantinopolim, de qua Baronius tom.* 8 *Annalium anno Chriſti* 633. *Obſervat tamen idem Raderus, fieri poſſe, ut hoc loco Menæa tantum loquantur de particula S. Crucis anno* 2 *Heraclii poſita in columna Quadraginta Martyrum Conſtantinopoli, de qua Chronicon Alexandrinum pag.* 879: *de columna autem ac templo SS.* XL *Martyrum agit Cangius lib.* 4 *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 134. *Sed in dicto Chronico notatur* poſita veneranda crux, *non autem particula ejus.*

Translatio ven. reliqq. beatiſſimi P. N. Theodoſii, E hegumeni Petſchiuriei, Kioviæ; qui extitit anno MXCI ſub magno duce VVſevolode, filio Jaroslavi, hegumeno autem Joanne. Poſitus autem fuit in templo S. Deiparæ, quod ipſe extruxit. *Annuntiationem hanc extrahe e Menologio noſtro Ms. Slavo-Ruſſico-Sparvenfeldiano. Tome* I *Maii pag.* 360 *in Prætermiſſis ad diem* III *ejuſdem menſis, Theodoſii Kiovienſis obitum indicari monuimus in Kalendario Moſcovitico Amſtelodami apud Laurentium vander Hem aſſervato; apparere item ex ipſa imaginis hiſtoricæ adjunctæ amplitudine, cultum ejus apud Moſchos celeberrimum eſſe; proinde ut de hujus vita, ætate & ſanctitate plenius edoceremur, deſiderare nos tunc indicavimus. Fatemur quidem, Theodoſium in ſuperiore annuntiatione pluribus cum adjunctis ſignari; ſed ſive ſit idem cum ee, de quo ad* III *Maii meminimus, ſive diverſus, ſufficit de tranſlatione ejus ſuperiora hic notaſſe. Si interim de legitimo ipſius cultu certa documenta nobis ſubminiſtrentur, poterit habere locum inter Sanctos ſupplemento Operis noſtri, ubi abſolutum*

F *fuerit, inferendos.*

Nicolaum *aliquem eremitam Hadriæ in Aprutio ulteriori regni Neapolitani notatum invenio in Itinerario noſtri Janningi, ubi ſupra altare expoſitum ſic* ejus corpus, mortui in Vigilia Aſſumptionis B. Mariæ, cujus arcam in feſto Aſſumptionis aperiunt, & corpus populo ſpectabile exhibent. Munus etiam pelle & ficea cacne tectas *obſervavit. Quando & ubi vixerit, quid geſſerit, quandonam mortuus ſit, qua auctoritate ita exponatur, doceri cupimus, priuſquam ei in hoc opere locus concedatur.*

S. Lneii martyris memoria *occurrit in apographis noſtris Græcis e Ms. Synaxario Sirmondi ac codice Taurineaſi. Varios ſynonymos Martyres jam pridem dedimus in Opere noſtro. Hic autem qualis ſit, fruſtra ex nobis quæſieris.*

S. Ocoſium, *de quo hoc die ſermo eſt, ubi de S. Euſebio agimus, Hiſpanis vendicat Tamayus, tamquam* presbyterum Tarraconenſem, *auctore Dextro, quod ſatis dictum ſit.*

VVilhelmus abbas Vicenienſis *refertur in Natalibus Sanctorum Præmonſtratenſium a Joan. Chryſoſt. vander Sterre, laudaturque maxime a mu-*

Digitized by Google

A Sufanna *aliqua ex neſcio quo Kalendario a Bollando notata, quæ aut unde ſit, ignotum mihi fateor.*

Tiberius II imperator *a Smidio celebratur: aſt alia auctoritate opus eſt, ut Sanctis adſcribi poſſit.*

Maynardus, *apoſtolus & primus epiſcopus Livoniæ, merito laudatur ab Arnoldo, abbate Lubecenſi, coævo in Chronicis Slavorum lib. 7, capp. 8 & 9; item a Crantzio VVandaliæ lib. 7, cap. 10; & Saxoniæ lib. 7, cap. 13, aliiſque auctoribus, etiam Baronio ad annum Chriſti 1186, num. 20, ubi tribuit ipſi epiſbeton Sancti, quod non facit ille, quem citat, neque ullus, quod ſciamus, paulo antiquior. De ſanctitate tamen ejus hic neutiquam laboramus; ſed cultus argumenta requirimus antiqui & publici; qualia non proferunt, qui Menologiis illum ſuis ad hunc diem inſeruerunt Henriquez, ac Bucelinus; qui neſcio, quo jure Ordini eum ſuo vindicent; uti nec unde diem, aut menſem obitus ejus hauſerint; quantumvis eodem quoque die referatur a Caſtellano; ſed cum titulo* Venerabilis *tantum.*

Fulbertus confeſſor *reperitur inter Additiones Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum: ſi Carnotenſem indicare voluerit, is ad x Aprilis pridem prætermiſſus eſt.*

B

Theodorieus confeſſor *quis ibidem indicetur, fateor me ignorare.*

Murelianus, *qui ibi ſequitur, hactenus mihi inter Sanctos ignotus eſt.*

BB. Anſelmus de Thabor & Euſtachius Hebron. Beatus Anſelmus Prior ordinis Carmelit in monte Thabor cœnobium reſtauravit anno MCCXIS, in quo ipſe moriens & ſepultus miraculis plurimis fulſit, ut refert Segerus Pauli & Calend. *Sequitur* B. Euſtuchius alter S. Brocardi diſcipulus, ex Carmelo in montem Hebron miſſus Prior, primus Regulam S. Alberti a confratribus obſervari curavit. Mortuum civem vitæ reſtituit, obiens circa annum MCCXXI. Beatus colitur in Calend. Carmelit. *Verba ſunt Philippi Viſitantini in Acie bene ordinata.*

F. Guilielmus & F. Joannes *Arelatenſes laudantur a Marcheſio in Diario Dominicano.*

Joannes a S. Maria *M. apud Mſcum in Japonia*
Sanctus conf. *Scotanetti in territ. Piſaurienſi*
Laudus Tarentinus conf. *Andriæ in Apulia*
Jacobus de Primadiciis conf. *Bononiæ*
Laurentius a Fabriano conf. *apud montem Alverniæ in Etruria*
Joannes Calagnritanus conf. *Tribuli in territorio Palentino*
Chriſtophorus a Campo baſſo *Hiſtomi in Apulia*
Urſula a Conceptione *virgo*

C

Titulo beati donantur ab Arturo in Martio Franciſcano, & ultima etiam in Gynæceo.

Addit Hueberus fuiſſe ex Ordine Clariſſarum, a quo præterea, ſed abſque titulo ſignantur

Gregorius de Neoſtadio *in finibus Poloniæ a Turcis trucidatus*

Franciſca Maria & Beatrix *Clariſſæ prope Carthaginem*

Eliſabetha Lopezia *prope Villam novam in Caſtella*

Munnera vidua Tertiaria *Lorcæ.*

S. Simplicianus Mediol. epiſc. *a Galeſinio non recte hoc die ſignatus eſt: ſpectat ad* XVI Auguſti.

S. Eberhardus *ſeu* Everardus, *primus monaſterii Eindſidlenſis in Nigra Silva abbas ſeu reſtaurator, ſignatur hoc die inter Sanctos a Caſtellano in Martyrologio ſuo univerſali, in Faſtis vero monaſticis VVionis, Dorganii & Menardi diverſis diebus relatus; a Bucelino autem, ut notatum invenies in Prætermiſſis* XS *Martii, ſignatur* XXII *Auguſti. Non ſolum diem obitus ſed & cultus incertum eſſe conſtat, quidquid etiam hoc die inter Sanctos Ordinis referatur a Mabillonio ſeculo V a pag. 241. Narat ibi, ſe in eo monaſterio fuiſſe anno 1683; neque tamen ullum indicium exhibet, ex quo conjicias,* Eberhardi *feſtivitatem annuam aut Officio aut Miſſa recoli, vel ullas* E *ejus reliquias venerationi expoſitas, vel demum aliqua ejus referri miracula. Eum interim ut ſanctum jam pridem agnoviſſe videntur Majores noſtri ad* XXI *Januarii, occaſione S. Meinradi ſeu Meginardi. De eo agere differimus cum Bucelino ad diem, ad quam pridem remiſſum diximus,* XXII Auguſti.

S. Barrholomæi Apoſtoli feſtivitas *in aliquo Ms. Reginæ Sueciæ inventa eſt. Colitur ab Eccleſia & de eo agetur* XXIV Auguſti.

SS. Abundius & Irenæus *neſcio cur hoc die collocentur in Codice Uſuardino Florentino: ſpectant ad diem quo de ipſis cum Romano agendum erit* XXVI Auguſti.

S. VVerenfridus *S. VVillebrordi in apoſtolatu zeloſiſſimus ſocius ſignatur hoc die a Greveno, Molano, & multis aliis Martyrologis paſſim, verum remittendus eſt ad diem quo apud Ultrajectenſes conſtanter Officio duplici colitur* XXVII Auguſti.

S. Sergium Papam *titulo* venerabilis *hoc die honorat Caſtellanus, quaſi ignoraverit eum in auctariis Uſuardinis & in ipſo Martyrologio Romano annuntiari* IX Septembris. F

S. Creſcentii *pueruli, filii* B. Euſhymii ſacra ipſana Roma alluta, *aſſerit Tamayus* honorifice requieſcere *in* monaſterio Minorum Cælii montis in Carpetania, *quod non facile crediderim. Quid de identitate illa dicendum ſit examinabitur die quo dictus Martyr colitur* XIV Sept.

S. Stanislaum Koſtka *e Societate Jeſu non recte hoc die ſignavit Ferrarius, cum* XV *obierit, ut dicemus die ſequenti, dum ipſum remictemus ad diem quo colitur* XIII Novembris.

DE

DE S. MICHÆA SENIORE PROPHETA.

Sanctus hic cum alio confusus; quisnam & cur hoc die detur; quid de eo Fasti; ipsius vaticinia. J. P.

S. Michæas senior

DUos extitisse *Michæas prophetas, alterum seniorem, juniorem alterum, utrumque imperite confusum, iavenies apud aos tom. 1 Januarii die* XV, *pag.* 995, *quando de juniore, qui sextum inter duodecim Prophetas minores locum obtinet, ibidem actum est. S. Michææ prophetæ nomen hac die* XIV *Augusti invenio in Menologio Slavo-Russico, Arabico-Ægyptio, Sirletiano, & alibi in nostris apographis Græcis, aec non in Menæis magnis excusis; sed in memoriam revocemus censuram, quæ apud nos loco mox citato Menæis istis inusta est his verbis:* Manæa
B Græcorum hunc (*intelligc juniorem*) habent XIV Augusti, sed cum altero confundunt, ideoque plurimis annis prophetasse scribunt; tamen (quod ridiculum videri potest) a Joramo occisum." „Erat, inquiunt, Michæas Iorami filius, natus
* *l.* Morasthi „Borathæ*, e tribu Ephraim, prophetavitque „annos quatuor & octoginta: præcessit natalem „Christi sexcentis & sex annis: multaque secit „Achab regi Judæ, a cujus filio Joramo e me„dio sublatus est, suspectus, quod ipsius impie„tatem & Majorum reprehenderet. Mortuusque „in Morathe sepultus est solus in terra sua prope „cœmeterium Enaeim: sepulcrum ejus notum „est„. At Menologium Michææ unius ex XII minoribus natalem statuit XIV Augusti; alterius vero e tribu Ephraim V Januarii. *Hæc ibi jam pridem nostor Bollandus. Ita vero quæ dicta sunt de ejus ortu e tribu Ephraim, ac sepultura, refragatur Calmetus in præfatione ad Michæam loco mox citando: nos vero de utriusque Prophetæ in unum confusi hic potissimum agimus, quantum est satis ad præsens nostrum institutum.*

C 2 *Obtruditur itaque magna & crassa temporis* *Imperite in Græcis Menæis confusus cum Isaiæ synonymo.* *hallucinatio in elogio citato, cum annis facile* 150 *post sextoris Michææ mortem prophetarit synonymus junior, prout ibidem Bollandus observat, & de quo noster Salianus tom.* 4 *Annalium veteris Testamenti ad annum mundi* 3290, *ante Christum* 763, *pag.* 390, Illud, *inquit*, duhium esse non potest, hunc Michæam alium esse ab eo, de quo in fine tertii Regum actum est. Ille enim sub rege Achabo vaticinatus est, eique mortem suam prædixit: hic autem sub Joathamo. Mortuus est autem Achabus ante regnum Ioathami amplius centum quadraginta annis. Fallitur itaque Sixtus Senensis eum hunc nostrum prophetam ajt mortuum esse centum annis ante Oseæ, cum tamen uterque propheta testetur se tempore Ezechiæ vaticinatum esse. Sed nec nomina nec patria nec tribus utriusque Michææ sunt eadem, ut Hieronymus & Ribera docent. *En his itaque satis & abunde perspicua redditur unius Michææ prophetæ ab altero synonymo distinctio; de qua etiam agit Augustinus Calmet in Commentario litterali in omnes libros veteris Testamenti, tomo qui est de* XII *Prophetis minoribus pag.* 321; *ubi duos ponit prophetas Michææ, unum nempe de tribu Juda, altesum filium Iemla, quorum hic sub Achab vaticinatus sit, nullo tamen ipsius scripto ad nos transmisso; illc autem sub regibus Judæ Ioathan, Achaz & Ezechia. Sed hanc rem tractat satis fuse Testatus in libri* 2 *Paralipomenon caput* 18, *ubi quæstione* 23 *quærit quis sit* Michæas *iste, de quo ibi est sermo. Distinguendus ergo Michæas Mataithites a Michæa filio Iemla.*

3 *Tomo* 1 *Januarii in Prætermissis ad diem* V *ejusdem mensis pag.* 235 S. Michæas Filius Iemla, propheta & martyr *ex Meaologio Græcorum assignatur, sed in hunc diem* XIV *Augusti differtur. Ut itaque jam pridem datum a Bollando fidem liberarem, hoc eum die Actis nostris inferendum ceasui. Menologium Sirletianum hæc ibi memorat dicto die* V *Januarii:* S. prophetæ Mi- E chææ de tribu Ephraim. *Ad diem vero* XXI *Aprilis signatur ibidem* commemoratio prophetæ Michææ, *hujusne an alterius? In Menologio Basilii imperatoris jussu conscripto, ac apud Ughellum. tom. 6 Italiæ sacræ Latine vulgato, die* V *Januarii admodum indeterminate etiam refertur, quando sic dicitur:* Nonis Januarii commemoratio sancti prophetæ Michææ. *At distincte, dicamus potius confuse, cum indicae elogium, quod ibidem continuo sequitur, his verbis expressum:* Michæas propheta Judæus ex familia Ephraim, eum vehementius impietatem Achab regis objurgaret, quod everfis divinis legibus ac patriis institutis dæmonum præstigias consectaretur, alienavit a se regem, qui etsi Sancto esset iratissimus, veritus tamen divinum judicium, atque fingulatem viri probitatem, a cæde abstinuit, sed mortuo Achab, enm apud Joram filium eadem de causa vehementius offendisset, ejus jussu de præ- F rupta rupe præcipitatus occubuit: cujus corpus obvolutum n propinqnis sepultum quidem fuit in patrio solo, sed prope commnne sepulchrum.

Quod certum sit in Menologio

Basilii imperatoris. Seniorem hic dicunt, & recte.

4 *Parvum hoc elogium ejusdem est furfuris cum superiore ex Menæis, & rerum confusione plenum. Nam* 1°. *Si Michæas fuit Judæus, id est, si proprie loqui velimus, e stirpe Juda, quomodo additus fuisse e familia seu tribu* Ephraim? *Nam duæ istæ tribus locis omnino diversis habitabant: de quibus videri potest Adrichomius in Theateo Terræ sanctæ.* 2°. *De confusione unius cum altero ex Joramo, supra egimus.* 3°. *Peoinde Achab cum Joramo filio, sub quo mortuus obtruditur Michæas, pessime hic etiam convenus,* 4°. *Nec cohæret mortis genus cum Menæis, in quibus dicitur suspensus.* 5°. *De sepulchro, quod altee tamen hic effertur quam in Menæis, breviter supra memiaimus. Cum itaque Bollandus hunc annuntiationem* S. Michæas filius Jemla, propheta & martyr *e Menologio Græcorum (vellem illius nomen aliunde ecuese, duce ac præmonstratore Saliano, qui has res ex professo tractavit, & superius a nobis allegatus est.*

5 *Ad annum itaque mundi* 3134 *postquam e- Gesta ejus* gisset de victoria, quam Deus Achabo politus

AUCT. J. P. *eſt, num.* 24 & 25 Miſit, *inquit* propheta... Sed quem propheram? Utique noo Eliam; ſed obſcuriorem aliquem, proprio enim nomine appellatus fuiſſet. Exiſtimat Abulenſis eum fuiſſe Michæam filium Jemla.., aitque multos in ea eſſe ſeotentia, in quibus auctor Hiſtoriæ ſchulaſticæ cum Lirano, & Hebræis in Seder-olam. *Ad annum vero* 3135 *Achabo Propheta iterum victoriam pollicetur, qoa occaſione recenſet laudatus Annalium auctor crebra Michææ vaticinia num.* 6: Interea vero Dominus mittit propheram ad Achabum, qui de imminente victoria eum reddat certiorem.. Quis autem fuerit inouminatus hic vir Dei, ex Scriptura non conſtat. Hebræi in Sedar-olam ca. 20 affirmant hunc fuiſſe Michæam filium Jemla, qui apud Achabum quinquies vaticinatus ſit, *prout ibidem ſingillatim legi poteſt. Ad eumdem annum num.* 15. *narratur propheta quidam juſſiſſe ſe percuti, ex lib.* 3 *Reg. cap.* 20. ℣. 35 & *ſeqq.* Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad ſociom ſuum in ſermone domini: Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait: Quia noluiſti audire vucem Domini, ecce ſeceđns a me, & percutiet te leo. Cumque paulum receſſiſſet ab eo, inveuit cum ico atque percuſſit. *&c. Prophetam hunc, ſicut obſervat ibidem Salianus*, Michæam filium Iemla, Joſephus aliique Hebræi fuiſſe volunt, ut paulo ante seruli num. 6. *Deinde a num.* 16 *ſcribit idem Annalium conditor; cui uſui fuerit Prophetæ percuſſio, & cur item Deus eam voluerit &c., quæ ibidem legi poſſunt.*

6 Numero autem 29 & *ſequentibus agit de percuſſione Prophetæ, qui regem ignetus cum parabola alloquitur; de ſententia inſuper Achabi contra euſtodem parabolæ, item de eventu ejuſdem non plane acti reſpondente; ad hæc, de eadem regi applicata &c. Denique ad illa verba lib.* 3 *Regum cap.* 20. *in fine*, Reverſus igirur eſt rex Iſrael in domum ſuam, audire contemnens, & furibondus veoit in Samariam, *hæc obſervat*: Confuſus utique fuit, qui dum judicot alium, ſuo ſe ore condemnaſſe, ipſemet enimadvertit, ac ſuo ſe gladio jugulaſſe. Mutatus a ſn & tsiſtis, quoniam in media victoriæ lætitia & vasiis coegratulationibus, lugubre nuntium murtis ſuæ, cladiſque ſuorum accapit. Indignabundus & fusibundus in tantam Prophetæ loquendi libertatem, quæ eſt Ioſephi expoſitio (*Antiquitatum Judaicarum*) llb. 8 cap. 8. „ Rex, „ inquit, libertate Prophetæ offenſus juhet eum „ in carcerem conjici, & vehemeoter ce prædi„ ctione conttiſtatus domum ſe recepit „. Cortigeudus eſt tamen Joſephus in iſto Prophetæ carcere, quem de ſuo adjecit, ea conjectura niſus, quod tertio abhinu anno hic idem Propheta ab Achabo in Ramoth Galaad proficiſceote in carcerem conjici, maleque haberi juſſus eſt.

7 Rei geſtæ narrationem habet Textus ſacer lib. 2 *Paralipomenon cap.* 18, *e quo hæc excerpo*: Dixitque Achaz rex Iſrael ad Joſaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad.. dixitque Joſephat ad regem Iſrael: Conſule obſecso imprætientiarum ſermoaem Domini. Congrngavit igitur rex Iſrael prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandam ire debemus au quieſcere? At illi, Aſceode, inquiuut, & tradet Deus in manu regis. Dixitque Joſaphat: Numqoid non eſt hic prophetes Domini, ut ab illo eriam requiramus? Et ait rex Iſrael ad Joſaphat: Eſt vir uous, a quo poſſumus quærere Damini voluntatem: ſed ego odi eum, qoia nuu prophetat mihi bonum, ſed malum omoi tempore: eſt autem Michæas filius Jemla.. Vocavit ergo rex Iſrael unum de eunuchis, & dixit ei: Voca ciro Michæam filium Jemla.. Nuntius autem qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: Eu verba omuium prophetarum uno ore regi bona annuntiant: quæſo ergo ta, ut & ſermo tuus ab eis oon diſſeotiat, loqoariſque proſpera. Cui reſpondit Michæas: Vivit Dominus, quio quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. Venit ergo ad regem. Cui rex *ait*: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? Cui illa reſpondit: Aſcendite, cunctis enim proſpera eveniens, & tsadentur hoſtes in manus veſtras. Dixitque rex: Iterum atqun iterum te adjuro, ut mihi neo loquaris, niſi quod verum eſt, in nomioe Domini.

8 At ille *ait*: Vidi univerſum Iſrael diſperſum in montibus, ſicut oves *ubique* paſtore: & dixit Dominus: Non habent iſti dominos: revertatur unuſquiſque in domum ſuam in pace. Et ait rex Iſrael ad Joſaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iſte mihi quidquam boni, ſed ea quæ mala ſunt? At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum ſedentem in ſolio ſuo, & omnem exercitum cæli aſſidente ei e dextris & a ſiniſtris. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Iſrael, ut eſcendat & corruat in Ramoth Galaad? Cumqoe diceret unus hoc modo, & alter alio: proceſſit ſpiritus & ſtetit coram Domino, & *ait*: Ego decipiam eum. Cui Dominus: In quo, inquit, decipies? At ille reſpondit: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere & fac ita. Nunc igitur, ecce Dominus dedit ſpiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus locutus eſt de te mala. Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, & percuſſit Michææ maxillam, & ait: Per quam viam tranſivit ſpiritus Domini a me, ut loquerctus tibi? Dixitque Michæas: Tu ipſe videbis in die illo, quando ingreſſus fueris cubiculum de cobiculo ut abſcondaris.

9 Præcepit autem rex Iſrael dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem civitatis, & ad Joas filium Amelech. Et dicetis: Hæc dicit rex: Mittitn hunc in carcerem, & date ci panis modicum, & aquæ pauxillum, donec revertae in pace. Dixitque Michæas: Si reverſus fueris in pace, noo eſt locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi. *Sequitur deinde in Textu ſacro, qomodo Achab ſecundum Michææ prophetiam occiſus in bello fuerit. Rem geſtam inuctit Salianus anno mundi* 3138, *& inter alia explanat verba hæc ſacra a Michæa prolata, quæ aliquam habent difficultatem, nimirum*: Aſcende & vade proſpere, & tradet eam Dominus io manus regis, *tamquam ironice ab eo dicta; uti videre ibidem licet num.* 20. *Deinde hæc*: Egredias, & aro ſpiritus mendax in ora omnium prophetarum ejus. Et dixit Domious: egredere & fac ita, *exponit contra Calvinum, qui ea impie detorquet, ut doceat Deum opt. max. eſſe auctorem peccati, utpote qui præcipiat ſpiritui malo, ut Achabum decipiat: cum hoc præceptum ſit mera permiſſio, nec præcepto ulla opus fuerit; quæ ibidem pluribus invenies num.* 16. *Notiſſimum eſt illud Chriſti Domini ad Judam Joannis cap.* 13. ℣. 27: Quod facis, fac citius. *Denique num.* 32. Intelligendum quoque *monet Sallamus*, pſeudoprophetas accepta clade ad mortem quæſitos, præſertim Sedeciam eorom principem

a vaticinia

e fuerit Literis

& aliunde expendun tur.

A cipem, latebras ſtudioſe captantem, ut Michæas illi prædixerat: ipſum autem Michæam, ut veridicum prophetam, vinculis ſolutum in gloria fuiſſe. *Porro quis & qualis fuerit Jemla*, Michææ *pater de quo ſuperius meminimus, hactenus non reperimus. Atque hæc quidem ſunt quæ de iſto* Michæa *propheta ad noſtram pervenire notitiam; reliqua vero, quæ ad eum pertinent, incomperta hactenus nobis ſunt; nec ſcimus ubi, quando, qua morte vitam clauſerit, quamquam ſuperius num.* 3 *dicatur martyr.* AUCT. J. P.

DE S. DEMETRIO MARTYRE

IN AFRICA.

Ex Martyrologiis. J. B. S.

CODices Lucenſes apud Florentiniam ita hoc die annuntiant: In Africa, S. Demetri cum ſociis, *contra quam codices alii Corbeienſis & Reginæ Sueciæ, qui ſimpliciter ſcribunt:* In Africa natalis S. Demetri, *quomodo etiam legit Epternacenſis, ſed tranſmutata poſitione,* In Syria Demetri. *Addit Florentinius Notkerum, Bellinum, Maurolycum,* B *a quibus etiam abſunt ſocii, quemadmodum & a tot Uſuardinis, qui in noſtra editione recitantur. Sufficiat hodiernum Romanum:* In Africa, S. Demetrii martyris. *Sanctum etiam ſignavit Petrus de Natalibus lib.* XI *num.* 215, *appoſito* confeſſoris *titulo, his verbis:* Demetrius confeſſor in Africa XXX Kalendas Septembris dormivit. *Vellem Addidiſſet, ex quo fonte ea hauſerit; at neque ipſe, neque alius, quod ſciam, de* S. Demetrii *hujus Actis aut geſtis quidquam prodidit.* E

DE SS. MM. FORTUNATO, EUSEBIO, TITULO ET CONDITORE,

IN SYRIA.

Ex Hieronymianis. J. B. S.

GAodara Syriæ *in textu Florentinii primo loco refertur* Fortunatus, *quemadmodum & Corbeienſi & Reginæ Sueciæ, cui Epternacenſem male* Demetrium *ſuppoſuiſſe jam diximus. Repetit porro idem textus:* In Venbera Syriæ, natalis ſanctorum Euſebii, Tituli, Conditoris & Proſpolini, *qui ultimus ad aliam claſſem infra refertur, ut ſoli quatuor ſupra notati huc ſpectare videantur;* C *non etiam tres alii qui in ſolo Corbeienſi ita annuntiantur:* Venderaſiri, *pro* Vendera Syriæ, natalis SS. Euſebii, Siculi, *pro* Titulo, Conditoris, Proſpolami, Caſti, Candidi. *Quid ſibi velit* Gandara, Venbera, *ſeu* Vendera *Syriæ, fruſtra apud Geographos quæſivit laudatus Florentinius, neque nobis operam lubet perdere, ut cum Notkero ſecurius legerimus* In Syria; *non* Aquileiæ *certe, ubi* Euſebius & Viocentius *in aliquo codice, cum* Felice & Fortunato *perperam conjunguntur.* F

DE SS. MM. EUTICIO, PAULO, HERACLO, POSSESSORE, PARMO, DISSEO, HERMA, PROSPOLINO, PROSALAMO, BERMIA. HERACLO, CUM TRIBUS,

INCERTI LOCI.

Ex Hieronymianis. J. B. S.

HAnc *undecim Martyrum nominibus expreſſorum cum tribus anonymis claſſem hoc die* Aquileiæ *cum Felice & Fortunata non recte tribuit codex Epternacenſis, ubi ceteri omnes clare exprimunt* alibi, *nullo certo loco aſſignato. Notabis etiam,* Heraelum *ſeu* Heraclium *repeti; pro quo forte melius legit codex Reginæ Sueciæ, ultimum nomen efformans* Beracli eum tribus, *quam lectionem præferri facile patimur, de cetero nihil alibi invenientes quod de Sanctis hiſce Martyribus prædicari poſſit.*

A D

DE S. EUSEBIO MARTYRE

IN PALÆSTINA.

J. P. Cultus e Martyrologiis.

SUB MAXIMIANO. *LOnge celebrior* S. Euſebii *presbyteri Romani, quem hodie daturi ſumus cum Martyrologio Romano, memoria eſt, quam* S. Euſebii *martyris in Palæſtina. In Theſauro novo anecdotorum, quem Edmundus Martene in lucem edidit, tom. 3 a col.* 1649 *proferuntur hujus Acta hoc titulo*: Paſſio S. Euſebii, quæ eſt XIX Kalendas Septembris. *Hæc dum ibi legiſſemus, publicum ejus cultum duximus ſtabiliendum e Martyrologiis, priuſquam eum aliis hujus diei Cœlitibus hic adſcriberemus. Annuntiatio in Hieronymianis* B *a Florentinio editis eſt iis diſtincta ſen, ſi mavis, confuſa characteribus, ut in ea Euſebius a noſtro diverſus relucere videatur. Sic enim ea habet*: In Vembeta Syriæ natalis ſanctorum Euſebii, Tituli, Conditoris & Proſpolini. *Videri interim poſſunt quæ Florentinius in hanc annuntiationem obſervavit. At magis perſpicue hodierno noſtro Martyri conveniunt aliæ, quas hue tranſcribimus. Inter auctaria ad Uſuardum a nobis illuſtratum, die* XV *Auguſti e codice Centulenſi dicuntur iſta*: In Paleſtina, ſancti Euſebii martyris. *Deinde ex editione Labeco-Colonienſi hæc ibidem recitantur*: In Paleſtina, ſancti Euſebii martyris, pro Chriſto decollati. *Eadem etiam habet Manrolycus eodem die, ſed non addit* martyris. *Ab illis diſſentit Grevenus, qui addit titulum* preshyteti *hoc modo*: In Paleſtina, ſancti Euſebii presbyteri & martyris, pro Chriſto decollati. *Unde autem Grevenus addiderit iſtum titulum, nec eſt mihi promptum dicere, nec gratioſum admittere, præſertim quia Paſſio* S. Euſebii, *&* C *additiones ad Uſuardum, quas citabam, eumdem non habent. Quandoquidem vero hæ circa genus mortis, diem cultus ac nomen Martyris conveniunt cum Actis, (quidquid ſit de modica unius diei differentia, quæ eiſdem prænotatur, ut dictum eſt) putavimus eumdem in his ac in Martyrologiis Sanctum relucere. Ceterum eadem Acta ſecuti poſuimus illum ſub Maximiano.*

A C T A

Auctore anonymo, edita in Theſauro novo anecdotorum apud Edmundum Martene tom. 3 a col. 1649 e Ms. S. Audoeni Rotomagenſis.

Sacrificare a Maxentio præſide IMperante Maximiano, Maxentius quidam Palæſtinæ provinciæ præſes, in juſſum principis crudelitate mentis non legum timore ductus, ſic ad citeumſtantes fertur loeutus: Mandati regis memores eſſe nos convenit, qui Chriſti nomen a eultu & hominum memuria, minitando pœnam, avelli voluit & vindicari capitaliter hoc præcepit. Ea Tempeſtate Euſebius quidam mente plaeidus, teligione Chriſtianus, ſæpe hoc orando nomen implorans, audientibus locum ealumniæ dedit. Ad præſidem fides intimatur, crimen exponitur, edocetur oratio, quia Chriſtum ſæpius invocabat. Quo exhibito, Maxentius ait: Si mandati memor es; ſacrifica, ne cogatis. Euſebius reſpondit: Amplectenda lex illa eſt quæ ait: Dominum Deum tunm adorabis, & illi ſoli ſervies. Longe itaque diſtant inter ſe mandatum hominis & lex divina, quia illud temporaneum, E iſtud æternum eſt, maxime cum ſcripta Dei manu lex iſta proceſſerit, & veſtra ipſa hominis mandata nec ab homine ſcripta fiot.

Fruſtra tentatus ſupplicii.

2 Maxentius dixit: Aut ſacrificate juſſus es, aut puniri: tuum eſt eligere quid ſequaris. Euſebius reſpondit: Erras, præſes, ſi te ſapere æſtimas quidquam. Quid lapide vilius? Quid ſimulaehto ignavius? Quid ligno fragilius? Hæc qui præcipis coli, quam ſis ſtultus agnoſce, quæ nec ſentire quidquam poterunt, nec moveri miniſterio deſtituta eultoris. Maxentius dixit. Duriſſimum eſt Chriſtianorum genus, quibus dulcius eſt perite quam vivere, Euſebius reſpondit: Impii ſunt pagani, qui luce contempta, tenebras ſequuntur & nebulas, nec aſpicere poſſunt quid eulant, quidve contemnant. Maxentius ait. Si patrem me tibi natura præbuiſſet, obſectationem tuam jugiter quod poſtulabam impettare meruiſſem; nunc honnte depoſito, cum omni auctoritate præſidis, malo tamen perſuadero quam cogere: tu vero dutior factus es dum rogaris. Irafcendo pronuntio, Sacrifica, ne tradaris in- F cendio. Euſebins reſpondit: Me nulla hujus cura ſollicitat. Scio enim grande præmium immodicis his eſſe tormentis.

Ac tormentis ut ea- las ideta.

3 His verbis Maxentius ineitatus, diſtendi ejus membra equuleo jubet, & immites eirea latera defudare catnifices. In quibus malis hoc ſolum dixiſſe Euſebius fertur: Domine Jeſu Chriſte, tu me ſerva, ſive enim vivamus, ſive motiamur, tui ſumns, ſi famulotum memor eſſe dignaris. Cui præſes probata conſtantia ſubtrahi tormenta mandavit; & ait ei: Noſti ſenatus-conſultum de factifeiis conſtitutum? Enſebius reſpondit; Præceptum Dei non poteſt humana voluntate ſupetari. Tune iratus præſes tradi eum juſſit incendio. Dixit ei: Vides quia leges vobis daras ſenatus-conſultum reſcindit?

Suum vovet imperatori

4 Hoc Euſebius audito, ibat ſecurus ad flammam. Cui egredienti Maxentius ait; Pertinaci animo pergis ad mottem ſuperfluam, mutta aliquando ſententiam. Enſebius reſpondit: Si imperator hoc juſſit, nt contempto Deo metallis ſerviamus, rogo ut intromittas me ad regem. Maxentius ait: Servetut in eraſtinum: & mature ipſe perrexit ad regem, & ait: Magne impetator, ſeditioſum hominem, &, quod eſt gravius, tuis legibus non parentem reperi, qui hodieque repetit deos non eſſe qnos eulimus, nec aliquid habere pocentiæ;

denlque

A denique non ſacrificat, ſed tantum ipſos ſacrificantes horreſcit. Imaginem quoque tuam adorare contemnit. Quo audito, ait imperator ad præſidem: Meis hic rebellis inducatur obtutibus. Tunc neſcio quis propter aſſiſtens dixit: Si eum aſpexeris, flecteris ejus ſermonibus. Ait imperator: Talis eſt ut me inducat & mutet? Et præſes ait. Non te ſolum, ſed vulgus omne convertet. Nam ſi ejus aſpexeris vultum, ſequeris & vocum.

interpon's auſteritatem,

5 Sed, reſiſtentibus cunctis, imperator juſſit eum adduci. Quo advenienti, intuebantur omnes nitorem vultus, oculorum gratiam, & ad ſimilitudinem deductæ lunæ gratiam incredibilem capillorum. Sic ineeſſit, Deo donante, compoſitus. Statim & vox e cælo ad eum miſſa intonuit: Fortis eſto, Euſebi, nam parata tibi eſt corona, & ex hoſte victoria. Ad quem reſpiciens imperator, & divinum quoddam in oculis ejus intuens, ſic locutus eſt: Senex, quid ad me veneris, reſponde, ne eimeas. Quo tacenti, ait; Silentium rumpe, ad interrogata reſponde, quia ſalvum te eſſe

B eupio. Euſebius reſpondit: Si ab homine ſalutem ſpero, a Deo jam ſperare non poſſum. Si ſis enim poteſtate præſtantior, æqua tamen nobis eſt mortalitatis conditio vel natura. Ceterum ea quæ paulo ante prædixeram tuis, imperator, auribus, non negabo. Hoc ſum, Chriſtianus, nec lapides poſſum adorare, nec ligna; Deo vero quem cognovi, & expertus ſum, parere feſtino.

ſed irrito conatu.

6 Aic imperator ad præſidem: Quid mali ſentit, ſi colit Deum quem dicie, omnibus imparem? Maxentius reſpondit: Noli decipi, imperator invictiſſime, nec enim hic Deum illum aſſerie, quem putaſti, ſed Jeſum neſcio quem, cujus nec majores noſtri, nec ulla gens memiuit. Imperator ait: Egredere, & Seuem hunc, ut juſtitia præcipit, audire feſtina, ego enim hujus rei judex eſſe non poſſum. Egreſſus ab imperatore Maxentius, tribunal aſcendit, & exhibitum ad ſe Euſebium ſacrificare mandavit. Euſebius reſpondit: His ego non ſacrificabo, quos nec auditum conſtat habere, nec viſum. Maxentius dixit: Sacrifica, ſi vis vitare tormenta, vel effugere feſtinas incendium; neque enim te poteſt a pœna eximere ille quem metuis.

AUCTO. ANONYMO.

Deinde ve- ra tranſa- ctus capit.

7 Euſebius reſpondit: Nec ignis me ab hac ſententia poteſt revocare, nec ferrum; proinde tu corpus infirmum quamdiu volueris crudelitate dilaeera. Ceterum anima, quæ ad Deum pertinet, non lædetur. A primis cunabulis uſque ad hanc ætatem hac lege perſiſto. Lapides & ligna ſcio ædificio deputari ſolere, non cultui: tu vero ſalutis ignarus ad præcipitia feſtinas, & lapidi illi quem colis, committis gravia peccata. His auditis præſes iratus, caput ejus juſſit abſcindi. Tunc Euſebius ſono vocis ad Dominum clamavit: Domine Jeſu Chriſte, gratias

E virtuti tuæ ago, quod & me inter ceteras oves probare dignatus es. Et ſtatim divina vox ſonuit: Niſi dignus eſſes ad aulam Chriſti, ſedemque Juſtorum, non fuiſſes dignus admiſſus. Is juxta ſcriptorum ordinem genu poſito & decollatus, glorioſum & felicibus expetendum vitæ munus implevit, ſtatimque exutus labe terrena, grato commercio ad cæleſtia regna tranſivit. Maxentius vero, qui tam obſtinate in ejus exarſit exitium, exeruciatus pœna multiplici, nec ſeculo potuit placere, nec Chriſto.

DE S. MARCELLO EPISC. AC MART.

APAMEÆ IN SYRIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Apameæ notitia; Sancti patria, parentes, vita ſecularis & ſorte ſolitaria; munus epiſcopale magna cum laude adminiſtratum, communicatio cum Martyribus.

C F

ANNO CCCLXXXIX VEL CIR. CITER. *Apamea illuſtratur*

APamea, *nobis Syriæ, ſumma nominis celebritate clarult, teſte Ammiano Marcellino libro* 14 *Rerum geſtarum cap.* 8, *pag.* 33 *editionis Gronovianæ anni* 1693, *ubi hæc tradit*: Hane (*Syriam*) nobilitat Antiochia .. & Laodicia & Apamia, itidemque Seleucia, jam inde a primis auſpiciis floreutiſſimæ. *Poſtquam vero Syria in duas diviſa eſt partes, Apamea Syriæ ſecundæ fuit facta metropolis, ſicut videre licet in Georgraphia ſacra Caroli a S. Paulo pag.* 287 *poſterioris editionis. Sozomenus ab Henrico Valeſio illuſtratus lib.* 7 *cap.* 15 *pag.* 725, Apud Syros, *ait*, cives urbis Apameæ, quæ ad Axium fluvium ſita eſt. *Hanc alii collocant ad fluvium Orontem. Cellarius in Notitia orbis antiqui lib.* 3 *cap.* 12 *pag.* 255 *de Seleucia ad Belum agens*, Hinc, *inquit* in ortum jacet Apamea, Ἀπάμεια prope Orontis & Marſyæ confluentem.

varlit vo- cabula.

2 *Plura deinde de ea effatur, ad verba Sozomeni continuo a nobis prolata quærit pag.* 256: Quiſnam hic Axius? *Ac reſpondet, eſſe* nomen ex Macedonia petitum, ut multarum Syriæ urbium. Secundum Strabonem Orontes Apameam præterfluit: apud Plinium vicinus eſt Marſyas. Incertum, uter nomen Axii aeceperit, quod Vaillantius Oronti; Harduinus Marſyæ vult tribui. Neque error eſt Sozomeni: ſed nummo etiam id nomen confirmatur, *cujus inſcriptionem Græcam ibidem ſubjungit*. Quod certior in hoc Strabo eſt, Apameam ab Oronte adlui; quam Plinius, qui agrum tantum Apameuorum ait dirimi Marſya ab Nazeriuorum tetrarchia, non ſignificans quam prope ad urbem id flumen accedat, veroſimilius eſt, Orontem a Macedonibus, tamquam nobiliorem fluvium, fuiſſe Axium adpellatum, quia hic ipſe in Macedonia fuit nobiliſſimus. *Nam Ἄξιος Græcis eſt* dignus. *Jacet autem* inter Antiochiam ad Boream & Emeſam ad Auſtrum ad 50 (*ad* 65 *ponitur a Ferrario in Lexico geographico*) mil. paſſ. *on ſupputatione Baudrandi*, 40 mil. paſſ. diſtat a mari Syriaco in ortum.

3 *Urbem porro hanc & rexit epiſcopus* S. Marcellus,

AUCT. J. P. *haec praefuit ep. S. Marcellus Joannis ſucceſſor.*

ceſſus, & *virtutum ſuarum, quibus egregie fulſit conſpicuus, radiis illuſtravit. Etenim a Theodoreto Hiſtoriae eccleſiaſticae lib.* 5 *cap.* 21 *breviſſime quidem hoc dicto quantum laudatur, qui utique* Vir undequaque praeſtantiſſimus *fuerit; item* Vir plane divinus, & juxta praeceptum Apoſtoli, ſpiritu fervens. *Succeſſit Joanni, qui anno Chriſti* 381 *interfuit concilio oecumenico Conſtantinopolitano, ſicut videre licet tom.* 2 *Conciliorum apud Labbeum col.* 955, *ubi inter epiſcopos, qui ad illud concilium convenerunt, eidemque ſubſcripſerunt, ſignatur* Joannes Apamenſis. *Theodoretus autem loco citato,* Jam e vivis, *inquit*, exceſſerat Joannes Apamenſium epiſcopus. Ejus autem loco ordinatus fuerat Marcellus. *Verum his obiter praemiſſis de S. Marcello, vitae ejus ac rei in ea geſtae quemadmodum ſe habuerint, e documentis, quae ad noſtram pervenere notitiam, ennemus incipiendo a ſolo natali.*

Patria ejus, vita egregie in ſenio peracta,

4 *Menaea magna Graecorum impreſſa* e Cypriorum insula ortum *eſſe ipſum referunt. Martyrium Graecum e codice Ambroſiano, cujus apographum habemus, & de quo poſtea dicetur pluribus, habet ipſa:* Τῆς Κυπρίων ὀνλεσεὸς εἶπος ἐξω..., *cujus lacuna videtur ſic ſuppleri poſſe* ἐξορμώμενος νῆσυ, *ut ſenſus ſit:* In-
B elytus hic *Vir* e Cypriorum insula oriundus. *Et vero ibidem* civilem egit magiſtratum, *ſicut dicta Menaea memorant*, ereditaque illi eſt ejuſdem adminiſtratio, in qua ita ſe geſſit, ut nmnes raperet in admirationem cum propter pietatem tum propter ſtudinm ſingulare, qun rem publicam moderabatur. *Aſt inſignem vitae ejus rationem altius repetunt ac pluribus deſcribunt tam exemplar Ambroſianum Martyrii, quam Mr. Vita e bibliotheca regia Pariſienſi. Ms. enim Ambroſianum tradit ipſa:* Ὑφ' ὧν ἀναγόμενος ἅμα ϵ παιδευόμενος, ἅ προσῆκον ἦν, πάντα ἐπιμελῶς δηνυσ ἐπαιτεῖτο ἀρετὴν, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐγνώσθη τ γραμμάτων ἐπιμελέστ. Χαίροντες οὖν ἐπὶ τοῖς οἰκ ἔτι προσῆκ, ἐπεὶ τ ἐπιφανῶν ἦσαν, ϵ πλούτῳ νομιζομεν βαθεῖ, ϵ πρὸς ἀξιώματων αὐτ ἐλθεῖν πατραγχαζοε ὄγκον· νὴ μεγίστης ἀρχῆς ποσμικῆς δεξαθαι ζώνην, ἵν ἐτα μὴ πατρικῶε συμβυλιῶν ὑπερόπτης φανῇ, κατ δίκαιο, βασιλικῆς πολιτείας εἰς τοῦτο προβαλλομένης αὐτόν. Κ δὴτα καλῶς ϵ αὐτῇ διαπρέψας, ϵ παῖ εἴτι δίκαιον θεατρίσως ἐπιμελησας, ἐν ζυγῷ ϵ μέτρῳ τοῦτο διασαθμήσας,
C ϵ ῥοπιώτῳ πρέποντι χαρισάμενος μέρει παντ ξυπλῆξε, ϵ παίπερ ὑπεραγαπᾶν αὐτ ὄντ ϵ μάλιστα τ καθαρότητ τοῦ βίου, ϵ τῷ τὸ ἦθος τῶν τ γλωττης ἁδεῖν, ϵ τῷ παιδείᾳ τ φρονήματος

5 *Quae Latinae ſic verto:* A quibus (*ſubintelligo* parentibus, *nam lacuna hic iterum occurrit*) ednea-
& virtutibus conſpicua. tus ſimul ac inſtitutus, omnem pront erat ennveniens, laudabilem virtutem diligenter exereebat: nec vero minus litterarum notitiam colebat. Parentes igitur ipſius his gaviſi, quoniam erant illuſtres & amplis affluebant divitiis, eum qnoque ad dignitatum decus pervenire coegerunt, imo vero maximi etiam magiſtratus ſecularis zonam accipere: quam, ne pater norum conſiliorum enntemptor videretur, aſſumpſit, imperatoris mandaro huc ipſum promovente. Et certe in eo munere egregie exeellens, & qnidquid erat juſtum ex divino praeſcripto exercens, nec non in ſtatera ac menſura illud diſponens, momentumque in eam inclnans partem, quae cum decoro conſentiebat, omnes in ſtuporem rapuit atque ad amorem ſui convertit, potiſſimum vitae integritate eo accedente, nec non miſericordiae fermoniſque ſuavitate ae demiſſo de ſe ſenſu. *De virtutibus, quibus in vita ſeculari fulſit* S. Marcellus, *plura congerit apographum noſtrum Pariſienſe; ſed dicta modo ſufficiant.* D

Fuit matrimonio junctus; ac aliquem diu ſatisfecit

6 *Sanctus noſter matrimonio junctus fuit; de ejus namque filiis Sozomenus ita loquitur pag.* 726 *occaſione auctorum caedis per martyrium illi illatae; qui* poſtquam proceſſu temporis detecti ſunt, filii quidem Marcelli mortem patris ulciſci cupiebant; verum provinciae ſynodus id prohibuit, aequum non eſſe cenſens eam ulciſci mortem, ob quam gratias Deo agere oporteret tum ipſum mortuum, tum filios ejus atque amicos. *Quod autem vitae ſolitariae inſtitutum amplexus fuerit, quodque vel ab ipſis ejuſdem primordiis ſeu rudimentis non mediocrem in rebus agendis de ſe concitaverit apud ſynaſcetas commendationis laudem, illud eſt argumento, quod a duobus abbatibus, quamquam recens eſſet ſolitarius, ad S. Epiphanium miſſus fuerit, prout diximus e Prolegomenis ad libros ejuſdem ſancti Epiphanii Contra haereſes tom.* 1 *editionis Petavianae, ſi ir, qui ibidem nominatur, ſit ſynonymus hic noſter. Noſtrum hunc eſſe ut aſſereret Tillemontius, nihil in promptu habuit tom.* 5 *Hiſtoriae imperatorum in Theodoſio I art.* 58 *pag.* 327, *& Monumentorum ec-* E
claſiaſticorum tom. 12 *in S. Epiphanio art.* 10 *pag.* 507. *At vero quamquam id e ſolo nomine extundi non poſſit; quia tamen ratio temporis identitati iſti, ut ita loquar, favet; & quia praeterea provincia Cypri, ad quam mittitur, congruentiam aliquam ſuperaddit, e qua utpote ſuperius dicebatur oriundus; quid vetat cum aliqua veriſimilitudine ſupponere, quod idem ipſe fuerit? In iſto ergo ſuppoſito procedens animadverto ſequentia. Cur, quando, a quibus* S. Marcellus *ad eumdem ablegatus ſit, accipe ex epiſtola, quae ibi habetur e Graeco Latine reddita, & hoc titulo praenotata:* Epiſtola anno Diocletiani XCII, Valentiniani & Valentis XII, Gratiani VII, ad Epiphanium Palaeſtinum Eleutheropolitanum ſcripta, qui cum olim mnnaſterii, quod in Eleutheropolitano agro ſitum eſt, pater fuiſſet, hoc tempore Conſtantiae, quae nrbs eſt provinciae Cypri, epiſcopus eſt, ab Acacio & Paulo presbyteris & archimandritis, hoc eſt monaſteriorum praepoſitis in regione Carchedonis, & Berrae, Coeles Syriae; qua poſtulant, ut adverſus haereſes ſcriberet, cum jam a multis inſuper rogarns, ut F
hnc ſuſciperet, atque, ut ita dicam, coactus fuiſſet. *Sed antequam progrediamur ad verba epiſtolae, notanda quaedam ſunt de aetione temporis.*

vitam egit

7 *S. Epiphanius Panarium ſeu librum adverſus haereſes aggreſſus eſt anno Chriſti* 374: *in ejuſdem quippe operis exordio num.* 2 *notatur* Valentiniani & Valentis annus XI, Gratiani VII, *qui Valentiniani & Valentis annus* XI *anno Chriſti* 374 *menſe Februario coepti ſit, ſicut obſervat Pagius in Critica Baroniana ad annum* 373 *num.* 10 *Conſule Baronium ad annum* 374, *ac Pravii Animadverſiones in opus Epiphanii, quod ipſe edidit, tom.* 2 *pag.* 4. *Quando igitur* S. Marcellus *fuit miſſus ad S. Epiphanium, operi is ſuo tunc manum admoverat, uti patet e chaeaeteribus temporis ſupra dictae epiſtolae praefinis, qui concurrunt cum anno Chriſti* 375. *Nam ille Valentiniani ſenioris ac Valentis exſtitit duodecimus; poſt quem annum non potuit differri legatio, qua de nobis ſermo eſt, cum eodem anno menſis Novembris die* XVII *Valentinianus extremum vitae diem clauſerit, ſicut apud chronologos notiſſimum eſt: nec ante diem* XVII *Septembris ejuſdem anni* 375, *quia Dioclelianus declaratus eſt imperator anno* 284, *a qua epocha originem duxit famoſa*

aera

A *æra Diocletianea. Vide Baronium ad annum iſtum, Tillemontium Hiſtoriæ imperatorum tomo 4 art. 2 pag. 5, & Pagium in Criticia Baronianæ tom. 1 ad ax. 284 num. 4. Jam vero ſi ab iſto anno pergas ad annum 475, habebis annum Diocletianæ æræ 91, dicto die XVII Septembris completum, & annum 92 cubitum currentem, conveniente ad inſcriptionem epiſtolæ, quam ſupra dedimus.*

ſolitariam 8 *His præmiſſis, audiamus quidnam epiſtola, quam citabam, ad propoſitum noſtrum contineat. Sic ergo S. Epiphanio ſcribunt Acacius & Paulus archimandritæ.* Quamobrem cum Marcellus, communis noſtrum omnium frater, tantæ famæ magnitudine ſtimulatus, ad te pietatis ſuæ deſiderio traheretur; idemque monaſterio noſtro eſſet adſcriptus; hominem nacti, qui longinquitate tantæ itinetis noſtra vice fungeretur, rudem adhuc & tirocnem; huic ipſi peccatorum omnium videlicet noſtrum poſtulationem ad te Chriſti diſcipulum perferendam, paulo eam quidem audaciorem mandavimus. Petitionis porro

B noſtræ ſumma hæc eſt, ut quæ nonnullis fratribus diviſti, ea ad noſtram inſtitutionem impertiri non graveris &c. *Ex dictis itaque conficitur*, S. Marcellum *vitæ ſolitariæ tirocinio vacaſſe anno Chriſti 373, ſuaque ad S. Epiphanium legatione fuiſſe tunc fundum menſibus Septembri, Octobri vel Novembri: quamdiu vero deinde vitæ aſceticæ inſtitutum continuarit, tametſi non eſt mihi promptum præcise definire; quid prohibet tamen ſuppoſuere, in eo ipſum perſeveraſſe uſque ad ſuum epiſcopatum, de qua mox agendum eſt.*

Promotus ad epiſcopatum, 9 *Mi. noſtrum e codice Ambroſiano poſtquam expoſuiſſet dignitatem, qua Martyr noſter in ſeculo honoratus eſt, & de qua dictum ſuperius num. 3, de eccleſiaſtica ſubdit ſequentia:* Ἀ Ἀλλ' ταύτην ἦρχεν μείζω παίσας διεδέξατο ἀξία. Τῆς Ἀ. παμείας γὰρ Σοφὰς πρᾴδρας προχειρίζεται ἡ διδασκαλος, οὐχ ἁπλῶς ὕπος, ἀλλ' οἷα φιλεῖ γίνεσθαι τοῖς πολλοῖς, ὑφ' ἡ Θεοῦ. Τὸ γὰρ πρὸ τούτου ἦ βίου ἀπομετρήσασης ἐ ἄξιος ἐπιζητεῖτο τοῦ θρόνου. Καὶ παλαῖ ἀλλως λεγόντων ἐ ἄλλως ἐπρᾶσε, ἦ Μαρκιλλος ὁ λογος ἐπαλει. Παλαὶς γὰρ ὁ λόγος Μαρκέλλου ἐν τοῖς ἀπασῶν χείλεσιν, ὁ Μάρκιλλος ἐλέγετο, Μάρκιλλος ἐνενίκα. Τῆς δὲ συμφορᾶς ταύτης ὑπὸ ὑφ' ἡμῶν πραττούσης, ἐπὶ καὶ

C Θεὸς σύμφορος ἦν (αὐτὶ γὰρ ἂν εἰς μίαν γενόμενον συνέλθοι ἁπασῶν, εἰ μὴ τῶν ἦν) πέμψασης ἀγωνιστὴ Δίνασος αἱ ἦ πόλιος ἀπ' ἄλλων μέτ τινα δὴ θεὸς χρείας, τὸ δ' ἀληθὲς κατὰ ἦ μεγαλίων ταύτην, ἐ ὡς ἔπρεπε εἶναι τοιοῦτον ἀρχιτρέα, γενορίζουσι τοῦτο πρᾶγμα πρὸς ἦ ἐγχείρασιν... Πείθουσι, ὅμως δὲ χειροτονεῖται παρὰ τῶν πρώτων τῦ βήματος ἦ Χριστοῦ ποιμένων ἐπισκόπων ἐ γίνεται τούτῳ ποιμὴν καλὸς ἡ νὺ μιθωτὸς ἐπωάγει τὸ ποίμνιον, ὅπι χλοῶν, ἡ ἐφ' ὕδατ τρέφει ἐ ἀναπαύει καλῶς ἀναπαύσεως· τρέπει τοὺς ἑαυτοῦ λύκους τῦ σφαδάζειν τοῦ πεδήματος, πάσαν ἐκπαιδεύει ποιεῖ ἦ ἄλλως θρησκείαν· τιμᾶται τούτῳ εἰς ὕδατος κατασπᾶ· θεῖος αἶνος ἀνεγείρει θυμούς, ἐ ὅλως δὲ τῇ πόλει ποθητὸς καὶ ἱ πάρεστος. *Hæc autem ſic latinitate donamus:*

omnes optimi geſſerit Patres imperio. 10 Aſt hunc magiſtratum (*ſecularem*) major omnino (*eccleſiaſticus*) exceſit, ac dignitas. Sapiens namque hic Vir Apameæ præſul ac magiſter deligitur non pervulgato more, nec quemadmodum multis evenire aſſolet; ſed ſuffragio ac judicio Dei. Nam ejus deceſſute vitam emenſo, qui ſolio dignus eſſet inquirebatur. Dumque multi fic, aliter alii dicerent, ſermo Marcellum vocabat. Quippe omnium in ore multus de Marcello erat ſermo, Marcellus dicebatur, Marcellus audiebatur. Poſtquam miſiſſent eives, qui Virum juſtum adducerent quaſi pro aliquadam utilitate, ſed revera ut magnæ huic civitati præeſſet, cujus utique deecbat hujuſmodi eſſe pontificem; indicant ei hoc negotium, ut exſecutioni mandetur.. Perſuadent; ſimul vero confeeratur ab electis altaris miniſtris: Chriſti grex ei committitur, ejuſdemque fit paſtor bonus & non mercenarius: adduxit gregem ad grameu fidei, & ad aquam bene deduxit requietis: lupos ratione præditus arcet, & funda fidei omnem gentilium ſuperſtitionem e medio tollit: delubra eorum humi proſternit: divina templa cum fervore excitat, eratque urbi omnino gratus ac perquam amabilis. *De his vide infertius num.* 13.

AUCTOR J. P.

Commentatus per litteras 11 *Porro Virum hunc ſanctiſſimum non modo ſpiritu ferventem, quod ſupra dicebamus, ſed etiam martyrii cupidiſſimum fuiſſe, videtur ea ex colligi poſſe, quod ſtudio ſingulari erga Martyres efficeretur ſcribendo ad illos, ac neceſſitudinis vinculo ſe cum eis colligando. Audiamus Theodoretum ſuperius allegatum*: Nam & ad invictiſſimos Martyres ſcribere, & ab eiſdem litteras accipere conſueverat. *Tillemontius Hiſtoriæ imperatorum tom 4 in Theodoſio 1, art. 58 pag. 327 ſcrupulum hic movet dicens, multos quidem ſub* E *Valente caſtitiſſe confeſſores, ſed nullos ſe noſſe ſub eo Martyres præter Euſebium Samoſatenum. At reſpondemus, ſi hunc dumtaxat Martyrem ſub Valente novit Tillemontius, nullum novit, ſi ſtricte loqui volumus: nam Valentem obiiſſe die 11 Auguſti anno Chriſti 378, notat in tabula chronologica ad calcem tomi non diſignati pag. 832: Euſebius autem Samoſatenus miſſus quidem ab ipſa in caſtilum fuit circiter annum 373, ſecundum ea quæ habentur apud nos tom. IV Junii, die XXII, pag. 241; ſed accilus eſt poſt mortem Valentis e anno videlicet 379, cu eodem tomo noſtro ad dictum diem, quo ejuſdem Sancti Acta edita & illuſtrata ſunt.*

cum Martyribus, 12 *Nullum itaque novit, ut iterum hoc dicamus, Tillemontius Martyrem ſub Valente, ſi præter hunc nox novit alium. Sed nos tom. IV Maii, die XVIII, pag. 170 novimus ſanctos martyres Conſtantinopolitanos Urbanum, Theodorum, Menedemum, & LXXVII Ordinis eccleſiaſtici viros ſub Valente vivente ac jubente paſſos anno 370. Noverat item illos ante nos Socrates lib. 4 Hiſtoriæ eccleſiaſticæ a Valeſio edita cap. 16 pag. 227,* F *ubi rem geſtam refert, quam & nos ex ipſius lib. 4 deſcripſimus loco modo allegato. Noverant eos alii quamquam non ita diſtincte ipſos memorarint, quam Socrates, ſicut ibidem in noſtro opere lector inveniet. Quid, quod ipſe eos alibi norit Tillemontius: nam in Valente imperatore tomo citato art. 10 pag. 97 tractat de hiſtoria dictorum octoginta Martyrum eccleſiaſticorum, quos idem Valens morti addixit, & citat locum ipſum Socratis, quem nos paullo ante deſignavimus, addens diem cultus V Septembris, quo exſtant in Martyrologio Romano. Atque hæc ad ſcrupulum Tillemontii male fundatum plus quam ſatis.*

§ II.

AUCT. J. P.

§ II.

Martyrium ejuſque tempus, publica veneratio e Faſtis Græcis ac Latinis; an Martyr hodiernus ab *ilio* ſynonymo diverſus; Acta.

Sanctus dum in deſtruendo Jovis templo occupatur,

TAnta & tam interverata erat Apameenſium erga idolorum cultum ſuperſtitio, *ut maſculo prorſus atque imperterrito opus fuerit pectore ad eam abolendam. Nam, teſte Theodoreto antea citato*, Venerat.. Apameam Cyneſius præfectus prætorio Orientis, *ut ibidem deſtrueret templum Jovis*, duos ſecum tribunos habens, cum militibus qui illis parebant. Ac populus quidem metu militum ſe conrionit, *ne præfecti incepto reſiſteret. Theodoreto adjungatur Sozomenus lib. 7 cap. 15 ita loquens:* Adhuc tamen in aliquot urbibus pagani pro templis ſuis acriter dimi-
B cabant. *Quos ubi nominaſſet, iis accenſet* denique cives urbis Apameæ,.. quos quidem accepi, *ait*, ad tutelam templorum ſuorum ſæpenumero uſos eſſe præſidio Galilæorum & ruſticorum hominum ex vicis qui ſunt circa Libanum; tandemque eo audaciæ prorupiſſe, ut Marcellum ejus loci epiſcopum interfecerint. Nam cum hic intelligeret, illos non aliter a priori ſuperſtitione facile converti poſſe, ſana quæ in urbe & pagis erant ſubvertit. Cumque audiiſſet maximum templum eſſe in Aulone, qui tractus eſt regionis Apamenorum, aſſumptis ſecum militibus & gladiatoribus, eo perexit. Et cum propius accediſſet, ipſe quidem extra telorum jactum remanſit; (Erat enim pedibus æger, & neque pugnare nec perſequi aut fugere poterat) militibus vero & gladiatoribus in expugnatione templi occupatis, quidam ex paganis eum illic ſolum relictum eſſe enm cognoviſſent, qua parte locus pugna vacabat egreſſi ſunt, & ex improviſo ſupervenientes eum corripiunt, injectumque in rogum interficiunt.

martyrio potiatur.

13 Et in præſenti quidem, quinam fuiſſent auctores cædis, laruit. Poſtquam vero proceſſu temporis detecti ſunt, filii quidem Marcelli mortem patris ulciſci cupiebant: verum pro-
C vinciæ ſynodus id prohibuit, æquum non eſſe cenſens, eam ulciſci mortem, ob quam gratias Deo agere oporteret, tum ipſum morruum, tum filios ejus atque amicos: quippe qui dignus habitus eſſet qui pro Deo moreretur. Atque hæc quidem ita geſta ſunt. *Aſt illa adeo tenuia & feroa apud Apameenſes ſuperſtitio quo pacto ſatis conveniat cum narratione ſuperiore, quæ e Mſs. exemplari Græco Ambroſiano exponebat modum ac rei adjuncta, quibus* S. Marcellus *a civibus Apameenſibus ad epiſcopatum arceſſitus, urbique admodum gratus ac perquam amabilis dicebatur, non ſatis intelligimus, veroque propius apparet, Sanctum alterius alicujus auctoritate eo accitum, cathedræ admotum, ac eradicandæ idololatriæ divinoque cultui propagando operam navaſſe heroicam inter odia, feritatem & perſecutiones populi Apameenſis.* Cyneſius *ſupra* nominatus anſam dabit partæ obſervationis, *quam remittimus ad Annotata in Compendium Actorum lit.* b. *De voce* gladiatoribus *conſuli poteſt Tillemontii nota in Theodoſio I imperatore ad art. 59 pag.* 329; *de* Aulone *autem ſeu Aulocrene obſervatur ad Nicephori Calliſti Hiſtoriam eccleſiaſticam lib.* 12. *cap.* 27. *pag.* 278 *editionis Pa-* D *riſienſis anni* 1630, ita vocari convallem decem milia paſſuum ab Apamea. *At nunc alia de ſancto noſtro Athleta expendendum nos vocant.*

Ejuſdem tempus.

14 *Quantum attinet ad tempus martyrii; Baronius, recitata ex Sozomeno hiſtoria, quam modo nos ex ipſo proferebamus, illud intenit anno Chriſti* 389, *& in notationibus ad Martyrologium Romanum* anno undecimo Theodoſii Imperatoris *rem geſtam affigit, qui annus concurrit eam dicto anno* 389. *Tillemontius Hiſtoriæ imperatorum tom.* 5 *in Theodoſio I, art.* 58 *utrumque iſtum annum affiguat; quamquam alibi ſibi non conſtet: nam Monumentorum eccleſiaſticorum tom.* 10 *in S. Epiphanio art.* 10 *pag.* 507 S. Marcelli *noſtri martyrium affigit verſus annum* 395. *Bailletus in collectione de rebus* S. Marcelli *noſtri, quam Vitis Sanctorum hodierno die inſerait, ab iſta ratione temporis diſſentit dicens, poni mortem ejus ab aliis anno* 385 *vel ſequente, idque* majore cum veriſimilitudine; *at potuiſſet hypercriticus ille verbulo, ut fidem faceret, hujus temporis rationem addere. Theodoretus lib.* 5 *cap.* E 27 *pag.* 235 *de Arcadii imperatoris pietate ac S. Joannis Chryſoſtomi ordinatione pro cathedra Conſtantinopolitana, nec non de variis epiſcopis per idem tempus eccleſias varias moderantibus loquens*, divino, *inquit*, Marcello ſucceſſit Agapetus. *Verum quo anno* Marcellus *ſit affectus martyrio, vel quo ei ſuffectus in epiſcopatu Agapetus, qaiſquam inde extundat? Nos vero in initio hujuſce noſtri Commentarii aſſignavimus ad marginem morti ejus annum* 389 *vel circiter: quæ notatio temporis eam patiatur aliquam latitudinem, ſuperiores annorum deſignationes cum ea inter ſe utcumque componi poſſint, uti & notatio temporis apud Caſſellanum ad marginem tentus ſui Martyrologii Romani, ubi ſignatur verſus an.* 386.

Memoria Sancti in Faſtis Græcis

15 *Veneratio publica ſancti Præſulis noſtris probatur e Faſtis Græcis, Latinis & aliis. Nam in Martyrologio noſtro Arabico-Ægyptio hac die* XIV *Auguſti ſignatur* Memoria S. Marcelli epiſcopi, *omiſſo titulo* martyris. *Menæa magna Græcorum impreſſa dicunt*: Eadem die memoria hieromartyris Marcelli epiſcopi Apameæ. *Subdunt elogium, in quo tamen craſſiſſimum committunt errorem, quando ſcribunt, illum fuiſſe* natum ſub Theodoſio imperatore. *Menologium Sirleti re-* F *ctius, dum ejus annuntiationi iſta ſubnectit:* Hic ſub Theodoſio magno imperatore ex insula Cypro, mundani magiſtratus regimen diſponens. *&c. Dicta Menæa hoc diſtichо Sanctum proſequuntur, in quo alluditur ad genus martyrii, quod per ignem conſummavit:*

Κρέατος ἐντὸς ἡ θεὸς καπνὸν λάχε,
Καὶ σαρκὸς ἄνω ἀ πνεῦσιν ἀέρια, Πάτερ.

Nidore carnis ſpiritus cælum ſubit:
Nidorque carnis non ſubit cælum, Pater.

Supplementum noſtrum Sirmondo-Chiffletianum indicat locum Conſtantinopoli ejus publico cultui adhibitum: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ συναξις ἐν τῇ προφητείῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τοῖς Σφωραχίου. Peragitur ejus ſolennitas in æde ſacra prophetæ ſancti Joannis Baptiſtæ in tractu Sphoracii: *de qua æde Cangius lib.* 4 *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 102.

ac Latinis

16 *Porro publica Martyris veneratio a Græca eccleſia tranſiit etiam ad Latinam: nam Martyrologium Romanum annuam ipſius memoriam præſcribit recitandam his verbis:* Apameæ in Syria ſancti Marcelli epiſcopi & martyris; qui cum Jovis delubrum diruiſſet, a furentibus genrilibus occi-

A neciſus eſt. *Ghinius illum etiam refert & laudat in Natalibus ſanctorum canonicorum. Præceſſerat Petrus de Natalibus lib. 9 cap. 55, ubi dicitur* apud Apamiam bnnnre condigno tumulatus ɪv Idus Octobris. *Tamayus in notis ad ſuum Martyrologium Hiſpanum hac die pag. 471 merito refutat inepti as Bivarii, qui hunc ſanctum Athletam inani prorſus commento putavit Hiſpaniæ accenſendum eſſe. Pudeat vanitatis. Quod ſupra dicebatur ex Sozomeno & ex Menæis de laurea martyrii ab eo per ignem obtenta, anſam præbet inquirendi, an Marcellus martyr ſynonymus in Menæis Græcis ſignatus alio die, ſit idem cum hodierno, an ab illo diverſus.*

17 *Tomo noſtro* ɪɪɪ *Februarii in Prætermiſſis ad diem* ɪɪɪv *ejuſdem menſis pag.* 486 *notantur ſequentia*: S. Marcellum epiſcopum Apameæ Cypri, qui gladio percuſſus martyrii cnronam adeptus eſt, hoc die commemnrant Menæa & Maximns Cythereus. Suſpicsmur APAMEÆ IN SYRIA legendum, eumque eſſe S. Marcellum, quem Martyrolngium Rnmanum refert xɪv Auguſti. *Aſt hunc ab illo diſtinguendum eſſe, nobis videtur magis ad verum accedere, non tam quod diverſis relati ſint diebus, quam quod diverſo mortis genere interempti. Hodiernum vnlm nocatus igne, cui alicubi addunturſagittæ, at videre eſt infra in Annotatis; alter vero iſte capite truncatus, prout eruimus v verſibus, qui annuntiationi vjus dicto die* xxv *Februarii in Menæis magnis excuſis ſubjiciuntur, in hanc ſententiam a nobis hic Latine redditi*:

Σπίνδους Θεῷ, Μάρκελλε, θερμῷ τῷ πόθῳ
Θερμὰς γαλαμιὰς αἱμάτων ἐξ αὐχένος.
Marcelle, votn ſervidn dans ſervidas
Guttas Deo cruoris e cnllo litas.

Sive autem ſuperius ſit legendum in Menæis Apameæ in Syria *ſive* Apameæ in Phrygia, *certe* Apameæ in Cypro *legi non poſſe, conſtat ex eo, quod nullam hactenus ibidem exiſtere Apameam noverimus. Pliaius enimvero lib. 5 cap.* 31 nppida in ea nv *nominatim enumerat, ſed nullam inter illa Apameam ponit; nullam inter varias urbes ſynonymas Ortelius in Theſauro geographico in voce* Apamia; *nullam alii geographi quos conſuluimus. Jam noſce, lector, epographa noſtra Græca, quæ* S. Marcelli *Acta deſcribunt.*

C 18 *Unum habemus hoc titulo*: Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μαρκέλλου ἐπισκόπου Ἀπαμείας τῆς Συρίας *id eſt*: Martyrium ſancti martyris Marcelli epiſcnpi Apameæ Syriæ. *Deſumptum notatur ex* cod. Ambroſ. *N.* 152, de quo ad Vitam S. Maximi conf. *Vide de eo Commentarium noſtrum ad Acta iſtius Sancti prævium die* ɪɪtɪ *hujus menſis* § ɪn *num.* 80. *Martyrium vero prædictum ſic incipit*: Ὅτι Θεοδόσιος ὁ μέγας τῶν Ῥωμαίων ἐκράτησε σκήπτρων τὸ κράτος, τότε δὲ Μαρκέλλος ὁ τοῦ θείου σοφοῦ Ἀπαμείας τῆς Συρίας ἐπίσκοπος ἐγνωρίζετο. Πλὴν ἄνωθεν μικρὸν χρὴ τὸν λόγον ἀναγαγεῖν. *Quæ ſic ſonant Latine*: Qnandn Theodnſius magnus Rnmanorum ſceptrnrum imperin potiebatur, tunc etiam Marcellus divina ſapientia prædituſ Apameæ Syriæ epiſcopus innntuit. Verum paullo altius ſermo repetendus eſt. *Brevis quidem admodum, quæ ſequitur, narratio eſt, ſed hiant loco non uno, quia exemplar, e quo excepta fuit, legi non potuerit. Præter illa, quæ ſupra ex iſto ecgrapho dedimus, narrat auctor delubrum Jovis deſtructum miro modo (Factum poſtea referetur ex Theodoreto) ac deinde martyrium per ignem breviter indicat.*

19 *Aliud in promptu eſt Græcum exemplar de vita ac martyrio* S. Marcelli *noſtri, quod notatur eſſe deſumptum* ex Ms. biblinthecæ regiæ Paris. 274, & *exſtare* item in Cæſareo, *de quo conſuli poteſt Lambecius in Commentariis de bibliothecæ Cæſarea Vindobonenſi lib.* 8 *pag.* 128. *Incipit*: Νεκόμισας πολλαὶς μὲν αἱ ἀπὸ τῆς ὡραίοις ἀνθεσιν εἶναι καρποῖς τοὺς τῶν μαρτύρων θήκας τιμᾶν, μόνον δὲ ὡς ἔοικεν ὡραῖον τίνες προσάγεσθαι λόγους. *Quæ ſic Latine interpretamur*: Viſum eſt ſæpenumero, venuſtis e terra floribus ac fructibus Martyrum honnrare ſepulcra; ſed ſnlum hoc, nt decet, venuſtum, ſermones illis deferre. *Narratio hujus Ms. longior eſt quam præcedentis, & continet prologum ſcripteris, laudat Sanctum a rebus geſtis ac virtutibus, nec non ab Jovis everſione templi & aliorum; poſt quæ memiait de curſu vitæ per ignem conſummato. Ea vero e Græco hic Latine repræſentare ſuperſedemus: ſufficiant quæ in compendio præmiſimus e codice Ambroſiano, & per quæ ſuppleri utcumque poteſt Theodoretus, qui plura alia de* S. Marcello *ſcriſſe ſe quidem affirmat, ſed aoa retuliſſe; idque eo nobis dolendum, quod & hic ipſi ſuppar vinerit, & res tunc geſtas, ut Baronii ad annum Chriſti* 389 *verbis utamur*, utpote Syrus homo, babuit explnratas. *Reliquum eſt ut ſubjiciamus*

AUCT. J. P. *quæ habemus; ſed eorum loco compendium damus.*

ACTORUM COMPENDIUM

Ex Theodoreto, Cyri epiſcopo, lib. 5 Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. 22 *a pag.* 262 *editionis Valeſianæ.*

POſt hæc fideliſſimus Imperator adverſus gentilium ſuperſtitionem a ſtudium ſunm convertit, legeſque ſcripſit, quibus idolnrum fans deſtrui jubebat. Nam Conſtantinus quidem magnus, omni laude digniſſimus, qui primus pietate imperium nrnavit, cnm nrbem terrarum adhuc inſanientem erga ſimulacrorum cultum videret, ne dæmnnibus ſacrificaretur omnino interdixerat. Eorum tamen templa nequsquam deſtruxerat, ſed occludi tantum præceperat. Ejus quoque filii paternis inſtiterunt veſtigiis. At Julianus impietatem renovavit & vetuſti errnris flammam ſuſcitavit. Poſtea Jnvianus imperium adeptus ſimulscrorum cultum denuo prnhibuit. Valentinianus deinde major iiſdem uſus legibus Eurnpam guberuavit.

Theodoſius magnus laudatur ab aliis imperatoribus deſtructum, a F

a Valens vero aliis qnidem nmnibus permiſit colere ut vellent, iiſque quos colerent, nbſervsntibus exbibere. Soliis iis qui Apoſtnlicam dnctrinam tnebantur, bellum inferre numquam deſtitit. Itaque quamdiu ille imperium tennit, & in aris incenebantur thura, & libamenta ac ſacrificia ſimulacris ſuis nfferebsnt pagani & publicas epulas in foro celebrabant. Et Bscchi ſceris initiati, cum esprinis pellibus curſitabant, canes diſcerpentes furenteſque & baccbantes, & alia persgentes, quibus magiſtri ipſnrum feſtus dies indicatur. Quæ nmnia cum fieri reperiſſet fideliſſimus imperatnr Theodoſius, funditus ſuſtulit & perpetua nblivinne texit.

a aliis permiſſum, lege prohibet

3 Ptimns ergo inter alios epiſcopos Marcellus, vit

Digitized by Google

Ex Theodoreto. *Excisus S. Marcellus ep. fana primus destruit Apamiæ.*

vir undeqoaque præſtantiſſima, legis illius præſidio munitus, urbia, quam regendam ſuſceperat, fana deſtruxit, fiducia magis io Deum quam hominum opera ad eam rem uſus. Quod quidem cum memoria digniſſimum ſit, hoc loco narraturus ſum. Jam e vivis exceſſerat Joannes Apamienſium epiſcopus, cujus antea mentiooem feci. Ejus autem loco ordinatus fuerat Marcellus, vir plane diviuus &, juxta præceptum Apoſtoli, ſpiritu ferveos. Venerat autem Apamiam Cynegius *b* præfectus prætorio Orieutis, duos ſecum tribunos habens, cum militibus qui illis parebaot. Ac populus quidem metu militum ſe contiuuit.

b

4 Præfectus igitur templum Jovis, quod ampliſſimum erat & variis ornamentis decoratum, deſtruere aggreſſus eſt. Sed cum operis ſtructuram admodum firmam ac ſolidam eſſe deprehendiſſet, nulla vi humana diſſolvi poſſe lapidum compagem judicavit. Eraot enim vaſtiſſimi lapides & ioter ſe aptiſſime juncti, ferroque inſuper ae plumbo vincti. Hanc præfecti trepidationem cum vidiſſet divinus Marcellus, eum quidem ad alias urbea interim miſit; ipſe vero Deum precatus eſt, ot quomodo deſtruendum eſſet ædificium indicaret. Mane igitur quidam ad eum ultro acceſſit, qui neqoe ſtructor erat, neque lapicida, neqne ullam aliam artem callebat; ſed lapides tantum & ligna humeris bajulare conſueverat.

Templum Jovis

B

5 Hic Marcellum adiens, levi negotio deſtructurum ſe templum ſpopondit. Duorum tantum opificum mercedem poſtulavit. Quam cum ſanctiſſimus Pootifex ſe daturum promiſiſſet, hujuſmodi qniddam vir ille molitus eſt. Templum io vertice poſitum, porticum ex quatuor lateribus ipſi cohæreotem habebat. Columnæ vero maximæ erant, templique altitudinem æquabant. Singularum ambitus ſexdecim erat cubitorum. Lapidis vero natora erat firmiſſima, & quæ lapicidarum ioſtrumentis haud facile cederet. Harum igitur ſingulas cum io orbem ſuffodiſſet & ſuppoſitis oleaginis lignis eas ſuffulſiſſet, ab una ad aliam tranſibat. Hac ratione cum tres jam eolumuas ſuffodiſſet, ignem lignia ſubjecit.

Præſtra ſolidiſſimum,

6 Sed dæmon quidam atri eolotis apparens & flammæ vim cohibens, materiam ab igne, ſicut natura ſert, couſumi non ſioebat. Cum igitur id ſæpius moliti, inotilem conatum ſuum eſſe perſpiceroot, epiſcopo poſt meridiem dormienti eam rem indicaruut. Is confeſtim ad eccleſiam progreſſus, aquam io vaſculo afferri

dæmon fruſtra id impedire conatus,

C

juſſit: & aquam quidem ſub altari poſuit; ipſe vero ſrootem ſolo adfixam habens, elementem Domioum orabat, ne dæmonis tyranoidem ulterius pateretur; ſed tum imbecillitatem illius oſteoderet, tum potentiam ſuam declararet, ne forte iucredulis gravioria damni occaſio ex eo naſceretur. Hæc & hujuſmodi alia cum dixiſſet, cruciſqoe ſigno aquam ſignaſſet, Equitio cuidam diacono, qui fide ac zelo munitus erat, præcepit, ut aquam acciperet & ocius ad locum properans, eam cum fide ſpargeret, ignemque admoveret.

D

7 Quo ita facto, dæmon aquæ vim non ferens aufugit. Ignis vero, aqua ipſi contraria, noo ſecus atque oleo excitatus & materiam apprehendit & momento temporis eam conſumpſit. Ita colnmnæ, combuſtis, quibus ſoffulciebantor, liguis, & corruerunt ipſæ, & duodecim alias eadem ruina ſecum traxerunt. Sed & templi latus quod columnis cohærebat, illarum vi ſimul tractum concidit. Ex quo ingens ſecutus fragor cum univerſam urbem pervaſiſſet, cuoctos ad rei ſpectaculum excivit: qui cum adverſarii quoque dæmonis fugam didiciſſent, hymnos io ſupremi omnium Moderatoris laudem canere cœperunt. Reliqua quoque delubra eodem modo deſtruxit divinus ille Antiſtes. De quo cum multa quoque alia plane admiranda mihi ſuppetant ad narrandum (nam & ad invictiſſimos Martyres ſcribere & ab iiſdem litteras accipere conſueverat *c*; tandemque ipſe martyrii coronam adeptus eſt *d*) ea nunc referre ſuperſedeo, ne ſermonem longius trahens, hujus operis lectores tædio afficiam.

Jubet comburi intra modo, ac poſtea martyrio coronatur.

E

c

d

ANNOTATA.

a *De Theodoſii conatu in abolenda omnino idololatria ſui imperii, varia affert Tillemontius Hiſtoriæ imperatorum tom. 5 in Theodoſio I, art. 57 pag. 325. Videri etiam poteſt art. 27 pag. 229.*

b Cyneſius *non eſt in textu Græco, ſed ab interprete eidem additur. Varia de eo collegit Tillemontius non citato art. 27. Scrupulum adverſus eum objicit in ſua notatione ad art. 58.*

c *Apographum noſtrum Pariſienſe quemdam inter eos nominat* Antonium martyrem.

d *Igne obtinuiſſe Sanctum laureum martyrii, habemus ſupra § 2 ex Sozomeno, & ex Menæis: quibus adde Ms. Pariſienſe ac Ambroſianum. Hoc ultimum tamen, cum jaculis confectum vel confoſſum, & igne combuſtum fuiſſe indicat, dicens:* Καὶ πυρὶ κατακαυθέντος ἔπαυσεν.

F

DE S. URSICINO VEL URSICIO MILITE AC MART.

IN ILLYRICO,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, elogium, Acta.

Sub Maximino. *Memoria in Faſtis Latinis ac Græcis.*

Annua quidem hujus ſancti Martyris memoria notatur in Faſtis Græcis ac Latinis, ſed non eodem hujus menſis die. Nam Martyrologium Romanum die XIV *Auguſti cum ita annuntiat:* In Illyrico ſancti Urſicii martyris, qui ſub Maximiano imperatore, & Ariſtide præſide poſt multa & diverſa tormenta pro Chriſti nomine gladio cæſus eſt. *Præceſſerat Martyrologium Sirletti eodem die ipſum referens cum ſequenti elogio, quod Actorum continet compendium:* Eodem die (XIV

Augu-

AUCT. J. P.

A *Auguſti*) commemoratio ſancti martyris Urſitii, qui ſub Maximiano imperatore ex urbe Sibenta, urbe exiſtente ſupra Illyricos, delatus apud imperatorem, traditus eſt præſidi: cumque in confeſſione ſtabili conſtanter permaneret &c. *Pluribus inde tranſcribendis ſupersedeo, quæ cognoſcentur ex Actis ac Menologio Baſilian, cujus textus Græcus ad finem tomi 1 menſis Auguſti apud nos excuſus, & hic more noſtro Latine a me redditur ſic ſonat*: Eodem menſa, *die* XV. Certamen ſancti martyris Urſicii.

Aliqnam e Synaxario Baſilii imp.

. a Martyr Chriſti Urſicius fuit imperante Maximiano, regione Illyrici natus, officio miles, dignitate tribunus. Dum autem Chriſtianus eſſet, ad imperatorem delatus eſt ab uno e militibus qui ei ſuberant; & comprehenſus adigebatur, ut idolis ſacrificaret: ſed non obtemperans, vehementer cædebatur, manuſque ac pedes ligatus funiculis eraſſis oleo, ſulphure, reſina ac pice illitis, immiſericorditer comburebatur incenſo igne. Poſtquam vero exuſti eſſent pedes ac manus, exclamans dixit: Bona & juſta patior: dignæ quippe ſunt hæ manus aduri, quia peſſime peB eruntem in bello tyrannum, quod fieri non debebat, conſervarunt. Hæc audiens tyrannus & pudore ſuffuſus, dum manus ejus injeciſſet in aquam & exſtinxiſſet, ipſum dimiſit. Sed deinde Sanctus iterum comprehenſus, capite truncatus eſt. *Menæa magna Græcorum impreſſa Martyrem noſtrum die* XIV *hujus referunt cum elogio*: *ſed ſingulare in eo eſt Martyrium, e codice Cæſareo Vindobonenſi paullo poſt exhibendum, quod in titulo notet diem Auguſti* XI, *ſub finem vero* X *ejuſdem menſis; ubi quamquam in noſtro apographo ponatur ί, id eſt* X, *cum vncua aliqua ſncuna, Lambecius tamen lib.* 8 *Commentariorum de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi pag.* 125, ita ibi ſcriptum eſt, *inquit*; nempe *ί* non autem *τά*, ut ſupra: *unde intelligur ſic ibi vere ſcribi, non autem contigiſſe vitio amanuenſis noſtri, quod ita deſcriptum ſit*.

Varia dantur obſervationes.

3 *His de cultu huſtenus prænotatis ſubjiciendæ ſunt obſervationes nonnullæ. Diſcrepantia nominis* Urſicini *ac* Urſicii *morari nos non debet, quando ulia ſunt quæ majorem creunt difficultatem. Num in dicto Martyrio paſſus fuiſſe indicantur Sanctus ſub Maximino imperatore poſt Maximia*C *num; in Menæis autem magnir, Menologio Baſilii imp., Sirleti, ac Martyrologio Romano, cui adde Galeſinium, ſub Maximiano. Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 308 *num.* 27, qui, *ait*, numeratur tertius imperii Maximini *hæc ſcribit*: Eadem quoque perſecutione urgente, in Illyrico paſſus eſt Urſicius martyr ſub Ariſtide præſide. *Sed Pagius in Critica Baronianu nuno* 407 *imperium ejus innectit; quod Tillemontius tom.* 4 *Imperatorum in Conſtantino artic.* 14 *in unnum proinde ſequentem differt, additque e diverſis inſcriptionibus erui, quod Maximinus pro auguſto fuerit agnitus in Illyria paullo poſt principium anni prædicti* 308, *quodque Pagius debili admodum fundamento nixus ſit, neque ſatis conciliari poſſe videatur cum Lactantio. Jam vero Maximianus* (*Herculium hic intelligo*) *poſt quem a Maximino ſuſceptam eſſe imperii teſtatem memerunt* S. Urſicii *Acta, ex Illyria expulſus & Maſſiliam profugus, capiaſque a Conſtantino & purpura exutus eodem iſto anno; ſequente autem vita privatus eſt, ut videre datur in tabula chronologica ad calcem laudati tomi* 4 *Imperatorum pag.* 708 & 709. *Maximianum*, *inquam*, *Herculium in Actis intelligo* (*tametſi Maximinum ſine cognomento exprimant*) *non vero Galerium Maximianum, propter ea, quæ de Illyrio jam dicta ſunt, & porro dicemur in iiſdem Actis. Indicavi autem ſuperius Sancti martyrium accidiſſe ſub Maximino imperatore; qui ſupervixit uſque ad annum Chriſti* 314 *ſecundum Baronium ac Pagium; ſecundum Tillemontium vero in imperatore Conſtantino art.* 34 & *in indice chronologico citato pag.* 710, *uſque ad annum duntaxat* 313; *quoto autem imperii ejus anno illud acciderit, non eſt mihi explorutum. Poſui ſupra ſub Maximino, non ſub Maximiano rem accidiſſe, conformiter ad Acta, tametſi non ſint magnæ auctoritatis*.

4 *Acta inquam, cum aliunde ſint exigui mſ-* quibus *riti, tum in rutione temporis, quæ huc ſpectat, miſere vacillant. Nam Sanctum obiiſſe memorant Indictione nona, quæ intelligi debet proleptica: nam prima & vera ſanctum capit anno* 312, *nec quem uſus non erat Indictionis ad ſuppatandam annorum rutionem. Vide Petavium de Doctrina temporum tome* 2 *cap.* 39 & 40, *nec non Baronium & Pagium ad annum modo citatum. Indictio autem iſta nona concurrit cum anno Chriſti* E 306, *quando ex dicta nondum erat imperator Maximinus; quomodo ergo Sanctus tunc obiit? Quomodo annus iſte cohæret cum his quæ mortem ejus præceſſere, & quæ narrantur in Actis num.* 2? *Ibi enim dicitur a Cnudidiano delatus ad Maximianum quod Chriſtianus eſſet, tum temporis quando Maximinus* deſiderin tenebatur belli conſra Armenos gerendi: *de bello autem iſto ad annum* 311 *Baronius agit ex Euſebio, qui lib.* 9 *Eccleſiaſtica hiſtoriæ cap.* 8 *pag.* 355 *editionis Valeſianæ*, Bellum, *ait*, inſuper a tytanno *Maximino* cnmmotum eſt advetſus Armenios, jam inde a priſcis ſempnribus amicos ac ſocios populi Romani. Qui cum Chriſtiani ipſi quoque eſſent & divinæ religionis ſtudioſiſſimi, Deos inviſus ſytannus eos ad ſimulacrorum ac dæmonum cultum traducere per vim conatus, pro amicis inimicis, hoſtes pro ſociis effecit. Et ipſe quidem in bello advarſus Armenios una cum exercitu ſuo varias clades atque ærumnas pertulit.

5 *Neque in his tantum, ſed etiam in conſu-* Acta *latu erunt Acta, ſub quo S. Athletum martyrii laurea coronatum volunt. Lambecius loco ſupra citato hallucinationem illam caſtigans obſervat ſe-* F *quentia*. Notanda quoque eſt in ſupra exhibitis Actis rum Græcorum verbis mentio conſulatus Dalmati quintum & Maxentii ſecundum; quippe qui in ordinariorum conſulum faſtis haud reperitur. Similiter enim fit mentio æque obſcuri conſulatus Maxentii & Maximi in epiſtola S. Marcelli Papæ ad ipſum Maxentium, de qua Eminentiſſimus Cardinalis Barnnius Annalium eccleſiaſticorum tom. 3, & quidem ſupra memorata anno Chriſti trecenteſimo octavo num. 24 abiter agens, recte ſubjungit: "Quod vero diverſi ab ordinariis in ea epiſtola conſules ſcripti leguntur, civile inter imperatores conflatum bellum potuit eſſe in cauſa, ut quiſque trium imperatorum ex ſententia conſules ſponte crearet, nec ea in re cum aliis conſentiret. Nam & ſecundi immo & quarti conſulatus Maxentii in libro de Romanis Pontificibus mentio habetur, cum tamen nullus Maxentii conſulatus ſcriptus reperiatur in faſtis. Sed his non immoramur, quod aliis teſtificationibus Acta Marcelli ſarta recta confirmataque habeantur „. Conſule præterea Severini Binii editionem Conciliorum generalium & provincialium tom. 1 part. 1 pag. 187, 188 & 189, ubi exſtat ſupra citata S. Marcelli

AUCT. J. P. celli ad Maxentium epiſtola; ut & pag. 208, ubi exſtat Vita S. Melchiadis Papæ, in qua expreſſe memoratur Maxentii conſulatus ſecundus. *Vide Labbeum tom.* 1 *Conciliorum col.* 946, 955 & 1393.

Explicatur. 6 *Sed ad majorem hujus difficultatis intelligentiam juvat audire Petrum Relandum, qui in Faſtis conſularibus, Trajecti Batavorum anno* 1725 *editis, pag.* 282 *obſervat ſequentia ad annum Chriſti* 306: Abhinc per ſex annos diviſo inter plures Auguſtos imperio, alii fere conſule ordinarii in Italia, ubi Maxentius imperabat, alii in reliqno orbe Romano.. In Italia ſub Maxentio CCCVII poſt VI conſulatum. CCCVIII Maxentius Aug. & Romulus. CCCIX Maxentius II & Romulus II. CCCX Maxentius III ſolus. CCCXI Rufinus & Euſebius. CCCXII Maxentius Aug. IV ſolus. *Deinde eſt Pagii Diſſertationem hypaticam, in qua a pag.* 243 *pluribus declarata reperies ea, quæ a Relando in compendium brevitiſſime contracta ſunt. Conſuli de his etiam poteſt Tillemontius in tabula* B *chronologica, quam antea deſignavi, pag.* 708. *Si itaque ab auctore Martyrii recte ſignatus eſt conſulatus ſecundus Maxentii, ſub quo* S. Urſicius *ſuum pro Chriſto certamen conſummavit, tunc ex dictis illud erit inculcandum anno Chriſti* 309; *ſed cum illo non concurrit Indictio nona, quam ſignat idem auctor, ſed duodecima: nec conſulatus quintus Dalmati vel Dalmatii, pro quo ſecundum præmiſſa eſſet ponendus Romuli ſocundus: Dalmatium quippe nullum hoc tempore conſulem invenio, ſed ad annum Chriſti* 333 *cum Xenophilo. Quia itaque Martyriographus noſter characterem temporis ita male compoſuit, ideo, ut hoc repetam, Sancti agonem poſui ſuperius ſub Maximino ſine notatione anni.*

Explicatur. 7 *Alia inſuper ſe offert moleſtia in voce* τὸν φελόν *num.* 6, *quam ibi interpretor* penulam. *Cum autem ratio iſtius interpretationis, quam dabo, pluribus verbis conſtet, eam hue conjiciendam putavi, ac dicendam, quænam mihi illa de re venerint in mentem, ſalvo interim meliori judicio.* Τὸ φελόνιον *eſt, uti habent Lexica, veſtis ſacerdotalis. Cangius in Gloſſario Græco-barbaro* D *obſervat* φαιλώλης, φαινώλιον, φενόλιον, φελώνης, φελόνιον *&c.* (*quippe ut ergo & ὁ φελὸς?*) voces unius ejuſdemque ſignificationis *eſſe. Et poſt paucula de ejus etymo*, Lucianus in Lexiphane, *ait*, illud barbaris accenſet, ſorte quia e Latinis acceptum, quibus penula idem ſonat. Gloſſ. Lat. Gr. penula, πενόλος. *Tametſi vero eſt* φελόνης ſeu φενόλιον veſtis ſacerdotum propria, abſque manicis, talaris, & totum corpus ambiens, *ut ibidem notat; mox tamen citantur ab eo Gloſſæ Mſs. ex cod. reg.* 930, *ubi* φαινόλης, χιτὼν vocatur, *id eſt, tunica vel talaris veſtis. Deinde ex Gloſſis nomicis Vaticanis Mſs. dicitur quod* φαινόλης *ſit,* τόγα, οἱωνεὶ σαίπαστρα, toga, videlicet velamen, *tegumentum vel operimentum. Olbianus itaque, ut redeamus ad rem noſtram, præ indignatione & iracundia contra* S. Urſicium *concepta concuſſerit & agitaverit penulam vel togam qua ſuper reliquis veſtimentis indutus fuerit tanquam miniſter publicus. Varia etiam ad præſens inſtitutum collegit Matthias Martinius in ſuo Lexico Romæ prohibito, ad vocem* penula. E

Eorum epigraphum &c. valet. 8 *Antequam Sancti Martyrium ſeu Acta proferamus, viſum eſt de iis obſervare ſequentia. Notantur hoc titulo:* Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Οὐρσικίνου. Menſe Auguſto XI Martyrium ſancti martyris Urſicini. *Auctor eorum eſt anonymus. Pro nobis deſcripta ſunt e codice Mſ. bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, quem pluribus indicavi die* VIII *Auguſti, tom.* II *ejuſdem menſis, pag.* 344, *num.* 8 & 9. *Ad eorum valorem quod attinet; videntur nobis eſſe ex illorum genere, quæ non tam appoſite ad veritatem hiſtoricam, quam compoſite ad ornatum contexta ſunt: quod vitium Græcis in hac materia nimis eſſe familiare, ex Opere noſtro toties indicatum eſt. Ad hæc, continent aliqua quæ non cohærent, ſicut ſupra jam oſtendimus. Diviſio textus in capita ac numeros noſtra eſt. Cum autem nobis alia melioris notæ non ſint in promptu, hæc qualiacumque damus, ac Latine interpretamur.*

C

ACTA

Auctore Anonymo. F

e codice Mſ. bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis. Interprete J. P.

CAPUT I.

Patria, vita militaris, inſidiæ contra Sanctum, examen, varia tormenta.

Sancti patria, militia ac fides in Chriſtum. MAximinus, ſuſcepta poſt Maximianum imperii poteſtate, tantam contra nos Fideles exhibuit erudelitatem, ut tyrannos omnes, qui ſibi præeſſerant, inſaniæ exceſſu longe ſuperaret. Neque enim perſunctoriam in Chriſtianos inſtituit inquiſitionem; verum etiam omnem gentem, civitatem omnem, pagoſque & agros, ipſaſque etiam inhabitatas ſolitudines inveſtigavit, ut nemo eorum qui Dominum timerent, barbaras ejus manus effugeret. Contigit itaque tantam Martyrum illo tempore multitudinem, Deo miſerante, manifeſtari,

Μαξιμῖνος ὁ μετὰ Μαξιμιανὸν τὸ κράτος ϟ βασιλείας ἀναδέξαμενος, τοσαυτῳ καθ' ἡμῶν τῶν τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας ἐπεδείξατο, ὡς ἀποκρύψαι τῇ μανίας ὑπερβολῇ πάσας τὰς πρὸ αὐτοῦ γενομένας τυράννους· οὐ γὰρ παρεργως ἐποιεῖτο τὴν ζητησιν τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ πάντα ἔθνος ἅπασαν ἀνθρωπων πόλιν, κώμας τε καὶ ἀγρούς, καὶ αὐτὰς τὰς ἐρήμους τε καὶ ἀοικήτους. ὡς μή τινα τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον τὰς ἐκείνου ἀπανθρώπους χεῖρας διαφυγεῖν. Τοσοῦτον δὲ συνέβη μαρτύρων ἐν τότε τῷ χρόνῳ γενέσθαι Θεοῦ ἀναδειχθῆναι, ὅσον ἂν τις ἐν-

ποι ἀπὸ τ μεγαλοψυχίας τῶ Κυρίυ μέχρι τῶδε γεγονέναι. Ἐν τούτοις καὶ Οὐρσικῖνος ὁ διαπρεπέστατος καὶ ἐξοχώτατος τῦ Χριστῦ μάρτυς, τ μὲν γένος ἄγων ἐκ τ ἀνωτέρω Ἰλλυρικῶν πόλεως Σιβέντα, καταλιγόμενος δὲ ἐκ νέας ἡλικίας εἰς τῷ παγματι τ λογχοφόρων. Πιστῶν δὲ γονέων κλεινὸς γενόμενος, μέχρι πλῆς ἀκραιρίας τ εἰς τὸ θεῖον πίστιν διετήρησεν· τὴς μέντοι τιμιωτάτης ἀνθρώπως ὡς οἷόν τε, λαθεῖν πειρώμενος, μόνῳ δὲ τῷ τὰ κρυπτὰ τ καρδίας εἰδότι σαφῶς γινωσκόμενος. Ἀλλ' ἐμὲ μέχρι παντὸς ὑπῆρξεν αὐτῷ τ πολυτίμου ἀποκρύπτειν μαργαρίτου. Παρῆν γὰρ αὐτῷ ὁ τ ἀγῶνος καὶ τ στεφάνων καιρός, Κ τις ἔκαμε συρατιώτης, Οὐάλης τύνομα, Καππαδοκὰς τ γένος, ὁρῶν αὐτὰ τὸ τ πολιτείας κατηρτισμένον, καὶ τὸν βίον τὸ ἀκριβῆς, ζοχασικῶς αὐτὸ ὑπέλαβεν εἶναι Χριστιανόν.

2 Παιρόντως οὖν αὐτὸν Κ δολίως ὑπελθὼν τιμαῖς τε καὶ κολακείαις γνησιωτέραις τ πρὸς τ Ἄγνοιαν πλάττεται φιλίαν, δόξας δηθεὶς καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῦ τ ψυχῆς ἐκκαλύπτειν, καὶ ἑαυτ Χριστιανὸν ἀδόλως ὀνομάζειν. Ταύτην τ ὑπόκρισιν διεφύλαξεν ὁ Οὐάλης, ἄχρις ὅ ὥρα αὐτ συ τῷ αὐτῷ βαθμῷ ὑπαρχοντα. Ἐπεὶ δὲ ἐθεάσατο αὐτ διὰ τὰς συ πολέμοις ἀνδραγαθίας, καὶ τ περιβοήτως κατὰ τ ἐλάττων τὸν τύραννον βαρβάρων νίκην, τ τῦ τειβούνου τυχόντα τιμῆς, ἐκκαλύπτει τὸν φθόνον λοιπὸν, Κ ὥσπερ μαστίγι τινὶ τῇ βασκανίᾳ τυπτόμενος, ἡσυχάζειν οὐκ ἠδύνατο. Καὶ προσελθὼν Καρδιδιανῷ τῷ ἄρχοντι τ σωματοφυλάκων, διαβάλλει τὸν Οὐρσικῖνον ὡς Χριστιανόν. Ταχέως δὲ ὁ Καρδιδιανὸς ἀναφέρει τῷ Μαξιμίνῳ τ ὁρμὴν ἔχοντι τὸν ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ τύραννος, τὰ μὲν πρῶτα θαυμάζειν ἔφησεν, εἰ Οὐρσικῖνος ὁ ἐπὶ συνέσει πάση Κ ἀνδρείᾳ βεβουμένος, καὶ τοσαύτης παρ' ἡμῶν διὰ τὰς συ πολέμοις ἀνδραγαθίας ἀξιωθεὶς τιμῆς, τ ἀλογωτάτης τ Χριστιανῶν θρησκείας ἐστίν.

3 Διὰ χρειζομένυ δὲ τῦ Καρδιδιανῦ, καλέσας ὁ Μαξιμῖνος τὸν ὑπ' αὐτὸν ὕπαρχον (Ἀτίστης δὲ ὗτος ἦν) δίδωσιν αὐτῷ ἐκδοῦναι τὸν Οὐρσικῖνον παραγγείλας ἀκριβῶσαι, αὐτὸν ἀιυβρίστως πῶς διαπρῶ διὰ τ πρὸς ἡμᾶς θύσιαι· Κ εἰ μὲν ἄρρις πειθόμενον τοῖς ἡμετέροις νόμοις, ἐξευμῆς ἡμῖν ἀποστεῖλαι τὸν ἄνδρα συ τῷ ἡμετέρῳ ἐπιστίτῳ· εἰ δέ, ὅπερ ἀπεῖη, ἄρρις αὐτὸν ἀπειθείας τ ἡμετέρων νόμων θρασυδῶν παράμενον, λαβὼν αὐτῷ τ ζωῆς καὶ γυμώσας αὐτὸν τ ἀξίας πάσας αἰκίας προσάγαγε. ὥστε αὐτὸν ἢ ἄκοντα ταῖς βασάνοις εἰδῦναι, καὶ ἡμέρου τ τῇ οἰκείᾳ πλάνῃ κακίστως τῦ ζῆν ἀπαλλαγῆναι. Ταύτην παρὰ τῦ τυράννυ λαβὼν τ ἐξουσίαν κατὰ τῦ Οὐρσικίνυ ὁ Ἀτίστης, μετὰ δυοῖν ἡμέρας κελεύει αὐτὸν εἰσαχθῆναι πρὸς τὸ βάματος αὐτῦ, καὶ φησι πρὸς αὐτόν. Εἰ μέν τις ἄγνωτος ἀμῖν ἐτύγχανες, ὦ Οὐρσικῖνε, κατὰ τάξιν ἂν ἦ ἐπί σοι πᾶσις τῦ δικαστηρίυ προελθεῖν, πατρίδα, γένος, ὄνομα, Κ τὰ ἑξῆς εἰπεῖν παρακελευομένυς τ ἡμῖς ἐξουσίας· ἐπὶ δὲ σὲ ἐγὼ ἡμῖν μόνος, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ κυρίῳ τ πραγμάτων ἐπίσημος καθέστηκας, πάσπερ ἐκεῖνα παρεῖπες συμπεμφθῆναι λόγῳ τῶν μαθεῖν βυλόμενος παρά συ· Τῆς πατρῴας ἐλλήνων θρησκείας ὑπάρχεις, ἢ τ κακίστης τ Χριστιανῶν αἱρέσεως;

4 Ὁ δὲ Οὐρσικῖνος ἀποκρίνεται λέγων· Οὔτε Ἕλλην εἰμί, οὔτε ἐξ Ἑλλήνων γεγένημαι, ἀλλὰ Χριστιανὸς ἐκ Χριστιανῶν γονέων τυγχάνω, καὶ ἐν τῇ πίστει ταύτῃ ἀποθνήσκειν εὐδυναμῶ πρὸς μὲ Χριστῦ. Ὁ δὲ ὕπαρχος λέγει· Τί οὖν διὰ τ ψυχρὰν τ γονέων συ παράδοσιν ἀντιτάσσῃ τοῖς Ῥωμαίων νόμοις, Οὐρσικῖνος εἶπε· Ἐγὼ τοὺς Ῥωμαίων νόμους ἐπαινῶ, ἀπεδεξάμην πολιτείαν εἰσαγομένους, καὶ πᾶσιν πράξει ἀπαγορευμένῳ, λῃστείαν, φημί, καὶ μοιχείαν, ἀδικίαν τε καὶ ἁρπαγάν, καὶ φόνυς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ὅμοια τύπος ἀποκωλύοντας, δὺ-

quantam a Domini Aſcenſioone ad hoc uſque tempus quis recenſuetit? In his etiam fuit Urſicinus, excellentiſſimus ac præſtantiſſimus Chriſti martyr, Sibentu *b* quidem ſuperioris Illyriæ ciuitate oriundus, ſed ab ioeuote ætate lanceam ferentium agmini adlectus. Dum vero a pareotibus fidelibus eſſet genitus, fineoram petpetuo in Deum fidem conſervavit, homioes quidem tuoc, quantum poterat, latere eooatus, at ſoli Deo, qui cordium oovit areaoa, perſpicue cognitus. Verum nnn licuit ipſi ptetioſiſſimam fidei margaritam uſquequaque abſcondere: ade tat enim e i certa minis ac coronarum tempos; & quidam ipſius eommilito, nomine Valens, genere Cappadox, integram vitæ ejus ratiooem & aecuratinnem conſpicatus, per coojecturam ſuſpicabatur, Chriſtianum ipſum eſſe.

a Callide igitur ac doloſe eum aggreſſus, honoribus & adulationibus atctinrem fingit erga ipſum amicitiam; ratus videlicet & aoimi ſui arcaoa obvelate, ſeque Chriſtiaoum falſo oominara. Hanc ſimulatiooem teooit Valens, dnnec videret, ipſom in eodem eſſe ſecum (militaris vitæ) gradu. Poſtquam autem cnnſpexit illom ob maſcula in bellis facinora ac memorabilem adverſus barbatos, qoi tyranoom ioterfecere, victoriam, tribuni honore potitom, clam deinceps iovidiam aloit, & odio non ſecus ac quadam faſcioatiooe agitatus quieſcere non poterat. Et accedens ad Caodidiaoum, corpotis cuſtodiæ *c* ducem, accuſat Urſieioum quod Chriſtiaouseſſet. Nec mora; Caodidiaous rem defert ad Maximioom, qui tunc temporis deſiderio tenebatur belli eontra Armeoos getendi *d*. Tyraonns aotem hæc edoctus, primo quidem ſe mitati dixit, ſi Urſieinus, omoi prudentia & ſtrtitudioe celebris, tantoque a oobis, ait propter præclata io bellis geſta hooote digoatus, iofaoiſſimam Chriſtianorum ſuperſtitiooem coleret.

3 Id dum Candidiaous coofirmaret, ac Ariſtides, qui ſub ipſn præerat, advocaſſet Maximiaous, dat ipſi in mandatis, ut Urſicinum ſibi traditum examioet, at nulla intetim læſum injuria conſervet proptet benevoleotiam qoa, ait, in oos fertur. Et ſiquidem ipſum inveneris legibus ooſtris obtemperare, contiouo ad oos Virum mitte in caſtra *e*: ſio vero, quod abſit, cootrariam legibus noſtris religionem tentare, omaem ei xooa *f* orbato & dignitate ſpoliato coetumeliam infer, ut vel tormeotis iovitus ſuccumbat, vel errori ſuo inhæteos peſſima cum morte vitam commutet. Atiſtides hac a tyranno advetſus Urſieinum accepta poteſtate, poſt biduum adduci eum jubet ad ſuum tribunal, & ſic eum affatur: Si homo eſſes quidam nobis ignotus, o Urſicine, ſecuodum nrdinem fori judicialis interrogatio ſupet te procedetet, meaque poteſtas patriam, genus, nomeo & reliqua enuntiare te juberet: ſed quaodoqoidem non ſolum nobis, ſed ipſi etiam rerum domino apptime es ootus, omoia illa mitteotes ſummatim diſcere abs te volnmus: An beatiſſimam gentilium religionem ſectaris, an peſſimam Chtiſtianorum ſectam?

4 Reſpondit Urſicinus: Neque gentilis ſum, neque e gentilibus natus; ſed Chriſtianus e Chriſtianis parentibus: & in hac fide opto mori, Chriſto vires mihi ſufficiente. Præfectus dixit: Cur igitur propter abſurdam pareotum tuorum traditioem repugnas Romaoorum legibus? Cui Utſieinus: Leges ego Romanorum laudo, quæ otdinatam videlicet vivendi ratiooem ſuadeot, & quidquid eſt vetitom, latrocinium, ioqnam, adulterium, injuſtitiam & rapinam, cædeſque & alia omoia hiſce ſimilia arceot; æquitatem vero &

AUCT. ANONY. cem omnibus ubique hominibus administrant. Fie dei autem ac pietatis ergo Deum causa nullo mihi illæ in pretio sunt: nihil enim pretiosius anima, quæ cælitus gubernatur, & sub lege Christi optime dirigitur. Ad hæc iterum præfectus; Si Christianorum superstitionem sectaris, enjus causa & militiam gentilium, & gratiam imperatoris, & dignitatem hujusmodi suscipere animus es? Respondit Martyr: Ego horum omnium factus sum compos non indiscreto studio, sed justa sententia, non ut fortunæ gentilis donum referrem, sed bellicorum certaminum præmium possiderem, Christo universorum rege me roborante & victoriam largiente contra hostes. Nam quid vetat, viribus corporis uti adversus hostes, animæ autem proposito servire vero Deo, qui omnium bonorum auctor mihi exstitit?

ac variis tormentis

f 5 Hæc a Martyre dicta interpellavit adstans commentariensis *g*, nomine Olbianus, & ad præsidem, Maxime, ait, judicum, genus hoc Christianorum ex natura loquax est: si itaque illud sustineamus, numquam superabitur; sin vero vestræ visum potestati fuerit, tormenta nunc experiatur. Video quippe sermonem ejus immutabilem esse. Hæc autem dixit Olbianus, sceleste Cappadoce Valente ei illa suggerente. Semel enim a satana contra Ursicinum concitatus quiescere haud poterat; sed nocte ac die vigilabat curasque agitabat *a* prætorio non discedens, & quidquid ad pœnam ejus esset grave, manipulo militum prætoriano maligne suggerens. Præfectus quidem reverentia Ursicinum ducens, suadendo potius quam metu & tormentis flectere eum satagebat; sed Olbiano annitente, qui furorem tunc magis accendebat, tormenta adversus eum incepit, & a quatuor partibus extendi jussit, ac nervis duris verberari in tergo atque in lateribus, clamante præcone: Nega Christum tuum, & sacrifica diis, ut graviora non experiaris tormenta. Dum autem cæderetur Beatus, orabat cum clamore dicens: Domine Jesu Christe adjuva me servum tuum. Ut vero eum jam deficere Aristides conspexit, e medio sublatum referri in custodiam denuo mandavit.

B

gravatur

C

6 Sequenti die postquam communia administrationis civilis negotia peregisset, Martyrem adduci jubet, Olbiano id suggerente; dumque staret ante tribunal, Aristides ita eum alloquitur: Quidnam impensius per noctem es meditatus, o Ursicine? Martyr dixit: Consideravi numquam derelinquere Deum, qui me fecit & nutrivit a juventute mea nunc usque, neque unquam dæmones malos ac impuros colere. Rursum itaque Olbianus deorum injuriam exhibens Aristidi, dictaque ab Ursicino exaggerans, ad alia supplicia præsidem adhortatur, &, instigato animo a Valente, suggerit, ut manus Martyris freno lineo involvantur, oleoque mungantur ac sulphure & resina aspergantur, atque ita accendatur ignis. Hoc facto, quando urebantur Martyris manus, magna voce dixit: Bona & justa patior: hæ namque igne & amputatione sunt dignæ manus, quibus tyrannum pessime pereuntem conservavi. Tertullianus præses ad præfectum dixit: Per deos! pœnam hanc non debebat hic subire. Confestim itaque præfectus afferri jubet eadem aquæ fri idæ, & in illum injici manus ejus. Olbianus autem videns quod factum fuerat, *b* indigne id tulit, & concutiens penulam *b* exivit e prætorio ira plenus.

D

E

F

νομίαν δὲ, ὦ εἰρωλῶν πᾶσι πανταχῇ πρυτανεύοντας τοῖς ἀνθρώποις· πίστεως δὲ ἕνεκα, ᾗ ἐστὶ τὸ Θεῖον δίσεβείας ὑδεὶς μοι λόγος ἐκεινωτέρος· ὑδὲν γὰρ ψυχῆς τιμιώτερον ἐ ἀνωθεν, βασιλευομένης, ὑ πὸ ἑ τῶ Χεισῦ νόμου κάλλιστα ἰθυνομένης. Καὶ πάλιν πρὸς αὐτὸ ὁ ὕπαρχος· Καὶ εἰ ἑ τῶ Χεισιανῶν μανιώτερον ἔρησκειας, τίνος ἔνεκεν τὴ στρατιᾶς ἐδώρησε νίκης, ἑ δωρεᾶς βασιλικῆς, τὴ ἀξιώματος τοιαυτ' ἀρρήτως καταπλαγῆναι; Ὁ Μάρτυς εἶπε· Ἐγὼ πάντων ἁπάντων ὑπ' ἀκριτῳ αἱρέσει, ἀλλα ψήφῳ δικαιᾳ εσπὸς ἐγενόμην, ὐχ ἵνα λωνικῆς τύχης δῶρον κομισάμενος, ἀλλὰ πολεμικῶν ἆθλων γέρας κληρωσάμενος, παντοκρᾶ τῶ παμβασιλέως Χεισῦ σὺ δυναμωσαντος με, ᾗ κατὰ ἑ πολεμίων νίκην χαεσαμενον. Τί γὰρ κωλυει τῇ μὲν ῥώμῃ τῶ σώματος κεχρῆσθαι κατὰ ἑ πολεμίων, τῇδε ἑ ψυχῆς προθέσει λατρδιειν τῷ παντων μοι ἑ καλῶν αἰτίῳ γεγενημένῳ ἀληθινῷ Θεῷ;

5 Τάυτων παρὰ τῶ Μαρτυρος λεγομένων ὑπέπρεσεν ὁ ἐσῶς κομεντάρισιος, Ὀλβιανὸς τὸνομα, καί φασι πρὸς ἑ ὕπαρχον· Μέγιστε ἑ δικασῶν, τὸ γένος πάντο ἑ Χεισιανῶν ρύσει ἰσὶ πολύρμων· καὶ ὧν ἀνεχώμεθα αὐτῶ, ὐδεποτ' ἀτταθήσεται· ἀλλ' εἰ παρίσαται τῇ ὑμετερᾳ ἐξουσίᾳ, ἤδη πείρας ἑ βασάνων λαμβανέτω· ὁρῶ γὰρ αὐτὸ ἑ λογισμὸν ἀμεταθετον. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Ὀλβιανὸς, τῶ μιαρᾶ Καππαδόκω Οὐάλεντος ὑποβαλόντος αὐτῷ. Κ' παξ γάρ ἐνεθεὶς ὑπὸ τῶ σατανᾶ κατὰ Οὐρσικίνου, Οὐαλης ησυχάζειν ὐκ ἠδυνατο, ἀλλ' ἀγρυπνει ἑ ἐφορτιζε νύατα ᾗ ἡμέρας προσκαρτερῶν τῷ πραιτωρίῳ, πᾶν εἴτι δεινὸν πρὸς τιμωρίαν αὐτῶ μανθανοντος ὑποστρέμενος τῇ παξει. Ὁ μέντοι ὕπαρχος δι' αἰδους ἄγων ἑ Οὐρσικίνον, πειθοῖ μᾶλλον ἢ φοβῳ κὼ τιμωρίαις προσαγέσθαι ἐπεδάζετο· ὀργιζομένου δὲ τῶ Ὀλβιανῶ, ἑ ὀργλώτερος μᾶλλον ἐκαιστος, ἄρχεται ἑ κατ' αὐτῶ βασάνων, ᾗ κελεύσας παῆναι αὐτὸ ἐκ πλατέρων ὑδροις ὠμοῖς ἐποίησε τύπτεσθαι κατὰ τῶ ῥάχεως ἑ τῶ πλάγων, κέρυκος ὑπιβοῶντος· Ἄρνησαί σε ἑ Κεισὸν, ᾗ θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ ᾗ δεινοτέρων πειραθῇς βασάνων. Τυπτμενος δέ ὁ Μακάριος, εὐχετο μετὰ φωνᾶς, λέγων· Κύριε Ἰησοῦ Χεισὲ, βοηθεί μοι τῷ δούλῳ σῦ. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸ ἤδη ἐκλείποντα ὁ Ἀρεσίδας, ἐκέλευσεν αὐτὸ ἐκ μέσου ἀρθέντα εἰ τὴ φρυρᾶ πάλιν ἀποκομισθῆναι.

6 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ μετὰ τὰ πρᾶξαι τὰ ποινὰ ἑ πολιτικῆς δεσιμήσεως πραγματ, ἐσάχθαι κελεύει ἑ Μάρτυρα ὑποβαλόντος τῶ Ὀλβιανῶ. Καὶ στάντος αὐτῶ πρὸ τῶ βήματος, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀρεσίδης· Τί πλεονέβουλεύω διὰ ᾗ νυκτὸς, ὦ Οὐρσικῖνε, Ὁ Μάρτυς εἶπε· Ἐσκεψάμην μηδέποτε ἐγκαταλιπεῖν ᾗ Θεὸν ᾗ ποιησαντα με, κ' τρέφοντά με ἐκ νέοτητος μεῖως τῶ νῦν, μηδὲ λατρδσαί ποτε δαίμοσι πονηροῖς καὶ ἀκαθάρτοις. Πάλιν δὲ ὁ Ὀλβιανὸς ἑ ὕβρει ἑ Θεῶν ὑπ' ὀφιν φέρων τῷ Ἀρεσίδῃ κὼ δεινοποιῶν τὰ παρὰ τῶ Οὐρσικίνου λεγόμενα, ᾗ ἔπρα βασανιστηρια προσκαλεῖται ἑ ὕπαρχον, ᾗ ἐγνώμην λαβὼν ποτηρὰν παρὰ τῶ Οὐαλεντος, ὑποβαλλει λίνον ἠνιοχικὸν τῶ Μαρτυρος τὰς χεῖρας εἰελιχθῆναι, ἐλαίῳ τε διαβρέξαι, ᾗ κατάπασαι θειώδει ᾗ ῥητίνῃ, κ' ὕπως προσάψαι πῦρ. Τῶν δὲ γενομένων, περιελιγομένος ὁ Μαρτυς τὰς χεῖρας, μεγαλῃ τῇ φωνῇ ἔλεγεν· Καλὰ τε καὶ δικαια ὑπομένω· ἄξιαι γὰρ πυρὸς ᾗ πηῆς αἱ χεῖρες αὗται, σὺ αἷς κακὸς ἀπόλυμενον ἑ τύραννον περιέσωσα. Τερτυλλιανὸς ὁ πρεσβυρος πρὸς ἑ ὕπαρχον εἶπεν· Μὰ τοὺς θεούς! ταυτην ᾗ βασανον ὐκ ἔδει αὐτὸ ὑποστῆναι. Παραχρῆμα δὲ ὁ ὕπαρχος κελεύει κομισθῆναι καδον ὕδατος ψυχροῦ· καὶ κελεύσας βληθῆναι τὰς χεῖρας αὐτῶ. Ὑδὼρ δὲ τῶ γιγνόμενος Ὀλβιανὸς, ἀγανακτησε, ᾗ τινάξας ἑ φιλόν ἐξῆλθε τῶ πραιτωρίου ὀργῆς πλεωθεις.

A

AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Euſebius ſupra allegatus de Martyribus Paleſtinæ cap. 4. pag. 322 hic Maximini barbaram adverſus Chriſtianos crudelitatem breviter perſtringens, dicit, eum ſævitie alios tyrannos ſuperaſſe:* Maximinus cæſar ex eo tempore ad imperium evectus... violentius quam ſuperiores principes perſecutioni noſtrorum incubuit. *Et Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 9 pag. 366 narrantur iſta:* Solus eſt religionis hoſtibus adhuc relictus omnes improbitate ſuperavit. *Plura Euſebius.*

b *Locum hunc non inveni haſtenus apud geographos.*

c *Id eſt, illorum ſatellitum vel armigerorum ducem, qui ad imperatoris corpus exſtodiendum ſunt deputati. Videri poſſunt dicta ad diem 9 hujus pag. 438 in Annotatis ad Acta Martyrum Conſtantinopolitanorum lit. x.*

d *De hoc bello Commentarius prævius num. 4.*

e Ἐξπέδιτον, *eſt* expeditio, exercitus, caſtra; *uti videre licet apud Cangium in Gloſſario Græcobarbaro, ubi plura.*

f *Conſuli poſſunt Annotata, quæ indicabam, ad Acta Martyrum Conſtantinopolitanorum pag. 147, lit. u*

g *Sive* commentarienſis, *id eſt, cuſtos carceris, ita dictus, quod commentarios, hoc eſt, vatinnes exſtodiarum & rerum conficeret & inſcriptiones criminum reciperet. Adiſis Cangium in utroque Gloſſario.*

h *Noſtram de hac voce conjecturam habes in Comm. num. 7.*

E

B

CAPUT II.

Alia contra Sancti conſtantiam molimina, martyrium, ſepultura.

Πάλιν οὖν ἀνεκομίζετο ὁ Δίκαιος εἰς τὴν φυλακὴν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ τῷ ὑπομονὴν αὐτῷ χαρισαμένῳ. Καὶ εἰς ἑαυτὸν γενόμενος ἀπὸ τῶν ἀγώνος ἔλεγεν ὅτι· Διελθόντες διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς, Χριστὲ ὁ Θεός, εἰς ἀνάψυχιν. ἀλλὰ χάρισαί μοι, δέσποτα, τὴν μέχρι παντὸς ὑπομονήν, καὶ πλείονων μου τὸν δρόμον εἰς τὴν σὴν ὁμολογίαν, ἵνα πλήσω τὸν στέφανον τῆς ἀθλήσεως κομίσωμαι παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ. Οὕτως οὖν ὁ Ἅγιος παῦται εἰς ἀγαλλίασιν καὶ χαρὰν ψυχῆς προσδοκώμενος διετέλει ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Ὁ δὲ Ὀλβιανὸς ἀπελθὼν ἅμα δυσὶν ἑταίροις αὐτοῦ εἰς τὸ δημόσιον λουτρὸν, ᾧ ἐπώνυμον Ἀνθεῖνος, ἔλουτο, καὶ ὑποδεξάμενος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἑστιαθεὶς μετὰ τῶν ἑταίρων, ἐκείνους μὲν ἀπέλυσε, αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸν καματρικλίνιον, κοιμᾶσθαι τὸ μεσημβρινόν. Ἐν δὲ τῷ καθεύδειν αὐτὸν, σκορπίος μέλας ἐκ τῆς θυσελίων ἐξελθὼν, εἰσῆλθε εἰς τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ, καὶ ἐμύρησε τὸν αὐτόν. Διεγερθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, τὸ προπίνας τὸ πόδα ὡς ὑποδησόμενος, ἐξαίφνης κρυπτεται ὑπὸ τοῦ μέλανος ἐκείνου σκορπίου ἀναμέσον τῶν δακτύλων τοῦ δεξιοῦ ποδὸς, καὶ σπαραπεὶς ὑπὸ τοῦ σφοδροπόνου ἀδύνης, ἐπὶ τὸ κλίνιον ἐπεσπάτο, ἀπὸ τῶν αλγεδόνων τρόμῳ καὶ βρασμῷ ὅλου τοῦ σώματος αὐτοῦ κλονουμένου. Ἀπορούμενος δὲ ὁ ἀνάβροτος τὸν μὲ ὄντως θεὸν ἐπεκαλεῖτο. Εἰσελθοῦσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, λύσασα τὰς κόμας καὶ τύπτουσα τὰς ὄψεις αὐτῆς, παρῆν πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· Τί ἔχεις μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἄνθρωπε; ποσάκις σοι εἶπον Θεὸν, ὃν οὐ σέβῃ, μὴ δὲ ψεύδεσθαί σε ἐποίουν οἱ συναγμοὶ τῶν τριβύνων Οὐρσικίνου· ἄρτι ἐλθόντων οἱ θεοί σου, καὶ ἐλεησάτω σε.

C

F

I Terum ergo Vir juſtus in cuſtodiam reductus eſt, Deo gratias agens de patientia ſibi donata. Et poſt certamen ſibi relictus, ita canebat: Tranſivimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos, Chriſte Deus, in refrigerium. Sed da mihi, Domine, patientiam perpetuam, ac curſum meum conſummem in tua confeſſione, ut perfectam certaminis coronam referam a tua bonitate. Sanctus igitur in exultatione & compunctione animi hæc precatus perſeverabat in carcere. Olbianus vero una cum duobus aliis ſociis ad publicum diſceſſit balneum, cui nomen Antonius, abluit ſe, domumque reverſus, celebrato cum ſodalibus convivio, illos quidem dimiſit, ipſe autem ingreſſus triclinium humi ſtratum quieſcebat meridiano tempore. Dum autem dormiret, ſcorpius niger e fundamentis exiens ingreſſus eſt in calceum ejus, & in eo permanſit. Experrectus vero e ſomno, quando extendebat pedem, ut calceum induceret, repente impetitur a nigro illo ſcorpio per medios digitos dextri pedis, & præ vehementiſſimo cruciatu retroactus in cubile pertrahebatur, toto ejus corpore perturbato ex dolorum tremore ac æſtu. Mentis, ergo inops & exclamans, deos, qui non exiſtunt, invocabat. Ingreſſu ipſius mater, quæ ſolvebat capillos ac vultum ſuum percutiebat, his eum affata eſt: quid tibi, homo, cum Chriſtianis? Quoties tibi dixi: Deum, quem non colis, ne cooteinne. Vide quid tibi fecerint ſuſpiria tribuni Urſicini. Jam veoisne dii tui, & miſereantur tui.

Martyrum laudat,

ejuſque conſtantia

9 *Sine nomine.*

8 Μεταβαλὼν δὲ Ὀλβιανὸς ἤρξατο λοιδορεῖν τοὺς θεοὺς αὐτοῦ καὶ ἀράσθαι εἰς αὐτοὺς ἀπεσκαπτεῖτο. Ὡς δὲ ἤψατο ὁ ἀρρωστος ὀδυνῶν τοῦ καρδίας αὐτοῦ, τρίζας τοὺς ὀδόντας, καὶ συνδακὼν αὐτοῖς τὴν πονηρὰν γλῶσσαν, μετὰ μυγίσεως βρυγμοῦ ἀπέρρηξε τὸν ψυχὸν. Δείλης δὲ παῦται μαθὼν ὁ Λεισίδης, καὶ σφόδρα καταπλαγεὶς τὸ διάνοιαν, προκαλεῖται τοὺς προέδρους αὐτοῦ, καὶ βουλεύεται μὲν ὑδὲν ὑγιές. Συνεχόμενος δὲ τῷ φόβῳ ἐσκοπεῖ ποίῳ τρόπῳ χρήσεται, ὡς τὸ προσαγμα τοῦ τυράννου πληρωθῆναι, καὶ τῷ Δικαίῳ, εἰ οἷόν τε, μὴ προσκρῦσαι. Οἱ οὖν πρόεδροι ὁρῶντες αὐτὸν ἐν παντὶ τόπῳ ἀμηχανίᾳ, εἰσηγοῦνται αὐτῷ διὰ τοῦ λόγου παραινέσαι πάλιν εἰσαγαγεῖν τῷ Οὐρσικίνῳ.

8 Olbianus vero mutatus deos ſuos conviciari, diris impetere & in eos irruere. Ubi autem cruciatus, a quo male habebat, tetigit cor ejus, ſtridens dentibus, & malignam linguam ſimul illis mordens, magno cum rugitu vitam abrupit. Sub veſperam hæc edoctus Ariſtides & admodum perculſus animo, advocat ſuos præſides, & conſilium agitat de utiquam ſanum. Metu autem correptus diſpiciebat, quem eſſet adhibituros modum, ut & mandatum tyranni impleretur, & Viro juſto, ſi fieri poſſet, infeſtus non eſſet. Præſides itaque tali eum in perplexitate verſantem conſpicati, auctores ipſi ſunt, ut ſermonibus iterum admoneat Urſicinum.

AUCT. ANONY. num; & ſi quidem iis morem gerere ſe dicat, optime eum eo agatur: ſin minus, gladii ſententiam contra eum feremus. Hæc præfides ad præfectum. Ille vero per totam noctem ſe diſcrucians gravi conſilii inopia laborabat. Exorto autem die jubet ad ſe adduci Martyrem, & ſic affatur: Nihil dieo abſurdi, etiamſi hodierno die experiar quid ſentias, & edocear, quidnam poſt tormenta tibi illata reſpondere nobis velis. Fortaſſe enim dii, qui benigni ſunt, ita diſpoſuere, ut quæ in rem tuam ſunt, moliamur. Si ergo paratus ſis abnegare Crucifixum, & immortalibus diis ſacrificare, breviter eloquere. Martyr dixit: Solus immortalis ſuper omnes Deus eſt, qui in Trinitate adoratur, & ab omnibus Fidelibus pie glorificatur: nam quos dicis deos immortales, dæmones ſunt, qui nec vivunt nec moriuntur, ſed ſemel mortui ſunt, quando ex bono delapſi ſunt, & ab omnibus Fidelibus deridentur, in vobis autem ſolis operantur filiis diffidentiæ.

Præfes ſe tam terrere videtur.

9 Præfectus reſpondit: Chriſtus, quem adorare te dicis, nonne fuit eruci affixus ac mortuus tamquam judicio damnatus? Quomodo itaque dicis: Deus meus eſt immortalis? Cui Martyr: Aſt in libris noſtris ſcriptum eſt, quod aſſurrexerit, & aſcenderit ad cælos, & ſederit ad dextram Patris. Si ergo illa admittis, admitte etiam hæc. Nemo quippe rationis particeps ex parte admittit Scripturas, & ex parte non admittit. Præfectus dixit: Omnia hæc videntur mihi nugæ: ad id autem quod te interrogo, ſine mora reſpondе. Si thus afferatur, an nobiſcum ingrederis templum Jovis, & thus adoles more noſtro, & rerum domino, an non? Valde otio abundas, judex, nec habes quod agas: jam enim audiſti ſæpius, & nunc tibi dico, quod, etiamſi diaboli tormenta mihi inferas, ac corpus meum membratim diſſeces aut igne torum conſumas, non perſuaſurus mihi ſis, ut deſiſtam ab adoratione Dei mei, ac imputis dæmonibus thus adoleam. Tunc præfectus præſidibus annuens ſententiam contra eum pronuntiari juſſit. Martyr vero, audita ſententia, gaudens exivit, ut gladio curſum conſummaret.

Martyrium ſubit.

10 Poſtquam autem pervenit ad locum motti ſuæ præſtitutum, Martyr ſe vertit, ac Valerem conſpicatus multa eum alacritate ſequentem, hilarique vultu urgentem lictores, ductores ſuos, producto conſpectu ſic eum alloquitur: Cur tantopere, utgres, o hominum longe vaferrime, ut quam ocyſſime videas mortem mihi deſideratam, caſum vero tuum, de quo lætentur omnes, & inexſpectatum pauco poſt tempore interirum nec vides nec conſideras? Jam enim exiit ſententia contra te a vero & juſto judice, & permanebit ira Dei ſuper te, & non effugies, quin mali ad te mittantur angeli. Hæc locutus Martyr petiit a militibus ductoribus ſuis, ut unius momenti ſpatium ſibi concederent: quo favore ab ipſis impetrato, flectens genua orabat his verbis: Domine Deus poteſtatum, qui mihi indigno dediſti gratiam moriendi in hac pulcra Chriſti confeſſione, accipe cum pace ſpiritum meum, & per meam mortem ac per meum minimum ſanguinem fac ut ceſſet eccleſiarum tuarum perſecutio, & ne adhæreat tibi ſedes iniquitatis, formans laborem in præcepto.

& ſepultura mandatur.

11 Quando hæc oraſſet Martyr, non patienter id tulit Valens, ſed impulſus vehementer a dæmone, qui a principio ipſum male armaverat, enſem, quem lictor vibrabat, in humerum dextrum cum fragore decidentem e manibus ejus eripuit, ac in Martyris collum impegit: ictum deinde iteravit; & ne ſic quidem valens illud amputare, tertium etiam ictum dedit. Statim vero magnus præſentium tur-

ὡς εἰ μὲν πεισθείη, φησὶ, τῷ λόγῳ, ἄρτια ἂν ἔχοι, εἰ δὲ μηγε, τὰ διὰ τῆς ξίφους ἀπορίαν ἐκφέρομεν κατ' αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν οἱ πρωΐθροι πρὸς τὸ ὑπαρχον. Ὁ δὲ διὰ πάσης νυκτὸς ἀδημονῶν, οὐ ἀμηχανία ὑπῆρχε δεινή. Ἡμέρας δὲ γενομένης εἰσαχθῆναι κελεύει τὸν Μάρτυρα, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· Οὐδὲν λέγω ἄτοπον, καὶ κἂν τὴν σύμπασαν ἡμέραν ἀποπειρᾶσθαι τὰς γνώμης, εἰ μαθεῖν, τι ἐν κατὰ μικὸν ἐπί σοι προελθόντας βασανος βουλεύσασθαι πρὸς ἡμᾶς ἀποκρίνασθαι· ἴσως γὰρ ἡμῖν ὅπως οἱ θεοὶ τὰ συμφέροντα σοὶ βουλεύσασθαι παρεσκεύασαν. Εἰ οὖν ἕτοιμος ἔχεις ἀρνήσασθαι τὸν Ἐσταυρωμένον, καὶ θῦσαι πῖς ἀθανάτοις θεοῖς, σύντομος εἶπε. Ὁ Μάρτυς εἶπεν· Μόνος ἀθάνατος ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων θεός, ὁ ἐν τριάδι προσκυνούμενος· καὶ ὑπὸ πάντων πιστῶν δοξαζόμενος· ὡς γὰρ λέγεις ἀθάνατοι θεοί, δαιμόνες εἰσὶν ὑπὸ ζῶντες ἐν πλάνῃ, αὐ ἅπαξ ἐκ τοῦ καλοῦ ἀποπτώσεως ἐκρώθεντες, καὶ ὑπὸ πάντων γελώμενοι πιστῶν, οἱ ὑμῖν δὲ μόνοις ἐνεργοῦντες τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας.

9 Ὁ ὕπαρχος λέγει· Ὁ Χριστός, ὃν λέγεις προσκυνεῖν, οὐκ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε ὡς κατάδικος; Πῶς οὖν λέγεις, Ὅτι ὁ ἐμὸς Θεὸς ἀθάνατος ἐστιν; Ὁ μάρτυς εἶπεν· Ἀλλ' ἐν ταῖς βίβλοις ταῖς ἡμετέραις γέγραπται, ὅτι καὶ ἀνέστη ἀπὸ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός. Εἰ οὖν ἐκεῖνα δέχῃ, δέξαι καὶ ταῦτα· ἴσθι γὰρ λογικὸν μέρος ἐν μέρει δέχεται τὰς γραφάς, καὶ ἐν μέρει παραδέχεται. Ὁ ὕπαρχος λέγει· Ἐμοὶ πάντα παπαῖ λῆρος εἶναι δοκεῖ· ἓν δέ σε ἐρωτῶ σε, διὰ ταχέως ἀποκρίνου. Εἰ εἰσέλθῃ λίβανος εἰσάρχῃ μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διός, καὶ θυμιᾷς κατὰ τὸ ἔθος ἡμῶν καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἢ οὔ; Ursicinus εἶπεν· Μᾶλλον δύναιρεῖς, ὦ δικαστά, καὶ τί πράξαι ἐκ ἔχεις. Ἤδη γάρ ἤκουσας πολλάκις, ἐγὼ νῦν δὲ σὲ λέγω, ὅτι τῷ διαβόλῳ πῖς σριβλώσεις ἐμοὶ μὴ προσαγαγῇς. Ἐμελλόν τὸ σῶμά μου διακόψῃς, ἢ πυρὶ ἅπαν καταναλώσῃς, ἢ πίσεως με χρὴ σὲ ἀναθεματίσαι τῷ θεῷ μου, καὶ θυμιάσαι δαιμονίοις ἀκαθάρτοις. Τότε ὁ ὕπαρχος ἰδὼν τῆς προέδρους, ἐκτὸς ἦν κατ' αὐτοῦ ἀποφάσιν διαλαλῆσαι. Ἀνῆκεν δὲ τὸ ἀποφαστὸς ὁ Μάρτυς, χεῖρων ἐξαίρει ἐπὶ τὸν διὰ τῆς ξίφους πλεῖονα.

10 Ὡς δὲ ἦλθεν ἐπὶ τὸ ὠρισμένον τὸ πλησίον αὐτῷ πάτον, σραφεὶς ὁ Μάρτυς, καὶ ἰδὼν τὸν Οὐάλεντα μετὰ πολλῆς τῆς ὁρμῆς καὶ προθυμίας, καὶ ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ τὸν ἕλκοντα αὐτὸν δημίους, βλέμμα μικύνας ἔφη πρὸς αὐτόν· Τί σπεύδεις, ὦ παγκενε, σπεύδεις ὡς ταχίσα τὸν ἐμοὶ ποθούμενον θάνατον ἰδεῖν, τῶν ὃν πᾶσιν ἐπὶ χαρτοῖς σκῆψιν καὶ μετ' ὀλίγον ἀδόκητον ὀλίβρον ὑποδράς; ὅτι λογίζῃ; Ἤδη γὰρ ἐξῆλθεν ἀπόφασίς σε παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ δικαίου κριτοῦ, καὶ μένει ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σε, καὶ οὐκ ἐκφεύξῃ τὸν πονηρῶν ἀποσταλῶν τοῦ ἀγγέλων. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Μάρτυς ἤτησε τοὺς ἀγομένους αὐτὸν στρατιώτας, μιᾶς αὐτῷ ῥοπῆς δοθῆναι χρόνον. Καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν τὸ χάρισμα, κλίνας τὰ γόνατα προσηύχετο, λέγων· Δέσποτα Κύριε ὁ δυνάμεων ὁ δώσας ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ ἐν τῇ καλῇ ταύτῃ τῇ Χριστοῦ ὁμολογίᾳ πλεωθῆναι δέξαι μετ' εἰρήνης τὸ πνεῦμά μου, καὶ πᾶσον διὰ τὸ ἐμὸν σφαγὰς καὶ τὸ ἐμὸν αἷμα τῶν ἁγίων σου ἐκκλησιῶν τὸν διωγμόν, καὶ μὴ συμπροσίσῃ σοι θρόνος ἀσεβείας, ὁ πλάσων κακὸν ἐπὶ πρόσταγμα.

11. Ταῦτα τοῦ Μάρτυρος προσευχομένου, μὴ καρτερήσας ὁ Οὐάλης, ἀλλ' ὁρμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν κακῶς ἐνδύσαντος δαίμονος, ῥίπτεται κατὰ τὸν δεξιὸν ὦμον τὸ ξίφος κατέχοντα τῷ δημίῳ καὶ ἁρπάσας ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ τὸ πάθος, καθαίρει κατὰ τὴν τραχήλου τοῦ Μάρτυρος. Εἶτα ἐδεύτερωσεν, ἐ μηδὲ ἅπαξ δυναθεὶς ἀποτεμεῖν, ἐ τρίτωσεν. Εὐθέως δὲ θόρυβος μέγας τῶν παρεν-

A τὸ ὄχλωσὶν ἐπὶ τὸ στρίζοντες ὡς δράκοντες οἱ δημιοι, ἔβαλον λίθους κατ' αὐτῶ, ἃ μόνον ἀνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες σὺν τοῖς ἀπὸ τῆ διατριβῶν παιδίοις. Καὶ μὴ φέρων ὁ προδότης τὰς σφοδρὰς τῶν λιθοβολιῶν τῶ λίθων πηδήσας, πεσὼν ἐπ' ὄψιν χαμαὶ, θάπτεται ἐν αὐτοῖς ἐδεινοῖς οἰμωγαῖς καὶ ἐν ὀργῆ ἀγγέλων πονηρῶν σωτριβὰς ἅπαν τὸ σῶμα σὺν τοῖς ὀστοῖς, κατὰ τὸ ῥῆμα τῦ μακαρίυ Μάρτυρος Οὐρσικίνυ, τῆ ἐπάρατον θάνατον ἀποτυγχάνοντος. Ὡς δὲ ἄνεσε πέρι τὸ δοκεῖν μυπλειάσεως, καὶ τὸ καλλίνικα μάρτυρος Οὐρσικίνυ ἀδελφὸς τῦ Θεῦ Σιμπλικία, πέμψασα ἕνα τῶν πεζῶν ἀνέχων αὐτῶς μετὰ πλειόνων σὺν τῶν, ἐν τῶ ὑποστρέφειν τῶ πραιτωρίυ, ἀνείλετο πόντιμον λείψανον τῦ Μάρτυρος, καὶ νοσμίως σὺν ἁρμάσασα ἀπέθετο σὺν πρασίῳ ἰδίῳ λεγομένῳ Καλάμῳ, ἀπέχοντι τῆ πόλεως σταδίους μβ', εἰς μαρμόσυμον αἰώνιον αὐτῶς τὸ ἅπαντος τῦ φιλοχρίστυ γένυς αὐτῦ, ἵνασιν τὸ ἀναψιν τῶν ποικίλοις νόσοις συνεχομένων, καὶ τῆ θήκη τῦ τιμίυ λειψάνυ προσαπερύκων. Ἐπλείωθη δὲ ὁ σύνδοξος καὶ πολυύμνητος τῦ Χριστῦ μάρτυς Οὐρσικῖνος μιᾷ τῆ Ἀυγούστῳ ἰ Ὑπατίνου θ', σὺν ὑσατείᾳ Δαλμάτε τὸ πέμπτου, καὶ Μαξεντίυ τὸ δεύτερου, κατὰ δὲ ἡμᾶς βα-
B σιλεύοντος τῦ κυρίυ ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ, μεθ' ὧν τῶ Πατρὶ δόξα ἅμα τῶ ἁγίῳ Πνεύματι σὺν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

barum tumultus eſt factus, & draconum inſtar AUCT. ANONY. MO. ſibilantes plebei, lapidibus illum impetiere, non viri dumtaxat, ſed etiam fœminæ eum pueris ſeholarum trivialium: Et proditor non ſuſtinens vehementes lapidum unius poſt alium olvis adinſtar cadentium ejaculationes, lapſo humi vultο ſepelitur in gravibus hiſce ululatibus, & in pravorum angelorum ita toto conſtitus corpore cum oſſibus, ſicut prædixerat beatus Martyr Urſicinus, exeetandam mortem ſubiit. Simplicia vero Dei famula dum obitum celebrem egregii victoris Urſicini audivit, miſſo uno e fidelibus ſuis eunuchis una eum pluribus domeſticis ac comitatu prætorianorum, ſuſtulit corpus pretioſum Martyris, illudque ad ſepulturam decore comparatum depoſuit in ſuburbio ſuo, nomine Calamo, ſtadiis duobus ac viginti ab urbe diſtante, ut perpetua & ſui & omnis Chriſtum amantis generis ejus ſervaretur memoria, ſanarenturque & aeeenderentur illi, qui diverſis detinentur morbis, & ad loculum pretioſi corporis perſeveraterit. Glorioſus vero ac celebratiſſimus Chriſti martyr Urſicinus obiit menſis Auguſti die *a* Indictionis *b*, Dalmato quintum, ze Maxentio ſecundum conſulibus *c*; apud oos aotem regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, quoeum Patri gloria & cum ſancto Spiritu ounc & ſemper & io ſecula ſeculorum. Ameo. *a b* *c* E

ANNOTATA.

a *In titulo hujus Martyrii ponitur τά, id eſt n* 1. *Vid. Comm. num.* 2.
b *Vacillat illa Indictio, ex Commentario num.* 4 *&* 6.
c *Non cohærent conſules iſti, ut ibid. dictum eſt.*

DE S. FELICE EPISCOPO MARTYRE,

VALLE GARDUMI IN TYROLI.

Sylloge de cultu & miraculis.

J. B. S.

xiv AUG. *Sanctus de quo hic agitur*

COlit ſanctum hunc Felicem *ut* epiſcopum & martyrem *aſſerunt Tyrolenſes, ut ita dicam, omnes, probat innumeri populi ad ſacras reliquias concurſus, frequentiſſima prædicantur miracula, ſacellum in ejus honorem legitima auctoritate exſtructum eſt, reliquiæ translatæ & honorifice expoſitæ, imago circumfertur, quam infra in æi inciſam exhibebimus: verbo, clamant certa* C *monumenta quæ pro vindicanda alicujus ſanctitate afferri poſſunt; quidquid interim nec Faſti ulli eccleſiaſtici, nec ſcriptor ullus paulo antiquior, quem ſaltem noverim, de eo uſquam meminerint, niſi cum aliquo ſynonymo confundatur, cui rei via omni præclaſa videtur, cum patronos ejuſdem nominis ſingulæ urbes ſibi ſeorſim vendicent, ſingulæ Sanctorum ſuorum corpora exhibeant. De ætate autem, geſtis aut martyrii tempore æque quidquam eruitur: neque mihi integrum eſt alia huc adducere, præter ea quæ a noſtro P. Jacobo Schmid, qui de rebus Tyrolenſibus ſcripſit, non ita pridem mihi ſuggeſta ſunt cum imagine, quam hic recudere viſum eſt.*

a *Conquiſivit collegitque vir eruditiſſimus & diligentiſſimus dum Hiſtoriæ ſuæ Tyrolenſi Germanico*

AUCT. J. B. S. *folis Tyrolenſibus communitus*

ulet ſcribenda occuparetur, quidquid ad Sancti, utut alibi incogniti, gloriam ſpectare poſſe cenſuit; cumque meuſe Auguſto illuſtrando nos occuparet intellexiſſet, Sanctique iſtius memoria XIV hujus menſis feſtive recoli ſoleat, nihil antiquius habuit, quam ut ea nobis ſubminiſtraret, quæ eo die in ædere noſtro conſignari poſſent, quæque ex laudatea ejus hiſtoria, ab ipſomet Latine verſa, hic fideliſſime ſubjungam, præmiſſa modo effigie Viennæ excuſa, unde etiam pateat in Auſtriam uſque aliaſque regiones pridem exteaſam ſancti hujus Felicis *venerationem. Ex ipſa imagine ſatis apparet*, S. Felicem *ut epiſcopum coli; rem clarius explicant ſubſcripta verba in hunc modum:* S. FELIX EPISCOPUS ET MARTYR THAUMATURGUS, IN ECCLESIA ARCHIPRESBYTERALI ET PAROCHIALI VALLENSI GARDUMI IN TYROLI.

plobri cultu bonorator

3 *Imagini anneßi ſolet brevis Italica narratio de quotidianis prope miraculis & beneficiis ab omni hominum genere impetrari ſolitis, quam infra ea Schmidio ampliorem dabimus. Satis ſit hic ſubjungere orationem ex Italico verſam:*

B DEVOTA ORATIO

Facienda in omni opportunitate ad miraculoſum S. Felicem

℣. In omnibus noſtris miſeriis & calamitatibus animæ & corporis

℟. Adjuva nos & ora pro nobis o! S. Felix.

Omnipotens, æterne & miſericordiſſime Deus, qui mirabilis es in Sanctis tuis, præcipue in glorioſo S. Felice epiſcopo & martyre, cujus patrocinio & protectione in omnem fidelem Chriſtianum, humillime ſupplicantem, cum ſumma pietate theſauros inexhauſtæ bonitatis tuæ cum ſumma pietate effundis, eſto miſericors miſero mihi peccatori, & mediante potenti intercceſſione prodigioſi ſervi tui Felicis, in me, licet indigna creatura tua, ſanare digneris omnem miſeriam & infirmitatem, tum ſpiritualem tum corporalem, ut per immenſam gratiam & benignitatem tuam inceſſanter tibi gratias agam, te laudem, toto corde te amem & adorem, omnibus viribus tibi ſerviam & benedicam, pleniſſime recreatus tua ſancta divina benedictione & ineffabili miſericordia, hic temporaliter, & ibi in æternum. Per C Jeſum Chriſtum Dominum ac Redemptorem noſtrum. Amen. *Additur*

Ter oratio Dominica, ter ſalutatio Angelica, & ter Gloria Patri &c. *Quod ſupereſt, ſequuntur modo traditio Tyrolenſium & miracula, ex variis relationibus & documentis collecta, utque huc miſſa a jam laudato noſtro P. Jacobo Schmidio, in hæc verba:*

qui hæc deſcribunt

4 Etſi jam ab Immemoriali tempore glorioſiſſimus hic ſanctus epiſcopus & martyr Felix cultum habuerit inſignem in eccleſia archi-Presbyterali, de quo nomen ſortita eſt; verum noſtris præcipuæ temporibus cultus iſte ob plurima, quæ Deus hujus Sancti patrocinio operatus eſt, beneficia plurimum quoque auctus eſt, & in omnem late viciniam diffuſus. Jacet Gardumenſis ager in provincia, ſeu comitatu Tyrolenſi, Tridentinæ Dioeceſis, pertinetque ad Illuſtriſſimos Comites de Caſtelbarco, ad pedem arcis Greſtanæ *ſitus. Complectitur ſeptem aut octo villas, ſuis quoque templis inſtructas, a quorum incolis S. Felix in communem omnium patronum electus eſt.

*Greſſa Italis.

5 Omnem movebim lapidem, ut de actis Sancti hujus Thaumaturgi, aut quo modo in patriam noſtram devenerit, certi quidpiam eruerem, ſed caſſo labore, iis ſolum exceptis, quæ D *adnitente* potiſſimum reverendiſſimo domino canonico Martinio, tunc epiſcopi Tridentini vicario generali, ex litteris & relatione admodum reverendi domini Hyppoliti Madernini, loci illius parochi per R. P. Georgium Tonaver, Tridentini noſtri Collegii Rectorem traſmiſſis hauſeram documenta, tum etiam alia ex epiſtola Martio (Italia Mori) qui locus haud multum Gardumo diſtat, accepta abs Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo S. R. I. Equite Hieronymo de Thunn Murii parocho: ac tandem fideli ex relatione, quam hauſeram, dum ipſe Tridentini Collegii incolam agerem. Domini Hippolyti Madernini epiſtola fere ſequentia loquitur, ſcilicet omnia antiquiora de S. Felice documenta interiiſſe ob hoſtilem in Tyrolim Gallorum incurſionem, factam anno MDCCIII.

& modo penes ſe recepta ſua

6 Id tamen concordi illorum, qui annis graves, aut alia rerum notitia pollent, relatione conſtat, S. hunc Felicem cum crudeliſſimam perſecutionem fugeret, hue delatum adhuc ante tempora S. Vigilii, Tridentini præſulis, his oris Chriſtianam fidem intuliſſe: præterea eumdem E ſanctum Virum hoc ipſo in loco martyrii palmam conſecutum, cum in magnam ſcrobem, in qua, ſuperinfuſa aqua, calx ad cæmentum faciendum paratur, injectus, combuſtuſque eſſet, ſolis, quæ poſtmodum extracta ſunt, oſſibus intactis. Hæc ex litteris domini Madernini. Pauca addit in ſuis Reverendiſſimus Thunnius, ita inquiens: S. Felix epiſcopus fuit in Italiæ partibus, in ultima gentillum perſecutione (tempore, ut opinor, Dioeletiani Cæſaris) in has oras ſe contulit, & cum hiſce populis Euangelium prædicaret, ab iiſdem martyrii palma condecoratus fuit. Hæc Reverendiſſimus Thunnius. Ubi loeorum epiſcopum egerit Sanctus, difficile erit divinaſſe, ob Sanctorum multitudinem, qui ſimili nomine variis in Italia eccleſiis præfuerunt.

quæ de martyrio tejiantur

7 Certiora porro dici poterunt de perſecutionis tempore, quæ probabilius decima fuit, quam F crudelis ſanguiſuga Dioeletianus contra Chriſtianos movit anno CCCII. Erat hæc omnium maxime diuturna, atque atrociſſima; quippe per decem omnino annos in Chriſti fideles deſæviit, ita quidem, ut non ſolum non remitteret, ſed in dies majores in furias excreverit. Neque urbium, regionumque præfecti mitius cum Chriſtianis agebant, quam ipſe Dioeletianus, ſed hujus impetia ad uoguem exſecuti, ubique in Chriſtiani nominis exterminium conjurabant, unde huic crudeliſſime tempeſtati, juxta Chriſti Salvatoris conſtlium, cedendum nonihil ratus, in valles hafce Tyrolenſes ſeſe ſubduxit S. Felix, quamvis, ut ſupra diximus martyrii purpura candida, cui injectus eſt, calcis ex maſſa indutus in cælum evolarit. Hæc omnia, dum mecum conferrem, in hanc demum ſententiam abii, S. Felicem martyrio coronatum fuiſſe eodem tempore, quo S. Caſtianus Brixinenſis in Tyroli prius, dein Imolanus in Italia epiſcopus, pro Chriſto ſanguinem fudit, etſi ſerius nonnihil, tum nempe, cum perſecutio latius ſeſe extendiſſet. Agitur autem dies feſtus S. Felicis in tota illa Gardumenſi vicinia, XXV Auguſti, celebraturque cum octava. An hæc dies illa ſit, qua moriens cælis tranſcriptus eſt, non auſim affirmare.

ad x perſecutionem referendo.

De ſacris reliquiis

8 Quod ad ſacros illius cineres, & oſſa attinet, jam per centenos aliquot annos in prædicta eccleſia parochiali quieſcebant, donec anno MDCCXIX elevata, & in novam, eamque elegantiſſimam

A tiſſimsm e ſundamentis erectam capellam translata ſunt, populn inſtaoriſſime flagirante, & ennnente, immo & jubente Reverendiſſimo, & Celſiſſimo S. R. I. Priocipe, & Epiſcopn Tridentino Joanoe Michaele Comite e Spaur, quæ ſolennis stanslario huoc in modum inſtituta eſt.

Ibidem insanabilis 9 Vigeſima ſexta Octobris reverendus D. loci parochus multis aliis huoc in finem ſtipatus teſtibus, medio noctis ſilentio in eccleſiæ ſacrarium ſeſe contulit, ubi poſtquam a tergo eltaris murus apertus eſt, marmoream ciſtulam ſeu ſarcophagum operis pervetnſti, in quo ſacra oſſe deliteſcebant, invcoere. Ciſtule dein e muro extrectæ, atque altari impoſita, ſequentia ſacra inventa ſunt lipſane. Primo inregrum ſacrum caput, una cum dentibus omnibus, & utraque mandibula, quam, non ſine magna admiratione, obſervarunt adſtantes peoe viſibili adhuc carne, & cute nbductam: præterea brachia, pedes, & crura: coſtæ, omniaque reliqua, quæ integrum corpus conſtituunt, oſſa, excepta cruris alterius particula.

B ro Luſtraris hoc modo Divi oſſibus, reverendus dominus parochus, prius jam ſuperpelliceo, ſtolaque indutus ſacrum caput venerabundis prehendit manibus, eoque adſtantibus impartitus eſt benedictionem, tum io ſarcophagn recoodidit, quod ferreis vinculis denno clauſum, firmatumque ſuit. Inde in nnvam, quam deſcripſimus, capellam translatum aræ ibidem impoſuere, ad marmoream, quæ Divom exhibet, ſtatnam. Compulſatis dein campanis omnibus ad lucis uſque erepuſculum ſen ad diei menſis ejuſdem XXVII nxordium, quo effluente magna populi multitudine capella, & ara præſcriptis ab Eccleſie ritibus benedictione ſacratæ, & dicto in eadem ſacro, rota hæc feſtiva translario hymno Ambroſiaon clauſa eſt. In hac tam pretioſa capella S. martyr, & epiſcopus Felix in dies maximn peregrinantium concurſu ex circumjecta regione colitur: quod idem quoque factum, snteqnam ſacra divi Felicis nſſa in novam hanc capellam translata ſunt; quippe ipſe Reverendiſſimus & Celſiſſimus S. R. I. Princeps & Epiſcopus Trideotinus anno MDCCX ſeſe Gardnmum contulit, tum magnum ibidem Sanctum daveneraturus.

C tt Nunc tam frequentem omninm ordinum ad ſacra lipſana concurſus continua, eaque illuſtria, quibus Dens Servum ſnum ideatidem glorificat, mirscula exeitant; neque enim ullam pene malorum tum aaimi, tum corporis genut eſt, cui divus hic Energetes non medeatur. Præſentanesm præprimis opem ſentinut mæſti parentes, dum demnrtust In ventre matrum prnles ad Divi arsm deportant, datoque vitæ ſignn Baptiſmatis lavacrn ablnuntur. Cæcis uſum, auditum ſurdis, mutis loquelam reſtitnit: ſic pednm qunque aliornmque membrorum uſum: ſed præcipue potentem eeperinnmt Divi manum energumeni, aut variis præſtigiis, magiciſque incantationibus oppreſſi, qunt tum a malignis libernt hoſpitibus, tum a maleficiit immnnes reddit. Complures jam eum morte luſtanres, quam primum vel ipſi, vel adſtantinm quiſpiam, Divi hujus opem implnravit, actutum ſanitati redditi ſunt: nec minoris ret aliis ſteterat, quando aus animl, aut corporit in anguſtiis deprehenſi, vix Sanctum in vota vocantes, liberot ſeſe, incolumeſque ſtatim ſenſerunt. Quæ nmnia eccleſiaſtica anctorirare rite examinata, probataque nbique locorum divulgata, immo & quotidiana devotorum elirentum experientia luculenter manifeſtata ſunt, licet nihil per hæc derogatum velimus conſtitutioni Urbani VIII. Peculiarem tamen memoriam quædam beneficia merentur, quæ, præ reliquis aliis pluribus, hic eddenda duxi.

AUCT. J. B. S.

Ceterum laborans pedibus se Margarita Romanella, oriunda ex oppido Nogarè, oune vero Roboreti (urbe Tridento quatuor leucis Italiam verſus diſtante, Italis Roveredo, Germanis Roſſereuth) habirans tam gravi pednm malo laborabat, ut vel iis inſiſtere, vel dnmeſtica obire munia prorſus nequiverit. Vovet igitur peregrinationem ad divum Felicem eonn MDCCXIII. Diſtat Gardumum Roboreto tribus ſolnm horis; varum illa tribus omnino diebus * n- * hinc menſa eſt. Poſtquam tandem ad ſacra lipſana Gardumam devenerat, neſcio, qoam vocem audire ſibi viſa eſt, ac ſi hæc verba ſibi in aures dicerentur: Margarita, projice abs re baculum: obſecuta illa dicenti voci, & ecce, ſanam, & incolumem ſe animadvertit: brevique temporis ſpacio viam Gardumæ Roboretum relegit, non ſine ingenti omninm admirarione, qui communi calculo rem velut magnum ſane prodigium Sancto edſcribebent, cum vernlam, annis jam gravem, integrum pedum uſum S. Felicis patrocinio adeptam obſtupeſcesent.

Item epilepticus 13 Anno MDCCXVIII Nicolaus Coo ſnlo arcæ ataactu, que ſacra Divi oſſa continentur, ſpeciem quamdam morbi epileptiei, qnn divexabatur, diſpulerat. Haud multn poſt, tertio nimirum Junii, Catharina Berlanda pari ettactu arcæ, & olei, quod ante Divi aram ardebat, inuoctione, brachium, ad omnes prorſus labores inutile, ſanum receepit, qnin & viſum, quo jamjam periclitabatur, eodem attactn recuperavit.

Item multis effulsit Joannes Brigenti ex oppido Brenzono * hujus anni MDCCXXIV eum filinlo ſuo ad templum divi Felicis advenerat; agitabatur miſellus peſſimn maniæ malo, præterquam, quod & mutus, arque ad nmne ſunctionum genus incepax eſſet: cum vero ſacra ſibi impertita benedictione, oleo, quod ſupra diximus, inungeretur, & ore quoqun aliquid exeepiſſet, protinus melius habere cœpit: Subſtitit tamen pet horem ad ſacros Divi cineres, tum varo non ſolum loquelam recepit, ſed eriam, quod longe magis in voris erat, integræ menti reſtitutus, domum propriam ingenti animi ſolatio reverſus eſt. * a Malo

alia prodigia capta F 14 Maria Bonoma ex oppido Than, utroque pede capta curru ad divum Felicem advehebatur: ex quo duabus innixa grallis in ramplum repebat: cnncapta, quam potuit in Sanctum fidocia, & ſacra parirer beaedictione eecepta, grallas exremplo projicit, ac omni prorſus liberata gradiendi difficultate, incolumis ad ſuos rediit XX Aprilis MDCCXXV; eum pauln ante, ſcilicet XXV Martii, eumdem a Sancto favorem impetraſſet proprius ipſius filius, Thomas nomine.

alia oculis vita, 15 Eodem danique anno Alexandee Caurino ab nppido Tierno, utriuſqne oculi lnmeo Sancto adſcripſit. Multa is pro recuperanda oculorum acie, ſed fruſtra, expenderat, eum, ecce, ſuaſu piæ cujnſdam feminæ, peregrinationem vover ad divum Fulicem, ibique expiata exemologeſi confcientia, ac ſacra Syoaxi reſectus beneficium, quod a Sancto popoſcerat, impetravit.

unde thaumaturgus audit. 16 Ceterum id prn coronide de hoc illuſtri patriæ noſtræ Sancto addidiſſe ſufficiat, illum ſcilicet adeo in patrandis miraculis excellera, ut ſibi etiam Thaumaturgi noman hiſce in tertis jam proprium fecnrit.

DE

DE SANCTO EUSEBIO PRESBYTERO

ROMÆ.

J. B. S.

Sylloge de cultu & geſtis.

Varia in aliis annuntiatio

DUm S. *Felicem II Papam & martyrem ab iniquioribus criticorum cenſuris ad unum Julii vindicare conati ſamus, viam ana ſtravimus, ut & hic* Euſebius *ſtrenuus fidei aſſerter, meritiſſima ſua laude non privaretur. Quæ de ipſo paulo intricatius in vetuſtis Martyrologiis prædicantur, abunde explicata ſupponimus in noſtra ad Uſuardum obſervatione hoc die, ubi nobis præplacere oſtendimus vetuſtiſſimam annuntiationem Romani parvi ita ſimpliciter conceptam:* Rnmæ, Euſebii presbyteri & confeſſoris ſub Conſtantio Ariano, ſepulti in cœmeterio Calliſti, *a qua recte abſunt quæ Ado ex non ſinceris Actis ſuperaddidit, & a quibus abſtinuit Uſuardus, recte etiam annuntians:* Rnmæ via Appia, natalis beati Euſebii presbyteri & confeſſoris, qui a Conſtantio Auguſto, ob Catholicæ fidei defenſionem, in quodam cubiculo domus ſuæ incluſus, ibique in oratione conſtanter perſeverans, dormitionem accepit. *A martyrii titule atrobique abſtinetne, qui cur ei merito tribui poſſit ex diuturnis erumnis quas paſſus eſt, facile intelligitur. Audiamus modo verba Martyrologii Romani cum Baronii obſervatione:*

in Romano rejiciuntur.

2 Romæ, natalis beati Euſebii presbyteri, qui a Conſtantio imperatore Ariano ob Catholicæ fidei defenſionem, in quodam cubiculo domus ſuæ incluſus, ibique menſes ſeptem in oratinne conſtanter perſeverans dormitionem accepit, cujus corpus Gregorius & Oroſius presbyteri colligentes in eœmeterio Calliſti via Appia ſepelierunt. *En modo annetationem:* De eodem Beda, Uſuardus, Adn ac ceteri recentiores. Recitat ejus Acta Mombritius tom. 1. Habemus eadem manuſcripta. Eſt vetus titulus S. Euſebii, cujus mentio habetur in Concilio primo Romæ habito ſub Symmacho Papa. Aſſervantur illic veneranda corpora SS. Euſebii (*adde Gregorii*) Ornſii atque Paulini, multæque aliorum martyrnm reliquiæ, ut ejuſdem eccleſiæ monumenta declarant. Eamdem eccleſiam Zacharias Papa, vetuſtate collapſam, reſtituendam curavit: hæque tam inſcriptiones in marmore inciſæ, quam etiam liber de Romanis Pnntificibus teſtantur. *Addidi Gregorium, quem Acta teſtantur, in eamdem cryptam juſſu Conſtantii præcipitatam fuiſſe, & in eadem etiam ſepultum.*

augeruque ablaberis.

3 *Pluſculum netat Metherias noſter ad idem Martyrologium Romanum a ſe Gallice verſum, dum ait,* Sancti Euſebii nomen ſemper celeberrimum fuiſſe, ejuſque memoriam in ſumma veneratione per totam Eccleſiam. Fuiſſe item olim unam ex ſtationibus Quadrageſimalibus Romanis in templo ſub ejus nomine Deo dicato, ſolitumque ibidem Miſſam particularem in ejus honnrem celebrari, de quo tamen hodie ſola fiat commemoratio; *Remæ, opinor, non in hodierno miſſali pro tota Eccleſia.* Adſcribitur, *inquit*, ei ſimplicis confeſſoris titulus tametſi mortis ejus circumſtantias conſiderando MARTYRIS lauream meritus videatur, *Recte ſane, cum tot aliis, etiam minora paſſis, adſcriptam eamdem lauream experientia nos docat. Atque hæc pro vetuſtiſſimo & celeberrimo S.* Euſebii *cultu dicta ſint. Supereſt modo ut de Actis Mombritianis, apud nos etiam varie Mss. & poſtremum a Baluzio editis tom. 2 Miſcell. a pag. 141, ea moneamus quæ ad ſalvandam eorum integritatem neceſſaria cenſuimus.*

Acta Mombritii

4 *Præmittenda obſervatie poſtremi editoris pag. 496 quæ eſt hujuſmodi:* Vitam iſtam ſancti Euſebii presbyteri Romani, qui crudeli novoque mnrtis genere exſtinctus eſt Romæ juſſu Conſtantii imperatoris, ediderat olim Boninus Mombritius, ſed valde corruptam. Nos cum illam inveniſſemus in quatuor vetuſtiſſimis codicibus manuſcripris, quorum tres exſtant in bibliotheca Colbertina, quartus in Regia, eam diligenter recenſuimus & emendavimus, & ſic emendatam putavimus emittendam rurſum eſſe: continet enim res ſcitu digniſſimas quarum nulla mentio exſtat in Annalibus eccleſiaſticis. *Diceres, Baluziam theſaurum hic aliquem, a ſe refoſſum, nobis exhibere, ubi tota hiſtoria, ſive at apud Mombritium & in tot manuſcriptis exſtat, ſive ut eam ipſe edidit, tam libere exornata ſit, & dialogiſmis incomponibilibus reſperſa, ut pro majori parte admitti non poſſit. En ipſam, cujus titulum facit.* Vita ſancti Euſebii presbyteri Romani.

to nova editione

5 Eodem tempore quo Liberius de exilio revocatus fuerat a Conſtantio auguſto hæretico, in eodem tantum dngmate ut non rebaptizarent populum, ſed una communione conſummarent plebem, Euſebius presbyter urbis Romæ cœpit declarare; Liberium hæreticnm & amicum Conſtantii. Cumque multi ſancta confeſſione & Cathnlica fide vitarent communinnem Liberii per Euſebii presbyteri doctrinam, occupantur eccleſiæ a Liberio, ejicitur Felix de epiſcopatu, ſubrogatur Liberius, tenetur Euſebius presbyter, & quod in domo ſua, quam ipſe exſtruxerat, populum congregaret, & quia cnnſortaret plebem ſanctam. Tunc Conſtantius impetator aggreditur cum Liberio Euſebium presbyterum dieens: Tu ſolus Chriſtianns es in urbe Roma? Euſebius presbyter reſpondit: Sic confidimus in Domino, quia fideles nos inveniet Chriſtus, ſicut & baptizati ſumus & benedictionem quam a beato Julio ſuſcepimus, tenemus. Liberius dixit: Nos cujus fungimur vice, nonne Julii anterioris noſtri? Eufebius presbyter dixit: Si perſeveraſſes in fide quam in perſecutione primo tenere viſus fneras.

tenuo fuſus

6 Liberius dixit: Præſente Auguſto tam contumacem me exiſtimas? Eufebius dixit: Res ipſa te docet & declarat. Imperator Conſtantius dixit: Et quid eſt inter fidem & fidem? Eufebius presbyter reſpondit: Quantum ad nos peccatores integre tenenres ſumus. Quantum ad vos, inſania diaboli & invidia ſuperſtitionis veſtræ, ut Felicem epiſcopum, quem vos non taeuiſtis Catholicum & Dominum Jeſum Chriſtum invocantem, purum ſacerdntem abomnibus declaratum, in damnationis cauſam exilio direxiſtis, qui tamen in

præ-

A prædiolu ſuo orationibus vacat. Et quidem juſſu tno Chriſtianis occiſionem & neeem præcepiſti, inferri, maxime elericis & ptesbyteris & diaeonibus. Tnne iratus Conſtantius, ſubrogatu Liberii, ineludit Euſebium presbyterum in quodam eubiculo domus ſuæ, quod humile erat in latitudine pedibus quatuor, & ibi multis menſibus in oratione conſtanter perſeverans, ineluſus tamen, poſt menſes ſeptem dormitionem aceepit nono decimo Kalendas Septembris. Cujns eorpus collegerunt Gregorius & Oroſius presbyteri paremes ejus & ſepelierunt in crypta jnxta eorpus beati Sixti martyris & epiſcopi via Appia in cœmeterio Caliſti, ubi & titulum ejus ſeribentes poſuerunt pro eommemoratiоue ejus: EUSEBIO HOMINI DEI.

expliean-tur, 7 Eodem tempore auditum eſt a Conſtantio imperatore eo qnod Gregorius & Oroſius preſbyteri eollegerunt corpus Euſebii presbyteti, & in eadem erypta vivum præeepit includi Gregorium. Tune Oroſius presbyter eollegit ſemivivum beatum Gregorium noctu occulte propter Conſtautinm Anguſtum, & emiſſo ſpiB ritu, ſepelivit eum juxta corpus ſancti Euſebii presbyteri. Qui etiam Oroſius hæe geſta eonſeripſit. Ab eodem die intra eeeleſias juſſu Conſtantii imperatoris quiſquis inventus fuiſſet non ſie eonfiteri vel participari ſicut Libetius, indiſcuſſus gladio puniretur. Quapropter in plateis & in vieis & in eeeleſiis ſive in balneis gladio trueidabantur, perſeqnente Conſtantio Chriſtianos una cum Liberio.

ſed correctione in Augnſt 8 *Quæ in ea Vita merito diſplicere oporteat, continuo intelliges, ſi memineris Conſtantium cum Liberio & Euſebio Romæ eodem tempore non fuiſſe. Advenit ille triumphabundus in Urbem ſub finem menſis Aprilis an.* 357, *unde, mora exigua interpoſita, Maio ejuſdem anni exeunte, Mediolanum digreſſus eſt, tum quando Liberium redum ab exilio Romam redtiſſe, conſtans eſt Chronologorum ſententia, ut proinde congreſſus iſte & paulo acerbior collocutio dicto jam anno haberi omnino non potuerint, multo minus anno inſequenti* 358 *quo ab exilio reverſus eſt Liberius, tum nempe dum ab Urbe procul aberat imperator Conſtantius. Adde quod ita res connectantur ac ſi* Euſebius, C *Cæſare adhuc Romæ commorante, in ſuo carcere fuiſſet exſtinctus, utpote qui Gregorium, quod Sanctum ſepeliſſet, in eamdem cryptam præcipitari juſſerit, unde ſemivivus ab Oroſio eductus eſt, paulo poſt ipſi* Euſebio *conſepultus.*

ut proferenda ſit Euſebii hiſtoria 9 *Varüs hiſce difficultatibus nos enimit* Euſebii *elogium longe brevius apud Petrum de Natalibus Equilinum epiſcopum, in quo omnia recte explicari poſſunt, ſi morbo Liberium conſeamus cæſarea auctoritate uſum ut ardentiorem* Euſebii *& Gregorii zelum comprimeret, licet Conſtantius ipſe Roma procul abeſſet. Audi Equilinum:* Euſebius presbyter Romæ elaruit tempo-AUCT. re Conſtautii Auguſti & Liberii Papæ hæretieorum; qui vir Catholicus & doctrina præclarus, dum fidem Catholicam conſtanter defenſaret, & Conſtantinm Auguſtum atque Liberium urbis Romæ epiſcopum hæretieos prædicaret, qnod Atianæ fidei conſenſiſſent, ab eodem Conſtantio rogatu Liberii detentus eſt; in quodam eubieulo domus ſuæ ineluſus, habente in latitudine pedes quatuor & ibi multis menſibus in otatione perſeveravit. Ineluſus tamen adhue poſt menſes ſeptem dormitionem accepit XIX Kal. Septembris. Cujus eorpus Gregorius & Oroſius presbyteri ſepelierunt via Appia in eœmeterio Calixti, juxta corpus beati Sixti Papæ & martyris in crypta. Quod audiens Conſtantius Auguſtus, Gregorium preſbyterum cepit, & vivum in eadem erypta ſepelivit; nbi poſt dies tres in paee quievit.

expunctis Liberii hereſi; 10 *Hæc narratio, ſi hæretici appellationem, Liberio crude impactam expunxeris, ſatis tolerabilis eſt, ex qua id præcipue patere volumus, quanto zelo eum Catholicam tneri conatus ſit* S. Euſebius, *eam a Chriſto Domino coronam promeritus, ut inter fortiſſimos confeſſores ſeu fidei defenſores, quin & eo titulo martyris merito vecenſeri poſſit. Ad certum obitus diem alicunde eruendum fruſtra laboravimus, ut in hodierno feſtendum ſit, quo ſive translationis alicujus aut eccleſiæ dedicationis, aut alia feſtivitas recolatur, id certiſſimum eſt, a primis uſque Eccleſiæ poſt obitum ejus, ſeculis, ut ſupra notabat Motherius,* S. Euſebii *memoriam in ſumma veneratione per totam Eccleſiam fuiſſe hoc ipſo die, tametſi de prima feſti inſtitutione aut ejus cauſa, nulla antiqua monumenta meminerint. Monet Piazza in ſuo Menologio Romano,* S. Euſebii *eccleſia hodie gaudere PP. Cæleſtinos, apud quos ejus memoria celebretur, ut pluribus videre eſt apud Pancirolum, de templis Romanis agentem pag.* 166. E

cur omiſſa Gregorius 11 *Locus poſtularet ut hic* Gregorium *ſubjungerem in eadem cauſa mortem paſſum, ſi ejus memoria ut in Grevenо ita in ullis vetuſtis Faſtis ſacris aut in Romano Martyrologio conſignata eſſet. Satis erie cum Ferrario in Catalogo SS. Italiæ hic modeſte inſinuare:* De S. Gregorio presbytero & martyre Romæ, vide in Vita S. Euſebii prerbyteri ſupra hac eadem die, qua etiam die S. Oroſii presbyteri & Confeſſoris, prædictorum F ſueii & familiarir memoria adnotatur. *Ubi fatis clare innuit, nihil de ipſis traditum ſupereſſe præter ea quæ in Actis jam datis ſupra memoeantur. Neque nobis licitum eſt, ulteriorem eis cultum decernere. Locum hic demum habeat Wandelberti elogium metricum:*

Quæ decima & nona eſt Septembris ante Kalendas
Euſebium Romæ fancit eelebratque beatum.

DE S. CALLISTO EP. MARTYRE,

TUDERTI IN UMBRIA.

P. B.

ANNO DXXVIII. *Annuntiatur hoc die in Martio Rom.* QUæ de cultu & reliquiis *S. Caſſiani, eidem epiſcopi & martyris Tudertini, heſterno die notata ſunt, æque ad* S. Calliſtum *hunc pertinent; neque hic repetenda cenſemus. Eodem utergue tempore Martyrologio additus eſt; ſed* Calliſtus *ad hunc diem, his verbis:* Tnderti, ſancti Calliſti epiſcopi & martyris; *antea extra eccleſiam Tudertinam Faſtis omnibus fuit ignotus. Lectiones apud ſuos in Officio antiquas habuit, quas ibidem in archivo epiſcopali etiamnum aſſervari, teſtatur Ludovicus Jacobillus in Vitis Sanctorum Umbriæ tom.* 2 *pag.* 118; *addens, alias nunc novas*

AUCT. P. B. *novas legi, a Sacra Congregatione Romana approbatas anno* 1602; *festum autem ejus nunc Tuderti celebrari ritu duplici. Acta ejus nulla scimus, nisi quæ brevi compendio Italico collegit* ex Annalibus Tuderti ibidem in urbis tabulario servatis, *Joannes Baptista Possevinus ad hunc diem in Vitis Sanctorum Tudertinorum pag.* 37. *Sed quoniam ab ipso compendio vix dissonat elogium Latinum, quod in Catalogo Sanctorum Italiæ proponit hoc die Ferrarius* ex Officio ecclesiæ Tudertinæ, *hoc recitare visum est potius, quam illud vertere. Sic ergo habet:*

elogium habet apud Ferrarium & alios

a Callistus, episcopus Tudertinus insignis pietate, eo tempore ecclesiam Tuderrinam administravit, quo Gothi Ariani Italiam occuparant. Qui cum munus episcopale magna constantia & religione in ea rerum calamitate gereret, ecclesiam suam immunem ab ea labe Arianæ hæresis servavit. Ecclesiam S. Joannis Baptistæ carhedralem prope forum civitatis ædificavit. Fortunatum Pictaviensem, virum sanctissimum, ex D Gallia Romam profiscentem hospitio accepit; quem & redeuntem curiæ episcopalis adjutorem fecit, ac postea in episcopatu successorem habuit. Cilicio asperrimo, quod adhuc suavissimum mittit odorem, corpus suum macerabat. His & aliis pie gestis clarus sanctus Episcopus, dum quorumdam perditos mores increparet, familiarium illorum hastis gladiisque crudelissime confossus, ad sempiternam martyrii palmam evolavit XIX Kal. Septemb. anno post Christum natum DXXVIII. Cujus corpus in æde S. Fortunati honorifice requiescit. *Hæc Ferrarius; quibus haud absimilia tradunt Ughellus Italiæ sacræ tom.* 1 *in episcopis Tudertinis, & laudatus modo Jacobillus, qui cum addat, illum annis tantum quatuor sedisse, episcopum fuisse statuit ab anno Christi circiter* 524. *De S. Fortunato, qui S. Callisto successisse hic dicitur, agemus die ejus natali* XIV *Octobris.*

B DE S. FAGNANO EPISC. ET CONF. IN HIBERNIA &c.

Vide Append. tom. 6. Augusti pag. 814.

DE SANCTA ATHANASIA VIDUA AC HEGUMENA E

IN ÆGINA INSULA,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Locus vitæ ascetiçæ, cultus, ætas, Acta Latina cum Græcis collata; dies obitus; Sanctæ synonymæ

SEC. VI. *Insula Ægina fuit*

ÆGina, insula parva Græciæ in mari Ægeo & sinu Saronico, teste Strabone, Egina vulgo sive l' Egina, sub Attica censebatur, & urbeculam habet episcopalem cognomioem in ejus ora australi sub archiepiscopo Athenieosi, nunc paucis constantem iocolis, cum arce a Turcis exstructa io colle in rurelam sinus Saronici, ab ea le Golfe d' Egina dicti, XX mill. pass. distar ab Athenis io meridiem, inter Epidaurum Peloponnesi urbem XXVIII mill. pass. & Megaram XX distaos. Psuli medici insignis patria, ex qua is Ægineta cognominatur, olim Myrmidooia dicta fuit, teste Brierio: circuitus est XXXVI mill. pass. *Locum hunc ita describit Baudrandus in sua Geographia; Cellarius autem in sua, situm ejusdem exhibet parte* 1, *tabula* 20 *ad pag.* 704, *ac varia ex antiquis de ea colligit a pag.* 805. *Plurima alia curioso lectori videre licet in descriptione Græciæ lib.* 2, *qui est de Corinthiacis, apud Pausaniam, a quo, ipse Ortelio in Thesauro geographico ad vocem* Ægina, *ea oprime describitur.*

C

memoria Sanctæ in Fastis Græcis

2 *Insulam hanc S.* Athaoasia *virtutibus ac miraculis egregie illustravit, quæ utpote insignem ac nomini ejus consentientem immortalitatem (hoc enim significat Græca vox* Ἀθανασία) *tam apud Latinos quam apud Græcos publica veneratione ipsi peperierunt, uti liquet e sacris illorum tabulis. Menologium quippe Sirleti die* XVIII *Aprilis, a qua die apud nos tom.* 11. *dicti mensis pag.* 522 *ad hanc remissa fuit, sic habet:* Item sanctæ martyris (*immo* matris) nostræ Athanasiæ, quæ piis orta parentibus se ipsam Deo consecravit. *Menæa magna impressa hæc memorant:* Eadem die (XVIII *Aprilis*) sanctæ matris nostræ Athanasiæ. *Sequitur longum elogium seu Actorum compendium, e quo delibabimus, si quæ in rem nostram erunt, quando de ejus vita loquemur. Tunc etiam signatur in Menæo Chifletii:* Ἀθανασίας Ὁσίας, Athanasiæ thaumarurgæ, *nec non in nostro Aprili Moscorum signato ante tomum* 1 *Maii pag.* XXIV *sub hac notione:* Arhanasia ☩ vidua sanctimonialis. *Publicus porro ipsius cultus apud Latinos etiam propagatus est, qui hac die* XIV *Augusti eam referunt.*

F

ac Latinis

3 *Martyrologium Romanum ita annuam ejus memoriam annuntiat:* Io Ægioa insula sanctæ Arhanasiæ viduæ, monastica observantia & graria miraculorum illustris. *Notatur item in additionibus apud Molanum, ac in Martyrologio, quod vulgo Canisii nomine appellatur; quibus addc Arturum in sacro Gynæceo, monasticis etiam Viennæ, Dorganico ac Bucelino locum inter suos Sanctos ei dantibus. An vetet Mabillonius in Præterm. ante partem primam sæculi VI Actorum Ordinis S. Benedicti, quod est ab anno Christi* M *ad* MC, *illam accensere eidem non audet, sed rem in medio indecisam relinquens, hæc scribit:* Athanasia abbatissa in insula Ægina celebratur die XIV Augusti io Martyrologio Romaoo, quo item die io Meoologio Beoedictino Bucelini & apud Arooldum Wiooem memoratur: sed ex ejos Vita, quæ haberur apud Surium eadem XIV Augosti die, pater eam sæculo IX vixisse, ut observat Baronius in ootis ad Martyrologium Romaoum. Nec forte meliori titulo pertiouisse dicitur ad Ordinem Beoedictinum. *Huic itaque qui eam adscribendam censent, probare illud debent. De tempore, quo Sancta floruit, & de quo e Mabillonio jam*

facta

A *facta eſt mentio, videamus quid afferri poſſit.*

ætas quo vixit.

4 *Baronius in notis proxime citatis* dum *in Aſiis noſtræ Sanctæ apud Surium* mentio habetur de S. Joannicio, qui ea, quæ de ipſa eſſent futura, prævidit, colligi poſſe *affirmat*, eam vixiſſe circa tempora Michaelis & Theodoræ auguſtorum. *De eorum imperio poſt mortem Theophili auguſti agit Pagius in Critica Baroniana ad annum 842 num. 7. S. Joannicii abbatis geſta illuſtranda erunt ad diem* IV *Novembris, quo is habetur in Martyrologio Romano. Floruit ſeculo* IX, *anno utpote ejuſdem 846 mortuus, ex Baronio & Pagio ad eumdem annum. Vaticinium iſtius Sancti, quod in Vita* S. Athanaſiæ *inferius exſtat apud nos num.* 11, *non tranſcribo. Quo autem ante ſuum obitum tempore illud enuntiarit, in eadem non additur: nec per ejuſdem Vitæ decurſum reperio ullos perſonarum rerumve relucentes characteres, vi quorum Sanctæ geſta ac obitus ejus in ordinem redigi chronologicum atque ad determinatos annos revocari queant, aliis alios ſignantibus. Apud Surium quippe notatur annus 850, annus vero circiter 860 placet Caſtellano in ſuo*

B *Martyrologio univerſali. Ex dictis itaque abunde refutantur VVionus ac Bucelinus, qui circa annum Domini* 1050 *Sanctam ponunt. Quia autem de S. Joannicio paulo poſt fiet mentio, breve eſt illud Baronii ad annum 846 de eo elogium:* Magnus ille & ſanctitate celebris, quem ſuis ſcriptis adeo laudavit Theodorus Studita, admirandis operibus clarus, virtutibus inſignis, Joannicius anachoreta, de quo ſæpe tomo ſuperiori dictum eſt, ex hac vita migravit ad Dominum, annos natus centum quindecim *&c.*

Ratio Allorum,

5 *Antequam ad Sanctæ Acta veniamus, aonaulla de iis prænotanda ſunt. Habemus illa Græce hoc titulo:* Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Ἀθανασίας, καὶ μερικὴ τῶν αὐτῆς θαυμάτων διήγησις. *Id eſt:* Vita & converſatio ſanctæ matris noſtræ Athanaſiæ, & peculiaris miraculorum ejus narratio. *Exſtat Latine apud Surium iſta cum inſcriptione:* Vita & inſtitutio ſanctæ matris noſtræ Athanaſiæ, ejuſque miracula a quodam viro pio narrata, qui partim ea vidit, partim a mulieribus ipſius Matris familiaribus audivit. *Hæc confirmantur ex ejus verbis ſub finem*

C *dictæ Vitæ,* Provinciam, *ait,* hanc ſuſcepi non vana ſecurus figmenta, ſed quæ tum ipſe propriis oculis vidi, tum a ſanctis mulieribus, cum hæc dicerent, audivi, e quibus & ſuit feliciſſima Matre noſtra. *In prædicta inſcriptione apud Surium dicitur Vita* ex Symeone Metaphraſte *deſumpta eſſe. Verum ſive ejuſdem exemplar ſit ſuppoſitum aliis iſtius biographi Vitis Sanctorum, ſive is manum quoque ſuam eidem exemplari poſtea admoverit, ut res ia illo narratas ſuo proferret modo; ſive neutrum acciderit; monumentum ſaltem iſtud meretur fidem. Illud nos more noſtro in capita tituloſque ac numeros diviſimus, & cum noſtro apographo Græco contulimus, ut paullo poſt dicetur.*

in quibus res aliqua

6 *Et quia num.* 2 *occurrit aliquid, ad cujus elucidationem opus eſt pluribus verbis, ideo malim illud hoc loco expedire, quam in Annotata differre. Vita itaque ibidem hæc refert:* Cum vero aliquando fames eſſet, omneſque inopia premerentur, illa non ſolum iis, qui ejuſdem fidei homines erant, nutrimenta copioſe largiebatur; ſed alienis etiam, qui Arhingani appellabantur, fame tunc oppreſſis, & ad eam accedentibus, miſericordia commota victum imperriebat.. Neque ſolum nutrimenta illis tribuebat, verum etiam veſtibus eos ſovebat, & aliis donis eos conſolabatur.

Auguſti Tomus III.

Quæritur hic, quinam fuerint Athingani. *Pagius ad annum Chriſti 810 poſtquam num.* 1 *ex Theophane ſcripſiſſet de odio publico, quo æſtuabat Nicephorus imperator, num.* 2 *ex eodem ſubdit auctore, Manichæorum & Athinganorum ſuperſtitionibus ipſum fuiſſe addictum: de quibus Theophanes in Chronographia anno* 1655 *Pariſiis edita ſic memorat pag.* 413: Porro Manichæorum, quos nunc Paulicianos dicimus, & Athinganorum ex Phrygia & Lycania (*imo Lycaonia, nam in textu Græco lego* Λυκαονίας) juxta patriam ſuam erumpentium amicus torus eorum cupidine flagraus extitit, ac eorum vaticiniis & ſuperſtitionibus omnino deditus: iis enim acciris, eum Bardanius patricius ſeditionem movit, eorum præſtigiis uſus hominem in ſe rebellantem proſtravit *&c.*

AUCT. J. P.

7 *Jacobus Goar in notis ad Theophanem pag.* 632, De Athinganis, *inquit,* nonnulla Balſamo. Eorum reliquiæ ac ſucceſſores Italis Tzingari, nobis Boemi vel Ægyptii, quod ex Oriente profecti in illas partes, & inde verſus nos penetrarint. De hominum iſtorum fæce tractat abunde Delrio Diſquiſ. magic. cap. 4 quæſt. 5. *Hæc* E *ibi.* Verum, *ſicut obſervat Pagius num.* 2 *jam citato,* Conſtantinus Porphyrogennetus (*ſeu ejus potius continuator*) in Chronographia lib. 2 num. 3 (*pag.* 27 *editionis regiæ Pariſienſis*) loquens de Michaele Amorienſi imperatore, qui ex Athinganorum ſecta erat, air quidem frequentem ſemper multitudinem Athinganorum in Phrygia confediſſe, ſed eorum ſectam his verbis deſcribir: " Secta hæc divinum qoidem lavacrum ut „ ſalutare & a ſuis explorate agnitum probatum„ que, eos qui initientur pereipere ſinit: in re„ liquo autem omnia præter unam circumciſio„ nem, ex legis Moſaicæ ritu ſervat „ iiſdem fere verbis hanc hæreſim Cedrenus in Vita ejuſdem Michaelis dipingit. Quare Goaris interpretatio rejicienda.

expenditur.

8 *Locus alter, qui in Vita expendi meretur,* F *agit de die, quo Sancta noſtra obiit. Biographus apud Surium ſic habet:* Quoniam vero dies feſtus aderat, quo ſanctiſſimæ Genitricis Dei Aſſumptio celebratur, omnes ſic admonens, Videte, inquit, ne quid eorum, quæ ad diem feſtum pertinent, infectum prætermittatis. Itaque Pſalmorum ordinem, & miniſterium in ipſos egentes pro viribus diligenter exequamini: deinde poſt divinum rei ſacræ miniſterium humile hoc corpus meum terræ mandetis. Hæc cum præcepiſſet.. in pace dormivit ac requievit. *Quæri hic poteſt, quiſnam dies morti ejus ſit aſſignandus, feſtuſne Deiparæ in cælos aſſumptæ, an profeſtus. Bucelinus in Compendio vitæ,* Mortua eſt, *ait,* ... cum ſupremis verbis, de feſto craſtini diei tam ſibi charo ſolicita *&c. Caſtellanus vero in notula margiuali ad hanc diem* XIV *Auguſti adjecta, uti etiam in tadice nomiaum Sanctorum indicat eam obiiſſe die* XV *ejuſdem menſis. Res deciſi certo poſſe non videtur e verbo* aderat, *quod eſt in Vita Latina, nec e verbo* παρῆν, *quod lego in noſtro exemplari Græco. Nam Latinum* aderat *etiamſi ſæpiſſime alibi ſignificet* præſens aderat; *hic tamen hoc verbo ſignificari potius rem præſentem quam proxime futuram, fateor nihil eſſe mihi in promptu, unde id decidam.* Nam adeſſe etiam dicitur qnod panlo poſt futurum eſt, aut quod adventat. Unde dicimus, Adeſt Scipio, cum jam in itinere eſt, vel non longe abeſt, *uti notatur in Dictionario octolingui Ambroſii Calepini, Lugduni anno* 1647 *edito. Græcum vero* παρῆν *quia*

Biet obiit.

AUCT. J. P. *non tantum ſignificat rem adeſſe præſentem, ſed etiam* inſtare, *uti habent Lexica Græca, ſive, quod eodem redit, appetere vel prope adeſſe, ideo candide profiteor, non eſſe mihi ſatis exploratum, an ſancta noſtra Hegumena in ipſo feſto, an in profeſto die Virginis in cœlos aſſumptæ ultimum vitæ ſuæ diem clauſerit.*

Sancta homonyma; Vita Latina cum Græca collata.

9 *Obſervat Baronius in notis hac die*, aliam fuiſſe ejuſdem nominis clariſſimam feminam, quæ Conſtantinopoli vixit cum S. Matrona; de qua plura in Actis ejuſdem Matronæ apud Lipomanum tom. 5: itemque ejuſdem nominis aliam, de qua inferius ad ſeptimum Idus Octobris. *Hujus autem noſtræ priuſquam Vitam Latinam demus, monitum volumus lectorem, eam ea quæ in ipſo ejuſdem texta antehac inclusa ſunt, tum obſervationes quæ ad marginem apponuntur, tum denique alia quæ in Annotatis occurrent, errata eſſe e noſtro Ms. Græco cum eadem Vita collato, quam nunc legendam exhibeo.*

VITA

B

Auctore anonymo ſynchrono

Apud Surium vulgata, & hic cum textu Græco collata.

CAPUT I.

Natales, educatio, viſio, nuptiæ, vita aſcetica, virtutes.

Parentes, patria, educatio, viſio, conjugium, mariti mors.

APoſtoli Pauli præceptum eſt, ut Sanctorum memoriis communicemus. Eorum vero vitam atque inſtitutionem conſcribere, & ea legentibus communem utilitatem proponere, illud certe laudabile eſt ac ſalutare. Beatæ igitur feminæ Athanaſiæ vitam conſcribere conabimur, pauca quædam eorum, quæ ad illam pertinent, oratione pereurrentes, ne temporis diuturnitate res ipſæ oblivioni traditæ plurimis hominibus damnum afferant. Hæc Femina laude digna, & immortalitatis nomine prædita, quæ vitam ipſam bene tranſegit,
C Deique univerſorum Domini optimam ancillam ſe præbuit, patre Niceta, matre vero Irene orta eſt, parentibus ſane genere præſtantibus, & Deum valde timentibus, qui do-
a mum in inſula Ægina *a* poſſidebant: e quibus geuita, & ad vitam humanam promota, utiliſſimum quoddam ſanctiſſimi Spiritus vas extitit. Illa cum eſſet annos ſeptem nata, brevi tempore Pſalterium edidicit, & divinis literis *b* prompto animo operam navabat. Cum
b igitur quodam die ſederet, & ſola telam texeret, vidit ſtellam quamdam valde ſplendidam ad ſnum uſque pectus deſcendere, ſeque ab illa multum illuſtrari, ac ſtellam ipſam poſtea ex oculis ſuis evaneſcere. Ex ea igitur re cum ejus anima multo lumine illuſtrata eſſet, omnino vitæ hujus vanitatem odiſſe cœpit. Cumque ſibi propoſuiſſet ad monaſticam inſtitutionem ſe conferre, ejus parentes invitam & nimium recuſantem, multam ei violentiam adhibentes, cum viro collocarunt; qnocum ſexdecim ſolos dies habitavit, ac re-
c pente vidua remanſit. Cum enim Mauriſii *c* barbari homines in illas regiones irrupiſſent, atque Athanaſiæ virum ad prælium egreſſus eſſet, judiciis illis, quæ Deus novit, factum eſt, ut gladio interficeretur.

a Cum igitur multum temporis præteriiſſet, D & Athanaſia ſecum ipſa certaret, & ad monaſticam vitam meatem dirigeret, regale quoddam edictum *d* ſepente prolatum eſt, ut mulieres, quæ nuptæ non eraat, ſeu viduæ, iis viris, qui eſſent ex natione, collocarentur. Ex eo igitur factum eſt, ut Athanaſia non antea monaſticam vitam aggredi poſſet, quam ejus parentes eam ad alterum virum ducendum impulerint. Quæ res quamvis facta ſit, illa tamen, ut conſueverat, propriam ſalutem curabat, Pſalmorum cantibus & divinis lectionibus diligenter vacans, neque ullarum bonarum rerum aut ſtudiorum mutationem accipiens; ſed manſuetudine ornata, cordis humilitate ſanctiſſime fulgebat, ita ut ab homiaibus, qni bonos ipſius mores audiviſſent, landatiſſima illa Femina dilecta valde fuerit. Eleemoſyaæ vero tantopere ſtudebat ut, quæ domi habebat, qnamvis plurima illa eſſent, ad copioſam tamen manus ipſius diſtributionem minime ſufficerent. Omnes enim monachos, qui undique peregre veniebant, benigne E accipiens, viduis, pupillis & omnibus indigentibus abunde ſuppeditabat quæ vitæ ſunt neceſſaria. Cum vero aliquando fames eſſet, omneſque inopia premerentur, illa non ſolum iis, qni ejuſdem fidei homines erant, nutrimenta copioſe largiebatur; ſed alienis etiam, qui Athingani *e* appellabantur, fame tunc oppreſſis, & ad eam accedentibus, miſericordia com-
e mota victum impertiebat. Illud enim Domini præceptum obſervabat: Eſtote miſericordes, ut Pater veſter cæleſtis, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper malos & bonos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Neque ſolum nutrimenta illis tribuebat, vetum etiam veſtibus eos ſovebat, & aliis donis conſolabatur. Dominicis vero & feſtis diebus vicinas omnes amantes ad ſe congregans, divina ſcripta illis legebat, eorum mentem aperiens, & ad Domini timorem ac deſideſinm divino quodam modo illas erigens.

Mariti ejus facta monachi ac mortui, monialibus ipſa prædicat.

3 Cum igitur in his, qnæ Dei ſunt, ita proficeret, & virtutibus ipſis, ut campus multis floribus abundaret, conjugi ſuo perſuaſit poſt aliqnot annos convictus, quem cum illo habuerat, ut admonitionibus ſuis cedens, mundo & his omnibus, quæ in eo ſunt, renuntiaret, & ad ſaeram monachorum inſtitutionem ſe conferret. In qua cum ſancte verſatus eſſet, & in ea excelluiſſet, poſtea dormivit in Domino. Beata igitur illa Femina libertatis tempus nacta ſe totam per omne tempus Deo ipſi dedicavit. Nam cum & alias mulieres valde religioſas inveniſſet, qnæ & idem propoſitum habebant, & ſpiritu ipſo ardentes erant, illis concordi animo adhærens, quam primum ex hujus mundi confuſione ſe removit. Cumque omnia, quæ poſſidebat, pauperibus diſtribuiſſet, nna cum moribns & mundi habitum mutavit cum illis ipſis honeſtis *f* mulie-
f ribus, quas ſupra diximus. Itaque cum quodam in loco quietam vitam ducere cœpiſſent, cujuſdam viri ſancti & virtuta præditi adhortatione, qui & eas totondit, poſt tres aut qnatuor annos Athanaſia earum mulierum, quæ eum illa erant, principatum etiam in vita ſuſcepit, prima quidem ab illis nominata, ſed omnium noviſſimam, quod ad mentis ſenſum pertinet, ſeipſam exiſtimans, ut illud Domini præceptum ſervaret: Qui vult in vobis eſſe primus, ſit omnium noviſſimus & ultimus *g*. *g*

ſecunda nuptiæ, eleemoſyna corporalis ac ſpiritualis. *d*

4 Sed

A 4 Sed quænam oratio, aut qoæ lingua humi-
Virtutes ejus ut de-
cum laudari
non queat.
litatis & ſummiſſionis, qua Femina illa excellebat, celſitatem explicare poſſet? Neque enim umquam paſſa eſt ab aliqna earum mulierum, quæ cum ipſa erant, miniſterium ſibi præberi, vel aquam in manus dari per totum vitæ ſuæ tempus, quemadmodum quæ cum ea vixerant, poſt ſanctum ejus obitum, omnes illius regionis homi-
b nes de ea re certiores fecerunt *b*. Illa enim ſe iodignam putabat, quæ una cum ipſis verſaretur: tantum abeſt, ut ſibi tamqnam præſidenti ab illis miniſtrari vellet. Cum etiam abſtinentia multum valeret, paulum panis & aquæ poſt nonæ horæ tempus guſtabat, caſeo & piſce omnino abſtinens, quæ in ſolo die feſto Paſchæ, Deo gratias agens, guſtare ſolita erat. Sanctæ vero Quadrageſimæ diebus poſt biduum ſumens cibum, crudis tantum oleribus contenta erat, in illis ſanctis diebus omnino potum noo guſtans. Cumque dormiret, non in latus, ſed in unum quemdam lapidem, ad id ipſum accommodatum, ſeſe inclinans, parum ſomni capiebat. Neque ſolum in ſancta & magna Quadrageſima, ſed etiam in ſanctorum Apoſtolorum,
B & ſacratiſſimi Dei natalis Chriſti Salvatoris noſtri temporibus, eamdem exercitationis & vitæ regulam ſervabat. Ejus vero ſtrarum ex magnis lapidibus in ſolo ipſo compoſitum parva quadam & aſpera veſte deſuper tegebatur: quo loco in ipſo quietis tempore cubans, lacrymis per ſingulas noctes, ut Propheta dixit, ſtratum ſuum rigabat. Cum enim divinus amor intus abunde ipſam accenderet atque inflammaret, lacrymæ ipſæ tum in Pſalmis canendis, tum in precibus ad Deum mittendis ita copioſe profundebantur, ut ſontem potius vidiſſes aquis deſtitutum, quam ſanctos & aſſidue Chriſtum ſpectantes ejus oculos lacrymarum expertes eſſe.

5 Indumentum illi erat interius quidem aſpe-
extenſum
erat.
i
rum *i*, ipſius carnem aſperitate affligens, exterius vero tegumentum pannis conſtabat ex ovium lana contextis. At interior illa veſtis ignota erat, exterior autem corpus contegens, ab hominibus
k cernebatur *k*. Ad hæc, vigilabat ſe colligens, & Davidis Pſalmos meditans, ſinguliſque ſeſſionibus
l *l* orationem animo valde ſobrio atque attento ad Deum fundens. Die autem modo ſecum, modo cum aliis, quæ cum illa erant, Pſalmo-
C rum verſus recitans, dabat operam, ne ullo tempore aut hora ejus os aut mens a Dei gloria celebranda vacaret, ot ſacrorum carminum author David cecinit: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. Ex quo autem die monaſticam vitam Femina illa ingreſſa eſt, ad illud uſque tempus, quo ad Deum migravit, oullos omnino fructus deguſtavit. Cumque multas ærumnas pateretur, & ſororibus præeſſet, earumque curam haberet, ob animi ſubmiſſionem, qua excellebat, nulli umquam increpationem adhibuit, neque contumelioſum aliquid
** Cor.*
etatis
honorabili
ex ejus ore honeſtiſſimo *, ne adverſus minimum quidem aliquem aut magnum, ſervum aut liberum hominem profectum eſt: præſertim cum ſæpius audiret, diabolica tentatione illa omnia ſe facere. Omnes igitur manſueto animo, & recto corde perſerebat, ad futuram illam mercedem ſemper animum attentum habens.

6 Cum vero quatuor anni præteriiſſent, iis,
Locum
quærit ſo-
litarium,
ut melius
Deo ſervi-
at,
quæ cum illa erant, perſuaſit, ut e loco, in quo manebant, exnrgerent, & ad privatum & omnino remotum montem ſecederent, in quo poſſent ſolitariam vitam degentes Deo ipſi operam dare, & ab omni humana conſuetudine ſeparari. Cum igitur quæcumque ad proprios uſus poſſidebant, ea omnia pauperibus diſtribuiſſent, ardenti animo ad id, quod ſibi propoſuerant, ſe præparabant. Adierunt igitur virum quemdam virtute præditum, & Dei amantiſſimum, Matthiam nomine, presbyterii honore decoratum, & eorum, qui ſe in vita monaſtica exercebant, ovili præſidentem. Ille cum vitæ honeſtæ eſſet ſtudioſus, & earum mentis ardentem affectum vidiſſet, beatæ Athanaſiæ dixit: Tunm quidem & earum, quæ tecum ſunt, bonum eſt & valde laudabile propoſitum: ſed quoniam vos video ita exercitatione
** Græca*
addunt
ita
afflictas, ut infirmiſſimæ ſitis, moneo ne *dutiſſimis vitæ legibus vos ipſas tradatis. Itaque ſi meum conſilium ſuſcipitis, vos in quemdam lo-
ſic
eum perducam, in quo poteritis ita, ut decet, verſantes, bene vobis ipſis conſulere. Habebitis etiam me infirmitati veſtræ opitulantem, vobiſque toto animo & omnibus viribus ea, quibus indigetis, miniſtrantem. Hæc cum dixiſſet, ſanctæ Mulieri, & iis, quæ cum illa erant, perſuaſit, ut eum promptiſſimo animo ſequerentur. Cum veto prope locum acceſſiſſent, eum beata illa Mulier contemplata, valde hilaris cœpit dicere: E Hunc ego locum jam pridem mentis lomine contemplabar, &, ut opinor, hic in poſterum vivemus, vltæque finem exeipiemus.

7 Erat in loco illo ſanctum protomartyris Ste-
quem ei
præparat
B. Mathias
monachus i
cui appa-
ret S. Jo-
annes Ap.
phani templum tum gloria tum vetuſtate clariſſimum. Beatus igitur ille Matthias, nutu ejus epiſcopi, qui regioni præſidebat, illic mulieres illas collocavit, omnemque cnram eis adhibuit. Inſuper virtutis exercitationi valde ſtudebat, continentiæ, inquam, & vigiliis multis, cum per totam noctem & Pſalterium recitaret, & preces quamplurimas ad Deum funderet, dormienſque non ſupra latus, ſed ſedeos, ſomnum, quantum ſatis eſſet, caperet. Tanta etiam erat illius viri compunctio, tum in Pſalmis canendis, tum in offerendo divino & incruento Sacrificio, ut, qui eum videbant, multam ex ea re utilitatem perciperent. Velle autem aſpera contentus erat: quam cum onicam ferret, carnem ipſam horribiliter domabat. Cum vero Joannis Apoſtoli, qui recubuit ſuper pectus Domini, eſset valde ſtudioſus, & ejus die feſto ac memoria inſtante, incruenti Sacrificii miniſterium celebraturus eſset, maxima compunctione affectus, uni ex iis, qui præſen-F tes erant, Num, inquit, aliquis eſt dignus hodierno die, qui Epheſum proficiſcatur, & ſanctum Apoſtolum Joannem cootempletur? Cumque hæc dixiſſet, fonres lacrymarum ex oculis emitrens, gemitum e eorde proferebat. Res igitur oblata eſt *ejus fide & in diſcipulum Domini
** Græc.*
virtutis
ſic vel ac-
cidit
charitate digna. Nam ab initio ſacræ illius myſteriorum celebrationis, quoad res divina completa eſt, ſanctiſſimum Apoſtolum Joannem in ara illa ſancta ſecum una ſtantem videbat, neque ſolus ipſe eum cernebat, ſed duo etiam alii, qui una præſentes erant, cum incruentum Sacrificium celebrabatur. Ad tertium igitur uſque diem permanſit, ita compunctione illa ſe oblectans, ut humani cibi particeps fieri non poſſet.

8 Ad hunc beatum Matthiam acceſſit homo
ſanitatis
vitæ &
miraculis
inſignis.
** Græc.*
O'ro.
quidam, totius corporis compages remiſſas & diſſolutas habens: cujus miſericordia commotus vir ille *, chlamyde, qua indutus erat, ſe ipſum exuit, & in ejus humeros eam impoſuit. Quo ſacto, ejus compages cum ſtridorem magnum emiſiſsent, ſtatim homo ille ſanus factus eſt. Cuidam vero alii faciem habenti, diabolo auctore, perverſam, honoratæ manus ſuæ ſignaculo curatio-
Sanctus

A. ANONYMO. nem attulit. Quin etiam vetulæ mulieri, impuro ſpiritu detentæ, & ad beatum illum virum Matthiam accedenti, illius precantis perſeverantia factum eſt, ut Deus ipſe paucis diebus ſanitatem conferret. Alia quædam mulier habitu monaſtico induta impuro ſpiritu vexabatur, & ad monaſterium aeceſſit. Cum igitur (Sanctus) ille ingreſſus, eam ſolam vidiſſet in eccleſia pravo ſpiritu laborantem, miſericordia commotus, in cælum manus erexit: eumque, quantum ſatis eſſet, oraviſſet, & ad eam converſus eſſet, ter Crucis ſignaculum ipſi adhibuit. Quo facto, pravus ille dæmon auſugit, & femina illa ſana deinceps permanſit. Hæc nos perſtrinximus, ut vitæ, quem vir ille tenebat, præſtantiam declararemus, & ſignorum gratiam a Deo illi conceſſam omnibus manifeſtam faceremus.

9 Sed (hei mihi!) neſcio quomodo factum ſit, ut cum ſanctus ille homo & Deo ipſi dicatus navem conſcendiſſet, & ad regiam ac magnam urbem *m* navigaret, judiciis illis, quæ ſolus Deus novit, acciderit, ut una cum ſociis navigationis fluctibus marinis ſuffocaretur. Quamobrem & illius ſancti corporis experres ſacti ſumus, neque ſacras illas & beatas reliquias repoſitas habemus, quæ nos maxime juvare poſſent. Omnino enim Sanctus quemadmodum, cum in corpore erat, curationes abunde conferebat, multo magis, poſtquam exceſſit, his qui ejus reliquias attigiſſent, eaſdem afferre poſſet. Hujus miniſterin alius quidam presbyter ſucceſſit, eunochus natura, qui vocabatur Ignatius. Ille cum iiſdem moribus, quibus & is, quem ſupra diximus, excelleret, ſancte admodum & Domino Deo gratus migravit *: cujus ſepulcrum fulgoribus quibuſdam dæmonum turmas proſternit, & curationes affert. Sed ad narrationis ordinem revertamur, ſanctæ matris noſtræ Athanaſiæ facta perſtringentes,

Eo defuncto Ignatius presbyter monasterii Sanctæ deregit.

m

** Gr. τὸ Κυρίῳ παραμεῖναι, in Domino obdormivit.*

ANNOTATA.

a Ægina inſula *pluribus deſcribitur in Commentario prævio num.* 1.

b *Exemplar noſtrum Græcum Vitæ habet:* Καὶ πάσαις ταῖς ἁγίαις γραφαῖς. *Id eſt:* Et omnibus ſacris Scripturis.

c *Scribendum* Mauruſii *ex textu Græco, ubi* C *exſtat* Μαυρουσίων; *Latinis autem ſunt Mauri. Strabo lib.* 17 *pag.* 825 *editionis Pariſienſis anni* 1620, *de Lybia ſeu Africa agens*, a Græcis, *ait*, Mauruſii appellantur.. Romaoi & indigenæ Mauros vocant. *Plura habet Cellarius lib.* 4 *Notitiarum orbis antiqui cap.* 7 *in Mauritania Tingitana.*

d *Quando, a quo, & qua occaſione decretum illud fuerit latum, hactenus non reperi.*

e *De iis Commentarius num.* 6 & 7.

f *In Græco eſt* τιμίας, *id eſt*, honore dignis.

g *Bis dicitur idem. In Græco habetur* πάντων ἥκιστος καὶ πάντων διάκονος: Omoium noviſſimus & omnium miniſtrator.

h *Græcum exemplar ſic legit:* Καθὼς αἱ σὺν αὐτῇ πᾶσαι ἀδελφαὶ μετὰ τὴν ἁγίαν αὐτῆς ἀείμνηστον διεξέλυσαν, πάντας ἐβεβαίωσαντο. *Id eſt:* Sicut omnes, quæ cum ea vixerant, poſtquam rem inter ſe inquiſiviſſent poſt ſanctum ipſius obitum, omnibus confirmarunt.

i *In dicto exemplari eſt* τρίχινον: *cujus ſubſtantivum eſt* τριχίτης, *quod ſignificat veſtem e pilis confectam.*

k *Ibidem tantum ſunt iſta:* Καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐπικάλυπτον σωμάτιον. Et quod ſacrum ejus corpuſculum contegebat. D

l *In Græco dicitur* καθ' ἕτα τῶν καθισμάτων. *Apud Goarum in Euchologio ſive Rituali Græcorum pag.* 34 *Inter ea quæ obſervantur in notis ad ordinem ſacri miniſterii, dicuntur iſta:* Rariſſime & fere numquam in eccleſia ſedent Græci... Habent nihilomious tempus aliquod ſedendo permiſſum, καθίσματος verbo ſignificatum: quo, ubi de Pſalmis, intelligitur ea Pſalterii pars quæ ſedendo dicitur: ubi de Canticis, illud etiam eſt quod, ut cantoribus levamen conceedatur, ſedendo perſolvitur. *Videri etiam ibidem poſſunt notæ in ſancti olei Officium pag.* 435. *Porro voci, de qua hic agimus, alia inſuper ſignificatio ſubeſt: nam* καθίσματα vocantur diviſiones ſeu ſectiones totius Pſalterii, eaque numero viginti, *ſicut invenies in Gloſſario Græco-barbaro Cangii, quæ etiam enumerat.*

m *In Græco dicitur* μεγαλόπολιν. *Sic appellatam Romam, Alexandriam, Theſſalonicam, & Antiochiam; ſed præſertim apud ſcriptores Byzantines ita dici Conſtantinopolim, videre datur in eodem Gloſſario Græco-barbaro. Hoc autem loco indicari Conſtantinopolim, ergo ex eo, quod apponatur in Vita* ἡ βασιλίδα, *quæ vox urbem* E *regiam ſeu imperatoriam indicat.*

CAPUT II.

Favores cæleſtes, templorum ædificatio, mors, apparitio, miracula, fides auctoris Vitæ.

HÆc igitur beata Femina cum multam, ut diximus, humilitatem, magnamque & ſingularem manſuetudinem in ſe haberet, ſæpe Deum precans, atque in cælum intuens, ſtupore atque exceſſu quodam * implebatur: nubem autem * lucidam ſolis radios emittentem videbat, & in ejus medio virum ſpecioſum, formaque ita effulgentem, ut ejus ſpecies ſingularis exiſteret. Cumque hoc ſæpe vidiſſet, & ejus viri adſpectum obſtupeſceret, ſecum ipſa dicebat: Ecquiſnam virum hunc tam multa decore atque ornatu replevit? Et quænam virtus ita ſplendidum ac ſpecioſum effecit? Cum hæc cogitaret ac diceret, ſibi viſa eſt vocem hanc audire: Virum hunc, cujus ſpeciem tu admiraris, humilitas & manſuetudo ita ſplendidum reddiderunt: quæ cum & ipſa mirum in modum imiteris, te quoque illuſtrem futuram manifeſto ſcias. Quotidie igitur hæc contemplans ita duabus virtutibus ſe ornavit, ut in illa iræ aut ſuperbiæ ne veſtigium quidem ullum appareret. Quæ vero ad earum virtutum celſitatem aſcenderat, quæque cæleſtem viſionem puro cordis lumine inſpexerat, mirum non eſt, ſi admirabilibus ſignis Deus eam ornavit.

cujus manſuetudo & humilitas cæleſti apparitione honoratur.

** Gr. ἐκ ἐκστάσεως, & ex ſtupore.*

** Græce* γάρ, enim F

tt Etenim cum quodam die ipſa ſederet, & Deo operam daret, ad eam venit homo quidam oculos multum dolens eamque rogans, ut pro ipſo Deum precaretur. Illa vero humiliratem ſuam oſtendens, quaſi eum conſolaretur, Et mihi, inquit, hujuſmodi morbus moleſtiam attulit: ſeras igitor, & Dominus te curare poterit. Illa vero cum nequaquam diſcederet, ſed curationis ſe compotem fieri cum fide multa poſtularet, beata illa Mulier manum ſuam ſuper ipſius oculos imponens, Ille, inquit, Chriſtus, qui cæcum natum curavit, det tibi, frater, perfectam iſtius morbi cura-

Cæcum ſanat, templa condit: CPoli, qua ſtatua, viſione revocatur.

A curationem. Hæc cum ille audiſſet, & firma fide accepiſſet, ſtarim illo ipſo tempore optatam ſanitatem aſſecutus eſt. Poſtea vero quam Anaſtaſia prope templum illud protomartyris Stephani ſupradictum alia tria templa ædificavit, celeberrimæ Dominæ noſtræ & Dei Genitricis Mariæ, Joannis Præcurſoris, & Nicolai illius divini præconis, neceſſitate poſtulante, ad regiam urbem profecta fuit, ibique in monaſterio ſex vel ſeptem annos morata eſt. Quod moleſte ferens, Exul, inquit, facta ſum è templo illius, quæ Deum peperit: quo derelicto, en hic moror. Cum igitur divina quædam viſio illi oblata eſſet, auſa eſt iis, quæ cum illa verſabantur, dicere: Tempus jam inſtat, ut ad eum locum abeamus, ubi olim nos ſedebamus. Vidi enim in mentis exceſſu templi Dominæ & ſanctiſſimæ Mariæ, quæ Deum genuit, fores parefactas, noſque illuc introire juſſas. Cumque hæc dixiſſet, ex urbe illa regia migravit, & Dei vere pretioſum illud vas ad deſideratum locum venit, qui vocatur Timia, nomine ipſo ab honore deducto; decebat enim honeſtum locum illum ejus præſentia honorari,

B & appellationem veram ac factis ipſis comprobatam habere *a*, ut a quodam perſpicaciſſimo viro ac patre multis annis antea prævisum fue-

b rat. Hic, quem dixi, Joannicius *b* fuit ille laudatus & inſignis vir, enjus gloria per totum orbem terrarum celebratur. Hic, inquam, divinus vir, cum per eum locum tranſiret, prophetico ſpiritu pronuntiavit, decere *, locum illum honorari quorumdam ſanctorum corporum collocatione. Id quod poſtea factum fuit.

* *Græc.* δεῖν, *oportet*

Cæſarius de morte præmota redditis fulget.

12 Cum igitur beata Mulier eo perveniſſet, & paucos quoſdam dies illic vixiſſet, graviſſimo quodam morbo correpta eſt, & duodecim diebus, antequam e vita diſcederet, de ea re myſterio quodam edocta fuit. Vidit enim viros duos, albis veſtibus indutos, ad ſe venientes, & paginam quamdam ei tradentes, in qua hæc ſcripta erant: En libertas tua hæc eſt: ſume hanc, & lætare. Beata vero Mulier cum ad ſe rediiſſet, & unam e ſororibus ad ſe vocaſſet, ſingulatim ei omnia narravit. Totis igitur illis duodecim diebus manſit aſſidue contemplationi dans operam, neque cibi neque potus particeps fiebat, nihilque aliud, niſi hoc dicebat; Pſallite, ſorores meæ, pſallite, & Deum aſſidue laudate, ut propitius ſit peccatis noſtris.

C Cum igitur duodecimus dies veniſſet, ſancta Mulier alias, quæ cum illa erant, aſſata, Succurrite, inquit, quæſo infirmitati meæ, & in

c ædem ſacram ingreſſæ, verſus *c*, qui mihi dicendi eſſent, vos Deo reddire: non enim poſſum amplius Pſalterium complere, cum omnino vis mea deficiat. Illæ vero cum clamore & lacrymis reſpondentes, Ad quemnam, inquiunt, Pſalmum ipſa * perveniſti, & unde nam, quod reliquum eſt, nos incipiemus? Illa ſenſim reſpondens, Nonageſimum, inquit, pſalmum in ore habeo: ſed infirmior facta ulterius progredi non poſſum. Illæ cum hæc audiviſſent, ad ædem ſacram ingreſſæ, reliquos Pſalmos compleverunt. Cumque exiiſſent, in faciem ceciderunt, & ululatum magnum emittentes, ſibi preces a ſancta Muliere impartiri poſtularunt. Illa vero omnibus quidem parirer bene precata eſt: Marinam autem & Euphraſiam ulnis ſuis honoratis amplexa, En, inquit, ſorores meæ dilectæ, ex hoc ipſo die a nobis * ſeparamur; ſed in futuro illo ſeculo rurſus nos Deus conjunget: det autem vobis pacem, charitatem & concordiam, & impleat vos omnibus bonis ſuis. Hæc & alia cum dixiſſet, & facies inſtar luminis effulſit, ita ut qui ad eam videndam eo venerant, admiratione & ſtupore afficerentur.

* *Gr.* κατὰ τὸν ὄγδοον ἐνενηκοστὸν, *domino noſtro*

* *Gr.* ἀπάλλαγ μεθα, *mutuo*

A. ANONYMO. *ac plurimum migrat ad Dominum,*

* *Gr.* κατὰ τὸν ὕπνον, *dormitionis ſeſtum*

13 Quoniam vero dies feſtus aderat, quo ſanctiſſimæ Dei Genitricis Aſſumptio * celebratur, omnes ſic admonens, Videte, inquit, ne quid eorum, quæ ad diem feſtum pertinent, infectum prætermittatis. Itaque & Pſalmorum ordinem, & miniſterium in ipſos ægenres pro viribus diligenter exequamini: deinde poſt divinum rei ſacræ miniſterium humile hoc corpus meum terræ mandetis. Hæc cum præcepiſſet, & duas ſorores, quas ſupra diximus, amplexata eſſet, in pace dormivit ac requievit, ita ut qui eam viderunt, communi ſomno requieviſſe crederent: nam ore arque oculis * clauſis, minime illi opus fuit, qui hæc honeſte componeret. At ſorores, ad ſanctas ejus reliquias ſe abjicientes, & ſuam orbitatem deploranres, Quoniam, inquiunr, nunc abiiſti, Mater noſtra ſancta, & immorralitatis cognomen habens *d*? Quomodo nos ita orbas dereliquiſti, e noſtro conſpectu evaneſcens? Ubinam poſthac angelicam faciem tuam adſpiciemus? Ubi vocem illam tuam audiemus, qua noſtra corda exhilarentur, & ad bonorum operum ſtudia excitentur? Extinctum eſt noſtræ ſpei fomentum. Tu nunc dormis, & nos in ſegnitia velut mortuæ jacemns. Non amplius te nobiſcum una verſanrem habebimus: elegit enim re Dominus, & ad manſiones illas æternas vocavit.

* *Gr.* εἰς τὸν ἀγέρωχον, facile, lenter, placide

d

E

14 Cum hæc & his ſimilia lamentatæ ſuiſſent, & conſuetum Officii canonem *e* in ea complevi-

e ſſent, poſt myſteriorum tempus, ſacrum illud corpus in loculo repoſirum, in terra congruenrer condiderunt. Quæ vero mulier in ejus locum ſucceſſit, prope ſepulcrum permanens, neque nocte neque die illinc diſcedebat, lachrymans, & beara illa Femina ſe orbatam lugens. Cui Athanaſia in ſomnis apparens, Eſto, inquit, bono animo, & certo ſcito, ut, completis quadraginta diebus poſt meum obirum, recipiam quod a Deo ipſo receptura ſum. Hæc igitur cum in ſomnis vidiſſet, experrecta dubitabar, quidnam hoc viſum, & ſanctæ Mulieris verbum ſignificaret. Cumque quadrageſimus dies veniſſet, quæque ſorores monaſterium habitabant id oblitæ (ut ſæpe uſu evenire ſolet) poſt duos dies illum quadrageſimum diem ſnturum exiſtimarent, ejus

F diei veſpere ſorori, quæ ſupradicta eſt, Athanaſia, beara illa ſemina, ſe offerens, Cur, inquit, ita quadrageſimos dies meos neglexiſti, neque quæ ad pauperum diſtriburmeem, neque ea, quæ ad amicos benigne accipiendos pertinent, præparaſti? Hoc viſo illa perculſa, & ad ſe rediens, ac diligenrer dies numerans, cognovir tempus illud veſperam eſſe quadrageſimi diei, quo ſacra Pſalmorum cantio celebrari deberet. Cum igitur dies illuxiſſet, & divinum Officium celebrari cœpiſſet, duæ, quæ illius ſacri & monaſtici chori principem locum tenebant, quarumque cordis oculos Deus aperuerat, ut horribile illud viſum animadverterent, duos quoſdam viros contemplatæ ſunt ſpecie terribiles, habitu effulgentes, & bearam Athanaſiam mediam habentes: quam cum duxiſſent, & ante ſacram aram conſtituiſſent, purpuramque pretioſis lapidibus ac margaritis ornatam proruliſſent, regali habitu eam induerunt, & corona, crucem & ante & retro habente, caput ejus cinxetunt: cumque virgam gemmis ornaram in manus ei dediſſent, eam ad divinam aram perduxerunt. Hæc igitur viſio cum quadrageſimo die conrigiſſet, loculus, in quo ſanctæ Mulieris reliquiæ infra terram jacebant, ſtridorem emirtere

e *Gr.* ἐν ᾗ ἐστὶν ἡ ἔνδοξος ἔξοδος, *in qua eſt gloriosus exitus.*

A. ANONYMO. cœpit, idque assidue per totum anni tempus faciebat.

15 Cum vero anniversarius * dies, quo sancta illa Mulier obierat, jam venisset, ecce, viri duo adstiterunt, & eum ipsis misera quædam mulier, pravis spiritibus vexata: qui spiritus supra sanctæ illius Mulieris reliquias debacchantes, redarguti sunt. Manibus igitur tegumentum illud, quod supra sanctæ Athanasiæ reliquias impositum fuerat, amoventes, arcam e monumento extraxerunt. Quo facto, mulier illa spiritu malo agitata, curationis statim compos facta est. Sacri vero illi viri arcam illam inspicientes, eam viderunt undique suavissimi odoris unguento diffluentem. Cum igitur diligenter eam patefecissent, Athanasiam invenerunt ita decore positam, ut recens mortua fuisse videretur: nam & ejus oculi luminis speciem præ se ferebant, & labra [ejus sancta] & totum illud beatum corpus sanum, integrum & intactum videbatur, teneris adhuc carnibus, & manibus in rectum protensis, neque alia ex parte [ad motum] impeditis. Cum illud igitur venerati essent, & lacrymas [ubertim] effudissent, aream munierunt, & in omnium conB spectu ponendam esse, sancte * judicarunt. Postea vero quam in aliam aream translata fuit, in qua & nunc [sancte] Beata illa reposita est, monachæ ipsæ veste priore illam exuentes, alia quaf dam serieis filis contexta & colore cæruleo *f* eam induere cupiebant: sed minime Athanasia sancta eis obtemperabat, manus ipsas tenens pectori adhærentes, & vestem illam [omnino] renuens. Una igitur e [saero] choro illo, quæ omnibus virtutibus effulgebat, & sancti Spiritus vas quoddam erat valde pretiosum, flexis genibus sic eam precata est: Quemadmodum quo tempore nobis eum versabaris, obedientiam [domina] sine aliquo discrimine præstitisti, ita & nunc libenter nobis obedire velis, & humilem tunicam tibi oblatam te indui patiaris *. Hæc illa eum perinde ac si viveret, audivisset, manus statim relaxavit, & tunicam, quam diximus, accepit, ac deinde ad sanctam illam aream se reclinavit.

C 16 Operæ pretium vero est pauca quædam, quæ postea facta sunt, miracula commemorare, & ita orationi finem imponere. Cum non multi dies præteriissent, puella quædam, annos fere duodecim nata, impuro spiritu detenta, eadens & spumam emittens, ad sacræ Mulieris sepulcrum adducta est: cumque illic quadragiata dies permansisset, divina ope adjuta, sana rediit.

Alius quidam puer, annos fere octo natus, in manu ipsa dæmonem habebat. Hunc ut passetem quemdam nigrum ad manum suam venientem, & illic sedentem videbat, a quo & manus ipsa commovebatur. Quare miserabiliter afflictus puer ille, cum totos septem dies apud divinas sanctæ Mulieris reliquias permansisset, sanctissimi Spiritus ope curatus est.

Alius * quidam conditione servus, fide vero liber, occulto dæmone vexatus, & insuper aqua intercute totum corpus instar utris tumefactum habens, ad monasterium illud venit, & sanitatis compos fieri supplex postulabat. Illi ergo beata Athanasia in somnis apparens, Expecta, inquit, frater, paululum, & ego tibi, divina ope adjuvante, curationem afferam: partem enim quamdam mei corporis ad te mittam, qua morbo isto [qui te tenet undique, omnino] liberaberis. Audivit hæc vir ille, & fuit bono animo, & post mensem unum nocte quadam in mentis stuporem incidens, seipsum vidit undique a templi tecto aqua defluente madefieri, &, omnibus candelis extinctis, ad sanctas beatæ Mulieris reliquias confugere, stridoreque magno ex arcula emisso, vocem ad se venientem audire sibi videbatur, quæ ita diceret: Aperi eito os tuum, aperi. Quod enim ille feciſſet, hilaris, quod missum fuit, excepit, simulque sanitatem reemperavit. Cum vero dies illuxisset, omnibus, quæ in monasterio erant, curationem suam clara voce prædicabat. Cumque omnes concursu magno illuc venissent, & causam ejus rei edisseere cupivissent, tum ille donum, quod acceperat, e sinu promlit, nunquem videlicet magni digiti e sanctæ Mulieris pede missum, ac parvo quodam panno involutum. Abiit igitur vir ille sanus, divinam gratiam, & sanctæ Mulieris gloriam * celebrans.

17 Aliquando eum ejus sancta memoria celebraretur, multus populi concursus factus esset, mulier quædam, nomine Theodota, mannm arefactam babens, curationem assequi supplex poscebat. Una igitur e fororibus, cum eam apprehendisset, & maxillæ sanctæ Mulieris, quæ in area erat, admovisset, sanam atque integram Dei ope illioc extulit.

Alia vero quædam mulier cum occulto spiritu E vexaretur, & multos dies illic permansisset, re infecta ac tristis domum suam reversa est. Vidit autem sanctam Feminam [in somnia] talla sibi dicentem: Tu fraudem viro tuo feeisti, & animam tuam in gravem mortem injeeisti. Vade igitur, & erratum tuum proferas, & ego mali dæmonis vexatione te liberabo. Hæc eum mulier audivisser, & ea, quæ audiverat, feeisset, divina ope adjuta, sanata est.

Alia quædam mulier infantem puerum mammam sugentem ferens, cui tum dexter oculus extinctus, tum manus & pes torpens, & motionis expers erat, ad Sanctæ illius sanitatis datricem arcam enm adduxit *. Post paucos vero dies illum sanum receptum in propriam domum gaudens retulit.

18 Alia quædam tam male oculorum morbo *g* laborans, ut ei tamquam poma aliqua oculi penderent, ad ejus arcam accessit, &, capite supra sanctas reliquias impositio, sanitatem assequi precibus postulabat. Cum igitur duobus aut tribus diebus permansisset, Dei ope adjuvante, sana facta est, ejus oculis ad priorem statum restitutis.

Puer vero duodecim fere annos natus, enm F manus & pedes torpentes haberet, ad ejus sepulcrum accessit. Cumque nondum pauci dies præteriissent, divina visione puer ille dignus factus, & propriis pedibus inambulans, domum suam reversus est: quod miraculum per beatam Mulierem editum omnes obstupefeebant.

Collum puellæ cujusdam, quæ Maria vocabatur, & in monasterio habitabat, gravi morbo laborabat. Cui beata Athanasia in somnis apparens, Asperam, inquit, tunicam meam accipias, & morbo admoveas. Id cum illa e somno excitata feciſſet, statim curationem ipsam admirabiliter assecuta est.

Marina vero, cujus supra mentio facta est, multo tempore gravi morbo ex ventre laboraverat. Cum igitur lauri folium sumpsisset ex iis, quæ tunc super arcam illam posita erant, & supra morbi locum tribus diebus reliquisset, perfectam sanitatem accepit.

20 Hæc, quantum vobis religiosis monumentum esse possint, mediocriter a nobis dicta sunt. Singulatim enim omnia persequi, non solum supra vires meas est, sed neque iis facile erit, qui

&

* Gr. τετελευτηκυῖα, *obiisset*.

Sanat dæmoniacum, corpore hebet incorruptum, renuit vestem pretiosam.

* Gr. τιμιοπρεπῶς, *pretiosa omni veneratione digna*.

B * Gr. ἀνεκρίθησαν, *sede*

* Gr. περιβαλεῖν ἐσθῆτα, *indue*.

Puella ac puer a dæmone, ferus ab hydrope liberati.

C

* Gr. Ἀνὴρ, *vir*

Fides historiæ.

D

* Gr. θαυματα, *miracula. Alia mala*

E

* Gr. προσέφερε, *objecit*

g *S. Athanasia paterem a sospitata.*

F

A & vita meliore ſunt, quam ego, & orationem vitæ parem habent. Ego vero cum ingenio ſim valde tenui, & ſublimioris orationis omnino expers, provinciam hanc ſuſcepi, non vana ſecutus figmenta, ſed quæ tum ipſe propriis oculis vidi, tum a ſanctis mulieribus, b cum hæc dicerent b, audivi, e quibus fuit & feliciſſima Mater noſtra. Quæ omnes eum per totam vitam rebus geſtis excelluerint, & Athanaſiæ beatæ mulieris facta cuncta bene noverint, illis ego credidi. Earum autem vitam, & optimam maximæque utilitatis conciliatricem inſtitutionem, aliis ſuo tempore ſcribendam prætermittamus.

Apoſtrophe ad Sanctum.

21 Tu vero Beata & immortalitatis appellatione prædita, divinorumque angelorum contubernalis Athanaſia, quæ propter Chriſtum bene paupertatem exercuiſti, & divinis muneribus dives facta es: quæ aſſidue lugens, conſolationem iſtam tibi comparaſti, & manſuetudine oblectata manſuetorum terram recepiſti, & in ſame & ſiti vitam ducens, perennes delicias inveniſti, miſericordemque animam habens, a Deo ipſo miſericordiam magnopere B conſecuta es: tu, quæ corde puro ſplendorem ſancti Spiritus excipiens, & in animo pacem habens, ejuſdem ſancti Spiritus diverſorium, &, ut ſummatim dicam, omnium bonorum theſaurus, ob idque maximo lumine digna facta es, cum Sanctorum turmis ſimul verſans, & cum juſtorum choreis hilaris una chorum ducens; ſis noſtri memor, qui factis tuis lætamur i: cura fororum gregem, quem propriis laboribus congregaſti: reſpice vitam noſtram, k moltis hujus mundi fluctuationibus agitatam, ut per tuas preces ſancte viventes, & laqueis diaboli forriores redditi, tecum una ſempiternis bonis digni efficiamur, gratia & benignitate Domini noſtri Jeſu Chriſti: cum quo Patri ſimul cum ſancto Spiritu ſit gloria, honor & adoratio nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

C

A. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Exemplar Græcum ſic habet:* Πρὸς δὲ τῷ *Τίμια, ἅπαν γὰρ ὁ τόπος ἀνόμαζεν, τὸ ὄνομα τῷ Θεῷ τίμιον σχεδὸς ἀφῖκτο. Ἔδει γὰρ ἔδει δὲ αὐτὴ τιμᾶσθαι τὰ Τίμια, ἃ ἡ κλῆσις τοῖς πράγμασιν ἐχαρίσατο παλαιὰ οὖσα. Quæ ita interpretor:* Ad Timia autem (hoc quippe nomen loco fuit inditum) *Sancta*, honorabile revera vas Dei, pervenit. Oportebat enim, oportebat, ut ab ipſa honorem acciperent Timia nomenque haberent rebus vere congruum. *Vides alluſionem ad nomen proprium loci* τὰ Τίμια, *& ad adjectivum ſynonymum. Eſt autem adjectivum* ὁ καὶ ἡ τίμιος, honorabilis, in pretio habendus *&c. Proprium itaque* τὰ Τίμια *quaſi dicas loca honore ac pretio digna.*

b *De hoc Sancto dictum in Comm. prævio num.* 4; *e cujus tempore ſina ibidem eſt ætas, qua* S. Athanaſia *floruit.*

c *In Græco eſt* σίχολογίαι, *id eſt*, Pſalmorum ſecundum ſingulos σίχους ſeu verſus recitationem ſeu decantionem, quæ ſit in eccleſia, *uti exponit Cangius in Gloſſario Græco-barbaro, apud quem etiam reperies diſcrimen inter* σίχους *&* σίχαρέα. *Conſult etiam poteſt Goarus ſupra aſſignatus pag.* 30, 31, 206.

d *In Græco eſt* ἡ ἀθανασίνς ἐπώνυμε, *quod eſt hic*, quæ immortalitatis aptum convenienſque nomen ſortita es. *Vide Commentarium prævium num.* 2.

e Καοὼν ἀναπαύσιμος εἰς κομιθεῖσας γυναῖκας, Canon funereus pro mulieribus defunctis *exſtat apud Goarum pag.* 388.

f *Græcum exemplar ponit* φαιῷ, *id eſt*, fuſco, pullo, *μυſορ* muſtellino, qui medio eſt inter candidum & nigrum colore, & ex albo & nigro colore commixtus eſt. *Vide Lexica: in quibus etiam invenies colorem cæruleum dici* κυάνεον.

g *Græca dicunt* φλεγμονὴν, inflammationem: *de qua agit Gorræus in Definitionibus medicis Francofurti excuſis anno* 1601, *pag.* 493.

h *Græce ea ſic expreſſit auctor* ἀληθείας λόγον ἐρεγομένοις, veritatis ſermonem eructantibus.

i *Græce* ἢ ἐπὶ σοὶ καυχώμενοι, quæ in te ornamur.

k *Gr.* τριτυμίαις, procellis maximis & tempeſtatibus; *quaſi dicas* TRINIS FLUCTIBUS, *ut Latine dicitur* fluctibus decumanis.

DE B. ALBERTO EP. FERRARIENSI

IN ITALIA,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Beati cultus & reliquiæ.

ANNO MCCLXXIV. *Cultum ejus pulſat cum,*

Quæ de B. Alberti, *epiſcopi primum Placentini, deinde Ferrarienſis, inventione dicta ſunt in hoc Opere ad diem* VII *Maii occaſione S. Maurelii epiſcopi, martyris, & Ferrarienſium patroni, plus quam ſufficere videntur ad cultus ejus antiquitatem legitimam confirmandam. Conſtat enim inde, corpus ejus inventum fuiſſe una cum corpore S. Maurelii eodem anno* 1429, *eodem die ac menſe* VII *Maii, in eadem eccleſia S. Georgii prope Ferrariam, in eadem crypta ſeu ſacello ſubterraneo ſub ara majore, in eodem tumulo; ſed in tecta ſeparata, ſimili tamen Maurelianæ, hoc eſt plumbea, unam ulnam longa, & his verbis inſcripta:* Hic eſt corpus, ſive oſſa beati Alberti epiſcopi Ferrarienſis & confeſſoris. *Conſtat, eidem inventioni aſſiſtentes Petrum Beiardum epiſcopum Ferrarienſem, Nicolaum marchionem Eſtenſium, cum ampliſſimo tam cleri quam nobilium comitatu, ſtatim in genua provolutos honoraſſe reliquias; tum peractis debitis cæremoniis, capſam utramque ſigillatim, hoc eſt unam poſt aliam, ſuſtuliſſe ex crypta ad altare majus; & ad geminam tranſlationem idem hoc elogium magna pſallentium voce iteratum fuiſſe:* Ecce ſacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo & inventus eſt juſtus: *dein continuo ad repoſitas*

AUCT. P. B. *poſitas in altari capſas ambas ſacrum Miſſæ officium ſolenniſſime celebratum a reverendiſſimo domino epiſcopo fuiſſe. Quis hic non agnoſcat caltam* B. Alberti *publicum, non præſentem tunc modo, ſed etiam diu præteritam?*

cujus pri. mordia re. ſe. rendi vi. deantur a *Quid enim capſula plumbea unius ulnæ, quæ certiſſime defuncti primum corporis capax eſſe non potuit, at potuit reſolvi, refoſſi & lovi; quid inſcriptio* BEATI ALBERTI *ſignificat, niſi præteritam dia corporis ejus aut oſſium elevationem? Quid item inventio ejuſdem capſulæ juxta ſimilem S. Maurelii capſulam intra tumulum eumdem poſitæ in ſacello, cum quidem neglecto ac deſerto, ſed olim publico, & eo recurrentium ſupplicationibus frequentato, indicare potuit evidentias, quam publicam iſtic aliquando fuiſſe non minus* B. Alberti, *quam S. Maurelii veneration em? Enimvero ſi dubitare de hac re potuiſſent qui invocationem hanc apparata tanto pompaque illuſtrabant, numquam in ea parem utriuſque Sancti reliquiis tam conjunctis quam ſeparatis cultum aut exhibuiſſent ipſi, aut ab alio quocumque*

B *palam exhiberi permiſiſſent. Præceſſerat ergo jam dia manifeſta erga beatum hunc Antiſtitem religio ætatem ante aſſignatam invectarum ejus reliquiarum: quamquam alioquin ætas hæc ipſa ad cultus immemorabilis probationem abunde ſola ſufficiat.*

3 *Dia, inquam, hanc illa præceſſerat: quod* *verſus initium ſeculi 14.* *vel ex eo colligimus, quod monachi Olivetani, teſte Bonavento in Vita Italica S. Maurelii pag. 32, tempus ignorent, quo jam dicta corpora ambabus illis hierothecis excepta, & in oratorium iſtud ſubterraneum intra ſepulcrum commune repoſita fuerint: etſi enim aliam hujus ignorantiæ cauſſam non obtendat ibidem laudatus auctor, quam quod eccleſia illa inſtaurata ſæpius fuerit & a diverſis poſſeſſa rectoribus, antequam per Joannem PP. XXIII, anno Pontificatus ejus quinto, Chriſti 1414, Montis Oliveti monachis obvenit; facile tamen quilibet intelligit, præcipuam ejus cauſſam fuiſſe rei geſtæ antiquitatem, quæ nimirum ſeculo XV non modo teſtem illius nullam ſuperſtitem; ſed ne memoriam quidem reliquerit. Itaque Papebrochius in Maurelio num. 29 non temere ſuſpicatus eſt, factum hoc, eodem forſitan XIII, quo* obiit B. Albertus, *ſeculo contigiſſe. Favet ſane generalis illa omnium, cum vita deceſſit, ſanctitatis ejus opinio, duplici, ut infra narrabitur, in ipſis ejus exſequiis miraculo confirmata.*

anuis inventio corporis ejus anno 1419. 4 *Priorem vero cultum illum illuſtravit mirifice ſolennitas illa, qua diximus anno 1419 inventum ac translatum ejus corpus fuiſſe una cum corpore S. Maurelii: hæc namque Deo quantum cordi fuerit, plurima continuo prodigia declarabant, de quibus ita Papebrochius loco citato, num.* 13 *& ſequente*, Vulgatus quaquaversum rumor inventionis prædictæ brevi tantam excivit hominum multitudinem, adorare, videre, tangere cupientium, ut diſcrimen conſiderantes monachi, ne minime paces ſuſtinendæ multitudini, haud ſatis arcere a ſacro theſauro poſſent pie rapaces manus, ipſum recluſerint in quoddam archivium intra ſacriſtiam, donec novum ſepulcrum fabricaretur. Verum increbreſcente in vulgus rumore, quod ſancta corpora aliorſum auferre molirentur Patres, parum abfuit, quin impetu facto effringerent oſtium ſacriſtiæ. Quare curatum celeritee eſt, ut altare lignenm, inſtar arcem majoris, fabricaretur, quæ ſuperne aperienda collocaretur in medio templo in capella, quæ tunc ſub nomine divæ Virginis conſebatur; ibique incluſe- D runt prædictas capſas, prius omni populo palam monſtratas, cunctis certatim caput inclinantibus, manus brachiaque tollentibus in cælum, percutientibus pectus, magna voce clamantibus: "Succurre nobis, miſerere nobis". Exinde vero tam multa facta miracula ſunt, ut iis exponendis non ſufficiam; tacere tamen non poſſum rem proſus novam & admirabilem. In eodem, unde ſacra ipſa extracta primum fuerant, loco ſcaturire cœpit fons aquæ pulcherimæ ſapidiſſimæque, nec non ſaluberrimæ iis, qui ad medelam variarum infirmitatum illuc deſcendunt, ipſam vel in potum hauſtam ſumpturi, vel in lavacrum aſperſionemve acceptam inſuſuri corporibus ſuis; ex quorum ingenti numero recenſebo paucos, nominatim deſcriptos.

plurima erata miraculo. 5 *Tam ſubjicit odio miracula, ſigillatim a Bonaverto in Vita S. Maurelii pag. 58 & ſeqq. Italice recenſita, quæ apud nos ibidem Latine contracta legi poſſunt; modo hoc unam monitus hic lector obſervet, quod interpres noſter, dum ſtudait brevitati, ea paſſim illis adjuncta refecue- E rit, per quæ ſcriptor Italus diſertiſſime ſignificarat, prodigioſa hæc omnia beneficia, non per unius S. Maurelii, ſed per Maurelii ſimul & Albarti ſupplices invocationes impetrata fuiſſe, adeoque non ad hujus minas, quam ad illius patrocinium & gloriam relata fuiſſe olim, ac referri nunc etiam oportere. Ceterum quæ producta ſunt hactenus, legitimum* B. Alberti *cultum uſque adeo preſcripſere Majoribus noſtris, ut jam tam ibidem num.* 19 *ampliorem ejus mentionem hoc in Opere ad hanc diem decreverint; quod animadvertiſſe videtur Caſtellanus, dum illi, forte ſolus huc uſque, locum eodem die fecit in Martyrologio univerſali, quod Pariſiis edidit anno* 1709; *ſic enim nuntiat:* In Æmilia, S. Alberti epiſcopi Ferrarienſis.

Et cultus ille diu paulatim elanguit. 6 *Porro tametſi intea eumdem ſubinde eccleſiam ſacra utriuſque corpora in ſuo quodque ſacello non paulo honorificentius fuere repoſita; nempe S. Maurelii ad dexteram aræ majoris in aroala argentea æneo monumento conclaſa;* B. Alberti *veto ad ſiniſtram ejusdem aræ partem in tumulo, qui ex candido marmore eleganter ſculptus, auro ſparſim ieterlucente, ratilabat, ut alibi dictum eſt; diffiteri tamen non poſſumus, quia* F *hujus veneratio illa apud Ferrarienſes aliquando tam fervida, paulatim intepuerit: liquet id enim non ſolum ex Philippo Ferrario, cujus in Sanctis ac Beatis, præſertim Italiæ, perquirendis operoſam ſagacitatem omnino fefellit hujus* Alberti *jam tam nimis obſcurata memoria; ſed vel maxime ex litteris P. Herachi Criſtanelli noſtri huc Ferraria datis XXIV Aprilis anno 1676, in quibus de memorato Beati antiſtitis tumulo mentionem faciens, ait;* Si quærit Reverentia veſtra a me, quanam in veneratione modo habeatur ejus ſepulcrum; reſpondeo: Fere in nulla: neque ulla fit memoria toto anno: *quibus verbis non omnem quidem deſiſſe venerationem affirmat, ſed* ſere *tamen omnem; ſicut neque ornatum tollit Bernardinus Faynas in Cælo Brixianæ eccleſiæ anno* 1658 *excuſo Brixiæ, cum pag.* 341 Albertum *hunc accenſet* Brixianis non Sanctis nec canonice Beatis, quorum memoria tantummodo in benedictione habetur: *nam in ejuſdem elogio pag.* 93 *agnoſcit ſatis recentem reliquiarum ejus diſtributionem*: Cujus, *inquit*, non mediocri reliquia gaudent Brixiæ Patres Oratorii, S. Philippi Nerii ſectatores, favore Valeriani Scalæ, abbatis

A batii Generalis Olivetanæ Religionis illis conceſſa.

§ II.

Ejuſdem geſta quædam, & felix obitus.

B. Alberti anno 1244

VItam B. Alberti *ſceiptam non fuiſſe, ceuſet Bouavertus in S. Maurelio pag. 51: neque enim Vitam ille reputavit cum Guarino in Compendio hiſtorico eccleſiarum Ferrarienſium pag.* 393 *exiguum illud elogium Italicum cum duobus miraculis, quod manuſcripcum ſervatur in archivo Olivetanocum, apud quos requieſcit Beatus, & unde apographum nos fideliſſimum accepimus, anno* 1675 *die* XXVII *Aprilis a P. Andrea Lazari Societatis Jeſu ſubſcriptum, miſſum hue autem anno ſequente a P. Joanne Hieracelio Criſtanello, & ſuo mox loco inſerendum poſt alia nonnulla, quæ diligentiſſimuc eorum ejus inveſtigatoc Petrus Maria Campi, Canonicnc Placentinus, in ampliſſima ſua & ſummo labore col-*

B *lecta digeſtaque Hiſtoria eccleſiaſtica Placentina, part.* 2 *a pag.* 181 *de illo eefert ac probat; & nos ex eo Latine hic verſa delibabimus. Orditur ic ab hoc ejus elogio:*

ſc ep. Placent mat. & laudatur ab Incarnatione PP. IV:

8 Fuit B. Albertus patria Brixianus, gente Prandnnius, gradu magiſter & dnctnr (Theninꝑ giæ, an legum, ignnratur,) prnfeſſinne ac ſtatu cleticus & ſacerdos ſecularis, dnmeſticui antea Cardinalis Prænestini (*Jacobi Pecoariæ defuncti anno* 1244) nunc autem (*eodem anno* 1244) ſubdiaconus. Apoſtnlicus & Pnntificis ſacellanus, atque in epiſcoporum Placentinnrum ſerie quinquageſmus quartus. *Conſonac fere epiſtola Innocentii PP. IV, de* Alberti *ad eathedram Placentinam promotione, ad Præpoſitum & Capitulum ejuſdem eccleſiæ directa, quæ ſic habec ibidem:* Nos diligentrius attendentes, quod ſolicitudinis nnſtræ intererat, nt in eadem eccleſia illum hominem poneremus, qui Den gratus, & hominibui ſit acceptus, diligenti delrberatinne prænabita, dilectum filium, Magiſtrum Albertum, ſubdiacnnnm & capellanum noſtrum, virum profeſin ſecundum cor noſtrum propter prærngativam morum & ſcientiæ, ſuper quibus ei,

C tamquam illi qui diu nobiſcum eſt laudabiliter cnnverſatus, laudabile teſtimonium perhibemus, ipſi eccleſiæ de Fratrum noſtrnrum conſilin in epiſcopum præfecimus & paſtorem &c. Dat. Laterani ſecundo Idus Martii, annn Pontificatus noſtri primn; *id eſt Chriſti* 1244, *cujus Oſtobri menſe jam in Placentinæ ſedis poſſeſſione conſtitiſſe* Albertum, *oſtenditne ibidem pag.* 182.

ſe ipſſe dicitur contra Fridericum II imp.:

9 *Anno ſequentr verſimile ait eſſe Campius pag.* 183, *ipſum cum aliis centum & quadraginta epiſcopis aſſitiſſe concilio Lugdunenſi adverſus Fridericum II imperatorem; tum quia cunc acta Placentiæ Beati Vicario adſcribuntur, nec ab ipſo quidquam repetitue anno* 1245 *aut ſequente geſtum; tum qnia deinde a Friderico eique adhærentibus diu atque acerbe venatus eſt: quamquam hoc etiam accerſere ſibi potuit per ſcripta, quibus imperatorem illum infenſiſſimum Romanæ Sedi infectatus fuiſſe dicitne ab Ughello, Fayno & aliis. Ibidem pag.* 186 *legitur examinaſſe, approbaſſe, ac ſcripto publico confignaſi juſſiſſe miracula quædam S. Raymundi Palmarii; de qua ec videri poſſunt hujus Acta, vel eorum potius Appendix prima, ad diem* XXVIII *Julii pag.* 661, *num.* 19.

10 *Anno* 1248 *inſtitiſſe ſcitue apud Romanum Pontificem, & obtinuiſſe, ut Placentiæ ſtudium ge-* AUCT. P. B. *neeale vel etigeret vel inſtauraret, ditarecque legi-* *origo Placentini ſtudii literarum; bus, quibus aliæ tum univerſitates gaudebant. Lit-* *præbendam fundat:* *teras ipſius Innocentii PP. IV exhibec auctor noſtec ibidem pag.* 399; *ubi etiam videre eſt inſtrumentum a Beato dictatum anno* 1249, *quo Placentiæ in eccleſia collegiata S. Antonini præbendam ſacerdotalem fundavic* ad honorem Dei & gloriuſæ Virginis Matiæ, ac SS. Antonini & Victnris, *bis præter alias conditionibus*, nt *ea gaudenc* debitam & cnntinuam reſidentiam faciat in dicta eccleſia, &, prnut ei Dominus facultatem cnneeſſerit, Officium divinum debear in eccleſia ipſa celebrare, ſingulis diebui Sabbati ad honnrem ſanctæ Mariæ, & in ſecunda feria pro remedio animæ meæ, *inquit*, & anteceſſnrum atque ſucceſſorum menrum & nmnitm fidelium defunctorum Miſſas celebrare; quas Miſſas ſi nmiſerit aliquo impedimentn, poſtmodum illas dicat, cum poterit celebrare. &c.

fcilicet exuat cunctia, E

11 *Difficillimis temporibus ad Religioſarum etiam familiaeum ſtabilitatem cutandam curac excendit, ne quid iis vel in re domeſtica, vel, quod pejus, in ſpiritus primævi fervore detrimenci accideret. Hinc anno* 1251 *Arduinum, abbatem S. Sabini, æris alieui, quo cœnobium ejus premebatue, ſolertee expedivic auguſtiis, ibidem pag.* 204. *Hinc anno* 1252 *coram præfecto militiæ Placentinæ parthenonem S. Syri una cum hominibus illi ſubjectis ac eebnc omnibuc in tutelam ſuam & fidem per inſtrumeutum publicnm, ibidem pag.* 401 *recitatum, ſuſcepit ac ſecurum præſtitit adverſus infeſta tum paſſim ibi latrocinia. Hinc denique anno* 1256, *cum entortis ipſe & ad cutiam Romanam peofugus ceſciſſet, inter moniales Placentini cœnobii, quod nuncupabant Hieruſalem, peſſum ire diſciplinam, hoc per vicarium ſuum uuici mandavit cum cœnobio S. Syri florentiſſimo, translatic huc inde monialibus & converſis omnibus; ut ibidem legibus impoſcrum & exempltc recte vivere diſcerem alienis, quæ domi jam non potecant rmendari ſuis. Mandatum authenticum eepræſentat ibidem Campius pag.* 402.

& fidem Catholicam; ideo exuſus bonis:

12 *Religionic autem Catholicæ promovendæ quanto ferbuerit ſtudio, inde licet conjicere, quod itineeum ſocium ſibi ſciatur adſciviſſe, Campio* F *teſte ad annum Chriſti* 1251, *ardcutiſſimum illum Romanæ fidei, tum quidem prædicatione, auctoritate, miraculis; at paulo poſt etiam ſanguine ac nece glocioſiſſima defenſorem ac vindicem S. Petrum martyrem rx Ordine Prædicacorum, cujus Acta videri apud nos poſſunt ad diem* XXIX *Aprilis pag.* 696, *num.* 33, *ubi & prodigium ejus narratur coram præſule hoc noſtro* Alberto *patratum. Hæc ſane inter utrumque familiaritas, ſi eodem ambos animates ardore non reperit, animaſſe credenda eſt: quandoquidem ut S. Petrum anno* 1252 *e medio ſuſtulerunc graſſatores hæretici; ſic* Albertum *eodem anno fautor hæreticorum idem hoſtiſque Pontificius Ubeetus Pallavicinus odio primum, & mox deinde electuc Placentiæ dominus pervicaciſſimis injuriis ac tyrannicis direptionibus perſequi cæpit uſque eo, ut ſub initium anni* 1254 *Vie mitiſſimus, eccleſia vicario commendata, Romam ad aſylum Innocentii PP. IV confugiendum clam ſibi duxerit. Verum enim cujus ita jugulum ſuum ſubcraxit odio atque inſidiic, ejuc adeo in eccleſiæ ſuæ fundos rapaciſſimam accendit avaritiam; ut, cum ne ſolemni quidrm, anno* 1257, *Alexandri*

PP. IV

AUCT. P. B. *PP. IV in eum ac Placentinos illi adhærentes anathemate (quod retitat Campius pag. 403) coercerí potuiſſet, Placentia tandem debuerit cum Epiſcopo, quo digna non erat, quique Ferrariam inde translatus fuit, etiam ,epiſcopatu privari. Vide eumdem auctorem pag. 214, ubi tam diuturnam Præſulis hujus tot inter adverſa patientiam non immerito commendat elogio.*

translatus ad ſedem Ferrarienſem, obiit 24 Aug. 1274, a. i. c. codice

53 *Eccleſiæ porro Ferrarienſi præfectus quid egerit, intelligi maxime debet ex manuſcripto, de quo ſupra meminimus num. 7, & quod ex Italico Latine ſic vertimus:* Erga venerandum urbis Ferrarienſis antiſtitem, beatum Albertum (uti habetur, & ego hiſce oculis legi, in eatafto * antiſtitum tabularii epiſcopalis Ferrariæ) cum huic eccleſiæ præſidens, vitæ ſanctimonia fulgeret, maxima viguit populi devotio ac reverentia, prnpter ipſam illam, quam in ejus orationibus, jejuniis, eleemoſynis, exhortationibus obſervabant omnes ſanctitatem. Præfuit autem ibi (quantum quidem cnmperiri potuit) annis circiter quindecim. Cumque jam prnpe abeſſet a vitæ termino, ex affectu commiſerationis eleemoſynas multas ipſe diſtribuit, multas imperavit in varios Religioſos, alioſque B pauperes. Sicque anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, die decima quarta Auguſti ex hac vita ad beatam & immortalem commigravit, poſtquam paulo ante teſtamentorum condidiſſet unumque codicillum, mandaſſeſque corpus ſuum efferri ad eccleſiam S. Georgii, ibidem ſepultura donandum. Concurrit excitatus opinione ſanctitatis ejus frequens ad exſequias populus: quotquot vero iiſdem adfuerunt, bina eodem die ſpectavere miracula in perſonis duabus, quæ attactu corporis B. Alberti, morbis, quibus ambæ laborabant, liberatæ ſucrunt. Hujus rei veritas multorum teſtimoniis fuit comprobata; ut apparet etiamnum ex inſtrumentis antiquis, per illius temporis notarios conſectis. Miracula vero illa ſic habent.

*in ipſis exſequiis decoratus miraculis, * f. fuisse appellatus.*

14 Primum. Quod ibi conſpectus fuerit vir quidam, nomine Dominicus Calzolaro *, incola burgi S. Joannis extra muros Ferrarienſes; C qui prn certo affirmavit, annis amplius quatuor manum dexiram ac brachium geſtaſſe ſe proiſus inutilia, quando cum fiducia ac devotione accedens, & idem illud brachium manumque admovcur corpori B. Alberti, ſubito hac ſe infirmitate liberum ſenſit. Examinati ſuper hoc teſtes multi, profeſſi ſunt omnes, vera eſse quæ iſte aſſerebat, capium ſe videlicet ultra quadriennium illo brachio fuiſſe; id enim ſcſe univerſos vidiſſe. Miraculum ſecundum. Mulier quædam, Betta nomine, dixit, privatam ſe fuiſſe plus quam ſex menſibus uſu dextræ mauus, antequam fide ac religione incitata iſtuc intervenit, & manu illa B. Alberti corpus attingens, extemplo convalnit, eoque malo, pluribus circum adſtantibus fuit perfecte liberata. Hujus prodigii monumentum adhuc ſupereſt in vetuſto ſcripio teſtium tunc præſentinm ac ſpectatorum, qui fuerunt partim Canonici, partim Religioſi, viri fide digni & nominatim reeenſiti per manum tabellarii coætanei in eodem codice antiquo, qui ſignatur „ O. monaſterii „. *Habemus Mſ. apographum, cui additur alia manu:* Ego infraſcriptus plenam & indubitatam fidem facio, quidquid hic ſcriptum eſt de B. Alberto, deſumptum eſſe ex antiquo manuſcripto, quod ſervatur in monaſterio S. Georgii Patrum Oliveianorum. Ita teſtur die XXVII Aprilis MDCLXXV D *De ejuſdem teſtamento.*

Andreas Lazari Soc. Jeſu.

15 *Conſonant fere quæ eodem ex fonte tradit in Vita S. Mauretii pag. 51 & ſequente Bonavertus, & ex hoc Petrus Maria Campi Hiſt. eccleſ. Placentinæ part. 2 pag. 214 & 287; imo & pag. 455, ubi ipſum Beati Teſtamentum authenticum repræſentare ſe credidit hoc principio:* Milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, Indictione ſecunda, die decimo quarto exeunte Auguſtu, præſentibus teſtibus &c. *Verum qui totum legerit, fallor, niſi mecum judicet, non eſſe Teſtamentum illud; ſed inſtrumentum aliud legale, teſtamento & morte Beati poſterius, quod confici ad ſecuritatem ſibi juſſerit exſecutor teſtamenti. Patet id primum ex tempore quo Albertus obiit, anno, ut jam dictum,* milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, die decima quarta Auguſti; *cum inſtrumentum illud factum ſit eodem quidem anno, ſed alio die; nempe* die decimo quarto exeunte Auguſto; *id eſt (ut recte Cangius probat in Gloſſario ad voces* Menſis exiens) *die decimo octavo Auguſti, toto poſt obitum ejus quatriduo. Patet idem ex eo, quod inſtrumentum illud* eodem die XVIII *Auguſti teſtetur ſolutiones jam tum factas heredibus ex teſtamento; quæ certo valere non poterant, niſi poſt* E *obitum teſtatoris, ipſumque adeo teſtamentum, quod obitum utique anteceſſerat. Ceterum inſtrumentum illud lectu ac fide digniſſimum fatemur, plurimumque conferre, ad ea, quæ de Beati virtutibus dicta jam ſunt, egregie confirmanda; quia tamen longiuſculum eſt, aſſignare maluimus quam recudere.*

ac tempore, quo ſedit Ferrariæ.

16 *Quod ad tempus attinet epiſcopatus ejus in eccleſia Placentina; ab anno ſcilicet* 1244 *uſque ad* 1257, *recte illud probat Campius: at non ita certum videtur, eodemne anno* 1257 *translatus fuerit ad ſedem Ferrarienſem; an potius aliquanto poſterius; quod omnino in epiſcopis Ferrarienſibus tom. 2 Italiæ ſacræ ſecundo editæ col.* 544, *num.* 40 *evincere debet Ughellus, ſi ſatis fidelia ſunt, ut eſſe videntur, hæc ejus verba:* B. Albertus de Pandonis (*lege* Prandonis *aut* Praudonius) Brixienſis, epiſcopus antea Placentinus, ad Ferrarienſem ſedem translatus eſt anno MCCLXI ab Urbano IV; ut habetur in Formulario Marini de Ebulo, ejuſdem Pontificis vicecancellarii. *Quo quidem modo ſediſſe dicendus erit Ferrariæ* F *annis tantummodo tredecim completis; pro quibus Mſ. antea recitatum numerare potuit anno* circiter quindecim, *ſi intelligantur hoc loco (ut intelligi poſſunt) anni* 55 *utrimque incompleti. Plura de beato hoc Antiſtite non ſuppetunt.*

Additio ad Commentarium de S. Alberto Ferrarienſi.

Acceſſere Ferrarienſia ſer pta

REm hue perduxerat P. Boſchius, *quam poſtmodum ea corripuit infirmitas, ut omnino a ſtudiis noſtris abſtinere coactus fuerit. Interim Ferraria acceſſere ſcripta nonnulla hue ſpectantia, a noſtro P. Petro Breſciaulni miſſa & ab adm. reverendo & eruditiſſimo D. Joſepho Antenori Scalabrino operoſe collecta. Deſcripſit is impigro labore inſtrumenta varia duodecim folia chartæ implentia, at quibus plurima complectitur, quæ potius ad S. Maurelium epiſc. martyrem ſpectant, ad S. Georgium, ad S. Romanum & alios, in Actis noſtris jam pridem illuſtratos, & poreo magis in ſupplemento illuſtrandos ad proprios*

A pries dies, ut hic eorum ritto haberi non poſſit, quemadmodum nec variarum figurarum, ex quibus eam ſolam hic elegimus, unde doceamur quo in honore haſtenus apud ſuos fuerit S. Albertus *epiſcopus, cujus geſta, numquam haſtenus edita, bit, quoad fieri potuit, non indiligenter collecta & illuſtrata ſunt. Ex ipſam delineationem in ea intrſam cum ſufficienti totius rei explicatione.* AUCT. P. B.

Icon partis anterioris tumuli marmorei in quo recondatur corpus B. Alberti Pandoni, Epiſcopi Ferrarien. ex quo formatur Altare S. Benedicti apud Olivetanos in templo S. Georgii extra muros Ferrariæ. Exhibet imagines inauratas B. Alberti in medio S. S. M. M. Georgii et Maurelii & Ferrar. a lateribus

De quibus hic agitur.

18 *Toto illo ampliori Antenorii ſcripto multa fuſius referuntur inſtrumenta tum ad illuſtrem* S. Alberti *familiam ſpectantia, tum ad Gymnaſium ab eo erectum, ad fundata cœnobia, aut varie amplificata, ad teſtamentum, ad monumenta, e quibus præcipuum jam ſupra dedimus. Verum iis & variis ampliationibus & parergis id adverſus Ughellum & plures alios evicit Antenorius noſter Scalabrinus,* S. Albertum *non ſeriusquam anno* 1257 *ad Ferrarienſem cathedram evectum, quod manifeſte oſtendit ex variis inſcriptionibus & epitaphiis, ubi annus diſerte exprimitur ſedente Ferrariæ S. Alberto, ut ta eo uti & in ceteris cum Boſchio omnino conſentiat, atque adeo operæ pretium non cenſuerimus, teſtimonia illa omnia hic verbotenus deſcribere, cum & hoc & cetera omnia ſatis probata & illuſtrata exiſtimemus.*

DE BB. MARTYRIBUS HYDRUNTINIS

C F

IN REGNO NEAPOLITANO.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

P. B.

§ I. Cultus eorum & reliquiæ in eccleſia Hydruntina.

ANNO MCDLXXX, *Cultus eorum*

HYdruntum, *Italis* Otranto, *urbs eſt Italiæ in regno Neapolitano ſatis nota, ut quæ ejuſdem regni provinciæ Jonio mari proximæ nomen dedit Terræ Hidruntinæ, vernacule* Terra d'Otranto. *Qui plura ejus ornamenta noſſe deſiderat, adeat Italiam ſacram Ughelli recuſam nuper & auctam tom.* 9 *a columna* 52, *ubi de metropoli & archiepiſcopis Hydruntinis; & obvios paſſim geographos eum recentiores, tum etiam veteres: nobis hic ſatis erit unum illud illuſtrare decus, quod ſi anno Chriſti* 1480 *Civium plurimorum, ſub immani Turcarum in capta exarmataque jam urbe dominantium, tyrannide conflantia peperit. His etenim honores Martyrum etſi nondum per ſolenne decretum Eccleſia confirmavit; ipſa tamen (hac non ſolum non obſtante, ſed etiam favente) ſatis aſſeruiſſe videtur antiquitus; quod agnovit Philippus Ferrarius, dum illos Martyrologio ſuo, ſeu Catalogo Sanctorum generali ad diem Auguſti* x *non dubitavit in hunc modum adſcribere:* In Salentinis BB. martyrum Stephani epiſcopi Hydruntini, Fabii calceatii, & aliorum DCCCXII, a Turcis ob Chriſti fidem occiſorum. *Idem tamen non apparebit luculentius, una cum auctoris hujus hallucinatione, præter alias, illa qua* Martyres *hos annuntiat die* x *hujus menſis, cum celebrentur die* XIV.

a *Ut ergo cultus antiquitatem ab ipſa duca-*
mus origine, dubitare non poſſumus, quin eum
ſuſcita-

ab ipſo fere martyrio
cœpus,

AUCT. P. B. *ſuſcitarint miracula, quæ infra ex certis auctoribus coaligiſſe dicemur in ipſo martyrii loco, dum ibi per annum circiter inhumata Heroum noſtrorum corpora jacuerunt. Itaque cum ad urbem illam jam juſſu ſuo Chriſtianorum armis obſeſſam Alfonſus Calabriæ Dux regiſque Neapolitani filius natu maximus die XV Junii anno 1481 advenijſſet, nihil ſibi prius faciendum putavit, quam ut locum inviſens, poſitis primum genibus profuſeatos adhuc ſpaceſoſque* Martyres *non ſalutaret modo, ſed etiam ad expugnandam felicitee eorum patriam propitios invocaret; deinde, ut in locum decentem eorum omnia corpora colligeret, propediem dum urbe potitus eſſet, meritis honoribus transferenda. Narrat hæc Franciſcus de Araujo in Hiſtoria* Martyrom Hydruntinorum *Hiſpanica anno 1631 edita Neapoli, cap. 30; ſed confirmat epiſtola ceſponſoria eodem tempore & ante recuperatum Hydruntum data ex urbe Florentina a Marino Tomacello ad Joannem Albinum, tum cum Alfonſo Duce, cujus appellatur libearius major, in caſtris Hydruntinis agentem, & cui jam dictæ non teſtem tantummodo, ſed etiam participem: ſic enim ad illum inter alia reſcribit Italice (nos Latine vertimus) Tomacellus:* Pium ac dignum opus mihi feciſſe videtur dominus (*Alfonſus*) cum in unum congeri mandavit corpora ſanctorum illorum Martyrum, quos Baſſa juſſerat interfici. Utinam Deo placeat (& placebit, ſpero) tantæ caritati vicem rependere tum domino, tum etiam tibi, qui operam in ea tam ſedulam contuliſti. Jam id factum acceperamus, at mano tua factum eſſe, nunc primum diſcimus &c. *Citatur hoc fragmentum apud Franc. Antonium Capano in Collectione monumentorum de* Martyribus *noſtris, excuſa Lyciı in provincia Hydruntina anno 1670, pag. 79.*

B

continuo erectæ in ecclſia metrop. Hydrunti.

3 *Urbe recepta pulſiſque ab Italia Mahumetanis menſe Septembri ejuſdem anni 1481, continuo de* Martyrum *horum corporibus in metropolitanam eccleſiam transferendis digneque condendis eſt cogitatum. Qua de re, quod ad probandam illuſtrandamque publice venerationis antiquitatem non parum conferat, audite juverit Pompeium Gualterium, ejuſdem eccleſiæ metropoliticæ præteacto ſeculo Canonicum ac decanum, cujus apud laudatum Capanum pag. 99 hæc eſt* DE RELIQUIIS MARTYRUM HYDRUNTINORUM HIEROTOPO-CHRONICA ENARRATIO *Latina*: Hydruntinæ metropoleos cathedralis ædes, magnifica regum Normandorum liberalitate conſtructa, & lithoſtroto ſpecioſi emblematis exornata, XL paſſum longitudine a bemate ad frontem proteditur in occaſum hybernum, inter ſubveſperum & argeſten: latitudine vero diſtenditur in dimidiam laxitatem; X ſcilicet paſſuum ſtructura baſilicæ mediana, marmoreis ſubnixa columnis uſque ad chori limitem; & alæ utrinſque diſtenſio paſſuum V, geminatorum a columnis ad extremos parietes, hinc in ſeptemtrionem inter eorum & traſciam, inde in auſtrum inter leucoootom & vulturnum medios in templum aditus exhibentes. Ipſum autem chori ſpariam quatuor magnis undique elevatis arcubus ioſurgit. Eorum ultimus declinat introrſus in hemicyeliam curvaturam, cujus eleganti ſchemate bema perficitur. Iſtius in medio ſtat ara maxima ſitnata, cnm ſigno puerperæ Dei Genitricis; dextroque a latere ſolium prominet archiepiſcopale, comproviocialium ſedibus epiſcoporum, pro conciliis celebrandis, ex adverſo coexiſtentibus. Extremi vero alarum fornices anguſtiori ſchemate arcuantur, eoque minorum apſidum hemicyclos efficiunt; qui exporrectis infra teſtndinibus ædiculas formant ſetreis a fronte clathris obſtructas: quarum in dextra collocatum eſt ſanctiſſimæ Euchariſtiæ tabernaculum; in læva reliquiæ venerabiles condiræ ſunt Martyrum Hydruntinorum. Pleraque etiam ſacris apta miniſteriis altaria in ædis lateribus nerimque adnumerantur.

C D

4 Sed per minores jannas baſilicam introeuntibus ſcala ſe duplex inflectit. Per ambas deſcenditur in cryptoporticum; quæ ſuperioris chori & conterminorum laterum atque hemicycliarum areolarum amplitudioi ſubeſt, perpendiculari ſubſtructione; paſſibus lata XX, longa XVI in medio, XIV in lateribus, propter hemicyclias ioæqualitates. ſeneſtris a parte ſeptemtrionali conſpicua duabus, ab Orientali quatuor; columnatione ſpectabili ſuſteotata. Columnæ ipſæ prumiſcui generis, ordiniſque compoſiti una & ſeptuaginta, æqualibus interſtitiis oovenorum pedum collocatæ: expeditæ ſolidæ marmoreæ XLII, ceteræ ex lapido Salentino parietibus impactæ, quarum ſingulis epiſtyliis cornua inſurgunt arcuum terna, expeditarum ſingulis quaterna: & inde eſt oniverſa concameratio novem & quadraginta conſtructa quadratis æqualium intercolumniorum; & trigonis, in tribus hemicyclorum curvaturis, novem.

hic Lector invenit ante deſcripta.

E

una cum ly pyxe.

5 Locus antiqua obſervatiooe ſanctus, Confeſſionis nomioe jam olim celebris; deiode Roſarii titulo inſignitus: ubi ſacellum eſt ſacratiſſimæ Virginis, & ſimulacrum ejuſdem venerandum; ante cujos aram archiepiſcopi laudatæ memoriæ Petri Antonii de Capua ſepulchrum jacet ſubterraneum: optimus enim antiſtes, magnis pro Catholica religione perſunctus laboribus, & de ſua Hydruntina eccleſia, capitularique illius Collegio ſat bene meritus, poſtquam ab œcumenico Tridentino concilio ſnmma cum laude reverſus eſt, eum ſibi locum tumulaodo vivens adhnc prælegit; ſicut & plures e nobilibus civitatis altaria & familiares ibidem ſepulturas pio voto cooſtruendas impetrarunt: propterea quod in iſtius crypte venerabilis excavatam foſſam fuerunt initio translata bendicta corpora Chriſti fidelium Hydruntinorum, qui ſalutis anno MCDLXXX ſub ſereniſſimi Ferdinandi regis Aragonii potentatu, poſt validam cum impiis hoſtibus dimicatiooem, fracti bello vinctique extra urbem educti, Turcarum Duce jubeote, totoque exercitu ſpectante, glorioſe occubuerunt: dum Teſtes fidei, optione ſibi data, viverene malint Chriſtum abnegantes, quam alioqui diram ſubire mortem, conſtanti animo temporalem vitam contemnentes, illuſtre martyrium conſummarunt. Quorum corpora ad tertium & decimum menſem inſepulta, ſoliqne imbribuſque expoſita, integra omnioo & a feris avibuſque penitus intacta permanſeruot.

F

in quod Martyres noſtri depoſiti fuere an. 1481.

6 Divini cujus prodigii Xiſtus IV ſnmmus Pontifex certior factus, eſſe illa omni veneratione digna advertit: propterea ſpeciali diplomate Franciſco de Arenis archiepiſcopo Brundufino proviociæque præfecto commiſit, ut cæleſti ope expeditique jam regii exercitus auxilio poſtquam ab hoſtibus fuerit receptum oppidum, ſuffraganeis epiſcopis convocatis, cunctiſque diœceſis & vicinatum civitatum congregatis ſacerdotibus, Fidelium corpora pro Chriſto interfectorum incorrupta in campo jaceotia reverenter colligenda, religioſeque in prius reconciliatam cathedralem eccleſiam Hydruntinam aſportanda curaret. Quæ anno ſubinde MCDLXXXI, expulſis ab urbe Turcis,

A eis, a quodam ſacro loco, ubi ſereniſſimi Calabriæ ducis Alphonſi, Ferdinandi regis filii pin juſſu in modum aggeris coacervata fuerant, ne ob reverentiam expugnationi eſſent impedimento, ſolemni ritu in civitatis templum introducta, & in ſoveam prædictam illata ſunt; ac humo ſuperiujecta, diu iuibi ſepulta jacuerunt.

dotet effolveretur ia eadem ecclefia ſacellum proprium,

7 Anno poſtea MCDLXXXII ædiculam ſuperius memoratam Hydruntinus populus de regia largitate faciendam impetravit (quæ tameu anuo demum MDXXIV perfectionem habuit) ut iu ea eorpora glorioſorum Martyrum honorificentius condereutur. Quæ dum exhumantur, non utique integra, ut jam ſueraut ibi repoſita, reperiuutur; ſed vitio ſarcophagi, temporiſque diuturuitate, earne conſumpta; nonnullis exceptis membrorum partibus & paucis fruſtulis, quæ ſumma Dei providentia, ad poſterorum animos iu veneratiouem excitandos, carnibus tecta dignatur adhuc aſſervare. Igitur in hoc regali ſacello, cujus longitudo XVIII pedum eſt, totidemque frontis latitudo ac x cubitorum altitudo, altare eſt poſitum quinque palmaris altitudinis, ſeptem palmaris latiudinis,
B & eraſſitudinis tripalmaris, blatteoſerico oruatu auroque intexto accuratiſſima diligentia iuſtructum: cui ſupereffertur inſignis picturæ imago Deiparæ Virginis, iuter augelorum obſequia Theanthropum infantulum gremio foventis; a cujus dextra D. Stephanus protomartyr aſtat, D. Martyr Laureutius a ſiniſtra.

ad quod an. 1394

8 Sub altare vero (quod ex ligno coucavum eſt, & detracto frontali, iu arcæ biforis modum clave reſeratur) Reliquiarum loculus contiuetur iucluſus, id eſt eapſula lata palmis ſex, alta palmis quatuor & ſemi, craſſa ſeſqui palmo: fundo lateribus, ac tergo ligneis conſtans; ſrnute tamen & ſummitate limpidis nbducta ſpeculatibus quadratis, inaurata compage diſpoſitis; per quæ, ablato purpureo velamine, inſpiei elariſſime valent ſacra pignora; dum, admotis luminibus, ſrequenter ſolitum eſt ea ſingillatim devotis fidelibus iudicari, qui ſaucta impulſi curioſitate, ex diverſis locis & louginquis regionibus ad illa contueuda & adoranda quotidiano coueurſu eonfluunt; maxime vero iu anniverſaria memorabilis martyrii ſo-
C lemuitate, quæ XIX. Kal. Septembris magnificentiſſima pompa, ac totius civitatis, univerſæque diœceſis & provinciæ exultatione celebratur. Quo die ſexus utriuſque fidelium multitudo, non modo Reliquias iu ſaeello expoſitas venerantur; verum etiam iu ſubterranean ædem deſcendentes, ad ſingulos ſcalarum gradus eouſiſtuut, preceſque effunduut genuflexi: tum ſimili mndn orantes, ſiugulas hypogæi columnas devotis amplexibus oſculantur, ſnlumque illud benedictum reverentur, lactymiſque perfunduut, ſub quo a priucipio fuerunt ſacratiſſima corpora tumulata.

pechuorabile ſunt elevuti.

9 Sed armaria lignea hiua coneinnati operis in ſuperinris ædiculæ parietibns defixa enmpleut reliqua venerabilium corporum oſſa cum ſuis eapitibus digne aptata: quæ diducti chalybis rete affabre facto prætexta iuterius, deauratis exterius ſoribus couteguntur, & elavibus nbſerantur: duabus hinc atque illiuc argenteis lampadibus iu ipſorum Martyrum honorem regin ſumptu perpetuo ardentibus. Magnam denique partem ſimilium Reliquiarum ſuſpieiendam præbent (coecino dimoto ſiparo) teſſeræ vitreæ, deauratis compactæ juncturis ac deaurata comprehenſæ eorona, VII palmorum altitudinis & XVIII latitudinis, a convexo ſnrnice arcuatim deductæ ad planum lapidei tabulati; quod elegantiſſima venuſtate ſculptum & ſimiliter deauratum, quatunr lapideis item & inſculptis deauratiſque columnis ſuſtentatur, velut altaris cælum, novempalmaris longitudinis: habetque in zophorn Mnnumentum hne: MORTE SUA FACTI SUNT IMMORTALES. *Addit idem auctor in alia Relatione Italica anno 1677 bis impreſſa Lycii pag.* 67, *ſaccilum jam dictum non tantum regio juſſu ac ſumptu erectum fuiſſe, verum etiam fundatum aſſignato cenſu perpetuo ducatorum ceatum annuorum, qui uſque eo ea camera regia conſtanter quotannis perſolverctur. Idem aſſerit Araujus, ſive Arauchus, Hiſpanice* de Araujo, *in opuſculo citato pag.* 86, *ubi ait, eam ſummam eſſe diſtinatam* nrnamentis, Miſſis, & Officiis, quæ iu eodem ſaecello celebrantur. *Citerum de Miſſis & Officiis dicendum hic paulo explicatius.*

AUCT. P. B.

§ II.

Cultus amplificatio & extenſio.

E

Ibidem poſt an. 1139

QUamquam ea allatis huc uſque & poſtmodum affercndis manifeſto conſtet Martyrum *horum publicam veneratiouem per immemorabilem temporis curſum floruiſſe ante celebres Urbani PP. VIII Bullas; eamque adeo ſufficere etiam nunc ad legitimum eorum cultum abſolute comprobandum; ita ea tamen olim Hydruntini nequaquam acquievere, donec Apoſtolicæ Sedis auctoritate copia fieret eoſdem etiam ut veros Martyres communi Martyrum Officio Miſſaque celebrandi. Pungebat vero eos id maxime quod glorioſos hoſce Pugiles ſuos, quos tot aliis jam dudum argumentis palam ut Chriſti Martyres & profitebantur & ſupplices invocabant, noa alio tamen uſque ad annum Chriſti* 1539 *vel Officio vel Sacrificio fas eſſet proſequi recurrente quotannis eorum natali die* XIV *Auguſti, quam quæ ad juvandas fidelium quorumvis, ſi forte piacularibus adhuc flammis expurgantur, animas præſcribit Eccleſia; Veſperis mortuorum videlicet & Miſſa pro defunctis; per quæ nimirum non obſcure proderent, ſe vel pro Martyribus eos, contra quam firmiſſime credebant, non agnoſcere; vel injuriam iis inferre*
F *pro cultu, ſecundum illud S. Auguſtini:* Iujuriam facit Martyri, qui orat prn Martyre. *Eodem igitur aano rogandum Chriſti Vicarium Paulum III ecuſuerunt, ut* Martyribus Hydruntinis *in ſacello ſuo regio Miſſam impoſterum & Officium de Communi Martyrum concedere pro ſua poteſtate eorumque majore gloria dignaretur. Hoc autem ut fieret efficacius, inſtitutum eſt continuo examen canonicum, ſive, ut appellatur,* Informatio de *ipſorum* martyrio, *uaa Pontifici cum libello ſupplice configuanda, cujus nos infra ſubjiciemus exemplum.*

auctus eſt cultus eorum

11 *Votine ſtatim facti ſint compotes, haud equidem certo novi; fallor tamen, ſi res multum dilata eſt: eam enim omniao indicare videtur in opuſculo poſthumo, quod Baſileæ prodiit anno* 1558, *De ſitu Iapygiæ Antonius Galateus pag.* 55; *ubi collegiſſe narrat cives Hydruntinos* Martyrum *horum lipſana, eaque repoſuiſſe* intus cappellam, ſeu ſacellum, quod dedita opera conſtituerunt iu eccleſia majori; ubi uſque ad hodiernum diem quieſcuut, & quoad Chriſtiana erit religio, viſenda commorantnr, in maximaque veneratinne habentur, SOLEMNIBUS OFFICIIS DIVINIS CELEBRANTUR. *Galateum autem diu poſt annum*

AUCT. P. B. *annum* 1539 *supervixisse, nequaquam est verisimile; utpote qui ante annos fere octo & quinquaginta Christianorum castris, ad Hydruntum positis, non utique puer assistens, oculis ipse suis Alfonsum serenissimum Calabriæ Ducem sæpe cum Turcis depugnantem viderit; ut fidem facit Epitaphium, quod eidem ipse principi, imo regi, composuit, quodque una cum Iapygiæ descriptione vulgatum est. Scio, Ferrariam ad locum superius § 1, num. 1 citatum hæc observare:* Nondum (*anno* 1625) Officio ecclesiastico coluntur; veneratione tamen apud iucolas habent: *sed & scio, virum optimum* Martyrum *bonorum notitia perquam exili fuisse institutum, quod iterum infra patebit.*

12 *Sed hæc utcumque tum fuerint, certum est*
per Officium & Missam de Communi Mtrii. *in usu fuisse jam pridem, teste Pompeio Gualterio in memorata jam anni 1677 Relatione Italica* pag. 20 *& seqq.; ubi hæc asserit:* Die martyrii eorum, quod contigit, uti dictum est, XIV Augusti, solenniter ipsorum festum quotannis agitur cum apparatu totius ecclesiæ cathedralis, nec sine musica, concione, academia (*per quam intelligo pia rethorum ac poetarum certamina*) in honorem sanctorum Martyrum, & supplicatio-
B ne geoerali Capituli, cleri, Religiosorum, concurrente universo populo non hujus tantummodo civitatis, sed & locorum in diœcesi ac provincia circumjacentium. Exponitur vero tum pars reliquiarum ipsorum in ara principe, ad quam decantatur Missa cooventualis de Communi Martyrum". Iotret io conspectu tuo, Domine, gemitus compeditorum „ &c. cum Oratione" Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, „ ut qui glorioſos Martyres sortes in sua con„ fessiooe cognovimus, pios apud te in nostra „ intercessiooe sentiamus„. Quæ eadem Missa privata tum in eadem ecclesia celebratur a quolibet sacerdote; reliquo autem anni tempore per modum votivæ, quoties ad iovocanda Martyrum patrocinia recurritur: quod si necessiras est publica, cantatur soleuniter loco Missæ conventualis.

non fine auctoritate Sedis Apostolicæ. 14 *Incredibile vero prorsus est id incœptasse Hydruntinos absque assensu Sedis Apostolicæ; primo, quia palam profitentur in instrumento jam dictæ Informationis, id se a Pontifice postulare, quod*
C *ejus ad hoc auctoritatem necessariam esse scirent;* Sine cujus assensu, *inquiunt*, oemo pro Sancto est honorandus in terris. *Deinde, quia Roma, tum id fieri intra fines Italiæ ignorare diu non potsit, numquam tamen impedivit, ne quidem post Urbani PP. VIII Decreta. Imo vero tantum abest, ut hæc Urbanum secuti Pontifices inhibuerint, ut foverint potius benecsicentia singulari; ut Clemens PP. IX, qui* omnibus utriusque sexus Christi fidelibus vere pœnitentibus, confessis, ac sacra Communione refectis, qui ecclesiam cathedtalem Hydruntinam & in ea sitam capellam, Sanctorum Martyrum nuncupatam..., die XIV Augusti a primis Vesperis usque ad occasum solis die hujusmodi singulis annis, devote visitaverint, & ibi pro Christianorum principum concordia &c., plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam *concessit anno 1668 die XX Junii. Verba Bullæ hic data videri possunt apud Capanum in Collectione pag. 97; ubi sequuntur & aliæ duæ Clementis PP. X; quarum prima committitur archiepiscopo Hydruntino dispensatio pro sacerdote, cui* occasione solemnitatis sanctorum Martyrum, quorum corpora in dicta (*nempe Hydruntina*) ecclesia (ut pie creditur) asservantur,.. ex displosione sclopi tres digiti manus dexteræ.. ablati fuerant. *Altera conceduntur & annectun-* D
tur indulgentiæ pro defunctis eidem capellæ sanctorum Martyrum, dummodo io ea septem Missæ quotidie celebreotur. *Sufficiunt hæc, opinor, ut ne quis de assensu Romano possit ambigere in cultu, quo Hydrunti* Martyres *nostri celebrantur. Nunc alio diverstamus.*

Antiqua veneratio eorum exercio perseverant 14 *Narrat Joannes Antonius Summonte in Historia sua Italica urbis ac regni Neapolitani tom.* 3, *lib.* 5, *pag. mihi* 501, *multa* Martyrum *horum* corpora *a vicinis Hydrunto populis ex affectu religioso sublata fuisse & in suis ecclesiis collocata; quod si verum est, contigisse debet antequam illa conderentur; adeoque jam tum diffundi cœpisse latius dicenda erit eorum publica veneratio. Summonto certe patrocinabitur infra inter coævos, anno* 1539 *canonice examinatos Hydruntii, testis tertius, Joannes Longus, in responso ad interrogationem sextam; ubi etiam docebit, quanta in veneratione locus martyrii suburbanus fuerit habitus anno circiter decimo quarto post ejectionem Turcarum. Et vero de eodem in Relatione Italica pag.* 15 *sic scribit Gualterius:* Loco martyrii, qui ante Mons Mioervæ, E
dein Mons Martyrum dictus est, ædificata fuit ecclesia titulo S. Mariæ Martyrum, idque jussu Sixti PP. IV (*qui obiit anno* 1484.) Postmodum fundatus ibi est Conventus Fratrum Minimorum; *anno scilicet* 1540, *ut ad annum illum in Chronico generali Ordinis notat Lanovius. Gualterio consonat Summontus tom.* 3, *lib.* 5, *pag.* 501. *Supra hujus ecclesiæ januam hæc marmori insculpta leguntur:*

D. O. M.

SS. Martyribus Hydruotiois, a Turcis ob Christi fidem constantissime servatam crudeliter cæsis, & D. Francisco Paulano, victoriæ auguri, templum clanstrumque, olim a Duce Calabriæ conditum, vetustate collapsum e fundamentia in ampliorem formam redactum, majore redditu locupletatum Joannes Franciscus Arnesanua, Lupiensis, & Maria Leucia, conjuges, pietatis ergo PP. DD. anno Domini MDCXIV.

Neapolim usque. 15 *Vetustissimam quoque cultus extensionem usque ad urbem Neapolitanam & hujus ecclesiam, olim S. Mariæ Magdalenæ, deinde, illatis in eam &* F
honorifice conditis cum facultate Innocentii PP. VIII Martyrum *nostrorum reliquiis, S. Mariæ Martyrum, nunc autem S. Catharinæ ad Formellum nuncupatam, traditamque RR. PP. Prædicatoribus, testatus inscriptio, quam ibi sic legit Carolus de Lellis in Neapoli sacra part.* II *pag.* 148: In hoc sanctissimi Rosarii sacello, die XXIV Maii MDLXXIV * lege ducerecto conditæ sunt ducentum * quadraginta capita cum suis ossibus & reliquiis illorum beatorum Martyrum, qui in civitate Hydrunto pro fide Christi trucidati sunt; quorum nomina, soli Deo nota, scripta sunt in Libro vitæ. Hos sereniſſimus rex Alphonsus II, Calabriæ Dux, in duabus magnis capsis transtulit Neapolim, & in capella a se constructa sub nomine S. Mariæ Martyrum in ecclesia modo S. Catherinæ ad Formellum reposuit. Et quoniam præfatæ capsæ ob temporis vetustatem a tineis corrosæ & pene consumptæ erant, venerabilia P. F. Paulus Rovadus, tunc sacrista major, & Fr. Joannes Baptista de Bononia conversus de licentia Subprioris Fr. Cornelii de Calvisano cæterorumque Patrum in rei memoriam dictas reliqnias sanctas ex capsis extractaa, reverenter & debito cum honore in hoc altari ab omnibus venerandas posfue-

A fuerunt die XXIX ſupradicti menſis & anni. *De his inferius recurret ſermo, cum examinabitur hiſtoria martyrii, cujus hic epitomen libet præmittere in Hymno Ms. quem in Capani Collectione ſubjunctum accepimus datæ jam Pompeii Gualterii hierotopochronicæ enarrationi hoc titulo*:

Hymnus ſolennis Hydrunti.

56 EJUSDEM (*Gualterii*) IN EOSDEM SANCTOS MARTYRES HYMNUS, qui cantari ſolet proceſſionaliter in anniverſaria eorum ſolemnitatis die XIV Auguſti, *Hydruntı ſcilicet:*

Majorum celebri plaudite nomini,
Lætantes ſocii, pſallite Gloriæ:
Invictos Fidei pandite Milites,
Chriſti dicite Martyres.
Hi ſunt, quos genitos inclyta Japygis
Pubes Gnoſſiaco ſanguine nobilem
Hydrunto peperit, Fonteque myſtico
Cæli Claviger ablnit.
Hinc audax Gothicis firmaque Gallicis
Obſiſtens Soboles poſtera prœliis,
Regni principibus ſulſit amabilis
Romanis & Iberibus.
Hi, dum pervalnit dira Mahomadnm
Victorum rabies, urbeque diruta,
B Percuſſi gladiis; ſe tibi Victimas,
Jeſu, denique conſecrant.

quo breviter deſcribitur

57 Aucta ſulmineis claſſe triremibus,
Juſſit bellipotena rex Othomanicus
Invadi Heſperiæ littora protinus,
Salentinaque mœnia.
Plenæ Biſtonio milite Boſphorum
Naves tranſiliunt, & vada Cycladnm,
Ægenm ſuperant ac mare Jonicum,
Agmatho Duce perfido.
Terreot innnmeris æquora puppibus
Subſtrata omnigenum corda Fidelium;
Incerti pavitant, quo fera tranſvehat
Immanis ratis agmina.
Sed jam velivolis Acroceranoia
Proris advehitur, jam tenet Adriæ
Auguſtum pelagus jam Scytha barbarus
Hydrunti ſubit oſtia.
Ehen ſollicitus quam timor oppidis
Inſtat finitimis; non tamen incolis;
Qni ſiccis oculis fluctibus evomi
Cernunt monſtra ferocia.
Urbem terrificis, ecce, phalangibus
C Urgens impavidam Thracius improbus,
Mittit Chriſticolis nuncia fortibus
Pravi fœderis impia.
Quos & legitimi principis integra
Et Chriſti intrepidos alma fidelitas
Labi ne ſineret, protolit, emori
Accinctus ſore millies.

Martyrum hiſtoria.

18 Turritis igitur mœnibus efferi
Hoſtes aſſiliunt; ſummaque civium
Virtus objicitur; mox tamen arduos
Muros impete ſubruunt.
Augeſcit feritas inſilientium:
Cuſtos opprimitur, ſortior occidit.
Tranſcurrunt rabidi per loca milites
Urbis plena tumultibus.
Sacris tum medios Ædibus ingruunt;
Mactant ptesbyteros, & caput, inſula
Protectum, Stephano cæde neſaria
Fœdi fœviter amputant.
Vinctos ſacrilegum turba ſuperſtites
Ednclt, Domitor qno ferus imperat,
Mandans interimi, ni Mahometica
Chriſto dogmata præſerant.
Sed conſtans perhibet qniſque libentius
Jeſu martyrium: verbera, ſpicula

Perpeſſos rigidus poſtmodo tranſtulit
Cunctos cnſis ad æthera.
Nunc a Chriſtiadum finibus aſpera
Turcarum pereant arma furentium
Iſtorum meritis, o bona Trinitas.
Cni per ſecula Gloria.

AUCT. P. B.

§. III.

Hydruntum obſeſſum a Turcis & crudeliter expugnatum.

Martyrum horum hiſtoriam permulti ſcripſerunt,

MArtyrum *noſtrorum certamen auctores ſynchroni ſupparesque multi ſcripſerunt: ut Antonius Galateus, de quo ſupra num.* 51 *diximus, in libello de Sita Iapygiæ pag.* 55 *& ſequentibus: Michael Lagettus in volumine Ms. Italico ac pervetuſto, quod in archivo metropolitanæ eccleſiæ ſervatur Hydrunti hoc titulo*, Hiſtoria della città d'Otranto *&c.*, *id eſt* Hiſtoria civitatis Hydruntinæ; qnomodo capta fuerit per Turcas, & affecti martyrio cives ejus fideles; ſcripta per Joannem Michaelem Lagettum & ipſum Hydruntinum, *Magnam hic meretur fidem, ut qui pleraque acceperit a patre ſuo, qui Hydranti tum captus a Turcis manſerat uſque ad menſem Martium anni* 1482, *quando Velonam in Albania, ſeu Valonam, uti nunc vocatur, avectus, ibique fugæ nactus occaſionem, medio circiter Julio rediit ad obſeſſam per Chriſtianos patriam; ubi manſit in caſtris uſque ad urbis deditionem. Aſſerit inſuper, ſe multa didiciſſe ab aliis ſenibus, qui rebus, quas teſtabantur, olim interfuerant; non omnia tamen a ſingulis, ſed aliud ab alio. Non habemus, niſi præcipua hujus Excerpta, ſed ipſis auctoris verbis edita in Collectione Capani a pag.* 37. *Teſtem quoque ex iis, quibus in eadem Hydrunti calamitate parcitum eſt, bonæſtum audivit Leander Albertus, cujus narrationem exhibet in ſua Deſcriptione Italiæ; ubi de Hydrunto in Salentinis.* E

e quibus horum nos hic relegam dabimus.

20 *Accedunt ejuſdem ætatis ac loci teſtimonia, quæ infra conſult poterunt in Informatione anni* 1539, *quam recudemus. Mitto cetera inſtrumenta temporum fere illorum; quæ ſi neceſſaria fuerint, in loco exponentur: viſum eſt enim ex nniverſis optima ſeligere potius, quam unam exhibere, cui vel multa deſint (ut fere deſunt antiquoribus ſingulis) vel plnrima redundent, quæ ad abſolutam Hydrantini belli, magis, quam ad* Martyrum, *de quibus hic agendum eſt maxime, faciant hiſtoriam; qualia ſunt, quæ tamquam a Galateo pridem Latine compoſita, vulgavit Italica phraſi adulto jam ſeculo* XVI *Joannes Michael Martianus, Canonicus Hydruntinus: tum ea quoque, quæ anno* 1631 *Hiſpanice non ſine laude publici juris fecit Neapoli Franciſcus de Acaujo protonotarius apoſtolicus; & ſiqua forte ſunt alia generis ejuſdem hactenus ignota nobis, nec ſatis huic Operi congrua. Ordiamur adeo hanc ſillogen ab urbis obſidione, de qua ſic loco citato Antonius Galateus.* F

Achometes Hydruntum appulſus, fruſtra deditionem poſcit a

21 Anno a Chriſto nato MCDLXXX Achmatus, præfectus claſſis Machometis Turcarum regis, ex Aulone Macedoniæ oppido, ſolvens cum duceatis navibus & octodecim millibus fortiſſimorum bellatorum, Hydruntum obſedit non ſine omni armorum & machinamentorum genere. Qui, tentatis oppidanorum animis, oblatiſque non iniquis conditionibus; ut, quando non habereot aliquam

AUCT. P. B. ſpem auxilii (exercitus enim noſter eo tempore in Hetruria res gerebat) neque invalidam urbem defendi contra tantam vim poſſe [ſcirent,] ut cullide & vere aiebat barbarus, aut ultro ſe dederent; [quod] ſuadebat; aut cum uxoribus & liberis & iis quæcumque ferre poſſent, urbem deſeoderent (*imo* deſererent,) atque in vicinas urbes commigrarent, vitamque & libertatem ſuam ſervarent. Stultum eſſe aiebat bene ſperare, ubi nulla eſſet ſpes ſalutis aut auxilii: at ſi ipſi fidem, homini & ignoto & hoſti, non haberent, ſe exercitumque ſuum omnem naves aſcenſurum atque in mare octo aut decem millibus paſſuum ab urbe abitarum pollicebatur; illi interea ſuæ ſaluti & libertati conſulerent. Hæc oratio primo ab Hydruntinis contempta eſt. Reſponderunt, ſe paratos eſſe pro Chriſto proque ſuo rege extrema omnia pati & demum mortem obire: ac nuntio, ne iterum rediret, juſſerunt, ac mortem comminati ſunt, ſiquis civium de deditione verbum faceret. Secundum nuntium eudem referentem ſagittis confixerunt. *Haſtenus Galateus! cujus luxatam ab amanuenſi vel*
B *typotheta ſyntaxim per inſertos uncinos reſtituere conatus ſui. Quod ſi cum illo alios eatenus conferre volueris, obſerva ſequentia.*

huius rei tempus, & alia quædam

aa *Primo, Expeditionis hujus Turcicæ cauſas reſèrri a Martiano apud Capanum pag.* t *&* 2, *ab Atanjo pag.* 17, *a Spondano in Continuatione Annalium Baronii ad hunc annum, num.* 3, *aliiſque; ubi legi poſſunt; cum noſtra nihil interſit, quæcumque demum illæ fuerint. Secundo, æque quidquam hunc facere, qualis quantuſve apud Mahumetem II ejuſque filium Bajacetem fuerit Achamatus; videri id proinde poſſe ad annum* 1475 *num.* 8 *apud eumdem Spondanum, qui eum Viſirem Baſſam Geducem Achmetem nuncupat. Plura tamen volenti dabit Leunclavius in Hiſtoria Muſulmana ab anno* 1480 *ſeu fine libri decimi ſexti. Tertio, annum Chriſti* 1480, *quo Turcæ Hydruntum venerint, adeo certum eſſe ex conſenſu veterum atque ejuſdem anni litteris Apoſtolicis a Raynaldo recitatis; ut mirum ſit, a Leandro Alberto ſequentem aſſignari potuiſſe. Quarto, dirm adventus Turcarum & cæptæ obſidionis a Volaterrano euprimi* xxvttr menſis Julii; *eumdemque colligi poſſe paulo inferius ex Galateo contra*
C *Martianum, qui adventum affigit ejuſdem menſis diei* xxiv, *exſcenſionem vero e navibus diei* xxv. *Quinto, variari inter auctores in numero, cum hoſtium tum navigiorum; hæc enim Volaterranus univerſim ait fuiſſe circiter centum, alii multo plura; ſolus, quod ſciam, Galateus uſque ad ducenta pertigit: hoſtium cum Galateo Martianus recenſet octodecim millia; alii cum Bonfinio Rerum Hungaricarum decade* 4, *lib.* 6, viginti millia: *contra urbis propugnatores idoneos, Martiano teſte, non amplius mille quadringentos.*

adjuncta. 23 *Quod narrat Galateus, ante omnia propoſitas obſeſſis fuiſſe deditionis conditiones; & mori bellico convenit, & Aranjus affirmat cap.* 13; *Martianus tamen ait, prius diebus decem impetitos atque interruptos fuiſſe muros. At ſi hoc ipſe ex Latina, neſcio qua, Galatei Hiſtoria vertit Italice, profecto Galateum cum Galateo pugnantem exhibuit: cum in epiſcula ejus notiſſimo, quo hic utimur, aſſerat, & muros quati cæpiſſe poſterius, & ſolo* triduo *everſos fuiſſe. Hinc Martianum hiſtoriæ ſuæ Italicæ malim auctorem credere, quam ſincerum interpretem. Porro repulſum ab oppidanis enm interminatione bo-*
D *ſtilem oratorem fuiſſe, certa res eſt; at ſecundo redeuntem horum ſagittis eſſe confixum, apud ſolum legimus Galateum. Ceterum tempeſtatem tam improviſam omnibus pridem ante divinitus edoctus præviderat ſimul ac prædixerat S. Franciſcus de Paula, uti & ſecuturam anno ſequenti Turcarum ejectionem; quemadmodum in Actis ejus non ſemel notatum eſt ad diem* u *Aprilis. pag.* t41 d, t66 f, 369 a *&c. Sed proſequamur cum Galateo ibidem.*

Expugnatio Hydruntis xi Augusti

24 Concitatus ira barbarus omnia machinamentorum genera, & quæ bombardas dicunt, & quas habebunt incredibilis magnitudinis, expediti juſſit, ac invalidos & veteres muros tridun evertit; adeo ut per plures dies inter noſtros Turcuſque res telis enſibuſque ageretur. Noſtri urbem acerrime repugnantes tutabantur. Tandem ſexta, quam genus Turcarum in veneratione habet, feria, decimo quinto obſidionis die, tertio Idus Sextiles (Idus ſemper Italiæ infauſtas: etenim vt Idus Sextiles apud Cannas cum Hannibale infeliciter pugnatum eſt) omnibus fere noſtris fauciis ac laboribus & vigiliis deſeſſis, Turcæ urbem per plana ingreſſi, primo impetu nemini pepercerunt. Sacerdotes
E in eccleſia omnes ad unum trucidaverunt, & nonnullos ſuper altaria Hoſtium tenentes tumquam victimas mactaverunt. Poſtquam nocte tota, quam turbulentus ille dies ſecutus eſt, Stephanus archiepiſcopus, conſunguinens mens, omnem populum divino Euchariſtiæ Sacramento firmaverut ad matutinam, quam præſcietat, pugnam, a ſubterranea templi parte ad locum, quem chorum dicuot, aſcendit, ubi martyr Chriſti pontificalibus inſignitus ornamentis, in ſua ſede ab irruentibus Turcis jugulatus eſt. *Ad hæc iterum obſerves velim, quæ ſubjicio.*

crudelitatem maximam in ſacerdotes præſertim

25 *Primo de die urbis expugnatæ Galateo aſſentiri Volaterranum; teſtem ſextum juratum infra, Logettum; antiquam epigraphen in eccleſia Hydruntina apud Capanum pag.* 45 *&c. Proinde, audiendos non eſſe Bonfinium cum ſequacibus, qui eum fuiſſe voluut diem* xvss *obſidionis; multo minus vero vel Summontum, qui notat* xxi, *vel Gianuetaſium noſtrum, qui* xx *Auguſti, ſeu* xiii Cal. Septembris, *Hiſt. Neapolit. tom.* 3, *pag.* 6u *Secundo crudelitatem licentiamque Turcarum in primo illo invaſionis impetu paulo fuſius a Volaterrano & Sixto PP. VI apud Raynaldum* F *hoc anno num.* 17 *&* 20 *depingi; ſed neſcio, an ſatis explorata veritate; quod addo propter ſupplicium, quo Sixtus affectum fuiſſe ſcribit archiepiſcopum Hydruntinum; ut mox dicetur. Porro inter ſacerdotes, qui in variis eccleſiis tum cæſi memorantur, agit celeber iſtius ætatis in Ordine S. Dominici concionator Gabriel Barelete, alias Barletta, ad feriam tertiam Pentecoſtes folio, ſecundum editionem anni* 3518 *Hagenoenſem,* t4u, de Fratre noſtro (*hoc eſt, ejuſdem opinor Ordinis*) in Otrando: dum civitas caperetur a Thurcis, nec ceſſaret a prædicatione, Deſcende, inquiunt. Moti potius voluit: & per medium in pulpito ſectus eſt; nec ceſſabut loqui: Sancta fides, ſancta fides, ſaocta fides' *Verba ſunt ipſa citati auctoris. De aliis vide ſis Martianum pag.* 11.

& archiepiſcopum,

u6 *Tertio, mira varietate narrari eadem archiepiſcopi Hydruntini: nam Sixtus PP. V apud Raynaldum hoc anno ad num.* 20 *ſcribit, capta jam urbe, Turcas* ad metropolitanam eccleſiam accedeotes bonæ memoriæ Stephanum archiepiſcopum Hydruntinum, ſcoem decrepitum & plenum dierum, qui in apparatu pontificali corpus

A pus Domini noſtri Jeſu Chriſti defenſendo per eamdem eccleſiam eum ſuis Canonicis & aliis presbyteris ac clericis proceſſionaliter pro civitatis deſcuſione & incolarum ejus ſalute humiles preces effundebat, non ſecus atque impius Manaſſes Iſaiam tetra lignea per mediam ſecaſſe, & eos, quos ſecum habebat, canonicos & presbyteros prædictos Deum laudantes & miſericordiam ab eo alta voce expoſcentes erudeliter intra eccleſiam ipſam iucidaſſe & interemiſſe &c. *Conſonat Sixto ſynchronus Breydenbachius ſub ſuorum operis de Peregrinationibus ſcriptis, ipſique Raynaldus, & alii: Beatulus contra decade 4, lib. 6 alt*, cute eautum *fuiſſe: Martianus alique*, obtruncatum, *& quidem cum ſacram Euchariſtiam populo diſtribueret; eodemque modo cecidiſſe Canonicos omnes ipſi aſſiſtentes, quos auctor ille ſingulos compellat nomine. Nimirum hæc omnia ſpectaſſe famam, facile credimus. Cedere tamen hæc debet jurato teſtimonio venerabilis abbatis (hic titulus eſt canonicorum Hydruntinæ eccleſiæ) Augeli Pendinelli, qui anno 1539 legitime interrogatus, reſpondit ſequentia:*

B 27 Quod, cum jam ipſe teſtis ſit ætatis annorum LXXXIV, recordetur, quod de anno Domini MCDLXXX, cum ipſe teſtis tunc eſſet diaconus, venit claſſis Turcharum, & obſedit civitatem Hydruntinam per dies quindecim continue, & tandem eam vi cepit: in qua intee aliqt erat tunc reverendæ memoriæ dominus Stepheuus, tunc archiepiſcopus Hydruntinus: & dum ipſi hoſtes æſtu expugnarent civitatem, ipſe dominus archiepiſcopus apparatus eum veſtibus ſacris, ſceſſit ad altare, &, præſente magna populi multitudine, eum magna devotione ſacram Miſſam celebravit, & benedictionem pontificalem popolo dedit, omnes patetnis vocibus animando, ut firmi ſtarent in ſancta Chriſti fide, & pro ejus amore, ſi opus eſſet, vitam exponerent; reſpondentu univerſi populo, ſe paratos eſſe pro ſancta Chriſti fide millies libentiſſime mori. Et cum ipſe reverendiſſimus tunc dominus archiepiſcopus, finita Miſſa, ad ſacriſtiam iadiret, irruentibus hoſtibus in civitatem, venerunt intra eccleſiem ipſam: & reperto ibi D. archiepiſcopo ante ſorea ſacriſtiæ, eum occiderunt, IPSO TESTE PRÆSENTE cum multis aliis clericis, quos omnes ipſi hoſtes infideles captivos fecerunt, SOLO IPSO C ARCHIEPISCOPO INTERFECTO jam decrepitæ ætatis annorum octuginta & ultra, diſcurrentibus etiam ipſis Turcis per eccleſiam & civitatem occidendo multos ex ipſis civibus & quotquot inveniebant. *Redibat hæc infra in ſuformatione Hydruntina; placuit hic tamen etiam adſcribere; quia nihil ad rem præſentem videtur afferri poſſe locupletius.*

28 *Obſerva quarta, tametſi archiepiſcopum hunc Galateus appellet* Martyrem Chriſti; *de cultu tamen ejus nullam verbum facere; quin ab illo* Odingentis, *quorum deinde cultum adſciit, hunc manifeſte ſeceraere. Sed neque aliunde quidquam attepimus hactenus, qua communem ipſi tum Odingentis, de quibus modo agendum nobis eſt, venerationem tutamur. Bis aſſirit, fatetur, Ughellus in archiepiſcopis Hydruntinis, eum in communi cum reliquis Hydruntinæ eccleſiæ ſacello conditum eſſe; ſed non probat: cum apparet multo verſimilius, deperditam fuiſſe corpus ejus per Mahumetanos, qui, ut mox audiebitur, cauſtratam promiſcuis cadaveribus urbem ante Achmetto ingreſſum purgare juſſi ſunt. Viderit adeo Ferrarius, quo*

uſus fundamento annuntiationem ejus ſupra num. 5 *propoſitam dixaverit: nam Paulus Regius, quem ſolum citat, tam infinuate videtur, archiepiſcopum eodem die cum Odingentis fuiſſe cæſum, errat ingaiter; tum quæ affert publicæ veneratiouis vel incitamenta vel indicia (ut quod martyrii locus ſua jam ætate nuncuparetur* Vallis Martyrum; *item, quod ibidem per multas noctes lucere viſa ſint facte ſuper* Martyrum *corporibus, non dubio cælitis eorum gloriæ argumento) ea prorſus nihil ad archiepiſcopum, alio loca, alio modo, alio tempore cæſum objectumque. Abſit tamen, ut paſtoris tam boni (ut qui animam ſuam poſuerit pro ovibus ſuis) detractam aliquid gloriæ velimus, dum cultum ejus publicum abſque graviore nacceſſitate non admimus aut poſſumus confirmare.* AUCT. P. B.

§ IV.

Acta Martyrum Hydruntinorum.

ACta Martyrum, *quos hoc die ſolenniter coli oſtendimus*, Hydruntinorum *Galatæus perſtringit patius, quam enarrat his verbis:* Qui eladi ſuperfuerunt octuginti Viri, aut capti, aut ſaucii, aut ægroti extra urbem ducti, omnes ante crudeliſſimi Ducis barbari oculos cæſi fuut. Dicam rem tarn & antiquæ laudis, & forſitan forte ſeculis minime credendam: nemo in tanto populo, mortis metu, a fide Chriſti deſeivit; imo alter alterum, filius patrem, pater filium, fratet fratrem ad mortem hortabatur. Mœti victute, felices animæ, Martyres Hieſu Chriſti, auſi faciuus magnum ee memorabile! Numquam ego poſſum vos ſatis laudare: laus veſtta & gloria & felicitas apud Deum manet æterna ſemperque manebit. *Hæc ille tantum de martyrio; quam breviter, tam confuſe atque involute. Alium interim iſtius ætatis, qui hoc argumentum, quod hic proprie ac propemodum unice pertinet, Latine & pro dignitate digeſſerit, habemus neminem: nam Leander, etſi fuſior eſt & olim Latialitate donatus; Italice tamen ipſe ſcripſit; & quidem ex unius tantummodo tiſtis relatione, quam utrum ſatis fideliter, uſque dum poſta ſcriberet, tommendaeit memoriæ, non temere dubites, ſi eam cum Lagetti narratione & admodum ſimplice & plurium ac ſæpius auditorum teſtiam fide confirmata comparaveris. Hajus proinde Excerpta, ut apud Copanum exſtant legitime collata ſubſtriptaque a pag.* 37, *Latina hic fatere non pigebit ut ſequi potiſſimum. Sic igitur habet, poſtquam de victa jam urbe dixiſſet:* Urbe jam capta, duo Martyres E

30 Noluit baſſa civitatem intrare, antequam eſſet purgata corporibus mortuis tam Chriſtianorum quam Turcarum; nam plateæ omnes iis erant plenæ; ſed manſit in agro, in quo caſtra poſuerat: præcepit quoque, ut omnes, qui captivos habebant, eos prodereut & ſibi coram ſiſterent, qus de se edictum emiſi die ſequeote, qui ſabbatum fuit XXII * Auguſti: ſic non * leg. XII diu poſt ad illum adducti ſunt omnes; exceptis quibuſdam, quos Turcarum capitanei abſconderant in teticmibus & qui adducti non fuerunt, quique ſe poſtea redemerunt pecuuia, quam eute ebſtruſerant (ut ferma feceiant uoiverſi) quam claſſis fuiſſet appulſa: hi vero eum producti non eſſent, ſigillatim omnes exacti fuerunt a Cſpitaneis ſuis; qui affirmarunt, eos eſſe uccatos ipſo die, quo civitas expugnata fuerat. ad Achmetem addu-ti,

31 Itaque per interpretem ſoadere cœpit atque hortа-

AUCT. P. B. *iterum tentantur promiſſis ac minis* * *i. e.* Sultani

hortari, ut Chriſto renuntiantes Mahumetis religionem amplecterentur: hoc ſi facerent, redditurum ſe iis uxores ſuas ac filios, ac liberos in urbe relicturum oti ſubditos domini *: ſin detrectarent, juſſurum interfici; ſic enim omnino fieri oportere ex conſilio & ſententia Chogiæ (ut magiſtrum ipſi ſuum appellant;) quod arma ceperint ac domino ſuo reſtiterint. Erat autem interpres ille apoſtata Calaber, qui ſimplex ſacerdos * fuerat, ac de ſe ipſe referebat, Chriſtianum ſe fuiſſe & presbyterum, nuncupatumque antea Dominum Joannem; ſed errore cognito, in quo verſabatur, tranſiſſe ad Mahumetem, quem ſciret a Deo miſſum fuiſſe; ut perſpicuum eſſet ex victoriis, quas Turcarum domino largiebatur: tum ſi major Mahumeto Chriſtus eſſet, ab hoc utique ſuos bello defenſurum fuiſſe, non captivitati permiſſurum. His & ſimilibus blaſphemiis atque impiiſſimis falliſque argumentis nitebatur eos adducere federatus interpres, ut Chriſtum ejurarent.

* *Ital.* prete di Meſſa

ad Mahumetis ſectam;

B 32 *Antequam pergamus, nota primo; de hac eorum optione Octingentis biſce Chriſtianis jam interimibus vinctiſque ſeorſum ab Achmete propoſita, non intermiſſe quidem Galateum in Opere de ſin Lapygiæ; uti neque teſtes infra proferendos in Informatione Hydruntina: ſed eosque illam eoſdem negare. Secundo, ſubſiſtere igitur debere ſcripturis hujus graviſſimi tam expreſſam de illa teſtimonium, ima teſtimonia; teſtes enim plures audivit ac ſecutus eſt; quibus accedit ille, quem pro ſe addacit Leander Albertus, de Octingentis his tantum ſic aſſerens*: Ceteri ad octingentos comprehenſi omnes, deductis veſtibus nudi, extra muros in vallem exiguam pertracti ſunt.... Conſtitutos autem in eo certaminis loco primum Turca præmiis ampliſſimis propoſitis, ut fidem in Chriſtum abnegarent, tentare; deinde minis indictaque morte, ſi recuſarent, terrere. Sed omnium una voce *&c. Accedunt Martianus pag.* 23 *& ſeqq., Aranjus cap.* 19, *aliique tanta auctora, ut affirmet Gualterius in Relatione Italica pag.* 12 *& ſequente, eam eſſe* vocem publicam, famam ac conſum univerſalem provinciæ Hydruntinæ, *Tertio, de interprete apoſtata Calabro conſentire cum auctore noſtro Aranjuæo cap.* 19, *licet per vocem* Chogis, Coggia *ſeu* Coaza *videatur intellexiſſe* legem *ſeu* ſtatuta *Turcarum: Martianeam vero filere de interprete jam dicto: ſed ejus loco nominare Mopheſum quemdam, qui apud ſuos appellitur* Taliſmao; *eniqne permagna ſit in rebus ad ſuperſtitionem eorum pertinentibus auctoritas. Leunclavius in Onomaſtico Turcico* Taliſman *interpretatur ſacerdotem illum, qui precibus Turcis præit: patuit hoc officium eidem apoſtatæ falſe collatum. Sed parum refert, Idemne fuerit, an alius. Proſequamur.*

C

ſed, hortante Grimaldo, in vitii * *al.* Primaldus

33 Inter alios captivos, *lequit ibidem Lagetes*, erat Antonius quidam Grimaldus *, pannitonſor, vir ſenex, & ceteris baſſæ propinquior: is omnium nomine reſpondit, agnoſcere ſe omnes Chriſtum filium Dei, Dominum ſuum ac verum Deum, & mori ſe millies malle, quam hoc renuntiando Turcas fieri, atque apoſtatæ damnato & Chriſti inimico aſſentiri. Hinc ad Chriſtianos converſus; Fratres, inquit, mei, pugnavimus hactenus ad patriam noſtram vitamque tutandam ac probandam fidem dominis noſtris temporalibus; nunc tempus eſt, ut pro animabus noſtris & pro Chriſto decertemus, qui cum pro nobis in cruce ſit mortuus, æquum eſt, ut & nos pro illo moriamur ſolidi & conſtantes in fide: hac morte temporali æternam vitam & martyrii coronam obtinebimus.* Ad hæc verba exorſi unus omnes voce & contentione multa clamitare, malle ſe millies perire quocumque genere mortis, quam Chriſtum negare. Quærit baſſa ex interprete, ecquid Chriſtiani reſponderent. Repoſuerunt omnes, iequit ille, mori ſe velle potius, quam a Chriſto deficere. Et ſic omnino deliberatum eſt illis omnibus poſt ſenis iſtius Chriſtiani adhortationem. Indigoatus admodum hoc reſponſo baſſa, obtruncari mandavit univerſos; primo tamen loco magiſtrum Antonium Grimaldum, qui primo locutus, *ad* hoc ceteros impoliſſet.

D

die 14 Auguſti

34 Itaque die tertia, quæ Dominica fuit, XIV Auguſti, deduci juſſit illos in montem, Della Minerva dictum, paſſibus fere trecentis ab urbe diſſitum (Montem Hydrum appellant coſmographi) ex adverſo a tergo colligatis, & partito per quinquagenos ordine; ut ibi omnes tamquam in altero colle Calvariæ *ſue* Tureas immaniſſimos jugulaturus. Incedebant vero alacritate animi, ſe imaicam ad ſuſcipiendum patienter martyrium animantes: hoc pater filio, filius patri, hoc frater frater, amicus amico, ſocio ſocius multo cum ſervare lætitiaque ſuggerebant. Relatum eſt etiam, eum ita conſtricti procederent, adductam illuc per certos Turcas puellam fuiſſe, quæ inter vinctos illos utrumque conſpicata germanum ſuum, ingemuit: O *fratres mei!* & quo tendimus? Reſpondere autem altero: Imus ad moriendum amore Jeſu Chriſti; ad has voces miſellam continuo velut exanimem concidiſſe; tum per vicos ex iiſdem Turcis, qui erigere illam volebat, impactum in caput acieniem ipſo in loco mactatam exſpiraſſe. Chriſti Servos porro, cum in loco jam deſtinato conſiſterent..., Turca quidam circumibat, manu præferendam tabellam characteribus Turcicis aliquot inſcriptam, proclamante hac interim ſceleſto interprete: Quicumque vult iſta credere, vita donabitur, qui non vult, occidetur. Sed ne unus quidem inventus fuit, qui a ſanctæ ſuæ voluntate propoſitoque dimotus ſit.

E

octingenti obtruncantur poſt Grimaldum.

35 Ergo alii poſt alios per ordines octonos muneri carnifices ante oculos perfidi & ſpectatoris tam ferali lætantis, quem dixi, baſſæ, ad omnes imperterriti conſtanteſque, amputatis ſpiritibus, intercepti ſunt; & primus quidem, ut baſſa præceperat, magiſter Grimaldus; qui cæteros, quoad ſuperfuit, contenta ardentiſſimaque voce commonere atque incitare non ceſſabat ad martyrium; intentis in cælum oculis affirmans, illud ſe apertum videre, paratoſque magna cum exultatione ad ſuſcipiendas interfectorum animas angelicos ſpiritus; & hæc quidem ſe clare ac diſtincte intueri. Cum ex dicenti decuſſum caput eſſet, ſtatus perſtitit & erectus, inſtar columnæ, truncus ejus; neque ad terram corcidit (quidquid ad lapſum impelleretur a Turcis) donec in ceteros carnifices ſeva debacchatus eſt; ac tum demum junctis illos ſuapte ſponte collapſus eſt.... Numerus hoc modo peractorum fuiſſe dicitur octingentorum.... Poſt lanienam relicta ſunt ſexdecim mortua, ita ut conciderant, corpora trucidatorum, inſepultis, canibus, feris, avibuſque carnivoris in prædam expoſita, luculentiſſimo impietatis ac ſævitiæ Turcicæ argumento. *Hæc ille de martyrio; nam quæ hoc ſecuta idem auctor aliique narrant, proſequemur ſequente paragrapho; poſtquam hic nonnulla monuerimus.*

F

Hoc martyrii adjuncta

36 *Ac primo quidem, Grimaldum illum, quem noſter* panni-tonſorem *facit, e teſtibus in Informatione anni* 1539 ſutorem *appellat. Sequendas*

ceeds,

A *cundo, nihil ab his referri, de truncati corporis ejus tam diuturna atque immobili ſtatione, quam poſt Lagettum etiam adſtruunt Martianus pag. 67, & Araujus cap. 19; qui addit, permotum ex miraculo carnificem Chriſto ſtatim dediſſe nomen; ideoque ſine mora pala tranſiſſum, evaſiſſe martyrem. Hæc tam ſingularia in loco tam patente præſentes non omnino ad unum omnes advertere debuiſſe; &, ſi advertierint, potuiſſe deinceps interrogatos non teſtari, vix apparet credibile. Tertio, hunc tumdem Grimaldum videri, quem ſupra num. 2 Ferrarius per ignorationem hiſtoriæ Fabiom appellaverit* colcearium. *Quarto, dubios fuiſſe ex urbe Martyres noſtros non ſolum ligatos, ſed etiam nudos, ut in Informatione infra ictabitur Joannes Lougus; & conſonat ſupra Leander Albertus. Quinto, de illa ſorore, quæ fratres duos, cum noa ducerentur, allocuta ſit, & horum reſponſo, meminiſſe etiam in Informatione anni 1539 teſtem ſeptimum; ſed nihil de ſororis ejuſdem cade; quam alteri puellæ ibidem adſcribit.*

B *obſervatur.* 37 *Sexto, tabellam, quam, interpretr comitante, ſingulis ante necem Turca quidam exhibuiſſe, non reperiſſe me, niſi apud Lagettum, & qui hunc plerumque ſequitur, Araujum cap. 19. Septimo, quamquam ex auctore non apparent, victorum quemquam in loco ſupplicii ſupplicium evaſiſſe; id aliunde tamen eſſe certiſſimum: nam in Informatione jam toties memorata de ſe fatentem audivimus Angelum Pendinellum; & ibidem de alio Baptiſtam de Natali. De Gabriele Memmo idem aſſeverat Martianus pag. 17 & ſequente; de anonymo, qui diſſolutis paulatim vinculis, præcipiti ſe fuga ſubduxerit, nec viſus deinde fuerit nec audiens uſpiam, narrat loco citato Araujus. Hoc tamen verum, neminem prorſus abjectæ religionis crimen inferre. Octavo, univerſos numero quidem octingentos paſſim conſerri; non videri tamen hunc numerum tam exacte definitum eſſe; quandoquidem in Informatione anni 1539, modo numerentur ſeptingenti & ultra, modo octingenti, modo octingenti ſeptingenti, modo octingenti vel circa &c. Poſtremo, de ſupplicii genere nullam apud veteres (nam recentiorem Bzovium nil moror) eſſe diſcrepantiam. At Martyrum cruo-*

C *rem (quod ajunt Martianus pag. 18 & Araujus cap. 19) per ducentos & quinquaginta paſſus decurriſſe in mare, difficile creditu eſt; difficilius, (quod ſolus Martianus addit) illud aquis moeſtis exceptum ita ſuperenataſſe per dies multos, ut nec amittiret rubetem, neque inde longius æſtu difflueret.*

§ V.

Incorruptio prodigioſa ſacrorum corporum, ac dupleu translatio.

Corpora per menſes 23 ſub die incorrupta,

CORpora Martyrum *noſtrorum in loco martyrii non tantum inſepulta jacuiſſe; verum etiam incorrupta; idque per menſes tredecim continuos, affirmant omnes: puta, per decem omnino menſes a XXV Auguſti anni 1480 uſque ad XV circiter menſis Junii anni 1481; quando (ut Araujus ea integra, ni fallor, Hiſtoria Lagetti ſcribit cap. 30) ea Dux Alfonſus projecta colligi, & ad proximum iſtic eremiterium coacervari juſſit, donec honorifice ſepelirudi poſt urbem receptam locus eſſet ac tempus; ut fuit menſibus poſtea tribus, quibus æque ibidem, niſi congeſta; corruptionis expertia permanſerunt: quam vero expertia? Solus in Informatione anni 1539 teſtis decimus aſſerit, ea ſe vidiſſe* cum carne EXSICCATA integra & illæſa; *alii tamen de exſiccatione nihil; ſed primus ait, fuiſſe ſana; integra, & etiam odorifera, cum carne & oſſibus, adeo tone interfecta fuiſſent: certius; abſque ulla corruptione & abſque ulla læſione; quin imo cum carne incorrupta & ſuperextenſa ſuper oſſibus ipſis: nonus; illæſa, intacta & incorrupta abſque aliquo fœtore, & pulchra, ſicut ſi tunc occiſa fuiſſent. Octavus teſtis, cum jam in urbem & eccleſiam Hydruntinam inferentur, eodem vocatus a quodam cive, nomine Uſeo Capito, ut accederet ad videndum corpus ſui geniturii (unius ex iiſdem Martyribus) vidit illud inter alia, atque; quod erat adhuc cum cæne, adeo tunc fuiſſet occiſum, non obſtante quod per treſdecim menſes ſic prædicta corpora ſtetiſſent inhumata tempore tam hyemali quam æſtivo. Cetera prætermitto.* AUCT. P. B.

E 39 *Nemo autem fuit, qui incorruptionem hanc non adſcripſerit manifeſto providentiæ divinæ miraculo, atque evidenti cum veri martyrii tum cæleſtis eorum gloriæ argumento; præſertim cum id ſolit illis corporibus accidere: nam* eum non poſt multos dies a dictorum Sanctorum occiſione quidam alius foreenſis (*id eſt, ruſticus*) ſuiſſet a Tureis ipſis in eodem loco decapitatus, & ibi inhumatus deceſſiſſet, canes acceſſerunt ad comedendum carnes ejus; ad corpora autem dictorum Martyrum numquam ſe approximarunt; *ut alit infra iſtis quartus. Imo vero ad hoc prodigium interim acceſſit & alterum, de quo ita Lagettus pag. 41:* Neque illud, quod a ſenibus, qui tunc evaſerunt, accepi, præteribo; quod, poſtquam beata illa corpora cuſa fuerunt, noctu viderentur ibi luminaria multa accenſa; qualia etiam videbant ex muris urbis ipſi Turcæ; quod canes illi calumniantes, dicebant, animas interfectorum illorum per montem illum errabundas vagari; diabolos autem venire cum luminaribus ad eas capiendas. *Prodigioſa hæc lumina ſuper ſtratis udbue in martyrii loco corporibus illis noctu ſæpius & a multis fuiſſe viſa; luculenter docebit Informatio Hydruntina.* *& ſæpe prodigioſis luminibus colluſtrata,*

F 40 *Hæc miracula impulerunt Alfonſum Calabriæ Ducem, ut quamprimum urbem Hydruntinam recuperaſſet (recuperavit autem die 11 Septembris; ut certum eſt ex Raynaldo in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 1481 num. 30; quamquam eam non niſi poſt biduum ingreſſus eſt, Araujo iſte cap. 40) de* Martyrum *horum ſolenni in eccleſiam Hydruntinam metropolitanam tranſlatione accelerauda ſollicitus impiimis eſſet. Et vero fuit enim, uti narrat ibidem Araujus, eadem die XII Auguſti, qua urbem intravit, ad principem eccleſiam recta contendit, ibi primum de victoria Deo gratias egit; tum ejus damna, quæ obſidione tempore fuerant illata, juſſit continuo reparari.* Poſtridie, *inquit Lagettus pag. 42*, Calabriæ Dux ſacerdotes multos, & viros Religioſos ex provincia mandavit accirl; qui & venerunt: & cum ſolenni procedentium ordine comitatus ipſemet conducere voluit corpora illa benedicta Cæſorum, eaque reponi juſſit in civitate Hydruntina in eccleſia majore ... pro veris eos agnoſcens Jeſu Chriſti Martyribus. *Tranſlationem hanc* Martyrum *ad eamdem eccleſiam per Alfonſum Ducem confirmabunt infra teſtes, qui interfuerunt; quique, cum illam centigiſſe aſſe-* *transferuntur menſe Novembri 1481*

tant

AUCT. P. B.

rant poſt menſes a martyrio tredecim, ad provectum eam Septembrem anni 1481 non obſcure deſignunt.

partim in eccleſiam Hydruntinam metropolitanam;

41 *Matthæus pog. 19 ait, a Sixto PP. IV mandatam fuiſſe earam tam Hydruntinæ eccleſiæ reconciliandæ, quam transferendorum in eam, jam reconciliatam, dictorum corporum Franciſco de Arenis, archiepiſcopo Brundufino, & in provinciis Hydruntina & Bariana præfecti: quod ſatis apparet veriſimile; primo, quia ante translationem fuit dubio reconciliari eccleſia illa debuit: ſecundo, quia id feciſſe non dicitur alius alius epiſcopus, nedum Hydruntinus, qui die tantum 12 Auguſti ad vacuum illum ſedem (ut habet Araujus cap. XL) ab Alfonſo deſignatus, non tam cito credi poteſt conſecratus fuiſſe: tertio, quia etiamſi ad illam ſolemnitatem paratior, nemo dicatur; nemo Ferdinando regi ejus filio Alfonſo (quos omnino credibile eſt rem hanc aotea Sixto Papæ IV propoſuiſſe) gratior tum erat, quam archiepiſcopus ille ac præſes, ut ex Ughello colliges in editione Italiæ ſacræ noviſſima tom. 9, col. 37. Itaque*

B *mittamur, de hujus in hoc negotio præſentia operaque ſolum, quod quidem ſciamus, Martinum feciſſe mentionem. Obſerva hic interim Summonti & quorumdam aliorum hallucinationem, cum dicta jam corpora translata tum fuiſſe narrant, non intra urbem ad eccleſiam majorem, ut expreſſis verbis teſtantur qui oſtiterat; ſed in eccleſiam, quæ nondum exſtiterat, S. Mariæ Martyrum in loco martyrii ſuburbano. Obſerva præterea, locum eccleſiæ Hydruntinæ, in quo primum condita fuere; illamque, ad quem ibidem poſterius fuerunt elevata, deſcriptos eſſe ſuperius § 2 a num. 3 a Pompeio Gualterio; ante cujus tempora tantum de Hierogazophylacio hoc Hydruntino deceſſerat per largitiones querumdam archiepiſcoporum; ut, niſi diſtractiones iſtiuſmodi impoſterum excommunicationis pœna coercuiſſet, cubauleudum aliquando videretur; quod ex Araujo diſtimus cap. 40.*

partim a reliquente poſterius.

42 *Majori in pretio* Martyrum *noſtrorum exuvias Alfonſus habuit; quare ut Hydrunti od eumdem regni finem, univerſas reliqueret, nullaſque ſecum ad regni centrum & caput, Neapolim comportaret. Ergo Lagettus pag. 42, poſt deſcriptam translationem Hydruntinam, &*

C *corporum prodigioſam integritatem, ita ſubdit:* Hanc (*incorruptionem*) Dux eum attentius fuiſſet contemplatus (ut erat religione excellens) multa ex dictis corporibus in ſuo diſceſſu ineluſa capſis, quibus onerati muli fuere, tranſtulit Neapolim, aqua honorifice collocavit in eccleſia quadam, ubi eriamnum quieſcunt. *Et in Informatione anni 1539 teſtis quartus in eo etiam conſonat*, quod illuſtriſſimus Dux Calabriæ devotione motus hujuſmodi ſignia, fecit de corporibus illis ad caſſas honorifice ecconditis tranſportare ſuper treſdecim mulos ad civitatem Neapolis; ubi condidit quamdam eccleſiam, & ibi dictas caſſas eum corporibus dictorum Martyrum reverenter reponi curavit. *At enim credi non poſſunt multi tantummodo tredecim in diſceſſu Alfonſi tot capita cum ſuis oſſibus & reliquiis, quot num. 65 numerata ſunt*, ducentu quadraginta *ſcilicet, Hydrunto Neapolim transferre ſimul potuiſſe; niſi jam ante translationem reſoluta fuerint illa corpora, diuque adeo ibi, antequam avehercntur, depoſito manſerint. Miramur igitur, a Galateo de Situ Iapygiæ pag. 55* Martyrum horum OSSA multa *Neapolim translata dici, & quidem ante corporum jam dictorum translationem in eccleſiam Hydruntinam. Certe contigit hæc Hydruntina translatio ante ullam corporum reſo* D *lutionem in oſſa, ut aſſerunt locupletiſſimi teſtes: contigit hæc ergo Neapolitana non paulo poſterius.*

43 *Non paulo, inquam, poſterius: nam hoc* Neapoli *etiam innuere videntur auctores modo citati, cum translationi Neapolitanæ ſtatim adjungunt repoſitionem eorumdem oſſium* in eccleſia quadam *Neapolitana*, ubi etiamnum quieſcunt: *paratam rege fuiſſe ſignificant eccleſiam illam ad hæc oſſa honorifice collocanda, priuſquam ea Hydrunto movere ſtatuiſſet Alfonſus. Conſtat autem illam Alfonſo conteſſam non fuiſſe ab Innocentio PP. VIII, nedum ita comparatam, niſi poſt annos aliquot a corporum translatione in eccleſiam Hydruntinam; at ex litteris Alexandri PP. VI mox laudabis. Non eſt igitur, quod utroque* Martyrum *noſtrorum translatio, altera ad Hydruntinam, altera ad Neapolitanam illam eccleſiam, uno circiter eodemque tempore creaſtatur inſtituta. Sed* Lagettus, *inquit, translationem Neapolitanam connexit cum Alfonſi* diſceſſu; *diſceſſit hic vero Hydrunto Neapolim* poſt aliquot menſes *ab urbe recuperata, & quidem urgeate admodum Ferdi-* E *nando patre; uti docet Araujus cap. 43; imo ante profectum ver anni 1482, ut liquet ex Diario Stephani Infeſſuræ & Hiſtoria Neapolitana. Non poteſt igitur inter translationes jam dictas interjici tantum ſpatii, quanto opus eſt ad corporum illorum, quam defendimus, diſſolutionem in oſſa pulvereſque. Reſpondimus, Alfonſum ut Neapoli Hydruntum ſæpius venit; ſic Hydrunto Neapolim ſæpius diſceſſiſſe: venit Neapoli Hydruntum 1480 ſub finem Septembris ad obſidendos Turcas: diſceſſit inde Neapolim exeunte ejuſdem anni Novembre, propter hiemis inclementiam coactus aliquamdiu cunctanter ſuſpendere; ut habet Araujus cap. 46: Hydruntum Neapoli redit menſe Junio anni ſequentis 1481, quando ſtrata iſtic* Martyrum *corpora primum vidit ac veneratus eſt; diſceſſit inde Neapolim accerſitus a Patre, vere circiter tempore anni 1482, poſtquam reſtauratæ civitatis monumenta deſignaſſet, quibus abſolvendis toto decennio operæ inſudarunt: redit poſtremo iterum Neapoli ad tamdem urbem ad munitiones omnes, quas dudum imperaverat, inſtrandas; iterumque poſt aliquot men-* F *ſes diceſſit inde Neapolim, ut narrat idem Araujus cap. 43. Ad hunc tertium diſceſſum reſpexiſſe putamus Lagettum, eique translationem Neapolitanam alligaſſe; hic enim ſolus ad Innocentii VIII tempora referri poteſt, quem tranſferendis* Martyribus *eccleſiam Alfonſo Neapoli conceſſiſſe teſtantur litteræ Alexandri PP. VI, quas ex Cupani Collectione pag. 93 ſubjicimus:*

44 ALEXANDER PAPA VI. Venerabiles *in eccleſiam S. Magdalenæ (cum facultate Innocentii VIII,* Fratres, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Dodum cum ſicuti recordationis Innocentius Papa VIII, præceſſor noſter, monaſterium monialium B. Mariæ Magdalenæ prope Caſtrum Capuanum Neapolitanum Ordinis ſancti Auguſtini ſub cura Fratrum Minorum degentium, ſuppreſſis in eo dignitate abbatiſſali & prædicto ordine, eluxæ memoriæ Alphonſo regi Siciliæ, tunc Duci Calabriæ, ut in loco dicti monaſterii unum palatium pro ſua habitatione conſtrui & ædificari faceret, per quaſdam ſuas literas concedi mandaſſet, pro parte ipſius Alphonſi, tunc Ducis, eidem Prædeceſſori expoſito, quod ipſe eccleſiam dicti monaſterii honorare & decorare, ac libris, calicibus, paramentis, & aliis ad divinum cultum neceſſariis munire, & ibi nonnullos presbyte-

ros

A ros & clericos, qui inibi divina Officia celebrarent, inſtituere, ac pro eorum ſuſtentatione congruos redditos aſſignare proponebat: deſiderabatque, ut ex tunc deinceps præfata eccleſia, non B. Mariæ Magdalenæ, " ſed B. Mariæ de Martyribus appellaretur; quodque certa pars nſ„ ſium Chriſti Fidelium, qui apud Hydruntum „ per perfidos Turcas pro Chriſtianæ fidei defen„ ſione interfecti fuerunt, & quæ ipſe prn ſua „ devotione recolligi, & honorifice recondi fe„ cerat", ad dictam eccleſiam de Martyribus transferrentur; idem Prædeceſſor per alias ſuas litteras inter alia eidem Alphonſo, tunc Duci Calabriæ, partem nſſium hujuſmodi ad dictam eccleſiam transferri, & ioibi honorifice recondi faciendi, ac in ipſa eccleſia, poſtquam illam ſufficienter dotaſſet, certos presbyteros & clericos, qui ſimul Collegium facerent, introducendi plenam & liberam licentiam conceſſit; prout in ſingulis literis prædictis plene dicitur continueri.

hic denuo confirmata ab Alexandro PP. VI.

45 Cum autem, ſicut prn parte chariſſimi in Chriſto filii nnſtri Federici Siciliæ regis III ſuit nnbis nuper expoſitum, presbyteri & clerici prædicti in dicta eccleſia nnmquam ſuetint inſtituti,
B licet per aliqnos presbyterns conductitios divina ibidem Officia aliquando celebrentur, & moniales dicti nlim monaſterii ad alia loca translatæ ſuerint, ibique decenter collocatæ, ipſeque Federicus rex ſingulari devntinne ductus, cupiebat nonnullns Fratres alicujus ex Ordinibus mendicantium in dicto olim monaſterio introduci, illudque ipſis prn perpetuis eorum uſn & habitatione cnncedi; prn parte ipſius Federici regis nnbis fuit humiliter ſupplicatum, ut ejus piis vntis in hac parte annuere dignaremur. Nos itaque hujuſmodi ſupplicatinnibus inclinati, Fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus vos, aut alter veſtrum, ſi eſt ita, aliquos Fratres de aliqun ex Ordinibus mendicantibus, de qun eidem regi viſnm fuerit & prout ejus devotin dictaverit, in præfatn mnnaſterin authoritate noſtra intrnducatia, ipſiſque illud pro eorum perpetuis uſn & habitatinne concedatis, nec nnn eiſdem Fratribus monaſterium ipſum recipiendi, & illud perpetun habitandi licenriam eadem authoritate elargiri curetis; nns enim quamcumque nbligatinnem per præfatum Alphnnſum regem dc
C dotando " ipſam eccleſiam de Martyribus „ ſnrſan factam penitus caſſamus & annullamus; noo obſtantibus felicis recnrdatinnis Bnniſacii Papæ VIII, prædeceſſnris nnſtri Cnnſtitutinne, per quam prohibetnr, oequis Ordioum mendicantium Fratres Inca ad inhabitandum dc novo recipere præſumat abſque Sedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali faciente plenam & expreſſam de verbo ad verbum de hujuſmodi prnhibitinne mentinnem, & quibuſvis aliis Conſtitutinnibns, &
**ſ ordinationibus* Ordinibus * Apoſtnlicis, nec nnn Statutis & Conſuetndinibns Ordinum, quocnmque jnramento, Cnnfirmatinne Apoſtnlica, vel qnavis alia firmitate rnboratia, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Datum Rnmæ apud Sanctum Petrum ſnb Annulo Piſcatoris die XI Martii MCDXCVIII, Pnntificatus onſtri annn ſexto.

L. Podentharus.

Retrn vero:

Venerabilibus Fratribus Archiepiſcnpo Neapolitano, & Epiſcnpo Mnntis Pilnſi.

Locus ✠ Sigilli.

Regiſtrata numern 37.

46 *Nota primo, Ordinem mendicantium, quem ad eccleſiam S. Mariæ de* Martyribus, *nunc S. Catharinæ ad Formellum, adminiſtrandum harum litterarum Alexandrinarum beneficio Federicus, ſeu Fridericus elegit anno proxime ſecuto, Chriſti* 1499, *fuiſſe Ordinem S. Dominici; ut vide apud Cæſarem Engenium in Neapoli ſacra cum ſupplementis, part.* 2, *pag.* 148. *Nota ſecundo, quamvis in Litteris Alexandri non exprimatur annus, quo Innocentius VIII eccleſiam jam dictam Alfonſo teſſerit, monialibus alio translatis; non videri tamen dubitandum, quin id contigerit anno Chriſti* 1492; *primum quidem; quia fere ab initio Pontificatus ejus uſque ad annum illum, qui Innocentio poſtremus fuit, perpetua inter Apoſtolicam Sedem aulamque Neapolitanam bella contentioneſve pertinaciſſime continuata, nullam iſtiuſmodi beneficio opportunitatem videntur obtuliſſe; quam obtulit ſine dubio anuus* 1492, *a die* XXVIII *Januarii ſolenni inter partes diſſidentes pace recreatus; ut ad annum eumdem num. in Raynaldus, aliique tradunt. Deinde, quia Alfonſus non potuit inde moniales dimittere, niſi alium iis fundum coemeret: coemit autem eodem hoc anno* 1492; *ut probat Engenius loco citato. Quidni ergo eodem illo anno & conceſſionem eccleſiæ, &* Martyrum *aliquot* Hydruntinorum *ad Neapolitanos translationem; & honorificam hic intra eamdem eccleſiam collocationem defigamus? Sed jam de Neapoli ſatis. Redeamus Hydruntum.*

AUCT. P. B. *ante annum Chriſti* 1492.

E

F

§. VI.

Alia miracula.

Eccleſia Hydruntina ſæpe divinitus collaudata.

Translatis ad eccleſiam Hydruntinam corporibus Martyrum, *deſuere quidam cæpit, quod ad illorum gloriam ubique propalandam ſatis jam ſuperque luxerat, integritatis adeo prodigioſæ ſpectaculum; ſed alia tamen minime deſuerunt:* Sic, *inquit Lagettus pag.* 41 *& ſeq.*, cum jam introducti in nrbem ſuiſſent & intra majorem eccleſiam depoſiti, multo tempore iſtic apparebant accenſa prædicta luminaria; ita ut ſemel, cum ſnrte navia quædam eſſet in portu, viderint homines in ea poſiti lumen maximnm ſuper eccleſiam; cumque ardere illam crederent, in cymbam expoſuetint, qui cives cnmmoneſacerent: qua denuntiatinne perturbati nppidani, cum ad eccleſiam undique cnncurſum eſſet, nihil ibi quidquam deprehenderunt. Totum hoc, *ſubdit ibidem auctor de omnibus, quæ huc uſque narraverat,* ſcribo ex vera parris mei, qui præſens ibi fuit, relarinne. *Teſtes plures infra dabit Informatio anni* 1539; *& inter eos quidem tertius de* Martyrum *eorumdem aliquot oſſibus alibi collocatis mentionem inſuper facit*, quæ *per eadem tempora* mnltis miraculis claruerunt.

urbs ipſa a MM. apparentibus defenſa

48 Neque illud annotare negligam (*Lagetti verba ſunt pag.* 42) quod hæc civitas (*Hydruntina*) per Martyrum hnrum ſanctnrum merita innumeris vicibus liberata fuerit complnribus adverſitatibus & periculis, qnæ ab hoſtibus ac peſtilentia nbvenerunt; ut multis exemplis & luculentis prnbatum eſt, & firmiter creditur. Et qnid hoc videri poteſt evidenrius, quod accidit ætate noſtra, anno MDXXXVII? Vnlens enim tum in hoc regnum irruere Turcarum imperarnr Solimannus, per ſe ipſe ſuorum exercitum advexit immanem (capitnm fuiſſe ferunt ter centies mille) nna cum claſſe trecentarum navium, cui præerat Sofi baſſa, Solimanni cognatus, ad portum hujus urbis die XXV menſis Julii MDXXXVII; ubi pnſtquam, demiſſis velis, ſatis longam conſultando mnram

traxiſ-

AUCT. P. B. traxiſſet, tandem ſublatis denuo velis, diſceſſit ulterius, cepitque Caſtrum, Uxenrum (*oppida ſunt Hydruntinæ provinciæ*) & alia loca, quorum incolas Aulonem avexit in ſervitutem... Multi autem Græci, qui in eadem tum claſſe fuerant, poſtea retulerunt, Mahumetanos tantam ſuper urbis muris conſpicatos fuiſſe multitudinem armatorum tantumque præſidium, ut præ terrore auſi non fuerint ad pugnam tentandam exſcenſum e navibus in terram facere. *Simile quid anno 1644 ibidem accidiſſe, refert Pompeius Gualterius; addens, in ejuſmodi eventibus* Martyres *apparere conſueviſſe pro ſummis mœnibus tamquam bellatores armatos. Vide Relationem ejus Italicam ſecundo impreſſam Lychs anno 1677, pag. 22: inde enim ſequentia Latine verſa depromimus, reſectis tamen quæ nil faciunt ad hiſtoriam.*

In loco martyrii auditi cantus, viſa lumina:

49 Sæpe etiam (etſi olim rarios) nocturno tempore viſa ſunt lumina in eccleſia S. Mariæ de martyribus Fratrum S. Franciſci de Paula extra urbem; & quandoque eum apparitione eorumdem Martyrum, compoſito ordine gradientium, ac deſcendentium & aſcendentium per gradus montis, in cujus apice non procul ab eccleſia ſacellum eſt, ubi ſaxum aſſervatur, in quo ſancti Martyres obtruncati fuerunt. (*De hoc Saxo nihil alibi legimus.*) Et poſt iſtiuſmodi apparitiones, nuntii ſupervenere vel de apparatu claſſis cujuſdam Turcicæ, vel de tranſitu navium aliquot barbaricarum, vel de caſu aliquo ſiniſtro, qui terris ab hac provincia remotis obvenerat. Unde pro certo habetur, quod hi ſancti Martyres in omni neceſſitate coobis apud miſericordiam divinam aſſiduo patrocinio opitulentur, noſque ab imminentibus deſeodant periculis. Recentius eſt quod accidit anno proxime elapſo MDC' XXVI, menſe Aprili; quando a ruſticanis quibuſdam extra muros juxta dictum S. Mariæ de Martyribus Conventum habitantibus exauditæ noctu fuerunt voces dulciſſimæ melodiæ; quod cum indicarent patri familias; profiliens & ipſe foras, vidit in monte prope eccleſiam loccntes maximo numero tædas, quaſi hominum proceſſionem ſolennem inſtituentium.

apparitiones quatuordecim

50 Verum hoc demum admiratione magna, nec minore metu affectuque religioois omnes perculit, quod hoc ipſo anno MDCI XXVII ſimiles luminum apparitiones tribus aliquanto plus menſibus C decies & quater noctu ſint obſervatæ. Et quatuor quidem primis vicibus Hiſpani milites ad areis hujus regiæ euſtodiam excobantes, ex ædis hujuſce cathedralis feneſtris prolneere videruot ſplendores plurimos; ot in examine publiea curiæ noſtræ archiepiſcopalis auctoritate inſtituto juridiee teſtati ſunt. Apparitio prima contigit poſt mediam ooctem die VI Januarii, feſto Epiphaniæ Domini. Seeunda, eodem illo menſe in profeſto S. Pauli primi eremitæ, die Jovis, XIV Januarii poſt mediam noctem. Tertia poſt mediam itidem noctem diei Sabbati, pridie feſti S. Petri Nolaſci, XXX meoſis ejuſdem. Quarta, poſt mediam noctem diei Jovis, IV Februarii, in profeſto S. Agathæ.

eodem anno

51 Apparitio quinta ſueceſſit poſt mediam noctem diei Sabbati, VI Februarii, pridie feſti S. Romualdi abbatis; neque ab excubiis tantum arcis, ſed etiam ab oppidanis multis conſpecta ſoit. Lumina tum ſeilicet, majore, quam antea oumero e feneſtris iiſdem prodire, & ipſum ædis tectum oeenpare viſa ſunt. Quinimo etiam Domino placuit, in immenſa ſplendorum adeo glorioſorum luce ipſos etiam oculis cum intra tum extra memoratam baſilieam ſpectabiles exhibere ſanctos Martyres, qui multitudinis inſtar innumerabilis in ſaeroſanctam illam ædem ingredientes, more D ſupplieantium totam circuibant. Et vero inſuper tum Canonieus iſtie inventus eſt ſatis dignus, ut modulationem ipſorum cæleſtem aure pereiperet; tunc ſcilicet concinentium voces: „Gloria, glo- „ria Altiſſimo „: inde reſpondentium: „ Ju- „bilate, jubilate „. Dum idem interim Canonieus, tamquam abreptus in eeſtaſim, ita defixus hæſit; ut nee movere ſe poſſet ad alios advoeandos, neqne ſeire quamdiu duraſſet hæc apparitio; cujus æque accoratum & ſolenne, ac præcedentium, examen eſt habitum....

Chriſti 1677

52 Folio hoc ſcripto, Romamque exemplis ejus non paucis die XVI Februarii ad Cardinales diverſos miſſis, contigit apparitio ſexta, tanto eeteris illuſtrior, quanto magis publica fuit & univerſæ eivitati notoria. Die Dominica, XXI dicti menſis, hora noctis ſecunda, viſi ſunt eonſueti ſplendores & intra & extra & ſupra dictam eeclefiam cum admirabili & multis palam exhibito ſpectaculo ſanctorum eorumdem Martyrum; qui, ad modum ſuecedentis ordine fibi multitudinis, bini ac bini progredi videbantur ex auſtrali eccleſiæ porta (qnæ plena lumine apparebat & aperta; tametſi revera eſſet obſerata,) & eircumire uſ- E que ad ſeptemtrionalem ejuſdem eeclefiæ portam; quæ & ipſa clauſa enm eſſet, aperiri tamen ad illorum ingreſſum & collnſtrari viſa eſt. Ea ſpecies omnium aoimos variis ae piis commovit affectibus. Illuſtriſſimus dominus Piecolomineus, arehiepiſcopus noſter, in eeclefiam deſcendit eodem veſpere; ad qnam accurriſſe jam populum univerſum eomperit; & poſtqnam Litanias Beatiſſimæ Virginis cum Collecta ſanctorum Martyruot in ipſo Martyrum eorumdem ſacello devote caatari juſſiſſet, nnumquemque ad veram pœnitentiam & Communionem generalem adhortatus; univerſale jejunium indixit in proximum diem Lunæ, quando & ſervatum illud fuit, & ipſe illuſtriſſimus ioterfuit Miſſæ, quæ de Communi Martyrum ſolenniter fuit celebrata, aſſiſtente eum eivitate propemodum tota magiſtratu. Inde, ad preces publicas, juridiee diſcuſſa prodigii jam dicti veritas, & in tabulas relata...

uſque ad diem 19 Aprilis

53 Poſt apparitiones luminum ſeptimam & octavam ſubſecutis diebus obſervatas noo ſolum a eivibus, verum etiam a viris Religioſis e monaſteriis ſuburbanis, ac præſertim e cœoobio S. Joannis FF. Minorum Obſervantinm, cui partes F hujus baſilicæ ſuperiores magis expoſitæ ſunt, aceidit etiam nona ad veſperam diei Martis, XXIII menſis Martii, eum jam ſol duabos horis oceobuiſſet: tum enim ad copioſiſſimos luminum ſolitorum ſolendores, ab eeclefiæ metropolitanæ feneſtris, muris, tecto affulgentes urbi toti, ipſique illoſtriſſimo Domino ejuſque familiæ, viderunt qui utrumque palatium ex adverſo frontiſpieii baſilicæ ineolebant in eamque ex alio per oppoſitaa utrioſque alæ feneſtras duas attente introſpectabant, viderunt, ioquam, inter lueidiſſima multa & qoaſi diſcurrentia ſidera conſuetam jam videri beatam illam ionumerabilis populi Multitudinem ordinata ſerie procedentem ab ea parte, ubi ſaeellum eſt Sanctiſſimi Saeramenti, per alam eeclefiæ dexteram, &, præterita media templi nave, per alam ſiniſtram ad ſacellum regium, ubi ſanctorum Martyrum venerandæ qnieſcunt reliqoiæ. Comque Beatorum illorum alii proprio, quem ex ſeſe ſpargebant, fulgore, alii diſcurrentium luee ſiderum, alii cereorum, quos manu præferebant, limpidiſſimis flammulis, ocnlis ioruentinm clariſſima ſe io luce exhiberent, per in-

ſignem

A ſignem Dei bonitarem licuit accuratiſſime obſervare glorioſam cujuſque formam, habitum, aliaque adjuncta, quæ in confectis hac de re legitime tabulis omnia ſigillatim enumerantur, uſque eo, ut in quibuſdam etiam rubentia vulnerum, quaſi recens inflictorum ac ſanguine (ut apparebat) fluentium, indicia diſcerni potuerint.

ſpectata, Hydrunti 54 Die Jovis, VSET Aprilis, quinta poſt occaſum ſolis hora, pridie quam celebrari ſolet Officium de Septem doloribus Beatiſſimæ Dei Matris, contigit apparitio decima; ſed a paucis perſonis conſpecta, quarum una egregie pia ex cubiculo, quod habebat in altero dictorum palariorum, per oppoſitam in fronte baſilicæ feneſtram proſpiciens idem vidit agmen glorioſum inter ſplendidiſſimos radios, ab ipſomet, ut a ſole clariſſimo, diffuſos, ordine in binos partito, eccleſiam circuire. Eidem accidit apparitio undecima poſt mediam noctem diei XI Aprilis, quæ fuerat Dominica Palmarum; quando inter tonitrua nimboſque cælo deciduos ingens populi murmur audivit ex cubiculo; inde ad feneſtram cubiculi prædictam accedens, clamores advertit ex baſilica, tam-
B quam oppleta populo, proficiſci: aperta demum feneſtra proſpiciens in eccleſiam, ſimul hanc vidit paulatim illuſtrari tantam, ſimul audivit hæc verba contentis quidem, ſuaviſſimis tamen conſoniſque vocibus verſus altare venerabilis Sacramenti fæpius iterari: „ Deus, „ Dens meus; ſede a dextris Dei „: creſcentibus iſtic interea magis magiſque ſplendoribus vis tanta venti pluviæque in feneſtram & vultum obtuentis irruit, ut, ea confeſtim occluſa, ulteriori ſpectaculo fuerit abſtinendum.

in eccleſia metropolitana 55 Eidem perſonæ oblata eſt apparitio duodecima, die XVIII Aprilis, feſto Reſurrectionis Domini, paulo ante horam ſecundam noctis, qua vidit eccleſiam illam Inculentius illuſtratam, quam eſſe poſſet interdiu; ſed ex humili reverentia mox a feneſtra receſſit. Secuta eſt poſtridie ad eamdem horam apparitio decima tertia, non tantum ab illa jam perſona, ſed & ab aliis ejus domeſticis per eamdem feneſtram ſpectata ſatis din; ſiquidem in eadem æde cathedrali, præter fulgores jam ſæ-
C pius viſos contemplati ſunt duabus & amplius horis continuis hominem quemdam gravem ac lucidiſſimum, poſitis humi genibus manibuſque junctis, ante aram Sanctiſſimi Sacramenti quaſi orantem; uti conſtat ex inſtrumento juridici examinis de rebus modo dictis inſtituti....

& in ſuburbiis, 56 Evenit poſtremo apparitio quartadecima die Martis, XXVII Aprilis, verſus horam ab occaſu ſecundam; quando primum ab arcis præſidiariis & urbis incolis conſpecta fuit ſolita claritas, adeo tum tamen intenſa, ut flagram baſilica videretur; deinde iidem præſidiarii milites numeroſam viderunt ſupplicationem cum accenſis in manu cereis ex urbe procedentium ad montem ſacri martyrii: & multi cives ſpectantes ex urbis muris, eos non ſolum in dicto monte, ſed etiam alibi (ut ad orientem verſus mare, & ad occaſum verſus continentem) eodem modo conſpexerunt, ſimulque exclamarunt: Sancti Martyres; ſancti Martyres! ſonantibus interea campanis omnium, quæ ſunt extra urbem, cœnobiorum; nonnullis etiam melodiam illorum, quaſi conjuncta voce ſupplicantium, dulciſſimam exaudientibus, etſi minus diſtincte cum propter nimiam diſtantiam, tum etiam propter immodicos obturbantis populi clamores.

AUCT. P. B.

& edictum archiepiſcopi occaſione illa promulgatum.

57 Attendens vero illuſtriſſimus D. Archiepiſcopus, per appaririones glorioſiſſimorum Martyrum noſtrorum tnties iteratas, non obſcure ſignificari, quam ſedulo & conſtanter advigilent, ut omnipotentem Deum, tot noſtris peccatis irritatum, ſemper nobis exorent propitium: attendens inſuper, quot, quanraque præter ordinarium naturæ curſum & olim collata ſint, & conferantur adhuc fidelibus eorum tam in nrbe quam in provincia clienribns beneficia præſerrim in malignis morbis, qui fere omnes in perfectam valetudinem deſierunt die, poſtquam cœperant, quartodecimo (qui numerus myſterio non caret, utpote Martyribus noſtris conſecratus, qui die XIV Auguſti pro Chriſto paſſi ſunt:) attendens præterea, poſt apparitionem hujus anni decimam quarram ira ceſſaſſe febres, ut exinde nemini cuiquam attulerint mortem: hæc, inquam, attendens omnia, firmiterque confidens, hæc prodigia ſecurnræ felicitatis eſſo præſagia, decre- E
vit illuſtriſſimus Dominus novenam ſolennem, precibus publicis, expoſitione Corporis Domini, & Sacramentorum frequentatinne celebrandam: invitavit exinde miſſionarios, qui more ſuo populi pietarem accenderent. Poſtremo per edictum publicum adhortatus eſt univerſos eccleſiæ ſnæ ſubditos ad vovendnm commune jejunium, in ſolo pane, nt loquimur, & aqua ſervandum feſto ſanctorum Marryrum anniverſario, die XIV menſis Auguſti proximi.

Hic finem facit referendi Gualterius. Nos, quando recentiora non ſuppetunt, ad vetera redeuntes, promiſſam toties Informationem Hydruntinam anni 5539 ex edita Lycii probataque aeco 1670 Franciſci Antonii Capani Collectione monumentorum ad hoc Martyres *pertinentium, hoc loco recudimus, notis pauculis intereſſam.*

EXEMPLUM

Informationis ſuper martyrio glorioſorum Martyrum Hydruntinorum, factæ coram epiſcopo Scodrenſi, Hydruntinæ ſedis vicario generali anno MDXXXIX *a*, *a*
F

Ex impreſſis apud Capaccium a pag. 46.

COram vobis, reverendo domino Antonio de Baccharis, ſacræ theologiæ doctore, *Informatio hac tur nomine civitatis*
epiſcopo Scodrenſi & generali in ſpiritualibus vicario eccleſiæ archiepiſcopalis Hydrunrinæ, conſtitutus magnificus Joannes Franciſcus de Ceſanis, ſyndicus præſentis anni magnificæ Univerſitatis Hydruntinæ *b*, & ſyndicario no- *b*
mine, & pro parte ipſius Univerſitatis exponit; quod, cum jam ſint anni fere quinquaginta novem, quod, nunc Domino ſic permittente occulto judicio ſapientiſſimæ providentiæ ſuæ, civitas Hydruntina fuerit vi capta a fæviſſimis Chriſtianæ fidei inimicis Turcis: & deprædata immaniſſime ipſa civitate, inrer alia per ipſos fidei Chriſtianæ ac Chriſtiani populi hoſtes *c*, quæ geſſerunt immania, *c*
plurimos ipſius civitatis Cives trucidarnnt uſque ad numerum ſepticentorum & ultra, ob id, quod

con-

EXIMPRESSIS. ennſtantet fidem Chriſti ſatebantur, & requiſiti ſub prontiſſione liberationis vitæ eorum, eam aliquo modo abnegare noluerunt: quorum venerabilia oſſa cum reeuperata eadem Hydruntina civitate per tunc honorandæ memoriæ ſereniſſimum Alfonſum, Calabriæ Ducem, foerint honorifice collocata inter cappellam majorem eccleſiæ cathedralir dictæ civitatis, ante ſacriſtiam ſita, & in eorum memoriam ab inde uſque ad præſens conſuetum ſit in die occiſionis prædictæ a presbyteris & clericis Hydruntinæ eccleſiæ caotari Veſperæ mortuorum cum Miſſa etiam pro defunctis; videaturque ipſi Hydruntino populo ſatis indecens eſſe, ut pro liberatione animarum illarum a purgatorii pœnis clerus & populus Hydruntinus oret, quorum tamen, veluti Chriſti Martyrum, in dies ante eorum oſſa ſacra genuflexi, ſuffragia petunt, & de quorum in cæleſti patria gloria etiam complura apparuernnt ſigna; tum, ut hæc removeatur indeceotia, dicenre ſancto Doctore Auguſtino: „ Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre"; tum ut, quaotum poteſt ipſe Hydruntinus populus, beatas illorum olim concivium ſuorum
B animas debito proſequatnr honore, & amplius illis gratias agat pro ea protectione, quam in dies ipſa civitas experitur ſe ipſorum ſanctorum Martyrum habere ſuffragiis:

poſtulata fuerit, 59 Ob has, inquam, rationer, intendens ipſe Hydruntinur populus ſuppliciter petere a ſanctiſſimo domino noſtro Papa, ſine cujus aſſenſo nemo pro ſancto eſt honorandur io terris; ut loco dictarum Veſperatum & Miſſæ pro defunctis ab ipſo clero in honorem dictorum ſanctorum Martyrum dicantur Veſperæ de Communi plurimnrum Martyrum, cantetur etiam & ſucceſſive Miſſa, cum Collecta iſta, videlicet. „ Præſta, quæſumus omnipotens Deus, ut, qui „ glorioſos Martyres tuor fortes in ſua confeſ„ ſione cognovimus, pios apnd te in noſtra in„ terceſſione ſentiamus. Per Dominum noſtrum „ Jeſum Chriſtum filium tnum &c„. Propterea ipſe ſyndicus prædictus nomine prædictæ magnificæ univerſitatis petit, ut a Rev. D. V. tamquam a vice illius ordinario Paſtore infraſcripti teſtes legitime & canonice ſuper præmiſſis examinentur, qoatenus vera relatione facta ſanctiſſimo in Chriſto patri ac domino noſtro, domino Paulo, divina providentia Papæ
C tertio, facilius his devotis deſideriis onſtris ſua Sanctitas aſſentiri dignetur.

ex indicta ſyndice. 60 Præſens ſupplicatio præſentata ſuit coram Rev. domino Antooio de Baccharíis, epiſcopo Scodrenſi, & genetali in ſpiritualibus Vic. Hydruntino, per Magn. Joannem Franeiſcum de Ceſanir, ſyndieum ordinarium ipſius civitatis Hydruntinæ, nomine & pro parte ipſius univerſitatis; quæ per ipſum Rev. dominum epiſcopum, & vicarium benigne admiſſa ſoit: & decretum exiit per eumdem, quod capiatur informatio ſuper expoſitis in retroſcripta ſupplicatione per examinatinnem infraſcribendorum teſtium, jam nominatorum; citatis prius oihilominus & præmonitis teſtibus ipſis &c.

Ex proviſiooe facta per ſupradictum Rev. dominum epiſcopnm, & Vic. committimus uni ex Cleticis juratis & ſervientibus ipſiur curiæ, quatenus receptis præſentatiooibus, ad omnem ioſtantiam ipſiur magn. ſyndici ſe perſonaliter conferat ad præſentiam infraſeribendorum teſtium, eoſque ciiet, mooeat & reqnirat; & citando mandet eiſdem, prout per præſentes oos citamus & mandamus, quatenus prima die poſt præſentium D iotimationem ipſi, & ipſorum quilibet comparere debeant coram nobis, in virtute ſanctæ obedientiæ depoſituri teſtimoninm veritatir de & ſuper contentis in retroſcripta ſupplicatione: alias ipſis citatis, relatis, & non comparentibus providebitur, prout juris fuerit. Citetur, mandetur, & referatur quoniam &c. Datum in archiepiſcopali palatio Hydruntino die XVII Junii MDXXXIX.

Antooius epiſcopus, & vicarius qui ſupra, manu propria, &c.

Nomina Teſtium *d*.	*d*
Abbas *e* Bernardinus de Alexandro.)	*e*
Abbas Angelus Pendinellus.)	
D. Joannes Leondarins.)	
Nobilis Angelus Pavoſius.)	
Joannes Longus.) omnes de	
Magiſter Paduanus de Vito.) Hydrunto.	
Joanner Panemolla.)	
Magiſter Baptiſta Natali.)	
Franciſcos de la Cerra.)	
Philippns de Preſſa.)	

Abbas Marcus Antonius de Giliberto Act.

Die XVIII Junii MDXXXIX curſor, &c. cle- E
ricus Antonius Lazaretta retulit mihi abbati Marco Antonio de Giliberto actuario, ſe intimaſſe ſupradictos teſtes modo & forma ſibi ſuperius commiſſis, &c.

ANNOTATA.

a *Hunc titulum ipſius Capani Latinum fecimus ex Italico.*

b Syndicus nniverſitatis Hydruotinæ, *id eſt, urbis Hydruntinæ totius procurator.*

c *Etſi hic nonnumquam argui poterit grammatica; de infidelitatis tamen vitio cave nos arguas.*

d *Obſerva, non eſſe hic nomina teſtium ſcripta eo ordine, quo infra citabuntur.*

e Abbas, *hac appellatione gaudent Canonici eccleſiæ metropolitanæ Hydrunti.*

TESTIS I.

R. D. Bernardinus de Alexandro reſtatur inter alia. COnſtitutus coram ptædicto Rev. domino epiſcopo, & Vic. antedicto, die XXVI menſis Junii præſentis anni MDXXXIX in ædibus archiepiſcopalibus Hydruntinis, venerabilis abF bas Bernardinus de Alexandro, Canonicus Hydruntinus, prius de ipſius D. epiſcopi mandato legitime & canonice citatus, & eidem per ipſum D. epiſcopum delatn juramento de veritate dicenda ſuper contentis in præmiſſa petitione, ſeu ſupplicatione facta per ſupradictum ſpectabilem ſyndicum nomine prædictæ Mago. univerſitatis Hydruntinæ, manibur corporaliter tactis Scripturis, interrogatus reſpondit.

Et primo interrogatur, quantum tempus eſt, quod habitat in civitate Hydrunti; reſpondit, quod a die nativitatis ſuæ uſque in præſentem diem ſamper io ipſa civitate habitavit, cum ſit ipſe natus annum citciter ſexageſimum quintum.

Secundo interrogatus, ſi ſcit, qoantum tempus eſt, quod civitar Hydruntina ſuit capta a Turcis; reſpondit, quod ſuit de anno Domini MCDLXXX.

Tertio interrogatus, an ipſe teſtis eſſet in ipſa civitate, quando ſuit capta a Turcis; reſpoodit, quod ſie; & quod ipſe teſtis etiam ſuit captns ab ipſis Turcis, & ſtetit captivus per menſes treſdecim.

6a Quarto interrogatus, ao ſciat aliquor homines

EX IMPRESSIS.

de numero Martyrum, & paſſione.

A mines ipſius civitatis poſt illius capturam fuiſſe a Turcis trucidatos & ferro peremptos; reſpondit, quod fuerunt poſt captam civitatem circiter octingenti Viri, ab ipſis Turcis in ipſa civitate capti & ligati deducti extra ipſam civitatem circiter per tertiam partem unius miliarii, in loco, qui dicitur Il Monte de San Joanne de la Minerva, & ibi fuerunt ferro perempti.

de cauſa Martyrii,

Quinto interrogatus, an ſciat vel audierit, propter quam cauſam Turcæ ſic trucidaverint dictos Viros; reſpondit, quod, ipſo capitanio Turcharum, dicto el baſcia, dicente univerſitati dictæ civitatis, quod in deditionem ſe darent ſibi; reſponderunt tota civitas, una cum prædictis Civibus interfectis, quod ipſi parati erant mori pro fide Chriſti & fidelitate ſuorum dominorum:

de B. Grimaldo,

Addens inſuper ipſe teſtis interrogatus, ſe audiviſſe a pluribus civibus, & præſertim a quondam venerabili Demetrio, Canonico Hydruntino, & a quondam D. Raymundo de Muro, qui cum eſſent captivi & ſervi Turcharum, ibi fuerunt præſentes, quod inter dictos Viros ſic ligatos, ut interficerentur, unus ex eis ſenior *a* ad alios omnes converſus dicebat verba exhortatoria hujus tenoris, vel ſimilia

a

B in effectum, vulgari eloquio; videlicet: " Fi-
" glioli & fratelli miei, queſta è la giorna-
" ra che dovemo a Chriſto: ciaſcuno per ſuo
" amore ſi piglia in pacientia & con bono ani-
b " mo, che haveremo la cotona del martirio *b* "

de corporum interceptione,

63 Sexto interrogatus, an ſciat vel audierit apparuiſſe aliquod ſignum poſt mortem dictorum Virorum, propter quod rationabile ſit cogitare tale ſignum, ſeu talia ſigna, ſi plura fuerint, eſſe in teſtimonium, quod tales Viri ſic interfecti eſſent de numero Electorum Dei, & merito inter Martyres numerandi, utpote mortui pro fide Chriſti; reſpondit, quod ipſe teſtis vidit corpora dictorum ſic occiſorum ſtetiſſe inhumata in eodem loco, in quo occiſi fuerunt, per menſes treſdecim abſque aliqua putrefactione & abſque aliqua læſione, nec a canibus, aut lupis, vel avibus rapacibus fuerunt in aliquo læſa aut tacta.

translatione in urbem,

Inſuper etiam dixit ipſe teſtis, quod poſt menſes treſdecim ab eorum occiſione, cum fuiſſet ab

C ipſa captivitate liberata civitas Hydruntina a quondam honosandæ memoriæ Alfonſo ſecundo de Aragonia, tunc Calabriæ Duce, ipſa corpora ſic interfecta, in eodem loco ſeperta fuerunt ſana, integra, & etiam odorifera, cum carne & oſſibus, acſi tunc interfecta fuiſſent; & honorifice deducta in ipſam civitatem Hydruntinam, cum magna dicti Ducis, & aliorum devotione:

oſtenſionibus coleſtibus.

64 Addens inſuper ipſe teſtis interrogatus, ſe audiviſſe a fide dignis perſonis Hydruntinis, quod, poſtquam dicta corpora fuerunt introducta in ipſam eccleſiam Hydruntinam: viſa fuere multotieus de nocte luminaria magna in ipſa eccleſia, & lucem immenſam extra feneſtras dictæ eccleſiæ apparuiſſe, & ſic viſam fuiſſe per aliquantulum ſpatium; ita ut eriam in ipſa prima apparitione accurrerint multi cives, dubitantes, ne eccleſia combureretur. Inſuper ipſe teſtis etiam dixit interrogatus, audiviſſe a fide dignis perſonis in loco eodem, ubi dicti Viri ſic interfecti fuere, apparuiſſe multotieus luminaria miraculoſe aceenſa. In cauſa ſcientiæ dixit, ſe vidiſſe & audiviſſe, prout ſupra depoſuit.

Ego Julius de Caballis Auct. Apoſtolica Not. Actor. dictæ Curiæ Not.

ANNOTATA.

a Senior. *Innuitur ſine dubio Antonius Grimaldus, de quo vide ſupra num.* 33 *&* 36.

b *Hoc eſt:* Filii & fratres mei, hoc prælium eſt quod Chriſto debemus: patienti fortique animo illud quiſque ſuſcipiat propter ejus amorem; martyrii namque coronam habebimus.

TESTIS II.

Joannes Leondarius

COnſtitutus coram prædicto Rev. doctino epiſcopo, & vicario antedicto, die XXVII ejuſdem menſis & anni prædicti in loco prænominato ſpectabilis D. Joannes Leondarius, civis dictæ civitatis Hydruntinæ, prius de ipſius D. epiſcopi mandato &c., *ut ſupra num.* 61.

Et primo interrogatus, quantum tempus eſt, quod dictam civitatem Hydrunti habitat; reſpondit, quod in ea natus eſt jam ſunt anni ſeptuaginta, & in ea ſemper manſit, præter annos quatuor, in quibus captus a Turcis, captivus eorum ſterit in eorum regione.

E

Secundo interrogatus, quantum tempus eſt, quod civitas Hydruntina fuit capta a Turcis; reſpondit, che, ſecondo lo parere ſuo *a*, ſunt anni circiter quinquaginta novem.

a

Tertio interrogatus, an quando fuit capta a Turcis civitas Hydruntina, ipſe teſtis fuerit in dicta civitate; reſpondit ſic; & cum eſſet natus annum undecimum, fuit captivus ab ipſis Turcis uſque Conſtantinopolim deductus.

videt Martyres occiſa eorum ſe.

66 Quarto interrogatus, an ſciat, tunc in ipſa civitate captiva fuiſſe trucidatos Viros aliquos, dictæ civitatis cives, ab ipſis Turcis; reſpondit, quod cum ipſe teſtis fuiſſet factus captivus ab uno ipſorum Turcharum, fuit conductus ad locum, qui dicitur San Joanne de la Minesva, extra civitatem Hydruntinam; ad quem locum deducti fuerant viri circiter ſeptingenti ligati ut trucidarentur, ad hunc finem, ut ipſe teſtis, qui tunc ſic erat in puerili ætate haberet timorem; fecitque ſibi teſti dici per unum ex ſervis ſuis hæc verba: Si tu no ſerai homo da bene, el Signor ſarà ſar cuſi a te *b*. Et ſic in eodem loco vidit ipſe teſtis dictos prædictos Viros ferro incidi, & magna crudelitate trucidari.

F

Cauſa martyrii.

Quinto interrogatus, ſi ſcit aut intellexerit, propter quam cauſam dicti Viri ſic interfecti fuerint, & qui dixerint, quando ſic trucidabantur; reſpondit, quod intellexit, quod quando ipſe capitaneus Turcharum, dictus el Baſcia, præſentavit ſe armata manu in civitate Hydruntina, petiit a populo & civibus, ut traderent ſe ſibi; promittens, quod bene eos tractaret: tum Viri illi una cum populo conſtanter reſponderunt, ſe eſſe paratos mori pro fide Chriſti & fidelitate ſervanda domino ſuo: addens inſuper ipſe teſtis interrogatus, quod inter Viros ſic ligaros in dicto loco, ubi fuerunt trucidati, erat quidam inter alios ſenior, nomine magiſter Grimaldus, ſutor, qui verbis ſuis animabat & animavit omnes ad ſufferentiam mortis & paſſionis pro amore Domini noſtri Jeſu Chriſti. Et ſic vidit ipſe teſtis omnes illos cervices proprias abſque aliqua contradictione gladiis exponere.

Miracula, translationi Hydruntum & Neapolim.

67 Sexto interrogatus, an ſcit vel audierit, apparuiſſe aliquod ſignum vel aliqua ſigna inſolita; ita quod ſit rationabile cogitare, talia ſigna fuiſſe a Deo, quod illi erant de numero electo-

EX IM-PRESSIS. rum ipſius Dei, & inter Martyres merito nauerandi; reſpondit; quod audivit a multis & multis fide dignis perſonis, multa luminaria miraculoſe accenſa & apparentia ſuper locum illum, in quo jacebant ipſa cadavera dictorum mortuorum, & etiam ſuper ecaleſiam archie-
*leg. epiſ piſcopalem Hydruntinam, poſtquam per * menſes treſdecim ipſe corpora de mandato honorandæ memoriæ Ducis Calabriæ, recuperata ipſa civitate Hydrunti, fuerunt deducta in dictam eccleſiam & ibi honorifice recondita: addens ipſe teſtis interrogatus, & hoc aliud ſignum admirandum apparuiſſe, quod, cum dicta corpora ſtetiſſent per treſdecim menſes inhumata in loco eodem, ubi trucidata fuerunt, numquam tamen fuerunt putrefacta, nec malum odorem emiſerunt, nec umquam fuerunt tacta aut læſa nec a canibus nec a lupis nec ab avibus & vermibus; propter quam cauſam admiratus tunc illuſtriſ. Dux Calabriæ, ex devotione feeit dicta
c corpora deferri intra ipſam eccleſiam Hydruntinam, & multa etiam ex eis in caſſeis *c* honorifice recondita, tamquam Sanctorum oſſa & corpora, devota fecit deduci in civitatem Neapolitanam.

B In cauſa ſcientiæ reſpondit ipſe teſtis ſe vidiſſe, & audiviſſe, ut ſupra dixit, & teſtificatus eſt.

Ego Julius de Caballis Auct. Apoſtolica Not. & Cur. Metr. Hyd. Actor. Magiſ.

ANNOTATA.

c Che, ſecondo lo parere ſuo, *id eſt*: quod, ſecundum opinionem ſuam, ſunt *&c.*

b Se tu non ſerai *&c. Hoc eſt*: Si tu non fueris homo frugi, idem tibi fieri dominus imperabit.

c Caſſeis, *id eſt*, capſis.

TESTIS III.

Joannes Longus. DIe eodem, & loco conſtitutus coram prædicto Rev. domino epiſcopo, & Vic. antedicto honorabilis vir, magiſter Joannes Longus de civitate prædicta, prius de ipſius domini epiſcopi mandato *&c. ut nam. &c.*

Et primo interrogatus, quantum tempus eſt, quod ipſe habitat in civitate Hydrunti; reſpondit, quod, cum jam ſit ætatis annotum ſeptua-
C ginta unius, in ipſa civitate natus eſt, & in ea ſempet manſit, præter annos quatuordecim, quibus ſtetit captivus in regione Turcharum.

Secundo, quantum tempus eſt, quod civitas Hydruntina fuiſſet capta a Turcis; reſpondit, quod ſunt anni quinquaginte novem.

Tertio interrogatus, an ipſe teſtis tunc eſſet in ipſa civitate, quando fuit capta; reſpondit, quod ſic; & tunc cum ipſe eſſet ipſe annorum duodecim, fuit factus captivus a Turcis, & exiode tranſportatus in regionem eorum.

69 Quarto interrogatus, an ſciat Viros ali-
adſit martyrio, quod nar-tat. quos dictæ civitatis fuiſſe trucidatos, & quot fuerint, & ubi interfecti fuerint poſt ipſam ci-
a vitatem captam *a*; reſpondit, quod, cum ipſe teſtis fuiſſet deductus captivus ad papilionem ſui patroni Turcæ, in loco, qui dicitur San Joanne de la Minerve, prope civitatem, vidit Viros Hydruntinos circiter ſeptigentos vel octigentus nudos, & ligatos cum funibus, manibus poſt terga ligatis, ad illum locum deduci, & ibi vidit eos enm enſibus trucidari & ineidi.

Qointo interrogatus, an ſciat cauſam, propter quam dicti Viri ſic fuerint trucidati, & quid dixerint, quando ſic mortui fuerint, reſpon- D dit, quod cum ipſe teſtis eſſet in eccleſia majori civitatis Hydruntinæ, antequam ipſa civitas capta fuiſſet; & veniſſet nnus nuncius magni Baſcia Turcharum, interrogans ipſos omnes cives, & Viros prædictos, quod vellent dare ſe in deditionem principis Turcharum, qui omnes bene tractaret; Viri prædicti, una cum toto populo cœperunt clamare, dicentes, ſe eſſe paretos mori pro fide Chriſti & fidelitate ſuorum dominorum: & ideo poſt captam utbem ſic ad occiſionem deducti ſuerunt ferme omnes, exceptis adoleſcentibus ephebis:

70 Addens inſuper interrogatus, fuiſſe quem- *De Grimaldo,*
dam magiſtrum Grimaldum, ſutorem, ſenio-
rem, animantem omnes alios, quod reſpicerent cælum apertum, & libenter ſuſtinerent mortem pro amore Domini noſtri Jeſu Chriſti. Et ſic, cum ipſe teſtis eſſet prope papilionem dicti patroni ſui, in eodem loco diſtentos vidit omnes illos Viros, eum humilitate & manſuetudine deponentes capita ſua, ut pro amore Chriſti trucidarentur:

Addens inſuper ipſe teſtis, quod, enm ipſo *& patre teſtis;*
eſſet in domo ſui patris, & eſſes ſermo, an E
deberent ſo dare in manibus Turcharum juxte eorum requiſitionem, audivit ſuum patrem hæc verba dicentem, vel in effectum ſimilia: " Tutti
„ noi homini do queſta città ſiamo deliberati e
„ pronti morire per lo amore de Giesu Chriſto *b*„. *b*

71 Sexto interrogatus, an audierit vel viderit *de viſis luminibus ante & poſt tranſlationem;*
apparuiſſe ſignum aliquod, propter quod rationabiliter cogitari poſſit, prædictos ſic interfectos Viros merito inter Chriſti Martyres numerandos; reſpondit, quod ipſe teſtis endivit, quoſdam nautas in navi una, exiſtente in portu prope civitatem, vidiſſe ſupra eccleſiam majorem Hydruntinam, poſtquam in eam fuerunt deducta dicta corpora, faces magnas & luminaria miraculoſe accenſa: addens inſuper ipſe teſtis interrogatus, endiviſſe a multis perſonis utriuſque ſexns, quod ipſæ viderant ſupra corpora ipſorum interfectorum in loco eodem, nbi interfecta fnerant relicta inhumata, multa lominaria accenſa in nocte.

72 Inſuper etiam dixit, quod, eum ipſe te- *de miraculis aliis fallis;*
ſtis, poſtquam rediit de captivitate, ſemel eſſet
in quodam horto ſuo, vicino dicto loco, applicuit quædam navis quorumdam ſorenſium *c* ex *c*
parte occidentali ad lins, & deſcenderunt de na- F
vi, ducti devotione videndi locum, in quo interfecti fuerant dicti Martyres; & reperto ipſo teſte, rogaverunt eum, ut locum ipſum eiſdem oſtenderet; quos ad eumdem locum adduxit, qui cum magna devotione inclamati *, oſculabantur * *i. e. vo-*
terram illam, dicentes, ſe habere in regione ſua *ciferati.*
aliqua oſſa dictorum Martyrum, ibidem interfectorum, quæ miraculis multis clarueruut:

Addens poſtremo ipſe teſtis, ſibi pro ma- *de corpo-rum ſacra-rapiione.*
gno ſigno videri, quod dicta corpora ſic interfecta, per menſes treſdecim in eodem loco inhumata ſteterint abſque aliqua corruptione & ebſque aliqna læſione; quinimo cum carne incorrupta & ſuperextenſa ſuper oſſibus ipſis.

In cauſa ſcientiæ reſpondit, ſe ſic vidiſſe, & audiviſſe, ptout ſup. dixit, & depoſuit.

Ego Julius de Caballis Apoſtolica Auct. Not. & Cur. Hyd. Metr. Actor. Magiſ.

ANNOTATA.

a *Obſerva, numquam hic examinari teſtes de iis, qui tempore obſidionis aut irruptionis hoſtium in urbem ſive armati ſive inermes interfecti ſint;*

ſed

A *ſed ſolum de iis, qui* poſt ipſam civitatem captam, *ſeu omnino ſubactam occubuerint; ad quam non pertinent, qui in prima Turcarum invaſione ceciderunt, quando cives nondum omnes arma depoſuerant; ſed adhuc paſſim intra urbem cum Turcis tumultuarie dimicabant. Vide ſupra num.* 28.

b *Id eſt*, Nobis, quotquot urbia hujus viri ſumus, deliberatum eſt promptnmque mori propter amorem Jeſu Chriſti.

c Forenſes *appellantur ſæpe, qui de civitate non ſunt.*

TESTIS IV.

R. D. Angelus Pavoſius rem edſuit martyrio.

DIe XXVIII Junii MDXXXIX ibidem conſtitutus coram prædicto Rev. domino epiſcopo, & Vicario, ut ſupra, nobilis Angelus Pavoſius, de civitate Hydrunti, prius de ipſius Rev. epiſcopi mandato *&c. ut num.* 61.

Et primo interrogatus, dixit, quod, cum ipſe teſtis ſit jam ætatis ſeptuaginta annorum vel circa, natus & educatus in dicta civitate Hydrunti, in ipſa erat quando, jam ſunt anni quinquaginta novem, civitas ipſa fuit capta a Turcis manu hoſtili: cum eſſet ipſe teſtis, poſtquam ipſa civitas fuit capta, apud papilionem illius Turcæ, qui fecerat eum captivum, prope locum, qui dicitur San Joanne do la Minerva, extra ipſam civitatem, vidit ad locum illum deduci ligatos circiter ſeptigentos Viros de ipſa civitate: qui ita ligati, tamquam agni ad locum prædictum ibant, ubi trucidati fuerunt, nominantes nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti & ſe ſe invicem alteruttum confortantes: quos omnes, cum ipſe teſtis eſſet prope dictum locum, vidit cum enſibus crudeliter trucidari a Turcis ipſis, cervices proprias humiliter extendentes.

B

Cauſa martyrii;

Secundo interrogatus de cauſa, propter quam ipſi Viri ſic interfecti fuerunt; reſpondit, quod, cum fuiſſent requiſiti per nuncium a baſcia Turcharum, ut ſe dederent principi ſuo, renuerunt, dicentes, ſe paratos eſſe mori pro amore Chriſti & fidelitate dominorum ſuorum. Et ſic propter iſtam cauſam, amoris Chriſti ſcilicet & fidelitatis, poſtquam capta fuit dicta civitas partim doloſe & partim vi ab ipſis Turcis, baſcia Turcharum fecit ipſos ſic deduci ad locum dictum, &, prout dixit, trucidari; ſemper ipſis clamantibus, & invocantibus nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti; & ſeſe invicem ad martyrium animantibus.

C

Interceptio corporum;

74 Tertio interrogatus, ſi ſciat vel audierit, apparuiſſe aliquod ſignum, propter quod rationabile ſit cogitari dictos Viros ſic interfectos, annumerandos eſſe inter electos Dei & Martyres Jeſu Chriſti; reſpondit, quod, cum ipſe teſtis poſt diem tertium dictæ occiſionis tranſiſſet per illum locum, ductus a ſervis patroni ſui, cujus erat captivus, cum eſſet de menſe Auguſti circa duodecimum vel tertium decimum diem *a* ejuſdem, qui * ſunt magni calores, & eſſent ibi corpora inhumata & ſanguinolenta, nullum ſenſit fœtorem; imo potius ſuavem odorem: addens inſuper interrogatus, fuiſſe magnum & etiam ſufficiens ſignum, quod erant veti Martyres Chriſti; quia, cum ſtetiſſent corpora illa inhumata per menſes treſdecim, numquam tamen fuerunt tacta, neque læſa, nec a canibus, nec a lupis, nec ab aliqua fera ſylveſtri, vel volatili, cum tamen non poſt multos dies a dictorum Sanctorum occiſione, quidam alius forenſis fuiſſet a Turcis ipſis in eodem loco decapitatus, & ibi inhumatus

a

* *pro quando*

derelictus, & tamen canes acceſſerunt ad comedendum carnem ejus; ad corpora autem dictorum Martyrum numquam ſe approximaverunt: EX IMPRESSIS.

eorum coruſcationis cœleſtis;

75 Addens inſuper ipſe teſtis apparuiſſe aliud ſignum, prout ipſe teſtis auribus propriis audivit ſæpius ab ipſis Turcis, quod ſupra corpora ipſorum trucidatorum ſic inhumata plerumque in nocte apparuerunt luminaria magna:

translatio Neapolim.

Addens etiam, quod illuſtriſ. Dux Calabriæ, devotione motus hujuſmodi ſignis, fecit de corporibus illis, ſic trucidatis, ad caſſas honorifice reconditis, tranſportare ſuper treſdecim mulos ad civitatem Neapolis; ubi condidit quamdam eccleſiam, & ibi dictas caſſias cum corporibus dictorum Martyrum reverenter reponi curavit.

Interrogatus in cauſa ſcientiæ, dixit, ſe vidiſſe & audiviſſe, prout ſup. depoſuit.

Ego Julius de Caballis Apoſtolica Auct. Not. & Cur. Metrop. Hydr. Actor. Magiſtr.

ANNOTATA.

a *Satis apparet ex ipſis verbis* circa, vel, *vacillaſſe virum ſenem in tam longa memoria; & aliunde certum eſt, martyrium non accidiſſe ante diem* XIV *Auguſti.* E

TESTIS V.

Paduanus de Vito martyrio interfuit.

DIE ultimo Junii ibidem conſtitutus coram prædicto Rev. Epiſcopo, & vicario, ut ſupra, honorabilis magiſter Paduanus do Vito, de Hydrunto, prius de ipſius D. epiſcopi mandato *&c. ut num.* 61.

Et primo interrogatus, dixit, quod, cum jam ipſe ſit ætatis annorum ſexaginta octo vel circa, natus & educatus in ipſa civitate Hydrunti; in ipſa erat, quando, jam ſunt anni quinquaginta novem vel circa, civitas prædicta Hydruntina fuit capta a Turcis; & ipſe jam teſtis cum eſſet annorum novem vel circa, fuit factus captivus & expoſitus venditioni: deinde poſt captam ipſam civitatem cum eſſet ipſe teſtis in quodam loco prope montem, qui dicitur San Jovanne de la Minerva, vidit multos ac multos, de quorum numero dixit ſe neſcire, ex ipſis Chriſtianis viris Hydruntinis extra ipſam civitatem duci ligatos ad dictum locum ſeu montem, cum funibus ad collum, & manibus poſt terga ligatis, qui cum magna humilitate procedebant: & audivit ipſe teſtis paſſim a circumſtantibus ipſis dici quod ibant ad moriendum pro fide: addens ipſe teſtis, quod audivit ab illis, qui erant viciniores ipſis interfectis, quod ſeſe invicem hortabantur ad moriendum pro amore Domini noſtri Jeſu Chriſti & pro Chriſtiana fide. F

Prodigio martyrium ſequens, & translatio MM.

77 Secundo interrogatus, an ſciat vel audierit, apparuiſſe aliquod ſignum, propter quod ſit veriſimile cogitare, merito, tales Viros ſic interfectos, eſſe inter Martyres Chriſti annumerandos; reſpondit, quod ſcit, corpora dictorum Virorum ſic interfectorum ibi ſtetiſſe inhumata per treſdecim menſes abſque hoc, quod fuerint læſa, nec a canibus nec a feris; & abſque hoc, quod emitterent malum odorem: quam rem ipſe teſtis novit: quia poſt quatuor vel quinque dies ipſe teſtis ductus fuit a quibuſdam Turcis per medium dictorum corporum; quæ vidit ſic intacta & illæſa, ut prædixit: addens inſuper, quod vidit etiam ipſe teſtis, quod honorandæ memoriæ tunc Dux Calabriæ poſt menſes treſdecim recuperavit

EX IMPRESSIS. ipſam civitatem de manibus Turcharum; & fecit de dicto loco colligi & aſportari ipſa corpora, quæ erant ſana, integra & illæſa; & honorifice recondidit: & ea vidit ab ipſo Duce cum reverenti devotione tractari: dicens ipſe inſuper teſtis, ſe pluries audiviſſe a multis, quod viderant ſupra corpora ipſa, quando ſic inhumata jacebant, multa luminaria miraculoſe accenſa.

In cauſa ſcieotiæ dixit, ſic vidiſſe & audiviſſe, prout ſup. dixit & depoſuit.

Ego Jolins de Caballis Auct. Apoſtolica Not. & Actor, Magiſter Cur. Metrop. Hydr.

TESTIS VI.

R. D. Angelus Peodinellus primum capi vidit, jam tum diaconus, a

DIe XVII Julli MDXXXIX Hydruoti conſtitutus coram ſupradicto Rev. domino epiſcopo, & vicario, ut ſupra, in ædibus archiepiſcopalibus Hydrontinis, venerabilis abbas Angelus Peodinellus *a*, Canonicus Hydruntinus, citatus prius de mandato *&c.*, ... *interrogatus reſpondit*:

B Et primo, quod cum jam ipſe teſtis ſit ætatis annorum octuaginta qnatuor, recordatur, quod de anno Domini MCDLXXX, cum ipſe teſtis tunc eſſet diaconus, venit claſſis Turcharum, & obſedit civitatem Hydruntinam per dies quindecim continue; & tandem eam vi cepit: in qua inter alios erat tunc rev. memoriæ dominus Stephanus, tunc archiepiſcopus Hydruntinus: & dum ipſi hoſtes æſtu expugnarent civitatem, ipſe dominus archiepiſcopus, apparatus cum veſtibus ſacris, acceſſit ad altare, & præſente magna popoli multitudine, cum magna devotione ſacram Miſſam celebravit & benedictionem pontificalem populo dedit, omnes paternis vocibus animando, ut firmi ſtarent in ſancta Chriſti fide, & pro ejus amore, ſi opus eſſet, vitam exponerent; reſpondente univerſo populo, & omnibus, ſe paratos eſſe pro ſancta Chriſti fide millies libentiſſime mori: & cum ipſe Reverendiſ. tunc domious archiepiſcopus, finita Miſſa, ad ſacriſtiam rediret, irruentibus hoſtibus io civitatem, venerunt iotra eccleſiam ipſam; & reperto ipſo D. archiepiſcopo ante fores ſacriſtiæ, eum occiderunt, ipſo taſte præſente cum multis aliis clericis, quos omnes ipſi hoſtes infideles captivos fecerunt, ſolo ipſo archiepiſcopo interfecto jam

C decrepitæ ætatis annorum octuaginta & ultra; diſcurreotibus etiam ipſis Turcis per eccleſiam & civitatem; occidendo multos ex ipſis civibus & quotquot invenlebant.

& martyr mox futurus cum fociis, niſi parenti Turcæ donatus fuiſſet.

79 Secondo interrogatus, addens ipſe teſtis dixit, quod, eum ipſi Turcæ cepiſſent civitatem in die Veneris; ſequenti autem die, videlicet Sabbati, ipſa baſcia Turcharum proclamare fecit, ut omnes captivi ante ſe ducerentur; & ſic octingenti, vel circa, Viri Chriſtiani ligati, ad conſpectum ipſius baſcia præſentati fuerunt; qui ſedebat ſuper cathedra quadam in loco, qui dicitur lo Monte de ſan Joanne de la Minerva, ipſo teſte etiam præſente, & credente, tnnc io eodem loco ſe etiam com aliis trucidandnm, quod etiam abſque dubio mortuus fuiſſet cum aliis, oi qoidam Turcha ex gratia eum ab ipſo baſcia tequiſiviſſet, ut

** i.e. manciplum ſuum* eſſet captlvus, ſeu, ut dicitor, ſchiavo ſno*; quem poſtea vendidit pro pretio ducatorum qoatuor. Et ſic captivum ad civitatem Conſtantinopolitanam deduxerunt; ubi ſtetit per annos octo cum dimidio captivus, quouſque, commoditate ſibi a Deo conceſſa, fugam arripuit.

Tertio interrogatus, ſi vidit dictos Viros Chriſtianos io eodem loco, ſeu moote, dedu- D ctos occidi; reſpondit, quod vidit eos, ſponte cervice depoſita, & verba ſancta dicentes, trncidari & occidi.

Quarto interrogatns, ſi audivit aliquos, aot aliquem, ex dictis Viris Chriſtianis ſe ipſos hortantes; reſpondit, quod audiebat eos ad invicem dicentes, quod libenter ſufferrent mortem illam; quia illa dies erat dies ſalutis; & ſic vidit omnes illos voluntarie, & libenti animo cervices ſuas gladiis exponere.

Prodigioſa lumina ſuper corporibus MM.

80 Quinto interrogatus, ſi ſciat, vel audiverit, apparuiſſe aliquod ſignum, propter quod rationabile ſit cogitare, dictos Viros Chriſtianos ſic interfectos, merito annumerandos inter Martyres Chriſti; reſpondit, qnod audivit a multis & multis perſonis, quod de nocte ſuper dictis corporibus ibidem relictis apparuerunt lampades divioitns accenſæ; & tom propter voluntariam ſic mortem toleratam pro amora Chriſti & ſanctæ fidei, tum propter dicta ſigna, credit, ipſos inter Chriſti Martyres eſſe computandos: alio autem modo, & alia dixit naſcire; quia ipſe ſic captivus illis diebns ſum deductus io regionem Turcharum.

In cauſa ſcientiæ dixit, quia ſic vidit & E audivit, prout ſupra teſtificatns eſt. De loco & tempore dixit, ot ſup. dixit & depoſuit.

Ego Julius de Caballis Apoſtolica Auct. Not. & Actor. dictæ Curiæ Metrop. manu propria.

ANNOTATA.

a Videtur ex agnomine fuiſſe ejuſdem familiæ cum archiepiſcopo ſuo.

TESTIS VII.

Joannes Panemollis vidit priorem capi,

DIE XXIX Auguſti MDXXXIX conſtitutus coram prædicto Rev. domino epiſcopo, & Vic. ut ſupra, in archiepiſcopali palatio Hydruntino, honorabilis Vir Joannes Panemollis, de civitate Hydrunti, citatus prios de ipſiua Rev. epiſcopi mandato *&c.* ut *ſupra*.

Et primo interrogatus, dixit, quod, cum ipſe teſtis ſit annorum ſeptuaginta in circa *a*, *a* meminit, quando fuit capta civitas Hydruntina a Turcis, modo poſſunt eſſe anni circiter ſexaginta: in qua etiam deprædatione ipſe teſtis F fuit factus captivus a quodam Turcha, habente barbam prolixiorem: & cum eſſet ipſe teſtis ætatis minoris, fuit ductus ab ipſo Turcha extra civitatem ad papilionem ſuum, obi fuerunt occiſi Martyres illi, de quibus ſupra.

poſt aliquam a Turcis fruſtra libertatem,

Addens ipſe teſtis interrogatus, ſe audiviſſe, fuiſſe tranſmiſſas quaſdam literas per ſagittam unam in ipſa civitate, ſcriptas per quemdam Chriſtianum, nomine Joannem, qui tameo morabatur in regione Turcharum, in loco nbi dicitur la Velona *b*, & addnctum cnm claſſe *b* in obſidionem civitatis Hydruntinæ: io quibus literis continebatur, quod, ſi ipſi cives Hydruntini darent civitatem libere magno Turcæ, dimitterentur abire illæſi cum filiis & rebus ſuis: & audiviſſe unanimiter ipſos cives Hydruntinos prompto animo reſpondiſſe, ſe paratos eſſe velle mori pro ſancta Chriſti fide & pro fidelitate ſuorum Dominorum.

& vinctus duci Marcyri,

82 Secundo addens ipſe teſtis interrogatus, reſpondit, ſe vidiſſe & audiviſſe, cum poſtea deductus fuiſſet ab illo ſuo patrono extra civitatem, io locum, ubi dicitor la Minerva, ubi erat papilio magni baſcia, ibiqne vidiſſet ſucceſſi-

ve

Ave magnam multitudinem ipſorum civium Hydruntinorum, qui, ligatis manibus, ducebantur ad locum occiſionis, & omnes ſe ſa invicem hortabantur ad tolerantiam paſſionis & mortis propter fidem & amorem Domini noſtri Jeſu Chriſti: addens inſuper, ſpecialiter ſa vidiſſe duos fratres ſeorſum ab aliis fuiſſe conductos: & cum una eorum ſoror eſſet captiva, & ducerentur ipſi coram dicta eorum ſorore, illaque diceret eis: Quo vaditis, fratres? reſponderunt: Ad mortem propter amorem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

& occidi puellam, invocata Dei Matre.

Inſuper etiam dixit, ſe vidiſſe ibidem quamdam adoleſcentulam, quæ ducebatur captiva a duobus Turcis, inter ſeſe altercantibus, cujus deberet eſſe ipſa adoleſcentula; [quæ] elevaris oculis in cælum, invocabar Sanctiſſimam Dominam Virginem Matrem, ut mitteret ſibi mortem, ut a manibus infidelium eriperetur: ſicque, oculis in cælum elevatis, fuit ab altero Tureharum gladio confoſſa, & extenſis manibus in cælum vocans & invocans nomen Beatiſſ. Matris, emiſit ſpiritum.

B *De lamiphus & interrogatione.*

83 Interrogatus amplius, ſi vidit, vel audivit aliquod ſignum apparuiſſe, propter quod conveniens ſit putare dictos occiſos merito eſſe numerandos inter Martyres Chriſti; reſpondit, quod audivit multotiens atque multotieus a multis Turcis, ſuper corpora dictorum occiſorum apparuiſſe multa luminaria accenſa; de qua re, ut dixit ipſe teſtis, videbantur etiam ipſi Turcæ admirati: addens ipſu teſtis inſuper, quod, eum per multum tempus corpora dictorum occiſorum ſtetiſſent ibi inhumata, numquam tamen fuerunt, nec a canibus, nec a beſtiis ſylveſtribus, nec ab avibus rapacibus in minimo tacta aut læſa, nec aliquem minimum malum odorem emiſerunt.

Interrogatus in cauſa ſcientiæ, dixit, quia ſic vidit, & audivit, ut ſupra. Super generalibus recte reſpondit.

Ego Julius de Caballis, qui ſupra, manu propria.

ANNOTATA.

a Iu circa *Italicum eſt*; *Latinum* circiter.

C b La Velona *ſeu* Valona, *urbs & Latinis olim* Aulon *appellata; at jam pridem in poteſtate Turcarum tam portu capaciſſimo, in Albania; unde Achmetem cum funeſta Hydrunto claſſe egreſſum ſupra diximus.*

TESTIS VIII.

Baptiſta de Natali vidit urbem capi,

Die v Septembris MDXXXIX conſtitutus coram prædicto Rev. domino epiſcopo, & Vic. ut ſupra, honorabilis magiſter Baptiſta de Natali, de civitate Hydrunti, citatus prius de ipſius D. epiſcopi mandato &c. ut *ſupra*.

ſeſtus & ipſe tum captivus,

Interrogatus, reſpondit; quod, cum ipſe teſtis nunc ſit annorum circiter ſexaginta novem, recordatur, quod exiſtente ipſo annorum circiter novem, modo poſſunt eſſe anni ſexaginta vel circa, Turcæ acceperunt civitatem Hydruntinam. Verum die præcedenti, cum ipſi Turcæ ſollicitaſſent ipſum populum Hydruntinum, ut ſeſe dederent eis, reſponderunt omnes unanimiter, potius velle ſe mori pro fide Chriſti, & fidelitate ſuorum dominorum, quam dare civitatem ipſis infidelibus: addens ipſe teſtis interrogatus, quod vidit poſtea Turchas ingredientes ipſam civitatem, & paſſim

multos occidentes, & alios captivos facientes; inter quos ipſe teſtis etiam, quamvis eſſet minoris ætatis, ut præmiſſum eſt, fuit factus captivus. EX IMPRESSIS.

85 Inſuper dixit ipſe teſtis interrogatus; quod, cum die ſequenti ab illo Tureha, qui fecerat eum captivum, fuiſſet deductus extra civitatem Hydrunti ad locum, ubi trucidati fuerunt dicti Viri Hydruntini, vidit ipſe teſtis ipſos deduci ligatos ad locum occiſionis: inter quos dixit, quod erat etiam genitor ſuus, magiſter Natalis; quod omnes ſimul pergebant ad locum occiſionis, prompto animo ſeſe invicem, ut dixit ipſe teſtis ſe intellexiſſe, exhortantes ad tolerantiam mortis amore Chriſti & fidelitatis. Et ſpecialiter dixit; quod, cum unus ex ipſis civibus ſe redemiſſet pecunia data, dictus ſuus genitor noluit ſe redimere; ſed voluit potius cum aliis ſuis conſociis mori; cum tamen potuiſſet ſe redimere quadam pecunia & ſumma ducatorum, quam prius metu Tureharum ipſe abſconderat. *vidit & patrem ſuum, inter Martyres conſtantem,*

86 Interrogatus præterea, ſi vidit, aut audivit aliquod ſignum apparuiſſe, propter quod cogitari poſſit, dictos Viros ſic occiſos annumerari poſſe inter ſanctos Martyres Chriſti; reſpondit, quod multotiens audivit, quod a multis viſæ fuerunt frequentius faces accenſæ, & luminaria ſuper corporibus ipſorum occiſorum noctis tempore; quæ ibi ſteterunt ita inhumata, illæſa, & remota ab omni fœtore per annum, & ultra, de qua viſione dixit ipſe teſtis ſe audiviſſe, quod ipſi Turcæ talia videntes, multum admirabantur: addens ipſe teſtis interrogatus; quod, cum poſt treſdecim menſes a dicta occiſione recuperata civitate Hydrunti a Chriſtianis, eoque redacto in libertatem, ipſa corpora deducta fuerunt in civitatem, & poſita in eccleſia, fuit ipſe teſtis vocatus a quodam Sive, nomine Urſo Caputo, ut accederet ad videndum corpus ſui genitoris, quod erat adhuc cum carne, acſi tunc fuiſſet occiſum, non obſtante quod per treſdecim menſes ſic prædicta corpora ſtetiſſent inhumata tempore tam hyemali, quam æſtivo: propter quæ ſigna merito cogitari poteſt, dictos occiſos ſic computandos eſſe inter ſanctos Martyres Jeſu Chriſti. *& poſt ea invenit eum iiſdem interrogationem.* E

In cauſa ſcientiæ dixit, ſe vidiſſe, & audiviſſe, prout ſupra dixit & depoſuit. F

Interrogatus ſuper generalibus, recte reſpondit.

Ego Julius de Caballis Not. & Actor. Magiſter, manu propria.

TESTIS IX.

Eodem die conſtitutus coram Rev. domino epiſcopo prædicto, & Vic. ut ſupra, honorabilis Franciſcus de la Cerra du civitate Hydrunti; citatus legitime du mandato &c. dixit; quod, cum ipſe teſtis fuiſſet annorum duodecim, modo poſſunt eſſe anni circiter ſexaginta, civitas Hydruntina fuit capta a Turcis: ante cujus capturam, dixit ipſe teſtis, quod Turcæ requiſierunt populum Hydruntinum, ut darent ſibi civitatem, & abirent. Tunc, dixit ipſe teſtis, unanimiter omnes reſponderunt; quod volebant mori in fide ſua. Deinde capta vi ipſa civitate, multi ac multi in eorum ingreſſu fuerunt occiſi; & multi etiam fuerunt facti captivi, qui poſtea trucidati fuerunt die ſequenti *a* in loco, qui dicitur San Joanna de la Minerva; inter quos etiam ipſe teſtis fuit captivus; ſed cum eſſet minoris ætatis, evaſit mortem: addens inſuper ipſe teſtis interrogatus, quod vidit altera die ad mandatum capitanei *Franc. de la Cerra vidit urbem capi & Martyres occidi,* *a*

EX IMPRESSIS. Turcharum deduci omnes illos, qui erant captivi, ligatos ad locum occisionis; ad quem locum ibant cum maxima patientia & patientissime permiserunt se trucidari pro amore fidei Christianæ.

88 Interrogatus, si vidit aut audivit, apparuisse aliquod signum, propter quod merito credi possit, dictos Viros, sic occisos, computandos esse inter sanctos Martyres Christi; respondit; quod vidit ipse testis, post annum & mensem deduci dicta corpora in civitatem & in ecclesiam, cum per illud tempus stetissent in loco occisionis illæsa, intacta, & incorrupta absque aliquo fœtore; & inducta in civitatem, & ecclesiam, apparebant pulchra, sicut, si tunc occisa fuissent.

& post mensem aliquo alio tempore transferri.

In causa scientiæ respondit, quia vidit, & audivit, ut supra testificatus est.

Interrogatus super generalibus, recte respondit.

Ego Julius de Caballis Actor. Not. manu propria.

ANNOTATA.

B a Die sequenti; *sed non proxime sequenti: nam ex aliis constat*, Martyres *passos esse biduo post captam urbem.*

TESTIS X.

Philippus de Pressa fuit in urbe obsessa, sed evasit;

DIe XVSI mensis Septembris MDXXXIX constitutus coram prædicto Rev. episcopo, & Vic. ut supra, honorabilis vir Philippus de Pressa, de civitate Hydrunti, citatus legitime de mandato sup. Rev. domini episcopi, & Vic. & sibi delato juramento, corporaliter tactis Scripturis, interrogatus [de] supra dicta supplicatione & petitione præsentata per supradictum D. syndicum, dixit & respondit; quod, modo possunt esse anni sexaginta vel circa, cum ipse testis tunc esset annorum sexdecim vel circa, recordatur, quod civitas ipsa Hydrunti fuit obsessa a classe & acie exercitus Turcharum; & fratres ipsius testis per funem deposuerunt ipsum extra muros, ut salvaretur; & ipse tunc aufugit ad terram, quæ dicitur Scorranum, distantem a civitate Hydrunti circiter miliaria decem: addens ipse testis interrogatus, quod intellexit tunc, cives Hydruntinos, qui C postea fuerunt occisi, quod ad interrogationem, quam fecerat capitanus Turcharum eis, ut illi darent civitatem, & ipsi securi recederent, responderunt omnes unanimiter, se potius velle mori pro sancta Christi fide, quam illud facere.

testatur tamen de crudelitate & furore turcorum, *a*

90 Interrogatus, quid sciat postea dictis civibus accidisse, respondit; quod, capta civitate Hydrunti ab ipsis Turcis, fuerunt omnes occisi; inter quos, dixit, fuisse occisos patrem suum, duos fratres, & matrem cum duabus sororibus *a*: addens ipse testis interrogatus, quod illi, & omnes alii sic occisi pro amore Christianæ fidei, steterunt per tresdecim menses, ita inhumati, intacti, & illæsi in loco extra civitatem Hydrunti, qui dicitur In Monte de san Joanne de la Minerva, ubi fuerunt occisi, usque ad illud tempus, in quo venit honorandæ memoriæ tunc Illustris. Dux Calabriæ, Alfonsus secundus de Aragona, qui recuperavit dictam civitatem a manibus Turcharum; & recuperata ipsa civitate, fecit colligi corpora dictorum Sanctorum occisorum, & introduci in civitatem, quæ corpora, dixit ipse testis, se vidisse cum carne exsiccata, integra, & illæsa.

91 Interrogatus, si intellexisset, apparuisse D aliquod signum, propter quod putari possit, dictos Homines; sic occisos, annumerandos inter sanctos Christi Martyres; respondit; quod primo intellexit, eos fuisse mortuos pro amore sanctæ fidei Jesu Christi, & patienter ipsam mortem sustinuisse: insuper, quod steterunt per tantum tempus sic inhumati, illæsi, & sine fœtore; & postea ipsa corpora deducta fuerunt a prædicto olim Illustris. Duce, cum magna devotione & reverentia: Insuper etiam, quod apparuerunt multotiens faces accensæ super eisdem corporibus de nocte, quando sic erant inhumata in loco occisionis; quas etiam faces intellexit eriam apparuisse sic accensas de nocte in ecclesia archiepiscopali Hydruntina, in qua, ut prædixit, deducta fuerunt.

& tumultuum aperiunt bat.

Interrogatus, in causa scientiæ, respondit; quia vidit, & intellexit, prout supra dixit.

De loco, & tempore dixit, ut supra.

De reliquis recte respondit.

Ego Julius de Caballis Actor. Not. ut supra.

ANNOTATA.

E

a *Mater tamen ac sorores non fuerunt inter Octingentos nostros, qui omnes fuerunt mares: ergo censendæ sunt cecidisse in primo tumultu irrumpentium in urbem Turcarum.*

ATTESTATIO ILLUSTRISS. VICARII.

EGo Antonius de Baccharis Ferrariensis, Ordinis Prædicatorum, Dei, & Sedia Apostolicæ graria episcopus Scodrensis, in archiepiscopatu Hydruntino in spiritualibus generalis Vicarius, in mea subscriptione attestor, & fidem facio, me diligenter examinasse suprascriptos honorabiles viros; qui, ut probi & honorabiles ac boni & sani capitis ab omnibus habentur: eosque sic ad meas interrogationes respondisse, prout per suprascriptum egregium virum & venerabilem dominum Julium de Caballis, subdiaconum & Apostolica authoritate Notarium, notatum & descriptum est. In cujus rei fidem ego idem Antonius me subscripsi & sigillum meum annulare appposui. In Ædibus archiepiscopalibus Hydruntinis die XXII mensis Septembris MDXXXIX.

Locus ✠ sigilli Episcopi.

F

SUBSCRIPTIO NOTARII.

EGo Julius de Caballis, clericus subdiaconus Hydruntinus, Apostolica authoritate Notarius, & ordinarius Actorum Magister curiæ archiepiscopalis Hydruntinæ, supradictis examinationibus & inquisitionibus factis per prædictum reverendum dominum episcopum, & vicarium generalem præfens fui, & descripsi fideliter; ut permissum * est: quæ fideliter ex originali meo authentico, reservato in archivio ordinario prædictæ Hydruntinæ archiepiscopalis curiæ, exemplatæ fuerunt: quamvis aliena manu, tamen in præsentia prædicti reverendi domini episcopi, & Vicarii fuerunt diligenter collationatæ cum supradicto meo originali, repertæ in omnibus fideliter extractæ, salva semper meliori collatione. In quorum fidem me subscripsi, & signum solitum mei tabellionarii appposui, solitoque sigillo prædictæ archiepiscopalis curiæ munivi. Datum Hydrunti in ædibus archiepiscopalibus die XXII mensis Septembris MDXXXIX. Ego Julius; qui supra, manu propria.

**imo præmissum*

Locus ✠ sigilli Notarii.

DIES

DIES DECIMA QUINTA AUGUSTI.

SANCTI QUI XVIII. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Tharſicius acolythus M. Romæ.
S. Alypius ep. Tagaſtenſis in Africa.
S. Maccarthannus ep. in Hibern.
S. Altfridus ep. conf. Hildeſemii.
S. Arduinus conf. Arimini in Italia.
S. Arnulfus epiſc. Sueſſionenſis conf. Aldenburgi in Flandria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAncti Sulpitii epiſcopi Trajectenſis translatio *notata reperitur in Additionibus Mss. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum. De ipſo actum eſt* XVIII Januarii.

Natale S. Virginis Brigidæ. *Ita additiones Mss. Cartuſiæ Bruxellens. ad Grevenum. Quam hic Sanctam indicare velit, neſcio: binæ ſynonymæ jam datæ ſunt* I Februarii.

Juliana *in monaſterio S. Mariæ de Monte Mediolanenſis diœceſis ſanctimonialis anno* 1501 *hoc die obiit*, & Beata *habetur: ejuſdem corpus anno* 1547 XXI *Februarii de ſepulcro lavatum & in choro monaſterii honorifice depoſitum fuit; quod quia privatæ venerationis potius quam publici cultus eſt, ipſam hic emittimus, eo magis quod pleraque, quæ dici de ea poſſent, attigimus in Actis B. Catharinæ de Palanza* VI Aprilis.

In monaſterio Flechtorp adventus ſancti Landulini, (pro Landelini) confeſſoris, de pago dicto Boeck, ubi per Carolum Magnum translatus erat. *Eſt annuntiatio Grevenii, quem ſecuti ferme ſunt auctor Floruit Sanctorum Ms., Canſius & alii. De S. Landelini eadem una translatione pluribus diſputavit Papebrochius in Commentario ad ejus Acta tom.* II *Junii pag.* 1062, *ad diem quo colitur* XV Junii.

S. Naviti epiſcopi Trevirenſis translatio *ſignata eſt in additionibus Mss. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum. Vide quæ de ipſo dicta ſunt die natali* VII Julii.

S. Euſebii martyris in Paleſtina *meminere auctaria ad Uſuardum noſtrum, ac Maurolycus. Sed cum Paſſioni ejus, quam beſterno die dedimus, præmittetur* XIX Kalendas Septembris, *Martyrem ipſum tunc etiam Operi noſtro inſeruimus. Vide ergo* XIV Auguſti.

S. Euſebius *presbyter & martyr in Syria in nonnullis codicibus Uſuardinis hoc die relatus, idem eſt, quem cum ſociis ex codicibus Hieronymianis confignavimus pridie ſeu* XIV Auguſti.

In Scotia S. Silveſtri presbyteri, *eſt annuntiatio Ferrarii in Catalogo generali, unde non magis doctemur quam ex Camerario die præcedenti.*

Pelagium Legionenſem epiſcopum *ſolus hoc die ſignavit Ferrarius in Catalogo generali, citans Theſaurum concionatorum* licet, *ut candide fatetur*, in Tabulis eccleſiæ Legionenſis Madriti anno MDCXII excuſis minime ſit adnotatus. *Poterat nobiſcum exſpectare, donec in iis Tabulis legitime configuretur, quo nihil prorſus conferunt Tamayi elogia.*

Balthrannus abbas *laudatur in Vita S. Deicoli ad* XVIII *Januarii cap.* 10: *verum de ejus cultu nihil hactenus nobis innotuit.*

Alberti de Sarthiann *memoriam hoc die notat in Martyrologio ſuo Franciſcano Arturus, uti & Hueberus in Menologio; ſed hic abſtinet a titulo* Beati, *haud dubie quia ſufficientia legitimi cultus ejus indicia non reperit. Neque vero etiam nobis ea ſufficere videntur omnino, quæ ad aſſerendam admirabilis hujus verequæ apoſtolici Viri poſthumam & publicam venerationem diligentiſſime collegit Franciſcus Haroldus in Vita ejus Operibus præfixa, & una cum illis edita Romæ per Patricium Duſſium anno* 1688, *hoc eſt integro decennio ante vulgatum Hueberi Menologium.*

Cormachus vel Cormacus epiſc. Murthaecenſis vel Aberdonenſis *ſoli Camerario hoc die notus eſt, Dempſtero non item, neque Miſſali noſtræ Ms. Aberdonenſi, ut paulo diſtinctiori notitiæ opus ſit tum geſtorum ejus tum cultus.*

Silveſtrum Scotum *die præcedenti ex Camerario prætermiſimus, ipſum hoc die notavit Dempſterus & ex eo Ferrarius.*

Aſſumptio ſanctæ Mariæ *in codicibus Hieronymianis & in vetuſtis omnibus Martyrologiis conſtanter ſignatur hoc die*: dormitionem *ſeu* migrationem *non patitur Florentinius. Cæterum de hac quæſtione & celeberrima ſolemnitate agetur in opere non ſemel dicto de beatiſſimæ Deiparæ feſtivitatibus.*

Conradus converſus Heiſterbacenſis in Germania, vir ſimplex & timoratus & variis revelationibus illuſtris *hoc die laudatur ab Henriquez, Chalemoto & Bucelino, ut qui cælos penetrans*, voces & concentus angelorum audire meruerit, in ipſa ſolennitate Aſſumptione B. M. V. piiſſime moriens. *Necdum mihi occurrerunt exhibiti ei aliquando cultus veſtigia.*

Conſimili elogio ab eiſdem mire extollitur Maria ſanctimonialis ad S. Clementis Toleti in Hiſpania, *quam mirum eſt Tamayo non innotuiſſe, qui in tali feſtivitate eam certo non omiſiſſet. Vellem, mihi alicunde conſtaret, eam Sanctorum honoribus celebrari.*

Petrum Aentaatn *ſeu* Acotantum *aut* Acotantium *Venetum ſuggeſſit nobis hoc die citatum ſupra non ſemel Januingi noſtri P. M. Itinerarium, qui*

A *qui pleraſque Venetas eccleſias luſtrans, in S. Baſilii invenit S. Conſtantium Ancenitanum, cui & jam dicto Petro Acotanto inſcriptionem recens appoſitam legit his verbis contextam:* Viator quiſquis venerabondo poplite ſiſtis ſacras ad aras, divi Conſtantii Ancoitani & Petri Acotanti Veneti hic quieſcunt oſſa, ſcito & adora. *Abeſt a Petro* divi *titulus, & quamvis nonnulla adferat, quæ inſinuare videantur,* Petrum *illum Venetiis in ea eccleſia olim veneratum, diſerte tamen aſſerit,* ei *bodie* nullum omnino cultum exhiberi, *ut proinde pauca, quæ de ipſo habemus manuſcripta ſolidiori auctoritate a Venetis, verum ſuarum ſacrarum non nimium curioſis, confirmanda ſint, priuſquam hic* Petro Acotantio *locum inter Sanctos tribuere audeamus.*

Aymo de Tapellis *inter Beatos recenſetur ab Ambroſio Taegio in Chronico Ordinis ſui Prædicatorum hoc die cum inſigni elogio, ut plane miretur, a Marcheſio & aliis nullam ejus memoriam fieri: certe necdum conſtat, ulla ei illicitæ venerationis aut cultus ſigna fuiſſe unquam exhibita; de quibus ſi doceatur, debitus*

B *ipſi in hoc Opere locus concedetur.*

Coſmas a S. Damiano martyr *Hieroſolymis*
Joannes Galterus confeſſor *in Gallia*
Aotonius Ortitios confeſſor *in Hiſpania*
Ruſious a S. Urſo confeſſor *Perufiæ*
Euphraſia Roderica virgo Tert. *in Hiſpania*
Ægidius Anglaous conf. *Pennæ in Aprutio*
Joannes Schifictus conf. *Catanæ in Sicilia*
Thomas de Peſcocampagno conf. *Callitri in Apulia*
Joannes Baptiſta de Campo conf. *Facuzæ in Romandiola*
Maria Pimentes Clariſſa *in territorio Abulenſi*

Beati *titulo donantur ab Arturo in Marlio Franc. Addantur ab Huebero, ſed abſque titulo qui etiam abeſt ab aliis.*

Battholomæus *ex ordine Prædicatorum in Armenia archiepiſcopus, dictus* Parvus *comparatione facta ad S. Bartholomæum, ejuſdem gentis primum Apoſtolum, patria Bononienſis a Jo-*

C *anne Rechac, Marcheſio aliiſque non ſolum* Beatus *appellatur hoc die, ſed &* Martyr. *Eum mire laudat Leander Albertus, ſed omni titulo abſtinens, eumque aſſerens* plenum bonis operibus ſancto fine quieviſſe *lib. 3. de Viris illuſtribus Ordinis f. 124, de martyrio altum ſilens. Neque vero Echardus in ſua Bibliotheca aliter eum nominat quam* bonæ memoriæ, *de martyrio nec verbum etiam memorans, ut prorſus non videam unde Caſtellanus eum tam liberaliter ſanctis Martyribus adſcripſerit. Vereor equidem ne quid confuſionis ſubſit; certe priuſquam eum in hoc Opere collocem, cupio de ejus geſtis & cultu paulo diſtinctius edoceri.*

Jacobus de Blanconibus *ab eodem Caſtellano ſubjungitur ex eodem Ordine cum titulo* Beati; *de eo agetur die* XXIII *hujus menſis, quo colitur.*

Harlemi in Hollandia, tranſitus ANDREÆ NORTH Dominicani, viri boni admodum & devoti. Hic ſedulo beatiſſimam virginem Mariam rogabat cum lacrymis, ut eum ex hac luce recedere minime permitteret, niſi in feſto ejuſdem. *Verba ſunt Raiſſii in Auctario* D *ad Natales SS. Belgii. Quibus ſubjungit:*

Ibidem obitus beatæ memoriæ NICOLAI, Converſi, ut vocant, viri admodum pii.

Maria Piſana *cum* beatæ *titulo refertur in Diario Dominicano Marcheſi, verum de ejus cultu probando, parum fuiſſe videtur ſolicitus.*

Bartholomæum Vargas, Dei ſervum *recte nuncupat idem Marcheſius;* Andream *de quo jam egimus, male cognominans* Holiort.

S. Vamnes M. in Perſia *ponitur in Martyrologio univerſali hac die apud Caſtellanum; ſed differri debebat, uti ipſemet Caſtellanus ſe corrigens, in ſuo Supplemento monet, in diem proxime ſequentem, quo nos eum daturi ſumus* XVI Auguſti.

S. Simplicianum *epiſcopum Mediolanenſem ſignatum reperierunt Majores noſtri in aliquo Kalendario hoc die, ab aliis refertur dum Mediolani colitur* XVI Auguſti.

S. Balſemins *martyr in diœceſi Tricaſſina ponitur hoc die a Caſtellano, ab aliis* XVI Auguſti.

Idem dicendum de S. Frambaldo *qui etiam ad diem ſequentem ſpectat,* XVI Auguſti. E

S. Hyacinthum *hoc die ſignat Molanus, ſpectat ad diem quo colitur & quo de ipſo agendum erit* XVI Auguſti.

S. Liberatus abbas *& ſocii Carthagine in Africa ſub VVandalis martyrium paſſi, neſcio unde hoc die ſignentur, de ipſis cum Martyrologio Romano agemus* XVII Auguſti.

SS. Stratio *ſeu* Strato, Philippus & Eutychianus & ſocii *referuntur hoc die in codd. Hieronymianis. De ipſis agemus cum Martyrologio Romano ad diem* XVII Auguſti.

S. Aredium *abbatem Lemovicenſem hoc die ſignatum reperio in chartis noſtris, aſt ipſius natalis eſt die quo de ipſo agemus* XXV Auguſti.

SS. Iſaac & Maximianus *MM. Africani ex aliquo codice hoc die ſignarunt Majores noſtri, abſque ulteriori notitia: Caſtellanus eos referendos contendit ad diem, quo vos examinabitur* XXVII Auguſti.

S. Stephani regis Hungariæ *memoria tamquam natalis hoc die ſignatur in Martyrologio Romano, ſed ibidem additur, feſtivitatem ejus recoli* IV *Nonas ſeu* II Septembris.

Terentii martyris translatio, *opinor Piſaurenſis,* F *notata eſt a Bollando, qui recte monet, de ea agendum die quo colitur* XXIV Septembris.

Abbo *abbas ut ſanctus & martyr refertur in aliquo Kalendario Benedictino, qui non ad hunc diem ſpectat ſed ad* XIII *Novembris, quo ei inſigne elogium texit Buzelinus, Caſtellanus tamen nomiſ* venerabilis *titulo ornare auſus eſt, ſi cultus alibi probetur, poterit de eo agi* XIII Novembris.

Dis præcedenti notavimus, male ibi ſignatum a Ferrario S. Stanislaum *noſtrum, quem conſtat hoc die in ipſa B. M. Virginis feſtivitate obiiſſe. De cetero, ut ibi etiam diximus, tranſlata eſt ejus ſolennitas ad* XIII Novembris.

Margarita Prioriſſa, *S. Edmundi archiep. Cantuarienſis ſoror, a VVilſono in Martyrologio Anglicano ſignatur hoc die: inde eam accepit Ferrarius in Catalogo gentrali. Citat ad marginem VVilſonus Matthæum VVeſtmonaſt. in Hiſtoria ad annum* 1257, *quod paulo accuratius notari vellem, atque de ejus cultu edoceri, quem non reperi hactenus. Si de ipſo poſtmodum ſatis conſtet, poterit de Margarita agi eum ſanctiſſimo fratre ad diem quo is colitur* XVI Novembris.

A xvi Novembris.

Mechtildis *ſanctimonialis cœnobii Elpedtani in Saxonia, multis revelationibus aliiſque miraculis celeberrima, non recte hoc die ponitur in Martyrologio Bened. Menardi, qui alibi probat eam obiiſſe menſe Novembri die quo obiit & colitur S. Eliſabetha Thuringica. De ejus itaque ſanctitate & cultu videbitur ad dictam diem* xix Novembris.

Balſemium *recluſum in Campania hoc die Menardus inter Sanctos numerat, quemadmodum & Sauſſayus in appendice pag. 1159, at Caſtellanus eum ſolo* venerabilis *titulo dignatur pag. 929, diſtinguitque accurate ab alio ſynonymo qui hoc vel ſequenti die colitur. Rem accipitem venatissimus ad diem quo agendum erit de S. Baſolo ejus patruo aut avunculo, nempe ad* xxvi Novembris. D

S. Audentius epiſcopus Toletanus *hoc die refertur a Tamayo in Martyrologio ſuo Hiſpanico, ubi tamen fatetur, ab aliis ſignari eo die quo olim cultus fuit in eccleſia ipſa Toletana, nempe* iii *Decembris quo eum ſignavit Caſtellanus in Martyrologio univerſali, Tamayo in hiſto longiſſime præferendus, ut adeo* S. Audentium *remittamus ad dictum diem* iii Decembris.

DE S. THARSICIO ACOLYTHO M.

ROMÆ,

B Ex Actis S. Stephanis Papæ ii Auguſti. J. B. S.

E

Inter plures egregios hujus S. Pontificis diſcipulos merito recenſetur fortiſſimus hic martyr Tharſicius *duce Romano parvo ab Adene laudatus, atque ex eo ab Uſuardo totaque ejus progenie. Martyrii occaſionem narrant Acta jam citata die* ii *auguſti num.* 22. *pag.* 145. *Nos ea hic deſcribimus ex Petro de Natalibus lib.* 7 *cap.* 66: Tharſicius acolythos & martyr Romæ paſſus eſt ſub perſecutione Valeriani & Galieni imperatorum. Qui eum Corporis Chriſti Sacramenta portaret; tenentes eum pagani, diſcutere cœperunt, ut quid gereret, indicaret. At illa indignum judicans, poreis prodere margaritas; nequaquam voluit detegere ſacroſancta myſteria: quem fuſtibus ac lapidibus tamdiu maſtaverunt, quouſque ſpiritum exhalaret: revolutoque ejus exanimi corpore ſacrilegi diſcuſſores, nihil io manibus ejus aut veſtibus Sacramentorum Chriſti invenire potuerunt, ſed relicto corpore, eum terrore fugarunt: quod a Chriſtianis ſublatum C & via Appia in Cœmeterio Calixti ſepultum xviii Kalendas Septembris.

Quod hic imperitiores poſſet offendere, ab acolytho nempe Sacramenta portari, *pluribus in annotatione explicat Baronius, uſitatum fuiſſe in Eccleſia, ſævientibus præſertim perſecutionibus, ut ea ratione Chriſtianis proſpiceretur in maxima miniſtrorum raritate & penuria. Hic adjungimus ex Aringhi Roma ſubterranea tom.* 1 *pag.* 456, *quod*, hujus etiam beati Viri ſepulcrum Damaſus Pontifex earminibus hiſce, tamquam nobilis triumphi inſignibus exornaverit.

PAR MERITUM QUICUMQUE LEGIS COGNOSCE DUORUM,
QUIS DAMASUS RECTOR TITULOS POST PRÆMIA REDDIT.
JUDAICUS POPULUS STEPHANUM MELIORA MONENTEM
PERCULERAT SAXIS, TULERAT QUI EX HOSTE TROPHÆUM
MARTYRIUM PRIMUS RAPUIT LEVITA FIDELIS.
TARSICIUM SANCTUM CHRISTI SACRAMENTA FERENTEM
CUM MALESANA MANUS PETERET VULGARE PROFANIS, F
IPSE ANIMAM POTIUS VOLUIT DIMITTERE CÆSUS,
PRODERE QUAM CANIBUS RABIDIS CÆLESTIA MEMBRA.

DE S. ALYPIO EPISC. TAGASTENSI

IN AFRICA,

COMMENTARIUS HISTORICUS. P. B.

§ I.

Modernus ejus cultus; geſtorum ſcriptor S. Auguſtinus.

CIRCA AN. CDXXX. *Annuitur hoc die Sanctus in Martyrologio Rom.*

Ametſi venerationem S. Alipii, *ſeu potius* Alypii *poſt obitum publicam ac veterem uſpiam olim in Eccleſia viguiſſe, ex nullis omnino Muſei hujus noſtri monumentis ſive Græcis ſive Latinis aut jam prælo vulgatis aut manu tantum ſcriptis demonſtrare poſſimus; æquum tamen haudquaquam putavimus, ejus hic memoriam ſilentio præteriri, cujus modo cultum non tolerat ſolum Eccleſia, verum etiam auctoritate legitima fovet ac dilatat. nam primo Gregorius PP. XIII ab anno* 1584 *ex reformato recens Martyrologio Romano per omnes eccleſias hoc eidem Antiſtiti elogium recitavi quotannis palam in choro mandavit ad hunc diem* xviii *Kal. Septembris:* Tagaſte in Africa, ſancti Alipii epiſcopi, qui Auguſtini olim diſcipulus, poſtea in converſione ſocius, in munere paſtorali collega, & in certaminibus adverſus hæreticos commilito ſtrenuus, ac demum in cæleſti gloria

ADCT. P. B. glotia conſors fuit. *Quam quidem annuntiationem uſitatam antea non fuiſſe, cum præcedentia Martyrologia prorſus omnia, dum nulla tacent; tum ibidem in annotatis ad eamdem Baronius indicant, dum nullam, contra quam paſſim aſſolet, Martyrologiam citat, qui in ea prælaxerit.*

& colitus apud Canonicos Regulares S. Auguſtini

2 *Deinde Canonici S. Auguſtini Regulares congregationis Lateranenſis ab anno 1634 eumdem feſto duplice per Officiam proprium colere dic XVI Auguſti cœperunt; ac conſtat ea Officiis eorum propriis eodem anno apud Venetos excuſis: idque non alia, quantum apparet, auctoritate, quam ſancti Pii PP. V, cujus privilegio congregationi ſuæ & Ordini anno 1570 conceſſa ibidem præſigunt. Nimirum quod eis ibi præter alia Sanctorum nominatim expreſſorum feſta generaliter indulſerat ſanctus Pontifex*, Ut omnium quoque aliorum dictæ congregationis & Ordinis Sanctorum feſta etiam ſub duplici Officio celebrare, atque iis omnibus & ſingulis proprias eorum atque authenticas lectiones.... accommodare valeant *&c.*; *hoc, inquam, interpretati ſint illi ſigillatim de* SS. Alypio, *Poſſidio & aliis, quos pro ſuis habent, & quocum proinde feſta duplicia propriis Officiis anno 1634 celebranda typis publicis ediderunt; non modo reclamante nemine, ſed & aliis mox ejuſdem Ordinis ubique congregationibus idem exemplum, etſi non ad eumdem ubique diem, certatim ſequentibus. Imo vero eam ex eodem privilegio, etſi ante inſtitutam Romæ ſuam Rituum congregationem dato, Canonici Regulares feſta ſua propria & Officia nova ad alios inſuper Sanctos & longe plures extendiſſent in Germania*, Præpoſitus & conventus monaſterii ſanctæ Crucis Auguſtæ, proviociæ Moguntinæ, Ordinis Canonicorum Regularium S. Auguſtini, ſacræ Rituum coogregationi ſupplicavit, facultatem eis impartiri dignaretur recitandi Officia Sanctorum Ordinis S. Auguſtini; ſacra congtegatio reſpondit, oratoribus hujuſmodi Officia LEGUISSE ac licere recitare, modo fiot Regulares ejuſdem Ordinis. Die XI Sept. MDCLX. *Ita Proprium congregationis VVindeſemenſis, Bruxellis impreſſum anno 1678.*

& auctor ſum Ordinem Eremitarum ejus.

3 *Acceſſit poſtremo cum ampliſſimæ ſummi Pontificis facultate Ordo Eremitarum S. Auguſtini univerſus; qui in prolegomenis ad Officia ſua propria anno 1674 Antverpiæ edita de feſto* S. Alypii *ſigillatim hæc habet:* Clemens Papa X ad expoſitionem Joſephi Euſanii, ex Ordioe Eremitarum ſancti Auguſtini, epiſcopi Helenopolitani & ſacrarii Apoſtolici Præfecti, tria decreta, quæ a ſacra Rituum Coagregationa ad preces ejuſdem epiſcopi emanaverant, confirmavit: quorum primo, dato die XVIII Julii MDCLXXI, conceditur, ut omnes utriuſque ſexus Religioſi dicti Ordinis recitare valeant die XVI Auguſti ſub ritu dupliei Officium ſancti Alipii epiſcopi Tagaſtenſis ejuſdem Ordinis, io Martyrologio Romaoo die XV Auguſti commemorati, de Communi confeſſorum pontificum, cum oratiooe & lectionibus propriis, a deputatis pro correctione Officiorum dicti Ordinis ex Operibus ſancti Auguſtini deſumendis & in Kalendario Breviarii & Miſſalis præfati Ordinis appoocndis. *Apparet hinc, quam loage lateque jam* Alypii *noſtri feſe cultus diffuderit. Nunc ad Acta procedimus, ſea potius eorum ſcriptorem.*

Hiſtoriam Alypii vicarii a S. Paulino deſideratam

4 *Qualis quantaſque vie fuerie S. Paulinus, epiſcopus Nolanus, fuſe ex inſtituto demonſtratum eſt in hoc Opere ad diem, quo celebratur in Eccleſia, XXII menſis Junii. Hic autem quam eximiam de* Alypii *recentiſſime ad epiſcopatum Tagaſtenſem evecti virtutibus ac ſanctimonia jam* D *ſum concepiſſet opinionem, luculenter oſtendit in epiſtola ſua, ad ipſum eodem tempore, hoc eſt anno Chriſti 394, data, quæ eſt inter Pauliniaaas editionis noviſſimæ Pariſienſis anni 2685 tertia, alias quadrageſima quinta; inter Auguſtinianas veco apud Benedictinos S. Mauri tom. 2 epiſt. vigeſima quarta, alias teigeſima quinta. In ea præſul ſanctiſſimus non tantum* Alypii *virtutes extollit mirifice; ſed & hiſtoria digniſſimas reputat his verbis:* Specialitet autem hoc a te peto, quoiam me immerentem & inopinantem magno tui amote compleſti, ut pro hac hiſtotia temporum (*Euſebii Chronico, quod in Africam aaa eam hac epiſtola ſubmittebat* Alypio) referas mihi omnem tuæ ſanctitatis hiſtoriam; ut qui genus, unde ſis domo tanto vocatus a Domino, qnibus exordiis ſegregatus ab utero matris tuæ, ad matrem filiorum Dei prole lætantem, abjurata carnis & ſaoguinis ſtirpe, tranſieris, & in genus regale & ſacerdotale ſis translatus, ediſſeras.

ſcripſit S. Auguſtinus, primo ſuorum contra unam, E

5 *Hoc Paulini judicium ac deſiderium uſque adeo probavit S. Auguſtinus, ut executionem ea ſe ipſe ſuſceperit; ſic enim in epiſtola* 27, *alias* 32, *anno* 395 *circiter iaeaate, Romanianum quemdam,* Alypii *cognatum, S. Paulino commendans ſcribit:* Eſt & aliud, quo illum fratrem amplius diligas: nam eſt cognatus venetabilis & vete beati epiſcopi Alypii, quem toto pectore amplecteris, & merito: nam quiſquis de illo Vito benigne cogitat, de magna Dei miſeticotdia & mitabilibus Dei muneribus cogitat. Itaque cum legiſſet petitionem tuam, qua deſiderare te indicaſti, ut hiſtoriam ſuam tibi ſcribat, & volebat facere ptopter benevolentiam tuam, & nolebat ptopter verecundiam ſuam: qnem cum viderem inter amorem pudoremqne fluctuantem, onus ab illo in humeros meos teanſtuli: nam hoc mihi etiam pet epiſtolam juſſit. Cito ergo, ſi Dominus adjuverit, totum Alypium inferam præcordiis tuis: nam hoc ſum ego maxime veritus, ne ille vereretur apetire omnia, quæ io eum Dominus contulit; ne alicui minus intelligeati (oon enim abs te ſolo illa legereotur) ooo divina mnoera coneeſſa hominibus, ſed ſeipſum prædicare videretur; & tu, qni noſti qnomodo hæc legas, propter aliorum cavendam infirmitatem fraternæ notitiæ debito fraodareris. Quod jam feciſſem, jamque illum legeres, niſi proF fectio ſtatris (*Romaniani*) improviſa repente placuiſſet, quem ſic commendo *&c.* *Dubitari vero non poteſt, quin cito præſtiterit Auguſtinus quod hic* cito *facturum ſe ſpondet, etſi opuſculum illud olim intercidiſſe videatur.*

deinde ſparſam ter opera varia; quam hic colligimus.

6 *Eſt, qui locum hunc S. Auguſtini intelligendum putarit non de hiſtoria quadam* S. Alypii *ſeparata, verum de illa, quæ legitur etiam nunc in libris Confeſſionum. Non placet opinio, primo quia hic promittitur hiſtoria* cito *mittenda; cum libri Confeſſionum toto poſterius quinquennio ſcripti ſint: deinde promittitur* totus Alypius, *id eſt narratio geſtorum ejus uſque ad annum* 395 *complectens atque promotionem ejuſdem ad inſulam Tagaſtenſem, quam ſigillatim expetierat S. Paulinus: at in libris Confeſſionum hæc non attingitur, ſed hiſtoria deſinit in* Alypii *baptiſmo. Sed enim ſatis nunc certum eſt, quæ de vita hujus Antiſtitis dici jam poſſint, ex variis S. Auguſtini operibus adhuc ſeevatis eſſe præcipue colligenda. Et fecit hoc pridem vir clariſſimus atque in Augaſtino perquam verſatus Innocentius Keſerloerus, Canonicus Regularis, Dieſſenſis in Ba-*

A *varia abbatiæ decanus ; cujus haud abſimilem Aſterum S. Poſſidii epiſcopi Calamenſis congeriem dedere Majores noſtri ad diem* XVII *Maii a pag.* 29, *idem jam tum ſtatuentes in hunc menſem ac diem de collectione ejuſdem geſtorum Alypianorum huc ſimul tunc humaniſſime directa. Verum, ut jam idem opus alii ſuſcepere, viſa nobis eſt ea Kalendarii incubratio nec ſatis ordinata, nec ſatis integra, ut non præſtet modo novam exhibere, quam nunc aggredimur, ductu a natalibus ejus initio.*

§ II.

Alypii natales nobiles ; ſtudia in juventute Tagaſtæ, Carthagine, Romæ.

Nobiles Alypii natales poſt an. Chriſti 354

ALypius (*inquit S. Auguſtinus Confeſſ. lib.* 6, *cap.* 7) ex eodem, quo ego, ortus erat municipio, parentibus primatibus muniB cipalibus, me minor natu. *Natus eſt ergo in oppido Numidiæ Tagaſtenſi ; nam id & Auguſtino natale facit Poſſidius in ejus Vita, cap.* 1 ; *& quidem poſt annum Chriſti* 354, *utpote anno minor Auguſtino, qui anni illius menſe Novembri prodiit in lucem. Non fuiſſe multo minorem natu, facile colligemus infra cum ea tempore, quo Romæ geſſit munus aſſeſſoris, tum ea anno, quo conſecratus poſtea fuit epiſcopus ; præſertim quia gravitatem publicis miniſteriis conſentaneam ſemper debuit ætate ferè tantum ac morum conſtanti maturitate tueri : nam corporis ejus moles nihil ad illam admodum conferre potuit, niſi forte minuendam : ſiquidem ſtatura puſillum fuiſſe anno Chriſti* 386, *manifeſte ſignificat Auguſtinus lib. de Beata vita, num.* 35 ; *his verbis :* Quaſi vero, inquam, longum aliquid nos quæramus, præſertim adverſus Alypium ; nam non mediocriter parva iſta eſſe ſortia & utilia, ſibi ipſe de ſuo corpore argumentaretur.

Studia grammatica ac rhetorica ſub Auguſtino.

8 *A natalibus ejus S. Auguſtinus loco ante citato ad ætatem jam liberalibus diſciplinis idoneam tranſgreſſus, egregiam ejus & amabilem commendat indolem, docetque, quibus eam ab anno circiter Chriſti* 375 *ſtudiis ecclæ excoluerit, quibus perperam oblectarit :* Nam & ſtuduerat, *ait*, apud me, cum in noſtro docere cœpi oppido, & poſtea Carthagini (*hic rhetoricam, Tagaſtæ Grammaticam docuit Auguſtinus, teſte Poſſidio cap.* 1 ;) & diligebat me multum, quod ei bonus & doctus viderer ; & ego illum, propter magnam virtutis indolem, quæ in non magna ætate ſatis eminebat. Gurges tamen morum Carthaginenſium, quibus ingatoria ſervent ſpectacula, abſorbuerat eum in inſaniam Circenſium. Sed cum in eo miſerabiliter volveretur, ego autem rhetoricam ibi profeſſus publica ſchola uterer, nondum me audiebat ut magiſtrum, propter quamdam ſimultatem, quæ inter me & patrem ejus erat exorta, & compereram quod eircum exitialiter amaret, & gravitèr angebar, quod tantam ſpem perditurus, vel etiam perdidiſſe mihi videbatur. Sed monendi eum & aliqua coercitione revocandi nulla erat copia, vel amicitiæ benevolentia vel jure magiſterii : putabam enim, eum de me enm patre ſentire ; ille vero non ſic erat. Itaque, poſtpoſita in hac re patris voluntate, ſalutare me cœperat, venians in auditorium meum & audire aliquid, atque abire.

9 Sed enim de memoria mihi lapſum erat, agere eum illo, ne vanorum lndorum exen& præcipiti ſtudio tam bonum interimeret ingenium. Verum autem, Domine, tu, qui præſides gubernaculis omnium quæ creaſti, non eum oblitus eras futurum inter filios tuos antiſtitem ſacramenti tui ; & ut aperte tibi tribueretur ejus correctio, per me quidem illam, ſed neſcientem operatus es. Nam quadam dia enm ſederem loco ſolito, & coram me adeſſent diſcipuli, venit, ſalutavit, ſedit, atque in ea, quæ agebantur, animum intendit : & forte lectio in manibus erat, quam dum exponerem, & opportune mihi adhibenda videretur ſimilitudo Circenſium, qun illud, qnod infinuabam, & jucundius & planius fieret, eum irriſione moidaci eorum quos illa captivaſſet inſania, tu ſcis, Deus noſter, quod tunc de Alypio ab illa peſte ſanando non cogitaverim. At ille in ſe rapuit, meque illud non niſi proptet ſe dixiſſe eredidit : & quod alius acciperet ad ſuccenſendum mihi, accepit hnneſtns Adoleſcens ad ſuccenſendum ſibi & ad me ardentius diligendum ... Etenim ille poſt illa verba protipuit ſe ex ſovea tam alta, qua libenter demergebatur & cnm miſerabili volnptate cæcabatur, & excuſſit animum ſorti E temperantia, & reſiluernnt omnes Circenſium ſordea ab eo, amplinſque illuc non acceſſit. Et audire me rurſus incipiens, illa mecum ſuperſtitione involutus eſt, amans in Manichæis oſtentationem continentiæ, quam varam & germanam pntabat. Erat autem illa vecora & ſeductoria, preſertim animas capiens, nondnm virtutis altitudinem ſcientes tangere, & ſuperficie decipi faciles, ſed tamen adumbratæ ſimulatæque virtutis.

Roma ad ſpectacula curioſitate ſeque fiducia revocatus.

10 Non ſane relinqnens incantatam ſibi a parentibus tertenam viam, Romam præceſſerat, ut jus diſceret ; & ibi gladiatorii ſpectaculi hiatu incredibili & inctedibiliter abreptus eſt. Cnm enim averſaretur & deteſtarentur talia, qnidam ejus amici & condiſcipuli, cum forte de prandio redeuntibus pervius eſſet, recuſantem vehementer & reſiſtentem familiarii violentia duxerunt in amphitheatrum erudelium & funeſtorum ludorum diebus, bæc dicentem : " Si „ corpus meum in illnm locnm trabitis, & ibi „ conſtituitis, numquid & animum & oculos „ meos in illa ſpectacula poteſtis intendere ? Adero „ itaque abſens, ac ſic & vos & illa ſuperabo „. F Quibus audiis, illi nibilo ſecius enm adduxerunt ſecum, id ipſum ſorte exploraie cupientes utrum poſſet efficere. Quo nbi ventum eſt, & ſedibus, quibus potuernnt, locati ſunt, fervebant omnia immaniſſimis volnptatibus. Ille, clauſis foribus oculorum, interdixit animo, ne in tanta mala procederet. Atqne entinam & anres obturaviſſet !

miſericordia divina reſtituit ;

11 Nam quodam pugnæ caſu cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulſaſſet, eurioſitate victus, & quaſi paratus, qnidqnid illud eſſet, etiam viſum contemnere & vincere, aperuit oculos, & pereuſſus eſt graviore vulnere in anima, quam ille in corpore quem cernere conenpivit, ceciditque miſerabilins, quam ille, quo cadente, factus eſt clamor, qui per ejus aures intravit & reſeravit ejns lnmina ; nt eſſet qua ſeriretur & dejiceretur audax adhue potius, quam fortis animus, & eo infirmior quo de ſe præſumſerat, qui debuit de te (*Deum Sanctus alloquitur.*) Ut enim vidit illum ſanguinem, immanitatem ſimul ebibit & non ſe avertit, ſed fixit aſpectum ; & hauriebat furias, & neſciebat, & delectabatur ſcelere certaminis & cruenta voluptate inebriabatur. Et non erat jam ille qui venerat, ſed unus de turba ad quam venerat, & ve-

rus

ANCT. P. B. rus eorum ſocius, a quibus adductus erat. Quid plura? Spectavit, elamavit, exarſit, abſtulit inde ſecum inſaniam, qua ſtimularetur redire, non tantum cum illis, a quibus prius abſtractus eſt, ſed etiam præ illis & alios trahens. Et inde tamen manu validiſſima & miſericordiſſima eruiſti enm tu, & docuiſti non ſui habere, ſed tui fiduciam; ſed lnnge poſtea.

frat & alias inventuſtam ejus tentatiam

12 Verumtamen jam hoc ad medicinam futuram in ejus memoria repnaebatur. Nam & illud, quod cum adhue ſtuderet, jam nie audiens apud Carthaginem, & medio die cogitaret in foro quod recitaturus erat, ſicuti exerceri ſcholaſtici ſolent, ſiviſti eum enmprehendi ab æditimis fnri tamquam furem. Non arbitror aliam ob cauſam te permiſiſſe, Deus noſter, niſi nt ille, vir tantus futurus, jam inciperet diſcere, quam non facile in dignoſcendis canſis homo ab homine damnandus eſſet temeraria credulitate. Quippe ante tribunal deambulabat ſolus cum tabnlis ae ſtilo, cum, ecce, adoleſcens qüidam ex numero ſcholaſticorum ſur verus, ſecurim clanculo adportans, illo non ſentiente, ingreſſus ad cancellos plumbeos, qui vico argentarin de-
B ſuper prominent, & præcidere plumbum cœpit. Sono autem ſecuris audito, ſnbmurmuraverunt argentarii, qui ſubter erant, miſerunt qui apprehenderent qnem forte inveniſſent. Quorum vocibus auditis, relicto inſtrumento, ille diſceſſit, timens, ne cum eo teneretur. Alypius autem, qui non viderat intrantem, exeuntem ſenſit, & celeriter vidit abeuntem. Et cauſam ſcire cupiens, ingreſſus eſt locum, & inventam ſecurim ſtans atque admirans conſiderabat. Cum, ecce, illi qui miſſi fuerant, reperiunt eum ſolum ſerentem ſerrum cujus ſonitn exciti venerant. Tenent, attrabunt congregatis inqnilinis fori, tamquam furem manifeſtum ſe comprehendiſſe gloriantur; & inde offerendus judici ducebatur.

ſuppl'cio proximum liberaverat Carthagine.

13 Sed hactenus docendus fuit. Statim enim, Domine, ſubveniſti innocentiæ ejus teſtis erat ſolus. Cum enim duceretur vel ad cuſtodiam vel ad ſupplicium, ſit eis nbviam quidam architectus, cujns maxima erat cura publicarum fabricarum. Gaudent illi, eum potiſſimum occurriſſe, cui ſolebant in ſuſpicionem venire ablatarum rerum quæ periſſent
C de foro; ut quaſi tandem ille cognnſceret, a quibus hæc fierent. Verum autem viderat homn ſæpe Alypium in domo cujuſdam ſenatoris, ad quem ſalutandum ventitabat: ſtatimque cngnitum, manu apprehenſa, ſemovit a turbis; & tanti mali cauſam quærens, quid geſtum eſſet, audivit; omneſque tumultnantes qui aderant & minaciter frementes juſſit venire ſecum. Et venerunt ad domum illins adoleſcentis qni rem commiſerat. Puer vero erat ante oſtium, & tam parvns erat, ut nihil exinde dnmino ſuo metuens, facile poſſet totum indicare: cum eo quippe in foro fuit pediſſequus. Quem poſteaquam recoluit Alypius, architecto intimavit. At ille ſecurim demonſtravit puero, quærens ab eo, cujus eſſet. Qui confeſtim, Nnſtra, inquit; deinde interrogatus, aperuit cetera. Sic in illam domnm translata cauſa, confuſiſque turbis, quæ de illn triumphare jam cœperant, futurus diſpenſator verbi tui, & multarum in Eccleſia tua cauſarum examinator experientior inſtructiorque diſceſſit.

D

§. III.

Geſta ejus uſque ad baptiſmum Mediolani ſuſceptum.

Med olanum anno 384 cum Auguſtino diſcedit Roma,

CEterum Alypius *Romæ diuturnam perdiſcendi juris prudentiæ legibus impendit operam; quandoquidem, cum eo advenit Auguſtinus anno Chriſti circiter* 383, *aut certe antequam anno ſequente* Alypius *inde cum eo, ad profitendam Mediolani rhetoricam evocato, diſceſſit, jam ibi non ſemel in cauſis gravibus ac publicis conſiliarius aſſederat, etiam ampliſſimo magiſtratui; ut Comiti largitionum Italicarum ſeu Italicianarum, qui largitionibus in Italia faciendis præerat; ubi ſtipendia militibus, aliiſque perſolvi curabat. Sed ipſum de his Auguſtinum audiamus, attendentes interim ſimul (quod antea monuimus,) an ab anno ætatis trigeſimo, quem S. Auguſtinus a die* XIII *Novembis anno* 383 *ingredi cœperat, abeſſe tunc multum potuerit Sanctus noſter. Sic igitur Confeſſ. lib.* 6, *cap.* 10 *de* S. Alypio *ſuo Auguſtinus*: Hunc ergo Romæ inveneram, E & adhæſit mihi fortiſſimn vinculo, mecumque Mediolanum profectus eſt, ut nec me deſereret, & de jure, qnod didicerat, aliquid ageret ſecundum votum magis parentum, quam ſuum. Et ter jam aſſederat mirabili continentia ceteris, cum ille magis miraretur eos, qui aurum innocentiæ præponerent.

ubi conſiliarius munus interpretis geſſerat.

15 Tentata eſt quoque ejus indoles non ſolum illecebra cupiditatis, ſed etiam ſtimnlo timoris. Romæ aſſidebat Comiti largitionum Italicianarum. Erat illo tempore quidam potentiſſimus ſenator, cujus & beneficiis obſtricti multi & terrori ſubditi erant. Voluit, ſibi licere neſcio quid ex more potentiæ ſuæ, quod eſset per leges illicitum. Reſtitit Alypius: promiſsum eſt præmium: irriſit animo: prætentæ minæ: calcavit, mirantibus omnibus inuſitatam animam, quæ hominem tantum, & innumerabilibus præſtandi nnceodi que modis ingenti fama celebratum, vel amicum non optaret, vel non formidaret inimicum. Ipſe autem judex, cui conſiliarius erat, qnamvis & ipſe fieri nollet, non tamen aperte recuſabat; ſed in iſtum cauſam transferans, ab eo ſe non permitti aſſerebat; quia & re vera ſi ipſe faceret, iſte diſceederet. Hoc ſolo autem pene jam illectus erat F ſtudio litterario, ut pretiis prætorianis codices ſibi conficiendos curaret; ſed conſulta juſtitia, deliberationem in melius vertit; utiliorem judicans æquitatem qua prohibebatur, quam poteſtatem qua ſinebatur. Parvnm eſt hoc; ſed qui in parvo fidelis eſt, & in magno fidelis eſt .... Talis ille tunc inhærebat mihi, mecumque nutabat in conſilio, quiſnam eſset tenendus vitæ modus.

hic mirabitur Auguſtinus ejus caſtitatem.

16 *Mediolani cum jam eſſent, ac de vitæ modo deligendo conferrent, non minus ibi miratus eſt Auguſtinus* Alypii *caſtitatem, quam ſuſpexerat Romæ juſtitiam: cum enim ad matrimonii ſtatum, uti de ſe ipſe narrat lib.* 6 *Confeſſ. cap.* 12, *vehementius inclinaret*, prohibebat me ſane Alypius, *inquit*, ab uxore ducenda, cauſans, nullo modo nos poſſe ſecnro otio ſimul in amore ſapientiæ vivere, ſicut jam diu deſideraremus, ſi id feciſsem. Erat enim ipſe in ea re etiam tunc caſtiſſimus, ita ut mirum eſset, quia, vel experientiam concubitus cœperat in ingreſsu adoleſcentiæ ſuæ; ſed non hæſerat; magiſque doluerat & ſpreverat; & deinde jam continentiſſime vivebat. Ego autem reſiſtebam illi exemplis eotum, qui conjugati

A jugati coluiſſent ſapientiam, & promeruiſſent Deum, & habuiſſent fideliter ac dileciſſent amicos. *Quamquam vero, ut ibidem explicatur, cum ſæpius ecs eadem agereiur*, Alypius *Auguſtini infirmitatem, obſtinatamque a cælibatu averſionem, ac matrimonii tamquam neceſſarii defenſionem identidem admiratus, manus tandem amicæ, imo ſtrepenti per hujus linguam blandienti, dederit, cupieritque & ipſe deſiderare conjugium*, nequaquam *tamen id fecit* victus libidine talis voluptatis, ſed curioſitatis: dicebat enim, ſcire ſe cupere, quidnam eſſet illud, ſine quo vita mea, quæ illic ſic placebat, non mihi vita, ſed pœna videretur. *Sed nec illud qualecumque deſiderium diu fuit*, teſtante ibidem *Auguſtino*: Sic eramus, donec to, Altiſſime, non deſerens humanam noſtram, miſeratus miſeros, ſubvenites mitis & occultis modis.

Sic etiam cum ipſo Auguſtino ſit cantechumenatus.

17 *Jam ſi uſque ad matrimonii deſiderium amici verbis & exemplo potuit adduci ludeles ejus illa tanta virtutis, & a conjugii voluntate modo tam aliena pie ſeſe; dubitari vix poteſt, quin certis in cebus, quæ ad virtutem proprie pertinebant, ad ejuſdem exemplum promptius multa*
B *ſe ac libentius accommodaverit; Mediolani præſertim, ubi una ceavixerunt, donec tertius acceſſit* Nebridius, qui, relicta patria vicina Carthagini.., relicto rure paterno optimo, relicta domo & non ſecutura matre, nullam ob aliam cauſam Mediolanum venerat, *inquit Auguſtinus Confeſſ. lib. 6. cap.* 10, niſi ut mecum viveret in flagrantiſſimo ſtudio veritatis atque ſapientiæ... beatæ vitæ inquiſitor ardens & quæſtionum difficillimarum ſcrutator acerrimus. *Non dubium, inquam, quin eo loco ac tempore beneſta quæque Auguſtini ſtudia ſit multo ardentius imitatus* Alypios, *ac proinde quærendæ veritati & ſapientiæ ſe totum dederit, S. Ambroſium omni die Domini. eo verbum veritatis in populo recte tractantem una cum Auguſtino ſua aderit, per hujus prædicationem paulatim cum eodem ſiſtus, a Manichæorum erroribus ad Eccleſiam & ad Litterarum ſarrarum lectionem prependere cæperit, ac denique fieri catechumenus in catholica Eccleſia, donec aliquid certi eluceret, quo curſum dirigeret. Quæ omnia cum de ſe confiteatur Auguſtinus, de Alypio certiſſime innuit; utpote Mediolani aliud agente nihil,*
C *quam ut inquirendæ veritatis ac ſapientiæ occaſionem omnem captaret, dum ſcili. Auguſtinus & Nebridius, cæli ſuſpice alibi ibidem vacare cogerentur; ut aſſeritur Confeſſ. lib. 8, cap. 6. Et certe catechumenum fuiſſe autequam nemen ad baptiſmum daret, diſerte aſſerit Auguſtinus ibidem lib. 9, cap. 4.*

& converſitur cum eodem,

18 *Unum aliquid interea curſum ejus ad veritatem tunc adeo proſpecum accordavit aliquamdiu: nempe quod* Alypius, teſte *Auguſtino Confeſſ. lib. 7, cap.* 19, Deum carne indutum ita putabat eradi a Catholicis, ut præter Deum & carnem nos eſſet in Chriſto anima; mentemque hominis non ealtimabat in eo prædicari: & quoniam bene perſuaſum tenebat, ea quæ de illo memoriæ mandata ſunt, ſine vitali & rationali creatura non fieri, ad ipſam Chriſtianam fidem pigrius movebatur. Sed poſtea hæreticorum Apollinariſtarum hanc errorem eſſa cognoſcens, Catholicæ fidei collætatus & contempanatus eſt. *Itaque hæc captis alacrius inſſtens, S. Pauli Apoſtoli Epiſtolas meditabatur haud dubie cum Auguſtino, quando utcique inopinata ſuperveniens Pontitianus ſfer, quam in palatio tum præclare cum egregie Chriſtianus, gratulatorie micatus*

eſt, quod eas & ſolas apud illos Litteras repente AUCT. *comperiſſet. Et vero quam ex ea ce ſpem dr utte-* P. B. *que concipiebat, non ſeguiter ipſe la loca promovit multa ſubjicienda de S. Antonio abbate, deque ejus hiſtoria, cujus improviſa lectione aulici duo prope Treviros, cum ibi eſſet imperator, ſubite commoti, ſolitudinis horrorem prætuliſſent aulæ deliciis, novam e veſtigio ſanctiorumque militiam auſpicati; ut apud Auguſtinum videre eſt lib. 8 Confeſſ. cap. 6 & ſeqq.: ubi etiam vix digreſſum inde Pontitianum ſtatim conſecuta narratur Auguſtini & Alypii per earumdem Apoſtoli Pauli Litterarum breviſſimam & quaſi furtivam inſpectionem converſio.*

lectione textus Apoſtoli Pauli.

19 *Nam a Pontitiani congreſſu hortum ambo ſubeuntes, miris adeo cogitationum & affectuum æſtibus egitari cæperunt, ut Auguſtinus, poſita apud* Alypium *codice S. Pauli, tantiſlum inde feciſſet, quo lacrymis ac gemitibus paulo libentius indulgeret. Sed mox ad calſtes hæſce voces*, Tolle, lege: Tolla, lega, *ad* Alypium *& ſacrum eadicrum revolans, arripui, inquit, aperui, & legi in ſilentio capitalem, quo primum conjecti* E *ſunt oculi mei: „ Non in commeſſationibus & „ ebrietatibus, non in cubilibus & impudici. „ tiis, non in contentione & æmulatione: ſed „ induite Jeſum Chriſtum, & carnis proviſen. „ tiam ne feceritis in concupiſcentiis „. Nec oltra voloi legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujuſce ſententiæ quaſi luce ſecuritatis infuſa cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. Tuna interjecto aut digito aut oeſcio quo alio ſigno, codicem claſi, & tranquillo jam vulto indicavi Alypio. At ille quid in ſe ageretur (quod ego neſciebam) ſic judicavit: petit videre quid legiſſem: oſtendi; & attendit etiam oltra quam ego legeram; & ignorabam quid ſequeretur. Sequebatur vatos „ „ Infirmum autem in fide recipita „. Quod ille ad ſe retolit, mihiqua aperuit. Sed tali admonitione firmatos aſt, placitoque ac propoſito bono & congruentiſſimo ſuis moribus, quibus a me io melius jam olim valde longeque diſtabat, ſine ulla turbulenta cuoctatione conjunctus eſt. *Accidit hoc certe, ſecundum Auguſtinum ibidem lib. 9 cap. 8, vigiti circiter diebus ante ferias vindemiales ſive autumnales, ac proinde ineunte Auguſto. Sed cujus anni? Controverſitur; aliis annum 387,* F *aliis quos hic ſequi malumus, 386 defendentibus.*

Inde ſtant cum filio in agro Caſſiciaco

20 *Sic animati cum nihil optarent magis, quam ut procul a civium ſtrepitu negotiiſque tranquillum alicubi meditationibus ſuum invenirent, peropportuna eis accidit Verecundi cujuſdam amiciſſimi, rus ac villam ſuam Caſſiciacum in agro Mediolanenſi ad id ultro offerentis benignitas. Hac igitur uſus libenter Auguſtinus cum ſuis omnibus (nata matre Monica, Navigio fratre, filio Adeodato, Trigetio ac Licentio diſcipulis, Laſtidiano & Raſtica cognatis, atque individuo imprimis* Alypio, *ſi receſſum illum adeo ſibi comperit idoneum; ut rhetoricæ valediceret, inde renuntiaret*, peractis vindemialibus, ut ſcholaſticis ſuis Mediolanenſes venditorem (*ſic ipſe loquitur*) verborum alium proviſerent: *ſimulque ad S. Ambroſium de præparatione ſua ad baptiſmum ſcripſiſſet*: Et inſinuavi, *inquit ibidem lib. 9 cap. 5*, per litteras antiſtiti too, viro ſancto, Ambroſio priſtinos errores meos & præſens votum meum, ut moneret, quid potiſſimum mihi de Libris tuis legendum eſſet; quo percipienda tantæ gratiæ paratior aptiorque fiarem. *Ex quibus verbis perſpicuum ſit, quid ipſe, quid*

AUCT. P. B. Alypius *in hoc receſſu tam ſacro ſpectacint præcipue, & tuc in eo ad proximum uſque Quadrageſimam ſeſe continuerint.*

per aliquot menſes ad baptiſmum atque comparatos,

ut Ubi igitur Alypius *quod ante ab Academicis Chriſtianæ vectiti ac certitudini contrarium hauſerat, jucundiſſimum cum Auguſtino concertatione vidſue, agnovit, ejecitque; ut fatetur ipſe (nam ipſa* Alypii *verba ſervavit Auguſtinus in opere tum ſcripto contra Academicos, lib. 3, cap. 20) Ubi ſiqua ſupererat vanitas, cui non ſatis arrideret in ſcriptis philoſophicis vel eccleſiaſtici ſtili humilitas, vel uſurpatio crebra ſanctiſſimi nominis Jeſu Chriſti, eam penitus traſit ex animo. Teſtem habemus Auguſtinum ita di hoc tempore ac loco ſcribentem lib. 9 Confeſſ. cap. 4* t Et quando mihi ſufficiat tempus commemorandi omnia magus ergs uos beneficia tua io illo tempore, præſertim *ad majora properenti?* Revocat enim mu recordatio mea, & dulce mihi fit, Domine, confiteri tibi quibos me ſtimolis perdomueris, & quemadmodum me complanaveris, humilitetis mootibus & collibus cogitatiouum mearum, & tortuoſa mea direneris, & aſpera leniB ris, quoque modo ipſum etiam Alypium, fratrem cordis mei, ſubegeris nomini unigeniti tui Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quod primo dedignebatur inſeri litteris ooſtris: magis enim eas volebat redoluu gymnaſiurum cedros, quas jam eomrivit Domiuos, quem ſalubres herbas eccleſiaſticas, adverſus ſerpentibus. *Ibi quibus facibus conceptum Dei amorem aluerit, idem iſtic Auguſtinus indicat*: Quas tibi, Deus meos, voces dedi cum legerem Pſalmos, esonica Duvid fidelie & ſonos pietetis encludantes tutgidum ſpititom, tudis iu geemano amore tuo, carechumeous io vilin eum catechumeno Alypioſeriatus? *Ibi virtutum ejus exercitia uſque adeo ſuſpexit præ ſuis Auguſtinus, ut nun dubitarit hac de illis coram affirmare lib. 2 de Ordine cap.* 20: Quæ tante tapuiſti ſvidiuate, tautoque io ee nuturæ admirabilis iotpetu iogreſſus es; ut ego tibi verborum, to mihi rerum magiſter effectus ſis. *Impetum autem illum ad quam inuſitatum ſui odium divina ibidem impulerit gratia, colliges ex lib. 9 Confiſſ. cap. 6; ubi ſic habetur:*

C *a S. Ambroſio baptizatur in Paſchate anni 387.*

su Iude ubi tempus advenit, quo me nomen dere oputtetet (*puta circa Quadrageſimam, uti dictum, ad baptiſmum Paſchate proximo ſuſcipiendum*) ſeliſto ture, Mediolanom remeavimus. Placuit & Alypio *reneſci in te mecum*, jam iuduto humilitate Sacramentis tuis congrue, & ſortiſſimo domitori corporis, uſque ad Italicum ſolum glacialu (*per exactam jam hiemem*) nudo pedn obterendum inſoliro uſu. *Dura enimvero rudimenta homini in caloribus Africanis nato adulioque! ſed heroe tanto digna quantum exinde ſe præbuit reverſus in Africam. Porro baptizatum a S. Ambroſio ſuiſſe, ſatis ex eo liquet, quod una cum Auguſtino renatus in Chriſto ſit, de quo S. Poſſidius in Vita cap. 1 tradit:* Et factum *eſt, divina præſente opitulatione, ut per illum talem ac tantum antiſtitem Ambroſium & doctrinam ſalutarem Eccleſiæ Catholicæ & divina perciperet Sacramenta; quamquam idem etiam aliunde, atque adeo ex ipſe ipſius teſtimonio apud S. Paulinum epiſtola inter Auguſtinianas* 24, *alias* 35, *certiſſimum eſt. Tempus quoque ea dicit numere* 29 *eruitur, Paſcha nimirum anni* 387.

D

§ IV.

Relique, quæ de illo ſciuntur.

QUid *S. Auguſtinus jam lavacro ſalutari illius egeris, ſic explicat in ejus Vita cap.* 3 *Poſſidius, alia quædam interjecta tranſilions*: Ac placuit ei, percepta gratie, cum aliis civibus & emicis ſuis Deo pariter ſervientibus ad Afticem & propriam domum agroſque remeare. Ad quos venieos, & io quibus conſtitutus, ferum trieonio, & s ſe jam aliquantis curis ſeculuribus, cum iis qui eidem adhærebant, Deo vivebat jejouiis, orasiooibus, boniſque opetibus, in Lege Domini meditens die ac ooſte. *Societatem hanc in ipſo quodammodo baptiſmo ab* Alypio *& cum* Alypio *Medelani exortum fuiſſe Auguſtinum putamus, & idee, cum de alterum ſecuta mox aggregatione loquitur, ſe &* Alypium, *tamquam ſimul aggregantes, exprimere numere plurali; ut cum de Adeodato meminit Confeſſ. lib. 9, cap. 6,* SOCIAVIMUS eum, *inquit*, coævum NOBIS in gratie tue, educaodum in diſcipline tus. *Quamquam hanc more prematura ſuſtulit, antequam in Afticam ſocii navigarent. Non aliter ibidem cap. 8 intelligendum videtur, quod ita de altero ſocio ſubdit:* Qui habitare fecis unanimes io domo, ſuciaſti NOBIS & Euodium juvenem ex NOSTRO MUNICIPIO; qui cum agens in rebus militeret, prior NOBIS *ad te* convuiſos uſt & baptizatus. Simul eramus; ſimul habitaturi in placito ſancto, quærebemus, qoiſuem locus oos otilius habetet ſervientes tibi: pariter tumeabbamus io Afticum. *Imo hoc loco* Alypiom *comprehendi certiſſimum eſt ex libro 11 de Civitate Dei, cap. 8; ubi Auguſtinus ea Italia vetentes ſe cum* Alypio *Carthaginem appuliſſe interfuiſſe narrat miracule, quod ibi tum acciderat hoſpiti ſuo Innocentio exadvocato vicariæ præfecturæ*; veneotes egim, *inquit*, de tzuſmarruit mu & Fratrem toeum Alypium, oondum quidem clericos, ſed jam Deo ſervieotes, ot eret cum toru domo ſua religioſiſſimus, ipſu ſoſeupeiat, & apud eumdem sunc habitabamus *&c.*

E

F *ex plures ad eam exemplo ſuo ſanctos attrahere.*

e4 *Fuit igitur* Alypius *tam ſancti propoſiti ſic dere cum Auguſtino conjunctus in Italia ab anno* 387; *ita diſceſſit inde cum eo in Africam* poſt Maximi tyranni mortem (*ut aſſeritur lib.* 3 *contra litteras Petiliani cap.* 25) *hoc eſt, poſt mortem Auguſtum anni* 388; *ita Carthagine in communi cum eodem hoſpitio commoratus eſt. Et quidni puero inde Tagaſten cum ee adiveit, ibique præſtituto jam in Italia mort* ferme trienuio *tonviuerit? Certe nondum umquam diſceſſerat ab ejus conjunctione anno* 391, *quo inrunte Auguſtiouo ab Hipponenſibus raptus ad preſbyterium, ejuſdem inſtituti monaſterium apud eos erexit, ad illudque ſecum traxit* Alypium; *id enim ſatis manifeſte ipſe Auguſtinus indicat epiſt. 21, alias* 64, *cum Aurelio epiſcopo Carthaginenſi, qui hoc ei gratulatus fuerat, ita ſcribit anno* 395: Quod Fratrem Alypium in ooſtra coojunctione MANSISSE, ut exemplo ſit Fratribus curas mundi hujus vitare cupientibus, benevolentiſſime accepiſti, ago gratias quas oullis verbis explicare poſſim. Dominus hoc rependat in animam tuam. Omuis itaque Fratrum cœtus qui apud oos cœpit conleſcere, taore tibi prærogativu obſtrictus eſt, ut locis tarrarum tantum looge disjunctis ita oobis confuluetis temquam præſentiſſimus

ſpiri-

A ſpiritu. Quapropter precibus, quantum valemus, incumbimus, ut gregem tibi commiſſum tecum Dominus ſuſtinere dignetur *&c. Vides hic* Alypii *in arrepto ſemel vitæ genere ac ſocietate non modo conſtantiam, ſed eminentem inſuper & Carthagiuem uſque celebratam perfectionem.*

Evulſit S. Hieronymum anno 391.

25 *Vix in Hipponenſi monaſterio tam utilem S. Auguſtino collectiſque Fratribus operum poſſeſſorem, cum ejuſdem impulſu in Orientem profectus eſt ad S. Hieronymum anno, ut ſtatuit Baronius, Chriſti* 393. *Nimirum hunc talem ac tantum virum adire per ſe ipſe ac videre coram vehementer optabat; ſed quoniam id non poterat, Hippoenenſis jam eccleſiæ curis presbyter alligatus, per alteram ſaltem ſui partem adhuc libertam, per Alypium, inquam, deſiderium ſuum explere conatus eſt. Eruitur hoc facile ex ejus epiſtola* 28, *alias* 8, *poſt Alypii reditum, quamprimum ſine dubio per occaſionem licuit, ad Hieronymum data; cujus hæc verba deſcribimus, quia Sancto noſtra perquam honorifica ſunt:* Quamquam ergo, *inquit Auguſtinus*, percupiam omnino te noſſe; tamen exiguum quiddam tui minus habeo; præſentiam videlicet corporis: quam ipſam poſtea quam te beatiſſimus nune epiſcopus, tunc vero
B jam epiſcopatu diguus, Frater Alypius vidit, remeanſque a me viſus eſt, negare non poſſum, magna ex parte mihi eſſe relatu ejus impreſſam: & ante reditum eum te ille ibi videbat, ego videbam, ſed oculis ejus: non enim animo me atque illum, ſed corpore duos, qui noverit, dixerit, concordia dumtaxat & familiaritate fidiſſima, non meciris, qaibus ille antecellit.

unde anno ſequenti reduxerit epiſcopus Tagaſte, & ibi condiderit ſibi monaſterium

26 *Patet vero etiam ex eodem hoc loco, eveBionem S. Alypii ad ſedem Tagaſtenſem nequaquam longo intervallo ſecutam fuiſſe reditum ejus; cum utramque rem ſimul Hieronymo pronimis ac primis ad eum literis renuntiet Auguſtinus. Redii ergo eodem forſitan, quo factus eſt epiſcopus, anno Chriſti* 394, *ad cujus autumnum ſpectat epiſtola* Alypio, *tamquam epiſcopo, reſcripta per S. Paulinum, quam ſupra laudavimus num.* 4. *Ex ea quoque diſcimus, conditum ab eo jam tum fuiſſe monaſterium Tagaſtæ, cui non aliter advigilare per ſe cœpiſſet epiſcopus, quam Hipponenſi adhuc presbyter Auguſtinus:* Nam etſi in populis, *inquit ibi Paulinus*, ac ſuper populum agas, oves paſcuæ Domini segens ſolicitis vigil paC ſtor exeubiis; tamen abdicatione ſeculi & repulſa carnis ac ſanguinis, deſertum tibi ipſe feciſti, ſecretus a multis, vocatus in paucis. *Quod intelligi de monaſterio Tagaſtenſi indicat per hæc verba continuo præmiſſa:* Pec ſanctitatem tuam noſtris invicem ſalutentue obſequiis & in clero ſanctitatis tuæ comites, & in monaſteriis fidei ac virtutis tuæ æmulatores: & *quæ ſub epiſtolæ finem ſequuntur:* Benedictos ſanctitatis tuæ comites, & æmulatores, in Domino fratres (ſi dignantur) noſtros tam in eccleſiis, quam, in monaſteriis Carthagini, Thagaſtæ, Hippone-regio... Domino eatholice ſervientes multo affectu & obſequio ſalutari rogamus: *etſi enim monaſteria plura commemorantur, ubi ſanctitatis Alypianæ eam celebris æmulatores eum fecerint; Tagaſtenſi tamen ſoli tunc temporis congraere potuiſſe conſemus quod additur:* Deſertum tibi ipſe feciſti.

quod finem eccleſia ſanctiſſimum vexit,

27 *In eadem epiſtola præter ſolicitas hujus Paſtoris enebias & ſublimium enemplа virtutum commendat etiam S. Paulinus eximiaa prorſus de rebus divinis vel per literas differendi rationem, quas proinde frequenter ad ſe ac Theraſ-*

am ſuam dari ſic efflagitat: Viſita litteris tuis, & profer *in* lucem *in* qua *ipſe* verſaris ſuper aurea candelabra conſpicuus. Eloquia tua lumen ſemitis noſteis erunt, & oleo lucernæ tuæ impinguabitur caput noſtrum, & accendetur fides, cum ſpiritu oris tui cibum mentis & lumen animæ ſumpſerimus. *Sub tali igitur Præſule quam floreutem continua Tagaſtenſis eccleſiæ ſtatum fuiſſe neceſſe eſt? Hoc certe innuit anno* 395 *Auguſtini adhuc presbyteri, in epiſtola editionis noviſſimæ* 29, *hæc ad Alypium epiſcopum ſcripta gratulatio:* Magna ſane ex parte vobiſcum requieſimus eum alacritate ſervoris, quia ſpiritualis eccleſiæ Thagaſtenſium tam crebra nobis dona nuntiantur. *Itaque talis paulatim ejuſdem eccleſiæ facies evaſit, ut ſacrum quoddam Africæ delicium videri debuerit S. Melaniæ juniori ejuſque matri & conjugi, quando ſub finem anni* 410 *illuc uſque peregrinati, ibi annorum omnino ſeptem ſibi ſub* Alypii *diſciplina ſtationem fixere; quam glorioſam Paſtori, quam utilem eccleſiæ Tagaſtenſi, docebit Vita S. Melaniæ ad diem* XXXI *Decembris.*

interceſſiones literarum ubique ſe Carthaginenſi.

28 *Sed ſi tam admirabilis fuit ac felix quam ovili ſuo peculiari, dum illi præfuit, impendit operam; longe profecto mirabilior illa dicenda eſt, quam interea ſimul Eccleſiæ ubicumque denuum laboranti conſtantiſſime commodavit univerſæ. Verum enim hanc laudum ejus partem ampliſſimam alio remittere ſatius eſt pro dignitate explicandam, quam hoc loco per ſumma tantummodo rerum capita perſtrictam involvere: quidquid enim in hoc genere magnum maximus aliquando præſtitit Auguſtinus, id fere totum ab eo conſtat* Alypii *ſui & conſilio ſuſceptum & promotum auxilio confectumque fuiſſe, ne victoria quidem illa de Pelagianis, quæ Auguſtinano nomini tantum ubique gloriæ peperit, excepta: nam & hanc* Alypio *ſimul & Auguſtino tribuunt S. Hieronymus, & impius atque acceptæ cladis impatiens Julianus; hic atrociſſimis utrumque identidem proſcindendo calumniis apud ipſum Auguſtinum in Opere imperfecto contra Julianum; ille ſub finem anni* 419 *ſic per unam epiſtolam (quæ inter Auguſtinianas eſt* 102, *alias* 24) *ad utrumque ſcribendo:* Deo gratias agimus, quod ita evenit, ut noſtrum ſilentium veſtris epiſtolis vincereti*s:* mihi enim omnis occaſio gratiſſima eſt, per quam ſcribo veſtræ reveE ceutiæ; teſtem invocans Deum, quod, ſi poſſet fieri, aſſumptis alis columbæ, veſtris amplexibus impliearer, ſempec quidem pro merito virtutum veſtcarum; ſed nune maxime, quia cooperatoribus & auctoribus vnbis hæreſis Celeſtiana jugulata eſt. *Et hunc ejus quidem rei Catholicæ per ſe & Auguſtinum adverſus hæreticos operoſiſſime tuendæ ardorem uſque ad annum circiter* 429 *haudquaquam intepuiſſe, teſtis eſt ipſe S. Auguſtinus in epiſtola, quam ad Quodvultdeum tum dedit, ſecunda.*

Noſcitur tempus mortis ejus, nec locus, nec modus.

29 *Poſt annum vero illum quid Alypio factum ſit ignoramus. Sunt, qui non temere ſentiant, eum anno* 430 *confugiſſe Hipponem ad S. Auguſtinum, ibique obſidionis tempore perſtitiſſe eum iis, de quibus agit Poſſidius cap.* 28: Quo etiam ipſi nos de vicino cum aliis noſtris coepiſcopis confugeramus, in eademque omni ejus obſidionis tempore ſumus. *Res tamen certa non eſt. At multo incertiora & nullis hactenus retecta monumentis, quæ ad Viri tanti glorioſum obitum pertinent: neſcitur tempus, quo deceſſit, neſcitur modus & locus: nulla ſepulturæ ejus notitia ſupereſt, nulla ſepulcri, nedum corporis aut reli-*

AUCT. P. B.

AUCT. P. B. *qularum ; huo vero nulla etiam cultus publici indicia (ſaltem apud nos) veriſſiora, quam quæ initio hujus Commentarii dedimus. Quod igitur* S. Alypin *in margine appoſuerimus*, CIRCA AN. CDXXX, *ſic accipe, ut ſignificetur, ulterius nihil de geſtis ejus eſſe compertum ; quamquam alioqui etiam verisimile non eſt, Vitam ſeptuagenario majorem, ac tot fractum labortibus multo ſuperſuiſſe diutius.* D

DE S. MACCARTHENNO EP. CONF.

CLOCHORÆ IN HIBERNIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

Cultus ejus & Acta.

ANNO DVI. *Sancti cultus,*

DE *hoc ſancto auxiſſe egit ex inſtituto R. P. Joannes Colganus in Actis Sanctorum Hiberniæ ad diem* XXIV *Martii, quo nos illum inter prætermiſſos poſtum remiſimus ad huc diem* XV *Auguſti, ejus itidem memoriæ ſacrum ; ſi forte interim, ut ibi actatum eſt, plena nauciſcerem-*
B *mur ejus Acta, quæ ex codice noſtro Ms. Salmanticenſi acephala Colganus edidit, aut alia his non omnino ſincerit meliora. Nunc igitur hac ſpe dejecti proferre cogimur non quæ malimus, ſed quæ poſſumus, & quam breviſſime poſſumus, reſedits, quæ laudatus auctor de Sancti familia & genealogia ex monumentis Hibernicis non raro variantibus operoſe collegit in Appendice ad ejus Acta. Ad illius tamen notitiam ac diſtinctionem obſervandum ante omnia videtur, etſi non unum olim in Hibernia nomen ipſi fecerit, ſed quadruplex (puta Ædi ſive Aidi, Ferdachrici, Kerthenni ſive Caerthenni, & Maccarthenni ſive Maccaerthennii) hoc tamen ultimum vulgi nunc uſu ſolum eſſe notum, quantumvis non eodem ubique modo expreſſum : quoniam vero per hoc nomen non ſatis diſtinguitur a germano fratre aliiſve ſynonymis, adjungi ſive titulum eccleſiæ cui ſolus hoc nomine præfuit epiſcopus*, Clochorenſis Clocharenſis, de Cinehar &c.

C *in eccleſia Clochorenſi celebratur.*

2 *Eſt autem Clocheve, Clochar, Clogaria* (vulgo *Cloger*) *urbecula Ultoniæ in Comitatu Tyronenſi epiſcopalis ſub archiepiſcopo Armachano, a cujus metropoli vigiati circiter milliaribus Anglicis diſtat verſus occaſum. Ibi deceſſiſſe* Maccarthenninm *noſtrum anno Chriſti* 506 *tradit Uſſerius in Indice chronologico ad Britannicarum eccleſiarum Antiquitates. Conſentiunt alii, ut Jacobus VVaræus in Commentario de præſulibus Hiberniæ pag.* 41, *& Franciſcus Porterus in Compendio Annalium eccleſiaſticorum regni Hiberniæ pag.* 173, *addentes, tum ibi ſepultum fuiſſe* in eccleſiæ ſuæ cœmeterio. *Unde dubium eſſe non poteſt, quin ibidem cultus ejus & primum cœperit & viguerit præcipue, tametſi primordia nobis adeo perſpecta non ſint ea Porteto jam citato, cum ait :* Poſt aliquot deinde ſecula, anno nempe MXLI, hæc eccleſia de novo ædificata eſt & S. Maccartini memoriæ dicata. Circa annum vero MCCXCIII eam reſtauravit Matthæus Mac-Cataſaid epiſcopus Clochorenſis. Is capellam porro condidit ſupra ſepulcrum ſancti Maccartini, & cœmeterium murn circumdedit. Anno demum poſt centeſimo, Aprilis XXVIII, dum Arthurus Mac-Camæil loci epiſcopus capellam Maccartini de novo erigi curaret, eccleſia ipſa cathedralis & duæ capellæ & monaſterium B. Mariæ nec non curia epiſcopi una cum triginta duobus aliis ædificiis &c. ineendio conflagrarunt. Ad eccleſiæ & curiæ ſtructuram Arthurus hic omni ſtudio poſtea incubuit. *Hæc ille de loco cultus S.* Maccarthenni *primario ; quæ legi etiam pleraque poſſunt apud VVaræum in epiſcopis Clocheorenſibus eo loci. Regeſto ante medium ſeculi* XVI *concinnato deſumpta.*

E *annuntiator in Martyrologio hoc die, & 14 Martii.*

3 *De tempore cultus, ſeu potius feſtis ejus olim anniverſariis ita Colganus in Appendice ad ejuſdem Acta cap.* 1 : Duo hujus Sancti feſta in Hibernia celebrari tradunt Martyrologi. Primum die XXIV Martii ; qua ejus natalem celebrari tradunt Martyrologium Salisburienſe (*a Richardo VVithfordo cum additionibus aliquot editum Angliæ Londini anno* 1526 ;) Uſſerius... (*in Britannicarum eccleſiarum Primordiis pag.* 856 ;) Martyrologium Tamlactenſe... (*quod alibi ſcriptum ait vel interpolatum circa annum Chriſti* 900 ;) Marianus Germanus... (*cujus Martyrologium refert ad annum circiter Chriſti* 1167 ;) Calendarium Caſſelenſe.. (*anni, ut antea ſtatui, circiter* 1030 :) Maguir (*intelligo Magnirii Martyrologium additi ſeculi* XV) & Martyrologium Dungallenſe, *collectum ex variis ante medium ſeculi* XVII. *Tum continua pergens ad feſtum ejus hodiernum*, Secundum feſtum ipſius, *inquit*, celebrari die XXV Auguſti (*Lege* XV Auguſti, *ut eadem pagina hic & alibi ſæpius legitur*) tradunt plerique ex citatis. *Confer, ſi lubet hunc auctoris hujus locum cum ejuſdem Annotatis in Triadē pag.* 181 *num.* 174. F

Eiuſdem Acta.

4 *Acta* S. Maccarthenni, *ut jam dictum, alia nunc non habemus ulla, quam quæ olim ex codice noſtro Salmanticenſi a quadringentis ut minimum annis exarato deſumpta Colganus publici juris fecit. Aliane viderit, an eadem quidem, ſed eum initio, quod noſtris deeſt, Uſſerius, incertum eſt. Certe in noſtris non habentur de Sancto verba, quæ ipſe pag.* 856 *tranſcripſit ex ſuis*, Mac-Kartinus de nobili proſapia Aradenſium ortus. *Reudemus hic adeo jam pridem excuſa, ſed ad eodicem iterum eumdem exacta ; non quod ea nunc pluris facienda putemus, quam deceſſores olim noſtri conſuerint ; ſed quia non ſuppetunt alia.*

A

ACTA MUTILA

Auctore anonymo ex codice noſtro membranaceo Salmanticenſi, notato P. *Ms.* 11.

Sanctus Clichorea epiſcopus et abbas fuſſus

Die quodam ſanctum magiſtrum trans flumen quoddam, ut fulebat, portavit *a*: cumque ſacrum deponeret onus, ſigna debilitatis ſuſpirando oſtendit. Cum a pio patre pulſaretur, ut cauſam ſuæ diceret debilitatis, air; Jam, inquit, pater accedenta ſenio vires mihi deficiunt & aſſiduum iter me multum gravat; fac ergo me, pater, in aliquo loco Deo & tibi ſervire. Quod pater annuens, ait: Vade in pace, Fili, & monaſterium tibi conſtrue in platea ante regalem ſedem Etgallenſium, reſurrecturus in gloria inde.

B Sedes enim illorum, qui terrena ſapiunt, deſolabitur; tua vero de die in diem augmentabitur *b*; atque de ejus ſacro cimitherio plurimi ad beatam reſurgent vitam. Et addidit; Accipe, inquit, baculum itineris mei, quo ego membra mea ſuſtento, & ſcrinium in quo de ſanctorum Apoſtolorum reliquiis, & de ſanctæ Mariæ capillis, & ſancta Cruce Domini, & ſepulcro ejus & aliis ſanctis reliquiis continentur. Quibus dictis dimiſit eum oſculo pacis paterna fultum benedictione. Itaque illuc perveniens Clichorenſe fundavit monaſterium *c*.

b *Lege cimiterio

c

d *Venator a loci dynaſta,*

2 Eo tempore Echodius *d* regni ſceptrum tenens, Virum Dei in multis moleſtabat: bovem namque unum, qui ad uſum diſcipulorum ejus neceſſaria portabat, a pratis coercebat, atque ad lapidem ligari juſſit. Cumque hos longa affligeretur inedia, tres altos dedit mugitus. Quibus anditis ſuus magus regi ait: Scias, te grande damnum incurrere, eo quod bovem Epiſcopi *e* ligari feciſti. Ipſius enim poſſeſſio erit, ubicumque mugitus bovis advenit: quod rei probavit eventus. Audiens vero rex verba magi, timuit, ac prophetiam caſſare volens, miſit filium ſuum,

e

f Cunpremum *f* nomine, licet parvulum ætate, præ-

C cipiens, quatenus Servum Dei de terra ſua expelleret. Sed regina conatum pueri prohibuit, ne ſcilicet in aliqua Virum Dei offenderet, & probenedictionem indueretur. Cumque pater filium ad juſſa complenda cogeret, licet nolens ac animo renitens & in lachrymas prorumpens, ei obtempetans ivit. Quod cum mater videret, flens flenti pomum quoddam dedit. Cumque puer ad mediam plateam perveniret, donum quod mater dedit, perdidit: ſed cum diu perditum quæreret, & minime inveniret, vexatio ſomentum ei ſoporis miniſtravit. Res mira atque omni admiratione ſtupenda! Tranſit turba equitum, trunſit & multitudo peditum; ſed ille a nullo eſt tactus, neque a ſomno excitatus, nec etiam alieni eſt viſus. Pater miratus, quod tam diu filius moratur, mittit poſt eum nuncios; ſed quæſitus non invenitur. Aulici regis plangunt, & nox illa in ploratu omnium tranſitur. Craſtina vero die illucſcente, de ſomno expergiſcitur, pomumque ſollicita quæſitum, faciliter reperitur. Sic gaudens domum revertitur. Adveniente filio parentes & cæteri lætantur. Percunctatus ille de moræ retardantia, rem nattat ex ordine; atque apud Epiſcopum ſanctum ſub veſtimento ſuo eſſe & optimum odorem natibus percipere putat.

A. ANONYMO. *quem ſuperbis miraculis redditum ſenex dit beneficum.*

3 Rex tot & tantis miraculis viſis, non credidit; ſed magicis artibus fieri aſſerens, quemdam de ſuis miſit, atque ut ignem reſocillantem Virum Dei extingueret, & ipſum a finibus expelleret, præcepit. Qui cum ad Sanctum pervenitet, & ignem extinguere conaretur, manus ejus rigueruut. Cum iram Dei in ſe ſævientem ſentiret, flexis genibus a Servo Omnipotentis veniam humiliter petit. Qua data, ſolutus eſt a pœna, ac ea, quæ vidit, renunciavit. Videns autem rex, quod ſui contra Virum Dei nil proficerent, arrepto gladio, ut eum interficeret, ipſe perrexit. Cumque manum ad percutiendum erigeret, velut lapidea ſtatua riguit, nec illam deprimere, nec pedem movere, vel linguam ad loquendum potuit aptare. Sed cum regina ad retardandum ejus natum regis properaret, ac eum pœna tam debita flagellari conſpiceret, ſuſis lacrymis ſupplicitet deprecatur, ut a tot flagellis ſolvatur. Movetur precibus tam devotis pius Pater, atque aqua benedicta regem perfundens *g*, mox ſoſpitati integræ eſt reſtitutus. Cum vexatio datet regi intellectum, ante Virum Dei in terra proſtratus, quidquid ipſe ei præciperet, ſactum ſe veracitet promiſit, atque ad opus monaſterii terram ei dedit *h*.

g

E

h

Alia miracula ejus

4 Quodam die dum divinam Scripturam cum vehementi deſiderio perlegeret, & ingruentis noctis tenebras venire doleret, Deus, qui vera lux eſt ſuorum, dilecti Filii deſiderium complens, effuſa deſuper luce, tota nocte monaſterium ſuum, acſi eſſet irradiatio ſolaris, illuminavit. Item aliquando inceptam diluculo prædicationem, ad ſequens mane continuavit. Et non ſolum hic in prædicationis veritate reſplenduit, verum etiam in miſericordiæ operibus abundavit. Quodam enim tempore, dum quidam hoſpites extranei ad Virum Dei veniranr, nec quo refecrer eos, alimentum haberet, ad charitatis fontem recurrens ſupplicitet petiit, ut qui bruta animalia & beſtias ſufficienter refecit, ſuis ſervis venam miſericordiæ in hac neceſſitate aperiat. Nec diſtulit ſumma Dei liberalitas Amici ſui complere deſiderium: nam mox in monaſterio ſuo frumentum e cælo copinſe pluere cœpit, nec tota nocte ſic pluendo ceſſavit, & ubi antea nulla habebatur aqua, fons limpidiſſimus erupit: mirantur omnes qui aderant, & glorificant Deum, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt mirabilis. Denique ex manna cælitus data *i* viri Iſraelitæ refecinntur, atque ex aqua mirabili reſocillantur. Panis ſaporem mellis, & aqua vini dulcedinem prætendebat. Mirificavit Dominus Sanctum ſuum in his; & non ſolum his ſignis, verum etiam ſpiritu prophetiæ ditavit.

F

i

In vita

5 Erat enim vir quidam crudelis, immemor miſericordiæ & pietatis, a quo Vir Dei poſtulavit, ut bovem unum, quem in monaſterio habebant, in prædio ſuo paſci permitteret. Sed obduratum eſt cor Pharaonis; noluit Virum Dei exaudire. Tunc Vir Dei prophetice ait: Te novem milites decollabunt; ſed unde venerint, aut quo redierint, neſcietur. Quia vero negaſti pabulum bovi in atatro Dei trituranti, tuum prædium erie meum. Quod totum completum eſt. Poſtmodum enim novem viri venientes ipſum decollaverunt, & caput ejus in pera non longo ſpatio deferentes, ſine honore dimiſerunt, & ſtatim diſparuerunt. His & hujuſmodi Electus Chriſti tamquam ſol mundum iſtum in vita illuminavit. Sed nec minus de mundo tranſiens miraculis coruſcavit, de quibus pauca ad memoriam reducamus.

A ANONYMO. *& poſt abbatum.*

6 Quidam vir Clochorenſis diœceſis uxorem habuit dæmonio vexatam, quam in Clochorenſi civitate in quodam obſcuro loco catenatam reliquit, ac aliam ſibi copulavit. Expleto autem anno dæmoniacum de carcere eduxit, ac in domo ſua ligatam tenuit. Cumque ſic dupliei contritione infelix mulier vexaretur, oriens ex alto Sol juſtitiæ, circumfulſit eam lux immenſæ irradiationis; ac in ejus ſplendore vidit virum reverendum nimio fulgore circumdatum ad eubiculum ſuum accedentem. Quem cum admiratione interrogans, ait: Domine quis es tu; & quid quæris? At ille reſpondens dixit: Ego ſum, inquit, epiſcopus Maceartinus, qui venio ſanare te a languoribus tuis; eras enim liberaberis, & ſana eris. Cujus promiſſio facta eſt veritatis completio: nam craſtino die illucſcente, mente & corpore cum omnium videntium admiratione illa inventa eſt ſana; atque vinculis ſoluta, in domo viri ſui ad tempus ſupervixit *k*.

ANNOTATA.

B a *Vides hoc non eſſe principium Actorum, cum non exprimatur* S. Maccarthennus, *ſed ſupponatur antea nominatus; uti etiam ſupponitur nominatus antea* magiſtet, *qui fuit S. Patricius. Et vero in codice noſtro manifeſtum eſt præcedentem paginam unam aut plures excidiſſe.*

b *Hæc S. Patricii prædictio non videtur commode componi poſſe cum ejuſdem alia, prout apud Colganum in Triade ab auctore Vitæ ſeptimæ S. Patricii pag.* 145 *num.* 123; *ſed nullo modo illi repugnat, prout narratur a Joceliuo ibidem pag.* 93 *cap.* 123, *& apud nos Martii tom.* 2 *pag.* 565 *num.* 107.

c *Quæ hucuſque leguntur in his Actis de* S. Maccarthenno, *clarius narrat & melius in Vita S. Patricii Jocelinus apud nos Martii tom.* 2 *pag.* 569 *num.* 125, *& apud Colganum in Triade thaumaturgica auctor Vitæ ſeptimæ ejuſdem S. Patricii pag.* 449; *ſeu part.* 3 *cap* 3: *ubique diſertius exprimitur Sancti promotio ad epiſcopatum eccleſiæ Clochorenſis; eui adjunctam fuiſſe cœnobii fundationem ac præfecturam ſatis indicat Jocelinus, addens mox de* S. Macearthenno, *quem ipſe* Certhennum *nuncupat:* Ibidem ergo S. Certhennus degens, interius abbatis, exterius pontificis officium exercens, canoſuos fovit, & in magna ſanctitate vitam finivit.

d Echodius, Eochodius, Echa, Echu *dynaſta fuit olim tractus iſtius in Ulvonia, in quo ſita erat Clochora. Vide quæ de hujus filia S. Cinnia ſive Kinnia dicta ſunt ad diem* 1 *Februarii pag.* 96 *& ſequenti, vel Colganum hic in Annotatis num.* 10.

e *Vides, non tantum ibi monachis præfuiſſe Sanctum, ſed etiam epiſcopum Clochorenſis eccleſiæ.*

f *Hunc notat Colganus proavum fuiſſe S. Endei, Aranienſis abbatis, de quo poſt ipſum egimus ad diem* 21 *Martii.* E

g *Nominativus pro ablativo abſolute, paſſim frequens.*

h *Noudum tunc tamen baptizari voluit, ſecundum Jocelinum in Vita S. Patricii cap.* 80; *vel apud nos Martii tom.* 2 *pag.* 557 *num.* 70 *& 71.*

i Manna *etiam alibi invenitur generis feminini. Vide Martinium in Lexico etymologico.*

k *Putat Colganus etiam hic aliquid eſſe mutilatum; ſed hoc non indicat codex noſter.*

DE S ALTFRIDO EPISCOPO CONF.

HILDESEMII IN SAXONIA INFERIORE,

J. B. S.

SYLLOGE HISTORICA,

DE CULTU, ÆTATE ET GESTIS.

C F

§ I. Examinatur cultus.

ANNO DCCCLXXV. *De cultu Majores noſtri*

Hildeſia, *Hildoſemium* (Hildeſeim) *urbs epiſcopalis Germaniæ in Saxonia variis modis Latine effingitur, ut ex dicendis patebit: ea autem ſingulari prærogativa gaudet, quod ejus hodie epiſcopus ſolus ſit Catholicus in tota Saxonia, & civitas ipſa cum tota epiſcopali ditione, imperialis & libera. Paulo ampliorem deſcriptionem dabit Chronographus Saxonicus anonymus apud Mabillonium, cujus nonnullas obſervationes infra ſubjiciemus. Hic potiſſimum quæritur utrum* Altfridus *quartus ordine dictæ civitatis epiſcopus Sanctis annumerandus ſit, de quo dubitaſſe aliquando Majores noſtros, patet ex iis quæ notarum ad Vitam B. Rabani Mauri die* 1V *Februarii, tomo* 1 *pag.* 505, *ea nimirum occaſione quod aliqui* Altfridum *B. Rabani diſcipulum perperam fuiſſe velint, cum extra omnem controverſiam non ſit, teſte Mabillonio, utrum vere monachus Corbeienſis in Saxonia fuerit. Ut ut ſit, ita citato Februarii loco de ipſe loquitur Henſchenius.*

2 Tertius ad epiſcopalem dignitatem ex Rabani diſcipulis pervenisse dicitur, Altfridus qui Fulda miſſus ad Corbeiam Saxonicam Scholaſticus, poſtea quartus Hildelsheimenſis eccleſiæ pontifex ordinatus eſt „. Verum ne cum Otfrido monacho eum confuderit Trithemius multum veremur. Scribunt de eo Trithemius de Viris illuſtribus Ord. S. Benedicti lib. 3 cap. 207, & lib. 4 cap. 196, & in Chronico Hirſaugienſi ad annum 847, VVion in Epiſcopis Hildesheimenſibus, Letznerus in Chronico Corbeienſi cap. 9, ubi anno DCCCXXIX ad monaſticam vitam admiſſus dicitur: a quibus aliiſque Scriptoribus nulla mentio fit aut monachatus Fuldenſit aut diſciplinæ Rabani. Apud Eggehardum Vragienſem abbatem in Chronicis a Brovvero poſt Vitam S. Godehardi epiſcopi Hildesheimenſis inter fidera illuſtrium Sanctorum Virorum Germaniæ editis, legitur „ IV epiſcopus Altfridus conſtitutus anno DCCCXLVII ſedisse annis XXIX, in die Aſſumptionis obiiſſe anno DCCCLXXV „ *aliquando dubitatum*

quo

A quo die in nullo Martyrologio nomen adſcriptum reperimus, licet Sanctum appellet Trithemius lib. 2 num. 15, & VVion loco citato.

3 *Agnovere poſtmodum ad* XX *Februarii inter Prætermiſſos*, S. Altfridi epiſcopi Hildeshemenſis *nomen Kalendario Ms. Ord. S. Benedicti eo die inſcriptum, ſed conſtare, eum obiiſſe* XV *Auguſti ſeu hoc die, quo ipſum effert Grevenus, quaſi ſubſtimide his verbis*: Item ſanctæ memoriæ Altfridi epiſcopi Hildensheymenſis & confeſſoris, in Eſſendeno monaſterio quieſcentis. *Greveni phraſim Germanice reddidit Canifius; neque Floracium noſtrum Sanctorum Ms. ſatis aperte rem exprimit. Ferrarius in Catalogo generali cotundius ſcribit*: Hildeſemii in Saxonia, ſancti Altfridi epiſcopi. *Æque expreſſa eſt annuntiatio Caſſellani in ſuo Martyrologio univerſali, dum ita loquitur*: In Germania, S. Alfridi epiſcopi Hildeſemenſis; fundatoris abbatiæ Aſſindienſis, cujus abbatiſſam ut ſupremam Dominam agnoſcunt. *Succedat Mabillonius qui eum confiere videtur dum* Altfridum *noſtrum Sanctis Ordinis ſui inſerit ſec.* IV, *parte ſecunda a pag.* 259.

B 4 *Non abſque elogio ipſum memorant Wion & Butelinus, qui poſterior cui tum diſſentat ad* IX *Decembris prorſus non intelligo, neque longiorem ejus orationem hic juvat deſcribere, ſufficiant ea quæ habet Wion tom.* 2 *Ligni vitæ pag.* 321, *his verbis*: S. Altfridus ſive Alefridus monachus S. Viti Corbeiæ Saxonicæ, patria Colonienſis, ac nobiliſſimo genere natus, vir doctrina & ſanctitate emicans, creatus eſt quartus Hildesheimenſis epiſcopus anno DCCCXLVII. Hic conſtruxit tria cœnobia, Eſſenſe & Aſſuedenſe Virginum, & Selgenſtadenſe virorum ſub regula S. Benedicti, nec non & eccleſiam collegiatam in honorem Dei Salvatoris & ſanctiſſimæ Matris ejus, in qua ordinavit & conſtituit, ut canonici ſui omnes ſub profeſſione ac regula divi Benedicti viverent, Deo acerrimo ſtudio ſervirent, non ſecus ac monachi, omnia habeotes communia. Mortuus eſt autem bonis operibus plenus anno DCCCLXXV, regiminis ſui XXVIII, & in monaſterio Aſſuedenſi honorifice ſepultus eſt. *Ut ſuperius diximus varie inflecti Hildeſium, ita & hoc cœnobium*.

C 5 *Porro de* S. Altfridi *cultu eccuntiora teſtimonia nobis olim ſuggeſſerunt Patres noſtri, alibi non ſemel laudati, Kritzradt & Kloppenburg, quorum prioris epiſtola data* V *Maii anni* 1655 *teſtatur in hæc verba*: Eſſendia reſpondit mihi Clar. D. Arooldus Tutmannus J. V. Licentiatus, Dominæ Eſſendienſis agens & conſiliarius; Fundator noſter eſt S. Altfridus epiſcopus Hildeſienſis, cujus corpus in eccleſia tumulatum. Fundationem erexit piiſſimam XXXII canoniſſarum virginum & viginti canonicorum, duodecim ſeilicet ſacerdotum, quatuor diaconorum & quatuor ſubdiaconorum, ſub titulo B. Virginis & ſanctorum Coſmæ & Damiani. Clauſuram habet fundatio, contra nunc mutata eſt in ſtatum ſecularem. Ejus feſtum non peragiur nec Patronorum niſi antehac in choro, nunc vero ex mandato celebrari juſſum. *Addit, reliquias Coloniam translatas dici, ſed de qua tranſlatione non conſtet.*

6 *Alter Neubuſio ita ad Papebrochium ſcripſit* XI *Januarii* 1686: Fui nuper, ſine ſeilicet Octobris anni elapſi MDCLXXXV, cum Celſiſſimo Principe noſtro Corbeiæ, quod celebre & imperiale monaſterium novit ad Viſurgim conditum, quo tempore in elegaoti eorum templo vidi in altari ſummo collocatas juſtæ humanæ magnitudinis ſtatuas cum titulo Sancti: nimirum a dextro latere S. Caroli magni, a ſiniſtro S. Ludovici pii: deinde io choro ſequentes divorum ſtatuas, qui aliquando monaſticem in hoc aſceterio profeſſi fuerint, eum titulo S. aut B. ut ſubjungo: B. Heimeradi (qui tamen monachus non fuit) S. Ludolphi abbatis Corbei. S. VVarini abbatis Corbei. S. Altfridi epiſcopi Hildeſieoſis, S. Hogeri archiepiſopi Bremenſis, S. Remberti archiepiſc. Bremeoſis, S. Stephani epiſc. Upſalenſis in Snecia. B. Druthmari abbatis Corbei. S. Paſchaſii Radberti, qui aliquamdiu in hac nova Corbeia vixerit, S. Adelardi abbatis Corb., S. Adelgarii archiepiſc. Bremeoſis. *Mitto cæteros; ſatis mihi ſit, ex his omnibus manifeſte conſtare*, S. Altfridum, *merita gloria pridem celebratum & porro hodie conſanter celebrari.*

7 *Id nobis quam maxime dolendum videtur, neminem unum, qui ſaltem ad notitiam noſtram perveneriit, nec inter canonicos a ſe fundatos, nec inter monachos Corbeienſes repertum, qui tam illuſtris Sancti Vitam aut Acta poſterorum memoriæ commendaret, ut laciniæ hinc inde colligendæ fuerint, ex quibus ea potiſſimum eruuntur, quæ ad Hildeſienſis, alias Hildinisheimenſis epiſcopatus erectionem & primorum Antiſtitum ſucceſſionem, uti & ad exſtructiones templorum, monaſteriorumque fundationes ſpectant, quæ cum in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, loco ſuperius citato ſatis accurate digeſta ſint, operæ pretium nobis viſum eſt, totum Mabillonii commentarium hic deſcribere, cui & inedituin hactenus, præterquam a noſtro Schatuo inter vet Paderbornenſes, inſtrumentum præclariſſimæ fundationis Aſſendienſis ſive Eſuedenſis ſubjungendum cenſuimus. Habe modo laudatum commentarium, ad normam noſtram in duas partes diviſum, cujus prima eſt*

§ II.

Primo eccleſiæ Hildeſienſis fundatio, ex Actis Benedictinis.

EX octo epiſcopalibus ſedibus, quas in Saxonia erexit Carolus Magnus anno DCCLXXXI, ut ſuperius diximus, ad annum DCCCLIII, ubi de Haimone epiſcopo Halberſtadenſi; una fuit eccleſia Aulicenſis, dein Hildinesheim translata: cujus ſedis originem accurate deſcribit anonymus ehronographus Saxonicus ad annum DCCCXV in hæc verba". Karolus Magnus imperator, poſtquam „ din infrenem & Chriſtiani nominis tunc immu- „ nem Saxoniam, longo tandem mollitam bello, „ Fidei catholicæ impreſſit ſigillo; inter cetera „ Saxoniæ loca, quæ epiſcopalibus ſublimanda „ ſedibus deerevit, Aulicam villam, ab inſigni- „ ente eumdem locum regis aula appellatam, & „ ubi Sala fluvius parvus, ſed piſcoſus, Laviæ „ influit, ſitam, ſede epiſcopatus dignam judica- „ vit, tum propter delicatam ipſius loci amœni- „ tatem, tum prupter conſluam negotiandi com- „ moditatem. Quippe cum naves Freſiæ de VVi- „ ſara per Leviam adſcendeotes, eumdem locum „ locupletare, publicus et inmuſitatiſſimuſque via- „ rum tranſitus celeberrimum poſſent reddere.

9 „ Quo decreto Karolus Aulicenſis eccleſiæ „ primam fundameoti petram ipſe ponens, eam- „ dem eccleſiam, quaſi primitias Saxoniæ & de- „ ſudati Chriſto triumphi titulum, fundatn ſuper petram

ANCT. J. B. S.

poſtmodum agnovere

De geſtis pauca ſuperſunt.

E

Primo Hildeſienſis epiſcopatus ortus.

F

Aulica primum a Carolo Magno

AUCT. J.B.S. „ petram qui Chriſtus eſt, cæli clavigero dicavit: & ſubſequenter morato ibidem pio Imperatore, ad primam uſque cæmentarii ſtaturam murus ejuſdem ſurrexit eccleſiæ. Karolo autem, quoad vixit, ad promovendas, ordinandaſque in epiſcopatus, & hanc, & alias quas conſtruxit eccleſias, impedito, & ex negotiis bellorum, & penuria prædiorum, Aulicenſis interim eccleſia per directos præfectoſque ſibi a ſuo condirore ſacerdotes, qui Saxoniam ſolidioris cibi tunc minime capacem, lacte eccleſiaſtico imbuerant; per hos, inquam, gubernata, adjacenti provinciæ erat eccleſiaſticæ legis magiſtra & Religionis chriſtianæ evidens forma: loco, quem nunc Hildinesheimenſis illuſtrat eccleſia, deformem adhuc ſitum paſſo, domeſticis adhuc paludibus obducto, ſilvis horrido, venatui tamen apto.

10 „ Karolo eumdem regni & vitæ finem ſortito, Lodovvicus tam paternæ religionis, quam poteſtatis heres, cum totus eſſet in promovendo Aulicenſem eccleſiam in caput & arcem epiſcopatus, & cum hoc diſponendi gratia eumdem locum incoleret frequentius, contigit eum tranſita Levia veandi affectu in loco, quem nunc Hildinesheimenſis occupat eccleſia tentorium fixiſſe, ibique allatis regiæ capellæ reliquiis Miſſam audiviſſe. Erant autem ex Dei providentia eædem reliquiæ ſanctæ Genitricis Dei Mariæ. Rege autem dehinc de venatu Aulicam regreſſo, ibique nuc miſſarum ſolennia audituro, capellanus reliquias altari impoſiturus, demum recoluit ſe oblitum eas dimiſiſſe, ubi Miſſa celebrata eſt pridie. Revertitur ſollicitudinis ſtimulo conatus, invenitque eas ubi & ſuſpenderat, in ramo ſcilicet arboris pruniſſimum fontem obumbrantis. Approperat hilaris, & , o ſtupeoda Dei magnalia! o divina diſpoſitionis abyſſus molta! quas facili manu ibi ſuſpenderat, oullo conatu aufferre ſuffecit. Recurrit Imperatorem mirando affecturus nuntio. Ille avidus audita experiri, acceleratiſſime multis ſtipatus venit, reliquias de loco, cui ſemel inhæſerant, nolle moveri ſenſit.

ſed poſtmodum a Ludovico Pio B

11 „ Inſtructus igitur hoc outus eſſe divini, facellum ibidem Dei acceleravit Genitrici, altari eumdem locum obtinente, quem & ſuſpenſæ reliquiæ. Locum igitur hunc novitate miraculi illuſtratum, hunc tantopere Dei Genitrici placuiſſe probatum, rex Lodovvicus totn affectu promovere aggreſſus, principalem epiſcopii cathedram, quam prius in apud Aulicenſem eccleſiam a patre ſuo fundatam, & a ſe tantopere celebratam, honori Principis Apoſtolorum attribuere decrevit, facello Dei Genitricis conceſſit, eique probatæ religionis Guotarium primum epiſcopum præfecit. Sic Hildinisheimenſi eccleſia principalem ſedem obtineote, ſic PrincipeA poſtolorum Genitrici Conditoris Redemptoriſque ſui locum dante, obtinuit Aolicenſis eccleſia, ut eſſet matet & filia: filia ſcilicet eccleſiæ epiſcopalis: mater vero eccleſiarum quarumdam ultra, omnium antem ſecum cis Leviam poſitarum.

non ſine miraculo C

12 Sacellum antem Hildinisheimenſe a rege Lodovvico conſtructum, & ſanctæ Mariæ dicatum, perduravit in ſibi digno religionis cultu, non adjuncto ſibi alio opere uſque ad Altfridum quartum præſulem ipſius eccleſiæ. Guntarius enim primus ejus epiſcopus, epiſcopalem eccleſiam, io qoa principalis fratrum clerus Deo ſerviſet, cum duabus altiſſimis turribus remotius a dicto ſacello, in meridiano ejus latere conſtruxit & principaliter in honore ſanctæ Ceciliæ virginis dedicavit. Sed hanc eccleſiam fratrum celebritas & canoicalis religio incolnete, niſi præſidentibos tribos epiſcopis, Guntario & Reinberno, qui per xx annos illi eccleſiæ præfuerunt, tertio Ebbone, prius Remenſi archiepiſcopo poſt Hildinisheimenſi epiſcopo„. Hæc de hujus epiſcopatus origine ſuſius referre viſum eſt, quia non facile cuivis obvia eſſe poſſunt. D

Hildeſium translatus, cuius primi epiſcopi.

§ III.

Primi ejus epiſcopi qnatuor, quos inter illuſtriſſimus S. Altfridus.

Eo inter celebris Ebo Remenſis

REinberto Guntarii ſucceſſori Ebo Remenſis antiſtes ſufficitur, non anno DCCCXXXV quo in ordinem redactus eſt, neque anno DCCCXXXVII, ut legitur in Chronico Saxonico, ubi ejus obitus anoo DCCCXLVII male reponitur, ſed anoo DCCCXLV, ut conſtat tum ex epiſtola ſynodica concilii Tricaſſini ad Nicolaum Papam, tum ex narratione clericorum Remenſium de Ebonis depoſitione. Siquidem Ebo poſt reditum ex profectione Italica ad Setgium Papam, cum" legationem in Græciam a Hlothario ſibi iojunctam ſuſcipere detrectaret „ abbatiis quas imperatoris beneficio poſſidebat, ſibi ablatis" Hlodovici Germaniæ regis largitione io provincia Mogontina & regione Saxoniæ, non longe „ a vicinitate finium Nortmannorum, quibus a Paſchali Papa prædicator fuerat deſtinatus, „ epiſcopinm Hildinesheim vacaos obtinoit: „ ubi etiam auctoritate ptivilegii a beato Gregorio Papa ſibi collati, miniſterium pontificale fine tenus exercuit „ ot ſcribunt Patres Concilii Tricaſſini anno DCCCLXVII celebrati, ac proinde iſti eccleſiæ præfuit Ebo ad annum DCCCLS, quo ejus obitus, teſte Hincmaro in epiſtola 27 ad Nicolaum Papam, contigit" Indictione XIV, XII Cal. Aprilis „. E

vel fuiſſe S. Altfridus

14 Remenſes clerici teſtantur, eumdem io fede" Hildinesheim „ noo ſolum uſque ad finem vitæ perſtitiſſe, ſed inter oetera multa bona, diverſas etiam feciſſe ordinationes," quæ „ abſque nlla omquam reprehenſione ab omnibus Deo amabilibus„ probareotur. Et tamen in prædicto Chronico Saxonico Altſridus, Ebonis in ſede Hildinesheimenſi ſucceſſor, "adminiſtrata ab anteceſſore ſuo eccleſiaſtica ſacramenta caſſaſſe„ memoratur" iterando ſcilicet eccleſiarum conſecrationes & clericorum „ (ſi qui digni videbantur) ordinationes „. Itaque anno non DCCCXLVII, ut legitur in eodem chrooico Ms., ſed DCCCLI, Eboni mortuo ſucceſſit Altfridus ex monacho (ut ſcribit Trithemios) Corbcienſi. Intelligit, nt puto, Corbeiam Saxonicam, tametſi in catalogo ejus loci monachorum, qui VVarino tum abbate ibidem vixerunt, nullus Altfridus reperitur apud Meibomium. Jam Altfridi res geſtas ex Chronico Saxonico repetamus." Duas curtes ſuæ „ proprietatis, Saligenſtad & Eſnedi eccleſiæ „ ſuæ condonavit, in quibus abbatias Saligen„ ſtad monacborum & Eſnedi virginum conadu„ navit„. Hæc ad annum DCCCXLVIII. F

15 " Anno DCCCLII Liudolfus dux Saxoniæ „ cum ſua conjuge Oda Romam petiit & ab Apoſtolico reliqnias ſanctorum Præſulum Anaſtaſii

„ &

A „ & Innocentii impetratas detulit, & in honore
Ejus prima cura extitit ædificandum ecclesiam. „ eorum monasterium & cœnobium virginum,
„ ante quatuor annos in Bruneſteshuſe inchoa-
„ tum, in Gandersheim antiquiori loco con-
„ ſtruxit. Tumque domnus Altfridus Hildinif-
„ heimenſis epiſcopus eccleſiam ibidem ædifi-
„ care cœpit & Hathmodam ejuſdem ducis fi-
„ liam primam abbatiſſam ibidem ordinavit.
„ Decimas etiam ex proprietate ſuæ eccleſiæ
„ ibidem pro exhibendo ſibi ſervimine & cen-
„ ſu in beneficium præſtitit, & cetera ibi Chri-
„ ſto famulantibus profutura ex ſua paterna pie-
„ tate providit „. Gerbergam Hathmodæ ſoro-
rem ipſi ſucceſſiſſe anno DCCCLXX ait Chrono-
graphus, Gebergæ Chriſtinam anno DCCCLXXXIII,
dein Rutſwindam, poſt Wendelgardam anno
CMXXVI. Wendelgardæ ſucceſſit Gerberga, cui
Hrotwita ejus loci ſanctimonialis & illuſtris poe-
tria panegyrin Ottonum dedicavit. Exſtat car-
men iſtud apud Meibomium cum diplomate Ot-
tonis imperatoris, confirmantis bona monaſterii
ſanctæ Mariæ, quod Gerberga „ in ſuperiore
„ plaga civitatis „ Gandersheim conſtruxerat.
Gandersheimenſe prænobile cœnobium ducatus
Brunſwicenſis ſuperiori ſeculo, uti & alia mul-
B ta, ab hæreticis peſſumdatum eſt.

præſertim ſuæ cathedralis. 16 „Idem eccleſiaſticus præſul cum religio-
„ ſiſſimo ſuo clero triduanum egit jejunium,
„ cælos pulſante precum conſtantia, Deum
„ orans, locum ſibi demonſtrari in Hildinishei-
„ menſi civitate, quem Mediator Dei & ho-
„ minum dignaretur eccleſia in ſui ſuæque Ge-
„ nitricis honore conſtruenda. Cumque quar-
„ tus dies illuceſceret, viſi ſunt deſignati, &
„ quaſi ad fodiendum eccleſiæ fundamentum ar-
„ tificioſo metientis orthigonio limites deſcri-
„ pti, inſtar vernalis pruinæ, directi quidem
„ a primitivo ſanctæ Mariæ ſacello occidentem
„ verſus, lati quippe & longi inter ſeque di-
„ ſtantes, prout muri ſpiſſitudo & eccleſiæ lon-
„ gitudo ac capacitas poſcebant. Revelatum eſt
„ præter hoc eidem præſuli eadem, qua jeju-
„ nium finierat, nocte, quia in crypta, quam
„ adjunctarus erat ſacello, a Lodowico Imperа-
„ tore olim conſtructo, duo deberet altaria de-
„ dicare, alterum Joanni Baptiſtæ, alterum
„ Stephano protomartyri. Mox illuſtris præſul
„ ſuæ intentioni divinam adſpiraro dignationem
C „ lætificatus, poſito, ut ſibi revelatum eſt,
„ fundamento, eccleſiam tam honeſti quam
„ firmi, ſed arti ædificii conſtruxit „. Hæc
chronographus Saxonicus.

Alia ejus geſta in comitiis & cum regibus. 17 Anno DCCCLXIV, cum Gallicani epiſcopi,
„ urgente Nortmannorum procella, Piſtas, qui lo-
„ cus eſt diœceſis Rotomagenſi, convaniſſent, &
„ ipſe inter eos adfuit „ Althfridus Hildinesheimen-
„ ſis epiſcopus „ ſubſcriptitque privilegio Autiſ-
„ tiſiodorenſi monaſterii S. Germani, ut legitur in
Spicilegii tomo 2 pag. 592. Deinde anno DCCCLXX
cum Carolus Calvus pro Colonienſis archiepi-
„ ſcopi ordinatione in Germaniam perrexiſſet "
„ legati a Lodowico mittuntur, orantes, ut a
„ regno diſcederet. Noviſſime Liutbertum ar-
„ chiepiſcopum & Altfridum epiſcopum Hildiniſ-
„ heimenſem, virum prudentem, dirigit, man-
„ dans, ut aut diſcederet, aut ſibi pugnandum
„ eum fratre ſciret. Qui eum tanta ingenii
„ arte tantaque conſtantia aggreſſi ſunt, ut
„ abſque dilatione recederet, ſeque in ſuo re-
„ gno reciperet „. Hæc ex chronographo Sa-
„ xonico, uti & ſequentia.

18 „ Anno DCCCLXXII, Indictione V, in Ka-
„ lendis Novembris dedicatum eſt principale
„ monaſterium ſanctæ Mariæ in Hildensheim
„ ab Altfrido ejuſdem eccleſiæ epiſcopo „, &
„ Rimberto Bremenſi, Liuthardo Balberbrun-
„ nenſi, ac Theodorico epiſcopis, cum inter-
„ ventione Corbeienſis abbatis Adalgarii, ſub
„ titulo Coſmæ & Damiani, Tiburtii & Va-
„ leriani martyrum, & Ceciliæ virginis.

Ejus obitus & ſucceſſores. 19 „ Anno DCCCLXXV Altfridus, Hildinif-
„ heimenſis quæſtus epiſcopus, plenus dierum,
„ XVIII Kalendas Septembris in coeſortium
„ Sanctorum migravit, & Aſnede in ſua eccle-
„ ſia, quam ipſe conſtruxit, ac dedicavit, ſe-
„ pultus eſt: ubi miraculorum virtutibus per
„ plurima ſanitatum inſignis, ut ibi comma-
„ nentes perhibent, innoteſcit. Poſt hunc Liu-
„ dolfus, novæ Corbeiæ monachus, deſignatur;
„ ſed ſubita morte præventus aufertur. Mar-
„ quardus dehinc quintus ſuceeſſit epiſcopus „.
Ejus ſedis epiſcopus fuit ſanctus Godebardus,
de quo agendum in ſeculo VI.

AUCT. J. B. S. *Dedicat monaſterium S. Mariæ.*

§ IV.

Aſſendienſis fundationis diploma.

E *Sanctus profatur*

ALfridus, Dei diſponente providentia, Hil-
deſienſis eccleſiæ antiſtes. Cum inter im-
menſas Dei Patris miſerationes, quibus huma-
num genus gratuita pietate relevare dignatur,
præcipue eam, qua conſtat eunfubſtantialem
coæternum ejus filium pro nobis incarnatum
& crucifixum fuiſſe, ad memoriam reducerem,
circa me vero ſpecialiter divitias boniratis ejus
non ſine admiratione perpenderem, qui me
nullis exigentibus meritis de ſordibus levatum
inter Principes Eccleſiæ eunſidere, & ſolum
gloriæ tenere fecit, ne tantis ejus beneficiis
ingratus apparerem, quid retribuerem Dnmino
pro omnibus, quæ retribuit mihi, diu multum-
que mecum cogitare cœpi.

ſe amore in B. V. Deiparam aa Tandem itaque ex divina, ut credo, in-
ſpiratione occurrit animo, ſanctiſſimam & ſem-
per Virginem Mariam unicum & ſingulare præſi-
dium peccatorum poſt Deum eſſe, cui ſiquid ve-
nerationis impenderem, id & Deo fore gratum &
animæ meæ ejus patrocinantibus me meritis arbi-
tratus ſum profuturum. Opitulante itaque Dei
gratia in prædiolo meo, quod Aſnide voeatur,
in honore ſanctæ & individuæ Trinitatis conſe-
cratam, ſanctæque ſemper Virgini Mariæ &
SS. martyribus Coſmæ & Damiano dicatam ec-
cleſiam his, quæ Domino donante poſſidebam,
conſtruxi, in qua ad immaculatum ſacrificium
ſanctimoniæ tam animæ, quam corporis Deo in
cordis & ſpiritus contritione offerendum, ſan-
ctimonialium congregationem coadunare, eiqua
victus & veſtitus neceſſaria providere; ſpiritua-
lem quoquo matrem, quæ regulariter præſi-
deat, eidem ex eadem præficere curavi.

F

perhorreſcens contra aa Ne veto poſt mei exceſſum futuris ſeculis
de electiona abbatiſſæ diſſenſio oriatur, ex de-
creto Sergii Pspæ & ejus ſucceſſoris Adriani ſan-
citum eſt, & eorum privilegiis confirmatum, ut
nec prece, nec pretio, nec ullo omnino umquam
modo alterius congregationis ſanctimonialis dictis
ſanctimonialibus præponatur, ſed quæcumque ex
eiſdem, & in Dei ſervitio potiſſima, ejuſdem
eccleſiæ rebus juſte diſponendis aptiſſima reperiatur, hæc ex communi omnium ibidem Deo famu-
lantium electione, ſecundum Dei timorem ſuis
ſororibus præficiatur. Quod tamen conſuetudina-
rium jus tam miniſtrandis ſuis rebus impoſuerim,
& perpetualiter offerendum velim, paucis abſol-
vam.

AUCT. J. B. S.

vsm. Poſſeſſiones eccleſiæ traditas vel tradeo-das, interiores vel exteriores, tam mobiles quam immobiles cum conſilio Deum timeotium ſumma cum diligentia abbatiſſa procuret, tedituſque earum tam io ſua, quam in ſororum æqualibi diſtribuat, utilitate, id ſummopere caveos, utpore Deo rationem reddinra, ut de commuoibus earum rebus ne vel unam mioimam præbendam abſque earum conſilio vel utilitate alicui tradat, ne, quod abſit, penuria familiaris rei urgente, ruptis ſaoctimoniæ habenis, liberius hac vel illac abſque Dei timore vageotur.

quod ſanctis legibus firmat,

23 Si quæ vero ſanctimonialis ibidem habet propriam domum, aut aliud ædificium vel a ſe emptum, vel dono ſibi datum, vel aliquas res undolibet juſte acquiſitas, nihilominus ex omnibus ſupradictis neque abbatiſſa neque aliquis alius ei auferat, oeque ullo modo auferendum ſuadeat, ſed eadem ſanctimonialis libero arbitrio eamdem domum & cuncta, quæ ioibi poſſidet, ſorori ſuæ vel amico ad eamdem eccleſiam pertinenti, abſque ullius contradictione, ſive morti ſit proxima, ſive vitæ, quocumque modo volnerit tradat.

etiam pro clericis. B

14 Id ipſum vero & clericis ibidem ſervientibus conſtitoimus, ſi quis antedictam earom aliquam eccleſiæ poſſeſſionem abbatiſſa largiente ſuſceperit, tali ſuſcipiat conditiooe, ut poſt ejus obitum eamdem poſſeſſiooem eccleſia abſque ullius eootradictione ſuſcipiat, reſtitu- D tis prius omnibus tam mobilibus quam immobilibus rebus, quæ in illa eſſe videbantur ea die, qoa ipſe eam ſuſcepit, aut ipſa vivens, pront volnerit diſponat, aut aliquis amicorum ejus poſt illius mortem pro ſalute aoimæ diſtribuat. Cooſtituimus etiam ut oullus hominum vel advocatus aliquis aliquam juriſdictionem in eivitate prænominata habeat, excepta abbatiſſa Aſſindi, præter iotruncationem manuum, vel armorum proclsmationem. Anno Incarnationis Dominiæ MCCCLXXVII ſub piiſſimo rege Ludowico anno imperii ejus XXXVI apud Coloniam civiratem V Calend. Octobr. io ipſo die dedicationis baſilicæ S. Petri. Ego Alfridus epiſcopus hoc privilegium eoram domino Wiliberto prædictæ civitatis archiepiſcopo recitavi, nec oon coram Liotberto Moguotiacenſi archiepiſcopo, & Bertolfo Treverenſi archiepiſcopo, & Berhardo Virdunenſi epiſcopo, atque Tiederico Mimidonenſi epiſcopo, & Herolfo Ferdenſi epiſcopo, & Luirhardo Paderboroenſi epiſcopo, atque Hil- E degrimo Halverſtadienſi epiſcopo, & Adolfo Mimigenafurdeoſi epiſcopo, & Othilboldo Trajectenſi epiſcopo, & coram Luitberto Oſnaburgenſi epiſcopo, oec ooo coram aliis quamplurimis ſacri ordinis viris, qui ob ſupradictæ eccleſiæ dedicationem coovenerant.

DE S. ARDUINO CONFESSORE

ARIMINI IN ITALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C. G.

Antiquus hujus Sancti cultus, vitæ inſtitutum, Acta, eoromque ſcriptor.

ANNO MIX. *Ex ſtationibus monaſterii S. Gaudentii,*

C

ET ſi hic ſanctus Vir tantum vecentioribus Menologiis ſit Inſcriptus, tamen immemorabilem ejus cultum facile eruimus ex aliis veteribus monumentis, inter quæ iſt libellus de ſtationibus & indulgentiis monaſterii ſancti Gaudentii extra muros civitatis Ariminenſis, quem Cæleſtinus ejusdem loci monachus anno Chriſti 1442 *compoſuit, & in quo apud Ughellum in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ tomo* 2 *col.* 414 *ad rem noſtram legimus ſequentia:* Quinta ſtatio ſen locus indulgeotiarum ſancti Gaudentii eſt in capella ſanctæ Coronæ, quæ eſt ſuperins aſcendendo per ſupradictam ſcalam lapideam, ubi eſt monumentum beati Lanfranchi, in fine eccleſiæ ad manum ſiniſtram altaris majoris ſancti Gaudentii, in qua capella eſt altare lapideum, & retro juoctum cum eo eſt quoddam magnum ſepulcrum lapideum, in quo eſt corpus Coronæ virginis, & corpus ſaocti Arduini confeſſoris, qui in eodem monaſterio ſancti Gaudentii vixit, & ibidem ſanctificatus fuit. *Raphael Adimari anno* 1616 *Brixiæ edidit Opus Italicum de ſitu Arimineaſi, cui iaſeruit Latinum memorati Cæleſtini libellum. ubi lib.* 2 *pag.* 113 *hæc eadem referuntur. Ceterum ex hoc teſtimonio patet, reliquias* S. Arduini *ab immemorabili tempore ante notiſſimum Urbani VIII decretum in eccleſia ſancti Gaudentii honorifice conſervatas fuiſſe, & eumdem Sacrvdotem tunc titulo* ſancti confeſſoris *decorari.*

2 *Præterea S. Petrus Damiani occaſione quo-* *& teſtimonio beati Petri Damiani*
rumdam venerabilium virorum, qui ab epiſcopis Simoniacis ad ſacerdotium innocue promoti fuerant, indicat veterem canonizationis ritum in Eccleſia uſitatum, & Opuſculo VI *cap.* 29, *ſen in Lugdunenſi Operum ſuorum editione pag.* 442 F *ſic ſcribit:* Illud quoque, quod crebrius itetari multis referentibus audio, tacite prætereundum non duco. Quid enim quod nonnullos venerabiles viros; quos conſtat procul dubio a Simoniacis ad ſacerdotium provectos, & uſque ad obitum novimus offerendis indefinenter ſacrificiis ioſtitiſſe, & nunc perſpicue videmus inſigoibus miraculorum virtutibus coruſcare? Noſtra quippe ætate beati viri, videlicet Rondaldus* Camarineo- *al Romualdus*
ſis, Amitus Ramibonenſis, Guido Pompoſianus, Firmanus Firmeoſis, & quamplures alii ſanctæ converſationis ſtudio floroernnt: ſuper quorum videlicet veneranda cadavera ex ſacerdotalis auctoritate coneilii ſacra altaria ſunt erecta, ubi nimirom divioa myſteria, miraculis exigentibus, offerunotor. Evidens ergo clareſcit iodicium, ex eorum manibus ſaerificium divino conſpectui quam ſuaviter ſit & acceptum, atque per eos divina diſpenſatio luce elarius innoteſcit; quia neminem caligo alienæ perverſitatis obnobilat, quem fulgor propriæ religioois & honeſtatis illuſtrat; nec reatus obruit promoventium, ubi ſtat puritas & innocentia promotorum. *Eminentiſſimus Baronius*

A *vias in Annalibus eccleſiaſticis anno Chriſti 993 apud nos num. 8 ad hæc S. Petri Damiani verba obſervat, conceſſam illam facultatem erigendi aras ſuper corpora defunctorum eius ſupplevisſe locum ſolennis canonizationis, quæ jam in uſu eſt.*

3 *Porro S. Petrus Damiani poſt proxime relata verba ibidem ſtatim meminit de Sancto noſtro, qui etiam ab Uberto primo, Simoniaco ſtatim Arimenſis epiſcopo, innocenter ſacerdotium ſuſceperat, & Ubertum ſecundum, pium ejuſdem urbis præſulem, hæc de ſe ita ſecum colloquentem induxit*: Sed dum hæc aliquando eum religioſis quibuſdam epiſcopis agerem, ecce nunc in memoriam redit, quod Uberrus Arimenenſis, revesendiſſimus videlicet & honeſtiſſimus præſul, et tuliſ. Æquivocus, inquit, prædeceſſor meus Uberrus epiſcopus in ſoeræ ſedis acquirendæ commercio, teſte provincia, nongentas Papienſis monetæ libras oppendit, qui tamen poſtmodum beatum Arduinum, per quem omnipotens Deus toc exhiber ſtupenda miraculo in presbyterum conſeeravit. Quem eum perquiſiſſem e veſtigio, utrum beatæ memoriæ Vir ab offerendo in ſua incolumitate perſtiterit, uſque ad ultimæ decubationis articulum offerendo ſalutaribus Hoſtiis ſedulum infudaſſe reſpondit. Cum igitur omnes iſti, quorum ſupra meminimus, & conſeerati a Simoniacis aſſeraorur, & ramen acceptis uſqua ad finem vitæ officiis permanentes, ite divino examini placuerint, ut admirandis aotum meritis mirando teſtimonia ſignum perhibeant, conſtat procul dubio, quia promovaotis coemptio aun præjudicat, ubi promotus contractus vanalitatis ignoras; nec diſtractoris in eum eolpa transfundi tur, qui diſtractionis crimine non tenetur. *Denique ſanctus ille ſcriptor in Actis S. Manei epiſcopi Caſenatis, quæ Operi noſtro ad diem* XII *Januarii inſerta ſunt, ſatis indicat publicum & immemorabilem* S. Arduini *cultum, dum ibi apud nos cap.* 3 *iſtius Vitæ num.* 17 *ſic ſcribit*: Popilienſis diœceſis turba ad beati Arduini limina orationis cauſa tendebat. *Præter alia igitur habemus ſynchronum antiqui cultus teſtem, qui etiam hunc Virum jam vita functum expreſſo* beati *nomine appellat. Quapropter ex omnibus hactenus dictis confidenter concludimus*, S. Arduino *ſecure locum dari poſſe in Opere noſtro, quamvis in Martyrologio Romano & vetuſtioribus Manologiis non memoretur. Nunc videamus, an plus ille Sacerdos monaſticum vitæ inſtitutum ex profeſſo amplexus fuerit, ut nonnulli arbitrantur.*

4 *Mabillonius in Actis Sanctorum Benedictinorum ſeculo* 6, *parte* 1, *pag.* 81 *paucis de* S. Arduino *presbytero agit, eumque Ordini ſuo ibidem ſic adſcribit*: Etſi monachi titulus Arduino non tribuatur a Baronio, Ferrario, aliiſque auctoribus, eum tamen noſtris aſſe accenſendum, perſuadent vitæ auſteritas, & more diuturna in monaſterio ſancti Gaudentii, ubi poſt tranſactam in accuratu regulari diſciplina vitam obiit & ſepultus eſt. *Equidem fatser, hanc Mabillonii conjecturam non eſſe improbabilem; ſed et argumenta quædam opponi poſſunt. Imprimis ampliora* S. Ardoini *Acta, quæ Mabillonius non vidit, infra apud nos num.* 12 *narrabunt, quomodo Venerius tandem officium abbatiale monaſterii S. Gaudentii adiverit ſuaſu* S. Arduini, *& hic ſuum amicum tunc eo ſecutus fuerit, ut ibi ponitur his verbis*: Quem (*ſcilicet Venerium jam abbatem electum*) iiſdem Vir ſanctus ad monaſterium eſt devota mente ſecutus, cœpitque eum eo perfectiorem vitam, quam antea, ducere. Tamen dum in hoc mundo corpoſoliter vixit, canonicam habitum nequaquam mutavit, & in eodem habitu omne monachicum opus ſolicitus adimplevit.

probatur poſſe tum & antiquos cultus S. Arduini

quem aliqui dicunt fuiſſe monachum Benedictinum,

5 *Ex his quidem ſequitur*, S. Arduinum *vir tutte monachorum æmulatum eſſe; at hinc nondum conſtat, illum profeſſionem Religioſam vel Benedictinam emiſiſſe: nam regula S. Benedicti cap.* 55 *fratribus ſuis certam veſtium monaſticarum formam & quantitatem præſcribit. Quomodo igitur* S. Arduinus, *jam regulam Benedictinam profeſſus, ſumptr habitum canonicum eetinuit? Potuit itaque ſanctus Sacerdos in monaſterio illo degere, ut forſan cum veteri ſuo magiſtro Venerio viveret vel teuſilio ejus & exemplo in via perfectionis ſecurius procederet. Præterea S. Benedictus in regula ſua cap.* 60 de ſacerdotibus, qui voluerint in monaſterio habirare, *ſtatuit ſequentia*: Si quis de ordine ſacerdotum in monaſterio ſe ſuſcipi rogeverit, non quidem ei citius aſſentiatur. Tameo ſi omnino perſtiterit in hac ſupplicatione, ſciat, ſe omnem regulæ diſciplinam ſervaturum; nec aliquid ei relaxabitur. *Si ergo* S. Arduinus *ſuerit Benedictinus ſtricte dictus, cur regulæ Benedictinæ, certam veſtium formam præſcribenti, non obedivit*, & Canonicum habitum *cum monaſtico* nequaquam mutavit? *Si quis has difficultates ſolide diſſolverit, libenter Benedictinam* S. Arduini *profeſſionem admittemus. Attamen Cæſar Clementinus equis in Ordine militari S. Stephani, confeſſarium illum Canonici habitus ſententionem etiam notatu dignam conſulit in Collectione Italica hiſtoriæ Arimineſis tomo* 1 *lib.* 3 *pag.* 287 *ante Latina* S. Arduini *Acta, de quibus jam nonnulla præmonebimus.*

cui opinioni diffidentur quædam oppoſitum.

6 *Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui non ſunt in Martyrologio Romano, ad diem* XV *Auguſti annotat annuam* S. Arduini *memoriam, & ibidem in notis memoriæ de manuſcriptis ipſius Actis, quæ in bibliotheca eminentiſſimi Baronii conſervabantur. Haud dubie diligens ille hagiographus vidit has aut ſimilia* S. Ardoini *Acta, cum in Catalogo Sanctorum Italiæ eadem die ex iis continuaverit ſatis accuratum Vitæ compendium, quod his ad præviam notitiam tranſcribimus, & quod ibidem exprimitur his verbis*: Arduinus Arimini natus, mortuo patre, Venerio presbytaro, eccleſiæ ſancti Gregorii rectoſi viro ſpectatæ vitæ adhæſit; quoeum vigiliis, oretionibus, jejuniis, aleemoſynis, & aliis piis operibus vecare cœpit: qui ut Deo liberius inſervirent, urbem egreſſi; in eccleſiam ſancti Apollinaris ſe recipiunt, ibi in unum orantes, pſallentes, ac eriam laborantes. Ubi Arduinus adhuc juvenis, ut carnis incendia eaſtingueret, ſeſe, quoties ardor invaderet, intra urticarum condenſa volutabat, graviorequc remedia adhibebat. Sacris initiatus & denique ſactus ſacerdos non tam ætate, quam vitæ ſanctitate, famaque ereſcebet. Quare multi ad eum in dies conſilium poſcentes confluebant; quos inſtruebat & increpabat, in quibus Rodulphum Comitem Arimienſem. Cum multa ſibi in dies donarentur, omnia pauperibus erogabat. Cœnobium ſancti Gaudentii, per eos dies paſtora deſtitutum, cui cum Joannes epiſcopor Venerium tamquam ſeniorem præfeciſſet, iſqua onus detrectaret, tandem Arduini hortatu illud ſuſcepit. In quo cœnobio quanta Ardoinus humilitate, obedientia, patientia, abſtinentia, vitæque auſteritate ſulſerit, vix dici poteſt. Denique Vir ſanctus aſſiduis vigiliis & macetetionibus confectus migrevit e vita AVGVST Kalendas

Vitam ejus Ferrarius contrahit

AUCT. G. C.

AUCT. G. C. lendas Septembris, anno Dominicæ Incarnationis MIX, Henrico Juniore imperatore, in eadem ecclesia sancti Gaudentii sepultus. Ad cujus tumulum plures ægroti & infirmi divinitus sanati sunt. In iis puer pedibus contractus, puella paralytica, cæci duo, unus Bononiensis, & alter Ravennas, præter demoniacos, aliisque morbis laborantes. *Hæc eadem fusius referuntur in antiquioribus Actis, quæ post hunc Commentarium prævium prælo subjiciemus.*

ex amplioribus MSS. Actis,

7 *Habemus duo manuscripta hujus amplioris Vitæ exemplaria, quorum primum accepimus Arimino, ubi exstat in veteri codice membraneo, qui ibidem apud illustres dominos confraternitatis sancti Hieronymi conservatur. Alterum prodit ex Passionali pergameno cœnobii Bodecensis, ex quo P. Joannes Gamans, in Opere nostro sæpissime laudatus, hæc Acta descripsit, & anno Christi 1641 apographum ad Majores nostros transmisit. At mirum, Actis in codice Bodecensi hunc præfigi titulum.* Incipit Vita sancti Arduini EPISCOPI & confessoris quæ est XVIII Calendas Septembris. *Nescio, cur in titulo vocetur*

B *episcopus, cum in ipsis Actis de episcopatu illius nullum fiat verbum. Cæterum in hoc apographo Bodecensi deest prologus, qui legitur in codice Arimi-nensi, ex quo Vitam* S. Arduini *una cum prologo edemus. Cum tamen librarius Arimi-nensis non videatur admodum peritus fuisse linguæ Latinæ & solœcismis scateat, emendatius apographum Bodecense non inutilem præstabit operam, ut sphalmata illius amanuensis corrigamus. Nihil hic dicimus de Actis, quæ supra memoratus Cæsar Clementinus absque prologo excudi jussit ex libro membranco Arimi-nensi, ex quo fonte nos eadem inferius integra & emendatiora propinabimus; postquam de auctore Vitæ aliqua præmonuerimus.*

quæ auctor anonymus inscriæ ætatis conscripsit.

8 *Scriptor eorumdem Actorum non prodit suum nomen, neque clare exprimit, quo tempore Vitam & miracula* S. Arduini *collegerit. Attamen ætatem illius præterpropter sciremus, si catalogus chronologicus abbatum S. Gaudentii, aut historia ipsius monasterii nobis ad manum esset: nam in prologo asserit, sese hæc scripsisse rogatu venerabilis Patris Andreæ, qui verosimillime fuit abbas S. Gaudentii, quemadmodum colligimus ex sequenti auctoris phrasi, qua illum ita alloquitur:* Postulas enim, ut de beato Ardnino sacerdote,

C qua sit provincia vel civitate exortus, vel qualiter divinis ab infantia fuerit mancipatus præceptis, qualiterque in maturo vixerit ætate, quibusve post obitum, NUNC APUD TE, miraculis fulgeat, ad posterorum memoriam, eunctorumque audientium ædificationis exemplum; epilogum Inculento stilo conscribam. *At certe tunc corpus* S. Arduini *in abbatia S. Gaudentii sepultum erat, ibidemque miraculis fulgebat. Deinde biographus eidem Patri Andreæ causam susceptæ lucubrationis suæ indicat his verbis:* Nulla me ad id peragendum provocat artis peritia, sed tua prorsus & filiorum tuorum, quos in Christo nutris, benignissima caritas. *Ex his probabiliter concludimus, Andream tunc monasterio S. Gaudentii præfuisse; sed cum hactenus nos lateat ætas hujus abbatis, quam eruditis Arimi-nensibus indagandam relinquimus, etiam ignoramus, quo tempore gesta & miracula* S. Arduini *ab anonymo conscripta fuerint. Hoc tantummodo ex lectione Actorum constabit, ætate hujus biographi plura patrata esse miracula, quæ se audivisse affirmat ex iis ipsis testibus, quibus ea contigerant. Nunc ipsam hujus scriptoris lucubrationem oculis curiosi lectoris subjicimus.* D

VITA

auctore anonymo incertæ ætatis

Ex veteri MS. libro, qui Arimini apud illustres dominos confraternitatis sancti Hieronymi conservatur, a folio tit *usque ad folium* 129, *& quem cum apographo Bodecensi contulimus.*

PROLOGUS.

E *Auctor anonymus profatur.*

MIrum mihi est, venerabilis pater Andrea, quod, relictis sapientibus, quos contiguos habes, opus me persolvere cogis, quod nisi prudentibus nequaquam faciendum convenire probatur. Postulas enim; ut de beato Arduino sacerdote, qua fit provincia, vel civitate exortus, vel qualiter divinis ab infantia fuerit mancipatus præceptis, qualiterque in matura vixerit ætate, quibusve post obitum, nunc apud te *a*, miraculis fulgeat, ad posterorum memoriam eunctorumque audientium, ædificationis exemplum epilogum luculento stilo conscribam. Ego vero jussionibus dilectionis tuæ libentissime obtemperare satagerem, si ingenii facultas * me adjuturam sperarem; sed imparem me hujus operisomnium cognosco, nec me digne posse reor perficere, quod tam studiose efflagitas commentarii.

a

* *lege* facultatem

a Verum quoniam sanctitas tua obtinentissima precc coarctat, non aoden ultra tuæ resistere voluntati. Ideireo tuam deprecor enixius charitatem, quatenus precibus adjuvas, quem laborare compellis, ut, quod imbecillitas non supplet ingenii, sanctæ compleat oratio caritatis. Fateor equidem, nulla me ad id peragendum provocat artis peritia, sed tua prorsus & filiorum tuorum, quos in Christo nutris *b*, benignissima caritas, nec non & clarae Sancti hujus, de quo loqui cupio, merita. Quidquid igitur caritas præcipit, obedienter oportet impleri, quia caritatem Apostolus majorem omnium virtutum commemorat. In nomine ergo summæ Trinitatis ad narrationis initium, licet inculta oratione, devota tamen mente, festinare tentabo.

quamvis hanc Virtutem ferlendam fuscepcrit.

F *b*

ANNOTATA.

a *In Commentario prævio num.* 8 *ex his verbis collegimus, hunc Andream fuisse præsidem in monasterio S. Gaudentii, in quo tunc reliquiæ* S. Arduini *quiescebant.*

b *Etiam ex hac phrasi confirmavimus conjecturam nostram, qua ibidem suspicati sumus, hanc vitam jussu Patris Andreæ, qui monasterio sancti Gaudentii præerat, conscriptam fuisse.*

CA-

A

CAPUT I.

Sancti patria, puerilia, ſacerdotium, & præcipuæ virtutes.

Sanctus Arimini in Italia natus,

BEatus igitur Arduinus, eximiæ ſanctitatis ſacerdos, ex provincia, quæ ab hiſtoriographis Flaminia *a* nuncupatur, civitate Arimino *b*, quæ in littore maris Adriatici ſita eſt, oriundus fuit. Sed priuſquam de ejus laudabili vita aliquid proferam, hujus nominis etymologiam reor præponere*, quo ex hoc intelligere quis valeat, quanta ſit electionis gratia ab ipſis etiam refertus auſpiciis. Arduinus namque quaſi ardua, id eſt alta, conſcendens dicitur: re etenim vera de virtute in virtutem ſuccreſcens polorum ardua ſcandit. Nam quam religioſe vixerit, ſacer ejus tumulus prodit; enimvero plurimi ibi ſalvantur, qui diverſis infirmitatibus obſeſſi, undique de propria confluunt ſalute ſolliciti. Sed de his interim ſilcamus, & qualis quantuſve vir iſte ſanctus ab infantia fuerit, ne narrandi ordinem intcrrumpere videamur, prout poſſumus, primitus explicemus.

a
b
* *Bed. expoſitio nem*

B *transfella ſue puerilia,*

4 Ab annis namque puerilibus traditur a parentibus litteris imbuendus. Qui quippe quanto proficiebat corporeis incrementis, tanto magis divinis animabatur præceptis. Cumque illi jam ſenſus cognoſcendi veritatem plenius ineſſe cœpiſſet, cœpit quoque hujus mundi voluptates abjicere, atque ad æternæ beatitudinis gloriam totis viſceribus anhelare. Creſcebat igitur in eo quotidie virtus gratiæ ſpiritalis, atque totius ſanctitatis in illo augebatur induſtria. Cuncta enim hujus vitæ caduca poſtponens, ſola, quæ manſura ſunt, ſollicitus appetebat. Illud euangelicum dictum devoto attendens auditu, Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Et qui amat patrem, aut matrem, plus quam me, non eſt me dignus, & cetera.

5 Omne enim quod in hoc mundo poſſidere videbatur, ſimul cum matre, quam jam patre defuncto ſuperſtitem habebat, dereliquit, & ſacerdotalem gradum Chriſto jugiter famulaturus devote ſuſcepit; & quoniam videbat pene omnes hujus ordinis tunc per abrupta vitiorum turpiter gradientes, noluit ſe hujuſmodi ſociari, ne ſorte illorum pravis exemplis in aliquod facinus laberetur. Adhæſit igitur cuidam religioſo Venetio ſacerdoti, qui tunc eccleſiam beati Gregorii *c* infra præfatæ urbis muros aſſiduis regebat obſequiis, petiitque illum, ut ſibi magiſtet fieri dignatetur. At ipſe videns eum probis moribus intentum, ſuo eum collegio libentius ſociavit. Cœpitque cum illo ſimul Chriſto Domino alacritet ſtudioſeque impendere famulatum, illud quodammodo pſalterium decantans: Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. Fiebatque in illis fraternæ conſolationis caritativa ſollicitudo, quemadmodum ſcriptum eſt: Si frater fratrem adjuvaverit, ambo conſolabuntur: ut autem ferrum ferro acuitur, ita quippe invicem ſe ad obſequia animabant divina.

ſacerdotio initiatur & aliquot ipſo ſacerdotis adhæret,

C

c

6 Vir itaque Domini Arduinus cum eſſet junior tempore, in divinis operibus exiſtebat. Nam crebra jejunia peragebat, aſſiduis orationibus, crebriſque vigiliis pernoctabat, eleemoſynis, prout poterat, inſiſtebat. Nihil quippe quod ad divinum pertinet cultum in aliquo negligendum credebat; verum, in quantum quibat, id adimplere ſtudebat: ſuo vero priori atque magiſtro debitam honotificentiam exhibebat, nec ab ejus præceptis vel modicum declinabat. Ille autem, ut bonus pater, dilecto ſuo filio illi complacere ſtudebat, ipſiuſque conſilio cuncta, quæ acturus erat, agebat. Cumque quadam die ſimul ſederent, & ſicut ſoliti erant divinis occupareotur alloquiis, idem venerabilis Venetius ait: Arduine frarer, multum doleo, valdeque contriſtor, quoniam inter ſerpentes, & ſcorpiones, & ſpalargios *d* habitamus, quorum venenoſis percuſſionibus noſter Ordo a recto ſtequentius ttamite petturbatur. Neceſſe eſt ergo, fili, ut de his rumultibus nos quantocius auferamus, atque ad tutiorem locum cum Dei adjutorio commigtemus. Cui beatus Arduinus tale accommodavit reſponſum: Licet enim, ſanctiſſime pater, laudabilinr ſit inter raptobos vita proborum, ſicut collaudans Apoſtolus diſcipulos ſuos inquit, In medio uationis pravæ & perverſæ, inter quos lucetis, ſicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes. Beatus quoque Job de ſemetipſo eommemorat dicens: Frater ſui draconum, & ſocius ſtrutionum. Et beatus Loth inter millia populorum, qui Deum perverſis moribus offendebant, ſolus tunc inventus eſt juſtus. Tamen quia tibi rectum videtur, binc habitationis mutemus locum.

d

E

ad alium locum cum eodem mittat,

e

7 Eſt ergo eccleſia extra muros hujus ntbis in cujuſdam poſſeſſione beati Apollinaris *e* conſtructa memoria, ad quam, ſi obtinere apud poſſeſſorem poſſumus, commigrare valebimus. Ibique ab omni tamultuoſa erepti inquietudine divinis ſecurius laudibus inſiſtemus, ejuſque ſervitiis libetius vacare poterimus, ſicut ſcriptum eſt: Vacate, & videte quoniam egn ſum Deus. Cujus ſiquidem conſilium eidem Venerio optime placuit, ac prntinus accerſivit ejuſdem oratorii poſſeſſotem, atque indicavit illi hoc, quod habebant negotium. Mox igitur ille legali titulo eiſdem, quod devnte popoſceranr, gratanter conceſſit, inſnper etiam nt id concite fieret, inhianter exhortari cœpit. Tunc illi in Chriſti nomine gratulabundi quodammodo de gravibus catenarum laqueis erepti præſaram adiecunt habitaturi baſilicam, fidentes per divinam miſericordiam, illic ſe melius in bonis actibus cuſtodiri.

F

ubi inter alia exercitia ad comprimendas ſtimulos carnis

8 Conſtrnctis deniqne primitus, prout facultas ſnffragabatur, neceſſatiis officinarum dnmiciliis, hoc quod corde conceperant, prodire deinde patulo anhelabant, & ne quidem vitiom incurreter otioſitas, qnæ inimica eſſe animæ comprobatur, eœperunt fodere tetram, hortos excnlerc, plantare vineam, irrigare plantatia; nullumque momentum præterite ſinebant, quo nnn aut legerent, aut pſallerent ant orarent, aut etiam manibus laborarent. Vir itaque Domini Arduinus juvenili adhuc ætate pollebat, ſed animo jam ad ſeniles tranſeenderat annos, cunctaſque maturis moribus earnales necaverat voluptates. Etenim quotieſcumque tentationum carnalium ſtimulis premebatur, parcimoniæ mox medicamine ſanabatur. Qnicquid autem carnalis delectatio conabatnt evertere, ſpiritalis afflictio reformabat. Legebat igitur aſſidue anriquorum inſtituta Patrom, atque ad eorum ſe cottigebat exemplom.

9 Quandocumque vero internis nrcretur incendiis, competentibus ſe exterins vulneribus af-

EX MSS. *corpus ſuum variis cruciatibus affligit.*

fligebat. Sæpe namque, dum aliquo vitio pulſaretur, inter urticarum coudenſa nudo ſe corpore volutabat. Aliquando vero de eiſdem urticis inter femora ſibi locabat. Urebatur exterius, ut interius refrigeſceret: imitabatur autem in hoc facto beatiſſimum illum monachorum eximium decus, Benedictum ſcilicet cæleſtis tramitis oſtenſorem, quem ita legerat quadam die feciſſe. Aliud quoque, quod hou eſt prætermirteudum, ſanctua iſte vir facere conſueverat. Nam tsmdiu mormoreis collo tenus perſtabat in flueutibus, donec titillatio voluptatis u cordis autro funditus pelleretnr. His, & hujuſcemodi eruciatibus nmnes caruales delectatioues jugiter edomabat. Bene atque prudenter intelligens illud, quod Apoſtolus ait: Mortificate igitur membra veſtru, quæ ſuut ſuper terram, & illud: Spiritu ambulate, & deſideria caruis non perficietis. Caro enim concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem. Hæc euim ſibi invicem adverſantur, ut non quæeumque vultis, illa faciatis. Quod ſi ſpiritu ducimini, nnu eſtis ſub lege, quia ut idem alio
B loco, Juſto, inquit, lex nou eſt impoſita; ipſe enim ſibi pro lege eſt. Lex autem namque uon ſpiritalibus, ſed carnalibus data eſt. Iſte quidem vir deſideria carnis minime perſecit, ſuaque membra crebris maceratiouibus ſuper terram mortificavit, & quia tunc iu terris ſeminavit in lacrimis, nunc iu gaudio enm Chriſto metit in cælis.

ANNOTATA.

a Flaminia *eſt regio Italiæ, quæ etiam Æmilia, & nunc communiter* Romandiola *vocatur.*

b Ariminum *vernacule* Rimini, *urbs Æmiliæ in Italia, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Ravennate, eſtque ſita in ora maris Adriatici, de qua vide geographos paſſim obvios.*

c *Suſpicor, hanc eſſe eccleſiam parochialem S. Gregorii Papæ, de qua Raphael Adamari lib. 2 Situs Ariminenſis apud nos pag. 236 meminit.*

d Spalogus *vel* ſpalangius *eſt ſpecies ſerpentis, ut videre eſt in Gloſſario Cangii, & hic ex ſenſu ſatis colligitur.*

e *Puto, hanc eccleſiam conſtructam fuiſſe in honorem S. Apollinaris epiſcopi Ravennatis, de quo ad diem* 23 *Julii egimus.*
C

CAPUT II.

Amor ejus erga proximum, & tranſitus ad perfectiorem vivendi modum.

Poſtquam Sanctus interpide de proximo adjuvarat,

TUue deuique fama illius per omues finitimas regiones ſe cœpit extendere, cœperuntque ad eum concurrere plurimi, ut de ſuis ab illo erraribus pœuitudinis judicium reportarent. At ipſe, ut erat Vir magnæ diſcretionis, tanta modeſtia unicniquc loquebatur, ut neminem ſperueret; ſed ſecundum morem proprium ſingulis ſua documenta præberet. Aliter euim loquebatur humilibus, aliter ſuperbis, aliter juvenibus, aliter ſenili jam ætate provectis, aliter fortibus, aliter imbecillibus, aliter innuptis, aliter conjugatis, aliter divitibus, atque aliter paupertate attenuatis. Erat uamque tunc
a Comes Ariminenſium Rodnlphus *a*, qui fortior, & nobiliot, ac locupletior in cunctis adjacentibus regiouibus præeminebat; quem Vir iſte ſanctus crebris correptionibus coereens coram cunctis, ne pauperibus moleſtus foret, objurgabat, quin & de omnibus eum graviter arguebat erratis. Nam ſi fortaſſe pro aliquibus aliquaudo ſupplicandum adiret, imperare po- D tius, quam rogare videbatur. Timor enim, inquit Scriptura, oou eſt in carirate; ſed perfecta caritas foras mittit timorem. Hic autem, remoto jam timore pœuali, in ſolo timore Domini jugiter permanebat, ſicut dicit Pſalmus, Iuitium ſapientiæ timor Domini, & Beatns Vir qui timet Dominum, & uihil deeſt timentibus eum. Subditorum ergo vulnera non jam noverat palpare, ſed pangere. Quemadmodum in Sapientia ſcribitur: Verba ſapientum quaſi ſtimuli, & ſicut clavi in altum defixi. Cumque tantæ eſſet conſtantiæ vir, nullis prnrſus flectebatur adverſis, nulliſve fecundis extollebatur. Jam vero ſuæ domus fundamina ſupra firmam poſuerat petram, nec jam ſonori euri metuebat flatibus dejici, nec procelloſis ventorum uimbis proſterni. Eratque ſtabilis in omni bouitate, & ſanctitate, omneſque illicitos appetitus radicitus ab animo extirparat.

& miſericordiam erga pauperes exercuerat,

51 Hi autem, qui ab illo pœnitentiam acciebant, de ſuis facultatibus illi libentius munera conferebsnt. Quæ ille, non amore pecuniæ captus, ſuſcipiebat, quippe qui nihil præter victum, & veſtitum, juxta Apoſtolum in E hoc mundo penitus appetebat, ſed quædam eorum ſcilicet munernm mox ut accipiebat, pauperibus erogabat. Qnædam vero veudere faciebat, & veſtimenta ex illis in opus ſimile expeudenda comparabat, & hoc ipſum in quantum occulte poterat. Nam dum pro aliqua utili, & neceſſaria cauſa extra habitatiouis locum exire diſponeret, nimium quodammodo ſe ſimulabat algere, quo hac occaſinne uumeroſa veſtimenta portaret, & ubicumque nudum pauperem inveniſſet, unde operiretur, haberet. Qua de re nonnumquam in uuo revertebatur, qui plurimis abietat veſtimentis indutus. Illud ſemper atteudens quod veritas dicit: Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt, & illud: Beati miſericordes: qnoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Quidquid ergo quodammodo rapiebat divitibus, erogare ſatagebat egenis. Verumtamen pro ipſis videlicet, qui pecuniam tribuebaut, die, nocluque Dominum deprecans ſalutare ſacrificium offerebat, quatenus ad ſalntem animarum ſuarnm F proficeret, quod in his operibus conferebant.

migrat ad monaſterium S. Gaudentii, b

52 Eodem itaque tempore cum Johannes epiſcopus Ariminenſem gubetnaret eccleſiam *b*, contigit, ut cœnobium beati Gaudentii, quod haud louge extra muros prædictæ civitaris eſt poſitum, proprio paſtore careret, nec foret qui aggregatis ibidem fratribus debita ſolatia miniſtraret. Tunc præfatus epiſcopus pertractare una cum fratribus cœpit, quis ibi abbatis officium digne poſſet implere. Factum eſt autem divino nutu, ut omues una volnntate, unoque conſenſu, ſuperius uominatum Venerium eligereot ſacerdutem. Quam ille ordinationem, eobortante beato Arduiuo, qui hoc præcipue perfici cupiebat, omuium votis tandem obtemperans, non repudiavit. Quem iſdem Vir ſanctus ad monaſterium eſt devota mente ſecutus, cœpitque cum eo perfectiorem vitam, quam antea, ducere. Tameu dum in hoc mundo corporaliter vixit, canonicum habitum nequaquam mutavit, & in eodem habitu omne monachicum opus ſollicitus adimplevit *c*. Nam humilitas, quæ eſt regina, materque virtutum, perſpicua in illo elaritate fulgebat; obedientia vero, quæ ex humilitatis radice naſcitur, & eſt præci-

pua

A pua monachorum virtus, illi ſpecialiter adhærebat, patientia illum comitabatur inſignis, manſuetudo ſimplex, modeſtia diſcreta, omnimque bonarum actuum fructus veluti bona arbor ex ſe quodammodo proferebat, & ſicut primus iudicat Pſalmus; In lege Domini meditabitur die ac nocte, eratque tamquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, dabatque fructum ſuum in tempore ſuo, & omnia, quæ faciebat, proſperabantur.

ubi vitam monachorum imitatur, 13 Quis, inquam, monachorum per hæc extrema, &, ut ita dicam, periculoſa tempora, ſanctiorem poterit ducere vitam? Quis tanta frugalitate ſufficiens eſt, ut huic ſe valeat in aliqua parcitate præferri? Eratque illi ciborum abſtinentia mira, vigiliarum exercitatio crebra, orationum ſollicitudo continua: nam alimenta, quæ ſibi competentibus inferebantur horis, impertire ſtudebat egenis, illeque viliorem, ac parciſſimum victum, a ſecretorum ſuorum conſciis latenter delatum percipiens, latice potabatur. Si quando tamen ab occaſione

B ſupervenientium hoſpitum in aperto illum reficere contigiſſet; ne, quod abſit, ſimulator, vel hypocrita videretur, ex omnibus, quæ illi apponebantur, alacri voluntate, &, ut ita dixerim, avide quodammodo cum gratiarum actione percipere videbatur, attendens quod ait Apoſtolus ad Timotheum, Quia creatura Dei bona, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificabitur enim per verbum Dei, & precatione. Quid igitur de vigiliarum exercitiis proferam, cum nihil de ſomno curaret, niſi quantum laſſitudo cogebat. Qua de re ita extenuatus videbatur & debilis, ut aequaquam illum crederes vel uno die ſubſiſtere poſſe. Cumque ad horam collocandi ad lectulum perveniret, ita ſe laſſabundum exhibebat ac tenuem, ut non eum putares in ſequenti luce omnimodo ſurrecturum. Verum ille mox ut ceteros dormitaſſe ſentiret, de ſtratu conſurgens oratorium ingredi feſtinabat, in quo totam pene noctem pervigilem in oratione, & laudibus Chriſti ducebat.

multiſque virtutibus ornatus, 14 Cunctis ergo probæ vitæ præbebat exemplum, omnibus ſuadebat irer peragere ſupernum. Quod vero prædicabat ore, opere confirmabat. Non ceſſabat quotidie alios inſtruere &

C docere, ſed quaſi bonus diſpenſator pecuniam Domini ſui ſtuduit non minui, ſed augere. Taleatum quoque quod acceperat in terra minime abſcondit, ſed ad menſam poſuit, & erogando multiplicavit. Nam cantandi artem, quam optime noverat, aliis quamplurimis inſinuare curavit, ex quo eampe audire meruit: Euge ſerve fidelis, in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. Ergo beatus iſte Sanctus jam gaudet cum Chriſto, jam quippe intravit in gaudium [Domini] ſui, jamque adeptus eſt, quod ſibi promiſſum a Domino fuerat. Qui fecerit, inquit, voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.

anno 1009 e vivis exceſſit. 15 Nunc igitur hæc panca ſufficiant, quæ de vita ſancti Viri ſummatim perſtrinximus, quoniam ſi omnia, quæ ſalubriter geſſit, dum adhuc in corpore degeret, explicare voluiſſem, ante lingua defecta torpeſceret, quam cuncta ſaltem ſimpliciter quiret effari. Unum ergo ſuper hæc neceſſarium reor, ut quo tempore vir Domini vitæ hujus curſum impleverit, & ad cæleſtem gloriam tranſierit, cunctis hoc opuſculum legentibus patefiat. Obiit igitur in pace beatus Arduinus ſacerdos quintodecimo die menſis Auguſti in feſtivitate ſcilicet ſanctæ Virginis & Matris Dei Mariæ. Ab Incarnatione vero Dominica calculabatur tunc nonus & milleſimus annus. In Cyclo autem Indictionum, ſeptima tenebatur Indictio. Tunc quoque glorioſiſſimus atque invictiſſimus rex Henricus regni gubernabat habenas. Cathedram vero urbis jam ſæpius prælibatæ, per hæc tempora præſul regebat omnigenæ bonitatis Ubertus *d*. Sepultus autem *d* eſt beatus Arduinus intra eccleſiam beati Gaudentii, in anguli ſeptemtrionalis plagæ; ubi quam mirificis ſit clarificatus ſignis, tuis petitionibus annuens, reverendiſſime Pater Andrea, ſubſequentibus Domino juvante conſcribam. EX MSS.

ANNOTATA.

a *Cæſar Clementini lib.* 3 *Hiſtoriæ ſuæ Ariminenſis, quam Italice edidit, apud nos tomo* 1 *pag.* 286 *diſputat, quomodo Rodulphus ille fuerit Comes Ariminenſium, vel vicarius imperatoris.*

b *Hic Joannes epiſcopus Ariminenſis apud Ughellum tomo* 2 *Italiæ ſacræ in poſtrema editione Veneta col.* 419 *dicitur anno* 967 *concilio Ravennati interfuiſſe.* E

c *Ex hac retentione canonici habitus in Commentario prævio ſuſpicati ſumus, S. Arduinum non emiſiſſe ſtricte dictam regulæ Benedictinæ profeſſionem, quamvis ibi auſteram monachorum vitam imitaretur.*

d *Hic eſt Ubertus præſul Ariminenſis, ſecundus iſtius nominis, quem S. Petrus Damiani laudat, ut in Commentario prævio num.* 3 *diximus. Hunc aliqui perperam cum altero homonymo & ſimoniaco ejuſdem ſedis epiſcopo confuderunt.*

CAPUT III.

Varia miracula, quæ poſt mortem Sancti contigerunt.

Interceſſione hujus Sancti puella paralytica, DEvoluto itaque, poſtquam Vir ſanctus obierat, parvo temporis intervallo, cum jam ſummus & æquiſſimus retributor tanti Viri meritum cunctis in propatulum prodere decreviſſet, cœperunt circa ſepulchrum ſanF ctiſſimi Arduini clariora ſigna frequentius apparere, per quæ darerur intelligi, beatum Arduinum magni apud Deum eſſe meriti, cui tam devote in vita ſervivit. Erat itaque in ſupradicta civitate quædam puella, cujus brachium, & manum paralyſis ita contraxerat, ut nec illam ad os, nec ad ullos corporis uſus inflectere omnino valeret. Jam enim omnem ſpem recuperandæ ſanitatis perdiderat. Cumque a medicis nullum jam expectaret ſolatium a ſuis commonita ad ſepulchrum beatiſſimi, ac præclari ſacerdotis Arduini rogatura devenit, illicque parum demorata dum naſſet ad Dominum, mox ſanitate recepta ad propria cum gratiarum actione læta receſſit. Tunc omnes cives, omneſque circum manentes cœperunt hoc miraculum circumquaque magna cum exultatione largius divulgare, cœperuntque undique ægroti concurrere, auxiliumque ſalutis a ſancto viro, videlicet Arduino, inhianter depoſcere.

puer contractus, 16 Interea quidam puer, Dominicus nomine, in præfata civitate ita contractus cruribus, pediG buſque jacebat, ut de loco, in quo erat, nullatenus moveri, niſi manibus reptando valeret. Quadam vero nocte dum ſoporatus jaceret, affuit ei quidam vir ſplendidiſſimus vultu, & habitu deco-

EX MSS. rua in viſione, qui illum alloquutus eſt dicens: Quid agis puer? Cumque ille reſponderet, Domine, inquit, neſcio quid agam, quia contracta, & aridus jacens miſerrimam vitam gero. At ille, Vade, inquit, ad epiſcopum hujus civitatis, & acquire tibi lumiuaria, ipſiſque cum luminaribus ad ſancti Gaudentii domum prapesa, ibique ingreſſus, ſancti Arduini require ſepulchrum; illic enim tibi divina pietas dignabitur ſubvenire. Tunc ille expergefactus cnuatu, quo poterat, ſurgena, verba jubeutis cœpit anxius adimplere, atqne ut ocius valuit, ad locum qui illi in ſomnis deſignatus fuerat, properare euravit. Cui divina pietas adeo dignata eſt ſuccurrere, quatenus ſine ulla actione, mox ut ſancti Viri iumulum tetigit, optatam meruit percipere ſanitatem, non rameu ſine ingeuti attuum cruciatu. Nam cum ſe in orationem dediſſet, ploranſquu jaceret ad tumbam, illico ſe cœperunt contracti extendere nervi. At ille prz uimio dolore clamare cœpit, ac dicere: Sancte Arduine, ſuccurre, meque miſerum tuia oratiooi-
B bus juva. Tibi enim ſi convaluero, donec ſtatua ſpiraverit in pectore, devote me ſerviturum promitto. Cumque hæc & alia, prout ſenſus capacitas miniſtrabat, iuter acerrimos proferret dolores, paulatim membra, quæ contorta fueraot, priſtinum seceperunt vigorem. Ille vero membrorum ſanitate receepta, promiſſinuia ſuæ non immemor, nunc uſque ſuo Beneſactori famulatua ſui ex maguo cordia amore impendit excubias. Iſta
a vero qnæ ſupra attiuli ab ipſo audita cognovi *a*.

18 Idemque præterea ſæpius mihi ſolitus eſt
alter membris diſformatus, & incertus alius referre de alio, qui ſimili fuerat infirmitate detentus, ſed ita toto corpore glomeratus, ut pedea natibus, & genua pectori ſtrictius cohærereni. Ad ſepulchrum ſancti Viri a parentibus eſt adductus, ut illum Dominus dignaretur adjuvare miſertus. Nam dum illic per paucum degeret tempus, precibus beati Arduini adjutus, ab omni iofirmitatia conuexione ſolotus, gaudens cum ſuis ad propria eſt regreſſus. Beneficium quoque, quod a ſancto Viro acceperat, omui modo non ceſſabat narrare.

Poſt hunc alius luminibus venit orbatus,
C ſanctumque palpans tangere properavit ſepulchrum, nec multo poſt fidenter gradiens receſſit illuminatus.

Poer aurem quidam, qnem gravis iofirmitas fecerat mancum, aliquantiſper Sancti flens oravit ad tumulnm, ſanum reportavit ad propria brachium.

dicecti 19 Eo quoque tempore cæcus quidam in Raveona morabatur, qui in hac vita numquam ſe aliquid vidiſſe recordabatnr. Hic beatiſſimi Arduini dum famam audiſſet, veloci, ut valuit, greſſu ducere ſe fecit ad Sanctum. Cumqne pro expectanda ſanitate illnc demoraretur, contigit dum die Dominica Euangelium legeretur, ui paulatim inciperet lumina aperire; ſpecieſque a ſe numquam viſas attonitus admirari. Fit protinus magnus populorum tumultus, omoeſque, qui aderant, pro tam mirificis ſignis grates referunt Deo omnipotenti, qui per merita ſanctiſſimi Sacerdotis ſui tanta præſtat beneficia fideliter invocantibus
**al.* ſolem- ſe. Completis itaque Miſſarum ſolemniis*, lætnitatibus ti, & alacres ad propria redieruut, & hoc quod mirabiliter geſtum fuerat, longe lateque divulgarunt. Ipſe vero, qui aliorum manibus ductus venerat cæcus, ſine ductore Ravennam rediit illuminatua, ibique cœpit diſcern videndo, quod hacteuus didicerat ſolummodo audiendo. Omuibus coneivibus ſuis innotuit, quod ſibi divina D
pietas per Arduinum ſuum famulum feciı. Hujus quippe miraculi, multi idouei teſtes exiſtunt, qui hoc ſu vidiſſe firma aſſertione faceutur.

20 Alter quidam cæcus Bononiæ habitana hac *viſum recipiat*, excitatus fama, concito gradu Ariminum petiit, arque ab incnlis illius loci ad ſancti Gaudentii deductus eſt monaſterium, ad locum, in quo ſanctı Arduini quieſcebat cadaver*, inhianter pro- * *al.* corpus peraru euravit. Cumque ibi per aliquot diea prona meutis intentione ad Dominum ſunderet preces, aimiſque ſe miſerum ſuppliciter declamaret, tandem omnipotens Deus beati Arduini precibus motus, peteoti cæco, optaræ lucis contulit munus. At ille immenſas pro recepto lumine gratias reddens, beneficimm, quod ſancti Viri patrocinio acquiſierat, clara voce rediens prædicabat.

21 Sed & hoc non eſt prætermittendum, quod *variſſus membris affectis* præfatus hujus cœnobii Pater frequenti mihi relatione narravit. Aiebat enim qnod unus puer, qui vocabatur Felix, ex ignotia partibus ad memntiam beati Arduini a matre fuerat deportatus, qui, ut ipſe affirmabat, ita erat corpore diſſipatus, atque contortus, ut tranſverſis, ac E
commuratis cruribus dextro pro levo, levoque pro dextro uteretur iucommoda ratione veſtigio. Nulluſque erat, qui illum aliquo modo ſanandum in æternum ſperaret. Sed rerum omuium providentiſſimus Gubernator, cui nihil impoſſibile eſt, qui vocat ea, quæ non ſuot, tam mirificis prodigiis voluit attollere Sanctum ſuum, ut apud omnes magnæ eſſet veoeratioois, ſicut magnæ fuerat booitatis. Cumque jam deſperatus miſer Ille jaceret ad tumulum (jam enim poſtquam venerat, evolutus abierat annus) affuit tandem illi per beati Arduini ſuffragia, divinæ gratiæ pietas, quæ ita illum fanavit, nt nec ullum in eo remaneret priſtinæ iufirmitatis veſtigium.

22 Illud quoque non debeo ſilentio teuera, *ad tamen tam ejus prodigioſo ſanantur*, quod cuidam contigit, qui miraculum, quod in ſemetipſo geſtum eſt, mihi narravit. Qui quippe ut ipſe dixit, adeo paralytica infirmitate depreſſus fuerat, ut caput inter genua habens, nates vero caleaneis junctas per terram omnino trahebat. Quique dum dintiua venerandum jacuiſſet ad tumnlum, beati Viri interventu ita eſt ſanitati reſtitutus, acſi numquam fuiſſet infirmus. Qoamobrem ſibi medi- F
eanti Arduino adhnc ſervit devotius *b*.

Quædam quoque mulier filium ſuum parvulum, dæmonio plennm, adduxit, nec multo poſt illnm ad propria ſaniſſimum reportavit.

Alter dæmoniacus per aliquod tempus ibidem eſt demoratus, tandemque ſanitate recepta ad proptia eſt regreſſus.

Quis præterea enarrare ſofficiat, quanti febribus laborantes, quanti paralytici, quantique variis infirmitatibus detenti, ad ſepulchrum illius venientes ſanati ſuut? Nam ſi cuncta mei corporis membra in linguas commutarentur, non poſſem edicere cnncta, quæ Dominus per famulum ſuum Arduinum operari dignatus eſt. O Arduine facundiſſime Medice, quo habuiſti hactenus iſta medicamenta abſcondita? Puto enim, immo veraciter credo, quia pigmenta, unde talia antidota confecta ſont, jejunia, orationes, eleemoſynæ, cæteraqua bonorum operum incrementa fuerunt. Et quooiam in tuæ quondam carnis mortario ſpiritali pilo tonſa fuerunt, atque protrita, ſummæque diſcretionia cribro bis terque cribrata, charitatis quoque melle bene conſperſa, ideo nunc iufirmis omnibus ſalutis trauſeunt

ad

EX MSS.

A ad effectum. Agamus ergo omnipotenti Deo grates, qui nobis talem contulit Sacerdotem, per quem & animarum, & corporum accipere possimus salutem. Teneamus igitur illius exemplum in terris, ut illum habeamus socium & patronum in cœlis, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est cum Patre & Spiritu sancto omnis honor & gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *En hac similibusque phrasibus patet, quantam fidem scriptor ipse anonymus in his miraculis referendis mereatur, ut etiam in Commentario prævio observavimus.*

b *Hinc etiam conjicimus, pleraque hæc miracula tempore hujus scriptoris anonymi contigisse.*

DE S. ARNULFO CONFESSORE,

EPISCOPO SUESSIONENSI,

ALDENBURGI IN FLANDRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C.G.

B § I. Aldenburgi in Flandria præcipuus hujus Sancti cultus, memoria ejus in Martyrologiis, & unum alterumve antiquum ejusdem elogium.

ANNO M. XXXVII. *Disputatur de etymologia*

De etymologia Aldenburgi, ubi Sanctus in titulo propositus forsan hodiedum quiescit, & potissimum colitur, inter scriptores Belgas diversa est opinio: quidam enim tradunt, Aldenburgum veruarule Oudenburg, *id est* vetus castrum, *sic ab antiquitate dictum fuisse. Alii autem volunt, Aldenburgum ab Aldo vel Aldone, qui ipsius loci dominus erat, nomen suum traxisse. His favent antiqua Acta S. Ursmari, quæ Henschenius noster ad diem* XVIII *Aprilis illustravit, & in quibus tomo* a *ipsius mensis pag.* 562 *legimus sequentia:* Ipse etiam provinciæ dominus, Aldo nomine, beati Ursmari prædicatione ad fidem Christi conversus, donavit DE SUO DICTUM VOCABULO Aldeburch vicum, & mille passus undique per circuitum, in quo construxit atque consecravit ecclesiam in honore Petri Apostoli; de qua postmodum dotavit Laubiensium ecclesiam, quatenus ipse C beatus Apostolus, cui a Domino ligandi atque solvendi collata est potestas, patrocinaretur Flandrensibus atque Menapibus, qui de diversis idolorum cultibus revocati, facti erant una ecclesia Christi.

De antiquitate loci in Flandria

2 *Etiam scriptores illi dissident circa antiquum ejusdem loci statum; quem nonnulli magno splendore exornant, inter quos Aubertus Miræus in Originibus cœnobiorum Benedictinorum in Belgio cap.* 39 *sic scribit:* Aldeburgum primæ olim notæ apud Flandros oppidum fuisse constat. Sed Attila Hunnorum rege Galliam vastante, cum aliis oppidis excisum est; & monstrant hodieque castrorum Attilæ locum primo lapide ab Aldeburgo, quem vernacule Attilaghem nuncupant. Tradunt autem a Balduino Calvo, Flandriæ Comite, ad annum Christi octingentesimum sexagesimum quintum, Burgum Brugense, cum a patre ejus muniri cœptum esset, Aldeburgi ruderibus eo advectis cinctum fuisse. *Meyerus, Marchantius, Buzelinus, aliique apud Antonium Sanderum tome* 1 *Flandriæ illustratæ pag.* 316 *& sequentibus relati de Aldenburgo similia narrant, eamque ante tempora Attilæ metropolim Flandriæ ac opulentissimam civitatem fuisse contendunt.*

3 *Sed Oltvarius Vredius jurisconsultus Brugensis in Flandria veteri sive ethnica cap.* 9. *pag.* 87 *& sequente hanc popularium suorum opinionem ita explodit:* His temporibus chronica nostratia volunt eversum ab Hunnis Aldenburgum vetus oppidum, tertio ab urbe Brugensi lapide, ita dictum, ut aiunt, ab antiquitate, tamquam vetus burgum, quod ALT Germanis, Flandris OUDT, sit vetus, antiquum. At verum id non esse apparet, tum ex itinere Attilæ superius demonstrato; tum ex eo, quod Aldenburgum situm sit in prima Francia, ubi non in urbibus, sed pagatim habitabatur. Et nemo credat Aldenburgum urbem adeo antiquam fuisse: secus enim attestatur Vita S. Ursmari, ubi Aldenburgum dicitur cujusdam toparchæ, cui nomen erat Aldo sive Aldus, vicus fuisse. *Hic Vredius citat verba, quæ numero primo ex Actis S. Ursmari retulimus, & deinde ratiocinium suum ita prosequitur:* Origo hujus fabulæ videtur profluxisse ex nuncupatione pagi vicini, qui ETTELGHEM cum dicatur, Attilæ domum F sive templum videtur sonare. Verum enimvero Attilam eo loci consedisse, domumve aut templum habuisse, nihilo magis verum est, quam Ulyssem errando ad has quoque partes delatum, pagis nostris VLISSEGHEN, LISSEVEGHE, & oppido VLISSINGHE; Circemque ubi Zelandicæ ZIRICK-ZEE, quasi Circæi maris, appellationem feciisse. *Denique laudatus scriptor cap.* 24 *seu. pag.* 493 *ejusdem Operis variis testimoniis & argumentis confirmat, Aldenburgum vetustis temporibus tantummodo vicum appellari.*

qui vocatur Aldenburg.

ab immemorabili tempore colitur S. Arnulfus

4 *Quidquid sit de hac controversia, nobis sufficit,* S. Arnulfum *Aldenburgi animam Creatori reddidisse, & hunc locum sacris suis reliquiis ditasse. Unde ibidem hic Sanctus singularem venerationem obtinuit, ut Acta nostra & Menologia Benedictina passim testantur. Certe ab immemorabili tempore monachi Aldenburgenses festum ipsius Officio proprio celebrarunt, & in ejus honorem decantarunt hymnum, quem Arnoldus VVion, eruditus ejusdem monasterii quondam incola, lib.* 3 *Ligni Vitæ seu parte* 2 *pag.* 269 *exhibet hic verbis:*

AUCT. G. C.

Pange lingue glorioſa
Confeſſorum gaudia,
Inter quos floret, ut roſa,
Arnulphus in gloria
Poſſidendo fructuoſa
Meritorum præmia,
Militari ermature
Juvenis hic utitur:
Seculi relicte enra,
Medardus expetitur;
Portens Chriſtum meote pura
Monechus efficitur.
Chriſto cupiens ſervire,
Promptus ed obſequie,
Et ebbati obedire,
Serveodo filentie;
Pure ſtudet euſtodire
Mentis domieilia.
Fratribus hic abbas detus
Corrigit diſcrimina;
Piis mitis eſt & gratus,
Mœſtis det ſolatia:
Sic devote adornatus
Præſulis eſt inſule.
B Juſſa ſibi adimplendo
Monitus per ſomnie,
Diſcordentes paci dendo
Prædicet in Flandria,
Abundanter ſeminendo
Pietatis ſemina.
Præſuli effocientur
Virtutum inſignie;
Ceci videat; muci fantus,
Ægra ſanat omnia:
Dæmooeſque effugantur
Per ſue ſuffragie.
Hic e Petro viſitetur
Mortis in confinio,
Angelorum hunc ſoletur
Copioſe legio:
Cum Maria præſentatur
Virginalis concio.
Adoremus Chriſtum regem,
Qui gubernet omoie,
Suum at conſervet gregem
Per Arnulphi merita:
C Cujus hic ſervendo legem
Meruit exleſtie.
Collaudantes eelebremus
Arnulphi ſolemnie:
Noſtri cordis illi demus
Et oris officia
Ut eum illo eooregnemus
In cæleſti glorie.
Glorie & honor Deo
Uſquequo altiſſimo
Una Petri, Filioque
Inclyto Perecleto,
Cui lens eſt & poteſtas
Per æterna ſecule. Amen.

Hic hymnus, qui præcipua S. Arnulfi *geſta ſummatim continet, ex diffuſioribus ipſius Actis poſſe hunc Commentarium prævium edendis clarius intelligetur.*

qui etiam in Martyrologiis refertur

5 *Legitimus hujus Sancti cultus confirmatur* ex *Martyrologiis, inter quæ Romanum moderoum die* XV *Auguſti de illo ſic breviter meminit.* Sueſſione in Galliis ſancti Arnulphi epiſcopi & confeſſoris. *Martyrologium Romanum hic haud dubie cum Sueſſione annuatiat, eo quod Sueſſionenſem epiſcopatum adminiſtraverit, vel magnam vitæ partem in hac urbe traaſegerit.*

Florarium Ms. noſtrum die ſequente nullum ſanctum exprimit; ſed de eodem ſancto Præſule hæc habet: Netele beati Arnulfi Sueſſionenſis epiſcopi & confeſſoris. Hic natione. Brebentinus de ſtirpe quoque Karolidarum prodiens, genere nobilis, ſed religiooe nobilior, factus eſt primo ebbas ſancti Mederdi; dehioe creſcentibus meritis præſul Sueſſionenſis conſtituitur, mireculis reſulgens, & diem ſuæ mortis præooſcens. *Codex Ceatuleafis inter auctaria noſtra Uſuardina ad diem* XVI *Auguſti ita extrema laborum ſuorum ac mortis palæſtra eumdem Sanctum aanuntiat his verbis*: Item in Flandria, depoſitio ſancti Arnulfi Sueſſiooenſis epiſcopi, qui inter cetera miraculorum præconie, ortum regis Frencorum Ludovici & orendo impetravit & præſcius prophetavit. *Prætermitto hic Menardum, Sauſſayum, alioſque recentiores Martyrologos, qui hunc Sanctum diſtinctius Aldenburgi in Flandria collocarunt: nam ex his annuntiationibus atque ipſis Actis infra dandis abunde conſtat, ſanctum Antiſtitem illum antique & legitimo cultu honorari.*

Ex ob ſervatione cooru dem Actis impoſita laudatur.

6 *Hiſce ſubjungo honorificum teſtimonium, quod ſcriptor coævus de ſanctitate ejuſdem Præſulis perhibuit. Is eſt Sigebertus cœnobita Gemblacenſis, qui in Chronico editionis Piſorianæ ad annum* 1080 *exornat illum ſequenti elogio*: Hoc etiem tempore in cœnobio ſancti Medardi pollebat ſignis & virtutibus vir beatiſſimus Arnulphus, qui pro miro ſanctitatis fervore propoſitum reeluſionis eligens, & arcta nimis abſtinencia ſeipſum affligens, prophetiæ gratiam divinitus eccepit, & ex recluſo abbas hujus monaſterii fectus, ad ipſem recluſionem pro eontemptu mundi ec deſiderio internæ quietis poſtmodum rediit. Sueſſonico autem pontifice defuncto, electus eſt ad epiſcopatum, & juſſu Papæ Gregorii a Sedis Apoſtolicæ legato Hugone Lugdunenſi erchiepiſcopo in præſulem eſt conſeeratus. *Deinde memoratus chronographus ad annum Chriſti* 1087 *de eodem mirabili Viro hæc habet*: Sanctus Araulphus ex abbate ſancti Medardi poſtmodum etiem ad pontificatum civitatis Sueſſonicæ promotus, pro pacis reintegratiooe inter Flandrenſes Flendriam venit, atque in vico, nomine Aldenburch eccleſiam ſancti Petri jam divinis mireculis illuſtretem, cœnobium monachorum fecit, ordinem regularis vitæ inſtituit, tandemque in eodem moneſterio & fioem vitæ & ſepulturam, ſecundum quod ipſe prædixeret, eccepit. *Similia leguntur in Chronico Sigeberti, quod Laureatius de la Barre Pariſiis inter alia vetera monumenta anno* 1583 *imprimi curavit. Quamvis in eodem Sigeberti Chronico, quod Aubertus Miræus Antverpiæ anno* 1608 *edidit, hæc omnia noa inveniantur, tamen ad annum* 1086 *aliis charactcribus in illo legitur hec brevi ejuſdem ſancti Viri elogium*: Arnulfus Sueſſonicæ civitatis epiſcopus ſpiritu prophetiæ, puritate vitæ, & mireculis venerebilis eleruit, & in Aldeubort * in eccleſie ſancti Petri Dei nutu ſepelitur. *Omitto hic Teitbemium alioſque recentiores auctores, qui eumdem ſanctum Epiſcopum meritis laudibus extulerunt, & ad ſacras ejus reliquias indagandas pregredior.*

* *lege* Aldenborch *vel* Aldenburch.

A

§ II.

Oſſa hujus ſancti Præſulis identidem recognita, & furori Calviniſtarum prudenter ſubducta.

Corpus Sancti, ineunte ſæculo XVI populi noſtri ſtudiosæ,

POſtquam *in ſynodo Bellovacenſi decretum erat, ut oſſa S.* Arnulfi *ſolemniter de terra levarentur, Lambertus epiſcopus Tornacenſis, ad cujus diœceſim tunc Aldenbergam ſpectabat, literis encyclicis fideles ſibi ſubditos ad hanc honorificam ſacrarum reliquiarum elevationem invitavit, quemadmodum in Actis infra odeadis lib.* 3 *cap.* 2 *fuſius narrabitur. Sed ubi deeſt authenticum hujus invitationis vel convocationis inſtrumentum, quod tamen non ita pridem favore reverendiſſimi ac illuſtriſſimi D. Henrici Joſephi Van Saſteren epiſcopi Brugenſis accepimus. Quare nobis viſum eſt hic inſerere legitimum hujus authentici inſtrumenti apographum, quod ex ſchedâ pergamenâ juridice extractum ita ſonat:* Lam-

B berrus Dei gratia Tornacenſis & Naviomenſium epiſcopus, omnibus decanis ac presbyteris noſtræ diœceſis ſalutem & benedictionem. Cooperante gratia Spiritus ſancti, deerevimus ſacrum corpus ſancti Arnulphi epiſcopi de terra levare; ad quod ſacrum officium prima die menſis Maii, præduce Chriſto, explendum plebes vobis commiſſas per ſingulas eccleſias a veſtra charitate jubemus eammoneri ut devote conveniant, & Domini benedictione potiantur apud Aldenborgh in eccleſia ſancti Petri Apoſtoli. Datum anno Domini milleſimo centeſimo vigeſimo, Indictione XIII.

anno 1833 ſolemniter de terra levatur,

8 *Anno ſequente ſolemnis illa ſacrorum oſſium elevatio Kalendis Maii facta eſt, ut patet ex altero inſtrumento, in quo hæc leguntur:* Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo vigeſimo primo, Indictione XIV, Ludovico rege Francorum annis XIV, Calliſto Papa Romanam ſedem tenente anno ſecundo, Carolo etiam Flandrenſium Comite anno ſecundo, cœnobium Aldenborgenſe deſudante abbate Hariulpho annis jam quindecim & menſibus ſex præter dies novem, levatum & tranſlatum eſt ſacrum corpus beati Arnulphi epiſ-

C copi Kaleodis Maii a Lamberto Tornacenſi epiſcopo, quando Romanus Cardinalis presbyter Petrus de Leone hoſpitabatur apud ſanctum Berrinum viſitans has reginnes. *Hi characteres chronologici ferme conveniant cum iis, quos infra in Actis lib.* 3 *cap.* 2 *num.* 136 *referemus, aut ſaltem tam illis facile poſſunt conciliari.*

ut ex legitimis inſtrumentis conſtat,

9 *Cæterum in dorſo ejuſdem ſchedæ pergameæ de quibuſdam* S. Arnulfi *reliquiis hæc notata erant:* Alba, quæ in ſæculo lineo ſeorſum jacet, ipſius Sancti fuerat, in qua conſecratus eſt in epiſcopum, & in qua uſque ad finem vitæ Miſſas eantavit. *Deinde ibidem leguntur ſequentia:* Tibia in alba poſita de ipſius ſacro corpore fuit; ſed ex amore cogitaveramus eam forinſecus retinere, donec nimia importunitate coacti ſumus in lectum * recondere. *Ignoramus, quo tempore hæ duæ annotationes ſcriptæ ſint; ſed ſcimus ea alio translationis teſtimonio, quod mox infra exhibebimus, eamdem Sancti albam anno* 1457 *in veteri hierotheca invenitam fuiſſe. Porro authentica hujus aliorumque inſtrumentorum fides juridice probatur hac ſubſcriptione:* Concordat hæc copia cum originali ſchedula ex pergameno vetuſtate ambeſa, ſed legibili; collationa eum ea facta, præ-

* *id eſt* in hierotheeam

ſente & adjuvante reverendiſſimo ac nobiliſſimo domino D. Carolo Philippo de Rodoan epiſcopo Brugenſi, nec non revnrendo domino Joanne Boutier abbate ſancti Petri de Ondenborg. Quod teſtor Joannes Baptiſta Van Belle L. V. D. ſcriba civiratis Brugenſis hac XXVI Maii MDCXIII. AUCT. G.C.

10 *Ab hac prima ſacrorum oſſium elevatione nobis de reliquiis* S. Arnulfi *nulla occurrit mentio uſque ad annum Chriſti* 1457, *quo Anianus abbas Aldenburgenſis eas pretioſiori capſa includi curavit, ut colligimus ex authentico inſtrumento, quod in ipſa hierotheca conſervatur, & tajus apographum ſic ſonat:* In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen. Hic tequieſcit glorioſum corpus ſanctiſſimi Patris ac defenſoris noſtri Arnulphi, epiſcopi & confeſſoris, tranſlatum per reverendiſſimum in Chriſto patrem & dominum Guilielmum epiſcopum Sarepranum, ſuffraganeum reverendiſſimi in Chriſto patris ac domini D. Joannis epiſcopi Tornacenſis, Indictione quinta, Caliſto tertio E Romanam ſedem tenente, Joanne metropolitanam Remorum ſedem regente, Carolo rege Francorum regnante, Ludovico nobiliſſimo Delphino Franciæ Brugis ſpatiante, Philippo autem Flandriæ Comite anno ſui regiminis XXXVIII principante, atque Aniano curam Aldenburgenſis cœnobii, auctore Deo, adminiſtrante, multis præterea tam abbatibus quam præpoſitis ceterorumque Chriſti fidelium cum gaudio & devotione attantibus. Actum ſolemniter anno Dominicæ Incarnationis milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo, Kalendis Maii die Dominico. Ut a poſteris anſtris indubitanter eredatur; diligenter honoretur, ac in perpetuum celebretur, nomina & ſigna eorum, qui huic tranſlationi interfuere, annotare ſanctum eſt.

anno 1457 prætoſtori hierotheca includitur,

ut in authentica teſtimonio

11 *Huic inſtrumento adhuc annectuntur ſigilla præferentia proprium cujuſque nomen, exceptis duobus, quæ haud dubie exciderant: nam in ipſo autographo omnia ſigilla vel ſigna per litteram majuſculam* S *deſignantur in hunc modum:* S. D. Guilielmi epiſcopi Sateprani. S. Aniani abbatis S. Petri Oudenburgenſis. S. Jacobi abbatis S. Andreæ juxta Brugas. S. Nicaſii abbatis S. Adriani martyris. S. Everardi abbatis de Dunis. S. Jacobi abbatis de capella Thuſana. S. Petri abbatis B. Mariæ Middelburgenſis. S. Limanni abbatis S. Nicolai Furnenſis. S. Hectoris Præpoſiti de Loo. F S. Petri Præpoſiti de Everſam. S. Jacobi abbatis B. Mariæ de Zunnebeyke. S. Antonii abbatis S. Bartholomæi de Eeckour. S. Walteri Præpoſiti eccleſiarum B. Mariæ Brugenſis ac S. Petri Caſſelanenſis. *Circa Albam* S. Arnulfi, *de qua ſuperius memini, in dorſo hujus inſtrumenti habebatur alia manu ſic ſcriptum:* Nota, quod eodem anno (*nimiram* 1457, *quo id contigit*) quædam Alba, in qua fuit conſecratus epiſcopus, fuit reperta in antiqua capſa, a qua fuit exſtracta & reſervata ob augmentationem majoris reverentiæ.

& anno 1457 Sanderi autoritate.

12 *Sanderus tomo* I *Flandriæ illuſtratæ pag.* 320 *eamdem tranſlationem ex Annalibus cœnobii Aldenburgenſis diſtinctius refert his verbis:* Videns inſuper dictus abbas (*videlicet Anianus, de quo ſupra egerat*) corpus glorioſi patris noſtri Arnulphi requieſcere in quadam veteri capſa lignea, quæ præ nimia vetuſtate erat ram modicæ præſentationis ac parvi apparatus, quod ob hoc veneratio ejuſdem Sancti amittebatur, fecit Brugis fabricari quoddam novum ſererrum auro & argento, ut oculis patet intuentium, decoratum, in quo fecit tranſlatari ſanctiſſimam corpus patris noſtri

AUCT. G. C. nnſtrî Arnulphi anno MCDLVII, prima die Maii, quæ tunc erat dies Dominica, præſentibus multis abbatibus præpoſitis, doctoribus, curatis, & capellanis ac nobilibus, ceteriſque utriuſque ſexus in maxima multitudine, videlicet Gandenſes, Brugenſes, Oudenburgenſes, Dixmudenſes, Noviportenſes, Furnenſes, Oſtendenſes, Bergenſes, Ghiſtellenſes, Ettelghemenſes, & Leſſingenſes, qui omnes decoraverunt hunc locum mirabiliter præcedendo clerum proceſſionaliter cum tædis infinitis ac tubis bene ſoeantibus in magno numero cum devotione, gaudio & jucunditate. Hæc vidi. Diligentia & ſtudio dicti Aniani hæc omnia in memoria remanſerunt. *Ita ille ex teſte oculato, qui veroſimiliter hiſtoriam monaſterii ſui Aldenburgenſis conſcripſit.*

antis reliquiis aliis tranſlatis

13 *Vix dubito, quin eo tempore quædam S. Arnulfi reliquiæ aliis eccleſiis communicatæ fuerint. Saltem proxime laudatus Sanderus tomo* I *Flandriæ illuſtratæ pag.* 317 *in rem noſtram hæc ſcribit*: Corpus hujus Divi nunc Brugis adſervatur, niſi quod portio aliqua exigua per Anianum abbam anno MCDLVIII Tidegemenſi in Brachbanto, unde natus erat, eccleſiæ donata

B ſit. *Paragrapho ſequente hunc natalem Sancti locum indagabimus, & ea occaſione ibidem explicare conabimur, quomodo pagus Tidegemenſis in Brabantia collocari poſſit. Quod vero ad alias ejuſdem Sancti reliquias attinet, Balduinus VVillotus noſter in Martyrologio ſeu Hagiologio ſuo Belgico ad hanc diem aſſerit, brachium hujus S.* Arnulfi *Montibus Hannoniæ in eccleſia S. VValdetrudis honorari. At vehementer miror, noſtram hujus brachii non pervenſſe ad Arnoldum Raiſſium, diligentiſſimum reliquiarum Belgicarum inveſtigatorem, qui tamen in Hierogazophylacio ſuo Belgico pag.* 544 *& ſequentibus minores ejuſdem eccleſiæ Montenſis reliquias recenſet. Quare illi, quorum intereſt, facile poterunt iſtud Raiſſii ſilentium ſupplere, ſi hunc ſacrum theſaurum adhuc poſſideant. Nunc ad aliam ejuſdem ſacri corporis inſpectionem tranſeamus.*

plenaria hujus Sancti oſſa anno 1517 *rurſus Aldenburgi recognita,*

14 *Centum navis poſt ſupradictam lipſanotheca mutationem rurſus oſſa* S. Arnulfi *viſitata ſunt, ut conſtat ex ſequenti inſtrumento, quod eſt hujus tenoris:* Vigeſima octava die menſis Junii anno

C Domini MDLVII, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris Domini D. Pauli divina providentia Papæ IV anno tertio, Indictione XV, vivente Carolo Romanorum imperatore, rege Hiſpaniarum ejus nominis quinto, regnante Philippo ejuſdem filio, Hiſpaniarum, Angliæ, Franciæ, Siciliæ Neapolis &c. rege, comite Flandriæ, ſub epiſcopatu reverendiſſimi D. Caroli de Croy epiſcopi Tornacenſis, reverendus in Chriſto pater D. Oliverius Vander Hulſt abbas monaſterii S. Petri Audenburgenſis deſiderans alleviare pondus multum grave feretri continentis ſacrum corpus ſeu reliquias S. Arnulphi epiſcopi & confeſſoris, fecit aperiri dictum feretrum, in quo reperit litteras in pergameno ſcriptas, ſigillatas tredecim ſigillis de data anni Domini MCDLVII, Kalendis Maii, die Dominica in eodem iterum repoſitas. Item reperit oſſa & reliquias prædicti S. Arnulphi involutas panno cerato corrupto & coopertas panno ſerico integro: & has litteras teſtimoniales includens ſolenniter fecit recludi, præſentibus reverendis in Chriſto dominis D. Guillelmo Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia epiſcopo Sareptano, D. Johanne Vander Weerde abbate monaſterii S. Andreæ prope Brugas, Joanne de Muer monacho ejuſdem monaſterii S. Andreæ & Priore monaſterii S. Petri Oudenburgenſis, D. Petro Weſtbuſch, D. Adriano de Grutere, D. Chriſtophoro de Boukere, Ægidio Savvyne, Laurentio Berrenchon presbyteris Religioſis, Jacobo Cromelync diacono, Joanne Hoye ſubdiacono monachis profeſſis totuque conventu, nec non honeſtis dominis ac magiſtris viris Arnoldo Dierkens, Hugone Coens curato Cannnicis eccleſiæ collegiatæ S. Salvatoris oppidi Brugenſis, magiſtro Leone de Vooght curato eccleſiæ parochialis oppidi Audenburgenſis: item probis ac honeſtis viris Jacobo Lucas receptore fabricæ & totius communitatis S. Salvatoris oppidi Brugenſis prædicti, Daniele Miels, Joanne Sanders, Arnoldo Bertelz, Judoco Valentin aliiſque plurimis. In cujus rei teſtimoninm predictus D. abbas has litteras ſuo ſigillo & ſigillo præſcripti reverendiſſimi domini Guillelmi epiſcopi, ſuffraganei Tornacenſis & decani prædicti Salvatoris Brugenſis communiri fecit anno, die, ac menſe, quibus ſupra. *In plica ſuperius hæc legebantur*: De mandato præfati domini Sareptani; *& erat ſignatum* Chriſtianus Grave Notarius Apoſtolicus admiſſus. *Appendebant autem duo ſigilla memorata & ceræ rubræ impreſſa.* E

& poſtmodum furore Calviniſtarum ſpoliata fuit,

15 *His temporibus in Belgio adverſus avitam religionem Catholicam variæ ſeditiones excitatæ ſunt, & impii rerum ſacrarum violatores plura Belgii templa & cœnobia partim ſpoliarunt partim deſtruxerunt. Huic ruinæ etiam involutum fuit monaſterium Aldenburgenſe, ut Mabillonius in obſervationibus prævüis ad Vitam* S. Arnulfi *num.* 7 *tradit his verbis:* Eodem tempore in eo cœnobio (*nimirum Aldenburgenſi, de quo ibi ſermo eſt*) florebant duo viri illuſtres de Ordine Benedictino bene meriti, ſcilicet Jacobus Byns & Arnoldus Wion, qui anno MDLXXVIII, deſtructo funditus per hæreticos Calvinianos Aldenburgenſi monaſterio, in alias provincias abire compulſi ſunt. Jacobus in Hiſpaniam tranſiit, ubi Hiſpali xenodochium ad ſuos contribules recipiendos & fovendos conſtruxit; Arnoldus vero in Italiam ſecedens, ibi librum de Ordinis noſtri initiis, progreſſibus, aliiſque ad eum pertinentibus ſub nomine Ligni Vitæ conſcripſit, diuque inter noſtros Caſinenſes verſatus in eadem regione defunctus eſt. Hæc ſub Melchiore Everaert ebbate contigerunt, ſub quo monachi hue illucque varia in loca diſperſi ſunt; ſacras vero reliquias aliaque furori hæreticorum ſubducta Brugis interea aſſervabant panci admodum monachi, qui poſtea pacatis tumultibus ad monaſterium rediere. *Sanderus in Hagiologio Flandriæ ad diem* XV *Auguſti de his* S. Arnulfi *reliquiis, quæ tunc Brugis aſſervabantur, ſic breviter meminit*: Corpus ejus etiamnum Brugis adſervari, a Judoco Damhouderi regii conſiliarii filie per has turbas ſolicite cuſtoditum, nuper Aubertus Miræus nobis indicavit. F

at patet ex teſtimonio epiſcopi Brugenſis,

16 *Hæc veneranda* S. Arnulfi *oſſa prudenter furori iconoclaſtarum ſubducta eſſe, ac tempeſtive ſacrilegas eorum manus evaſiſſe, patet ex teſtimonio illuſtriſſimi præſulis Brugenſis, qui anno Chriſti* 1613 *veterem hirrotbecam examinavit, & eadem Sancti oſſa in aliam tranſtulit, ut docet ſequens inſtrumentum juridicum, cujus hic eſt tenor:* Jacobus Philippus de Rodoan Berleghemius Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia epiſcopus Brugenſis, perpetuus & hereditarius Flandriæ cancellarius &c. Univerſis & ſingulis præſentes noſtras litteras viſuris, lecturis, pariter & audituris ſalutem in Domino. Poſteaquam religione avita reſtituta, & iconomachorum furore ceſſante, inter

alia

A alia ſuera pignora relata eſſet major pars calvariæ cum variis notabilibus oſſibus corporis S. Arnolphi epiſcopi Sueſſionenſis & confeſſoris, nec non antiquæ litteræ, ſigillis plurimorum prælatorum firmatæ ejus fidem facientes, nos juxta decretum ſacri concilii Tridentini, examinatis illius ergo examinandis, eadem, ea qua par eſt reverentia, repurgata ex priore lipſanotheca, in qua recondita erant, hnic novæ incluſimus.

17 Et ut nomioi dubium eſſe poſſit de ſacri hujus theſanri certitudine, teſtimonium hoc apponendum dnximns, ſigilli majoris appenſione & ſecretarii noſtri ſubſcriptione firmatum, præſentibus reverendis, veaerabilibns, & nobilibus viris, Jounne Bonvier prælato S. Andreæ, Joaane Montano abbate S. Bartholomæi vnlgo Quercetano, Arnoldo Van Mechelen archidiacono, Remigio Druitio officiali, Joanne Baptiſta Blotagrio cathedralis eccleſiæ noſtræ Canonicis, Petro de Cneninck collegialis & parochialis eccleſiæ S. Salvatoris decano & primario paſtore, Jacobo Stratio rectore collegii Societatis Jeſu, Jacobo de B Noyelles vice-comite de Nielles, Lndovico Lopez Gallo Barone de Male, Adolpho de Maldeghem ſcabinorum Burgi-magiſtro Brugenſi, Carolo de Boonem Franconatus, Carolo Chriſtiano de Rodoan domino de Berlegbem, Nicelao de Schieter, Petro Sancx, & infinita utriuſque ſexus moltitudine, appoſitis copiis binarum aliarum atteſtationum vetuſtate corroſis & fere abſumptis, anni videlicet milleſimi centeſimi vigeſimi, Indictionis decimæ tertiæ, Calixto Papa, Ludovico Francorum rege, & Carolo Flandrenſium Comite regnantibus. Datum & Actum Brugis anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſexcenteſimo decimo tertio, menſis vero Maii vigeſima octava, Indictiona ondecima, Pontificatus ſanctiſſimi domioi ooſtri Pauli Papæ V nono, regnantibus ſereniſſimis noſtris ptincipibus Alberto & Iſabella Eugenia infante Hiſpaniarum, Archiducibus Auſtriæ, Ducibus Burgundiæ, Comitibus Flandriæ &c. *In plica hæc habebantur*: De manduto reverendiſſimæ ſuæ gtatiæ P. De Meulenaere ſecretarius. *Præterea ſigillum illuſtriſſimi Jacobi Philippi de Rodoan in cera rubra appendebat.*

qui anno 1613 horo edocam ejuſdem Sancti coram multis inſpexit.

& adhuc hodiedum in Flandria conſervatur.

C 18 *Decreveram præſentem ſacrarum reliquiarum ſtatum & peculiarem earumdem venerationem diſtinctius hoc loco deſcribere, ſi petitioni meæ ſatisfactum fuiſſet: jam enim fere ab anno P. Procuratorem Collegii noſtri Brugenſis rogavi, ut data occaſione traderet ampliſſimo D. Abbati Aldenburgenſi ſedulam quamdam memorialem, quam ſcripſeram eo fine, ut de hodierno iſtarum ſitu & ornatu edoceret. Sed nulla hujus rei notitia ad me pervenit, cum forſan Procurator ille negotii ſibi commiſſi oblitus fuerit, aut nullum reſponſum acceperit. Collega meus Sollerius ab aliquot annis vidit has ſacras* S. Arnulfi *exuvias, quæ tunc Brugis privatim aſſervabantur. Facile tamen credo, eas poſtea ad abbatiam Aldenburgenſem translatas eſſe, quandoquidem monaſterium iſtud, quod olim bellis altiſque infortunis ferme exhauſtum fuerat, nunc incipit ita efloreſcere, ut non exigua ſpes ſit, fore ut paulatim ad priſtinum ſplendorem reducatur. Cum igitur Acta* S. Arnulfi *jam prælo danda ſint, æquus lector mihi ignoſcet, ut ſpero, quod de præſenti illarum reliquiarum ſtatu nihil certi indicare potuerim.*

AUCT. G. C.

§ III.

Sancti nomen, patria, nobilitas, & duo ejus corporeæ ſoſtitudinis exempla, quæ in Mss. Actis noſtris non memorantur.

Sanctus duplex nomen habuit,

EX *Actis infra edendis lector intelliget, hunc Sanctum noſtrum cæleſti vaticinio Chriſtophorum vocatum eſſe; ſed ipſius conſanguineum Arnulfum Aldenardenſem ei ſuum nomen Arnulfi impoſuiſſe: Hoc poſteriori nomine ab auctoribus paſſim appellatur, & Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem* XVI *Auguſti de illo ſe diſſerit*: Familiate eſt aotem matronis ſterilibns & gravidis hunc ſanctum Præſulem pro feliei partu invocare. Eſt porro Arnulphus Flandtice Arnoot; ſed Aldenardenſes dicuot Latine ARNOLDUM. & Flandrice cum grata ſibi aſpiratione Harent. Poſterius Latinum aomen Trithemius refert ad morem Germanicum. *Si hunc Sanctum cum quibuſdam* Arnoldum *nominare mavis, per nos licet: at cave, ne propter hanc nominis ſimilitudinem confundas illum cum S. Arnoldo citharœdo, cui Carthuſiani Bruxellenſes in Mss. additionibus ad auctaria Uſuardina tumulum Aldenburgi perperam aſſignarunt, ut tomo* IV *Julii in Commentario prævio ad Acta S. Arnolai citharœdi pag.* 448 *oſtendimus. Ceterum nos in titulo hujus Commentarii hodiernum ſanctum Præſulem appellavimus ſolo* Arnulfi *nomine, quod apud veteres blographum alioſque ſcriptores plerumque uſurpatur. Hæc de nomine Sancti noſtri dicta ſufficiant.* E

natus in pago

an *Laudatus Molanus loco proxime citato de ſtirpe & patria* S. Arnulfi *ſic ratiocinatur*: Ad familiam Pameliorum eum pertinere, notiſſimnm eſt ex gentilitiis armis & aliunde. Sed putatur Liſiardus (*ſupponit Molanus, Liſiardum Vitam Sancti litteris mandaſſe, qua de re poſmodum agemus*) ſcriptor Gallos eum male vocare Brabantnm: quamvis enim territorinm Aloſtaaum, quod Scaldis diſterminat. Brabantiæ ſoleat annumerari, Tidinghem tamen, F quæ nunc vocatur Tighem, natale ejus ſolum eſt extra ditionem Aloſtanam citra Scaldim duobus milliaribus ab Aldeoatdo; cui loco abbas Anianus anno milleſimo quadringenteſimo qninquageſimo ſeptimo reliquias aliqnas beati Arnulphi contulit, ot Præſulem exindn orinndum atdentius honorarent. *Circa natalem Sancti locum cum Molano conſentit Sanderus, dum tomo* 2 *Flandriæ illuſtratæ pag.* 589 *de eodem pago ſic ſcribit*: Tiedeghem clarus eſt pugus ſub dominio Baronis Anglo Monaſterienſis, ac magis ob natalem, reliquias & miracula beati Arnulphi Sueſſionenſis epiſcopi & apud Aldenbutgeoſes abbatis.

qui unus aſſeritur Flandria,

at *Attamen Arnoldus VVion lib.* 3 *Ligni vitæ ſeu parte* 2 *iſtius Operis pag.* 170 *eumdem Sanctum vocat patria Aldenardenſem, dum ibidem ſic ſcribit*: Fuit autem Arnulphos natione Flander, patria Aldenardenſis, præclara ac nobili Pameliorum ſumilia ortus. *Certe his ſcriptoribus, qui Sanctum noſtrum in pago* Tiedeghem *vel* Tighem *natum aſſerunt, favet antiquus Vitæ auctor, qui infra in Actis num.* 3 *de patre* S. Arnulfi *ita loquetur*: Fuit vir, nomine Fulbertus, in pago Brabantiæ circa fluvium Sculdum, qui non ſolum genaris ſpectabili nobilitate, ſed

retum

AUCT. G. C. rerum copia mundanarum ditatus, inter ceteros compatriotas tam mente quam corpore per omnia inclytus exiſtebat. *Forte igitur Vltonus hunc ſanctum Epiſcopum cognominat Aldenardenſem, eo quod pagus* Tiedeghem *vel* Tighem *in territorio Aldenardenſi ſitus eſſet, vel Sanctus ortum duceret ex illuſtri familia Pameliorum, qui vetus caſtrum Aldenardenſe incolebant, & in tractu illo late dominabantur: non enim exiſtimo, ipſam Aldenardam nomine* pagi *deſignatam fuiſſe eo tempore, quo biographus noſter hæc ſcribebat.*

eſſe antiquitus annumeratus Brabantiæ,

22 *At nonnemo ex me quæret: Sive iſſe Sanctus Aldenardæ, ſive in pago* Tiedegem *natus ſit, quomodo poteſt alteruter ille locus natalis ab antiquo biographo* Brabantiæ *annumerari, cum utrumque in Flandria ſitum eſſe conſtet? Molanus ſupra citatus rotunde pronuntiat, auctorem Vitæ in ea re erraſſe. Sed veroſimilius opinor, ſcriptorem Actorum in hac re ſecutum eſſe diviſionem ſui temporis, quo Brabantia latius extendebatur. Ne id gratis dixiſſe videar, hanc opinionem vetuſtis quibuſdam teſtimoniis probabo. Sigebertus* B *monachus Gemblacenſis apud Miræum in Chronico ad annum* 1059 *ita ſcribit:* In pago (*pagus deducitur a voce Gallica* pais, *& ſæpe quemdam regionis tractum ſignificat*) Brachatenſi juxta Tornacum multitudines colubrorum altrinſecus congregatæ, prodigioſo prælio inter ſe concurrunt *&c. Anſelmus monaſterii Gemblacenſis abbas apud eumdem Miræum in Chronico ſuo ad annum* 1113 *hæc narrat.* In pago Brachatenſi IX Kalendas Maii circa Tornacum nix tanta cecidit, ut & ſilvas fregerit. *Tornacum igitur civitas Brachanti vel Brabantiæ tunc erat, quæ nunc Flandriæ attribuitur.*

quæ tunc latius extendebatur.

23 *Quinimo ipſa urbs Gaudenſis, quæ jam Flandriæ metropolis eſt, antiquitus in Brabantia collocabatur, ut patet ex litteris Ludovici Auguſti, quarum fragmentum Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 93 *refert, & in quibus vocatur* Einhardus abbas ex monaſterio, quod dicitur Ganda, quod ſitum eſt in pago Brachbatenſe, conſtructum in honore S. Petri, ubi etiam S. Bavo corpore requieſcit. *Unde Valeſius paginæ mox citatæ monet ſequentia:* BRAGBANTUM, quæ BRABANTIA Latinis ſcriptoribus recentioribus, noſtris LE BRABANT ex parte nuncupatur, C olim ab Aloſto & Ganda uſque ad Turnacum, aut etiam uſque ad Condate pertinebat, ſi qua Miræo fides habetur. *Joannes Roberti noſter ad nomen* Brachante, *quod in vetuſtis S. Huberti Actis occurrit, in notis num.* 76 *hæc breviter obſervat:* Brabantia, multo quam nunc, patebat latius, adeo ut magnam Flandriæ partem occuparet, magnam etiam Hannoniæ. *Denique Juſtus Lipſius in Deſcriptione Lovanii lib.* 1 *cap.* 13 *& Carolus Scribanius noſter in Originibus Antverpienſium cap.* 2, *quos laudatus Joannes Roberti citat & ſequitur, hanc ſententiam pluribus exemplis confirmant.*

Ortus eſt autem ſanctus Proſul

24 *Quidquid ſit de peculiari nativitatis loco, quem Flandriæ aut Brabantiæ pro arbitrio adſcribere poteris, auctores Belgæ unanimiter tradunt,* S. Arnulfum *ex territorio Aldenardenſi & claro Pameliorum ſtemmate oriundum eſſe. Inter alios Joannes Baptiſta Gramaye in Deſcriptione Aldenardæ hanc originem probat his verbis:* Liſiardus abbas (*haud dubie epiſcopum dicere voluit*) in Vita beati Arnulfi matrem ejus nobiliſſimam ex ſtirpe Lovanienſium, Montenſium, Namurcenſium & Loſſenſium ait fuiſſe; patrem Fulbertum vocat, quem ex Aldenardenſibus dominis fuiſſe arguunt Arnulphi inſignia gentilitia apud Aude- D burgenſes exſtantia, eademque, quæ nunc ſunt Pamellenſium, & amplius, quod Arnulphus de Aldenarda Puerum ſacri baptiſmatis lavacro abluturn teſtis & ſponſor exeipiens, a ſe voluerit appellari, non facturus temere, ſi nulla interceſſiſſet affinitas. *Similia habent alii ſcriptores Belgæ, quibus accedere videtur Mabillonius Gallus cum Sammarthanis, dum in obſervationibus præviis ad Vitam Sancti noſtri ita loquitur:* Arnulfus ex parentibus non nobilitate ſolum, ſed & divitiis ampliſſimis pollentibus natus dicitur initio ejus Vitæ; quem e nobiliſſima Pameliorum in Belgio familia ortum aſſerunt unanimi conſenſu omnes rerum Belgicarum ſcriptores, quos Sammarthani in Gallia Chriſtiana ſecuti ſunt. Arnulfum Aldenardenſem patruum habuiſſe, teſtis eſt Vitæ ſcriptor, qui ibidem matrem ejus ex illuſtri Comitum Lovanienſium, Namurcenſium, Loſnenſium, & Montenſium proſapia prodiiſſe aſſeverat.

ex nobiliſſima parentela

25 *Aubertus Miræus in Bibliotheca ſcriptorum eccleſiaſticorum cap.* 362 *conſanguinitatem matris ejus cum Comitibus Namurcenſibus ſic obiter indicat:* Sanctus Arnulfus Martyrologio Romano XV Auguſti adſcriptus, patrem habuit Folber- E tum, matrem Memſindem, aviam Godam, quæ fuit filia Alberti primi Comitis Namurcenſis, ut Quercetanus in ſua Luxemburgenſi hiſtoria docet. *Verum Goda illa, quæ hic dicitur filia Alberti primi, vocatur ſoror ejuſdem Comitis Namurcenſis in veteri Ms. codice monaſterii Clarimariſci, ex quo laudatus Mabillonius in obſervationibus præviis ſupra citatis diſtinctionem maternæ ſtirpis ejus genealogiam ita refert:* Albertus Comes Namurcentis habuit tres germanas ſorores, Lutgardam, Godam, Ermengardam; qui Albertus genuit Godefridum patrem Godefridi Namurcenſis; Lutgarda genuit Emmonem & Ottonem fratrem ejus. Emmo genuit Arnulfum Comitem de Lo & Sophiam de Hungaria; iſta Sophia genuit regem de Hungaria & Duciſſam de Hui. Otto frater Emmonis genuit Gislebertum de Durat *. Goda ſoror Al- * *cf.* Gi-
berti Comitis genuit Meinſindam, matrem ſancti Arnulfi epiſcopi Sueſſionicæ civitatis in Francia. *Fere eadem habentur poſt Vitam* S. Arnulfi *in apographo noſtro Thoſano, cujus notitiam paragrapho ſequente ſuggeremus.* F

gislebertum de Durat.

eorum femina ab auctore indicatur,

26 *Compendium Vitæ, quod Mabillonius longioribus* S. Arnulfi *Actis ſubjunxit, de paterno ejuſdem Sancti genere meminit, & inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo* VI *part.* 2 *pag.* 555 *ſic incipit:* Quamvis Brabantia litium ac rapinarum olim fuerit altrix & magiſtra, veridicoque poemate dictum ſit, FRANCIA QUOT VITES, TOT HABET BRABANTIA LITES, ſub tempore tamen Comitis Balduini & Adelæ Comitiſſæ, ſupremo dono irradiari meruit, dum ſanctæ recordationis virum Arnulfum futurum epiſcopum ad illuminationem hominum non paucorum ſuo ſinu progenitum, ſeu radium ſole juſtitiæ illuſtratum, meruit procreare. Hujus genitor Fulbertus, Godeleſ matris (*pro* matris, *ni fallor, cum apographo noſtro Thoſano* martyris *legendum eſt*) conſobrinus, clara nobilitate refulſit; & mater, nomine Mainſindis, Teuthonicorum procerum ſtirpe edita, ingenuitate ſpectabili elaruit. *Vides hic patrem Sancti noſtri conſanguinitate conjunctum cum S. Godeleva martyre Ghiſtellenſi, cujus Acta ad diem* VI *Julii, tomo* 2 *iſtius menſis a pag.* 359 *illuſtravimus, & quam ex Bolonienſi Picardiæ tractu oriundam diximus. Dum*

vero

A *vero auctor Floriacenſis noſtri manuſcripti, quod ſuperius alia occaſione allegavimus, ad diem* XVI *Auguſti aſſerit, Sanctum noſtrum* de ſtirpe Karolidarum *prodiiſſe, veroſimiliter ſecundam regum Francorum ſtirpem deſignare voluit. Sed nobis non vacat ſingulos illos nobilitatis gradus operoſe indagare & hic diutius inhærere rei, quæ ad præcipuam S.* Arnulfi *gloriam parum ſpectat.*

& præclari ſui magna corporis fortitudine,

27 *Non multum quoque faciunt ad honorem Sancti noſtri ea, quæ Surius de corporeo illius robore edidit, & quæ in apographis ac codicibus noſtris non leguntur. Neſcimus, utrum hæc ab ipſo Actorum ſcriptore fuerint exarata, an ab alio poſteriore adjecta. Cum tamen Mabillonius iſta corporeæ fortitudinis exempla ex Surio tranſcripſerit, atque Actis* S. Arnulfi *inſeruerit, nos oculis curioſi lectoris hic ſubjicimus eadem, quæ apud laudatum Mabillonium referuntur his verbis:* Ad oſtendendam corporalem ejus fortitudinem licet plura ſuppetant, nos tamen non niſi duo ſuccincte expediemus. Cum enim opera Domini univerſa ſint bona valde, illius quoque roboris ſeu virtutis cognitio materia erit laudis Dei, qui eam illi contulit. Simul etiam

B accedet ad cumulum gloriæ Sancti hujus, qui ea non ad mundi vanitatem & inſanias falſas, cum poſſet, abuſus eſt; ſed contemptor ejus, & quæ ex illa comparatur, mundanæ gloriæ, totus ad Dominum converſus eſt. Enimvero in Sanctis etiam corporalia Dei dona prædicantur, nobilitas commendatur, opulentia extollitur; non quod hæc beatitudinem illis conciliarint, ſed quod eorum contemptu, quibus ad malum potenter abuti poterant, ſed noluerunt, glorioſiores & illuſtriores evaſerint.

ut oſtendit duobus exemplis

28 In aula igitur imperatoris apud Trajectum frequens erat conventus ſeculorum, mundano faſtu tumentium, & in iis Comes Flandriæ inter præcipuos ſummus. Is cum exoccupatus quibuſdam hora opportuna occurreret, ut juvenilis fervor aſſolet pro captando inani favore mira facilitate agi, exſurgit hinc inde militaris cohors, jactandiſque lanceis non ſine virium attenuatione alius alium vincere ſummopere contendebat. Inter hos conatus animoſi & audaces arcus frangunt, & imperatoriis militibus in hoc conflictu fere ſuperioribus, dum Flandrenſes nihil egregium, quod

C celebris eorum virtutis quoddam eſſet probamentum ſive documentum, efficiunt, parum abſunt ab opprobrio & ignominia. Aderat tunc in comitatu Flandrenſium vir egregius Arnulfus, qui ætate quidem juvenis, ſed ſenili prudentia & gravitate pollens, nulla inſtar illorum levitate movebatur. Quidam igitur virtutis ejus, cui nulla in Germanorum regno comparari poterat, conſeri ipſum adeunt, & ut ludicro certamini apponat manum, non tam rogant, quam cogunt. Addunatur precibus præcepta majorum & ſeniorum, quibus ille coactus in re, etſi ipſi nihil profutura, non tamen cuiquam nociturа, obediemiam pertinaciter negare frivolum ducens, lignum quod in vertice mali poſitum velum continet, aſſerri curavit. Allato ligno, quod lanceis multo longius & craſſius eſſet, ille cunctis ſtupentibus aſſurgit, & molem illam atque pondus potius quam

* *Forſan* vi lanceam, ut * multa concutiens procul conjicit. Mox ſtrepitus & clamor omnium in laudem Viri exiſtit & Flandrenſibus eo in ludo ſine periculo victoria cedit: nam juxta illud poetæ Ludus enim gennit trepidum certamen & iram; ira truces inimicitias & funebre bellum. Ejuſmodi in aulis regis fiebant conflictationes, joco quidem initio ſuſceptæ, ſed perſæpe in luctum & homicidia definentes: quod idem profecto levibus hominibus & mutuo tumore inflatis facile etiam his evenire potuiſſet, ſi non hunc ludum vir virtutis Arnulfus diremiſſet, AUCT. G. C.

quæ in apographis noſtris omittuntur.

29 Cum ſeniore ſuo Arnulfo Aldenardenſi quandoque, ut crebro ſolebat, proficiſcens, ad iter arctiſſimum pervenit, ubi plauſtrum fœno onuſtum viæ nanguſtias occupans omnem tranſitum prohibebat. Itaque ſociis ejus alio ſe conferentibus, ſolus cum armigero ſuo manſit illic, partemque fœni in terram abjicientes, & aliam cum plauſtro manu ſuſtollens, in eum locum, quem vepres & ſpinæ obſidebant & iter anguſtum faciebant, longiuſcule tranſpoſuit; atque ita viæ obſtacula iter agentibus non minus facile quam benigne amovit. *Haud dubie Surius hæc in codice ſuo invenit, etiamſi ea in noſtris apographis non compareant. Præterea in Actis Sarianis occurrit quoddam fragmentum magis notatu dignum, quod in manuſcriptis noſtris deſideratur, & quod paragrapho ſequente proferemus.*

§ IV. E

Scriptor Actorum & varia eorum exemplaria.

Eruditiſſimus Franciſci Mabillonius

INter *auctores modernos quæſtio eſt, quis Acta* S. Arnulfi *conſcripſerit, quibuſdam hanc lucubrationem Liſiardo Sueſſionenſi epiſcopo, aliis eamdem Hariulfo abbati Aldenburgenſi tribuentibus. Mabillonius in Obſervationibus præviis ad Acta* S. Arnulfi *num.* 2 *hanc controverſiam clare explicat, & ibidem de hac re ſic erudite diſſerit:* Inſigne monaſterium ſancti Medardi Sueſſionenſis, de quo alias ſuſe diximus, hoc ſeculo beati Arnulfi meritis & virtutibus illuſtratum fuit. Hujus beati Viri Vitam ſub Liſiardi Sueſſionenſis epiſcopi nomine edidit Surius ad diem XV Auguſti, in cujus initio exſtat ejuſdem Liſiardi epiſtola ad Radulfum Remorum archiepiſcopum, qua hanc Vitam a ſe, uti profitetur, conſcriptam ejus cenſuræ ſubjicit. Varii item alii codices manuſcripti eamdem epiſtolam ſub Liſiardi nomine præferunt. Unde factum eſt, ut eadem Vita ab omnibus fere ſcriptoribus ſub Liſiardi nomine laudata fuerit. F Verum ſi rem attentius expendere libeat, hanc ipſam Vitam ſive priores duos libros Harinlfi abbatis tertii Aldenburgenſis ſincerum eſſe fœtum deprehendemus; quod tum manuſcriptorum codicum auctoritate, tum etiam nonnullis aliis argumentis ex ipſo operis contextu mutuatis probare non adeo erit operoſum. Et quidem ex variis codicibus manuſcriptis, in quibus hæc Vita habetur, unus exſtat in bibliotheca monaſterii Urſicampi Ordinis Ciſtercienſis prope Noviomum, ubi hæc ipſa Vita cum triplici epiſtola ipſi præfixa ſub Hariulfi nomine reperitur. Earum prima Lamberto Tornacenſium epiſcopo inſcripta eſt; altera ipſimet Liſiardo; tertia denique Radulfo Remenſi metropolitano, quæ quidem ultima eadem eſt, paucis admodum mutatis, quæ in aliis nonnullis codicibus & in editione Suriana ſub Liſiardi nomine eidem nuncupata legitur.

edidit tres epiſtolas,

31 *Poſtea laudatus Mabillonius exhibet tres illas epiſtolas, quas humanitati R. D. Nicolai Peremperti acceptas refert, & quarum prima ſic ſonat:* Domino Lamberto Dei gratia Tornacenſium epiſcopo filiorum ultimus Harinlfus ſalutem. Regalia fercula, quamvis auro & argento fulgeant, quamvis ſaporibus peregrinis & aromaticis odori-

AUCT. G. C. odoribus redoleant, niſi ſalis condimento temperentur, contemptui potius quam delectationi proveniunt. Sic architecti peritia, ſi in ſuiædificiis æquos limites exceſſerit, vel linearum tramites juſto libramine non ſervavetit, fruſtra ſe laboraſſe ſero pœnitebit, dum & peritiæ palmam amiſerit, & fabricæ jacturam dolens incurrerit. His ita conſideratis, & paris periculi formidans eventum, tibi, o præſul venerande, o pater hilariſſime Lamberte, præſentis opuſculi offero xenium; tibi, ceu fido paſtori, ingenioli mei fructigenum committo velluſculum, ut veſtra pontificalis auctoritas det robur & fiduciam his ad utilitatem ſanctæ Eccleſiæ legendis, cognoſcendis & imitandis; ne propter agricolæ abjectam indignitatem cives delicioſi novellæ ſegetis conculcent fœcunditatem: tanta enim ſpinarum denſitas & veprium aſpetitas, id eſi impugnantium nequiſſima ſtoliditas me bacteus contorſit & compedivit, ut nil aliud quam triſtem fugam tractare animo libetet.

B *quæ Hariulfus* 32 At poſtquam gratia cælestis ad pontificalem gradum in gemina ſede Totnacenſium Noviomenſiumque veſtram paternitatem promovit, ſtatim ſpinæ & tribuli, quibus fortiter ſtimulabar, areſcere & ſuccidi cœperunt. Statim mihi valde contrito pax nova exorta eſt, & immenſas ago gratias Chriſto & vobis: quoniam ſicut ranæ ad vocem tornitrui coaticeſcunt, ſic affligentes me in initio veſtri præſulatus, veſtræ mox pietatis formidine ſopiti ſunt & reliſi. Igitur quia per vos quamdam viveudi libertatem tecepi, in diebus pacis, quibus jugum inimici veſtra auctoritate compurnit, hunc compegi libellum de vita & virtutibus electi viti domni Arnulfi Sueſſoniei epiſcopi, mita Dei pietate nobis collati, noſtroque in loco proventu divino humati. Hunc denique pavens tota cette veritate ſuſſultum, primum vobis, uti ſas eſt, tribuo promulgandum, quatenus veſtri cenſura imperii aut ſanctis Eccleſiæ filiis innoteſcat, aut certe intra domeſticos fines mole ſilentii comprimatur. Si ergo lux gratiæ Dei hoc opuſculum cognitione dignum effecerit, per vos & n vobis viam progrediendi accipiat: quod dum elementi judicio duxeritis laude dignum, obſeramus, ut domino noſtro, fratti & coepiſcopo veſtro Liſiardo Sueſſionico antiſtiti prorogare non pigtitemini, qualiter veſtro & illius officio nobiC libus atcis Remorum viſibus propagetur. Valete.

abbas Aldenburgenſis, 33 *Poſtea idem abbas Aldenburgenſis in altera epiſtola ad Liſiardum ita ſcribit:* Omnimode probitatis floribus enitenti ſanctæ Sueſſorum eccleſiæ epiſcopo Liſiardo H (*hæc eſt initialis littera, qua abbas Hariulfus nomen ſuum exprimit, & quam veteres ſæpe ad nomina ſua indicanda adhibebant*) ſub titulo abbatis ſervus ſancti Petri apoſtoli ſalutem & jugem in oratione Fratrum memoriam. Ut veſtræ paternitatis reverentiam his interpellemus affatibus, bina nos congruæ rationis cauſa permovit. Una quidem quia præſentis negotii notitia vos non modica fulcit, vitæ ſcilicet & virtutis meritorumque domini noſtri, prædeceſſoris veſtri, Arnulfi epiſcopi; altera vero, quia etſi vobis numquam notus fuiſſet, tamen quia illum Deus mirabilem cultu juſtitiæ fecit, quidquid de illo ſanctum authenticumque poteſt dici vel deſctibi, veſtro debet teſtimonio robotari.

præfuit Abbi S. Arnulfi, 34 Libellum itaque de vita & miraculis almifici viri Arnulfi, ejuſdem, cui, Deo auctore, præſtis eccleſiæ antiſtitis, ad notitiam ſanctæ matris Eccleſiæ proferre cupientes, huncque legitimo calle per manum domni Lamberti Noviomenſis ac Toruaceuſis epiſcopi ad audientiam metropolitani perducere ſatagentes, ratum taxavimus eumdem prius veſtro exhibere examini, ſcientes profecto, quoniam quæ vobis veritatis libramine placuerint, ſanctæ quoque Remenſis eccleſiæ nullatenus judicio diſplicebunt. Horum itaque veritas vobis non ignota veſtræ auctoritatis obtentu libetius pateat, & in cordibus eorum, qui hanc percepetiut relationem, teſpectu veſtræ experieutiæ uberior credeudi fiducia oriatur: nou enim inanes nænias hæc pagella reſonabit, ſed opera virtutis, quæ ſoli Deo competunt, & quæ duce Spiritu ſancto omnem fidelem animam ad virtutis exercitium valeant provocare. Muuus igitur, quod veſtræ diſcretionis examiui pio auſu commirtimus, latius propalare fideliter procurate, ut cognitio pietatis, quæ quondam illuxit veſtræ menti, ad aliorum præcordia veſtro miniſterio diffuudatur. Valete.' D

35 *Tertia denique epiſtola, quam Hariulfus ad archiepiſcopum Rhemenſem dedit, eſt hujus tenoris:* & inter quas tertia Venerabili & cariſſimo patri atque domino Rudulfo, Dei gratia ſanctæ Remenſis eccleſiæ archiepiſcopo, omnium abbatum peripſema Hariulfus ſalutem & omnium bonorum plenitudinem. Ftequens videndi & audieudi uſus patefecit mihi veſtræ ſcieutiæ pelagus immenſum & veſtræ prudentiæ eor ad emnia diſcretum, amorem quoque proveſtuum ſanctæ Eccleſiæ, & in his, quæ corrigenda ſunt, tenorem diſciplinæ. Idciteo tot veſtrarum virtutum adminiculis confortatus, præſumpſi opuſculum, peritis ſcriptoribus merito reſervandum, non typho elationis (uovit Chriſtus) ſed obtentu utilitatis, ut per meæ puſillitatis obſequium qualitercumque palam fieteut opera Dei, quæ ſapieutes & docti hactenus neglexetuut ſuſtollere de profundo ſilentii. Cumque ad hæc exarauda aciem meutis dirigerem, palpitnbat animus ptæ timore: ſed cum retractarem, quod ille meus timor fraternæ ſoret ntilitati obſtaculum, teducebam cor ad altum veſtræ diſcretionis obtutum; ſciens ptocul dubio, facilem veniam patere temeritati, quæ accidit germanæ famulando caritati. E

archiepiſcopo Rhemenſi inſcripta 36 Donet itaque veſtra paternitas veniam præſumptori, qui talia niteus veſtro per omuia ſtuduit decori. Donet veſtra auctoritas gratiam & vigorem horum ptopalatori, ne ob ſui vilitatem ſubjaceat rubori. Porro de iſtorum veritate nullius meus vertatur in ambiguum, quoniam tam exquiſita ab illis, qui intetfueruut, & ad liquidum ſuut comperta, ut in omnibus ſit veritatis conſtautia certa. Et quoniam tatum habeo eccleſiarum prnvectum vos ante omuia ſectari, quidquid in his miuus compte profatum eſt, veſtræ veſtrorumque committo ſophiæ, ut per nobile Remenſis acumen eloquii fiat elimatum, quod per meam ſocordiam teſonat impolitum. Vitæ igitur ſanctitatem & virtutum opera, quæ Chriſtus dominus novellis temporibus ſuo militi Arnulfo contulit, ex aliqua patte narraturus, omnium artificem bonorum mihi opto adeſſe Spiritum ſanctum, ut ad hæc referenda benignus tepleat os meum laude ſua, qui, nt talia operaretut, ejuſdem ſervi ſui præcotdia illuſtravit lnee ſua. Admittaat hanc incultam dictionem ad ſanctæ fabricam Eccleſiæ lege ſilveſttium lignorum, ſacundiſſimarum petiti lectioaum, ut in domo Domini pili caprarum locum habeant; & magnæ domus vaſa diverſa, prout competit, ſuis officiis non fraudeutur. Vitam veſtram veſtrumque primatum incolumem catne & ſpiritu conſervet Deus

no-

A noſter in longum. Amen.

etiam ſub nomine Liſiardi invenitur.

37 *Cum hæc ultima epiſtola, paucis mutatis, legatur in variis Mſſ. codicibus ſub nomine Liſiardi, Surius aliique cum ſecuti totam illam lucubrationem Liſiardo adſcripſerunt. Huic opinioni aliquod pondus addere potuerunt verba Liſiardi, qui in concilio Bellovacenſi infra apud nos num.* 130 *narrat ſequentia:* Inter ceteros quoque adfuit ipſe Aldenborgenſis abbas, ferens in manu libellum de vita & moribus miraculorumque geſtis ipſius ſancti Arnulfi; quem libellum ego de manibus ejus accipiens aperui, & apertum obtuli epiſcopis dicens: Ecce, domini, libellus iſte me conſcio meque AUCTORE conſcriptus eſt *&c. Sed arbitror, hoc loco per* auctorem *intelligi ſuaſorem, quemadmodum Latine dicimus auctor tibi ſum, id eſt ſuadeo tibi, ut iſtud facias. Hinc Aubertus Miræus in Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum cap.* 362, *& Valeſius Andreas in Bibliotheca Belgica ſecundæ editionis pag.* 340, *aliique recentiores bibliographi paſſim aſſerunt, hanc Vitam* S. Arnulfi *a Surio non recte Liſiardo fuiſſe attributam.*

B

Porro probabilius putamus, hanc Hariulfi lucubrationem

38 *Quinimo Surius ex ipſa editione ſua colligere potuiſſet, hanc lucubrationem potius Hariulfo quam Liſiardo adſcribendam eſſe, cum in fine Actorum addat nonnulla, quæ in apographis noſtris prætermittuntur, & quæ ipſe tamen in codice ſuo haud dubie invenit expreſſa his auctoris verbis:* In calce libelli mei meus cudendus eſt apologericus, ut quorum relatu hæc didicerim, quibuſve urgentibus hæc ſcribenda ſuſcipere auſus fuerim, omnibus perſpicuum fiat. Primus ex iis fuit, quem ſæpe diximus, Everolphus, in ejus ſervitio perſeverans, qui cum præſens res ejus certius cognoviſſet, mecum Aldenburgi manens dies aliquot, cuncta, quæ noverat, mihi in cera exaranti ordine enarravit. Alter Arnulfus ſancti Viri ex ſorore nepos, & primus abbas Aldenburgenſis, quæ ceris impreſſeram mihi adjumento fuit, ut ea atramento in chartis conſcriberem. Tertia denique ſoror ejus Adzela, quæ illi fuit familiarior, multa de eo nobis indicavit. *Non videntur hæc Liſiardo epiſcopo Sueſſionenſi convenire, ut Mabillonius ſolerter obſervat ad illam biographi monitionem, & ex qua in ſupradictis obſervationibus præviis ita argumentatur:* Hæc ſane neſcio, quo pacto Liſiardo tribui poſſent, qui numquam Aldenburgi commoratus eſt. Deinde non tantum ea, quæ ab aliis viſa fuiſſent, ſcripſiſſet Liſiardus; ſed ea etiam, & id potiſſimum, quæ coram viderat, cum in præfatione libri de miraculis, quem edituri ſumus, afferat, ſe a beato Arnulfo ſubdiaconum ordinatum fuiſſe, ſeque ipſe ejuſdem beati Viri cohabitatorem nuncupet; quin & in eodem libello miracula a ſe viſa paſſim enarrat.

C

a Liſiardo ad. patatem eſſe,

39 *Deinde Mabillonius ibidem propter verba Liſiardi, quæ nos paulo ſuperius num.* 37 *retulimus, iſtud opuſculum Liſiardo non penitus abrogat, & ex iis ſic demque concludit:* Ex quibus verbis apparet, quod ſive Hariulfo, ſive Liſiardo id opus tribuatur, nihil detrahatur ejus auctoritati; ſiquidem Hariulfi, qui tunc erat Aldenburgenſis abbas, librum Liſiardos adoptavit, quo conſcio & auctore conſcriptus fuerat. Ceterum hanc Vitam uno libro comprehenſam edidit Surius, cujus, pro more ſuo, ſtilum paſſim mutavit, omiſſis etiam nonnullis verſibus, qui pro eorum temporum conſuetudine, variis in locis narrationi immixti erant. Eamdem unico quoque libro in quadraginta capita diviſo complectitur codex manuſcriptus Urſi-Campi cum tribus epiſtolis, quas modo laudabamus. Sed eam ex Ms. codice monaſterii Longi-Pontis Ordinis Ciſtercienſis in duos libros diviſam proferimus cum tertio libro de ejuſdem Sancti miraculis & canonizatione. Quæ omnia ſub Liſiardi nomine in eo codice habentur ita tamen ut tertio libro peculiaris epiſtola præfixa ſit, qua ſuum opus idem Liſiardus Radulfo Remenſium archiepiſcopo nuncupat. Ex quibus omnibus licet conjicere, Liſiardum poſt beati Arnulfi canonizationem, Hariulfi opus cum libro ſuo de miraculis & canonizatione ejuſdem Sancti in unum ſimul conjunxiſſe: unde contigerit, ut hæc Vita ab aliis ſub Hariulfi, a ceteris vero ſub Liſiardi nomine poſtea deſcripta fuerit. *Propter hæc Mabillonii ratiocinia duobus prioribus libris nomen Hariulfi præfiximus; tertium autem librum partim Liſiardo tribuimus, ita tamen ut exiſtimemus, plcraque miracula prius ab Hariulfo conſcripta & poſtmodum a Liſiardo recognita aut forſan aucta fuiſſe, quemadmodum in Annotatis ad librum tertium obſervabimus.*

AUCT. G.C.

E

tantum edimus ex apographo Thoſani monaſterii,

40 *Jam ſupereſt, ut breviter enumeremus varia Actorum exemplaria, inter quæ primum occurrit in codice noſtro membraneo Ms.* P 158, *ubi in fine libri tertii unum alterumve folium deeſt. Alterum apographum accepimus ex Ciſtercienſi monaſterio Urſi-Campi, illudque ibidem Ildephonſus Vragel nobis officioſe tranſcripſit, ut in fine ejuſdem apographi notatur. Papebrochius noſter manu propria in hoc exemplo ſcripſit ſequentia:* Eadem Vita continetur in Ms. Carthuſiæ Brugenſis, quod nobiſcum communicavit Hugo Bollius Carthuſiæ Liranæ profeſſus anno MDCLXXII menſe Septembri, ex eodemque promiſſit tranſcribere Officium, Miſſas, & quædam miracula carmine expreſſa. *Inter ea miracula primum occurrit de monacho quodam ſurdo, cujus initium aut fragmentum aſſignatur his verbis:* Hoc mirum ſit ita Tornaci de cœnobita. *Fruſtra Officium, Miſſas, & hæc miracula, quæ Bollius ſe tranſcripturum promiſerat, apud Carthuſianos Brugenſes indagari juſſimus. Porro hæc Acta, quæ in monaſterio Urſi-Campi exſtant, plerumque conveniunt cum apographo noſtro Thoſano, de quo jam nonnulla monebimus.*

F

cujus ſtatus & origo ſtendatur,

41 *Eruditiſſimus D. Joannes Franciſcus Foppens nuper cathedralis eccleſiæ Brugenſis, nunc vero metropolitanæ Mechlinienſis Canonicus, in notis ad Diplomata Belgica Miræi non ita pridem recuſa & aucta tomo* 2 *pag.* 905 *de monaſterio Thoſano hanc ſuggerit notitiam:* Intra limites parochiæ de Liſſewegben ſita fuit abbatia quondam florens & opulenta, dicta Thoſana, vulgo DOEST, cujus hæc fuere exordia. Erat illic ſacellum in ſacris dependens ab abbate ſancti Richarii Ordinis S. Benedicti ab anno MCVI Prioratus titulo inſignitum. Everardus de Oiſy epiſcopus Tornacenſis, accedente emptione & donatione Gerembaldi domini de Liſſevveghe hoc anno MCLXXV convertit in abbatiam Ordinis Ciſtercienſis, donavitque Religioſis Dunenſibus. Cœnobium hoc per bella & turbas ſeculi decimi ſexti devaſtatum augendæ doti epiſcopatus Brugenſis anno MDLXI deſtinatum fuit, & nunc eſſe deſiit. Refugium vero, quod Brugis poſſidebat, Religioſis Dunenſibus ad novum a fundamentis monaſterium excitandum, fuit attributum. *Habes hic originem & finem monaſterii, ex quo apographum noſtrum prodit. Porro ſuſpicamur, antiquiorem illum codicem Thoſanum, ex quo Acta noſtra deſcripta ſunt, ad monachos Dunenſes tranſiiſſe: nam Papebrochius*

AUCT. G. C. *Petrechius in ſchedis veſtris notavit, ſimilem S. Arnulfi Vitam in Paſſionali Duneaſis monaſterii parte tertia exſtare.*

& cum aliis Actorum exemplaribus conferimus.

42 *Quidquid ſit de hac conjectura noſtra, in codice noſtro membranео & jam dictis apographis poſt Acta longiora ſequitur quaddam Vitæ compendium, quod in Officio eccleſiaſtico uſitatum fuiſſe videtur, cum in octo lectiones dividatur. Alibi tamen his brevioribus Actis præfigitur hic titulus: Sermo de Vita ſancti Arnulfi. Mabillonius ſeculo VI Benedictino part. 2 pag. 555 & ſequeate hanc ipſam Actorum ſynopſin ſub nomine Compendii Vitæ typis vulgavit. Habemus præterea aliam Vitæ epitomen, quam Lovanii ex libro manuſcripto Canonicorum Regularium ſancti Martini deſumpſimus. Nobis non videtur operæ pretium hæc Actorum compendia prælo ſubjicere, cum tantum ex primævis Actis excerpta ſint, & Mabillonius jam unum eorum exemplar excudi juſſerit. Quare edemus duntaxat Acta & miracula longiora ea apographo Thoſano, quod cum editione Mabilloniana contulimus, & quod variantibus alicujus momenti lectionibus, ſolitiſque annotatis poſt ſingula capita illuſtrare cenabimur.*

B

VITA

auctore Hatiulfo ſynchronо abbate Aldenburgenſi, quam adoptavit Liſiardus epiſcopus Sueſſionenſis etiam coævus.

Ex Ms. Thoſano, quod cum aliis tam manu ſcriptis quam impreſſis ejuſdem Sancti Actis contulimus.

LIBER PRIMUS.

C

PROLOGUS.

Auctor in prologo humiliationem ſuam

a

b

c

VEnerabili & eatiſſimo patri atque domino Rodulpho *a*, Dei gratia ſanctæ Rhemenſis eccleſiæ archiepiſcopo, omnium epiſcoporum infimus Liſiardus *b*, ſalutem, & tantius ſanctæ obedientiæ plenitudinem *c*. Frequens ac celebris vus videndi & audiendi uſus, pateſeeit multis, inter quos & mihi, veſtræ ſcientiæ pondus immenſum veſtræque prudentiæ cur ad omnia diſcretum, amarem quoque

* *al.* provectum

prnvectivum * ſanctæ Eccleſiæ, & in corrigendis tenorem diſciplinæ. Ideirco tot veſtrarum virtutum ſtudiis ennſnrtatus, veridicarum etiam teſtium multiplici relatione informatus, nec nnn rerum magnitudine inſtigatus præſumpſi npuſculum doctis ſcriptoribus merito reſervandum, non typo

d

d elationis, ſed nbtentu utilitatis, ut per meæ exiguiratis nbſeqnium, qualirercumque palam fierent magna npera Dei, quæ ſapientes ac dncti hactenus neglexerunt de profundo ſuſtollere ſilenrii.

archiepiſcopo Rhemenſi dedicat.

2 Cumque ad hæc exaranda aciem mentis dirigerem, palpitabat animus præ timore; ſed eum vigilantius retractarem, quod ille meus timor fraternæ forer utilitatis nbſtaculum, redueebam ad cor veſtræ diſcretinnis intuitum, ſciens procul dnbin ſaeilem veniam patere temeritati, quæ aeeidit germanæ ſamulando earitati. Dnnec itaque veſtra paternitas veniam præſumptori, qui talia nitens veſtræ per nmnia ſtudnit eccleſiæ decori: donet veſtra auctntitas gratiam & vignrem horum prnpalatnri, ne nb ſui vilirarem ſubjaceat rubori. Pnrtn de iſtnrum veritate nullius mens vertatur in ambiguum, quniam tam exquiſita ab illis, qui interſnerunt, & ad liquidum ſunt comperta, ut in nmnibus ſit veritaris conſtanria cerra. Quidquid vero in his minus compre prolatum eſt, veſtræ, veſtrnrumque committo ſophiæ *, nt per nnbile Remenſis ingenii acumen fiat elimatum, quod per meam ſocordiam cernitur impolitum. Viræ igitur ſanctitatem & virtntnm npera, quæ Chriſtus Dnminus nnſtris pene temporibus ſuo militi Arnulfn contulit, ex parte narraturus, omnium artificem bonorum invoen Spiritum ſanctum, ut ad hæc referenda, benignus repleat nra noſtra laude ſua, qni, ut talia peragereт, ipſius Servi ſui præcordia illuſtravit luee ſua.

* *id eſt* ſapientiæ

E

TITULI VETERUM CAPITUM.

I. De loco & patria Viri Dei Arnulfi, & de præſagiis nrrus ſui.

II. De nnmine ,in latere reperto, & de vaticinin peregrini.

III. De inclyta ejus juventute & armorum ſtrenuitate.

IV. De converſinne ejus ex milite in monachum.

V. De nbedienria ejus, & rigore vitæ,

VI. De monachn reeluſo, qui poſt mnrtem ipſi Arnulfn apparuit.

VII. De ſilentin ejus per quadraginta duos menſes, id eſt annorum trium & menſium ſex.

VIII. De fuga, quam iniit noctu, ne abbas fieret.

IX. De lupo, qui illnm noctu reduxit neſeium.

X. De aſino debilitato, quem reeuperavit.

XI. De eaduen, qnem ſanavit.

XII. De ægroto eſcas horrente, quem ſui panis guſtu ſanavit.

XIII. De muliere decennio exea, quæ per aquam manuum ejus illuminata eſt.

F

XIV. De rhombo repente reperto in dedieatinne eryptæ.

XV. De contempta regis Francorum expeditione.

XVI. De abbate Gyraldo ſibi ſnbſtiruto.

XVII. De multimodo ſanctæ vitæ exereitio.

XVIII. De præſeita mnrte Iſraelis ſui quondam ſodalis.

XIX. De piſee inſecto per ſpiritum cognitn; & de enrvi nbedientia.

XX. De prænguita morte ſui nepotis.

XXI. De mutn annorum XIII, cui loquelam dedit.

XXII. De arreptitin a legione, quem, ut vidit, purgavit.

XXIII. De ſuſpicione adventus barbarorum; quam diviuitus rejeeit.

XXIV. De nbtentu glorioſi quondam Comitis Simonis, quem ſtatim agnovit.

XXV. De Guidone nobili diu infirmante.

XXVI. De uxnre ipſins Guidonis in partu perielirante.

XXVII. De infante cæco nato, quem per ſalivam oculis dnnavit.

XXVIII. De ſornre ejuſdem infantis.

XXIX. De

A xxix. De rege Francorum & regioa filium a ſancto Arnulpho poſcentibus.

xxx. De Gerico milite, quem corpore & corde ſanavit.

xxxi. De uxore ejus, nomine Judith, cui futurum filium prophetavit.

ANNOTATA.

a *Guillelmus Marlotus tomo* 2 *Metropolis Rhemenſis cap.* 23 *& ſequentibus geſta hujus archiepiſcopi, qui ineunte ſeculo* XII *ad cathedram Rhemenſem evectus eſt, fuſe commemorat.*

b *Liſiardus, qui hanc Hariulfi abbatis lucubrationem adeptavit, dicitur apud Sammarthanos anno* 1108 *cathedram Sueſſionenſem aſcendiſſe, ac anno* 1127 *eamdem mortem reliquiſſe.*

c *In aliis quibuſdam manuſcriptis ac editis pro* & totius ſanctæ obedientiæ plenitudioem *legitur* & omnium bonorum pleoitudinem.

d Typus *vel* typhus *apud ſcriptores mediæ ætatis accipitur pro ſuperbia, ut in Gloſſario Cangii videre eſt.*

B

CAPUT I.

Prænuntiata Sancti nativitas, ſedula educatio, militia, converſio a vita militari ad cœnobiticam & ſolitariam.

LIB. I. CAP. I. *Nobilis matrona defert mortem filii,*

PER id tempus, quo regio Flandriæ Balduini *a* Comitis & coojugis ejus Adelæ regimine ornabatur, regnum Francorum moderante Henrico *b* filio Roberti regis, & Anglis regnante Eadwardo *c* pio rege, fuit vir nomioe Folbertus in pago Brabantiæ *d* circa fluvium Scaldum *e*, qui oon ſolum generis ſpectabili nobilitate, ſed rerum copia mundanarum ditatus, *f* intet ceterus compatriotas tam mente quam corpore pet omoia inclytus exiſtebat; qui ex more nobilium digno matrimonio ſociatus ex nobiliſſima conjuge Menſinde genuit filium elegantem, qnique jam adultus & armorum geſtui aptiſſimus ex præſenti luce eſt ablatus, cujus mors graviſſimum patri & matri omnique domeſticæ clientelæ incuſſit mœrorem, adeo ut anouali tempore illum deflerent, & inceſſanter lugereot.

C *divinitus prænuntiata,*

4 Jamque menſes aliquot in hoc dolore defluxerant, cum, ecce, in ſomnis appatuit eidem matronæ vir ſpecioſus & luce mieanti fulgidus, dicens ad eam: Quid te ipſam mœrore affieis & inutili triſtitia deprimis pro filio tuo tam utiliter mortuo; quem ſi ſpirirum viræ ex te aceepiſſe cognoſceres, profecto a te factum vel plaſmatum non immerito plangere vel lugere debueras: ar qnem Superous conditor ſecundum iocompiehenſibile æquitatis judieium ſuſtulit de hac vita, tu quomodo lugere præſumpſiſti? Pru cujus obitu nullum tu deinceps cordi tuo admittas dolorem; imo potius grandi lærare gaudio, quoniam in utero geſtas puerum, qnem ſuperna electio prærdinavit magoum fururum. Hunc dum tu in lucem protuletis, Chriſtophorum vocari optabia: qnoniam revera idem puer ad hoc eſt præſcriptus, ut operibus & verbo ſuo Chriſtum in pectore ferat. Et ut certo ſcias hæc ita divinitus præfixa, vadens ad eccleſiam in eo loco, ubi orare ſolita es, fodere fac, & foſſa humo iovenies laterem magnis litteris ſculptum, qnæ litteræ tibi prodent tni partus nomen & meritum.

5 At matrona, tantæ laudis petcepto ora-

EX MSS. II. *partu hunc Sanctum,*

culo, a ſomno evigilans cum ingenti ſtupore & mirabili gaudio viſionem enarravit marito. Ac demum nt comptobaret cæleſtium fidem verborum, aſſumpſit famulos eum foſſorio *g*, & pergens ad eccleſiam in eo loco, obi ſupplicare ſolita erat, fodere fecit, lateremque quadrum invenit altis litteris exaratum ita: CHRISTOPHORUS; quo reperto, majori lætitia afflata eſt, & jam ſecura de prolis ſanctitate, quoniam aotca neſciebat, ſe concepiſſe, alacriter exſpectabat divinæ operationis munus tam honeſtum. Tempore ergo opportuno peperit filium repromiſſum cum magna lætitia genitotis & propinquorum, quem etiam de ſacro fonte ſuſcipiendum, ſecundnm morem direxerunt ad Arnulphum Aldenardenſem, divitiis tunc & potentia inclytum virum.

g E

6 Hic lætanter ſuſcipiens puerum mox acceleravit impertiri illi ſacræ regenerationis lavacrum, & ex nimio propinqnitatis amore faſtuque jactantiæ non permiſit, ut nominarerut Chriſtopborus; ſed ſibi æquivocum nominari fecit Arnulphnm, cui quidem etſi deſuit nomen Chriſtophori, virtus tamen Chriſtum ſereodi de die in diem ſemper exerevit: oam dum ſtudioſe ſatiſque accurate nutriretur, die quadam ſupervenit quiſpiam peregrinus veteraoa canitie reſperſus, qui eumdem infantulum benedicens ae quaſi balba locutione allndens ait ad nutricem: Hunc parvulum magna diligentia ſummaque munditia enutrito: quoniam Chriſtus Dominus cor ejus habitando, virtutem operum ſuorum per hunc populo ſuo decrevit annuntiare. Taotis ac talibus auſpiciis, agente * Deo, meritum illius & futura gloria propalabatur & anteqnam faceret opera Domini, jam qui facturus erat, divini favoris laude anticipabatur.

qui feliciter educatus

** al. mente*

7 Deniqne adultus cœpit eſſe blandus alloquio, acutus ingenio, promptus obſequio, alacer in opere, efficax & fortiſſimus membrorum robore, tantaque virium exeellentia ac corporis agilitate emioebat, ut quatuor aut quinqne coævorum viribus excederet, & illum omnes Arnulphum fortem nuncuparent, quem pater ae mater eupiebant tradere ſtudio litterarum; ſed ceteri prupinqni teſiſtebant plurimum, & maxime ſupradictus Arnulphus Aldenardenſis ex paterno ſanguine propinquus ejus: nam materna proſapia ex Comitum gente * derivabatur, ſcilicet ducis Lovanienſis, Comitis Namurcenſis, Comitia Loaonenſis & Duraecnſis atque Montenſis.

III. *poſt puerilem puritiam*

F

** al. genere*

8 Hac tanta nobilitate oruatus Aroulfus Chriſtophorus (ſic enim illum mater memor divinæ ſpoſionis, maluit appellare) qnidquid in ſe elegans prætulit & jncundum, torum concupivit ad Domini redigere famulatum. Optabant igitur propinqui illius magis in tebus bellicis habere tyronem, quam eccleſiaſticorum gradnum maoeipari conforrem. Inde factum eſt, ut ſecularis militiæ cingulum cum graodi exultatione carorum ſuſciperet, ſpiritualia poſtmodum arma feliciter ſubiturus. Suſceptis itaque juxta votum amicorum tirumque nobilium militiæ ſignis, ſtuduit pietatis fœdera retinere, in ſubditos pius, io gratiam indigentium proſuſus, in judicio miſerieorditer rectus, in auſcultandis divinis offieiis ſummo niſu ſollieitus, in amore comparum mirabiliter grarus, in Domini timore fundatus, in parentum honore ſtudioſus, omoiumqun qui noverant eum, amore præcordialiter fretus *b*.

fauſto cumfavgurorum

EX MSS. IV. venere dat militia i

9 Omnia denique militiæ ſtudia percurrit, imperialibus ſeu regalibus bellis interfuit, in principum curiis quaquaverſum veniens, facundus cauſidicus enituit. Brabantinas atque Flandrenſes lites, ſeditioneſque obice ſuæ prudentiæ multotiens diremit atque tremore ſuæ incomparabilis fortitudinis compreſſit, dum ooo eſſet, qui illius viribus ſeu verbis ratione validis obviare tentaret. Ab Imperatore Romanorum, a rege Anglorum & a comitibus propinquis amplas poſſeſſiones rerumque adminiſtrationes ac illuſtriſſima matrimonia ſibi oblata ſemper recuſavit memor videlicet, quia non ad uſum ſæculi, ſed ad laudem gratiæ Dei Chriſtophorus vocari meruiſſet. Et quoniam tot & tanta virtutum germina, quæ divina in eo ſemioavit gratia, non poterat in latum fructificare, mortali retardante militia, elegaoti concepit conſilio, ut labor & cura militiæ in meliorem uſum vertereotur, & illa ſtipendia poſcerentur, quæ vitæ & laudis nullum finem ſpoteirent.

10 Itaque convocatis duobus armigeris ſuis, jubet quantocius omnia armorum vaſa aptari, quæ liter cum eximio decore, & pompa decenti curiam regis Francorum valeret adire. Parent armigeri imperanti, præparant equos, arma componunt, omnia ſtrenua militi digna aſſumunt. Tunc Aroulſus valeſaciens matri (nam antea pater obierat) arripuit iter' verſus Ftanciam, & neglecta curia regis tuoc Philippi *i*, feſtinus expetiit eccleſiam almi confeſſoris Medardi ſitam juxta muros Sueſſanicæ civitatis. Erat tunc in eodem cœnobio præclara monachorum congregatio, quorum hooeſta reſulgebat inſtitutio, digna Deo immolans laudum ſacrificia ſub abbate Rayoaldo *k*: hujus vero congregationis prudentes fratres tam Dei quam mundi aſtutia callentes, & cotam Deo atque coram hominibus bona prnvidentes (nec enim eſſe poterant moribus inculti qui totius Franciæ & Romanæ vel Remenſis cutialitatis erant frequentatinne ſuſſulti) ſupradictum virum devotione præcipua ad Chriſtum feſtinantem, devote, ut par etat, excipiunt, atque militiæ cingulum reſpuentem, armaque cum veſtibus cultiſſimis, quas attulerat, ad eccleſiam conferentem attondent, ac tonſuratum in habitu regulari crucis Cbriſti mortificatione amiciunt. Jam vero monachum factum & vere huic mundo crocifixum, litteris erudiunt, & legibus ac præceptis Dominicis informant, cunctiſque ſanctionibus exnrnant; quæ ille omnia in aotto ioterioris hominis adeo recoodidit, ut ſemina verbi Dei nec ſecus viam nec in petrnſa nec inter ſpioas cecidiſſe ſequens vita ejus prodiderit.

ſed poſtmodum in Sueſſionenſi B. Medardi recepto

i

k

V. *ubi cum monaſterii ampliſſimi præfectus*

11 Jamque annuum curſum in regulari tramite peregerat, & ob majorem devotionis atque obedientiæ probationem injungitur ei cura eleemoſynæ & alendorum pauperum ſollicitudo. Dignom plane negotium, ut ei cura pauperum committeretur, qui & miſericordiæ viſceribus affluret & liberalis per omnia haberetur; prn qua cauſa dum die quodam prædium ad agapem *l* deputatum ſolus inviſeret, cunſti canes vici adjacentis io eum ſubito inſiluerunt dentibus rabidis illum dilacerare cupientes: quibus manu extenſa inonit, ut ſe ſequerentur & ſic rabiem in nbſequium commutaotes, in ejus comitato ſenſu placido perrexerunt, & quamdiu ibi manſit, cum eo manſerunt, ac tandem illo revertente, ſimul redierunt; nec aliquem in ejus præſeotia morſu vel lacratu proſecuti ſunt. Cœpit ioterea valida ſe mortificatione earnis conſtringere, vigiliis & jejuniis nperam dare, oratioque prolixis cum lacrymis inſiſtere, & ſe in omnibus probabilem exhibere: & ut ſunditus ſibi riſum motumque lætitiæ temporalis extingueret, aſperrimo & oodoſo ſpinoſoque tribuli ramo corpus ſuum ſub veſte præcinxit, membra viriliter macerans, & mentem ad cæleſtia erigens; vultum tamen hilarem ac jucundum omnibus prætendeos.

l

VI. *ubi diu ſilentium eum ſimplicitate ſervavit*

12 Quadam vero die dum io communi fratrum quiddam proloqui volens: non potuit more Francorum ad unguem exprimere verbum; idcirco dixit ei abbas, ut ad horam ſileret; ne ſcilicet utilitas cauſæ differretur, ſi latius inde tractaretur: quod racendi mandatum corde ſimplici & zelo veræ obedientiæ per aliquot menſes ſervavit, nulli dans verbum, oulli reddens reſponſum, donec a fratribus eſt Abbati nunriatum, quod omoino mutus eſſet. Et abbas eum evocans ac requirens, cur taceret, didicit diururoi cauſam ſilentii fuiſſe mandatum ab eo injunctum ſilendi; qui admirans renovatam in hoc Pauli *m* ſimplicitatem, & congaudens ſervori ejus circa obadientiam, præcepit, ut cauſa ædificationis ioterim fratribus exhiberet obſequium collocutionis.

m

E

VII. *quo opportune exiit ad meliorem vitam*

13 In eodem monaſterio erat tunc tempotis monachus quidam, oomine Gremboldus, propter divioum amotem reeluſus, qui de gente Flandrenſi ortus, duram & auſteram viam ducebat, divinæ contemplationi inceſſanter aohelans. Huic Arnulſus ſollicite obſequebatur, noo quia famulantium copia deeſſet, ſed ut magis arctiora ſancti ſervoris argumenta ab illo hautiret. Cumque poſt multos continentiæ agones ad finem mortalis vitæ jam tenderet, viribus corporis cœpit deſtitui & valido aogore urgeri. Tunc amabilem Arnulſum ſibi indefeſſe miniſtrantem rogavit, ut modicum lactis ſibi provideret, quo imbecille corpus vel ad punctum recreare debuiſſet; quod Arnulſus implere feſtinans, tulit panem unum ex his, qui pauperibus erant deputati, qun pano cumparatum lac obtulit ſervo Dei. Ille quidem ſumpſit; ſed ex eo parum profecit: nam & morbus & ætas illum graviter deprimebant, imo potius diſpenſatio cæleſtis ad requiem promerendam, divino verbere coaptabat; quæ flagellat omnem filium, quem recipit.

ſervavit eundem monachum egregie.

14 Hunc itaque oravit Chriſti miles Arnulſus, ut poſt ſuam mortem ſtatum ſuæ retributionis & habitum animæ ſuæ demonſtraret. Ac ille quod fidei calore & proficiendi amore præſumptum fideliter promiſit, & cum a ſeculo migraſſet ſecundum promiſſionem ſæpe ſato ſervo Dei Arnulfo gloriofam de ſe præbuit viſionem, alacrem & gaudentem, beatæque requiei ſe conjunctum lucifluæ demooſtrans. Cui Arnulſus ait: Pater, quid agis aut qualiter tecum fit? Vel aliquam pœnam pro quovis reatu pertuliſti? At ille reſpondit: Cauſa illius lactis per te mihi miniſtrati, & parumper a me comeſti, aliquid pœoarum ſuſtinui, idcirco quod idem lac de ſubſtantia pauperum comparaſti, ſed tam hoc quam & omnia mihi ſunt remiſſa peccata, & beatorom gaudia condonata.

qui poſt mortem in ei apparet;

F

15 Hæ ſiquidem viſionæ venerabilis Arnulfus admodum ſervefactus, inealuit multum ad divina ſervitutis cultum, & deinceps oon quievit a precibus, pulſans abbatis voluntatem, donec impetravit, quod optabat, ut ſcilicet eamdem ſubintraret ſeeretæ conversationis reclusionem. Hoc potitus deſiderio, factus eſt Chriſti bonus odor in omoi loco, & ejus exemplum ſequeotes multi de lunge & de prope, mooaſticam converſationem certatim expetebant. Eodem quippe tempore

Then-

A Theobaldus * nobilis adoleſcens etiam diffu-
giens a comparum conſortio exſul & pauper
Domino militavit, & coronam præmiorum
extemplo conſecutus, victoriam, qua nunc
fulget, in multorum mentibus plantavit. Quis
enim audiens Arnulfum militum ſcilicet maje-
ſtatem [&] ſeculum reſpuiſſe, non continuo
amore ſeenli ſolvetetur? Quis, inquam, facile
poterat non mirari hominem genere nobilem,
amicis potentibus fultum, ſtatura procerum,
vultu decorum, cui mundus favebat, quem
tota ſeculi gloria ſequebatur, tam repente con-
verſum, ut de ſummis divitiis ad infimam pau-
pertatem tractus, amore Chriſti ſemetipſum de-
jiceret. De regione quoque Flandrenſi & Bra-
bantia multi tam clerici, quam laici, ſacrum
beati Medardi monaſterium expetebant, ideo
quod monaſticus ordo in illo tunc loco flore-
bat, & quod venerandi alumni ſui Arnulfi
jam reclnſi dilectio quammaxime illos attra-
hebat.

& habitationem duramque vitam agit.

16 At ipſe de virtute in virtutem quotidie
ſuccedens, & quod hactenus fuerat pro nihilo
ducens, cellulæ reeluſionem delicias paradiſi
B exiſtimabat, & continuam corporis afflictionem
non dolorem aut miſeriam, ſed gloriam &
voluptatem computabat. Unde cellam egre-
diens atque extrinſecus ſub divo foſſam faciens
ſeſedit, ibidem, ita ut ſtillicidium de tecto
eccleſiæ ſuper caput ejus & collum decideret:
& quoties pluvia aut nives defluebant, ſedem
foſſæ non mutavit, neque gelu neque frigus
declinans, ſed ad omnem aeris incommodita-
tem perſeveranter orans & pſallens, gemens
& plorans, lectionique interdum vacans ibi-
dem conſiſtebat. Tribus igitur annis & menſi-
bus ſex, nullum mortalibus locutus eſt ver-
bum, & continuo ſtrictus ſilentio & delecta-
tus in cæleſti contemplatione atque aſſidua
verbi Dei meditatione, quam ſolus legens &
lugens ex copia divinorum librorum ubertim
hauriebat: cujus inſtantia proficiens & auxilio
gratiæ Dei præcedente, multum exuberans,
non mediocriter ſapiens fiebat, prudenter in-
telligens & efficaciter cupiens divinorum ſen-
tentias ſermonum, tanto Deo propinquior,
quanto ab humanis remotior: deditque ope-
C ram, ut ſcribendi notitia fruereetur; nec non
dictandi peritiam non contemnendam acquiſi-
vit. De cibo & potu quid referam? Cum diu-
turna jejunia magis illi complacerent, quam
delicioſa fercula; panis ex hordeo ſemitrito
raro & parce ſumebatur, alrer numquam.
Aqua ſqualens erat potus, & neque quotidie
apponebatur neque appoſita ad ſatis ſumebatur.

* al. Tedbaldus

ANNOTATA.

a *Hic Balduinus Comes Flandriæ ab urbe natali cognominatur* Inſulenſis, *quo cognomine ab aliis Balduinis Flandriæ Comitibus diſtinguitur, quæ diſtinctio etiam ex uxore Adela hic ſatis colligitur. Comes autem ille ab anno* 1036 *uſque ad* 1067 *Flandriam gubernavit.*

b *Henricus Galliæ rex anno Chriſti* 1027 *regnare cœpit, ea quo ſequitur*, S. Arnulfum *poſt hunc annum* 1027 *natum eſſe.*

c *Anno* 1066 *obiit hic ſanctus Angliæ rex, cujus Acta majores noſtri ad diem* 5 *Januarii illuſtrarunt.*

d *Quomodo* S. Arnulfus *in Brabantia natus dici poſſit, in Commentario prævio* § 3 *explicuimus.*

c *Scaldis eſt notiſſimus Belgii fluvius, qui ea* EX MSS. *Gallia oritur, & ad quem locus natalis* S. Arnulfi *ſitus eſt, ut in Commentario prævio diximus.*

f *Auctor hoc loco barbare* compatriotas *nomiaat pro popularibus ſive hominibus in eadem regione vel patria natis.*

g Foſſoriom *hic accipitur pro ligone ſeu inſtrumento, quo terra effoditur, ut ea ſeaſa patet. Delnceps huinſmodi voces barbaras non explicabo, quando ſignificatio earum ex adjunctis ſatis intelligi poterit.*

h *Hic in editione Suriana quædam interſerunrue, quæ § 3 Commentarii prævii exhibuimus.*

i *Hic Philippus ab anno* 1060 *per quinquaginta fere aanos regnum Galliæ adminiſtravit.*

k *Sammarthani in monaſterio S. Medardi duos Reinoldos vel Rainaldos abbates diſtinguunt, quorum primo addunt numeros annorum* 1040 & 1044, *quibus tempus regiminis ſignificari exiſtimo; alteri autem adjungunt annos* 1066 & 1070. *quibus numeris etiam initium & finem muneris abbatialis indicari arbitror. Mabillonius vero in Annalibus Benedictinis ad annum* 1045 *num.* 79 *meminit de Rainoldo abbate S. Medardi, qui tunc iſti monaſterio præfuerit, & ad annum* 1063 *num.* 10 *de eodem, ni fallor, ſcribit ſequentia:* Rainaldus quorumdam præpotentium favore fultus & auctoritate abbatiam (*videlicet Sueſſionenſem S. Medardi, de qua ibi agit*) per vas neſciſque reriuuit, identidem ejectus, tum reſtitutus uſque ad annum citeiter MLXXVI, quo fere tempore moriens locum fecit Pontio, qui illo deterior erat. *Authenticis inſtrumentis deſtituti determinare non audemus, utrum hic Rainoldus ſive Rainaldus ſit unus idemque, & quo tempore abbatiam S. Medardi gubernare ceperit. Quapropter certiora hujus rei documenta exſpectabimus ab editoribus novæ Galliæ Chriſtianæ, quando abbates diœceſis Sueſſionenſis ſub archiepiſcopata Rhemenſi recenſebunt.*

l Agape, *præter epulas, quas primi Chriſtiani charitatis cauſa invicem offerebant, apud ſcriptores medii ævi ſignificat eleemoſynam vel refectionem pauperum, ut in recuſo Cangii Gloſſario ad vocem* agape *licet fuſius videre. Auctor itaque hoc loco indicat, proventus hujus prædii, quod Sanctus adibat, ad refectionem pauperum deſtinatos fuiſſe.*

m *Majores noſtri ad diem* 7 *Martii Acta S. Pauli Simplicis illuſtrarunt, ubi tomo* 1 *iſtius meaſis pag.* 646 *hoc exemplum ſilentii en hiſtoria Lauſiaca narratur.*

CAPUT II.

Finga Sancti, ne fieret abbas, mira ejuſdem reductio, electio, ſedula muneris abbatialis adminiſtratio, & quædam miracula.

VIII. Cum Sanctus abiiſſet abbas, a

INterea fungitur abbas Rainaldus *a*, & in-
ſtigante ſpiritu ambitionis Pontius qui-
dam pſeudo-monachus gradu comparativo non
ſecundum grammaticam, ſed ſecundum Si-
moniam, a rege Francorum Philippo nomen
& ſedem abbatis adipiſcitur: qui Pontius
nimis fluxe atque dapſiliter agens, cunctam
loci ſubſtantiam in brevi exhauſerat, eccleſiæ
quoque ornamenta, quæ præcipua erat, in
uſus militum ſe ſtipantium expenderat, &
pene omnia, quæ ad decorem domus Dei
pertinent, veſanus effuderat. Quid plura?

EX MSS. Ingruente inedia, defecerat divinæ laudis officium in eccleſia, & illa quondam famoſa beati Medardi baſilica, ad tempus facta eſt opprobrium vicinis ſuis. Tunc Fratres ſanioris conſilii in unum congregari tractabant, quid medelæ opus eſſet ad tantam perniciem. Reperiunt bonum fore, ſi aſſumpto epiſcopo Sueſſionicæ ſedis cum primariis loci majeſtatem regiam implorent, quatenus cœnobii priſca nobilitate fundati, & per Pontium modo deſtructi, clementer miſereatur, pretioſorum martyrum confeſſorumque corpora ibidem conſiſtentia revereatur, jubeatque ut ejecto Pontio, non ebbate, ſed tyranno, dignus pater ovili dominico provideatur. Sicque facientes & mox regis mentem pronam ad clementiam inflectentes, communi conſilio Fratrum atque eccleſiæ caſatorum *b*, concordante clero ac populo, elegerunt in abbatem ſervum Chriſti Arnulfum.

b

18 Tunc pontifex Theobaldus *c* cum Fratrum caterva pergit ad incluſum, & præmiſſa oratione ſolenni, alloquitur illum epiſcopus, rogans & obſecrans, monens & imperans, ut votis Fratrum acquieſcat & abbatis curam locumque in Chriſti

c *tempus deliberandi petit,*

B nomine exerceat. At ille, qui annis jam tribus & menſibus ſex contiuerat, nimium expaveſcens, tabellam corripit, & ſcriptitat in ea tale reſponſum: Rogo, Patres * cariſſimi, parcite mihi, & me peccatorum mole prægravatum, ſinite aliquem offerre Deo pœnitentiæ fructum, nec me inſulſum ullo modo cogatis ad tale onus ſuſcipiendum, quod ſi meam modo petitionem implere non vultis, vel inducias mihi uſque mane largimini, quo valeam explorare circa hoc voluntatem Domini.

* *al.* Francica

19 Tale reſponſum ſcripto ſuſcipiens epiſcopus cum clero vel monachorum choro, advertit eallidum quid in ejus mente verſari. Detis tamen induciis, cuſtodes, ne nocte fugeret, in circuitu cellæ diſponunt. Verum ille altis gemitibus creberiſque ſuſpiriis noctem trahens pervigilem, ubi advertit cuſtodes grato ſopore ſopitos, ſcalam conſcendens de muro abſcedit, fugiendoque errans, & qua fugeret ignorans, tandem devenit in

& etiam aufugit;

d quamdam villam ſubtus montem Lauduni *d*, intranſque cujuſpiam hoſpitium pauperis quievit. Veniente hora cœnæ, deſuit aqua. Ille injuſſus

C arripit amphoram, pergens ad puteum haurit equam, defert in domum, omnibus ſervit, omnibus miniſtrat, mutus tamen omnino perſeverat.

20 Circa veſperum redit homo ab urbe Sueſſionica, & dum cœnarer, cœpit enarrare, quæ vulgo referente cognoverat, dicens: Multus rumor, multaque turba agitabatur per populos ob diſceſſum cujuſdam ſervi Dei, quem dicunt auſugiſſe, ne fierer abbas ſancti Medardi, & ecce diriguntur plures miſſi undique per regiones quærere ſanctum virum per ſylvas & montes, propoſito edicto, ut, namo reficiatur, donec vir Dei reducendus reperiatur. Audiens hanc famam Heros reverendus, & ex toto ſatagens devitare quærentium manus, prima noctis hora ſurgit de ſtratu & vadit ad eccleſiam ipſius villæ, ibique foris ante januam proſtratus clamat ad Dominum multo ploratu deprecans majeſtatem, ne onus regiminis, quo ſe prorſus indignum ſentiebat, ullo modo ſibi permitteret imponi; id vero multum diuque cum oraſſet, ubi credit a Domino ſuas preces exauditas, deliberabat fugere ed remotiore deſerti, & ecce ſubito lupus ingens adveniens eum eo pergare cœpit. At ille credens ex lupi comitatu ſe melius perventurum ad devia, illum ſinit præire; ipſe ſequi e veſtigio conatus eſt. Hic præduce lupo, immo magis auctore Deo, per noctem D rediit Sueſſionir *e* & ſupra clivum urbi contiguum reſidens, orto ſole, ubi eſſet, agnovit.

e

IX. ſed a lupo Sueſſionem reducitur

21 Tunc animo anguſtiatus & mœrore conſectus eſt, ſtatimque proſpiciens eminus foſſam in rupe, qua lapides quadrabantur, in ea latitaturus ſuccedit. Advenientes autem agricolæ & lapidum cæſores ut viderunt hominem in veſte humili & ſine loquela, renuntiaverunt in civitatem. Quale vero gaudium & quanta celebritas mox in urbe ſurrexerit, impoſſibile credimus ab homine poſſe referri. Juvenes & virgines, ſenes cum junioribus laudabant nomen Domini; quod non eos privaſſet inventione patris optati. Exeunt monachi cum clericis & nobiles cum ſuburbanis, & alligatum fugitivum ſuum pertrahunt ad eccleſiam beati Medardi, invito imponentes locum officiumque abbatis; qui vix tandem ora reſolvens, Vere, ait, niſi divinis nutibus reſiſtere formidarem, quæ imponiris, omnino recuſarem.

& ab agricolis deſertus,

dignitatem accipere negatur.

22 Sic igitur cœnobio prælatus ſancti Ordinis reſtaurator opimus ſtuduit prava corrigere, vitia funditus extirpare, mores Fratrum dulci verbo, præeunte exemplo, aſſiduc componere, & quid- E quid ſacræ regulæ obviat, propemodum diſperdere. Mirum dictu quanta temporis velocitate ſtatus rotius cœnobii ad formam rediit priſtinæ honeſtatis: ornamenta eccleſiæ revocata ſuar, ordo clauſtrelis redintegratus, quidquid utile reparatum, quidquid ab re, diſſipatum. Gaudebat bis in locis cuncte nobilitas, quod ille famoſus regaliſque locus priſci honoris cultibus non caruiſſet in longum. Exultabat etiam regio, quod magnus ille cæli ſenator martyr præcipuus Sebaſtianus *f* *f* cum aliis pluribus inibi decubans, competenribus ſibi laudum officiis non jam diutius privaretur.

23 Sed quoniam ordo narrationis ad hoc proceſſit, ut patrem monaſterii illum extitiſſe oſtendamus, dignum eſt, ut labores & fatigationes, quas in regimine pertulit, memoremus, ut & in hoc optima imirandi utilitas rectoribus proponatur. Godefridus enim Florimenſis vir potens & fortis & tanto ſuperbior, quanto potentior, nec hominem metuens nec Deum, prædium grande vocabulo Hancenies *g* in pago Sambrico *b* ſitum, *g* *b* uſibus Fratrum beati Medardi multis dudum annis ſubtraxerat atque in ſuæ ſuperbiæ commoda contraxerat, & quoniam ejus rigida poteſtas omni- F bus timori erat, nemo pontificum in faciem convenire illum eudebat, & intolerabilem ejus cernentes malitiam, nullo modo tractare eum canonice audebant; proinde ipſorum fratrum unanimitas axoravit famulum Chriſti Arnulfum, abbatem videlicet ſuum, ut cauſa caritatis laborem aſſumeret, eumdem potentem convenire, & ut res ablates eccleſiæ redderet coercendo commonere.

X. Cum monere abbe, eo ſegnetur,

poſſeſſiones monaſterio ſuo reſtat

24 Aſſenſit fraternis ſenſibus fervens zelo domus Dei Vir beatus, & juſſit parari itineri neceſſaria, inter quæ aſinum, qui beatum Virum geſtare potuiſſet. Quamvis autem mundi gloriam toto conamine devitaret, utpote is, qui in Chriſti caritate totam mentem fundaverat, quorumdam tamen familiarium ejus mens infirma & minus errans, quæ Dei ſunt, pompoſe illum agere & delicate ingredi affectabat, & ad exemplum multorum de Francia abbatum ambitioſe illum equitare & delitioſe vivere exoptabat, humilitatem, que vir Dei utebatur, pro opprobrio ſuſtinentes. Denique aſellum, quem ſibi ad ſedendum delegerat, elam debilitaverunt, qualiter remoto aſello ſpumei equi vectionem uſitare ineiperet, intimaruntque ſervo Dei, ut caballum quærī jube-

ret,

A tet, qui illum geſtare debuiſſet.

humilitatis recuperat

25 Audiens hoc Chriſti Servus & pro conſtantia fixæ humilitatis abhorrans equeſtrem vectionem, cum paucis diſcipulorum adiit ſtabulum, quo aſinus languens jacebat, & imponens manum ſuper fracturam ita cœpit loqui miti voce, mitiore affectu: Omnipotens Dominus bene ſcit, quo animo iter imminens aggredi volo; quoniam non jactantiæ typo, ſed divini officii voto ac fraternæ utilitatis ſtudio hanc profectionem ſubire appeto. Et quoniam poſtquam ſeculi militiam depoſui, terga equi numquam federe propoſui, non aliqua vanitate, ſed Domini noſtri Jeſu Chriſti imitatione; modo ſi placet ei, ut abeam, placeat, ut ſanetur tibia vel pes hujus aſelli, qualites humili vehiculo geſtatus, ſervitium ejus & eccleſiæ opus exerceam lætus. Hæc dicens ſignum ſanctæ Crucis de contra edidit, & receſſit; ſed aſinus illico reparatus, ſemet concutiens ſurrexit & tota ſoſpiraris alacritate famuli Dei devectionem & ſuſcepit & perfecit. At ubi ventum eſt in facie ſupradicti inflatiſſimi divitis Godefridi, mi-
B rum dictu quanta benignitate illum exceperit, quam prona humilitate eidem obtemperaverit: nam mox, ut eum allocutus eſt, illico detumuit faſtus ejus, illico concidit illa ferox cervicoſitas & e veſtigio reſtituta eſt eccleſiæ priſca hereditas, & qui hactenus fuerat eccleſiarum vaſtator, amodo factus eſt devotus conſervator.

xv. & prædia recepta invifcat.

26 At poſtquam cum eodem Godefrido aliquos dies exegit, tunc prædia recepta cum Fratribus inviſere deliberavit; ubi cum eſſet & colonos ſua præſentia multum lætificaſſet, venit ad eum quædam mulier nobilis, nomine Heſplendis, rebus & moribus inter ſuos honorabilis, quæ viro Dei querelam pro ſervo depoſuit, veluti illæ Euangelicus centurio fecerat, dicens: Domeſticus mihi fidelis procurator & ſervus menſtruis caſibus i male torquetur, pro
i quo flagito, ut oratio veſtra ad Dnm mittatur, qualiter miſerante Deo ſanari mereatur. Tunc ille buccellam panis, de quo ipſe percipiebat, benedixit, & honeſtæ mulieri juſſit dari dicens: Mox ut domum redieris, aliquid hujus panis ante omnem alium cibum manducare coge, & Deo jubente paſſio, qua torquetur, conquieſcet. Fecit
C illa, ut docta erat; ſed malignus invaſor non permiſit, ut de illo pane quidquam contingeret: panem enim illum acſi incendium tangere extimuit, donec diuturna fame compulſus de illo comedit, & ſtatim perfectæ ſanitatis libertatem acceþit.

xvi. ægros ſanat,

27 In præfato prædio commanebat homo qui præ nimia morbi acerbitate uſum manducandi panem ex toto perdiderat, & miſeram vitam ſqualenti edulio ducens, quotidie in peius * tabeſcebat. Hujus talia ad prædictam
* *al.* in panis
* *al.* mea feminam fuerunt precata: Precor, ait mi * domina, ut cum ad hominem Dei acceſſeris, intimare illi ſtudeas, quod certa mihi viſione crebrius allatum eſt; quoniam ſi de pane victus ejus percipere meruero, ſtatim uſum panis manducandi recuperabo, & obſecra illius dulcedinem, ut hanc mihi impendat pietatem, mittatque optati ſui panis benedictionem. Ut ergo talia reverendus Heros ex feminæ relatu audivit, mox affluenti miſeratione compatiens, divinæ bonitati preces lacrymoſas libavit, & in hora ſuæ refectionis panis ſibi peculiariter appoſiti partieulam profuſius benedixit, ac prædictæ feminæ ægroto deportandam per monachum delegavit. Mox itaque, ut de ipſo pane infirmus in os tulit, non ſolum facultas comedendi EX MSS.
rediit, ſed quædam aviditas vorandi exemplo ſucceſſit, adeo ut dietim repararetur robur corporis, quod attritum videbatur eſurie longi temporis.

xvii. mulierem cæcam illuminat.

28 Exinde placuit aliud inviſere monaſterii prædium, vocabulo Vinfiredinm * *k* ſuper Moſam *l* amnem ſitum. Ubi dum paucis diebus * *al.* Juncicedium
commaneret, quædam ipſius accola mulier jam *k l*
decennio cæca acceſſit ad monachos itineris ejus ſocios & dixit: Ante complures dies meam mihi ærumnam deflenti apparuit quædam per ſomnium viſio, certiſſime repromittens quod ſi aquam manum ſuarum ablutione perſanctam ad fovendos oculos meos hic Homo Dei mihi commodare dignetur, ſtatim illius meritis diu amiſſum Dominus reſtituet lumen oculorum. Idcirco deprecor, ut vos, dum ille manus laverit, aquam mihi reſervetis, qua valeam exui tenebris diuturnæ cæcitatis. Ergo poſt hæc prima vice, qua ſervus Dei manus abluit, cornulerunt aquam orbatæ, quam continuo unum fuit & oculis admoviſſe & lumen recepiſſe. Vit anrem Dei hoc ipſum comperiens haud æqnanimiter tulit; ſed mox iter accelerans ſub feſtinatione abſceſſit, videlicet præcavens, ne pro tantæ ſigno laudis plauſus illi reſultaret popularis.

E

xviii. & piſcem, qui in ſolemnitate quadam dari ſolebat,

29 In monaſterio beati Medardi erat crypta in parte orientali, cujus anniverſaria dedicationis dies ſolenniter annuatim agebatur, ad cujus diei paſtum priſca loci, ut dicebaat, urbanitas eſum piſcis rhombi requirebat. Hunc autem nſum novus Abbas ignorabat, donec ipſa feſtivitas præ manibus extans quemdam quaſi articulum Abbati ex hoc non cogitanti & aliis curis occupato incuſſit: hora ereuim diei prima decantata, convenerunt Fratres in Capitulum, interrogant ſuum œconomum, ſi rhombus diei debitus in promptu haberetur. Negante illo & eorum verba potius admirante, cœperunt ſtomachari & contentioſe affirmare, Miſſarum celebritatem a ſe non peragi, niſi rhombus ipſorum coquinæ inſarretur. His auditis, qnidam ſeniorum adeunt Abbatem nil tale ſuſpicantem; pandunt ſententiam Fratrum.

mirabiliter impetrat, eumque poſtea deſuerum prædixit.

30 Audiens Vir per omnia ſagax Fratrum ſenſum tam puerilem, & prrumper tacendo deliberans, ad Chriſtum vocem cordis emiſit & tandem reſpondit: Si iſtum morem pridem præſciſſemus, illum piſcem quærere de vacanti potniſſemus. At nunc quoniam derepente id
F novimus, valet omnipotentia Dei hoc ipſum conferre, ut Fratribus ſcandalum tollamus, & ſancta celebritas alacriter compleatur. Jam citius vadat miniſter cum pretio ad pontem Axonæ *m*
& rhombum inveniens, velociter comparet, ac coquinæ Fratrum præparandum præſentet. Et converſus ſenioribus, dixit: Ite charitſimi, nuntiate Fratribus, quia rhombus non deerit; faciant gaudentes ſolennia Domini. Sed & hoc ineimate illis, quoniam ſive vivam ſive moriar, dererminatum noverint, ut ab hodie per annos viginti non habeant in die iſta ſerenia rhombi. His dictis, rhombus juxta verbum ejus ex inſperato repertus, emitur, & menſis Fratrum parandus palpitans indncirur. Solennia etiam dedicationis ſolito alacrius celebrantur; Fratres queque, qui huic rei interfuerunt, ſub invocatione divini nominis teſtificari ſunt, quod ex tunc per annos viginti ille talis piſcis in eadem ſolennitate non potuit inveniri. Mirandum valde, qnod tam præſens ille aderat ſpiritus veritatis, ut qnidquid ore protuliſſet, totum ſemper veritatis conſtantia fundaretnr.

AN-

EX MSS.

ANNOTATA.

a *Si fuerint duo Rainaldi abbates S. Medardi, de qua diſtinctione ſuperius dubitavi, hic certe agitur de ſecundo, cujus locum Pontius invaſit. Hæc opinio mea confirmabitur ex ætate epiſcopi Sueſſionenſis, de quo mox ſermo occurret.*

b Caſati, *teſte Mabillonio hic in notis*, erant eccleſiæ feudatarii, ſeu qui ex eccleſiæ bonis beneficia acceperant. *Plura de his vide in auctiore Cangi Gloſſario.*

c *Iſte Theobaldus ab anno* 1072 *uſque ad* 1080 *Sueſſionenſem eccleſiam rexit, ut hic notat Mabillonius. Inde ſaltem patet*, S. Arouliſum *non fuiſſe electum abbatem S. Medardi ante annum Chriſti* 1072.

d *Hic indicatur urbs Galliæ, quæ a monte Clavato, in quo ſita eſt, aliquando Laudunum Clavatum vocatur, & a Gallis vernacule* Laon *appellatur. Diſtat autem ſeptem leucis ab urbe Sueſſionenſi, ut Baudrantius teſtatur.*

B e *Notiſſima urbs Galliæ, quæ olim* Sueſſiones, *vel* Sueſſones & Auguſta Sueſſonum *dicebatur, nunc communiter* Sueſſio *& vernacule* Soiſſons *nuncupatur. Plura de his & ſimilibus ejuſdem urbis appellationibus vide apud Hadrianum Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 536 *& ſequeme.*

f *Majores noſtri Acta hujus S. Sebaſtiani ad diem* 20 *Januarii ediderunt, ubi etiam de reliquiis ipſius ad monaſterium Sueſſionenſe S. Medardi translatis meminerunt.*

g Exſtat etiamnum in hoc loco, qui vulgo dicitur HENSIENNES, præpoſitura in honorem S. Georgii, monaſterio S. Medardi ſubjecta, *ut Mabillonius hoc loco in notis obſervat.*

h Sambricus pagus *appellatur hic locus, eo quod ab Sabim vel Sambram fluvium ſitus eſſet, de quo plura apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 493 *legi poſſunt.*

i *Suſpicor, hic* menſtruis eaſibus *ſignificari morbum comitialem vel epilepticum, quo ſervus ille ſingulis menſibus torquebatur a damone, cum infra dicatur* maligaus iavaſor *non permiſiſſe, ut buccellam panis a Sancto oblatam comederet. Talis etiam erat ille lunaticus, de quo Matthæus cap.* 17 *V* 14 *meminit.*

C k *Pleraque Mss. hunc locum appellant* Juneiredium. *Surius legit* Vineeredium. *Sed Mabillonius in notis monet, forſan legendum eſſe* Duneiredium, *vernacule dictum* Doncheri, *quod oppidum in diœceſi Rhemenſi non procul ab urbe Sedano ſitum eſt, ubi etiam habetur præpoſitura ad monaſterium S. Medardi pertinens.*

l Moſa *eſt paſſim notus Galliæ Belgicæ fluvius, qui ortum habet in provincia Campaniæ juxta pagum* Meuſe, *a quo nomen traxit. Inde per Lotharingiam & varias Belgii ditiones fluens, in oceanum Germanicum ſe enoverat.*

m Axona *eſt fluvius Galliæ ab incolis dictus* l'Aiſne, *qui poſt varios flumus augetur Vidula fluvio, ac urbem Sueſſionenſem bifariam ſecat.*

CAPUT III.

Poſt abdicatum abbatis officium vita ejus ſolitaria, & mirabilis rerum futurarum arcanarumque cognitio.

D

SAne quoniam apud mortales permanet eeee ratum nihil omni parte beatum, erat illo in tempore in eodem cœnobio quidam monachus, nomine Odo, honeſtatis uſurpator & virtutis ſimulator, qui famulo Dei Arnulfo abbati oiminm invidebat & ſe ad regimen loci digniorem & utiliorem autumbar, qui etiam inceſſanter revolvebat, quonam argumento ſervum Chriſti potniſſet removere a ſuſcepto regiminis officio. Is cum eſſet in exterioribus agens per internuatios, quos frequenti munere exeabat, ſtuduit inrimare regi Francorum Philippo, ut cum in procinctu contra hoſtem aliquorſum proficiſcererur, abbatem ſancti Medardi venire ſecum juberet. E Aauuit rex conſiliis Odonis, & cum exercitum promoviſſet, miſſis legatis monnit domnum Arnulfum, ut cum armata militia in expedirione ſecum abiret. Arnulfus ad hæc ſtupuit, & regiis miſſis devote reſpondit: Certum eſt, me peccatorem militiæ quoodam actibus ſorduiſſe, & nocum eſt, ob Dominl timorem relicta militia conſortium monachorum expetiſſe. Legimus dicentem Dominum: Qui perſeveraverit in finem ſalvus erit. Et quid ego infelix, qui cauſa Dei miliriam abjeci, rurſum ſtipabor militibus, rurſum arma exercebo? Grande nefas. Recte ait pſalmus de me & mei ſimilibus: Dejeci eos, dum allevareatur. Nam qui me putabam aſſumptum ad curam abbatiæ, ecce compellor offeadere in foveam apoſtaſiæ. Maluiſſem certe nomen iſtud abbatis & locum noo ſuſcepiſſe, quam ſub hujus dignitatis obtentu ſæculo tam peſſime deſervire.

Cum Sanctus obedire vellet cuidam mandato regis Francorum.

officium abbatis deſerit.

3a Hoc comperto, rex Philippus miſit denuo legatos, qui dicerent, fuiſſe morem antiquum, ut milites abbatiæ, abbate prævio, regali expeditioni inſervirenr, aut facaret F juxta morem antiquum aut daret locum, ut fieret regis imperium. Tuoc Arnulfus tali occaſione accepta prompto animo obedivir regis imperio & ſeceſſit libens in reclufioois angulo. Non reputavir culmen tanti honoris dummodo liceret ſibi tenere vocem Salvatoris; enpiens longe melius, longeque ſerventius ſeipſum exercere in ſervitio divinæ majeſtatis. At monachi omnes oimium conſternati rali facto, conveoiunt pariter, & quaſi obſidenr Arnulphum planctu nimio, & ſic illum flagellant dolenti obſeqnio: O amande pater, quid voluiſti facere, gregem commiſſum tam inconſulte deſerere, oves Chriſti ribi ereditas lupis exponere, & domum ſanctam, quam ſic honorifice tractabas, vaſtatoribus iterum tradere? Si moleſtum tibi erst exercitum regis ſubire, ſediſſes tranquillus in loco tuo; nos eum noſtris militibus, paruiſſemus regi imperio. Ecce Pontius noſter olim vaſtator, oneratus erumenis, noſtri loci fiet iterum comparator, & acecpta poteſtate inſtabit aerior dilapidator. Miſerere, qoæſumus, filiis tuis, miſerere ſuppliciibus tuis, & non abjicias nos ſubeſſe gaudentes dictis ruis. Monemus te per martyrium Sebaſtiani, per confeſſionem Medardi, per

Papa-

A Papatum Gregorii, per Sanctorum copiam, quorum huic loco noſti ineſſe reliquias atque memoriam.

XVI. *alium jus etiam audum faudet,*

33 Auditis his ſermonibus, Aroulfus diſſecabatur ſenſibus ſuis, & uberrime flens reſpondit illis: O dolciſſimi Fratres, oolite quæſo adeo mihi veſtri conventus vel loci deſolatiooem imputare; ſed caute cognoſcite, qnia vos inter habitat, & ex vobis exiit, qui totnm iſtud malum conatur patrare. At nunc quoniam, Deo gratias, abbatia ſpoliatus ſum, qnod valde optabat anima mea: (etenim plus erat mihi oneri, qusm honoti) hortor nnanimitatem veſtram, qnatinus numquam adhoc inteodatis, ut denuo pertrahar præſſe vobis. Si conſiliis meis vultis acquieſcere paratus ſum bonnm vobis & utile conſilium ferre. Convocate vobis epiſcopum & omoes prælatos eccleſiarum urbis, & feſtinanter eligite patrem Deo acceptum & rebus noſtris oeceſſarium. Mnnachi reſponderunt: Hoc libentiſſime faceremus; ſed oppreſſioon avari regis noſtra ſtatim electio caſſabitur. Unde melius fore probavimus, ut noſtra electio in manu veB ſtra conſiſtat, & quemeumqne a vobis electum viderimus, nos illi fideliter obediemus: quemcumque enim vos elegeritis, credimns quoniam oon reſiſtet illi veſania regis.

Ex regina fuse ſſarum jamn ejus e cori

34 Tunc convocatis omnibus eccleſiarum prælatis, & communicato conſilio, electus eſt in abbatem vir magnæ ſcientiæ & religionis præcipuæ, nomine Giraldus *a*, quo oon din ſubſtituto, derepente advolat ſupradictus ille Pontius, totius pietatis adverſarius, ducens ſecum regi*a* nam Franeorum nomine Bertradam *b*, quæ ex regia Giraldum expellere, & cumdem Pontium in prælationem ſancti loci contra fas ſubinferret: quo comperto, famulus Chriſti Aroulfus de cella egreditur, & reginam adiens furibundam blando affatu humiliter rogavit a ut qnamvis regina haberetur, memor tamen feminex conditionis, memor etiam divinorum judiciorum, eccleſiaſticis legibus obviare formidaret, & ab injuria taoti viri ſeipſam verecunde temperaret, quæ monita cum illa tumore regii faſtus audire abnueret, ait ad illam prophetizans Servus Dei: O regina, ſi placet, crede Fratri Arnulfo; imo crede Spiritui ſancto, quoniam ſi domnnm abbatem Giraldum a loco iſto violenter C expuleris, vindice Deo, & tu ante diem mortis tuæ a dominio totius regni extruderis, & in ærumna atque deſpectu exſors regni morieris.

Præmortui divinum oraculum, quam executus probavit.

35 Hæc ſiquidem viri Dei prophetia luce clarius manifeſta facta eſt, dum omnibus patet, quod eadem regina poſt aliquot annos regis offeoſam irremediabiliter iocurreret, ob quam a conſortio totius regni rejecta in pagum Pontivum *c* cum dedecore tranſpoſita ſit, ibique diuturna calamitate detenta, more plebeio defuncta ſit & ſepulta. Giraldus autem ab illa repulſus dedit locum irx & feceſſit in partes Aquitaniæ, ubi a duce terræ illius gratanter exceptus, in ſylva majori illuſtre cœnobium conſtruxit, obi Deo digne deſervivit, & beato fine in Domino quievit, cujus & vita & mors ſignis virtutnm & glnria miraculorum reſulſit *d*.

XVII. *Sanctus ad vitam ſolitariam revertitur,*

36 Arnulfus denique amica recluſione ſemotus, tamquam ſi tunc primo inciperet, quotidianis ſeſe jejuniis inſtanter macerabat, vigiliis affligebat, orationi vacans aſſidue & toto conamine inſiſtens contemplatinni divinæ. Taliter agens & tantis virtutum ſtudiis quotidie excreſcens, magnam a Domino coofecutus eſt gratiam, & in terra Fraocorum glorioſam adeptus eſt famam in tantum, ut tota regni nobilitas ejus uti benedictiooibus congauderet, & totios dignitatis homines ejus colloquium ardenter requirerent, tam de pace eccleſiæ quam & de ſaluie animarum conſilium flagitantes: felicem ſe multum credebat quicumque ab ore illius vel ſermonem audire poterat, ita quidquid dicebat omni audienti videbatur ſalubre ac gratum ac ſpirituali ſale cooditum, ut ſiqnido pateret, illum ſancti Spiritus præſentia prxcordialiter afflatum; fama vero ſanctitatis ejus per omnes provincias emanabat, & ad ejus colloquium perſonas diverſæ ætatis ac dignitatis undique advocabat. Sed jam remur opportuoum, nt quæ ſigna vel prophetiæ dona eidem Dominus contulerit, enarrarn inchoemus. EX MSS.

XVIII. *infoſtorum cujuſdam abſtrotis mortem indicat,*

37 His diebus venit ad illum maritus ſororis ejus, nomine Trudbertus, quem poſt colloquium de ſalute animæ collatum requiſivit, dicens: Noſter oljm commilito & ſodalis Iſrael, putaſne vel qualiter illum agere credis? At ille reſpondit: Soſpes eſt, & in omnibus proſpere agit. Cui vir prophetico Dei Spititu plenus ait: Nequaquam ita eſt, ut dicis; nam Iſrael, qoem ſoſpitem & valentem nuntias, corpore & ſpiritu E mortuus eſt; heſterna oempe die multam prædam diripuit, cum qua domum repetens in ſcamno juxta ſocum io gremio coocubinæ ſe reclioavit, ubi circa veſperum mortem improviſam ſubiens, & iſtam & æteroam vitam funditus amiſit. O pavendas exſequias, o horrendos exactores, qnibus infelix ejus anima tot viduarum & pupillorum imprecationibus comitata, totque doloribus cruciata ad æternum ignem eſt pertracta! Hæc audiens vir præfatus oimium exterritus eſt, & poſtquam domom rediit, omnia de Iſrael ſic geſta invenit, ut vir Domioi Aroulfus aonuntiavit.

XIX. *Piſcem filii apportatum,*

38 Alio tempore aceeſſit ad eum viſendum quædam ejus ſoror, nomine Adſela, quæ cum ante feneſtram cellulæ ejus cum quibuſdam reſideret, & de vita animæ, quomodo inter toi mundi procellas ſervari poſſet, diſquireret, jam hora meridiaoa venit miniſtar deferens piſcem frixura aſſatum (erat enim dies celeberrimus, & intulit coram eo in feneſtram: nam ut ſpiritum vanitatis motnmque jactantiæ a ſe prorſus repelleret, ſolebat clauſtrales cibos Domioicis diebus & feſtivitatibus præcipuis parumper deguſtare, ob hoc, ne fratrum menſas videretur contemnere. Habebat F in hoc præceptores atque conſolatores viros ſumma diſcretione præditos, Romanum Papam Gregorium VII *e*, Hugonem *f* venerabilem Cluniaci abbatem divinæ inſtitutionis ducem atqoe peritum doctorem, Giraldum *g* quoque Silvæ-majoris ſanctiſſimum abbatem qnrum literis ſibi frequentius miſſis erudiebatur, non plus ſapere quam oporteret, nec ſub ſpecie virtutum mienſuram a patribus probatam tranſcendere. *e f g*

quem vorare infeſtum noverat, a corvo auferri jubet,

39 Piſce ergo illo coram eo illato, ſic ait ſoror ſua: Jam modo, ſancte frater, hine mihi ſecedendum eſt, quia tempus eſt, & cibus apponitur, nt aliquid debeas manducare. Cui homo Dei, Non, inquit, cara ſoror, propter hunc eibum te hinc permitto abire, qunniam piſcis iſte ſic allatus mihi nun erit ſumendus: eſt enim veneni peſte infectus, quam nobis infeſtus apparavit inimicua, ut ex eo mihi fieret interitus: ſed gratias Deo, gratias Spiritui ſancto, qni ſuo inſtinctu aperuit cordi ooſtro, oe venenum percipiendo gaudium faceremus inimico. Tunc emiſſa voce inclamavit corvum adeſſe, quem de more conſueverat colle&tis micis in feneſtra paſcere. Adeſt repente corvus, cui inquit imperando Dei ſervus:

In

EX MSS. In Jeſu Chriſti Domini noſtri nomine hunc piſcem roſtro tuo aſſuma, & in tali loco projice, ubi ab homine nunquam poſſit inveniri; quem aliquantiſper dubitans, tandem roſtro aſſumpſit, levavit, & receſſit. Illo projecto, rediit & de manu nutritoris conſuetum ſumptum accepit. Tunc terribiliter interminatus eſt ſorori & ceteris præſentibus, ne quamdiu ipſe viveret, hoc alicui aperirent.

XX. *revelat ſe revelat.*

40 Hæc ipſa filium habens adoleſcentem cuidam potenti commendatum, ut ab illo arma ſortiretur, interrogata eſt ab eodem ſervo Dei: Ubi eſt filius tuus vel qualiter agit? At illa, Ad quemdam, inquit, potentem noſtrum conſangoinenm ſalvum & incolumem tranſmiſi, ut cum eo degat, donec miles efficiatur. Tunc ait homo Dei: Vanum præſagium, imo ſceleſtum ſortilegium, initio nuper actæ quadrageſimæ de illo exercuiſti, ut quaſi mori non poſſet, cujus calceamentum in altum projectum ultra trabem ſupervolaſſet. Peccatum tibi manſit & filii vita receſſit: nam in illo loco ægrotans tali die, talique hora diei mortuus
B eſt ac ſepultus. Inde multum hortor dilectionem tuam, ut pœnitentiam agens ſecundum ſcita Catholicæ Eccleſiæ ſatisfacias, ne tibi ultima dies ſurrepat tanto delicto compeditæ: qui enim talia agunt, Spiritui ſancto omnino reſiſtunt & ſacram Chriſtianitatem lædere comprobantur. Tunc illa ultra quam credi poſſit admirans & valde pavens diſceſſit, & antequam domum rediret nuntius illam de filii morte prævenit, in eo loco, tali die, talique hora mortuum nuntians, & ſepultum veluti vir Domini Arnulfus, Spiritu revelante, prædixerat. Habebat ante fores ſuæ cellæ ſpatium quoddam in modum hortuli, in quo areolas manu propria operans, otium atque inertiam fugiebat: habebat & quaſdam arbuſculas, quæ dum poma protuliſſent, quotiens ægroti juſſu ejus ex eiſdem deguſtaſſent, mox a ſuis languoribus erigebantur. Ad infirmos etiam longius poſitos multoties panem vel vinum ſua benedictione conditum rogatus tranſmiſit; qui cum inde guſtarent, ſtatim melius habebant.

XXI. *mare lo- quacitate re- ſtinxit.*

41 Solenne martyrium glorioſi levitæ Laurentii annua celebritate feſtive, ut dignum eſt, agebatur, & populi multitudo campos & plateas in circuitu monaſterii beati Medardi undique repleC verat, cum ecce quædam mulier filium habens XIIII annorum ab ortu mutum, irrupit ad feneſtram cellæ Servi Dei, cum gravi mœrore cœpit implorare, ut ſui filii Vir ſanctus miſereretur dicendo: Serve Dei, ne abjicias preces meas, ne aſperneris; attende calamitates meas. Ecce Dominus omnipotens abſtulit unicum maritum meum, dimiſit mihi unicum filium, cujus ope ſuſtentatet; & ecce mutus & ſurdus eſt, non valens audire verbum vel dare cuiquam reſponſum. Ad hæc ſervus Chriſti compunctus compaſſione & miſeratione affectus piiſſimi, infuſis lacrymis ex dulcedine caritatis, orationem intentius ad Dominum emiſit, & mutum ipſum ſignorum nutibus advocavit, quem acceptum ante feneſtram ſigno ſanctæ crucis cum divini nominis invocatione ſignavit, labris ejus ſignum almæ crucis impreſſit, digitis linguam ejus contrectavit & ſic eum interrogavit: Quale nomen habes? Et ille ſtatim in verba reſolutus, plane & aperte ait: JOHANNES. Quo dicto, deinceps inoffenſe verba formans pleno locutionis munere perfunctus eſt.

XXII.

42 Adoleſcens quidam immaniſſima dæmonum pervaſione comprehenſus, vinculiſque ac catenis colligatus non poterat domari; ſed omnes, quos tangere potuiſſet, morſibus laceraḥat. Poſtremo D
n multis utcumque ſuperatus & coartatus, cum *& literas evegame- nam,* magna vi pertractus eſt ad eccleſiam S. Medardi, & Viro Dei indicatum eſt de eo; qui condolens peſtime captivo, juſſit eum ad ſe conduci: cumque in cominus pertractus veniſſet, mox ut ſervus Dei illum videre potuit, ſignum crucis edidit & trahentibus illum ait: Diſſolvite illum. Aiunt illi: Domine hunc diſſolvere nequaquam audemus, ne forte in nos conſurgat & premat. Et Vir Dei; Jam dixi, inquit, vobis; diſſolvite illum nil metuentes. Tunc nimis ægre manus applicantes cœperunt eum diſſolvere, & ille diſſolutus mox cornit pronus in terram & adoravit. Jam enim poſtquam Servum Chriſti viderat, & ab eo fuerat conſignatus, tota vis inimica in eo conſopita quieverat. Vir autem Domini juſſit eum a terra ſurgere & ad cellæ feneſtram proximare; quo prope aſtante, cœpit Servus Chriſti requirere, dicens: Die mihi, fili, inimica hæc infeſtatio, quæ te tenuit, quando vel qualiter tibi advenit?

43 At ille eventum rei enarravit dicens: Mi *qui ei cau- ſam de- nocta poſ- ſeſſionis aperit.* cariſſime patet, quidam fuit mihi amicus & E carne propinquus, ſorma pulcherrimus, & corporis robore acer, cujus animos cujuſdam vicini homunciones dure offenderant, in tantum, ut adu natus idem meus propinquus ſodalium & inimicorum catervis eumdem viculum aſſalire tentaret, ut effracto viculo & trucidatis incolis, injuriam ſuæ offenſæ crudeliter vindicaret: ſed quoniam idem viculus ſilva undique cingebatur & valle conſurgente ambiebatur, illi quoque homines, qui inibi reperti ſunt, viriliter reſtiterunt: ſupradictus propinquus meus nil votorum obtinuit; quinimo vulneratus lancea & viſceribus patefactis, ibidem ilico mortuus eſt, quem mortuum ego miſer apprehendi & utrique ſcapulæ meæ talos ejus impoſui, ſicque trahens illum per medium ſaltus educebam a loco interfectionis. Nox erat tunc tecta & ecce circumſtetetnnt me ante & tecto ſiniſtrorum ſpiritnum innumeræ turbæ ululantes & ſibilantes & interdum cachinnantes. Tunc timor & tremor horrendus me invaſit, & vis adverſaria medullitus me concuſſit, & quid facerem neſcius, tandem mortuum, quem trahebam, ne- F ſcio quem in locum projeci. Mox itaque ſenſu perdito & mente mutata talis effectus ſum, ut veſtra vidit beatitudo. Tunc Famulus Domini dixit ei: Ecce, Deo gratias, ſapienter confeſſus es. Reſtat, ut pœnitentia Deum places, quod tam grandi piaculo intereſſe voluiſti. Ille ait: Pro hoc malo & pro cunctis, quibus Deum offendi, volo, ſancte Pater, dignam Deo pœnitentiam offerre, & abhinc, quantum potero, ab omni malo ceſſara. Sic Chriſti Famulus, injuncto ſibi pœnitentiæ modulo, ſanum & incolumem, rectaque mente vigentem, in propria remiſit, emundatum non ſolum dæmoniaca legione, ſed humani ſanguinis hauriendi ingenita crudelitate: nam ſi tali modo præpeditus non fuiſſet, omnes illos viculi accolas in ultionem amici perempti peremiſſet.

ANNOTATA.

a *Nonnulli ſcriptores in dubium revocant hanc Giraldi vel Geraldi electionem, putantque illam ab amanuenſibus huic Vitæ inſertam eſſe. Sed Mabillonius in Obſervationibus prævils ad Acta S. Geraldi, quæ ſec. 6 Benedictino part. 2 edidit, pag. 866 & 867 recte eos refellit.*

b *Mabillonius melius pro* Bertrada *legit* Bertam: *nam rex Philippus, repudiata Berta, duxit*

A *xit Bertradam, & ea lectio ex ſequenti prophetia confirmatur.*

e Pagus Pontivus, *jam vernacule dictus* le Ponthieu, *eſt tractus Galliæ, in qm ſitum eſt* Monſtrolium *vel* Monaſteriolum, *munitum Picardiæ oppidum, nunc vulgo* Montreuil, *ad quod Berta poſt repudium paſſim ab hiſtoricis Gallis relegata fuiſſe dicitur. Bertrada autem poſt divortium cum rege Philippo factum in monaſterio Fontis-Ebraldi religioſam vitam amplexa eſt. Unde iterum patet, ſupra* Bertam *pro* Bertrada *legendam eſſe.*

d *Acta hujus S. Giraldi vel Geraldi ad diem 5 Aprilis, tomo primo iſtius meaſis a pag.* 409 *Majores noſtri illuſtrarunt. Poſtea Mabillonius iater Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſec. 6 part. 2 Vitam ejuſdem ſancti abbatis nonnihil diverſam edidit, de qua Obſervationes ipſius prævias ibidem a pag.* 866 *conſuli poſſunt.*

e *Sanctus hic Pontifex ab anno* 3073 *cathedram Romanam aſcendit, & anno* 3085 *ad ſuperos migravit, ut diffuſius refertur in Opere noſtro ad diem* 25 *Maii, ubi tomo* VI *iſtius menſis a pag.* 102 *geſta ejus diſcutiuntur.*

B f *Papebrochius ad diem* 29 *Aprilis ſive tomo* III *iſtius menſis pag.* 628 *& ſequentibus Acta hujus S. Hugonis abbatis Cluniacenſis examinavit.*

g *Hic eſt idem S. Giraldus vel Geraldus, de quo ſuperius ad litteram* d *mentio facta eſt.*

CAPUT IV.

Multæ Sancti prædictiones, quas eventus probavit, & quædam perſonæ in morbis aliiſve infortuniis per interceſſionem ipſius adjutæ.

XXVII. *Cum ſpargeretur falſus rumor de irruptione Danorum*

PEr idem tempus ſæva opinio urbem Sueſſonicam & illius ſuburbana, villaſque adjacentes per quoſdam rumigerulos fœdaverat de hoſtili barbarorum adventu, dicentibus quibuſdam, quod gens Danorum de terra ſua emergens totam Franciam in brevi occupatura & deletura eſſet, & nec ſenibus vel infantibus eccleſiiſque ullo modo parcitura. Compellebat hoc ad credendum, quoniam ſimilia multoties Danos patraſſe referebant hiſtoriæ diverſarum chronicarum. Qui rumor infauſtus in tantum
a invalnit, ut Tetbaldus *a* epiſcopus Sueſſionenſis virum Dei Arnulfum tamquam videlicet divinitatis ſymmyſtam ſuper hoc magnopere conſulens expoſceret, & Domini miſericordiam, an ita de proximo futurum eſſet, ab illo indagari anxius imploraret. At Famulus Domini mox, ut audivit rumorem, inanem prorſus, & vacuum ſenſit; tamen ne temeratiæ levitatis notaretur, inducias petit in craſtinum, quatenus per alta noctis ſilentia ſuper eam Majeſtatem uberius precatetur, hujus rei aliquod ſibi manifeſtum aperiri indicium. Arnulfus pſalmis occupans tempora, cinere tectus, ciliicio amictus, emittit preces ad Chriſtum, fundit flumen lacrimarum ſuper ſolum, ſollicitat Majeſtatem, ut hujus ſecreti aperiat veritatem. Sequenti diluculo ſollicitus redit epiſcopus ad modernam ſpiritualis arcam teſtamenti, ac exleſte repoſcit ſuper heſterno depoſito oraculum: quem Famulus Chriſti divinitus ſumpto roborans ſolamine, Ne paveas, inquit, præſul reverende, cunctam quam diu tu vel ego mortale geremus corpus, gens Danorum, vel quælibet alia barbaries, regnum Franciæ non vaſtabit.

45 Præſul Tetbaldus Sueſſorum paſtor opimus Audivit famam vulgi levitate volantem, Quod gens Danorum devaſtans cuncta locorum, Francia quos retinet proceres, extinguere vellet, Ut ſic Francorum compeſceret arma virorum. Sæpius auditum, vel ſæpius hoc repetitum, Concuſſit gentes, ſecit pallere potentes. Hac de re præſul populari murmure pulſus, Conſulit Arnulfum divino Pneumate ſultum, Implorans nimium, quo poſcat pandere Chriſtum, An ſit venturum, vel ſit regnum ruitutum. Arnulfus ſymmyſta Dei petit otia noctis, Sternitur in terram, lacrymarum flumina ſtillat Orans hac de re: Deus omnipotens miſerere, Parce tuis, miſerere reis, ſpes unica mundi. Conſtans, invictus, nullius imagine fictus. Sub quo curvantur reges cælique rotantur, Per mortem Nati qui ſolvis jura baratri, Hoſtibus infandis ne tradas jus pietatis, Ne dicant vani, quod Francia ſetvit inani; E Ne ludant miſere: Deus iſte nequit miſereri. Ecce ſeri Dani, velut inquit vox popularis, In tua conſurgunt, qui perdere cuncta requirunt. Protege nunc gentem, Dominum te rite legentem, Se tibi donantem, vel præcipue famulantem. Gentes Francorum, plenas turmis monachorum, Gentes ſanctarum cultrices eccleſiarum, Quæ te glutificant, quæ Sanctos ſemper honorant. Sis memor iſtorum, ſis protector famulorum, Ne videant hoſtes, caveant vel plebs tua mortes, Præſta per Genitum tecum ſimul omnipotentem Flamine cum ſancto, per quem tibi gloria conſtat. Talibus intento cæleſtis nuntius aſtat. Fulget ut aurora redimitus veſte decora Dicens; Serve Dei da finem fletibus iſtis: Nempe Deus Chriſtus lacrimarum voce tuarum Compulſus, ſtatuit votum conferre rogatum. Unde ſcias certo, quod gens hoſtilis ad iſtud Non veniet regnum, quo tempore duxeris ævum: Poſtque tuum finem per tempora longa manebit Francia ſecura, ſuperaps hoſtilia jura. Pax tibi, ſerve Dei, ſit tecum gloria Chriſti. Tunc Domini Servus vultum levat a pavimento, Et Domino grates pro tali dat documento. F Præſul mane redit, nimis anxius, abdita quærens, Exquisit tremulus, quæ ſit ſententia cæli. Quem Servus Domini ſolatur famine dulci Dicens: No paveas, pater & præſul venerande: Nam donec mundi vitam linquamus urerque, Francia regnabit, nec barbarus hanc violabit. Me Deus hoc docuit, cæli ſententia ſtruxit; Ipſius invictum ſit regnum jam benedictum. Præſul ad hæc gaudens, & læto pectore plaudens, Munera libavit, quæ voverat, ac cumulavit.

Sanctus eumdem vera prædictione deſinit.

EX MSS.

XXVIII. *mortem B. Simonis monachi,*

46 Fœcundabat Chriſtus ſuam Eccleſiam donis gratiarum, quibus aecenſi nobiles & inclyti perplures viri relinquebant vanam mundi proſperitatem, & ſeipſos mortificando acquirere contendebant divinam nobilitatem, inter quos tamquam ſydus aureum glorioſus Ambianenſium & Veromandenſium Comes puleherrimus Simon *b*, filius Radulfi Comitis, divino amore inflammatus abjecit Comitatus honorem vel poteſtatem; reliquit civitates & caſtella opulentiſſima, reliquit ſponſam decoratiſſimam, atque Chriſtum ſequi exardeſcens, de tantis opibus nudus evaſit, & totam Francorum deſerens gentem, in qua inter millia ſervorum dominabatur, in partes Italiæ ſe

b

contu-

EX MSS. contulit, ob hoc præcipue, ut cupiam invenire videndi & adorandi sacratissimam gloriosissimorum Apostolorum Petri & Pauli præsentiam; quorum dum sacras memorias divinitus inspiratus pia devotione frequentius adiret, innotuit tanti viri devotio domino Papæ Gregorio VII. Paucis denique annis Deo militans, in simplicitate & humilitate cordis & jugi contritione corporis atque in sanctarum exercitio virtutum viriliter se extendens, propitiante Deo, consummatus est in brevi, & quoniam placita erat Deo anima illius, educta est de carcere mundi, ut fulgeret inter lapides vivus in diademate cæli.

quam divinitus cognovisset, ablati prænuntiat

47 Eadem vero hora, qua carne solutus ad beatam requiem transire meruit, vir sanctus Arnulfus in cella sua reclusus, mentis excessu sublevatus est. Atque donante Deo vidit omnia, quæ circa honorandum virum Simonem olim Comitem, modo monachum, gerebantur. Cumque post visum ad se fuisset reversus, festinavit evocare Fratres, ut indicaret eis tantæ gratiam visionis. Veniunt Fratres, quibus annuntiavit dicens: Ite fratres festinanter; nuntiate abbati ac Fratribus quia dominus Simon olim Comes Vermandensis hodie de hac vita recessit; & jubeat abbas B velociter celebrari officium pro exitu tanti viri. Scupefacti monachi hæsitare cœperunt nimium dubitantes de tali mandato: tamen vadunt ad abbatem, nuntiant, quod audierant. Ille stupens plus miratur & consurgens properat ad Inclusum: requirit attentans, quid sibi mandaverat. Tunc ait homo Dei: Si quid falsum aut incertum vobis olim protulissem, justum esset, ut nobis difficilius credueretis. At nunc quoniam adhuc in me falsitatem verborum non reperistis, cur tantæ duritiæ ad credendum estis, ut rebus incertis me quasi dementari putetis? Notate diem, notate horam, & invenietis ita esse vel fuisse, ut mihi est manifestum. Tunc festinus abbas & Fratrum conventus intrant ecclesiam, pulsantur signa, canuntur psalmi & suo ordine celebratur officium defunctorum. Interea suspensæ erant mentes eorum reputantes, quod delusi deriderentur; cum ecce ante mensem dierum nuntius advolat, sub ea die & sub eadem hora domnum Simonem dicens obiisse, qua C viro Dei Arnulfo de illo fuerat præostensum.

uxor eadem Guidonis c

48 Non longe ab urbe Suessorum commanebat vir nobilis militiæ actibus implicitus, nomine Guido *c*, habens uxorem pietatis cultricem, nomine Ermegardem. Hi ambo flore divitiarum vernabant & pietatis operibus valde abundabant. Is itaque Guido quodam tempore valida ægritudine depressus languebat, & amissa facultate dormiendi vel manducandi, a suis desperabatur, atque velut jam mortuus ab amicis plangebatur. His ferme diebus conjux ejus dolore & angustia pressus jam vicini anxiabatur & duplici timore attrita hinc propriam, hinc mariti mortem formidabat. Tantis irretita tormentis unum sibi credidit remedium, si suos & mariti casus orationibus sancti Arnulfi commendasset, mittensque nuntium fidelem domesticum clericum, tam suum quam mariti periculum auribus illius lacrimabiliter allegavit.

varia futura prædici jubet

49 Servus autem Christi, ut erat ex Dei dono valde prescius futurorum, oratione præmissa, eidem feminæ remandavit dicens: Vade, frater, & dulcissimæ sorori nostræ hæc diligenter cum festinatione reporta. Dum sibi angustiæ graves imminent, quas, propitio Deo, bono exitu superabit; tertia vero angustia ingruit, quam ipsa ignorat, quæ ideo erit gravior, quia irrecuperabilior: nam vir quidem ejus, quamvis modo langueat, postmodum convalescet & stabili incolu- D mitate donabitur. Ipsa etiam de periculo pariendi sine dubio salvabitur, & sub tempore noctis hujus, priusquam signum nocturni Officii audiatur, pariet filium, de quo gaudebit; anxietas vero tertia, de qua modo ipsa non curat, & quæ illam diutius cruciabit, ita se habet: Albricus frater ejus Coditiaci dominus per consilium suæ conjugis Avelinæ ita proditus est, quod die crastina a suis inimicis in lectulo capietur, & comprehensus abstrahetur, abstractus ligabitur, ligatus duris tormentis agetur, & ad redemptionem suimet arctabitur: redimens autem moribundam vitam suam thesauros expendet; porro castellum nec videbit, nec recipiet; sed mittat velociter soror nostra & tam uxoris malitiam quam hostia insidias jam ingruentes denuntiet. Sic nuntius ab eo recedens celeriter remeat ad dominam, refert mandata Viri sancti; & gaudium pavore mixtum mens matronæ concipit. Mittens vero concitum nuntium ad fratrem expresse intimavit, quid uxor pertractasset, vel quid ejus inimici, ejus uxore duce, molirentur. Albricus autem credidit sorori; sed conjugi hæc neganti magis fidem accomodans non præcavit, turrim suam & E castellum vel oppidum non munivit, ideoque diluculo adhuc pausans invaditur, capitur, trahitur, ligatur, educitur, & habitatione vel dominio Coditiaci in perpetuum nudatur.

XXVI. ejusque filia a nativitate cæca

50 Eadem denique nocte uxor Guidonis soror Albrici de partu laborans antequam in ecclesia beati Medardi nocturnæ synaxis prævia nola pulsaretur, filium enixa est. Ecce autem sequenti luce dum puerum tractant diligentius, deprehendunt, illum absque oculis esse natum; loca vero oculorum carne & cute nuda erant, sicut frons vel maxilla. Quid tunc faecerent obstetrices? Nimio terrore consternatæ plangunt suppressius, condolent mussitantes & omnimodis elaborant, ne filii cæcitatem mater moribunda cognoscat. Sic sex dies transiernnt, ut filii cæcitatem mater nesciret, donec ad id ventum est, quod puer baptizandus ad ecclesiam ferri deberet. Tunc sane major trepidatio pervasit pedissequas, & totis nisibus argumentantur, ne illa tam din celata cæcitas in notitiam vulgi publicetur. Adeunt adhuc de recenti partu ægrotam genitricem, persuadent, ut filium prius mittat ad Arnulfum sanctum Dei, quam feratur ad baptis- F mum. Favit mater verbis ancillarum, dirigensque legatum ad hominem Dei, orat, ut parvulum suis manibus tangere & benedicere dignaretur. Ad quod Vir sanctus respondit: Vere necesse est, ut infantulum videamus; proinde velociter præsentetur: sicut mater ab angustia & dolore pariendi magno Dei munere servata est, ita misericors Dominus filium imperfectum ad integrum salvare dignabitur. Quibus verbis demonstratur, quia infantis infirmitas jam servi Dei innotuerat.

XXVII. visum impetrat

51 Itaque allatum infantem Servus Christi per fenestram introtulit, in lectum cinericium reclinavit, & ipse prostratus pavimento orationi incubuit. Oratione peracta, infantulum in gremium collegit, saliva oris sui loca oculorum perunxit, & statim divino munere oculi patuerunt, novusque ocellos lux nova penetravit. Relato puero ad matrem, facta est ingens exultatio, & tunc primum agnovit mater, se cæcum peperisse, quando per Famulum Christi novos didicit filium accepisse *d*.

d

XXVIII.

52 Opportunum cernitur & illud expedire, quo cognoscatur, quam subtilem præscientiæ prærogativam

& parentibus optatum filio matrimonium vaticinatur.

A gativam vit Dnmini ſanctus Arnulfus invenient habuiſſe. Præfati nobiles genuerant dudum filiam vultu decoram, quæ per id temporis jam nubiles annos ducens, a parentibus fuerat cuidam militi rebus ac natalibus non impari deſponſata. At illa, ut ſe habet puellaris nubilitas, quemdam alium rebus ac genere inferiorem plus diligens, refutabat delectum ſibi a progenitoribus ſponſum, multis juramentis affirmans, ſe interficiendum a ſe, niſi cupitis amplexibus potiretur. Hujus cauſæ inſtinctu affecti genitores puellæ, virum Dei Arnulfum conſulunt, ſi forte ejus menti dignaretur Dominus intimare, quid in tali conflictu potius agendum ſuſciperent. Tunc vir Dnmini auditis brevi relatu genitorum querelis, opportunum & ſalubre illis dedit reſponſum: Canonica eſt, inquit, auctoritas ne puella, cui non vult, umquam jungatur; ideiren mandatum vobis injungo, ut puellam amam a ſe viro condonetis, ne ad quodlibet inconveniens puellam cogatis. Eſt autem Deo notum, & nobis ob meritum veſtræ pietatis oſtenſum, ut poſt modicum temporis videatis filiam veſtram illum ſponſum anhelanter appetere, a cujus conjugio tam gratanter ſe cupit removere; deſerte illi modo ſuam voluntatem, & ſic proveniet, ut redeat ad veſtram honeſtatem. Tunc illi verbis ejus nimium creduli, nuptias optatas filiæ detulerunt, & dilecti viri conjugio illam perſtui permiſerunt. Et vir ille puellæ conjugatur, quoniam miles famoſus laborabat videri, dum nimium ſertur in arma, ut ſibi nomen acquireret, repente ab armatis perimitur atque de nova conjuge novam valde viduam citius operatur. Sic juxta Viri Dei verbum puella rediit ad illius ſponſi amorem, quem parentes primitus elegerant, illique copulata, damnum prioris æquanimitet tuleravit. Hæc etſi ab ordine narrationis noſtræ videtur alienum, propterea debet auditi, quia in S. Arnulfo ſpeciale quoddam prophetiæ virtutis declarat præſagium.

XXIX. Reginæ Francorum fecunditatem precibus obtinet,

53 Rex Francorum Philippus tam diu per annos aliquot nuptiali copulæ ſociatus cum videret ſuam reginam *e* permanere ſterilem, famulum Dei S. Arnulfum frequentius exoravit tam per ſe, quam & per alios clariſſimos viros, ut Domini clementiam impetraret, quatenus ad regni tutelam & ſanctæ Eccleſiæ defenſionem filium ſibi ſucceſſurum condonare dignaretur. Abhortuit primum hoc *e*

F facereServus fidelisDomini, cavens inde hominum favorem & formidans mentis laxare rigorem. Tandem ubi a Tetbaldo venerabili epiſcopo Sueſſonico & ab aliis multis religioſis viris hoc coramDeo bonum & acceptum fore didicit, ſecundum quod beatus Apoſtolus pro regibus & omnibus, qui in ſublimitate ſunt conſtituti, obſecrandum docet, & hoc primo omnium fieri tanı bonorum hominum ſuggeſtione quam Apoſtolica monitione pertractus naturum ſe promiſit. Hanc vero ejus ſponſionem cognoſcens regina gaviſa eſt plurimum, & tamquam jam ſecura dirigit legatos idoneos ad Famulum Dei multa prece depoſcens, ut ſibi prænuntiare dignaretur, quando eſſet jam futurum. At ille ſentiens in corde reginæ fidei conſtantiam, remandavit illi, ut pauperum curam diligenter haberet, intimans quod eorum vox divinis auribus vim inferret, ut optatam prolem ſibi Dominus commodaret. Regina paruit, & quotidiana convivia pauperibus inſtauravit fixa, quod otatio Servi Dei non poſſet caſſari.

XXX. & ſuum olim commilitonem,

54 Vir Dnmini ſanctus Arnulfus cum adhuc temporali militia eſſet implicitus, fuerat ei quidam miles conſodalis præ ceteris carus, nomine Gericus, qui recedente Arnulpho de vita ſeculi, rapinis & deprædationibus attentius inſudabat, nec Deum timens, nec hominem pavens, viduas & orphanos aſſidue opprimebat. Hanc ejus vituperabilem vitam relatione adventantium conperiens Servus Dei, ſæpius exorabat Chriſti Domini bonitatem & omnipotentiam, quatinus illi Gerico immitteret oceaſionem & compunctionem pœnitentiæ, qua peſſimos mores deſerere & timorem æterni judicii inciperet cogitare: per fideles etiam visus & mulieres a ſe repatriantes monita ſanctis illi mandabat, quæ ille aure conporis audiens, fide & opere non ſervabat. Interea Gericus mundi proſperitate perfunctus, duxit uxorem, nomine Judith, æqua nobilitate valentem; generat plures liberos, & annis plurimis cum tota domo ſua jocunda felicitate fulcitur. EX MSS.

55 Poſtea cœperunt liberi defungi, & intra pancos annos vel unus filiorum ſuperſtes non fuit. Ipſe etiam gravem ægritudinem incurrit & XLII menſibus in lectulo decubuit, quod eſt annis tribus cum dimidio, de vita deſperans & mortis articulum præ oculis ſpectans. Jam nepotes ejus, de fratribus vel ſororibus nati, tertas ejus & quaſque

E poſſeſſiones ſibi affectare vendicabant: jam uxorem ejus Judith abſque dote facere & ab omni mariti hereditate alienare conabantur. At illa quid faceret? Nullus tutor, nullum ſolatium ſe illi offerebat. Tunc converſa ad Dominum exoravit flebiliter, ut divinum adeſſe dignaretur auxilium, ubi ceſſabat humanum; & recordata ſervi Dei Arnulfi, convenit maritum moribundum queſtubus multis: Mi cariſſime, inquit, conjux, ecce tui nati mortui ſunt, ecce tui nepotes mortem tuam peroptantes omnia bona tua in ſuum jus vendieare ſatagunt: ecce paraverunt ſibi ſermonem malignum, ut, te ſepulto, me tutpiter ejiciant, nec conjugem tuam me fuiſſe cognoſcant. At quare tua integra fides non acquieſcit conſiliis tuæ conjugis, vitam tuam & ſalutem ſuper omnia diligentis? Loquere in corde tuo & fac votum Jeſu Chriſto Domino noſtro, quod ſervum ejus Arnulfum, tuum quondam ſodalem & amicum, lectica vectus viſites & ejus conſilium remet & omnia tua ſubjicias, & Pater miſericordiarum dolores tuos & mœrores meos reſpiciet. At ille parumper tecogitans quaſi pondus dictorum apud ſe examinans, reſpondit dicens: Sapienter tractaſti; optimum F conſilium inveniſti, quod libenter ſuſcipio, & ut ita citius fiat, & volo & voveo.

qui conſilio uxoris ſuæ

lectica ſeſe egrum ad Sanctum deferri juſſerat,

56 Igitur lecticam equis geſtantibus, devehitur Sueſſionem, & Viro Dei in ſuo exercitio defudanti perlatus eſt, qui tum gaudens advenisſe virum olim ſibi fideli amicitia junctum rogavit, immo juſſit illum adduci ad ſe. Sequenti die deductur ante feneſtram audivit ab eodem Viro Dei amicabilem increpationem: Frater, ait, Gerice, tu miles optimus tuis, peſſimus tibi; quamdiu provocaſti Dominum Deum intendens operibus rapinarum? Crede mihi prope fuit interitus tibi; in fauces draconis pauln minus incidiſti, ſed Chriſto Domino gratias ago: lacrymas meas, ut video, non deſpexit, qui te immiſſa ægritudine præpedivit, ne uſquequaque rapinis inetaſſatus, fieres eſca inimici demonibus. Scias igitur indubitanter, quia infirmitas, quæ te detinuit, diuturnis preeibus meis a Domino poſtulata fuit, ita ut vel invitus ceſſares ab oppreſſione viduarum & vexacitate rapinarum. Adverte, quantum tibi Deus immenſæ miſericordiæ ſuæ impendit beneficium, ut cognoſcas, te nequiter egiſſe, qui tantis malitiis inflammatus morſus leonis portiſti evaderc. Sed inquires,

EX MSS. quires, cujus leonis. Audi beatum Petrum divina voce dicentem: Adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens, quem devoret. Hujus leonis rictus ſola Dei pietate evaſiſti. Jam nunc da operam, ut ab ejus voluntate penitus exuaris. Et Gericus ait: Sanctiſſime & amantiſſime Pater eo voto eaque deliberatione ad tuum conſilium properavi, ut ſecundum tenorem Dominicæ voluntatis juxta mandatum veſtræ ſanctitatis vita mea deinceps componatur & nihil amplius faciam, niſi quod conſilii veſtri ſententia dictaverit, pro mea tantum recuperatione Deo noſtro preces offerte, & ego fœdere perpetuo affero & confirmo, quod ultetius non faciam, quidquid divinis legibus contrarium novero.

XXXI. *prænuntiatur filii nativitas,*

57 Cum autem hæc verba finirentur, ecce ejuſdem Gerici, nomine Judith, in vocem prorupit lactymabiliter dicens: Sancte ſerve Dei, attende quæſo & caſus meos, & ſer opem miſeræ ac deſtitutæ. Homo Dei reſpondit ei: Dum audio vocem tuam mox agnoſco qualitatem & oeceſſitatem tuam, & ſpondeo tibi in nomine Dei, B quod adventus tuus vel mariti tui non erit infructuoſus vobis. Unde ſcias certo, quod dabitur tibi gaudium pro mœrore, eo quod viro tuo fideliter miniſtraſti in ſua infirmitate: maritus enim hic tuus, quia iniquitatem rejecit, perfecte ſanabitur, de quo filium ſuſcipies nominandum Lambertum, qui jubente Deo hoc eodem die, peracto anno, naſcetur. Ille patri ſucceder, ille tuam ſenectutem enutriet; nec morietur, donec filii tui Lamberti proles legitima læteris.

ab egritudine corporis & animæ liberat. al. amodo

58 Unde volo & exhortor te, dulciſſime frater Gerice, ut admodum * per viam juſtitiæ ambules, Eccleſiam Dei & ſactum clerum honorifices, paupertibus oil auferas immo ablata reſtituas, & eleemoſynam jugiter & abunda faciás: ſic enim monet ſanctus Apoſtolus divitibus imperare. Decimas tuas numquam tetineas, nec alicui eas, niſi eui Chriſtus * juſſerit, tribuas. Agros tuos excole, & de fructu nutrimentorum tuorum & de juſto quæſtu vivere ſtude; cum tuis colonis miſericorditer age, quod ſolvere oequeunt vel partim remitte; principi tuo & comparibus tuis fidem & veritatem ex corde exhibe; de collatis beneficiis Deo omni- C potenti gratias age, & divina officia celebrantibus intereſſe frequentios ſtude. Ita tibi facienti aderit gratia Dei, & dabit pacem rebus tuis atque bono fine ſungeris. Tu vero, qui huc infirmus deportatus es, equitando ſanus hinc recedes. O quanta clementia ſupernæ bonitatis, quæ beatum famulum ſuum Arnulfum tot virtutum donis exornavit, ut & converſatio ejus in cælis aſſiduc eſſet, & vitæ ejus meritum in terris aliis prodeſſet: nam juxta quod ex dictis ipſius poteſt intelligi, iſte miles Gericus merito ſuæ perverſitatis coram Deo mortuus eſſet, niſi hunc oratio Arnulfi jugiter comitata ſuiſſet. Denique propitio Deo & ſanus a Viro Dei receſſit, & domi conſiſtens mox filium procreavit, qui, ut prædictum eſt, condicto die ad ortum proceſſit: qui & defuncto patri ſucceſſor extitit, & matri ſuæ pius nutritor permanſit. Ipſa vero mater Judith tam diu in corpore vixit, quouſque filius ejus Lambertus legitime uxoratus filios procreavit.

al. epiſcopus

ANNOTATA.

a Tetbaldus *idem eſt epiſcopus Sueſſionenſis, qui ſupra* Theobaldus *nuncupatur, & quem ab anno* 1072 *uſque ad annum* 1080 *eccleſiæ Sueſſionenſi præfuiſſe diximus.* D

b *Vita hujus B. Simonis, quam Mabillonius inter Acta Sanctorum Benedictinorum ſec. 6 parte 2 a pag.* 374 *edidit, in Opere noſtro ad diem* 29 *vel* 30 *Septembris diſcutienda erit.*

c *Dormaſius lib.* 5 *Hiſtoriæ Sueſſionenſis cap.* 15 *putat, hunc Guidonem fuiſſe dominum Caſtilionis oppidi ſupra Matronam, cujus uxor Ermengardis erat Alberici Comitis Codiciacenſis ſoror, de quibus hoc loco etiam ſermo eſt. Eſt autem* Codiciacum *vel* Cociacum, *quod vernacule* Concy *appellatur, caſtrum Galliæ in Inſula Franciæ, ſitumque eſt fere medium inter Sueſſiones ad Meridiem & Faram ad Septentrionem.*

d *Hic puer a nativitate cæcus, quem S. Arnulfus illuminavit, poſtea factus eſt eccleſiæ Sueſſionenſis archidiaconus, de quo Liſiardus infra in prologo ad librum tertium verosimiliter meminit.*

e *Hæc regina erat Berta, ex qua Philippus rex primo Ludovicum ac deinde duos alios liberos ſuſcepit.*

LIBER SECUNDUS. E

TITULI VETERUM CAPITUM.

I. De electione ejus in epiſcopum Sueſſionenſium.

II. De injurioſo fratre ob verbi injuriam a ſe remoto.

III. De prophetia futuri regis Ludovici.

IV. De ſacratione ejus ab Hugone Romano legato.

V. De domno Hugone Abbate Cluniacenſi illum feſtive excipiente.

VI. De conſtantia domni Arnulphi & amore martyrii.

VII. De actibus ejus pontificalibus.

VIII. De monacho infirmo, quem ſanavit.

IX. De oſtenſione ſnæ ſepulturæ alio futuræ.

X. De rapta planca, ſuper quam vider diabolum geſtari.

XI. De pane & vino multiplicato.

XII. De cœca annorum XV, quam in Calvo-Monta ſanavit.

XIII. De cauſa adventus, & adventu ejus in Flandriam. F

XIV. De pace inter Flandrenſes compoſita.

XV. De arreptitio apud Thurold pervaſo & ab eo curato.

XVI. De Wilhelmo Longo.

XVII. De quinque fratribus infirmis, quos inſimul recuperavit.

XVIII. De Folcardo Geſtelenſi per ſanctum Arnulfum curato.

XIX. De muliere malevola & rebelli, divina ultione extincta.

XX. De Eccleſia S. Petri apoſtoli ſibi collata.

XXI. De antiquitate & miraculis ejuſdem loci.

XXII. De muliere languida, quam apud Aldenborch ſanavit.

XXIII. De ſorore ejus in ſanctimonia functa.

XXIV. De adventu ejus in Arningahem & largitione nobilium.

XXV. De lumine cæleſti in actio reſulgente.

XXVI. De regreſſione ejus in Franciam, & repetitione cellæ.

XXVII. De ultimo adventu ejus in Flandriam.

XXVIII. De præſcientia obitus ſui, vel ſepulturæ ſibi denuo data.

XXIX. De ægritudine ejus ante mortem.

XXX. De trina concuſſione cellæ, in qua decubuit.

A buit.

xxxr. De pin & ſancto traoſitu ejus.

xxxir. De oſtenſinne tumuli ejus.

xxxiii. De exteoſione dextræ ejus poſt mortem.

xxxiv. De ſepultura ejus cum epitaphio.

CAPUT I.

Evectio Sancti ad cathedram Sueſſionenſem, occultarum ac futurarum rerum revelatio, conſecratio epiſcopalis, & datum ſcientiæ ſuæ ſpecimen.

LIB. II. CAP. I. *Sanctus epiſcopatum Sueſſionenſem*

INterea Tetbaldum civitatis Auguſtæ Soeſſorum antiſtitem juſſio divina ſuſtulit ex hac vita cujus ſedem atque locum quidam generoſus, B nomine Gervaſius, pro recompenſatione palatini ſervitii impetravit donari ſuo fratri carnali oomine Urſinni, habitu quidem monacho & ab infantia litteris erudito, ſed ad epiſcopale officium moribus & animo noquaquam idoneo: cujus ignavia vitæ & non canonicus acceſſus haud longe perſonuit ad aures Romani pontificis, nomine Gregorii *a*, qui mox *a b* datis epiſtolis ad Hugonem Dienſem *b* epiſcopum & tunc Galliarum legatum, mnuuit ut vita & promotio Urſiouis canonice diſcuteretur, & quidquid in his ſacris legibus obviaſſet, ſynodali judicio corrigeretur. Hinc accidit, ut Hugo præfatus in civitatem Meldis *c* *c d* ſuper amnem Maternam *d*, Tetbaldo Comite *b* ſibi patrocinante, teneret concilium *c*, ubi ſecundum decretum domini Papæ conceſſa Urſioni ſe purgaudi facultate, poſtquam legitime vocatus & canonice protractus ſe præſentare contempſit, judicio epiſcoporum noxam ſubiit, ac proinde condemnatus, Clero Sueſſionico ibidem præſolanti electionis copiam patefecit.

60 Tunc igitur conſultu conſilii pars ſaniot eleri & caſati eccleſiæ Sueſſiouicæ elegeadulatiſtrare eo s ear, runt ſibi in Pontificem ſanctæ religionis cul- C torem domom Arnulſum, per id temporis recluſum, & ut ſibi celeriter douaretur inſtanter acclamaverunt. Sic facta & enuſcripta enncordi electione, Hugo legatus ſtatim n enncilin reverendas perſonas direxit ad cœnobium S. Medardi, mandans & moneus per epiſtolas, etiam Romanæ Eccleſiæ auctoritate imperans, ut domnus Arnulſus cellam exiret & concitus ad concilium Meldenſe veuiret, alioquin ot inobediens anathema ſubiret. Tantæ juſſinnis tonitrum expaveſcens Catholicæ Eccleſiæ revera filius Arnulphus, licet ægre, paruit mandatis Legati, venitque ad Concilium; quo reſidente tepente relecta eſt petitio Cleri & nobilium populi Sueſſionici, dnmnum Arnulſum ſibi in epiſcopum eligentis. Exbinc ſit vox epiſcoporum, Arnulſum omni ſanctitate ornatum ſuum collegam ſieri poſtulautium. Sic mox tractus & iuſulatus, & nec ad modicum ſe excuſare permiſſus in confeſſu pontificum ſtatim eſt collocatus; cui afflicto & mœrenti Hugn legatus in virtute ſanctæ obedientiæ ſacro injunxit mandato, ut deinceps Eccleſiæ Chriſti miniſtrare ſtuderet in pontificali officio. Jam ita conſtrictus ceſſit edictis, & deſignata conſecrationis die vel loco, rediit ad monaſterium ſancti Medardi, ut futuro itineri neceſſaria præpararet: quibus copioſe paratis non ſuo typo, ſed fidelium voto, profectus eſt cum qnatuor monachis & electis de clero, veuitque Campanjam in caſtellum Tetbaldi Comitis, quod dicuut Virtutes *f*. EX MSS. *f*

61 Comes autem Tetbaldus, cognito ejus adventu, cum magno Comitom ac nobilium comitatu gaudens cum excepit, obſequenſque intra tectum inducit. Jam hora autem veſperti- *tiuſo mo-* na in quodam remntiori tricliuio Vir Domioi *nachi ab-* ſecretius reſidebat, & præfatus Comes cum per- *verbo*, paucis nobilium aſſidebat, ac de ſpiritali ſalute qnæritabat, cum ſubito vultu mutatus, Vocentur, inquit, ad nos illi duo fratres Everolfus & Oſtermarius: habeo enim illis aliquid dicere. Nec mora; vocantur, veoiunt, qui dum ſtarent ante illnm, ait Oſtermaro: Poſtquam Deo miſeraute ſecularis militiæ ſupercilium dereliqui, pro viribus ſtudui, ne cui ſtarrum quamlibet injuriam ant contumeliam irrogaſſem, & quod ſollicite obſervavi, ab nmnibus, qui mihi adhærebant, ſollicitius obſervari fategi. Novi enim pœnam divino ore decretam ei, qui ſcandali- E zaverit uuum de puſillis. Cum hæc quam maximo vera ſint, quomodo tu, frater Oſtermare, huic confratri nnſtro Everolfo tam inſuſtam conrnmeliam dicere præſumpſiſti, & nec timnre Dei, nec pudori noſtro quippiam pepercifti? Vade & compone iter tunm, rediens ad mouaſterium, quia poſt tantæ iueptiæ profuſionem, tuam in via iſta uon patior ſocietatem. Volo enim noſtri comites itineris ſieri gratos, mites, benevolos, ſibi invicem ſervientes, ſermone circumſpectos, non rebelles, aut non ſubditos.

rem arri- 62 At ille ſupra modum conſternatus tre- *ter reprehendit*, mula voco reſpondit: Domine pater ubi quæſo rebellis fui, aut cui contumeliam feci? Prorſus nuſquam. Reſpondit ei Chriſti Servus, Nnnne aures meæ ad os tuum fuerunt, quando dixiſti fratri Everolfo, te malle, ut caput ejus mergeretur in latrinam, quam tuus caballus ſolito ampliorem non haberet annonam? Crede nobis, tale quid dicere horruiſſes, ſi noſtræ gratiæ ullam curam habuiſſes. Tunc Comes Tetbaldus hæc audiens & omnes, qui aderant nimium obſtupuerunt quomodo tem ſecretum & quaſi furtive ptolatam tam expreſſe potuit cognoviſſe: ſiquidem longe a ſe diſtabat camera, qua Vir Domini reſidebat & caballorum ſtabulum, ubi in diſtributione annouæ hoc fuerat dictum ſtultiloquium. Tandem pravolvi- F tur dicti reus ad veſtigia ſancti Viri, provolvuntur & ceteri fratres veniam ſuppliciter implorantes, qoibus Dei famulus ait: Indulgeat tibi Dnminus; ſed tamen in hac via noſtet deinceps nou eris ſocius. Tunc ille plorans & nimium triſtis ait: Eheu ſancte homo Dei qualitet a te digrediar ſolus, vel qualiter tantum hujus repulſæ portabo opprobrium? Putabunt omnes, quod nefandum ſeclus admiſerim, & idcirco a te ejectus ſim. Parce, precor, meo pudori, præſta veniam, ne perpetuo ſubjiciat mœrori. Adhæc conſurgit Comes Tetbaldus & cum eo tota præſens nobilitas, fiuntque ſupplices pro monacho, poſtulant ei aliquot cauſæ remedium, ne majori impellatut exitio.

63 Tunc Vir Dei illius dolori compaſſus fra- *illumque* trumque pro eo ſupplicantium, Comitis quoque & *tem mitte* nobilium votis condeſcendens, tolit eum in partem *ad regi-* & ait: Tu quidem nb nimiam ſtoliditatem tuam *nem Gal-* omnino regredi habebis; ſed nos per gratiam Dei *lia*, tam hoaeſtam tibi cauſam injungemus, ut ex hac digreſſione nullum umquam patiaris dedecus, ſed mandatum, quod tibi committo, ferva ſecretum, nec alicui dicas, niſi cui volumus fore nuntiatum. Itaqoe a nobis digrediens civitatem Pariſius

EX MSS. fius *g* venies, & reginam Bertradam * vice
g Inge Bertam noſtra viſitabis & annuntiabis illi optabile gaudium, quia revera in utero geſtat filium, quem in ſacro fonte vocabit Lhudnicum, quique poſt patris diſceſſum regnum tenebit Francorum. Illa tibi vix credet, quia infans vitalem motum nondum habet: ſed die ei confidenter credat quoniam poſt modicum temporis ſentiet, quod portat. Sic monachus valde lætificatus arripit iter verſus urbem Pariſinum & reginæ pandit amabile mandatum, dicens:

64 Rex noſter Dominus, tibi nunc regina mariius,
ut ei prænuntiet futurum partum, Tu regina pari ſenſu cupiens generari
Sæpius Arnulfum cingitaſtis cuneque recluſum,
Exorare Deum vobis concedere natum
* * Per preces ſummos per pontifices quoque magnos
Artius optaſtis, quod per vos non potuiſtis,
Ut daret Eccleſiis nitorem Conditor orbis.
Catholicæ fidei perſonæ conſulnerunt,
Ut Dominum cæli precibus votoque fideli
Expeteret prolem regnandi ſorte ſequacem
B Vobis & regno donari jure ſuperno
Quod ſimul optaſtis exempletum nuncio vobis:
Nam Dominus cæli exmpulſus mente fideli
Contulit hoc vobis, ut detur gratia prolis.
Ventre geris puerum, quod debes credere verum.
Ille puer magnus, dum vivet, mitis ut agnus
Francis regnabit, ſuper hoſtes non trepidabit.
Peſſima delebit; Lhudovicus nomen habebit.
Nec tamen hic vivit, nec eum vivax animavit
Spiritus, ar Domini donum mox influet illi:
Arnulfi precibus ſit filius iſte creatus.

65 Illa præ ſtupore palleſcit regemque Philippum venatibus intendentem, miſſis perniciter nunciis, evocavit, qui curſim veniens & legationem tam gratam avide ſuſcipiens, optataque diu prolem a Domino ſibi conceſſam comperiens, cœpit gaudere & timere, multumque metu & letitia fluctuare. Gauderet plane ſi ex toto certus eſſet, metuebat, ne talis promiſſio vacua remaneret. Tandem vicit in regali pectore fidei præſumptio & prudenter decrevit non eſſe ſuperfluum, quod per talem Servum Dei fuiſſet prophetatum. Noverat certe mul-
quam præ, phetiam veram fuiſſe, C tiformi expetimento cujus ſanctitatis ac veritatis exiſteret, per quem tale præſagium proceſſiſſet. Poſt bis quinque dies infans vitalis haberi
Incipit, & matri ſuccreſcit ventre gravedo.
Lætitiam tamen infantis ſic duxit habendam,
Ut dolor atque merus reginam non gravet ullus.
Tempore condigno rex naſcitur hic Lhudoicus
Pacificus, qui ſceptra gerens bene jura gubernat.

66 In hujus igitur principis præſtita, immo impetrata nativitate, laudanda atque admirāda eſt ſa-
nativitas Ludovici probavit, muli Chriſti Arnulfi devotionis induſtria qui tanti myſterii arcanum & meritorum prærogativa obtinere meruit, & profunda humilitate diſſimulavit; nec enim aliquando regi vel reginæ importunior extitit, ut ab eis aliquid peculiare requireret, quibus tanti gaudii contuliſſet beneficium. Et cum rex vel regina anhelarent, ut ei aliquid magnificum impenderet, nihil tamen umquam ab eis expoſtulavit, niſi ut pauperum curæ, eccleſiarum defenſioni intenderent, quatinus pax & veritas in eorum diebus prævalerent, & eccleſiarum tranquillitas imperturbata maneret. Anno vero dominicæ Incarnationis milleſimo LXXXX, Indictione quarta, natus eſt futurus rex Lhudoicus, orationibus & meritis ſancti hujus Arnulfi impetratus, qui utinam, ut bono fine potiatur, ejuſdem Sancti ſuffragiis ſit adjutus *h*.

D

67 Expleto igitur itinere, pervenit ad Hugonem Dienſem, ejuſque inſperato adventu idem Hugo gaviſus eſt pariter & turbatus: gaviſus quod tam laudabilem perſonam excepiſſet, turbatus, quod ad ejus conſecrationem nullum epiſcoporum invitaſſet. Sed totum Deo committens, repentinam tuntin lætificatur, nmniſque ei anxietas nullitur. Sequenti enim die præſentant ſe illi tres epiſcopi, qui nulla neceſſitate de ſuis tunc locis exierant, ſed tacito inſtinctu, ut legatum tunc inviſerent ſe permanens palam afferebant. Patuit ergo omnibus divini conſilii manifeſtum arcanum, & quod revera hunc in pontificem conſecrare ſuperno judicio eſſet præfixum. Omnia vero quæ ad opus conſecrationis ejus utilia videbantur ſic parata & inconfuſa evenerunt, tamquam ſi divinis nutibus aparerentur. Poſito ſuper caput ejus ſacro Evangeliorum corpore, eum epiſcopi reſpicerent, invenerunt ſecundum Matthæum dictum Salvatoris: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Dominica *i* ante natalem Domini, quæ accidit XIII Kalend. Januar. conſecratus eſt epiſcopus cum magna gratia omnium, & cum tanta proſperitate divini favoris ad ſedem Sueſſionicam feliciter eſt tranſmiſſus. Nec latuit populus Vienenſes inclyta fama ejus; quin potius congregati mutuo ſe hortabantur ne illum vi raperent & ſuæ urbi archiepiſcopum inthronizarent. Tunc etenim Vienna *k* civitas pontificis adminiſtratione carebat quo rumore latius pervagante, Vir Dei feſtinavit exire fines eorum, accelerans exercere ſalutem animarum ſibi ſpecialiter commiſſarum & vineam excolere, cui fuerat cultor & cuſtos ordinatus.

Vi. Conſecratur epiſcopus Sueſſionis,

i

E

k

68 Sane Cluniacum *l* monachorum agmine glo-
& viſitat monaſterium Cluniacenſe, *l* rioſum dum quaſi latenter permeans declinare diſponeret, fama comes virtutum non permiſit eum latere: nam comperiens iter ejus & cauſam itineris, Hugo abbas præcipuæ religionis miſit velocius monachos ſuos in occurſum ejus, mandavitque ei conjurans per caritatem ſanctæ fraternitatis, ut nullatenus declinaret ab itinere ſacri cœnobii Cluniacenſis, ſed monachis comitibus obviam ſibi miſſis, præpararet videre fratres ejus adventu gaudentes ejuſque benedictionibus avide oſculi exoptantes, quam tantæ humilitatis executionem vir Domini expavit recuſare, & mandatis obtemperans, direxit viam ad venerabile cœnobium Cluniacenſe. Tunc collecto monachorum exer-F citu magnoque decore exornato obviam ei proceſſit, & beatum Pontificem eximia eum veneratione excepit, nec tantum propter epiſcopatum, quantum propter primis vitæ ſibi notum & Deo gratum meritum. Nam antea idem vir ſanctus Arnulfus ipſius domini abbatis Cluniacenſis magiſterio & regimini jugiter utebatur.

69 Unde & fama manaverat, quod in electio-
ubi ſpecimen doctrinæ ſuæ probat. ne ipſius eccleſia Sueſſionenſis conſilio ejuſdem abbatis confortata fuiſſet, quem honorifice ſuſceptum & benigne habitum ſedulus explorator obſedit, non typo curioſitatis, ſed ſervore ſanctæ caritatis proponens quæſtiones de Scripturis & earum ſolutionem ab ore illius eliciens, ut tali indagine reſcire poſſet, utrum in promptu haberet proferre nova & vetera, ne commiſſa ſibi eccleſia minus juſto ſpirituali aleretur doctrina. Deinque ſic contigit, ut quem idiotam & agreſtem exiſtere dominus Hugo pius Abba extimuerat zelo caritatis, hanc doctrinæ ſtudentis exundare & eloquii facundia non mediocriter videre lætus expertus ſit. Sed prædicti Hugonis vel brevem iſtic memoriam videre, animus ſitit, fuit nempe cor-

pore

A pore & corde caſtiſſimus, monaſticæ inſtitutionis vitæ regularis ſator & cuſtos perfectus, probatorum monachorum, honeſtiſſimarum perſonarum nutritor indefinena & ſanctæ Eccleſiæ auctor ac defenſor ſervens.

ANNOTATA.

u It eſt ſanctus Gregorius VII Papa, de quo ſuperius mentio facta eſt, & de quo infra iterum ſermo recurret.

b *Hugo iſte legatus Sedis Apoſtolicæ eo tempore varias ſynodos in Gallia celebravit, ut apud Labbeum tomo* 10 *Conciliorum col.* 397 *& ſequentibus videre eſt.*

c *Civitas Meldenſis, quæ nunc vernacule* Meaux *vocatur, eſt in Gallia caput provinciæ Briæ, & adjacet Matronæ fluvio, de quo mox agetur.*

d *Fluvius Galliæ, qui hoc loco* Materoa *appellatur, nunc paſſim Latine* Matroca, *& ab indigenis vernacule* la Marne *dicitur, de quo plura vide apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 323.

B e *Non habemus Acta hujus concilii Meldenſis, ut Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ ad annum* 1081 *five tomo* 7 *iſtius Operis pag.* 580 *monet, ubi etiam in notis recte obſervat, hoc concilium anno Chriſti* 1081 *celebratum fuiſſe.*

f *Hoc caſtellum Campaniæ Rhemenſis vernacule dictum* Vertus, *ab aliquibus* Virtudum, *ab aliis* villa *vel* vicus Virtutis *vocatur, ut Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 614 *ex veteribus inſtrumentis probat.*

g *Auctores medii ævi hanc vocem* Pariſius *in omni caſu & numero indeclinabiliter uſurpant, ut alibi interdum monuimus.*

h *Hic Ludovicus, cognomento Craſſus, anno Chriſti* 1137 *mortuus regnum Galliæ filio ſuo reliquit. Ceterum ex hoc loquendi modo liquet, hanc Vitam ſcriptam eſſe, dum rex ille adhuc viveret.*

i *Longuevallius ſupra laudatus ex hac Dominica recte contra quoſdam concludit*, S. Arnulfum *anno Chriſti* 1081 *epiſcopum conſecratum eſſe.*

C k *Antiqua urbs Galliæ in Delphinatu, cujus cathedra archiepiſcopalis poſt mortem præſulis* VVarmondi *aliquot annis vacavit.*

l *Cluniacum eſt celeberrimum Galliæ monaſterium in Ducatu Burgundiæ ſitum, & caput Ordinis Cluniacenſis, cui tunc præerat S. Hugo abbas, de cujus ſanctitate alibi egimus, & cujus virtutes iterum infra obiter ab hoc biographo laudantur.*

CAPUT II.

Conſtantia Sancti in adverſis, adminiſtratio muneris epiſcopalis, mortis ac ſepulturæ ſuæ prædictio & varia prodigia per preces ejus patrata.

VI. OCcupabat Sedem Sueſſionicam non eccleſiæ jure, ſed palatii favore epiſcopus Urſio, Gervaſii regalis dapiſcri Germanus, & ideireo rebus epiſcopii utebatur, quoniam regius favor ob gratiam Fratris eumdem comitabatur. Venienti ergo domno Arnolpho epiſcopo & Sueſſionis civitatem intrare diſponenti, ſit obviam idem Gervaſius cum turma armatorum, & monuit valde, ne civitatem intraret, ſi tandem vivere vellet. Cui Vir Dei conſtanti mente reſpondit: Scriptum eſt dicente Apoſtolo: Quoniam perfecta caritas foras mittit timorem. Et quia mihi vivere Chriſtus eſt, & moti luerum, obedientiam Apoſtolico mandato mihi impoſito conabor implere, ne non obediens mereat improbari. Me decet audire, quæ juſſit Papa ſubire: opilio Chriſti non frangitur agmine triſti, habeat me Dominus Deus meus aut martyrem, ſi interficior, aut confeſſorem, ſi evado. Caritas enim Chriſti urget nos. Ita dicens, animal, cui inſidebat, calcaribus agitavit, ut civitatem velociter ſubiret. At Gervaſius injecta manu attripuit frenum jumenti & retorquens animal eum ſeſſore aliorſum digredi coegit utrumque. Vir autem Domini ſtatim ceſſit obſiſtenti memor Dnmini dicentis: Amice, ut quid venisti? Intendebat & illud; quia nec in haſta nec in gladio ſalvat Dominus. Sic in quantum licuit obedientiæ mandatum implevit, & ſedem, quam non cupierat, tranquilla interim mente deſeruit, ſed exeoluit pietate, quam viſus eſt deſeruiſſe corpore. E

VII. 71 Verum quia non ſedes epiſcopum, ſed epiſcopus ſedem facit, & virtus majeſtatis per loca noo ſcinditur, in quodam caſtello ejuſdem diœceſis, vocabulo Uſeiaco *a*, ſolatio Tetbaldi Comitis manſionem ac ſedia vicatiam ſibi ſtatuit, ubi convenientibus eccleſiarnm prælatis, & ſenioribus de clero, concurrentibus etiam promiſcuis populorum cœtibus pœnitentiam in confeſſis & reparationem lapſis ſtreoue ac fideliter procurabat. Pontificeis ſtudinm eolit, omnis grex populorum, Præſulis officium clerus ſitit eccleſiarum; Cooſeerat eccleſias, clerum docet, agmina firmat, Prædicat, abſolvit, baptizat, chriſmate tangit, Cœtibus haud ſtultis diffundit verba ſalutis: Lapſis dat veniam, contritis corde medelam, Se ſpooſum viduis patrem dedit eſſe puſillis, Virginibuſque tamen ſtudit cooferre juvamen. Exhibuit earum ſe cunctis, ſprevit amarum. Eccleſiæ cultum coluit ſnper omnia multum, Pervigil exorans & mundi etimina plorans. F Nec tulit indignum ſamolis ſe ferre benignum, Vir pius & lætus prædulci fămine fretus, Omnibus omne gerens, ſeeleratis valde reſiſteos. Præſtans vitalem non ſe tulit exitialem. Sic Domino gratus paruit ſic mente beatus, Fieret nt Chriſto lans gloria ſotde carendo.

VIII. 72 Commorante autem viro Dei in eodem loco, aeeidit gravitee infirmati monachum ac presbyterum Evetolſum, ipſi antiſtiti per omnia devotum, quem protilitate ſui diligebat plnrimnm, jamque idem præ aecrbitate ſervidi languoris credebat ſe moriturum, ae ideirco poſtulavit epiſcopum, ut facto eum oleo perungeret ſuumque exitum ſuffragiis præmuniret. Cui epiſcopus lumine prophetiæ illoſtratus ait: Intempeſtiva ſunt, quæ flagitas; quibus ideo non annuo, quia divinæ diſpoſitioni contratia ſcio: nam non ego te ungere aut ſepelire habeo; ſed tu me alio tempore alioqna in loco obeuntem ungendo & ſepeliendo ſaeris offieiis proſequeris. Et ille ait: Ad veſtri tranſitus obſequium quomodo ego tantillos poſſim accedere, dum epiſcopi vel abbates debeant illnd celebrare. Ad qoem præſul: Scias certiſſime, quod ad meæ onctionis vel tumnlationis exequias nullus epiſcoporum aut abbatum conveniet, ſed

EX MSS. *Sanctus ab urbe Sueſſionenſi vocatur inter exules.*

VII *diverſum regit ob vicino loco.*

VIII *ubi monachum gravi infirmitate ſanat.*

Ex MSS. per tuæ dilectionis ſervitium omnia circa me complebuntor. Sed jam modo ſurge, ad eccleſiam vade, & Miſſam faciens Salvatori noſtro Deo gratias age. At ille dixit: Domine pater viginti & uno diebus non manducavi, & quomodo imperas, ut ſurgam vel ad eccleſiam pergam, eum corporis vires nullas habeam. Tunc Pontifex allodens tenuit manum ejus & dixit: Ecce dico tibi in nomine Chriſti velociter ſurge, & quæ tibi imperavi hilariter comple. At ille ſurrexit & ſeipſo fortior ad eccleſiam ivit, orationem fecit, Miſſam celebravit. Reverſo ab eccleſia ipſemet Vir Dei cibos appoſuit, poculum miniſtravit, & ſic ſaniſſimum factum eodem die in comitatu ſui itineris illum ſocium habuit.

sx *signat mortis & ſepulturæ ſuæ locum prædicit,*

73 Idem Vir ſanctus aliquando ab eodem fratre requiſitus, quando & quomodo vel ubi futurus eſſet tranſitus ejus, reſpondit: Non multum temꝑus ſucceſſerat, poſtquam divinæ voluntatis conſilio epiſcopus licet indignus ordinatus ſum, cum ſentirem monachos ſancti Medardi & Clericos eccleſiæ ſanctæ Garvaſii *b* invicem altercari velle pro exuviis futuris corporis mei; totis viſceribus imploravi Regem, cui omnia vivunt, ut dignaretur aperire mihi, quando & ubi præfixus eſſet mihi tranſitus de corpore mortali ſive locus deputatus meæ tumulationi. Et quadam nocte his precibus incumbenti aſtitit viſio beati Petri apoſtoli talibus verbis me inſtruens atque confortans: In regione Flandriæ eſt locus Domino noſtro Jeſu Chriſto ſub titulo nominis mei conſecratus, ubi multa ſigna Chriſto volente facta ſunt, ad cujus honorem vel proviſum renovandum impetravi a Domino, ut in eodem loco debeas ſepeliri; qualiter, te Chriſto glorificante, idem locus ſplendore meritorum tuorum illuſtretur, & ad lucem ſanctæ religionis, re inchoante, reducatur. Cui ego: Domine, cum ille locus ex toto mihi ſit ignotus & a diœceſi mihi commiſſa alienus, qua ratione potero illuc venire ſepeliendus. Ille reſpondit: Tu audiſti quamſæpius, quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum; proinde de hoc non ſolliciteris, quia mox ut erit tempus, paratum eſt Domini opus. Romanus Pontifex tibi mandatum injunget, per quod adventus tui in Flandriam cauſa fiet. Pax Chriſti tecum, pax noſtra ſimul comitetur in æternum. His talibus monitis confortatus credo, quod non erit vacuum, quod dignatus eſt ſpondere primus Apoſtolorum. Sed tu, cariſſime, diligenter cuſtodi, ne talia cuiquam, quamdiu ſpiro, audeas confiteri.

x *ereditum furtum cognoſcit,*

74 Populorum frequentia undique ad eum properans quorum morbis expiandis attentius inſudabat, quadam die in exedra ſtans & per feneſtram foras proſpiciens vidit in platea jacentem hominem anhelum gradientem & ſuper collum plancam bajulantem, moxque dixit circumſtantibus clero & militibus: Planca illa, quæ eminus bajulatur, rapina eſt. Circumſtantes reſpoderunt: Et unde hoc cognoſcere, o domine, potuiſti? Reſpondit eis Dei Servus: Certiſſimum habeo, rapinam eſſe, quoniam hac eadem hora auctor rapinæ diabolus collum illius hominis inſidendo premit. Aiunt ei: Et poſſumus requirere, an ita ſit? Dicit Sanctus: facite, ut vultis. Mox de illis unus pro omnibus in agilem curſum ſe celeriter dedit, & gerulum plancæ ſic affatur: Heus tu, o homo, planca iſta, quam ſic anhelus bajulas, unde rogo tibi pervenit? Reſpondit ille: Apud Nantolium villam in quodam aſſultu interfui, & hanc ibi plancam rapiens acquiſivi. His percunctator anditis, ad eos, qui ſe miſerant, celer rediit, & Viri Dei teſtimonium ex toto fuiſſe veridicum ſtupentibus nuntiavit. In hoc autem quædam ſimilitudo eſt de beati virtute Martini, qui quondam ad Avitianum ſuperbum Comitem veniens, diabolum ſuper collum ejus incubantem aſpexit. D

xs *parum ac vinum multiplicat.*

75 Quodam tempore, dum cujuſdam vici plebitaneam eccleſiam eſſet dedicaturus, clientibus ſuis & viæ ſociis futuris dixit: Tali rogo ſemita ad illam nos eccleſiam conducite, qualiter confluens populus neſciat, qua nos illo via debeamus pervenire; & aliquid alimentorum vobiſcum comportate, ut poſt itineris laborem vel ad modicum valeamus corpora recreare. Itaque ſemita remotior ac devia arripitur, nec tamen fervor popoli ſitientis hoc argumento ſedatur, ſed ſub omni celeritate grandis multitudo ante illum & poſt aduna-tur. Quod cernens Dei Servus in laudem Conditoris erupit, & famulantibus ſibi dixit: Quidquid alimentorum hic habetis, proferte, ut poſt laboses viæ vires corporum valeamus reparare. Nec mora proferuntur clauſtrales panes quinque; vini quoque ſunduntur quinque vaſcula juxta morem clauſtralis juſtitiæ, & expanſis in herba tapetibus, Vir Domini reſedit, profluа turba illum gregatim ambiente. Tunc benedicens panes pancos quidem numero, ſed multos numeri myſterio, juſſit omnibus, qui undique confidebant, ex eodem pane diſtribui, vinum quoque illis ad ſatis propinari. Res itaque tunc geſta in hoc viſa eſt digna magno miraculo, quoniam ille panis, illudque vinum tam abunde cunctis ſuffecit, ut dicerent, ſe bene refectos & copioſe ſatiatos. Etiam quidam illorum de illo pane ſpe credula quaſdam particulas reportarunt, quæ languentibus poſtea appoſitæ guſtu ſui ſalubre remedium præbuerunt. Manducantium vero & gaudentium cæterva præter Præſulis comitatum ſeptingentorum numerum ſuperavit. E

xii *& multitudinem dæmonum ejiciunt.*

76 Rogerus *c* Comes Porcenſis in caſtello, quod vocatur Calvus Mons *d* Remenſis provinciæ, eccleſiam conſtruxit, ad cujus dedicationem faciendam magnis precibus invitavit ſanctum Arnulfum Sueſſionenſem epiſcopum. Ventum eſt uſque ad id, ut, baſilica conſecrata, altare conſecraretur. Et tunc reſidente Epiſcopo & paulum reſpirante, acceſſit Comitiſſa ducens in manu ſua mulierem quindecim annis cæcam & genu flexo ante illum ait: Pie domine, miſerere huic miſellæ, & tua ſancta oratione tuæque manus impoſitione lumen illi oculorum ſuorum clementer reſtitua. Illo autem negante, & ſe indignum magis clamante, cæca mulier dixit: Epiſcope Dei, ne differas, quoniam cælitus mihi eſt promiſſum, quod tactu manus tuæ lumen recipiam oculorum. Et ille ſtatim lacrymis ſuffuſus pravit, dexteram cum ſigno crucis oculis mulieris appoſuit, & continuo lumen clarum mulier ipſa recepit. Hujus miraculi inſpectores fuerunt Angelrannus *e* vir facundus, beati viri tunc archidiaconus & poſtea Laudunenſis epiſcopus, Rodulfus *f* Viridis poſtea Remorum archiepiſcopus, ad quem ſcilicet hujus operis præfatio dirigitur, abbates convocati & propoſiti eccleſiarum pluras, ipſe Comes Rogerus & Comitiſſa ejus, clerus multus & populus infinitus, quorum voce laus Dei noſtri celebrata eſt celſa voce pro honoro rei geſtæ cunctis vociferantibus TE DEUM LAODAMUS. F

ANNOTATA.

a Suſpicor, hic caſtro Ulciaco *indicari locum eumdem urbi Sueſſionenſi vicinum, qui ab Hadriano Valeſio in Notitia Galliarum pag.* 613 Ul-

A Ulcelum *vel* Ulcheium *vocatur*, *& ab incolis vernacule* Oulchi *vel* Ouchi le chatel *dicitur*.

b *Hæc eſt eccleſia cathedralis Sueſſionenſis, quæ ſub titulo ſanctorum Gervaſii & Protaſii Deo dicata eſt, ut Mabillonius in notis teſtatur.*

c *Sulpicius Dialogo 3 de hoc Avitiano Comite meminit, ut in Actis S. Martini Turonenſis poſita dicetur.*

d *Calvus-mons, vulgo* Chaumont, *eſt oppidum diœceſis Rhemenſis, non procul a caſtro Porcenſi, quod vernacule* Chateau-Porcien *appellatur. Eccleſiam autem, de qua hic ſermo eſt, titulo abbatiæ illuſtratam nunc poſſident Præmonſtratenſes, ut Mabillonius ex Marloto notat.*

e *Hic apud Sammarthanos vocatur* Ingelrannus, *qui poſt annum* 1098 *Helinando epiſcopo Laudunenſi ſucceſſit.*

f *De hoc Radulfo vel Radulfo, qui cognominatur* Viridis, *in annotatis ad prologum breviter aliquid diximus.*

CAPUT III.

B *Turbæ & inimicitiæ per Sanctum compoſitæ in Flandria, ubi prædicationem ſuam diverſis miraculis confirmat.*

XIII. *Orta diſſidia inter Comitem Flandriæ & ſubditos,*

QUaliter ſane regionem Flandrenſium petierit & quæ cauſa enm ad illas partes retraxerit, competens deſcriptionis ordo jam narrandum expoſcit. Rodbertus *a* igitur, tunc Comes Flandrenſium, inſeſtus fuerat quibuſdam nobilibus ac ditioribus gentis ſuæ, qui hoc conſilium tractaverunt, ut, Rodberto feroce Comite dejecto, mitiorem, nt putabant, principem ſibi providerent, Balduinum ſcilicet Comitem montis Caſtrorum *b*. Tale conſilium illorum poſtquam Comiti Rodberto innotuit, omni molimine ſuos proditores intercepit, aliquantos perimens, aliquantos proſcribens, quoſdam etiam honoribus & rebus nudatos extra patriam exularn compulit, inter quos Arnulfus Morinorum archidiaconus & eccleſiæ beati Andnmari præpoſitns C de omni ſua rerum vel offieii facnltate depulſus, multis diebus profugus intolerabilem calumniam eſt perpeſſus: qui ſero ad cor rediens Rnmannm Papam, nomine Gregorium, expetiit, & quanta calnmnia gradus ſoi honorem & rerum ſuarum facultatem amiſiſſet, lacrymabiliter proclamavit. Tantæ ejus & ſibi ſimilium calamitati compatiens dnmnus Papa decrevit ſuis epiſtolis animos Comitis Rodberti turbidos & ferocas ad lenitatem provocare, ut ſuſpectis ſuis aut plene indulgeret, aut certe facnltatem ſe purgandi concederet. Sed quia nemo potuit inveniri, qui Apoſtnlici litteras in præſentiam Comitis tam offenſi deferre præſumeret, res in longum dilata eſt.

a

Sanctus a Gregorio VII Papa in Flandriam mittitur,

78 Tandem memoriam ſubiit conſtantia ſanctitatis & ſervor caritatis hujus ſancti viri Arnulfi Sneſſionici epiſcopi, idque in palatio domini Papæ celebre innotuit, hnnc eſſe procul dubio, qni Apoſtolici mandata Comiti Rodberto præſentare incunctanter prævaleret. Tali tandem conſilio animatus dominus Papa Gregorius ſcriptas & bullatas epiſtolas dirigit reverentiſſimo pontifici Arnulpho mandans & imperans, nt litteras interventrices & perſonas, de quibus agebatur, ad præſentiam Comitis Rodberti in ſuo condoctu offerret, illiſque veniam vel copiam ſe purgandi ad honorem Apoſtolicæ Sedis impartiret. Hac igitur cauſa bifariæ juſtitiæ, id eſt obedientiæ principalis & fraternæ correctionis, alligatus Vir piatate ſurtis, non immemor Apoſtolicæ ſibi præſtenſæ ſponſionis, cum quibuſdam illorum venit ad nppidum Inſulam *e* nuncupatum, ubi reperto Comite Rodberto, ſæva Apoſtolici præſentavit. Quæ dum legerentur interim accuſati clam ſe ſubmittentes tenuerunt pedes ejus. O furor, o rabies, o motiu ſellis amara, qnæ tunc fronte oculis & toto vultu Comitis ſerbuerunt, quando ſenſit, exoſos ſnos tetigiſſe pedes ſuos. Sed quid illa ferocitas ante Virum juſtum faceret. Affuit ille, qni reſpicit terram & facit eam tremere, & tam obtentu ſanctitatis ejus, quam pro reverentia Sedis Apoſtolicæ, ſalus & vita, rerumqne facultas indultæ ſunt. Ecce qnam vera & quam miranda ſunt conſilia Dei. Quis ex hoc cogitare potuit, ut nequitia proditorum verteretur in occaſionem ſalvandorum populorum? Quis ſcire vel excogitare potuit, ut grandis furor irati Comitis rediret ad magnum honorem famoſi præſulis? Sed interim ſileat omnis earo, ut appareat, qnid Dominus Jeſus decreverit operari in ſervo ſuo. E

e

79 Quia nempe illo in tempore per quædam immo per cnncta Flandriæ loca quotidiana homicidia & inſatiabiles humani ſanguinis effuſiones pacem & quietem totius regionis turbaverant, ob hoc magnis precibus maxima nobilium multitudo impetravit, ut loca, in quibus maxime atrox crudelitas ſæviebat, Præſnl Domini viſitaret, & mentes Flandrigenarum indociles ac cruentas de pace ac concordiæ bono aliquatenus commoneret: qui in ſpiritn ſentiens hoc aceeptum coram Den &, ut præſcriptum eſt, ſciens ſe divina juſſione & beati Petri apnſtoli interventione huc oportere venire, tanto citius acqnievit eorum precibus, qnanto certius adſpiciebat, hæc omnia aclitari divinitus. Nobilium itaque ac magnatorum ſtipatus caterva venit ad Brugenſe oppidum & in Flandriam interlorem ad Aldenburgenſem vicum, quibus in locis tanta rabies occidendi tantuſque inerat ſnror uleiſcendi; ut humano ſanguine aſſiduo cruentari jocundum haberent, & vel nna die a cædibus ceſſare ignavum atque improbum æſtimarent. Vix pater filio, vix filius parcebat patri, F frater germanum, nepos avunculum vel patrum, qnin & patruus nepotem pro modica cauſa neci tradebat. Horum autem diabolicam rabiem & tam Brugenſium quam Furnenſium & Aldenburgenſium inſanam perniciem vir Domini Arnulphus varbo dulciſluæ prædicationis & exemplo eximiæ ſanctitatis mirabili modo manſuefecit, & corda crudelium ad concordiæ tenorem licet valde laborioſe complacavit. Nam inſtante illo & opportuna atque importune prædicante, & crebrius ſe illorum veſtigiis proſternente, tandem omnis inimicitia ſopita eſt, & de inſeſtiſſimis inimicis in tenaces amicos arctius ſunt conſœderati.

XIV. *ut structæ Flandrorum odia extinguat;*

f

Sed hoc munus diutius non ſuperavit;

81 Hac in re enixius laborans venit in villam, qnæ appellatur Thurold *d*: nam & ibi hoſtis antiquus ignem litium flammaſque rixarum ſpiravera- *et*
rat. Cumque proximos effuſi ſanguinis alloquerentur, ut pacis fœdera inirent, & diabolica incendia ſopirent, erat ibi quidam, nomine Heradius, Heradii presbyteri filius, qui maluit ſurda aure mnnita pacis ſpernere, quam ſeipſum val proximos ad pacis ſtudium informare. Atrium itaque eccleſiæ, in qun ſtabat Epiſcopus, viſus eſt exire, nt abſans monita jnſtitiæ protinus poſſet declinare,

EX MSS. clinare, dictumque fuit episcopo: Ecce unus recedit, in quo quam maxime causa consistit. Statim Episcopus e vestigio prosecutus usque ad Comitis stationem illum subsequendo pervenit, & ante pedes ejus solo tenus prostratus, humiliter exorabat, ut ad concordiam pacis redire debuisset.

81 Ille vero typo juvenilis arrogantiæ inflatus subsistere noluit; sed veritus, ne ab aliis teneretur, in fugæ cursum perniciter se laxavit; fugienti vero malignus spiritus insilnit, & in amentiam versus, seipsum deotibus & unguis dilacere coegit: quo comperto, amici vel affines venerunt & ligaverunt amentem & dæmonio plenum, & pertraxerunt stridentem & motibus repugnantem in domum patris sui. Deinde adeuot sanctum Episcopum obsecrantes plorimum, ot superbo & fatuo ignoscerer, nec injuriæ irrogatæ memor esset; quibus Domini servus dixit: Injuriam pro veritate illaram amplector; sed de cordis illius stoliditate plus afficior. Unde si vultis, ut pro illius liberatione Dominum exorem, facite nobis certitudinem, ut vos omnes (velit ipse ant nolit)
B tenearis firmam pacem, & si litigium aut seditionem commoverit, nemo ex vobis ferat illi solamen. Una omnes voce dixerunt: Anathema sit ioter nos, quicumque auxilium illi dederit, nisi ad custodiendos sermones vestros. Ira Episcopus quasi promissis delinitus aquam benedictam cum exoreismi permixtione confecit, de qua juvenis aspersus, statim diaboli pervasionem evasit & sentibus suis sobrie functus pacem & concordiam speciali devotione servavit.

XVI. 82 In eadem villa Thurold gestum fuit aliud non minus mirandom. Quidam miles Aldenborgensis indigena, nomine VVilhelmus, statura & agnomine Longos, habuerat filium suum jam adultum tirocinio mancipatum, sed furtis & rapinis plus intentum: qui filius dum quodam tempore in domo cujusdam Sigeri luce clara rapere niteretur, ab ipso Sigero gladio percussus citius mortuus est; qui Sigerus cernens, se peccasse in morte tyronis, quamvis juste perempti, adiit venerandum sanctumque virum Arnulfum episcopum roguns, ot medelam verborom adhiberet ad sanandum ulcus tanti piaculi. Vir autem Sanctus, qui se ipsum obtolerat in præparationem euangelii pacis, impiget exiit in campum
C seculi subitnrus duellum contra potentias diaboli, & armatus scoto fidei viriliter decertavit rapere vasa sortis maligni. Adunatis vero cum peremptore juvenis propinquis ejusdem interfecti, seminavit verbom justitiæ, verbum veritatis & pacis, & auctore Deo pacificavit Sigerum cum VVillelmo Longo, patre videlicet interfecti.

83 Postea VVilhelmus a quibusdam malignis ioerepatus, cur filii mortem tam leviter indulsisset, cœpit pœnitere de beoefacto & iterum cœpit captare locum, quo vindictam sumeret de Sigero: nec eedebat ei loeus ultionis, donec recursu temporis circa festum sancti Joannis in nundinis Thuroldensibus, veniente fortuito Sigero ut vestem emeret, illum Willelmus gladio acutissimo cervice tenus perculit; & exanguem factum non mortuum, in cartallum *e*, quo vestes jacebant, dejecit. Statim omnes nundinæ turbatæ sunt. Fit clamor & indignatio in populis, cur quis Comitis pacem temerare præsumpsisset. Cutritut ad Comitem, qui præsens in domo sua Thurolti consistebat. Nuntiatur ei probrose illum jam nihili valere, qui suas celebres nondinas nequisset defensare. Prosilit Comes Rodbertus animo efferatus, jubet continuo percussum & percussorem sibi sisti. Interim audit a sois militibus, quod Wilhelmus Longus hujus audaciæ præsumptor fuisset, & in ultionem occisi filii nundinas extorbasset. D

84 Jam Comes aliquantisper mitigatus, respondit: Guilhelmum Longum seu militem strenuum diligo, ut filium; sed hoc redargno, quod filii mortem per sanctum Arnulphum episcopum perdonatam * atque pacificatam, denuo ukum reperivit. Interea deducitur coram eo percussus trepidans quidem, sed illæsus, videtorque cervix ejus non gladio percussa, sed quasi rubeo filo præcincta. Tnne Comes ait ad Wilhelmum: Miror tuam temeritatem, sed plus horreo tuam tantam debilirarem: quandoquidem enim parcere noluisti, cut tam puetiliter ferire non erubuisti, ut manus seminea non virilis dextra in ista cervice compareat? Agnosce igitur quoniam nec gladii nec dexteræ causa fuit, sed imperio Dei summi id factum est, qui non permisit vulnerari cervicem, quæ per documenta tam sancti Viri sponte fuisceperat pacem. Sic Comes, sic Comitis proceres & milites prædicabant, quod quidquid sanctus Arnulphus pacificasset, fixum & inviolabile Dei nutu permaneret. E

XVII. 85 Intra terminos parochiæ Ghesiellensis *f*, quæ subjacet diœcesi Tornacensi, est quædam vena terræ nigra & quasi subrufa, quæ crebris paludibus interfita non facile poreſt transiri. In his vero locis moratur genus hominum atrocitatem semper gestiens, ut vulgus Scythiarum. Ad hæc loca Vir Domini pertractus, ut inter tales verbum pacis seminaret, conventus est a quadam anicula lacrymosis planctibus ita clamante: Sancte Serve Dei, miserere mei, & dignare intrare in rugurium paupertatis meæ, sicque videbis multiplicem & diuturnam pœnam afflictionis meæ. At ille mansuetus & humilis, memor semper nominis Christophori cæliuns sibi inditi, intravit tectum vidnæ pauperis, ut videret causas declamatæ calamitatis. Jacebant enim io lectulo quinque filii ejus ono eodemque languore constricti, qnorum nullns alium poterat adjnvate vel in aliquo supportate.

86 Tunc mulier dixit: Vide, servo Dei, quantn sit mea miseria, quantus dolor me angit, quanta tristitia me affligit. Servio sola qninqne viris, curro & festino ab illo ad illum, ab isto ad istom, & minime placeo famulando. Tune vir Domini nimia compassione congemiscens, tacuit. Deinde nqnam benedictam conficiens, totam domum & infirmos asperfit & eisdem sic imperavit: In nomine Domini nostri Jesu Christi recedat a vobis languor iste, ut statim convalescatis, & matrem vestram tot doloribus addictam serviendo vobis fatigare non egeatis. Affuit continno Domini virtus & statim consurrexerunt, atque cibos din exosos avide snmpserunt. Sequenti die lavaera subieruot ac deioceps omni incolumitate viguerunt. F

ANNOTATA.

a *Rodbertus vel Robertus ille, communiter cognominatus* Friso, *occupavit Comitatum Flandriæ, pulsis Richilda Balduini Comitis vidua ac ipsius filiis.*

b *Opinor, hic designari Balduinum Comitem Montensem: nam urbs Montensis in Hannonia olim vocabatur Castri-locus, ut Valesius in Notitia Galliarum pag.* 133 *testatur. Nunc illa civitas a situ Latine* Mootes *appellatur, & forte hic ex recentiori & antiquo nomine* Mons castrorum *dicitur.*

c Insula *vel* Insulæ *celeberrima Flandriæ civi-*

tas

nonnulli pertinaces resistunt,

ad concordiam adducit,

** id est condonatam*

ex ibidem cognitis egros visitat filios

per insultationem irritat.

ac variis miraculis

quos ille divina ultione terret,

A tas & mercimonio clara, quam Galli l'Ile, & Flandri Ryſſel vernacule appellant.

d Thurold nunc vulgo dicitur Toorhout, & eſt pagus Flandriæ, qui inter Brugas & Ipras jacet.

e Cartallus inter alias ſignificationes, quæ in auctiore Cangii Gloſſario videri poſſunt, accipitur pro cophino vel caniſtro. Ex ſenſu patet, ea voce hic ſignificari capſam aut cophinum majorem, in qua veſtes ſervabantur.

f Gheſtella vel Ghiſtella eſt pagus Flandriæ, qui una leuca ab Aldenburgo diſtat, & de quo in Actis S. Godolevæ ad diem 6 Julii, ſive tomo 2 iſtius menſis pag. 359 fuſius egimus.

CAPUT IV.

Divina animadverſio in aliquot Flandros, qui monita Sancti contemnebant; fundatio monaſterii Aldenburgenſis, reditus S. Arnulfi in Galliam, & iterata profectio ejus in Flandriam.

B

XVIII. Quidam ſacrilegi a ſancto Viro puniuntur.

FOleardus quidam accola Geſtelenſis alacer & robuſtus, nec tam utilis quam temerarius, beatum Præſulem, de pacis gratia colloquentem, contemnendum potavit; qui dum faciem Viri Dei fugeret, repente eſt traditus maligno ſpiritui, a quo diſcerptus & miſerabiliter laniatus, ab amicis vel propinquis vix potuit coerceri: & hic non ſua fide, ſed aliorum prece, per beatum Pontificem a dæmonio purgatus, didicit jam ex paſſione, quantum beato Viro impendere debuiſſet amoris & reverentiæ.

XIX. Pervicacior ejus repugnatrix

88 In vicinio Furnenſis *a* Caſtri habitavit quædam vidua nobilitate & opibus fulta, nomine Evergerda, cujus maritum ſimulque filium atroces inimici peremerant, & pro quorum interitu graves inimicitiæ interfectoribus undique incumbebant: nam pro morte duorum omnis illa regio conturbata fuerat, C dum alii viudictam, alii defenſionem homicidarum molirentur: ad quod malum compeſcendum accerſitus præſul Domini ſanctus Arnulfus ſponte ac prompte properabat, ubicumque de pace & concordia eſſet agendum. Venit ergo aſello vectus ad domum illius divitis viduæ, contra quam vox Apoſtoli inſonat dicens: Vidua, quæ in delitiis eſt, viveos mortua eſt. Talis illa cum eſſet, beati Viri ingreſſum omnino noluit, ſed ante ſuam portam *b* pontem levatorium *b* erigi juſſit, ne pateret ingreſſus, neve daretur effectus votis hominis Dei.

a

Pervicax mulier,

89 Ille tamen non deſtitit prædicare, arguere, obſecrare, ut interfectoribus filii vel mariti pro refrigerio animarum ipſorum indulgeret, & quos crudeliter odiebat, amicos ſibi conſœderatos effici conſenſiſſet. Illa vero neque preces ejus neque monita ſuſcipere voluit, ſed in ſuo perſiſtens tumore animi, Famulum Chriſti de aſelli ſeſſione, & de veſtis humilitate ſubſannando derifit, & a ſe repulit; ſed non impune: nam poſtquam Præſul gemebundus ab ea receſſit, gravis illam divinæ animadverſionis vindicta percuſſit. Poſt modicum quippe temporis, manente cæli ſerenitate, quidam levis turbo conſurgens domum ejus concuſſit & contrivit, in qua ruina deprehenſa repentina morte percuſſa interiit. Ubi valde mira res contigit, quod in eadem domo cum eſſent famuli & ancillæ plures, porci vel canes, gallinæ, anſeres, columbæ atque hirundines, nil tunc ibi periit niſi ferox femina, nec quodlibet animal vel quippiam læſum fuit. Funditus extincta, docuit non dogmata ficta, quæ monuit Sanctus vindictæ pondere tamus. Femina ſic ſortis, fit juſte filia mortis. Hujus certe ultionis fama volans perterruit corda duricordium Flandrigenarum, ut nemo auderet Viro Dei reſiſtere, nec ſacris ejus monitis non obedire. EX MSS.

90 Erant eo tempore in vico Aldenborgenſi duo veſanæ animoſitatis adverſarii Conon unus, alter Robalinus, quorum Robalinus Cononis patrem, nomine Hidonem, dolo peremerat; alter alterius amicos & domeſticos trucidabat; alter alteri quæcumque poterat privatim & publice mala ingerebat. Horum quoque mentes dæmoniis plenas ſuarum documentis prædicationum & terrore frequentium ſignorum ad gratiam pacis convocavit. Talibus congratulans Comes Rodbertus totaque gentis nobilitas gaudio magno gliſcebant, quod E talem ſuis temporibus Chriſtus Dominus tribuiſſet miniſtrum, qui curam omnium paterno affectu gereret, & viam vitæ omnibus exemplis propriorum actuum declararet. Et jubente Comite, Eremboldus prætor, aſſumptis ſecum prudentibus viris in Brugenſi palatio, ſupputatis per nomina interfectis Brugenſis coloniæ vel aliorum locorum, unde perſonarum notitiam colligere potuerant, invenerunt & ſcripto indiderunt, quoniam expenſio duorum millium marcarum argenti meri non potuiſſet perſolvere, quod gratia Dei per hunc veritatis miniſtrum dignata eſt moderari. Hinc factum eſt, ut Virum ſanctum omnis homo tam potens quam impotens medullitus adamaret; illumque ſecum habitare anhelanter præoptabat. Exhinc toto conamine cœperunt diſquirere, quonam in loco facer Præſul utiliter & honeſte valuiſſet reſidere.

Et alii ad frugem reducuntur.

91 Eccleſia erat in oppido Aldenborgenſi ſub honore ſancti Petri Apoſtoli & omnium Sanctorum antiquitus fundata, divinis miraculis frequens & famoſa, quam quidam nobilis & multum locuples, nomine Conon, frater F Everardi Tornacenſis, in rationem beneficii de Flandrenſi Comite habebat; Comes autem hanc eamdem ab epiſcopo Tornacenſi tenebat. Hunc Cononem inflammavit timor Dei, ſuggerente fideliſſima conjuge, nomine Hazeca, ut eccleſiam ſancti Petri Apoſtoli; quam terribilem fecerant divina miracula, immunem ſui juris liberamque perageret, & ad laudem Dei abbatiam monachorum inſtauraret: oportebat enim impleri ſuperius ſcriptam beati Petri ſponſionem, quam ad ipſum Præſulem factam retulimus, tam de loci ſtructura quam & de ipſius ſancti Viri obitu & ſepultura. Ordinatione vero Dei peractum eſt, ut reddente Cononе Comiti eccleſiam, quam tenebat, Comes hanc eamdem Tornacenſi epiſcopo nomine Radbodo *c* reddiderit; Radbodus quoque epiſcopus eum Galtero archidiacono, laudante clero & gaudente populo, liberam & expeditam epiſcopo Arnulfo, illique canonicam de eadem fecit inveſtituram.

XX. Sanctus conſtruit Aldenburgi monaſterium,

* al. Huſcca & Zaſcca

c

92 Hanc denique eccleſiam ſeniorum traditio a beato Urſmaro *d* temporibus Dagoberti *e* regis Francorum commemorat ædificatam, quam majeſtas Domini diverſis revelationibus ſignorumque oſtenſionibus multoties mirificavit: cæci viſum

XXI. accepta oneri eccleſia S. Petri, d e

recepe-

EX MSS. recepetunt, ſurdi auditum, muti loqoelam, paralytici vel contracti reſtuarati ſunt,& omois morbus vel ægritudo optatam ibidem recipiunt ſalutem. Anno autem MXCI *f* in ſacra nocte Natalis Domini factus eſt ventus vehemens & validos, qui turres urbium & teſta domorum ac ædificia plurima eccleſiarum coocuſſit, fragit & dejecit. Eadem nocta ajuſdamque venti turbina campaoarium eccleſiæ ſancti Petri evulſum eſt a ſuis cardinibus, & ſupra teſtum turris, in qua ſtabat, varſus Orientem projectum, ita ut per ſex dies & noctes carneretur pendulum quaſi ſemper eſſet ruiturum. Coogregati mane loci habitatores ſub omni celeritate convocant architectos ſtatutis præmiis, ſi illud revocarent, munerandos; at illi multa promittunt, reſtes præparant, baliſtas erignot, ligamenta conſtituunt, & multimoda artis argumenta compooont. Et dum populus præſtolaretur ad inventas artificum machinas, quibus campanarium ſparabatur teſormari, ante noctis medium pridie Kaleod. Januarii advcoit B virtus de cœlo io viſiona ignis, & campanarium quidem ſuis ſedibus firmiſſime relocavit; eccleſiam vero intus & foris flammeo lumine vaſtivit. Hæc me ſic referre puderet, niſi teſtes mille ſe vidiſſe perhibuiſſent *g*.

XXII. multiſque miracula

93 Habebat in uſum Catholicæ fidei Confeſſator, ut ſi quando ægrotus ad illum cauſa medelæ acceſſiſſet, mox prælato ſigno Crucis manum illi imponeret,& verba Euangalii dacantarat, tertio diceos: Super ægros manus imponeot, & bene habebuot. Quibus ita tertio dictis, recedebant languores, ſanitas ſequebatur. Talia pernoſcens quædam mulier, Aldeoborgenſis oppidi indigena, venit ad aum, ubi tunc manebat, apud ſanctum Petrum & oravit dicens: Rogo ta, ſancte Epiſcope, taoge & benedic capot meum, ut ſanari valeam a tantorum afflictione dolorum.Cui Præſul: Quid moleſtiæ patiaris, vel qua nos ratione adieris, edicito ſoror. At illa ſubjunxit: Loogum tempus tranſegi in acerrimis dolotibus capitis, qui in taotum me exagitant, ut phrenefim me pati homioes credant & die noctequæ aliqua requies in me non habeat locum. Dormire vel mandncare vel operis quid exercere numquam poſſum. Tot mihi malis oppreſſæ apparuit quidam C divinus monitor dicens: Vade ad Arnulfum epiſcopum & pete ab eo, ut caput tuum tangens benedicat, & continuo ſanaberis. His compulſa eaufis venio & promiſſam ſanitatem expoſco. Ad quam mox Epiſcopus ait: Secundum fidem tuam fiat tibi. Simul & tangens benedixit, moxque capitis dolor cum caloris immodetantia deletus eſt.

XXIII. ac ſpiritu prophetiæ apud Elandras illuſtrior fallus,

94 Adhuc in eodem loco conſiſtente Viro ſancto, vanit quidam de Jeroſolymis peregrinus & nuntiavit illi dicens: Domine, ſoror veſtra domina Oda mihi Jeroſolymis locuta nimium efflagitavit, ut dicerem vobis, quoniam, quantumcumqua prævalet, laborat & feſtinat, ut anta veſtrum traſitum vos in carna videat, vobis loquatur, remiſſiooem delictorum & agendæ in reliquum vitæ normam atque conſilium a vobis præſens petat & accipiat. Hæc vero ſumma petitionum illins eſt, ut veſtra oratio ad Denm fiat impetrans, ut vos non recedatis, donec veniat, & ipſa non moriatur, donec dilactam ſibi vaſtram faciem videat. Tuoc ait Homo juſtus: Oda ſorot noſtra & in Domino germana, quamvis feſtinet, quamvis avide properet, fruſtra contendit, in vanum laborat, in vanum coocertat adipiſci, quod Dominus aliter diſpoſuit. Videat & contempletur actus noſtros & ſtudium timendi Dominum. De cetero faciem noſtram corpoream numquam videbit. D Itaque hæc pudiciſſima mulier propetans & feſtinans, nec aliquam ſibi requiem attribuens, celeriter intravit Aldenborch, & invcoit ſtattem ſepultum, octo dies habentem in monumento.

XXIV. recipit ab his derimas

95 Sed ut ad ordinem revartamur, beatus & ſanctus Chriſti miles Arnulfus menſe Junio ſubintranta cœpit curioſe inquirera, ſicubi haberetur memotia ſancti Medardi, cupiens ſolennitatem ejus, quæ eſt VI. Idus Jonii *b*, in eccleſia *b* ejuſdem nominis dicata celebtare. Illo ſic ſollicito, intimatum aſt in fundo nuocupato Ervingahem *i*, ſtare eccleſiam beati Medardi nomioa inſignitam, non longe ab Aldenborch in plaga Auſtrali, ad quam ſanctus Dei Præſul venit, ut ibi perficeret debita officia pro honore tanti Confeſſoris. Vidit autem illius fundi populus ſanctam celebritatem, & compundi corde donaverunt eccleſiæ ſancti Petri in Aldenborg duas partes decimarum omnium allodiorum ſuorum cultorum & eolendorum, paluſtrium vel aridorum, ſilvarum vel pratorum, & quidquid liberæ terræ habere viſi ſunt: ax hoc duas partes decimæ totius annonæ lini & cannæ *k* prompto animo contuierunt. Hujus *k* autem largitionis principes quique oobiles & inge- E nui illius loci viri, Bertulfus filius Ermenarii eum Vigelborch uxore ſua, Eremboldus & Malgerus filii Almari, Leggiva vidua alterius Etmenarii cum filiis Angranno Fredeboldo ac Lamberto vel tota iſtorum conſanguinitas axegerunt a ſancto Viro, ot ætarno cnatuemate damnarentur iſti val aorum poſteri, ſiquando molirentur de præfata decima aliquid ſubtrahere vel minuere vel quocumque modo quippiam damni inferra.

i al. Arningahem

XXV. pro monaſterio Aldenburgenſi

96 Loco igitur canonica, ut præfatum eſt, traditione ſibi delegato & legitime emancipato deputavit ibidem aliquos ſuorum, qui locum mundarent & habitationes Deo ſervientibus competentes præpararent. Populus etiam vicinus, ſed & longe circumquaque poſitus alacriter auxiliabatur dando pecuoios & animalia ac diverſa ſubſidia. Gaudebant autem quod lucerna Dei ioter illos emicare cœpiſſet: nam in atrio eccleſiæ beati Petri apud Aldenborcn eo ſcilicet loto, quo ſteterat vel federat hic beatus cum pro pace & coocordia inſudaret, viſa eſt columna ignis ab alto prominens conſiſtere, quæ ab initio noctis uſqua circa auroram prægrandi ſulgore noctis caliginem mutavit in lucem, & cuncta in circuitu ſpatia luce perluſtravit ſplendiſna. F

XXVI. & in Gallias vadens,

97 Poſt ad ſadem Sucſſionicam rediens, omnium votis ambitur, omnium gaudiis celebratur. Pervenit autem ad illum reprehenſibilis in pleriſque regis Philippi operatio & cootinua coercendorum diſſimulatio, nec noo indifereta epiſcoporum vel abbatum impoſitio, ideoque cœpit tædera ſuper malis, quæ undique patrabantur, nullo rempublicam moderante rectora. Dormitavit ergo anima ejus præ tædio malorum, quæ quotidie excraſcebaot: quoniam & illa nobilis modaratio Remenſis eccleſiæ adeo tepuerat dejecto jure metropolitaoæ dignitatis, ut nac epiſtoporom concilia nec eccleſiarum judicia inibi exercerentur.

ſolitariam vitam repetit,

98 Illam igitur compunctionis nutricem, illam ſilentii cuſtodem, illam pſalmorum & vigiliarum conſciam, illam & divinæ contemplationis amicam primæ recluſionis reſumpſit ſemitam, eligens abjectus eſſe in domo Domini magis quam abira, ſtara, vel ſedere in qualibet divinæ legis tranſgreſſione. Noverat qoippe potentes potenter totmenta paſſuros; idcirco declinavit a malis; ut

totis

A totis viribus faceret bona, cupiens paratus ſore & pervigil, ut Domino quandoque pulſanti conſeſtim aperiret: quam recluſionis ſemitam arduo tramire conſervavit, ſacris virtutibus decoravit, vivens in ſame & ſiti & jejuniis multis, in frigore & nuditate, extendens ſemper mentem ſuam in ſcientia Dei, in caritate non ficta, in longanimitate, in ſuavitate, in Spiritu ſancto.

XXVII. *turſumque ob exortas turbas in Flandriam reverſurus,*

99 Emerſerunt autem importuniores cauſæ circa locum & finitimam regionem, pro quibus adunati nobiliores quique Aldenborgenſis coloniæ rum Everolfo monacho ſtatuerunt, ut venirent ad Virum Dei & totis niſibus compellerent, ut rediret in Flandriam & cauſis importunioribus modum finemque proferret. At ille conſcius futurorum, utpote qui divinis revelationibus frequenteius docebatur, votis ſe quærentium libens annuit; ſicut qui revera noverat, ſe non poſſe diſſolvi ut eſſet cum Chriſto, niſi in loco Aldenborch. Venieus vero cum illis frequenti verbo commonebat eos dicens: Quod modo Flandriam vado, filioli, ſcitote non tantum eſſe veſtræ vnluntatis, quantum divinæ diſpoſitionis.

B *monetur cælitus in itinere de imminente morte*

100 Dumque meant glebas regionis, venit Atrebas,
Quo patuli campi, ſpatio virgulta ferentis,
Obdormire volens deſteruitur ille jumento,
Utitur & verbis orans veruantibus herbis,
Ut modicum ſomni capiat, ſtudio gerit omni;
Hæc requies felix quæ provocat agmina cælis,
Tuncque Viro ſeſſo ſomno pee eempora preſſo
Viſio monſtratur, de qua mox ipſe beatur.
Nuntius applaudit, quæ præſul lærior audit:
Aldenborch veniens non multo tempore vivens
Secula tranſibis, felicia regna ſubibis,
Quæ careant fine, quæ pollent perpete luce.
Te domus illatum Petei capiet tumulatum,
Tempora nec multa parieris carne ſepulta
Terra tolleris, meritorum laude frueris.

XXVIII. *quam vir comitibus indicet.*

101 Vir Domini ſurgens, ſocioſque viæ ſatis urgens,
Sic famulis inquit: Jam ſurgite; ſufficit iſtic
Nos ita dormiſſe vel ſomnia grata vidiſſe;
Somuia non falſa, quæ pandunt præmia celſa.
Jam bene celetis, quæ me referente ſcietis.
Vobis prædico, quod ceiſte manet inimico:
Me ſcito ſeanſurum cælos civemque futurum
Angelicis tuebis, precibus quod poſco diurnis.
C Hinc vos gaudete, lætiſſima corda tenete,
Et ſic tractate Cheiſtum, ſic cebus amate,
Ut vos ſuſcipiae, quando cinis hæc caro fiat.
Hoc ſimul oſtendit, quod mens cognoſcerc tendit,
In Petri templo tumulabor & ipſe ſepulchro.
Sed jam pergamus, patriam jam calle teramus.
Tempora completo venient hæc munere læto.
Hic ſtupor atque dolor famulantum pectora ſcidit.
Attamen in ejus comitatu nulli licebat aut mœrore plus juſto affici aut inepta lætitia ceſultare. Tantum erat in illo auctoritatis & gratiæ, tantuſque circa illum vigor diſciplinæ, ut illum videre & audire omni animæ gratum eſſet: cum tamen vultus ejus offenſam tamquam grande piaculum præcaverent.

ANNOTATA.

a *Per* caſtrum Furneuſe *hic indicatur munitum Flandriæ oppidum, quod nunc* Fuena *vel* Furnæ *vocatur, & vix una leuca ab ora littorali maris Germanici diſtat.*

b *Eſt pons, qui ſarile attollitur ac deprimitur, & qualem Galli vernacule* pout-levis *appellant.*

c *Quamvis hic Radbodo apud Sammarthanos* EX MSS. *in ſerie præſulum Tornacenſium non recenſeatur, tamen in ea videtur collocandus, cum ipſe ſub titulo Tornacenſis epiſcopi ad Lambertum Atrebatenſem ſcripſerit epiſtolam, quæ apud Baluzium in Miſcellaneis tomo 5 pag. 298 legi poteſt, & in his Actis diſerte Tornacenſis epiſcopus nominetur. Idem tamen a Sammarthanis inter præſules Noviomenſes ſub titulo Radbodi II refertur.*

d *Acta S. Urſmari abbatis, qui anno Chriſti 753 obiit, ad diem 18 Aprilis illuſtrata ſunt, ubi tomo 2 iſtius menſis pag. 560 & 562 ædificatio ejuſdem eccleſiæ Aldenburgenſis memoratur.*

e *Poteſt hoc loco indicari Dagobertus ſecundus iſtius nominis rex Francorum, qui anno 687 Rotomagi mortuus eſt, vel Dagobertus tertius, qui anno 711 patri ſuo Childeberto in regnum ſucceſſit, ut in Diatriba Henſchenii noſtri de tribus Dagobertis licet videre.*

f *Eſt in aliis Mss. hic annus etiam exprimatur, tamen opinor, hic vitium amanuenſis irrepſiſſe, & pro anno* MXCS *annum* MLXXXI *ſubſtituendum eſſe; quæ opinio mea confirmatur ex Sigeberto coævo, qui de hoc miraculo ad annum* 1081 *meminit, ut mox oſtendam.* E

g *Sigebertus Gemblacenſis in ſuo Chronico, quod ex bibliotheca Joannis Piſtorii Nidani editum eſt, ad annum Chriſti* 1081 *refert, Aldenburgenſem S. Petri eccleſiam claruiſſe variis miraculis, Inter quæ illud tam mirabile, inquit, quam inauditum antea exſtitit, quod hoc anno Dominici nocte Natalis contigit. Deinde prodigium jam in his Actis relatum ipſe ita narrat:* Campanarium præfatæ eccleſiæ, vehementi vento flante, a ſuis locis evulſum & ad terram penitus fuit inverſatum, ita in aeru pendens & ruinam ſui minitans, ut ſemper caſurum & cuncta vicina conſracturum cerneretur. Sed cum pee ſex noctes & dies id tractaretue a populo, qualiter hinc inde exſtractis machinis ſurſum erigeretur, & utrumque loco ſuo celocaretur, pridie Calendas Januarii circa noctis medium adveniens virtus divina totam eccleſiam intus & foris replevit luce ignea, & campanarium ad terram recliuatum, totum ſimul erexit, ac firmiſſime locis ſuis celocavit, & eampanas ibi dependentes mox ſonare compulit. F

h *Acta S. Medardi epiſcopi Noviomenſis & Tornacenſis ad diem 8 Junii in Opere noſtro illuſtrata ſunt.*

i *Sanderus tomo 2 Flandriæ illuſtratæ pag. 312 hunc pagum* Eereghem *appellat, ubi etiam meminit de hac donatione, quam monaſterium Aldenburgenſe anno* 1084 *ab incolis iſtius pagi accepit.*

k Cauna *apud ſcriptores mediæ ætatis pro* cannabe *uſurpatur, ut in Gloſſario Cangii nuper recuſo & auctо, ad hanc vocem videre eſt.*

CAPUT V.

Morbus Sancti reverſi in Flandriam, ſigna de imminente obitu, pia mors, honorifica ſepultura & epitaphium.

MEnſe Julio octava decima menſis curſu proſperu cum ſcliei ſama virtutum intravit Aldenborch, ibidemque euangelizans regnum Dei, ſeptem

EX MSS. Sanctus in Flandriam revertitur, egrotat,

septem diebus incolumis permansit; die autem sancti Jacobi apostoli, peractis Missarum solemniis, cœpit infirmari, & uno vigintique diebus valetudine laboravit. Cumque in extremis positus putaretur, suggerebant ei fratres, ut sacris officiis se præmuniri faceret, ac forte sine iis de hac vita exisset; quibus mitissima voce respondit: Karissimi filii super hoc nolite quidquam sollicitari, quia per Dei misericordiem beæ sentio, quid vel quando mihi expediat. Scio tempus, novi & horam, & de his commonebo vos, cum opportunitas evenerit.

XXX. & subitò fragore

103 Vicesima die postquam decubuit cum esset sexta feria ante noctis medium, cella, in qua jacebat, mirabili tremore atque horrifico fragore tertio enncussa est, & a fundamentis pene collapsa in tantum, ut monachi vel famuli ante illum excubantes intolerabili timore quaterentur, & cellæ formidantes ruinam foras fugere exoptarent; quos Vir Dei verbis consolatoriis demulcebat, &, ut se cubitum collocarent, hortabatur, nil incommodi successurum promittens. Tunc ei
B presbyter & monachus Everolfus flebiliter aiebat: Domine, terra tremit, cella concutitur, nisi nos a me jam diligenter tertio observatum, denuo patet, turbarum murmur hinc inde resonat; & quomodo possumus inter tot terrores obdormire? Cui Homo Dei ait: Care frater, ne paveas & nullus vestrum formidet, quoniam hæc omnia supernæ majestatis signa sunt, & postmodum vobis manifestabitur, quæ via hunc terræmotum & hujus cellæ concussionem patraverit. Sequenti sabbatho cum Vir Domini articulum mortis imminere sentiret, peractis ex more matutinalibus hymnis, fratribus dixit: Jam nunc parate nobis funeri necessaria, quoniam circa noctis initium transibo ex hac vita: ita enim mihi Dominus, cui servire prn viribus laboravi, nocte hesterna innotuit, quamvis & antea diu hoc scissem, quando terremotu & aeris concussione fragor cellæ inhorruit, & prima quidem concussione B. Petrus apostolus advenit dicens, mea omnia peccata remissa & januam vitæ mihi patese. Comitabantur illum multitudo Beatorum, laudes divinas alta voce modulans.

monetur de vicina morte,

104 Laudes excelsas tunc decantasse catervas
C Ostia senserunt, quæ tanta vi patuerunt.
Prima fuit talis processio spiritualis.
In secunda concussione sanctus advenit archangelus Michael cum collegio Beatorum angelorum, & suo nanctu felicem vitam me intrare iastanti hora promisit.
Dixerat intente, tu cælica regna repente,
Me duce, suscipies, paradisi convena ties.
His dictis jubilant, cælestia cantica formant.
Quam vim dictorum capiunt vix corda piorum.
Talibus expavit mens, quamvis cælica stravit.
Tertia commotione adfuit Domina nostra vera Mater misericordiæ cum sanctarum caterva virginum, quæ sub gaudio suæ Assumptionis meam animam assumeadam benignissima voce promisit. Sed omnes vos, o fratres, conteslor per misericordiam Dei, ne, dum adhuc vivo, elicui ista dicatis.

propter quem ter. motus præsentes, * Mab. tinela

105 Idibus Augusti properant dum funera justi,
In feria sexta Christi de sanguine texta*
Ad medium noctis veniunt præfagia doctis:
Clamor, cantus, odor, strepitus vocesque virorum.
Hymnos vel psalmos resonabat vox populorum
Atque fores cellæ referantur more procellæ:
Cantus eh his exitus, sentitur jure tumultus,
Laudant cantando jubilant & vociferando.
Cum famulia monachi quatiuntur voce vereci: D
Credunt seque mori subdentes corda timori,
Irrumpunt laudes, seu dicant undique plaudes,
Carmina psalmorum solvuntur voce virorum,
Deficiat ne res, responsum dant mulieres.
His monachus quatitur, famulorum turba sopitur;
Corruit hic sortis credens discrimina mortis,
Non valet ista caro, dum mundo servit avaro,
Et ceret his dnnis præ pondere conditionis.
Cælitus iste chorus divina laude sonorus,
Hac illac resunat, plebs cæli carmina donat,
Palpitat & monachus, pavet, æstuat, angit anhelus,
Laudibus atque cantis reboat domus illa canoris,
Complet odor cellam signans intrasse puellam
Viseret ut servum, meruit quæ gignere cervum
Cornua gestantem saliendo sanctificantem;
Ipsa Dei Mater, Becmoth a per quam ruit ator, a
Ipsa Dei Genitrix justorum semper amatrix
Rite pios fovit, quorum jam nomina nnvit.
Ipsamet Arnulfo propria sic voce loquendo
Intulit ornate multa virtute; Beate E
Quando meus natus me de convalle levavit,
Te nunc assumens ad cæli regna levabit.
Dando pias voces mea tu solennia duces
Et tibi festa choris ego ducam carmen amoris,
Virgineus cœtus jubilabit mn duce lætus,
Gaudia conjuncta dedneeat agmina cuncta.

ac propterea monachus pavet.

106 Postea jam monachus trepidus surgens ac
Everolfus
Pellidus atque tremens pro nobis * vocibus hærens * Mab. tantis
Aggreditur Sanctum dans tnto pectore planctum.
Sic pater & præsul, pro quo sum longius exul,
Die mihi nec celes, noctu quæ gesta revelas.
Affectu tristi monno sub nomine Christi
Cuncta mihi dicas, quando me corpore tricas*. * Mab. trinas
Heu nimia infelix tegitur tot laus tua velis,
Et neseit mundus tenebrosa motte profundus,
Quia sis vel qualis, quam lucidus ac specialis.
Plurima dicentem, vel talia sic repetentem,
Affatu miti Præsul jnbet illa remitti,
Rem similem veri mandat magis ipse taeesi.
Si tibi ego pater, si me, carissime frater,
Diligis ut Patrem, caveas me prodere vatem.
Vitæ coaforiem fileas, donee mihi mortem
Pertransisse scias, tune postee pandere causas F
Occultas poteris, vel signis prodere veris.
Fortins adjnto te frater judice Christo
Ut tibi quod eredo taceas dum luce recedo.

causam ejus fra. garis aperit,

107 Primitus advenit cum Petro præsule cæli
Coacio depromens, quod sit mee crimina solvens.
Ipse pius Petrus sic protulit ista locutus:
Quæ mihi commissa sunt, stant tibi prorsus aperta:
Nil timeas demni, patet ex me jaana regni.
Vultibus aagelicis fruitus sum semper amicis.
Me consortando de sancto fiae morando
Gaudie fecerunt hymnumque Deo eecinerunt.
Tertius ordo fuit comes almæ jam Genitricis,
Quæ nos invisit, quæ mundo gaudia misit,
Gratia plena Dei, quæ permanet hnic Genitrici,
Nobis non celat, sed quæque futura revelat.
Fecerit hæc Mater Domini, dulcissime frater.
Ad notum morem snbiit tunc cella fragorem,
Ostia panduntur, quæ sic virtute premuntur.
Hinc reboat cantus cælesti carmine tantus.
Mens tua sic cecidit, quie pondus ferre nequivit.
Illa dies major consurgens, quem faeret anctor,
Est festiva nimis, Deus hac quod surgit ab imis,
Cælitus assumpte beat hene & Virgo Maria.
Tertia cause datur, quod festum multiplicatur.
Deprecor ideiren, custodi quæ tibi dico.
Accipe mandata Domini, quod luce sacrata

Jura

A Jura ſepulturæ non fiant, ſit tibi curæ.
Mab. ſtatuat Foſſa mihi munda ſtruatur* luce ſecuoda.
Hæc mea mandata tibi ſint io corde parata.
Reſpondit frater: Quæ mandas, n pie patet,
Omnia ſervabo, dimittere nolla patabo;
Sed precnt hæc feſta nobis pater o manifeſta.
Quis locus eſt dignus, quo tantum condere pigous
Nos nunc poſſimus, quandn vos cælicus hymous
Surſum ſuſcipiet, gravinr oos luctus aduret?
Præſul reſpoodit, hos ſullicitoſque retundit:
Aote ſepultutam nolitis teudere curam:
Nuotius adveniet demonſtrans, qun mihi fiet
Foſſa pii tumuli totius & nrdo ſepolchri.

xxxi. *dieinque ſui obitus præſcius,* 108 Itaque viceſima prima die ſuæ infirmitatis cum eſſet ſabbatum & vigilia Aſſumptioois glorioſæ Dominæ noſtræ Dei Genitricis & ſemper Virginis Mariæ, tunc vocatis diſcipulis, convocatis etiam viciox eccleſiæ eletieis, cum pſalmis & lætaoiis fecit ſe ſacro uleu peruogi, & dans cooſeſſionem coram omuibus, & nmuium humiliter petens orationem.
Et ſic confeſſus ſuit acſi crimine preſſos:
Penitus erravi, ſcelerum ſas multiplicavi
B Monachus & miles tractavi res joveniles.
Cotde gereos fatuum, non vixi ceu decet uſum
Mulrum peccatur, mihimet peceandu gravatur,
Offendi regem dantem ſupet nmnia legem,
Per quem ſalvetur quicumque Deum revererur.
Ecce meam culpam fateor mnribuodus inultam,
Quam precibus veſtris, quæſu. diſſnlvite caris.
109 Docuit autem eoſdem fratres dicens:
pie mortuo. Cras de reſurrectiune Domini gaudium erit in cælis, & adventu Reginæ cæli gaudiom ſanctis duplicabitur aogelis. Largiente Chriſtn, tertia cauſa addetur, pru qna gaudia triplicentur. Ideiteu pnhibeo,oe in craſtioa ad npus meæ ſepulturæ terram aperiatis; ſed io ſecundam ſeriam teſervetis;
b ſic eoim cælitus præſixum eſt, ut in die ſancti Arnulſi Metenſium antiſtitis *b* bujus peccatoris Arnulſi cnrpuſculum tetræ reddatur. Multa vero prædixit tam de regni vel ejuſdem loci ſtatn, qoam & de ptincipum vel pontificum caſibus ventnris, quæ umnia, veluti pnphetavit, eveneruot. Jam etgo iocombente hora veſpertina, Cnrpus & ſanguinem redemptotis ſumma cum devntione accepit, umuibus benediceos, ab nmnibus benedici
C ſe expoſtulavit, & ſic ad requiem anhelaos ſanctæ Crucis ſignu a ſe tunc propenſius adoratn tntum ſe conſignavit. Tunc in pavimeotum cioere & citicin ſtratum ſemet depnoens & nomen Domini ntans ac benediceos ſelicem dnrmitinnem accepit & regionem viventium Dnmino conjoogendus in-
c travit. Obiit autem XIII *c* Kalend. Septemb. anno Domini MLXXXVII.

xxxii *& cum magno populi concurſu.* 110 At ubi obitus ejus populis inantuit, mirum dictu quanta alacritate, quantaque devotinoe plebs undique confluens univerſa io circuitu enmplevit. Clerici pſalmis inſtabant, laicntum quidam pauperum concutrentium refectionem procurabant, nobilium quoque ac militum plurima multitudn plurimum ioſiſtebaot, nt decore eximio celebrarentur exequiæ ſancti Pontificis; tanra vero Clerienrum ac plebinm irruit multitudn, ut nuo baſilica, ſed ipſum atrium & atrii confiuia nnn poſſent capere tam copioſam frequentiam, aliis luminaria congereotibus, pletiſque inde gandentibus, quod tantis exequiis intereſſe meruiſſent. Cumque beati Viri corpus de more compoſitum & pontificalibus iofignibus nrnatum in eccleſiam fuiſſet advectum, vereus frater Everolſua, ne alicujus rapaciras inter tnt prumiſcuas tntbas tumulum de manu ejus coocupiſceus præriperet, tulit illum & repoſult.

EX MSS. *ab Everolfomonacho*

111 Adveniente vero hora ſepeliendi, cum eumdem aonulum digito ejus voluiſſet indere, frigida manus & incurvi digiti ſic obdurati rigebant, ut nequaquam extendi potuiſſeot. Tunc pro hujuſmodi difficultate amor præſenrium fideliom indnluit & cum gemitu ſupplicabant, ut facultatem Dominus anoueret illud cnrpus ſanctnm ſuis cultibus oun earete. Intererat his exequiis Bernuldus *d* præpoſitns Guareoenſis cum Ricoat- *d*
do *e* decano cum maxima turba presbyternrum ac *e*
clericorum, quurum hortatu & prævia voce cantati ſuot pſalmi, proſequente lætania & fleote laicorum enuventu, cum ſubito mirabilis Deus misificavit Sanctum ſuum in oculis nmuium præſentium. Revera etenim, mirum dictu? illis conquerentibus, manus dextera a pectore defuncti ſeſe etexit, digitos etigens diſetevit, & annuli inferendi locum dedit, quo ioſertn manus eadem ſe ad priſtinum tecollegit, & digitos, ut aotea, infra palmam tecurvavit.
Vux populi ſettur, mox laudibus umnia dantur
Et magis hunc ploraot, quia Saoctum ſemper bonorant, E
Prærnia virtutum retinet quæ quæſtor earum,
Præſule translatn, de tettis ſede locato,
Eccleſiæ Petri confertnr corpus herilis.
Ptæpatat obſequium populi grex & mnnachotum,
Presbyteri veniunt, it clerus, & agmioa cutrunt
Omoimodn plebis, portantia lumina ſaoctis,
Ptandia paupetibus, vel Cletn munera dantut
Munia Miſſarum ſatis & ſuper hic celebtantur,
Atque dies celebris Chriſti vel numioe Matris
Ducitur excelſa, ſetiam exſpectaudn ſecundam.
112 Veuerat & feriæ jam elatum maoe ſecundæ xxxiii. *Iterum ſepelitur,*
Angelus e cælu defceodens, mooſtrat apertn *Iterum reſuſcitat*
Cum ſermone locum, ſaciaot qun rite ſepulchrum
Fratribus nſtendit: poſt cælica ſeaodere tendit.
Et faciunt tumbam ſeriam ducendn ſecundam
Cælitus oſtenſam cæleſti muaere menſam:
Namque dnmus Petri loculus ſit corporis almi,
Et juxta claoſtra, quæ ſunt in patte ſiniſtra,
Qun depooatur Vir ſanctus, foſſa paratur.
Menſe ſub Auguſto dedit almus funera buſtu.
Conditur in tnmuln dans membris pigneta fæcln
Planctus vel gemitus ſuſpiria cnrdis ab intus
O qunt mittuntut, qunties tunc & repetuotur?
Clamat amot cordis, mugit, ejulat atdnt amotis; F
Ttaditur huic baculus prn ſignn pontificatus.
Scanneus atque calix ſit teſtis ſactificantis.
Plumbea ſcribuntur quæ poſtea ſcripta legaotur,
Et tabulæ niodulu poſirum ſtat pectnris antru.
Inſula Pnntificis mnnſtratut veſtibus aptis,
Aurea traduotut pedibus ſandalia Sancti.
Tales nrnatus ſecnm tulit ille Beatus,
Per quæ clareret, quam dignn ſinre niteret
Spiritus io cælis vivens pet ſecula felix.
113 Nunc igitut conſiderandum & fideli men- xxxiv. *nulle abhorte retioendum eſt, quantis laboribus, quantiſque afflictinnum generibus iſte Servus Chriſti tantam metuerit virtutis efficaciam, ut etiam membra defuncti miraculorum laude pulleant: nec enim gu-* *te præſervato, ſicut jam dictum prædixerat Sanctus.*
læ & Veneti ſetviendn & homanis cupiditatibus inhiando tale dnnum a Chriſtn percepit; ſed corpus mnrtificando, mandatis Dei invigilandu, veræ caritati inhærendo, & in via juſtitiæ quotidianis augmeotis creſcendo & perſeverando. Et quoniam entdis ejus cubile, corpore edomitn rite fuerat purificatum, ideiten complacuit Spiritui ſanctn, nt glntificaotem ſe glorificaret, & ſibi pure ſervientem in conſpectu nmnium hnminum amabilem atque laudabilem exhiberet. Aſpiciane

ex MSS. igitur dignanter hæc legentes & prudenti memoria colligant hujus Viri prophetiam, quam ante plures dies in pago Sueſſionico apud Ulciacum caſtellum habitans prædixerat, quod exequias funeris ejus nemo pontificum aut abbatum conveniret celebrare, ſed per monachum ac presbyterum ſuum circa eum omnia ſupplerentur. Talis namque tantaque occupatio vicinos abbates duos Gandenſes, & unum Bergenſem præpedivit, ut ſollicite invitati libenter occurrere vellent, & nullo modo prævalerent.

cujus ſepulchrum refertur.

114 Celebratis itaque Miſſarum ſolennibus a multis, qui undique confluxerant, facerdotibus, diſtributis in pauperum uſus largiſſimis ſtipendiis, qua die ſancti Arnulfi Metenſium antiſtitis facer natalis recolitur, eadem die in baſilica beati Petri apoſtoli apud Aldenborch hujus ſancti Viri corpus ſepultum eſt & ſubjuncto epitaphio prænotatum.

Miles in hoc mundo, modo pulvis in hoc monumento
Militiam mundi ſprevit amore Dei.
β Cujus tutela, qua vivitur abſque querela,
Primum devotus Sueſſionnis monachus.
Et mox anguſtæ devotior accola cellæ
Se per pauperiem frigus & eſuriem,
Atque per inſomnes in fletibus & prece noctes
Virtutum ſtudiis extulit & meritis.
Abba dein factus & præſul utrimque coactus,
Quæ digne ſubiit dignius excoluit.
Huc veniens demum, Domino donante, ſupremum
Claudens morte diem tranſiit ad requiem.
Tranſitus ejus ei provenit fine diei,
Quam ſequitur celebris orbe colente dies,
Qua cæli Dominam de mundi valle Mariam
Intulit aſtricolis cælica turma choris.
Præſulis Arnulfi qua feſta dies celebratur,
Præſulis Arnulfi corpus humo tegitur.

Completur hoc opuſculum anno poſt tranſitum ejus XXVIIII, Indictione ſeptima, quem credimus ab Incarnatione Domini milleſimum centeſimum & quartum decimum, regnum Francorum tenente Ludoico filio Philippi regis, ab iſto Viro Dei ante ortum prophetato, ſeptimo regni ejus anno, Romanæ Eccleſiæ præſidente beato Paſchali Papa
C II, Remenſem metropolim gubernante domno Rodulfo archiepiſcopo, regnante Domino & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, cui cum Patre in unitate Spiritus ſancti ſit omnis honor & gloria & imperium per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Nomen Hebraicum* beemoth *proprie ſignificat elephantem ſeu quamlibet beſtiam majorem: ſed ſæpius metaphorice accipitur pro dæmone, ut hic ex ſenſu colligitur, & apud obvios ſacræ Scripturæ interpretes legere eſt.*

b *Feſtum* S. Arnulfi *præſulis Metenſis diverſo die propter obitum vel tranſlationem corporis celebratur, ut dictum eſt in Commentario prævio ad Acta ipſius, quæ ad diem 18 Julii ſive tomo 4 iſtius menſis a pag. 423 jam edidimus.*

c *Hic iterum error amanuenſis irrepſit, quamvis idem numerus in aliis quibuſdam Mſs. exprimatur: nam ex antecedentibus & conſequentibus liquet, Sanctum eo die non obiiſſe. Quare cum Mabillonio pro* XIIII Kalendas Septembris. *legere malumus* XVIII Kalendas Septembris.

d *In Ms. noſtro apographo Urſi-Campi pro* Bernoldo *legitur* Bernardus.

e *In aliis Mſs. dicitur* Gitalemienſis *vel* Guaſlenienſis cum Ricardo. D

LIBER TERTIUS,

In quo Liſiardus epiſcopus Sueſſionenſis narrat miracula, elevationem reliquiarum, & alia, forſan prius ab Hariulfo abbate Aldenburgenſi deſcripta, quæ poſt mortem Sancti contigerunt.

PROLOGUS.

Auctor mirandi poſt obitum Sancti patrata viderunt,

DOmino, inte amabili, merito venerabili Rodulfo, Dei gratia ſanctæ Remenſis eccleſiæ archiepiſcopo Liſiardus filius; utinam idoneus miniſter ſanctæ Sueſſionenſis eccleſiæ, ſalutem & piorum palmam victricem. Reſidente veſtræ paternitatis dignitate in illo magno atque inauditæ epiſcoporum multitudinis concilio, quod auctoritate præſentis domini Papæ Caliſti *a* Remis celebratum eſt *b*, cum & ego humilis veſtro lateri inhærerem, conqueſtus eſt nobis in commune frater & coepiſcopus noſter Lambertus *c* Noviomenſium & Tornacenſium antiſtes, injuſtum & ingratum ſibi videri, nec ſoli ſibi ſed multis, quod ſanctus præſul Arnulfus prædeceſſor meus, qui ſanctam vitam & Deo placitam duxit, cujuſque ſanctitas multis valde miraculis a Domino comprobata eſt, in ſinu humidæ terræ adhuc cubatet, neque de luto ſecis uſque adhuc elevatus eſſet. Aderat teſtis miraculorum ejus regia majeſtas ipſius ſancti Arnulfi impetrata lacrymis & precibus condonata *d*; aderat Petrus archidiaconus Sueſſionicus, qui ſe cæcum natum fuiſſe atque per ſalivam oris viri Dei Arnulfi ſe oculos accepiſſe eum multorum teſtimonio fatebatur. Aderam & ego licet minus idoneus, qui me in ordinem ſubdiaconatus ab eo conſecratum, plurimum exultabam, & illi olim cohabitans, abſtinentiam & rigorem vitæ latius cognovetam, præſagia multa audieram, miracula non pauca præſens conſpexetam *e*.

a E

b

c

d

F

e archiep. Rhemenſem allocutus.

116 Cumque hæc & his ſimilia multa a plurimis proteſtata referrentur, placuit paternitati veſtræ inferre, dicendo: Cur me afflictis relatibus veſtris, cum ipſe melius vobis cognoverim opera ſanctitatis ejus. Vidi eum in Calvo-monte dedicationem facere, ubi femina de vico, quem dicunt Caviniaco, ter quinis annis oculorum prædita damnis, in faciem ſancti ſe miſit voce precanti, mox mora nulla fuit poſtquam præſul benedixit, palpebra ſe ſcidit, patuit lux, femina vidit. Sed eſtote; nitra fecerit, vixerit juſte, non dico levandum, niſi gratia Dei per clara ſigna cælitus dederit teſtimonium. Adeſt Romana Eccleſia, adeſt ipſe dominus Papa; referatur hæc res ad eorum cognitionem, & ſequamur inde illorum examen. Factum eſt, & conſona omnes voce in noſtram ſe redegerunt ſententiam. Itaque quæ & quanta poſtquam ſepultus eſt, circa extincta oſſa ejus Dominus & ſalvator noſter demonſtrare dignatus ſit miracula, hac præſenti decrevimus vobis & matri Eccleſiæ intimare pagella, ut præcedens cognitio veſtra in auctoritatem ſecurius legendi ceteris proficiat.

AN-

A

ANNOTATA.

a *Hic eſt Caliſtus* II *Pontifex, qui ab anno* 1119 *uſque ad annum* 1124 *Eccleſiam rexit.*

b *Hoc concilium menſe Octobri anni* 1119 *Rhemis celebratum eſt, cui quadringenti viginti quatuor epiſcopi interfuiſſe dicuntur.*

c *Quamvis Lambertus ille apud Sammarthanos etiam non recenſeatur inter epiſcopos Tornacenſes, tamen in ſerie præſulum Noviomenſium ab iiſdem refertur, & ab anno* 1115 *uſque ad annum* 1121 *eccleſiis Noviomenſi ac Tornacenſi præfuit, quæ poſtmodum in duas diœceſes diviſæ ſunt.*

d *Hæc phraſi auctor indicat, ibi adfuiſſe ipſum Ludovicum regem Francorum, qui precibus* S. Arnulfi *impetratus fuerat, ut ſupra narratum eſt.*

e *Ex his patet, quantam fidem hæc narratio mereatur.*

B

TITULI VETERUM CAPITUM.

I. De igneo ſplendore & Crucifixo proſiliente.

II. De pulvere circa tumulum ejus collecto.

III. De terrore cælitus acto contra hos, qui furari illum quærebant.

IV. De muliere contracta & ibidem ſanata.

V. De cereis ibi cælitus accenſis.

VI. De multitudine languentium inibi recuperatorum.

VII. De hydropico ſanato.

VIII. De balena per nomen ejus devicta.

IX. De paralytica ſanata.

X. De duobus ſenibus ibidem melioratis.

XI. De manco ibi recuperato.

XII. De homine ſanato nocte S. Joannis Baptiſtæ VIII Kalend. Julii.

XIII. De reliquiis ſancti Arnulfi in combuſta eccleſia non combuſtis.

XIV. De homine, qui ideo infirmatus eſt, quod votum non implevit.

XV. De elevatione corporis ejus.

XVI. De tribus miraculis tunc peractis.

XVII. De ſphera in cælo apparente.

C XVSSI. De homine pacem reſpuente debilitato.

XIX. De epiſcopo Belgoto, qui nolente eo ſucceſſit, & periit.

CAPUT I.

Varia prodigia, quæ ad Sancti tumulum & per invocationem ipſius in Flandria contigerunt.

LIB. III. CAP. I. *Tumulus S. Arnulfi ſplendore illuſtratur,*

POſtquam beatus iſto Servus Dei humanis rebus feliciter exemptus eſt, diverſa miracula juxta ejus exuvias a Domino facta ſunt, ac plurimæ languentium ſanitates condonatæ. Non longe vero a tumulo ejus ſtetit altare & crux grandis ſuperpoſita, habens imaginem Crucifixi Domini, de cujus imaginis vultu ac pectore viderunt duo fratres ſpirituales igneum globum ſeu fulgur erumpere, & in illius tumbam circa ejus pectus celeriter tranſilire; quo ſigno datur intelligi, quoniam ille, qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, huic Famulo ſuo vetæ lucis gaudia contuliſſet. Sequenti tempore, eodem tamen anno, tumba ipſa a capite uſque ultra pedes ex MSS. feiſſa eſt, & in directa diviſa, quaſi ad lineam fuiſſet conciſa. Iſta autem diviſio vel feiſſura inſtantis elevationis ejus præcutrens præſagium omnium mentibus intimavit.

II. *pulvis ibi collectus ægros ſanat,*

118 A primo quoque tempore depoſitionis ejus, ardor fidei & devotionis tanrus circa illum emicuit, ut quicumque ægrotantes per ſe vel per miſſos ſuos venerunt ad ſepulchrum ſancti Arnulfi & per circuitum colligentes pulverem volitantem, reportabant ſibi quaſi certam medecinam: ipſum vero pulverem eibis ſuis aut poculis immittentes, ſeu ſiccum pulverem lambendo, ſorbendo a cunctis infirmitatibus evadabant, & certiſſimum remedium velocius aſſequebantur; & hoc non quater aut ſepties, vel octies, ſed millies eveniſſe notiſſimum eſt. Vidimus energumenum peſſime vexatum, cui cum pulvis ille nolenti in os fuit injectus, mox hoſtem evaſit, & mentem recepit. Pulvis iſte celeber non ſoli noſtræ Flandriæ * *a*, ſed omnibus finitimis regionibus grandem ſuæ utilitatis notitiam comportavit. Anglia, Gallia, Scotia, Freſia ſic tenuerunt; externæ gentes patriæque ſimul einerem rapuerunt.

* *al.* Francia *a*

E

III. *& monachos corpus ejus auferre tentantes*

119 Hæc & his ſimilia multa poſtquam ſic fieri latius comperta ſunt, & rumor iſte laudabilis Franciam penetravit, cum & gratus odor ex ejus tumba jugiter emanaret, monachi ſancti Medardi graviter condolentes, quod tanti Viri exuviis caruiſſent, conſillum inierunt cum ſuo abbate Odone *b*, ut quaſi viſitationis gratia locum Aldenborgenſem adirent, & clam tumulum ejus aperirent, ut extracta oſſa ad cœnobium ſuum Sueſſionis ſub omni celeritate deportarent. Ventum eſt eo uſque, &, paratis hujuſce negotii inſtrumentis, nocte cœperunt apetire tumulum ejus a latere dextro. Mox ingens fragor cælitus intonuit concutiens ſudientes, & nimium conſternatos ab incepto deterruit. Illi paulo poſt recreati & ex oculta aeris paſſione id accidiſſe autumantes, redierunt ad ſepulchrum, ut cœptum perficerent.

b

triplex fragor ab invisibo deterruit a

F

120 Sed ſtatim ut cœperunt fodere, iteratus fragor tetribiliter increpuit; at illi facti exanimes corruerunt in terram, ac tandem reſumpto anhelitu cum nimia feſtinatione aufugerunt. Cumque de longo ſtarent ſuppreſſo murmure muſſitantes, ſubiit illos cogitatio, ut iteratam temeritatem tertio repeterent, & an ullus cederet effectus denuo attentarent. Adveniunt tremuli, applicant manus pavitantes; ſed continuo intolerabili terrore jam tertio percelluntur. Alliduntur pavimento, palpitant exanimes & pene præmortui, quid fuerint, neſciunt. Horarum vero trium ſpatio evoluto, ad ſenſum redierunt & nimium anguſtiati feceruut votum, quod numquam amplius attentarent ſacrum corpus ejus, vel ſepulchrum temerare. Arnulphus nepos ipſius ſancti Præſulis & primus abbas Aldenborgenſis *c*, hæc patrare conatus eſt, cum duobus monachis Godeberto, natione Aldenborgenſi, & Boldrado Brugenſi, quorum etiam relatione hæc eadem ſic geſta innotuerunt.

c

IV. *& ad ſepulcrum ejusdem ſe ſanctis*

121 Sequenti tempore delata eſt illue quædam fœmina miſerrima contractione deformiter diſtorta, ita ut genua ejus pectori confixa, & palmæ manuum ſub poplitibus colligatæ, tali quoque natibus carnetenus cohærerent. Hæc miſerentis populi ſtudio ad tumulum ſancti Arnulfi projecta, ubi per modicum quaſi requieviſſe viſa eſt, divino munere ad honorem Servi Dei ſanata eſt erecta, quæ pet eccleſiam atque pet atrium eccleſiæ

EX MSS. recto greſſu deambulans oſtendebat loca membrorum eruore horrentia, ubi aliud alii cohærens complicitum pridem fuerat & connexum.

V. *varia miracula patrantur.*

122 Multotiens accidit, ut luminaria ibidem cælitus accendi viderentur. Sed oe ſortuita vel quolibet aſtu adumbrata referre videamur, mille teſtibus defenditur, quod narramus. Solennitas præcipua agebatur prima die menſis Maii & populi multitudo undique locum compleverat, & ecce bora diei tertia cum ſolennis proceſſio ageretur, duo eerei, qui porrabantur, ad oſtium eccleſiæ ſtante vento extincti ſunt. Sed ut ventum eſt ad ſepulchrum S. Arnulphi, ſtatim ipſi eerei accenſi ſunt & ita accenſi, ut flamine venti extiogui non poſſent.

VI. *Multi ope S. Arnulfi experiuntur in morbis*

123 Anno etiam Dominicæ humanitatis poſt mille & centum quinto decimo per totam vicinam regionem facta eſt plaga ſævieotium morborum io hominibus utriuſque ſexus & totius ætatis, & nunc eatervatim properantes languidorum bajuli ſatagebant projeere ægrotos ſuos circa tumbam Arnulfi ſervi Chriſti; tanta vero diffuſa eſt gratia in reparatione langueotium, ut a medio Aprili

B

uſque ad medium menſis Auguſti, quando tranſitus ejus eelebratur, ſexaginta ſiot curati notorum, præter eos, qui ſie ſanati ſunt; ut ad notitiam nobis non veoeriot. Similiter factum eſt aono ſequenti; ut a menſe Main uſque ad menſem Auguſtum quioquaginta hominum utriuſque ſexus diverſæque ætatis reparatio ibidem condonata ſit.

VII. Sane inter eos venerat quidam hydropicus, veotris & venarum diſtenſione vehementer ioflatus, qui ſumptum de ceſpite humili tumuli contiguo pulverem, in aquam conſperſit & eamdem aquam ebibens, mox ſalutem eſt conſecutus.

VIII. *alii ſque caſibus, dum eum invocant,* 124 Sub eodem tempore exeuntes de iſta Flandria piſcatores balenam permaximam circumdederuot, laoceis & jaculis vulnerantes ut devictam ad terram cooveherent, & de morte beſtiæ divitias ſibi aggregarent. At beſtia immanis, quamvia fortiter jaculis & lanceis fuiſſet vuloerata, capi vel ſedari nequaquam potuit; ſed ex dolore plus inſaniens, modo aquas vomebat ad cælum, modo ſe ſubmergebat io profuodum; modo de profundo reſurgens candæ ſuæ & alarum impetu cnoſtringebat armamenta navium. Io tanta difficultate dixit unus ad ſocios: Invocemus ſanctum

C

Arnulfum de Aldenborg, & vaveamus ei partem de piſce; & coofido, quia auxilio ejus eiro bane beſtiam devincemus. Feeerunt ita, & ſtatim balena deſtitit ſævire, & ſe capiendi atque funibus colligandi locum quietiſſimum attribuit.

IX. *aue viſtoni ſtellar ſolitam* 125 In Vigilia Domioiæ Aſceoſioois ad concentum ſancti euangelii *d* iotra ſynaxim veſpertinam quædam paralytica ſanata eſt.

Io nativitate ſancti Joannis Baptiſtæ dum

d

X. noctu vigilias ageremus *e*, quidam homo ibi-

e

dem ſanatus eſt.

XI. Quidam etiam provectæ ætatis homines duo ſenes gratiæ nimium & conſimili angore pereuſſi dolebant ſe vivere: oam utrorumque genitalibus illapſa viſcera nimiam paſſinoem & viveodi difficultatem illis inferebant. Hi, audita fama gratiarum beati Arnulfi, cum magno labore perveneruot ad ſepulchrum, & eorum contentio io ſalubre gaudium divino nutu converſa eſt: nam meritis & orationibus ſaoti Arnulphi eorum viſcera ſurſum redacta ſunt atque io oaturalem ſitum revocata, & qui cum maxima difficultate huc venerant, cum gandio ſaoitatis expediti & alacres redierunt.

XII. Io feria ſexta hebdomadæ Pentecoſtes quidam juvenculus atidam manum ſe habere dolens, veoit & projecit ſe ad loculum tumuli ſaocti Ar- D
onlfi multis planctibus pulſaos ſancti pietatem; & dum lectio euangelica recitaretur, ſanata eſt manus ejus & perfecte reſtituta.

XIII. *quæ ab invendio mirabiliter conſervantur,* 126 Aotequam de terra levarentur oſſa ſancti Arnulfi, habebat eccleſia ſancti Petri ejuſdem ſancti reliquias, id eſt tntam ſupellectilem peculiaris eapellæ ejus. Ex his vero reliquiis dederunt fratres quamdam portionem quibuſdam de inſula Scolda *f* homioibus, ut ædificarenr eccleſiam in nomine Chriſti ſub titulo ſancti Arnulfi. Eccleſia illa cnnſtructa, & erecto altari, poſueruot capſulam iſtarum reliquiarum in altari, & accidit per iocuriam, ut illa eccleſia ignibus deprehenſa funditus arderet; eapſula vero reliquiarum ſancti Arnulphi ab ignibus intacta & nmnino illæſa in altario ſedit; ipſa autem palla altaris, in quaotum tangebat capſulam vel ſubjacebat, incombuſta remanſit.

XIV. *& eorum quibus Wido pacem ſpondet, eamque non ſervavit,* 127 In ioſula, quæ ouocupatur Bevelandia, hoc eſt tremula terra *g*, qnidam nobiles quorum caput erat Alviſus filius Landradæ & Ellicus frater ejus, coorientionem & litigium exercebant adverſus compares ſuos æque nobiles viros. Unde cootigit, ut quidam nomioe Wido ante portam Ellic in manu vuloeratus duos amitteret digitos medium & medicum *h*, & maneret duobus digitis debilis & mancus. Pro hac re viguit magna Widonis & inimicorum ejus ioimicitia contra Alviſum & Ellicum, cootraque amicos vel complices illorum, quouſque ſanctuarium ſaocti Arnulphi in illas partes deveheretur ad faciendam pacem inter gentes ignorantes Deum. Ille vero Wido dunrum digitorum damno deformatus, in eccleſia deprehenſus a mnnachis & clericis coram ſe proſtratis, eum & reliquiæ ſancti Aroulphi coram eo ſolo tenus jacerent, artatus eſt, ut ſponderet pacem ſe facturum eum Alviſo, & Ellico ſuis quondam inimieis, & ejuſdem ſponſionis arrhaboem coegerunt eum ponere ſuper reliquiarum lecticam ſive manus chirothecam; & quidem propter revereotiam præſentium Sanctorum obedivit ad horam; ſed domum reverſus & a propinquis vel clientibus probroſe inctepatus, averſus eſt a booo & ſupetſedit perficere, quod ſpoponderat ſancto Arnulſo. Sratim invaſit illum ſortit ægritudo, qua detentus decubuit diebus xxt, in quibus non ſnmnum vel eibum capieos, ſed de die in diem pejus F
tabeſcens, ad hoc redactus eſt, ut aecerſito preſbytero de funere cogitaret.

f

g

h

E

morbo opprimitur, qui peccati pentitui ſtatim ſanatur. 128 Tune presbyter dixit el: Omnis hæc infirmitas, qnam tam dure pateris, pro mendacio, quod S. Arnulfo mentitus es, juſte infertur; ſed ſi mihi eredas & promiſſam pacem atque mancotum digitnrum tuorum reatum bono cnrde indulgere noo renuas, ſpero in Deum vivum, quod cnnvaleſces & vitam tuam proſperari ſeoties. At ille nil deliberans, Defer ad me, ait, iſtam ſaoctam crucem; qua præ manibus oblata ait: Ecce eertiſſime novi, qunniam propter meam falſitatem incurri iofirmitatem; ſed ſi ounc ſanctus Arnulfus pro me oret, ut poſſim vivere, voveo & juro in cruce iſta, quod de pace & digitorum meorum indulgeotia, quidquid dudum promiſi, complebo omnia. Sic dicens & novo dnno onvum votum in cruee perficiens, continuo ſubjeeit: Si habeo amicum vel fidelem, provideat mihi, ut eito manduoem: nam timor mortis a me recedit, ſpes tota vitæ mihi ſuccedit. Quid plura? Statim eibo & potu refectus, convaluit. Poſt diem tertium aſcenſis equis Flandriam intravit, Aldenboreh petiit, & coram Frattibus pœnitentiam a-

git,

A git. Rediens vero in locum ſuum, nmnia, prout poſtulatus erat, & prout ipſe primitus devnverat, ad perfectum complevit, & in pace, quam ſpoponderat, ſtabiliter permanſit.

ANNOTATA.

a *Suſpicor, illam diſcrepantiam lectionis, quæ in variis Mſs. codicibus occurrit, provenire ex eo, quod Hariulfus abbas Aldenburgenſis tamquam Flander vel ſaltem Flandriæ incola prius ſcripſerit, pulvereem illum* noſtræ Flandriæ *utilem fuiſſe. Cum autem Liſiardus natione Gallus eſſet, & hæc poſtea ſuo nomine narraret, pro* noſtræ Flandriæ *forſan* nnſtræ Franciæ *poſuit. Etiam ex aliis phraſibus facile colligi poteſt, primum ſcriptorem horum miraculorum Aldenburgi præſentem fuiſſe, dum aliqua eorum contingebant, eum tamen Liſiardus veroſimiliter ibi nunquam fuerit, ut in Commentario prævio monui. Propterea etiam in titulo libri textis notavi, narrari a Liſiardo miracula & alia, quæ* ſortan prius ab Hariulfo abbate Aldenburgenſi conſcripta
B *fuerant.*

b *Apud Sammarthanos duplex Odo diſtinguitur, & prioris annus Chriſti* 1090, *alteri autem annus* 1135 *adjungitur. Hic veroſimiliter de primo iſtius nominis abbate agitur, ſi diſtincti ſint. Porro ab editoribus novæ Galliæ Chriſtianæ ampliorem horum abbatum notitiam exſpectabimus.*

c *Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib.* 67 *cap.* 39 *ſive tomo* 5 *pag.* 243 *narrans hunc irritum Arnulfi conatum, de eodem ſcribit ſequentia:* Forte necdum abbas erat Arnulfus, ſed tantum ſancti Medardi monachus, enm id tentavit Odoni ſancti Medardi abbati annn MXCVIII jam ſucceſſerat Radulfus ejus nnminis ſecundus.

d *Ad hæc verba Mabillonius in notis hæc monet:* Id videtnr intelligi debere de cantico MAGNIFICAT; nec enim alia pars ſancti Euangelii cantata fuiſſe videtur tunc temporis in ſynaxi veſpertina.

e *Iſte modus loquendi potius Hariulfo abbati Aldenburgenſi quam Liſiardo epiſcopo Suſſionenſi convenire videtur, cum hic forte nunquam Aldenburgi fuerit, ut ſupra etiam notavi.*

f *Hæc inſula ab incolis vernacule* Schnuyven *vocatur, & ab auctoribus medii ævi Latine* Scoldia *vel* Scaldia *appellatur, eſtque una ex inſulis*
C *Zelandiæ ad os fluvii Scaldi ſita.*

g *Hæc eſt altera Zelandiæ inſula, quæ anno* 1532 *inundatione maris in duas inſulas diviſa eſt, quarum una Bevelandia borealis, altera meridionalis dicitur. Quod vero ſpectat ad etymologiam hujus nominis, de qua ſcriptor hic agit, ſciat curioſus lector, verbo* beven *apud Flandros* tremere, *& voce* land *apud eoſdem* terram *ſignificari.*

h *Eſt digitus minimo vel auriculari proximus, qui etiam vocatur medicus aut annularis, ut in Culepino videre eſt.*

CAPUT II.

Elevatio ſacrorum ejus offium quam ſigna cæleſtia & miracula conſecuta ſunt.

XV. *Præſules in ſynodo Bellovacenſi.*

HÆc & alia ſuperna gratiæ documenta poſtquam ad aures epiſcopi dnmni Lamberti ſive ad notitiam fidelis populi latius pervenerunt idem injit epiſcopus conſilium in Concilio Bellovacenſi xv. Kalendas Novembris *a* cum qnibuſdam coepiſcoporum ſunrum, quid facto npus eſſet ad tantam Dei magnitudinem. Intererant inibi epiſcnpi Frsncorum Wilhelmus Cathalsunenſis colnmna doctnrum *b*, Jnſſredus Casnntenſis epiſcopns, Delbertus Senonenſis archiepiſcopus, Aurelianorum epiſcopus, Pariſiorum epiſcopus, Clarembaldus Sylvanectenſis epiſcopus, Petrus Belloacenſis epiſcopus, Angelrannus Ambiaanſis epiſcopus, Rodtbertus Atrebatenſis epiſcopus, Jnannes Morinnrum epiſcopus, Lambertus Tornacenſis epiſcnpus, Burchardus Cameracenſis epiſcopns, Bartholnmæus Laudunenſis epiſcopns, Liziardus ego indignus Sueſſionenſis epiſcnpus, abbatum, archidiaennorum, præpoſitorum & copioſa cleri multitudo. EX MSS. *a* *b*

13n Inter ceteros quoque adfuit ipſe Aldenborgenſis abbas, ferens in manu libellnm de Vita & moribus miraculorumque geſtis ipſius ſnncti Arnulfi, quem libellum egn de manibus ejus acipiens aperui, & apertum nbtuli epiſcopis dicens: Ecce, domiai, libellus iſte, me conſcio meque auctore, de Vita ejus conſcriptus eſt *c*, cui quod vera ſint omnia quæ narrst, teſtimnninm in fide perhibeo, & de cujus miraculis & hic quoſdam & domi plures valde teſtes veraces adhibeo. Hunc ergo libellum poſtulo a vobis diligenter conſiderari, ut ex hujus nocitia valeatis, quid de illn agendnm ſit, melius informari. Veſtra antem ſanctitas audiat judicium meum, quoniam ſi in diœceſi mihi commiſſa pauſaret, lnngum eſt, quod in terra non jaceret. Tnnc Wilhelmus Cathalaunenſis epiſcnpus accepit libellnm, & inſpiciens a principio vidit nnmeroſitatem capitulorum, & ait ad epiſcopum Tornacenſem: Domine, qnid amplius quæritis? Abſque libello iſtn ſufficit nobis teſtimnnium dnmini epiſcopi Sneſſionenſis & clericorum ejus: debet vnbis msgnam fidnciam præbere iſte talis abbas cujus & ætas ſuſcipienda eſt & prudentia bene placet; libellum vero iſtum, quia ſynodalibus negotiis occupamur, percurrere nnn vacat. *auditis S. Arnulfi miraculis;* *c* E

531 Joffredus Casnotenſis epiſcopus ait. Domine Tornacenſis, dico vobis in veritate; ſi Dominus talia vel ſemel feciſſet circa aliquem præceſſorum meorum, ego nec Papam nec legatum nec vel archiepiſcopum conſulerem; ſed tota conſtantia Sanctum Dei, ut dignus eſt, exaltarem *d*. Interim dum hæc ab epiſcopis decernuntur, quidam nobiles magiſtri ſcholarum acceperant libellnm & eurſim perlegerant quædam geſtorum capitula. Quidam ergo eorum recnrrentes, ubi erant epiſcopi, cnm magna conſtantia fatebantur: Reveta ex Deo non eſt, qui hujus Sancti exaltationi contrarius eſt. Tunc Gnilhelmus Cathalaunenſium epiſcopns ait: Per Deum tnrpe eſt, quod de re tam aperta dnbitamus. Unde vos, domine Tornacenſis, cum Dnmini gratia, remnta omni ambiguitate, ſtatuite diem, qun ad locum conveniatis & ſanctum Servum Domini de terra elevando, honorifice recondatis. Lambertus epiſcopus Tornacenſis ait: Eece legatus in hac ipſa baſilica cum archiepiſcopo nnſtrn Remenſi vel Turnnenſi eminus reſidet; rogo vns placeat vobis ante illos venire & veſtram ſententiam illorum judicin confirmare. Epiſcopi dixerunt: In nomine Domini fiat. Ut ventum eſt, Lambertus dixit domino Cathalaunenſi: Rogo agite cauſam meam. Cumqnn ille brevi facundia anin legsium & archiepiſcopos cauſam explicuiſſet, tam legatus Conon, quam & Remenſis archiepiſcopus, una *ſtatuunt, ſacras ejus reliquias elevandas eſſe,* F *d*

EX MSS. voco seſpondetunt: Judicium veſtræ auctoritatis plene ſuſcipimus, & decretum veſtri conſenſus corroboramus.

quod ab ep ſcopo Tornacenſi

132 Itaque epiſcopus Lambertus convocans abbatem deſignavit diem, quo Aldenboreh conveniret, id eſt Kalend. Maii, & Viri Dei corpus ſanctum de humo levatum juxta morem Gallicanæ eccleſiæ ceu revera ſanctum reponeret. Dedit etiam litteras cum ſigillo, quibus omnem Tornacenſis diœceſis populum, ad tam ſanctum officium convocaret *e*. Fama volans, celeri currente meatu, diverſos populos has ſedes viſere fecit. Taceamus de Flandria, Walachrenſes, Scoldanii, Bevelandenſes, Antverpenſes, Taxandriani, Waſiani, Brabantini, Menapenſes, Morinenſes, Bolonienſes vel ceterarum regionum *f* plebes uberrimæ affuerunt. Tempore itaque præſtituto advenit epiſcopus cum Tornacenſi archidiacono honorabili Rodberto & magna copia cleri, & prælato Crucis tropheo, allato quoque ſacro Evangelii corpore cum cereis & odoribus, concinente clero, aperitur tumulus Viri ſancti, eliguntur de pulveris ſitu oſſa beata: Stabat calix conſepultus ſuper pectus ejus, jacebat & plumbea tabula ſub calice præ pectore ejus; quæ tabula ſcripta tenebat nomen, patriam, genus, militiam, converſionem, in abbatem promotionem, diem ordinationis ejus in epiſcopum, diem tranſitus ejus de ſeculo iſto ad Chriſtum. Hæc tabula a pectore Sancti elevata & epiſcopo aſtante relecta fecit illi gaudia magna, quoniam formidabat, ne errore aliquo ſancti non ſanctum Arnulfum, ſed quemlibet indignum, Fratres ſub nomine ſancti elevarent. Similiter & paſtoralem petalum *g* cum epiſcopo demonſtraſſent, gavius eſt plurimum. Ad ultimum cum ſandalia auro inrexta extructa vidiſſet, in lacrymas reſolutus eſt. Ad ſuſcipienda oſſa & de ſepulchro levanda ſuerunt electi tres presbyterio functi abbas Harinlfus, Godninus monachus, Hagamingus monachus.

133 Cumque abba calvariam capitis e terra levaſſet, & in capſam ad hoc paratam poſuiſſet, ecce manus ejus pingues & liquore olei infuſæ repertæ ſunt, tamquam ſi manus ſuas intinxiſſet in vas oleo plenum. Ecce coram Deo, quia verum eſt, & verum ſnit quod dicitur. Odor quoque magnæ ſuavitatis ibidem diffuſus eſt, nec immerito: nam qui in vita mortali in omni loco Chriſti bonus odor exiſtere ſtuduit, non mirum, ſi jam coronatus a Deo ipſo largiante, cui ſervivit, cæleſti honore meruit honorari. Interim reboat eccleſiæ limus almæ Trinitatis laudibus & uſque dum beata oſſa digno cultu amicta, ſerinio conderentur, tam epiſcopus quam clerus divinis verbis operam dabat. Quibus ſerinio illatis, mox epiſcopus impoſuit hymnum TE DEUM LAUDAMUS, TE DOMINUM CONFITEMUR. Hinc vero hymnus uſque ad nubes conjubilato, efferrur Sanctus extra ſanctam eccleſiam ad ſtationem condictam manu ſiquidem militari: tanta enim ad Sanctum irruit hominum multitudo, ut nimium ſeſe conculcarent, impingerent, contonderent, & nemo præ amore Sancti vel ſibi vel alteri parceret. Ita devotio Sancti quæ deſiderium metas rationis abjeceerat, ut abba vel monachi ad Sanctum propinquare nulla ratione valerent.

134 Sane divina non defuerunt miracula ſed verus Deus in Trinitate unus, cui pute ſervierat Arnulfus, trinum miraculum ibidem exhibuit: nam quidam juvenis inimica vi poſſeſſus, & ob id in inſaniam longo dudum tempore auctus, ibi ab inimico liberatus, & ſoſpitati corporis & libertati ſenſus ſui eſt donatus. Duæ quoque feminæ paralyſi percuſſæ ac membrorum officio penitus deſtitutæ, plenariæ ſanitati ſunt reſtitutæ. Hæc vero tria ſigna intra eccleſiam facta ad notitiam populi per plateas vel agros diffuſi, non ſatis palam devenerunt, quia denſa plebium multitudo ſtipatim adeo baſilicam impleverat, ut nemo ibi palam loqui, nemo ibi quoquam ſe vertere, nemo ibi niſi ſremitus tumultuantis populi tunc poſſet audire.

XVIII. ſignis quæ cælitus

135 Deus de cælo complacens ſibi in ſuo ſancto Arnulfo dedit tunc ſignum etiam de cælo. Etenim ab hora prima uſque ad ſextam plenam, viſa eſt in cælo ſphæra ardens, quaſi flamma ignis, quæ inenmbebat ſupes ſanctum corpus beati Viri; per tranſverſum vero ipſius ſphæræ radiabat velut antum puriſſimum in camino probatum, ſignum ſanctæ Crucis, quæ crux ſuo ſplendore vincebat omnem ſolis decorem, ſua etiam longitudine ſuperabat amplitudinem prædictæ ſphæræ, per quatuor cornua ultra tendens, & nimio fulgore velut aurum rutilans. Hoc certe ſignum in cælo viſum videtur ſignare cæleſte myſterium. Quid enim ſphæra figurat, niſi orbis terrarum latitudinem? & quid viſio crucis, niſi terrenam mortificationem deſignat corporis? Quid autem aurum vel aurei ſplendor indicat, niſi æternæ ſapientiæ claritatem & internam divini luminis contemplationem. In ſphæra vero apparuit flamma, quoniam per orbem ſcitur, imo ſcietur, quoniam caritas Dei diffuſa eſt in corde Arnulfi per ſanctum Spiritum, qui datus eſt illi. Si datus eſt, a Deo cæli datus eſt. Jure ergo ſignum Arnolfum glorificans in cælo apparuit. Et nemo dicat, Arnulfum quis noverit? Nos dicimus quoniam optime notus eſt, qui jure cæli dignus eſt noſci: nec enim fallit propheta, qui dicit: In memoria æterna erat juſtus. Sphæra igitur, quæ in cœlo apparuit, figuravit latitudinem bonæ famæ. Flammeus affectus, ardorem caritatis internæ. Crux ſignificat martyrium. Aurei ſplendor divinæ caritatis myſticum intellectum. Longitudo crucis ſuperans ſphæram, intimat ſanctam beatæ mortificationis perſeverantiam. Potuit dicere beatus & ſanctus Arnulfus: Mea converſatio in cælis eſt. Potuit dicere: Omnia mundi amabilia vel delectabilia, quæ reliqui, arbitror ut ſtercora. Talis vero talibus debuit declarari.

XVIII. factum eſt inventio Maii anni 1121,

136 Facta eſt autem hæc ſancti Arnulphi tranſlatio primo die menſis Maii, Indictione quarta decima, ſub anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo vigeſimo primo, Francorum ſceptra tenente Hludoico filio Philippi annis XXII, Flandriæ Comitatum agente Carolo *h* filio regis Danorum, cujus mater fuerat filia Rodberti Comitis, cœnobium Aldenburgenſe regente Hariulpho abbate per annos jam XVI. Animadverſum eſt autem cum beati Viri elevatione regioni Flandrenſium adveniſſe frugum fœcunditatem, eorporum ſanitatem, aurarum ſalubritatem, quæ antea per annos ſeptem pluviarum inundatione & agrorum ſterilitate, animalium quoque peſte & hominum crebra mortalitate atrociter languerat.

h

XIX. quo tempore Flandria

137 Dominica tertia poſt Albas quando Introitus Miſſarum cantatur, JUBILATE DEO OMNIS TERRA ALLELUIA, facta eſt nobis beati ſancti Arnulfi corporalis elevatio: a qua Dominica deinde octava decima die evenit præclara ſolennitas de Aſcenſione Domini, quæ eſt quadrageſima dies a ſancto die Reſurrectionis. Hæc vero ſolennitas Aſcenſionis in oppido Aldenburgenſi ab aliis ſolennitatibus magis frequentior ſit, eo quod

in

A in illo die ſolennes nundinæ in eodem loco ducuntur, & ideo populi ab operibus vacantes ſolito plus conſluunt. Hac vero opportunitate promiſcuis urbis undique irruentibus, contigit convenisse de una vicinia tres milites germanos fratres, & duos alios ſeorſum milites illis tribus inimicantes; quoniam illi tres nuper interfecerant germanum illorum duorum fratrem militem. Illi vero tres aliorum fratris interfectores convenerant abbatem & monachos ejus loci, & roguaverunt nimium ſupplices, ut ſerrent auxilium laborando pro reconciliatione eorum: ad quod abbas & monachi facti voluntarii, requirentes, ubi eſſent illi duo fratre orbati, tulerunt ſecum lecticam beati Arnulfi, & venerunt ex improviſo, ubi illi ſedebant, & prandere inceperant.

patrocinium ejuſdem ſancti ſenſit.

138 Senior frater, ot vidit monachos & ſanctam lecticam, intellexit, hos venire ad ſeſe cogendum. Statim projectis dapibus & poculis, voluit exurgens effugere; ſed virtute Domini & meritis ſancti Arnulphi, nates ejus

B adhæſerunt ſcamno, pedes ejus adhæſerunt ſcabello ſuppedaneo, & ita compeditus & conſtrictus reſedit invitus. A monachis poſtulatus indulgentiam, reſpondit verba ſtultitiæ. Quid multis differamus? Lingua proterva, oculi torvi, & totius corporis motus diſſimiles illum amentem prodiderunt & morti jam indirum amici defleverunt. Tunc junior frater devovit dicens: Sancte Arnulphe, miſerere mei, & redde mihi vitam fratris mei, &, ecce, voveo & promitto, quoniam ſi evaſerit frater meus, & pro amore tui iſtis inimicis efficiar amicus, & ipſum, velit nolit, pertraham, ut faciat eum eis perpetuæ pacis fœdus. Monachi præſentes hæc audientes gaviſi ſunt, & accepta aqua humectaverunt pedes lecticæ, ipſamque aquam reſumentes infuderunt ori ejus

* *lege* tott & faciei totæ *. Tunc ille quaſi de gravi ſomno expergiſcens cootinuit ſe, dein vocans fratrem fortiter ejulantem ait: Gaude, frater, quia revixi: orationibus ſancti Arnulphi me Deus vivere permiſit. Et cunſurgens adoravit cum magna devotione; deinde fratris ſui occiſores cum magno affectu accepit in amicus & ſub firmamento juramenti polllcitus eſt,

i illis pacem ſtabilem obſervare 1. Sic exoſis gratiam, ſic odientibus benevolentiam, ſic beato Arnulpho honoris reverentiam, ſic Chriſtus

C Deus noſter nomini ſuo laudem & gloriam provenire dedit in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hæc ſynodus Bellovacenſis anno* 1120 *celebrata eſt, ut auctores jam conſentiunt; ſed Acta hujus concilii ad noſtram noſtram non pervenerunt, ut Longuevallius noſter ac alii hiſtorici obſervarunt.*

b *Hic fuit doctus præſul, qui a natali ſolo in diœceſi Pariſienſi vulgo Guillelmus de Campellis cognominabatur, & propter eximiam ſcientiam* columna doctorum *dicebatur. Præcipua ejus geſta breviter apud Sammarthanos in ſerie epiſcoporum Catalaunenſium narrantur.* EX MSS.

c *Liſiardus hoc loco non dicit, quod ipſe hunc libellum de geſtis & miraculis* S. Arnulfi *exaraverit; ſed tantum aſſerit, hunc libellum, ſe conſcio atque auctore* (id eſt, ni fallor, ſe ſuaſore) *conſcriptum eſſe. Hinc in Commentario prævio colligimus, libellum iſtum ab hoc præſule adoptatum fuiſſe.*

d *Hic epiſcopus Carnotenſis ex affectu & non nihil hyperbolice loquitur: nam eo tempore nullus præſul in ſua diœceſi poterat quempiam Sanctum declarare, niſi Pontifice per ſe aut legatum ſuum conſentiente.*

e *Has invitatorias aut convocatorias epiſcopi Tornacenſis literas in Commentario prævio exhibuimus.*

f *Hic exprimuntur antiqua nomina diverſorum Belgii tractuum & incolarum, quæ apud geographos & hiſtoricos Belgas paſſim occurrunt.*

g *Mabillonius hoc loco legit* petatium, *& hanc* E *vocem in notis per* ſchedulam *interpretatur. Sed veriſimilius puto, cum Ms. noſtro ac codice Valcelleuſi* petalum *legendum eſſe: nam per* petalum *vel* peralium *præter alia, quæ in Gloſſario Cangii occurrunt, ſignificatur pedum paſtorale, de quo Harigerus Lobienſis abbas cap.* 8 *inter miracula S. Urſmari ſic ſcribit:* Baculum recurvum, quem plerique cambutam alii petalum vocant. *Cum autem hic addatur* paſtorale, *arbitror, hanc ſignificationem reliquis præferendam eſſe.*

h *Hoc loco indicatur Carolus cognomento* Bonus, *qui anno* 1119 *comitatum Flandriæ cœpit adminiſtrare, & anno* 1126 *vel* 1127 *ab hominibus ſeditioſis in templo S. Donatiani occiſus eſt, ut Majores noſtri ad diem ſecundam Martii retulerunt in Actis hujus beati Principis, quæ tomo* 1 *Martii a pag.* 152 *illuſtrarunt.*

i *Inter titulos veterum capitum in omnibus exemplaribus noſtris cap.* 19 *legitur hic titulus:* De epiſcopo Belgoto (*codex Valcellenſis* Helgoto *habet*) qui nolente eo ſucceſſit & cito periit. *Sed in textu ipſius libri certi nullum de hac re ſit verbum. Quare Mabillonius in notis ad titulum hujus capitis monet ſequentia:* Nihil omnino de eo epiſcopo habetur in hoc libro. Et quidem Hilgotus epiſcopus Sueſſionenſis, de quo hæc epigraphe videtur debere intelligi, F cito non periit; ſed poſt annos circiter duodecim regiminis in monaſterium majus propè Turonos ſeceſſit, anno ſcilicet MLXXXVIII, ubi poſtea abbas factus eſt. Ejus apologiam facit Ivo Carnotenſis epiſcopus in epiſtola ad Paſchalem II ſummum Pontificem. *In Ms. noſtro apographo Thoſano dicitur quidem epiſcopus hic periiſſe; ſed adverbium* cito *omittitur. Cetcrum de præſule Hilgoto, qui epiſcopatum Sueſſionenſem abdicavit, & vitam monaſticam amplexus eſt, plura apud Sammarthanos & Longuevallium noſtrum legi poſſunt.*

A D

DIES DECIMA SEXTA AUGUSTI.

SANCTI QUI XVII. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR:

S Ancta Serena Romæ.
SS. Martyres XXXIII in Palæſtina.
S. Diomedes medicus & M. ſub Diocl.
S. Atſacius conf. Nicomediæ in Bithynia.
S. Theodorus ep. apud Helvetos.
S. Simplicianus conf. Mediolani.
S. Vamnes martyr in Perſia.
B S. Orion)
S. Æmilius) MM. Alexandriæ.
S. Agnatus)
SS. Thyrſus & ſocii MM. in Perſide.
S. Ambroſius centurio martyr Ferentini in Campania Italiæ.
S. Chæremon apud Græcos.
S. Titus Diaconus martyr Romæ.
S. Balſemius M. Ramerude in diœc. Tricaſſina.
S. Noſtrianus ep. conf. Neapoli.
S. Aregius epiſc. conf. Diceſiæ in territorio Nivernenſi.
S. Armagilus conf. in Brit. Armorica.
S. Eleutherius ep. conf. Autiſſiodori.
S. Frambaldus abbas conf. Silvanecti in Gallia. E
S. Theodulus ep. conf. Seduni.
S. Laurentius eremita conf. Sublaci in Latio.
S. Hyacinthus conf. Cracoviæ in Polonia.
S. Rochus conf. in Monte Peſſulano.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAnctorum martyrum Thyrſi, Leucii, Coronati ac ſocietatis eorum *mentio habetur in noſtris apographis Græcis e bibliotheca Ambroſiana Menæis. Vide quæ diximus cum Martyrologio Romano ad diem* XXVIII *Januarii*; C *ubi tamen, qui tertio loco ponitur*, Callinicus, *non* Coronatus *vocatur. Plura itaque de his ad eumdem diem* XXVIII Januarii.
S. Rabulas in pace conſummatur, *uti hoc die memorant Menæa magna Græca typis edita, de quo etiam meminit Menæum Chiffletii ac Menologium Sirleti. Adi diem* XIX Februarii.
Davidis epiſcopi Menevenſis translatio *ponitur in additionibus Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum. Videantur quæ de ipſo dicta ſunt* I Mart.
Morinis, Oſtenſio S. Hunfredi ep. conf. *ſignatur a Greveno, Molano & Edit. Lubec. Col. de ipſo pridem actum eſt* VIII Martii.
S. Didymi *nomen invenio in Calendario noſtro Syriaco ſeu Chaldaico: non mirum itaque eſt, unde noa ſciri quo ſpectet. Sed Martyrologium Arabico-Ægyptium ſic dicit*: Memoria Domitii & ſocionum, *& forte reſpicit ad Domitium ac ſocios martyres (quos dedimus ab eodem disjunctos, ſed tamen ab aliquibus illi conjungi monuimus die* XXIII *Martii*) *vel ad Dometium monachum Peſſam, cum duobus diſcipulis ſub Juliano Apoſtata lapidatum, de quo inter Prætermiſſos die* VII *Auguſti. Conſuli ergo poſſunt* XXIV Martii & VII Aug.
Reate, translatio SS. Martyrum Eleutherii epiſcopi & Anthiæ matris *legitur apud Ferrarium in Catalogo generali. Vide quæ ſuperius de iis dicta ſunt* XVIII Aprilis.
S. Sineſii translatio corporis Romam *refertur in* F *ejus Actis, quæ illuſtrata ſunt & videri poſſunt* XV Maii.
S. Troiccia *in Litanis Pictonicis apud Labbeum a Majoribus noſtris olim huc remiſſa fuerat, poſtmodum vero obſervatum eſt, diverſis eam diebus, veritis de cauſis recoli, præcipue autem eo, quo de ipſa actum eſt* IX Junii.
Turnnis in Gallia S. Arnulphi epiſcopi, *eſt annuntiatio hodierna Ferrarii in ſuo Catalogo generali, poterat addere & martyris, eumque collocare eo die quo Acta ejus recenſuimus* XVIII Julii.
S. Arnulphum epiſcopum Metenſem *hoc die ſignat Caſtellanus in Martyrologio univerſali, quam ob cauſam neſcio: nonnulli* elevationem *notant. Acta ejus etiam illuſtrata ſunt* XVIII Julii.
S. Syntiches translatio *eſt in Florario Ms. De ipſa egimus* XXII Julii.
S. Ruſticula *virgo Arelatenſis ſignatur hoc die a Ferrario in Catalogo generali & a Sauſſaye: melius ab aliis eo die quo Acta ejus illuſtrata ſunt* XI Auguſti.
S. Tharſitius martyr *male hoc die refertur in Vio-*

Digitized by Google

la

A *la Sanctorum; ſpectat ad diem præcedentem quo de ipſo actum eſt* XV Auguſti.

Apud Africam ſanctorum ſeptem Martyrum Liberati *&c. eſt anticipatio codicis Uſuard. Bruxellenſis; ſpectant ex Uſuardo ad diem ſequentem* XVII Auguſti.

Iheronis *in Matric. Cartus. Ultrajectinæ ſpectat ad diem ſequentem* XVII Auguſti.

S. Dega Maeeayrill *Hibernus epiſc. alicubi hoc die relatus, ſpectat ad* XVIII Auguſti.

S. Orontius M. Aletinus (*Lecce*) *quo die paſſus ſit neſcitur. Signant eum aliqui hac die, alii* XXVI *hujus. Id certum videtur, coli ipſum* Dom. ultima Auguſti.

S. Limbania virgo *ſanctimonialis Cypria in monaſterio nobilium S. Thomæ Genuæ ſignatur hoc die a Ferrario in utroque Catalogo, non recte, cum aliunde conſtet, annuam ejus feſtivitatem recoli* VI Septembris.

Andegavis translatio S. Maurilii *refertur in cod. Uſuard. Burdegalenſi, colitur* XIII Septembris.

S. Hedvvigis elevatio *memoratur hoc die in Kalendario Ciſtercienſi & Menologio Henriquez. Dies ejus natalis notiſſimus eſt quo de ipſa agetur* XV *Octobris vel die ad quem dilata eſt* XVII Octobris.

B Translatio S. Bervvardi ep. Hildensheymenſis & conf., *eſt annuntiatio Edit. Lubeco-col. & Greveni. Spectat Sanctus ad* XX Novembris.

Margarita virgo abbatiſſa Vallis Gratiæ *Pariſiis anno 1626 defuncta, ut* illuſtriſſimum ſeculi ſidus, *mire & fuſe hoc die exornatur a Buccelino, ex cujus elogii principio cetera ferme colliges*: Pariſiis depoſitio beatæ Margaritæ virginis & abbatiſſæ Vallis Gratiæ, virtutibus ac miraculorum gratia illuſtriſſimæ; æternum poſtremæ ætatis noſtræ decus & ſpeculum *&c. Geſta hujus Venerabilis diſtinctius narrat Caſtellanus, notans etiam non Pariſiis obiiſſe, ſed Seriaci (Sery) in Biturigibus.*

S. Hieremias per S. Bertholdum in Carmeli Ordinem admiſſus, ejus & ſucceſſor in Prioratu locali fuit. Divinis revelationibus irradians & ſanctimonia præſtans obiit in Carmelo ad annum MCCXVIII. *Verba ſunt Aciel bene ordinatæ, totics alibi a nobis citatæ rogatu Philippi Viſitantini.*

C Cizium *aliquem (Gall.* Cizy) *ut* patronum eccleſiæ epiſcopalis Rivenſis in Occitania Galliæ *inter Sanctos hoc die collocat Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali, atque ipſum ibidem* coli ut a Mahumetanis martyrio affectum, *nullo aſſignato tempore. Fruſtra notitias alibi quærimus, quibus ſane opus eſt, ut de ejus ætate, geſtis, martyrio & cultu plenius doceamur, priuſquam hic locus ei concedi poſſit.*

Primo loco inter ſuos Galliæ Sanctos præterea refert idem Caſtellanus S. Theodorum epiſcopum, qui Baſileæ honoretur *abſque ulla ulteriori notitia, in quo etiam ſolitam ſuam diligentiam deſiderari paſſus eſt.*

Tertius æque nobis ignotus ſuggeritur in eodem Martyrologio univerſali Radulfus *monachus, Redonis apud ſanctimoniales S. Sulpitii, ut* inſtitutor monaſteriorum Loci Mariæ & Felicerofæ.

Quemadmodum & natalis Carolomanni *ſignatus a Greveno & Ferrario.*

Hac item die Sancti Urſani confeſſoris, *annuntiatio eſt Ferrarii in Catalogo generali abſque ulla notitia unde illam acceperit, ut nec de loco cultus nec de ætate aut geſtis quidquam indicaverit, nec alibi notatum inveniatur. Siquis de iis nos edoceat, poterit Urſanus alibi inter* D *Sanctos recenſeri.*

Regulinda mater S. Adelrici, *in nullis ſacris Faſtis nota, memoratur in epiſtola, apud nos Ms. monachi Einſidlenſis data anno 1673, ubi tamen fatetur ſcriptor, eam* non habere cultum publicum, *tametſi* ſerverus corpus cum magna reverentia, *quemadmodum & aliorum monachorum ejuſdem loci corpora, quæ in lapideo ſepulcro decenter repoſita ac publicæ venerationi ſaltem aliquali plebi expoſita ſunt* quorum omnium memoria ſit XVI Auguſti. *Eorum plura adeſſent monumenta, niſi funeſta incendia & hæreticorum rabies omnia conſummaſſent.*

Rufinum puerum martyrem *notatum pro hoc die invenio in ſchedis Ms. Sanctorum diœceſis Firmanæ in Italia, ubi paucis narratur, impiæ matris juſſu fuiſſe jugulatum, colique in vico Mandiolæ, ſeu Amandiolæ, exſtructa quidem non una in ejus honorem eccleſia: ut mirandum prorſus ſit, nihil de eo ſciviſſe Ferrarium. Cupio, ea nobis ſuggeri, quibus ipſum inter Sanctos tuto referre poſſimus.*

Sanctem *minoritam ex Arturo inter Prætermiſſos* E *vetuſtiores* XIV *hujus, necdum conſulto Waddingo qui tomo* VII *ſuorum Annalium in Supplemento ad tomo* IV, *num.* 9 *fuſius agit de hujus Sancti eximiis virtutibus ac miraculis, teſtaturque aliquali cultu ſaltem privata a multis invocari. Necdum audio corpus legitime elevatum, aut ullam ejus memoriam agi in Officiis eccleſiaſticis: imo necdum ſcitur an hoc die id fieri deberet. Paulo diſtinctioribus ac certioribus monumentis opus eſt, ut et in hoc opere locus dari poſſit, etiam hoc merito ad quem reduci poſſe videtur.*

Tres Franciſcos beati *titulo hoc die donat laudatus Arturus, primum* Papienſem conf., *alterum* Rheginum, *tertium* Ximeneſium *in Hiſpania, ambos &* confeſſores.

Additur demum Beatrix a Sylva virgo, *de qua etiam in Gynæceo.*

Ex Huebero habentur Martyres quatuor a Turcis in Hungaria Thomas de Szodemio, Ladislaus de Zadvora, Benardinus de Lippa & Franciſcus de Villaco.

Item Paulus a Jeſu *in Hiſpania.* F

Jacobus Granerius *in Gallia.*

Didacus Schveizer *Monachii in Bavaria.*

Georgius Cremonenſis *Ordinis PP. Eremitarum S. Auguſtini inter Sanctos hoc die numeratur a Greveno, qui unde eum ut Sanctum coli ſuo tempore & quidem eo die intellexerit, cum anno primum* 1451 (*neſcitur quo die*) *obierit, haud equidem ſatis intelligo, niſi ei præluxerit neſcio quod Martyrologium Auguſtinianum a Palazzolo aliquo editum anno* 1487, *unde ipſum a Molano acceptum cenſuit Herrera in Alphabeto Auguſtiniano. Longe notior eſſe debuit Martyrologo Mediolanenſi Beſcæ, cum tamen ipſe* Georgium *illum* Cremonenſem *nuſquam nominet. Laudatus Herrera in ſuo Alphabeto ipſius meminit pag.* 286 *laudatque ſatis parce, non tamen abſque titulo* Beati, *qui ipſi, æque ac pluribus monaſticis nimium familiaris eſt. Neque vero de reliquiis, miraculis aut ullo ejus cultu in ea qua ſepultus eſt eccleſia, præter inanem titulum quidquam adfert, vel ipſum obitus diem, quo coli deberet ignorans, quemadmodum Simplicianus a S. Martino Uſuardum cum Molano confudit. Regatos*

cupio

A *cupio RR. Patres, de vero cultu ejuſque die nos doceant, non decrit alibi locus, quo de ipſo agi poſſit.*

In Baiocaſioo Baſiliaco vico, depoſitio S. Baſilliæ virginis. *Ita hoc die legitur in altero codice Reginæ Sueciæ apud Florentinium. Quid hæc annuntiatio ſibi velit, necdum perſpicere potui, niſi forte confundenda ſit cum aliqua ex pluribus ſynonymis, quæ in Actis jam datæ ſunt.*

Aduinus *hoc die inter collectanea noſtra notatur, ut reperiendus in Sauſſayi Supplemento ad* IV *Februarii, ubi Martyrologus ille eum ſignavit his verbis:* Io agro Aginoeoſi monaſterio Exienſi ad Oldom fluvium commemoratio ſancti Aduini epiſcopi & confeſſoris, cujus glorioſus tranſitus-coſeodus iocidit in diem XVI Auguſti. *Hæc quidem ſatis confidenter. Vellem addidiſſet e quibus monumentis hæc tam certo aſſeruerit, ut ea etiam nobis liceret conſulere, dum nec apud Caſtellanum nec alibi de* Aduioi *iſtius geſtis quidquam reperitur.*

In Belgio commemoratio bearatum Chriſti virginum Fuleidis, Sanctæ & Rueſſellæ ſororum. *Eſt Henriquezii annuntiatio in Menologio Ciſtercienſi, ubi plura memorat, quæ mirum profecto,* B *ignoraſſe Martyrologos Belgas Molanum, Miræum & Raiſium. Certe nec beatas eſſe nec coli, ex eorum ſilentio manifeſtum exiſtimo. Sauſſayus ipſorum* commemorationem *hoc die notavit.*

Arhaoſius de Villa Gomez *monachus Ciſtercienſis in Hiſpania refertur ab eodem Henriquez ſed cum ſolo* veoerabilis *titulo, quem ſolum et etiam tribuit Bucelinus.*

Scevæ io India B. Elſæ confeſſoris *memoria repetitur apud ſolum Ferrarium in Catalogo generali, ubi ſatis vage notat, eum haberi ex relationibus PP. Societatis Jeſu; colique ipſum ibidem ex ſanctæ Sedis Apoſtolicæ conceſſione. Dum vero adjungitur* Teelaimanoth, *qui apud Michaelem Phun* Elſæ *magiſter fugitur, tam diſparata & ſtupenda connectuntur, ut de vera iſtius* Eliæ *non ſolum ſanctitate ſed & de exiſtentia ferme dubitare cogar: certe Marcheſius de eo loqui auſus non eſt. De* Teclaimanoth *videatur Echardi Bibliotheca tom. 2 pag. 338. Si paulo tolerabiliora de* Elſa *ſuggerantur, lo-* C *cum ei libentiſſime in hoc opere concedam, quocumque menſe aut die legitime colatur.*

Arvernis monaſterio Magnilocenſi, ſanctæ Domni inclyti martyris & ſoeiorum ejus. *Ita habet cod. Uſuardinus Caudiacen. At pridem notavi, Sanctum illum aut ſynonymum ſæpius recurrere.*

Artemiæ virginis & martyris filiæ S. Sereoæ & Dioeletiaoi *a ſolo Greveno hoc die notatur. At quid de ea ſentiendum ſit, non ſemel diximus. Vide ſuperius diem* VIII, *ubi de Cyriaco, Largo & Smaragdo pag.* 331, *& etiam hoc die ubi de S. Serena.*

Magnum Kalendarium Benedictinum Ms. hoc die ex S. Arnulpho Sueſtiooeoſi *formavit* Aroulfum Lugdunenſem, *quem in Flandria monachum fuiſſe prædicat. Florarium Ms. ſcripſit* Rothomagenſem.

Addit Kalendarium Nicaldum abbarem, *de quo alibi nec veſtigium.*

B. Veronicæ *nomine Kalendarium Rutbenorum apud Poſſevinum. Martyr iſtius nominis Antiochiæ, & altera in Meſopotamia notantur apud nos die* XV *Aprilis, matrona vero ſynonyma Hieroſolymitana die* IV *Februarii. Putamus hic deſignari* Veronicam *ſeu veram iconem Antiochenam Chriſti Domini non manu factam, de qua hic inter Prætermiſſos etiam agitur, quæ vide, uti & dicta in Ephemeridibus Græco-Moſcis ante tom. 1 Mail pag.* XXXIX. D

Imaginis, ſine manu factæ, Domini & Dei ac Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti ex Edeſſa deportatio *ad urbem Conſtantinopolitanam, ἧτις τοῦ ἁγίου μανδηλίου, id eſt,* ſive ſancti maotilis *vel ſindonis memoria exſtat in Typico, quod vocatur S. Sabbæ: de qua etiam agunt Menæa magna excuſa ac Menologium Sirleti. Vocem μανδήλιον luventus apud Cangium in Gloſſario Græco-barbaro tom. 1 col. 868. Molanus in additionibus ad ſuum Uſuardum anno 1573 editum ponit hac die nomen* S. Mandelii, *& mox poſt annuntiationem S. Diomedis M., ſubnectit deportationem imaginis ſupra dictæ. Caſtellanus item in Indice nominum Sanctorum ad ſuum Martyrologium univerſale aſſignat Gallice* Mandele (*quod Latine reddit* Mandelius) omiſſus, XVI Auguſti. *Ambo igitur perperam accepere τὸ* mandelium *pro nomine pro-* E *prio alicujus Sancti. Craſſius autem hallucinatur Ferrarius dum in Catalogo Sanctorum, qui non ſunt in Martyrologio Romano ſic ſcribit:* In Aſia SS. martyrum Mandelii & Diomedis. *Ceterum de hiſtoria hujus imaginis videri poſſunt Menæa excuſa; quibus adde Baronium ad an. 31 num. 61, Surium, nec non opuſcula Combefiii, quæ Diatribæ Leonis Allatii de Symeonum ſcriptis ſubjuncta eſt pag. 75. Illam vero hiſtoriam examinare, non eſt hujus loci.*

Eadem die commemorationem faeimus immenſæ Dei beoignitatis, quam Deus tunc oſteodit, propulſaris eum ignominia impiis Agarenis per ſaoctiſſimæ Dominæ noſtræ Deiparæ ae ſemper virginis Mariæ interceſſionem, *inquiunt Græci in ſuis Menæis magnis ad hanc diem* XVI *Auguſti, addentes hiſtoricam rei geſtæ narrationem; quæ peracta ibidem dicitur in initio imperii Leonis Iſauri. Agit de iſto facto Baronius tom. 9 Annalium ad an. 717. Mentio ejuſdem ſit in Menologio Sirleti die craſtina.*

S. Æglonis anachoretæ memoria *habetur hoc die* F C *in noſtris apographis Græcis, ute non* XVII *hujus: qui eum ignotus nobis ſit, liceat alia defiderare documenta, antequam noſtro Operi inferatur.*

Footis ſanctificationis in remplo exhauſti ae iterum repleti *mentionem faciunt Menæa magna excuſa. Vide Baronium ad annum 419 ſub finem.*

Memoriæ horrendæ eomminationis per terræ motum illis temporibus ſuperioductæ nobis ooo fine commiſeratioaibus; a qua præter ſpem nos benignus Deus liberavit, *nota eſt in Menæis magnis impreſſis. Raderus in Obſervationibus Ms. ad Menæa iſta,* Fortaſſe, *ait,* ille ſuit, de qno Euagrius lib. 2 cap. 14 *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ pag.* 307 *editionis Valeſianæ.*

Thomas monachus martyr in Anglia *hoc die perperam refertur a Wilſono & ex hoc a Ferrario in Catalogo generali, jam eum prætermiſimus ad diem* VI *hujus.*

Saoctæ Gemmæ *eſt in cod. Daveronenſi. Pridem monui, me neſcire de qua hic agatur.*

DE

A D

DE S. SERENA

ROMÆ,

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

G. C.

Antiqua hujus Sanctæ memoria in Martyrologiis, & diverſæ de conditione geſtiſque ejus opiniones.

EXEUNTE SECULO III AUT INEUNTE IV. *Hæc Sancta in antiquis Martyrologiis diu ſtatim ſuiſſe notæ Diocletiani.*

QUamvis *hac die in vetuſtiſſimis Martyrologiis Hieronymianis nulla hujus Sanctæ mentio occurrat, tamen in variis poſterioribus Eccleſiæ Faſtis celebratur tamquam uxor Diocletiani Imperatoris: nam in Romano Parvo, quod Roſweydus noſter edidit, hodie legitur ſequens annuntiatio:* Romæ, Serenæ uxoris Diocletiani Auguſti. *Ado eodem die in ſuo Martyrologio titulum*

B *ſanctæ ita addit:* Romæ, ſanctæ Serenæ, uxoris quondam Diocletiani Auguſti. *Uſuardus hanc Adonis annuntiationem ſecutus eſt, cui eodem Uſuardinus Hagenoyenſis adjecit ſequentia:* Romæ, depoſitio ſanctæ Serenæ imperatricis, uxoris Diocletiani, quæ Chriſtianis ſuo in tempore multum utilis fuit, & multis Chriſtianis vitam iſtam prolongavit, ne punirentur. *Hic titulus imperatricis aut uxoris Diocletiani haud dubie primum prodiit ex Actis S. Suſannæ Martyris, quæ Ado præ oculis habuit, & de quibus ad diem* XI *Auguſti judicium tulimus, cujus hoc loco juverit meminiſſe. Ex illis veterum Martyrologiorum annuntiationibus quidem patet, eſſe immemorabilem hujus Sanctæ cultum; ſed inter eruditos non exigua controverſia eſt, an ei nomen uxoris Diocletiani vere tribui poſſit, ut jam verbis ipſorum referemus.*

quem bibliotheca vocat nec eſſe ait Baronius

C 2 *Eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis, ad annum Chriſti* 295 *occaſione Actorum S. Suſannæ contradit*, S. Serenam *fuiſſe uxorem Imperatoris Diocletiani, ibidemque num.* 3 *& ſequentibus opinionem ſuam probare nititur his argumentis:* Sed antequam quæ Actorum ſunt reliqua proſequamur, *inquit*, de Auguſta Diocletiani conjuge, de qua incidit mentio, diſſerendum. Ipſam enim dictam eſſe Serenam, non tantum, quæ præ manibus ſunt, Acta Suſannæ teſtantur: ſed & res geſtæ Marcelli Papæ, inſuper & Romanum ac reliqua omnia Martyrologia antiquitus ſcripta eidem veritati adſtipulantur. Siquidem quod Chriſtiana eſſet & de Chriſtianis optime merita, ac ſancto fine quieverit, Occidentalis eccleſiæ tabulæ omnes ejus memoriam antiquitus ſcriptam conſervant: nam decimo ſeptimo Kalendas Septembris natalis ejus dies adſcriptus habetur.

eidem vindicare videntur;

3 Deridebunt hæc fortaſſe literatuli, qui gentilium inſtar, eandidam Chriſtianam ſimplicitatem ex more fugillant, quod apud ſcriptores ethnicos vel in antiquis inſcriptionibus nulla penitus de Serena Auguſta Diocletiani uxore mentio habeatur. Sed dicant, quonam alio nomine Dioeletiani conjux Auguſta ab antiquioribus dicta inveniatur. Quod ſi alio nomine eam quis appellatam poſſet invenire, non tamen propterea Serenæ nomen explodendum eſſet: quid enim abſurdi eſt, ut imperatrix, qui tot annis vixit, plures diverſis temporibus uxores habuerit, vel illa ipſa etiam Serena fuerit cognominata? At cum nulla ſit mentio apud ſcriptores ethnicos, nec in antiquarum inſcriptionum monumentis veſtigium ullum exſtet de ejus conjugis nomine, quo jure quis negare poterit, eam non eo nomine eſſe dictam, quo in Actis ſanctorum martyrum reperitur adſcripta & in tabulis eccleſiaſticis appellata? Prodant aliud nomen, quibus diſplicet nomen Serenæ Auguſtæ; ſed cum non in- E veniant nihil eſt ut faciant de nomine controverſiam. Fortaſſe accidit (haud enim inanis eſt conjectura) quod cum abſque exemplo inter tot conjuges diverſorum imperatorum ſolius inveniatur uxoris Diocletiani nomen exeidiſſe, id in odium Chriſtianæ religionis factum eſſe decreto principis vel ex Senatus conſulto (quod alias ſæpe accidiſſe ſcimus imperatoribus) ut nomen ejus abolitum atque abraſum penitus fuerit, quod in chartis Chriſtianorum tantummodo integrum manſerit: deperditis enim ſemel commentariis Claudii Euſthenii de rebus Diocletiani, tum nomen Auguſtæ ex libris gentilium excidit, tum alia multa ſunt penitus oblivione deleta. *Hæc Baronius antequam prodierat liber Cecilii vel Lactantii de Mortibus perſecutorum, quem ſi amantiſſimus veritatis ſcriptor ſua ætate editum vidiſſet, probabiliter ſententiam mutaſſet.*

ſed Stephanus Baluzius oſtendit,

4 *Stephanus Baluzius lib.* 2 *Miſcellaneorum in notis ad Lactantium, cujus antiquum opuſculum primus feliciter detexit, pag.* 379 *&* 380 *argumentis eminentiſſimi Baronii ita reſpondet:* Hic ſe offert ingens difficultas; nam in vetuſtis Actis F ſanctæ Suſannæ virginis, quæ martyrium Romæ conſummaſſe ſcribitur ſub imperio Diocletiani, mentio eſt Serenæ Auguſtæ, uxoris ejuſdem principis, quæ occulte Chriſtiana erat, & ſancta dicitur in vetuſtis Martyrologiis, ubi dies natalis ejus conſignatus eſt ad diem XVII Kalendas Septembres. Gravis ſane difficultas, ſi de Actorum illorum veritate & auctoritate conſtaret. Sed cum illa multa eaque magna ſuppoſitionis indicia habeant, tum ex hoc ſane capite falſa eſſe probantur, quod Serenam uxorem Diocletiani fuiſſe volunt. Quippe oſtenſurus ſum, Diocletiano nullam aliam toto principatus ſui tempore uxorem fuiſſe, quam Priſcam. Etenim ſi ea mater Valeriæ fuit, ut ſane fuit, neceſſe eſt, eam Diocletiano nupſiſſe, antequam is fieret imperator, id eſt, ante annum Chriſti CCLXXXIV, cum Valeria Galerio Maximiano juncta matrimonio ſit anno CCCXXII, ætatis ſuæ ut minimum duodecimo. Vixiſſe autem tum Priſcam matrem ejus hinc certo colligitur, quod diu poſtea ſuperſtes fuit, & anno tantum CCCXXII exſtincta eſt poſt victoriam, quam Licinius reportavit de Maximino.

5 Hæc monumenta non ſenſerat illuſtriſſimus

Anna-

AUCT. C. C. uxorem Diocletiani Priſcam appellari,

Annalium eccleſiaſticorum conditor Cardinalis Baronius, & tamen ſuſpicabatur futuros, qui eam de Serena Auguſta hiſtoriam in dubium revocarent, quod nulla penitus de ea mentio alibi haberetur, neque apud ſcriptores ethnicos, neque in antiquis inſcriptionibus; ac tamquam ei difficillimæ quæſtioni finem impoſuiſſet, interrogat litteratulos, ſi his diſpliceat nomen Serenæ Auguſtæ, ut dicant, quonam alio nomine Diocletiani conjux Auguſta ab antiquioribus dicta inveniatur, & cum non invenerint, non faciant de nomine controverſiam. Satisfactum eſt igitur cumulatiſſime intertogationi ejus. Rejecta itaque ſuppoſititia illa Diocletiani uxore, videamus, an Eleuthetia, quam vir clariſſimus Hadrianus Valeſius in defenſione diſceptationis ſuæ de Baſilicis uxotem Diocletiani fuiſſe collegit ex Vita Vigilii Papæ, quæ extat in geſtis Pontificalibus, quæ vulgo tribuuotut Anaſtaſio Bibliothecatio, vete Diocletiani uxor fuerit.

idgno probat ea auctore eo,

6 Venerat Vigilius Conſtantinopolim ex præcepto Juſtiniani & Theodotæ, & cum ad ea coge-
B retur, quæ facete notebat, ait: UT VIDEO, NON ME FECERUNT VENIRE AD SE JUSTINIANUS ET THEODORA, PIISSIMI PRINCIPES, SED HODIE SCIO, QUOD DIOCLETIANUM ET ELEUTHERIAM INVENI. Ex hoc itaque loco collegit vir ille clariſſimus, Eleutheriam Diocletiaoi uxotem fuiſſe, quod certum ſit, illic comparationem inſtitui inter Juſtinianum & Diocletianum, & inter Theodoram Juſtiniani conjugem & Eleutheriam, propterea Diocletiani uxorem. Verum ex argumentis, quæ adverſus Sereoam allata ſunt, efficitut etiam, ELEUTHERIAM ſive LUTHERIAM, ut eſt in vetuſtiſſimo codice Ms. 417 bibliothecæ Colbertinæ, aut LEUTEREM, quo modo ſcriptum legitur in codice 733 bibliothecæ Regiæ, noo fuiſſe uxorem Diocletiani, cum certum ſit, ut antea dixi, nullam aliam eum uxorem habuiſſe, quam Priſcam, toto principatus ſui tempore.

ejus liber poſt exitum Pontificis primo inventus eſt,

7 Etravit etgo Vigilius in hiſtoria, aut corruptus in hoc loco eſt geſtorum Pontificalium liber. Sane in codice 736 ejuſdem bibliothecæ Colbertinæ ita habetur: SED HODIE SCIO, QUOD DIOCLETIANUM ET DECIUM VEL LEUTHERIUM INVENI. Jam etgo femina
C illa in virum mutata eſt. Potro ex his quæ haſteous dicta ſunt de Serena & Eleutheria facile colligere quivis poteſt, quæ fides adhibenda ſit hiſtoriæ ſaocti Georgii martyris, in qua ſcriptum eſt, Alexandram imperatricem Diocletiani conjugem, viſo quodam inſigni miraculo in perſona martyris perpetrato, veritatem agnoviſſe, id eſt Chriſti fidem eſſe amplexam. Hæc nimirum eſt Alexandra, Diocletiani conjux, mater conjugis Maximiani, ut refertur in Vita ejuſdem Georgii, cujus fragmentum in tomo tertio Aprilis pag. 103 edidit Godefridus Henſcheaius. Eamdem defuoctam ab inferis oratione ſola ejuſdem Georgii revocatam tradit Nicephorus Calliſtus lib. VII cap. XV. *Hucuſque Baluzius, cui conſentiunt Tillemontius, Antonius Pagius, & Nicolaus le Nourry Benedictinus, quos in Actis S. Suſannæ ad diem undecimam hujus menſis citavi.*

propter quod teſtimonium proinduxerit effigia,

8 *Mihi non placet effugium, quod fortaſſe nonnulli quærent dicendo, conjugem Diocletiani pluribus nominibus appellatam fuiſſe: nam ex Lactantio ſive Cecilio conflat, uxorem Diocletiani Priſcam (quodcumque demum aliud cognomen hæc præterea habuerit) ſimul cum filia ſua Valeria diis ſacrificaſſe. Si autem hæ feminæ unquam Chriſtianæ fuerint, de qua re plures auctores dubitant, nuſquam legimus, eas illud crimen expiaſſe pœnitentia, quam Lactantius vel Cecilius, ſcriptor Chriſtianus & coævus, haud dubie ad gloriam Chriſtianæ fidei poſteris indicaſſet, ut in Actis S. Suſannæ fuſius demonſtravi. Neque placet conjectura eorum, qui ſuſpicantur, S. Alexandram & S. Serenam fuiſſe concubinas Diocletiani, & poſtea ad fidem Chriſtianam converſas eſſe: id enim videtur omnino improbabile ob rationes, quas in geſtis S. Cyriaci ſociorumque martyrum, & in laudatis S. Suſannæ Actis tomo 2 Auguſti pag. 331 & 630 allegavi.*

D

9 *Illuſtriſſimus Franciſcus Maria de Aſte, archiepiſcopus Hydruntinus, hac die in notis ad Martyrologium Romanum poſt relata Baluzii argumenta tandem conſentit, ut in Martyrologio Romano deinceps tantum ita annuntietur:* Romæ, ſanctæ Serenæ. *Hanc illuſtriſſimi viri opinionem facile amplector, & propter auctoritatem veterum Martyrologiorum prorſus exiſtimo, tempore Diocletiani exſtitiſſe illuſtrem quamdam matronam Chriſtianam, & forte in aula imperatoris familiarem, nomine Serenam, quæ propter profeſſionem fidei Chriſtianæ exilio mulctata aut*
E *martyrio coronata ſit, & ſic verum ſanctæ titulum promeruerit. Sed ſimul arbitror, Acta illius ſanctæ* Serenæ *ab aliquo poſteriorum temporum ſcriptore interpolata eſſe, quando geſta hujus ſanctæ Matronæ jam ignota erant, aut notitia eorum in ipſa Diocletiani perſecutione perierat. Porro ex poſterioribus hiſce Actis, quæ Ado præ oculis habuit, verofimiliter titulus uxoris Diocletiani irrepſit in vetera quædam Martyrologia, quibus tamen omnibus antiquior eſt Lactantius ſive Cecilius, qui tempore Diocletiani imperatoris vixit, & qui conjugem iſtius imperatoris diſerte Priſcam nominat. Nunc breviter attingenda ſunt aliqua incerta, quæ recentiores nonnulli auctores de S. Serena tradiderunt.*

Cyra patriam Sanctæ,

10 *Joannes Tamajus Salazar ad hanc diem in Martyrologio ſuo Hiſpanico contendit,* S. Serenam *origine Hiſpanam eſſe. Contra vero Joannes Tomeus Marnavitius patriam ei aſſignat Dalmatiam vel Illyricum, quando in opere de Fœcunditate regiæ ſanctitatis Illyricanæ pag. 58 dubitat, an hæc Diocletiani uxor* in patria apud Salonas, vel Romæ potius Chriſtianæ pietati adhæſerit. *Eruditis augari videbor, ſi diverſam*
F *utriuſque auctoris illius opinionem ſcrupuloſius diſcutiam, & de incerta* S. Serenæ *patria operoſe litigem; cum de ipſa hujus Sanctæ perſona diſceptetur, ut ex ſupradictis liquet.*

genus mortis

11 *Supetlus dixi, forſan tempore Diocletiani imperatoris nobilem quamdam matronam Chriſtianam exſilio mulctatam vel martyrio coronatam fuiſſe: nam Antonius Pagius in Critica hiſtorico-chronologica Annalium eminentiſſimi Baronii ad annum Chriſti 295 num. 2 hanc Sanctam inter Martyres ita recenſet.* Suſanna itaque, Serena, Maximus Comes rei privatæ aliique mox memorati morte quidem a Diocletiano in fidei Chriſtianæ odium mulcati; ſed quæ de iis poſteriores ſcriptores retulere, vel ex toto vel ex parte fabulofa. *Verum Bartholomæus Piazza hac die in Hemerologio ſuo ſacro aſſerit,* S. Setenam, *uxorem Diocletiani, propter publicam fidei Chriſtianæ profeſſionem in exſilium pulſam eſſe, ac obiiſſe in Caſtello, quod vulgo* Foglia *nominatur, & quod in Sabina Italiæ provincia ſitum eſt, ibidemque ſacrum ejus corpus honorari. Suſpicor, Leandrum Albertum de hoc caſtro meminiſſe, dum*

in

veteres ſcriptores Baluzio conſentiunt.

A *in Deſcriptione Italiæ apud nos pag.* 109 *per interpretem Latinum ſic loquitur*: Tertio hinc per ripam Tibetinam lapide pervetuſta eſt turris, ubi tranſitus Tiberis, Folianum vocant, ex adverſum Maliano io Sabiois, de quo poſtea in Umbrie dicetur.

locum ſepulturæ 12 *Neſcio, unde Pagius martyrium* S. Sereoæ, *& Piazza exſilium ejuſdem Sanctæ eruerint, cum Petrus Equilinus in Catalogo Sanctorum lib.* 7 *cap.* 69 *de illa ſic ſcribat*: Serena regina, uxor quondam Diocletiani Auguſti a ſancto Cyriaco maryte cooverſa & baptizata eſt, quia filiem ejus Artemiam e dæmonio liberavit, ut ſupra dictum eſt in Paſſione Cyriaci v t Idus Auguſti. Quæ videns perſecutionem ditam Chriſtianorum, quam vir ejus exercebat, quæ per annos decem duravetat, itnot infra dies triginta per diverſas provincias ſeptemdecim millia martyrio corooarenrur, & in Phrygie civitas una Chiſtianorum undlque concluſa, ne ullus evadere poſſet, igne cum omoibos etemata fuiſſet. Videns quoque Suſannam neptem ejus paſſam, & elia mala, quæ fiebant,

B dolore cruciata & febre correpta in confeſſione Domini migravit ad Chriſtum xv t1 Calendas Septembris, ſepulta a Chriſtianis juxta corpus Snſannæ io erypta *Hic audis*, S. Serenam *Romæ ex morbo mortem obiiſſe, & ibidem juxta corpus S. Suſannæ in crypta ſepultam eſſe. Hinc non ſatis intelligimus, quomodo corpus* S. Serenæ *in caſtro Foliano honoretur, niſi poſtea eo translatum fuerit, aut Petrus Equilinus in aſſignando ſepulturæ loco erraverit, quod utrumque hactenus ignoramus. Si porro quiſpiam plura noviſſe deſideret circa illa, quæ hic apud Petrum Equilinum de S. Cyriaco & S. Artemia referuntur, is conſulat Acta SS. Cyriaci, Largi & Smaragdi ſo-*

cierumque martyrum, quæ ad diem VIII *Auguſti diſcuſſimus, ubi etiam tomo* II *iſtius menſis pag.* 331 *de Artemia iſta quædam diximus.* AUGT. G. C.

13 *Neque magis certum eſt tempus, quo* S. Serena *e vivis exceſſit, quam genus & locus mortis ejus: laudatus enim Joannes Tomcus Marnavitius in Opere ſupra citate pag.* 60 *Petrum de Natalibus ſive Equilinum redarguit his verbis*: Tantum a veto abeſt, qood Petrus de Natalibus ſcribit, eam mœrote ex ſanctæ Suſannæ indignn oece concepto, paulo poſt obiiſſe: conſtat enim ex pluribus inde ſecutis, Auguſtam moltis annis a Suſannæ martyrio fuiſſe ſoperſtitem & de promovenda re Chriſtiana ſtudioſiſſimam vel ex unius Marcelli Papæ Actis. *Deinde Marnavitius ibidem pag.* 63 *ex levi conjectura obitum* S. Serenæ *uſque ad imperium Conſtantini Magni ita differt*: At Setena cum Atthemia pietatis offieiis intenta manſit in Utbe, ibique ſanctiſſima vita digno fine neceſſitatis humanæ debitum ſolvit ea luce, quæ ſupremæ cæli Regioæ tranſitum ad immortalitatis thronum ptoximè conſequitur; ſed qoo anno, iocertum habetur. Veroſimile, & pietate ſna eximia condignum cenſeo, eam, quæ tot lanienas E piorum ſuorumque impiimia fuerat contemplata, divina beoigitate eo uſqoe vitam prottaxiſſe, donee Cooſtatini, booo generis humani nati & Chriſtianæ Religioni ab indigna oppreſſione in libertatem vindicandæ a Deo datom imperatorem agnovit. *Sed hæc Marnavitii conjectura & interpolata S. Marcelli Acta apud me non ſunt tanta auctoritatis, ut propterea certum mortis tempus aſſignare auſim. Quapropter initio hujus ſyllogoe obitum* S. Serenæ *exeunti ſecule tertio vel ineunti quarto ambigue affixi. Hæc ſunt omnia, quæ de hac Sancta comperire potui.* & tempus obitus ejus varia tuerunt opiniones referuntur.

DE SANCTIS XXXIII. MARTYRIBUS,

IN PALÆSTINA

Cultus e martyrologio Romano ec Faſtis Græcis.

J. P.

C DIE XVI. AUGUSTI. M *Artyrologium Romanum ita hoc die Pugilum iſtorum manipulum commemorat*: Item ſanctorum triginta trium Martyrum. *Menologium Sirleti eodem die ſic habet*; Item ſanctorum triginte trium Martyrum, qoi ex Palæſtioa igne conſummati ſunt. *Menæn Græca magna typis excuſa eumdem locum, & idem mortis genus exprimunt*: *ſed in verſiculis, quibus illos honorant, diverſum i canunt enim iſta:*

Σπαθὸς σίδηρος ἠ συναγωγιαμὸς μέγας

Commilitonum ſortia ac grandis phalanx F

Ferro peremptа dæmonum avertit manum.

Hic dicuntur gladio ſeciditſe; ſupra autem igne martyrium conſummaſſe. An ergo poſt mortem ferro illatam in ignem injecti? Menæum Chiffletii tantum dicit hoc die, quo eos etiam refert, Μάρτυρες λγ' ἐν Παλαιᾷ. *Id eſt*: Martyres xxxttt ex Palæſtioa. *Nos Græcorum exemplum ſecuti in Palæſtina eos etiam ſupra annuntiavimus.*

A D

DE S. DIOMEDE MEDICO ET MART.

NICÆÆ IN BITHYNIA,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, elogium, Martyr hic cum alio confuſus; templum Conſtantinopoli, caput in Italia, Acta.

SUB DIOCLETIANO. *Colitur & laudatur Sanctus*

Celebre hujus Martyris nomen eſſe apud Græcos, conficitur e tabulis eorum ſacris. Hoc quippe die inſcribitur Typico, quod ſub nomine S. Sabbæ citari ſolet, Menologio Sirleti, ac Slavo Ruſſico Sparvoenfaldiano: quibus adde Manæa magna excuſa, Menæum Chiffletii, nec non Menologium Baſilii imperatoris, e quo elogium tam. 1 *Auguſti apud nos excuſum Græce, hic mare noſtro latinitate donatum, ita ſonat;* Diomedes Chriſti martyr Tarſo Ciliciæ oriundus quidem ſuit, artem vero medicam exercuit. Diocletiano autem imperante Tarſum relinquens Nicæam ſe contulit, pietate in Deum artiſque medicæ ſcientia bene meritus de accedentibus ad ſe. Unde accuſatus eſt apud imperatorem. Poſtquam autem illi, qui advenerant, ut eum comprehenderent, ad Dominum migraſſe ipſum compererunt, caput ejus amputarunt, atque ad imperatorem detulerunt: quod imperator conſpicatus, referri illud juſſit, ac corpori apponi. Et hoc facto, dicuntur illi milites, qui illud referebant, oculorum ſuorum uſum ſtatim recepiſſe, quem amiſerant, quando Sancti caput amputabant. Venerandum autem ipſius corpus ſepulturæ traditum eſt a fidelibus ac piis viris. *Menæa magna excuſa ſimile habent de Martyre elogium, in quo memoratur* illuſtri ac bono genere natus, ſed melior moribus.

B

apud Græcos

2 *Verſiculi ſequentes ibidem annuntiationi ejus ſubjiciuntur:*

C

Ἡ θλιψε ᾗ ζῶν ᾗ θανὼν Δρομήδης,
Προαιρήσει ζῶν ᾗ πηρὸς τιμῇ καρᾶς.
Ἔβαν ᾗ δεκάτη πλήξ ἐτμήθη Δεμήδυς.
Vivuſque mortuuſque Diomedes ovat:
Ratione vivus; mortuus, ſectus caput.
Scinditur ad ſextam & decimam corpus Diomedis.

Alluditur ad miraculum, quod poſt amputatum Sancti caput contigiſſe fertur. Raderus hæc Menæorum verba de eodem capite Διήγησις παραστῆσα τὴς ἀγαγέσης αὐτῷ τραπεζίτας ἀπολαβεῖν τ εἰκόνων ὀφθαλμῶν ᾗ ἐνέργειαν, ὧν ἀπέβαλον ἐν τῷ τμεῖν τὸν Ἅγιον τὴν κεφαλήν, *ſic vertit in Mſ. ſua eorumdem Menæorum interpretatione quam habemus:* Dicuntur milites, qui caput retuleraot, eamdem vim ſeu ſplendorem & eoergiam in ipſius oculis conſpexiſſe, quam viderant, cum illi cervicem abſeioderent. *Sed quantum Radorus a genuino verborum ſenſu aberraverit, cum ex textu patet, quem nos ſupra dedimus, tum is ſenſus confirmatur aliunde ex iis, quæ de iſtis militibus inferius dicemus.*

& Latinos.

3 *Publico etiam cultu apud Latinos* S. Diomedes *honoratur. Nam de eo meminit Molanus in additionibus ad ſuum Uſuardum hac die, qua Galeſinius hoc eum elogio exornat:* Nicææ in Bithynia S. Diomedis martyris. Is civis Tarſenſis, genere nobilis, ſed pietate illuſtrior, cum medicinam exerceret, quibus medebatur eorum corpora medicamentis, animas ſalutaribus fidei præceptis curabat. Tarſi autem a Diocletiano captis, inde Nicæam commigravit: ubi non medendi ſolum arte, ſed religioois Chriſtianæ ſtudio omnibus ad ſalutem proderſe ſtuduit. Itaque cum eſſet apud regem accuſatus, caput ei io fidei confeſſione abſciderunt qui ad illum comprehendendum miſſi ſunt. *Martyrologium Romanum ita ipſum refert:* Nicææ in Bithyoia S. Diomedis medici, qui in perſecutione Diocletiani pro Chriſti fide gladio cæſus martyrium complevit. E

Martyr hodiernus

4 *Baronius in notationibus ad hanc annuntiationem,* Uſardus, *ait,* tam de Diomede quam ſociis agit quarto Idus Junii. *Sed videamus an Eminentiſſimus Cardinalis duos Martyres ſynonymos non confuderit. In Uſardo a nobis edito hæc habentur non quarto, ſed quinto Idus Junii, ſeu nono ejuſdem menſis:* Nicea, ſancti Diomedis. *De quo in Obſervationibus ibidem ſunt iſta:* Diomedes ex Hierooymianis decerptus & a ſociis avulſus eſt, a oullo alio aotiquiorum relatus. Nihil de eo aut ſociis memoriæ proditum eſt præter ſola nomioa varie in Martyrologiis connexa, ut etiam ex auctariis noſtris patebit.

cum ſynonymo alio confuſus.

5 *Martyrem hunc cum quatuor ſociis, videlicet Amantio, Mucione, Alexandro, Januario dedimus ad diſtum diem* IX *Junii. In hoc itaque Diomede atque in hodierno conſentiunt quidem nomina ac palæſtra paſſionis, ſed plura alia diſſentiunt, ut nobis multo videatur probabilius, unum ab alio diſtinguendum eſſe. Etenim* 1. *Diſſerunt dies, quibus celebrantur.* 2. *Martyri hodierno* F *apponitur imperator, ſub quo paſſus; non item alteri ſynonymo.* 3. *Noſter fuit medicus ſecundum Martyrologia & Acta: ille talis non dicitur.* 4. *Noſtro non adjunguntur ſocii, ſed iſti.* 5. *Noſter demque magnam cum apud Græcos tum apud Latinos habet venerationem; alius autem iſte meras Latinorum annuntiationes, prout videre licet apud nos tom.* II *Junii ad diem* IX *ſuperius citatum. Quæ cum ita ſint, non videtur eſſe dubium, quin Martyres iſti toto cælo, ut ita loquar, ſint diverſi.*

Templum conſtantinopoli a Conſtantino magno conſtructum,

6 *Quia vero Athleta noſter tam magna nominis fama apud Græcos inclaruit, ideo non abs re factarum me exiſtimo, ſi quæ jam dicam, de ipſo potius quam de alio aliquo ſynonymo intelligam. Codinus in Originibus Conſtantinopolitanis* pag. 51, Templum, *ait,* ſaocti Diomedis primus ædificavit Cooſtantinus magnus: poſt eum autem Baſilius Macedo id majus & pulchrius reddidit, multiſque dooavit divitiis, propterea quod iode oraculum de futuro imperio acceperat. *Rem teſtatur ac confirmat Conſtantinus Porphyrogenitus in Baſilii Macedonis avi ſui Vita cap.* 73, *in*

qua

A *qua ſic narrat*: Magnum .. martyrem Diomedem cum donariis pretioſis tum librorum copia donavit, pignoribuſque aliis ac ſplendidis veſtibus magnifice ornavit, ejuſque nomine extructum monaſterium, magna prædia uberesque reditus præbendo, abunde locupletavit, & ut nullis unquam neceſſariis deficeretur, providit: ædificiorum quoque magnificis ſtructuris illuſtravit, modiſque omnibus extulit atque ditavit; *ex ea atique occaſione, ait obſervat Cangius lib.* 4 *Conſtantinopoli Chriſtianæ, quam præter eumdem Porphyrogenitam tradunt alii, quos ibidem Cangius allegat.*

Quæ ſit a Baſilio Macedone.

7 *Verum audiatur ſolus Porphyrogenitus loco citato cap.* 9 *hæc de eodem Baſilio Macedone referens*: Profectus ergo ex Macedonia Thraciæ, ad hanc urbem omnium reginam (*id eſt Conſtantinopolim*) iter arripuit .. Emenſoque itinere, & cum ad urbis Aureas portas veniſſet, inclinata jam ae depoſita per eas ingreſſus die, ad ſancti martyris Diomedis monaſterium, quod prope erat, accedens, ex via ſeſſus, ibidem pro ſoribus in gradibus pro veſtibulo poſitis, ſic neglectim projecto corpore quieſcebat. Et, ecce, circa primam fere noctis cuſtodiam, martyr Diomedes monaB ſterii præfecto in ſomnis adſtans ad fores monaſterii jubet exire, exque nomine Baſilium compellantem quiſquis vocanti obaudierit, hunc inducere in monaſterium ac curare diligenter, cibo que & tecto & veſtimentis, omni denique neceſſario cultu ac obſequio, quoad per facultatem licuerit, impartiri atque fovere: eſſe enim a Deo unctum in imperatorem, ipſumque extruendo augendoque monaſterio operam quandoque collaturum. Verum cum ille viſum temere oblatum, inaneque mentis commentum arbitratus, quod ita conſpexerat, nullo loco præceptum habuiſſet, ſed ſe rurſum ſomno dediſſet, eadem iterum videt auditque. Et cum adhuc etiam ſegnior ſomnoque gravis, ut videbator, ſe non colligeret, tertio Martyrem videt, non jam blande ac bilariter præcipientem, ſed atrociter minitantem, plagaſque, ut apparebat, inferre tentantem, ni citius juſſa præſtaret.

poſtea furit enervatum.

8 Tunc itaque velut ægre emergens, mortiqoc vicinum ſomnum oculis excutiens ad fores C venit, & ut ei Martyr præceperat, ea nomine vocat, Baſili. Cui ille ſtatim reſpondit: Ecce ego, domiuc. Quid jubes ſervo tuo? Introducens vero in monaſterium, cum ſqoallore ac ſordibus obſitum, ſoliſque ardoribus longe eauſtum conſpexiſſet, convenientem curam obſeqoiumqun adhibnit, ac omni humanitate accepit. Tum monens nt ſecretum penes ſe teneat, caveatque cuiquam evulgare ob rei periculum, Martyris illi indicat vaticinium, &, ut poſt evcotnm meminiſſet, jutejuraodo obſtringit. Com autem Baſilius nec ac ceptare videretur, ut qood res ejus modum eaceederet, ſed potius rogaret, ut ejus inſinuatione nobiliorum cujuſdam obſequiis pro comitatu operam addicere liceret; impigre ſe præſtiturum præfectus in ſe recepit: quodque monaſterio familiarius utebatur, ſæpiusque amicn inviſebat, Michaelis imperatoris Bardæque cæſaris conſobrinus ... ei præfectus Baſilium commendat *&c. His adde ſi lubet, non tantum exſtitiſſe Conſtantinopoli monaſterium* S. Diomedis *nomine inſignitum, de quo inſuper* VVaddingus *meminit in Annalibus Minorum tom.* 3 *ad an.* 1374 *num.* 1; *ſed etiam carcerem, cui illius nomen fuerit inditum, ſicut inveniet apud Cangium ſupra citatum: idque indicio eſt, nomen ipſius Conſtantinopoli non mediocriter fuiſſe pervulgatum.*

AUCT. J. P.

Caput dicitur delatum in Italiam.

9 *Porro inſigne Martyris lipſanon Conſtantinopoli in Italiam delatum fuiſſe, ſcribit Ughellus tom.* 7 *Italiæ ſacræ in Metropoli Amalphitana col.* 243: Extra urbem in dextro latere proſtat abbatia ſancti Petri de Canonica Ordinis Ciſtercienſis, ab eodem piiſſimo Cardinale (*nimirum Petro Capuano, de quo erat actum proxime*) cum eccleſia in honorem Apoſtolorum principis exædificata ac dotata .. Hic aſſervatur caput .... ſancti Diomedis martyris .. aliorumque Sanctorum inſignes reliquiæ ab eodem Card. ex Oriente allatæ. *Agitur de illo Cardinale apud Ciaconium in Vitis Romanorum Pontificum & Cardinalium, ubi tom.* 1 *col.* 1163 *ſcribitur e vita exceſſiſſe anno Chriſti* 1209. *Ad Actorum exemplaria quod attinet, velim de iis obſervari ſequentia.*

Varia manuſcripti apographa

10 *Aſſervamus apographum unum inter alia, quod notatur exceptum e* bibliothecæ Vaticanæ cod. 1671. *Inſcribitur* Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Διομήδους. Martyrium ſancti martyris Diomedis. *Incipit*: Ὅσον μοὶ ἔχει θάυμαπος πὶ τ ἁγίων Μαρτύρων ἐα προθυμίας αὐτ ἀγαθῆς ἄθλα, ἢ ἡ εὐέργεια τ ὑπομονῆς αὐτ δειπτύωσα τὰς ἀειθαλεῖς ςεφάνας αὐτ, ἡ δυπαὶ γλώττη λογιεῶν ἐμοφυλων ῥήθηται. *Quæ ſic reddimus Latine*: Quæ E ſancti benc ſibi propoſuere Martyres præmia, nec non efficax patientiæ eorum vis, quæ coronas ipſorum ſemper virentes oſtendit, quanti prodigii res ſint, humana lingua dici non poteſt. *Aliud in promptu eſt exemplar Ms. hoc titulo*: Μαρὶ Αὐγύςος ιϛ'. Ἐγκώμιον εἰς τ ἅγιον τῦ Χριςῦ μάρτ. Διομήδ. Menſe Auguſto xv s. Landatio in ſanctum Chriſti martyrem Diomedem. *Exordium eſt*: Χθὲς ἡμᾶς ἡ πανύμνιτος τ ὑπερυμνήτ Μαρίας ὑπερφυῶς ἐξεπαγώγησε λοίμιστς, ἢ ὑςερλάμπροις θυμηδίαις ἢ πρητόπεσι μυςικαῖς Ϲ ἡδύσμασι τὰς πνοὰς ματαιῶς ἑαυτὴ ἱεροπαζούσας καταῤῥᾶναι· σύμφορον ἡ μέγας ἀθλοφόρος ... Διομήδης *&c. Quæ ſic ſonant Latine*: Heri celebratiſſima Mariæ omnem laudem excedentis dormitio nos egregie & oſpitalizer detinuit, ac ſplendidiſſimis animi voluptatibus ac myſticis jucunditatibus joxta ac ſuavitatibus ens, qui cum ſpirita celebrarunt ejus feſtivitatem, exhilaravit. Hodie magnus præmii reportator .. Diomedes *&c. Deſcriptum hoc eſt exemplar e codice Cæſareo bibliothecæ Vindobonenſis, de quo plaribus apud nos actum eſt tomo ſecundo Auguſti pag.* 344. *Orationem aliam encomiaſticam de noſtro Sancto aſſignat Lambecius lib.* 8 *Commentariorum de dicta bibliotheca pag.* 199. F

aſſignatur

11 *Aliud ex eodem codice apographum habemus, cui præmittantur iſta*: Μαὶ Αὐγύςῳ ιϛ'. Μαρτύριον σύντομον τῦ ἁγίου μάρτυρος Διομήδ. *Id eſt*: Menſe Auguſto xvi. Martyrium compendioſum ſancti martyris Diomedis *Hoc eſt principium*: Ὁ ἅγιος μάρτυς Διομήδης ἦν ἐπὶ Διοκλητιανῦ τῦ βασιλέως ἀπὸ Ταρσῦ τ Κιλικίας, ἰατρὸς τ πέχνῃ. Sanctus martyr Diomedes erat Diocletiano imperante ex Tarſo Ciliciæ, arte medicus. *Aliud denique exgraphum apud nos exſtat his verbis præmotatum*; Μαρτύριον τῦ ἁγίου μεγαλομάρτ. Διομήδους τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ιϛ', *quod depromptum adſcribitur* ex eod. Ambr. N. 152, de quo ad Vitam S. Maaimi. *Vide de iſto codice in hoc tomo* 3 *hujus menſis, die* xiii, *Commentarium ejuſdem Sancti Vitæ prævium* § 11 *num.* 80. *Exordium autem ac textus iſtius Martyrii ſimul cum Latina interpretatione poſtea dabuntur. Super iſtis itaque exemplaribus tantiſper vaticinemur, eaque inter ſe conferamus.*

12 *Omnia pene anonyma, & eamdem fere ſubſtantiam hiſtoriæ continent. Vaticanum & Cæſa-*

AUCT. J. P. & expendunt, collatis inter se exemplaribus

reo Vindobonenſe illam ornant, uti patet in prologo & allocutionibus. Breviſſimum ex omnibus eſt Compendium Vindobonenſe. Medium tenet Ambroſianum Ms.; idque præ aliis nobis placet, ut latinitate donetur ac Græco-Latine repræſentetur. Redeamus ad Vaticanum, in quo ſequens refertur narratio: Λέγεται κόραξ τὸ αἱμοβόρον ἕρπετον προσελθὼν τῷ γδεσθαι ἀπὸ τῶν σαρκῶν τὸ σῶμα, ὡς αὐτὸ εὐθυσιάζοντα ὥσπερ ἐν Θεῷ πνεύματος, πραγυαῖς πλαρῦν ὅλον τὸν τόπον, καὶ παραμείνειτῷ σώματι ὥσπερ δεσμιος, μηδὲν τῶν ἁλλοτρίων πλησιάσαι· αὐτὸς δὲ ὅλως μὰ ἀπτόμενος τῶ σώματος. Καὶ περιπεπμενος ἀχώριστος ἦν ἕως τῆς ταφῆς τῶ μακαρίου σώματος, ὡς εἰς φύλακας τῶ λογισθῶ τῆς σεβασῆς, τὺς διὰ τῆς ὁδοῦ μὴ τις ἅπτηται τῶ σώματος, παραμένοντας, μὴ ἐπαρκέσε ἀπαδιώκοντας αὐτ, συνεχῶς περιπεπμενου τῆ βοῶντα. Ὅμως μετὰ τὴν ταφὴν τῶ μακαρίου σώματος, ἀφανὴς δ' ὁὺς γίνεται. *Quæ Latine ita reddimus:*

13 Fertur corvus, avis ſanguivora, acceſſiſſe, ut corporis carnibus veſceretur; ſed quaſi divino numine afflatus totum clamoribus implet locum, manetque apud corpus tamquam ligatus, nec petmittit alias volucres appropinquare; ipſe autem corpos omnino non tetigit. Et circumvolans non poterat inde avelli, donec beatum corpus ſepulturæ eſſet traditum: adeo ut logiſtæ, (*Vide de hac voce inferius in Annotatis*) ac venerabilis (Pettoniæ) cuſtodes, qui ut involveretut linteo corpus, permanſerant, oe qois illud aoferret, non ſufficerent, ut eum abigerent, aſſidue illud obeuntam, ac crocitantem. At ſimul atque beatum corpus ſepultum ſuit, corvus ſtatim e conſpectu evanuit. *Hæc ibi, quorum fides ſit penes auctorem anonymum: qui de die obitus ac ſepulturæ iſta ſuperaddit:* Ἐτελειώθη δὲ τῇ Νικαίως μητροπόλει τῆ Βιθυνίας τῇ πρὸ τριῶν εἰδῶν Αὐγούστων, τῦτ' ἔστιν Αὐγούστῳ· τῇ δὲ ταφῇ τὸ σῶμα παρεδόθη μέσῳ Αὐγούστῳ. Vivendi finem ſecit in Nicænſium Bithyniæ metropoli tertio Idus Auguſti, hoc eſt, Auguſti undecimo: corpus autem ſepulturæ traditum ſuit menſe Auguſto XVI. *Si quæ præterea occurrant obſervatu digna, dicentur in Annotatis ad Martyrium, quod hiſce ſubnecto.*

quo habemus.

B

MARTYRIUM

Auctore Laurentio monacho Rutenſi in Calabria, e codice Ambroſiano N. 152. Interprete J. P.

ſanctus ſuis infignis

INclytum Diomedem & ſermone in medium producere pulerum eſt, & pro argumento aſſnmere. Ulud quippe ſimul eum narratione multum habet venuſtatis. Magnus autem hic Vir natales hautit ex illuſtri Ciliciæ regionis civitate Tarſo *a*. Patentes vero naſtus eſt bonos, & religioſis moribus conſpicuos. Erat medicus bonus Diomedes oon corporum dumtaxat, ſed etiam animorum; neque arte ſolummodo fretus ſanationes efficiebat, ſed potius invocatione Chtiſti, Qui de cauſa & omnem ſanabat morbum, & omnem cotabat infirmitatem. Vitæ autem integritas & commiſetatio erga omnes ei conciliavit divitias hujus gtatiæ per ſpiritus boni illuminationem.

a Tarſus

C

2 Ad magnum Niczam *b* urbem profectus, illamque, non ſecus atque Tarſum altetam, viris tunc illuſtribus inſignem diligens, conſuetæ erga omnes beneficentiæ inhæſit, nec de omnibus bene meteri prætermiſit. (Diocletianus *c* ac Maximianus execrandi imperabaot tum temporis) Omnem quippe circumiens civitatem, partim quidem civium morbos, partim vero etiam animas, quantum poterat, curabat, promptis aliquando ex arte, aliquando ex fide adjumentis egregie ad Dei cultum ipſos perducens, &, quamquam impium imperatorem Nicomediæ vicinum haberet, ſincera erga Deum dilectione ac fide fotas mittens timorem: amabat enim, ſicut oſtendit, pro eo pati. Præter alia vero quid fecit? Ipſos ingrediebatnr carceres, detentoſque in iis omnes, quantum poterat, curabat, ac rerum, qnibus indigebant, defectum ſublevabat, omnia, quæ auxilio eſſent, liberaliter ſnppeditans iis potiſſimum, qui pro Chriſto certabant, ac qui propter illum circumferebant ſtigmata in corporibus.

cum morbotum corporis

b

c

3 Et ſaniem qnidem vnlnerum eorum ſeparavit, calidis illa expurgans lavacris, aliaque applicans ex arte remedia. Quin etiam ſermonib. illos confirmavit ad certamina: quæ autem a Deo ita patientibus promiſſa ſint bona, ſermone ipſis oſtendebat, ut immortalia, ut ſempitetna, ut finem noo haben-

tum animo meditans.

Καὶ ὁ ἁλιτὸς Διομήδη καλὸν εἰς μέσον προθεῖναι τῷ λόγῳ, καὶ ὑπόθεσιν τῶ παντὸς ἁθλου. Ἔχει γὰρ μεπὶ τὴ διηγήσεως ἅυπ πολὺ καὶ τὸ χαρίεν. Ἔφυ μὲν ὁ Μέγας ὕπος (ἰα) χωρας τῆ Κιλίκιως πόλεως ἐπιφάνης ὁ Θάρσυ. Ἔχει δὲ γενέπορας ἀγαθὺς καὶ τρόπους εὐαρέπους πεπολιτευμένους. Καὶ ἰατρὸς δὲ ὁ καλὸς Διομήδης οὐ σωμάπων μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ψυχῶν, καὶ πὰς ἰατρείας οὐ τῇ πέχνῃ μόνῃ θάρρων ἐποίει, τῇ ἐπικλήσει δὲ μᾶλλον Χριςῦ παρ' ὃ ἅπασι εὐσεβὲς ἦν, καὶ πᾶσαν ἐθεράπευε μαλακίαν. Τὸν πλοῦτον δὲ τῆ χάριπος αὐτῆ καὶ τῆ γνώσεως τῦ βίυ καθαρὸν, καὶ πρὸς ἅπαντας συμπαθὴς διὰ τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα ἐπιλάμψας αὐτῷ προεξένησε.

F

2 Οὗτος τὴν Νικαίων καπαλαβὼν Μεγαλόπολιν, καὶ ἄλλην αὐτὴν ὥσπερ Θάρσον ἀγαπήσας εὐδοκιμῦσαν πότε πῖς ἐπιδόξοις, τὴν συνοῦσαν ἐχεπρὸς ἅπαντας φιλοφρονίαν, καὶ τὸ ἀγαθουργεῖν οὐκ ἀπέλιμπάνετο· (Διοκλητιανὸς ἐράτευε τότε καὶ Μαξιμιανὸς οἱ καπάρατοι) Περιιὼν γὰρ ἡ πόλιν ἅπασαν, τὸν μὲν τὰς νόσους τὴν πολιτῶν, τὸν δὲ καὶ πὰς ψυχὰς, ὅσον δύναμις, ἐθεράπευε, ποπὲ μὲν πῖς ἰατρικῆς τέχνης, ποπὲ δὲ πῖς ἐν πίστως βοηθήμασιν ἐπανάγων αὐτὺς καλῶς πρὸς τὴν θεοσέβειαν, καίπερ ἀγχίθυραν ἔχων κατὰ τὴν Νικομαδὺς τὴν δυσεβῆ βασιλέα, τὴν αὐτοπαρίπω φρὸς Χριςὸν ἀγάπης καὶ πίστως ἔξω βαλλόμενος τὴν φόβον πῦτο. Ἠγάπα γὰρ, ὡς ἔδειξε, τὸ παθεῖν δι' αὐτόν. Τί δ' ἂν πρὸς πῖς ἄλλοις ἐποίει; Τὰς φυλακὰς αὐτὰς εἰσιὼν, καὶ παύπας μετὰ πῆς ἐν αὐτῇ, ὅσα δύναμις, ἐθεράπευε, καὶ τὴ ἐδέσμως αὐτῦς τῆ ἀναγκαίως παρεμυθεῖτο, καὶ παύπα δὲ δαψιλῶς ὧν τὴ πρὸς ἐπάρκεσιν αὐτῦς ἐπιχορηγῶν, καὶ μάλισα πῖς διὰ Χριςὸν ἐναθλῦσι, καὶ τὰ δι' αὐτὸ στίγματα διαφέρυσιν ἐν πῖς σώμασιν.

3 Ἰῶτο μὲν γὰρ τῆ τραυμάτων αὐτῆ ἀπέσμαχε, λυτροῖς θερμοῖς ἐκαθαίρων, καὶ πὰ ἰα τῆ πέχνης ἐπιτιθέμενος βοηθήματα· ἀλλὰ καὶ λόγοις ὑπεκέιζε πρὸς πὰς ἀγῶνας, καὶ τὰ ἐπαγγέλματα δὲ παρὰ Θεῦ πῖς ὑπομένουσιν ἀγαθὰ, τῷ λόγῳ πίπις προσετιθείνευε ὡς ἀθανάτα, ὡς ἀΐδια, ὡς

πλος

A πλος μὰ ἔχοντα. Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ ἡ ἰατρίας ἀκωλύτως εἰσῄει τὰς φυλακάς, καὶ παρεθάρρυνε, ὡς εἴρηται, τοὺς Ἁγίους, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀλείφων εὐρροπεστέρους ἐποίει, καὶ φυλάκων αὐτοῖς αὐτῷ χαριζομένων τὰς πύλας, διὰ τὸ πολλάκις αὐτοὺς ὑπ' αὐτῆ τυχεῖν θεραπείας, καὶ τὰ χρήματα ἐσιτεῖσθαι λαβεῖν. Παρεῖχοντο γὰρ ὑπὸ τῆς δωρούντων αὐτῇ πίστεως ἐπὶ τούτῳ, καὶ λίαν πᾶσι καὶ πᾶσι διδόσι καὶ τοῖς λαμβάνουσι φίλα.

4 Ἀλλὰ τοῦτον ὕστερον πραττομένων οὐκ ἐᾶν ἀρέσκειν ἢ ἐξάρχειν τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενον· ἀεὶ γὰρ διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ τῷ διαβόλῳ καὶ πονηρῷ βασιλεῖ, ὡς εἷς τις ἰατρὸς τῆς Νικαίων Διομήδης ὀνομαζόμενος, πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Θεῶν ἀποστρέφας λατρείας, καὶ τῷ Ἑσταυρωμένῳ προσάγων. Αὐτίκα πίνων ὁ τοῦ πονηροῦ δαίμονος πονηρότατος ὑπάρχων δήσιμον αὐτὸν ἀχθῆναι κελεύει κατὰ τὴν Νικομήδους. Ἡ δὲ τοῦ μιαροῦ χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος καὶ πολλὰ τοῦ Θεοῦ δεόμενος, μὴ παριδεῖν αὐτὸν εἰς τὴν θλῖψιν, μὴ χώραν δοῦναι τῷ δυσεβεῖ παρατρέψαι τοῦτον τῆς ἀληθείας. Ἐμέλλε δὲ τούτῳ καὶ περὶ τῶν ἄλλων Ἁγίων· καὶ μεῖναι καὶ μένει αὐτὸς πύκνον στερρὸς καὶ ἀμεταπαίτητος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως.

5 Καὶ ὅρα μοι ξένον τινὰ μαρτυρίου τρόπον καὶ
B ὑπερίσχυρον. Νῦν καιρὸς εἰπεῖν καὶ ἡμᾶς κατὰ τὴν Δαβίδ. Ὡς ἀνεξιχνίαστα τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνέξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Ἀγόμενος γὰρ δεσμώτης ἐπὶ τὸ σαλκόπωρ στρατιῶται καταπεχθῆναι βραχὺ τοῦ ὀχήματος ἐξαιτεῖ· κἀκεῖνοι τὸ τοῦ σώματος ἀναγκαίων χάριν ὑπολαβόντες καὶ πᾶσιν, καταπεχθῆναι τοῦτ' ἐκέλευσαν. Καταπεχθεὶς δὲ καὶ μικρὸν παρεκλίνας ἡ ὁδὸν ὁ Θαυμάσιος, πάλαι θεὸς προσεύχετο (ἐγὼ γὰρ παίσας τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πράγματος χάριν τὸ μέλλον εἰς αὐτὸν γενόμενον) καὶ ὧν τῶν ποιῶν παρέδωκε ἡ ψυχὴ τῷ Κυρίῳ· Οἱ πίνων στρατιῶται χρονίζοντα τοῦτον τῇ δίχῃ κατιδόντες διελογίζοντο τί ἄρα τὸ βραδύνειν εἶναι θέλει τῷ Μάρτυρι. Ὡς δὲ προσιόντες εἶδον αὐτοῦ τοὺς δεσμοὺς ἀνειμένους τὰς χεῖρας, καὶ τὸν ἀγαθὸν τὴν γῆν προσεσχηκότα, ἐξεπλάγησαν, διηπόρουν, καὶ εἶχον ὅτι καὶ συλλογίσονται.

6 Ἀποβάντες δὲ τῶν ἵππων καὶ διασασθέντες τοῦ ἐπιχειρήσαντος, ὡς ἀναίνατον εἶδον καὶ νεκρὸν χρήματι ζοντα, διημερίζον τὸν καθ' ἑαυτοὺς τι καὶ πραξουσι· Φόβος γὰρ εἶχεν αὐτοὺς ὁ βασιλικός, εἰ τοῦτον καταλείψειαν. Ἀνεθάλλει δὲ λογισμὸς ἕτερος, ὡς τί ἄρα καὶ ἔσαι νεκρὸς αὐτῷ κομιζόμενος. Ὅμως νικᾷ τοῦτο τὸ τοῦ Μάρτυρος ἀποπέμψαντες τῷ τυράννῳ κομίσαι, ἵν' ἔχῃ σωμπα-
C ρασωσιν ἑαυτοὺς ὑποσοίας. Γίνεται τοῦτο, καὶ μάρτυς ἀπαράγραπτος ὁ Διομήδης γνωρίζεται. Εἰ γὰρ καὶ προεθάλασσι τὸν Ἁγίων ἐπισκιάσαι, καὶ εἰς αὐτοὺς παραπέσωσιν, ἀλλ' ὅτι τὸ τοῦ μαρτυρίου ἐλπίδι καὶ τῷ προθύμῳ τῆς ψυχῆς καὶ γενναίῳ. Ἀλλ' ὧν καὶ πολὺ ὑπέρτερα μαρτυρικὰ κρίματα οἷς εἶδε Θεὸς καὶ τέλειος ἐκαπρώσατο ἀπηγόρδυται σιφανίτης. Τιμηθέντες δὲ τῆς παντιμοτάτης κεφαλῆς, λύθησαν οἱ στρατιῶται τὰς ὁλοὺς συναπτόμενοι, καὶ περιῆγον τυφλοὶ μηδὲ τὸ συμφέρον καθορῶντες τῷ φῶς.

7 Περιαγόμενοι δὲ σὺν τῇ μαρτυρικῇ κεφαλῇ, ἡ Νικομήδης καταλαβόν, καὶ τῷ βασιλεῖ προσέρχεται, τὸ πρᾶγμα γνωρίζει καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῷ προσκομίζει. Καὶ ὅς, εἰ καὶ διὰ θαύματος τὸ πραχθὲν ἐκομίσατο, ὅμως μηδενὶ προσέθηκε τῷ λοιπῷ σώματι ταύτην ἀποδοθῆναι κελεύει, τὸ αἰδέσιμον τοῦ Ἀνδρὸς ἐκ παύσης καταμαθών. Αὐτίκα γὰρ οἱ στρατιῶται ἐπὶ τόπον ἐκεῖνον, εἰς ὃν τὸ μαρτυρικὸν ἔκειτο λείψανον, ταχέως καταλαβόντες (ἔπρεπε γὰρ αὐτὸ τὴν Νικαίων ὁ λογισὰς παραδόμενον αὐτῷ παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν τυράννου

tia. Hoc igitur medicationis modo carceres li- AUCT. LAURENTIO.
bere ingrediebatur, Sanctosque, uti dictum est, excitabat, atque ad agones ungens reddebat eos firmiores, custodibus impense ipsi ingtessum præbentibus tum quia sæpe ab eo consequerentur medelas, tum quia nnnnumquam accideret, ut pecunias acciperent: in hunc enim finem ipsi dabantur a fidelibus divitibus, & tam dantibus quam accipientibus erant gratæ.

4 Verum his ita actis, bonorum hostis a principio non poterat quiescere. Per ministros etenim suos ioiquo ac maligno Imperatori refert, reddeenm quemdam esse Nicæe, nomine Diomedem, qui omnem, ut ita dicam, civitatem e deorum cultu averteret, & ad Crncifixum adduceret. Statim igitur maligni dæmonis maligoior minister jubet eum vinctum duci Nicomediam. Ducebatur itaque gandens & exultans, ac impense Deum rogans, ne se in tribulatinnibus despiceret, nec loeum daret, ut per impium a veritate averteretur. Cnra autem erat etiam ipsi de aliis Sanctis, imo vero orabat, ut ipsi quoque firmi in confessioue fidei ac immobiles permanereot. *Ducitur vinctus Nicæa Nicomediam,*

5 Et aspice iousitatum quoddam ac supra modum mihi mirabile martyrii genus. Tempus nunc est, ut & nos dicamns illud Davidis: Quam inscrutabilia sunt judicia Dei, & iovestigabiles viæ ejus! Etenim dum vinctus duceretur, a militibus, qui erant missi, brevis mnræ descensum e vehiculo deposcit. Illi vero ob necessitatem corporis hoc exposci aotumantes, descendere eum jusserunt. Postqnam igitur descendisset, ac parumper a via declinasset Vir mirabilis, positis genibus orabat: (gratia quippe boni spiritus norat omnino quidnam sibi esset eventurum) & sic agens Domino xnimam tradidit. Milites ergn eum n ratinni immorantem conspicati, sermonem conferebant, quidnam sibi vellet Martyris cunctatio. Ubi ergo accedentes viderunt ejus manus viocutis solutas, ac cubitos terræ adhærentes, admiratione pereulsi nesciebant quid agerent, nec habebant quod concluderent. E *fit in istoro*

6 Postqnam igitur ex equis descendissent, & etigere eum conati essent, ubi viderunt immobilem esse ac mortuum, divisis inter se hæsere sententiis, quidnam actnri essent. Timebant enim sibi ab imperatore, si illum reliquissent. Alia autem occurtit cogitatio, quid utique futurum esset, si mortuus ad ipsum deferretur. Simnlque hoc prævaluit, ut abscissnm Martyris caput deferrent ad tyrannum, qun a susciptone sese conservarent Immunes. Hoc fit, & Dinmedes martyr esse cognoscitur genuinus: siquidem certamen prævenit Sanctorum inspectione, adhortationibns ad illos, & martyrii insuper spe, alacrique ac generoso animo. Adde quod ictum martyrii snbierit judiciis Deo notis, ac perfectus utraque ex parte declaratus sit Athleta cnronatus. Abscisso igitnr ipsius capite prorsus venerando, mox milites sectione in oculis mulctati suot, & circumibant cæci nihilque omnino videntes lncis. *expirat mire modo & declaratur ejus fuisse raci,* F

7 Circumeuntes ergo cum capite Martyris, Nicomediam pervenere, & accedentes ad imperatorem, rem indicant, caputque ipsi afferunt. Et is, siquidem per miraculum percepit, quidnam esset factum, nihil tameo quidquam addens, reliquo corpori illud restitui jubet, debitam Viro reverentiam ex ipso discens. Statim igitnr milites ad locum illum, in quo Martyris corpus jacebat cum festinatione pervenientes (Nam cosfodiebat illud Nicænorum logistes *d* sibi ab ipsis traditum ob metum tyranni, ut simul conjungeret ot Martyris caput eum *Iamen deinde recipiunt corporis & animæ.* *d*

AUCT. LAUREN. TIO. corpore) ptiſtinum receperunt viſum, veri Dei notitiam ſuot amplexi, Chriſtumque Deum confeſſi, ac gentilem errorem reliquerunt, imo vero multos tranſmutarunt alios, & ex eodem ad Chriſtum perduxerunt errore.

Martyris ſepultura. 8 Petronia autem mulier quædam opibus admodum abundans, lugiſtem ubi pecuniis ineſcaſſet, accipit tuum, o Athleta optime, corpus martyrio perfuoctum, & valde pretioſis linteaminibus involutum ac ungueutis perfuſum (In doloribus quippe corporis, quibus conflictabatur, canſecuta aliquando abs te ſanitatem fuerat) ſpleodide depoſuit. Nunc autem, Vir celeberrime, cælus iubabitans, Domini ſolio adſtas eum angelis, oubis ſubmioiſtra tuis ſupplicationibus, ut ſortem habeamus regni cæloeum: quia Deo gloria io ſecula. Amen.

φοβον) ἅμα τῷ συναλλαι ἡ κεφαλὴ τῷ τῶν Μάρτυ D
ρος σώματι· ᾧ τὸ βλέπειν ἀπέλαβεν ὡς τὸ πρό-
τερον, ἔ ἡ θεογοωσία κατασαση, ᾧ Θεὸν ἡ
Χειςὸν ὡμολόγησαν, ἐ ἡ ἐκλιωταλὼ ἀριθμὸν
πλάνω· ἀλλὰ δὴ ἔ πολλὰς ἄλλους μετεσή- * f. ἐνε-
σασηςείξ αὐτῆς τῷ Χειςῷ προσαγάγοντο. λειν ἐκτρε.

8 Πετρωνία γὰρ τις γυνὴ πλυτῳ κομῶσα βα-
θεῖ, χρημασι ἡ λογισλὼ κτησάσα τὸ μαρτυ-
ρικὸν σου λαμβάνει σῶμα. Πανάριστε, ᾧ πολιτί-
μοις σὺ σινδόσιν εἰλίξασα, ἐ μύροις ἀλείψασα
(ᾧ γὰρ ἀπέλαυσέ ποτε ἀπὸ σου θεραπείας τῷ'
αἷς ὤχει περιωδυνίαις τὸ σώμασος) φιλοτίμως
κατέθετο. Καὶ νῦν τῆς ὑρανῦ κατοικῶν, πανοι-
δήμι, τῷ δισπετεῖ σου ἀγγέλοις παρίσασαι
θρόνῳ, βράβδευε ἡμῖν ἡ ἱκεσίαις σου ἡ κλυρ-
χίαν ἡ βασιλείας τ ὑρανῶν· ὅτι τῷ Θεῷ ἡ δόξα
εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *De hac urbe egimus in Anaetatis ad Acta S. Marini mart. tom.* 11 *Auguſti*, *die* 3, *pag.* 348 *lit.* b.

b Nicæa, *urbs archiepiſcopalis Bithyniæ quoadam clariſſima*, ia *Aſia minore ad montana Olympi & locum Aſcanium ſita*, *magnum ſibi nomen fecit duobus conciliis ecumenicis ibidem celebratis: altero quidem ſub S. Silveſtro PP. I*, *Conſtantino M. imperante*, *adverſus Arianos*, *anno Chriſti* 325; *altero autem ſub Adriano I PP. anno* 787 *contra Iconoclaſtas*, *ſicut notiſſimum eſt*. B

c *Alibi etiam*, *ut videre eſt in Commentario noſtro prævio*, *ponitur Sanctus ſub Dioclctiano*, E *quod & nos ideo ibidem fecimus cum Martyrologio Romano*.

d Logiſtes, λογιστὴς *rationum deſcriptor vel procurator*. *Cangius in Gloſſario Latino-barbaro*, Logiſtæ, *inquit*, curatores & patres Reip. *Titulus* Logiſtæ civitatis ſplendidiſſimæ Nicomedienſium *habetur in veteri inſcriptione apud Gruterum pag.* 389. 2.

DE S. ARSACIO SEU URSACIO CONF.

NICOMEDIÆ IN BITHYNIA,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, locus ac tempus mortis, vitæ inſtitutom, Acta,

ANNO CCCLVIII. *Sancti memoria in Latinis Martyrologiis* C *Duo* acbis ia *hoc Confeſſore mirauda ſe effecrunt: alterum quidem, quod nullam de eo in ſactis Faſtis Græcorum vel minimam inveniamus memoram, cum tamen ad Orientalem atque adeo ad Græcam eccleſiam omaino pertinat; alterum, quod apud antiquiſſimos ac celebervimos Martyrologos Latinos, ad quos neutiquam ſpectat, annuo cultu celebretur, eo etiam aſque propagato, ut inter hodiernæ diei Cælites in Martyrologie Romano moderno (de antiquo enim mox dicam) locum habeat his verbis:* Nicomediæ ſancti Arſacii confeſſoris, qui ſub Licinio perſecutore militia relicta, ſolitariam vitam ducens, tantis virtutibus claruit, ut dæmones expuliſſe, & ingentem draconem orando ioteremiſſe legatur: denique futuram civitaris cladem prænuntians, in oratione ſpiritum Deo reddidit. *Mirum, inquam id accidit cum ob rationes, quas dicebam, tum quia nullum aovi præter Sozomenum, auctorem Græcum, qui Latinis hagiologis in hoc Sancto præluxerit primus; cui dein Nicephorus adjungi poteſt, Baronio ia notationibus ad Martyrologium Romanum utrumque citante. Sed nunc audiamus quidnam de ipſo memorent Martyrologia antiqua. Romanum vetus ſeu parvum hæc habet hodierna die:* In Nicea Bithyniæ, Urſatii confeſſoris ſub Licinio. *Ado*: In Nicæa Bithyniæ, natalis ſancti Urſatii confeſſoris ſub Licinio perſecutore. Qui, derelicta militia, ſolitariam vitam in quadam turre præfatæ urbis egit, tantiſque virtutibus claruit, ut & dæmones expuliſſe, & ingentem draeuuem orando interemiſſe legatur. Scriptum in libru quinto Hiſtoriæ eccleſiaſticæ tripartitæ. *Adoni addit Uſuardum*, *Uſuardo Notkerum. Bellinum*, *Grevenum*, *Felicium*, *Maurolycum*, *Galeſinium ſatis eſt nominaſſe*, *uti & Florarium noſtrum Ms.* F

2 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum qui in Romano Martyrologio non ſunt*, *die* XXXI *Martii ſic memorat*: Nicææ in Bithynia S. Arſacii ſolitarii. Ex Caniſio, at *addit in notis*, hac die, *monens*, videndum an ſit idem cum eo, de quo in Martyrologio Romaoo ad diem XVI Auguſti agitur: tametſi ille oun Nicææ, ſed Nicomediæ tribuitur. *In Uſuardo a nobis illuſtrato inter Auctaria ex editioae Lubece-Colonienſi ad eumdem diem* XXXI *Martii ponitur iſta annuntiatio:* Apud Nicæam Bithyniæ, ſancti Arſatii confeſſotis, ex milite heremitæ, qui dæmoniacum curavit, & draconem interfeeit. *Ex Greveae autem hæc:* Apud Nicæam Bithyoiæ, Arſacii militis, heremitæ & confeſſoris. *Ex Greveno autem vel, ſi vis, ex dicta etiam editione accepta eſt annuntiatio Martyrologii, quod ſub Caniſii aomine circumfertur, quod die* XXXI *Martii Germanice ſic refert*: Item Nicæm ia Bithynia, ſancti militis, eremitæ ac confeſſoris Arſacii. *Hodierna autem die nomen ejus denuo ibidem ſignatur cum elogio, in quo notantur nonnulla, quæ ſint ejuſdem argumenti cum eo, quod poſtea producemus ex Sozomeno. Exiſtimaſſe* non eodem tamen ubique die

Digitized by Google

A *maſſe vero iſtius Martyrologii ſcriptorem, quod duo diverſis diebus ſignarentur Arſacii, ſatis videtur colligi ex dictis. Verum non eſt niſi unus & idem, uti conficiſcitur ex iſtis characteriſmis* Nicææ in Bithynia, militis, eremitæ, confeſſoris, *qui ani eidemque noſtro hodierno omnes eaadle conveniunt. Quem cavr ne confundas cum alloſore ſynonymo, qui exſtat apud nes tom.* III *Martii, die* XXXI *pag.* 897: *hic quippe ab iſto diverſus eſt toto cælo, ut ita loquar: cum vocetur* Acacius, *fuerit epiſcopus, notetur Melitenæ in Armenia minore ac ſub Decio, aliaque ſit ejus hiſtoria quam noſtri.*

3 *Hiſce notationibus aliæ quædam ſuperaddendæ ſunt ſuper loco ac die, quibus antea* S. Arſacium *ab hagiologis annuntiari diximus. Lucem ad hoc ſuggeret famoſus ille terræ motus Nicomediæ, quem, priuſquam acciderct, prævidiſſe refertur inferius in Actorum Compendio, quod ex Sozomeni Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib.* 4 *cap.* 16 *editionis Valeſianæ producemus. Indidem deliberamus interea temporis ſequentia in rem noſtram:* Placuit ut Nicomediæ in Bithynia ſynodus congregaretur.. Sed cum major jam pars epiſcoporum iter ingreſſa eſſet, nuntius allatus eſt de Nicomediæ calamitate, eam ſcilicet totam terræ motu concuſſam fuiſſe. Cumque rumor paſſim invaluiſſet, eam urbem penitus everſam eſſe, epiſcopi ulterius progredi deſtiterunt &c. *Ammianus Marcellinus anno* 1693 *a Gronovio editus, lib.* 17, *cap.* 7, *pag.* 129 *de tragico illo terræ motu ſcribens*, Inter monumenta, *inquit*, multiformium ærumnarum eminuere Nicomediæ clades, Bithyniæ ubium matris.. Primo lucis exortu die nono Kal. Septembrium, concreti nubium globi nigrantium &c. *Capit ergo feralis illa ruina die* XXIV *Auguſti ſecundum Marcellinum.* Conſentit Idatius in Faſtis, Datiano & Cereale Coſſ., *ſicut dicitur in notis loco mox citato:* " „Ipſo anno terræ motus factus, ita ut civitas „Nicomedieoſium funditus verſaretur die IX Cal. „Sept.„ Et Aurelius Victor in Marco" Aſiæ „que, ait, Epheſus ac Bithyniæ Nicomedia „conſtratæ terræ motu, æque ac noſtra ætate „Nicomedia Cereali Conſule„. Præterea Socrates in lib. 2 cap. 35 Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ait, Conſtantium, qui initio quidam jufſerat concilium epiſcoporum Nicomediæ fieri, audita clade Nicomediæ, Seleuciam Iſauriæ concilii ſedem conſtituiſſe: additque: Τῶν δὲ γίγνεσθαι Δαυτιανῆ καὶ Κερεαλίῳ περὶ τὰς ὀγδόας εἰκάδας τοῦ Ἀυγούστου μηνός. Id eſt, ex Kal. Sept. (000 v, ut mala vertit interpres) qui formam loquendi Atticam eſſe non advertit. *Sic ibi.*

4 *Porro de modo illo numerandi Græco breviter animadverte, dividi ab eis menſes ſuos in tres decades ſeu decurias, uti pluribus videre licet apud Gretſerum in Inſtitutionibus linguæ Græcæ lib.* 3 *cap.* 23 *pag.* 625 & 626 *impreſſionis Ingolſtadienſis anni* 1593. *Deras vero tertia incipit a die* ΧΙ ϕθίνοντος, *vel* παυομένου, *vel* λήγοντος, *vel* ἐπὶ εἰκάδι, *quaſi evaneſcentis vel ceſſantis menſis, vel ſupra vigeſimum diem, & dicta dies* XXI *eſt* δεκάτη ϕθίνοντος μηνὸς, *id eſt decima ceſſantis menſis (Latinis autem eſt* XI *Kalendas) dies* XXII ἐνάτη, *nona, dies* XIII ὀγδόη, *octava, quæ Latinis eſt* IX *Kalendas, ſeu* XXIII *menſis: nam, uti obſervat Gretſerus, in decade μηνὸς ϕθίνοντος, numerantur Græci ordine retrogrado numerorum, ſicut Latini in ſuis Nonis, Idibus, & Kalendis. Quæ ibidem exhibet Gretſerus in tabula. Dicamus ergo illum terræ motum ſecundum præmiſſa accidiſſe die* XXIII *vel* XXIV *menſis Auguſti, anno Chriſti* 358; *cui reſpondent Datianus & Cerealis Coſſ., de quibus videri poſſunt Faſti conſulares Petri Relandi a pag.* 384. *At nunc revertamur ad S. Arſacium, ad cujus inveſtigandam rationem temporis ac loci hæc dicta ſunt; quibus poſtquam adjecerimus puncta nonnulla ex Sozomeni de Sancto narratione, concluſaria noſtra proſequemur.*

AUCT. J. P.

Et compendio dicta Actorum Sancti præmiſſi obſervationibus eruditur, quo loco obierit, quo die,

5 Aiunt, *prout ille refert*, Arſacium eam calamitatem *motus terræ*, priuſquam acciderct, prævidiſſe.. Io arce Nicomediæ intra urbis muros commorabatur.. Illic divina viſio ei oblata juſſit, ut egrederetur civitate.. Exinde celeriter ad eccleſiam profectus mandavit clericis ut ſollicite Deo ſupplicarent.. ad depellendam iram.. Cum vero non perſuaderet illis.. in turrim ſuam reverſus eſt, pronuſque in terram cadens Deum oravit. Interea temporis orto terræ motu plerique perierunt. *Deinde incendii flamma* totam ejus vitatem inſtar unius rogi, ut ita dicam, effecit. Ob hoc cauſam cum domus inacceſſæ eſſent, ii qui ex terræ motu incolumes evaſerant, ad arcem cucurrerunt. Illic Arſatius in turre, quæ inconcuſſa ſteterat, mortuus repertus eſt, pronus humi jacens eodem habitu, quo ſe orationem inchoaturus extenderat. *Sequitur ex his* 1°, *ut mortem obierit Nicomediæ: ubi a Martyrologio Romano moderno recte annuntiatur. Cur ergo ab aliis Hagiologis, quos ſupra nominavimus, ponitur Nicææ? Sequitur* 2°, *ut non ſatis recte in Faſtis memoria ejus annua referatur ad diem* XVI *Auguſti, quo etiamnum vivebat, non utique mortuus ante diem* XXIII *vel* XXIV *Auguſti, cum tunc cæperit dumtaxat famoſus terræ motus; imo vero non certo conſtet, an tunc etiam aliquot poſt diebus non ſupervixerit tempore ipſius incendii, de quo agebamus, motum terræ ſubſequenti ac extracti ad dies* 50 *tetidemque noctes, teſte Ammiano Marcellino ſupra deſignate, qui pag.* 130 *narrat, quod* ſupereſſe potuerit ædium ſacrarum & privatarum, hominumque pars major, ni palantes abrupte flammarum ardores per quinquaginta dies & octes, quidquid conſumi poterat, exuſſiſſent. *Si tamen tunc etiamnum ſupervixerit, non videtur ſupervixiſſe niſi pauculis diebus ex illis quinquaginta propter rapidiſſimam flammarum voracitatem ac populi concurſum ad arcem, qui e terræ motu incolumis non diu fuerit exſtatus ſaluti ſuæ ibidem loci, eum alibi non poſſet, conſulere.*

Eſt quidem de facto Nicomedienſis urbis terræ motu

eiuſdem temporis

6 *Sequitur* 3°, *ne Sancti nomen ſic* Arſacius, *non vero* Urſacius: *quod tamen nos cum pluribus aliis ita etiam expreſſimus in titulo hujus noſtri Commentarii. Sequitur* 4°, *ut annus ipſius emortualis eſſe debeat* 358 *æræ vulgaris ex Coſſ. ſupra notatis, ne proin it notari petius quam* 310 *cum Surio, quamquam inficias non eamus, illum tunc temporis etiam floruiſſe: nam* non ignobilis, *Sozomeno referente*, inter Confeſſores principatu Licinii exſtiterat. *Sequitur* 5°, *ut noſter* Arſacius *longe diverſiſſimus ſit ab alio ſynonymo, qui vixit, prout obſervat Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum*, temporibus Juliani Apoſtatæ, *fuitque rex* Armeniæ Chriſtianus, in quem ob odium in Chriſtum idem impius imperator ſe illiberalem omnis exhibuit: de quo Sozomenus lib. 6 cap. 1, & Ammianus Marcellinus frequenter meminit. *Etenim diſtinguuntur loco, tempore & officio.*

quo anno,

7 *At quonam officio ſeu vitæ inſtituto ſunctus aliquando fuit Confeſſor noſter? Sozomenus*, Ἀ-

quo vitæ inſtituto

πὸ

AUCT. J. P. πρὸ στρατιώτης δέ, φησι, Θαρσούμου τῶ βασιλικῶν λεόντων &c. *Quod apud Valeſium ſic vertitur Latine* Qui cum alendis Imperatoris leonibus præpoſitus militaret &c. *Nicephorus Calliſtus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 9 cap. 38 pag. 771 editionis Pariſienſis rem ita refert:* Ὁ ἀπὸ Θαρσούμου στρατιώτης ὤν. Qui miles antea & leonum ferarumque aliarum domitor, & cuſtos in imperiali comitatu fuerat, *ſicut Latinus vertit interpres. Quæ nos ita reddimus.* Qui ex ferarum altore miles exiſtens. *Ubi vides duo diverſa officia indicari, militis videlicet ac ferarum præfecti. Valeſius in annotationibus ad locum iſtum Sozomeni, pag. 126,* Hunc locum, *ait,* non intellexit Nicephorus. Putavit enim Arſacium prius nutritorem imperialium leonum, ac deinde militem fuiſſe.. Ignoſavit ſcilicet Nicephorus, militiam dici quodlibet miniſterium quod imperatori præſtatur.

Sanctus fuerit in foculo.

8 *Idem Valeſius ad illa Socratis Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib. 2 cap. 2* τοῖς ἀπὸ τὰ βασίλεια στρατευομένοις, iis qui in palatio militabant *inter alia* B *quæ in illum auctorem obſervat, in annotationibus pag. 18 hæc ſcribit:* Male Chriſtophorſonus imperatoris ſatellites interpretatur. Omnes enim Palatini hac dictione deſignantur, non protectores ſolum ac domeſtici & reliqui ſcholares qui ſub armis erant, verum etiam miniſteriani & ſcriniarii. Hæc enim Palatina militia dicebatur. Eodem modo, quo officiales ſeu apparitores magiſtratuum ordinariorum ſeu civilium, milites dicebantur: eorumque actus in eodice Theodoſiano cohortalis militia appellatur. *Plura huc ſpectantia dabit volenti Cangius in utroque Gloſſario. Ex his conficitur, per illud Sozomeni* ἀπὸ στρατιώτης δὲ Θαρσούμου *deſignari unicum munus, officium unicum ſeu præfecturam alendarum ferarum ſeu Leonum imperatoris, ac proinde hoc etiam ſenſu intelligendas eſſe expreſſiones Martyrologiorum, de quibus ſupra.*

Auctorum fides.

9 *Reliquum eſt, ut de Actorum compendio paucula animadvertamus. Verbum* λέγεται, aiunt *ejuſdem hiſtoriam reddere ſuſpectam neutiquam debet: nam etſiſ* τὸ dicitur fertur, *&c. alibi non raro enituit fidem rerum quæ poſtea narrantur: ſi tamen hic principium hiſtoriæ cum fine* C *ejuſdem conferas, invenies ibi ab auctore afferri ſequentia, quæ eam commendent:* Et hæc quidem ita relata ſunt ab iis, qui ea ſe accepiſſe dicebant a viris qui Arſacium ipſum viderant.

ACTORUM COMPENDIUM

Ex Sozomeno Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 4 cap. 16 pag. 559 editionis Valeſianæ.

Sanctus poſt tuſtionem ſecutam terræ motu monaſticum

POſtquam tractaſſet auctor de luctuoſiſſimo terræ motu urbis Nicomedienſis, *de quo nobis facta etiam eſt mentio ſuperius in Commentario prævio, occaſione ejuſdem terræ motus mox exponere aggreditur res quaſdam geſtas & miracula S.* Arſacii *in hunc ſententiam:* Cæterum aiunt Arſacium quemdam eam calamitatem, priſquam accideret, prævidiſſe. Erat hic natione Perſa: qui cum alendis imperatoris leonibus præpoſitus militaret *n*, non ignobilis inter conſe- D
res principatu Licinii *b* exſtiterat: abjectaque mi- *n*
litiæ, in aree Nicomediæ intra urbis muros com- *b*
morabatur, monaſticæ diſciplinæ ſtudiis ſeſe exercens. Illic divina viſio ei oblata juſſit, ut egrederetur ex civitate, nipote paſſura ea, quæ mox perpeſſa eſt.

Nicomediæ ſit terræ motu ſanctus prædixit.

a Exinde celeriter ad eccleſiam profectus, mandavit clericis, ut ſollicite Deo ſupplicarent, preceſque ei placando offerrent, ad depellendam iram quæ intentabatur. Cum vero non perſuaderet illis, ſed ridiculus videretur, qnippe qui inſperatam prædiceret cladem, io tutrim ſuam reverſus eſt: pronuſque in terram cadens, Deum oravit. Interea temporis orto terræ motu *c*, plerique perierunt: reliqui autem qui ſuperſuerant io agros & in ſolitudinem profugerunt.

quem terribilis ille eventus ſubſequutus eſt.

3 Etenim tamquam in opulenta & maxima civitate, ignis per omnes domos erat accenſus in foculis, ac furnis, & in caminis balneorum eorumque opificum, qui ignis beneficio artes ſuas exercent. Dejectiſque ædium tectis & laeunaribus flamma materiem corripiens, permixtis, ut veriſimile eſt, aridis lignis, & quæcumque olei naturam habent, & ad ignem celeriter concipiendum aptiſſima ſunt, copioſum pabulum nacta eſt: ſerpenſque paſſim, ac ſibi ipſi conjuncta ac coadunata, totam civitatem inſtar unius rogi ut ita dicam, effecit. E

Ex ea re flovi ſatyræ mortuus eſt.

4 Ob hanc cauſam cum domus inacceſſæ eſſent, ii qui ex terræ motu incolumes evaſerant, ad arcem cucurrerunt. Illic Arſacius in turre, quæ inconcuſſa ſteterat, mortuus repertus eſt, pronus humi jacens eodem habitu, quo ſe orationem inchoaturus extenderat *d*. Aiunt porro eum, *d*
antequam moreretur, Deo ſupplicaſſe, morique maluiſſe, quam oculis ſuis cernere ruinam urbis illius, in qua Chriſti notitiam primum accepiſſet & eccleſiaſticam philoſophiam didiciſſet.

Potestate in dæmones.

5 Cetarum quandoquidem narrationis ordo ad hnjus Viri mentionem nos deduxit, ſciendum eſt, illum ita Deo carum fuiſſe, ut dæmonas fugaverit, eoſque, qui ab illis vexabantur, purgaverit. Quodam igitur die dæmoniacus per forum exerto gladio curſitare cœpit. Cumque omnes diffugerent, & civitas tumultu plena eſſet, occurrens ei Arſacius, prolato Chriſti nomine eum dejecit: F
ſtatimque dæmonio liberavit, & ad ſanam mentem reduxit.

alliſque præſtitit eximia.

6 Alia quoque multa ab illo patrata ſunt, quæ humanam vim ſuperant, inter quæ & iſtud eſt. Draco, ſive aliud ſerpentis genus, viatores ante quam ab illis videretur; afflatu ſuo perimebat. Nam in ſpecu juxta viam publicam latitabat. Progreſſus eo Arſacius, Deum oravit: & ſtatim ſerpens ſua ſponte egreſſus eſt e ſpecu, & capite ad ſolum alliſo, ſemetipſe interfecit. Et hæc quidem ita relata ſunt ab iis, qui ea ſe accepiſſe dicebant a viris, qui Arſacium ipſum viderant.

ANNOTATA.

a Militare *non ſignificat hic rem bellicam exercere; ſed alio fungi officio, ſicut obſervavimus in Commentario prævio.*

b *Imperavit ab anno* 307. *Labbeus in Compendio chronologico, & Pagius ad annum* 318 *num.* 8 *mortem ejus innectunt anno Chriſti* 325; *Tillemontius autem tom.* 4 *Hiſtoriæ imperatorum eam refert ad annum* 323. *Vide indicem chronologicum ibidem pag.* 711.

c *Ex anno ac die iſtius motus fiximus tempus*

Sanctii

A *Sancti in Commentario prævio.*

d *Nicephorus Calliſtus ſupra aſſignatus cauſam iſtius perfugii ad arcem ſeu turrim non adſcribit incendio, ſed terræ motui, & huic illud deinde ſubjungit.* In ipſo, *ait*, eladis ejus impeto (*ſermo eſt de terræ motu*) turri ipſa immota & ſtabili permanente, orantis habitu Martyr mortuus eſt repertus a multis, qui eo concurrerant, ut terræ motum ex loco ſuperiore ſpectarent. *Sed nihil nos cogit vel ad latum quidem unguem recedere a narrationis modo, quem habet Sozomenus. Porro per τὸν* Martyr, *μάρτυς intellige teſtem mortuum videlicet, illius calamitatis, quam prænuntiaverat vivus.* D

DE S. THEODORO SEU THEODULO

EPISCOPO OCTODORENSI VEL SEDUNENSI,

IN VALLESIA APUD HELVETOS,

COMENTARIUS PRÆVIUS. G. C.

§ I. Antiquus Sancti cultus, ſcriptor Actorum, & varia horum exemplaria.

B

XVI. AUG. *Publicam venerationem S. Theodori ſeu Theodoli,*

IN titulo dixi, hunc ſanctum Præſulem epiſcopatui Octodorenſi vel Sedunenſi præfuiſſe, tum ob rationes infra proferendas, tum quod aliqui hos duos epiſcopatus diſtinctos velint, aliis contra exiſtimantibus, hanc eſſe unam eamdemque cathedram, quæ alio translata ſit, & ex loco diverſum cognomen acceperit. Hanc controverſiam didici ex Joſia Simlero, qui in Deſcriptione Valleſiæ lib. 1 apud nos fol. 23 de hac re ſic ſcribit: Nonnulli cenſent Valleſiam olim duos epiſcopatus habuiſſe, Sedunenſem & Octodorenſem: uti enim diſtincta jura ſuere Sedunorum & Veragrorum, ita quoque epiſcopatur diverſos fuiſſe arbitrantur. Sed alii contra cenſent id regionis anguſtiam vix pati: etſi enim urbes pene conjunctæ in Italia proprios epiſcopos habent, aliam tamen rationem ſervatam aiunt in provinciis, præſertim Tranſalpinis, in quibus longe majores ſuot diœceſes epiſcopotum quam in Italia.

C a Præterea id indicium unici epiſcopatus eſſe volunt, quod unius tantum Theodori Sedunenſis epiſcopi mentio fit in dedicatione D. Mauritii apud Agaunum, a qua non eſt credendum abfuturum fuiſſe Octodorenſem epiſcopum, in cujus diœceſi hæc agebantur, ſi alius a Sedunenſi fuiſſet. Exiſtimant autem Octodorum, quod caput aliquando Vallenſium fuit, ut ex libello provinciarum appareat, primam fuiſſe epiſcoporum ſedem, donec bellis Burgundionum vaſtatum & diruta fuit; deinde epiſcopatum Sedunum translatum eſſe, ac rurſus propter Seduni excidia in veterem ſedem rediiſſe; donec id reſtitueretur; vel Florentinum & Theodorum Sedunenſes epiſcopos non ab urbe, ſed a populo denominatos, quod Sedunorum vetuſtiſſimum nomen omnibus Vallenſibus, ut hodie etiam ſolet, tribueretur. Nos rem in dubio relinquimus; nomina autem Sedunenſium epiſcoporum & res geſtas alio loco perſequemur. *Ita ille.*

qui Octodorenſi

3 *Franciſcus Guillimannus in Opere de Rebus Helvetiorum lib. 4 cap. 3 aliam quorumdam opinionem circa hunc epiſcopatum proponit his verbis:* Quidam arbitrati ſunt & Sedunos & Veragros unum tantum epiſcopum habuiſſe, qui tamen ſedes mutaret; ita quidem, ut ſi, qui diem obiiſſet, Seduni egiſſet, ſucceſſor Octoduri ſedem collocaret, & vice verſa; donec, ut diximus, per nimbi tempeſtatem Drauſa fluvius, facto impetu, oppidum everteret, cathedram deioceſis Seduni remanſiſſe. *Illuſtriſſimus D. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia, epiſcopus Salutienſis, in Hiſtoria chronologica Pedemontanæ regionis putat, cathedram Sedunenſem Octodorenſi ſucceſſiſſe, & ibidem cap. 44 apud nos pag. 331 ſententiam ſuam exponit hoc modo:* Sedunum civitas Vallaſiorum, vulgo Sion, ſive ut Germani vocant, Sitta, a flumine ejuſdem nominis ultra Alpes Penninas ad Rhodanum, ubi olim Seduni, quorum mentio habetur in Arcu Cæſaris Auguſti, in amœna planitie ſita eſt. Aliquando paruit Comitibus Sabaudiæ; nunc autem tum in ſpiritualibus quam in temporalibus epiſcopum, qui Comes & præfectus Valleſiæ dicitur, ſuperiorem agnoſcit. Huc, Octoduro deleto, illius epiſcopalis ſedes, cujus proventus in antiqua taxa Romana ad 200 florenos taxantur, translata fuit; quocirca non amplius Octodurenſis, ut in Notitia provinciarum dicebatur, ſed Sedunenſis inſcribitur, & archiepiſcopatui Tarentaſienſi ſubjicitur. *Hanc communiorem illuſtriſſimi auctoris opinionem amplectimur, niſi editores Galliæ Chriſtianæ poſtmodum ſolidis argumentis oſtendat, Seduni & Octoduri eodem tempore diſtinctos præſules ſediſſe.* E

vel Sedunenſi eccleſiæ præfuit,

4 *Interea ſancti Præſulis noſtri (ſive hic Octodorenſis ſive Sedunenſis epiſcopus fuerit) antiquum cultum ſtabiliamus, quem jam ab anno 1668 diligenter indagavit Erneſtus Bidermannus noſter, ut intelligo ex litteris, quas teſtis ille oculatus tunc Friburgo Helvetiorum ad Majores noſtros dedit, & in quibus inter alia ſic ſcripſit:* Ad ſatisfaciendum deſiderio R. V. excurſionem feci in Valleſiam, ut in Acta ſancti Theoduli inquirerem. Veni primo Agaunum, nunc ad S. Mauritium dicitur..... Veni de in Octodurum; ... Poſt Sedunum appuli, & apud epiſcopum nobis amiciſſimum diverti. Sed olim per belli injurias ſpoliatum eſt archivum epiſcopale, ita ut incolæ vix memoriam antiquitatis aliquam habeant authenticam præter Officia propria de S. Theodulo & Carolo Magno. Utraque curavi deſcribi, & penes me habeo, & ea, ſi ita libuerit. R. V. ſubmittam. Reſperi autem inter alia ſequentem F

Intelligimus ex ſuperiora,

titu-

AUCT. G. C. ciulum ſancti Theoduli in catalogo vetuſtiſſimo caſtri Valleriæ epiſcoporum Sedunenſium: S. THEODOLUS EX BURGUNDIA DE GRANDI-MONTE, EPISCOPUS SEDUNENSIS, PRIMUS PRINCEPS, COMES ET PRÆFECTUS VALLESIÆ, ANNO 802.

5 Ante hunc ſanctum epiſcopum legitur iſte titulus: S. ALTHÆUS EPISCOPUS SEDUNENSIS ET ABBAS S. MAURITII AGAUNENSIS, cujus tempore Carolus Magnus Francorum rex, ad divum Mauritium appulit, & miraculum cæleſtis harmoniæ in beatis Martyribus dormiens audivit; & inde ipſe rex cum eodem ſancto Althæo epiſcopo & abbate Romam profiſciſcitur anno 790. Poſt ſanctum Theodulum ponitur: S. GARINUS EPISCOPUS SEDUNENSIS, SECUNDUS COMES ET PRÆFECTUS VALLESIÆ. Sepultus eſt in monaſterio Vallis Alpium. Vixit anno 901. Spectavi Seduni templum ab eodem ſancto Theodulo ædificatum. Servatur inſuper in arce Valleriæ urbis Sedunenſis fruſtum de campana, quam aliqui dicunt, juſſu ſancti Epiſcopi a dæmone Roma eo uſque portatam, alii verius, benedictam a ſancto B Viro contra tempeſtates & grandines eo in hodiernam diem effectu, ut ad primum pulſum campanæ, cui de campana illa benedicta fruſta ſunt ſuſa, momento tempeſtates diſſipentur: eapropter nomen ſancti Theodnli non tantum per vicinam Helvetiam, ſed totam Sabaudiam & Pedemontium eſt celeberrimum, & in vota vocatur. *Haltenus Bidermannus noſter, qui poſtmodum promiſſa Officia propria ad nos tranſmiſit.*

Vitas Bidermanni noſter anno 1661 ſcripſit.

6 *Etiam ex Burgundia accepimus varia monumenta, ad hunc ſanctum Præſulem ſpectantia, ex quibus Chiffletius noſter contexuit ſequentem Actorum ejus ſynopſin;* Theodulus in Grandi Moote, Biſuntinæ Burgundiæ caſtello, nobili Grandi-montenſi familia natus, meriro ſuo ad epiſcopatum Sedunenſem evectus eſt. Quo in munere cum magna laude verſaretur, contigit, ut cum aliis epiſcopis vocaretur ad ſynodum, in qua Carolus Magnus rex gravi ſe quodam ſcelere obſtrictum publice profeſſus, ejus veniam ſibi a Deo ipſorum precibus obtineri flagitabat. Cum autem epiſcoporum nonnulli duodecim, alii viginti aut triginta Sacrificia ad eum finem ſe facturos recipe-rent, unicum promiſit Theodulus. Quo oblato, & regiæ noxæ genus & ejus condonationem divi- C nitus edoctus eſt. Itaque regem adit turbatum, ſolatur, flagitii ſeriem ei privatim recenſet. Culpam omnem expiatam affirmat; & Vallenſium præſeturam eccleſiæ dotem, tanti beneficii præmium, refert.

Etiam a Chiffletio noſtro accepimus

7 Aliquando Vallenſium vitibus nimio frigore aduſtis, apperente vindemia, nihil prope erat uvarum; quod legeretur. Conſultus igitur a populo Theodulus, quid facto opus eſſet, cupas omnes & vaſa vinaria velut ad uberem vindemiam præparari juſſit. Tum collectas uvas unum in locum deferri, ac per omnia vaſa diſtribui. Ipſe vero accedens, ſingulos racemos ſigno crucis benedixit, & in vaſa ſingula manu compreſſos injecit. Mirum dictu! Ita ſubito vaſa omnia vino in primis generoſo repleta ſunt, ut etiam redundarent. Agaunenſium martyrum oſſa, hac illac diſperſa vel opprimebant glebæ, vel Rhodani eluvione undata volueres ac feræ arrodebant. Non tulit eam ſacris exuviis illatam injuriam Theodulus. Illas, monſtrante Deo, interroovit, humo eductas effodi curavit, locis honeſtis compoſuit. Obiit Vir ſanctus decimo ſeptimo Calendas Septembris, cujus reliquiarum variæ partes in Biſuntinam & Lugdunenſem diœceſes translatæ adverſus tempe-

compendium Abbatum,

ſtates ac cæli injurias præſidio ſunt; ſed & cam- D panæ ab eo benedictæ ſonitu ſuo veneficorum ac dæmonum impios cœtus ſolvern & maleficia diſcutere ſolent. Eamdem virtutem aliis quoque campanis ineſſe, compertum eſt, quibus immixtum fuerit fruſtulum metalli e quadam campana ab ipſo benedicta, quæ dudum inter pulſandum effracta eſt.

8 *Hæc deſumpta ſunt ex ſolenni Officio, quod hac die in Breviario Sedunenſi legitur, & in quo ad primas Veſperas recitatur hymnus, qui eadem geſta ſic paucis exprimit:* *quod deſumptum eſt in Officio proprio,*

Chorus cæleſtis curiæ
Congaudet nobis hodie
Coleotibus celebria
Patris noſtri ſolennia.
Cujus in natalitio.
Mentis affectu nimio
Solventes laudis debitum
Attollamus emeritum.
Fuſa prece Theodoli
Nudatur culpa Caroli
Thebæorum cadavera
Conduntur ejus opera.
Luxit terra Vallenſium: E
Per gelu namque nimium
Aruerant viodemiæ
Sedunenſes & aliæ.
Vaſa, lagenas, dolia
Nihil liquoris habentia,
Facto crucis ſignaculo,
Vini replevit poculo.
Deo Patri ſit gloria,
Ejuſque ſoli Filio,
Cum Spiritu paraelito
Et nunc & in perpetuum. Amen.

9 *Omitto hic alia Officii iſtius propria, & ex memore noſtro profero aliquot Martyrologia, quæ annuam* S. Theodori *vel* Theoduli *feſtivitatem breviter annuntiant. Codex Gallicanus in Uſuardo noſtro illuſtrato ad diem* XVII *Auguſti ſic habet,* Caſtro Seduno, ſancti Theodori epiſcopi. *Sed die præcedente de eodem ſancto Præſule, ni fallor, meminit Martyrologium ſancti Joannis Veſontionenſis, ex quo laudatus Chiffletius tranſcripſit hæc verba:* XVII Calendas Septembris, Seduni natale S. Theodoli epiſcopi & confeſſoris. F *Molanus in quibuſdam Martyrologii ſui editionibus ad diem* XVI *Auguſti poſt alias annuntiationes ita ſcribit.* Eodem die, Theodoli confeſſoris, epiſcopi Sedunenſis. *Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem* XVI *Auguſti memorat ſanctum Præſulem Sedunenſem ejuſdem nominis, ſed alterius ætatis, eumque ſequenti elogio exornat:* Eodem die Sedni inter montes Alpinos ad Rhodanum, depoſitio ſancti Theoduli epiſcopi illius ſedis & confeſſoris, qui poſt Conſtantium hoc pontificatu ſublimatus ſancto regi Sigiſmundo charus, enm adopera pia religioſa inſtantia inſtigavit; cui & ſuaſor exſtitit conſtruendi celebris cœnobii Agaunenſis in honorem ſancti Mauritii martyris illic enm ſociis coronati, cujus loci fundationi cum Viventiolo Lugdunenſi, Victore Gratianopolitano, Maximoque Geneveoſi, exploratæ quoque ſanctitatis præſulibus, ſubſcripſit, baſilicamque ipſam pontificali ritu dedicavit. Deinde virtutum incrementis aſſiduus, elerum populumque ſuum ſic ipſatum coloribus tioxit, ut morum puriſſimorum imitatorea ſedulos, piis niſibus (ſuperna affante aura) effecerit. Et ita decurſa felieiter Dei mandatorum palæſtra, ad ſupernorum ſenatorum conſeſſum perſectæ ſanctitatis *ex variis Martyrologiis*

A tátis purpura inſignis emigravit. *Si hic* S. Theodulus *tempore Sigiſmundi regis floruerit, plus quam duobus ſeculis ab ætate Caroli Magni diſtat. Ceterum juverit infra hujus annuntiationis meminiſſe.*

ali ſine morte veteres Burgundiæ

10 *Interim antiquum* S. Theoduli *vel* Theoduli *cultum confirmabimus ex monumentis Burgundicis, quæ proxime laudatus Chiffletius. Majoribus noſtris communicavit, & ex quibus patet, quanto in honore reliquiæ hujus Sancti ibi habeantur. Imprimis indefeſſus ille Operis noſtri adjutor ex catalogo reliquiarum monaſterii Athanatenſis apud Lugdunum excerpſit hæc verba:* Item aliud eſt brachium argenteum, in quo ſunt reliquiæ plurimorum Sanctorum, & brachium S. Theodoli Sedunenſis epiſcopi & confeſſoris. *Præterea teſtatur, in Prioratu de Bauda (vulgo de Joué) qui pertinet ad collegium noſtrum Dolanum, honorifice ſervari hierotbecam* S. Theodoli *cum aliquot ejus oſſibus in ea inclusis, & circa alias ejuſdem Sancti reliquias in veteri Rituali ſancti Stephani Veſontionenſis præſcribi ſequentia:* In die Pentecoſtes debet ire proceſſio

B ad ſanctum Joannem. Quidam Canonicus portat reliquias S. Theodoli, quæ profunt contra tempeſtates; & Hebdomadarius portat brachium proto-martyris & benedicit civitatem hiſce verbis: Per merita beati proto-martyris Stephani benedicat nos & finer noſtros Chriſtus Filius Dei. Per merita ſancti Theodoli benedicat nos & fines noſtros Chriſtus Filius Dei. *Deinde hæc addantur:* Quinto Nonas Maii, fit proceſſio ſuper montem cum brachio, cruce, & reliquiis beati Theodoli, & per crucis ſignaculum benedicitur civitas: Per ſignum ſanctæ crucis, per merita beati Proto-martyris, & per merita beati Theodoli, dicendo Protege Domine &c.

immemorabilem hujus Sancti cultum confirmamus.

11 *In iiſdem monumentis Burgundicis dicitur Otho Comes has* S. Theoduli *reliquias Veſontionenſibus dediſſe. Suſpicor, Othonem illum fuiſſe Comitem Cabilonenſem & Burgundiæ, qui Margaretam uxorem habuit, & circa finem ſeculi duodecimi ex hac vita diſceſſit, ut apud Nicolaum Vignierium in Chronico Burgundionum ad annum* 1199 *ſive pag.* 144 *videre eſt, & præterea colligitur ex Necrologio S. Joannis Veſontionenſis, in quo ad rem noſtram leguntur ſequentia:* C XV Idus Julii obiit Margareta Comitiſſa, quæ inſtituit duos capellanos ad altare S. Theodoli, pro ſe, & Othone Comite, marito ſuo. *Henricus Murerus ex religioſiſſimo Cartuſianorum Ordine ſcriptor Helvetus pag.* 133 *& ſequente Helvetiæ ſuæ ſanctæ narrat Germanice prodigioſas quaſdam caſtigationes eorum, qui circa medium ſeculi* XV *feſtum* S. Theoduli *celebrare negexerant, aut ipſum Sanctum impie ſpreverant. Quamvis omnia hactenus allata abunde probent legitimum & immemorabilem* S. Theodori *vel* Theoduli *cultum, tamen nobis nondum omnino conſtat, quis proprie hac die colatur ex duobus aut tribus ejuſdem fere nominis præſulibus, qui diverſis ſeculis eccleſiam Octodurenſem vel Sedunenſem gubernarunt. Quapropter paragrapho ſequente hunc difficilem nodum proponemus, & eruditis ſolvendum relinquemus.*

Dicitur monachus quidam anno 1491 ſcripſiſſe Acta Sancti,

12 *Hic jam tantummodo ſuperoſt, ut de ſcriptore Actorum, variiſque horum apographis nonnulla præmonemus. In Legendario S. Anatolii Salinenſis & in Ms. codice bibliothecæ Thuanæ ſcriptor Actorum vocatur Ruodpertus monachus peregrinus, quem proxime laudatus Murerus pag.* 133 *Helvetiæ ſuæ ſanctæ Robertum appellat, ibidemque aſſerit, ab illo Roberto, quem ex Valleſia oriundum ſuſpicatur, hæc Acta anno* 1491 *Latine conſcripta, & eccleſiæ* S. Theoduli *relicta eſſe. Ceterum nobis ignotus eſt monachus iſte, qui certe ab antiquitate non magnam habet commendationem, ſi circa finem ſeculi* XV *Acta illa primum concinnaverit. Præterea Ruodpertus vel Robertus ille his Actis inſerui queddam figmentum de campana, quam* S. Theodulus *per dæmonem ex urbe Romana in Valleſiam portari juſſerit; ſed hæc fabuloſa narratio in apographis noſtris omiſſa eſt, & pag.* 135 *Helvetiæ ſanctæ ab ipſo Murero rejicitur. Hæc de auctore illo, quo antiquiorem hactenus non novimus, dicta ſufficiant.* AUCTORE. G. C.

quorum diverſa exemplaria veteraſſemus.

13 *Habemus diverſa Actorum exemplaria, quorum jam brevem notitiam ſuggeremus. Primum prodit ex bibliotheca Thuana num.* 1175, *cui prolixus ac ineptus prologus præfigitur. Porro ipſa Actorum hiſtoria in hoc apographo mutila eſt. Quare longam illam præfationem, quæ nihil ad rem facit, & varia peverga prælo ſubjicere noluimus, ſecuti conſilium Chiffletii noſtri, qui in fine Actorum nos ita monet:* Hæc peverga ex codice Thuano indigna ſunt, quæ typis E edantur, uti & prologus Ruodperti monachi non minus ineptus, qui conſtat quinque fere pagiuis eum dimidia. *Alterum apographum excerptum eſt ex quodam manuſcripto S. Stephani Veſontionenſis, quod ſintur miraculo vini multiplicati, & in quo revelatio de ſacris reliquiis Martyrum Thebæorum non exprimitur. Tertium denique exemplar Chiffletius noſter ex Legendario ſancti Anatolii Salinenſis tranſcripſit, & cum codice Thuano contulit, quod poſt hunc Commentarium prævium typis excudimus, quamvis non careat aliquibus paregrit, quæ auctoris & ſeculi ſui ſimplicitatem indicant. Inſuper accepimus varia Actorum compendia, quæ ex Breviariis excerpta, vel ad recitandum Officium proprium compoſita ſunt, & ex quibus unum ſupra exhibuimus. Ceterum hæc omnia ecgrapha in eo conveniunt, quod* S. Theodorum *vel* Theodulum *hodiernum ſtatuant floruiſſe tempore Caroli Magni imperatoris, etiamſi hæc ætas & diſtincta iſtius ſancti Præſulis veneratio non levem patiantur difficultatem, ut ex paragrapho ſequente apparebit.* F

§ II.

Intricata difficultas circa perſonam & ætatem epiſcopi Octodorenſis vel Sedunenſis, qui hoc die colitur.

Patriſti ci Theodoro vel Theodulo.

SUpra laudatus Henricus Murerus Cartuſianus in Helvetia ſua ſancta propoſit nobis pag. 133 *&* 183 *duplicem* S. Theodorum *&* unum S. Theodulum, *quos tres Octodorenſi vel Sedunenſi eccleſiæ præfuiſſe & quorum omnium annuam memoriam hac die* XVI *Auguſti celebrari affirmat, quamvis diverſis longe temporibus vixerint: nam primus ſeculo quarto, alter ſexto, tertius autem ſeculo nono floruiſſe dicitur. Etiam illuſtriſſimus D. Franciſcus Auguſtinus epiſcopus Saluſſienſis in Hiſtoria chronologica Pedemontanæ regionis, quem ſuperius laudavi, pag.* 351 *& ſequente hos tres ejuſdem ſedis antiſtites ita diſtinguit.* Theodorus epiſcopus Octodurenſis, qui ſubſcripſit concilio Aquileienſi ſub Damaſo primo Papa, ... Theodorus ſecundus, ſive Theodolus, qui in fundatione monaſterii S. Mauritii Agaunenſis inter ſexaginta

AUCT. G. C. xaginta epiſcopus ſecundus numeratur ... S. Theodolus, cui Carolus Magnus domicilium civitatis Sedunenſis donavit. *In margine autem tempus, quo tres illi præſules floruerunt, ibidem ita notat, ut primo annum* 381, *ſecundo* 508, *ac denique tertio annum Chriſti* 805 *aſſignet. Mutata nonnihil hac chronologia, etiam Sammarthani in Gallia Chriſtiana triplicem* Theodorum *vel* Theodulum *inter epiſcopos Octodurenſes vel Sedunenſes recenſeat.*

Illuſtriſſimus epiſcopus Novarienſis exiſtimat,

15 *Reverendiſſimus Carolus a Baſilica Petri, epiſcopus Novarienſis, in ſua Novaria ſeu in Opere de eccleſia Novarienſi exiſtimat, die* XVS *Auguſti primum ex his tribus præſulibus coli, & de illo* S. Theodoro *vel* Theodulo *ibidem pag.* 25 *& ſequente hæc ſcribit*: Sed eum de ſanctis viris, qui ex Alpibus per hanc diœceſim regionemque voluntur, dicere cœperimus, commemorandum eſt etiam de Theodulo epiſcopo Octodurenſi. Diœceſis hæc Tranſalpina eſt, nuncque Valleſia dicitur, regio ſatis amplos Alpium ſinus capiens, qua Seduni & Veragri erant, populi a Cæſare commemorati: cujus regionis ſacra profanaque ſunt in ipſius epiſcopi poteſtate, atque utinam integra, ut olim, non enim, ut credibile eſt, veniſſet *in* præſens Catholicæ fidei diſcrimen. Continis eſt longo ſaoc ſpatio diœceſi Novarienſi, jugis Alpium interpoſitis, de quo mox dicetur. Pro Octoduro nunc Sedunum civitas eſt, licet non eodem loco. Sanctus igitur Theodulus patronus & primus epiſcopus eccleſiæ Sedunenſis etiam in hac diœceſi magna ſanctitatis & antiqua exiſtimatione in honore habetur; ut votum quoque publicum populi Læſiæ ſeu veterem conſuetudinem invenerimus ejus ſepulcrum in Sedunis cum ſacra oblatione adeundi; multorum item populorum votum feſti ejus diei celebrandi, qui eſt XVI Auguſti; licet pro Theodulo plerique dicant Theodorum.

Sedes epiſcopalis primum,

16 Interfuit autem concilio Aquileienſi & ſubſcripſit tempore S. Ambroſii, licet codices quidam item pro Theodulo habeant Theodoſum. Atque credibile eſt, hunc eſſe, cujus nomen ſcriptum legimus in epiſtola Sancti Ambroſii ad Syricium: licet enim alibi me dixiſſe meminerim, non videri veriſimile, epiſcopum Gallum & Tranſalpinum Ambroſianæ provinciæ fuiſſe, nunc tamen ſecus exiſtimo: nam frequentem video fuiſſe olim conſuetudinem huic Sedunenſi eccleſiæ ac genti cum Ciſalpinis. Neque difficile eo eſt iter per montem Cæpionis appellatum, de quo poſtea dicetur; maxime cum videam, etiam Curienſem epiſcopum ad ſynodales Mediolani actiones veniſſe, quemadmodum in paulo ante memorata Euſebii archiepiſcopi epiſtola legitur. Iovocatur itidem Theodulus contra grandinem; ac ſtruſtula quædam ex campanæ metallo dantur io eccleſia cathedrali Sedunenſi, ut campanis aliis iofuſa, earum ſono meritis ſancti Epiſcopi avertatur grandinis malum: ideo ad ejus imaginis pedes campana pingi ſolet, & præterea etiam diabolus proſtratus. *Eruditus lector hic videt, illuſtriſſimum Carolum epiſcopum Novarienſem* S. Theodoro *vel* Theodulo *primo tribuere patrocinium contra grandinem aliaque campanarum miracula, quæ traditio Seduncnſium & Officia quædam propria adſcribunt alteri* S. Theodulo, *qui tempore Caroli Magni vixerit.*

quem Suaſſayus ad 16 diem collocat.

17 *Andreas Suaſſayus in Supplemento ad Martyrologium ſuum Gallicanum decimo Calendas Aprilis eumdem* Theodorum *primum Sanctis annumerat, illumque eondecorat hoc encomio*: Sedunio Gallia ſaocti Theodori alias Theodorici epiſcopi & confeſſoris, qui fuit ſeculi clarum lumen, cum apud Octodurum Veragrorum cathedram epiſcopalem (quæ demum Sedunum Valleſiorum translata fuit) teneret, ad concilium Aquileienſe, quod, Damaſo Papa & Gratiano Auguſto jubeotibus celebratum eſt adverſus Palladiom & Secundianum epiſcopos, Ariana dogmata renovantes, unus ſcilicet ex propriis Galliæ epiſcopis invitatus aeceſſit, ſanctique Ambroſii, illic majeſtatem Unigeniti æterni Patris adverſus horum impiorum ſceleratam perfidiam ſtrenue propugnatis, ſuffragator damnationis ſcotentiæ, quæ contra illos lata eſt, faeros inter proceres conſpicuus ſubſcripſit. Dehinc ad ſedem reverſus eum triumpho, orthodoxam fidem ſedulo excoluit; verbo autem & exemplo cum gregem ſuum Paſtor bonus ſuſtentaſſet, locupletatus fœnoribus gratiæ, ad coronam juſtitiæ, lætus de bonæ militiæ felici ſucceſſu, properavit. *Hic obſerva, ab Andrea Sauſſayo eumdem epiſcopum Sedunenſem, ſeu potius Octodurenſem, die* XXSIS *Martii memoravi, quem illuſtriſſimus Carolus Novarienſis ad diem* XVS *Auguſti publice coli aſſeruerat.*

Cratepolius tantummodo eorum videtur noviſſe,

18 *At Petrus Cratepolius Minorita tantummodo ſecundum* S. Theodorum *vel* Theodulum *videtur noviſſe, eumque in opuſculo ſuo de Sanctis Germaniæ apud nos pag.* 139 *ſub nomine Theodorici ita laudat*: Sanctus Theodoricus, primus epiſcopus Sedunenſis, a Deo plurimis donis & virtutibus exornatus fuit: ſua enim doctrina & pietate Valleſianos ad Chriſti cognitionem addoxit. Quare ob plurimas virtutes ejus loci præſul ordinatus eſt. Fuit anno Domini DL. In hujus memoriam Carolus Magnus Sedunenſem eccleſiam multis donis & privilegiis exornavit. *Nolo hic operoſe refutare anachroniſmum alioſque errores, qui in hoc parvo elogio occurrunt: ſi enim* S. Theodorus *vel* Theodoricus *ille floruerit anno Domini* 550, *quomodo poteſt dici* primus epiſcopus Sedunenſis, *& ſua doctrina Valleſianos ad Chriſti cognitionem adduxiſſe, cum Valleſiani jam din ante hæc tempora alterum Theodorum alioſque præſules habuerit, ut ex dictis dicendiſque evidenter apparet.*

Sicut alii diſtinguunt

19 *Attamen Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum ad diem* XXIIS *Martii cæte ſecutus eſt Cratepolium, & hunc S. Theodoricum appellat primum urbis Sedunenſis epiſcopum, eumque circa annum Chriſti* 550 *floruiſſe aſſerit; ſed in notis ad annuntiationem ſuam prudenter lectorem monet his verbis*: Videndum eſt, an ſit idem cum Theodulo, de quo die XVS Auguſti agemus: ſæpe enim ſcriptores, Sanctos varie nominantes fallunt. *Dein die* XVI *Auguſti in eodem catalogo annuntiat feſtum* S. Theoduli epiſcopi Sednnenſis, *& in notis inſtrumenta, ad hunc Sanctum ſpectantia, ſic aſſignat*: Ex tabulis eccleſiæ Sedunenſis & Auguſtæ Prætoriæ. De eo Sebaſtianus Munſterus lib. 3 Coſmographiæ, ubi ſcibit, Karolum Magnum Sedunorum præfecturam ſancto Theodulo epiſcopo & ſucceſſoribus donaſſe. Claruit ſub Clodoveo rege circa annum CDLXXXVII. De eodem eccleſia Curienſis hac die *In hoc chronologico Ferrarii ſyſtemate neutra ejus annuntiatio conveuire poteſt vel* Theodoro *primo, qui concilio Aquileienſi ſubſcripſit, vel* Theodoto *alteri, qui fundationem cœnobii S. Mauritii promoviſſe dicitur. Tamen ſuſpicor, quod Ferrarius in utraque ſua annuntiatione deſignare voluerit* Theodorum *vel* Theodulum *ſecundum, quamvis in chronologia erraverit.*

20 *Ac-*

duos ejuſdem nominis & cathedra epiſcopos,

A 20 *Accipe igitur paucis exactiorem utriuſque* *hujus* Theodori *diſtinctionem ex Joſia Simlero*, *qui lib.* 1 *de Valleſia apud nos fol.* 25 *quoſdam præſules Sedunenſes vel Octodorenſes ita recenſet:* Epiſcopatus Seduuenſis unus eſt e vetuſtiſſimis totius Galliæ. Sigebertus in Chronico refert anno Domini DX1 Florentinum epiſcopumSeduncnſem pro Chriſto mortem pertuliſſe. Rurſus in Agaunenſis cœnobii, quod a divo Mauritio martyre nomen habet, confecratione mentio fit Theodori epiſcopi Sednnenſis; exſtructum autem fuit hoc cœnobium a SigiſmundoBurgundionum rege circa annũ Domini DV. Sed in concilio Epaunenſi quod circa annum Domini DX celebratum fuit ſub eodem Sigiſmundo rege, mentio fit Conſtantii Octodorenſis, id eſt Valenſiæ epiſcopi: & in concilio Aurelianenſi quinto circa annum Domini DXLVI ſub Childeberto Francorum rege Rufus Vallenſium Octodorenſium epiſcopus adfuit. Et longe ante hæc tempora Theodorus Octodorenſis epiſcopus concilio Aquileienſi interfuit circa annum Chriſti CCCLXXXV: nam id celebratum fuit tempo-

B re Gratiani imperatoris & Damaſi Papæ, Siagrio & Eucherio conſulibus. *Franciſcus Guillimannus in Opere de Rebus Helvetiorum lib.* 4 *cap.* 3 *etiam utrumque hunc Theodorum epiſcopum Sedunenſem vel Octodorenſem accurate diſtinguit.*

quibus nonnulli addunt tertium,

21 *Sed jam quæſtio eſt, an his duobus ejuſdem nominis & cathedræ præſulibus addendus ſit tertius* Theodorus *vel* Theodulus, *qui tempore Caroli Magni imperatoris eccleſiam Sedunenſem rexerit. Illuſtriſſimus epiſcopus Saluſtienſis, Henricus Muretus Cartuſianus, traditio Valleſianorum, Breviaria, & qualiacumque Acta hunc tertium* Theodnrum *vel* Theodulum *commemorant, & ab aliis duobus præcedentibus diſtinguunt. Traditioni huic videtur aſſentiri Sebaſtianus Munſterus, dum lib.* 3 *Coſmographiæ ſuæ univerſalis apud nos pag.* 365 *ſic ſcribit:* Epiſcopus Sedunenſis ptinceps eſt & dominus totius Valleſiæ ſuperioris & inferioris in tebus ſecularibus & ſpiritualibus, deditque Carolus Magnus circa annum Chriſti DCCCV hanc Comitatum & præfectnram ſancto viro Theodolo epiſcopo Sedunenſi atque omnibus ſucceſſoribus ejus. Confirmarunt qnoque multi alii imperarores hanc donationem & roboraverunr uſque in hodiernum diem.

aliquibus contra opinantibus,

C 22 *Alii tamen cenſent, illam opinionem ortam eſſe ex eo, quod Carolus Magnus in honorem* S. Theodori *vel* Theoduli, *olim epiſcopi Octodurenſis, cujus memoria ob ſanctitatem tunc celebris erat, hanc prærogativam cuidam præſuli Sedunenſi ſui temporis conceſſerit. Sane non raro reges ac principes in diplomatibus ſuis dant aliquas poſſeſſiones aut quædam privilegia alicui Sancto, qui jam a multis ſeculis ad Superos migravit. Hoc autem dona & privilegia intelliguntur concedi monaſterio vel eccleſiæ, in qua Sanctus ille colitur aut quieſcit. Id etiam hic ita factum opinatur Henricus Pantaleon, qui tomo* 1 *Proſopographiæ pag.* ann *de* S. Theodoro *vel* Theodulo *ſecundo hæc habet:* Sanctus Theodorus 11 Deo plurimis donis & virturibus ornatus fuit; is enim ſua doctrina & pietate Valleſianos in vera Chriſti religione diligenter inſtituir, atque omnes in ſua vocatione perſeverare docuir. Itaque factum, cum poſt Rufum Octodurenſem præſulem epiſcopatus Sedunum a rege Burgundionum Sigiſmundo transferretur, nt hic Theodorus ob plurimas virtutes ejus loci primus præſul ordinatus fuerir. Unde etiam in fundatione monaſterii S. Mauritii hic Theodorus cum aliis præſulibus ſub-

ſcripſir anno poſt Chriſtum DL. Cum autem magna prudentia hanc eccleſiam adminiſtraſſet, S. Theodnrus qni etiam vulgo Theodolus dicitur, ex hac vita in cæleſte gaudium penetravir. In hnjus Theodori memoriam poſtea Carolus Magnus eccleſiam Sedunenſem multis donis & privilegiis exornavir. Unde factum, ut aliqui poſtea hunc Theodorum Carolo coævum poſuerint. *Ita ille etiam Joannem Stumpffium, qui in Germanico, Helvetiæ Chronico lib.* X1 *cap.* 13 *ſimilia aſſerit, & ibidem præterea contendit, nullum epiſcopum Sedunenſem, nomine* Theodorum *vel* Theodulum, *temporibus Caroli Magni floruiſſe.* AUCTG. C.

hunc aliis duobus eruroneo addictam eſſe.

23 *Hanc ſententiam quoque ampleditur Joſias Simlerus, quem ſupra citavi, dum lib.* 2 *Valleſiæ apud nos fol.* 48 *de præſenti quæſtione ſic ſcribit:* Theodorum epiſcopum, quem vulgo ſanctum Theodolum nominant, Caroli ætate vixiſſe, ac ab eo gladio & Valleſiæ præfectnra donatnm eſſe quidam rradunt, & MonRerus Comitatum & præfecturam Vallefiæ anno DCCCV a

E Carolo Magno Theodolo epiſcopo datam ſcribit. Sed nos ante nſtendimus, Theodorum epiſcopum, quem etiam Theodulum vocant, ſnb Sigiſmundo Burgundiæ rege vixiſſe ſupra ducentos & quinquaginta ut minimum annos ante Catoli imperium. Sed quia Theodorus magnæ ſanctitatis apud omnes habebatur, facile conceſſetim, regem Carolum ingentia munera, quæ epiſcopo dedit, Theodnro, qni inter Divos cenſabatur, donaſſe ac inter cetera forte Valleſiæ præfecturam ei dediſſe. Conſtat tamen, imperatores, qui aliquoe ſeculis Catolum ſecuti ſunt, præfecturam epiſcopatus rerinuiſſe, quam tandem Fridericus Æ-nobarbus pro regni Arelatenſis permutatione Berchtoldo Zeringio dedit.

qua opinio nihil derogat juri præſulum Sedunenſium,

24 *Sed propter hanc controverſiam nihil minuitur ex jure epiſcoporum Sedunenſium ad præfecturam Valleſiæ, quod proxime citatus Simlerus in alio Opere de Republica Helvetiorum lib.* 2 *apud nos pag.* 185 *agnoſcit his verbis:* Princeps vero regionis eſt epiſcopus Sedunenſis, qni Comes & præfectus Valleſiæ nuncupatur. Hunc ſuffragiis communibus deligunt Canonici collegii Sedunenſis & legati ſeptem decumarum ſuperioris Valleſiæ. Tradunt autem Valleſianorum annales, Carolum Magnum imperatotem Theodolo epiſcopo Sedunenſi, quod is nb angelo edoctus nefcio cujus ſecreti delicti remiſſionem ſibi indicaſſet, do-

F naſſe Comitatum & præfecturam Valleſiæ ipſi ac ſucceſſoribus, & jus præferendi gladii in ſignum civilis jurisdictionis, irem cetera privilegia principum imperii conceſſiſſe. Etſi aurem ſunt quædam, quæ hanc narrationem ſuſpectam reddunt, de quibus in noſtra Valleſia diſſeruimus, illud tamen certum nſt, juta hæc, quæ diximus, ab aliis imperatoribus poſtea epiſcopis Sedunenſibus conceſſa & confirmata eſſe, ac nominatim a Carolo IV imperatnre, cademque renovata & aucta per Carolum V imperatorem, qui libenter hoc dedit precibus Matthæi Schineri epiſcopi & Cardinalis optime de ſe meriti.

quam uterius diſputare dimittimus.

25 *Ex hactenus relatis patet, ab illuſtriſſimo Carolo Novarienſi* S. Theodorum *primum, ab aliquibus* S. Theodorum *ſecundum, ab aliis denique* S. Theodorum *vel* Theodnlum *tertium hac die celebrari. Nonnulli ſcriptores unum dumtaxat, quidam duos, alii tres hujus nominis præſules Octodurenſes vel Sedunenſes catalogo Sanctorum adſcribunt. Quid ſi geſta horum Præſulum confuſa ſint? Saltem ſæpe laudatus Muretus pag.* 534. *Helvetiæ ſanctæ exiſtimat*, S. Theodoto ſe-

AUCT. G. C. *cunde adſcribenda eſſe ea, quæ circa reliquias martyrum Thebæorum* S. Theodoto *vel* Theodulo *tertio tribuuntur. Quid ſi recentiores Valleſiani erraverint, quando putarunt, quemdam* S. Theodorum *vel* Theodulum *exſtitiſſe tempore Caroli Magni, & in hunc errorem inducti fuerint, eo quod imperator ille cuidam epiſcopo Sedunenſi ſuæ ætatis in honorem* S. Theodori *primi vel ſecundi præfecturam Valleſiæ conceſſerit? Certe principes aliique eccleſiarum benefactores in diplomatibus ſuis ſæpe dicuntur, ſe privilegia & poſſeſſiones conferre alicui Sancto, quamvis hic jam a multis ſeculis in cœlum receptus ſit, ut ſupra monuimus. Vides hic undique intricatos nodos, quibus diſſolvendis nos impares fatemur. Quapropter ab eruditis Valleſiæ incolis aut novis Galliæ Chriſtianæ editoribus, qui in Opere jam inchoato accuratam præſulum Octodorenſium vel Sedunenſium ſeriem promiſerunt, clariorem hujus difficultatis ſolutionem exſpectabimus, & interim excudemus qualiacumque*

B

ACTA

auctore quodam Ruodperto vel Roberto, monacho peregrino.

Ex Legendario S. Anatolii Salinenſis in Burgundia, quod cum aliis Mſs. codicibus collatum eſt.

Divitur hic ſanctus Præfut Carolo Magno,

TEmporibus Magni Karoli in Burgundiotum terra converſatus eſt *a* beatus Theodolus* ubi in tanta converſione inter provinciales illos excrevit, ut non ſolum juxta poſitorum, ſed etiam longe manentium civium in ſe provocaret affectum, ita ut omnes quaſi patrem haberent, in quo ſtatum totius perfectionis in tantum excreviſſe viderent. Unde contigit, ut Sedunenſis eccleſiæ præſule defuncto, beatus Theodolus eidem regendæ præficeretur, ut qui in propria domo bene & ordinate ante diſpoſuerat, ceterorum ignorantiam doceret, quod in ſua poſtmodum honeſte tractaret. Poſtquam autem epiſcopale culmen adeptus eſt, puro homini nihil præter naturam relaxabat; ſed ſemper eidem ita volvit imperare ut imaginis Dei ſimilitudinem non auderet arroganter vitiare. In omni devotionis ſuæ opere id agere ſatagebat, ut miſericordiæ & veritatis obviationem taliter proferret in publicum, ne aliqua occaſione contrariæ pactis inimici juſtitiæ & pacis corrumperent oſculum. Unde factum eſt ut relatione famoſa currente prædicti domini piiſſimi Karoli notitiam habere cœpiſſet: atque inter cetera, quæ idem dilectus Domini ab eo facienda cognovit, cuidam generali concilio *b* ab eodem rogatus interfuiſſe narratur, ubi, ſicut in poſterum rei probavit eventus, quantæ dignitatis vir iſte fuerit, & præſentes, qui tunc aderant, agnoverunt, & futuris memoriæ mandandum reliquerunt.

a Inter alia, quæ ab eccleſiaſticis viris in eodem concilio neceſſaria invenra ſuat, memoratus princeps (ſicut dictum eſt: Juſtus in principio accuſator eſt ſui) epiſcopos omnes ſecreta ſilentii allocutione reverenter aggreſſus eſt, & cujuſdam capitalis criminis prævaricationem ſe incurriſſe lacrymabiliter profeſſus eſt. Grande inquit, peccatum me commiſiſſe profiteor; quod qnia nomine ipſo valde vituperandum, in facti ſui immanitate, omnimodis eſt exſecrandum. Nunc ergo orationum veſtrarum ſolatia adhibete, & pœnitentiæ meæ fructum vobis acquirite, ut unuſquiſque veſtrum in ſuæ eccleſiæ domum revertens Miſſarum ſolennia * pro me Deo offarat, & ut abſolutionis meæ ſpem ad altiora vel etiam certiora perducat, quantas aut quales in præſentiarum nominatim edicat. Illi autem ſatisfactionem tanti principis pro Deo annuentes, nonnulli etiam imperatoriæ ſeveritatis lege coacti, triginta aut viginti vel decem Miſſas ſe facturos promiſerunt. Tunc ſanctus Theodolus, ſicut ſemper ſolebat, conſcientiæ ſuæ temperamento humilitatis reverentiam imponens, tantum cum unius Miſſæ oblatione ſe pro eo ſupplicaturum promiſit. Iſtius promiſſionis voce accepta, Auguſtus & omnes, qui aderant, vehementer admirati ſunt indignatione pro ignorantia hoc eum promiſiſſe credentes; firmata tamen aſtipulatione ſui promiſſi, ad propria ſtatim ſuere reverſi.

3 Vir autem Domini Sedunum veniens, die noctuque lacrymis & orationibus inſiſtendo, divinæ miſerationis auxilium pro lapſu, quem ignorabat, inceſſanter ſupplicare curabat. Supervenit ſtatuta dies, qua Miſſarum oblationem devotus fidejuſſor explevit. Et ecce angelica relatione quid & quantum Auguſtus deliquerit, per ordinem agnovit: & etiam inſuper in ſuæ dignitatis obtinuit opere, ut alienæ præſumptionis delictum abſolvere potuiſſet, ut impleretur, quod dicitur Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit; & donec appropinquet non conſolabitur, & non deſcendet *, donec aſpiciat Altiſſimus. Peracto deinde tempore, Chriſtianæ fidei obſides, quos prædiximus convenerunt omnes, quod promiſerunt, regiæ exſpectationis audientiæ retulerunt. His auditis imperator digna gratiarum actione omnibus ſatisfecit, & quid ſibi poſtea obſervandum fuiſſet diligentius inquiſivit: quem ſanctus Theodolus ſecreta altercatione * ſemotum ducens, ita conſolabatur dicens: Domine ſemper Auguſte, omnipotenti Deo gratias age. Talia & tanta audivi ab angelo, in quibus te peccaſſe pro certo cognovi. De cetero emenda hæc omnino dimiſſa: ſponranea enim profeſſione pœnitentiam quæſiviſti, idcirco plenæ indulgentiæ locum invenire meruiſti *c*.

4 Quo reſponſo accepto, Auguſtus lætus efficitur, & egregii Antiſtitis benevolantiam regiis donationibus & muneribus remunerari volens maximum opportunitatis & familiaritatis locū inter amicos illi conceſſit, & in omnibus ſuæ voluntatis affectibus * ſe obtemperaturum promiſit. Cui Epiſcopus ait: Vallenſium præfecturam, quæ in noſtra diœceſi eſt ſita, ſanctæ Mariæ Sedunenſi *d* gratanter donate, & ipſam eum Deo, & Deum cum ipſa propitios ſemper habete. Importunum eſt & eccleſiaſticæ libertatis quieti omnino contrarium ut ſeculari exactione vexentur, qui altaris & miniſteriorum * Dei officiis addicti æternorum * curam gerere debent. Sed, ut ſæpe contingit inter plebeios, quod ſpirituale eſt, aliquando minus perpenditur. Qui eccleſiaſticus eſt, ſi bicipitem gladium in manu portat, in carnali quidem non occidendo, ſed terrendo incidit; in ſpirituali autem quaſi blandiendo unguentum curationis imponit.

D

qui occul- tum quod- dam pecca- tum gene- ratim com- moſſus fuerat

al. Oblationes

E

ſpectem & reminiſce- rem ejus- dem pecca- ti vellem- tus indi- ceſſe

al. dicedit

al. alte- ritate

F

c

ut propte- rea profe- ctum Vallenſia ab ipſo acce- piſſe.

al. effe- ctibus

d

al. my- ſteriorum

al. in- ternorum

A ponit. De talibus profecto Pſalmiſta exponit dicens: Exſultationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in natinnibus, increpationes in populis.
* al. Cal Cujus * petitioni imperator protinus annuens, eumdem Comitatum epiſcopo venerabili Theo-
d dolo *d*, ſuiſque ſucceſſoribus, perpetua ſtabilitate ſubnixa contradidit; & ſicut dictum eſt: Multi requirnnt faciem principis; a Domino egredietur judicium ſingulorum. Multi, qui adstatur, ſn multa perceptucos opinati ſunt; hic, quia in Dominn confiſus eſt, judicium ejus ſnblatum eſt. Interea Vir Domini, regiæ magnificentiæ donatione percepta, dnmum reverſus, tanta, nt prædiximus, auctnritate vivendi nſus eſt, ut divinæ pietatis augmentum illo in tempore in tantum percipere meruiſſet, qnod non ſolum putæ cnnſcleatiæ ſrueretut arbitrio, ſed etiam faciendorum ſignorum non modico dignus haberetur imperio.

Auctor poſt quaedam parergo narrat. 5 Beatæ memoriæ S. Gregorius Romanus, eccleſiaſticæ diſciplinæ auctor præcipuus, ſubtiliſſimæ diſputationis diſſertor egregius, intimæ
B ſpeculationis radius ſolaria, luculentiſſimæ erudi-tionis regula, divinæ & humanæ inſcriptionis tabula, ſancti Spiritus organum, totius bonitatis ærarium, ipſe eriam receptaculum ſingnlare peccatorum, & idcirco memoriale ſpectaculum omnium ſecnlorum, eos, qui mira faciunt, & ſigna valnnter operantur, in ſupernarum virtutum ſorte computari deſcribit; & qui Dei & proximi charitate latius abundant, inter cherubim nnmeros meritnrum ſuorum nrdinem habere de-
* al. relationis nuntiat. Quod tanti antiſtitis ratione * ſubnixum eſt, ulla nmquam occaſinne refutari omnino non deber: utraque etenim hæc, quæ de ſancti Gregorii narratinne prntulimus, beatum Theodolnm aperte promeruiſſe fatemur. Ubi, vel quando promeruit? Ibi, ubi ſecum habitavit. Ubi habitavit ſecum? Vere nbi exteriori & interiori nihil in vnlnntate diverſum, ſed eonſonum totum, & in Chriſtn vere pacificatum, ibi habitavit ſeeum in corpore, ſecum in mente, ſecum in opere. Quando aurem promeruit? Videlicet tunc, quando hoc ſtuduit agere, ut ſine concertatinne ſecum poſſet habitare. Eo rempore, ea hore, eo momento illud, quod promeruit, ſecutus obtinuit:
C Quod ſi ſecum non eſſet, neutrum horum omnino poſſet. Si autem ſecum erat, numquid ſolus erat? Snlus vero ſi eſſet, numquid prodeſſet, ent quidquam facere potuiſſet? Solus neqnaqnam fuit, & ramen ſecum fuit, & nnn fuit. Si ſic erat, quæ convenientia inibi eſſe poterat? Certn magna & vera, & pacis abundantia mulrum ſecura. Secum erat provida mentis cognitione; & ſecum non erat, in divina erectus contemplatione. Hæc ſpiritnalis & inviſibilis dunrum ennvenientia; quod miraculum dicemus, eſſectiva erat potentia.

quomodo fanctus Praſul volumen multiplicaverit. 6 Cbariſſimi Fratres, audiendi aures habete; quid novi aeciderit, patienter audite. Quodam tempore Vallenſinm partinm cives nimia vindemiarum inopia enacti, Antiſtitis ſui euxilium implorare cœpernnt, & qnid de annuali ſtipe agendum cenſeret, vel quid illorum pennriæ ſuccurrendum putaret. Venerabilis vir * Theodulus pe-
* al. vero titioni ſuorum miſericorditer ſatisfacere volens, omnia vaſa, vindnmiantinm more, ſicut ſolent, præparari præcepit, & quantum unuſquiſqne poruiſſet habere, ſive multum ſive parum, in unum locum fecit portari; deinde per omnia vaſa confidenter diſtribui. Ipſe autem aceedens, per ſe ſingulos botros accipiens, benedixit, & ſingulis vaſis impreſſit. Mirum dictu? Ita tepleta ſunt, ur uſque ad ſummitatem vini optimi abundantia ſubitn redundarent in tantum, ut novos liquores muſti æſtnantis vix in ſe continerent *f*. O qnam
f mirabilis Deus in Sanctis ſuis, qnibus non ſolum meritorum qualitatem in ſuæ humilitatis * partici-
* al. humanitate patione permittis; ſed quod majus eſt & benignius, ribi ipſi ſimilie atque majora aliquando conſentis nperari. Petro tuo te majora facere permiſiſti; Theodolo vero ſimilia miſericorditec non negaſti. Infirmi corporis fluxum tactu fimbriæ medicaſti; ſed quod majus eſt, Petri tui umbram multorum infirmorum præſtitiſti eſſe medicinam. In quinque panum fractione mira quæ feceris, Euangeliſta reſtarur. In vini novi multiplicatione Theodolus ruus quid egerit, moderna ætas fatetur. Helias olei parvi augmentatione viduæ neceſſitati ſubvenit; vinum, quod deerat, Valenſium eivium petitioni Theodolus eugmentavit.

quod miracnlum inepta diſſeruerit. 7 Hæc omnia, Domine, tuis, qnæ feciſti mirabilia, ſimilia, & idcirco mirabilia; & quia micabilia, ideo mulrum magnifica. Tu in te ipſo magnus & immenſus. Magnus in cælo, magnus in terris, magnus nmnia ereandn, magnus ipſa guberuandn, cælum, terram, mare, elemenre, E cetera univerſa hæc, qnarum eſſe per te, magna & mira per ſe; tamen niſi ex te creata, penitus ſuiſſent ignota. Sed quoniam creata & rationabiliter armara, ideo mirabilia & laudabilia, & ſine comparatione magnalia. De iſtis mirabilibus, Domine, & magnalibus Tbeodolum in publico produxiſti, qnem in tuæ lucis ſecreto celatum hacteans habuiſti. Inde exemplatus, lncerna ardens esat, quia de lumine procedebat. Videamus, ſi in ſn, non a ſe, lumen erat, quomodo eut qnando lncebet. Lucebat in dictis, lucebat in factis, lucebat in conſcientia, lucebat in conſummata bene vivendi providentia. Quomodn autem lncebat, andivimus; quando autem lnceret, nihilominus atrendamus. Quando, nt prædiximus, ſecum erat, qnia extra alins aliquid ſciebat, quod & ipſos nmnino latebat. Utrum hoc ſpirituale, an carnele? Si ſpirituale tantum, & non carnale, quare ignorabant, qui rnnc ſpirituales erant? Si carnale fuit, & nnn ſpirituale, quomodo apud ens latebat, qui tune carnales erant? Sed utrumque nrat, & ſpirituale & carnale; & quia utrumque erat, ideo ſolus ſciebat. Et quomodo boc? Duæ vitæ erant, quæ viduarum *g* ſornm habitndine præfiguratæ ſuerunr. Harum unam Theo- g F
dolus qnaſi a tergo ferebat, cum Marthæ bonam partem ſorinſecus exhibebat; alteram vero velut in ſinn geſtabat, cum Mariæ optimam partem in omnibus præferebat. Inter has duas qnia medius erat, invenit, quod latebat. Quod aliqnid latuesit nnvimus; qnnmodo invenit, videamus.

Qr quando divina revelatione edoctus 8 Dum reipublicæ Romanæ Diocletianus & Maximianus principatum tenerent, inter multos, quos tyrannidis eorum furor exemit, beata legio Thebæa gladii ipſorum animadverſione mundo interfecta eſt *b*. In eo tractu, ubi Vallenſium a- b
grorum terminus occurrit, Rhodanus amnis nimia velocitate Octodorum caſtrum dextra parte præterfluit, qni ibi per angoſta Alpium itinera ingreſſus in loco, cni Aganne nomen eſt, cum vaſtarum rnpium objectu luctatur; ſuæ tamen innndationis congreſſinne ſnperinr, mox inoffenſus. micat. In ejos elementi ſitu, quod reſedit & cedit, planities campeſtris habetur, ubi prædictæ leginnis concertatio peracta fuiſſe memnratur: ubi dum multorum annorum circulis evolutis corpoca eorum inhumate jacent, aſſidua ferarum & voluerum diteptionn corroſa, & Rhodani diſcurrentis

ex MSS. tantis abluvione perrosa, pene præter famam perdiderunt, quod in se ipsis terrenum habuerunt. Quod in eis spirituale erat, in Deo stabilitum vivebat: quod autem carnale, sub terra occultum manebat.

reliquiæ Martyrum Thebæorum honorifice loco collocatæ.

9 O Antistes pretiose Theodule, utrumque horum invenisti. Die, unde cognoscere potuisti? Audenter dico; sub ara Dei eos contemplative vidisti, & idcirco super terram eos active quæsisti. Tantus ac talis eras, quod ipsum in terra quærebas, quod in cælo ante videbas. Et quoniam ibi eos indubitanter vidisti, ideo hic patienter invenisti. Utique si veram caritatem non haberes, hic eos non invenires, & ibi nequaquam videres. Sed quia sanctam dilectionem habuisti, idcirco utrumque potuisti. Cum autem invenisti, quod quærebas, quid faciebas? Bonus tu ipse fuisti, bene & laudabiliter egisti, locum habitationis eorum honorifice præparasti, & ossa eorum in i pace requiescere præcepisti i. O novæ conversionis alter Tobias! Quam bene cum angelo direxisti vias tuas! Ambo occisis sepulturam præbuisti. Sed quid inde meruisti? Hoc utique, quod & de eis dictum legitur: Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum B est merces eorum, & cogitatio eorum apud Altissimum. A justo Abel usque ad nos infinita collectio justorum excrevit. Cum iis usque ad vesperam laboraſtis in vinea: vere & indubitanter eum ipsis capietis & præmia. O sanctæ Thebæorum animæ, martyrium dicite; & vos qualiter remuneraſtis Theodolum? Utique ita ei reddidaſtis, quomodo ab illo accepiſtis. Illius adjuvantibus meritis, vestra admodum claruerunt; vestra autem illi adjutorio fuerunt, & utraque ad victoriam pervenerunt. Ille vobis locum præparavit Agaunо, vos illi Seduno. In Vallensibus Theodolus clarus habetur; vestri triumphi gloria Agaunensibus maxime principatur. Proxima loca ad invicem inter monumenta * tenetis. In paradiso Dei ve- * al. mo-nasteria stri candentium liliorum coronas inſimul feretis. Exsultate justi in Domino, quos digne & vere decet laudatio, qui per ipsum talem convenientiam in cælo meruiſtis habere, per quem vitæ innocentiam in terra voluiſtis servare.

ANNOTATA.

D

a *In quibuſdam Officiis propriis hic Sanctus dicitur oriundus ex nobili familia Baronum Grandi-Montenſium. Imo in quadam ſchedâ nobis tranſmiſſa ad hanc traditionem probandam lego ſequentia:* Qui ex familia domianrum de Grammont Sedunum proficiſcuntur, trium dierum ſpatio egregie excipiuntur & laute. *Quidquid ſit de nobili ſancti Præſulis ſtirpe, quæ in hoc aliiſque apographis non experimur, illam genealogiæ Burgundis indagandam ac ſtabiliendam relinquimus.*

b *Hactenus ignoramus, quando aut ubi hoc concilium celebratum fuerit.*

c *Hæc hiſtoria non reperitur in Actis S. Caroli Magni, quæ Majores noſtri ad diem 28 Januarii illuſtravere.*

d *Seduni quondam eccleſia cathedralis Deiparæ Virgini dedicata fuit, ut Simlerus, in Deſcriptione Valleſiæ agens de urbe Sedunenſi, lib. a fol. 24 teſtatur his verbis:* Templa celebrima habet Divæ virginis unum prope Gundeſianam portam, quod olim epiſcopale templum fuit, E & collegium Canonicorum habuit, qui non, ut olim, urbem ipſam, ſed Valeriam incolunt; alterum divi Petri, item ſanctæ Trinitatis, & ad mœnia divi Theodori templum, a Matthæo Cardinale exſtructum.

e *Quomodo hæc donatio S. Theodoro antiquiori, vel potius in honorem S. Theodori primi vel ſecundi ab imperatore Carolo fieri potuerit, in Commentario prævio obiter indicavimus.*

f *Utinam ſcriptor Actorum tempus hujus publici miraculi diſtincte expreſſiſſet!*

g *Forte pro* viduarum *legendum eſt* duarum: *non enim ſatis clare intelligo, quomodo auctor Marthæ & Mariam nonnus viduarum appellet.*

h *Alia horum Martyrum, Deo favente, ad diem 22 Septembris cum Martyrologio Romano diſcutiemus.*

i *Murerus in Helvetia ſua ſancta putat, S. Theodoro ſecundo convenire ea, quæ hic de reliquiis Martyrum Thebæorum narrantur, ut in Commentario prævio monuimus.*

E

C DE S. AUDOINO, ſortaſſe, EPISC. CONF. &c.
Vide Append. tom. 6. Auguſti pag. 826.

DE S. SIMPLICIANO EPISC. CONF.

MEDIOLANI IN INSUBRIA.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, patria, ætas, conditio ante epiſcopatum.

ANNO CD. *A Belino primum Faſtis adſcriptus.*

Virum adeo celebrem, a SS. Ambroſio & Auguſtino laudatiſſimum, in nullis antiquis Faſtis ſacris memorari, jam ante me non pauci mirati ſunt: certe usc inter vetuſtiora Uſuardi auctaria locum obtinet, ut primus qui de eo meminerit, ſit Belinus, dum ita de eo ſcribit non hoc die, ſed XIII *hujus:* Eodem die, depoſitio ſancti Simpliciani epiſcopi & confeſſoris. *Paulo diſtinctius & uberius Greveni editio:* Mediolani, depoſitio beati Simpliciani epiſcopi & confeſſoris. Qui ab celebrem ſanctitatis ſuæ famam, ex eremita ſenio confecto, beato Ambroſio ſuccedens, ſicut in vita ſolitaria Dominum ſpecialiter exſtiterat devotus, ita ad regimen eccleſiæ aſſumptus, S. Ambroſii imitator exſtitit ſtrenuus. *Molanus Belinum ad verbum deſcripſit; Maurolycus, ſi unum iiſdemve verbis, certe etiam die* XIII *eum ſegnavit. Ghinius elogio hoc die Sanctum exornat, quod deſcribendum cenſuimus, tametſi annum obitus perperam determinaverit. Ita habet:*

a Mediolani, depoſitio S. Simplicieni epiſcopi, ſanctorum Ambroſii & Auguſtini taſtimonio celebris. Qui inſigni virtutum Chriſtianarum claritate ſplendeſcens, cum a ceteris piis omnibus, tum ab eodem imprimis S. Ambroſio, uſque adeo in honore habitus eſt, ut hunc ille patris loco colue-

a *Ghinio elogio ornatur;*

A coluerit. Ejus vitæ exemplo horratuque & idem S. Auguſtinus Mediolani & Victorinus rhetor magnus Romæ ad veram Chriſti Domini fidem ſe contuleruntt. Epiſcopus autem in S. Ambroſii locum ſucceſſit; divinis virtutibus in epiſcopali munere affluens, eccleſiam Mediolanenſem religione & pietatis inſtitutis auxit; qua eccleſia annis quatuor pie præclareque adminiſtrata, ac multis in rebus ejus ſanctitate divinitus declarata, obdormivit in Domino anno ſaluris CDV. *Non ſolus errat in conſignando obitus anno, ut mox patebit ex Ferrario, de Sancto hunc in modum prædicante:*

De Sancti patria

3 Simplicianus Mediolani natus, ut ferunt, ex Catania familia & educatus, a teneris litteris & religioni operam dedit, ac pietatis cauſa multas urbes peragravit. Romæ Victorinum rhetorem egregium ad Chriſtum convertit. Mediolanum reverſus reliquias SS. Apoſtolorum ſecum derulit. Tanta autem ſanctitate, doctrina & virtutibus effulſit, ut a SS. Ambroſio & Auguſtino non ſemel laudatus fuerit. Senio prope confectus S. Ambroſio in epiſcopatu ſucceſſit, cui adjutor ab initio a Damaſo datus fuerat, quem Anaſtaſio ſummo

B Pontifice ſanctiſſime rexit. S. Gaudentium epiſcopum Novarienſem ordinavit. Legatos concilii Carthaginenſis, qui ad ſe conſulendum venerant, excepit. Ritum Officii eccleſiaſtici eccleſiæ Mediolanenſis auxit. His & aliis præclare geſtis obdormivit in Domino XVII Kal. Septembris anno Dom. Iucarn. CDIX, Innocentio I Pontifice Corpus in S. M. conditum, poſtea in templum ſuo nomini dicatum translatum eſt.

4 *Hæc de* S. Simpliciano *Ferrarius, in quo non*

& favorabilio Romano, *ſolum diſplicet ſignatus obitus annus; ſed id maxime quod in notatione obſervet*: Quod Simplicianus patria Mediolanenſis fuerit, id quod S. Auguſtino lib. 8 Confeſſ. cap. 2, reſte Baronio in

**ante CCC. LXXV* Annal. ad an. D. CCCLXXVI * adverſatur. Nam, ut ibidem Baronius ſcribit, cum S. Ambroſius præter Eccl. regulam epiſcopus ordinatus fuiſſet, Damaſus Papa Simplicianum Romanæ Eccleſiæ presbyterum illi adjutorem & monitorem dedit. *Quid*

C *bit S. Auguſtinum & Baronium allegat Ferrarius haud equidem ſatis intelligo*: S. Simplicianum Romanæ Eccleſiæ presbyterum *fuiſſe, nemo eſt qui inficietur: an inde obſecro recte inferri poteſt, etiam Romanum gente, non Mediolanenſem fuiſſe? Pari certe argumento, & me eſſe Romanum, non Belgam quis diceret, quod non in Belgio ſed Romæ ſacerdotio initiatus fuerim. Tamen me hic non meminiſſe nemo mirabitur, qui ineptias ejus in ipſe fonte tenſulere dignatus fuerit.*

æque item de die obitus. 5 *Notandum hic etiam, circa ipſum obitus diem non parvam in Martyrologiis diſcrepantiam occurrere; utpote cum Sanctus in eo quod SS. Auguſtinianenſium dicitur, Idibus Auguſti collocetur*: Mediolani, natalis S. Simpliciani epiſcopi & Confeſſoris, qui S. P. Auguſtinum ad monaſticam vitam adhortatus eſt, quique Eccleſiæ Romanæ quondam alumnus, S. Ambroſio adverſus Arianos laborauti adfuit, & in ejus locum poſtea ſubrogatus, ſanctitate & doctrina conſpicuus quievit in pace. *In Romano autem hoc die ita legitur*: Mediolani, depoſitio S. Simpliciani epiſcopi, SS. Ambroſii & Auguſtini teſtimonio celebris: *ut quodammodo inſinuari videatur ſanctum obiiſſe XIII Auguſti, hoc vero die depoſitum aut ſepultum fuiſſe, contra quam ſcripſerint eltati ſuperius Martyrologi, qui cum aliis depoſitionem innexuunt ipſis jam dictis Idibus. Alter ſentiens Galeſinius Sanctum XIV hujus annum*

Auguſti Tomus III.

riat. Brevi brevi elogium ad nomen alludit AUCT.
Simplicianus erat ſimplex, velut alba columba, J. B. S.
Qui fuit Ambroſii dignus adire thronum.

6 *Paulo nitidius & ſervoſius eſt, quod ei cecinit Ennodius Ticinenſis epiſcopus in hunc modum:* *Ennodii elogium metricum.*

Ambroſius linquens viduatæ munia plebis
Tranſtulit ad curam, Simpliciane, tuam.
Succeſſoris opes, ſpoliati viſcera regni,
Creverunt merito temporis alterius.
Ac velut annoſum zephyris ſpargentibus ornum,
Ne metuat bellum, longa quies ſolidat.
Tyro tamen felix cana ad rudimenta vocatus,
Non flexit priſcum degeneruns apicem.
Nil timuit gelidis, anima fervente, medullis
Pontificis virtus, fluris habet ſenium.
Æquora qui recto preſſit terrena patenti,
Moribus & cultu fidera cum tetigit.

7 *De cultu & patria ſatis dictum ſit, ex Victa res planius intelligetur. Ad ætatem vero quod* *De Sancti controverſa ætate,*

attinet; jam tum ſeneſcentem Mediolanum rediſſe, ſive ſua ſponte, ſive miſſum a Damaſo Papa S. Ambroſio auxiliatorem, communis eſt etiam opinio: ætate autem ſenem & gravem, dum eidem Sancto ſucceſſor datus eſt, anno, ut ferunt E *plerorumque ſententia* 397, *contra quam ſtatuerint Majores noſtri in Eruditatione ſingulari ante tomum* 1 *Aprilis, & in alio Præliminari ad tomum* VII *Maii. Utcumque fuerit, urgari non poteſt, Romæ maxime floruiſſe tempore Papa Liberii, tum etiam initio pontificatus Damaſi. Neque dubitaverim, quin quadragenario multo major fuerit, dum de Victorino rhetore tam glorioſe triumphavit, eum ad fidem Chriſtianam, Roma ſtupente, perducens, ut conſequens inde videatur, natum fuiſſe circa annum* 320. *Jam vero, ut dixi, ſeneſcebat, dum ad S. Ambroſium, ex præfecto epiſcopum ordinatum, directus eſt, in patriam reverſus anno* 374, *ut adeo ſanctitate & doctrina clariſſimus fuerit, & ſancto Doctori intimus, dum anno* 384 *eo pervenit S. Auguſtinus, quem ipſe etiam ut magiſter fidem edocuit.*

8 *In anno obitus* S. Simpliciani *jam hallucinantes vidimus Ghinium & Ferrarium, ut volunt,* *& de anno obitus.*

eum ad annum CDV, *imo ad* CDIX *vitam protraxiſſe, quem pridem offendcrunt Majores noſtri, non toto triennio ſedem tenuiſſe, nempe a menſe Aprilis* CCCXCVIII *ad Auguſtum* CD, *quo ipſo anno* F *S. Simpliciano ſucceſſit S. Venerius, ut habes etiam tomo* 1 *Maii pag.* 494. *Atque hæc de Sancti ætate. Supereſt modo controverſia, quam ſatis erit indicaſſe, fuerituc nimirum Eremita vel Canonicus regularis S. Auguſtini; an vere Carmelita, de qua quæſtione ingenue fatetur Boſca*, vacuos dies ſe non habuiſſe, ut tantarum rerum pondera examinaret. *De Carmelitis omnia pridem ſatis examinata ſunt, neque ſatis appoſite Auguſtinianis adſcribi poſſe videtur, cum S. Auguſtino ſeniorem, ejuſque inſtructorem fuiſſe ſtatuamus, ut rectius S. Auguſtinus Ordinis Simplicianus dici poſſet, ſi unquam is Ordo exſtitiſſet, quam S. Simplicianus Auguſtiniani. Audi verba rhythmi apud Ferrarium de S. Auguſtino* XXVIII *Auguſti*:

Baptizat hunc Ambroſius,
Deum Laudamus intonat:
Simplicianus monachum
Habitum dat & eingulum.

9 *Jam ad Vitam ipſam pregredimur, a ſolo* *Vita,*

Mombritio, quod ſolum, editam tomo II, *qua cujus ſcriptoris aut ætatis ſit, explorare mihi hactenus non licuit. Satis genuinam exiſtimo, cum ea S. Ambroſio præcipue, & ex S. Auguſtino collecta ſit. In obſcurioribus annotationum noſtrarum*

AUCT. J. B. S. *vitæ ſupplebis Vitæ ecclesiæ a Ripamontio explanatæ, neglecto Puccinellio, continuis prope paragis Sancti geſta implicante: de quibus poſtmodum in Actis SS. Ambroſii & Auguſtini ſermo non ſemel recurret. In Miſſali Ambroſiano non recolitur memoria* S. Simpliciani, *neque* XIII *neque hoc die, ſed* XV *Auguſti una cum translatione ſanctorum MM. Siſinnii, Martirii & Alexandri, de quibus deque jam dicta translatione Tridento Mediolanum ſub* S. Simpliciano *facta videri poteſt tomus* VII *Maii die* XXIX *a pag.* 38. *Ne hic actum agamus, ſolam præmittendam cenſuimus lectionem ex Breviario Mediolanenſi, quæ hoc die eſt hujuſmodi ſub ritu ſolenni:*

Lectio Breviarii Mediolan.

10 Simplicianus ab ineunte ætate ſtudiis deditus, Deo ita ſancte vixit, ut pietatis etiam cauſa deinceps multas peragraverit partes. Romam profectus, vitæ exemplo & doctrinis plaque ſolertia Victorinum rhetorem, apud Romanos auctoritate florentem, ab impura ſuperſtitione ad Chriſti fidem convertit. Iode Mediolanum reverſus, reliquias Apoſtolorum attulit. Tanta autem virtute præluxit, ut ei
B multum tribuerint ſancti viri Auguſtinus & Ambroſius. Hic cum graviter ægrotans, non longe ab obitu abeſſet, voce tet emiſſa, eum dignum putavit qui ſibi ſucceederet, Archiepiſcopus igitur factus eccleſiam ſibi commiſſam divinorum Officiorum ritibus pietatiſque ornamentis auxit. Gaudentium primum Novariæ epiſcopum conſecravit. Doctrinæ autem ac ſanctitatis nomine uſque adeo illuſtris fuit, ut de re dubia cum ſynodi Carthaginenſis patres conſulerint. Demum multis laboribus pro gloria Dei perfunctus, meritis cumulatus migravit ad Dominum. *En modo Legendam Mombritii a nobis tantillum elimatam,*

VITA

Ex Bonino Mombritio tom. 2.

CAPUT I.

C *De Sancti præclaro in ſtudiis & virtutibus progreſſu, præſertim Romæ, ubi celebrem Victorinum rhetorem, Urbe ſtupente, ad fidem adduxit.*

Natus in agro Mediolanenſi

BEatus Chriſti confeſſor Simplicianus, ſicuti quorumdam veridicorum virorum relatione didicimus, qui hæc ſe in quibuſdam vetuſtiſſimis ſcriptis teperiſſe fatenrur, tam moribus quam genere clariſſimus fuit, patre Lodovico, matre vero Senedrnga in pago Beruatenſi, ut fertur, oriundus. Traditus autem a parentibus liberalibus ſtudiis, adeo ſuam puritiam ibi exereuiſſe vifus eſt, ut præ omnibus ſui temporis philoſophiæ ſplendore radiaret.

Litteris probe inſtructus eſt

2 Quanto vero labore io ſua adoleſcentia & joveotute tam divinis quam humanis litteris, non ſolum Romæ ubi præcipue degit, ſed etiam per mundum quaſi fugientes litteras inſecutus eſt, ejus venerabilis teſtatur ſenectus, quæ pro ſua ſancta ſcientia ſuaque vera ſapieotia in tam celebri eccleſia, Deo ordinante, pontificali mitra, ſicut in ſequentibus demonſtrabitur, redimiri meruit. Et ne mea imbecillitas de proprio quidquam hic addidiſſe videatur, præſtantiſſimi doctoris Ambroſii, ſanctæ Mediolanenſis eccleſiæ archiepiſcopi, cujus venerabile os ſapientiæ ſale repletum, nihil ſolet redolere inſipidum, teſtimonium in medium proferamus. D

ex ſatis probat S. Ambroſius ea ſuccefſa.

3 Namque, ut Sanctos Dei decet, exhortationis ſeu familiaritatis ſubtiliſſimis requiſitus ſæpe quæſtionibus, in quadam ſua epiſtola ad eumdem venerabilem Simplicianum reſcribens beatus Ambroſius, inter cetera ſic reſpondet: Sed quid eſt, quod tu ipſe dubites & a nobis requiras, eum fidei & acquirendæ dilectionis divinæ gratia totum orbem peragraveris, & quotidianæ lectioni nocturnis ac diurnis vicibus omne vitæ hujus tempus deputaveris, acti præſertim ingenio etiam nec intelligibilia, utpote qui etiam philoſophiæ libros monſtrare ſoleas & pleroſque inanes eſſe, ut prius ſcribentium in ſuis ſcriptis ſermo, quam vita eorum defecerit.

Virtute non minus conſpicuus

4 Sed interim ea, quæ ſibi in ſua ſenectute contigerunt, relinqoentes, ad ea quæ adhuc juvenis geſſit, cujuſve honeſtatis ſive ſanctitatis fuerit videamus. Erat autem Domini confeſſor Simplicianus, etiam antequam ullo eccleſiaſtico officio fungeretur, vir per omnia moderatus, humilis in habitu, in incaſſu compoſtus, velox ad audiendum, tardus ad loquendum, diſcrerus in ſilentio, temperatus in vetbo, in conſilio provldus, eaſtitate præcipuus, ſibi parcus, pauperibus largus, in lectione aſſiduus, in oratione continuus, præcipuus in eontemplatione, Dei & proximi plenus dilectione. E

Roma eo tam ſenior fuget,

5 Talibus tantiſque virtutibus ſanctam jnventutem ſuam vir Domini decorare ſtudebat: unde factum eſt, ut gradatim ad ſacros ordines digne promoveretur, & a cuncto non ſolum Romanæ Eccleſiæ clero diligeretur, verum a cunctis pene catholicis per orbem conſtitutis ejus opinio declararetur. Per idem tempus dum Liberius ſummi Pontificis honore potirerur, & Romanum imperium a Conſtantio regeretur, multimodæ hæreſes per totum orbem maxima in Eccleſia Apoſtolicæ ſedis pullulabant.

ubi rhetorem Victorinum,

6 Fungens igitur beatæ memoriæ Simplicianus in ipſa principali eccleſia precationis ſeu Dei dilectionis officio, pro viribus elaborabat, ita & F Eccleſiæ Dei diligentius providebat, ut talenta a Deo ſibi commiſſa duplicareotur, & ad cultum veræ fidei, verbo Dei diſſemioato, multi per eum perducerentur: inter quos fuit quidam Victorinos urbis Romæ rhetor, natiooe Apher, qui totam fere urbem ſuo ſtemmate polluerat adeo, ut ſervi Dei diverſis ſuppliciis, non ſolum in plateis, verum etiam in eccleſiis necarentur. Ipſe vero, favente ſibi univerſo populo, ſtatuam in Romano foro adorandam erexerat. Inſuper etiam, ut ſupradictus Papa Liberius exilio deportaretur, effecerat.

qui multa ſtile tractaverat,

7 Ad poſtremum vero nimio timore obſtupefactus acquievit hæreticis, & communicatus eſt cum eis. His & aliis inoumerabilibus anguſtiis Eccleſiæ Dei crebreſcentibus, nixus eſt beatus vir Dei Simplicianus, lumbis ſuccinctus, duplici enſe Dei & proximi dilectione accinctus, pro muto ſe opponere, & in die Domini pro Iſrael in prælio ſtare. Unde factum eſt, ut primitus ſeculum * veridicam ſententiam, Domini beatus Simpliciaous ſecretius ac familiarius rhetorem Victorinum corriperet, atque corripiendo admoneret, ſen admonendo

* *l.* ſecundum

A monendo ſuaderet, quatenus a tam magno cruore deſiſteret, & ſanctas Scripturas inveſtigaret, ut ad viam veritatis redire poſſet.

ſollicitor agreſſus, 8 Igitur ſicut divina teſtatur pagina, ubi Spiritus ſanctus doctor adeſt, nulla mora diſcendi eſt, ſtatim poſtquam ſanctam Scripturam inveſtigaſſet, omneſque Chriſtianas litteras cum beato Simpliciano ſtudioſiſſime perſcrutatus fuiſſet, ſic affatus ſanctum Simplicianum: Noveris me jam eſſe Chriſtianum. Cui beatus Simplicianus reſpondit: Non credam, nec deputabo te inter Chriſtianos, niſi in eccleſia te videro. Victorinus autem irridebat eum dicens: Ergo parietes faciunt Chriſtianum? Beatus inquit Simplicianus: Non ob hoc dixi, quod parietes faciant Chriſtianum, licet Chriſtiani magis in ipſa eccleſia confiteantur Deum & recognoſcant delictum; ſed ſicut inſtinctu diabolico feciſti pene omnes viam veritatis oblivifci, ita tuo ſullenni exemplo doceas eos ad tramitem veritatis converti.

9 Victorinus vero hoc ſæpe ei dicebat jam

ad fidem demum addueit.

ſe eſſe Chriſtianum, & beatus Simplicianus illud ſæpe reſpondebat, & ſæpe ab illo parie-

B tum irriſio repetebatur: amicos enim ſuos reverebatur offendere ſuperbos dæmonicolas, ſubditos domeſticos, quorum culmine Babylonicæ dignitatis quaſi ex cedris Libani, quas nondum contriverat Dominus, graviter roituras in ſe inimicitias arbitrabatur.

CAPUT II.

Victorino probe inſtituto & baptizato, multis præconiis clarus Mediolanum revertitur, ubi S. Auguſtinum convertit, & mortuo S. Ambroſio ſuccedit.

Omnibus ſolemnis ſeparatis, SEd poſteaquam legendo atque inhiando cum beato Simpliciano duxit firmitatem, timuit-

C que negari a Chriſto coram Angelis Dei, ſi eum timeret coram hominibus confiteri, reuſque ſibi magni criminis apparuit, erubeſcendo de ſacramento humilitatis Verbi tui de ſacrilegio ſuperborum dæmoniorum, quæ imitatorum ſuperbus aceeperat, dependuit vanitati, & erubuit veritati. Subitoque & inopinatus ait beato Simplicieno: Eamus in Eccleſiam, & acquieſcere tibi volo, Chriſtianos fieri cupio.

catechumenum ſe profitetur, 11 At beatus Simplicianus magno gaudio, nimiaque lætitia aecenſus ineedebat per viam, eum introducendo atque Deum omnium bonorum factorem glorificando. Ubi autem imbutus eſt primis inſtructionum Sacramentis, non multo poſt etiam nomen dedit, at pet Baptiſmum regeneraretur, mirante Roma, gaudente Eccleſia: ſuperbiebant & iraſcebantur, dentibus ſuis ſtridebant & tabeſcebaot hæretici. Servo autem ſuo Victorino Domious Deus erat ſpes ejus, & non reſpiciebat in vanitates & inſanias mendaces.

ac ſummo cum ædificatione 12 Denique ut ventum eſt ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptis retentiſque memoriæ de loco eminentiori in conſpectu populi fidelis Romæ reddi ſolent ab eis, qui aeceſſuri ſunt ad gratiam, oblatum eſſe dicebant Victorino a presbyteris, ut ſecretus redderet, ſicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat. Illum autem conſtitit maluiſſe admonitionem pii patris Smpliciani in conſpectu tantæ multitudinis profiteri.

13 Itaque ubi aſcendit, ut ſymbolum ſanctæ fidei in conſpectu tantæ multitudinis redderet, omoes ſibimet invicem increpuerunt, nomen ejus a ſtrepitu gratulationis eſonuit, & preſtio ſonitu per ora cunctorum collætantium Victorinus cito ſonuerunt eaultatione, quia videbant eum, & cito ſiluerunt intentiooe, ut audirent eum. Pronuntiavit ille fidem veracem præclara fiducia, & volebanc enm omnes rapere in cor ſooma, & rapiebant amando & gaudendo atque gratiam ſancti Spiritus paraeliti recipiendo.

EX IMPRESSIS *ad veterem ſam perductus*

Baptiſmo initiatum

14 Sicque factum eſt, ut Urbem a præfati Victorini beatus Simplicianus errore expiaret, ipſumque Victorinum per ſua ſancta monita cum ingenti multitudioe ad Catholicam fidem converteret. Ob hoc fit, ut Eccleſia Dei multis vulneribus ſciſſa conſolidaretur, atque in priſtinis bonis reſtitueretur, & beatus Simplicianus a cuncto clero & populo prædicator egtegius & prælatus Romæ habitus, magnis præconiis attolleretor.

E

inter Urbis applauſus, 15 Si quis aotem plenius noſſe deſiderat, qualis & quantus, cujuſve fuerit auctoritatis Victorious, ſive qun ordine divina gratia illuſtratus & beati Simplicieni ſuffragantibus meritis ad fidem Chriſti fuerit converſus, ſeu quomodo poſt diuturnam cordis converſiooem ejuſque veriſſimam confeſſionem, fonte baptiſmatis innovatus, beati Auguſtini Hipponenſis epiſcopi octavum Confeſſionum librum requirat. Ibi ſiquidem invenire poterit horum omnium iotegram veritatem.

quando teſtis eſt S. Auguſtinus, 16 Revolutis vero paucis tempotibus, Valentiniano eum fratre Valente regnaotibus, Mediolanum ad deſtruendam perfidiam Arriaoorum, prædeſtinante divina clemeotia, directus vir eſt inclytus Ambroſius, cui ſubſecutus, dogmati ſupradicto perfidiæ contrarius, vir venerabilis Simplicianus. Per idem tempus extincto Auaentio Arrianæ perfidiæ epiſcopo, qui, Dionyſio venerabilis memoriæ epiſenpo ad exilium deſtioato, regebat eccleſiam, ex ora infantium & lactentium ſui epiſcopatus accipit laudem beatus Ambroſius: a cunctis eccleſiæ Mediolanenſis confratribus in officio archidiaconatus venerabatur beatus Simplicianus.

quem Mediolanum redux

17 Nos qoippe ad alia tendentes de pluribus pauca prælibamus. Verumtamen quoniam

F

sancti Auguſtini Confeſſionum fecimus mentionem, quid ipſe eo libro Deo confitendo de beato Simpliciano referat audiamus. Ait enim inter plurima: O tu Deus miſiſti in mentem meam viſionem bonam, pergerem ad beatum Simplicianum, qui mihi bonus apparebat ſervus tuus, & lucebat in eo gratia tua. Audiebam enim, quod a juventute ſua devotiſſime tibi viveret.

etiam poſtea ſemper ſuum

18 Perreai ergo ad eumdem beatum Simplicianum patrem in accipienda gratia tunc epiſcopi Ambroſii, quem vere ut patrem diligebat. Jam vero tunc ſenuerae & longa ætata in tam bono ſtudio ſectandæ viæ tuæ multa expertus, multa edoctus mihi videbatut. Et vere ſic erat. Unde mihi ut proferrer volebam conferenti ſecum æſtus meos, quis eſſet aptus modus ſicut affecto, ut ego eram, ad ambulandum in via tua. Narravi ei circuitus erroris mei,

& exemplo Victorini

19 Ubi autem commemoravi, legiſſe me quoſdam libros Platonicorum, quos Victorinus quondam rhetor urbis Romæ, quem Chriſtianum defunctum eſſe audieram, in latinam linguam tranſtuliſſet; gratulatus eſt mihi, quod non in aliorum ſcripta incidiſſem plena fallaciarum & deceptionum

EX IMPRESSIS. num ſecundum elementa mundi. In iſtis autem omnibus incertis inſinuari Deum, & ejus verbum. Deinde ut beatus Simplicianus exhortaretur me ad humilitatem Chriſti: ſapientibus abſconditam & parvulis revelatam, Victorinum ipſum recordatus eſt, quem, Romæ cum eſſet, familariſſime noverat.

omnibus convertit. 10 Da illo mihi narravit, ſuamque converſionem me remonendo patefecit. Sed ubi beatus Simplicianus de rhetore Victorino iſta narravit, exarſi ad imitandum. Ad hæc enim & ille mihi narravit. His & aliis quampluribus verbis, quæ a beato Auguſtino in ſupradicto Confeſſionum libro referuntur, manifeſte convincimus, beatum Simplicianum ſancti Auguſtini converſioni plurimum contuliſſe, eique in tantum, ut a beato Ambroſio Mediolanenſi baptizaretur, valuiſſe. Nec mirum, ſi, cum adhuc Manichæorum hæreſis laqueis irretitus teneretur, a beato Simpliciano ſæpe monitus ſit, quatenus hæreſim derelinqueret, & ad Catholicam fidem converteretur.

B

VITA ALTERA

Ex Joſepho Ripamontio,

Hiſtoriæ eccleſiæ Mediolanenſis lib. VI.

Mediolani Romam profectus. SEquitur Ambroſium Simplicianus imbutus ipſius moribus, & inſtitutis, vigore animi ceteriſque virtutibus, ad eum modum, ut mœſtam atque conſternatam deſiderio civitatem pene unus recreare potuiſſe videretur. Patria Mediolanenſis erat, honeſto loco natus ex ea familia, quam Cæſares honoris vocabulo Capitaneam appellavere. Prima ætate, poſtquam operam dediſſet iis artibus, quibus adoleſcentium animi ad humanitatem informantur, multorum mores videre & urbes concupivit, ac præcipue Romæ eſt moratus. Victorinus ibi per ea tempora prave facundus, abduxeratque quamplurimos a Catholica religione conabatur, & eo conatu maximum Chriſtianæ rei detrimentum adferebat. Neque facile quiſpiam obviam iret, ſive admiratione quadam illius
C ingenii paſſim hæreretur, ſive favor apud paucos potentes, terrorem omnibus injiceret, ſive etiam artificioſe illo ſpargeret venena, & occultis modis ad pernicieſm animarum graſſaretur.

Victorinum rhetorem aggreditur. 2 Non terruit, aut fefellit Simplicianum. Sed elndebar, donec ad ſingulare certamen venere. In eo certamine eum aliquamdiu veluti manibus æquis pugnatum eſſet, demum ſuperiores fuere veritas & Simplicianus, neque Victorinus recuſavit oblatam lucem, vicitque ipſe dum vincitur. Statim experto Baptiſmo, referrur in Chriſtianos, aeerrimus ex eo die populator inanium deorum, & infanæ gentilitatis. Ac tanta fuit conſtantia, ut eum Julianus cognomento Apoſtata legem tuliſſet, qua lege Chriſtianis hominibus publicum docendi, vel interpretandi munus interdicebatur; ipſe confeſtim, ampliſſima conditione relicta, Chriſtum & ſalutem, & rei familiaris anguſtias, principi & gloriæ, divitiiſque præoptarit. Meruerat ſapientiæ fama publicæ ſtatuæ decus, eaque poſita eſt in foto Trajani.

3 Tanto magis admirati ſunt homines, illum magnum, illum inclytum dediſſe manus homini peregrino, & commiſiſſe, ut ſummus bonos, quem eſſet aſſecutus, principis ira verteretur in contumeliam. Ante veritatis Chriſtianæ lucem, præcipuus labor illi, ut latine loquentem Platonem exhiberet. Poſtea ſanctiore argumento ſtylum occupavit, & inter alia, quæ ſcripſit Catholico jam ſpiritu, robora Machabæorum eleganti profecturus eſt carmine, cum eorum exitu ſorte inter legendum eſſet delectatus. Igitur hoc ad Catholicam Eccleſiam adjuncto firmamento, Simplicianus in ora hominum abire, celebrari laudibus omnium, & apud ipſum præcipue ſacrorum Principem pollere gratia & auctoritate, clarus magnuſque haberi. D

& plaudente Roma ad fidem adducit.

4 Ea ſcilicet fuit cauſa, quamobrem mitreretur veloti collega & magiſter Ambroſio, cum ille ad eccleſiaſtica negotia rudis principio & novus, talem requirere adjutorem atque conſiliarium videretur. Ceterum, tanta egit ſubmiſſione ac modeſtia, ut mallet videri reperiſſe aptum Pontificio muneri, quam feciſſe. Grandia jam natu ſacerdos, & ſacrarum rerum uſu ac diſciplina contritus, in magiſtri loco venerabatur Ambroſium, ac eum ultro de diviois rebus & eccleſiæ gubernatione conſulebat, cui magiſter & moderator ipſe appoſitus fuiſſet. Hane E viri moderationem & virtutem, ipſe pari virtute Ambroſius refert, multique viri prudentes illius ætatis, animi magnitudinem intellexere.

Inde Mediolanum remiſſus

5 Adeo non quæſita gloria cumulatior redit, neque ſubmittendo ſe quiſquam unquam immiunit famam & nomen. Sed præter tantam modeſtiam, quantam hac ætate haud facile in ullo mortalium repereris, aliæ quoque multæ magnæque & raræ Simpliciani laudes fuere. Illa præcipue memorantur. Ad pſalmodiam inſomnis, ad retegendas epiſcopo civitatis univerſæ corruptelas attentus, promptus inopiæ ſublevandæ, tanta ſolicitudine, quanta ſibi quiſque res nece ſerias quærit. Pervigil idem & irrequietus, donec ad Chriſtum adjunxiſſet, ſi quem ſorte deprehendiſſet alienum aut rebellem.

S. Ambroſium inire juvat.

6 Nimirum etiam conciliaverat Auguſtinum Eccleſiæ, cum eum ad Ambroſium introduxiſſet, atque eſſent una de Platonicæ philoſophiæ mendis & vanitate collocuti. His meritis in Ambroſii locum venit anno trecentefimo nonageſimo nono * poſtquam redempti ſomus I F Eminebant ea tempeſtate viri graves in clero Mediolanenſi, quos nemo adſpernaretur Eccleſiæ Præſides & Paſtores animarum. Felix & Theodulus inter ceteros: qua diſciplina, & imitatione Pontificis Ambroſii, qua ſuis virtutibus habebantur eximii, & digni eo munere, niſi Simplicianus ipſe dignor fuiſſet.

& S. Auguſtinum inſtituit.

** l. 397 vel 398.*

7 Ceterum, breve deinceps vitæ ſpatium, haud magnam gloriæ materiam, & ſegetem dedit. Ae niſi prioris ævi ſanctimonia & virtus veniſſet in ſecula, haud ferme erant, quæ de Simpliciano memorare poſſemus. Nam prærer exiguas vitæ reliquias, quas ille ad pontificeatum attulit, fecernnt aliæ quoque cauſæ, ut anguſtis terminis illa prudentia & ille gubernator animus includeretur. Ambroſius ita deceſſerat, ut ne longævo quidem ſuccedenti Pontifici eampum relinqueret. Ille ſtatum Eccleſiæ, per æqua, per iniqua conſtitutum, illo eleri diſciplinam, ille populi mores ad perfectum emendatos tradiderat. Non inciderat Simplicianus in enm principem, quem, aut pravus ipſius animus, aut ſtimuli proximorum in Eccleſiæ damna & elades incitarent; ot, vel periculis objectando vitam, fortis & invicti, vel impietatem ipſam flectendo ae emendando,

S. Ambroſio ſucceſſor datur.

A dando, ſapientis & providi titulum inveniret.

epitulatur Honorio eccleſia proſpicit e

8 Quippe Theodoſio extincto, ſicuti memoratum eſt, Honorius nobis imperitabat. Is, & ſuo & parentis ingenio, moderatus ac pius, extrema potius omnia pateretur, quam ut ſacra & ſacros ulla ratione perturbaret. Prætarea Stilico primæ poſt Cæſarem ipſum auctoritatis, erat idem pietate ſingulari, & univerſam in ſuos mores aulam trahebat. Ita Simpliciano cuncta & quieta omnia, nec jam ulla cura placidiſſimo ſeni, niſi quam aut ſalus animarum adſciſceret, aut abſolutæ virtutis amor. Quod ſi quis Simpliciani pontificatum cum Ambroſii pontificatu, & hujus vitam cum illius vita comparare velit, aptiſſimo compendio fuerit uſus, ſi alterum exerciti, & negotioſi, alterum quieti, & imperturbati pontificatus exemplar appellarit.

conſulitur a cent. Carthagineſſ.

9 Sed quamquam domi quies & otium, foris tamen annos & famæ celebritas obtigit Simpliciano. Donatiſtæ ſacrilegis manibus quoſdam ſacrum fonti pueros admoverant & ea res Patribus injecerat ſcrupulum ac religionem, an ratum eum haberi Baptiſmum oporteret. Carthagine ſuper eo negotio concilium B eſt habitum, & deliberatio fluctuabat; ſive negaret aliquis, ſive adfirmaret, erant in promptu rationes & cauſæ, quæ ſententiam adprobarent. Poſtquam nullus ei controverſiæ invaniri exitus potetat; eo demum decurrere Patres, ut rem totam Simpliciano dijudicandam permitterent, quidquid illa reſpondiſſet, ratum id atque ſanctum habituri.

Honorii decretum quo epiſcopi

10 Cum ceteri tantum tribuerent hujus Viri famæ, licet inde conjectare, quantum auctoritatis apud ſuos obtineret. Ea declarata eſt Honorii potiſſimum ipſius actionibus & decretis, queis in Simpliciani gratiam, rem eccleſiaſticam auxit & ornavit, atque ioitium ſumit hinc ea res, quæ data ſanctitati, & meritis, & gratiæ, diſſenſionum atque turbarum excivit molem, quæva quietem apoſtolicam interpellat, nec ſinit illam, tantopere commendatam ab auctore & capite Chriſto, in Eccleſia pacem conſiſtere.

litium formam ſadiver dclatarum.

11 Mediolani cum ſederet Honorius, multaque quotidia inciderent ejuſmodi, ut Simpliciani pontificis arbitrium, & ſententiam intarpoui litibus, atque cauſis oporteret, ratus id ad reipublicæ moderationem & commoda C pertinere, princeps ultro tulit legem, qua ſanxit, licere popularibus atque laicis ad epiſcopum in jus ire, quaſve inde ſententias, & litium, cauſarum, rerum, æſtimationes auferrent, eas ratas & legitimas haberi, perinde atque ſi altero ſuto eſſent latæ. Statuerat hoc ipſum jam antea Conſtantinus illa, cui Magno ex virtute cognomen fuit, dederatque provocationem a magiſtratibus & præfectis urbium, ad Pontifices & epiſcopos, cum gravi denuntiatione, ſi quis eam Eccleſiæ poteſtatem imminuere, aut vinlare eſſet auſus. Sed cum variante ac immutanta res omnes ævo, multum eccleſiaſtico foro decreſſiſſet ejus auctoritatis, jam plena pii ſenſus lex abrogaretur ipſa conſuetudine, Honorius eam Mediolani firmavit ac reſtituit admiratione virtutis, quæ videlicet eminebat in pontifice Simpliciano. Scripta lex eſt VI Kal. Aug. Honorio Auguſto quartum, & Eutychiano coſſ. EX IMPRESSIS.

Idola evertit et cultus

12 Mox Honorius idem ſanxit alia lege, ut quotquot orbe toto templa ſtarent inanibus diis, ea vel darentur excidio, vel in veri Dei cultum religionemque transferrentur, ſi quidem ea forent deſcriptione ac ſtructura, quæ facile poſſet ad eccleſiæ conſuetudinem & uſum accomodari. Ea lex gentilitatis univerſæ reliquias perculit & confudit, indignatione, pudore, metu. Suſtuleraat anim forta animos hoc tempore, decepti, ac illuſi mendaciis oracolorum, & Chriſtianæ rei adeſſe finem infamiantes vaticinabantur. Haud ego ambigam, quin baſilica martyris Laurentii, quæ foerat Herculis ædes, ea lege reliquerit inane nomen & in eccleſiæ partem conceſſerit.

& clericorum modeſtia conſulit a. 400.

13 Ac pro dignitate quidem & incrementis E & amplificatione Catholicæ religionis hæ latæ leges fuerunt: illa pertinuit ad modeſtiam, & diſciplinam, quam in quarto Carthaginenſi conventu per idem tempus graviſſimi Patres intulere, fuit autem hujuſmodi: Clerici, ne barbam, neve cæſariem alunto; raſo vultu, ſpitibus tonſis incedunto. Ea lex, & facile tunc in Mediolanenſis eccleſiæ conſuetudinem eſt inducta, & noſtra demum ætate, cum longo intervallo revocaretur, non parvos animorum motus fecit; ſatiſque conſtat, cum obedienter ac ptompta raderent alii, cuntumaca mento quoſdam inutila pondus oſtentaſſe. Adeo ſibi mortales etiam deformitate placent, & ſumus in futilitata pertinaces, in faſtu contemnendi. Per haſce graviſſimas actiones & decreta, queis magni Simpliciani ævum inclaruit, ſubibat annus a Chriſto nato quadringenteſimus, qui Simpliciano ultimus fuit, cum Siſinius, Martirius & Alexander martyrum numerum auxere.

Horum Martyrum certamen, eorumque Mediolanum translationem, jam ſupra diximus illuſtrata haberi tomo VII *Maii die* XXIX *a pag.* 38.

Quod ſuperius hic ſcriptor anno 399 S. Simplicianum *ſucceſſiſſe S. Ambroſio perperam notavit, jam num.* 6 *abunde correximus in margine.* F

Supra etiam monuimus, recentiorem hanc Vitam hic ſubjungi, ut ea, quæ in priori paulo obſcuriora ſunt, clarius explicentur.

DE SANCTO VAMNE MARTYRE,

IN PERSIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Cultus, dies mortis, annus martyrii e Perſica perſecutione fixus.

ANNO CDXXIII. *Primus eum annuntiat Caſtellanus*

PRimus Martyrem hunc e tenebris eruit atque in lucem protulit, ſeu potius unicus, quantum ſcimus, Claudius Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali, ubi die XV *hujus inter adjectos ita eum annuntiat:* In Perſia S. Vamnes, qui poſtquam a captivitate ſedemiſſet monachum Aetium, ſub comite Dandrasbado, per Frani judicis ſententiam fuit martyrio affectus. *Alibi nuſquam, ſive apud antiquos, ſive apud recentiores Martyrologos, invenimus ſignatum ejus nomen.*

AUCT. J. P. *men. Tota ergo probatio martyrii atque adeo cultus, quem* S. Vamni *adſcribimus, peti debeo ex ejus Actis, de quibus laudatus Caſellanus hæc typis vulgavit:* Acta ejus Mss. conſervata ſunt in bibliotheca eccleſiæ Pariſinæ, ubi mors ejus notata eſt hoc die ad annum ſecundum regni Vararanis V, Theodoſii junioris vigeſimo tertio. *Idem Martyrologus anno* 1709 *hue miſit eorumdem Actorum* apographum .. cujus Ms. in membrana litteris Carlovingicis, conſervatum in bibliotheca Capituli eccleſiæ metropolitanæ Pariſinæ, *præmonet ante illorum titulum, qui hæc habet:* Paſſio ſancti Vamnæ martyris, qui paſſus eſt XVII Kal. Septembr. *Aliud exemplum tranſcripſit noſter Papebrochius:* ex pervetuſto codice Moiſſiacenſi apud D. Can. Claud. Ioly Pariſiis. *Ita vero ſonat ejuſdem titulus:* Paſſio S. Vamnæ martyris XVI Kal. Sept. *Typis autem illud committimus, quod a Caſellano accepimus .. A nobis eſt collatum cum Moiſſiacenſi, e quo ſumpta ſunt, quæ vel interſcribuntur textui alterius, vel ad ejus marginem notantur aſteriſco.*

B *Et mirum hic dies ſignandus eſt.* *a Caſellanus die* XV *in ſuo Martyrologio univerſali ſignarat ſanctum hunc Athletam; ſed in ejuſdem Supplemento recte ſe correxit, monens eum eſſe ponendum ad diem* XVI *ejuſdem menſis. Recte, inquam: nam in Actorum apographo, quod huc miſit, dies iſta diſerte ſignatur, nec tantum in ejuſdem titulo, quem dedimus, ſed etiam in Actorum decurſu, apud nos num.* 4 *his verbis:* Poſt non multos iterum dies poſt ſeptimo decimo Kl. Septbr. jubet Vararanes rex Dandrasbodo Comiti, ut educeret de carcere ſanctum Vumnem, & traderet eum Frano præſidi audiendum & condemnandum. *Et ſatis conſequenter, uti apparet: in fine enim Actorum dicitur corpus ejus ſepultum* XVI Kl. Septb. *Eorumdem Actorum exemplum noſtrum Moiſſiacenſe conſentit Pariſienſi, tametſi, ut vidimus, differat, mendoſe utique ob dicta, in titulo. His itaque de cauſis damnus noſtrum Athletam hac die* XVI *Auguſti, qua dari debet. Sed nunc alia quædam de illo expendenda ſunt.*

Ex duarum. 3 *Paſſus eſt* S. Vamnes *ſub Vararane V rege Perſarum, qui perſecutionem adverſus Chriſtianos ab Iſdegerde patre excitatam continuavit. De qua re juvat audire Theodoretum Cyri epiſcopum lib.* 5 C *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ anno* 1642 *Pariſiis editæ cap.* 38, *pag.* 752 *& ſequenti iſta narrantem:* Per id tempus Iſdigerdes rex Perſarum eccleſiis bellum intulit, hinc arrepta occaſione, *quam ibidem recenſet.* Hic igitur exorſa procella graviſſimos & ſæviſſimos finctus contra pietatis alumnos excitavit, & triginta jam annis elapſis tempeſtas *a* magis velut *a* turbinibus quibuſdam agitata dutavit. Magos vero Perſæ eos vocant, qui elementa deos faciunt .. Et Vararanes quidem, Iſdigerdæ filius, poſt mortem patris una eum regno bellum etiam adverſus pietatem ſuſcepit: moriens enim ille ambo conjuncta filio reliquit. Tormentorum vero genera & exquiſiti cruciatus, quibus pios affecerunt, verbis exprimi vix poſſunt. *Et continuo feralem ac plane barbaram tormentorum carnificinam pathetice exponit. Sed inter Pugiles ſacros, quos ibidem nominat, non occurrit* S. Vumnes.

ac tempus 4 *Porro Vararanes Iſdegerdi patri ſucceſſit anno* 420, *uti habet Pagius in Critica Baroniana ad iſtum annum num.* 14; *ubi num.* 15 *etiam ſermo eſt de continuata ab eo perſecutione, ac de bello ex eadem inter Romanos ac Perſas exorto, & cauſis ejus: ad annum vero proxime ſequentem num.* 13 *mentio ſit victoriæ de Perſis reportatæ.* D *Socrates de ea ſcribit lib.* 7 *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ a Valeſio editæ cap.* 18, *pag.* 357; *ſimulque eum bello, in quo rurſum Perſæ ingenti prælio victos ſcribit a Romanis cap.* 20 *ejuſdem libri, vule ceſſaſſe perſecutionem pag.* 359 *hæc dicens:* Hoc itaque modo bellum, quod propter Chriſtianos in Perſide degentes ſuſceptum fuerat, finem accepit. Quod quidem contigit conſulatu Honorii tertio decimo, & Theodoſii decimo, anno quarto Olympiadis trecenteſimæ. Simul etiam perſecutio, quæ adverſus Chriſtianos excitata fuerat in Perſide, conquievit. *Per hoſce conſules indicatur annus æræ vulgaris* 422, *de quibus Relandus in Faſtis conſularibus pag.* 587. *Verum Theodoretus, qui perſecutionem extendit ad annos triginta, ſicut dicebamus, nobis perſuadet, ut eam paulatim recruduiſſe deinde credamus, quamquam minore fortaſſe cum violentia:* E *in qua re eo majorem meretur fidem, quo urbi Cyrus, cujus erat epiſcopus, Perſia eſſet propinquior. Scripſit Theodoretus ſuam Eccleſiaſticam hiſtoriam circa annum* 450, *ſecundum Monumentorum eccleſiaſticorum collectorem Gallum tom.* 12 *pag.* 356, *ubi ea profeſſo, ut ita dicam, tractat de hac Perſica perſecutione. Analecta vero Græca a monachis Benedictinis edita Lutetiæ Pariſiorum anno* 1688, *in Vita S. Euthymii abbatis pag.* 19 *illam differunt ſub extremum tempus, quo vixit Iſdigerdis, his verbis:* Initio motæ tunc perſecutionis in Perſide circa finem regni Iſdegerdis Perſarum regis, cum magi omnes Chriſtianos capere vellent &c. *Anno autem* 420 *Iſdegerdis diem extremum obiit, ut idem Monumentorum collector habet, & Pagius ad iſtum annum num.* 14 *affirmat eſſe certum. Potuit itaque dicta perſecutio cæpiſſe anno Chriſti* 439.

perſecutionis Perſicæ 5 *Sed laudatus Pagius ad annum Chriſti* 408 *num.* 5, Non dubium, *inquit,* quin hæc perſecutio ſub finem regni Iſdigerdis, ſeu anno Chriſti CDXCV cœperit: *eſt illud* ſeu *cum anno* 414 *eſſe copulandum, non ſatis perſpicimus, neque videmus, illum eſſe* circa finem regni *ejus. Citat quidem num.* 5 *Vitam S. Cyrilli in Annalibus Græcis, de qua modo meminimus & nos, ſed annus iſte inde extundi non poteſt. Huic præmiſerat ibidem ex Theodoreto* triginta jam annis elapſis &c., *quem ſupra loquentem audivimus;* quæ in re confirmat, F *uti putat Pagius,* quod ſcribit Theophanes (*cujus textum attulerat num.* 4.) hanc ſcilicet perſecutionem ſub Iſdigerde annos quinque duraſſe, ab anno nempe Chriſti CDXV, uſque ad mortem ejus, quæ anno CDXX contigit. *Sed videtur alteri ſyſtemati potius adhærendum ob rationes chronologicas pro eodem ſupra allegatas, & recedendum eſſe a Theophane, tot ſeculorum intercapedine remoto a re, de qua hic ſcribit. Hæc de perſecutione ab Iſdigerde inchoata, & continuata a Vararane, ſub quo* S. Vamnes *martyrio coronatus eſt, anno videlicet ejuſdem perſecutionis circiter undecimo, ex dictis ac non dicendis.*

ordinatum 6 *Acta ſancti iſtius Martyris infra apud nos num.* 4 *de ſuſtuario, quo exceptus fuit, hæc memorant:* Dies autem, qua hæc agebantur, erat V Kal. Auguſti anno ſecundo Vararanis regis Perſarum, Theodoſii vero junioris, filii auguſti, anno regni vigeſimo tertio. *Notæ iſtæ chronologicæ ſignantur etiam in noſtro apographo Moiſſiacenſi. Annus ſecundus Vararanis concurrit cum anno æræ vulgaris* 422, *conformiter ad præmiſſa: Theodoſius vero junior naſcitur anno* 401 *menſe Aprili vel Januario: nec probationes deſunt, quod*

ab

A *ab ipſa ſua nativitate fuerit veſtitus purpura, & declaratus imperator ſeu cæſar: at ſequenti anno* 402 *tantum renuntiatus Auguſtus. Mortuo autem patri Arcadio Kal. Maii anno* 408 *ſuccedit in imperio; vide Pagium ad iſtum annum num.* 11; *atque adeo annus imperii ejus vigeſimus tertius coincidit cum anno æræ vulgaris* 430, *quo Caſtillanus ſupra citatus martyrium S. Vamois innectit. Sed quo pacto illum annum compones cum anno ſecundo Varanani? Difficultatem hanc vel non vidit, vel diſſimulavit auctor ille: at nos diſpiciamus, quonam modo ſolvi ea poſſit.*

annum 7 *Dicere, quod error irrepſerit in numerum annorum, ut nodum hunc Gordium, ut ita loquar, ſcindere potius quam extricare, præſertim cum anni iſti exarati ſint litteris grammaticalibus, non vero cyfris vel numeralibus, quæ in lapſum ſunt magis proclive. Quia vero initium purpuræ, quæ Theodoſius indutus eſt jam tum a tempore ſuæ nativitatis, maxime conducit ad præſens propoſitum, videntur, quæ de illa ex paullo ante obiter indicavimus, pluribus hic confirmanda. In Vita itaque S. Porphyrii epiſcopi Gazenſis, quæ exſtat apud nos tomo* III *Februarii, die* XVI, *dicuntur pag.* 652 *ſequentia:* Natus vero junior Theodoſius, fuit in lucem editus in purpura. Unde etiam cum primum fuiſſet natus, fuit renuntiatus imperator. *Ad quem locum datur hæc nota pag.* 653: Id eſt, acclamatus imperator, ac purpura tectus. Solennis inauguratio, ſi Chronico Alexandrino fidendum, facta eſt ad Hebdomum anno ſequenti IV Idus Januarias, Indict. IV. *Et in eadem Vita hæc ſunt dicta pag* 653: Cum autem impleti eſſent ſeptem dies a puerperio, nos accerſit (*Eudoxia auguſta*) & nobis occurrit in porta cubiculi portans infantem in purpura. *Hæc autem geſta ſunt anno* 401. *Quod vero ſolennis inauguratio ac renuntiatio ſit differenda in annum* 402, *teſtatur citatus auctor Sozomenus lib.* 8. *cap.* 4 *pag.* 763: Per idem tempus, ipſo, quem diximus, Fravita & Vincentio Coſſ. imperatori natus eſt filius avo cognominis: qui ſub initium ſequentis conſulatus auguſtus renuntiatus eſt. *Vidtri quoque poteſt Pagius ad iſtum annum num.* 27.

B 8 *Tametſi vero purpuræ anno* 402 *Theodoſio juniori collatæ nova deinde acceſſerit ſolennitas, quam nondum is habebat anno* 401; *ab hoc tamen anno Theodorus lector in Excerptis ex Eccleſiaſtica hiſtoria, quæ Valeſius vulgavit, lib.* 2 *pag.* 568, *videtur ipſum quoque ejus imperium computare, quando hæc memorat:* Theodoſius junior, filius Arcadii auguſti, imperare cœpit menſe Januario. Imperavit una cum patre annos ſeptem, menſes tres. *Cum hoc itaque auctore computemus etiam nos Theodoſiani imperii annos a natali ejus in purpura, id eſt a menſe Januario, vel, ſi malis, ab Aprili menſe anni* 401, & *hac ratione ſolvamus difficultatem, e verbis Actorum S. Vamnis ſuperius propoſitam. Etenim ſi ab iſto anno progrediamur ad annum æræ vulgaris* 423, *habebimus annum ſecundum Varanani, ac Theodoſii junioris vigeſimum tertium inchoatum a menſe Januario vel a menſe Aprili, provectumque uſque ad* V *Kalendas Auguſti, que die feſtuarium Martyris, de quo ante dixi, accidiſſe memorant eadem Acta, ſicut etm confidenti patebit. Huc computationis fundamento ſuperſtruximus annum emortualem noſtri Maetyris eumdem* 423, *ſuperius in exoedio hujus Commeatarii notatum: quem poſtquam hiſce cum rationibus noſtris chronologicis contuleris, integrum tibi erit, lector, eum emendare, ſi meliorem invenieris. Reliquum eſt, ut martyrii hiſtoriam ſubjiciam, quæ magnam, meo quidem judicio, bonitate ſua ac ſinceritate martyrum æſtimationem, eo præſertim, quod alibi hactenus eam typis fuiſſe editam non noverimus.*

quo S. Vamnes martyrio coronatus eſt.

AUCT: J. P.

A C T A

Auctore anonymo

e Ms. membranco Capituli eccleſiæ metropolitanæ Pariſienſis, collato cum alio e codice Moiſſiacenſi.

IN illo tempore præcepit Varatanes *a* rex, ut omnes adorarent ſolem, ignem & aquam, & ne quis Chriſtianum ſervum ingenuum faceret, & qnicumque præceptum regis audire noluiſſet, diverſo ſupplicio ſubjaceret. Emit itaque ſanctos Vamnes inter ceteros captivos Aetiam monachom, quem ſtatim ſumptu ſuo ad locum ſuum, unde captivstus fuerat, remiſit. Hinc excitatus calumnia adverſus hominem Dei, quaſi adverſus rebellem juſſionis regiæ, qui emptitium ſervum, ingenuum feciſſet *b*, & Romaniæ *c* reddidiſſet. Tunc iratus rex juſſit Dandrasbado * comiti ſuo, ut interrogaret hominem, & ab illo audiret, ſi vera eſſent, quæ de eo dicebantur. Dandrasbadus eadem hora ex juſſu regis exhibitum ſibi Vamnem ioterrogavit. At ille reſpondit, vere ſe Chriſtianum eſſe, & captivum monachum a ſe redemptum liberaſſe & patriæ reddidiſſe.

Accuſatus Smallas, a E *b c* * *al.* Dandrasbadus *ſcribitur*

2 Drandrasbadus comes quæ audierat a beato Vamne retulit regi. Cui rex rurſum præcepit, ut eum hortaretur negare fidem Chriſti, & ſervire religioni Perſarum *d*, & ſiquidem adquieviſſet, indulgeret ei etiam alias culpas, & concederet vitam atque aliorum inlicitationem *e*, & inter amicos regis adſcriberet; audierat enim quod dives eſſet, & inter negotiatores in primatibus haberetnr: ſi vero non adquieviſſet, tormentis eum adficeret, & poſt tormenta occideret. Tunc comes reverſus ad præiorium, evocabat Vamnem, & indicat ei juſſionem & conſilium ſimul * & hortabatur, dicens: Rogo te, contemne negare * Nazarenorum errorem, qno deceptus es, & revertere ad antiquam religionis noſtræ conſuetudinem, ut poſſis vivere & reputari inter amicos regis; nam certus eſto, quia ſi in errore iſto perſeverare volueris, non ſolum ab amicitiis regiis, ſed ipſa vita miſerabili fine carebis.

Or ad deſerendum fidem, blanditiis d e F * *al.* ſuum *al.* magnæque

3 Beatus Vamnes reſpondit: Abſit a me, ut pro amicitiis hominis perdam amorem Dei, & pro vitæ præſentis ſecuritate perdam æternæ vitæ beatitudinem. Comes ait: Qnare contra præceptum regis hominem Chriſtiannm, quem ſervum emeras, iogenuum feciſti? Vamnes reſpondit: Qnia & me Deus Chriſtianorum, cum eſſem captivus diaboli, & ſervus peccati, ſanguine ſno redemit & libertati veræ donavit, ac patriæ cæleſtis municipatum indulſit, nihil dignom remunerationis Deo obtuli. Ego pro eo ſervo * meo nummos dedi, Chriſtus pro me ſe ipſum dedit. Comes dixit: Noli verboſari, ſed nega Chriſtum & ſectam Nazarenorum, & tranſi ad religionem regis, & vivas. Ceterum juro per ſolem

fruſtra

* *al.* conſervo

&

A ANONYMO. & ignem, quod, ſi ad religionem noſtram veoire nolueris, tam pro te, quam pro illo, quem fugaſti, ſupplicia ſolves. Vamnes reſpondit: Et ego juro per Deum verum, me aliud uoo facturum, quam quod a Chriſto Deo vero didici.

4 Statim Comes juſſit eum oudari veſte; & dum in loculum *f* oudus ſtetiſſet, ioterrogavit eum ſi audiret juſſionem regis. Cumque uoo adquieſcenteui audiret, ſuſtibus eum aptavit & projecit ſemivivum io eareerem. Vadens ergo ſaudus Vamnes martyr ligatus ad earcerem, ducente ſe Aburſaue præpoſito regii eareeris, gratias agebat Deo, quod dignus ſuiſſet pro Chriſtiaoa religiooe ſuſtigari: & dicebat ad eos qoi aderant: Si creditis, ſratres, ſic mihi videbatur, cum ſuſtium ictibus eireumdabar, quaſi corouis roſeis decorari *. Dies autem, qua hæe agebantur, erat Kal. Auguſti, anno ſecundo Varsranis regis Perſarum; Theodoſii vero juuioris, filii auguſti, anno regui viceſimo *g* tertio. Poſt uou multos iterum dies poſt, ſeptimo deeimo Kal. Septbr. jubet Vararanes rex Dandrasbado comiti, ut educeret de earcere ſaudum Vamoem, & traderet eum Frauo * præſidi audieudum & eondemoaudum. Hie Franua autea Chriſtiauus ſuerat, & voleus plaeere regi, diſceſſit a fide Chriſti: eui pro merito obedientiæ dooavit rex præſidarus dignitatem.

ac verberibus adigitur. *f* *al. decoraret* *g* *al. Phranne*

5 Igitur Fraous præſes exhibitum ſibi ſaudum Vamnem mrtyrem ſic alloqui cœpit. Si recordares * mutuæ dileetioois, adquieſceres conſilio eari tui, & traoſires ad religionem, quam noſter rex tenet; & beue tibi erit, ſi adquieſceres conſilio meo: nam & ego Chriſtianus Catholicus ſui, ſicut ipſe bene noſti; ſed ad juſſiooem regis, quem divina proviseotia domiuum noſtrum eſſe voluit, converti me ad ſectam Perſarum; & modo ſecurus & ſelix vivo. Dicit ei ſaoctus Vamoes: Et ego Chriſtianus ſum: aliud eſſe nec volo, oec debeo, ſicut jam freqoenter a me audiſtis; nam & major tous eomes Dandrasbadus, etiam per tormeuta experimento didieit, quid per Chriſti fidem animo geram, immo quid in animo meo Chriſtus gerat. Quod ſi ante dulcedioem tormentorum conſtaotiſſime Chriſtum Deum meum confeſſus ſum; quomodo ouue uegabo, taotam fortitudinem per ſuſtes indeptus? Frauus ait: Occidere te nolo, quamvis hoc faeere perurgeat præcepto regis: ſed ut mihi aliqua de te apud regem excuſaudi faculras detur; ſi ſolem & ignem & aquam & terram adorare noo vis, ſaltem clama bene fieri quod eccleſiæ deſtruuntur; quia aut dieas, aut uon dieas, ecce jam deſtruontur. Sanctus Vamoes reſpoudit: Abſit a me, ut, quod Deus pius ad congregaudos in unum Chriſtianos voluit ædificare, ego dicam beue fieri, quod ad juſſiooem regis impii deſtruatur. Franus ait: Si de eccleſiarum deſtructione oihil vis dicere, quod juſte ſolvantur, vel hoc unum dicito: Male Chriſtiaois, ot ſit occaſio juſtæ relationis ad regem, qua reſcripto illius dimittaris. Sanctus Vamnes reſpoudit: Nou maledicam, quibus Deus beoedixit.

Fraſtra ottam laborat præſes. *al. recordareris.*

6 Dum hæc apud Franom præſidem aiebat Vamnes, eece, uxor Saocti venit elamans & ululsos ae luctuoſa voce ſe iogerens Viro, admonebat eaoſas eoujugii & dieebat: Cui me dimittis? Cui filios tuos commendas? Non ad hoc tibi ſociari volui, ut & ego ante tempus mariti ſolatio deſtituar; & filii, patria; ae ſamuli, domini guberoatione fraudentor. Ad quam ſanctus Vamnes ait: Confide, ſoror; noo careat ſolatio de morte ſoorum, eui Chriſtus per iotegritatem fidei vivit: permane in fide, qua reoata es, & erit tibi & tuis Domiuus guberoator. Et illa reſpoudit; Nee ego ſic te volo vivere, ut Chriſtom neges, iu cujus fide æteruam vitam ſperamus; nam & gaviſa ſum, quando audivi te pro confeſſiooe nomiois illius ſuſtigatum: ſed ot & mihi & tuis omuibus ſauus & vivus reddaris, rogo, ut hoc unum, quod bene eſt, dicas, juſte eccleſias diſſipari; quia, aut loquaris jam de hoc, aut taceas, eccleſiæ deſtruuntur; uee ad ſermonem tuum depooendæ, nec ad ſermooem tuum relinquendæ.

Uxoris preces

7 Tunc Sanctus athleta Chriſti Vamues, altius ingemiſcens, ait: Oh liogua ſerpeotina, veuenati ioterpres eouſilii! hæc autem eſt vox illa, quæ olim, ut Adam peecaret, iolicuit; hæc eſt, quo ſancto Job, ot patieutiam in doloro rumperet, perſuadebat: hoc eouſilium, mulier, illis da, qoibus humani affectus ſupra Chriſtum valeut; mihi autem eonſilium majus uemo dare poteſt quam Chriſtus [qui] diſcipulatum ſuum io negatioue omnium, quæ videutur, & (amautur) injuxit *: & tu, mulier, ſi ſcires, quanta boon per hæc verba amiſeris, quam grande luerum, quod ſuper mea paſſioue gratulsta adquiſieras, perdidiſti; dolores utique tuos, & lacrymas iſtas, quas ſupra me, ignara Dei beneficii, ſundis, ſupra te ſuuderes, quæ adverſum Deum locuta es. Ad hane ſaoeti Vamnis iuerepatiooem mulier compuucta dolore, cœpit pro culpa & iodulgeotia Chriſti ſupplicatione mariti ſperare.

generoſo * *al.* inſtituit

contemnit Sanctus.

8 Adſtante adhuc muliere, Franus judex ſerpentino oro priores ſibilos iterare ſancto Vamoi cœpit: Maledicito Chriſtiaois, & dimitto te. Mollita rurſus mulier, couverſa ad Virum ſuum dixit: Vel hoc fac, quod dieit; Maledieito Chriſtiauis, ut dimitraris & vivas. Sanctus Athleta Chriſti reſpondit. Audi, mulier, & diſce quod ueſcis; Chriſtiani ex nomine Chriſti Dei veri vocabulum eruuut; itaque qui maledicit Chriſtianis, Chriſto Deo vero maledieit, eui * nomen ſonat in Chriſtiaois, ſimiliter & qui benedieit, Chriſto in eis benedicit, cui * ſunt Chriſtiani. Benedicam itaque eis, & uou maledicam, ut benedictionem couſequar illius, ex cujus nomine appellantur. Hæc cum ſaoctus Vamnes, audieote præſide, mulierem doceret; præſes ait * ad ſanctum Vamoem: Et quare, antequam Chriſtum crederes, maledicebas illis & deteſtabaris ſocietatem illorum? Vamoes reſpoudit; Qoia inſipiebam * quod modo ſapio; non enim in me erat amor Chriſti, qui me doceret, quo amore dignus eſt.

* *al.* cujus
* *al.* cujus
* *al.* dixit
* *al.* non ſapiebam

capite truncatur, & ſepelitur.

9 Poſt hanc firmiſſimam Militis Chriſti couſoſſioueм, volens Fraous præſes moroſæ, ut ſibi videbatur, altercatiooi finem impouere, ſimul & timeus, oe dilatio protracta mandatis videretur regis contraire, juſſit eum decollari. Sanctus Vamnes, accepta ſeuteotia, lætus ibat ad eampum. Tuoe audientes diſcipuli Chriſti, qoi lætabsntur, & maxime oegotiatores, quibus amplius gaudium oaſeebatur, quod de ſuo corpore Martyrem proeeſſiſſe videbant, immiſeentes ſe paganorum turbæ, occurreruut, & dueebaot eum ad eampum. Aliqui vero ex plebe, miſeratione commoti portaverunt vinum, & offerebant ei ot biberet: quod accipera noluit dieens, hoc ſolere illis dari, qui inviti moriuotur; ſibi aotem illicitum hoc eſſe, qui etiam libeus per amorem * Chriſti mortem ſuſciperet, ſed & oeſas eſſe, Chriſto ſitieote, vino inebriari. Et dicebat: Ego vinum non bibam, quod inebriat, ſed calicem redemptionis, quem mihi Chriſtus ſua gratia propinavit. Et ita decol-

* *al.* pro amore.

latus

A latus eſt beatiſſimus Vamnes; & ſervabatur ab ſpiculatoribus corpus ipſius. Tunc fratres, qui eidem ab initio confeſſionis ſuæ latentes hærebant *, miniſtri neceſſitatis illius, in quantum potierunt nummos ſpiculatoribus dederunt; & tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt illud XVI Kal. Septemb., regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

* *al* latenter adhærebant.

A. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Non uno modo exaratum invenio illud nomen: ego tum hic tum alibi, ac in Commentario prævio ſcribo* Vararanus *cum Theodoreto, quem citavi in Commentario num.* 3, *conſentiente ejus textu Græco, in quo ſcribitur* Βαραράνης, *ut in editione ibi aſſignata licet videre. Ita etiam ſcribitur apud Socratem Hiſt. eccl. lib.* 7 *cap.* 18, *pag.* 355 *Valeſianæ editionis. In Ms. noſtro Maſſacenſi mendoſe legitur hic* Valerianus.

b *Ms. Moiſſacenſe ſic pergit:* Accuſatus igitur S. Vamnes ad regem, eo quod Chriſtianus eſſet, & quod Chriſtianum ſervum ingenuum feciſſet, & Romaniæ reddidiſſet,

B

c Romaniæ, *id eſt, terris Romanorum, uti ego quidem intelligo; ad quas etiam Chriſtiani apud Perſas in arcto poſiti confugiebant. Socrates paullo ante citatus*, Apud Perſas, *ait*, mortuo Iſdigerde rege .. filius ejus Vararanes, cum ſucceſſionis jure regnum obtinuiſſet, magorum conſilio inductus, Chriſtianos graviter exagitavit, ſupplicia ac tormenta Perſica eis infligens. Itaque Chriſtiani, qui Perſidem incolebant, neceſſitate ennſtricti ad Romanos ennſugiunt, orantes ne ipſos funditus deleri paterentur. *Vita S. Euthymii abbatis, de qua mentio facta eſt in dicto noſtro Commentario num.* 3, *tradit iſta a pag.* 19: Initio motæ tunc perſecutionis in Perſide circa finem regni Iſdegerdis Perſarum regis, cum magi omnes Chriſtianos capere vellent, ſubditorum Saracenorum præfectus ubique viarum ennſtituerunt, ne quis Chriſtianorum in Perſide degentium ad Romanos ennfugeret. *Una, etſi non unica, belli inter Romanos ac Perſas cauſa, teſte Socrate lib.* 7 *cap.* 18, *fuit, quia Chriſtiani in Perſide venati ad Romanos confugiebant, & ab eis benevole excipiebantur.*

d *Lego Perſas antiquos adoraſſe ſolem, lunam, ignem, nec non alios paganorum falſos deos: inter quos etiam terra & aqua, ex iis, quæ in hiſce Actis habes num.* 1 & 5.

e Inlicitatinnem. *In noſtro apographo Moiſſacenſi lego:* Atque ad alinrum illicitatinnem inter amicos regis adſcriberet. *Per* illicitationem *vero puto hic ſignificari illicium, illectationem ſeu incitamentum.*

E

f Loculum. *Ita etiam habet Ms. Moiſſacenſe. Expreſſionem illam haud omnino perſpicuam equidem non ſatis intellego. Tentabo tamen aliquid eidem lucis afferre. Loculus eſt angulus & anguſtus locus. Loculi autem facculus pecuniarum: unde hic forte ſumtus* Inculus *pro umbilico vel ſcroto, quo uſque Martyris corpus nudatum fuerit.*

g *Locum hunc expendimus, & cum ratione temporis, quo Martyr noſter obiit, componere conati ſumus in Commentario prævio.*

F

DE SS. MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

ORIONE, ÆMILIO ET AGNATO.

ITEM DE THYRSO ET SOCIIS *IN PERSIDE,*

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XVI AUG. C IN *textu Florentini tres jam dicti Martyres ita Alexandriæ conjunguntur: neſcio cur eoden Epternacenſis ultimum ſejungat, ſcribens hoc modo:* In Alexandria Orinnis, Emeli, & alibi Agnati. *Corbeienſis cum codicibus Lucenſibus concordat, ſed binos ſocios ſuperaddit* Juſtinum & Lucium, *aliis omnibus pro hoc die incognitos. Cum textu quoque convenit alter ex Codicibus Reg. Sueciæ clare enuntiando:* Alexandriæ, ſanctorum Orinnis, Emeli, Agnati. *Quemadmodum etiam legunt Rabanus & Notkerus* Orionis, Æmilii, Agnati. *Sic equidem legendum enixiſſime, ut ut* decurtatum & eum die ſequenti ennfuſum hujus diei latereulum *agnoſcat Florentinus, id quod multo pejus torſerunt codices recentiores dum dicti latereuli duas diverſas annuntiationes in unam contraxerunt & mutilarunt, legentes cum Grevenio;* Ipſi die, ſanctorum Orinnis, Tirſi, Agnati. *Porro* Thyrſum *hunc ſeorſim ſic annuntiant præcipui codices:* In Perſida, natalis ſancti Tyrſi cum ſociis ſuis. *De quibus cum alibi nihil reperiam, ſuſpicari ſemet cogor, eo facile confundendos cum Thyrſo & ſociis, de quibus actum eſt ad* XXVIII *Januarii, niſi forte obſit poſitio in Alexandria, quæ amanuenſium incuria facile mutata fuerit.*

D

DE S. AMBROSIO CENTURIONE M.

J. B. S.

FERENTINI IN CAMPANIA ITALIÆ.

SUB DIOCLETIANO. *A Galeſinio primum ſignatus.*

DE *Ferentino in hoc opere non ſemel actum eſt præſertim menſe Aprili* VIII *&* XV; *qui plura cupit, adeat Ughellium tomo* I, *ubi de ejus urbis ſitu & antiquitate ſatis fuſe differens, etiam de hodierno* S. Ambroſio *honorifice meminit. Porro Galeſinium hoc die de more Baronio præluxiſſe, inde licet conjicere, quod in nullo claſſico Martyrologo, me quidem in Uſuardinis additionibus aut in editione Bellini uſquam notus ſit. Ita primus, quod ſciam, eum ſignavit laudatus Galeſinius cum brevi elogio hujuſmodi*: Ferentini in Campania, S. Ambroſii martyris. Hic centurio, Diocletiano & Maximiano imperatoribus, Chriſtianæ religionis accuſatus, Datiani præſidis, quem ad fideles contrucidandos
B in eam provinciam cæſares miſerant, juſſu comprehenſus, varia primum cruciamenta pertulit, quibus ad impuram idolorum ſuperſtitionem cum adigi non poſſet, in fornacem injectus eſt, e quo incendio divinitus ereptus, demum, magna fidei conſtantia roboratus, præceps in fluvium dejicitur.

A Baronio. 2 *Citat in annotatis ſuis* codicem ſcriptum, *in quo procul dubio invenerit lectiones ſeu brevem Vitam, quam etiam ad ſe miſſam teſtatur Baronius, qui de cetero ex jam data annuntiatione facile potuit ea contrahere, quæ Martyrologio Romano inſererit*; Ferentini in Hernicis, S. Ambroſii centurionis, qui in perſecutione Diocletiani variis modis cruciatus, nnviſſime per ignem illæſus tranſiens, demerſus in aquam, eductus eſt in refrigerium. *Ubi obſerves volim, idem utrobique mortis genus exprimi, quod tamen neuter reperit in jam dicta Vita, conſtante ſolis lectionibus martyrium non referentibus, ut unus dicendum erit. Audiamus prius tertium, qui de hoc ſancto* Ambroſio *agit in Catalogo Sanctorum Italiæ, cum Galeſinio in pleriſque ſatis conveniens, ubi nihilominus in finali martyrii conſummatione ab eo multum deflectit. Verba ejus ſunt:*
C

Sua & Ferraria. 3 Ambroſius natione Ligur, Pythagoricis diſciplinis inſtructus, Mediolanum veniens, ibi ſe ad militiam tranſtulit, Centurio a Damiano præſide factus. Inde Ferentinum (quæ Henricorum in Latio urbs eſt) profectus, eum Chriſtum occulte coleret, præſidi denuntiatus quod Chriſtianus eſſet, ab eo accerſitur, blandeque (erat enim illi præcharus) monetur ut juxta imperatorum edicta deos coleret, ſpatio ei ad reſipiſcendum præfinito. Quo elapſo præſes Ambroſium in ſententia colendæ Chriſtianæ religionis perſiſtentem militaribus ornamentis exuit, carcereque, in quo nemo eum alloqui poſſet, ſine cibo & potu, donec aliquot urbibus viſitatis rediret, includit. Poſt menſem reverſus Ambroſium vegetiorem & conſtantiorem reperit. Quare illum fruſtra admonitum diverſo tormentorum genere aggreditur. Primum enim in ignem ipſum injecit; deinde cum illæſus exiſſet, in aquam altam demergi jubet: denique enm etiam ex aqua incolumis evaſiſſet, capitalem ſententiam accepit. Paſſus eſt XVII Kal. Septemb. Diocletiano imp. Corpus a Chriſtianis ſepultum in eccleſia Ferentinate, cujus tutelaris eſt, religioſiſſime aſſervatur.

4 *Dictorum teſtem adducit Officium eccleſiæ Ferentinatis Romæ approbatum, quod certe multum differre oportet a Vita illa qualicumque ſeu antiquiori Officio Ferentinate, quod Majores accepere a P. Gallonio ex bibliotheca PP. Oratorii Romæ, quæ cujus ætatis ſit nemo facile divinaverit. Hoc certum, martyrii genus in ipſa non exprimi, cum deficiat in minis præſidis, quem Datianum nominat & quidem Hiſpaniæ præſidem; ſatis mira ei applicans, quæ hic referre non lubet: operæ pretium retulero ſi paucis hic tradita ſatis tolerabilia eruditis videbuntur. Non prætermittam tamen ea hic adjicere, quæ ex Vita alia, quam non vidimus*, Romæ anno MDCV excuſa, *de ſacri corporis* S. Ambroſii *translatione deſcripſit idem Ferrarius, non hoc die, nec conſequenter ad ſupra relata, ſed eo quo ipſa olim peracta eſt, nempe* XXIX *Decembris, quæ hic nihilominus connectenda cenſuimus. Ita ibi rei ſeriem explicat.* *Aliud martyrii genus ſignatur.*

5 Cum corpus S. Ambroſii martyris extra Ferentinum conditum, din ignotum fuiſſet, divinitus in æde S. Agathæ, quo tempore Saraceni Campaniam populabantur, inventum, in urbem, ab excidio S. Martyris interceſſione liberatum, in eccleſiam S. Mariæ majoris non abſque prodigiis, cæcis illuminatis, aliiſque languentibus mirabiliter ſanatis, translatum eſt. Inde poſtremo cum S. Martyr cuidam archipresbytero in viſu nocturno apparuiſſet, in Cathedralem baſilicam SS. Joannis & Pauli, loco civitatis ſublimiore ſitam, delatum, ibi honorifice XV Kal. Januarii reconditum fuit, qua die populus Ferentinas ad translationis hujus celebrationem voto ſe publico adſtrinxit. In qua translatione, dum ſacræ Reliquiæ reponerentur, quidam archipresbyter, nonnihil ex iis niſus furari, ita brachio obriguit, ut nonniſi ex errorem confeſſus ac S. Martyrem precatus, ſanitatem recuperarit. Cum poſtea Epiſcopus de (veritate) reliquiarum ſubdubitaret, duabus puellis gravi & diutino morbo oppreſſis eas admovit, quibus repente ſanatis, dubitatio omnis ſublata eſt. *Qui & de ſtaurat. meminit.*
E F

Sanctii patria & merita elogio. 6 *De patria Sancti nihil magnopere controvertitur; Mediolanenſem fuiſſe & ipſe admittit Ferrarius, tametſi in textu ſuo Ligurem appellaverit, qua de re in Actis noſtris non ſemel, imo & hoc die ſermo recurrit. Boſca in ſuo Martyrologio rem paulo pluribus explicat. Nobis magis placet quod ex Brautio refert ſatis nitidum elogium metricum:*

Ad breve clam tempus colnit Centurio Chriſtum
Confeſſuſque palam caſtra beata ſubit.

Item & aliud epigramma Bulzii parte a Lararii poetici. Argumentum eſt

S. AMBROSIUS CENTURIO ET MARTYR IN PHYLACA ABSQUE CIBO ET POTU VEGETIOR

Career habet Divum, Divo mera nulla miniſtrant,
Grata fugant longam prandia oulla famem.
Squalida jejunos macies tamen occupat artus
Nulla viri; melior vernat in ore vigor.
Cælicola Ambroſius fuerit, eum vivere pergat
Fortior ingeſto onlla per ora cibo.
Sed voco cælicolam, oe, quem oon ſercula paſcunt,
Non hominem, verum quis putet eſſe Deum.

DE

A D

DE S. CHÆREMONE ANACHORETA.

Culrus apud Græcos ac vitæ inſtitutum. J. P.

SEC. IV. VEL V. *Refertur in Faſtis Græcis.*

ETiamſi *hujus Sancti nomen alicubi ſine diphthongo, alibi cum illa exprimatur; ego illud ſcripſi cum diphthongo cum Menæis magnis excuſis, quæ ad nomen ita efformatum illudunt, ac Menæo Chiffletii. Annuntiatur hoc die apud Græcos modo valde vago & indiſtincto. In dicto quippe Menæo ita ponitur:* Χαιρήμων (*forte* Χαιρήμων) ἐν εἰρήνῃ. Chæremon in pace. *In Menologio autem Sirletiano ſic:* Eodem die natalis beati Cheremonis in pace quieſcentis. *Hiſce conſonant Menæa magna excuſa:* Sanctus Chæremon in pace conſummatus. *Sequuntur duo verſiculi, quos ita e Græco Latine reddo:*

B Ἀνξει βίῳ σῳ χαῖρε Χαιρήμων μάκαρ.
Ἀ'ρχὴ γὰρ εἶδες ἐ ἀμοιβῆς ἔ πόνων.
Beate gaude fine Chæremon tuæ
Vitæ, inchoata præmia laborum videns.

Tametſi autem ex allatis modo Græcis Faſtis non ſit nobis cognitum perfectumque, quiſnam fuerit iſte S. Chæremon; *aliunde tamen affulget lux. In Sylloge hiſtorica de S. Joanne Caſſiano abbate, quæ exſtat apud nos tom. V Julii, die XXIII, pag. 458 & ſequentibus, § 5 de prima ejus profectione in Ægyptum agitur, & ex ipſiuſmet verbis narratur, quomodo ad* Chæremonem *ſit deductus, & quas collationes ille habuerit. Caſſianus autem erat valde juvenis, quando in Ægyptum diſceſſit, & ſub primum tempus, quo illuc pervenit, ad* Chæremonem *deductus eſt. Obiit vero Caſſianus ante medium ſeculi V. De nativitate ejus ac morte tractatur in dicta Sylloge § 3. En his videtur mors* S. Chæremonis *poſſe affigi ſeculo IV exeunti vel ineunti V. Quod vero idem ille ſit cum eo, qui in Faſtis Græcis ſupra ſignabatur, ſuadet nobis celebritas nominis, qua claruit. Adde iſta:*

a *Ante omnia in memoriam revocemus ea, quæ tom. II Martii noſtri, die XV in Prætermiſſis ſcripta jam pridem ſunt his verbis:* Theremon abbas eximiæ perfectionis in Scythia, C referrur a Withfordo in Martyrologio Anglicæ ediro. Agit de eo Petrus de Natalibus lib. XI, cap. 57 citato Heraclide, in quo cap. 35, & apud Palladium cap. 92 Cheremonis monachi ſubita mors narratur; ſed alia habet dictus Petrus. Cheremonem celebrant Græci in Menologio & Menæis XVI Auguſti. *Petri de Natalibus textum accipe loco citato:* Theremon abbas in eremo de Scyrhi claruit, qui ibidem centenarius deceſſit. Hic enim adeo dorſum ſuum tam temporis vetuſtate quam orationum jugitate curvaverat, ut quaſi in primævam infantiam ſubmiſſis manibus in terram traheretur. Hæc qui ſupra *Heraclide. In Appendice ad Vitas Patrum a noſtro Roſweydo editas, inter alia, quæ e Paradiſo Heraclidis ibidem exſtant, pag. 974 habentur iſta, citato ad marginem Palladii capite 92:* Acciderat .. illis ipſis diebus, E ut Chæremon nomine monachus, reſidens in cathedra ſua repente moreretur, defunctumque in ea ipſum atque in manibus opus, quod faciebat tenentem, ſubito alii fratres viderent. *Res etiam narratur ex ipſo Palladio in Vitis Patrum allegatis pag. 765. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ, quæ in lucem edidit Cotelerius, tom. I pag. 707 inter Apophthegmata Patrum hæc legunntur:* Narrabant de abbate Chæremone in Sceti, quod ſpelunca ejus diſtaret ab eccleſia quadraginta milliaria, a paludæ vero & aqua duodecim, atque ſic inferret in ſpeluncam ſuam quod manibus operaretur; portaretque lagenas duas; unam ex adverſo alterius; ac ſederet, quietam viram ducens. *Videmus itaque* Chæremonem *abbatem ſive monachum laudari a labore, tamquam aota ſibi propria & characteriſtica. Græci inſuper in verſibus ſuorum Menæorum, quos ſupra protulimus, ſuum* Chæremonem *a labore commendant. Hinc ergo probabilius apparet, eum, qui in illis ac in Vitis Patrum comparet, eumdem eſſe, eo præſertim quod nomen, vitæ inſtitutum ac exercitationis character conveniant. Atque hæc quidem noſtra eſt ſententia, ſuperioribus rationibus fulta. De* Sceti, *cujus antea incidit mentio, conſuli poteſt Commentarius prævius ad Vitam S. Arſenii anachoretæ tom. IV Julii, die XIX, pag. 605.* F

Noſtræ de ea obſervationes.

DE S. TITO DIACONO MARTYRE.

R O M Æ.

Ex Martyrologio Romano. J. B. S.

ANNO CDX. XVI. *An ſacra ejus eſſe*

PRæſatus S. Titus *certiſſime Martyrologis omnibus Baronii editione Romana antiquioribus incognitus eſt, neque ulla in Faſtis ſacris ejus exſtat memoria antiquior illa, quam ex Proſperi Chronico erutam in Martyrologio Romano conſignavit hoc die, tametſi, ut recte obſervat Caſtellanus, diem mortis non indicet Proſper, ſolum annum notaſſe contentus, nempe Theodoſio XII & Valentiniano Aug. II Coſſ., qui eſt annus Chriſti 426. Agit ibi paucis Proſper de cæde Paſtrocli Arelatenſis epiſcopi: quod ſuscinus ad occultam juſſionem Felicis magiſtri militum referebatur*, cujus impulſu ereditus eſt etiam Titus diaconus, vir ſanctus, Romæ pecunias pauperibus diſtribuens, interemptus.

a *Atque hæc paucula ſolum dicenda erant, niſi laudatus ſæpe a nobis Petrus Paulus Boſca aliquid de ſuo ſuggeſſiſſet in patrio Martyrologio his verbis:* Romæ ſancti Titi levitæ & martyris, cujus corpus Caſorati prope Arſagum in diœceſi

In diœceſi Mediolanenſi.

AUCT. J. B. S. Mediolanenſi fideles devote venerantur; *pie credentes, opinor, bujuſmet S. Titi ſacra ipſana Roma accepta, in eo templo depoſita eſſe, id quod ex tabulis eccleſiæ parochialis ſe accepiſſe teſtatur dictus Martyrologus.* D

DE SANCTO BALSEMIO MARTYRE

RAMERUDE IN DIOECESI TRICASSINA GALLIÆ,

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti a ſynonymo diſtinctio, cultus & martyrium.

SEC. V. Sanctus hic Martyr

Binos ſynonymos ſanctos Balſemios (*Gall. Bauſenge*) *a Colvenerio in notis ad Flodoardi hiſtoriam Remenſem confuſos, recte alii diſtinguunt. Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali non niſi hodiernum agnoſcere videtur, quem neſcio cur pridie ſignaverit his verbis:* In Campania, S. Balſemii, cujus corpus Ramerudem translatum, caput vero Pariſios. *Alterum Balſemium in vertice Montis Remorum recluſum & S. Baſoli nepotem, qui etiam a Menardo & Mabillonio aliiſque inter Sanctos refertur, melius rejiciendum cenſnimus ad diem, quo S. Baſolus ejus patruus, quocum plane connexus eſt, colitur, nempe ad* XXVI *Novembris, hic de ſolo Martyre, in dioeceſi Tricaſſina ſatis celebri adluvi, quem ab altero ſynonymo, ubi prius ea, quæ ad ejus cultum pertinent ſtabiliverimus, diverſum oſtendemus.* B

2 *Ab omnibus vetuſtioribus Martyrologis præteritus, locum inter auctaria Uſuardina primum* habet in Edit. Lubeco-Col. *hoc die:* Apud Caſtrum Remerudem, natale B. Balſimii glorioſi martyris ſociorumque ejus, *quæ totidem verbis deſcripſit Grevenus, melius formans* Balſemii; *ex hoc Molanus, Maurolycus, Ferrarius & Germanice Caniſius, qui neſcio unde ſocios ei acceſſiverint. Menardus pridie non hunc noſtrum indicare voluit, cum recluſum, de quo jam locuti ſumus, S. Baſoli nepotem, expreſſus ſignet. Caſtellani annuntiatio non ſatis diſtincta eſt. Sauſayus translationem ejus* XIV *hujus retulit in hunc modum:* Apud Arceyas oppidum territorii Trecenſis, translatio ſancti Balſemii martyris, cujus natalis conſpicuus eſt XVI die hujus menſis. Ejus ſacrum corpus cum diu in mauſoleo, quo primum tumulatus fuerat, jacuiſſet, Herſendis comitiſſa, pia affecta devotione, multo cum honore levari curavit, & ad caſtrum ſuum Ramerudem deferens collocavit in eccleſia S. Dei Genitricis, quam ipſa cum filio Hilduino comite conſtruxerat. Ubi quieſcens Martyr, hoſpitalitatis memor, incolis multa ſanitatum beneficia impendit. C

In Faſtis recentioribus notat:

3 *Hoc die, alio ipſum ornat elogio, ſed perperam confundit cum S. Baſoli nepote. Ita habet:* Apud Arceyas in territorio Trecenſi, natalis S. Balſemii martyris, qui Lemovicus origine, S. Baſoli nepos, ſub perſecutione Wandalica profectus in Campaniam, cum zelo Dei incenſus barbaros illos, qui tractum hunc dira clade vaſtabant, verbis ſalutaribus hortaretur, quatenus exitioſo infidelitatis deſerto tramite, diaboliqueexcuſſis, quibus impliciti erant, laqueis, in viam ſalutis (veri utique ac unici rerum conditoris cultum amplectentes) ac pietatis & juſtitiæ ſemitas ſeſe reciperent; ab ipſis belluarum more in illum inſurgentibus, probris ac pugnis impetitus, raptatus atque in montia ſupercilio prope oppidum præſignatum ictus gladio, abſciſſo capite, laurea donandus æterna, beatum ſpiritum in cælum efflavit. Moxque audita eſt angelica melodia triumphum celebrans Martyris, qui deſciſſum caput propriis manibus colligens, ante haſtiles copias ſtrenue gradiendo revexit. At magnificum adeo victoris ſpectaculum non ferentes emiſſarii ſatanæ, Chriſti athletam glorioſum ſic ovantem proterve infectantes, rurſus apprehendunt, feriunt, obviumque demum in putenm præcipitant, ſaxorum globis onerant, atque ſic obrutum mole lapidum, dum palmam ejus obſcurare ſaragunt, illuſtrant erecto quaſi illius victoriæ trophæo, & ipſorum immanitatis, & tanri Martyris gloriæ perenni monumento. Puteus, in quem inelytus Chriſti miles conjectus eſt, etiamnum viſitur, leucæ dumtaxat quadrante ſubductus ab eo loco, in quo ſecnri percuſſus ſnerat, quinque ſilicibus enntectus & opertus, quibus Martyr obrutus ſuit: pone quem cernitur ædicula, eidem triumphatori ſacra, cujus hodie natalis tota in dioœceſi celebratur. E

Flodoardos ejus non immutat,

4 *Atque hæc omnia ad hodiernum ſanctum Martyrem pertinere, receptumque apud Tricaſſinos ejus cultum probare ſatis perſpicuum eſt; ut prorſus non videam, quid Colvenerium moverit, ut binos, ſynonymos quidem ſed ætate & vitæ & mortis genere diſpares, in unum confuderit. Textus Flodoardi lib.* 2, *cap.* 3 *agentis de S. Baſolo his plane verbis conceptus eſt:* Poſt multa denique pietatis inſignia, in vita ipſius ab eodem patrata, prænoſcens per ſpiritum ſuæ vocationis imminare ſibi tempus, miſit ad nepotem ſuum, nomine Balſemium, qui eum ad ſe a Lemoviciua regione perduceret, ſignificans illi, quod poſt obitum ſuum in prædicto ſuo converſationis habitaculo deberet vitam ducere, juxta quod revelatum ſibi fuerat a Domino. Cujus ſalutaribus præceptis, ut bonus filius obtemperans, & ad ſupernam hereditatem pervenire deſiderans, uſque ad exitus ſui diem in eadem permanſit habitatione. *Quodnam hic aut Vandalorum aut martyrii vel levé veſtigium?* F

unde a Colvenerio male confuſus eſt cum altero?

5 *Ita tamen ad hæc obſervat Colvenerius:* Vitæ hujus Balſemii martyris exſtat fragmentum in Promptuario ſacrarum antiquitatum Tricaſſinæ dioœceſis, eumque adjecit Uſuardo Molanus XVI Auguſti, quo die feſtum ejus celebratur in Tricaſſina dioœceſi. *Fragmentum hic citatum, infra dabimus. Tota viri doctiſſimi hallucinatio eſt, quod unicum ſanctum Balſemium agnoverit, cum certiſſime duo diverſi fuerint, binis prope ſeculis, a ſe invicem diſſiti. Balſemius ille S. Baſoli nepos viziſſe ponit uſque ad medium ſeculum ſeptimum,*

quan-

A *quandequidem S. Baſoli ætatem definit Caſtellanus ad annum* DCXX; *alter vero Martyr, de quo hic agimus, circa medium ſeculi quinti, in terribili illa invaſione Vandalica terræam adeptus eſt. Cætera explicat Meurdrac in obſervatione ad hanc diem pag.* 666, *cujus verba hic ſubjicio.*

ut refle nos cavit Meurdrac.

6 Nicolaus Camuzatius profert Vitam S. Balſemii, in qua habetur, eum habitaſſe in pago Arceyas diœceſis Trecenſis, ibique fuiſſe ſecuri percuſſum a Wandalis. Nihil horum meminit Flodoardus, qui ait eum obiiſſe in loco recluſionis ſuæ, qui erat in vertice montis Remorum, eumque eſſe nepotem S. Baſoli, & ab eo evocatum veniſſe Remos. Qui quidem Baſolus multo poſt Wandalorum in Gallias irruptionem, primam ſaltem viait. Vir doctiſſimus Colvenerius in notis ad hunc locum Flodoardi, putavit unum eumdemque eſſe Belſemium, Vitamque Balſemii martyris prolatam a Camuſatio attribuit Balſemio, de quo agit Flodoardus. Qui quidem ſolo nomine & natali ſolo dumtaxat conveniunt, nempe Lemovicenſi; quodque eo relicto, in Campaniam venerint. Sed diſſerunt, quod alter cellam habuit in monte Remorum, alter in pago Arceyas, in quo a Wandalis cæſus eſt: qui fit ut differant etiam tempore ſicus & genere mortis.

B

7 *Reliquum eſt, ut jam non ſemel citatum Camuzatii fragmentum, ſeu Vitam talem qualem, reſtituamus, præmiſſis ejus ad eam notis hujuſmodi pag.* 336 *verſa*: Integram obſolatamque D. Balſemii (vulgari nomine S. Bauſſange) etſi ſtudioſe inveſtigatam hiſtoriam, nanciſci tamen nulla ope valui, ſed hoc dumtaxat fragmentum, quod ex vetere Ms. codice, qui in prioratu oppidi Ramerudenſis, ſeptem leucis ab urbe Tricaſſina; unica ab Arceyano vico ſemoti, ſuſtulatim eruitum eſt: in quo quidem prioratu, ex majoro monaſterio, juxta Turonum urbem dependente, reliquiæ ipſius D. Balſemii aſſervantur, qui in finibus dicti Arceyacenſis oppidoli capite truncatus eſt a Wandalis, Attila, ſicut ego conjicio, duce, cujus exercitus, multitudine pene innumerabilis, poſtea delectus & profligatus fuit ab Ætio Valentiniani Cæſaris legato, illuſtriſſimo

Ejus martyrium reſtituit Camuzatius.

C ac ſtrenuiſſimo viro, idque in campis Catalaunicis, viginti leucis vel circiter e prædicto Arceyano oppidulo remotis.

FRAGMENTUM.

a Hiſtoriæ S. Balſemii martyris,

Ex Promptuario Nicolai Camuzatii pag. 334 *verſ.*

A Vandalis in Campania

b TAndem vero attingens loca Campaniæ, devenit ad quamdam civitatem Arceyas

b nomine, nam dicitur illo tempore civitas fuiſſe, nunc autem villam omnes non ignoramus eſſe.

c Contigit autem eo tempore, Wandalos *c* impiiſſimam gentem a finibus ſuis dimotam, loca quædam invaſiſſe Franciæ & maxime fines ipſos, qui circumeirca contigui ſunt Campaniæ. Inclytus Domini athleta Balſemius, de quo ſeric hujus orationis agitur, id loci gratia divina ſe comitante ettigit, quo palmam martyrii ipſe, cui famulabatur indefinenter, Chriſtus largiri delegit.

a Præveniens namqoe ipſos Wandalos cœpit monitis & verbis ſalutaribus exhortari eos, quatenos viam erroris ſinerent & a diaboli laqueis, quibus captivi tenebantur, reſipiſcerent. Eainde [ui] *d* legitur in Salomone. Noli arguere deriſorem, ne oderit te; feroces & ſævi, frendentes in eum belluarum more, injuriames & exacerbantes nimis acerbe, ad ultimum duxerunt ſuper quoddam montis ſupercilium, & capite amputato, eoque interfecto, compacaverunt ſibi viam baratri & mortis; ſimiles illis qui crucifixerunt Dominum clamabant: Sit ſuper nos ejus ſanguis, & ſuper filios noſtræ poſteritatis.

EX NICOLAO CAMUZATO. *capite mutatus d*

3 Accidit tunc miraudum & inſigne miraculum, & in Domino Jeſu Chriſto, qui in ſuis nimis glorioſus eſt, oppido glorificandum. Nam B. Miles Chriſti, mox ut decollatus eſt, caput proprium in manibus deprehendit, & ante interfectores ſuos gradiendo incedens, quaſi milliario uno geſtavit. O admirandam & a ſeculis inauditam miraculum, hominem decollatum gradiendo geſtari per ſeſe ſeipſum! Quis non miretur opecibus tuis, Domine Jeſu, quis non obſtupeſcat E ad talia, & horum ſimilia, quæ fiunt tuo nutu.

Illud manibus geſtans

4 Sed ut dixiſti evangelica voce: Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea in ævum manebunt; habemus quæ propriis locutus es diſcipulis, & quæ patrandu compleſti, & quæ quotidie comples in tuis adelphis. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet. Angelicam non dubie credimus convenisse eboream ad tanti militis & martyris Domini animam excipiendam, qui exequiarum ejus vigilias eaeubando, talem pro eo conciderent melodiam: Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti Domine, habitabit in atriis viſionis æternæ.

Et inter barbaros mirabiliter gradiens.

Hic pauca deſunt.

5 Impiiſſimi & ſceleratiſſimi illi, poſtquam hanc Sanctum indiderunt neci, cernentes quod Beatiſſimus ia, caput ſuum ferendo ante eos incederet more triumphali, repente iterum in eam bacchantes, & pariter inſequentes comprehenderunt, & in puteum quemdam, (erat namque puteus ante eos ea via, quam Vir Domini petebat) projecerunt, & lapidibus globiſque terræ ipſum puteum obſtruxerunt. Ibidem margaritum Domini pretioſiſſimum, diu multumque temporis jacuit repoſitum, ſed quia ipſa veritas per ſe, civitatem ſupra montem poſitam non poſſe abſcondi eſt proteſtata, ad commune omnium utile & F profectum placuit, ut hunc Sanctum cunctis innoteſceret, ac divulgaret divina potentia, quem jam glorificaverat in cælo, apud homines magnificans mirificaret in mundo.

ab iis in puteum projectitur.

6 Erat in civitate Lemovica, de qua hic adve nerat Sanctus, filia regis illius patriæ cæca, quæ hac calamitate, patre & propinquis in mœſtitia perſiſtentibus, diu vallata, noctu diuque, quid remedii ſibi proveniret inveſtigabat, nimium anxia. Dominus vero æternus, qui univerſis ſubvenit coactis periculis & neceſſitatibus, cernens eam coartari hujuſcemodi paſſionis angoribus, nocte quadam ipſum ſoporatem præmonuit hujuſmodi viſionis allocutionibus:

Mulier cæca per viſionem monita

7 Vade, inquit, in Franciam ad civitatem Arceyas nomine, & ibidem reperies puteum obſtructum lapidibus & tellure, quem emundari ab omni ſorde faciens, invenies in ipſo maximum theſaurum. Ipſe vero (quem dico) theſaurus, Martyr Domini eſt pretioſiſſimus, ab impiiſſimis hominum olim trucidatus, & malignitate eorum inſtigante, poſt abſciſſionem capitis ab iiſdem inibi projectus & vocatus Balſemios. Hunc tu dum

ad S. Martyrem reverteret

EX NICOLAO CAMUZATO.

levaveris, & aromatibus circumlinieos involves lineis; ea lympha, quam reperies, oculos lavabis, moxque aperietur tibi aciei optatæ visuois.

ejus ope visum recipit

8 Matrona præfata tale ut vidit somnium, nihil quàm credi potest, admirari cœpit secum, taudemque patre & propinquis super hoc negotio acciit, & omnibus, quæ sunt itineri congrua, optime præparatis, eum agmine multo militum, vehiculo imposita, aggreditur viam jam dicti aromatis. Attingens civitatem prædictam Arecyas, seriatim, ut sibi fuerat imperatum, ordinate omnia adimplevit, & margaritum super solem luciduissimum Balsemium a pureo extraxit, ex lympha que lotis oculis lumen, quod diu cupierat, recepit. Ea hinc nimis gratulabunda de misericordia pet Dei famulum sibi imperrita, Christi Militem involvens piridia linteaminibus, reposuit in ea, quæ ibi juxta erat, S. Petri ecclesia, retro altare ejusdem basilicæ, decenter & reverenter condens in lætitia, & gratulanter de lumine sibi concesso ovans repetit propria.

9 Post hæc comitissa Hensendis, domini Hilduini comitis mater, audiens omnia, quæ gesta sunt de Sancto hoc, per sese necessit, & cum honore maximo ab eodem, in qua jacebat mausoleo, in Kal. Septembris elevavit & totum corpus a vide ra-

unde corpus Rameruduum transferendum.

B

puit faustissima illa, & ad castrum suum, Rameru- D dum vocabulo, deferens, S. Dei Genitricis Mariæ posuit in ecclesia, quam tam ex filii sui, quam ex suis denariis constat fabricatam. Porro ex tunc hic Beatissimus Domini cum honore debito recubans, multis imbecillibus impartiens gratiam sanitatum cum B. Maria D. N. Jesu Christo pro eis supplicans: qui vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Recte observavit editor nonnulla in principio deesse, quæ utinam invenire potuissent. Quis vero scripserit aut quo seculo, non est unde quis facile assequi possit.*

b *Patet mutilum esse fragmentum, certus ordo, quo haud dubie narrabatur Sancti ex agro Lemovicensi peregrinatio, unde cum in Campaniam venisse patet ex num. 6.*

c *Attilæ terrificam invasionem indicari, recte, opinor, censuit Camuzatus supra in Commentario num. 7.*

d *Putavi inferendam particulam* ut, *qua clarior fieret constructio.* E

DE S. NOSTRIANO EPISC. CONF.

NEAPOLI IN CAMPANIA ITALIÆ.

J. B. S.

Sylloge de cultu & ætate.

SEC. v. Stabilitus cultus

TAmetsi in nullis antiquis imo nec recentioribus *Martyrologiis* signetur memoria *Sancti hujus* Nostriani, *de ejus cultu tamen dubitare non sinunt Neapolitana ea monumenta, quæ pridem suggessit Joannes Diaconus, & post illum Antonius Caracciolus, qui fuit Clericus Regularis, De sacris ecclesiæ Neapolitanæ monumentis, atque etiam Ughellus in sua Italia sacra tomo 6 in principio, ubi de ejus urbis archiepiscopis agens, decimo octavo loco S.* Nostrianum *collocat, eique subelogii finem hoc fasti clarum cultus testimonium reddit, his verbis:* Sacra ejus ossa ot Sanctorum lipsana venerantur. Ejus caput argentea atque aurea theca reclusum est, quod in ea æde asservatur: memoria inibi in altari sculptis literis e marmore posita est hæc:

C

HIC JACET CORPUS S. NOSTRIANI NEAPOLITANI EPISCOPI.

ex Tabulis Neapolitanis.

a *Perre rem indubitatam facit* Catalogus Sanctorum aliquot, jussu Illustrissimi ac Reverendissimi D. Decii S. R. E. Cardinalis Carafæ archiepiscopi Neapolitani, ab omnibus ecclesiasticis Neapoli, & per totam diœcesim Officio de Communi lo posterum celebrandorum. *Hoc autem inter ordine suo refertur hoc die* S. Nostrianus episcopus Neapolitanus. Duplex. Omnia de communi conf. Pont. In primis Vesperis omnia de Assumptione B. V. cum Commemoratione S. Nostriani. Missa de Communi cum Credo.

Ætas ignorantur eruitur:

3 *Hæc de cultu, quibus similia adjiciet Caracciolus. Ad gesta, ætatem, episcopatus ordinem & durationem quod spectat, eundem fatetur laudatus Sancti sacrumtaxat,* Pauca de Nostriano nobis antiquitatem reliquisse, *ut miram non sit, si in iis variant jam dicti scriptores. In primis Joannem Diaconum a cetu temporum furie deflectentem corrigit Cl. Muratorius in collectione Scriptorum Italiæ tomi 1 parte 2 pag. 293, dum ait, recte adnotatum ab Ughello, Episcopum hunc Neapolitanis præfuisse anno* CDXLIV, *citatis auctorem de Promissionibus Dei, qui eo tempore floruit, & cap. 6* Venerabilis Nostriani episcopi meminit, Pelagianos F in Campania grassantes impigre reprimentis; *ut hæc ætatem Sancti verosimillime indicare videantur.*

4 *Quotus sedint episcopus sederis, non videtur* certa data. *ausus determinare Caracciolus. Apud laudatum Diaconum sic legitur:* XV Nostrianus episcopus sedit annis XVSI, *in qua duratione facile convenimus omnes; at ubi Ughellus invenerit, fuisse Episcopum* XVIII, *quærere supersedemus, ne in rebus incertis definiendis oleum perdamus & operam: utilius erit Caraccioli orationem hic descripsisse, in qua omnia paulo fusius explicantur, quæ in laudato Catalogo contracta sunt.*

ELOGIUM

Ex Caracciolo.

PAuca de Nostriano nobis antiquitas reliquit. Quod unum habemus, præcipuum certe est. Nimirum, turbarum tempore illum Neapolitanam ecclesiam sexisse. Quandoquidem Pelagii tunc & Juliani falsa dogmata Catholicos vexabant. Dige-

Id unum forte de Nostriano scitur,

A Digerit bellum contra Dei gratiam ab ipſis excitatum, ex Baronii Annalibus, Claudius Menardut Notis ad Auguſtinum contra Pelagium in annos ſiognlos a CDXV uſque ad CDXLIV, in quo Noſtrianus ſediſſe dicitur & ultra. Teſtis eſt S. Proſper lib. de prædictionib. dimid. temporis cap. 6 tentatam *a* Pelagianis Campaniam, huc a Sicilia, ut reor, adventantibus.

quod adverſus Arianos pugnaverit

2 Siquidem ipſi ut occulti degerent & armates ſuos clam diſſeminarent, duas inſulas ante hanc Noſtriani ætatem, videlicet anno CDX elegerunt, Rhodum in Oriente et Siciliam in Occidente. Niſi potius velimus dicere, ab ipſomet Pelagio, venena ſuæ hæreſeos fuiſſe in Campaniam clam inſperſa, iis maxime diebus, quibus Nolæ apud Paulinum alioſque fuit. Utcumque res ſe habuerit, illud certum eſt, infeciſſe eam provinciam Pelagianos, ſed leviter, præterquam certis quibuſdam locis, quæ Juliaous ille perfidus, eo veneno profundius imbuit.

cum S. Proſpero & aliis.

3 Pugnavere armato calamo pro Dei gratia Proſper & alii. Sudavit quoque Noſtriani diſſigentia pro grege ſuo in Catholica fide firmando.

B Cujus zelus in fratrem quoque micavit. Uti enim in Hiſtoria S. Januarii diximus sap. 20 ſect. 6, eum de Sofio ageremus, ex Proſperi teſtimonio, ab hoc germano Noſtriani, & Horio presbytero, aliiſque clericis eccleſiæ Neapolitanæ, tentus & coercitus fuit quidam Florus, qui ſancti Sofii ſibi ſanctitatem aſſumebat.

De ædificiis ab eo extructis.

4 De Noſtriano Joannes Diaconus: *Hic fecit balnea in urbe, & alia in gyro ædificia, qui uſque hodie Noſtriani balneus dicitur.* Fuiſſe ſumptuoſa ædificia ſuadet nomen ejus ædificiis, & plateæ datus: nam de platea Noſtriana frequens eſt mentio in antiquis eccleſiarum Neapolis monumentis. Dices, cujuſnam uſui balnea extruxit, ſuine an aliorum? Certe non fuiſſe inſolens viris alioqui ſanctis balnea adire, ipſum B. Jo. Evangeliſtæ factum comprobat, balnaum ingreſſi, indeque egreſſi, ut Cherintum ibi lavaturum adverſit. Legendus quoque Tertullian. Apologet. cap. 21. & Clem. Alex. Pædagog. lib. 3 cap. 9, Potius autem exiſtimo, aliorum beneficio id eum feciſſe. Suadet hoc Noſtrianæ regionis nomenclatio, quaſi quod cuncta aliorum uſui fuerit dicata: alioquin enim, ſi proprio, ſat fuiſſet, illa in privato domus ſuæ loco conſtruere.

Ignotus dies obitus, hoc die feſta celebratio.

5 Obiit tandem poſtquam decem ac ſeptem annos ſedilſet, & *bonis operibus agens*, ait Diaconus, *in Domino requievit, & ſepultus eſt in eccleſia beati Gaudioſi Chriſti Confeſſoris foris urbem euntibus ad ſanctum Januarium martyrem, in portica ſita.* At poſt Jo. Diaconi ætatem, in regionem Noſtrianam tranſlatum fuiſſe corpus ejus, & proprie *ad* eccleſiam ſancti Januarii ad Diaconiam, ipſa ejus retectio Auguſto menſe anni MDCXII Octavio Cardinale Aquaviva Neapolitano archiepiſcopo demonſtravit. Cum autem ſignate quo die ipſe obiiſſet ignoraretur, ad ſextumdecimum Auguſti, quando inventa ſunt ſacra pignora ſiunt eſt. Sic Galeſinus VII. Id. Januar. teſtatur de SS. Beniaminio & Maximo martyribus: quorum cum natalis dies ignoraretur, agi eorum feſtum cœpit eo die, quo Inventa ſnere eorum corpora. Io Romano quoque Martyrologio feſtum S. Danielis martyris, tertio Januarii, eſt feſtum inventionis ejus. Vide Notas Baronii.

DE S. AREGIO VEL ARIDIO EP. CONF.

DECESIÆ IN TERRITORIO NIVERNENSI.

J. P.

SYLLOGE

C De cultu, tebus, geſtis, ac tempore, quo floruit:

POST MEDIUM SECULI SEXTI.

Notitia loci

NOviodunum Æduorum *antiquis temporibus, poſterioribus vero* Nivernum *appellatum, deſcribitur a Sammarthanis tomo* 3 *Galliæ Chriſtianæ ante ejuſdem urbis epiſcopos pag.* 791. *Argumentum hoc pluribus pertractat Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum a pag.* 383; *quod Baudrandus utroque compendioſius refert, atque huc tranſcripſiſſe ia rem noſtram ſufficeret.* Nivernum, urbs Galliæ (quæ..... Nevars vulgo incolis....) ampla & elegans, olim Noviomagus dicta, & Vadicaſſium caput, nunc Niveruenſis provinciæ ab ea ſic vocatæ præcipua, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Senonenſi, & Ducatus titulo nobilis, cum ponte lapideo oblongo ad Ligerium fluvium, & caſtro, media fere aſt inter Lutetiam Pariſiorum ad ſeptemtrionem & Lugdnnum ad meridiem ad 50 leucas diſtans, 20 leucis ab Altiſſiodoro, ie metidiem Molinum verſus 22, & 20 ab Auguſtoduno.

præmiſſa

2 *Urbit hujur cathedram epiſcopalem renit & ornavit* S. Aregius *vel* Aridius (*vulgo* ſaiet Arey *ſeu* ſaint Arey) *virtutibus, dum viveret, in ea exercitis; poſt mortem vero ſuam illuſtravit Niverneuſis territorii locum, nomine Deceſiam, quod aliter etiam ſcribitur, quando ibidem ſacras corporis exuvias depoſui voluit, poſquam Nivernl ad meliorem vitam migraſſet, uti ſcribit Colutius in Annalibus eccleſiaſticis Francorum tomo* 1 *ad annum Chriſti* 551, *num.* 18, *pag.* 783, *de* S. Aregio *hæc memorans*: Obiit Niverni; ſed poſt mortem impoſitus eſt naviculæ, delatuſque Diſeſiam (Deſize) quia oupierat in ſacello ſepeliri, quod illic Enfraſius & Aunilius eremitæ conſtruxerant. Diſeſia ſita eſt in inſula Ligeris ſupra civitatem Nivernenſem, e qua diſtat ſeptem leucis. *Plura de hoc loco habet laudatus Adrianus Valeſius pag.* 269 *&* 170. *Loco depoſitionis adjungamus probationem publici cultus.*

exhibetur cultus ex Faſtis

3 *In noſtro Florario Ms. ad diem* XI *Julii occurrit memoria* ſancti Argii Niverneuſis epiſcopi & confeſſoris: *a quo die apud nos tomo* 2 11 *Julii pag.* 177 *ad præſentem fuit remiſſus. Sauſſayat in Supplemento ad Martyrologium ſuum Gallicanum pag.* 1158 *eum ſic annuntiat hoc die*: Deſizæ ad Ligerim in agro Nivernenſi natalis S. Arigii epiſcopi, fratris S. Auſtregiſili, Bituricenſis

AUCT. J. P.

fis aotiſtitis, qui generis ſplendorem Chriſti ſervitutis ingenoæ nobilitate, & pietate religionis, & juſtitiæ eoitu tranſcendeos, poſtquam Niveroenſes adhuc idola colentes, ad fidem Chriſti multo cum labore pertruxiſſet, expleto undique credito paſtorali munere, ad gloriam cæleſtem evolavit: ad quem ſæpius S. Gregorios Papa litteras dirigit; eumque ut Apoſtolicis inſtruit mooitis, ſic collaudat præconiis. *Sunt in hoc elogio quædam caſtiganda, ut poſtea videbimus.* Caſſellanus *hac etiam die decima ſexta illum annuntiat in ſuo Martyrologio univerſali. Annua denique noſtri ſancti Præſulis memoria habetur in novo Martyrologio Pariſienſi his verbis:* Decetiæ in pago Niveroenſi, ſancti Aridii epiſcopi, qui concilio quinto Aurelianenſi, & Pariſienſi ſecundo ſobſcripſit. *Si quis fortaſſe alia ad ſtabiliendum legitimum* S. Aregii *cultum, documenta requirat, in promptu habeo, quæ jam produxit ſuperaddam.*

& aliunde.

4 *Anno 1616 editus eſt Lutetiæ Pariſiorum Gallico idiomate libee hoc titulo*, Catalogus hiſtorialis epiſcoporum Nivernenſium, *auctore Michaele Cotignon, canonico & archipreſbytero eccleſiæ Niverncnſis, ubi inter alia, quæ narrat de noſtro Præſule, pag.* 22 *dicit, corpus ejus honorifice ſepultum fuiſſe Deceſiæ, ibique paullo poſt magnam eccleſiam parœcialem, ſicut ſpectatur, aut, in præſentia, euſtructam, in qua pateata ſint plurima miracula; & ad hodiernum uſque diem corpus prædictum ibidem quieſcere, ac ibidem magno cum honore venerationem eidem exhiberi, ab incolis Deceſienſibus pro patrono ſuo ac ſancto tutelari eum haberi, atque ad ſanandas febres aliaſque infirmitates peculiariter illum invocari. Hæc, Cotignono teſte Deceſiæ ſatis vicino, ac proin probe quæro publicæ ejus veneretionis apud Deceſienſes, ſimul conjuncta cum annuntiationibus ſuperioribus, abunde ſufficiunt, ut ſecuri ſimus de poſſeſſione legitimi cultus, qva gaudet* S. Aregius *ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII; adeo ut ſuum hic inter alios hujuſce diei Cælites merito habeat locum.*

B

Ejus, poſtea deſcriptionibus Allis primigeniis,

5 *At deinde, authentica iſtius Antiſtitis Acta adeo nos latere, ut aliquid ex iis ſupereſſe haud noverimus, quod ad poſteros tranſmiſſum ſit, ſive non fuerint olim conſcripta, ſive, quæ litteris aliquando commiſſa fuerint, poſtea interciderint. Penuriam itaque illam Actorum primigeniorum aliunde utcumque ſupplere conabimur ex Cotignono, qui poſtquam chaſſet Breviarium Nivernenſe, in cujus de Sancto lectione alt amplo refcrri Vitam ejus ac miracula, quæ operatus eſt, affirmat inter alia ibidem dict, quod oriundus fuerit e nobiliſſima familia, tantoque præditus ingenio ac bonis moribus, omnigenis virtutibus cumulatus, omniumque ſcientiarum cognitione excellens, ut omnes coætaneos ac contemporaneos ſuorum donorum prærogativa ſuperaret. Addit etiam idem auctor, iſto tempore dum S. Gregorius maximam antiſtitum regni Galliarum ac magnorum virorum partem, virtute & eruditione præſtantium, convocaſſet Romam, ut eos de eradicandis quibuſdam paganiſmi ac ſuperſtitioſæ idololatriæ reliquiis admoniret, onus noſtro Sancto fuiſſo impoſitum, ut ea de cauſa ad agrum Nivernenſem ſe conferret, cathedra epiſcopali ibidem vacante ab aliquo tempore: quod munus a dicto S. Gregorio & a toto præſulum ſupra memoratorum cœtu ſibi commiſſum adeo numeris omnibus implevit, ut omnis clerus ac populus illum ſibi paſtorem elegerint, ac confirmari curaverint per eumdem S. Gregorium, libentiſſime eorum votis obſecundantem.*

C

D

6 *In dignitate autem epiſcopali ita ſe geſſit, ut non voce dumtaxat ſui gregis, ſed ab ipſo Deo fuerit commendatus, qui gratiam miraculorum ipſi conceſſit. Nam dum e provincia Aquitaniæ rediret Nivernum, ac unum e ſuis præmiſiſſet, qui Præſulis adventum præmuntiaret, nomine Urſum (nam in Gallico Cotignoni textu vocatur Our) ac comperiſſet fluvium Niverim exundantem fractoſque pontes in loco, qui unius ab urbe Niverncnſi leucæ ſpatio diſtabat, & per quem tranſire volebat,* S. Aregii *mandato poſtbabuit vitæ ſuæ periculum. Nam ubi equo vectus timaret tranſitum, aquis ſuffocatus eſt. Qua re comperta* S. Aregius *ad locum ei fatalem acceſſit, Deumque oravit, ut ejuſdem Urſi corpus ad ripam fluvii appelleret: factuſque voti compos, divinæ præterea majeſtati ſupplicavit, ut vitam ei redderet: id quod ſtatim obtinuit, præſente ibidem magno hominum numero: a quo tempore dictus Urſus ſanctam pluribus annis vitam duxit, & pons in loco, quo illud miraculum accidcrat, refectus, nomine ejus pons S. Urſi appellatus eſt, qui hucuſque idem nomen retinet. Iſti prodigio pro alterius perſonæ perpetrato adjungitur apud laudatum Cotignonum aliud a Sancto factum pro ſua.*

E

e Breviario Nivernenſi.

referuntur a

7 *Soleune erat* S. Aregio *ſemel quotannis Romam proficiſci: unde poſtquam reverſus eſſes atque ingreſſus quemdam ſuæ diœceſeos locum, qui nunc vocatur Deceſia, intravit in ſacellum aliquod, a ſanctis eremitis Eufraſio & Auxilio conditum & adminiſtratum, magnamque hauſit voluptatem, dum comperiſſet locum pietati accommodatiſſimum eſſe atque gratiſſimum: quem etiam elegit ad depoſitionem corporis ac ſepulturam. Hoc ubi decrevilſet, morbo correptus Niverni, & a Deo vocari ſe ſentiens, magna cleri ſui ac populi parte convocata, præcepit ut poſt obitum imponerctur ſuum corpus naviculæ ſuper Ligerim ſine ullo comite, Deo curam habituro de loco ſuæ ſepulturæ. Sacro itaque pretioſi Corporis & Sanguinis Jeſu Chriſti viatico munitus, elevatis ad cælum oculis, animam ſuo Creatori reddidit: ac corpore ejus cymba, prout ſupra dictum eſt, impoſito ſuper præfatum fluvium Ligerim, qui tum temporis magnus erat, abſque ullo ductore eadem cymba, dum in ea nihil eſſet niſi crux ac faces* F *accenſæ, in conſpectu omnis cleri ac populi Niveenenſis adverſo flumine aſcendit ad ſeptem leucas Deceſiam uſque, quo maxima dicti cleri ac populi pars ſubſecuta, & hoc miraculo gaviſa eſt, laudans Deum, ſanctumque Paſtorem ſuum invocans: cujus corpus honorifice ibidem ſepultum. Hæc in fide dicti Cotignoni celata, & e Gallico ejuſdem textu Latine a nobis reddita. Quæ vero poſt Sancti ſepulturam accidiſſe, apud eumdem narrantur, antea præmiſimus num.* 4. *In fide, ut iterum dicamus, Cotignoni hæc damus: qui etiamſi ante ſuperiorem narrationem alleget Breviarium Niveenenſe, ſicut vidimus, cum tamen nobis non conſtet, cujus ætatis, fidei atque auctoritatis ſit illud Breviarium, dabunt nobis veniam, uti par eſt, Nivernenſes ac Deceſiani, ut in circumſtantiis tam mirabilibus, quæ inſerea ſunt ſuperiori hiſtoriæ, quidquid ſit de earum ſubſtantia, intra ſolos ſimplicis narrationis terminos nos contineamus, præſertim cum nonnulla in eadem occurrant, quæ ſpongia indigeut.*

In cujus narratione ſunt hallucinationes,

8 *Nam craſſus ibidem committitur paracheniſmus, quando dicitur* S. Aregius *tempore* S. *Gregorii (Papæ videlicet primi, cognomento Magni) ad epiſcopatum Nivernenſem promotus, ac*

ab

A *ab eodem Gregorio confirmatus in illo fuiſſe. Patentiſſimum hunc errorem chronologicum adeo in celata hiſtoria non obſervavit Cotignonus, ut eumdem antea pag.* 17 *ita confirmet:* Erat *noſter ſanctus Præſul* tempore dicti ſancti Gregorii (*proxime egerat de S. Gregorio Magno*) Mauritii imperatoris, & ſupradicti Clotarii II Galliarum regis, circa annum DXCV. *Paulo autem ante dixerat Fulcitium, uti vult, ejus deceſſorem, vita functum anno* 594. *Sed inter epiſcopos, qui* XXVIII *Octobris, Indictione* 13, *anno* 38 *Childeberti regis, id eſt, anno Chriſti* 549 *ſubſcripſere concilio* 5 *Aurelianenſi, ſignatur* Aregius in Chriſti nomine epiſcopus eccleſiæ Nevernenſis (*Non* Clementinus, *uti ponitur apud Coquillium non citandum: nam is in dicto concilio ſubſcribitur* epiſcopus eccleſiæ Aptenſis) *prout videre licet apud Labbeum tomo* 5 *Conciliorum col.* 398. *Et ibidem col.* 812 *Concilio Pariſienſi* 2, *quod anno circiter* 553 *convocatum eſt, ſubſcribitur* Aridius epiſcopus eccleſiæ Nevernenſis. *Nonne igitur epiſcopatus ejus exordium ecclæ ſcilicet a Cotignono innectitur tempori S. Gregorii Magni?*

B

9 *Guido Coquille in ſua Hiſtoria Nivernenſi, anno* 1612 *Pariſiis impreſſa, pag.* 30 *vult* S. Aregium *viviſſe cum S. Gregorio PP.* 1, *a quo utpote datæ ſint ad illum litteræ non unæ. Idem cenſet Cotignonus pag.* 17. *Sed fallitur uterque, dum hunc* Aridium *vel* Aregium *non ſecrevit ab altero ſynonymo epiſcopo Vapincenſi. Audiatur Cotignonus loco ſupra aſſignato:* Ex ſubſcriptionibus ſynodorum cum Aurelianenſis .. tum Pariſienſis .., quibus Aregius Nivernenſium præſul interfuit, ſatis intelligis eos hallucinari, qui volunt ipſum Aregium Gregorio Magno ſynchronum extitiſſe, & in epiſcopali cathedra ſediſſe poſt ſanctos Æoladium & Agricolam, quorum ille Lugdunenſi concilio ſubſcripſit anno Chriſti DLXVII; hic anno Chriſti DLXXXV Matiſconenſem ſynodum ſua ſubſcriptione confirmavit. Aredio Vapincenſium antiſtiti ſæpe ſcripſit Gregorius Magnus: inde nata eſt erroris occaſio. Nam rerum Nivernenſium ſcriptores ex duobus Aregiis unum conflarunt, ut in Aregio pontifice gloriam eccleſiæ Nivernenſis illuſtriorem propalarēt.

qua corrigentur.

C At Aregius Nivernenſium epiſcopus alienis laudibus non indiget; multis enim virtutibus enituit, colique meruit a poſteris XVII Kalendas Septembris. *Ex his etiam corrigendus eſt Sauſſayus, quem a nobis conventum iri inſinuabamus ſupra num.* 3. *Tres itaque Aridii hic confideravi poſſunt ad vitandam unius cum alio confuſionem, qui eodem omnes ſeculo ſexto ſimul vixere, nimirum Nivernenſis hodiernus (cui S. Gregorius PP. numquam ſcripſiſſe potuit, dim utpote ante Pontificatum ejuſdem mortuo, ſicut planum fiet inferius) Vapincenſis, ac Lugdunenſis. De hoc egimus ad diem* X *Auguſti, tomo* 51 *ejuſdem menſis; ubi in Commentario prævio § 2 pag.* 547 *invenies, epiſolas non ad hunc, ſed ad Vapincenſem a laudato S. Gregorio datas fuiſſe, ſecundum dicta jam pridem tomo* 1 *Maii, die* 1, *quo ejus Acta illuſtrata ſunt, pag.* 108.

10 *Nec ſatis convenit inter auctores, quotus inter præſules Nivernenſes exſtiterit* S. Aregius *noſter. Apud Sammarthanos enim in Gallia Chriſtiana tomo* 3 *pag.* 791 *poſt Tauricianum, qui primo loco ponitur, quique anno* 517 *ſubſcripſit concilio Epaonenſi apud Labbeum tomo* 4 *Conciliorum col.* 1582; *ac poſt Ruſticum, qui nomen ſuum ſubnotavit ſynodo Aurelianenſi tertiæ, anno* 538, *uti in citatis Conciliis tomo* 5 *col.* 304 *licet videre; poſt hos, inquam, epiſcopos tertio loco ponitur noſter; cui proximus aſſignatur ſucceſſor Æoladius, qui anno* 567 *interfuerit concilio Lugdunenſi ſecundo, quemadmodum legi poteſt in eadem Conciliorum collectione tomo citato col.* 849. *Coquillius pag* 30 *recte quidem contra Legendaria, ut vocat, Nivernenſium antiſtitum cenſet,* Aregium *non fuiſſe ex illis primum; ſed quos enumerat pag.* 38, *omnino a jam memoratis ſunt diverſi præter* Aregium, *de quo, tanquam primo celebri epiſcopo loqui ait Legendaria; & pag.* 39 *ponit* Eoladium *locum quinto. Cotignonus vero pag.* 1 *& ſeqq.* S. Aregii *deceſſores adeo multiplicat, ut ad locum poſt illos duodecimum atque ad S. Gregorii tempora eum perducat. At videtur potius adhærandum eſſe Sammarthanis, cum indicent, non ſolum vidiſſe ſe duos illos ſcriptores, quos nominabam, ſed* & ex aliis monumentis, actibuſque publicis, non antea editis, *ſuum ipſum* confeciſſe catalogum.

E

11 *Cum itaque ex eo catalogo Ruſticus ſederit anno Chriſti* 538; S. Aregius *anno* 549, *& annо circiter* 553; Æoladius *vero ipſius ſucceſſor anno* 567; *puncta hinc varia fluunt chronologica, quorum ſit alterum, Antiſtitem noſtrum non ſupervixiſſe ultra annum* 567; *alterum, ſuæ eum cathedræ regimen non inchoaſſe ante annum* 538; *tertium, non poſſe determinari exacte, quamdiu præfuerit, quando præeſſe cœperit, ac deſiderit. In novo Breviario Pariſienſi apponitur ipſius annuntiationi annus* 566, *quo circiter anno ſignatus antea fuerat a Caſſellano in Martyrologio univerſali. Quartum denique, non fuiſſe cum S. Auſtregiſili, Bituricenſis archiepiſcopi, fratrem, qualem ipſum faciunt Sauſſayus ſupra num.* 3 *allegatus, ac Cotignonus pag.* 17. *Etenim in præmio Vitæ ejus Commentario apud nos tomo* V *Maii, die* XX, *pag.* 228 * *viſus jam pridem Henſchenio eſt innectendus natalis ipſius anno Chriſti* 551; *epiſcopatus autem* 612, *obitus* 624 *aſſignitur: qui characteres temporis pugnant cum prætenſa illa fraternitate, uti e præmiſſis liquet. Hiſce conſideratis, nos ſuperius Sancti noſtri obitum ſynimus poſt medium ſeculi ſexti. Corrigendus itaque etiam eſt Fevcarius, dum in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt,* S. Arrigii (*ita nomen exprimit*) Nivernenſis epiſcopi annuntiationem ſignans ad diem XXIII *Auguſti, affirmat in notis ad eumdem diem, quod* is fuerit S. Auſtregiſili epiſcopi Bituricenſis frater.

F

conſtitur, S. Virgregiſilium non fuiſſe fratrem ejus.

AUCT. J. P. E *tempore quo ſedit Sanctus,*

DE

A D

DE S. ARMAGILO CONFESSORE

J. B. S. *IN BRITANNIA ARMORICA GALLIÆ.*

ANNO DLII. Ex Officio proprio.

NON *uno modo effertur ſancti hujus* Armagili *nomen, utpote quod Gallo-Britones paſſim inflectunt* S. Armel, & Arzel, *ut probant pagi ab ipſo denominati*, Plaermel & Ploarzel, *quod eſt dicere* Plebs Armagili, Plebs Armeli & Plebs Arzeli, *unde inde facile ſit conjicere, quanta olim in veneratione fuerit, cum pagi & oppida ab eo tamquam ſingulari patrono etiam hodie denominentur. Neque ibi ſtetit celebris cultus, per totam, ſaltem Armoricam ſeu minorem Britanniam late diffuſus, ut manifeſte oſtendunt Officia non ſolum Rhedonenſia, Venetenſia & alia, ſed etiam Maclovienſia, ex cujus eccleſiæ antiquiſſimo Breviario ea deſcribemus, ſervato totius Officii ordine, quæ de* S. Armagilo *tradita invenire potuimus, non ſecuturi Legendiſtam Albertum Le Grand, multa paſſim pro ſuo arbitrio amplificantem, ut toties in hoc Opere oſtenſum eſt.*

B

n In jam citato Officio ponitur XXIII *Auguſti non recte opinor, cum ad marginem manuſcripti noſtri expreſſiſſime notetur;* In Calendario haberi ejus memoriam hac XVI Auguſti, quo die obiit, & etiam nunc colitur tum in pago diœceſis Rhedonenſis, ubi vita functus, ab eo dictus S. ARMEL, tum in urbe PLOERMEL, quæ latine dicenda eſt Plebs Armagili, Plou Armel, vulgo Bloermel in diœceſi Maclovienſi. *Atque hæc teſtimonia cultum abunde teſtantur, tametſi in nullis vetuſtis Martyrologiis ejus ſignetur memoria. Sauſſayus ipſo Sanctorum encomiaſtes ſolito brevius de eo hoc die loquitur, ita ipſum annuntians:* Maclovio poli, S. Armagili confeſſoris magnarum virtutum meritis præclari. *Paulo aliter Caſtellanus:* In Britannia prope Rhedones, S. Armagili confeſſoris, qui Pariſiis totis ſeptem annis enmmorarus fuerat, continnis pietatis exercitiis occupatus. *Neque alia novi Martyrologia, quæ de ipſo meminerint.*

C

3 *Potuiſſet Colntius in ſua Francorum Hiſtoria eccleſiaſtica Sancti Vitam & geſta paulo uberius enueleare, at fortaſſe veritus, ne minus ſolida eſſent, quæ de ipſo circumferuntur, paucis omnia complexus eſt tomo* I *ad annum* 520, *num.* XVI *his verbis:* Armelus five Arzelus in Britannia eirca annum CCCCLXXXII natus, per eccleſiaſticos gradus erectus eſt ad honorem presbyteratus, deinde monaſticæ vitæ ſtudio incenſus iter in Armoricam ſuſcepit, & oratorium in agro Leonenſi conſtruxit, ubi hodie eſt parœcia S. Arzel, vulgo Plou Arfel. Ibi permanſit uſque ab obitum Rigualdi comitis, ſed poſtea Comorri tyrannidem veritus, adiit Childebertum regem & Idualem comitem, a quibus honorifice ſuſceptus eſt propter famam virtutum, quas Deus per eum operari dignabatur. Conſule illius Vitam in Armorica ſancta.

Laudatur a Colntio.

4 *Vitam illam aut eamdem aut ſimilem exiſtimo cum jam citata Alberti Gallica, cui fidere non auſim, ut proinde ad ſolum jam laudatum Maclovienſe Officium recurrendum ſit, quod hic totum mox ſubjiciam cum antiphonis & reſponſoriis Vitæ ſeriem etiam proſequentibus. De Sancti reliquiis in toto hoc Officio non agitur, ut ſupponere omnino liceat, eas in loco, ubi primum depoſitæ fuere, etiamnum devotiſſime honorari, quamvis partes fortaſſe aliquæ alio translatæ fuerint. Certe in appendice noſtra ad Vitam S. Pavacii tomi* V *Julii pag.* 145 *in ſacro aliquo reperiæ etiam dicuntur fuiſſe* Reliquiæ ſanctorum Armageli & Liborii, *quod hic notaſſe ſufficiat, ut ibi me factarum pollicitus ſum. Miraculis plurimis celebrtimum fuiſſe Sanctum, non ſolum in Vita ſed etiam poſt obitum, etſi id in Officio non clare exprimatur, teſtis eſt Albertus, ex quo etiam diſcimus, eccleſiam Plebis Armagili (Ploermel) in diœceſi Maclovienſi, ejus nomini conſecratam, magno populi conflnxu etiam hodie frequentari.*

Vita ex Breviario Maclovienſi.

E

5 *Patria a nemine controvertitur: eſt enim* S. Armagilus *ex eorum numero, quos ex majori Britannia in Armoricam certatim tranſiiſſe in Hiſtoria ſua Britannica oſtendit Lobinæus tomo* I, *longa ſerie ad calcem libri ſecundi zeloſos illos prædicatores enumeranı, & notanter pag.* 76 *num.* XIII *ea confirmans quæ de Sancto jam dixtmus. Par eſt circa ætatem conſenſio, nimirum, natum eſſe anno* 482, *poſt multos vero labores religionis propagandæ cauſa ſuſceptos, ſanctiſſimæ Vitæ finem feciſſe anno* 532. *Poſtremum quæri poſſet, utrum vere abbas dicendus ſit, a quo titulo abſtinuimus. Monaſterium aliqui ab eo conditum volunt: certe diſcipulos ſeu ſocios populares, & forte alios habuiſſe non diffiteor, quæ ſi ad propriæ dictam abbatiam ſufficiant, facile etiam patiar abbatim nuncupari. Ex modo promiſſum Officium.*

Patria, ætas & dignitas.

Ex Vetuſto Breviario ſecundum uſum eccleſiæ Maclovienſis impreſſo Pariſiis per Jnannem Higman. an. MCCCCLXXXIX, ex ea parte, quæ inſcribitur Sanctorale æſtivale.

F

S. Amargli Confeſſoris.

In I Noct. Antiph. Glorioſa profapia in Majori Britannia nrtus traxit natalitia B. Armagilus. Pſalm. de communi nnius Confeſſ. Antiph. Vir magnæ ſcientiæ, vas omnis munditiæ de bono in melius creſcebat quotidie. Antiph. Chriſti cultor jugiter ordinatus presbyter contra cuncta vitia dimicavit fortiter.

6 LECT. I. S. Armagilus Dominicam excogitans ſententiam, videlicet; Qui non renuntiaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus, parentes & ceteros amicos ac nmnia, quæ habebat, relinquere maluit quam Dominicis contraire præceptis. Tu autem. ℟. Puer adhuc ſcholarum dum exerceret ſtudia, operatus eſt ſuarum virtutum primordia. ℣. A ſodali, quem preſſerunt frigus, febres, abſceſſerunt ſolo tactu pallii. Operatus. &c.

Ex Anglia in Britanniam tranſlatus

7 LECT. II. Eo vero ſpiritu, quo idem S. Armagilus Britannorum applicuit finibus, Philibertus * rex Francorum ſanctæ fidei cultor, poſtquam illius Sancti ſociorumque ejus famam audivit, miſit per internuntios, ut ad ſe venire non denegaret, efflagitare curavit. Tu autem. ℟. Prorſus dimiſſis omnibus, quæ obviant cæleſtibus Britannorum

interpretatur a rege Childeberto * *al.* Childebertus

in

AUTC. J. B. S.

A in partibus, transfretat cum fodalibus R. Prece regis eſt profectus in Galliam & efficitus ejus ſecretarius. Britannorum &c.

8 Lect. iv. Ille vero Spiritu ſancto repletus regalibus juſſis libenter optemperavit, ſexque annorum ſpatio regis palatium piiſſimus Dei famulus, quaſi agnus inter lupos, quippe inter curiales tyrannos inhabitavit. Tu autem. R. Deo placens, cunctis gratus, regali palatio moram fecit Vir beatus ſex annorum ſpatio. V. Per quem Deus magnalia multa fecit in Gallia. Sex annorum ſpatio. Gloria &c.

a quo poſt ſeu audax diſcedens

In 2 Noct. Antiph. Cunctis membris impotentem curat clandam, depoſcentem ejus alimoniam. Antiph. Vir benignus cæco flenti viſum reddit confidenti de ejus auxilio. Antiph. Signis Sancti divulgatis aſſunt, quo it, vilibus ſtratis infirmorum agmina.

9 Lect. iv. Septimo vero anno dum iter faceret ad eccleſiam, ecce quidam vir claudus omnibusque membris penitus diſſolutus ſanctiſſimo Viro obviam ſe objiciens, victum corporis neceſſarium quærere ſatagebat. Quem Vir Dei tanta calamitate depreſſum intuens, caritativa pietate

B flexus ita alloquitur: In nomine Jeſu Chriſti crucifixi ſurge citius & exiliens ambula. Tu autem R. De regis licentia Rhedonenſi patriæ dato oratorio, it feſtinus cum gaudio. R. Qui ſpretis mundi gaudiis, ſignis effulſit variis. It &c.

proſtratum ſanat.

10 Lect. v. Cum autem Rhedonenſem pagum Vir ſanctus adveniſſet, quidam ſerpens miræ magnitudinis quemdam illius reginnis montem occupaverat, cujus flammivomus flatus quoſcumque hominum attingere valebat, amariſſima mortem miſerabiliter occidebat. R. Villa quadam pet quam ibat, tota ferre plebs peribat, nec non animalia aquarum penuria. R. Quo audito, baculo terra fixo, populo fons vivus exiliit. Plebs &c.

Serpentem populo infeſtum

11 Lect. vi. Sanctus vero Armagilus, quaſi vir pugnator, ſtolam in manu geſtans, tantum monſtrum intrepidus adire feſtinavit, ſtatimque ſerpens immaniſſimus, inclinato capite, ad Viri Dei adventum innocuus & quaſi obediens exiſtebat. Cujus collum cum jam cominus ſtola adnexum tenniſſet, ſtatim ſupercilium præruptı montis petere conatur, & in quemdam fluvium mortuum præcipitavit. R. Die quadam exſpectabat opem Sancti, quam optabat multitudn languentium ſtans ante domus oſtium. V. Vir benignus

C pietate pro his motus ſolita, hos remiſit, ſanitate prius cunctis reddita. Multitudo &c.

in fluvium præcipitat.

In 3 Noct. Antiph. Juxta ſiccam habitabat ſerpens ingens, qui dum flabat, ſuo flatu morti dabat terræ ejus incolas. Antiph. Prece pleb is inclinatus. . . . . reclinat declinatus, monſtrum ſtola colligavit & in aqua ſuffocavit. Antiph. Timens vitam maculari vana laude populi ad

D defertam Britanniam petgit linquens Rhedonam.

Clarit. variis miraculis.

12 Lect. vii. Cum autem miraculis & virtutibus ubique coruſcaret, & ægrotantium agmina, ubicumque eum ſciebant, velut piam medicum perſequerentur, aſſunt ſorte quidam dæmoniacus aliis immixtus, qui ſolo tactu ſtraminis, ubi Vir Dei jacebat, a dæmonio liberatus eſt. R. Ad Britannos tranſnatando, verbum Dei ſeminando, multas gentes baptizavit & idola concuicavit. V. Ædes ſacras fabricavit Jeſu Chriſto noviter, & in fide roboravit ſervos Dei firmiter. Multas &c.

Monitus ab angelo

13 Lect. viii. Cum vero quadam die prædictus Armagilus aliquid infirmitatis ſentiens monaſterium ſolus intraret, & in modum crucis ad terram proſtratus Dominum deprecaretur, vidit angelum Dei dicentem ſibi: Elecle Del Armagile confortare in gratia Dei, quia die ſecunda poſt Aſſumptionem B. V. Mariæ cælorum palatia penetrabis. Tu autem. R. Quidam habens dæmonium, Sancti petens auxilium, ejus ſenſit ſuffragium tactu lecti ſtraminis. V. Tactu veſtis eſt ſanata quædam diu fatigata propter fluxum ſanguinis. Ejus &c.

E

obitum prædixit & mortem.

14 Lect. ix. His auditis, facta oratione ſurrexit, & omnem populum in eccleſiam introire permiſit. Et cum divinum Officium peregiſſet cunctis audientibus proprium obitum declaravit, diebuſque tranſactis ab angelo prænotatis, migravit ad Dominum. Tu autem R. Ubicumque procedebat, opem petens accedebat infirmorum concio, quæ ejus auxilio ſoſpes recedebat. V. Qualicumque tenebantur ægri morbo curabantur ejus medicamine. Quæ &c. Gloria &c. Te Deum laudamus.

Alia Sancti miracula.

15 In Laudibus. Antiph. Virgo illuſtris genere, illuſtrior opere, opem dabat omnibus beſtiis & hominibus.

Antiph. Quadam die ſentiens morbo ſe gravari, intrat oratorium Deum deprecari, ſtatim adeſt angelus ipſum conſolari.

Antiph. Angelus dulci modo nitens hunc aſſatur, tibi Dei gratia ſuperetogatur, locus tibi debitus cum Sanctis paratur.

Antiph. Genitricis Domini completo ſolemnio Deo reddens ſpiritum, & Sanctorum præmio, quod eſt tibi debitum, frueris cum gaudio.

F

Antiph. Dicta die reddito miſſali officio, & inſtructo populo divino eloquio, dicens obitum ſum, Deo reddit Spiritum.

DE S. ELEUTHERIO EPISC. CONF.

AUTISSIODORI IN GALLIA.

J. B. S.

ANNO DLXI. *Feſtum ejus hoc die ann. 20.*

DE vetuſto S. Eleutherii Autiſſiodorenſis, epiſcopi ordine XVI *ſolitibus nos eſſe non operaſus, tum in Uſuardo totaque ejus progenie uti & in ipſo Martyrologio Romano notiſſimus ſit. Quæri poteſt, utrum cum Uſuardinis memoria ejus reponenda ſit die* XXVI, *an potius cum aliis hoc die quo e vita migravit, & quo certiſſime Autiſſiodori ejus feſtivitas revolvitur, de qua te curſim egimus in noſtris ad Uſuardum obſervationibus, ubi vero ſimiliter conjecimus, ex auctiori aliquo Hieronymiano ipſum ab Uſuardo acceptum, ut inter Prætermiſſos illius diei iterum dicendum erit. Alia quæſtio eſt de ipſius epiſcopatus duratione, quam in Hiſtoria epiſcoporum Autiſſiod. apud Labbeum tom.* 1 *Bibliotheca Mss. pag.* 419 *recte definitam invenis annis* XXVIII, *menſibus* VIII *die-*

AUCT. J. B. S. *diebus* IX, *quemadmodum etiam ſignavit Severinus Binius tomo* 4 *Conciliorum edit. Labbeanæ col.* 1784.

Prædatur epiſcopatus decurſus. 2 *Ea vero ceteris accuratius diſtinxit Coinius in Annalium ſuorum tomo primo, dum anno* 532 *num.* 5 *cum Droctoaldo ſucceſſiſſe oſtendit: anno autem ſequenti* 533 *num.* 35 *ſubſcripſiſſe concilio Aurelianenſi* 2: *inde anno* 538 *num.* 66 *concilio ejuſdem urbis* III: *rurſus conc.* IV *anno* 541 *num.* 46: *adde & anno* 549 *num.* 55 *concilio ibidem* V. *Demum Sancti mortem conſignans laudatus Coinius anno* 561 *num.* 2 *ita ſcribit:* Ad hunc annum pervenit Eleutherius Autiſſiodorenſis, ſedit enim annis duodetriginta, menſibus octo, diebus novem; obiit XVII Kal. Auguſtas (*lege* Septembris) quo die ſolennis ejus memoria celebratur in tabulis eccleſiaſticis. *Hæc ita deducta & ſubducta ſunt, ut evidenter pateat aſſertus ipſius epiſcopatus decurſus, at merito videndas videatur Viola, ſeu quiſquis alius, qui in Mſ. Autiſſiodor. auſus eſt ſcribere* S. Eleutherium *non* XXVIII, *ſed annis dumtaxat* XIX *ſediſſe*. D

Elogium. 3 *De aliis ſingularibus ſanctiſſimi Præſulis geſtis nihil traditum invenimus. Nec feliciori eſſe licuit Sauſſayo, qui in die Uſuardum ſecutus, hoc ipſum breviori ornavit elogio:* Autiſſiodori, ſancti Eleutherii epiſcopi & confeſſoris, qui S. Droctoaldo ob meritorum claritudinem ſuffectus, ſanctitatis ejus ut ſedis heres exſtitit; atque poſtquam inter religionis & diſciplinæ Chriſtianæ vindices Patres ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ ſynodi Aurelianenſis magno cum ſplendore virtutis & ſapientiæ conſediſſet, vitæ divinitus actæ laude clarus, boni paſtoris conſecutus eſt præmium. *Neque præterminenda ultima verba ex Hiſtoria epiſcoporum, nempe quod* conjunctus ſit ſepultura ſanctis prædeceſſoribus ſuis in baſilica S. Germani epiſcopi. *Scio, hodie ignorari locum; at non ideo minori ſolemnitate annua ejus celebratur feſtivitas.* E

B DE S. FRAMBALDO ABB. ET CONF.

J. B. S. *SILVANECTI IN GALLIA.*

COMMENTARIUS.

SEC. VI. *Ex Faſtis non antiquis notus.* ESt *hic Sanctus, tametſi ſeculo ſexto ſatis celebris, ex eorum numero, qui Adoni & Uſuardo incogniti, vix recentioribus Martyrologiis innotuere:* certe Frambaldus *hic, nec in ullis quidem additionibus Uſuardinis ſignatus reperitur niſi apud Molanum ſub* Fraubaldi *nomine lateat, idque non hoc die aut præcedenti, quo e vita migravit, ſed* XXIII *Auguſti, quod inde Molanus acceperit, unquo conjicere. Sic ibi habet:* Eodem die, beati Fraubaldi abbatis & confeſſoris. *Eam ſe ſequi diſerte fatetur Vion, nomen tamen in* Frambaldum *mutans, addita poſitione* Cenomanis, *& vocula* depoſitio, *quæ tota annuntiatio totidem verbis inde a Menardo deſcripta eſt, quemadmodum & apud Dorganium refertur, ſed paulo ſimplicius:* Sancti Frambaldi abbatis & confeſſoris. *Bucelinus porro & Mabillonius, ſimiſſas ſecuti, abſque ulteriori examine,* S. Frambaldum *etiam ad diem* XXIII *hujus menſis retulerunt. Bucelinus vero ita locutus eſt, ut quo de Sancto ageret, non ſatis intelligi videatur. Audiamus ipſum:*

C a Cenomanis, depoſitio S. Frambaldi abbatis Fuit hic monachus celeberrimi Miciacenſis prope Aureliam cœnobii, habuitque magiſtrum abſolutiſſimum ſanctum Maximinum ejuſdem loci abbatem, cujus perfectiſſimam vitam ſedulo imitatus, & ipſe ab inſigni vitæ ſanctitate celebratus eſt. Fuit idem abbas ad Silvam Gabronicam, non longe ab urbe Cenomanenſi, cumque eruditione non leviter præſtaret, epiſcopus ad converſionem gentium ordinatus, apoſtolico labore ſeſe Eccleſiæ plurimum commendavit. Floruit temporibus Childeberti regis & deinceps, miraculorum gloria a Numine Commendatus. *Dictorum teſtes appellat Bucelinus Renatum Benedictum & Menardum, apud quos de* S. Frambaldi *epiſcopatu nec umbram reperire eſt. Monachatum Miciacenſem ſolus ei ſuggeſſit Menardus, dum in notula ad Martyrologium ſuum rotunde aſſerit:* Fuit monachus Miciacenſis ad Aureliam & diſcipulus ſancti Maximini abbatis ejuſdem loci. *Laudatur a Bucelino.*

3 *Hæc, inquam ſolius Menardi ſunt, neſcio unde accepta; certe perperam ab ipſo citatur laudatus Renatus Benedictus, in quo æque ac in elogio Labbei infra dando, de monachatu illo Miciacenſi altum ſilentium; alium autem qui de* S. Frambaldo *ſcripſerit, fruſtra quæſivi hactenus. Neque vero ut ſuum agnoviſſe videtur Mabillonius, dum in Prætermiſſis tomo* 1 *Actorum Ordinis S. Benedicti ita de eo ſcripſit:* Frambaldus monachus Cenomanenſis tempore Innocentii epiſcopi; *ſed perperam addidit quod* colatur XXIII Auguſti. *Pergit & recte:* Corpus in eccleſia collegiata ipſius nomini conſecrata apud Silvanectum colitur exceptis aliquot reliquiis, quæ in eccleſia Beatæ Mariæ de Victoria ejuſdem urbis aſſervantur *Atque hæc ſatis clare demonſtrant quam ſolenni cultu* S. Frambaldus *& apud Cenomanenſes, & apud Silvanectenſes & olim & hodie honoratus ſit, ut ad Sauſſayum recurrere non oporteat, multa de* Frimbaldis & Frimboldis *commiſcentem.* Ceterum conſtat ejus cultus. F

4 *Aſſi hic præcipue adduci meretur Caſtellani* Error de genuina Beati patria ſuppoſita. *annuntiatio pridie ab ipſo ſignata, & obitus & cultus diem dilucide explicans, tu Martyrologio univerſali, quam Latine reddo.* Apud Cenomannos in archidiaconatu Paſſagienſi, S. Frambaldi (*Frambourd*) ſolitarii, qui aliquamdiu commoratus fuerat Iberii (*Vers*) non procul Pariſiis Corpus depoſitum eſt Silvanecti in eccleſia ejus nomini dicata, ubi feſtum die ſequenti celebratur *Satis patet ejus diei impedimentum. Recte hic* ſolitarius *vocatur, ſeu eremita, ſeu monachus: ſocios tamen proprie habuiſſe & vere abbatem dici poſſe, ex dando elogio ſatis perſpicies. Ceterum quam hæc abunde ſufficiunt ad probandum cultum, tam pauca ſuperſunt, quæ de præclaris ejus geſtis & miraculis commemorari poſſint, non accipienda ex verboſiori hiſtoria Renati Benedicti, liberaliter amplificata, ſed ex breviori*

A *ri, quam Labbeus noſter edidit, ut hic ſequitur:*

ELOGIUM
S. FRAMBALDI AB.

Ex veteri Breviario Silvanectenſi deſcriptum apud Labbeum tomo a *Bibliothecæ Mss. pag.* 559.

BEatus Frambaldus ex regione Aquitaniæ, non ab infimis parentibus procreatus eſt, ſed ex nobili genere ortus. A quibus litterarum ſtudiis traditus, prudentet eſt eruditus. Ipſe a cunabulis infantiæ totam ſpem ſuam in Salvatoris poſuit diſpoſitione: credens ſibi ſufficere, ſi omnem dilectionem ſuam ſoli cæleſtis patriæ Domino commendaret.

B II Qui in tantum ſervis Dei & viris religioſis ſe ſubdidit, ut morum honeſtate ingenuitatis privilegium vendicaret; proficiebatque in eo quotidianæ exercitationis effectus, in tantum ut ultra ſe ſemper aſcendens, ſuis meritis reliquos conſodales trauſcenderet, & de ſeipſo potius triumpharet.

III Sanctitatem vero ejus Dominus miraculis demonſtravit. Contigit enim ut quidam adoleſcens gravibus æſtuaret febribus, in tantum ut cuncti de ejus vita deſperarent: quem Frambaldus facta oratione, liquore ſanctificati olei ſanavit. Quædam etiam mulier debilitate manuum contracta, nervis ſtupeſcentibus, flens occurrit S. Frambaldo, qui ſigno Crucis ſuper eam facto, priſtinæ ſanitati reſtituit.

IV Beatiſſimus ac venerabilis ſacerdos S. Frambaldus tempore Childeberti & Clotarii regum Francorum, Cenomanicum advenit pagum, a S. Innocente benigne ſuſceptus, ac ſacerdotis Domini ducatu, ab eo ad prædicandum directus.

V Deditque memoratus Innocens jam dicto S. Frambaldo locum in Condita Gsbronenſe, quem ab eo ipſe petierat; qui ſolitarius, &
C ab hominibus erat remotus, ad cellulam ædificandam: quoniam ipſe Sanctus magis ſolitarium & ſecretum locum diligebat, quam deliciis affluentem, aut opibus locupletatum, aut ab hominibus frequentatum.

VI Erat enim in loco denſiſſima ſilva, ſed tantum ille proprio ſudore una cum reliquis ſociis & diſcipulis ſuis ibidem extirpavit, & labore ſuo acquiſivit, ſultus præfati epiſcopi auxilio, ut etiam ejus adjutorio cellulam poſtmodum ædificaret, & monachos ac religioſos viros inibi congregaret.

VII Fuit namque S. Frambaldus virtutum donis ditatus, atque magna religione præfulgens. Quadam autem die, divulgata jam ſanctitatis ejus fama, dum ipſe ſanctus Frambaldus una cum reliquis Fratribus in obedientia ad meſſem pergeret, accidit ut unus ex iiſdem monachis caderet, & colliſo cerebro ſemivivus jaceret, quem ceteri mortuum eſſe putabant.

VIII Mox vero ſanctus Dei Frambaldus, facta oratione, ſuis ad Dominum precibus et impetravit integerrimam ſanitatem. Poſtea veſo cæcos illuminavit, & dæmonia a multis dejecit. A febribus autem innumerabiles ſuis tantum precibus liberavit: a reliquis etiam infirmitatibus multos ſuis condignis meritis reddidit ſanitati.

IX Iſta vero & alia innumerabilia magna miracula operatus eſt Dei miſericordia ſanctus Dei Frambaldus, ſacerdos & confeſſor Chriſti, Angelorum conſors, Propbetarum ſocius, Apoſtolorum, Martyrum & omnium agminum Sanctorum conſcius & concivis: qui obiit in pace honorifice in Chriſto XVII Kalendas Septembris. EX EDITIS.

Ad hæc ita Labbeus: Prolixiorem ſancti Frambaldi Vitam ab aliis viris eruditis jam pridem exſpectamus, in cujus locum ſubrogamus, quod in manus noſtras devenit, diploma ſeu teſtimonium authenticum, de revelatione Reliquiarum ejuſdem eccleſiæ S. Frambaldi, juſſu Ludovici VII regis Francorum anno MCLXXVII Idibus Maii, eodemque præſente peracta. *Sequitur diploma:*

In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. Ego Ebroinus Dei voluntate Decanus; Hilduinus theſaurarius, Odo cantor, & totus pariter Clerus S. Frambaldi Silvanectenſis. Quoniam expedit Eccleſiaſticis maxime perſonis diligere decorem domus Dei, nos videntes eccleſiam noſtram vetuſtatis quodam ſenio E acclinantem, & ſtructuræ veteris ignobilitatem deſpicabilem, in Domini confidentes ſubſidio, renovando cauſa ampliandi auſuri, ſumpſimus de theſauro ſanctarum reliquiarum tantum a domino rege percepta licentia tevelsndi eas. Dominus quidem noſter & eccleſiæ Patronus Pater Ludovicus ſuperlandavit propoſitum, & reliquias videri voluit ſub teſtimonio Religioſorum. Regiis ergo litteris evocatos abbatem Karoli-loci, abbatem Longi-pontis, abbatem Fuſcinaci, qui fuit noſter theſaurarius, ad diem habuimus, & in quodam ſecretario ſub præſentia etiam domini epiſcopi Silvanectenſis Henrici, Simonis Meldenſis epiſcopi, & atteſtatione cartularum, per ſingula invenimus reliquias ſanctas multo plures, & digniores quam ſperabamus. Rex autem plurimum lætus ſuper hoc effectus eſt, & conſtituit diem Idus Maii, quo poſthabitis aliis negotiis, deſtinavit venire, ſuaque præſentia eccleſiam & reliquias honorare, ſed & tanti ſeminarii oſtenſionem generaliter enienmque præcepit interim denuntiari. Viſum eſt ipſas reliqnias nominatim debere exprimi: ſcilicet, corpus beati Frambaudi abbatis & confeſſoris: corpus Gerbaudii epiſcopi & confeſſoris: brachium B. Evulſi abbatis & confeſſoris: corpus B. Laudonenæ reginæ Francorum: corpus B. Bertæ; corpus B. F Baumeri abbatis & confeſſoris. Anno itaque Dominicæ Incarnationis, MCLXXVII, die præfixa, cum domino rege affuerunt epiſcopi, dominus Henricus epiſcopus Silvanectenſis, dominus Simon Meldenſis; & cum his & magnatibus viris, & populo copioſo, dominus Rex reliquias extra civitatem devote, & cum magna reverentia deportans uſque ad locum eminentem, ſequutus eſt, ubi, divina providentia ordinante, ſermonem fecit dominus Petrus S. R. E. presbyter cardinalis titulo S. Chryſogoni, & Sedis Apoſtolicæ legatus, qui authoritate BB. Apoſtolorum Petri & Pauli & S. R. E. atque Epiſcoporum, qui aderant, congregato populo, & omnibus innovationem eccleſiæ juvantibus, indulſit vota tranſgreſſa, peccata oblita, & pœnitentiarum partem ſeptimam. Sed & poſtea archiepiſcopus Remenſis Willelmus Sedis Apoſtolicæ legatus, nobiſcum indulgentius agens, quintam partem pœniteutiarum dimiſit.

A

ANNOTATIO EX CORVAISERIO.

Hiſce inſtrumentis non nihil lucis addent ea quæ collegit Corvaiſerius in ſua Epiſcoporum Cenomanenſium hiſtoria a pag. 134, *ubi non ſolum obitus diem obſervat* XV *Auguſti, ſed etiam locum, ubi primum ſepultus eſt, pagum nempe ad rivulum aliquem, qui etiam hoc tempore* S. Frambaldi *appellatione gaudere pergit. Cum vero tam innumeris ſtic clarefceret miraculis, ſive metu ingruentium Normannorum, ſive dono ipſius comitis Cenomanenſis, pretioſiſſimum depoſitum Silvanectum translatum eſt ſub ſeculi nooi finem, fundatamque ſubinde ab Adelaide regina, Hugonis Capeti conjuge, duodecim canonicorum collegium. Porro tanta fuit ſemper populi Silvanectenſis erga ſanctum Patronum veneratio, ut recurrente annis ſingulis ejus feſtivitatis die, ab omni opere ſervili conſtanter abſtinuerint. Teſtatur etiam, veſtes ejus ſacras, albam, caſulam &c. eximii plane operis, intactas & integras hodiedum conſervari, quibus ſolus utatur epiſcopus, dein annua ejus ſolemnitas in propria collegiata eccleſia ſingulari prorſus pietate recolitur.* D

DE S. THEODOLO EPISC. CONF.

SEDUNI IN GALLIA.

J. B. S. Brevis notitia ex Martyrologiis & Gallia Chriſtiana.

ANNO DCCCVI. *Cultus.* B *Sedunum* (*vulgo* Sion & Sitteo) *in Helvetiæ confiniis ad Rhodani fontes, primaria pagi Valleſiani* (*Vallais*) *civitas eſt ſatis nota, ut eam hic deſcribere neceſſe non ſit, occaſione ſancti hujus epiſcopi* Theodoli *ſeu* Theoduli; *de quo quæ dicantur pauciſſima ſunt; imo dubitatum a me fatetur, utrum ei inter Sanctos locus deberetur, tametſi a Molano ſignatus eſſet, utpote quem non ſemel obſervavi, Faſtos ſacros non ſatis tutos ſecutum fuiſſe. Verum Ferrarii Catalogus generalis animos addidit, non tam ſua auctoritate, quam iis quæ citat inſtrumentis, nempe Tabulis eccleſiarum Sedunenſis ipſius, atque item Auguſtæ Prætoriæ & Curienſis, quibus magis me fidere poſſe exiſtimavi quam iis, quæ forſitan confundit circa ætatem Sancti, quem ſub Clodoveo floruiſſe aſſerit anno circiter* 487, *& tamen a Carolo magno Sedunorum præfecturam pro ſe & ſucceſſoribus accepiſſe.*

& ætas. 2 *Rectius ætatem definivit Caſtellanus hac annuntiatione, quam ex Gallico Latine vertimus:* Seduoi, ſancti Theduli epiſcopi, qui S. Mauritii reliquias traoſtulit. *De ea translatione hic non quærimus; de ætate melius ſentit, dum obitum ejus retulit ad annum* 806 *cum Sammarthanis in Gallia Chriſtiana, ex qua ſola hic dabimus quæ de Sancto reperire licuit. Ibi ita legitur:* Saoctus Theodulus ex Burgundia, de Grandimoote, epiſcopus Seduoenſis primus ptiocceps comes ac prxfectus Valleſii, qui ipſum comitatum & præfecturam Valleſii a Carolo magoo imperatore accepit anno DCCCII, quam domioatiooem ſibi & ſucceſſotibus Præſulibus io perpetuum poſſidendam dedit, eaque pacifice, hiſce etiam temporibus utuntur. Ex archivis eccleſiæ Sedunenſis. Exceſſit anoo DCCCVI. *Notabis hic dubitari poſſe an hic* Theodulus *confundendus non ſit cum ſuperiori* Theodoro *ſeu* Theodulo; *verum cum controverſa multa ibi expenſa ſint, necdum video uſque adco certum eſſe, quod iſtius nominis unicus fuerit.* E

C

DE B. LAURENTIO EREM. CONF. F

SUBLACI IN LATIO.

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus ejus antiquus aſſeritur.

ANNO MCC. XLIII. *Beatus annuntiatur* 27 & 28 *Decembris.* SUblacus, *vulgo* Subiaco, *oppidum eſt Latii ad Anienem fluvium*, 40 *circiter milliaribus in ortum Roma diſtans, nec alia ex notis quam habitatione & conventibus vicinis S. Benedicti e ſeculo fugitivi. Illuſtravit hunc locum ſeculo* XIII Laureotius *noſter non vita ſolum & miraculis, ſed etiam obita cultuque apud ſuos Benedictinos Martyrologos annuntiato, etſi nec meaſſe nec die, quo deceſſit e vivis; ſed die* XVII *Decembris, quo refertur anno* 1595 *a Wione, dein a Dorganio ac Menardo; fuſius a Bucelino die* XVIII *Decembris; ut de ceteris nihil dicam. Cur ad meaſem illi Decembrem confugerint, equidem ignoro; cum certiſſimum ſit, illum vivere deſiſſe anno Chriſti* 1243, *die* XVI *Auguſti; ut infra videbitur, & expreſſis verbis fatetur Bucelinus. Iſtis proinde annuntiationibus acquieſcendum omnino non putarunt, qui Opus hoc ſuſcepeerant; niſi Sublaco certiora proferrentur. Prolata deinde ſunt aliqua per R. admodum D. Silveſtrum Aieſſa, nepotem Michaelis Monachi, Decretorum doctoris & canonici presbyteri Capuani, eruditis viris per ſcripta ſatis noti. Hæc aſſignavere majores noſtri ad diem hanc Auguſti* XVI; *nihil*

A *nihil alibi : ſive hoc per ſe ipſi fecerint, quod illo die novum legerent; ſive ſuaſum a quoquam fuerit : quod neſcimus ; certe in monumentis illis de die cultus verbum eſt nullum.*

Nos damus hoc die, quo obiit.

a Nequaquam tamen iſtic honor ille ſeu cultus objicitur ; quandoquidem ibi fere ſemper aut beatus Laurentius, *aut etiam aliquando* Sanctus *appellatur, in tribus præſertim Vitis, aut etiam quatuor, ſi Bucelinianam addideris : tres enim Vitae accepimus, aliae aliis longiores ; quarum illa videtur antiquior, quam ibi repertam huc miſit anno* 1670 *P. Petrus Poſſinus auctor hoc ei titulo*, Vita B. Laurentii eremitæ ; *ſed in textu ſemel* ſanctum *illum* Leorentium *nuncupat ; Papebrochius autem ad finem adſcripſit :* Miſit P. Poſſinus ... *addens* de B. Laurentio: Cujus, inquit, corpus certio inde millieri magno cum honore ſervatur in ſecello exſtructo in ipſo, ubi vixit, loco. *Alteram Vitam ſic deſcribitur :* Vita & Miracule B. Laurentii eremitæ & confeſſoris a quodam humili monacho Sublacenſi breviter & ſi-

B deliter collecta &c. *Initium eſt :* Beatus Laurentius ex provincia Apuliæ .... *Hanc ſubmiſit R. adm. D. Silveſter Aloſa ; ſed ante, ut fallor, quam nobis deſtinavit Appendicem Chronici Sublacenſis, ex vetere emendati & auctiori per Cherubinum Mirtium Trevirenſem, monachum Sublacenſem ; adhuc tamen ab anno* 1632 *manuſcripti, ut innuitur tom.* 3 *Sanctorum Umbriæ pag.* 320 : *ubi habemus poſt mandatum Innocentii PP. IV imperantis examen Vitæ & miraculorum* B. Laurentii, *ejuſdem examinis per teſtes* 203 *juratos compendium nequaquam breve uſque ad pag.* 32 ; *tum pag.* 32 *&* 33 *miraculorum examinatorum diſpoſitionem chronicam ; deinde Vitam* B. Laurentii *ſecundum juridica teſtimonia a pag.* 34 *uſque ad* 44 ; *ubi ſequitur Annotatio huc unice ſpectans, ac demum carmen de* B. Laurentio *uſque ad pag.* 48.

Probatur cultus ab immemorabili.

3 *Annotatio jam dicta contendit, eum ab Innocentio IV, ſi non canonizatum, ſaltem in Beatorum numerum, quidquid Breve jam pervierit, relatum fuiſſe ; quod probatur ex bulla quadam D. Henrici abbatis Sublacenſis*, Laurentio *coævi, in qua ſic legitur :* Henricus, divina miſeretione ebbas conventus monaſterii Sublacenſis,

C dilectis in Chriſto filiis Amatoni rectori & Fratribus ejus Sanctæ Matiæ, ſitæ in loco, qui dicitur Morra de Butte; ubi requieſcit corpus BEATI LAURENTII ... Date eodem Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto, die decima Octobris. *Et additur :* Quem Beatitudinis titulum nequaquam præclarus ille abbas Fratri Laurentio in publica bulla adſcripſiſſet, niſi certo certius ſibi conſtitiſſet, eumdem Chriſti Famulum e Chriſti in tertie Vicatio Beatorum elbo fuiſſe edſcriptum. *Longe prius acciderit, quod ibidem dicitur juramento confirmatum in Examine commiſſo* IV *Kal. Decembris anno* 1243, *ſcripto autem anno* 1244 *Februarii die* XX ; *viſam ſcilicet jam tum fuiſſe lampadem accenſam ante* Laurentii *ſepulcrum, ut legitur in teſtimonio miraculi* 42, *quod eſt Corradi a Podio Mortarii de ceca filia ſua, nomine Bona, juranti, quod* ab ea rogatus, ipſam conduxit ad ſepulcrum Fratris Laurentii; quæ cum ingredaretur ſpecum Fratris Laurentii & Deum deprecaretur per merita ipſius, ut lumen recipere mereretur ; ecce, vidit lampadem ardentem extra ſepulcrum illius &c. *At, qui ardere iſtic lampas non potuiſſet, niſi præceſſiſſet Apoſtolica Sedis licentia.* Imo noſtri dicere, *ſubdit annotator*, inter Sanctos fuiſſe rela-

tum (ſed neſcio, a quo) cum ſummus Pontifex Martinus V hunc Fr. Laurentium Sanctum appellet in quodam privilegio concceſſo monaſterio, ſeu Prioratui S. Mariæ de Morre Bottis; quod datum legitur Romæ apud SS. Apoſtolos anno MCDXXVI, XIX Kal. Feb. Pontificatus ipſius anno IX ; cujus originale conſervatur in archivo D. Scholaſticæ. AUCT P. B.

4 *Ut ut eſt, hæc videntur ad cultum ſufficere æque ac finis ſubjecti carminis, quod illum coli ſignificat & a vitiis, & a longinquis ad ejus tumulum ſupplices confugientibus ; etſi de die feſto nihil ibi reperierim, quod, jam dixi, apud omnes ponitur præſertim die* XVII, *ſed apud Bucelinum & Antonium de Heredia die* XVIII *Decembris, quia tunc putant inter Beatos annumeratum fuiſſe, quod aſſerit ſaltem de Heredia ; ſed quia non probatur, nos illum hoc die, quo ex hac vita diſceſſit, celebrare malumus : datum hoc loco Vitam inde primo maximam, ſecunde miraculorum brevem ordinem chronicum, tertio memoratum carmen : nam compendium examinis dare non lubet, præter Epiſtolam Innocentii præviam, quam placet hic proponere, cum adjuncta examinatorum admonitione hac :* In nomine Domini noſtri Jeſu E Chriſti. Amen. Nos, Joannes humilis Alatrenſis epiſcopus, & Frater Gregorius, dictus Prior S. Bartholomæi de Inſule, litteras Apoſtolicas recepimus in hunc modum : *Eſſe veriſimile certo, quo die colatur.*

Epiſtola Innocentii PP. IV, indicensis examen Vitæ & miraculorum ejus

5 Innocentius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Epiſcopo Alatrenſi, & dilecto filio Priori monaſterii ſancti Bertholomæi de Inſula, Aletreoſis diœceſis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ad audientiam noſtram fide digniorum teſtium relatione pervenit, quod propter quondam Fratris Laurentii, cujus corpus requieſcit juxta monaſterium Sublacenſe, Dominus Jeſus Chriſtus multa & magna miracula eſt operatus. Cum itaque viri tanti memoriæ non debeat apud homines deperire; Nos ſuper hæc certificari volentes, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quod ad dictum monaſterium perſonaliter accedentes, & habentes præ oculis Deum ſolum, de vite & miraculis Fratris ejuſdem inquiratis diligentius veritatem; & quam inveneritis, fideliter in ſcriptis redigatis; & ſcripte, reſcripte denuo, per manum Notarii faciendo ſub ſigillis veſtris alterutrum ſcriptorum F ipſorum apud dictum monaſterium, & reliquum penes Anagoienſis eccleſiæ ſacriſtiam deponere; propter ea ſcilicet conſervenda in illis uſque ad noſtræ beneplacitum voluntatis reſcripturi nobis quidquid ſuper his decreveritis faciendum. Datum Laterani quarto Kalendas Decembris, Pontificatus noſtri anno primo, milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio.

Quod ſcriptum fuerit anno 1244 *die* 30 *Februarii.*

6 *Perquat examinatores* : Hujus itaque auctoritate mandati ad monaſterium perſonaliter acceſſimus Sublacenſe ; & teſtes ſuper vite & miraculis Frattis Laurentii Morræ Botris accepimus infraſcriptorum, & eoſdem examinavimus diligenter anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quarto, Pontificatus Innocentii PP. IV anno I, Indictione ſecunda, menſe Februarii die vigeſima. *Sequitur examen & valde longum & uncique integrum, ideoque hic omiſſum ; cum in fine hæc adſcripta :* Et ego Jacobus S. R. E. ſcriniarius dicte ſupra ſcriptorum teſtium receptorum in præſentie Reverendiſſimi Domini Joannis Epiſcopi Alatrenſis, & reverendi Patris Fr. Gregorii, Prioris S. Bartholomæi de Triſalto, & mei, Scriniarii : & de ipſorum mandato in publicum

AUCT. P. B. blicam formam indegi, & mei nominis ſignum feci. *Ea hoc porro examine compoſita eſt, qualis hæc eſt*

VITA

Ex teſtibus & examine ad beatificationem.

PROLOGUS AUCTORIS.

Collecta ſunt hæc ex proceſſu ſuper vita anni 1244

BEati Fratris Laurentii, viri plane toto orbi admirabilis & ſingularis, tam copioſa eſt geſtorum materia, ut cuique viro in litteris præcellenti non debeat videri ad ſcribendum indigna. Ego vero omnium imperitiſſimus, tanto licet me cognoſcam operi inſufficientem, ceſneus tamen & dolens eum tanti operis utilitate memoriam quoque tanti Viri ſcriptorum negligentia paulatim in oblivionem pene deductam, ac per hoc dubitem in contemptum fore ventutam; lient non decenter, licet non elegantet, licee etiam non ſufficienter valeam ejus vitæ ſeriem condigne ex toto complecti; aggrediar tamen confiſus Dei auxilio beatique Viti ſuffragio quoquomodo illam perſtringem, & ad laudem Dei tantique Viri, ſanctiſſimique patris noſtri Benedicti aſſectæ, memoriam, nec non ad ſolutium devotorum legentium, littetis utcumque mandare, æquus judicans ex devotione (qua ad numdem ferot) inſcitiæ notam incurrere, quam de tam pretioſa materia ex toto ſilnte: indignum prorſus eſſe judicans (quod a majoribus meis negligtum *a* doleo) ut ſi omuin njus vitæ acta perfecte nequeo, ſaltem nliquanta ſtodeam de tot miraculis ſupra memoratis, tantiſque operibun illius, ordine deſcribere, & ad poſterorum notitiam referre: etſi nihil aliud; at poſteris ſaltem auſam præbiturus, ubi me defeciſſe compererint, feliciori conatu nc labore proprias ingenii vires pericliandi.

ANNOTATA.

a *Elegia B. Alexandri fine dubio antiqua loca ſunt; ſed minus aptnor ſtudioſe minuſque accurate compoſita; qualia hæc ea vetuſtis monumentis miſit P. Petrus Peſſinus noſter ex vicini monaſterii S. Scholaſticæ bibliotheca: ſito Proceſſum, ſeu juridicum vitæ & miraculorum examen; qua nihil eſſe poteſt ſolidius, clariut, uberius, antiquius.*

CAPUT I.

Caſuale Beati homicidium, & mirabilis pœnitentia.

Natus patria, homicidium, & converſio anno 1209,

REcte cecinit Pſalmiſta: Mirabilis Deus in Sanctis ſuis: Sapientia enim ejus attingit a finu uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Idciteo legentibus ſacras Paginas admiratione digna videtat prudeutia illa divina, qua electos ſuos nd ſa vocare dignatur: legimus naim Matthæum ex publicano Apoſtolum, Magdalenam ex peccatrice amatricem & diſcipulam, Saulum nx perſecutore Eccleſiæ, ejua doctorem, & alios Sanctos ex via ſeculi hujus ae tenebrasum ad cæleſtem vocatos. Quo *in* numero fuit hic *noſter* beatus Frater Laurentius, qui ex Faucllo Apulim oppido oriundus, quod inter Spontum & Fogiam ſitum eſt *a*. Vir extitit ſimplex & rectus: ita cum caſuale homicidium perpettaſſet, facti adeo pœnituit, quod pœnitentiæ cauſa ad celebertimum illud ſancti Jacobi Apoſtoli templum in extrema Hiſpaniarum, perarduam peregrinationem inierit; quod iter proſecutus, plurima in eoſamis, ſitis, frigoris & æſtus, quandoque cum vitæ diſcrimine eſt perpeſſus incommoda: inde in Italiam reverſus anno ſalutis milleſimo ducenteſimo nono, ad ſtrictioris vitæ inſtitutum ineundum Sublacum petiit dia decima ſexta Decembtis. Ibi moram aliquanto tempore fecit in uno monaſteriorum, quondam a ſancto Benedicto ædificatorum, quod dicebatur Sancti Angeli de poſt lacum; alias de Balzis.

apud Benedictinos S. Scholaſtice in antro deſerto,

a Sed eum eremitico eo in loco ad plenum *b* non poſſet, ut propoſnerat, pœnitentiam ngere, ad monaſterium ſanctæ Scholaſticæ *b* acceſſit; ubi a Fratribus huſpitio ſuſceptus, poſt biduum ex licentia Romani abbatis, antrum Mortæ Bottia, ſupra ſancti Benedicti Specus poſitum, ingreſſus eſt. Nulla ibi tunc habitatiouia domus erat, rariſſima hominum nonvarſntio; ſed potius ſeratum cubilia: ad eum itaque locum duobus comitatus monachia pervenit; ibique ſe iucludeus, incoguitus aliquot manſit diebus. Verum ſpecus illud tam arctum erat, ut in illo Frater Laurentius vix jacere poterat ob loci anguſtiam; quod duo illi monachi clava ferrea aliquantulom dilataverunt & complanarunt. Io eo itaque antro latebroſo reclusus, cœpit corpus ſuum orationibus, vigilia & jejuniis continuia macerare; indequn nnro axieus, nec *niſi* natremn urgnretur fame, ad colligendas herbas, quibus pro cibo veſcebatur. Ibi primo n paſtoribus pecudum, qui greges juxta nntrum paſcebant, viſus; deinda ab agricolis, qni victos duinem pietatemque Hominis admirabantut, quandoque fruſtum pnis accipiebat. Cum veru ad notitism hominum, refereotibus paſtoribus, deveniſſet, cœpernut homines ad eum conenrrere, a quibus neceſſatiis ad vitam rebus donabatur; quos illn verbo & ſanctæ vitæ exnmplo pariter ædificabat.

ubi a ſperrimo cibo, potu, veſtitu

3 Et cum jam major homine videretut, gliſceenn in immenſum ſanctitatiaopiuione, provinciam ndmiratione complevit. Jejuuabat omni tempore, ſolo pann & aqua contentus, & ſeto nxortis ſtellis ſe reficiebat, ſitim aqua ſedebat. In præcipuis nutnm anni feſtivitatibus picantiam *c* ſibi faciebat, infundens ſemen fœnicnli agreſtis & ſalem in aquam: hæc erat feſtivi diei illius refectio. Induebatut ſuper nudam carnem retiaculo *ex* funiculis contexto & nodoſo: & deſuper lorica hamata ferrea, quam depilata laceraque cooperiebat veſtis: duos ferreos circulos in quolibet habebat brachio; quatuor nlios in cturibus, totidemque in eoxis portabat: ad ventrem quoque nlterum geſtabat nirculum, & ſimiliter in cullo: circa lumbos catena mebatur ferrea, qua pro bracili *d* conſteingebatur: in capite geſtnbat coronam ferream erſſam, habentem in ſuperioti parte duas lsminaa rranſverſas in modum crucis, quasum una protendebatur ab occipite uſque ad frontem, ex qua naſile *e* dependebat uſque ad medium naſi, adinſtar galeæ militaria. Altera vero lamina ab altera uſque ad alteram extendebatur aurem: ab üs duabus aliæ dum dependnbant lami-

næ,

A minæ, utramque tangentes maxillam.

4 In earum qualibet quinque affigebantur clavi, interius aculeati, quibus pungebatur utrimque; ita quod nec antn nec retto caput declinare poterat, quin ab iis pungeretur. Sicque fiebat, ut, quando neceſſitate compulſus, caput ad dormiendum inclinaret, ab iis punctus, citius expergiſceretur: quamobrem opottebat, ut ſtans rectus & rupi innixus ſomnum caperet. Ex tot itaque aculeorum puncturis, caput plenum foraminibus habebat, & pediculis obſeſſum, capillis ratis hinc illineque ſparſis. Circulus autem ille, qui ſetto ab occipite dependebat, uncinum habebat, cui gravis inhærebat loriea hamoſa, cujus pondare ejus earo per ſubintrantes cilicii nodos diſrumpebatur. Caro vero ſcapularum adeo exeraverat ſupra circulum ferteum, qui collum circumdabat, ut putrefacta carne ſæpe ſæpius ſanies effluereet. Hunc cum quadam vice ad petitionem Fratris Laurentii, Frater Benedictus, monaſterii ſacri Specus Prior, vallet amovere a ſepulis, ambas manus ex puttefacto etuore infecit.

B Si vero dictorum circulorum aliquis rumpebatur, ſtatim ad reſolidandum mittebat; & reintegratum in ſuum, unde deciderat, locum reponebat. Interim autem dum circulus fractus conſolidabatur, præacuto utebatur pro cervicali quodam ſaxo, adinſtar partis acutæ incudis fabri ferrarii, quo utebatur antaquam Isminis ferreis circa mandibulas uteratur.

per annos 10 continuos tandem aliquantulum ceſſit obedientia

5 Talem itaqne perarduam vitam tot ferri ponderibus onuſtus annis duxit circiter ſexdecim, quo uſque illuſtriſſimus domions Hugolinus Cardinalis, Oſtienſis ac Velitrenſis epiſcopus, fama ſanctitatis illius tractus, eum inviſit, repetienſque Fratrem Laurentium graviſſime ægrotantem, ei perſuaſit, nt diſcretiorem ageret vitam, nimiumque moderaret rigorem; eo quod indiſcreto rigore poterat apud Deum potius demereri, quam meteri; quia quod ſit nltra corporis poſſibilitatem atque indiſcreta abſtinentia, non virtutis eſt, ſed potins vitii. Cujus monitis ille obtempetans, aliquantnlum de prædicta vitæ anſteritata remiſit; ita ut modico quandoque uteretur vino, & olera atqna legumina manducaret, quod triennio obſervavit.

C *& neceſſitatis.*

6 Poſtmodum dolore ſplenis ac ſtomachi, qui ex nimia abſtinentia illi provenerat, toto corpore tam gravi cœpit ægritudinis incommodo laborare, quod nec e ſttatu ſurgera, nequa ſina alterius auxilio in altarum latus ſe volvere poſſet, hortatu ſrattis Amati ſui diſcipuli tot ferrea pondera depoſuit, eo quod tam gtavi pondera onerattum ſolus revolvere nequibat: quara rogatus, ne penitus corpus dabila frangeret, ſad ei quantulumcumque ſolatii pateretur impendi, ceſſit admonitionibus, ut victo congruo attanuata mambra refoveret. At hæc diutius non pertulit: nam graviores ſolito dolores expertus eſt, quod pat undecim dies nullum cibum ſnmere potuerit præter aquam, ſaccharo dulcoratam: ideoque dn ſolita vitæ anſteritate denuo aliquid remittera coactus fuit; ut interdum carnibus veſceretur; licet interim nequaquam ſolitum prætermittebat jejunium: & quamvis continuum perpetuumqne obſervaret jejunium, tamen in vigiliis Dei Genitricis atque Apoſtolorum aliorumque Sanctorum; aut quatuor temporum diebus in pana craſſo & aqua jejunabat; reliquo vero anni tempore quadrageſimale jejunium obſarvabat.

7 Silentii tam exactus extitit cnſtos, quod ttibus in hebdomada diebus, niſi urgente neceſſitate, non loqueretur; tota vero quadtageſima nec ſuis quidem familiaribus ant diſcipulis verbum aliquod diceret; ſed verborum vica ſignis uterettur; ſicque vitam perageret in abſtinentia plurima, in jajuniis indeſinentibus, in vigiliis pena jugibus; ita nt, ſi aliquando parum aliquid ſomni neceſſitas naturalis exigeret, hunc ille non ſupta ſtratum, qne omnino nullo utebatut; ſed rectus & appodiatus rupi caperet. Ad ſacratiſſimæ autem paſſionis Dominicæ memoriam in feſto Paſcaeues quolibet anno candeus ſetrom in fronte ſibimet imprimebat, enjus aduſtionis cicatrix non niſi poſt obitum ſuum hominibus innotuit. Mulierum nollam ad ſuum colloquinm umquam admiſit. Fervebat Vir Dei charitata non minus, quam hoſpitalitate, aliiſque miſericordiæ pietatiſque operibus: adeo promptus ad pauperum commiſerationem; nt ea, cum ei alia facultas non aſſer, quæ a fidelibus ſibi devotionis ergo offerebantur, pauperibus & egenis magna cum hilaritata arogaret; quod patuit cum ſacras etiam veſtes aliquando ſibi oblatas, atque altaris paramanta & tobaleas *f* vendi juſſit, pretinmqna panperibus diſtribui præcepit ad eorum ſublevandam inopiam. Inſuper & mulierem egenam de Sublacu ex eleemoſynis ſibi oblaris nuptui tradidit.

f

E

grata Deo eleemoſyna oſſa data.

8 Qnam vero gratæ extiterint Deo eleemoſynæ ſuo Servo factæ ſeqnens declarabit miracnlum. Civis quidam Tiburtinus, cui nomen Stephanus Franguinus fuit, in equo deſerebat nttem plenum oleo, & aliquot vaſa ſigulina plana ſarina, ciſtulam repletam uva paſſa, & nonnullos in cartallo piſces, quæ omnia quidam vir devotus pro eleemoſyna Fratri Laurentio mittebat. Cum itaqne Stephanus perveniſſet ad aridnm quemdam locum, non procnl a Specu ſancti Benedicti diſtansam, nempe ad Portellam (ut dicunt) qua ad ſanctum aſcendunt Romanum, in illa plaga arida, petticoſa, & lubrica ſtutatiſque plena, equus, fallente pede, dictis rebus onuſtus cecidit, & ad modum pilæ ſe circumvulvendo, in præceps prolapſus eſt per paſſus viginti quinque cum dimidio (quos duo teſtes oculati menſi ſunt) & Dei gratia meritiſque ſetvi ſni Lanrentii, equus illæſus, rupta tantummodo clirella (vulgo dicitur lo baſto) ſanus ſtanſqua erectus reprttus eſt: nter olai e ſacco dilapſus, ramo ilicis arboris pendens inventus eſt ſanns, vaſa teſtea plena farina non ſunt læſa, nec farina diminuta; maſſæ uvæ paſſæ minime diſperſæ; piſces qnoque in cartallis ſina fractione integri reperti ſunt, ſicque cuncta ſummo expoſita periculo mirabiliter conſervata ſuetunt.

F

ANNOTATA.

a Foggia *tſt a* Siponto *ſen Manfredonia ad meridiem in Capitanata.*

b *Monaſterium SS. Coſmæ & Damiani, nunc* S. Scholaſticæ, *paulla ulterius Sublacenſi, numeratur inter ibi randita a S. Benedicto.*

c Pitantiam, *id eſt, portionem cibi; alii* Pictantiam *dicunt, de qua vide Cangium in Gloſſario.*

d *Itaque Cangius* bracile *tinctorium non derivat a brachiis, ſed a braccis, quarum vicem ſupplet.*

e Naſila & naſale *dicitur in caſſide id, quod naſum cooperit.*

f Tobaleas: *ſatis uſt uſitata hæc vox; ſed rarò explicata ſatis; quia diverſis tobaliæ inſerviunt uſibus, cum fere ſint lintea tegendis altari-*

EX MS. *Silentium ejus jejuniam, frontis aduſtio &c.*

ex MS. *bus menſiſque, aut etiam emungendis natibus apta.*

CAPUT II.

Aliæ ejus virtutes, favor Deiparæ, felix obitus.

Charitas ejus ornata exemplo

ILius quoque charitas quam acceptа fuerit in conſpectu Dei, hoc unico patebit exemplo; anno itaque ſui monachatus duodecimo, qui erat a partu Virginis ducenteſimus vigeſimus primus ſupra milleſimum, in feſtivitate ſancti Marci Euangeliſtæ, die ſcilicet Rogationum, accidit, quod abſoluta ſolemni proceſſione, decantatiſque ex more Litaniis apud ſacrum patris noſtri Benedicti Specum, domnus Benedictus archipresbyter una cum clero Sublaciano aliiſque viris numero triginta ad Morræ Bottis antrum pro inviſendo ex devotione fratre Laurentio jejuni aſcenderunt. Hi poſt ſacrum colloquium ab eo ad charitativum jentaculum invitati ſuerunt: non ſunt auſi tanti Servi Dei ſperneru invitamentum. Diſcumbentibus itaque paritat omnibus, ſub aſpectu illius tres cnigui allati fuere panes cum uno ſubcinericio, atque parva (ut dicunt) picia *a* ax ſemine canabis facta; qui panes viro famelicu vix ſufficere credebantur. Allatum quoque fuit exiguum viai vaſculum (vulgo flaſcona *) quod ſitibundo ſufficere dubitabatur. Super quibus data Servi Dei benedictiona, intet fraugentium manus panas in tantum multiplicati excreverunt, ut non ſolummodo diſcumbentibus ad ſatietatem ſufficerint, verum etiam ſupervenientibus pecudum paſtoribus collecta ex iis, quæ ſuperaverunt, fragmenta diſtributa abundanter ſufficerint. Ex eo quoque vaſculo omnes ſufficientet bibernut; ita ut in illo vaſculo liquor vini non quidem augeri, ſed potius ſcaturire crederetut. Cunctis vero ſaturatis præcepit Fratet Laurentius, ne quidqnam cibi ea ſumeretent die, quia dominico fuerant refecti alimento. Cognito ab omnibus evidenti miraculo, pariter ſurgentes cum gratiarum actione Ambroſianum *b* canete cœperunt in abeundo: eaque die nullus eorum aliqua indignit refectione.

a

** l. e lage na*

b

conſtantia in propoſito.

10 Avaritiæ vero labem adeo Vir Dei execrabatur, quod a ſe ejecerit *c* Amatum ſuum diſcipulum, eo quod avaritiæ quodam ſpiritu tractus, plura ab advenientibus petere & accipere præſumpſerit, quam ſibi præceperat. Perſeverantiæ virtutem ita teſtatus eſt, quod eo tempore, quo Tiberis fluvius portentoſa inundatione effluxit, aliiſque fluminibus inundantibus paſſim arva, tanta aquæ copia ſcaturivit in crypta Fratris Laurentii, quod Amatus, ejus diſcipulus, non ſuffecerit ad ejiciendam aquam extra cryptam; & conquereretur dicens: Pater, oportet te egredi ſpecum, quia viribus mihi deficientibus aquam ejiciando ſuperare non valeo; licet quantitatem magnam foras ejecerim. Cui Frater Laurentius: Votum vovi Deo, me non egreſſurum extra haac cryptam; quare neque aqua, neque ignis, ſeu quævis alia tribulatio hinc egredi me faciet: Deus ſuum de me faciat beneplacitum. His dictis, ſtatter Amatus foras egreſſus ac poſt paululum reverſus, non ſolum inundantiam aquæ ceſſaſſe vidit, verum etiam ſpecus pavimentum talitet reperit ſiccum, ac ſi nullius aquæ indicium umquam in ea extitiſſet.

c

11 Placuit poſtea magnæ Cælitum Reginæ, ut eccleſiam ao loci, quo olim ſanctus pater noſter Benedictus ſuo nomini ædificaverat (quam Longobardi deſtruxerant ante annos circiter ſexcentos ac viginti octo) depuo extrueret. Quara eum pluries Fratti Laurentio apparuiſſet; quadam tamen nocte ſpecialius cum duabus ſociabus aſtitit ei ad conſolandum eum, dixitque: Hic habitabo, & mihi facium ædificare oratorium propter tuam erga me devotionem. Qua Frater Laurentius edoctus viſione, calcariam * fieti curavit pro ædificanda eccleſia.

D *Monente Deipara calcem ex-quit,*

** l. e. calcatorium*

12 Decocta vero aalce, quadam nocte, cum ob maximam imbrium niviumque de cælo lapſarum abundantiam calx liquefacta effluereet, beata Dei Genittix apparuit cuidam Thomæ de Morra Sublaciano nuncupato, paſcenti boves patris ſui: is cum quadam nocte cum duobus ſociis quieſceret in antro, quod vulgo Morra Loſina nuncupatur, apparuerunt ei tres matronæ vultibus roſeis candidiſque veſtibus tenitentes; quatum una, quæ præcedabat, veſte fulgentior, forma venuſtior, & ſtatura procerior apparebat, ſic Thomam affata eſt: Surge & vade velociter ad calcariam, quæ facta eſt prope Morram Bottis, de qua debet mihi ædificari domus; quia calx iſtius calcariæ perit. Ad cujus juſſionem cum ambulaſſet per ſtadium equi *d*, ille pertertitus ex novitate tei, dubitans ſe a dæmonibus illudi, ad ſocios dormientes rediit: cumque ſederet, & de his, quæ viderat & audierat, attentius animo revolveret; rurſus eædem matronæ, ſicut antea, vigilanti & ſtupenti apparuerunt; eaque, quæ prius eum affata fuerat, reprehendit vultu adirato dicens: Cur rediſti? Nos te comitabamur: quare dubitaſti?

cujus effluxum probibere fuben tur alius ab eadem Dei Matre

E

d

13 Surgens itaque Thomas rurſus ira cœpit, eumque ambulaſſet per ſtadia circiter duo, iterum infirmitas atque dubietas cordis impedimento ſibi fuit, atque admonitionem iteratæ juſſionis, quam manifeſtius audierat, obſervare negexit, rurſuſque ad ſocios dormientes reverſus eſt. Sed quia magnam manſuetudinem eorum contemptæ admonitionis major ſolet ſequi ira vindictæ; viſione tertia eadem Domina eum ſociabus appareus, addidit minas, & aperte ejus malefacta exprobravit, ita ut & in eo duritiem & dubietatem mentis emollirent verba correptionis ac pœniteatiæ, dicens. Vade indubitanter; ſequemur enim veſtigia tua, & quia nec prima nec ſecunda vice, ut præceperam, obediſti, diſcalcea te, atque diſcalceatus petge ad Mortam Bottis in pœnitentiam commiſſæ ſoruicationis; & cura, ut in omnibus obedias Fratri Laurentio, diceſque ei nomine meo, ut ibidem ædificet eccleſiam ad honorem muum inter duos fontes noviter exortos, ita ut ſous unus ab una porta eccleſiæ, & alter ab altera oriatur, & ſciat, me ita velle ab eo ibidem honorari. Porro latitudo eccleſiæ fiat ad menſuram ſancti Joannis Baptiſtæ de aicu. Quibus auditis, Thomas jam eruditus e a probratione peccati, ſtatim ſurrexit, volenſque ſocios dormientes e ſomno axcitare, nullatenus potuit, quoa ſopur Domini iuvaſerat.

ſapius apparuit, & eccleſiam ſibi fabricandam deſignavit.

F

14 Diſcalceatus itaque viam arripuit per invia & ſpinoſa loca, nivem rumpens ſera uſque ad genua altam, divina tamen roboratus gratia abſque læſione aliqua ad prædictam fornacem calcariam pervenit intempeſta adhuc nocta, quæ tamquam meridies illuminabatur. Ad calcariam cum tandem perveniſſet, vidit calcem liquefactam per duos quaſi paſſus effluxiſſe; cœpit proinde

paret ille,

A inde eam magnis undique lapidibus eingere, & tam grandes comportavit lapides, quod a tribus viris vix potuerint poſtea amoveri. Abſoluta maceria, ad apparitionem aurotæ ſupervenit frater Amatus, miratus de illius adventu: ambo deinde pergentes verſus ſpecum fratris Laurentii, ante quorum ingreſſum, ille præcepit Amato, ut Thomam (quem numquam viderat nec cognoverat) ad ſe introduceret. Ad quem ingreſſus Thomas enarravit cuncta, quæ ſibi illa nocte acciderant; nempe trinam mulierum apparitionem; uniuſque mandata, quæ ſibi pro certitudine ſignum dixerat, quod triduo panem non guſtaveras, ſed tantummodo herbam (vulgo parietariam) de rupe evulſeras, ſuccumque de ea expreſſum biberas: de qua rupe aqua ex tunc indefinenter amanare cœperat.

& cum Laurentio ecclesiam, ac habitationem fratribus ædificet

B 15 Præparatis poſtea rebus ad eccleſiæ ſtructuram neceſſariis, cum ad ædificii fundamenta jacienda devenirent eſſet, inter opifices ceteroſque, qui adeſſent, orta eſt diſſenſio. Tunc Frater Laurentius, accerſito Thoma, lapidem illi porrexit, præcipiens, ut eumdem in eccleſiæ fundamentum poneret, quemadmodum ei per Dominum mandatum fuerat. Acceptu lapide, Thomas ad locum ivit, & circumſpexit, eonſiderare volens, quo in loco lapis collocandus eſſet. Et, ecce, lapis continuo e manibus Thomæ elapſus per ſemet in ſuum ſe locavit locum, admirantibus cunctis factum; ſuper eumdem eccleſiæ fundamenta jacta fuerunt anno a nativitate Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto. Ædificata eccleſia, domum amplificare cutavit pro diſcipulorum habitatione commodiore, quos ſecum ſancti Benedicti Regulam profiteri & obſervare voluit.

Spiritus ejus propheticus, miracula, dei gratia,

16 Prophetiæ quoque ſpiritu etiam a longe facta prædixit, ut in proceſſu Vitæ ſuæ legitur (miraculum quintum:) ſed & manci ſtabilitate deſtituti membrorum, agilitati operis prorſus reddebantur idonei, & quibus contorta veſtigia nutabant, libera ambulandi facultas per beati ſervi Dei Laurentii ſuffragia ſpitulabatur. Plures dæmonum agitatos infeſtationc Vir Domini expreſſo crucis vivificæ ſignaculo ab ipſis ſpiritualium nequitiis eruit periculis. Otiam vero tamquam mortiferum animarum venenum exterabatur; quamobrem tempus ille nequaquam C inutiliter terebat: nam cum litteras ignoraret, Prior clauſtralis monaſterii ſanctæ Scholaſticæ docuit eum Alphabetum, atque deinde Pſalterium legere, atque in tantum inſtruxit in litteris, quod ſibimet plures orationes Latinas ac devotas compoſuit, quas idem Prior deſcribere curavit; iſque precationum libellus adhuc in ſacrario divæ Scholaſticæ ad beati Viti memoriam atque venerationem aſſervatur.

ac tandem felix obitus anno pœnitentiæ 11. Chriſti 1241, die Aug. 16,

17 Cum itaque Vir ſanctus Frater Laurentius tamquam indefeſſus Chriſti athleta in ſervitute Dei cæleſtem in terris, annis triginta tribus eo loci vitam duxiſſet, & operatione ſancta, lucis exempla hominibus præboiſſet, jam felix ejus appropinquabat tempus, quo bene vigilantem Servum ſuum libertate cæleſtis gloriæ remuneraret Dominus, poſt longum atque perarduum pœnitentiæ agonem, nempe triginta tium annorum: Cum extrema laboraret infirmitate, ejus diſcipulus frater Amatus circa agonizantem vigilans, audivit a pectore ejus reſonare quemdam ſuavem melodiæ ſonum, tamquam parvularum campanularum concentum & conſonantiam per aliquod horæ ſpatium, qua ceſſante ſono, ſancta illa anima carne exempta de labore ad requiem, de tertenis migravit ad cæleſtia, mane diei Dominicæ, quæ erat decima ſexta Auguſti, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio, qui erat Pontificatus Innocentii quarti primus. Ejus corpus in eadem, qua habitaverat, crypta cum condigna venetatione ſepultum fuit, atque uſque in præſens conditum eſt. Quam vero pretioſa fuerit in conſpectu Dei mors & vita ſui confeſſoris Laureatii, ſuperius annotata teſtantur miracula. Nam muti loquelam, ſurdi auditum, atidi vigorem; varliſ atque immedicabilibus morbis laborantes ſanitatem ipſius benedictione ac interceſſione receperunt: aliaque complura mirabilia patravit ad laudem & gloriam nominis ſui perpetuam.

EX MS.

c

quamquam & martyrium viderit poſſit.

18 Poteſt nunc quilibet diſcretus lector de hoc famulo Dei indubitanter affirmare, quamvis ei defuerit gladius perſecutoris, martyrii tamen palmam non amiſiſſe: nam dum corpus continuo jejuniis atque vigiliis affligeret, dum nocte dieque orationibus inſiſteret, dum contra diaboli tentationes raluctaretur, & ſe ipſum tot ferreis inſtrumentis excruciaret; quid aliud de eo dici poteſt, niſi longum pertaliſſe martyrium? Nam ſibimet perſecutor fuit, & propriar perſecutiones illatas pro Chriſto patienter uſque ad mortem ſuſtinuit ad laudem & gloriam ſui nominis perpetuam. E

ANNOTATA.

a Pitia parva *ſunt fruſtula; ſcribitur tamen alibi* pecia, petia & Petium.

b Ambroſianum, *id eſt, hymnum* Te Deum laudamus, *teſte Macro.*

c Ejecerit; *ſed recepit tamen vel retinuit continuo, ut ex Vitæ colligitur, & ea ejus teſtimonio jurato in Examine.*

d Stadin *fere tribuuntur greſſus centum & viginti; hic aliquid ſimile videtur.*

e Imo *non miraculorum illorum titulos ordine chronologico, ut accepi, ex proceſſu ſubjiciam.*

Breve compendium miraculorum beati fratris Laurentii factorum in vita. F.

Ordine temporis.	Ordine proceſſus.
1. Tribus panibus & flaſcone vini ſatiat plus quam 30 homines	1221. XV.
2. Cotvus ablatum ex vertis * panem reportavit	1223. IV.
3. Duo fontes oriuntur ex rupe poſt adventum Fratris Laurentii	1226. XX.
4. Graviſſima laborans infirmitate puer oratione F. Laurentii ſanatur	1242. XXVII.
5. Graviter afflicta in mammilla, ſignata circulo capitis ſanatur	1227. XXXVII.
6. Turpi ulcere faciei deturpatus tactu linguæ F. Laureatii curatur	1229. XLVII.
7. Siniſtro excæcatus oculo ſigno ſanctæ crucis lumen recepit	1229. III.
8. Graviſſimo laborans morbo obediens præcepto F. Laurentii convaluit	1232. XLIV.
9. Inundantiam aquæ in crypta F. Laurentii exortam conſtantia deficeavit	1233. LV.
10. Puer dextro contractus pede oratione ac benedictione F. Laurentii ſanus erigitur	1234. XXX.
11. Furioſum & inſanum ſola oratione ab inſania & furore liberavit	1234. XLV.
12. Monuchum luxuriolum inveteratum oratione	

* *i.e.* vitaculia

ad

EX MS. ad emendationem reduxit 1235. LII.
13. Excommunicatus adulter lumine privatus, pœnitens lumen & vires recepit 1235. I.
14. Puer cancro infectus signo sanctæ crucis & oratione F. Laurentii a morbo convaluit 1236. XXXIX.
15. Puer nlnr manu pedeque contractus, signatus signo crucir, sanus fit 1237. XXIV.
16. Puer pedibus contractus sola F. Laurentii oratione gressum recepit 1237. XXXI.
17. Paralyticus observans præceptum F. Laurentii sanatur, negligens reinfirmatus resanarur 1237. XLVI.
18. Dæmoniaca observans præceptum F. Laurentii a spiritu immundo liberatur 1237. XLIX.
19. Ægar pede visirant F. Laurentium, ejus oratione sanus regreditur 1238. X.
20. Epileptica obediens præcepto F. Laurentii saniratem recepit 1239. XXVII.
21. Habens ægram rumidamquo manum, obediens præcepto F. Laurentii sanatur 1240. XII.
22. Adulter in peccato perseverans, oratione
B F. Laurentii castigatus a peccato emendatur 1240. II.
23. Dolore femoris afflictus signo crucis & oratione F. Laurentii curatur 1241. XXXIV.
24. Gravissime dolentem caput signo sanctæ crucis sanavit 1241. XI.
25. Paralyticus observans mandatum F. Laurentii a paralysi curatur 1241. XLVIII.
26. Patientem intestinorum rupturam, signatum signo crucis curavit 1241. LIII.
27. Epilepticam sola oratione ab epilepsia curavit 1242. XXXV.
28. Brachium fortiter dolens, signatus signo crucis, sanus efficitur 1241. VIII.
29. Graviter ægrotans, facto voto, visitans F. Laurentium, signatus curatur. 1241. IX.
30. Equus omissus de alto cadens, salvis rebus evadit incolumis 1242. XXVIII.
31. Contractus manibus pedibusque ac brachiis sola oratione sanus erigitur 1243. XXV.
32. Paralyticus visitans F. Laurentium ejus oratione & tactu convaluit 1243. XXXVI.
33. Mulier febricitans, esu pomi & xquæ potu Morræ Bottis sanatur 1243. XXII.
34. Dæmoniacam signo sanctæ crucis a dæmone
C liberavit 1243. XXIV.
35. Longe absentir fæminæ scelus prædixit prophetico spiritu 1243. LI.
36. Mulierem scrufulam habentem in palpebra oratione & aqua sanavit 1243. XLIII.

Miracula post obitum Fratris Laurentii facta.

1. Infans exanimis ad invocationem B. Fratris Laurentii revixit 1243. XXXII.
2. Ulcerosus ex tactu defuncti sanatur; ob inobedientiam recidit, retactu sanatur 1243. XXVI.
3. Mulier dolore mamillæ crucista, tactu vestis F. Laurentii sanatur 1243. VI.
4. Æger manibus ex tactu defuncti corporis sanus efficitur 1243. XVI.
5. Gravem colli sustinens dolorem ad sunus defuncti F. Laurentii sanatur 1243. XVII.
6. Parvulus dolore testiculorum afflictus ad defuncti corpus sanatur 1243. XXIX.
7. Sarda recuperat auditum tangendo tabulam strati F. Laurentii defuncti 1243. V.
8. Afflictx dolore scapulæ ex tactu circuli F. Lau- D
rentii defuncti sanatur 1243. VII.
9. Mulier fistulam in coxa patiens tactu capillorum F. Laurentii sanatur 1243. XVII.
10. Guttam salsam patiens, ex tactu vestium Fratris Laurentii sanatur; applicans eruribus medicamen deterioratur, voto facto, resanatur 1243 XXXII.
11. Parvulus fistula laborans in scapula ad sepulcrum F. Laurentii sanatur 1243. XXXVIII
12. Gravem rupturam inguinis sustinens ad sepulcrum F. Laurentii sanatur 1243. XLII.
13. Mulier apostema in ore patiens ex tactu tabulæ defuncti sanatur 1243. XIV.
14. Puella quatuor scrufulir cruciatx ad sepulcrum F. Laurentii sanatur 1244. XIX.
15. Mulier cæca visitans sepulchrum F. Laurentii lumen recepir. 1244. XLI.
16. Monachus stillicidium oculorum sustinens imposita insula F. Laurentii sanatur 1244 LIV.
17. Gravi capitis dolore afflictus ex impositione panni F. Laurentii convalnir 1244. LVI.
18. Cruciatus aurium tinnitu, panno signans au- E
res auditum recepit 1244. LVII.
19. Mulier fluxum sanguinis patiens ex impositione panni sanatur. 1244. XIV.
20. Larus graviter dolens ex impositione capillorum F. Laurentii sanatur 1244. XIII.
21. Vir toto corpore cruciatus ex intinctu vestis F. Laurentii convaluit 1244. XXI.
22. Mulier scrufulam patiens in manu, signata circulo F. Laurentii curata est 1244. L.

ANNOTATIO.

Hæc miracula a supradictis Apostolicis commissariis conscripta sunt ex relatione fide dignorum testium, quorum triginta septem* priora beato *forte sex
fratre Laurentio superstite contigerunt: posteriora vero viginti duo intra spatium septem mensium ab illius obitu patrata fuerunt. Quoniam vero frequentissima contingebant miracula, indo fiebat, quod nemo monachorum illius ætatis illa sigillatim perscribere sit aggressus: quibus enim id oneris incumbebat, visum est, vix fieri posse ut ob eorum numerositatem ac celebritatem e totius populi memoria umquam delerentur & excide- F
rent. Quapropter pro certo asserendum, plurima post compositum Vitæ illius processum contigisse miracula, quorum notitia ad nos (quod satis dolendum) minime pervenit. Nec dubium, quin fidelium devotio, successu temporum plura alia, forsitanque descriptis majora, a Deo per meritx Confessoris sui beneficia impetraverit. Suprascripta vero commissariis Apostolicis ad comprobanda Fratris Laurentii præclara apud Deum merita eaque ad canonizationem illius peragendam sufficere videbantur.

Hymnus ejusdem, opinor, auctoris de beato Laurentio confessore & eremita monacho sacri Specus.

Fortis athletæ canimus trophæum,
Qui triumphatis satana, orbe, carne;
Laureum nomen capit a virente,
arbore Phœbi.
Appulus miles fuit, ex Fanello

Oppi-

A Oppido, qui dum juvenis furorem,
Turgidus quemdam ſequitur, peremit
percitus ira.
Inde pertæſus ſceleris, petivit
Sacra Jacobi Peregrinus almi
Templa; quæ dites recolunt Iberi
pectore prono.
Hinc valefacto Latium reverſus
Pone Sublacum; ſcopulo ſub alto
Limen accepit modicum, rigenti
conditus antro.
Membra lorica pia militari
Tuait; ætatis caput, ac obivit
Circulis, inſtar crucis, atque crura,
corpus & omne.
Pabulum radix præbuit agreſtis,
Et ſitim para medicavit unda;
Ratus fructum Cereris, peracto
veſpere, guſtans.
In ſpeco Motræ decies ter annos,
Quod vocant Bottis: Pugil hic beatus,
Treſque tranſegit famulando Regi
Arcis olympi.
B Extulit numquam Pater inde greſſus,
Flumen illius licet irruiſſet
In ſpecum; cujus precibus coacta
reſtitit unda. EX MS.
Signa quis vallat Pugilis referre
Mira ſi tanti, numerare aſtra,
Et vagas Ponti potius arenas,
ſeu maris undas.
Planus hic damnum meritis, & annis
Rite decurſis, miſeras relinquens
Orbis ærumnas, petiit ſupremi
limina cæli.
Crypta, ſed da te quid honore dignum
Proferam? cui hunc meruiſſe ſummæ
Arce conceſſum, coluiſſe tanto
tempore Patrem?
Te pii circum celebrent fideles,
Quique longinquis veniunt ab oris,
Compotes voti, incolumes recedant
manera cæli.
Dive Laurenti, pietatis ſure,
Quas preces fundo, capiſs benigne;
Meque tot mundi miſerum periclis,
exime clemens.
Ut pio tecum Domino polorum
Serviens, tandem merear ſupernis
Civibus jungi, patriæque ſummum
cernere Regem. Amen. E

DE S. HYACINTHO CONFESSORE,

EX ORDINE FF. PRÆDICATORUM,

CRACOVIÆ IN POLONIA,

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Præcipui auctores, qui Vitam & miracula hujus Sancti conſcripſerunt.

ANNO MCCLVII. *Stanislaus Cracovienſis circa medium ſeculi XIV*

MIrabilia geſta S. Hyacinthi, *qui ab hiſtoricis Polonis communiter* Iackn *vel* Iaczko *appellatur, primum litteris mandavit F. Stanislaus Cracovienſis, de quo ſcriptore Echardus in Bibliotheca Prædicatorum ad annum Chriſti* 1350, *five tomo* 1 *iſtius Operis pag.* 632 *ſuggerit ſequentem notitiam:* Frater Stanislaus de Cracovia, ſic a patria & profeſſione nuncupatus, inter ſodales Polonos medio circiter ſeculo XIV claruit, & libram ſcripſit DE VITA ET MIRACULIS S. HYACINTHI ORDINIS PRÆDICATORUM. Codex Ms. eam continens antiquiſſimus eſt Romæ in congregationibus pro canonizatione Sancti habitis anno MDLXXXIX & ſequentibus, in quibus Cardinalibus in hac cauſa delegatis traditus fuit.

C

ſcripſit Acta S. Hyacinthi, poſtea Romæ diſſecta;

a *Echardus authenticam fidem & antiquitatem hujus codicis probat ex Severino Cracovienſi, qui Vitam, miracula, & Acta canonizationis* S. Hyacinthi *libris quatuor conſcripſit, ut infra fuſius videbimus, ubi lib.* 4 *pag.* 348 *illuſtriſſimus D. Gefualdus, decanus ſacri collegii, coram Pontifice Romano & quadraginta ſeptem Cardinalibus ad rem præſentem hæc retulit:* Agentes & procuratores eaixe poſtulantes ad ulteriora procedi, diverſas ſcripturas & jura, duoqua Proceſſus exempla produxerant; unum in Urbe, inter ſcripturas ſalicis records tionis Pauli quarti receptam *, qui tamquam nous ea tribus Cardinalibus in Ordine prioribus e Paulo tertio deputatis facrat: alterum e Polonia, una cum libro vetuſtiſſimo, Vitam & miraculis ejuſdem Beati continente allatum, quamplurimis ſigillis obſignatum, quod per multos annos maxime cum diligentia in archivio Conventus Cracovienſis, tamquam verum & fidele aſſervatum fuerat, utraque ſibi convenientia, ea omnia, ſiſci * Procuratore citato, admiſſa fuerunt, & plene recognita.

F

* *forte reperiatur*

* *An non fidei?*

3 *Laudatus illuſtriſſimus ſacri Collegii decanus, narratis præcipuis* S. Hyacinthi *geſtis, apud eumdem Severinum Cracovienſem lib.* 4 *pag.* 355., *de illo Ms. codice iterum meminit, & relationem ſuam ita concludit:* Hæc omnia præter publicam & conſtantem famam probatam per teſtes ſupra quadringentos, probantur etiam per ſupradictam antiquiſſimam librum, ante ducentos annos a Fratre Stanislao Cracovienſi Ordinis ſancti Dominici conſcriptum, & in theſauro Cracovienſis eccleſiæ diligentiſſime aſſervatum, cui tam dicti Auditores quam Congregatio adhibendam eſſe fidem conſuerunt. *Cum hæc legiſſet Echardus, eum cepit cupido videndi primigenia illa* S. Hyacinthi *Acta, prout loco proxime citato indicat his verbis:* Certa Vitam illam qualis eſt & primigenio ſuo ſtylo, nec minimum mutatam, typis committere neceſſarium eſſet, eo magis quod Sancti hujus geſta prima & antiqua manu ſcripta

quæ tamen nobis deſunt,

non

AUCT. C. G. C. non habemus hactenus. Stanislai meminit Malvenda Annalium Ordinis lib. 1 cap. x & xi. Alsamota etiam ad MCCCXXIII, sed leviter. Nos ad hunc annum MCCCL sefereodum duximus ea ratione, quod in Actis canonizationis relatio hæc Vita dicatur ante ducentos annos scripta. *Quamvis eodem desiderio teneor, tamen nulla mihi spes affulget obtinendi antiqua illa Acta, cum jam ab aliquot annis altus de S. Dominico & S. Hyacintho ustillat a PP. Prædicatoribus frustra petitum.*

Primum Vitam hujus Sancti ex Leandro Alberto,

4 *Itaque nunc contentus esto eogor ilis S. Hyacinthi Actis, quæ Leander Albertus Dominicanus jam ante ducentos & plures annos typis vulgavit, quem Severinus Cracoviensis in præfatione ad supra citatam sæpiusque infra citandam suam lucubrationem, inter alios biographos S. Hyacinthi laudat his verbis:* Sunt autem viri celeberrimi non solum temporis antiquitate, verum etiam fidei auctoritate dignissimi, qui in hanc aream descendentes, strenui virtutum ac miraculorum beati Hyacinthi præcones exstitere; quorum in numero primum obtinet locum vir multiplici scientia clarus, Albertus Leander Bonoiensis, qui anno Domini MDXVSS, libro de Viris illustribus edito, magnum & longam de Vita & miraculis beati Hyacinthi fol. 189 texuit historiam, quam (ut reor) non aliunde quam ex Processu sub Clemente Septimo Pontifice maximo trsxit, ob cujus auctoritatem, Sedisque Apostolicæ majestatem, quæ ea usque facta sunt, fidem habere mereotur. *Cum Leander Albertus librum suum de Viris Illustribus Ordinis Prædicatorum anno Christi 1517 ediderit, & Clemens VII Papa primum anno 1523 ad Cathedram S. Petri evectus fuerit, probabilissime existimo, Severinum Cracovitusem hic errasse, & pro Clemente VII substituendum esse Leonem X Pontificem, qui ab anno 1513 usque ad annum 1521 Ecclesiam Catholicam gubernavit.*

eaque occasione proponit difficultatem circa Severinum Cracovitusem,

5 *Non ignoro, hic effigium quæri posse dicendo, Cardinalem Medicenm per prolepsim vocari Clementem VII, quia postmodum Pontifex electus istud nomen assumpsit. Quapropter facile potuit fieri, inquiet aliquis, ut Processus canonizationis, qui sub Leone X Pontifice agitari cæpit, adscribatur Clementi VII, eo quod tunc temporis adhuc Cardinalis ad illum examinandum deputatus fuerit, vel fortasse causam canonizationis promoverit. Verum adhuc oritur difficultas: nam Severinus Cracoviensis in Actis S. Hyacinthi lib. 3 cap. 1 & sequentibus laudi, causam canonizationis tantum anno Christi 1518 in curia Romana agitari cæpisse. Illud Processus exordium etiam colligitur ex litteris Sigismundi primi Poloniæ regis, quas anno 1518 ad Leonem X Pontificem dedit, & quibus hoc negotium eidem Pontifici commendat, ut Inde referremus. Non videmus, quomodo hic nodus dissolvi possit, nisi quis clare assuerit, Processum illum aliquot annis ante istas Sigismundi regis litteras Romæ institutum fuisse. Ut ut est, Vitam S. Hyacinthi post Commentarium prævium ex hac Leandri Alberti editione fideliter recudemus; sed subinde manifesta typothetæ errata libere emendabimus.*

qui anno 1594 explosa ejusdem Sancti Acta

6 *Inter omnes auctores sapientissime de S. Hyacintho scripsit supradictus Severinus Cracoviensis, quem laboriosum virum Echardus tomo 2 Bibliothecæ Prædicatorum pag. 411 sic laudat:* Frater Severinus Lubomliue, volgo Cracoviensis a professione dictus, gente Polonus, natione Roxolanus, Hebræus fuit genere, ac seculo XVI nomen Ordini dedit in conventu Cracoviensi, D per consuetos scholæ agones ad magisterium tandem exinde promotus. Vir cum esset nonne eruditione solum dicendique secundia clarus, sed & in agendis etiam dexter & expeditus, diffinitor nomine suæ provinciæ Poloniæ electus est, & missus ad Capitulum generale Romanum MDLXXXIX, in quo eum ceteris sedit, ac in electione Magistri Ordinis F. Hippolyti Moriæ Beccaria de Monte-regoli votum tulit. Cum in mandatis haberet a suis Polonis, ut ea occasione sancti Hyacinthi canonizationem urgeret, ita se io eo negotio quioque circiter annis gessit, ut albo Sanctorum adscribi tandem obtinuerit. *Echardus ibidem citat Starovolscium, qui eumdem Sevcrinum honorifico elogio onorat.*

Romæ vulgavit, ex vetere Opere multis mendis expurgatum,

7 *Deinde inter alia ejus scripta, quæ ad eum præsentem non spectant, recenset libros quatuor* de Vita, miraculis & Actis canonizationis S. Hyacinthi confessoris, & Ordinis FF. Prædicatorum, *qui Romæ anno 1594 ex typographia Gabiana prodierunt. Sed Echardus in illa lucubratione errores aliquot historicos & Chronologicos detexit, eosque indicat his verbis:* Libro 1 cap. 24 ootiam dare conatus est Priorum Provincialium provinciæ nostræ Poloniæ; sed quæ (cujusvis id vitio factum sit) peccat saltem in viginti duobus prioribus ab eo receositis, & in historia & in chronologia, adeo ut ex integro reformiendo sit & innovaoda tum ex Actis Capitulorum generalium, tum ex vetetibus Poloniæ monumentis. *Ceterum ea illo Severini Cracoviensis Opere, quod ilidem typis Gabianis excusum habemus, varia in hoc Commentario prævio fusius distinctiusque narrabimus. Ex eadem vero lucubratione miracula, quæ post sepulturam S. Hyacinthi contigerunt, Commentario nostro & Actis a Leandro Alberto collectis subnectemus. At profecto dolendum est, editionem illam Romanam, quam habemus solam novimus, tot mendis scatere, ut subinde verba & sensum ex conjectura corrigere cogamur. Hæc præmonere volui, ut benignus lector nobis non imputet, si forsan quasdam periodos ex erronea conjectura emendatas, & interdum luxata nomina propria, præsertim Polonica, per decursum invenerit.* E

& aliunde gesta ejus Thaumaturgi illustrabimus

8 *Nihil dico de Joanne Dlugosso seu Longino, & Matthia Michoviensi, aliisque scriptoribus, qui ante Leandrum Albertum de gestis S.* Hyacinthi *obiter memineruut. Data tamen opportunitate, hos testes allegabo ad confirmandum ea, quæ Leander Albertus & alii recentiores de Sancto illo tradunt. Etiam non recensco hic varios auctores, qui post solemnem hujus sancti Thaumaturgi canonizationem de Actis & miraculis ejus honorificam mentionem faciunt, & ea tum Latine tum vernacule scriptis sæpe copiose inseruerunt. Attamen his quoque utar, ubi opportuna occasio sese obtulerit. Denique magno usui erit bulla Clementis VIII Pontificis, qua B. Hyacinthus solenniter in numerum Sanctorum refertur, & in qua breviter præcipua hujus Sancti Acta & miracula narrantur. Hæc enim omnia post severum examen ex antiquiore Stanislai Cracoviensis codice desumpta esse existimo. Dum igitur neoterici scriptores confidenter exponent aliqua hujus Sancti adhuc viventis gesta, quæ in hac Pontificis bulla vel in lucubratione Leandri Alberti prætermittuntur, ea pro tam certis non habebo, donec ostimonio Stanislai Cracoviensis aut aliorum veterum auctorum expresse confirmata fuerint. Nunc ad ipsa Acta disentienda progredior.* F

§ II.

A

§ II.

Sancti patria, nobile genus, ſtudia litteraria, Canonicatus, & ingreſſio in Ordinem Prædicatorum.

Sanctus natus eſt in Sileſia

CErtiſſime S. Hyacinthus *patriam habuit Sileſiam, quæ olim pars erat Poloniæ, ut illuſtriſſimus Martinus Cromerus lib. 3 de Rebus Polonorum apud me pag. 55, aliique iſtius regionis hiſtorici teſtantur. Unde Sanctus ille paſſim dicitur natione Polonus, cui regno etiam Leander Albertus initio Actorum eum adſcribit his verbis*: Hyacinthus ex oppido Poloniæ Saxo, nobili ſtemmate originem duxit. *Sed ſciendum eſt, voce Polonica* kamien *ſignificari ſaxum aut lapidem, ut natalem ejuſdem Sancti locum facile convellies cum aliis ſcriptoribus, qui illum in villa Kamieaſ nutum uſſerunt, cum quibus Clemens VIII Pontifex in Bulla canonizationis ſic loquitur*;

B Natus igitur eſt beatus Hyacinthus in Polonia in villa, quæ Camienſis appellatur, Wratislavienſis diœceſis, ante annum Domini milleſimum ducenteſimum, ex nobilibus & Chriſtianis parentibus: *Joannes Dlugoſſus lib. 6 Hiſtoriæ Polonicæ, quæ Lipſiæ anno 1711 editus eſt, ad annum Chriſti 1218 ſive col. 620 patriam S. Hyacinthi adhuc diſtinctius indicat his verbis*: Ivvo, aſſumpto ſibi in comitem & conſultorem Iackooe de Opolienſi provincia & villa Lanka, Canonico Cracovienſi, virn ſenſato & induſtrioſo, ad Honorium tertium in Urbem ſe contulit. *Nunc in Sileſia eſt Ducatus Oppolienſis, qui ab urbe primaria Oppolio nomen accepit. Ceterum ignoro, cur villa natalitia hujus Sancti, quæ alibi* Camien *vel* Saxum *dicitur, ab hoc auctore* Lanka *appelletur, & accuratiorem iſtius loci ſitum indigenis aſſignandum relinquo.*

ex nobili ſtemmate

10 *Plerique ſcriptores conſentiunt, Sanctum noſtrum natum eſſe ex nobili ſtirpe Odrowvaziorum vel Odrovonſiorum, ut alii eos appellant. Huic opinioni magnum pondus addit laudatus Dlugoſſus, Canonicus quondam Cracovienſis, & diligentiſſimus veteris hiſtoriæ patriæ inveſtigator,*

C *qui loco proxime citato de ſucceſſione Ivvonis in epiſcopatum Cracovienſem hæc habet*: Dum ſucceſſor idoneus quæreretur, Ivvo filius Saulis Comitis de Konskie, (*erat hic Ivvo conſanguineus Sancti noſtri*) genere nobilis de domo Odrovvaz & natione Polonus, Cantor Gneſnenſis, Canonicus Cracovienſis, & Leſzkonis Albi cancellarius, ioter ceteros Duci & Capitulo dignior videbatur, qui ut * propter litterarum peritiam & prudentiæ humanæ fulgorem Vincentio in epiſcopatu ſuccederet.

* *forte &*

ut probatur ex fide dignis ſcriptoribus

11 *Deinde poſt narrationem miraculi, quod illuſtriſſimus Ivvo Romæ patrocinio S. Dominici adhuc viventis fieri viderat, ut in Commentario prævio ad Acta ejuſdem Sancti tomo 1 Auguſti pag. 466 retulimus, propius ad rem noſtram ſic ſcribit*. Quo quidem miraculo Ivvo Cracovienſis epiſcopus, qui omnibus, quæ circa reſuſcitatum agebantur, aderat, provocatus, in Poloniam rediturus Fratres a beato Dominico petiit: alios autem obtinere non valens, tres ſuos comites & familiares, videlicet Iackonem Canonicum Cracovienſem, QUI ET IPSE DE DOMO ORDROWAZ ERAT; item Ceslaum Polonum, Henricum Moravum & Hermanum Teutonicum ad Ordinem per beatum Dominicum aſſumi obtinuit, & illos ſecum in Poloniam deducens, primus Ordinem Prædicatorum in Polonia, beato Dominico adhuc ſuperſtite, plantavit. *Hæc teſtimonio ſuo confirmat Mathias Michovienſis, qui exeunte ſeculo XV non diu poſt Dlugoſſum floruit, dum lib. 3 Rerum Polonicarum cap. 33, vel in Corpore Hiſtoriæ Polonicæ tomo 2 pag. 85 aſſerit ab illuſtriſſimo Ivvone præter alios, quos S. Dominicus Romæ ad Ordinem ſuum admiſerat, in Poloniam reductum fuiſſe* Iaczkonem Canonicum Cracovienſem, nobilem de domo Odrovaoſa, de proviocia Oppolienſi & villa Lanka ortum.

AUCT. G. C.

quorum aliqui originem ſuam ſtirpis

12 *Simon Okolski Dominicanus tomo 2 Orbis Poloni, quod Opus genealogicum Cracoviæ tribus voluminibus edidit, pag. 299 arma gentilitia illuſtris familiæ Odrovanſiæ ita deſcribit*: Eſt media ſagitta coloris albi; lancea ſagittæ antiquæ apparet infixa lanuginibus provecti viri, cujuſmodi in Turcia ſæpius reperiuntur craſſorum pilorum, in medium ſphæræ deducuntur, coloris etiam albi, in campo ſanguineo. Super coronam ſunt penaæ pavonis, iotra quas per tranſverſum eadem promineot arma, quaſi io latus declinata. E *Tum laudatus ſcriptor Dominicanus incertam horum inſignium originem ibidem exponit his verbis*: In Moravia aotiquiſſima arma ſunt, quæ nuncupationem ſuam vel a cognomine viri vel ab eventu acceperunt: fabula enim hæc originis ſpargitur. Ad * principem Moravorum erat gentilis quidam audaciæ & ſortitudinis in lucta mirabilis. Accidit, quod Moravus, vel alterius gentis vir miles, & ſorte jam Chriſtianus (ad cujus diſtinctionem paganus dicitur in fabula) ipſum ſuperando in directione ad metam & in lucta ad principem comparuerit; gravis adventus pagano jam aliquoties ſuperato. Evocat igitur virum paganus in luctam, digito in naſum collimandum *; quod quia in conſpectu principis erat, indignatus miles tali evocatione, corripuit ipſius lanugines & una cum carne avulſit atque io ſagittam infixit: quod ut cooſpexit princeps, in inſigne & æviternum monumentum militi conceſſit. Favet proclama armorum huic fabulæ in lingua Morava; ſed talis eventus fruſtra ſagittam apponeret. Crediderim, quod ſagitta emiſſa avulſerit uoa cum carne hoſti pagano lanuginem, ſive in prælio, cui plus aſſentior, ſive in tali coram principe eventu: F erant enim ſagittæ antiquæ ferrum latum & acutum ab utrimque, ſicut & modo Tartari utuntur ſimilibus in pugna cootra agiles equos. Quando in regnum illata fuerint, ignoro; ſed quod circa annum CMLXVI reperiantur io regno, hoc ſcio.

* *forte Aspid*

* *forſan collimando vel collimans*

Armorum propagationem exponunt.

13 *Reverendiſſimus Thomas Joannes Peſſina de Czechorod, epiſcopus Samaadrienſis ac decanus metropoleos Pragenſis, nomen nobiliſſimi iſtius ſtemmatis aonnihil immutat, & ſurſum illud infecit ad etymologiam linguæ Moravicæ, de qua mox ſupra ub Okolskio aliquid dictum eſt, dum parte 1 Martis Moravici lib. 2 cap. 5, ſive pag. 170 iſtius Operis, de origine ejuſdem aobilitatis ita meminit*: Odriſauſus porro, cujus hic fuerat ſemel atque iterum mentio, eſt, ut reor, heros ille, Saulus nomine, vel unus ex poſteris illius ejuſdem cognominis, qui cuidam gigaoti e Græcia (juxta alios e Bulgaria) advenæ, io aula regis Moraviæ alios ad certamen provocanti, labium ſuperius una cum myſtacibus, ſingulari audacia nec minori animi ſortitudine detraxit & quem idcirco rex ODRIFAOSUM, id eſt DETRATOREM MYSTACUM appellavit, ſimul & myſtaces

fagi-

AUCT. G. C. ſagitta per medium transfixos, prout illos regi videre cupienti oſtenderat, in elypeo ſno militari ferre juſſit. Huic originem ſuam debet familia celeberrima Sagittiferorum ſen, ut loquitur vetuſtiſſimus ſcriptor, familia ſagittam circumflexam in naribus, ſno in gentilitio elypeo ferentinm, ſueceſſu temporis in plures diviſa ramos, ac longe lateque non tantum per Moraviam & Bohemiam, verom etiam per Poloniam, Litoaniam, Ruſſiam, Croatiam, Dalmatiam, Serviam, & alia Slavoniei nnminis regna copioſiſſime propagatu. *Ibidem illuſtriſſimus ille ſcriptor varios hujus arboris genealogicæ ramos aſſignat, & ſub finem citati capitis aſſerit*, S. Hyacinthnm *en hac illuſtri Odrifauſiorum vel Sagittiferorum ſtirpe ortum eſſe. Vin dubitamus, quin ſplendidam* S. Hyacinthi *proſapiam etiam memoraverit Staniſlaus Cracovienſis, cujus ſcripta Romæ examinata ſunt, tum Clemens VIII Pontifex in Bulla Canonizationis diſerte affirmet, eumdem Sanctum* ex nobilibus & Chriſtianis parentibns *natum fuiſſe. Itaque propter unanimem recentiorum conſenſum & teſtimonia veterum auctorum avitam* S. Hyacinthi *nobilitatem libenter & intrepide admittimus. Nunc de litterariis ejuſdem Sancti ſtudiis nonnulla diſcutiamus.*

B

Cum Sanctus ſtudia abſolviſſet, 14 *Severinus Cracovienſis in Vita* S. Hyacinthi *lib.* 1. *cap.* 3 *diverſas ſtudiorum palæſtras ei aſſignat his verbis:* Beatus Hyacinthus ſeholarum quidem ſecularium ptimam Craeovienſem, ſeeundam Pragenſem, tertium Bononienſem illuſtres ueademias magiſtras ſoæ juventntis habuit, in quibus non ſolum doctrinæ elaritate, verum etiam morum honeſtate decoratus totum ſe in virum divinum Eccleſiæ ſanctæ Dei profuturum commutavit. Ae ptoinde ex poſttema academia Bononienſi ſueræ theologiæ profeſſor & utriuſque juris Doctot Cracoviam revertitur, ae beato Ivoni venerabili epiſcopo Craeovienſi patruo ſun, qui non minus ſplendore vitæ Chriſtianæ, qnam dignitate fulgebat, firmiter udhæſit; in qno prædictns epiſcopus videns gratiam divinam prælueere, tnm ob conſanguinitatem tum ob vitæ integritatem volens ſibi enm adſtringere, in eccleſia eathedrali Craeovienſi Canonienm conſtituit, quo in munere tamquam lucerna ardens ſuper eandelabrum poſita, eeteris Canonieis ſplendore ſcientiæ, morum ptobitate, vitæ exeellentia præfulſit, non ſolnm præſentibus, ſed etiam futuris in hoc ſtatu exiſte otibus effieax relinquens exemplum.

C

& jam oſſe Canonicus Cracovienſis, 15 *In hac Severini narratione occurrunt aliqua obſervanda, quæ judicio prudentis lectoris ſubjicicmus. Prime ſi Staniſlaus Cracovienſis, cujus Ms. lucubeationem nobis haetenus videre non licuit, palæſtram Bononienſem, tam longe a Polonia diſſitam,* S. Hyacintho *enpreſſe aſſignaverit, ejus teſtimonio prorſus acquieſcimus. Sed miramur, Clementem VIII Pontificem in Bulla canonizationis, & Leandrum Albertum Bononienſem in Actis* S. Hyacinthi *infra edendis non meminiſſe de Bononienſi illo Sancti ſtudio, quod huic celeberrimæ academiæ non exignam gloriam addidiſſet. Secundo advertimus, quod Severinus Cracovienſis altioribus* S. Hyacinthi *ſtudiis ſubjungat Cracovienſem ejuſdem Sancti Canonitatum, etſi Leander Albertus initio Actorum eumdem Canonitatum ſtudiis theologicis præmittat. Tertio putamus, duos hos ſcriptores erraſſe aut per prolepſim locutos eſſe, quando Ivonem appellant epiſcopum Cracovienſem, antequam* S. Hyacinthus *in eadem eccleſia Cracovienſi Canonicatum adeptus eſſet: nam prædictus Dlugoſſus lib.* 6 *Hiſtoriæ Poloniæ ad annum Chriſti* 1218 *ſcribit,* S. Hyacinthum *jam fuiſſe ſenſatum & induſtrioſum ostioſiæ Cracovienſis Canonicum (nonnulli tunc triginta tres ætatis annos ei tribuunt) dum Ivo Romam petiit, ut Vincentio Kadlubkeni epiſcopatum Cracovienſem abdicare volenti ſuccederet. His minoris momenti obſervationibus relictis, nunc breviter videamus, quo tempore & qua occaſione* S. Hyacinthus *ſacrum Prædicatorum Ordinem ingreſſus fuerit.*

D

16 *Tomo* 1 *Auguſti pag.* 466 *in Commentario prævio ad Vitam S. Dominici diſputavimus contra Echardum Dominicanum, qui famoſam mortui Napoleonis excitationem, adeoque etiam ingreſſum* S. Hyacinthi *in Ordinem Prædicatorum, uſque ad annum* 1220 *novi ſtyli differt, & ibidem argumentis quibuſdam probavimus, illam Sancti converſionem anno* 1218 *affigendam eſſe. Non lubet hic iterum operoſius de anno iſto diſceptare, quandoquidem ibi videri poſſunt ea, quæ ad hanc chronologiam, confirmandam allegavimus. Etiam hoc loco repetere volumus longiorem Dlugoſſi narrationem, quam ibidem tranſcripſimus, & qua ſedulus ille hiſtoriæ Poloniæ indagator fuſius exposuit, quomodo* S. Hyacinthus *inſtitutum S. Dominici amplexus fuerit.* *anno 1218 Romam venisse,*

E

Ordinem Prædicato. tum ingreditur. 17 *Itaque ſufficiet hoc loco breviter referre illam converſionis occaſionem ex Annalibus eccleſiaſticis Odorici Raynaldi, qui ad annum Chriſti* 1218 *num.* 35 *eamdem ex Joanne Dlugoſſo vel Longino, aliſque hiſtoricis ita contraxit:* Emieuit quoque Romæ per hæc tempora divi Dominiei ſanctitas: dum enim ſaeris eoncionibus magno eum Chriſti fidelium emolnmento operam daret, adoleſeentem Napuleonem nomine, Stephani Cardinalis Foſſæ novæ ex fratre nepotem, ab equo dejectum colliſnmqoe, ac ſubita morte exſtinctum, ad vitam revocavit: eaque occaſione S. Hyacinthus Cracoviæ Canonicus Religioſo Prædieatorum Ordini adſcriptus eſt. Ivo enim electus Cracovienſis epiſcopus, quem alii ejus patruum, alii vero conſanguineum appellant, in Urbem una eum *ipſo* ſe contulerat, eumque egregin exeituti mortui editn ſpectaculo interfuiſſet, Dnminico intima conſuetudine conjunctus, Hyaeintbum ipſum nonnulloſque alios in regulari diſciplina erudiendos tradidit, ut Prædieatorum familia in Poloniæ regno propagari poſſet, quod poſtea mirifice factum: Hæc pluribus Jnannes Longinus, rum *ii* qui res SS. Dominiei & Hyacinthi præclare geſtas ſcriptis eommendarunt. *Nunc ad controverſa quædam* S. Hyaeinthi *geſta pergamus.*

F

§ III.

Tempus tirocinii, & nonnulla ineerta Sancti geſta, de quibus inter ipſos ſcriptores Dominicanos diſceptatur.

Sanctus, poſtea Religioſe vita, tirocinia, POſtquam S. Hyacinthos *Ordini Prædicatorum adſcriptus eſt, ſub ipſo ſancto Dominico tirocinium vitæ Religioſæ poſuit, quod nonnulli ſcriptores Dominicani ad integrum annum extendunt, aliis breviorem temporis moram eidem tirocinio aſſignantibus. Priorem ſententiam amplectitur Abrahamus Bzovius Dominicanus in Annalibus eccleſiaſticis, ubi ad annum* 1219 *num.* 8 *poſt narratum Napuleonis reſuſcitati prodigium habet ſequentia:* Interfueré huie miraculo Ivo Cra-

Digitized by Google

A Cracovienſis & Andreas Pragenſis nativitate, & umbo admiratione atque amora correpti a divo Dominico flagitabant, ut vellet ſui inſtituti ſodalas eccleſiis illorum concedere. Com Dominicus nullos haberet, qui idioma gentis callarent, quatoor ex comitatu corum prodeſiderio inflammati, habitam ſacræ Raligionis induera. Primus eorum Hyacinthus Odrovanſius, Canonicus Cracovienſis, is qui ſanctum Dominicum vitæ innocenia & miraculorum gloria æquavit, & in Sanctoram numerum a Clemente VIII noſtra ærata adnomaratus eſt. Non impar ai ſreter germenus, beatus Ceslaus Odrovenſius (*hanc conſanguinitatem in Actis B. Ceslai ad diem* XVI *Julii, ſive tomo* IV *iſtius meaſis pag.* 581, *diſcuſſimus*) Canonicus Sandomirienſis, admirendorum ſplendota illuſtris. Tertius foit Henricus Moravus; qaartus vero Hermenaus Tauto, uterque nobilis & propter rerum præclara geſtarum magaitudinem inter Beatos ævi ſincetiotis deputatus. Hos INTEGRO ANNO ſalutaribus præceptis imbuens ad eam efformavit modum, ot non tyrones, ſed veterani Raligioſi, ſanctimonia vitæ illuſtres, zeloque atdentiſſimo amplificandæ tuendaque fidei cæſtuentes ab omnibus ſuſpicerentur atque haberentur. *Hic videt, integrum annum tirocinii S. Hyacinthi ſociorumque tribui, qua in re Bzovius Lunadrum Albertum & Ferdinandum de Caſtillo ſecutus eſt.*

B

19 Contra vero Malvenda in Annalibus Prædicatorum ad annum Chriſti 1218 *cap.* 26 *contendit, illud tirocinii tempus multo brevius fuiſſe, & opinionem ſuam probare nititur his argumentis.* 1 Manſiſſe ſanctum Hyacinthum enm ſociis integrum nanum in Conventu ſanctæ Sabinæ, tyrocinio Religionis exercentem, majoremque anoi partem ſub diſciplina ſancti Dominici, qui sune ibidam præſans aderat, ajus mores & virtutes imitari ſatagentem axegiſſe, Lesnder, Caſtillus, Bzovius & alii ſunt auctores. At mihi iſta reputanti difficultas oboritur; cum quod Annales Poloniei, quos ſupra tetulimus, aperte dicant, Ivonem quatuor ajus ſocios, jam habitu ſanctæ Raligionis indutos, ſecum in Polooniam reduxiſſe; quem taman haud eſt verofimile, integrum annum Romæ eaſpectaſſe, ut illi, noviciatus elapſa tempore, profiterentur: præſertim C cum iidem Annales referant, Ivonem tempore exeitaci Neapoleonis jam Romæ omnia negotia ſua opera Ugolini Cardinalis, epiſcopi Oſtienſis, expediviſſe; tum quod Clemens VIII in Bulla canonizationis, ut vidimus, diſerte aſſeret, Hyacinthum peresigno tampore, omoi ſancti Dominici diſciplina inſtinctum, a manibus ejuſdam Viri Dei habitu ſuſcepto, ac expreſſe illius Raligionam profeſſum, in Poloniam cum ſociis rediiſſe. At quod sit, EXIGNO TEMPORE, de anno novitiatus procul dubio minuit, cum novitiatus tempus juſtum ſit, quo quis egregia inſtrui poſſit in diſciplina monaſtica.

Contra Malvenda contra opinionem aliorum

Spatium duorum aut trium menſium aſſignat.

20 His adda, quod non potuit Hyacinthus enm ſociis a ſancto Dominico in Poloniam mitti, ajuſqua benedictione proficiſci (quod remea plesique tradunt) mox ut explevit integrum annum probationis, eum ſanctus Pater ao tempora in Hiſpaniis egatit, nec Romem poſt diſaeſſum in Hiſpanias, oiſi ad finem anoi MCCXXI redierit, ut ſuo loco dicemus. Conjectamur ergo, quod in aliis ſæpe factum jam obſervavimus, Hyacinthum & tres ajus ſocios exiguo tempora, nempe duos aut tres menſes, in ſancta Sabina apud ſanctum Dominicum Raligioſæ vitæ formulam hauſiſſe & omnam vitæ ſancti Petris rationem animo defixiſſe, moxque indulgantia & conceſſione ſommi Pontificis, vel, more tunc tecepto, emiſſa profeſſiona, qoia neceſſitas id poſcebat, emendatos a ſancto Vito in Polonium hoc ipſo anno, itarqua in comitatu Ivonis, qui eos reducebat, ad Catinthiam uſqua ſceiſſe. *Joannis a ſancta Maria inter Acta Gallica Sanctorum & Beatorum in Ordine S. Dominici tomo* II *pag.* 134, *ſeu in Vita S. Hyacinthi cap.* 3, *hanc Malvendæ opinionem approbat, quam nos etiam probabiliorem putamus, licet illa controverſia certius deciai poſſet ex Stanislai Cracovienſi, ſi hic in Ms. ſua luculeatione tempus tirocinii exacte determinaverit.*

AUCT. G. C.

In Poloniam redituros convobium Friſacii condit.

et *Tum domeſtici tum exteri ſcriptores tradant*, S. Hyacinthum *in illis itinere verſus Poloniam divertiſſe Friſacum, quæ eſt arbs Cavinthiæ, ibidemque tenoblium ſui Ordinis ædificaſſe. Cum autem Sanctus ibi ſex menſibus commoratus eſſet, Cracoviam viſiturus conſtitutis recens convobio Friſacenſi præfecit Hermannum Teutonem, quem Leander Albertus in Actis huic Commentaris ſubnectendis* Converſum, *id eſt, Fratrem laicum appellat. Sed Malvenda in Annalibus Prædicatorum ad annum Chriſti* 1218 *cap.* 27 *illam Leandri appellationem refellit hoc modo:* At quod Laander & alii Fratrem Hermannum Teotonicum a ſancto Hyacintho Friſacenſi Conventui Præpoſitum (quem nos Priorem vocamus) reliſtum, Converſum ſuiſſe tradant, nihil ajuſmodi Clemens VIII aut Annales provinciæ Poloniæ a Patre Magiſtro Abraham Bzovio ad eos miſſi tedicent; nec faeile ereditu eſt, ſanctum Hyacinthum numeroſo Conventui tot facetdotum & ſacris initiatorum, Converſum Fratrem ſine ullo facto Ordine impoſuiſſe Priorem; tametſi id olim in Minorum Ordina oſitatum ſciamus, & ſanctum Didecum Coaverſum, Guardianum aliquando fuiſſe fincare ejus Acta taſtantur. Srd in Ordine Prædicatorum numquam id uſurpatum legimus. *Si quis plura de hoc Hermanno ſcire cupit, conſulat Bzovium in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1245 *num.* 24, *ubi inter alia in elogio hujus Hermanni aſſerit, illum habuiſſe ſelectiam cælitus infuſam, & idiomate* Latino, Alemanno, Boemo, & aliis ſarmooibus *promptiſſime cunctaes inſtituiſſe. Hæc autem omnia favent opinioni Malvendæ, & non videntur ea Fratri laico convenire.*

E

F

dicitur ſuiſſe primus Poloniæ Provincialis.

21 *Severinus Cracovienſis in Vita* S. Hyacinthi *lib.* 1 *cap.* 3 *pag.* 19 *de eo hæc habet:* Beatus Hyacinthus provinciæ Poloniæ primus fundator exſtitit, in qua diverſis in partibus fundans moaſteria, primus Provincialis fuit, eamqua plutibus aonis rexit, ut patas ex Celandario antiquiſſimo, Laopoli civitate Ruſſiæ ſcripto. *Deinde cap.* 6 *ejuſdem libri primi pag.* 117 *aſſerit, eumdem Sanctum* quadraginta uno anno *Poloniam virtmaſque provincias moderatum eſſe. At neque anti. quiſſimo Calendario Leopolitano, neque illa Severini aſſertione movetur Joannes a ſancta Maria Dominicanus, qui in Vita Gallica* S. Hyacinthi *cap.* 16 *rotunde negat, hunc Sanctum unquam provinciæ Poloniæ præfuiſſe, multo minus eam quadraginta annis gubernaſſe.*

quod neita probat: Joannes a ſancta Maria Dominicanus,

22 *Tum Joannes ibidem hanc opinionem ſuam* Anno Chriſti 1221, *inquit, qui S. Dominicus ſecundum Capitulum generale celebravit, Ordo Prædicatorum divifus eſt in octo provincias, & provincia Germaniæ complectebatur Poloniam, eique provinciæ Henricus ab illo tem-*

AUCT. G. C. *pere uſque ad annum* 1228 *præfuit. Cum autem numerus Conventuum feliciter creſceret, eodem anno Chriſti* 1228, *quo generale Capitulum Pariſiis habitum eſt, B. Jordanus Magiſter generalis Germaniam a Polonia ſeparavit ad ea duas provincias diviſit, primumque Polaniæ Provincialem conſtituit Gerardum Venatilavicenſem, qui poſtea ad epiſcopatum in Ruſſia aſſumptus eſt. Anno* 1235 *in gubernatione ejuſdem provinciæ huic ſucceſſit B. Ceſlaus, quem deinde ſecuti ſunt alii, qui recenſentur in catalogo Priorum Provincialium Poloniæ, inter quos humilis & apoſtolicus* S. Hyacinthus *nunquam locum habere voluit. Hactenus Joannes a ſancta Maria, cujus ſententia ea Abrahamo Bzovio, Thoma Malvenda, veteribuſque Ordinis Dominicani Capitulis confirmari poteſt.*

cujus opinio confutatur.

24 *Attamen Severinus Cracovienſis in laudata* S. Hyacinthi *Vita lib.* 1 *cap.* 24 *pag.* 62 *ſic conſidenter ſcribit:* Primus poſt beatum Hyacinthum Provincialis provinciæ Poloniæ reverendus P. F. Gerardus, natione Theutonicus, per reverendiſſimum Magiſtrum Ordinis Jordanem præfectus & confirmatus anno MCCLVIII. *Hac tem-*
B *poris computatione, ni fallor, Severinus indicare voluit, R. P. F. Gerardum iſtum uſque ad annum* 1258 *provinciæ Poloniæ præfuiſſe. Sed haud dubie ſcriptor ille in ea computa hallucinatur, cum Bzovius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1232 *num.* 12 *de eodem Gerardo ſcribat ſequentia:* Is porro (*nimirum Gregorius IX Pontifex, de qua ibi agitur*) Fratris B. Gerardi, *cujus ſanctitas & dexteritas perſpecta, eum genti Ruthenorum recens converſæ primum præfecit epiſcopum, cum antea Provinciali Poloniæ ampliſſimam facultatem contuliſſet, causas matrimoniales in Ruſſia emergentes diſcutiendi. Præterea Severinus errat in viginti duobus primis Palaniæ Provincialibus, ut ſupra num.* 7 *ex Eberhardo retulimus.*

25 *Laudatur Severinus lib.* 1 *cap.* 6 *pag.* 27 *ejuſdem Vitæ ſuſpicatur, provinciam Hungariæ ab apoſtolica illo Viro etiam inſtitutam fuiſſe. Verum*
S. Sigiſmundus Ferrarius contra aliquos probat, *Sigiſmundus Ferrarius Dominicanus in Opere de Rebus Hungaricæ provinciæ ſacri Ordinis Prædicatorum part.* 1 *cap.* 3 *hanc ſuſpicionem ita refellit:* Non deſuere ſcriptores, a quibus Severinus
C Cracovienſis, qui ſanctum Hyacinthum Odrovanſium Polonum hujuſce provinciæ Hungaricæ prima fundamenta jeciſſe putarint, propterea quod Ordinis Prædicatorum primus in ſeptemtrione fundator noverupetur & fuerit. Verum ea ratio, quod interdit, nequaquam evincit: aliud enim eſt, primum fuiſſe fundatorem Ordinis in ſeptemtrione; aliud, primum fuiſſe fundatorem peculiaris alicujus provinciæ in ſeptemtrione exiſtentis. Ad illud enim ſuffiecit, in ſeptemtrionem ante quemcumque alium, in quacumque id factum fuerit parte, Ordinem inveniſſe; ad hoc autem neceſſe fuerit, ut in ea peculiari provincia, cujus quis dicitur fundator, in eaque regioce, ex qua Ordinis illa provincia denominatur, Religionem erexerit. Sanctiſſimos ſane Hyacinthus primum Friſacii o Catmrhia nobiliſſimum monaſterium conſtruxit anno Chriſti MCCXVIII; unde primus in Prædicatorum Ordine Germanorum apoſtolus a Malvenda inſta citando merito dictus eſt; & inde digreſſus Cracoviam, inibi etiam eodem anno monaſterium aliud fundavit, aliis etiam ſubinde Conventibus conſtructis, ut epiſtola beati Patris Dominici ad Fratres & Priores Polonize data anno Mcexxv (quam habes apud Abrahamum Bzovium, Thomam Malvendam, D Michaelem Plodium aliosque ſcriptores) aperte manifeſtat. *At in Commentario prævia ad Acta S. Dominici § 42 & § 43, ſive tomo 1 Auguſti pag.* 514 & 524 *cum Echardo Dominicano evidenter aſſendimus, hanc epiſtolam S. Dominico ab aliquibus perperam tribui, eamque pertinere ad Joannem Theutonicum, quartum Ordinis Prædicatorum Magiſtrum Generalem, qui illam Londini anno* 1230 *ad Fratres dedit.*

26 *Porro Ferrarius ratiocinium ſuum ita proſequitur:* Monaſterium Pragæ in Boemia per Fratrem Ceslaum, germanum ejus fratrem, nomine ſanctum Clementis erexit anno MCCXII, ut ex Malvendæ Annalibus eſt videre. Sed nuſquam legitur eum primo monaſteria in Hungariæ regioce exſtruiſſe. Accedit, quod hujuſce rei hiſtoriæ noſtri Ordinis de ſancto Hyacintho non ſiluiſſent, cum tamen, ipſo Severino teſte, nullam omnino mentionem faciant: PROVINCIA VERO, inquit, HUNGARIÆ, QUÆ EST REGNO POLONIÆ PROPINQUISSIMA ET CONVICINA, LICET PER BEATUM HYACINTHUM CREATA * FUISSE CREDATUR, NON TAMEN HISTORIÆ VERITAS DE IPSA MENTIONEM FACIT. Primus itaque Ordinis E Prædicatorum in Hungaria fundator fuit beatus Paulus, natione Hungarus, quamquam peculiarem ejus patriam ſcire hactenus non licuerit. Ed traduni Theodoricus, S. Antoninus, aliique antiqui rerum noſtrarum ſcriptores, & ex eis Bzovius eccleſiaſticorum poſt Baronium Annalium conditor, Caſillus, Plodius, Malvenda, ceterique recentiores. *Etiam in Actis S. Dominici de hoc P. Paula Hungaro mentionem ſecimus.*

Sanctum non fuiſſe primum fundatorem Ordinis Prædicatorum in Hungaria,

* *lege* ERECTA

27 *Malvenda in Annalibus Prædicatorum ad annum* 1221 *cap.* 6 *patat, Sanctum noſtrum ex Polonia veniſſe ad ſecunda comitia generalia Ordinis Prædicatorum, quæ Bononiæ exeunte Maio anni* 1221 *celebrari cœperunt, & hanc opinionem ſuam exprimit his verbis:* Exiſtimamus quoque interfuiſſe huic generali Capitulo ſanctum Hyacinthum, fundatorem Ordinis in provincia Poloniæ: is enim cum ſociis manens adhuc in domunc*ula illa lignea apud epiſcopum Cracovienſem, vi*sibus omnibus prædicationi verbi Dei & propagationi Ordinis inſiſtebat; & pro muneris ſui ratione, cum vir magni nominis eſſet, Religionemque primos in Germaniam Pruſſiamque importaf- F ſet, ac Prior monaſterii Cracovienſis exiſteres, non dubitamus, eum ad Capitulum generale hujus anni veniſſe, ut ſtatum Religionis in ſua provincia Patribus exponeret, novaque mandata pro conſervando & dilatando Ordine acciperet. *Ita quidem ille.*

ac ipſi ſcriptores Dominicani impugnant;

28 *Sed Severinus Cracovienſis in Vita* S. Hyacinthi *lib.* 1 *cap.* 9 *pag.* 35 *narrat, eodem anno* 1221 *non procul Cracovia ab eo filium dominæ Falislavæ ad vitam revocatum fuiſſe feſta tranſlationis ſancti Stanislai martyris, quod in Polonia quotannis die* XXVII *Septembris celebratur. Hinc Joannes a ſancta Maria in citatis Actis Gallicis ejuſdem Sancti cap.* 16 *contra Malvendam argumentatur hoc fere modo: Non eſt veroſimile,* S. Hyacinthum *ſecunda Capitula generali interfuiſſe, quod Bononiæ exeunte Maio anni* 1221 *habitum eſt, cum utique & certa Vitæ ejus hiſtoria teadat, quod ipſe eodem anno circa finem Septembris mortuum filium dominæ Falislavæ reſuſcitaverit, & aliunde ſatis conſtet, nam ſupereſſe ſufficiens temporis ſpatium, ut quis a feſto ſanctiſſimæ Trinitatis uſque ad diem* XXVII *Septembris ex urbe Bononiæ in Poloniam ſive Cracoviam*

eandem incerta ejuſdem Sancti ſtatua,

A *viam pedis perveniat. Non eſt contemnendum iſtud laudati Joannis argumentum, ſi hoc tempus mortui reſuſcitati in antiqua hiſtoria Stanislai Cracovienſis diſerte exprimatur. Saltem Severinus Cracovienſis huic miraculo feſtum translationis S. Stanislai martyris expreſſe aſſignat, ut infra iterum videbimus.*

29 *Michael Pio ſive Plodius in Opere Italico de perſonis illuſtribus Ordinis Prædicatorum part. 1 lib. 1 cap. 26 apud nos col. 41 aſſerit, regem Tartarorum ab eodem Sancto ad fidem Chriſti converſum, & anno 1245 adductum fuiſſe ad ſynodum Lugdunenſem, ibique principem illum cum multis regni ſui magnatibus ſolemniter baptiſma accepiſſe. Sed huic relationi iterum contradicit Joannes a ſancta Maria, qui loco proxime citato cenſet, id non eſſe probabile, tum quod veteres hiſtorici hac de re ſileant, tum quod S. Hyacinthus anno 1244, die XXVII Septembris, adhuc Cracoviæ commoraretur, & ſynodus Lugdunenſis exeunte Junio anni 1245 celebrata fuerit. His addit, non eſſe veroſimile, quod ille Sanctus intra tam breve temporis ſpatium in Tartaria fuerit, regem ad Chriſtianam religionem converterit,* B *eumque ſecum Lugdunum Galliæ adduxerit. Tamen iſte ſcriptor Gallus admittit, forte antea vel poſtmodum alia occaſione contigiſſe, ut hic Sanctus principem quendam Tartarorum ad fidem Chriſti perduxerit. Denique varii auctores neoterici tribuunt eidem Sancto apoſtolicas expeditiones in Tartaria majore, regno Thibet, aliiſque vaſtis regionibus uſque ad murum, qui Tartariam majorem ab imperio Sinenſi ſeparat. Nos hæc longinqua S. Hyacinthi itinera teſtimonio Stanislai Cracovienſis, aliiſve antiquis monumentis comprobata cupiverimus. Jam his controverſis narrationibus certiora ejuſdem Sancti miracula ſubnectemus.*

quæ ab Ecclſ. Dominicanis et tribuuntur.

§ IV.

Deiparæ apparitio huic Sancto facta, & quædam prodigia ab ipſo adhuc vivente patrata.

C Deipara Sancto,

QUamvis non ignorem, pleraque hæc tum in Bulla canonizationis, tum in Actis infra edendis, breviter repetenda eſſe, tamen hic eadem ad gloriam S. Hyacinthi *fuſius tranſcribere volui, quia R. P. F. Severinus Cracovienſis memorat ſingularia & diſtinctiora iſtorum miraculorum adjuncta, quæ alibi omittuntur. Itaque jam laudatus ſapiuſque laudandus ille ſcriptor in Vita* S. Hyacinthi *lib. 1 cap. 8 apparitionem Deiparæ Sancto huic factam narrat his verbis*: Erat autem ad exemplar ſancti Dominici beatus Hyacinthus gloriosiſſimæ Virgini Mariæ devotiſſimus, ita ut omnia ſua opera dies noctesque coram imagine ejuſdem diligenter & ferveuter atque eum lacrymis commendaret. Unde contigit quadam die ſolenni Aſſumptionis ejuſdem gloriosæ Virginis, eumdem aute altare ejuſdam in eccleſia Cracovienſi Fratrum Prædicatorum ferventius orantem, & in oratioue magnitudiuem myſterii & immenſæ gloriæ ejuſdem Virginis, quæ hac die conceſſa erat, contemplantem, raptum fuiſſe ſpiritus dulcedine, & præ nimio gaudio lacrymis offuſum, per omnia myſteria Incarnationis devote diſcutriſſe, atque in ſuo corde per deſiderium æteruæ beatitudinis iuflammatum fuiſſe.

31 Cum vero ex iutenſiſſimo affectu, ut admitteretur ad æteruam gloriam per divinam gratiam, lacrymabili voce deprecatus fuiſſet, ecce ſubito vidit maximam lucem ſuper altare deſcendere de cæln, cujus ſplendnre oculi ipſius dulciter reverberabantur; iu medio vero illius ſupernaturalis loeis æternæ beatitudinis regiua Mater Dei videbatur ſenſibiliter apparere, quæ dixit ad eum: Fili Hyacinthe, gaude, quia orationes tuæ acceptæ & gratæ ſunt in conſpectu Filii mei Salvatoris omuium, & quidquid petieris uomiue meo mediante, per me apud eum impetrabis. Atque his dictis, eum illa admirabili luce & melodiæ angelicæ concentu ferebatur in cælum, poſt ſe dulcem harmoniam & admirabilem ſuavitatis odorem reliuqueus, quem humaua lingua, æternis nou aſſueta, explieare non poteſt. Poſt igitur hanc viſionem & duleem allocutiouem beatus Hyacinthus plurimum recreatus, in tantam fiduciam exerevit, quod etiam impoſſibilia uaturæ humanæ, factibilia tameu per Dei poteutiam, eito & facile a Deo impetraret, & ex tunc per diviuam virtutem miracolorom operationi ſe aceiuxit, quæ poſt tempora Apoſtolorum valde paueis eonceſſa leguntur, quæ ex ordine ſingula receenſeboutur. E

AUCT. G. C. *atque gratiam miraculorum ſpondet,*

Viſiouem autem beatus Hyacinthus ſub ſecreto revelavit Floriano & Godino Fratribus, eos invitando ad glorioſæ Virginis amplioreni devotionem, aſſereus, eam prntectricem Ordinis & ſpecialem conſolatricem filiorum beati Dominiei exiſtere.

32 *Tum capite ſequente reſuſcitationem mortui ſic refert*: Anno Domini MCCXXI iu die Translationis ſaucti Stanislai martyris, qui eſt patronus regni Pnlouiæ, eontigit beatum Hyaciuthum iter facere ad locum dicti patroni, qui dum tranſiset uavigio Vandalnm fluvium, qui Latine voeatur Iſtula, eo quod aqua mirum in modom exereverat, invenit iu littnre multitudinem uobilium & ſimplicium plangeutium ſuper eorpus cujuſdam uobilis Petri de villa, quæ vulgariter dieitur Proſchovo, qui raptu fluvii de equo cadens ſubmerſus fuerat. Cum igitur beatum Hyacinthum vidiſſet mater ſubmerſi domina Falislava, eo quod noverat vitam ejus ſanctam & converſatiouem Deo gratam, procidit ad pedes ejus; eum lacrymis dicens: Homo Dei, Pater Hyaciuthe, ſcio, te F eſſe famulum Dei devotum & pleuum pietate & miſericordia; vide nunc meam miſeriam, quia uuicum filium habui, quem uunc mortuum video. Quid miſera nunc faciam, quia orbata ſum marito & filio chariſſimo?

quo fretus pridie ſubmerſum

33 Tunc beatus Hyacinthus miſericordia motus, qua affluebat, profuſis lacrymis, diſcedens a multitudine flaxis genibus oravit, & reverſus ad corpus, dixit ad matrem defuncti: Filia Faliſlava, quando ſubmerſus eſt filius tuos? Reſpondit heri hora veſpertina; ſed primo hodie inventus eſt; ideo, dilecte Pater, conſoleris me miſeram. Tunc beatus Hyaciothus aceedeus ad corpus, accepit manum defuncti, & dixit: Petre, Dominus noſter Jeſus Chriſtus, cujus gloriam ego prædico, per interceſsinnem beatiſſimæ Virginis Mariæ reſtitoat te vitæ priſtinæ. Qui ſtatim ſurrexit, gratias Deo agens & famulo ſuo beato Hyaciutho. Hoc miraculum proteſtati ſuut, qui oculis propriis videruut, videlieet domiuus Laſaota miles, dominus Zegota pincerna, dominus Prandotha decanus eccleſiæ cathedralis, qui poſtea factus eſt epiſcopus Cracovienſis, & domiuus Philippus Canonicus ejuſdem eccleſiæ, & præter hos multitudo innumerabilis ſexus utriuſque. Ex

ad vitam revocat,

AUCT. G. C. *die & anno, quibus hoc miraculum contigit, Joannes a ſancta Maria adverſus Malvendam concludit, S. Hyacinthum ſecundo Capitulo Bononienſi non interfuiſſe, ut paragrapho præcedente monuimus.*

mulieris paralyticæ ſanationem 34 *Deinde Severinus Cracovienſis capite decimo ejuſdem libri ſubitaneam mulieris paralyticæ ſanationem ita expoſuit:* Anno Domini MCCXXII in craſtino ſanctiſſimæ Trinitatis quædam generoſa domina, quæ Iudka de Koſczielieez vocabatur, percuſſa paralyſi in lingua, ita ut nec loqui nec verbum ullum formare poterat; habuitque filium, nomine Prandotham, qui naturali affectu marri cumpatiens, non modicam pecuniam in medicis conſumpſerat, quibus non proficientibus, humanoque adjutorio deficiente, matrem paralyticam ad beatum Hyacinthum, cujus ſanctitatis famam audiverat, Cracoviam deduxit, vocatoque beato Viro dixit: O ſelix Hyacinthe, ecce filiam tuam, matrem meam, ad te adduxi, quæ nec loqui nec verbum ullum formare poteſt, jam amplius quam ſex bebdomadis. Quare te obſecro, ut eam per tuam interceſſionem adjuves.

B Tunc dixit ſanctus Vir: Filia mea Iudka, Dominus Jeſus Chriſtus liberet te ab hac infirmitate & reſtituat tibi modulos loquelæ; & ſtatim ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & cœpit diſerte loqui benedicens Deum, qui talia operatur per Sanctos ſuos. Huic curationi multi interfuere utriuſque ſexus.

& alteram jam morte prælo mauu ſubito ſanat. 35 *Nunc ſequitur mira alterius mulieris moribundæ ſanatio, quam Severinus præcedenti miraculo ſic ſubjungit:* Quædam domina ægritudine mortali percuſſa devenerat uſque ad extremam horam, & deſperans de humano adjutorio, ſanctum Hyacinthum ad ſe vocavit, petens cum lacrymis, ut ſibi manus impooeret; qui cum veniſſet ad eam, dixit ei: O ſelix Hyacinthe, quid faciam, ſi oratio tua mihi non proficiet ad ſalutem? Quapropter obſecro te, ut miſericordiæ divinæ auxilio expoſtulato, manum capiti meo admoveas. Cum vero ſanctus Vir, adhibita manus impoſitione, Altiſſimum pro ea deprecaretur, ecce ſubito, omnibus ad miraculum ſtupentibus, ab imminente morte liberata, & perfectæ ſanitati per merita beati Hyacinthi eſt reſtituta. Hoc factum fuiſſe Proceſſus teſtatur anno Domini

C MCCXXII in die ſancti Hieronymi.

Sanctus ſine navi fluvium Vandalum 36 *Hic idem auctor addit duas prodigioſas fluminum trajectiones, cum aliis miraculis conjunctas, quarum primam cap. 12 refert his verbis:* Contigit, beatum Hyacinthum in Ducatu Mazoviæ in diſtrictu Plocenſi Viſſogradum, Ducis Mazoviæ urbem, prædicando verbum Dei attingere, ubi ex altera parte fluminis ad urbem pro prædicatione properanti per tumentem Vandalum fluvium, qui eo tempore ſupra modum alveum ſuum exceſſerat, trauſeuodum erat. Cum vero nullam navem vel nautam inveniret, qui ipſum in adverſam ripam trajiceret, deſtitutus humano auxilio, ſpe in Deum & firma fiducia erectus ad eos, qui ſecum erant, Godioum, Florianum & Benedictum Fratres corde devoto atque conſtanti verbum depromens dixit: Fratres chariſſimi, oremus omnipotentem Deum, cui cælum, terra, mareque & fontes aquarum obediunt, ut nos hunc fluvium rapidum & profundum tranſite faciat. Quibus ad juſſa Sancti ad orationem genua flectentibus, Deumque deprecantibus, beatus Hyacinthus ſe erexit, & impreſſo in Vandalum fluvium Domioicæ crucis ſigno, calcare aquas deſuper cœpit, quæ illi ad modum ſolidæ materiæ diviuum obſequium præſtitere.

D *cum ſociis mirabiliter trajicit,* 37 Tunc dixit ad ſocios, præcedens ipſos ſuper undas aquarum ſicco calcaneo: Sequamini in nomine Chriſti veſtigia mea, & in virtuta Omnipotentis nequaquam diffidite. At vero Fratres ſocii ad tam ſtupendum miraculum attoniti, minuſque fidei Apoſtolicæ innixi, ejus veſtigia ſequi non præſumpſerunt. At ille ad eos converſus, depoſitamque cappam ſupet undas expandens, dixit ad Fratres Ut quid dubitatis, chariſſimi: filii factoque iterum ſiguo ſanctæ crucis, ſic ait: Iſte ſit pons Jeſu Chriſti, ſuper quem in nomine ejus traoſcamus per hanc aquam nimiam. Et tranſierunt, ſubſtratis ſibi ad ſolidæ materiæ modum fluminis undis, ſancto Hyacintho cappam, in qua ſtabaot, verſus civitatem dirigente; quod videntes illius civitatis homines, ſupraque modum ſtupentes admirati ſunt, benedicentes Dominum, qui mirabilia in Sanctis ſuis facit opera.

cujus miraculi veritas fidei adhuc apparere dicitur, 38 Hoc miraculum non ſolum veritas hiſtoriæ atteſtatur, de quo ſcribit Mathias Miechovienſis, Cracovienſis eccleſiæ cathedralis Canonicus lib. 3 Hiſtoriarum Poloniæ cap. 13, Fernandus de Caſtillo, Albertus Leander, & ceteri Dominicanæ familiæ hiſtorici locis, ut ſupra in præfatione poſitis, atteſtantur, verum etiam commnnis vox totius regni Poloniæ. Quidam etiam aſſerunt, ſereno tempore ſuper fluvium hnc uſqua notabiliter Sancti veſtigia aquæ currenti impreſſa apparere, nec nlla temporum interoapedine deleti, ad perpetuam divinæ potentiæ gloriam, & ſancti Servi Dei commendationem. *Forſan iſtud impreſſorum veſtigiorum prodigium, quod etiam in alio fluvio adhac apparere traditur, quibuſdam incredibile videbitur. Sed Petrus Ribadeneyra noſter parte 2 Floris Sanctorum pag. 418 in Vita Hiſpanica S. Hyacinthi reſpondet, Deo nihil eſſe impoſſibile, quamvis hoc miraculum prorſus ſingulare & maxime ſtupendum videatur. Cum itaque ſciamus, non eſſe abbreviatam manum Domini, & teſtes jurati affirment, veſtigia illa a ſe viſa eſſe, hoc prodigium quantumcumque mirabile prudenter admittimus.*

E

& ſimiliter alio tempore 39 *Denique Severinus ibidem cap. 13 alteram ſimilem fluvii trajectionem narrat hoc modo:* Licet apud ſupradictos hiſtoricos de hoc ſequenti miraculo nulla ſit mentio, vel ſaltem veritatem hiſtoriæ confundant, qui Kioviam Mazoviæ urbem eſſe exiſtimant, & Viſſogradum Moſcoviæ civitatem, cum una ab altera plusquam ducentis & quinquaginta leucis diſtet; nihilominus tamen ex Proceſſu authentico per juratos teſtes, coram commiſſariis Sedis Apoſtolicæ deponentes, veritas facti eſt probabilis & fide digna: prædicti enim teſtes Dorothea Pilavina teſtis 115, & generoſus dominus Stanislaus Gnrsky vice-capitaneus Cracovienſis teſtis 153, & generoſus dominus Joannes Pieniaaek judex terræ Cracovienſis, & cauſarum coram majeſtate regia referendarius taſtis 408, corporali juramento depoſnerunt, ſe apud Kioviam Ruſſiæ nrbem vidiſſe veſtigia ſuper aquam rapidiſſimi Boryſthenis fluvii impreſſa per totum fluvium de ripa in ripam unius hominis, quæ omnium fama communi & voce beati Hyacinthi eſſe ab omnibus populis dicuntur.

F

fugiens irruptionem Tartarorum 40 Hiſtoriæ autem veritas ſic habet: Cum etenim beatus Hyaciothus a Kioviæ duce locum pro monaſterio conſtruendo impetraſſet, & ibi quinque annis continuis prædicando & monaſterium conſtruendo numeroſam multitudinem ad Chriſtum converteret, & Conventum Fratrum inſtituiſſet, quodam tempore cum jam in Poloniam

redire

A redire ſtatuerat, ipſo ad altare ſacra myſteria perficiente, ſeque devotiſſime divinæ providentiæ enmmendante, ecce ſubitn ex repentino Tartarorum iocurſu clamor in usbe exortus eſt; qui cum ad Fratres Conventus perveniſſet, ipſi nimio terrore perterriti ad ſanctum Virum, divina myſteria peragentem, in eccleſiam accurrerunt & cooclamantes dixetunt. O beate Pater, actum eſt de oobis; fugiamus quantocyus, nt poſſimus infidelium Tartarorum manus effugere, qui violenta jam manu pnrtam mnnaſterii effringunt. Quo auditn, Vir ſanctus cum omnibus aliis Fratribus ſic ut veſtibus factis indutus erat, accepto ex ſacrarin diviniſſimo Sacramento, fugere cœpit.

41 Et cum mediam eccleſiam tranſiiſſet, imago glnrioſæ Virginis ex lapide alabaſtrino, pondere quatuor vel quinque taleotorum, magna voce pnſt ipſum clamare cœpit: O fili Hyacinthe, effugis maous Tartarorum, & me cum Filin meo diſſecandam & cnoculcandam relinqnis. Accipe me igitur tecum. Ad cujus vocem attnnitus ſanctus Hyacinthus dixit: O glnrinſa Virgo, eſt nimis gravis iſtæc imago tua, & qunmodo eam aſportare potero? Reſpoodit Virgo: Accipe, qnia alleviabit pondus Filius meus. Quo audito, ſanctus Vir nna mano ſacrum Chriſti corpus tenens, altera imaginem bajulans, quæ illi arondine levior eſſe videbatur per medios iofideles, qui mnnaſterium depopulabantur, ſanguineque omnia replebant, illæſus una cum Fratribns portam exivit, & per Bnryſthenem fluvinm, ſubſtrata Fratribus ſuis cappa, ſiccis pedibus in alteram partem flnminis trajecit, proinde & ſe & ſuos Fratres a periculo liberavit: ad cujus miraculi vivum ac ſempiternum teſtimonium in fluvio hoc rapidiſſimo ſemitam reliqnit, qnam ſe vidiſſe prædicti teſtes ſub juramento affirmarunt. Imaginem vero illam ſecum uſque Cracoviam detulit, quæ ad pondus ſnum primum, quod lapidi natura dederat, iterum rediens, a populis hne uſqne io veneratione habetur.

& ferum ferens gravem Deiparæ ſtatuam,

B

42 Sunt etiam aliqui, qui a ſuis ſeninribus ſe adiviſſe perſeverant affirmare, qnod beatus Hyacinthus idolum qnoddam in medin fluminis prædicti ſuper quadam inſula erectum, quod ab illn populo adhuc infidelitate detentn pro Den colebatur, demoliti vnlebat; & quia navi caruit, accenſus fidei zelo ſuper aquas ambulans uſque ad idnlum pervenit, & illud ad terram dejiciens in fruſta contrivit; atque dum reverteretor per uodas, ot primo calcans diabolum in ſpecie hominis in medio fluvio ſibi contrarin occurrentem habuit, qui tali voce ad eum prnlocutus eſt: O infelix Iaczko, cur me his locis in pace regnantem deturbaſti? Nunc enim propter tuam fidem & orationem cogor recedere. Sanctus aotem Vir cogooſcens in ſpiritu, ipſum fuiſſe diabolum cum ira io ipſum exardeſceos baculo ſuo, cui innitebatur, eom percutiens, oſque ad ripam poſt ipſnm currendo ſuper aquas, fluvium rrajecit, atque ibidem dæmone diſpareote, ad Conventum Kiovienſem rediit; cnjus miraculi licet teſtes abſint & ſcripturæ, non tamen traditio & picturæ: nam in paricte eccleſiæ Cooventus Cracovienſis a ducentis & octuaginta annis inter cetera ſancti Viri miracula hoc ſpectrum beati Hyaciothi cum dæmooe in medio flumine luctantis depictum, fidem aliquam probabilem intnentibus præbet.

Bory ſthenem ſiccis pedibus trajicit.

C

43 *Etiamſi Acta Leandri Alberti & Bulla Clementis VIII de hac Boryſthenis trajectione non meminerint, tamen magnificus D. Cynus Campanus advocatus conſiſtorialis eam ex antiqua te-*

ſtimonio Stanislai Cracovienſis confirmat, dum apud ſæpius laudatum Severinum pag. 366 & 367 eoram ſummo Pontifice & eminentiſſimis Cardinalibus in elogio S. Hyacinthi recitavit ſequentia: Sed aliud ſtupendum ſimile miraculum, qund antiquus liber ſcriptus Stanislai refert. Tartaris civitatem Kioff invadentibus, beatus hic Vir, ſacratiſſimo Sacramento manibus ſuſcepto, & imagioe beatiſſimæ Mariæ Virginis, ſupra ſuss vires gravi & ponderoſa, ſuper humeris impoſita, ne a barbaris ab omni pietate & cultu alienis conculcarentur, Bnryſthenem fluvium, Europam ab Aſia dividentem, ſua rapiditate & profunditate metuendum, ſiccis pedibus pertranſivit, & ſacra, quæ ferebat, in rutiſſima ſtatione collocavit. *Quod vero attinet ad luctam Sancti cum dæmone in eodem fluvio, ſi ea hiſtoria tempore Severini Cracovienſis, qui librum ſuum Romæ anno 1694 edidit, jam ante ducentos octogiata annos in pariete eccleſiæ Cracovienſis depicta fuerit, ex retrograda annorum ſupputatione ſequitur, traditionem illam non diu poſt initium ſeculi XIV viguiſſe, & lucubratione Stanislai antiquiorem eſſe, adeoque non exiguam fidem mereri.*

AUCT. G. C. *qua duo prodigia ſuperius narrata confirmant.*

E

§ V.

Alia ejuſdem Sancti miracola, quæ tempore vitæ ſuæ patravit.

Sanctus legatum

SEverinus Cracovienſis cap. 14 & ſequentibus citati libri primi alia S. Hyacinthi *adhuc viventis prodigia ſic narrare pergit:* Anno Domini MCCXXXVIII cum beatus Hyacintbus ex Kinvia Ruſſorum metropoli Cracoviam rediſſet, quædam matrona nobilis, nomine Clementia, de villa Koſcieliecz, andito Viri ſancti regreſſu, cum magna devotione (orpote cnoſeſſirem ſunm) ſanctum Hyacinthom de Cracnvia ad villam ſupradictam prn ſeſtn ſanctæ Margaritæ recreandum & reſocillandum iovitavit; qui cum eo in vigilia iſtius Sanctæ veniſſet, tanto turbine pluviarumque ingruentia & grandinis pondere totius illius poſſeſſionis ſegetes percuſſas nnn fine dolnre reperit, ira ut nihil peoitus in camporum jugeribus præter ſtramina ſtipulaſque quaſſatas aliud cerni poterat. F Qun ingtediente dnmnm prædictæ matrnnæ, eadem cum fletu & lacrymis, lamentabili voce, provoluta pedibus ejus, ad eum ſic ait: O felix Pater Hyacinthe, quid faciam & qno me vertam, ignnro, oamque te prn mea cnnſnlatinne ſpiritali invitavi; nunc vero cum dolore cordis animiqoe mei dejectione in domum meam recipio: omnia enim, quæ in campis ſata habui, uoa hora grandine percuſſa & annihilata perdidi. Adjnva me, obſecro, io tua cotam Deo oratiooe coofideotem. Hæc adhuc ipſa lnquente, ecce multitudo virorum ac mulierum ad pedes beati Hyaciothi ſtentinm & ejula otium prociderunt, ſuique ioſnrtunii lameotabilem cantilenam depromentes, ſic Sanctum ſunt allocuti: O ſancte Pater Hyacinthe, magna eſt fides tua & virtus nperum tuornm, de qua audivimus; aoxiliare nnbis miſeris, hoc inſnrtuoin fame perituris; nsmque, ut vides, omnium victualium noſtrorum proviſione per grandinem orbati ſumns. Quooiam vero io multis probatum audivimus, te io omnibus a Deo miſericordiæ exaudiri, idcirco ſupplices petimus, compatere onbis ſupplicantibus.

45 Beatus vero Hyacinthus matronæ illius &

AUCT. G. C. *Brandine contritam reparat,*

ſubjectæ multitudinis permotus lacrymis, ipſis ex intimo corde collacrymati cœpit. Tandem ad eos ſic orditur: Æquanimiores eſtote, filii chariſſimi, & eum patientia ſuſtinete tentationem & tribulationem veſtram: Pater enim miſericordiarum Deus, qui poſt tribulationem peccata remittens, conſolationem inducit, conſolabitur vos. Ite igitur in domos veſtras, & iſta nocte tota in orationibus vigilate. Quibus recedentibus, beatus Hyacinthus totam noctem inſomnem duxit, atque pro tribulatis & afflictis coram Deo totus effuſus eum lacrymis poſtulavit. Res mira, & omnium digna notatu! Namque quamprimum ſol otiens radios porrexerat, ruricolæ in die ſanctæ Margaritæ ſuos omnes campos iterum annona plenos, culmis tritici & aliarum ſegetum erectis, acſi grandine numquam percuſſi fuiſſent, reperierunt. Quo miraculo viſo, omnes villæ illius cultores non niſi meritis beati Viri hæc adſcribentes, collectis vicinis, ad ejus pedes provoluti Deo gratias egerunt, qui per ſanctum ſuum Hyacinthum mirabilia operatus, ſuæ creaturæ commiſeratus eſt.

B *matronæ filii ſuſcitatum prædicit,*

46 Anno Domini MCCXL tale factum fuiſſe, probata narrat hiſtoria. Namque nobilis quædam domina Felicia Gruſzouska, quæ matito ſuo conjuncta multorum bonorum poſſeſſionem habens, per viginti annos nulla prole edita nec opinionem amplius pariendi habens, ſterilis permanſit, & ſtequentes a vito ſuo ob hoc infortunii genus exprobrationes ac contemptus paſſa, maledictionis opprobrium non ferens (velut Anna matet Samuelis uxor Helcanæ) aſſiduis Deum fatigabat precibus obſeerans, ut eam a tali opprobrio liberaret, & ſucceſſorem divitiarum labore partarum donatet. Quæ cum tot annis lacrymoſa a Deo quæreret ſæpius, a beato Hyacintho, cujus erat confeſſionis filia, queruloſa preeabatur. Tandem una vice, ſotſitan a vito ſuo nimis moleſtata, veniens ad beatum Virum eum lacrymis dixit: O Patet Hyacinthe, quid poſt tot deſpectus & contemptus mariti mei factuta ſum miſera? namque propter ſterilitatis meæ opprobrium & marito meo & cognatis meis ſum exoſa; obſecro, da manum adjutricem, & apud fontem pietatis Dominum Deum altiſſimum, qui vocat ea, quæ non ſunt,

C tamquam ea, quæ ſunt, & in ejus conſpectu facile eſt ſubito honeſtare paupetem, pro me peccatrice intercedere dignetis: ſcio enim & firmiter credo, quod, te apud Deum exotante, heredem obtinebo, & a matiti mei opprobriis liberabor. Ad cujus præces Vir ſanctus ſuſpiria & lacrymas emittens, valdeque ei compatiens dixit: Vade, filia, Felicia, in domum tuam, fideique & ſpei in Deum heres filio donaberis: ecce enim paries talem natum, ex cujus genealogia & poſteritate plures epiſcopi & barones generabuntur. Quæ dictis Viti Dei adhibens fidem, domum gaudens rediit, & non multo poſt ex vito ſuo conceepit, & peperit filium, quem eum ablactaſſet, ad beatum Virum Cracoviam cum gratiarum actione & Dei laude attulit, omniaque eſſe adimpleta, quæ ex ore Sancti divino Spiritu ptophetata ſunt, coram multis fide dignis eſt proteſtata.

duos puetos

47 Beatum virum Dei Hyacinthum propter ſolennitatem Translationis glotiſſimi Stanislai martyris anno Domini MCCXLIV a præfatis eccleſiæ cathedralis Cracovienſis, ubi ſacrum martyris corpus a populo Chriſtiano maxima venetatione colitur, ad prædicandum verbum Dei vocatum fuiſſe narrat hiſtoria. Ubi multitudine civium & nobilium ad prædictam ſolennitatem conveurrente, ut ex beati Viti ore divini potarent verbi fluenta, D e monaſterio quoque ſuo, ut prædicationis verbum ederet, properat vir Dei Hyacinthus. Cumque jam ad pedem montis, in quo tegia domus & eathedralis eccleſia ædificata eſt, caſtro appropinquaret, ecce quædam mulier nobilis matrona, Vitoslauska cognomine, curtui inſidens & filios duos cæcos ad ſolennitatem prædictam ſecum ducens, virum Dei beatum Hyacinthum obvium habuit: quo viſo, e cutru proſiliit, pedeſque Sancti amplexata, & alta voce lacrymis irtigua, deprecata eſt dicens: Homo Dei, Pater Hyacinthe, jam novimus, ſuper afflictos te habere viſceta pietatis. Obſecto, teſpice afflictionem & diſſolutionem cordis mei, mihique oculum pietatis porrige: ſeptem enim ſunt anni, quod ego infelix hos duos, quos cernis habeutes imagines deformatas, cæcos genui filios. Quaptopter obſeero (cum tuæ apud Dominum ſemper ſint exauditæ preces) intereedere digneris ad Dominum pro eis, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui ſolvit compeditos, qui illuminat cæcos: ex ore enim tuo audivi, E Deum voluntatem timentium ſe faeete, depreeatinnem eorum exaudire, & ſalvos facere illos. Tu, qui per virtutem Dei mortuum reſuſcitaſti, ſuper aquas ſicco pede ambulaſti, multaque alia mitabilia ſola ad Deum fuſa preee feciſti, exetoe in me omnipotentis Dei virtutem, filioſque meos mihi videntes redde, cum non ſit apud Deum impoſſibilis omnis ſermo, potenſque ſit non tantum filios meos illuminare, verum etiam & de lapidibus filios Abrahæ ſuſeitare.

a natiuitate cæcos illuminat,

48 His atque aliis apud Sanctum perotavit vetbis. Subſtitit igitur Sanctus, & lacrymis effuſus ex intimo affectu Deum benedictum per interceſſionem glorioſæ Virginis Mariæ eſt deprecatus, ut cæcorum illorum miſereretur. Et completa mentali otatione, acceſſit ad eos, factoque ſigno crucis ſuper oculos utriuſque, ſic eos affatus eſt: Dominus Jeſus Chriſtus natus ex Virgine, qui cæcum natum illuminavit, ipſe vobis beneficium oculorum impendat. Mira res, omnique admiratione digna? Vix Sanctus verba finivit, & ecce in locis, ubi nullum oculorum veſtigium natum fuetat, oculi ereati ſunt, & ſtatim ut ceteri homines viſu donati ſunt, & lumen oculorum recipientes, Deum auctorem omnium adoraverunt, F Sanctique meritis hæc ſibi donata coram multitudine præſenti & quibuſvis aliis conſtanter & fideliter proteſtati ſunt; factumque tam grande miraculum, non ſolum Cracovienſem populum, verum etiam omnes finitimas & eiteriores nationes perculit, in quo ſit Deus benedictus in æternum.

& adoleſcentem

49 Anno Domini MCCLVII, ultimo vitæ ſuæ anno, quædam nobilis domina vidua, cognomine Przybislauska, de villa, quæ vulgo dicitur Serniky, filium ſuum Vislaum, quem unicum habebat, ad beatum virum Hyacinthum, cujus ſpiritualis erat filia, Cracoviam devote ſupplicaturum miſit, ut pro feſto beati Jacobi Apoſtoli (cujus forte patrocinium in ejus villæ eccleſia parochiali celebrabatur) ad prædieandum verbum Dei dandamque ſpititualem conſolationem ad ſe venite non dedignaretur. Annuit Sanctus, dixitque ad filium ejus: Vislae fili, præcede iter meum: ego enim brevi ſequar te. Quo audito, Viſlaus eum gaudio propetabat ad mattem, ut acceſſum Viri ſancti nuntiaret. Et factum eſt dum præceſſiſſet, venit ad fluvium, qui vulgariter Raba dicitur, qui ob ingentes pluvias noctis præcedentis multum inundaverat: & dum vellet tranſire

fluvium

A fluvium eum ſuo armigero, aquæ currentis impetu raptus, nec reſiſtere valens, equo dejectus, ſubmerſus eſt, nec amplius apparuit. Armiger autem ejus vix undarum pericula evadens, ad matrem ſubmerſi (quæ devotiſſime beatum Hyacinthum ad ſe venturum exſpectabat) veniens lacrymabiliter mortem filiique ſui caſum nuntiavit; quæ infelici nuntio perterrita pene exanimis facta eſt.

in fluvio ſubmerſum

50 Denique ad ſe rediens, lacrymis perfuſa crineſque diſperſa, repentino curſu cum aliis nobilibus matronis ac multis mulieribus & viris, qui ad prædicationem verbi Dei per beatum Hyacinthum audituri convenerant, ad ripam fluvii, ubi ſubmerſus eſt filius ejus, venit. Dumque maternis viſceribus doloroſe clamaret & lamentabiliter ejularet, ecce vir Dei ſanctus Hyacinthus, ſocio ſuo Fratre Clemente comitatus, veniebat, & navigio tranſiens venit ad ripam, ubi filia ejus domina Praibiſlauska cum multitudine mulierum & virorum triſtem caſum filii ſui & mortem deplorabat; quem cum vidiſſet venientem, procidit ad pedes ejus cum lacrymis & maternis ejulatibus

B dicens: O felix Pater Hyacinthe, quid in te commerui? Quid peccavi? Ego unicum filium meum Vislaum, quem habui, pro te miſi vivum, & tu mihi reddidiſti mortuum: ecce enim in reditu ſuo in hoc loco ſubmerſus eſt. Quid faciam miſera? quia nec maritum nec filium habeo, & lumen oculorum meorum extinctum video.

a morte reſuſcitat.

51 Tunc ſanctus Hyacinthus paululum diſcedens, flexis genibus ad Dominum Deum oravit, & eum ab oratione ſurrexiſſet, ad eos rediit dicens: Animo æquiore eſtote, ſtatim videbitis gloriam Dei. Et ecce corpus defuncti adoleſcentis contra velociſſimum impetum aquæ, divina virtute dirigente, ad littus, in quo ſtabant, applicuit; quod extrahentes, ante pedes Sancti locavernnt. Tunc mœſta mater cum aliis feminis, totaque multitudine præſante ad pedes Sancti provoluti, altis cœperunt deprecari vocibus: O ſelix Hyacinthe, reddidiſti oratione mortuum; redde nunc etiam vivum. Tunc Vir Dei eum ea, quam ſemper habuit ad Deum, fiducia, ad corpus de mortui accedens dixit: Fili Vislae, Dominus Jeſus Chriſtus, cui omnia vivunt, ipſe te vivificet. Et ſtatim

C adoleſcens ſurrexit vivus qui erat mortuus. Quod miraculum mœſta mater videns, cum cæteris præſentibus ſupplices Deum adoraverunt, & gratias egerunt ei, qui reſuſcitat mortuos & conſolatur mœſtos; factum vero per totam pererebnit Poloniam.

§ VI.

Felix hujus Viri mors ſive ſanctitas ejuſdem ſtatim poſt obitum variis ſignis & revelationibus declarata.

Sanctus anno 1257, die 11 Auguſti

D*Lugoſſus ſive Longinus lib. 7 Hiſtoriæ Polonicæ mortem* S. Hyacinthi *ad annum Chriſti* 1257 *refert, cumque ibi tuerat ſequenti elogio:* Quindecima menſis Auguſti, Nonarum hora, beatus Iaczko Ordinis Prædicatorum, genere nobilis Polnnus diſtrictus Opolienſis ex villa Lanka poſt multos labores & opera & in dilatatione fidei Chriſtianæ & ſalutis animarum apud Poloniam & Ruſſiam aſſidue exhibita, & patratione multorum & ſtupendorum miraculorum (inter quæ illud exſtat inſigne, quod apud Viſzegraden- AUCT. G. C.
ſe oppidum, deficiente navigio, ſtrata ſuper undas cappa atque conſcenſa, cum tribus Fratribus ſui Ordinis, videlicet Floriano, Goduino, & Benedicto, univerſo populo Wyſzegradenſi inſpectante, Vislam fluvium ſicco veſtigio tranavit) famoſus in cœnobio ſanctiſſimæ Trinitatis Cracoviæ religioſiſſime devotiſſimeque vita excedit: Ad patriam claritatis æternæ a Matre miſericordiæ eanente IHO MIHI AD MONTEM MYRRHÆ, & angelico cœtu proſequente (quemadmodum virgini devotæ religioſæque ſanctimoniali Sromislauæ in Zwierzynecenſi monaſterio profeſſæ, per viſum in mortis præfati ſancti Iaczkonis articulo monſtratum eſt) deductus, a Prandotha Cracovienſi epiſcopo & populi multitudine in eodem cœnobio ſanctiſſimæ Trinitatis ſepelitur.

migravit ad Supe-

53 Tantis autem & tam freqnentibus prodigiis *ros,*
illum in vita & poſt mortem inſignire & glorifica-
re dignatus eſt Altiſſimus, ut non ſolum dignus,
ſed etiam digniſtimus (ſi ipſa prodigia neglectum
a Polonis & a notitia Pontificis maximi ſuppreſſum iri non contigiſſet) canonisatione videatur.
Quinque monaſteriorum ſui Ordinis, videlicet in E
Friſak, ubi Fratrem Hermanum Theutonem reliquit, in Cracovienſi ubi ſolus præerat, in Praga ubi Fratrem Hieronymum præfecerat, in Wratislavia qnod Fratri Creslao & Fratri Godnio, in
Gdansk* quod Fratri Benedicto eommenda verat ** Id eſt Gedani vulgo Dantzig.*
primarius fundator. *Sic diu aute ſolennem.* S. Hyacinthi *canonizationem ſcribit ille Canonicus Cracovienſis, quem in ſignando eodem mortis anno ait ſequitur illuſtriſſimus Martinus Cromerus, dum ia Opert de rebus Poloaorum lib. 9 apud me pag.* 235 *obitum ejuſdem Sancti ita memorat:* Eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum MCCLVII, Iacicus ſive Iacinctus divi Dominici inſtitutum vitæ profeſſus, poſt exhauſtos multos labores in Polonia & Ruſſia pro religione Chriſtiana, de exſilio hujus vitæ in cæleſtem domum commigravit ad decimum octavum Calendas Septemb.

54 Huic mortis tempori conſentiunt omnes te- *ut fere*
omnes
ſcriptores
conſentiunt,
teriores, (excipe Leandrum Albertum, quem
infra in Anaotatis corrigimus) inter quos etiam
Severinus Cracovieaſis lib. 1 ſupradictæ Vitæ cap.
18 hæc habet: Tranſivit autem ex hac luce anno
Domini MCCLVII, in die Aſſumptionis glorioſiſſimæ Virginis Mariæ, hora quaſi nona, plenus die- F
rum ſanctorum, ætatis ſuæ ſeptuageſimo primo:
ſiquidem natus eſt MCLXXXV, ingreſſus in Ordinem MCCXVI, & mortuus MCCLVII. *At neſcio, unde Severinus ſeptuagenariam* S. Hyacinthi *ætatem & diſtinctum nativitatis annum tam exacte noverit, ſiquidem Clemens VIII in Bulla canonizationis tantum indeterminate dicit, hunc Sanctum natum eſſe* ante annum Domini milleſimum nonagenteſimum. *Etiamſi hæc* S. Hyacinthi *ætas non ſit improbabilis, tamen libenter ſcirem, an ea teſtimonio Stanislai Cracovienſis aut aliorum veterum ſcriptorum confirmari poſſit. Certe illa Severini chronotaxis admitti poteſt ab iis, qui triginta tres ætatis annos.* S. Hyacintho *tribuunt, dum anno Chriſti* 1218 *Romam venit. Sed hallucinatus eſt Severinus, quando ingreſſum* S. Hyacinthi *in Ordinem Prædicatorum affixit anno Chriſti* 1256, *cum primum anno* 1218 *Romam venerit, & Echardus ſagreſſum illius in Ordinem etiam diutius differat, ut* § 2 *obiter monui.*

55 Porro miracula & revelationes, quibus *& ſtatim*
mortuum
ſuo evem
ruimia hujus Viri ſanctitas ſtatim ab obitu ejus
declarata eſt, Severinus in memorata. S. Hyacinthi *Vita lib. 1 cap. 59 & ſequentibus refert in*
hunc

AUCT. G. C. *hunc modum*, Mortuo igitur beato Hyacintho, & ex hac mortali vita ad cæleſtes perpetuaſque ſedes translato, non deſuere ſanctitati hujus Viri, quæ illum venturis ſeculis commendarent, approbata teſtimonia: ſiquidem ejus felicem tranſitum dignatus eſt Deus miris prodigiis decorare: nam io die ſepulturæ ejus, quemdam juvenem nobilem ad ſacrum corpus ejus a mortuis ſuſcitare voluit. Caſu enim adoleſcens quidam nobilis, nomine Zegota, veloci curſu in campo ſancti Floriani equum pellens graviſſime decidit, & fracto collo exſpiravit. Multitudine autem ad infelicem caſum concurrente, parentes ejus ſtupore nimio perterriti adveneruot, & viſo ipſius inopinato exitu, præ dolore quaſi exſangues facti ſunt. Poſtmodum ad ſe reverſi cum magna multitudine nobilium de civium colliſi adoleſcentis cadaver ad ſepulchrum beati Hyacinthi recenter ſepulti cum ingenti clamore & lacrymarum effuſione portaverunt.

ad vitam revocat, B

56 Poſtquam vero beati Hyacinthi patrocinium invocaſſent, cadaverque emortuum tumulo ejus tangendum applicaſſent, quaſi poſt unius horæ ſpatium, videntibus cunctis, juvenis, qui erat defunctus, vivus & ſanus ſurrexit; nullumque veſtigium aut mortis aut colliſionis ad vitam rediens amplius ſenſit, & ſuperata morte, Deo auctori vitæ & beato Hyacintho, cujus meritis ſe ad vitam revocatum eſſe, eumque inter ceteros Sanctos in paradiſo vidiſſe, ejuſque precibus, ut ad corpus reverteretur, impetratum eſſe, gratias ſummas & laudes decantabat, atque cum magna ædificatione eccleſiæ peractis omnibus, quæ ad ſepulturam corporis ſancti Hyacinthi ex more eccleſiæ & patriæ ſpectabaot, exſequiis, eum amicis ſuis gaudens, reverſus eſt ad propria. Miraculum vero factum per omnes regni Poloniæ longe lateque divulgatum eſt provincias.

ſolinque ipſius mors

57 Peractis omnibus, quæ ad ſepulturam Viri Dei ſpectabant, de more Eccleſiæ ceremoniis, venerabilis vir dominus Joannes Prandutha epiſcopus Cracovienſis, qui beatum Hyacinthum per ſeipſum terræ mandaverat, circa horam nonam ingreſſus eſt eccleſiam cathedralem ſancti Stanislai martyris, Virginis glorioſæ ductus devotione. Et cum ante altare procumbens orationi paulo ſervotius inhæretet, cæleſtiumque bonorum dulcedine accenderetur, vehementerque ſuæ eccleſiæ C virum omni laude dignum Hyacinthum per mortem eſſe ablatum doleret, ſubito in eum, divina permittente manu, ſopor irruit, atque extra ſeipſum raptus eſt. Et ecce illi apparuerunt juvenes formoſiſſimi, veſtibus eandidiſſimis & lucidiſſimis cooperti, in modum proceſſionis cereos manibus tenentes, chorum ingredientes, quos ſequebantur duo venerabiles viri, cæleſtis gloriæ fulgore ſplendentes, quorum unus quaſi celebraturus pontificalibus erat decoratus, alius vero Fratrum Prædicatorum circumveſtitus amictu, cujus tunica & ſcapulare niveum videbatur ſuperare candorem; ipſe vero duas aureas (ut ſibi videbatur) gemmis radiantibus infertas coronas geſtabat in capite.

epiſcopo Cracovienſi,

58 Dum autem pontifex in his, quæ viderat, io ſpiritu delectaretur, in ſe tamen, qui iſti & quales fuerint, plurimum hæſitaret, ille, qui pontificalibus erat indutus, verſo ad epiſcopum Cracovienſem placido vultu dixit: Ego ſum Stanislaus epiſcopus Cracovienſis; hic autem, quem vides mecum traoſire, eſt Frater Hyacinthus Ordinis Prædicatorum, duas in capite, uoam doctorum & aliam virginum, geſtans aureolas, eumque hodie eum hac, quam cernis, angelorum D ſocietate ad cæleſtem conduco gloriam. Atque his dictis, voce jucunda Antiphonam decantare cœpit; Lux perpetua lucebit Sanctis tuis Domine, & proſequentibus angelis cum magoa luce ſuaviſſimoque beatorum ſpirituum concentu glorioſum Hyacinthum ſimul eum ſancto Staoislao glorioſo martyre ad cæleſtem gloriam deducebant. Quibus ab oculis ſubtractis, dominus Prandotha epiſcopus ad ſeipſum reverſus, Deum optimum, qui Sanctos glorificat, magnificare & laudare cœpit. Poſtmodum ad circumſtantes dixit: Redeamus cito, Fratres chariſſimi, ad Fratres Prædicatores, ut enarremus mirabilia Dei, quæ de beato viro Hyacintho miſericors Dominus ſervo ſuo dignatus eſt revelare. Et confeſtim cum toto domeſticorum comitatu adiit domum Prædicatorum in urbe Cracovienſi ad ſanctiſſimam Trinitatem ſitam, convocatiſque Prinre & Fratribus coram multis Canonicis, clericis & laicis, qui eum ipſo venerant, viſionem ſupradictam, quam de ſancto Hyacintho, Deo revelante, viderat, eum magna devotione & lacrymarum effuſione elara voce per ordinem lucidiſſime enarravit: quæ E viſio facta eſt in die defunctionis beati Viri in feſto ſolenni Aſſumptionis glorioſiſſimæ Virginis Mariæ, anno Domini MCCLVII.

pia revelatio

59 Die eadem defunctionis ſancti viri Hyacinthi nobilis quædam virgo, nomine Branislava, quæ cœnobii Sororum juxta civitatem Cracovienſem degentium, Zuierzinieez nuncupato, ſupra quadraginta annos devotiſſime & religioſiſſime Deo ſerviens, io prædicta ſolennitate Aſſumptionis glorioſiſſimæ Virginis Mariæ poſita in oratione, & in cæleſtium contemplatione tnto corde effuſa, extra ſeipſam elevata, quaſi quodam ſopore oppreſſa ſe appodiavit, talemque viſionem Deo revelante habuit: vidit etenim maximam lucem ſuper eccleſiam Fratrum Prædicatorum, in civitate Craenvienſi ſitam, de cælo deſcendere in qua multitudo angelorum ſuaviter concinentium tecta eccleſiæ cnntingere cernebatnr, quos ſpecioſior ſole omoium gemmarum irradiata fulgoribus Virgo Dei Mater, immenſo lumine cornicans cum ſpecioſiſſimo Virginum comitatn ſequebatur ad manum ſiniſtram tenens & ducens virum facie prælucidum & habitu ſplendenti atque præclaro Fratrum Ordinis Prædicatorum. Quod cum ſu- F pradicta Branislava videret, nimiumque ſtuperet quæ antea numquam ſimilem lucem viderat, reſumpta audacia ad Virginem, quæ præ omnibus ſpecioſiſſima videbatnr, ſic locuta eſt: Obſecto te, o Domina: die mihi, quæ es, & quem tecum, cum ſis virgo, Fratrem deducis? Cui Mater Dei glorioſiſſima ſic reſpondit: Noo mireria, filia, quod io has mortalitatis vias me contigit deſceodiſſe: ego enim ſum Mater miſericordiæ & quem vides, eſt Frater Hyacinthus Ordinis Prædicatorum, quem, utpote mihi devotiſſimum mecum ad regnum gloriæ æternumque thalamum feſtiva atque ſolenni proceſſione deduco.

in... ebria Cracoviam deſcenti

60 His dictis Virgo Mater Dei & totius miſericordiæ Parens, ſuaviſſimo gutture voceque eanora caotare cœpit: Ibo mihi ad montem myrrhæ & ad colles Libani: & proſequentibus angelicis ſpiritibus illud dulce canticum, enm ſancto Hyacintho & illa ſplendida luce cæleſti paulatim ſe oculis ſubducentes ęteroę claritatis ingreſſi ſunt patriam. Et cum ſe illa cæleſtis viſio ocnlis ſpiritualibus illius ſanctimonialis ſubduxiſſet, & ipſa ex illo raptu contemplationis ad ſeipſam reverſa ſuiſſet, ſtupefacta de viſione Sorores monaſterii convoca-

AUCT. G. C.

A vocavit, eiſque cæleſtis viſionis ſeriem enarravit, acceptiſque ſecum duabus ſui Ordinis Fabislava & Margarita Sororibus, celeriter Cracoviam ad Fratres Prædicatores venit, & convocatis Patribus & Fratribus Conventus ejuſdem, multis etiam ſecularibus præſentibus, eam, quam viderat de glorioſo ſancto Hyacintho viſionem per ordinem enarravit, omnibus pro gloria Sancti Deum laudantibus. De hac viſione mentionem facit venerabilis & inſignis vir artium & medicinæ doctor & carhedralis eccleſiæ Canonicus dominus Mathias de Miechovo in tertio libro hiſtoriarum inclyti regni Poloniæ cap. 53 in hunc modum: „ Hya„ cinthus Frater Ordinis Prædicatorum anno Chri„ ſti MCCLVII, die XV menſis Auguſti hora nona in „ cœnobio ſanctæ Trinitatis Cracoviæ devotiſſi„ me vita exceſſit, Matre miſericordiæ Iao MI„ HI AD MONTEM MYRRHÆ cantante, & angeli„ co cœtu proſequente; quemadmodum devotæ „ ſanctimoniali Bonislavæ * in Zuierzinenſi cæno„ bio profeſſæ per viſum eſt monſtratum „. *Ante Mathiam Michovienſem de eadem revelatione meminerat Dlugoſſus ſive Longinus, quem initio hujus paragraphi allegavimus.*

* al. Branislavæ & Sromislavæ

B 61 *Severinus huic revelationi alterum ibidem ita ſubdit:* Secundum divinam ſententiam neceſ- ſarium erat (ut in ore duorum vel trium ſtet omne verum teſtimonium) ſancti Viri accidentalem gloriam ſupervenientibus miraculis approbare. Idcirco omnipotens Dominus cuidam eremitæ, viro ſancto & bono, in montibus Ungariæ vitam ſolitariam ducenti, per ſpiritum beati Hyacinthi mortis obitum revelavit: qui divina motus inſpiratione Cracoviam venit, de ſepulcro beati Hyacinthi diligenter inquirens. Venit igitur ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum Cracovienſium, ubi corpus glorioſi noſtri Sancti requieſcit, magnoque ſervore ſpiritus & mentis devotione ductus, ſupplex a Priore & Fratribus petiit, ut in eccleſia prædicta illam noctem ad ſepulcrum ſancti Hyacinthi vigilem tranſire poſſet. Quibus permittentibus, eoque vigilante in oratione circa mediæ noctis temporis ſpatium ſuper monumentum beati Viri de cælo deſcenderunt tres radii immenſi luminis, unus ad caput, ſecundus ad medium ſepulcri, & tertius ad pedes; quos cum prædictus eremita vir Dei vidiſſet, obſtupuit, C numquam antea ſimiles expertus viſiones, celeriterque cucurrit ad Fratres Hyeronymum & Florianum ſacriſtas, ipſiſque excitatis, ad eccleſiam ſecum duxit, & illam inſolitam ad beati Hyacinthi ſepulcrum ingentem lucem, quæ firmo ſteterat greſſu, eis oſtendit; qui eum eam perſpexiſſent, honorem dantes immenſo lumini, proni in terram ceciderunt gratias agentes Deo, qui gloriæ ſuæ præconem ſuum ſanctum Hyacinthum dignatus eſt viſere & luce cæleſti decorare. Mox vero die ſuborta, illa eremita viſionem pandit populo & omnibus illius eccleſiæ Fratribus, peractoque veritatis teſtimonio, Deum laudans & glorificans, ad ſibi conſuetam properavit eremum divina revelatione conſolatus. Et de his pro nunc dixiſſe ſufficiat: nam in libro ſequenti omnium, quæ per beatum Hyacinthum Deus glorioſus operatus eſt, ſeriem texemus miraculorum. *Nos eadem miracula, quæ poſt obitum & ſepulturam S. Hyacinthi contigerunt, infra Actis Leandri Alberti ſubnectemus.*

de eremita Hungaro divinitus revelatore.

§ VII.

Diverſi Polonorum conatus ad impetrandam venerabilis ſui Popularis canonizationem.

E *Mergente Lutherana hæreſi, quæ veneno ſuo totum Septemtrionem tuſicere conabatur, Deus ſingulare antidotum præbuit Polonis, inter quos plerique Catholicæ religionis tenaciſſimi permanſerunt, quemadmodum Severinus Cracovienſis in Actis S. Hyacinthi lib. 3 cap. 1 agens de hæreſi Lutherana exponit his verbis:* Lethale aconitum non ſolum Germaniam, ſed Angliam, Flandriam, Scotiam, Hiberniam, Daniam, Sueciam, Hungariam, regna quondam floreantiſſima ſubito invaſit & infeliciſſime a Capite Eccleſiæ tamquam mortua & putrefacta membra præcidit; ad Poloniam vero impium ac blaſphemum dogma ob vigilantiam & Chriſtianæ fidei devotiſſimi Sigiſmundi primi olim regis Poloniæ principatum, qui ferro & igne minabatur omnibus, qui ejus regno impiam ſectam introducere conarentur, accedere non audebat. At vero, ipſo mortuo, eum paſtores eccleſiæ, tum etiam filius prædicti, Sigiſmundus Auguſtus minus juſte gregem ſibi Polonicum cuſtodirent, venit lupus & paulatim cœpit veneno blaſphemiæ ex ovibus lupos transformare, & cum dormirent homines, venit inimicus homo, & ſuperſeminavit zizania in medio tritici. Quoniam autem Sarmatæ, ut climate frigidiores, ita quoque corde duriores & ad eredendum tardiores, zizaniorum molem non ita radicem agere in medio tritici permiſerunt: nec enim ſic invaluerunt zizania hæreſum, ut omnino triticum opprimere & explodere (ſicut in aliis regnis proh dolor! evenit) & fidem Catholicam ex cordibus hominum evellere potuerint, Deo Polonos & infinita miſericordia ſua protegente, & Sanctorum, qui ibidem ſepulti ſunt, patrocinio auxiliante. *Quinimo Catholica religio in hoc regno ita prevaluit, ut ea gens legem ſanxerit, ne quis, niſi Catholicus, rex Poloniæ, eligeretur.* Exoria hæreſi Lutherana, E

63 *Porro Poloni ea occaſione avitum Sanctorum cultum, quem Lutherus impugnabat, majori fervore promovere ſtuduerunt, ut laudatus Severinus ibidem explicare pergit hoc modo:* Ne vero regnum Poloniæ inter tot turbines hæreſum in pelago infidelitatis Lutheranæ tenebris blaſphemiarum offunderetur, ſidus novum & jubar, quod din latuerat, oculos ſplendida luce reverberans, ſcilicet ſanctum Hyacinthum Ordinis Prædicatorum, populo fideli objecit, magnorumque miraculorum fulgore ipſum coruſcare fecit, ut gens fidelis hujus Sancti oblectata micantibus radiis, tenebras impiæ hæreſis contemneret, fugeret, atque deteſtaretur. Vere etenim illis contigit verbum Iſaiæ propbetæ: " Populus, qui „ ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, „ & ſedentibus in regione umbræ mortis lux „ orta eſt eis „. Poloni ea occaſione avitum Sanctorum cultum promovere ſtuduerunt F

64 Fratres igitur Ordinis Prædicatorum in regno Poloniæ degentes duplici cauſa, ſcilicet canonizatione duorum Sanctorum, & impiarum hæreſum colluvie invaleſcente, quaſi duobus fortiſſimis calcaribus ſtimulati, moti a Spiritu ſancto, cum viderent in dies circa Sanctorum miracula coruſcare, mortuos ſuſcitari, cæcos illuminari, & diverſorum languorum moleſtiam curari, paulo diligen- poſtremo hujus venerabilis ſui Popularis cauſam,

AUCT. G. C. diligentiores eſſe cœperunt, & duos Fratres ad confetibenda miracula, ſcilicet Fratrem Marcum & Fratrem Albertum Conventus Crscovienſis deſtinarunt, & canonizationem Sancti apud Leonem decimom peragere cœperunt: qnod negotium duo Patres, ſcilicet revetendus Pater Frater Andreas Parezovv, ſacræ theologiæ magiſter Provincialis Poloniæ, & R. P. Frater Nicolaus de Znena, ſacræ theologiæ profeſſor Priot Cracovienſis inſtantiſſime & feliciſſime operati ſunt, & jam ad finem negotium perduxiſſent, niſi bellum inter Carolum Quintum & Clementem ſeptimum enm direptione urbis Romæ, & eum Romanorum & noſtratiom injuria intercefſiſtet. *Non ſatis clare intelligo, quomodo PP. Prædicatores Poloni canonizationem* S. Hyacinthi *apud Leonem X Pontifícem procurare cœperint, ut Severinus aſſerit* ſtimnlati canonizatione duorum Sanctorum, *cum duo iſti Sancti, nimirum Benno epiſcopus Miſnenſis & Antoninus archiepiſcopus Florentinus primum anno Chriſti 1523 ab Adriano VI, Leonis X ſucceſſore, in catalogum Sanctorum ſolenniter relati ſint, ut ipſe Severinus multo ejuſdem*

B *capitis notavit. Verum ſcriptor ille ſerſan iadicare voluit, cuuſam horum duorum ſanctorum Præſulum fere totam ſub Leone X peraciam eſſe, eoque ſucceſſu PP. Prædicatores Polonos excitatos fuiſſe, ut etiam canonizationem* S. Hyacinthi *ab eodem Pontifice flagitarent.*

65 Quidquid ſit de hac re, Sigismundus I rex Poloniæ operam ſuam in illo negotio minime deſiderari paſſus eſt, ut liquet ex epiſtola ipſius, quæ apud Severinum lib. 3 cap. 4 ſic refertur: 1 Sanctiſſimo domino noſtro divina providentia Leoni Papæ decimo, domino meo elemeotiſſimo. Beatiſſime Pater & domine elementiſſime, poſt oſcula pedum beatorum. Poſteaquam Sanctitas veſtra ad multiplices meas ſupplicationes pro canoniaatione beati Cazimiri germani mei dignata eſt litteris ſuis revetendiſſimum D. Joannem archiepiſcopum Gneſnenſem legatum natum & primatem regni mei una cum nonnullis commiſſariis deputare inquiſitionemqoe fieri & teſtes recipi ſuper vita, ſanctimonia, religione, converſatione atque miraculis, quibus Dei optimi maximi miſericordia claret, mandate; idem D. Archiepiſcopus Gneſnenſis, dum mandatum Sanctitatis veſtræ exſe-

C queretur, mihi propoſoit, ut ſub uno Proceſſus renore beati Hyacinthi Poloni, nobili genero oriundi, qui in vita trium mortnorum ſuſcitator eſſe meruit; poſt obitom vero & uſque nunc magnis claret miraculis, apud Sanctitatem veſtram canonizationem impetrarem: eojus Hyacinthi vitæ hiſtoriam ex libro Alberti Leandri Bonooieoſis, ad revetendiſſimum D. Nicolaum Fliſcium Genuenſem Cardinalem de Viris illuſtribus intitulato, deſcriptam Sanctitati veſtræ mitto. *Ex his ultimis verbis conjicio, tunc nondum aotam aut detectam fuiſſe antiquiorem Stanislai Cracovienſis lucabrationem, quæ poſtea Romam allata eſt. Ceteram hinc quoque creſcit difficultas, quam ſupra* § 1 *num.* 4 & 5 *contra opinionem Severini propoſuit.*

66 Poſt hac piiſſimas ille rex epiſtolam ſuam ita proſequitur. Aſſiduis itaque nedum ipſius D. Archiepiſcopi una eum ceteris regni mei epiſcopis, provinciæ ipſius ſnffraganeis, vernm etiam principum, baronum, militum, & totius fere populi precibus & ſolicitudine indoctus, & præſertim quam magnæ pietatis eſſe exiſtimavi, non pati occidere eotum memoriam, qui egregiis factis & ſupra humanum captum divina qoadam ope geſtis æternitatem meruerunt. Supplico Sanctitati D veſtræ, dignetur una eademqne opera ipſi D. Archiepiſcopo, aut ſi placebit Sanctitati veſtræ, Cracovienſi vel Præmiſlienſi epiſcopis de beato Iacintho nunc exſequendum committere id, quod pro exſequendo divo Cazimiro concedere non eſt dedignata: cui me regnomque meum, & domiuia mea commendo, & eam incolumem & florentem eſſe pro tranquillo oniverſalis reipnblicæ Chriſtianæ ſtatu deſidero. Datum Cracoviæ nltima die Maii, anno Domini MDXVIII, regni mei duodecimo.

67 Leo X Pontifex huic pio regis deſiderio ſatisfecit, & exeunte menſe Julio ejuſdem anni 1518 commiſit epiſcopis Cracovienſi & Præmiſliceſi eaamen teſtium & miraculorum, ut Proceſſus canonizationis debitn forma inſtitui poſſet. Sed uterque ille præſul, unus propter diuturnam ægritudinem, alter ob publica regni negotia, omnus iſtud recuſarunt. Quare optimas rea ad eumdem Pontificem dedit alteras litteras hujus tenoris: Sanctiſſimo domino noſtro divina providentia Leoni Papæ decimo, domino meo clementiſſimo. Beatiſſime Pater & domine clementiſſime E poſt oſcula pedum beatorum. Commiſerat Sanctitas veſtra jam pridem ad poſtulata mea inquiſitionem de vita & miraculis dixi olim Hyacinthi, hic Cracoviæ apud Fratres ſancti Dominici ſepulti, reverendis in Chriſto Patribus DD. epiſcopo Cracovienſi & Petro Præmiislienſi regnique mei vicecancellario, quorum alterum ægritudo, qoa aſſidue decombit, alterum negotia publica & crebra mecum abſentia impediverunt, quo minus provinciam ſibi demandatam exſequi potuerint, & proinde ſupplico Sanctitati veſtræ, ut idem munus inquiſitionis committere dignetur ſuffraganeo & doctori Erdzieſovv Canonico Cracovienſi, qui continue hic agentes id negotii facilius & exactius conficere poterunt. Faciet Sanctitas veſtra rem ſua pietate dignam & mihi gratiſſimam; cui me cum regno & domioiis meis iterum humiliter commendo. Datum Cracoviæ MDXVIII, die XX Septembris, anno regni noſtri duodecimo.

68 Laudatus Pontifex iterum huic regis petitioni annuit, & in eam rem ſcripſit ſequentes litteras: Leo Papa decimus venerabili Fratri Joanni epiſcopo Laodicenſi, & dilecto filio Jacobo F Canonico eccleſiæ Cracovienſis. Venerabilis Frater & dilecte fili, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum alias chariſſimna in Chriſto filius noſter Sigiſmundus Poloniæ rex illuſtris ſuis litteris, per dilectum filinm noſtrum Achillem tituli ſanctæ Mariæ trans Tyberim presbyterum Cardinalem præſentatis, nobis ſigaificaſſet, quanta jam diu ſuiſſet, & etiam tunc eſſet populorum devotio & concurſus ad ſepulcrum ſancti Hyacinthi, qui olim beati Dominici ſocius & particeps vitæ exiſtens, tam in vita quam poſt mortem multis ſemper claruit miraculis, prout ex fide dignorum teſtimoniis ac monumeotis apparet; ac propterea idem rex per eumdem Achillem Cardinalem, in Romana curia ejus regni protectorem, nobis humiliter ſupplicari feciſſet, ut ſuper vita & miraculis, de quibus idem Achilles Cardinalis nobis etiam plenam fidem fecerat, Proceſſum fieri mandaremus, ut ſi dignos repertus foret, Sanctorum catalogo aggregari & conferibi poſſet: Nos ipſius regis piis ſupplicationibus inclinati, ad canonizationem hojuſmodi rite procedere volentes, venerabilibus Fratribus Cracovienſi & Præmiislienſi epiſcopis per alias noſtras litteras dedimus in mandatis, ut ſuper vita, fama, converſatione & miracu-

& Sigismundus I rex Poloniæ

hujus rei promotor & cauſa

dedit varias litteras ad Leonem X Pontificem,

qui aliis ſefe exactiores

A raculis, per ipſum Hyacinthum tam in vita quam poſt obitum factis, diligenter & ſincere auctoriſare noſtra inquirerent, teſtes reciperent, & eorum deſuper atteſtationes in publicam formam redigi facerent, & deinde Proceſſum ipſum clauſum coramque ſigillis munitum ad Nos & Sedem Apoſtolicam per proprium vel alium nuntium fideliter tranſmittere curarent, prout in illis litteris plenius continetur.

69 Cum nuper præfatus Achilles Cardinalis *ſubſtituit virum idoneum*, & venerabilis Frater Erasmus epiſcopus Plocenſis, dicti regis orator, nomine ipſius regis nobis expoſuerunt, quod præfati epiſcopi præmiſſorum inquiſitioni commode vacare non poſſent, & propterea ejuſdem regis nomine nobis humiliter ſupplicaverunt, ut aliis negotium inquiſitionis hujuſmodi committere dignaremur. Nos igitur ejuſdem regis pio deſiderio annuere volentes, vos loco præfatorum epiſcoporum ſubrogantes, vobis mandamus, ut ad inquiſitionem vitæ, famæ, converſationis & miraculorum ſancti Hyacinthi B hujuſmodi procedatis, ſe teſtes recipiatis, & eorum deſuper atteſtationes in publicam formam redigi faciatis, & Proceſſum per vos factum ſub veſtris litteris clauſis veſtriſque ſigillis munitis ad Nos & Sedem Apoſtolicam per proprium ſeu alium nuntium fidelites tranſmittere curetis, & alia in dictis litteris contenta conſequamini in omnibus & per omnia perinde, ac ſi dictæ literæ vobis a principio directæ fuiſſent; in contrarium non obſtantibus quibuſcumque. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die XXIX menſis Auguſti, anno Domini MDXXI, Pontificatus noſtri anno octavo.

70 *Poſt hæc inſtrumenta Severinas cap. 8 citati libri progreſſum cauſæ enarrat his verbis:* Anno igitur dominicæ Incarnationis MDXXII, XVII *eſſe mandavit* Januarii ſub Leone decimo, Pontificatus ejus anno decimo (*hic certe error chronologicus irrepſit, cum Leo X Pontifex ineunte menſe Decembri anni 1521 mortuus fuerit, & tantum octo annis & aliquot menſibus in cathedra S. Petri ſederit*) feria ſexta Cracoviæ præſentatæ ſunt literæ ſummi Pontificis reverendiſſimo ſuffraganeo Cracovienſi epiſcopo Lodicenſi, & Jacobo Erdzieſow C Canonico Cracovienſi, novis a Sede Apoſtolica commiſſariis, cum etiam ipſi ſereniſſimo Sigiſmundo regi, qui cum magno animi deſiderio eoſdem expediti cupiebat, & te, ut opus erat, mature conſiderata [cautum, ut] miraculorum & teſtium & omnium, quæ ad hoc negotium ſpectare videbantur, conſcriberentur ratio, onerus & modus, ut omnibus ad invicem coadunatis facilius canonizatio hujuſmodi ad terminum optatum perduceretur. Sed non modicum ſtatim occurrit impedimentum: Pontifex enim ipſe Leo decimus, qui jam in canonizationem ſancti Hyacinthi vehementer aſpirabat, hoc eodem anno charam Deo animam morte abſoluta reddidit. Itaque maximo negotio ſam ſancto dolendo caſus obſtitit. Mittit poſtea ſereniſſimus rex Romam Adriano ſexto; jam Sedi Apoſtolicæ præfecto, quid ulterius faciendum eſſet, diligenter enquirens; ei per Achillem Cardinalem, regni Poloniæ protectorem, remiſſi ſunt quidam tenores regularum cancellariæ Apoſtolicæ, in quibus declaratur, quod etiam ſummo Pontifice defuncto, poſſint procedere ad ulteriora, non præhabita nova facultatis novi ſummi Pontificis commiſſione. Hæ autem regulæ a Julio II, Alexandro VI, Pio III, Leone X, & Adriano VI Pontificibus ſunt inſtitutæ.

71 Quapropter cum a Sede Apoſtolica melio- AUCT. G. C. rem de hac re accepiſſent informationem, invocato Dei nomine, & Spiritus ſancti ope in Sacrificio ſancto interpellata, Sanctorumque Dei *ac geſta & miracula venerabilis Hyacinthi* (in quorum numero ſanctus Hyacinthus canonizandus in illa beatitudine computabatur) petito auxilio, & ſanctæ juſtitiæ innixi ſuffragio, anno Domini MDXXIII, XVI Martii, ſub Adriano ſexto, anno ejus Pontificatus primo, in Conventu ſanctiſſimæ Trinitatis Cracovienſi, ubi glebæ corporis ſancti Hyacinthi quieſcebat, fundata eſt juriſdictio reverendiſſimorum prædictorum commiſſariorum, atque de iis, quæ juris ſunt, diligentem ſecerunt cognitionem: in qua ſiquidem juriſdictione, quoad formam juris, compariut ſereniſſimus rex Poloniæ Sigiſmundus primus, & comparens perſonaliter inſtituit procuratorem, qui nomine regio cauſam [ageret] R. D. Stanislaum Clonieski Canonicum Opatovienſem coram multis teſtibus utriuſque ſtatus ad hunc ſolennem actum præſentibus. Quo facto, regis exemplum R. Capitulum eccleſiæ cathedralis Cracovienſis ſeorſim, & alma Univerſitas generalis ſtudii ejuſdem urbis, cum etiam & Ordo Prædicatorum ſcilicet Conventus ſanctiſſimæ Trinitatis ad hoc negotium ſuos inſtituerunt procuratores, ut o- E mnium annuo fieret, quod pro omnium honore, ne dicam ſingulorum, erat inſtitutum.

72 His conſtitutis, datur a RR. DD. Com- *in Polonia* miſſariis generale edictum, quod poſtea per omnes eccleſias eſt fideliter exſecutum, ut ſcilicet prædicatores hoc integro anno, quo commiſſio duraret, in concionibus publicis, lecta commiſſione Leonis X, populos admonerent, & inquiſitionem fieri miraculorum & beneficiorum Dei, per ſervum ejus Hyacinthum perpetratorum, ſecundum formam juris publicarent. Additi ſunt etiam eidem negotio R. D. Nicolaus de Copriwnicza, Canonicus Cracovienſis ex parte Cracovienſi procurator, & publici notarii Bernardus Bittomienſis & Bartholomæus Gondkowski, qui tam exactiſſime ad formam juridicam efficere curat obligati. Poſtmodum in omnibus concionibus ad populum publice prædicatores conſtituebant, ut ſi qui aliquod ſibi beneficium miraculoſe per ſancti Hyacinthi preces & eorum vota ad Sanctum, factum ſcirent, Deo teſte & F conſcientia vera, rem, ut eſt, vere ſub juramento corporali propalarent, & in librum publicum inſcribi curarent: ad quorum declamationes & publicas ea ſuggeſtis admonitiones, rei felicitas proceſſit eventus; ſiquidem ii, qui ſanitatis alicujus morbi aut reſtitutionis vitæ beneficio ſuos potiti, libere accedentes, teſtimonium veritati præbuerunt, quorum numerus ad quadringentos novem eſt reductus.

73 Cœperunt igitur produci teſtes anno ſupra- *diligenter examinarent*, dicto, ſeptimo Maii, & duravit commiſſionis actus multiplex uſque ad ſextam Septembris anni ſequentis, ſcilicet MDXXIV, eum omni modo, jure & forma, quibus ad tales actus procedere debitum erat, nihil omittendo vel admittendo, quod huic tam ſancto negotio appoſite accommodari vel incommodari poterat. Nos autem in hoc paſſu non formam Proceſſus ſecuti, ſed quod ad veritatem hiſtoriæ & commendationem honoris noſtri ſancti Hyacinthi pertinere videbatur, ad capita reducentes, & multitudinem miraculorum & teſtium fidem conſcribemus; ſiquidem ſupra ea, quæ duobus libris ſuperioribus continentur miracula, teſtium veritatem adducemus, & tabularum, quæ in Proceſſu inſertæ ſunt, cum

ſuis

AUCT. G. C. ſuis miraculis ad eadem capita conſignabimus, libenter lectorem a faſtidioſa lectione, breves nos eſſe in ſcribendo, & ſanctum Hyacinthum mirabilem in operando ex quadringentis novem teſtibus, & nonagiata ſeptem tabulis docebimus. *Hæc miracula ex iſtis teſtibus & tabulis infra poſt Commentariam & Vitam producemus, & interim ſerie temporis, quantum fieri poteſt, hic matriam noſtram proſequamur.*

§ VIII.

Initium & incrementum legitimæ venerationis ante ſolemnem ejuſdem Beati canonizationem variis miraculis confirmata.

Clemens VII Pontifex DE *canonizatione S. Hyacinthi ſub Leone X Pontifice ejuſque ſucceſſoribus agi cœpit, ut ſupra ex Severino Cracovienſi fuſius retulimus, ac Clemens VIII Papa in Bulla canonizationis infra*

B *paucis teſtabitur. Sed Proceſſus ille propter varias cauſas interruptus ac dilatus fuit, tamenſi Clemens VII Pontifex legitimo cultui hujus beati Viri aliquod latitium dederit, ut patet ex illius litteris apud Severinum cap. 32 libri tertii relatis, quas anno 1527 ad PP. Prædicatores Cracovienſes ſcripſit in hunc modum:* Clemens Papa ſeptimus dilectis filiis Prioribus & Fratribus domus ſancti Dominici Cracovienſis Ordinis Prædicatorum. Dilecti filii, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Exponi nobis nuper feciſtis, quod alias felicis recordationis Leo Papa decimus prædeceſſor noſter ad inſtantiſſimas preces chariſſimi in Chriſto filii noſtri Sigiſmundi Poloniæ regis illuſtris certis epiſcopis tunc aupreſſis ut ad generalem inquiſitionem vitæ ſanctitatis & miraculorum beati Hyacinthi, Fratris Ordinis veſtri ac ſocii ſancti Dominici, olim inſtitutoris dicti Ordinis, procederent, mandavit: ipſeque Proceſſus per unum ex Fratribus domus veſtræ clauſus & ſigillis obſignatus, nobis nuper præſentatus, illiuſque examinatio tribus ex S. R. E. Cardinalibus, & duobus Rotæ auditoribus per Nos commiſſa fuit;

C & licet Ipſe Hyacinthus, dum in humanis egit, ac tempore, quo Creatori ſuo ſpiritum reddidit, ac poſtequam vita functus fuit, plurimis claruerit miraculis, ac præterea magna Chriſti fidelium iſtius regni multitudo ad eccleſiam veſtram, in qua ipſius corpus requieſcit, aſſidue confluat, plureſque ejuſdem Beati intercceſſione preces ſuas, quas ad Deum effundunt, exaudiri firmiter credant, ipſumque pro Beato teneant & revereantur, quia tame in catalogo Sanctorum annumeratus non eſt, dubitant, an ſibi facere liceat.

huic beato Viro 75 Quare venerabilis Frater noſter Laureotius epiſcopus Prænestinenſis Cardinalis Sanctorum Quatuor nuncupatus, dum regni protector iam præfati Sigiſmondi regis, quam veſtro nomine, nobis humiliter ſupplicavit, ut pro æterni Regis laude & gloria, ac ipſius Beati revereatia & honore, nec non Eccleſiæ decore & Catholicæ religionis ſplendore populique devotione & ſalute vobis ſingulis anois, etiam priuſquam ad illios canonizationem proceſſum fuerit, feſtum & Officium ajuſdem Hyacinthi in eccleſiis & domibus veſtri Ordinis dicti regni & provinciæ celebraodi & celebrari faciendi licentiam concedere de benignitate Apoſtolica dignaremur; Nos igitur, qui fideles quoslibet ad Sanctorum Dei venerationem & jugem erga eos devotionem, ut ei, a quo D omne datum optimum & omne donum perfectum procedit, placere ſtudeant, prout poſſumus, libenter excitamus; hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, vobis & aliis & aliorum domorum nec non monaſteriorum monialium ſeu Sororum veſtri Ordinis in dicto regno & provincia conſiſtentium Fratribus ac monialibus ſeu Sororibus, ut de cetero perpetuis futuris temporibus in eccleſiis domorum & monaſteriorum veſtri Ordinis hujuſmodi Officium & Miſſas in memoriam ejuſdem Hyacinthi annis ſingulis altera die poſt feſtum Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis immediate ſequenti celebrare, ejuſque imaginem depingi facere, & in eccleſiis domorum & monaſteriorum dicti regni & provinciæ depictam tenere libere & licite valeatis, ordinariorum locorum & cujuſvis licentia ſuper hoc minime requiſita, auctoriate Apoſtolica tenore præſentium licentiam & facultatem concedimus, non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis ceteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem, quod propter præmiſſa dictus ſanctus Hyacinthus canonizatus & catalogo prædicto Sanctorum adſcriptus non cenſeatur. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die 21 Februarii MDXXVII, Pontifi- E catus noſtri anno quarto.

Euangeliſta.

conceſſit aliquatenus cultum 76 *Memoratus Pontifex poſtea annuam iſtam S.* Hyacinthi *memoriam ſub ritu duplici celebrari conceſſit, & ad omnes Poloniæ eccleſias extendit, quemadmodum legimus in ipſius litteris, quas anno Chriſti 1530 ad Sigiſmundum Poloniæ regem dedit ſequenti tenore:* Clemens Papa ſeptimus chariſſimo in Chriſto filio noſtro Sigiſmundo Poloniæ regi illuſtri. Chariſſime in Chriſto fili noſter, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Præſentavit nobis Provincialis regni tui Poloniæ Ordinis Prædicatorum litteras majeſtatis tuæ, quibus nobis expeditionem negotii ſancti Hyacinthi, qui tam vivus quam mortuus plurimis claruit miraculis, plurimum commendat, ut ad illius canonizationem procedere dignaremur. Nos propter diverſa ardua negotia, quibus ad præſens implicati ſumus, conſiderantes ad actum hujuſmodi canonizationis procedere non poſſe, ac deſiderantes, quantum eum Deo nobis licet, ruis F piis & honeſtis deſideriis ſatisfacere, arteodentes, ut præfatus Provincialis nobis expoſuit, Fratribus dicti Ordinis alias ab hac ſancta Sede, in qua divina providentia ſedemus, conceſſum fuiſſe ut feſtum ac Miſſa & Officium ejuſdem ſancti Hyacinthi cum oratione de uno confeſſore in omnibus eccleſiis domorum Ordinis & regni prædictorum celebrari poſſent, majeſtati tuæ pro nunc concedendum duximus, prout per præſentes concedimus; quod in omnibus aliis eccleſiis etiam carbedralibus, quas regni tui duxeris eligendas & nominandas, epiſcoporum & prælatorum, quorum eccleſiæ per majeſtatem tuam nominatæ fuerint, expreſſo accedente conſenſu, Miſſa & Officia cum oratione de uno confeſſore celebrari poſſint, donec ad actum canonizationis deventum fuerit; ita tamen quod per hoc dictus Hyacinthus canonizatus & catalogo Sanctorum adſcriptus nullatenus cenſeatur. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die XV Junii MDXXX, Pontificatus noſtri anno ſeptimo.

Euangeliſta.

Eodem anno Clemens VII Fratribus Prædicatoribus Poloniæ permiſit, ut feſto S. Hyacinthi in eccleſiis ſuis ſolemne proceſſionem cum venerabili

Sa-

A *Sacramento inſtituant, ſicut apud laudatum Severinum Cracovienſem lib. 3 Actorum cap. 36 fuſius videre eſt, ubi etiam cap. 33 & cap. 34 ſingillatim recenſentur eccleſiæ, quæ poſtmodum a rege & præſulibus Poloniæ ad celebrandam S. Hyacinthi feſtivitatem aſſignatæ fuerunt.*

77 *Cauſa canonizationis ferventer reſumpta eſt ſub Paulo III Pontifice, qui etiam cultum S. Hyacinthi ampliavit, ut nomine ipſius teſtatur Joannes Toletanus Cardinalis, dum apud Severinum Cracovienſem cap. 35 ejuſdem libri tertii Fratribus Prædicatoribus Poloniæ ſic ſcribit:* Joannes a Toleto miſeratione divina tituli ſancti Sixti S. R. E. presbyter Cardinalis Burgenſis onocupatus, dilectis nobis in Chriſto univerſis & ſingulis Patribus & Fratribus Ordinis Prædicatorum provinciæ Poloniæ ſalutem in Domino ſempiternam. Hodie ſanctiſſimus in Chriſto Pater & dominus noſter, dominus Paulus divina prnvidentia Papa tertius intelligens ſanctum Hyacinthum Ordinis Prædicatorum provinciæ Polooiæ patronum quamplurimis clarere miraculis, cupiens propterea veſtris & aliorum Chriſti fidelium votis ſatisfacere, vobis de cetero omnibus quintis feriis cujuslibet hebdomadæ, in quibus feſtum

B proprium non occurrerit, prout in tertiis feriis do ſancto Dominico Patre veſtro fieri & dici ſolet, ad laudem omnipotentis Dei ac veſtri Ordinis decorem, Officium de eo etiam ſolenniter, acſi jam eſſet canonizatus, facere & dicere poſſitis, per ſuæ vivæ vocis oraculum nobis deſuper factum, auctoritate Apoſtolica conceſſit & indulſit, in cujus rei teſtimonium præſentes noſtras atteſtationis litteras per ſecretarium noſtrum fieri & ſubſcribi noſtrique ſigilli impreſſione communiri mandavimus. Datum Romæ apod Parionem in ædibus noſtræ ſolitæ reſidentiæ ſub anno a Nativitate Domini MDXLII, die vero tertia menſis Junii, Pontificatus præfati domini noſtri Papæ anno octavo. Ita atteſtamur & fidem facimus

A. Cardinalis Burgenſis.
Aot. Barba ſecret.

78 *Etſi canonizatio S. Hyacinthi ſub Paulo III & in urbe Romana variſque hujus ſucceſſoribus ad optatum exitum perduci non potuerit, tamen indies crevit veneratio illius beati Viri, non ſolum in Polonia, ſed etiam in longe diſſitis regionibus, ita ut Romæ invocatus ante practam canonizationem*

C *traverit ſingulare miraculum, quod Abrahamus Bzovius in ſuo Serto gloriæ S. Hyacinthi ſive Concione octava de eodem Sancto, apud me pag. 129 ſic refert:* Roma orbis caput, amplius quam mille trecentis miliaribus disjecta eſt a monumento Hyacinthi. Romæ tamen jamjam pene a morte abſorptos ad vitæ hujus uſuram revocavit. Non gravabor referre, quod ſub annum Domini MDXCIV eo ipſo tempore, quo ſanctus Hyacinthus catalogo Sanctorum adnumerandus erat, non aliquis pagus, non oppidum, non civitas, non tantum urbs Romana, ſed in urbe Roma quaſi univerſus mundus, pro ſolenni canonizatione ſancti Viri in unum collectus propriis aſpexit oculis, dum ſanctus Hyacinthus ſuæ ſanctitatis illuſtriſſimum dedit ſignum.

79 Tiberius Ceulus, vir maximæ auctoritatis inter cives Romanos, graviſſima infirmirate conflictabatur. Aderat afflicto ſua uxor, omnia neceſſitatis nfficia ſedulo exſequens. Nihil non faciebat, nullis parcebat ſumptibus, qno chariſſimum matitum ab illa infirmitate ſublevare poſſet. Omnes advocarat medicos, diverſa & ea pretioſiſſima coemerat pharmaca, multis ac variis medicamentis perquiſitis, illius dolores vel lenire vel ſedare attentabat. Tantum ſtudii quantum vel poterat vel neceſſe videbat, adhibuerat, ut ægrotanti marito ſalutem invenire poſſet. Aſt omnia fruſtra: poſt multas enim apes inſumptas, indies magis ac magis excreſcente peſtifero dolore, tandem ope medicorum deſtitutus Tiberius ad extrema vitæ deducitur. Quod ubi perſenſit mulier, acſi ancipiti gladio coofixa in lamentationem & ejolatum prorumpens, ſanguineis lacrymis ſuam infelicitatem applorare, os verberare ac pectus, vellere crioes, in cælum tendete ſopplices manns, Tiberii nomen implnrare, de humana conditiooe lamentabiliter cnnqneri, vitæ ioconſtantiam deflere, mortem mariti ſua crucem appellare, Deum ac homioes accuſare, ſe omnium fore infeliciſſimam vocare cœpit.

80 Nullius audire conſolatinnem vnlnit, dum miſerabiliter agentem animam virum ſuum advertit. Aliquo temporis interſtitin in agone certabat Cenlus; mœrnre perdita mnlier, quid mnliretnr, perpendebat. Tandem poſt multos ploratus ſancti Hyacinthi nomen illi in animum incidit, cujus ſolennem apotheoſim brevi tempore futuram eſſe E perceperat. Mnx in terram proſtrata, animo quidem mœrenti ſed inflammatn, cum lacrymis opem implorat ipſius, vota poſtmodum ei nuncupat; ſi ſcilicet ſnum virum a porta mortis ad vitam reducere dignetut, qnatunr in eminentinribus urbis Romanæ locis, Hyacinthi imaginem depingere, ſacellum nomini ejus magnifico ſumptu exſtruere, tot deinde ſacra in honorem ipſius perſolvere promittit. Illico (audite aliud ſtupendum & inuſitatum mirandnm) ad vota Hyacintho ſponſa, *& ad anres morientis nomen Hyacinthi inclamatum, qui lecto decumbebat jamjam pene ſpirans animam, repente ſurrexit, adque Hyaciothi honorem vnta ouncupata perſolvit. *Deinde Bzovius iſtud miraculum confirmat teſtimonio Guilielmi Blauci, Graſſenſis & Vencienſis in Gallia epiſcopi, qui antea Sixto V Pontifici a cubiculis fuerat, & qui hoc aliaque S. Hyacinthi prodigia carmine hexametro decantavit.*

81 *Præſertim tamen Sanctus ille ante ſolennem ſuam canonizationem in Polonia patravit innumerabilia miracula, quæ R. P. F. Camillus Ballianus in oratione panegyrica de S. Hyaciorho apud proxime citatum Bzovium pag. 211 ſic generatim vereuſet:* Nolo maximam divi Hyacinthi miraculnrum copiam hac mea oratione perſtringere; ſi enim tnt linguis prædituseſſem, quot illdm & viventem & vita ſunctum probatiſſima miracula effeciſſe accepimus, tamen ea omoia, non dico nrnate explicare, ſed ne ſummatim qnidem percenſere poſſem. Verum & hæc, quæ propoſnimus, & alia, quæ poſſeot commemorari, qoæ coofulto, ne longior ſim, prætereo, hiſtoriarum ſcriptnres monnmentis ſuis commeodarunt & commendabunt æternitati. Non poſſum tamen non breviter ex iis nonnulla cnmmemorare: nam triginta novem mnrtuos ad vitam revocavit; qnindecim abortivos vita & anima donavit; ſeptuaginta ſex jam morituris perfectam ſanitatem reſtituit; centum triginta quatuor gravi valetudine preſſos curavit; trigiota ſex magno dolore capitis affectos liberavit; vigioti duos vehementi dolore dentium afflictos ſanavit; quinquaginta neulnrom doloribus cruciatis, ex quibus nonnulli cæci erant, lnmen reddidit; triginta tres gutturis, colli, linguæ, oris doloribus oppreſſos ad ſanitatem reduxit; tribus ſurdis auditum reſtituit; quadraginta duos pectoris, ſtomachi &

AUCT. G. C.

quem Paulus III Papa auxit,

patratum eſt inſigne miraculum

* lege ſponſa

cum multa prius in Polonia contigiſſent.

ante ſolennem ejus canonizationem

AUCT. G. C. inteſtinorum doloribus languentes adjuvit; octoginta tres pedum & manuum languoribus dolentes liberavit; quadraginta octo ſebtibus vexatos ſanos effecit; ab octo colicos dolores depulit; viginti novem ex elephantico motbo eripuit; decem octo a morbo enmitiali vindicavit; duobus tabe affectis ſanitatem dedit; ſex paralyticis & membris diſſolutis vires reſtituit; duodecim aqua intercute tumeſcentes curavit; viginti tribus diverſis vulneribns enncciſis ſanitatem reddidit; duas ſteriles matrnnas prole donavit; triginta tribus parturientibus matronis, & in pattu periclitantibus, ſubvenit; quadraginta totius corporis doloribus quaſſatis opem tnlit; quinquaginta quinque tliverſis caſibus agitatis ſuccurtit; novem animalia rationis expertia debilitata, atque vitio alio affecta, io priſtinum ſtatum reſtituit; triginta octo exſtant viſiones & apparitiones diverſæ, quibus ægri & morieotes ſunt ab eo recteati & ſublevati; nonaginta octo Chriſtianos variis de canſis afflB ctos non ſemel ſolum, ſed ſæpiſſime, voto facto, voti compotes effecit. *Nos inferius hæc miracula poſt Commentarium prævium & Vitam ex Severino Cracovienſi ſpeciatim referemus.*

§ IX.

Licentia obtenta ad elevandas Sancti reliquias, earumque inventio.

Cum Paulus III Pontifex

DUm negotium canonizationis ſub Pontificatu Pauli III in curia Romana agitabatur, multi Fideles ad Cracovienſe PP. Prædicatorum templum confluentes & per interceſſionem S. Hyacinthi *crebra beneficia impetrantes, inſtare cæperunt, ut ſacræ ejus reliquiæ, quarum determinatum locum ignorabant, certo & honorificentiori loco collocarentur, quemadmodum Severinus lib.* 3 *Actorum cap.* 41 *refert his verbis*; Dum hæc ita agerentur & deſiderium populorum augeretur, cœpit devota plebs apud Fratres Prædicatores Cracovienſes inſiſtere, ut glebam corporis ſancti Hyacinthi, quæ multos latuerat dies (licet non ſine magno prodigiorum & miraculorum fulgore C & numeroſitate) a terra elevarent, & certiorem locum, qno oculos pto neceſſitatum ſuarum ſublevamine ad ſanctum Hyacinthum confidentius dirigere poſſeot, eis aſſignareot. Noo deſuetnnt tales, qui devotioni populotnm annuentes, ad Sedem Apoſtolicam confugetnnt ſupplicantes humiliter, quatenus oſſa beati Hyacinthi honeſtiori loco condere permitterentur.

Obtenta ſedis Apoſtolicæ licentia

83 *Paulus III Papa anno* 1538 *petitam elevationis ipſius licentiam conceſſit per eminentiſſimum S. R. E. Cardinalem Antonium, qui juſſu ejuſdem Pontificis ad PP. Prædicatores Cracovienſes ſcripſit hoc modo:* Antonius miſeratiooe divina tituli ſanctorum Quatuor Coronatorum presbyter Cardinalis dilectis in Chriſto Priori & Fratribus domus ſanctiſſimæ Trioitatis Cracoviæ Ordinis Fratrum Prædicatorum ſalutem in Domioo. Ex patte veſtra ſuit propoſitum coram nobis, quod vos pro ſingularis devorionis affectu, quem ad beatum (ut pie creditur) Hyacinthum, olim Ordinis Fratrum Prædicatorum profeſſotem, & beati Dominici ipſius Ordinis inſtitutoris ſocium, geritis, cupitis corpus ſen oſſa ejudem beati Hyacinthi, quæ humi io eccleſia domus vaſtræ ſanctiſſimæ Trinitatis jacent, in aliquo eminenti & alias coodecenti loco cum debitis revereotia & honore reponera & reponi facere, qund vobis licere dubitatis abſque Sedis Apoſtolicæ di- D ſpenſatione ſen licentia ſpeciali.

elevandi oſſa B. Hyacinthi,

84 Quare ſupplicari feciſtis humiliter vobis, quia aſſeritis quod feſtum & Miſſa ac Officium ejuſdem beati Hyacinthi cum oratione de uno confeſſnre in omnibus eccleſiis domorum dicti Ordinis in regno Poloniæ conſtitutarum ex conceſſione Sedis Apoſtolicæ celebrantnr, per Sedem eamdem de opportuno remedio juris providere. Nns igitur veſtris ſupplicationibus in hac parte inclinati, auctoritate domini Papæ, cujus Pœnitentiariæ curam gerimus, & de ejus ſpeciali mandato, ſupet hoc vivæ vocis oraculo nobis facto, vobis, ut corpus ſeu oſſa hnjuſmodi exhumari & in eadem eccleſia in aliquo eminenti & alias condecenti loco cum debitis reverentia & honote, Ordinarii loci vel cujuſvis alterins licentia minime requiſita, reponi facere libere & licite poſſitis, veriſque exiſtentibus præmiſſis, indulgemus, plenamque ad id licentiam & liberam concedimns facultatem, non obſtaatibus conſtitnrionibus & ordinationibus Apoſtolicis ceteriſque contrariis E quibuſcumque. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub ſigillo officii Pœnitentiariæ Kal. Julii, Pontificatns domini Pauli Papæ tertii anno quinto.

Æ. de Villa-oova
Hect. Guiddatus.

R. P. F. Thomas de Szyczovv Dominicanus,

85 *Sed jam ſeſe offerebat difficultas reperiendi reliquias* S. Hyacinthi, *quæ diu latuerant, & quas anno Chriſti* 1543 *quæſivit invenitque R. P. F. Thomas de Szyczovv, de quo Echardus inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitos meminit, ibidemque tomo* 2 *pag.* 125 *aſſerit, ab eo ſcriptam fuiſſe* Relationem inventioois reliquiarum ſancti Hyacinthi Ordinis Prædicatorum, a ducantis annis ita occultatum, ut, nbi delitcſcetent, periiſſet memoria. *Hanc relationem maxima ex parte edidit Severinus Cracovienſis, apud quem lib.* 3 *Actorum cap.* 42 *laudatus Thomas de Szyczovv, teſtis oculatus illam ſacrorum oſſium inventionem ita narrat:* Quoniam in ſacris Litteris ſcriptum comperimus Tobiæ 12: Sacramentum regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei ſevelare & confiteri honorificnm eſt; hinc nos Frater Thomas de Szyczovv, Priot provincialis provinciæ Poloniæ, licet immeritus, Ordinis Prædicatorum, una cum Patribus & Fratri- F bus Conventus ſanctiſſimæ Trinitatis in Ctacovia, omnibus & ſiogulis Chriſti fidelibua ad honorem & gloriam omoipotentis Dei & Sanctorum amicorum ejus notum facere dignnm duximus, quomodo, juxta jam dudum quibuſdam utriuſque ſexus hominibus Deum timentibus a Deo factam revelationem & io ſcriptis hiſtoricis exaratam teſtificationem, oſſa & reliquiæ beati Hyacinthi, Patris & fundatoris primi Conventus noſtri Cracovienſis, & ceterorum in regno Poloniæ quieſceotium, io malis & periculoſis temporibus hactenus occulta, revelari & reperiri debuete, ac etiam cum ceteris Sanctis in regno Poloniæ recondita numero ſenario canonizari, quod priori anno de beato viro Hyacintho factum declaramus fuiſſe in hunc modum.

Prior provincialis Poloniæ

86 Anno Domini MDXVII, ſatagente & inſtigante olim venerabiliFratre Ludolpho ſacræ theologiæ ac totius veræ philoſophiæ profeſſore, Provinciali vigilantiſſimo, poſt frequentes preces & interceſſiones ſereniſsimi & invictiſsimi regis Sigiſmundi I feliciter moderoi, ac etiam cum tempore totius coronæ venerabilinm archiepiſcoporum & epiſcoporum ac capitulorum cathedtalium, ac ſynodalium congregationum ſuper promovenda ac

fienda

A fienda canonizatione beati Hyacinthi, & eum interjecto tempore, multis per plures Patres noſtros diffinitores a ſacroſancta Romaoe Sede Apoſtolica in forma Brevis, & Bullis obtentis gratiis, saodem anno dominicæ Incarnationis MDXLSIX ſpem firmam in divina gratia, non in pecuniarum theſauris, qui nulli in arcis parati habebaotur, collocentes, unanimi voto Deo & ſancto ſuo Hyaciotho juxta decretum Sedis Apoſtolicæ erigere & ædificare locum eminentiorem ſupra ſacellum srium Regum cœpimus adaptare, & murum verſus eccleſiam infringere, & inter fractionem vel ſtangendum murum ſupra altare de compaſſione beatæ Mariæ Virginis reperte eſt capſa ſive armarium muratum, teſtudinatum, ubi reperta ſuerunt oſſa integri hominis officioſe recondita, licet aliquantiſper per igaem aduſta & rubicunda facta, nec tamen in aliquo læſa vel diminuta; & quia oſſa & reliquiæ beati Hyacinthi a multorum annorum curriculo, forſitan ultra quam ducentorum, occultata fuerunt, & penitus noſtro ævo ignota, prædicte oſſa taliter reperta putabantur fore beati Hyacinthi, & ſic ex congerie laterum,
B quæ inter ſtaogendum dictam capſam iociderant, reverenter cum cioeribus, quorum erat magnæ ſentellæ quantitas, & quibuſdam parsiculis laminarum euprearum recollecta, & io ſacriſtiam reverenter delsra ſoerunt; cujus aduſtionis hæc conjiciebatur ſuiſſe ratio; quoniam a ſuodatione Conventos bina viee uſque ad præſentia tempora Conventus eum eccleſia fertor ſuiſſe incineratus, & præfata capſa ſive armarium, ubi ipſa oſſa latebant, ex parte eccleſiæ, & non oiſi uoico latere vel feneſtrula medio latere elauſa ſuerant. Exproptet ardor ignis murum aecenderat & cepſam ligneam, cujus cineres comperti ſunt, & ſimiliter laminam cupream abſumpſit, ſalvis miraculoſe oſſibus & reliqniis præfatis.

diligenter ex quæſitis,

87 Poſtre circa principium menſis Junii facta congregatione Frarrum mendicantium io domo noſtra, & rogato reverendiſſimo ſuffiaganeo Fiatre Dominico, & enm eo multis ex prælatis & Canonicis eccleſiæ carbedralis in fidei seſtimoninm, & cooenrſu populorum aſſiſtentium otrinſque ſexus non modico, ex devotione & ſtrbili gaudio accedente, & acclamaote, quod eorum tempo.
C sibus diu deſiderata oſſa & reliquiæ ioventæ ſublevatæqua ſuiſſens, ſepulcrum beati Hyacinthi, quod erat intra murum exeavatum & ante ſacellum B. Virginis, vel, ut communiter aominator, srium Regum, a tersa duobus cobisis elevatum aperuimus, & ciſtulam reperimna; qnibus reliquiis per reverendiſſimum præſetum D. Soſſraganeom receptis & ad medium ehori delatis, & aliis prius (ut præmiſſum eſt) repertis ſimul eſpottatis in præſentia prælatorum & medicorum ehirurgicorum aoatomiam ſcientium reviſa ſuns & mutuo comparata, & compertum eſt, diverſa ſore oſſa, quia priora integri hominis, & reliqua iterum alterios corporis, & ſaltem inferiores partes, qnarum caput eum ceteris ſuperioribna membria & partibus, puta manibus, brachiis & pectore non compareba nt. Unde multum murmur & admiratio præſentibus prælatis & ceteris facta eſt; ſed & quibuſdam, præſertim Lutheraniſmo infectis, ſobſanuationis occaſio facta ſuit.

poſtquam per multos annos latuerant,

88 Ego etiam, qui ſupra, Frater Thomas pro tunc Prior & vicarius geoeralis provincie exiſtens, cum Patribus & toto Conventu pro ea re triſtes & ſtupidi effecti, nou alium locum certo ſcientes, ubi tantæ reliquiæ requiendæ ſorent, fiduciam denique plenam habentes in Domino Deo & ex Patrum ptiſcorum narrationibus & ex libris AUCT. G. C. hiſtoriela, quod eo tempore reperiri, elevari & cenonizari deberent, quo reſpublica Chriſtiane in fide periclitaretur, quod pro tunc per Lutheranam factionem agitabatur, & ipſum regnum Poloniæ ex proxima vaſtationa regni Ungariæ illo tempoie pavore & simore urgebatur vel angſtiabatur; nnde & Fratrum oedum noſtrorum, ſed & eliorum Ordinum & Religionom, imo & in eoncionibus vulgaribus per verbi Dei præconea commendabatur Domini Dei & Sanctorum ſuosnm negotium; & ſic tandem, Domino Deo miſeraote, XXSS die menſis Junii, videlicet decem millium martyrum hora veſperarum, jam ſero conſummato præfato divi Hyacinthi ſacello, dum ego Frater Thomas cum Fratie Joanne Converſo Conventus Vratislavienſis, illius totios operis magiſtro & architecto, eiica dimenſionem graduum, quibus ſoiet ad ſacellom congruos aſcenſna, conferebam, ſemper de ſanctia oſſibus tacitna & triſtis revolvens; &, ecce, ſubito venit io mentem ex Fratrum & Patrum conſerentiis, ut profundius in eodem loco murus ſoderetur, quoniam & vidi quaſdam in muro cavatoras profundi- E
oiea: & ita factum ſuis divina, ut exiſtimo, voluntate, ut præfatos Frater Joannes cum Fratie Proiaſio artia ſocio ſoderent, me ab opere abeunte: & ſine moia ſepereront lapidem planum, muro ioferioii ſuppoſitum vel infixum; & mox me revoceto, ipſum oſtpoderunt; & joſſi cautius tractati lapidem, & comperimus ſub eodem cryptam ſive capſam lapidram eodem lapide artificioſe plano contectam, & ſic pro nocte future omnia reliquimus intacta & integra.

ac tandem feliciter inventi,

89 In craſtino, hoc eſt in vigilia ſancti Joannia Baptiſtæ, ea, quæ facta ſueruns, tetulimus reverendiſſimo domino Petro archipræſuli Gneſneoſis eccleſiæ & epiſcopo Cracovienſi, qui cum cœtu prælatorum & canonicorum & familia oon pauca eodem die adveniens, juſſit levare ſuperiorem lapidem, & tandem viſa ſacris buſtis io loculo lapideo & plumbeo collocatis, mandavit vel juſſit mihi Fratri Thomæ, qnatenna totum, cum capſis in chorum reverenter drferrem; quod & feci, circumſtante utriuſque ſexus & ſtatus multitudine, & iterum in medio ehori collocatis reliqniis, acceſſit præfatos reverendiſſimus antiſtes, F
& revideus & tractana oſſa & circumſpiciens omnes reliquias & locnloa ipſarum dixit: ISTÆ SUNT VERÆ RELIQUIÆ BEATI VIRI HYACINTHI. Et adſtans venerabilis dominus Joannes Borek, decretorum doctor & decanus eccleſiæ Cracovienſis, aſſeveravit, ita omoino eſſe, quoniam & in orbe Roma taliter abſconditas & inventas ipſe præſens viderat. Taliter ego cum Dei laudibna inveosa & protinus ad ſacriſtiam delata & religioſe cuſtodita uſque ad rempus præfati ſacelli conſummatinnem & dedicationem ſuerunt. Et ita hia geſtis, cœpimos eum Dei auxilio urgotium ipſum fiducialius pertractare, & demum ſereniſſimo & invictiſſimo regi Sigiſmundo huie operi multum devoto per noa rem geſtem proponere, & ſuppetias pro eonſummatiooe & ornatu præfati ſacelli & lapidei ſepulcri eapoſcere. At ſua majeſtas dom ex ore meo audivit prætactam rationem ſuper tempore invrntionia piotiacto, & poſt io veteri hiſtoria reviſo & audito, tamquam princeps Catholicus larga manu pro conſummatione operis porrexit nobia centum florenos in monete, & præfatus reverendiſſimus decem, & venerabile Capitulum, de quorum gremio olim erat beatus Pater Hyacinthus, viginti. Domians Joannes Odrovvonz,

AUCT. G. C. de cujus ſtirpe & veteri elata familia iſte fere ultimus relictus fuerat, vigini quinque florenus. Sic & cereri Chriſti fideles promiſcoi tenus & coditioois gratuoter plus & minus obtoleraot, ex quibus ipſom ſepolcrum & gradus & pavimenta & ferramenta ego idem Fruter Thomas pro tuoe altera vice Provincialis nutu Dei feci comprari & coofummari. Per omnia benedictus Deus nons & ttioos per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

non ſine certis indiciis, 90 *Dubito, an hic ſit integra relatio R. P. F. Thomæ de Szyszovv, cum Severinus in fine eltati cupitis ſic ſcribat:* Addit autem idem reverendus Pater (*his verbis, ni fallor, laudatum P. Thomam ludicat*) caoſam ioventionis teliqoiarum beati Hyacinthi pluries viſa lumioa & faces accenſas ſuper locum, obi recondiræ ſuerunt, & ad eomdem locum dæmonum ejulatus in obſaſſis eorporibus, qui & locum monſtrabant, & ſe uti & accendi in eodem fatehantor. Adſuit etiam plories mira odoris fragrsoria, quæ procul dubio ex reliquiis Saocti promanana, eas eſſe veras heati Hyacinthi deſignabat. *Severinus ibidem præmiſerat ſequentia:* Eodem tempore coofecrationis ſupradictæ reliquiæ, qoæ exiſtimabantor eſſe beati Vitti epiſcopi Lubuſani de Ordloe Prædicatotom, de cujus ſanctitate freqoens memoria habetur in veteri hiſtoria beati Hyacinthi, ſont collocatæ iotra altare majus in eodem facello eum ſuis einerihus; & ſimiliter teliquiæ beati Hyacinthi foot recondiræ intra altare ſeeuodum, & in fundo altaris in espſa deeeoti ſont collocatæ, verum oa brachii ooiua iotra lapidem ſepulcri a tergo eſt ſpecialiter incluſum. *Abrahamus Bzovius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* t594 *num.* 8 *meminit de quodam B. Vito Pulono, qui ex Ordine Prædicatorum ad epiſcopatum Lithuaniæ evectus eſt, & quem miraculis coraſcare aſſevit. Nos hac occaſione diſcere cupimus ex iis, quorum intereſt, utrum B. ille Vitus diſtinctus ſit ab hoc epiſcopo Lubuſano vel Lubcoenſi, & quo die annua alterotrius vel utriuſque memoria celebretur.*

& ſono reliquiæ honorationi ture collocata 91 *Quidquid ſit de beato iſte Vito, illuſtriſſimus* præſul Gneſuenſis in tabulis parieti affixis veliquie mtmoriam conſecrati hujus ſacelli, ut *Severinus ibidem refere his verbis:* Anoo Domini MDXLV, Dominica XIV poſt feſtum feſtum ſaoctiſſimæ Trinitatis; menſe vero Septembri, luna nova, C ego Petrus de Gamiaris Dei gratia archiepiſcopus Gaeſuenſis & epiſcopus Crocovienſia hoc ſacellom ad hoonrem Dei omoipotentis, beatiſſimæ Vlrginis Mariæ & beati Hyaelothi conſeeravi; altare autem hoc msjus sd hoonrem Dei omnipotentis, Paſſionis Domini, ſanctæ Croeis, coroon & lanceæ, ejos Virgloia Mariæ eompsſloois, ſaocti Laurentii, Veoceslai, Longini, Eraſmi, Valeotini, ſaocti Juliani, Laasri, ſanctæ Apolouiæ, Chriſtinæ; beatorum vero decem millium Martyrum, & hestarum ondecim millium Virginum reliquias in eo iocluſi; ſepulcrum vero ad honorem Dei omnipotentis, beatiſſimæ Virginis Mariæ, beati Hyacinthi; reliquias vero beatorum Martyrum Stanislai epiſcopi, Prothi & Hyacinthi, & heati Thomæ de Aquioo in eo incluſi. Singulis Chriſti fidelibus hodie ooom (annum,) & in die anniverſario hujuſmodi ipſam viſitantibus quadraginta dies de vera idulgeotia in forma Eccleſiæ eooſueta coocedimus.

92 *Cum de ſacris* S. Hyacinthi *oſſibus hic ſermo incideriť, reverſebo pauca, quæ ad regiones a Pulonia longe diſtitas translata fuerunt. Primus occurrit os brachii duobus digitis longum & une la-*

tum, quod in Scotialeoſi Hiſpaniæ monaſterio oſtenditur, & cujus translationis teſtimonium ex Lipſanologio ejuſdem monaſterii fol. 515 *ibidem anno* 1752 *ita deſumpſimus:* Georgius miſeratione divioa tituli S. Sisti S. R. E. Caidioalis Radaivil nuncupatus, perpetuos adminiſtrator epiſcopatus Cracovienſis & Ducatus Severienſis, Dux In Ollika & Nieſſivieſſ, ac ſacri Romani imperii princeps, gratiam a Deo & pacem. Perſpectam habentes ſacræ Catholicæ regiæ majeſtatis veſtræ pietatem io Deum & erga Sanctos ejos; præcipue vero erga patronum regni Polooiæ ſanctum Hyacinthum, beati Dominici Hiſpani ſocium, veoerationem & devotionem, mittimus S. C. R. majeſtsti veſtræ per illuſtriſſimum Doo Fraocciſcom Moodoaa, admiralium Aragoniæ, oratorem ſoum, partieulam ex brachio ejuſdem Sancti, quam ipſi in præſeotia Fratrum Ordinis Prædicatorum Conventus Cracovienſis teverenter deprompſimos. Preesmor igitur, ue ejus intercoſſiona & meritis Deus omnipoteos S. C. R. majeſtatem veſtram ab omoihus adverſitatibus euſtodiat, & qoam diotiſſime orbi Chriſtiaoo ſanam, floreotem fortunatsmque conſervet. Datum Varſaviæ die olrima menſis Febroatii, aonn Domioi MDXCVti. Georgius Cardinalis Radzivil. E *Etiam anno* t594 *pars cranii* S. Hyacinthi *ex Luſitania in Galliam ac poſtea in Belgium delata eſt, ut apud nos tomo* a *Aprilis pag.* 73 *videre eſt. Non dubito, quin variæ ejuſdem Sancti reliquiæ Conventibus PP. Prædicatorum communicatæ ſint; ſed noa eſt mihi in prompta, eas ſagillatim enumerare.*

D *aliſque regionibus quadam communicata fuerunt.*

§ X.

Oſſa Sancti in novo ſacello ac altari iterum honorifice collocata.

Severinus Cracovienſis in honorem Sancti

HÆc iterum tranſcribimus ex Severino Cracovienſi, cujus teſtimonio libenter utimur, eo quod ipſe interfuerit rebus geſtis, quas cap. 43 & ſequente libri tertii ſic narrat: Poſt hæc omnia ſupradicta eum res alto tegererut ſilentio, & propemodom per qoinquaginta annos ob deperditum Ptneeſſum negotium canonizationis beati Hyacinthi in curia Romana intermiſſum fuiſſet, F fuſcitavit Dominus Deus ſpiritum R. P. F. Melchioris Moſticenſis, ſacræ theologiæ profeſſoris, & tunc jam quarto proviociæ Polooiæ Provincialis exiſtentis, qui ad Capitulom geoerale ſub reverendiſſimo Paulo Conſtabili Ferrarienſi, Magiſtro Ordiois generali, anno Domioi MDLXXX Romam evocatus, apud Gregorium XIII Pootificem multis egit oostibus (prælabitu olim ſaoctæ memoriæ, ſereniſſimi Stephani regis Polooiæ & quorumdam baronum ad Sedem Apoſtolicam commendatione) quatenus ex plenitudine poteſtatis Apoſtolicæ ad canonizandom Saoctum annuere dignaretor. Obnixe quoque precatus eſt Sanctitatem ſuam, ut ad reperiendum Proceſſum, tempore Clementis VII deperditum, maous sdjutrices dare velit; quod pius Paſtor libenter præſtitit, datuqoe excommunicatiooe ſuper Romam, illum diligenter ioquiri mandavit, cujus præceptum felicior feeotus eſt eveotus: nam XV Junii eodem anno reperta eſt copia Proceſſus io archivo Cardinalis Caraphæ Theatini, qoi poſtmodom fuit Paulus Papa quartus; qua inveota, veoerandus ſenex mellora ſperare cœpit. Itaque reliqua hac eo-

pia

A pia apud R. D. Gregorium Ticinum cameratum Apoſtolicum (quæ poſtmodum ad manus R. D. Thomæ Treſeri ſanctæ Mariæ Tranſtyberim teſtamentaliter perveoit, & in hac ultima expeditione ad manus illuſtriſſimorum Cardinalium Congregationis ſacrorum Rituum delata eſt) in Poloniam læta rediit, de negotio impoſterum melius proviſurus.

94 At vero domum rediens, antequam ad ulteriora negotii ſe extenderet, cogitare cœpit, in quo de hoc glorioſo Sancto magis mereri poſſit. Incidit in mentem, expellæ beati Hyacinthi fornicem amplisre, præſertim cum locus eſſet antea anguſtus, utpote trium vel quatuor cubitorum. Quoniam vero jam ultima ſuæ ſenectutis mole premebatur, id quod cogitaverat, aggredi non valebat. Præhabito tamen maturo conſilio & longa deliberatione, me Fratrem Severinum Cracovienſem ex civitate Gedanenſi Ducatus Pruſſiæ ad Capitulum Præmoniſtenſe evocavit, & oblata mihi a bonæ memoriæ reverendiſſimo Paulo Conſtabili Ferrarienſi, generali Magiſtro, & provinciæ Poloniæ gratia, magiſterii titulo & lauræa inſignivit: inſuper Regenem ſtudii generalis Cracovienſis ſimul & Prædicatorum ordinarium ea eodem Capitulo aſſignavit. Hoc facto, Cracoviam rediens mecum de ſuo primo intento tractare inſtituit; imo & operi eum injunctione obedientiæ præfecit. Mox igitur divina ope fretus, & beati Hyacinthi patrocinio adjutus, haud ſegniter negotio inſiſtere cœpi, multorumque proborum atque piorum hominum ope, nec non aſſidua ſolicitudine brevi temporis ſpatio primum ipſam expellam, poſtmodum vero ipſum altare, in quo reliquiæ beati Hyacinthi & oſſa recondenda erant, cum magno ſplendore & ſumptuoſo apparatu ex alabaſtro albo & ſubfuſco, pulchra varietate permixto, notabili altitudine duodecim columnis alabaſtrinis, & tribus fornicibus, & octo tabulatis decoræ magnitudinis cum diverſis Sanctorum ſculptis imaginibus, Deo auſpice, feliciter conſummavi, atque ex omni parte, ut artis ratio ferebat, auro puro obtexi.

95 In tabulatis vero talia carmina ſculpta cernuntur.

conſtruit elegans ſacellum ac novum altare,

quid variis tabellis

A FRONTE ALTARIS

C

TABULA PRIMA.

Confeſſor Hyacinthe cum benedicte caterva
Orbatam votis adjuva ſupplicibus.
Pondere peccati premimur; Pretioſe, petentum
Perſolve, petimus, pacta parata preces.
Deſere nec fientem precibus tu Sancte careſvam,
Cui Deus æternos contulit eſſe dies.

TABULA SECUNDA.

Sancte vir, immenſo major virtutibus orbe,
Cælicolum ſanctis annumerate choris,
Aſpice nos, precibuſque tuos defende Polonos,
Ne ſtygii ſint præda cruenta ducis.
Da tua curramus celeri veſtigia paſſu,
Ut regni ſimus pars quoiuscumque Dei.

TABULA TERTIA.

Oſſa ſub his aris Hyacinthi ſacra beati
Condita ſunt, multos quæ latuere dies.
Rege Sigiſmundo & Gamrato præſule, divum Munere ſunt miro ſorte reperta loco.
Cornuſcus variis Divum virtutibus urbem
Auxiliis iſtam reſicit ille ſuis.
Quem populus Grochum cæleſti numine cultus
Devote ſacra religione colit.

AUCT. G. C.

TABULA QUARTA.

Gregorius totum ſanctis dum corrigit orbem
Legibus, ac Chriſti duleia juſſa ſonet,
Et Stephanus claras dum regni ſuſcipit arces
Sauromatum, ſuperans Moſchica tela virum,
Quingentos decies octo poſt mille fluentes
Tieſque annos felix regis ſceptra tenet,
Hæc celebris Hyacintho conditur ara beato,
Cujus nunc iterum hic inclyta gleba jacet.

A TERGO ALTARIS

TABULA PRIMA.

96 Splendida ne mirere, hoſpes, monumenta laboris,
Artificum largam nec venerare manum.
Tradere nam voluit tabulis manſura per ævum
Marmoreis ſancti tot pia facta Viri.
Scilicet eximius Fratrum iſto ex Ordine doctor
Condidit hoc pulcrum nunc Severinus opus.

E

carminibuſque exornat,

TABULA SECUNDA.

Nobilis et magnam Chatherinæ Wapovvski benigno
Ære juvit partem, rite ſecuta patres;
Arque alii multi, quos terra Polona quietos
Dives alit, læti dona dedere ſua,
Floreat ut ſancti totum diffuſa per orbem
Fama Viri, precibus qui juvat uſque piis.

TABULA TERTIA.

Flactibus oppreſſi nautæ cælique ruina
Cum fuerant, clamant: Sancte Hyacinthe fave.
Tunc cunctus pelagi cecidit fragor; æquora, venti
Straverunt: portus naufraga turba petit.
Hic quoque fallacem ſacris eacodæmona verbis
Torſit, & in ſtygias juſſit abire domos.
Quid memorem cunctos vitali lumine caſſos,
Queis dederat vita commodiore fui?

F

TABULA QUARTA.

Huic cedunt rapidi tumentia flumina vado,
Et firmat gelidas pendulus Iſter aquas.
Hic preſſas ſegetes & fata cadentia culmo
Oranodo relevat, triſtiſque arva fovet.
Quot cæcos viſu, quod claudos greſſibus, & quot
Perſtrictos membris viribus iſte juvat.
Quot febres, quot ſanguinolentia vulnera dicto
Ac meritis ſanat, quis numerare queat?

Nolo hic notare verba ſpbalmata, quæ inconſideratia poetæ vel typothetæ in metrum carminis irrepſerunt.

97 *Porro Severinus cap.* 44 *honorificam illarum reliquiarum translationem ad novum ſacellum & altare exprimit ſequenti narratione:* Abſolutis omnibus, quæ ad opificium prædictæ capellæ & altaris requirebantur, ſupererat ſupranominatis reliquiis, quæ jam pridem a ſuo loco priſtino

& ad quod ſacra ejuſdem Beati reliquiæ

AUCT. G. C. ſtino elevatæ erant, depoſitionis ſive tranſlationis feſtum celebrare. Ad majorem igitur Sancti honorem conſurgit, ſanctæ memoriæ ſereniſſimum Stephanum regem, debellatis atque profuſis hoſtium Moſchovitarum copiis, Livoniaque ſubacta, victoriem Cracoviam rediſſe, & ob ingentes illuſtris ac genetoſi Joannis Zamoſcii virtutes neptem ſuam eidem in uxorem tradidiſſe, atque ad eaſdem nuptias pene totum ſenatum omnemque florem nobilitatis confluxiſſe. Qua occaſione acceptâ, admodum R. P. F. Melchior Moſicenſis, Provincialis Poloniæ una cum toto Cracovienſi religioſo Conventu, adhibitis ſacræ Sedis Apoſtolicæ mandatis, atque ad hunc ſolennem actum plurimis utriuſque ſtatus primatibus vocatis, præſentibus illuſtriſſimis Alberto Bolegneto & Andrea Baſtorio S. R. E. Cardinalibus, nec non RR. PP. DD. Cracovienſi, Plocenſi, Premyſlienſi, Chelmenſi, & Camenecenſi epiſcopis cum magna populorum multitudine piarumque mentium devotione in die ſanctiſſimorum Petri & Pauli Apoſtolorum ad gloriam & laudem Dei, Sanctiſque perpetuum in terris honorem, harum reliquiarum prædictarum tranſlationem fecit, eaſque in altare alabaſtrinum, de quo ſupra fit mentio, quam honorificentiſſime per coſdem reverendiſſimos epiſcopos collocari procuravit.

in præſentia Vicipotentium præſatum

98 Quæ ut melius & verius videantur, teſtimonio reverendiſſimorum epiſcoporum litteris exarato luculentius patebit, cujus tenor eſt hujuſmodi: „ Petrus Myskovvski Dei gratia epiſcopus „ Cracovienſis. Significamus præſentibus litteris „ noſtris univerſis & ſingulis, quorum intereſt, „ præſentibus & futuris harum notitiam habituris, „ quia nos ad petitionem venerabilium ac religioſorum Fratrum Ordinis Prædicatorum ſancti „ Dominici Conventus eccleſiæ ſanctiſſimæ Trinitatis intra muros Cracovienſes, ſcilicet F. „ Antonii Prioris, Hilarii Supprioris, Felicis & „ Severini ſacræ theologiæ Doctorum, Bartholomæi & Victorini ſacræ theologiæ baccalaureorum, totiuſque Conventus ejuſdem eccleſiæ „ ſanctiſſimæ Trinitatis, una cum illuſtriſſimis ac „ reverendiſſimis in Chriſto Patribus & dominis „ Alberto Bolognetto Maſſanenſi, ſanctiſſimi domini noſtri Gregorii XIII in regno Poloniæ „ Nuntio, Petro Dunin Volski Plocenſi, Joanne Borukovvski Premyſlienſi, Martino Bialobrzesky Camenecenſi eadem gratia epiſcopis, oſſa „ divi Hyacinthi ſub altari ſeeundo verſus gradus „ ſeu ſcalas ſuperioris ſæcelli ſitas in loculo ligneo „ clavis ferreis obfirmato & munito ibidem a quadraginta circiter annis recondita, ut literæ in „ pergameno ſcriptæ, quæ in eodem Conventu „ habentur, latius præmiſſa deponunt: qui loculus una cum oſſe brachii ejuſdem beati Hyacinthi in theca ſtannea rotunda juſtæ longitudinis ſecundum proportionem ejuſdem brachii ſeconditi in poſteriori parte altaris ſuprafati, uti „ in dictis literis annalibus deſcriptum erat, „ invento eum literis ad partem ſuperiorem „ ſeu clauſuram ejuſdem thecæ ſtannæ ita exſculptis & expreſſis: Hic ſunt reliquiæ ſancti „ Hyacinthi, per Fratres Felicem & Severinum ſacræ theologiæ profeſſores reverenter „ recipientes & brachiis ſuis ſuſtinentes &c., „ qui proceſſionaliter ad altare majus, concomitante magna turba ſexus utriuſque hominum, quæ ad eum actum pro ſua devotione „ convenerat, eaſdem deportaverunt.

99 „ Ac ibidem apertus eſt loculus prædictus „ ligneus, in quo publice viſa ſunt prædicti divi „ Hyacinthi oſſa cum ſuo cranio venerabili; ſaccolus vero cineritius, in quo eædem reliquiæ „ in dicto loculo fuerant ſeconditæ, ob vetuſtaſem pro tunc in cæmento recenti inſita altare contractam latet invenius eſt: in ſuperiori vero „ parte prædicti loculi ſeperta fuit ſchedula in „ pergameno de anno Domini MDXLIV, die ſeptima menſis Septembris ſub titulo olim reverendiſſimi Petri de Gamiariis tuchiepiſcopi Gneſnenſis & epiſcopi Cracovienſis, continens in ſe reſignationem oſſium divi Hyacinthi ſcripto. Poſtmodum facta reverentia condigna prædictis reliquiis, ipſiſque exoſculatis, in ſacrarium eccleſiæ & Conventus ejuſdem honorifice deportari juſſimus, ac ſub cuſtodia obſignatione ſigilli ejuſdem loculi certorum prælatorum noſtrorum ad id deputatorum tamdiu aſſervandas, quo uſque altare novum alabaſtrinum pro condendis hujuſmodi reliquiis comparabitur, manavimus, depoſuimus, & levavimus.

alterumque illuſtrium perſonarum

anno Chriſti 1583

100 „ Tandem eodem anno, Mercurii vero ipſo die feſti ſanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum, hæc eadem oſſa divi Hyacinthi in præſentia infraſcriptorum prælatorum noſtrorum, „ maximaque utriuſque ſexus concurrente & ſtante populi frequentia, ibidem in eodem ſacello altaris ſuperioris de lapide alabaſtrino noviter conſtructi in ſcriniolo ſtanneo repoſuimus „ & condidimus. In cujus rei fidem & teſtimonium „ præſentes ſigilli noſtri appenſione communiri „ ac notarii noſtro præſentes ſubſcribi juſſimus „ & mandavimus. Datum Cracoviæ anno Domini MDLXXXIII, die XIX * menſis Junii, „ præſentibus reverendis, magnificis, generoſis „ ac nobilibus dominis Stanislao Craſzinski archidiacono Cracovienſi, Laurentio Goslicki „ decano Plocenſi, Paulo Dembski, Alberto „ Szidlovvski, Mathia Klodzinski, Martino „ Skarſzevvski prælatis & Canonicis eccleſiæ „ noſtræ cathedralis Cracovienſis; Joanne Fier„ lii de Dombrovvnicza caſtello Byeczenſi & refe„ rendario curiæ ſacræ regiæ majeſtatis, Gaſpa„ ro Maczieiovvski magiſtro ſtabuli capitulo „ Lencicienſi, Andrea Zebrzydovvski pocilla„ tore ſacræ regiæ majeſtatis.

** forte XXIX*

honorifice tranſlata

101 „ Ad depoſitionem vero eorumdem oſſium beati Hyacinthi præſentibus reverendiſſimis „ ſupra nominatis epiſcopis, nec non reverendiſſimo Andrea Bartborio de Slomnio præpoſito Miechovienſi, Alberto Biudzinski cuſtode „ Cracovienſi, Joanne Craſzinski cantore Cracovienſi, Chriſtophoro Podoski, Laurentio „ Goſzilicki, Chriſtiano Droſdovvski, Martino „ Skarſzevvski, Stanislao Skarſzevvski, Andrea „ Czieklinski prælatis & Canonicis eccleſiæ noſtræ cathedralis Cracovienſis, præſente etiam „ ſereniſſima domina regina Poloniæ D. Anna, „ olim piæ memoriæ Sigiſmundi primi filia, & Sigiſmundi Auguſti pie defuncti ſorore, Simeone Georgio, Alexandro fratribus & illuſtriſſimis Dominis Slucenſibus, Nicolao Lyeſnovvolski caſtellano Podelaſſenſi, Felice Czirski „ judice terræ Cracovienſis, Paulo Szavinski „ magiſtro coquæ ſacræ regalis majeſtatis, & aliis „ quamplurimis ſeaus utriuſque & conditionis „ Chriſti fidelibus fide dignis circa præmiſſa per „ agenda exiſtentibus teſtibus. Denique in ſuperiore parte altaris ſub figura alabaſtrina ſupina „ in theca plumbea os brachii ejuſdem Sancti, „ prout in priori altari ſimplici conditum fuerat, „ certis de cauſis præſentibus eiſdem teſtibus, „ condidimus. Petrus Myſzovvski epiſcopus Cra„ covienſis

A „ covienſis ſignificat. Petrus Dunin Wolski epi-
„ ſcopus Ploceenſis. Joannes Bonkowski epiſco-
„ pus Præmyſlienſis regni Poloniæ vicecancel-
„ larius ſignificat „. Sigilla quatuor reverendiſ-
ſimi Bologoetii, qui poſtmodum fuit Cardinalis
factus, reverendiſſimi epiſcopi Cracovienſis, Plo-
cenſis, Præmyſlienſis.

ac publice venerationi expoſita fuerunt.

302 Eſt autem conſecratum altare prædictum eodem anno ſcilicet MDLXXXIII, die Dominico in feſto ſancti Dominici Patris noſtri coram plurima utriuſque ſexus & ſtatus ſive conditionis multitudine, cujus conſecrationis notula in pergameno in theca reliquiarum altaris talis eſt: „ Anno „ Domini MDLXXXIII, die Dominico, ſeptima „ menſis Auguſti, ego Jacobus Milevvski Dei „ gratia epiſcopus Laodicenſis, ſuffraganeus Cra-„ covienſis &c. hoc altare ad honorem Dei omni-„ potentis & B. Mariæ Virginis, nec non omnium „ Sanctorum, & ſingulariter in memoriam ſancti „ Hyacinthi conſeſſoris conſecravi, in eoque „ reliquias ſanctorum Stanislai, Floriani, Tho-„ mæ Aquinatis & divi Hyacinthi confeſſoris &
B „ ſancti Severini, ſigillo ſuo munitas incluſi, iu-„ dulgentiaſque bis omnibus, qui adfuerint con-„ ſecrationi, hodie unum annum, & in die an-„ niverſario ipſum viſitantibus quadraginta dies „ de vera indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta „ conceſſi „. *Nolo his proſequi omnia illa, quæ ab hoc tempore ad promovendam ſolennem* S. Hyacinthi *canonizationem geſta ſunt. Si quis eo noſſe deſideret, Severinum Cracovienſem lib.* 3 *Actorum capite ultimo conſulat. His itaque omiſſis, ipſum canonizationis decretum paragrapho ſequente tranſcribam.*

§ XI.

Bulla canonizationis, qua magnus hic Thaumaturgus catalogo Sanctorum adſcribitur.

Clemens VIII Papa canonizat,

C ILluſtriſſimus *Juſtus Fontanius Romæ anno* 1729 *edidit Codicem Canonizationum, cui inſeritur conſtitutio, qua Clemens VIII Pontifex* B. Hyacinthum *anno* 1594 *ſolenniter in catalogum Sanctorum retulit, & quæ ibidem pag.* 248 *& ſequentibus ita ſonat:* Clemens epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Benedictus Pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis, qui dilectam filii ſui ſponſam, Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam perpetua regit providentia, atque his luctuoſis temporibus, multis ærumnis & calamitatibus affligitam, multiplici ætiam gaudio, ex Sanctorum ſuorum gloria conſolatur. Vere enim magna exiſtit ſpiritualis lætitiæ materia, cum Deus illuſtrie ſervorum ſuorum merita ideo mundo manifeſtat, ut dum illis ubique terrarum veneratio tribuitur, Deus ipſe in Sanctis ſuis mirabilis prædicetur. Nam eum aliqui ſervi Dei, excellenti vitæ ſanctitate & miraculis inſignes, jam cum Chriſto in cælo regnantes, in terra quoque ſummi Romani Pontificis auctoritate, ſancti eſſe declarantur, Rex ipſe ſempiternæ majeſtatis & gloriæ in Sanctorum concilio gloſificatur, divini cultus obſervantia augetur, fidelium pietas & devotio excitatur, deteſtandæ hæreſes magis magiſque convincuntur, plures populo Dei ad virtutis exemplum & ſuffragii patrocinium propounntur, ut quod fidaliter petimus, id efficacius multiplicatis interceſſoribus conſequamur.

AUCT. G. C.

ſibi obtinuerit eſſe canonizandi venerabilem Hyacinthum,

104 Quare magna Dei benignitate ante paucos annos factum eſt, ut a felicis recordationis Xyſto Papa V prædeceſſore noſtro, ea Seraphici patris Franciſci religione beatus Didacus Hiſpanus in Sanctorum numerum referretur, & nunc viciſſim ea beatiſſimi patriarchæ Dominici diſciplina beatus Hiacynthus Polonus ſanctis patrum Chriſti Confeſſoribus adſcribatur, nimirum, ut duo clariſſimi Ordines, unde tot pii ac ſancti Viri Catholicæ Eccleſiæ lumina prodierunt, noſtra quoque ætate, duplicato populi Chriſtiani gaudio, honore conſimili augeantur, ut dum iſtæ lucernæ, fide & ſignis mirabilibus luminoſæ & caritate ardentes, ſupra excelſum candelabrum collocatæ, in domo Dei colluceant.

cujus ſepulcrum a Clemente vi derat,

105 Et nos quidem eum multis aliis in rebus, tum in hoc etiam divinæ gratiæ abundantiam agnoſcimus; primum quod nos ipſos Deus vocare voluerit, Nam eum adhuc ex numero eſſemus venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium, & Apoſtolicæ Sedis da latere legatione in Polonia fungeremur, vidimus Cracoviæ inſigni loco ſepulcrum beati Hiacynthi, in quo veneramur illius corpus in ſomno pacis requieſcit & regni illius erga hunc beatum Virum ſingularem devotionem perſpeximus. Deinde etiam in eo divitias bonitatis Dei prædicamus, quod ita diſpoſuerat, ut hoc pium & ſalutare canonizationis beati Hiacynthi negotium ante annos quinque & ſeptuaginta religioſis Poloniæ regibus, regnique ordinibus ſupplicantibus inchoatum, & a pluribus Romanis Pontificibus prædeceſſoribus noſtris, varia progreſſionibus promotum, tandem per noſtræ humilitatis miniſterium, qui Poloniæ regnum peculiari paternæ dilectionis affectu complectimur, omni ex parte abſolveretur. E

Narrat de hac re agi cepiſſe, ſub Leone X Papa,

106 Anno ſiquidem humanæ ſalutis milleſimo quingenteſimo decimo octavo felicis recordationis Leo Papa X prædeceſſor noſter, ſupplicationibus recolendæ memoriæ Sigiſmundi I Poloniæ regis, tunc in humanis agentis, de beato Hiacynthо Polono, Ordinis Fratrum Prædicatorum, fidei integritate & morum ſanctimonia & miraculorum fama in univerſo Poloniæ regno percelebri, in Sanctorum numerum referendo inclinatus, bonæ memoriæ Johanni epiſcopo Laodicenſi, & Jacobo Canonico Cracovienſi, ut in ejus vitam & miracula diligenter inquirerent, ſuis quibuſdam litteris mandavit. Qui pro ſuo Apoſtolicæ Sedi obtemperandi ſtudio, univerſa illius vitæ & miraculorum rationes in acta redegerunt: eaque anno etiam Domini milleſimo quingenteſimo viceſimo ſexto, Leone prædeceſſore prædicto vita functo, ad piæ memoriæ Clementem Papam VII etiam prædeceſſorem noſtrum tranſmiſerunt. F

cujus ſucceſſore Clemente VII

107 Quibus quidem actis diligenter perſpectis, ac etiam ipſius Sigiſmondi regis ſupplicationibus idem Clemens prædeceſſor adductus, dum de totis re matura deceneret, Fratribus Ordinis Prædicatorum dicti regni, ut poſtridie feſtivitatis Aſſumptionis beatiſſimæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, ſolemnitatem atque Officium ſe ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium in ejuſdem beati Hiacynthi honorem celebrare, eteque etiam imagines & aliqua illi in omnibus eccleſiis domorum ſuarum præfati Ordinis ſtatuere poſſent, conceſſit. Et deinde, prædicto Sigiſmundo rege id etiam poſtulante, eandem conceſſionem ad omnes dicti regni ecthediales

AUCT. G. C.

thedrales eccleſias, quoad uſque ad canonizationem dicti beati Hyacinthi deveniretur eſſet, extendit.

& Paulus III aliquam ejus tam II. Hyacintho conceſſerant,

108 Ceterum conſilio de canonizatione hujuſmodi ob quaſdam tunc obortas difficultates per id tempus intermiſſo, anno ſimiliter Domini milleſimo quingenteſimo trieſimo nono, tunc exiſtentes Præſules ejuſdem regni in ſynodo Petrecovienſi per eos celebrata, congregati, unanimi conſenſu, dicto Clemente prædeceſſore defuncto, per litteras ſanctæ memoriæ Paulo Papæ III ſimiliter prædeceſſori noſtro ſupplicarunt, ut ad hujuſmodi canonizationem perficiendam, ſuam, & dictæ Sedis auctoritatem impertiretur. Quorum ſupplicationibus idem Paulus prædeceſſor annuens, tribus venerabilibus fratribus ſuis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, Ordinum Prioribus, negotium canonizationis hujuſmodi ſutus examinandum commiſit, qui & ipſi, pro aſſiduis ejuſdem Sigiſmundi regis, necnon Prioris provinciſis dicti Ordinis in prædicto regno tunc deputati ſupplicationibus, quibus nempe id petebant,

B ut in ipſius Hiacynthi fidei ſinceritatem, vitæ ſanctitatem, & miraculorum, quorum in dies io dicto regno fama augebatur, excellentiam, diligentet iterum inquireretur, ad quoſdam ipſius regni probatos viros hoc negotium detulerunt: qui conceſſionibus Apoſtolicis ſuper ea re factis, aliiſque omnibus, quæ ad canonizationem prædictam pertinebant, attente conſideratis, ſingula mature examinata in publica documenta redegerunt, denique ſumma fide collecta ad dictam Sedem tranſmiſerunt. Poſtmodum idem Paulus prædeceſſor Fratribus dicti Ordinis ejuſdem regni etiam conceſſit, ut ipſi Officium de dicto beato Hiacyntho ſingulis quintis feriis, in quas nullum feſtum proprium incideret, perinde acſi eſſet in Sanctorum numerum relatus, quemadmodum de ſancto Dominico ſingulis feriis tertiis fieri ſolebat, recitare, ac illius oſſa & corpus exhumare, ipſumque in ſublimiorem eccleſiæ locum transferre poſſent,

recenſetque Julii Pontificum, qua ſub Gregorio XIII,

109 Poſtea labente anno Domini milleſimo quingenteſimo octogeſimo tertio, claræ memoriæ Stephani Poloniæ regis, de eadem canonizatione apud felicis recordationis Gregorium Papam XIII pariter prædeceſſorem noſtrum, dum io humanis

C ageret, ſupplicatione intercedente, ac interea illo vita ſancto, cariſſimi in Chriſto filii noſtri Sigiſmondi III Poloniæ regis, ac cariſſimæ etiam in Chriſto filiæ noſtræ Annæ Poloniæ reginæ, necnon dilectorum filiorum noſtrorum, tunc ſuorum Gregorii tituli ſancti Xyſti da Radzivil & Andreæ de Somlio, tituli ſancti Angeli in Piſcina, Battorii, nuncupatorum Cardinalium, & venerabilium fratrum noſtrorum Archiepiſcoporum & Epiſcoporum, ceterorumque totius regni prædicti Ordinum ſtatus, tam eccleſiaſtici quam ſecularis, votis ac precibus, a felicis recordationis Xyſto Papa V etiam noſtro prædeceſſore, per dilectos filios Stanislaum Roſcium, ejuſdem Sigiſmundi regis apud eumdem Xyſtum interpunctum, necnon fratrem Hippolytum Maſiam Beccaria de Monte Regali Magiſtrum generalem totius Ordinis Prædicatorum; ac ejus nomine fratrem Bartholomæum de Miranda, tunc procuratorem generalem ejuſdem Ordinis, ac demum fratrem Severinum Craeovienſem ejuſdem eauſæ, nomine provinciæ & regni Poloniæ, ad id conſtitutum procuratorem, ſupplicatum ſoit, ut ipſe eumdem beatum Hyacinthum pro ſanctitatis ſuæ fama, quam miraculorum acceſſio in dies magis magiſque confirmabat, in Sanctorum numerum, D veteri Romanæ Eccleſiæ ritu, & præſcripta ſolemnitate cooptaret.

aliiſque ſuis deceſſoribus

110 Idem vero Xyſtus prædictum proceſſum ſuper hujuſmodi re confectum Congregationi venerabilium fratrum noſtrorum, tunc ſuorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, ſuper ſacris ritibus deputatorum, examinandum commiſit; coram quibus idem Sigiſmundus rex & univerſi regni prædicti ſtatus eccleſiaſtici; necnon ipſius Ordinis Prædicatorum religionis profeſſores nonnulla ſcripturarum, ac jurium volumina, dunque proceſſus ſuper eo teſtimonii exempla protulerunt, unum videlicet ſalleis recordationis Pauli Papæ IV etiam prædeceſſoris noſtri, qui unus ex tribus Cardinalibus in ordine prioribus a prædicto Paulo prædeceſſore ad id depurtatus fuerat, ſcripturarum monumentis deptomptum; alterum vero ex ipſo regno ſimul cum libro, tum vetuſtatis auctoritate, tum vitæ, ac miraculorum ejuſdem beati Hiacynthi diligenti examinatione probato allatum, eo quidem illud ad fidem propoſitis de tebus fciendam firmius, quod eſſet præ- E ſtantium virorum litteris obſignatum, & longo annorum ſpatio in archivo Cracovienſis Conventus ejuſdem Ordinis Prædicatorum tanta eum fidei laude aſſervarum, ut illo, tamquam certi teſtis opera, ſummæ auctoritatis homines ſemper dubiis in rebus uterentur. Cujus tei fidem vel hoc ipſum augebat, quod alterum alteri, tum rebus, tum ſententiis omnibus, tam apte reſpondebat, ut nihil vel ſimilius vel congruentius excogitari poſſe videretur. Quæ quidem univerſa, citato Fiſci procuratore, recognita fuerunt.

ad hoc negotium promovendum rotulata ſunt,

111 Idem porro Xyſtus prædeceſſor tribus eanſtium palatii auditoribus, doctrina, & rerum uſu præſtantibus, ad hoc nominatim depotatis mandavit, ut de iiſdem illis juribus ac proceſſus eaemplis diligenter cognoſcerant, & concluſiones inde pio moro colligerent. Qua in re cum diu multumque illi operam ſuam exercuiſſent, eodem Xyſto, ſicut Domino placuit, viam univerſæ carnis ingreſſo, felicis recordationis Gregorio Papæ XIV prædeceſſori etiam noſtro retulerunt, producta jura pleniſſimæ eſſe fidei atque auctoritatis, proceſſumque omnem ad Canonum præſcripta fuiſſe confectum, atque ex eo beati Hiacynthi fidei integritatem, vitæ ſanctitatem & F miraculorum, ex quibus octo potiſſimum conſideranda propoſuerant, claritatem manifeſte eluceare. Qua quidem re ad venerabilium etiam fratrum ſuorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, ſuper ſacris ritibus tunc deputatorum Congregationem, ut & ipſi quid ea de re ſentirent, in medium afferrent, ejuſdem Gregorii juſſu remiſſa, iidem Cardinales attente examinatis allaerum a prædictis cauſarum auditoribus enncluſionum argumentis, ac Fiſci procuratore ſtmpet citato atque audito, ſervatiſque etiam ſervandis unanimi conſenſu eorumdem auditorum, ſuper ſcriptaris, junibus & proceſſus exemplis exhibitis, relationem approbarunt, & rationes, quibus de illius fide, vita & miraculis conſtaret, longe firmiſſimas eſſe judicarunt.

& ea ſub Pontificatu ſuo reſumpta eſſe indicat.

112 Acceſſit denique recens, & æquitatis ſe pietatis plena poſtulatio ejuſdem Sigiſmundi III regis, qui etiam Sueciæ rex exiſtit: quippe legatione nobis ac Sedi Apoſtolicæ obedientiæ præſtandæ cauſa, dilecto filio inſigni viro Stanislao Mynſxi, Palatino Leneiotienſi, apud nos & dictam Sedem oratori ſuo nuper delata, nihil eam a nobis vehementius hoc tempore flagitare juſſit, quam

A quem ut negotium iſtud ed optatum tandem, & ſuis atque Chriſti fidelium ejuſdem regni Poloniæ ſupplicationibus conſentientem exitum perducamus. Cujus quidem beati Hiacynthi vitæ omnis, ac rerum, quas Deus ejuſdem tum viventis, tum defuncti interceſſionem ac meritis geſſit, narrationem hoc loco pro noſtro munere tori Eccleſiæ proponendam duximus, ut inde non ſolum ad divinas laudes prædicandas, atque ed Chriſtianam religionem firmiore pietatis zelu conſervandam Chriſti fidelium animi excitentur, verum etiam eo nomine ingentes gratiæ ab omnibus Chriſti fidelibus Deo agantur, quod beati Hiacynthi prædicti ſanctitatem, quamquam gravibus de cauſis antea probatam, & multis miraculis illuſtrem, publica tamen ipſius Apoſtolicæ Sedis, quam Spiritus ſanctus regit & gubernat, ac noſtra ſententia omnino confirmari hoc tempore voluerit.

Deinde refert, quando hic Beatus, natione Polonus,

113 Natus igitur eſt beatus Hiacynthus in Polonia, in villa, quæ Camlenſis appellatur, Wratislavienſis diœceſis, ante annum Domini milleſimum ducenteſimum, ex nobilibus & Chriſtianis parentibus; ſed quibus vitæ virtutum ec mitaculorum ſplendore longe ipſe præluxerit. Ineuntis B ætatis tempus iis primum litteris, quibus ætas illa inſormari ſolet, impertivit, in quibus cum tantum profeciſſet, quantum ad altiorem diſciplinam capeſſendam ſatis ſibi eſſe videbatur, animum ſtatim ad theologiæ, & jurit canonici ſtudia adjunxit, magno ſane & admirabili cum fructu, ut qui non multo poſt Cracovienſis eccleſiæ Canonicus factus, ite inter Ordinis ſui viros exceſſuerit, ut propter eximiam eruditionem, cum præclara & inſigni pietate conjunctam, tamquam ardens lucerna ceteros clariſſimo virtutum ſuarum lumine collustraret.

Ordinem Prædicatorum Romæ ingreſſus ſuſcepit,

114 Ab Ivone deinde Cracovienſi epiſcopo, patruo ſuo, Romam perductus eſt, ubi una cum Ceſleo ipſius conſanguineo, & Hermanno Thencionico ſimiliari ſuo a ſancto Dominico Romæ tunc degente, ejuſdem Ivonis rogatu, qui de Hiacyntho, ac duobus aliis regulatis vitæ ſuæ inſtituto imbuendis, cum ipſo egerat, perexiguo tempore omni illius diſciplina egregie inſtructus, in ejuſdem ſancti Dominici Ordinem nomen dedit, habitumque de illius manibus ſuſcepto, & C expreſſe illius regulam profeſſus, in Poloniam tandem cum ſociis rediit. Quo in itinere, eum uſque ad civitatem Friſacenſem proceſſiſſet, verbo ſimul & exemplo tantum illic profuit, ut ipſis ſex menſibus monaſterium dicti Ordinis, multis ibidem fratribus, & Hermanno illis præpoſito, relictis, conſtruaerit.

In Poloniam redierit,

115 Inde Cracoviam reverſus, alio ibi ejuſdem Ordinis monaſterio erecto; Dominicanæ religionis ereſcentem paulatim familiam propagavit. Mox ad aliarum ejuſdem Poloniæ regni provinciarum ſalutem cogitatione converſa, quatuorque aliis profeſſionis ſuæ monaſteriis variis in locis ædificatis, omnes, tum verbi Dei prædicatione, tum vitæ ſuæ innocentia in ſui admirationem excitavit. Summa denique hæc eſt, quem a ſancto Dominico ejuſdem religioſi inſtituti anſtore, tamquam e puriſſimo fonte hauſerat, vivendi rationem, eamdem ipſum ad extremum uſque vitæ diem ſancte & religioſe ſervaſſe. Nam ſive Chriſtianæ humilitatis ſpecies ante oculos propo natur, eu nihil erat dimiſſius, nihil modeſtius; ſive caſtitatis ee virginei pudoris imago pulcherrima deſideretur, illo nihil purius, nihil candidiut fuit; ſi denique veræ in Deum & proximos caritatis forme exquiratur, illius caritate nihil potuit abſolutius, nihil perfectius exoptari.

AUCT. G. C. *Ubique multis virtutibus fulſerit,*

116 Quanta porro in corpore caſtigando, atque in ſervitutem redigendo, illius fuerit ſeveritas, ſingulæ noctes indicio fuerunt, quibus ſeſe uſque ad ſanguinis profuſionem affligebat. Qua vero continentia & moderatione in victu omni fuerit, præter ſextas ferias, beatiſſimæ etiam Dei matris Mariæ virginis & ſanctorum Apoſtolorum vigiliæ ad unam omnes declarent, quibus, excepto pane & aqua, nihil omnino guſtabat. Divini autem numinis propitiandi tanta cura, tantaque ſollicitudine tenebatur, ut totas noctes in templo ſundendis ad Deum precibus inſumnis perſæpe conſumerer: & ſi quando inedie ac ſupore feſſis & cadentibus membris ſumnum capere cogebatur, aut ſtans, lapidi tantum altari innixos, aut jacens humi, ſcilicet proſtratus, quieſcebat. Et quoniam nihil magis, quam otium homini, præſertim religioſo, vitandum eſſe ſentiebat, idcirco quidquid temporis vacuum ab oratione ſupererat, id omne partim coleodis ſacrie ſtudiis, partim habendis concionibus, partim confeſſionibus audiendis, partim etiam ægrotis inviſendis, partim denique Deo & proximo ſerviendo impendebat. E

Et variis miraculis

117 Cujus quidem ſingularem ſuſceptæ vitæ rationem, qua cæleſtis potius, quam humanus vir merito reputabatur, frequens multorum, qui ſe ejus preeibus & orationi commendabant, ad eum concurſus, atque adeo nova in dies rerum ab eo geſtarum præſtantie, & pleraque miracula minime obſcura declarant, in quibus, ut cetera, quæ innumera prope ſunc, omittamus, cujuſdam Petri, ex villa Proſſuvii otiundi recuſcitatio proponenda primum occurrit, quem rapidi fluminis impetu ex equo dejectum & in aquis omnino ſubmerſum, cum ejus corpus altero die jam latens, inexpectato ea ipſo flumine prodiiſſet, Deus ob merita & preces ejuſdem beati Hiacynthi ſtatim ad vitam revocavit. Ejuſdem quoque ſanctimoniam mulier quædam, Judith nomine, egregie oſtendit, quam eum paralyſis morbi vis elinguem prorſus ac mutam reddidiſſet, nullaque ratione vocem emittere ullam poſſet; tandem beati Viri interceſſione aſſequuta eſt, ut lingua & ſermone libere ureretur.

adhuc vivens pertranſiit,

118 Prædicandi autem Evangelii cauſa cum ad varia paſſim loca ſe conferret, ac prupteres ad Vandalum flumen Viſſugradum Maſuviæ urbem F redundantibus aquis præterfluens aliquando perveniſſet, nullo naueleio, nulloque navigio, quo trans amnem veheretur, ad illius ripas conſpecto, divina ope implorata, & Cruets ſigno communitus, eumires ad iter per medios fluctus alacriter proſequendum hurtari in hunc modum cœpit. Eja, inquit, filii, ſequimini veſtigia mea in numine Chriſti: quo dicto, ſtatim in flumen ſiccis veſtigiis ſe immiſit. Verum ſociis prænontem illum ſequi meruentibus, extenſo pallio aquam tegeos, Agite, inquit, filii cariſſimi, ſit iſte nobis pons Jeſu Chriſti, per quem in nomine ejus trenſeamus. Iraque flumen illud eltiſſimum ſimul ac rapidiſſimum une cum ſociis incolumis trajecit. Quodam tempore etiam, cum per ſgros villæ cujuſdam dimceſis Cracovienſis inopum an paupertimorum hominum ſegetes injurie grandinis læſas paſſim, ac dieiectas videret, non prius ſibi ab oratione temperavit, quam eaſdem incolis intactas eque integras reddidiſſet.

quibus poſt feliciter ejus mortem

119 Longum eſſet ceteras res, ab eo, dum vixit, geſtas percenſere, ut cui tuto vitæ curſu nullus unquam dies effluxerit, quo non præcla-

AUCT. G. C. ra aliqus edidecit fidei, pietatit, innocenix, ecterarumque omnium ſacrarum virtutum documenta. Quo quidem vitæ genere ad quadraginta propemodum annos perducto, cum tandem cuperet diſſolei & eſſn cum Cbriſto, in eigilia feſticitatis Aſſumpnonis beatiſſimæ Dei Genitricit ac virginir Mariæ, Fractibus monaſtetii ſanctiſſimæ Teinitatit Cracovienſis accerſitis, moriturum ſeſe definito die prædinit, eoſqae appropinquaetis ſui diſceſſur nuncio perculſus amantiſſime conſolatus, ealete in Chriſto, Deumque in vita petpetuo timere juſſit. Poſtridie igitur piis ac canonicis precibus recitatit, & ſacroſanctis Eccleſiæ Sacrsmentis ſumma cum veneratione perceptis, cum eerſum illum extremo jam vitæ ſpiritu protuliſſet, IN MANUS TUAS DOMINE COMMENDO SPIRITUM MEUM, in Domino obdormient, ejuſdem Dnmini aono MCCLVII, die xe Auguſti.

alia funeralis celebritatis oblinio a

B 120 Audita ejus morte, cum magus hominum multitudo, ſive proſequendi funeris, ſiee contingendi corporis, ſiee per eum divini auxilii experiendi cauſa, ſive alio Chriſtianæ pietatis officio ad ſanctiſſimæ Trinitatis monaſterium ejuſdem Ordinir Prædicatorum, ſepulcro ipſius teligioſum ac celebre, confluaiſſet, Deus, in cujus conſpectu glorioſa eſt mott Sanctorum ejus, Zegots m quemdam nobilem Polnum, qui ex equo, quem forte agitabst, miſerrime eacuſſus, effractis & contuſis totius corporis membtis ſtstim obierat, ad beati Hiacynthi ſepulcrum, eo ipſo, quo mortuus eſt die, a parentibus allatum, ob ejuſdem beati Hiacynthi merita & preces, non ſolum in vitam denuo eacitavit, verum etiam priſtinæ valetudini & integtitati ita teſtituit, ut in eo ne minimæ quidem læſionis reliquum ullum veſtigium appareret. Cujus mirsculi famam alterius etiam exitus poſtea auait: infantulus enim, quem mater mortuum ediderat, a patre sd beati Viti rumulum trantlstus, cum primum is pro filiolo voto ſe Deu pie obſtrinait, magna cum omnium admiratione eivere ſtatim cmpit.

ſive illuſtria prodigia acceſſerunt.

C 121 Acceſſit aliud quoque admirabile ipſius in Urſulam qusmdam factum, quæ cum msximis deplorati morbi doluribut toto biennio jactsta, eo tandem deveniſſet, ut omnis mulioris valetudinis ſpe abjecta, ipſot jam menſes duot nullo amplius cibo, ſed aqua dumtaaat vitam tueretur, Agnete taodem filis beati Hiacynthi opem ſupplicitee implotante, optatam ſalutem recuperavit. Poſtremo cujuſdam Barbaræ Crscoeienſis feminæ, quæ ex partu in bydropiſim iociderat, ita ut jrm de illius ſalute obomoibus eſſet deſperstum, valetado, nulla prnfut humana medicina, ſed unius beati Hiacynthi, cui ſe commendaverat, pietate ac meritis, redintegrata, eaimism Servi Dei ſanctitatem clarz confirmaeit.

Clemens VIII declarat, ſe hos aliſque ſigna motam eſſe,

122 Quibus ſane ſignis, multiſque sliis, ad eamdem beati Hiacynthi ſanctitatem comprobandam, pertinentibus rebus adducti, ac præterea conſtanti omnium ordinum dicti tegni, & ejuſdem Sigiſmundi III regis, ac Dominicanæ religionis petitioni ſatisfacere cupientes, cum id maxime idem Sigiſmundus rea per prædictum Staniſlaum Mynsxi, ſuum apud nos oratorem, ipſe vetu Dominicanut Ordo per dilectum filium frs. trem Johannem Vincentium Ariſtoticenſem ejuſdem Otdinit Prædicatorum generalem a nobit poſtulavetit, ot, quoniam quæcumque ad acta & proceſſum beati Hiacynthi ſpectabant, ex hojus ſanctæ Sedis præſcriptn eapedita ac perfecta erant, Nos, quibus ea de rn ſtatuendi puteſtas a Deo eſt tributa, sd hujuſmodi negotium definiendum omnes auctoritatis ſanctæ Sedis Apoſtolicæ & noD ſtræ pstes confettemus, de eo ipſo non prius tamen, quam rebus omnibus diligenter, ut pat eſt, circumſpectis, hoc tempore nobis decernendum eſſe eaſtimavimus.

ac causam venerabilis Hyacinthi

123 Crebris igitur ac diuturnis ſupradictorum venerabilium fratrum noſtrorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium Congiegationis ſacrorum Ritoem conſultationibus, hac ipſa de re etiam noſtro tempora habitis, & proceſſu omni ea ſacrorum Canonum præſcripto ab eiſdem eiſo & eaaminate, quie etiam eitis in ſacra theologia ac Pontificio jure verſatis in conſilium adhibitis, cum nihil jam deſiderari eideretur, ſecretum eunſiſtorium indiximus, in quo veoersbilis frater noſter Alphonſus epiſcnpus Oſtieenſit cardinalis Geſuſldus, cum ſuo & ceterorum Cardinalium Congiegationis ſacrorum Ritnum nomine, omnia ad eam tem ſpectantia exacte ae prudenter explicaſſet, id demum in ſumma tetulit, de beati Hiacyntbi fide, eita ac miraculis ſe, & Cardinales collegas ſuos ſentite, omnia ptnbata eſſe, quæ ad canonizationem ex Divioi juris præſcripto pertinerent, eamque ob cauſam, puſſe Beatum illum (ſi idem nubis videretur) in Sanctorum numerum cooptari. Qua quidem te intellecta, vehemeeter in Domino lætati ſumus, quod ad augendam Serei ſui dignitatem facultas nobis boc tempore ſe offeeret.

iterum examinari jubetur

124 Nullam igitur officii partem ad peragendum tanti momenti negotium prætermittendum eſſe cenſentes, veteri Romanorum Pontificum prædeceſſorum noſtrorum exempln adducti mandeimus, ut de re ad exitum perducenda pro ipſius graeitate diuiut deliberaretur. Itaque aliquot dierum ſpacin intetjecto, publicum conſiſtorium banc ob rem iodiximus, non modo venerabilium frattum noſtrorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium conſeſſu, ſed etiam Pstriarcharum, Archiepiſcnporum, Epiſcopotum & Prælatnrum, ceterotumque ſemiliarium noſtrotum conventu frequens: in quo quidem dilectus filius Cinus Campanus, conſiſtotialis aulæ noſtræ adeocates, res geſtas, & beati Hiacynthi virtuter, fidei ipſius ſinceriſstem, vitæ ſanctitatem sc miracula oratione de mor. eſt complexus: ac deinde ejuſdem Sigiſmundi III regis, tntiuſque Poloniæ regni, ac religionis Dominicanæ nomine, ut ipſum in Sanctorum oumerum referremus, ſuppliciter s nobis poſtulsvit. Quod cum præſentes ipſi audiiſſemus, inuſitata lætitia eiſcera noſtra perfundi ſenſimus. Divina eeim voluntate eeniſſe intelligebamut, dictum Sigiſmundum regem, cui nunc maaima duorum præſtantium regnorum molea incumbit, ideo de beato Hiacyntbo inter Sanctos aggregando incredibilitee laborare, ut nimirum nova ſibi, ſuiſque tegnis firmæ apud Deum interceſſionis patrocinia compararet.

eamque poſt ſeverum rei diſcuſſionem,

125 Itaque reſpondimus, ie tam ſollicita, tamque conſtaoti optimi ac piiſſimi tegis poſtulatione, ineſſe eaimiæ illius teligionis ſignificationem haud ab animi ſui virtute alienam, neque indignam præſtanti ejus divini enitus amplificandi deſiderio. Diximus etiam permagnæ nobis eſſe voluptati, eoque animum noſtrum ad gratist Deo agendas vehemeeter exitati, quod quibus ſereis ſempiternæ beatitudinis præmia jam diu in cælis ſunt tributa, eoſdem etiam in terris eb hominibus coli velit Deus, ut Chriſti fideles vel illorum interceſſione cæleſtia auailia facilius promereantur, vsl eotumdem imitatione eapeditius ad cæleſtem, qua ipſi jsm perſruuetur, gluriam perducantur. Sum-

ms

A ma denique reſponſionis noſtræ hæc fuit, nobis quidem eſſe conſtitutum graviſſimæ illius petitioni non deeſſe; cauſæ tamen magnitudinem obſtare quo minus in ſumma ipſius totiuſque ſui Poloniæ regni voluntate res ipſa a nobis adhuc præſtari poſſit, ut quibus eadem de re cum venerabilibus fratribus noſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, & ceteris Epiſcopis diligenter tractandum eſſet. Quocirca eoſdem Cardinales & Epiſcopos etiam atque etiam monuimus, ut non ſolum quæcumque hac ipſa in cauſa verſarentur, omni ſtudio adhibito, examinarent, verum etiam conjunctis precibus Deum deprecarentur, ut mentibus noſtris lucem præferret ad ea demum agenda, quibus divinæ illius gloriæ amplitudo, & totius Eccleſiæ utilitas augeretur.

De conſuetas ceremoniis

126 Hiſce deinde perfectis rebus, conſiſtorium ſecretum rurſus indiximus, in quo etiam Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, qui tunc in Urbe erant, ac noſtri & Sedis Apoſtolicæ notarii, & ſacri palatii auditores mandato noſtro vocati adfuerunt. Tunc igitur Nos pro noſtra & ſanctæ hujus Sedis, in qua a Deo collocati ſumus,

B auctoritate & poteſtate, & pro ſingulari Spiritus ſancti in eamdem Sedem, cujus ipſa infallibili ſapientia gubernatur, præſidio, ea diximus, quæ ad rem propoſitam, atque ad illius temporis rationem in primis accommodata eſſe videbantur. Poſtremo cum eiſdem Cardinalibus ceteriſque Epiſcopis egimus, ut præciſe reſponderent, utrum ex proceſſu & ex rebus in eo comprehenſis ac probatis, beatus Hiacynthus canonizandus videretur. Ac primum quidem iidem Cardinales, deinde etiam Patriarchæ, ac deinceps Archiepiſcopi & Epiſcopi, ſuo quiſque ordine concordibus ſententiis cenſuerunt, beatum Hiacynthum ex rebus, quibus omnis illius vitæ proceſſus conſtat, a nobis optimo jure Sanctorum numero eſſe adſcribendum.

catalogo Sanctorum adſcribatur,

127 Itaque quod unum jam reſtabat de talibus, tamque inter ſe conſentientibus ſuffragiis, Deo bonorum omnium auctori gratias agentes, ac læti rerum tot abhinc annis cœptarum felici ſucceſſu, diem canonizationis præfiximus ad decimum quintum Kalendas Maias, Dominicam ſcilicet in Albis, cum nimirum Paſchalis ſolemnitas feſtivi-

C tate concluditur, novella germina ſanctitatis regenerantur, neophytorum habitus immutatur, Paſchales denique, id eſt indulgentiæ ac remiſſionis dies celebrantur, ut tot rauſiſque cæleſtibus præſidiis adjuti, meliusve facilius noſtro munere ſungeremur.

quod Dominica in Albis

128 Ubi igitur ipſa Dominica in Albis, hodiernus ſcilicet dies, illuxit, Nos, & iidem Cardinales, necnon Patriarchæ, Archiepiſcopi & Epiſcopi, qui in cappellam noſtram pontificiam nobiſcum ad id convenerant, ſacris veſtibus induti, hymno AVE MARIS STELLA, ad honorem beatiſſimæ Virginis Mariæ, cujus opem tunc maxime invocandam duximus, inchoato, eodemque illo ab ejuſdem cappellæ noſtræ cantoribus ad finem uſque deinceps decantato, aliiſque etiam Romanæ curiæ prælatis ac officialibus, familiaribuſque noſtris una cum ceteris totius eccleſiaſtici ſecularis & regularis Ordinis viris longo, pioque ordine præeuntibus, & omnes cum ardentibus cereis ad illius gloriam, qui ſua luce & ſplendore cœlos complet, ex palatio noſtro Apoſtolico ſumma cum celebritate proceſſimus ad baſilicam principis Apoſtolorum, tunc magno undique ornamentorum apparatu inſtructam, adeo ut ſingularis lætitiæ ſpecimen omni ex parte præ ſe ferret Suggeſtus enim loci amplitudine inſignis, ejuſdem AUCT. G. C. Regis, & Dominicani Ordinis impenſis extructus ibi primum eminebat, in quo altare, ad ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium ſolemni ritu a nobis celebrandum, e regione erectum cernebatur. Templi deinde parieres inſignibus aulæis auro & bombyce intertextis obtecti erant. Omnis præterea interioris baſilicæ ambitus, accenſis undique cereorum flammis collucebat. Denique ſuſpenſa de tholo ac trabibus vexilla, beati Hiacynthi, ſanctiſſimam Dei Genitricem Mariam Virginem flexis genibus venerantis effigiem ſpectandam proponebant.

cum ſolita pompa præſtiti,

129 Nos igitur in eam baſilicam magna omnium ordinum frequentia ingreſſi, atque in ea ſupernæ & beatæ urbis Hieruſalem, quaſi ſub aſpectu poſitam pulchritudinem intuentes, in ſuggeſtum primum, ac deinde orandi cauſa ad altare, ac poſtremo ad throni ibidem, ut moris eſt, ad dextrum latus erecti, ſedem pervenimus, ubi eoſdem Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos & Epiſcopos cum ſacris veſtibus obedientiam nobis præſtantes excepimus. Tum idem Stanislaus, præ-

E fati Sigiſmundi regis orator, ſemel, iterum ac tertio poſtulavit, ut beatum Hiacynthum in Sanctorum numerum referremus; Noſque ad ſingulas ipſius petitiones, litaniis ac ſacris hymnis per tria diſtincta intervalla recitatis, preces adjunximus. Denique omnibus rite ac pie peractis quæ hac in re ali Romani Pontifices prædeceſſores noſtri ſervanda eſſe ſtatuerunt, ſanctoque Spiritu, cujus divino numine Eccleſia afflata numquam fallitur, multis cum precibus invocato, ad honorem ſanctæ & individuæ Trinitatis, ad exaltationem fidei Catholicæ ac Chriſtianæ religionis augmentum, auctoritate ejuſdem Dei omnipotentis, Patris & Filii & Spiritus ſancti, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli & noſtra, de Fratrum noſtrorum conſilio decrevimus & definivimus bonæ memoriæ Hiacynthum Polonum Ordinis Fratrum Prædicatorum, ſanctum eſſe, ac Sanctorum catalogo adſcribendum, ſicut per præſentes definimus, decernimus & adſcribimus; ſtatuentes, ut ab univerſali Eccleſia anno quolibet in die decima ſexta Auguſti feſtum ipſius & Officium, ſicut pro uno ſanctb Confeſſore non Pon-

F tifice, ad formam in rubricis Romani Breviarii præſcriptam, devote & ſolenniter celebretur.

indulgentiæ fidelibus conceſſæ,

130 Inſuper eadem auctoritate omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui annis ſingulis eodem die feſto ad ſepulturam, in qua ejus corpus requieſcit, devote acceſſerint, necnon eccleſias & altaria in ipſius honorem conſtructa devote viſitaverint, eaſdem indulgentias, & peccatorum remiſſiones conceſſimus & elargiti ſumus, quemadmodum concedimus & elargimur, quæ ceteris dicti Ordinis monaſteriis & eccleſiis in diebus feſtis ejuſdem Ordinis Sanctorum jam conceſſæ ſunt. Quibus rebus ad ſancti Hiacynthi canonizationem neceſſariis abſolutis, & hymno ad laudem Dei, & gratiarum actionem decantato, ac divina ope per ejuſdem ſancti Viri interceſſionem devota ac pia precatione, quam ipſi recitavimus, implorata, tandem eodem in ſuggeſtu, & altari Miſſam ſolenniter de Octava Dominicæ Reſurrectionis, cum ejuſdem ſancti Hiacynthi commemoratione celebravimus, & omnibus Chriſti fidelibus, qui huic canonizationi & Miſſæ interfuerant, ad laudem Dei, & Sancti ſui gloriam, plenariam peccatorum ſuorum indulgentiam conceſſimus.

535 Quocirca omnes Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum collaudemus, agnoſcamuſque ſum-

ma

AUCT. G. C. eſque ad gratiarum actionem hortatur,

ma ejus bonitate eveniſſe, ut in hac perturbato rerum ſtatu novi apud Deum ioterceſſoris meritis ac precibus adjovari valeamus. Magno quidem illod eſſe debet ad beoe ſperandum omoibus argumcoto, quod rem a tot Polniæ regibus, ipſiſqoe regni ordinibus jamdio expetitam, commuoibus piorum ac religioſorum homioum votis ubique optatam, a pleriſque etiam Romanis Pontificibus prædeceſſoribus ooſtri ſuſceptam, hoc tempore perficieodi facultatem oobis tribuerit. Itaque Deum in ſanctis ſuis mirabilem deprecemur, ut ſaoƈn Hiacyotho ſuffragante, Eccleſiæ ſuæ pacem & traoquillitatem, Regibus & Principibus Chriſtianis unionem, ubcæcatis hæreticis Catholicæ veritatis viam nſteodat, miſeris iofidelibus Chriſtianis nominis hoſtibus urthodoxæ fidei lucem largiator.

132 Ceterum, quia nimis difficile foret, præſentes ooſtras origioales litteras ad ſingula loca, ut npus eſſet, deferri, vulomus, ut earum tranſumptis, etiam impreſſis, mann publici notarii ſobſcriptis, & ſigillo alicujus perſonæ io digoitate ncclefiaſtica cooſtitutæ munitis eadem obiqoe fides habeatur, quæ ipſis præſentibus, ſi exhibitæ & oſtenſæ eſſent, haberetur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc pagioam noſtrorum definitioois, decreti, adſcriptioois, ſtatoti, conceſſioois, elargitioois & vnluotatis infringere, vel ei auſu temerario cootraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, iodignatinnem omniporentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolnrum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnatioois Domioicæ milleſimo qoingeoteſimo nooageſimo qoarto, decima qoiota Kalendas Maii, Pnotificatus ooſtri anno tertio.

ſolemnem canonizationis Ritum edidit,

B

133 ✠ Ego Clemens catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus. Protector noſter aſpice Deus.

cui ipſe cum ſtrictiq. Cardinalibus ſubſcripſit.

✠ Ego Alphonſus epiſcopus Oſtieoſis Cardioalis Geſualdus.
✠ Egn Inoicus epiſcopus Portuenſis Cardinalis de Aragonia.
✠ Ego M. Aotnnius epiſcopus Prænefiinos Cardioalis Colomna.
✠ Ego Ptnlemæus epiſcnpus Tuſculanus Cardinalis Comeoſis.

C ✠ Ego Gabriel epiſcopus Sabioenſis Cardinalis Paleoctus.
✠ Ego frater Michael epiſcopus Albanenſis Cardinalis Alexandrinus.
✠
✠
✠
✠ Ego Julius Antonius Tituli ſancti Bartbulomæi io Inſula presbyter Cardinalis ſaoƈtæ Severinæ, major pœnitentiarios.
✠ Ego Hierooymos Tituli ſanƈtæ Suſannæ presbyter Cardioalis Ruſticuceius.
✠
✠ Ego Petrus Tituli ſancti Hieronymi Illyricorum presbyter Cardioalis Deza.
✠ Ego Alexander Tituli ſanƈtæ Praxedis presbyter Cardinalis Florentinos.
✠ Ego Auguſtioos Tituli ſancti Marci presbyter Cardinalis Verooenſis.
✠ Ego Simeoo Tituli ſaoƈtæ Anaſtaſiæ presbyter Cardinalis de Terranova.
✠ Ego Scipio Tituli ſancti Salvatn ris io Laorn presbyter Cardinalis Lancellattus.
✠
✠ Ego Heoricus Tituli ſanƈtæ Pudentianæ presbyter Cardinalis Caietanus S. R. E. Camerarius.

D

✠ Ego Johaoes Baptiſta Tituli Sanƈtorum Johannis & Pauli presbyter Cardinalis Caſtruccios.
✠
✠ Ego Dominicus Tituli ſaoƈti Chryſogoni presbyter Cardinalis Pinellos.
✠
✠ Ego Antonius Maria Titoli ſanƈtæ Agnetis in Agone presbyter Cardioalis Gallus.
✠ Ego F. Conſtantius Tituli ſancti Petri in Moote Aureo presbyter Cardinalis Seroanus.
✠ Ego Antooins Tituli ſancti Stephani presbyter Cardinalis Saulios.
✠ Ego Euaogeliſta Tituli ſancti Matthæi io Merulana presbyter Cardinalis, Conſeotions.
✠
✠
✠ Ego Jnannes Franciſcus Titoli ſanƈtæ Mariæ in Via presbyter Cardinalis Maurocenos.
✠ Egn Mariaous Tituli ſanƈtorum Petri & Marcellioi presbyter Cardioalis de Camerino.
✠
✠
✠ Ego frater Gregorius Tituli ſaoƈti Aoguſtini presbyter Cardinalis de Monte Elpero. E
✠ Ego Paulus Tituli ſanƈtæ Cæciliæ presbyter Cardinalis Sſnodratus.
✠ Ego Benedictus Tituli ſancti Marcelli presbyter Cardioalis Juſtioiaous.
✠
✠ Ego Auguſtinus Tituli ſancti Laureotii in Pane & Peroa presbyter Cardinalis Cuſaous.
✠ Ego Franciſcus Maria Tituli ſaoƈtæ Mariæ in Ara cæli presbyter Cardinalis a Mnnte.
✠ Ego Oƈtavios Tituli ſaoƈti Alexii presbyter Cardinalis Paravicinus.
✠
✠ Ego Pbilippus Tituli ſancti Oouphrii presbyter Cardinalis Placentinus.
✠ Ego Hierooymus Tituli ſancti Pancratii presbyter Cardinalis Matthæius.
✠ Ego Flaminius Tituli ſancti Clementis presbyter Cardinalis Platus.
✠ Ego Fridericus Tituli ſaoƈtæ Mariæ Angelorum presbyter Cardioalis Burromæus.
✠ Egn Lucios Tituli ſaoƈtnrum Qnirici & Julittæ presbyter Cardioalis Saxus.
✠ Ego Franciſcos Tituli ſaoƈtæ Mari æ Tranſpontinæ presbyter Cardinalis Tuletus. F
✠
✠
✠
✠
✠
✠
✠
✠
✠
✠
✠ Ego Alexander ſancti Laurentii in Damaſo diaconos Cardinalis Mnntaltus, S. R. E. vicecaocellarios.
✠ Ego Aſcanius ſanƈtæ Mariæ in Coſmedin diaconus Cardinalis Culumna.
✠ Egn Gnido ſancti Euſtachii diacoous Cardinalis Pepolus,
✠ Ego Odoardus ſancti Hadriani diaconus Cardioalis Farnefius.
✠ Ego Aotonius diaconns Cardinalis ſaoƈtorum qoatoor Cornnatorum.
✠ Egn Pettos ſancti Nicolai in carcere diacnnus Cardinalis Aldobraodious.

✠ Ego

A ✠ Ego Cynthius diaconus Cardinalis ſancti Georgii.

✠
✠
✠
✠
✠
✠

Ex hac ſummi Pontificis bulla colligimus, quam ſeverè ac diu iſtud negotium examinatum fuerit, priuſquam ad optatum finem perduceretur. Nunc reliquum eſt, ut ſummatim referamus nonnulla, quæ ad gloriam S. Hyacinthi *poſt ſolennem ejus canonizationem contigerunt.*

§ XII.

Gloria Sancti poſt canonizationem longe lateque propagata, & nnvis miraculis B aucta.

Abrahamus Bzovius orationi ſuæ tribuit,

Quanta lætitia canonizationem S. Hyacinthi *orbis Chriſtianus exceperit, quantoque ſplendore eamdem celebrarit, ab Abrahamo Bzovio Dominicano in ſupra laudato Serto Gloriæ, tomo 8, apud me pag.* 139 *explicatus his rhetoricæ figuris:* Quam feſtive vns, remotiſſimi fines orbis terræ, Hyacinthum in veſtros complexns receepiſtis? Gratulor quidem Hyacintho, quod iis honnribus ab univerſo nrbe affectus ſit, quales nulli Sanctorum eo uſque contigerunt: cujus enim alterius canonizatinnem adeo alacriter excepit orbis, nt noſtri Hyacinthi? Io cnjus laudes celebrandas taotus numerus ſcriptorum ſuum exercuit calamum? Cui nmquam Sanctorum, dum in Sanctnrum catalngum relatus eſt, tot feſtivitates inſtitntæ & ſnlenoi cæremnniarum apparatn celebratæ ſunt? Nemini, præter Hyacintho. Mitto illnd, quod nulla fuit urbs Italiæ, in qua vita & laudes ſaocti Hyacinthi cum earminibus, tum ſoluta nratione a graviſſimis ſcriptoribus deſcriptæ, præln cnmmiſſæ nnn ſnnt.

canonizationem S. Hyacinthi 135 Optarem ego, ut omnes terrarum populi ſub annum milleſimum qninqenteſimum nnnageſimum quartum (qno in nnmerum Sanctorum recenſebatur Hyacinthus) in Italiam congregati fuiſſent. Viderent, per tntam Italiam eos C honores Hyacintho exhibitns, quales oemini antea Sanctorum. Vidiſſent templa nmnia magnifico ſplendore, aurn, argento, ſerico, aulæis & periſtromatibus pulcherrimis a ſummo faſtigio deorſum nſque ubique eſſe adornata. Vidiſſeot ignes per tntam Italiam omnibus in altiſſimis turribus ſuccenſos. Audiſſent tormenta exploſa, artificioſos ignes ioſtructos, ſonitum campanarum diurnum & nocturnum. Vidiſſent numeroſam populi multitudinem, nobiliſſimos comites, Marchiones, principes, urbium ſenatores, duces & reges ipſos potentiſſimos ad Hyacinthi ſnlennitatem excurrentes. Vidiſſent multitudinem cleri, epiſcopos, archiepiſcopos, cardinales, patriarchas imaginem ſancti Hyacinthi prnpriis manibus in proceſſionibus geſtantes: omnes enim civitatis Italiæ devotio & gaudium inenarrabile ſummopere propter novi ſideris ſancti Hyacinthi micaotem ſplendorem oecnparat; omnes canoizationis Hyacinthi novitate perculſæ urbes eamdam incredibili gaudin & tripudiis devotiſſime recolucrunt.

136 Sed qnid Italiam dicn? Longe lateque pervaſit hæc lætitia; uſque ad Hiſpanos, Arragonios, Lnſitanos, & uſque ad extremos Indns perlata eſt feſtivitas Hyacinthi. Cuperem, ut omnes natinnes legerent librum Hieronymi Martelii de ſnlennitate ſancti Hyacinthi a Cæſar-Auguſtanis celebrata cnnſcriptum. Quns Hyacinthus in univerſa Hiſpania acceperit honores, ſumma cum oblectatione animi quiſque veſtrum agnoſceret. Dici nequit quam ſnlenni pompa, quam ſplendidiſſimo ornatn, quam ingentibus ſumptibns, quanta cum lætitia ſinrentiſſimi imperii, vario argumentorum genere alacritatem, nb Hyacinthi canooizationem cooceptam, teſtari conati ſunt. Nonageſimo quarto annn ſupra milleſimum qninqenteſimum univerſa terra nnvo ſanctitatis ſplendore irradiata, qnaſi in cælum cooverſa ſuiſſe videbatur. Omnes omnium ætatum & graduum homioes angelicum quoddam gaudium præ ſe ferre aſpiciebantur. Quis vidit umquam tale? Quis huic æquale aſpexit?

AUCT. G. C. *magno cum plauſo*

& tegmi gaudio

137 Pancis abhinc annis Diegus Sanctis aonumeratus ſnit. Quis congratulatus eſt feſtivitati? Quis in laudes Sancti prnrupit? Roma & Hiſpania ſola. In Polonia, io Germania, apnd Gallos apud Siculos, ſed neque apud omnes Italns plene E cognitum eſt, ſanctum Diegum in Sanctorum catalogum eſſe relatum. Præcedentibus anois a ſanctiſſimis Pontificibns plurimi Sancturum numero adſcribebantur. Quibus terminis ſolennitas illorum concluſa ſuit? Quis enrum laudes celebravit? Sola civitas, quæ canonizationem cnnſpiciebat, vel ſola ptovincia, quæ Sanctum pia devotione excolebat. Ut Hyacinthus in apotheoſim relatus eſt, & Poloni & Theutones, & Boemi & Pannonii, & Itali, Siculi, Hiſpani, Portugalenſes, Arragonii, Granatenſes, demum & ipſius nnvi nrbis incolæ & extremi Garamantes miræ erga Hyacinthum devntionis admiranda & ineffabilia ſigna dederunt.

celebratam fuiſſe

138 *Hactnus Bzovius more rhetorum nonnihil hyperbolice, qui in eadem tonione apud me pag.* 135 *de plurimis* S. Hyacinthi *miraculis, quæ poſt canonizationem ejus patrata ſunt, ſic generatim meminerat:* Non hic amplius recenſebo, *inquit*, quæ de Hyacinthn, poſtquam in numerum Sanctorum relatus eſt, in florentiſſima Italia & Hiſpaniis vnce plurimornm ſeruntur. Prę-teribo nmnia, quæ vel tabulis publicis teſtata aſpeximus, vel plurium relatinne accepimus quod F Hyacinthus proxime præteritis quatuor annis in Italia innumeros innumeris auxit beneficiis; & alios quidem phthiſi cnnſumptns, alios febre correptos, alios aqueo humore diſtentos, alios morbo cadueo, igne peſtileotiali, colica paſsione affectos, alios aliis nppreſſns malis ad ſanitatem perfectam reſtitnit; aquas dilnvii alibi depulit, aliis tempeſtatem maris ſuribuodam ſedavit; alios jam jam pene aquis obrutos apparens ſuper undas ſune porrecto de voragine maris ad naves reduxit; aliis eadentibus ex altiſsimæ turris faſtigio manum ſuppnſuit; alios colliſos priſtina integritate dnnavit; quin & plures vel morituros a ſæviſsimæ mortis iocurſu præſervavit, vel etiam mottuos quaſi ex tumulo ad vitam evocavit.

per univerſam terrarum orbem

139 Poſſem ego plurima, ſumma cnm utilitate ſupplicantium, ubique terrarum per Hyacinthum patrata (quæ noo modicam vnbis oblectationem, maximum vem Hyacintho hnnorem parerent) io medium adfetre, ni & magnitudine ineffabilia & multitudine innumerabilia cenſeantur: ſi quis eoim univerſos populos Galliæ cis-Alpinæ, Pedemontii, Liguriæ, Æmiliæ, Marchiæ ntriuſque & illius Tarviſinæ & ill·us Ancoui-

AUCT. L. C. nitanæ, Umbriæ, Latii, Hetruriæ, Apuliæ, Calabriæ, Græciæ magnæ, Neapolitani regni; ſi quis Siculorum, Arragonum, Celtiberorum, Granatenſium, Luſitanorum, & Hiſpanorum populatiſſimas regiones; ſi Poloniæ, Ruſſiæ, Moſchoviæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Sileſiæ, Moraviæ; ſi totius Septemtrionis, ſi demum univerſæ Europæ, & his addas Africæ, Indiarum, novi orbis latiſſimos fines perluſtrare; ſi populos earum provinciarum enomerare poteſt; poterit & miracula, quæ ounc Hyacinthus patravit, pereenſere. Io his enim omnibus ampliſſimis partibus infinitis prope malis afflictos, ſua ope juvit Hyacinthus.

& aliqua eandem ſpectantia

140 Venetiis quadriogentæ plus minus tabellæ affixæ ſunt ad aras Hyacinthi, teſtimonium accepti beneficii referentes, Mantuæ, Placentiæ Cremooæ plurimorum millium exceſſerunt numerum. Bononiæ ſupra quatuor millia, & argentea & aurea vota, præter cereas imagines & tabellas & veſtimenta & inſtrumenta varia infinita ad altare ſancti Hyaciothi in ſignificationem grati animi appenſa numerantur. Patavii, Vicentiæ, Veronæ, Brixiæ, Soncini, Cremæ, Bergomi, Ticini, Mediolani, Cumis, Genuæ, Alexandriæ Romæ, Senis, Florentiæ, Faventiæ, Ferrariæ & ut breviter dixerim, quocumque ab Alpibus Graiis ad uſque promontorium Scylleum per ampliſſimas totius Italiæ civitates, in quibus veſtigia Prædicatoriæ Religionis exſtent vel minima, perſpexeris, innumerabilis multitudo imaginum tabularum depictarum, votorum & ex cera & ex argento & ex auro, monilium ex lapidibus pretioſis, pro optatis conſecutis ab Hyacinthio ad ipſius ſacella dicatorum videtur.

innumeris ornatiſſe miracula,

141 Perluſtres vaſtiſſimos totius Europæ receſſus, revolvas ab ea parte, qua Tanais Aſiaticos a nobis diſtermioat, perge ad ultimam orbis noſtri oram, quam & Mediterraneum & Adriaticum, & Ionium & Oceanum mare alluit; perquire univerſa illa a nobis remoriſſima regna, ſolis Hiſpanis pervia; ubique Hyacintho exſtructas aras, conſtitutas ſtatuas, imagines depictas, tabulas affixas, conſecrata ſacella, exædificatas eccleſias, ornatas & doratas, pene infinitas reperies. Qua tandem de cauſa? Propter maxima facinora in orbe univerſo patrata: propter poteſtatem rerum maximarum & admirabilium in toro terrarum orbe ingentibus factis declaratam; propter beneficia immenſa ab illo cxleſti Parente per Hyacinthi merita orbi univerſo collata; propter innumeros innumeris, & iis variis, beneficiis ex Hyacinthi devotione amplificaros. *Licet Bzovius hæc etiam oratorie exornaverit auxeritque, tamen ex iis facile colligimus, famam & venerationem* S. Hyacinthi *anno* 1594 *longe lateque in orbe Catholico percrebuiſſe.*

quo famam ſuam poſtea ſtatim tetenderit,

142 *Porro ſcriptor ille Dominicanus ſimilia Annalibus eccleſiaſticis inferenda duxit, ubi ad annum Chriſti* 1257 *num.* 22 *præter alia de* S. Hyacintho *memorat ſequentia:* Mirum eſt quanta cum alacritate totius fere orbis excepta eſt ejuſdem Divi canoizatio, quaotis ubique, præſertim in omnibus Italiæ & Hiſpaniarum oppidis & civitatibus reſplenduit poſt apotheoſim miraculis: quæ feſta ingentiſſimis ſumptibus eidem facta, quanta altaria, ſacella, templa illi ipſi erecta; quam oumeroſæ ſodalitates ſub ejus tutela inſtitutæ; quanti utriuſque ſexus ejus oomine in baptiſmate vel ſacra unctione inſigniri. In Italia ſola, unico pietatis domicilio apud Montem Varcum infans in puteo demerſus, Bononiæ puer ex caſu præcipiti alliſus, Caſali & apud Camerines duo alii mortui ad vitam revocati. Varſaviæ in Polonia eo tempore, quo ego indignus recens a me ædificato Conventui præeram, infans defunctus, & piſcator aquis obrutus vitæ reſtituti Alibi alia ingentia & innumerabilia per iovocationem divi Hyacinthi ad uſque annum præſentem, quo hæc ſcribebamus, milleſimum ſexcenteſimum decimum quartum patrata; quæ ſi recenſere inſtituerem, nullum finem invenirem.

& quibus de ſe ipſo addat,

143 *Denique ibidem auctor iſte duo prodigioſa beneficia, quæ patrocinio* S. Hyacinthi *ſibi ipſi præſtita ſunt, narrat his verbis:* Plane autem ingratus eſſem, ſi vitam ſemel atque iterum ab interceſſione ipſius Divi receptam hoc qualiquali monimento non teſtatam relinquerem. Nam & ego quoque peccator non ſemel de vita periclitatus, primom quidem in morbo graviſſimo a medicis deploratus, & poſtea in vorticoſi fluminis vadatione jamjam demergeodus, affuiſſe mihi ſoſpitatorem Hyacinthum perſenſi. Narrabo: in morbo quidem, cum anno Domini MDCI in ardentiſſimam febrim & eam, quæ pharmaea & medices contemnebat, incidiſſem. Cauſa fuit concuſſio ex bis ſuſcepto itinera, uno eodemque anno, difficillimis anni temporibus, in Urbem e Cracovia provinciæ Poloniæ negotiorum cauſa. In urbe emenſis innumeris laboribus, regredior ſecundo Cracoviam ad ultimum Septembris; & civitas peſte laborabat. Ad ſupplices preces multorum die feſto ſolenni ſanctiſſimi Roſarii prima Octobris menſis Dominica bis concionem ad populum in eccleſia ago. Sequenti hce levi febricula, doloreque capitis nonnihil me tentari ſentio. Suſpicor, peſtem in ſuggeſto hauſtam: frequentiſſimus enim populus adſtiterat, & ſermonem arrecta aure audierat,

quid interea ejuſdem ſancti

144 Hinc Suppriorem cœnobii conſulo; ille medico inconſulto (nullus enim in civitate infecta remanſerat) profert acriorem quam morbus poſtulabat, medicinam. Antimonium præparatum fuit: lancinat me illud ſumptum, inque viſceribus febrem vehementiſſimam accendit. Hinc major ſuſpicio peſtis conceptæ innata. Chirurgus vocatus, qui venam aperuit, ſanguinem copiolum exhauſit, humores irritavit, febrem inflammavit, quæ ad tres fere menſes me habuit, dolore lateris dextri intolerabili adjuncto. Suppurabantor nimirum interiora. Oratiooibus inrerim ſancti Hyacinthi a febre liberor, ipſa die ſanctæ Luciæ. Secundo & iterum recido in morbum graviorem, multiſque medicamentis exhauſtis, balneum calidius ingredior, ex quo ſuppuratio lareris diſſolura. Exinde exſcreare ſanguinem grumoſum in fruſta decretom incipio, ooctibus & diebus ſingulis libras ad minus quinque vel ſex. Iode a medica manu relinquor, morti jam deſtinatus. Sextus jam menſis agebatur ægritudiois deciduæ, quo ioſra paucos dies cooſumendus eram. Exiſtimabant, vel pulmones vel hepar ardore febriom exuſtum, inque pus ſuppuratum rejectari; & quia tam violenter & in tanta quantitate, citam fore mihi mortem judicabant: & indicio fuerant, præter alia, pulſuum ictus ad brachium fere retracti, frigeſcenſque totum corpus, froſtra ad ignem excaleſaciendum. Jam ergo accingebar ad mortem, Sacramentis omnibus pro extremo viatico ex more Religioois procuratus. Aderant Fratres, animæ exitum in oratione exſpectantes. Votis autem divo Hyacioiho humiliter ſponſis, noo ſine admiratione omnium, præſertim illuſtriſſimi & reverendiſſimi domini Bernardi Maciaiovii S. R.

E. Car-

A Cardinalis, epiſcopi Craeovienſis, qui me ad mortem languere ſciebat, ab eadem morte præſentiſſima fui liberatus. Iſtud unum.

His præfatus mortis periculum effugerit.

145 Alterum fuit, in fluvio Anaxo, Tarviſinis PIAVE nuncupato, anno Domini MDCVI ad diem Februarii XVI. Provinciæ Poloniæ negotiorum graviſſimorum cauſa Patrum juſſu pergebam in Urbem. Ad Anaxum accedens ningente pluvioque cælo, partim ex eliquatione nivium, partim ex pluviarum copia aquis redundantem & in plures tractus diſperſum, nemine ductore ad vadandum reperto, tranſeo cum ſocio onum, alterum, & tertium torrentem fluminis turgentis; quarum trames erat latitudine non nimis nimia & altitudine aquarum ae impetu nimis nimium excedens. Hortante ſocio, in Dei nomine committimnanos undis, equorum fortitudine nandique peritia freti. Dum in medio amne ſumus, aquæ increſcentes equum ſubtus me impelluot rapiuntque; natare ille eupiebat: ego conſilii inops
B & in periculo conſternatus retraho, eum ſocius jam ovaſiſſet. Flnctibus equus obruebatnr, & non niſi extrema capitis ex aquis proferebat. Ego quoque ei inſidens deorſum trahebar & jamjam mergebar. Sancto tandem Hyacinthbo ſæpe ſæpius inclamato, ejus ope ad littus delatus, extra periculnm fui, qui jam periculnm præſens ineurreram. *Non dubitamus, quin ab illo tempore uſque ad præſentem annum, quo hæc ſcribimus, interceſſione* S. Hyacinthi *in variis orbis partibus alia inſignia prodigia contigerint; ſed hæc ad noſtriam noſtram non pervenerunt. Quare jam nihil nobis ſupereſt, niſi ut reducamus promiſſa ſuperius* S. Hyacinthi *Acta, iiſque dein ſubjungamus illa miracula, quæ ſolemnem ejuſdem Sancti canonizationem præceſſerunt.*

VITA

Auctore Leandro Alberto, Dominicano Bononienſi,

C

Ex Opere de Viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum, lib. 5 fol. 175 & ſequentibus.

PROLOGUS.

Prefatio auctoris.

LEander Albertus *a* Ordinis Prædicatorum Joanni Antonio Flaminio *b* ſuo ſalutem dicit. Hyacinthi Vitam ſcripſimus, Viri ſanctitate & eximiis dotibus inſignis, quam editnri propediem tuo nomini nuncupandam dnximus, mi Joannes Antoni litteratiſſime; noo ut pignus eſſet aut teſtimonium ſummi amoris erga me tui (neque enim ant pignore ant teſtimonio noſtra neceſſitudo eget, quæ tanta quidem eſt, ut augeri ultra non poſſe putem;) ſed ut ceteri ſcirent, quanti te facerem; & quanto te amore proſequerer, omnis ætas intelligeret: quod nulla re melius aut effieacius, quam litterarum monumentis, effiei poteſt. Leges igitur Hyacinthum meum, imo etiam tuum, quo ſoles vultu cetera, quæ ad te mitrimns. Et ſcio, non ingratam tibi fore lectionem: eſt enim mirificum vitæ exemplar, & ſanctitatis eximiæ ſpecimen; quod tu facile, cum legeris, fatebero. Qui mihi, tum tnus *c*, demum placere incipiet, cum tibi placoiſſe cognovero. Vale Boooniæ pridie Kalendas Martii MDXVI *d*. AUCT. LEANDRO ALBERTO. *d*

a
b
c

ANNOTATA.

a *Hic fuit vir doctus ex Ordine Prædicatorum, qui anno 1495 eumdem Ordinem ingreſſus eſt. De geſtis ejus ac ſcriptis conſule Echardum inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitos tom.* t *pag.* 137 *& ſequentibus.*

b *Quis fuerit iſte Joannes Antonius Flaminius, in Commentario prævio ad Acta S. Dominici § 4 num.* 56, *ſive tomo* 5 *Auguſti pag.* 367 *retuli.*

c *In exemplari noſtro, quod Bononiæ anno* 1517 *editum eſt, forſan oſcitantia typothetæ legitur* tuum, *quod ſenſum vitioſum reddit. Quare pro* tuum *ſubſtitui* tuus, *quæ non etiam omitti poſſet, ac ita legi periodus:* Qui tuum demnm placere incipiet *&c.*

d *In Commentario prævio § 5 num.* 4 *ex aſſignato impreſſionis anno errorem Severini Craovienſis detexi.*

E

CAPUT I.

Sancti patria, nobilitas, Canonicatus, ingreſſus in Ordinem Prædicatorum, variæ virtutes, & miracula.

Sanctus in Polonia ex nobili ſtirpe natus

HYacinthus ex oppido Poloniæ Saxn *a*, nobili ſtemmate *b* originem duxit. Is quidem ætatis ſuæ initio bonis præceptoribus traditus eſt erudiendus, & tantum profecit, ut brevi condiſcipnlos ae coætaneos in litteraria palæſtra plnres ſuperaverit. Erat ei ſanguinis vinculo conjunctus Ivo *c* Cracovienſis antiſtes, vir venerandus, cujus juſſu ſacris initiatus, canonicatum in eccleſia Cracovienſi accepit. Quod ubi fecit, prudentiſſimns antiſtes perpendens, ſacerdotes ſine lireris eſſe ceteris
F ludibrio & ſibi ipſis opprobrio, ne tanti juvenis animns vileſceret, aot in delitiis conſtitutus obrueretur ſegnitia, eum duxit in theologia inſtituendum, nt, procedente ætate, quod ſibi ex offieio incombebat, peragere poſſet. O ntinam noſtris remporibus, omnes ſancti ejus atiſtitis veſtigia ſeqnerentur! Non enim tantarum literarnm penuria apud ſacris initiatos eſſet. Qninimo & ſeſe & alios plene de ſacra Scriptura inſtruere poſſent. Exandiens Ivo Hyacinthum in theologia multum proſeciſſe, continuo ad ſe revocavit, & viſa ejus doctrina, cum modeſtia, ae morum honeſtate conjuncta, qua præ aliis pollebat, ultra quam diei poteſt, eum amare cœpit. Quin ea die aoxius erat & ſolicitus, qua illum videre non poterat.

Ordinem Prædicatorum Romæ ingreditur, d

2 Forte eatempeſtate Ivonem Romam peſſolvendi vori gratia *d* perere oportebat, qui inter eeteros Hyacinthum ſeligens ſecum dnxit. Iiſdem diebus Romæ divns parens Dominicus coram Ivone ae pluribns aliis venerandis viris Neapoleonem ſnis precibus a morte ad vitam revocavit. Qua re tanta admiratione Ivo eaptus fuit, ut protinus ſanctum Patrem eolere ac obſervare cœperit & ejus familiaritate plurimum uti. Tune enim parens Dominicus Romæ agebat, flagitans ab Honorio Pontifice Maximo Ordinem a ſe inchoatum Prædieatornm approbari, atque diplo-

e

AUCT. IEAN. DRO AL- PERTO.

matibos Apoſtolicis ornari. Quod & aſſecutus eſt Dei beneficio, & Parentis ejus beatiſſimæ Virginis interventu, prout in Vita ejus latius dictum eſt. Igitur Ivo ſancti Viri captus dulci conſuetudine, eoixe B. Patrem rogabat, ot dignaretor Fratres aliqoos Poloniam mittete, quorum gratia & exemplo, per provinciam cœnobia extruerentut. Pater vero Dominicus ſe ei morem geſturum dictitabat libenti animo, ſi Fratrum copia ſuppeteret. Quare ſe angi plurimum affirmabat, eo quod ejus petitioni ac voto ſatisfaecre non poſſet: tamen ipſe juvenes probos proferret, ſi quos ipſe haberet, quos ſanctæ cooverſationis veſtimenta oblectarent, & eos imbutos ſanctis moribus penes ſe & outritos brevi admodum tempore illuc pro deſiderio mitteret, quo fieret, ut voti compos eſſet. Porro præclatus aotiſtes, conſilio illius uſus, ex omni familia ſua tres juvenes morum honeſtate pollentes delegit, videlicet Hyacinthum, de quo verba facturi ſumus, Ceslaum, *f* & Hermannum Theutonicum, jovenes utique raros, & ianta proviocia digoos, crediditque viro ſaoctiſſimo Dominico, ut ſub ejus magiſterio erudirentur in his, quæ ad Dei eultum & seligionis augmentum attinerent. Quos B. Pater lætabundus ſuſcipiens, toga prædicatoria *g* ioduit, ac ſecum per annum *g* diſtinuit, nt lenitate, charitate, paupertate, ac ceteris virtutibus ornatos poſt anoum Poloniam, juxta ſancti aotiſtitis votom, mitteret.

f Ceslaum, de quo verba facturi ſumus,

B

g diſtinuit,

3 Igitur eo tempore elapſo, cum ſatis in ſancto propoſito confirmati viderentur, inque ſancta converſatione pleniſſime eruditi, efflagitante Ivone, placuit viro Dei Dominico Hyacinthum, Ceslaum cum Hermanno Converſo *b* Poloniam mittere. Qui accepta ſaocti Viri benedictione, in nomioe Domini noſtri Jeſu Chtiſti iter arripuere. Contigit eos per Germaniam tranſire, & in Frizaſcenſi *i* urbe concioonari cum tanto conſenſu & populi favore, ut protinus compellerentnr ibidem a populo cœnobium conſtruere, & illud ampliſſima ſacerdotum, & ſacris initiatorum multitudine replere (Id factum intta menſium ſex ſpatiom, quod pene miraculo adſcribi poteſt) quos cum ingenti gaudio per ecs receptos moribus & Ordinis noſtri inſtitutis imbuere. Dein relicto ibi Hermanno Converſo, Cracoviam *k*, C ut Patris Dominici juſſa complerent, petierunt. Ubi com ſumma omnium lætitia, & planſu populi, tum cleri, excepti, in ædem ſanctiſſimæ Trinitatis, juxta literarum Apoſtolicarum tenorem, & vota ſancti *l* antiſtitis Ivonis, collocati ſuot.

conditoque Treſoni cœnobio, in Leſsiam redit,

b mittere.

i Frizaſcenſi

k

l

4 Cœpit demum omnis civitas, ſen novitate rei (ut ſit) ſeu magis ſanctiſſimis moribus & doctrina viri Dei Hyacinthi, & Ceslai capta, ingens cœnobium ponere, veluti præſagiens, quod futurum erat, videlicet plurimos ad ſanctum teligionis apicem perventuros. Quod rei poſtmodum eventus pleoiſſime docnit. Erectis ædibus, ut ibidem inhabitarl poſſet, cœpit Hyacinthus vitam aſperrimam ac prorſus dnriſſimam agere. Quippe a parente Dominico vivendi formulam acceperat. Erat aoimo pariter & cotpore mondus, corde lenis, puritate nitidus, & mira præditus charitate. Sed ut unico verbo omnia explicem, Hyacinthi vita omnium virtutum exemplar fuit. Atqoi tanta charitate præfulſit, nt alienas calamitates ceu ſuas deſleret, & ad Deum Optimum Maximum pro illis preces emitteret. Templo pto cubiculo utebatur, nec certum locum ad quiecendum habebat; ſed aliquando laſſa membta, ubi ſe inveniebat, in terram collidebat, quieti aliquantulum vacans. Noctibus ſingulis ſonibus nodoſis corpus tundebat. Sextam feriam, & beatiſſimæ Virginis Mariæ ac Apoſtolorum vigilias, dumtaxat pane & aqua celebrabat. Deſidiæ ac inertiæ hoſtis acerrimus. Quippe aut litteris, aut concionibus, vel audiendis ſordidorum hominum improbis geſtis pro impuoitate a Domino ſuorum criminum impetranda, vel orationibus operam dabat. Viſebat libentet ægrotos, ac ſuis dulciſſimis colloquiis ſublevabat. Verum de moribus hactenus.

ubi variis gyratis exercuit ſeipſum,

D

5 Cum aliquando in vigilia Aſſamptionis beatiſſimæ Mariæ aote aram poſitus ingenti cum affectu tantam celebritatem diei meditaretur, & totos lachrymis perfuſus anhelaret ad illam felicem ac cæleſtem domom, nt perfrui tantis gaudiis aliquando poſſet, e veſtigio conſpexit e cælo prolabi lucem ingentem ſuper aram, cujus in medio Reginam cæli ſibi dicentem collocatam vidit: Macte virtutis eſto, Hyacinthe, & lætare, eo quod tuæ a filio meo, & a me exaudiuntur pteces. Quod eoim petendum duxoris, me interveniente, conſequere. Continuoque in cælum ſeſe recepit. Cujus in receſſu tanto concentu, actam dalci harmonia Hyacinthi aures oppletæ ſunt, ut vix enarrari poſſet. Exinde tantam ioDeum fiduciam ſumpſit, ur niinime ſe incaſſum aliquid ab eo petere poſſe arbitraretor. Hujus rei ſeriem, ſemotis arbitris, Floriano & Godioo ſociis narsavit, affirmaos Dei Matrem præcipuam patronam eſſe Fratrum Prædicatotum.

jucundam Deipara apparitionem habit.

E

6 Aliquando contigit, ipſum iter habere Pronium; ejuſmodi enim loci nomen eſt. Erat autem medium interfecans iter flumen, quod phaſelo trajiciebatur. Tum forte intumuerant aquæ. In citeriore igitur amnis ripa conſiſtens animadvertit in ulteriore turbam virorum ac ſeminarum, quaſi quemdam in medio tenentem. Admirabatnr plurimum ſane, & quid ſubeſſet cauſæ neſciebat. Igitur tranſmiſſo amne comperit, multitudioem illam adoleſcentem quemdam aquis obrotum deplorantem. Aſt ut animadvertit vita functi mater, Hyacinthum adeſſe, miſſis ceteris, ad pedes ejus provolota ſupplex efflagitabat, ut ad vitam filium revocaret. Hyacinthus vero ſciſcitabator, qua hora filius naufragio periſſet; ut cognovit, quod pſidie periſſet, & tunc primum ex aquis eductus fuiſſet, habuit orationem ad Deum. Et ad mattem converſus ait: Bono eſto molier animo. Et adoleſcentis apprehendens manum, Petre, inquit, (id enim illi nomen erat) Chriſtus Dominus noſter, cujus gloriam prædico, intercedente beata Virgine Matre, te ad vitam reducat. Nec mora, qui fuerat mortnus, revixit coram toto illo virorum ac mulierum cœtu. Et matri Falisflavæ * mulieri nobiliſſimæ teddidit incolumem.

Deinde ſubmerſum ad vitam revocat,

F

al. Fallaviæ.

7 Prandeta nobili ganere matrem haboerat paralyticam, quæ oulla medicorum ope ſanari potuit. Is vero ingentem pecuniam medicis exſolverat, ut mater eo morbo liberaretur; ſed nihil profecerat. Cupiens autem filius matri ſolatium aliquando præbere, nihil omittebat, quod ſperaret ei poſſe prodeſſe. Forte audierat, Hyacinthum virum Dei morbos ægrotantibus depellere; quod ubi cognovit, non negligens, ſolicitus de matre, Cracoviam deduxit, ſanctoque Viro obtulit, impenſe togans ſibi ſoſpitem illam ſeddi, dicens: Hyacinthe, ecce matrem, filiam tuam, ſic paralyſi diſſolutam, ut nec recte etiam loqui valeat; quæſo, ut pſiſtinæ ſoſpitati teſti-

mulieri paralyticæ uſum membrorum reſtituit,

tuas,

A cuas, quod humano adminiculo haudquaquam fieri poſſe hactenus expertus ſum. Tunc Vir Dei miſericordia motus, inquit: Filia, Dominus noſter Jeſus Chriſtus te a morbo liberet, quo premeris, & uſum tibi linguæ reſtituat. His dictis continuo ſoſpes facta eſt, & linguæ uſum eum ceteris membris integrum recepit.

Sanctus aliam grave morbo liberat,

8 Mulier graviſſime ægrotans, & jam deſperata ſalute, precibus obtinuit ad ſe dednci virum ſanctum Hyacinthum, cui vim morbi, quo capta erat, aperiens rogabat, ut ſe manu tangeret, ſperans ſe illico ſic ſoſpitem reddi poſſe. Ut erat Hyacinthus ad commiſerationem pronus, ægrotanti opem ferre cupiens, prius oratione ad Deum emiſſa, manu illiur capot cotingens, mox eam incolumem dimiſit.

& verbum Dei tam diſſeminaret,

9 Porro vir Dei, Chriſti veſtigia ſequi cupiens, poſteaquam jam ſat Ivonis anriſtiris venerandi votis feciſſe animadverterat, Ceslaum in Bohemiam miſit, ut ſacrum verbum euangelizaret. Qui imperata propere perficiens in Praga orbe cum Hieronymo ſocin ita egit, ot poſt non multos dies cœnobium cum æde divo Clementi dicata *m*, ipſo patribus Prædicatoriis ædificaretur. Deinde Vratislaviam *n* petentes in honorem divi Adalberti cœnobium aliud exeruxere, quo Ceslaus miria coruſcans prodigiis in Domino quievit. Hyacinthus vero in Orientalem progrediens plagam, vitæ verbum indefeſſe diſſeminando, quod apprime callebat, pervenit Viſogradum Muſoviæ *o* urbem. Præterfloebat ſiquidem urbem amnis. Ad quem com devaniſſet cum ſociis, nec tranſmitti poſſet abſque lintre, nec lintris copia eſſet, admonuit ſocios, ut divinam opem precibus expoſcerent.

extenſo pallio mirabiliter fluviam cum ſociis tranſeat.

10 Cum igitur aliquantulum oraſſet, extenſo pallio ſuper aquas, primus omnium intrepidus ſupergrediens, cohortatus eſt ſocios, ut idem fidenter facerent. Sicque ſuper pallio, veluti ſuper navi, amnem tranſmiſere illæſi. Quod ubi in urbe vulgatum eſt, aceurrunt cives rem admirantes; & Virum Dei ingenti cum honore in orbem introduenut. Illinc exiens adiit Chion *p*, habens itineris comites Godinum, Florianum, & Benedictum, viros noſtræ Religionis toga induros. Ibique per quadrienuium permanſit, docendoque, & concionando miris coruſcavit prodigiis. Qun factum eſt, ut templum erigeret beatiſſimæ Virgini Matiæ, quo poſſent Patres Prædicatores inhabitare. Eo itaque temporis interſtitio immenſum fazerdotum ac laicorum catervam ſanctæ converſationis toga induit. Initio vero quinti anni Cracoviam repetiit, dimiſſo Chion vico venerando Godino. Sed divertens per Gadufriam *q*, & verba vitæ diſſeminans, verbaque miraculis confirmans, plurimos ad ſanctæ convarſationis habitum ſumendum impulit. Quapropter ædibus nœptis extrui, relicto ibi Benedicto, tandem Cracoviam eum Floriano pervenit.

ANNOTATA.

a *In Commentario prævio num. 9 explicuimus, quomodo hæc Sancti patria ab Alberto* Saxum *& ab aliis* Kamien *appellatur.*

b *Nobile & antiquum Sancti Stemma § 2 Commentarii prævii ex vetuſtis ſcriptoribus Polonis retulimus, & ibidem de origine hujus ſtirpis fuſe diſſeruimus.*

c *Hinc munificus piorum locorum fundator, teſte Joanne Cæſario in Viris præſulum Cracovien-*

ſium pag. 119, ad cathedram Cracovienſem aſ- AUCT. LEANDRO ALBERTO.
ſumptus eſt anno MCCXVIII. *Sedit annis duodecim. Mortuus anno* MCCXXIX. A Dominicanis *in eccleſiam ſanctiſſimæ Trinitatis Craeniviæ Murina translatus. Plura de egregiis hujus piiſſimi viri geſtis ſparſim apud Dlugoſſum in Hiſtoria Polonica legi poſſunt.*

d *Severinus Cracovienſis in Vita S. Hyacinthi lib 1 cap. 4 tria Romana hujus Ivonis itinera recenſet, & diverſas eorum cauſas aſſignat. Dlugoſſus lib. 6 Hiſtoriæ Polonicæ ad annum 1218 ſcribit, Ivonem tunc ad urbem Romanam iviſſe, ut Vincentio Kadlubkoni, epiſcopatum Cracovienſem abdicanti, legitime ſuccederet, ut num. 15 Commentarii prævii indicavimus.*

e *Hanc mortui reſuſcitationem in Actis S. Dominici ad diem 4 Auguſti ex variis antiquis ſcriptoribus confirmavimus.*

f *Acta B. Ceslai ad diem 16 Julii, ſive tomo IV iſtius menſis a pag. 182 illuſtravimus.*

g *De longiore aut breviore viroctuii tempore diverſas auctorum Dominicanorum ſententias § 3 Commentarii prævii retulimus.*

h *In eodem § 3 Commentarii prævii num. 21* E
audivimus differentem Malvendam, qui contra Leandrum Albertum probabilius exiſtimat, hunc Hermannum non fuiſſe Fratrem laicum ſive Converſum, ut hujuſmodi Fratres coguominari ſolent.

i Frieſacum *vel* Friſiacum *eſt oppidum Germaniæ in Carinthia ſuperiori, circa fluviolum vulgo* Matnitz *appellatum.*

k Cracovia *eſt notiſſima Poloniæ urbs, & ejuſdem regni caput, in Polonia Minori ad Viſtulam fluvium ſita, cujus fuſior deſcriptio apud Hartmannum Schedel in Corpore Hiſtoriæ Poloniæ tomo 1 pag. 165 & ſequente legi poteſt.*

l *Pius ille præſul Ivo hic vocatur* Sanctus, *& ab aliis quibuſdam titulo* beati *decoratur. Nos diſcere cupimus, an alicubi legitimum & immemorabilem cultum obtinuerit.*

m *Commutatione facta, poſtmodum noſtri Pragenſes hanc ædem acceperunt, ut Severinus Cracovienſis lib. 1 Vitæ cap. 5 teſtatur his verbis:* Anno vero MCCXXII idem Sanctus miſit Fratrem Ceslaum, qui cum eo a beato Dominico ad Otdlnem receptor fuerat, in Bohemiam; qui in metropoli Bohemiæ civitate Pragenſi cum Fratre Hieronymo per bearum Hyacinthum F
aſſociato pervenit, ibidemque Conventum Fratrum Prædicatorum in honorem ſancti Clementis recepit; quom ſub Maximiliano II imperatore Religioſi Societatis Jeſu adepti ſnot, & ibi Collegiom erexerunt, & Fratres Prædicatores ad eccleſiam ſanctæ Agnetis ad fluvium Albim translati ſunt.

n Vratislavia *urbs primaria Sileſiæ ad fluvium Oderam ſita, a qua Ducatus Vratislavienſis nomen ſuum accepit.*

o *Hæc provincia Poloniæ ab aliis communiter appellatur* Maſovia *vel* Mazovia, *quæ ab Oriente habet Lithuaniam, a Septemtrione Peuſſiam, ab Occidente Poloniam Majorem, & a Meridie Poloniam Minorem, dividiturque in varia territoria, inter quæ oppidum ſeu caſtrum Viſogrodienſe numeratur, de quo illuſtriſſimus Martinus Cromerus in Hiſtoria rerum Polonicarum ſæpe meminit.*

p *Leander Albertus hoc luxato nomine voluit indicare Kioviam, urbem Poloniæ in Ukrania ad fluvium Boryſthenem ſitam, quæ nunc Moſcis ſubeſt, & cujus antiquam amplitudinem ruinæ muroeum adhuc teſtantur.*

AUCT. LEANDRO ALBERTO.

q *Non invento ullam hujus nominis regionem. Quare ſuſpicor, per* Gadufriam *hic intelligi debere Pruſſiam: nam dicitur S.* Hyacinthus *in urbe Gedanenſi, vulgo dicta* Dantaig, *quæ eſt caput Pruſſiæ regiæ, edifitaſſe cœnobium ſub Ordinis, ac in eo reliquiſſe Featrem Benedictum, ut § 6 Commentarii prævii num. 53 ex Dlugoſſo retulimus.*

CAPUT II.

Alia Sancti adhuc viventis miracula, felix mors, & quædam prodigia poſt obitum ejus patrata.

Sanctus ſegetes grandine paſſas reſtituit, a

POſteaquam Craeoviam reverſus eſt, Clementia mulier cordata, nobilis genere, nobiliorque moribus ea vico Coſeler *a* (ut vulgari eorum utar vocabulo) forte Hyacinthum virum venerabilem, relaxandi paromper animi gratia, ad ſuburbanam villam invitaverat. Cognoverat eum vigiliis & jejuniis nimis attritum, ut reſocillatinne corporis non modica indigeret. Annuit Hyacinthus, & dia dicta ad locum conſtitutum veniens, ſegetes paſſim grandine tactas offendit. Forte proxima erat meſſi. Porro XXII Kal. Aug. hoc accidit. Igitur ad
B * *forte ex do re fama* Clementiam triſtis ea de cauſa * pervenit. Quæ prolapſa ad pedes ſancti Viri, deflebat propriam, & aliorum calamitatem. Ut vero vulgatum eſt per vicum, adveniſſe Virum Dei, miſſis omnibus, provoluti ad pedes ejus flentes, ut ſe in tanta calamitate adjuvaret, eum obſecrabant, atque obteſtabantur. At Vir Dei in fletum & ipſe prorumpens, illorum miſeratus ſortem, juſſit eam noctem illos inſomnem ducere, Deumque precibus fatigare, quod & ſeſe facturum ſpopondit. Qui dicto Famuli Dei audientes, poſtquam illuxit, ſegetes obtritas pridie a grandine, quantum ad ſuos agros pertinebat, in priorem reſtitutas invenerunt ſtatum, acſi nullam grandinis vim paſſæ fuiſſent; finitimorum vero, prout grandine obrutæ fuerant, jacturibus.
C Qui animadvertentes divinam clementiam, Deo & ſancto Viro gratias maximas egerunt.

mulier ſterili fœcunditatem prædixit, b al. Felicia Gruſonia.

ra Aliquando venit Felix Gruſonia * nobilis mulier ſterilis (porro annos viginti cum conjuge egerat, nec filium tulerat) cum fletu rogans, ut Deum precaretur, ne perpetuo ſterilis eſſet; ſed ut Deus illi filium elargiretur, ne opprobrio tamdiu marito foret. Conjux enim angebatur careus filiis, eum abundaret divitiis de herede ſolleitus. Aſt vir venerandus: Vade, inquit, filia, & pedem referas domum, nec verearis, quia filium habebis, quo viri inſignes originem ducent, ram præſtantes divitiis & viribus, quam in Eccleſia præſidentes. Haud falſus vates fuit. Quippe & filium tulit, & Viro ſancto gratias immenſas agens portavit, ex quo ingens virorum præſtantiſſimorum careerva derivavit.

duos puros a nativitate cæcos illuminat, c al. Vicoslaum.

r3 Accidit aliquando quemdam locum eoeiendi gratia petere (cui Caſtro nomen eſt) & ad pedem montis perveniens offendit Vitoslanam * mulierem cordatam in bigam duos natos cæcos ducentem, quos luce orbatos ante ſeptem annos pepererat. Quæ ut virum Dei Hyacinthum adeſſe cognovit, mox e biga deſcendens, humique ad ejus genua provoluta, filiis ante pedes ejus poſitis, lacbrymans inquit: Eia Vir Dei; en ego infelix luca privatos jam ſeptem annos hos natos D enixa ſum, fortunæ ludibrium. Quamobrem rogo reque obteſtor, ne patiaris hac calamitate me deinceps vexari. Hoc effieies, ſi ſueris Deum precatus. Te enim rogante, non dubito fore, ut filii mei in cem conſequantur. Porro Hyacinthus mulieris verba exaudiens, deflens præſentem ejus ſortem maxima fultus in Deum fiducia cæcos retigit dicens: Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui cæcum natum illuminavit, ipſe vobis beneficium oculorum impendat. Simul ac ſigno crucis illos munivit, e veſtigio videntes dimiſit.

*aliquot ſubmerſo ad vitam revocato * vulgo Przyblawka. b*

14 Pribislaba * nobilis matrona & vidua, ex vico vulgo dicto Sceuita *b*, Filium Vislaum unieum ſibi Cracoviam ad ſanctum Virum præmiſit, ut exinde ad ſe educeret. Functa legatione, Vislao Hyacinthus inquit: Præcede fili, præcede. Ego enim mox te ſubſequar. Igitur adoleſcens viri Dei dicto audieus progreditur. Forte itineris medio præterfluit flovinm * vulgo dictum Raba r, quod ea nocte, ſive imbribus ſ ſive ni- * *lege* flumen. vium reſolutiona, ultra conſuetudinem ad ſummum exereverat. Qui adnitens tranſire, non aquarum vim formidans, cum armigero ex equo aquarum vi dejicitur, obruiturque aqois, vix ar- E migero evadente: mater vero, prodeute puero, filii miſerandam ſortem audiens, illieu plurlbus matronis ſociata, ad amuem aceurrit, deploraus ſuam ac filii ingentem fortunam. Hyacinthus irer cœptum proſequens phaſelo amnem cum Clemente ſocio rrajecit, totus admirabundus, unde tot matronarum caterva illuc elamantium adveniſſet. Aſt Prihislaba Hyacinthum adeſſe jam animadvertens, eoncito gradu ad pedes ejus provoluta, Heus, inquit, Hyacinthe, tua cauſa filium amiſi unicum. Quo me vertam miſera, quæ conjuge & filio ſimul orbata ſum? Igitur ſeneſtutis meæ unica ſpes, unicum præreptum eſt ſolatium: Obſecro obteſtorque te, ne me in tanta calamitate poſitam deſeras. Aſt Hyacinthus vir Dei lachrymans, paululum e via digrediens, flexis genibus Deum impenſis rogavit, ut infelici marri opem ferret. Eo itaque ab oratione ſurgente, ecce contra aquarum impetum adoleſcentis cadaver ad amuis ripam applicuit. Et eo ab aquis eductio occurrens eum omni multitudine, mater ad F pedes Hyacinthi inclamare cœpit: Reddidiſti, Vir ſancte, mortuum, & vivum reſtitue. At Vir Dei ad corpus accedens: Fili, inquit, Vislae, Dominus noſtes Jeſus Chriſtos, cui omnia vivunt, ipſe te vivificet. Vix verba finierat, & ecce mortuus revixit.

pia morbi-ur.

15 Igitur Hyacinthus vir venerandus poſt labores maximos, quos pertulerat in vinea Domini Sabaoth, poſt ingentia ſigna per ipſum edita, divina tandem dulcedine illectus, toto mentis deſiderio exæſtuabat, cupiens hac mole carnis ſolvi, & eſſe cum Chriſto. Quare in oratione poſitus, devotiſſime efflagitabat votum ſuum expleri a Patre miſericordiarum. Exaudivit quippe eum Dominus, & ſibi vitæ terminum intimavit. Quare die poſtero, qui fuit die divi Dominici feſtus, in ægritudinem incidit, qua cognovit vitæ ſuæ finem adveniſſe. Invaleſcente itaque vi morbi, in vigilia Aſſumptionis beatiſſimæ Virginis Mariæ, juſſit accirl quotquot aderant ſeniores in cœnobio Cracovienſi, ſicque e grabato verba fecit: Ego, filii chariſſimi, Domino me vocante, die craſtina vos deſeram. Igitur quæ ex ora parentis Dominici audivi, tamquam hereditario vobis jure relinquo. Primum, ut cordis lenitatem, animique manſuetudinem ſervetis, dilectionem, ac mutuum

A tunm amorem amplectamini, ſequaminique paupertatem. Hoc enim teſtamentum eſt æternæ hereditatis. His dictis, conticuit. Poſtero die devote Officio reddito (quas canonicas horas appellant) fultus Eccleſiæ ſacrameotis, aſtantibus omnibus Fratribus, ſtentibuſque, & ad Deum portigentibus preces, erectis in cælum luminibus, prorumpeaſque cum lachrymis in illum pſalmum, IN TE, DOMINE, SPERAVI, NON CONFUNDAR IN ÆTERNUM, cum dixiſſet, IN MANUS TUAS DOMINE COMMENDO SPIRITUM MEUM, mox ſpiritum efflavit. Et deductus eſt ante Deum ſanctorum miniſterio Angelorum, quorum conſuetudioe adhuc in humanis agens ſæpe recreari ſolebat quo æterno ævo frui cum Sanctis omnibus licet. Vita ſunctus aſt ſanctiſſimus pater Hyacinthus anno Domini MCCLVII, Idibus *d* Septembris hora ferme nona. Tantus autem omnes, qui aderant luctus invaſit, ut ex iis nonnulli præ dolore parum animi compotes clamorem extollerent.

d

16 Poſtquam illius mortem fama vulgavit, incredibilis repente cives plebemque Cracovienſem omnem adeo luctus occupavit, ut nullus a lachrymis temperaverit. Concurrunt, & undique virorum ac mulierum agmina, & ad ſancti Viri corpus confluunt viſendi vel tangendi gratia. Funus ejus Prandeta *e* Cracovienſis antiſtes, vir venerabilis, cum omni multitudine civium, & plebis ingenti cum luctu celebravit. Ea ipſa die adoleſcens equo vectus in campo S. Floriani (ſic eum locum vocant) Zaglichæ filius, ineaute agitans equum, in terram prolapſus mortem obiit. Ut veto Zaglicha & Florentia ejus parentes iotellexere, filii accupto cadavera, maximo enm luctu multitudineque civium comitante & conlachrymante ad ſepulchrum detulerunt Hyacinthi, expoſcentes precibus ejus a Deo ſibi filium vivum reſtitui. Nec mora, poſt horæ ſpatium adoleſcens mortuus repente ravixit incolumis, abſque ullo vulneris ſtigmate, aſſarens io cælum ſe cum Hyacintho ſuiſſu deductum. Pro reſtituto ad vitam filio parentas Deo & beato Hyaciotho gratias immenſas agentes, domum ſunt regreſſi cum ingenti gaudio.

quo die per ejus interceſſionem juvenis mortuus revixit,

e

B

17 Venerandus antiſtes Prandeta, celebrato ſancti Viri funere, templum D. Stanislai ingreſſus eſt: ibique ante aram beatiſſimæ Virginis Mariæ procumbens, feſſus labore, aliquantulum levi admodum ſomno captus eſt. Putavit, ſe juvenes quoſdam videre tunicis albiſſimis indutos, binos chorum ingredi, duoſque præcariſſimos viros ſubſequantes; alterum pontificali tiara præditum; prædicatoria toga alterum iudutum, candore ſcapulare & tunica immenſo ſulgentibus, duabuſque redimitum coronis, & rei iuſolitæ proceſſum admiranti ſibi dixiſſe pontificem: Sum Stanishus antiſtes, & quem mecum cernis Fratrem, Hyacinthus eſt ex Ordine Prædicatorum, curona doctoratus, & altera corona virginitatis ornatus; quem hac gaudebunda beatiſſimorum ſocietatu ſpirituum, in illam perpetuam ac ſelicem vitam, qua frui licebit, Deo æterno deduco: moxque Stanislaum incepiſſe dulci ac alta vuce illud eulogium, LUX PERPETUA LUCEBIT SANCTIS TUIS DOMINE, & ſanctis illis ſpiritibus proſequentibus cum magno ſulgore ſcandiſſe cælum cum beato Hyacintho. Quo pacto evigilans Prandeta, ad cœnobium Prædicatorum accedens, ſuriem viſionis coram Fratrum, facerdotum, ac civium immenſa multitudine non ſine lachrymis narravit.

& ſella Sanctit obitus egriſſus Cracovienſis,

C

18 Boniſlava *nobilis fœmina, io monaſterio vulgo dicto Zewezrenugh *, quo ultra annos quadraginta Deo famulata fuerat, apprime ſanctum Virum colens, ipſa die urans, levi capta ſomnu, vidit e cælo ſupra Prædicatorias ædes ingena lumen deſcendere magno ſanctorum ſpiritum agmine circumfuſum, illos beatiſſimam Virginem pulcherrimam ſequentem, ſecum quemdam præclara Prædicaturum toga ioſignitum ducentem. Porro Boniſlava (ut fit) facta perquirendi avidiur, quinam eſſet tantus ille comitatus Virginem illam ſpecioſiſſimam percunctata eſt, quæoam eſſet. Reſpondit illa, ſe miſericordiæ Matrem eſſe, & illum Prædicaturum veſtimentis indutum eſſe Hyacinthum, quem in cælom deduceret. His veru dictis, cœpit pſallere beata Patens dulei ac ſuaviſſima voce: IBO AD MONTEM MYRRHÆ, ET AD COLLES LIBANI, ſanctis illis ſpiritibus proſequentibus cum B. Hyacintho. Qui cum immenſo lumine cælum ingredi viſi ſunt ad illam æternam dulcediuem perfruendam.

AUCT. LEANDRO ALBERTO.

*al. Braniſlava.

*al. Znieraniecza.

19 Eremi cultor, nomine ac re Bonus, eaptus deſiderio viſendi Hyacinthi ſepulchrum (ſurte ſama cugnoverat miracula, & ingentia meritia ejus edita prodigia) ex muntibus Pannuniæ *f* Cracoviam petiit. Templum ingreſſus, quo ſancti E Viri corpus jacet, obtinuit a Præſidente cœnobii, poſſe ad ejus pernoctare ſepulchrum. Igitur orationi miro quodam mentis ardure inſiſteus, tres radius mira claritate e cælo emitti, ac ſuper tnmulum Hyacinthi aperte vidit, unum ad caput, alterum ad pedes, tertium in medium jaci. His autem viſis, illicu Hieronymum & Florianum ædituos accivit, ut lucem e cælu inruerentur demiſſam. Continnu veneru illi, & divinam cernentes lueem, in terram procidentes venerati ſunt & Deo gratias egerunt.

ac eremita Hungarus revelatur a

f

varlaque deinde ad tumulum ejus miracula patrantur,

au Alia quidem multa ad ejus tumulum prodigia contigerunt. Nam & Margarithæ uſus lioguæ manuumque paralyſi diſſolntarum, reſtitutus eſt. Emiſſo voto, filius unicus militis cujuſdam hydropicus, & humano adminiculo deſtitutus, deſperata etiam vita, priſtinæ ſanitati u veſtigio reſtitutus eſt, deductuſque a patre ad B. Viri ſepulchrum, uti pater ipſe promiſerat, gratias illi egit. Alius ſimiliter febribus correptus, voto emiſſo, liberatur. Murtuum ex erapula *g* filium *g* Andreæ, invocato S. Viri patrocinio, matri vivam reddidit. Agatha Comitis Zegothæ arcis Cra- F cuvienſis præfecti conjux pro pediſſequa, cujus pene vita deſperata erat, febribus graviſſimu laborans Hyacinthum rogavit, promittens ſepulchrum ejus ſe muneribus dunatnram. Non multo poſt aſſitare duo viri Prædicatorum habitu indutl circa cubile puellæ febribus exæſtuantis, quorum ſeniur puellæ ait: In me reſpice: ſum enim Hyacinthus pro ſanitate tibi reſtituenda, a domina tua invocatus; itaque in Chtiſti Jeſu nomine ſurge & Deo gratias age. Illicoque puella incolumis evaoeſcente Hyacintho cum ſucio, ſurrexit. Emiſſo voto a nobili quadam matrona pro filio morti appropinquaete, e veſtigio ſuſpes regreſſus eſt. Longum eſſet, ſi vellem cuncta complecti, ſed hæc ad teſtandam Viri clariſſimi ſanctitatem ſufficere poſſunt.

ANNOTATA.

a *Vicus, quem hic Leander vulgari vocabulo appellat* Coſeler, *ſupra apud nos in Commentario prævio § 5 num. 44 vocatur* Kuſczielieez *a Severino Cracovienſi, cui utpote Polono, magis credendum arbitror.*

ſanctiſſimaiati Patuæ,

b *Leander Albertus etiam nomen iſtius vici luna-*

AUCT. LEANDRO ALBERTO.

luxavit: nam ab eo vocatur Scenita locus ille, quem Severinus Cracovienſis ſupra apud nos eodem paragrapho Communitatii prævii num. 49 Serniky *appellat. Alias ſimiles nominum luxationes aut mutationes in marginem annotavi.*

e *Suſpicor, hoc nomine indicari fluvium, quem Dlugoſſus agens de fluminibus, quæ a Meridie in Viſtulam influunt, lib.* 1 *Hiſtoriæ Polonicæ col.* 11 *aſſignat his verbis:* Item Raba, cujus fons in Sarmatiæis montibus oriens, oſtia habet circa oppidum Uſcie.

d *Cum S. Hyacinthus die* 15 *Auguſti obierit, hic certe error irrepſit, & pro* Idibus Septembris *legendum eſt* decimo octavo Kalendas Septembris, *licet ſequenti die annum ejuſdem Sancti feſtum celebretur.*

e *Hic præſul communiter appellatur* Prandotha, *& Dlugoſſus lib.* 7 *Hiſtoriæ Polonicæ ad annum Chriſti* 1266, *ſive col.* 778 *de eo ſcribit ſequentia:* Vigeſima prima die menſis Septembris Prandotha epiſcopus Cracovienſis, vir vitæ venerabilis, & canonizationis beati Stanislai præcipuus effector & promotor, omnibus Sacramentis audiendo Miſſam procuratus, religioſe & devote circa noctis crepuſculum moritur, & in eccleſia Cracovienſi apud capellam ſancti Petri & Pauli ſepelitur, eum annos decem & octo in ſede Cracovienſi abſumpſiſſet.

f *Nomine Pannoniæ ſignificatur Hungaria, ut paſſim notum eſt.*

g Crapula *non tantum immoderationem cibi aut potus, ſed etiam medicamentum ex vino confectum ſignificat, ut apud Martinium in Lexico Philologico ad hanc vocem videre eſt.*

MIRACULA

QUÆ POST OBITUM SANCTI VIRI CONTIGERUNT,

collecta ore R. P. F. Severino Cracovienſi ex Ordine Prædicatorum,

C *Recudimus ex Opere de Vita, miraculis, & Actis canonizationis S. Hyacinthi, quod Romæ anno* 1594 *editum eſt, lib.* 2 *cap.* 10 *& ſequentibus.*

CAPUT I.

Beneficia, quæ Sanctus non diu poſt mortem, ſive ab anno Chriſti 1257 *uſque ad annum* 1270 *clientibus ſuis contulit.*

Poſt ſepulturam B. Hyacinthi

POſt viri Dei glorioſi Hyacinthi ſepelitionem, multorum piorum virorum corda, atque meates conſternebantur, & memores tantorum mira-

bilium, per Virum Dei patratorum, ingemiſcentes doloroſa voce congeminabant querulantes, & dicentes: Ubi eſt noſter Hyacinthus, qui nos ſuis meritis ex omnibus noſtris afflictionibus liberabat, & veluti Eliſeus ptopheta, cum pallio aquas divideret, conclamabant: Ubi eſt ſpiritus Eliæ? Videtes multos nunc ad tumbam Sancti, nunc ad alias eccleſias in ſuis neceſſitatibus & afflictionibus voces congeminare: Ubi eſt noſter Hyacinthus, mæreatium conſolator, & veritatis prædicator? Noluit divina clementia piorum cordibus, jam ab æterno paratam conſolationem prorogare, neque Sancti viri gloriam, quæ in cæleſtibus refulget, in abditis temporum celare. Siquidem hoc eodem anno ſcilicet MCCLVII, quo ſacra gleba corporis ejuſdem (anima ad cælos evocata) terræ conceredita eſt poſt interſtitium unius menſis, ſcilicet in die S. Michaelis Archangeli a divina refulſit gratia.

a mulier paralytica,

2 Nam domina quædam Margarita civis Cracovienſis incurabili paralyſi percuſſa, corporis totius & motu, & ſenſu deſtituta, ſex menſibus medicorum & chirurgorum artes experta, nullo remedio ad concuſſæ a natura loquelæ, & virtutis beneficium redire poterat, & inſtar trabis in lecto ſuo ſe movere nequaquam valebat. Quoniam vero Viri Dei laus, & miraculorum operationes nondum ab animis fidelium exciderant; maritus ejuſdem dominæ lachrymis effuſus cum plena fide ſua, & amicorum, uxorem ſuam ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum ad ſepulchrum B. viri Hyacinthi voto facto portari juſſit, & ibidem oratione devota ad Dominum Deum fuſa, meritis beati Viri eam commendavit. Mira res, vix verba ſuæ orationis finivit, & ecce conjux ſua prædicta Margarita nexibus paralyſis liberata, meritis B. Hyacinthi ad perfectam ſanitatem reſtituta, cunctis aſtantibus videntibus, & Dominum Deum pro miraculo laudantibus, rediit, domumque propriam abjecto grabato, in quo proſtrata ad eccleſiam ferebatur, reverſa eſt, & miſericordem Dominum, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt mirabilis ubique collaudavit.

puer hydropicus,

3 Quidam nobilis, nomine Bogulaus, filium unicum, cui nomen Suieatorlaus impoſuit, habebat, qui ob naturæ propenſionem in hydropem morbum incidit, & accreſcente tumore, infirmitateque invalaſcente, ad portas mortis, dum nihil minus quam vitam ſperaret, appropinquavit. Pater vero ſuus eum fruſtra medicaminum corporalium juvamina tentaret, indieſque morbus invaleſceret, amicorum conſilio & perſuaſu ad beati viri Hyacinthi ſuffragia devotus cucurrit, dicens: O beate Hyacinthe, qui tot mirabilia virtute Dei operatus es, digneris curare filium meum, qui humana ope deſtitutus, omnibus viribus carens ulterius vivere non poteſt, niſi tuis ſanctis orationibus adjutus, & ego eum ad tuum ſepulchrum cum devota oblatione deducam; & ecce vix votum pater complevit, cum juvenis ſtatim & immediate depulſo omni tumore & inflatura corporis, per merita B. Hyacinthi a morte præſente perfecte liberatus ſurrexit, & votum, quod pro eo pater ſuus fecerat, veniens ad ſepulchrum Viri Dei gaudens, & Dominum Deum laudans adimplevit, parentibus ſuis & aliis fide dignis miraculo præſentibus.

juvenis mortis proximus ſalutem recuperavit.

4 Quidam civis Miechovienſis, nomine Sulco, & Margarita uxor ejus, hanc ſuper filio ſuo Joanne per virum Dei Hyacinthum acceperunt conſolationem. Contigit enim filium eorum, in acutiſſimam & graviſſimam febrim incidere, ita

quod

A quod quiota die ad vitæ ſuæ termioum appropinqnans, omnibus ſeoſibus deſtitutus jacebat, nec quidquam videra, audira, vel ſentire poterat: ſed tantum palpitante corde animam in mortali corpore hærentem, ſpirituſque vitales prodentem cernere licuit. Et cum jam præſentem mortem in dnmo viderent, & quo ſn amplins pro anxilio qnærendo verterent, ignorarent, ad beatum virum Dei Hyacinthum pater ſuus una cum matre, filium ſuum morientem cum lachrymis devnverunt dicentes. O S. Hyacinthe ſuccurre filio noſtro in mortis agone laboranti; qnem ſi ſanaveris, promittimus Deo & tibi eumdem cum devota oblatione ad glnriam Dei, & tui nominis hnnorem ad ſepulchrum tuum præſentarc. Mira res! Vix parentes verba finiont, & ecce ſtatim jnvenis morituras & ageus animam, meritis B. Hyacinthi, parentibns & amicis præſentibus & plangentibus, ad vitam revocatur, & perfecte ſanitati redditur parentibus ſnis vntum ad ſepulchrum B. Hyacinthi reddeotibus, & miraculum prnteſtantibus.

B *& alius jam defunctus ad vitam revocatur.*

5 Contigit qnemdam juvenem, unicom filium patris cujuſdam nobilis Andreæ de Iaknbocze, ob nimiam crapulam *b* graviter infirmari, & dum medicorum arte dnlor Icniri ſperabatur, eo magis virus infirmitatis excreſcen: ſupradictum juvenem uſque ad portas mortis dednccns oppreſſit: & cum jam vitam ageret, concurrentibus parentibus, & notis ac amicis omnibus flentibns & condolentibus, juvenis expiravit, ex cujus mnrte magnum parentes ejus conceperunt dnlorem, præſertim quod hæreditatis ſuæ non poterant habere ſucceſſorem. Videntes varo quod humana defiot præſidia; ad divinam opem lachrymabiliter & devote ſe contulerunt. Inſuper & mater defuncti genibus prnvoluta S. Hyacinthum in patrocinium invocare cœpit, ſupplexque precari, ut filium ſnum, quem avida mors abſorbuerat, meritis ſuis ad vitam revocaret, promittens & devnvens ſe ad ſepulchrum S. Viri vota certa reddituram. Hoc itidem & pater juvenis demortui cum amicis aſtantibus a Dnmino per merita Sancti apod Altiſſimum ex intimis cordis ſui affectibus expoſtulabat. Hæc ipſis facientibus, ecce juvenis, qui erat defunctus, poſt longum mortis ſoæ intervallum, qnaſi media nnſte ſnperata, ex ſeretrn ſe elevavit & ſe vivum & ſannm affirmans ex faſciis, qoibus

C ligatus nrat, abſnlvi petiit, & coram mnltitudina aſtante, & ad miraculnm obſtupeſcentn, Deo gratias retulit, & S. Hyacintho, cnjus ſe meritis reſuſcitatum a morte, & ſanatum ab infirmitate cnnſtanti voce proteſtatus eſt, qnod miraculnm non tantom dnmeſticis, ſed etiam aliis civitatibus innotuie, atque Dei gloriam, & Sancti honorem in mentibus hominnm maximam prnpagavit. Factum hoc fuiſſe anno Domioi MCCLXII teſtatur hiſtnria.

Puella mortuanda subito ſanatur.

6 Quædam matrona nobilis, a baptiſmo nomeo Agathæ habens, Comitis Zegotæ Caſtellani Cracovienſis conjux (erat.) Hæc puellam qoatuordecim annorum habens, infirmitatem octo dierum ſpatio patientem, graviterque decumbentem ſibi anſerri lamentabatur, & medicorum delnſa ingenio, de vita filiæ deſperare cœpit. Quæ cnm in agone poſita fuiſſet, jamque animam exhalarn cœpiſſet, ſnpradicta matrona domina Agatha flexis genibus virum Dei B. Hyacinthnm invocara cœpit dicens: O beate Hyacinthe, obſcero te per mlſericordiam Dei, ot mihi miſeræ ſnccurrere digneris, & per preces tuas apud anctorem vitæ dominnm Deum noſtrum, vitam filiæ meæ impetrare. Et cum hæc & alia plura dicendo filiam ſuam ad ſepulchrum S. Viri devoveret, ecce dnn fratres circa lectum agnoizantis puellæ habitu Fratrum Prædicatnrum indnti, beatitudinis notam præferentes aſtiterunt. Tunc ſenior puellam agonizantem lætn vultu aſpiciens, benigne affatus eſt dicens: Reſpice in me; egn ſum, inquit, Frater Hyacinthus pra tua ſanitata a matre tna devnte invocatns: idcn in nomine Domini nnſtri Jeſu Chriſti ſurge, & pro ptæſtita tibi iocolumitatn Den gratias age; & ſtatim poſtquam hæc dixiſſet B. Hyacinthus una cum ſocin ſuo diſparuit. Puella autem confeſtim ſurrexie, ſanitate perfecta recuperata, & qualiter ad ipſam reducta fuerit per B. virum Dei Hyacinthum ſibi apparentem, & alloquentem, omnibus ſe de hoc requirentibus firmiter & devote cum gratiarum actionibus, & divina laude ſemper protcſtabatur.

EX IMPRESSIS.

Matrona damonibus liberatur.

7 Quædam matrona nobilis, cngnomento Thomislava, Comitis Sdislai uxor, dum in vita ageret, ſemper devote ſe in omnibus S. Hyacintho ſupplex commendabat. Quæ cum ad terminum vitæ ſuæ perveniſſet, graviterque infirmata nſque ad mortem in agone poſita palpitata cœpiſſet, ad eam venerunt duo dæmones quaſi æthinpes, micantibus oculis, eamque, ut ſibi videbatnr, artipientes per vias lubricas ac tenebrnſas ſecum ad inferos trahebant; & cum jam locis pœnalibos apprnpinquaret, ecce nccurrit eis vir candida veſta indntus in habitu Fratrum Prædicatnrum, qui ait ad illos dæmones: Qnn ducitis hanc peregrinam? Qui reſpnnderunt; Eo ducimus, quo nobis eſt mandatum. Quibus intulit vir Dei; dimittite ſoqnit: eam: nam noſtra eſt: & ſtatim illæ latvæ dæmonum, ipſa rnlicta, evanuerunt. Tunc dixit vir Beatus ad illam: Sis bono animo, filia; ego enim ſum F. Hyaciothus Ordinis Fratrum Prædicatorum, quem multnties prn tua liberatione invocaſti: idcirco in nomine Dnmini nnſtri Jeſn Chriſti ſcias, te ab infirmitate tna eſſe curatam, & a dæmonibus liberatam. Quæ expergefacta, & a morte *c* quaſi a ſnmnn ſublevata ſtatim ſutrexit, & ab nmni infirmitate ſe liberatam eſſe ſeoſit. Porro nnn ingrata beneficin, ſtatim ad eccleſiam S. Trinitatis Cracnvienſis ad ſepulchrum S. viri Hyacinthi properavit, & qnid illi per virum Dei effectum ſuerat, cum gratiarum actinne & divina laude coram Patribus Cnnventus, & aliis plurimis proteſtata eſt.

E

c

F

vitula mortua reſuſcitatur.

8 Circa annum Dnmini MCCLXVI tale factum fuiſſe narratur prodigium. Quædam enim matrna nobilis, nomine Vitouslauska, habuit quamdam ancillam ſervilem, quæ Danbrnuska vocabatur; hæc a ſua juventute S. Hyacintho ſemper fuit multum devota, & cum dominæ ſuæ pluribus annis fideliter inſerviret, vitulam quamdam ſibi nutriendam ab ipſa impetravit, quam adeptam cum magna ſollicitudine nutrivit, utpote ſervitii ſui penſum; quæ vitula infortunio quodam imminente infirmata decidens expiravit. Quo cum vidiſſet illa puella Dambrouska, cernens, ſa eſſe ſpe fruſtratam prctii, profnſis lacrymis & magna devntinne cordis ad ſepulchrum S. Viri cucurrit, & proſtrata in oratinne ſic eum allocuta eſt: O S. Hyacinthe, ego ſum paupercula ancilla tibi ſemper devota; obſecro adjuva ſervam tuam: hanc enim, quam loco pretii virulam habui jam mortuam domi reliqui, & quo confugere in hac mea acceſſitate debeam præter te, neſcio; obſecro igitur fac mecum miſericordiam, & per preces tuas ad Dominum Deum digneris eam vivificare: & cum in eccleſia diutius moraretur, domina ejus indigne ſerens animal mortuum in domo

ſua,

EX IMPRESSIS. ſna, juſſit vocari lanionem, mandans ut excoriata pelle cadaver ejiceretur. Cum vero ancilla ab eccleſia rediſſet, & voluntatem dominæ ſuæ, ut excoriaretur animal, præſenſiſſet, togavit dominam ſuam procidens ad pedes ejus, ne adhuc excoriati vitulam permitteret, donec ipſa accurreret ad ſepulchrum S. Hyacinthi, & raverteretur & his dictis properavit ad eccleſiam, ad ſepulchrum S. viri Hyacinthi, rogans ſibi vivam reſtitui vitulam. Tandem feſtioe domum reverſa reperit lanionem vitulam ipſius excoriantem: tunc vitula cœpit movere pedem excoriatum, & elevato capite ſana ſurrexit. Haud dubium, quod meritis S. Hyacinthi id factum ſit: ad quod miraculum plurimi ex civitate Cracovienſi videndum cucurrerunt, & Dominum Deum in glorioſo ſancto viro ſervo ſuo Hyacintho mirabilia facientem collaudarunt.

Vir pro-mo mortui per vale erigitur,

9 Fuit quidam civis Cracovienſis, nomine Geraldus, qui eum uxore ſua Elizabeth incedens in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini, ſine querela io timore Domini educatus, S. viro Hyacioiho ſemper devotus fuit, & ut ipſius B devorione, & merito præmium reſponderet, non eſt fruſtratus ſpe ſua: cum enim acutiſſima & graviſſima febri oppreſſus eſſet & repentine prehenſus, de ſpe vitæ deſperare cœpit, & tandem ad ſeipſum reverſus, S. Hyacinthum, ut ſibi ſuccurreret, invocavit. Uxor vero ſua Eliaabeth mente devota ad eccleſiam, ubi ſacrum corpus Viri Dei requieſcit, cum lachrymis pro ſaoitate ſui mariti interpellatuta cucurrit. Et ecce Geraldo prædicto in agone poſito, & quaſi jam a ſenſibus alienato, ad lectum ipſius decumbentis aſtitit S. Hyacinthus dicens: Fili Geralde, quid petis a me? Ego ſum Frater Hyacinthus per te invocatus, & præcipue pet conſortem tuam Elizabeth, quæ in eccleſia exiſtens adhuc cum lachrymis otat pro re apud ſepulchrum meum. Ad quem infirmus: Pater Sancte Hyacinthe, inquit, obſecro re per miſericordiam Dei, ut meritis tnis me curare digneris. Cui Vir Dei dixit; In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ſis ab omni infirmitate liberatus; & hæc dicens, ab oculis ægrotantis ſe ſubtraxit, & diſparuit. Tune infirmus ſupradictus Geraldus, perfecta ſanitate ſuſcepta, ſtatim ſurre-C xit, & repentino curſu abſque mora cum multis amicis, ad agonem ejus expectantibus, & familia magna ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum venit, & uxorem ſuam Elizabeth ad ſepulchrum ſancti viri Hyaciothi orantem invenit. Quæ cum ipſum ſanum vidiſſet, præ gaudio obſtupuit, & tandem Deo gratias agentes, & ſancto Hyacintho ſuo patrono, reverſi ſunt ad propria. Miraculum vero toti civitati innotuit, quod circa annum Domini MCCLXVII contigiſſe narratur.

mulier in ſeptimoſo partu ſanatur,

10 Marrona quædam nobilis, nomine Petronella, uxor Domini Verſii, exiſteos partu gravida, ſex ante partum ſeptimaoia, magno dolore uteri angebatur, & appropinquante hora, cum patere non potuiſſet, propter magnam vim doloris deſecit ſpiritus ejus, & invocans B. Hyacinthum ad terminum vitæ & limen mortis deducta eſt quæ dum eſſet in agone poſita, & ultimum ſpiritum ageret, ecce mox vir Dei B. Hyacinthus ante lectum illius aſtitit dicens; Filia Petronella Deo devota, ecce adſum quia me io tua infirmitate invocaſti; ideo in oomine Jeſu Chriſti ſanaberis, & filium abſque magno dolore paries. Quæ cum ad ſeipſam quaſi de quodam gravi ſopore evigilans reverſa fuiſſet, ſanam ſe invenit, & filium, ſicut prædixerat vir Dei Hyacinthus, abſque labore, & dolore peperit. Itaque veniens cum fi-D lio ad ſepulchrum S. Hyacinthi cum devota oblatione Deo gratias egit, qui per merita S. Hyacinthi a periculo mortis illam liberavit, miraculumque coram Patribus Conventus, & pluribus aliis ſolemniter proteſtata eſt factum fuiſſe MCCLXVIII in die S. Gregorii Pootificis, & Confeſſoris.

altari mortuo ujus dextra ri-ſtituitur,

11 In die translationis beatiſſimi Patriarchæ noſtri Dominici anno Domini MCCLXVIII tale fertur contigiſſe miraculum. Matrona enim quædam nobilis, nomine Marrha, uſum manus dextræ propter quemdam gravem influxum dolore plenum ita amiſerat, ut oec extendere nec flectere eam poſſet, & cum diverſis medicinis dolorem manus avertere, & proprio uſui applicare tentaſſet, & minime ungueotorum juvamine profeciſſet, recordata viri Dei B. Hyacinthi, quod multis aliis ad ſe confugientibus perfecta ſanitate opitularetur, nimio preſſa manus dolore, venit cum magno ejulatu ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum, ubi requieſcit corpus B. Hyacinthi, & cum multis lachrymis poſita manu ſuper ſepulchrum ejus fiducia plena dixit: O beate Hyacinthe, tu multos mortuos ſuſcitaſti, & diverſi morbi atque infirmitates a- preces tuas a corporibus hominum abſceſſere; digneris me tibi devotam a dolore manus liberare. Quæ dum vix cum lacrymis verba protuliſſet, manumque arefactam ſepulchro B. Viri applicaſſet, mox beneficium perfectæ eurationis ſuſcepit, viſaque Dei omniporentis virtute, ingrata eſſe nequaquam voluit; ſed convocatis antiquioribus Patribus miraculum pandit, & Deo booorum omnium largitori per merita Sancti ejns coram omnibus præſentibus ingentes gratias reddit. E

femina cæca illuminatur,

12 Quædam religioſa ſemina, Cæcilia nomine, a pueritia ſua ſerviens devote Domino pluſquam triginta annis: quæ incidens io infirmitatem & graviſſimum dolorem oculorum, ita quod octo annis nimium dolorem patiens, ut cæca ducebatur, tandem ſpeciali devotione ducta, quam habebat ad virum Dei S. Hyacinthum, mandavit ſe duei ad ſepulchrum S. Hyacinthi. Quod cum manu tetigiſſet, io vocem prorumpens cum lachrymis (ait:) O S. Hyacinthe, per te Deus mira operatur nunc circa mortuos, ut ſuſcitentur, nunc ut illuminentur cæci; digneris ergo me miſeram jam F octo annis cæcutientem oculis clementiæ aſpicere, & ab hac oculorum meorum cæcitate etipere. Quæ cum dixiſſet, oculos ſuos ad tumbam S. viri Hyacinthi applicavit, enjus fidem ſtatim ſeeuta eſt divina miſeticordia; oamque ſubito meritis S. Hyacinthi omnem infirmitatem oculorum evaſit, & deſideratum lumen perfectum recepie multis ad præſens miraculum aſtanribus & miſeticordiam Dei ſuper creatura ſua laudantibus. Hoc quoque (factum) fuiſſe aono Domioi MCCLXVIII ro die ſanctiſſimæ Trinitatis, liber authenricus miraculorum teſtatur.

& alia furda auditum recipit.

13 Io territorio Cracovienſi erat quædam matrona, quæ Margaritæ nomen habuit. Hæc in viduitate ſua, ſecundum Dei timorem pluſquam viginti annis pudice & religioſe converſata iocidit in gravem, & inſanabilem infirmitatem, ex qua ob rogeotes dolores capitis humoribus concurtentibus, tanta & tam graviſſima pereuſſa eſt ſurdirate, quod nec campanas, oec tubas, nec homioes, ad eam loquentes vel quoſcumque alios reſonaotes ictus & ſonoras percuſſiooes audire poterat. Quæ cum undique tum herbarum, tum unguentorum onctionibus ſe voluiſſet liberare, nec

potuit-

A putuiſſet, cum magna devotione ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum Cracoviæ, ubi corpora ſanctorum virorum S. Hyacinthi, & S. Vitti
d epiſcopi Lauſaneoſis d de Ordine Fratrum Prædicatorum aſſumpti requieſcunt, pervenit, & proſtrata inter utriuſque altare (beati enim Vitti epiſcopi corpus in altari, quod eſt uterga altaris S. Hyacinthi in ſtannea tumba eſt reconditum) ſic allocuta eſt dicens: O Sancti & electi Dei, S. Hyacinthe, & B. Vitte, per miſericordiam Dei peto; liberare me ab hac ſurditatis infirmitate. Et perſoluta ſua devota oratione, cum magna fiducia ad ſepulchrum S. Hyacinthi acceſſit, deoſculans illud, & aures deſuper ipſius tumbam applicans. Nun deſnit divina miſericordia; verum ad Sancti honorem afflictam feminam ab illa ſurditate, quam contraxerat, liberavit, & beneficiu auditus perfectiſſime donavit: quo percepto, Domino Deo ingentes gratias retulit, & miraculum in gloriam Dei, & honorem Sancti eorum multis publicavit.

EX IMPRESSIS.

ANNOTATA.

B

a *Feſtum S. Michaelis archangeli celebratur die* 29 *Septembris, adeoque poſt obitum* S. Hyacinthi *integer menſis & aliquot dies effluxerant, quando hoc miraculum contigit.*

b *Supra in Annotatis ad Actu poſt cap.* 2 *litteram* g *monui, voce* erapula *ſubinde medicamentum quoddam ſignificari.*

e *Hæc liberatio a dæmonibus facilius explicari poteſt, ſi factu intelligatur de viſione, quæ huic matronæ egrotanti oblata ſit.*

d *In Commentario prævio* § 9 *num.* 90 *obiter egimus de quodam* Vito *vel* Vitto, *ex Ordine Prædicatorum, qui ad epiſcopatum Lithuaniæ evectus fuit. Ibidem dubitavimus, an hic ſit idem cum illo, qui præſul* Lubuſanus *vel* Lubecenſis *vocatur. Creſcit hic dubium noſtrum, eo quod ille Vitus, cujus oſſa Cracoviæ quieſcunt, hoc loco epiſcopus* Lauſauenſis *appelletur. Sed forſan nomen iſtius epiſcopatus vitio typothetæ corruptum eſt.*

CAPUT II.

C

Miracula, quæ per interceſſionem ejuſdem Sancti ab anno 1270 *uſque ad annum* 1280 *patrata ſunt.*

Interceſſione ejuſdem Sancti recuperat viſum puella.

ANno Domini MCCLXX, in craſtino ſanctiſſimæ Trinitatis tale narratur factum fuiſſe per merita S. viri Hyacinthi miraculum. Vir enim quidam nobilis genere, profeſſione miles, qui S. Hyacintho, dum adhuc viveret, amiciſſimus fuit; hic ex gravi quodam capitis dolore in uno oculorum ſanioſa quadam infirmitate percuſſus, cæcitatem contraxit: in ea enim parte, qua affectus erat oculus, in medio pupillæ albugo putredine plena ad modum juglandis exereverat, quæ & oculu maximum dolorem, & faciei turpitudinem non parvam ingerabat. Verum eſt equidem, ſe huic dulori multos adhibuiſſe medicos, diverſaſque conſultantium excepiſſe artes. At cum uibil profuiſſent, immo magis ac magis faciai tumorem, capiti dulorem, & intueoribus horrorem ingenerarent. relictis humauis conſiliis, ad divinum ſe euntulit auxilium. Siquidem mente concipieus, & auima pertractans S. Hyacinthum, apud Dominum Deum eſſe glorioſum meritiſque acceptabilem, & ſuum quondam amicum, Cracovienſe ad ſepulchrum S. Hyacinthi ad Fratres Prædicatores ſe eontulit, & cum illa corrupti oculi affectione corde devotus, & ſpe plenus ad tumbam ſancti Viri acceſſit, oculumque corruptum ſepulchro applicans ſic dicebat: O ſancte Hyacinthe, ut cum in hoc mortali corpore viveres, mu, ut filium, dilexeras, & ego viciſſim ſemper tibi devotus fui; nunc, obſecro, vide infirmitatem meam, & ab hac turpi carie libera me, meumque mihi oculum reſtitue. Scio enim, te apud Altiſſimum precibus tuis hæc obtinere poſſe. Mira res! Vix verba finierat, urationique terminum dederat, & ecce ſubitu caro illa putrida, & ſuperflua ſanieque referta ab oculo recidit; facies a tumore liberata, & pupilla, quæ jam effluxerat, novum dans actum videndi elariſſimum, militi ſuppliei, meritis S. Hyacinthi apparuit. Quod multis præſeotibus factum fuiſſe, Dominumque Deum in Sancto ſuo collaudatum, ſcriptu authentico notificatur. E

duæ mulieres jam agonizantes

15 Comitis cujuſdam, Sulcouis nomine, Caſtellaoi Cracovienſis filia, uxor Scarbimiri, percuſſa gravi infirmitate, & deſperata, quæ ſomnum ab oculis, & omnem guſtum a palatu ſubtraxit, itu ut oec comedere, nec bibere, oec loqui poterat. Et cum jam medicorum opc fruſtraretur, deque ejus vita deſperatum eſſet, eumque morti appropinquaſſet, quidam amicorum parenti ſuu, ut eam ad monumenta ſanctorum Vitti epiſcopi, & Hyaciarhi confeſſorum cum certis votis offerret, ſuggeſſit. Parer ergo illius dominus Sulco prædictus Caſtellanus Cracuvienſis ad lectum filiæ mortaliter decumbentis eum ceteris amicis ſuis flexis genibus ſanctos Dei cunfeſſores devote, & lachrymabiliter invocare cœpit diceos: O ſancte Hyacinthe, & ſancte Vitte, dignemini ſuccurrere orationibus veſtris apud Dominum mortaliter laboranti filiæ meæ, & ego eam enm ſolemni oblatiune ad ſepulchrum veſtrum deducam, votumque ſupplex explebo. Illo itaque votum ſic promittente, illa, quæ jam præſentem mortem paſſa eſt filia, ſtatim elevans ſe in lecto voce ſonora clamavit: Gratias agu Domino Deo meo, & ſanctis ejus Hyacintho, F & Vitto confeſſuribus, quia eorum meritis a mea infirmitate, mortiſque periculo ſum liberata: confeſtimque ſana ſurrexit, & cum parre ſuo dominu Suleone prædicto, magnoque cumitatu nubilium, qui ad ſe deplangendam acceſſerant, ad ſepulchrum Beatorum jam dictorum cum magna devotione venit, & votum, quod pater pro ipſa fecerat, devote perſolvit, eunctis mirantibus, & Dominum in Sanctis ſuis mirabilem laudantibus. Hoc miracnlum factum eſt circa annum Domini MCCLXXVII.

factum ſecundum

16 Simile miraculum factum eſſe meritis beati Hyacinthi perhibetur circa anoum Domini MCCLXX in diſtrictu Podlachiæ *a*, in civitate Czechanoivveca, nbi qnædam domina, cognomine Serta *b* Bodislauska, ultimum ſpiritum agens, recommendata votis ad ſepnlchrum beati Hyacinthi, ſubito omnem infirmitatem evaſit, & perfectam ſanitatem recoperavit, cui miraculo plures fide digni interfuere. *a* *b*

vir ab hoſtibus graviter vulneratus

17 Ne umni generi morborum per iuenarrabilem Dei virtutem beatus Hyacinthus deeſſe videretur, eam quoque apud Altiſſimum gratiam (ut etiam vulneribus conciſis medeatur) impetravit: omnibus enim, ut vivens, in pietatis Chriſtianæ

viſce-

EX IMPRESSIS. viſceribus compatiebatur; ſic & mortuus & beatæ vitæ potitus ſedibus, cunctis ad ſe confugientibus non ſolum precautibus vel vota offerentibus, ſed etiam ſuſpirantibus tantummodo, ſua ſolatia præſtabat. Contigit enim hoc, quod enarrare cupio miraculum, ita miſericordiæ Dominum Servumque ejus exaltans, ut nequaquam præteriri ſilentio dignum eſſe judicem. Civis namque Cracovienſis divitiis, & fortuna temporali, tum etiam morum probitate inſignis, cui familia Hiueonis nomen impoſuerat, qui more humano caſibus variis ſubjectus, caſum vulneris graviſſimi ſubiit. Hic ſiquidem ab hoſtibus ſuis ſibi inſidiantibus graviſſime in capite vulneratus, uſque ad cerebri excuſſionem, & in brachiis uſque ad oſſium effractionem ſemivivus relictus, præſentem mortem pertimeſcens, chirurgorum & pharmacopolarum ſe curæ commiſit. At quia ob tam letale vulnus nullo modo hominum arte & ingenio ſpes vitæ relinquebatur, ſtatim divinæ ſe providentiæ ſanandum porrexit. Sciebat ſiquidem in illa metropolitana civitate Cracovienſi ſingulare datum eſſe miſeris & afflictis refugium, ſcilicet ſanctum Hyacinthum Ordinis Prædicatorum.

B *vix modo curatur.* 18 Tunc ſe recolligens, & devoto pectore ſuſpiria emittens, verſo vultu ad parietem eccleſiæ, ſic ſanctum Virum alloquitur: O ſancte vir Dei Hyacinthe, mœrentium conſolator; ecce jam morior, nullumque jam mihi aliud datur vitæ refugium; ſic etenim ab inimicis meis ſum vulneratus quod medicorum arte fruſtra cupitam debeo ſperare ſalutem. Ad te igitur ſolum mihi & ultimum reſtat diffugium. Tu qui mortuos ad vitam revocas, potes me etiam (quod certo, & firmiter credo) ad mortem conciſum vulneribus refarcire, & precibus tuis ad vitam revocare. Nec facultas tibi deeſt, qui tantis apud Deum meritis abundas, nec voluntas deeſſe poterit, qui divina ſemper charitate plenus fuiſti. Obſecro igitur, miſerere mei, & ſuccurre jam deſtructæ & convulſæ fragili naturæ meæ. Ego vero, quam primum juveris me, promitto eum non exiguo munere & oblatione tuum viſitare, & honorare ſepulchrum. Audi miraculum, & miram Dei virtutem. Vix votum corde & ore promiſerat, & ecce confeſtim vulnera, quæ unguentorum ratio mederi nequibat, omnipotentis Dei virtute ſolidata atque perfecte ſanata, & ipſe Hinco ab omni ſe infirmitate & debilitate meritis ſancti Hyacinthi curatum reperit. Et mox a præſenti morte, & vita inſperata ſanus conſurgens, cum ſua uxore Elizabet, & duobus filiis Philippo & Jacobo ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum ad tumbam ſancti Hyacinthi venit, gratiſque Deo agens, ſolemnem voti oblationem complevit, omnibus magna voce conteſtans Dei gloriam, & ſancti Viri apud Deum reputationem, quod ejus meritis jam a morte præſenti eſſet liberatus, cicatrices ſolum, velut figna divinæ gratiæ, domum reportans anno Domini MCCLXXII.

C

19 At vero anno ſequenti inſigne ob Sancti gloriofam in mentibus hominum refricandam memoriam, Deo operante, tale fertur fuiſſe perpetratum miraculum. Namque in oppido Proſſovicce cujuſdam matronæ honeſtæ, cognomento Boguſlavæ, Nicolaus unicus filius, & viduitatis conſolationem & curæ domeſticæ labores ſufferens, matri ſuæ cariſſimus habebatur; qui permiſſu divino in febrim acutiſſimam incidens, da die in diem majorem habuit ſuæ vitæ jacturam, nec ullis medicorum curis obviari poterat, quin ad terminum vitæ velox curſus fieret. Quid mœſta mater ageret, quo ſe verteret, ignorabat. Jam filium, quem viduitatis ſuæ ſuleimen habebat, agentem animam ſpiritumque Deo reddentem videbat; nec ullum jam præſtolabatur humanum ſubſidium. Suaſu tamen ſeminarum aſſiſtentium bene ſperare jubebatur, dummodo ad paratum a Deo mortalibus refugium votis præcedentibus ex intimo corde quantocius ſe conferret. D

præſtus ſanitati reſtituitur.

20 Mox mœſta parens cum ceteris ſeminis genibus provoluta ad lectum filii conclamare cœpit: O ſancte vir Dei Hyacinthe, quantas jam per te hominum audivimus operatas ſalutes? Quot miranda & ſtupenda quotidie experimur? Ne deſpicias, obſecro, miſeram matrem dilecto filio orbatam; ſed conſolare mœrentem, & redde mihi filium morientem; & ſi mihi miſeræ filium vivum reſtitueris, promitto in honorem tuum ſeeias quartas ſingulas uſque ad finem vitæ meæ ob gratiam mihi præſtitam jejuniis & orationibus tranſigere. Quod votum cum lacbrymis illa emiſit. Et ecce filius ejus jamjam moriturus ad matrem dixit: Noli flere, mater chariſſima, ſed quantocius mihi eibum manu tua paratum porrige. Ecce etenim nunc per beatum virum Dei Hyacinthum hic præſentem a mea ſum infirmitate curatus. Et aſſumpto cibo, ſurgens perfecte ſe curatum ſenſit, ſtatimque cum matre, & domino Faliſlao, & Præbiſlao militibus ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum Cracoviam venit, & ad tumbam beati Hyacinthi ſolemnem ſuæ curationis per Virum Dei proteſtationem fecit, gratias agens Deo, qui talem in mundo hominibus conſolationem reliquit. E

quidam mirabilis ex tumulo Sancti

21 Inter ceteras ſanctorum corporum mirabiles gratias his, quæ adhuc in terris glorioſam expectant reſurrectionem propter encomium virginitatis perpetuæ, a Chriſto Jeſu Domino virginei partus fructu ſingulariter conceſſas, hæc una ſolet eſſe non contemnenda, quod ex eorum oſſibus ſive venerandis reliquiis ſuavis in Chriſti fidelium naras odor diffunditur, vel ſimile aliquid, quod ſingularem alicujus Sancti virtutem commendet. Sic enim S. Catharina martyr dat lac pro ſanguine collo; Sic Paulus capitis ſalru, & dulcis Jeſu memorato nomine tres perpetuos fontes Romæ prodidit; ſic beatus Januarius Neapolitanus ſanguinem ſuum bullire facit capiti ſuo admotum; ſic beatus Nicolaus ſacro reſudat oleo; ſic Joannis Euangeliſtæ manna perpetuo fonte ſcaturit. Non mirum ergo, ſi beato & glorioſo Hyacintho ad oſtendendam puritatis virtutem conceditur, ut de ejus corpore ſuaviſſimus odor emanet. F

ſuaviſſimum odorem reſpirat,

22 Quidam enim nobilis, Zegocius cognomento, circa annum Domini MCCLXXIV cum adhuc ſecularibus curis, & mundanæ converſationis involuero, licet jam clericus eſſet, teneretur, quadamque die devotionis ergo ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum Cracoviæ, & cum aliis, qui magno devotionis erga ſanctum Hyacinthum virum Dei tenebantur affectu, ad ſepulcrum ejuſdem exoſculandum accederet, dum nihil minus, quam ſe aliquando Fratrem Ordinis Prædicatorum futurum ſperaret, (ex) ſepulcris ſanctorum virorum Hyacinthi, & Vitti ſenſit miram fragrantiam, odoriſque ſuaviſſimi ſuaveolentiam, qualem lingua humana explicare nequaquam potens erat. Et cum nulla pigmenta, & commenticiæ ſuffumigationes in eccleſia viderentur, mirabatur, unde tantorum ſuavitas odoramentorum reperiretur: domumque reverſus nullatenus ejus odoris fragrantiam deperditam ſerſit. Illius ergo odoris ſupernaturalis fragrantia illectus, divinoque tactus lumine, Ordi-

adoleſcens jam animam exhalaturus

nem

A nem Prædicatorum Cracoviæ eſt ingreſſus; in qua memor cæleſtis dulcedinis, ſanctiſſimam vitam ducens laudabiliter vixit, juramentoque ſæpius confirmavit, ſe ex ſepulchris Sanctorum eam, de qua ſcribimus, odoris fragrantiam feuſiſſe.

c 23 Boleslai r Ducis Poloniæ cancellarius, cognamento Dobroslaus, qui ſibi erat cariſſimus ex quadam inglavie *d* & corporis diſtemperamento, ſquinantica *e* morbo percuſſus, tantam guturis & faucium paſſus (eſt) inflaturam, ut cibo & potu oequaquam amplius uti poſſet. Jamque octevum diem tranſegerat, cum nihil eorum, quibus humana ſuſtentatur fragilitas, deglutire poterat; & cum jam omnium medicorum ars in ſeipſam revorſa, quid morbo eradicando, & ſtranguleto ſanando remedii adhibendum eſſet, prorſus neſciebat. Dux Boleslaus, ne tam honorem & Reipublicæ utili ſubjecto privaretur (ſciens quanta Deus per beatum virum Hyacinthum affectis corporibus afferret opitulamina) mox die nona corum parari jubet, & ſuum ſquinaticum *f* ad ſepulchrum beati Hyacinthi portari, comitante tum ſervorum tum amicorum Ducique famulantium

B non parva caterva.

24 Cumque jam eccleſiæ, in qua Sancti corpus requieſcie, limen tranſiſſet, modulos loquelæ, quam amiſerat, recuperavit. Et approximquans ſepulchro Sancti, illudque devotiſſime exoſculans, eum lachrymis ſancti Viri patrocinium & adjutorium invocare cœpit dicens; O ſancte Hyacinthe, per teuſus loquelæ eſt mihi reſtitureus: obſecro per miſericordiam Dei, priſtinæ me ſanitati meritis & oratiouibus tuis reſtitue. Ego vero in memoriam beneficii uſque ad mortem ferias quartas jejunare promitto. Hæc eo dicente, ſtatim, cernentibus cunctis, per merita Sancti inflatura eapitis & gutturis diſparuit, & apoſtema ſeiſſum eſt, ſanieſqoe tota effuſa, eorpuſque priſtinæ ſanirati reſtitutum; & hoc perfectiſſime: quod ipſe videns, enram præſentibus, & miraculo aſſiſteotibus, gloriæ Dei reverentiam exhibuit, miraculumqun Dei npe, & Sancti patrocinio patratum confeſſus, gratias dignas Deo decantavit, atque ad ſuum Ducem cum gaudio, & virtutis Dei confeſſione reverſus, quid Dei beneficio ſibi contigerit, per ordinem enarravit. Hæc autem anno MCCLXXVII eontigiſſe proceſſus

C inquiſitionis ſancti Hyacinthi narrat hiſtoria.

c & alias periculoſo guturis

d e

f

aut faucium morbo liberato.

ANNOTATA.

a Podlachia *ſeu* Polachia *eſt tractus Poloniæ & pars Orientalis Mazoviæ proviuciæ inter Lithuaniam ad Ortum & Mazoviam propriam ad Occaſum.*

b *Forſan pro* ſerta *legendum* dicta, *vel ſubſtituendum eſt nomen proprium, puta mutatione unius litteræ initialis* Berta, *aut ſimile, quod divinare non poſſumus. Plures alios errores typographicos ex probabili conjectura correximus, quemadmodum § 1 Commentarii prævii num. 7 præmonuimus.*

c *Is verosimiliter fuit Boleslaus cognomento* pudicus, *dux Poloniæ, qui uſque ad annum* 1279 *vixit, tum hoc miraculum anno* 1277 *contigiſſe dicatur.*

d Inglavies *inter altas ſignificationes aliquando ſumitur pro tumore gutturis, ut in Lexico Martinii ad vocem illam videre eſt.*

e *Hic morbus in Definitionibus medicis Gorvæi vocatur Græce* συνάγχη, *qui eſt tumor & rubor faucium cum magna reſpirandi difficultate*

ronjunctus. Ab Italis hoc malum vernacule appellatur ſquinantia, *& a Gallis* eſquinancie, *quæ voces* anginam *ſignificant, Vix dubito, quin Severinus Cracovienſis Romæ degens, hanc vocem ab Italis mutuatus fuerit, & ex ea novum adjectivum Latinum facere voluerit.* EX IMPRESSIS.

f *Steiptor Polonus paulo ſuperius hunc morbum vocaverat* ſquinanticum: *nunc autem eo morbo laborantem, omiſſa littera* n, *appellat* ſquinatienm. *Neſcio, utrum auctoris an typothetæ erratum ſit. Utut eſt, ex ſuperadictis & circumſtantiis miraculi ſatis intelligimus, qualis morbus eo nomine indicetur.*

CAPUT III.

Morbis aliiſque malis afflicti, qui ab anno 1289 *uſque ad annum* 1290 *opem Sancti ſenſerunt.* E

JAm vero quid factum ſit anno MCCLXXX io eraſtino Aſſumptionis glorioſiſſimæ Virginis Mariæ audiamus. Namque in villa, quæ Pninnis dicitur Pelesnieza, quatuor a Cracovia milliaribus diſtante, nobilis quidam, nomine Vislaus, Boguslai militis filius, in graviſſimam eamque mortalem febrem ioeidit, quam nulla medicorum are curare valebat. Cumque jam de ejus vita deſperaretur, jam jamque agonizans morti vicinus eſſet, parentibus & amicis ad lectum morientis circumſtantibus, ac irremediabiliter flentibus, Magdelena matrona mater ejus, & conjunx præfati Boguslai, flexis genibus reſumpto ſpiritu cum lachrymis cœpit invocare S. Hyacinthum in patrocinium, necnon B. Vittum epiſcopum Lauſeuenſem ex Ordine Prædicatorum (de qun ſupra libro primo dictum eſt) dicens: O ſancte Hyacinthe, & Vitte, veri ſervi & amici Dei, quorum animæ in cælis gloria perpetua perfruuntur, & in terra nomen famaque eſt celeberrima, digoemini mibi miſeræ ſuccurrere, hunoque filium meum, quem invida mors a conſpectu meo rapere properat, ad vitam ſanum precibus meritiſque veſtris reſtituite, & ego promitto eum cum F ſolemni oblatione ad tumbas veſtras ſiſtere.

Sanctus adoleſcenti morituudo apparet,

eumque ab inſtanti mortis periculo liberat,

26 Quam primum vero verbo & corde devotn expreſſiſſet dicta, ſtatim juvenis quaſi e gravi ſomno expergefactus, ad parentem vota Deo nferentem, præſentibus cunctis, dixit: O mater cariſſima, citn properemus Cracoviam ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum, & agamus Deo gretias pro mea conatinne, & ſanctis ejus S. Hyacintho, & B. Vittn, qui modo mihi ſpiritum exhalanti in decore mirabili, unus quidem pontificali veſtitus amictu, alter vero in habitu Fratrum Prædicatorum aſtiterunt, dixerunrque mihi jamjam morienti: Vislae fili, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti eonamus te ab infirmitate, quam pateris; ſurge, & enm matre tua ad noſtra ſepulebra, vota pro te facta completurus, perge. Et hoc dicto, diſparuerunt, & ego nptime ſentio, me eſſe ſanarum. Mater igitur hæc audiens luctum eonvertit in gaudium, & præparatn curru cum maritn ſuo & filin, molriſque conſanguineis ſibi adjunctis, cum gaudin Cracoviam ad ſepolchra Beatorum properarunt, & miraculum Fratribus Prædicatoribus, & aliis eivibus promulgarunt. De

EX IMPRESSIS.

optimo ingentes gratias votis adjunctis reddiderunt, qui per Sanctos ſuos hic in terris mortalibus auxilia confert pietatis.

matronam ſex annis cæcam

27 Non contemnendum ſane, divinam virtutem & Sanctorum bonotem commendans anno MCCLXXXI, in die beatiſſimi patriatchæ noſtri Dominici accidit miraculum. Quædam enim matrona nobilis Chriſtina nomine, uxor olim Nicolai Irdeniava militia, Deo permittente, in gravem lapſa infirmitatem, ex nimio capitis dolore oculorum eſt oppreſſa paſſione in tantum, quod invaleſcente morbo indieſque creſcente totaliter viſiva virtute privatur. Jam ſiquidem nec lucem aliquam, nec hominem, nec quidquam materiale ſive palpabile cernere poterat. In qua cæcitate, dum jam ſextum ageret annum, omnium ore cæca Chriſtina appellabatur, quæ licet pulchra facie fuerat, tamen ob cæcitatis deformitatem a marito ſuo deſpiciebatur: poſtmodum autem a quadam devota matrona admonetur, ot non parvi penderet Dei gratiam, quæ nuper ad conſolationem fidelium Cracoviæ apud Fratres Prædicatores emicuit; namque ſi aliis Deus tot ſolatia in
B eorum infirmitatibus præbet, cur tu etiam, inquit illa matrona, porrectum in terris a Deo beneficium deſpicis? Sum certa, quod per Dei gratiam, ſi ad S. Hyacinthum te devoveris, oculorum lumen es adeptura.

mirabiliter illuminat,

28 Quod audiens cæca mulier matronæ reſpondit: nullus hucuſque fuit, qui me hac de re commoneret. At vero ex hac perſuaſione tua, pro qua gratias multas tibi refero, ad eccleſiam noſtræ villæ accedo, & ibi ſolemne votum ad tumbam iſtius Sancti glorioſi emittam. Quæ cum ad eccleſiam veniſſet, & cum lachrymis orans votum ad S. Hyacinthum perficiendum promitterer ſtatim cœpit quaſi quodam ſopore gravari, & cum ſic obdormiret, aſtitit illi S. Hyacinthus in fulgida veſte, & decoro Ordinis Prædicatorum amictu, & dixit illi: Domina Chriſtina, ſi via viſum recuperare, viſita ſepulchrum meum cum devota oblatione. Et his dictis, diſparuit. Tunc ſuptadicta domina ad ſeipſam reverſa, clamare cœpit ſuper famulos ſuos: Quantocius mihi paretur currus, ut poſſim per vos Cracoviam ad Fratres Prædicatores perduci ad ſepulchrum S. Hyacinthi; modo ſiquidem mihi in fulgido apparuit
C amictu Fratrum Prædicatorum, lumenque oculorum meorum mihi promiſit reſtituere. Quod cum factum fuiſſet, & ipſa ad ſepulchrum viri Dei S. Hyacinthi cum lachrymis devotiſſime oraſſet, & prælibata natione oculis cæcis ſepulchrum Sancti contigiſſet, meritis & interceſſione ipſius ſtatim viſum recepit, Dominumque Deum ſupremis extulit laudibus, qui Sanctos ſuos in terris mirabiliter glorificat, marito ſuo, & multis nobilibus utriuſque ſexus, tum etiam, & Fratribus conventus Cracovienſis præſentibus, & ad factum prodigioſum ſtupentibus.

alteritis dyſenteriæ ſanat,

29 Quædam nobilis, & devota matrona domina Margarita, conjuox olim D. Falislavi de Calina militis, ob intemperiem ciborum ex cauſis morbi concurrentibus, gravi & inſanabili eſt correpta dyſenteria *a*, in tantumque eam lubricus morbus affecit, ut viribus deſtituta omnem cibum potumque reſpuens, præ foribus mortem venire ſenſit; cumque jam nec medicorum rationes, nec ſervientium ſollicitudines a morte ſuperveniente eam liberare poſſent, relicto humano, ad divinum auxia cucurrit præſidium. Namque cœpit S. Hyacinthum devoto corde ſub his verbis invocare: O ſancte vir Dei Hyacinthe vere credo, te in æternam & cæleſtem tranſiſſe vitam, D vereque proficeor, quod eriam noſtro ſeculo orationes tuæ coram Deo altiſſimo plures languidos curarunt, plures mortuos ſuſcitarunt. Obſecro, fac mecum miſericordiam, & vitam præſentem mihi conſervari apud Altiſſimum obtinere digneris. Et ego haud immemor beneficii in tui honorem ſetias quartas, & ſextas, uſque ad ultima vitæ meæ tempora in pane & aqua jejunare coram Deo promitto, & ad tuum ſepulchrum notabilem, & devotam offerre oblationam. Miraſes! Vix mulier languida, & pene vita deſtituta votum complevit; & ecce ſtatim, Deo per merita ſancti Hyacinthi auxiliante, matrona prædicta, quæ ob fluxilem morbum emarcnerat, aeſi numquam ejuſmodi dyſenteriam paſſa fuiſſet, ſana & incolumis ſurrexit. Ne vero tam grande ſibi præſtitum beneficium per obliviofam ingratitudinem aboleret, protinus Cracoviam cum marito ſuo, adjunctis ſibi ſuæ incolumitatis honoratis & fide dignis teſtibus, venit, miraculumque appendit, & Domino Deo gtarias egit, quod per Virom Dei in ipſius infirmitate ſalutem contulit, & ſolemni oblatione ad ſepulchrum E Sancti relicta, laudans communem omnium bonorum largitorem Deum ad propria remeavit anno Domini MCCLXXXIII.

ac graviſſimam virginis ſobrem ſanat.

30 Anno Domini MCCLXXXIV, in die Sanctiſſimæ Trinitatis tale narratur factum fuiſſe miraculum. Quædam nobilis, & ingenua virgo, cognomento Dobroslava, Janickonis Mileuski de villa Knnicze filia, correpta febre graviſſima, ex variis accidentibus morbo ingraveſcente, ad finem vitæ ſuæ deducta eſt, fruſtra circa morbi increſcentis curam medicis laborantibus. Cumque jam a medicis de vita ipſius deſperaretur, mater virginis domina Mileuska, quæ ſemper ſancto viro Dei Hyacintho erat devota, ad divinam ſe contulit miſericordiam. Idcirco flexis genibus corde mœſto & voce lachrymabili cœpit ſancti Viri eſflagitate patrociniom, multis eom in ſua oratione verbis compellans, & ſi ſuam filiam primæ ſanitati reſtitueret, cum devotione certam oblationem ad ſepulchrum Sancti ſe allaturam promittens. Quod votum cum conſtanti corde complevifſet, ſequitur a Den præſtitum beneficium. Namque illa virgo prædicta a ſua, quam paſſa eſt, periculoſiſſima infirmitate convaluit & ſana ſurrexit. F Quo facto gratulabnnda matar, nec non prædictus Ianiczko nobilis, ne beneficii Immemores exiſterent, cum filia ſua multoque nobilium perſonarum comitatn Cracoviam ad Fratres Prædicatores venerunt, vota perſolverunt, Domino Deo miſericordi gratias retulerunt, miraculum publicaverunt, & quantum pet ſancti Hyacinthi merita a Dominn Deo obtionerint, palam coram omnibus enarraverunt, factoque voto, poſt gratiarum actionem, ad propria remearunt.

Sanctus nonem fratris ſui ſuſcitat.

31 Nobilis & generoſa matrona, nomine Przibyslava, olim Comitis de Odrovons F. Jacobi de terra Opolienſi de villa Kamienſi, ſancti Hyacinthi Fratris uterini conjunx, ex naturæ injuria in acutiſſimam & periculoſiſſimam febrem prolapſa, humanis ſe dedit præſidiis, medicorumque animos, ſed non auxilium, fruſtra implorando. Itaque cum indies magis magiſque paroxyſmo *b* divexaretur, morbuſque in decerius vergetet, cum ab omnibus medicis deſtituta, & ab amicis deplorata remaneret, in mentem venit S. Hyacinthi in omni morbornm genere diverſis perſonis ad ſuum præſidium confugientibus opitulatio, quæ non ſolum in diſtrictu Cracovienſi, ve-

b

tum

A rum etiam per omnes regni Poloniæ partes longe lateque protendebatur. Quoniam vero mors inexorabilis, quæ carminibus non eluditur, nec pharmacis sevocatur præsentem demonstrabat animæ de corpore exitum, quod verbis non poterat morbi oppressa magnitudine, cordis anxio spiritu & devoto suspirio sancti viri Hyacinthi, utpote sui consanguinei, cum lachrymis orando petebat patrocinium. Jam vero marito ejus Jacobo prædicto ad lectum ejus funestam dilectæ conjugis suæ mortem deplorante, atque exituræ animæ horam expectante, circa gallicinium, ceteris dormientibus, mediæ noctis transcurso tempore, ad lectum prædictæ matronæ jamjam spiritum exhalantis astitit sanctus vir Hyacinthus, splendido Prædicatoriæ professionis indutus habitu, & sic est eam allocutus: O Pribyslava, inquit, domina Deo devota, quia me in tuæ mortis anxia hora invocasti, ecce adsum. Idcirco in nomine Domini nostri Jesu Christi te vitæ pristinæ & perfectæ sanitati restituo. Atque his dictis, disparuit.

B 32 Matrona autem prædicta Pribyslava, cum mortis jacula & naturæ injuriam depulsam sentiret, seque subito sanatam & a morte revocatam cerneret, ad personas circa suum agonem assidentes & sopore pressas clamare cœpit alta voce dicens: Surgite, surgite; numquid non videris sanctum Hyacinthum splendido Prædicatorum Ordinis habitu refulgentem hic astitisse, meque allocutum fuisse, & ab hac, quam agebam, morte liberasse, & deperditæ sanitati præsidium dedisse? Ecce jam tota sana facta sum. Hæc cum dixit, sana atque incolumis surrexit de lecto, & marito gaudium restituens cum ipso, & tota familia sua, multorum amicorum congaudentium enumeratu Cracoviam ad Fratres Prædicatores miraculum publicatura perrexit, ad sepulchrum sancti Viri orationes, & vota, humilesque gratiarum actiones redditura accessit, Deum omnium bonorum inexhaustum largitorem magnificans, qui ob merita Sancti sui ad pristinam ipsam revocaverit sanitatem. Hæc contigisse narrat historia anno Domini MCCLXXXIX.

ab acerbissima febre liberat;

33 Eodem anno in crastino sancti Dominici patriarchæ nostri non minus stupendum, quam quod sanctitatis sancti Viri Hyacinthi encomium commendet, contigit miraculum. Siquidem domina quædam Bartholomæi civis Cracoviensis uxor, dum domestici operis aliquid ferventius atque diligentius operaretur, cultrumque incautius versarat acutissimum, casu repentino præcidit duos de manu propria digitos, ita ut pene tus a manu dissecti in terram decciderent. At illa, ut muliebris ferr animus, visu atroci vulnere, quasi exanimis in terram ejulans prorui, infortunium suum lachrymabiliter deplorans. Quoniam vero sæpius in publicis concionibus de virtutibus, & stupendis per sanctum Hyacinthum factis prodigiis declamari audierat, concepta in Deum fide, & ad sanctum Virum devotione, acceptis illis duobus præcisis digitis, & sudariolo sive panniculo involutis, ad ecclesiam Fratrum Prædicatorum quantocius properavit, & veniens ad sepulchrum sancti Hyacinthi cum lachrymis cœpit supplicans dicens: O sancte Vir Dei, nonne nobis in declamationibus publicis sæpius tua merita apud Altissimum proponuntur, quibus & mortuos ad viram, & diversis calamitatibus oppressos ad perfectam restituis sanitatem? Obsecro, ne me despicias famulam tuam, quæ toto pectore tuo me patrocinio committo; en attuli infelicis laboris mei partum duos digitos, quos de manu incauta præ-

alteri mulieri duos digitos

C

eidi: digneris tuorum meritorum virtutem in me quoque miseram effundere, hosque sic abscissos manui meæ reunire & vivificare. Ego vero, si me sanaveris, promitto ob memoriam sanctitatis tuæ, quamdiu terrena carne indura terras incoluero, sepries orationem Dominicam & salutationem Angelicam indies devote persolvere.

EX IMPRESSIS

34 Itaque voto emisso, manum duobus digitis detruncatam super sepulchrum sancti viri Dei Hyacinthi posuit, & digitos avulsos ex sudariolo depromptos suis locis adaptavit. O rem miram. & stupendum miraculum! Digiti siquidem per merita sancti Viri locis suis sic reuniti adhæserunt, & perfectæ sanitati sunt restituti, quasi numquam crudeli muerone a parte corporis tesecti fuissent. Ad quod miraculum gratulabunda mulier virum suum & alios domesticos, qui concisam manum viderant, in testimonium vocavit, & coram Fratribus Prædicatoribus mirabilem Dei omnipotentiam, & in sanctum Virum Dei favorem prædicavit, multis ob ram grande miraculum stupentibus, & Deum glorioſum laudantibus.

cultro præcisos restituit;

E

35 Hoc eodem anno MCCLXXXIX, in die Assumptionis gloriosissimæ Virginis Mariæ, tantæ & ram magnæ virtutis miraculum prodiit. Homa enim quidam de pago, qui vulgo Maslovicze dicitur, cognomento Suienton, licet conditione pauper, sed in Dei providentia dives meritis, & ad sanctum Hyacinthum devotione plenus. Hic (ut a Domino probaretur, & gloria Sancti magis ac magis crescerer) filium habuit cæcum a nativitate, quem & Simonem in sacro baptismate nuncupavit; & cum jam in hoc naturæ & oculorum defectu sexennium transegisset, nec esset ulla spes aliqua arte humana ad optatam filio lucem pervenire, accepto secum filio, Cracoviam ad Frarres Prædicatores ad tumbam sancti Hyacinthi perrexit, & viva fide in Deum & ad sanctum Virum Dei devotione faciem cæci nati filii super sepulchrum Sancti posuit, & cum lachrymis sic est exorsus: O sancte Hyacinthe, succurre mihi misero, & me in hac calamitate consolare. Illuminasti duos gemellos cæcos a nativitate, dum viveres; illumina & hunc similia patientem, dum cælestia regna inhabitas; nec enim es minoris meriti mortuus, qui omnipotenti Deo æternaliter assistis. En tibi offero victimam, accipe sacrificium, & præsta tuo devoto patrocinium Quod si tuis meritis huic lumen dederis, hunc eumdem filium usque ad terminum vitæ meæ singulis annis cum oblatione devota in recompensam beneficii ad sepulchrum tuum præsentare promitto. Hæc cooperante & votum promente fidei merito, non est fraudatus: sudito enim illius pueri cæci nati aperti sunt oculi, & lumen oculis integrum est restitutum. Tunc filius ad patrem Pater, inquit, charissime, jam omnia clarissime video, omni cæcitate semota. Parer vero suus procidens in faciem, Deum omnipotentem, qui in Sancto signum suæ benevolentiæ ostendit, pronus adorans, fideli pectore & ore collaudavit. Ne vero miraculum celaretur, vocatis Patribus Cracovien sibus & personis fide dignis, factum stupendum publicavit, & lætus cum filio ad propria remeavit.

puerum a nativitate cæcum illuminat,

F

36 Postmodum sexto mense post hoc grande opus perpetratum, quarenus ad servirium Dei traheretur, iterum manus Domini fuit ad probandam illum: siquidem hic idem, cum consecuta oculorum gratia filii sui gauderet, illum in acutissimam & mortalem febrem incidisse vidit: qui cum jam agonizaret & animam ageret, parer su-

& eumdem postea infirmari & extingui;

EX IMPRESSIS. pradictus flexis genibus cum lachrymis cœpit S. Hyaciothi praisrocinium iovocare dicens: O ſancte vir Dei Hyaciothe, ſicut dignatus es filium meom cæcum illumioare, ita oune eumdem, quem mihi mors eripere conatur, digneris ab ejus falce liberare: qoem ſi mihi vivom reſtirues, abiode ſimul cum filio Ordinem Prædicatorum iotrare promitto, & in eodem Ordiue uſque ad mortem perſeverare. Et eece, hæc eo diceote, filius ejus, qui jamjam moritorus erat, per merita S. Hyaciothi vivus & ſanus ſurrexit, & poſtmodum Cracoviam veniens, perſolutis ad ſepulchrum S. Hyacinthi votis & gratiarum actionibus, publicatoque miraculo, ona cum patre Ordioem Prædicatorum eſt ingreſſus, in qun uterque pluribus anois & religioſiſſime & conſtantiſſime Deo ſervicnies, ex hac vita ad cæleſtem patriam trauſierunt.

plobiſſim alterius pueri cu-rat,

37 Similiter eodem aono ſuprafato in octava Aſſimptioois glorioſiſſimæ Virgiois Mariæ, in prædicto pago Maslovicze, marroua quædam nomine Cæcilia filium, in ſacro baptiſmate Floſculum nominatum, a nativitate phihificom genuit, B multiſque aoois tabe ioteriori conſumebatur in rantum, quod oſſibus & eute hærens, carne omnino deperiret, proptereaque pedibus maoibuſque & toto corpore invalidus exiſtens, pruprium lectum exire non poterat. Cum vero mœſta mater & ſuum inſortunium & filii dolendam paſſionem plangeret, admonita per quamdam vicinam ſuam Magdaleoam vocatam, ut pro filii ſui ſalute ſe ad S. Hyacinthum devoveret: ſi quidem præcedenti Dominica, cum publicis cooeionibus intereſſet, oculis ſe vidiſſe & auribus ſenſiſſe prodigia & mirabilia, quæ Deus omnipotens per S. Hyacinthum operatus eſt, affirmabat. Quo audiro, mater pueri, fiducia iocaleſcens maternoque amore ſuperata, iter uſque Cracoviam emeoſa eſt: & cum ad monumeorum S. Viri, cum lachrymis nraret, mndico ſopore depreſſa, vidit S. Hyacinthum habitu Fratrum Prædicatorum indutum ſibi dicentem: Vade, Cecilia, domum tuam quia jam curavi filium tuum. Quæ cum expergefacta eſſet, & revelationi credidiſſet, veloci curſu ad prædictam villam iter arripuit. Et factum eſt, dum jam territorio villæ appropioquaret, ecce occurrit ei filius ſuus totaliter ſanatus, diuturoæ tabis C languore curato, dieens: Mater chariſſima, quidam venerandus homo ooſte mihi aſtitit, in lecto iofirmitate mea detento, habitu Fratrum Prædicatorum indutus, qui dixit mihi: Surge ſanus, & occurre matri tuæ, quæ villæ jam eſt propinqua: & hoc dicto diſparuit, & ego totus factus ſum ſanus. Quod videns ſupradicta Cæcilia mater ſaoati filii, cum gaudin grarias Deo immeoſas retulit, nec iograta beocficin, filium ſuum, adjuoctis ſibi vicinis & engoatis, ad ſepulchrum Sancti duxit, & oblatiooem in gloriam Dei feeir, & Sancti merita omnibus ad miraculum concurrentibus magoa voce enarravit.

& apparet, nobili matrona,

38 Nobilis & generoſa, necnoo in religione Chriſtinna pie nparentibus ſuis edocta, cui nomen Dohroslanuska vidna, olim Thomæ Comitis de Brzezie uxur, languore diuturno podagrico divexata, iocrpolatos ſentiebat dolores, & cum, ut illi videbatur, ab illo dolore liberior eſſet, devotione affecta promiſit viſitare limioa ſanctorum Stanislai epiſcopi Cracovienſis, Hyaciothi & Vitti epiſcopi Lanſaoeoſis, idque oou niſi pedibus nhſque aliquo curruli miniſterio. Accepta itaque magna fervorum & amicorum caterva, (utpoae Comitis coojunx) irer promiſſum perſolvere cœpit. Cum vero ad villam Modelnicza iu diſtri- D ctu Cracovienſi acceſſiſſet, & cum jam fere dimidium itineris expleviſſet, podagrico iterum morbo correpta vehementer laoguere, ſpirituque, ita ut cœptum iter nequaquam perficere valeret, deficere cœpit. Mandavit igitur famulis ſuis, ut ſe ad hortum pomis conſitum ejuſdem villæ languidam, quaſi aoimi reſumendi gratia deportareot quod & ſtarim dictis obtemperaotes exſecuti ſunt.

gna podagra labora-bat,

39 At illa, elimioatis omuibus, cum ſoln remaoiſſet, devotn, & lachrymabili voce ſaoctos Hyaciothum, & Vittom tali voce compellare cœpit: O Sancti & glorioſi coofeſſores, eu ego famula veſtra ex devotiooe, quam ad veſtra ſaudn monumenta cooceperam, eo uſque pedibus peregrinata ſum: adhuc magnum iter reſtat, & egu podagra percuſſa devotionem meam explere non potern, & fruſtra tot itinera emenſa, ſine fructu devotioois domum regrediar? Obſecro igitur, glorioſa merita veſtra hoc mihi efficiant, ut a dolore pedum liberari, & devotionem jam cœptam complere valeam. Er ſtatim, nt dixit, levi ſomno gravata dormiturire orando videbatur; cui E mox duæ revcrendæ perſonæ aſtiterunr, ooa habitu Fratrum Prædicatorum induta, & alia pontificalibus exornata, quas ſequebatur proceſſio mulrorum Fratrum quaſi pertranſeuotium, & ſuavi voec caoeotium: In civitate Domini clare ſonaut jugiter organa Sanctorum.

illam ab hoc dolore liberavit.

40 Duo autem illi, quos plus honoratos cernebar, dixerunt ad eam: Domina Dobroslava Deo devota, ſurge & iter quod cœpiſti perge, & meritis corum, quos invocaſti, qui & tecum ſunt hic, ſeias te eſſe curatam. Et his dictis, diſparuerunt: quæ ad ſe reverſa, clamare cœpit: Heus ſervi, cito properemus Cracoviam ad ſepulchra Saoctnrum ad Fraires Prædicatores; modo eoim dignati ſuot me iovifere ſaocti Hyaciothus & Vittus eum aliorum multitudine Fratrum, & me a dolore vehemeoti pedum curarunt, iterque cœptum perficere mandaverunt. Itaque perrexie nd ſepulchrum ſanctorum Vitti, & Hyacinthi cooſeſſnrum, ibidemque pro ſun liberatione & perfectæ ſanitatis reſtitutione Deo optimo, qui eam ſaoctorum ſuorum Cooſeſſorum meritis exhilarare dignatus eſt, ingentes gratias & laudes peregit, coram multis & amicorum & domeſticorum, & civium Cracuvienſium teſtibus miraculum pu- F blicando. Secutum hoc factum eodem, quo ſupra, auno contigit in die S. Bernardi confeſſoris.

ANNOTATA.

n Dyſeotcria, *teſte Gorræo*, eſt exulceratio inteſtinorum, dejectiooes ramentoſas, cruentas & dolorificas inducens, *& in varias ſpecies dividitur, ut in Definitionibus medicis ejuſdem Gorræi videre eſt.*

b Paroxyſmus *eſt acceſſio, incrementum vel exacerbatio cujuſdam morbi, ut Gorræus, Caſtellus, aliique medici paſſim explicant.*

C A-

A

CAPUT IV.

Plures, invocato Sancti patrocinio, ſanitatem aut alia beneficia ab anno 1290 uſque ad annum 1300 impetrarunt.

Patrocinio Sancti eguus pauperis

JAm vero anno dicto MCCXC in die S. Michaelis Archangeli, magnum & ſtupendum factum eſt miraculum. Fuit ſiquidem in civitate Cracovienſi quidam homo pauper, qui unum equum poſſidens, victum ſibi & uxori ſuæ conquirebat. Hic dum quadam tota die in via lobricu laboraſſet, fatigatuſque laboribus itineris & oneris ad hoſpitium veniſſet, equus ille oppreſſus pondere, infirmatuſque procidens exſpiravit. Accurrit pauper Miroslaus cum conjuge ſua, jumenti ſui violentos dolores mederi, trahant
B terrahuntque cadaver, exiſtimantes ſuis illud clamoribus excitare. At ubi vident, ſe incaſſum verba fundere, clamoreſque conciare, in fletum prorumpunt, domumque ſuam clamoribus ac ejularibus repleat. Accurrunt vicini, animal moriuum vident, triſtique homini ſolamen, ut poſſunt, præbent. At ille quid faciam, inquit? Quo me vertam? Hoc ſolo animanti domus meæ remediabar malo, hoc ſolo familiæ licuit eſuriem propellere: atque talia & ſimilia replicando, ſuos u capita crines vellicabat. Ad quem unus vicinorum ſuorum, Dobeslaus nomine, talibus eum conſolatus verba admonnit: Noli, inquit, quaſi deſperatus irremediabilea profundere lachrymas, & ſingulibus ſiſta modum. Animal eſt ſiquidem, quod uſibus tois a Deo ad tempus eſt tibi conceſſum; providebit Dominus de alio; atque ſi tibi hoc tam carum aſt, licet ſit mortuum, poſens eſt Deus tibi illud reſtituere. Solum pro auxilio ad S. Hyacinthum, cujus meritis nunc Dominus Deus mirabilis in terra operatur, recurre; & ipſe, ſi placuerit altiſſimo Domino, te conſolabitur.

C *a morte reſuſcitatur,*

42 Conſenſit pauper ille perſuaſioni & confeſtim ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum cucurrit, & ad ſepulchrum S. Hyacinthi provolutus cum lachrymis oravit dicens: O ſancto Hyacinthe, vide lachrymas meas, obſecro; intuere paupertatem meam, reſtitue mihi jumentum meum, quo egeſtatem meam a domo mea propellare, & victum quærere conſueveram. Ego autem, ſi tantum beneficium a te recepero, jumentique defuncti compos fuero, promitto, me tibi integro anno, ſingulis ſetiis quatris in pane & aqua jejunaturum. Quod votum dum ad tumulum Viri Dei complecteret, neque tale aliquid futorum exiſtimaſset, ecce ſua uxor cum gaudio veniebat dicens illi: Miroalse, vir chariſſime, equus noſter, qui fuerat mortuus, meritis S. Hyacinthi eſt ſuſcitatus. Vani, & vide, quæ hodie Dominus Deus omnipotens dignatus eſt nobis præſtare mirabilia: qui ſepente ſurgens ab oratione, & pro ſuarum precum exauditione gratias referens, domum gaudens regreditur, & equum ſuum, & a mortuis reſuſcitatum, meritis glorioſi S. Hyacinthi confpexit. Ne vero tam inauditum miraculum in Dei contameliam oblivioni traderetur, ſtatim vicinis ſuis, qui defunctum equum viderant, convocatis miraculum eſt conteſtatus, eiſdemque ſecum ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum coodoctis, mirabilia Dei clara voce tam Fratribus, quam ſæculatibus perſonis, conſtanter enarravit, & gratias referens Deo, cui nihil eſt impoſſibile, ad propria cum uxore & vicinis ſuis remeavit. EX IMPRESSIS.

43 Anno Domini MCCXC, femina quædam *ab energumena expellitur dæmon.* a dæmonio obſeſſa de civitate Eaiceſain, quæ eſt in Ducatu Sileſiæ *a*, Cracoviam pro ſui liberatione ad reliquias S. Hyacinthi eſt adducta, quæ enm cœmeterio eccleſiæ ſanctiſſimæ Trinitatis, in qua corpus hujus glorioſi Sancti requieſcit, appropiaquaſſet, viſa eccleſia, ſtetit, nec ultra ampliua appropinquare, vel ſaltem uno paſſu progredi volait; ſed diſcerpens & torquens mulierem obſeſſam, rugitu & clamore vicum repleb at dicens iamentabiliter: Abducite me hinc, rogo, abducite, nec ad ſepulchrum Hyacinthi veſtri ſiſtite: precibus enim ejus & meritis accendor; maxime enim nobis adverſatur, & tartarus noſter per ipſum ruinam permaximam patitur, imo adhuc patietur: tot enim nobis animas eripit mutuorum, torque illis dat præſidia orationom, quod omnes noſtros conatus in his partibus diſpergit. Ad quem quidam devotus ex Ordine Prædicatorum, & per omnia vir approbatus, Bogusiana nomine, ſacræ theologiæ doctor E talia locutus eſt: Conjuro te per nomen ſanctiſſimæ & individuæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ut nobis dicas veritatem, quantum te Deus ſcire permiſit; Si Frater Hyacinthus, quem Deus tot miraculis decoravit, aliquando canonizabitur?

qui futuram Sancti canonizationem prædicere cogitur.

44 Quod audiens dæmonium, per os obſeſſæ ſe torquens, & volutans reſpondit lamentabili & quaſi indignabunda voce: Væ mihi, quia conjuratur cogor dicere veritatem! Nam veſter Hyacinthus Pro certo canonizabitur, ejus canonizatio majora nobis damna inferet, quam canonizatio S. Stanislai: multos enim de noſtro nobis auferet inferno. O quam magnam per iſtum patimur injuriam. Ad quem ſupradictus P. Bogusiana, Quando, inquit, hoc futurum eſt? Reſpondit dæmonium: Scio, quod eſt canonizandus; ſed quando hoc futurum eſt, non aſt mihi datum noſſe deſuper; & hoc eſt ſignum, quod hic Iatako (quod eſt Latine Hyacinthus) canonizabitur, quia quam cito ſepulchrum, ubi ſunt oſſa ejus, retigero, calbo de hoc vaſculo, quod obſideo. Quo dicto, cœperunt illud dæmonium F cum obſeſſa ad ſepulchrum Sancti ducere, quod eum magno reniſu, clamore, & difficultate ad eccleſiam ſanctiſſimæ Trinitatis venire eſt compulſum. Et factum eſt, dum ad ſepulchrum Sancti perveniſſet, & locum, ubi recondita fuerant oſſa Sancti, contigiſſet, dæmonium ſe torquens & ejulans, væ quoque ſuum congeminans, mulierem a ſe obſeſſam reliquit, luſeruſque loca repetiit; & mulier ſana, & a dæmonio liberata cum gratiarum actione & laude, quod per merita ſancti Hyacinthi liberata ſit, ad propria remeavit. Hoc miraculum multis coram teſtibus eſt factum, qui ad exarciſmum hujus liberatæ feminæ adfuerunt, & dialogum hujus dæmonii talia proloquentia audierunt.

& reddit ratio, cur multa miracula omiſſa ſint.

45 Sed hoc maxime notandum, quod in libro miraculorum S. Hyacinthi poſt expulſionem dæmonis adjectum eſt. Ab hoc, inquit, anno MCCXC non reperiuntur aliqua ſcripta miracula de S. Hyacintho uſque ad annum MCCCXXIX propter negligentiam, quæ eſt fomentum & nutrix oblivionis, licet Nicolaus de Zmina *b*, quondam Cracovienſis per XX annos Prædicator, ducenta miracula

EX IMPRESSIS.

tempore ſuæ prædicationis fuiſſe facta & publicata, in libro miraculorum S. Hyacinthi teſteror, non tamen ſcripta. Similiter Stanislaus de Pſulovo tempore ſuæ prædicationis pluſquam centum miracula publicata, non tamen ſcripturæ mandata, coram eommiſſariis Sedis Apoſtolicæ medio corporali juramento confirmet. Et non eſt dubium quin dæmon omnes conatus ſuos ad hoc extenderit, ut ſanctus Hyacinthus canonizationem non conſequeretur: Sanctorum enim hominum gloria eſt in inferno maximum tormentum dæmonum. Nec fuit minor hujus canonizationis moræ cauſa, quod quotieſcumque de ipſa tractabatur, aut bella, aut peſtes, aut mortes regum, aut mortes ſummorum Pontificum, & præſertim deperditio proceſſus, ſub Clemente Septimo, in direptione Romæ interceſſere: atque id partim effecit, quod per trecentos triginta tres annos, quamvis quinquies tentatum ſit apud ſummos Pontifices, ad canonizationem pervenire fuit valde difficile, ut infra patebit. Ab hoc vero anno uſque ad annum Domini MCCCXXIX, eum innumera Deus miracula fit per hunc Sanctum operatus, non niſi ſex ob prædictam cauſam his ſuperioribus adjecta ſunt.

B

Quidam ab apoſtemate gaſtrotis liberatur a

49 Anno igitur MCCCXXIX, in vigilia S. Stanislai martyris, epiſcopi Cracovienſis, quidam civis Cracovienſis, arte & opificio monetarius, nomine Fridericus, vir boni teſtimonii, & erga ſanctum Hyacinthum magnæ devotionis, dum quodam tempore infirmitate maxima divexaretur, ad ſanctum Hyacinthum, tamquam ad communem Polonorum patronum confugit, & ad ſepulchrum ipſius Sancti orans, ab ea, qua detinebatur, infirmitate eſt liberatus. Poſtmodum vero, pene unius anni ſpatio præterlapſo, ſupradictus Criſtinus magno dolore gutturis & morbo, quem ſquinanticum medici appellant, eſt prægravatus in tantum quod nec comedere, nec bibere, nec quidquam deglutire poterat; & cum medicorum ope fruſtra remedium tentaret, non immemor beneficii antea per virum Dei Hyacinthum ſibi in ſua infirmitate præſtiti, iterato cum devotione ob ſpem a prædicta infirmitate liberationis ad tumbam ſancti Hyacinthi properavit, & ſe illi devotiſſime commendavit orans, ut a prædicto guttu-

C ris dolore ipſum liberaret. Et factum eſt, dum ſic ad Sanctum pro interceſſione ad Deum preces funderet, ſubito ab illo apoſtemate eſt liberatus & priſtinæ ſanitati reſtitutus. Quod ille gaudens & exultans, ſibi præſtitum per merita Sancti beneficium, Fratribus Prædicatoribus publicandum populo commendavit; & dum per prædicatorem conventus Fratrem Mathiam ſacræ theologiæ lectorem ad laudem Dei populo miraculum enarraret, idem ipſe Fridericus ad exhibendum ſibi per S. Hyacinthum datum beneficium, aſtante ad prædicationem utriuſque ſexus plurima multitudine, propriæ vocis encomio aſſeruit eſſe verum, & quod dixerat prædicator, verbo confirmavit.

puer ſine baptiſmo mortuus reſuſcitatur

47 Anno Domini MCCCXXXI, Deus omnipotens, & glorioſus in ſanctis Hyacinthi recommendationem ſtupendum operatus eſt miraculum. Matrona enim quædam, Elizabeth nomine, Nicolai civis Cracovienſis uxor, enixa eſt filium maſculum maxime debilem, quem uſque ad quintam diem ſacro baptiſmate perfundi ob quaſdam cauſas diſtulerunt, & ſic ſine baptiſmo obiit. Quod videntes parentes ejus maxime lugemueruot, & præſertim quod puerum ſine baptiſmo deceſſiſſe contemplabantur, ſeque ei non conſecutæ ſalutis cauſam fuiſſe querebantur. Tandem accepto conſilio, votum ad ſarcophagum ſancti Hyaeln- D thi uterque voce lachrymabili emittens, puerum mortuum cum ſolemni oblatione ad tumbam Sancti depoſtari maodaverunt: quod parer pueri pleous devotione & fide propriis manibus puerum mortuum deferens votum explere properabat. Et factum eſt, dum ſuper ſepulchrum Viri ſancti puerum depoſuiſſet, voce lachrymabili, & corde devoto ſanctum Hyacinthum compellare cœpit dicens: O ſancte Hyacinthe, amice Dei, quam multi de te ſtupenda & mirabilia audivi; Deum pariem per te & per tua merita mortuos plures ſuſcitaſſe, & alia plurima in conſolationem fidelium operatum eſſe; obſecto te per miſericordem Dominum Deum noſtrum, ut interceſſione tua filium meum, ſine baptiſmate defunctum, vivificete & reſuſcitare digoetis. Et ego non immemor beneficii in honorem tui ſingulis feriis quartis uſque ad ultimum diem vitæ meæ jejunare coram Deo promitto. Mira res, & digna ob quam Deo ſummæ laudes decantentur! Vix homo votum compleverat, & confeſtim puer revi- E xit, ſigna quoque ſuæ reſuſcitationis vocem vivam & planctum puerilem perſonare cœpit. Pater igitur cum gaudio ibidem in eccleſia coram multis, ad miraculum ſtupentibus, factum eſt conteſtatus, & Deum, qui facit per ſanctum ſuum Hyacinthum mirabilia, exultsbundus collaudavit, puerumque bis natum quamocius ſacro baptiſmate initiari curavit.

presbyter liberatur a morte evadit

48 Anno vero MCCCLII, die ultr menſis Julii, tale ptodiit miraculum. Quidam enim ſacerdos Nicolaus in villa, quæ vulgo Scaizicae dicitur, parochus ea cauſa ſoli naturæ cognita percuſſus eſt graviſſima infirmitate, quæ ad ſui incremen- F tum ſanguinis fluxum ſive lienteriacum e morbum acciverat. Hic igitur jam exhauſtus, atque enecatus, ad portas mortis eſt deductus; qui cum agonem ageret ſpiritumque exhalaret, & a circumſtantibus ut motibundus plangeretur, vir Dei ſanctus Hyacinthus in nube lucida, cappa gemmis ſplendidiſſimis decorata, & tunica & ſcapulari nivei candoris indutus, lapidemque (ut ipſe poſtea teſtebat) geſtans in pectore fulgore inuſitato coruſcum, presbytero agonizanti & animam agenti ſubito adſtitit, & ſic eum eſt allocutus: Sacerdos Nicolae Frater, reſpice in me, & cognoſce diligenter, quis ſim ego. Quem presbyter intuens reſpondit: Domine, ignoro, quis ſis. Cui Vir Dei: Ego ſum, inquit, Fratet Hyacinthus Ordinis Fratrum Prædicatorum, cui tu devotus fuiſti; veni hoc ad te a tua infirmitate liberaodum. In nomine igitur Domini noſtri Jeſu Chriſti ſis ſanus, & vade celeriter ad tumbam meam ad Fratres Prædicatores Cracovienſes, magnaliaque Dei tam Fratribus meis, quam cunctis populis conſtanter, quæ vidiſti, prædica. Et hoc dicto, diſparuit. Mira res! Sacerdos ille, qui jam agoniaabat, & morti propinquus animam nutanti pectore agebat, tamquam de levi ſomno, recepta perfecta ſanitate, de morbo graviſſimo ac lienteria letali liberatus ſurrexit, & confeſtim (ne ingratus beneficii exiſteret) ad ſepulchrum S. Hyacinthi devotus & gaudens Cracoviam properavit, Deo & ſancto ejus famulo Hyacintho ingentes ageos gratias, quod ſe a morte liberaveſit, & qui, qualis ſit Sanctorum gloria in cælis, per ſanctum Hyacinthum præguſtare fecit. Vocatis igitur Cooventus Cracovienſis Fratribus, & aliis fide dignis, quæ ei beneficia per Sancti merita ſunt præſtita, & in quali decore glorioſum Sanctum viderat, per ordinem enarravit, & factum

A ſtum publicati togavit.

famulus cujuſdam ſacerdotis d

49 Eodem ſuprafato anno caſu contigit, famulum quemdam cujuſdam ſacerdotis Cracovienſis, fluvium Iſtulam *d*, urbem Cracovienſem præterfluentem, quod tunc exundaverat alveumque exceſſerat, in aliam ripam in navicula parva trajicere; qui eum impetui flominis obſiſtere non valeret, everſa navicula, profunda aquarum petiit; & quia humano earuit præſidio, ab aquis ſofſocatur atque ſubmergitur, atque per multum temporis ſpatium ſub aquis demoratus eſt. Multitudine igitur, ot poſſent cadaver ſubmerſi ſepelire, in auxilium concurreote, & diligenter ipſum quæriente, repertus eſt, & ex aqua ad littus fluminis eſt deportatus. Certior fit ſacerdos quod famulus ſuus ſubmerſus eſſet, & per piſcatores mortuus ad ripam aquæ extractus, concretus, & tumidus defunctuſque jaceret. Quod ipſe audiens, pertterrefactus, ſtatim ad locum, ubi mortuus famulus jacuerat, acceſſit, multitudine adhuc circumſtante, & tantum caſum & infortunium miraote; videuſque famulum ſuum, lacbrymari cœpit. Et poſtmodum reſumpto ſpiritu circum-

B ſtantes rogare empit, ut pro anima defuncti flexis genibus Dominum Deum miſericordem deprecarentur, quatenus illi peccata ſua cum quibus inopioate raptus eſt, dimittere vellet, ad cæleſtemque patriam ipſum perducere dignaretur.

in flumine ſubmerſus,

50 Flexit genua populus, flexit & ipſe, & concepta in Deum ſpe, devoto corde & lacbrymabili voce pro ipſo oravit, patrocioiomque ſancti viri Dei Hyacinthi imploravit, obſeeraos, ut eum apud miſericordiæ Dominum ad vitam rediro, ut ſaltem pro peccatis ſois pœniteotiam ageret, per merita ſua impetraret, ibidemque eum ad ſepulchrum ejuſdem Sancti deducere cum ſolcmni oblatione ſpopondit. Vix verba finierat, & ecce ſtatim ille, cujus cadaver mortuum & tumore plenum intoeutium oculis præſeus erat, vivus ac ſanus ſurrexit, quaſi numquam nec mortis jaculum, nec aquarum pericolum expertus eſſet. Quod videos ſacerdos dominus ſuus, eum omnibus aſſiſtentibos ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi perſonaliter eum, illos concomitaotem præſentaront, laudantes & beuedicentes Dominum, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt mirabilis. Hoc mi-

C raculum contigit ſub reverendo Patre F. Marriano Priore Cracovienſi, qui poſtmodum in ſuffraganeum eccleſiæ Cracovienſis eſt ſublimatus.

& puer ut-tam ſubmerſus

51 Ab hoc anno MCCCLII uſque ad MCDXCIX reliquiſi admodum Patres Conventus noſtri Cracovienſis quamplurima miracula, quæ Deus per ſanctum ſuum Hyaciothum illorum eentum quadraginta ſeptem annorum ſpatio operatus eſt, deſcribere mioima entaruut. Anno igitur Domioi MCDXCIX tale contigit miraculum. Femina quædam in metropolitana urbe Cracovienſi habuit filium quatuor annorum, qui, matre in foro pro victu conquirendo occupata, cum aliis pueris ad

e fluvium Rudanxa *e*, qui mœnia urbis circumambit, ludendi gratia domo exierat, & cum minus caute, (ut in luſu puerorum contingit) ad ripam ſtaret fluminis, cadens in aquam, eſt ſubmerſus, ceteris pueris ad luſum congregatis, ou punireotur, fugicoribus. Mater en platea domum rediens puerum quærit & non invenit: vicinas domos obambulans interrogat: oullibi filium poteſt reperire. Tandem quædam dicit, ſe vidiſſe quoſdam pueros ad ripam flomiuis luſiſſe, ſed quo poſtea abjerint ignoraſſe.

52 Mater igitur eom audiret filium ad ripam fletiſſa, timore perculſa ad ripam cucurrit, & diligenter tridente ferreo io liguo ſabreſacto per fluvium trahens, caſu iu puerum ſubmerſum ſu- EX IMPRESSIS. *ad vitam reſtituun-tur.*

pervenit, illoque hamato ferro eum quantocius ad ſe in littus fluvii attraxit, & an ſuus vel alterius eſſet, cautius eireumſpeait; quem ſuum eſſe agnoſcens, iu lachrymas & ejulatus prorupit, ſe infelicem afferens, quod tam inopioata morte unicum ſuum filium per negligentiam amiſerit. Conenrrunt mulieres & infortunium deplorant, & perſuaſu aliquarum ex ipſis mœſta mater flenis genibus ſubmerſum puerum & extinctum devotu corde ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi devovit. Mirabile dictu! Puer coram omnibus aſſiſtentibur; qui erat mortuus, revinit, & ſanus, ac ſi numquam ſubmerſus fuiſſet vel mortuus, appasuit, & cum matre ad ſepulchrum Viri Dei Miſſæ ſacrificium pro ſe factum audivit. Mater vero non ingrata gratiæ Dei, miraculum publicavit, & veſtes, in quibus ſubmerſus erat, in miraculi teſtimonium circa ſepulturam Sancti appendi curavit. Ab hoc anno per ſenagiuta & uuum annos Fratres Cracovienſes a miraculis, quæ multa fuerunt, ſcribendis ſoperſederont. E

ANNOTATA.

a Sileſia *eſt ampla provincia, quæ verſus Oderam fluvium a Septemtrione ad meridiem extenſa eſt; & ab Oriente jam terminatur Polonia, ad quam olim pertinebat, ut in Commentario prævio num. 9 diximus.*

b *Neſcio, utrum ille Nicolaus* de Zmina *ſit idem cum illo, quem Severinus Cracovienſis in Vita S. Hyacinthi lib. 1 cap. 25 Nicolaum* de Znino, *& lib. 2 cap. 1 Nicolaum* de Znena *appellat. Non dubito, quin ab Italo typographo luxata ſint plura hujuſmodi nomina propria, quorum orthographiam ignoramus.*

c *Apud Caſtellum in Lexico medico dicitur qui proprie* lieoteria *laborat, dum alimenta prorſus crada, protinus ut ſumpta ſunt, inferne prodeunt. Videtur iſte morbus hic pro fluxu ſanguinis ſumi, aut cum eo fluxu conjunctus fuiſſe.*

d *Matthias Michovienſis lib. 4 cap. 78 in Corpore Hiſtoriæ Polonicæ tom. 2 pag. 245 meminit de diluvio* Iſtulæ, *quo nomine arbitror indicari flavium, qui communiter* Viſtula *& aliter* Vauda- F lus *appellatur.*

e *Suſpicor, eſſe eumdem Poloniæ fluvium, qui a Dlugoſſo* Rudavva *vocatur, & quem lib. 5 Hiſtoriæ Polonicæ col. 23 ſic aſſignat:* Item Rudavva, cujus fons in villa Gieramanovvice, oſtia in Cracovienſi civitate.

CAPUT V.

Varia miracula, quæ Sanctus ſeculo decimo ſexto patravit.

Ope Sancti ſervus mortuus ad vitam reviviſcit.

ANno Domini MD, Dominica Sexageſimæ ad memoriam Sancti in mentibus hominum ſeſe inſcitandam tale factum eſt prodigium. Siquidem Cracoviæ matrona quædam, nomine Margareta, Stanislai de oppido Grodek a advocati filii uxor, in partu eſt periclitata, & abortum paſſa, puerum mortuum projecit. Quod cum idem Stanislaus prædictus vir ejus audiſſet, luctumque & lamenta ploraotium & tomultuantium ſenſiſſet, hypocauſtum iotravit, ubi unor ſua parturiens decum-

EX IMPRESSIS.

decumbebat, puerumqoe mortuum & concretum & frectum videos, eum gemitu & lachrymis foras exivit. Tandem poſtmodom cameram ſuam intrans, proſtretus in faciem ſuper terram, corde lacrymabili & devoto patrocinium ſancti Hyacinthi humiliter imploravit, votumqne ad ſepulebrum Sancti feeit, præſidio ſe Viri ſaocti committens. Feeto veto voto ſurgens, io hypoceuſtum regreditur, & eece puerom ſanum vivum, & in membris conſolidatum, acſi numquem fuiſſet frectus vel mortuus, reperit. Quod videns iterum genibus provolutus, cum gaudio & lachrymis omnipotentem adoravit Domionm, qui pet merita Sencti fui eum & conſanguineos ſuos eſt conſolatos. Et ſtatim ſurgens, ed eccleſiam Fratrum Prædicatorum feſtinans cum ſociis properet, & pucrum vivum ad ſepulcbrum ſancti Hyacinthi com obletione & gratiarum actione offert, mireeulum pandit, & ad ſecrum baptiſma quantocius properat. Benedictut Deus, qui pet omnia ſit leudabilis, & glorioſus in æternum.

b *perita'or-ſum vſi i apoſtema ſonatur,*

54 Anno Domini MDXIX, note catniſprivium *b*, quidem homo, oomioe Stanislaus de Biskupie, ſartor & civis Cracovienſis, inciderat in maximam infitmitatem: ee ejus affectione ab uſu ciborum, & potus excluſus eret, ſiquidem guttur ejus cum medie parte eepitis vehemcotet inflatum erat in tantum, quod media pars vultos propter apoſtemstis & ulceris excreſcentiam minime fecerni poterat; immo etiam & oculus illius (ed) pertem, quem occupabat affectio, clauſus & excæcatus manebat. Adhibite ſunt quoque diverſarum ſpecierum & unguentorom remedia, nec quidquam ad ſperstæ ſelutis euxilium adjicere valuerunt; & cum jam a morbo opprimeretetur, nec humanis præſidiis locus erat, in taota anguſtia poſitus præfatus Stenislaus ex intimo eorde ſuo recurris ad Dominum Deum, & ad Virum Dei, & amicum ſanctum Hyaeinthum, rogans miſericordem Dominum, ut ſuæ creaturæ per merita ſancti Viri miſereretur, ibidemque ad ſepulchrom Sancti votum feeit. Mire res! Emiſſo enim voto, confeſtim ſuæ infirmitstis & eelsmitatis ſenſit levamen; nemqne in ſpatio quetuot horetum rumoe ille, qui vultum, oculus, guttur, & collum C occupiveret, totus & totaliter deperiit, faciemque ſaoitsti reſtitusam venuſtas ſecuta edornavit, nullomque veſtigium puſtularum & turgentis homoris penitus poſt ſe præcedens morbus reliquit. Quod cum feetum fuiſſet, non immemot beneficii, per Sancti merita præſtiti, ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum venit, vota facta præfatus pstiens perſolvit, miraculum publicavit, ingentes grates referens Deo omnipotenti ſuæ vitæ reſtauretori, & ſancto Hyacinthu ſuarum neceſſitetum advocato & pstrono.

aliut abortivum vita donatur,

55 Eodem anno, ſcilicet MDXIX, quædam muliet in civitate Cracovienſi, uxot Joannis de Vico Slacovienſis fœtu gravida ſuos menſes neturæ debitos complere non valens, antequam partus ed debitam perveniret quantitatem, abortum paſſa puerum peperit mortuum. Quo facto, familia domus & vicini civesinfelicem caſum pueri, eo quod ſine ſacro baptiſmo homiais ſpecies in lneem, mox ſepulchro condenda, proditet, de utero, ut dicit S. Job trenſferenda ad tumulum, condoleotes fletibus exceperuot, totaque domus inſpereto mœrore completor: quod etiam cum præſenſiſſet Joennes prædictos vir ſuus, vehementi excruciabatur dolore lamentabiliſque conjugis lachrymis movebatur; atque dum jama familia neceſſaria ed eoodeodum in terra ebottum pacarentur, oec alique Dis rstio præſto erat, qua D mmientibus patentibus ſatisfactum eſſet, in anguſtia poſitus ad Domioum Deum vitæ detorem animatumque creatorem, qui mortificet & vivificet, vulnerat & ſanat, ad inferos ducit & reducit, necnon ed ſoffragium & patrocinium ſancti Hyscinthi ſupplex ſe convertit, etque flexis genibus devotionn magna orationibus præmiſſis, ad tumbsm Viti Dei prolem ſpiritu cerentem eum ecrtis oblsrionibus offerendam promittit, ſupplex precaturus, quatenus pet Dei miſericordiam & Sancti patrocinium enimæ, quæ baptiſmo non expiata e corpuſculo tceceſſit, providcatur. Atque hæc ipſo vota proferente, pueri anime non ſine miraculo & ſtupendo ptodigio emottuum cadevereulum intrevit, informavit, vivificavit; & puerorum more vagire voceſque plangentis emittere cœpit, & poſtmodum in brevi temporis ſpstio ſanitatem, necnon ſacrum baptiſme pereepit. Qnapropter parentes ejus ad leudaodum Deum, qui feeit magna, qui poteos eſt, & ſanctum nomen ejus, obligsti ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi vota emiſſa compleverunt, miraculum publicaruot multis coram fide dignis utriuſque ſeeus teſtibus. E

puer reſuscitatus ab infirmitate,

56 Supredicto enno, ſcrin tertia, poſt feſtum victorioſiſſimæ Reſurrectionis Domini ooſtri Jeſu Chriſti tale publicatum eſt mitseulum. In civite te ſiquidem Cracovicoſi extre moros ejuſdem quidam Henricus librorum ligator, filium qoinque citra vel ultra aonotum grevi oppreſſum infirmitate habuit, e qua per tres hebdomadas detentus, nulle arte medicorum liberari potuit. Mater nsmque ejuſdem ſuperfilium viſcetibus maternæ pietatis effuſs quærebat aneia, qnibus remediis tormente filii repellere, & ab imminenti mortis periculo præſervare valeat: præpoſtero ſiquidem ordine ad medicos corporis, non ad Domieum, qui omnia verbo reſtsurat, confugit; ſed ab ipſis deluſa, ed Dominum Deum per merita Sancti ſupplex tecurrit, ſanctumque Hyaeinthum, qui omoibus ad ſe confugicntibus benignum auxilium ſolatiumque ſingulare non tardat impendere, humiliter obſecrat, quatenus meritis ſuis intetceſſioneque ſibi miſeræ ſubveniat: ſignidem eudicrat, qoanti apod Dominum hie ſaoctus Dei Vis fii meriti, quem quotidiaos miraculs ſedulo magnum eſſe apud Altiſſimum proteſtantur. Votum F igitur ad tumbsm Sancti emittit; quo facto, ille, qui nulla medicorum erte coteti potuit, ſtstim conveluit, & in pasvo temporis ſpstio, dolote ipſum divexante fugsto, ad cupitam rediit ſanitetem. Indignum matet videns, quod tentom ſibi per Sancti merita datom auxilium ſiceis lablis & contracto ore premsatur, ſtstim eccepto filio, eccleſiam Fratrom Prædicatocum adiit, & ed tumulum Sancti votum, quod pro ipſo voverat, humiliter & devote complens, miraculum Patribus, & ploribut eſſiſtentibus clara voce pronnciat, grerias referens omnipotenti Deo, qui ſuæ ereatoræ per merita ſancti Hyseinthi optatum contulit præſidium.

muſier ex poſtemate ſanatur.

57 Quædam muliet vidna, civis Cracovienſis, de pleteа S. Floriani, eodem præfato enno circa feſtum oatalis Domini io guttore ex quodam naturæ deſectu, apoſtemate & intenſiſſimo dolose percuſſa, multem peſſa eſt moleſtiem: ſiquidem & capitis deſectionem faciebst vehementem, & deſideratum eibum ſive potum naturæ ſuſtentationi debitum, ed interiora trajieere prohibebat. Duplici igitut malo deperiens, quo ſe verteret, igoorabat: neque enim medicorum uſa

conſi-

A conſilio aliquid proficiebat, ſed iuter ſpem vitæ & metum mortis conſiſteus, ulteriorem de ſe divinam diſpoſitionem expectabat. Dumque jam quintus menſis elaberetur, & morbus veneni iucremeuta majora eouquireret, ad memotiam reducens, quanta quotidie Deus per ſanctum Hyaciuthum Chriſti fidelibus præberet ſolamiua, convertit ſe ad ejuſdem apud Altiſſimum ſuffragium, precataque eſt Sanctum, nt pro eo ſacro tempore Paſchæ, quo Chriſtiaui victoriam Salvatoris lætis exeipiunt cordibus (ſiquidem jam ſabbatum Paſchæ erat) dignaretur eam meriris ſuis a tam ſueſto morbo liberare. Quæ cum votum ad tumbam ſancti faciendum emirtit, mox morbi puruleui evaſit periculum, & allevamen, quod optaverat, aeeepit, atque eito ad eupiram perveuit, ſanitate percepra, cum Chriſti fidelibus lætiriam. Quæ poſtea ſeriis Paſchalibus quarta die ad remplum Prædicatorum adiit, lætaque vora promiſſa perſolvit: ne quoqne memoria beneficii divini deperiret, miraculum pandit, & teſtes miraculi fide dignos utriuſque ſexus adhibuit, laudaus Jeſum Chriſtum viveurem cum mortnis,
B qui in cæleſtibus glorioſus eum Sanctis ſuis triumphat.

58 Civis quidam & inſignis mercator Cracovienſis, Fraocz nomine & cognomine, famulum ſibi ad ſervitia fidelem & charum habuit, eui nomen Joaunes ab ipſo ſacramento baptiſmi inditum erat. Hie repenie iu magnam & gravem incidir infirmitatem, de qua couſurgere ſecundum naturæ curſum erar impoſſibile, præſerrim cum medieorum, quos ſibi Dominus ſuus adhibuerat, eſſet ope deſtitutus. Deſperaus igitur, ſe mortis evadere jacnla, more Chriſtiano couſcientiæ & animæ ſuæ cœpit tractare remedium, qualiter coram Altiſſimo Sacramentis præmunirus, & a peccatis purgatus eomparere mereretur. Confeſſioue igitur peccatorum ſuorom peracta, Sacramentiſquu receptis, ultimam ſuæ vocatiouis horam præſtolabarur: jamque ſigua mortis futuræ in eo apparuerunt, ad quam fine dubio properabar; loquelæ quoque nſum per tridnum perdidit. Domiuus autem ipſius videns, eum viam omninm hominum ingredi, & morti eſſe vicinum, vehementi dolore pro eo affieiebatur. Quapropter ad lectum infirmi genibus provolurus ad ſan-
C ctum Hyacinthum votum fecit dicens: O ſancte Hyacinrhe, miſerere famulo meo, & reſtitue illi vitam & ſauitatem; eſt enim mihi valde charus. Ego autem promitto eum ad ſepulchrum tnum cum oblatione pingui offerre, & Miſſæ ſacrificium celebrari, & iu perpetuam rei memoriam tabellam ſive imaginem tui appendere. Et factum eſt, dum ſic pro ſervo ſuo dominus vorum emitteret, ecce ſervus per triduum mutus clara voce dicit ad eonſervum ſuum: Eleves me pauliſper a lecto. Quo elevato, dixit iterum: Ducas me per hypocauſtum hinc inde; ſicque paulum deambulans, qui jam mori iucipiebar, in hrevi perfectam adeptus eſt ſanitarem. Domino ſuo, & illo ad Beati ſepulchrum votum complente, & pro ſanitate percepta Deo gratias agente, miracnlum eſt omnibus patefactum.

59 Hoc codem anno circa ſecundam Paſchatis Domiuicam, quidam lanio Jacobus, cognomenro Cruczek, civis Cracovienſis, caſu quodam inopinato gravirer eecidit, cadenſque ſic enormiter pedem læſit, quod etiam de genu poplitem deturbarit & avulſerit; ad quod malum medeodum varia medicamina quæſivit; ſed nihil profecit: os enim poplitis nullateuus ad junctu-

ram pedis acereſeere valebat; immo etiam ipſimet ehirurgicæ artis profeſſores, qui medendi pedis euram ſuſeeperant, indubitanter affirmaruot, eum uſque ad rerminum vitæ ſuæ elaudum permanſurum. Hic igirnr prædictus civis, ne ſibi deeſſe videatur, audiens quanra Deus per ſanctum Hyaciuthum operarur miracula, totis viribus cœpit invocare ſancti Hyacinthi patrocinium. Facto raodem voto, ad ſepulchrum Sancti ſubito vulnus obduci, poplitem ad locum ſuum redire, & ſe ad priſtinam per interceſſionem Sancti rednei ſeuſit ſanitatem. Ad quod ille gaudens, & Domino Deo gratias agens, votum quod promiſerat adjunxit, eccleſiam Prædicatorum adiit, miraculumque coram multis publicavit.

60 Puer ſemiduorum annorum cujuſdam figuli Martiui Ezech iu ſuburbio Craeovieuſi in platea, quæ vulgo iu arenis appellatur, a parentibus ſuis male euſtoditus in puteum, quem in horto efſoderant, caſu cecidit. Quod videntes alii pueri, ad matrem cucurrerunt velocius, ei narantes per ordinem, quæ contigerunr. Ar marer hæc audiens, ſtuporu vehemenri perculſa, quanrocius cucurrit ad puteum, & intrſpiciens diligenter, nihil ob altitudinem ſoutis cernere potuir; E diſcurrens itaque per hortum quærebat, qno ſalrem iu aqua puerum attrectare poſſet, & inuento liguo oblongiori aquam rurbare cœpit; qua validius turbata, puer ſubmerſus pedum extrema prorendir in ſublime: quo viſo, mulier marerna charitate inflammata flens, & lamenrabiliter ejulans eirea puteum, clamanſque humannm quærebat ad extraheudum puerum auxilium; ad cujus clamorem vicini eoncurrunt, & cauſam tanti elamoris, & mœroris percunctantur. At illa, Ecce, inquit, eauſa mmroris mei, & duceus eos ad ſontem monſtravir ſummitatem pedum ſubmerſi & mortui pueri, rogavitque eos, ut puerum jam mortuum de dicto puteo extraherenr; illi vero gyrantes & curſirantes hinc inde, ſcalam miuime reperinnt, ſed mnlier quædam ceteris audacior, in pnteum ſe ſubmiſit, quæ apprehenſa ſummitate pedum pueri prædicti ſimnl eum cadavere extrahi ſe mandavit. Quo facto, puer extractus inflarus nigerque apparuir, ſuper quem mater doloroſa eaurilenas lamentabiles eonvulſis erinibus ingeminabat. F

61 Quapropter una ex vieinis mulieribus accipiens puerum cum altera vicina ſua, eum in domum ſuam detulir, ut pueri ſubmerſi abſentia ſingultus & lachrymas miſeræ matris remperaret. Hæc igirur mulier, cum ad Sanctum ſemper ſuiſſet devota, in domo ſua, abſente matre, flexis genibus oravit ad Dominnm, quatenus per merita, & interceſſionem S. Hyacinthi dignaretur pnerum ad vitam revocare, ibidemque pro illo puero votum ad S. Hyacinthi ſepulcrum enm oblationibns offerre promiſit. Grande miraculum! Ipſa enim muliere votum promeure, puerulus, qui erat mortuus, reſpexit, & cœpit fiere. Quem illa, vehemeuter gaviſa, quantocius ad marrem ſuam portavit, eique per ordinem conditionem vori notam fecir. Ad quod miraculum vicini concurrunt, & omnipotentem Deum laudibus proſequuntur, qui vitam mortuis, & Sanctis ſuis gloriam indefinenter ſubminiſtrat. Mater vero tantum exoſculata prodigium, ſtatim cum puero ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum properavit, votumque complevir, & factum publicavit. Puer vero jacuit debilis, de die in diem melius habens ad priſtiuam naturæ reverſus eſt qualitatem anno Domini MDXIX, feria ſexta aute Domiuicam Ro-

famulus a summo ente mper,

lanio a gravi lesione pedis literatur,

EX IMPRESSIS.

Puer in puteo ſuffocatus,

ad vitam revocatur,

EX IMPRESSIS. *studiosus moribusque laudabilis variis vexatur,*

gationum hora prandii hoc contigit miraculum.

62 Annn eodem ſtudioſus quidam juvenis, Raphael de contubernio ſcholæ philoſophnrum, magnam & gravem incurrit ægritudinem, qua per totam ſeptimanam vehementer oppreſſus viribus corporis cœpit deſtitui. Cum autem langnr continuam adanctinnem haberet, & incremento ſuo naturam jam dolore tabeſcentem opprimeret, veloci curſu ad mortem properabat; qni cum jam morti propinqnus cerneretur, cnntubernales ſui & condiſcipnli illiuſmet collegii dnlentes, ſibi charum condiſcipulum & enllegam inſpeta mnrte auferri, flexis genibus apud lectum decumbentis pro infirmn npus ehatitatis fraternæ explere cupientes, votum ad ſepulcrum ſancti Hyacinthi fecerunt, rngantes Dominum miſericordiæ, quatenus pet merita Sancti dignatetnr illi vitam prolongare; quod ſtatim ad pia deſideria ipſnrum per merita Sancti eſt ſecutum: cnnſeſtim enim juvenis, qui mnrtali ægritudine agonizabat, ad ſeipſum reverſus, cito ad priſtinam præter omnium exiſtimationem reſtitnius eſt ſanitatem: B qni poſtmodnm Deo & S. Hyacintho gratus exiſtens, vnimm pro ſe factum explevit, & miraculum publicavit.

femina lvatiter laſa curatur,

63 Annn eodem in die S. Cathetinæ virginis & martytis, civis Cracnvienſis, & opificin ſalnitrarius, Joannes nnmine, hoc ipſn die feſtivitatis ſalnitrum, qno pnlveres tnrmentarii confeiuntur, vehementinri igne excoqnebat, & cum bullite plus juſto incipiebat, ex vaſe fictili ſalnitrum bulliens, in ligneum quoddam vas effundere pnperabat; quod utique vas nxor ſua, Cathetina onmine, manibus tenens, ventre ſuo fultum ſuppeditabat. Factum eſt autem cum ſaloitrum effundetetur, vas illud ligneum ſaliſnitri ſortitudinem noo ſuſtinens, ſubito tuptnm totaliter diſſiliit; ille veto liquot bulliens ſnper ventrem mulieris totus profuſus eſt, eamque terribiliter exuſſit; quæ ob venenoſæ materiæ qualitatem & liqunris ſetvotem qnaſi exanimata corruit. Maritus autem ſuus videns uxorem vehementer corruiſſe, accepta aqna frigida totum locum corpotis, qnn ſalnitrum attigerat, perfudit, ut dolorem lenitet. Qnn facto, ſtatim nterus mulieris intumuit inflatione valde terribili. Porro C vit ſuus advocat chiturgos rogans eos, ut nxoti ſuæ perielitanti ſubvenirent; qui adhibitis variis medicamentis, nihil profecerunt, propter quod pauper mulier per quatuor ſeptimanas in lecto decubuit, omni ſolatio, & auxilio humano deſtitnta, ſeque a lecto minime movere poterat. Et cum jam effuſa non modica pecunia ad cupitam ſanitatem pervenirn non poſſet, ſuaſu aliquorum, eoovertit ſe ad patrocinium S. Hyacinthi, vntumque ad tumulum ejuſdem ſe facturam & cnmpletntam promiſit. Vnto igitur facto, confeſtim ipſa muliet, quæ a medicis deſolata jacebat, cœpit ennvaleſcere, & paucis interjectis diebus ad priſtinam rediit ſanitatem. Quæ non ingrata beoficii exiſtens, ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum devota venit, votaque emiſſa ad tumulum Sancti, cujns merito a tumore periculoſiſſimo eſt liberata, Deo gtatias agens complevit, & ot futuris ſeculis ſit memorabile miraculum, coram omnibus publicavit.

mortifera militis egritudo pellitur,

64 Quidam decntio, ſtipendiarius miles, Martinus nomine, io magnam & periculoſam incidit infirmitatem, io qna dum incnlumitatis via ſibi ob invaleſcentem morbum præcluditur, ad eccleſiam S. Michaelis, quæ in arce Cracovienſi ſita eſt, ſe deportati a ſuis militibus mandavit. Qnn cum deportatus ſuiſſet jacens in lecto, vidit D in viſione quamdam perſnnam grandævam & veneratinne dignam ſibi aſſiſtentem, & dicentem: Mattine, ſi ad cnpitam vis pervenire valetudinem, atque de præſenti infirmitate conſurgere, fac votum ad tumbam S. Hyacinthi, & libetabetis. At infitmus, qui forte in civitate Ctacnvienſi erat novitius, nec urbis diſpoſitionem nnverat, Ubi, inquit, jacer iſte S. Hyacinthus? Et ille: In eccleſia ſanctæ Trinitatis; & confeſtim diſparuit. Ille vern vocatis ad ſe aliquibus ſtipendiatiis, juſſit ſe ad eccleſiam ſanctæ Ttinitatis deportari; qui dum portaretur, oravit intra ſemetipſum ad S. Hyacinthum. Mira res! Vix mentalem ntationem finierat, ſubito ſuæ ſenſit levamen infirmitatis, & ad pottitores ſuos ait: Siſtite; vnlo enim pet me ipſum in eccleſiam Fratrum Prædieatorum intrare ad ſepulchtum S. Hyacinthi. Vos autem ad npera veſtra revartimini. Qnibus recedentibns, ipſe baculn exiguo ſuffultus, venit ad ſuptadictum ſepulchrum Sancti, & otatinne ad Deum fuſa, votoque ad Sanctum expletn, confeſtim a ſua infirmitate totaliter & intagre ſenſit ſe eſſe liberatnm, & ſic lætus ac gaudens, finitis E gratiarum actinnibus, & publicato miraculn, ad propria rediit annn Domini MDXIX.

& alius puer ſubmerſus reſuſcitatur. *c*

65 Ad nras villæ Pmtnik prope Cracoviam decurrit fluvius ejuſdem nnminis c, a qun & pagus Protnik eſt denominatus, in cujus alveum eodem annn puer ejuſdem villæ ægricolæ caſn decidit, & ab aquis velociter enttentibus ſuffocatut, longinſque per aqnam a villæ poſſeſſinnibus deportatut uſque ad poſſeſſinnem cujuſdam dnmini Ezcpel civis Cracovienſis, qni cum diligenter quæreretur, inventus in ejuſdem ripa fluminis, mortuus extrahitur, iocolis ejuſdem pagi ad caſum concurrentibus, & mirantibus. At mater pueti ſubmerſi ad filinm defunctnm funeſtam eaotilenam, Væ mihi! væ mihi! quid faciam! ingeminans, ad locum ubi depoſitus erat, cum gemitu, & clamote magno venit, & ſubmerſi filii cadavet conſpicata, magnis ejulatibus conceptum dnlorem meditabatur. Quæ cum ad ſe rediiſſet, aceepto filin domum ſuam deſert mortuum. Et flexis genibus materna pietate ad Deum fuſis lachrymis otavit, quatenus ſibi miſetæ filium inopinata morte taptnm miſeticnrditet reſtitueret. F Tandem ad S. Hyacinthum, qui plnres mortnos ſuſcitavit, converſa votum ad ſepulchrum Sancti emiſit rogans, ut meritis ſuis mattis dominium a puero repelleret. Et ecce quamprimum filio per pteces Sancti eſt imprecata ſalutem, & vitam; ſubito enim mattuus filius revixit, & anima reſumpta, ſanus ſurrexit. Quod videns mater, cum magno gaudio coram multis aſtantibus omnibus filium vivum aſſignavit, vnta cnmplevit, miraculum publicavit, & in eccleſia Fratrum Ptædicatorum Ctacoviæ collaudavit Ctentrem ſuum, qui per meritum Sancti mortuum reſuſcitavit.

ANNOTATA.

a *In Polonia eſt duplex oppidum, quod* Gtodek *nominatur. Præterea ibidem eſt caſtrum ejuſdem nominis, de quo Dlugoſſus lib.* 3 *Hiſtoriæ Polonicæ col.* 255 *mentionem facit. Quis locus hic deſignetur, ignoramus.*

b Catoiſptivium *apud ſcriptores mediæ ætatis accipitur pro tempore Quadrageſimæ, ut ſæpius in Opere noſtro dictum eſt.*

c *Dlugoſſus hunc pagum & fluvium appellat* Pradnick, *& de fluvio quidem lib.* 2 *Hiſtoriæ Polonicæ*

A *lonicæ col.* 13 *hæc habet*: Item Pradnik, cujus fontes in villa Sulosnvva, ostia infra civitatem Cracovienſem.

CAPUT VI.

Alia prodigia, quæ interceſſione hujus Sancti eodem ſeculo decimo ſexto contigerunt.

Sanctus ſuccurrit quidam lethaliter egrotanti.

ANno Domini MDXIX, die XXIX Januarii, quidam homo, nomine Martinus, pro tunc in ſuburbio Cracovienſi poſt eccleſiam S. Nicolai prope Iſtulam fluvium degens, ex emergentibus caſibus in gravem & magnam incidit infirmitatem; in qua exiſtens incrementum morbi tam vehemens ſenſit, quod etiam indies debilior appareret. Volens autem ſuæ infirmitatis habere ſolatium, juſſit ſe extra ſtupham *a* ſive hypocauſtum foras efferri, ſedenſque in ſcabello exanimis factus ſubito in terram corB ruit, morti vicinæ ad ſe viam ſternens; caſu enim illo in majorem decidit ægritudinem, ita ut moveri, vel audire quidquam non valeret. Uxor autem ſua mœſta videns maritum ſibi per mortem abripi, devotiſſime ad lectum flexis genibus orare cœpit, beatumque Hyacinthum in ſui patrocinium advocare, votumque ad ſepulchrum ſuum ſe expleturam promiſit. Hæc ea faciente, vir ſuus confeſtim ſuæ infirmitatis levamen accepit, & paucis diebus elapſis, qui jam moriturus erat, pleniſſime convaluit, ſeque ad tumbam ſancti Viri cum uxore & ſuis conſanguineis obtulit, votiſque completis, quid circa ipſum divina ſit operata miſericordia, haud ſegnitet enarravit.

puerum ab ignibus carbonibus aduſtum,

67 Anno eodem mulier quædam in platea Caſtrenſi circa eccleſiam omnium Sanctorum Cracoviæ degens, puerum unorum annorum habuit, qui matre in aliis domus negotiis occupata, ſolus remanſit, & apud quemdam artificem gladiorum in patellam plenam ignitis carbonibus caſu decidit ventremque ſuum, eo quod ſe cito juvare nequibat, enormiter uſque ad interiora exuſſit, & tandem ab illo igne ereptus, quaſi exanimis jaC euit, utpote, qui tenuis corpuſculi & cordis affectione laboraret. Tunc mater ſua hanc calamitatem non ferens, medicorum, & chirurgorum artes quæſivit, omneſque poſſibiles modos, quibus tanto malo occurreret, adhibere nitebatur. Cum vero fruſtra & incaſſum, & tempus & pecunia deperiret, puerque indies effectibus ſuæ majora incrementa pateretur, relicto humano (quod jam erat inutile) ad divinum ſe convertit præſidium, cœpitque S. Hyacinthum ad ſibi ſuccurrendum invocare, votiſque ſe ad ipſius ſepulchrum complendis, ſi puerum reſtituerit priſtinæ ſanitati, obligare: ſicque facto voto, puer ea illo ulcere ſubito convaleſcere cœpit, & poſt aliquot dies ad priſtinam rediit ſanitatem, cicatricibus tamen in ſignum miraculi relictis; cujus beneficii præſtans gratitudinem, ſe mater ad ſepulchrum Sancti obtulit, vota reddidit, & miracolum cum gratiarum actionibus publicavit.

& alium ex lapſu graviter læſum curat,

68 Anno præfato in platea Caſtrenſi puer cujuſdam inquilini, Hufian nominati, caſu quodam geſtantis ancillæ e manibus lapſus, de ſuperioribus domus ad gradum cecidit; deinde ex illo impetu de gradum in gradum uſque ad terram volutatus membra omnia & oſſa, utpote tenera, & mollia convulſit. A circumſtantibus igitur, & ex caſu perterrefactis ocius a terra elevatus eſt ſemimortuus, membris omnibus conquaſſatus edeo, ut omnes, qui eum videbant, de ejus ſalute deſperarent; nihilominus quantocius remedia quæquæ poterant ſubminiſtrabant: quæ cum nihil profuiſſent, nec ſperabatur amplius humanis remediis poſſe ad priſtinam redire ſalutem, mater pueri devota, filii ſui repentinum caſum S. Hyacintho ſupplex commendabat rogans, quatenus apud omnipotentem Dominum pro ſalute filii ſui meritis ſuis intercederet: & poſt hæc dicta puerum ad ſepulchrum glorioſi ſancti Viri Dei devovet. Mira res! Subito puer ab illo repentino caſu & convulſione membrorum, qui ut mortuus jacebat, ſublevatur, & in brevi ad ſuæ incolumitatis formam, quam habuit ante, rediit, matre lætanter Deo, & beato Viro gratias referente, & ad ſepulchrum Sancti vota devote offerente.

nobilis devotus gratiam

69 Nobilisquidam ob intemperantiam in gravem incidit infirmitatem, & cum chirurgorum arte uti vellet ad medendum morbum, Theutonicum quemdam Joannem Theſvvcia chirurgum ſibi elegit, cujus opera in infirmitate ſua uteretur. Hic igitur medicinis infirmitatem intetinrem pepulit in guttur ejuſdem, maximoque eum affecit dolore, a quo conſurgere deſperabatur. Infirmus autem videns, ſe eſſe deluſum, immo magis læſum, minabatur mortem chirurgo, vel per ſe vel per alium afligendam, ſi morbo, qui jam gutrur occupaverat, occurrere nollet: in tantum enim indies creſcebat infirmitas, quod os jam non poterat aperire. Chirurgus autem ſibi timens, non amplius coram illo infirmo apparuit; neceſſaria tamen illi per ſuam uxorem ſubminiſtrabat. Mulier ergo illius videns, quo viro ſuo periculum mortis immineret, ſi hic nobilis moreretur, quadam nocte ſe in oratione proſtravit, ſupplicans S. Hyacinthum, ut meritis ſuis & interceſſione, propter ſecuritatem viræ mariti ſui, dictum nobilem infirmum priſtinæ ſanitati reſtituere dignaretur. Factoque mane, invenit nobilem melius ſe habere, & poſtmodum eito de illa ſuffocatinne integre convaluiſſe. Quare non ingrata mulier, venit ad ſepulchrum Sancti, votum explevit, & miraculum publicavit. E

& mulieri morbum caducum aufert,

70 Anno Domini MDXVIII, in eccleſia ſanctiſſimæ Trinitatis quodam prædicante poſt meridiem, mulier quædam in media concione cœpit a morbo epileptico *b* atrociſſime agitari, aſpectum *b* omnibus hominibus miſerabilem exhibere. Aſſurgunt omnes auditores, & caſum doleutes mirantur. Ad quos concionator, dato ſilentio, admonitionem fecit, quatenus omnes flexis genibus pro patiente Deum omnipotentem deprecarentur, ut per merita & orationes S. Hyacinthi, cujus reliquiæ in eadem eccleſia viſuntur, dignaretur eam a tanto morbo ſanare & perfecte liberare: ad cujus vocem omnes flexis genibus Deum ſunt devote deprecati, ut ejus per merita Sancti miſereretur. Factumque eſt ſatis pie petenti populo, eo quod ſit perfecte ſanata, nec amplius morbus ab eo tempore eam vexavit, cum toto anno triennio eumdem fuiſſe ſe paſſam fateretur, gratias agens Deo omnipotenti, & S. Hyacintho pro ſui liberatione. F

puerum a ſuffocatione

71 Puer cujuſdam mulieris reptando ſuper terram, invento digitario (id eſt inſtrumento, quo ſartores in expungendis acubus ſuper digito utuntur) cum filo eum deglutivit: quo deglutito, ſuffocari cœpit; mater vero ejus hoc videns confeſtim accurrit, tundenſque ſcapulas ejus (ut moria

Digitized by Google

EX IMPRESSIS

ris eſt in tali caſu facere) nihil profecit. Puer tandem nimium tuſſiens, pallorem induit, colorem mutavit: quod autem mœſta mater amplius factura eſſet, penitus ignorabat. Converſa igitur ad patrocinium S. Hyacinthi, flexis genibus invocavit ſanctum Virum pro pueri liberatione, votumque emiſit ad ſepulchrum ejuſdem Sancti pro ſalute filii. Quo facto, ſtatim dictus puer evomuit digitarium ſanguinolentum, & a periculo mortis liberatus eſt. Quod videns mulier, non ingrata veniens ad eccleſiam Fratrum Prædicatorum, digitarium & puerum attulit, votum complevit, & miraculum publicavit.

Cæcus alium a cæcitate liberat.

72 Mulier quædam peperit puerum cæcum natum, quem ob defectum naturæ exoſa manibus propriis jugulavit & ſepelivit. Tandem & ſequenti anno peperit alium puerum ſimiliter cæcum, quem ſimiliter, exoſa cæcitatem, interficere machinabatur. Et dum hæc cogitaret, ſubito obdormivit, & vidit in ſomnis quemdam virum ſibi aſſiſtentem & dicentem: Cave, ne feceris tam grande ſcelus, quod cogitaſti; ſed ſi vis puerum cæcum illuminari, & viſum recipere, fac votum ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi. Evigilans igitur
B mulier, vocato ad ſe marito ſuo, prædictam viſionem per ordinem illi enarravit. Tandem uterque, facto voto ad ſanctum Hyacinthum, ſibi in hac parte ſaveri preeabatur. Mira res! Vix votum completum eſt ex ore ejus, puer, qui erat a nativitate cæcus, viſum clarum recepit, acſi numquam natus eſſet cæcus. Parentes autem Dei omnipotentis glorificaverunt nomen, qui illuminat cæcos, & diligit juſtos.

Puer occiſus.

73 In pago quodam territorii Cracovienſis mulier quædam, concepto fœtu, partui appropinquans, a marito ſibi inviſo durius tractabatur. Quæ livore femineo mota, puero, quem genuerat, alimenta denegavit. Idcirco ſtatim effecit, ut puer inedia conſumptus tabe prævia moreretur. Quo mortuo, eadem mulier mater pueri, videns ſe rem erudelem perpetraſſe, pœnitentia ducta ſupra modum triſtis eſſe cœpit, atque uc puericidii reatum expiaret, diverſorum Sanctorum patrocinia ſine intermiſſione implorabat, præſertim S. Andreæ Apoſtoli, in cujus feſtivitate tale facinus perpetratum eſt. Contigit igitur, eam ante ſomnum devotam ad S. Andream Apoſtolum pro ſuo crimine agere orationem; & cum ſe ſopori
C dediſſet, vidit in ſomnis quamdam venerandam perſonam cum magna cruce, ut moris eſt S. Audreæ depingere effigiem, quæ ſibi talia fatur: Noli, inquit, triſtari mulier; ecce adſum, quoniam toties exoraſti me. Verum ſi vis, ut puer tuus, quem immaniter occidiſti, vitam reſumat peremptam, fac votum ad S. Hyacinthum confeſſorem, & optatis tuis votis cedet, ut puer reſuſcitetur. At mulier, Ubi, inquit, eſt iſte ſanctus Hyacinthus? Reſpondit: Cracoviæ in eccleſia ſanctiſſimæ Trinitatis; & hoc dicto, diſparuit. Mulier vero læta de oraculo, evigilans, flexis genibus ad S. Hyacinthum votum fecit, tantamque ſe humiliter preeibus ejuſdem commendavit. Quo facto, ecce puer, qui erat enecatus & inedia conſumptus, reſumpta anima, ſtatim reſurgit ſanus. Quem poſtea vivum & adultum ad ſepulchrum S. Hyacinthi obtulit, votum explevit, & miraculum ad Dei laudem & honorem Sancti teſtificata, ad ſua ſe recepit.

Epiſcopus Camenecenſis, poſtea Vilnenſis ordinatus,

74 Circa annum Domini MDXVI reverendus dominus Laurentius Niedzielovvski, Præpoſitus eccleſiæ Cathedralis Vilnenſis, poſtmodum vero Epiſcopus Camenecenſis, Vilnæ moram trahens, magnam quamdam incurrit infirmitatem, ad quam D cum plures advocaſſet artis medicæ profeſſores, nec aliquo remedio præſens malum ſopire valuiſſet, imo indies magis magiſque morti propinquus extitiſſet, anceps & dubius da ſalute recuperanda plurimum triſtabatur. Quadam igitur nocte poſt feſtum S. Ægidii abbatis immediate ſequente, ceteris omnibus ſomno depreſſis, qui ad ejus lectum vigilias faciebant, & illo ſic inſomnem horam percurrente, aperto oſtio venit ad ipſum Frater habitu Ordinis Prædicatorum circumamictus, veneranda eanitie conſperſus ſtaturaque gravitatem præferens, & lecto adſtans ſic illum alloquitur: Quid, inquit, triſtem geris vultum, & moleſtæ infirmitatis laſſitudine rumperis? Sanaberis & convaleſces. Porro majore vigilantia canonizationem meam procures, quam hactenus egiſti, dominiſque conſiliariis regni ſuggeras, ut hoc ipſum faciant. Ad quem Epiſcopus. Quis es tu, domine Pater? Reſpondit ille: Ego ſum Hyacinthus Ordinis Prædicatorum Frater: & poſt multa, quæ ad hoc negotium pertinebant, colloquia, Sanctus cum lumine circumfulgente diſparuit; Epiſcopus vero a ſua infirmi-
E tate confeſtim liberatur, & non ingratus beneficii miraculum publicavit atque Cracoviam, quia per ſe non poterat, literis beneficium Dei per merita Sancti præſtitum inſinuavit.

Puer ab equo obtritus.

75 Anno Domini MDXIX infra octavas Viſitationis glorioſæ Virginis Mariæ puer duorum annorum in vico Caaimiriæ urbis cujuſdam eivis Mathiæ cæmentarii, patre in opere ſuo occupato, relictus in media platea ſedens cum aliis pueris luſit. Accidit autem, ut quidam miles veloci curſu, eadem via equum impetu multo agerec atque effreni paſſu in puerum ſedentem incurreret, calcibuſque ferratis fortiter preſſum in pectuſculum infantis impingeret, qui & enecavit eum; quem pater ſuus vitam exſpirantem domum reportavit, & cum jam livore & vulnere nigreſceret, quo ſe verteret, mœſtus parens ignorabat. Tandem ad ſeipſum rediens, profuſis lachrymis & flexis genibus divinam miſericordiam implorabat, ſancti Hyacinthi patrocinio ſe commendabat, & ad ſepulchrum ſuum ſe humiliter cum filio enecato devovebat. At vero necdum ipſe votum complet, & ecce per merita Sancti filio ſanitas &
F vita redditur & cicatrices mortis puero ob teſtimonium beneficii indelebiliter inhæſerunt. Poſt quod patratum miraculum Deus omnipotens laudatur, populus Chriſtianus in fide fortificatur, & quantum Deus diligat Sanctum ſuum, aperte monſtratur.

Et alter ſubmerſus,

76 Eodem anno, feria quinta, die XXVI Septembris, hoc eſt in ipſo die ſanctorum Dei Mauritii & ſociorum ejus martyrum, mulier quædam Joannis Vengrainek, dominorum conſulum Cracovienſium famuli, uxor circa horam 15 filium ſuum nuper natum in quodam vaſculo ligneo, (quod Polonis vulgo vanna dicitur) cauſa ablutionis in aquam paulo profundiorem, quam pueri ætas tulerat, poſuit, coque ſic repoſito, ad conſueta domus negotia filii ſui oblita rediit, patra interim a domo ſua abſente. Qui cum redliſſet, invenit filium ſuum demerſum ih aqua ſupinum & ſuffocatum jacere, aquam eamdem jam ab aliquot horis mortuum ſupernatare. Quo viſo, pater pueri totam domum clamore nimio replevit, matrem pueri ob negligentiam durius increpavit; ad cujus clamores multi cives convicini accurrerunt, mortuumque puerum conſiderantes, admonnerunt patrem, ne ulterius in coleram excandeſce-

A eaudeſceret, ſed puerum ſecundum Dei providentiam & promiſſionem ſubmerſum more Chriſtiano ſepulturæ commendaret. Mœſti igitur parentes videntes, ſe omnino conſolatione privatos, recordatique ſanctum Hyacinthum tantorum fuiſſe mortuorum reſuſcitatorem, ejectis omnibus ſuis vicinis, flexis genibus divinam opem per merita Sancti invocare cœperunt, filiumque devotiſſime ad ſepulchrum ejuſdem Sancti confeſſoris devuvere. Mira res! Vix vota complevere, & ecce puer, cernentibus cunctis, ſanus ac vivus apparuit, aeſi unquam aquarum ſuccubuiſſet injuriæ. Quod videntes parentes ejus, vicinos vicinaſque convocarunt, Deumque glorioſum & in Sanctis ſuis mirabilem glorificaverunt, &, accepto puero, S. Hyacinthi ſepulchro vivum obtulerunt, publicato miraculo, voto completo, & Sancto Dei mirabiliter in tanto opere honorificato.

multique alii variis caſibus afflicti

77. Ne legentium mentes longitudine operis fatigaretur, ea, quæ ſecundo libro ſuperſunt miracula, ceuſui breviori ſtilo explicare, quatenus & pii lectores atque devoti ſuo deſiderio potian-
B tur, atque ad amorem glorioſi ſancti Hyacinthi inflammentur, & miræ gloriæ Dei ſaturato ex beneficiis Dei populo Chriſtiano, non diſpereant; ſed copbino gratitudinis & gratiarum actionis reeundantur. Superſunt igitur quædam pauca huic ſecundo libro miracula, quæ ordinatim recenſentur.

In primis quædam Margareta civis Cracovienſis in dnmo dominorum Lantzkoronskie *c*, ſub cæſtro Cracovienſi, magne dolore dentium obruta, per vota ad Sanctum facta ſanatur.

Suphia quædam vidua, ſancto viro Hyacintho devota, habens naturalem curvaturam pedum, devota ad tumbam Sancti ſentiens miram ex ejus ſacru corpora odoris fragrantiam, a ſuæ naturæ injuria per merita Sancti vindicatur.

Puer cujuſdam Vincentii fartoris civis Cracovienſis gravi infirmitate oppreſſus, & mortuus per aliquot horas, poſt vota ad Sanctum facta vitæ reſtituitur; & ejuſdem filii pater in tibia fracta ad Sanctum recurrens ſanatur.

Anna Matbiæ pelliſicis Cracovienſis uxor, ob dolorem vehementiſſimum capitis per duodecim
C hebdomadas totaliter excæcata, per vota ad Sanctum facta ſanatur, & viſivæ poteſtati reſtituitur.

Cujuſdam Nicolai de Lobzowo dicti Swider, duo equi ob nimios labores conſumpti & valetudinari, poſt vota ad Sanctum facta, ſubito ſanantur & ſortes evadunt.

Catharina quædam vidua & civis Cracovienſis fractum pedem, oratione ad Deum facta, per merita S. Hyacinthi iterum ſanum recuperat.

Cujuſdam Joannis tibicinatoris regis Poloniæ filius, gravi infirmitate triduo oppreſſus, poſt vota & recommendationem ad Sanctum ſanitati reſtituitur.

Similiter cujuſdam piſtoris Mathiæ Praeſmiari civis Cracovienſis filius gravi languore per quindenam oppreſſus, patre ad merita S. Hyacinthi recurrente, ſanatur.

Civis quidam Cracovienſis Adam piſtoriæ artis ab inſanabili & incurabili quadam infirmitate, quam a nativitate patiebatur omni menſe una certa die, quæ medicorum ingenia & artes eludebat, per merita Sancti, quem invocaverat in patrocinium, perfecte ſanatur. Ejuſdem vero uxor ab apoſtemate gutturis, quod ex quadam gravi infirmitate acciderat, poſt vota ad Sanctum facta ſanatur.

78 Anno Domini MDXIX. enjuſdem chirothecarii Thomæ de platea Caſtrenſi civis Cracovienſis filius oppreſſus gravi infirmitate, poſtquam pater ad patrocinia Sancti confugiſſet, a morbo & morte præſenti liberatur. EX IMPRESSIS. *Interceſſione ejuſdem Sancti vitam vel ſanitatem recuperavit.*

Matrona quædam in Stradomie ſuburbio Cracovienſi, Alexii civis Cracovienſis uxor a deſperata infirmitate, marito ſuo ad S. Hyacinthi ſepulchrum ipſam devovente, ſubito liberatur.

Laurentius quidam telonearius Cracovienſis valido pedum, renum, & lumborum tumore graviter laborans, cum medicorum artes fruſtra tentaſſet, ad ſanctum Hyacinthum pro auxilio recurrens, a deſperato dolore & tumore prædicto ſubito ſanatur.

Sophia quædam Urbani civis Oſvviecimenſis conjunx per quatuor annos maximo dolore pedum divexata, & ab omnibus medicis derelicta mortique appropinquans, poſt vota ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi facta, ſana elto efficitur.

Scholaſticus quidam Stanislaus Maſovita ex contubernio ſive collegio philoſophorum Cracoviæ ſic dicto, graviter infirmatus, cum de ſua ſalute deſperaretur, poſt vota pro eo ad Sanctum ſa- E
cta, confeſtim priſtinæ incolumitati redditur.

Martinus quidam ſuburbanus Cracovienſis in platea S. Nicolai confeſſoris prope Iſtulam finvium graviſſima infirmitate uſque ad agonem mortis deductus, per vota ed ſepulchrum Sancti pro eo facta, confeſtim ſanus reſurgit.

Mulier quædam vidua de civitate Caaimirienſi apud Cracoviam, Anna nomine, ſeprem annis morbum paſſa, gravemque infirmitatem poſt vota ad ſepulchrum Sancti facta, eito & mirabiliter exurgit.

In his omnibus ſit Deus omnipotens in æternum laudabilis & glorioſus, qui in ſancto Hyacintho confeſſore ſuo ſemper eſt mirabilis. Amen.

ANNOTATA.

a *Haud dubie Severinus hoc nomen barbarum ſtuphæ deduxit ab Italica voce* ſtufa, *quæ hypocauſtum ſignificat.*

b *Morbus epilepticus aliter cognominatur* comitialis *vel vulgo* caducus, *qui paſſim notus eſt, & de quo plura apud Gorræum in Definitionibus medicis ad vocem* epilepſia *legi poſſunt.* F

c *De hoc nobili Lantzkoronskiorum ſtemmate agit Simon Okolski tomo 3 Orbis Poloni pag. 317 ad familiam* Zadora *alias* Plomienczyk, *& in indice alphabetico ejuſdem tomi ad vocem* Laczkoronski *addit varia de hac illuſtri ſtirpe, quæ ſerius ad manus ſuas perveniſſe teſtatur.*

EX IMPRESSIS.

ALIA MIRACULA

Quæ R. P. F. Severinus Cracovienſis Dominicanus ex Proceſſu authentico & tabulis ad ſepulcrum Sancti appenſis contraxit in Vita S. Hyacinthi lib. 3 cap. 9 & ſequentibus.

SECTIO I.

Plures mortui reſuſcitati & abortivi vitæ donati.

B

Plures puerı

1. TEſtis quintus P. F. Mathias de Miedzirzecz medio corporali juramento coram RR. DD. Commiſſariis Apoſtolicis depoſuit, quod in diſtrictu Lublinenſi puer, cujuſdam nobilis filius, in flumine ſubmerſus mortuus eſt; qui ſic inventus a mœſtis parentibus ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi medio voto oblatus, continuo ſurrexit vivus; quem patet ſuus eum voto, & certis eleemoſynis per ſpatium triginta ſex leucarum ad ſepulchrum S. Hyacinthi vivum attulit, & miraculum eſt teſtificatus, factumque eſſe MDII.

II. Teſtis 27. Agnes de Cracovia, relicta olim Gregorii piſtoris ejuſdem civitatis, medio corporali juramento depoſuit, filium Fæliciæ Goltszlerovva civis Cracovienſis morte ſubitanea obiiſſe; quem illa cum matre ad eccleſiam S. Trinitatis, ubi corpus Sancti requieſcit, mortuum attulit, & poſt vota facta vivum recepit, atque matri ſuæ conſignavit. Factum anno MDXXII.

III. Teſtis 62. Honeſta Catharina, Laurentii civis Cracovienſis uxor, depoſuit puerum ſuum annorum decem ex ſuperioribus domus in terram corruiſſe, & ex caſu fracta cervice mortuum fuiſſe; quem mater poſtmodum mortuum & conſractum reperiens, ad S. Hyacinthum devovit, & poſt vota vivum per merita Sancti recepit. Factum anno MDXXI.

C

ac puella

2 IV. Teſtis Martinus Czech lutifigulus Cracovienſis, corporali juramento præmiſſo depoſuit, filium ſuum Stanislaum feria ſexta in craſtino Aſcenſionis Domini MDXX. puerum trium annorum cecidiſſe in fontem profundum, & ibi ſubmerſum fuiſſe, & cum difficultate extractum mortuum accepiſſe: poſt vota vero utriuſque parentis præſentis, & aliorum tunc præſentium, puerum, reaſſumpta anima, reſuſcitatum fuiſſe, puerumque vivum Commiſſariis Apoſtolicis conſignaſſe, atque ex ambone publicaſſe miraculum.

V. Teſtis 76. Joannes Vengrzinek de platea S. Floriani civis juratus Cracovienſis, & Joannes Zvvierz, medio corporali juramento, coram reverendiſſimis Commiſſariis depoſuerunt, quod Anna filia unius anni in domo ſole remanens, in dolio aqua pleno cedens ſubmergitur, & moritur. Quam pater ſuus Joannes Vengrzinek prædictus domum rediens extraxit, & per quindecim horas mortuam jacentem ad S. Hyacinthum cum certis Miſſis devovit. Poſt vota immediate vivam & ſanam recepit, & reverendiſſimis Commiſſariis vivam conſignavit, & præſentavit. Factum XV Septembris MDXIX. D

VI. Teſtis 95. Honeſta Pettonilla Niedbalczina civis Cracovienſis depoſuit, puerum filium filiæ ſuæ undecim hebdomadarum de manſa cecidiſſe & emortuum eſſe, & poſt vota facta ad Sanctum immediate revixiſſe. Factum eſt miraculum MDXXI.

VII. Teſtis 112. Honeſta Barbara conjunx Stanislai aurifabri Cracovienſis teſtatur, neptem ſuam anno primo ſuæ ætatis ex paroxiſmo oppreſſam, mortuam fuiſſe, & per quamdam monialem ad ſepulchrum S. Hyacinthi oblatam, coram præſentibus vicinis reſuſcitatam fuiſſe. Factum anno MDXX.

VIII. Teſtis 135. Honeſta Agnes Walleova de Crupniki ſuburbana Cracovienſis depoſuit, quod puer ſororinus *a* novem annorum in fluvio villæ *a* dictæ Wola eſt ſubmerſus, diuque ſub aqua detentus, & vix per quemdam Paulum de Crupniki inter palos inventus, per teſtem ad tumbam Sancti devotus revixit. Factum profeſto Paſchæ E MDXXIII.

3 IX. Teſtis 190. Honeſta Anna vidua, relicta olim barbitonſoris Martini Cracovienſis, in Adventu Domini MDXXII depoſuit, filiam ſuam Catharinam in calidiſſimum fornacem conſcendiſſe, quæ poſtmodum e vehementi calore ſuffocata moritur; quam mater ipſas teſtis mortuam inveniens, ad ſepulchrum S. Hyacinthi devovet ac poſt vota emiſſa vivam recuperat, multis inſna domo præſentibus & coram Commiſſariis teſtificantibus.

variis teſtibus mortui

X. Teſtis 217. Martinus Leliovv una cum uxore ſua Dorothea, juramento præmiſſo, depoſuerunt, quod Joannes filius eorum e ſublimi loco graviter in terram cadens, auribus & naribus fluens ſanguinem, mortuus eſt, & per tres horas jacens exanimis, cum per vota ad S. Hyacinthum oblatus fuiſſet, a morte revocatur ad vitam.

XI. Teſtis 272. Honeſta Dorothea Gaieszlina de platea S. Floriani Cracovienſis jurata depoſuit quod filius ſuus ſex annorum ex alto domus in terram cadens, colliſus & confractus, mortuus eſt repertus. Poſtquam autem vota pro ipſo reddiderunt, iterum ad vitam mortalem rediit anno MDX. F

XII. Teſtis 288. Albertus Buino & Catharina conjunx ejus, uterque de Clepardia *b*, jurantes *b* depoſuerunt, quod filius eorum XIX hebdomadarum crepuit, omniaque inteſtina ejus ad teſticulos exierunt, propter quod & mortuus eſt: quem cum ad ſanctum Hyacinthum devoviſſent, ſanum iterum atque vivum lucrati ſunt; quem notariis publicis, miraculo & teſtes examinantibus, oſtenderunt vivum: quinta enim die ante examen contigerat. Factum MDXXIII.

4 XIII. Teſtis 322. Providus Stanislaus, ſartor & civis Cracovienſis, penes eccleſiam ſanctiſſimæ Trinitatis manens, juratus depoſuit quod filius ſuus Stanislaus quinque annorum ludens cum pueris, ex alto domus cadens mortuus eſt; quem ad tumbam S. Hyacinthi devovens, vivum recepit, menſe præſenti hujus examinis anno MDXXIII. *ad vitam revocatus*,

XIV. Teſtis 323. Vincentius in platea Caſtrenſi civis Cracovienſis juratus depoſuit, quod una cum uxore neſcienter in lecto ſuo jacentes filium XXIV. hebdomadarum ſuffocaverunt, & mane ſurgentes in cuſinis *c* plumealibus ad pedes lecti mortuum invenerunt, quem poſtea deplorantes & vota ad Sanctum deferentes, vivum rehabuerunt. Factum eſt in menſe Maii, anno Domini MDXX. *c*

XV.

A XV. Teſtis 355. Martha mulier de Cracuvia depoſuit, quod filius ejus Joannes ob promiſſum & neglectum votum in pœnam culpæ matris mortuus eſt ſecundum illud Proverb. 20: Ruina eſt hominis devotare *d* Sanctus, & poſt vota nuu reddere.

XVI. Teſtis 363. Nubllis Zopia Zakrzevvska civis Cracovienſis depoſuit, ſe oculis ſui vidiſſe quamdam puellam annorum XIV, ab equn occiſam & convulſam, mortuam fuiſſe apud quemdam civem Cracnvienſem Petrum Pnrembski, & poſt vota facta revixiſſe.

XVII. Teſtis 383. Zophia, Mathiæ Neilar uxor, in platea Caſtrenſi manentis depoſuit, filium ſuum in aquæ dolio ſubmerſum & murtuum, poſtmodum revixiſſe poſt vota ad Sanctum facta, & eumpleta, præſentibus duabus inquiliuis domus ſuæ. Factum eſt autem in menſe Septembri, anno MDXX.

XVIII. Teſtis 403. Anna Joannis Zakrzrvvski Cracovienſis filia, & Catharina ſervilis ancilla juratæ depoſueruut, quod prædicta Anua in fluvio Hiſtula *e* ſubmerſa fuerat, & mortua poſtmodum ex aqua extracta, dum nullum aliud bumanum ſupereſſet remedium, ad ſanctum Hyacinthum devovetnr per Catharinam ancillam: poſt votum factum, vitæ reſtituitur. Factum eſt in menſe Aprili MDXXIII.

e B

& quidam abortivi

5 XI. Teſtis 55. Famatus Mathias Czarni pellifex eivis Cracovienſis ſub jnramento depoſuit, quod uxor ſua in partu laborans filium peperit mortnum, quem præfatus Mathias pater ſuus ſancto Hyacintho devovit, & vivum lucratur. Hoc idem miraculum teſtis 123 famata Catharina conjnnx Fælicis ſartoris Cracovienſis conteſtatur quæ præſens fuit ad partum prædictum Factum MDXX.

II. Teſtis 33. Catharina uxnr providi Bernardi carpentarii eivitatis Craenviæ generalis, abortum paſſa filiam mortuam peperit, quam pater ſuus eum præſentibus ad ſepulebrum S. Hyacinthi devnvit, & poſt vota expleta vivam recepit quod miraculum Beruardus pater, & mater Catharina, & nnrns ejus, & Catharina Cziesliua, mediis jnramentis, coram Commiſſariis affirmarunt. Factum in die S. Stephani Protomartyris anno MDXXI.

C III. Teſtis 36. Honeſta Margareta Albuſſovva de Biſeiupie ſub juramentn depoſuit, (ſe) duos abortivos mortuos meritis ſancti Hyacinthi vita donatos vidiſſe; nnum cujuſdam Annæ Stanislai Jagielka de Krovvodrza; alterum Annæ eujuſdam Gregnrii Bembenek de Biſlcupie uxnris: & hoc propterea, quia nbſtetricis officin ſungebatur quod miraculum in amboue publicatum eſt. Factnm in feſto S. Michaelis anno MDXXI.

per interceſſionem S. Hyacinthi

6 IV. Teſtis 42. Prnvidus Fælix ſarror Cracnvienſis teſtatur, ſe vidiſſe puerum mortuum natum Mathiæ pellifici coinquilino ſno, qnem parentes poſt vota expleta vivum receperunt, conteſtantibus domino domus & inquilinis, & propriis parentibus præſentibus ad miraculum. Factum MDXXIII.

V. Teſtis 536. Anna Clepardienſis Cziesliua nuncupata, jurata depoſuit, ſe fuiſſe circa partum nutricis ſuæ inquilinæ, quæ peperit puerum mortuum capite nimium compreſſo, ita quod etiam oculis fuiſſent extra poſiti; poſt vota vero ad Sanctum facta, non ſolum animatum, ſed etiam ad propriam fnrmam reſtitutum conſpexiſſe, eumque baptiſmo ſacro intinxiſſe. Factnm MDXXII.

VI. Teſtis 200. Margareta Grodziczka Cracovienſis jurata depoſuit, qnod abortivum mortuum ſit enixa, quem obſtetriees ad ſepulchrum S. Hyacinthi detuleruut, & poſt vnta expleta vivum & ſanum ad domum reportaverunt. EX IMPRESSIS.

VII. Teſtis 205. Honeſta Catharina Woehovva cum juramento depoſuit, qnod filium pepererit abortivum, quem poſtmodnm, factis & expletis votis ad ſepulchrum Sancti, vivum recepit non ſine grandi miraculo.

VIII. Teſtis 218. Hedvigis Claboczovva de Clepardia, cum juramentu depoſuit, qnod filium peperit abortivnm mortuum, qnem cnm ad ſepulchrum S. Hyaeinthi voviſſet, recepit vivum, conteſtante ſub juramento Elizabeta iuquilina ſua obſtetrice. Factum in menſe Aprili MDXXIII.

anima denatur.

7 IX. Teſtis 241. Nobilis matrona Petronilla, ſub juramento depoſuit, ſe fuiſſe præſentem eirea partum unius matronæ Catharinæ Kuniczuvva quæ mnrtuum puerum peperit; ſuadentibus autem ipſa teſte & aliis matronis, ut illum ad ſepulchum S. Hyacinthi devoveret; quo facto puer, cunctis videntibus, vivus eſſe cœpit. Factum in Septembre MDXXI.

X. Teſtis 334. Honeſta Hedvigis Petri civis Cracovienſis ante portam novam manentis, jurata depoſuit, ſe murtuum puerum peperiſſe, quem matronæ præſentes ad S. Hyaeinthum devoverunt, & poſt vota expleta matri vivum conſignarunt. Factnm annn MDXX. E

XI. Teſtis 398. Honeſta Dorothea Stanislai Slivvka uxor, in platea Slaknvienſi degens ſub juramento depoſuit, ſe interfuiſſe partui unius mulieris, Dorotheæ numine, quæ peperit abortivum mnrtuum, & quamprimum Dorothea puerpera flexis genibus filium ſuum ad ſancti Hyaeinthi tumbam devovit, ſtatim, videntibus & gaudentibus cnnctis aſtantibus, animatus eſt, qui eriam tnne vixit, & Commiſſariis eſt præſentatns. Factum anno Dnmini MDXX.

ANNOTATA.

a *Per puerum* ſororinum *intelligo filiolum ſororis illius fœminæ, quæ hoc miraculum teſtatur.*

b Clepardia *eſt oppidulum, quod urbi Cracovienſi a Septemtrione ſibi adjunctam habet.*

e Cuſſinum *barbari a ſcriptoribus medii ævi pro cervicali vel pulvinari uſurpatur, ut in aucto Cangii Gloſſario videre eſt.* F

d *In vulgato ſacræ Scripturæ textu pro* devotare *legitur* devorare. *Alii vicina verba ſubſtituerunt, de quibus conſule noſtrum Cornelium a Lapide in Commentariis ad caput* 21 *Proverbiorum* ℣. 25, *ubi etiam varias hujus verbi expoſitiones ſubminiſtrat.*

e *Exiſtimo hic per* Hiſtulam *indicari tumidum fluvium, quem auctor ſuperius ſine aſpiratione* Iſtulam *appellavit.*

SECTIO II.

Multi morbundi & jam agonizantes mirabiliter ad perfectam ſanitatem reducti.

Multi per morbos

1. TEſtis 43. Hnneſta Zophia Slodkovva, laninnis Cracovienſis nxor in platea Svinska ſub juramento depoſuit, ſe ex magna infirmitate agonizantem, apparente ſibi ſancto Hyacinthe ſan atam & a morte liberatam fuiſſe; & ſe-

EX IMPRESSIS. dentibus tunc Commiſſariis Canonizatiooes S. Hyacinthi io eccleſia S. Trinitatis ex lecto conſurgens teſtificata eſt MDXXIII.

II. Teſtis 49. Hedvigis uxor Joannis magiſtri culioæ de Stradomie *a* jurata depoſuit, quod poſt puerperium ad agonem mortis deducta, viro pro illa votum explente ad ſepulchrum Sancti, ſtatim ſanatur. Factum MDXXIII.

III. Teſtis 60. Joannes Bialek murator Clepardienſis cum juramento depoſuit, quod graviter vulneratus in capite ad extrema deductus, vovente pro ipſo uxore ſua, vitæ & ſanitati reſtituitur. Similiter & Zophia uxor ejus ſex hebdomadis graviter decumbens ab agone mortis, viro pro ipſa vovente, revocatur ad vitam incolumis MDXXIII.

9. IV. Teſtis 62. Honeſta Catharina, uxor Laurentii Cracoviæ jurata depoſuit, puerum ſuum unius anni agonizantem, offerentibus pro ipſo vota ad ſanctum Hyacinthum parentibus vitæ reſtitutum fuiſſe.

V. Teſtis 86. Honeſta Aona puella quindecim annorum jurata depoſuit, quod in menſe Februarii oſque ad mortem infirmata, antequam Sacramento communiretur, uſum loquelæ perdidit. Verum matre pro ipſa voveote, & S. Hyacintho ſibi apparente, ſtatim & loquelam & ſanitatem recipit. Factum anno MDXXI.

VI. Teſtis 102. Honeſta Catharina Joannis Perſt ſutoris Craeoviæ uxor ſub juramento depoſuit, filiam ſuam Reginam ex maxima infirmitate agonizantem, matre ſua pro illa vovente ſubito vitæ reſtitutam eſſe MDXXI.

VII. Teſtis 107. Honeſta Barbara Pauli Sadlonis Cracoviæ uxor depoſuit, filium ſuum ſeptem annorum, eum duobus diebus agonizaret, nec mori potuiſſet, matre pro præſidio ad Sanctum cufrente, ſtatim Deo ſpiritum reddidiſſe.

VIII. Teſtis 117. Joannes Barila ſutor Cracovienſis juratus depoſuit, filium ſuum Mathiam ex iofirmitate agoniaantem, patre pro ſe vovente, ad vitam reſtitutum fuiſſe.

IX. Teſtis 190. Honeſta Urſula Adami eivis Cracovienſis uxor ſub juramento depoſuit, quod ad mortem deducta agoniaans, filia Agnete pro ſe ad Sancti tumbam vota explente, ſtatim vitæ & ſanitati reſtituitur. Hoc etiam & filia teſtatur verum fuiſſe. Factum anno MDXXI.

10 X. Teſtis 151. Generoſus Laurentius Spitek cum juramento teſtatur, quod ex infirmitate gravi agooiaans per vota matris ad S. Hyaciothum vitæ reſtituitur. Conteſtantur miraculum magnifica D. Anna de Jaroslavv coofors magnifici D. Nicolai Jordani Caſtellani Woinicenſis mater ſua & Beata filia ejus, & Urſula Krolikovvska, & Helena Geraltovvna pediſſequa dominæ Beatæ, mediis juramentis. Factum anno MDXX.

XI. Teſtis 158. Nobilis D. Joannes Stradomsxi ſub juramento depoſoit, ſe ad extrema deductum agonizantem, voveote pro ſe filia ſua, ad vitam revocatum eſſe.

Teſtis 175. Catharina vidua Cracovienſis jurata teſtatur, Annam filiam ſuam agonizantem, matre ſua pro illa vovente, vitæ redditam eſſe.

XII. Teſtis 189. Generoſa domioa Catharina Przedborovva teſtatur juridice, quod ſubditi ſui filius quartus (eom jam tres morte eoecati erant) jam agonizans, & per dictam dominam ad ſanctum Hyacinthum devotatus, ſtatim ſit vitæ & ſanitati reſtitutus anno MDXXIII.

11 XIII. Teſtis 193. Mathias eocus Regiæ Majeſtatis cum uxore ſua Hedvige uterque juracus depoſuit, quod puer illorum ex iofirmitate ad mortem deductus, votis pro ſe factis, ſubito ad vitam & ad perfectam ſanitatem eſt reſtitutus Factum anno MDXXIII.

XIV. Teſtis 196 Dorothea Clepardienſis Capuſcaina dicta, jurata teſtatur, quod ex infirmitate agoniaans, apparente ſibi ſaocto Hyacintho ad quem ſe devoverat, vitæ reſtitnitur. Hoc itidem ſibi & peſtis tempore morituræ cootigiſſe affirmat. Factum anno MCDLXXXVII.

XV. Teſtis 199. Barbara dicta Caervvona cerdonis ex ſuborbio conjunx Cracoviæ jurata depoſuit, filium ſuum ægritudine oppreſſum & agonizantem poſt vota facta ſanum ſe recepiſſe.

XVI. Teſtis 208. Honeſta Catharina Jacobi piſtoris Cracoviæ filium novem menſium agonizantem ſanum recepiſſe, ſub juramento teſtatur.

XVII. Teſtis 209. Urſula Petri Caſimirienſis *b* uxor, Dorotheam inquilinam ſuam agonizantem poſt vota ſtatim convaluiſſe, teſtatur.

12 XVIII. Teſtis 218. Hedvigis Claboczova uxor Nicolai Clepardienſis ſub juramento depoſuit, filium ſoum 3 rium annorum a ſe graviter percuſſum, ita quod in graviſſimum morbum incideret, & enm jam agonizaret, illa timens puericidium, recurrit ad auxilium S. Hyacinthi & ſtatim ſanatus eſt, Factum anno MDXV.

XIX. Teſtis 225. Margareta Prabuſaina eivis Cracovienſis teſtatur, duas filias ſuas diverſis temporibus agoniaantes, matre pro ipſis votum reddente ad tumbam S. Hyaciothi, ſanatas fuiſſe.

XX. Teſtis 244. Fælicia de Krupiniki filiom ſuum agonizantem, matre pro ſe vovente, vitæ reſtitutum affirmat.

XXI. Teſtis 248. Agnes Petri menſatoris uxor ex oppoſito ſanctæ Trinitatis eccleſiæ Cracoviæ manens, teſtatur, matrem ſuam ad extrema deductam & agoniaantem poſt vota convaluiſſe.

XXII. Teſtis 253. Stanislaus cuſtos Cracovienſis moriturus & agonizans, uxore pro ſe vovente, vitæ reſtituitur.

XXIII. Teſtis 256. Honeſta Catharina Janoczina teſtatur, (ſe) Laurentium ſutorem Cracoviæ virum ſoum agonizantem & jamjam morituram voto facto, ſanum recepiſſe.

XXIV. Teſtis 257. Bernardus Klepareaik de platea Slaxovienſi agoniaans, uxore pro ſe votum reddente, convaleſcit.

13 XXV. Teſtis 269. Catharioa de Cerdonia filium ſuum agonizantem, per votum pro eo ſolutum, ab infirmitate incolumem receepit.

XXVI. Teſtis 281. Nobilis Stanislaus Lelovvski in platea ſutorum Cracoviæ manens teſtatur, ſe uxorem ſuam prægnantem ex iracundia percuſſiſſe, ita quod uſque ad mortem infirmata fuiſſet; & dum agonizaret, pro ipſa ad Saoctum recurrit, & ſtatim vivam atque ſanam recipit.

XXVII. Teſtis 287. Mathias murator ſub Caſtro Cracoviæ manens, ex infirmitate agonizans facto voto, ſanatur.

XXVIII. Teſtis 294. Providus Stanislaus eivis Cracoviæ in platea S. Nicolai degens, in gravi infirmitate agonizaos, uxore pro ſe votum faeiente, ſtatim ſanus elevatur, & ad ſepulchum S. Hyacinthi vadit, omnibus ſtupentibus.

XXIX. Teſtis 331. Catharina Czieslina, Michaelis carpeotarii uxor, teſtatur filiam ſuam decem annorum jam morientem ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi attuliſſe, & poſt Miſſæ ſacrificium immediate filiam ſaoam reſurrexiſſe, & domum rediiſſe.

XXX. Teſtis 340. Margareta de Cracovia dominam

A minam quamdam Iglarka morientem & agonizantem ad Sanctum devovet, & ſanam recipit.

xxxi. Teſtis 341. Catharina, Valentina cognominata, teſtatur, quod puer colliſus & concuſſus per quemdam ſcholaſticum, infirmatus agonizans, mariro ejus pro pueto votum faciente, a morte & ægritudine liberatur.

14 xxxii. Teſtis 351. Zophia dicta Janovva de Cracovia teſtatur, puellam ſuam filiam ad mortem ægrotantem, meritis S. Hyacinthi vitam recepiſſe: & cum citata fuiſſet ad teſtimonium reddendum coram Commiſſariis, jurare noluit; ſed eadem nocte ſupervenienre infirmitate coacta in craſtino ſub juramento teſtimonium præber vetitati. *priſtinæ ſanitati reſtituuntur*

xxxiii. Teſtis 352. Barbara Caſprovva de Clepardia, virum ſuum Gaſparem graviter agonizantem, voto expleto, ſanum recipit.

xxxv. Teſtis 360. Stanislaus vitreator Cracoviæ uxorem ſuam Hedvigim jam jam morientem, votis expletis, vivam & ſanam recipit.

xxxv. Teſtis 392. Joannes Lieſzianin Caſimirienſis ſartor graviſſime agonizans, apparentibus B ſibi Hyacintho Ordinis Prædicatorum, & Simone c Ordinis S. Franciſci Minorum Sanctis, & ipſum ſananribus, ſtatim ad vitam reſurgit.

xxxvi. Teſtis 404. Joannes barbitonſor chirurgus Cracuviæ in platea ſancti Nicolai degens, teſtatur, menſe Aprili quemdam nobilem Oſieczki graviter in capite vulneratum jam agonizantem, & a medicis Regiæ Majeſtatis deſtitutnm: confiſus meritis S. Hyacinthi ipſum eurandum tecipit & poſt vota optime ſanavit, quod procurator Regiæ Majeſtatis videns, alium chirurgum Galliacium Iralum induxit, qui factum medio juramento depoſuetnne.

ANNOTATA.

a Stradomia *eſt alterum oppidum ſive ſuburbium civitati Cracovienſi vicinum, ut in actis B. Simonis de Lipnica tomo* iv *Julii pag.* 544. *monuimus.*

b Cazimiria *eſt tertium ſuburbium ſive oppidum, quod metropolis Cracovienſis ſibi vicinum habet, & de quo in Actis B. Simonis de Lipnica pagina proxime citata egimus. Eſt inſuper alia ejuſdem nominis civitas in Polonia, de qua Martinum Zellerum in Germanica deſcriptione Poloniæ pag.* 85 *conſule.* C

c *Non dubito, quin hoc nomine deſignetur B. Simon de Lipnica en Ordine FF. Minorum, cujus Acta ad diem* 18 *Julii, tomo* iv *iſtius menſis* n *pag.* 510 *illuſtravimus.*

SECTIO III.

Diverſi gravibus ac periculoſis morbis affecti, implorato Sancti patrocinio, ſanitati reſtituti.

Plurimæ perſonæ

1 TEſtis 3. Reverendus P. Stanislaus de Pavvlovv ſacræ theologiæ Bacealaureus Vicarius Cracovienſis & Prædicator generalis, in quadam ſua gravi infirmitate conſtitutus, ſuffragio S. Hyacinthi eſt ab ipſa plene liberatus.

2 s. Teſtis 8. Honeſta Zuzanna Cracoviæ uxor Laurentii cantriſuſoris, filium valde infirmum, medianrn voto ad Sanctum Dei, receepit læta. Factum MDXXI. EX IMPRESSIS.

iii. Teſtis 9. Honeſta Barbara de Cracovia, uxor Nicolai levigatoris, filium ægrum duorum annorum ſanum ſuſcipit.

iv. Teſtis 10. Thomas marirus honeſtæ Marthæ 18 hebdomadas infirmus poſt vota ſanus conſurgit. Similitet & filia ntiuſque ſana conſurgit.

v. Teſtis 13. Nieolaus Gonſiorek civis Bochnenſis *a* diœceſis Cracovienſis cum parre ſuo, diverſis tamen remporibus, a gravibus infirmitatibus, factis votis ad ſepulchrum ſancti Hyacinthi, liberantur. Similirer & uxor ejuſdem civis Bochnenſis in infirmitata gravi ſanguinem vomens ſanatur. Factum MDXIX & MDXXIII. *a*

16 vi. Teſtis 23. Honeſta Catharina Climunrovva cerdoniſſa *b* Cracoviæ reſtatur, filium ſuum Bartholomæum in juveniliætate ſua per hebdomadas 4 magna fuiſſe detentum infirmitate, a qua ſtatim poſt vota ſanatur. Factum MDII. *utriuſque ſexus* *b*

vii. Teſtis 26. Anna uxor Felicis furoris in platea ſutorum, in Quadrageſima octo hebdomadas exiſtens infirma a deſperata infirmitate perfectis votis ab eadem ſublevatur. Factum MDXXIII. E

viii. Teſtis 31. Honeſta Hedvigis Slodovonicaka, a gravi infirmitate patrocinio Sancti liberatur. Factum anno MDXXIII.

ix. Teſtis 37. Honeſta Margareta Szimonova teſtatur, filium ſuum ſex hebdomadibus infirmum a deſperata infirmitate fuiſſe liberatum.

x. Teſtis 38. Filius Martini Socha pellificii Cracovienſis infirmitate poſt vota liberatur. Mater teſtis.

xi. Teſtis 46. Honeſta Anna, Martini Pograczarz de Cracovia uxor, filium vix decem dierum valde infirmum, cum vota expleſſer, ſanum recipit. Anno Domini MDXXIII.

xii. Teſtis 54. Honeſta Felicia, uxor Bartholomæi arcuficis, in ſuburbio Cracovienſi degens, affirmat, puerum duorum annorum ab infirmitate quadam indicibili, in qua jam uno anno detinebatur, jacuiſſe; qnem poſtquam ad Sancti tumulum devoverat, ſanum rehabuit MDXXII.

17 xiii. Teſtis 59. Honeſta Anna Javvorska pileatrix *c*, vidna in platea Wislenſi Cracoviæ filium tredecim annorum a deſperata infirmitate poſt vota facta ſanum recipit MDXXIII. *& varia conditionis* *c*

xiv. Teſtis 60. Honeſta Zophia uxor legitima Joannis Bialek muratoris in Clepardia, per ſex hebdomadas in infirmitate gravi detenta, poſt vota expleta ſanatur. F

xv. Teſtis 87. Nicolaus Krol Paugraczarz de Cracuvia, gravi infirmitate depoſitus, poſt vota profeſto S. Michaelis liberatur. Similiter & uxor ejus Catharina, viro pro ſe vovente. Factum anno MDXXII.

xvi. Teſtis 89. Honeſta Dorothea Mezna Cracoviæ affirmat, filium ſuum Sebaſtianum ab infirmitate, poſt vota facta, fuiſſe liberatum.

xvii. Teſtis 105. Honeſta Catharina Woitkovva Garezarka in infirmitate ad Sanctum Dei recurrens ſanatur.

xviii. Teſtis 107. Honeſta Barbara Sadlonicovva Cracoviæ CCLxix. hebdomadibus infirmata, precibus Sancti ſanatur. Factum anno MDVIII.

18 xix. Teſtis 111. Honeſta Anna providi Floriani artificis Cracovienſis uxor, & ſoabini Caſtrenſis ſupremi, in ſua infirmitate ab omnibus medicis deſtitnta, ad Sanctum recurrens ſanatur Vir ejus teſtis. Factum MDXX sst. Idem teſtis ſimilia depouit de domino Joanne Bonar. *diverſe morbis*

EX IMPRESSIS.

xx. Teſtis 152. Honeſta Catharina Koczieſkowa Cracovienſis affirmat, filium ſuum a gravi & deſperata infirmitate poſt vota facta, ſoiſſe liberatnm MDXX.

xxi. Teſtis 154. Honeſta Anaſtaſia Stanislai inſtitoris uxor de Poſnania per unum anoum gravi infirmitate detenta & a medicis neglecta, ad Saoctum Dei confugiens ſanator. Factum anno MDXX.

xxii. Teſtis 155. Filia Dorotheæ Pilawina Cracovienſis graviter infirmata, ad S. Hyacinthum devota, ſanatur.

xxiii. Teſtis 156. Stanislaus Zniosaek pellifex Cracoviæ taſtatur, quod filius ſuus Adam ter a gravi mortali infirmitate liberator. Pater teſtis. Factum MDXXI. Mater vero, ejuſdem teſtis uxor hoc idem conteſtatur; teſtis CXCX.

xxiv. Teſtis 127. Elizabeth Cracoviæ centom annorum teſtatur, neptem ſuam pnellam & quamdam dominam Caervvienska gravibns infirmitatibns laboiantes, nnn habito humano præſidio ad Virum Dei confugieotes, eſſe liberatas.

19 xxv. Teſtis 134. Honeſta Zophia Steczkovva Cracovienſis teſtatur, quod puer filius ſuus natorali quadam infirmitate oppreſſus poſt vota convaleſcit.

xxvi. Teſtis 141. Honeſta Apolonia Hanoſzovva, civis Cracoviæ teſtatur, quod filia ſua Hedvigis a deſperata infirmitate ad ſanitatem redit. Similirer & ipſa mater, poſt vota, ægra ſaoatur. Factnm anno MDXIX.

xxvii. Teſtis 161. Eraſmus Altophus civis Cracoviæ teſtatur, quod filius ſuus Joannes circa feſtum S. Michaelis graviſſima occupatua iofirmitate ſublevatur MDXIX.

xxviii. Teſtis 162. Michael Faber civis Cracovieoſis teſtatur, quod Gaſparfilius ſuus letbali infirmitate percuſſus, profeſto Peotecnſtes ſanatur MDXXIII.

xxix. Taſtis 164. Jnannes Warchol teſtatur, quod filius ſuus Thomas maxime ægrotans, & Saocto ſe diligenter commendans, ſanatur. Factnm MDXX.

xxx. Teſtis 167. Hnoeſta Barbara Przeſmianovva, uxor Mathiæ piſtoris Cracoviæ teſtatur, quod filius ſuus ſeptennis, a gravi infirmitate ſanatur.

C xxxi. Teſtis 176. Hnneſta Urſula de Crovvodza teſtatur, quod filius ſuus a gravi infirmitate poſt vota facta ſanatur.

20 xxxii. Teſtis 178. Fœlicia priſtrix teſtatur quod filius ſuus graviter infirmatus ſanatur.

xxxiii. Teſtis 180. Agnes Raxovva teſtator, quod filius ſuus a deſperata infirmitate liberatur.

xxxiv. Teſtis 181. Nicolaus Gelonex infirmus, omnium medicorum ope deſtirutos, ad Sanctum ſe devovens, cito ſaoatur.

xxxv. Teſtis 183. Catharioa Cranczovva teſtatur, Joannem Craoca virum ſuom ter a graviſſima infirmitate, votis expletis, liberatum fuiſſe.

xxxvi. Teſtis 185. Betnardus piſtor, dictus Jablonieczs, Cracovienſis mnlto tempore graviter infirmatus, poſt vota convaleſcit. Factum aono MDXXIII.

xxxvii. Teſtis 188. Nicolaus ſutor Cracovienſis teſtatur, filiam ſuam Annam deſperata infirmitate laborantem, poſt vota facta, fuiſſe liberatam.

xxxviii. Teſtis 165. Margareta Sranislavvova a gravi infirmitate conſurgit.

21 xxxix. Teſtis 200. Maritus Margaretæ Grodzicaka Wilnæ poſt vota ſanatur MDXXIII.

xl. Teſtis 210. Laurentius pannifex Caaimirienſis a gravi iofirmitate liberatur. D

xli. Teſtis 212. Honeſta Barbara, Sebaſtiaoi apothecarii Cracoviæ uxor, a gravi infirmitata ſublevatur. Quod etiam cum ipſa Martha monialis reſtatnr.

xlii. Teſtis 213. Barbara de Bochnia dimidio anno graviſſimom languorem habens, voto facto ſanatur.

xliii. Teſtis 215. Honeſta Zophia da platea ſancti Floriani Cracoviæ cum filia ſua infirma factis & expletis votis, ſanatur.

xliv. Teſtis 214. Honeſta Margareta de Arena iofirmata ſanatur.

xlv. Teſtis 216. Honeſta Barbara, Sebaſtiani piſtoris Cracovieoſis uxor, cum filia ſua diverſis iofirmitatibus ſanator.

xlvi. Teſtis 218. Honeſta Hedvigis Claboczovva graviter infirmata ſanatur.

xlvii. Teſtis 219. Dorothea puella ſervilis apud Nicolaum Gemsxi proconſulem Cracoviæ cum matre infirmata ſanatur. Factum anno MDXVII

22 xlviii. Teſtis 220. Honeſta Hedvigis Jacobi de Ravva teſtatur, quamdam dominam Wielevvicaka graviter infirmantem, & vota S. Hyacintho offerentem, eſſe ſanatam. E

xlix. Teſtis 224. Honeſta Anna Janovva de platea S. Stephani graviter infirmata, poſt vota facta ſanatur.

l. Teſtis 226. Honeſta Anna, nxor Joannis Saletnix ſub caſtro maoens, bis graviter infirmata, poſt vota ſanatur.

li. Teſtis 227. Puella Annæ uxoris Stanislai Ziemianin Cracnviæ a deſperata iofirmitate liberatur.

lii. Teſtis 229. Margareta de Cracovia iofirma cito liberatur.

liii. Teſtis 231. Dorothea, Stanislai Mondrii Baſtarii de Cracovia uxor, a graviſſima iofirmitate, facta ſibi revelatione, ot voveret ad Sanctum, ſanatur.

liv. Teſtis 232. Matrona Dorothea Caraskovva de Clepardia in platea Saocti Joaoois manens, teſtator, poerum ſuum graviter infirmatum, & ad Sanctom devotatum, fuiſſe liberatum.

lv. Teſtis 240. Matrona Catharina teſtatur quod puer bieonis infirmatus ſanatur.

lvi. Teſtis 242. Honeſta Dorothea Stanislai F liſtoris d Cracoviæ nxor, teſtatur, qnod puella filia ſna graviter infirmata poſt vota fanatur. d

23 lvii. Teſtis 249. Honeſta Hedvigis Stanislai moratoris, ſob arca Cracovienſis degeotis uxor teſtatur, virum ſuum tar graviter infirmatum, poſt vota fanum repertum eſſe.

lviii. Teſtis 252. Jacobus cuſtos Cracovienſis & nxor illius & filins gravirer infirmi pnſt vota ſanzotur.

lix. Teſtis 259. Margareta de Stradomie duos filios, primum per unnm aooum gravi iofirmitata detentnm, alium graviter in terram collapſnm & vulneratum, ſine aliquibus medicameotis poſt vota facta, ſanos recipit.

lx. Teſtis 260. Hnneſta Fælicia uxor pictoris Joachim civis Cracovienſis cnm filio ſuo a gravi infirmitate liberatur.

lxi. Teſtis 261. Nobilis Zophia Ruſaieczka teſtatur, virum ſuum graviter infirmantem poſt vota coovaluiſſa.

lxii. Teſtis 262. Honeſta Barbara uxor Philippi horologiatoris teſtatur, virum ſnum graviter infirmantem, poſt vota convaluiſſe.

lxiii. Teſtis 263. Zophia inqnilina apud Gizivna

Impetrata S. Hyacinthi ope,

& facta vota

Inter dum afflicta.

ad tumulum ejus.

A zivvne civemCtacoviæ gravitet infirmata ſanator.

24 LXIV. Teſtis 264. Honeſta Elizabetb de
a. infirmitatibus ſuis Caaimiria uxor Joannis barbitonſoris teſtatur, filium ſuum a gravi infirmitate fuiſſe liberetum.

LXV. Teſtis 266. Nobilis Catharine Stradomska a lethali infirmitate liberatur.

LXVI. Teſtis 267. Honeſta Anna de platea Slaeovienſi graviter infirmata ſanatur.

LXVII. Teſtis 275. Abrahem civis Cracovienſis de platea S. Joannis, cum uxore ſua gravibus iofirmitatibus vexati, poſt vota ſanantur.

LXVIII. Teſtis 274. Honeſta Barbara Blaſii ferifabri uxor de platea Caſtraofi teſtatur, quod filium ſuum gravirat infirmatum poſt vota ſanum recepit.

LXIX. Teſtis 276. Honeſta Agnes de Biskupie graviter infirmata ſanatur.

LXX. Teſtis 280. Honeſta Zophia Hanuſovve ab infirmitate quatuor annotom ſanatur.

LXXI. Teſtis 285. Gregorius murator e graviſſima infirmitate liberatur.

LXXII. Teſtis 297. Meritos Agnetis de ceſdo-
e oio e vico graviter infirmus ſanatur.

LXXIII. Teſtis 298. Filius Feliciæ Slioſarka,
B infirmus ſanatur.

LXXIV. Teſtis 301. Joannes Lieſzien, in prædin Domini Kliſevvski manens, a quadam gravi infirmirare, poſt vota ad Sanctum facta, liberatur.

25 LXXV. Teſtis 306. Honeſta Zophia Valen-
mirabiliter liberata fuit. tini fotificis de Clepardia uxor, tam in ſua, quam in mariti ſui gravi infitmitate, conſoletionem habet.

LXXVI. Teſtis 307 Honeſta Hedvigis Kutkovva de Clepardie graviter infirmata, apparente S. Hyacinthe, ſanatur.

LXXVII. Teſtis 309. Jacobus Scholaſticus Martini de Przaſznik diœceſis Plncenſis clerici frater getmanus, eb infirmitate conſurgit.

LXXVIII. Teſtis 312. Religioſa Anna abbati ſſa moneſtetii S. Auguſtini in Zvvierzinieez ſub arce Cracoviæ ſiti, diverſis tempotibus in ſuis infirmitatibus ad Sanctum confugiens, liberatur.

LXXIX. Teſtis 314. Honeſta Catharina, Petri ſculptoris Crecoviæ, uxor greviſſima iofirmitate preſſa ſanatur.

LXXX. Taſtis 317. Zopbia famula Adæ notarii Caſtrenſis greviter infirmate ſanatur, votis ad San-
C ctum axpletis.

26 LXXXI. Teſtis 319. Honeſte Cetharina,
e. honeſtum filii Andreæ pellificie Cracoviæ uxot, una cum filio infirmo graviter preſſa morbo, poſt vote ſanatur.

LXXXII. Teſtis 321. Catharina inquilina apnd dominem Bidlenska io platea Viſlenſi manens, ſubita qnadam infitmitate corrapta, ſanatur.

LXXXIII. Teſtis 322. Providus Stanislaus ſartor Crecovienſis in menſe Meii graviſſime infitmatus, ad vota recorrens, ſanatur. Factum MDXXEII.

LXXXIV. Teſtis 328. Gallicianns Mantuanus cbirurgus, & barbitonſor epiſcopi Poſnanienſis, in graviſſima infirmitate conſtitutus, dum humano carer, divino juvatut enxilio, & convaleſcit. Factum anno MDXXII.

LXXXV. Teſtis 345. Dotothea, dominæ Annæ Maſtalina ſemula, ſeptem annis graviſſima infirmitate detenta, e medicis deteliſta, appatente S. Hyecintbo, ſana & velide conſurgit.

LXXXVI. Teſtia 376. Staniſleus Utbanex de Caſimirie conſul teſtatnr, qnod filius ſuus graviter infirmatus poſt vota facta ſanatur.

LXXXVII. Teſtia 377. Stanislaus Meſzno & Fælicia conjuges de Zakraovv cum juramento depoſuerunt, qnod Stanislaus graviſſima infirmitate depoſitus, poſtea ad S. Hyacinthum devotatus, ſubito ſanetur. EX IMPRESSIS.

27 LXXXVIII. Teſtis 360. Stanislaus vitteator vel aliis præſtitum Cracovienſis una cum puero ſoo gteviter infirmati ſanantur.

LXXXIX. Teſtis 364. Lautentius architector de Caaimiria & puer ipſius filius, bis acritet infirmati, ad ſepulchrum S. Hyacinthi devotati, ſanantur.

XC. Teſtis 370. HedvigisFranczbanxovvne graviter infirmata, revelatione habite, & devotione ad Sanctum ſanatur.

XCI. Teſtis 374. Anna de Cracovia greviſſime infirmata, apparenta ſibi S. Hyacintho, priſtinæ ſaniteti teſtituitur.

XCII. Teſtis 376. Generoſa domina Zophia Stngievvska a longa, & incurabili infitmitate poſt vota facta ſaoatur. Factum anno MD.

XCIII. Taſtis 388. Anna puella filia Annæ viduæ civis Creeovienſis, gravi & deſparata infirmitate eonquaſſata, poſt vota convaleſcit. Conteſtantibus D. Simone clerico diœceſis Wratislavienſis & D. Joanne clerico diœceſis Crecovienſis. Factum anno MDXXIII.

XCIV. Teſtis 384. Puella matronæ Hedvigis de E
platea S. Annæ Cracovienſis gravi infitmitate preſ. ſa ſanetur.

XCV. Teſtis 387. Elizabeth uxor Micbeelis piſtotis, Cracnviæ circa portem novam degeotis, bina vice a graviſſima infirmitate parrocinio S. Hyacinthi liberatur. Factum anno MDXX.

28 XCVI. Teſtis 388. Staoislaus introligator *f*, *jurejurando confirmarunt.*
& nxor Barbera & filius eornm a gravibus infirmitatibus, diverſo tamen tempore, patrocinio S. *f*
Hyacinthi liberentur.

XCVII. Teſtia 393. Filius Annæ de pletee Slexovienſi Ctacoviæ apnd Caliethnix inquilinæ per longum tempus infirmatus ſanatur.

XCVIII. Teſtis 395. Puelle filia Catbatinæ, in eerdonia Craeoviæ meoentis, graviter Infirmata poſt vota facta ſanator.

XCIX. Teſtis 401. Puella filia Annæ viduæ de Biskupin decem hebdomadibus tamquam lignum ſtupidum jecens, devota ad S. Hyacintbum cito convaleſcit.

C. Teſtis 402. Nobilis Andreas Caigaonvvski a graviſſime infirmitate intrinſeca, facto voto, F
convaleſcit.

CI. Teſtis 403. Famatus Martinus tubieioetot Ragiæ Majeſtatia boneſtam Hedvigim uxorem ſuam poſt vora facta & completa, apparente ſibi S. Hyacioetbo, & de eanonizatiooe ſua admonente, læram, & ſanam recipit, miraculo poblicato. Factum anno MDXXtv, xxtx Aprilis.

ANNOTATA.

a Bochne *vel* Bochnie *eſt oppidum Poloniæ in palatinatu Cracovienſi ſitum, & quinque leucis ab urbe Cracovienſi diſtat, ut Zeillerus in Germanica Poloniæ deſcriptione pag. 80 tradit.*

b *Per* eerdoniſſam *hic intelligo uxorem cerdonis.*

c Pileatrix *verosimiliter hic ſignificat uxorem opificis, qui conficit pileos. In his miraculis occurrant plura hujuſmodi barbara opificiorum nomina, quæ deinceps non explicabimus, quando eorum ſignificatio utcumque intelligi poteſt.*

d *Quænam ſit ſignificatio vocis* lictor, *paſſim apud Latinos notum eſt. Sed ſuſpicor, hic nomine illo indicari aliud officium: nam Dorothea iſta, uxor lictoris, hoc loco cognominatur* honeſta,

Ex IMPRESSIS. ſta, *quod epitheton uxori lictoris ſuæ carnificis non videtur convenire.*

e *Conjicio, hic* cerdonio vico *ſignificari plateam ſeu partem urbis Cracovienſis, in qua cerdones habitant. Sic infra dicitur ſanata eſſe quædam filia Catharinæ, Cracoviæ* in cerdonia *habitantis, qua expreſſione eumdem locum indicari opinor.*

f *Quid ſit* introligator, *plane ignoro. Si hic non ſit vitium typothetæ, forſan Poloni officium aut opificium introligatoris intelligent.*

SECTIO IV.

Liberati doloribus & incommodis membrorum, ad caput ac collum pertinentium.

Plures tam fœmin. P. TEſtis 54. Honeſta Felicia uxor Bartholomæi Arcuficis intenſo dolore capitis
B preſſa per triduum, votis expletis, continuo ſanatur MDXXI.

11. Teſtis 62. Honeſta Catharina Laurentii Cracovienſis uxor vertiginem paſſa capitis doloremque, poſt vota expleta, perfecte ſanatur.

111. Teſtis 95. Mathias Szoldra Cracovienſis a nimio dolore capitis iovaſus liberatur.

1v. Teſtis 109. Zophia Hakovva vidua Cracovienſis ab irremediabili dolore capitis ſanatur. Factum anno MDXXIII.

v. Teſtis 128. Dorothea puella de Lublin gravi vertigine cerebri preſſa ſanatur.

vi. Teſtis 137. Anna pualla ſesvilis, de Piotr-
a, kovv*a* oriunda, gravi capitis oculorumque dolore, apparente ſibi ſancto Hyacintho, poſt vota ſanatur.

vii. Teſtis 144. Catharina Paſternianka puella graviſſimo dolore capitis ſanatur. Factum anno MDXXII. Conteſtatur etiam hoie facto mater ipſius Barbara Paſternakovva teſtis CXLIII.

30 VIII. Teſtis 149. Honeſta Barbara Remul-*mm viri*, tovva pileatrix civis Cracovienſis per duas hebdo-
C madas graviſſimo dolore capitis oppreſſa poſt vota ſanatur. Cui ſub juramento conteſtatur maritus ſnus Nieolans Remulh MDXXIII.

1x. Teſtis 163. Honeſta Margareta uxor Erafmi Alrophi civis Cracovienſis graviſſimo dolore capitis preſſa in feſto converſionis ſancti Pauli poſt vota ſanatur. Factum aono MDXX.

x. Teſtis 167. Honeſta Barbara Przeſmianovva Cracoviæ ob dolorem capitis mente capta ſanatur.

x1. Teſtis 168. Honeſta Babara Woitkovva integro anno dolore capitis infirmata ſanatur.

x11. Teſtis 174. Joannes Labuski de Pilzno ſartor a vertigine cerebri liberatur.

x111. Teſtis 185. Bernardus piſtor, dictus Jabloniecz, ob nimium dolorem capitis in furorem verſus, & ab amicis ligatus, per vota ejuſdam dominæ Voianezkovvna pro ipſo facta, & ab inſania & a morbo perfecte liberatur MDXX.

31 XIV. Teſtis 193. Honeſta Hedvigis uxor *Invocato S. Hyacinthi auxilio*, Mathiæ magiſtri coquorum Regiæ Majeſtatis graviſſimo dolore capitis detenta, dum vota ſua offert, beneficium ſentit MDXXIII.

xv. Teſtis 220. Honeſta Hedvigis Jacobi de Rava mercatrix Cracoviæ dolore capitis liberatur.

xvi. Teſtis 228. Honeſta Catharina Stanislai Clecha Bochnenſis uxor, præ dolore capitis nimium fluxum ſanguinis paſſa, qui a medicis ſiſti non potuit, ſanatur. D

xvii. Teſtis 251. Honeſta Margareta Strzelexovva Cracoviæ a nimio dolore capitis liberatur.

xviii. Teſtis 277. Dorothea uxor Felicis Nairberger aurifabri nimio dolore capitis preſſa liberatur. Conteſtatur ſub juramento vir ſuus.

xix. Teſtis 278. Honeſta Agnes de Cazimirla, Lucæ filia, dolore intenſo capitis liberatur. Factum anno MDXXII.

xx. Teſtis 296. Honeſta Elizabeth in plantea S. Nieolai manens, infirma capite ſanatur.

3a XXI. Teſtis 311. Joannes carpentarius per *per intercſſionem ejus* medium annum ob nimium dolorem capitis in amentiam verſus, facto pro ſe voto ad Virum Dei, integre ſanatur. Quod ipſe & Aona uxor ejus, & filius Laurentius ſub juramento teſtantes approbaverunt.

yxii. Teſtis 324. Religioſa Zuzanna Regulina tertiæ regulæ Ordinis S. Franciſci, apoſtemate in naſo percuſſa, poſt vota ſanatur.

xxiii. Teſtis 325. Andreas Maſini ante portam ſancti Nieolai manens, in menſe Aprili ob nimium dolorem capitis in amentiam verſus, poſt E.
vota ad Virum Dei facta, apparente ſibi ſancto Hyacintho, perfecte ſanatur MDXXIV.

xxiv. Teſtis 332. Hooeſta Zophia Nicolai Czarnii uxor, ob dolorem capitis per ſpatium ſex menſium ſanguinem e naribus fundens, dum per medieos ſanari non poterat, invocato patrocinio Sancti, liberatur.

xxv. Teſtis 348. Stanislaus aulieus regis, per quemdam Seotum veneno propinato, capitis infaniam paſſus, per vota ad Beatum facta, Sancto ſibi apparente, a prædicta inſania liberatur. Conteſtatur hoc factum Catharina Svvaczka de Caſimiria. Factum anno MDXXIV.

33 XXVI. Teſtis 365. Nicolaos piſtor Craeo- *magno cruciatu* viæ fluxum ſanguinis e naribus multo tempore paſſus, & ab hac gravi ægritudine laborans, dum per medieos ſanari non poſſet, per Sanctum liberatur.

xxvii. Teſtis 366. Stanislaus de Cleparz a gravi dolore capitis ſanatur.

xxviii. Teſtis 368. Religioſa virgo Barbara, tertiæ regulæ ſancti Dominici, magno dolore capitis, preee ad Sanctum fuſa, perfecte ſanatur.

xxix. Teſtis 397. Margareta Nicolai coci ux- F
xor, phreneſim, & capitis dolorem vehementem patiens, poſt vota reeuperarur. Factum MDXXI.

xxx. Teſtis 400. Honeſta Margareta Altophi, inſtitoris Craeovienſis uxor, bina vice dolotem capitis graviſſimum ſentiens, poſt vota ſanatur.

34 1. Teſtis VIII. Honeſta Znzanna Lauren- *de dentium dolore* tii cantriſutoris *b* uxor vehementi dolore dentium *b* liberatur, voto facto. Factum anno MDXXI.

11. Teſtis xv. Stanislaus filius Mathiæ Czamii pellifie is ſanatur.

111. Teſtis 29. Honeſta Catharina Francova vidua Cracoviæ ab eodem dolore liberatur.

1v. Teſtis 92. Honeſta Anna Golkovva naturali gravique dolore dentium liberatur. Factum anno MDXXII.

v. Teſtis 99. Honeſta Barbara uxor Laurentii ſutoris Craeoviæ ſimiliter MDXIX.

vi. Teſtis 110. Honeſta Anna uxor Petri Porembski eodem dolore liberatur.

vii. Teſtis 150. Honeſta Dorothea Nielovva vidua in platea eerdonum Cracoviæ MDXIII.

viii. Teſtis 162. Honeſta Anna uxor Michaelis fabri civis Cracoviæ ſimiliter MDXX

1x. Teſtis 172. Honeſta Magdalena Gierlachovvna puella Cracoviæ ſimiliter MDXXII.

x. Teſtis 176. Honeſta Urſula uxor Jacobi

do

A de Krovvodrza eodem dolore liberatur.

xi. Teſtis 177. Honeſta Zophia puella de Cracuvia denrium gravi dolore liberator.

35 xii. Teſtis 201. Honeſta Hedvigis coo- *ſimilia ſic* junx Nicolai muratoris ſimiliter. *leguntur.*

xiii. Teſtis 223. Honeſta Urſula, Lucæ pileatoris Cracoviæ uxor, in platea Visleoſi manens, uoa cum filia ſua dolore dentium poſt vota ſanatur.

xiv. Teſtis 233. Honeſta Dororhea Thomanovva de platea S. Joannis ſimiliter.

xv. Teſtis 242. Honeſta Dorothea Sranislai liſturis Cracovienſis uxor ſimiliter.

xvi. Teſtis 289. Honeſta Agnes, uxor Naxiel fellaroris Cracoviæ, eodem dolore liberatur.

xvii. Teſtis 337. Hooeſta Anna Sranislavvovva de Cracovia ſimiliter.

xviii. Teſtis 341. Honeſta Catharina, Valentina cognominata, ſimiliter.

c xix. Teſtis 349. Hooeſta Barbara Czeczotkovva de Ogrodniki e, appareote ſibi ſancto Hyacintho, & eam ad votum faciendum admonente, a dolore prædicto ſanatur.

xx. Teſtis 375. Generoſa Catharioa Domini B Joannis Haller proconſulis Cracovieoſis filia &c.

36 i. Teſtis 6. Religioſus Frater Jacobus, ſa- *Qualem priora etiam* cerdos Ordiois S. Dominici, bis oculis captus, per merira ſancti Hyacinthi ſanatur.

ii. Teſtis 20. Honeſta Catharina virgo, quinquagiota annis virginitatem ſuam duceos, oculorum dolore ſanguinem fundentium poſt vota ſanatur.

iii. Teſtis 21. Mathias Porembski civis Cracoviæ magno dolore oculorum liberatur MDXXII.

iv. Teſtis 22. Agnes filia Brudzovvski ſeriſahri civis Cracoviæ, cæca 10 hebdomadibus, poſt vota illumioatur, & ipſe ſeriſaber Brudaovvski cæcus duobus annis poſt vota illuminatur. Factum anno MCDXCIII & MDVII.

v. Teſtis 57. Honeſta Catharina Hanuſovva dolore ſacta oculorum ſanatur MDXXI.

vi. Teſtis 59. Honeſta Anoa Javorska pileatrix vidua, Cracoviæ oculorum dolore & corroſionibus vexata per medium annum, poſt emiſſa vota ſanatur.

vii. Teſtis 64. Hooeſta Barbara Stefanovvna C Noaevvnicka Cracoviæ capta oculis per unum annum, & poſt oblationem votorum illuminatur.

viii. Teſtis 71. Filius Catharinæ Chvvaſtovva de Proſaovvicze duubus aonis cæcus poſt vota completa illumioatur. Factom aono MDXXI.

37 ix. Teſtis 77. Honeſta Agoes Aodreæ Gro- *in doloribus oculorum* noſtai Cracovienſis &c. duobus anois gravem oculorum dulurem paſſa liberatur. Factum anno MDXX.

x. Teſtis 90. Providus Andreas, caldeator, & Aoua uxor ejus depoſueruor, quod uterque longo & gravi oculorum dolore vexari, redditis voris ad Sancti ſepulchrum, ſanantur. Factum anno MDXXIII.

xi. Teſtis 99. Hooeſta Barbara Laureotii furoris, oculorum ſanguineum dolorem habens maximom per 4 ſeptimanas, ſanatur. Factum anno MDIX.

xii. Teſtis 107. Honeſta Barbara Sadloniova per tres ſeptimanas privata beneficio oculorum ob infirmitatem, factis, votis ſaoatur.

xiii. Teſtis 117. Joannes Baryla ſutor Cracovieoſis bis a gravi dolure oculorum ſublevatur. Factum anoo MDXXI.

xiv. Teſtis 122. Honeſta Hedvigis Kobylinska gravi oculorum dolore preſſa, poſt vota ad Sanctum completa, ſanatur, & factom dominis Commiſſariis revelar anno MDXXIII. EX IMPRESSIS

xv. Teſtis 125. Hooeſta Hedvigis Mathyſovva maximo ſanguineo dolore oculorum vexata poſt vota ſanatur.

xvi. Teſtis 138. Agnes puella Cracovienſis privata beneficio oculorom dimidio anno, poſtquam vota complevir, beneficium recepit MDXXIII.

38 xvii. Teſtis 162. Joannes filius Michaelis *& periculo capitis* fabri Cracoviæ 21 Decembris ferro ocolum excæcarum habens, pareotibus pro ſe vota offerentibus, ſanatur anno MDXX

xviii. Teſtis 164. Zophia filia Joaonis Warchol Cracovieoſis graviſſimo dolore oculorum oppreſſa, parentibus pro ſe Sanctum ſupplicaotibus, perfecte ſanatur anno MDXX.

xix. Teſtis 182. Paulus de Krupoixi figulus, oculorum beneficio privarus, illuminatur.

xx. Teſtis 184. Albertus Iotor veſtimeotorum Regiæ Majeſtatis cum filio ſuo captus lumine oculorum, poſt vota reddita, uterque illorum ſanatur anno MDXXII.

xxi. Teſtis 202. Barbara filia Doruthex de Krupoixi triennio laboraas oculis, per parentes ſuos E ad S. Hyacinthom devotara, ſanatur.

xxii. Teſtis 234 Filia Agnetis Pavvlova Gurbarka ſanguioeo dolore oculi liberatur.

xxiii. Teſtis 245. Quædam famula dominæ Catharinæ de platea S. Joannis ſanator.

xxiv. Teſtis 246. Filius Catharinæ Jenoczina beoeficium oculorum a cane morſus recuperat, & reſtis mater ipſius, oculis per quaruor ſeptimaoas capta, ſanatur.

xxv. Teſtis 258. Filius Catharinæ uxoris Thomæ muratoris Cracoviæ ſanatur.

xxvi. Teſtis 262. Honeſta Barbara uxor horologiatoris oculorum dolore preſſa ſaoatur.

xxvii. Teſtis 263. Zophia inquilioa apud Grayvvnam civem Cracoviæ, apoſtema habeote filio ſuo in oculo, per vota facta ad Sanctum depulit.

39 xxviii. Teſtis 282. Filia Catharinæ uxo- *opem ejuſdem Sancti* ris Joannis menſatoris de Cracovia medio anno *expetto* uſu oculorum privata, poſt vota reddita ſanatur. *fuit;*

xxix. Teſtis 291. Catharina de Krupniki dolore oculorum infirmata ſanatur.

xxx. Teſtis 298. Fælicia Sliofzarxa de platea F S. Nicolai poſt vota viſum recuperat.

xxxi Teſtis 301. Joannes Lieſaien privatus oculorum beneficio poſt vota ſanatur.

xxxii. Teſtis 318. Anna Gruſcaiua dolore oculorum oppreſſa ſanatur.

xxxiii. Teſtis 325. Aodreas Maſalnii per octo hebdomadas oculis privatus, poſtqoam vota complevir ad tumbam Saocti, in menſe Septembri illuminatur MDXX.

xxxiv. Teſtis 333. Simon murator Cracoviæ magno dolore oculorum liberatur.

xxxv. Teſtis 335. Honeſta Anna vidua Cracoviæ puerum ſuum a dolore oculorum per vota liberavit.

xxxvi. Teſtis 343. Honeſta Helena Karvatovva Cracoviæ in dextro oculo doleos ſanatur.

xxxvii. Teſtis 344. Puer honeſtæ Dorotheæ uxoris Nicolai Pierachala Cracoviæ mercatoris, octo hebdomadibus dolore ocnlorum preſſus, poſt vota ſanatur. Factum anno MDXXII.

xxxviii. Teſtis 359. Nobilis Georgius Legniczki maximo dolore oculorum vexatos poſt vota completa ſanatur.

xxxix. Teſtis 407. Filia generoſi domini Joannis, Pianyaaex ex familia S. Hyacinthi Odro-

vvonz

EX IMPRESSIS. vvonz dicta ab oculorum dolore liberatur.

XL. Tabula 88. Nicolaus de Ilza artium baccalaureus ſummo dolore capitis, & oculorum libetatur, facto pro ſe voto, in menſe Octobri anno MDXXIII.

40 1. Teſtis 10. Martha Thomaſzovva ob neglectum votum, quod ad Sanctum promiſerat, cœpit ote incurvari; ita quod omnino retortum habens, gravem inde ſentiret dolorem; ac vero poſt completum votum, os perfecte ſanatur. Factum anno MDXXIII.

alia auctum cuglina,

II. Teſtis 25. Apollonia Cracovienſis civis a dolotibus gutturis, manuum, & pedum, votis ad Sanctum factis, ſanatur.

III. Teſtis 40. Reverendus D. Mathias de Cracovia cleticus, & in Lyſzagota patochialis Rector, ex ulcere gravi in gutture defixo, toto integro triennio laborans, cum nullo cederet remedio, ad S. Hyacinthum recurrens eum voto, io menſe Aptili ſanatur. Factum anno MDXXIII.

IV. Teſtis 41. Honeſta Agnes uxor ſartotis Grosz de Cracovia puerum modii anni habens atrolit, qui guttutis dolore ſuffocabatur, & poſt
B vota parentom ad Sanctum, ſanatur. Factom anno MDXXIII.

V. Teſtis 50. Honeſta Catharina magni Andreæ uxor civis Cracoviæ ex magna infirmitate ſua uſum loquelæ perdiderat, quam confugiens ad Sanctum Dei cito recuperavit.

VI. Teſtis 52. Nicolaus Rivok pileator de platea Wislenſi Cracoviæ morbo ſquinantiæ uno atque eodem anno bis evadit, pattocinio S. Hyacinthi ſibi advocato, MDXXIII menſu Aprili.

Iacrimoda tollit,

41 VII. Teſtis 74. Honeſta Anna Piothrovva de Stradomye morbum ſquinanticum paſſa, ad Sanctum recurreos ſanatur. Factum anno MDXXIII.

VIII. Item etiam eadem oſſe piſcis ſuffocata in guttute, invocato S. Hyacinthi patrocinio, libetatur profeſto Inventionis ſanctæ Crucis. Teſtatur tabula 54 anno MDXVIII.

IX. Teſtis 97. Honeſta Petronilla Niedbalczina in ſua puetili ætate ex infirmitatē os retortum habens, precibus parentum ad Sanctum portectis, redit ad ſuum locum ſana.

X. Teſtis 98. Honeſta Cathatina Lotinczovva magno dolore guttutis oppreſſa, ſacerdote legen-
C te pro ea ad ſepulchrum Sancti Miſſam votivam, ſtatim a predicto dolore liberatur. Factum anno MDXXIII.

XI. Teſtis 105. Paulus de Corezinin in diœceſi Plocenſi ob gravem infirmitatem uſum loquelæ perdiderat, quam poſt vota facta, poſt Paſcha die & menſe certis recupetat anno MDXXIII.

XII. Teſtis 129. Urſula Svvidrovva de Lobzovv a ſquinantia libetatur MDXVIII.

XIII. Teſtis 139. Catharina de Lenczicaa per decem hebdomadas graviſſimo dolore guttutis preſſa poſt vota ſanatur anno MDXIX.

fugao,

42 XIV. Teſtis 148. Blaſius Wydra de Radomye notarius Vicariatus Cracoviæ nobilis, citca feſtum S. Michaelis in Villa Opathkovvicze come-
d dens aves qoiſquillas *d*, os avis in guttore ejus ita fortitet hæſit, quod humano præſidio nxtrabi non potetat; & cum jam de vita deſpetaretur, ad S. Hyacinthum per vota recurrens, ſtatim ab oſſe liberatur anno MDXXIII.

XV. Teſtis 152. Magnificus Dominus Nicolaus da Pilcza Palatinus Sendomirienſis, cum ſemel coram matte ſua Zophia Palatina Sendomirienſi Sanctom Dei blaſphemaret, nocte eadem uſum loquelæ perdidit tam diu, donec iterum præ matris votis apud Sanctum Dei hic blaſphemus expia- D
retur, & tunc ſtatim perfecte correctus loquebatur. Factum anno MCDLXXX.

XVI. Teſtis 166. Stanislaus filius honeſtæ Agnetis Gabrielovva Cracoviæ oſſe piſcis ſuffocatus, ad S. Hyacinthum matte recurrente, ſanator MDXXIII.

XVII. Teſtis 171. Honeſta Magdalena Dampleſzovva ſemeloſſe piſcis, ſecundo veto froſto pomi ob neglectum votum ſuffocata, ad Sanctum Dei recurrens liberatur.

XVIII. Teſtis 201. Puer quatuor annorum filius Nicolai mutatoris Cracovienſis caſu digitarium, alias napatſtick *e*, deglutivit, qui ei ita in gutture hæſit, ut nulla arte humana adjuvari poſſet, ita ut jam puer morti vicinus ore ſpumare incipe- *e*
ret. At matre ad Sanctum Dei virum recurrente, ab illa gravi ſuffocatione gutturis liberatur. Hoc mitaculum conteſtatur F. Georgius Lector poſt prandium ſupra miraculo 19 anno MDXIX.

vit, 43 XIX. Teſtis 261. Honeſta Zophia Ruſzi-
eczka dolore guttutis liberator.

XX. Teſtis 295. Honeſta Catharina Benedictotum apud ſanctimoniales S. Andreæ manens Cra- E
coviæ, oſſe ex carnibus in gutture foſſocatur, & poſt vota liberatur. Factum anno MDXXIII.

XXI. Teſtis 313. Religioſa Urſula ſanctimonialis D. Auguſtini Cracoviæ caſu ex oſſe piſcis comedens, ſuffocatur, & humanis deficientibus præſidiis, ad divina recurrens, mediante Sancto, liberatur.

XXII. Teſtis 314. Honeſta Cathatina Petti ſculptotis de Cracovia, cum matet ſua ob infirmitatem uſum loquelæ amiſiſſet, filia pro illa vovente, eidem loqoelam præſidio Sancti Dei recupetat.

XXIII. Teſtis 338. Stanislaus Wlodata de Crovodrza apoſtrema & tumotem in gutture paſſus ſanatur.

XXIV. Teſtis 372. Honeſta Anna Focaria apud Porembski Cracovienſis per dnas hebdomadas maximo dolore guttotis libetatur.

XXV. Teſtis 389. Puer filius Mathiæ muratoris ſub Caſtro Cracoviæ magno dolore gutturis poſt vota liberatur.

XXVI. Teſtis 399. Honeſta Anna vidua de Caſimiria, tribus annis continuis dolotem & mot- F
bum gutturis paſſa, liberatur. Factum anno MDXXIII.

ac aurium liberata fuit.

44 I. Teſtis 95. Providus Mathias Scholdra Cracoviæ fuit, paſſus fuit ditatem 4 meſibus, poſt vota facta ſanatur. Factum anno MDXXIII.

II. Teſtis 135. Honeſta Agnes Walkovva de Crupniki, vetmem quemdam ſiniſtra aute percipiens, tribus diebus vexabatur; at poſt vota facta, vetmis expellitur.

ANNOTATA.

a *Opiaor, hoc nomine aſſignari Prtricoviam, urbeculam majoris Poloniæ, quæ in Palatinata Siradiensi ſita eſt, & quam indigenæ idiomate ſuo vetraculo* Pentrkovv *appellant.*

b *Forſan per* cantriſuſorem *hoc loco iatelligitur artifex, qui teatharos ex ſtuano aut alio metallo fundit, quandoquidem ſcriptores mediī evi* cantharum *ttiam nominant* eaottum, *ut in auctiore Caagii Gloſſario ad hanc vocem licet videre.*

c *Probabiliter hic indicatur caſtrum in rupe conſtructum & in Palatinata Cracovienſi ſitum, quod Latine* Ogrodenecia *vocatur, ut apud Zeillerum in Germanica Poloniæ deſcriptione pag. 91 traditur.*

d *Ar-*

A d *Arnoldus Villanovanus apud Ulyſſem Aldrovandum tomo* 2 *Ornithologiæ lib.* 13 *cap.* 22 *ſive pag.* 134 quiſquilam *uſurpavit pro coturnice. Hinc collige, quod Severinus Cracovienſis per* quiſquillas *deſignare voluerit eaſdem aves.*

e *Hac voce* naparſtek *haud dubie exprimitur nomen vernaculum, quo apud Polonos digitale iſtud inſtrumentum appellatur.*

SECTIO V.

Dolor pectoris aliorumque viciniorum partium, & languor pedum manuumque curati.

Varii oppreſſi cordialgia,

1. TEſtis 8. Honeſta Anna cantriſtoris uxor Cracoviæ pueri ſui, graviſſimas corroſiones in ventriculo habentis, poſt vota pro eo præſtita, ſanatione lætatur. Factum anno MDXXI.

B 11. Teſtis 11. Martinus filius XII annorum Alberti Drnzek de ſuburbio Cracoviæ profeſto Paſchæ a fluxu ventris, & a gravi infirmitate curatur MDXXIII.

111. Teſtis XII. Honeſta Catharina Collegiatka de Cracovia inquilina apud domos Conventus S. Dominici in menſe Aprili pectoris & gutturis ab inſanabili dolore levatur. Factum anno MDXXIII.

IV. Teſtis 17. Uxor providi Mathiæ Szymierz ſutoris Cracovienſis triennio a gravibus punctionibus cordis cum magno dolore per Sancti patrocinium ſublevatur. Factum anno MDXX.

V. Teſtis 24 Agnes Svvidrovva de Lobzovvo a dolore cordis ſanatur.

VI. Teſtis 77. Honeſta Agnes uxor Andreæ Gronoſtai per duodecim annos magnam pectoris infirmitatem paſſa ſanatur. Hoc idem confeſtatur teſtis CLXIX.

VII. Teſtis 80. Joannes Pudelko tuſſi pectoris mortali preſſus, propter quam jam loqui non poterat, per Magdalenam uxorem ſuam devotatus ſanatur MDXX.

VIII. Teſtis 91. Laurentius ſeptem annorum filius Prantoris, & ipſe Petrus pater ſuus gravi interiorum dolore vexari liberantur.

C 46 IX. Teſtis 100. Honeſta Catharina Procopovva Garnczarka dolorem interiorum per viginti annos paſſa ſanatur anno MDXXII.

ſeu paſſionis in cordis

X. Teſtis 106. Honeſta Regina Naymanovva Cracoviæ ſeptem annis morbo cordiaco vexata poſt vota ſacta liberatur.

XI. Teſtis 129. Honeſta Urſula Svvidrovva a gravi intrinſeca inteſtinorum vexatione, apparente ſibi S. Hyacintho in viſu, & ipſam ſanante, liberatur MDXVIII.

XII. Teſtis 130. Elizabeth uxor Alberti pellificis Cracoviæ morbo mammillæ graviſſimo poſt partum Joannis filii ſui occupata, poſt vota reddita ſanatur. Factum anno MD.

XIII. Teſtis 131. Elizabet filia Annæ Schabezina tribus annis infirmitate tuſſis vexata ſanatur. Anna mater teſtis.

XIV. Teſtis 147. Nobilis Jacobus Colatovvſki diœceſis Poſnanienſis & Notarius officinæ Vicariatus Cracoviæ ab irremediabili dyſenteria poſt vota liberatur. Factum anno MDXXIII.

XV. Teſtis 159. Honeſta Anna, generoſæ Dominæ Catharinæ Koſcielecka, theſaurariæ regni Poloniæ filia, a gravi apoſtemate in pectore in ſiniſtra mammilla poſt vota ſanatur. Factum anno MDXIX.

EX IMPRESSIS.

XVI. Teſtis 198. Laurentius Wavvrzyncx de Clepardia, a cordiaca a paſſione meritis & interceſſione Sancti liberatur anno MDXX. a

XVII. Teſtis 203. Filius nobilis Hieronymi Braczieiovvſki civis Cracovienſis ab apoſtemate ſub alis habito ſanatur.

47 XVIII. Teſtis 204. Mathias Krupnik a dolore dorſi liberatur. *aliiſque interiorum doloribus,*

XIX. Teſtis 230. Margarata Nogavvcaina uxor ſartoris Cracovienſis in platea Viſlenſi uſum linguæ deperditum recaccipit. Factum anno MDIII.

XX. Teſtis 247. Catharina uxor Hanus muratoris Cracoviæ loquelam, quam amiſerat, votis perfectis, reſumit.

XXI. Teſtis 277. Dorothea Naibergerovva civis Cracoviæ in mammilla apoſtema habens, cum vota reddidiſſet, ſanatur.

XXII. Teſtis 283. Hedvigis Bernardi piſtoris Cracoviæ uxor, graviſſimas corroſiones ventris habens, ſanatur.

XXIII. Teſtis 290. Marhias Lupus Cracoviæ ſellator a gravi tuſſi liberatur, apparente ſibi in viſu S. Hyacintho. E

XXIV. Teſtis 304. Joannes Baſzynski de platea ſancti Joannis Cracovienſis corroſiones in medullis oſſium habens ſanatur.

XXV. Teſtis 310. Catharina Jurkovva da Cazimirz dolore pectoris ſanatur.

XXVI. Teſtis 336. Zophia mulier de Cracovia magno dolore inteſtinorum & oſſium divexata, poſt vota ad Sanctum facta ſublevatur.

XXVII. Teſtis 367. Anaſtaſia virgo monialis de tertia regula S. Dominici tribus annis dolorem cordis & cordiacam paſſa ſanatur anno MDXX.

XXVIII. Teſtis 390. Joannes Byelski librorum ligator Cracoviæ, morbum paſſus intrinſecum, miraculoſe ſanatur.

XXIX. Teſtis 392. Joannes Lyeſzianin civis Cracovienſis, aſperrimam interiorum corroſionem patiens, poſt vota ſanatur.

48 XXX. Tabula 13. Uxor piſtoris Sebaldi civis Cracoviæ dolore pectoris graviſſimo preſſa, ad Sanctum ſecurrens, liberatur anno MDXXI. *auxilium S. Hyacinthi experimentat*

XXXI. Tabula 14. Famata domina Martha de platea ſancti Spiritus civis Cracovienſis, per quinque annos dorſo vehementer cruciara, patrocinio S. Hyacinthi ſanatur perfecte anno Domini MDXXI. F

XXXII. Tabula 37. Puella dominæ olim conjugis Andreæ Pilavva, tuſſi graviſſima oppreſſa, voto facto, liberatur anno MDXX.

XXXIII. Tabula 42. Generoſa domina Koſczielecka, uxor domini Andreæ Kuſczieleſcski vicetheſaurarii Regni cordiaca paſſione, toxico, & capitis vertigine oppreſſa, per vota ad Sanctum facta ſanatur anno MDXXI.

XXXIV. Tabula 43. Generoſa domina Regina Saphranczovva exiſtens in ſua teneriore ætate, fœtido & oculis humanis inconſpectabili rumore & apoſtemate percuſſa, cum ad Sancti auxilium ſe omnino convertiſſet, turpe apoſtema ceſſit anno MDXX.

XXXV. Tabula 44. Domina Pilavvina pectoris ſimul & gutturis ulcus habens peſſimum, invocato Sancti patrocinio, ſanatur anno MDXXI.

XXXVI. Tabula 95. Michael Kyenski a maximo dolore cordis, & infirmitate, S. Hyacinthi fultus adjuvamine, ſanatur anno MDXXIV.

49 1. Teſtis 7. Nicolaus Noſzek corroſionem pedum viginti annis paſſus, poſt vota ad Sanctum, facta ſanatur. *alii eorum,*

11. Te-

EX IMPRESSIS.

tt. Teſtis 8. Puer duorum annorum ulceribus, & morbo gravi contractus in pedibus, oblato illo per vota, ſanatur. Factum anno MDXXt.

ttt. Teſtis 10. Filius Marthæ Thomaſzovva ex vulnere acriter læſus, & læſuram cum purrefactione oſſium vigioti annis paſſus, dum humanis deſtituitur auxiliis, diviais adjuvatur.

tv. Teſtis 14. Nicolaus carpentarius graviter in pede læſus, eum per medium annum deeumbeſet, poſt vota facta ſanator anno MDXXII.

v. Teſtis 16. Hooeſta Catharioa de Lublio, magno vulnere pedis ſanguinem cootinue fluenris poſt vota ſanatur.

vt. Teſtis 21. Mathias Porembski civis Craoviæ a corroſiooe oſſium io gennbus cum dolore maximo, poſt vota facta liberatur anno MDxxttt

vtt. Teſtis 24. Hooeſta Agaes Svvidrovva de Lobzovv, per tres annos magnum dolorem pedum patieas, ſanator cnao MDxx.

vttt. Teſtis 33. Bernardus carpeotariuseivis Craeovienſis ante feſtum S. Michaelis quinque hebdomadibus graviſſimo, & irremediabili dolore
B pednm affectus, poſt vota completa ſaaatur.

tx. Teſtis 34. Martha de Lublino, ex gravi caſu fractam maaum a medicis irremediabilem, factis votis, recuperat anno MDXX.

50 x. Teſtis 45. Mathias calligator *b* eivis
aui laeoribus manuum Cracoviæ ambulaadi uſum ex repeotino morbo amiſerat: poſtquam ad Sancti tumbam per uxorem ſuam Anaam teſtem voto præſentatur, ſanatur annu MDXxttt.
b

xt. Teſtis 47. Honeſta Hedvigis vidua Craoviæ a ſex menſibus maximo dolore pedum deteata, poſt vora ſanatur annu MDXxttt.

xtt. Teſtis 51. Honeſta Salomœe familiaris apud Iglarxa io platea Judaicæ degens, quatnor hebdomadatum tumurem pedum paſſa, ſanatur.

xttt. Teſtis 53. Margareta Clepardienſis uxor Mathiæ Cothlara a morbo pedis liberatur anno MDXxt.

xtv. Teſtis 59 Puer tredeeim aonorom magno dolore pedis liberatur.

xv. Teſtis 70. Honeſta Barbara uxor Alberti ſellatoris Cracoviæ eandenti ferro læſa, iaflatnram unios anni pedis paſſa, nec medicornm anxilio ſaaata, ad Sanctum recurrit. Factum anao MDXVI. Hoc idem conteſtatur teſtis 168.

C xvt. Teſtis 73. Joannes Pochilius civis Cracovienſis ante feſtum S. Michaelis in ſioiſtro pede aeriter læſus, poſt vota ſanatur anno MDxxtt.

xvtt. Teſtis 78. Honeſta Catharina Bilenska in plarea Caſtrenſi Cracoviæ dulorem magnum & ioeurabilem paſſa, expletis votis, ſanatur aano MDXX.

xvttt. Teſtis 79. Religioſa ſoror Martha tertii habitus S. Dominiei ante earniſprivium fractom pedem & a medicis incurabilem habens, apparente ſibi S. Hyaciotho, a dolore liberatur. Factnm anno MDXX.

xtx. Teſtis 81. Elizabeth Rimarxa Andrichovva a podagra curatur MDttt.

51 xx. Teſtis 87. Nicolaus Krol ab ioflatura
vel pedem efflixchantur, pedis cum aceenſione ſanatur. Factum anno MDxxttt.

xxt. Teſtis 88. Joannes Czech, gener Dlugoſzii civis Cracovienſis, bioa vicc a magna iaflatnra pedis ſublevatur anno MDxx. Hoc idem conteſtatur tabula xt.

xxtt. Teſtis 115. Dorothea Pilavvina fractnram oſſium pedir paſſa ſanatur.

xxttt. Teſtis 117. Joanaes Baryla fractoram oſſium in cruribus paſſus ſaoatur.

xxtv. Teſtis 524. Marhias Krzevvsxi laicus D Cracoviæ dolore dexrri pedis liberatur.

xxv. Teſtis 132. Catharina Woixovva fracturam crurium uno & medio anao paſſa, oee a medicis adjuta, facto voto, ſanatur. Factum anno MDXXtt. Hoc idem conteſtatnr tabula LXXI.

xxvt. Teſtis 133. Zophia puella de Cracovia gravi dolore pedis dextri liberatur. Factum ao ao MDXXtt.

xxvtt. Teſtis 572. Catharioa Wrzeſzixovva vidua, ſiniſtro pede vehemeoter & diu laborans greſſuque privata, poſt vota eonſurgit ſana ao. no MDXIX.

xxvttt. Teſtir 194. Batbara Czieslioa Craoviæ tumore pednm ſanatur.

xxtx. Teſtis 207. Jacobus Cracovienſis dolore ſiaiſtri pedis affectus ſanatur.

52 xxx. Teſtis 221. Dorothea Wroblovva Cra- *Intercoſſione ejus deae Sanctae*
coviæ pede graviter læſa ſanatur.

xxxt. Teſtis 222. Margareta pileatrix de platea Wislenſi dolure pedum liberatur.

xxxtt. Teſtis 231. Filius Stanislai Moadrii a vulnere pedis inſanabili liberatur.

xxxttt. Teſtis 232. Dorothea Karasxovva, ex gradibus cadeas, pedibus colliſa ſanatur. E

xxxtv. Teſtis 233. Dororhea Tomanovva gravi dolore pednm oncrata liberatur.

xxxv. Teſtis 239. Zophia uxor Gregorii ſabri, pedum dolorem quiaquennio paſſa, ſaoator.

xxxvt. Teſtis 250. Nobilis Jacubus Przemenczxi Cracoviæ in plasea Viſlenſi manens, manum abſciſſam ex toio, & recuperatam cum digitis oſtendit Commiſſariis præſentibus ia rei evidens teſtimonium. Factum anno MDXXtt.

xxxvt. Teſtis 265. Petrus ſarior de Caſimiria, maau dextra graviter vulneratus, & a medicis volnerariis *c* deſtitutns, poſt vota ſanatur.

xxxvttt. Teſtis 266. Filia Catharinæ de Stradumia e ſublimi cadens, colliſa & conſracta pedibus, poſt vota emiſſa ſanatur.

xxxtx. Teſtis 268. Catharina anre portam Svviecxxa dictam maneas, pedem morbo corruptum, deprecara Sanctum, recuperas ſanum.

53 xt. Teſtis 274. Stanislaus Bachmat gravi *ufum ſiſtorum interioram* pedum dolore detentus adhuc juveais, ad S. Hyacinthum recurrens, ſanatur anno MCDXC.

xtt. Teſtis 282. Catharina Joannis menſatoris uxor Cracovienſis per duos annos pednm greſſu privata, poſt vota ſoſpes evadit. F

xttt. Teſtis 297. Agnes de platea eerdonum quatnor annis pedibus infirmata ſanatnr.

xttt. Teſtis 307. Hedvigis Curxovva Clepardienſis pedem inflatum habeos liberatur. Factum anno MDXX.

xtv. Teſtis 318. Anna Gruſezina ex ſaburbio Cracoviæ ferreo clavo pedem perforatum habens, poſt divina auxilia ſana exiſtit.

xv. Teſtis 321. Catharina inquilina apud Bidleosxa a dolore manus ſanatur.

xvt. Teſtis 327. Joannes eerdo de Seobiro, dolore pedum ſublevatur.

xvtt. Teſtis 326. Simon rotifex Clepardieoſis pedem inflatnm habens ſanator.

xvttt. Teſtis 349. Barbara Czeezotxovva de Ogrodiaiki, pede putrido ſaaatur. Conteſtatur hoc rabula 53 anno MDXXtt.

xtx. Teſtis 351. Chriſtophorus pictor tetrum ulcus in pede habeas ſanatnr.

45 t. Teſtis 368. Religioſa virgo Barbara *pristinus recuperatur,* tertii habitus S. Domioici dolorem manus dextræ & tumorem habens ſaoatnr.

tt. Teſtis 379. Zophia de Caſimiria dolore pedum,

A pedom & dorſi liberatur.

LII. Teſtis 394. Catharina de platea Slacovienſi in ſiniſtro pede ulceroſo ſanatur.

LIII. Teſtis 396. Puella filia Catharinæ Stradomienſis a pedum dolore liberatur.

LIV. Teſtis 406. D. Martinus Belza doctor decretorum, auditor cauſarum, officialis Cracovienſis, læſus pede poſt vota ſanatur.

LV. Teſtis 407. Filia Joannis Pienyonzek pedem læſa doloribus ſanatur.

LVI. Teſtis 409. Adam Mniſzowski domini Haliczki Marcbionis curiæ regalis notarius publicus, habens inflaturam pedis tam magnam, ſicut ejuſdem corpus, nec poteos per medicos ſanari, ad S. Hyacinthi patrocioium recurrens, ſublevatur.

LVII. Tabula 2. Matrona quædam dolore pedis ſiniſtri intolerabili liberatur MDXX.

ut etiam tabella ad ejus examinem oppreſſa oſtendit.

LVIII. Tabula 20. Joannes in foburbio Cracovienſi gravi ulcere in pede per biennium vexatus, ad vota Sancti recurrens, ſanatur anno MDXXI.

LIX. Tabula 22. Zophia de platea Columbiæ, dolore manuum ac pedum vexata, recurB reos ad Saoctı auxilium adjuvatur anno MDXXII.

LX. Tabula 51. Puer cujuſdam nobilis domiæ, morbum lazentem in manu habens, oblatus ad Sancti ſepulchrum liberatur anoo MDXXII.

LXI. Tabula 64. Adoleſcens quidam dextra manu morbo corrupta per triennium divexatus, relinquens humana, divina ſenſit præſidia anno MDXX.

LXII. Tabula 66. Nobilis Hedvigis de Rzeplin virgo clauda ſanatur MDXXII.

LXIII. Tabola 68. Juvenis quidam Cracoviæ maximo dolore pedis oppreſſus ſanatur MDXXII

LXIV. Tabula 69. Mulier quædam a cane læ*d* ſa in pedis parte, quæ ſatra *d* dicitur, ita ut etiam muſculi deſinerent, ſanatur anoo MDXXII.

LXV. Tabula 73. Juvenis quidam dolore pedis per dimidium annum divexatus ſanatur anno MDXXII.

LXVI. Tabula 84. Juvenis quidam longo tempore pedum dolore detentus, ſublevatur anno MDXXIII.

LXVII. Tabula 89. Joaones filius dominæ Annæ Maſtalinæ pedes retortos habens, quibus amC bulare non valens per novem annos, ſaoarur.

LXVIII Tabula 91. Soror Zuzanna de Pœnitentia S. Dominici tertii habitus, integro anno pedis dolore afflicta, poſt vota ſanatur.

LXIX. Tabula 94. Generoſus Nicolaus Landskorunski de Brzezie, burggrabius *e* Caſtri Cracovienſis, periculoſo apoſtemate pedis, poſt multa medicamina nihil juvaotia ad ſanctum Hyacinthum cum votis confugieos, divina ope ſanatur Factum anno MDXVI, XIII Septembris.

ANNOTATA.

a *Ægritudo*, *quæ hic a Severino* cordiaca *appellatur*, *paſſim a mediciis nominatur* cardiacus morbus *vel* cardialgia, *quæ appellatio deducitur a voce Græca*, καρδία, *quæ* cor *ſignificat*, *Hinc morbo illo laboraotes communiter dicuntur* cardiaci, *licet Severinus eos* cordiaros *vocet*, *forſan hoc nomine a voce Latina* cor *derivato*.

b *Non magis intelligo*, *quid hoc loco ſit* calligator, *quam quid ſupra fuerit* introligator. Quæve *has voces*, *quæ parum ad rem noſtram faciunt*, *Polonis explicandæ relinquo*. *Forſitan ſimplici l ſcribendum eſt* caligator, *qua voce auctor volue-*

Auguſti Tomus III.

eſt ludicare eum, *qui conficit caligas*. EX IMPRESSIS.

c *Exiſtimo per* medicos vulnerarios *hoc loco intelligendos eſſe chirurgos*.

d *Non dubito*, *quin pro* ſarra *hic legendum ſit* ſura, *quæ eſt poſterior tibiæ pars carnoſa*.

e Burggrabius *vel* Burggravius *eſt comes burgi vel caſtri*, & *deducitur hoc nomen a vocibus* burg, *quæ caſtrum* & grave, *quæ comitem ſignificat*. *Eadem ſignificatione dicitur* burggraffius, *a voce Germanica* graf, *quæ comitem deſignat*, *ut patet ex Lexico Cangii*.

SECTIO VI.

Febri, aliiſque morbis ac vulneribus afflicti priſtinæ ſanitati reſtituti.

Quidam aegrotis

I. TEſtis 32. Aona filia Agnetis Caieſlina Cracoviæ a ſubita infirmitate & a febri convaleſcit poſt vota reddita anno MDXX.

II. Teſtis 72. Jacobus Wodziczka de Lonkowicze, faber accutiſſima febre laborans, porrectis ad Saoctum votis, liberatur anno MDXX.

III. Teſtis 81. Catharina puella de Zabno, filia Joannis Puſdro, febricitans ad extrema deducta, apparente Sancto ſibi, ſanatur MDXXI.

IV. Teſtis 89. Dorothea Mezna Cracoviæ Annam ancillam ſervilem, patientem febrim per XV hebdomadas, per vota rehabet ſanam anno MDXX.

V. Teſtis 93. Urſula relicta Petri Szeliong conſulis Caſimirienſis tribus hebdomadibus acutiſſimis febribus divexara conſurgit, Catharina Religioſa tertiæ regulæ S. Franciſci de obſervantia pro ipſa vovente anno MDXXIII, feria III Paſchæ.

VI. Teſtis 104. Nicolaus Miklas a terribili & inſanabili paroxiſmo oppreſſus, & poſt vota ſtatim liberatus aono MDXXII.

VII. Teſtis 120. Catharina Praſzolka Cracoviæ ſeptennio febricitans ſanatur. *vel diutur-nis*

17 VIII. Teſtis 121. Catharina Jaxina menF ſattix Cracoviæ duobus aoois graviſſimis paroxiſmis vexata, poſt vota ſtatim convaleſcit.

IX. Teſtis 126. Elizabeth Szliotkovva tribus annis paroxiſmo laborans & vertigine, ſuſis ad Saoctum votis, liberatur.

X. Teſtis 163. Elizabeth de Clepardia vidua, cum filio ſuo Valentino (illa per annum cum dimidio, & ille per VII hebdomadas paſſi) liberantur.

XI. Teſtis 184. Albertus lotor veſtium regalium paroxiſmum totius anni paſſus ſanatur.

XII. Teſtis 186. Hedvigis Thomkovva gravi paroxiſmo laborans ſanatur.

XIII. Teſtis 202. Puer filius Barbaræ de Crupaixi laboraus paroxiſmo ſanatur.

XIV. Teſtis 232. Petrus Creſa centurio acutiſſima febre vexatus ſanatur.

XV. Teſtis 274. Barbara Blaſii fabri de platea Caſtrenſi Cracovienſis acutiſſima febri, & alia vice morbo lethali ſublevatur.

18 XVI. Teſtis 334. Puella filia Petri civis *febribus laborantes* Cracovienſis ſeptenoio febricitans ſanatur.

XVII. Teſtis 352. Filia Barbaræ Caſprovva paroxiſmo gravi laborans liberatur. Factum anno MDXXIII.

XVIII. Teſtis 358. Jacobus foſſatius de Cleparz bina vice a febribus liberatur.

EX IMPRESSIS

xix. Teſtis 36a. Saliodek eivis Cracovienſis, vovente pro ſe uxore, a febribus liberatur.

xx. Teſtis 391. Joannes Kokoska Ludmar de Cracovia eum ipſe, & uxor ejus, & liberi ejus graviſſima & acuta febri quaſſarentur, poſtquam votiva Miſſa promiſſa celebrata fuit, ſanitati ſunt reſtituti.

xxi. Teſtis 393. Anna de platea Slacovienſi per medium annum acutiſſima febri & mortali divexata, poſt vota ſanatur.

xxii. Tabula 67. Sranislaus de Curovv graviſſime febricitans devotatus ad Sanctum, feria ſexta poſt feſtum S. Gregorii convaleſcit anno MDXXIII.

59 1. Teſtis 28. Barbara uxor Nicolai Nadarzinski apotheearii Cracoviæ.

nonnulli calculo detinebat

ii. Teſtis 78. Andreas Bilenſzki in platea Caſtrenſi Cracoviæ manens.

iii. Teſtis 83. Carharina Kinarovva Cracoviæ per unum annum infirmitate eolica preſſa, cum ab omnibus mediciis deſtitueretur, matre ſua Elizaberh pro ipſa vovente, ſanatur in menſe Auguſto anno MDXXI.

iv. Teſtis 157. Joannes Barila ſutor Cracoviæ ab hoc morbo, apparente Sancto, liberatur anno MDXXIII.

v. Teſtis 211. Nicolaus Crerex ſutor Cracoviæ per longum tempus erueiatus ſanatur.

B

vi. Teſtis 293. Zophia de Stradomie lottix veſtium regalium ſeptem annis paſſa infirmitatem eolieam, invocato Sancto, liberatur.

vii. Teſtis 357. Stanislaus puer Stanislai Maſzno poſt vota liberatur.

viii. Tabula 31. Dominus Adam Zdovvski tribunus Sanoeenſis *a*, Craeoviæ oppreſſus eoliea paſſione, ad Sanctum eonfugiens, liberatur anno MDXIX.

a

60 1. Teſtis 18. Anna filia Nieolai earpentarii eodem morbo per decem horas quaſſata, Anna matre pro ſe vovenre, libetatur anno MDXV.

epilepſia

ii. Teſtis 509. Filius Annæ de Skarmitz, a eadueo morbo toto anno paſſus, per vota liberatur MDXXIII.

iii. Teſtis 191. Hieronymus filius Elizabeshæ de Levartovv ſanatur.

iv. Teſtis 254. Filia Bartholomæi pellifiieis morbum eumdem paſſa ſanatur.

v. Teſtis 286. Filius Agnetis Bernardka de platea S. Nieolai Craeoviæ.

C

vi. Teſtis 303. Filius annorum quatuor Laurentii portulani de Clepardia.

vii. Teſtis 320. Puer annorum ſex Hedvigis Nieolai ſartoris de Biskupye.

viii. Teſtis 326. Puer Helenæ Joannis fabri ferrarii uxoris Cracovienſis.

ix. Teſtis 352. Puer annorum quatuor filius Barbaræ Caſprovva Clepardienſis.

x. Teſtis 386. Anna Bogoſzovva de platea S. Spiritus quinque aanis paſſa hunc morbum, per grariam Dei & patroeinium Sancti liberatur.

xi. Teſtis 391. Calixtus puer, filius Hedvigis de Biskupie Bartholomæi ſartoris uxoris, morbum epileptieum paſſus poſt vota libetatur.

xii. Tabula 27. Puer quidam duorum annorum eodem morbo correptus, voventibus pro ipſo parentibus ſuis, ſanatur anno MDXXII.

xiii. Tabola 50. Puer cujuſdam dominæ nobilis eodem morbo laborans, apparente S. Hyaeintho matri ſuæ, perfecte ſanatur anno MDXXII.

xiv. Tabula 61. Alius puer vexetus graviter morbo epileptieo ſanatur.

61 1. Teſtis 37. Margareta Szimonovva inſtitrix, de Cracovia, per ſex annos continuos paſſa morbum gallieum *b*, ita quod videbatur ſaeies putrefieri, poſt emiſſum & factum votum ſanatur perfecte? Teſtis eſt maritus ejus, eum ipſa ſub juramento teſtificans. Tabula 77 anno MDXXI.

D

& multo Gallico affligi

b

ii. Teſtis 66. Nobilis Joannes Dobroſtainski a morbo eodem ſanatur MDXX.

iii. Teſtis 68. Mathias Krotki aurifex in menſe Septembri infirmitate quadam, & morbo gallieo divexarus, apparente ſibi S. Hyaeintho, ab hac lue liberatur. Et mater ſua eum eodem hoc ſub jutamento confirmavit eoram Commiſſariis, teſtis 64 anno MDXXI.

iv. Teſtis 68. Nicolaus filius Annæ de Andrzeiovv morbo gallico per duos annos vexatus ſanatur, voto ad Sanctum completo.

v. Teſtis 72. Jacobus Wodziezka a morbo galliico in inguine ſanatur anno MDXXI.

vi. Teſtis 85. Nobilis D. Meczinski in Caſtro Dobczieze, morbo gallico & purulenris puſtulis infectus, invoeato S. Hyaeintho, & ſibi in ſomnis apparente, ab hac lue ſtatim ſanatur anno MDXV.

vii. Teſtis 96. Sranislaus de Roſvadovv nobilis diœceſis Cracovienſis morbo gallieo per totam Quadrageſimam divexatus ſanatur anno MDXXII.

E

viii. Teſtis 503. Catharina Noskovva morbo gallico gutture irremediabiliter obſidente &c. partocinio Sancti invocato, ſanatur anno MDXXI.

6a ix. Teſtis 519. Agnes Znioskovva morbum gallicum irremediabilem paſſa ſanatur anno MDXVIII.

poſt invocationem S. Hyacinthi

x. Teſtis 121. Catharina Jaaina morbo eodem divexata poſt vota ſanatur anno MDXXII.

xi. Teſtis 127. Catharina Barſczikovva de qua & tabula teſtatur 65 anno MDXXI.

xii. Teſtis 146. Stanislaus de Grodziſko a morbo gallico inſanabili ſanatur anno MDXX.

xiss. Teſtis 156. Nobilis Joannes Zebridovvski eodem morbo liberatur MDXXIS.

xiv. Teſtis 197. Barbara Koskovva per multos annos vexata ſanatur MDXX

xv. Teſtis 238. Anna uxor Joannis ſartoris de platea S. Floriani ſimiliter,

xvi. Teſtis 209. Urſula Piotrkovva de Caſimiria eodem morbo infecta ſanatur.

xvii. Teſtis 247. Carharina Murarka Hanuſovva, morbo eodem ſic infecta, ut etiam vix ſaeies hominis videretur: quæ poſtea votis expleris ſanatur, & vulnera obducta eoram reverendis Commiſſariis a Sede Apoſtoliea oſtendit.

F

xviii Teſtis 255. Dorothea de Szamotuli, ſedeeim anniseumdem morbum paſſa ſanatur.

xix. Teſtis 275. Margareta in hoſpitali S. Valentini ab eodem morbo ſanatur anno MDXX.

63 xx. Teſtis 298. Fælieia Sliofarka de platea S. Nicolai, ab eodem morbo liberatur.

mirabiliter ſanatur.

xxi. Teſtis 305. Anna punlla ſervilis apud Srodmiſtrz manens ſimilirer.

xxss. Teſtis 308. Dorothea Maarkovva de Cleparz, ſedeeim annis eumdem morbum paſſa ſanatur.

xxiii. Teſtis 339. Nobilis Nicolaus Buchexiezki de Stradomie eum filio ſuo maſculo unius anni, gravi morbo gallico oppreſſi laborabant & ſanati ſunt.

xxiv. Teſtis 353. Nobilis Balthazar Wirzbovvski de terra Syradienſi certo tempore corroſionem inteſtinorum ex morbo gallico habens, ſanatur MDXIX.

xxv. Teſtis 378. Joſeph de Caſimiria piſcator eadem lue perfecte ſanatur anno MDXX.

xxvi. Tabula 25. Generoſus D. Nicolaus Piaſzec-

A zecki de Podoliæ e terra, morbo gallico vehementer excruciatus patrocinio Sancti ſanatur anno MDXXII.

XXVII. Tabula 48. Generoſi Domini Joannes & Stanislaus Piaſzeczczy, morbo gallico admodum gravati, Dri & Sancti upitnlamine liberantur anno MDXXII.

XXVIII. Tabula 56. Virgo Deo dicata morbo gallico oppreſſa ſanatur.

XXIX. Tabula 58. Quædam domina Agnes Petri menſatoris uxor cum filia ſua gallico morbo veaara, & ad Sancti patrocinium confugiens, perfecte ſaoatur, teſte CCXLVIII.

64 I. Teſtis 56. Stanislaus Snlovvski famulus generoſæ dominæ Aonæ Pyenionskova Capitaneæ Scalenſis propter vnlnus acceptum in capite tactus erat in manu & lingua, qui a prædicta domina ad eccleſiam Dei adductus & Miſſam apnd tumbam Sancti audiens, utroque morbo privatur, & loquelæ & manuum uſum & beneficinm recepit. Hujus teſtes, domina teſtis, famulus iſte, Commiſſarii, & procurator Regiæ Majeſtaris.

Alii aufum paralyſi,

B II. Teſtis 235. Barbara Jarxovva Crupnirxxa Cracoviæ tacta paralyſi pedis manuſque, & ab omnibus deſtituta, ad Sanctnm confugit, & ſanatur.

III. Teſtis 300. Stanitlans de Crupnixi ex alto ædificio esdens in terram, tactus paralyſi corporis totint, facto voto, ſanatnr.

65 I. Teſtis 26. Honeſta Anna uxor Felicis ſutoris Cracoviæ hydropica ſanatnr MDXXIII.

hydropiſi

II. Teſtis 31. Honeſta Hedvigis nanr Martini Szlodovvaix Cracoviæ in menſe Aprili una enm pueris ſuis hydropiſi correpta, votis datis & completis, una cum filiis eito convaleſcit annu MDXXIII.

III. Teſtis 102. Sebaſtianut filins Catharinæ Perſtovva in hydropiſim devenit, a qua, maire pro ſe offerente vota, ſubito ſanatnr anno MDXX.

IV. Teſtis 218. Stanislaus di Lencza faber Regiæ Majeſtaris, oriundns diœceſis Cracovienſis prope Lublinum, hydtopiſi graviſſima eiteomſuſus, poſt vota ſanatur anno MDII.

V. Teſtis 243. Barbara Paſternakovva de ſuburbio Cracovienſi de platea cerdonum, ob gravem partum hydropiſi inſanabili ad mortem dnducta, poſt vota ſaoatnr. Conteſtarur Catharina

C filia, teſtis 244 anno MDXX.

66 VI. Teſtis 237. Anna Jaroslai cantriſoſoris Cracoviæ uxor ab hydropiſi per vnta liberatnr.

aut aqua interiore effuſa,

VII. Teſtis 330. Laurentius currifex de Clr. pardia oppidanus magna hydropiſi toto corpore occnpatns, poſt vota ſaoatur.

VIII. Teſtis 343. Helena Carvatovva Cracovienſis hydropiſim multo tempore paſſa, Sancti invocato præſidio, ſalvificatur anoo MDXXII.

IX. Teſtis 382. Anna Bernardxa de Stradomye per quinque hebdomadas hydropiſim paſſa, Dei & Sancti ope ſanatur.

X. Tabula 21. Nobilis Joannes filius generoſi domini Jacobovvski, hydropico morbo fere confectus, per cognatos & conſangnineos ad S. Vid ſrpulchrum devotatus, ſanator anno MDXXII.

XI. Tabula 45. Quædam domina N. de Stradomye hydropiſim paſſa per novem menſes, invocato Sancti patroeinio, perfectæ ſanitati redditur MCCXXI.

67 I. Teſtis 80. Lucas de Uſczie juvenis de alto eadens, lethalitee vulneratns in capite & in latere habens oſſa rooſtracta, ad S. Hyacinthum devovetur, qui poſt vota convaluit. Hujus teſtes Joaoors Pudrlko, Lucas de Uſczie, Magdale-

Or peſte vel vulneribus effuſi

na uxor Joannis prædicti, qui corporali juramento præmiſſo depoſuerunt, Dominica prima poſt conductum Paſchæ hær facta fuiſſe anno MDXX. EX IMPRESSIS.

II. Teſtis 150. Puer decem annorum in domo Dorotheæ Nielovvs, filiut eujuſdam peratrieis de eerdonis Cracoviæ, graviſſimo morbo peſtilentiæ laborans, apparente ſibi S. Hyseintho, ſanatur anno MDXX. *d*

III. Teſtis 154. Stanislaus Zebrziduvvsxi, & famulus ſuus a rane rabido morſi, & in infirmitarem deducti, poſt vota ſanatue. Conteſtatur Tabula 38. factum anno MDXIX.

IV. Teſtis 165. Catharina Rudniezka peſtæ correpta, poſt vota ſanatnr MDVIII.

V. Teſtis 166. Jacobus filius Agnetis Gsbtielovva peſta correptus liberatur.

VI. Teſtis 170. Filius honeſtæ Cathatinæ Degovva peſte correptus liberatur.

VII. Teſtis 186. Tomas de Ogrodnixi ob uimiam minutionem ſaugnois deficiens, ipſa Hedvige uxore ejus apud Sanctum ſollicita, ſanatur.

VIII. Teſtis 255. Joannes Slavvienski, filius Dorothræ de Samotuli eivis Cracoviæ, in diſſenſioue graviter vulnetatus, a morte ad vitam E reducitur.

IX. Teſtis 259. Filios Margaretæ de Stradomie acriter volneratur eito ſanatur.

X. Teſtis 328. Galias Mantuanus ehirurgns epiſcopi Poſnanienſis aeriter in manu vulneratus, poſt vota facta, præſidio Sancti ſanatur anno MDXXII.

XI. Teſtis 342. Paulus de Lyvvo diœceſis Ioreuſis Isiens ferriſaber a ſodali ſuæ artia graviter vulneratus, poſt vota convaleſcit anno MDXXIII.

XII. Teſtis 365. Stanislaus Retxa gladiator bis a gravi infirmitate conſurgit. Conteſtatur Tabula 18.

68 XIII. Tabola 63. Dominus Joannes Pruſz eivis Cracovienſis morbo lrthargico rotreptus, per S. Hyrinthum apparentem, ſanatur anno MDXX. *per interceſſionem ejuſdem Sancti curatur.*

XIV. Tabula 32. Virgo quædam collis gravitee eum erate ferrea ex alto eadens, feria a Paſchæ & corpore & facie conquaſſata, & jam pene moritura, ab amicis ad tumbam Sancti devovetur, ſtarimqne a vulnere conſurgit MDXIX.

XV. Tabula 31. Quædam honeſta domina morbo peſtilentiæ correpta ſanatnr.

XVI. Tabula 35. Puer quidam infirmitate detentus graviori, eum omnium eluderet ſpem, F ad tumbam tameo Sancti devotatus convaleſcit anno MDXX.

XVII. Tabula 90. Puer Paulus de Caſimitia valde infirmus poſt vota ſanatnr.

XVIII. Tabula 2. Nobilis Adam Turxi gravi langnore vexatus, & humano præſidio deſtitutus, poſt vota ad Sanctnm facta liberatur.

XIX. Tabula 6. Stanislaus ſartor eivit Cracoviæ io maxima ae deſperta infirmitate conſtitutus, appareotn ſibi S. Hyarintho, & ſpem longioris vitæ præbente, ſaoatur anoo MDXIX.

XX. Tabula 15. Agnes vidua, ulim conjunx Gregorii pictoris, poſt mortem viri ſui ex magna triſtitia & dolore in gravem infirmitatem depoſita, implorato Sancti patrocinio, ſanatur.

XXI. Tabula 17. Quædam domina graviſſima laborans ægritudine, humana rejiciens, divina quærit & invenit præſidia anoo MDXXI.

ANNOTATA.

a Sanctum *eſt oppidum Poloniæ in Ruſſia rubra non procul a fluvio Sano ſitum in Palatinatu*

EX IMPRESSIS. *Leopolienſi. Puto, hunc virum cognominari Sanocraſem, eo quod hanc urbem haberet patriam vel in ea tribunus eſſet.*

b Mulus Gallicus *ſæpe pro ſtramis & ſpecie ſcabiei accipitur, ut in Actis S. Benonis tomo III Junii pag. 194 explicatum eſt.*

c *Podolia eſt provincia regni Poloniæ & pars Ruſſiæ Rubræ, terminaturque Volhinia ad Septemtrionem, & Walachia ad Meridiem.*

d *Neſcio, quid nomen peratricis ſignificet, niſi forſan nacter hoc voce deſignare voluerit mulierem, quæ peras ſeu ſaeculos conficit aut vendit.*

SECTIO VII.

Mulieres in periculoſo partu adjutæ, & alii in diverſis totius corporis doloribus, variſque caſibus & infortuniis opem eiuſdem ſancti thaumatargi experti.

B

Mulieres pregnantes, 1. TEſtis 38. Honeſta Anna uxor Socha Martini pellificis Cracovienſis graviſſime in partu laborans, nec parere valens, poſt vota liberatur.

2. Teſtis 43. Honeſta Zophia Sliodkovva uxor Nicolai Sliodek lanionis in platea Svvintka dicta, abortum patiens ad S. Hyacinthum confugit petens, ut illam ab iſto aborto liberaret. Et ecce ſtatim puer egrediens de ventre matris, iterum ſe in ventrem recepit, ut tempore congruo naſceretur. Hoc idem miraculum conteſtatur Regina Naymanovva Cracoviæ teſtis eveſ.

3. Teſtis 44. Nobilis Barbara Caſpervva inquilina apud quemdam civem, cognomine Ruſſek, in platea S. Stephani manens, ab aborſu & a dnlore partus poſt vota levatur anno MDXXIII in Aprili.

4. Teſtis 46. Honeſta Anna Martini Pograeaara Cracoviæ a dnlore & periculo partus patrocinio Sancti liberatur.

C

5. Teſtis 48. Catharina Wochnvva vidua, Cracoviæ inquilina apud Andreinvvski, tempore pnerperii ab accidentibus in tali actu, meritis Sancti, ad quem confugerat, ſublevatur anno MDIII.

Invocato S. Hyacintho, 6. Teſtis 55. Hedvigis Nicolai Czecaotka uxor de platea S. Floriani in patiendo graviter perielitatur poſt vota liberatur.

7. Teſtis 61. Honeſta Anna Nicolai cerdonis uxor in platea cerdonum Cracoviæ in partu laborans, & de periculo timens, ad Sanctum recurrit, & liberatur.

8. Teſtis 69. Honeſta Dorothea, uxor Joannis Ladara, morata apud Gregorium Scaiba piſtorem in platea S. Floriani feria ſecunda poſt REMINISCERE in parto laborans, & quaſi ſemiviva manens, per virum ſuum devoverut, & liberatur anno MDXXIII.

9. teſtis 79. Catharina filia Joannis Niedhalka ſartoris de Cracovia Feria tertia carniſprivii laborans in partu liberatur anno MDXXII.

10. Teſtis 97. Anna filia Petronillæ Niedbalczina Cracovienſis in puerperio cum puero periclitata, meritis Sancti convaleſcit. Conteſtatur tabula 75 anno MDXXI.

11. Teſtis 103. Catharina uxor Nicolai Noſex, cum duos pueros aborſa fuerit, poſt votum ab aborſibus liberatur anno MDXXIII. D

12. Teſtis 143. Catharina Herbulknvvska de terra Leopolienſi fluxum muliebrem per os fatis turpiter ejiciens, derelicta a medicis, ad Sancti præſidium confugiens, ab hac turpitudine ſublevatur anno MDXXVII.

In difficili partu 13. Teſtis 155. Nobilis Jacobnvva Wiencalavvska de armis Lelivorum in partu periclitans, vim pro ſe offerente, liberatur.

14. Teſtis 192. Honeſta Eliasbeth Joannis Roſembenski ſartoris uxor Cracoviæ citea partum maxime perclitata ſanatur.

15. Teſtis 203. Honeſta uxor Hieronymi Bracieiovvski civis & mercatoris Cracovienſis prius abortum paſſa, ad Virum Dei pro auxilio confugiens, amplius abortum non eſt expers.

16. Teſtis 254. Uxor Bartholomæi pellificis de platea S. Floriani civis Cracovienſis, ex alto cadens, timens ſibi abortum, ad præſidium Sancti confugit, & eſt a periculo liberata.

17. Teſtis 257. Uxor Bernardi Kleparczik de platea Slakovienſi Cracovienſis in partu periclitans poſt vota liberatur. E

18. Teſtis 270. Hedvigis Jacobi gladiatoris civis Cracovienſis de platea Caſtrenſi Cracovienſis uxor in partu laborans, per merita Viri ſancti, cui ſe devoverat, a periculo educitur.

19. Teſtis 279. Anna Bartholomæi carpentarii Caſtrenſis uxor, Cracoviæ manens, & in partu magno periculo laborans, liberatur.

vel abortus periculo 20. Teſtis 292. Anna Martini aromatarii quamdam infirmitatem muliebrem paſſa naturalem, votis ad Sanctum expletis, ſanatur.

21. Teſtis 310. Catharina jurxovva de Caſimiria laborans in partu, nec parere valens, commendans ſe Sancto, enixa eſt prolem.

22. Teſtis 316. Dorothea Mathiæ ſutoris de Cleparz uxor, triduo in partu laborans, invocato Sancti patrocinio, peperit.

23. Teſtis 341. Cathatina Walenczina in partu laborans, a periculo liberatur.

24. Teſtis 360. Uxor Stanislai vitreatoris Cracovienſis periclitans in partu, poſt votum ad Sanctum per meritum ſuum facta, eripitur.

25. Teſtis 362. Barbara Paſznicaks de Cracovia citea partum graviter ægrotans, & vehementer laborans, poſt vota facta ſanatur. F

26. Teſtis 385. Anna uxor Chriſtophori Rimara in platea Caſtrenſi plurimum dolore pariendi affecta, ſana peperit.

27. Teſtis 389. Uxor Mathiæ muratoris ſub Caſtro Cracovienſi in partu gravitet periclitata, a dolore & periculo ſublevatur.

28. Teſtis 407. Uxor generoſi domini Joannis Pyenionaek quatridno in patiendo laborans, nec parere valens, ad conditorem omnium Deum per merita Sancti confugiens, eſt enixa filium.

opem eius experimentatur, 29. Tabula 57. Quædam domina civis Cracovienſis per multos annos ſterilis exiſtens, facto voto ad Sanctum, brevi tempore ſenſit ſe impregnatam, & poſtea peperit puerum cujus poſtea puer, cum graviter infirmatus eſſet, poſt vota ſanatur.

30. Tabula 9. Nobilis quædam puerpera in partu periclitans poſt vota liberatur anno MDXX,

31. Tabula 10. Quædam civis Cracovienſis domina cruciata, dolore poſt vota liberatur anno MDXX.

32. Tabula 75. Quædam domina timens mortem ob partum, Sancto ſe commiſit, &c. Anno Domini. MDXXI.

74 1. Te-

A 74 i. Teſtis 9. Honeſta Barbara Nicolai le- *ſtrue etiam quedam perſone*, vigatoris uxor pro duos annos ſcabiem, & pruriginem totius corporis paſſa, poſt vota ſanatur MDXXIII.

ii. Teſtis 10. Martha Thomaſzovva Cracoviæ toto triennio habuit totius corporis intrinſecus corroſiones oſſium, & medullarum, ita quod ambulare aequibat; ſtatim poſt vota ſanatur.

iii. Teſtis 16. Honeſta Catharina du Lublin Cracoviæ maneos, triennio morbis, & ſcabie toto corpore ſparſa, poſt vota ſanatur.

iv. Teſtis 36. Honeſta Margaretha Albuſzovva de Biskupyz teſtatur, ſe vidiſſe rres puerus in villa Trzebinia cujuſdam kmetonis *a*; ita toto corpore incurvatos per unam ſeptimanam, quod nullo membro poterat ſu quiſque illorum movere: ut aurem ad ſepulchrum S. Hyacinthi ſunt oblati, ſtatim recti effecti ſunt in toto MDX.

v. Teſtis 225. Puer honeſtæ Hedvigis Mathiſovva collifus toto corpore, & quaſſatus, poſt vota ad Sanctum facta ſanatur.

vi. Teſtis 287. Stanislaus de Bizozovv doloſem puſtularum totius corporis multo tempore paſſus, poſt vota reddira ſanatur.

B vii. Teſtis 206. Stanislaus Sofna faberfeerarius de Clepardia pruritum cutis multo tempore paſſus ieremediabilem, ſanatur.

75 viii. Teſtis 277. Fælia Naibergiee auri- *morbi tortus corpore* fabee, & ſcabinus, &c. ſcabiem in toto coepote peſſimam habens, nec poſſibilem curari per medicos artis, ad divinum confugiens remedium ſanatus eſt. Conteſtatur tabula 85.

ix. Teſtis 279. Filius Bartholomæi carpentarii Caſtreoſis gravi infirmitate deductus ad ſummam miſeriam, a quo morbo poſtea, invocato divino auxilio, ſanatus eſt.

x. Teſtis 284. Barbara da Ferrax, proviſoris lignorum Regiæ majeſtatis uxor, corpus totum puſtulis mirabilibus non parvæ quantitatis cum inteoſiſſimo dolore capitis habens, humanoque præſidio caſena, ad Sanctum Deiconfugiens, liberatur.

xi. Teſtis 299. Margareta filia Mori ſub Caſteo Cracovienſi manens turpi contagione pruritus laborans, perfecte ſanatur.

xii. Teſtis 337. Filios Annæ Stanislavvovva du Cracovia, totus non mediocribus puſtulis infectus, poſt vota ſanatur.

C xiii. Teſtis 371. Catharina Vyborna de Cracovia gravem totius corporis infirmitatem, & præſertim peſtoris habens, appreute ſibi S. Hyacintho, convaluit.

xiv. Teſtis 396. Hedvigis de Strsdomie in gravi infirmitate in tumorem totius corporis eurruens, omni humano præſidio carens, ad Sanctum Dei ſe devovit, & ſana ſurrexit.

76 xv. Tabula 18. Generoſus D. Petrus Po- *ut patet ex multis teſtibus conſtat*, povvszki gravi quadam totius corporis preſſus ægritudine (bis namque quinque diebus, & totidem noctibus ſangois ea ore ejus promanabat uberrime) mediconum cura deluſos, upem ſibi divinam præſidiari petiit, toroque corde ſe Sancto committens, perfecte ſanatur anno MDxvi.

xvi. Tabula 19. Quidam homo N. gravi totius corporis preſſus ægritudine, a medicis duſtitutus, a Sancto poſt vota juvatur anno MDxvi.

xvii. Tabula 23. Quidam Nobilis N. diutuna preſſus infirmitate ſanatur anno MDXXII.

xviii. Tabula 28. Domina quædam N. de gravi ac deſperata infirmitate, etiam amicis jam de ſalute diffidentibus, poſt vota ſanatur.

xix. Tabula 30. Joannes civis Cracovienſis bis a gravi infirmitate & deſperata, per Sancti interceſſionem liberatur anno MDXIX. EX IMPRESSIS.

xx. Tabula 39. Quædam domina toto corpore in gravi infirmitate conquaſſata, invocato divino auxilio, ſubleyatur anno MDXXi.

xxi. Tabula 40. Famoſa Domina Dorothea civis Cracovieoſis toto corpore gravi preſſa ægritudine, cum marito ſuo votis inſiſtens, & ea completa cito, perfecte ſublevatur anno MDXXi.

77 xxii. Tabula 41. Quædam domina ingenti oppreſſa ægritudine, xxiv menſis Junii ad Sanctum Dei patrocinium implorando convaleſcit anno MDXXi. *quæ grati animi ergo*

xxiii. Tabula 46. Nubilis N. oppreſſos ægritudine ſanatur MDXXI.

xxiv. Tabula 47. Mathias lanio civis Cracovienſis morbo deteorus liberatur MDXXI.

xxv. Tabula 49. Mathias quidam gravi ægritudine preſſus convaleſcit MDXXIII.

xxvi. Tabula 52. Honeſta Agnes Oleoczaxa graviter infirmata convaleleit.

xxvii. Tabula 55. Stanislaus filius cujuſdam civis Cracoviæ N. graviter infirmatos, cum medicorum deeſſent conſilia, ad Sanctum votis expletis, ſanitati reſtituitur. Poſtea vero ſecundo, pater, & filius ſimiliter ægrotator, & poſt vota E convaleſcunt anno MDXXII.

xxviii. Tabula 59. Frater Mangolth, Ordinis Minorum ſancti Franciſci, Cracovienſis magna gravatus totius corporis infirmitate, cum a medicis fruſtra ſperaret ſalutem, ad Dominum pro Sanctos Dei vhor quærit ſalutem, & non fruſtratus ſpe, convaleſcit.

xxix. Tabula 60. Filia xxx ſeptimanarum cujuſdam civis Cracovienſis mercatoris incidit in deſperatam infirmitatem, & cum a medicis deſtituerentur, ſanctæ Mariæ Virgini, & ſancto Stanislao, & S. Hyacintho devoveiur, & cito ſanatur.

78 xxx Tabula 72. Quidam civis Cracoviæ, *ad tumulum ejuſdem Sancti* cum io ægritudine ſua Sancti quæreret patrocinium, ſanatur; ſed quia votum non impler, iterum in eamdem infirmitatem reincidit, & poſt vota ſanatur anno MDXXI.

xxxi. Tabula 76. Puer quidam valde infirmus poſt vota ſanatur MDXXi.

xxxii. Tabula 79. Generoſa quædam domina gravi totius corporis quaſſata ægritudine, ad ſancti Hyacinthi auxilia confugiens, ſanatur anno MDXXIII. F

xxxiii. Tabula 80. Famata quædam domina N. valde ægrota ſanatur MDXXIII.

xxxiv. Tabula 81. Honeſta Zophia civis Cracoviæ infirma convaleſcit MDXXIii.

xxxv. Tabula 82. Nobilis quidam graudi malo corporis oppreſſus ſanatur.

xxxvi. Tabula 83. Quædam domina gravi laborans infirmitate ſanatur.

xxxvii. Tabula 85. Quidam Mathias laniſex du Cracovia magna oppreſſus infirmitate, invocato apod Dominum Beati auxilio, ſanatur anno MDXXIII.

xxxviii Tabula 87. Nicolaus de Ylza artium baccalaureus, in gravi totius corporis conquaſſatioue xiv hebdomadibus decumbens, & cibum nullatenus ſuſtinere potens, omni humana ope deſtituros, divinum implorans ſanatur MDXVIII.

xxxix. Tabula 93. Nobilis Elizabeth Szeczigniovviaxa paſſa eſt totius coeporis, & præſertim brachii uoius immenſum dolorem per longum tempus; poſt vota varo ad Sanctum facta ſanatur.

xl. Tabula 96. Puer quidam valde infirmus, patentibus pro eo voventibus, ſanatur an. MDXXIV.

EX IMPRESSIS.

xlꝛ. Tabula 97. Hedvigis Trambaczki, uxor tubicinatoris Cracovienſis, gravi totius corporis infirmitate preſſa, poſt vota ſanatur. Anno Domini MDXXIV, die Lunæ, 18 menſis Aprilis.

Alii dantur,

79 ꝛ. Teſtis 115. Maximum miraculum contigit apud Kioviam, & eſt depictum ab antiquo in pariete eccleſiæ Cracoviæ S. Trinitatis prope majus altare. Sancto Hyacintho præſente, Scythæ inviſerunt Kioviam ad depopulandum eam; cumque completet Sanctus myſteria divina apud altare, & Fratres acclamarent, S. Hyacinthus, accepto venerabili Sacramento fugere cœpit, quem alloquuta eſt imago B. Mariæ Virginis, juſſitque ſe ab illo portari. Acceptæ igitur illa imagine alabaſtrina, pondere duorum talentorum vel trium, ut videre eſt Cracoviæ, Boryſthenem fluvium acceſſit, & facta benedictione per aquam, tamquam per firmam tertam, cum Fratribus ambulans, & ſe & Fratres ſuos a periculo Tartarorum liberavit. Et in teſtimonium hujus miraculi adhuc per fluvium veſtigium pedum S. Hyacinthi manet, & videtur ſemper ab omnibus, ut teſtatur etiam iſta
B nobilis Dorothea Pilavvina, quæ exiſtens Kioviæ Voliniæ metropoli hanc ſemitam per aquam propriis oculis vidit, & hic teſtatur. Conteſtantur autem huic miraculo plures teſtes, vel ex fama, vel ex viſu. Teſtis 2, teſtis 153 & teſtis 407,
b qui in proceſſu authentico videntur *b*.

tt. Teſtis 1. Reverendiſſimus P. F. Andreas de Paravv diœceſis Gneſnenſis ſacræ Theologiæ baccalaureus, provincialis Poloniæ Ordinis Prædicatorum teſtatur, dæmoniacum, qui liberatus eſt apud tumbam S. Hyacinthi, eum multis clamoribus proteſtatum, S. Hyacinthum eſſe Virum Dei ſanctum, & locum, ubi corpus ejus ſacrum requieſcit, vehementer ardere, eumque ergo a Sancto, ut recedat,

qui in diverſos caſus

80 ttt. Teſtis 6. Fr. Jacobus de Cracovia Ordinis Prædicatorum teſtatur, ſe per merita S. Hyacinthi, cui ſe commendaverat, magnum periculum ruſticorum, qui in ipſum irruerant, ut intetimerent, evaſiſſe, atque incolumem, apparente ſibi Beato, rediiſſe.

tv. Teſtis 19. Domina Zophia uxor Schaldl pictoris Cracoviæ in ſubitam cecitatem infirmitatem, ita quod mori jam videbatur, incidit, & facta
C pro ea votis, mox a ſubitanea morte liberatur anno MDXXt carniſpetivii.

v. Teſtis 31. Honeſta Hedvigis Slodovvniez, ex Cracovienſis ab infamia objecti ſibi furti patrocinio S. Hyacinthi liberatur anno MDXXttt.

vt. Teſtis 32. Agaes Caieslina Cracoviæ ad matitalem concordiam, a qua per mariti etimen adulterii ſequeſtrata erat, per merita Sancti, cui ſe commendaverat, & cui voverat, redit.

vtt. Teſtis 35. Catharina de Rzecaicze in flumine Rudavvka cadens ſubmergi cœpit, &, invocato Sancti patrocinio, liberatur anno MDXXttt.

vttt. Teſtis 39. Lautentius de Radzieiovv Cracoviæ exottiſuſot, erat affectus veneno, & cum nullo remedio poſſet venenum aducere, Sancto ſervo domini ſe devovens, in melius mutatus eſt anno MDXXttt.

ix. Teſtis 40. Mathias Clericus de Craeovia, in quodam litigio gravi cum adverſario ſuo, in quo in cauſa ſua coram Commiſſariis ſuccumbere debuit, quamprimum ad Sanctum votum fecit, in concordiam ultro venit.

ac infortunio invidentur,

81 x. Teſtis 55. Puer anorum trium honeſtæ Hedvigis Nicolai Czeczotka denarium devoravit, & eodem ſuffocatus eſt, & cum nullatenus extrahi poſſet, poſt vota facta, liberatur ab eo anno MDXXtt.

D

11. Teſtis 58. Stanislao da Curovv Clerico Craeovienſi neceſſarius quidam libet furto ſublatus poſt vota reſtituitur anno MDXXttt.

xtt. Teſtis 63. Honeſta Barbara Gibiovva de ſuburbio Cracovienſi recognovit, ſe plura beneficia meritis Sancti recepiſſe.

xttt. Teſtis 72. Jacobus Wodaiczka reformando bombardam globo, qui in ipſa erat, vulneratus, poſt vota ſanatur anno MDXXtt.

xtv. Teſtis 81. Joannes Monczynſki vtttt Julii exiſtens in montibus Ungaricis Tatri enunciatis, veniens Cracoviam graviſſima febri percuſſus & deliians volebat ſe ipſum interficere ſuaſu diaboli: at poſtea, apparente ſibi S. Hyacintho, a tam lethali caſu eſt liberatus. Adhuc videtur tabula Cracoviæ in hujus rei memotiam anno MDXVttt.

E

xv. Teſtis 94. Religioſa virgo Emerentiana tertiæ tegulæ ſancti Franciſci, precibus ſancti Hyacinthi obtinuit ingreſſum ſui Ordinis anno MDXXt.

periculum evaſerunt

8x xvt. Teſtis 117. Joanni Batlla ſatori Craeoviæ quædam furto ſublata reſtituuntur.

xvtt. Teſtis 125. Hedvigis Mathislovva apud dominos conſules Cracovienſes furti accuſata per quemdam adoleſcentem facti, factis votis ad ſanctum Hyacinthum, ejus ope liberatur.

xvttt. Teſtis 134. Muliar quædam ab acervo lapidum gravi obruta, colliſa, & conquaſſa, eum pene jam moreretur, poſt vota ſanatur.

xtx. Teſtis 133. Generoſus dominus Stanislaus Gorzki vicecapitaneus Cracoviæ ob crimen homicidii, carceris & capitis per Regem adjudicatus, dum ſe & vitam ſuam Deo & S. Hyacintho commendaſſet, audita Miſſa, gratia a Rege liberatur anno MDXIV.

xx. Teſtis 158. Nobilis Corzenezki cum ſuo adverſario cauſam agens, cum deberet omnibus ſuis bonis privari, poſt vota cauſam luctatur, & in omnium bonorum poſſeſſione totus perſeverat anno MDx.

xxt. Teſtis 160. Batholomæus de Soadecz furti accuſatus, & ad carcerem condemnatus ac mortem, viſibiliter per S. Hyacinthum viſitatus, ex carceribus & periculo mortis eductur
F anno MDXXt, IV Septembris.

xxtt. Teſtis 208. Stanislaus Soſna faberferrarius de Cleparz ab incendio ſuæ domus ab hoſtibus inferendo S. Hyacinthi ope liberatur.

interceſſione S. Hyacinthi,

83 xxttt. Teſtis 237. Anna Jaroslai caotriſuforis uxor in furti damno juvatur.

xxtv. Teſtis 239. Zophia uxor Gregorii ſabri Cracoviæ furti rea & accuſata evadit.

xxv. Teſtis 241. Gaaer Petronillæ nobilis matronæ ex vinculis & carceribus, catenis aſtrictus ab uno tyranno, pro eo votis datis, liberatus,

xxvt. Teſtis 244. Felicia de Crupnixi furto ſibi ſublata, votis peractis, recepit.

xxvtt. Teſtis 260. Felicia uxor Joachim poſt adulterium commiſſum, cum adultet capite plexus eſſet, hæc avaſit, & poſtea multis diebus commeadans ſa patrocinio ſancti Hyacinthi, & pœnitentiam agens ex delicto ſuo in gratiam viri ſui tediit.

xxvttt. Teſtis 267. Anna de platea Slacovienſi ditis carceribus adjudicata, & pœnæ capitis, patrocinio Sancti illæſa evadit.

axix. Teſtis 295. Puer Cathaticæ Benedictovva apud moniales ſancti Andreæ manentis aqua ferventi ſe perfundens in deſperatam infirmitatem

A iocidit, qui poſt vota facta cito ſanatur.

84 XXX. Teſtis 315. Simon famulus domini theſaurarii regni, Cracoviæ manens media nocte, inſciis omnibus, in profundiſſimum puteum cadens ſubmergebatur: quod ceſcieos uxor ſua ſubſidium petiit & invocaos Sanctum, ejus patrocinio e profundo puteo emergit. *ſeſaurarii regni Cracoviæ ejus mulier.*

XXXS. Teſtis 315 Uxor ejuſdem ex altiſſimo proruens ædificio ſanatur.

XXXIS. Teſtis 346. Anna Boguſſovva de platea hoſpitali furti falſo accuſata, ſecurrens ad patrocinium Sancti liberatur. Conteſtatur tab. 32.

XXXSII. Teſtis 347. Hedvigis de Caſimiria puella ex alto ædificio cadens colliſa vehementer, & quaſi mortua habita (in caput eoim impegerat,) poſt vota ad Sanctum emiſſa ſtatim ſanatur anno MDXXIII.

XXXSV. Teſtis 354. Catharina de Bieez Cracoviæ manens peſte correpta liberatur. Conteſtatur tabula 5 anno MDXIX.

XXXV. Teſtis 369. Soror Anna de tertio habitu S. Domioici peſte correpta, maritis S. Hyacinthi liberatur. Conteſtatur ſotoe Agnes, medio juramento.

B XXXVS. Teſtis 373. Barbara Caletniezka ob quoddam certum crimen homicidii reeluſa in carcere, & pet ſea menſes captiva fuit; quia enim prægnans erat expectabarur puerpetiom. Illa vero vota faciens ad S. Hyacinthum, ex illo carcere modo quodam mirabili evadit.

85 XXXVSI. Teſtis 377. Reverendus dominus Stephanus Gelbrikovvski magiſter artium a tentatione diaboli continua, ut ſe propriis manibus jugularet, ſuadente, cum ad S. ſe Hyacinthi convertit pattocinium, liberatur. *& ab eodem impetratur.*

XXXVIS. Teſtis 393. Mater honeſtæ Annæ de platea Slacovieoſi apud Caliethnik inquilioam manentis captivata, & capitali pœna punienda, poſt votum filiæ pro ea factum, mirabiliter evadit.

XXXIX. Teſtis 407. Geueroſus Domloos Andreas Pyeuyooaek Referendarius ſacræ Regiæ Majeſtatis teſtatur, quemdam ceatorioooem ſibi 100 floranos ſoſtuliſſe furto; ſed quando ad S. Hyacinthum factum fuiſſet votum, pecuniæ illæſa mirabiliter reſtituuotot abſque inſamia furtum committentis.

C XL. Teſtis 29. Laurentii de Grodno equus cum ex imptoviſo in fluvium Rudava iueidiſſet, & præ altis littoribus axire non poſſet, mergebatur: patrono ejus ad Sanctum vota emittante, exilit ſaous anno MDXXIII.

XLS. Teſtis 279. Marbias Papirek de Ogrodniki equum deperditum cum dolore & mœrore, votum ad Sanctum faciens, rehaber anno MCDXC.

XLSI. Teſtis 282. Nicolaus Hyelooek equum valda iofirmum, cui aliret ſubveoire non potuerat, ad Sanctum devoveos, ſanum accipit.

XLSSI. Teſtis 280. Zophia Hanoſovva mulier pauparcula, & ſimplex & devota duos pullos habens in aqua ſubmerſos, tandem cum devotiona ad Sanctum pro patrocinio eecusreas, ſaoos atque vivos iterum reaccipit.

86 XLSV. Tabula 7. Geueroſus Dominus Czernli de Zabno exiſtens in bello Prutenico, ex improviſo in quemdam lacum cadens, & in illo profundo cœno equo ſe volveos, cœpit mergi, & in illo caſu devote ad S. Hyacinthum proclamans, & ſe devoveos, ejuſdem auxilio, ut credit, adjotus, liberatur anno MDXX. EX IMPRESSIS. *plurima beneficia.*

XLV. Tabula 50. Joannes Pyerni cognomento da Cracovia civis multis tribulationibus & aoxietatibus divexatus, poſt vota ad Sanctum facta liberatus anno MDXXI Februario.

XLVI. Tabula 62. Nobilis Stanislaus Gromisz. ki ſemel, & iterum magnis periculis & diverſis, ope ſibi a Sancto præſtita, liberatur MDXVIII.

XLVII. Tabula 92. Agnes de Blonye paſſa tentationem diaboli per decem annos, ut ſe laqueo enecaret, aut aquis ſubmergeret, & in hac anguſtia ad Sanctum confugit, & a tentatione liberatur.

EPILOGUS.

87 Hæc ſunt, candide ac devote lector, quæ in grariam ſanctæ devotæque contemplatiouis, & ad ſanctum Dei virum Hyciuthum cujuslibet piæ affectionis ad aſtruendam fidem, & excitadam devotiooem ex Proceſſu authentico originali, quam breviſſime loſerenda duximus, ne longa ſeries miraculorum faſtidium legentibus paretet, nec etiam eo modo ab enumerandis miraculis pet vitum Dei Hyacinthum factis deſtitimus, ut in aliquo tanto ac tam celeberrimo Viro, vel in ſanctitate vitæ commendanda, vel in virtutibus Dei ope ab eo factis, non ſolum ipſius, verum etiam Dei gloriæ deeſſe videamor. Intermiſimus autem ob brevitatis amorem præſertim viſiooes, & apparitiones, quas diverſis temporibus, & perſonis variis morbis laborantibus, Deo permitteote, idem Sanctus facere dignatus eſt, quarum numerum uſque ad XXXVS ex ſuo origioali computabimos. Viſum eſt autem rei cooſentaneum genetalem vitæ, & ſanctitatis S. Hyaciothi commendationem, & teſtificationem (quæ ad triceſimum nomerum exondar) ex profeſſo præterire, cum graviſſimi viri & Patres Ordiois in Proceſſu deſcripti plurimas & inaumerabiles ad coofolationem fidelium populorum per Virum Dei virtutes factas, præter eas, quæ ſcriptucis contioentur, & a teſtibus ſuper poſitis, medio corporali jutamento, ab omnibus & ſingulis roboratæ ac firmatæ ſuat, factas jutidice & formaliter teſtificantes, nihil omittentes aot prætereuntes eorum, quæ veritatem rei concetuare videntur. *quibus auctor epilogum ſuum ſubjungit.* E F

ANNOTATA.

a Kemeto *ſive* cmeto *apud Polonos ſignificat ruſticum aut ſervilis conditionis hominem, ut in Annotatis ad miracula B. Simonis de Lipnica tomo IV Julii pag. 538 & alibi iterum obſervavimus.*

b *Hoc miraculum ſupra in Commentario prævio nam. 39 & ſequentibus fuſe retulimus.*

c *Hoc nomine vocatur pars montis Carpathi in Hungaria, ut apud geographos paſſim notatur.*

DE

A D

DE SANCTO ROCHO CONFESSORE

APUD MONTEM PESSULANUM IN GALLIA.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Natales; nomen; fabula Sancto afficta; an Tertium Ordinem S. Francisci fuerit amplexus.

SEC. XIV. Locus natalis Sancti.

MOns Peſſulanus, *vulgo Montpellier*, *noniſſimo Galliæ in Occitania inferiore urbe*, per S. Rochi *confeſſoris natalem ac mortem*, nec non *mira quædam*, *quæ poſt eum ibidem accidiſſe memorantur*, *ſi Acta ejus credimus*, *celeberrimum* B *ſibi nomen obtinuit*. *De iſta urbe teſtatur Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum*; & *inter alia circa eam obſervat ſequentia*: In ea orbe jam ante annos DXXX ſtudia litterarum, ac in primis medicinæ floruiſſe, docet epiſtola CCCVII Beroardi Claravallenſis abbatis. *Etenim in illa de archiepiſcopo Lugdunenſi hæc legi*: Sicque ſtrata * publica cum turba promiſcua peregrinorum, tamquam unus ex illis, pervenit ad S. Ægidium: eumque infirmaretur, pertranſiit uſque ad Montem Peſſulanum: ibi aliquamdiu commoratus, cum medicis expedit & quod habebat, & quod non habebat. *Sed felicius*, *certius ac commodius poſtmodum eumdem urbem nobilitavit cæleſtis ac omnipotens medicus*, *quando divina ſua bonitate ibidem in lucem produxit hunc ſanctum Confeſſorem*, *qui gravioſſimos atque inſanabiles afflictorum hominum morbos potentiſſimo ſuo apud Deum patrocinio cunctarum aliquando eſſet*, *magnuſque quaquaverſum per Europam futurus peſtiferæ præſertim luis ſoſpitator*, & *continuum*, *ut ita dicam*, *in hujuſmodi malo tollendo miraculum*. *Et vere in hac urbe Vitam ſanctum hauſiſſe natalem*, *communis auctorum eſt conſenſio*; *quibus nos facilius ſuffragamur in iſta re*, *quam in iis*, *quæ de* C *ejus nobilitate paſſim circumferuntur*, *quæque inobſervata prætereire non poſſumus*, *correctionis*, *quantum ſaltem nobis videtur*, *indigo*. *Rem ita*.

* I. e. via lapidibus vel ſilice ſtrata

nobilitas ejus

2 *Acta Belfortiana*, *quæ dicturi ſumus infra*, num. 2 *de Monte Peſſulano locuta*, *ſic de Sancti patre pergunt*: Cujus dominium quondam habuit nobiliſſimus eques, nomine Joannes, illuſtriſſimo Francorum regum ſanguine natos. *Breviarium eccleſiæ & diœceſis Siſſicenſis*, *de quo poſtea*, *lectione prima de* S. Rocho, *regiæ ipſi natales non attribuit*; *ſed dominium ſeu imperium*, *ibidem ſic expreſſum*: Patrium habuit Montem Peſſulanum..Narbonenſis Galliæ oppidum non ignobile: cui aliiſque nonnullis patet *ejus* non tyrannorum more; ſed juſtitia, integritate, prudentia, divino timore, ſuorumque omnium benevolentia & gratia imperavit. *Conſentit Vita Dieci apud nos poſtea primo loco proferenda*, *cap.* 1 *num.* 4. *Joannes Pinus in Vita*, *quæ a nobis deinde pluribus indicobitur*, *hæc ad rem noſtram ſcribit*: Ibidem loci (*egerat proxime de Monte Peſſulano*) quondam homo dives & opuleotus, clarioque & illuſtri familia genitus, terra marique ſimul impecium exercuit. *Rzovius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum* 1327, *num.* 26, *parentibus* orbis *Montis peſſulanæ* domicilii natum *ſignificat*; *quod etiam facit Spondanus in Continuatione Annalium Cardinalis Baronii*, *ad annum eumdem* 1327 *num.* 10. *His*, *quæ de Sancti nobilitate e variis modo retulimus*, *nonnullas viſum eſt ſubjungere obſervationes*.

3 *Expendamus itaque hæc tria*; *primo*, *ſanguinem regium*; *deinde dominium prædictum*; *ac tertio*, *dicamus aliquid breviter de nobilitate*, *duobus hiſce titulis ſeclusis*; *quiſquam ſimilium* E *ex his tribus titulis verſimillius Sancto tribui poſſit*, *inde deducturi*. *Ex Actis*, *quæ citavimus*, *ſola Belfortiana regio Sanctum ſanguine natum aſſerunt*. *Verum cum eorum auctor ſit anonymus*, *incerti temporis*, *incertæ auctoritatis*, *liceat nobis deſiderare ulteriorem hujus aſſertionis probationem*, *antequam noſtro calculo hanc placito ſubſcribamus*, *præſertim quia Acta tum hæc tum alia non ſunt tanti volumi quanti pro Sancto tam memorabili ea eſſe vellemus*. *Monent itaque nos illa indeciſa*, *quam aliunde probare vel improbare*, *non eſt nobis in promptu*. *Ita nobis videtur dictandum ad punctum primum*. *Secundum vero non melioris*, *immo deterioris eſt notæ*, *ſecundum ea*, *quæ adverſus illud proferemus*; *quod utique nec cum ſerie*, *nec cum nominibus*, *nec cum tempore dominorum ſeu dynaſtarum Montis Peſſulani cohæret*.

4 *Nam Guillelmus Catellus in Monumentis hiſtoriæ Occitaniæ*, *anno* 1633 *Gallice editis Toloſæ*, *poſtquam lib.* 4, *pag.* 654 *tractaſſet de dominis iſtius loci*; *deinde a pag.* 660 *eorumdem* F *ſeriem ita texit in rem noſtram*, *ac nomina recenſet*. *Guillelmos ſignat quatuor*; *deinde Mariam ac Petrum Aragoniæ regem*; *Jacobum ejus filium*, *quem pag.* 676 *affirmat*, *dum eſſet in Monte Peſſulano*, *die xxv Novembris anno* 1272 *condidiſſe teſtamentum*, *vi cujus in filium ſuum ſecundo genitum Jacobum tranſtulerit civitatem illam cum dominiis ſuis omnibus ac coſtris*, *vita functus ſecundum hiſtoricos*, *uti addit idem Catellus*, *Hiſpanos anno* 1311. *Hunc autem Jacobo ſecundo tenuit ſucceſſiſſe Sanctum Majoricæ regem*; *illi vero Jacobum teſtum*, *ab eoque dynaſtiam Montis Peſſulani anno* 1349 *venditam fuiſſe Philippo Valeſio*, *Galliarum regi*, *atque illum venditionem anno* 1350 *a Petro Aragonum rege*, *qui in Majoricæ regnum*, *poſteris ejuſdem heredibus deficientibus*, *ſucceſſerat*, *confirmatam anno* 1350. *Baudrandus tamen in ſua Geographia od vocem* Mons Peſſulanus *refert*, *hanc urbem* venditam fuiſſe Philippo Valeſio..a Sancto rege Majoricæ, cui fuerat antea.

varia aſſeruntur

vide

5 *Sed illud tanti hic non eſt*, *ut nos vel mora* non ſatis *vi debeat*, *ocdum novum nobis inquiſitionem injicere*: *ſufficit enim in rem noſtram*, *ditionem*

ſeu

A *ſeu dominium Montis Peſſulani, Joanni*, S. Rochi *parenti, ſuperius attributum, nec cum nominibus, nec cum tempore, nec cum ſerie dominorum iſtius loci convenire, cum nullus tunc inter illos ejuſmodi nominis dynaſta notetur, ſecundum ea, quæ e Catello protulimus. Odoricus Raynaldus Annalium eccleſiaſticorum tom. 15 ad annum Chriſti 1327 num. 56 tituli hujus falſitatem aſſatim perſpexit, quando hæc monuit:* Silentio autem diſſimulandum non eſt, nonnulla in ejus geſtis apud Surium (*adde, etiam apud alios*) fictitia reperiri, veluti cum dicitur, illius parentem Montispeſſulano imperaſſe, & Rochum principatu ſe abdicaſſe, ut peregrinationem ſuſciperet: conſtat enim tunc Baleares reges eum principatum beneficiarium Galliæ coronæ obtinuiſſe, & Francorum regibus clientelari ſponſione acceptum retuliſſe: quamvis de inſigni aliquo magiſtratu ſive præfectura poſſit intelligi. *De puncto tertio, ſeu Sancti nobilitate, dicendum ſupereſt.*

probatur. 6 *Catellus idem qui ſupra lib. 2, cap. 6, pag.* 294 *in compendio, quod habet de* S. Rocho, *e*
B *parentibus nobilibus oriundum illum affirmat; ſilue etiam cujuſdam nobilis Occitani fuiſſe indicatur in Vitis Sanctorum anno* 1704 *Lutetiæ Pariſiorum excuſis. Sed apud Petrum de Natalibus in ſupplemento ſeu, appendice poſt ejus Catalogum Sanctorum cap.* 15 *ab omni quidem nobilitatis titulo abſtinetur, & iſta duntaxat memorantur:* Rochus confeſſor, genere Narbonenſis, *apud Montem Peſſulanum ex patre Joanne, matre* Libera *progenitos; ſed illico dicitur a principatu ſe abdicans &c. Fuit ergo non tantum nobilis, ſed etiam princeps, ſecundum dictam appendicem. At qualis? Si velis, principem ſui dynaſtam tum fuiſſe apud Montem Peſſulanum, idque eatundae ex oppidis paternis patruo commendatis, quod mox ibidem ſequitur; hoc jam ſatis paullo ante refutatum. Sin alium; valde cuimvero is nobis obſcurus eſt, & ita incognitus, ut ne vel palpando quidem ad ejuſdem notitiam perveniri poſſe videatur. Ex dictis itaque conficitur, incerta admodum eſſe, quæ de* S. Rochi *genere apud citatos hactenus auctores circumferuntur, non ſecus ac plura alia, quæ ad ejus res geſtas pertinent, ut poſtea patebit. Sed quandoquidem Sanctus in tam longa jam poſſeſſione eſt nobilitatis, ipſum in eadem relinquendum eſſe cenſemus.*
C

Nomen. 7 *Nec vero ipſum* S. Rochi *nomen adeo eſt perſpicuum, ut nullam difficultatem patiatur. In Vita Belfortiana ſic dicitur:* Rochus in Baptiſmate appellatus eſt. *Suffragatur Pinus in Vita. Habemus Diſſertationem Gallicam Ms. Petri Louveti, de* S. Rocho *compoſitam, cui epiſtolam ſubjungit ad Henſchenium noſtrum datam Lugduni die* V *Septembris anno* 1664: *in dicta vero Diſſertatione plures memorat Montis Peſſulani olim Rochæ ſeculo* XIII; *ut Stephanum Roq ibidem conſulem anno* 1258; *Raimundum Roq conſulem anno* 1296; *ſynonymum eumdem vel alium* 1317; *Bartholomæum Roq* 1320. *Hunc eſſe poſſe patruum* S. Rochi *cogitat; ſi accipiatur nomen conſulis pro gubernatore ac adminiſtratore urbis. Ad hæc, Baluzius in notis ad Vitas Paparum Avenionenſium tom.* 1, *col.* 1029 *cum reperiſſet in epiſtola Gregorii PP. XI inter legatos Monſpelienſium Imbertum Roch habitatorem dicti loci; addit ſe hoc notare, ut major fides hic adhibeatur, qui* S. Rochum *aiunt ex ea urbe natum fuiſſe. At quidnam inde conficias vel pro ipſius familia, vel pro ejus nativitate in dicta urbe? Nomina quippe* Roq vel Roch, *ſuperius allegata cuinam non videantur potius eſſe cognomina; cum hæc illis poſponantur? Sancti autem noſtri nomen* Rochus *inditum ei fuiſſe in baptiſmo, e Vitis ſupra diximus, atque adeo non poteſt ipſi eſſe cognatum ſeu cognomen familiæ a majoribus acceptum, ſi Vitæ vera prædicent.* Posto hujuſce S. Rochi familia, A eruce cognominatu, peramtiqua atque nobiliſſima, *ne dicetur infra num.* 26. *Conſequens igitur eſt, ut vel ipſum Sancti nomen ſua quoque incommoda habeat.* AUCT. J. P.

8 *En tibi nunc, lector, nonnulla de anno i* annus nativitatis &c. *pſius natali. Hunc nec in Ms. Belfortiano, nec apud Pinum reperio. Vita vero Diedana num.* 7 *hic illum chronologicis Characteribus ſignat:* Erat autem annus hic ab Incarnato Verbo milleſimus decenteſimos nonageſimus quintus, quo Rochus .. in lucem emerſit. *In Vitis Sanctorum Pariſiis, quas nuper citabam, nativitas ipſius aptatur anno jam dicto* 1295 *vel* 1280. *Et vere ſi e vita exceſſerit anno Chriſti* 1327, *anno autem ætatis* 32, *ſicut poſtea referemus; concordent neceſſe eſt annus emortualis ille, nec non annus nativitatis* 1295; *& ætatis, quos dicebam. Sed exactam de* E *Sancto chronologiam quis ſpondeat? Vide quæ dicentur inferius § 8. De ſancti Confeſſoris noſtri pueritia & educatione ſcribit Vita Diedi cap.* 3 *apud nos; de parentibus per mortem ei ereptis, ibidem; de peregrinatione Romana, variiſque per Italiam locis peſtifera lue ab ipſa cuſtincta, nec non de aliis rebus, quas ibidem geſſit, nec ejuſdem Vitæ decurſum, quæ cum Belfortiana poteſt conferri.*

9 *Porro indiget examine factum illud prorſus miteabile, quo a dicta lue ſoſpitatus per* S. Rochum *fertur* Romæ Cardinalis quidam tituli Angleriæ, quæ provinciæ Longobardorum eſt, *ex Vita Belfortiana num.* 5 *&* 6. *Sed rem hanc tamquam apocryphum hiſce verbis caſtigat Raynaldus ſuperius deſignatus:* Narratur etiam B. Rochum egiſſe triennio Romæ apud Cardinalem nationis Britonem, atque ab hoc perductum ad Pontificem; quæ fabuloſa ſunt, ut patet, Romana Curia Avenionem defixa: neque antea venire potuerat, eum anno MCCXCV oatus aſſeratur. *Accedit eo, quod hujus fabulæ fabricatoribus vel deſcriptoribus hæſerit aqua, ut ita loquar, in exprimendo nomine gentilitio iſtius perſonati Cardinalis, alibi aliud obtrudentibus. Quippe qui in Ms. Belfortiano nominatur cum titulo Angleriæ; eum Diedus biographus num.* 15, *ubi commentum illud etiam refert,* Britannicum *vocat Cardinalem; Breviarum Siſſoicenſe* Cardinalem Britonicum; *Vita Germanica* Cardinalem Portienſem; *Pinus* Cardinalem quemdam Gallum, e gente Britannum, hominem clariſſimi & illuſtriſſimi nominis. *Fabula itaque hæc cum mirabilibus eidem attextis circumſtantiis e Vitis S. Rochi expungenda eſt, & ad anilem nauliam relegenda.* Fabula quædam e Vitis Sanctorum expungenda. F

10 S. Rochum *peregrini habitu veſtitum Romam petiiſſe, aſſerit Vita Belfortiana num.* 14 *his verbis:* Habitu itaque peregrino induitur, caput pileo tegitur, de humeris bulga pendet, baculos peregrinalis dextram ſubit, & iter arripit pœnitentiæ Rochus. Romam verſus conteodit. *Pinus in Vita ita rem exprimit:* Itaque viatorium atque pedeſtrem habitum induens, pileolo, baculo & ſollieulis ſumptis Romam iter inſtituit. *Dicdus vero hæc habet:* Brevi quadam coccinea veſte indutus, vilique pallio ſuprapoſito, pileo, pera ac buculo ſumptis, pedibuſque coopertis calceamentis, Romam verſus iter dirigit. *An autem* Peregrinum etiam adſcribitur.

AUCT. J. P. *ex veſtita iſto, nn- aliunde anſam ſumpſerint nonnulli, Sanctum adſcribendi Tertio S. Franciſci inſtituto, non diſputo, quando id factum conſtat ab Arturo a Monaſterio in notis ad Martyrologium Franciſcanum hac die* XVI *Auguſti; pro qua re alios ibi etiam nominat. Inter hos etiam nomen ſuum profitetur P. F. Begninus Fremant in ſua Legenda generali Sanctorum &c. Ordinis Seraphici, lib.* 8. *ad diem* XVI *Auguſti indicans, Tertiam S. Franciſci Regulam ab eo aſſumptam fuiſſe, antequam proficiſceretur in Italiam. Sed quo fundamento? Waddingus in Annalibus Minorum ad annum* 1327. *num.* 10. Enm, *inquit*, Tertio S. Franciſci inſtituto adſcribunt aliqui *quos citat*, ſed recentioris ætatis ſcriptores. Antiquiores deſideraverim coaſſertores: neque tamen hi contradicunt, neque noſtri reſpuunt, quem alii ſponte offerunt, imo avide amplexantur. Utcumque ſit, ne meis invideam, quem alii tribuunt, & reverenter ſuſpiciunt, ſub compendio vitam exhibeo. *Quibus verbis abunde inſinuat, quidnam de iſta re ſentiat. Nec vero in*

B *Actis, quæ datur ſumus, hoc legitur: neque in aliis utcumque antiquis, etiam compendiariis ullam novi fieri mentionem inſtituti cujuſcumque Franciſcani, quod profeſſus aliquando* Rochus *fuerit.*

Tertio Ordini S. Franciſci. *11 Scio equidem, apud Reverendiſſimum P. M. Antonium de Sillis Monumentorum tertii Ordinis tomo* 2 *pag.* 81, *in litteris a Paulo PP. III Romæ datis anno Chriſti* 1547, *quibus* interdictum & ceſſationem a divinis certis diebus, & in feſtis Sanctorum & Sanctarum Tertii Ordinis (quæ ibi enumerantur) tolli & ſuſpendi poſſe in eccleſiis prædicti Tertii Ordinis concedit, *uti præmittitur in ſummario iſtarum litterarum: ſcio, inquam, inter Cælites prædicti Ordinis, qui ibidem memorantur, haberi* S. Rochum; *ſed reſpondeo primo, a VVaddingo laudato citari Sillonum in Monumentis Tertii Ordinis; & tamen* Antiquiores deſideravetim, *alt*, coaſſertores. *Secundo litteræ illæ inter alios Tertii Ordinis Sanctos nominant* ſanctum Ludovicum Franeorum Regem. *Sed Spondanus, Annalium eccleſiaſticorum Eminentiſſimi Cæſaris Baronii continuator, ad annum* 1254 *num.* 11 *de veſtitu iſtius Sancti*

C *regis loquens*, Fuiſſe hunc, *ait*, Tertii Ordinis Minorum, eni ſe poſt reditum ex Syria addixerit nonnulli volunt. (*Adiſis VVaddingum tomo* 2 *ad annum* 1254 *anum.* 28) quod tamen vix credibile; cum nullus antiquorum ſingularis hujus rei meminerit. *Res itaque iſta Spondano prorſus incerta ac pene incredibilis; a nobis vero expendenda ad diem* XXV *hujus menſis, quo ejuſdem deciſionem mittimus, ne quid interea de ea præpropere ſtatuamus. Tertio, in hiſce ac hujuſmodi litteris Apoſtolicis ſolet dari gratia, quæ ab oratoribus petitur, & ſicut petitur. Porrectis itaque Sedi Apoſtolicæ precibus ſuper feſtis prædictorum Sanctorum, Paulus PP. III benigne quidem annuit, ſed nullo modo intendit inquirere nedum determinare, utrum Sancti iſti omnes vere Tertium S. Franciſci Ordinem amplexi fuerint, uti ſatis liquet.*

D

§ II.

Memoria in ſacris Faſtis; initia publici cultus ſeculo XIV; an a concilio Conſtantienſi is ipſi decretus ob depulſam peſtem ſeculo XV; corpus tum pro ſancto habitum, & Arelatem translatum.

Annum Sancti memoriam.

C *Eleberrimi hujus Sancti cultum per varias Europæ provincias longe lateque diffuſum fuiſſe, perſuadent monumenta bene multa, quæ proferemus, incipiendo a Faſtis ſacris, qui de eo meminere. In auctariis ad Martyrologium Uſuardi a nobis editum, hac die* XVI *Auguſti hæc dantur a Greveno*: Lugduni Galliæ, beati Rochi, peregrini & confeſſoris. Hic clarisex Aquitania natalibus ortus, & a puero optimæ converſationis, ſingularem a Domino gratiam curan- E di homines a morbo epidemiæ accepit. Tandem poſt multa bona opera, tamquam explorator in carcere quinque annos detentus, ibi in Domino quievit. *Hæc ibi. Florarium noſtrum Ms. ita eum annuntiat & laudat eadem die:* Apud Angleriam Lombardiæ civitatem, depoſitio ſancti Rochi confeſſoris, viri præclariſſimi genere & ſanctitate. Hic inter cetera infirmitatum genera morbum, quem hominer vulgariter peſtilentiam nominant, ſolitus eſt curare. Et ideo hujuſmodi homines, tali morbo gravati, hunc ſanctum Rochum cum devotione invocare deberent. *Habetur etiam memoria ejus cum elogio in Martyrologio Germanico, quod ſub nomine Canifii ſolet citari.*

referunt variis hagiologi cum Martyrologio Romano.

13 *Molanus in additionibus ad ſuum Uſuardum anno* 1568 *editum breviſſime illum memorat*: Lugduni Galliæ beati Rochi confeſſoris, contra peſtilentiam adjutoris. *In editione autem anni* 1573 *annuntiat eum* In Galliis. *Porro Maurolycum, Felicium, Galeſinium hic pro inſertis habeto. Arturus a Monaſterio ſic ipſum refert:* In Gallia Narbonenſi apud Montem Peſſulanum F depoſitio ſancti Rochi confeſſoris, qui nobili genere ortus, ſed pro Chriſto pauper & humilis effectus, Tertii Ordinis Minorum inſignia detulit: tandem patientia, caſtitate & miraculis conſpicuus, ad cæleſtem patriam tranſiit; cujus virtus contra morbum epidemiæ maxime elueet. *Sauſſayus eum etiam inſeruit ſuo Martyrologio Gallicano cum magno elogio, ex ipſius Actis deprompto. In novo Martyrologio Pariſienſi ita ſignatur:* In Gallia Narbonenſi apud Montem Peſſulanum beati Rochi. *Hiſce annuntiationibus coronidem imponat Martyrologium Romanum, in quo hæc memorantur:* In Gallia Narbonenſi apud Montem Peſſulanum depoſitio beati Rochi confeſſoris, qui multas Italiæ urbes a morbo edipemiæ ſigno crucis liberavit: cujus corpus Venetias poſtea tranſlatum, & in eccleſia ejus nomine conſecrata honorificentiſſime conditum ſuit. *Hæc ſunt in editionibus anni* 1678 & 1701. *Aliæ, quas vidi, nonnihil ab iſtis differunt. Sacri itaque Feſti celebritatem cultus S. Rochi per varias Europæ provincias inclaruiſſe, abunde manifeſtant. Verum de primæva ejuſdem origine ſeu antiquitate dicendum etiam videtur.*

14 *Vita Diedana num.* 34 *Sancti exſequiis iſtu*

Initia cultus proximo post mortem ex hagiographis.

A ipſa ſubdit: Princeps (*ejus videlicet patruus, uti præmiſerat*) magno impendio ei templum extruxit, diem ſolemnem, quo D. Rochus obiit, imperat, ſexto decimo ſcilicet Calendas Septembris anno Chriſti MCCCXXVII.. quod ſolemne ſtatumque ſacrum ad hæc uſque tempora ab incolis celebratur. *Compendium Vitæ apud Petrum de Natalibus de Sancti patruo hæc ſcribit*: Peractis lungo tractu exequiis, ſanctum corpus tradidit ſepulturæ, eidem templum magni ſumptus erigens. *Quæ ſi vera ſint, ex iis conficitur, publicam Sancti venerationem non cum felici ipſius obitu incepiſſe. Vita Belfortiana annum, quo publicæ coli cœpit, non determinat; ſic enim ſcribit*: Solemniter & religioſe beatum Virum ſepelimus: qui poſtea in Apoſtolatu (*ideſt ſub Romano Pontifice, quantum ego quidem intelligo*) Sanctus glorioſe dedicatus eſt, atque ejus glorioſo nomini amplam & celeberrimam eccleſiam conſtruxerunt. *Non admodum etiam dia poſt obitum a Romano Pontifice, cujus tamen nomen non exprimit, Hominis ſanctitate comperta, ritu ſolenni*

B *inter Cælites relatum fuiſſe, ac tum demum ipſi templum amplum & opulentum fuiſſe conſtructum, affirmat Pinus; ſed annum idem auctor nullum eo uſque deſignat. Sic enim narrat.* Elatum poſthac ſumma funeris pompa magnifice tumularunt: quem pauln poſt quoque Romanus Pontifex, Hominis ſanctitate comperta, ritu ſolenni in Superis retulit: demumque eo loco, ubi ſepultus fuerat, templum amplum & opulentum extructum eſt.

Sunt, qui in concilio Conſtantienſi

15 *Ad annum Chriſti* 1414, *& concilium Conſtantienſe confugit Caſtellinus in Tractatu de Certitudine gloriæ Sanctorum canonizatorum pag.* 443, *quaſi* S. Rocho *honores exhibeantur Sanctorum ex iſtius concilii decreto. Ita enim ibidem memorat*: S. Rochus confeſſor, quem Franciſcus Diedus Venetus, & P. * Pinus Tholoſanus, in Sanctorum numerum ſtatis ſolemnibus ceremoniis adſcriptum eſſe affirmant. Pace tamen illorum, nihil compertum de hoc habetur, ut teſtantur Cardinalis Baronius, & Petrus Galeſinius in notis ad Martyrologium Romanum XVII Cal. Septembris, hoc eſt die XVI Auguſti. Eidem tamen ſancto Rocho honores Sanctorum exhibentur ex decreto concilii Conſtantienſis ab anno MCDXIV. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die XVI Auguſti. Joannes Pinus in Vita ipſius Beati, & alii. *At Baronii ſcatum proferamus*: Scribit .. Diedus, eum .. anno .. MCDXIV innotuiſſe Patribus concilii Conſtantienſis, quorum decreto ad propulſandam ingruentem hiem eidem honores Sanctis debiti ſunt impenſi: nam & ſolemni pompa ejus imaginem, omni comitante populo, per urbem detulerunt: quo facto, illa peſtis mox evanuit. Inde vero exemplum ſumptum eſt, ut ubique locorum ejus venerandæ imagines, altaria, ſacella, ac denique templa erecta fuerint.

* *i. e.*, *id eſt*, Joannes, *ut mox infertur hic.*

C

Sanctum ob depulſam peſtem convenienter voluit?

16 *Verum tum hujus decreti, tum peſtis, quæ tempore iſtius concilii graſſata fuerit, cupimus diſcere vel unicum, modo ſatis idoneum ad faciendam fidem, vel ex actis hujus concilii, vel ex ejuſdem temporis auctoribus teſtimonium. Proferant illud certe, qui præſens factum credi volunt, magnum utique & de nobis, & de eruditis lectoribus inituri gratiam, nec non de S. Rochi honore & gloria apud homines optime meriturі, ſtabiliendo publicum illud & ſolenne miraculum, quod patrocinio ipſius in patentiſſimo, ne ita dicam, Catholici orbis theatro fertur patratum, & e quo a nonnullis, ut vidimus, tamquam e primigenio vel præcipuo fonte publica hujus Soſpitatoris veneratio quaquaverſum diffuſa dicitur. Narratur tamen illud factum in Vita, quam primo loco daturi ſumus infra, auctore Diedo, apud nos cap.* 4, *num.* 35 *& ſequentibus. Porro Conſtantiam non convenere Patres, ut Græcorum hæreſim tollerent, ſicut ſcribit idem biographus apud nos eodem num.* 35; *ſed præcipua hujus concilii celebrandi cauſa fuit ſchiſma, quod jam per annos pene quadraginta dividebat Eccleſiam. Damnati etiam in eo fuere errores Joannis VVicleff, & Joannis Huſſ, item Hieronymi de Praga. Prædictam hiſtoriam etiam refert Joannes Pinus; ac conventum iſtum ſacrum eidem quidem anno* 1414 *affigit, non autem eidem die, quo Diedus, ſed nono Kalen. Auguſtas; item rectius indicat, id factum*, quo nefariæ nonnullorum hæreſes tollerentur.

quo vet hic

17 *Albertus Krantzius in ſua Metropoli cap.* 25 *rem geſtam Conſtantiæ compendio referens, hæc ſcribit*: Venit deinde in oblivionem Rochi nomen; ſed anno Chriſti poſt MCDXV, cum concilium Conſtantiæ ageretur, ibique peſtis deſæviret, ex Germanis cœpit Italis nomen ejus inſigne fieri. *Præceſſerat Joannes Philippus Bergomenſis in Supplemento Chronicarum, anno Chriſti* 1485 *Brixiæ edito, hæc ad annum* 1327 *de* S. Rocho *ſcribens*: Cujus ſanctiſſimi Viri merita atque opera diu apud Italos noſtros cum latuiſſent, tandem anno Domini MCDXV ad ipſos ex Germania ipſius Rochi nomen delatum fuit, eo quod Conſtantiam, Germaniæ urbem, ubi concilium generale Criſtianorum celebrabatur, a peſte maxima liberaverit: ubi nunc baſilicæ, ſacella & templa in ejus nomine non modo per urbes, ſed per caſtella, per vicos, & quaſi per privatas domos extruuntur; ad quæ confugientes ejus ſanctiſſimi Viri merita experiuntur. Hujus itaque feſtum XVI Kalendas Septembris celebratur. *Huic auctori adde, quæ ſunt apud Petrum de Natalibus in Supplemento cap.* 15: Hujus vero nomen redeuntes e concilio Conſtantiæ, ab eo recenter a furenti peſtilentia liberatæ anno ſalutis MCDXV detulerunt in Italiam.

D

examinatur.

18 *Videmus itaque tot auctores in illa peſte concordes, quam, patrocinante* B. Rocho, *Conſtantiæ ſublatam volunt. Ceterum de hac re nihil legimus in Vita Belfortiana; in lectionibus item propriis Breviarii Slevicenſis de eadem nihil; narratur tamen factum in Appendice, quæ Belfortianæ iſti Vitæ in noſtro Ms. ſubnectitur, notaturque deſumpta e Ms. Patrum Cæleſtinorum Pariſienſium. Quidnam itaque de hoc famoſo facto dicendum eſt? Vellem equidem firmioribus teſtimoniis videre ſtabilitum publicum illud venerationis decretum ob depulſam a Sancto peſtilentiam Conſtantiæ. Cum tamen noſtræ ſint partes favere Sanctis, quoad poſſumus, ſalva ſemper veritate, profero, quod de iſta re cogito. Quid ſi morbus aliquis gravis & periculoſus in dicta urbe tunc graſſatus fuerit, & S. Rochi invocatione ac patrocinio ſublatus: unde occaſio data ſit, exornatam & phaleratam illam hiſtoriam componendi, qualis apud Diedum & alibi legitur. Interim ſi cui hæc noſtra conjectura non arridet, aliam indaget, ut ſeſe hiſce ex difficultatibus expediat, ac rem decidat, ſi plus fortaſſe lucis ipſi affulſerit. Mittamus autem hæc ſcribi a Spondano ad annum* 1327 *num.* 10, *ubi poſtquam Confeſſorem noſtrum velle laudaſſet tamquam tutiſſimum* divina miſericordia refugium peſte & epidemia

labo-

laborantibus, *mox ſubdit* : Quod & Patres concilii Conſtantienſis anno milleſimo quadringenteſimo decimo quarto publicis ſub ejus invocatione initis ſupplicationibus, ejuſque imagine ſolemni pompa per urbem delata ſenſerunt. Ex quo ſatis viſus ab Eccleſia approbatus, &c, ut loquuntur, canonizatus *&c. Miramur, ut iterum dicamus, hæc ita narrari a dicto auctore, cum nullum luis peſtiferæ tempore concilii Conſtantienſis apud ipſum anno 1414 & ſequentibus veſtigium invenianmus. Ex hactenus dictis concludimus, originem venerationis publicæ ac ſolemnis, qua Cœlitum numero, ut volunt, Confeſſor noſter adſcriptus ſit, promigenam ac genuinam non videri nobis recte peti ex facto ſynodi Conſtantienſis, prout ſaltem illud ab auctoribus ſupra recitatis exponitur. Nec vero invenimus, hoc ipſum vita umquam inter Sanctos relatum fuiſſe.*

Corpus ante illud tempus honoratur & Arelatem transfertur.

19 *Dubitari interim non poteſt, quin diu ante publicus ejus cultus foruerit, ſicut ad hunc diem* XVI *Auguſti perhibet Arturus in notis ad ſuum Martyrologium Franciſcanum* § 5 : Sciendum, *inquit*, Joannem Meingrum Bouncaldum, Franciæ Mareſcallum, virum illuſtriſſimum ac ſtrenuiſſimum, Religioſos Ordinis S. Trinitatis, Redemptionis captivorum (quos Mathurinos in Gallia vulgo vocamus) multum adamaſſe, eiſque, maxime Arelatenſibus, bona ac redditus contuliſſe. Inſuper, *uti addit*, authoritate Apoſtolica ſibi facta, inter alia Sanctorum pignora, Arelatem tranſtulit ex urbe Mon-Peſſulana corpus S. Rochi anno MCCCLXXII, Kalend. Aprilis, atque pro ſua pietate dono dedit ipſis Religioſis præfati conventus Arelatenſis : ubi maxima cum veneratione aſſervatum eſt, tantaqua populi frequentia colitur, ut haud mirum eſt *, ſi quæque nationes & regna etiam remotiſſima hujus ſacratiſſimi corporis particulas certatim ſumme exoptarint. *Deinde enumerat laudatus Arturus* § 6 *& ſeqq. reliquas aliquot, inde poſtea decerptas : de quibus* § *proxime ſequenti.*

* *l.* 61

§ III.

Publica veneratio ex reliquiis ſacris in Hiſpania, Gallia, Taurini ; item in Italia, Germania, ac Belgio ; patrocinium tempore peſtis.

Reliquiæ

Sacra lipſana S. Rochi, *temporibus variis per diverſos Europæ tractus tranſmiſſa, publicum ipſius cultum, ejuſdemque extenſionem ac continuationem ſolide comprobant.* Imprimis, *uti teſtatur Arturus citatus* § 6, Alexander VI ſuo diplomate, ſub datum Romæ pridie Nonas Februarii anno MDI, ipſis jubet Religioſis (*de Mathurinis Arelatenſibus proxime egerat*) nonnullas harum reliquiarum particulas impertiri, ad regnum Granatenſe tranſmittendas pro tuitione ac corroboratione fidei Catholicæ, inibi nuper introductæ ; ut per Conventus ac monaſteria in regno recenter extructa diſtribuerentur. Hæc autem bulla Apoſtolica reverenter excepta & perlecta eſt a præfatis Religioſis, & vicarin generali archiepiſcopi Arelatenſis, præſentibus ejuſdem urbis conſulibus, Viguerio aliiſque præcipuis civibus, nominatim annotatis in proceſſu verbali, tunc temporis confecto. Pro cujus bullæ executione, & juxta ſummi Pontificis beneplacitum, datum eſt os S. Rochi, quod nuncupatur nuca dorſi. In cujus rei autographo ſubſignati cernuntur Petrus Borbery, & Petrus Bruny, notarii regii ac ſecretarii ſupradicti archiepiſcopatus.

Auctor

ar *Idem auctor* § 8 *in rem noſtram ita pergit* : An. MDXXXIII ſub Pontificatu Clementis VII, regnante in Gallia Franciſco I, Guilielmus le Vaſſeur, ejuſdem regis chirurgus, obtinuit a præfato Summo Pontifice diploma Apoſtolicum, ſub datum Marſiliæ Nonis Novembris, pontificatus anno X, quo ſibi facultas dabatur, aliquid reliquiarum S. Rochi aſſumendi apud Arelatem. Quod cum ab eodem rege Chriſtianiſſimo inſtanter poſtulaſſet hujuſmodi Brevis ſeu indulti Pontificii confirmativam executionem, piis ejus votis annuit regia munificentia die X ejuſdem menſis & anni ; dummodo id fieret de conſenſu Generalis Miniſtri hujuſce Ordinis, & ipſæ S. reliquiæ extra regnum minime aſportarentur. His munitus litteris Arelatem venit, illicque a R. P. F. Gentiano ab Andino, Conventus Miniſtro, ſeu Superiore, præſentibus aliis Religioſis, & magiſtratu, nec non compluribus civibus ejuſdem urbis, dono reverenter accepit os colli S. Rochi, vulgo nuncupatum ſpondylum. Id autem manus tranſtulit ipſe Guilielmus ad oppidum Villæ-Judææ (vulgo Ville-Iuifve) non longe a Lutetia : cujus translationis feſtum quotannis agitur prima Dominica Maii ; illicque complures indulgentiæ conceſſæ habentur, tum ab epiſcopis Pariſienſibus & Cardinalibus ; tum etiam a Sede Apoſtolica, teſte Bullio lib. 4 Antiquitatum Pariſienſium pag. 1221 & 1222 ; *ſed Guilielmus iſte ibi vocatur* le Vavaſſeur.

Auctor translatæ

aa *His adde, quæ Arturus habet* § 9, *his verbis expreſſa* : Item anno MDLXVII die XXII Maii, pars capitis S. Rochi Marſiliam delata eſt, & in conventu ejuſdem Ordinis condigno honore repoſita (cujus eccleſia ipſi Rocho dicata eſt) ſervatis omnibus debitis circumſtantiis ; uti apparet ex verbali proceſſu, per M. Saxi, Arelatenſem notarium. Exindequa officiales archiepiſcopatus Arelatenſis ea de re litteras teſtimoniales dederunt ad Marſilienſem præſulem : quibus perlectis, fidelibus cunctis Chriſtianis præfatam ædem (ubi S. Rochi reliquiæ aſſervantur Marſiliæ) viſitantibus quadragita dies de injunctis pœnitentiis relaxavit ipſe antiſtes, ſub datum Marſiliæ die penultima Aprilis anni MDLXX.

In variis Europæ tractibus

Similiter anno MDLXXV (*ita pergit Arturus* § 50) die XVI Aprilis, Romam allatum eſt quoddam os S. Rochi per R. D. Alexandrum Barvich, abbatem, & perpetuum commendatarium monaſterii S. Mariæ. Quæ quidem ſancta reliquia extracta eſt, & illi conſignata expreſſe coram D. vicario Metropolitanæ Arelatenſis, cum litteris authenticis ejuſdem D. vicarii, & D. Franciſci Biol, juſtitiarii ejuſdem urbis, ac conſulum civitatis.

Translatio

23 *Deinde* § 11 *idem Arturus*, Anno itaque, *inquit*, MDCXVI, die 5 Auguſti reverendiſſimus Generalis iſtius Ordinis, cernens hujuſmodi reliquias S. Rochi ſic ubique terratum diſpergi, periculumque imminere huic convantui Arelatenſi, brevi in ſacris exuviis ſpoliatum iri ; præcepit in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub pœna excommunicationis majoris latæ ſententiæ, ipſo facto incurrendæ, omnibus provincialibus, viſitatoribus, miniſtris conventualibus, aliiſque Religioſis ſui Ordinis, ne eas in poſterum aſportari, diſpergi, aut capi ſinant, vel permittant, ſub pœnis expreſſis. Datum Arelate anno & die ſup-

Jam

A *Jam vero ad § 22 perveniamus, ubi enſtant ſequentia:* Interim anno MDCXVII idem reverendiſſimus Generalis portionem capitis S. Rochi Arelate Ducum miſit ad conventum ſui Ordinis, ubi crebris honoratus miraculis, thecaque argentea deaureta concluſa, publica proceſſione defertur ſolemniter in feſto S. Rochi ſumma totius populi devotione. Quod conſtat tum ex litteris ipſis reverendiſſimi Generalis, ſub datum Pariſiis apud ſanctum Matburinum 19 Septembris anno MDCXVII, tum ex conſenſu illuſtriſſimi Arelatenſis epiſcopi, ſcriptis exarato die XVII Auguſti anno MDCXVIII.

24 Adde, quod Priores confraternitatis S. Rochi urbis Taurinenſis (*ut peregamus cum Arturo § 23.)* ſummo anxoptantes ejuſdem S. Rochi reliquias pectus ſe habere, *in* Phocenſem * ablegaruot D. Joannem Ludovicum Lamberti, presbyterum, juris canonici doctorem, priorem eccleſiæ B. Virginis loci Eſcarnafici, diœceſis Taurinenſis: qui Arelatem perveoieos, Religioſiſque conventus ſanctiſſimæ Trinitatis, Redemptionis captivorum, ſuam humiliter exhibeos petitionem, ab ipſis repulſam paſſus eſt ex eo, quod lege B caurum eſſet, hujuſmodi ſanctas reliquias extra regnum deferre. Inſtar ille nomine ſui principis, ſereniſſimi Sabaudiæ Ducis: tum archiepiſcopi Taurineoſis; quorum litteras exhibet, ſub datum xx Novembris anni MDCXIX: quibus addit etiam litteras eminentiſſimi Cardinalis Bandioi, ſacri Cardinalium collegii Decaoi, eadem continentes; ſub datum Romæ XXV Septembris anni MDCXIX. Sed cum nihil proficeret, obtulit patentes litteras Chriſtianiſſimæ majeſtatis, ſub datum apud ſanctum Germanum in Laya XXVIII Aprilis an. MDCXIX directas archiepiſcopo Arelatenſi, necoon conſulibus civitatis ejuſdem; quibus notificabatur, dediſſe conſenſum, velleque, ut præfato Sabaudiæ legato, pro voto ſuo, ſicret ſatis ſuper hujuſmodi reliquiis ſancti Rochi.

25 Verum Religioſi iis ſe minime obtemperaturos inclamarunt: quandoquidem lege lata ſub præfatis pœnis reverendiſſimi patris ſui Generalis retardabantur ab horum eaecutione. Quare (per) conſulas, adnaro urbis coeſilio, reque maturius diſcuſſa, concluſum eſt, ad evitandum ſcandalum, C fugiendamque facti violentiam; quod præfatus legatus Sabandus Lutetiam adiret, ipſumque R. P. Generalem conveniret, aliquererurve, ſi forte aſſenſum dare vellet. Quod & factum eſt; nam is ultro annuens, conſeeſum præſtitit Pariſiis XVIII Martii anno MDCXX, pro hac vice dumraxat, abſque futuri conſequentia. Tunc Arelatenſis metropolites, conſules, notabilioreſque ex clero ac populo una cum medieis & chirurgis, in conventum perrexerunt, Superiorem vocaoreum Religioſis: qui juſſa complenres, cauſam aperiunt, capiuetque ſuperiorem partem oſſis femoris ſiniſtri, longitudinis palmæ unius; ponderis autem unciarum quinque amplius, ad pondus aurificis: quod legatus revereurer accipiens ſerico albo involvit, ac diligenter ligavit ſervavitque. Tum nomine Priorum confraternitatis Taurinenſis, votum adimplens, capſam argenteam inauratam, ac ſarico rubeo interius adornatam pia devotioue obtulit, ut in poſterum apud Arelatem oſſa ſancti Rochi honorificeotius recondita eſſent in hujuſmodi ſheca pretioſa: quorum inventarium factum eſt, ac litteris conſignatum apud regiſtrum pontificum Arelatenſium, & archivum conventus præfati, libro Reliquiarum notato N. fol. 146, & 147; quas SS. reliquias ego pro pietate, Arelate veneratus ſum anno MDCXX.

26 *Denique ut fidei robur addat ſuperiori collectioni Arturus, indicat § 13 unde acceperit, quæ in eadem retulit.* Hæc autem omnia, *inquit,* (*ati & alia, quæ dabuntur illico nam.* 29) excerpta ſunt ex archivis conventus urbis Arelatenſis, & ad me tranſmiſſa ſub ſigillo & ſignaturis authenticis, anno MDCXVII, die 15 Decembris per D. Gerardum, regia conſiliarium, ejuſque advocatum in civitate Arelatenſi Phoceoſi provinciæ. Porro hujuſce S. Rochi familia, A cruce cognominata, perantiqua atque nobiliſſima, nunc uſque glorioſe viget tum Mon-Peſſulani, tum Luretiæ, apud quem remanſit baculus ipſius S. Rochi bexapodus *, reverenter aſſervatus per D. Iſabellam A cruce, dominam de Lunello veteri, de Moatuilla &c., quorum omnium mentio haberur in inſtrumento publico, ſuper hia confecto, ſiguis & ſigillis muniro, ſub datum Mon-Peſſulani XIV Martii ao. MDCXXXVI. *Morerius tamen in ſuo Dictionario hiſtorico ad nomen* Mont-pellier, *baculum Sancti noſtri aſſignat Mont-Peſſulano in monaſterio S. Pauli. Ex his itaque, quæ hactenus e teſtimonio Arturi allata ſunt,* E *luculentiſſime patet, Beati cultum per varias Europæ tractus egregie promotum fuiſſe magno cum pietatis erga eumdem ac teneritimæ affectionis incremento. Quæ ut magis luceſcant, collectioni Arturianæ plura in hoc genere ſubjicienda in promptu habemus de ſacris lipſanis, conferatatibus, ut vocant, ac locis pite in ejuſdem Confeſſoris honorem erectis.*

27 *Tomo* 1 *noſtri meaſis Aprilis, die* 2, *pag.* 72 *actum eſt de reliquiis S. Mariæ Ægyptiacæ apud Antverpienſes, quarum nunc cum illuſtriam aliorum* XXXIV *Sanctorum pignoribus anno* 1633 *civitati Antverpienſi obtigiſſe ibidem narrantur hæc, quæ pluribus ibi deinde expoſitur, occaſione. Nimirum Antonius Ludovici principis Luſitani nothus, populari favore eum ejuſdem Luſitaniæ proclamatur, ſed a Philippo II Hiſpaniarum rege prælio victus & regno exclaſus, ac in Galliam profectus, Pariſios detulit divitem ſacris reliquiis capſam, quam anno* 1594 *tradeat filio ſuo Emmanueli, expedivit litteras, quæ donationis teſtes, quæ ibidem proferuntur. Emmanuel vero anno* 1633 *dono dedit Antverpiæ ſacrum* F *ſtum theſaurum Prælato monaſterii S. Salvatoris, ſicut videre datur pag.* 73. *Inter alia vero ſacræ ipſa pignora ponitur ſub* num. XXXV pars ſpinæ dorſi, & mentum S. Rochi confeſſoris, XVI Auguſti. *Conſule etiam poteſt tamen* IV *Maii pag.* 609. *Verum de reliquiis Antverpienſibus agam poſt Sancti Vitas. Alibi aliæ notantur. Sic Bemetologii facti parte a hoc die aſſignat Piazza in eccleſia* S. Rochi *Romana brachium ejus; cujus part habentur ad S. Sebaſtiani extra muros; & ſcutella ejuſdem ad S. Marcelli; digitus ad S. Mariæ novæ, aliæque reliquiæ ad S. Annæ de Funariis, & ad Victoriam. Sic Pariſiis, ait Ballletus, plus quam in decem eccleſiis vel oſtendi reliquias ejus, vel ſupplicter circumferri in ipſius feſto: tametſi earum inſuper, quæ ſunt in ejus eccleſia parochiali, celebretur tranſlatio poſtrema poſt Penteceſten Dominica. In ſchedis autem noſtris Mſs. notantur eſſe Bruxellis in eccleſia S. Gaugerici. Pragenſibus in Bohemia, de quibus loquebar, addo Marcodatenſes in Ubiis. Nam in fragmento epiſtulæ P. Jacobi Kritzradi ſignatæ* V *Decembris anno* 1651 *ſunt iſta:* Nuper legeram de copioſa peregrinatione ad S. Rochi reliquias in Bethania Marcodur. cœnobio per ae-

AUCT. J. P. ex teſtam. Arturi. v

* *eamdem poſſeſſorium* * *Sublevatis* proclamationem

* *i. e. ſex pedibus longus*

Varia aliarum reliquiarum enumerantur.

valde alienando invitis;

AUCT. J. P. nos aliquot inſtituta, & oumaro peregrinantium deſcripto. *Aliae notat Rayſſius in Hiſtrogazophylacio Belgico apud Luxemburgenſes pag. 366, ac prope Tenerae Mendam apud virgines Ciſtercienſes Switzanas pag. 300; alias Pragae in Bohemia Thomas Joannes Peſſina in Phoſphoro pag. 516; aliae in Aurelianenſi eccleſia Carolus Sanſtyus in Annalibus pag. 553. Apud Bernardinum Manzonium in Caſenae chronologia pag. 63 in curata eccleſia S. Jacobi Portus Caſenatici inter alia ſacra lipſana dicitur aſſervari duae molaris S. Rochi. Ea ille vero, quae e Lipſanologio ſeu Lavacrario Ms. regii monaſterii S. Laurentii Scorialenſis in Hiſpania apud nos deſcripta exſtant, habemus, ibidem etiam Rochi confeſſoris reliquias aſſervari. Hic ſuppleri poſſunt, quae de reliquiis collegerat Artuvius,*

Sanctus 28 *De piiſſimo autem juxta ac efficaciſſimo adversus peſtiferae contagionis lues, memorat Ægidius Gonſalvus Davila in ſuo Theatro eccleſiaſtico tomo 3, qui coetaneus eccleſias Hiſpalenſem, Palentinam &c., narrans pag. 177, anno 1569, dum magna Palentiae eſſet peſtis,* B *uteamque, ut vocat, capitulum eccleſiaſticum ac ſeculare, implorasſe opem divinae miſericordiae, votoque ſe obſtrinxiſſe ſolenni obſervandi feſtum* S. Rochi *uſque ad mundi finem, nec non die XVI Auguſti cum ſupplicatione procedendi ad eccleſiam S. Marinae, ubi Sanctus, inquit, habet ſuum altare; ac ceſſaſſe beati Confeſſoris patrocinio peſtiferum malum. Sed illud factum eſt ſingulare, quod commemorat Fromentus ſine nota temporis, quodque ego hac tranſcribo in ipſius fide. Dum in partibenone S. Clarae in loco, qui vulgo dicitur* Villa de Conde, *in Luſitania arderet peſte, peregrinus quidam ignotus ea detulit imaginem* S. Rochi, *dicens, at Religioſae illam venerarentur ſicuti eum ſpe, fore, ut, quae ex eiſdem erant malo iſto tactae, convaleſcerent, nullaque, quae tunc ab illo erant immunes, poſthac tangerentur. Dicto reſpondit eventus, nec peſtifera cito etiam depulſa e memorata Luſitaniae civitate vel pago. Addit idem auctor, hanc imaginem in eboro iſtius monaſterii honorifice etiamnum aſſervari. Magna quoque apud Gallos de* S. Rochi *patrocinio concepta fiducia adverſus morbum contagioſum.* Anno videlicet MDXXII, die C prima Martii ſenatus, populuſque Arelatenſis votum emiſit ad S. Rochum deauſtruando illi ſacello, ut ſua interceſſione apud Deum liberaretur civitas a peſte & contagione epidemiae, quae tunc dire graſſabatur. Ex inſtrumento publico per M. Joannem da Camoeret, notarium & ſecretarium ejuſdem urbis; *ſicus § 7 nacrat Artacas ſupellas diſgnatas.*

a peſte patrona 29 *Addo, quae idem Martyrologus habet § 24 de publica veneratione; nam poſtquam dixiſſet, anno 1620 Sancti reliquias Arelate venerationi ſe eſſe, ut paulo ante expoſitum eſt, illam variis argumentis ita probat:* Exinde, ob peſtiferam cladem, qua Arelatenſes miſere vexabantur, archiepiſcopus erexit in praefato convaſtu confraternitatem in honorem ſancti Rochi, dans XL dies indulgentiarum, anno MDCXXVIII, die x Octobris: quod ſodalitium a Sede Apoſtolica approbatum eſt, & confirmatum diplomate Urbani PP. VIII cum multis indulgentiis, ſub datum Romae apud S. Petrum, Idibus Martiis anno MDCXXIX. Auctu poſtea confraternitate, ac pietate ferveſcente, ſtatuam ſancti Rochi argenteam, & insuratam dono dederunt, & in ejus honorem eccleſiam pulchertimam erexerunt. Alia etiam urbes & oppida, ut Saloniom in Provincia D anno MDCXXXI & MDCXXXII; Vermanton in dioeceſi Autiſſiodorenſi anno MDCXXXIII; Montiſargium dioeceſis Senonenſis anno &c. MDCXXXV, diverſo tempore eadem ina cum ecociarentur, votis emiſſis ad B. Rochum, ſalubriter ſunt caelitus auauditae eorum preces. In cujus rei gratiam, proceſſiones uſtae, feſta indita, altaria, oratoria, ſacella, & templa conſtructa, ac oblationes opulentiſſimae & frequentiſſimae factae.

30 *Si vero ad anteriora tempora retrocedere placet lectori eſt animus, Pinus in Vita* S. Rochi *hac ſcribit:* Nec eſt, quod innumeris ejus aerrandis miraculis verboſius occupari coelimi oequa ſi id libeat, pro dignitate ſatis aſſequi valeam: incredibile enim, nec faaile dictu eſt, quot quantaque pena quotidie mortales omnes experios memorent: quorum ſingula quaeque proprium ſibi volumen poſcerent. Noſtra vero memoria Pariſiis coenobium ſacratiſſimae Virginis (qui vulgo Carmeli montis appellantur) truculenta peſtis invaſerat. Quo periculo fatres pavidi trepidabant. Nec tum ſatis conſilio mentis locum reliquerat: cum aorum onus vix totar multos egregie divi Rochi imaginem protulit, facratnque illi ſacello ſolenE ne quoque feſtum inſtituie, ſingulis quibuſque diebus Domiocis celebrandum .... Neque poſthac quemquam illic peſta periiſſe, audium eſt. Per ea quoqna tempora haec reterrima lues Ambianos, Bellovacos, Atrebates, Nervios, Morinos, innumeraſque alias Galliae Calticae ac Belgicae orbes invaſerat: ad quas ſimul ac divi Rochi nomen allatum aſt, coliique illia & venerari coepium eſt, tepente totus furor ille morbi deſerbuit.

31 *Ea adjecſit ad topographam Vitae* S. Rochi *ſcripturis, a Ditdo conſeciptae, & a Gamaaſio hac tranſmiſſae, peſtis praedicta Pacifenſe coenobium Fratrum beatiſſimae Virginis de Monte Carmelo invaſit* anno Domini MCDXC; eariciique ſunt hoc morbo peſtifero Fratres decem & octo. *Item eorum nnns &c., qui non nominabatur a Pino, ibi dicitur* Frater Johannes Philippi, alias Atrebatenſis, ſacrae Theologiae lector. *Ibidem etiam ab ipſo in honorem Sancti ſactu ſic narrantur:* Imagiaem beatiſſimi Rochi in eodem coenobio Fratrum Carmelitarum etenit, atque inſtitnit, ot de ſanctiſſimo Rocho omnibus diebus Domioicis ſpecialis commemoratio haberetur: Dominica vero F prima poſt feſtum Aſſumptionis, cujus * feſtum celebratur cum Miſſa & ſermone ſolemnibus. *In eodem Ms. agitur etiam de peſte apud Ambianenſes, Tornacenſes, Cameracenſes &c.* eodem in tempore. *Denique, ut etiam diſcimus ex iſto apographo,* Anno Domini MCDXCV Pariſiis ſnetoot multi peſte gravati, *humanoque remedio deſtituti,* ad imaginem B. Rochi peregre venerunt, atque vota ſua ibidem reliquerunt: qui ſe aiunt *ejuſdem* meritis liberatos. Quapropter ejus nomen ad aſtra uſque colnat. Nos vero Carmelitae hunc virum ſanctiſſimum Rochum hoc coenobium ſcilicet Fratrum Carmelitarum ſpecialitae alegiſſe ad operanda miracula credimus, ideoqua eucinaſſe turbae devotionem, ut perpetno nomen ejus ibidem laudetur. *Veram ut ſola antiqua venerationis exempla proferamus ob fatale virus, ſancto ſoſpitante, depulſum; ſubdo hiſce duo recentiſſima. Alteram, quod Sereniſſimae Venetiarum Dux cum excellentiſſimo comitatu, tam Nuntio item Pontificio, ac legato Caeſareo, die XVI hujus labentis anni 1736 inviſerit eccleſiam* S. Rochi, *ad gratias agendas omnipotenti Deo,*

* hujus ejus

quod

A *quod anno* 1576 *urbem iſtam per interceſſionem hujus Sancti tam miſeranter dignatus fuerit liberare a peſtilentia, ſicut memorant nova publica Antverpienſia; addunt que, eodem die non vulgarem fuiſſe confluxum piorum hominum, ut venerarentur ejuſdem Sancti corpus, quod quieſcit & aſſervatur in dicta eccleſia. Nova publica Colonienſia pro anno* 1576 *ſignant* 1492. *Alterum eſt, quod Auguſtiſſimus Romanorum Imperator Carolus VI Auſtriacam ſuam erga* S. Rochum *pietatem nodum anno ac die paulo ante notatis teſtatam eſſe voluerit, quando conſultis cum ſolennitatibus ejuſdem Sancti feſtum celebravit Viennæ in eccleſia RR. PP. Auguſtinianorum in ſuburbio* de Dandt ſtraet, *ex citatis documentis Antverpienſibus.*

§ IV.

B Præſentiſſimum Sancti in morbo contagioſo patrocinium aliunde confirmatum; erectæ in ejus honorem confraternitates; gloria ipſius a poetis celebrata.

In territorio Romano apparet miracula Sancti imago.

FAcium proſus admirandum de Beati noſtri præſentiſſimo contra morbum peſtiferum patrocinio jam pridem memoriæ proditum legitur apud nos tom. 1 ta menſis Junii in Prætermiſſis ad diem XVIII *ejuſdem menſis a pag.* 550. *Cum autem ejuſdem facti hiſtoria potiſſimum huc ſpectet; etiamſi ibi deſcribatur, non gravabimur tamen illam denuo hic repetere. Sic itaque rem geſtam ibidem retulerat P. Conradus Janningus noſter* SS. Rochi & Sebaſtiani apparitio celebratur hoc die Tuſculi, vulgo Frascati, loco, principum Romanorum palatiis, villis, ruſticatione nobiliſſimo, in eccleſia S. Mariæ de Vivatio, quæ olim cathedralis ibi fuit; nunc fere S. Rochi appellator. Ioitium celebritas habuit anno MDCLVI, quando graſſante Neapoli peſtifera lue, quæ dimidiam incolarum partem frequentiſſimæ civitatis C abſumpſiſſe creditur; atque inde per Campaniam Romanam lata ſerpente, multoſque etiam Tuſculi inficiente, die XVIII Junii apparuit in pariete laterali, qui templum ingredienti a ſiniſtra eſt, non procul a frontiſpicio, primum vultus imaginis S. Rochi, & paulo poſt etiam vultus S. Sebaſtiani prope illum depicti, decidente ſine ullius opera, nec opinato, mori tectorio, ſub quo latebant, & latuerant tam din, ut nulla talium illic imagioum apud cives maxime ſenes memoria ſuperetſet.

tempore contagioſæ morbi is invocatur ſummo cum fructu.

33 Rara continuo civitas, Sanctos, tali tempore ac loco tam mirabiliter appareotes, patrociniom ſui velle ſuſcipere contra violentæ contagionis incurſum; ipſos ſibi precibus votiſque magis ac magis conciliarunt. Neu vero opinione ſua falſi, oec ſpe ſuſtrari fuere. Neſcitur quippe ullum peſtilenti hoc Tuſculi tono exſtinctum ſuiſſe. Aſſiſti quidem illis fuerunt aliqui; ſed illiti oleo lampadis, quæ ante imsgines Sanctorum locet, curati & ſervati ſunt. Imo idem oleum etiam ab exteris pluribus, tum Religioſis, tum ſecularibus, præſertim Romæ, petitum, & cum fiducia infirmis adhibitum, non diſſimiles curationes operatum eſt. Certe tot oblationes & anathemata illam ob cauſam undique fuerunt allata, ut inde mar-

moreum altare ad ipſas imagines excitatum ſit. Hæc ipſemet nuper (MDCXCIX) Tuſculi verſatus, a perſonis fide dignis accepi; & altare imagineſque Sanctorum, amoto velo, per vitreas, quibus concinne teguntur, feneſtras coram in pariete inſpexi, juſtam hominis ſtaturam, & neſcio quid venerandæ antiquitatis ac majeſtatis habentes. Civitas, beneficii memor, quorannis hoc die publicam ſupplicationem, comitantibus omnibus piorum civium ſodalitiis, in gratiarum actionem inſtituit. *Confraternitas Romana*

34 *Ad ſodalitia ſeu confraternitates in* S. Rochi *honorem erectas quod attinet, celebris ſeculo* XVI *fuit Romana, prout liquet e litteris Apoſtolicis Pii Papæ IV, quæ exſtant apud Laertium Cherubinum in Bullario tom.* 2, *pag.* 25 & *ſequentibus, hoc titulo præmotatis:* Confirmatio confraterniratis S. Rochi, a morbo epidemiæ liberatoris, in Urbe hactenus inſtitutæ, & ab Alexandro VI, & Leone X nonnullis privilegiis decoratæ, cum aliarum indulgentiarum & gratiarum conceſſione *&c. E quibus litteris hæc delibo:* Sane alias ſe. rec. Alexandro Papæ VI *prædeceſſori noſtro, pro parte directorum filiorum* E *confratrum confraternitatis* S. Rocchi confeſſoris de dicta Urbe expoſito, quod nonnulli Chriſtifideles in eadem Urbe commorantes, pie conſiderantes, quod quam pluret Chriſtiani nominis profeſſores interceſſione ejuſdem S. Rocchi a morbo epidemiæ non ſolum præſervabantur; ſed etiam dicto morbo infecti liberabantur; quodque in dicta Urba nulla eccleſia ſub invocatione S. Rocchi hujuſmodi conſtructa exiſtebat, quamdam confraternitatem iorer ſe ſub invocatione ejuſdem S. Rocchi fecerant, & ordinaverant; &, ut haberent locum, in quo pro divinis celebrandis, & iis, quæ ad directionem & guberoationem dictæ confraternitatis pertinebant, & pertinerent in futurum, convenire poſſeot, & quamdam petiam * terræ montis Auguſtæ de dicta Urbe prope viam publicam, qua itur ad eccleſiam S. Mariæ da Populo etiam de ipſa Urbe, conſiſteotem, ſub annua reſponſione decem ducatorum, certis modo & forma tunc expreſſis conduxerunt, & quod ipſi confratres intodebant inibi unam eccleſiam ſub dicta invocatione conſtrui & ædificari, ac in ea Miſſas & alia divina officia per capellanum ſeu capellanos alias idoneos celebrari F facere, & illam ornamentis eccleſiaſtis munire & fulcire, præfatus Prædeceſſor, ut Chriſtifideles illam viſitare, & divina officia audire, ac ex interceſſione ejuſdem S. Rocchi apud Altiſſimum hujuſmodi morbo epidemiæ conſervari & liberari poſſent, eorumdem confratrum ſupplicationibus inclinatus confraternitatem præfatam per quaſdam Apoſtolica auctoritate approbavit, & confirmavit, *dando facultatem ſtatuta condendi, officiales deputandi, eccleſiam* S. Rochi *Romæ condendi, pias oblationes recipiendi &c., quæ diffuſe ibidem exponuntur, quæque Leo PP. X deinde confirmavit, ſicut ibidem licet videre.*

i. e. modum ſeu partem

ſub tribus Pontificibus recenſita, & privilegia legis data.

35 *His itaque præmiſſis Pius PP. IV dictas conceſſiones ſua etiam auctoritate ita confirmat:* Cum autem, ſicut carieties confraternitatis S. Rocchi hujuſmodi nobis nuper exponi fecerunt, eccleſia ipſa ad Dei laudem ex piis tam dictorum confratrum, quam aliorum Chriſtifidelium eleemoſynis conſtructa & ædificata fuerit, & in ea divina Officia celebrentur, ac diverſa charitatis opera exerceantur, ipſaque eccleſia per eoſdem confratres laudabiliter regator & gubernetur, ipſique cupiant eorum confraternitatem, ac omnia

AUCT. J. P.

nia privilegia, indulgentias, exemptiones, & indulta eis conceſſa præfata, pro illorum ſubſiſtentia firmiori, & ut ipſi in hujuſmodi piis operibus exercendis de bono in melius perſeverare valeant, etiam per Nos approbati, & confirmati ac ampliari, Nos . . eorumdem confratrum ſupplicationibus in hac parte inclinati, confraternitatem S. Rocchi de Urbe hujuſmodi, ac illius privilegia, indulgentias etiam plenarias, exemptiones & indulta, eorumque confirmationem, approbationem, ac deſuper conſectas Alexandri & Leonis prædeceſſorum litteras hujuſmodi, ac prout illa concernunt omnia & ſingula in eis contenta, & inde ſecuta quæcumque Apoſtolica auctoritate prædicta tenore præſentium approbamus, .. illiſque perpetuæ firmitatis robur adjicimus &c.

ac gratiæ ; quæ poſtea ſunt verſiſſe.

36 *Gratias deinde, indulgentias, & indulta aliorum locorum piorum Urbis, quæ annuntiantur in dictis litteris ; item publicandi indulgentias, ac ſtatuta condendi facultatem impertitur : ad hæc, privilegii fori, ad omnes perſonas ac miniſtros cuſtodiæ, bonorum etiam feudalium & ſceleſtiſticorum fruitionem ; aliam denique indul-*

B *gentiam plenariam pro viſitantibus dictam eccleſiam etiam alia die, quam feſtivitatis ejuſdem Sancti, pro confratres eligenda ; plenariam denique indulgentiam ſingulis confratribus &c. in mortis articulo confitentis idem Chriſti Vicarius benigniſſime concedit, prout latius continetur in ſæpe dictis litteris* Dat. Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris, die XVIII Octobris MDLX Pontificatus *ejus* anno primo. *Etiamſi autem ante dictas litteras iſta præfigatur admonitio :* Has indulgentias moderatus eſt, & alias conceſſit S. D. N. Paulus V in ejus conſtitutione adhuc non edita, quamvis firmata die III Octobris MDCVI, & normam aggregandi alias confraternitates tradidit Clemens VIII in conſtitutione 125 QUÆCUMQUE (*conſule inſuper notat marginales ad dictas litteras*) *ex præmiſſis tamen perſpicuum eſt*, S. Rochi *confraternitatem in urbe Romana erectam Apoſtolica auctoritate, ac tot privilegiis ditatam, maxima ibidem claruiſſe ſub tribus Pontificibus, videlicet Alexandro VI, Leone X, ac Pio IV. Porro obiter hic obſervamus, prodiiſſe decretum die* XIV *Martii anno* 1714, *quod a ſacra Congregatio-*

C *one Eminentiſſimorum & reverendiſſimorum DD. Cardinalium, Indulgentiis ſacriſque Reliquiis præpoſita, tria ſummaria aſſertarum Indulgentiarum confraternitatibus* S. Rochi *conceſſarum proſcribuntur, ac declaratur*, confraternitates *illas* in quibuſvis locis exiſtentes, & archiconfraternitati de Urbe aggregatas, nullis aliis Indulgentiis, conceſſionibus, & privilegiis uti & frui poſſe, niſi illis, quæ in ſupradicto Brevi ſa. me. Pauli V enumerentur, & quæ in aggregationibus ab eadem archiconfraternitate, expediri ſolitis, de verbo ad verbum reſecuntur. *Decretum illud habetur in Magno Bullario Romano, ſeu ejuſdem continuatione, anno* 1727 *edita Luxemburgi, parte* 2, *pag.* 443.

Alia quædam de illa confraternitate notitia.

37 *Jam vero nonnulla alibi occurrunt de laudata archiconfraternitate Romana. Apud Panciroltum in Theſauris abſconditis almæ urbis Romanæ, Regione* 5, *num.* 19 *ſcribitur*, S. Rochi *ſodales in loco, quem coemerant de gli ſcavioni, id eſt, a manciplis* (*Vide ibidem num.* 20) *anno* 1499 *ibidem fabricaſſe eccleſiam ſancti Confeſſoris magnam admodum ac pulcram ; ex archivo hujus eccleſiæ. Prope illam ſignificat eſſe hoſpitale pro viris infirmis variæ profeſſionis & artis ; ubi non aliud creditum pro ſeminis, at-*

que a Cardinale Antonio Maria Salviato provenD tibus inſtructum ; iccm ſolenni cum apparatu, & muſica ab iſta archiconfraternitate celebrari diem S. Rochi XVI *Auguſti, liberando etiam captivum a perpetuo carcere, & maritando puellas ſacra Deiparæ in cœlos aſſumptæ luce. Poſtea autem pag.* 460 *laudatæ archiconfraternitatis S. Rochi habitum dicit eſſe viridem, cum imagine ejus, ac duobus fratribus, qui ante eum ſtellunt genua. Hæc Roma.*

Confraternitates Bononiæ & aliæ.

38 *De ſodalitiis Bononienſibus quid referam ? Maſinius in Bononia perluſtrata ad diem* XVI *Auguſti affirmat*, S. Rochi *feſtum celebrari pluribus in locis, ubi exſtant altaria atque imagines ejus, & apud Confraternitatem S. Rochi in* Pratello, *ut vocat ; arc non diſtribui panem benedictum : anno autem* 1509, *die* VI *Auguſti inſtitutum fuiſſe Sancti ejuſdem ſodalitium indicat, ubi & de veſtitu ipſius : denique ab hac confraternitate anno* 1605 *ſolenni vitæ Pruntilii viſitatem eamque* S. Rochi *fuiſſe, & ibidem loci oblatum vexillum &c. Archiconfraternitatem* SS. *Sebaſtiani & Rochi etiam memorat, cui ſcuatas anno* 1522 *curam commiſit infectorum peſte : peculiare au-*E *tem veſtimenti genus ibidem etiam reprimitur. Poſtremo apud archiconfraternitatem S. Mariæ de Morte feſtum haberi monuimus ſolenne, ac reliquias ibidem aſſervare, memorat Moſalius allegatus. Hoc autem ſingulare, ab iſta videlicet archiconfraternitate liberari e carcere unam quademnatam, per Breve Gregorii* XIII, *die primo Junii anno* 1576. *Ad Gallicam quod attinet ; de confraternitate Arelatenſi in honorem S. Rochi inſticuta, a nobis eſt facta mentio alia opportunitate ſuperius num.* 29 ; *de Tauvinenſi num.* 94 ; *de Veneta num.* 42 ; *de Antuerpienſi autem agetur inferius poſt Sancti noſtri Vitas in gloria ejus poſthuma.*

Sancti gloria.

39 *Præter ſodalitia, quæ externo cultu & o-*F *pere tribatum voluere ſingularem pietatis affectum erga hunc Sanctum, ars poetica metro inſuper illigare voluit ejuſdem gloriam, ac litteris poſteritati eamdem commendare. Exemplo ſit carmen elegiacum, quod habetur poſt Vitam* S. Rochi, *antiquis formis excuſam ſub nomine Petri Ludovici Maldura, ſed perperam. In ſine itaque ejuſdem Vitæ notatur frequens titulus :* Theodericus Greſemundi juniotis Moguntini carmen elegiacum ad hujus libri lectorem in laudem ſancti Rochi. *Geſturus in Bibliotheca nominat duos* Theodericos ; *alterum* Greſemundum Spirenſem ; *alterum* Greſmund de Mechſehode. *Primo loco memoratum indicat poetam fuiſſe ; ejuſque carmen de hiſtoria violatæ cruets .. impreſſum dicit anno* D. MDXIV. *Hujus Spirenſis filius forte exſtitit ſynonymus Moguntinus junior, qui dictum carmen panait.*

patronus verſibus

40 *Sic fonat, nec infelicis omnino venæ eſtrum præ ſe fert.*

Hunc quicumque legis devota mente libellum,
Tu cole mirandi numina ſancta Viri.
Fumidus æther alit ſpiramina peſtis ioiqua,
Nebula letiferam dat male fauſta luem.
En juveniſque ſenesque ruit, perimente veneno,
Mergitur en ſtygiis non reditucus aquis.
[Tempeſtaſque] fuit maris ioſtar fluctibus acti,
Corripit en multos heu rabioſa vitos.
Rochum ergo nunc, quiſquis ades, veneres re beatum,
Ad Rochumque pias accumulato preces.
Roche pater, miſerum ſpes, anchora, perfugiamque,
Præbe aurem famulis, Roche, pater miſerum

Munere

A Munere te digno donavit rector Olympi,
Tabificam ut valeas pellere ab orbe luem:
Depoſcunt gentes tua nomina fauſta miſellæ:
Morbus hic noſtris finibus exul eat.
Angelica atque hominum manus exaturata ruinis
Noſtrum neo pergat dilaniare genus.
At Deus omnipotens conceptum corde furorem
Evomet in Teucros, improbuloſque viros:
Utque lupis ſus non commiſtat ovilia, ſed eos
Faneſta tegat ab orbificoque lue.
Hæc te, Roche pater, lacrymis cogitemus obortis,
Pro nobis Dominum poſce benignus opem.
Namque poteſt modo none deditos tuesre elientes,
Corpora conſervans, ingeniumque ſimul.
Præſertim medicum doctum defende Joannem
Nel; tus laut cujos munere in orbe viget.
Is voluit tua geſta premi reddique libellis,
Is tibi commiſſus præmia digna ferat.
E clauſula hujus elegiæ videtur colligi, iſtius Joannis eruiſſe & cura Vitam S. Rochi, *quæ in*
B *eodem exemplari, in quo carmen iſtud exſtat, excuſum fuiſſe.*

41 *His adde carmen epicum, e quo* Joannes
Accurata. Bachotus, *inquit Aſturus*, in Faſtis Chriſtiana ad xvi Auguſti.. ex Joanne Morello in ſuis Poematibus hæc affert ex oratione ad DD. Sebaſtianum & Rochum, pro furore peſtilentiæ comprimendo. *Hæc canit:*

Tu quoque, Roche pater, miſeris ſuccurrere quondam
Qui didiciſti ægris, quando contagia morbi
Horrendi, erudumque tuliſti corpore vulnus:
Eia animis junctis, precibuſque avertite regno
Francorum, io noſtris bacchantem cædibus orcum;
Corporis atque animi gemine date peſte carere.
Solemnem vobis memores ſtatuemus ad aram
Ardentes faculas *&c.*

Quid, quod Vitam S. Rochi *elegiaco carmine conſcripſit R. D. Balduinus Coune Leodienſis, ſacellanus SS. Stephani & Dionyſii, Leodii encuſam anno 1636. ac venerando admodum in Chriſto patri ac domino Gerardo a Salino, abbati*
C *canonici Benedictini S. Laurentii prope Leodium abbati, dedicatem.*

§ V.

Officia divina, Miſſa, ſingularis obſervatio feſti, eccleſiæ in Ordine Seraphico dicatæ &c.

In Breviario Sieſuicenſi SIngulare admodum ac notatu dignum cenſemus, eo uſque publicum B. Rochi cultum fuiſſe propagatum, *ut ad remotam longe plagam aquilonarem pervenerit, & peculiari ritu ibidem celebratus fuerit, prout probatur e Breviario eccleſiæ ac diœceſis Sieſuicenſis, quod ſupra a nobis citatum fuit. In laudato itaque Breviario* in ſecundis Veſperis *de S. Bartholomæo* poſt BENEDICAMUS, hiſtoriæ de ſancto Rocho *legenda præſcribitur cum antiphonis, hymnis &c. proprie in hunc modum;* ANTIPHONA. Ave prudens medice peſtiſque profligator, in membris epidemiæ ſit nobis ſublevator, & apud regem gloriæ, o Roche, ſuffragator. ℣. Amavit. COLLECTA. Deus, qui glorioſus in gloria Sanctorum, & cunctis ad eorum patrocinia confidentibus ſuæ petitionis ſilotarem præſtas effectum, concede plebi AUGT. J. P.
tuæ, ut, intercedente beato Rocho confeſſore tuo, quæ in ejus celebritate ſe devota exhibet, languore epidemiæ, quam in ſuo corpore pro tui nominis gloria paſſus eſt, ſit liberata *&c.* Per.

43 AD MATUTINUM INVITATORIUM. Adore- *Honoratur S. Rochus*
mus Dominum, qui ſtupenda fecit, novum mundo medicum Rochum quando dedit. PSALMUS. Venite. HYMNUS.

Rochi conjubilent omnia laudibus,
Aula ſtelliferi regia gaudeat,
Et mundi ſeretis concrepet orbita,
Sit vox una omnium.
Felix ille ſuo gaudet hoſpite,
Hæc patrocinio floreat inclyta:
Rochum nam medicum none habet optimum
Qui peſtem fugat horridam.
Hic qui cuncta ſimul pauperibus bona,
Et ſeſe miſeris ſubſidium dedit,
Ægros mirifico ſublevat omine
Non herba, ærnee ſed ſacra.
Hæc illi merito gratia reddita,
Summo qui ſtudio, cordeque fervido
Res & delicias, flammaque glaciæ E
Sprevit, nil retinens ſibi.
Hujus præſidium rebus in arduis
Poſcamus pavido pectore ſinguli.
Si perfecta fides, menſque ſit integra,
Nobis mox aderit pius.
Te ſimplex Deitas, ttinaque poſcimus,
Ut Rochi meritis noxia ſubtrahas:
Det pacem famulis, nos quoque gloriam
Per cuncta tibi ſecula. Amen.

44 IN I NOCTURNO ANTIPHONA. Fuit lignum *Officio*
quod plantatur locis in humentibus, Rochus fecit, dum ornatur plurimis virtutibus. PSALMUS. Beatus vir. ANTIPH. Intellexit & ſervivit cum tremore Domino, ſpretiſque rebus Romam lvit ſolo fulrus baculo. PSALMUS. Quare fremuerunt. ANTIPH. Orana demum fert ad Deum, Tu es mea gloria, tu exaltas caput meum, tu mea victoria. PSALM. Domine, quid, ℣. Amavit LECTIO I. *Verum cum hanc, tam ſequentes non producimus, quia continent Beati geſta, alinude nota.* RESP. Nobilis, & multo præfulgens Rochus honore, Inclyta quæ dederat ſeriet rerumque facultas. ℣. Omnia contempſit virtutis amore ea- F
leſceos. Inclyta quæ. LETIO II RESP. Extera jam fitiens loca viſere tendit ad Urbem. Interea Italiam peſtis premit atque Ceſenam. ℣. Rochus adeſt miſeris, ſigno crucis elevat omnes. Interea. LECTIO III. RESP. O pater, & vivax ægrorum cura, medere ulceribus noſtris, quæ ſpiritus & caro ſuffert. ℣. Et fer opem famulis, qui te venerantur, amantque. Ulceribus.

45 IN II NOCTURNO ANTIPH. Hic, quæ *proprio*,
ſtulto placet mundo, vanitatem reſpuit, & ſe fructo perſecundo ſervum cunctis obtulit. PSALM. Cum invocarem. ANTIPH. A mane dieque toto Chriſto Rochus aſtitit, & precatu cor devoto in ſuperna dirigit. PSALM. Verba. ANTIPH. Nomen tuum, Rex mitande, tum in Rocho clarcit, cum jam mundi mel nefandum illi totum aruit. PSALM. Domine, Dominus. ℣. Juſtum de. LECTIO IV. RESP. Tandem Romuleas poſt multa pericula in arces venit, & hic tota peſtis graſſatur habena. ℣. Viva presbyteri frontem eruce ſignat, abitque. Venit. LECTIO V. RESP. Inde Placentinam contendes Sanctus in urbem, hanc ſimul & reliquas ſervavit peſte gravatas. ℣. Nec mora, letifero Rochus quoque adnitor igne. Hanc. LECTIO VI. RESP. O qui vivifico ſigno crucis etigis

AUCT. J. P. ægros, nos quoque ſalvifica ſævo dum lædimur igne. ℣. Qui non Pæonia confidimus arte levari, Nos quoque.

46 IN III NOCTURNO ANTIPH. Noo hic dolum neque fraudem lingua perpetraverat, quare Deo cantat laodem, cui jam cohabitat. PSALM. Domine, quis habitabit. ANTIPH. Ejus verbis Chriſtus replet cordis deſiderium, & quod triſte fuit, delet, omne dooaos gaudium. PSALM. Domine, in virtute. ANTIPH. Salutari ſuo jnoctus porget nos a crimine, impetret, ut ſit compuoctus, qni ſa colit iotime. PSALM. Domini eſt terra. ℣. Juſtus germinabit. HOMILIA. Vigilate, *quæ, qualis ſit, ibidem deſignatur.* RESP. Fit Rocho afflictn ſnns, nudam dnm canis eſcam attulit, & Sancto ooo defuit alma poteſtas. ℣. Qui ſeſe miſeris & res impenderat omnes. Attulit. RESP. Tum patriam repetens capitnr, jactator in umbram careeris; at vitæ finem ut ſibi cernit adeſſe. ℣. Ecce ſacerdotem vocat, & Domini capit eſcam. Carceris. RESP. O qui lnminibus veſtaris in æthera ſacris, & quid apud Dominom poſſis, ſignante tabella. ℣. Nos a peſtifero conſerva, Roche, veneoo. Et quid. Gloria. Et quid.

47 AD LAUDES ANTIPH. Dies adeſt nunc celebris, Rnchus facer, quo lætius de mundi tranſiit teoebris, cæli civis eximius. ANTIPH. Afflictis peſte profuit, en, Rnchi iovocatio Conſtantiæ, quando aſſuit mira liberatio. ANTIPH. Res Venetis aotiſſima, quanti ſit Rochus mcriti & ſecula noviſſima voto loquentur perpeti. ANTIPH. Adſtipulator eadem hæc noſtra domus firmiter, ex qua tum peſtis rabiem Rochns fugavit fortiter. ANTIPH. Sic plurima Picardiæ loca, nec non Parrhiſium a morbis epidemiæ, Rochi ſervavit mcritum. CAPITULUM. Collaudabunt multi. HYMN. Hic eſt verus Chriſticola. ℣. Juſtusnt palma. AD BENEDICTUS ANTIPH. Sancti Rochi pia ſulemnia noſter chorus promat cum gaudio: eujus miro medendi gratia totus orbis eſſnlget radio. Nunc æterna Sanctorum gloria gaudet felix jnoctus collegio. COLLECTA nt ſupra *Alia ibidem deſignantur.* AD MAGNIFICAT ANTIPH. Rochus migrat lætabundos ad regnum poſt miſerias, Chriſti meaſus veſtigia: quam beatus, quam jucundus intrat ad regni nnptias, mira pandunt prodigia. Ergo totus illum mundus petat ſundendo lacrymas, ne furat epidemia. COLLECTA ut ſupra.

48 *Hæc o dicto Breviario Sleſvicenſi huc tranſcribere viſum eſt: e quo ſicut mirari ſubit, cultum* B. Rochi *ad tam longe diſſitum ſeptemtrionalis tractum permeaſſe: ſic omnino illud etiam ſingulare ei accidit, ut in Orientem quoque penetrarit non ſine nominis ſplendore: nam in Kalendario feſtorum propriorum eccleſiæ Hieroſolymitanæ, quod edidit VVaddingus in Annalibus Minorum tom. 3, pag. 499. etiamſi non multi Sancti menſibus annl ſingulis eidem inſcribantur; hoc tamen die inter illos* XVI *Auguſti ſignatur nomen & feſtum* Rochi confeſſoris, duplex. *Qui etiam ritus in Ordine recitandi divinum Officium pro eccleſia ac diœceſi Venetiarum anni* 1657, *notatur eodem die* XVI *Auguſti. Et inter ſyſtia patriarchalis Venetiarum, quæ habentur in fine Ordinis citati, prædicto die habetur nomen* Rochi confeſſoris. *In Officiis propriis eccleſiæ metropolitanæ Mechlinienſis in Belgio noſtro ſignatur etiam eodem die* Rochi confeſſ. duplex ad libit. *cum hac oratione propria*: Deus, qui beatum Rochum, confeſſorem tuum tam admiranda gratia curationum decorare dignatus es, ut epidemiæ D lue correptos ſolius Crucis Chriſti ſignaculo incolumitati reſtitueret: concede nobis famulis tuis, ad ejus merita & patrocinia confugientibus, ab hujus contagionis periculo, & omni ſubitanea ac improviſa morte, tua pietate miſericorditer liberari. Per Dominum. *Ruræmundenſi in diœceſi quid fiat in honorem* S. Rochi, *oſtendunt* Horæ canonicæ dicendæ io proptiis diœceſis Rurzmundenſis feſtivitatibus, una cum litaniis ejuſdem eccleſiæ, *&c. quæ Lovanii anno* 1609 *excuſæ ſunt; Ibidem enim feſtum ejus die* XVI *Auguſti ritu duplici celebratur. Oratio eſt:* Deus. qui beatum Rochum confeſſorem tuum, tam admiranda curationum gratia decorare dignatos es, *ut ſupra. In dictis autem Litaniis eccleſiæ Ruræmundenſis, quæ poſt Officia ejuſdem propria habentur, inter alios Sanctos, qui in eiſdem invocantur, ſuum quoque locum obtinet* S. Rochus: *unde ſatis liquet, non mediocrem in iſta diœceſi conceptam fuiſſe fiduciam de patrocinio ejuſdem Sancti, ac meritis apud Deum, ute non de benefica miſeris* E *ſuccurrendi voluntate.*

49 *Habeo in manibus Miſſam de ipſo ſatis antiquæ impreſſionis (ſed nec hujus annum, nec illius locum additum exemplari invenio) in quo notantur* COMMEMORATIONES, quæ fiunt poſt Miſſam, & poſt Enangelium S. Joannis In principio erat verbum: Quieſcat ira tua, Domioe, & eſto placabilis ſuper oequitia populi tui, ſicut juraſti per temetipſum. Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus lmmortalis, miſerere nobis. ORATIO: Omnipoteus & miſericors Deus, reſpice propitius ſuper populum majeſtati tuæ ſubjectum, & oe nos furor ſæviens inveniat, dextera tuæ propitiationis euſtodiat. Per. ALIA: Omnipotens ſempiterne Deus, qni precibus & meritis beatiſſimi Rochi confeſſnris tui quamdam peſtem hominum generalem revocaſti, præſta ſupplicibus tnis, ot qui pro ſimili peſte revocanda ſub tua confugiunt fiducia; ipſins glorioſi Confeſſoris precamiae, ab ipſa, & ab omni perturbatione liberentur. Per. Sancto Rocho intervenieote Domine ſervitus noſtra complaceat, & obſequia mneris noſtri fiant præmia devotorum. Per. ALIA. Sacro munere ſatiati, ſupplices to, Domine, deprecamur, ut quod debitæ ſervitutis celebramus officio, intercedente beatn Rocho, eoofeſſore tuo, ſalvationis tuæ ſentiamus augmentum. Per. *In Miſſali Romano quod anno* 1511 *editum eſt, præſcribitur recitanda hæc de Sancto* PRÆFATIO: Qui immineotem, Ninivitis interitum ſola miſericordia revocaſti: quibus propitiator cum exiſteres, oratioois poe oitentiam præſtitiſti; etiam huic populo tuo ante conſpectum gloriæ tnæ proſtrato & oranti tribue ſanitatem, &, quem deſiderat, præſta liberatioois effectum, ut quos Unigenti tui pretioſo ſanguine redemiſti, oon patiaris mina * mortalitatis interire. COMMUNIO; O quam magnificum eſt nomen tuum, beate Roche, qui tuis interceſſionibus mnltitudinem languentium noſti ſanare & nomen tnum glorioſum commemorantibus omnibus te propitium exhibere, veni & ſalva nos a morbo ae epidemiæ peſte, & aeris temperiem concede.

50 *Verum, ne hujuſmodi venerationis publicæ* S. Rochi *documentis inquirendis ac colligendis tempus infumans lectoris patientia abuti, ac in ſilvam, quod aiunt, ferre ligna videar, duo hiſce ſuperaddo. Ac primum quidem, quod illa vehementer ſit aucta in dies pluribus in locis. Nam Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Chriſti*

aliis locis

quid

hic datur

Multis aliis locis

* f. rutas

ac Miſſa

numerio ejus clara

A *ſti* 1327, *de hoc Vito ſancto ageas, num.* 13, Nuper, *inquit*, a Purpuratis Pattibus ſacrorum Rituum, Urbano VIII apptobante, conceſſum, ut in omnibus eccleſiis & ſacellis eidem ſacris Officium recitetur & Miſſa. *Deinde Haroldus in Epitome ad eumdem annum num.* 4 *habet:* Mirum autem eſt, quot hodie fiut in ipſius honorem erecta templa, altaria, ſacella, & quot in pietatis opera conſcriptæ Chriſtiani populi ſodalitates: quarum princeps eſt hic in urbo Roma, ubi Rocchi dies natalis toti populo feſtivus eſt, & ſingulati ſolemnitate & fidelium concurſu colitur. *Denique, Huebero erſte, in Menologio Franciſcano ad hunc diem* XVI *Auguſti num.* 8, Innocentius XII anno MDCXCIV, die XXVII Martii, ſub ritu duplicis majoris celebrari ejus feſtum in Ordine Minorum de Obſervantia conceſſit.

Pariſiis obſervatur feſtum ejus tamquam unum de præcepto.

51 *Aliud, quod hiſce ſuperaddo, quodque mirabile apparet ſupra modum, legitur in Vita* S. Rochi *apud Batilletum, videlicet feſti ipſius obſervationem, non ſecus atque illorum feſtorum, quæ ſunt de præcepto, ſenſim ſine ſenſu introductam eſſe in plures eccleſias, ſed non tam ea alicujus ſinodi decreto, vel ea alicujus antiſtitis ſtatuto, quam ea populorum devotione peculiari, qui patrocinium ipſius contra peſtem imploraut. Accidit eo, quod tametſi feſtum hoc una cum aliis pluribus anno 1666 abrogare illuſtriſſimus Harduinus Perefixus, archiepiſcopus Pariſienſis, in illa urbe voluerit, & abrogatio vim ſuam habuerit in pleriſque aliis feſtis; nec ille tamen, nec ejus ſucceſſor Franciſcus Harlæus feſtum S.* Rochi *in populo ſupprimere potuerint. Ipſius porro Officium ibidem dumtaxat adhibetur in locis, ubi reliquiæ ejus aſſervantur, vel confraternitates in ipſius honorem ſuat erectæ; alibi ubique eccleſia Pariſienſi dumtaxat faciente commemorationem ſimplicem in Officio Octavæ Aſſumptionis; & altera Cleri ſecularis ac regularis parte, quæ ſequitur ritum Romanum in magna iſta urbe, recitante Officium S. Hyacinthi; ita tamen ut pergat ibidem populus officinas occludere in honorem* S. Rochi, *ſicut citatus auctor affirmat.*

Cur & quo modo colatur ab Ordine Seraphico.

52 *Ordo Seraphicus magno pietatis affectu proſequitur eumdem Sanctum, occaſione tam peculiaris cultus inde orta, quod habeatur tamquam unus ex dicto Ordine, cujus Tertium inſtitutum ſeu regulam profeſſus fuerit: quæ ſententia non*
C *ſatis utique probabilis nobis videtur, & ſuperius § 1 a num.* 10 *idcirco refutata eſt; illo interim bono ea eadem conſecuto, quod honor ſingularis iſti Sancto deferatur ab alumnis S. Franciſci. Asturus quippe a Monaſterio in Martyrologio Franciſcano in notis ad hunc diem* XVI *Auguſti, poſtquam ex illo, quot citat,* S. Rochum *dixiſſet fuiſſe Tertii Ordinis ſancti Franciſci, ita pergit:* Quapropter uti patrono noſtri Ordinis præcipuo, complures eccleſiæ Conventuum Seraphicæ Religionis ei dicatæ ſunt. Qua de re Gonzaga part. 2 Origin. Seraphic. Relig. in Conventu 29 provinciæ Romanæ; in Convent. 28 provinc. Bonon., in Conventu 20 provinc. S. Antonii, in Conventu 12 provinc. Candiæ, in Conventu 2 provinc. Brixiæ &c. Hinc decretum eſt in noſtræ provinciæ ſancti Dionyſii Recollectorum capitulo provinciali, an. MDCXXV apud Montem Argivum dioceſis Sennonenſis celebrato, Officium S. Rochi deinceps recitandum fore a nobis ſub ritu ſemiduplici: quod confirmatum extitit in alio ſequenti Capitulo provinciali, Lutetiæ Pariſiorum an. MDCXXIX; ut conſtat ex iiſdem ſtatutis provincial. præfatæ provinciæ cap. 2 art. 1, a R. P. Carolo Rapinæo in lucem editis; nunc autem duplex ſit. *Deinde vero ritus ille ad majorem ſolemnitatem evectus fuit, ſicut paullo ante ea Heubero dictum eſt. Hoc Fremautus ita enarrat:* Innocentius PP. XII anno MDCXCIV indulſit, ut omnes S. Franciſci Ordines feſtum S. Rochi, tamquam confeſſoris ex ſuo Tertio Ordine, celeberare poſſint divino Officio ac Miſſa ſub ritu duplicis majoris. AUCT. J. P.

§ VI.

Corpus Sancti Venetias translatum; difficultates, quæ translationi huic incommodant; magnificentiſſimum ibidem templum; confraternitas &c.

E

Translatio corporis Sancti Venetias facta.

TRanslatio iſta plurimorum ſcriptorum teſtimoniis configuata legitur, atque adeo certius de ea nobis conſtat, quam de modo, quo peracta eſt, aliis aliter illam referentibus. Primo itaque ſtabiliamus factum. *Jacobus Philippus Bergomenſis in Supplemento Chronicarum ad annum Chriſti* 1327 *hæc in rem noſtram memoriæ prodidit:* Ejus autem (*Rochi*) ſanctum corpus hoc anno, qui eſt MCDLXXXV, Venetias a quibuſdam furtim delatum, a Senatu & cuncto populo tanta enm devotione & glotia exceptum eſt, quantam quis ſcriptor enarrare poſſet: eidem enim ſtatim templum celebertimum ingenti impenſa conſtruere cœperunt. *Rem vero hanc refert ille chronographus eodem anno, quo Brixiæ Opus ejus typis excuſum notatur, videlicet* 1485, *ita ut teſtimonium majoris antiquitatis deſiderari non poſſit. Alibi tamen aliter apud ipſum notatur, ut videſis ſupra num.* 60. *In editione autem ejuſdem Operis Pariſienſi, anno* 1535 *vulgata, dicitur,* Venetias, a quibuſdam ex Dertonenſi dioceſi furtim ſublatum, perlatum fuiſſe *&c.*

Satis quidem conſentiunt ſcriptores;

54 *Pinus in Vita hæc narrat:* In hac antiqua, nobili & opulenta Veneta urbe hoc ſanctiſſimum corpus miro & incredibili quodam civium omnium ſtudio atque favore colitur, nec eſt, quod innumeris ejus enarrandis miraculis verboſius occupari velim *&c. Ubi videt, non tam poni tranſlationem, quam ſupponi. A Jacobo autem Bergomenſi quam parum vel nihil lucis dabatur per* 70 furtim? *Nec plus alii: non Supplementum apud Petrum de Natalibus, anno* 1493 *Vicentiæ editum, ubi hæc ſunt:* MCDLXXXV corpus ejus furtim Venetias delatum, a Senatu devotiſſime ſuſceptum eſt, & ejus nomini templum celeberrimum fabricatum; *non Legenda Claudii de Rota, anno* 1531 *excuſa; non Martyrologium Romanum anni* 1586, *rem quidem ſic ſignans, non vero modum,* Corpus poſtea Venetias translatum fuit, ibique honorifico tumulatum; *non Krantzius in Metropoli lib.* 9, *cap.* 25; *non Spondanus, qui magis timide, quam alii,* Corpus Venetias, *inquit,* UT VOLUNT, furtim translatum *&c.; non Raynaldus ad annum* 1327 *in fine,* Translatum ejus corpus AJUNT Venetias. *Ceterum in anno* 1485, *quo translatio iſta narratur accidiſſe, ſatis inter auctores convenit. Sed totus rei, qua de hic agimus, cardo in eo vertitur, ut pinſcula alia ejuſdem adjuncta, utcumque ſaltem hiſtorice probabilia eruantur.*

F

55 *Fran-*

AUCT. J. P. *ſed diſſentiunt in modo.*

55 *Franciſcus Sanſovinus in Venetia urbe a ſe deſcripta, & ibidem anno 1581 prælo data, fol. 71 verſo, Sancti corpus illuc allatum memorat e Germania a quibuſdam mercatoribus Germanis. Dominicus Martinelli in libro, quem inſcribit* il Ritratto di Venezia, *qui vocari poteſt Latine* Urbs Veneta graphice adumbrata; *quique liber vulgatus eſt ibidem anno 1684, etiam indicat pag. 354, S. Rochi corpus e Germania illuc delatum fuiſſe; ſed a quibus, non addit. Arturus autem ſupra allegatus aliter quidem hoc refert § 3, alios citans, videlicet* corpus *ejus* honorifice conditum eſſe in eccleſia ab avunculo extructa; ubi tamdiu apud Montem-Peſſulanum quievit, donec a quibuſdam ex Dertonenſi diœceſi furto Venetias translatum eſt MCDLXXXV. *Sed § 4 ſententiam iſtam corrigunt*, Non corpus, *ait*, ſed aliqualem corporis portionem Venetias fuiſſe deportatam. Nam quomodo Monte Peſſulano Venetias corpus S. Rochi potuit efferri anno MCDLXXXV; cujus major & potior pars ac fere tota jam apud Arelatem ab anno MCCCLXXII aſſervabatur? *Vide, quæ de hac re ex eodem Arturo præmiſimus ſupra in hoc Commentario § 2, num. 19; quibus adde dicta § 3 de harum Arelatenſium reliquiarum partibus, quæ variis ſeculi* XVI *annis diſtributæ ibidem memorabantur. Hinc itaque fit, ut famoſa illa corporis* S. Rochi *ad Venetos tranſlatio, ſi modum conſideres & adjuncta alia, ſit omnino obſcura, nec probabili aliquo fulciatur narrationis fundamento, vi cujus lectori apte & commode veritas ejus perſuaderi poſſit. An igitur nihil explicatius alitunde ſperari poteſt?*

B

Expoſitur

56 *Franciſcus Ciapetti in libro Italico, quem vocat* la ſacra magnificenza &c.; *vocemus eum nos* Auguſtæ S. Rochi Societatis Venetæ monumenta, *quæ ſimul cum Vita & tranſlatione ejuſdem Sancti anno 1678 Venetiis recuſa ſunt, viſus eſt, dicamus potius videri voluit, rei hujus geſtæ hiſtoricam narrationem reperiſſe, dum ſub finem ſui operis, tranſlationem illam exponere ſatagens, varias quidem ejuſdem circumſtantias congerit, ſed nulla profert idonea documenta, quibus res ſuas debito modo ſtabiliat; quas in compendium hic contrahi ſufficerit. Ait itaque Sanctum, i-*

C

gnoto pridem caſu tranſlatum Monte Peſſulano, quieviſſe din Viguerii (vulgo Vogbera; quod lego eſſe oppidum Ducatus Mediolanenſis, in agro Ticinenſi, & olim Ivbæ nomine appellatum) Et initio quidem Sancti cultus ibidem ſatis erat frequens, uti habet citatus auctor pag. 105; ſed lapſu temporis omnino is tam deferbuerat, ut ædes ſacra ex ſacerdotis cuſtodis incuria non jam referret ſanctuarium, ubi populus Sanctum antea venerabatur, ſed ergaſtulum, in quo captivus & a ſuis, dum vovoret, vilipenſus fuerat. Vivebat porro ejus apud exteros memoria, ſed apud tam paucos, qui ad ſacrum illud depoſitum peregrinabantur, ut paucis obtingeret felicitas videndi corpus illud miraculoſum. Mirifice autem, uti indicat pag. 116, reliquias Sancti iſtas obtinendi deſiderium accenderat Thomam de Albertis, mercatorem Venetum, tum temporis miniſtrum, ac deinde perfectum dignitſimum ſodalitii ejus Venetiis.

hiſtoria

57 *Omnem illi curam eo convertebat. Hujus ergo ampla benignitas ad hoc furtum impulit primo Joannem quemdam Paterninum & Nicolaum Teutonicum anno Chriſti 1483, uno circiter anno ac dimidio, antequam ſacrum corpus Venetias delatum eſt; deinde alios ſed ſine magno o-*

pere pretio (pag. 117) donec incidit in fratrem D *Maurum de ſancto Franciſco Camaldulenſem, qui anno 1484, menſe Auguſto Venetiis obſcure latere claudebatur propter calumnias; ſed implorata ope* S. Rochi, *deinde ex illo liberatus eodem menſe eſt. Cæterum commode accidit, ut Frater ille Viguerium cogitaret, acturos, quas noverat,* S. Rocho *gratias: nam iſdem ab ipſo ibidem menſe Octobri proximo perſolutis, rem ei ſuam Thomas impenſe commendavit. Ille autem voto ſolutus, ſed furto ne quidem tunc tentato propter rei difficultates, diſceſſit, nihilo certe tum quidem, quam cæteri, ditior. Verum ejuſdem menſis die* XII *itineri ſe dedit, ac die* XX *Viguerienſes attigit muros, non tamen tunc intravit locum, ſed poſtera luce, ut omnia diligentius rimaretur. Deinde nihil intentatum reliquit, ut voti compos fieret; ſed, ro infeſta, Venetias regreſſus Thomæ de Albertis retulit, potuiſſe ſe nihil, propterea quod, tamſi eſſet ſine cuſtodia ulla, clavibus tamen omnino quatuor ſacrum hoc depoſitum eſſet occluſum (pag. 118 & ſequentibus.)*

E

qua furtum

58 *Poſt menſes vero quatuor, communicatis denuo cum Thoma conſiliis, iter idem aggreſſus rem confecit omnem, & furtum attulit Venetias ſalvus anno 1485, die* XII *Martii (pag. 122 & ſequentibus.) Minutiſſimas autem rei geſtæ circumſtantias tam diſtincte ac affirmate Ciapettus depingit, ut diceres, eum ibidem præſentem, & omnia obſervantem ac rimantem retuliſſe omnia & ſingula in pugillares. Verum ut cordatus lector eadem facilitate, qua ibidem refertur, iſtam hiſtoriam admittat, deſiderabit ſine dubio documenta alinnde probe inſtructa. Vult autem dictus ſcriptor, in ſacro iſto theſauro ſubductо fuiſſe caput Sancti, oſſa item brachiorum ac tibiarum, & aliorum membrorum omnium ſacri corporis præter duo oſſicula (pag. 124) de quibus paullo poſt. Interea temporis Thomas de Albertis, ſodalitatis* S. Rochi *præfectus, a Fratre Mauro Venetias everſo rem geſtam edoctus, omnem movet lapidem, ut ita loquar, ut, ſevero & authentico præmiſſo examine, conſtaret, corpus eo tranſlatum eſſe revera ipſum corpus ejuſdem Sancti. Factum communicat cum illuſtriſſimo Patriarcha Veneto, S. R. E. Cardinale: a* F *quo jubetur inchoari proceſſus verificatorius, ut vocant: inſtruitur cauſa & exhibetur a dicto Thoma die* XXIX *Aprilis anno 1485: comparet item Frater Maurus die ultima Aprilis: rem a ſe geſtam exponit Patriarchæ, & juramento corroborat: nec deſunt alia teſtimonia, prout videri poteſt, teſte Ciapetto, in proceſſu judicio formato. His porro non contentus Patriarcha illuſtriſſimus ſacra oſſa recognoſci curat, adhibito ad hoc præſertim Joanne Georgio, qui Viguerii inſpexerat ſacrum corpus: operam etiam contulit Antonius de Lapia Venetiis habitans, qui annis quinque ante ablatum corpus diſtincte illud obſervaſat. Accedunt itaque ad corpus, conſpiciuntque indicia ejuſdem characteriſtica relationi eſſe conformia. Quamobrem, facti etiam veritate multorum aliorum teſtificationibus confirmata, viſum eſt, publicæ illud venerationi exponere (pag. 126 & ſequentibus.)*

S. Rochi corpus Viguerii Venetias tranſlatum.

59 *Hiſce itaque certis notitiis inſtructus Patriarcha illuſtriſſimus cenſuit, corpus* S. Rochi *collocandum in eccleſia ſub ejus nomine conſecrata; ut debita cum pietate a fidelibus honoraretur. Sed quia eccleſia, quæ tunc exſtabat, judicabatur non ſatis decenter magnitudini tam celebris*

Tutiæ-

A *Tutelaris esse conveniens, idem illustrissimus dominus Gerardus, authentica excellentissimo Decemvirum concilio de translato Venetias corpore sacro facta relatione, eodem tempore datis die* XVIII *Maii ejusdem anni litteris facultatem ab eo obtinuit, ut novam ac magnificentiorem Sancti ecclesiam, destructa antiqua, sodalitatis præfectis liceret ædificare, in qua depositum sacrum collocari posset: id quod ab ipso beatæ impetratum fuit. Aliquot igitur post mensibus cum solennis pompæ comitatu reponitur in parva quadam ecclesia, donec assurgeret ea moles ædificii, in qua honorificentissime quiescit, quodque tanta nunc, inquit Ciapettus, in veneratione habetur, ut quotannis, præter concursum continuum frequentis populi, qui eo se confert sacrum illud pignus veneraturus, Princeps serenissimus Reip. Venetæ, comitante nobilium multitudine copiosa, festa Sancti luce interfit sacrosancto Missæ Sacrificio. Verum de magnifico isto templo dicam infra. Nunc ea præmissa sacri corporis translatione ad urbem Venetam nonnulla fluunt consectaria, quæ in medium proferre præsenti certe instituto plane convenit.*

B 60 *Etenim si vera sunt omnia, quæ de illa ejusdemque adjunctis omnibus ac singulis tam enucleata referebat Ciapettus, quæque e diffusa apud ipsum narratione a me sunt desumpta, qua præsertim asserit, omnia corporis* S. Rochi *membra, exceptis ossiculis duobus, Viguerio ad Venetos translata fuisse anno* 1485; *falsum est prima, idem corpus auctoritate Apostolica Monte Pessulano Arelatem translatum fuisse anno Christi* 1372, *de qua re actum est supra* § 2 *in fine. Falsum est secundo, sacras istas reliquias bene multis temporibus diversis a diversis personis Arelate petitas ac impetratas: in quarum comparatione, quantulum & fere nihil est fragmentum ossis, quod reu Gallia Ludovicus per oratorem suum Venetiis obtinuerit, ex Ciapetto, pag.* 137? *Tertio, Venetæ translationi valde incommodat, quod nec anno* 1485. *nec superiora historiæ adjuncta, quæ Ciapettus memorabat, conveniant apte satis cum Jacobo Philippo Bergomeasi, qui ad annum Christi* 1478, Robertus, *ait,* Saoseverinus, universalis copiarum Venetorum imperator....

C corpus seu reliquias S. Rochi maxima cum celebritate excepit, & apud monasterium sancti Job collocavit. *Hæc habentur in editione Brixiensi istius synchroni chronologi, anno* 1485 *excusa: quod eo addo, quia in Parisiensi, quæ prodiit anno* 1553, *ista non invenio inter facta Roberti Sanseverini; expuncta fortasse vel omissa, quia viderit is, qui alteram illam impressionem accusavit, ibi hærere nquam, quod aiunt. Quarto, falsa sunt instrumenta, de quibus egimus* § 3. *Quinto, id unum superest, ut in media jam lite versemur Venetos inter at Arelatenses de vera prædicti corporis possessione.*

61 *Decidi utique illa ac componi facile possot, si pars utraque acquiesceret notabili ejusdem sacri thesauri portione. Et quamvis hactenus mihi non certo constet, an plus velint Arelatenses, quando corpus primo ad illos translatum memoratur: plus tamen vult Ciapettus pag.* 124 *Indicans, os arca apud Viguerienses asservata ostraxisse Fratrem Maurum caput, ossa brachiorum ac tibiarum, & omnium aliorum membrorum, quæ ibidem invenit, exceptis duabus ossis particulis, quas ibi reliquisse illum addit. Nihil itaque, si hæc subsistant, habent Arelatenses: nihil alii, qui Arelate sacra ipsum obtinuisse dicuntur. Hinc exsurgit quæstio, quorum sit possesse melior, Venetorumne an Arelatensium? Arturus designat sua instrumenta, Ciapettus sua: sed neuter sic illa profert, ut conferri utraque inter se atque examinari a me possint. Ecquis vero æquus rerum arbiter uni e duabus partibus litigantibus causam adjudicet, nos inspectis & expensis utriusque partis documentis? Superest itaque, ut illorum sit potior causa, quorum potiora proferentur instrumenta: e quibus causam hanc, si possint, componant vel ipsimet, vel aliis componendam committant. Notare interim juvat, lacera prorsus & oblivionis tenebris involuta esse ea, quæ a pag.* 113 *habet Ciapettus de Sancti corpore translato Viguerium Monte Pessulano, idque fatetur ipsemet. Arturus autem distincte aetat a quo, ad quos, cujus facultate, quo anno ac die corpus* S. Rochi *Monte Pessulano Arelatem translatum sit, quantaque populi frequentia ibidem celatur: Sed de his & aliis videant sacri istius depositi competitores; excutiant tabulas, inspiciant arcam, recognoscant reliquiarum partes, & edoceant eruditos, quid & quantum ex his possideant. Totum enim, vel quasi totum Sancti corpus singulis tribui non potest.* AUCT. J. P.

E 62 *Celeberrimum perro apud Venetos esse Sancti nostri Confessoris nomen, patet e magnificis pietatis monumentis, ibidem ex singulari erga magnum hunc Sospitatorem pietate erectis. De templo, sacello ac urna, populorumque ad sacrum illius corpus nadequaque concurreatium studio fuse tractat Ciapettus pag.* 130 & *sequentibus; fusissime autem de sodalitio seu confraternitate sub ejusdem Sancti nomine florentissima, deque operibus misericordiæ, ornamentis loci &c. ab initio sui opusculi a pag.* 7 *usque ad paginam* 44. *varia super hoc argumento elogia congerens, quæ nec vacat, nec convenit stylo oratorio ab ipso descripta huc transscribere. Brevior est in templi descriptione Martiallus pag.* 352 & *sequentibus: de ejusdem vero templi consecratione hanc producit epigraphen:* Reparatam a fundamentis ædem cum turri proxima, divoque Rocho dicatam Dominicus Alerius episcopus Chifimensis consecravit, quod collegio, quodque templum visentibus felix faustumque perpetuo sit, anno Christianæ salutis MDVIII. Kal. Januarii die Dominico primo. *Quo autem anno in nobile illud sepulchrum illatum dicatur corpus Sancti, indicat sequens inscriptio apud Ciapettum pag.* 136:

F

D. ROCHO SERVAT. AB
OMNI LUE CIVIB.
ILLATQ. HOC CONDIT
RELIQUIIS D.
MDXX.

63. *Laudatus Martinellus a pag.* 354 *tractat de confraternitate* S. Rochi, *ac ornatu magnifico loci ejusdem: ad cujus gradus legi asserit hanc epigraphen in marmorea tabula, quæ cum ad declarandam potentissimi apud Deum contra contagia pestifera Patroni sanctissimi intercessionem, & ad laudem confraternitatis coaducat, nou abero hic dabitur. Sic itaque sonat.* MDLXXVI. Aloysio Mocenigo principe Veneto, fœviebat pestifera lues; qua nulla umquam vel diuturnior vel pernicioſior extitit, noſtrorum criminum oltrix; passim urbe tota cadavera jacere proſtrata, carbunculis, maculis, bubonibus horrentibus obsessa; iisdem ædibus, eadem hora funera funeribus continuari. Ubique lachrymæ, suspiria, singultus: ubique totius civitatis miserabilis adspectus, civibus repente vel obeuntibus, vel metu perter-

ritis

AUCT. J. P. ritis dulcem patriam deſerentibus. Demum aliquando Deipara Virgine ac beatiſſimo Rocho deprecatoribus, viſa eſt hæc Erynnis adeo triſtitiæ dira, eatenus mense Decembris, cum Martio cœpiſſet graſſari ac furere, vim fere omnem amiſiſſe. Quod quidem temporis intervallo cum ſocietatis noſtræ CD plus minus fratres intercidiſſent, iiſdem ipſis fratribus, eorumque familiis præſtantiſſimi viri Dominici Ferro, magni ſocietatis magiſtri ſtudium, diligentia, benignitas, charitas numquam ſane deſuit. Qui quidem tantam cladem hoc ipſo monumento teſtatam voluit, utique legens poſteritas admiretur, ingentemque Venetorum multitudinem peſtis crudelitate abſumptam pientiſſimis lachrymis proſequatur. *Quia autem peſtiferum virus, quod hic tam tragice refertur, & Sancti patrocinio ad perpetuam rei memoriam publica inſcriptione ſublatum aſſeritur, valde famoſum fuit, tali utpote ine tunc ſæviente*, qua nulla umquam vel diuturnior vel perniciosior extitit; *ut loco mox indicato præmiſſum eſt; conſtat, illud malum eſſe idem, de quo mentio facta eſt ſa-*
B *cra § 3 in fine, recteque ibidem notari annum 1576, poſteris memorabilem, ſecundum jam præmiſſa; grata interim immortalis hujuſce beneficentiæ recordatione poſſ adeo longum annorum intervallum hodiedum etiam ſuperſtite apud Venetos, & cum ſolenni quidem agnitione, quantum debeant optimo ſuo Soſpitatori. Nec patet annus 1492 alibinde in eodem paragrapho ſignatus, quo ſi tunc peſtilentia Venetiis fuerit, tam luctuoſe non ſæviverit; atque adeo poſſ ſe non reliquerit tantam pietatis cauſam, quantam anterior illa, de qua dixi*

§ VII.

Varia vitæ exemplaria recenſita.

Vita, quam Diedus

C Quandoquidem plura apud nos aſſervantur Vitæ S. Rochi *exemplaria, partium noſtrarum eſſe ducimus, lectorem de illis inſtruere. Ac primo quidem dicemus de ea, quam Ms. habemus & hoc titulo prænotatam;* Sancti Rochi confeſſoris Ptologus Vitæ ex bibliotheca S. Galli. *Vitam præcedit auctoris epiſtola; hanc vero ipſius nomen &c. hoc modo*; Franciſcus Diedus philoſophus, juridicus, Brixiæ præfectus, reipublicæ & civitati Brixiæ ſalutem. *Jacobus Philippus Bergomenſis antea vitatus inque meritis ornat laudibus ad annum Chriſti 1473.* Franciſcus Diedus, nobiliſſimus Venetorum patricius, philoſophiæ & juris Pontificii & civilis conſultiſſimus, & Reip. Venetæ inprætermiſſe dediius, hiſdemetiam temporibus ob doctrinam & dicendi eloqueoſiam non modo a ſenatu Veneto; ſed apud Pontificem Maximum, atque alios Chriſtianos potentatus, ad quos ſæpius orator miſſus eſt, maximo in pretio & honore habitus. Quia licet legea & poemata & hiſtorias egregia calluerit, & philoſo-
** l. perſpi-cacissimo* phiam & res divinas ſpicaciſſimo* ingenio ſubtiliſſime intellexerit, hic hiſtoriam divi Rochi confeſſoris ob peſtis periculum, dum Brixiæ præfectus eſſet, eleganti ſtilo in lucem produxit, atque alia devotionis opuſcula compoſuit. Demum cum captuniatus officio Veronæ in anno Domini MCDLXXXIII ſungeretur, ibidem vita exceſſit.

65 Animum vero ad conſcribendam Sancti geſta
ex voto p-didit *appulit ex voto;* Dignum duximus, *uti ait in epiſtola citata* clariſſimi civis.. Deo .. vovere, primum quidem, eos nullo jure ejus majeſtatem offenſuros; templum, id eſt, baſilicam.. erige- D
ſe, poſtremo *nos* ejus hiſtoriam ac vitæ ſeriem contexere. *Unde autem ea contexuerit, ibidem præmiſerat in ipſa hæc præfationis ſeu epiſtolæ principio his verbis*; Etſi de Rocho .. certi nihil ex veteribus, ſacriſque codicibus compertum habemus: ſine tamen hujus Viri ſanctiſſimi genus, peregrinatio, vita atque obitus in obſcuro hoc, tum ex barbaris quibuſdam fragmentis, tum ex Latinis, vernali tamen lingua, craſſaque Minerva conſcriptis, nonnulla collegimus, ex quibus Dei ſervum fuiſſe, divinitusque parentibus donatum comperimus: cujus amœnitate, ſanctitate, gloriaque pellecti, hunc nobis præ cæteris imitandum, proſequendum, ornandumque cenſui. mus. *Nec vero vota, quæ modo ex ipſo auctore memorabamus, optatiſſimo fruſtrata ſunt eventu. Etenim poſtquam ea retuliſſet, mox ſubdit*: Non phyſicorum*, aut cæterorum hominum præ- * i. e. non dicendi
dio; verum Rochi precibus ac Dei clemencia ita civitas omnis epidemia prorſus vacua rediit, aeſi numquam antea hujuſcemodi ægrotatione correpta fuiſſet. E

66 Quandonam autem ſuam de vita S. Rochi *quando confecta*
lucubrationem evulgarit, præſto utique, cum ars typographica iſto jam ſeculo inventa eſſet, accommodanda, ejus ex clauſula epiſtolæ ejus in noſtro exemplari e bibliotheca S. Galli tranſcripto, videlicet Pridie Kalendas Junii, anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octavo. *Quem vero ſuum ſibi præfixerit auctor ſuæ ſcriptionis, indicat in eadem epiſtola*: Non prius, ait, linguam calamumve compeſcuimus, quam votum noſtrum perſolviſſemus. Neve tantarum rerum memoria noſtria futuriſque (ſeculis literis mandanda) prorſus delitеſceret; voluimus parum id otii, quod nobis a publicis privatiſque negotiis reliſtum eſt, ad hæc vertenda conferre, partim ut immortali Deo & Rocho placeremus, partim ut civitati huic noſtræ, quam apprime diligimus, jocunditatem, eruditis quoque viris oblectationem afferremus .. Neminem itaque adeo iniquum in me judicem futurum arbitror, qui opuſculum hoc noſtrum domuet, quo votum perſolvimus noſtrum: quod .. hoc tamen doctis emolumentum afferet, ut caſtigatis noſtris erroribus, illi eloquentius copioſiuſve clariſſimi Ro- F
chi Vitam poſſint enotnare.

67 Nec vero a prælo arcendam cenſimus ipſi *Ex epiſtola Ms. ejusdem*
ſtolam Petri Ludovici Malduræ ad Diedum, ſed dare
bet dandam, non eo dumtaxat, quod nec in editione antiqua, quam habemus, Vitæ S. Rochi, *nec in Valeriana, nec in Surſiana habeatur; ſed propter alias etiam rationes, ſicut planum fiet ex iis, quæ inferius de ipſa epiſtola dicturi ſumus. Eam tibi illam ex Ms. noſtro bibliothecæ S. Galli, in quo exſtat poſt Vitam* S. Rochi *hoc titulo, & in hanc ſententiam ſcripta*, Magnifico & clariſſimo Franciſco Diedo, ſenatorii Ordinis columnario, philoſophiæ alumno, Cæſarei Pontificiique juris conſultiſſimo, & Brixiæ præfecto bene merito, ſalutem dicit plurimam Petrus Ludovicus Maldicta (*immo* Malduta.) Quemquam bonorum operum eſt proprium, ut externo commendatore non egeant, ſed gratiam ſuam ipſa teſteotur; ploſque ſit, quod probatur aſpectu, quam quod ſermone laudatur: ſuo enim utitur teſtimonio, non alieno ſuffragio; opuſque a tu viro excellentiſſimo ad divi Rochi laudem ſuperiori ſtylo conditum, id ipſum propter appoſitam eruditi ſermonis elegantiam, & maximarum rerum copiam atque gravitatem, totius Brixiæ, cui dum impera-

ter,

A rea, hoc egiſti, locupletiſſima fide atteſtetur, adeo ut nullius vel acutiſſimi malevoli cenſura oppriml, vel doctiſſimi commendatione extolli poſſit: maarum tamen ipſe partium arbitratus ſum pro flagrantiſſimo meo in Rochum amore ac reverentia, tibi pro tanto Chriſtianis virit munere donatu & gratulari, & gratias ſimul immortales agere, quod tanti Viti laudes & præconia, quæ longa ſibi vigilia & manu prævia paraverat, diutius in obſcuro jacere non paſſi.

68 Tam enim acute, tam preſſe, tam graviter omnia complexus; mores, acta, vitam, univerſa, ut compendioſo hoc tuo opuſculo nihil ubertius, nihil lautius, nihil denique elimatius diei aut cogitari poſſit, aut queat. Etenim rem antea penitus incognitam ita cunctis ante oculos poſuiſti, loca tam antiqua quam vetera *denominatione deſignando, miracula non ſubticendo, ut in poſteria Rochi vita, quæ jam diu vel iucuria ſcriptorum, vel exigua in Deum religione in tenebris obruta jacuerit, tua opera, tuo ſtudio, tua ſanctimonia teſtatiſſima facta ſit. Quamobrem non dubitu tam laudabile compendium omnibus B longe probatum iri: pleroſque etiam crediderim affuturos, qui tuo exemplo adducti, abs te paratum ſibi exiſtimantes argumentum, Rochi meorita longiori orationis ambitu extollere conabuntur. Verum ego illos operam & oleum fruſtra ſumpturos prævideo: acta enim agent, & præceptam ſibi animo* in ea re opportunitatem agnoſcent.

al Diedum ſupra Vitam S. Rochi.

f. recenſui, vel tecentia

f. occaſum

69 Quare deſinant, quoſcumque moneo, tuas pro Rocho lucubratiuncalas calamiſtria laurere; ne, unde ſibi laudem ſperant, totius populi irriſionem, & Rochi forſaſſe indignationem ſubeant: cujus ego nutu & voluntate factum exiſtimo, ut tibi viro doctiſſimo, æqui ac veri obſervantiſſimo, & omnium noſtræ memoriæ laudatiſſimo, tam laudandi Viri laudes præſervarentur, quo plus gratiæ, ponderis & fidei apud mortales habituræ forent. Vale ſenatorii Ordinis decus, ac bonarum artium hoſpes ac columen &c. *Quam vero conſentaneum præſenti noſtro inſtituto ſit, hæc produciſſe epiſtolam, perſpicuum fiet e noſtris in eamdem obſervationibus, quas lectori expendendas proponimus.*

Hunc, non illum eſſe

C 70 *Primo, equidem ea dicta epiſtola non colligat, ne certiſſime concludat, a Malduen, ejuſdem auctore, non laudari tantum, quæ de* S. Rocho *ſcripſit Diedus; ſed eamdem Malduram ne vel uſum quidem eſſe unquam poſtea hujuſmodi opus ſuſcipere, aut ſuſcipiendum alteri ſuadere? Ut conſequences omnino ſit, nihil de iſta Vita unquam edidiſſe Malduram. Jacobus Philippus Bergomenſis ſupra titatus illum laudat ad annum* 1471: Petrus, *inquit*, de la Maldura Bergomenſis, ſacri Ordinis Prædicatorum, ſacræ theologiæ acutiſſimus doctor *&c. Deinde præter Opus ejus in S. Thomam, de quo ibi agit idem auctor*, alia, *uti addit*, nonnulla adidiſſe tradunt, quæ videre, *ait*, non meruì *(Ubi vidit, nihil haberi de Actis S. Rochi)* Obiit tandem vir optimus Placentiæ, cum magno ſanctitatis præconio, anno a natali Chriſti MCDLXXXII. *Pluribus eum illuſtrat Echardus in Scriptoribus Ordinis Prædicatorum recenſitis tomo 2 a pag.* 863, *ubi vocatur* Fr. Petrus Bergomenſis; *ſed inter ſcripta ejus, de quibus ibi ſermo eſt, nihil etiam invenia de* S. Rocho. *Ibidem quoque ſignatur obiiſſe Placentiæ anno* 1482. *Laudatus Echardus* Lutiaoum emendandum *monet*, cum..in duos divi dit unum de la Maldura, alterum Bergomenſem dictum.

71 *Secundo, ex his præmiſſis conficitur, Vitam, quæ* authore Petro Ludovico Maldura *exſtat apud Surium, non eſſe Malduræ, ſed Diedi: ejuſdem enim argumenti eſt, quamquam ſine epiſtola prævia ad Brixienſes, at ſine epiſtola Malduræ ad Diedum ſit ibidem excuſe: hæc ſi affuiſſet in exemplari Suriano, Diedum ſine dubio, non vero Malduram notaſſet auctorem iſtius Vitæ editæ. Quem fortaſſe in errorem induxit aliud exemplar, antiquioribus typis impreſſum; quod ante me habes; ſed nec locum, nec typographum, nec annum, quo editum fuerit, in eodem invenio. Hunc porro præfert titulum:* Petrus Ludovicus Maldura io Vitam S. Rochi contra peſtem epidemiæ apud Dominum digniſſimi Intereceſſoria, una cum ejuſdem Officio. *Exemplar itaque hoc ejuſdem eſt argumenti cum Suriano, eumdem auctorem præfert, eumdem modum tenet narrandi Vitam ſive utraque, de qua dicebam, epiſtola. Unde ſuſpicio nobis incidit, vel ex hoc ipſo impreſſo, vel ex ſimili Ms. exemplari Acta* S. Rochi *in editionem Surianam immigraſſe. In edito autem alio, quod apud nos eſt, Diedi nomen præmutatur.* ABDET. J. P. *ejuſdem Vitæ auctorem.*

E

unde blographus quidam recentior corrigitur.

72 *Tertio, ex ſupra dictis liquet, eaſorum more palpaſſe in tenebris Bollietum, dum in ſua critica auctorum & Actorum menſe Augusti, quæ apud ipſum exſtat ante eumdem menſem, pag.* xv *de biographie* S. Rochi *tractans, tam miſere utitur criterio, ut, quantum illud eſt, pene totum expungi mereantur, ex conglomerate utique falſitatum congerie compoſitum. Audi ineptias. Vitæ ejus, ut ibidem refert, per Petrum Ludovicum Malduram ſcripta invenitur in collectione Suriana. Non ſcripſit niſi poſt corpus* S. Rochi *Venetiæ translatum, quod accidit anno* 1485: *unde judicat, ab ipſa tranſcriptum Franciſcum Diedum, nobilem Venetum, qui primum hiſtoriam, quæ ad hoc uſque tempus de* S. Rocho *habebatur, brevi ante tempore, quando præerat Brixiæ, compoſuit. Addit, probabile admodum illud eſſe, ſi iſte Maldura ſit idem cum Petro Malduræ Ordinis Prædicatorum Bergomenſi, qui eodem iſto tempore theologiam docebat Bononiæ: ad hæc, dici Diedum illum ex devotione compoſuiſſe iſtud opus, ut ſe a peſte ſervaret incolumem; ſed locum eſſe dubitandi, an alter habuerit titulos, quam id, quod de eventibus ac miraculis Sancti noſtri publicabatur apud vulgus; Malduram videri diſſimulare, quod Italus fuerit, dum dicit, Italos fuiſſe, e quibus nominis* S. Rochi *notitiam acceperat. Hæc ſunt, quæ ex iſto hypercritico excerpſimus; quam autem liberali ſpongia opus ſit ad abſtergendas omnes illas ſordes, ex ante dictis non obſcure liquet, & indidem abſtergi poterunt. Cujuſmodi porro ſint notæ Diedana Acta, indicabimus poſtea. Nunc interim alia quædam exemplaria in medium proferamus.* F

Alia exemplaria

73 *Alia apud nos eſt* hiſtoria ex Italico redditta Teutonice in urbe Viennenſi in Auſtria, anno poſt Chriſti nativitatem MCDLXXXIV Norimbergæ impreſſa ad honorandum S. Rochum, ejuſque vitam, & apud Deum merita, necdum tunc in iſtia terris admodum nota. *Refert Sancti geſta in ſubſtantia pene circumferuntur vulgo. Nihil tamen ibidem lege de facto concilio Conſtantienſi. Conſule, quæ de illa re ſunt præmiſſa ſuperius § 2. Deinde Acta* eoſtel *Confeſſoris vulgatu fuere Latine hoc titulo:* Ad illuſtriſſimum Dominum D. Antonium Pratum, magnum utriuſque Galliæ cancellarium digniſſimum, divi Rochi Natboneuſis

AUCT. J. P. bonenſis Vita per Joannem Pionum Toloſanum edita. *Poſt ejuſdem finem ponitur ſequens clauſula e* Divi Rochi Narbonenſis Vita per Joannem Pionum Toloſinum, ſenatorem & rectorem regium edita ſioit : impreſſa primum Venetiis per Alexandrum de Bindonis anno Domini milleſimo quingenteſimo decimo ſexto, nono Kalen. Novembris : & rurſum Parrhiſiis eodem anno per Jodocum Badium ad Idus Martias. *Deſcribit autem Sancti geſta, qua paſſim narrantur.*

eum ex- cuſa

74 *Apud Petrum de Natalibus, epiſcopum Equilinum, in Catalogo Sanctorum, anno* 1493 *Vicentiæ impreſſo, poſt finem in ejuſdem Suppl. mento ſeu appendice cap.* 15 *exſtat compendium Vitæ* S. Rochi. *Quæ autem ibi ſunt in fine,* Anno .. MCDLXXXV corpus ejus furtim Venetias delatum, a Senatu decentiſſime ſuſceptum eſt, & ejus nomini templum celebriimum fabricatum, *hæc, inquam, ab alio adjecta ſint oportet, ſecundum ea, quæ codici noſtro adſcripſit Henſchenius noſter* : Petrus de Natalibus inchoavit Catalogum Sanctorum anno MCCCLXIX die S. Barnabæ adhuc Plebanus SS. Apoſtolorum Venetiis; abſolvit an.

B MCCCLXXI XVI Maii creatus epiſcopus Equilinus. Ita traditur in Codice Ms. D. Joannis Angeli Ducis ab Altæmps, apud Thaddæum Donnolam in Tract. de loco mortuii S. Felicia epiſcopi Spellatenſis, edito Venetiis MDCXX. *Quinimmo Supplementum illud ſeu appendicem non convenire cum ætate, qua floruit laudatus Petrus, dicetur poſtea. Compendio autem non deſignato conſonat illud, quod exſtat apud Claudium de Rota in ſua Legenda anno* 1531 *excuſa : ubi tamen ſignatur alius mortis annus, ut dicam infra. Recentiores biographos miſſos facimus, pervolaturi, ad Mſs. exemplaria.*

ſum Mſs.

75 *Præter Mſs. e bibliotheca S. Galli, quod antea memoravimus, nonnulla apud nos ſunt alia, inter quæ eſt illud, quod e codice Mſ. huc miſit Chifletius, & ſic incipit* : Rochum patrem Joanne, matre vero Libera nomine genitum conſtat. Is patriam habuit Montem Peſſulanum, quæ olim Agatha ſeu Agathopolis appellabatur, Narbonenſis Galliæ oppidum non ignobile. *Quæ verba ſunt huic codici anonymo communia cum exordio Vitæ Dieduæ, Sed hæc multo eſt prolixior, quam iſta hujus anonymi ; qua abſtinet a*

C *chronologicis annorum Chriſti characteribus hiſtoriæ* S. Rochi *accommodandis, e quibus Vitæ ac mortis tempus determinari queat : nec refert aquilonem ejus poſt mortem, nec quidquam aliud quod poſt eamdem contigiſſe ſcribunt alii, his paucalis narratiunculam ſuam concludens* : Tandem Rochus moritur : cujus animo ab angelis in cælum delato, corpus ejus furtim Venetias delatum, a Senatu decentiſſime ſuſceptum eſt, & ejus nomini templum celebriimum fabricatum, *hæc, inquam, ab alio adjecta ſint oportet, ſecundum ea, quæ codici noſtro adſcripſit Henſchenius noſter* : Petrus de Natalibus inchoavit Catalogum Sanctorum anno MCCCLXIX die S. Barnabæ adhuc Plebanus SS. Apoſtolorum Venetiis; abſolvit an. MCCCLXXI XVI Maii creatus epiſcopus Equilinus. Ita traditur in Codice Ms. D. Joannis Angeli Ducis ab Altæmps, apud Thaddæum Donnolam in Tract. de loco mortuii S. Felicia epiſcopi Spellatenſis, edito Venetiis MDCXX. *Quinimmo Supplementum illud ſeu appendicem non convenire cum ætate, qua floruit laudatus Petrus, dicetur poſtea. Compendio autem non deſignato conſonat illud, quod exſtat apud Claudium de Rota in ſua Legenda anno* 1531 *excuſa : ubi tamen ſignatur alius mortis annus, ut dicam infra. Recentiores biographos miſſos facimus, pervolaturi, ad Mſs. exemplaria.*

§ VIII.

Ms. Belfortianum ſingulare in reditu Sancti atque adeo in loco mortis; noſtrum de Aſtia S. Rochi judicium; annus ac dies obitus; Vitæ quænam, & cur præ aliis a nobis dentur.

Apographis jamjam recenſitis addendum eſt aliud, quod apud nos exſtat, ac notatur deſumptum ex Ms. Belfortii, qui ſcribit, ſe hæc D *habere ex Ms. Bethlehemitarum prope Lovanium, & conſuliſſe eum Ms. Cæleſtinorum Pariſienſium & Ambianenſium. Egraphum vero illud brevius narrat factum noſtri Sancti, quam Diedus. Ea tamen ad calculos chronologicos non revocat ; e qui-bus vitæ ejus exordium aut finis colligatur. Quod affirmat de S. Rochi patre, habes ſupecius § 1 num. 11. Nihil habet de peſte apud Patres concilii Conſtantienſis exſtincta ejuſdem invocatione ac patrocinio. Poſt hiſtoriam autem Sancti in iſto Mſ. exemplari ſubditur appendix* ex Ms. Patrum Cæleſtinorum Pariſiis, *& in ea factum illud apud Conſtantienſes etiam narratur. Porro apographum Belfortianum, quamquam alioqui vulgatis hiſtoria Rochianæ characteribus ſatis ſit accommodatum ; unum tamen punctum habet ſingulare contra torrentem ſcriptorum, dum videlicet Peregrinum ſanctum, ebus in Italia expeditis,* ſeſe ad Angleriam provinciam Longobardiæ ad Almonem verſus contuliſſe, *& ibidem vitam cum morte eum commutaſſe affirmat. Textus ejus conſuli poteſt infra apud nos cap.* 2 *num.* 24 ; *quem ſi cum Diedano conferre volueris, obſervabis prime, anonymum iſtius auctorem contractius* E *referre, qua fuſius deduxit Diedus.*

in quo exemplari dicitur Sanctus non in Galliam Narbonenſem rediiſſe, ſed Angleriam :

77 *An vero anonymus ille ſuam Vitam brevierem acceperit ex iſto biographo, an ex ſchedis ſeu documentis, quæ eidem præluere, nobis non conſtat. Si vero utriuſque textum expenderis, videbis in rerum ſubſtantia fere convenire. Indicat anonymi fragmentum ſecundo, ſicut ſupra ſignificatum eſt, quando* Angleriam provinciam Longobardiæ ad Almonem verſus ponit, *quo Sanctus noſter ex Italia in patriam rediturus ſe receperit : de quo loco vide Annotata noſtra ad cap.* 2 *Vitæ Diedanæ lit.* d. *Hinc conſequens eſſet ea ipſius ſyſtemate, noſtri ſancti Peregrini captivitatem, mortem, agnitionem &c. extra Galliam Narbonenſem accidiſſe ; quod aliis paſſim ſcriptoribus adverſatur. Horum autem ſcientiæ tam communiter traditæ nos refragari non audemus, & particularis biographi placito ſubſcribere, præſertim quia incerti eſt temporis ac nominis, incertæ auctoritatis : & quamquam, ut candide fatear, exigua ſint auctoritatis alii ejusdem biographi, quos ego quidem viderim, minimus tamen hic* F *loqui cum pluribus, quam anonymum iſtum ſequi. Alii itaque auctores aliter de ea præſenti ſtatuunt, de Sancti ex Italia in Galliam Narbonenſem reditu, & mortis loco ita loquentes :*

id quod aliis paſſim Vitæ ſcriptoribus repugnat.

78 *Diedus in Vita apud nos cap.* 4, In Gallia, *inquit*, delatus eſt .. In patriam itaque iter dirigens, ad oppidum quoddam pervenit, quod Rochus patruo .. donaverat *&c. Pius* : Illinc redire cœpit in patriam ... illicque quinquennio miſerabiliter debitus in vinculis. *Apud Petrum de Natalibus in Supplemento* : In Galliam remeavit, & in patruo captus oppido... coerceri.. detruditur, in quo exacto quinquennio .. in pace obdormivit. *Jacobus Philippus Bergomenſis ad annum Chriſti* 1327 : Indeque digreſſus, Den comite, in Galliam .. delatus eſt ... In primo denique caſtro pervenienſ, tamquam exploratur comprehenſus, in vinculo & in carceribus detruditur, & quinquennii tempus ibi conſumpſit. *Accedit eo, quod Martyrologium Romanum ita eum annunciet*; In Gallia Narbonenſi apud Montem Peſſulanum *&c. Spondanus autem deſignatus*, Montpellerium, *alii*, revertens, cum omnibus incognitus pro exploratore comprehenſus fuiſſet *&c. Ea his non ſuffragamur Vitæ ex Italico additæ*

Texte-

A *Teutonice, de qua ſuperius num. 73: nam temetſi illa non nominet loca, quæ ſupra exprimebat anonymos, indicat tamen*, S. Rochom *ex Italia digreſſum petiiſſe urbem quamdam ad Alemannicos tractus, & ibidem captivitati mancipatum &c.*

Acta celebritati ac ætati Sancti hujus

79 *Merito requirit & exſpectabit lector, quid de ejuſdem Sancti hiſtoria, ſatis quidem mirabili, ſed non magno auctoritatis legitimæ, prout modo indicabam, ponderet comprobata, cenſeri debeat. Papebrochius noſter jam pridem in quædam ſcheda poſthuma hæc de illa reliquit ſcripto commendata*: Ex omnibus, quæ de hoc Sancto ſcripta leguntur, nulla certa fide omnia, unum videtur conſtare, veniſſe eum ex Gallia Narbonenſi in Italiam, tempore alicujus magnæ mortalitatis (qualis fuit anno MCCCXLVIII & ſequentibus) ac primum Aquapendente, tum etiam Romæ, ac denique poſt varias Italiæ urbes adjutas, Placentiam acceſſiſſe, multos ubique liberando mediante crucis ſigno. Correptus tamen lue ipſemet, ne gravis aliis eſſet, ad tuguriom quoddam Sarmati trans Trebiam recepit ſe; ubi cujuſdam

B nobilis Gothardi venatieus canis, ablatis e domini meoſa panibus, eum aluit, quoad divinitus ſanatus rediit ad Montem Peſſulanum patriam ſuam. Ibi pro exploratnre captusio careere obiit. Sed nomen ſanctitatemque Viri prodentibus enetgumeois, honorifice ſepoltus, eœpit patronus contra peſtem haberi. Id eum anno MCDXIV Conſtantiæ ionotuiſſet eullectis ibidem ad concilium Patribus, & ioſtituta ſupplicatione peſtis ceſſaſſet; Illi poſtea revertentes ad propria, Rnchi veneratioom ubique prnpagarunt: Veneti corpos ſe habere dieunt in nominis ejus parthennne ab aono MCDLXXXV: ſed potinrem partem conſtat Arelatem delatam aono MCCCLXXII, iodeque pluribus communicatas reliquias. *Sic ille, re tamen tunc temporis etiamnum præmatura. Conſuli itaque poſſunt, quæ de concilio Conſtantienſi a nobis expenſa ſunt ſuperius § 2; de translato autem corpore ibidem, & § 6.*

non ſatis conſentanea.

80 *Mirum interea videbitur, Sanctum tam illuſtrem non habere melioris notæ Acta. Sed confideremus, varias divinæ providentiæ & inveſtigabiles viar eſſe, quibus glorificanter ſe glorificat: hos quidem tum in vita tum in morte; alios autem poſt mortem potiſſimum, ut videtur accidiſſe* S. Rocho: *cujus geſta non paca, dum viveret, ad hominum notitiam, ut ea ad poſteros tranſmitterent, obſcuro modo pervenere; ſed quanti apud Deom ir eſſet meriti, quamque pretioſa in conſpectu Domini mors ejus, declarare manifeſtiſſimis publicæ venerationis ſignis idem Dominus voluit per præſentiſſimum adverſus hunc peſtiferam patrocinium, per erectas confraternitates, ædes ſacras, ſupplicationes, peregrinationes, vota; quibus ubique terrarum nomen ejus illuſtravit, ac propagavit adeo, ut omne hominum genus innata quadam pietate magnum hunc Soſpitatorem ſibi apud Deom propitium reddere ſatagat, certantibus veluti ſtadiis cum invocando, æſtimando ac diligendo; quod tum præſtitit contingit, quando divina juſtitia, humanorum peccatorum oltrin, ferale in eos tragicæ luis flagellum intorquet.*

Annus ac dies mortis

81 *Præter ea vero, quæ per decurſum hujus Commentarii caſtiganda notavimus in hiſtoria Rochiana, meminiſſe etiam juvat, annum mortis ejus, quem ſignant ſcriptores, moleſtiam faceſſere. Communis eſt ſententia, Sanctum eu hac vita emigraſſe anno Chriſti* 1327. *Ita Diedus, ita*

Compendium vitæ apud Petrum de Natalibus, ita Jacobus Philippus Bergomenſis, Spondanus, Bzovius, Catellus. Apud Claudium de Rota ſignatur annus 1322; *ſed vitio, uti ſuſpicor, amanuenſis vel typothetæ. Fertur etiam obiiſſe mortem anno ætatis trigeſimo ſecundo. Quod ſi verum ſit, natalis ejus ſpectat ad annum Chriſti* 1295. *Laudatus Jacobus Philippus diem ipſius emortualem ponit decimum ſextum Kal. Septembris, uti etiam faciunt Compendium citatum, ac Catellus; nec non Diedus in noſtro ſaltem Ms.; nam in editis duobus exemplaribus notatur decimo ſeptimo Kal. Septembris. Pinus autem* decimo ſexto Kal. Auguſtas *obiiſſe eum ſignat, ſi ipſius, ac genuina ſit illa poſitio, & non corrupta ab alio. Sed de anno, ut eo redeam,* 1327, *quo mortem ejus conſignant, quædam ſuperſunt obſervanda.*

non non vigeſimo ſexto in Italia

82 *Si vera de ſancto referantur, anno ætatis vigeſimo vel circiter profectus fuerit in Italiam.* Superatiſque Alpium jugis & anfractibus Italiam ingreſſus, ad oppidum appulit, quod incolæ Aquampendentem nominant: id enim fæviſſima peſte vexabatur, *ut videre datur in Vita Diedana apud nos cap.* 2 *ſub initium. Quam miras vero ibidem, & in aliis per Italiam locis ſanationes confecerit in tollenda peſtifera lue, pluribus deinde iidem biographi commemorant. Quæ ut vera ſint, neceſſe eſt, ut inveniatur anno circiter Chriſti* 1315, *ætatis* S. Rochi *circiter vigeſimo, ſi ſubſiſtant, quæ ex vulgari opinione de illa dixi, peſtis, quæ per Italiam tunc ſit graſſata, & peſtis hujuſmodi, ut mirabilibus ibidem ab eo peractis accommodari poſſe videatur, de quibus auctores. Quæruti mihi illam occurrit apud Spondanum ad annum Chriſti prædictum* 1315, *num.* 6 peſtileotia, ita univerſam pene Europam depaſta, ut tertia pars hominum ab ea abſumpta putetur. *Verum objiciet aliquis: Etiamſi annus ad rem noſtram ſit accommodatus, non videtur tamen illa eſſe peſtilentia, quam inveſtigamus: Diedus enim, & alii, qui ver a Sancto geſtas memoriæ prodidere, indicare domtanat videntur contagionem peſtilentem, quæ per Italiam, non vero, quæ per univerſam pene Europam ſit graſſata, cum varias utique Italiæ civitates ab eo ſoſpitatae recenſeant. Sed reſpondeti poteſt, ſcriptores loqui de ſola Italia (quidquid ſit de aliis Europæ regionibus) quia de ſolo* Rocho *potiſſimum apud ipſos eſt ſermo, qui in ſola Italia admirabiles illas magni ſoſpitatoris partes egit, reliquis Europæ plagis ad eorum propoſitum non ſpectantibus.*

tempore peſtis.

83 *At paullo ulterius progrtdiamur. Jacobus Philippus Bergomenſis ad annum Chriſti* 1348, Peſtis, *ait*, lugubris & miſeranda hoc anno incepit, & per tres annos per totum peoe orbem debacchata eſt, quæ paſſim pec proviocias icrepens.. adeo deſæviit, ut vix decimus quiſque ex milleſimo homine ſupecſuerit. *Tragicam illius ſcenam pluribus repræſentant Spondanor ac Raynaldus Baronii continuatores, ad iſtum annum. Ad hanc ſi cum Papebrochio ſuperius allegato reſpicere lector velit; tunc ſecundum ea, quæ ex ſcriptoribus retuli paullo ante; Sancti natalis* inciſi poterit *anno Chriſti* 1328, *peregrinatio in Italiam anno* 1348, *obitus autem* 1362, *ſi, ut fertur, anno ætatis* 32 *e vita exceſſerit. Dixi*, ſecundum ea, quæ ex ſcriptoribus retuli. *Quoniam vero ea tam obſcura & incerta ſunt, nec certo conſtat, utrum r duobus contagiis ſit in rem præſentem magis accommodatum; placuit mihi potius in initio hujus Commentarii enarrata*

AUCT. J. P.

E

F

AUCT. J. P.

lem Sancti annum affigere ſæculo XIV, *quam anno ejuſdem ſeculi determinato.*

Obſervationes quædam

84 *Poſtremum eſt, ut de duobus Vitæ exemplaribus Latinis, quorum alterum typis antea fuit editum, alterum eſt Ms., a nobis proxime excudendis, lectorem præmoneam. Acta Latina Diedi antiquiora ſunt, quam Pini: hujus tamen quam illius lucubratio videtur nobis melioris notæ, quia minus amplificata & verboſa, ita tamen, ut, ſi utriuſque argumentum ſpectes, eadem utriuſque fere ſubſtantia ſit: quam an idem Pinus ex Diedo contraxerit, non habemus exploratum. Sed quoniam hujus Acta, quam iſtius longe majorem habent ætatem, Diedana typis committere viſum eſt, Antiquitate quidem antecellit Petrus de Natalibus; ſed præterquam quod apud ipſum non exſtet niſi compendium in Supplemento ſeu appendice ad Catalogum Sanctorum, quem conſcripſit; illud etiam ipſum compendium, uti & dictam appendicem ſeu ſupplementum non eſſe iſtius auctoris, multa perſuadent. Nam primo, præfatiuncula eidem præmiſſa id non obſcure indicat, dum hæc dicit:* Poſtquam ad libri

C *hujus (Catalogi nempe Sanctorum) . . pervenimus, nobis viſum eſt, fore haud inutile, quorumdam Sanctorum geſta ſubnectere, quæ ex eorum hiſtoriis . .* AUCTOREM HUJUS *(nimirum hiſtoriæ vel Catalogi) imitati deceat piſmus. Secundo, idem perſuadet notatio annorum, qui eum Petri ætate, de qua dictum eſt ſupra § 7 num. 74, neutiquam conveniunt. Etenim cap. 4 S. Vincentii Ferreri canonizatio ponitur anno 1455; cap. 7 S. Catharinæ Senenſis tranſlatio 1430; canonizatio 1460; cap. 9 S. Monicæ tranſlatio 1417; cap. 11 S. Bernardini Senenſis obitus 1443, canonizatio 1450, tranſlatio 1472. Plura in hoc genere videri ibidem poſſunt cap. 12, 15 (quod eſt de S. Rocho) item cap. 22.*

de dubiis

85 *Præter illa vero, quæ de ejus ætate præmiſi, lego in Bibliotheca chronologica noſtri Labbei, Catalogum Sanctorum ab illo ad exitum fuiſſe perductum* XXVI *Maii anno* MCCCLXXXII. *In nova editione Italiæ ſacræ tome* 10 *ſeu Appendice, in qua inter anecdota Ughelliana de epiſcopatibus Italiæ antiquitatis ponitur Equilinus, col.* 87 *dicitur:* Petrus de Natalibus . . Equilinam ſedem jam il-

B luſtrabat anno MCCCLXXII, die XXVI Maii, ex plebano paroebialis eccleſiæ SS. A poſtolorum creatus epiſcopus poſt diem ſaltem undecimum Junii

*) MCCC-LXIX. MDC. XIX *), quo pefatam adhue SS. Apoſtolorum adminiſtrabat eccleſiam. Frequens deinde ejus mentio fit in antiquis chartis, quas viderim, ad annum MCD. *Hæc ſi ita ſint, aberravit Voſſius in Hiſtoricis Latinis lib.* 3 *cap.* 8, eirca annum MCDLXX quaſdam Sanctorum hiſtorias *cum* ediditſe *referens. Aberravit Oudinus, dum in Commentario de Scriptoribus eccleſiaſticis tom.* 3, *col.* 2647 *ſic ſcribit:* Petrus de Natalibus, epiſcopus Equilinus, quem in primo hujus Operis molimine male ad annum MCCCLXXX collocaveram, unien ferme centuria aberrans, anno hoc circiter MCDLX & ſequentibus floruiſſe legitur. *Sed in errorem induxit ipſum erroris fuga.* Legitur, *inquit; ſed illud* legitur, *nihil eſt, ſi cum oculate Ughelli teſtimonio comparetur, qui vidit antiquas chartas in contrarium. Qui ab anno Chriſti* 876 *uſque ad annum ſaltem* 1463, *quo egit de Audrea Bono, ultimæ cathedræ Equilinæ epiſcopo, ſeriem iſtorum præſulum contexuit. Qui de dictis antiquis chartis ad annum* 1400 *poſtquam meminiſſet*, quo, *inquit*, ex tabulario prætorio Torcellano Chriſtophorus de Gibiginis beneficiatus in eccleſia S. Pauli de Venetiis, pro- D curator Petri Natalis epiſcopi Equilini, inſtat apud prætorem Torcellanum pro exeeutione ſententiæ a patriarcha Gradenſi contra quemdam Rodulphum de Prato latæ. *Quid vis amplius? Corrigendus itaque etiam Miræus in Auctario de ſcriptoribus eccleſiaſticis cap.* 512, *dum* ſub annum milleſimum quadringenteſimum ſeptuageſimum quaſdam Sanctorum hiſtorias breviter concinnaſſe *eum memorat; & Natalis Alexander tomo* 8. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, anno* 1714 *Pariſiis editæ, pag.* 180, *eodem parachroniſmo laberatur. Hæc eccleſiaſtes Petri de Natalibus, nimis quidem multis in rem noſtram; ſed non ſine fructu in rem communem, ut ipſius ætas a tam craſſo tamque communi errore ad veram temporis rationem reducatur. At nos jam revertamur ad Diedum, quo non novimus antiquiorem, qui Actis* S. Rochi *ſuum nomen præfixerit.*

86 *Hæc ergo cum ita ſe habeant, Vitam Die-* Vita *dauam recudere eſt animus, etiamſi probe norim liberali ſpongia illam indigere, & parergis, amplificationibus, atque id genus veculis, quæ auctor idem in ſchedis, quibus uſus eſt, vel invenit, vel ipſemet attenuit, abunde eefertam eſſe.* E *Novi præterea agnitionem illam, qua* S. Rochus *poſt mortem innotuit hominibus, antea in captivitate ignotus, valde miram eſſe; quæ emunctioris naris criticis forte videbitur, aliquid habere de cataſtrophis, quibus ſcenæ exornari ſolent. Sed nos, qui, quoad poſſumus ſalva veritate, Actis Sanctorum favere debemus, falſitatis cenſuram huic agnitioni inutere non audemus. Sunt tamen alia quædam in illis caſtiganda: de quibus conſule, quæ ſuperius in Commentario diximus, & porro in noſtris ad hanc Vitam Annotatis dicemus. Et vere, quodnam eſt exemplar emendationis non indigum, cum una fere omnium ſit ſubſtantia, adeo in præcipuis factis (quidquid ſit de eorum accidentibus) conſentientium, ut, qui unam Vitam novit, omnes novit, ex fonte, uti videtur, non ſatis illimi & nitido hauſtas. Plura de Diedo & ejus lucubratione præmiſſa ſunt ſupra. Petro proferemus illam ex noſtro apographo, quod e bibliotheca S. Galli (celeberrimum eſt apud Helvetos in diœceſi Conſtantienſi monaſterium Ordinis S. Benedicti; de quo Mabillenius in Annalibus ejuſdem Ordinis) tranſcriptum* F *notatur. Quia vero mendoſum eſt, illud contulimus cum Vita edita apud illuſtriſſimum Auguſtinum Valerium in Sanctis epiſcopis Vrbenenſibus &c., quæ ibi euſtat a fol.* 58 verſo, *nec non cum alia antiqua ejuſdem Vitæ impreſſione, ut ſic prodiret apud vos emendatius. Atque hæc quidem hactenus de Vita* S. Rochi *excuſa.*

87 *Nec vero exemplar Ms. Belfortianum, de* quas prato commutimus. *quo ſuperius injecta eſt mentio, a prælo arcendum videtur. Primo quia Ms. eſt, nec, quantum ſcimus, hactenus editum. Secundo, quia tametſi auctor ſit incerti nominis ac temporis; non tamen certo nobis conſtat, an is ante Diedum non ſcripſerit Vitam* S. Rochi *extra Italiam, & forte in Gallia, cum ex collatione apographi Belfortiani cum aliis duobus exemplaribus, perſpicue conſtet, illud in Gallia fuiſſe aſſervatum. Tertio quia ſatis breve ac nitidum. Quarto, quia tametſi in narrationis ſubſtantia fere conveniat cum Diedano, multum tamen differt in narrationis modo, ita ut hoc, criticæ iſtius cenſeri poſſe videatur. Quinto, quia videtur auctor rectius ac ſincerius, dicamus etiam felicius, non ſiguaſſe temporis characterem, e quibus chronotaxis re-*

eum

A *vam a Sancto geſtarum formari poſſit. Et vero maluerit fortaſſe anonymus ille nullos hujuſmodi characteres ſignare, quam ita incertos atque obſcuros, ut nec principium nec exitum in eiſdem ſolide invenire poſſet? Hiſce itaque de cauſis ſimul junctis Acta hujus anonymi tui, lector, oculis ſubjiciemus poſt hanc qualemcumque Vitam a Diedo compoſitam; utramque in numeros & capita diſpertitam more noſtro.*

V I T A

Auctore Franciſco Diedo, civitatis Brixienſis præfecto,

ex bibliotheca S. Galli, cum duabus editionibus collata.

B

PRÆFATIO AUCTORIS.

Scribit auctor Vitam hanc ex incertis documentis,

FRanciſcus Diedus, philoſophus, juridicus, Brixiæ præfectus, Reipublicæ & civitati Brixiæ ſalutem. Etſi de Rocho, cujus vitam ſcripturi ſumus, certi nihil ex veteribus ſacriſque eodicibus compertum habemus; ac tamen hujus Viri ſanctiſſimi genus, peregrinatio, vita atque obitus in obſcuro ſint; tum ex barbaris quibuſdam fragmentis, tum ex Latinis, vernali tamen lingua, etaſſaque Minerva conſcriptis, nonnulla collegimus, ex quibus Dei ſervum fuiſſe, divinitusque parentibus donatum exiſtimamus: cujus amœnitate, ſanctitate, gloriaque pelleti, hunc nobis præ cæteris imitandum, proſequendum, ornandumque cenſuimus. Nam etſi multa litterarum ſtudia ſunt, quæ hominibus decus afferre poſſunt; illud tamen in primis optandum arbitror quod ad rectam vivendi rationem pertinet. Quam quidem inſtitutionem nemo umquam (digne) ſatis laudare extollere, complective potuit. Si enim clariſſimorum Græcorum ac Romanorum C recordatio, (eorumque geſta) quæ vana ſunt, & gentilibus propria, mortalium animos ad gloriæ ſtudium vehementer accendunt: quanto magis Sanctorum (hominum) geſta, & eorum vitam atque mores imitari debemus, qui corpus animamque ſimul ſalvant, noſque ſuis optimis inſtitutis divino munere dignos efficiunt?

Et ex vero, ob civitatem Brixienſem,

a Qua ex re nobis hos imitandos proponamus hos intueamur contemplemurque. Plerumque (enim) in hominibus inſtruendis pictores imitamur) qui non ſolum verbis; verum etiam quibuſdam propoſitis imaginibus diſcipulos erudiunt) quo facilius illorum animos ad optimarum artium cultum accendamus. Quod cum ita ſit, cogitantibus nobis, quonam pacto Deum noſtra culpa iratum, benignum nobis redderemus, urbemque hanc Brixiam præclariſſimam, truculentiſſima peſte pene obrutam *a*, liberate poſſemus; urbem (inquam) Venetæ Reipublicæ præſidium atque propugnaculum, quod belli tempeſtate, cum in eo res eſſet, ut omnia ferro flammiſque ab hoſtibus vaſtarentur, ſtabat, quidquid acerbius eſt morte, pati potius, quam a Venetorum fide deficere: dignum duximus, clariſſimi cives, ut vos non fugit, (ria) hæc Deo optimo maximo vovere. Primum quidem, ut (ſi) Rochi pre-

cibus veſtros animos ad veram ſui cognitionem diſpoſuiſſet, quantum humana fragilitas patere- AUCT. FRANCISCO DIEDO.
tur, nos nullo jure * ejus majeſtatem offenſuros; * al. nultemplum, id eſt, baſilicam Veneta * civitate & la in re
Rocho gloriоſiſſimo dignam erigere; poſtremo * al. non habetur
nos, ejus hiſtoriam ac vitæ ſeriem contexere, ut Venetæ
Sancti hujus exempla cæteros ad bene, beate, rectеque vivendum alliceremus. (Quibus peractis) jactis quoque templi fundamentis, non phyſicorum * aut cæterorum hominum præſidio; verum * i. e. meRochi precibus ac Dei elementia ita civitas omnis dicorum
epidemia prorſus vacua rediit *, acſi nunquam * Valer. redditur
antea hujuſcemodi ægritudine correpta fuiſſet.

3 Qua de re quamvis ſanctiſſimus hic Vir apud *Sancto patrocinante, a truculentiſſima peſte liberatam.*
Germanos & Gallos ſatis claruerit, & mira ſanctitatis documenta præſtiterit, hoc (tamen) recenti munere utraque tempeſtate maximo tantæ dei exempla ducti, non prius linguam calamumve compeſcuimus, quam votum noſtrum perſolviſſemus. Neve tantarum rerum memoria noſtris futuriſque (ſeculis literis mandanda) prorſus deliteſcere; voluimus parum id otii, quod nobis a publicis privatiſque negotiis relictum eſt, ad E
hæc vertenda conferre; partim ut immortali Deo & Rocho placeremus; partim ut civitati huic noſtræ, quam apprime diligimus, jocunditatem, eruditis quoque viris oblectationem afferremus Noſtræ itaque lucubrationi, eives optimi, mentem accommodate, & Rochi inſtituta, quæ (cæteris) vitæ auſteritate, gloriæ magnitudine certare poſſint, perlegite: quæ, cum ſempiterna memoria digna ſint, non admirari non poſſumus, aliquot ætatis noſtræ viros doctiſſimos hoc ſcribendi ſive interpretandi munus non ſumpſiſſe, (tam diuque) apud barbaros & in obſcuro delituiſſe, paſſos fuiſſe. Neminem itaque adeo iniquum in me judicem futurum arbitror, qui opuſculum hoc noſtrum damnet, quo votum perſolvimus noſtrum. Quod etſi dignitati ac ſancti Viri meritis non reſpondet, hoc ſaltem doctis emolumentum afferet, ut, caſtigatis noſtris erroribus, illi eloquentius, copioſiuſve clariſſimi Rochi vitam poſſint exornare. Si tantum puſillæ hæc ſcripta noſtra aceuratius legere non dedignabuntur, hanc fortaſſe non injocunde inutiliterve impenſam a nobis operam judicabunt. Valete *b*. Pridie Kalendas Junii anno Domini milleſimo F
quadrigenteſimo ſeptuageſimo octavo.

ANNOTATA.

a *Non dubito, quin hæc fuerit peſtis eadem, de qua Jacobus Philippus Bergomenſis, pluries ſupra allegatus, hæc ſcribit ad annum Chriſti* 1477. Peſtis ſæviſſima hoc ipſo anno per totam quaſi Italiam debaechata eſt: adeo ut in Brixiana urbe ſupra viginti hominum millia, & Venetiis triginta ſimiliter millia urbanæ multitudinis extinxerit. Eam.. calamitatem ſuis eclypſis indicavit, qui eo anno Julio menſe fuit, atque locuſtarum multitudo. *Hæc itaque lues, de qua hic agit Diedus, uti conficitur ex tempore, quæ ſuam ad Brixienſes epiſtolam dedit, anno tempore proximo ſequente* 1478.

b *Sequens clauſula chronologica non eſt in editione apud Valerium, nec in antiqua, quam habemus.*

AUCT. FRANCISCO DICEDO.

CAPITULA ANTIQUA EMS. BIBLIOTHECÆ S. GALLI.

S. Rochi confeſſoris Prologus Vitæ.

CAPITULUM I. De ejus ortu.

CAP. II. De ejus diſciplina & doctrina.

CAP. III. De ejus parentibus, morte, & urbatu.

CAP. IV. Qualiter principatum præfecto tradidit.

CAP. V. Qualiter Romæ confeſſus eſt Cardinali, & ipſum per ſignum Crucis a peſte liberavit.

CAP. VI. Qualiter Rochus poſt mortem Cardinalis Romam dimiſit, & in via vocem audivit &c.

CAP. VII. Qualiter eanis divitis Rocho quotidin panem afferebat, tandem divitem convertit &c.

CAP. VIII. Qualiter Rochus divitem tandem juſſit medicatum ire.

CAP. IX. Qualiter Rochus per angelum ſanatus eſt.

CAP. X. Qualiter Rochus a ſuo præfecto ejectaretur, &c.

CAP. XI. Qualiter mortuus eſt, & poſt mortem quid actum eſt per præfectum & naorem.

CAP. XII. Qualiter civitas Conſtantia in concilio ejuſdem a peſte per ſancti Rochi interceſſionem liberata eſt.

CAPUT I.

Sancti ortus: educatio; contemptus mundi: mors parentum; bona in pauperes diſtributa.

CAPITULUM I. *Parentes qualos habuerit Sanctus:*

ROchum patre Joanne, matre vero Libera nomine, genitum conſtat. Is patriam habuit Montem Peſſulanum, quæ olim Agatha ſive Agathopolis *a* appellabatur, Narbonenſis Galliæ oppidum non ignobile;) cui, aliiſque) nonnullis patet ipſe, non tyrannorum more, ſed juſtitia, integritate, prudentia, divino timore, C ſuorumque omnium benevolentia & gratia imperavit *b*. Qui (tametſi) militarem diſciplinam per omnem fere ætatem exeteuit, & in ea verſatus eſt; ſeculi tamen hujus mollitiam, illecebraſque veluti caduca, parvique momenti aſpernatus, omni fide & ebsritate Deum colnit; non ignarus hominí (Deum timenti) nihil uſpiam deeſſe, fortunaſque omnes ad eum undique confluere, omniaque pro votis illi eedere. Quapropter Deum immortalem in rebus omnibus agendis (auſpicem) ſibi propoſuit.

a oppidum non ignobile; *b* ravit *b*.

Parentibus ad Deum ac Deiparam ſuis

3 Is uxorem inſœcundam & ſterilem ad ſenectam uſque perductam, ignarus, quo pacto proles ea ea compararet (quam mirum in modum optabat: quod omnibus a natura eſt (infirmo) poſteritatem ex nobis, qnibus perpetuati ceuſemus, appetere) adhortatur, ut immortalem Deum ac Virginem Salvatoris Genitricem ſupplex adeat, oreique ſibi filium dari, omnibus utilem ac fructuoſum, Deo gratum, cujus gloriam non tueatur modo; verum augere ac illuſtrare contendat. Conjunx viro obſequentiſſima, luminibus in cælum erectis, Dei ac Virginis opem his verbis implorat:

4 Te, rerum omnium parens teque mundi regina, Virgo mortalium ſpes nacta, afflictorum omnium jocundum ac dulce refrigerium *, cujus ope cuncti mortales utimur, ſervos tibi debitos *, in te ac tua erga omnes pietate & miſeratione ſperantes, ne deſeras, obſecro, vutiſque noſtris (ſi modo Chriſtianæ Reipublicæ conducat) annuito. Optamus enim filium, non ut patrimonium augeat, fortunas conquirat, res humanas pro libidine miſceat; ſed ut illas pauperibus eroget, tibi deſerviat, laudem & gloriam ſuæ majeſtatis prædicet, pro te & nominis (cui) amplitudine eruciatus omnes, mortem denique ſubire non dubimt. His dictis, mnliesi viſum eſt Deum ac Virginem ejus annuiſſe votis. Domum itaque reverſa, virum convenit, remque omnem aperit, honeſtam conſortium divinumque conjugium ineunt, ac filium gignunt.

mater ipſam petit & impetrat, *a al. rebus*, *b al. dedicatos*

5 Erat autem annus hic ab incruento Verbo milleſimus dncenteſimus nonageſimus quintus, (Olympiadis vero quingenteſimæ undecimæ annus ſecundus,) quo Rochus ille felix, & divinarum rerum peritiſſimus in lucem emerſit: cujus nominis interpretationes cæteris relinquimus: eom multæ vaſiæque ab eruditis vitia deſcribantur. Hoc unum tamen fateri audeo, virum fuiſſe omnibus ſceleribus exutum, virtutibuſque refartum. Nec mirum cuipiam videatur, Deo aſpirante, hnne genitum: nam qois neget mnlierí divini ſpiritus auram ingeri poſſe, & ab ipſo Deo qnædam ſobolis principia infundi, ac Deum eum homine charitatis communionem habere? Ex qus qnidem gratiæ conſeqnnntur, quarnm auxiliis hominem hoc pacto generari, non abſurdum videtur. Nec tsmen hoc ejuſcemodi exiſtimes, nt qnæ fabnlis prodita ſnnt apud Phrygas de Athii; apud Bithynidas de Herodoto; de Eodymione apud Arcadas, & apud Romanos de Numa: quos omoes eum immortalibus conſortium habuiſſe fabulantur, divinitatemque inquiunt ſapientum congreſſus minime aſpernari *b*.

Deiparæ ſpiritalí Dei favore

c *filii donatum*:

6 Vana hæc & gentilibus propria. Ea enim tempeſtate dæmones, divina tamen permiſſione pro arbitrio agebant. Nos vero, qui ſacroſanctam Eccleſiam imitamur, ſic Rochum genitum arbitramur, ut Joannem Baptiſtam ex Elizabeth & Zacharia, ſenio jam confectis, divino afflatu, F eorum bonitate & erga Deum fide, genitum fuiſſe credimus. Mates itaque miræ pulchritudinis puerum & subra ernce in pectore ſignatum conſpicata obſtupuit, ſummaque voluptate affecta eſt exiſtimans eum Deo fore gratiſſimum, illumque propriis ubetibns educsse deerevit: qui ſient miracolo conceptus ac genitus, ſic bonitatis ac ſanctimoniæ ſigna præſagiaque ſanctiſſimus infans præ ſe tulit. Nam eum matet in beatæ Virginis memoriam Mercurii & Veneris diebus ſemel tantum veſceretur; puer quoque, ut & ipſe honorem Deo redderet, & inediæ corpus tenella ætate diſponeree, iiſdem diebus ſemel tancom lac exubetibus hanſit. Cumque ad quintum ætatis annum perveniſſet, ab Apoſtolo Paulo edoctus, ut corpus caſtigaret, & in ſervitutem redigeret, eibo potuqnn pareiſſime utebatur.

qui ab incunte ætate manducare coepit, ac virtutibus dat operam.

9 Duodecimum vero agens annum, delicias omnes & magnificos apparatus, impenſas, amplioreſque ſumptus perpſus, in panpetes & egenos liberalitatem complecti maluit. Eteros præterea & peregrinos æque ut proprios eives dilexit, hilari facie, ſermone (ſete) divino, humanitate, morum dignitate, animique ſplendore cæteris omnibus id ætatis prælatus, eumdem

ſe

A ſe mortalibus præſtitit. Pauperes vero præ cæteris obſervare, ſolari, juvareque pro ſuo poſſe propoſu it. Si quid veto temporis illi ſupercrat, non ad vluptates ac delicias animum declinabat; ſed ad ſummi Dei cultum, ejuſque vires & amplitudinem inquirendo, quantum ætate poterat, ſummo perfectus ingenio tantum profeciſſe cunctis viſus eſt, ut magnum & ſingulare nomen atque gloriam adeptus ſit.

III. *Moriturus ejus pater* * *al.* mortem ſubvertens.

13 Joannes ioterim patet ætate morboque gravatus, mortem appropinquans *, Rochum accerſiri jubet; quem in hunc modum allocutus eſt: Tempus adeſt, mi fili, quo ſeculi hujus tempeſtates, procellas, fluctuationeſque deſeram, & meorum operum præmia conſequar; cum Deo quoque immortali, ſi me hoc munere dignabitur, locum habeam. Verum cum te præ cæteris omnibus diligam, & in te uno exornando curas omnes cogitationeſque defixerim, quædam tibi commemoranda exiſtimavi, quæ ad bene, beate, tecteque vivendum conducere viſa ſunt. Te itaque per Supetos oro ac obteſtor, ut mea hæc præcepta non deſpicias. Deum igitur imprimis colito,

B & Salvatoris noſtri tormenta cruciatuſque ſæpiſſime reminiſcitor, quibus nos ſalvos eſſe voluit, humanumque geous omnium ſcelerum ac vitiotum labe depravatum perditumque inſonti cruore ab imis Acherontis penetralibus, æterniſque noctibus in lucem revocavit. Pupillis item, viduis, idque genus, omnibus ſubſtantiis, alieno ſuorumque præſidio deſtitutis, opem ſerto. Avaritiæ prætorea tenacitatem, flagitiorum omnium pernicioſiſſimam, quam nemo ſapiens umquam ſecutus eſt, caveto.

paterit Ilelum horrarius ad virtutem magis cum fructu.

14 Nam ſi fortunas, quibus abundaveris, pauperibus erogaveris; ſi virgines parentibus atque opibus deſtitutas, viro locaveris; ſi mulieres obſcœne proſtitutas, ab errore ſubtractas, conjungio devinxeris; ſi denique clementiam obſervaris, ſeito te hominibus atque ipſi Deo gratum fore: ſi hoſpitalitatem celebraveris, morbo gravatos adiru, & manibus tractare non indignum putavatis, cuncti mortales Dei conſortin te dignum judicabunt. Rochus obtemperaturum ſe patri promittit, qui paulo poſt e vita migravit. Juſtia itaque, patrio more, ſolenni pompa peractis,

C dum ſanctus hic Adoleſcens io lacrymis adhuc eſſet, patriſque funeribus angererur, prioſquam vigeſimum exegiſſet annum, matrem ſqualore mœroreque confectam amiſit. Eorum igitur, quæ pater monuerat, non oblitus, nec inertiæ aut ſocordiæ, non luxui aut vitiis deditus, nnn laſciviis aut nequitiis peſſumdari paſſus eſt; ſed veræ lucis doctrinam imitatus, quæ, inquit, Veodite quæ poſſidetis, eleemoſynam date, facculnſque vobis facite, qui non veteraſcunt, (theſaurum) indeficientem in cælis diſponite, quem fur non appropiat, ocque tinea corrumpit; heseditarias opes egenia clam impartitur, Chriſti dogmata imitatus, qui vetuit hujuſcemodi diſtributiones io propatulo fieri, ne ſuam quiſque diſtributor in hoc ſeculo ex ea glotia mercedem caperet: ſanxitque dextetam finiſtræ manus negotia in pauperum elargitionibus ignorare.

ANNOTATA.

a *De hoc loco in Gallia ac nomine ejus, ipſa memorat Baudrandus, & ipſe Gallus*: Agatha ſeu Agathopolis, & melius Agathe, inſula & urbs Volearum in Gallia Narbonenſi, teſte Brietio, poſtea dicta Magalone, Maſſilienſium opus. Maguelone nunc intra ſtagoa Volcarum io Occitania deſtructa fuit a Carolo Martello metu Saracenotum; ſed poſtea utcumque reparata ab Arnaldo ejus epiſcopo anno MLXXV, eratque epiſcupalis urbs ſub archiepiſcopo Narbonenſi: tandem petiit urbs, & epiſcopatus Montem Peſſulanum translatus ſuit. Inſula autem nomen etiam retinet Maguelonc, uti ſtagnum adjacens: 16 leucis ruinæ illius diſtant a Narbone in ortum Nemauſum verſus 9, & una cum dimidia a Monte Peſſulano in meridiem. AUCT. FRANCISCO DIEDO.

b *Imperium ſeu principatum hunc non admittimus. Vide Commentarium prævium* § 1.

c *De anno natali nonnulla ibidem dicta ſunt num.* 8.

d *His nec lubet tempus impendere, nec notationes augere. Vide itaque mythologos.*

e *Hæc tam longa, quæ præmiſit Diedus, partem exhibet potius verboſam amplificationem, quam ſinceram Vitæ hiſtoriam: quæ res alibi ac nimis frequenter in eo locum habet.*

CAPUT II.

Peregrinatio Italica; ſanationes peſtiferorum; iter Romanum; Cardinalis mire a lue liberatus; colloquium cum Pontifice; acta Placentiæ in morbo contagioſo; Sanctus ipſe eodem correptus, ac divinitus adjutus.

EXhauſto igitut ad Dei laudem & Virginis honorem peculin, paternſque monitis, quantum ei per ætatem licuit, ſtudioſe peractis, patriæ parum ſe prodeſſe ratus, principatu ſe abdicavit, patruoque oppidis, quæ a parte ſuſceperat, præfecto, & ſumma reipublicæ tradita, ipſe in Italiam proficiſci ſtatuit, btevi quadam cuccinea veſte indutus, vilique palliolo ſupetpoſito, pileo, pera ac baculo ſumptis, pedibuſque coopertis calceamentis *, nullo comitante, Romam verſus iter dirigit; ſuperatiſque Alpium jugis & anfractibus, Italiam ingreſſus, ad oppidum appulit, quod incolæ Aquam pendentem a nominant: id enim ſæviſſima peſte vexabatur. Qua re intellecta Rochus ad hospitale confeſtim ſe contulit, ut pauperibus ægrotantibus inſervitet: evocatoque Vincentio hoſpitalis magiſtro, cum ſic alloquitur: Sentio hunc locum peſte laborantibus refertum, tequn unum eſſe, qui a cæteris deſtitutus, ſolus his inſervias. Quod eum ita ſit, ut me tibi ſocium adjungas, oro, quo facilius cos curemus: juvabo te donec vita ſuperit. Cui Vincentius: Etſi, mi hoſpes, non vulgaris tua eſt erga proximum charitas, & in Deum fides, tua tamen ætas adeo tenella & formæ tuæ præſtantia laborem hunc aſſiduum immenſumque ſœtnrem minime patietur.

IV. *Abdicato principatu in Italiam peregrinatur.*

F * *al.* petaſo munitus

a *Ibidem*

13 Ad hæc Rochus, Nonnc in factis codicibus legitur, divino fretis præſidio nihil eſſe difficile, ſi modo actiones noſtras ad ejus cultum illa immortali ſpe pellecti, perfecti* tendimus, cujus amore huc acceſſimus? Scriptum eſt (etiam) Quodcumque uni ex minimis meis feceritis, mihi

* *al.* nulla mortali ſpe pellecti

AUCT. FRANCISCO DIEDO.

ſeriſſe exiſtimetis. Negat Vincentius Rochum id ſine maximo vitæ diſcrimine experiri poſſe, gravatos omnes eſſe peſte, plutimoſque dietim extingui: nemlnem autem evadere, Deum ipſum teſtatur. Cur igitur, inquit, huic tanto pericnlo te objicias, mortique exponas? Quot hic ſint lacrymæ, quot clamores, quot ululatus, difficile dicitur: contra nihil voluptatis, nihil utii, nihil denique quietis eſt. At Rochus: Nonne ſcriptum eſt, ubi majus periculum, ibi & præmium lunge majus eſſe, neceſſe eſt? Non enim unicuique civitates vallanti murali obſidionalive coruna donabatur, ſed qui civem Romanum ab hoſte ſervaſſet, aut vallum tranſiliiſſet, murum primus aſcendiſſet, ſeu civitatem obſidione liberaſſet: quæ omnia ut magna & ardua, ita & immortali gluria, & merito priſca illa ætas decorare conſuevit. Si igitur hac vana & mortali gluria pelleſti non opes modu ac vires; verum vitam animamque effundere non dubitarunt; cur nos, qui Chriſtum imitamur, vitæ parcamus, præſertim cum in ſacris Literis habeamus, nou coronari, nec ſuperuos lares ingredi, locumve in cœlo definitum babere; ubi perpetuu ævo fruantur; niſi eus, qni legitime certaverint, & animam ſuam odio habuerint. Fac igitur, ubſeero, ut ægros adcam.

B

14 Tunc Vincentius hunc hominem quaſi a Deo miſſum exiſtimans, veritus, ne, ſi eum repelletet, Deum ipſum ad iracundiam excitaret, ſuiſque ægrotis boui aliquid adimeret (cenſebat enim hunc divlnum hominem illis auxilium ſalutis fore) quaprupter eum ad valetudinarios ducit, quurum umnium dextras tangit, ſignoque crucis communitos peſte liberat, ac, dum civitatem luſtrat, idem ſedulus agit. Qua ex re ſtupor umnes invadit, ac peſte ſuluti, Deum ac ejus uumen ad aſtra tollunt. Hunc vero e cælo miſſum, divinitusque in tanta mortalium clade douatum arbitrantur. Civibus itaque & incolis, quos in priſtinam valetudinem reduxerat, Rochus jubet, ne ejus numen prodant; oppidoque illo relictu confeſtim Cæſenam *b*, Togatæ Galliæ *c* urbem, eodem modu correptam profectus, eam incolumem reddit. Quibus confectis Rumam longis irueribus contendit, quam ſupra cæteras Italiæ urbes infectam contaminatamque perſenſerat.

ad juvandos peſte infectos admittitur, ac ſic ſanat.

b c

C

V. *Romam profectus, ad Cardinalem diverſatur,*

15 Quo delatus, ad Britannicum quemdam Cardinalem *d*, bonitate & moribus parem diverſatur: qui apud Pontificem Maximum ſummæ authoritatis & erat & habebatur. Cuncti eum Deo digniſſimum *, & ſanctimuniæ ſpecimen eſſe prædicabant. Cui Rochus errata ſua confiteri voluit. Eucharistiamque ex ipſius uptimi viri manibus ſumpſit. Qui cum Rochi faciem intueretur, & (ex ea) divinum quoddam lumen emicare conſpexiſſet, obſtupuit, maximaque illum veneratione proſequebatur, uravitque, ut Urbem peſte pene obrutam liberaret: Urbem, inquam, Chriſti ſedem, quondam otbis rerrarum caput, ſanctorum humiuum dumicilium, bonarum artium ac liberalium diſciplinarum ulim nutricem, ac divi Petri tempeſtate innocentium virorum huſpitium, nec immerito mundi caput appellatam. At Rochus; Murtalium, inquit, reverenda pater, ſalus morſque a divino opifice pender. Ille enim voluptatibus, nequitiis, cæteriſque ſceleribus implicitos, & ad peccandum proclives damnat. Ille virtutibus morumque integritati ac juſtitiæ dediros protegere ac ſuvere nou deſiſtit. Ille ægrotus liberat murtuoſque ad vitam teducit. Eum itaque oratu qui neminem ad ipſum confugientem tepellit era-

d

* *al.* gratiſſimum

ciſque patibulu ſuffixis manibus omnes evocat, illos amplexurus, qui ad eum cogitationes converterint. Erectis tamen iu cælum (oculis) Deum ſic urat: Eiſi, clementiſſime parens, Cardinalis hujus ſanctiſſimi preces multo plus ponderis apud te quam nuſtra uratio babeant; tamen ut gluriæ tuæ ſplendur, nominiſque amplitudo clarius eluceat, preces meas ad te affundere non dubitavi: patiare urbem hanc, ſacrufanctæ Eccleſiæ ſedem, pietate atque clementia tua ab bac ſæviſſima contagione liberari, virumque hunc ſanctiſſimum iu crucis tuæ ſigno ab umni periculo ſervari.

D

16 Qua oratione habita, Rochus cruce Cardinalis frontem ſignat, ita ut ejus impreſſiu cutem penetrarit, ac ſi cauterio crux ſuiſſet inuſta. Domum itaque Cardinalis egreſſus a compluribus poſtulatur, quid ſibi crux illa ſignificet. Quibus ille: Vir quidam divinus me, ut a peſte ſervaret, cruce bac munivit. Laudabant nounulli: alii complures Cardinalem, ut crucem deponerer, quæ faciem dehoneſtabat, hortabantur. Pudore ductus Cardinalis, domum reverſus, Rochum orat, ut crucem eidemat, ne omnibus ludibriu ſit. Ad quem Rochus: Nemo ſervorum eſt reverende pater, qui dumini militis aut imperaturis inſignia ferre nun glorietur. Quapropter Andreas & Petrus Apoſtoli (crucifigi) non modo non turpe, ſed etiam glorioſum putavere, & illam tam acerbam mortem pari vuluere, ut Chriſtum præceptorum imitari viderentur. Franciſcus iter paulo ſupra ætatem noſtram *e*, vir ſanctiſſimus, ſtigmata ſuſcipere in victoriæ & gloriæ ſignum, non eſt veritus. Cui tu igitur hoc contemnas, in quu Dei Filius, ut te cæteroſque ſalvaret, ſummo decore * (clavis) affixus haſtaque cunfoſſus eſt? Ferto igitur vitæ ſalutiſque vexillum, quu gratiam conſequaris. Legitut enim: Qui ad vitam vult ingredi, crucem tullat, eumque ſequatur, qui ſibimet non pepetcit.

qui impreſſo frouti ſuo ſtigmata.

E

e

* *l.* deducore

F

57 Quibus dictis Cardinalis confeſtim acquievit, crucemque geſtare conſuevit & ſtatuit *, & Rochum ad Pontificem deduxit, illumque eſſe edocuit, qui ei crucem inuſſiſſet. Rochus autem in rerram proſtratus, & ad Pontificis pedes provolutus, lacrymis eos rigar, ſuorum peccaturum veniam depoſcit. Pontifex hominem conſpicatus venia non indigere, inquit, divinumque eſſe hominem affirmat. Tum Cardinalis, unde hanc in eo præſtantiam cognuverit, rugat. Cum primum inquit, hunc conſpeximus, ex ejus oculis radii quidam proſtndi videbantur, qui nobis admirationem ac ſtupurem deduxere: ad Rochumqua converſus, qua patria, quibuſque parentibus ortus eſſet, iuterrugat. Rochus vero (ſive) ut Pontificem contemplaretur, cui cæleſtis regni claves puteſtaſque (ligaodi atque) ſolvendi conceſſa erat, ſuper qua petra omni eccleſia conſtructa eſt; aut furie veritus, ne ſi patriam parentemve diceret, umuibus cugnitus ab inſtituto detraheretur, ſubticuit, impetrataque a ſummo Pontifice venia, Cardinalem ſecutus eſt, cujus contubernio trienniu uſus.

a morbo contagioſo liberatur, eumque ducit ad Pontificem, cui crucemque geſtare ſtatuit,

e

* *al.* cruce

VI. *Romam relinquit, Viterbium, peſte infectos ſanat, quos & ipſe corripitur.*

18 Cum e vita Cardinalis deceſſiſſet, Rochus Rumæ amplius morari noluit, urbemque egreſſus, luca & oppida quæque finitima circuit: peſte interceptos divinæ crucis impreſſiune ſalvat, adeo ut omnes, ad quos pervenerat, Rochi virtute ſummum Deum colebant laudabantque, quod ſcilicet tantum homini tribuiſſet, ut mortuos ab inferis penc revocaret. Qui cum umnem fere Togatam Galliam morbo correptam peragraſſet, ſa-

paſſet-

A naſſetque, Placentiam *f* Tranſpadanam nrbem truci peſtilentia vexatam, ſe contulit, & ad hoſpitale qnoddam divertit, in quo uti benigne ſuſceptus, ita ægrotantes pro more ad unum vider, ſignat, ſalvat. Labore igitur ſomnoque gravatus lectulo ſe proſternit, ac, dum qnieſceret, amœniſſimam vocem in ſomnis audit; Roche mi, qui itinera, algorem, inediam, ingenteſque labores perpeſſus es, dolorem quoque ac tormenta & corporis crueiatns (meo) inteitu te pati neceſſe eſt. Cnjus vocis dulcedine expergefactus, aceta febri tamquam gladio coxa rranfixa ſe gravatum ſenſit ita (nt) cum ardore doloreqno nullam quietem compararet, nec vocem quidem temperare poſſet, oculis ad cælum directis, inquit; Etſi antea, dulciſſima Jeſu, me ſervum tuum eſſe exiſtimarerim, nunc vero cum me tormentorem tuorum parto donaveris, & me illis dignum feceris, eharum me tibi ac jocundum eſſe compertum habeo: cujes amore dulcia hæc mihi videntur: pro quo mortem quoque non ſubterfugio.

at male ſtallatur 19 His dictis, rurſum clamaro cœpit. Infirmi vero qui affatim eo ducebantur, omees in Roehum conelamant, orantque ut ſileat, ac dolo-
B res, qui clamore noe tolluntur, patienter, ut exteri, ferat. At Sanctus ille charitate ardens ne cæteris impedimento eſſet, (hoſpitale) exiit, ſeqoe ante fores hnmi proſtravir. Pertranſeuntes autem hoſpitem objurgare, jubereqne illnm introduci, exiſtimantes, id hoſpitis ineuria factum. Negat hoſpes eum cum cæteris morari velle, ne illorum quietem perturbaret: Qua de re infanus ab omnibus habitus, ab urbe propellitur. Tum Rochus, Deo comite, baculo inuixus, ut potuit, ad nemus urbi vicinum prorepſit. Cum vero graviſſimo dolore premeretur, ad arborem (cornum) quamdam conſtitit, ibique aliquantiſper quievit: mox in proximum quoddam tugurium ſe recepit: rurſus in hunc modnm precarur.

ſed divinitus mitto modo ſovetur. 20 Quaetum majeſtati tuæ debeam, mitiſſime Jeſu, qui ſervum tunm experiri voleiſti, eumque meritis excruciaro tormentis, non ignoro. Quoniam ægrotus fortaſſe non ea charitate, nt in me amor tuus expoſtnlat, opem tulerim, imbecillitati noſtræ tua clementia ignoſcat obſeero. Nam quis mortalium eſt, qui pro meritis ibi valeat inſervire? Itaque ne me deſtitnas, benigniſ-
C ſime Jeſu, neve ſolnm hic inter feratum ſæviriam omeium deſtitutum præſidio, cedero patiaris. Deus autem admirabilis, qui ſervos ſuos numquam deſerit, nubeculam conſeſtim e exlo dimittit, quæ ad tugurii oſtium delapſa, aquæ fontem *g* ſub ipſis Rochi pedibes profudit, qua ſcaturigine mitum in modum oblectatus, abluto corpore & aliquantulum refrigerato, dolorem illum acerbiſſimum aliqua ex parte leniſſe viſus eſt: quem quidem fontem ad hæc noſtra tempora ſervarum intuemor: verum ne potum modo, quie & cibum ei tribuiſſe videretur, no inedia perirer & gratum ſibi eſſe illum oſtenderet, cæteris quoque tolerandi exemplum præberet, mirum qnoddam & antea inauditum poteetiæ ſuæ teſtimoeium tulit.

ANNOTATA.

a Aquam pendentem. *Leander Albertus in Deſcriptiones Italiæ in Phaliſcis Taſciæ aliquanto poſt initium*, Dainceps in via, *inquit*, quæ Sena Romam ducit, citra Paliam flumen Aqua pendens occnrrit *&c.*

b Cæſeam *Ughellus Italiæ ſacræ tomo* 2, *n col.* 451, *occaſione epiſcoporum iſtius civitatis, ita deſcribit*; Media omnino Æmiliæ via ad collis radiees prope fluvium Sepin Cæſena civitas ſita eſt, inter Faveetiam & Ariminum collocata, quam in Galliam Togatam rejicit Ptolemæus; Plinius vero inter octavæ regionis numerat eivitates: recentiornm vero plerique Romandiolæ provinciæ attribuunt. Dicta Cæſena (nt) exiſtimant aliqui, vel quod exiguo amne cæſa, id eſt, diviſa ſit, ut Darius Tibertus civis & poeta Cæſenas: AUCT. FRANCISCO DIEDO.

Urbs Cæſena mihi patria eſt, quam dividit nnda
Cæſis, & a patrio flumine nomen habet.

Vel quod ejuſdem ager duobus fluminibus dividatur. *Plura ibidem.*

c Gallia Togata, *ait Baudrandus hanc breviter deſcribens*, pars *eſt* Galliæ Ciſalpinæ Cæſari & Plinio, a Placentia Anconam nſque protenſa (licet alii alios terminos faciunt) in qua, Æmilia & pars Umbriæ, in ora Seuonum, Adriatico mari expoſita, inter Apenninum montem ad meridiem, & Padum flnvium ad ſeptemtrionem perſtricta. *Vide Leandrum Albertum in Romanula, Italiæ regione decima quarta, poſt initium: ubi de nominis etymo ſic ſtatuit*: Galliæ Togatæ nomen undo fluxorit, breviter indicabimus. Galli Senones itemque Boii cum in Italiam veniſſena, &, ut ſupra dictum eſt, Thuſcis poſſeſſione depulſis, in illorum ſedibus domicilia conſtituiſſent ſua, paulatim moribus inſtitutiſque Romanorum oti cœpere tam in vivendi rationa, quam etiam in veſtinedi. Quapropter cum & togam peculiarem Romanorum amictum ſuſcepiſſent, Cenomanis, Ieſubribus, aliiſque Gallis idem minime facientibus, inde Galli Togati dicti, regioque ipſa Gallia Togata: qnam, *ut de ejuſdem finibus eo eodem auctore & hoc breviter addam*, inter Aneonam & Ariminum Cato atque Sempronins concludunt; inter Rubiconem & Placentiam Ptolomæus: eumque nos potins ſequendum putavimus, quod eum Livio Galliam tantum inter Rnbiconem & Alpes conſtituente melius convaniat. E

d *Hiſtoriam ſequentem caſtigavimus in noſtro Commentario prævio § 1 num. 9 tamquam apocryphum. Hinc etiam vult* Rochi *acceſſus ad Pontificem infra num. 17. Cardinalis iſte hic dicitur* Britannicus. *Sed ad titulum* Angleriæ, *quo eum alibi vocari diximus ibidem in Commentario, quod ſpectat, dicentibus Actis, infra datis in Ms. Belfortiano*, quæ provincia Longobardorum eſt; *apud Leandrum Albertum anno* 1566 *Coloniæ Agrippinæ excuſum pag.* 693, *in Lombardia Tranſpadana notatur* antiqua civitas Angleria; *de qua idem auctor plura alii ibidem obſervat. Breve eſt illud Baudrandi de ejuſdem ſitu*: Aegleria (Aeghiera) oppidum Italiæ in ducatu Mediolanenſi in ora lacus Verbani... Angleriæ *vero* Comitatus.. *eſt* tractus *ibidem* ad radiees Alpium *&c.* F

e *Obiiſſe ſcribitur anno* 1326, *Tractandum de iſto Sancto erit ad diem* 4 *Octobris cum Martirologio Romano.*

f Placentia, *notiſſima urbs eſt Italiæ in Longobardia ad padum fluvium, & Placentini Dacatus caput. Vide Ughellum tomo* 2 *Italiæ ſacræ col.* 144, *ac Hiſtoriam eccleſiaſticam Petri Mariæ Campi lib.* 20, *ad annum Chriſti* 1320, *pag.* 59 *& ſequentibus; ubi ait, Sanctum non urbem dumtaxat illum, ſed pagos etiam in ejuſdem territorio multos viſitaſſe, atque imprimis Caeſum; ibique varios curaſſe infirmos a contagioſa*

AUCT. FRANCISCO DIEDO.

gioſa lue; indeque in civitatem profectum, ſalutem populi in antiqua æde S. Mariæ Bethlehemi, quæ hodie S. Annæ nomen habet, commendaſſe Chriſto, ejuſque ſanctiſſimæ Matri, hæc reſpondiſſe: Roche, ſerve Dei, erit exaudita oratio tua; *& dicto ſuccеſſiſſe eventum, civitate non tantum a lue peſtilente, ſed etiam a tyrannide Galeatii, de qua pluribus egerat ante, aliiſque multis malis. Hæc ille, citans Bartholomæum Bagarotum in Vita S.* Rochi *excuſa Placentiæ anno 1525, & monumenta antiqua, ut vocat, apud Fratres S. Annæ Placentiæ. Sed eorum fides ſit penes aſſerentes, uti pariter ſequentium in notatione noſtra proxima.*

g *Campius modo citatus narrat pag. 68, Placentinos non fuiſſe ultimo loco inter eos, qui Sanctum veneratione publica coluere, præcipue in territorio locorum, quæ is viſitavit, quæque præ aliis favore ſingulari dignatus eſt, Caerſum videlicet, Corvaram, & Sarmatum; ſanata in primo loco perſonarum notabilium multitudine a morbo peſtifero; & in ſecundo, fonte ſcaturiente miraculoſe excitato, qui in hodiernum uſque diem dictus ſit* S. Rochi, *non longe a templo S. Mariæ de Corvara: ac in Sarmato (locum hunc alibi lego ego eſſe pagum verſus Pedemontium) prater tugurium Sancti in ſylva, quod in ædem ſacram fuit converſum, duo alia peculiaria miracula contigiſſe memorat idem auctor, alterius nempe fontis, quem in dicto loco excitavit; & baculi, ibidem ab ipſo in terra plantati, qui fruſtiferam in pyrum excrevit, ac produxerit exquiſiti ſaporis pyra, ſed ſolo illa nocte, quæ feſtum* S. Rochi *præcedebat, magno a fidelibus in pretio habita. Hoc vero prodigium continuatum fuiſſe affirmat quotannis uſque ad tempus majorum; ſed deinde propter homicidium ibidem commiſſum, ac virginem violatam occaſione vigiliarum, quæ in Sancti honorem ac propter feſtum ejus nocturno tempore ibidem fiebat, prodigioſam arborem exſiccatam fuiſſe, nec umquam amplius protuliſſe fructus, prout tradunt populares. Hanc vero traditionem confirmari ait in ſacra quadam Ode Frederici Scotti lib. 5 carminum pag. 281, in laudem* S. Rochi *ab eo compoſita, cujus verba ibidem recitat. Sed res tam miras, & magis idoneis teſtificationibus non confirmatas relegare nobis licebit ad traditiones mere populares, donec fortius ſtabiliantur, quam ex iſto poeta, & ex Bartholomæo Bagarotto, de qua in nota proxime præcedenti dictum.*

CAPUT III.

Divinitus cibatur; innoteſcit ejus ſanctitas; Gothardi patientiam exercet, & ad vitam ſolitariam eum inducit; ab angelo ſanatur; curat bruta: non ad eum cæleſtis.

VII. *Altro modo cavil ci pone affer.* a

RUs enim quodpiam huic nemori vicinum frequentibus ædificiis maximo ſumptu erectis, erat, quo primores illius civitatis profugerunt: quos inter Gothardus *a* familia non ignobili vir opulentiſſimus erat. Hinc ſervos complures habuit caneſque ad venandum aptos, ex quibus unus ad menſam heri audacius progreſſus, cum Gothardus diſcubuiſſet, panem, præter conſuetudinem, ex ejus manu rapuit, indeque profugiens ad Rochum defert. Herus hoc parvi fecit, familiaritati neceſſitative tribuens: verum cum ſequenti die in prandio & cœna idem feciſſet, ira concitus Gothardus, ſervos quaſi cibum cani non præbentes convitiis proſequitur. At illi: Cibum hunc cæteriſque canibus, o here (vivit Deus) præſtamus, inquiunt; & quid ſibi hoc velit, ignoramus. Quæ cum Gothardus audiviſſet, ſi denuo canis id moliretur, illum ſequi ſtatuit. Venit paulo poſt, panemque, uti cœperat, rapuit. Gothardus vero conſeſtim, cibo relicto, illum auſugientem ſecutus eſt: qui panem ad Rochi tugurium deſulit, eique reclinato capite panem porrexit: quem Rochus accipiens, canem benedixit. At Gothardus, qui illum continenter obſervaverat, ſtupore compreſſus inquit; Inſcrutabiles ſunt viæ tuæ, Jeſu admirabilis, infinita poteſtas tua, ſingularis bonitas, & in homines tibi deſervientes immenſa pietas, quos eſurientes bonis imples, divites vero, qui epulis magis, quam tibi, inſerviunt, egenos reddis: quique Eliæ, corvo miniſtrante cibum præbuiſti.

22 Accenſus igitur divino ardore Gothardus protinus ad Rochi tugurium pervenit; illumque humi proſtratum interrogat, quiſnam eſſet aut quid mali pateretur? Tum Rochus eum obſecrare, ut procul abſiſtat: ſe enim peſte vexari nuntiat. Cothardus domum revertens, ſecum ſic animo volutat: Heu me miſerum & infelicem divinoque lumine orbatum! Canis hic meus, cui ingenium natura negavit, & brutis annumeravit, cujus vitam & mortem idem exiſtimare licet, miſelli hujus ægrotantis commiſereſcens, tanta induſtria tantoque artificio ei cibum quæſivit, invenit, attulit. At ego, qui divitiis abundo, cui a natura ingenium tributum eſt, & miſereſcendi jus, non ignarus, bonum nullum apud Deum immortalem abſque præmio dimitti, operumque meorum mercedem expecto, patiarne ſanctum hunc hominem ſolum inter feras & vepres ab omnibus derelictum interire? Avertat Deus tantam crudelitatem aut ſævitiem in me contineri.

cujus dominus Gothardus Sanctum convenit,

24 Ad Rochum itaque extemplo reverſus, his verbis eum allocutus eſt: Sentio me, beatiſſime Vir, Deum teque ſimul injuria affeciſſe, crudelitatem in te exercuiſſe. Reverſus itaque in tugurio tecum hic manſurus ſum, nec domum rediturus, priuſquam bonam valetudinem adeptus fueris. Tuus hic adventus, Rochus inquit, eo mihi gratior eſt, quo divina providentia potius quam humano conſilio factum exiſtimo, quæ hominum corda rore ſui ſpiritus perfundit, quæ omnia futura ab æterno providit, quæ bonum nullum ſine ampliſſimo munere prætermittit; malum autem nullum, quod non puniat, & juſtitiam clementiæ immixtam, omni ſeveritatis rigore omiſſo, complexa eſt. Neque adeo in bonos pietatis ſuæ oculos defixit, ut malos deſeruiſſe videatur. Eis autem, quos elegit, vitam rectam oſtendit, quemadmodum in te feciſſe conjicio. Qua ex re mihi perſpicuum eſt, poſteaquam, rubore & timore omiſſo, illi inſervire deſideras, te gratum illi eſſe. Perge itaque, ut cœpiſti, quo felicitatem conſequaris, quam Deum tibi promiſiſſe, videre mihi videor.

ejuſque ſanctitatem confeſſo.

VIII. *Inducitur hic ab illo, dum panis non adeſſet.*

24 Hæc & complura alia dum divini homines fabulantur, tantum hujuſcemodi ſermones protraxere, ut fame premi inciperent: admiratique ſunt mirum in modum, canem, ut conſueverat, panem

A panem noo attuliſſe. (Gothardus itaque Rochum alloquitur.) Quo pacto, mi pater, cibum tibi comparabo? Cui Rochus: Futura nequaquam quærenda ſunt, modo ſpem noſtram in eum locaverimus, qui recto judicio omnia regit, qui neceſſariis in rabus numquam deſuit, in ſuperfluis vero numquam abundaſſe viſus eſt; tamen primi parentis errore mortalibus injunctum eſt, ut labore ſudoreque ſibi victum acquirerent. Tu itaque baculum, peram, pileum, palliumque ſumito, & circumvicina loca perluſtrato, & panem oſtiatim mendicato. Nullum equidem, pater, Gothardus inquit, laborem ſubterfugio, modo Deo immortali tibique complaceam. Verum omnes, qui hæc loca incoluot, me uorunt, nec ſibi unquam perſuadebunt, me aut tantæ ſanctitatis eſſe, aut in tantam incidiſſe miſeriam, ut mendicare debeam. Sequere Chriſtum & Apoſtolos, Rochus ioquit, qui, quamvis Dei Filius eſſet, cujus verbo cuncta ex olhilo creata ſunt, tamen a mortalibus victum quærere Deus & homo non eruboit. Qui vero eum ſequabantur, relictis omnibus, mendicare ſibi glorioſum exiſtimarunt. B His motus Gothardus, lætus Placentiam profectus eſt. Hic dum quaſdam domos percurrit, & panem orat, eum illum ditiſſimum eſſe, cuncti ooo ignorareur, ab omnibus ludibrio eſt habitus.

hunc mendicatum erat.

25 Ad amici tandem cujuſdam oſtium declinat, quo familiariſſime utebatur. Cum vero ab eo cogoitos fuiſſet, ira conoitus amicus, Gothardum, qnibus potuit conviciis & contumeliis imperit, acſi patrimouium optimos vir ille, quod erat ampliſſimum, profuſiſſime contriviſſet: Cur, inquiens, panem cauibus parcius noo exhibuiſti: quem ſi modeeate illis tribuiſſes, hac miſeria careres, ac dnmi te ſine familiæ tuæ dedeenre enntineres. Si vero tantillum prudentiæ aut ſapientiæ in te fuiſſet, domi potius inedia mori, quam tuorum iajuria mendicare debueras. Verum poſtquam ad hanc inopiam egeſtatemqoe tua culpa, tuis erroribus, prolapſus es, vive miſer: abi hioc, ſceleeate: abi familiæ tuæ dedecus, malleo ſecurique diguus. Receſſit igitur Gothardus, injuriæ contumeliæque impatiens. Querebatur enim, amicum, cui plurimum fidebat, nullum erga eum C benevolentiæ ſignum oſtendiſſe. Tota dehine urbe perluſtrata, cum duobus vix panibus ad Rochum regreditur, & illi rem omnem aperit. Tum Rochus: Amicus ille tuus, qui Dei ſervum deſpexit, peſte ſaucius, dolore ingeuri vexatur, e vitaque hac luce migrabit. Illios tamen * igoo-

* *hæc, atque ad obſervabis, non ſunt in antiqua editione, quam habemus.*

IX. *Sanatur Sanctus ab angelo, curat bruta, audit vocem cælitem;*

ſantiæ commiſereſcendum eſt. Quapropter civitatem viſete, ægrotoſque in Dei virtute ſanare ſtatui. Tu interim hoſpiciolum ruguriumque hoc ooſtrum obſervabis.

26 Sequenti autem luce Rochus nondum liber, ſumpto baculo, illique inuixus Placentiam, ut potuit, proficiſcitur, hoſpitale pro more viſitat, ægrotos hilati facie, amœniſſimis verbis conſolatur, tangit, & ſigno crucis liberat. Per nrbem (autem) progreſſus, eo motbo laborantes in Deoque ſperantes ad priſtinam valetudinem reduxit. Sole autem ad occaſum declinato, tugurium repetere conſtituit. Solus itaque per ſylvam incedit: bruta quæque, adverſa valetudine vexata, ad Rochi pedes provoluta ſaoitatem poſcebant. Complures propterea eum extra urbem, rerom magnitudine moti, proſecuti ſunt, vocemque de cælo miſſam ad ſe (audivere) clamantem: Roche, Roche, otetiooem tuam exaudivimus, ſanitatemque tibi donavimus. In patriam itaque, Deo aſpirante, revertere, pœnitentiam acturus, ot Sanctorum uomero aſcribaris. Oſtupuere cunctorum animi, quod novum & inauditum nomen audiviſſent. AUCT. FRANCISCO DIEDO.

27 Ex his unus Deo acceptus, arbitratus Rochum illum eſſe, qui infirmos ſanabat, certior tamen fieri cupiens, ſylvam ingreſſus, ad Rochi rugurium ſeeontulit; ibique co invento, Salve, inquit, Roche ſanctiſſime. Cum perſpectum habeam, Deum tui miſertum, ſanitatem bonamque valetudinem tibi reddidiſſe, & te in patriam revocaſſe; prioſquam hinc diſcederes, te viſitare volui: & quia Deo te gratiſſimom eſſe percipimus, urbem hanc noſtram, & oos omnes, ac fortunas noſtras tibi commeodamus, & ruo auxilio ſovendas tradimus. Rochus, qui adhuc nemini nomen ſuum prodiderat, Quis te, inquit, nomen hoc meum edocoit? Ille rem, ut acta eſt, enarrat. Rochus primo autumans, neminem, præter ſe, vocem illam audiviſſe, hunc quoque intellexiſſe didicit, genibus ad terram flexis hunc orat, ne mortalium cuipiam aperiat, eum Rochum eſſe, ut ignotus libere & ſine animi moleſtia io patriam redeat. Ille ſe facturum promirtit. E

qua inuenerit, tamen ſe invitus,

28 Gorhardus autem Rochum paulo ante peſte *Monitis ſalutaribus* ſaucium vix ambulare potuiſſe, mox liberum & iocolumem evaſiſſe conſpicatus, divino munere id factum exiſtimans, majori veneratione illum eſt proſecutus. Ad quem Rochus converſus, qnibus poteſt ratinnibus, hortatur, ut in ſylvis vitam eligeret, & Deo inſerviret, qui docet in doctrina; qui exhortatut in exhorraodo; qui præeſt in ſolicitudine: facculum item eoutexat, qui tiueas nou formidet, talemque ſe Superis præbeat, ut eum cæleſti conſortio diguum illi exiſtimeut. Com veto ad mortem embo pervenerint, nti in hac fluctuoſa rerum ambigiue * ærumuarum laborumque ſocii extitiſſent, ita in cælo una divino lumine fruereutut. Quo, inquit, viſo, mi Gothaede, nihil ulterius quæritor, nihil appetitur: cum in eo ſint omnia, quæ ad perfectam divinitatis majeſtarem concurrunt: ita ut nullam ſatietatem reddat. Verum enixius aliquanto ſpectantes, quo magis illud iotuentur, eo magis videre cupinnr, juxta ſacrum illud: Spiritus meus ſuper mel dulcis &c., &, Qui edunt me, adhuc eſurient; & qui bibuut me, adhuc ſtitient. F

* *al. ambage*

29 Eia igitut, mi Gotharde, illum ſeqnere qoi ex uihilo creavit omnia; qui nos omnes nou ſolom amat, ſed & fovet, & ampleſtitur; qui non fortonas noſtras, non uxores, noo liberos, nou denique mortalium rerum quidquam; verum cordis ardorem, ejus amore & charitate acceuſum, noo ſoo, ſed noſtro commodo optimi patentis more requirit. Cui Gothardus, Dive pater mi, inquit, ſcito me omnia facturum, ſi modo tecum peregrinari paſſus fueris, itineriſque comitem me adjunxeris, ant ſaltem una mecum hic aliquantiſper commoratus fueris, diſciplinaque tua imbutus, facilius eremi incommoda ſufferam. Quod cum Rochus intellexiſſet, non parum huic viro ad beue, beate, recteque vivendum incliuate ſe profuturum rarus, mutato coofilio, moram dierum aliquot ſub (vetere) ſolitoque tugurio cum Gorhardo traxit: quo tempore Rochus divinarum rerum peritiſſimus, Pauli eremitæ dogmata, Hierouymi, Antonii, cæterorumque, qui in etemo vitem courtivere, inſtituta Gothardum edocet. *Gothardum hortatur ad vitam ſolitariam.*

ANNO-

AUCT. FRANCISCO DIEDO.

ANNOTATIO.

a Gothardus, cujus tam multa in Vita S. Rochi fit mentio, ex nobili Palaſtrella familia fuit; enjus imago in æde S. Annæ Placentiæ (quæ eccleſia Fratrum Ordiois Servorum eſt) una cum vita ejuſdem S. Rochi in pariete ab eodem Gothardo (ut ferunt) depicta cernitur. Is paſſim ſanctus nominator. Sed qua die deceſſerit, nec * ubi corpus illius conditum fuerit, hactenus mihi incompertum, *inquit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem 16 Auguſti in annotatione. Apud Caſtellanum in Martyrologio univerſali ad diem* XXV *Februarii ſignatur* Prope Mediolanum S. Gothardus confeſſor; *qui an idem ſit, non habeo, unde diſſeniam. Sed apud nos ad iſtum diem in Prætermiſſis occurrit* S. Gotardus epiſcopus & confeſſor Mediolani; *ubi dictum eſt*, nobis de eo antiſtite nil conſtare.

* l. &

CAPUT IV.

Patientia per annos quinque in carcere probata; defenſa ejus innocentia, apparitio angeli; impetratum patrocinium contra peſtem, mors; agnitio; miracula, templa.

Tempus emptionis aut ſepultur.

QUibus peractis, relicto io ſylva Gothardo, Rochus, Deo comite, longis itineribus in Galliam delatus eſt, quæ armorum ſtrepitu bellorumque turbioe vexabatur. In patriam itaque dirigens iter, ad oppidum quoddam pervenit, quod Rochus patruo, uti jam diximus, donaverat, præfectumque ejus loci ſuffecerat. Is in templum pro more conceſſit: qui a lictoribus comprehenſus, (exploraturem enim illum arbitrabantur) in vincula conjectos, ad principem deducitur; a quo, quiſnam eſſet, interrogatus, Jeſu Chriſti ſervum & peregrinum eſſe, inquit; oſavitque, ut vota ſua prnſeqoi eum ſioeret. Princeps Rochum ob habitum & ſqualorem haudquaquam agnoſcebat *a*, illumque in carcerem, cæterorum omuium maxime tenebroſum, belli ſuſpicione formidineque compreſſus detrudi juſſit, & cuſtodibus imperavit, ut illum diligenter obſervarent. Qua ex re Deum immortalem, id genus ærumnarum, quod graviſſimum eſſe videbatur, ut illum ſalvaret, elegiſſe arbitratus eſt; illi gratias habuit, quod omni crueiatus genere eum dignum feeerit.

C X.

a

& in carcerem conjectus, & per annos quinque patientia ejus probata, ad mortem ſe ponit.

31 Carcerem itaque ingreſſus tenebrarum, fœtoris & ſcorpionum ſocius, ad terram reclinatn genu Deum ac Virginem Mariam orat, ne illum deſerant, virtutem præſtent, quo facilius cætera iucommoda patiatur. Hic igitur maximis laboribus, maxima vitæ auſteritate, vigiliis, verberibus corpus cædendo, tanta abſtineotia, ut coctum aliquid ſumere luxuriam putaret, (Tantum deni.ue corpus contriverat, ut vix ſqualida membra humi colligeret) quinqueunium ibi conſumpſit. Qun exacto, ſe ad extremum vitæ deveniſſe ratus, careeris cuſtodes, ut ſacerdorem quempiam ad eum introducant, exorat. Deductus igitur ſaeerdos carcerem, lumen oec unde aceeptantem, ſpleodore perſpicuum, ingreditur: qua de re mirum in modum obſtupuit. Rochum deinde intuens, & faciem ipſius divinom quidpiam ſpirare, fulgoremque oculorum admiratus, ſemianimis factus, verbum vix eloqui auſus eſt, &, quid vellet, Rochum poſtulavit. D

oſtendit ejus innocentia conſervatur ad carcerem, apparet ei angelus:

32 Tune ille ad ſacerdotis pedes provolutus, delictorum veniam implorat, rogatque Euchariſtiam ſibidari. Sacerdos lacrymans ad principem ſe confert, ac monet quam modeſtiſſime, gravi injuria Deum affectom eſſe, quod ſanctiſſimum hominem, omni prorſus ſcelere alienum, quinquenuio jam in eareere tenoerit. Vitæ auſteritatem, hominis patientiam, lumina præterea in carcere viſa narravit: quæ omnia ſanctitatis indicia ſunt. Hac re paſſim per oppidum divulgata, pietate ducti oppidani, videndi hominis deſiderio tenebantur, & ſe ad carcerem catervatim conferunt: ac Rochus morbo eorreptus, cum aliquantiſper quieti ſe dediſſet, Dei nuotius ei in ſumnis viſus eſt, ſic inquiens: Tempus eſt, mi Roche, ut tuam hanc ſanctiſſimam animam in Patris ſinu collocem. Quamobrem ſi quid pro te aut mortalibus quippiam optandum propoſuiſti, antequam e vita migraris, a Deo optimo maximoque petito: fiet enim quodcumque optaveris. E

precatur a Deo patrocinium contra peſtem,

33 Tune Rochus: Parens, inquit, mitiſſime, qui populum tuum ab Ægyptiorum manibus, ſinus Arabici pelago penetrato, liberaſti: qui Lothio te ſperantem ex urbibus nequiſſimis, (& de flamma ignis eripuiſti: qui Jonam ſervaſti;) * eataclyſmo eripuiſti; qui nullum in te ſperantem rejicis, neminem fruſtraris, omnes in te confidentes & auxilium tuum imploraotes, qui verbo aut opere patrocinium noſtrum invocaverint, a ſæviſſima peſte ſervare, protegere & tueri non dedigneris; nec id noſtris meritis, ſed miſerationis & clementiæ tuæ magnitudo otationi meæ coocedat. Hanc præterea miſeram & fontem animam tua pietate majeſtatis toæ conſpectui (præſentari) dignaberis, quamvis oihil umquam in hac vita egerim, ut tanto munere dignum me fuiſſe exiſtimem: pietatis tamen (&) elementiæ tuæ vim erga me, benigniſſime Jeſu, oſtendito. Qua oratione habita, Deum optimum maximum, elementiſſimum ſuis eſſe, objectumque illud beatificum, viveus adhue in cælum raptus, conſpicatus, optatis ſuis annuiſſe cognovit. Quæ munera etſi rerum omnium opifex ſua potentia mortalibus elargiri poteſt, majeſtatis tamen ſuæ munificentiam clementiamque, Sanctorum) ſuorum) meritis ita expoſcentibus, illis veluti inſtrumentis quibuſdam in nobis exercet. Voluit enim Deus ſuo nomine (eos) dæmonia ejieere, ſerpentes tollere, (&) ſuper ægros manus impnnentes ad priſtinam valetudinem reducere. Exorata igitur divinæ amplitudinis charitate, Rochus humi dejectus, oculis ad cælum revolutis, arrubuſque modeſtiſſime compoſitis, animam Deo reddidit. Tum vero qui ad earcerem convenerant, lucernas ingentes intus per quaſdam rimulas lucefcere conſpiciunt; id ad careeris enſtidem deferunt: qui, cooſeſtim recluſis fotibus, beatiſſimum corpus ſolo proſtratum, ad caput & pedes lucernas ardere eumperit. (Ad latos vero tabella his literis inſcripta) peſte laborantes, ad Rochi patrocinium confugientes, contaginoem illam truculentiſſimam evaſuros. Quod ubi ad principem delatum eſt, magnitudine rei eommotus, ſanctiſſimum corpus ſumma pompa ad templom deferri jubet: quam & ipſe præfeotia ſua exornavit. F

* deeſt, Noe

XI. *idque oſtendit, ac meritur.*

35 Prin-

A 34 Principia vero mater cum Rochi numen in tabella compertum lageret, filium his verbis alloquitur: Hic nepos tuus eſt ex fratre ganitus; qui defuncto, hic benigne tibi imperium conceſſit, & (in) Italiam auremaſque rationes ptpfectus eſt. Ut vero cartiones reddamur, corpus adeamus, in cujus pectore ſi crucem comperiamus, hunc (illum) eſſe ſcito. Qua cruce inventa, mater principem objurgare cœpit, ajus crudalitatem deteſtata, cujus cauſa vir ſanctiſſimus immerita morta & familiæ ſuæ dedecore extinctus, eſt. En quo plangor & alnlatus ſit. Oppidani olim principis ſui cadaver, ſanctiſſimnmque corpus lacrymis humectant, oſculaque dafigunt. Juſtiſque ritu peractis, princeps magno impeodin ei remplum erexit, diem ſolennem, quo divus Rochus obiit, imperat ſcarn decimo* ſcilicet Kalendas Saptembris, unoo Chiſti MCCCXXVII, Olympiadis vero quingentaſimæ decimæ nonæ anno ſecundo: quod ſolenne ſtarnmqua ſacrum ad hæc uſque tempora abincolia celebratur. Cujus ſanctiſſimi Viri merita atque opera ſupra ſeptimum atqua octuageſimum annum Italos latuere.

Cognoſcitur a patre, qui ei templum erexit, origo.

* al. decimo tertio

B 35 Anno vero milleſimo quadringentaſimo quarto decimo, (Kalendas vero Julias quinto decimo*) Chriſti fidelas, & Romanæ Eccleſiæ prælati *b*, qua Græcorum *c* hæreſim tollerent, omnes in urbem Conſtantiam *d* Germaniæ celebertimam in unam convenere. Urbem illam peſtis ſæviſſima intravit, ita ut omnes de fuga conſulerent: arbitrati enim ſunt id dæmonum opera factum, quo Dei Eccleſiam Perrique naviculam, ſi naufragare non poſſent, illam ſaltam agitare, ac turbare conarentur. At Deus clementiſſimus eum nollet Rempublicam Chriſtianam perdere, dum prælati mortem formidantes, ad unum omnes urbem reliuquere ſtatuiſſent; adoleſcens quidam Garmanus Chriſtianam religionem labefactari timens, divino numine afflatus, ſupra ætatem audatius Patres ſic alloqnitur: Etſi Deus omnium conditor ſacroſanctam Romanam Eccleſiam Chriſtianamqua Rempublicam & urbem hanc ſalvare potaſt, voluit tamen Sanctis ſuis præcipua quædam alargiri, quibus interceſſoribus mortales vota & optata ennſequantur. Audio enim Rochum (quemdam) a Gallis ſumma in vanaratione habitum: cujus maritis omnes ad eum confugientes peſte liberantur.

XII. *Feſtum ſeptimum* * al. decimo *tertium*

b c d

C 36 Vobis itaque conſilium do, Patres optimi, ut ad illum confugiamus omnes, corpuſque noſtrum inedia caſtigemus: & ſub Rochi vanillo ſignoque ſupplicationes per nbam facite, ac illum orare, ot apud Deum, cujus rem agimus, precibus inſter, ut urbi ſna miſeratione ſalntem præſtare non dadignetur. Adoleſcentis conſilium Patres omnes approbavere, & ſolenni pompa Rochi imaginem, omni comitante populo, per urbam deferant, ſupplicationes pro more agunt, corpuſque jejuniis & verberibus caſtigant. Quibus peractis, difficile dictu aſt, quam brevi peſtis illa evanneril. Quapropter cives & incolæ, omniſque conventus luctum & mœrnrem in gaudium, converiunt, & ſanctum virum maximo honore Germani quoque proſceuti ſunt.

apud Conſtantienſes invocatus auxiliatur.

37 Falicitet itaqua Chriſtianis rabus anpoſitis, ſoluto convantu, Itali ad nos Rochi nomen detulare, ad qua tandam loago poſtliminio reverſum, baſilicas, ſacella, tamplava in ajus nomine conſtruendi, materiam præbuit: ad quæ confugientes, imagines, ſtatuas, votorum argumenta, & ſanctiſſimi viri opera intuantur: quæ ſi ſcriptis mandare velimus, difficilius nobis profecto aſſet principium quam exitum reperire. Quapropter conſulto miſſa faciemus illa, ne, ſi in curia noſtra tantorum operum merita minus laudaverimus, illi gloriæ partem ſubtraxiſſe videamur. Hanc itaqua omnes imitemur; hunc pliis orationibus proſequamur, ut Deo ſimul & illi ſatvientes, ejus ſupplicationibus divinæ clemeutiæ munera conſeqnamur *e*.

Nomen ejus ad Italiam defertur: templa, miracula.

AUCT. FRANCISCO DIEDO.

a

ANNOTATA.

a *Miram hujus domini in non agnoſcendo fratris filia, qui nun erat ſenex, ſed in virili ætate, quique nun ita pridem admodum ei fuerat tam beneficus, ſecundum Sancti Acta, ſtupiditatem ac duritiem!*

b *Factum ſequeas patitur difficultates; de quibus noſter Commentarius prævius § 2 a num. 15; eaque fortaſſe de cauſa auctor Vitæ Ms. anonymus, quæ ſecundo loco eucudetur, nihil de illo habet.*

c *Imo vera ut aliorum hæreſim tollerent, ſecundum ibidem dicta num. 16.*

d *Urbs hæc ſita eſt in ſaltibus Sueviæ atque Helvetiæ, ſatis nota, ac concilio œcumenico decimo ſexto ibidem celebrato, memorabilis.* E

e *In Ms. hoc ſequitur proxime epiſtola Petri Ludovici Maldura ad Diedum, hujus Vitæ auctorem, data; ſed eam præmiſimus in Commentario noſtro prævio § 7.*

ACTA BREVIORA

Auctora anonymo.

Ex Mſ. Belforiii, qui illud acquiſivit e cœnobio Bethlehemitarum prope Lovanium, & contulit cum duobus aliis Mſſ. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium & Amblanenſium.

CAPUT I. F

Mira Sancti nativitas, ejuſque poſt patris ac matris obitum peregrinatio in Italiam ſalutifera.

Sanctorum ſitus in Monte-Peſſulano

PLurimas & inſignes Francorum imperium provincias habet; quas inter tum agri fertilitate, tum urbium & oppidorum ſitu ac celebritate, linguæ Occitanæ Provincia, quæ cum Aquitania jungitur, florere ſolet. In ea quidem ſingularis & magni nominis oppidum aſt, quod Mons Peſſulanus appellatur. Hujus dominum quondam habuit nobiliſſimus eques, nomine Joannes, illuſtriſſimo Francorum regum ſanguine natus. Hunc non magis generis nobilitas exornabat, quam omnium humanarum & divinarum virtutum ſtudia commendabant. Erat ei uxor nomine Libere, genere pariter & ſpecie clariſſima: ſicque omnipotentis Dei Filio uterque mancipabatur, ut ſanctis

EX MS. ſtia operibus & divinis ſemper tenaci amore intenderent. Sed cum vir devotiſſimus ex devotiſſima conjuge nullam hæredem ſuſcepiſſet, vota Deo pro hærede ſuſcipiendo, qui etiam Chriſti ſervus eſſet, fecerunt. Et quodam die, cum præcipue devota uxor Chriſtum & Matrem glorioſiſſimam Virginem Mariam in templo ea de re precaretur, angeli vocem hanc audivit: O Libera, exaudivit Deus orationem tuam; gratiam autem a Domino accipies.

2 Filium igitur mulier concepit *, qui Rochus in Baptiſmate appellatus eſt. Is in cunis crucem *impreſſam ſuper ſiniſtro latere ortus e matre attulit; quo profecto ſanctiſſimum ſtigma eum Chriſto chriſtiſſimum oſtenderet. Cujus rei cauſa præſentes magnopere demirati, Domino bene dixerunt; & ideo infantem beatum Rochum matet, licet nobilis & delicata, lactavit atque alur, cæteroſque nutricis labores non invita ſubivit. Et cum devotiſſima mater duos in ſeptimana ſingula dies jejoniis ageret, beatus iofans Rochus, mstre jejunante, a lacte continebat, nec ultra ſemel matrem * tunc lactabat: quodque omnibus mirum erat, eo die habilior, hilarior atque recentior erat infans beatus. Dum quintum ætatis ageret annum, ſuis parentibus ſedulo obtemperans, claris jam virtutibus excreſcebat, & defixam lateri ſignum crucis etiam cum tempore augebatur. Scholas a quoque adiens miro modo omnes ſcientia præcellebat, jejuniis, orationibus, & piis aliis vacans operibus: ſicque ad duodecimum annum pervenit, in quo cœpit diſtinctios corpus ſuum abſtinentia caſtigare *.

3 His temporibus, pater B. Rochi, vir omni divino amore confirmatus, maximo morbo invadituit: & ſe jam ſentiens extremis ſatis proximum, Rochum filium ad ſe vocat. O, inquit, Roche, unice hæres, vides, me brevi vitam finiturum: quatuor tibi in teſtamento meo, ſimul cum imperio & mea hereditate mandata relinquo: primum, ut, ſicut inſtituiſti, Jeſu Chriſto jugiter ſerviat: ſecundum, ut pauperum viduarum & orphanarum ſis memor: tertium, theſaurorum meorum rectorem te conſtituo, ut ea pariter in pios uſus conferas: quartum, ut egenorum atque pauperum hoſpitalia ſiccoentes. Hæc ſuapte quidem ſponte facturum ſe, Rochus promiſit, & devotiſſimi domini Joannis animæ immortalia mortale cerpus deſeruit. Anno etiam ſuæ nativitatis decimo quinto devotiſſimam matrem Rochus ſepelivit. Et ita paucos poſt dies patris teſtamentum impiger exſequitur, religioſa loca, & pauperum domos viſitat, miſeros, oppreſſos & ægrotos opibus & conſilio eurat: viduas, pupillos & orphanos conſolatur, inopes virgines nuptui collocat: hiſque piis officiis rem patris ſui omnem non invitus diſpenſavit.

4 Poſtquam patris ſui mandata expleſſet, decrevit ſecum patriam deſerere, & varias per chriſtianitatem peregrinationes agere. Habito * itaque peregrino induitur, caput pileo tegitur, de humeris bulga pendet, baculus peregrinalis dextram ſubit: & intentus pœnitentiæ Rochus, poſt multa deſerta, Romam verſus contendit. Sed prius in oppidum Aquam Pendentem nominatum ſe appulit: ubi diriſſimam peſtem vigere, cum multis in via ſeviſſet, pereupide in hoſpitale ejus accurrit. Hujus hoſpitalis curam quidam, nomine Vincentius, habebat; a quo Rochus beatus non ſine multis precibus & labore impetrat, ut ipſe ægroris diu noctuque inſerviret: timebat enim ille, ne Rochus florens & juvenis ſtatim ſe-

lo peſtifero cædretur. Sed poſteaquam ad ægrotos venit, eis omnibus in Jeſu Chriſti nomine benedixit, & uniuſcujuſque membra impavide contrectavit: ita ut ſtatim virum ſanctum ad ſe inſtomiſſum faterentur; quia jam tantorum dolorum iocendia per totum hoſpitale extinxerat. Inde per Aquam Pendentem Rochus incedens, uniuſcujuſque domum peſte vexatam adire feſtinat: & eum ſigno crucis ac memoria paſſionis Jeſu Chriſti quemcumque tetigiſſet, eomdem ſæviſſima peſtis deſetebat.

5 Libetata peſtis contagio Aqua Pendente, verſus Cæſenam civitatem Italiæ magnificam tendit, quam non minor peſtis diu vexabat, eamque brevi ſpatio liberat. Inde tandem Romam venit: in qua tota urbe locus peſto vacuus reperiti vix poterat. Erat autem iis temporibus Romæ Cardinalis quidam titolo Angleriæ *b*, quæ provincia Longobardorum eſt. Jam hujus Cardinalis ædem beatus Rochus aceeſſit, & cum in conſpectu Cardinalis paulifper ſtetiſſet, ſubito mira conſolatio & ſpes in animum Cardinalis peſte infecti dilabitur: intellexit enim juvenem beatum Rochum Deo eſſe chariſſimum: hoc vultus, hoc mores, hoc Rochi modeſtia protendebat. Quare ſe Roeho beato commendavit, ut eum a peſte tanta liberet & eonſervet. Et, ecce, Rochus ei Cardinali in fronte crucem digito fignat; ſtatimque apparentiſſima & manifeſtiſſima erua in fronte Cardinalis impreſſa cernitur, & ſic Cardinalia a peſte protegitur.

6 Cumque ſanctum Rochum precaretur, ut crucis ſtigma e fronte tolleretur, ne populo ſpectaculum foret; Rochus hortatur eum, ut Redemptoris ſignum in memoriam paſſionis ejus perpetuo in fronte gerat & reverenter colat, quo a dita peſte liberatus exiſtimerat. Cardinalis ergo ad Papam beatum Rochum adduxit *c*, qui ſtatim tadium luceutiſſimum & cæleſtem e fronte Rochi micare ac reſplendere vidit; ipſeque beatus Rochus plenariam indulgentiam a Papa obtinuit. Cum autem Cardinalis de Rochi gente & patria ab eodem quæreret, ille nullam mortalem gloriam affectans, patriam & gentem ſuam celavit. Poſtremo accepta iterum benedictione a Papa, receſſit, & eum Cardinali per triennium Romæ exſtitit, contiouas pauperibus & peſte vexatis operas & labores indulgens.

7 Poſt tres vero annos Cardinalis ſenio confectus moritur; & Rochus Romam linquens, Ariminum *d* urbem Italiæ florentiſſimam venit: quam ſimiliter liberavit. Arimino peſte liberato, ad civitatem Navarenſem *e* in Longobardia venit, plurima etiam peſte oppreſſam; & illic totos duos menſes ægrotis peſte toto corde totoque Dei auxilio infervivit. Inde poſt amotam peſtem, vetſus Placentiam grefſus direxit, quoniam & in ea ultra modum peſtem regnate intellexerat. Erat nempe ejus ſemper ſtudii, ut in Jeſu Chriſti nomine & ejus ſanctiſſima paſſione, homines a peſte totos faceret; primumque in pauperum domos & hoſpitalia ſe teeiplebat, eo quod ea loca magis egereot auxilii.

8 Cum in hoſpitali Placentiæ diu fuiſſet, & fere omnes illic ægrotos a peſte curaſſet, quadam media nocte audivit in ſomnis hanc vocem angeli: Roche Chriſto devotiſſime, aspergiſcere, & peſtem, quæ nunc in te eſt, eognoſcere & curare ſtudeas. Ille continuo ſe pereuſſum telo mortifero in altera coxatum perſentiens, egit Deo gratias. Cumque gravi dolore cruciaretur, ejuſque languore ac gemitu omnes ſomni quiete privarentur,

*Inſignis gracula: * al. mira pulchritudinis additur: * Mr. Paſif. quæ tuba erat,*

** f. major eum*

** al. ſoli ſibi auſcultans, aliis blandus. anno ætatis 20 patrem, is matrem amittit.*

*Proinde Romam peregrinaturus adit Aquam Pendentem peſte afflictam, * al. nulla coccinea veſtimenta ralio circumamictus, & nullo comitante*

Cardinalem ſanat, ab eoque imaginem; adiit per Romam:

poſt triennium adit Ariminum Navarenſem, & ſanat.

Placentia peſte infectam ejurat.

A varentur, ille beatus propere ſe e cubili ſecepit, & ad exterius hoſpitalis limen advenientis diei lucem exſpectans cubabat. Prærereuntes orto jam ſole cives Placentini Rochum videntes, hoſpitalis magiſtrum impietatis accuſabant; ſed ipſe ſe coram civibus purgans, Certe (inquit) nobis invitis foras huc ſeceſſit. Ergo cives properanter beatum Rocbum e civitate depulerunt, ne per eum civitas majore peſte inficeretur.

ANNOTATA.

a *Hic paucula ineſſe ex Mſ. Patrum Cæleſtinorum Ambianenſium, notatur ad marginem Mſ. Belfortiani.*

b Cardinalis Angleriæ, audita Viri Dei fama, per nuncium ad ſe illum evocat. *Ita in Ambianenſi ſcriptum legi, ſignatur ad noſtram, quod hic damus, exemplar. Vide Annotata ad antecedentem Vitam cap. 2, lit. d. Falſa autem ſunt, quæ de iſto Cardinale, nec non de Pontifice acta hic narrantur Romæ, ex ibidem præmiſſis.*

d Ariminum, *urbs Æmiliæ in Italia, nunc* B *vulgo Rimini in Romandiola provincia, ad oram maris Adriatici, inter Piſaurum & Cæſenam. Conſuli poteſt Ughellus tomo 2 Italiæ ſacræ a col. 406.*

e *Immo* Novarienſem, *quam inter Inſubres in Lombardia Tranſpadana pag. 688 laudat Leander Albertus antea deſignatus: ſita eſt in Ducatu Mediolanenſi, eſtque caput Novarienſis tractus ab ea dicti.*

CAPUT II.

Geſta Placentiæ, reditus in patriam, obitus ibidem, & mirabilis agnitio.

Prope Placentiam degens curat ab infirmitate.

TAm multo tamque ferventi dolore oppreſſus, patienter tamen ſe ejectum ſuſtinet, ſemperque omnipotenti Deo benedicens, in quamdam deſertæ vallis ſilvam non longe a Placentia profectus eſt; ibique, ut voluit, ſibi parvulum C teſtum ex frondibus compoſuit. Mox nominis glotioſi Jeſu memor, ad preces mentem erexit & dixit. Magnas tibi gratias ago, Salvaror Jeſu, quod me, ut ceteros tuos peſte afflictos, in hunc (te precor) deſertum locum gratiæ tuæ refrigerium mihi mittere digneris. Finita oratione, ſtatim e cælo nebula elapſa eſt, & juxta cellulam ejus, in pulcherrimum & nitidiſſimum fontem, qui etiam illic hodie eſt, convertitur, cujus a- *a* qua æſtuanti Rocho refrigerium ferret *a*.

& cibatur a cane venatico, *b*

10 Erat prope eamdem ſilvam villa ruralis, quam nonnulli nobiles inhabitabant; quos inter quidam Deo charus, Gorhardus *b* nomine, magna rurs & magnam familiam poſſidebat. Ise multis venatieis canibus onum familiariter educaverat, qui ex menſa domini intrepide panem tractare ſolebat; &, cum panis Rocho deeſſet, panem ad eum afferebat. Quod cum ſæpius adverteret Gotbardus, &, ad quem ferret, ignoraret, ejus etiam familia ignorante, in proximum prandium, delicatum in menſa panem apponi juſſit: quem ſtatim ſuo more canis tollit, & ad Rochum accelerat: canem ergo ille inſequirur, & ad cellulam beati Rochi conveniont. Cesnens vero, quam familiarirer panem Beato porrigeret, reverenter Rochum ſalutat, & ſancto Viro aſſidet: EX MS. qui timens, ne peſtis contagio ille caperetor, Abi, inquit, amice, in pace bona; quia me violentiſſima peſtis tenet. Gothardus igitur domum ſnam reverſus eſt: ubi ſecum tacitus hæc loquitur: Hic pauper, quem in deſerto nunc reliqui, vir Dei cerre eſt, cum csnis, irrarionale animal, languido & derelicto panem ſolus portet: ideo qni hoc vidi, idem potius facere debeo, qui & bomo & Chriſtianus ſum. In hac ſancta meditstione ad eum reverſus, dixit: Facere tibi, ſancte Peregrine, miſericordiam cupio, & jam te numquam relicturus revisto.

& Gothardo, quam deret vitam eremitam

11 Rochus Deo gratias egit, & Gothardum in Chriſti lege jugiter erudiit. Poſtquam ſimul pauliſper fuere, nec oltra canis panem adferret, Gotbardus conſilium pro pane habendo quærit; &, cum magis magiſque fame urgeretur, remedium a Beato rogat. Qui juxta id Dominicum: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, horratur, ut redear ad villam, arque omnibus bonis ſuis renuntians, ſequatur viam Chriſti, & in nomine Jeſu panem petat. Aſt Gothardus præ pudore (quia illic & notus & dives erat) id ſe vereri, ait. Sed E randem beati Rochi crebra admonitione inſtructus, Placentiam, ubi etiam notiſſimus erat, venit, mendicat, atque illic ad cnjuſdam ſui compatris oſtium eleemoſynam poſtular. Ille Gothardo aſpere convitiatur, quid amicos ſuos hac dedecentiſſima homini prudenti & diviti mendicitate macularet, expulitque eum irrideus & iratus ab oſtio: & ſic Gorhardus a liorum domos mendicando ſollicitare cogitur. Eodem die compatrem iſtum peſtis invaſit, reliquoſque multos, qui Gothardo eleemoſynam negaverant. Reverſus tandem ad ſilvam Gothardus, quæ dicta ſunt, Rocho beato exponit; ſed beatus Rochus ipſius compatris mortem brevi futuram prædixit: quod ita factum eſt.

Nondum ſanatur, ſanat Placentiam;

12 Verumenimvero motus pierate & miſericordia Rochus, lieet ipſe peſte afflligeretur, plenam peſte Placentiam acceſſit; &, Gothardo in ſilva relicto, Placenrinis omnibus magno ſuo labore opem attulit, & in nomine Jeſu tangendo & benedicendo civitatem omni peſte abſolvit. Et ipſe adhuc ſuo malo & languidus & fere claudus ad ſilvam revertitur: ubi multos, qui audierant, F & ideo in deſertum vallem venerant, cum Gothardo reperit; quibus coram omnibus Vir Dei miracula facieb at.

cum ſanus factus, mittitur in patriam.

13 Poſt modicum tempus Gothardus & ſocii ſui propter cerra negotia Placentiam reverſi, beatum Rochum ad tempus in valle reliquerunt. Beatus qnidem Rochus Deo orationem feeerat, ut a peſte liberarerur, unde raptum ſomnus eum occupat. Interim Gothardus a civirare rediit, & cum jam eſſet junctus Rocho dormienti, audivit hanc vocem angeli: Roche, amice Dei, audivit Dominus preces toas, &, ecce, a peſte ſanatus es. Jubet ergo Dominus, ut verſus patriam tu. am gradum intendas. Hac ſubita voce obſtupuit Gotbardus, qui ſemper ante hæc Rochi nomen ignoraverat, atque confeſtim expergefacto & divinitus ſanato a peſte Rocho vocem, quam audierat, enarravit. Qni ideo rogavit, ut nomen ſnum celaret, utputa nullius mortalis glorism affectans: & poſtquam aliquot dies cum ipſo Gothardo & reliquis ſociis in eremo commoratus eſſet, eos omnes inſtruens, & in ſanctis operibus confirmans, valefecit: & peregrinus, ac pœnitentiæ divinique ſemper amoris ſtudioſus, verſus patriam tendit.

Ex MS. *aliter inſidiatoris captus quarto, c*

14 Dum patriam ſuam repeteret, ſeſe ad Angleriam provinciam Longobardiæ ad Almaniam verſus contulit *c*; ubi ejus provinciæ dominus bellum cum hoſte gerebat; cujus milites beatum Rochum comprehenderunt, & eum tamquam exploratorem & inſidiatorem domino tradiderunt; & is ſine mora beatum Rochum, ſemper Jeſum profitentem, atro carceri deputavit. Vir autem Domini parcens omnibus patienter carcerem ſubivit, & nominis Jeſu diu nocteque memor humiliter ſe Deo commendabat: adeo ut nullum ei incommodum carcer ageret, qui pro eremo & pro pœnitentia carcerem recipiebat. Poſtquam illic per quinque annos vixit, in fine anni quinti, cum jam Dei voluntas eſſet, ut ſancti Viri anima Sanctorum conſortio jungeretur, ille qui cibum eidem beato Rocho in carcere ferre ſolebat, ſingulis tunc diebus & horis mirabilem ſplendorem per carcerem & carcerem ubique cernit, & Rochum genibus ad terram pronum orantem videt: quæ omnia dominum ſuum retulit. Atque hujus rei fama ſtatim totam civitatem replevit adeo, ut cives complures ad carcerem tantæ novitatis cauſa B concurrerent: & idem viderunt, & enarrare ſunt omnes, Deumque laudabant, & dominum iſtum ſævitiei & impietatis incuſabant.

poſt annos 5 ſancte moritur,

15 Cum ſe tandem voluntate Dei hanc vitam mortalem finiturum cognoſceret, cuſtodem carceris ad ſe vocat, rogatque, ut dominum ſuum in nomine Dei & glorioſæ Virginis oret, quatenus ad carcerem mittat ſacerdotem, cui Rochus moriens confiteatur. Quod cum impetraſſet, & devotiſſime confeſſus eſſet *, rogat ut per tres inſequentes dies tantos ſe ſolum in carcere cæleſtia contemplari ſinat, quo melius & propius e vita decedens poſſit de ſanctiſſima paſſione Chriſti meditari. Senſerat enim Vir Dei quomodo cives civitatis dominum pro ipſo e carcere liberando ſupplicitet precarentur. Quæ omnia ſacerdos dominо retulit *, & ſic beato Rocho triduana illa ſolitudo conceſſa eſt. In fine diei tertii angelus Domini cum hac voce ad illum venit: Roche, ecce, mittit me pro tua anima Deus: a quo ſi quid optas in hac ultima tuæ vitæ parte, nunc id petere debes. Rochus ergo omnipotentem Deum prece devotiſſima rogavit, ut omnes Chriſtiani, qui C pie & reverenter in nomine Jeſu memoriam ſui fecerint, a peſte liberarentur; & oratione facta, exſpiravit.

* *Cod. Patavin. addit*, ſe rogatum Euchariſtiam ſibi dari

* *Ibid. hic additur*: Et cum lacrymis ſuſcipem adit, ut Virum tam ſanctum liberet.

ac tum primum agnoſcitur, ſepelitur, & colitur. * *f. honeſtum*

16 Poſt diem tertium, dominus civitatis ad carcerem mittit, ut beatum Rochum de carcere liberaret. Sed qui venerunt, jam vita finitum * invenere, & per totum carcerem admirabilis lumi-nis radios viderunt, ut indubie eum Dei amicum D intelligerent. Erat & ab illius capite cereus magnus, & alter quoque tantus a pedibus: quibus cereis totum ſanctum corpus illuſtrabatur. Invenerunt præterea ſub ejus capite tabulam aureis literis divinitus perſcriptam, in qua ſcriptum erat, Deum ejus orationi conceſſiſſe, quod pro laborantibus petierat. Ex ipſa inſuper cognovernnt beati Rochi nomen & auctoritatem; qua nomine cognito, illius civitatis domini mater, jam multo ſenio confecta, intellexit, Rochum fuiſſe filium domini Joannis da Monte peſſulano, qui frater germanus fuit hujus, de quo jam diximus, domini; quæ omnia propter incognitum nomen antes ignoraverant. Agnoverunt præterea, beatum Rochum eis neptem eſſe, per ſignum illius ſanctiſſimæ crucis, quam, ut diximus, ab utero matris natus contraxerat. Sic igitur ipſi pœnitentes, & ſeſe dolore ac planctu afficientes, tandem cum tota populi civitatis frequentia, ſolenniter & religioſe beatum Virum ſepeliunt. Qui poſtea in Apoſtolatu *d* Sanctus glorioſe dedicatus eſt; atque *d* ejus glorioſo nomini amplam & celeberrimam eccleſiam conſtruxerunt.

E *Apoſtrophe metrica ad Sanctum.* * *In eodem Ms.*

17 Nunc te prætereo, cecini, ſanctiſſime Roche,
Carmina, nec verſum mira beata petunt.
Libera nec ideo præſens hæc pagina promit,
Quam tibi ſit magni gratia larga Dei.
Quam tu pluris ades Chirone & Apolline contra
Quod bene ſis peſtes unica certa ſalus.
Jam vos mortalem medicum contemnite, quorum
Corpora (febrilis) tabida peſtis habet;
Ad Sancti properate gradus, Rochnque vovete,
Angelicam novit munere ſolus opem.
Extremum hoc moriens donum munuſque poposcit,
Puſſet ut ægrotos ſolvere peſte pios.
Conceſſit meritum ſtabili ſub fœdere Chriſtus:
Ergo preces Rocho ſemina virque date.

ANNOTATA.

a *Videſis Annotata ad præcedentem Vitam cap.* a *lit.* g.

b *De eo ibidem in Annotatione ad cap.* 3.

c *Locum hunc expendimus in Commentario prævio* § 8. F.

d *Hoc Pinus biographus, ſæpenumero in Commentario noſtro prævio citatus, aliis verbis explicat. Sed tam idem Pinus, quam hic noſter anonymus in eo hallucinantur, ex dicto Commentario* § 2.

GLORIA POSTHUMA

APUD ANTVERPIENSES.

§ 1. Reliquiæ, piæ fundationes, fodalitium, privilegium.

Documenta ſequentia hic nobis ſubmiſit Frater

Poſtquam pro decurſum mei Commentarii S. Rochi prævii plurima collegeram de publica ejuſdem Sancti veneratione per Europam propagata ex Confraternitatibus in ipſius honorem erectis, item ex ecclaſiis ac ædibus ſacris ejus nomine nuncupatis; conquirenda etiam illa eſſe cenſui, quæ hic Antverpiæ ſunt, quæque ad ſanctiſſimi Confeſſoris gloriam poſthumam illuſtrandam conducura arbitrabar. Qua in re nactus hic ſum ſtrenuum ac officioſum adjutorem R. A. ac conſultiſſimum D. Joannem Engelgrave, juris utriuſque licentiatum, nec non inſignis eccleſiæ parochialis & collegiatæ S. Jacobi Canonicum, & capituli Adiuarium; cujus cura,

A *cura, præter inſtrumenta authentica a laudato Viro mecum communicata de iis, quæ ſunt in prædicta eccleſia, nonnullas inſuper alias notitias ipſius manu ſcriptas accepi, ad finem a me intentum accomodatas; quas infra ea de cauſa, brevi actioni Antverpienſes vocabo. Ad hæc, aliunde quædam alia documenta obtinui, quæ ad alia hujus urbis loca ſpectant. Atque ab hiſce quidem locis primo incipiam ſingularem erga S. Rochum Antverpienſium pietatem. De ipſamet itaque ſacra, in ſacello S. Rochi aſſervato, hoc produco teſtimonium ex authentico tranſcriptum nuperrime in muſeo noſtro:*

aquæ de reliquiis, 2 Ambroſius Capello, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia epiſcopus Antverpienſis, omnibus & ſingulis has viſuris ſalutem in Domino. Quoniam Sanctorum cum Chriſto in cœlis regnantium, relicta in terris corpora, aliaſque exuvias eccleſiarum eſſe ornamenta, urbium contra hoſtes viſibiles & inviſibiles præſidia, publica pietatis incitamenta, & recta ratione, & innumeris experimentis & omnium ſeculorum uſu comprobatum

B eſt. Cumque ex parte R. D. Gaſparis vander Herſtraten presbyteri, Nobis eſſet exhibita pars quædam ſpinæ dorſi S. Rochi, quam ven. adm. D. Franciſcus Dieriex, Ordinis Ciſtercienſis, abbas S. Salvatoris hujus civitatis (prout litteris authenticis, & alias nobis luculenter probatum fuit) deſumpſerat ex illo SS. reliquiarum ſacelli regii regni Porrugalliæ theſauro, qui a reverendiſſimo domino Joanne Mitæo Antverpienſium epiſcopo piæ mem. prædeceſſore noſtro, & a nobis recognitus & approbatus eſt; ac idem R. D. Herſtraten Nobis humiliter ſupplicaſſet, quatenus dictam S. Rochi Reliquiam de novo inſpicere, recognoſcere, & ſigillo noſtro epiſcopali munire dignaremur, ratamque habere gratam illam donationem, qua ipſe eandido liberalitatis animo, &

quæ donato ſunt peculiari erga S. Rochum devotione, præfaram ejuſdem oſſis partem dono dedit (prout illam a ven. adm. D. abbate præfato dono acceperat) ſacello S. Rochi in platea vulgo de Rochus ſtraet in hac civitate.

3 Nos præmiſſorum intuitu, ac dicti Sancti cultui amplificando quam maxime inrenti, ſanctam reliquiam præfaram denno revidimus, recognovimus, ſigillo noſtro epiſcopali in cera Hiſpanica

C impreſſo munivimus, ac pro vera & genuina dicti S. Rochi reliquia authoritate noſtra ordinaria approbavimus, ac in præfaro S. Rochi ſacello (in cujus favorem donationem antedictam accepravimus, ratamque habuimus) publicæ Chriſti fidelium venerationi exponi permiſimus. In quorum omnium fidem haſce mano propria ſignaras, ſigillo noſtro majori, & ſecretarii noſtri ſignatura communiti juſſimus Antverpiæ in palatio noſtro epiſcopali die xx Maii anno Domini MDCLXXII. F. Ambroſius Epiſcopos Anrverp. qui ſupra &c. De mandato reverendiſſimi domini epiſcopi præfari. P. de Biſthoven ſecr. *Præter hoc inſtrumentum vidi etiam aliam ſcabinalem, ut vocant, de donatione hujus ſacri ipſiuſ a laudato D. Franciſco Dieriex abbate facta D. Gaſpari vander Herſtratin; & hujus ceſſione; qua pignus iſtud ſacrum ſacello* S. Rochi, *quod exiſtit in platea vulgo* de Rochos ſtraet, *in perpetuum dediſſe ſe teſtatur. Quæ conſules, ſcabini, & ſenatus civitatis Antverpienſis ſuo teſtimonio confirmant die* v *Decembris anno* 1671.

4 *Porro ſacellum illud ſpectat ad domum ex-*

ſacello S. Rochi, *poſitorum, ſeu invalidiorum infantium*) vulgo het Dindelingen-huys, *& ad domum ſatuam. De hac Carolus Scribanius noſter in Originibus Ant-* AUCT. J. P.
verpienſium ſcribit iſta pag. 112: Fatua domus (in D. Rochos ſtraet) aberrantibus ab homine ſuo, quales in magna Republica, ingenti vicinia, numquam deeſſe poſſunt. Locus hic ab eleemoſynariis datus, & reſpondet operi fructus. *De iſta vero paullo pluribus:* Pupillaris domus expoſititiis dicata: quorum in magno populo & frequenti vicinia magnus numerus, & jam CXXC numerant. Auctores habet eleemoſynarios urbis anno MDXXXII: nobile opus, & quod nomen in principe mererarur. Educantur, &, ut primum per ætarem licet, edocentur, proor cujuſque ingenium rulerit: additurque lectio & ſcriptio, ne quidquam ad honeſtam educationem vitæque reliquum deſit. *Hæc Scribanius. Ne autem Chriſtianæ ipſorum inſtitutioni quidquam etiam deſit, ab uno e patribus Societatis expouitur illis doctrina Chriſtiana Dominicis diebus (ſacerdos loci eos inſtruit ad rite peragendam primam communionem) a duobus vero, ſtatis anni temporibus* E *excipitur coramdem confeſſio de peccatis. In dicto ſacello ſingulis feriis tertiis Sacrum dicitur in honorem* S. Rochi. *Ibidem publica veneratioui exponitur ejuſdem lipſanum: item die* XVI *Auguſti annua Sancti memoria celebratur feſtivo ritu, & dicitur ad populum.*

& in hoſpitali S. Juliani, 5 *Exſtat etiam hic Antverpiæ* in de Dooghſtraet, *ut vocant, id eſt, in platea alta, hoſpitale S. Juliani: de quo laudatus Scribanius pag.* 510. *Falluntur, inquit,* qui ante annos mille ſteriſſe volunt. Exſtructum reperio anno MCCCIII. Peregrinis quaqua venientibus in biduum hic domus eſt, & benigne habentur; ac ne divina deſint, adjunctum ſacellum, & in eo diurnum Sacrum. *Habeo in manibus impreſſum exemplar indulgentiæ plenariæ, ut nuncupant, feſto S. Juliani confeſſoris, ac ſingularis peregrinorum patroni, in ſacello hujus Sancti lucrandæ, quod in dicta platea ſitum eſt: & in eodem exemplari notatur, in iſto ſacello diebus Mercurii in eſtate hora ſeptima, ac in hieme ad medium octavæ cantari Miſſam in honorem* S. Rochi, *rujus ſacræ reliquiæ ibidem etiam quieſcunt, cum indulgentia quadraginta dierum, ab illuſtriſſimo epiſcopo Antverpienſi iis conceſſa, qui devote eidem interfuerint.* F

6 *Pignus etiam ſacrum veneratioui publicæ exponitur in eccleſia S. Jacobi, de qua dicebam ſupra, hierotheca argentea incluſum. Vidi illud ac bi-* uti non in eccleſia S. Jacobi, cum fundatione in favorem ſacelli S. Rochi, *veaeratus ſum, ac obſervavi ejuſdem hierothecam probe clauſam, & ſigillis illuſtriſſimi Antbroſii Capello munitam eſſe. Conſule, quæ dicentur infertus* § 3 *in fine. Sed plura alia ſingularis erga* S. Rochum *pietatis monumenta ibidem ad memoriam poſteritatis ſunt relicta. Et vero cultus ejuſdem Confeſſoris jam inde ab annis ducentis ac quatuor ſupra vigiati in ejus ſacello eccleſiæ prædictæ luceboatus vel continuatus fuit, ex notitiis Antverpienſibus antea deſignatis in quibus perlibeuus, cenſum, qui exſtingui non poſſet, florenorum quatuor annuorum ſub hypotheca cujuſdam domus in platea vulgo* de Lange-nieum ſtraet, *in favorem dicti ſacelli, ab anno* 1512, *per quendam dominum ſacellanum eſſe fundatum: cujus penſio, quæ, ut intelligo, ad hoc uſque tempus perſolvitur, confirmationis loco eſt, cum fundationis inſtrumentum non habeam. In iiſdem notitiis dicitur alia eſſe fundatio, ibidem ad altare* S. Rochi *Miſſas quaque perſolvendi hebdomadibus ſingulis. Item alia, ne ſæpe dictæ notitiæ memorant, ibidem faciendi Sacra duo ſingu-*

AUCT. J. P.

lis hebdomadibus. Tempus atque alia horum duarum fundationum adjuncta non pervenere adhuc manus: hic tamen ambas attexui occasione superioris, quam primo loco nominabam. Pergamus ad alia tempora.

ac privilegia ejusdem ara data.

7 *Anno Christi 1563 a Philippo II, Hispaniarum rege, diploma datum est in favorem altaris S. Rochi: litterarum exemplar authenticum, Flandrico idiomate scriptum, ante me habeo, e quo delibo sequentia. Confratres altaris S. Rochi anno mox designato in dicto diplomate referuntur obtulisse libellum supplicem, quo significant, se intellexisse, aliquot personas e sodalitio ejusdem altaris velle eidem altari prospicere per fundationes aliquas, ac censibus illos augere; sed difficultatem eis creari propterea, quod, si hæ fundationes & administrationes admittantur a præfectis ecclesiæ S. Jacobi, converti possint in res aliat, atque adeo pia personarum benevolarum ac sodalium ejusdem confraternitatis intentio infringi vel extingui. Quæ ratio, in dicto diplomate indicatur, præfatos sodales, aliasque* B *benevolas personas abterrere, quo minus altare illud ac divinum cultum condecorent, augeantque ejusdem fundationem; atque idcirco a supra dictis confratribus libellum supplicem esse oblatum, quo petunt, ut administris prædicti sodalitii vel confraternitatis supra memoranti altaris concedatur facultas, ut penes se sint in perpetuum administratio, pecunia accepta, ac regimen fundationum, nec non tam ea bona, quæ vel tunc pertinebant ad idem altare, quam ea, quæ imposterum eidem altari accreverint; ita ut nec præfecti ecclesiæ, nec præfecti S. Spiritus, ut vocant, nec ulli alii Superiores tam spirituales quam seculares, ullo modo possint eisdem se immiscere, aut de eisdem disponere, vel quidquam in illis mutare. Cui supplicationi supra memoratus Philippus Hispaniarum rex benigne annuit in suo concilio, uti latius patet e litteris, sigillo regio in cera rubra munitis, ac Bruxellæ datis die* 1v *Maii, anno Domini* 1563. *Erant itaque tunc temporis Antverpiæ, qui erga cultum S. Rochi non mediocriter erant affecti. Erant, qui cordi habebant ejusdem cultus conservationem. Erat denique confraternitas: verum quamdiu ante ea fuerit inchoata, nescitur: hoc scitur, Sancti sodalitium postea evectum fuisse ad majorem splendorem ut modo dicam.* C

§ II.

Confraternitas canonice erecta; ab Alexandro PP. VII. confirmata ejus statuta; gratiæ spirituales eidem concessæ.

Anno 1658 illustrissimus Antverpiensis

ANno *Christi* 1658, *die* xxi *Augusti illustrissimus Ambrosius Capello canonice instituit ac erigit confraternitatem* S. Rochi *confessoris in ecclesia S. Jacobi Antverpiæ sæpenumero jam memorata, pro omnibus Christi fidelibus utriusque sexus, sub titulo & invocatione ejusdem Sancti, in sacello & ad altare in ipsius honorem in dicta ecclesia erectum, ac sub certis statutis & ordinationibus. Quin vero laudatæ institutionis & erectionis exemplar Flandrico nostro idiomate conscriptum est, ideo illud latine reddimus in hunc sententiam:* Fr. Ambrosius Capello, Dei & Apostolicæ Sedis gratia episcopus Antverpiensis, o- D moibus has visuris salutem in Domino. Cum incomprehensibilis bonitas Dei, qui *in* sua etiam punitione misericors est, multiplicibus hominum peccatis ad justam iram excitatus, illos etiami, quos amat, variis sæpe flagellis castiget, ut eos reducat ad emendationem, & in gratiam recipiat: cumque ea de causa Christi Fideles ab omni tempore, neocssitate pressi, ad misericordiam ejus confugerint, & ad Sanctorum ejus intercessionem; qui tamersi generatim apud Deum omnipotentem præter modum honorati, æstimari, & exauditi sint in sua intercessione; reipsa tamen compertum est visibili eum consolatione & fructu, quæ homines plurimi sunt experti, Deum in hoc misero mundo designare aliquos e Sanctis amicis suis, tamquam peculiares patronos ac defensores adversus varia morborum ac miseriarum genera, quæ hominibus maxime horrenda & noxia sunt: cujusmodi præsertim est morbus subitaneus: contra quem inter cæteros tamquam singularis patronus colitur & invocatur sanctus Rochus confessor, qui, etiamnum hic in terris vivens, magno zelo E servivit ac subvenit iis, qui morbo subitaneo erant correpti, quique etiam eodem infectus fuit; ita ut patrocinium idem apud Deum peculiariter meritus esse videatur.

confraternitatem S. Rochi instituit.

9 Quæ omnia considerantes, illudque præ- rea, quod Deo placuerit propter nostra peccata prædicto subitaneo morbo hanc civitatem, uti insuper loca circumjecta, tum anno præterito tum præsenti, aliisque temporibus graviter visitare, sicut in præsentia etiamnum sentimus; Nobis visum est secundum demissas preces, & pium aliquorum devororum Christi Fidelium desiderium, ad majorem Dei honorem, Christianarum animarum consolationem, & iisdem punitionum depulsionem, hisce instituere & erigere confraternitatem in collegiata ecclesia S. Jacobi in hac civitate pro omnibus Christi Fidelibus utriusque sexus, sub titulo & invocatione S. Rochi confessoris, in sacello & ad altare, in ejus honorem in eadem ecclesia erectum, sub sequentibus statutis & ordinationibus.

I. Hujus confraternitatis directionem semper habebit ejusdem ecclesiæ collegiatæ canonicus, a Nobis ad hoc nominandus: sicut nunc nominamus D. Franciscum de Wolff, ejusdem eccle- F siæ canonicum.

II. Quicumque in hanc confraternitatem ingredi volunt, a prænominato directore, vel ab aliquo sibi substituendo inscribentur, nec ecebuntur quidquam propterea dare: unicuique tamen liberum erit dare, quod sibi placet.

III. Die inscriptionis suæ confessi de peccatis sumeot sanctum altaris Sacramentum, & tunc poterunt lucrari indulgentiam quadraginta dierum ibident recitantes quinies orationem Dominicam & salutatiooem Angelicam.

ex regulis eidem præscriptis.

IV. Similiter poterunt lucrari indulgentiam dierum quadraginta festo S. Rochi, & per totam continenter octavam, quando tunc interesunt alicui e divinis officiis Missæ, concionis vel laudum, quæ tum temporis fiunt in eodem sacello, recitaores, ut supra, quinies orationem Domioicam & salutationem Angelicam ad obtinendam pacem, infidelium conversionem, morbi subitaoei ac longe lateque grassantis mortis depulsionem. Item omnes sacerdotes iisdem diebus Sacrum dicentes in eodem sacello S. Rochi similiter lucrabuntur indulgentiam dierum XL.

V. Unusquisque huic confraternitati inscriptus

quotidie

A quotidie recitabit orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam, ut per interceſſionem S. Rochi placeat Deo conſolari eos, qui tum temporis morbo ſubitaneo fuerint infecti, omneſque alios ab eodem morbo liberare ac conſervare.

VS. Singulis feriis tertiis fiet Sacrum de S. Rocho. Unuſquiſque etiam pro opportunitate iſtis diebus vel aliis, quibus aliqua Sacra vel officia pietatis fient in honorem S. Rochi, ibidem comparebit, ut officiis iſtis attendat, ſi fieri poſſit; & orans, ut ſupra, lætabitur indulgentiam dierum XL.

VSS. Nemo ad aliqua e prædictis exercitiis ac devotionis obligatus ſub peccato veniali; ſed eadem omittens ſive ex oblivione vel ex negligentia, pro illo dumtaxat tempore perdit mercedem, quam Deus largitur pro hujuſmodi operibus pits. Iis actum in noſtro palatio apoſtolici die 21 Auguſti anno MDCLVIII. *Et ſubditur in apographo hujus inſtrumenti*: Concordantiam hujus extracti cum regeſtis apoſtolatus Antverpienſis atteſtor P. de Biſthoven ſecrat.

B *ejus cæremoniam inſtituimus* 22 *Eodem anno* 1658, *die* XXVIII *Septembris ſanctiſſimus Dominus noſter Alexander PP. VII laudatæ confraternitatis ſtatuta confirmat litteris Apoſtolicis, quæ in ipſo earumdem originali authentica a me hic tranſcripta ſic ſonant*: Alexander PP. VII. Ad futuram rei memoriam. Pietatis & Chriſtianæ charitatis opera ubique cum divini cultus incremento exercesi cupientes, his, quæ propterea provide facta noſcuntur, libentes, cum a Nobis petitur, Apoſtolici muniminis adjicimus firmitatem, Chriſtique fideles, ut in eorumdem piorum operum exercitio magis confoveantur, favoribus & gratiis proſequamur opportunis. Exponi ſiquidem nobis nuper fecerunt dilecti filii officiales & confratres confraternitatis ſub invocatione S. Rocchi in ſæculari ac collegiata ac parochiali eccleſia S. Jacobi civitatis Antverpienſis canonice erecta, quod alias pro felici proſperaque ejuſdem confraternitatis directione & gubernio nonnulla ſtatuta edita fuerunt.

eodem anno 23 Cum autem, ſicut eadem expetitio ſubjungebat, firmiora ſint ea, quæ Sedis Apoſtolicæ auctoritate muniuntur, cupientque propterea officiales & confratres præfati ſtatuta hujuſmodi, quo exactius obſerventur, firmiuſque ſubſiſtant, C Apoſtolicæ noſtræ confirmationis patrocinio roborari, aliaſque ſibi per Nos, ut iuſtis, indulgeri; Nos eorumdem officialium & confratrum votis in præmiſſis, quantum cum Domino poſſumus, annuere, illoſque ſpecialibus favoribus & gratiis proſequi volentes, & eorum ſingulares perſonas a quibuſvis excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti, aliiſque eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris & pœnis, a jure vel ab homine quavis occaſione vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatæ exiſtant, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum, harum ſerie abſolventes, & abſolutas fore cenſentes, ſupplicationibus eorum nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, ſtatuta præfata, dummodo tamen illa ſint in uſu, ac ab Ordinario approbata, nec ſint revocata, aut ſub aliquibus revocationibus comprehenſa, ſacriſque canonibus, ac concilii Tridentini decretis, ac conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis non adverſentur, Apoſtolica auctoritate tenore præſentium confirmamus, & approbamus, illiſque inviolabilis Apoſtolicæ firmitatis robur adjicimus, ac omnes & ſingulos tam juris quam facti defectus, ſiquidem ſi quomodolibet intervenerint, ſupplemus:

AUCT. J. P. *confirmat Alexander PP. ſeptimus*,

23 Decernentes, ſtatuta hujuſmodi, nec non præſantes litteras ſemper & perpetuo valida, firma & efficacia exiſtere, & fore, ſuoſque plenarios & integros effectus ſortiri & obtinere, ſe ab omnibus & ſingulis, ad quos ſpectat, & in futurum ſpectabit, inviolabiliter & inconcuſſa obſervari; ſicque per quoſcumque judices ordinarios & delegatos etiam cauſarum palatii Apoſtolici Auditoras judicati & definiri debere, ac irritum & inane, ſi quid ſecus ſuper his quoquam quavis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari, in contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcumque. Datum Romæ apud S. M. Majorem ſub annulo Piſcatoris, die XXVIII Septembris MDCLVIII, Pontificatus noſtri anno quarto. Gualterius. *Et infra baſce litteras notatur*: Statuta præfatæ confraternitatis a Nobis edita, adhuc ſunt in uſu, nec revocata, quæ etiam volumus obſervari. Actum Bruxellis die XXV Octobris anno Domini MDCLVIII. De mandato perillustris & reverendiſſimi Domini Epiſcopi Antverpienſis, I. de E Weſe factet.

ac favoribus 24 *Nec latis fuit præfato Chriſti in terris Vicario hanc confraternitatem ejuſque ſtatuta tam expreſſis atque efficacibus litteris in perpetuum confirmare*; *verum etiam peculiaribus favoribus, e ſacro Eccleſiæ theſauro depromptis, eamdem benigne proſequi, ac paterne fovere voluit, ſicut liquet e litteris ipſius Apoſtolicis, eodem die & anno datis*: Alexander VII. Ad perpetuam rei memoriam: Cum, ſicut accepimus, in ſeculari ac collegiata & parochiali eccleſia S. Jacobi civitatis Antverpienſis, una pia & devota utriuſque ſexus Chriſti fidelium confraternitas ſub invocatione S. Rocchi, non tamen pro hominibus unius ſpecialis artis, canonice inſtituta exiſtat, cujus confratres & conſorores quam plurima pietatis & charitatis opera exercere conſueverunt; Nos, ut confraternitas præfata majora in dies ſuſcipiat incrementa, de omnipotentis Dei miſericordia, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, omnibus utriuſque ſexus Chriſti fidelibus, qui dictam confraternitatem in poſterum ingredientur, die primo eorum ingreſſus, ſi vere pœnitentes & confeſſi ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum ſumpſerint, plenariam:

ſpiritualibus 25 Nec non tam deſcriptis quam pro tempore deſcribendis in dicta confraternitate confratribus F & conſororibus in cujuslibet eorum mortis articulo; ſi vere etiam pœnitentes & confeſſi ac ſacra communione refecti, vel, quatenus id facere nequiverint, ſaltem contriti nomen Jeſu ore, ſi potuerint, ſin autem, corde devote invocaverint, etiam plenariam: ac iiſdem nunc & pro tempore exiſtentibus confratribus & conſororibus etiam vere pœnitentibus & confeſſis, ac ſacra communione refectis, qui præfatæ confraternitatis eccleſiam ſeu capellam vel oratorium die feſto S. Rocchi a primis Veſperis uſque ad occaſum ſolis diei hujuſmodi ſingulis annis devote viſitaverint, & ibi pro Chriſtianorum principum concordia, hæreſum extirpatione, ac ſanctæ matris Eccleſiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam ſimilites omnium ſuorum peccatorum indulgentiam & remiſſionem miſericorditer in Domino concedimus.

Salutem 26 Inſuper dictis confratribus & conſororibus etiam vere pœnitentibus & confeſſis ac ſacra communione refectis, dictam eccleſiam ſeu capellam, vel oratorium in Nativitatis D. N. Jeſu Chriſti, ac ſanctiſſimæ Trinitatis, nec non in Aſſumptionis B. M. Virginis immaculatæ, ac o-

AUCT. J. P. minum Sanctorum festis diebus, ut præfertur, visitantibus, & ibidem orantibus, quo die præfatorum id egerint, septem annos & totidem quadragenas: Quoties veto Missir & aliis divinis Officiis in dicta ecclesia seu capella vel oratorio pro tempore celebrandis & recitandis, aut congregationibus publicis vel privatis ejusdem confraternitatis ubivis faciendis interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint, seu componi fecerint vel procuraverint, nec non etiam qui corpora defunctorum tam confratrum & confororum dictæ confraternitatis, quam aliorum ad sepulturam ecclesiasticam associaverint, aut quoscumque processiones de licentia Ordinarii faciendas, sanctissimumque Eucharistiæ Sacramentum tam in processionibus, quam cum ad infirmos aut alios ubicumque & quomodocumque pro tempore deferetur, comitati fuerint, vel si impediti, campanæ ad id signo dato, semel orationem Dominicam & salutationem Angelicam dixerint, aut etiam quinquies orationem & salutationem eadem pro animabus defunctorum confratrum & consororum præfatorum re-
B citaverint, aut peccatorem aliquem ad viam salutis reduxerint, & ignorantes præcepta Dei, & ea, quæ ad salutem sunt, docuerint, aut quodcumque aliud pietatis vel charitatis opus exercuerint, toties pro quilibet præfatorum operum sexaginta dies de injunctis eis, seu alias quomodolibet debitis pœnitentiis in forma Ecclesiæ consueta relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris.

17 Volumus autem, ut si alias dictis confra- *nota.* tribus & consororibus præmissa petagentibus aliqua alia indulgentia perpetuo vel ad tempus nondum elapsum duraturo per Nos concessa fuerit, præsentes nullæ sint: utque, si etiam dicta confraternitas alicui archiconfraternitati aggregata jam sit, aut in posterum aggregetur, aut alia quavis ratione uniatur, seu etiam quomodolibet instituatur, priores, & quævis aliæ litteræ Apostolicæ illis nullatenus suffragentur; sed eo tunc eo ipso prorsus nullæ sint. Datum Romæ apud S. M. Majorem sub annulo Piscatoris die XXVIII Septembris MDCLVIII, Pontificatus nostri anno quarto. Gualterius. *Et infrius subscribitur*: Publicetur. Actum Bruxellis die XXV Octobris anno Domini M.
C DCLVIII. De mandato perillustris & reverendissimi Domini Episcopi Antverpiensis. H. de Wese secret.

§ III.

Confraternitatis præfectus se patronus; præterita ac moderna solennitas festo S. Rochi &c.; personæ ejusdem sodalitio inscriptæ.

Patronus ac præfectus confraternitatis hic primo confessus eligitur.

QUemadmodum vero ad stabilitatem & perpetuitatem sæpe nominati sacelli ac prædictæ confraternitatis summopere conducebat, eligi personam aliquam, in quam incamberet summa cum hujus tum illius præfectura, ita etiam huic rei prudenter postea prospectum fuit, eligendo uniquem utriusque summum præfectum (superintendentem vocat) ac patronum: cujus electio ac denominatio primum civilis, deinde autem ecclesiastica etiam auctoritate confirmata est, prout conficitur e sequenti instrumento, quod ex authentica exemplari repræsentat: Fr. Ambrosius Capello, Dei & Apostolicæ Sedis gratis episcopus Antverpiensis, omnibus hos visuris salutem in Domino. Postulat officii nostri ratio, ut eos, qui ad domus Dei decorem, Sanctorumque cultum amplificandum, zelum suum intendunt, curamque & opem pie & liberaliter impendunt, peculiari benevolentia, ac eximio præ cæteris favore prosequamur. Pro parte igitur reverendi admodum, nobilis ac consultissimi domini Alexandri Roelans, presbyteri, J. U. L., Protonotarii Apostolici, domini temporalis de Mol, Baleo, Desschel &c. exhibita nobis acta quadam, a DD. coetulibus & senatoribus hujus civitatis, in quantum in ipsis erat die XXVIII Septembris anno MDC LVII laudata & approbata, qua ædirui ecclesiæ collegiatæ S. Jacobi in hac civitate cum assistentia & consensu nobilis domini Henrici van Halmale equitis &c., ejusdem ecclesiæ æditui primarii, ob singularem dicti D. Roelans erga S. Rochum devotionem (cujus sacellum in dicta ecclesia novo altari aliisque piis operibus ornare & amplificare decreverat) in quantum etiam in ipsis E
sest, ipsum & successores ejus sibi delegerint & cognovetint superintendentem & patronum sacelli S. Rochi præfati, eum privilegiis eidem actæ insertis: cumque pro parte ejus nobis esset humiliter supplicatum (attento, quod jam juxta antedictum pium propositum, sacellum præfatum insigni altari marmoreo in eo extructo, sacris ejusdem S. Rochi reliquiis, aliisque splendidis & pretiosis ornamentis, somptibus suis ditasset, & condecorasset) quatenus dictam sui & successorum suorum in patronum dicti sacelli S. Rochi electionem & cognitionem authoritate nostræ Ordinatis approbare & confirmare dignaremur;

ecclesiastica deinde authoritate confirmatur.

19 Nos de operibus præfatis, utpote notoriis, plene instructi & informati, hujusmodi supplicationi favorabiliter inclinari, dictam actam desuper instrumentum cum privilegiis & conditionibus eidem insertis, approbandam duximus, prout illam authoritate nostra Ordinaria approbamus & confirmamus, ac præfatum D. Alexandrum Roelans, ejusque successores, sacelli S. Rochi, ejusque confraternitatis in ecclesia collegiata S. Jacobi in hac civitate, superintendentem & patronum electum, de novo nominamus & confirmamus, requirentes omnes & singulos, ad quos id spectat, F
ut eum, eosque pro tali recipiant, habeant, & cognoscant; quo magis, tam conspicuo ejus munificentiæ & pietatis exemplo prælucente, dicta confraternitatis sodales, cæteique Christi fideles ad majorem erga S. Rochum devotionem & cultum excitentur & inflammentur, jure nostro & cujuslibet in omnibus salvo. In cujus rei fidem hasce manu propria signatas sigillo nostro majori, & secretarii signatura communiri jussimus. Antverpiæ die XIX Maii MDCLXXIII. Fr. Ambrosius episcopus Antverpiensis. De mandato reverendissimi Domini Episcopi præfati P. de Bisthoven secret.

sui successoris alias anno 1728.

20 *Anno denique hujus seculi 1728, die* [illegible] *Maii reverendus admodum, præclarissimus ac consultissimus Dominus Philippus Jacobus de Cano, utriusque juris licentiatus, nec non canonicus & cantor Capituli laïcalis ecclesiæ S. Jacobi prædictæ, tum sit filius dominæ Catharinæ Careaux, quæ fuit filia Dominæ Isabellæ Roelans, sororis laudati Domini Alexandri Roelans; atque adnatus e successoribus, eumdem dominum Alexandrum repræsentantibus, declaratus superintendens, ac patronus sæpe nominati sacelli & confraternitatis; prout pluribus asseritur in notariali*

A li inſtrumento, hac ſuper re tunc confecto, e quo hæc extraxi; & nunc talis eſſe pergit idem Dominus, anno videlicet Chriſti 1736, *quo iſta ſcribo. His ita expoſitis, illud etiam ſupereſſe videtur, ut de præterita ac moderna ſolennitate, qua S. Rochus & colebatur olim, & qua hodiedum ibidem colitur, lectorem inſtruam.*

Teſtimonio Capituli S. Jacobi

21 *Percommode accidit, ut, dum ſupra laudatus reverendus admodum ac conſultiſſimus dominus Joannes Engelgrave me conveniret, & ageremus inter nos de rebus ad* S. Rochi *venerationem ſpectantibus, gratioſe mihi addixerit, curaturum ſe, ut publicum inſtrumentum Capituli S. Jacobi ſuper his conficeretur: quod etiam poſtea officioſiſſime ad me detulit. Præcipue vero illud conducit ad notitiam feſtivitatis prædictæ, atque his terminis conſcriptum eſt:* Nos Decanus & Capitulum Inſignis eccleſiæ collegiatæ & parochialis S. Jacobi Antverpiæ, ad requiſitionem RR. PP. Hagiographorum n Societate Jeſu, notum facimus, & declaramus, quod, ut meritis & patrocinio divi Rochi confeſſoris contagioſa lues averteretur ab urbe, Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus epiſcopus Ambroſius Capello in præfata eccleſia collegiata in facello, Sancto illi dedicato, ejuſdem Confraternitatem inſtituit XII Auguſti anno MDCLVIII cum adjunctis quibuſdam tegulis, quarum prima eſt, ut unus e canonicis prædicti Capituli directionem hujus Confraternitatis ſemper habiturus ſit: quæ erectio & regularum ordinatio menſe ſubſequenti a S. Domino Alexandro piæ memoriæ Papa VII approbata fuere, & confirmata. Feſtum igitur iſtud ſolemniter cum Octava colitur ſingulis annis die XVI menſis Auguſti. In initio autem inſtitutionis præfatæ per rev. Patrem e dicta Societate (veſpertinis laudibus ad honorem dicti Sancti concentu muſico ſolemniter celebratis) concio haberi ſolebat: verum tractu temporis (mediocri conſtante populo) concionem non niſi prima die haberi, ordinatum fuit; quod uſque in hodiedum ita obſervatur.

cultus præſens ac præteritus declaratur.

22 Poſt quæ Officia ſubſequitur prima veſpera honorabilis per magnum parochiæ circuitum proceſſio, quam ingens tædiferorum numerus ſpectabilem reddit ob incredibilem populi concurſum. Hac in proceſſione defertur Deiparæ Virginis imago pretioſiſſime adornata, quam ſequuntur divi Rochi reliquiæ, in argentea capſa majori tumbæ deargentatæ ſuperimpoſitæ: utrumque præcedit hujus Sancti imago lignea artificioſe exſculpta: Sanctum autem Sanctorum in venerabili Sacramento dein per R. Dominum Cannicum Directorem (concomitante toto Clero & Capitulo) defertur, qui & per totam Octavam Sacrum ſolemne, & Litanias veſperi cum dicto Venerabili perſolvit, finiendo ultimam Octavæ diem cum proceſſione per ambitum eccleſiæ, quam Capitulum cum ſuo Clero denuo comitatur cum lumine. Commemoratio in honorem S. Rochi ſingulis olim celebrabatur trimeſtribus: verum frigeſcente charitate, & conſequenter eleemoſynarum defectu, interrupta fuit & ceſſavit, eo uſque, ut ſolummodo in anno principali feſtum hæc devotio exerceatur, niſi ſingulariter quandoque, neceſſitate urgente, ut anno MDCCXX peſte apud Maſſilienſes graſſante, devotio erga prædictum Sanctum exhibeatur. In quorum omnium fidem ac robur præſentes has per R. D. Canonicum Actuarium expediri, & ſolito Capituli ſigillo communiri juſſimus hac XI Auguſti MDCCXXXVI. De mandato Venerabilium Dominorum meorum Decani & Capituli præfatorum J. Engelgrave, Presbyter et Can. & Actuarius Capituli S. Jacobi.

AUCT. J. P.

De hirotheca, ac de ſodalitiis Confraternitatem ab initio adſcriptis.

23 *His addi poſſunt ſequentia, quæ prænobilis ac conſultiſſimus Dominus Canonicus ac confraternitatis director hodiernus ſcripto mecum communicavit, nimirum* S. Rochi *reliquiarum hirotheca argenteam ſignari a tergo armis gentilitiis D. Roelans, & hac ſubſcriptione:* Sum Alexandri Roelans equitis, D. dn Moll, Balen, Deſcbel &c. ſodalitatis S. Rochi patroni perpetui MDCLVIII. *Item* Dnminos confratres ab erectionn confraternitatis ſemper nobilioris notæ hujus urbis viros *fuiſſe:* cui Comes de la Tour & Taſsis primus propria manu adſcripſit; ipſius & quam plurimorum inſignibus in libro confraternitatis depictis; inter quæ etiam illa Illuſtriſſimorum ac reverendiſſimorum hujus civitatis quondam antiſtitum Ambroſii Capello, & Ferdinandi van Beughem emicant. De Præfato Comite de la Tour fertur, quod propter peſtem tunc temporis graſſantem hne fugerit, ut ſe patrocinio prædicti Sancti, in hac inſigni eccleſia n ducentis & ultra annis celebris, commendaret. *Hic finis ſit.*

DIES DECIMA SEPTIMA AUGUSTI.

SANCTI QUI XVI KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

S. Anctus Mammes) MM. Alexandriæ.
S. Diſeus)
S. Straton)
S. Philippus) MM. Nicomediæ.
S. Eutychianus) & ſocii.)
S. Myron presb. Mart. Cyzici in Myſia minore.
S. Mamas M. Cæſaræ in Cappadocia.
S. Paulus)
S. Juliana)
S. Stratonicus) MM. Ptolemaide.
S. Quadratus)
S. Acacius)
S. Liberatus abbas)

S. Boni-

A S. Bonifacius Diac.)
S. Servus) MM. Car-
S. Ruſticus) thagine in
S. Rogatus) Africa.
S. Septimus)
S. Maximus puer)
S. Anaſtaſius ep. conf. Interamnæ in Italia.
S. Amor abbas Amorbacenſis in Franconia.
S. Jeron presb. M. in Hollandia. D
S. Elias junior monachus in Calabria.
S. Benedicta)
S. Cæcilia) Suſtereni in agro
S. Relindis) Juliacenſi.
S. Joannes ep. conf. Montis Marani in Principatu ulteriore regni Neapolitani.
B. Nicolaus eremita in Sicilia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAncti Antonii, capitis monachorum & eremitarum *meminit Calendarium noſtrum Syriacum ſeu Chaldaicum. Vide* XVII Januarii.
B Sanctorum martyrum Thyrſi, Leucii & Coronati, ac Sociorum memoria *exhibetur in Menæis magnis impreſſis. In Martyrologio Romano, & apud nos die* XXVIII *Januarii pro* Coronato *ponitur* Callinicus: *quæ nomina iterum ſignantur in dictis Menæis ad diem* XIV *Decembris. Vide itaque quæ jam pridem dicta ſunt ad diem* XXVIII Januarii.
S. Agathæ *translationem hoc die ſignat Ferrarius. Ta vide* V Februarii.
Translatio divi Davidis archiepiſcopi in Wallia. *Eſt additio Ms. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum. Vide quæ de eo Sancto dicta ſunt* I Mart.
De Octava S. Laureotii *locuti ſumus in Obſervationibus ad Uſuardum. Vide quæ ibi dicta ſunt &* X Auguſti.
S. Hyacinthum *conf. Invenerunt hoc die Majores noſtri in Officio Tridentino. Nota eſt ejus feſtivitas die præcedenti* XVI Auguſti.
S. Serena uxor Dioeletiani *in Viola Sanctorum*
C *huc etiam dilata eſt. Vide quæ de ea dicta ſunt* XVI Auguſti.
Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, hac die ex Kalendariis & monumentis eccleſiæ Collenſis in Etruria memoriam S. Alberti presbyteri *annuntiat. Ughellus occaſione epiſcoporum Collenſium in noviſſima editione Venetа Italiæ ſacræ tomo* 3 *col.* 204 *novam illam eccleſiam cathedralem deſcribens, etiam de hoc venerabili viro ſic meminit:* Præter plures ſacras reliquias, *inquit*, D. Alberti ipſius archipresbyteri corpus religioſiſſime aſſervat, qui ao MCCII meritis decorus in cælum evolavit XVII Auguſti. Sacrum ipſius corpus anno MDCXXII ioventum, ſolemnique pompa a Coſmo Gherardeſco ſecundo epiſcopo, honorificentiore loco collocatum eſt. Hic B. Albertus in Clativenſi oppido Aretini epiſcopatus anno MCXXXIX natus, ob eximias virtutes, quarum ſpleodorem vibrabat, iſtius collegialis eccleſiæ, quæ ad id tempus Sedi Apoſtolicæ tantum obnoxia erat, creatus archipresbyter, populis virtutum egregium exemplum explicuit, ac poſt mortem multis miraculis effulſit, cujus Vitam Sylvanus Razzius ex antiquo auctore deprompſit, & in lucem emiſit. *Conſulimus hanc Vitam, quæ inter Sanctos Tuſciæ edita eſt, & quam Razzius ex longiore Latina Italice contraxit. In ea quidem* E *Razzius refert varias hujus piiſſimi Viri virtutes, & quædam miracula poſt obitum ipſius patrata; ſed non ſatis clare legitimum ejus cultum demonſtrat. Si tamen Etruſci de immemorabili ac perſeverante hujus Populatis ſui veneratione nos certiores reddere, & nobis Latina ejuſdem Acta, aliaque ad ipſum ſpectantia, mittere non graventur, in univerſali Operis noſtri ſupplemento, aut alibi locum habere poterit.*
Joannes & ſocii martyres *prope Goam.*) Beati vocantur ab Arturo in Martyrologio Franciſcano, & ultima in Gynæceo.
Bonizus confeſſor *Bononiæ*)
Didacus,)
Blaſius,) confeſſ. *Safræ*)
Joannes)
Maria Pimentes virgo *in territorio Abulen.*)
Paula virgo *Gebennæ in Gallia*)
Inter venerabiles ceponuntur ab Huebero in Menol.
Jacobus Gandinus *Bergomi.* F
Fraociſcus de S. Maria)
Bartholomæus Laurvelius) *MM. in Laponia.*
Antonius a S. Franciſco)
Thomas a S. Franciſco *Pennerandæ.*
Angelus a Calatagirone *Ennæ in Sicilia.*
Anna Palatina *Trevirис.*
Eliſabetha Enſchia *ibidem.*
Marina de Villa ſera *in Hiſpania.*
S. Juſtinæ virg. & mart. *translatio indicatur hoc die a Ferrario. Vellem, nos una docuiſſet, quænam illa* Juſtina *ſit, quid egerit, quo die paſſa ſit aut colatur.*
Ludo *converſus in Hemmerode Ordinis Ciſtercienſis, inter Sanctos laudatur hoc die ab Henriquez & Chalemoto. Utrum vere ut* beatus *ibidem colatur, ex ipſis nequaquam colligo.*
Donatus *monachum Petinenſem, Ord. Montis Virginis, refert hoc die Ferrarius in utroque ſuo Catalogo, in priori monens, a Wione quidem aſſeri, quod Sanctis adſcriptus ſit, ſibi vero id* incertum eſſe, quod nondum illum monachi Montis Virginis Officio eccleſiaſtico colant. *Si cultus ſubinde Romæ indultus fuerit, cupimus monere, ut alio loco eum referamus.*
In Bethulia, beatæ Judith viduæ: *eſt annuntiatio ſolius*

A *ſolius Greveni, in quo in Germanicum Canifii tranſiit, ſatis appoſite quidem; verum non ſolemus, ejus unius auctoritate hujuſmodi Sanctos Operi noſtro inferere.*

Non minus ignotus eſt Reginaldus *Vicentinus epiſcopus, quem ultimo loco refert, vage citatus ſcriptores qui de eo meminerint; melius eos retuliſſet, qui de immemoriali ejus cultu nos certiores redderent.*

Alveum *abbatem Carnotenſem pro hoc die inter Acta Sanctorum ſui Ordinis ſeculo* V *pag.* 279 *refert Mabillonius, at ſolo* Venerabilis *titulo ipſum ornat.*

Beatis annumerat Bucelinus hoc die CXVI monachos *S. Mauri diſcipulos, qui in monaſterio Glanofolienſi peſtifera lue abſumpti ſunt.*

Michael *monachus in monaſterio Cluniacenſi* ſanctus *pronuntiatur ab eodem Bucelino: vellem, id aliunde confirmaretur.*

Sic Fradinna *abbas Novaliticenſis eodem titulo donatur.*

Item Benedicta *virgo ſanctimonialis.*

in Anglia Edelhunus *monachus.*

In Italia Rotandus *monachus.*

B *In Gallia* Andovera *regina & martyr.*

Jacobus S. Paulini archiep. Eboracenſis diaconus *hoc die inter Angliæ Sanctos aut ſaltem* Beatos *refertur a Malbevio in Trophæir ſuis Benedictinis, ubi ex Beda potiſſimum laudes ejus colligit, ſatis candide indicans, cultus ei umquam exhibiti ea argumenta ſuppetere, ut* Sanctum *appellare audeat; at mihi ea non occurrunt, quæ ipſum inter* Beatos *collocent: quaſi vero apud Anglos Sanctorum diſcipuli, ſocii aut diaconi magiſtrorum ſuorum titulis decorandi ſint, ut non ſemel alibi obſervatum eſt, & porro iterum die ſequenti dicendum recurret in Saluſtio aliquo diſcipulo ſancti Diſibodi.*

Solennitas ſanctiſſimæ Dominæ noſtræ Deiparæ ſemper Virginis Maeiæ Io Armatii (*erecta Conſtantinopoli; de quo Cangius CP. Chriſtianæ lib.* 2 *pag.* 168, & *lib.* 4 *pag.* 165) *notatur in Menæis magnis typo excuſis.*

Guda *comitiſſa, ut fundatrix monaſterii alicujus Ordinis Præmonſtratenſis, cum titulo* Beatæ *in ipſius Ordinis Natalibus refertur hoc die a*

C *Chryſoſtomo vander Sterre. Mirum eſt, eæ neglexiſſe, quæ de tenuibus ſaltem ſacri cultus veſtigiis nos certiores redderent.*

Vincentius Ferrerius, *non jam celeberrimus ille ſanctus apoſtolus, ſed ſynonymus, ejuſdem patriæ & familiæ, inter venerabiles hoc die laudatur a Marcheſio in Diario Dominicano.*

Item duæ virgines Japonenſes Magdalena & Marina *inter martyres referuntur in Anno ſancto Dominicano.*

Thomam a S. Victore *refert Caſtellanus in ſuis ad Martyrologium Rom. additionibus; ſed ſolum ut venerabilem laudat. De hoc plura vide inter Prætermiſſos ad diem* XX *hujus menſis.*

Thomas de Hereford archidiac. Northumbriæ *hoc die inter Sanctos refertur a Wilſeno in ſuo Martyrologio Anglicano, citante Matth. Weſtmonaſterienſem, utpote qui auſus fuit ſcribere ad annum* 1253: Obiit Thomas de..... fine ſancto & beato..... Hunc ſanctum archidiaconum Thomam, ſimilitere & epiſcopum Ciceſtriæ Richardum, licet non Romæ canonizentur, S. Edmundi contubernio eccdimur indubitanter ſociari. *Credat ipſe, credant & alii, per me licet: verum alia opus eſt auctoritate, ut in hoc Opere locum obtineat.* D

Beatiſſimi P. N. Alympii iconiei, id eſt, enſtodis iconum *memiait Menologium Slavo-Ruſſicum Sparvenfeldianum cum hoc elogio*: Sanctæ habitationis Kiovo-cryptiæ monachus fuit ſub Nicone hegumeno: multum in virtutibus laboravit, & leproſum ſanavit ungens ulcera faciei ejus colore, quo imagines pingebat: mortuus & ſepultus eſt in cryptis S. Antonii. *Hæc ibi. At de legitimo ejus cultu cupimus aliunde fieri certiores, antequam aliam in Opere noſtro ipſi locum demus.*

Inter ſacra noſtra cimelia exſtat imago grandis ſculpta in folio, ornataque variis ſanctitatis indiciis, referens Angelum de Auguſtinis *Ordinis Carmelitarum, cujus obitus hoc die ſignatur, ut mortui anno* 1348, *cum tamen in Annalibus Lezanæ & in Paradiſo Carmelitico Alegrii expreſſiſſime ſignetur annus* 1438. *Plura quærere ſupervacaneum. Sed quidquid ſit de illo errore; velim aliunde probata ſolide ea videre, quæ de ipſo tum in imagine, tum apud laudatos ſcriptores, quantumvis paucis prædicantur; ut proinde paulo ſolidioribus veri* E *cultus & vexationis in Eccleſia argumentis opus ſit, priuſquam iſti Angelo in hoc opere locus detur.*

Carolomannum *ex rege, ſeu maris duci Francorum celeberrimum monachum Caſinenſem laudat Molanus, Miræus & ceteri Martyrologi Belgæ, verum omni* Beati *aut* Sancti *titulo abſtinentes, quem liberalius ei adſcribunt monaſtici paſſim omnes, & quidem Mabillonius* Carolomannum ſanctum *rotunde pronuntiat ſeculi ſui tertio Sanctorum Ordinis parte* 2 *a pag.* 123 *elogium ei texens, ad cujus calcem epitaphium Cefarelli abbatis tempore, anno* 1628, *compoſitum annexit, quo diſertiſſime* ſanctus Carolomannus *appellatur. Cupio equidem Virum inclytum, tot præclaris virtutibus ornatiſſimum, iiſdem prorſus encomiis in hoc Opere prædicare, ſi modo probetur, aut Viennæ in Delphinatu, ubi mortuus, aut in monte Caſino, ubi depoſitus eſt, aut alibi, veris Sanctorum honoribus unquam donatum fuiſſe, vel* F *ſimplici in Officiis eccleſiaſticis Commemoratione: ut omnino cogar hactenus cenſere ſolam* Venerabilis *appellationem recte a Caſtellano ei hoc die tributam.*

Venerabilis D. Iſabella de Caſtro, *unor nobiliſſimi D. Joannis Soares de Alarcam, obiit anno* 1647, *die* 17 *Auguſti. Habemus ejus Vitam manuſcriptam Luſitanice, in qua eximiis virtutibus & cæleſtibus apparitionibus claruiſſe dicitur. Verum hæc omnia tantum utilia eſſe poſſunt, ut Proceſſus ad beatificationem illius inſtituatur.*

Ferrarius hodie in Catalogo geatrali B. Raynaldum *archiepiſcopum Ravennatem, ni fallor, annuntiat his verbis*: Vicentiæ B. Reginaldi confeſſoris ejuſdem urbis epiſcopi. *Forſan ipſum* Vicentiæ *collocat, quia olim rexit eccleſiam Vicentinam, ex qua ad archiepiſcopatum Ravennatem evectus eſt, ut dicetur die, quo obiit,* XVIII Auguſti.

S. Julius Senator Romæ *ſignatur hoc die in Uſuardo Bruxellenſi; ſed pridem monuimus de ipſo agendum cum Romano* XIX Auguſti.

De S. Eophemia *non una, nequeuno die in hoc Opere agendum fuit, inter quas expreſſe etiam notata eſt illa, de qua hoc die legunntur codices Hieronymiani, & ex iis Grevenus. Ne vero inutili*

A *utili opera repetere cogar, quæ videri poſſunt ad* XIII *Aprilis & etiam alibi, hoc ſolum moneo, nos de* Euphemia Chalcedonenſi *ex aliis Martyrologiis cum Romano actum ire* XVI Septembris.

5. Tryphoniæ *translatio ſignata eſt in Florario Sanctorum Ms. De ipſa agetur* XVIII Octobris.

D

5. Livioi inventio *memoratur in Florario Sanctorum Ms. Acta illuſtrabuntur* XII Novemb.

DE SS. MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

MAMMETE DISCO SEU DISEO ET FORTE DISCA AC MAMMITA CUM SOCIIS SUIS.

J. B. S. **Ex Hieronymianis.**

XVII AUG. *DE textuum beſſerni & hodierni in Hieronymianis confuſione jam pridie cum Florentinio egimus, dum* Orioom & Æmilium *qui etiam hoc die ſignantur ibi cum* Agnato *aliquo retulimus, ut proinde hic excludendi ſint, ſolis iſtis enumeratis, qui in titulo præfiguntur.* S. Mammetis *ſeu* Mammantis, *celebris in Cæſarea Cappadociæ martyris, Acta hoc die illuſtrantur, præter quem & alii ſynonymi aut ferme ſynonymi occurrunt in codicibus Hieronymianis & hoc die & jam pridem prægreſſa claſſibus* VI *Maii, ac* XVI *&* XVII *Julii, quorum occaſione multa obſervaſſe*

B

Florentinium, jam non ſemel repetiimus. Quis porro ſit Mammes qui in dictis Hieronymianis cum Diſco *vel* Diſeo, Diſca Mammita & ſociis *Alexandriæ tribuitur incertum eſt, neque ſatis diſtinguo, utrum hic alius* Orioo *nominetur diverſus ab beſſerno, vel etiam ab alio ſynonymo martyre item Alexandrino, quo de actum eſt* X *Februarii. Sitne vero pro* Diſco *ſcribendum* Diſeo, *& addenda* Diſca *cum* Mammita, *non habeo unde definiam; unum hoc cavendum putavi, ne quis Martyr ex Hieronymianis innominatus præteriretur.*

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

STRATONE, PHILIPPO ET EUTYCHIANO CUM SOCIIS,

NICOMEDIÆ,

J. P. **SYLLOGE.**

Cultus, ſocii, elogium, Acta.

C

XVII AUG. *Notantur in Fabri Græcis* *FAſti ſacri Græci ac Latini unanam horum Martyrum memoriam hac die colunt. Ms. noſtrum Græcum Taurinenſe illos ita annuntiat:* Ἀθλησις τ̃ ἁγ. μμ. Στράτωνος, Φιλίππου ϗ Εὐτυχιανοῦ. *Id eſt:* Certamen ſanctorum martyrum Stratonis, Philippi & Eutychiaoi. *Menæum Cliffetii:* Στρατονίκου, Φιλίππου ϗ Εὐτυχιανοῦ. Stratonici, Philippi & Eutychiani. *Menæa magna typis vulgata* Stratoni, Philippo & Eutychiano *addunt* Cyprianum; *qui ponitur hoc item die in Ms. noſtro apographo Cliffetiano, quod citabam, ſed ſeparatim a tribus aliis,* Κυπριανὸς πυρί, Cyprianus igne. *Eadem magna Menæa breviter eorum martyrium referunt, ac ſingula ſingulis ſequentia accinunt carmina, atque hæc quidem de* S. Stratone:

Ἐθεντό με βδελυγμά φησιν ὁ Στράτων
Ἄνδρες βδελυκτοί, ἀχὶ πυρὶ κτείνατέ με.
Ponunt me abominationem, ait Stratoo,
Abominandi ac igna me occidunt viri.

Mox ſubjiciuntur iſta de S. Philippo:

Φιλῶν Θεὸν, Φίλιππε, ϗ ψυχῆς πλέον,
Καπνῷ θεὶς πῦρ ὑ φιλέψυχος γίνῃ.
Amaos Deum, Philippe, ſupra aoimam tuam,
Adjudicatus ignibus vitam haud amas.

De S. Eutychiano *habentur ſequentia:*

Εὐτυχιανὸς εἰς χάμινον πρμένος
Ὡς ἵππος εἰς πεδίον δρ̃, τὸ τ̃ λόγου.
Eutychiane, lubens dum ſtructos pergis ad ignes,
Curris adinſtar equi in campum, ut proverbia dicunt.

Denique S. Cyprianus *aptantur iſta:*

Πῦρ Κυπριανὸς ναρπησας καμίνου
Ἐξώπρον πῦρ, ὃ γραφὴ λέγει, φεύγει.
Dum Cyprianus tolerat accenſum rogum,
Incendia fugit, de quibus textus facet.

F

3 *Qualeſcumque hi verſus, exigui utpote vel nullius leporis poetici ſalem continentes, tamen alicubi indigent explicatione, ut melius ſalem intelligantur.* Εἰς πεδίον ἵππον, *proverbium eſt (de quo inter Adagia apud Manutium) id eſt,* In planitiem equum: quoties quis ad id provocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maxime gaudet. Equus in campo, tamquam in ſua eſt area. Apud Lucianum in Captivo, cum ipſe judices poſtularet, Plato reſpondet, Τοῦτο ἐκεῖνο εἰς πεδίον ἵππον, *id eſt,* Hoc ipſum, quod dici ſolet, equum in planitiem, videlicet hominem

Memorantur.

ac verſiculi

A nem rhetoricum ſignificans, & in agendis cauſis exercitatum. *Hæc apud Manutium, quæ, quo ſenſu applicentur noſtro Sancto, abunde liquet. Illud vero ἐξώτερον πῦρ, quod in metro verti* incendia, *proprie ſignificat* exteriorem ignem, *quem ſacræ Litteræ coprobie minantur. Sic illæ dicunt* tenebræ exteriores. *Græci itaque, ut ad priora revertamur, annuo noſtrorum Pugilum memoriæ publicam eorum veneracionem conſtatam eſſe voluere. Quid Latini?*

Alibi annuntiatur 13 hujus; in Mart. Rom. hac die. Eiusdem e Galeſinio.

4 *Rabanus & Notkerus ſignant eos die* XV *hujus mufic cum ſociis, quos non nominant, nec* Cyprianum. *Idem ſit cunc inter Auctaria ad Uſuardum a nobis editum, ex editione ejuſdem Martyrologi Lubeco-Coloniensi ac Melano. Grevenac autem tantum meminit* Sanctorum Stratonis, Philippi & ſociorum eorum Martyrum: *prout ibidem datur videre. Galeſinius contra quatuor Martyres nominatim refert hac die* XVIII *abſque ſociis, cum elogio ſequente:* Nicomediæ, ſanctorum martyrum Stratonis, Philippi, Eutichiani & Cypriani. Ii in theatrum ingreſſi, ut populum ab ſpectaculis, idolorumque ſcenis, ad Chriſtianæ fidei cultum perducerent, divina ope perfecerunt, ut magnam inde multitudinem avocarent. Præſes autem, eum ob ſpectatoribus theatrum vacuum cerneret, cauſam quæſivit, cur id factum eſſet; competitque Fidelium opera plebem inde ad Chriſti doctrinæ ſtudium eſſe avocatam. Itaque illos ad ſe produci jubet, qui, inſtitutis de religione quæſtionibus, ſe & Chriſti fidem colere, & alios ad eam erudire, conſtanter libereque reſpondent. In theatrum igitur producti, beſtiiſque truculentis objecti, earum feritate non læduntur: poſt varie excogitati tormentis, demum in ignem conjiciuntur: ſicque pro Chriſto in ſtadio luctati, demum victores coronam acceperunt. *Eccleſia Romana hodiernos Martyres publico conſecravit cultu, hæc de iis, omiſſa tamen* Cypriano, *quotannis in ſuo Martyrologio legenda præſcribit eodem die* XVII *Auguſti*: Nicomediæ, ſanctorum martyrum Stratonis, Philippi, & Eutychiani, qui damnati ad beſtias, & nihil læſi, per ignem martyrium conſummarunt.

B

Eorum feſtum, annuntiat

5 *Perſpicuum eſt ex præmiſſis, ſanctos Athletas nec eodem numero nec die in Faſtis Græcis ac* Latinis *annuntiari; ſuper qua diverſitate propoſuimus hæc obſervanda. Florentinius poſtquam eos ex apographis Hieronymianis die* XV *Auguſti perfuiſſet hiſce verbis, in* Nicomedia natalis ſanctorum Stratonis, Philippi, Euticiani eum ſociis (eorum, *quod addendum ceatui monet in correctionibus Martyrologio ſuo præmiſſis*) *ita de iis differit in ſuis ad iſtam annuntiationem notis:* Tres ſanctos hos Nicomedienſes Martyres in ſacris Faſtis producum etiam Bede (*ſuppoſititium Plautinianum intellige*) Rabanus & Notkerus, qui ſupra, M. vetuſtiſſimum anonymos etiam ſocios addunt eum libris noſtris, quos ſitet M. Corbeienſe, & inverſo eorum ob iſtis ordine ita loquitur: „ XVIII (*imo* XVIII) Kal. Sept. In „ Nicomedia natalis SS. Stratonis, Philippi, & „ Euticiani. Et Aſſumptio S. Mariæ Matris Do„ mini noſtri. „ Alterum etiam Mr. Reginæ Sueciæ ſocios ita præterit XVIII Kal. „ Nicomediæ na„ talis SS. Stratonis, Philippi, Eutychiani „ Alterum omnino conſonat, addens etiam Thyſum *in* Perſide, qui ad diem ſequentem pertinet. „ Nicomediæ natal. SS. Stratonis, Philip„ pi, Eutychiani cum ſociis eorum. Et in Per„ ſide paſſio S. Tyſi. „ De tribus Nicomedien-

C

ſibus Martyribus agit Rom. M. ad diem XVII Auguſti, qua die Baronius de iiſdem Græcos in Menologio agere teſtatur. At niſi alio Menologio uſus ſit magnus Cardinalis, quam Sirleti aut Caniſii, non niſi ad diem XIX de Eutychiano milite & Stratiegio per ignem coronatis in eo agitur. AUCT. J P.

ac dies; cultus

6 *Caſtellanus in ſua Martyrologio univerſali inter adjectos ad diem* XV *Auguſti ponit* Stratonem ac ſocios ejus. *Die vero* XVII *ad tenuem Martyrologii Romani indicat in netula marginali, ſanctos Martyres in eodem nominatos pertinere ad diem* XV. *Sed nos haud ſatis videmus, cur eo pertinere debeant. Nam tametſi tunc referantur in variis, ſicut dictum eſt, Latinis exemplaribus; in Græcis tamen memorantur hac die* XVIII, *quæ num. 1 ſupra allegavimus, & qua, uti ſuſpitamur, ſaltem annula Caſtellanus non viderit. At quidquid ſit, nos cenſemus, eos rectius hac die ſignari in Martyrologio Romano cum Græcis (cum a Græcis illorum cultus tranſierit ad Latinos) quam die XV cum Faſtis Latinis, quos antea deſignavimus. Quod attinet ad ipſorum numerum; de tribus ſatis convenit apud Græcos & Latinos, qui eos nominant. An vero ipſis ſit adjungendus* S. Cyprianus, *non adeo conſtat ex dictis, ſicuti nec de eorum ſocietate a Græcis quidem non indicata, ſed a Latinis poſita, quorum exemplum ſecuti reliquimus ipſos in ſua antiqua poſſeſſione, tribuſque Martyribus ſuperius in titulo hujus Sylloge prævio nominatos adjunximus. Reliquum eſt, ut nonnulla notemus de Martyrum Acta.* E

Martyrium ſeu Acta aſſumunt.

7 *Lambecius lib.* 8 *Commentariorum de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi ea indicat:* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Μαρτύριον τῶν ἁγίων Στρατώνος, Φιλίππου καὶ τῶν Εὐτυχιανῶν. Οὗτοι οἱ Ἅγιοι ἐν Νικομηδείᾳ ὑπῆρχον, ἐπὶ τοῦ λεω ἐπὶ τοῦ Στεφάνου ἀπελθόντος &c. *Quæ Latine ſic ſonant:* Eadem die (Nempe d. XVIII Auguſti, *ut notatur ad marginem textus hujus Græci*) Martyrium SS. Stratonis, Philippi & Eutychiani. Sancti hi erant Nicomediæ, & populo ad ſpectacula abeunte &c. *Martyrium illud quæſivi inter alia plurima ad Auguſtum ſpectantia, & ex eodem codice, e quo ſuperiora extraxit Lambecius, pro nobis deſcripta, & de quo jam totiens mentionem fecimus per decurſum hujus menſis, & porro faciemus. Nec prætermiſſa diligentia, an alibi illud apud nos reperire poſſemus (nomina enim illorum Martyrum invenimus in noſtro Ms. Indice Vitarum Geſtarum) at fruſtra. Cum itaque documentum illud non ſit in promptu, dabimus ejus loco quæ de Sanctis noſtris memorant Menæa magna typis edita. Illa igitur ſit Latine interpretamur, verbatim fere conveniencia cum iis, quæ ſupra dedimus e Galeſinio. Poſt annuntiationum itaque ac verſus, de quibus egimus, ſequantur iſta:* F

& eorum loco recenſetur eorum compendium ex Menæis.

8 Dum. hi *ſancti Martyres* verſarentur Nicomediæ, & de induſtria theatrum aſcenderent, ut populum in eodem comparentem inſtituerent & ab idololatria abducerent atque ad Chriſti fidem perducerent; præſes quodam tempore theatrum conſpicatus hominibus vacuum, cauſamque edoctus, quod turbæ a ſanctis Martyribus docerentur ac ſpectaculorum voluptatibus quantum remitterent, novamque vitam quamdam egerent, morum pateraarum contemptores, Sanctus ſine mora ſibi ſiſti præcepit. Qui ubi comparent, habere ſe Chriſti fidem confitantur, alioſque a ſe eam doceri non inficiantur; in theatrum producti traduntur feris: a quibus non læſi, ac variis ſupplicioram modis probati, tandem injecti in ignem, pro Chriſto in ſtadio luctati, coronam obtinuere.

9 Nun.

AUCT. J. P. *Quando fuerint passi, non satis est certum.*

9 *Nullus in hac noſtra Sylloge, nullus in notationibus Baronii ad noſtros Martyres, elucet character, vi cujus ſatis apte diguoſci ac ſatis commode ſtatui poſſit, quo determinate anno ſuum pro Chriſto certamen conſummarint. Coſtellanus tamen anno 303 illos interfuiſſe: quo autem ſi-* D *nixus ſuerit fundamento, ipſe viderit. Nos interim ingenue fatemur, nihil nobis in hac re ſatis eſſe explorati.*

DE S. MYRONE PRESB. ET MART.

CYZICI IN MYSIA MINORE,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Annus Sancti veneratio, Acta, tempus ac palæſtra martyrii.

SUB DECIO. *Annus Sancti memoria apud Latinos:*

Martyrologium Romanum hac die ſic habet: In Achaia ſancti Myronis presbyteri & martyris, qui ſub Decio imperatore & Antipatre præſide, poſt multa tormenta Cyzici capite truncatus eſt, *Galeſinius hac annuntiatione paullo leuiore eum refert:* In Achaia ſancti Myronis presbyteri & martyris, qui, Decio imperante, Antipatri præſidi mandato, gravibus pro Chriſti gloria ſuppliciis affectus, denique capitis damnatus, cervicem conſtanti libentique animo præbuit. *Brevioſſime autem Molanus:* Sancti martyris Myronis. *At ſanctiſſimi hujus athletæ memoria eſt celebrior apud Græcos, uti conficitur e Faſtis eorum ſacris. Neque enim dumtaxat notatur ejus nomen in Typico, quod vocatur S. Sabbæ, Kalendario Ruthenorum apud Poſſevinum, Menologio Slavo-Roſſico Sparwenfeldiano, & alibi; ſed debito etiam elogio honoratur in Menais magnis eorumdem Menologio Sirleti, ac Baſilii imperatoris. Hujus autem, quod ultimo loco nominabam, textus ad calcem tomi 1 Auguſti noſtri Græce productus, Latine ſic ſonat:*

B

apud Græcos item eleganter:

2 Hic, Decio imperatore ac Antipatre præſide, eccleſiæ Achaiæ presbyter conſtitit. Dum autem per diem Chriſti natalem Antipater ad eccleſiam ſe contuliſſet, ut Chriſtianos comprehenderet; ipſe ſacro fervore plenus ei inſultavit. Ideirco ſuſpenſus traditur: deinde in fornacem in- C jectus eſt: fornax vero Sanctum quidem illæſum ſervavit, eorum autem, qui prope illam adeerant, enmbuſſit viros ecntum & quinqueginta. Dum itaque Sanctus iterum cogeretur idolis ſacrificare, nec adigi eo poſſet, ab humeris uſque ad pedes pellis ejus diſſecatur in lora: e quibus unum accipiens lorum, in faciem proconſulis illud detorſit. Deinde circum exentistos carnes traditur: neque Antipater eum enaſpicatus, nec non pudnee ecpletus, pnpriis ſeſe manibus e medio ſuſtulit. Martyri vero inde in Cyaicum ductu, acceptа a proennſule ſententis ut glodium ſubiret, collum amputatum eſt. *Ceterum Sancti hujus characteres, quos & modo retulimus, ac infra pluribus referemus, nimis ſunt diverſi a* S. Myronе *Thaumaturgo, epiſcopo & conf., cujus Acta illuſtravimus die* VIII *hujus menſis, quam ut alter cum altero confundi poſſit; quod tamen videtur facere Ferrarius in Nova Topographia ad Martyrologium Romanum fol.* 45 *verſo, ubi ponitur* XVI *Auguſti* Myro presbyter M. ſub Decio Thaumaturgus coguom.

tempus martyrii,

3 *Verum quid de tempore martyrii? Dictum modo eſt, illud accidiſſe ſub Decio imperatore, ac dicetur paullo poſt in Actis, quæ daturi ſumus. Cum autem imperator ille non diu ſederit, ab anno videlicet æræ vulgaris* 249 *uſque ad* 251, *ſicut videre datur apud Pagium pluribus in Critica Baronii; non poteſt hic moveri magna controverſia de tempore, quod tum arctis ſpatiis includitur: ultra quorum limites imperite evagatur Menologium Slavo-Ruſſicum modo allegatum, in* E *cujus exemplari noſtro Latino dicitur* S. Myron *anno* 282 *paſſus. Nec ſecundum præmiſſa verum martyrii tempus preſſe aſſignat Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali, quando illud floruit verſus annum* 253. *Nunc paucis monitum velimus lectorem de Actis Sancti, priuſquam ea proferamus.*

Acta,

4 *Inter apographa noſtra e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſi deſcripta, de quibus jam toties & recurrit ac porro recurret mentio, habentur iſta:* Μαρτύριον τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐν συντόμῳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μύρωνος. *Id eſt:* Menſe Auguſto XVII, martyrii compendium ſancti martyris Myronis. *Exordium eſt:* Ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Μύρων ἐπὶ ἔτους Δεκίου τοῦ βασιλέως τῷ Ἀντιπάτρῳ ἀρχοντος τῆς Ἀχαΐας πρεσβύτερος τῆς ἐκκλησίας. *Hoc eſt:* S. Martyr Chriſti Myron, imperante Decio & Antipatre præſide, eccleſiæ Achaiæ presbyter erat. *Compendium illud alicubi nobis erit uſui in Annotatis ad Acta, quæ Latine eoddita ſtatim proferemus. Præferunt hunc titulum:* Μαρτύριον τοῦ μ. Μύρωνος τοῦ ἐν Κυζίκῳ. Martyrium Myronis martyris Cyzici. *Ad marginem apponuntur voces* F *non tamen omnes integræ, quas ego ſic reſtituo integras, & ſic lego:* Μλωὶ τῷ αὐτῷ κα. Eodem menſe (*Auguſto, die,*) XXI. *Dicto Martyrio noſter Papebrochius præmittit hos characteres:* Ex cod. Ambroſ. ſ. N. n. 132. Vide Maximi *Acta. Sanctum iſtum habet die* XIII *hujus menſis: quæ vetus in Commentario ad illo prævio notatu ſunt num. 80, manifeſte indicant, quod Acta S. Maximi, de quibus ibidem egimus, & hoc, quo de jam agimus, Martyrium, ſint fatus ejuſdem auctoris, & ea eodem codice accepta. De tempore ac nomine auctoris, nec non de monaſterio ejus, mentio ibidem facta eſt. Eo itaque, ne actum agamus, lectorem mittimus. Nos interim, ſecundum ea, quæ ibi dicta ſunt, ante Martyrium* S. Myronis *notavimus auctorem ac monaſterium, in quo auctor habitavit. Præter illa documenta, quæ de eodem Sancto indicavi, videtur non abs re etiam agendum de loco palæſtræ ejus.*

palæſtra

5 *Ferrarius in Nova topographia ad Martyrologium Romanum fol.* 45 *verſo illam his verbis deſcribit:* Cyzicus (Chizico & Spiga) civitas epiſcopalis antiquiſſima Myſiæ minoris ad Helleſpontum

A ſpontum & Propontidem, inter oſtia Rhyndaci & Eſipi (*imo* Æſepi) fluminum, inſtar inſulæ continenti ponte conjuncta, olim clara, marmoreque candido nobilis, a monte Ida ad XLIV M. P. diſtans, medio inter Apameam, urbem Bythiniæ, & Lampſacum, ejuſdem oræ. *Quibus addi poſſent plura ex Cellario Notitiæ orbis antiqui tom. II, lib. 3 cap. 3, pag. 22. Hanc itaque ad urbem miſſus fuit* S. Myron, *ut ſuum certamen, quod exantlarat acta in Achaia, martyrio coronaret, ſecundum ea, quæ ſuperius acta ſunt.* AUCT. J. P.

certamen ſuit. 16 *De Achaia autem ſupereſt quædam difficultas ex eo, quod locus plus unus iſto nomine appelletur, neque ſatis perſpicuum ſit, quiſnam hic intelligendus ſit. Apud geographos itaque notatur Achaia late ſumpta, & Achaia propria ſeu ſtricte ſumpta; quarum hæc ſit* provincia Peloponenſi ad Boream, quæ terminatur ad ſeptemtrionem ſinu Corinthiaco, ad Occidentem mari Jonio, ad meridiem Elide & Arcadia, ab Oriente autem Sicyonia *&c.* Achaia autem inte ſumpta quæ Græcia propria, & Hellas Strabonis & Plinio, regio præclara Europæ nunc Livadia dicta, teſte Caſtaldo.. Ejus termini ſunt ad arctos Theſſalia, ad occaſum Epirus, ad ortum mare Ægæum *&c. uti notat Baudrandus, cujus verba citavi. Apud Ferrarium modo memoratum fol. 1 verſo unica tantum figuratur* Achaia (Livadia) Helladis ſen Græciæ regio, *cujus ſitum & extenſionem ibidem tradit. Quanam vero Achaia ſit, in qua* S. Myron *pro Chriſto certaſſe dicitur, non eſt mihi promptum definire.*

MARTYRIUM

B Auctore Laurentio monacho Rutienſi in Calabria, E

e codice Ambroſiano fol. N. n. 152. Interprete J. P.

Τῆς ἐπιφανείας τῦ μεγάλυ Θεῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησῦ Χριςῦ ἡ κατὰ σάρκα γεγενημένης ἐκ τῆ παναγίυ Παρθένυ καὶ Θεομήτορος, ὧν τινα καὶ Χριςῦ γένεσιν νομάζομεν, Θεοφιλῶς εἰς τὴν καθολικὴν τῶν Χριςιανῶν ἐκκλησίαν πλημμελὴς καὶ πάνυ λαμπρῶς, ὁ ἀναγνὺς καὶ βίβλος Ἀντίπατρος ὁ Ἀχαΐας τύπε ἢ ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένος, Δεκίυ τῦ δυσπειθῦς βασιλέυοντος, ὑπὲρ ὥσπερ ἀτίθασος σὺν πλείθει στρατιωτῶν εἰσιὼν ἢ ναὸν ἢ τῦ Χριςῦ ποίμνιον διασκορπίζει, καὶ πολλὰς συλλαμβάνεται τῶν πιςῶν. Μύρων δὲ ὁ θαυμάσιος, ἱερεὺς ὢν τηνικαῦτα πάσης ἐκκλησίας, τῷ γένει λαμπρὸς, τοῖς ἔθεσι χρηςὸς, καὶ βίον σεμνὸς, πάντα φόβον ἔξω βαλὼν τῆ πρὸς Χριςὸν ἀγάπη, πρόεισι τῷ ἀνθυπάτῳ γενναίᾳ ψυχῇ, καὶ γαλήνιον τὸν ἀπάνταν, καὶ τὸ ἀγρίμιον ἀνήμερον, καὶ κύνα τῶν ἀποκαλεῖ καὶ πολέμιον καὶ θῆρα.

2 Εἶπε καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἐπιςραφείς, Ἄνδρες, λέγει, φιλόχριςοι, ςῶν γενναίως ὑπὲρ τῆ C ἀμώμυ πίςεως· μηδεὶς ὑμῶν πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῦ τυράννυ, μηδεὶς πρὸς τὰς ὑποχέσεις ὅλως ὑποχαυνωθῶ. παρίσαται γὰρ ὑμῖν Θεὸς βοηθῶν, καὶ γε πρυτιμόμενος ἀθύματα καὶ ἀθῴατα. Τύπις αὐτὸ τοῖς λόγοις τὸ πλῆθος ὑποςρίξας, καὶ δεινὸς ἐκεῖνος Ἀντίπατρος θυμῷ γεμισθεὶς συχθῆναι καὶ τῦτον κελδίει, παλαιὸν φίλον αὐτῷ τυγχάνοντα καὶ συνήθη, καὶ ἅμα πλησίον τῦ ναῦ τῦ Διονύσυ κατὰ τὸ φόρον λεγόμενον γεώμορος, παρίςησι τῶν τῷ βήματι· καὶ τὸ πσαύτῳ παῤῥησίας αἰτησάμενος, θῦσον, λέγει, Μύρων, τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, ἵνα μὴ κακῶς ὡς ἐς ἀπολῆ τὸ κακύργων.

3 Θύσω, εἶπε ὁ Μύρων, ἀλλὰ τῷ Θεῷ μυ θυσίαν αἰνέσεως· δαίμοσι γὰρ χθονίοις ξόανοις καὶ ἔργοις χερσὶ κατασκλαδεύσιν ὕπτιν Μύρων θυσίαν προσήσει. Λύτίκα τοίνυν ἁρπάσαι τῷ ξύλῳ, καὶ ξέσαι τὰς σάρκας, ὥςε τὸ ὑποκειμένῳ γῇ ἐμβαφῆναι τῦ αἵματος τύτε. Μηδένα δὲ πέπον αὐτὸ λαβὼν ὁ κάπηλος, κάμινον ἀναφθῆναι κελδίει, πίσσης καὶ ἐλαίυ καὶ κληματίδι πάντων ἐκβαλῆναι φρικτὸς· καὶ τῷ ξύλῳ τῦτον καταγαγὼν, Ταύτῃ σε, Μύρων, εἶπε, ἐμβαλὼν κατακαύσω, εἰ μὴ τοῖς Θεοῖς ἀπτνίμοις τὸ σέβας. Οὐ θύσω τύτοις, ὁ Μάρτυς ἔφη, παράνομε, Χριςιανὸς ὢν ἐκ πρώτης ἡλικίας, καὶ Χριςῦ δοῦλος καὶ μύςης.

4 Τότε κελδίει τῷ πυρὶ τῦτον ἀναστῆλῶαι. Ἀπ.

IN Apparitione *a* magni Dei ac Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quæ ſecundum carnem e puriſſima Virgine ac Matre Dei facta eſt (quam etiam appellamus Chriſti natalem, & quæ in Catholica Chriſtianorum Eccleſia pie & ſplendide omnino peragitur) deteſtandus ac impurus Antipater, qui Achaiæ *b* tunc præerat, imperante impio Decio, *b* ſicut intractabilis fera cum militum multitudine templum ingreſſus, Chriſti gregem diſpergit, multoſque Fidelium comprehendit. Mirabilis itaque Myron, qui tunc temporis erat ſacerdos iſtius eccleſiæ, genere illuſtris, moribus benignus, vita venerandus, omnem ex amore ergo Chriſtum foras mittens timorem, generoſo animo proconſulem adit, in ejuſque amentiam ac immite ingenium invehitur, canem illum vocans, hoſtemque ac feram. *Martyr Antipatrum præfectum invectus* *a*

2 Deinde ad cœtum converſus, Viri, inquit, Chriſti amantes ſtate generoſe pro fide intaminata. Nemo veſtrum ad minas tyranni, ad promiſſa nemo vel leviter mollitur: Deus enim nobis adeſt adjutor, ac præmia proponit, quæ ſemper manent & immortalia ſunt. Poſtquam his dictis cœtum confirmaſſet, horribilis ille Antipater ira plenus jubet etiam illum comprehendi, olim ſibi amicum ac familiarem, ſimulque prope templum Bacchi in foro, quod dicitur, exiſtens, adſtare eum jubet ad ſuum tribunal, atque hanc loquendi libertatem recuſans, Sacrifica, ait, Myron, immortalibus deis, ut tamquam unus e maleficis male non pereas. *& Chriſtianos adhortans, ad ea tam prehendita-tur,* F

3 Sacrificabo, inquit Myron, ſed Deo meo hoſtiam laudis; dæmonibus enim ac ſurdis ſimulacris, quæ manibus hominum ſunt confecta, Myron nunquam ſacrificium offeret. Statim itaque ſuſpenditur lo ligno, & raditur carnes adeo acerbe, ut ſubjecta terra ſanguine ejus perfunderetur. Exercitus vero ille nullo erga eum miſericordiæ tactus, fornacem accendi jubet, piceque & oleo ac ſarmentis eam horrifice inſtrui: & ubi e ligno deduxiſſet illum, In hanc, ait, Myron, te injectum comburam, ſi deis non tribuas veneracionem. Hiſce nō ſacrificabo, inquit Martyr, o ſcelerate, qui Chriſtianus ſum a prima ætate, & Chriſti ſervus ac ſacerdos. *& ad ten-nenda*

4 Tunc eum jubet projici in ignem: quo dum

AUCT. LAURENTIO. atque increpat demones, ipsum triumphat,

se confertet, gravit, dicens: Domine, respice ad orationem servorum tuorum,& libera nos propter nomen tuum, ne dicat inimicos: Euge, euge viderunt oculi mei.Hæc fatus,sine mora igni aſt traditus. Et videre tunc dabatur rem mirabilem,Sanctum nempe in ſoſcida veſti heſba ambulare in fornace, & canere triumphalem hymnum; eos vero, qui prope eam aderant, comburi, adeo ut multi
c ex illis vitam abrumperent c. Quod ipſe proconſul videns, miraculo pereuſſus & timore plenus receſſit, Sanctum efferri inde jubens ac carceri tradi. Poſtera ergo die enm ſtatim ad tribunal arceſſit,& vocat iterum,ut ſacrificet: ſed quia illum inducere eo noo potetat, excoriari enm præcepit. Nec mora, carnifícum manus illum tenuere,ac ſcalpellis (vah!) immiſericordites pellem ejus eõcidunt, lora ab humeris ipſius uſque ad pedes avellentes. Ille autem (o animum maſculum ac generoſam prudentiam!) Exſpectans,canebat, exſpectavi Dominum, & intendit mihi, & exandivit preces meas.

ac tyrannus generoſiſſime inſultat.

B 5 Ita canens, non modo quidquam minus generoſi præſa tulit, ſed etiam lorum nnum carnium ſuarum abſtrahens ad præfectum projecit, dicens: Accipe illud, eanis carnivore, & comede, qui humanas appetis carnes. His aceeodítur ira maleficus, carneſque quæ ſub Martyris unguibus remaoſerant, abſcindi jubet. Illis itaque bumi delapſis, oſſa quidem ac corporis compactio per exacrificationem ſont nadata: riſcera vero ac inteſtinorum compoſitio apparebant;& erat ſpectaculum ptorſus miſerabile oculis etiam mãſuetudine carentibus. Ipſa quoque natura inanimata indoluit rei geſtæ.Sed Martyr, Qui regnas, inquit,in ſecula,exaudi: qui ab omni angelica poteſtate glorifiearis,Chriſte univerſorom rex,ades mihi famulo tuo,& ſac me tuorum bonorum parteipem. Venit ergo vox de cælo, dicens: Paratus eſt tibi,Myron, locus pacis ac lætitiæ:jam enim eurſum conſummaſti,fidem ſervaſti.

Læva non modo ei non vacat, ſed blandiatur, ac vinculis ipſum liberat.

6 Hanc ubi vocem etiam audiſſet malorum machinator,incantationem vocat quod acciderat, dicitque:Diis ſacrifica,malom caput. Vide ergo,quid agas: at beſtiis ſubjiecieris, & nihil prorſus tibi proderunt tales præſtigiæ. Coi Martyr: Non ſacrifiõn: Chriſtianus enim ſum. Hæc fatum accipit carcer, patantur fetæ, ac poſteto die Martyr iterum ducitur ad ſtadium: quem dum videret tyranous corpora ſanum, vultuque hilari ac venuſto
C decorum, iterom dicit: Multæ ſunt, Myron, ioaantationes tuæ: ot igitur ſeris pabulum non ſias, Baccho ſacrifica, atque illas mitte. Poſtquam itaque Martyr verbis ejus, ipſis etiam ſeris crudelioris, non flecteretur, leæna d in ipſum immittitur.
d Illa autem eurſu ad enm petveniens circumlambebat & quodammodo oſculabatur. Deinde vero vinenla ipſius, quod mitabile, dentibus diſſecuit.

Cyaneum meſſas plectitur capite.

7 Tunc popali multitudo potentiam Chriſti intelligens exclamavit: Magous eſt Deus,quem Myron prædieat. Dimitte,proconſul, ioſootem,quod rel ipſæ feceront fetæ eum reveritæ. Ille itaque metuens nè quid contta ſe tentaretur oori, Sanctum mittit ad Cyaiei e præſidem, ot gladio ſob
e eo interficiatur. Quem dum ille accepiſſet ona
f cum actis f, quoniam eum non habebat obſeqoeotem, tulit adverſus eum ſententiam. Dicitur Antipater a dæmone infeſtatus violentam ſibi mortem intuliſſe. Tibi igitur, victor egregie ac ſacer martyr Myron, honoratiſſimum ac venerandum caput amputatur, & ſepeliris ſplendide a Deiumantibus, ad gloriam Patris & Filii & Spiritus ſaocti, cooſubſtantialis, rivificantis & indiriduæ Trinitatis; quam decet honor & adoratio nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum, Amen.

ἀγόμενος ὢν προσηύχετο, Κύριε, λέγων, ἔπιδε D
ἐπὶ τ προσδέχομαί σ δῶλον σου, καὶ λυτρωσαι ἡμᾶς
ἕνεκα τ ὀνόματός σου, μὴ εἴπωσι οἱ ἐχθροί· Εὖγε εὖγε·
εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἅμα τῷ πυρὶ παρεδόθη· Καὶ ἰδοὺ ἰδεῖν τὸ παράδοξον πῦρ, τ μὲν
ὡς σὶ δροσώδει ποᾳ ἐμπεριπατοῦντα τῇ καμίνῳ, ἑ
ᾄδοντα τ ἐπινίκιον ὕμνον τῷ δὲ περὶ ταυτὰ φλογιζομένους, ὡς ἑ πολλοὺς αὐτ τ ψυχὴν ἀπορρῆξαι,
ὅπερ θεασάμενος καὶ αὐτὸς ὁ ἀνθύπατος, ἐξεπλάγει τῷ θαύματι, ἑ δίκης πλαδεὶς ἀνεχώρησε, καὶ
λύσας ἐξεκρέμασε τ Ἅγιον, καὶ τὰ φυλακᾶ δοθῆναι. Τῇ ἑξῆς δὲ παρισταμένου αὖθις τῷ βήματι, καὶ πάλιν πρὸς θυσίαν καλεῖ· καὶ ἐπεὶ μὴ πειθόμενον εἶχεν, ἀποδαρῆναι τὸ δέρμα προστάττει. Καὶ
ἅμα δορίων χεῖρες εἶχον αὐτ, καὶ μαχαιρίσι φῶ
ἀνιλεῶς τὸ ἁβέβηλον δέρμα σαπήμενον, λοιπὸς ἀπὸ
τ ὤμων αὐτ καὶ μέχρι ποδῶν ἀποσώσης. Ὁ δὲ
(ὦ ψυχῆς ἀνδρείας καὶ γενναίᾳ φρονεμάτης) ὑπομενῶν ὑπομένει τ Κύριον, ἐψάλλε, καὶ προσεύχετο, καὶ εἰσακουστ τ δίκαιος μν.

E 5 Οὕτω δὲ παθὼν μ μόνον ὑδρὸ ὑπέμεινεν ἀγενεῖς, ἀλλὰ ἑ λῶρον εἶκα τ αἰκειῶν σαρκῶν ἀποσπάσας ἐπιῤῥίπτει τῷ ἄγμονι, Δέξαι τοῦτο, εἶπεν, αἰμοβόρε κύων, καὶ φαγε ἀνθρωπείων σαρκῶν ὀρεγόμενος. Εὐσεβεῖται τοῦτο τ θυμόπαικτον, καὶ τὰς
E ὑπολειφθείσας σάρκας τῷ Μάρτυρι τοῖς ὄνυξιν ἐμπελάζειν πειρᾶται. Πίπτουσι δὲ αὐτ εἰς τὴν γῆν, τῷ ξεσθαι ὀστᾶ μετ ἑ ἁρμονίαι διεγυμνῶντο σπλάγχνα δὲ ἑ ἀρυρίων ὁ σωθησόμενος διεφαίνετο, καὶ οὐ
ὅλως θέαμα οἰκτρὸν καὶ ὀφθαλμοῖς ἀνυπόστατον. Ἠλγησε δὲ ἰδοῦσα καὶ φύσις ἄψυχος τὸ γινόμενον. Αὐτὸς δὲ ὁ Μάρτυς, Ὁ βασιλεύων εἰς τοὺς αἰῶνας, ἔλεγεν ἐστεφανοῦτο, ὑ δοξαζόμενος ὑπὸ πάσης ἀγγελικῆς
δυνάμεως, Χαῖρε βασιλεῦ τ πάντων, πρόσθι μου τ δούλου σου, καὶ τ σῶν ἀγαθῶν σὺ μετοχῦ μοι γενέσθαι ποίησον. Ἦλθεν δὲ ἐξαυθὲν φωνὴ Ἡ τοιμασαί σοι, Μύρων, πᾶσι εἰρήνης ἑ εὐφροσύνης, λέλυσται, ᾅδου γὰρ τ δρόμον πέπλεσας, τ πίστιν πεφύλαξας.

6 Ταύτης τ φωνῆς καὶ ὁ κακομάχανος ὑπακούσας, γοητείαν ἐκάλει τὸ πρᾶγμα. Ἑ θῦσον τοῖς θεοῖς, ὦ κακὲ κεφαλή, λέγων· κἂν ἄν, ἀλλὰ θηρίοις ὑποβληθήσῃ, ἑ οὐδέν σοι παράπεται αἱ τοιαῦται πρακτεῖαι προσωφελήσουσιν· Οὐ θύω, φησὶν ὁ Μάρτυς· Χριστιανὸς γὰρ εἰμι. Ταῦτα εἰπόντα δέχεται ὁ τῆς φυλακᾶ, τὰ θηρία ἑτοιμάζονται, καὶ τῇ ἑξῆ ἄγεται πάλιν ὁ Μάρτυς ἐπὶ τὸ στάδιον· ὃν ἰδὼν ὁ τύραννος ὑγιᾶ μὲν τῷ σώματι, φαιδρῷ δὲ τῷ προσώπῳ, καὶ κάλλει διαπρεπᾶ, Παλαι σὺ, λέγει πάλιν, Μύρων αἱ γοητεῖαι· ἴσ ἂν μὴ τοῖς θηρίοις γένῃ βορά, θῦσον Διονύσῳ καὶ σπάλλαγηθι τάχιον. Μὴ πει- F
θόμενον τοίνυν τῷ Μάρτυρος τοῖς λόγοις τὰ δὲ θηρία αὐτ ὑμοπόρα, λέαινα κατ' αὐτὸ ἐπάγεται. Ἡ δὲ δρόμῳ τάχιον κατασλαβοῦσα περιλείχει, καὶ ὡς ἂν εἰ κατασπάζοιτο. Εἶτα δὲ καὶ τὰ δίσμα τῶν, τὸ παράδοξον, τοῖς ὀδοῦσι διτρώξι.

7 Τότε πλῆθος συνιὸν τ δυναμιν τῦ Χριστῦ. Μέγας ὁ Θεός, ἐβόησαν, ὃν ὁ Μύρων κηρύττει· ἀπόλυσον, ἀνθύπατε, τ σαίτιον· ὃν τ θῆρες ποιῦντες ἐδίδοσαν. Φοβοθεὶς ὃν ἐκεῖνος μή τι νεωτερισθείη κατ' αὐτὸν, πέμπει τ Ἅγιον εἰς Κυζίκου πρὸς τ τ ἀρχιὰ ταυτ δίκροτα, ὡς ὢν ὑπ' αὐτὸν τῷ ξίφει πλειωθῆ. Ὃν ἐκεῖνος διξάμενος μετ τ ὑπομνημάτων, ἐπεὶ μὴ πειθόμενον εἶχε, δίδωσι κατ' αὐτῦ τ ἀποφασιν. Φασὶ δὲ τ ἀντιπάτρον ἑαυτὸν ὑπὸ δαίμονος ἀχλυσθέντα ἀπελθεῖν. Τιμιε πιγαρῶν, καλλίνικε ἱερομάρτυς Μύρων, τ πάντιμον καὶ σεπτὸν κεφαλὴν, καὶ θαπτὰ φιλοτίμως ὑπὸ τ φιλοθέων, εἰς δόξαν τῦ Πατρὸς, καὶ τῦ Υἱῦ, καὶ τῦ ἁγίου Πνεύματος, τ ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος· ᾗ πρέπει τιμὴ καὶ ὁ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τ αἰώνων. Ἀμήν.

ANNO-

A

A. LAURENTIO

ANNOTATA.

a *In Hieralexico Macrorum ad nomen* Epiphaoia *obſervantur iſta:* Ab Orientalibus utraque feſta *adorationis videlicet Magorum & Natalis Chriſti*, Epiphania appellata erat. Hinc D. Gregorius Nazian. quamdam ejus orationem de Chriſti nativitate denominavit, quæ in codicibus antiquis reperitur, DE EPIPHANIIS, ſive DE NATALI DOMINI. Itaque difficultas hæc ad quæſtionem de puro nomine reducitur: nam recte Nativitatis Domini Epiphania dicitur, id eſt manifeſtatio paſtoribus, qui in illa regione erant vigilantes; ſecunda vero feſtivitas quæ lumen ad revelationem Magorum & gentium fuit, DE LUMINIBUS, & DE SECUNDIS EPIPHANIIS feſtum ab antiquis appellata fuit, quod Gregor. Nazian. FESTUM LUMINUM *appellat.*

b *Duplicem deſignavimus Achaiam in Commentario prævio, neutra hic determinatur.*

c *Ms. Cæſareum Vindobonenſe hæc narrat:* Η' δὲ φλὸξ ἐκχυθεῖσα τὸ καμίνιον ἀνεῖλεν ὡσεὶ ἄνδρας ἑκατὸν πεντήκοντα. Τὸν ὁρᾷ ὁ Ἀντίπατρος ἀνδρας ἑστῶτας ἐν τῇ καμίνῳ σὺν τῷ Μάρτυρι, ὧν τὰ πρόσωπα ἦν φαιδρότερα τῆ ἡλίου. Ἐξελθὼν δὲ ἐκ τὸ καμίνου &c. Flamma autem effuſa e fornace ſuſtulit quaſi viros centum & quinquagiota. Tuoe videt Antipater viros ſtantes in fornace una cum Martyre, quorum vultus ſole ſplendidiores eraot. Egreſſus itaque e fornace &c.

d *Ms. noſtrum Cæſareum Vindobonenſe refert ſequentia:* Καὶ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ ἀραπόθεν ἐνισχύουσα αὐτὸν. Μετὰ τῶν βλυθέντος αὐτῶ εἰς τὸ θέατρον, ἀπελύθησαν αὐτῷ θηρία ἄρκτος καὶ λέαινα, καὶ ἡ μὲν ἄρκτος ἔβαν σιωπῶσα μὴ ἁπτομένη αὐτῶ· ἡ δὲ λέαινα γραφεῖσα πρὸς τὸ πλῆθος ἐξηγριῶν ἀρυομένη ἐ ἄνοιαν αὐτῶν ἐμβλύνουσα. Παρῆσαν δὲ δύτος αὐτῷ τῶ πλήθους, ὑποστρέψασα εἰσῆλθεν εἰς τὸ γαλεάγρια αὐτὸ, ἵνα μὴ ἴσχυσαν ἔτι αὐτὸ ἐκεῖθεν ἐκβαλεῖν. Ο' δὲ Ἀντίπατρὸς πελθέσι τῶ βασιλέως ἀποστέλλει τὸν ἅγιον Μάρτυρα εἰς
B Κύζικον. Et venit ad eum vox confortans eum. Deinde dum in theatrum projectus E eſſet, demiſſæ ſuot contra eum feræ, orſa ac læena; & urſa quidem tacebat non tangens illum: læena vero ad populum converſa efferebatur ac rugiebat, dementiæ eorum notam infamiæ inurens. Populo autem traoſitum daote reverſa, introivit in earcerem ſuum, e quo illam oon potuerunt etiam emittere. Antipatet autem juſſu imperatoris dimittit ſanctum Martyrem Cyzicum.

e Cyzici *ſitus deſcriptus eſt in Commentario prævio.*

f *In Græco eſt* μετὰ τὰ ὑπομνήματα, *quaſi dicat martyriographus noſter, ſicut ego quidem illius ſenſum interpretor*, cum commeotariis ſeu ſcriptis ad memoriæ ſubſidiom confectis, *e quibus certior redderetur Cyzici præſes de rebus Sancti apud Antipatrem in Achaia geſtis.*

DE SANCTO MAMANTE VEL MAMMETE MARTYRE,

CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

§ I. Illuſtriſſimi Martyris geſta prorſus obſcura & incerta.

C SUB AURELIANO. *Celeberrimi hujus Martyris geſta*

QUæ duo in ſanctis Martyribus non rare obtinent, *ut nimirum cultu ſint celeberrimi, rebus autem geſtis obſcuri, ea etiam ambo locum habeat in S.* Mamante: *cujus ſi nominis celebritatem ſpectes, eo certe titulo apud Græcos longe eſt illuſtriſſimus; ſin vero geſta ipſius indagaveris, vix aliquis inter magni nominis Sanctos, apud eoſdem obſcurior reperitur. Utrumque ex dicendis per decurſum hujus noſtri Commentarii fiet exploratum. Multa ſane ſunt, quæ fama circumfert de noſtro Martyre. Acta ſub nomine Metaphraſtis edita apud Surium hac die ſcribunt iſta:* Erat autem clarus & pietate & genere. Nam erat ei quidem pater Theodotus; mater vero Ruffina .. genere .. inſignes, ut qui orti eſſent ex patriciis, & qui non ſolum in filiis, ſed etiam in omnibus, qui erant ſui generis, conſervareot nobilitatem. *Menologium Slavo-Ruſſicum Sparvenfeldianum die* 2 *Septembris, quo Sanctus noſter colitur apud Græcos, ſicut alio loco infra dicemus, tribuit ei titulum* Romani ſeoatotis. *Alia item Acta parentet ipſius nobilitate illuſtres faciunt. Sed refragantur duo ſancti Patres, Gregorius videlicet Nazianzenus, & Baſilius, qui genere ipſum humili, ruſtico utique ſeu paſtoritio ortum memo-*

F *rant. Audiatur itaque S. Gregorius Nazianzenus oratione* 43, *quæ inſcribitur* In oovam dominicam, *ſub finem*: Quo e numero unus quoque eſt meus ille laureatus (meus enim, etſi oon apud me, faceſſat invidia, ſcientibus loquor) Mamas ille inſignis & paſtot & martyr, qui prius quidem cervas mulgebat, ad ſaoctum Virum oovo & inuſitato lacte aleodum certatim properantes. Nunc autem metropolis plebem paſcit, hodieque multis hominum millibus uodecumque accurrentibus ver inoovat, tum ob virtutis pulchritudines varium & paſtoribus dignum, tum ob fermooes trium phales. *Paſcebat nempe Cæſaream in Cappadocia tum temporis, ubi erat ejus corpus, ac nutriebat populi pietatem cœleſtibus favoribus, quos in eum effundebat. Paſtor itaque vere fuit in vita, poſt mortem vero in ſenſu allegorico. Nicetas, S. Gregorii commentator, de quo poſtea pluribus, productum textum exponit tomo* 2 *Operum ipſius ſancti Patris, quæ Lutetiæ Pariſiorum anno* 1611 *impreſſus eſt, col.* 1223 & 1224.

2 *Eadem fere habet, tametſi verbis diſcrepet,* ſumma in *S. Baſilius tom.* 2 *homilia* 23 *editionis noviſſimæ,* obſcuritate *anno* 1722 *Lutetiæ Pariſiorum excuſa, pag.* 185,

AUCT. J. P. *quæ eſt* In ſanctum martyrem Mamantem, *quem prædicat in hac ſententiam :* Martyr ille ſplendorem nun aliunde mutuatus eſt; ſed ipſe per vitæ rationem bonæ famæ ſæculam accendit. A Mamante reliqui, non ab aliis Mamas nobilitatur.. Admiremur Virum non alieno ornatu cobuneſtatum, ſed illuſtratum ſuo.. Martyris memoria & omnia regio commota eſt, & civitas tota trauſtulit ſe ad celebritatem. Vides, quemadmodum virtus honoretur, non divitiæ.. Quare ſi quis paſtoris meminit, divitias ne admiretur. Conveniamus enim, non ut divitem laudemus, cave abieris admirans divitem; ſed potius panpertatem cum pietate conjunctam. Paſtur nihil magnum, neque exquiſitum vitæ genus præ ſe fert. *Hæc itaque duo iſti ſancti Patres; quibus magis credendum, quam Actis, exiguam commutationis laudem promeritis, prout poſtea dicetur. Duorum interim iſtorum teſtimoniorum juvabit etiam ſtudio meminiſſe pro rebus ſequentibus, quas hic ſubjungimus.*

Actis ſunt, B 3 *Nec minus obſcura ſunt alia, quæ in ſancti Actis circumferuntur de ejus parentibus.* Hi *enim ſicut legitur apud Surium*, accuſantur apud Alexandrum, qui tunc erat legatus civitatis Gangræ.. Alexander ergo divinum Theodotum.. cogebat ſacrificare ſimulacris; ſed ille ne aurem quidem præbebat iis, quæ dicebantur. Legatus autem cum eſſet paratus eum punire, prohibebatur a dignitate parentum. Non enim ei permittebatur euntumelia afficere filios patricionum, niſi imperator permitteret. Eum itaque mittit in Cappadociæ Cæſaream ad Fauſtum præſidem. Ille autem.. cum accepiſſet Theodotum, eum ſtatim conjicit in carcerem. Ejus vero conjunx, etſi eſſet gravida, maritum tamen eſt ſecuta, &, cum eo una quoque *illuc* eſt ingreſſa. *Qui deinde ambo in eodem carcere dicuntur mortui. Hiac, ſi Actis eſſet habtada fides, coaſſecretur eos pro confeſſione fidei vitam dediſſe, atque adeo martyres exſtitiſſe. Inſcripti quidem ſunt Martyrologio Romano ad diem* XXXI *Auguſti, ſed abſque titulo martyrum, his verbis:* Cæſareæ in Cappadocia ſanctorum Theodoti, Rufinæ, & Ammiæ : quorum duo primi ſancti Mamantis martyris parentes fuerunt quem Rufina in carcere peperit, & Ammia educavit. C *Fundamentum cultus aſſignatur in notationibus:* Agunt de iiſdem Græci, quorum Acta juncta ſimul eum illis ſancti Mamantis recitat Metaphraſtes: extant apud Surium tom. 4, die XVII Auguſti. *Apud Græcos die* 2 *Septembris in Menæis magnis exactis parentes ejus referuntur pro fide in Chriſtum comprehenſi, cuſtodiæ traditi; nataque ibidem proles dicitur, quæ poſt eorum obitum a muliere Chriſtiana, nomine Ammia, ſit ſuſcepta & educata, indito eidem nomine* Mamantis, *quod iſtam Ammiam aſſidue* mamam *compellaret.*

ac rebus accepiis 4 *Menologium Slavo-Ruſſicum, quod ſupra citabam, adjungit prodigium, neſcio unde acceptum:* A tempore nativitatis ſuæ mutus ſuit annis quinque: poſtea locutus, Romano ure dixit mama: unde quoque Mamantus dictus. *Acta Suetana hoc dumtaxat refrunt:* Jam ſecundum annum Infans attingebat, & lingua tenera Ammiam vocat mammam. Hoc autem lingua Romanorum ſignificat matrem. Itaque prima Infantis balbuties proprium nomen ei tribuit, & Mamas vocabatur ab omnibus, & de cætero agnoſcebatur. *Miraculum, qua Sanctas enuntiaſſe fertur ſuum nomen, amplificatur in Bibliotheca Floriacenſi, quam edidit Ioannes a Boſco, ubi noſta dextro, nti appellat, exſtat* Anonymi veteris ſacerdotis liber.. de Translationibus reliquiarum S. Mamantis in Gallias: *in ejuſdem quippe libri præfatione cap.* 2 *pag.* 227 *hæc narrantur:* Cum faceret eum (*Amia*) deferri ad eccleſiam, ut baptiſmi ſuſciperet ſacramentum; multis adſtantibus, ſacerdos, qui eum regenerare venerat, quæſivit in publico: Quo nomine eenſebitur Puer iſte? Reſpondit Puer, qui necdum uſum linguæ noverat, Mamas eſt nomen meum. Cunctis autem ſtupentibus, & ſacerdote iterum hoc idem interrogante, ſecundo & tertio aperta voce dixit Puer: Mamas eſt numen meum. D

ſuperva ſunt. 5 *Hæc, quæ modo e variis collegimus documentis, maxime candcerent ad honorem* S. Mamantis, *ſi tam eſſent vera, quam ſpecioſa, ne dicamus, merito ſuſpecta* 1°. *Quia S. Baſilius ac S. Gregorius Nazianzenus de rebus adeo Martyri illuſtribus, & eloquentiæ ſuæ adeo accommodatis, ne vel verbo quidem meminerant: quæ ſi acciſcunde accepiſſent, an eſt veroſimile, ſilentio illa præteriturii fuiſſe?* 2°. *Acta apud Mombritium, Boſcum citatum pag.* 240, *nec non ea, quæ ſunt apud nos manuſcripta, longe diverſo modo narrare incipiunt hiſtoriam vitæ ac martyrii* S. Mamantis, *& ſatis convenienter ad mentem SS. Gregorii Nazianzeni ac Baſilii. Audiatur e pluribus exemplaribus unicum Mombritianum tom.* 2 *fol.* 69 Erat in Cæſarea Cappadociæ Puer annotum duodecim nomine Mammes. Hujus parentes juſti colentes Deum, docuerunt ab initio filium ſuum Domini legem. Poſt quorum mortem valde cuſtodiens vitam ſuam beatiſſimus Puer ambulabat in præceptis & juſtitiis Domini Jeſu chriſti ſine querela: amabatur ab hominibus a quibus videbatur, propter verecundiam ſuam. Hic cum in ea civitate imperatoris Aureliani videret impleri præcepta, & templis victimas fieri, ferre non potuit: derelictis enim bonis ſuis cum pecuribus tantum ſeceſſit in montem, cujus ſilva erat deuſſima: & vivebat illic orationibus & lectionibus vacans, paſcebaturque tantum lacte gregis ſui. *Vides nihil hic eorum vel verbulo anico attingi, quæ ſuperius aliaade produximus. Sed quod ſpectat ad parentes* S. Mamantis; *tractari poterit illud argumentum die* XXXI *hujus menſis, quo habentur in Martyrologio Romano, uti & de Mammia, quæ fertur Sanctum noſtrum adoptaſſe in filium.* E F

Iterum ſunt etiam alia, quæ de mirabili ejus jejunio, 6 *Iterum valde obſcura ſunt atque exiguam merentur fidem, quæ de* S. Mamantis *jejunio per dies omnino quadraginta extracto ſcribuntur in Actis Surianis.* Angelus .. jubet .. Martyrem venire in montem, qui eſt Cæſareæ, & illic degere. Cum fuiſſet ergo in monte, & totos quadraginta dies manſiſſet jejunus, ſit hic alius Moſes. Ei in manus nuvum traditur Teſtamentum, quod non tunc qnidem primum eſſe cœperat, ſed jam fuerat datum Patribus. Et quod tunc deerat Moſi, hoc nunc adimpletur in Martyre. Nam Moſes quidem ſolummodo e cælu accepit tabulas; ad hunc autem & vox & virga ab altu deſcendit. Cum autem virgam acceepiſſet, &, ut vox ſignificabat, ea tarram diſſecuiſſet, quomodo prius mare Muſes, accipit Euangelium editum e terræ viſceribus. *Hæc ibi quidem commemorantur; ſed Acta quæ ſunt in editione Mombritii, & quæ habemus Mſs. rem iſtam aliter narrant. Audiatur iterum exemplar Mombritianum:* Cum hæc ejus eſſet vita, audita eſt vox dicentis ſibi: Mammes, deſcende ad campum. Et ſtatim deſcendit in campum: & invenit illic virgam poſitam & Euange-

A ngelium. Quod eum legiſſet, dixit: Domine, cui me jubes annuntiare Euangelium tuum? Et vos ad illum: Ædifica tibi domum in monte, & oſtendam tibi, quibus annunties &c. *Multa ejuſmodi reperiuntur alia cum in impreſſis tum in manuſcriptis Actis* S. Mamantis *vel* Mammetis, *quæ, ut verbo dicam, explodenda repræſentant veram mirabilium, vellem ut poſſem dicere, credibilium congeriem, poſt* SS. *Baſilii & Gregorii Nazianzeni tam ultimo de hujuſmodi factis, qui eum laudavere, ſilentium; ſed ea percurrere atque expendere, non eſt hujus loci; erit autem poſtea, quando de Actorum exemplaribus diſſeremus, & noſtram de iiſdem ſententiam proferemus, nunnulla interea temporis ſingularia de noſtro Martyre puncta diſcuſſuri.*

7 *Quam vitæ ætatem attigerit ſanctus Pugil noſter, id eſt, an puer, an natu grandior vel ſenex obierit, non eſt perſpicuum: in eo enim haud conſentiunt teſtimonia. Martyrium a Mombritio vulgatum, uti alia etiam exemplaria eidem conformia, coram præſide illum comparuiſſe, dum eſſet puerulus, ſignificant. Apud Mombritium* quippe *præſes ita ipſum alloquens inducitur:* O B Puerule vane, eunteiſtor propter ætatem tuam, videns pulchritudinem & infantiam tuam: propter hoc doleo ſuper te. *In Anonymi ſacerdotis libro de translationibus reliquiarum* S. Mamantis *in Galilæa, de quo ſuperius, refertur Martyrii apparitio Gaioni * facta; ubi inter alia narratur ipſa cap. 6 de Gaione:* Lectum aſcendit, & ſubito cecidit in eum horror quidam, & factus eſt quaſi in extaſi ſemivigilans, & vidit ante ſe juvenem pulcherrimum in veſte ſplendida, tenentem in manibus caput, quod habebat. *At* SS. *Baſilius ac Gregorius Nazianzenus, ut paullo ante vidimus, virum appellant; Paſſio autem, quæ apud Surium legitur,* puerum & adoleſcentem; *Martyrologium contra Romanum vult ſenem fuiſſe*; qui utpote a pueritia ad ſenectutem uſque longum martyrium duxit, *prout aſſerit bodierna ibidem Sancti annuntiatio. Ea bis unicum hoc deduco conſequens, longe almirum mihi videri probabilius propter auctoritatem* SS. *Gregorii & Baſilii, quod Athleta noſter pervenerit ad ætatem virilem: ſi enim in puerili tenuiſſe martyrium ſuum iſti* SS. *Patres cum didiciſſent vel ex* C *ſcriptis vel ex fama publica, ſine dubio id non tacuiſſent, nacti videlicet convenientem eloquentiæ ſuæ materiem, ut heroicam in patiendo martyrio conſtantiam ex immatura ac tantilla ætate Pugilis patientis, dimicantis ac triumphantis, magna cum emphaſi apud ſuos auditores meritis laudibus celebrarunt.*

8 *At quo martyrii genere curſum conſummavit? SS. Acta audiamus, quæ exſtant in Surio, poſtquam graviſſime eſſet vulneratus adacto in viſcera ferreo tridente, ſupremum confecit vitæ diem. Apud Mombritium vero proſus alia memorantur*: Collectis lapidibus lapidaverunt beatiſſimum Martyrem.. & nec ſic quoquo læſerunt eum. *Et nonnullis interjectis additur*: His dictis beatiſſimus Martyr depoſuit ſpiritum. *Acta Surianis in conſummatione martyrii adſtipulantur Menologium Baſilii imperatoris apud Ughellium tomo 6 Italiæ ſacræ col.* 1057, *Menologium Sirleti ac Menæa magna impreſſa ad diem 2 Septembris. Duo Patres ſuperius allegati, quibus adde Martyrologium Romanum, martyrio Sanctum fuiſſe perfunctum indicant; at de martyrii genere nihil dicunt. In apparitione, quæ Gaioni exhibita fuiſſe narratur, teſtatur ipſemet Martyr, ſe capite truncatum, dicens*: Reſpice & abſque dubio firmiter teneas, quia hoc ipſum eſt caput meum, quod pro Chriſti nomine mihi abciſum fuit. *Apparitio vero ipſa ſatis videtur authentica ac fide digna, ſecundum dicenda inferius poſt Acta; atque adeo ſi in tanta hujus argumenti, de quo agimus, varietate quidquam ſit ſtatuendum, videtur nobis propius accedere ad verum, quod* S. Mamas *capite plexus ſit, quamdiu illa apparitio non convincitur falſitatis. Nunc dicendum de anno ac die, quibus ipſam laureolam conſecutus fuiſſe fertur.*

9 *Quamquam Menæa magna eucuſa, & Menologium Sirleti inter Sancti geſta, quæ narrant, nomen imperatoris, e quo colligi poſſit tempus martyrii, non exprimant; alibi eamea ſatis communi eum conſenſione ſignatur ab hagiologis Aurelianus, ut videre licet in Menologio Baſilii imperatoris, Adone, Uſuardo, Rabano, Notkero, quibus accedit Martyrologium Romanum. In Actis quoque Metaphraſtæ adſcriptis, & a Surio editis, nec non in Mombritianis tacetur ejuſdem imperatoris nomen; ſed in eorumdem Actorum fine, ubi agunt de Martyris morte, non exprimitur illud quidem diſerte, cum tamen antea* E *poſitum in illis fuerit, & ibi illud ſubintelligamus. Ruinartius in Actis primorum Martyrum ſinceris & ſelectis Lutetiæ Pariſiorum prælo datis pag.* 278 *ſit ait*: Sancti Mamantis mortem ad annum circiter CCLXXIV eum vulgatis auctoribus referimus, donec ab aliquo certiora proferantur monumenta, quæ aliud nobis perſuadeant. Conſentiunt antiqua Martyrologia Adonis, Uſuardi, Rabani & Notkeri &c., in quibus ſancti Mamantis aut, prout loquuntur, Mammetis ſive Mametis, ut jam monuimus, martyrium ſub imperatore Aureliano contigiſſe refertur ad diem XVII menſis Auguſti. *Ruinartio & nos ſuffragamur, & cum pluribus aliis loquentes, Martyrem ſub Aureliano antea ſignavimus. Conſuli interim poſſunt quæ notavimus hac die de Aureliano in Commentario prævio ad Acta* SS. *Pauli, Julianæ &c. n.* 7.

10 *Jam vero diei martyrii ſuum quoque habet difficultatem. Accidit hoc ſecundum Acta apud Surium* ſecundo menſis Septembris. *Paveni eidem diei Græcorum Faſti, in quibus tunc annus Sancti cultus inteaitur. Differt ab illis exemplar Mombritianum, quando ſcribit ipſa*: Paſſa eſt beatiſſimus Mammes in civitate Cæſarea Cappadociæ die decimo ſexto Calendas Septembres. *Chronicon Alexandrinum ad Olympiadem* 332, *id eſt, ad annum* 465 *æræ vulgaris, dicit, quod* a Septembris .. celebraretur memoria S. Mamantis. *At* S. *Gregorius Nazianzenus in loco ſuperius num.* 1 *a nobis laudato innuere videtur, hujus Athletæ ſolemnitatem in Cappadocia celebratam fuiſſe verno tempore. Verum nihil inde certi concludi poſſe pro die Martyris emortuali, illud indicio eſt; quod dies hujuſmodi ſolemnes variis pro varietate locorum diebus agitarentur vel ob tranſlationes vel ob alias ſimiles occaſiones. Nobis itaque potior apparet dies ſecunda Septembris propter potiorem conſenſum Græcorum, qui Martyrem tunc colunt; adde Acta qualiſcumque fidei Metaphraſtica apud Surium, quæ eum tunc e vita eceſſiſſe ſcribunt. Latini quidem uti & exemplar Mombritianum, hac die XVII illum ſignant, ſed quo fundamento, non eſt nobis cognitum. Acredit eo, quod in cultu Sancti Græci, niſi quid obſtet, potiſſimum ſit ſtandum Faſtis Græcis, e quibus ad Latinos Martyrologos*

Digitized by Google

AUCT. J. P. *derivatus eſt. Ditebamus ſupra, quod dies 3 Septembris nobis appareret potior: quia tum deſinire quaſi certum, plus eſſet offerre, quam probari poſſit. Potuit enim Sanctus alio die calendas propoſal, alio die mori, ſicuti etiam fit in aliis Sanctis apud Luttaos. Diem itaque illum in tanta rerum ad Martyrii uſtel vitam ac mortem ſpectantium obſcuritate & ignorantia proponimus & talem haberi volumus, donec melior alunde doceatur.*

§ II.

An duo Mamantes in unum confuſi; Actorum cum Græcorum tum Latinorum enemplaria, auctores, valor.

An verisimile, quæ proponuntur,

QUæri hic poteſt, an ea quæ paragrapho ſuperiore de S. Mamante collegimus, unico coæquent martyre, an duobus ſynonymis in unum confletis. Ratio dubitandi eſt, quia adeo B multum diſcrepant, quæ hic a nobis propoſita ſunt, & adeo alia ab aliis diverſa, ut ægre uni idemque Mamanti, ſed diſtinctis tribuenda, & quæ duobus ſint propria, unico applicata eſſe videantur. Ceſſemus itaque operæ pretium, quæſtionem hanc, quoad ea nobis ſitum erit, expendere & explanare: quibus ſubſerviens dicenda inferius magis extenſe de Actis. Imprimis non eſt ſufficiens cotio S. Mamantem vel Mammetem martyrem dupticandi, quod ſynonymi nitentur aliis diebus. In apographis Hieronymianis a Florentinio vulgatis hæc legnatur ad diem XVI Julii: In Cæſarea natalis S. Pauli... & ſancti Mammetis: de qua annuntiatione dictus auctor in notis pag. 667 ſic obſervat: De S. Mama ſive Mamante, illuſtri in Cæſarea Cappadociæ martyre, extat homilia S. Baſilii.. An idem ſit cum S. Mamanta ſirn Mammete, qui die ſequenti, & rurſus die XVII Auguſti, eam in Latinorum ſcriptis quam noſtro memoratur, ſtuctuo. In *Appendice ad Adonis Martyrologium a noſtro Roſweydo editum, pag. 109 ſine loco palæſtræ hæc habentur eodem die XVI Julii*: Item alibi, ſancti Mammæ. *Eadem occurrunt in citatis apographis, ſed die XVII præcidi* C *menſis*: Et alibi, natalis S. Mammæ. *Florentinius in notis pag. 668 hic iterum hæſitat*, An S. Mamma idem ſit cum Cæſarienſi Cappadoce, cujus heſterna die memoriam fecimus, non, ait, decerno. De celebertimo Martyre plures pluribus in locis celebrantes peragi patuiſſe, idque variis diebus, non difficile eſt credere.

reviocent, duos Martyres ſynonymos in unum confletos,

12 *Notkerus die XVII Julii* S. Mammetis *Cæſaræ in Cappadocia memoriam panit eum longa geſtorum ejus narratione, quam die XVII Auguſti magis contracte expetis. Hoc eodem die in apographis pluries memoratis ita dicitur*: Natalis S. Mammetis monachi. In Calcidonia Cappadociæ, natalis S. Euphemiæ. *Florentinius in notis pag. 757 monet, ſuum exemplar ex* aliorum codicum fide.. reſtituendum initio ante natalem S. Mammetis, Cappadociæ nomen, inſulſa poſt Chalcedonem appoſitum. *Sed obſerve ſingularem in retentata annuntiatione characteriſmum* monachi: *de quo laudatus auctor, poſtquam egiſſet de Actis ea Metaphraſte apud Surium, ita obſervat*: Cum ... de monachata ejus nihil in Actis illis diffuſioribus indicetur, & ea adductis codicibus aliqui cum libris noſtris S. Mammetem vel Mamantem monachum affirment, alium a puero Mama licuiſſet ſoſpicari, niſi & hic monachus dici D mereretur, quod adultus jam & confeſſor illuſtris in monte Cæſaræ degens, & templum ibi conſtruens, ad ſe ferax, lac emulgens, evocatas cicuraverit, & ea lacte, majori tamen parte efformato caſeo & pauperibus diſtributo, adviveret, ita ſolitariam & anachoreticam vitam ducens, donec ab Alexandro præfida ac tyranno Cæſaream iterum tractus, poſt miranda certamina coronatus triumpharit.

quod, quamquam non certo conſtet,

13 *Ad propoſitam ergo quæſtionem de uno Mamante vel duobus in unum confuſis, reſpondemus primo: Quandoquidem adeo ſunt obſcura & incerta, quæ de geſtis unius vel duorum circumferuntur, fatemur neceſſe eſt, præſentem controverſiam decidi neutiquam poſſe certis ac convincentibus argumentis. Non 2°. ea Actis ſuperius aſſignatis, quæ ea ipſa prorſus ſunt fidei, ſicut alia plerique Græcorum, quibus nimis quam ſolenne eſt, non tam res geſtas Sanctorum ſincere* E *putant, quam dramatice componere. Non item 2°. ex diverſis diebus, quibus Sanctus annuntiatur. Quid enim obſtat, quo minus unus idemque Sanctus (Fac tantiſper, eumdem & hodiernum in anteu alluſit Faſtis confignari) locis aliis, aliis recolatur atque adeo exantlietur diebus? Non 3°. ex alia atque alia effermatione nominis: ea quis enim ignorat, nomina eorumdem Sanctorum ſæpiſſime exprimi modis diverſis? Non 4°. ac poſtremo ex characteriſmo* monachi: *cur enim Martyr hodiernus dici talis non poſſit propter ratiocinem a Florentinio ſupra allatam?*

ſoſpicamur tamen

14 *Verumenimvero tametſi illa non videantur ſatis habere momenti, ut nobis perſuadeatur certo confuſo hic controverſia, ſuſpicamur tamen duos exſtitiſſe Martyres, quorum unus fuerit puer, alter vir, (qualem SS. Gregorius Nazianzenus ac Baſilius ſuum vocabant* Mamantem *ſupra num. 8 & 11) unus in mare projectus, alter tridente tranſfixus; unus Gangrenſis, alter Cæſarienſis; unus denique Ægis paſſus, alter Cæſaræa. Nam cum Acta ſint duo diverſi generis, ita tamen ea in multis conſpirent, unumquid ſat præbetur cautionis ad ſuſpicandum, Acta eadem duorum Martyrum ſynonymorum ita commixta fuiſſe, ut res* F *geſtæ, quæ duobus erant propriæ, ſint uni attributæ? Metaphraſtica* S. Mamantem *referunt Gangris in Paphlagonia orundum fuiſſe, S. Theodoſii ac S. Rufini filium; quibus in carcere mortuis, infans* Mamas *educatus deinde ab Amia ſit. Anno autem ætatis 15 fidem profitente coram Demerito Cappadociæ præfecto: mittitur ab eo ad Aurelianum imperatorem tunc Ægis degentem: varia ibidem tormenta ſuffert, ac miracula patrat; denique Aureliani juſſu in mare projicitur; ſed ab angelo extractus mittitur Cappadociam; ubi ſolitariam aliquamdiu in monte vitam agit &c.*

eſſe fa-

15 *Menbritiana autem de S. Mammete ſua non habent illa, ſed memorant, eum a parentibus Cæſaræ Cappadociæ educatum in lege Domini: poſt eorum obitum annos natum duodecim declinaſſe Aureliani præcepta, ac receſſiſſe in montem, in quo lacte gregis ſui paſcebatur. Tantum præmiſimus num. 5. In quibus relucet characteſ poſteritius, quem ſuo Mamanti tribuebant duo ſenili Patres, quorum textum protulimus dicto num. 2 & 11. De aliis porro, quæ de utroque Martyre narrantur diverſa & communia, videri poſſunt Acta Metaphraſtica ac Menbritiana, uti etiam ea, quæ modo in hoc Commentario in anteceſſum dximus, ac deinde dicemus. Atque hæc quidem ſunt, quæ ex probabili utcumque conjectura*

A *ſtatura movent nobis ſuſpicionem, Martyrum duarum Acta ſimul commixta fuiſſe: de quibus plura jam notanda ſuperſunt.*

Exemplaria Actorum Graeca

16 *Duo eorum habemus exemplaria Graeca; alterum quidem e* Ms. Mediceo regis Franciæ *tranſcriptum notatur; alterum vero* bibliothecæ Vaticanæ ex codice 797 pag. 16 *aomea praferi. Hoc ita incipit:* Καὶ τὰς χαρὰς ἐκείνας ὧν τις ἀνὴρ ἐν τῇ Παφλαγόνων χώρᾳ ὀνόματι Θεόδοτος· μήτηρ δὲ ᾗ γυναῖκα εἶπαντι Ῥωφῖναν· ἦν δὲ ὡσεβῶς ἠγαλλόετο ἐν ταῖς πραξείοις ἡ πόλεως Γάγγρας. *Quæ ſic eodd Latine:* In illo tempore erat vir quidam in regione Paphlagonum omnia Theodotus: cui erat uxor nomine Rufina. Degebant autem pie ac religioſe in ſuburbiis civitatis Gangrenſis. *Illud autem ita ſuam exordium narrationem:* Μάμας ὁ μέγας ἦτος τῶ Χριστῶ μάρτυς καὶ περιβόητος πατρίδα μὲν ἔχε Παφλαγονίαν, ὀνόματος δὲ ἦν αὐτῷ πατὴρ Θεόδοτος καὶ τὸ γένος. Πατὴρ μὲν γὰρ αὐτῷ Θεόδοτος, Ῥωφῖνα δὲ μήτηρ. *Id eſt:* Mamas, magnus ille ac famoſus Chriſti martyr, patriam quidem habuit Paphlagoniam; erat autem claras eam ipſa pietate tum generis. B Nam pater quidem ei erat Theodotus, mater vero Rufina.

De noſtrum de his judicium.

17 *Allatas in Diatriba de Simeonum ſcriptis pag.* 127 *recitat exordium hujus exemplaris, quod ſecundo loco protuli, inter Vitas, quæ vere ac propriæ Metaphraſtea habeant auctorem. Aliud vero apographum Vaticanum, quod cum Medicæo contuli, cujuſcumque ſit auctoris, nimis multa habet Metaphraſtis conſimilia, quam ut credi utrumque poſſit bonitate e diverſo fonte, utinam magis defæcato ac limpido, nec non celeberrimi hujus Martyris gloria magis digno. Quid enim? Tormentorum ac rerum mirabilium plena ſunt iſta Acta Martyris: ſcribunt de eo Græci Patres antiqui duo, uti indicavimus § 1, ſed ita ſcribunt, ut nihil horum ad ſuam notitiam pervenuiſſe, quaſi tacite videantur judicare, quando tam parce, &, ut ita dicam, nihil quodammodo de rebus ejus geſtis memoriæ proditum reliquere. Quamnam ergo fidem in hiſce mereatur ſcriptoris tot ſeculis poſteriores; qui dum quæſita apparatu ſtudiut Sanctum exhibere mirabilem, parum ſe reddunt credibiles ac ſinceros? Meette itaque Acta iſtic Ruinartius in* C *ſua collectione locum non dedit, pag.* 276 *dicens:* Cum antiquiora monumenta de ſanctis Martyribus quærimus, quoam ea quæ a Simeone Metaphraſte aliiſque mediæ ætatis auctoribus ea proprio marte referuntur, ſæpius contingit, ut da celebertimis Martyribus pauca quandoque ſupereſſint, quæ a nobis profectuntur. Id de Mamante martyre dici poteſt &c.

Acta apud Surium: alia item quorum Lectiones interpres

18 *Ea dictis collige, quid ſit ſtatuendum de Actis, quæ exſtant cum nomine Metaphraſtis apud Surium, & quæ nos, aliorum ſcriptorum auctorum exempla, etiam vocamus Metaphraſtica: quid item de editis a Joanne a Boſco, Cæleſtino Gallo, ſub nomine Raynaldi Lingonenſis epiſcopi, ac dedicatis Cardinali Baronio in Bibliotheca Floriacenſi, anno* 1605 *Lugduni vulgatæ pag.* 210 *noſtri deatri, ut vocat. Verum quod epiſcopus iſte Acta illa e Græco non acceperit fonte, ſed alium, diſcimus e noſtri Petri Franciſci Chiffletii annotatione, quam propria manu adſcripſit poſt finem alterius eorumdem Actorum exemplaris, quod apud nos eſt, hoc titulo prænotatum.* Paſſio ſancti Mamantis martyris, auctore Godefrido Lingonenſi epiſcopo, ex codice Ms. Cartuſiæ Divionenſis. *Ad eam igitur calcem ipſe ſcribit in eum noſtrum laudatus Poter:* Hæc ipſa verſio Latina Actorum Mamantis martyris, dempta præfatione, habetur in Bibliotheca Floriacenſi Joannis a Boſco: ſed falſo inſcripta Raynaldo Lingonenſi epiſcopo; cum ſit Godefridi, ſexaginta fere poſt Raynaldum annis ejuſdem civitatis epiſcopi: ut fidem facit Præfatio, quam ea codice Cartuſiæ Divionenſis edidimus. Ex quo etiam codice Acta ipſa non uno loco vitiata reſtituimus. Colligitur vero ex eadem Præfatione, nullam umquam Actorum S. Mamantis a Raynaldo elaboratam fuiſſe tranſlationem; cum Godefridus eorum dumtaxat, quæ in Antiochenæ, Hieroſolymitanæ, & Calabricæ, ante ſuam editionem meminerit. Quod autem in Bibliotheca Floriacenſi ſequitur opuſculum de Tranſlationibus reliquiarum S. Mamantis in Gallias (*de quo opuſculo erit inferius dicendi locus*) auctoris eſt anonymi Lingonenſis, qui ſcripſit circa annum Chriſti MCCXIV, cum ſcilicet Guillelmus eſſet Lingonenſis electus, decimus poſt Raynaldum, ut capitis tertii initio notatur. At de Godefridi, qui Clarævallenſis Bernardi æqualis fuit, eruditione & rebus geſtis videnda Gallia Chriſtiana in epiſcopis E Lingonenſibus.

non eſt Raynaldus, ſed Godefridus.

19 Auctor libelli de Tranſlationibus reliquiarum S. Mamantis in Gallias cap. 3. „ Ipſe idem „ (Rainaldus epiſcopus Lingonenſis) Vitam beati Martyris tranſtulit de Græco in Latinum: „ quam etiam poſtmodum verſibus heroicis dicitus exaraſſe„. Hic mihi Joannis de Boſco ſuſpecta eſt fides, & velim conſuli eodicem Cæleſtinorum Ternenſium, e quo hæc ſe hauſiſſe profitetur. Sed ut ſic ſenſerit, ſic ſcripſerit auctor ille ante annos quadringentos, convincitur certo ex Godefridi præfatione, quem Raynaldi deceſſoris ſui Latina horum Actorum ſi qua foiſſet verſio, latere minime potuiſſet. De B. Godefrido Lingonenſi epiſcopo Chryſoſtomus Henriquez in Faſciculo Sanctorum Ordinis Ciſtercienſis lib. 2 diſt. 10 cap. 16, & diſt. 42 cap. 4. Idem in Menologio Ciſtercienſi VIII Novembris. Angelus Manrique tom. 2 Annal. Ciſterc. ad annos MCXLV, MCXLVII, MCLIII, MCLXI, MCLV. Idem tomo 2 & a dicit fundatam a S. Brunone domum in Calabria MXCVII. Eam domum ſub quinque Prioribus de Ordine Cartuſienſi per annos LX ſtatiſſe uſque ad annum MCLVII, cum Ciſtercienſibus ceſſit, ipſis ejus domus Cartuſianis regulam Ciſtercienſem amplexis. Quo in ſtatu eum per annos CCCLVII perſeveraſſet, tandem anno MDXIV per Leonem PP. X Cartuſianis reſtituta eſt. Verſimile eſt Acta S. Mamantis tranſlata a Godefrido anno Chriſti MCXLVII, quo regem Ludovicum ſecutus eſt in Orientem. Tum autem adhuc erant inſtituti Cartuſienſis fratres illi, qui S. Brocoaia Calabriam eremum incolebant. De hac ipſa expeditione ſcripſiſſe videtur Odo de Diogilo ad Sugerium abbatem.

Lingonenſis epiſcopus.

20 *In nova editione Galliæ Chriſtianæ tom.* 4 *col.* 575 *ponitur* LIX Godefridus ſeu Goteſeidus *eccleſiæ Lingonenſis epiſcopus, ſed ſine titulo Beati; ejuſdemque dein geſta deſcribuntur, calculis chronologicis junctis; quo lectorem mitto. De* Raiardo (*ita ibi nomen ſuperimitur*) *conſuli poteſt dicta mox edicio a col.* 560. *Huc ſpectat, quod ibidem de illo dicitur:* Vir erat ... non Latinæ ſum modo, ſed & Græcarum litterarum mirifice tudit. *Col.* 562 *notantur iſta:* Martyris (*Mammetis*) Paſſionem proſa & heroico carmine ex Græcia commentatiis Latine deſcripſit. *Sed non ipſius, at Godefridi hoc eſſe opus, perſuadent di-*

Acta

AUCT. J. P. *Ita paullo ante ex notatione Chiffletii. In Præfatione enim, quam nominabat, & quam propria ejus manu e codice Ms. Cartuſiæ Divionenſis editam ſeu exaratam habeo ante me, ipſemet Godefridus, commemoratis anterioribus Paſſionis S. Mamantis e Græca in Latinum tranſlationibus, expreſſiſſimis terminis hoc teſtatur:* Quod ego, *inquit*, Godefridus, indignus licet epiſcopus Lingonenſis, idcirco totiens feci, quia quædam diſſona, multoque plus quam in Latinis Gallicanum exemplaribus audieram, ibi legebam: voluique ut de diverſis regionibus diverſi & famæ laudabilis interpretes fidem mihi certiorem facerent veritatis. *Quid clarius?*

Alia ex-tenſiora exemplaria.

21 *Inter ſchedas noſtras Mſs. de* S. Mamante, *exſtat exemplum in membrana exaratum titulo hoc:* Incipit Paſſio ſanctiſſimi martyris Chriſti Mamæ de Cæſarea Cappadociæ: qui fuit tranſlatus per venerabilem dominum patriſcham Aquileæ anno Domini..Io comitatu Ateſii in loco [ubi*] dicitur ſancto Msma. *Prænotatur et manu Papebrochii nomen* D. Ughelli. *Incipit:* Cum primitus ſub Aureliano perſecutore per univerſum orbis miſſum eſſet, ſi eſſent qui contemnerent deorum culturam, variis tormentorum generibus agerentur; erat in Cæſarea Cappadociæ puer numero annorum duodecim nomine Mamas. Hujus parentes *&c. Vide quæ produximus § 1 num. 3 ex Paſſione impreſſa apud Mombritium. Similia ſunt in noſtra Ms. Fuldenſi, quod notatur* collatum cum Ms. Amandino veteriſſimo, *nec non* cum Ms. S. Maximini Trevetis. *Ad eaſdem vero nominati apographi ſubdit iſta Henſchenius de Paſſione illa:* Eadem habetur in Ms. pergameno reginæ Sueciæ in quarto, verſimile hinc inde phraſi, & ſic concluditur: "Et his dictis po„ ſuit ſpiritum. Paſſus eſt autem S. Mammes ſub „ Aureliano imperatore & Alexandro præſide in „ civitate Cappadocia nvt Kal. Septembris„. *Ex quibus intelligitur, eumdem ad originem eſſe referendum exemplaria illa, e qua prodiit Mombritianum, præſertim ſi non tantum eorum exordia, verum etiam quæ ſub eorum finem narrantur, conferas inter ſe. Eodem etiam referimus Acta, a Walafrido Strabone vel Strabo, qui floruit ſeculo nono, carminibus heroïcis contexta, & tomo 6 Antiquarum lectionum apud Canifium impreſſa a pag. 548 prioris editionis, noviſſimæ autem tomo 2 parte 2, pag. 186. Acta contracta, quæ habentur in Catalogo Sanctorum Petri de Natalibus lib. 7 cap. 72, ad eumdem, de qua dicebamus modo, originem revocamus.*

ſed eam ac tamen illa nullius vel parvi ſunt valoris.

22 *Ex his, quæ hactenus de variis Actorum exemplaribus obſervata ſunt, ſequitur, ut duo eorum genera eſſent diverſa, videlicet Metaphraſtica, quæ ſunt in editione Surii; in Mombritianum vero anonymi auctoris, utraque ſimilis, id eſt, nullius vel exigui certe meriti & auctoritatis, ſive quia diu poſt Sancti martyrium ſint fabricata, ſive quia in ipſa primigenia ſorte, ſi quis tunc etiam ſuperfuit, corrupta; utrumque conditionis hujuſmodi, ut neſciat ubi firmum pedem figat. Tametſi vero in multis inter ſe diſſentiant, in multis tamen etiam conſentiunt, ſi rerum ſubſtantiam ſpectes. Repræſentant tot & tam mirabiles eventus, ut merita habenda ſint in eorum numero, quibus ineſſe plus quæſitæ fabricæ, quam oblatæ veritatis. Quoniam autem parum obeſt vel prodeſt, quodnam dimus typo exemplar, viſum eſt illud exhibere inferius, quod Godefridus Lingonenſis tranſtulit e Græco in Latinum tranſtulit, & de quo jam plurima notavimus ex obſervationibus Chiffletianis, præſertim* D *eam ex interpretis Prologa aliqua diſcamus, quæ aliunde nobis ignota erunt.*

§ III.

Celebetrimus eom apud Greecos tom apud Latinos S. Mamantis cultus; ejuſdem apud utroſque invocatio.

Cultus e Faſtis Græcis,

S. *Baſilius in homilia de ſancto noſtro Mocryre, quam ſupra num. 11 citavi, ſatis perſpicue indicat pag. 289, feſtum ejus diem fuiſſe celebratum eodem anno, & ipſa quidem prima ejuſdem die, id eſt, uti apparet, Kalendis Septembribus, quibus incipiebat Indictio.* Qui vero, *ait*, hanc noſtram celebriorem reduxit, & præteriti anni voti finem dedit, & ſuccedenti tempori initium largitus eſt (eadem enim dies præterituum circulum nobis terminat, & rurſus inſequentis fit initium) qui igitur congregavit nos *&c. In Græcis autem Faſtis anno* S. Mamantis *memoria ſignatur die poſtera ſeu ſecunda dicti menſis. Tunc enim habetur in Typica, quod vocatur* S. Sabbæ, *Menologia Baſilii imperatoris apud Ughellum tomo 6 Italiæ ſacræ col. 1056 editionis antiquæ; nova autem tomo 10 col. 246, Menologio Stiliani, ac Menæis magnis impreſſis, quæ hiſce illam verſibus honorant:*

Α'μαῖος ὢν Τελάδος εἰς πίστιν Μαμᾶς,
Α'μαῖος τριταίαις παρηρεῖ τυραμεύος.
Δάπεδον χολάδας Μαμαντος χιωνοτριαίης.
Mamorus ut erat Teladis ad fidem Mamas,
Marurus hanc itidente perfoſſus tenet.
Futca Mamantis uiron fundit luce exta ſecunda.

Alluditur ad juvenilem ac præmaturam morti ætatem Martyris, nec non ad tridentem, quo confoſſus fertur.

24 *Feſtum Sancti diem præcedebat vigilia,* & *alias quidem, uti mox videbitur, ſatis ſolennis: nam in Vita* S. *Danielis Stylitæ, quæ habetur in Surio ad diem 11 Decembris, pag. 205, § 27 legitur iſta:* Jam pridem quidem principium habebat anni ambitus, & menſis inſtabat, quem Romani vocant Septembrem, in quo magni martyris Mamantis feſtum pii celebrant. Veſpere ergo quando feſtum a piis præparatur, & tota nocte agitur vigilia, finem accipit magni Danielis prophetia *&c. Ceterum ecclaſia* S. Mamantis, *præter feſtum ejus præcipuum, erat admodum frequentatum Cæſaræa Dominica, quæ incidebat in Octavam Paſchæ* F *Nicetas quippe in Commentariis ad orationes S. Gregorii Nazianzeni, Operum iſtius ſancti Patris tomo 2, qui anno 1611 typis Pariſiis in lucem prodiit, pag. 1224 exponens orationem 43, cujus fragmentum præmiſimus ſub initium hujus noſtri Commentarii prævii, & quæ inferibitur,* In novam Dominicam, *ſic memorat:* In hoc igitur templo (nec enim circuer ab urbe *Cæſarienſi* ſtadia, *ſicut paulo ante præmiſerat*, templum Martyri *noſtro* conſtructum eſt) encæniorum feſtum totius civitatis concurſu commode celebrabatur. *In argumento autem, quod eſt prævium commentario laudatæ orationis pag. 1202 hæc præfefferant:* Nova porro Dominica dies hæc vocatur, vel quia reſurrectionis noſtræ encænia in ea peragnntur, vel etiam quis octavi illius diei figuram gerit, in quo nova omnia futura ſunt. Hanc autem orationem in ut. be quidem Nazianzena ſcripſit Gregorius; verum

in

A in ſancti martyris Mamantis templo urbi vicino pronuntiavit. Quod & tunc, & in hunc uſque diem, in Dominica Paſchati proxima, mira incolarum frequentia celebratur. *Plura de hac Dominica videri poſſunt apud Allatium in Diſſertatione de Dominicis & hebdomadibus Græcorum, quæ habetur poſt addenda ad opus ejuſdem auctoris de Eccleſiæ occidentalis atque orientalis perpetua conſenſione, col.* 1457. Nicetas *vero*, Serron cognomento dictus, magnæ eccleſiæ Conſtantinopolitanæ diaconus & magiſter, poſtea Heracleenſis archiepiſcopus .. claruit anno MLXXVII *ſicut ſcribit Caveus hæterodoxus in ſua Scriptorum eccleſiaſticorum hiſtoria litteraria: de quo Nicetæ poſtea dicetur pluribus.*

Documenta.

25 *Videtur noſter Martyr eadem Dominica nova honoratus etiam fuiſſe Nazianzi, idque in eccleſia ſui nominis. Nam in oratione* 43, *quam S. Gregorius habuit in illa Dominica, & loquitur de* S. Mamante, *& ſimul dicit, quod hic Martyr paſſerer (ſpiritualibus utique favoribus) metropolim (Cæſaream intellige) ſatis indicans, ſeſe in illa metropoli non recitare ſuam orationem. Et vero hæc noſtra de honore Sancti apud*

B *Nazianzenos in ſæpe dicta Dominica, ac ejus eccleſia obſervatio conformis eſt verbis argumenti, quod præfigitur Commentario Niceteæ loco proxime citato, eo præſertim quod Martyris templum urbi Nazianzenæ vicinum* & tunc, & in hunc uſque diem, *prout ibidem dicebatur*, in Dominica Paſchæ proxima, mira incolarum frequentia celebratur. *Verum quæ obiter hic attigimus de Sancti templis occaſione cultus diverſis locis ac diebus, illuſtrabuntur poſtea pluribus, ubi priùs egerimus de anniverſaria ejus memoria in Martyrologiis Latinis hac die* XVII *Auguſti.*

Latinis Martyrologiis inſcribitur die 17 Auguſti.

26 *Celeberrimam enimvero in Eccleſia Latina fuiſſe hujus noſtri Athletæ cultum, abunde conficitur e ſacris ejuſdem Faſtis præcipuis. De apographis Hieronymianis a Florentinio vulgatis jam actum eſt § 2. Martyrologium Romanum vetus ſeu parvum ſic habet*: Cæſareæ, Mammetis martyris. *Ado*: Apud Cæſaream Cappadociæ, natalis ſancti Mammetis martyris, qui paſſus eſt imperante Aureliano, ſub Alexandrio præſide. *Uſuardus*: In Cæſarea Cappadociæ; *reliqua Adoni conſona ſunt. Wandelbertus ita eum canit:*

C Martyre ſedecima effulget Mammete beato.
Id eſt decima ſexta Kalendas Septembris, quæ eſt XVII *Auguſti. Plus addit Rabanus ac Notkerus. Martyrologium Romanum his verbis eum annuntiat:* Cæſareæ in Cappadocia natalis ſancti Mamantis martyris, qui a pueritia ad ſenectutem uſque longum martyrium duxit, & eadem imperante Aureliano, ſub Alexandro præſide illud feliciter conſummavit: quem ſancti Patres Baſilius & Gregorius Nazianzenus ſummis laudibus celebrarunt.

Publica Sancti veneratio

27 *Quid, quod adeo apud Latinos venerabilis fuerit memoria ſancti hujus Pugilis, ut Walafridus Strabo ſeu Strabus hymnum non inelegantem pangerit in natalem* S. Mammetis, *qui exſtat apud Canſium tomo ſexto Antiquarum lectionum, & ſic de eo canit:*

Laudem beati Martyris
Ad Trinitatis gloriam
Sanctæ canamus ſupplices
Quæ dat coronam teſtibus.
Adverſa mundi pertulit
Calcavit ejus pruſpera.
Mammes Tonanti reddidit.
Quod pro reis hic paſſus eſt.
Virtute, vita, moribus,
Sermone jucundiſſimus
In charitatis gratia
Semper manens ditiſſimus.
Spernens opes cum cæſibus.
Mundi, ſupernis inſtitit,
Liber caduceis exiit,
Nil ambiens ex infimis.
Mitis domans immitia,
Illiſque promens myſtica,
Vivebat inter beſtias
Quo cive gaudent angeli.
Adjutus armis ſpiritus
Vicit furores principum,
Sævi dracouis conterens
Sacris caput conatibus.
Magni favor præconii
Debetur iſti Martyri,
Cui Chriſtus eſſet vivere,
Luerum reſolvi maximum.
28 Manſit fides in pectore, *per varios*
Spes mente felix, integra
His major illum charitas
Intus foris poſſederat. E
Exultet omuis ſupplicum
Cœtus ſereno gaudio
Hujus Patris ſuffragia
Pronis rogando cordibus.
Te, Martyr, ergo quæſumus
Nammes fave poſcentibus,
Sacro precatu protege.
Quos inſtruis certamine.
Impende curam dapſilis,
Auſer malum placabilis,
Confer boni ſolatia
Vitæ paraudo præmia.
Sit Trinitati gloria.
Virtus, honor per ſecula,
Quæ nos beatis Martyrum
Semper juvet ſuffragiis. Amen.

Occidentis

29 *In Italiam tranſeamus. Miſſale Mediolanenſe, anno* 1522 *typis excuſum, folio* 202 *verſo ponit quædam ad celebrandam Miſſam ſanctorum martyrum* Mametis *& Agapiti; quæ legi ibidem poſſunt. Tomo* II *Maii noſtri ad diem* X *actum eſt de B. Miro eremita Surici ad lacum Comenſem in Inſubria; in cujus Beati Commentario prævio pag.* 604 *inter carmina, quibus celebratur ab patrocinium tempore ſiccitatis pro pluvia, canuntur iſta de noſtro Sancto:* F

.... veſtro qui lactifero Mameti
Munera ſæpe datis, quibus annuit ille vocatus.
Mattibus ut veſtris, areut ſi forte papillæ,
Lactiſer eſt Mames, ſic & ſitientibus agris
Imbriſer Æmilius.

In dicta itaque regione ſuam quoque habet celebritatem apud ruricolas, ideo, *ſicut ibidem obſervatur*, veroſimiliter ſolitus a pauperis ruſticis pro lacte obtinendo invocari, quod matre propter fidem cum marito captiva, abſque materni lactis uſu fuerit educatus: ut, quo caruit ipſe Dei cauſa, id aliis conferat.

Tranſlatio

30 *At quid de Gallia dicemus? Quamquam urbs Lingonenſis præcipuam in religioſiſſimo erga Martyrem cultu partem habet ob ſacra ejuſdem pignora illuc translata, de quibus poſtea erit ſermo; alibi tamen in iſto regno publica ei etiam veneratio defertur, uti conſcitur ex Hiſtoria* S. Mammetis, *auctore canonico quodam & archidiacono eccleſiæ Lingonenſis Gallice impreſſa Lutetiæ Pariſiorum anno* 1650; *e qua delibamus iſta. Libro* 5 *a pag.* 141 *urbem illam laudat a pie-*

AUCT. J. P. *tate erga Sanctum, plures in eadem paroecias videre ſe aſſerens, quæ peculiari ipſum honore proſequantur, eam potiſſimum, quæ dicitur S. Severini; ubi antiquiſſimam ac celeberrimam eſſe addit confraternitatem ſub nomine* S. Mammetis, *una cum reliquiarum ejus oſſe: rem probari dicis e ſola facelli inſpectione, cujus vitra more antiquo pictæ Martyris hiſtoriam repræſentent. Deinde mentionem facit de libris manuſcriptis Officii divini ac regiſtris, de plurimorum ſeculorum antiquitate fidem facientibus.*

31 *Accedunt eo gratiæ ſpirituales a ſummis* propagata. *Pontificibus conceſſæ, nimirum indulgentiæ plenariæ, ut vocant, quotannis in feſto Sancti, alcare pro defunctis privilegiatum diebus anni ſingulis Lunæ ac Veneris. Indicat etiam, magna ibidem cum ſolennitate ac concurſu populi celebrari Officium in ejuſdem feſta luce; ſingulis diebus Lunæ cantari Miſſam; die autem XIX menſis Decembris haberi laudes valde ſolennes. Hæc ille. Libro 2 pag. 154 indicat, plurima alibi exſtare ſacella, & confraternitates antiquas, magni Martyris memoriæ conſecratas. Eodem libro 2* B *pag. 155 teſtatur, in eccleſia collegiata dominæ noſtræ, cognomento magnæ, Piſtavienſi feſtum ejus ac Officium ritu admodum ſolenni peragi die XXVI Aprilis; quo obtentum fortaſſe fuerit pignus ſacrum, de quo diſſeremus infra § 5. Præter iſta, quæ ex illo auctore excerpſimus, meminiſſe juvat, fuiſſe etiam per Martyris caput, quod eſt in Gallia apud Lingonenſes, patrata miracula, ut videre datur in Hiſtoria translationum, inferius recuſa poſt Sancti Paſſionem; quæ ibidem narranda, hic pro inſertis haberi poſſunt. De iis quoque agit laudatus archidiaconus lib. 2 cap. 6: qui lib. 1 cap. 18 pag. 139 præmiſerat, Mirabatlem Boudet epiſcopum Lingonenſem, die XII Auguſti anno 1555 renovaſſe tam pro clero quam pro populo jejunium, quod a majoribus, uti vult, fuerat promiſſum in prima translatione reliquiarum ejus, conceſſis etiam quadraginta dierum indulgentiis. Dixi,* uti vult, *quia primæ tranſlationis hiſtoria valde vetuſta. Vide dicenda poſt Paſſionem in obſervationibus prævils ad tranſlationes num. 4. De voto prædicto meminit etiam Gualtherius, qui alibi a nobis citatur, pag.* C *425 & 426; aſt indicatur res geſta XXII Auguſti anno 1516.*

32 *Sed longe plura nobis ſubminiſtrat.* S. Ma- Magna in Oriente excitabit erga ſuos fervos benignitas. *mantis, in Oriente ſepulti apud Cæſarienſes Cappadociæ, erga afflictos beneficentia, quæ adeo frequens & inſignis fuit, ut ob præſtantiſſimas gratias in miſeros mortalis cumulatas jam inde ab antiquiſſimis temporibus dulci patris nomine compellari meruerit, teſte S. Baſilio in homilia ſuperius citata pag. 186.* Filii, *ait,* qui ab eo pietatem edocti ſunt, *in ipſo glorientur. Et mox:* Ne divitum quidem eognati exeurrunt ad majorum ſuorum ſepulcra: ſed umnes ad pietatis locum accedunt, Patrem bunc .. appellant. *Nec vero inane ac ſine re nomen geſſit: nam pag. 185 iſta præmiſerat idem ſanctus Doctor:* Memineritis velim Martyris, quotquot eo in ſomnis fruiti eſtis. Meminerint omnes, qui hoc in luco conſtituti, ipſum adjutorem ad precandum habuere: quibus cum operarentur præſto fuit, ſimul ut nomine vocatus eſt, quos ex peregrinatione reduxit, quos ex infirmitate erexit, quibus liberos jam vita functos reſtituit, quibus prorugavit præfinitum vitæ tempus. Collectis omnibus, ex communi ſymbolo præconium componite. Cummunicate inter vos, quæ quiſque nuvit impertiat ignoranti, quæ ignorat, ubedocto accipiat. Atque, ubi ſic ex mutuo ſymbolo alius alium pa, veritis, imbecillitati noſtræ ignoſcite. *Hæc S. Baſilius. At nunc proferamus alia monumenta; quæ eodem, quo florebat ille ſanctus Pater, ſeculo Chriſti 4 contigere, & quibus claritudo nominis ac propagatio publicæ venerationis* S. Mamantis *mirifice eluxere.*

D

§ IV

Eccleſiæ, corpus apud Cæſarienſes in Cappadocia,

In conſtruendo templo Cæſaream

Medio circiter ſeculo Chriſti quarto evenit res omnino mirabilis atque ad celebritatem ſanctiſſimi noſtri Pugilis propagandam valde accommodata. Julianus, deinde Apoſtata, ac Gallus ejus frater, educati erant in Cappadocia ſatis prope Cæſaream: cumque tunc temporis exiguas admodum vel nullas haberent partes in negottis publici cegimiuis, ornandis Martyrum ſepulcris ſe occupabant: qua occaſione accidit factum illud, quod S. Mamanti *maguam nominis famam attulerit. Audiatur itaque Sozomenus, qui Eccleſiaſticæ hiſtoriæ a Valeſio editæ lib. 5 cap. 11, a pag. 593 rem narrat in hanc ſententiam:* In Cappadocia degere juſſi ſunt in Macello. Villa hæc eſt publica, ad Argæum montem ſita, haud procul ab urbe Cæſarea, quæ & magnificum habet palatium. Illic ambo regali cultu educati ſunt atque inſtituti. Ibi diſciplinis & exercitationibus ipſorum ætati convenientibus imbuti .. Moribus quoque & factis pietatem præ ſe ferebant: quippe qui tum ſacerdotes, tum reliquos viros bonos .. plurimi facerent, eccleſias crebro adirent, & Martyrum ſepulcra competenti honore venerarentur. Eo igitur tempore ajunt illos ſepulcrum Mamæ martyris ampliſſimo baſilica circumdare ſtudentes, opus inter ſe partitos eſſe.

Sancti ecclſia, res mira accidit.

34 Dumque alter alterum magnificentia & cultu ſuperare contenderet, rem admirabilem prorſuſque incredibilem accidiſſe, niſi multi noſtra adhuc ætate ſupereſſent, qui rem ipſam ab illis, qui eam viderant, acceperunt. Num pars quidem operis, quæ Gallo obvenerat, attollebatur, & ex animi procedebat ſententia. Ex operibus autem Juliani, alia corruebant; alia ex fundamen- F tis ſurſum propellebantur; alia ne ſolo quidem cohærere ab initio ſtinebant, non ſecus ac ſi contraria quadam vi deorſum obſtante retruderentur. Et omnibus quidem ea res prodigio ſimilis viſa eſt. Multi vero, quid portenderet, ex eventu judicaverunt. Sed nonnulli ex eo conjecturam ceperunt, illum haudquaquam ſincero animo erga religionem eſſe: verum præ metu principis, qui tum temporis Chriſtianus eſſet, pietatem fingere. *Res geſta confirmatur e S. Gregorio Nazianzeno, qui oratione 3 adverſus Julianum pag. 60 & ſequente, poſt ea quæ de ipſo prodigio retulerat, hæc ſubdit:* Quod ſi quis mihi minus fidei habendum putat, eos ipſos, qui ſpectaculo interfuere (*Sanctum enim ipſum tunc temporis Aſbenis fuiſſe legimus*) teſtes producam: nam multos habeo, qui & ad nos hoc miraculum tranſmiſerunt, & ad poſteros tranſmittent. *Ceterum eccleſia, in qua miraculum illud contigit, fuit illa eadem, in qua S. Baſilius, Cæſareæ Cappadociæ archiepiſcopus, ſuam de* S. Mamante *orationem enuntiavit. Nicetas in Commentario ſuo ad orationem 43 S. Gregorii Nazianzeni,* Uno, *ait,* circiter ab urbe (*Cæſarienſi*) ſtadio templum

A plum Martyri coſtructum eſt, quod illa ipſa Ammia, quæ eum aluerat ſingulari magnificentia eo loco ædificaſſe fertur, quo poſt martyricam illam & poſtremam lanceam, e theatro, præcordia jam erumpentia retinens, vix laudem præ ardenti deſiderio pervenire atque animam effiare potuit. *Sed ſecundum Acta Metaphraſtica, quibus tamen alibi ſatis ſe accommodat Nicetas, Mammia ante* Mamautem *obierat, qui ejus uxore factus eſt* ſucceſſor & heres ejus facultatum, *uti videre eſt apud Surium in iſtis Actis cap. 6. Suſpicor itaque, ad Nicetæ tempora falſa, uti ſit, fama hæc fuiſſe delata, & tandem eſſe eccleſiam, in qua Julianus & Gallus operam poſuere, ſicut modo narratum eſt. Templum etiam prope Nazianzum fuit. Vide dicta num. 25.*

Templum Conſtantinopoli

35 *Codinus de Originibus Conſtantinopolitanis pag. 57 aliam ædem noſtro Martyri factam conſignat:* Templum S. Mammautis Leo Macelas (*is eſt imperator hujus nominis primus*) ædificavit, cum urbs (*Conſtantinopolitanam intelligo*) ſex integros menſes continuo incendio flagraſſet. *De iſta æde ſacra pluribus agit Cangius*
B *lib. 4 Conſtantinopolis Chriſtianæ pag. 185. Laudatus Codinus pag. 60 commemorat:* Templum S. Mamantis condidit ſoror Maurieii imperatoris. Illa enim, Mauricio & liberis ejus a Phoea tyranno interfectis, eorpora eorum collegit atque ibi depoſuit. *Sed illa eccleſia veroſimiliter non eſt diverſa ab ea, quam dixit Nicephorus lib. 18 cap. 41 pag. 863 & 864 poſt Zonaram a Cangio vulgatum tom. 2 lib. 14 pag. 79, conditam eſſe ab eunucho, cui nomen Pharaſmani:* Fertur, *inquit Zonaras*, etiam filius (*Mauricii imperatoris*) dum ad Choſroem iret, interceptus atque ad Phoeam perductus, occiſus eſſe, nec non Conſtantia imperatrix cum tribus filiabus, qui in æde divi Mamantis vicina mœnibus ſepulti ſunt, a Pharaſmane eunucho, Juſtiniani cubiculario, condita. *De conditore, ſtruque &c. iſtinc ædis conſuli poteſt laudatus Cangius loco paullo ante citato, de quo nonnulla aliunde notabimus, uti & de monaſterio, ſub nomine S. Mamantis Conſtantinopoli conſtructo. Poſt Cangium Banduris in ſuo Imperio Orientali tomo 2 pag. 719 hoc argumentum tractat.*

C 36 *Ibi igitur commentans in tertiam partem auctoris anonymi de Antiquitatibus Conſtantinopolitanis, cujus tantum Græcum retulerat tomo 3 pag. 54, & qui Latine ſic habet,* Monaſterium S. Mamantis quod Xylocereus dicitur, ædificavit Mauritii ſoror &c., *hæc obſervat:* Quod vero hic ait anonymus noſter, & ex eo Codinus ac cæteri originum CP. ſcriptores, monaſterium hoc S. Mamantis exſtructum fuiſſe a Mauricii imperatoris ſorore, & deinde infra num. 126 ſcribit, S. Mamantem, & quæ ibidem viſuntur palatia, Leonem M. exſtruxiſſe, facile quidem hæc inter ſe conciliari poſſunt, ſi dicatur eccleſiam S. Mamantis una cum palatiis, quæ ibi viſuntur, a Leone M. imperatore cunditam fuiſſe; quibus adſtipulari videtur auctor Chronici Alexandrini anno XII ejuſdem Leonis, qui quidem ſcriptor narrat, Leonem imperatorem, dum incendium in urbe graſſaretur, ſe contuliſſe ad S. Mamantem, ac ibi portum & porticum exſtruxiſſe.. „ Tertius ergo Leo imperator contulit ſe verſus „ ſretum ad S. Mamantem, fecitque ibi portum „ & porticum, qui quidem locus vocatur Nova „ porticus „. Quod vero hæc ſpectent ad eumdem S. Mamantem, aperte ex ſequentibus conſtat: nam monaſterium S. Mamantis Anonymus noſter

AUCT. J. P.

τὴ Νέᾳ appellatum ſcribit, & Codinus ἐν τῇ Νέᾳ παλαμείῳ μονῆ Mauricii uxorem ac filias inclusas fuiſſe ait: quam quidem loci appellationem ἀπὸ τῆς νέας ἐμβόλου (*a nova porticu*) derivatam eſſe cenſeo. Et hæc quoad eccleſiam S. Mamantis. *De monaſterio autem ſubdit iſta:*

37 Nil vetat quin a Mauricii ſorore poſtmodum ædificatum fuiſſe dicatur, licet ſubſequenti tempore monaſterium S. Mamantis non monialium ſed virorum dicatur Cantacuzeno lib. 4 cap. 16, qui Philotheum Heracleenſem epiſcopum in monaſterium S. Mamantis ſe abdere voluiſſe ſcribit (*Immo vero ipſe Cantacuzenus ſe hoc facere ſub iſto epiſcopo voluiſſe, diſerte indicat*) ubi etiam ſirum ejuſdem monaſterii, ut vitæ monaſticæ peropportunum, & ut in urbe maxime ſolitarium deſcribit.. Sæpe autem accidit, ut monaſteria, quæ prius monialium erant, virorum poſtmodum evadant, & e contrario. Vel duo forſan ibidem monaſteria extitiſſe dicendum eſt, alterum monialium, alterum vero virorum.. Cæterum quod ait Zonaras pag. 79 templum S. Mamantis a Pharaſmane eunucho, Juſtiniani imperatoris cubiculario, exſtructum eſſe, id intelligi E poteſt, ab eo renovatum fuiſſe idem templum ſeu ampliatum: quippe ſæpe alias ἔκτισται pro ἀνεκτίσθη uti ſcriptores recentiores obſervavimus. *Hinc itaque ſequitur, ut veriſimile videatur, unum idemque* S. Mamantis *templum deſignari, quod ſupra inſinuabam, tametſi ob duo diverſa conditorum nomina appareat eſſe duplex ac diverſum. Nec vero ſatis videmus, cur hoc idem dici non poſſit de monaſterio ejuſdem Sancti, cujus meminit Anonymus in libro de Tranſlationibus veliquiarum* S. Mamantis *in Gallias, dicens:* Miſit legatus quemdam presbyterum, & quemdam Clericum ſuum cum Gualone ad monaſterium, quod de novo fabricatum erat ſumptibus Hyſaehii imperaturis Conſtantinopolitani in honore beati Mamantis: eujus abbas & monachi *&c. De qua re infra agetur.* S. Mamantis *in tractu Petræ, πέραν τοῦ Σίγματος, meminit Cangius pag. 586 in Menæis ad XII Julii. Videri poſſunt quæ diximus ad iſtum diem tomo III ejuſdem menſis pag. 303. Suidas in Lexico littera M. agit etiam de loco in S. Mamante, qua intelligo ejuſdem eccleſiam.*

F

38 *Hic quæ de ædibus ſacris* Mamantis *nomine inſignitæ præmiſſa ſunt, & ad Orientem ſpectant, ſubjungendæ ſunt notitiæ nonnullæ de hic, quas dicitur habuiſſe in Occidente. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hac die XVII Auguſti,* Erat, *ait*, olim Romæ celebris hujus Martyris memoria: in ejus baſilica S. Gregorius Papa habuit homiliam trigeſimam quintam in Euangelium die natali ipſius. *Sed Fronto in ſuo Kalendario obſervat pag. 147 occaſione S. Mennæ, qui ibidem ſignatur:* Is eſt, in cujus eccleſia homilia Gregorii M. 35 dicitur prouunciata: ſic enim habeur tres Mſſ., quos vidi; non autem S. Mammæ, ut habent editi libri. *Et vero in editione Operum S. Gregorii Pariſina anni 1705 tomo 1 col. 1613 dicta homilia præfigitur nomen Mennæ. Quod itaque circumferri ſolebat de eccleſia iſta, male fundatum fuit. Eccleſia parœcialis ſub nomine S. Mamoli martyris (quiſcumque is fuerit) ponitur in Bononia perluſtrata Maſſuli ad diem XVII Auguſti; de qua eccleſia addit memoriam exſtare ab anno 1294. At longe inter Occidentales eccleſias celeberrima & antiquiſſima eſt ea, quæ exſtat Lingonibus in Gallia. In noviſſima quippe editione Galliæ Chriſtianæ*

De templis ac monaſteriis nonnullis, de quibus
nonnulla obſervantur.
De templo

AUCT. J. P. *ne tomo 4 col. 565 ſic dicitur* Cathedralis Lingonenſium eccleſia olim ſub nomine S. Joannis Euangeliſtæ Deo conſecrata, *jam u* multis retro ſeculis S. Mamantis ſeu Mammetis nomen habet. Id porro qua ratione? Non alia certe quam quia ſacrarum ejus exuviarum partem accepit. Et certe ſe non modicam habere gloriatur, caput ſcilicet, bruchium, cruris & colli magnum os.

In occidentu. 39 *Recte autem ibidem aſſeritur*, Mammetis *nomen templo principi non fuiſſe impoſitum a reliquiis a Rainaldo, nedum a Gualone, allatis (de quibus evit infra tractandi locus) quia jam tum plus quam tribus ante ſeculis illud nomen habebat, ſicut ibidem datur videre ex inſtrumentis eccleſiæ Lingonenſis, quæ integra habentur ad calcem laudati tomi 1: eorum vero fragmenta loco ſupra allegato ita inſeruntur prout hic a nobis dantur.* Sic anno DCCCLXXXV Carolus Craſſus abbatiæ S. Johannis Geiloni reſtituit "ob amorem Dei & „ ſancti Mammetis, in cujus honore hæc eadem „ eccleſia celeberrime dicitur habetur „ ex charta oonu col. 133. Sic in diplomate, quo Rothatius II Auſtraſiæ rex Umbiliacum villam Iſaaco Lingonenſi epiſcopo anno DCCCLIX concedit; id B ſe facere reſtatur "ob reverentiam eccleſiæ beatæ „ Mammetis, ex charta VIII col CXXXI. Sic præceptum Ludovici Pii anni DCCCXIV ſcriptum eſt pro Betrone epiſcopo Lingonicæ civitatis" ubi „ habetur eccleſia ſanctæ Mammetis eximii martyris, anno imperii primo „ id eſt Chriſti DCCCXIV aut DCCCXV: *quod præceptum producitur col. 119. Quæ cum ita ſint, ſequitur at ſeculo ſaltem octavo titulum ac reliquias* S. Mammetis *adepta fuerit eccleſia iſta.* Sultem tanc, *inquam: quia an dudam antea aliquid apud Lingonenſes nominis obtinuerit iſte Sanctus, certo determinari non poteſt, tametſi aliquæ pro illa re non deſint conjecturæ, quæ proponentur infra occaſione reliquiarum, de quibus jam incipiemus agere ex profeſſo, ut ita loquamur.*

Corpus S. Mamantis 40 *Corpus* S. Mamantis *apud Cæſarienſes in Cappadocia pluribus poſt ejus obitum ſeculis aſſervatum fuiſſe, tempore videlicet Niceræ, probatur e Commentario ipſius in orationem* 43 *S. Gregorii Nazianzeni tomo* 2 *Operum ejuſdem ſancti Patris col.* 1113, *ubi ait:* Divi enim C Mamantis corpus Cæſareæ ſitum eſt. *At quiſnam ille Nicetas? An Nicetas David ſeu Paphlago? Si is foret, illud ibidem permanſiſſet ſaltem uſque ad ſeculi noni finem: nam vivebat hic Nicetas tempore S. Ignatii Conſtantinopolitani. Confeſſias in Opuſculo, quod inſcripſit* Illuſtrium Chriſti Martyrum lecti triumphi, *quodque Pariſiis anno* 1660 *eſt editum, poſt Niceræ Paphlagonis Laudationem de ſanctis Martyribus Euſtathio, Agapio &c.* Quo produco, *inquit pag.* 83 & 84, Nicetam Paphlagonem, Ignario Conſtantinopolitano æqualem, illique affectiſſimum ac Vitæ ejus a Radero editæ auctorem *&c. Habetur etiam illa apud Labbeum tomo* 8 *Conciliorum a col.* 1180 *In Hiſtoria chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum, tomo primo noſtri menſis Auguſti præfixa, obitus ipſius ſancti Patriarchæ col.* 1210 *innectitur anno Chriſti* 877. *Atque hæc quidem de corpore* S. Mamantis *exiſtente Cæſareæ ſeculo nono vera eſſent, ſi Nicetas orationum S. Gregorii Nazianzeni commentator fuiſſet Nicetas David ſeu Paphlago, qualem eſſe cenſuit Tillemontius tomo* 4 *Monumentorum eccleſiaſticorum pag.* 360; *ac nos inter opera iſtius Niceræ apud bibliographos, quos conſuluimus, non invenimus eidem adſcribi Commentarium in dictas orationes. Verum an fuerit Niceetas ille, an ſynonymus alius, ulterius videtur inquirendum.* D

Celare Cappadocia 41 *Leo Allatius in Diatriba de Pſellis & eorum ſcriptis pag.* 16 *de Niceta Davide Paphlagone dicit:* Niceetam hunc eumdem cum Niceeta Serrone ſuciunt plerique codices Vaticani; *ſed inepte: ſatis enim conſtat, alterum ab altero diſtingui non ſolum cognomento, ſed etiam ætate, officio ac ſcriptis. Ac Ætate quidem, quia Paphlago ad ſeculum nonum, ut vidimus; Serron vero ad ſeculum* XI *referetur. Officio; quia prior, ſi recte arguit vel conjecturam ponit Leo Allatius ad calcem tomi* 1 *Græciæ orthodoxæ inter alia quibus lectorem alloquitur, Dadybrorum in Paphlagonia ſub metropolita Gangrenſi epiſcopus; poſterior autem Heracleenſis archiepiſcopus. Scriptis; quia inter alia, quibus duos illos auctores diſcernis legimus in bibliographis ſatis emunctæ naris in illa materia, ponitur Commentarius in Nazianzeni orationes, qui non Niceæ Paphlagoni, ſed Serroni ſeu Serronio tribuitur. Oudinus in Commentario de ſcriptoribus Eccleſiæ antiquis tomo* 2 E *col.* 714 *refert*, exſtare in bibliotheca regis Catholici Scoriuleoſi ſemel utque iterum "Orationes „ S. Gregorii Theologi cum ſcholiis Niceetæ Sero„ nii „... In Ms. Bavarico 97 inſcribitur" Ni„ ceetæ metropolitæ Heracleæ Explicationes & „ Commentarii in Gregorium Theologum „..

etiamnum vegetat ſeculo undecimo. 42 *Enumeratis deinde variis ejuſdem Commentarii exemplaribus Mſs. aſſignatur.* Conſtantinopoli apud Jacobum Marmoretum principem" Ni„ ceti metropolitani Heracleæ explicatio in Gre„ gorium Nazianzenum Theologum, dubitatio„ nes & ſolutiones „ in charta bombycina. In bibliotheca monaſterii quod in inſula Pathmos maris Ægæi eſt, „ Niceetæ Serrorum Expoſitio in ſermones Gregorii in Eccleſia habitos. *Hæc e pluribus, quæ dictus bibliographus collegit, delibaſſe ſufficiat. Quæ itaque protulimus cum tamquam apocrypha non ſine rejicienda ſine ſufficienti ratione, ſupereſt* 5.., *ne laudati Commentarii auctor fuerit non Nicetas David ſeu Paphlago, ſed Nicetas Serronius, ætate, officio ac ſcriptis diſtinctus ab iſto ſynonymo* 4°. *Ut corpus* S. Mamantis *ſeculo* XI *etiamnum quieverit Cæſareæ Cappadociæ, uti e ſupra allegatis Niceetæ verbis* F *liquet.*

§ V.

An noſtri S. Mamantis corpus Hieroſolymis fuerit ſeculo VI; an delatum Mediolanum; an in Cyprum; reliquiæ Lucenſes, Elvvangenſes, Lingonenſes ac Lorbanenſes &c.

S. Radegundis ſanctis ſeculo 6 accepit in Gallia IN *libro ſecundo Vitæ* S. *Radegundis reginæ ac poſtea monialis, apud nos die* XIII *Auguſti, cap.* 3 *num.* 11 *in nova noſtra capitum diviſione, in antiqua autem cap.* XIV *iſta referuntur de dicta Sancta:* Tranſmiſit vitam venerabilem Reovalem presbyterum, qui tunc ſecularis erat, & adhuc ſupereſt corpore, ad Parriarcham Hieroſolymitanum, poſcens de beati Mammetis pignore. Quod vir Dei ſuſcipiens benigniſſime rogationes populo indixit, voluntatem Dei inquirens Tertio die, Miſſa celebrata, beati Martyris ſepulchrum cum omni populo adiit, alta voce, plena fide hujuſmodi

A jusmodi proteſtatur dicens: Peto te, confeſſor & Martyr Chriſti &c. Orarione completa .. venit ad ſanctum ſepulchrum .. rangebat membra .. tetigit in manu dextra ſingulos digitos; ubi ad minorem venit digitum, ſe ſuavi tactu de propria manu rulit, ut beatæ Reginæ deſiderio ſatisfaceret .. Quem digitum vir apoſtolicus B. Radegundi cum digno honore direxit: de Hieroſolymis uſque Pictavis in ejus honore ſemper laus Dei perſonuit.

reliquiæ S. Mammetis; an hodierni, 44 *Ex his perſpicuum eſt, iſtius ſancti Martyris corpus, vel magnam ſaltem ejuſdem corporis partem aſſervatam fuiſſe Hieroſolymis ſeculo ſexto, quo clarult ſanctiſſima illa Regina. Iſtius, ut iterum dicamus, ſancti martyris Mammetis. Sed an noſtri, an alterius? En tibi argumenta in utramque partem. Quod ſic alterius, dici poteſt* 1°. *Quia* corpus *noſtri Martyris ſeculo undecimo Cæſareæ ſitum erat, quemadmodum a num.* 40 *e Niceta Serrone retulimus* 2°. *Etiamſi non eatenus accipiatur pars magna corporis pro toto corpore; id tamen non videtur dicendum in caſu hoc, quamdiu non afferatur documentum fide dignum,* B *quo conſtet, partem hujuſmodi ex urbe Cæſarienſi ad Hieroſolymitanam eſſe tranſlatam. Quod vero noſtri* Mamantis *corpus ſeu notabilis ejuſdem pars Hieroſolymis exſtiterit, his utcumque conjici poteſt.* 1°. *Quia S. Mammes, cujus digitum S. Radegundis obtinuit, debuit fuiſſe valde celebris: nam loco citato memorantur iſta:* Pervenit tandem ad eam de domno Mammete martyre, quod Hieroſolymis ſua ſancta quieſcerent membra. Hæc audiens, avida ac ſitibunda potabat, veluti hydrops, qui quantum ſonrem rrahir, ranrum ſitis addita creſcit; iſta vero de rore Dei plus madefacta calet .. Quid putas quam ardenti animo, quam fideli devotione tauri pignoris præmium exſpectans ſe abſtinentiæ mancipavit. Ar ubi ſe beata regina hnc munus cæleſte accepiſſe cum omni alacrirare gauderer, rota hebdomada cum omni congregatione ſe pſallentin, vigiliis & jejuniis aptavit, Dominum benedicens, ſe rale munus accipere meruiſſe.

an alterius? 45 *Tale itaque munus, tanto videlicet a Sancta petitum ambitu, tanto acceptum, videtur intelligendum de hodierno* S. Mamaute *vel* Mam- C metu *longe celeberrimo. Alius certe tantæ celebritatis hactenus mihi non occurrit.* 2°. *Niceras eum hoc facto conciliari poteſt, ſi dicatur magna pars corporis remanſiſſe apud Cæſarienſes, ita tamen, ut multis ante ſæculis pars magna vel nocabilis ejuſdem corporis portio ad Hieroſolymitanos tranſlata fuerit. Quod vero de tempore ac modo hujus tranſlationis non ſint nobis in promptu documenta, non ideo falſam eſſe conſtat: cum illud argumentum ſit mero negativum, ut vocant. His utrimque conſideratis, non auderem temeritatis eum arguere, qui propenderet in illam ſententiam, quod celebratiſſimi noſtri Martyris pars apud Hieroſolymitanos æque ac apud Cæſarienſes exſtiterit: imo vero hactenus non videmus, cur illud idem nobis ſuſpitari non liceat. Si erramus, errantes corrigat lector eruditus, ſi cui plus lucis affulſerit.*

An corpus hodierni apud Mediolanenſes? 46 *Boſca in Martyrologio Mediolanenſi ad diem* XVII *Auguſti* S. Mamaurem *Cæſarienſem in Cappadocia martyrem annuntiat, & hæc addit:* Ejus autem corpus Mediolanum translatum eſt, atque in baſilica Prntmmartyris euſtoditum pin cultu celebratur. *In notis vero obſecvat iſta:* Porro divum Mammetem jacere Mediolani in baſilica S. Stephani, auctores ſunt Morigius in Sanctuario, & in Hiſtoria lib. 2 cap. 8; Villa de ſeptem baſilicis ſtationalibus, Joannes Franciſcus a Baſilica Petri de eccleſiis Mediolani; nuviſſime vern typis edidit Vitam S. Mamantis Joſeph Valvaſſorius Pœnitentiarius majnr in metropnlitana, & quidem enucleate, atque in ea agit de ſepulcro S. Mammetis. *Verum Boſcæ, qui celeberrimi hodierni Martyris corpus vult aſſervari apud Mediolanenſes, altiſque, quos citabat, non audeo ſtatim ſuffragari; ſed deſidero, ut eruditi Mediolanenſes ſuggerant documenta antiquiora, quibus conſtet primo, quando, a quo, quo e loco, & qua occaſione illud corpus Mediolanum fuerit tranſlatum. Secundo, ut probabilem rationem dent, vi cujus oſtendatur, idem corpus eſſe Martyris hodierni noſtri, & non alterius. Certe apud Morigium in Sanctuario urbis ac diœceſis Mediolanenſis (quem primo loco citabat Boſca) pag.* 13, *ubi agit de Sanctorum corporibus in eccleſia S. Stephani majoris quieſcentibus, invenio quidem notatum* corpus S. Mametis; *item in Hiſtoria ejus Mediolanenſi loco citato, in catalogo corporum, quæ nominat, quæque dicit magna Mediolani in veneratione haberi, lego nomen* E Mameti; *ſed hoc valde confuſum & æquivocum eſt. Alios a Boſca nominatos ſcriptores conſulendos aliic celinquo. Obſerva interim hujus quæliſcumque S. Mamantis ſeu Mammetis feſtum in eccleſia Mediolanenſi celebrari die* XVIII *Auguſti, ut videre datur apud Boſcam in notis ad diem* XVII & XVIII *ejuſdem menſis.*

47 *Apud Echardum in Scriptoribus Prædicatorum recenſitis tomo* 2 *pag.* 300 *notatur F. Stephanus de Luſignan, qui Gallice compoſuit Hiſtoriam generalem regnorum Hieroſolymitani, Cypri, Armeni, ac locorum circumvicinorum &c., ac diluvio univerſali uſque ad annum* 1572, *Pariſiis vulgatum anno* 1579, *ac deinde ibidem recuſum. Hujus hiſtorici caput* 14, *cujus fragmentum Ms. ante me habeo, iſta memorat, quæ Latine interpretamur in hanc ſententiam:* Sanctus Mames vel Mamolus *, ſicut Itali Bononienſes eum appellant, martyrin affectus fuir in Aſia minore: deinde marmoreo impoſitus tumulo, ac in mare projectus. Qui loculus vel tumulus, obſecundante divina bonitate, ſuperuatans aquis, uſque ad inſulam Cyprum fuit delarus, ibique permanſir remotus a terra verſus occidenrem uno circirer milliari. Sanctus itaque noctu apparuit homini cuidam probo Cyprio, qui erat e pago Morphon dictn? cui imperavit, ut una cum ſuis liberis & bobus ſe conferret ad littus, ac ciſtam illam ad oram appelleret. Quod cum ille nec prima nec ſecunda vice crederet, tertia randem vice fidem rei adhibnit, & quidquid Sanctus ei præcepetat, præſtirit. Iraque cum ſuis liberis ac jumentis inceſſit ſicco veſtigio ſuper undas non aliter quam ſi ſuper conrinentem fixiſſent greſſum. Poſtquam vero ciſtam illam avexiſſet Murphonem uſque, ſine mora ſit immobilis, ſtetitque in eo ipſn loco, in qun exiſtit uſque ad hodiernum diem, neque umquam inde in alium transferri locum potuit. Et continuo dulciſſimus ac pretioſiſſimus liquor e ſepulcro ejus prodire viſus eſt, qualis videtur in ſepulcro S. Nicolai, S. Andreæ & aliorum. Liquor autem mirabilia nperatur cum contra maris rempeſtarem, tum contra omnia morborum genera. Quod ſi quis eum panat in cubicula, vel penes ſe geſtet, & peccatum carnis ſit commiſſum, ſtarim diſſipatur & evaneſcit, neque ſcitur quid de eo fiat, ſeparante ſe ab illis & a loco, in quo exiſtunt, vel in quo actus ille*

S. Mammetum, qui ferrur miſſile modo in Cypro ad vultus, F

* In Gallicano eſt Mamé ou Mamol

AUCT. J. P.

AUCT. J. P. commiſſus eſt. Celebratur ejus feſtum die ſecunda menſis Septembris, quibus die ac loco nundinæ admodum celebres habentur.

non ſatis cognoſcimus. 48 *Superius in hoc Commentario § 2 diſputavimus de uno S.* Mamante *vel duobus in unum confuſis; hic vero Cyprius ubi & quando ſit paſſus, & quo ſpectet, ex vagis illis terminis* in Aſia minore *extundere non poſſumus. Sed quandoquidem dies 2 Septembris, qua illum apud Cyprios coli aſſerebat Luſinianus, eadem eſt, qua colitur apud Græcos Martyr noſter, ſicut ſupra dictum eſt; miram aen eſſet, ſi Cyprii ſibi perſuaſiſſent, ad ſuam inſalam advectum fuiſſe celebrem* Mamantem *Cæſarienſem. Sed utcumque illa res ſe habeat, cenſemus corpus* Mamantis *ſeu* Mammetis *hodierni illuc non fuiſſe advectum, ob ea quæ de ejus corpore apud Cæſarienſes & Hieroſolymitanos ſuperius præmiſimus. Secundo, non gravate admittimus, aliquem Mammetem martyrem in Cypro honoratum fuiſſe publico cultu, ita tamen ut pro mirabili iſte ad eam adventu, qui ſine tabulis ac teſtibus narratur a Luſiniano, antiquiora teſtimonia deſideremus.*

B Idem eſt de capite apud Lucenſes. 49 *In apographis Hieronymianis a Florentinio editis ſignatur die* XVII *Julii*: Alibi natalis ſancti Mammæ: *in quam annuntiationem ſcribens idem Florentinius ita actis ad diem eumdem* XVII *Julii*, Nuper, *ait*, caput ſanctæ (*imo cum hic tum inferius ſcribe* ſancti) Mamæ argentea theca ineluſum vidi in urbe Luca apud ſacras ſanctæ Juſtinæ virgines, & integre ſervatum eum vetuſtiſſima in membrana inſcriptione, in qua præter ſanctæ Mamæ nomen nihil aliud præ vetuſtate legere licuit. Caro adhuc ſuper oſſa exſiccata conſpicitur: Capilli barbæque cirri ruſi adhuc enti hærent. Parthenopæum illud antiquiſſimum eſt, & de ejus vetuſtate, ac imperialibus regiſque indultibus plura diximus ad Vitam S. Silai, typis Lucenſibus editam. *Facilé admiſero, ibidem loci aſſervari caput, nomine S. Mamæ inſignitum, ac teſti oculato id aſſerenti fidem habuero, uti debeo, plenam. At quis mihi ediſſerat, quiſnam fuerit Martyr ille: item unde & quando ad moniales illas pervenerie ejus caput. Enimvero e textu Florentinii citato nihil hujuſmodi elici poteſt, nec ſciri, utrum inſcriptionis nomen, etiamſi antiquum, ſit verum ac genuinum iſtius ſacri pi-*C *gnoris nomen, an adoptatum ac ſuppoſititium, Melioribus ſane inſtrumentis probatur poſſeſſio capitis S.* Mammetis *apud Lingonenſes, ſicut alio loco poſtea perſpicuum fiet.*

De reliquiis Elevangenſibus. 50 *An pignus aliquod ſacrum S.* Mammetis *translatum aliquando fuerit in Germaniam, res omnino incerta eſt, quin meris nixa conjecturis. In noviſſima Galliæ Chriſtianæ editione tomo 4 col.* 565 *& ſequente proferuntur iſta*: Lego, *inquit auctor*, in Vita S. Annonis, Coloniæ præſulis, apud Surium XV Decembris lib 1 cap. 48. (*imo* 38) fundatorem eccleſiæ ſancti Viti ſeu Elevangenſis cœnobii in Suevia, Alamannorum atque Burgundionum ducem Divionæ redeuntem, ſancti Benigni, Tergeminorum ſtrattum, ac SANCTI MAMERTI CIVITATIS ILLIUS (*id eſt Lingonenſis*) EPISCOPI corpora ſecum aſportaſſe, quæ ſuæ eccleſiæ conſignavit. Nullus ſuppetit epiſcopus Lingonenſis Mammertus nomine. Quidni ergo dicamus eum Tergeminorum reliquiis in Cappadocia, ut probabiliſſimum videtur, natorum & martyrio coronatorum, ſimul aliquid corporis B. Mammetis allatum, quod ſynecdochice corpus nuncupatum fuerit; & ſucceſſu temporis Mammes mar. in Mamertum epiſcopum ab imperitis commutatus fuerit. Quidni & translationem oſſis D erutis primo factam admittamus. Quamquam enim illius circumſtantiæ fabulam ſpirare videantur, non inde tamen ſequitur, nec illius ſubſtantiam admittendam eſſe. Frequenti enim experientia compertum eſt, facta plurima (per) ſeſe vetiſſima, ejuſmodi fabulis obſcurata fuiſſe, quæ criterio quidem indigent, ſed non ideo omnino neganda ſunt. *Martyres illi Tergemini ſunt Speuſippus, Eleuſippus ac Meleuſippus, de quibus actum eſt in noſtro Opere ad diem* XVII *Januarii a pag.* 73: *ubi pagina ſequente ſermo eſt de eorum reliquiis Elevangam translatis, aſſerturque locus, e quo paulo ante in Gallia Chriſtiana deſumebatur modo allata conjectura: quæ mihi videtur aliquantulum longe quæſita. De tempore autem translationis Elevangenſis videri poſſunt, quæ in Commentario Actis Tergeminorum iſtorum prævio § 1 num.* 3, *& § 2 num.* 9 *dicta ſunt.*

Lingonenſibus. 51 *Longe omnium celebratiſſima ſunt ſacra pignora, quæ in Gallia apud Lingonenſes ſumma cum veneratione honorantur. Eorum ſolennem ac annuum cultum Martyrologio ſuo Gallicano Sanſ-*E *ſayus inſcribit ad diem* X *Octobris hiſce verbis*: Lingonis ipſo die ſuſceptio braehii ſancti Mamantis martyris (quod eſt) allatum ex Conſtantinopoli per Raynardum epiſcopum Lingonenſem, dum rediret a Hieroſolymitana peregrinatione. A quo ſancti Martyris pignore aliiſque jam antea huc translatis reliquiis, ipſoque ſacratiſſimo illius capite (quod in ejus monaſterio inventum a Latinis, quando Conſtantinopolis ab ipſis capta eſt, Gualo de Domnipetra epiſcopus Damaſcenus, origine Lingonenſis, concedente id ejus votis Petro Capuenſi Cardinale, Apoſtolico legato, tempore Roberti præſulis Lingonenſis, religioſo munere Lingonas advexit, ac matrici eccleſiæ obtulit) ipſa cathedralis eccleſia, quæ prius in honorem S. Joannis Euangeliſtæ conſecrata erat, nomen acceepit glorioſi hujus Martyris (*immo vero jam inde a ſeculo ſaltem* 8 *acceperat illud nomen, ut videſis ſupra § 4 num.* 39) cujus feſtum adventum hac die magna ſolemnitate recolit & celebrat, Octaviſque etiam ad majorem venerationem proſequitur. *Ea hic perſpicuum eſt, quam egregie pia & inſigni religione Lingonenſes proſequantur hunc ſuum theſaurum: qui, uti & ejuſdem hiſtoria, examinabitur inferius poſt Sancti* F *Paſſionem, quam repræſentamus.*

ac Lutenſibus. 52 *Quæ Frater Bernardus de Brito refert in opere ſuo Luſitano, quod inſcribitur* Pars prima Chronici Ciſtercienſis, *lib.* 6 *cap.* 29 *fol.* 417, *& ex eo Cardoſus in Hagiologii Luſitani Commentario ad diem* XXIX *Maii, de magna antiquitate monaſterii Lorbanenſis, quod eſt Ordinis Benedictini in Luſitania, videlicet conditum illud eſſe tempore S. Benedicti, reliquias ſanctorum* Mametis *& Pelagii illuc delatas, & ea de cauſa illos fuiſſe aſſumptos in patronos; vel leviſſime hic attigiſſe ſufficiat, tum quia neſcitur quiſnam ſit iſte Mames, & unde eo pervenerit, tum quia tanta illius cœnobii antiquitas vacillat. Nam Mabillonius tomo* 1 *Annalium Ordinis S. Benedicti ad annum Chriſti* 534 *num.* 32 *poſtquam later alia monaſteria nominaſſet Lorbanenſe illud, nec non S. Petri de Arlanca, ac de hoc ultimo perſuaſum ſibi eſſe affirmaſſet*, non ante ſeculum decimum conditum fuiſſe, *non ſubdit iſta:* Nec ſere certiora ſunt de aliorum, quæ mox commemoravi, origine argumenta, utpote pſeudo-Maximi, aliorumque ejuſmodi farinæ mendaci auctoritate ſubnixa. *Cardoſus loco citato memorat, reliquias*

iſtas

A *iſtas ſemper patraſſe multa miracula, eo præcipue tempore, quo Saraceni dominabantur in Hiſpania & Luſitania. Hoc item ſacrum depoſitum, quatenus ad S. Mamantem pertinet, eſt, ſi eidem Cardoſo credimus, hodierni Martyris Cappadocis. Nec plura ſunt, de quibus in hoc meo Commentario præmonero lectorem ſit neceſſe. Reliquum ergo eſt, ut ſancti Athletæ noſtri qualitatemque Actu repræſentem.*

PASSIO

Auctore Godefrido Lingonenſi epiſcopo,

Ex codice Ms. Cartuſiæ Divionenſis.

PROLOGUS.

B PAſſio beati Mamantis martyris de Græco in Latinum translata eſt Antiochiæ primum a viro religioſo civitatis ejuſdem, Græcorum ac Syrorum archidiacono. Secundo Jeroſolymis, a Subpriore ſancti ſepulcri, qui poſtea epiſcopus ſancti Georgii factus eſt. Tertio citra mare, in quodam religioſorum fratrum monaſterio, c quod olim vir ſpectabilis, magiſter Bruno *a* in b Calabria ædificavit. Quod ego Godefridus *b*, indignus licet, epiſcopus Lingonenſis, idcirco totiens feci, quia quædam diſſona, multoque plura, quam in Latinis Galliarum exemplaribus audieram, ibi legebam: voluique ut de diverſis regionibus, diverſi & famæ laudabilis interpretes fidem mihi certiorem facerent veritatis. Cæterum cum idem Mamas beatiſſimus quarto Nonas Septembris *c*, martyrii coronam receperit, cur alia, & non hæc dies apud Latinos celed bris habeatur ignoro; niſi forte, ſicut multa alia *d* de ipſo, ſic & diem paſſionis ejus intes cætera neſcierunt.

Cur auctor novam poſt tot alias conſcripſerit Paſſionis verſionem.

ANNOTATA.

C a *Anno videlicet Chriſti* 5097, *ſecundum ea quæ ſunt dicta in noſtro Commentario prævio* § 2 *num.* 19.

b *Non* Rainaldus. *Vide ibidem num.* 58.

c *Tanc enim colitur apud Græcos; hac vero die* XVII *Auguſti apud Latinos, ſicut ibidem habet* § 3 *num.* 23 & 26.

d *Immo vero omnia vel ſaltem pleraque Sancti geſta verſantur in ſumma ignorantiæ: ſicut docet idem Commentarius* § 1, *num.* 5.

CAPUT I.

Sanctus, parentibus in carcere mortuis, ab alia matrona adoptatur; ejus in fide conſtantia blanditiis ac tormentis fruſtra tentata.

Sancti puer in carcere moritur

IGitur ſanctus Mamas, magnus martyr (hoc enim a Syris, & Græcis ſpecialiter vocatur

eognomine *e*: ſive quia in parvo corpore magnum martyrii certamen ſuſtinuit; ſive quia magni nominis generaliter apud ipſos habetur *u*) patriam habens Paphlagoniam, præclarus quidem ſecundum generis nobilitatem, ſed ſecundum fidei pietatem præclarior fuit. Pater ejus Theodotus *b*, mater autem Rufina vocabatur, fideles ambo & excelſi nobilitate generis, utpote patriciis progeniti, totius genealogiæ ſuæ nobilitatem moribus & vitæ probitate exornabant. Hi itaque amore Dei ſuccenſi, deſiderium ſuum nullo modo abſcondere valentes, audaciter quæ pietatis erant, in publico exercebant, & quoſcumque poterant ad fidem Chriſti exhortando convertentes, de lacu impietatis extrahebant. Unde & apud Alexandrum, qui tunc civitati Gangræ *c* præerat, accuſati ſunt. Hic namque c mandatum ab imperatore acceperat, culturam deorum omni ſtudio exaltare & ampliare: quoſcumque autem Chriſtianos invenires; duris cruciatibus ſubigeret; & quos a fide Chriſti per tormenta evertere non poſſet, crudeliſſima morte mulctaret. Qui Theodotum ſoo jubens aſſiſtere tribunali, idolis ſacrificare cogebat. Cui nec aurem Theodotus adhibuit. Verum ille tormentare Theodotum conatus, ſed parentum dignitate prohibitus (non enim licebat alicui niſi juſſu imperatoris, patriciorum filios injuriare) a tormentis quidem deſtitit, ſed Cæſaream Cappadociæ *d* Fauſto duci illum tranſmiſit. Qui & d ipſe quanto impietate ſerventior, tanto crudelitate vehementior erat. Hic divinum ſuſcipiens Theodotum, mox in carcerem retrudi juſſit.

b Ex MS. *a* *e* *d* E

3 At conjux Theodoti, uteri licet onere gravida, virum tamen incunctanter ſequuta, cum ipſo carcerem intravit. Quibus retruſis, Theodotus ſuæ carnis infirmitatem conſiderans, & tyranni crudelitatem non ignorans, mori magis cum uxore optavit, quam gravioribus tormentis non valendo reſiſtere, indignum quid ſuæ nobilitatis contra Dei voluntatem agere. Unde ſurſum cor cum manibus elevans, oravit ſic: Domine Deus virtutum, dilecti Filii tui Pater, benedico te & glorifico, quia pro nomine tuo in carcerem recludi adjudicatus ſum. Verumtamen ſe deprecor, Domine, qui omnia, & meam inter omnia fragilitatem noſti, ſuſcipe in his vinculis animam meam, ne prævalens adverſum me gaudeat inimicus. Sic oravit: & qui fingit figillatim corda hominum, & cogitationes eorum intelligit, voluntatem pro operibus ſuſcipiens, continuo ad effectum orationem perduxit. Mox namque illa ſancta anima a corpore egreſſa, Domino ei ejuſmodi ſanctum providente, migrans ad cælum, corpus reliquit in carceris cœno.

uti & mater poſtquam eum ibidem in lucem edidiſſet, naturæ ſuæ ſolvit pretium F

4 Rufina interim careeris anguſtias non ſuſtinens, præ multitudine miſeriarum, immature & ante tempus, quod natura præfixerat, expulit filium. Contriſtabatur namque miſerabiliter dilecti mariti deceſſu, & cura Infantuli miſerabilius angebatur: intolerabilis nihilominus horror carceris, & crudelitas Ducis, de perſeverantia, quæ ſola remunerationem meretur, cum tremore magno, & timore cor ejus concutiebatur *e*. Nullo horum tamen devicta; Infantulo Deo commendato, curaque corpori defuncto, quantum potuit, exhibita, a viro ſe derelictam indefinenter deflens, ſed nec a mortuo ſeparari volens, cum lacrymis & gemitibus dicebat ad Dominum: Tu Deus, qui plaſmaſti hominem, & mulierem de latere ejus formaſti, placeat tibi, Domine, & me de corruptilibus hujus ſeculi ereptam, ad tua taberna-

Deo vivendi finem concedente.

e concutiebat.

cula,

EX MS. cula, quæ ſola ſine fine manent, cum viro meo tranſire. Hæc Rufina: & conſeſtim quod oravit, Deo largiente conſecuta eſt. Completa denique oratione, beatam illam animam emiſit, felicem ad Deum viam & ipſa pergens, ſolo inter glebas otriuſque parentis, Infantulo in carcere relicto.

Eorum proles miſtice a Sanctis adoptatur.

5 Divina interim viſio cuidam mulieri Amyæ nomine, genere ſatis nobili; & divitiis præditæ, nec minus io his, quæ ad Deum ſpectant, abundanti, in ſarma cujuſdam adoleſcentis apparuit; præcipiens ei, & dicens; Vade, & pete a duce Fauſto corpora Sanctorum *e*, qui in carcere dormierunt: tollenſque Infantulum, quem in medio eorum vagientem reperies, adopta tibi in filium, euramque illius tamquam uterini permaximam gere. Vidua ſiquidem erat, nec ſobolem propriam habebat. Amya ergo viſionem ad ſe divinitus factam intelligens, continuo Ducem aggreditur, & facile, quod petebat, eſt adepta, divina gratia utrique cooperante, & Duci, ut concederet, & Amyæ, ut quod ſibi præceptum fuerat, ſine B dilatione adimpleret. Eaproptet carceremſeſtinanter ingreditur: Et inde corpora Sanctorum ac Infantulum tollens, eorpora quidem ſplendide & cum magno honore in horto proprio ſepelivit; Infantulum vero in filium ſibi adoptans, velut proprium quem peperiſſet, ſic enutrivit, ſic erudivit, ſic amplexata eſt; magiſque quam mater aliqua ſuper filium uterinum, circa illum curioſa extitit. Etenim quanto magis Puer creſcebat, tanto & amor in eum augmentabatur; quippe quem, fructum omnium laborum ſuorum, & ſuæ ſenectutis optimum ſuſtentatorem ſe habituram gratulabatur.

Et educatus, ac tamquam ejus filius heres.

6 Jam itaque ad ſecundum Puer pervenerat annum, & lingua teoera, mama, quod Latine mater ſignificat, Amyam vocare balbutiendo cœpit: unde & Mamas proprium nomen *f* accepit, & de cætero hoc nomine vocatus & ab omnibus cognitus eſt. Quinto itaque completo anno, eum jam ab Amya magiſtris litterarum commendatus fuiſſet, tanta aviditas doctrinæ, tanta capacitas memoriæ, tantum maxime in eo acumen ingenii apparuit, ut in brevi coætaneos ſuos omnes in eruditione devinceret. Anima ſiquidem ejus tota aut circa lectionem, aut circa doctorum ſermones aſſidue verſabatur. Aurelianus ergo Romani C imperii apicem adeptus, dæmonibus omnes immolare præceperat, non ſolum viros ac mulieres, ſed & pueros maxime; quoniam propter tenerimæ ætatis naturam, facilius eos ſuo errore idem Chriſti negare, & veloeius ad impietatem ſuam traducere æſtimabat. Et revera alii pueri voluntati imperatoris obediebant. Quicumque autem condiſcipuli Mamantis fuerunt, ſanum Pueri intellectum imitantes, verbis & exemplis ejus informati, præcepta imperatoris nec auditum ſaltem præbebant. Docebantut deoique quotidie a deſiderabili Pueri prudentia, Jeſum Chriſtum verum Deum eſte, qui omnia ereavit ex oihilo, & creata ſuo gubernat imperio, & io fine mundi pœnas & præmia cunctis reddet pro merito, & ipſi ſoli rationabilem hoſtiam intus & foris offerri debere. Illos autem qui ab impiis & honoratur, & dii dicuntur, inania ſimulacra eſſe, turpitudinis & ridiculi plena.

Anno ætatis ſuæ decimo quarto fidibus tribuitur Democritus.

7 Dum hæc itaque ſic ſe haberent, Mamas quintum decimum ætatis ſuæ annum compleos, poſt morrem bonæ Matronæ (hoc eoim Amyæ cognomen erat) ſoper qua noo modico dolore conſectus eſt, totius ſubſtantiæ heres ab Amya conſtitutus relinquitur. Interea Democritus quidam, vir eulturam idolorum vehementer ſpirans, D & ad hanc zelo ardenti ſuccenſus, offieium ſupradicti Fauſti adeptus, dum Cæſaream aſcendiſſet, audito de beato Mamante, quod non ſolum deos ipſe non coleret, ſed & coætaneos & condiſcipulos ſuos ab eorum eultu dehortando revocaret, crudeliſſime in Puerum iratus, ſuo illum tribunali aſſiſtere jubet. Et primum quidem ſi Chriſtianos eſſet interrogat. Dehinc, ſi hic eſt, qui nec ſacrificare diis vellat, nec ſodales ſuos imperatori obedire permitteret. At Mamas imperterritus, nec io aliquo omnino turbatus, prodentiori, quam ætas illa ſoleat, uſus conſtantia; Ego, inquir, o Dux, veſtras optime oovi verſutias, qui tam denſa deceptionis caligine obvoluti eſtis, ut nec ad lucem quidem veritatis reſpicere valeatis. Deum oamque vivum & verum teliquiſtis, & idolis ſurdis & inanimatis immolatis. Abſit autem a me, ut veſtris fraudulentiis deceptus, vel ad punctum a meo Chriſto recedam, vel quoſcumque ad ipſum convertere potero, veſtris territus minis deſiſtam, E

Qui conſtantia ejus attoniti, ad Aurelianum dimittit Italum; ſed fruſtra.

8 Expavit Democritus Pueri conſtantiam, & eum recedere enm a rectæ fidei regula blanditiis poſſe deſperaret, minis aggreditur; & ut ad templum Serapidis ductus, idolo ſacrificare compelleretur præcepit. Mamas nihil ſemineum aut ignobile ex minarum terrare concipieos; Non licet, inquit, tormentare te, vel minis afficere, quem tam magna & præclara matre nutritum, tam ditiſſimis copiis, & ampliſſima hereditate conſtat eſſe præditum, nomen ei Amyæ præponens. Quæ Democritus audiens a circumſtantibus de prædicta Matrona & Mamante puero, an ita ſe haberent, diligenter inquiſitis, ad Aurelianum qui in Ægas * *g* morabatur, ligatum catenis Mamantem tranſmiſit; quæ de ipſo erant litteris imperatori ſignificans. Qui perſpectis litteris, ſtatim Puerum ſuo præſentari conſpectui jubet. Quem multis modis circumvenire ſatagens, nnoe quidem pulchra & delicioſa promittendo munera, & honores plurimos offerendo; nunc vero dura & terribilia minando verbera, & tormenta proponendo, Si, inqnit, o bone Mama, magno Serapidi ſacrificaveris, eis nobiſcum primus in palatio, delitiis frueris imperialibus, & io tantum glorificaberis, ut & boni te mirentur, & laudent; & mali te æmulentut, & tibi invideant. Si autem piis non acqoieveris conſiliis, multis eruciatibus afflictum, ungulis homionm & dentibus beſtiarum diſcerptum, flammis te conſumi præcipiam. F

* Mr Egas *g*

Poſt generoſa reſponſa

9 Verum Puer nec blanditiis illectus, nec terroribus victus, immo magis ardore fidei ſucceoſus, eum magna fiducia reſpoodit: Numquam mihi, imperator, contingat io tantum deſipere, quod hæc, quæ a vobis coluotur ſimulaera ſurda & muta, & omni ſenſu carentia, ratiooia alicujus vel honoris exiſtimem digna. Quin potius veſtri intellectus craſſitudo & habetatio pernimia vehementer eſt argueoda, qui talia coli vel quoquo modo honorari permittitis. Deſine ergo talia vel læta mihi promittere, vel terribilia minari. Si beneficiis, quæ promittis, aſſenſum præbuero, gaudia ſempiterna amitto: ſi tormenta, quæ mioaris, ioferes, magna mihi præmia conferes. Et ne te diutius traham, pretioſior eſt mihi mors pro Chriſto, quam totius mundi honor aut diviiiarum poſſeſſio. Ad hæc Aurelianus vehementius ſpirans in Puerum, fuſtibus corpus ejus tundi præcipit. Dilaniabatur interim eorpus tenerum, & quaſi io primo flore Pueri mente eani, qui quaſi dulci ſomno requieſcens, ſic hilari vultu, læto corde,

immo-

A immobilis ſubſiſtebat.

Invitat tormentis torquendus, 10 Imperator autem, utpote aſtutus & dolo plenus, ſimulans ſe Puero velle miſereri, & quaſi ab atrocioribus tormentis, quæ illum expectabant, volens eruere, revera ita ad ſacrificandum inducere tentans; Dic, ait, ſolummodo verbo, te velle ſacrificare, & ab his tormentis liber eris. Reſpondit Mamas: Non ego, impetator, eriamſi multo numeroſiora & graviora, quam impræſenriarum cerno, paraveris ſupplicia, Chriſtum ſolum verum regem corde vel ore negabo. Sed & tibi magnas refero grates, per quem mihi deſideratum appropinquare cognoſco bravium. Tortorum quidem manus non ſolum non laſſari (utpote quæ tantorum mihi ſunt cauſa bonorum,) ſed magis ac magis valere, & confortari exopto. Porro Aurelianus Puerum plagas ei illatas nihil curare proſpiciens, corpus ejus nudum lampadibus præcepit incendi; quatenus in brevi carnibus incendio perfuratis, diutius acurioribus torquetetur doloribus. Nec mora, adhibentur lampades corpori Sancti; ſed ignis Athletam Chriſti reveritus in milites potius vehementer deſæviit.

Ac divinitus a morte liberatur.

B 12 Corpus igitur Martyris exterius flamma abſque dolore lambebat, animam vero tyranni interius cum magno cruciatu cremabat. Quanto enim minus Martyri propinquabat, tanto majoris inſaniæ flamma perſecutorem urgebat. Deinde jubet lapidibus Martyrem tundi; quos ille ſpe futurorum, ut roſarum flores ſuſcipiebat. Perpendens itaque tyrannus nullo genere tormentorum mentem Mamantis ſe flectere poſſe, plumbeam collo ejus ligari & ad medium maris in profundum demergi præcepit. Sed nec hic, o Mama, tui Deus oblitus, angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te. Extemplo quippe angelus Domini in humana forma apparens, tantum militibus pavorem incuſſit, ut in fugam omnes converteret. Martyrem vero de manibus eorum eripiens, ad montem quemdam juxta Cæſaream tranſire præcepit, ibique morati.

ANNOTATA.

a *Parenthesis iſta non habetur in Surio. Verum hoc, quod damus exemplar, cum illius exemplari operoſe conferre, non eſt operæ pretium, nec* C *Actorum meritum.*

b *De* S. Mamantis *parentibus, qui hic nominantur, agit Commentarius prævius* § 1.

c Gangra civitas epiſcopalis Paphlagoniæ, quondam clara, nunc vero parvi nominis, & veluti pagus effecta, *teſte Ferrario in Nova topographia ad Martyrologium Romanum. Plura de iſta urbe diximus tomo* VII *Julii, die* 29, *pag.* 39.

d Cæſatea Cappadociæ *patria obtigit S. Baſilio magno, quam & epiſcopus illuſtravit. De illa urbe conſuli poſſunt, quæ jam pridem ſunt dicta apud nos tomo* II *Junii pag.* 815 *in Vita laudati præſulis.*

e *Habentur in Martyrologio Romano ad diem* 31 *Auguſti, uti & Ammia, ſicut indicavimus in Commentario prævio* § 1; *ubi conſuli poſſunt aliæ, quæ ibidem de illorum hiſtoria ſunt expenſa.*

f *De Sancti nomine mira vide ibidem, ſed ſuſpectæ fidei.*

g Ægæ, civitas olim Ciliciæ litoralis haud procul a Pyrami amnis oſtiis, inter Mallum & Iſſum urbes ejuſdem oræ: cujus hoc tempore nulla exant veſtigia, *ex Ferrario paulo ante citato. Cellarius in Notitia orbis antiqui tomo* II *in initio Ægam exhibet in mappa topographica: ſed pag.* 148 *plures alibi ſynonymas notat; Verum quandoquidem ſupra occurrebat Cæſarea Cappadociæ, veroſimiliter hic agitur de Gangra Ciliciæ.* EX MS.

CAPUT II.

Miro operatur inter beſtias, captivitas, ſuperati ignes, mitigatæ feræ, martyrium.

In montem ſcandens, 40 dies jejunat, & accipit Teſtamentum novum. a

QUo cum perveniſſet, quadraginta continuis diebus abſque cibo potuque manens a, alter quodammodo Moyſes effectus, Teſtamentum novum, ut ab Apoſtolis jam pridem per orbem prædicatum fuerat, ſuſcepit: Et, ut audaciter loquar, quod minus datum fuerat Moyſi, huic conceſſum eſt Martyri. Moyſes namque tabulas tantum veteris Teſtamenti de cælo ſuſcepit, huic vero virga, & cum virga vox ſupervenit, E dicens; Virgam ſuſcipe, Mama, & tertam virga percute. Quo fine mora completo, protulit de occultis ſuis terra dehiſcens Evangelium Chriſti. O mira circa Puerum gratia Redemptoris! Adhuc Puerulus, præter curſum naturæ, non ſolum Moyſi, ſed & Apoſtolo Paulo comparatur. Ille virga mare, iſte terram ſcidit. Et ne quid ei gratiæ deeſſet Apoſtolicæ, Euangelium non ab homine, neque per hominem, ſed per revelationem Jeſu Chriſti accepit. Dehinc oratorium ſibi propriis manibus fabricatus eſt: qui & de cætero vivere de labore manuum ſtudens, & doctus ſapienria, (ſortis mulieris exemplo, quæ panem otioſa non comedit) ſilveſtria animalia, quibus uti licitum eſt, divina ad ſe deducta virtute mulgeos, faciebat caſeos: nec ignorans, beatius eſſe dare quam accipere, paucis ad uſum ſibi retentis, reliquos Cæſaream deſcendens pauperibus diſtribuebat.

alia ibidem inter beſtias vivens

ta Interim Alexander quidam, non ille, cujus ſupra mentionem fecimus, Dux Cappadociæ conſtitutus, vir nemini crudelitate volens eſſe inferior, immo in impietate omnes ſuperare contendens, magnirudinem ſapientiæ & religionis Mamantis, quam fama divulgante didicerat, F non ferens, omnibus de ipſo diligenter inquiſitis, milites ſuos, qui illum ad ſe duduceerent, ad inquirendum tranſmittit. Quod Sanctum minime latuit, ſed ocyus eis obviam occurrit. Cui milites obviantes, & quis eſſet penitus ignorantes; locum, in quo Mamas maneret, ab ipſo ſciſcitabantur. Quibus ille, Paululum vos ioquit, primum quieſcere, & de equis deſcendere, & ad cœnam recumbere convenit: ac poſt hæc, Mamantem, quem quæritis, oſtendam. Quo conceſſo, diligentius præparat cœnam, aquam manibus infundit, panem & caſeum conviva dapſilis ſufficienter apponit. Talibus delectabiliter refectis, ecce, feræ more ſolito ad Mamantem conveniunt, cui ſic manſuete & convenienter ad emulgeodum ſe exhibent, ac ſi ab illo nutritæ & ad hoc inſtructæ diutius fuiſſent. Quo viſo, milites timore & ſtupore magno correpti, relinquentes cœnam, confugiunt ad Martyrem: & quem, ut occiderent, tenere venerant, timent ne moriantur. Quos ipſe leniter conſolatus, ne timerent, immo confortarentur, & virliter ſe haberent, exhortatus eſt.

X HS. mirabilia operatur,

13 Deinde volens eos a cura liberere, qua pro ſe quærendo engebatur, Ego ſum, inquit, Mamas, quem quæritis, & amplius nolite in quærendo vexari; ſed præcedite; ego vos e veſtigio ſequar. Cui illi firmiſſime credentes, nec in eo leve quid fallaciæ ſuſpicati, via, qua venerunt, regreſſi ſunt. Sanctus vero Martyr, unum de leonibus, qui ſecum in monte morabatur, nutu vocans, ait: Veni mecum, ac dum egonem aggrediar ego, tu geotilium & Judæorum pueros, quoquot maligna & blaſphema lingua nomen unigeniti Filii Dei detrahendo maledicent, curſu velociſſimo erripe, & erudeliter diſcerpe. Hæc præcipiens beſtiæ, diſceſſit a monte: qui milites ſeens portum civitatis expectantes conſecutus, ad Alexandrum eum illis iogreditur. Quem intuitus Alexander, Tu nec es, inquit, Mamas, qui de arte magica infamaris? Ad quem Mamas cum magna modeſtia, Ego, inquit, ſum Mamas ſervus Chriſti, qui ſalvat quidem ſperantes in ſe, & ſcientes ejus voluntatem: magos autem & incantatores ſacrilegos & idololatras igni in-

B extinguibili condemnat.

habens ea ſibi medicamenta ac fomentum.

14 Sed quamobrem me vocaveris, modo expone. Quoniam, inquit Dux, talibus maleficiis, quibus tu uteris, communicare nolo; quibus iovinebilem, & indomabilem beſtiarum crudelitatem ſic tibi allicis, ut cum ipſis iamquam cum hominibus converſeris: & ipſe pluſquam homo quis rationabilis tuis pareant juſſis. Cui reſpondens Martyr; Qui men, inquit, ſervit Deo, non ſolum cum idololatris & incantatoribus non converſatur, ſed nec brevi quidem eum eis aliqua cohabitatione communit.st. Quapropter cum feris & beſtiis magis quam vobiſcum converſari elegi. Hæ quidem nos noſtris, ut ſuſpicaris, incantantur maleficiis, ut quaſi domeſticæ mihi famulentur: non enim quid ſibi velit nomen maleficii vel incantationis ſcio, nec tale quid amquam didici; ſed licet ſine ſenſu rationalis ineapaces, Deum tamen meum norunt revereri, & illi ſervientibus honorem exhibere. Vos autem multo per omnia illis eſtis irrationabiliores, qui & ipſas in hoc habetis exemplar, quod honorem communi omnium Domino deferunt, & nec ſic Creatorem veſtrum cognoſcitis.

C 15 Dux igitur quonism ad hæc nihil contradicere habebat, aperte cœpit ſancto convitiari Martyri. Quomodo, inquit, in tantam ſtultitiam & audaciam prorupiſti, ut nec præceptis imperialibus contrain metuas, nec injuriari nobis vereariſ? Sed tormenta, quid te oporteat facera, docebuat. Et confeſtim præcepit eum ſuſpendi ac dilaniari. Suſpenſus vero ac dilaniatus, inter tot ſupplicia in nullo molliter egit: nil infirmum, nil ignobile dixit; ſed in omnibus viriliter agens, hilari vultu tortores aſpiciebat, ac ſi nihil doloris ſentire videretur. Quippe cælo totus intentus, paradiſum lætus præſtolabatur. Dnce igitur aetiones dolores prætendente, & ut vehementius Martyris corpus diſcerperetur, inſtantius inſtiganto, divina quædam vox cælitus delapſa ita ſanctum Martyrem eon fortavit, quatenus nimietatem dolorum penitus non ſentiret, & ex hinc tormentorum omnium victor exiſteret. Quam vocem multi fidelium audientes, plurimum in fide Chriſti confirmati ſunt. Videns Alexsnder anbiliſſimum Puerum ſeviſſimas illas ungulas nihili pendere, in inſanism verſus, illum quidem demitti de equuleo jubet, fornacem autem ignis ad Athletam Chriſti cremandum ſuccendi præcepit.

Ad Alexandrum incipiunt, & inter tormenta colloquium celebrant.

16 Interim alios detentus, opportunum valde ac commodum ſuæ malitiæ exiſtimavit, Martyrem Chriſti ad tempus in carcerem recrudi: ſpe enim falſa deceptus penſabat, quod ſi tempus exiguum reqniei enneederetur; pro ſemetipſo forſitam Martyr diligentior exiſtens, tum præteritorum dolorum experiantia, tum timore futuræ ſibi fornacis aceenſæ, ad ſecundam interrogationem mollior occurrena, prioris rigoris non modicum deponeret. Reeluditur etgo Puer generoſus in carcerem, ubi quadraginta Chriſtianos catenis adſtrictos inveniens a vinculis ſolvit, veſtes carceris & omnia clauſtra orando amovit, januas aperuit. Illos qnidem foras exire jubet; ipſe vero ad futuros agones angelica præſentia confortatus, ſolus in carcere remanſit. Interea Dux aliorum negotiorum curas ſeponens, cemino vehementer acceuſo, Martyrem ſuo tribunali adſtantem ſic alloquitur: Negotiis, quæ multa & magna nobis imminent, attendentes, eliquantulnm requlei indulſimus, ut tibi conſulens, utilitati tuæ provideas: quod ſi volueris, tu ipſe conſpiciſ, in qnaotum accenſa foroax altitudinem flammes extollat. Nec amodo ego te verbis aggrediar donec ipſa tua irrationabilis duritia, poſt profunda ſuſpirle ad pœnitudinem licet ſecam conteratur.

D *In carcere conclusus liberat carcerivos: novo tyranni mito.*

E

17 Ad hæc Martyr conſtentiſſime reſpondit: Jam pridem, o Dux, meam aperte tibi expoſui voluntatem, & quid in eodem rurſum verſaris? Incipe, impone finem, & ne amplius in minis moreris. Quo dicto, in caminum illico projicitur; ſed Deus, qui quondam in Aſſyria tribus pueris in fornace, cæleſti eos rore perfundens, igoes non ſentire donavit, ipſe & huic ſuo non defuit Puero: nam Chriſti Martyr, tamquam in horto florenti, rora cæleſti perfuſus, in medio flammæ deambulans, nec odorem quidem ignis ſentiebat; immo toto tridno, quo caminus eum tenuit, hymnos canere, & gratias Deo agere non ceſſabat. Poſt tr iduum vero flamma defoiense, & carbonibus in cinerem diſſolutis; carniſex nec mortno parcera ſciens, quidquid de oſſibus Martyris ſupererat, de camino extrahi, ſibique præſenrari jubet. Miſſi tortores ad fornacem, protinus ſanctum Martyrem audiunt voce clara intus magnalia Dei glnrificare: unde & attoniti & vehementer territi, propere revertentes, quæ audierant, & viderant prætar naturam accidiſſe, exactori cinerum rennntiant. At ille, Per magnum inquit Serapidem, & omnes alios deos, manifeſta incantatio eſt. Hæc & alia multa contra veritatem loquendo, Martyri furens derogabat. In tantum ſiquidem ira Dei & indignatio enr ejus excæcaverat, ut quod cæteris luce clariua erat, hoc iſte mento cæcus, meridie quaſi in tenebris palpans, nec videra nec ſenrire nllo modo poſſet. De turba autem, quæ ed ſpectaculnm convenerat; quotqunt ed veritatem vel per modicum ſpirare poterant, in Athlete Chriſti nec veſtigium ignes, nec exuſtionis ſignum aliquod reperientes, Jeſum Chriſtum glorificabant, ipſi ſoli miraculnm aſcribentes.

In caminum projectus Deo diversa laudes canta.

F

18 Interim Alexender videns ſenctum Martyrem ſuo rurſus tribunali aſtantem ſic ſanum & incolumem, ut nec minima in pilis vel capillis ejus uſtio iaſpici potuiſſet, iterato convitiis & derioionibus, aliiſque blaſphemiis illum aggreditur, magum, & incantatorem, & dæmoniacum inſano clamore vociferans. Cui Martyr nec reſpondere dignabatur. Interim ad locum, quo populus ad ſpectaculum veniro conſueverat, eſcam illum ferarum ſe facturum exiſtimans, duci præcepit. Quo & Martyr ſubridens lætus ſubſequitur. Leopardus itaque & urſus, qni jam multos inter-

De ſuis triumphat, quæ ei mira præſtant obſequia; ac gentiles ſuo diſcerpit.

fere-

A fecerant, ad diſcerpendum Martyrem dimittnetur. Urſus quidem cum magna modeſtia inclinans caput, martyris Mamantis pedibus provolutus, veſtigia ejus diligenter deoſculari videbatur: Leopardus vero quaſi quoddam domeſticum animal in pedes ſe erigens, ſudorem, quem ob laborem Sanctus emiſerat, totum corpus lambendo leniter detergebat, & quaſi de injuriis, quas ſuſtinuerat, graviter condolens, quibus datum eſt modis conſolabatur. Et feræ quidem, quas impius ad devorandum Martyrem emiſerat, talia noſtro inferebant coronato. Sed noe ſic ille leo, qui ab ipſo mandatum acceperat, & quem (ut ſupra) contra impios armaverat: nam ſtrendens dentibus, & ſtrore ſpirans, ocyus de monte deſcendens, turbam, quæ ad ſpectaculum convenerat, terrendo diſperdens, alios dentibus, alios ungulis diſcerpebat. Unde non minima infidelium multitudo, divinam eisea Martyrem potentiam ſentientes, Deum ipſius magnificaverunt.

B 19 Sed hæc, quæ pectora etiam ſaxea mollire valerent, tyrannum potius crudeliorem reddebant: nam induratum eor habens, leonem iterum ad devorandum Martyrem dimitti præcepit. Sed quanto prædictus leo contra impios acrius ſæviverat, tanto hic modeſtius ad Martyrem manſuetus acceſſit: quaſi ad conſolationem potius quam ad ſupplicium videretur adductus. Demees igitur Alexander, & penitus deſperans, quod jam nullo genere tormentorum Mamantem vincere poſſet, quodam de aſtantibus fortiſſimo, & ad impietatem promptiſſimo ad ſe vocato, tridentem ferreum, quem forte manu tenebat, in viſcera

b Martyris ambabus manibus infigere fecit *b*. Quod cernees quædam religioſa mulier, & circa Martyris veneratienem devotiſſima, cucurrit ad Martyrem, & guttas ſanguinis de viſceribus ejus defluentes in cratera ſuſcipiens, honorifice ſibi recondidit. Porro Chriſti Martyr glorioſus, defluentia viſcera propriis manibus ſtringens, cum magna confidentia, quam illi diu expectatus, ſed jam proximus finis præſtolabat, pertranſiens theatrum; gratioſus, & ſuo onere decoratus, impropetium Chriſti portans, civitatem egreditur.

C Lætiſſime quippe interiorem naturæ ſuæ plaſmationem in manibus ferens, Plaſmatori ſuo extra caſtra ſeipſum obtulit ſacrificium. Ad duo deinque ſtadia declinans in quoddam ſpelæum, ecce, corona in cælo ſibi parata conſpicitur, voxque cælitus demiſſa eſt ad eum, dicens; Aſcende, Mamas, athleta Chriſti, aſcende cælum, quo Chriſtus, quia legitime certas, te coronaturus expectat. Moxque illa ſancta anima vinculis corporeis abſoluta, in æterna tabernacula, ad illas ineffabiles delicias & claritatem ſuperenorum civium, inter choros angelorum aſſumpta eſt, Chriſtum cum ipſis ſine fine laudatura, cui devote ſervierat. Aſcendit autem die ſecunda, (id eſt, quarta Nonas) Septembris, cumquo & nos aſcendere poſſimus, cooperante gratia Redemptoris noſtri; cum quo eſt Patri & Spiritui ſancto gloria, honor & imperium, nunc & ſemper & in ſæcula ſeculorum. Amen *c*.

Martyr prudente transitum, ad gloriam vocatur, & eurſum cruciamentis mira modo.

ANNOTATA.

a In Commentario prævio § 1 num. 6 aliqua obſervavimus de hoc jejunio, quod eſt exiguæ fidei.

b Alibi dicitur Martyr capite plexus, prout ibidem num. 8 licet videre.

c Habes hic qualiacumque Acta; ſed cum ea, quæ circumferuntur, duplicia ſint, ut ita dicam, generis, quæ utpote partim conveniunt, partim Ex Mſ. *non item; conſuli poſſunt præmiſſa in Commentario § 2 num. 14.*

DE RELIQUIIS

In Galliam ad Lingonenſes translatis.

Obſervationes prævias.

HArum translationum ſcriptor eſt anonymus quidam ſacerdos: nam in earumdem præfatione de ſe ipſe ſic memorat: Ego autem minimus ſacerdos &c. In editione dictarum translationum, quæ exſtat apud Surium die XVII Auguſti, tribuitur ei titulus Canonici Lingonenſis: qui etiam notatur in Bibliotheca Floriacenſi, a Joanne a Boſco in lucem data, pag. 239 poſt textum laudati anonymi; quam autem vere, quo tempore, quove auctore ibidem adſcriptus fuerit, prorſus ignoro. Quod vero auctor ille ſi non canonicus, ſaltem ſacerdos Lingonenſis exſtiterit, ſuadetur e characteribus, hic & illic hiſtoriæ ejus num. 13 & 13 apud nos inſertis, Nam de Godefrido Lingonenſi epiſcopo, Multi, ait, adhuc extant e vobis, qui viderunt eum. Et mox ſubdit: Quod vero ad gloriam NOSTRI Martyris attinet, noe ſilebo. Deinde habet ipſe de ſanguine, qui prodigioſe e brachio ejus manavit: Omnes qui aderant de tanto miraculo ſtupefacti, receptum ſanguinem in vaſe alabaſtrino, quod adhuc penes NOS eſt, devotiſſime poſuerunt. Denique Hujus, uti adjungit, facti teſtis eſt ipſe ſanguis, qui apud NOS . . monſtratur uſque in hodiernum diem. Dixerat cap. 2 de Guillelmo epiſcopo Lingonenſi, qui nunc eſt electus noſter. Quis ea-rum au-tor ſit.

2 Anonymum hunc ſcripſiſſe anno circiter Chriſti 1214, notatum reliquit Petrus Franciſcus Chifletius, ſicut ſuperius præmiſimus in Commentario prævio § 2 num. 18. Apud Surium narrationi ejus apponitur annus 1205. Sed cum ipſemet Anonymus variis hoc argumentum notis chronologicis circumſcripſerit in ſua hiſtoria, proponere eas juvat & expendere. In illa itaque num. 12 antea citato ſermo eſt de Ludovico tunc rege, patre hujus illuſtris Philippi, qui nunc, ait, regnat in Francia. Scripſit ergo tempore Philippi II, ſeu Auguſti, Francorum regis, qui Ludovico patri vita functo ſucceſſit anno 1180, poſquam anno 1179 ab eodem fuiſſet inauguratus: regnumque tenuit uſque ad annum 1223. Sed laudatus Anonymus magis proſpe determinat ſuum tempus, quando infra apud nos cap. 2 commemorat venerabilem Guillelmum, & addit, qui nunc eſt electus noſter, ſicut modo dicimus. Floruit igitur ſub initia epiſcopi hujus Lingonenſis. quando

3 In nova Galliæ Chriſtianæ editione tomo 4 agitur de illo a col. 596 in hæc verba: Guillelmus de Ininvilla, ſeu, ut in variis inſtrumentis legitur, de Iovis-villa, de Jnnei-villa &c. oppido ad Matronam flnvium, quod ad Lotharingos principes tranſiit, & in eorum gratiam principatus nomine fuit inſignitum, nobiliſſima Campaniæ proſapia ortus &c. Quamvis autem vulgo cum Chronico Lingonenſi dicatur pedum aſſumpſiſſe MCCIX ſecundum veterem anni inchoandi modum; MCCX ſecundum præſentem. Deinde ſcripſerit.

AUCT. J. P. *ves ejus geſtæ annis variis inſectuntur, prout ibidem licet videre, aſque ad annum* MCCXVIII. *Operam itaque narravit, vel, ſi vis, ultimam impoſuerie manum hiſtoriæ ſuæ Anonymus noſter non anno* 1205, *ſicut habetur apud Surium; ſed vel anno circiter* 1214, *uti placebat Chiffletio; vel anno circiter* 1209; *hic enim non tantum videtur indicari ab illo ſcriptore potius quam iſte, quia laudatam Guillelmum vocat electum, quo videtur denotare primordia epiſcopatus illius; ſed etiam quia in fine ſuæ narrationis diſerte dicit:* Anno Incarnationis milleſimo ducenteſimo nono facta ſunt hæc; *quæ propter rationem datam non videntur diu poſt ſcripta. Nec abs re nunc obſervanda quædam ſubjicimus de ipſe ſacris pignoribus ad Lingonenſes translatis.*

4 *Imprimis non eadem omnium certitudo eſt: nam Anonymus ipſe dubitat de oſſe tibiæ vel femoris, quando ſub finem ſuæ hiſtoriæ hæc refert:* Tertio *miſſum eſt ad Lingonenſes* os longum, quod de tibia vel de femore eſſe videtur: de quo qualiter veoit ad nos, ſub ſilentio pertranſivi, quia non eſt multum authenticum, licet ſub multorum nobilium & bonorum virorum teſtimonio fuerit allatum. *Pars oſſis colli, quæ primo miſſa ad Lingonenſes dicitur, non ſatis certo probatur, tum quia nititur traditione, de cujus veritate non conſtat ob mira quædam, quæ rei geſtæ immixta ſunt, præmittente ejuſdem narrationi Anonymo:* Quod factum fuiſſe DICUNT hoc modo, *ut exſtat apud nos infra cap.* 2; *tum quia non exprimitur nomen illius, qui reliquiae iſtas in Galliam detulit, nec epiſcopi Lingonenſis, qui eas excepit, nec tempus, quo res accidit. Valeat tamen quantum poteſt rei geſtæ ſubſtantia. Videſis dicta ſuperius in Commentario § 3 num.* 31.

Non eadem omnium illatum relatorum

B

5 *Anonymus ubi narraſſet num.* 5 *pignus illud ſacrum nullo modo potuiſſe moveri a loco prope civitatem Lingonenſem, ut in eamdem deferretur, ſenierem quemdam induxit, qui epiſcopo hæc dixerit:* Pater, evidentibus patet indiciis, quod Sanctus iſte maximi meriti eſt apud Deum: unum ſupereſt, ut promittamus .. quod ſcilicet eccleſia Lingonenſis hujus Sancti nomine tituletur. Nec timeas, quia non indignabitur ſanctus Euangeliſta Jounnes &c. *Dyonifius Gaultherot in ſuis Lingonibus paganis ac Chriſtianis anno* 1649 *Gallice vulgatis, pag.* 370 *aſſerit, eccleſiam cathedralem Lingonenſem a Garuerio II dedicatam fuiſſe die* XX *Julii anno* 1196 *ſub invocatione* S. Mummetis, *præſentibus, ſicut addit, pluribus abbatibus, Duce Burgundiæ &c. Idque ab illo actum fuiſſe vult ad mandandum exſecutioni votum, quod fecerat Rainaldus epiſcopus, quando accepit os colli Martyris hujus ab aliquo nobili delatum, qui illud obtinuerat ab Iſaacio Comneno anno* 1059, *ac promiſerat, curaturum ſe, ut nominaretur patronus eccleſiæ cathedralis. Tum erat Gaultherotius quoddam regiſtrum, ut vocat, &c. Sed farrago hic eſt falſitatum.*

eſt allatum; falſa ejuſdem

C

6 *Nam* 1°. *eccleſiam Lingonenſem jam inde a ſeculo ſaltem octavo* S. Mammetis *geſſiſſe nomen manifeſte liquet e noſtro Commentario Prævio § 4 ſupra.* 2°. *Si Garuerius anno* 1196 *iſtam dedicationem peregerit, idque ad complendum Rainaldi votum jam expoſitum; quomodo potuit Anonymus noſter num.* 5 *citato dicere de epiſcopo, ſub quo promiſſionem illam factam fuiſſe, ut paullo ante vidimus, referebat,* cujus nomen novit Dominus, *cum optime calleret nomen Rainaldi, uti perſpicuum eſt e capite* 2, *in quo narratur epiſcopus ille Lingonenſis brachium* S. Mamantis (*non* D *vero os colli*) *Conſtantinopoli impetraſſe ab imperatore, neſcio cujus nominis, quia quo anno illuc ſit profectus, non conſtat. Etenim tametſi* Conſtantinopolim & Orientales plagas devotionis cauſa, *ſicut refertur in Gallia Chriſtiana citata col.* 562, illum adiiſſe conſtat; at quo anno tamen id acciderit, incompertum; MLXXVI inquit Chronicon Lingonenſe. *Quod ſi verum eſt, pignus illud ſacrum accepit a Michaele Duca, qui imperavit ab anno* 1071 *ad* 1078. *Translatio autem iſtius brachii videtur plane authentica, ac præſertim capitis, de quo nonnulla etiam notanda ſunt.*

narratio refellitur.

6 *Ut breves ſimus, notas aliquot, ejuſdem capitis authenticæ veritatis triſtes, iudicaſſe ac tanquam digito monſtraſſe ſufficerit, miſſo lectore ad hiſtoriam Anonymi, in qua pluva huc ſpectantia inveniuntur apud nos cap.* 3. *Obſerventur ergo quæ ibidem exſtant de ſacri iſtius lipſani inventione ac inſcriptione; item de traditione theſauri hujus; deinde de ſancti Martyris apparitione. Narrationem porro Anonymi in æva more noſtro diſpeſcimus capita, & a mendis expurgavimus, intacta tamen ſemper rerum ſubſtantia: cui etiam addimus noſtra annotata.*

Quæ memorantur de Sancti capite, falſa ſunt authentica.

HISTORIA

TRANSLATIONUM

Ab Anonymo quodam ſacerdote Lingonenſi *a* conſcripta, *a*

Et in Bibliotheca Floriacenſi Joannis a Boſchſtipis edita b pag. 206 *& ſequentibus xxſi dextri.* *b*

PRÆFATIO AUCTORIS.

F

CAPUT. I. *Auctor ſuam tranſitoriam exiſtentiam per obſidionem,*

QUoniam fragilitas conditionis humanæ præteritorum memoriam diu vivere non permittit, a Domino datus eſt in remedium literarum uſus, per quas & præterita vivant, & poſteriorum oculis quaſi præſentialiter facta, fideliter præſententur. Antiquorum enim exempla ſunt illi carbones deſolatorii, per quos & vitiorum rubigo conſumitur in mentibus auditorum, & fidelis devotio ad ugendum vel patiendum ſimilia, ſi opus fuerit, ferventius inflammatur. Quis enim tam ſaxeum pectus habet, quod non ſuciat aliquantulum emolliri, cum ſubit in mantem fides Patriarcharum, Prophetarum audacia, admiranda Petri & Apoſtolorum potentia, conſtantia Martyrum, patientia Confeſſorum, tenera Virginum fortitudo; ſient dicit Apoſtolus: Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem Scripturarum, ſpem habeamus. Ego autem minimus ſacerdotum, qui nec dignus ſum vocari ſacerdos, quia ſæpius & in multis offendi, & extra legis ſemitam frequentius ambulavi, pandere propoſueram caritati veſtræ, qualiter beati Mumaotis martyris caput Lingonas *c* eſt allatum; ſed vereor ne imputetur mihi

A mihi ad præſumptionem, ſi opus aggrediot, quod ultra me eſſe non dubito. Novit tamen Dominus, quia ad hoc adſtrictus ſum quaſi ex majoris imperio. Unde & confido in Domino, quod vires, quas imperitia denegat, obedientiæ virtus & caritas miniſtrabit.

Ex præmiſſis miraculum ſancti.

2 Veniam autem poſtulo, ſi aliquotulum altius exordiar. Quædam enim in Legenda beati Martyris omiſſa ſunt, forte per negligentiam prædeceſſorum, quæ & Martyri cedent ad glotiam, & utilitati proderunt auditorum ſcita. Nam cum nobilis illa mulier Amia nomine, ad ſuggeſtionem angeli, infaotulum de careere ſuſtuliſſar, nbi ambo patentes ejus pro fide Chriſti catenati deeeſſerant; & eum faceret enm deferri ad eccleſiam, ut baptiſmi ſuſciperet ſacramentum, multis adſtantibus, ſacerdos, qui eum regenerare venerat, quæſivit io publico: Quo nomine eenſebitur puer iſte? Reſpondit puer qui necdum uſum linguæ noverat, Mamas eſt nomen meum. Cunctia autem ſtupentibus, & ſacerdote iterum hoc idem interrogante ſecundo & tertio, aperta vnee dixit puer: Mamas eſt nomeo meum. Intelligentes itaque factum eſſe a Domino, quod erat mirabile in oculis omnium, non præſumpſerunt mutare oumen, ſed gratias in eommuni referebant Domino, quia nec ante nec poſt, in tota gratia inventus eſt aliquis, qui hoc oomine cenſeretur *d*. A miraculo redeamus ad propoſitum: ſed ut ſequentia facilius eluceſcant, prius dieendum eſt breviter, quomodo hnjus beati Martyris notitia Domino procuraote, in Burgundiam venit.

B

d

ANNOTATA.

a *Quare eum non ſacerdotem dumtaxat, ſed etiam Lingonenſem eſſe cenſuerimus, invenies in obſervationibus paullo ante præmiſſis num.* 3. *Alibi vocatur canonicus Lingonenſis, ſicut ibidem invenies.*

b *Eam dedicavit auctor Joannes a Boſco Pariſienſis, Cæleſtinus Lugdunenſis, Henrico IV Galliarum regi ac Mariæ Mediceæ reginæ: edita autem eſt Lugduni anno* 1605.

c Lingones, *vulgo Langres, urbs Galliæ in Campania provincia, aliquot leucis diſtans a confinio Burgundiæ.*

d *Conſule, quæ de hoc miraculo diximus in Commentario noſtro prævio* § 1, *num.* 4.

CAPITUM DIVISIO IN EDITIONE ANTEA IMPRESSA.

Caput I. Auctur præfatur de Sanctorum gloria.

II. Quomodo Lingonenſis princeps eccleſia nomine S. Mamantis fuerit inſignita.

III. Reynaldus epiſcopus brachium S. Mamantis eccleſiæ Lingonenſi acquirit.

IV. Sanguis e brachio S. Mamantis manat, & fortiter monachæ ſuæ periculo caſtitatis obviat.

V. Inventio capitis beati Mamantis.

VI. Caput S. Mamantis verum eſſe divina aſſeritur viſione; illudque evaſis periculis Gnalo in Gallias adfert.

VII. Caput S. Mamantis quam mirifice a Lingonenſibus ſuſcipitur.

AUCT. ANONYMO.

CAPUT I.

Mira oſſis S. Mamantis translatio ad eccleſiam Lingonenſem.

FIdelis enim oartat antiquitas, quod eccleſia Lyngonenſis, a principio ſui in honore beati Joannis Euangeliſtæ fundata fuit: ſed Dominus, qui Apoſtolum ſuum per Euangelicæ prædicationis gratiam ita videbat ſublimatum, quod in omnem terram ſonus ejus exiverat, & in fines orbis terræ verba ejus cognita fuerant, non derogavit quidem Apoſtolo, ſed Martyris ſui gloriam ſic voluit revelare, ut non tantum io Græcia uutus eſſet, immo etiam in Burgundia celeberrimus habetur *. Quod factum fuiſſe dicunt hoc modo. Nobilis quidam de Galliæ partibus, cujus nomen invidia vetuſtatis de medio ſuſtulit, a Hieroſolymitania partibus redieus, Conſtantinopolim venit. Ubi moram faciens, audivit de beato Martyre, quomodo in ore totius populi frequentius reſooabat, & quomodo præ cæteris Martyribus venerabatur a cnnctis: ita ut etiam META martyr *a*, id eſt magnus martyr, antonomaſtice diceretur. Quippe cum in toro Sanctorum catalogo non inveniatur aliquis, qui in ætate tam tenera, pro Chriſti nomine tot & tanta ſuſtinuerit genera tormentorum.

II. *Lingonenſis eccleſia ſancti Martyris nomine inſignita*

* *f.* haberetur

E

a

4 Cœpit ergo vir ille anxius in animo volvere, ſi quomodo de reliquiis hujus Martyris aliquid habere poſſet, quod ſecum quaſi pro viatico deferret in via, contra omnia pericula tutamentum. Nec fraudatus eſt a deſiderio ſuo, quia perDei gratiam obtinere mernit partem uſſis ejus, qui * vulgo oſchia colli *b* dicitur, quæ caput humeris continare ſolet. Quem theſaurum diligens ſuper aurum & topaziun, tepoſuit diligenter in pera ſerica, & collo ſuo prupter teverentiam ſuſpendit, & ſic exultans & gandens, repatriandi iter arripuit. Tandemque poſt multa terrarum ſpatia, tranſvolatis etiam Alpibus, ad fines Lingonicus applicuit. Et cum jam eſſet prope eivitatem, in loco, qui dieitur Magnum pratum, neceſſe habuit ire ad requiſita naturæ, & ſecedens paululum a comitatu ſuo, ſieut ſemper conſueverat, ſuſtulit a collo ſuo reliquias dependentes, ne injuria fierat ſacris pignoribus, ſi in turpitudinis loco ea ſecum haberet: & ramuſculo cujuſdam arboris ſuſpendit, ſtatimque, cum vellet reſumere depoſitum, iturus viam ſuam, nullo modo potuit tehabere. Quid faceret? Quo ſe verteret? Suſpirans & gemens revocavit ſocios abeuntes; qui reverſi tntis viribus nitebantur filum ſericum manibus aut ferru diſrumpere, ſed in vanum laborabant. Quælibet enim juga boum appoſita non poſſent illud avellere. Quoniam nihil poteſt mortalis infirmitas contra Dei potentiam & virtutem.

per translationem oſſi ejus

* *f.* quod

b

F

5 Stupentes igitur & dolentes, aſcenderunt in eivitatem, & epiſcopo loci, cujus nomen novit Deus, rei geſtæ ſeriem ex ordine narraverunt. Epiſcopus vero exultans in Domino, & gratias agens, cunvocatis ſenioribus & univerſu popnlo civitatis, expoſuit diligentet quod audierat: & indicto jejnnio, cum cereis, cruebus & thuribulis, comitante elero & innumerabili utriuſque ſexus multitudine, perrexit ad locum, Pſalmos Davidicos humiliter decantando. Videns autem reli-

valde mirabilem

AUCT. ANONYMO. reliquias, præcepit omnes unanimiter ſecum flexis genibus in oratione proſterni, ut Dominus ſicut arcam fœdetis non permiſit remanere in templo Dagon, ſed dé tecta Philiſtiim reduci fecit eam in terram Iſrael, & ſicut crucem filii ſui tulit de fano Coſroe, & per manum ſervi ſui Heraclii
e teportavit in Hieruſalem *e*, ita faceret hæc ſancta in civitatem portari. Et ſtatim ſurgens ab oratione, voluit tollere vaſculum, in quo erant; ſed nec ipſe nec alii omnes, qui aderant clerici ſimul & laici, teotantes pariter ac ſucceſſive, ſi forte alius alio porentior eſſet, modicum, quo dependebat, filium aliquo modo rumpere & avellere potnetunt. Unde mirantes & tundentes pectora ſua, turſus ad orationis ſuffragium humiliter proſternuntur, vota voventes Domino, quod hujus Sancti theſaurum mirabilem, auro & lapidibus pretioſis honotifice decoratent, quodque natale ejus ſingulis annis devotiſſime celebtatent, & quod diem natalis ejus vigiliis & orationibus ſolenniter prævenirent. Sed nec ſic aliquateuus habere potnerunt. Quid facerent flebant omnes & Dei miſericordiam precabantur.

B 6 Et cum ſic jam fere totum diem duxiſſent in
quæ plurimus veſperam, confuſi ac de impetratione diffideotes tecedere diſponebant. Licet enim difficile ſit, ut multorum orationes non impetrent, tamen non judicabant ſe exauditione dignos, nec propter hoc murmurabant contra Dominum, ſed totum ſibi ac ſceletibus ſuis potius imputabant. Tandem Dominus, qui licet aliquando deſiderantibus tardate videatur, numquam tamen obliviſcitur miſereri, ſuſcitavit ſpiritum cujuſdam ſeoioris, qui jocundus aſpectu & gratioſa canitie venerandus, proſiluit in medium, dicens epiſcopo: Patet, evidentibus patet indiciis, quod Sanctus iſte maximi meriti eſt apud Deum: unum ſupereſt, ut promittamus (& petitio noſtra debito gandebit effectu) quod ſcilicet eccleſia Lingonenſis hujus Sancti nomine tituletur. Nec timeas, quia non indignabitur ſanctus Euangeliſta Joannes, ſi filius ejus, quem verbo prædicationis ſuæ Domino genuit, pro eo honoretur.

ab auſore 7 Hac voce tamquam de cælo miſſa omnes pariter confortati, iterum proſtetnnutur otaturi cum lachrymis. Epiſcopus etiam proſtratus ante
d reliquias, titulum ſuæ eccleſiæ *d* devotos ſancto Mattyri obtulit, ſtatimque, oratione vix eom-
C pleta, ſponte ceciderunt inter manus ejus reliquiæ. Quanta fuetit exultatio tunc cleri & popu. li, quantæ jubilationis voces ab utroque ſexu in cælum ſonuerint, non eſt meum evolvere, etiamſi linguis hominum loquar & angelorum. Hoc ſolum dixiſſe ſufficiat, quod in hymnis & cooſeſſionibus revertentes, benedicebant Dominum, qui tanta coram eis mirabilia fecit. O quam pretioſa eſt in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus! Puerulus iſte, qui elegit abjectus eſſe cum ſeris in monte Domini, magis quam deliciari in taberoaculis peccatorum; qui ſolus in abditis latuit, ne levi ſaltem famine inter impios vitam macularet, tandem a miniſtris ſcelerum tentus, dum ludibriis & verberibus afflictus, carnem, ut putabatur, miſerabilitet exuit, nonc principibus imperat, colle ducum & magnatum ſuæ habet ſubdita poteſtati. Quæ ergo regum purpura, quæ nobilitas ſanguinis, quæ copia noti vel argenti potuit eum tanta gloria ſublimare?

b'e recnſe- 8 Sed hæc eſt merces Domini, quam dilectis
tur. ſuis ttibuit poſt ſomnum mortis. Si enim Martyrum ſuorum oſſibus, quæ uihil ſentiunt, nihil intelligunt, tantam in terra voluit reverentiam exhibori; quid tribuet animabus eorum, quæ in D cælo exultant cum angelis, & ſtolis albis amictæ, ſequuntur Agnum quocumque ierit? Quid etiam ttibnet eis in die judicii, cum teſumptis corporibus uttaque ſtola gaudebunt, Deum facie ad faciem videbunt, cognoſcent ſicut & cogniti ſunt, cognitum diligent, dilectum laudabunt, ut io ipſa laude & dilectione ſine ſaſtidio delectentur? Hæc ſunt quæ nec oculus vidit, nec autis audivit &c. Hæc intelligens in ſpiritu David, exelamans ait: Quid enim mihi eſt in cælo? Quaſi dicetet: Quam glorioſum, quam inappreciabile! Et a ro quid volui ſuper tertam? Quaſi, quam vile & deſpectabile, nullius pretii nullius momenti! Què ſic credit, qui ſic ſperat, non eſt de vita ſollicitus, ſed mortis articulum ſecurus exſpectat *e*. f

ANNOTATA.

a *Diuiſſet potius Anonymus μεγαλομάρτυρ Addit*, Quippe cum *&c.*; *ſed plus ait, quam quent probare.*

b Oſchia colli. *Gualtherotius paullo ante citatus, Gallice illud effert* l' os de la nucque du E col. *Dictionnriam Gallico-Latinum anno* 5704 *Trivortii impreſſam, tomo* 2 *ad vocem* nuque, *ſignificari ea affirmat cavitutem, quæ eſt inter primam & ſecundam vertebram in ſummitate poſterioris partis colli, & quæ foſſa a Latiuis dicta ſit. Etymologiam vocis deſumit a nucula id eſt, parvn nunce, ex Menagio; ſunt tamen, qui ab Arabico* nacha *vocem hunc derivantam velint, ſicut ibidem poteſt videri. At quid de voce* oſchia? *Quoniam addit Annonymus* vulgo oſchia colli dicitur, *ſuſpicor eum reſpexiſſe ad vocem Gallicam* oſche, *quæ ſignificat crenam ſeu inciſuram (de qua voce agunt Dictionarium Trivortianum modo citatum tomo* 3, *ac Menagianum etymologicum, anno* 1694 *Pariſiis recuſam pag.* 539) *ita ut ſua vulguri lingua voluiſſe dicere videatur per vò* oſchia *anum e ſeptem colli vertebris, quæ quodammodo intercisa* capnt humeris continuare ſolet, *ut ipſe ſe exprimit.*

c *Notiſſima hæc res eſt, quæ narratur a Baronio ad annum Chriſti* 628.

d *Si hoc verum eſt, oportet ut acciderit ante ſeculum* 8, *ſecundum dicta in obſervationibus prævis num.* 6; *ubi etiam num.* 5 *invenies balluci-* F *nationes Gualtherotii.*

e *Fidem hujus hiſtoriæ, quæ ſupra narrabatur de ſacro pignore S. Mattyris, non eſſe ſatis authenticam, indicatum eſt in obſervationibus n num.* 4.

CAPUT II.

Erochium S. Mamantis eccleſiæ Lingonenſi impetratum; ſanguis en eodem manans.

III. Rainaldus epiſc. Lingonenſis a b

PRocedente tempore, eſſumptus eſt ad regimen urbis Lingonicæ Reinaldus *a* epiſcopus piæ recordationis, qui decimus ſedit ante venerabilem Guillelmum, qui nunc eſt electus noſter *b*. Vir illeſpectabilis quidem genere fuit, ſed nobilitatem generis honeſtas morum & multiplex literarum ſcientia illuſtrabat. Non ſolum enim liberalibus ſtudiis eruditus fuit; ſed uttiuſque Teſtamenti paginis ſufficienter inſtructus. Ipſa enim ejus opera teſtimonium pethibent veritati. Nam cum ipſe teoeret comitatum Tornodorenſem *c*, c

&

A & comitatum Barti ſupet Sequanam *d* pro ſuis ne-
d potibus, qui adhuc erant parvuli, proptet quaſ-
e f dam diſcordias *e* ſicut dicitur, rex Francotum *f*
g qui tunc erat, ipſum tenuit in Noviomenſi *g* ci-
vitate in turre juxta portam: ubi ooo fractus ad-
verſitate, ſed gaudens, quia intelligebat, quod
filium, quem diligit, flagellat Deus, feeit hym-
num & madulatis vocibus decantavit eum pueris
in Ramis palmarum, ſcilicet: Gloria, laus. Ipſe i-
b dem Vitam beati Martytis tranſtulit de Græco in
Latinum *b*, quam etiam poſtmodum verſibus He-
roicis dicitur exaraſſe. De eodem Antiphonas &
Reſponſoria mirabili modulatione compoſuit. Io
quibus componeodis, quantum habuit devorin-
nis atdotem, ipſa modulationis ſuavitas manifeſte
declatat. Cumque videtet Patroni ſui vitam &
merita in partibus iſtis penitus ignotari; non paſ-
ſus ioerti hoc taletare aoimo, cœpit anxius ſecum
volvere, & Dominum lachrymis & gemitibus exo-
rarc, ut viam & actus ejus ditigeret.

Conſtantinopoli ab imperatore honorat. a fratre beati Martyris.

10 Tandemque nacta oeeaſione, ut eum ad-
oraret in loco ubi ſteternnt pedes ejus, nnnuente
Spiritu ſancto, itet petegrinationis devotus arri-
puit, &, ut btevius tranſeam, veniens Conſtan-
tinopolim, animæ ſuæ invenit deſiderium: per
fideles enim & diverſos edoctus interpretes, nunc
B vetbumex vetbo, nunc ſenſum ex ſenſu diligen-
ter explicoit. Interim autem cum multos haberet
ſecom milites io atmis, & vetnaeulos expeditos,
in negotiis imperii ſtreouus & fidelis inveotus, ab
imperatnre *i* & ſatrapis ejus plurimum amabatur.
Unde & eum impetator vellet eum honnrate mu-
neribus, ſuper omnes divitias petiit btachium
beati Martytis, quod in capella imperatoris ho-
noti*fi*ce ſervabatur. Quod tandem, ad inſtantiam
& interventum omnium curialium, qui eum di-
ligebant, vix potuit impetrare. Laudans ergo
Dominum, qui proſperum iter ei fecerat, ad
eccleſiam ſuam feſtine rediit: ubi cum quantn ex-
ultatione a majoribus & minoribus totius ptavin-
ciæ receptus ſuetit, quia dicere nnn ſufficerem,
potius ſilete decrevi.

Et Liropoeus diſert. laudatur ab imperatore.

11 Primum eoim & maximum erat omoibus
gaudium de theſauro iocomparabili quaſi cæli-
tus ſibi miſſo. Seeundum vero nec minimum, de
paſtote ſibi reddito, quem divina gratia ita facie-
bat eunctis amabilem, ut quilibet de populo ſun,
eum tamquam patrem pnprium affectuoſe diliget
C ret. Erat enim mitis aſpectu, humilis habitu,
blandus alloquio, egenis miſericors, afflictis
compatiens, mœſtorum conſolator, pigros exhor-
taos, ſuperbis reſiſtens. Ipſum oec ſcientia tumi-
dum, oec generoſitas faciebat elatum. Erubeſ-
cant oobiles noſtri temporis, qui cum ex ſe qui-
dem vacui ſint, gloriaotur io ſaoguioe alieno:
qui magiſtri fieri appetunt, antequam diſcipuli
fueriot, tardi ad audiendum, veloces ad loqoeo-
dum, prompti ad contumelias, pigri ad ſtudium,
proni ad iram. Erubeſcaot ergo qoi tales ſunt, &
confundaotur io ſe ipſis: inclinentor ad humili-
tatem ſtudii, ioſotmeotur ad mores, obediant
ſenioribus; ne ſubito præoccupati, cum rempus
advenerit, tamquam indigoi ab honoribus repel-
lantur; ſed potius tamquam vere humiles, tam-
quam beoe meriti, meteantur aſſumi.

Tempore Godefridi ep. Lingon.

12 Quintus ab illo ſedit Liogoois booæ me-
moriæ Godefredus *k* epiſcopos, de enjus com-
mendatione tacco *l*, qoia multi adhuc extaot ex
k vobis, qui viderunt eum, & mores ejus & religio-
l nem & vitam plenius cognoverunt. Quod veto
m Edeſſa ad gloriam ooſtri Martytis attioet, oon filebo.
Com capta eſſet a Geotilibus Ediſſa * *m* civitas,
quæ vulgo Rhnais *n* dicitur, idem epiſcopos cum
Ludovico tunc rege patre hujusilluſtris Philip-
n pi o qui nunc regnat io Francia, rranſmarinandi
aſſumpſit propoſitum. Ad quod petficiendum ut
o ſuſſicieotes haberet expenſas, multa vaſa aurea &
argentea de eccleſia Lingonenſi tulit, ſub certa
promiſſione reſtitutionis. Ioter extera, dum au-
rum ac lapides pretioſos, quibus brachium beati
Mamaotis decoratum erar, tolli faeeret, contigit, procurante Domino, quod inſtumentum
nurifabri, as nudum brachii aliquantulum vulne-
ravit: ſtatimque ſanguis largiſſimus cœpit effluere, omoeſque qui aderant, de tanto miraculo
ſtupefacti, receprum ſanguioem, io vaſe alaba-
ſtrion, quod adhue penes nos eſt, devotiſſime po-
ſuerunt, rremeotes & veniam poſtulantes, ne for-
re ſanctum Martyrem ſuper hoc offendiſſent.

AUCT. ANONYMO.

mirat ſanguinis diſtum brachium. His addit auctor poſterior.

13 Hujus facti teſtis eſt ipſe ſanguis, qui apud
nos quaſi fere recens monſtratur uſque io hodier
num diem. Cur hoc fecerit Deus, vel ad glori-
nm Martyris ampliandam, vel quia diſpliceret ei
quod faoctæ reliquiæ ſic dehoneſtati videbantur,
noo volui diſcutere ſomniando. Melius eſt enim
io talibus pie dubitare, quam temere definire. E
Tranſire vero deeteveram ſubſilentio, ſed oon
potui, quoddam mirabile, quod in illa civitate
Ediſſa contigit, cum n gentibus capta eſſet. E-
rant in eaſanctimoniales viventes ſub tegula, de-
vntæ virgines, Domino conſecratæ, quæ cum
audiſſenr quia capta erat civiras, timueruot val-
de, ne virginitatis ſuæ propoſitum perdereot, ne
impiorum libidine fœdarentur. Habito ergo ioter
ſe forti conſilio, ſingulæ ſibi ſingulos oculos e-
ruentes, naſos etiam cum ſuperinri labro ſibi vi-
riliter abſciderunt; ut ſic detruncatæ magis judi-
careotur abominabiles, quam ad libidinem appe-
tendæ. Audiant virgines noſtræ, & oon appetant
videri nb hominibus, ſed abſcondant facies ſuas
propter angelos Domioi. Intelligant veli ſni my-
ſterium: quia poſuit Domious ſigoum io facies
eatum, ut nullum præter ipſum amatorem ad-
mittant.

ANNOTATA.

n *Conſule quæ de Rainaldo præmiſſa ſunt cum in Commentario prævio § 2 a num. 18; tum in obſervationibus paullo ante datis de translationibus reliquiarum, de quibus hic agimus, num. 6. Cathedram adiiſſe ſub finem anni 1065 notatur in Gallia Chriſtiana noviſſime edita tomo 4 col. 560.* F

b *Hinc conati ſumus num. 2 in dictis obſervationibus eruere tempus, quo noſter Anonymus ſcripſerit.*

c Tornodorum .. none Toonetre, oppidom Galliæ io Campania proviocin, ad Hermontionem fluvinm, & io Senonenſi rractu, io ipſo limitn Burgundiæ, unde nliquando ei tribuitur ab indoctis, eſtque comitatus antiqui titulo inſignis, io diœceſi Lingonenſi, ſeptem leucis ab Altiſſiodoro diſtaos io ortum Caſtellionem ad Sequanam verſus. *Ita locum illum deſcribit Baudrandus.*

d Batrum ad Sequaoam io Liogonibus non ignobile eſt oppidum (Bar ſur Seine) ira cognomioatum, ut diſtinguatur a Barro ad Albam (Bar ſur Aube) & a Barro Ducis (Bar le Duc) *ex Hadriano Valeſio in Notitia Galliarum.*

e *Laudes ac maculæ hujus præſulis referuntur in Gallia Chriſtiana, quam modo citabam, col. 560 & 561.*

f *Philippus videlicet I, Francorum rex: cui poſt-*

AUCT. ANONYMO. *poſtmodum reconciliatus Rainaldus dicitur loco mox citato col. 562.*

g Noviomagus Veromanduorum, *quæ & Noviomum appellatur, urbs Galliæ oſt notiſſima. Diligenter ſitus ejus a Radbodo, ejuſdem urbis epiſcopo, deſcribitur in Vita S. Medardi, apud nos edita tomo 11 Junii, die VIII, pag. 90: ubi hæc ſunt.* Ipſe quoque ioter geminos sivulos conſtitutus eſt. Noviomus, ab Oricote Galliola, ab Occidente Margareta circumfluitur, qoos ambos tertius qoidam ſuſcipit, qui Verſa nomioatur: & ſic paritet cooflucotes oon longe a mœoibus illis io Iſaram, qui magni eſt nomiois, dilabuntor. Circumquaquo ibi virent pomaria.. Eſt etiam locus ipſe ab Oriente & Occideote adeo rupibus vallstus & rivulis, montibus quoqoe & vallium cuoiculis, quod contra plurimam hoſtium incorſionem a pauciſſimis commodiſſime poſſit defendi. *Inſpici præterea de hac urbe poteſt Valeſius paullo ante aſſignatus.*

h *Nos illam verſionem tribuendam cenſemus Godefrido Lingonenſi epiſcopo propter rationes ſuperius in noſtro Commentario prævio § 2 e Chiffletio allatas.*

B i *Fuit is Michael Ducas, ſi Rainaldus Conſtantinopolim ſit profectus anno 1076, ſicut e Chronico Lingonenſi paullo ante in obſervationibus ad haſce translationes ſub finem notavimus.*

k *In Gallia Chriſtiana ſuperius deſignatu dicuntur col. 576 & 577 de eo ſequentia:* Habita ſunt eomitia, & in his electus anno MCXXXVIII Godefridus Prior Clarævallenſis.. Ejus electio plenum effectum oon niſi anno MCXXXIX fortita eſt, quando ejus annus ſecundus cum anno MCXL compooitur.

l *Viri laudes ibidem proferuntur col. 577 & ſequentibus; ubi & vocatur S. Bernardi propinquus.*

m Edeſſa, *urbs archiepiſcopalis Meſopotamiæ nobiliſſima & notiſſima ad Euphratem fluvium ac Taurum montem. Plura geographi.*

n Rhoais *ſeu* Rhaſi *Edeſſa vocatur a Ferrario in Nova topographia ad Martyrologium Romanum fol. 49. Unde autem ſic dicta? An a voce ῥοὴ, Doriee ῥοᾶ, quæ fluentum ſignificat? certe*
C Callirrhoe *a fonte dicitur apud Baudrandum: qui* Rhoam *ab Arabibus, teſtibus Nigro, Gollio & Maſio, eam appellari affirmat.*

o *De regibus Ludovico & Philippo dictum eſt ſuperius in obſervationibus præviis num. 2.*

CAPUT III.

Inventio capitis S. Mamantis; ejus veritas viſione confirmata; translatio ad Lingonenſes; miracula.

V. *S. Mamantis caput invenitur Conſtantinopoli, a*

SI otmisevagstus ſum, ignoſcite, quæſo, ſuſtioete modicum quid iofipientiæ meæ: feſtinus enim accedo ad rem propter quam iocepi. Cum capta *a* eſſet Conſtantinopolis, exultabaot victores Latioi capta præda, ficot qui iovecoeraot ſpolia multa. Sed cæca cupiditas, quæ facile perſuadet, ita manus eorum victrices victas tecuit, ot non ſolum eccleſias violarent, immo etiam vaſcula, io quibus Sanctorum reliquiæ quieſcebant, impudentet effringereot. Aurum inde & argentum & gemmas turpiter evelleotes; ipſas vero reliquias pro nihilo repotabant. Quo audito, ſeniores exercitus doloerunt valde, timeotes, ne talis victoria eis io exitium verteretur. Habito igitur coofilio, Legatus *b*, qui vicem Apoſtolici gerebat, cum atchiepiſcopis & epiſcopis, ſub diſtricti anathematis interrnioatiooe præcepit, oe quis ſibi retineret reliquias; ſed omnes in manu bonæ memoriæ Guaroeri *c*, tuoc Treceoſis epiſcopi, libere reſigoarent. Inter qoas inventum eſt caput glorioſi Martyris, oudum quidem, niſi quod circulus argenteus ipſi capiti circumdoctus erat, & ſupra in modum crucis extenſus, totum comprehendebat, in quo erat ſcriptum aotiquis literis Græcis, quæ adhuc *ibi* apparent: ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ: quod interpretatur ſaoctos Mames *.

55 Quod eum per Dei gratiam cognoviſſet Gualo * de Domna Petra, vir honeſtæ vitæ & boni teſtimonii, dilectus Deo & hominibus, io exercitu Latioorum non mioimus, ut poſtmodum claruit, qoia in epiſcopum Dimicenſem * uo animiter eſt aſſumptus; tamquam devotus filius & utile membrom *d* eccleſiæ Liogoncoſis, ut matrem ſuam tantis poſſet hooorare pignoribus, cœpit laborare modis omnibus, ut reliquias illas haberet: E ſed, vivcote dicto epiſcopo, nullateous obtinere potuit: quia idem, ut dicitur, epiſcopus ad hoc aſpirabat, ut in propria perſona redieos, theſaurum illum eccleſiæ *noſtræ* præſeots ret; quia tenerrime diligebat illum, qui tuoc ſedebat Lingonis *, Hilduioum *e* epiſcopum, cujus animæ propitietur Deus. Illo Treceoſi epiſcopo viam univerſæ carois iogreſſo, ſperans, quod deſiderabat, effectui facilius mancipari, venit ad V. P. magiſtrum Petrum Capoenſem tituli S. Marci *f* presbyterum cardinalem, qui io partibus illis tnne tempotis legationis officio fungebatur: cujus genibos provolutus, ſupplicaos cum lachrymis, animæ ſuæ deſiderium humiliter explicavit.

16 Ad haoc vocem exultavit Legatus in Domino, quia venerat opportunitas, qnod dicti Gnalonis, quem propter booeſtatem ſuam tenere diligebat, poterat exaudire petitionem. Statimque moram oon ſuſtioens, ne diſtraheretur, quod quærebat, acceſſit ad hoſpitium defuncti epiſcopi, & capot revereoter abſconditum inveniens, F ad domum ſuam cum honore debito reportavit, & ·nt omnem ſuper hoc duhitatioois ſcrupulum amputaret, multos clericos Græcos & monachos evocavit, qoi legeotes literas in argento, aſſerebant caput eſſe Martyris glorioſi. Ad cujus rei majorem certitodinem, miſit idem Legatus quemdam presbyterom, & qoemdam clericum ſoum eum dicto Gnalone, ad monaſterium quod de novo fabricatum erat ſumptibus Hyſachii *g* imperatoris Conſtantinopolitani in hooore beati Mamaotis. Cojus abbas & monachi cum caput prolatom vidiſſeot, lachrymaotes eeciderunt in faeies ſuas, & cum gemitu clamaverunt: Ecce caput Patroni noſtri, quod quidem calogeros *h*, id eſt bonus ſenex mooachus, cum multis aliis Sanctorum reliquiis, de terra, in qua beatus Martyr pſſius eſt *i*, Conſtantioopolim detolit: & dum *i* cogitaret ſecum, ubi poſſet eas hoorifice colloeare; reſponſum eſt ei io ſomnis: Io eccleſia, quam de novo fabricat Hyſachius imperator beato Martyri, repone, oe te oporteat olterius laborare. Hoc eiulaotes dicebant abbas & monachi, & rogabaot dictum Gnalonem, ut innumeram ſuper hoc acciperet pecuniam, vel alterius rei commutationem; vel, ſi mallet, toto tempore vitæ ſuæ totius monaſterii haberet dominatum, dummo-

* Mames *alibi aliquo tempore* aſſervatus, * al. Gualo

* f. Damaſcenſem.

* f. Ingenibus

d

e

f

ſed deleta a Gual. ac ibidem obtentum fuit.

g

h

A dummodo reſtitueret eis, quod peccatis ſuis exigentibus amiſiſſe dolebant. Quod hæc ita vera ſint teſtatur authenticum ipſius Legati tranſmiſſum ad nos, cum privilegiis noſtris honeſte repoſitum.

VI. *Ejuſdem capitis veritas viſione confirmatur.*

17 Interim venerabilis Gnalo, theſaurum ſibi creditum diligenter cuſtodiens, locum, in quo ſervabatur, non ſolum lampade, ſed etiam cereo ſingulis noctibus honorabat, ſuſpiriis & gemitibus inceſſanter exorans, ut ei beatiſſimus Martyr certius aperiret, utrum eſſet vere caput ejus quod habebat, nec ne. Hoc enim agebat vis amoris ejus in eo, ut jam habitum ſe non habere timeret. Sicut beata Maria Magdalena Dominum videns, adhuc ſublatum plotabat. Unde frequenter cum lachrymis andebat dicere: Niſi ſignum mihi oſtenderis, numquam te in patriam meam portare curabo. Hoc frequenter iterans, cum quadam nocte aliis occupatus, tardius ſolito ante reliquias ad oratinnem veniſſet, & cereum nnn inveniret accenſum, turbatus in ſeipſo, ſupplicabat attentius, ne ſibi imputaretur ad culpam, quod per negligentiam acciderat ſervulorum. Non multum poſt, lectum aſcendit. Necdum abore ejus orationis verba diſceſſerant, & ſubito cecidit

B in eum horror quidam, & factus eſt quaſi in ecſtaſi ſemivigilans, & vidit ante ſe juvenem pulcherrimnm in veſte ſplendida, tenentem in manibus caput quod habebat. Qui ait illi; Quid dubitas modicæ fidei? Qui incredulus eſt, non proſperabitur via ejus. Reſpice, & abſque dubio firmiter teneas, quia hoc ipſum eſt caput meum, quod pro Chriſti nomine mihi abſciſſum fuit. His dictis, evanuit ab oculis ejus. Ille autem exultans in Domino, & gratias agens, his & aliis evidentibus argumentis certioratus de voto ſuo, cum multiplici gratiarum actione a Legato recedens, cœpis diſponere de rebus & reditibus ſuis, quos Conſtantinopoli ampliores habebat, ut eum theſauro deſiderabili repatriare poſſet.

Tempeſtas per illud ſedata.

18 Sed Dominus qui eum ſuper pauca fidelem invenerat, ſuper majora volens ennſtituere, ad Dimicenſis eccleſiæ regimen interim aſſumi fecit: propter quod & via ejus fere per triennium elongata eſt. Non tamen propoſitum receſſit ab animo, ſed quamcitius potuit, ſumpta occaſione quod Domnum Papam & Apoſtolorum limina viſitaret, navem aſcendit. Et proſperante vento, elevatis velis duxit in altum. Et cum multis jam

C diebus navigaſſet, ingravatnm eſt mare, & ſurrexit tempeſtas qualis ante viſa non fuerat, & navi pene diſſolnta, cum omnes, qui ibi erant, etiam nauiæ deſperarent, nec in viribus ſuis nec in arte confiderent, ſed ſolius Dei miſericordiam precarentur, inſurrexit venerabilis epiſcopus Gnalo, clamans cum lachrymis: O beate Mames, ubi eſt virtus tua? Patietiſne caput tuum ſubmergi in fluctibus, ut de cætero non videatur ab hominibus, nec ullatenus honoretur? Exurge, quare obdormis, domine? Exurge & precare pro nobis Dominum, ut per merita tua ab his periculis eruamur Vix. orationem compleverat, & ſtatim aura datur grata, & tranquillitas magna facta eſt, ita ut mirarentur omnes, & laudarent Dominum qui Martyri ſuo tantam gloriam dedit. Et ſic exultantes, optatum portum cum gaudio renuerunt.

ſuſtinetur ignis, k

19 Quid pluribus immoror? Per multos labores, per multa pericula, & cum multis tribulationibus, tandem dictus epiſcopus ad caſtrum, quod Domna Petra *k* dicitur, venit: ubi depoſito capite, cum quadam die fortuito abſens eſſet, pet antiqui hoſtis invidiam, eadem villa gravi cœpit incendio devaſtari. Tunc omnes ejuſdem caſtri, a minimo uſque ad maximum, jam non in viribus ſuis, nec in hominum auxilio confidentes, cum impetu venerunt ad quemdam presbyterum nomine Guillelmum, una voce clamantes: Domne, quare cito non profers caput beati Martyris, quod apud te depoſitum audivimus a domno epiſcopo? Credimus enim, quod per ipſum liberabimur ab hac peſte, ſicut olim Cathanenſis civitas per velum beatæ Agathæ fuit ab incendio liberata. Mira dicturus ſum, ſed tota regio hoc clamat, & ipſe epiſcopus conſtanter aſſerit, quod ſtatim, monſtrato capite, vim virtutis ſuæ oblitus eſt ignis, ut mirabiliter videres flammam eum vento confligere, qui utique contrarius erat: ita quod præter ſpem omnium, in domo lignea per ſeipſum ceſſavit ignis, ut omnibus manifeſte clareſceret, quod Dominus eis per Martyrem ſuum tanta beneficia contuliſſet.

AUCT. ANONYMO.

VII. *pœna apud Lingonenſes ob irreverentiam ſacerdoti illatæ.*

20 Deinde idem epiſcopus venit Lingonas; ubi cum quanto honore, cum quanta reverentia, cum quantis muneribus receperit eum & reliquias amplexatus fuerit, bonæ memoriæ, qui nuper in fata conceſſit, Robertus epiſcopus, tranſeundum cenſui: quia quilibet veſtrum hoc vidit, & memoriter tenere poteſt. Sed illud non taceo quod eum multi de dioceſi, ad honorandum caput Patroni ſui devotius convenirent, conſtituti ſunt duo boni teſtimonii ſacerdotes, ad ſervandas & oſtendendas reliquias, & beneficia fidelium colligenda. Contigit autem quadam die, quod illi duo abſentes eſſent, & peregrinorum inſtante turba, quidam alius ſacerdos invitatus, ut caput glorioſi Martyris peregrinis oſtenderet, impudenter aceeſſit.

E.

quæ deinde liberatur paulum, Martyre postulante.

21 Et ſicut legitur in libro Regum de Oſan, cujus manus aruit, quia arcam Domini indebito modo tetigerat; ita manus ſacerdotis dextra ſic arida facta eſt, quod nec ex ea quippiam operis facere poterat, nec ad os ſuum ſine violentia ſublevare, & ſic doluit per aliquot dies. Tandem in ſe reverſus cognovit quod injuriam feeerat Martyri; quia in eadem nocte miſeris amplexibus concubinæ ſuæ fuerat macnlatus. Et accedens humiliter ad confeſſorem ſuum, culpam ſuam nude & aperte detexit. Poſtmodum vero, peracta parte pœnitentiæ, cum lachrymis & debita reverentia accellit ad caput, & eodem manum ſuam tangi & ſignari fecit; quæ ſtatim per Dei gratiam ſanata eſt, & debito officio reſtituta. Deus novit, quia non mentior: nam qui vidit, teſtimonium perhibet veritati, & ſcimus quia verum eſt teſtimonium ejus.

F

Auctoris epilogus.

22 Attendat diligens lector quia quater ad nos miſſæ ſunt ejuſdem Martyris reliquiæ, & ex ipſa miſſione intelligat, qualiter inſtituit nos Dominus, & quid agere debeamus oſtendit. Primo miſſa eſt oſchia culli, juxta quod, mediantibus arteriis, tranſit quod cogitatum eſt in corde, ut modulsnte lingua in voeem prorumpat. Secundo brachium, per quod operatio intelligitur. Tertio os longum, quod de tibia vel de femore eſſe videtur: de quo qualiter venit ad nos, ſub ſilentio pertranſivi, qui non eſt multum anthenticum, licet ſub multorum nobilium & bonorum virorum teſtimonio fuerit allatum. Quarto & ultimo, venit caput. Quaſi diceret, ſi cogitatione, locutione & opere, quæ per oſchiam & brachium ſignificantur, rectas faeitis ſemitas Dei noſtri, quod ad tibiam pertinet, pervenire poteritis ad caput veſtrum, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, cujus anno Incarnatioaia milleſimo ducenteſimo nono facta ſunt hæc *m*, eodem præſtante qui *m*

AUCT. ANONYMO. vivit & regnat per omnia ſecula, Amen.

ANNOTATA.

a *Expugnata a Latinis Conſtantinopolis anno Chriſti* 1204. *Res geſta legi poteſt apud Geffridum Villaharduinum in Hiſtoriæ imperii Conſtantinopolitani ſub imperatoribus Gallis parte* 1, *Pariſiis impreſſa anno* 1657.

b *Sedis Apoſtolicæ in imperio Conſtantinopolitano Latinis ſubdito legati nominatim aſſignantur parte* 2 *Hiſtoriæ mox dictæ pag.* 327.

c *Apud Sammarthanos tomo* 3 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 1082 *habetur de eo iſta.* Garnerius de Trainel vetuſta ac nobili proſapia baronum Campaniæ, dynaſtarum Trainellorum oriundus, ſuſcepit Trecenſem eccleſiam anno MCXCIII. Crucem ſacræ militiæ teſſeram ſumpſit, & electioni Balduini Comitis Flandriæ in Orientis imperatorem, capta Conſtantinopoli, adfuit; apud Goſfridum de Villaharduino Campaniæ ſeneſchallum lib. 1. Extrema clauſit apud Conſtantinopolim anno MCCV, XIV Aprilis, ut prodit liber obitoario-
B rum eccleſiæ.

d *Canonicus eccleſiæ Lingonenſis dicitur in Hiſtoria* S. Mammetis *lib.* 2, *cap. 6. pag.* 178; *quam Hiſtoriam indicavimus ſupra in Commentario prævio* § 3 *num.* 30.

e *In Gallia Chriſtiana recenter edita tomo* 4 *col.* 594 *electus Lingonenſis epiſcopus ſignatur anno* 1200: *en iis vero quæ col.* 595 *habentur, videri dicitur patere, quod vacarit ſedes anno* 1203; *ſed ea morte ea abdicatione Hilduini, in medio relinquitur tamquam incompertum.*

f *Immo* S. Marcelli, *en Iſtoria Romanorum Pontificum & Cardinalium apud Ciaconium tomo* D 1 *col.* 1162; *ubi plura de eo legi poſſunt.*

g *Iſaac Comnenus imperavit ab anno* 1057; *imperium cum monachatu commutavit anno* 1059 *Iſaacius cognomento Angelus ſedit ab anno* 1185 *ad* 1195; *obiit* 1204, *ex Compendio Chronologico Labbeano. Uter hoc de novo condiderat vel reſtauraverat monaſterium? Cangius Conſtantinopolis Chriſtianæ lib.* 4 *cap.* 185 *Iſaacio Angelo id tribui a noſtro Anonymo refert, citans ejus verba, quæ hic illuſtramus. Sed mihi non videtur, ex illis hoc ſatis conſtare.*

h *De hac voce agit Cangius in utroque ſuo Gloſſario.*

i *De paſſionis loco ſuperius actum in Commentario prævio num.* 26.

k *In Alphabeto Galliæ, quod a B. du Val geographo ordinario regio vulgatum eſt Pariſiis, inter alia loca, quæ Gallico nomine appellantur pag.* 100 Dompierre, *notatur unus in provincia Borbonenſi prope Burgundiam. Coquillius in Hiſtoria Nivernenſi pag.* 185 *locum ſynonymum ponit ad Besbriam (ſur Besbre) in provincia Nivernen-* E *ſi. Sed ſive huic ſive iſti tractui attribuatur; nihil videtur ulterius quærendum, quando hic habemus* Dompierre, Domnam Petram, *qua Gualo venit Lingonas, ex proximo numero hujus Hiſtoriæ.*

l *S. Agathæ V. & M. Acta apud nos illuſtrata ſunt tomo* 1 *Februarii, die* 5; *ubi de igne montis Ætnæ prope velum urnæ ejus recenſito agitur pag.* 618, 623 & 630.

m *An etiam tunc, an alias conſcripta; vide obſervationes prævias num.* 3.

DE SS. PAULO, JULIANA, ITEM STRATONICO, QUADRATO, ACACIO MM.

PTOLEMAIDE,

C F

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, palæſtra, Acta.

SUB AURELIANO. *De cultu*

QUam horum trium priorum Martyrum cultus antiquus eſt apud Græcos, tam poſtea ea eorum Faſtis manavit annua eorum memoria ad Latinos, qui in Martyrologio Romano hac die illos legunt. Ménæa magna duos priores damtaxat annuntiant: Memoria ſanctorum martyrum Pauli & Julianæ ſororis ejus. *Idem fit in Menologio Slavo-Ruſſico Sparwenfeldiano, Menæo Chiffletii, & alibi in noſtris apographis. Tres vero in illis ita notantur:* Λ'θλησις τ῀ ἁγίων τῶ Χριςῶ μαρτύρων Παυλω῀ καὶ Ἰ'ωλιανῆς, τ῀ ἀδελφῆς, αὐτῶ, καὶ Στρατονίκυ ἐν Πτολεμαΐδι. Certamen ſanctorum Chriſti martyrum Pauli & Julianæ ſororis ejus, ac Stratonici in Ptolemaide. *Menologium Sirleti habet iſta:* Eodem die (XVII *Auguſti*) certamen ſanctorum martyrum Pauli & Julianæ ſororis, & Stratonici in Ptolemaide, qui ſub Aureliano imp. apud Ptolemaidem, propter Chriſtianæ fidei confeſſionem (Erant enim non fide minus quam carnis conjunctione fratres) carcere, verberibus igne, veneno, & aliis multis & variis tormentis ſuperatis, pro Chriſtiana confeſſione, mortem cum vita commutaruot. *Alibi aliter pronuntur. Nam Martyrologium noſtrum Arabico-Ægyptium ſignat* Certamen S. Panli & Julianæ ſororis ejus, & ſociorum. *Menologium Baſilii imperatoris ſocios etiam eiſdem adjungit, quorum nomina exprimuntur in elogio, quod annuntiationi ſubditur, & quod e Græco a me redditum ſic ſonat ſecundum textum, quem excudimus ad calcem tomi* 1 *hujus menſis.*

2 Hi degebant, imperante Aureliano, in civitate Ptolemaidis. Erant autem fratres ſecundum carnem. Paulus vero in Scripturis divinitus inſpiratis ſe exercens, Judæos ac gentiles loquentes repreſſit. Imperatore autem ad civitatem profe- Martyrum

cto,

A cto, dum latuiſſet, adeſt ipſi, Chriſtumque confeſſus, poſtquam ſuſpenſus eſſet (raditur.) Quem Soror conſpicata & contra tyrannum voeiferata, capitur etiam ipſa, & ſuſpenſa raditur, nec non ambo in lebetem pice ſerventem injiciuntur. Deinde, illæſi dum eſſent, in lecto ferreo ignito explicantur, & ad lumbos ſuperne verberantur. Poſtea in carcerem injecti, & angelico refecti nutrimento convalnere. Deinde ejecti cæduntur. Stratonicus autem, & Quadratus & Acaeius lictores, qui Sanctis pepercerant, una eum ipſis capite truncati ſunt. *Quia vero nomina* Quadrati & Acacii *eum hic potiſſimum, tum infra etiam in Actis, quæ recudemus, exprimuntur, ideo tribus aliis eos ſuperius adjungendos cenſuimus.*

3 *At vero illud* SS. Paulus *ac* Juliana *habent ſingulare, quod dicta Menæa magna iterum illos annuntient die* 17 *Martii hiſce cum verſibus, quorum ſenſum ſic reddo Latine:*

apud Græcos.

Ὁ κείμενος μὲν Παῦλος, ἥδε κεφαλὴν
Ἰουλιανὴ σύγγονος πυρπμένος.
Παῦλον Ἰουλιανὴν πυρὶ τρὶ ἔκταμεν αὖρ.
Dum Juliana ceeidit, ac Paulus cadit,
B Frater ſororque capite truncati jaeent.
Quarta neeat Paulum ferro, ſociamque Sororem.

Adde quod, ut notat Caugius Conſtantinopoleos Chriſtianæ lib. 4. pag. 149, S. Julianæ martyris πλησίον τῦ Στροβύλυ (*ideſt*, in Strobyli tractu) memoriam agant Græci XVIII Auguſti. Menæa: *in quibus hanc invenio iſto die: unde conficitur hujus noſtræ Sanctæ nec non Fratris ejus nomen apud Græcos præcipua quadam in veneratione fuiſſe, cum diverſis diebus ſignentur. Habes de Martyrum cultu in eccleſia Græca eis exhibito; nunc accipe Faſtos Latinos, quibus legantur inſcripti.*

55. Paulus & Juliana etiam honorantur apud Latinos.

4 *Martyrologium Romanum hoc die ita habet:* Ptolemaide in Palæſtina ſanctorum martyrum Pauli & Julianæ ſororis ejus, qui ſub Valeriano paſſi ſunt. *Molanus ambos etiam annuntiat in additionibus. Galeſinius eos etiam non præteriit, dicens:* Ptolemaide, ſanctorum martyrum Pauli & Julianæ ſororis. Ii, Valeriano imperatore, poſt multa eruciamenta, quæ tortores graviter inflixerant, demum capitis ſupplicium conjunctiſſimis animis pro Chriſto ſubierunt. *His de publica noſtrorum Martyrum veneratione præmiſſis, proponimus pauca quædam de loco palæſtræ, tempore mortis, & eorum Actis.*

C 5 *Locus palæſtræ dicitur ſuperius fuiſſe* Ptolemais: *addebat Baronius in* Palæſtina. *Acta vero ſub initium ſignificant urbem* Ptolemaidem *in* Iſauria. *Sed nullam hujus nominis urbem invenio in Iſauria. In noſtris Ephemeridibus Græco-Moſcis ante tomum* I *Maii pag.* XVIII, *occaſione mortis* SS. Pauli *ac* Sororis *ejus, quæ ibidem vertitur die* 17 *Martii, notantur a nobis* Ptolemaide in Phœnicia paſſi. *Urbem etiam illam ſynonymam in Palæſtina eis attribuit Ferrarius in Nova topographia ad Martyrologium Romanum, & eam ita deſcribit:* Prolemais . . civitas epiſcopalis Palæſtinæ antiquiſſima, in Phœniciæ confinio, litoralis, media inter Joppen & Tripolim, utrimque 60 M. P. diffidens, quot fere ab Hieroſolymis in ſeptemtrionem recedit; Tyro, Cæſareæ Philippi, Nazareth & Doræ finitima ad 20 M., ab eis plus minus diſtans. Urbs poſt Tripolim magis integra, omniumque totius oræ habitatiſſima. *Synonymam præterea civitatem invenio in Ægypto ad fluvium Nilum; in Cyrenaica item Ptolemais, quæ ante Barce dicta fuerit, ponitur apud Cellarium in Notitia orbis antiqui*

Ubi furiis paſſi

parte 1, *lib.* 4, *cap.* 2, *pag.* 73; *uti & lib.* 3 *cap.* 6 *pag.* 133 *alia in Pamphylia. Conſulti etium de illis poteſt Ortelius.*

AUCT. J. P.

6 *Quænam itaque e tot ſynonymis Ptolemaïs danda eſt Martyribus noſtris? Græca Menæa magna ad diem* 17 *Martii, & ad diem poſterum in eorum elogio ſeu narratione certaminis ponunt ſimpliciter Ptolemaidem, prout ſuperius etiam factum vidimus in Martyrologio Sirleti, & alibi. Quid cauſæ fuerit Baronio, ut locum iſtum determinaret in* Palæſtina, *nos fugit. Certe in notationibus ad Martyrologium Romanum citat Græcos in Menologio (Sirleti, uti ſuſpicor) & Acta apud Lipomanum ac Surium, qua Ptolemaidem obtrudunt non exiſtentem in rerum natura. Laudatus Baronius in Annalibus ad annum Chriſti* 275 SS. Paulo ac Julianæ (*quibus ibidem ex eorum Actis addit* Stratonicum) *aſſignat perſecutionem in Palæſtina ac Ptolemaidem, mutato imperatore Valeriano, ſub quo in Martyrologio ſuo illos retulit, in Aurelianum; ſed de hac re ſtatim agetur. Quæ cum ita ſint, problema eſto, quænam Ptolemais palæſtra obtigerit ſanctis Martyribus.*

non ſatis conſtat;

E

7 *Temporis, quo eorum contigit martyrium, ratio ac determinatio pendet ab imperatore, ſub quo illud ponitur. Verum hic iterum hæret aqua, quod dicitur. Num Faſti Græci ſuperius allegati, ac Menæa magna utroque die mox dicto ſcribunt Aurelianum, prout etiam ſcribunt Acta; Baronius vero nunc eumdem imperatorem, nunc Valerianum ſcribit, ſicuti modo notavimus. Et de Aureliano quidem hæc memorat ad annum Chriſti* 275: Graſſata in Palæſtinam quoque eſt eadem (*Aureliani*) perſecutio: nam inter alios conſtat Ptolemaide paſſos eſſe Paulum ejuſque ſororem Julianam. . Ex his igitur, quos recenſuimus, Martyres diverſis temporibus, Aureliani perſecutione urgente, paſſos, conjecturam facere licet de ceteris in provinciis aliis ſupplicio affectis: ut plane appareat, non (ut multi putant) tentaſſe tantum Aurelianum Chriſtianos perſequi, ſed divinitus revocatum, vel (ut alii addunt) noviſſimo ejus imperii tempore aggreſſum perſequi Chriſtianos, & continuo nleiſeente Numine ex hac vita ſublatum: nam eam perſecutionem diutius perduraſſe, ex his quæ ſunt dicta, ſatis apparet. *Hæc ibi. Si quis itaque Græcos ſequi voluerit, ponet Martyrum noſtrorum certamen ſub Aureliano; ſu Martyrologium Romanum, ſub Valeriano. Nos interim quamquam non ſatis auſi fidere eorum Actis, quæ exigui ſunt valoris, quia tamen alibi etiam apud Græcos ſignantur paſſi ſub iſto imperatore, licitum nobis eſſe cenſuimus, illos ſub eodem ponere, & loqui cum Græcis non unis, quam ſub Valeriano, & ſapere cum Martyrologio Romano & Galeſinio, præſertim cum Athletæ noſtri ad Græcos pertinant, neque ſatis ſit nobis perſpectum, quid moverit Latinos, ut a Græcis hic deſtellerent. Conſequens eſt ex dictis, ut nequaquam ſit ſuffragandum Menologio Slavo-Ruſſico Sparavvenſeldiano, in quo* S. Paulus *ac* Juliana *dicuntur ſub Juliano paſſi. Superioribus itaque rationibus ducti poſuimus noſtros Pugiles in initio hujus Commentarii ſub Aureliano, qui ſecundum exactos chronologos imperare cœpit anno æræ vulgaris* 270, *deſiit autem anno* 275. *De die martyrii dicetur aliquid inferius in Annotatis ad cap.* 3 *lit.* b.

nec ſub eodem imperatore Græci ac Latini illos ponunt.

F

8 *Saperet, ut de Actis eorum nonnulla obſervemus. Exſtant illa apud Surium hoc titulo:* Martyrium SS. Pauli & Julianæ, qui apud ur-

Datur quædam obſervatio circa

AUCT. J. P. bem Ptolemaidem illud ſuſceperunt, auctore Simeone Metaphraſte. *Inter Vitas, quas Leo Allatius in Diatriba de Symeonum ſcriptis pag.* 124 *adjudicat Metaphraſtæ tamquam proprias, non invenimus dictum Martyrium. At ſive ab ipſo fuerit compoſitum ſive ei ſuppoſitum ab alio, non habemus enimvero unde ejuſdem auctorem, quiſquis ſit, merito laudemus, cum propoſitum ipſe fuerit non tam vera & ſincera narrare, quam mira & quæſita congerere, ita ut mereatur eamdem cenſuram, quam tot Aliis Græcis ac toties in Opere noſtro inuſimus, ex eadem videlicet, e qua hoc noſtrum Martyrium, vel e ſimilis ingenii fabrica in lucem produxit.*

de Martyrum Aliis, 9 *Et vero Aureliani imperatoris ſcena, quæ ab initio Martyrii uſque ad finem identidem repræſentatur, quomodo recte cum Lactantio cohæreat, non ſatis perſpicimus. Nam auctor ille in libro ſuo de Mortibus perſecutorum hæc ſcribit in Aureliano:* Verum illi ne perficere quidem, quæ cogitaverat, licuit; ſed protinus inter initia ſui furoris exſtinctus eſt. Nondum ad provin-
B cias ulteriores eruente ejus ſcripta pervenerant, & jam Cœnoſruntio, qui locus eſt Thraciæ (*inter Byzantium & Heracleam, ex Eutropio lib.* 9) cruentus ipſe humi jacebat, falſa quadam ſuſpicione ab amicis ſuis interemptus. *Quomodo itaque cum his conſentiunt iſta Martyrographi noſtri,* Aurelianus imperator per totum orbem terrarum contra Chriſtianos edictum propoſuit, ut omnes idolis ſacrificarent: qui vero id facere noluiſſent, vita peſſime privarentur. Ille igitur enm in Iſauriam veniſſet *&c.? Quomodo cum Euſebio, qui Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.* 7 *cap.* 30 *editionis Valeſianæ pag.* 283 *de meditata Aureliani adverſus Chriſtianos perſecutione ſic memorat?* Proceſſu vero temporis aliter de nobis ſentiens, quorumdam conſiliis cœpit impelli, ut perſecutionem adverſus noſtros commoveret. Sed cum paratum jam, & compoſitis contra nos edictis, ut ita dixerim, ſubſcribentem, ulta eſt divina juſtitia, quaſi ſtricto cubito conatum ejus reprimens. *Quomodo denique cum Severo Sulpicio? In lib.* 2 *Hiſtoriæ ſacræ cap.* 28 *& ſequentibus perſecutiones quidem imperatorum contra Chriſtia-*
C *nos enumerat; ſed nullam inter eas ſub Aureliano deſignatam ibidem invenio.*

eorumque exempla in hoc, ac Menæis, 10 *Quod habemus Græcum exemplar in noſtro codice ✠ Ms.* 194, *conſentit dicto Latino Martyrio in principio & in fine: alibi item eam notavimus utriuſque exemplaris conformitatem, ut ex una eademque officina illud prodiiſſe cenſeamus. Quia igitur non eſt in promptu Martyrium notæ melioris, ne nullum demus, dabimus illud quod latinitate donatum exſtat apud Lipomanum tom.* 7, *ac Surium hac die* XVII *Auguſti. Breviter obſerva hac occaſione,* S. Paulum *non modo exercitatum fuiſſe in Scripturis divinis, prout ſuperius referebatur num.* 2 *ex Menologio Baſilii imperatoris; ſed etiam, ſi Menæis magnis credimus, lectoris officio functum. Nam habemus hac die ex illorum de Sanctis noſtris narratione, quod Aurelianus, poſquam Ptolemaidem perveniſſet, arceſſiverit eum,* tunc temporis prælegentem (*ita interpretamur Græcum* ὑπαναγνώσκοντα) populo Scripturas e Deo inſpiratas. *En tibi nunc, lector, qualiacumque damus Athletarum noſtrorum Acta, paucas hic & illic notas eiſdem adjeciſſe contenti; pluribus enim nec digna ſunt, nec bona frugis fieri poſſunt.*

D

MARTYRIUM

Ex editis apud Surium ad diem XVII Auguſti.

CAPUT I.

SS. Paulus & Juliana variis pro fide cruciatibus torquentur,

AUrelianus imperator per totum orbem terrarum contra Chriſtianos edictum *a* propoſuit, ut omnes idolis ſacrificarent, qui vero id facere noluiſſent, vita peſſime privarentur. Ille igitur cum in Iſauriam veniſſet, in urbem Ptolemaidem *b* ſe contulit, ut omnes Chriſtianos cogeret idolis ſacra facere. Cum vero beatiſſimus E Paulus una cum ſorore ſua Juliana imperatorem in urbem ingredientem vidiſſet, Chriſti ſigno frontem notavit, & ad ſororem converſus, Eſto, inquit, bono animo, ſoror mea, neque timeas: dico enim tibi, magnam quamdam tentationem Chriſtianis imminere.

Aurelianus, Lact. contra Dion. Prus. ed. Pa
a
b

Paulum ſigno crucis ſe ſe munientem increpat

2 Vidit Aurelianus, eum Paulus Chriſti ſigno frontem notavit, & miſit qui illum corriperent. Quem cum in media turba ſtare juſſiſſet, Miſerrime, inquit, homo, quidnam tibi propoſuiſti, ut, me in urbem ingrediente, frontem ſignare auderes? An ignoras edictum contra Chriſtianos propoſitum? Reſpondit Paulus: Audivi equidem edictum tuum, ſed nemo unquam poterit tantum timorem nobis injicere, ut Chriſtum verum Deum abnegemus: tua enim tormenta brevia ſunt, neque eos lædere poſſunt, qui Deum metuunt. At Dei tormenta, ſempiterna illa ſunt. Eodem modo voluptas & gloria, quam Deus Chriſtianorum generi largitur, æterna eſt. Quis igitur tam amens eſt, ut viventem Deum derelinquat, & ſurda atque mura iſta veſtra idola colere velit; eum ipſe author noſtræ ſalutis Jeſus F Chriſtus dixerit: Quicumque negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt?

Se coram tyranno confitetur Juliæ,

3 Cernis, inquit Aurelianus, quamdiu te nugantem paſſus ſum ac ſuſtinui? Accede jam & diis ſacrifica, ne peſſimo mortis genere conſumaris. At Paulus: Ego nullum alium Deum cognovi, niſi Dominum Jeſum Chriſtum, quem colui ſemper inde uſque a patribus meis, puro corde atque animo. Tum Aurelianus dixit: Suſpendite hominem iſtum, & acriter torquete, donec venerit Dominus ipſius, & eum libetet. Suſpenderunt igitur illum carnifices, & cruciatibus affligere cœperunt. Cumque affligeretur, voce magna Deum invocans, dicebat: Domine Jeſu Chriſte, vera Dei veri & Patris progenies, cujus ortum nemo comprehendere poteſt, non angeli, non archangeli, non Thruni, non Dominationes, non Principatus, non Poteſtates, non Virtutes, non Cherubini, aut Seraphini, niſi Pater ſolus; tu, inquam, effera opem mihi humili & abjecto ſervo tuo, & ex manibus Aureliani me libera. Deus autem protinus ita cruciatus illos leves effecit, ut beatus Paulus nihil ſentiret.

4 Sancta vero Chriſti ſponſa Juliana, eum fra-

trem

A trem ſuum ita cruciari vidiſſet, cucurſsit ad tribunal, & voce magna clamans, Aureliane, inquit, tyranne, cur ita crudeliter fratrem meum innocentem crucias? Tum Aurelianus: Dcregite mox iſtiua muliaria caput, & ejus genas vehementer percutite, ne ſic temere loquatur: iſtum vero neſarium hominem conſtanter eruciate, eo quod Chriſti, quem dicit, patrocinium & adjumentum ſe habere ait. Riſit Juliana, &, Miror, inquit, quomodo imperator cum ſis, deliras, aequa porcutiam Chriſti cognoſcis, quemadmodum ſcilicet tormenta his hominibus, qui cum invocant, leviora efficit. Aurelianus ad ſuos converſus, dixit: Muliercula illa ex mea clementia majorem in modum elata eſt. Itaque illam torve inruens, Accede, inquit, & diis immola: non enim manus meas te evaſuram confidere debes. Ad hæc Juliana: Ego neque tua tormenta extimeſco, neque minas tuas ad me pertinere arbitror: eſt enim Deus in cælis, qui poterit eripere nos de iniquis manibus tuis. Quocumque igitur habes torquendi inſtrumenta, mihi admoveas, ut ex his ipſis Dei & Salvatoris Jeſu Chriſti opem mihi præſentem eſſe cognoſcas.

aut non Julianam percuti?

B 5 Hæc dixit Juliana. Cui Aurelianus: Video, inquit, pulchritudinem tuam talem eſſe, ut illius rationem habeam, te perdere nolim. Te igitur adhortor, ut diis ſacrifices, quo legitimam mihi uxorem te deligere poſſim, & mecum una regnes, imperio meo omni tempore fruens. Quin etiam fratri tuo injoriam compenſabo, & faciam, ut ampliſſimum dignitatis gradum apud me habeat. Ereait Juliana oculos ſuos in cælum, & crucis ſigno eum frontem notaſſet, riſit. Cui Aurelianus: Cur, inquit, Juliana, multam benignitatem meam contemnens, riſiſti? Non, inquit illa, contempſi benignitatem tuam; ſed ideo, gaudens, quod ſponſus meus cæleſtis, qui vult omnes homines ſalvos fieri, ſedet in ſolio ſancto ſuo, ejuſque divinitatis pulchritudinem contemplor: qui etiam me hortatur, ut certamina ipſa libenter ſuſtineam, te vero nugacem & futilem hominem contemnam: quippe qui, cum te imperatorem appellari faciaa, & ligna & lapides adoras. Audiens hæc Aurelianus, bili pereitus, Suſpendite, inquit, mulierem iſtam, eamque conſtanter cruciate, ut intelligat ſe ante imperatoris tribunal conſiſtere.

quo ridet blanditias ejus ac ſuperba cruciatus

C 6 Cœperant jam carnifices illam cruciare, eam Paulus ejus frater cum intuens, Ne timeas, inquit, ſoror, tyranni cruciatus, neque ipſius minas formides. Suſtineamus pauliſper, ut perpetuo ſequieſcere poſſimus. Inſtigita hunc, inquit Aurelianus, cruciatus aſſiduos, eique inculcate, ne ſuperbe & ſtulta verba effutiat. Audiens hæc Juliana, iterum riſit, & ait: Aureliane tyranne atque iniqoe, Dominus Jeſus Chriſtus facit, ut neque labores, neque tormenta hæc ſentiam. Tunc Aurelianus: Quamvis, inquit, multas nugas effundas, & ſimules te cruciatus non ſentire, faciam tamen, ut diutius erucieris, & doloribus ſuccumbas. Non finet, inquit illa, Chriſtus ipſe, me umquam a te ſuperari. Ille eſt, qui mihi opem affert, & nunc, & ſemper ad finem uſque opitulabitur, quo ipſius potentiam, & noſtram Chriſtianorum peritiam cognoſcere poſſis. Te vero ipſe Deus meus æterno igni puniet: exiget enim a te animas, quas perdidiſti.

ſed tormenta cruciatus contemnit

7 His verbis magis exarſit Aurelianus, & juſſit lebetem afferri, ac picem in eum conjici, atque ignem multum infra lebetem accendi, ita ut nemo propius accedere poſſet. Juſſit autem in illum conjici Paulum & Julianam. Qui cum ſuiſſent conjecti, oculos in cælum erigentes, ac tamquam uno eodemque ore precantes, hæc dicebant: Domine Deus patrum noſtrorum, Abraham, Iſaac & Jacob, qui deſcendiſti in fornacem ignis ad Sidrach, Miſach & Abdenago in Babyloaia reginne, neque illos igne lædi permiſiſti; tu, Domine Jeſu Chriſte, lux illa immenſa, Patria myſteriam & gloria, Deique altiſſimi dextera, qui homo factus propter peccata noſtra, inter homines verſatus es; da ſalutem animabus quas inimicus diabolus miſerrime deceptas & corruptas, uſque ad infimam tartareæ ſedis voraginem detrudere conatur: quemadmodum Aurelianos iſte, ipſius diaboli diſcipulus, nunc facit. Hæc cum illi precarentur diuiſſent, pix effervescens, in gelidam aquam converſa eſt, ita ut, qui præſentes erant, Dei potentiam admirarentur.

EX EDITO APUD SURIUM. *Mittuntur ambo in ferventem picem, quæ in gelidam aquam mutatur.*

Valeriano Dei virtutem magicis artibus adſcribente.

8 Nihilominus tamen Aurelianus proprio furore oppreſſus, Deo gloriam non reddebat, ſed magicis artibus ea fieri exiſtimabat. Juſſit poſtea lebete illos extrahi, in quibus nec picis odor aliquis inerat: quin etiam neque in lebete ipſo picis aliquid invenium eſt, ſed tantum frigida aqua. Tunc Aurelianus, Exiſtimsiiſne, inquit, eos, qui præſentes ſunt, a vobis etiam venisse & adduci, ut putent auxilium a Deo veſtro vobis allatum, & non magicis potius artibus hæc facta eſſe? Non ita, per deos ipſos, res ſe habebit: faciam enim, ut cruciatibus affecti, igne conſumamini, niſi diis ipſis victimas obtuleritis. Ad hæc Paulus reſpondit: Minime nos poſſumus viventem Dominum Deum relinquere, cæli & terræ creatorem, qui nos a tenebris eripuit, & manibus tuis eoſdem liberavit. Numquam igitur, Aurelianc imperator, nobis perſuadere poteris, ut ſpiritibus & ſtatuis veſtris, vace, anditu & anima carentibus, cultum præbeamus. Itaque de cætero tormenta, quæcumque vis, nobis admoveas, ut Dei noſtri vim cognoſcas. E

Deinde ignitis ferreis ſedibus imponuntur.

9 Juſſit Aurelianus duas ferreas ſedes illuc afferri, & e balneis publicis carbones congeri, & ſedes illas vehementer incendi: ſuum vero abdomine illitos Martyres ipſos ſupra candentes ſedes imponi. Quod cum mox factum eſſet, Jam, inquit Aurelianus, artibus veſtris omnibus ſuperatis, poteſtis diſcere, quiſnam ſit Aurelianus imperator. Vocet nunc Chriſtus veſter, ſi poteſt, & vobis laboranubus opem ſerat. Reſpondit ſtatim Aureliano Juliana: Nobiſcum hoc in loco Chriſtus eſt, nobis opem affert, neque ſinit ab igne nos tangi. Tu vero illum non videa, cum ejus viſione indignus ſis. Moneo te, Aureliane, ut inſanism iſtam omittas, & ad Chriſtum accedas: nam ſi eci credere volueris, te reſipiſcentem amplectetur, cum benignus ſit ac miſericors, & humana peccata condonet. Quod ſi non credideris, æterno igni ponieris. F

ANNOTATA.

a *De his, quæ hic & infra de Aureliano dicuntur, conſule Commentarium prævium num. 9.*

b Ptolemaidem *hanc caſtigat idem Commentarius num. 6.*

EX EDIT. APUD SURIUM.

CAPUT II.

Eorum illatores martyrio affecti; alia amborum tormenta; cibus illis cælitus submiſtratus; conſervata S. Julianæ pudicitia.

Illatores puniuntur & ad Chriſtum convertuntur.

MAgis irſtus eſt Aurelianus, & juſſit carnifices capite truncari, quaſi pecuniis a Chriſtianis accepiſſent, ut illis parcerent. Cum veru ad mortem ducerentur carnifices, hortabatur eos Paulus his verbis: Nolite timere: neque enim in æternum morietmini, ſed Sanctorum participes futuri eſtis, & cæleſtis regni heredes. Hæc cum audiſſent carnifices, conſtiterunt, ita Deum orantes: Domine Jeſu Chriſte, quem Paulus & Juliana prædicant, adeſto nobis, & in confeſſione tua fac nos perfectos eſſe: quoniam nihil mali fecimus, & morimur. Hæc cum dixiſſent, obtruncati ſunt. Eorum alter, Quadratus: alter, Acacius dicebatur.

Martyres iterum cruciantur.

11 His igitur martyrio conſummatis, juſſit Aurelianus alios carnifices ignem afferre, & ſupra carbones ſal adſpergere, ut ignis ipſe vehementer accenderetur. Tum Juliana, Aureliane, inquit, tyranne & nefarie, cur teipſum affligis? Vido enim te cruciari, & omnibus modis furore detentum affligi, denique ut ſerpentem aliquem exhibiturum, venenum contra nos effundere: ſed nihil tamen proficies, eum Deus ipſe nos corroboret, ut pravas tuas cogitationes ſuſtinere poſſimus. Itaque cum adverſus nos nihil efficere potueris, magis erubeſces, & a nobis ipſis abſtinebis. Aurelianus juſſit illos exſulvi, & in carcerem detrudi, atque ligna quædam maxima ponderis in eorum cervices imponi, pedes etiam compedibus ligari, catenis manus deviuciri, & ferreos clavos fieri, ut illis configerentur, neque Chriſtianorum aliquem permitti ad eos ingredi, ne cibus offerretur. Illos igitur carnifices in carcerem duxerunt, quæque ab Aureliano juſſi fuerant, ea fecerunt. Cum vero media nocte Martyres Deum precarentur, lux quædam magna effulſit in carcere, & angelus eorum illis illetit, eiſque dixit: Paule & Juliana ſervi Dei altiſſimi, ſurgite & Deum orate.

Cibi illis divinitus apponuntur.

12 Hæc dixit angelus, & ad eos accеſſit: ac ſtatim inſtrumenta, quibus eorum colla conſtricta erant, tetigit, ſtatimque tam illa, quam reliqua ferrea & lignea vincula confracta, de juſtorum Martyrum corporibus exciderunt: duæ autem ſedes pannis ſtratæ, & menſa coram ipſis illico appoſita eſt, omnigenis ferculis plena: eiſque angelus dixit: Venite, requieſcite, & cibum ſumite, quem miſit vobis Jeſus Chriſtus. Paulus & Juliana ea re lætati, diſcubuerunt. Cumque panem ipſum in manus ſumpſiſſent, & oculos in cælum erexiſſent, Deo ipſi gratias egerunt, & cibi participes facti ſunt. Viderunt carcеris cuſtodes lucem illam magnam: cumque ad eos ſubito introiviſſent, quod factum fuerat didicerunt, ipſos inſuper comedentes, & hilares factos viderunt. Itaque eum illis recumbentes & ipſi comederunt, Deoque laudem & gloriam dederunt, qui talem gratiam filiis hominum contuliſſet, ita ut plerique ex ipſis Deo credideriut, & Chriſtiani evaſerint.

Nova tormenta.

13 Tertio poſt die Aurelianus, cum in tribunali ſediſſet, juſſit ſanctos martyres Paulum & Julianam illuc duci, quibus ait: An nondum tormenta ipſa vos docuerunt, ab iſta inſania veſtra diſcedatis, & deos adeuntes, illis victimas offeratis? Hæc, inquis Paulus, ſtultitia mihi ſit, & omnibus, qui Deum ipſum diligunt. Quod enim ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & ſapientia hominum, ſtultitia eſt apud Deum. Deſipiens profecto & inſanus eſſem, ſi a Deo ipſo deficerem, dæmones veſtros colerem. Denuo Aurelianus hili percitus, juſſit illos in ligno ſuſpendi, & cruciſti. At illi Deum orantes, hæc dicebant: Domine Jeſu Chriſte, fili Dei viventis, lux Chriſtianorum, & fides, quæ nequa concuti, neque ab adverſariis expugnari, aut diſſolvi poteſt; oſtende faciem tuam, & nobis opem feras, neque nos deſituas propter ſanctum nomen tuum. Cum igitur carnifices diutius illos cruciarent, & Chriſtus eorum cruciatus ſublevaret, nihil omnino Martyres tormenti illa ſentiebant.

Converſo Stratonici carnifici.

14 Unus vero e carnificibus, nomine Stratonicus, cum ſtaret ad ſiniſtrum Julianæ latus, & ſormenta in eam inferret, ejus pulchritudine captus, manus ab ea continebat. Cujus ſenſum atque animum cum beata & ſancta Juliana cognoſceret, ſiniſtrum pedem extendit, & calce illum verbetans, Stratonice, inquit, fac quod juſſus es a tyranno Aureliano, neque manus a me contineas mihi parcens: ego enim habeo regem meum Dominum Jeſum Chriſtum, Deum æternum, & animæ meæ curatorem, qui corporeis laboribus me ſublevat, atque ita præſentes cruciatus non ſentio. Hæc cum Stratonicus audiviſſet, ſtatim enſem, quem manu tenebat, abjecit: eumque ad tribunal Aureliani cucurriſſet, clamans, Aureliane, inquit, tyranne & temerarie, eurnam hæc facinora contra Chriſtianos patrare audes? Quidnam homines Deo ſervientes commeruerunt, ut ita crudeliter & immaniter eos crucies? An quia Chriſtum omnium dominatorem venerantur? Hæc cum audiret Aurelianus, ita obſtupuit, ut hora una mutus remanſerit.

qui capite plectitur.

15 Tandem reſpondens, Tune etiam, inquit, Stratonice, iſtorum ſtultitiæ atque inſaniæ particeps factus es? Ao Julianæ pulchritudo te decepit & ejus jucundis ſermonibus allectus es? Stratonicus cum in cælum oculos erexiſſet, dein Paulum ac Julianam in ligno ſuſpenſos circumſpexiſſet, crucis ſigno munitus, illorum adſpectus talis vidit, quales angelorum Dei facies eſſe ſolent. Mox accurrit, & deorum aram calcibus corruleavit, eamque everteos, ait: En & ego Chriſtianus ſum: facias licet, quidquid libet. Furore accenſus Aurelianus, juſſit ejus caput abſcindi. Cumque ſententiam imperator tuliſſet, venit ad eum locum, in quo martyrium obiturus erat: ubi cum genua inclinaſſet, ita oravit: Domine Jeſu Chriſte, quem Paulus & Juliana confitentes, invicti permanent, a divinitate tua ſervati, & Aureliani tyrannidem confundentes: tu, quæſo, & animam meam accipe in cæleſte regnum tuum; meam, inquam, animam, qui breviſſimæ horæ ſpatio nomen tuum confeſſus ſum, præſente Aureliano tyranno. His dictis, ille caput extendit, & a carnifice obtruncatus eſt. Venerunt autem Chriſtiani, & ejus reliquias collegerunt.

16 Pſalus vero & Juliana cruciatus fortiter ſuſtine-

EX EDIT. APUD SURIUM.

A ſuſticebant. Tunc Aurelianus Julianam affatus, *SS. Julianæ & Paulus ſeu lenocinantur ad ſe ad.* O ſceleſta, inquis, & impia mulierecula, quomodo in tormentis exiſtens, carnificem decipere potuiſti, eique mortis cauſam afferre? Non ego, inquit Juliana, illum decepi, vel mortis cauſam attuli; ſed qui me aſſumpſit Jeſus Chriſtus, ille ipſe & hunc dignum fecit, ac vocavit: niſi enim dignus fuiſſet, numquam ad martyrii palmam pervenire potuiſſet. Illum igitur in regno cælorum requieſcentem adſpicies: te vero in gehennæ flamma puniri ſentiet. Tunc quidem pectus tuum infelix percutiet, cum inferiorem hominem re ipſo apud Chriſtum præſtantiorem videbis, & dolore affectus, clamabis, Dei miſericordiam implorans, quam tamen impetrare non poteris. Poſt hæc juſſit Aurelianus illos e ligno detractos, in carcerem interiorem concludi, & omnes veneficos ac præſtigiatores vocari, qui feras omnes, quaſcumque haberent, acerbiſſimas, *a* hoc eſt, viperas, aſpides, ceraſtea *a* ac dracones afferrent, ut una cum Paulo & Juliana in carcere concluderentur. Cum igitur feras attuliſſent, quemadmodum a tyranno juſſi fuerant, ſimul cum B Paulo & Juliana eas concluſerunt. Serpebant autem feræ illæ, & ad pedes beatorum Martyrum aſſidebant, intentis quidem oculis eorum faciem adſpicientes, ſed nihil tamen nocentes. Paulus autem & Juliana ſedebant pſallentes, & Deum collaudantes.

17 Manſerunt autem ſerpentes illæ tres dies *Feræ tres & tres noctes* & tres noctes cum Martyribus clauſæ. Tertio au- *exeunt*, tem die miſit Aurelianus ſub noctis tempus, ut diſceret, an a ſerpentibus conſumpti eſſent. Venerunt, qui miſſi fuerant, ad eum locum: eumque ad januam acceſſiſſent, eos, pſalmos canentes & Deum laudantes, audiverunt. Cum vero accuratius ſcire vellent, quo pacto res ſe haberet, aſcenderunt in locum quemdam ſuperiorem. Unde per feneſtram ſpeculati, viderunt Paulum ſedentem ſimul cum ſorore ſua Juliana, & angelum Dei ſtantem in conſpectu ferarum, neque permittentem feras accedere. Cucurrerunt igitur illi, & Aureliano omnia, quæ viderant, nunciarunt. Surrexit Aurelianus diluculo, & ſedit pro tribunali, & juſſit veneficos feras ſuas illinc evocare, & Martyres duci ad tribunal. Acceſſe- C runt venefici ad januam, & feras eo modo, quo ſolebant, vocare cœperunt. Cum vero feræ ipſæ illis non obedirent, januam patefecerunt, & feræ uno impetu omnes exierunt, & quoſcumque infideles homines prope januam invenerunt, ſtatim interfecere, & ad deſerta loca auſugerunt.

18 Carceris autem cuſtodes Paulum & Juliam ad Aureliani tribunal duxerunt. Tyrannus i- *Tyrannus illudit ſeriis ſanctarum.* gitur eos intuens, ac ridens, Beatum, inquit, me hodie ſaiſtimo, quod veſtra conſuetudine fruor: fortaſſe enim magnum aliquid a vobis locrifaciam, & per deos ipſos, ſi quidem mihi verum dixeritis, multa & magna dona a me percipietis, & regni mei poteſtas penes vos erit. Numquid vos deum Apollinem præſentem, & vobis opitulantem, ut audivi a quibuſdam ſpeculatoribus, vidiſtis? Nos, inquit Paulus, nullum Apollinem cognovimus: nam ſumus ex eorum numero, quibus Deus ſalutem dedit. Tua vero anima ad mortem uſque perdita eſt: non enim ſapis, neque reſipiſcere vis: quinimmo multus tyrannidis tuæ furor ad blaſphemiam te converti; quippe qui angelum, quem miſit Dominus Jeſus Chriſtus ad obturanda ora ſerpentum, quæ tua eſt arrogantia & temeritas, Apollinem fuiſſe dicis. Tunc iratus Aurelianus, juſſit plumbeis globis Pauli maxillas contundi, atque illi dici: Ne ita inſipienter & arroganter loquatis, cum ſcias te imperatori aſſiſtere.

19 Juſſit poſtea e tribunali Paulum abduci, & *Hujus laudatio ac dolor.* Julianam ejus ſororem coram ſiſti, quam his verbis aggreſſus eſt: Quæſo, animæ meæ domina Juliana, quæſo, inquam, & me hortor, ne fratris tui inſaniam imiteris. Video te puellam prudentiſſimam, multa ſapientia refertam. Obtempera conſiliis meis, & columnas aureas per totum ſerrarum orbem, tuo nomine inſcriptas, erigam. Tunc illi Juliana: Minime, inquit, me decipies, Aureliane tyranne & impie. Non circumvenies Dei altiſſimi ſervam. Ne mihi æternam mortem ſuggeras. Viſne me privare Dei gloria & cæleſti regno, quo tu indignus es & alienus? Juſſit Aurelianus Julianam removeri, & Paulum reduci: cui dixit: Eu, Paule, ſoror tua promiſit mihi ſe diis ſacrificaturam: quæ ideirco mihi uxor erit, totiuſque regni mei domina. Fac igitur & tu quod dico, & ſinas tibi perſuaderi, ut diis ſacrifices. Ad hæc Paulus: Vere, inquit, mentitus es, idque tuo malo: ſed nihil alienum feciſti a patris tui diaboli diſciplina, cum id facias, quod ille ſolet: neque enim aliquem E ſubripere poteſtia, niſi mendacia confingendo. Sed fruſtra laboras: namque nos non decipies, ne ſi totius quidem orbis terrarum imperium nobis pollicearis; minime, inquam, nos circumvenire poteris.

Alio Pauli ſermone ſua; Juliana puniſcit. 20 Quouſque tandem, inquit Aurelianus, injuriam nobis facis? An non erubeſcis, nugator & inſipiens? Per dena ipſos! ego vos omnium generum tormentis affligam, & nemo e manibus meis vos auferre poterit. Juſſit igitur ignem afferri, & quatuordecim virgas ferreas, eaſque in ignem conjici, & valde accendi: tum Pauli manus & pedes ligari, ferreumque veſtem inter manus & pedes injici, & in terram defigi, ac ſic virgis ignitis binis per vices Paulum percuti: Julianam vero juſſit in lupanari conſtitui. Itaquo multi e turba illa, quæ circumſtabat, ſceleſti & nefarii homines, cerratim contendebant, quia ad eam primos ingrederetur. Erant enim velut equi hinnientes, ejus puellæ forma incitati. Cum vero in eo loco, in quo Aurelianus juſſerat, conſtituta eſſet, ſtatim angelus Domini deſcendit de F cælo, & dixit: Ne timeas, Juliana: Dominus enim Jeſus Chriſtus, quem tu colis, miſit me, ut te protegam, & ſanctum nomen ejus notum faciam omnibus timentibus eum. Cum vero multi ad virginem accederent, & ejus pulchritudine ſimi vellent, angelus excuſſit e pedibus ſuis pulverem, & in eorum oculos injecit, ita ut eos excæcarit. Quapropter neque amplius cernebant, ubi eſſent, aut quo irent, neque ad illam accedere poterant.

a Domino conſervata, & reos illuminavit. 21 Id cum turbæ vidiſſent, quod admirabiliter factum fuerat, uno animo clamabant: Magnus eſt Deus Pauli & Julianæ, qui ubique eos ſervat & protegit, qui illum timent. Qui autem excæcati fuerant, flexis genibus ſupplices ejus opem implorabant, dicentes: Juliana, ſerva Dei altiſſimi, peccavimus quidem contra te, cum ſtulte atque inſipienter nos geſſerimus: ſed tu da, quæſumus, nobis veniam, ut Dei ſerva: & precare Chriſtum tuum, ut nobis viſum reſtituat. Eorum miſericordia commota Juliana, paulum aquæ accepit: & cum oculos in cælum extuliſſet, Deum invocavit, ita dicens: Domine Jeſu Chriſte, author omnium ſalutis, exaudi me, & nunc etiam oſtende miracula & prodigia, quæ facis

propter

EX EDIT. APUD SURIUM.

propter nos filios hominum. Reſtitue his visis facultatem videndi, ut ſanctum & glorioſum nomen tuum celebrent. Hæc cum dixiſſet, aquam ſupra turbas illas ieſudit, & omnes, qui excæcati fuerant, viſum receperunt. Tum illi ad terram proſtrati, gratias Deo reddebant, pœnitentiam agentes. Cumque peccata ſua confeſſi eſſent, Chriſtiani facti ſunt.

Paulus obſcœnis novis Juliana exhortatur ad impudicitiæ violationem.

22 Paulus vero, de quo dicebamus, cum a carnificibus cruciaretur, virgis illis ferreis diutius percuſſus vociferabatur, hæc dicens: Aureliane tyranne & nefarie, quideam mali commiſi, ut ſic erudeliter & impie me crucies? Verum me quidem a tormentis Dominus meus Jeſus Chriſtus ſublevat: te vero manet hereditas æterni illius ignis, qui paratus eſt tibi, & diabolo hæc adverſus nos ſuggerenti. Et ubinam, inquit Aurelianus, Paule, eſt Juliana ſoror tua, quam ais eſſe temperantem & virginem? En illa ad lupanar ducta eſt. Num putas adhuc eſſe virgineam? Ad hæc Paulus: Scio inquit, illum ipſum Deum, qui ſemper a tuis pravis cogitationibus me liberavit, ſororis etiam meæ propugnatorem fuiſſe, & intactam ab omni labe conſervaſſe. Miſit enim B angelum ſuum e cælo, ut eam cuſtodiret. En ut ſine macula, & virginitatem puram habeas, revertitur, ut videat vincula mea. Miſerat enim Aurelianus, ut Juliana ducererur. Quæ cum veniſſet ad tribunal, & Paulum eam vidiſſet, multo gaudio plenus riſit. Aurelianus vero, Num, inquis, Juliana, amatores tui pulchritudine tua fatiati ſunt? At illa dixit: Mea pulchritudo, meum ornamentum & decus Chriſtus eſt, qui miſit angelum ſuum, & me abjectam atque humilem ſervam protexit: quoniam fidem & ſpem meam in illo fixam habeo. Quapropter gratias illi ago, & ſanctum ejus nomen collaudo, quod ipſe eſt, qui facit mirabilia ſolus, & non eſt alius Deus præter ipſum.

ANNOTATIO.

a Ceraſtes, κεραστής, a κέρας, id eſt, cornu. Cauſſam indicat hic locus Plinii lib. 8 cap. 23: „ Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe quadrigemina: quantum motu, reliquo corpore occultato, ſollicitet ad ſe aves„. Plenius de eodem Iſidorus lib. 12 cap. 4: „ Ceraſtes ſerpens C dictus eo quod in capite cornua habeat ſimilis arietum: κέρατα enim Græci cornua vocant: ſunt autem illi quadrigemini cornicula, quorum oſtentatione, valuti eſca illiciens ſollicitata animalia perimit. Totum enim corpus arenis tegit, nec ullam indicium ſui præbet, niſi ex ea parte, qua invitatas aves vel animalia expit. Eſt enim flexuoſus plus quam alii ſerpentes, ita ut ſpinam non habere videatur „. *Hæc & plura notat Voſſius in Etymologico linguæ Latinæ.*

CAPUT III.

Martyrum conſtantia aliis pœnis exercita; obitus ac ſepultura.

Amis ſuſpenduntur in foveam ardentem concrematurique.

JUſſit deinceps Aurelianus Paulum eaſalvi, & foveam quamdam effodi, tam longam, quam 14 eſt trium hominum ſtatura: tum ligna & ignem afferri, atque in fovea illa fuccendi. Fecerunt carnifices, quod juſſum fuerat, admodum ſtudioſe: nam & foveam ſtatim effoderunt, & D ignem vehementer accenderunt. Itaque Aurelianus juſſit Paulum & Julianam in ignem illum conjici. Sancti vero Martyres Deum collaudantes, Salvatorem ac Dominum Jeſum Chriſtum invocabant ad opem ſibi ferendam. Cum autem ad eum loanm veniſſent, ſua membra crucis Chriſti ſigno munierunt, & ſponte ſe in ignem conjecerunt. Erant autem in igne illo Deum laudantes, & ejus gloriam prædicantes. Ecce autem angelus Domini deſcendit de cælo, & ſumum una cum igne foras excuſſit, neque permiſit ſanctos Martyres vel paululum ab igne perturbari. Stabant itaque in fovea illa rectis corporibus, divinas laudes proferentes in hanc ſententiam: Benedictus es Domine Deus Rex ſeculorum, qui memor fuiſti humilitatis noſtræ, & præſentia tua ignis flammam extinxiſti propter bonitatem tuam, quæ facit, ut peccata noſtra non recorderis. Tu nos indigeos, ſalvos atque incolumes eripuiſti a cogitationibut tyranni Aureliani, qui ſuo imperio ita intumeſcit, quaſi futurus ſit immortalis. Hæc cum Martyres precarentur, multi ex Græcis a a Dei potentiam contemplantes, animo rompuncti ab idolorum ſuperſtitione deſeceruet, & Chriſti E fidem ſecuti ſunt: multi etiam carnifices, qui eos verberaverant, cum Dei tanta in illos beneficia collata vidiſſent, mutato conſilio, Chriſti fidem emplexi ſunt.

mine carnifices ad Aurelianum. Martyrum conſtantia.

24 Perlata vero ſunt hæc omnia ad Aurelianum, qui juſſit illos, ita ut erant, in fovea lapidibus obrui. Sed, ecce, repente tonitrui ſonitus cum multis fulguribus, & nuber hue atque illuc agitatæ, & ignis plenæ, uſque ad Aureliani conſpectum devenerant, & ignem illum in terrem effuderant, voeque hæc e cælo ad eum demiſſa eſt: Aureliane, ingiedere in abyſſum gehennæ ignis, paratam tibi & patri tuo diabolo. Hæc cum facta eſſeor, miſit Aurelianeus, & juſſit Athletas & Chriſti martyres ee fovea illa extrahi, & in eareerem conjici. Itaque ſancti Martyres Dei gloriam laudabant in omnibus his, quæ Deus ipſe mirabiliter illorum cauſa fecerat. Septimo die poſtea diluculo Aurelianus ſedit in tribunali, & juſſit ſacerdotes afferre quoteumque idola habebant argento & auro confecta, ac pretioſis lapidibus ornata. Quæ ſacerdotes ipſi mox in conſpectu Aureliani conſtituernnt, cum ſtra- F viſſeet ſub ejus pedibus purpuram regalem. Tum Aurelianus, Vocate, inquit, Paulum & Julianam. Quos cum vidiſſet ante tribunal conſiſtentes, animo & vultu valde iratn illis minotus, dixit: Ite nunc, & dis ſacrificate: nolim eeim exiſtimetis, manus meas vos evaſuros. Subrifit Paulus, & ait: Numquam, tyranne, Deum noſtrum darelinquemus, qui cælum & terram effecit. Ne putes amplius, idolis tuis cultum nos allaturos. Tum Aurelianus: Violenta, inquit, morte dignus es. Idolane tibi hæc videetur: neque intelligis, quæ vis in illis ſit?

S. Paulus ſpectantium deorum exponit.

25 Ad hæc Paulus: Jupiter iſte, quem tu deum eſſe dicis, homo quidam fuit fugitivorum filius, qui autem magicam bene edoctus fuerat; cumque præter cæteros homines eſſet incontinentiſſimus, & libidini maxime deditus, ee quorumdam pulcherrimas uxores atque filias adſmaſſet, ſe contieere non potuit, quin eum illis commiſceretur. Qui modo in taurum mutatos, modo avi ſimilis, aquilæ ſcilicet ee cygno, mulieres nonnullas ex jam dictis circumvenit, & a mente alienatas in eam miſeriam impulit, ut ipſum, tamquam deum, colerent. Ad hæc & aliis nu-

lteies

A lieres per formæ mutationem & præſtigias decepit, in aurum commutatus. Et ne alia ejus libidinoſa facinora hoc loco narram, (Scio te ad iracundiam concitari: ſed licet iraſcaris, dicam tamen nihil veritus) iſte, qui prope Jovem poſitus eſt, & Apollo dicitur, an non ex adulterio genitus eſt e muliere quadam, quæ Latona dicebatur, quæque illum peperit inter duas arbores, qui & ipſe opera nefaria commiſit, patrem Jovem imitatus? Eodem modo & Dionyſius veſtee ille Deus, an noe & ipſe ex adulterio genitus eſt ex Semele Cadmi filia? Nugator, inquit Aurelianus, & feeleſte, an non ex Junone deorum matre Bacchus genitus eſt? Riſit Paulus, & ait: Eſine Deus, qui ex muliere genitus incipiat eſſe Deus, aut qui uxorem habeat? Tunc Aurelianus, Quouſque, inqnir, multas nugas effundens diis maledices? An noe & veſter Chriſtus, quem vos Chriſtiani Denm cæleſtem eſſe dicitis, ex muliere genitus eſt? Reſpondit Paulus: Non es tu dignus, qui Dei myſterium audias. Verum na oratione tua multos eornm, qui præſentes ſunt, aircumvenias, neceſſe eſt aperire id, quod quæris.

B 26 Initio Deus ipſe cum cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt, effeciſſet, bominem effinxit ad imaginem & ſimilitudinem ſnam: purum enim a malitia, innocentem, juſtnm, pietate præditum creavit illum Deus, & in paradiſo deliciarum pleno eum collocavit. Pater autem veſter diabolus non ferens tantam hominis felicitatem, Evam ſeduxit, & per illam, Adam ad divini præcepti teanſgreſſionem impulit. Quo factnm eſt, ut & Adam ipſe tamquam trangreſſoe e paradiſo expulſus ſit, & gennsomee bumanum morti & peccati pœnæ obnoxium evaſerit. Quamobrem cæleſtis Pater & omnipotens Deus miſericordia motus, humano generi ſubveoire volens, miſit Filium ſuum, ut humanam carnem ſuſciperet, & Adam ſolveret, eoſque qui ab injuſto detinebantur. Ipſe igitur Deus, Verbum Dei, ac Patris Filins, ante ſecula omnia eſt ſapientia ipſins, & potentia & dextera: qui per archangelum Gabrielem annuntiatus fuit ſanctæ illi Virgini, puræ atque honeſtiſſimæ, ex prophetico & regio genere originem ducenti: in cujus utero Deus ipſe, hoc eſt, cæleſte Verbum, quod oculis corporeis non cernitur, habitans, ſuſcepit corC pus, aum Gabriel ita Mariam ipſam affatus eſſet: Ave gratia plena, Dominus tecum: & paulo poſt; Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: ideoque quod naſcetor ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei. Genitus igitur fuit Deus & cæleſta Verbum per Virginem, omni labe puriſſimam, corpore, tamquam veſte quadam indutus propter humanæ ſalutis diſpenſationem.

27 Nemo enim poterat Deum verum, ita ut eſt, præſentem videre, cum Deus ipſe ſit ignis conſumens, neque homo aliquis vivens Dei faciem videre poſſit. Hujus igitur diſpenſationis cauſa Deus noſter, quod ad carnem pertinet, genitus fuit, & ut iofans lacta nutritus eſt, cum eſſet tamen divinitate perfectus. Inſuper factus eſt puer, & juvenis, cumque hominibus, ut homo, cooverſatus eſt annos triginta tres, urbes, regiones & caſtella orbis terrarum perirantiens, & beneſaciens omnibus, ac liberans eos, qui a diabolo vexabantur. Poſtea in ligno crucis ſuſſixus eſt, ut ſalutem daret mundo, qui perierat diaboli violentia & fallacia. Idem corpore mortuus eſt. Cumque ad inferos deſcendiſſet una cnm ſancta anima illa ſua, contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit, atqoe in caliginoſa infeEx rornm penetralia ingreſſus, eripuit eos, qui vioEDIT. culis detinebantur, & ex carcere diaboli illos in APUD ſuperiorem regionem eduxit. Quod totum ipſius SuRIUM. benignitati acceptom refertur. Cum vero ita poſt tres dies a mortuis reſurrexiſſet, apparuit ſuis diſcipulis atque Apoſtolis, & aliis multis, qui vere in eum erediderant: & cnm aliquoties eomediſſet & bibiſſet cum Apoſtolis pee dies qnadraginta, ſic poſtea io cælum aſſumptus eſt, & ſedet ad dexteram Patris eum corpore illo, quod ipſe Dens Verbnm ſibi copulavit. Nunc igitur diabolus doloee afflignr: illum enim Chriſtus ipſe Chriſtianorum pedibus conculcari fecit, qni pee ſanctnm ipſius nomen ingrediuntor in regnum cælorum: a quo regno tu alienus es: habes enim ſortem & partem, æteream ignis geheeoam, hereditarem diaboli patris tui percipiens.

28 His anditis, Aurelianus præ furore vultu *tyranno furente* mutatus eſt, & dentibus ſtridere cœpit, exardeſcens in illum, cui & reſpondens, Multas, inquit, nugas te modo effundentem paſſus ſum, patientiam in te, nugax & ſceleſte, audiendo retinens. Tu vero quamdio perges me contemnere, E & diis maledicere? Nunc igitue niſi diis immolaveritis, peſſimis modis vos perdam, ita nt oemo poſſit e manibus meis vos eripere. Tum Paulus & Juliana concordi animo & magna voce clamantea, Nos, inquiunt, Chriſtiani ſumus, & in Chriſto ipſo ſpes noſteas collocatas habemus: dæmones non adoramus, idolis tuis non ſervimus, tormenta tua non timemus. Excogita igitur quoſcomque vis cruciatus: fidem enim in Deo habemus, fore ut a nobis fupereris, quemadmodum pater tous diabolus a Chriſto ſuperatus fuit, qui nos etiam robuſtos facit, & pravas artes tuas expugnat. Hæc cum audiſſet Aurelianus, juſſit lignum quoddam magnum afferri: quod cum allatnm fuiſſet, fecit Paulum in eo alligari. Carnifices vero ejus manus eolligarunt. Tunc Anrelianus præcapit accenſas lampades afferri, & in ejus faciem injici, præcone ita vociferante: Ne in orbis terrarum dominos contumeliofus ſis, neve in deos ipſos maledicta conjicias.

29 Juliana cum fratrem ſuum igne combori *& ad alia ſupplicia Martyres condemnatos.* ſpectaret, ſumma voce clamavit: O tyranoe & F ſceleſte, quid mali frater meus commiſit, nt ita crudelitet eum crucias? Juſſit Aurelianus & Julianam in ligno alligari, & accenſas faces in os ejus, & in totnm corpus adhiberi: aut & dixit: Impudentiſſima muliae, erubeſce, quemadmodum muliares decet. Tum Juliana ridens, Vere, inquit, Aureliane, te admonentem acceptum habeo, eo quod dixiſti, Cum ſis mulier, erubeſce: revereor enim, & erubeſco Chriſtum Dei viventis Filinm, qui eſt ante faciem meam, neque illum poſſum derelinquere, & dæmones colere. Furore accenſus eſt Anrelianus, cnm ſa ab illis irriſum videret. Itaque juſſit carnifices ignem pee totum corpus illorum aircumferre. Quod cum illi mox ſeciſſent, tota civitas, quæ ſanctorum Martyrum ſpectaculo intererat, voce magoa clamabat: Imperator Aureliane, injuſte judicas, injuſte illos crucias. Si nolunt diis ſacrificare, ſententiam contra illos feras. Tum Aurelianous, cum metuoret, ne populus ſeditionem adverſus ipſum concitaret, ſenteotiam tulit, ut eorum capita truncarenrur, & corpora canibus ac ferisque volucribus exili projicerentur.

30 Itaque decimo ſeptimo die menſis Augu- *Eorum* ſti *b* exierunt ſimul lætantes, atque verſum hunc *mors* pſalmi concinentes: Salvaſti nos, Domine, ab *b*

Ex EDIT. APUD SURIUM.

affligentibus nos; & odientes nos confudiſti. Cum vero ad locum martyrii veniſſent extra urbem, Paulus rogavit carnificem, ut Julianam prius, quam ipſum, ſecuri percuteret. Juliana veto, cum faciem ſuam Chriſti ſignn muniſſet, admodum læta collum extendit, eamque ſpiculator ſecuri percuſſit. Paulus igitur cum ſororem Chriſti martytin perfunctam vidiſſet, oculos in cælum erexit, & Deo gratias egit, ac crucis ſigno ſe itidem muniens, collum ſuum extendit: quem & ſpiculator mox obtruncavit.

31 Erant illorum corpora extra urbem jacentia, cum e loco illo ea tollere Chriſtiani prohiberentur. Milites enim, ita ut juſſerat Aurelianus, obſervabant, ne quis reliquias illas auferret. Veniebant autem in eum locum lupi, canes & volucres, & circa ſanctorum Martyrum corpora ſedentes, illa cuſtodiebant: cumque muſcas & ejuſmodi animalia ſupra corpora illa ſedentia viderent, aves ipſæ alis ea expellebant, non permittentes, ut in ſanctis illis corporibus inſiderent. Itaque ſeptem dies & ſeptem noctes feræ ac volucres cæli circa Martyrum reliquias conſederunt.

ac ſpolia-ta,

B Cæterum nuntiata ſunt omnia hæc a militibus Aureliano. Qui cum ea audiviſſet, O furorem, inquit, peſſimum Chriſtianorum iſtorum, quos ne mortuos quidem ſuperare potuimus! Miſit igitur, & milites ipſos noctu illinc abduxit: neque enim volebat de die eos illinc removere, ne a Chriſtianis irriderentur. Cum vero dies illuxiſſet, exierunt Chriſtiani, & Martyrum corpora curantes, ſumptuoſe in pace condiderunt, reguante Domino noſtro Jeſu Chriſto: cum quo Patri ſimul & ſancto Spiritui ſit gloria, honor & imperium nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. D

ANNOTATA.

a *In Græco eſt* τ᾽ Ἄλλων: *quæ vox alibi* & Græcos *ſignificat* & gentiles; *hic autem gentiles.*

b *Alibi Martyrum mors refertur ad diem* 4 *Martii. Vide dicta in Commentario prævio num.* 3. *Utra igitur die ſuum agonem conſummarunt? At quidquid ſit, major pro hodierna die videtur eſſe auctoritas eu numeru majore Faſtorum, tunc illos referentium, ſiquidem die eos ſua referant, ſeu qua martyrio ſunt coronati.* E

DE SANCTIS MARTYRIBUS MONACHIS

LIBERATO ABBATE, BONIFACIO DIACONO, SERVO ET RUSTICO SUBDIACONIS, ROGATO ET SEPTIMO MONACHIS, ET MAXIMO PUERO,

CARTHAGINE IN AFRICA,

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Scriptor Paſſionis, ejuſque tempus & locus, Sanctorum vero cultus in Eccleſia celebris.

ANNO CDLXXXIII.

Victor Vitenſis eam ſcripſit.

C *Quam certa eſt & paſſim admiſſa illuſtrium horum Martyrum probatiſſima Paſſio, tam de vero ejus ſcriptore inter eruditos elapſo proxime ſeculo diſputatum eſt, aliis cum Surio eam Victori epiſcopo Uticenſi, aliis paſſim & recte Victori Vitenſi aſcribentibus, ſic tamen, ut non ita pridem diſſertatio prodierit, qua duo Victores Vitenſes aſſeruntur, quorum poſteriori hiſtoria tribuenda dicitur, ut vide in Ephemeridibus Trivortianis menſe Aprili 1709. Nobis ſatis eſt, verum Paſſionis hiſtoricum Victorem Vitenſem omnino appellari; de quo Videnda Cl. Theodorici Ruinartii in ſua Perſecutionis Wandalicæ hiſtoria, admonitio a pag.* 94, *ubi fuſius eadem Paſſio ex variis codicibus Mſs. ita vindicata eſt, ut de ejus germanitate dubium modo nullum ſupereſſe videatur, quod hinc merito moveri poſſit.*

Paſſi fuerint anno 483.

a *De tempore, quo fortiſſimi Pugiles coronati fuerint, loquitur ibidem laudatus Ruinartius, conſeſque illud ſatis indicant ab ipſo Paſſionis ſcriptore, dum eos anno Hunerici regis ſeptimo martyrii palmam adeptos fuiſſe refert.* Cum enim, *inquit* Hunericus anno CDLXXXIV excefſerit e vita, completo fere octavo regni ſui anno, mors eorum anuo præcedenti, ſcilicet anno CDLXXXIII conſignanda eſt. *Victoris verba non otioſe expendit etiam Chifletius, expendere alii. Poterit unuſquiſque idem ipſum ex Paſſionis principio colligere, ut prorſus non videam, quid demum ſibi* F *velie Tillemontius tomo* 16 *pag.* 798, *dum martyrium, de quo agimus, ad annum* 488 *referendum contendit, quaſi eodem fermo anno contigerit, quo ſe hiſtoriam ſcripſiſſe teſtatur Victor, nempe ſexageſimo poſt Wandalorum in Africum irruptionem, quo corpiſſe perperam certat Hunerici in Catholicos perſecutionem.*

non 483 ut vult Tillemontius.

3 *Obſervare enimvero potuit Vir alias eon indiligens, ſæviſſimam Hunerici tarnificinam, ipſo vivente & urgente, dire exercitam, at ex laudata hic hiſtoria clariſſime patet, noſtroſque adeo ſanctos Monachos paſſos ipſo ſuperſtite & ſpectatore:* qui tamen Dei judicio, poſt non multos dies turpiſſima morte præventus, ſcatens vermibus exſpiravit; *dum* agebatur annus ſeptimus *regni ejus, ab anno* 476 *vel* 477 *inchoati. Fruſtra igitur laboravit, ſeque torſit Tillemontius,* at *admiſſam paſſim ab eruditis, & vero certiſſimam epochum everteret, a Majoribus noſtris etiam confirmatam, dum de ſynonymo ſancto Liberato meditо, aliiſque in eadem perſecutione Martyribus egerunt ad* XXIII *diem Martii, cui proinde & nos hic acquieſcendum cenſuimus.*

4 *Pergit Ruinartius:* Quonam tandem in loco aut apprehenſi fuerint, aut mortem ſubierint.

non

AUCT. J. B. S.

A non eſt opus ut hic fuſius inquitamus, eum ex ipſa eorum Paſſione conſter, eos a monaſterio territorii Capſenſis in Byzacena, ubi viram monaſticam ducebant, Carthaginem adductos fuiſſe, ibique martyrio coronatos. *Quam hæc clara & certa ſant, tam dubium eſt, quod ibidem ſequitur, ſamptum ex occaſione nominatæ hic Capſenſis civitatis, in cujus vicinia ſancti Martyres commorati dicuntur, utrum nempe confundendi non ſint cum* Capitanis Martyribus, *qui in Kalendario Carthaginenſi celebrantur Idibus Novembris. Non auſim equidem id aſſerere, tametſi mirum videatur, tam inclytos athletas in dicto Kalendario fuiſſe omnino prætermiſſos. At facile reſpondebitur, innumeros alios in ipſa illa perſecutione paſſos, ibi etiam præteritos eſſe, at inde pro confuſione* Capſenſium & Capitanorum, *argumentum non videatur poſſe deduci.*

Locus in quo capti & in quo paſſi.

5 *Reliquum eſt, ut oſtendamus tam illuſtrem Paſſionem claſſicis noſtris Martyrologis ignotam non fuiſſe, nec ignoraſſe ipſos, Victorem Vitenſem eam pro merito celebraſſe. Prævolt haud dubie ceteris is, quem Ado ductorem habuit, auctor Romani parvi, jam non ſemel poſt Roſweydum*

Cel hoc in auctis Martyrologiis,

B *editi, qui neſcio quo errore ductus, eos hoc die conſignavit, ubi vel ex ipſo Paſſionis titulo conſtat* VT *Nonas ſen* RR *Julii martyrium ſubiiſſe. Et id quidem brevis iſtius Martyrologii auctori condonari poſſe videtur, quod fortaſſe Paſſionem non viderit; magis miror, Adonem, qui Acta ipſa præ oculis habuit, errorem non correxiſſe; niſi forte & ipſe & alii animum attenderint ad celebrem aliquam reliquiarum translationem, modo nobis incognitam, cujus occaſione ipſos hoc die eſtaleris. Ceteram Adonem ſecuti ſunt reliqui, Uſuardus cum tota ſua progenie, Notkerus, Beda Plantinianus, Maurolycus & recentiores paſſim cum Martyrologio Romano.*

eorum elogia

6 *Ne textibus multis hic deſcribendis immoror, ſufficiet exhibere Adonis elogium ſeu Actorum compendium hujuſmodi:* Apud Africam, natale ſanctorum martyrum Liberati abbatis, Boniſacii Diaconi, Servi & Ruſtici ſubdiaconorum, Rogati & Septimii monachorum, & Maximi pueri: qui perſecutione Wandaliea juſſu crudeliſſimi

C atque impiiſſimi regis Hunneriei, de territorio Capſenſis civitatis ex habitaculo monaſterii abſtracti, atque ad urbem Carthaginenſem perducti ſunt: ubi pro confeſſione Catholicæ fidei & unici baptiſmatis defenſione, primo carcerali cuſtodiæ mancipati, & crudelibus ferri ponderibus artati, tenebroſis depurati ſunt locis; ubi eum die ac nocte Chriſtianum populum in fidei conſtantia roboraſſent, juſſit tyrannus furore ſuccenſus, navem lignorum manipulis adimpleri atque omnes pariter alligatos, in pelago, igne ſuppoſito adcremari.

admiſit Paſſionis;

7 Cum autem pro voluntate infandi regis vel crudelium miniſtrorum, extenſis eorum manibus & pedibus elevatis, lignis ignis fuiſſet injectus ſtatim imperio divino, videntibus eunctis, exſtinctus eſt: & dum ſæpius renovarerur, irerum atque iterum exſtingnebantur globi flammarum. Unde magis tyrannus, furore ſimul & pudore repletus, juſſit eos remorum vectibus enecari, & ita ſingulos in modum eanum, cerebris eomminutis, perimi: ſicque ſpecioſum curſum certaminis ſui, coronanre Domino, perfecerunt. Corpora eorum in mare jactata, ſub eadem hora, illæſa littoribus reddita, a Chriſtiano populo reverenter ſublata, præeunte clero, cum hymnis ſolennibus condita ſunt in monaſterio cootiguo baſilicæ, quæ dicitur Celerinæ. Scribit beatus Victor Africanus epiſcopus in hiſtoria ejuſdem Wandalicæ perſecutionis, quam & ipſe cum ceteris fuſtinuit, & fideli atque illuſtri ſtylo digeſſit.

non ea quæ ab Herrera traduntur.

8 *Ita ferme & Notkerus locutus eſt ex eodem fonte, aliis rem totam multo brevius complectentibus; at veteres iſtos omnes longe ſuperavit Herrera in ſuo Alphabeto Auguſtiniano, quod nempe Martyribus illis monachis & Africanis creſcere voluit, atque adeo in varios articulos importune diviſit, neſcio ſane quo operæ pretio, cum neminem hactenus invenerim, qui de ipſis S. Auguſtini ſequacibus, nedum Ordini Eremitarum aggregandis vel remotiſſime cogitaverit. Quod hic ſatis ſit verbo indicaſſe. Id ſupereſt obiter obſervandum, alio quam hic a nobis ordine Victorem Sanctorum nomina in Paſſione enumeraſſe, ſecutus nimirum ordinem gradus eccleſiaſtici, quo* S. Liberatum, *tametſi abbatem, cateſſe, reſte, ni fallor, exiſtimat laudatus Ruinartius pag.* 209, *ad quem lectorem remittimus, daturi modo Paſſionem ipſam ex ejuſdem editione ad codices manuſcriptos, ac veteres editiones accurate collatam.* E

PASSIO

Auctore Victore Vitenſi epiſcopo.

Prius exordium.

PRædicaturus triumphos Martyrum beatorum ad enarranda, quæ geſta ſunt, auxilium expoſco divinum, ut qui illis præſtitit ſuperandi victoriam, mihi indigno & immerito quantulacumque verborum porrigat ornamenta. Tune enim valebo, quæ deſiderata ſunt, indicare, ſi ipſi dignentur pro me miſero, Domino ſupplicare.

Gravis in Africa

2 Septimus namque agebatur annus crudeliſſimi atque impiiſſimi regis Hunerici, &, ecce antiquus hoſtis, veternoſus atque anguis, triſulcæ linguæ venena vibrans, Cyrila quodam Ariomaniſatum epiſcopo miniſtro uſus eſt; ſubverteus & obtinens animum regis eruenti, ut ita ſuaderet non poſſe eum pacatum, atque longævum obtinere regnum, niſi nomen perderet innocentum. Qui tamen Dei judicio poſt non multos dies turpiſſima morte præventus, ſcatens vermibus exſpiravit. F

Catholicorum perſecutio,

3 Inſectari cœpit ore eruento omnem Catholicorum multitudinem, quæ per totam provinciam Africanam, in modum (ſicut prædictum eſt Abrahæ patriarchæ) arenæ maris fuerat multiplicata, ut eam rebaptizationis ſauciaret machæra, atque ſtolam illam ſingularis & puri baptiſmatis, quam Chriſtus vino carnis ſuæ purificans, prelo exprimens crucia ſecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuvie ſordulenta. Accipiens *a* quoque tyrannus, ut erat dueibilis *a* & ferus, ſerpentiuam ſuggeſtionem, feralibus edictis uno tempore *b* totam cœpit Africam commovere. *a* *b*

non ſolum ſacerdotum,

4 Primo ſacerdotum & miniſtrorum copioſiſſimam & maximam turbam, in longinquas & extremas regiones exſilio erudeli detruſit. Quibus his acutum *c* genus frumenti, quod jumentis ſolis edere conceſſum eſt, nequaquam induſtria molari contritum, ſed manente ſurſuris cortice loricatum, pro miſeratione dari præcepit. Poſt vero, creſcente impietatis inſania, etiam hoc auferri crudeliſſimus imperavit. Poſt modicum quoque temporis, univerſas ſimul eccleſias, præjudicatis *c*

AUCT. VICTORE VITENSI.

dicaris venerabilibus portis, cæmentis ingentibus claudi mandavit. Universa namque monasterii virorum vel puellarum sanctarum gentilibus, ideſt, Mauris, cum habitatoribus donari præcepit.

sed omnis ſanus ex ordine

3 Unus fuit omnibus ejulatus, unus pro Christo moriendi integer & plenus affectus. Paria currebant fluminn lacrymarum; quia permiserat Dominus cibari eos pane lacrymarum, & potari eos in lacrymis in meosura, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiens de arca, iohians cadaveribus mortnis pars aliqua pereuntiom corvorum, major est tamen in honore Trinitatis numerus felicium columbarum. Quanri oobiles & optimi viri, ampli & lati cespitis dominici *d* terram cum cælo commutaverunt, & simul corpus cum subsaoria tradideruot; atque delicatæ & nobilissimæ seminæ, cootra verecundiam oaturæ, spectaote vulgo virgis cæsæ, variisque tormentis eruciatæ, victoriæ tropæa portarunt? Quanri infantuli irridentes edicta feralia ante muodum contempserunt, quam in illecebtosam ejus semitam iotroireot?

d

B

Per inter VII. menſes

6 Tunc apprehensi suot & septem fratres, quantum pertinet ad coneordiam dominicæ servitutis, in monasterio habitantes in onum: quia bonum est & jocundum habitare fratres in unum: *e* id est Bonifacius diaconus, Servus *f* subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abba, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, io onmero scilicet Matchabæorum germanorum, quos una mater Ecclesia Catholica geouerat, & per viscera fontis æterni salubriter *f* pepererat, de territorio Capsensis *f* civitatis, cuir præsuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius, & Christi fidelis antistes.

e

f

Carthaginem astrahit

7 Quibus attractis ad urbem Carthaginensem, primo eis illecebrosis blandimcotis serpens voluit sibilare, promittens honores caducos & divitias ingentium voluptatum; oecnoo & regis amicitiam, vel alia multa, quæ soleot insipientium animas, ancupante diabolo, visco mundiali capture. Sed hæc omnia Christi milites aesi contagia, respuerunt, clamantes uno ore: Unus Dominus noa fides, unum baptisma. Nec poterit io nobis adjuvante Domino, iterari, quod in sancto Eu, angelio semel præceptum est dari: quia qui semel

C

lotus est, noo haber necesse iterum lavari, quin mundus est rotus. Faeire quod vultis, insurte pœnas corporibus nostris. Melius est remporalia nd moditum sustinere supplicia, quam æterna pendere * & subite tormenta. Habete quæ promittitis, cum ipsis divitiis post panllulum periturі. Nobis vero oullus de postibus frontium valebir evellere, quod * io uno baptismate artifex Trinitas dignara est titulare.

** al. patl.*

** al. quo*

Mandatis non morantur.

8 Quid multa? Dum tali constaotia divinitus munirentur, jussi sunt carcerali custodiæ mancipari, & ita crudelius onerati ferri pooderibus, renebrosis deputati sunt locis, ubi nulla miseratio arrideret lenitatis. Sed populus memoratæ urbis, in Domino semper fidelis, dato munere carceratiis, die at nocte Christi Martyres frequeatabat, & ita ab eis doctrina & virtute fidei robotabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi nomioe plena delectatiooe perferre cuperent, & capulo persequentis facilia suppooerent colla.

Unde in carcerem prajs.

9 Hoc autem tyrannicas pervenit ad aures, qui ebrietate furoris accensus, jubet eos adhuc loauditis supplicitis adigi, & majoribus vinculis onerari, navimque impetat lignorum aridorum manipulis adimpleri, arque in eadem omnibus alligatis, in medio pelago igne suppositо concremari. Eductisque illis de custodia, multirndo popoli Dei, bellatores Trinitatis qnasi agnos innocuos ad victimam deducebat, & rigentium pondera catenarum, quasi quædam monilia pervidebar, quia non fuerunt illa vincula, sed ornameota.

D

10 Incedebaot itaque cum fiducia ad supplicium, qnasi ad epulas concurrentes, unn voce per ambitus platearum Domino decantantes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus booæ voluntatis. Votiva nobis hæc dies est, & omni solemoitate festivior. Eece nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis, quaodo pro fidn Domioi Dei nostri perferimus præpararum supplicium, ne amittamus acquisitæ fidei indumentum. Sed & populis publica voce clamabant: Ne timearls, o populi Dei! neque formidetis minas, atque terrores præsentium tribulatiooum; sed potius moriamur pro Cbristo, quomodo & ipse mortuus est pro nobis, redimens nos pretio sui sanguinis salutaris.

omnis supplicia affectu ſuo.

11 Unum ramen vehementi cooatn, qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant auctores malorum a Sanctorum consortio separare, dicentes: Infantule, quid festinas ad morrem? dimitte eos, insaniunt, & audi consilium oostrum, ut possis invenire vitæ remedium & tanri regis adire palatium. Tunc ille, ætate quidem pucrili, fenili tamen matutitnte, clamabat: Nemo me separat * a sancto patre meo Liberato abbate, & fratribus meis, qui me in monasterio nuttierunt. Cum ipsis sum in rimore Dei conversatus, cum ipsis desidero passiooem suscipere, cum quibus credo me & futuram gloriam invenire.

Frustra obluctatur puer

E

** al. separet*

12 Nolite pntate, quia possitis seducere pneritiam meam: simul oos Dominus septem voluit congregare, simul degnabitur omoes uno martyrio coronate. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo oumero felicium Maechabæorum, ita etiam septeous nostræ congregationis numerus nullum inveoiet detrimentum. Nam si negavero eum, & ipse negabit me; quoniam nb ipso dictum est; Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego cum coram patre meo, qui est in cælis: & Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego enm coram Patre meo, qui est in cælis.

ad martyrium ſortiendum propenſus.

F

13 Perducti itaque cum festinatione ad oavale supplicium, pro voluntate infandi regis, vel crudelium mioistrorum, exteosis manibus & pedibus elevati *g* potius fernotur quam ligati. Quo dum ignis fuisset lignis injectus, statim imperio divino videntibus cnnctis exstinctus est: & dum sæpius renovarerur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum exstinguebatur *b* rogus globo flammarum. Er cum exinde magis tyrannus furore simnl esset & rubore repletus, justit eos remorum vectibus enecari, & ita singulos in modum canum cerebris comminutis exstingui. Qui tali geoere mortis debitum spiritum feliciter Domino reddiderunt: nec expaverunt lignis quatientibus mortificari, quibus semper fuit omnis spes in ligno.

quod cuncta patienter ſit mortis.

g

b

14 Sed cum in mari venerabilia corpora jacta-

unde mira ejecta corpora ſepeliantur.

rentur, illico, quod contra oaturam est æquoris, eadem hora illæsa corpora pelagus littori reddere maturavit: nec ausum fuit, ut moris est, triduana dilatione io profundo rerinere, ne præcepto Dominico minime parutstet. Ad quod miraculi geous & ipse tyrannus, licet impœnitens, ut fertor, expavit. Gaudeos autem, quæ aderat, multitudo, corpora sanctorum Martyrum diligenti traditit sepulturæ, præcuote clero venerabili

bili Carthaginenſes eccleſiæ. Ubi etiam & prædicandi diaconi, tertio jam Confeſſores effecti, Salutaris & Muritta geruli reliquiarum adfuerunt. Humatæ ſunt igitur cum hymnis ſolemnibus lipſanæ beatæ Sanctorum in monaſterio Biguæ *l*, contiguo baſilicæ, quæ dicitur Celeriuæ. Et ſic in confeſſione Trinitatis beatiſſimi Martyres paſſi ſunt, & ſpecioſum curſum certaminis ſui, coronante Domino, perfecerunt: cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

AUCT. VICTORE VITENSI

ANNOTATA.

a Ducibilis *alii, inquit Ruinartius*, docibilis; *idem erit ſi cum aliis ſcribas* docilis.

b Uno tempore *alii legunt* pro tempora.

c Biſacutum, *ſive* biſactim *ſcribas cum ſenſu intelligitur. Paulo inferius pro* ſolis *legunt alii* ſolum.

d *Pro* Dominici, *melius, ni fallor, alii* Domini.

e *In nominibus non laboro, pro* Servus *legatur* Servius, *& pro* Septimus, Septimius, *& ſi mavis* Septiminus.

f *De hac urbe & de S. Vindemiali vide Ruinartium hic.*

g Elevati *potius legerim, quam cum aliis* elevati.

h *Alii legunt*, caſtinguebatur rogi flammarum.

i In Biguæ *variant aliqui, videatur Ruinartius.*

DE S. ANASTASIO EPISC. CONFESS.

INTERAMNÆ IN UMBRIA ITALIÆ,

E

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

Sancti a ſynonymo diſtinctio geſta, inventio & miracula.

SEC. VI. AUT VII. *Umbria Sanctos multum implens*

DE *cultu hic diſquirendum non eſt, ſatis ſit, ipſum hoc die in Martyrologio Romano annuntiari. Ceterum cum umbris, imo & denſis tenebris ad diſtinguendos, geminandos aut confundendos Umbriæ non ſemel deſcriptæ Sanctos, totis quinque ſeculibus anni noſtri ſacri menſibus collucati Majores noſtri, Janningum tandem impulerunt*, ut *laboriosa diſſertatione tomo* I *Julii proferam, difficultates ſæpe diſcuſſas*[1], *ſæpius etiam excuſuras ita explanaret, ut ingratam cramben identidem recoquere opus non eſſet. Habes iſtic veros ſed præſentes Syros, dictos Umbriæ apoſtolos, ad ſuas claſſes reductos, hunc vero* S. Anaſtaſium *ita ab ollo ſynonymo, ceterorum ductore, & patria & ætate diſtinctum, ut vocabula ipſius huc adſcire ſufficiat ad aliqualem hujus* S. Anaſtaſii epiſcopi confeſſoris *notitiam. Ita habet cap.* 2, *num.* 7, *pag.* 20:

C

Illuſtravit Janningus

2 Confunditur quoque Anaſtaſius ille duo Sororum XII Syrorum cum S. Anaſtaſio apoſtolo Interamnenſi, de quo Ughellus ſcribit, quod natione Syrus fuit; atque Interamnenſis ex inſtinctu divino acclamatus eſt circa annum DCVII alii electum fuiſſe contendunt anno DXLIII, obiiſſe vero anno DLIII. Augelonus in Hiſtoria ſua Interamnenſi, Italice ſcripta, ait, diverſos ſcriptores citatus, ipſum deſcendiſſe a Syria in Italiam circiter annum DXVI. Eumdem Jacobillus pariter Sytum facit & cum imaginario ſuo trecentorum ſociorum numero venuſſe dicit in Italiam, epiſcopum fuiſſe & in pace mortuum, coli XVII Auguſti. Hinc patet manifeſte, Anaſtaſium hunc non eſſe illum, qui dicitur in turba duodecim tantum ſociorum venuſſe ſeculo primo aut tertio, & martyr obiiſſe ad Aquas Salvias: & epiſcopus non fuit, & colitur, uti ſupra Jacobillus dicebat, quinta Decembris die. Omitto plures diſtinctionis notas.

Singulari diſſertatione

3 Minus quoque idem ſunt ipſi in ſententia aliorum, qui negant, Anaſtaſium epiſcopum Interamnenſem e Syria adveniſſe, aluntque patria quoque Interamnenſem fuiſſe: atque hodiedum florere ibidem nobiles familias, quæ originem ſuam a Sancto illo deducunt; quod tamen idoneis ſucceſſionum tabulis probari, facilius perſuadebitur aliis, quam mihi. Habemus quædam ejus Acta, cum inſtrumento publico de inventione corporis ejuſque translatione & miraculis exinde factis. Quod inſtrumentum quam eſt fide dignum, tam obſcura & incerta ſunt Acta vitæ. Imarea nullis antiquorum Martyrologiis reperitur inſcriptus. Abeſt quoque a prima editione Romani ſub Gregorio XIII correcti; additus in ſecutis editionibus, ſaltem ab anno MDCVIII, die XVII Auguſti, ultimo loco nudis hiſce verbis: Interamnæ, S. Anaſtaſii epiſcopi & confeſſoris. Sed hæc illuſtrauda erunt ſuo tempore ad diem XVII Auguſti. Hic ſatis eſt monſtraſſe, hunc Anaſtaſium epiſcopum Interamnenſem neutiquam eſſe Anaſtaſium ar. ſocio-

F

rum ducem.

ea qua, quæ hic facrit, intelligitur.

4 *Ex ibi diſputatis ecce evertitur magna ſcriptorum Umbrorum confuſio, non minus quam affectata Caſtillorum aut aliorum cum hoc altiſque Sanctis cognatio, præter ea, quæ huc illuſtranda emittuntur, de Sancti geſtis, ætate & ſacri corporis miranda perſus inventione, ſecutis miraculis, cultuque adeo ſic ſtatim accreſcente, ut in urbis ipſius patronum, votis omnium conſpirantibus, electus fuerit. Porro quod ad Acta ſeu vitam attinet, jam ſupra Janningus & ante ipſum Majores noſtri alii merito faſſi ſunt, de hoc* S. Anaſtaſio *vix quidquam ſupereſſe præter ea, quæ ſingulis fere ſanctis Epiſcopis, mutato ſolum nomine, applicari commode poſſint, ut ea ea variis, quæ habemus manuſcriptis deſcribere ſupervacaneum ſit: ex Ferraeli de ſanctis Italiæ hodierno elogio, totum rei quolem qualem ſubſtantiam, ſed paracbroniſmis impliſitam intelliges.*

Ferraeli elogium non multa explicat

5 Anaſtaſius, *inquit*, ex nobili Caſtellorum familia Interamnæ ortus circa ſalutis annum DL, doctrina & ſanctimonia vitæ floroit. Abſtinentia erat incredibili, maximaque humilitate; ſed & in paupetes beneficentia excelluit, omnibus facultatibus in ſublevandis eorum miſeriis pene con-

AUCT. J. B. S. sumptis. Quapropter mortuo Episcopo, summo omnium consensu illi subrogatur. Munus pastorale aggressus reliquias pestis Arianæ sustulit: Ecclesiam sanctissimis institutis reformavit: multa per diœcesim erexit templa collapsaque instauravit: in urbe templum Assumptionis B. M. V., in quo sedem episcopalem constituit, ædificavit curavit. His & aliis operibus clarus ea hac cita ad perennem patriam migravit XVI Kal. Septembris. Cujus corpus in ecclesia a se ædificata conditum, cum diu jacuisset ignotum, Leone VII Pont. Max. circa annum sal. MXXXIX repertum fuit, eum in sestieo euidam apud Carsulam in somnis locum, in quo corpus latebat, indicasset. Terra enim defossa, arca marmorea, in qua corpus jacebat, & ex qua suavissimus odor effisabatur, reperta est; & in ea corpus S. Episcopi integrum, sacris adhuc vestibus indutum: quod intra aram sibi magnificentissime exstructam, accito Liutargo episcopo Spoletano reconditum est.

A verbis quæ ad tempora spectant;

6 *Sequuntur tria miracula, post inventionem patrata, de quibus infra paulo fusius. Hic observes velim, Ferrarium annum obitus determinare non fuisse ausum, sanis prudenter, cum de Sancti ætate divinare magis quam certi quidquam statuere integrum sit, et mox ex Ughello perspicies. Id miror maxime non observasse Ferrarium, quantam distet Leo VII, mortuus anno* CMXXXIX *ab anno* MXXXIX, *quemadmodum & Liutargius seu Luitardus episc. Spoletinus spectans ad medium seculum nonum. Neque felicius rem expedivit Ughellus, dum Syrum fecit S. Anastasium, cumque præterea & simul Narniensem fuisse episcopum, ut ea ratione, illum concilio Romano sub Martino Papa interfuisse suadeat anno* DCLII (*pro* DCXLIX) *dum Interim episcopum Interamnensem eum acclamatum lauclt anno* DCVI, *præter alia sercle nulli offina, quæ quo demum modo concilientur, equidem ultro fatior me non intelligere. Audi ipsum:*

Quæ nec Ughellus, distinguendo potuit, & Narniensis

6 Anastasius, oratione Syros, Interamnensis episcopus † ea instinctu divino acclamatus est circa annum DCVI. Alii electum fuisse contendunt anno DXLII, obiisse vero anno DLIII. Interfuit certe concilio sub Martino Pontifice anno DCLII. Sancte pieque Interamnensem rexit ecclesiam per multosaneos; Arianorum reliquias fugavit, fudit que, salubrioribus legibus gregem suum continuit, labentes per diœcesim magnificentissime reparavit ecclesias, inque civitate cathedrale templum erexit Deiparæ Virgini Assumptæ consecravit. Hujus Episcopi temporibus Sigismundus Attilinsque, ejus provinciæ principes, Interamnam ejusdem rædificare instituerunt, quæ deinde S. Pastoris exemplis virtuteque sanctimonia sensum crevit in urbem. Interea Anastasius in pace decessit anno DCLIII, die XVII mensis Augusti, sepultusque est in cathedrali a se constructa. Ejus sacrum corpus primum repertum est ex divina revelatione integrum anno CMXXXIX, inque magnifico sepulcro sub sacello ejus nominis dicato reconditum, cujus inventionem incredibilia patrata miracula illustrarunt. Secundo, temporibus XIII Gregorii locum aspexit anno MDLXXV, die XV mensis Junii, illustumque est in sacellum ejus eximii munificentissime consecratum.

Admissi possunt quæ de inventione & miraculis narrantur.

8 *Præmissis hisce gestorum temporalibus atcumque ordinatis, superest instrumentum pabulum, de quo alebat supra nunc.* 3 *Jnnuimus, fide dignum esse te ordine ad inventionem corporis ejusque translationem & miracula, sed incerta esse quæ de ista, quamvis pauca narrantur. Constat instrumentum pagnis* 38 *in folio, quarum* D *pars tertia infamatur formulis de transcriptionis veritate fidem facientibus. Verum & his, & vitæ synopsi, atque ac subjunctis verbosis exhortationibus, prætermissis, ea solummodo hic decerpemus, quæ ad laudata capita pertinent, divisa in Lectiones, quæ nobis ornate totidem numeri. De sermonis elegantia nihil observandum, patet ad oculum verbosa phrasis Italica, nonnumquam satis obscura & contorta, ita tamen, ut quid scriptor velit, sic intelligatur, ut grammaticis annotationibus parcendum censuerimus. Ab anachronismo tamen initium, dum Lotharius coæstitur cum citato ibidem Leone Papa VII. De his satis dictum superius, ad rem progredimur.*

DE INVENTIONE, TRANSLATIONE ET MIRACULIS,

Ex Ms. Interamnensi, E

Diu inquisitum sanctum corpus

LECTIO 1. Tempore namque Lotharii magnifici regis, regeante jam Christo per eodem baptismatis, & redemptionem sui pretiosi sanguinis, noluit omnipotens Deus Interamnem urbem a sui Pastoris pignore vacuam relinquere, sed & desiderabilem, & salutiferum thesaurum, qui per multa annorum curricula jacebat incognitus, ad salutem omnium fidelium, & defensionem animarum mirabilis ipse Deus prodere, atque manifestare dignatus est. Scriptum est enim; Quia secretum regis occultare bonum est, opera autem Dei manifestare glorioſum, & honorificum est, non enim amplius oportuerat, ut sub modio jaceret lucerna abscondita, sed posita supra candelabrum, omnibus, qui in domo deveuerant, lucem perspicuam ministraret. Thesaurus itaque pretiosior est, opera virtutum, & corpora Deo placentia, quia scriptum est: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis; vere in corde & in ore vestri patris, & pontificis Anastasii requievit, quia sequendo Christum ad ejus regnum pervenit, amando ejus doctrinam æterna adeptus est præmia. Gaudeamus & epulemur ergo in F Christo, quia ad defensionem suam, & nostræ orbis patronus, & defensor inæstimabilis divinæ pietatis electus, & declaratus est.

In Sancti ipsius apparitione

2 LECT. II. Jam quia tempus est, quatiter eum manifestavit omnipotens Deus, inremia auribus, aspectis sensibus, percipere cohortor. Quidam rusticus author de Castro Sancti Gemio; quod in comitatu Nursiæ situm est, eum dormiret, apparuit ei in somnis vir magnæ potentiæ & decoris, dicens: Diluculo, cum surrexeris, defer tecum ligonem, atque ventilabrum, & perge festinanter ad urbem Interamnem, & perquire domum sanctæ Genitricis Jesu Christi, & respice diligenter ad lævam partem introitus Ecclesiæ, ubi requiescit corpus meum, & die omnibus civibus, ut te adjuvent, & monstret te super terram, quis omnipotens Deus multa signa, & prodigia per manifestatus erit in populo ad laudem sui nominis, & potestatis.

Rustico alicui cui revelatur

3 LECT. III. Cumque pius homo, providus trepidus verbis ineognitis, & tanti viri responderet, dixit ei: Quis enim es tu, domine, qui tacitillo pauperi, & pecatori talia præcipis? Dixitque

A xitque ei: Nuli timere, quia ego ſum Anaſtaſius, qui quondam Interamnis epiſcopatum tenui; noli ergo prætermittere præceptum hujus rei, ſi vis habere conſortium Sanctorum; & ſtatim receſſit. Et expergefactus illico dormiens retulit hæc ſuæ conjugi, ſed quia erat paupertati deditus, diſtulit hæc, quæ audivit, facere, atque ire neglexit. Cum enim ſequenti nocte ita dormiret, apparuit ei ipſe Sanctus, & iterum ſimilia eum magna aſperitate præcipiens; quod & ipſe, uſque ad tertium in contemptione perdurans, aſſenſum præbuit, & ſurrexit velociter, quem locum petiit, & ut ei juſſum fuerat, fodere cœpit. Sed quia non valuit reperire, cum præ laſſitudine (non poſſet) perficere opus, receſſit, & reverſus eſt. Poſt modicum vero temporis cauſa exirit, ut hoc ordine ſanctum corpus, Chriſto concedente, revelaretur.

4 LECT. IV. Quidam prædictæ urbis non modicum locuples, nomen ſimile Anaſtaſii gerens, ad extrema perveniens expiravit, & quia viſum fuerat vicinis, & proximis, ut in aula Genitricis Chriſti ad ſepeliendum aptum locum invenirent, laborare cœperunt, qui dum ſtudioſe foderent, invenernut caurilabrum nitidi marmoſis miræ pulchritudinis ſculptum, unde nimium gaudentes, ſubito nuntiaverunt civibus urbis huc, quo illico innumerabilis ibi congregarus eſt populus. Circumdatum igitur ſepulchrum detectum eſt a multitudine clericorum. Quo detecto, tanta fragrantia oduris atque ſuavitatis inde urupit, ut non ſolum circumadſtantes, ſed etiam cuncta ædificia dictæ civitaria occuparet, qui cum nimio odore eſſent ſatiati, tulerunt ſanctum curpus, integris veſtibus, etiam auro & adjacenribus veſtitum, atque compoſitum jacere, ſicur muris fuerat ei viventi divina tractare miniſteria: qui illico ſollicite perquirentes plurimam partem ejus carnis, & cum capillis, & calceamentis invenerunt. Moxque gaudii ineuarrabili Deum Patrem æternum excelſis vocibus decantantes laudaveruut. Statimque ordinatis miniſtris clericorum honorifice coopertum cuſtudire ſtuduerunt, divinum aſſidue miniſterium peragentes: quo peracto magna cum velocitate nuntiare Lintargo epiſcopo Spoletanæ civitatis decreverunt. Quo audito, comitante turba clericurum cum ſacris urdinibus, locum ſanctum frequentaverunt, atque ut dignum & congruum fuerar, altare venerandum magna cum exultatione dedicaverunt. Sed quia lungum eſt, quanra & qualia ibi ſigna, & prodigia ab illo die facta ſunt, enarrare, pauca de illius miraculis, pro ut mihi a elericis & civibus prædictæ nrbis relatum eſt, ad utilitarem fidelium Chriſtianorum caritaris amore ſtudeam pernotare. Nam & ſi cuncta, quæ per eum omnipotens Deus fecerit, enarrare conabor, dies mihi, temporaque defecerit, quod firmiter credi poteſt, quia Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii, Gregoriique ſcribendi ſufficerent ſtudio.

Inventur tumulus fragrans & ab epiſc. Spoletino elevatur.

B

C

5 LECT. V. Quidam vit igitur cunctis debilitatus & deſtitutus membris, nullo modo incedere valens, ſed ſuper carruga impoſitus, quem brurum animal inaptum trahebat, revertebar Romam, cumque, multis indicantibus, prope civitatem, ubi Sanctus erat, in carruga jacens veniret, relicto calle, quo gradiebatur animal; acſi humano ſenſu vigerer, recto itinere abſque comite ante ſepulchrum ejus pervenit; depoſitus vero a circumſtantibus, de ſtructura lignorum ante ejus altare totus contortus, atque glomeratus projectus eſt. Mox autem ut ejus limina tetigit, ſanus & inculumis, Chriſtu juvante, ſurrexit, qui ut indicium tantæ virtutis fieret omnibus, per plurimos annos ſibi ſerviens habitavit. Neque prætermittendum eſt, qualiter innumerabiles contracti, atque paralytici per merita ſancti Viri prædicti ſanati ſunt, fideliter enarrare. Unus vero de montaneis partibus erat, qui numquam ab utero ſuæ matris ſurſum reſpicere, nec ornamenta cæli videre poterat; ſed ſolis genibus terra tenus pergens, placitis confixus clunibus, veſpertino tempore ante tumulum veniens ſancti corporis, proſtratus ad modicum jacuit: qui cum cœpiſſet intimis ſuſpiriis depoſcere ſanitatem, repente horribilibus ſtridoribus occupatus, conſiſtens in pedibus, adhuc clericis cantantibus, inculumis apparuit.

Paralytici multi curantur.

Specialiter unus apparente Deipara.

6 LECT. VI. Tunc omnes una voce Sanctorum unuinm creatorem laudanres, cum ipſo, qui ſanus eſt, foras egreſſi ſunr: qui dum interrogatur, qualiter ſanatus eſſet, dicebar eum lacrymis: Vidi, inquiens, ſuper altare quamdam ſpeciuſiſſimam in habitu ſemineo candidis veſtibus indutam honorabiliter quaſi reginam conſedere, quæ duubus ſibi adſtantibus juvenibus præcipiens, ut me extenderent, moxque ad ejus præceptum me arripientes, virtute, qua poterant, traxerunt, & ita quando ſtridor me arripuit, ſanatus ſum. Qui ſtudiuſe circumſpicientes, acſi ferro ſecatum enm ſanguinolentum invenerunt: ſanitas ipſius ira teparata, & reſtirura videbatur, acſi multo jam tempore ralia præcepiſſet, & hoc mihi mulri; qui interfuerunt, retulerunt, qui tanta exultatione gaviſus ſum, ur me ad ſtudium veſtræ caritatis magis ac magis excitarent, & hoc referre operæ pretium eſt, ut, qui plus ſitit, magis ac magis bibat, & repletus exulret.

E

Item miſellus puer totus contractus.

7 LECT. VII. Quædam nobilis cunjugata x finibus Campaniæ deferens nutricium paralyticum, quem pro ſuæ animæ remedio refovebar ur filium, quæ dnm famam tantæ virtutis audiviſſet, omni potentem Dominum & auxilium S. Anaſtaſii intima devotione depoſcens: Succurre Deus, & adjuva me miſeram peccatricem per interventum & merira tui ſanctiſtimi confeſſoris Anaſtaſii, & dx ſanitatem ruæ miſerationis huie miſerabili, & deſtitutu nutricio, quem pro tui amoris deſiderio & meæ ſaluris auxilio, ut pruprii uteri filium diligo: Quod ſi ei ſubvenire tua dignabitur pietas, per manus mei nutricii aliquid de meo proprio ad ejus ſepulcrum deſtinare nun negligam. In ſilentio autem futuræ ſuæ venturæ noctis apparuit ei vir ſanctus Anaſtaſius ira dicens: Quia in fide Jeſu Chriſti Domini noſtri me rogaſti, noli prætermitrere, quod tibi præcipio. Mane cum ſurrexeris vadu ad beati Joannis eccleſiam, & defer hoſpitem tnum cum luminaribus, & odore ſumantis, & accenſo igne eum de adipe nngere, & extendere feſtina, & videbis potentiam gloriæ Chriſti. Quæ cum inſtanter tanti viri numen inquireret, ait: Ego ſum Anaſtaſius Interamnis civitatis epiſcupus, quem die heſterno pro ſalute tui nutricii invocaſti. Cnm ſurrexiſſet veru mane devotiſſima ſemina cuncta ei, ut juſſum fuerat, perficere ſtuduit, & ſtatim juvenis ita ſanus exiliens, acſi numquam talia paſſus fuiſſet, moxque nobilis matrona multis cum Chriſtianis ad ejus limina quamvis longe poſita ſuos famulos ſumma cum exulratione direxit, quud etiam plurimos, hæc recurdantes & videntes, ſicut ſupra ſcriptum eſt, xudivimus, & peſpeximus. Neque hoc pigritix negligentiæ prætermittendum.

F

8 LECT. VIII. Pauperculx quædam in ſancti viri Anaſtaſii feſtivitate ire ſciens uperari, ac

EX MS. *Mulier in Sancti festivitate laborans sit aridæ, sed curatur virtutem cæci de longinquis.*

manibus satagere, subito apparuit arida, ita ut amens effecta, manum ad os ducere ooo valens: quæ illico a proximis orgehatur, ita ad ejus memoriam veniens sanissima repedavit ad propria. Cæcus etiam jam de longinquis regionibus circumquaque peragens (cum) ejus potentiam virtutis audisset, auxilium sancti Viri suspirando deposcens ait: Sancte Anastasi confessor Dei, quia non sum dignus invocare te in auxilium cæcitatis meæ, præsta mihi solatium & ductorem, ac tuum venerabile sepolcrum contingere valeam, cui mox leniter quidam respondit dicens: Cum surrexeris mane, & viam arripere conatus fueris, aderit tibi Altissimus Judex, qui recto itinere ad hoc, quod desideras, te perducere festinabit. Mane autem facto cœpit homo ire, promissionem, quam audierat exspectans; cum autem aliquantulum pergeret, & ductorem non inveniret, suspirans perstitit, atque ioo solis ortum diligenter intendens, subito quasi scintilla ignis
B io uno oculo ipsius apparuit, qui mox aperto oculo paolulum videre cœpit, & orabat intimo corde, ut ei Dominus promissum adhiberet ductorem, moxque vocem, quam antea senserat, audivit dicentem: Ductores habes, si vis pergere, perge, qui mox trepidus erubescens, quandoque interrogando, ejus memoriam veniens frequentavit, statimque ut auxilium sancti corporis quæsivit, subito apertis oculis perfecte intuens ait, Tibi sit laus & gloria, altissime Deus, qui per merita S. Anastasii me illuminare dignatus es: ab D ipso enim, quæ suprascripta sunt, audita esse credendum est. De occupatis, sive obsessis ab immundis spiritibus, vel unum de mille, qualiter erectus & liberatus est, tacere non debeo.

9 LECT. IX. Quidam, cum esset viro dæmoniaco subito præpeditus, quidquid poterat laniare, aut dissipare non cessabat iratus, qui etiam quandocumque humanum corpus attingere valebat, morsibus & ictibus vulnerare non desistebat: consilio vero ioito, a vicinis & proximis constrictum, atque ligatum ad ejus sepulcrum conduxerunt, moxque ut ejus limina tetigit, magnis cum clamoribus liberatus & absolutus sanctissimi Viri meritis, lætus & incolumis est egressus. Debilibus, & febricitantibus nullius valet ingenium memoriæ per orlinem pandere: quisquis præsumpserit eous tantæ edictionis assumere, magis fastidium audientibus submiuistraret, quam capacitatis intelligentiam præferet: de sapore enim fructus, ut ait Dominus, unaquæque cognoscitur arbor: cum enim videmus resplendere mundum, terram produeere pabula iu carne viventibus, quid
E aliud est, nisi opera Dei laudare, & magnificare, qui solem suum ad nostram utilitatem oriri facit, & pluviam super justos, & injustos, & omnes quotidie ad hereditatem æternæ vitæ invitat dicens: Coovertimini ad me, & ego convertar ad vos,

cum furioso sit damoniacus.

DE S. AMORE VEL AMATORE,

PRIMO ABBATE AMORBACENSI,

IN FRANCONIA,

G. C. COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Notitia hujus Sancti nobis humaniter communicata; situs & etymologia monasterii, cui præfuit.

F

G ANNO DCCL. XVII SIVE DCC. LXXVII. *Hic Sanctus,*

R*Everendissimus, perillustris, amplissimus, ac per quam gratiosus dominus Engelbertus, bodiernus abbas Amorbacensis, non ita pridem liberaliter ad nos misit elegantem monasterii sui historiam, quæ anno* 1736 *Francofurti edita est. Hanc diligenter ex domesticis documentis aliisque probatis auctoribus conxuxit R. D. Ignatius Gropp Benedictinus monasterii Herbipolensis, eamque diguissimo abbati Amorbacensi dedicavit occasione jubilei mille annorum, qui a fundatione cœnobii Amorbacensis effluxerunt, & quod anno Christi* 1734 *solenniter celebratum est. Laudatus abbas Engelbertus huic gratissimo muneri addidit humanissimam epistolam, qua nobis rogat, ut S. Amorem Operi nostro inseramus ad diem* XVIII *Augusti, quo annua ipsius Sancti memoria celebratur.*

de cujus legitimo cultu

2 *Ingenue fatemur, nos de legitimo hujus primi abbatis Amorbacensis cultu hactenus dubitasse, quamvis in Menologio Encelini ad hunc diem* XVII *Augusti legissemus sequentia:* In monasterio Amerbacensi beati Amoris ejusdem loci primi abbatis, qui charitate ferventissimus, digne nomine suo, subditorum fervorem nimiopere accendens, ea cœnobii sui fundamenta jecit, taotamque ædificii molem superinstruxit, ut universo terrarum orbi admirationi esset, ex quo nimirum velut singulari divinæ bonitatis promptuario, tota deinceps Apostolorum fidei Christianæ propugnatorum cohors prodierit: quorum plurimi, ut plurimum io agri Dominici cultura desudarunt, sic plerique proprio etiam sanguine eumdem rigarunt & fœcundarunt. *Bucelinus Cratepolium & Crantzium testes hujus elogii allegat. Sed hæc recentiorum testimonia nobis non sufficiebant ad eum Operi nostro inferendum, nisi aliunde de immemorabili ac publico ejusdem sancti Abbatis cultu edocti fuissemus. Quapropter jure merito laudanda est solicitudo reverendissimi abbatis Engelberti, qui nos per historicum sunm de legitima* S. Amoris *venerationc tempestive instruxit, & cui hanc notitiam libentissime acceptam referimus. Utinam hoc vigilantissimi abbatis exemplum imitarentur illi, qui subinde suo causa conqueruntur, Sanctos suæ patriæ aut Religionis a nobis prætermitti vel non satis illustrari.*

3 *Præterea verebamur, ut* S. Amor *abbas forte confusus esset cum alio ejusdem nominis Sancto, qui die* VIII *Octobris in Belgio colitur, & de quo Fisenus noster in Floribus ecclesiæ Leodiensis pag.*

AUCT. G. C.

A 448 *ſic ſcribit* : Sanctus Amor confeſſor, gente Aquitanus; diaconus gradu fuit. Hasbaniam multis laboribus excolnit, magnisque expetre vindicavit ab impietate & vitiorum ſenticetis. Ad ſanctum Servatii ſepulcrum multis annis egit, rerum divinarum contemplationi deditus. Beliſiam (*nunc eſt cœnobium Canonicarum in diœceſi Leodienſi vulgo* Munſter-Bilſen *dictum*) denique migravit, ubi vitam duxit inſigni integritate, editiſque multis miraculis ſpectabilem, ac beato fine clauſit; incertum qua ætate, niſi quod beatum Landradam præceſſiſſe videatur, quæ circiter aenum ſecenteſimum nonageſimum tertium mortalitatem hanc deſeruit. Nobilium enim Canonicarum collegium, quod hac auctore gloriatur, tuteiarem veneratur ſanctum Amorem. Sacrum ejus corpus in lucem e ſepulcro editum præcipuis colitur honoribus.

& diſtinctum ab alio ejuſdem nominis Sancto primum dubitavimus,

4 *Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum die* VIII *Octobris utrumque* S. Amorem *annuatim hic verbis*: Beliſiæ apud Tungros ſancti Amoris presbyteri. Amorbaci in Germania ſancti Amoris abbatis. *Etſi Ferrarius hunc duplici annuntiatione videatur duos iſtos Sanctos diſtinguere, tamen ambos in unum conflat, dum in notis ad* S. Amorem *abbatem ibidem ita monet*: Sed hic idem eſt cum ſuperiore; nam fuit primus abbas Amorbacenſis, & Beliſiæ obiit. *Malanus in Natalibus Sanctorum Belgii die* VIII *Octobris probabilius utrumque illum Sanctum diſtinxit, quando poſt elogium S. Amoris Beliſienſis, ibidem in notis lectorem monuit hac brevi obſervatione*: Fuit & alius ejus nominis Sanctus, primus abbas Amarbachii, diſcipulus ſancti Pirminii, quem Alemannia celebrat. *Hæc diſtinctio utriuſque S. Amoris infra fuſius ex hiſtorico Amorbacenſi probabitur. Interim de fine & etymologio monaſterii Amorbacenſis quædam referemus.*

fuit primus abbas Amorbacenſis

5 *Joannes Latomus in Catalogo archiepiſcoporum Moguntinenſium, quem Menckenius inter ſcriptores Rerum Germanicarum non ita pridem edidit, ibidem tomo 3 col.* 445 *rum aliis paſſim conſentientibus aſſerit, inſtitutum fuiſſe anno Chriſti* 734 *monaſterium Amorbacenſe, quod Ignatius Groppius in Hiſtoria Amorbacenſi part.* 1 *cap.* 1 *§* 1 *ſic deſcribit*: Sitom eſt monaſterium Amorbacenſe ad ſylvam Odonicam (vulgo Odenwald) inter Nicrum & Mœnum fluvios, in confiniis utriuſque diœceſeos Moguntinæ & VVirceburgenſis, quatuor primæ bodie ſubeſt. VVirceburgo milliaribus ſeptem, Alchaffenburgo quinque, Moguntia duodecim diſtet. Proximum illi eſt haud ignobile & Mœno adjacens oppidum Miltenberga, ditionis itidem Moguntinæ, uno eb C Amorbaco milliari diſſitum. Ipſi præterea moeſterio alterum adhæret oppidum, non equidem magnum, quod ſicuti ſuam ab illo originem hauſit, ita & nomen accepit. Locum ipſum duo rivi, onus s meridie, ſb incolis MUDA (die Mud) alter ab oriente, vulgo Billbach dictus, præterfluunt, qui proxime Amorbaco confluentes, apud Miltenbergam in Mœnum ſe effundunt. Circumcirca montibus ſeptum eſt. Ab Aquilone mons illi pergnum editus imminet, hodie Sant-Gothards-berg olim der Frocken-berg nuncupatus. Monti ſocubat exuſtæ ulterius quondam monaſterii eccleſia. Rutbardus Comes monaſterii fundator eo ie monte olim arcem ſuam & habitationem conſtitutam habuit. Occidentem verſus inter duos montes, vix ſpatio dimidiæ horæ ab Amorbaco, ædiculis diſtat, beatiſſimæ Virgini Mariæ & S. Amori ſacra; ſalutifero fonte, jugiter ibi ſcaturiente, en ſant-Amora-brunn vocata. Ex adverſa parte orientis alis eidem beatiſſimæ Dei Genitrici ſacris eccleſia cum pago viſitur, cui nomen MONTIS AD NIVES, vulgo Schneeberg inditum eſt. Sed de his ſuo loco plura. Ad partem auſtralem per excelſos montes ſylva Odonica occurrit, a qua hanc omnem regionem nno vocabulo ODINSTLVANIAM dicimus. *Hæc iſt deſcriptio monaſterii Amorbacenſis, cujus clara notitia nos & alios ſæculos latuit.*

cujus monaſterii ſitus deſcribitur,

6 *Laudatus Groppius paragrapho quinto capitis proxime citati de etymologia ejuſdem monaſterii ita differit*: Loci nomen a variis varie ſcribitur, legitur, & deducitur. Utrumque monaſterium, primum æque ac ſecundum, cum eccleſia in honorem Deiparæ Virginis conſecratum fuiſſe ſupra diximus; unde & monaſtecium B. M. V., vulgo Mariæ Munſter in Odenwald, in antiquis documentis frequentiſſime legitur. Nomen ſunm hodiernum a ſancto Amore primo abbate hauſiſſe, conſtans ſemper & antiquiſſima traditio & communis omnium ſenſus fuit, eumque eem verum & indubitatum habemus. Megenfridus chronographus & monachus Fuldenſis, qui anno CMXC floruit, ſanctum Amorem primum abbatem fuiſſe, & loco nomen indidiſſe ſcribit. Vasiam eabinc appellationem ſortitum eſt, quæ variis ſcribitur ac pronuntiatur : AMARBARICUM, AMARBARACUM, AMARBACUM, AMERBACUM, AMERBACHIUM, AMMERBACUM, AMENBACHIUM &c. Communiſſima & certe AMORBACUM, cujuſmodi appellationis originem ab antiquiſſimis temporibus per traditionem continuam edocti ſumus. Unum id a nobis neſciri fatemur; utrum vivente adhuc ſancto Amatore, ſe vero ipſo jam ed Superos translato, monaſterium noſtrum appellationem ejuſmodi acceperit. A Sniberto ſancti Amoris in abbatia ſucceſſore, id nominis in memoriam & honorem ſui Magiſtri, monaſterio inditum eſſe, a quibuſdam exiſtimatur. Sanctus Amor magna vitæ ſanctimonia & miraculis adhuc vivus claruit, quorum cauſa vulgus monaſterium illius frequentans, id fortaſſe a ſancti Abbatis nomine nuncupavit.

& hodierna ejus nomina ergo

E

7 *Attamen Joannes Georgius ab Eckhart in Commentariis de Rebus Franciæ Orientalis & Epiſcopatus VVirceburgenſis lib.* 22 *cap.* 34, *ſive tomo* 1 *pag.* 361, *de veritate hujus traditionis dubitat, & aliam Amorbacenſis cœnobii etymologiam proponit hoc modo*: Trithemius in Compendio Annalium libro primo meminit, ſanctum Permieinm præterea originem dediſſe cœnobio Amorbacenſi, in ſylva Odonica & diœceſi quidem Wircebuigenſi ſitet Achaffeeburgum & Heilbronnum adhuc florenti, & diſcipulum ibi ſuum Amatorem ſive Amorem primum abbatem reliquiſſe. Sed dubia eſt admodum hæc traditio; occ mihi Amorbacum ab hoc Amore, ſed ab amne præterfluente enmen accepiſſe videtur, qui nunc mutata appellatione Mude dicitur: bach enim rivum denotars, & amer vel smmer ſpeciem ceraſorum quamdam, ut inde Amerbach ceraſorum rivum deſignet. Vetuſtiſſimum interim eſt hoc cœnobium, & Scotos primos incolss habuit, qui regionem, etrea Verdam Saxonicam ſuam, ſub Carulo Magno ad fidem Chriſti converterunt, atque epiſcopatus ibi fundamenta jeceront, ut poſtea diſtinctius exponemus.

F

contra ſententiam Eckharti

8 *At, ſalva eruditiſſimi Eckharti pace, dicimus, Trithemium non fuiſſe primum, qui illam opinionem tradiderit; ſed bene inveniſſe in Chronico Megenfridi, qui exeunte ſeculo decimo floruit,*

ex veteribus teſtimoniis

UCT. G. C. *forsit, ut bibliographi passim testantur: Trithemius enim apud Ignatium Groppium in Probationibus Historiæ Amorbacensis pag. 189 ad quæsita Petri abbatis Amorbacensis inter alia sic respondet:* Ad quartum, ex quibus id habeam annalibus, quod de fundatione monasterii rui Amanbach & Sluchteri, id est solitaria, & quibusdam aliis per divum Pirminium, quæ in ejus Vita non habentur, pridem ad te scripsi; similiter & de sancto Amore primo abbate, respondeo, quod ex Megenfrido chronographo Fuldensi monachо, qui fundationes & abbates pene omnium cœnobiorum nostri Ordinis in Germania, quæ ipsum præcesserunt, satis diffuse conscripsit. Is dicit, beatum Amorem, sancti Pirminii discipulum, ab ipso primum abbatem in uno cœnobio instituram, annis præfuisse tribus & quadraginta, multisque coruscasse miraculis, & nomen indidisse loco &c.

9 *Huic Megenfridi testimonio consonant duo* probabilius deducitur, *antiqua instrumenta, quæ Groppius in Probationibus Historiæ suæ, pag. 188 exhibet, & in quorum primo circa finem legimus sequentia:* Præfuit monasterio prædicto sanctus Amor abbas primus, jam nominati Pirminii discipulus, annis XLIII, locoque vocabulum indidit. *In altero autem habentur similia hac phrasi:* Primus vero dicti monasterii abbas fuit sanctus Amor, dicti Pirminii discipulus, a quo locus nomen accepit, præfuitque monasterio annis XLIII. *Hæc argumenta prævalent conjecturæ Echhardi, adeoque probabiliter existimamus, Amorbachum nomen suum ab hoc* S. Amore *traxisse. Jam progrediamur ad alium majoris momenti quæstionem, quæ de distinctione hujus* S. Amoris *ab alio ejusdem nominis Sancto agitatur. In hac controversia amplectar opinionem R. D. Ignatii Groppii, & paragrapho sequente transcribam ejus argumenta, tam mihi meliora non occurrant.*

B

§ II.

Historicus Amorbacensis probat, hunc sanctum Amorem ab alio ejusdem nominis Sancto distingui.

C

Ignatius Groppius *Laudatus sæpiusque deinceps laudandus Groppius in Historia sua Amorbacensi pag. 32 & sequentibus illam utriusque Sancti distinctionem demonstrare conatur hoc modo:* Quam notum nobis, *inquit*, omnimque ore decantatum sancti Amatis nomen est, tam obscuris illius vita & gesta sunt. Tempus edax rerum, flammæ & bella gestorum ejus ac vitæ monumenta nobis adeo eripuerunt, ut vix pauca eorum hodie superent. Res ejus msaime perplexas reddidit Legenda seu Vita eujusdam sancti Amoris apud Trajectenses primum sepulti, & eam de Belisiam translati. Ea circa annum MCDXLVI per aliquem Joannem Keck presbyterum secularem ex Belisia ad nos allata est, & hactenus in codicibus manuscriptis asservata. Pura ad nos non pervenit, sed prolixa panegyri, multis explicationibus, interpretationibus & digressionibus moralibus ab ipso Keckio interpolata. In ejus auctorem multo, & frustraneo forsan labore, inquirere non vacat. Superioribus annis quidam Amorbacensium purum illius textum, additamentis omnibus resectis, enucleavit, ac sic tandem emundata, luce clarius ostendit, quam longissime omnes illos a vero deflexisse, quotquot demum illam de primo Abbate Amorbacensi interpretati sunt, aut interpretandam voluerunt. Enimvero Belisianam hanc Legendam S. Amori nostro nullatenus convenire, nec ei commodam veritatis speciem adaptari posse, argumentis ea ipsamet desumptis ostendimus. D

ex ipso Legenda S. Amoris Belisiensis ostenditur,

11 Dicitur in ea primo, qualiter sanctus ille Amor Belisiensis (quisquis demum sit) eum in juventute precibus, carnis mortificatione & vigiliis sine cessatione vacaret, populi rumorum merucos, alio commigrare secum constituerit; & cum, quo sibi eundum, anceps hæreret, nocturnis visionibus instructum fuisse, ut Romam ad limina Apostolorum pergeret; ibi se intellecturum, quomodo sibi pergendum sit. Secundo. Pervenit juvenis visionem, Romamque petit. Cum aliquando noctu ad obseratas S. Petri templi fores ferventius oraret, & a somno occuparetur, sibi sub apertis januis S. Petrum Apostolorum principem adstare vidit, a quo, ceu certo cæli nuntio, jussus est, emensis Alpium jugis, Trajectum petere, ibique sub S. Servatii meritis & patrocinio reliquum vitæ suæ ævum exigere. Tertio. Ad ignotas regiones aggressus est; in itinere per territorium Mediolanense transiens Hugbaldum Comitem febri sanavit. Quarto. Institutum iter persequens, superatis locorum & perfidorum hospitum diversis periculis, tandem Trajectum perveuit, & reliquum vitæ tempus ibi sancte explevit. Quinto narratur, quomodo, eum Trajecti ecclesiam S. Servatii nocturno tempore visitare soleret, ei aliquando per lumen de cælo affusum, ostensum sit, quod Romæ in somno viderat, eoque in sua ad hunc locum adventu confirmatum esse. Sexto denique præter alia hujusmodi signa & miracula quondam ibi perpetrata, continuum ejus orationis studium in templo sancti Servatii contrarii, ibique octavo Idus Octobris obiisse fertur, anno obitus non memorato. Quo item anno & die translatio, quæ postremo describitur, Trajecto Belisiam facta sit, non magis exprimitur. Ex hac Belisiensi sancti Amatis Legenda libellus Germanico idiomate conscriptus est, primum anno 1683; secundo 1698, & tertio 1712 pro nutrienda populi pietate typis editus. Dicitur is ea præter alia (quæ conficta videntur) sanctum Amorem anno DCXC die III Octobris obiisse. Hactenus ex Legenda sancti Amoris Belisiensis: quam si fidem aliquam apud Trajectenses, Belisienses, aliosque habet, habeat nostra pace. Apud nos nullam meretur. E F

hunc ab abbate Amorbacensi ejusdem nominis diversum esse,

12 *Intellige, quod hæc Legenda Belisiensis apud Amorbacenses nullam mereatur fidem, quæ-tenus primo ipsorum Abbati perperam aptatur, ut colligitur ex eodem scriptore, qui sic argumentari pergit:* Sanctus ille Amor, quem depingit, ea accepto cælitus jussu Roma discedens Trajectum petiit, & omnem posthac reliquam vitam Trajecti exercuit est. Ne de divina jussione hæsitaret, novo cæli lumine ibidem de illius certitudine edoctus fuit. Trajecti in frequentanda sancti Servatii ecclesia erat assiduus. Trajecti diem supremum clausit, & (siquidem libello vulgari fides) anno DCXC sancte in Domino obiit. Hæc autem omnia & singula quomodo S. Amori nostro & primo abbati Amorbacensi aptabis? Si hic vitæ suæ partem potissimam Trajecti consecit, quomodo tandem Amorbaci annos quadraginta & plures abbatem egit? Si vero monasterio Amorbacensi primus Abbas tot annos impendit, quomodo eosdem Trajecti consumpsit? Unum ex duobus necessario consequens sit oportet, vel sanctum

A ſtum Amorem Beliſienſem a noſtro diſtinguendum, vel mendacem eſſe Legendam, ſi de noſtro ſancto Amore & abbate intelligendam eſſe contendas. Concedimus ei fidem, ſi quam apud alios meretur. Ex vero ex fide noſtrum S. Amorem noſtrique cœnobii primum abbatem ab altero ſancto Amore conſeſſora Beliſienſi diſtinguimus, cujus recenſita Legendæ capita convenire Amori noſtro nullatenus poſſunt.

13 Ex Beliſienſi Legenda libellus vulgaris conſarcinatus eſt, & ſliquoties, ut jam diximus, typis datus. Addita tamen huic quædam ſunt, quæ in illa haud repeties. Ait iſte, ſanctum Amorem, cum juxta ſancti Petri apoſtoli præceptum ad Trajectenſes pergeret, Odinſylvanium noſtram pertranſiſſe, ibique ad ædiculam B. M. V. (quam nos fontem ſancti Amoris hodie dicimus) diverſiſſe, ſuiſque precibus fonti in eadem ſacra æde ſcaturienti virtutem ſalutiferam impetraſſe. Horum nec verbulo memoris Legendæ Latinæ ſancti Amoris a Beliſienſibus ad nos miſſæ. Unde hæc meus arbitrarius dicta, ne dicam conficta eſſe, quis non videt? Si ſanctus Amor Trajecti anno B DCXC ex hac vita deceſſit, minimum ante annos viginti, hoc eſt circa annum DCLXX pet regionem hanc noſtram Trajectum iter ſuum inſtituit, cum S. Chilianus in Franconiam noſtram eodem veniſſet. Quis veroante hujus Sancti adventum publicam Chriſtianorum eccleſiam ſub duce adhuc idolis dedito, in hac inculta eremo erectam fuiſſe, ſibi perſuadeat? Veriora ſunt, quæ conſtant & antiquiſſimæ traditio, communis omnium noſtrorum ſenſus, aliaque monumenta a nobis aliis allata, de origine ejuſdem ſacræ ædis ad fontem ſancti Amoris erectæ nos docent. Patet itaque ſanctum Amorem Beliſienſem & a noſtro diſtinguendum eſſe, nec in has partes umquam venille, nec conſequenter noſtro fonti ſancti Amoris virtutem ægros ſanandi impetraſſe potuiſſe.

14 Dicitur præterea in præfatione ejuſdem libelli, eum partim ex Breviario PP. Benedictinorum Amorbacenſium collectum eſſe. In his ineſum nec tenuiſſima veritatis ſpecies deprehenditur. Antiqui Patres noſtri & anteceſſores, cum Lectiones de ſancto abbate ſuo Amora proprias non haberent, communes adhibebant. Poſtquam anno MCDXLVI ſupradictus Joannes presbyter (qui falſo in eodem libello Amorbacenſis patrochus vocatur) Legendam ſancti Amoris Beliſienſis attuliſſet, ea tam parvæ fidei & æſtimationis apud noſtros Amorbacenſes habita eſt, ut pro genuina ſancti Amoris ſui Legenda minime agnoſceretur. Si quis illorum pietatis magis deditus, quam hiſtoriæ peritus, pro privata ſua pietate ex hac Legenda Lectiones ſibi compoſuit, hæ ejuſdem cum Legenda ſacienda ſunt; & æque parum fidei, atque ipſa Legenda merentur, nec Amorbacenſium Breviario umquam inſertæ ſunt: quod propterea pro dicto libello (qui de ſancto Amore, primo abbate noſtro intelligi nec poteſt, nec debet) fruſtra in ſubſidium vocabis.

15 Lubet jam etiam ea ipſis Keckii notis, quibus ullatam Beliſienſis Amoris Legendam illuſtrare ſe putavit, enumdem vel ei ſaltem edocere, quam a vero longe deflexerit, dum ſancta abbati noſtro Amori alterum Beliſienſem ſubſtituere laboravit. Notat ad feſtum ſancti Amoris octavo Idus Octobris id ea hujuſmodi cauſa, facto inſuper voto, ab Amorbacenſibus celebrari: primo, quod patronus ſit omnium, tam eorum qui in clauſtro, quam qui in civitate & tota marchia Amorbacenſi exiſtunt. Secundo, quia tam clauſtrum, quam civitas & tota marchia receptum ab eo nomen gerit. Hæc ea mente notavit Keckius, ut ſanctum Amorem, quem Amorbacenſes hactenus coluere, illum Beliſienſem eſſe oſtenderet. Verum reapſe plane aliud vel inſcius vel invitus inde concludat oportet. Quod feſtum ſancti Amoris octavo Idus Octobris, quo item Beliſienſis colitur, ab Amorbacenſibus adhuc celebratum ſit, non probat, ſanctum illum Amorem Beliſienſem nos ſpectate, uti paulo inferius demonſtrabimus.

16 Ut feſtum ſancti Amoris tam in clauſtro quam in oppido celebretur, a monaſterii abbatibus quodam conſtitutum eſt. Eos vero ſancta hujuſmodi conſtitutiones non ad Beliſienſem illum, de quo nihil ſciebant, ſed ad primum atque ipſum abbatem ſuum S. Amorem reſpexiſſe, nemo prudens dubitabit. Hæc etenim omnium ſententia ab antiquiſſimis temporibus per traditionem continuam ad ipſos deſcenſa, tunc etiam fuit, poſtquam nova Beliſienſis Legenda advenilſet, numquam ab ipſis pro legitima agnita, numquam recepta, per ducentos hactenus annos reprobata. Non ſciebant tunc quidquam patres Amorbacenſes & abbates de aliquo alio ſancto Amore, qui E monaſterii patronus eſſet, atque de illo, qui primus ejuſdem abbas fuit. Hunc ſuum jam a mulsis retro ſeculis Patronum colebant, quem ante illa Patrem & in hoc ipſo ſuo cœnobio monaſteiies plantatorem venerati ſunt. Ab eo ipſo ſancto Amore ſuum monaſterio nomen acceſſit, qui primus eurum illius habuit.

17 Unus idemque Patronus clauſtri & oppidi, unus quoque idemque nominis auctor eſt utrique. Inditi. Suo ſe igitur gladio jugulat Keckius, dum ſanctum Amorem, qui in ſacello ea-ſancti-Amori-brunn & in oppido & in clauſtro Amorbacenſi colitur, Beliſienſem eſſe dicit, aut probare contendit. Quem antiquitus noſtri coluere, quem Amorbacenſes oppidani uſque hodie Patronum colunt, a quo monaſterium nomen accepit, ſanctus Amor primus abbas illius fuit. Igitur cum oppidum Amorbacenſe illum ipſum ſanctum Amorem colat, quem colit monaſterium; cum oppidum totaque marchia Amorbacenſis nomen ſuum ab eo ipſo ſancto Amore acceperit, a quo illud monaſterium hauſit, recte ac neceſſario ſequitur, ſanctum illum Amorem, qui in ſacello ea ſancti-Amori-brunn colitur, cujuſque ad patrocinium tot tamque mira a fidelibus ſanitarum beneficia imperrantur, alium non eſſe, quam ſanctum Amorem noſtrum, monaſteriique Amorbacenſis primum abbatem, F

18 Accedit, eodem Keckio teſte, quod ram ex fonte, quam ex ſacello ſancti Amoris varia & ſtupenda plane ſanitatum beneficia ad ejuſdem Sancti invocationem fideles ſint conſecuti, antequam Legendam ſuam Beliſienſem afferret & Amorbacenſibus proponeret. Nihil vero ante id tempus, hoc eſt ante annum MCDXLVI nos aut quiſpiam Amorbacenſium de S. Amore Beliſienſi vel ſcivit, vel ſuis in precibus votiſve cogitavit. Omnes unanimi voce ac ſenſu ſanctum Amorem illum, quem olim fidei Chriſtianæ magiſtrum habuere, ſuis in neceſſitatibus in auxilium vocarunt, & ad ejus invocationem ejuſmodi beneficia conſecuti ſunt, qualia etiam poſtea & hodiedum conſequuntur. Eccui vero credibile ſit, ſanctum Amorem hunc noſtrum jam hic precantibus, & invocantibus ſe, ſuccurrere daſiſſe; alterum econtra Beliſienſem ei in hujuſmodi beneficentia officio ſucceſſiſſe, ac ejus interim partes ſuſcepiſſe, poſtquam illius Legenda eum quibuſdam ſacra-

rum

AUCT. G. C.

Deinde ex circuloris horſolis

ex patrocinio Sancti,

objectionum adverſariorum,

tamque in eos retorquet,

nomine ſancti,

apud quem multa hæc beneficia egris conferantur,

AUCT. G. C. rum ejus reliquiarum particulis ad nos pervenit? Signa igitur, quæ apud nos dudum facta sunt, & quotidie fiunt, pro nostro sancto Amore faciunt, & eumdem adhuc hodie esse ostendunt, qui ante trecentos & plures annos cultus a nobis est, Belisiensi sancto Amore ea ætate apud nos nondum noto.

ætate alterius S. Amoris, 19 Et vero ut distinctionem utriusque sancti Amoris statuamus, argumenta (præter jam aliata) non levis, ut existimamus, pondetis nos convincunt. Citatus supra libellus vulgarit sanctum Amorem Belisiensem anno DCXC defunctum esse dicit. Venerabilis Beda in Martyrologio suo ad VIII Idus Octobris S. AMORIS CONFESSORIS memoriam celebrat. Obiit Beda (Mabillonio teste) anno DCCXXXV. Ergo ante hunc annum etiam S. Amorem confessorem obiisse oportet, quem alias suo Martyrologio Beda inscribere non potuis-
B set. Sanctus Amor noster anno DCCXXXIV novi erecti monasterii modo curam suscepit, eamque per annos adhuc triginta tres gessit, ut ad annum supra DCCLX vixerit. Alius proinde sanctus Amor fuerit oportet, qui ante venerabilem Bedam, hoc est ante annum DCCXXXV, vel anno DCXC obiisse dicitur, & ab illo Sanctorum fastis inscriptus est. *Groppius hic recte argumentatur ad hominem, ut vulgo aiunt; sed argumentum, quod ex obitu venerabilis Bedæ desumit, validius adversarios ejus conflingeret, si constaret de puro Bedæ textu, ac certo scimus, Martyrologia sub nomine venerabilis Bedæ edita, ab aliis posterioribus hagiographis non fuisse aucta vel interpolata.*

de festitate Officii & Missæ 20 *Interea audiamus reliqua Groppii argumenta, quæ se pergit proponere*: Id ipsum innuit differentia cultus & Officii, quo sanctus Amor ille Belisiensis, ac noster in utroque loco celebratur. Belisiæ colitur Officio & Missa de communi confessoris non pontificis cum Euangelio SINT LUMBI VESTRI. Festum sancti Amoris nostri, antequam Legenda Belisiensis ad nos pervenisset, ab antiquissimis temporibus semper ab Amorbacensibus cum Officio & Missa de Abbatibus celebratum est. Post annos supra ducentos ab accepta sæpe dicta Legenda, subinde ab uno, sua pro privata pietate ceteris propositum fuit, ut Belisiensibus se conformarent. Verum cum rectius alii animadverterent, ejusmodi Officii Beli-
C siensis situm sancto Amori nostro ceo abbati non convenire, eo neglecto, antiquissimum morem & ritum retinuerunt, qui usque hodie ab Amorbacensibus servatur cum celebratione Officii de Abbatibus & Missa cum Euangelio: ECCE NOS RELIQUIMUS OMNIA.

sul de præfat. 21 Quod uno eodemque die apud Amorbacenses festum S. Amoris hactenus celebratum sit, quo suum Belisienses S. Amorem colunt, octavo videlicet Octobris, unum esse sanctum Amorem non probat. Perfrequens est in Martyrologiis uno & eodem die duorum vel plurium subinde Sanctorum cognominum memoria, quos male ob nomen idem confunderes, aut unum diceres. *Certe non sequitur, Sanctos ejusdem nominis & eodem die in Martyrologiis memoratos, in unum confundi posse: nam die XIV Februarii Majores nostri sex aut septem Sanctos homonymos, nomine Valentini appellatos, inter se distinxerunt. Sic etiam die XV Martii exhibuerunt Acta trium diversarum feminarum, quæ proprio nomine Matronæ appellabantur. Sic denique ad diem XIII Augusti, favente Deo, illustrabimus tres Sanctos, nomine ac re Magnos, quos ab invicem discrepare existimamus. Curiosus lector plures hujusmodi Sanctorum homonymorum distinctiones in D Opere nostro facile inveniet.*

Sanctum Amorbacensem confirmat ab aliis Belisiensibus diversum. aa *Nobis hoc loco sufficit confirmasse paucis hi. sce exemplis sententiam eruditissimi Groppii, qui tandem Disquisitioni suæ præviæ ita finem imponit*: Cum per injuriat temporum, *ait*, antiquissima ptimorum Amorbacensium abbatum gesta & monimenta interiissent, illorum etiam obitus memoria tandem intercidit. Fama tamen sanctitatis eorum perennavit, quam aliorum scriptorum libri conservarunt. Postquam vero constitutum a nostris fuit, sanctum Amorem, primum abbatem suum, publico cultu & Officio venerari, eaque occasione in scriptoribus Martyrologis aliisque ad diem VIII Octobris sanctum Amorem quemdam legissent, eum (de Belisiensi nihil penitus scientes) suum esse crediderunt, illique prædictum diem festum esse voluerunt. Denique Keckius ex sancti Amoris nostri cognomine eam in opinionem inductus est, ut S. Amorem Belisiensem apud nos coli crederet. Legerat forte, sanctum Amorem nostrum PEREGRINUM fuisse, & iode ex uno Amora duos fecit, unum abbatem, & alterum peregrinum, qualis etiam ille Beli- E
siensis ob susceptas peregrinationes dictus fuit. Verum vir bonus non legerat Widegerni episcopi privilegium sancto Pitminio concessum, in quo ejusdem S. Pitminii socii ac discipuli (e quorum numero sanctum Amorem nostrum non excludes) MONACHI PEREGRINI vocati sunt, ut jam alibi diximus. Sanctus igitur Amor noster, & abbas & peregrinus, atque unus idemque fuit; neque alium propterea longe huc advocare necesse est, qui ejusmodi nomen PEREGRINI sustineat. *Omnibus his Groppii rotuculis mature expensis, verosimillime judicamus*, sanctum Amorem *abbatem Amorbacensem ab altero confessore Belisiensi distinguendum esse, ut etiam ex parsgrapho sequente confirmabitur.*

§ III.

Laudatus scriptor exponit hodiernam S. Amoris veneretionem, & ostendit, semper a prudentioribus eam primo cœnobii Amorbacensis abbati exhibitam fuisse. F

Historicus Amorbacensis explicat, H*Ic iterum liberaliter transcribo eruditissimum Groppium, qui propter discussa Amorbacensium documenta istiusce victimatem magna fide dignus est, & utramque rem in titulo propositam pag. 47 & sequentibus Historiæ suæ exsequitur his verbis*: Cum sanctus Amor in hac mortali adhuc vita degens, ea jam sanctimonia claruerit, ut plurimi ab eo suis pro necessitatibus opem rogarent & impetrarent, etiam post mortem ab iisdem tanto majori cum fiducia & devotione in auxilium vocatus est, quanto jam certiores de animis ejusdem meritis & gloria fuerant. Inde ab obito suo sanctus Abbas coli a populo cœpit. Jam ante annos trecentos consuetudinem immemorialem fuisse, ad fontem S. Amoris peregrinandi, ibique Deo parvulos offerendi, litterarum Amorbacensium monimenta docent. Hujusmodi devotio in hodiernum usque diem magna cum religione observatur. Non vicibi modo, sed & longius dissiti, a quatuordecim & pluribus millibus, ad hunc sancti Amoris fontem & fscellom

voti

A voti cauſa peregrinationes inſtituunt. Omni anni parte ejuſmodi peregrinantes adveniunt: in æſtate frequentiſſimi ſunt, qui proles ſuas ſecum adferunt, ut iis vel ſanitatem per ſancti Abbatis merita impetrent, vel eidem pro jam accepta gratias referant, ſua vota exſolventes.

24 Miram inter cetera devotionis conſuetudinem & ritum in hoc ſancti Amoris ſacello vulgus obſervat. Qui caput vel collum, pectus, manum vel pedem dolent, ut ſanitatem conſequantur, vel ut eam conſecuti, gratos ſe ſiſtant, hujuſmodi membra funibus campanarum, in medio ſacelli ante presbyterium defluis, immittunt. Alii pedem, alii brachia, collum alii, alii denique pectus funibus implicaet, & his membris, manu opitulante, campanas attrahunt, ut aliquoties ſonum edant. Proles, quæ trahendis campanis impares ſunt, a parentibus aliiſve ſuis juvantur: qualis pulſatio æſtatis tempore, ubi populus frequentior advenit, diebus feſtivis & dominicis toto pene die auditur. Oblationes, quæ fidelibus Deo & ſancto Amori fiunt, variæ & copioſæ ſunt. Miſſæ votivæ tam ab indigenis, B quam advenis, per annum plurimæ curantur. Inter reliquos dies oppidani & viciniores feriam ſextam plerumque obſervant, quo ſacellum inviſere, ac ſuæ ibidem devotioni vacare ſolent. Alternis ſeptimanis etiam Conventus Amorbacenſis ad dictum ſacellum, qua placet die, accedit; ubi, uno ad aram faciente, cæteri horas minores, Sextam videlicet & Nonam recitant. Ut feſtum ſancti Amoris tam in oppido, quam in monaſterio celebretur, antiquitus ab abbatibus conſtitutum eſt, Utrum hactenus recte die VIII Octobris, quo alius ſanctus Amor Belilienſis colitur, celebratum ſit, ex iis definias velim, quæ ſupra num. 9 de diſtinctione utriuſque ſancti Amoris dixi.

25 Jam vero ex ordinatione reverendiſſimi ercheipiſcopalis Vicariatus Moguntini conſtitutum eſt, & in celebratione jubilæi Amorbacenſis promulgatum, ut feſtum ſancti Amoris primi abbatis Amorbacenſis quotannis die XVII Auguſti poſthac celebretur. In monaſterio quidem ſub ritu duplici ſecundæ claſſis celebrabitur. In ſacello Amorsbrunnenſi uſque huc ſacrum a parocho oppidi, incolis & accolis magno numero adfluenti- C bus, celebratum fuit. Cum id feſtum in dominicam inciderit, inſuper ibidem concio habetur. In eodem item ſacello publicur & feſtivus cultus divinus die ſecunda Paſchatis & Pentecoſtes (antequam hoc ultimo die Proceſſiones vicinorum locorum in eccleſiam monaſterii adveniant) a prædicto parocho mane peragitur, conſueta aliaa ſe divina in parochiali eccleſia iis diebus prætermiſſa. Quod item fit in feſto Viſitationis B. M. V., ubi magnus ſemper confitentium & communicantium numerus eſt. In feria ſecunda Pentecoſtes hactenus ibidem Indulgentiæ plenariæ ſunt; quas quivis, tunc impeditus, alio quoeumque die, cum primo illud ſacellum inviſerit, lucrari poteſt. Colitur S. Amor, & patronus in variis neceſſitatibus & afflictionibus invocatur, ut ex recitatis ſupra beneficiis per ipſum impetratis patet: videlicet in febribus, in capitis, dentium, oculorum &c. doloribus, in contracturis aliiſque infirmitatibus. Invocatur etiam a mulieribus prægnantibus, partui appropinquantibus, & in ipſo partu laborantibus; ab infœcundis, quarum permultæ ex ſancti Amoris fonte bibentes, fœcunditatem & prolem a Deo impetrarunt.

26 *Porro hæc omnia publicæ venerationis indicia, quæ hactenus relata ſunt, non alteri Sancto, quam primo Abbati monaſterii Amorbacenſis, ibidem ab eruditis exhiberi, memoratus Groppius evincere conatur ſequenti ratiocinio*: Diſtinctinnem utriuſque ſancti Amoris, Amorbacenſis & Belilienſis in Diſquiſitione prævia ſatis efficaciter probavimus. Dubium aliud reſtat, non oobis, ſed indoctis, quiſnam eorum in ſcello Amorsbrunaenſi hodie colatur, & colendus patro ſit. Sanctum Amorem noſtrum & Abbatem reipſa ibidem coli, hactenur diximus. Sed ſi indoctum rerumque imperitum vulgus de hoc ſancto Amore requiras, eorum non pauci Belilienſem nominabunt. Æquanimiter hæc ieſcitia vulgi perferenda eſſet, niſi etiam, qui ſaniores videri volunt, in falſiſſimam eam opinionem abirent, vel abire ſe ſimularenr. Quam erronee vero hujuſmodi ſentiant, & quam longe falſa rumore a veritate ebduci ſe ſinant, hic ex profeſſo (ut dicitur) demonſtrandum duximus; quod item in præfatione ad Vitam ſancti Amoris Amorbacenſis vulgi idiomate edi- E tam ſuſius alias præſtitimus.

27 Erroris occaſio hujuſmodi fuit. Cum ſanctus Amor vitam ſancte tranſegiſſet, etiam poſt obitum a populo veneratione & cultu Sanctis debito honotatus eſt; & quem ſecum in terris agentem, piiſſimum Patrem ſunt experti, poſtea regnantem in cælis etiam in auxilium vocarunt. Hæc populi in ſanctum Amorem devotio, pro temporum & rerum varietate, per ſecula ſeptem propagata eſt. Vitæ illius Legenda, quam Amorbacenſes conſcripſerant, interim per varios caſus & temporum injuriam deperdita. Videbatur ad augendam populi devotionem conducere, ſi quæ ſancti Amoris Vitæ deſcriptio vel Legenda haberetur, populo offerenda. Muratus circa annum MCDXLVI in monaſterio Clericus quidam, Joannes Keck, dum populi devotionem erga ſanctum Amorem in ſacello Amorsbrunnenſi, in oppido & clauſtro ocelis ſuis uſurpabat, de Sancti hujus vita indagare cœpit. Cum Amorbaci nullem reperiſſet, apud exteros inquirera non deſtitit, donec tandem epud Belilienſes ſanctum aliquem Amorem & illius Legendam raperit. Eam mox ſecum Amorbacum attulit, ut inde plura & nova Amorbacenſibus de ſancto Amoro dicenda habeset. Sanctum vero Amorem, hactenus Morbaci F cultum, iis encomintum coloribus depinxit, ut plane elium Sanctum efformaverit, atque re ipſa ſuit. Narravit etenim incolis & accolis, ſanctum illorum Amorem, quem hactenus neſciviſſent, Belilix requieſcere, ibique eoli. Cum præterea ſacras aliquot ipſius reliquias cum Legenda attuliſſet, populo (qui potius ſimpliciter credere, quam examinare hujuſmodi dicta ſolet) facile perſuaſit, Sanctum ſuum, quem coleret, Amorem, Belilix conditum eſſe.

28 Sed utinam vir devotus Legendam tam accurate ad veritatis lancem examinaſſet, quam pias ex illa pru populo exhottationes deprompſit. Næ ille omiſiſſet, quod inconſiderate fecit. Enimvero ſancti illiur Amoria Belilienſis Legenda, attento oculo & mente ſæpius perluſtrata, nec ad epicem ſancto Amori Amorbacenſi quadrat, prout ſupra num. 1 & a oſtendimus. Si autem tantæ Kechio diſcrepantia cognita eſt, neſcio, qua demum fronte, qua audacia, eam de ſancto Amore noſtro interpretari, atque hujus veneratinem in alterum hactenus ignotum transferre uſus fuerit. Ad ipſam Belilienſem Legendam hic cum erudito lectore provoco, ſi quondam illa luci publicæ danda ſit. *Conſuluimus plura manuſcripta*

AUCT. G. C. & detegit tandem, ob quam hic Sanctus Abbas

ab imperita plebe cum alio ejuſdem nominis Sancto confunditur,

eamque imparat hoas ruinam clerus.

AUCT. Q. C. *ſcripta Legendæ Beliſienſis exemplaria, quæ ad diem* VIII *Octobris in feriatis noſtris repoſita habemus. Sed reverâ ſanctus ille Amor Beliſienſis numquam vocatur abbas, & auſquam dicitur in Francania fuiſſe, vel ibidem fonti miram ſalubritatem precibus ſuis impetraſſe, quæ omnia de S. Amore Amorbacenſi abbate traduntur.*

qui Acta unius Sanctis applicant alterius (ut ſæpe fit) 29 *Hinc facile nobis perſuademus, Keckium Acta ſancti Amoris Beliſienſis ſancto* Amori *Amorbacenſi perperam applicaſſe, & alios poſtmodum Acta utriuſque Sancti homonymi commiſcuiſſe, ut non raro ſit, dum unius aut alterius Sancti geſta ignorantur: eam Acta S. Tatianæ martyris Actis S. Martinæ ſimilia circumferuntur, & Acta S. Ephyſii cum Actis S. Procopii confuſa ſunt, quemadmodum Bollandus ad diem* XII *&* XV *Januarii pag.* 720 *&* 997 *monuit. Sic etiam die* XVIII *ejuſdem menſis Acta S. Priſcæ cum Actis SS. Tatianæ & Martinæ coaptandantur, ut tomo* 2 *pag.* 183 *dictum eſt. In Opere noſtro tomo* 2 *Februarii pag.* 742, *tomo* 4 *Maii pag.* 144 *&* 304, *ac aliis ſimiles Actorum confuſiones annotantur. Nihil hic dicimus de S. Eugenio, cujus Acta ad diem* XIX *Julii diſcuſſimus: cum enim duæ abbatiæ in Germania corpus alicujus S. Eugenii ignoti martyris e cryptis Romanis ab annis aliquot obtinuiſſent, cœnobitæ iſtorum monaſteriorum Acta S. Eugenii vel Eugegii noti martyris ignotis ſuis Sanctis attribuerunt, ut nos ipſi tomo* 7 *Julii pag.* 35 *& ſequente obſervavimus.*

& ſuas ejusdem exemplo quadam excuſare conatur. 30 *Non tamen propterea Keckium de mala fide arguimus, qui videtur lanoque Legendam S. Amoris Beliſienſis ſancto* Amori *Amorbacenſi applicuiſſe, ut alterutrius Sancti veneracionem augeret, & ſatisfaceret vulgo, quod cupit eſſe geſta Sanctorum, quos colit. Forſan ille Keckius non admodum diſſimilis erat alteri bono viro, cujus mitram hac in re ſimplicitatem jam breviter indicabo. Cum pius ſanctiſſimi Ordinis Religioſus ab aliquot annis corpus ejuſdam Sanctæ ignotæ ex cryptis Romanis accepiſſet, hagiographos Antverpienſes rogandos putavit, ut ſibi elegantem iſtius Sanctæ Legendam concinnarent. Adeo autem erat liberalis, ut ipſis optionem daret, utrum eam ſub titulo virginis vel martyris aut viduæ repræſentare mallent, dummodo eam totam pulcris epiſodiis exornarent. Hagiographi illi ſuſpicabantur, ſeſe ab ignoto quodam ſub ficto Religioſi nomine irrideri. Quapropter conſulant amicum habitantem in eadem urbe, ex qua ſimplex iſte homo litteras ſuas miſerat, & prudenter inquirunt, an ibidem revera talis Religioſus ex illo Ordine commoretur. Veritate rei comperta, amicus ille ipſum hominem adit, & imprudentiam ejus redarguit, eo quod fabuloſam Legendam fieri peſtulaſſet ab iis, qui fabulas in Actis Sanctorum accurrentes improbare conſueviſſent. At vir minime malus ingenue reſpondet, ſeſe id eo ſine dumtaxat feciſſe, ut cultum hujus incognitæ Sanctæ illuſtriorem redderet ac longius propagaret.*

Dein ſcriptor ille ratiunculas quaſdam, 31 *His obitæ obſervatis, pergimus cum eruditio Groppio, qui deinde objecticas quaſdam opinioni ſuæ forſan opponendas ita dilat:* Interim leviſſimas viri ratiunculas diſcutimus, *inquit*, ex quibus ſe & alios in falſiſſimam opinionem ſeduxit. Primo ita ſecum ratiocinatus videtur, quod ipſum adhuc hodie aliqui faciunt: " Amorbacenſes, ſes oihil ſciunt de ſancto Amore ſuo, quem „colunt, nihil ſciunt de illius geſtis vita & ſe„pultura. Beliſiæ ſanctus Amor requieſcit, cujus „Legenda habetur. Igitur hic ille eſt, quem A- D „morbacenſes colunt„. Mira profecto concluſio ſcilicet, qualem vix in Dialecticis tyro condiderit. Concedimus, exactam notitiam de ſancto Amore, vita ejus & morte, Keckii tempore, Amorbacenſes haud poſſediſſe, quam fortunæ ac temporum iniquitate deperditam dolemus. At ſciverunt tamen, ſuum fuiſſe Apoſtolum, fidei Magiſtrum, monaſterii Abbatem, in vita miraculis claruiſſe, eam ſancte tranſegiſſe, ac propterea ſe in patronum illum vocaſſe, hactenus tam impenſe ac religioſe coluiſſe, plurima per eum beneficia impetraſſe &c. quæ ſane ſingula neſcio, quis ſanus ſancto Amori Beliſienſi aſſignatutus ſit. Eſto oeque hæc ſciviſſent Amorbacenſes; an propterea ſanctus Amor Beliſienſis ab iis coli ceoſeudus eſt, quod ſciatur, Beliſiæ ſanctum aliquem Amorem tequieſcere? Quid prohibet, duos vel plures ſanctos Amores reapſe diſtinctos in diverſis locis coli?

quæ opinionis ſuæ opponi poſſunt, 32 Attameo io probationem ejuſmodi ſalſe opinionis inſertut ſecundo: " Uoo eodemque die „feſtum ſancti Amoris Beliſiæ & Amorbaci ce- „lebratur; itaque nous & idem utrobique San- „ctus eſt„. Sanctorum hiſtoriæ plane inſcius eſt, E quiſquis ita argumentatut. Inſpiciatut vel obiter Martyrologium, oi plutibus in locis uno eodemque die, duo vel plures Sancti cognomines legantur, quorum unus in hoc, alter in alio loco colitut; quos conſoodere vel unum & eumdem dicere profecto audebit nemo, niſi qui hiſtorias Sanctorum malitioſe perverterit e voluerit. Uode eveoerit, quod Amorbacenſes hactenus feſtum ſancti ſui patroui Amoris eo die celebravetint, quo alius ſanctus Amor Beliſiæ colitut; item an id hacteuus bene factum ſit, ſupra diximus. Tertio dicitur: " Sanctus Amor, qui in ſacello A- „morsbrunneoſi colitur, peregrinus audit, qua- „lis fuit ille Beliſienſis; ergo hic in dicto ſacel„lo colitur„. Iterum falſiſſimum illatum. Beliſieoſis ſanctus Amor PEREGRINOS, hoc eſt vulgo ein pilgram a Romana ſua peregrinatione dictus eſt. Sanctos Amor & abbas etiam PEREGRINUS vocatus eſt, non quidem talis ac eo ſeoſu, qualis Beliſienſis fuit; ſed a ſuis in longinquas has terras itineribus, pro Chriſti amore & ejus prædicandi Euangelii gratia ſuſceptis, ſic dictus. F Neque ſolus Amor noſter, ſed & magiſter ejus ſanctus Pirminius, omoeſque hujus ſocii PEREGRINI dicti ſunt. Videaotur, quæ de hac re alibi ſupra num. 10, item patt. 1 num. 20 diximus. Ex his vero omnibus nihil pro Beliſienſi ſancto Amore eruitur.

eruditè diſſeritat, 33 Argumeutum ad ſpeciem efficacius alius excogitavit, quod vulgari libello de ſancti Amoris Vita inſertum eſt. Ait ille, ſanctum Amorem (Beliſieoſem putat) cum Roma Trajectum, quod juſſus fuerat, petgeret, per Germaniam & ſylvam Odonicam itet ſuum ioſtituiſſe, hicque in valle, quam hodie Amorsbrunnenſem dicimus, ſacellum B. M. V. inviſiſſe, & devotione ſua perſunctum, ſonti in eodem ſacello ſcatutienti data benedictione, a Deo virtutem ſalutiferam impetraſſe. Hac falſiſſima natratiuncula plurimi decepti ſunt, quorquot hactenus ſanctum Amorem Beliſienſem in dicto Amorsbrunenſi ſacello coli crediderunt. Falſiſſimum etenim eſt, ſanctum Amorem Beliſienſem ſacellum eo loci inviſiſſe, aut ſonti ibidem ſcaturienti eam virtutem impetraſſe. Qua enim ratione, qua via ſacellum inviſere potuit, quod ea ætate nullum ibi fuit? Ante tempora ſaocti Chiliani (hiſtoriæ Franconiæ peritis

A peritis loquor) nullam eccleſiam publicam Chriſtiani, quorum vix aliqui atque pauciſſimi in Franconia fuere, habebant. Inter veto ſancti Amoris Beliſienſis per has tersas inſtitutum unius fere vigiliæ adventum ſancti Chilianæ antevertit. Sed nec ipſa ſancti Amoris hujus Legenda quidquam de hoc ejus per Germaniam & Odinſylvaniam itinere, nihil de ſacelli hujus viſitatione, nihil de impetrata fonti virtute refert, cum tamen cetera illius geſta diligenter recenſeat; ut merito illiuſmodi narrationibus auctor fictionis & falſitatis coarguendus ſit. Ex quo ſane patet, quam enormiter decepti ſint, qui ſupernam illam fontis virtutem a Beliſienſi ſancto Amore impetratam crediderunt.

Et hunc ſuitum primo Abbati monaſterii Amorbacenſis exhiberi demonſtrat.

34 Fouti illic ſcaturienti virtutem ſalutricem eſſe non negamus, quam reportatæ ea eo tot ſalutes teſtantur. Sed eam nemo alius, quam ſanctus Amor abbas ſuis precibus & meritis eidem a Deo impetravit, ob id aliaque a ſe perpetrata miracula ab Amorbacenſi & circumſaſu pet Odinſylvaniam populo, conſtanti devotione cultus, & in apem vocatus, uti ſupra narratum eſt. Hunc

B ſanctum Amorem Amorbacenſes cum Apoſtolum ſuum & fidei doctorem, in monaſteri, eppidi, & totius marchiæ patronum elegerunt, ejuſque nomini inſigniri voluerunt. Ad hunc fideles omni tempore ſuas preces & vota direxerunt, de alio ſancto Amore Beliſienſi nihil umquam cogitantes, nihil ſcientes. Per hunc ſuum Amorem, quem primis & antiquiſſimis abhinc temporibus coluere, tot ſanitatum beneficia, aliaſque gratias conſecuti ſunt, nullo alio ſancto Amore pro iiſdem implorato. Perſiſtendum igitur in prima & antiquiſſima venetatione eſt, eaque ſanctus Amor abbas monaſterii Amorbacenſis in ſacello Amorsbrunnenſi, in monaſterio & oppido perpetim colendus. Venerentur Amorbacenſes ſanctum Amorem Apoſtolum, fidei doctorem & patronum ſuum conſtanti devotione; nec javidabit ſanctus Amor Beliſienſis, qui ſibi eam non deberi optime novit. Haud dubium eſt, quin Beliſienſes omni devotione eum proſequantur, & ſic utcunque ſanctus Amor ea, qua pro ſuis quiſque apud Deum meritis dignus eſt, veneratione apud ſua gaudebit. *Noble videtur hæc æqua conditio, qua Beliſienſes*

C *contenti fore confidimus. Nunc porro de rebus nonnullis incertis aut controverſis, ad hunc ſanctum Abbatem Amorbacenſem ſpectantibus, fiat ellc patriam ſtudio diſſeremus.*

§ IV.

Incerta Sancti patria, veroſimile vitæ inſtitutum, & dubius mortis annus.

Quidam putant, S. Pirminium & S. Amorem

JOannes Georgius ab Eckhart verbis § 1 num. 7 citatis tenuit, *S. Pirminium monaſterii Amorbacenſis fundatorem, & S. Amorem primum ejuſdem abbatem natione Scotos fuiſſe. Quinimo poſtea lib.* 27 *Hiſtoriæ ſuæ Franconicæ cap.* 20, *tom.* 2 *pag.* 83 *eandem opinionem ſeu traditionem clariet repetit his verbis*: Ferunt, ut ſupra jam diximus id a ſancto Pirminio Scoto fundarum, ejuſque primum abbatem Amatorem Scotum fuiſſe. Ego & hoc tempore Scotus ibi adhuc degiſſe veroſimile eſt. *Nemo miretur, Scotos ad terras a patria ſua tanto intervallo diſſitas peregrinatos fuiſſe, cum Bollandus noſter die* 1x *Februarii in Commentario prævio ad Acta B. Mariani Scoti tomo* 1 *iſtius meaſis pag.* 362 *ſtruderit, jam a decem ſeculis multos Scotos in variis Galliæ ac Germaniæ monaſteriis habitaſſe. Certe Wolfgangus Lazius in Opere ſuo de Migratione gentium lib.* 7 *quoſdam Boiorum Apoſtolos commemorans indicat, S. Pirminium natione Anglum ſive Scotum fuiſſe, dum ibidem apud eos pag.* 532 *ſic ſcribit*: Itaque miſeratus hunc tuentis reipublicæ Chriſtianæ caſum Wigbrodus, quiſpiam Anglus ſive Scotus, ad Boiarios iterum ad ovile Chriſti reducendos profectus eſt. At is eum parum efficeret apud Hugobertum Ducem, Odilonis patrem, conterraneos ſuos, qui majore pollerent dicendi perſuadendique auctoritate, vi æque continentia illuſtriori, Pirminium, Corbinianum, & Emmeramnum, ut ad Boiarios Chriſto reducendos profecti, operam ſuam in vinea Domini locarent, induxit.

natione Scotos fuiſſe;

36 *Lanius eodem libro* 7 *apud nos pag.* 233 *hunc Pirminium titulo* beati *donat, & eſſe ramdem variorum in Germania monaſteriorum conditorem, prodit his verbis*: De eccleſia Boiorum hæc propterea prolixius adduximus, *ut* quantæ E molis fuerit (*ut* ille inquit) illam condere, lector æquus intelligat; ad quam rem operam ſuadinmque ſuum contuliſſe beatum Pirminium, qui Altahenſe cœnobium conſtruxit, circa annos ſalutis DCCXLII, & Raſſonem quemdam Comitem Andacenſem, quem ſant Gaffeat Tentonici nominabant, gentilitii annales oſtenduot. *Hinc Thomas Dempſterus S. Pirminium inter populares ſuos retraſet, eamque ad diem tertiam Novembris in Menologio ſuo Scotico ita annuntiatt* Iu Boiia & Avaribus Pirminii primi gentis Apoſtoli. Hic Augiæ divitis abbas primus, infidelium converſioni plurimum adlaboravit, ab Augia inſula ſerpentes fugavit; alius u Meldenſi præſule. *Utram S. Pirminius ille futvis præſul Meldenſis, ad diem tertiam Novembris inquiri poterit cum Mabillonio, qui Seculo* 1112 *Bracdictino port.* 11 pag. 536 *Vitam ipſius obſervationibus præviis illuſtravit.*

ſed Gropius eo ſitnat, nos Aquitaniæ eſſe,

37 *Interea differentium audiamus* Gropplum, *qui potte* 1 *Hiſtoriæ Amorbacenſis cap.* 1 § 6 *negat*, S. Pirminium *vel* S. Amorem *natione Scotos fuiſſe, & memoratam Eckhardi opinionem rejicit hoc modo*: Primos loci (*nimirum monaſterii Amorbacenſis, de quo ibi agitur*) incolas pet F ſanctum Pirminiam, invitaore Ruibaldo Francheubergio Comite, ad ſylveſtrem & montoſam hanc ſolitudinem addoctos eſſe, ea jam dictis patet. Qua demum e patria ſinguli fuerint, quis divinabit? Scotos aliquos fuiſſe, Eckarto non negamus. Omnes ex Scotia ortos eſſe, non credimus. Ipſum ſanctum Pirminium natione Francum fuiſſe, Mabillonio certum eſt. Sanctum hunc ex eadem ſua patria ſibi ſecios, aliquos ſalrem, adlegiſſe, proviſſimum eſt credere. Sanctum Amatorem Pirminii diſcipulum ac primum loci abbatem, non ex Scotia, ſed Aquitania ortum traxiſſe, vel ſolum AMORIS ſive AMATORIS numen indicat, ſicut AMANDUS, AMATUS, & alia hujuſmodi nomina Aquitanica ſunt. Alios inſuper ea eodem regno adfuiſſe non dubitamus. Poſtquam vero (ſi vera Friſiua loquitur) ea ſocius S. Burchardi ad cellas Odonicas directi aliqui ſuot, Scotos inter illos fuiſſe, perquam credibile eſt. Sed & poſtea ſub Caroli Magni & Ludovici tempora Scotiæ nationis plures Amorbacenſe monaſterium inhabitaſſe, indeque ad Saxonum converſionem evocatos fuiſſe conſtat. Sancti Patto, Tancæ, Nortylas, Herruchus aliique Amorbacenſes

Digitized by Google

AUCT. G. C. *quæ ſententia Rabani Mauri erratica videtur,*

ſes abbates & primi Verdenſes epiſcopi, ea Scutis omnis, ejuſdem eccleſiæ chronico & Mabillonio aſſentiente, fuerunt. *Huc uſque Groppius, cujus ratiocinium nunc breviter examinandum eſt.*

38 *Imprimis non intelligimus, quomodo Mabillonio certum eſſe poſſit, S. Pirminium natione Francum fuiſſe, cum ipſe Mabillonius Seculo* III *Benedictino part.* 2 *pag.* 137 *in Obſervationibus præviis ad Acta S. Pirminii num.* 3 *notet ſequentia:* Pirminii patriam reticet Vitæ ſcriptor; nec ſatis indicat Hrabanus Maurus, qui Pirminium PATRIAM GENTEM ET PROPINQUOS DESERUISSE & GENTEM FRANCORUM QUÆSIVISSE affirmat. Nobis ariolari non vacat. *Nequr nobis divinare lubet. Sed ſi conjecturam facere liceret, ex proximis relatis Rabani Mauri verbis non prorſus improbabiliter inferremus, S. Pirminium non fuiſſe Francum natione: ſi enim Sanctus ille patriam ac propinquos deſeruerit, & gentem Francorum quæſiverit, ut Rabanus Maurus teſtatur, quomodo natione Francus dici poteſt, & vocari* peregrinos
B *apud eos, inter quos natus fuerat? Quomodo S. Pirminius, relicta patria, Francos quæſivit, ſi ea regna Francorum ortum habuerit? Hæc & ſimilia die tertia Novembris, qua Acta S. Pirminii illuſtranda ocurrerunt, fuſius diſcuti & ad ipsadium revocari poterunt.*

39 *Forſan aliquis cum Groppio adverſus hæc dicta mea aſſignabit Annales Benedictinos, in* ex hac ipſis neque ex Annalibus Mabillonii, *quibus Mabillonius ad annum Chriſti* 724 *lib.* 20 *num.* 65, *ſive tomo* 2 *pag.* 73 *poſtmodum de S. Pirminio hæc ſcripſit:* Tantum Francum fuiſſe, mihi conſtat. *At primo quærimus, unde Mabillio conſtet, S. Pirminium natione Francum fuiſſe. Cur iſtam ipſius originem ex vetuſtis monumentis non probavit? Cur Mabillonius hoc ipſo Annalium loco dicit, quod ſit incerta Pirminii patria & dignitas? Imo circa dignitatem ejus eruditus ille ſcriptor dubitat, an & ubi epiſcopus fuerit, quamvis ab auctore Vitæ parum arcuato fratrum epiſcopatus in caſtello Meltis habuiſſe dicatur. Deinde propter auctoritatem Hermanni Contracti admittit, S. Pirminium probabiliter chorepiſcopum fuiſſe, ſed quo in loco gefſerit officium chorepiſcopi, divinare non auſus, tandem hæc*
C *immediate ſubjungit:* Tantum Francum fuiſſe, mihi conſtat; &, ſi ſolum chorepiſcopus fuit, certe cum epiſcopali charactere. *Nobis ita explicandus videtur Mabillonius, actu ſignificare vellet, chorepiſcopum S. Pirminii certe Francum vel in Francia ſitam fuiſſe. Hæc ita interpretamur, at Mabillonium rum ſe ipſo reconciliemus. Si vera quis contendat, id de patrio S. Pirminii intelligendum eſſe, ſolidis argumentis hanc aſſertionem ejus confirmare oportebit.*

40 *Præterea ſupra laudatus Groppius ex nomine* S. Amoris *vel* Amatoris *infert, eum gente* atque ex nomine S. Amoris deducit poteſt. *Aquitanum fuiſſe. Verum hæc ratiuncula nihil aut parum nos movet: nam in Menologio Scotico Dempſteri & Camerarii inveniuntur plurima ſanctorum Scotorum nomina, quæ Latiais & Aquitanicis admodum ſimilia ſunt. Quapropter ingenue fatemur, patriam S. Amoris abbatis nobis ignotam eſſe. Si tamen hic Sanctus alicunde ſolida ratione Scotus, Anglus, aut Hibernus probari poſſet, haberemas novum argumentum, quo eum diſtinguteremas ab Amore Briſſenſi, qui in variis Actorum exemplaribus etiam ex Aquitania originem traxiſſe memoratur. Denique in illa hypotheſi S. Amori noſtro ejuſque ſociis optime convenirt nomen* peregrini, *de quo Groppius ibidem ſic*

ratiocinatur. Communi vocabulo omnes PEREGRINI MONACHI vocabantur, quod videlicet amore Chriſti, relicto natali ſolo, peregre in alienas regiones profecti Chriſtianam legem prædicandam ſuſcepiſſent. Exemplum appellationis hujuſmodi in Vita ſancti Chiliani (*erat hic genus Scotus, ut tomo* 2 *Julii pag.* 600 *diximus*) occurrit, ubi Geilana poſt illatam ſancto viro & ſociis necem, de abſentia eorum a marito Duce requiſita reſpondit, ſanctos viros juxta INSTITUTUM PEREGRINATIONIS SUÆ denuo exceſſiſſe. Widegernus epiſcopus Argentoratenſis in privilegio, quod ſancto Pirminio ejuſque Murbacenſi cœnobio conceſſit, omnes S. Pirminii ſocios & monachos, in quocumque monaſterio degentes, conſtanter, nec alio, niſi PEREGRINORUM MONACHORUM titulo appellat. Miſſionarios etiam jure meritiſſimo dixeris, qui hujuſcemodi miſſionis apoſtolicæ officio reipſa ſolertiſſima perfungentes, unu modo in tam aſpera ſylvis & montibus horrida regione verbum Dei diſſeminarunt, eamque cum incolis manſuetiorem effecerunt, ſed & Verdenſem apud Saxones eccleſiam profuſo ſanguine
E plantaverunt.

41 *Jam paucis agemus de veroſimili vitæ inſtituto, quod* S. Amor *profeſſus eſt, & quod ſe* Refertur veroſimile Sancti inſtitutum, *pe citatus Groppius pag.* 36 *Hiſtoriæ ſuæ Amorbacenſis explicat his verbis:* Sanctum Amorem ea Aquitania ortum fuiſſe, ipſum nomen indicat. AMATOR, AMATUS, AMANDUS, AMANTIA (quæ ſancti Amandi mater fuit) nomina Aquitanica ſunt. Ubi inſtitutum monaſticum ſit amplexus, in comperto necdum habemus. In Foſſatenſi monaſterio (quod poſtea ob translatas illuc S. Mauri reliquias inde nomen accepit) cum magiſtro ſuo ſancto Pirminio monachum fuiſſe, veroſimile eſt. Ab eodem ſancto Pirminio apud Odiuſylvaniam Chriſti fidem prædicante cum nonnullis aliis monachis adſcitus, vel ſua ſponte ad illum profectus eſt, ut ſuam illi operam in ea apoſtolico munere impenderet. Inde nomen PEREGRINI, ſicut & reliqui laborum ſocii, traxit. Sacerdotem fuiſſe, ejuſdem officii functiones probant: neque enim prædicare ſolum ſatis erat, ut Chriſti fides iis in partibus plantaretur, populi Eccleſiæ Romanæ aggregarentur, & fideles paſcerentur; inſuper Sacramenta conficere & adminiſtrare, pœnitentibus mores præbere, Miſſas dicere, ſacram Euchariſtiam diſtribuere, moribundos ſacro oleo inungere neceſſe fuit. Hæc vero ſacerdotum munia ſunt.

42 Quam ſedulo ſanctus Amor in promovenda Chriſtiana fide laboraverit, Chronica Witteburgenſia manuſcripta teſtantur. Conſtat ex iis, ſanctum Amorem cum ſuis, eo tempore convertendis Odiuſylvanis inſudaſſe, quo ſanctus Burchardus Wirceburgenſibus ſuam ſuorumque operam impendit; magnam etiam inter ambos amiciriam & conſuetudinem intercedſiſſe, & unitis viribus rem Chriſtianam mitiſice per Franconiam propagaſſe. Amorem eximia vitæ ſanctitate claruiſſe, eamque miraculis inſuper, eo adhuc vivente, a Deo confirmatam eſſe, Megiuſredus Fuldenſis Chronographus teſtatur: quæ vero hujuſmodi miracula fuerint, non expreſſit, nec ullibi illorum notiā hactenus prodita eſt. Præcipuum illud fuiſſe credimus, quod ſonti in ſacra ædicula B. M. V. eu ſanct-Amors-brunn ſcaturienti vim ægris ſalutem afferendi a Deo impetraverit. Eam præterea in variis languoribus, ac infirmis præcipue pueris, ſiequenter opem tuliſſe, inde conjicimus, quod uſque hodie contra varias

quod antiquiſſima inſtrumenta probatum deſiderant,

infirmi-

A infirmitates patronus invocetur. Quæ primis ab ejus obitu annis & ſeculis per eum fideles beneficia ſunt conſecuti, omnia intereiderunt. Ex poſterioribus aliqua ſuo loco referemus. *Non negamus, plerasque hæc veroſimilia eſſe; ſed ea veteribus teſtimoniis confirmata videre optaremus. Utinam ſaltem eruditiſſimus Groppius Chronica Mſs. Herbipolenſia, quæ hic citat, inter Probationes Hiſtoriæ ſuæ cum aliis inſtrumentis edidiſſet, & eorum antiquitatem præterpropter indicaſſet!*

& circa hucusque obitus tempus,

43 *Nunc referenda eſt diſputatio chronologica de anno, quo* S. Amor *abbas obiiſſe creditur, quam Groppius pag.* 37 *inſtituit in hunc modum:* Quo anno ſanctus Amor ooſter ex mortali hac vita ad æternam tranſierit, hactenus nullibi deprehendimus. Bucelinus in Menologio, Benedictus Cherle in Martyrologio Benedictino memoriam ſancti Amoris die XVIS Auguſti celebrant, quo juxta hos ſcriptores obiiſſe videtur. Sanctus Amor, quem venerabilis Beda ſuo Martyrologio ad VIII Idus Octobris inſcripſit, Beliſienſis ſit, neceſſe eſt. Ut annum, quo ſanctus Amor noſter

B veroſimiliter obiit, deprehendamus, veſtigia alia perquirenda ſunt. Inſcriptiones, quas alibi de fundatione Amorbacenſi exhibuimus, ſanctum Amorem monaſterio eidem annos quadraginta tres præfuiſſe dicunt. Id ipſum etiam alibi legimus. Si hos annos a fundatione hodierni monaſterii (quod etiam inſcriptiones innuere videntur) numerare velis, ab anno videlicet DCCXXXIV, quo ſanctum Amorem ei præfectum fuiſſe a ſancto Pirminio diximus, uſque ad annum DCCLXXVII ejus vitam deduces, in quo anni quadraginta tres ejus regimiois expleti ſunt, & ſanctum Abbatem obiiſſe oportet.

de eo Groppius diſputat,

44 Verum hic annorum euleulus non placet, quod ſanctum Abbatem ad eam ſenectam proveharet, quam illum inter tot tantoſque labores & ſudores attigiſſe, nemo facile credet. Ex omnibus circumſtantiis & indiciis colligo, ſanctum Amorem, cum jam novi & ſecundi in Odinſylvania erecti cœnobii abbas anno DCCXXXIV conſtituebatur, annorum minimum quadraginta fuiſſe. Cum jam olim ante annum DCCXXIV ſanctus Pirminius Angiam indeque Romam pergeret, ejus vices tum in monaſterio, quam in apoſtolica Miſſione in his

C partibus Amorem geſſiſſe, alibi diximus; ut jam tunc, anno videlicet DCCXXIV aut citius, trigeſimum ætatis annum attigiſſe credendus ſit: minor enim ætas ad hujuſmodi functiones, inter viros jam apoſtolicis laboribus maturos obeundas, a ſancto Pirminio admiſſa non videtur. Adde triginta his annis decem alios ſequentes uſque ad annum DCCXXXIV, quo novi cœnobii abbas factus eſt, & jam ætatis illius annos quadraginta numerabis. His iterum reliquos regiminis annos quadraginta tres adjice, & omnem illius ætatem ad annos octoginta tres perduces. Quis vero credat, Virum variis laboribus, itineribus, prædicationibus, innumeriſque curis fatigatum ad tot annos perveniſſe? Pervenire ad illos potuiſſe, non refragumur; ſed ætatem illi concedendam putamus, quæ non ſcile hominum fidem, neque noſtram de illius regimine traditionem excedat. Utrumque præſtare nos hoc modo putamus.

& quem anno Chriſti 769 aſſigit,

45 Dictum eſt ſæpius, ſanctum Amorem non unius hodierni Amorbacenſis cœnobii a ſua fundatione, ſed etiam primi illius jam ab anno DCCXXIV ſancto Pirminio ad Augiam diſcedente, curam & regimen ceu utriuſque abbatem geſſiſſe. Inſcriptiones ſupra citatæ & auctores, qui ſancto Amori quadraginta tres annos in abbatiali regimine tribuunt, inter utriuſque cœnobii præfectorum non diſtinguunt, uti diſtinguere oportuiſſet. Concedimus etiam nos juxta inſcriptionum ſententiam ſancto Amori annos quadraginta tres; ſed quorum primos decem in regimine primi & antiqui monaſtarioli ab anno DCCXXIV, reliquos vero triginta tres ab anno DCCXXXIV in novi cœnobii regimine conſumpſit, quod denique anno DCCLXVII eum vita abſolvit, eum ipſe annum ætatis ſeptuageſimum tertium ageret. Judicamus itaque, quantum ex adductis hactenus rationibus & indiciis judicare licet, ſanctum Amorem circa annum DCCLXVII die XVII Auguſti obiiſſe, anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo tertio, eum utrique monaſterio Amorbacenſi per annos quadraginta tres ſancte præfuiſſet. Juxta hæc autem revocata & emendata volo, quæ in præfatione ad Vitam S. Bilhildis anno MDCCXXVII editam pag. 16 de obitu hujus ſancti Abbatis; item de ejus ſucceſſore ſancto Pattone, & iſtius ad cathedram Verdenſem evectione in notis ibidem dixi: neque enim tunc facultatem & occaſionem habui, ſicuti modo, documenta Amorbacenſium penitius inſpiciendi. E

nihil certi ſtatuitur.

46 *Quandoquidem ſenectus octoginta trium annorum etiam in homine laborioſiſſimo non eſt adeo prodigioſa, ut ex hac aliquid certi circa emortualem* S. Amoris *annum ſtatui poſſit, non audemus negare, hunc ſanctum Abbatem uſque ad annum Chriſti 777 vixiſſe. Accedit, quod antiquæ Amorbacenſium inſcriptiones innuant,* S. Amorem *uni eidemque monaſterio, quod anno 734 conſtructum eſt, quadraginta tres annos præfuiſſe. Certe apud Groppium pag.* 10 *Hiſtoriæ Amorbacenſis in pervetuſta inſcriptione leguntur hæc verba:* Anno Nativitatis Domini DCCXXXIV, Indictione Romanorum ſecunda, regnantibus Leone III & Conſtantino V imperatoribus, ac Romanæ Eccleſiæ Præſule Gregorio III, fundatum eſt monaſterium Amorbach per S. Pirminium.... Præfuit monaſterio prædicto ſanctus Amor abbas I, jam nominati Pirminii diſcipulus, annis XLIII, locuque vocabulum indidit. *Cum hic diſerte dicatur* S. Amor *quadraginta tres annos præfuiſſe monaſterio* prædicto, *videtur agi de uno eodemque cœnobio, quod anno Chriſti 734 fundatum eſt. Sed quia contrariæ Groppii rationes non carent probabilitate, nihil certi ſtatuimus de tempore mortis ejus, & initio hujus Commentarii in margine eam anno* DCCLXVII *vel* DCCLXXVII *affiximus.* F

§ V.

Præcipua Sancti geſta ex traditione & documentis Amorbacenſibus.

Sancti hujus patria & profeſſio,

Cum nobis aliunde non ſupperant inſtrumenta, ex quibus Acta hujus S. Amoris *eruere poſſimus, hic iterum ſequimur ſæpe laudatum Groppium, qui pag.* 38 *& ſequente Hiſtoriæ Amorbacenſis ex domeſticis monumentis aliiſque ſcriptoribus ea ſic narrat:* Sanctus Amor monaſterii B. M. V. in ſylva Odonica primus abbas, ſancti Pirminii diſcipulus & natione Aquitanus fuit. In Foſſatenſi cœnobio (ut veroſimile videtur) monachum juvenis induit, in quo antea ſanctus Pirminius regulare inſtitutum etiam amplexus fuerat. Ad hunc, in ſylva Odonica Chriſti iidem prædicantem, cum nonnullis aliis monachis profectus, ſtrenuam in eo apoſtolico munere ope-

Digitized by Google

AUCT. G. C.

ram eidem navavit. Ex eo prædicationis officio, quod, relicta patria, in longinquam hanc regionem petegre profectus amore Chriſti ſuſceperat, nomen PEREGRINI cum reliquis ſancti Pirminii ſociis acquiſivit, Sanctus vero Amor hujuſmodi officii partes ita ſtrenue ac ſancte adimplevit, ut poſt magiſtrum ſuum ſanctum Pirminium, cum hic alibi ageret, primus atque præcipuus apoſtolicæ Miſſionis illius promotor ac præſes extiterit. In obſervantia regularis ac ſanctioris vitæ ſtudio ita etiam excelluit, ut ceteris præfetti mereretur.

apoſtolicus ardor.

48 Cum ſanctus Pirminius ante annum DCCXXIV Augiam pergeret; eum ex Augia pulſus anno DCCXXVII rediens in Alſatiam diſcederet, ſancto Amori diſcipulo ſuo ſuſceptæ prædicationis manus, per ſe ſuoſque ſtrenue promovendum, ac curam infuper monaſterii in eremo Odinſylvaniæ mandavit, & abbatem illius eſſe voluit. Interim Comes Ruthardus & Carolus Dux ad repetitas ſancti Pirminii monachorumque preces novum illis monaſterium condunt, cujus exſurgentem fabricam ſanctus Amor maxime curavit. O-

B pere tandem conſummato, etiam novi hujus cœnobii abbas ſanctus Amor conſtitutus & confirmatus eſt. Quo vero felicius ſanctus Amor commiſſam ſibi provinciam exequeretur, ac religionem Chriſtianam in Odinſylvania longius proferret, jam maxime ſtudioſus fuit. Cum S. Burchardo; qui apud Wirceburgenſes Chriſtianam rem maximopere promovebat, ſanctum Amorem noſtrum arctam amicitiam coluiſſe, manuſcripta Wirceburgenſium Chronica teſtantur. Sanctos hoſce viros de tanto negotio, quale uterque agebat, conſilia ſæpius contuliſſe, nullum dubium eſt.

Induſtria ad ſtabiliendam fidem Chriſtianam.

49 Sanctus Amor ad roborandam apud Odinſylvanos ſuos Chriſtianam religionem, indequé latius propagandam, medio huic rei aptiſſimo uſus eſt, cum puerorum inſtitutionem in primis curavit, atque eum in finem ſcholas in ſuo cœnobio aperuit. Noverat Vir ſanctus, quod cerea ſit pnerorum ætas, & ad recipiendas quaslibet formas aptiſſima. Igitur ut in tenella adhuc ætate præceptis & Chriſtianis ſacris imbuerentur, curam & diligentiam omnem adhibuit. Ipſe pueros & puellas advocare ad ſe, ipſis blandiri, animoſque eorum lucrari primum ſatagebat. Tum prima Chriſtianæ fidei elementa, preces, aliora denique præcepta edocere, & ad omnem honeſtatem

C conformare. Grandiores factos & aptiores litteris inſtruere, applicare ad ſtudia, ſanctioribus ſcientiis erudire. Tantus in pueros Amoris amor parentes etiam in ſanctis Abbatis amorem provocavit. Ipſi filios ſuos ſancto Abbati certatim offerre, curæ illius ac inſtitutioni reliquere, ac tandem Chriſtianis moribus & ſcientiis probe exeultos ab eodem recipere.

miſericordia erga ægrotos.

50 Alii eorporum etiam ſanitatem pro filiis, cum ægrotarent, a ſancto Viro expetiverunt. Cum infantes recens nati vita periclitari videbantur, ſancto Abbati ad baptizandum oblati ſunt, ut eum ſacro baptiſmate ſanitatem inſuper (quod frequentiſſime contigit) iiſdem conferret. Interim ſancti Amoris fama latius diffunditur, augetur populi concurſus undique ad eum confluentis, opemque præſtolantis. Sanctus itaque Vir, cum magnis eſſet apud Deum meritis, variis in infirmitatibus, præcipue vero febre laborantibus opitulatus eſt. Ut vero perpetuum ac præſens ſemper remedium adverſus varios languores aliquando defuncta, poſt ſe relinqueret, fonti ad primævi monaſterii eccleſiam, beatæ Mariæ virgi-

ni ſacram, ſcatentieni, ſuis precibus ac meritis a D Deo miram virtutem impetravit. Solebat Vir Dei cum ſuis, poſtquam novum monaſterium recepiſſent, frequenter eccleſiam, ubi initio habitaverant, accedere, ibique Dei Genitricem maximopere venerari, ut merito ſacra illa ædicula ob ſancti Amoris frequentiam & impetratam ſalutiferam fonti virtutem a poſteris AD FONTEM SANCTI AMORIS appellata ſit. In multis poſtea ac variis languoribus ſanctus Abbas, inter cælites jam aſſumptus, opem ſuam in hac facta æde ſe invocantibus exhibuit, exhibetque adhuc, quod ex recenſendis infra ejuſdem miraculis vel beneficiis hujuſmodi patebit.

cura pro monaſterio ſuo,

51 Quam ſolicitus & ſtudioſus ſanctus Abbas eum ſuis ædem ac tem Chriſtianam in Odinſylvania promovit, tam beneficus ac liberalis in ſubjevsndis incolarum aliorumque indigentium neceſſitatibus fuit. Erectum recens monaſterium amplis multiſque prædiis, ſed plurimam partem adhuc ſylveſtribus & incultis, fundatores dotavetant. Monachis, qui potiſſimam operam inſtituendis animis & animabus lucrandis collocabant, ad excolendos agros multum tamporis non ſuppe- E rebant. Interim non deerant, qui continuo a monachis opem peterent. Ut eorum precibus & indigentiæ faeerent ſatis, ex monaſterii prædiis, quæ pro ſuſtentatione ſua excoletent, ſub annuis cenſibus monaſterio ſolvendis, tradiderunt. Qui in propinquo monaſterii ejuſmodi bona acceperant, domos inſuper in eadem vieinia, ut iis excolendis vieiniores eſſent, conſtituebant. Hos imitati ſunt alii, qui vel ex quotidianis eleemoſynis a monaſterio acceptis, vel ex alia eidem monaſterio collocata opera ſuum inde victum capiebant. Ea denique ratione factum eſt, ut ſequentibus ſeculis, exciſis hinc inde veptibus, regio in agros exculta manſueſceret, ac populus eam frequentior incoleret. Sed de hoc ex inſtituto alibi.

aliorum ſedulo veſtigiatur ea de amoris virtutibus,

52 Ceterum cum ſanctus Abbas tot tantoſque labores in efſetendare Chriſtiana, in adjuvandis proximis, eorumque neceſſitatibus tam corporis quam animæ ſuecurrendo ubiret, ut hujuſmodi negotiis ſolum & unice totus incubuiſſe videatur; ſuos nihilominus in clauſtro monachos verbo & exemplo, iis ſanctioris vitæ præceptis, eaque F doctrina inſuper inſtituit, quam poſterus orbis & univerſa Eccleſia in iiſdem eum æterna laude ſuſpexit. Adeo ut ſancti Amoris monaſterium doctrinæ & ſanctitatis promptuarium haberetur, ex quo ad gentium converſionem doctores, ad inſtituendas eccleſias rectores & epiſcopi evocati ſunt, qui adepti hujuſmodi dignitates, gloria ſanctitatis & martytii palma eaſdem condecorarunt. In hoc uno ſanctorum adeo Patrum ſucceſſores & filii infelices ſumus, quod tantarum virtutum & præclare geſtorum cognitio ad nos integra non pervenit, temporum ac bellorum injuriis plutimum oblitterata. Cetera, quæ poſt temis ad nos uſque ſeculis per ſanctum Amorem fideles beneficia impetrarunt, ex plurimis panca annotata ſunt, quæ paulo infta refetemus. Denique ſanctus Vir plenus dierum & meritorum circa annum Chriſti DCCLXVIS, cum a mane uſque ad veſperum vitæ in excolenda vinea Domini ſabbaoth, portans pondus diei & æſtus, indefeſſe labotaſſet, vocatus eſt per beatam mortem in cælum, ut a divino Patre familias æternæ beatitudinis denarium reciperet.

53 *Ex Meginfredo Fuldenſi apud Trithemium generaliter novimus*, S. Amorem *primum monaſte-*

cum vetera ejus Acta bellis incendiisque perierint,

A *monaſterii Amorbacenſis abbatem eximia vitæ ſanctitate ac multis miraculis coruſcaſſe. Utinam ſingularia ejus geſta, quæ hic tranſcripſimus, ſimili teſtimonio confirmarentur. At fruſtra id optamus, cum antiqua monaſterii Amorbacenſis monumenta bellis ac incendiis perierint, ut Gropius pag. 59 teſtatur hac narratione:* Amorbaeum annos vixdum duodecim ſuis ab incunabulis fleterat, cum ad Hunnis ſive Hungaris, eorum fere Germaniam ferro & igne depopulantibus, ſuccenſum & in cineres redactum fuit. Anno 910 barbari diœceſim Wirceburgenſem miſere vaſtarunt. Anno 915 iterum irrumpentes uſque ad Fuldenſe cœnobium penetrant, illudque, Trithemio teſte, ſuccendunt. Denique anno 923 iidem Franciam Orientalem, Alſatiam, Sueviam, Saxoniamque cæde & igne ſenſtrunt. Una harum tempeſtas Amorbaeum noſtrum invaſit, quæ id, monachis aliquot trucidatis, cereris in fugam actis, bonis omnibus exeuſſit ac tandem igne conſumpſit. Jactura ſane graviſſima, quam chartarum ac primorum privilegiorum ſimul incenſorum amiſſio acerbiorem reddit. *Deinde hiſtoricus Amorbacenſis ibidem ſuſe pergit narrare,* B *quomodo ſequentibus ſeculis idem monaſterium ſæpius omnino devaſtatum fuerit. Si quid denique tunc ex litteraria ſupellectile manus hoſtium evaſerit, aut poſtea ſcriptum fuerit, id in ſeditione rebellium ruſticorum, & in Brandenburgico Suecicoque bello magna ex parte periiſſe ſuſpicamur, ut apud Gropium pagina ſuperius citata & ſequentibus videre eſt. Itaque fidem peculiarium geſtorum S. Amoris, quæ ſupra ex traditione & domeſticis documentis Amorbacenſium retulimus, penes narratorem collaquimus.*

§ VI.

Poſthuma Sancti gloria ex fonte, cui miram ſalubritatem precibus ſuis impetraſſe traditur.

in ſacello Deiparæ,

SÆpe memoratus auctor Hiſtoriæ Amorbacenſis certius teſtimonium reddere poteſt de poſthuma S. Amoris gloria, quæ hactenus perſeverat, & quam pag. 40 & ſequentibus ita deſcribit: Sanctum Amorem, cum inter mortales ageret, miticulis eluruiſſe, Meginfredus Fuldenſis aliique teſtantur. Diximus ſupra, eumdem permoltis infirmis ſanitatem, ac fonti præterea in ſacello B. M. V. ex ſanct-Amors-brunn dicto, ſiteurem ſanatricem ſuis precibus & meritis a Deo impetraſſe. Cum ſanctitatis atque operum ejus fama longe lateque percrebuiſſet, tum fons ille, tum monaſteriom, in quo Vir ſanctus degebat, voce populi ab eo Amors-brunn & Amorbach in hodiernum uſque diem cognominari conſuevit. Poſt mortem Deus Servi ſui ſanctitatem & merita, plurimi eo loci ad invocationem ejus præſtitis beneficiis, declaraſit, ubi magno populi concurſu & religione colitur. De utroque hic pro tanti Patris noſtri gloria diſſeremus; de ſacello B. M. V. ad fontem Amoris, ſulgo ex ſanct-Amors-brunn.

quæ media hora ab Amorbacenſi monaſterio diſtat,

55 Saers hæc ædicula primitus beatiſſimæ Dei Genitrici, poſtea ſancto Amori, conſecrata eſt. Dimidio horæ ab Amorbaco verſus Occidentem diſtat, circumſurgentium montium ſinu recepta. Originem ſuam per monachos noſtros Amorbacenſes accepiſſe, plus quam certum eſt. Eo loci ſanctum Pirminium, eum ſocios ad hanc etiamum adſocatum, primas ſuas cellulas ſeu monaſteriolum conſtituiſſe eamque eccleſiam erexiſſe, alibi diximus. Illam aliquoties a tanto tempore reſtitutam & ab antiquitate vindicatam eſſe, extra dubium eſt. Denique a monaſterio parochiæ Amorbacenſi addita fuit. Poſtquam nonum ſub ſancto Amore, eo, quo bodie conſtitit, loco monaſterium ſurrexit, ſanctus Abbas eum monachis ſuis ſæcellum illud frequenter divinæ Matris amore inſiſſe. Horum exemplum ſecutum etiam a ſulgus, ſanctiſſimum peregrinationis hujuſmodi morem magna cum religione ad hæc uſque tempora conſervat. AUCT. G. C.

agroti ſitientes adeunt fontem,

56 Sequentibus ſeculis iterum ea fodalibus ooſtris aliquot ad eam ſacram ædem ſubinde habitaſſe, antiqua litteratum monimenta docent. Sub abbate Ludovico ebrita occurrit, in qua cœnobita quidam e noſtris nobilis Henricus de Roſenberg ad præfatam eccleſiam ſancti Amoris anno MCCLXXIII viſiſſe legitur. Denique ſancti Amoris ejuſque fontis rumor adeo per omnem fere regionem diffuſus eſt, ut etiam ex diſſitis longe plagis magna huc ſi veniant, qui per merita ſancti Abbatis ex ejus fonte levamen pro ſua quiſque infirmitate quærunt referuntque. Fons iſte in ipſa æde ſacra ad latus Septemtrionis limpidiſſima ac divita vena ſcaturit. Lapis, quo pavimentum ſternitur, fontem ita eludit, ut nemini impedimento vel offendiculo ſit. Rotundo tamen ac unius fere pedis foramine excavatus eſt, cui in exiguula ſeyphus, qui aqua hauritur, adhæret. Aqua per ſubterraneum meatum in parietem ante fores ſacræ ædis eiſternam effluit, ubi infirmi lavant, aquis intingunt, ac frequenter accepto levamine gaudentes ad ſua redeunt. Lavantes aut intingentes ſanctiſſimæ Trinitatis invocationem adhibent, dicentes: IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI. AMEN. B E

hic carmine,

57 *Deinde Gropius ibidem teſtatur, Amorbaci in antiquo Ms. codice conſervari metricam hujus fontis deſcriptionem, quæ ſic ſonat:* F

Non te ſuſpenſum per longa exorſa tenebo,
Lector, nec labyrinthæis ambagibus utar,
Hoc quid ſpectet opus. Jacet extra mœnia noſtræ
Urbis Amorbachæ, millenis paſſibus æqua
Ante ſupinatos collis & amœna vireta
Vernans arbuſtumque, velut prunumque pytumque
Parva quidem ſtructura ædes, adeoque vetuſta;
Condita AMORE olim, magnis ſed magna miſcelis.
Huic, adverte, ſubeſt media teſtudine templi
Ebullitque magis vitro pellucidus amnis,
Fons ſacer, alluitans medius per humentia ſaxa
Ad loca delubro contermina murmure dulci,
Mox facilis partes ubi ſe ſis findit in ambas,
Deaeroſum ſurſus Weilabaeum, ubi linea largo
Pubeſcit fœtu, quadrilaterum undique muro
Quadris ſepitur ſaxis: nam læva ſuperanas
Ædes indigitat reſidis, qui arcana ſiſuro
Mente ſerenata pandit, fontanaque ſervat *
Portitor hanc ſerecundus aquam. Mirabile dictu!
Inditus eſt olli ſigor & cæleſtis origo,
Numen divinum pluoe, divinaque virtus
Artus reſtituens hebetes, moribundaque membra.

* *forte* ſervans

AUCT. G. C.

Fluctuet haud quidquam tua mens, probat impia turbs
Factum, oculiqua probaot, ses ipſæ eradere coguat.
Nsm cum morbus adaſt maleſanus, & oſſa medollia
Mollibus exſiccat, laeteutibus ubera matrum,
Uberu nilque juvant, medicæ uil herba ſalubris.
Cumque locum querulis implant crociatibus omuem,
Sauguiuis auctores metuunt, eupiuntque, dolentqoe
Attoniti, tandem msjores indu lavaros
Expenduat memores (euoctis viſuqoa ſtupendom)
Vincit itar durum pietas, & iuhoſpira cœaa;
Viocitqua pluviaſque, niveſqua, albaſque pruinas,
Nec titubata ſolo durant veſtigis duro,
Pectore anhelato ad templum pia dona frequentar
B Ceteraque impreſſis msoibus ſua lumiua habeutas
Pargour; otque choro ſacrum pæsoa dedare,
Membra liqoore rigaot iofsutum, & eorpora tingunt
Ægra ſuperſuſis undis, bis terqne vocando
Auxilium ſaoctæ Triadosanta omuia. Et eece
Protious ipſa ſogit mscies, ſugit oreque pallor,
Exhaoſtæqua ſimul redeunt in priſtina vires.
Inſcios haud eauſam ſataget feratariat ultro.
Id præſtar Deos AMORIS virtutis amore.
Nonc uuoc iugemioct naſo eriſpaore eachinnos
* pro ſubſannandi id eſt irridendi
Hoc ſuper, intcodat ſanuandi *ſortitar arcum
Impios ore: procul tales abſunto piofani.
Tu geminas huc flecte aeies, hunc reſpiea fontem,
Hic fons, hic aſt, ſaoare quem fæpius audis.
Idecus argo arvis noſtris AMOR atqnu patronus
Glorios i fontis, noſtratum gloria gearis,
Ganris Amorbacæ, ſsc qui ſa fluminis alveus
Oſtendit oobis, fac udis faucibus ndus
Perſtar, & areſeat ſtillans non maſtibus ullis:
C Quin msgis stqna magis lungævo sramite cutrans
Nactar, in Eoam Heſpetiamque ſslutiſer oram
Ambroſium diffundat. Id (auxiliare) precamur.

& anagrammate celebratum,

58 *Saſpicor ab eodem posta compoſitum eſſe* anagramma, *quod ibidem dirigitur ad parvulos hoc modo*; Fons ſaocti Amoris peregrini ſalutifes & dos. *Tum per litteraram transpoſitionem mutatur in hanc ſententiam:* Morſus infautis ægri ſano; certa prodaſt, fili, *Denique posta ad iſtud anagramma ſuum alludit ſequentibus verſiculis:*

INFANTES ÆGRI morbus dum pectora mordat,
Mordet & axilem, quæ tegit oſſa, cutem.
Dos ergo msgna adſum, MORSUS ſacroque repuntu
Hos (CERTE PRODEST) SANO liquore meo
Ergo vcui dilacte, vcoi formoſola FILI.
Sanantem fuecum ſi ſitis, iude bibe.

cujus olim ſalutiferam Gregorius

59 *Poſtquam eruditus Hiſtoricus Amorbacenſis hæc carmina retulit, ad ſilum narrationis ſuæ* reverſitur *in hunc modum:* Ab antiquiſſimis longa temporibus fideles variis in langnoribus ac infirmitatibus eu fauori Amoris fonta opem bauſiſſe ac ajus ex facello retuliſſe jam ante annos farmu tteceotos nomm omnibus ac perſpicuum exſtiit, omnium ore ac ſeuſu comprobatum fuit. Cum poſt annum MCDXL ſupraditus presbytet Joannes Kack in mooaſtario Amorbaceoſi morarus, magoam populorum advantaorium fraquentiam & cultom aiga ſanctom Amoram, & quæ ad ajus invocationam a Deo conſaquabaorur, auailia cooſpicerat, eumqua præterea ſaſtum ſancti Amoris iam iu elaoſtro qoam iu oppido calebrari videret, hujaſmodi piceati fomantom miuiſtrare cupiens, da Sancti illius Vita & reliquiis (quarum uullam Amorbaccuſes notitiam aot portionem poſſidebant) iudagara cœpit. Tandem da ſaucto aliquo Amore io Beliſiaoſi virgiuum cœoobio requieſcenti certior factus, eo profectos eſt, & ab abbatiſſa Lagaodam ſacraſqua aliquot reliquias impetrsvit, qoas Amorbacum attulit. Vir alioquin bonos in ao deceptus eqoidem eſt, quod Beliſianſi illi ſancto Amori rribuenda putavarit, qoæ primo Amorbaceoſiom abbati daberi, argumenta u uobis ſuperios allats probaut.

60 Hoc unum vcro ex iſtis hie aruimus & notsmus, jam *tunc* temporis, circa annom videlicet MCDXL atqoe antu, msgnum ad ſancti Amoris noſtri ſacellum & foorem populi accurſum, plurimsque ab eo beneficia impetrata fuiſſe, antequam ſanctus ille Beliſianſis Amor apud oos inoraſceret, aut ſacræ quædam ipſius reliquiæ cum Vitæ Legends ad nos adferrantur. Cum vero beneficia ajuſdam per ſanctum Amoram cælirus conceſſa a noſtris ootata oon fuiſſeor, aut certa alias adootata dudum iotercidiſsent, citatos ſæpe Keckius, qui ſancti Amoris calrum egregie promovit, ea chsrtis commendare cœpit, qoæ fui apud Amorbaccuſrs hoſpitii rampore varii eonſequebsnntur. Post ipſum a noſtris ſlia, ſed admodum paoca, littaris eonſignata fuot; plurimis, qoiau confecuti fuerant, iodicare uagligantibus. Aliorum raſtes ſunt tot votivæ tabulæ aliaque anathemata, in ſancti Amoris facello fuſpenſa, qoorum tamen & ipſorum permulta freqoanter dilacerats, a blattis & varmibus corroſa, ab Ipſo polvere & aotiqoitata conſumpta ſont. Ex reliqois hujuſmodi figois & beneficiis paoca pro gloria ſancti Parris ooſtri Amoris hic attuliſſe faris ſit.

prælibat S. Amoris abbatis attribuit.

§ VII.

Mirscula, quæ ad fontum ſancti Abbatis ab anno 1446 oſque ad anoum 1712 eontigerunt.

Jam a nonnullis fere annis

Diligentiſſimus Gropplus pag. 42 & ſequentibus Hiſtoriæ ſuæ Amorbacenſis exhibet miracula quædam ſive beneficia, per interceſſionem S. Amoris abbatis collata, quemadmodum ſupra promiſerat. Quamvis ea non ſatis exacte diſponantur ordine anaerum, quibus patrata ſunt, tamen haud dubie hiſtoricus iſte ſecutus eſt ordinem chronologicum, quo illa litteris conſignata invenit. Quare nos eamdem ſerlem ſequimur, & ea damus his ipſis relatoris verbis. Anno MCDXLVIII oarravit Joannes Loſsa ex psgo Rudauan oriundos, matrem ſuam olim magno fervore ſanctum Amorem coloiſſa; atque iu ſingulos annos una miolmum vice ad cjus facellum & ſootem peregrinati foliram eſra. Cum aliqoando fratri cjus Conrado adhoc quinquenii quinqua in guttura ulcera axcreviſsent admodam oraotia, & maguo cum dolore in totidam foramloa aperta fuiſseut, quæ continua faoia maoabantur, oolloqua madicamina curari potersnt; mater filium in inſtituta a ſe peregrioa-

A egrioratione ad ſancti Amoris fontem adduxit, ac ex fonte vulnera lavit. Mox puer convaluit, cicatricibus nihilominus relictis, quas deinde plurimis in reliqua vita oſtendit, receptæ per ſanctum Amorem ſanitatis indubitata teſtimonia.

Anno MCDXLVI mulier in oppido Amorbach vehementem oculorum dolorem perpetiens, ſancto Amori vivam quotannis oblationem, hoc eſt gallum vel gallinam, offerre promiſit. Facto voto, brevi poſt convaluit.

mulieres in partu periclitantes,

62 Cum anno MCDXLVI Petri Lutzel civis Amorbacenſis uxor, Anna nomine, uterum ferret, fœtum ultra annum geſtavit, nec edere valuit. Mulier hinc plurimum conſternata, ad ſacellum ſancti Amoris pergit, eumque in auxilium vocat. Precibus votum addit, ſe, ſi puerum paritura feliciter ſit, ſancti Amoris nomen ei indituram, eumque pterea, finito puerperii tempore, ad aram cum cerea icone delaturam. Poſt paucos dies idem ſacellum mulier revisit, & promiſſam ſecum ceram affert. Nec ceſſat a quotidiana ejuſmodi frequentatione ſacelli, gravi utero nil retardata, mirantibus omnibus. Tandem

B partus dolores ſentit. Quæ ſorte mulieres aderant, cum ei hoc in periculo opitulari debuiſſent, auſugiunt, una ſola penes ipſam remanente: timor enim cunctas invaſerat, parturientem aut interituram, aut neſcio quid monſtri edituram. His in anguſtiis mulier denuo in genua procidens, Dei opem per ſancti Amoris merita & interceſſionem implorat. Exaudiuntur dolentis preces: Parit mulier; puerum edit formoſum & ſanum; & poſt ſpatium unius horæ alterum, ſtupentibus & gratulantibus omnibus. Primus Amor, Nicolaus alter vocatur, & oterque ex voto Deo & ſancto Amori in ejus ſacello per matrem offertur. Anno eodem mulier in vico Schneidtberg diu noctuque partu laborabat, adeo ut de illius ac prolis vita conclamantum videretur. Perielitans mulier in hujuſmodi doloribus ſanctum Amorem una cum præſentibus pie invocat, is ſua a Deo interceſſione impetret, ut partus feliciter editus ad baptiſmum perveniat. Preces voto firmantur. Solvitur partus, & in lucem feliciter prodit. Simile beneficium tres aliæ mulieres in eadem neceſſitate anno MCDXLVI & MCDXLVIII per merita ſancti Amoris conſecutæ ſunt.

C *aliquot ægri variis modis oppreſſi,*

63 Anno MCDXLVII in pago Rudenau operarius fuit Petrus Loſſe dictus. Is cum aliquando de ſancto Amore ac beneficiis per ejus merita impetratis audiviſſet, ægrotus ejuſdem implorat opem, & ad Sancti ſacellum peregrinationem promittit. Convaluit æger; ſed promiſſam peregrinationem exſolvere negligit. Corripitur nova & graviori infirmitate. Eadem vota repetuntur, & ſanitas ſecundo reſtituitur. Homo iterato ictu necdum ſapiens, cum quotidiana opera ſibi ſuiſque victum quæreret, promiſſa reddere denuo neglexit. Rediens morbus eum tertio tamque vehementer corripuit, ut jam de vita periclitans ſacro oleo ſit inunctus. Demum vehementia morbi mentem alienare, vociferari æger, in maledicta prorumpere, torquere oculos, e lecto ſe proripere, uxori & liberis inſidiari, omnem cibum & potum recuſare, ſubinde in hujus verba linguam ſolvere: ich muſe gen Amors-brun; ick muſe gen Amors-brun. *Hæc verba Germanica ita intelligo, ut ſignificent:* DEBEO ADIRE FONTEM S. AMORIS; DEBEO ADIRE FONTEM S. AMORIS. Interea a fratre viſitatus, & ut Deum pro auxilio precetur, admonitus; non poſſe ſe Deum invocare, aiebat, priuſquam ad fontem ſancti Amoris adfuiſſet. Uxor voti ptintis neglecti enuſcia, ultionem divinam advertit. Itaque in hortum ſecedens, Deum & ſanctum Amorem deprecata, novum peregrinationis votum pro viro exſolvendum addidit. Ad decumbentem maritum regreſſa, melius habentem reperit. Denique ubi is ſanitatem priſtinam a Deo per ſancti Amoris merita recuperavit, peregrinationis ſuæ votum ambo reddidere, Deo & ſancto Amori gratias agentes. AUCT. G. C.

aut infantis filii,

64 Anno eodem Joannis Kœntleins civis Amorbacenſis uxor, Agnes nomine, circa natalem B. M. V., malo conſcenſa, ut poma carperet, fracto, cui inſiſtebat, ramo, decidit, crure dextro ita colliſo, ut particulæ oſſeæ carnem cutemque penetrantes prominerent. Domum deportata ſibique reddita, extemplo ſanctum Amorem precibus continuis flagitavit, vovitque, ſe, ubi denuo pedibus incedere potuerit, ad ejus fontem aceeſſuram cum crure cereo tantæ fere magnitudinis ponderiſque, quanti proprium eſſet, offerendo. Advenit interim ſacelli ejuſdem dedicatio, in diem ſancti Remigii eo anno incidens. Mulier decumbens vehementius dolebat, quod E ſeſtin pro ſua devotione intereſſe non poſſet. Exhine inſtantius ſancti Amoris auxilium flagitare, nova vota addere, & quotannis candelam cum duobus nummis ſancto Amori offerendam promittere. Sentit quantocius lenimen doloris, pedem movere tentat, movet, huc atque illuc abſque opa aliena locat, recollocatque. Tandem poſt paucos dies pedi inſiſtit, nulloque baculo nixa incedit. Læta de redintegrato pede, Deo & ſancto Amori gratias cum voti ſolutione reddidit.

Anno eodem Conradus ex oppido Amorbach annorum fere quatuordecim æquo delapſus, brachium adeo confregit, ut particula quædam oſſis extra cutem extaret. Mater condolens filio, eum ad implorandam Dei opem per ſancti Amoris interceſſionem una ſecum invitavit, addito voto, cereum brachium in ſacelli viſitatione offerendi. Convaluit brevi poſt adoleſcens, & ad omnem uſum adhibere brachium potuit. Mater cum filio emiſſum votum exſolvit, Deo & ſancto Amori gratias redhibentes.

opem S. Amoris implorant ac ſentiunt.

65 Cum anno MCDXLVIII Conradus, de quo num. 1 diximus, annotum octodecim factus eſſet, maximopere ægrotans, omni ſenſu & ratione privatus, truncі adinſtar immobilis, diſtortis late oculis, decubuit. Omni ope humana deſperata, frater ejus, nomine Petrus, ſe una cum fratre, ubi convaluerit, ad ſacellum ſancti Amoris aceeſſurum vovet, & oblationem ſecum vivam allaturum. Voto facto, ægro mens & ſanitas redditur, qui jam ſemetipſum ad ſanctum Amorem deſpondet. Plantis interim conſolidatis, una cum fratre peregrinationem exſolvit, Deo & ſancto Amori debitas gratias agentes. F

Conrado reſtituto, fratris uxor eodem anno adeo laborare ex gutture cœpit, ut per quatuor ſeptimanas nullo ſolidiori cibo veſci potuerit. Promiſſa ad ſanctum Amorem cum oblatione candelæ peregrinatione, eaque peracta, duos inſta dies ſanata eſt.

Anno eodem Conradus Nunoenmacher, civis Amorbacenſis, per dies duodecim graviter cholera cruciabatur. De continuis doloribus apud uxorem conqueſtus, ejuſdem hortatu (quæ & ipſa ad ſancti Amoris invocationem alias capitis doloribus liberata fuerat) ſancto Amori candelam per ſemet in ejus ſacello offerendam promittit. Sacellum inviſit, candelam offert, preces fundit, & domum reverſus fanum ſe gratulatur.

AUCT. G. C.

Anno MCDXLIX Amorbaci & in circumjaceotibus locis dyſeoteria invalſit, & permultos pueros puellaſque corripuit. Ejuſmodi malo gemini fratres, de quibus oum. 3, Amor & Nicolaus ad mortem etiam decubuerunt. Parentes pro pueris ſanctum Amorem invocant, illique ex periculoſiſſima infirmitate coovalueruot.

Hanc veterum piſtatem ſanctus recentiores,

66 Editor Amorbacenſis hiſtoriæ hoc loco monet, ſeſe antiquiora beneficia litteris conſignata non reperiſſe, & illis recentiora quædam ſubjungit hac temporis ſerie: Anno MDCXLII Joannes Hertz, civis & ſeriniarius Amorbacenſis per medium anoum magois tergi doloribus affectus decubuit, remediis omnibus fruſtra adhibitis. Tandem a vicinis perſuaſus, ad ſootem ſancti Amoris votum feeit, &, remittentibus continuo doloribus, convaluit, votum exſolvit, & ſinguliſ poſthac ſeptimanis ſacellum ſancti Amoris devotus inviſit.

inter quæ Religioſus Amorbacenſis a dentalgia liberatus,

67 Huic miracule vel beneficio ſubnectitur alterum, quod Religioſus Amorbacenſis in ſe ipſo expertus eſt, & quod authentico ſuo teſtimonio ita confirmat: Anno MDCLII, poſt profeſſionem meam primo, ego Pater Colombanus a capite Quadrageſimæ uſque ad feriam ſecundam Paſcha-

B tis tam vehemeotem dentium dolorem perpeſſus ſum, ut frequenter bruti adinſtar ſuper terram reperem, omoibus conſratribus ad patientis commiſerationem commotis. Cum prædicta feria ſecunda Paſchatis Patres Conventus ſacellum ſancti Amoris ioviſerent, comitatus eoſdem ſum. Cumque ſæpe de ſancti Amoris ac ſootis ejuſdem mira virtute audiviſſem, Saoctum eumdem pro doloris lenimine invocavi, lavi ex ſonte dentes, & extemplo dolore remiſſo, oumquam amplius uſque adhuc, omnibus admirantibus, dentibus dolui. Juſſus a domloo abbate meo, præſtitum hoc mihi beneficium ipſinſque ſontis virtutem paucis verſibus comprehendi, eoſqoe ſaeelli parietibus inſeripſi. Ita teſtor F. Columbaous mooaſterii Amorbacenſis Ordinis S. Benedicti Profeſſus, parochus in oppido Mudao XXX Maii MDCLXXXIII.

ex grata deinde cordis memoria carmen panxit,

C *68 Carmina, quæ P. Columbanus ex gratu erga ſanctum ſuum Benefactorem animo compoſuit, alternatim Latina & Germanica ſunt, ut forſan idiomate vernacule rudiores etiam ad patrocinium S.* Amoris *implorandum excitarentur. Sed cum nos viris linguæ Latinæ peritis ſcribimus, & verſus Germanici ibi idem ſignificent, quod Latini, illis emiſſis, damus hos ſolos, qui ſic ſonant:*

Cum corpus languet, jacet & ſine viribus ægrum,
Dum vehemens turbat diſcrueiatque dolor;
Cor medico toties largiſſima munera mittis,
Audes & ſummi linquere doos Dei?
Ecce peregrini peramœnus rivus AMORIS
Tranſluit, e morbis languida membra levaos,
Atrophiæ ſœdos languor ſi ſtrinxerit artus,
Hoe tua footano membra liquore laves.
Cum creat indomitos odontalgia dolores,
Diluito deotes hujus AMORIS aquis.
Nam eito comperies mira virtute repulſos
Morbos, quos divus flumine ſaoat AMOR.

& alii multi, ut ſatis,

69 Demum reliqua breviter ita referuntur: Anoo MDCLXX Joannes Kroo civis Miltenbergenſis per annum iotegrum febre laboravit. Remediis cootra morbum oihil proficientibus, peregrinationem ad fontem ſancti Amoris cum oblatione promittit, ſolvit votum; ex ſalutifero ſoote cum devotione bibit, & ex illa hora reliquit eum febris.

Anno MDCLXXVI Thomæ Betberig, civis Amorbacenſis, trium annorum proles infirmis aden artubus fuit, ut pedibus inſiſtere oequaquam poſſet. Remedia quævis fruſtra adhibebantur. Parentes ad Deum & ſanctum Amorem confugientes, prolem ad fontem ſancti Amoris adferunt, lavaor ex eo, ſtatimque io prole vires augeri ſentiunt; ut jam pedibus inſiſtere, incendere, & cum parentibus domum redire valuerit. D

Anno MDCLXXVIII Michael Groſman, civis in Erleobach, filiolo ſuo per multum temporis, viribus omnibus amiſſis, infirmo, & ad ſootem ſaocti Amoris allato, precibus & voto perſolutis, ſaniratem impetrat.

Anno MDCLXXIX Joaones Michael Marek Amorbacenſis prolem uſque adeo infirmam habuit, ut de illius vita omoes deſperaverior. Parentes Deum ejuſque Matrem ter benedictam, & ſaoctum Amorem in auxilium vocaot, prolem ex voto ad ſaeellum ejus deſeruot, eique ſanitatem reportant.

priſtinam ſanitatem recuperanta

70 Anoo MDCCI Chillaous Jacob & Maria Magdslena in Obernburg conjuges filiolam a fecundo uſque ad quintum ætatis ſuæ annum toto eorpore contractam doluerunt. Cum nullis remediis profieerent, tandem per ſancti Amoris merita, precibus & voto in ejuſdem ſacello pro filia perſolutis, ſanata eſt. E

Anoo MDCCXII Joanoes Valentinus Krumming Miltenbergenſis puer octennis, multo tempore coontractus fuit, neqoe ambulare, neque conſiſtere valeos. A parentibus cum oblatione ad ſacellom ſaocti Amoris delatus, impetrata ibidem ſanitate, lætus cum parentibus domum rediit,

Anno MDCCVIII Chriſtianus Rutger Rollſeldenſis gravi morbo ira decubuit, ot ejus ſalutem ſperaret nemo. Inſtinctu altiori tactus, hoc in extremo vitæ periculo Deo votum fecit, ſe, ubi priſtinæ ſanitati redditus fuerit, ad ſaeellum ſancti Amoris peregrinatorum, ibiqoe pro perenoi aecepti beneficii memoria tabulam appenſurum. Votum vix emiſſum fuerat, & jam meliorem ſe ſentit, brevique ex integro convaluit.

Permulta adhuc alia hujuſmodi benefieia ſunt, quæ per ſancti Amoris merita fideles a Deo impetrarunt, oon io ehartis, ſed gratis cordibus ioſcripta. Alia teſtantur appenſæ io ejos ſaeello F variæ imagines, figuræ cereæ, ſulera ſubalaria, aliaque hujuſmodi anathemata, quæ ſingulis annis afferri & appeodi ibidem ſolent in perennem recuperstæ ſanitatis alreriuſve beneficii reſtem & memoriam.

ex quibus immemorabilem ut pluſimum ſancti Abbatis cultum colligimus.

71 Ex hic liquet, S. Amorem *ab immemorabili tempore ante notiſſimum Urbani VIII decretum publico cultu in Franconia honoratum fuiſſe, adeoque confidenter Operi noſtro inſeri poſſe. Præterea ex teſtimonio Meginfredi veteris ſcriptoris apud Trithemium conſtat, quemdam ſancti Pirminii diſcipulum, nomine* Amorem, *multis miraculis in Odinſylvania coruſcaſſe, per quadraginta tres annes fuiſſe primum abbatem monaſterii Amorbacenſis, & inde locum ab illo appellationem accepiſſe. Cum autem nulla veriſimilitudinis ſpecie hæc ſingula tribui poſſint S. Amori, qui in Belgio quieſcit & colitur, probabiliſſime judicavimus, unum ab altero homonymo Sancto diverſum eſſe. Si tamen in hoc judicio erraverimus, corrigi non recuſamus, & opinionem noſtram cenſuræ eruditorum ſubjicimus, ut ea rurſus examinetur ad diem* VIII *Octobris, quo annua S. Amoris Belſicenſis memoria celebratur. Atque hæc ſoni omnia, quæ de S.* Amore *abbate Amorbacenſi colligere potuimus, & quæ vigilantiſſimo*

A tiſſimo monaſterii iſtius abbati; ac ſedulo ejuſdem hiſtoriographo nos debere, libenter & grato animo agnoſcimus. Fauit Deus, ut multos ſimiles Operis noſtri adjutores nancifcamur. AUCT. G. C.

DE S. JERONE PRESB. MARTYRE

IN HOLLANDIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. P. B.

Legitimus Sancti cultus e Faſtis ſacris, & aliunde.

ANNO DCCC-LVI. *Cultus ejus antiquus*

TAm antiquus fuit S. Jeronis, *vel, ut ſcribunt aliqui*, S. Hieronis M., *etiam in Martyrologiis, Kalendariiſque cultus, ut mirum omnino ſit in reformato Romano non faiſſe annotatum. Publica ipſius veneratio colligitur ex Uſuardi noſtri Auctario, ex Mr. Florario Sanctorum,* B *ex Breviario Ms. & membraneo Harlemenſi, Ultrajectino, aliiſque; ex Galeſinio, Wione, Bucelino, & ceteris, inter quos excelluit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, in quibus ad hunc diem* ex Hiſtoria, quæ fuit Egmondæ manuſcripta, *ſic illum annuntiat*: Egmondæ natalis ſancti Jeronis, presbyteri & martyris; qui genere Scotus, ac nobilitate inſignis, eum eſſet parentibus ſuis unicus, nequaquam mundi illecebris detineri potuit; ſed Dei famulis ſe jungens, uninſeujuſque ſectabatur virtutes.

apud Hollandos; 2 Cumque ad presbyterii gradum ſuo merito conſeendiſſet, multos in Friſiæ partibus a diverſis erroribus avertit ac liberavit. Demum prout optaverat, calicem paſſionis bibit. Sub perſecutione enim Danorum & Nordmannorum ad tribunal protractus, poſt flagella & carcerem reliquaſque injurias, eaſe martyrium conſummavit. Caput ejus eſt in Mordmuek, loco martyrii: corpus paulo poſt per diœceſanum epiſcopum, & Theodorienm ſecundum Comirem Hollandiæ, accedentibus miraculis, translatum eſt Egmondam in S. Adalberti monaſterium, præmiſſo ex more triduano jejunio. Loca autem ſunt diœceſis Harlemenſis in Hollandia. In hiſtoria annnmerantur Friſiæ; eum enim ea ſcriberetur, Hollandiæ nomen nondum innotuerat. Feſtum valde notum eſt Hollandis: multi enim ejus beneficio res ſuas deperditas recuperarunt. Unde verſus exſtat:

Rebus in amiſſis Jeron ſæpiſſime fulget.

Litterati autem aliqui in ſuis arminibus eum Hieronem appellare malunt. *Sic ille.*

& ceteri-rimus poſt aliquem Vita, 3 *Sed qualis quantuſque fuerit apud Hollandos ille cultus, nemo docet certius aut nitidius, quam Suederus epiſcopus Ultrajectenſis in decreto, quod hic diu manuſcriptum ſervamus, & nunc eſt editum ſumptu non exiguo Janſenianorum in Batavia ſacra pag. 216 in hac omnino verba, quæ tamen ex Ms. noſtro deſcribimus:* Suederus Dei gratia epiſcopus Trajectenſis, ad perpetuam rei memoriam. Dignum arbitramur & congruum, ut honore debito perpetuo frequententur in terris, quos arcana Dei clementia innumeris decoratos miraculis, virtutum meritis ſuffranganribus, æternæ beatitudinis gloria ſublimavit. Sane præclarus ſacerdos ſanctus JERON, Chriſti martyr, prout fide dignorum reſcripturæ ſeræ teſtimonio didicimus, a nobilibus progenitoribus in hoc ſeculo procedens nobilis, indomitæ voluntatis motus agiles & effrænes non propriæ voluntati relinquens; ſed eos rationis imperio provide ſubjiciens, ab adoleſcentia per totius vitæ curriculum de virtute crevit in virtutem, ardenti deſiderio ſatagens ſtudiis litteralibus eruditi, ſeque per martyrii palmam immarceſcibili præmio, ad quod prædeſtinatus fuit, nec non infideles Danos & Nnirtmannos ac alios homines, præcipue Noirthollandiæ, Weſtfriſiæ, & eir- E cumjacentium locorum Trajectenſis diœceſis, per documenta ſalubria humilitatis, ſanctitatis, & religionis exempla acceptos reddere ſuo creatori.

martyrii, translationis, 4 Expleto ſiquidem agone certaminis dicti ſancti Martyris, & per crudelium Danorum tyrannidem ampurato capite pro fide Chriſti, eo minime renitente, ſed cervicem ſpiculatoris gladio ſponte præbente, diſcipuli ejus ſanctum corpus in loco ſecreto tradiderunt ſepulturæ, ubi multis annis latuit occultarum. Anno autem a Nativitate Domini nongenteſimo, nobili ac pio Comite Theodorico ſecundo rerum Hollandiæ gubernante, ipſum corpus ſanctum cuidam Nochbodoni, viro juſto Deum timenti, per viſionem ſibi trina vice factam divinitus exſtitit revelatum: quo ad Odilbaldi duodecimi epiſcopi Trajectenſis dictique Comitis deducto notitiam, ipſi ſtatim ad ſepulchrum properantes, & ipſum aperientes, invenerunt ſancti Martyris reliquias divinitus & miraculose revelatas; quas, excepto capite ſancto, quod in villa Noirrieh, ubi præfatus ſanctus martyr JERON parronus exſtitit, protulerunt ad Egmondam dictæ diœceſis, cum ea, qua decuit, reverentia novis gaudiis transferentes, eum reliquiis ſancti Adelberti confeſſoris illic quie- F ſcentibus ſolemniter collocarunt.

& miraculorum martyrium, ſtatuitur 6 O igitur felicem Chriſti Martyrem, ad cujus reliquias ægri veniunt & ſanantur, cujus patrocinio deperdita ſeu male quæſita bona juſtis reſtituuntur poſſeſſoribus, periculorum remedia poſcentibus conferuntur, ac delictorum vincula relaxantur. Gaude, felix Hollandia, tanto Parrono prædita ramoque ditata theſauro. Nos igitur præmiſſa, ac alia non modica, quibus ſanctus martyr JERON claruit, miracula, hominumque locorum prædictorum ſinceræ devotionis affectum, quem erga dictum ſanctum Martyrem Parronum ſnum gerere comprobantur, provide attendentes; ut homines ſupradicti quaſi aliquali meritorum dicti ſancti Martyris participes, ac eum ſuo Patrono ſummi Regis cohæredes & commenſales in regno, ad quod ſuperbis non patet aditus, effici mereantur, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, & gloriosæ Virginis Mariæ Matris ſuæ, nec non ad honorem ſancti martyris JERONIS auctoritate noſtra ordinaria, & conſilio prælatorum noſtrorum ſtatuimus, & remore præſentium ordinamus in virtute ſanctæ obedien-

tiæ,

AUCT. P. B. tiæ, & ſub excommunicationis pœna, quam contradictores & rebelles incurrere volumus, ſtricte præcipiendo mandantes, quarenus ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus dies dicti ſancti martyris JERONIS ad inſtar diei ſancti Laurentii martyris, ſingulis annis in octava ſancti Laurentii in ſingulis parochiis dictarum terrarum Noirt-Hollandiæ, Weſt Friſiæ, & circumjacentium locorum tam in choro quam in foro ſolemniter celebretur.

ab epiſcopo Ultrajectenſi anno 1519.

6 Cæterum deſiderantes populum Chriſtianum reddere divinæ gratiæ aptiorem, omnibus & ſingulis utriuſque ſexus hominibus, qui in dicti ſancti martyris JERONIS feſto, aut alio quocumque die celebri præfatam parochialem eccleſiam in Noirtich devote viſitaverint proceſſionem illic ſequendo, aut Miſſam in ea celebrando, vel celebrari videndo aut audiendo, ſeu etiam ad fabricam, ornamenta, vel luminaria ejuſdem eccleſiæ manus adjutrices porrigendo, totiens quotiens præmiſſa, vel eorum aliquod fecerint, de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri
B & Pauli Apoſtolorum ejus, ac ſancti Martini patroni noſtri auctoritate confiſi, quadraginta dies indulgentiarum de injunctis pœnitentiis de uberioris dono gratiæ in Domino relaxamus harum noſtrarum teſtimonio litterarum. Datum anno Domini milleſimo quadringenteſimo vigeſimo nono, menſis Novembris die quinta decima. *Additum erat:* Collationata eſt præſens copia cum ſuo originali, & concordat eum eodem, per me Arnoldum Joannis Bays notarium per curiam Hollandiæ admiſſum.

Contulit Lappius cum ſupradicta copia authentica. *Ita Ms. noſtrum.*

Translatio quando ſit facta.

7 *Adverte tamen nunc: 4 revelationem ſancti* Jeronis *eſſerri* Odilbaldo duodecimo epiſcopo Trajectenſi, & Comiti Theodorico ſecundo-Hollandiæ, anno a Nativitate Domini nongenteſimo; *quod eum vulgari nunc Theodorici ſecundi chronographia non convenit. Ergo alii id credere malunt multo ſerius celatum fuiſſe Balderico epiſcopo decimo quinto, eidemque Comiti*; anno ſcilicet Domini nongenteſimo quinquageſimo quinto; *ut infra videbitur; & hæc mihi quidem ſententia videtur priori non paulo probabilior, &*
C *hoc tempore receptior. Sed hæc ampliſſimi cultus hic ſtabiliti certitudinem non attingunt.*

Actus unde hic deſumtus.

8 Vita ſancti Jeronis martyris, triplici ſtylo ſcripta, edita eſt a Petro Opmero inter Martyres Hollandiæ anno MDCXXV cum recuſo Chronico ipſius Opmeri. Habetur ibi Guilielmi Hermanni Gnudani Eraſmi, aliquot annos apud Steinenſes ſodalis Vita S. Jeronis verſu heroico expreſſa. *Sic adſcriptum reperio ad calcem decreti jam dati. Et cenſeo quidem, eam ipſam nos habere manuſcriptam inter ſchedas a Roſweydo noſtro collectas; ſed cum vir ille non annotarit, unde eas acceperit, nec opus jam dictum Opmeri viderim, ſatius duxi, his prætermiſſis, omnia deſcribere, quæ de Sancto noſtro ſcripſit Joannes Gerbrandus a Leydis Carmelita, Conventus Harlemenſis anno 1495 Prior, vir valde ſtudioſus & eruditus, teſte Trithemio in Catalogo ſcriptorum. Et pridem edita ſunt hæc typis in Chronico Belgico lib. 5 cap. 24, & 33, & lib. 7 capp. 20, 21, 22, 23 & 24, quæ mihi Actis ejus, quæ vidi, omnibus nequaquam inferiora videntur. Fatemur interim, de hoc Sancto plurima nos ignorare, ut, quæ evaſerint ejus reliquiæ; quæ cauſa ſit, cur olim pingi conſueverit ut ſacerdos, altera manu gladium, altera falcem geſtans: nam gladius martyrium deſignare videtur; at quid falcis? Forte reſtitutus fuerit domino per Sanctum invocatum; alia certe cauſa neſcitur: ideo, opinor, omittitur in effigie data in Batavia ſacra.*

D

ACTA

Auctore Joanne a Leydis in Chronico Belgico ad annum DCCCXLVII &c.

CAPUT I.

Jeronis patria, baptiſmus, ſacerdotium, & paſſio.

E

Sanctus natus & baptizatus in Anglia.

a

b

CIrca hæc tempora floruit in Hollandia beatus Jeron, ſacerdos Dnmini *a*. Hic in Anglia *b* juxta ſeenli dignitatem parentibus nnbilibus prngenitus, divinis ſine mnra regenerandus ſontibus, reverendis ſanctæ matris Eccleſiæ ſinibus adducitur, nr in nnvam regenerarus infantiam, quam diverſo ſexu & ætare in unum Catholicæ fidei dogma divina parturir gratia, abnegaret impietatem & ſeculania deſideria, ſobrie & juſte inciperet vivere ſecundnm perpetuum ſalutiferæ regenerationis ſnæ auctorem; ſcilicet ut peccatis conſepultus per Baptiſmum, viveret juſtitiæ in acquiſitione æternæ beatitudinis. Suggerente divina Spiritus ſancti gratia, in Baptiſmate ſacro eſt Jeron vocatus, ut in ipſo ſui nominis vocabnln futnræ ejus ſanctiſſimæ vitæ proderetur meritum: dicitur enim Hieron, quaſi ſanctus rotus *c*. Cum autem mavima in Anglia nutritus parentum diligentia, annos ſere tranſiret pueritiæ; non, ut ſuler illa ætas, infantilibus operam dedit luſibus; ſed jam tunc totum ſe divinis geſtiens mancipare obſequiis, cum ſancti corporis incrementn interiorem hnminem perficere elaboravit
F ſanctarum copia virtutnm. Crevit autem ætate, ſapientia nihilominus & ſanctitate *d*.

c

d

Actio ſacerdotis ad Chriſtum convertit Hollandos & Friſios.

a Quid in tantis morabor? Omni virtute proficiens per gradus eccleſiaſtici ordinis aſcendit, & ad ſacerdotalis officii pervenit benedictionem. Quo rite peracto, ſibi ſtatum deligavit in animo, & cupienſque particeps fieri enrum remnneratiouis, qui pro Domino omnia derelinquerunt, more patriarchæ noſtri Abrahæ, qui patriam & quoſque affinitate conjunctos dereliquit; & qno eum vellet Dominus dirigere, ſecum deliberavit ire. Sicque divina comitante gratia de Anglia egreſſus eſt, & Hollandiam ac Friſiam ingreſſus, alius quidem illam habitantium paganicis invenit ritibus nefandis deſervire idolorum cultibus, alios poſt veritatis agnitionem varins, prout inſtruebantur a pſeudodoctoribus, errores; & ſecum reputans, ne ſorte eum Dnminus pro ſalute eorum illnc deſtinaret, & iden ut quondam cives ſuos, ita nmni vigilantia illos, ut a laqueis diaboli, quibus ad voluptatem ipſius tenebantur captivi, reſipiſcerent, & ſuave Creatoris ſui jugum ſuſciperent, ſalubriter admonnit. Quid plura? Chriſtum Deum prædicando jugiter, ferocitatem genris illius perdomuit, & populum acceptabilem Domino in brevi rempore acquiſivit.

3 Eadem tempeſtate (anno Domini octingenteſimo

A teſimo quinquageſimo ſexto *e*) eum Dani (& Norvvegi) deprædatentur omnem locupletationem Hollandiæ, alios utriuſque ſexus gladin necarent, alios captivos ducerent, ſanctum virum ſacerdotem Dei Jeronem, juxta Noortvvyck *f* populum regentem, ac in fide Chriſtiana epiſcopos *g* inſtruentem, repererunt. Qui comprehenſus ab eis judicio reſervatur examinandus. Dum autem traheretur, gaudens quoniam dignus eſſet pro nomine Jeſu contumeliam pati, otabat, dicens: Domine, deduc me in juſtitia tua propter inimicos meos; dirige in conſpectu [tuo] viam meam. Et cum perductus eſſet ad capitanei Danorum tribunal, confuſe perſtrepens vulgus clamabat. Alii dicebant: Tolle hujuſmodi de terra; ne patiaris diutius vivere inimicum ſacrorum noſtrorum deorum; alii diu tortum exquiſitis tormentis cruciari perſuadebant, ut & epiſcopi ipſius ſacrarentur pœna, & populus Hollandenſis, qui ejus pendebat amore, tali terrarentur exemplo.

apud anno 816 *e*

f

g

4 Interea poſt multas afflictiones obſcuro claditut carcere; ut in caſtrino aut thura idolo offerret, aut, ſi nollet, pro contempta interiret. Ipſe autem pſallebat: Domine, in lumine vultus tui ambulabo, & in nomine tuo exultabo tota die. Mane vero educentes beatum Jeronem, filium lucis de tenebrarum locis, ſtatuerunt eum in conſilio ſuo ante capitaneum. Cui ille: Numquid illæ heſternæ plagæ aliquem dolorem incuſſerunt? At beatus Jeron hilariter reſpondit: Non ſolum dolorem non incuſſerunt, ſed etiam fortiorem me reddiderunt. Scriptum eſt enim: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Et interrogavit præſes, cujus conditionis eſſet, quam ſectam coleret. Ille vero reſpondit: Non ſolum ingenuus, ſed & exſpectabilis genere, Chriſtum verum Deum confeſſus ab infantia colo, & idolis vanis cervicem numquam inclinabo, quia Dominus Deus meus in Euangelio dicit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. Ait autem præſes: Audi me, & ſacrifica diis, ut id, quod ſupereſt, vitæ tuæ uſque ad ſenectam cum gaudio ducas, & noſtra fuaris amicitia. Tunc ſanctus Jeron teſpondit: Stulta perſuades, & dubia promittis; Derelinque, dicis, Deum factorem velis nnlis, noſtram conſuetudinem, imo omnium ſeculorum; & dæmonibus, immola, ut & vitæ meæ uſque ad ſenectam poſſit eſſe conſultum: cum omnia ipſe condidit, &, quæ ſunt futura, a longe cognoſcit. Dixit autem præſes: Volo, ut mihi dicas, quis ſit illn Deus, quem ſolum omnis creaturæ laude dignum prædicas.

ſub Decio & Norvvegis

B

C

5 Reſpondit Vir Dei: Scriptum eſt: Nolite ſanctum dare canibus, neque mittere margaritas ante porcos; quapropter numquam tu a me pollutis auribus hauries hujus veritatis notitiam. Quoniam autem ex circumſtantibus quoſdam prædeſtinatos ad vitam cognoſco, his prædico ſcire, quæ ſit noſtræ ſumma religionis. Credimus Patrem, ex quo omnis patet nitas, ſecundum Apoſtolum, in cælis & in terra nominatur; Filium ejus, & Spiritum ſanctum, de quibus Plaſmiſta: Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Horum indiviſibilem trinitatem, in perſonis diviſibilem * veneramur nnitatem ſubſtantiæ: & in hac trinitate nihil prius aut poſterius, nihil majus aut minus; ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales, & omnis qui extra hunc unum trinumque Deum aliquid credit aut colit quaſi Deum æternum, & in eo ſpem ſuæ ſalutis poſuerit, periet *. Ad hæc veræ fidei documenta, lætantibus cunctis Chriſtianis, in eis virtutum reſonabat fides, & in alinrum mentibus falſorum monumenta pollebant deorum, & aliorum ſenſibus omnium renovantibus paſſionum terrores *b*.

ſtem profeſſus

* *i. e.* perſonis communicabilem

AUCT. JOANNE A LEYDIS.

* *i. e.* perlabie

b

capite mutilatus eſt 17 Auguſti.

6 At vero præſes iniquus, ſicut aſpis incantantis ad vocem obturans aures ſuas, ne injurias deorum & ſuas loqui audiret illum, jubet eum celerius puniri. Cumque ab apparitoribus ipſius dnceretur, pſallebat, dicens: Non abſcondi in corde meo miſericordiam tuam & veritatem tuam a conſilio multo. Quapropter quæſo, Domine, ne longe facias miſerationes tuas a me; ſed miſericordia tua & veritas tua ſempet ſuſcipiant me. Dum hæc beatus Jeron peroraſſet, a carnificibus diverſis cruciatus tormentorum generibus, afflictus *i*, poſtremn cum confeſſione fidei Chriſtianæ decollatus eſt Martyr Domini præclarus, in æternum victurus; ad patriam cæli ſuſceptus eſt ſexto decimo Kalendas Septembris. Tunc pauci, qui ibidem aderant, timorati, compuncti de injuſta tanti Viri nece, clam, propter gentilium timorem, rapuerunt ejus ſacroſanctum corpus, & poſuernnt illud cum laetymis & otatinnibus in monumento novo,

i

E

ANNOTATA.

a Sacetdos Domini *ab omnibus appellatur; ſed* regularis *a VVione, Menardo, Bucelino Martyrologis Benedictinis; quod legere mallem apud vtuſtiores.*

b Anglum *etiam faciant Lectiones novem, quas habemus*, Ex ſchedis, *ut adnotatum eſt*, D. Lindani epiſcopi *Ruræmundani*; *Molanus tamen in Mſ. Egmondano* Scotum *facit*; *uti & Opmeras in libro Martyrum Belgico, Antverpiæ vernacule dato, anno* 1700, *parte prima pag.* 95; *Gailiſmus item Goudanus in Carmine, & alii; qui ſic aſſeverat*, ut *ſatis eum accuſaſſeriat tam Scoti quam Angli Martyrologi recentiores; ſed utri verius, non decido: nam ſant antiqui, qui de Sancti patria conticeſcant;* at *Lectiones in Breviario Ultrajectenſi Gaudæ impreſſo anno* 1508 *pag.* 328, ut *cetera omittam ætatis non dubiæ.*

e *Sic etiam explicatur in Vita noſtra Mſ.; ſed non eſt apta probatio, nec ſatis offenditur nomen eſſe ex radice Græca, antiquius ſcriptum ſtue aſpiratione.*

F

d *Victis, qui ſeculum primum ſaadebant, parentibus. Vita Mſ.*

e *Sunt qui id citius factum velint, aut ſeria; ſed auctores ego audire malim ac ſequi, quam inermes criticos.*

f Noortvvyck, *id eſt*, Vicus ſeptemtrionalis *in littore ſeptemtrionali non procul Lugduno Batavorum.*

g *Quos hic* epiſcopos *velit, equidem non ſatis intelligo; niſi accipiantur impropric pro quibuslibet præfectis eccleſiarum quarumlibet Catholicarum.*

h *In Mſ. noſtro Joannis Chronico ſic legimus:* Ad hæc veræ fidei documenta, lætantibus cunctis Chriſtianis, in aliis veritatum reſovebatur fides, & in aliorum mentibus falſorum monumenta pellebantur deorum, & alinrum ſenſibus omnium renovantibus paſſionum terrores. *Pro quo malim legere ſic ex Vita noſtra Mſ.:* Ad hæc vero fidei dogmata lætantibns cunctis Chriſticolis, in aliis infirma reſovebatur fides, ex aliorum mentibus falſorum monumenta pellebanrur deorum, ex aliorum

AUCT. JOANNE A LETDIS, linrum ſenſibus omnium tamovebantur paſſionum terrores. *Quæ clariora ſunt, & ſequentibus reſte oppoſita.*

i *Videtur abundare.* Drtſt *in Vita Ms.*

CAPUT II.

Translatio corporis & miracula.

Anno 915 Nothbodo a

ANno Domini nongenteſimo quinquageſimo quinto *a* erat in Hollandia fidelis in laicali habitu conſtitutus, nomine Nothbodo, illic vicine commaneos, nbi eorpus ſanctiſſimi Jeronis martyris tumularum etat; qui ruris eulturæ quotidie operam dans, propriam vitam ſine fraude

b. e. pauperum ſtnduit ducere, & neceſſitatibus ſanctorum * commuoicare perivit: namque in corde a Domino nobis eſſe noverat præceptum, ut ſaciamus nobia amicos de mammona ioiquitatis; ut, eum defecerimus, recipiant nos in ærerna tabernacula. Ideoque laborea ſuos manibus pauperum in ceſtibus theſauris laborabat incondere, nbi nec ærugine nec tiuea certus erat eas umquam extreminari, nec io noctis tetra caligine furibus effindi. Hie Nothbodo, dnm quadam nnctе ſemivigilana iuſtratu ſuo quieſceret, vidit aſſiſtenrem ſibi virum, ætate ſeoem, ſtatnra procerum, vultu decorum; cujus dum mirabilem mitaretur pulcritudioem, & quaſi eliognis prorſus præ pavore effectus, non audebat interrogare, quia eſſet, hu-

f. Initio jnſmodi ſermonis iuitium * ia, qui videbatur, eum allocutus eſt:

monetur a Sancto appetente

8 Ne paveas, neque pertimeſcas, frater chariſſime, quia laborea manuum tuarum bearum te fecerunt, & eleemoſyna, quam facis, tuam ab omni ſorde vitiorum purificaverunt conſeientiam, ut cooſervorum tuorom jam eum Deo tegoantium poſſis videre vultum, & eorum ſruì colloqnio. Qnapropter & mihi, uni ex his, gratia Deo, effecto, tuis apparere viſionibus eouceſſum eſſe, cognoſce, ut meas negligeoria * poſiras reliqniaa

i. e. noscitentur leves; & per hoc eunctis innoteſeat, quanti apud Deum habear meriti. Qui Nothbndn eum dulcedine familiaris eloqnii conſortatns, humili reſpnnſione interrogaret, quis eſſet, & ſæpius ſalutiſero noſtræ redemptionis vexillo frontem animarer, neſorte phantaſmatiei fathanæ illuderetnr ſraude; Oprime, inqnit, eongaudeo fidei, qui omoia diaboliea figmenta veraeiter eredis effugari per ſanctæ crucis venerabile ſignum. Ego antem non, nt tu putaa, phantaſma ſum, ſed in delictia eonceptus, in vulva matris meæ communem ſuſeepi aerem, ut primo propter protoplaſti ioiqnam prævaricationem hujus prævarications paſſus ærumnas; nunc gratia Dei juſtificatus, paradiſiaea pnſſideo gaudia. Et dum eum pleniſſimc, ſreut prælibavimus, inſtrueret, qualirer in curſu ſemitarum juſtitiæ, fide ſervata, per palmam martyrii ad tepoſita in cælis pervenit præmia; Nnnc vade, ioquit, iu vico, Noortvvyck cognomioaro; ibique meum invenies ſepulerum minutis compoſitum lapillulis, quod, dum egeſta (terrn) repereris, mea tnllens membta, proferes ea ad locum, Egmonda jure vocatum, quia nb ſpurcitiæ idolnlatriæ eſt purgata per præclara

b ſanctiſſimi Athalberti *b* merita. Nec eunctеria ea in venerabili ipſius eollocare ſacrario; quoniam qui conceſſerit vincere terrena, ipſe etiam annuit ranti eollegii ſrui taberuaculo. His prædictis, ab oculis ipſius ſe ſubtraxit.

D

ſæpius prævo mentem deludit

9 Vit aurem Domini teminiſceos, quòd auctor falſitatis ſæpe traosformatus in aogelum lucis, incautos ſolet decipere, nequaquam huie primæ viſioni fidem ullo modo adhibuit; ſed a Deo iutelligens, quomodo ſe haberet, tauræ rei veritatem perquirendam io ſpiritu humilitatis & animo contrito, aſſiduis preeibus ſupernos divinæ elementiæ pulſavit auditns; ut, ſi ab eo facta eſſet hæc viſio, denuo, ac tertio ſibi manifeſtaretur. Eo itaque in jejuniis & orationibus conſtitnto, apparuit iterum idem, qui ſupra, & monnit, ne eontumaciter ſibi a Deo injuoctam ſperneret obedientiam; na, dum quæ aote ſeeularia tempora divina bouitas deerevit per eum fieri, petſieere contemneret, inexeuſabilis eum contemptoribus digne pnoiretur iu die iræ & revelatiouis juſti judicii Dei.

dante equite ejus furta ablata, utrum apparet alteri,

10 Cumque continua afflictioue pareimoniæ & vigiliarum pro hoc ipſo uegotio inquirendo ſeipſum ſiue intermiſſiooe Domino mactaret plaeahile holocauſtum, cootigit, equos, dum forte eſſeot iu paſtu, paſtnre dormieute, n furibus ſubtrahi, & iu abſconditis fugitivorum locia abſcondi; quos, collectis amieorum & ſervorum manipulis, pet devia quæque tequirens, veſperante jam r, devenit ſecus locum bis ſibi a Domino oſtenſum, nulli tameu eitcum meantinm illud ſeeretum pandeoa, ibidem horrabatur ſocios ex diſcurſione varia quieti dare membra: cujus conſilium concordi affectu ob difficultatem laboris implentea, poſt teſectionem carnalem, nt eraot ſubdnmo, ſe dormire collocaverunt. Et cum omoem illam collectam altua ſopor eorripuiſſet, ecce, ſanctus Jeron martyr caſto uui innocenti & ſimpliei viro de contribulibus præfatia, ibidem ſecum quieſeentibus, apparuit per viſum, dicens: Snrge & dic Nothbodooi, ne ultrn præſnmat diviua parvi pendere juſſa, & in parte orientalis plagæ in dextorſum loci, quo hac nocte ipſe panſaverat, meum nnverit eſſe tumulnm. Quoniam autem infideles ſigna petuot; nt diluculnm erit, ad hanc proximam eoncurrite ſilvam, & equos, quos petdidiſtis, ſine dubio invenietis.

E

c

F

qui equos invenit, Nothbodoni viſum indicat, & corpus cum illo effodit, monito episcopo ejus.

11 Tunc ille expergefactus, experimentum in hoc capere viſionis cupiens, propere ſocios monet, nt ſurganr & caballos ſine diffieultate jam inveniendos, Deo monſtrante, annuntiat. Moxqne ut ſilvam ingteſſi ſunt, eos eminus in proximo a via publica diverticulo eouſpieiunt, ſtipitibus a furibus reſticulis alligaros. Et jam evidentibus indieiis certus de viſione factna, ſecrete omnia, quæ audierat, cui juſſus fnerat, narrat. Ille veto nt audivit hoc, non minimo repiebator gaudio, quia ioventus eſſet & alius teſtis in olim ſibi viſione demonſtrata. Et dimiſſa cetera multitudine, eum ipſi tantum duo arreptis farculis in deſignato ſibi loculo ſodere cœpiſſent, mox cælestis theſaori eonſpiciunt thecam, indeque eertiſſimi effecti, nequaquam ſeductorea videri, ſicut juſſi fnerant, fideles legatos ſancto Baldrieo *d* Trajectenſi epiſcopo dirigunt, & Theodorieo ſeeundo Comiti Hollandiæ, ut qnantocyns venirent, & ſanctas reliquiaa eondigno cum honore ad deſtinarum locum deferrent. Hi aurem, videlicet ſanctus Baldricus epiſcopus, & Comea Theodricus, admodum piæ vitæ dediti, non mediocriter lætificari ſunt; at prudeoti uſi conſilio, triduano tam ſe quam omnea pruvinciales purifieavernot jejunio. Et tunc, quaſi cælitus juſſi, moram pati in occurrendo nolentes velocius affuetunt, & odoris ſuaviſſimi, qui de glorioſiſſimi

d

marty-

A martyris Jeronis membria manavit, fragrantia refecti, intellexerunt, & hunc esse unum de his, de quibus Apostolus ait: Christi bonus odor sumus omni loco. Exaltantes itaque Dominum Deum nostrum in voce exultationis exclamant. Quoniam magnificanda sunt opera tua, Domine; nimis profundæ sunt sanctæ cogitationes tuæ!

Mare transfretantibus offert spectaculum, quo defertur Egmondam.

12 Tunc pretiosa pignora mundissima obvolventes sindone humeris imposuerunt, & cum Psalmorum jubilo canore, hymnorumque dulci melodia, secus mare iter, quod ad locum superius dictum mittit, ingrediuntur. Cumque saltum, qui Rynmeera dicitur, transirent, eeee, hinc inde popularis ala diversi sexus & ætatis, circumfluit, pia devotione certans, qui eorum tam salubris bajulus mereretur fieri operis. Interea his eis ad vota ita succedentibus, dum approximarent loco, quo ibant, cœperunt secum quasi irascendo stomachari, quod, eum in silva essent, dum possibile erat, lectieam in modum humanæ consuetudinis non secerint, quam nunc in exustia solis ardore arvis constitutis nulla supperet facultas perficiendi. Et dum huc illucque, ut est B humanæ solertiæ; sedulo oculorum volverent orbes, si forte ad hujusmodi fabricam divina adminicularetur providentia, vidant subito in primis tumescentia maria fluctibus feretrum ferri, quod in aridam mox ejectum arripiunt, atque cuncto seculo veneranda in eo colloeant membra. Sieque alternatim concrepando, Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum, quos diversos in tempore ejusdem fidei æquale meritum consodales fecerat, in eodem loculo insimul honorifice collocarunt.

Eadem postea inventum caput sororibus mitre compotis.

13 Postea multis annis transactis, cum divinæ placuit pietati renovare miracula, & in supradicto vico, qui Noortvvyek dicitur, fuisset aliquando ecclesia fundata, operatores volentes construere altare in eo loco, ubi tam sancta membra prius fuerunt reperta, terram effoderunt, & caput sancti martyris Jeronis, quod prius in inventione corporis occultatum manserat, invenerunt. Moxque campanæ ejusdem ecclesiæ absque omni humano adminiculo pulsabantur. Itaque quod nulli dubium, tali pulsationi spiritus angelicos adfuisse, populus mirabatur, & quisque pulsationis maxime hora inconsueta nitebatur scire C mysterium. Fuit autem in domo quadam ecclesiæ satis propinqua quidam phreneticus ligatus cateuis ac compedibus, qui, oescio quo spiritu docente, ibidem talis pulsationis causam scisciitantibus enarravit, quod eadem hora caput beati Jeronis esset inventum; & propterea angeli Dei laudates Deum (qui in Sanctis suis semper mirabilis & gloriosus est) hic pulsarent. Quod dum ita per omnia veraciter inveniissent, gaudio repleti omnes immensas gratias Deo reddiderunt & laudes, dictum venerandum caput in sacrario honesto devote collocantes, ubi quasi innumeri peregrini de circumquaque regionibus devote conveniunt, subsidia humiliter petituri.

AUCT. JOANNE A LEYDIS.

Castigatur blasphemus, & emendatur.

14 Quidam vir morabatur in Eyehenduren, qui a quodam vicino suo in æstu vo calore solis lassato, redeunte a peregrinatione sancti Jeronis, derisorie requisivit, qua dementia deceptus esset, quod sic visitaret talem Sanctum, qui nec sibi ipsi nec ei posset subvenire, nec sine fatigatione servare eum, atque similibus verbis aliis subsannando. At ille eum de tantæ temeritate blasphemiæ increpans respondit, se non dubitare de sanctitate beati Jeronis, nec da ejus mercede pro peregrinatione facta. Sequenti igitur die, dum mane surgeret & quatuor bonas equas intentione arandi cum cania* & capistris ad aratrum debito modo applicasset, volens eas minari, flagello percussit E & fimulavit: quæ steterunt immobiles omnino & fixæ, & nullo modo ducere aut movere de loco potuit. Qui nimia admiratione & turbatione perplexus, consuluit vicinos suos. Tandem venit ille, qui, ut præmittitur, præcedenti die ab eo derisus fuit, dicens, sibi forte ob culpam suam hoc accidisse, eo quod temerarie de beato Jerone blasphemiam loquebatur. Consuluit ergo, ut voveret dictum sanctum Jeronem in loco suo singulis annis cum oblationibus devote visitare, ne sibi deterius contingat, & ut ab eo remedium consequi posset. Quod cum feciisset, statim dictæ equæ iverunt ad opus sunm. Hoc videns, beatissimum Jeronem de cetero in magna reverentia habuit, & votum suum fideliter implevit, omnibusque volentibus audire miraculum enarravit.

* *f.* canis

ANNOTATA.

a *Sic modo plerique; vide tamen in Commentario num.* 7.

b *De S. hoc* Adalberto *egimus die* 25 *Junii.*

c Vesperante jam, *id est, ingruente jam vespera. In Ms. nostro habetur:* Vesperante jam F die, venit secus locum *&c.*

d Baldricum *hunc prætermissis inseruimus die* 6 *Aprilis propter ignorantiam cultus.*

DE S. ELIA JUNIORE MONACHO

IN AULINIS SEU SALINIS IN CALABRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Cur Sanctus Thessalonicæ non annuntiatus; ejusdem patria, parentes, nomen, duplex captivitas.

ANNO CMIII. *Est Thessalonica mortuus; ubi tamen annuntietur.*

Quamquam Thessalonica, celeberrima & florentissima Macedoniæ urbs, illud cum Sancto nostro habeat singulare, quod a Leone imperatore Constantinopolim arcessitus, dum dictam urbem esset transiturus, in eadem migrarit ad meliorem vitam, & ad immortalem meritorum suorum in aula cœlesti sibi præparatam gloriam; illic tamen titulo Thessalonicæ eum annuntiare nobis visum non est: quia casu accidit, ut ibidem loci obierit; sed in Aulinis *seu* Salinis, *loco Calabriæ,*

AUCT. J. P. *labriæ, ubi vitam aſceticam exercuit, monaſterium habuit, Fratreſque ejuſdem vexit, translato ad iſtum locum, poſquam vivere deſcrat, ſacro ejus corpore. Ceterum de dicto loco plura dicentur inferius § 2 num. 15. Lectore itaque de his præmonito, illuſtrare nunc aggrediemur Viri geſta, incipiendo a natali ejus ſolo.*

Natus eſt Enna

2 *Vitæ ſcriptor, pluribus poſtea laudandus, cap. 1 num. 3* Sanctiſſimus, *ait*, pater Elias.. fuit genere Siculus, in urbe, quæ Enna appellatur, natus. *Stephanus de Urbibus, quem Thomas de Pinedo Luſitanus lingua Latina donavit ac obſervationibus illuſtravit, pag. 263 & 264 editionis Amſtelodamenſis anni 1678 hæc ſcribit:* Enna, urbs Siciliæ, a Syracuſanis condita poſt conditas Syracuſas annis LXX. *In obſervationibus autem de iſtius urbis celebritate, antiquitate ac ſitu notantur ſequentia:* Celeberrimo templo ac ſimulacro Cereris omnium antiquiſſimo *claruit*. Ob illud Cereris templum famam habuiſſe hanc urbem inter omnes Siciliæ urbes præcipuam, auctor eſt Mela lib. 2 cap. 7. Urbs fuit ſita loco
B præcelſo atque prærupto, auctore Livio lib. 24 „Enna in excelſo loco ac prærupto undique ſita, „eum loco inexpugnabilis erat, tum præſidium „in arce validum habebat „. Enneuſis vero Cereris, quæ in hac urbe maxima religione colebatur, tanta fuit inter ethnicos veneratio, ut Græchanis temporibus, eum aditum eſſet ad libros Sybillinos, ac in eis inventum, Cererem antiquiſſimam placari oportere, ex ampliſſimo collegio decemvirali ſacardotes populi Romani, eum eſſet in Urbe Cereris pulcherrimum & magnificentiſſimum templum; tamen uſque Ennam profecti ſint, referente Cicerone in Oratione 9 in Verrem, & ex eo Lactantio Firmiano de Origine erroris lib. 2. Ejus ſimulacrum ſuſtulit Verres, auctore eodem Cicerone in Verrem Orat. 5, quod ipſe Oratione citata depingit *fuiſſe*" ta„le, ut homines cum viderent, aut ipſam vi„dere ſe Cereram, aut effigiem Cereris non „humana manu factam, ſed cælo delapſam „arbitrarentur „.

in Sicilia, 3 Ennæ vicinum erat nemus, quod Siciliæ umblicus vocabatur. Erat enim in medio inſulæ, omni florum genere abundans, ut præ nimia fra-
C grantia canes odoratu feras inveſtigare non poſſent; unde Plutonem rapuiſſe Proſerpinam fabulabantur, auctore Diodoro Siculo lib. 5. *Hæc ibi. Cellarius in Notitia orbis antiqui nomen hoc etiam ſcribi cum aſpiratione obſervat lib. 2 cap. 12 pag. 645: ſitum vero iſtius urbis exhibuerat in mappa Siciliæ antiquæ ad pag. 619. Baudrandus* nunc, *inquit*, oppidulum *eſt*, Caſtro Joanni dictum, in valle Netina, prope Chryſam amuem; ſed paucis conſtat incolis, & extat etiamnum arx integra, in qua diu hæſit Friderieus ſecundus. *Octavius Caietanus noſter in Animadverſionibus* (*quas ſub ipſius nomine, ut hoc ſemel hic dicamus, impoſitum citabimus, ſive ſint ipſius ſive alterius illæ, quæ in rem noſtram proferentur, cum operi ejus de Sanctis ſiculis ſint attentæ*) *Caietanus, inquam, in Animadverſionibus ad Vitam ſancti noſtri* Eliæ *tomo 2 de Sanctis Situlis pag. 23. refert, locum hunc* Caſtrum Johannis *a Gaufredo etiam monacho dictum: qui conſuli poteſt in Hiſtoria Sicula, inter Rerum Italicarum ſcriptores noviſſime edita tomo 5, ubi in ejuſdem Hiſtoriæ lib. 2 cap. 32. pag. 567 & 568* Caſtrum-Joannis *plus ſemel occurrit*. Hodie vero corrupta per vulgus voce ad veterem accedente Caſtrumianni dicitur. *Verba ſunt Fratris Thomæ Phaſelli, Ordinis Prædicatorum de Rebus Siculis lib. 10 prioris decadis cap. 2; ubi hæc & plurima alia de iſto loco notata reliquit a pag. 203 editionis Francofurtenſis anni 1579.*

non vero Rhegii. 4 *At cur ego in loci nomine tam diu hæreo, & ornamenta e ſuperſtitioſis gentilium ſomniis quæſita tam ſtudioſe confector? Quando* S. Elias, *qui ab eadem urbe lucis uſuram accepit, magno cum fœnore præ inunibus hujuſmodi ornamentis veræ lucis ac gloriæ ſplendorem eidem reddidit, dum in toto vitæ curriculo eum ſe exhibuit morum ſanctimonia, vatticiniis ac miraculis, ut merito gloriari in Domino poſſit Enna tanto & tam mirabili, quem edidit, alumno. Interim* ex hoc ſcriptore *anonymo, qui Vitam Sancti concinnavit*, ſatis fido, erroris plane omnino convincitur Bernardinus Rheginus, qui S. Eliam, ejuſque diſcipulum Danielem, cujus in hac Vita mentio, Rhegioos fuiſſe tradit, *ſicut recte obſervat Caietanus loco citato*; cum Elias Enneuſis; Daniel vero Tauromenitanus ex Sicilia extiterint, ut hic ſcriptor prodit. Erroris eauſam extremis notis memorabo, *inde videlicet ortam, quod* Elias *Enneuſis cum Rhegino ſynonymo confuſus ſit, uti inferius alia occaſione perſpicuum fiet.* E

Parentes; ejus primum nomen a quo 5 Natus *porro fuit noſter, uti teſtatur biographus num.* 3, parentibus illuſtribus ac piis, qui etiam a nobiliſſima Rachetarum familia genus ducebant. *Sed quia nihil hactenus nobis occurrit, quo illuſtres iſtius familiæ majores altius repetamus, & quia Sanctus ſua virtute, quæ ſola utique & unica eſt nobilitas, ac geſtis mirabilibus plus eidem conciliavit ſplendoris, quam ulla fluxa & caduca nobilitatis decora; ideo ad alia pergemus. Infanti recentiſſime in lucem edito nomen Joannis impoſitum fuit a matre; ſicut videre datur apud biographum loco citato: ſed deinde* Elias *fuit vocatus a Patriarcha Hieroſolymitano ſynonymo. Res ita narratur in Vita num.* 19: Hieroſolymitanam eccleſiam tunc temporis regebat Elias Patriarcha.. Huic illius adventus cælitus eſt indicatus: qui Virum adiens, perſpecta, quæ in eo inerat, Spiritus ſancti gratia.. video, inquit, in ſeculari iſto habitu inſtitutum ſenſuſque monaſticos. Ille vero ubi conſilia animi ſui omnia viro ſanctiſſimo aperuit, confeſtim Patriarchæ precibus in S. Cal-
F vario effuſis, ſacro illum habitu induit, ſuoque de nomine Eliam appellavit. *Sed unde* Elias junior *nuncupatus?* Comparatione magni prophetæ Eliæ, tum in prophetico ſpiritu, tum in zelo, rerumque admirabilium effectione, *prout notat Caietanus in Animadverſionibus. Et mox addit:* Paulo poſt hic ſcriptor Eliam noſtratem ait iiſdem paſſibus, quibus Elias, logreſſum, eadem a Deo gratia donatum fuiſſe. Sed quia, ut in fine dicam, alius etiam S. Elias fuit ipſo poſterior, & in pleriſque ſimilis, noſter illius comparatione ſeoior appellatur, & ille junior. *Sed nos cum Caietano alibi de hac re tractabimus.*

& quo tempore 6 *At quo tempore, qua Sancti noſtri ætate mutatio iſta nominis accidit? Laudatus Caietanus in Animadverſionibus pag. 24 nodum hunc non ſatis commode potuit diſſolvere: ita namque ibidem loquitur:* Obſcurus temporum character; ex quo haud facile rationem ineas annorum Eliæ Siculi. Neque enim reſcire poſſumus, quo anno ſive Chriſti, ſive ætatis ſuæ Hieroſolymitanam peregrinationem obivit. Sed enim Hieroſolymis anno Chriſti MCXXXVI occupatis a Sarracenis, factum eſt, ut patriarcharum ejus urbis ſucceſſio (nam continuare eos Græci conati ſunt) inco-

gnita

A gnita nobis fuerit: quam ob cauſam Nicephori catalogus epiſcoporum Hieroſolymitanorum deſinit in Sophronio, ſub quo Hieroſolyma a Saracenis capta. Obſervat Genebrardus Hieroſolymis patriarcham fuiſſe Theodorum anno DCCLIX; Eliam anno DCCLXXXVII; Joannem anno DCCXCV; Thomam DCCCII. Longe poſt Thomam perſedit Elias, cujus mentio eſt in hac Vita. *Nos itaque diſpiciamus, an quidquam rectius & exploratius ad hanc difficultatem explanandam afferre poſſimus.*

fuerit mutatum? 7 *Ante tomum* SSS *Maii exſtat apud nos Hiſtoria Chronologica Patriarcharum Hieroſolymitanorum, ubi pag.* XLII *ſignatur inter eos Elias III, qui anno Chriſti* 88s *epiſtolam ſcripſerit in Galliam, prout ibidem pluribus legi poteſt. Tunc temporis igitur Elias iſte patriarcha moderabatur cathedram Hieroſolymitanam; ſed quo anno moderari illam cœperit, non eſt nobis exploratum. Nec vero certius aliquid elici poteſt ex eo, quod Biographus noſter num.* 17 *præmiſerat de Sancti in iſtam urbem adventu:* Menſe Aprili tandem in Sanctam civitatem pervenit. *Nam quid e*
B *menſe iſto in rem præſentem extundas, quando annus non additur? Nec meliora in rem noſtram elicias ex Pagio, qui ad annum* 785 *num.* 6 *ſcribit de Eliæ patriarchæ Hieroſolymitani exilio, uti & ad annum* 787 *num.* 4; *de ipſius autem ad patriarchatum reditu, ac morte, ad annum* 795 *num.* 7; *quæ incomperta eſſe dicit. Adde, quod e laudati Patriarchæ deceſſore annus, qui hic quæritur, determinari neutiquam poſſit. Etenim in dicta Hiſtoria pag.* XLI *Eliam patriarcham præcedit Theodoſius (apud Pagium ad annum* 787 *num.* 4 *invenio Euſebium, qui Theodoro dicitur ſucceſſiſſe apud eumdem Pagium ad annum* 766 *num.* 7) *Theodoſius, inquam, ille dicitur quidem in iſta Hiſtoria chronologica præfuiſſe anno* 870; *ſed quamdiu ſederit, non dicitur. Cum igitur nulla ex his theſis poni queat, ponatur hypotheſis, & in hac ſtatuatur, iſtum præſulem ſupervixiſſe uſque ad annum circiter* 875, *quo eum exceperit Elias patriarcha, & quo circiter tempore peragi potuerint, quæ ſuperius retulimus e biographo. Quia vero S.* Elias *monachus natus eſt anno Chriſti* 823, *uti poſtea dicetur, conſequens eſt, ut anno ætatis præterpropter*
C 52 *Eliæ nemen ab Elia patriarcha una cum habitu monaſtico acceperit, ſecundum jam dicta. Atque ex his aliquid ſaltem lucis accedit huic facto, quod Caietanus prorſus indeterminatum atque obſcurum reliquit. Verum ad anteriora Sancti tempora, a quibus tantiſper hac occaſione ſumus digreſſi, redeamus, ad annum nimirum ætatis ejus octavum.*

puerilia alias ali, 8 *Biographus cap.* 1 *num.* 3 & *ſequentibus nonnulla de Sancto memorat, quæ brevi explanatione poſſunt elucidari.* Eam urbem (*Ennam videlicet*) cum eſſent Carthaginenſes depopulaturi; parentes Filium ac pauca de ſuis opibus accipientes, in S. Mariæ caſtrum ſeſe recipiunt. Eo loci cum verſarentur, magnam capiebant lætitiam, quod Puerum, octavum jam annum attingentem, viderent & ſibi morigerum, & in virtutis via progreſſus facientem. *In locum hunc obſervat iſta Caietanus in Animadverſionibus pag.* 231 In Vita Græca CARTHAGINENSES paullo poſt SARRACENI iidem. Nam Sarraceni ex Africa atque Carthagine in Siciliam ſeſe effuderant. At quonam illi anno Ennam depopulati? Cenſuerim anno Chriſti DCCCXXXI: quod ex hoc ſcriptore ita conficio. Sarraceni Ennam deprædati ſunt, cum Elias octavum annum ageret. Is vero natus eſt anno Chriſti DCCCXXIII (*ut modo obiter dictum fuit, ac pluribus alibi probabimus.*) Igitur Eliæ octavus annus eſt Chriſti DCCCXXXI. *De loco autem, qui mox nominabatur* S. Mariæ caſtrum, *monet ibidem ſequentia:* Græce S. Mariæ caſtrum, paullo poſt urbem ſcriptor appellat. Ineerta ejus poſitio. Cerre quidem in Mediterraneis fuiſſe videtur. AUCT. J. P.

9 Ex hoc loco erroris plane arguas eos, qui *quando,* ſcripſere Sarracenos anno Chriſti DCCCXVIII tota Sicilia potitos fuiſſe: id enim omnino falſum. Illi nimirum paulatim progreſſi in urbibus occupandis. Panormum ceperunt anno Chriſti DCCCX, tradit Leo Oſtienſis, ſed alii anno DCCCXVI. Agrum Enoenſem depopulatos anno DCCCXXXI; Caſtrum vero S. Mariæ DCCCXXXV, ex hoc ſcriptore ſatis conſtat; & rurſum prædabundos excurriſſe in agros earumdem urbium anno DCCCXXXVIII: quo tamen anno urbes Enna & S. Maria nondum a Sarracenis captæ fuerant, ut hic idem ſcriptor ſignificat. Syracuſæ captæ exciſæque, ut ſuperius diximus, anno DCCCLXXX. Joannes Curopalates (in Nicephoro) auctor eſt, ca- E pris Syracuſis ab Africæ Sarracenis, etiam totam inſulam occupatam fuiſſe. Sed id etiam nutar. Nam Tauromenium anno CMIII expugnatum eſt. *At de hujus expugnationis anno agemus inferius. Nunc Sanctum noſtrum reviſamus.*

& quam pia tranſactio uſque ad an. ætatis 15. 10 *Vitæ ſcriptor poſtquam num.* 4 *retuliſſet, eum certiorem fuiſſe factum in ſomnis de ſua apud Afros captivitate, ac diligentiſſima parentum cuſtodia, ne hoc accideret;* Verum, *inquit,* ad duodecimum annum eum adoleviſſet, ac multo majore gratia eumularetur, ſacræ precationi diutius vacare cœpit &c. *Ad hanc ejus quoque ætatem num.* 5 *revocat Biographus prænuntiatam ab ipſo cladem, quæ dicto caſtro vel urbi S. Mariæ poſt triduum eſſet eventura; itemque prædicationem ibidem, in qua ſupra ætatem ſe ſuam geſſit; num.* 6 *captivitatem, quam antea prædixerat, adimpletam; ac denique num.* 8 *miro modo redonatam ei priſtinam apud parentes degendi libertatem.* Verum cum tres annos, *prout ibidem ſubjungitur,* cum ſuis parentibus verſatus eſſet... pater naturæ conceſſit: mater a conjuge vidnata, in Filio poſt Deum ſpes omnes ſuas colloeaverat. F *Hæc itaque ſpectant ad annum ætatis ejus decimum quintum, Chriſti autem* 838, *quo etiam videntur reducenda ea, quæ ſequuntur num.* 9 & 10, & *agunt de voce ad aures Adoleſcentis noſtri divinitus allata:* Egredere de terra tua, & de cognatione tua..& tranſmiſſo mari periculoſiſſimo in Africam trajice.. Non multo poſt, ecce tibi Agarenorum irruptio priore longe erudelior. Cumque ab iis, quæ ſupra memoravi, oppidis longe abeſſet Adoleſcens.., ab illis comprehenditur, rurſuſque a quodam homine Chriſtiano emptus, in Africam abducitur: *ubi quænam Juveni ſancto acciderint, deinde exponit biographus, & nos, illo præeunte, aliqua etiam paragrapho proximo obſervaturi ſumus.*

§ II.

Alia captivitas; mutatum nomen & vitæ inſtitutum; monaſterium divinitus præſignatum; peregrinationes; prædictiones, diſcipulus &c.

Inſigne edit in captivitate ſpectatæ ſanctitatis:

Sanctiſſimum Adoleſcentem nbductum in Africam fuiſſe a Saracenis, ibidemque venditum homini cuidam Chriſtiano coriario, narrat Vitæ auctor cap. 1 *num.* 10; *deinde cap.* 2 *illuſtrem ejus deſcribit victoriam, quam retulit de muliere impudica, quæ nihil reliquit intentatum ut, expugnata caſtiſſimi herois integritate, ad libidinem illum perduceret, & puriſſimam animam venereis ſordibus contaminaret. Sed irritamenta ejus omnia, technaſque & machinas omnes egregius bellator ſuperavit, falſis criminationibus, quæ ea de cauſa in illum ſuat impactæ, in innocentiæ teſtificationem ac laudem converſi. Ibidem num.* 14, Is vero, *referente Biographo*, cum ſe pretio redemiſſet, factus jam libertatis compos, ex ea familia diſceſſit. Tum ſacra oratoria frequentare, noctes pſalmis hymniſque canendis tranſigere: ac vehementer deſiderabat in Palæſtinam proficiſci, ut Servatorem veneraretur *in quibus fuerat paſſus locis*, ibique ſanctum monachorum habitum indueret, *Varia interim ab eo præclare geſta memorantur num.* 15 *& ſequentibus. Num.* 17 In Sanctam inde civitatem proficiſcitur. Menſe *autem* Aprili tandem in Sanctam civitatem pervenit.

Hieroſolymas profectus diſcipulum habet ex nobili ortum familia

12 *At quo anno? Hic Rhodus, hic ſaltus, uti eſt in proverbio. Sed ſecundum præmiſſa § 1 num.* 5 *& ſeqq. de Elia Patriarcha Hieroſolymitano, qui ſacrum ei dedit habitum, ac pro Joannis nomine, quo ante vocabatur, Eliæ nomen ipſi impoſuit, differendus videtur ingreſſus in Civitatem ſanctam uſque ad annum Chriſti circiter* 875, *ætatis circiter* 32, *a captivitate vero ejus ſecunda circiter* 43, *ex § 1 num.* 10. *Tanta, fateor, annorum intercapedo etiamſi minime omnino arrideat, non tamen idcirco falſitatis eam convincere poſſum. Sed obſervari velim, in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Hieroſolymitanorum ſuperius indicata ſignari ante laudatum Theodoſium conſequenter e Latinis Catalogis Sergium ac Salomonem fine allo temporis characteriſmo, ac ſolo dumtaxat nomine notos. Quid ſi ergo alius quidam Theodoſius præceſſerit iſtum ſynonymus, qui in dictis catalogis fuerit prætermiſſus? Id ſi conſtaret, præſenti difficultati iretur obviam, ac decartaretur longum illud temporis ſpatium, de quo dictum eſt. Sed nihil in promptu habeo præter meram conjecturam. Nunc itaque hinc ad alia.*

more aliis Siculis uſitato:

13 *Profectio in terram Sanctam nec eſt novum apud Siculos, nec uni S. Eliæ noſtro ſingularis ac propria. Nam, uti in Animadverſionibus pag.* 24 *habet Caietanus*, Antiqua hæc penes Siculos religio, peregrinandi Hierofolymam ad loca, Domini veſtigiis & ſanguine conſecrata, & Romam ad ſepulchra ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Sed enim Hierofolymitanam peregrinationem e Sicilia ſuſcepere S. Gregorius epiſcopus Agrigentinus, S. Elias Ennenſis, S. Simeon Syracuſanus monachus S. Benedicti, S. Marina virgo Sicula ex oppido Scanio, S. Conon Neſitanus, e familia magni Baſilii. Romam adivere, ut ſanctos Apoſtolos venerarentur, S. Gregorius epiſcopus Agrigentinus imp. Decio, S. Mamilianus epiſcopus Panormitanus, S. Nympha virgo & S. Golbodeus, martyres Panormitani ſub tempora Maxentii tyranni; S. Elias Ennenſis, S. Vitalis abbas ex oppido Caſtronovo, S. Leo Lucas Corilionenſis Sarracenis Siciliam tenentibus, S. Silveſter Trainenſis, monachus S. Baſilii, aliique. *Jam vero nos S. Eliam alio peregrinantem ſubſequamur. Et ſane, tametſi qui multum peregrinantur, raro ſanctificantur, variis itineribus, quæ ſuſcepit, diceres veluti totidem gradibus iter ſibi affectaſſe ad patriam cæleſtem: tantam ſibi & aliis e crebra illa terrarum luſtratione utilitatem hauriebat.*

vidit loca ſancta Alexandriam ac Antiochiam;

14 *Audiatur Biographus num.* 18 *& ſeq. Non tantum Viator noſter oſtendit, locorum Terræ ſanctæ inſpectionem ſibi fuiſſe in amoribus;* ſed iis etiam in quibus Elias verſatus fuiſſet, ſummopere *ſe* delectari. Hinc igitur cum adveniſſet, ibique tres annos commoratus fuiſſet, ſingulorum Patrum inſtituta ac ſtudia ſedulo obſervabat, *aliaſque ex aliis virtutes* addiſcebat, *at in ſuum convertebat ſtudiose in dies profectum; ſicut pluribus narrat Biographus.* Verum, *inquit*, poſt triennium illinc diſcedens Alexandriam venit: ſed priuſquam in urbem intraret, quidam ei occurrit, qui a dæmone oppreſſus e civitate ventitabat, *quem ſigno crucis liberavit. Complures item morbos ab eo depulſos, ac obita pietatis exercitia, ibidem licet videre. Deinde in Perſidem ſe contulit, ea loca venerandi cauſa, de quibus ibidem eſt ſermo cap.* 3; *ſed eo proficiſci prohibitus ob tumultum barbarorum, Antiochiam petit metropolim.* Ea in urbe cum verſaretur, *teſte Biographo*, qui identidem apparuerat, et nunc demum apparet, monens patriam repeteret, ſeque ad exercitationum certamina accingere, tum montem oſtendens, ubi aſceticam palæſtram poneret. Ille dicto ſe audientem præbens, ſe dat in viam.

uti præmonſtratus ei locus aſſecutus.

15 *Quæreati, quiſnam ſit mons ille aſceticis S. Eliæ exercitationibus divinitus præſignatus, reſpondemus en Caietano, qui in Animadverſionibus nuperrime citatis pag.* 24 *hæc obſervat:* Inferius locum, ad quem S. Elias navigavit in Calabriam, quique ei demonſtratus fuerat, ut aſceticam palæſtram inſtitueret, SALINAS is ſcriptor *Vitæ* appellat; alias AULINAS. In ea Calabriæ parte videtur fuiſſe, quæ mari occiduo alluitur, adverſum inſulas Æolias, ſupra vetus oppidum Taurianum; quod idem ſcriptor extrema Vita demonſtrat, cum iter deſcribit, quo S. Eliæ corpus in Salinas aut Aulinas deportatum eſt: cui excipiendo monachos ait ad Taurianum obviam proceſſiſſe. Exiſtimaverim locum hunc, aſceticam S. Eliæ palæſtram, Salinas dictum aut Aulinas, montem eſſe Parmæ oppido Calabriæ Imminentem. Exſtat adhuc in eo ſpelunca, quæ hodie S. Eliæ ſacra. Sed enim hallucinantur, qui hoc loco S. Eliam Rheginum vitam egiſſe, eidemque cryptam dicatam putant: is enim in montibus ſupra Seminaram vixit, vitaque exceſſit. *His obiter de iſto loco notatis, pergamus cum Sancto in Africam.*

Alia Eliæ in Africa geſta

16 *Eo dum iter faceret, Saracenos duodecim edocet orthodoxorum vivendi modum ſimul ac fidem eorum, hæreſeſque ac Judaicam ſuperſtitionem nec non Mahometicæ ſectæ libidinem redarguit, adeo forti orationis energia rem agens, ut præter illos duodecim aggregarit veræ fidei alios iſa-*

dele oſſo, ſalutari baptiſmatis fonte ablutos:

quæ

A *quæ pluribus a Biographo referuntur prædicto cap.* 3. *Ibidem num.* 23, Ut vero, *ait Vitæ auctor*, Africam prætervectus in Siciliam appulit.. Panormi matrem reperit.. quam care amplexatus cum eſſet, eique omnia narraſſet, quæ Deus per illum in peregrinatione geſſerat, eum ea multos dies manſit. *At quales hæc Sancti irrequieta enſitit, uti planum fiet ex nova, poſtquam nonnulla ibidem præclare geſſerat, peregrinatione. Rem intellige e laudato ſcriptore*: Per id tempus cum Agarenorum princeps claſſem aciemque inſtrueret adverſus Rheginos, noſter Chriſtianiſſimus imperator (Erat is Leo clementiſſimus) Baſilium quemdam, cognomento Naſar, ducem conſtituit, ac Rhegium cumquadraginta quinque navibus, ad obſiſtendum boſti, mittit. Tum Elias.. omnibus liquido prædicabat & Græcorum victoriam & cladem Agarenorum; *prout re ipſa eveniſſe, narratur ibidem num* 24.

17 *Caietanus locum hunc exponens in Animadverſionibus pag. paulo ante deſignata, hæc dicit:* Erat *it* imperator Orientis Leo VI cognomento Philoſophus, qui cepit imperium anno Chriſti
B DCCCLXXXVIII (*immo vero* 886.) *Tunc enim Baſilio Macedoni patri ſucceſſit, e collega imperii factus imperator. De Baſilio autem duce, cognomento Naſar, obſervat iſta*: Ejus res præclare geſtas, partaſque e Sarracenis victorias memorat Joannes Cinropalates ſub imperatore Baſilio: ſed hic ſcriptor ſub imperatore Leone, Baſilii filio. Ille igitur ſub utriuſque imperio Sarracenicis trophæis claruit. *Conſtantinus Porphyrogennetus in Hiſtoria Baſilii Macedonis pag.* 187 *editionis Pariſinæ paulo poſt deſignandæ, de illuſtri Naſaris victoria a Sarracenis relata tractat, de rebus autem in Sicilia bene geſtis pag.* 188. *Quod vero ad rationem temporis attinet, præclaræ iſtius victoriæ, de qua Biographus, vaticinium non edidit S. Elias ante annum circiter ætatis ſuæ* 63, *Chriſti autem* 886; *ſecundum ea, quæ auctor ille refert, Leonis imperatoris regno rem inciderit, & ſecundum calculos chronologicos ſuperius a nobis de Sancti ætate prænotatos. Videtur autem hac in re ſtaudum ſententia noſtri Biographi, tum quia huic facto ſatis vicinus fuerit, tum quia id, unde alia accepit, quæ de* S. Elia re-
C *fert, verosimiliter hauſerit e ſynchronorum documentis vel narratione, ſicut colligi poterit ex dicendis inferius, ubi ejus in ſcribendo merita commendabimus.*

18 *Poſtquam ergo Viri prædictionem ipſe rei eventus compeboſſet*, Panormo digreſſus, Tauromenium venit; eumque ibi per aliquot dies ſubſtitiſſet, quidam adoleſcens admiratione ſane dignus, & honeſto loco natus, ad illum adit, rogans ut ſacro ſe babitu donaret. *Dictum factum*. Igitur eo loci parvo temporis intervallo commoratus, Concedamus hinc, inquit, diſcipulo: jam enim maximas calamitates ac mala huic civitati imminere ab Agarenis prævideo, & dux Barſamius a barbaris vincetur: ac continuo una cum diſcipulo in Peloponneſum navigat. *Symeon magiſter & logotheta in Annalibus, inter hiſtoriæ Byzantinæ ſcriptores poſt Theophanem, anno* t685 *Lutetiæ Pariſiorum typis regiis editor, pag.* 463 *agens de* imperii Leonis anno tertio decimo, *qui concurrit cum anno æræ vulgaris* 899, Per id tempus, *ait*, Tauromenium traditum Saraceenis, *vel, uti eſt in Græco*, Agarenis. *Sed pro illa temporis notatione nos infra aliam aſſignabimus. In Sparta autem fines delatus, morbos ac dæmones pellit, & Danielem diſcipulum ab illis proſtratum erigit. Hinc migrat in Epirum, deinde Corcyram, denique in Calabriam; ubique ſingularibus a Deo favoribus donatus; de quibus conſuli poteſt Biographus num.* 26 *& ſequentibus. Hinc etiam conficitur, illum ob creberrima miracula, quæ patraſſe refertur num.* 31, *& alibi per Vitæ decurſum, jure meritiſſimo nuncupari poſſe magnum Thaumaturgum. His adde ex Biographo mortum ſumptuatem, jejuniorum rigorem, rerum ſecularium deſpicientiam; ut videſis apud eumdem cap.* 4 *num.* 32 *&* 33. *Romam vero profectus*, eo cum perveniſſet .. non vulgari honore cohoneſtatus eſt ab eo, qui ejus cathedram obtinebat. Erat vero is Stephanus, vir plane admirabilis, qui per id temporis Romanæ Eccleſiæ clavum tenens, digniſſimam eo pontificatu vitam ducebat.

19 *Stephanus PP. hujus nominis* VI (*alibi ponitur* VII *vel* VIII) *ſedit ab anno Chriſti* 696 *uſque ad annum* 697. *Caietano autem in Animadverſionibus pag.* 24 *eſt* Stephanus Papa VI, qui cum Romanam Eccleſiam annos ſex adminiſtraſſet, vita functus eſt anno Chriſti DCCCXCI, XII Kal. Julii. *Deſignatur itaque hic a Caietano Stephanus PP. V alias VI, qui Petri ſedem obtinuit ab anno Chriſti* 885 *uſque ad* 891; ſed de diebus, quibus ſupra annos ſedit, nihil certi definiri poteſt, *ſicut videre licet apud Franciſcum Pagium in Breviario Pontificum Romanorum tomo* 2 *pag.* 368, *ubi inſuper, eum dictum ac dicendum Stephanum V, non VI, invenies*, ac e vita migraſſe circa finem menſis Septembris. *Quod hic autem Stephanus ſit, a quo* non vulgari honore cohoneſtatus *fuit Sanctus noſter, dum Romam eſſet profectus, ſuadet nobis breve illud quidem ejus, ſed honorificum elogium*: Vir plane admirabilis, qui.. digniſſimam eo pontificatu vitam ducebat, *uti loquebatur noſter Biographus. Nam hæc conſentanea ſunt laudationi, quæ habetur apud memoratum Pagium pag.* 164, *& ſic ſonat:*

20 Caſtitate, doctrina, caritate in pauperes, omnique genere virtutum ſummam promeritus eſt dignitatem. Eo ipſo, quo electus eſt die, & priuſquam ad palatium Lateranenſe perveniret, pluvia diu optata poſt longam ſiccitatem & annonæ pennriam, tanta cælitus conceſſa eſt "ut aperto „judicio Deus oſtenderet, tanti almigerii viri me„ritis ac precibus, omnibus ſe velle propitiare „populis „inquit idem Guillelmus *Bibliothecarius in ejus Vita*: qui poſtea ſubdit, eum Lateranenſe patriarchium cum expilatum inveniſſet, inolita jam peſſima conſuetudine, ut poſt obitum Pontificis, univerſa palatii Apoſtolici ſupellex diriperetur, paterna bona pauperibus erogaſſe: miniſtros probitatis & ſapientiæ opinione claros elegiſſe: orphanos quotidie aluiſſe: nobiles ad paupertatem redactos vocaſſe ad convivium, & verbo Dei ſimul refeciſſe: Miſſæ ſacrificium ſingulis diebus celebraſſe, niſi caritatis officiis vacandum effet: tandemque locuſtas, quæ ſata & vineas longe lateque depaſcebantur, poſt longam orationem juxta eccleſiam ſanctorum Apoſtolorum, aqua benedicta exſtinxiſſe. *Quæ hic contracta referuntur, pluribus deducta Invenies apud Anaſtaſium Bibliothecarium de Vitis Romanorum Pontificum non ita pridem Romæ editum tomo* 2 *pag.* 439, 440 *&* 444. *Ex dictis autem perſpicuum eſt, ad quæ circiter tempora ſpectet prophetia, qua* S. Elias *Romæ degens prædixit diſcipulo Danieli mortem ſui patris num.* 34.

21 Interim cum ſpiritu præſentiret teterrimam eladem ab Agarenis Rhegio inferendam, relicto monaſterio, quod erat in Salinis,.. Patras una

AUCT. J. P.

vel eventu comprobata.

Cum adjuncto ſibi diſcipulo peregrinatur.

Romani proficiſcitur.

E

a Stephano PP. hoc noviſſe ſcriptum.

F

Cladem a Saracenis inferendam.

AUCT. J. P. cum diſcipulo petit, *ſicut perhibet Vita num.* 35. *Caietanus tomo ſupra citato pag.* 60 *& ſequentibus vulgavit* martyrium S. Procopii epiſcopi Tauromenii, ejuſque ſociorum, ſcriptore Joanne diacono Neapolitano; *in quo clades illa deſcribitur. Idem Caietanus in Animadverſionibus ad illud martyrium pag.* 22 *de Tauromenii expugnatore ac temporis ratione obſervat*, Abraymum eodem anno periiſſe, quo Tauromenium expugnavit, qui fuit anno Chriſti CMIII, ut recte ait Petrus diaconus, certumque eſt ex Joanne diacono Neapolitano, qui Tautomenium captum ait anno XXIV imp. Leonis ab ejus coronatione, qui annus eſt Chriſti CMIII. *Porro expugnator ille* Brahimi *nomine nuncupatus in Vita* S. Eliæ; *in Animadverſionibus autem ad illam pag.* 24, *de eo hæc monet Caietanus:* Abrachen dicitur io Menæis Græcis, qui tum io tota Africa rerum potiebatur; Africanorum rex a Joanne diacono Neapolitano. *Menæa, quæ citabam, conſuli poſſunt ad diem* XXIII *Septembris, & Animadverſiones Caietani ad Martyrium S. Procopii jam dicti pag.* 21. *Ratio autem temporis, paullo ante ſignata, examinabitur poſtea. Hæc interim quæ in antecceſſum hic præmiſſa ſunt, meminiſſe juvabit, quando de interitu iſtius tyranni poſtea tractabimus in Annotatis ad caput* 5 *Vitæ, quam illuſtramus, litt.* m *&* n, *quo lectorem mittimus.*

B

22 *Qua autem occaſione contigerit expugnatio* preſentio. *Tauromenitana, tradit Joannes curopalates fol.* 48 *Hiſtoriarum compendii typis Veuetis anno* 1570 *Latine editi, quando de Leone imperatore iſta memorat:* Honore autem profequens priſtinam ſuam conjugem impetator Theophanem (*alibi vocatus* Theophano) in ejus nomine templum puleherrimum, proximum ſanctis Apoſtolis, con-
* *ſ.* locum didit, templumque aliod conſtruxit ad loca * S. Lazaro dedicatum, in quo ſancti allatum corpus repoſuit atque ſororis ipſius Mariæ Magdalenæ. Cumque claſſis io hujuſcemodi ædificiis occuparetur, Agarenorum claſſis Tauromenium in Sicilia expugnavit, multa facta Romanorum cæde. *Conſuli interim poteſt Pagius in Critica Baroniana ad annum* 901 *num.* 2, *ubi de emortuali Theophanonis anno, miraculis, virtutibus, cultu apud Græcos ad diem* XVI *Decembris, ac panegyri memicit.*

C

Hactenus quaſi pedetentim ſecuti ſumus noſtri Biographi narrationem: ſed quandoquidem perventmus ad tempus, quo diem Sanctus clauſit extremum; vaticinia, virtutes, merita ſalutaria, ſanationes, ac miracula, quibus mirifice eum excelluiſſe in reliqua Vitæ Auctoris hiſtoria uſcultur, legi apud ipſum poſſunt, uti & noſtra Annotata, quibus res ab eo relatas illuſtrare conabimur. Nunc itaque de quibuſdam punctis, obitum ejus ſanctiſſimum proxime antegreſſis ac ſubſecutis inſtituetur ſermo.

§ III.

Mortis adjuncta; quo anno ea acciderit, confici non videtur e notis characteriſticis apud Cajetanum, ſed aliunde.

JAmque adeo longe latcque mirabilis vivendi ratio ac miracula S. Eliæ *perſrebuerunt, ut Leo Græcorum imperator Virum tot exſeſſibus prærogativis ſpectatiſſimum evocarit ad ſe Conſtantinopolim, prout Sanctus prædixerat Danieli diſcipulo ſuo, teſte Biographo cap.* 6 *num.* 63. *Cum autem voluntati imperatoris morem gereret*, Græciam peragrabat, ac delatus in quemdam Illyrico non longe diſtantem, morbo tentatus eſt non ſane gravi ac moleſto: nam exſtitus a Deo didicit, daret Columbo commendationis epiſtolam, eumque mitteret ad imperatorem, *ex Biographo cap.* 7 (*ea nempe de cauſa*, ut Columbus *ille* capitalis criminis reus abſolveretur, *ſicut præmiſerat idem Biographus num.* 61) Eum igitur ut ablegavit, ipſe Theſſalonicam contendit.. Igitur eo loco cum eſſet Elias, morbo jam ingraveſcente, ſeamnom ſibi afferri poſtulat; quo delato ibi decubuit. Cum vero locus minime eſſet idoneus ad quietem capiendam, ad Caminos (locus quidam eſt) migravit. Hic Danielem diſcipulum.. ad ſe vocans, Ego, inquit, Daniel, filii ſuaviſſime, ſient ſcriptum oſt, viam patrum meorum ingredior: adeſt jam tempus noſtræ reſolutionis, cum octogenarius ſim.

Chriſt Sanct. Patr. Theſſ. Januar. præſente Daniele diſcipulo.

24 *Hic tantiſper ſiſtamus, & audiamus Caietanum in Animadverſionibus pag.* 25 *hæc notantem:* Cum S. Elias octoginta annos natus obiiſſe ab hoc ſcriptore dicatur, obierit autem anno Chriſti CMIII, neceſſe eſt, illum anno DCCCXXIII natum fuiſſe. *Sed annus iſte natalis ac emortualis etſi videtur tunc accidiſſe, non tamen ſecundum notas chronologicas Caietani, ſicut conabimur oſtendere continuo. Tria interim tamquam certa e Biographi verbis habemus*, nimirum 1°. *locum mortis Theſſalonicam*, 2°. *ætatem Sancti, qua vivere deſiit, octogenariam*; 3°. *Danielis diſcipuli ejus præſentiam. Hinc merito caſtigari debet Bernardinus Rheginus, quia Sanctum noſtrum Rheggii in Calabria ubiiſſe, præſente alio Elia juniore, litteris proditum reliquit, uti videre licet in Annotatis ad caput* 7 *noſtri Biographi litt.* g. *Dies mortis diſerte determinatur ab eodem Biographo* XVII *Auguſti. Unde Caſtellanus Sanctum noſtrum ſignans die* XIX *Julii, ſignat eum die non ſuo, ſicut poſtea dicetur. Certum eſt item e Biographo*, S. Eliam *ad meliorem vitam tranſiiſſe ſub imperio Leonis Philoſophi. Nam inter alia, quibus* S. Elias *ante mortem effatus eſt diſcipulum ſuum Danielem num.* 64, Neque corpus, *inquit* noſtrum hic conditum derelinquas, neque Conſtantinopolim ad cæſarem deferri, ullo modo patiare: petet enim ſat ſcio, perquiretque imperator. Quod ego cum a divina providentia accepiſſem, tibi epiſtolium ad cæſarem multo ante dedi, uti poſt obitum noſtrum fineret corpus ad ſuum monaſterium afferri.. Porro, ſi recte memini, apud te eſt ea epiſtola: ſervato diligenter; & eum ea evenerint (evenient autem quam primum) mitte illam ad cæſarem: quæ perſcribuntur, effecturum ſcio... His dictis.. ingenti cum lætitia atque hilari vultu defecit, & poſitus eſt enm patribus ſuis XVI Kal. Auguſti.

Obitus ejus. D E F

25 *Laudatus ſæpe Caietanus annum mortis, quem tacitum hoc loco traductumque reliquit noſter Biographus, his verbis pag.* 25 *paullo ante aſſignata affigit* Anno Chriſti, ut modo *ait*, diximus, CMIII. Eo enim anno Tauromenium a Sarracenis expugnatum eſt, ut Notis ad Martyrium S. Procopii, Tauromeniorum epiſcopi, probatum a me eſt (*Conſule dicta ſuperius* § 2 *num.* 21) eodemque anno contigit expeditio Himerii adverſum Sarracenos, & clades Theſſalonicenſis, quo ſanctus Elias extremum diem clauſit, ut ex hac Hiſtoria ſatis conſtat. Porro Baronius

Differtur

expedi-

A expeditionem Himerii, primi a ſecretis imperatoris Leonis, anno CMII locat; haud recte. Nam Joannes Curopalates ſimul cum Theſſalonicenſi clade memorat, Saracenoſque, poſt exciſum Tauromenium, Theſſalonicam expugnaſſe. Igitur ono eodemque anno, id eſt, Chriſti CMIII hæc omnia evenere, Tauromenii exeidium, Himerii expeditio, clades Theſſalonicæ, & mors ſancti Eliæ. *Ita Caietanus has res cum morte combinat, non ita tamen certo ac perſpicue, quin ulteriore inquiſitione diſcutiendæ videantur, & ſingula quidem, cur & aa ſatis recte anno Chriſti 903 illas inneſtat.*

26 *Joannes Curopalates res illas geſtas ita memorat, ut chronologicis annorum* anno ante *characteribus eas non diſtinguat. Poſtquam vero retuliſſet Tauromenium ab Agarenis expugnatum (verba & locum aſſignavimus ſuperius § 2 num. 22) mox narrare pergit, caput imperatoris, qui in ſupplicationem publicam proditerat, ita graviter eraſſa ac ſorti virga percuſſum fuiſſe a quodam viro, parum ut abfuerit, quin ex violento percuſſionis*
B *impetu occideretur, niſi ejuſdem vis illiſa fuiſſet, uti pluribus memorat Joannes Curopalates fol. 48 verſo. Ibidem etiam inducitur monachus Marcus ita inter alia imperatorem affatus:* Oportet igitur te, o domine, ab hoc tempore ad alios annos decem imperium obtinere. Quod quidem accidit: eadem enim die poſt annos decem vita functus eſt, qua percuſſus fuerat. *Jam vero cum Leo imperator, de quo hic agitur, obierit anno 911, deberet illa percuſſio ſecundum dicta accidiſſe anno 901. Atqui, ſicut aſſerebat Caietanus, Tauromenium exciſum eſt anno Chriſti 903, quo, teſte Joanne diacono apud Caietanum loco ſuperius a nobis citato, fuit expugnatum: conſequens ergo eſt, ut argumentum, quod Caietanus promebat ſupra ex conjunctione prætenſa Curopalatæ iſtarum trium rerum, de quibus agimus, reſpectu excidii Tauromenitani, vel ex ipſis Curopalatæ verbis ſit telum imbelle & fine ictu.*

27 *Nec fortius apparet, quod pro eodem anno*
S. Eliæ 903 *deſumit ab expeditione Himerii, ſimul, uti dicebat, cum excidio Tauromenitano a Curopalate conjuncta. Nam interjiciit pauculis poſt narrationem iſtius Leoni imperatori inſtitiſi, auctor qui-*
C *dem ille ſic pergit:* Himerio igitur primo ſecretario navalibus copiis commiſſis, eum contra Tripolitem miſit. Verumtamen *hoſtis* conſpicatus & numero & animi alacritate ſuperiores, ne auſus quidem eſt ad eos accedere: ſed Tripolita retro ſe recipiens ad Theſſalonicam ſe contulit, ipſamque expugnavit, capto etiam Leone ipſius prætore, cui Tharſilaciua orat cognomen; multumque ſanguinis effuſum eſt, ac plurea capti. *Verum nec Himerii expeditio, nec clades Theſſalonicæ favent anno 903, quem Caietanus ea Joanne Curopalate ſignabat. Non Himerii expeditio; de qua Pagius in Critica Baroniana ad annum 902 num. 3, Varias, inquit, Himerius, Leone Sapiente imperante, expeditiones ſuſcepit adverſus Saracenos. Sed ea quam hic memorat Baronius ex Metaphraſte, ipſomet Metaphraſte teſte in Annalibus eidem attributis, & nomine Simeonis magiſtri & logothetæ a Combefiſio editis (ſuſpicatur tamen Pagius, Annales illos ab eo ſcriptos non fuiſſe) anno CMIV ſuſcepta eſt. Idem enim logotheta ſcribit:* „Aono decimo o„ctavo (nempe Leonis imp.) aſcendit navalis „Agarenorum exercitus cum Tripolita adverſus „Byzantium &c. Capta direptaque Theſſaloni„ca; multaque civium ſtrage data, plures AUCT. J. P. „etiam captivos abducunt „&c.

28 *Deinde ſic concludit Pagius:* Quare enim *v vna ex-ceſſerit,* Annaliſtæ Byzantini annos imperatorum a Kalendis Septembr. eum anno civili ordiantur. Leo annum imperii XVIII Kalendis Septembris ſequentis Chriſti anni (*videlicet* 903) inchoavit; anno CMIV aperiente ſe vere Himerium eum claſſe adverſus Agarenos miſit; hique die XXIX menſis Julii illius anni, ut tunc demonſtrabimus, Theſſalonicam diripuerunt, &, niſi Simeon logotheta imperatoris pecunia bene uſus impediſſet, eam evertiſſent; *ſicut eum ibidem apud Pagium, tum apud Curopalatem fol. 48 verſo licet videre. Leo autem Sapiens ſeu Philoſophus ſucceſſit patri ſuo Baſilio Macedoni anno 886 a Kalendis Martii ſecundum Labbeum in Compendio chronologico, & Pagium in Critica Baroniana ad annum iſtum. Itaque currebat quidem a dictis Kalendis annus Chriſti 903 cum anno imperii Leonis decimo octavo, ut calculus ſuppoſuanti eſt manifeſtum; ſed cum excidium Theſſalonicenſe non inciderit in annum 903; ſed in 904, ſicut jamjam probabitur,* annus 18 Leonis, *a Simeone logotheta ſupra ſi-* E *gnatus, inchoari debet mere Græcorum a Kalendis Septembris anni æræ vulgaris 903, ſecundum præmiſſa e Pagio, ita rationem chronologicam ordinando, ut navium barbaricarum acceſſus ad tragicam illam expeditionem, cum die XXIX Auguſti, quo vere accidit anno Chriſti 904, nec non cum anno 18 imperii Leonis, qui ſic computatus etiamnum fluebat dicto die, combinentur.*

29 *Verum ne quis ea a nobis gratis dicti exiſti-* propoſitio *met, probanda nunc ſunt. Joannes Cameniata ſcripſit Narrationem de excidio Theſſalonicenſi, inter hiſtoriæ Byzantinæ ſcriptores poſt Theophanem, a Combefiſio vulgatam, & una cum aliis anno 1685 Pariſiis impreſſam, & non ſumma dumtaxat cum fide ſcripſit, qui utpote funeſtiſſimæ illius tragœdiæ ſpectator, teſtis & pars fuit;* ſed ita *etiam* omnia exequitur, *teſte Allatio in Diatriba de Symeonum ſcriptis pag. 149,* ut non ſcribere, ſed pingere, ponereque ante oculos videatur. *Laudatus itaque hujus excidii auctor pag. 336 claſſis barbaricæ appulſum memoratas,* interim, *inquit,* dum hæc a nobis fruſtra geruntur, F venit quidam, qui barbaricas naves jam proxime Eeboli (cujus ſupecins mentio facta eſt) cervici acceſſiſſe nunciet. Dominica tunc illuceſcebat IV Kaleodus Auguſti, anno ab orbe condito VICIↃCCCCXII. Fama igitur per totam urbem divulgata, turbari omnes *&c. Anni autem illi orbis conditi 6412 ſecundum Græcos computati reſpondent anno æræ vulgaris 904, quemadmodum eos exhibet Cangius in Gloſſario Latino-barbaro ad vocem* annus, *ut videſis tom. I in tabella chronologica parte altera col. 483 noviſſimæ editionis. Quæ cum ita ſint, concludimus contra placitum Caietani, nec Tauromenii excidium, nec Himerii expeditionem, nec cataſtrophen Theſſalonicenſem unt eodemque anno Chriſti 903 accidiſſe, ac proin ruinoſe iſti fundamento emortualem S. Eliæ annum ſuperædificari acutiquam poſſe. Alunde igitur eruendus ac conſtruendus iſt.*

30 *Conſtat e noſtro Biographo, S. Eliam e vi-* atque ex-ceſſiſſe *ta exceſſiſſe Theſſalonicæ die XVII Auguſti. Conſtat præterea e Joanne Cameniata, urbem illam horribili, quam dicebamus, ſcena non fuiſſe funeſtatam ante diem XXIX Julii anni 904. Conſtat tertio, urbem eodem die, quo claſſis boſtilis appulit, non fuiſſe interceptam, vide Cameniatam pag. 340 & 364. Conſtat quarto, barbaros ibi-*

AUCT. J. P. *dem, dum eſſet intercepta, per dies decem traxiſſe moram. Nam idem auctor pag.* 365 *referens, vitam a captivis Theſſalonicenſibus fuiſſe redimendam pecunia, tiſque, quibus hæc deërat, auferendam, moa ſubdit:* Protracta hæc per totos decem dies noctesque, cum pecuniarum multitudo continue ex urbe exportaretur *&c. Et pag.* 370 *de urbis incendio itidem pecunia redempto ubi ſcripſiſſet, de ſuo & barbarorum ea eodem diſceſſu acturus*, decimo, *ait*, excidii die e portu enaviguntes, atque ad Romanam portam devecti, reliquum diei ibi peregimus *&c. Certum deploratiſſimæ hujus Theſſalonicenſium tragœdiæ planr non conveniunt, quem ſub idem tempus meaſis Auguſti* S. Eliæ *ejuſque diſcipulo Danielt contigiſſe narrat noſter Biographus a num.* 63, *atque adeo dubium eſſe non poteſt, quin Viri ſanctiſſimi mors ejuſque circumſtantiæ, quæ ibidem loci contigere, ad alium annum referenda ſint, ſicut pluribus oſtendetur paulo poſt.*

veriis chartaſſe-tabus 31 *Nec annum mortis preſſe ac concife poſſumus determinare ex urbis Tauromenitanæ excidio:* B *præterquam enim quod alibi illud anno Chriſti* 902, *alibi* 903 *affigatur, hujus etiam rei græcæ epocha non tam oſtendit, Sanctum iſto tempore obiiſſe, quam tunc adhuc ſuperviviſſe. Etenim, referente noſtro Biographo cap.* 5, *non tantum cladem iſtam diſerte prænuntiavit futuram; ſed eidem etiam vivit ſuperſtes, cum iſta ex urbe Amalphim ſit profectus cum ſuo diſcipulo Daniele: ubi* dum vecturentur, paucis poſt diebus ad eos de Tauromenii excidio perfertur, *ſicut ibidem habes num.* 48. *Excidium porro illud Caietanus de Sanctis Siculis tomo* 2, *uti & S. Procopii, epiſcopi Tauromenitani, martyrium illigat anno Chriſti* 903; *nam ad hunc Joannis Diaconi Neapolitani, quo illud incipit ſcribere, characteriſmum pag.* 60 Anno imperii Leonis & Alexandri 24 *&c., obſervat iſta in Animadverſionibus pag.* 21: Ut explicatam habeas rectam chronologium, annumque cædis S. Procopii & Sociorum, ſcias, mi lector, bifariam poſſe nos numerare annos imperii Leonis VI, cognomento Philoſophi ac Sapientis, de quo hic ſermo eſt. Alter modus eſt a morte imperatoris Baſilii patris, quæ contigit anno Chriſti DCCCLXXXVI; alter a coronatione C Leonis. Sed enim imperator Baſilius Macedo Leonem filium ab Ignatio P. C. (*id eſt, Patriarcha Conſtantinopolitano*) coronatum volnit Theophaniorum ſolemni die, anno DCCCLXX. Teſtatur qui interfuit, Anaſtaſius Bibliothecarius (notis, *uti ad marginem additur*, ad 8 ſynodum. *Vide Baronium ad iſtum annum ſub finem.*)

chronologicis. 32 Joannes igitur Diaconus numerat annos imperii Leonis & Alexandri, a die coronationis, ex quo Leo cum patre Baſilio regnavit. Id certiſſimum ex charactere expugnationis Tauromenitanæ, quæ accidit anno CMIII, ut probavimus notis ad Vitam S. Eliæ Ennenſis (*Nobis tamen aliter viſum ſupra num.* 26) Recte autem convenit annus 24 Leonis ab ejus coronatione cum anno Chriſti CMIII, quo, Tauromenio expugnato, S. Procopius martyrio coronatus eſt, *Hæc Caietanus; ſed manifeſtum eſt, eum in textu Joannis Diaconi Neapolitani, tum in Caietani ad illum notis, ſemper pro anno* 24 *ſcribendum eſſe annum* 34, *ut computatio chronologica cohæreat. Et vero facillime operi poſthumo Caietani ea oſcitantia typothetæ vel editoris irrepere potuit illud mendum, quod in numeris præſertim arithmeticis eſt proclivius, ut* 24 *pro* 34 *perperam poneretur. Pagius in Critica Baroniana ad annum* 902 *num.* 16 *e Continuatore Anonymo Theophanis, qui habetur inter Hiſtoriæ Byzantinæ ſcriptores poſt Theophanem, pag.* 225 *editionis regiæ Pariſienſis, in Vita Leonis Sapientis hæc recitat:* Tauromenium in Sicilia ab Afris capitur, ingenſque Romanorum clades agitur. Lemno quoque potiti Agareni, magnam captivorum multitudinem abducunt. *Et illico addit e Symeone Logotheta* (*pag.* 463 *editionis ejuſdem regiæ Pariſienſis*) *Lemnum inſulam anno* 15 *Leonis Sapientis captam; ideoque utramque cladem a Mutatide, calipha Babylonienſi, de cujus obitu paulo antr egerat, Chriſtianis illatam. Sed Symeon Logotheta loco citato præmiſerat proxime, de Leonis imperii anno tertio decimo agens*, Par idem tempus Tauromenium traditum Saracenis. *Annus autem* 13 *Leonis concurrit cum anno* 899 *æræ vulgaris. Non conveniunt itaque teſtimonia.*

33 *Verum nobis non libet pluribus diſputare,* Ex variis conjecturis *utro ea hiſce dictis duobus annis Tauromenitana tragœdia acciderit; alterutro accidrrit, per nos licet; videmur autem eum ex hoc facto, tum ex iis quæ narrat Biographus de* S. Elia *proxime ante* E *mortem ejus Theſſalonicæ, aliquid lucis eruere, ut obitum illius inveſtamus anno Chriſti* 903, *non quidem argumentando ea principia Caietani, quæ jam refutavimus, ſed hoc modo. In vivis adhuc erat Sanctus poſt deſolationem Tauromenitanam, atque adeo anno* 902, *vel proxime ſequente, ex præmiſſis. Videtur autem Theſſalonicam adventaſſe ante feralem ejus calamitatem, atque adeo uno anno præmortuus eidem fuiſſe. Nam ſi poſt illam eo veniſſet, videtur auctor noſter verbulo ſaltem unico, quando loquitur de iſta urbe, meationem facturus fuiſſe de tam famoſa ac lamentabili ejuſdem cataſtrophe peracta, cum loquatur de peragenda ea prædictione Sancti, uti habes cap.* 6 *in fine. Ad hæc, ita loquitur poſtea de dicta urbe, acſi nihil eidem evenifſet mali. Nam num.* 63 *de* S. Elia *hæc refert:* Theſſalonicam contendit, in quam urbem ingredi noluit, ſed ante veſtibulum manſit in quodam templo ſanctis Apoſtolis dicato: ac die inſequenti ad meridiem, quando eccleſiæ vacant a frequentia populi, monachum, qui templo illi præerat, rogat, vellet in ſancti martyris Demetrii ſe traducere. *An hæc conveniunt urbi adeo recenter* & F *tam horrendo modo populatæ, an populoſæ ac florenti, præſertim ſi illa addas, quæ ſequuntur num.* 65? Ejus obitu divolgato, coactos eſt ingens monachorum ac populi numerus, atque adeo ipſe dux cum ſuo exercitu. *An hæc, inquam, tragico iſti theatro conveniunt? An teſtis oculati Cameniatæ narratioai pag.* 350? Per omnia urbis loca diſperſi ſunt barbari, omnis ætas, omneque hominum genus ab eis confeſtim trucidatur. *Et pag.* 351: Factum eſt, ut brevi temporis momento, urbs, quæ paullo ante vix non anguſtis habitatoribus erat, ac plebe conſtipata, deſerta vileſceret. *Quibus adde captivorum conſtipationem & abductionem pag.* 371.

34 *Quid, quod verba Sancti, quæ recitat* obiit Sanctus anno *Biographus num.* 63, *videantur indicare aliquam de clade urbi imminente præſagitionem, in aliis eventibus prænuntiandis adeo ei frequentem:* 903
Cum ſanctus Pater urbem intueretur, ſuſpirium petiit*, & ex animo mœrenti ſimilis martyrem *f. edidit appellans, Ubi, inquit, gentium es, Demetri, martyr Chriſti glorioſiſſime, quibus tandem in locis morare? Quonam cæleſtium orbium tructu vugaris? Hæc cum audiret monachus, qui Eliam ductabat, non mediocriter offenſus, illi ſecum

A cum ipſe maledicebat. Sed Elias, abſoluta precatione, ad monachum converſus, Quid offenderis, frater cariſſime, quaſi vero male ſentiam, maleque loquar. Verumtamen ubi vel mediocris eſt pœnitentia, & abundat probitas, ibi Dei miſericordia multis partibus major reperitur. *Atque hæ quidem noſtræ ſunt conjecturæ, propter quas Monachi noſtri obitum affigere viſum eſt anno æræ vulgaris* 903, *& ſecundum illas accipi volumus notationem ejuſdem anni, quem in principio hujus Commentarii ſignavimus, nec plus eidem ineſſe ponderis, quam rationes modo allatæ mereantur, non ignari, iis rem præſentem plane non evinci. Obſerva obiter, nimis vagum a Ferrario determinari tempus vitæ, quando in Catalogo Sanctorum, qm in Martyrologio Romano non ſunt, ad* XVII *Auguſti in notis ſcribit, cum* vixiſſe circa annum ſalutis DCCCLX.

§ IV.

Sepultura, translatio corporis, S. Elias cum ſynonymo confuſus; publica veneratio.

B

Corpus Theſſalonicæ ſepultum,

S. Elias *noſter, qui Theſſalonicæ placitam Deo animam efflaverat, ibidem loti etiam ſepultus eſt. Auditur Biographus, qui poſtquam narraſſet ejus mortem die* XVI Kal. Auguſti *obitam*, Poſtera, *inquit*, luce in ſancti martyris Gregorii (*forte* Georgii, *uti habet noſter textus Græcus*) templo pie religioſeque illud depoſuerunt. *Templum illud non fuiſſe inter præcipua tria, quæ recenſet Joannes Cameniata in ſua Narratione de excidio Theſſalonicenſi pag.* 326, *ex eo colligo, quod illud ibidem non exprimat. Corpus autem ibidem manſit ad decimum ſaltem menſem. Nam* Daniel, *Sancti diſcipulus*, cum nullo modo poſſet ſancti Viri reliquias in ſuum monaſterium deferre, ibidem ad decimum menſem ſubſtitit, *ex Biographo num.* 65; *qui addit num.* 66: Cæſar... jnbet beati Viri corpus, quaſi opimas gazas ac theſaurum opulentiſſimum ad ſe deportari, *uti Sanctum prædixerat; ſed imperator, lecta ejus epiſtola, a propoſito deſiſtit, ac permittit, ut faceam illud depoſitum Theſſalonica eransferatur in Calabriam*. Porro ejus monaſterii fratres, jnnioris Eliæ pallio, ſacro nimirum corpore, donati, duplicis ſpiritus facti ſunt participes, *ait Biographus num.* 67.

C

delude in Calabriam deferrur? Sanctus hodiernus

36 *Cajetanus in Animadverſionibus pag.* 26 *occaſione hujus translationis obſervat, duos Eliat ſynonymos imperite in unum eſſe confuſos a nonnullis, quos hiſce ibidem refutat verbis*: Satis ex hoc loco conſtat, S. Eliæ corpus ex Græcia in Calabriam deportatum, in monaſterio ſuo in Salinis (an Anlinis?) fuiſſe depoſitum. Quid eo factum ſit, incompertum mihi eſt. Philippus Ferrarius *in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XI *Septembris* tradit, hoc ævo in oppido Galatri in Calabria ſervari in eccleſia S. Eliæ; caput vero incluſum argento alii memorant coli in æde monaſterii S. Philareti juxta Seminaram. Sed ii Eliam Ennenſem cum Rhegino confundunt, & quæ alterius propria ſunt, alteri tribuunt. Igitur ut e multis te tricis, mi lector, expediam; ſcias velim, duos fuiſſe Elias ſanctitate præſtantes, alterum Siculum, in urbe Enna; alterum Rhegii in Calabria natum; quos perperam plerique confundunt. *Unde autem hallucinatio iſta erginem traxerit, ita recenſet laudatus auctor.*

37 Cauſſæ autem erroris multæ: quod eodem ferme tempore vixerint clari fama ſanctitatis & miraculorum: quod uterque monachus ſuerit ex Ordine S. Baſilii: quod Elias Rheginus in Sicilia aliquamdiu fuerit; Elias Ennenſis diutius in Calabria ſit verſatus: quod uterque, ſeorſim tamen, diverſiſque temporibus, Romam adiverit ad viſendas ſanctorum Apoſtolorum reliquias: quod uterque Rhegii moratus ejus cladem prædixerit. Diverſos tamen fuiſſe, certiſſimum eſt: nam alter, Elias ſenior, Ennæ in Sicilia natus; alter Elias junior, Rhegii, ſive, ut alii, Bociæ in Calabria. Ille obiit Theſſalonicæ in Macedonia anno Chriſti CMIII, XVI Kal. Auguſti; hic in monaſterio ſuo in montibus ſupra Seminaram in Calabria anno Chriſti 1050 (*immo* 960, *ſi proxime hic ſequens numerus* 57 *ſubſtat*) III Idus Septembris. Igitur ſuperſtes Eliæ ſeniori fuit annos 57. Porro S. Eliæ Rhegini eſt corpus, quod in oppido Galatro eſſe traditur; & caput, quod in monaſterio S. Philareti juxta Seminaram colitur. Quamquam alii eorpus ejus eſſe dicant in ſpecu prope eccleſiam, eidem S. Eliæ dicatam, non longe oppi- E
do Melicneca. Ceterum ut ex comparatis utriuſque Eliæ vitis ſit vero fides, breviarium vitæ divi Eliæ Rhegini.. damus excerptum ex ea, quam Bernardinus Rheginus ex Ordine Cappucinorum compoſuit. *Compendium illud proxime ſubjungitur iſti notationi eadem pag.* 26.

a variis

38 *Ex his vero, quæ de loco mortis ac translationis* S. Eliæ *noſtri jam allegata ſunt, erroris convincitur idem Bernardinus Rheginus, quando ſignificat, eum Rhegini in Calabria obiiſſe, præſeme altero Elia juniore. Verba, quibus hoc declarat, e dicto compendio huc tranſcribimus*: Ea tempeſtate erant in regione Rheginorum magnaque vitæ fama & ſanctitatis celebrabantur viri Siculi Elias ſenior ejuſque diſcipulus Daniel, monachi de familia S. Baſilii, aſceticam vitam agentes in quadam ſpelunca prope eccleſiam S. Donati Martyris, multaque inibi miracula patrantes. Porro Elias junior ad ſenioteu hunc Eliam acceſſit, qui prophetiæ ſpiritu clarus, multarum urbium excidia prædixit, obitumque etiam ſuum Eliæ juniori, cui diſcipulos commendavit ſuos. Exinde Elias Rheginus miſſus eſt a S. Arſenio ad Ca- F
ſtellum Cappenſe, quod erat in territorio Rhegino.. ut ei morienti adeſſet. *Quæ immane quantum diſcrepent a loco mortis ac translationis* S. Eliæ *noſtri, nemmo non videt.*

confuſus

39 *In Prætermiſſis apud nos tomo* IV *Julii ad diem* XIX *ejuſdem menſis pag.* 580 *ſignatur e Martyrologio univerſali Caſtellani* Elias monachus Ordinis S. Baſilii apud Salinas Calabriæ; *ſed hi characteres cum noſtro hodierno* Eliæ *ſint peculiari, non autem ſynonymo, de quo agit Ferrarius ſupra citatus ad diem* XI *Septembris; non erat differendus ad iſtum diem Septembris, prout ibidem in dictis menſe Julii prætermiſſis, re etiamnum tunc nimis præmatura, factum eſt; ſed ad hanc, quo proprie pertinet,* XVII *Auguſti. Caſtellanum poſtea conveniemus. Pergamus modo ad publicam Sancti venerationem, quæ beatiſſimum ejus obitum ſubſecuta eſt.*

concurſus ad corpus, integritas, favores in alios collati

40 *Quemadmodum Deus, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis*, Eliam *vaticiniis, miraculis, intima animorum perſpicientia, nec non magna vitæ integritate ac ſanctiſſimis moribus illuſtrem reddidit quamdiu degeret inter mortales, ita etiam cum mortali corpore exutum ſingulatibus condecoravit ornamentis, quibus conteſtatam eſſe voluit,*

AUCT. J. P. *luit, quam pretiosa esset in conspectu Domini mors bujus Sancti.* Ejus *enim* obitu divulgato, *inquit Biographus num.* 65, coactus est ingens monachorum ac populi numerus, atque adeo ipse Dux cum suo exercitu, ac toto eo die ac nocte insequente multis luminibus hymnisque funebribus decantandis, incensisque suavissimis odoramentis sacrosanctum ac venerabile sanctissimi Patris domicilium cohonestavere. *Deinde reserato post sepulturam sepulcro*, Repertum est corpus prorsus integrum.. neque quidquam detrimenti passum. *Ad hæc*, eum diffluvit odoris suavitatem, ut omnis locus affatim repleretur. *Quod iterum contigit, quando e Græcia est translatum ad Aulinas vel Salinas, idque decimo ut minus post mortem mense, secundum ea, quæ habet Biographus num.* 65. *Sed enim cœnobitæ Salinenses* omnes.. in Tauricanum honorificentissime, ut decebat, illi obviam processere. Porro qui fuerit eo die populi concursus, non facile quis explicaret. Mox referata capsula reperiunt sanctissimum corpus intactum integrumque, odorum omnium odore suavissimo spirans, *teste eo-*

B *dem Vitæ scriptore num.* 67: *ubi etiam invenies, ad castrum Befanum a dæmonio liberatum esse adolescentem quemdam; cujus rei gestæ narrationi subditur mentio aliorum cælestium favorum, quibus hominum miseriæ subventum est, Sancti hujus gratia apud Deum patrocinante. Ex his abunde constat de antiquo cultu, quem habuit* S. Elias.

41 *Jam vero quod attinet ad Menologia Græca; in nullo hactenus inscriptum hoc die nomen ejus invenimus, eaque de causa ad Latinos recentiores recurrendum nobis est. Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, eum ita annuntiat hac die:* Ennæ in Sicilia S. Heliæ monachi Ordinis S. Basilii; additque *in notis*, ex Martyrologio Siculo, & monumentis ecclesiæ Ennensis. *Vides hic Sanctum annuntiari* Ennæ, *ubi natus fuit. In Martyrologio Siculo, quod habetur apud Caietanum in Idea operis de vitis Siculorum Sanctorum, eodem die notantur ista:* Ennæ S. Eliæ monachi, Ordinis S. Basilii. *Annuntiationem Castellani, de quo supra num.* 39, *hic integram dabimus:* Apud Salinas in Calabria, S. Elias, monachus S. Basilii: cujus nomen inditum est cryptæ

C montis Palmæ. *Ita ille in suo Martyrologio universali ad diem* XIX *Julii: quo die ubi Sanctum signatum invenerit, nescimus; hoc constat, die eum signari non suo. Nec melioris sunt notæ quæ addit de indito Sancti nomine: nam sive hauserit ea ex Ferrario, sive ex alio, perspicuum est, Monachum nostrum hodiernum ab eo fuisse confusum cum Rhegino, vel, si vis, Tauricanensi synonymo, de quo superius plura diximus.*

42 *Etenim in Breviario seu Compendio Vitæ ejus ibidem allegato hæc habentur:* In montes supra Seminaram se contulit, ut Deo quietius vacaret. Ad quorum radices, monasterium in spelunca quadam construxit; ubi multis miraculis & spiritu prophetico clarus vixit. *Ferrarius autem in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XI *Septembris ita de eo memorat:* Viram primum apud Taurianum, urbem in Calabria excisam, in monte prope Parnam oppidum solitariam egit: ubi adhuc crypta S. Michaelis archangeli (in qua is degebat, quæ postea S. Heliæ dicta fuit) adhuc monstratur, *Franciscus Carrera noster in suo Panthæo Siculo pag.* 110. *ponit enim hoc titulo:* S. Elias junior monachus, Ennensis XVII Augusti, *ac insigni deinde elogio illum prosequitur: sed nihil ex eo hic est notandum, cum illud deprompserit* D *en Ms. Græco codice monasterii S. Salvatoris, e cujus etiam exemplari defumptu est Sancti Vita, quam ipsis recusam exhibebimus, postquam nonnullis observationibus eam illustraverimus.*

§ V.

Scriptor Vitæ, interpres, exemplaria.

QUæri potest 1°. *Quodnam vivendi institutum professus fuerit auctor, qui* S. Eliæ *gesta ad posteros transmisit. Tametsi autem nullibi in eorum decursu nomen suum ac vitæ genus expresserit, Caietano tamen in Animadversionibus pag.* 23 monachus videtur fuisse in Salinis aut Aulinis in Calabria: cum, *uti animadvertit idem auctor*, tanropere monasterium illud extollat: ipsaque scriptione satis aperte monachum se arguit. *Adisis Vitam num.* 67. & 68. *Quæri potest* 2°. *Quandonam vixerit.* Fuisse, *sicut loco citato notat Caietanus*, non multo post tempora E ejusdem S. Eliæ, aut iisdem fere temporibus, illud ostendit, quod sub initium auditores alloquatur, qui sanctissimum Virum probe novissent ac vidissent. *Ita quippe loquitur ibidem num.* 2: Vos autem Dei populus gens sancta, regale sacerdotium, quotquot adestis cives, quotquot indigenæ, quotquot vestris oculis hominem vidistis, quotquot ejus famam auribus accepistis, oro vos atque obtestor, ita verba mea exaudiatis, ut nemo ex vobis sit, qui ea in dubium vocare audeat, aut nolit illis fidem habere. Jam enim vos, qui illum cognovistis, certiores reddimini &c.

44 *Quæri potest* 3°. *Cujusmodi sit scriptionis character, & quanta scriptoris fides.* Vitæ stylus, *Caietano judice*, neglectus ac satis simplex; sed historiam, *ait*, existimo magna cum fide conscriptam; quod mentiendi locus non esset, recenti hominum memoria, atque apud eos, qui S. Eliam ejusque res gestas si non omnes, at aliqua ex parte & cognovissent & audivissent. Quin crediderim bonam rerum partem ex Daniele, S. Eliæ discipulo, ut scriptor innuit, acceptam fuisse. *Et vero Biographus ab ornandi atque ampliandi artificio nimis affectato quam longissime re-* F *motum se fuisse, eandide profitetur, quando in præfatione de tenuitate sua ita loquitur:* Ad hæc, supervacaneum existimabam, quæ vos nuper recensuistis, eadem nunc in medium afferre, quæ ob humile incultumque nostrum dicendi genus, paucis probatum iri optime scio. *Addo, quod cap.* 6 *num.* 62 *agens de spiritu prophetico, quo Sanctus mirifice excelluit, hæc memorat:* Multa plura his narrare solebat beatus Daniel post sancti Viri dormitionem. *Quid, quod* præterea, *prout notat Caietanus*, is plurimum nomina personarum locorumque, ac tempora satis candide, ut viderur, recenset. Id quod permagni refert ad fidem faciendam.

45 *Quæri potest* 4°. *Quo scripserit eorum de-* *de Vitæ scriptore quæstio.* *lectu. Audiatur ipsemet, sub finem Vitæ ista proferens:* Atque hæc sunt, quæ ex multis collecta conscripsimus: quamquam, ut verum fatear, multa etiam sunt, quæ prætermittenda sumus arbitrati, ne propter rerum multitudinem auditoribus odiosi ac molesti essemus, aut multa congerendo nimis excresceret oratio. Quare medium tenentes, ac regia, quod aiunt, ingredientes, potiora ac notiora selegimus, ut neque auditores prolixæ orationis tædio afficerentur, nec tenuitate

A tate rerum magnum Virum deſpicatui habercot. *Suam itaque hiſtoriam continuavit cum dilectu rerum ac judicii diſcerniculo.* Hæc, *ut verbis Caietani dicta concludam*, adnotaſſe placuit, quia tam admiranda prodigiis hic ſcriptor paſſim memorat, ut neonihil quis de eorum veritate poſſit ambigere. Sed memioerimus, mirabilem eſſe Deum io Sanctis ſuis.

Ejuſdem exemplar. 46 *De ſuo autem exemplari monet ibidem ſequentia*: Ceterum Vitam Græce habuimus ex Mss. membranis monaſtarii S. Salvatoris, e familia ſancti Baſilii Magni, juxta Meſſanam: quam latinitati reddidit pater Augnſtinus Flotitus e noſtra Societate. *Apographum Græcum Vitæ apud nos etiam eſt; ſed mendoſe tranſcriptum, quod unde ſit deſumptum, diſtincto indicatur biſce verbis, quæ eidem apponuntur*: Ex bibliotheca S. Salvatoris prope Meſſanam cod. 41 pag. ργ' ſive 190 ad 203. Eſt Latine apud Caietanum in SS. Siculis tom. 2 pag. 63. *Porro hoc titulo præmotatur*: Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἠλία τοῦ. *Id eſt*: Vita & res geſtæ ſaocti Patris noſtri Eliæ junioris. *Erunt fortaſſe, qui non gravate hic*

B *legant Vitæ Græcæ iſtius exordium. Sit ergo hæc*: Τῶν ὁσίων καὶ θεοπνεύστων καὶ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῶν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ κατορθώματα ἀγαθὸν καὶ δίκαιον καὶ πρέπον, καὶ δὶ ὑμνῳδίαν γεραίρειν καὶ ἀμοιβὰν τιμᾶς, καὶ θαυμασίοις καὶ παραδόξοις πανηγύρεσι μακαρίζειν. *Hæc habui, de quibus lectorem præmonerem: plura dabunt Annotata ad ſing la Vitæ capita. Hanc itaque nunc exhibeo in titulos ac numeros ſequentes de more a nobis diviſam.*

VITA

Auctore anonymo, monacho, ut videtur, ſynchrono vel ſoppare,

e Ms. codice Græco monaſterii S. Salvatoris prope Meſſanam.

C

PROLOGUS.

Auctor de egregiis Sanctis virtutibus ſcripturus

OPeræ pretium eſt, quī pro virtute ac pietate ſtreoue decertaront, eornm pugnas ac præclara facinora oou modo verbis axoroare laudibuſque extollere, ſed frequentiſſimis etiam, ac religioſiſſimis celebritatibus cohooeſtare, ac venerari. Quid enim boc præclarius, vel ſola memoria repetendo, cooari aliquis poroſt? Quid utilius, quid ad ſanctimoniam comparaodam, animique cogitationes ad diſciplinæ præcepta dirigendss aptius? Quid ad impellendos auditorum aoimos ad virtutem acrius? Neque enim æquum eſt, hominum a pietate abhorrentium vitas literis commendari; eos vero, qui io ſanctis piiſque exercitationibus totuio vitæ ſuæ curſum confecerunt, ſilentio occultare, illorumque facioora ſempiterna memoria & admiratione digna, omniomque utilitati maxime accommodata, ea vero contemni, ac per ſummsm ſocordiam ſine ullo hooore prætermitti. Quæ com ita ſint, veſtra auctoritate compulſos ad præclariſſima celeberrimi patris noſtri Eliæ Junioris *a* facta comAUCT. ANONYMO.

ponenda primum eqoidem verebar, ne illotis, *a* quod aiunt, manibus, ea nimis audaoter tradare viderer, quæ nulla ſunt ratione contrectanda, priuſquam mecum expendere dadiciſſem, quo pacto ad ea aggredi, & de admirabilibus Dei Optimi Maximi prodigiis verba facere oporteret; Dei enim vere ſunt, quamquam ejus ſmuli, pro ſuo quiſque virtutis modo, patrare videantur.

Tenuitatem ſuam fatetur.

a Ad hæc, ſupervacaneom exiſtimabam, quæ vos noper recenſuiſtis, eadem nunc in medium afferre, quæ ob humile, incultumque noſtrum dicendi genus, paucis probatum iri optime ſcio. Verumenimvero cum videam grave periculum impendere ſervo, qoi acceptum a Dumioo talentum io humum daſoderit, atque occultarit, nulloque auctum fœnore neglexerit; prætermiſſis omnibus, ad ipſam rem aggredior, rerum præclare geſtarum fructus vobis afferens uberrimos ab agricola illo, omni admiratione digniſſimo, qui ab ipſo cæleſtium orbium tradu nos intuatur, & bonorum omoiom auctorem, atque largitorem pro nobis deprecatur, ab eo, inqnam, colono, *g* animorumque parente, quem laudandum, oroandumque hac oratione propoſuimus. Vosá autem Dei popolus, gens ſaocta, regale ſacerdotium, qnotquot adeſtis cives, qootquot indigenæ, quotquot veſtris oculis homioem vidiſtis, qnotquot ejus famam auribus accepiſtis, oro vos, atque obteſtor, ita verba mea exaudiatis, ut oemo ex vobis ſit, qni ea in dubium vocare audeat, aut nolit illis fidem habere. Jam enim vos, qui illam cognoviſtis, certiores reddimini; qui vero ignoratis ſaoctiſſimi Viri ioſignem virtutem, admirabimini. Ac certo ſcio, ab admiratione io ejus imirationem vos eſſe traducendos. Etenim ut, quod res eſt, dicam; præclariſſimi hujus Aſcetæ vitæ iis, qui illius ſtudio efferuntur, certiſſimam ac toriſſimam in cælom viam ſteroit, atque communic, cujus ego precationibus maxime confiſus, jam nunc narrationem exordior.

b

ANNOTATA.

a Juoior *cur appelletur, dictum eſt in Commentario huic Vitæ prævio § 1 num. 5.*

b *Ex hoc loco ibidem § 5 num. 43 viſus nobis* F *eſt auctor Vitæ vixiſſe S. Eliæ par ætate vel ſuppar.*

CAPUT I.

Natales, ſancta puritia, captivitas, vaticina.

Parentes, patria, puritia ſanctitas illuſtres.

SAoctiſſimus paeer Elias, cæli incola beatiſſimos, qui univerſo terrarom orbi miraculorum ſpleodore enitnit, ac rebus præclare geſtis nobis ad Deom conteodentibus facem præluxit, optimum mooachorom exemplum, ac regula antiquiſſimis illis patribus, qoi virtote & miraculis maxime claruerunt, longe ſimillimus, terrenus ſane aogelus, homo profecto cæleſtis, fuit geoere Siculus, in urbe, quæ Eona *a* appellatur, natus parentibus illuſtribus, ac piis, qui etiam a nobiliſſima Rachetarum familia genus ducebant. Quem ſimul in hanc Incis uſuram mater edidit, Joanni nomen iodidit, nt vel hinc agnoſcas, quemadmodum idem, quod Chriſti Præcurſor, nomen eſt ſortitus, ita maxima fuiſſe gratia ab *a*

ipſis

AUCT. ANONYMO. ipſis incunabulis a prepotente Deo impertitum, & iiſdem, quibus Elias, paſſibus ingreſſurum, eadem gratia donatum. Eam urbem cum eſſens Carthaginenſes *b* depopulaturi, parentes filium, ac pauca de ſuis opibus accipientes, in ſanctæ Mariæ caſtrum *c* ſeſe recipiunt. Eo loci eum verſarentur, magnam capiebant lætitiam, quod Puerum, octavum jam annum attingentem, viderent & ſibi morigerum, & in virtutis via progreſſus facientem. Dederat enim illi Deus ot futurorum exitus longe provideret, eum ſicuti olim Samuelem e matris utero diligens, & jam inde a puero, ut Jeremiam, Sanctorum numero adſcribens.

b

c

4 Hic, cum in nocte dormiret, viſus eſt in ſomnis audire, qui diceret: Oportet, Joannes, te captivum in Africam abduci, ac barbaris ſervitutem ſervire, uti multos inibi, qui non ſatis ſunt in religione firmi, in virtutis viam dirigas, atque confirmes. Id ſimul parentibus aperuit, tanta diligentia ſervabatur, ut extra urbem ne latum quidem unguem excedere ei per parentem liceret. Verum ad duodecimum annum cum adoleviſſet, ac multo majore gratia eumularentur, B ſacræ precationi diutius vacare cœpit, ut qui ex Apoſtolo audiviſſet: Sine intermiſſione orate. Porro non modo ante, ſed poſt ſomnum etiam orare conſueverat. Divinis Literis ſedulam operam navabat, quæque ex his excerpſerat, animo aſſidue volutabat, ſtudens ſe prin dignitate illius reſpondere, qui ipſum ad ſe vocaverat. Cum vero memoria repeteret, quæ de ſervitute in ſomnis vidiſſet, impendio magis precabatur: Domine Jeſu Chriſte, qui voluntatem timentium te facis, ac preces eorum exaudis; quando tuæ ita viſum eſt bonitati, fac in probum herum incidam.

Barbara ſervitus ei prædicitur.

5 Sancto igitur Spiritu afflatus, quæ oppido *d* eventura eſſent, cœpit ante prædicare, quemadmodum hoſtes in urbem impetum poſt tres dies facturi eſſent, multorumque hominum ſtragem edituri, eos nominatim appellans, qui ea clade mortem eſſent oppetituri. Igitur populus ad eum coactus rem melius ex eodem audire prægeſtiebat. Tum ille divinum os adaperiens, eos ad pœnitentiam adhortabatur, (a) ſceleribus ac flagitiis ſe continerent, vitam degerent virtutibus præclaram, ſtuderent caritati non fictæ, ot ait Apoſtolus, & C ſanctificationi, ſine qua nemo unquam Deum videre poteſt: ſimul adverterent illud Euangelii: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc cum ille prædicaret, boni omnes gaudebant, in tenera ætate maturam quamdam ſenilemque prudentiam agnoſcentes. Ac nonnulli quidem veluti divino cuidam vati, alii tamquam homini, ſacris myſteriis per cœleſtes illas mentes initiato attentas aures præbebant. At vero ſtulti, quique de plebis fæce, nihilominus habitantem in Adoleſcente Spiritus ſancti gratiam attendentes, divinare illum, ac vaticinari, malaque ominari dictitabant.

d *clades futurorum prænuntiat.*

6 At cum Saracenorum adventus jam propius *capitur* immineret, re divinitus cognita, mandat populo, ſibi caverent, rebuſque ſuis invigilarent, non diſſimulanter nuntians certam omnino barbarorum incurſionem. Verum cum parentes in vicum neſcio quem, neceſſitate compulſi, profecti eſſent; ipſe ſolus domi ſubſtitit. Interim quodam die ab æqualibus cogitur, aliquantiſper cum bis extra urbem exire. Igitur non multo longe progreſſi eum eſſent, continuo in eos Saraceni invadentes, omnes capiunt: in quibus cum ſe captivum videret Puer Deo acceptiſſimus, continuo ſe fletu conficiebat, memoria repetens, quæ D Deus per quietem dixiſſet; ſe nimirum in Africam aliquando abducendum. Sed Dei providentia, qui omnia facili negotio conficit, factum eſt, ut a quodam Chriſtiano, qui ex illa eſſet regione, emeretur.

7 Igitur cum illine ſolverent, & ſe alto commitcerent, ſane quam acerbe querebatur, divelli ac ſejungi a complexu cariſſimorum parentum; adeo ut præ nimio animi mœrore ſomno occuparetur. Ibi in ſomnis ſibi adeſſe viſus eſt *e*, e qui diceret; Quid ita, fili, te lachrymis & angoribus affligis? Et Puer, Quid ni, inquit, fleam, cum in hac ætatula meis me orbatum parentibus videam? Atque ille: Ne ita te excrucies: Deus enim te genitoribus tuis hodie reddet, ac ſimul qui tecum ſunt omnes, qui erant ad viginti ſupra ducentos. Is autem ad hominem, quem videbat, Quis tu, inquit, es, Domine, qui mihi tam proſpera ac fœcunda nuntias? Ego ſum, inquit, Chriſti diſcipulus & apoſtolus Ananias. Sed profecto quidem rectius intelligemus, eum non tam Ananiam fuiſſe, quam cæleſtem gratiam a Deo collatam, quæ Adoleſcentem vel ab ipſa ineunte ætate mirum in modum ornavit, atque coronaveſtavit: quid enim ſibi velit Ananias, quam gratiæ donatio, vel Dei gratia, ſive etiam gloria *f*? f

a Saracenis; ſed viſione præcedente,

8 Hæc etiam viſionis, qui primus in navi tenebant, eſt oblata, qui audire viſi ſunt: Agite, jam curſum convertite, ac Puerum hunc miſſum facite; utpote qui Dei maneipium ſit; ſin minus, pro certo ſciatis, in manus Græcorum militum *g* vos hodie deventuros. Ii vero, quæ per viſum cognoverant, ridentes, ac nihili facientes (imperis enim mentibus nihil boni poteſt offerri, cui fidem habendam eſſe cognoſcant) curſum ſequebantur. Jam octava hora præterierat, cum navigium apparet, quaſi Syracuſis ſolviſſet, maximum, ac longe velociſſimum, inſtructum hominibus robuſtiſſimis, ac bellicoſiſſimis, ac jaculandi peritiſſimis: qui ſimul hoſtes prævertere, facili negotio opportuneque prædones flagitioſiſſimos ſubito aggreſſi, eos capiunt. Captivi in libertatem aſſeruntur, ac Puer ſanctiſſimus cariſſimis parentibus reſtituitur: quoniam Dominus non deſpicit ſperantes in ſe, ut eſt in Pſalmis: & Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum; o- F mnibus qui invocant eum in veritate. Verum cum tres annos eum ſuis parentibus verſatus eſſet, iiſque ſe dicto audientem omnimodis præſtitiſſet, pater naturæ conceſſit; mater a conjuge viduata, in Filio poſt Deum ſpes omnes ſuas collocaverat, utpote quæ neminem alium haberet, cujus ope ac ſubſidio ſe miſera ſuſtentaret.

parentibus reſtituitur.

g

9 Quæ enim ita eſſent, ad ſancti Adoleſcentis aures vox divinitus affertur: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, ſicut inſignis ille patriarcha Abraham: age, jam ad nos concede, & tranſmiſſo mari periculoſiſſimo, in Africam trajice; quemadmodum olim a principio tibi eſt demonſtratum. Tum is Dei Opt. Max. juſſa libenti ſane animo capeſſens, magnoque peregrinandi deſiderio inflammatus, eidem ſupplicabat, quam primum rem conficeret, ſeque ſalvum in tanto rerum diſcrimine tueretur. Secum inde reputabat, undequaque præſtare, hominem Chriſti gratia munitum peregre eſſe, quam domi cum propinquis ac neceſſariis vitam jucundiſſimam, omnibus voluptatibus cumulatam, tranſigere.

In Africam, antea divina revocatus, de re præmonitus,

10 Non multo poſt, ecce tibi Agarenorum irruptio priore longe crudelior atque immanior,

Cumque

A Cumque ab iis, quæ ſupra memoravimus, oppidis longe abeſſet Adoleſcens, (jam enim ad præclara certamina vocabatur) ab illis comprehenditur, rurſuſque a quodam homine Chriſtiano emptus, in Africam abducitur. Is alteri etiam Chriſtiano coriario multis opibus affluenti vendidit; qui liberalem Adoleſcentis aſpectum, morumque ſuavitatem ac diſciplinam perſpicieus, tum aſſiduum precationis ſtudium, in obſequendo ſedulitatem, animum ſimplicem ac ſine omni dolo ac faſtu, morigerum ac lenem, cœpit illum vehemeoter diligere, ac veluti Ægypto Joſephum Pharao, ita hunc domui ſuæ præfecit, reſque omnes ejus curæ ac fidelitati eredidit, atque commiſit. Eo loci eam vivendi rationem tenuit, quæ Deo eſſet acceptiſſima, carnem ſpiritus imperio premens ac domans, adeo ut non modo Chriſtianis, qui inibi verſabantur; ſed ab ipſis Iſmaelitis & ſuſpiceretur & commendaretur.

a Saracenis abducitur ac venditur.

ANNOTATA,

a Enna *pluribus exponitur in Commentario*
B *prævio num. 1: quibus addi poteſt ejuſdem nominis etymon. Thomas Fazellus de Rebus Siculis prioris decadis lib.* 10 *pag.* 203, Condita fuit, *inquit*, hæc urbs a Syracuſanis, duce Enno, a quo & nomen ſortita, ut plerique tradont.. Quamquam res ipſa, natura loci, & culturæ frequentia, nominis etymologiam e Græco producere videantur: ennaia (*imo ἐννέα ἴεσαν*) namque Græcis inhabitare, ſive intus habitare ſignificat.

b Carthaginenſes *ſive Saraceni. Vide Commentarium prævium § 1 num.* 8.

c S. Mariæ caſtrum *ubi ponendum ſit, incertum; videri tamen in Mediterraneis fuiſſe, prænotavimus ibidem.*

d Oppido, *id eſt*, illi *nempe* caſtro, *ex Græco textu noſtri apographi, ubi dicitur* ἀχειρὶ τῷ κάστρῳ.

e *Ibidem dicetur* τινὰ λδιωφόρον ἵππον λιν, *id eſt*, equitem quemdam candidatum, *vel* qui ferebat candidam vel albam veſtem.

f Ananias, *nomen viri Hebraicum, q. d. Latine* Dominus eſt propitius, *ſicut invenio in expoſitione nominum propriorum novi Teſtamenti ad*
C *calcem Manualis Georgii Paſoris. In vocum autem Hebraicarum &c. interpretatione, quæ habetur ad finem Bibliorum ſacrorum vulgatæ editionis, cur* anania *reddatur* nubes Domini?

g *Videlicet eorum*, qui in Siciliæ præſidio erant adverſum Saracenos, *ſicut obſervat Caietanus in ſuis ad hanc Vitam Animadverſionibus pluries ſupra citatis*,

CAPUT II.

Caſtitas Sancti fruſtra impugnata; ſanatio moribundi ac infirmorum; ipſius a morte liberatio; viſitatio Terræ ſanctæ; vitæ ac nominis mutatio; geſta Aitnaudriæ.

VErumenimvero bonorum omnium hoſtis infeſtiſſimus, qui fidelibus ſemper invidere eoſque odiſſe conſuevit, tantam videns in Adoleſceote virtutem, iniquo ſane animo ferebat; ſed amentia ac furore elatos, omnes undique illi inſidiarum machinationes locat ac ſtruit. Nunc miſere hominem pertutbat ac divexat, nunc pravas animo cogitationes ſubjicit: poſt paollo dulciſſimæ pareatis, neceſſa riorum diſcidium ia memotiam redigens dite Puerum affligebat. Hic vero oratione ac magna in Deum fiducia fretus, omnes illius conatus ac dolos præclare eluſit, penitusque evertit. Porro cum ſanctiſſimum Adoleſceentem hiſce technis capere ſe minime poſſe adverteret, ſed contentionibus ſuis multo eſſe præſtantiorem, aliter hominem aggredi tentat: mirum enim, quam facilia ſint ejus in parvum ſtudia. Qua vero id ratione præſtiterit, auditote. Heri ſui conjugem, quæ catiſſimum Adoleſcentem perdite deperibat, infinitis propemodum dnlis aggreditur, eoſque ſtimulos injicit, ut amoris æſtum miſera ferre non poſſet. Itaque vultum ſibi inſtar pictoris adeo præclare nitideque medicarur, ac ſuco & ceruſſa depingit, ut lacteum illius candorem diceres, nitenteſque roſa genis eſſe adnatas, oculis toroque vultu laſciviam ac E petulantiam ſpirare: comam calamiſtro vibratam eleganter componere, veſtes omnemque ornatum perbelle concinneque ſibi aptate, eaque demum efficere, quæ peſſima quæque amentiſſima ſemina effeciſſet, his ut artibus illum ad ſe pelliceret, tantam pulchritudinis elegantiæque vim ſuſpicientem atque obſtupeſcentem.

Caſtitatem ejus impugnat, ſed fruſtra.

12 Sed novus Joſephus, ot qui ardentiſſimo continentiæ amore tenetetur, firmiſſimus quaſi murus ac munitiſſimum propugnaculum ſn oppoſ neos telis omnibus, quæ nova etiam Ægyptia conjiceret, egregie obſiſtebat. Corpus per vigilias, ac temperantiam domans, duriterque catnem macerans, ac conficiens bumi enbationibus, ac remotis mollioris lecti, balneique deliciis. Ceterum multis poſt diebus ad mercaturam herus petegre profectus enm eſſet, ſervo domi relicto, multo acrioribus libidinis ſtimnlis impudentiſſima diaboli miniſtra concitata, magis magiſque cœpit inſanire, & noa modo in omoibus, quæ geretet, intempetantiæ œſtrum præ ſe ferre; ſed Adoleſcentem etiam omnibus libidiois illecebris petnlanter adoriri: qni veluti ab igne longiſſime reſiliens, a contumelia ac maledicto ſe contine- F bat, dominii jura reveritus. Atque eadem, quæ Joſephus uſurpabat: Ecce domious meus, omnibus mibi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua, nec qoidquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mibi, præter te, quæ uxor ejus es: qoomodo ergo poſſum hoc malnm facere, & peccare io dominum meum? Addebatque, An non, ſi hoc flagitii auſim, tellus dehiſcens me abſorbeat & in profnnda infernorum detnrbet? An non in me fulmina cælum contorqueat? Quare alium ex impuris ſordidiſque hiſce hominibus pro tua libidine diligas licebit, moliter; me autem non eſt, ot ejus verborum lenociniis atque illecebris in fraudem inducere ac irretire ſperes.

Hinc admiſſi fruſtratis actus ſatur, ac peſſime tractatur;

13 Illa vero, ut ſuo ſe voto fruſtratam videt, apud virum, qui in præſentia de mercatura reverterat, Adoleſcentem hac impoſtuta crimina- tur. Quid, inquit, puerum hunc Sicnlum addnxiſti? nempe nt me ludos faceret. Ad neſarinm enim ſcelus ſuſcipiendnm me inducere confidentiſſimus atque impudentiſſimus cogitabat. Ego vero flagitium ſummopere averſata, ut pudicas honeſtaſque matrnnas decet, anres vultumque alio cooverti. Jamque ab audaciæ impodentiæque magnitudine

AUCT. ANONYMO.

gnitudine perterrefacta, verberibus in illum animadvertere cogitabam: sed metuens nequissimi servi fugam, compulsa sum contumeliæ infamiam linguæ silentio occultare. Jam igitur rem tenes, tu quid factum oporteat, vide. Hæc simul vir audivit, pristinum amorem in odium, ut par erat, convertit, & ob admissum scelus fortissimum Athletam diris exemplis cœpit habere nunc flagris cædere, nunc in capillos involare, sæpe etiam catenis ac fuste multare. Tum videre erat sanctissimum Adolescentem quotidie malis undique circumventum, magnumque erneiatuum, ac dolorum certamen sustinentem; lætum tamen, hilaremque spe præmii ac coronæ, & cum D. Paulo canentem; Quis nos separabit a caritate Christi? neque tribulatio, neque angustia, neque fames, neque persecutio, neque periculom Hujusmodi verbis animam suam appellans, fortiter adversa tolerabat, illud memoria probe renens: Qui perseveraverit usque in finem, hic
B salvus erit.

sed deinde inventa cupitat Palæstinam:

14 Igitur eum in hisce ærumnis ac calamitatibus versaretur, divinam sibi opem adesse sensit. Illi enim nocturnis precibus vacanti adstitit, qui diceret: Bono animo sis, Adolescens: mox enim quibus malis cingeris, eripiere: nam impura illa ac scelesta meretricula, quæ in hæc te mala conjecit, cadet in foveam, quam fecit, & in operibus manuum suarum comprehendetur? Vix biduum præterivit, eum vir ejus seminam turpissimam eum adultero deprehendit, ac statim domo ejecit. Post vero ubi ex famulis cognovit, Adolescentem potius a muliere agitatum; cui facinori assentire eum noluisset, hanc impostnram ab illa fuisse excogitatam; jam tum magno illum in honore habere cœpit. Is vero cum se pretio redemisset, factus jam libertatis compos, ex ea familia discessit. Tum sacra oratoria frequentare noctes psalmis hymnisque canendis transigere: ac vehementer desiderabat in Palæstinam profiscisci, ut quibus in locis pro nostra salute acerbissimos cruciatus Dominus noster tulit, in iisdem Deum ac Servatorem venerarenr, ibique sanctum monachorum habitum indueret.

morbisque dum sanat,

15 Hæc secum reputanti rerum suarum moderator apparens; Quam, inquit, sana, Deoque accepta sunt consilia tua! Prospere igitur inceptum iter sequere, & jam nunc sæculi atem accipies malis morbisque omnibus medendi atque sanandi. Hanc visionem rei confirmavit eventus: cum enim Christianus quidam ac Ismaelita inter se contenderent, Christianus districto fuste Ismaelitæ caput contudit atque confregit. Is a propinquis sublimis rapitur, & in lecto agens animam
a collocatur; mox ambos ad ameram *a* sistunt qui improbum facinus admiratus, jubet Saracenum domum deportari, qui mox spiritom exhalaturus videbatur; Christianum vero obtruncari. Hæc ubi rescivit Homo admirabilis, præpropere ad moribundum accurrit, caput amplectitur &, signo crucis clam impresso, pristinæ sanitati restituit; adeo ut continuo exsurgens ad præfectum adiverit, populoque miraculum promulgarit. Hoc ut audivit ille, ira in admirationem conversa (virtus enim vel immanissimos durissimosque homines frangere atque emollire consuevit) & cædis reum absolvit, & sancto Adolescenti hæc libere patrare permisit.

16 Tanto sed enim prodigio passim divulgato, omnes de gente Ismaelitica, quotquot morbis conflictarentur, ad eum confugientes rite sanabantur, ac proinde illum habebant perinde ac hominem cælitus demissum ad se curandos atque servandos, dignumque omnes existimabant, qui tamquam Dei Homo in eorum domos intromitteretur, ac benedictionne impertiret: ac nonnullis Ismaelitis persuasit, ut a vana, qua tenebantur, religione discederent, ac sacro Baptismate lavarentur: idque noctu accersitis sacerdotibus præstabat: neque enim ibi deerant ea tempestate sacerdotes digni, qui præpotenti Deum sacrum Missæ sacrificium offerrent; in quibus enitebat beatissimus episcopus Pantaleon, pietate ceterisque virtutibus præclarissime exornatus; qui & verbis docebat, & motibos verba confirmabat. Hic aliquando eum sacris operaretur, Homo Dei candidissimam columbam supra illius caput circumvolantem vidit.

17 Igitur eum hæc mira, ut dictum est, a sanctissimo Viro ederentur, ac ejus doctrina per universam regionem passim promanaret, principes viri genris Ismaelitæ apud Ameramnem *b* in jus vocant, ut qui novam religionem in urbem inferret, ac Mariæ Filium Spiritni nescio cui, nec Patri coæternum, ac consubstantialem prædicaret, ac Pnæpbetam *c* per summum dedecus contemneret, ejusque vaticinia pro nihilo haberet. Tum fidelissimus ille satanæ satelles in carcerem trudi Virum innocentissimum jubet, in crastinum illi vitam erepturus. Quid interim generosus ac robustus Paneratiastes *d*? Non animum despondit, non rebus suis desperavit, non expavit tyranni minas, non horruit, animoque consternatus est ad latam in se de capite sententiam; sed perstitit constans, immotus, imperterritus: expectans affuturum sibi a Deo subsidium, cujus factus est compos. Quippe cælitus vox ad Hominem venit: Salve, Athleta, eras ab hoc carcere ineolumis egredieres: ac prima luce, qui ei provinciæ præerat, & in vincula illum conjecerat, potestatem facit libere abeundi. Sanctus vero Dei Vir, paulisper commoratus, ut Christi fideles confirmarer, in Sanctam *e* inde civitatem proficiscitur: manibusque continenter in cælum sublatis, Deum suæ imbecillitatis adjutorem implorabat, dicens: Dirige me, Domine, in semiris ruis, & ambulabo in via tua. Et rursus, Viam veritatis elegi, & judicia tua non sum oblitus. Et, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, & in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua: & alia id genus, quæ itineri essent accommodata, crebro usurpans, mense Aprili *f* tandem in Sanctam civitatem pervenit. Ibi sacrosanctum venerandumque Domini nostri Jesu Christi sepulchrum veneratus est, unde resurrectionis gratia nobis effulsit.

Ob fidem orthodoxam ad mortem usque defenditur, sed cælitus liberatur, & Hierosolymam intrat.

Ibidem laudat habitum monasticum, vocatur Elias, visit loca sancta Jer.

18 Per id tempus Hierosolymitanam ecclesiam tenebat Elias *g* Patriarcha, vir admirabilis, cælestique prudentia ornatissimus, qui incomparabili sapientia & doctrina orthodoxa ecclesiam mirum in modum illustravit. Huic illius adventus cælitus est indicatus: qui Virum adiens, perspecta, quæ in eo inerat, Spiritus sancti gratia (animus enim eum a pravis est carnis libidinibus immunis, ac divino incomprehensoque splendore collustratus, alienas animi motiones facile potest perspicere) Video, inquit, in seculari isto habitu institutum sensusque monasticos. Ille vero ubi consilia animi sui omnia viro sanctissimo aperuit confestim Patriarcha precibus in S. Calvario effusis, sacro illum habitu induit, suoque de nomine Eliam appellavit. Voti igitur compos factus novus Elias per aliquot dies in ea civitate subsitit, ut sanctissima loca lustraret, atque veneraretnt;

A tur: inde ad alia viſenda egreditur, in quibus Dominus noſter noſtram eſt ſalutem operatus. Ac primum in Jordanem fluviorum omnium ſanctiſſimum proficiſcitur; inde ubi ex ſacroſanctis illius aquis voluptatem hauſit incredibilem, ad Genefaret viſendum contendit, ibi locum luſtraturus, quo loco panem ac piſcem SS. Apoſtoli comederant, quem illis poſt ſuam reſurrectionem Chriſtus Dominus diſtribuerat. Hinc ad montem Thabor, & ad locum, quem Duodecim ſedes
b vocant *b*; poſt ad Sina, ubi Deus Opt. Max. Moyſi ſervo ſuo ſacra myſteria aperre oſtendebat. Sic velut per depictas tabulas veritatem eſſequebatur: non quod loco circumſcribi divinum Numen exiſtimaret, ea loca, quæ divinis apparitionibus fuiſſent illuſtrata, novus Elias ſalutaret; ſed quia ſciret eos, qui vehementi in Deum eſſent amore inflammati, non modo quæ idem loca preſſiſſet ac luſtraſſet, ſibi eſſe cariſſima atque jucundiſſima; ſed iis etiam, in quibus Elias verſatus fuiſſet, ſummopere delectari,

B 19 Huc igitur cum adveniſſet, ibique tres annos commorarus fuiſſet, ſingulorum patrum inſtituta ac ſtudia ſedulo obſervabat, atque hujus gratiam, illius ad principia contentionem contemplabatur. In alio lenem animum, & ab iracundia longe alienum; in iſto manſuetudinem atque humanitatem, demum ab omnibus pietatem, religionem, mutuamque caritatem, arctiſſimam concordiam, clementiam, magnanimitatem, vigilias, humi cubationes, tempetantiam addiſcebat: Hæc omnia colligens, ſtudebat in dies magnoa in perfectæ cumularæque virtutis via progreſſus facere. Verum poſt triennium illinc decedens Alexandriam venit: ſed priuſquam in urbem intraret, quidam illi occurrit, qui a dæmone oppreſſus e civitate ventitabat. Is divinum plane hominem intuitus, humi proſus in faciem cecidit, ac ſpuma os fœdans, dire cruciabatur. Tum Vir ſanctiſſimus ejus vicem commiſeratus, ſignum crucis in homine cum efformaſſet, priſtinæ valetudini reſtituit, cacodæmone procul inde exterminato. Complures etiam alia adverſa valetudine utentes Deus per illum morbo liberavir. Porro ſæpenumero ad veſperam egrediens ad ſancta martyrum templa, totam noctem Deo ſupplicaru-
j rus adibat Marci Euangeliſtæ *i*, ac Petri epiſc. &
k l martyris celebertimi *k*, Menæ *l*, Cyri, Joannis
C martyrum etiam præclariſſimorum.

Alexandriam venit, dæmonem pellit, & multos ab egrotis morbos.

ANNOTATA.

a *Græce τῷ ἀμυρᾷ, ſecundum exemplar noſtrum. Caietanus in Animadverſionibus*, Hic, *inquit*, AD AMERAM, paulo poſt AD PRÆFECTUM dicit. Dignitatis nomen fuit, quo princeps Mahometes appellari ſe juſſit. Sigebertus de Mahomete; "In regno Sarracenorum quatuor præto„ res ſtatuit, qui amerei vocabantur: ipſe vero „ ameras dicebatur „. Poſtea vero nomen ad Saracenorum imperatores, regeſque & præfectos traductum, *Conſuli præterea poteſt Cangius in Gloſſario, Latino barbaro ad vocem* amir: *ubi invenies*, amiras, *& amiralios apud Saracenos & Turcas, eſſe ſatrapas urbium vel præfectos provinciarum, atque adeo ſultanos, qui caliphæ ſuberant; item varie efferri apud ſcriptores ejuſmodi vocabula.*

b *Caietanus in Animadverſionibus*, Græce, *ait*, AMERAMNI. Emendandum cenſurem AMERAS. APUD AMERAM paulo poſt dicitur QUI EI PROVINCIÆ PRÆERAT. Nomen igitur hoc loco eſt pro ſumma apud Saracenos in Africa poteſtate. Tradit vero Joannes Curopalares, imperatorem Saracenorum in Africa. AMERAM dictum: ſed in Hiſpania AMERMUMNEM, itemque in Perſide. Igitur niſi ſit hoc loci AMERAMNES nomen viri proprium, vel legendum AMERAS vel AMERMUMNES. *Ita Caietanus, eitam Curopalatem in Michaele Rangabe & in Baſilio.*

A. C. T. ANONYMO.

c *Mahometem intellige.*

d Pancratiaſtes, *q. d. pancratio victor.* Pancratium *autem* conſtabat pugilatu ac luctatione, ac ita dicebatur a πᾶσα & ἀρετὴ, quod omnium nervorum virimque contentione tranſigeretur. Nam non pugnis modo, ſed & calcibus & cubitis utebantur, ut indicat Fabius lib. 12 cap. VIII. Falſus eſt Hermolaus Barbarus, cum putabat ita dici a πάντα & ἀρετὴν vincendo omnia, ut pancratium ſit certamen, quo quis quinque certandi generibus congreditur, hoc eſt, curſu, pugilatu, luctu, ſaltu & diſco. Confudit enim Hermolaus πένταθλος & παγαράτιος. Vide quinquertiones. *Hæc obſervat Voſſius in Etymologico linguæ Latinæ; e quibus abunde intelligitur, nomen ſuperius ſancto noſtro metaphorice applicatum eſſe.*

e *In noſtro apographo Græco nonnulla, quæ hic præcedunt, non invenio: plurima item alia* D *in eodem non lego, quæ interpres Latinus e ſuo Græco exemplari tranſtulit. Vide Annotata ad cap. 3 lit. c.*

f *Quo anno? Vide Commentarium §* 2 *num.* 12.

g *De iſto patriarcha diſputatur ibidem §* 1.

h *Adrichomius in Theatro Terræ ſanctæ pag.* 143 *varia de amœniſſimo hoc monte collecta reliquit poſteris; ſed de loco ipſo* Duodecim ſedium, *nihil ibi reperio, nec apud Quareſmium in Elucidatione Terræ ſanctæ tom.* 2 *lib.* 7, *peregrinatione* 4 *cap.* 2.

i *De S. Marci templo Alexandriæ mentio ſit apud nos ad diem* 25 *Aprilis pag.* 349.

k *Colitur a Latinis die* 26 *Novembris, quo agendum de eo erit. Conſuli interim poſſunt quæ occaſione S. Marci Euangeliſtæ habentur apud nos loco non citato, & in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Alexandrinorum ante tomum* V *Junii a pag.* 34*.

l Mennam *martyrem cum Hermogene & Eugrapho Alexandriæ annuntiat Martyrologium Romanum die* 10 *Decembris; ſed cum ſynonymo huic Martyri alios adjungat ſocios Biographus noſter, puto eum ab iſto eſſe diverſum.* F

CAPUT III.

Alia peregrinatione, Saraceni aliquot ad Chriſtum converſi, vaticinia, perſpicientia animorum, vita aſcetica, miracula.

VErum ubi vidit interpellari ſua ſtudia, ac maximo honore (ſe) affici, gloriæ contemptur egregius, quietiſque ſtudioſus, clam ex urbe evadens, ad Perſidem contendit, magno videndi deſiderio ſuccenſus ea loca, in quibus tres Pueri, ac Daniel *a* vates ſanctiſſimus certamen inviſſent, eo-

Perſidem, inde Antiochiam & Africam petit, Saracenos inſtruit.

AUCT. ANONYMO. eorumque reliquias tite venerandi. Verum ſeditiona a barbaris ibi excitata, eo proficiſci prohibitus eſt. Quare ad Antiochenorum metropolim ſe conſert. Ea in urbe cum verſaretur, qui identidem apparuerat, ei nunc demum apparat, monens patriam repeteret, ſeque ad exercitationum
b certamina accingeret: tum montem *b* oſtendens, ubi aſceticam paleſtram poneret. Ille dicto ſe audientem præbens, ſe dat in viam: jam enim Homo purifſimus optime noverat, cuinam parendum eſſet. Igitur in Africam iter faciens, in duodecim numero Saracenos incurrit, qui itineris longitudine languidi ſimul conquieſcendum ſibi putavere. Tum Saraceni a S. Elia rogare, quæ noſtra eſſet religio, quidve de auguſtiſſimæ Trinitatis myſterio ſentiremus. Qui illis reſpondens, Noſtra, inquit, Chriſtianorum fides puriſſima eſt, nulliſque ſordibus inquinata, quam ſacroſancti vates, atque Apoſtoli ſuo teſtimonio comprobarunt atque ſignis ac prodigiis viri ſanctiſſimi ſtabiliverunt ac confirmarunt: idcirco puram & ab omni ſcelerum macula intactam vivendi rationem ſequantes, & caducis hujuſce ſeculi rebus nuntium
B ramittentes, ac panpertatem amplectantes, caſtimoniam atque adeo virginitatem, tolerantiam ſimul & frugalitatem commendamus.

deviligione orthodoxa, & verum ſuperſtitionem refutat.

21 Veſtibus utimur ad tuendum corpus; & qui per ignaviam ac ſocordiam corporis cultum negligunt, eos hortamur ac, quoad poſſumus, impellimus, ut quod neceſſitas poſtulat, ſibi curent. Credimus vere in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, non tres deitates aut tres naturas, aut tres deos inter ſe majores aut minores oplnamur: neque enim alium Deum præter tres haſce Perſonas agnoſcimus, quæ ſunt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, in quibus unum Deum confitemur unamque unius deitatis originem unum imperium, unam potentiam, unam agendi vim, unum conſilium, unam voluntarem, unam dominandi adminiſtrandique rationem unius naturæ ac ſubſtantiæ in tribus Perſonis. Cetarum veſtra Iſmaelitarum ſuperſtitio, ex diverſis ſectis conflata, minime cohærere poteſt. Etenim cum Patri ſoli generationis experti divinitatem tribuatis, jam in Arii hæreſim declinatis: Chriſtumque parum patum hominem, ac vatem eſſe cum
C affirmetis, rurſus in ejuſdem Arii dogma relabimini: item cum illum neutiquam vere, ſed ficte ſimulateque ac veluti per phantaſma, mortem crucemque acerbiſſimam oppetiviſſe aſſeratis, cæleſtem regem oppugnatis. Jam vero cum vos circumciditis, Judæorum legem ſectamini; pluresque uxores domum ducentes, Deo obſiſtitis. Unum enim adjutorium viro, non pluras Deus tribuit: cumque diſcinctos diſſolutoſque lumbos habeatis, intemperantes eſtis in voluptatibus, nec longe a belluis diſſimiles in libidinibus.

ac ad veram fidem converſis.

22 Atqui bruta ipſa impetus, quem natura injecit, modum aliquem novere; at vos quocumque nefariæ libidinis genere contaminati, nullum turpitudini finem facitis. Nec immerito quidem, cum propheta veſter, cui vos divinos honores impenditis, ex ſectis omnibus deteriora quæque decerpens, eaque tradens, quæ omnibus nimium carnis voluptatibus deditis grata eſſent, maximeque accommodata, vos miſere decepit; atque hæc ſervantes, vitæ ſanctimoniam vos aſſequi arbitramini. Et non quidem in re noſtra, ſiquid teſtibus opus ſit, non unum plane ſeſtem, ſed duos etiam ac tres, atque adeo plures producere, ac laudare poſſumus: vos vero cum unum ſolum teſtem habeatis veſtræ ſuperſtitionis, ejus vos maximopere pudare debet. Hæc cum ille dixiſſet, permoti ſunt barbarorum animi, eumque enixe rogarunt, cæleſtis gratiæ lavacro ſeſe tingeret. Quod cum præſtitiſſet, eos ex ſervitutis filiis, in filios libertatis per ſacrum Baptiſma commutavit. Cum his duodecim ſimul octo alii ad regenerationis fontem accaſſerunt. Atque is erat noſter Elias, ejuſque oratio ita erat divino ſale coodita, plane ut infideles divinarumque rerum expertes ad fidem Deique cognitionem facile traduceret. D

In Siciliam delatus

23 Ut *c* vero Africam præterveſtus in Siciliam appulit, velut maxima oneraria multis variiſque mercibus onuſta, Panormi *d* matrem repetit, omni virtutum genere cumulatam: quam care amplexatus cum eſſet, eique omnia narraſſet, quæ Deus per illum in peregrinatione geſſerat, eum ea multos dies menſit. Per id rempus cum Agarenorum princeps claſſem aciemque inſtrueret adverſus Rheginos *e*, noſter Chriſtianiſſimus imperator (erat is Leo *f* clementiſſimus) Baſilium *f* quemdam, cognomento Naſar *g*, ducem conſtituit, ac Rheginm cum quadraginta quinque navibus ad obſiſtendum hoſti mittit. Tum Elias ut E pote cujus perſpicaciſſimam mentis aciem divinus ſplendor illuſtraſſet, omnibus liquido prædicabat & Græcorum victoriam ac cladem Agarenorum: proinde beato erectoque erat animo Dux; jam enim vaticinandi vim, vitæque ſanctimoniam Viri integerrimi ubique fama divulgaverat. *c* *d* *e* *f* *g*

victoriam prænunciat: inde in Prop. monſem ſe confert.

24 Igitur Panormo *b* Rheginm proficiſcenta Agarenorum claſſe, omnes incolæ, horribiles hoſtium impetus metuentes, decedere cogitabant: ſed noſter Elias, qui Moſaicis etiam chatiſmatis eſſet repletus: Nec timeatis, aiebat, viri; Dominus pugnabit pro vobis, quibus ſane pace ac quiete frui licebit. Tum Baſilius dux cum nonnullis delectis militibus hoſti occurrens, partem barbarorum fudit, partem in mare detrurbavit, atque demerſit, nonnullos ſuperſtites, dum cunctando ſibi ſalutem quærunt, cepit, ut de his triumpharis victoriæ trophæum erigeret: ſic vaticinationem divini patris noſtri Eliæ minime vanam fuiſſe comprobavit eventus. Ceterum is Panormo digreſſus, Tauromenium *i* venit; eumque ibi per aliquot dias ſubſtitiſſet, quidam adoleſcens admiratione ſane dignus, & honeſto loco natus, ad illum adit, rogans ut ſacro ſe habitu donaret. Sanctus vero Dei Vir, quæ in pectore inerat ſancti Spiritus gratia, cum provideret eum candidatum illum magna cum pietate in monaſtico inſtituto vitam ducturum, in monachorum numarum conſis capillis adſcribit, & quo fortius adverſarii poſſet armis obſiſtere, antiquum in Danielis nomen commutavit. Igitur eo loci parvo temporis intarvallo commoratus, Concedamus hinc, inquit diſcipulo, jam enim maximas calamitates ac mala huic civitati imminere *k* ab Agarenis provideo, & dux Barſamius *l* a barbaris vincetur. Ac continuo una cum diſcipulo in Pulopponeſum *m* navigat. *i* F *k* *l* *m*

Morbidos ſanat: diſcipulum a demone poſſeſſum erigit: a

25 Cum autem in Spartæ *n* finibus eſſent, (ea eſt Laconum urbs) cuidam templo Coſmæ & Damiano *o* martyribus glorioſiſſimis dicato ſuccedunt, ibique commorantur: & quamquam Elias ſe occultare ſedulo ſtuderet, cæleſtis tamen ſplendor in eo coruſcabat; plane ut incolæ omnes divinum profecto hominem eſſe conjectantes, ad eum æſtu febrique jactatos adducerent; quos ille omnes crucis ſigno rite procurabat: inter quos erant puellæ duæ a pravis ſpiritibus malis modis divexatæ, pro quibus ut Deo ſupplicaret, qui perduxerant,

A duxerant, ſanctiſſimum Virum rogabant. Eas vitalis crucis ſigno obſignatus confeſtim ſanavit. Tum virgines, ſanæ mentis jam compotes effectæ, Deo gratias agunt, quod eo munere ſanctum Virum donaſſet. Porro ad veſperam, cum conſuetas Deo preces perſolviſſent Elias & Daniel, quiſque ſeorſum de more cubitum eunt. Erat e regione templi antrum profundum ac tenebricoſum. Huc igitur penetrans Daniel, totam noctem inſomnis precando tranſegit: quod dæmones, qui ea in ſpecu latitabant, ferre cum minime poſſent, juvenem derepente, nihil tale ſuſpicantem aggrediuntur, eumque dire vellicantes foras extraxerunt, plane exanimen derelinquentes. Verum divinus Elias mane illum perquirens, jacentem ac ſuſpirantem ad antrum reperit. Cum vero ex diſcipulo rem omnem cognoviſſet: Non eſt, inquit, quod mireris, fili, neque enim ipſe ſolus talia perpeſſus es, verumetiam alius monachorum rector ac præceptor. Mox oratione Dominica ſuper eum recitata, manum porrigens erexit e terra, ac ſtatim convaluit ille, cui paulo ante homo prohibere ſe de ſolo tollere non licebat:

B verumtamen humeri ejus, ut dicebat, veluti robuſtiſſimis nervis pulſati, lividi cernebantur.

16 Interim Barſamin Tarrhenitani exercitus duci evenit id, quod divinus Pater multo ante *p* prædixerat. Atque illinc enavigarunt in Bottrotum *q*. Hæc veteris *r* Epiri civitas eſt. Per id

p tempus ibi aderat Epinius *ſ*, qui ſecundas a duce

q r exercitus tenebat, homo impius, ventoſus ac

ſ protervus. Is ſanctos viros cum aſpexiſſet, nihilominus divinam in illis ſancti Spiritus gratiam inhærentem attendens (impius enim animos etiam ipſos corporis ſenſus inertes habet ad ſua munera obeunda) aſperioribus verbis in eos eſt invectos, Agarenos, perditoſque urbis exploratores appellans: tamen illi ad hominis pedes provolvi ſupplicabant, ut de peregrinis monachis talia ne ſuſpicaretur. At ille tametſi a præfecto etiam rogaretur (erat enim Elias præfecto notus) numquam adduci potuit, ut iram minueret; ſed ſuperbo elatoque ſupercilio jubet innocentes viros detrudi in carcerem, ac rite, magnaque diligentia ſervari, in eos tamquam atrocis ſceleris reos poſtera luce animadverſurus: jam enim tum erat

C veſpera. Cum autem in cuſtodiam ducerentur, divinus Elias diſcipuli vicem dolens, ægreque ferens; Mihi, inquit, vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

17 Porro non quis miretur, quod audiat juſtos interdum eripiari, ſciat in tyrannis tradi, non ut plectantur, ſed ne potius prohibeantur; non ut arguantur, ſed ne glorioſi eniteſcant, ac nobis, qui incogitate inertem vitam ducimus, exemplaria ſint atque incitamenta ad patientiam complectendam. Quid igitur? An ſervorum ſuorum injuria moratus eſt ulciſci Deus? Minime quidem: ſed die inſequenti injuſtus ille judex, pectore a proprio equo calcibus male impetito, confeſtim animam efflavit: populus vero cognita divina ultione, Deo omnium ſervatori ac gubernatori gratias, laudeſque cecinerunt. Igitur miſſi, Romam contendere ſtatuunt, ſed præpediti

t u Corcyræ *t* appellunt: ibi apud epiſcopum *u* divertentes, in quodam cubiculo delitescebant; ſed præclariſſimum Eliæ lumen latere nequaquam poterat: nam a quibuſdam illius eccleſiæ viris rogatur, uti pias pro quadam infirma mulierecula preces Deo effundat. Ea cariſſimo filio, ut dictitabat, orbata, nimio ſe luctu ac dolore conficiens, a mente atque a ſe diſceſſerat. Abnuit ſanctos Vir. Rurſum illi inſtant, mulierem ad ſe venire patiatur: quod profectò ille non tulit; ſed fiat, inquit, prius ad Deum oratio, & Dei virtutem perſpicientis; cujusubique gentium miſericordia longe, lateque diffunditur. Facta itaque precatione, eodem temporis articulo, presbyteri domum mulieris concedentes, eam mentis compotem ſanamque reperiunt.

28 Porro diſcedentes Corcyra in Calabriam proſpere navigarunt, & in locum, qui ſanctus Eliæ demonſtratus fuerat, venientes, cognomento Salinas *x*, aſceticam palæſtram ibi inſtituerunt. *x* Eo loci cum verſarentur Elias & Daniel, agrumque divinis conſitum virtutibus cernerent, pleroſque ad id vitæ inſtitutum ſectandum excitavere, ſeque multis viam ad æternam ſalutem præſtitere; a malo pravoque in meliorem frugem revocantes. Probos enim viros ſemper conſectari ſolet utile ac condecibile. Idcirco ſuos Dominus diſcipulos docebat: Sic lucear lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Sæpe & in alia loca commigrantes hi Deo acceptiſſimi Patres dum, nequaquam animi quietem ac E tranquillitatem mutabant, ſed ſemper iidem erant & eum ſeſe in monaſterio exercerent, & eum inter ſeculi rumores verſarentur, variaque loca permutarent. Qui enim ſecundum Dei leges vitam ſuam inſtituunt, iis profectò locus omnis eſt porro tutus, ac periculo vacuus: neque enim virtus circumſcribitur loco.

29 Ceterum divinus Elias in animis curandis, ſignis alius uſpiam, egregie præcellebat, multis in ſceleram via curſum adhortationibus ſuis interrumpens, perſuadenſque ne earnem ad verſus ſpiritum ſtimularent, neque corpori indulgerent, quæ libido expeteret, ſed quæ neceſſitas poſtularet: oculos aureſque continerent, cohiberent olfactum, linguæ parcerent, tactum coercerent, iram prohiberent, modum quemdam deſideriis præfigerent, totos ſe Deo dederent, arma orationem, firmiſſimum murum ducerent jejunium, a ſuperbia ac faſtu vehementer abhorrerent, demiſſioni ſtuderent; quæ alii gererent, minime animum intenderent, quæ ſurſum ſunt ſaperent, quæ ſurſum ſunt quærerent, ut Apoſtolus præcipit: nihil cum virtute conjunctum ad oſtentaF tionem faceret, ſed rectam in his intentionem haberet, animumque in alios lenem ac clementem. Hæc, & his plura præcipiebat illis, qui ad ſe ventitabant, longe alios, atque veneranr, remirtens, ex flagitioſis hominibus effectos probitatis cultores.

30 Vaticinandi donо, æque ac priſci illi divini Patres pollebant, futura provideus atque prædiceus. Nec mirum, eum Deum in ſe haberet, quæ longe remota eſſent aperientem atque demonſtrantem. Quippe multis vel ante hebdomadam vitæ finem prædicebat, eos adhortando, uti ſe ad tam longinquam peregrinationem ornarent. Qui peccaſſent, elanculum ac ſenſim monebat, ut a prava ſe abſtinerent. Verum cum nihil ſibi obſequentes videret, ſæpenumero acta omnes objurgabat. Agarenorum excurſiones populis multo ante prædicabat, & cum aut victi, aut victores eſſent futuri. Quin Siciliæ oppida *y* ante barbaro*y* rum irruptionem miſere devaſtanda præ oculis provideos fratribus narrabat. Aliquando virgam vidit in Calabris regionibus extentam, ac ſane illam portendere dicebat ultionem in eos, qui male flagitioſeque viverent. Siqui ad eum venirent, qui turpibus corporis animique motibus quaterentur,

AUGT. ANONYMO.

In Calabriam devectus vitam aſceticam exercet.

Præclara S. Eliæ ad virtutem monita.

Vaticinia, perſpicientia animorum.

AUCT. ANONYMO.

tur, mentis acie cognoſcebat, & quo ſe vinci libidine ſinerent, & quam ipſi libidinem vincerent.

excellentia in omni genere miraculorum.

31 Jam vero miraculorum vis quanta in Elia fuerit, experti ſunt omnes, qui variis morborum generibus afflictabantur: quorum teſtes ſunt non ipſa modo literarum monumenta, ſed vivæ etiam omnium voces. Quot viri & feminæ a malis ſpiritibus divexati, ejus attactu, aut ſalutari ad eum precatione valetudini ſunt reſtituti ſuæ! Quot ægroti eo pore male affecto, vel ſola ſancti Viri præſentia ſunt recreati! Quot capite dolentes ſanati! Quot occultis calamitatibus preſſi, ab Elia liberati! Quot maris ventorumque tempeſtate jactati, ad ſancti Viri orationem confugientes periculo ſunt exempti, cum ipſum remis incumbentem cernerent, ac cum fluctibus obluctantem, navigiumque in ſalutis portum ducentem! Quot e ſummis arboribus præcipites ruentes, membris male colliſis atque conſractis, ejus præſentia ſanitatem ſunt adepti! Verumtamen cum hæc præſtaret, non ſibi, ſed uni Deo gratias eſſe agendas profitebatur. Non enim meum hoc eſt, dicebat, ira ut mihi gratiam habeatis, ſed præpotentis Dei, qui virtute ac dona hominibus, prout ſibi collibitum ſoerit, diſtribuere dignatur: quare non eſt, cur miraculorum vim admiremini, eoſque felices ac fortunatos prædicetis, qui illa molianiur; ſed eos, qui ad virtutem totis nervis incumbunt, hos laudetis, hos beatos exiſtimetis velim, horum vitam imitari ſtudeatis: neque enim extremo die, quis ad æterna flammarum incendia damnandus eſt, quod mira non patraverit, ſed quod divinas leges violaverit.

ANNOTATA.

a S. Danielis *rolletta ſunt geſta tom. V Julii, die 26 a pag.* 117.

b *De hoc loco agit Commentarius prævius § 2 num.* 15. *Vide etiam inferius lit.* x.

c *Hic Ms. noſtrum Græcum pergit cum hac verſione. Conſule quæ dixi ſuperius in Annotatis ad cap.* 2 *lit.* c.

d Panormus, *vulgo Palermo, urbs Siciliæ notiſſima, & inter alias illius inſulæ præcipua, archiepiſcopalis ac regia. Pluſima de illa collegit Fazellus. Vide Indicem ad ejus libros de Rebus Siculis.*

e Rhegium (*unde* Rheginus *ejuſdem incola vel accola*) *urbs eſt Calabriæ ad oram freti Siculi & e regione Siciliæ inſulæ; vulgo Regio ab incolis dicitur.*

f *Conſule Commentarium prævium § 2 num.* 17.

g *De eo Commentarius ibidem.*

h *Tametſi enim Saraceni poſt everſas Syracuſas anno Chriſti* 878, *ſicut habet Pagius ad iſtum annum num.* 13, *etiam Siciliam & vicinas regiones anno* 879 *devaſtarint ſub Baſilio Macedone, prout tunc refert idem auctor num.* 64, *Panormum tamen ſolam pro munimento reliquerunt, teſte Cedreno in Nicephoro Phoca imperatore, ſea Hiſtoriarum compendio pag.* 650 *editionis regiæ Pariſinæ; ubi hæc memoratur:* Cum Africani Sarraceni Syracuſas cepiſſent, imperante Baſilio Macedone, reliquias etiam urbes everterunt, rota inſula potiti, ſolamque Panormum pro arce & receptaculo reliquerunt. *Hæc Cedrenus; ſed videntur iſta vel aliquomodo accipienda, vel deſerendus Cedrenus; cujus ſi auctoritatem ſpectes, non magna admodum eſt: ſin ætatem, ſatis ab iſta ea ſtripſit remotus, cum ſit auctor ſeculi* 12; *atque adeo tribus poſt noſtrum Biographum ſeculis. Non videntur itaque eſſe vera, quæ dicit de everſis tunc reliquis Siciliæ urbibus, Saracenis tota Sicilia inſula tunc potitis, ac relicta pro receptaculo ſola Panormo, quia Biographo noſtro ſunt contraria; qui indicat, Tauromenium tempore dicti Leonis etiamnum ſuperſtes fuiſſe; ut videſis infra lit.* k; *Commentarium prævium § 2 num.* 18, *& Annotata ad cap.* 5, *lit.* c.

i Tauromínium *vel* Tauromenium, *vulgo Taormina, urbs parva Siciliæ in ora orientali ad mare Siculum. Plura geographi.*

k *Civitas itaque illa tunc nondum erat everſa.*

l *Res ab eo geſtas non didici hactenus, nec referre operoſius illas indagare.*

m Peloponneſus, *id eſt,* Πέλοπος νῆσος, Pelopis inſula, *a quo rege legitur denominata; regio ampla, ſed proprie tantum peninſula eſt, ab Auſtro Græciæ cetera adjecta; nunc vulgo ab Italis la Morea vocatur.*

n Sparta, quæ & Lacedæmon, urbs *olim* clara Peloponneſi, & Laconiæ caput Polybio, Straboni & aliis, ad Eurotam fluvium, a Sparto Inachi nepote condita, *ait Baudrandus. Situm exhibet Cellarius Notitiæ orbis antiqui lib.* 2 *cap.* 13 *in mappa geographica Græciæ propriæ ad pag.* 704, *at deinde pag.* 772 *varia de iſta urbe colligit. Notum eſt proverbium* Ἔλαχες σπάρτην, ἀγάπησον. Spartam nactus es, hanc orna; *id eſt, quamcumque nactus fueris provinciam, officium, dignitatem, ſortem &c. partes in eiſdem ſtrenue agendo tuas, cum decoro, quod obtigerit, tueare & adminiſtra. Conſuli petiit Manutius infra citandus, a pag.* 600.

o *De ſanctis iſtis Martyribus agetur tum Martyrologio Romano ad diem* 27 *Septembris.*

p Multo ante; *ſed quot ante annis vel menſibus, latet nos. De tempore autem iſius eventus agit noſter Commentarius § 2 & 3.*

q Buthrotum, *vulgo Botronto, in ora littorali maris Ionii & Buthroti ſinus, ex adverſo urbis & inſulæ Corcyræ: oppidum non ignobile vocat Cellarius loco ſupra citato pag.* 697; *ubi de eo plura. Vide noſtra Annotata inferius ad cap.* 7 *lit.* p.

r Veteris Epiri. *Cellarius ibidem pag.* 693 *de Græciæ regione Epiro agens, in veterem ac novam diſpeſtit illam: & veterem quidem definit;* novam *vero, quæ multis, ait, poſt ſeculis ab* Illyricanis Macedoniæ gentibus conſcripta fuit, ad medii ævi geographiam reſeevamus. *Apud Labbeum tomo* 4 *Conciliorum iacet epiſtolas Hormiſdæ PP. col.* 1440 *una inſcribitur titulo* ſynodi Epiri veteris *ad eumdem Papam, nec non alia hujus Papæ ad ſynodum eumdem col.* 1441.

s *Divina revera eam vindicta refecetur inferius num.* 27.

t Corcyra, *vulgo Corfu, notiſſima maris Ionii inſula & urbs in ejus ora Epiro obverſa.* Inſulæ, *inquit Plinius lib.* 4 *cap.* 12, ex adverſo Theſprotiæ Corcyra, a Buthroto duodecim mil. paſſ., eadem ab Acrocetauniis quinquaginta mil. cum uebe ejuſdem nominis Corcyra, liberæ civitatis, & oppido Caſſiope, temploque Caſſii Jovis, paſſ. nonaginta ſeptem mil. in longitudinem patens: Homero dicta Scheria & Phæacis, Callimacho etiam Drepane. Nec procul ab *iis* (*Paxis nempe duabus inſulis*) ante Corcyram Ericuſa, *de qua dicetur infra.* Corcyra *porro Græce vocatur* Κέρκυρα.

u *Antiquitas hujus epiſcopatus colligitur ex eo*

A *to, quod apud Labbeum tomo 2 Conciliorum col. 53 inter provinciæ insularis episcopos, qui concilio Nicæno subscripsere, notetur* Apollodorus Corcyræus. *Carolus a S. Paulo in Geographia sacra pag. 198 editionis posterioris accenset* Corcyram *provinciæ Nicopolitanæ seu Epiri veteris. At quisnam est episcopus ille anonymus Corcyrensis, qui hic in Vita notatur? In collectione Conciliorum, quam noster Joannes Harduinus vulgavit, tomo 5 col. 928, anno 870 subscribit concilio Constantinopolitano 4* Michael episcopus Cercyri. *Præsul itaque iste Corcyrensis vixit quidem temporibus S.* Eliæ; *verum an tamdiu supervixerit, ut Sanctum exceperit hospitio Corcyræ, perspicuum non est: hoc quippe factum, saltem spectato ordine narrationis Biographi nostri, diu post annum 870 accidisse oportet. At Forte fuerit Demetrius vel Pachomius, de quibus meminit Biographus postea cap. 4 num. 33.*

x *Caietanus in Animadversionibus supra indicatis pag. 24,* Sed inferius, *ait,* idem scriptor Aulinas nominat. Jam dixi, locum hunc in monte, qui Parmæ oppido ad mare Tyrrhenum
B incumbit, exstitisse. *Vide quæ in antecessum dicta sunt in Commentario nostro prævio § 2, num. 15. Sed in Geographia Blaviana volumine 2 in tabula Calabriæ Ultra, ut vocant, scribitur non* Parma *sed* Palma, *& ad maris Tyrrheni eram jacet non procul Seminara, & inter utrumque hunc locum ponitur mons eius nomine* S. Eliæ.

y Ex hoc etiam loco cognoscimus, *inquit Caietanus paullo ante citatus,* imp. Leone Philosopho, pleraque Siciliæ oppida a Saracenis oondum occupata fuisse. *Adisis quæ superius sunt præmissa.*

CAPUT IV.

Morum suavitas, jejunia, secularium rerum contemptus, maris sedatio, vaticinia.

C

Morum suavitas, jejunia, a

QUam vero suavis erat in sermonibus, quam jucundus, quam comis! Via regia a incedens neque excelsos spiritus sine demissione habebat, nec demissionem despicatam atque contemptam, sed accurate se gerebat, sicut amussis, ac rectissima regula monastici instituti; non iracundus, non vafer; contra *ita serena* b vultus ut vel ex eo hilaritas tranquillitasque animi emicaret. Quæ causa erat, ut multos ad occultorum criminum confessionem traheret: neque enim aliquis unus erat, qui errata sua illi deregere erubesceret; cum videret, ut erga se misericordia movebatur, ac bonum animum, spemque habere jubens, ac recipiens pœnæ partem se etiam daturum. Illud vero identidem dictitabat, peccata, quæ per confessionem non expiaverint, in pejus ruere, ac graviora nobis apud inferos incendia excitaro solere. Quid enim illios ignis materia sit, nisi mortalium scelera? Nunc de jejunio quid dicam, quod ille perpetuo colebat? Ac panis sali adjunctus lautæ opiparæque ei dapes: potum purus fons, cespes cubile præbebat. Pro jucunda amicorum consuetudine, integras noctes pedibus insistere, pro balneis lacrymas ac suspiria mittere, ac perpetuo instantem mortem animo volutare: & in hac tamen vitæ duritie atque asperitate promptior ad precandom, ac pulchrior lætiorque enitebat iis, AUCT. ANONYMO. qui abdomini suo nati, in curanda cute totum vitæ tempus conficiunt. Quod si ab iis, qui sibi occasionis vinculo juncti essent, aliquid obsonii apponeretur, comiter placideque sumebat. Atque ea erat sancti Viri ratio vivendi.

verum secularium contemptus

33 Sed jam oratio nos invitat, ut ad ea quo- ad fieri potest, explicanda aggrediamur, quæ suo ordine consequantur. Cum ei necesse esset ad Penradactyli *b* agrum ire, ac stagnum, quod *b* ibi esset, una cum Daniele transvaderet, discipulus accedens Psalterium pulchre a se elaboratum ac fabrefactum ostendebat; quod cum vidisset, I vero, inquit, atque illud in stagnum projice. Jam juveois gnarus, quid esset, obedientiam violare, continuo jussa Præceptoris facessit. Et jam ad sex passuum millia processerant, cum Elias ad Danielem, Revertere, inquit, fili, ac Psaltetium recipe. Is autem reversus illud reperit integrum, & ab aquis intactum, quod Præceptori ostendens, magna admiratione tenebatur, qua rationo nihil detrimenti ab aquis cepisset. Cui respondens sanctus Vir; Tua, inquit, obedientia, E fili, endicem servavit incolumen. Verumtamen operæ pretium est, paupertatem summo nos studio complecti; ne forte rideant nos cælestes illæ mentes, qui mundo scilicet remisisse, ac monasticum institutum sequi profiteantur. Sicuti enim quis valere minime dicendus est, qui vel uno corporis membro laboret, ita nec monachum vere inopem, & ab ægritudinibus animi immunem, qui aliquo uno caducarum rerum desiderio teneatur.

natalitium Romæ edit?

34 Sancti martyris Pantaleonis oratorium iogressus, duos viros præclara luce conspicuos sibi visus est in somnis videre sub specie atque habitu Petri & Paoli, Apostolorum principum, qui dicerent: Cras sine ulla mora cum discipulo Romam proficiscere. Ac narrabat ille, se suumque discipulum splendidis vestibus ab iis fuisse exornatos, thorace opinor justitiæ, ac scuto fidei ad dæmonis tela ictusque facile propulsandos. Tum ad gallicinium, comite discipulo, Romam iter tetendit. Eo cum perveniisset, effusis primum ad Deum precibus, non volgari honore cohonestatus est ab eo, qui ejus cathedram obtinebat. Erat F vero is Stephanus *c*, vir plane admirabilis, qui *c* per id temporis Romanæ Ecclesiæ clavum tenens, dignissimam eo pontificatu viram ducebat. Hic complures dies commoratus, dixit aliquando discipulo: Hac eadem hora, fili carissime, Jonas pater tuus ex hac vita decessit: sed ne admodum tristeris, cum pie vitæ rempus ille transegerit. Atqui distat Tauromenium Roma, ubi tum Elias versabatur, viginti dierum itinere: Daniel veto horam diemque notavit, qoa patris obitum sanctissimus Præceptor sibi demonstravit: ac ubi Roma in Calabriam revertere, comperit eodem ipso die, atque adeo hora, parentem suum mortem obivisse, quemadmodum sanctus Vir ante prædixerat. Et vero admirari licet illius animæ puritatem, qui tam longo intervallo cum abesset, confestim id cognoverit, ac discipulo indicaverit.

ac Rhegii fedas bestias movet:

35 Illud etiam non huic dissimile. Cum Rhegii aliquando essent, dum matutinæ preces persolverentur, ad quemdam nomine Demetrium, qui primas inter presbyteros tenebat, accedens, Scite nobis, inquit, benedic, episcope. Is ratus sanctum Virum animi falsum esse, ut qui alium pro alio benedictionem rogaret; Ignosce, inquit, Pater; neque enim ego sum episcopus.

AUCT. ANONYMO. Tum ille, Quid te epiſcopum eſſe inficiare, quem ego epiſcopi homophorio *d* indutum videam? Sane non me fugit ratio, quodque Deus ſemel ſtatuit, id omnino perficiat. Demetrius autem, qui vaticiandi munera divinum Eliam pollere ante cognoviſſet, alta mente vaticininm ſancti Viri repoſuit ac ſervavit. Nec poſt multo Conſtantinopolim profectus, ejuſque Patriarchsm conveniens, ſanctæ Corcyrenſis eccleſiæ epiſcopus ſuffi-
e citur, in locum Pachomii viri præclariſſimi. Interim eum ſpiritu præſentiret taterrimam cladem *e* ab Agarenis Rhegio inferendam, relicto monaſterin, quod erat in Salinis (jam enim Dominum dicentem audierat, Cum vos perſequentur
f ex hac eivitate, fugite in aliam) Patras *f* una eum diſcipulo petit. Quæ navigatio, ſieuti & aliæ, proſpere ei ſelieiterque obtigit; eum ſancti Spiritus aura ubique illi aſpiraret, nec parum opis maternæ preees afferrent. Inibi eum in maxima vitæ tranquillitate eſſet, a quatuor hominibus impuros ſpiritus exegit, precibus erueiſque ſigno adbibitis. Mox Rhegio jsm conceſſiſſe hoſtes, aliis procul indicavit; ideireo reditum maturabat.
B Dum igitur Jonium mare navigat: eece tibi, repentina tempeſtas, ventus vehemens, imbras, nimbi, procellæ, turbines conciantur. Tum omnes, qui navi vehebantur, cum mortem pene oculis viderent, ad ſanctum Virum confugiunt, ut ſuis precibus iis præſto eſſet, qui in alto jactati, tanto vitæ diſcrimine verſarentur. Tum ille de more vectoribus obſequens, ſurgit, ac mari
g erucia ſignum imprimit: n veſtigio ponunt venti, esdit undarum fragor, mare placidiſſime ſternitur. Ex *g* eo ſecunda uſi navigatione, Rhegium tenant: inde ſuum in Salinis monaſterium reviſuat.

matris obitum præſcia: 36 Ubi autem a multis interpellari ſe videt, inanem populi auram fugiens, in Meſobiani montes *b* ſe abſtrudit, nimirum pacatiorem vitam exacturus. Hic ſolertem ſedulamque apem imitans veræ philoſophiæ mellificinm obibat, ſocio & adjutore diſcipulo. Ita plures dies in magna animi tranquillitate eommoratus, barbarorum impetu cælitus indicato, in Salinas repedavit. Eo loci ſedeus aliquando, ut conſueverst, quaſi par mentis exceſſum, dum ſecum reputat, quibus
C præmiis boni in cælo perfruantur, quibuſque pœnis improbi in tartarorum barathro mactentur, in Sieiliam ſe convertit, homo in altiſſimo contemplationis pelago immerſus. Ac paullo poſt ſingulrus ac laarymas mittens, Affer, inquit diſcipulo, acerram, noſque in funebres precationes effundamus: jam enim mater mea Deo esriſſima, mortalibus axuta ſpoliis ad cæleſtem Dominum evolavit, atque ego immortales illi gratias agn & habeo, quod illam non ſine præmiis exceperit, ſed uberrimns lsbotum fructus magno eum fœnore reddiderit. Quod Daniel rite notavit. Nec multo poſt, nonnulli Panormo illuc adventantes nuntiant, quo die ſancti Viri mater naturæ conceſſerit. Ibi Daniel chirographum extrahens, reperit eumdem ipſum fuiſſe diem, qun die funebres Deo preees S. Elias obtulerat.

morbi atrocitati dolore ſuo: 37 Quidam nomine Conſtantinus, Scylla *i* ortus (eſt vero Scylla inter Siculum ae Thyrrenum mare ſitu) srterieis, quod aiunt, doloribus dire eruciatus, ad ſanctum Virum effertur orans; ut per ſanctas ejus preees, ſui Deum miſereret: nam pro competto omnes habebant, quidquid vellet, facile a Deo exoraturum, utpote qui divinis præceptis ſemper paruiſſet. Is itaque morbi atrocitatem perſpicions, atque ægrotum commiſeratus; Fieri, inquit, non poteſt, ut ab eo morbo aliquando amergas, niſi prius a flagitiorum, in quo volutaris, cœno emerſeris. Quod ſi te facturum recipis, in Ipem vnnio fore, ut per noſtras abjectiſſimi homuncionis preeationes Deus optimus placatus priſtinæ te reddat valetudini: eam enim morbi ſævitiem per immoderatam commeſſationum luxuriem tibi conciliaſti, teque plane perdidiſti. Sane adverſa quam proſpera valetudo iis eſſe utilior ſolet, qui turpiter vivunt. Quid enim a Chriſtiano homine tam expetit Deus, quam fidei ſinceritatem, corporis munditiam, animique pulchritudinem? Tum Conſtantinus inviolatas Dei leges ſe libenter ſervaturum pollicetur. Aeceepta *k* igitur pollicitatione magnus Elias ſurgens *k*
uns cum Daniele in preces pro ægroto ſeſe effundunt. Vix ſeprimus præterierat dies, eum quievit ſera morbi vis, quique impendentem ſeu potius urgentem mortem expectabat, eum plane ſoſpitem reliquit: ac hominem bene valentem demittens, I, frater, inquit, in pace, neque ejus quod nobis recepiſti, ulla umquam te capiat oblivio: quod ſi in eamdem ſeelerum enlluviem te conjecetis, gravinre, mihi crede, morbn di- E
vexabere, & acerba morte vitæ exitum eonelndes. Enimvero præſtat (ut aperte tibi fabulor) mori, quorum vitam eulpa fœdat ae dedecorat. Ablit homo, qui nnn eodem modo, ſed multo etiam turpiora ſcelera ſuſcepit, venerabilis Patris mnnita ternneii faciens: ſed quæ ante ſibi ab Elis ſunt deeantata, eadem omnia evenete.

eadem Rheginorum præmunit. 38 Porro ejus ſermo ſatis effieax erat, ejuſque zelus, ſicuti olim de Elia Thesbite legimus, Deo aceeptiſſimus. Hnie aliqnando oranti (majorem enim diei ac noſtis partem; partem autem? immo ipſas noctes integras in orationis opere conterebat; quæ erat in expnlienda anima ſancti Viri eura ae ſtudium; prorſus ut enrporis neceſſitati ſatis obiter indulgeret) ei Iem, inquam, oranti Ilmaelitarum itruprio ac Rhegii direptin ac vaſtitas cælitus eſt oſtenſa: & quemadmndum Jonas propheta ad Ninivitss a Deo mittitur, ut imminentem illis divinam ultionem denuntiaret; ſic ille ad Rheginos: ſed Ninivitæ quidem pœnitentiam agences cæleſtem iram effugere; at vero Rhegini obturatis auribus a ſancto Patre pœnitentiam prædicatam negligentes, ea mala ſibi conciliave- F
runt. Sic ex iis alii in ſervitutem abducti, alii ferro contrucidati. Ea itaque elade impendente, Elias ae Daniel, viri plsne admiratione digni, Chriſtique cultores egregii, in ſanctæ Chriſtinæ caſtrum *l* profeiſcuntur. Ibi dum de pœnitantia, *l*
mutua earitate, continentia, in adhortationibus verba faelunt, auditores duo ſibi commoda pariunt, & corruptos mores ad meliorem frugem corrigunt, & ab hoſtili elade ſervantur incolumes. Nam ſatis præſidii in pœnitantia poſuit Deus iis, quorum vita miſere perielitatur.

Michaelis apparitio. 39 His geſtis, in monaſterium revertuntur, ex qun minime exeedere per aliqund tempus conſtituunt. Ibi dum verſantur, ad eos ir ſub veſperam elaſſis præfectus, nomine Miehael *m*, ſancto *m*
Viro non ignotus: qui eum reverenter honorificeque illum ſalutaſſet, ſuam voluntatem aperit: nimirum ut, Superis indieantibus, liceret ſibi eognoſcere, num proſpera uſurus eſſet navigatione, deque hoſtibus victoriam reportaturus: illum enim omnes vatem, Deique familiarem habebant. Atque ille id reſponſi Præfecto reddidit: Si, cariſſime, habes in animo hoſtes profligare, & victoriæ trophæum adverſus illos erigere, perpurga populum tnum, ex Dei ad Moſen præcepto

nam

A nam ſi tantam expiationem poſtulabat umbra, atque figura; quanta, putas, veritati debetur? Nihil, ita me Deus amet, tam illic deteſtatur atque averſatur, quam vitæ ſordes ac fœditatem. An nonnumquam audiſti fornicationem olim Dei populum leto tradidiſſe, ac fornicationem cum ebrietate coojunctam fortiſſimum ac robuſtiſſimum Sampſonem exteræ nationi ludibrium ac jocum prodidiſſe?

ſub vetus teſtamento.

40 Quæ cum ita ſint, ne feras ullo pacto eos in commeſſationibus & vino, & inter ſcorta vitam fœde traducere, omnique flagitiorum genere contaminari. Tu vero oculos, animumque ad cæleſtem opem ideotidem erige, ac fractas hoſtium acies intuere. Fidem habuit homo Eliæ verbis, ac univerſis militibus mandavit, a pravis ſe conſiliis ac facinoribus continerent; præficiens viros, qui ceteris pietate ac venerationoe aoteibant. Ac non multo poſt collatis cum hoſte ſignis, prælium geritur: gratia Deo, qui impiorum conſilia ſunditus evertit, ac peſſumdat, victi fuſique ſuot hoſtes, plane ut multi caprivi ex Rheginis in libertatem aſſeterentut. Quod cum ita geſtum
B eſſet, numquam rem admirari deſinebat præfectus, prædicans vere Dei eſſe ſervum Eliam, quod oiſi in oculis Dei ferretut, numquam omoino iſta prædicere ac docere potuiſſet.

ANNOTATA.

a *Id eſt* via media, *quod dicitur in noſtro apographo Græco.*

b Pentadactylum, *uti obſervat Cuittanus*, caſtellum olim in agro Rhegino juxta promontorium Leucopetram, *vulgo* Pentidattilo, *ſicut vocatur in tabula Blaviana, de qua ſupra in Annotatis ad cap.* 3. *lit.* x. *De Leucopetra vero agit Cellarius lib.* 2 *cap.* 9 *pag.* 586.

c *De quo noſter Commentarius §* 2 *num.* 19.

d *De hoc epiſcoporum geſtamine egi tomo* 2 *hujus menſis pag.* 442.

e Memorat hanc eladem Joannes, Diaconus Neapolitanus. Adi Vitam S. Procopii epiſcopi Tauromenitani & martyris, *inquiunt ſæpe dictæ Animadverſiones; quæ Vita exſtat apud Cuiſtenum tomo* 2 *de Sanctis Siculis pag.* 60.

f Patræ, *urbs eſt Achaiæ prope Rhium pro*
C *montorium ad fauces ſinus Corinthiaci.*

g *Quæ hinc ſequuntur in Vita Latina uſque ad locum infra aſſignandum non invenio in noſtro Græco apographo.*

h Meſobiani montes, *locus tam mihi ignotus, quam Cuietano in notis, cum nihil ibi de eo legam. At forte legendum* Miſiaoi, *quod invenio circa tabulæ Blavianæ ſuperius indicatæ meditullium, ac reſpicit concutenatam, ut ita loquar, montium congeriem.*

i Scylla & Charybdis, *loca ſunt notiſſima ad fretum Siculum, quod fertur inter Scyllam & Charybdim, illam in Italico littore, hanc in mari propiorem inſulæ lctoribus. Breve eſt illud apud Cellarium lib.* 2 *cap.* 12 *pag.* 622 *ex Melæ lib.* 2 *cap.* 7: Scylla ſaxum eſt, Charybdis mare; utrumque noxium adpulſis. *Trium auribus eſt proverbium:* Evitata Charybdi in Scyllam incidi.

K *Illic iterum pergit apographum noſtrum Græcum cum Vita hac Latina.*

l S. Chriſtinæ caſtrum. *Barrius libro* 2 *de Antiquitate & ſitu Calabriæ hæc ſcribit col.* 1077 *editionis Francofurtenſis anni* 1600, *in qua hucusque varii ſcripteres Italiæ illuſtratæ*: Chriſtina caſtellum humili loco ſitom in radicibus Apennini, quod ejuſdem nominis fluvius præterfluit. In hoc agro ſilvæ glandiferæ ſunt, ad porcos alendos opportunæ, nec non ſilvæ ad domorum tigna ac ſupellectilia *&c. Vide tabulam Blavianam antea aſſignatam. Situm eſt inter Melicuccam & Gioiace non procul Oppida, & aliquot milliaribus diſtat Palma, de qua ſupra, ac loco S.* Eliæ. AUCT. ANONYMO.

m *Curopalates in Leone imperatore fol.* 50 *verſo meminit de* Michaele Zititone; *an vero hic, an alius deſignetur, non ſcimus.*

CAPUT V.

Sui deſpicientia, monita ſalutaria aliis data, urbis Tauromenitanæ everſor punitus, captivus miro modo liberatus. E

ILlud vero magna eſt admiratione dignum, quod tametſi tot tantiſque donis eſſet a Deo affatim cumulatus, oeque tumebat tamen, nec cum audiri à Deo preces ſuas cognoſceret, id inſolenter gloriabatur; ſed omoium abjectiſſimum ac deſpicatiſſimum ſe exiſtimabat. Sic in monaſterium ſe abſtrufit ab omnium conſuetudine ſecretiſſimus (jam eoim erat ætate affecta) omoes tamen, qoi ad ſe ventitatent, excipiebat, qui cum eo tamquam filii cariſſimi cum patente amaotiſſimo, omnes æ-tumnas ac mala, quæ in ſervitute ſub deteſtandis Iſmaelitis eſſent perpeſſi, communicabant. Sæpe enim dolor, cum foras per ſermonem erumpit, lenitur ac demitot. Tum bonus Pater eos ad toleratiantiam blanda adhortans, dicebat: Ne animo, filii, coneidatis in ærumnis: nam Ttibulatio, ut eſt apud D. Paulum, patientiam operatur; patientia autem probationem; probatio vero ſpem; ſpes vero non confundit. Perferte igitur, ac dutate: potens enim eſt Deus, facete etiam cum tentatione proventum. Ego vero duas ob cauſas teot mala a Deo nobis immitti; ſive quod noſttam tolerantiam petielitari velit, an ſortiter æquoque animo feramus; ſeu quod nos ad meliotem frugem velit cottigere, ut quæ in ſumma tertum tranquillitate ac felicitate efficere noluimus, eadem in malorum atque ærumnarum æſtu edocti, jam efficiamus. Igitur qui adverſis ſortunæ idtibus ſe premi cognoſcit, canſam ioveſtiget neceſſe eſt. Quod ſi nemini illatam a ſe injutiam aut fucum, quod aiunt, repetetie, non ſe arroganter juſtum axiſtimaſſe, alios autem temere damnaſſe; non inſidias alieno toto locaviſſe; non ſcortis, non vino, non fœdis libidinibus datum; is vero mea quidem ſeotentia bono animo ſit, neque triſtetur: ſciatque ad periclitandam tentandamque ejus conſtantiam ea mala cælitus invehi, ut ſcilicet ſortiter patientem patientiæ coronā Deus glorioſe cohoneſtet. *Deſpicit ſe infra alios omnes.* F

4a Ejuſmodi erat S. Job, qui dicebat, Expectabo, donec veniat immutatio mea, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei. Beatus homo, qui corripitur a Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes: quia ipſe vulnerat, & medetur, percutit, & manus ejus ſanabunt. In *ad ſe ave cdentium*

ſex

AUCT. ANONYMO.

ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum. Et David: Proba me, Domine, & tenta me. Videſne qui ad ſe tentationes accerſat, ac provocet? Qua gratia? ut probatus illuſtrior ac elatior appareat. Nec ollius tamen culpæ conſcientia tangebatur: clamabat enim: Domine, ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis: ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Ejuſmodi erat & Paulus, cum dicebat: Ganden in tribulationibus, in neceſſitatibus, in perſecutionibus. Sed ut ad inſtitutum revertamur, ſi multa in ſe admiſiſſe peccata comperierit, pro certo ſciat, ideireo in eas ærumnas ac mala incidiſſe; uti per eas reſipiſcat, ac peccatum deteſtetur, tamquam eorum malorum cauſam, ac virtutem complectatur, pacis conciliatricem.

ſuggerit

43 Quid? quod non videtis, filii, multos mortales propter flagitia non modo ab exteris, ſed a ſuis etiam miſere vexari ac cruciari? Huic a propria noxæ bellum infertur, ſitque hoſtis viro, quæ ſocia adjutrixque illi a Deo eſt tributa. Illum filii infeſtantur ſui. Alius a fratre vinlatur: B ſæpe enim ſon venit, ot quibuſcum diuturna neceſſitudine conjuncti ſimus, iidem amorem in odium convertentes alienatn a nobis animo impenſius nos oderint. A Deo eſt hujuſmodi odium, ac proinde ne verbis quidem mulliri poteſt. Audi pſalmum de Ægyptiis dicentem: Convertit corda eorum, ut oderent populum ſuum: iis enim, qui non bene colont amicitiæ jora, ſatius eſt odium: & quibos pax exitii malique eſt conciliabulum, his inimicitiæ virtutis ſunt ſeges ac materia. Sed quid ego de malis domeſticis dicn? An non enepus ipſum quo nihil nobis eſt magis domeſticum, nihil proprium ac proprius? Hoc, eum peccamus, hoſtem atque inimicum experimur, cum per febres atque alia morborum genera, immedicabilia nobis vulnera ioſligat, eruciet, divexet. Nemo in vobis eſt, tametſi ſingulari ſapientia præditus, qui valeat id vel recenſere, vel cogitare. Quod ſi peccata minime ſeminaviſſemus, profecto noque ſpinæ, neque tribuli domi ederentur. Quod vero propinquis etiam pro ſatellitibus utatur Deus ad facinorosorum hominum plectenda flagitia, id ex ſacris C Literis, ſi attentius perpendatur, conjiciamus licebit. Sane Joſephum minime quidem propter ejus peccata venundari permiſit Deus, ſed propter fratrum in ſe odium, ut poſt argueretur, omnibuſque fieret conſpicua fraterni odii magnitudo. Non eſt igitur cur vos animi angatis, ac perturbetis: &, ſi quid peccaſtis, ſtudete diligenter corrigere: ſic enim hoſtes ipſos profligatos fractoſque veſtris oculis aſpicietis.

multa ſalutaria etiam opitulatur

44 Verumenimvero eum tot tantaque nos circumſtent mala, tantam hoſtium ac ærumnarum vim intus foriſque cognoſcamus, plane ut eum noſtro etiam, ut diximus, corpore conflictandum ſit; neque tamen peccata peccatis, vitia vitiis cumulare daturi ſimus; quinam, Deus immortalis, eſſemus, ſi quiete ac tranquillitate frueremur? Quæ cum ita ſint, profecto expedit, anteactæ vitæ ſordes pœnitentiæ lacrymis tergere, atque expiare, ne contempta Dei optimi longanimitate, præter haſce calamitates æternis ſupplieiis addicamur. Hæc eum D. *a* Elias diceret, mœſti ex animo triſtitias exigere, nunc parum levaminis ac conſolationis pereipere, qui variis moleſtiarum fluctibus jactabantur; facile omnem iram ac ſimultatem deponere, qui vindictæ deſiderio æſtuabant; qui panpertatis onere erant prægravati, Deo gratias agere, adoleſcentes ad continentiam D inſirmari; qui imprnbarum æſtu cogitationum abripiebantur, in paratiſſimum quietis portum dirigi: utque unn me expediam verbo, tamquam a communi quodam inexhauſtoque æratio, aut ex limpidiſſimo fonte, perenni aquarum ſeatnrigine manante, omnes ad leniendas animi ægritudines eonſolationem haurire, omnes non vulgarem utilitatem pereipere, omnes denique ingenti gaudio delibutos ſe redire fatebantur. Multi etiam epiſcopi ad ejus verba audienda confluebant; quos ipſe modeſte exeipiens, ut pattes eomplectebatur, ut paſtores reverebatur, contendens ut ſibi Deum precibus conciliarent; nam tametſi in ſummo virtutis apice conſtitutus eſſet, numquam tamen modeſtiæ fines exceſſit.

magni ſto Leone imperatore, penitentiam commendat,

45 Ejus etiam fama ad cæſaris aures eſt delata; cujus Viti res gloriose geſtas pientiſſimos, de quo ſupra meminimus, ac religioſiſſimus Leo cognoſcens, adeo illum ſuſpexit ut ab S. Viro peteret, ne pro imperio, rectaque reipublicæ adminiſtratione Deum continenter orare gravaretur. Ceterum poſt aliquod tempus prægeſtiebant ſancti *b* Patres Taurominum trajicere, ad ſacroſanctas D. Pancratii reliquias *c* pie venerandas: ibi eum eſſent, Elias divinitus cognovit Brachmi *d*, hoſtis infeſtiſſimi, exitialem ex Africa adventum, ac civitatis vaſtitatem & cladem. Itaque in hunc modum civibus cœpit prædicare: Profecto evenire poteſt, fratres, ut per pœnitentiam piaſque orationes impendentia mala evitemus; in id ſtudii minores majoreſque natu tota cervis incumbamus. Ingentem enim flagitiorum cumulum in hac urbe video, nullumque eſſe ſceleris ac vitii genus, quod hic impune non graſſetur: quæ certe multa correctione indigent & emendatione. Quod ſi verba mea negligatis atque contemnatis, ego quidem de futuris malis dicere libenter ſupersedebo; vos vero veſtris nenlis ea miſere experietis. Pari etiam licentia ac libertate patricium Conſtantinum objurgans, Quin, dicebat, præfecte, populus tuæ curæ ac fidei credens a turpiſſimis factis prohibes? Quin omni ope niteris, ut ab inferendis injuriis ſe contineant, ab adulteriis, a cædibus, aganeis? Qui enim parat bellum inferre, hunc ſingularis decet continentia. Nam quid tam ignavum abjectumque eſt, quam peccatum? Quid tam ſtulte ac generoſum, quam temperantia? Pudeat vos, Chriſtiani, ethnicorum philoſophiæ. F

b *c* *d*

& ob exemplo ethnicorum hortatur ad virtutes, ſumme pro occaſione

46 Epaminondas *e*, ille dux celeberrimus, ab immodica epularum uſu, & feminarum conſuetudine, ceteriſque deliciarum illecebris procul ſe prohibuit. Ita etiam & Scipio *f*, Romanorum imp., eadem, qua Epaminondas, continentia valuit; ac proin ille de Lacedæmoniis, hic de Carthaginenſibus inſignem victoriam reportantes præclariſſima trophæa erexere. Si ergo & ethnici, qui pravis animi cupiditatibus tenebantur, tanti faciebant temperantiam, quanta nos animi contentione, qui Chriſtiani nominamur, quibus Evangelii lumen illuxit, quos erudiit Apoſtolorum doctrina, quos ſanctorum Patrum præcepta informant, ab omni turpitudine abhorrere debemus? Quanto ſtudio injuſtitiam, avaritiam deteſtari, tanta præſertim malorum cohorte inſtante atque aden orgente? Tu vero, præfecte, ſi hæc ſcelera a populo prohibueris, Deum optimum, quæ ejus eſt in homines benignitas ac miſericordia, propitium ac peccatum tibi ſenties. Equidem quæ meæ ſunt partes, quidquid mihi cælitus eſt oſtenſum, vobis aperte prædixi: vos vero ſi mihi

e *f*

fidem

A fidem habueritis, ſciatis velim, ſicut pœnitentiæ, ita etiam miſericordiæ cum Niniviticis vos ſore particeps: ſin autem noſtra monita parvi pendatis, capti vinctique in acerbiſſimam ſervitutem abducemini.

immoratur vir cladis orbi Tauromenitanæ.

47 Hæc divini Pactis verba quaſi nugas ac fabulas una a patricio Conſtantino, tum a civibus ducebantur. Cum vero, utpote ſenio confectus, in domo Chryſinnis ſuper lectos jaceret, ad hoſpitem converſus; Videſne, inquit, Chryſinne, cubile ubi nunc jacem? In eodem cubabit Brachimus, humani ſanguinis aviditſimus, ac complures ex principibus viris hujus civitatis gladio concrucidatos hujus aulæ parietes videbunt. Tum irridens Chryſion, ſancti Viri verba ne aſſis quidem faciebat. Porro bonus ſenex e ſtrato ſurgens, ſe in Amalpherarum *g* urbem profectum nuntiavit. Cum vero eſſet in media urbe, veſtem ad genua uſque ſuſpendit. Ibi rei inſolentia ſtupens Daniel, Quid, Pater, iſthuc eſt rei? At ille; Jam exundantes viden ſanguinis rivos; & hæc ſuperba ac magnifica, quæ ſtare cernis ædificia, ab Agarenis funditus everterentur. Hæc a-

g

B perte pronuntiabat ſanctus Vir, exemplo Jeremiæ prophetæ, qui populum divinis legibus minime obſequentem magna cum libertate objurgabat, eorumque cervicibus imminens ſervitutis jugum, non modo oraculis, ſed inſitatis etiam factis ob oculos ponebat: quippe lumbare lineum ſuper lumbos ſuos ponere, & alibi modo catenas ferreas, modo ligneas collo geſtare, a Domino jubebatur, atque ita vaticinari, eo conſilio, ut populum perterrefactum ad meliora ſtudia, & ad Dei amicitiam ratione conciliandam provocaret.

quem præcipitio, ac exanimis ſe-ri vestigio abſtat.

48 Quæ cum ita ſint; frenum linguam cohibete, neque temere eam, quo velit, ferri ſinite; ſed attente potius conſiderate, multa ſanctis vitis divinitus eſſe oſtenſa, ad fidem ac venerandæ excitandos. Nam quis non ſummopere commoveatur atque obſtupefeat, cum divinum hominem modo lignea modo ferrea vincula geſtantem intueatur? Quis tandem ex numero eorum, qui ſapientes cenſentur, non ſeiſcitaretur, quid earum eſſet, cur S. Elias uſque ad genua veſtem ſuſpenderet? Quemadmodum igitur rerum omnium

C mulitor Deus illud fieri juſſit ad incitandos eos, qui per ſummam vecordiam ac corporem vitam ducerent; ita novum, atque inauditum id ſpectaculi propoſuit, ut ſpectantes a turpibus factis avocaret. At vero illi non modo nullam fidem habuerunt, ſed malis etiam exemplis accipere ſanctos Viros cogitabant. Tum illi ea Domini præcepto, Ecce, inquiunt, pulverem excutimus de civitate veſtra; verumtamen, quæ vobis prædicavimus, memoria teneatis. Ex urbe itaque ſolventes in Amalphem navigationem inſtituunt. Interim dum in quendam anguſtum ſinu ad refocillandos parumper animos e navi egrediuntur, ecce tibi e veſtigio enidam ex vectoribus vipera pedem mordet. Vociferari miſellus, totus intumeſcere & inſtar fœdiſſimi cadaveris humi miſere ſterni.

** f. tum vero*

tamen * accedens ſanctus Vir, ac prehenſo ægroti pede, ſignum crucis imprimens, hominem recuperata valetudine erigit: mox incœptum curſum perſequuntur. Ubi igitur Amalphem tenuerunt, ab epiſcopo *b* benigne excipiuntur. Hic dum verſantur, paucis poſt diebus ad eos de Tauromenii eccidio perfertur,

b

ſed caleſti, hac armis everſorum ejus præſidio.

49 Aſer enim multis navibus inſtructus, magnaque vi Tauromenitanos adortus, facili negotio capit, urbem evertit, atque incendit, ac complures eorum gladio trucidat. Hæc ſunt incredulorum tragœdiæ: hic bonus eorum, qui divina patientia abutuntur. Urbe igitur everſa, in- AUCT. ANONYMO.
ceniſque vicinis pagis, tyrannus non contentus in Chriſtianos, ſed in Chriſtum etiam inſolentia *k* arrogantiaque debacchans Rhegium tranſmittit, atque illinc Conſentiam *l*. Hæc ubi cognovit ſanctus Pater, divino zelo ſuccenſus, cæleſtique gratia communitus, adverſus ſuperbum hoſtem ſe armarat. Erant vero ejus arma minime illa quidem corporea, non ferrum, non æs, non aſſis non clypeus corio tectus, non hamata tunica, non gladius; ſed quæ, Deo bene juvante, facilia ſunt ad parandam victoriam, ſpes, quæ fidei eſt indumentum, juſtitia ac gladius ſpiritalis quod eſt verbum Dei, ex divi Pauli ſententia. Ad hæc longum jejunium, jugis oratio, humi cubatio, lacrymæ, ſuſpiria, pectoris tunſiones, crebræ adorationes, clamores ex intimis præcordiis editi, cælumque ipſum ferientes. Quid plura? qui ad Conſtantinopolim occupandam animum adjecerat, is Brachimus fortiter dimicans, oratione juſti Viri percuſſus *m*, Conſentiæ in Italia miſere *m* moritur *n*.

k

l

E

n

Pelle ſordem, tonſuram a barbaris

50 Sed ut Amalphem redeamus, ejus urbis præfectus, ſumore gravi morbo laborante, Elias rogabatur, ut eam invifere dignaretur; is autem præfecto morem gerens, in ægrotæ domum ſe contulit; ac ſimul noſtrum ingreditur, relinquit puellam febris, pulſus ad naturalem motum componitur, vires labefactæ ac ferme extinctæ reſtituuntur atque confirmantur; ſomnus, quem morbi moleſtiæ vel interturbarant, vel procul exegerant, ſuaviſſime ac placidiſſime illam complectitur. Sic famella, ſola ſancti Viri præſentia fugato morbo, ſuæ incolumitati eſt reſtituta. Ceterum ubi venerandus Senex cum diſcipulo in monaſterium eſt reverſus, mulier quædam illi non ignota, monaſterium ſatis odioſa importunaque frequentabat; quam miſere impellebat urgebatque generi abſentia, quem in Rhegina clade captum barbari in Africam avexerant. Poſtquam vero magna eum aſſiduitate a mitiſſimo Patre contendit, ut pro eo Deum deprecaretur, reſpondens ille, Revertere, inquit, mulier domum, & quia eredidiſti, fiat tibi, quod poſtulas. Abiit mulier nihil ambigena de Senis pollicitatione: ecce tibi, triginta poſt diebus e ſervitute gener domum revertitur.

F

nitra modo in poſſeſſionem libertatem ac patriam tranſtulit.

51 Rogatus vero, qua ratione factus eſſet libertatis compos, rem ita narrabat: Ego, dicebat, cum in carcere detinerer, quotidie gladium cervicibus imminentem expectans, ecce, noſte intempeſta videre videor quaſi reſeratum carceris oſtium, ac quemdam aſſecta ætate monachum ingredi, luce ennſpienum, eumque domicilium illuſtrantem, promiſſa barba canitieque maxime verendum, ac præſenio incurvum. Hic hilari ore adſtans, ad hunc modum me appellat: Baſili (hoc erat illi nomen) ſurge, & ex unde abductus es, revertere. Ego vero cum adhuc hæſitarem, rurſus, Mene, inquit, noſti? Et ego, Qui fieri unquam poteſt, ut te noverim, niſi tu prius mihi nomen tuum aperueris? At ille: Elias ſum monachus, quem ſocrus tua juſſit in Aulinis *o*, pro te ad Deum preces emittere. Tu interim depoſito metu, ſine ulla hæſitatione abſcede jam in patriam tuam. Parui, abceſſi, veni, e ſervo factus liber. Atque hoc prodigium, mea quidem ſententia, nihilo inferius eſt eo, quod Abacuc excidiſſe ſacræ Literæ loquuntur; ac jure optimo eum omnes animo, qui in præſentia aderant, incredibili admiratione perculſit

tum

AUCT. ANONYMO.

tom eorum, qui aberant, commovit ad laudes Deo rerum opifici decantandas. Atque Abacuc ab Jeroſolymis io Babylooem ab angelo per aerem eſt vectus, ut Danieli ſa mioiſtrum præberet; ſed noſter Elias io Auliois eum eſſet, per ſolam precationem, veluti quadam angelica ratione in carcere ſe videndum captivo offercos, Rhegium in patriam reducem liberum facit: at quibus alis ſublevatus, qua ſubvectus curru, ſicut Eliæ olim eveoiſſe memorant divinæ hiſtoriæ? Quid *p* ad hoc prodigiom Lydius currus *p*, Quid Argi- *q* vus Pegaſus *q*? At hæc fortaſſe non fabulæ aut commenta poetarum, quæ homioes tantopere admirantur, cum ea hiſtoriis Græci commeodarint?

ANNOTATA.

a *In Ms. noſtro eſt* Θαυμάσιος, *id eſt*, magous, admirandus, divinus.

b Sancti *titulus qui* Eliæ *ac Danieli, ejus diſcipulo hic datur, non eſt hoic ita proprius, ut ſcianius, eno cum publica veneratione conjunctum fuiſſe. In Martyrologio Siculo Caietani die* 27 *Auguſti ſubditur quidem annuntiatiooi*. S. Eliæ *noſtri iſta Danielis*; Item B. Danielis, monachi Tauromeoitani, S. Eliæ diſeipuli; *ſed aſteriſcus ille denotat, eum diſtingui ab iis, qui publica veneratione honoraatur, & inter pios dumtaxat recenſeri*.

c Adhuc igitur D. Pancratii corpus Tauromenii colebatur, ſuſceptiſque piorum virorum peregrinatiooibus adibatur. Hæc vero S. Eliæ peregrinatio ad ſepulchrum S. Paocratii eodem ano oobita eſt, quo Taurmmenium a Saracenis exciſum eſt, ut ex hac Hiſtoria plane eooſtat. Tauromeoium autem ſolo æquatum eſt aono Chriſti CMIII, ut diximus *in* notis ad Martyrium S. Proeopii epiſcopi. *Ita Caietanus hic in Animadverſionibus. Sed non ſatis aſſequamur, quemodo annus iſte cohæreat cum argumento Caietani, de quo dictum eſt in noſtro Commentario prævio, quem vide § 3. num.* 25 *&* 26. *Ibidem tamen invenies num.* 31 *&* 32 *annum iſtum excidii Tauromeoitani e dicto Martyrio deductum*.

d *De eo Commentarius noſter § 2 num.* 21; *mors narratur inferius*.

C e Epaminodas. *Vitam ejus conſcripſit Æmilius Probus, quæ habetur poſt Vitas illuſtrium virorum a Plutarcho compoſitas, & Baſileæ anno* 1573 *editas, pag.* 807, *ubi ſic laudatur*; Erac ..otodeſtus, prudeos, gravis, tempotibus ſapienter utens, peritus belli, ſortis manu, animo maximo; adeo veritatis diligeos, ut oe joco quidem mentiretur. Idem cootioens, clemens, patienſqoe admirandum io modum *&c*.

f *Illuſtre apud Romanos fuit Scipionum nomen: de quibus conſuli poſſunt ſcriptores. Breve eſt illud Ciceronis in Paradoxo* 1. Quid duo propugnacula belli Punici Cn. & P. Scipiooes qui Carthaginenſium adveotum corporibus ſuis intercludendom putaverunt? Quid Africaous major, quid mioor? *Scipionum unus tributariam, Hannibale victo, Carthaginem fecit; alius vero Carthaginem & Numantiam evertit*.

g Amalphia Picentinorum Ducatuſque Amalphitani metropolis, trigiota a Neapoli milliaribus in veteris Lucaniæ proviociæ fioibus, quam Principatum citeriorem vocant, ſita eſt juxta Tyrrhenum mare ab occidentali plaga in valle Scalæ urbis mootibuſque attigue, *inquit Ughellus in metropoli Amalphitana tomo* 7 *Italiæ ſacræ col.* 583 *editionis novæ. Plura deinde ſequuntur*,

h Epiſcopus Amalphitaous, *qui his circiter* D *temporibus ſederit, poatur apud Ughellum loco mox iadicato col.* 192 Urſus, *qui* electus habetur in Indieulo, *ait*, apud me Ms. anno DCCCXCVII, eo ſcilicet tempore quo Amalphitani pro judieibus duces recepere, titulo imperialis patritii ac protoſpatharii decoratos a Conſtaotioopolitano imperatore.

i *Quædam huc ſpectantia dat Commentarius § 2 num.* 22.

k *Caietanus in notis ad hanc Vitam pag.* 25 *hæc obſervat*: De Brachimi regis Africaoorum elatione, expeditinneque Rhegiom, & Conſeotiam inCalabriam poſt Tauromenii excidium mire conſentiunt Aoonymus is ſcriptor, & Joannes Diacoous Neapolitanus, quem adi *tomo* 2 *de Sanctis Siculis a pag.* 60.

l In Ms. exemplari Græco, *ſicut notat in Animadverſionibus pag.* 25 *Caietanus*, perperam habetur CONSTANTIAM; ſed enim Strabooi & Ptolemæo, Melæ, Livio, Plinio, Aotooioo, CONSENTIA Brutiorum io Italia orbs; *quæ nunc vulgo* Coſeoza *dicitur, eſtque Calabriæ primaria, teſte Baudrantio, ac inter præcipuas regni Neapolitani, in Calabria citeriore juxta fluvium* E *Crathim, ubi Baſentum recipit. Varia collegit de iſta urbe Ughellus tomo* 9 *Italiæ ſacræ in Cuſentina metropoli a col* 249.

m *Mors iſta alibi aliter narratur: nam Caietanus in Animadverſionibus eadem pag.* 25 *ita ſcribit*: Impii tyranni oecem fuſius narrat Jnanoes Diacoous Neapolitanus. At quem ſcriptor Anooymus oratione ſancti Eliæ percuſſum tradit, Joannes diaconus telo traſverberatum a S. Petro Apoſtolo memorat. Utrumque fuit, ut S. Elias precibus a Deo obtinuerit, quod ſanctiſſimus Apoſtolus egerit. *Textus apud Caietanum de S. Petro ſic habet pag.* 63: Senex baculum, quem manu tenebat, in veſaoum conjecit, eoque in femore percuſſo *&c*. *Et deinde ibidem* magna vi *inquit ipſe tyrannus*, telum contorqueos, latera mea transfodit. *Et mox dicitur de illo* Ingraveſceote in dies dnlore, paueis diebus inteſtioa nmnia emittens ſtygia regna petiit. *Atque hoc aut ſimili modo expoui poſſe videtur locus, quem e Chronico Lupi Protoſpatæ affert Pagius ad annum* 9na *num* 17. Anno CMI deſcendit Abta- F ham rex Sarraceoorum io Calabriam, & ivit io Coſentiam eivitatem, & percuſſus eſt ictu ſulguris.

n *Quod vero ad annum mortis ejus attinet*, In antiquo (*inquit idem Pagius ad dictum mox annum* 9na *numero citato*) Chtooico Ms. Ducis Aodriæ, quod magnæ eſt auctoritatis, idemque ac Chronicoo Lupi, ſed paulo mutatom & ioterpolatum, id curreoti aono aſſigoatur..; coi ioterpolatori omnino ſtandum. Iſmael enim Abulfeda Hamæ io Syria princeps teſtatur, Ebraimum Africæ regem dyſeoteria die Veneris, menſe Dhilcada aonn Hegiræ 289 io Sicilia demortuum ideoque hoc annn Chriſti menſe Octobri. *Sed Caietanus mortem ipſius affigit anno Chriſti* 903, *ſicut dictum eſt in noſtro Commentario prævio § 2 num.* 21, *ubi lectorem hut nuſimus. Porro Chronicon Lupi Protoſpatæ noviſſime editum eſt inter Rerum Italicarum ſcriptores tom.* 5 *a pag.* 37, *ana cum variis lectionibus ea Ms. codice Italico illuſtriſſimi Ducis Andriæ*.

o In Aulinis, & paulo poſt, *prout obſervat Caietanus in Animadverſionibus*, Elias in AULINIS eom eſſet. At ſuperius hæc molier dicitur Eliam in monaſterio ſuo eonveoiſſe, quod is ſeriptor

A ptor initio tradiderat IN SALINIS fuiſſe, nunc vero IN AULINIS: & inferius, AULINAS tertium nominat. Certe quidem, niſi duplex loco nomen fuerit, in altero nominum error eſt. Aut igitur ſemper IN SALINIS legendum, aut IN AULINIA, quo inclinat animus. Nam ſcriptor Vitæ S. Philareti Panormitani monachi AULINAS nominat. An loco nomen ex aulis, id eſt, antris in eo monte ineſſis, atque ex iis AULINÆ dictæ? *Apud Caietanum tomo a in ſermone, qui inſcribitur* de S. Philareto junioro Nili monachi, *habentur iſta pag. 519:* Qui poſtquam fretum tranſmiſit, Rhegio, quod Calabro litori adjacet, una cum patentibus pertranſiens, inde IN AULINAS (SIC enim appellant) eum iiſdem divinitus adventant. AULINAS inquam illas *&c. Et pag. 117:* Ubi ad monaſterium, quod ſancti Eliæ vocant, pervenit, gradus ſiſtit.., *ac* in ceterorum fratrum numerum cooptatur.

p Αὐδαῖον ἅρμα, *id eſt*, Lydius currus, *eſt in proverbio*. Hoc ſcommate notabantur, qui in certamine quopiam longe cæteris eſſent inferiores, & B παρὰ Αὐδαῖον ἅρμα θέειν, id eſt, juxta (*vel præter*) Lydium currum curris... Quidam ad Pelopem Lydum referunt, qui ſuo curru vicerit Oenomaum focerum, in quibus eſt Gregorius Naſianzenus, ſic ajnarpans, ut dicat, ſe tanto eſſe inferiorem eximiis Baſilii virtutibus, quantum pedes abeſt a Lydio curru, *utique velociſſimo. Hæc & plura habentur apud Paulum Manutium inter Adagia Urſellis anno 1603 edita, pag. 514.*

q Πηγάσου πτχύτερος, *id eſt*, Pegaſo velocior, *ibidem ponitur pag. 1035, eſtque hyperbolica locutio de iis, qui celeritate excellunt. De Pegaſo autem, equo alato, ac fabuloſis poetarum figmentis celeberrimo agunt mythologi.*

CAPUT VI.

Varia Sancti miracula, manſuetudo ac ſeveritas, C *vaticinia.*

E calo per menſes quinque clauſo

SEd ad multo majora feſtinat oratio, ac forſaſſe multis, quæ dicentur, incredibilia videbuntur: pletique enim naturæ legibus, quæ dicuntur, metiri conſuevere: quod ſi quid audiant, quod eas exeedat, id vero vanum ac leve ſuſpicantur: ſed hominibus rerum divinarum imperitis id vitii ſolet adſcribi, quos potius inſanos appellamus. Ex vobis vero, auditores, qui hiſce rebus profecto eſtis eruditi, Deique virtutem ex ſacris Literis quotidie cognoſcitis, nemo erit, ſat ſcio, qui audeat ea in dubium vocare; ſed ſilentio linguam premens vacuas aures præbebit: neque enim, quæ huc uſque retulimus tam admiranda ſunt, quam quæ in poſterum recenſebimus. Olim maxima ſiccitate campi ita exaruerant prorſus, ut toto quinque menſium ſpatio ne nna quidem nubecula cælo videretur: ſed tellus ſterilis atque inutilis ad culturam paſſim hinlea, ſervidiſſimos ſolis radios in ſe penitiſſime admitteret: fontes etiam, qui perpetuo featuriebant, defeeerant, ac magni amnes exaruerant. Ea re permoti incolæ ad novum Eliam confugiunt, velie commnuem ealamitatem ab ipſis deprecari, ac pluviam a Deo exotare. Negare Homo plane modeſtus; illi inſtare atque urgere. Tandam Elias, Vultis, inquit, cauſam hujuſee temporum converſionis ae rerum perturbationis confuſionisque ediſſeram? Sed ea, vel me tacente, eſt manifeſta omnibuſque conſpiena: quia cum egenos videamus, nullo pacto eorum egeſtatem ſublevare volumus, nec miſereri eorum, qui miſatiis premuntur. Jam fraternam a nobis benevolentiam exterminavimus, refrixit caritas: Injuſtitia viget ac convaleſcit: ideirco elauſum eſt cælum, pluvia tenetur. AUCT. ANONYMO.

53 Verumenimvero quando Deus Opt. Max. numquam clementiam atque in mortales providentiam, in eorumdem odium ſolet convertere (cum natura immutabilis ſit) ei ſupplicemus, ad ejus genua nos abjieiamus in ſpiritu humilitatis & in animo contrito, ac noſtrum omnium voces noctu atque interdiu clamantium apertis urbibus accipiet. His dictis, ad diſcipulum converſus, Concedamus, inquit, ad D. Mariæ, ut fratrum noſtrorum poſtulationibus faciamus ſatis. Mox ad populum, Vos etiam precationibus veſtris nobis pauliſper opitulemini; faeiet enim, ſcio, nobiſcum Dominus miſericordiam ſuam. Cum itaque profecti Elias & Daniel ſine ullo arbitro in templum, inregram ibi noctem Numen precando contrivi-ſeur, audiit eos Deus, noſtris ealamitatibus ad E miſerationem commotus: voluntatem enim rimentium ſe faeit. Tum aer, qui ſerenus, nec ulla nube obductus perpetuo ad illum diem viſus fuerat, continuo nubibus involvitur: januas cæli aperit Dominus, viſitat terram, & inebriat; quæ exarneraur, concepto humore foventur, creſcunt, augentur, annique tempeſtates ad ſuam remperiem revocantur. Hæc ptofecto Eliæ ſunt magnæ in Deo fiduciæ certiſſima argumenta. pluviam precibus obtinet.

54 Cum etiam fluvium, quem Secrum a appellant, unacum Daniele ac Sabba diſcipulis tranſire vellet; is vero tanto impetu ferebatur, ut neque ſeapha illum trajicere, neque tranare quis ullo modo poſſet; nam ad conſuetas aquas, torrentes etiam rapidiſſimi e vicinis montibus delabentes, per id tempus aceedebant, & pons longe ab ipſis aberat, adeo ut ambo diſcipuli deſperarent tam longum iter a Sene confici poſſe. Dum in ea cogitatione eorum animi verſantur, eece illum circa flamen in altera ripa conſpiciunt: ubi vero fluvium ponte trajecerunt, magna cum admiratione procul hominem vident, propiuſque ac- F eedentes reperiunt, ne tantillum quidem pedes aqua madefactos. Id quod ne ulli umquam, quoad ipſe hac lucis uſura frueretur, nllo pacto apesirent, etiam atque etiam ab illis conteudit; ſed pii religioſique monachi ingenti admiratione perculſi, e metu ac reverentia ad S. Virum aceedere perrimeſcebant: etenim exiſtimabant id haud quaquam præſtari poſſe ab ullo mortali, qui gravi corporis ſareina ptameretur, ſed ab uno Deo, cui pareat creatæ res omues; vel ab eo, eui ipſe promiſerit, ſicut olim D. Philippo contigit, qui Eunucho per ſpiritum ereptus, inventus in Azoto perhibetur. in adverſam fluvii ripam ferei pedibus tranſfertur. a

55 Igirur cum ad loca vaſta, deſertaque & aquis carentia perveniſſent (id enim ſæpenumero facere conſueverant ad vitandos hominum tumultus, ae preeationi liberius vacandum) Daniel e multo labore atque æſtu, ſiti cruciari cœpit, neque valens amplius ſtare, ſe humi ptojieit. Senex vero eum eo in periculo verſari diſcipulum videret, ingenti miſeratione commotus (vehementer enim illum diligebat, quem dicto audientem & in omnibus ſibi morigerum ſciret) non longe ab iis feeedens, ſeſe in preces effundit, ac Sitiunt diſcipulo fontem imperat, ac divino ius illuſtratur.

con-

AUCT. ANONYMO. conſeſtim Dominus oſtendit ſoutem limpidiſſimum, ac frigidiſſimis aquis manantem, accerſens diſcipulum, Bibe, inquir, fili, vireſque reſocilla ad incommoda æquo animo ferenda, quorum eremus ſoler eſſe feraciſſima. Is autem ubi ſitim aqua reſtinxir, lavit ac vires refecir, robuſtior atque alacrior, ut dicebat, eſt redditus & ad labores aſceticæ diſciplinæ, & ad vitæ duritiem atque aſpetitatem rolerandam. Contigit vero, ut Daniel cum ſancto Viro Deo ſupplicans, eum viderer totam inſtar ignis incenſum atque inflammarum. Ibi diſcipulns iogenti lumioe circumfuſns, pronus in faciem humi concidit. At magous Senex, ut qui probe noſſer, quid cauſæ eſſet, eur ille pertimeſceret, homiuem e rerra erigit, jubetque in ejuſmodi rebus bono animo eſſe, nihilque timoris concipere.

paralyticus jamjam moritaro

56 Nec multo poſt, cum ad S. Cyriacæ caſtrum venrum eſſet, audit ioibi presbyterum quemdam, nomino Malachism, cum diuturno atrocique mnrbo conflictari: jam enim pedum uſum amiſerat, ceteraque corporis membra psralyſi diſſoluta torpebant. Ad hæc modo febri tenebatur, modo capitis dolore cruciabatur. Sic ab
B omui ſalutis ſpe deſtitutus, eum fruſtra deſudaret omuis ars, præſidiaque medicinæ, iu lecto decumbebat, jamjam animam exhalatutus: & qnoiam ſanctus Dei Vir præter alia virtutum decora, mira erat in ægrotos clementia, adeo ut il'os inviſere ſoleret: continuo sd hominem magno ſtudio ſe confert, & cubili propius accedens, blande rogare cœpit, ut ſeſe haberet, morbique vim perferret. Tum miſer intermortua voce, quæ vix poſſet audiri, incipit de morbi cruciameutis, ac laboribus minime ferendis ac perpeſſu aſperis narrare.

gressum & salutem reddit.

57 At Senex ſcipioue, quo innixus ſolebat greſſus ſuſtentare, in ægtoti dextera collocato, In nomine, inquit, Jeſu Chriſti, hoc bacillo innixus ſurge & ambula. Cootinuo paralyticus preheoſo ſancti Viri ſcipione ſurrexit atque obambulavir, ac paucis poſt diebus rite coovaluit. Qua in re illud eſt msgna admiratione dignum, quod ægrotus diuturno morbo vexarus, confeſtim de lecto, ubi tamdiu recubuerat, ſanus exſilierit, quo clarior cæleſtis medici virtus appareret. Ne-
C que vero unus aliquis admiretur, ſi talia ac tanta ptodigia patraverit ſanctiſſimus Vir: ea eoim Servatotis noſtri vox eſt: Amen, amen dico vobis, ſi quid petieriris Patrem in nomine meo, dsbit vobis: petite & accipietis. Numquam enim ille morbos curabat, niſi prius multa precatione Deum Opt. Max. imploraſſet. Quare non is auctor cenſendus eſt, ſed bonorum omoium opifex Deos, qui ſuam benignitatem per Servum ſuum aliis declararer. Hic nihil afferre aliud poterat, quam orationem, animi puritatem, piam exercitationem, ae io Deum fidem.

Falſe Sanctum.

58 Potto erat, quemadmodum de Moyſe audivimus, mortalium omnium mitiſſimus; idemque in eos, qui bonum, honeſtumque dicto aur facto oppugnarent, acerrimus, nulla umquam ullius habita ratione: neque enim ad ſuam cujuſque libidinem ſeſe effingebat, ut pleroſque facere videmus, qui inſtar Camaleontis *b varios io colores commutantur: ſed conſtans, ſuique propoſiti tenax, ac ſingulari prudentia præditus, nihil omnino ulli præter æquumque & fas gratificari. Sicui vero quidquam eſſer indulgeodum, plane indulgere: cetera aſſeoratoribus atque adulatoribus relinquebat. In ferendis vero ſenteotiis ac judicando æquiſſimus; ut ex iis, quæ partim re-

*b Camaleontis

cenſuimus, partim dicemus, planom fiet. Michael ille, quem ſupra memoravimus, qui de Iſmaelitis, ut dictum eſt, vel conſiliis vel precibus venerandi Patris, oon vnlgatem victoriam reportavit, Calabrorum provinciæ præficitur. Hic dum præfecturam gerit, Columbum neſcio quem reperit, hominem vecordem, novis rebus ſtudentem ac plane ſibi adverſarium. Hic Columbus arrogantia ſuperbiaque nimium elatus, contractis copiis armstiſque homioibus ſtipatus, per civitatem ac pagos graſſabatur ac gliſcente improbitate, complures, qui parere ſibi recuſarent, dire vexsbar, direptiſque bonis, eorum domos evertebat. Hunc Michsel præfectus per iofidias captum, omnimodis ſuppliciis ſine nlla clementia ultus eſt; idque per multos dies: poſtremo ſemivivum, iu carcerem detruſum, crastino die obtruncare in aoimo habebat. D

59 Hoc Dei Vir, qni ſnopte ingenio in omnes lenis ac clemens ſemper fuir, cum reſciviſſet, ad præfectum accurrens, hac oratione utitur: Præclare tecum, præfecte, actum exiſtimo, cum omnia tibi ex ſententia evenerint, etenim io factioſiſſimum ae profligatiſſimum hominem animadvertens, hoc exemplo aliis terrorem incutis, ne in hujuſmodi ſcelera ae flagitia in poſternm ſeſe audeant præcipitare. Verumtamen ego id a te etiam atquo etiam rogo, ur illius vitam mihi condones, quod ut impetrem, genua tua complector. Sic ille dicens, in genua ptnvolutus, nullam ſupplieandi modum faciebat. Igooſce ei, qui digoitatem tuam, per ſummam amentiam, violavit: iracundiam vincat humanitas. Quid, quod in cælo judieem non habes, qui eadem menſura, qua meoſus ſueris, remetietur tibi? Au oon illud andiſti, Nou judicabis bis in idipſum. Tum ille minime æquam ſaocti Viri petitionem ratus, gladium acuebat, rendebatqne arcum ad neeem: rem tamen ita proſerebat, ut aliquis reſipiſcentiæ locus dari videretur. Tandem nbi Elias advertit, oullo modo ſuis illum precibus molliri ac flecti, ſed in eadem ſeuteotia obſtinatiſſime hærere; his iterum verbis præclariſſimis præfectum aggreditur: Eqnidem, dnx optime, quæ io rem tnam eſſe arbitratus ſum, ea vero ſnadere tibi atque a te exorare omni opere conteodebam: at nnac tuo in propoſito ita te pertinacem, obduratoque animo cum videam, ſane pervicaciæ tuæ fructum ferea ampliſſimum. Sic hominem relioquens, opere maximo cootriſtatus abſceſſit. Septem poſt diebus præ immoderata animi iracundia gravem in morbum incidit, ac fruſtra per intetnuntios ſanctum Virum accerſens, nullum recuperandæ valetudini locnm ſibi reliſtum videt. Mox die inſequenti, Deo ita uleiſcente, periit. Columbus vero capitali ſententia prærer expectationem liberatus, in carcere vinctus teoebatur, in Deo, atque Elia ſpes collocans ſuas. E F

60 Non multo poſt, in Anlinas neſcio qnis ex eorum oumero, qui ſibi ſapientes eſſe videotur, ad S. Eliam venit. Is concionatoris perſonam induens, de pollicitarione ſeu, quod ajunt, voto, illum interrogabat. Hic vero Quando, inquir, votum nuncnpaſti? Tum ille anrequam Rhegium ab hoſtibus caperetur, coram epiſcopo, Deo me devovi: ſed eum pleriſque aliis ego atiam a barbaris eompreheoſos, in Africam captivus ſnm deportatns. Hic Elies cetera ordine, quæ ille geſſiſſet, fubdidit; Tu, inqnit, pollicitationis oblitus mulierem adamaſti, epiſcopo, ac quod palmarium eſt, Deo ementitus: nam rametſi de hoc me eelare voluiſti, cor tamen meum

intra

A Intra te eſt, prout dictum eſt Jaze * ab Eliſeo vate ſanctiſſimo, nec me latere ullo pacto potuiſti: & vero miſer, exiſtimas, levem hanc eſſe culpam; ideirco illam attenuas ac minnis? ſed, quæ mea eſt animi ſententia, eo diabolus tendit, ut culpas imminuendo & atterendo, in multo graviora ſcelera ac flagitia ſine ullo metu homines poſſit inducere. Nunc ego quid re moneam? An in ſurdas cadaveris aures voces effundam? Qui enim ſapientem ſe exiſtimat, neque ſe interim dignoſcit tamen, in eu juvando omnis prurſus opera luditur. Quid, miſer, quando alios monuiſti ac docuiſti, te ita indoctum negligis ac prætermittis? Hæc ut dixit, hominem a ſuo conſpectu repellit, cum jam mentis acie perſpicue videret, nullo umquam pacto fore, ut ad meliorem illo frugem corrigeretur. Is itaque erat in ejuſmodi homines Elias, acer, invictus, imperterritus: ac jure optimo: qui enim ſe faciln ſuperari ſinit, is ſcilicet omnibus deſpicatui eſt; & qui vulgi ſententiis minime aſſentitur, hunc nulla vis poterit expugnare.

* Gieſi

B 63 Porro ingraveſcenta jam ſenecta, domi ſe continere neceſſe habebat, ac paulo poſt ait diſcipulo; Jam inſtat, Daniel, dies, quo nos religioſiſſimus Cæſar accerſet: id quod multo ante mihi cælitus eſt indicatum. Lao enim Græcorum imperator audiens ab omnibus prædicari, ac laudibus efferri admirabilem vivendi rationem, ac prodigia a S. Viro edita, ejus videndi deſiderio tenebatur, ut nonnihil etiam lucis ex ſanctis illius precibus ad imperium accederet. Erat enim monaſtici inſtituti ſtudioſus, & ad honeſtas artes proxime proclivis. Igitur dum hiſce de rebus ſecum cogitant, ecce, quidam aulicus ad monaſterium venit, qui Eliam ad Cæſarem magno, ut decebat, honore perduceret (erat huic nomen Muſonius.) Is ad ſanctiſſimi Patris pedes advolutus, benedictione impertitus, dat ei literas a Cæſare, quas ille cum accepiſſet, legiſſatque, Quid, inquit, Cæſari mecum vili abjectinque ſene? Prætermiſſis olympi fontibus limpidiſſimis ad cœnoſum torrentem animum adjecit. Qua gratia tanto te vitæ diſcrimini objecit? Nempe ut monachum videres ſama, quam rebus geſtis majorem. Sed, quando ita Deo viderut, ſenectutisque imbecillitatis incommoda nihili pendens, C dabo me in viam audacter: horum vero laborum illa mihi valim ſit fructus, ut Columbus capitalis criminis reus abſolvatur. Cui petitioni cum libenti ſane animo ille annuiſſet, acceptis Colombo & Daniele ſociis, una cum aulico ad Regiam * proficiſcitur. Interibi ſecreto Danielem vocans, ei aperit, etſi iter inceptarent, numquam tamen fore, ut vel ille Cæſarem, vel Cæſar illum videat; neque tamen fruſtra ſe eam peregrinationem ſuſcipere, cum ſibi præmium ampliſſimum ſit ſalus ac vita hominis capite damnati.

*. l. C. Conſtantinopolim

ſpiritu prophetico illuſtratur.

62 Igitur appulſi Æricuſam (ea eſt inſula in ipſo Ionii maris aditu, ab Epiri finibus non longe diſtans e) occurrunt obviam Chryſioni Tauromenitano, cui prædixerat ſanctus Vir, cum e Tauromenii varſaretur, in eodem lectu, ubi ipſe jacebat, Brachimum eſſe cubaturum. Is complectens verendum Sanem; Tulimus, inquit, miſeri, pater ac vates optime, quæ nobis multo ante denuntiaſti, tuis conſiliisque monitionibus ſaluberrimis minime auſcultantes d Sed quid nobis in poſterum fiet, mihi ſaltem, qui te parentis loco & habeu & veneror, aperire ne graveris. Ego reſpondit Senex, hoc prædico tibi; non multis abhinc diebus e vita excedes. Id quod evenit, ut Vir ſanctiſſimus fuerat prolocutus. Hinc ſolvantes Naupactum e tenent; ibique cumperiunt rumorem circumferri, Syriacam Agarenorum claſſem, quæ Conſtantinopolim cogitabat, omnia maria percurrare. Tum Homu Dei ac vates glorioſus, Non ita, inquit, eveniet, non ut homines vulgo opinantur; ſed ut Deus nptimus faciendum ſtatuit: nec illi in Byzantium navigant, ejuſque evertionem machinantur; ſed in medio Helleſponti f curſu revertantur, & Illyricam ſuum g percurrentes, Theſſalonicam invadent ac depopulabuntur. His auditis, Muſonius ſane quam graviter obſtupuit: Etenim, dicebat, ſi ita hæc eveniant, portenti ſimila, ac ſupra omnem humanam vim exiſtimo hanc futurorum cognitionem, atque id ſatis ſuperque eſſe ad declarandam ſancti Viri puritatem. Quid enim, Deus immortalis, aliud eſt, ſi hoc non eſt prodigium, quæ nondum evenerunt, eadem perinde ac eveniſſent jam, aut ab alio didiciſſet, mortalem multo ante libere andacterque prædicare. Multo plura his narrare ſolebat beatus Daniel poſt ſancti Viri dormitionem h.

d

e

f

g

h

E

Ad Leonem imperatorem ſe conferebat per viam

ANNOTATA.

a *Suas Caietanus profert de hoc flumine conjecturas in Animadverſionibus pag.* 23 *dicens:* In exemplari Græco Secrum (*in noſtro item* Σῶαρον.) An cenſuerimus fluvium, quem Strabo vocat Sagram lib. 6; Plinius lib. 3 cap. 10 Sagram, Locros inter & urbem Cauloniam; qui Gabrieli Barrio & Mazaellæ Alaro dicitur; Leandro autem Sagriano? *Cellarius agit de hoc argumento lib.* 2, *cap.* 9, *pag.* 587, *ac fluvium Sagram repræſentat in tabula ad pag.* 527, *in qua tabula vide Brutiorum agrum.*

b Χαμαιλέοντος ἀμεταβολώτερος, id eſt, Chamæleonte mutabilior. Chamæleon commemoratur inter animantia quæ colorem mutant. Hujus figuram diligenter deſcribit Ariſtoteles lib. De naturis animantium 8. Quod ad coloris mutationem attinet hæc tradit e *Græco ibi reddita ſic:* "Mutatur „autem illi color, cum inflatur; ſitque is nunc „niger, non abſimilis crocodilorum; nunc pal„lidus, ejuſmodi lacertarum; nunc rurſum ni„gris variegatus maculis, qualis eſt pardorum. „Accidit autem hujuſmodi mutatio coloris per „omne corpus: ſiquidem & oculi & cauda in „eumdem cum reliquo corpore abeunt colorem. „Motus hujus animantis admodum ſegnis, qua„lis eſt ferme teſtudinum. Palleſcit moriens. Ex„animatu color idem durat „. Hactenus Ariſtoteles. His ferme conſentanea tradidit Plinius lib. 8 cap. 33, illud addens, hoc animal toto corpore reddere colorem, quemcumque proximum attigerit, præter rubrum & album. Competit igitur adaginm in hominem verſipellem ſive inconſtantem, ac pro tempore ſeſe vertentem in omnem habitum, *Hæc ſunt apud Manutium ſupra citatum, pag.* 849. *Aldrovandus de Quadrupedibus digitatis oviparis lib.* 1 *cap.* 14, *pag.* 668 *tractat de chamæleonte, apud quem varia de hoc animali prorſus mirabilia curioſus lector inveniet.*

c *Duplex eſt* Ericuſa; *quarum una diſtinguitur ab alia per voces a Biographo hic adjunctas. Intelligenda itaque hoc loco eſt* Ericuſa, inſula maris Ionii, in Epiro Plinio, quæ nunc Pachſu dicitur, ſeu Paxa major, ad meridiem Coreyræ inſulæ, & vix 12 milliaribus ab ora littorali Epiri in occaſum, ſub dominio Reipublicæ Venetæ, a qua conceſſa fuit Pargenſibus Epirotis, ut in

AUCT. ANONYMO.

iis armeota ſoa outrirent, *uti refert Baudrantius. Altera vero ſynonyma eſt* inſula maris Tyrrheni, vetſus Siciliam Srraboni, quæ Ericodes Ptolemæo, & Ericuſſa Stephano, una eſt Æoliarnm, & nune Alicur dieitur, teſte Leandro; parva eſt, & habet tantum aliqunt tugurcia piſcatnrum, 55 mille paſſibus diſtans a Lipara in occaſum, & 7 a Phœnicusa Uſticam verſus 25, *ſicut idem auctor tradit.*

d *Vide hanc Vitam num.* 47.

e Naupactus, *urbs eſt Ætoliæ in Græcia, Italis Lepanto, in ora ſinus Corinthiaci, inſigni victoria, quam Chriſtiani anno* 1575 *a Turcis reportarunt non procul a dicta urbe, admodum memorabilis. Qua de cauſa S. Pius PP. V Litaniis Deiparæ Virginis, cujus potiſſimum auxilio tantam victoriam partam eſſe profitebatur, inſeri voluit* Auxilium Chriſtiaoorum ora pro nobis, *uti videre licet apud Spondanum in Annalium Baronii Continuatione ad annum* 1571 *num.* 21; *ubi etiam agitur de feſtis in rei memoriam inſtitutis.*

f Helleſpotos, *angußiæ maris ſive fretum inter Aſiam ad ortum, & Thraciam Europæ regionem ad occaſum, indito, ut in fabulis eſt, ei nomine ab Helle, filia Athamantis regis Thebarum, quæ ibi decidens ſubmerſa fuerit. Plinius lib.* 4 *cap.* XI Helleſpontus, *inquit*, ſeptem (ut dicimus) ſtadiis Europam ab Aſia dividens, quatnor illic ioter ſe contrarias urbes habet: in Eoropa Callipoli & Seſtno, & io Aſia Lampſacum & Abydon.

g *Per* Illyricum ſinum *videtur hic commode intelligi poſſe ſinus Thermaicus ſive Macedonicus maris Ægæi, in Macedoniam extenſus, in cujus intimo receſſu jacet Theſſalonica, de qua proxime hic ſermo eſt, quæque olim* Thetma *fertur nuncupata. Cur autem Biographus ſinum illum vocat Illyricum? Tractum illum terræ Illyrici orientalis nomine vocatum fuiſſe, indicio eſt illud imprimis, quod apud Carolum a S. Paulo in Geographia ſacra, quam ſupra in Annotatis ad caput* 3 *lit.* u *citavi, in notitia antiqua epiſcopatuum Illyrici orientalis pag.* 196 *ponatur provincia Theſſalonicenſis &c. Ad hæc, in eiſdem Annotatis lit.* r *occaſione Epiri veteris ac novæ dictum eſt*, oovam multis poſt ſeculis ex Illyricanis Macedooiæ gentibus cooſcriptam fuiſſe.

h *Hinc commendari meretur Aſiorum fides, ea antea dictis in Commentario prævio § 5 num.* 44.

CAPUT VII.

Morbus; obitus; corporis ſepultura, integritas ac translatio; concurſus ad illud; miracula; Leonis imperatoris munificentia.

Io Græciam delatus morbo corripitur.

AGe vero, nuoe de exitu dicamus, quo S. Pater vitam ſuam clauſit: id quod & nnbis ad memoraodum, & vobis ad audiendum utile ac maxime jueundum exiſtimo. Fuit vero ejus ex hac vita migratio illi nno abſimilis, qnæ de Jacob *a* partiarcha antiquiſimo memorarur: oeque ſancto Viro prorſus incognita, ſed ſicuri Moyſi *b*, multo ante demonſtrata. Itaque Nanpacto ſolvens, Græciam peragrabat, ac delatus iu quemdam locum ab Illyrico noo longe diſtaotem, mnrbo tentatus eſt oon ſane gravi ac moleſto: nam exlitus illuſtratus a Deo didicit, darer Columbn cnmmendationis epiſtolam, eumque mitteret ad imperatorem. Eum igitur ut ablegavit, ipſe Theſſalonicam contendit, io qnam urbem ingredi noluit, ſed ante veſtibulum manſit, io qnodam templo ſanctis Apoſtolis dicato, ac die inſequeoti ad metidiem, quando eccleſiæ vacant a frequentia populi, monachum, qui templo illi præerat, rogat, vellet io ſaocti martyris Demetrii *c* ſe tradneere: iſque libenti animo aonuit; & ioter euodum cum S. Pater urbem intueretur, ſuſpirium petiit, & ex animo mœreoti ſimilis martyrem appellans, Ubi, inqoit, gentium es, Demetri, martyr Chriſti glorioſiſſime, quibos tandem in locis morare? Qunnam cæleſtinm orbium tracta vagaris? Hæc, & alia id geous dictitabar, & in remplo, & ad ſaocti martyris ſepulchrum *d* propius accedens. Hæc cum audiret mooachus, qui Eliam duſtabat, non mediocriter offeoſus, illi ſecum ipſe maledicebat. Sed Elias, abſolura precarione, ad mooachum eooverſus, Quid offenderis, frater cariſſime, quaſi vero male ſenriam, maleque loquar? Veromtamen ubi vel mediocris eſt pœoitentia, & abuodat probitas, ibi Dei miſericordia multis partibus major reperitur. Tum monachus ſeotiens cogitationes ſuas hoſpitem mioime latuiſſe, ad ejus pedes abjectus rogat, hanc ſibi culpam ignoſcere pervelit: qnam ille homini ut condnnavit, magna admiratiooe perfuſus, ac præpiopere feſtioaos, qootqunt ſibi oceurrebant, remordine narrabat.

64 Igitur eo Inco cum eſſet Elias, morbo jam ingraveſceote, ſeamnum ſibi afferri poſtulat quo delarn ibi deenbuit. Cum veto locus minime eſſet idoneus ad quietem capiendam, ad Caminos (locus quidam eſt) migravit. Hic Danielem diſcipulum, ac fratrem cariſſimum ad ſe vocans, Ego, ioquit, Daoiel, fili ſuaviſſime, ſicut ſcriprum eſt, viam patrum meorum iogredior: adeſt jam tempns ooſtræ reſolutionis, cum octngenarius *e* ſim. Tu vero aſſecutus es doctrinam meam, ioſtitutinnem, propoſitum: in his ſortiter cooſtanterque perſiſte: oeque te otio dederis, ſed piis exercitationibus ac ſtudiis te expolire conteodas. Sic vero vive, ut quaſi quotidie te moriturum exiſtimes, quod etiam atque etiam reliquos ſtarres mooitos velim. Porro neqne corpus ooſtrom hic conditum derelinquas, oeque Conſtaotinopolim ad Cæſarem deferri ullo modo patiare: petet anim, ſat ſcio, perquiretque Imperator. Qnod ego cum a divina providenria accepiſſem, tibi epiſtoliom ad Cæſarem multo ante dedi, uti poſt obitum ooſtrum fineret corpus ad ſunm mouaſterium *f* afferri; quod Imperatoriæ urbi nulli omoino uſui eſſet futurum, oeque Deus æquo animo laturus. Vos potius, quod veſtrum eſt, vendieate, noſtrique memoriam, tamquam parentis amantiſſimi, ex animis veſtris excidere minime patiamioi. Porro, ſi recte memioi, apud te eſt ea epiſtola: ſervato diligeoter; & cum ea evenerint, (evenient aurem quamprimum) mitte illam ad Cæſarem; quæ perſeribuntur, effecturum ſeio. Ceterum vale ac ſalve, fili: jam eoim deeedit Elias, oeque amplius hac lucis uſura perfiuetur. His dictis omnibuſque ſui ſtudioſis ſalvere juſſis blandeqne amplexis, ingeoti cum lætitia atque hilari vultn defecit, & poſitus *g* eſt cum partibus ſuis XVI Kal. Auguſti.

Quo Theſſalonica ingratus ſierit, mortem autea a ſe prædictam obit 17 *Auguſti.*

65 Ejus obitu divulgato, coactus eſt ingens mopachorum ac populi numerus, atque adeo ipſe

Digitized by Google

A pſe Dux *i* eum ſuo exercitu, ac toto eo die ac
ſepultura, corporis integritas, ac ſuavis odor:
nocte inſequente, multis luminibus, hymniſque funebribus decantandis, inceniſque ſuaviſſimis odoramentis ſacroſanctum ac venerabile ſanctiſſimi Patris domicilium *k* cohoneſtavere. Poſtera
i
k luce in ſancti martyris Gregorii *l* templo pie religioſeque illud depoſuerunt. Verum Daniel cum nullo modo poſſet ſancti Viri reliquias in ſuum monaſterium deferre, ibidem ad decimum menſem ſubſtitit. Interim quidam patricii dignitate
m clarus: (is Bardas *m* eſt, cujus nomen per omnium ora circumfertur) andita Viri ſanctimonia ac miraculis, ad Danielem adiens, etiam atque etiam illum rogat, velit B. Patris ſepulchrum ſibi adaperire; quod ſacras ejus reliquias venerandi magno deſiderio teneretur. Hoc ille cum præſtitiſſet, repertum eſt corpus prorſus integrum atque incolume, neque quidquam detrimenti paſ-
* quod ſum; qui *eam diffiavit odoris ſuavitatem, ut omnis locus affatim repleretur. Hoc prodigium vir illuſtris eum vidiſſet, magna cum pietate ac religione corpus ſanctiſſimum venerari, ſalutare, deoſculari; ejuſque exemplo omnes pariter, qui in præſentia aderant, idem præſtare. Ibi eonti-
B nno jubet fabricari ligneam thecam, atque in ea corpus puriſſimis veſtibus involutum condi, ac in eodem templo reponi: ſimul de toto negotio Imperatorem, inſcio Daniele, certiorem faeit.

66 Cæſar, re per patricium cognita, jubet
quod dum, jubente imperatore, transfertur ad ſancti monaſterium,
beati Viri corpus, quaſi opimas gazas ac theſaurum opulentiſſimum ad ſe deportari; ut vel hinc appareat, ejus vaticinia nequaquam fuiſſe vana, aut in irritum ceeidiſſe. Tum Daniel epiſtolam Patricio dat ad Cæſarem, ſimul hominem docet de his, quæ Præceptor ſibi antea vivus mandaverat. Patricius epiſtolam per tabellarium ad Cæſarem mittit; quam ille eum accepiſſet, ac fuiſſet deoſculatus, legiſſetque quæ in ea ſcriberentur, continuo quæ jubetur, faeit. Tum aecerſens Georgium Calabrum genere, hominem gnavum, & præclaris natalibus ortum, qui ea tempeſtate Conſtantinopoli verſabatur, illi hanc provinciam demandat. Is ſimul in Caminorum, quod aiunt, locum eſt delatus, ſacroſanctis reliquiis
n acceptis, omnes imperii provincias *n* ac Græciam ipſam peragrabat, Theſprotum *o* atque adeo
o
p uſque Buthrotum *p* illine conſcendens, ac proſpera utens navigatione, ad Ruſianorum *q* oppidum appellitur, ac poſt equo vectus *r* in Baſianum *ſ* caſtrum venit.

C 67 Ibi adoleſcens quidam a ſpiritu dire cruciabatur, adeo ut ſæpe ad deſerta vaſtaque loca
miraculis coruſcat, uti & in loco deprehenditur,
ite compelleretur: interdum eriam ſe in mortuorum ſepulchra penetrare; eoque dementiæ dæmon miſellum adegerat, ut ſua ipſe exeramenta ac ſordes devoraret. Is ubi ad ſancti Viri reliquias propius aceeſſit, derepente pulſo tyranno ſanus ac ſui compos eſt effectus, ac Deo gratias a-
q n gens ad Salinas *r* proficiſcitur n, de ſancti corporis translatione fratribus annuntiaturus. Qui ſimul rem cognovere, pattim alaeres ingenti gaudio comulabantur de repertis beatiſſimi Patris reliquiis, partim non mediocriter dolebant, quod eo ſe Viro orbos intelligerene, quem parentis loco ſemper coluiſſent atque adamaſſent. Omnes tamen
s libenti alaerique animo in Taurianam *s* honorificeotiſſime, ut decebat, illi obviam proceſſere. Porro qui fuerir eo die populi eoncurſus, noo facile quis explicaret. Mux reſerata capſula reperiunt ſanctiſſimum corpus intactum integrumque, odorum omnium odore ſuaviſſimo ſpirans. Hic quid dicam energumenoos ſanctarum reliquiarum contactu ſanatos? Quid variis morborum ge-
AUCT. ANONYMO.
neribus tentatos ſuæ valetudini reſtitutos? Quid oculos eapiteque laborantes rite procuratus? Nec vero ſtetit gratiarum, ac miraculorum ſuna; ſed hodieque *y* iis abunde dimanat, qui ad illum eum *y*
fide aceeſſerint. Porro ejus monaſterii *z* fratres, *z*
junioris Eliæ pallio *aa*, ſaero nimirum corpore, *aa*
donati, duplicis ſpiritus facti ſunt participes: nam ejus præceptis informati ad perfectam virtutem conſequendam admonentur, & ſanctiſſimis veſtigiis inhærentes, in ejuſdem virtutis via incredibiles progreſſus faciunt: ſe adhortantur, ſtimulant, impellunt.

68 Sed Leo imperator religioſiſſimus, qua ſuit
Leo imperator Sanctæ monaſterium. Biographi ad illud apoſtropha.
vel poſt mortem in Patrem ſanctum obſervantia, eenſus & prædia ejus monaſterio liberaliſſime attribuit, ut omnium, quæ in Italia ſunt, monaſteriorum clariſſimum, ac celeberrimum exiſteret: id enim tametſi antiquitate illis concedit, gloria tamen longe præſtat. Cum enim novi Eliæ
bb ſedet, & quaſi novam Carmelum *bb* fuiſſet, red-
cc ditum eſt veluti quidam deliciarum paradiſus *cc*. & plantis ſpiritualibus conſitus, quæ ferunt virtutum uberrimos fructus, ac ſolia nullo unquam ventorum turbine decuſſa, quæ eſt conſtans fidei E confeſſio. Tu vero, o beata olim ſancti Viri domus (iam enim ad te mea ſe convertit oratio) neutiquam te exiſtimes cariſſimo Parente orbatam, ſed in ejus te eſſe tutela ac patrocinio nnn minus hac tempeſtate, qua eſt in cælum delatus, quam antea, cum eſſet vivus ac ſuperſtes. Quamquam enim minime ille oculis cernitur, adeſt tamen ſpiritu, filios ſuos ſervat, dirigit, ſuaſque oves cognoſcit, & a ſuis ipſe cognoſcitur: ipſe ovile ſuum cuſtodit, & a truculentiſſimorum luporum inſidiis tuetur. Idque eo melius præſtat quo ſe Deo propiorem videt, noſtræ mortalitatis vinculis jam exemptus, ac puriſſimam mentis aciem in lucem illam inacceſſam, omniſque beatitudinis originem liberius defigit. Atque hæc ſunt quæ ex multis collecta conſcripſimus: quamquam ut verum fatear, multa etiam ſunt, quæ prætermittenda ſumus atbittati, ne proptet rerum multitudinem auditoribus odioſi ac moleſti eſſemus, aut multa congerendo, nimis excreſceret oratio. Quare medium renentes, ac tegia, quod aiunt, ingredientes, potiora ac notiora ſelegimus, ut neque auditores prolixæ orationis tædio afficerentur, nec tenuitate rerum magnum Virum deſpicatui haberent. Ceterum hoc Deum immor- F
talem precor, ut ſancti Patris rerum geſtarum non auditores tantum, ſed imitatores perpetuo ſimus ut ejuſdem etiam præmiis donemur, quæ ille in cæln abundantiſſime eſt conſecutus, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui ſit gloria, & imperium in ſeeula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *De ejus morte agitur in libro Geneſeos cap.* 49 *ubi declarat ſepulturæ ſuæ locum*, Finitiſque mandatis, quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectulom, & obiit: appoſituſque eſt ad populum ſuum.

b *Libri Deuteronomii cap.* 34 Hæc eſt terra, *ait Deus*, pro qua jutavi Abraham, Iſaac & Iacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidiſti eam oculis tuis, & noo rranſibis ad illam. Mortuuſque eſt ibi Moyſes servus Domini, in terra Moab, jubente Domino.

c *Inſcribitur Martyrologio Romano ad diem* 8 *Octobris*. *Conſuli interim poſſunt Notationes*

AUCT. ANONYM. *Baronii ad iſtum diem, ubi inter alia refertur* frequens concurſus Chriſtianorum ad ſepulchrum S. Demetrii Theſſalonicenſem, ex quo unguentum medicum ſcaturire jugiter conſuevit: *de qua re mox dicam.*

d *Joannes Cameniata ſupra laudatus* poſt Paulum *Theſſalonicenſium in fide magiſtrum, ponit pag.* 319. inter martyres magnum, interque victoras coronatum adgnè admirandum Myrobliten (*unguentis ſcilicet manantem*) Demetrium, qui & ipſe pro pietate plurimum deſudavit *&c. Et pag.* 324. *laudat eum a ſuo ergà Theſſalonicenſes patrocinio.*

e *De hoc paulò chronologico Commentarius prævius ſub initium § 3.*

f *Vide quæ de hoc monaſterio ſuperius dicta ſunt, ac porro recurrens paulò poſt.*

g Bernardinus Rheginus in Vita S. Eliæ (*de cujus Compendio dictum eſt antea*) Eliom oſtratem, *ſicut obſervat Caietanus in Animadverſionibus pag.* 25, Rhegii in Calabria obiiſſe ſignificat, animamque ſuam Deo reddidiſſe in manus alterius Eliæ junioris. Indubitato errat. Nam Elias Enneoſis obiit Theſſalonicæ, urbe Mace-B doniæ, animam Deo commendans in manibus diſcipuli Danielis, ut ex hac hiſtoria certum eſt. *Vide Commentarium prævium § 4 num.* 36 *& ſequentibus.*

h *In noſtro apographo Græco Μλιοὶ Λόγ, ἕξ ἐστ Αὐγυστος, ἑπτακαιδεκάτῳ. Id eſt*: Menſe Loo, qui eſt Auguſtus, decima ſeptima. *Anno* 1712 *Hamburgi prodiit* Menologium ſive libellus de menſibus, centum circiter populorum menſes recenſens atque inter ſe conferens, *auctore Fabricio*: *& ibidem pag.* 44 *aſſignantur menſes* Syro-Græcorum, ſive Syro-Macedonum, Antiochenorum, Gazæorum, Smyrnæorum *&c., incipiendo a Novembri, qui ponitur primo loco; decimo autem, qui reſpondet Auguſto, notatur* Λῶος (*Lous, qui alibi in dicto opuſculo ſcribitur cum diphthongo* Αῷος) *& additur*: Hunc decimum menſem eſſe, teſtatur Julianus in Antiochico *Ibidem pag.* 46 *dicitur apud Tyrios eſſe* September; *apud Lycios ac Sidonios* October *pag.* 47; *apud Macedones & Aſianos &c.* Julius *pag.* 43 Auguſtus, *ut ad propoſitum noſtrum redeamus*, Græcis Lous, *inquit Pagius in Critica Baroniana ad calcem tomi* 1 *pag.* 592.

C i Ipſe dux, *nempe* Leo prætor cognomento Theſſalicius, qui expugnata Theſſalonica, a Saracenis captus eſt, Ioanne Curopalate auctore; *ſicut ad hunc locum obſervat Caietanus in Animadverſionibus pag.* 25.

k *In noſtro apographo eſt σαλῶος, id eſt, habitaculum ſeu tabernaculum, animæ videlicet, quod eſt corpus. Sic* 2 *Petri* 1 ℣. 14: Certus quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei. *Et ibid.* ℣. 13: Quamdiu ſum in hoc tabernaculo. *Et* 2 *ad Corinthios* 5 ℣ 4: Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus.

l *In qualicumque noſtro Vitæ apographo* ſancti martyris Georgii, *ſicut in Comm. prævio monuimus initio § 4.*

m Ambiguus animi ſum, *ait in Animadverſionibus Caietanus*, quia fuerit is Bardas. Nam plures per hæc tempora eodem nomine, quorum memoriæ Ioannes Curopalates.

n *Quid illi cum omnibus imperii provinciis? Quomodo peregratio ac deviatio tam vaſta coharet cum mandato Leonis imperatoris paullo ante expoſita? Non equidem intelligo. Forte vel legendum* varias imperii provincias, *vel* τὸ omnes imperii provincias *ita accipiendum, ut denotet*, D omnes IMPERIO vel juſſu Cæſaris deſignatas provincias, *nimirum Macedoniam, Theſſaliam, Epirum ac Theſprotiam peragraſſe ſeu tranſiviſſe Buthrotum uſque, unde mari ſe committens promoverit imperatum iter Calabriam verſus. Et vero e noſtro apographo Græco Vitæ eruo iſta correctis. mendis*: Διαβχιπο πᾶς ἐπαρχιας Δ᾽μυδος, Θεσσαλίας, Ἑλλάδα καὶ Θεσπρότιαν μὲχρι Βυθρωτοῦ. *Id eſt* Pertranſiſſe regiones Amydum, Theſſaliam, Græciam & Theſproten uſque ad Buthrotum. *Sed* 2. *Non, modo tranſitum illum ordine meliore poſuimus*. 2°. *Non aſſequimur, quid velit ſibi* Amydum *regio. Invenitur tamen* Amydon, quæ urbs fuit Macedoniæ in Paroræa tractu ad Axium fluvium, *uti videre datur apud Baudrandium, & de quo loco etiam agit Ortelius.*

o Theſprotum, Theſprotis & Theſprotia, Epiri regio: Plinius, Strabo, Ptolemæus, *uti habent ſæpius citatæ Animadverſiones pag.* 25.

p Uſque Buthrotum. *Præter dicta in Annotatis ad cap.* 3 *lit.* q; *addi hæc poſſunt ex Animadverſionibus ante diſtinctis*: Straboni, lib. 7 urbs in Epiro: eaſdemque vocat Plinius: Buthrotorum E ſinus, Epiri regionis, apud Ptolomæum. Eſt & Buthrotus in magna Græcia amnis non procul ab urbe Locris, Livius lib. 29. ſed hic de Buthroto Epiri ſermo eſt.

q Thurenorum caſtellum, Antonino Roſcianum; Procopio Ruſcia; Leonardo Aretino Roſcianum. Procopius de Bello Goth. lib. 3 " Ru-„ ſnin eſt promontorium Thurinorum. Inata id „ ad milliaria paſſuum ſeptem cum dimidio præ-„ fidium validiſſimum conſtruxere Romani„. Aretinus de Bell. Ital. l. 4" Ruſcia eſt Thurinorum „ caſtellum (corrige promontorium) ſupraque il-„ lud, nppidum remotius a mari arduo loco ſitum „ quod Ruſcianum vocant „. *Hæc Animadverſiones identidem indicata.*

r *In noſtro Ms. Græco eſt* πεζοπορίας, *id eſt*, pedibus greſſus, *vel* pedeſtri itinere profeiſcens.

ſ Stephano de Urbibus Beſcia, Auſoniorum urbs. Apud Livium lib. 30 Beſidia, Brutiorum oppidum. Idem etiam putat in ſua Calabria Gabriel Barrius: ſed enim certum eſt, occidentalem Calabriæ oram antiquitus Auſoniam, dictam, ut Dionyſius Alicarnaſſeus tradit. Strabo item lib. 2 ait, mare Auſonium eſſe, quod deinde Siculum. Prodit Lienphron, Philoctetem Herculis F enſitem ab Auſonibus occiſum, qui oram fluminis Crathis habitabant. Crathis autem Theocrito, ſeu Cratheis Plinio Brutiorum amnis prope Scyllam. Atque hæc Apollonio Rhodio de Argonautis lib. 4 Scyllæ Auſoniæ, *prout videre licet in Animadverſionibus iiſdem, de quibus ante.*

t *De efformatione hujus vocis, dictum eſt ſupra plus quam ſatis.*

u *Ibidem*: Ἐ᾽κεῖθεν Δωτὸ᾽λ πρωτλαβὼν πορεγίνεται ἐν Σαλίναις μιώσας ἀναμμνησιν τῶ Ὁσίω πῖς ἀδελφοῖς. Illinc Daniel, aſſumpto *corpore*, ad Salinas proficiſcitur, Sancti tranſlationem fratribus ſignificaturus. *Quod itaque in hac Vita excuſa tribuitur iſti energumeno adoleſcenti, in noſtro Ms. adſcribitur Danieli.*

x Taurianum rectius dixerimus. Apud Melam lib. 2 cap. 4, Taurinum; apud Plinium lib. 3 cap. 5 Tauroantum legebatur. Sed Taurianum utrubique legendum, ut Hermolaus Barbarus, & Nonius Pinciunus caſtigant; quemadmodum apud Stephanum de Urbibus Taurania legitur pro Tauriana. Urbs eſt in agro Brutio Metaurum inter & Scyllam. *Animadverſiones, de quibus ſupra.*

y *Hinc*

A y *Hinc colligitur, Biographum non ſtatim poſt translationem hæc ſcripſiſſe.*

z *Corpus itaque S. Eliæ noſtri e Græcia in Calabriam translatum ad monaſterium, quod jam ſæpiſſime nominavimus. Quæ autem hac occaſione notata ſunt, habentur in noſtro Commentario prævio § 4 num. 36.*

aa *In Ms. noſtro lege* ὡς ἄλλου μηλωτοῦ, tamquam alteram meloten. *De quo veſtimenti genere conſuli poteſt apud nos Commentarius hiſtoricus de S. Elia Propheta tomo v Julii, die* 20 *§* 8.

bb Novus Carmelus *dicerem: nam* Carmelus, *Græce* Καρμηλος, *eſt celeberrimus mons Paleſtinæ*: Carmelum *vero promontorium eſſe lego ejuſdem Paleſtinæ prope montem cognominem. Plinius lib.* 5 *cap.* 19: Promontorium Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. AUCT. ANONYMO.

cc Ἥντινα παροικήσας ὁ νέος Ἠλίας, ὡς ἄλλος ἐκ ἑσπέρου Κάρμηλον, ἔδειξεν νέον παράδεισον. *Hæc e Ms. noſtro deprompta ſic interpretor*: Quam (*ſedem*) novus Elias, ſicut alter ab ineunte ætate Carmelum, incolens, novum reddidit paradiſum.

DE SS. BENEDICTA ET CÆCILIA VIRGINIBUS

ABBATISSIS SUSTERENENSIBUS, ET RELINDE RECLUSA,

B IN *AGRO JULIACENSI.* E

Sylloge de earum cultu. J. B. S.

SEC. X. *Celebrantur cum S. parente Sufteroni,*

IN Flotibus *ſuis* eccleſiæ Leodienſis *ad diem* XVII *Auguſti hunc præfigit titulum noſter Bartholomæus Fiſen*: SS. Benedicta & Cæcilia abbatiſſæ Snſtereni & Relindis clauſa, *ita citatus*: Bruſtemius & quæ Jacobus Kritzradt S. J. collegit e veteribus monumentis Sufteren. & ad me miſit. *Ex certis hujuſmodi monumentis nos præcipue induxit idem Fiſenus, ut harum trium ſanctarum virginum parentem Zuentiboldum ad hujus meaſi diem* XIII *Sanctorum numero adſcriberemus, ut ibi paulo fuſius explicatum eſt. Inter ea porro fideatius connumeravimus cultum immemorabilem, qui ſacris ejus reliquiis Sufteren ſi conſtanter exhibetur; quo eodem argumento ſanctas ejus filias huc adducimus, quarum, ſaltem priorum duarum, Sufteren ſi defunctarum reliquias in verum ſacrarum theſauro religioſe oſſervatas, publicæ veneration ſi ſaponi teſtatur non ſemel alibi a nobis laudatus Arnoldus Hertzvormius in ſua Sufteren ſi hiſtoria Ms. § 7 ad dictum diem* XIII *citato, ubi poſt enumeratas ſancti Parrutis reliquias, ita expreſſiſſime ſubjungit*: Capita & oſſa S. regis Zuentiboldi filiarum abbatiſſarum Sufteren ſi, ſcilicet Benedictæ & Cæciliæ.

C

Virer ſanctæ ibi depoſita non jit.

2 *Atque hæc quidem de duabus iſtis celebribus abbatiſſis* Benedicta & Cæcilia *diſerte aſſeruntur, non item de natu minima ſorore* Relinde clauſa, *quam aliis coajunxit Fiſenus, tametſi ſatis manifeſte inſinuet, eam nec Sufteren ſi obiiſſe, nec proinde depoſitas ibidem ſacras ejus exuvias, quarum, cum ceteris ad eam ſpectantibus* obliteratam memoriam *ſatis indicare videtur laudatus ſcriptor, ut mox ea ejus elogio abunde patebit: unde, ni fallor, fateri cogimur, eo ſolo titulo ſororibus coajungi poſſe, quod cum ipſis eodem loco & ipſa* Relindis *annua memoria celebretur, & eodem ipſo die, hoc nempe* XVII *Auguſti, non vero* XVI *Novembris, quo ea Gelenio* Benedictam & Cæciliam *collocavit noſter Theodorus Rhay inter* Animas illuſtres Juliæ Cliviæ &c. *Nos hic Fiſenum ſequimur, & laudatum Sufteræ aſem hiſtoricum. En modo promiſſum breve ipſarum trium elogium:*

Auguſti Tomus III.

3 Sorores fuerunt, natæ Zuentiboldo Lotharingiæ rege & Arnulfi imperatoris filio: de quo nobis fermo fuit decimo tertio hujus menſis. Auguſtam ſnæ gentis majeſtatem ſanctæ illæ virgines paribus omnes animis poſuerunt, ut Chriſti humilitatem ſectantes, religioſam vitam inſtituerent. Condiderat nuper rex patet, aue potius inſtaurarat, quod Sufteren ſi fuerat inclytum multa virtute ſacriſque aliquot Sanctorum exuviis cœnobium, ſed in favillas & cineres Normanniea rabie corruerat. Hoc tegebat inſigni ſanctitate virgo nomine Amelberga, cujus XI Kalendas Decembris meminerimus. Ejus magiſterio ſe ſubjecerunt tetnæ ſorores, & dignam ſuo genere virtutem aſſecutæ ſnnt. *Simul reliquiæ ſanctarum,*

4 Ae Relindis quidem (quam natu minimam ajunt fuiſſe) cum ſolida ſanctiotis vitæ fundamenta poſniſſet, nullo ſui contempru ſatis eontenta, ecenobio ſolitudinem prætulit, quo ſoli F Deo nota, mortalium omnium oculis ſe ſubduceret. Flemaliam feceſſit ad Moſam ſupta Leodium, nbi rex patet religioſo filiæ ſuæ deſiderio (ut quidem opinor) obſecutus, Virgini Matti templum poſuit. Hic ſe Relindis abdidit in tugütiolum, quod ſacræ ædi adhærebat, eoque clauſa tntam vitam exegit eximia integritate ſpectabilem. Illam multis olim mitaculis Deus ornavit; ſed omnem ejus memoriam obliteravit temporum iniquitas. *ſed Relindis vitam ſimiliter recluſa.*

5 Sufteteni ſubſtiterunt ambæ ſorores aliæ tanta morum puritate, ut eum naturæ conceſſiſſet antiſtita Amelberga, toti ſacrarum virginum cœtni juſſa ſit præſſe Benedicta. Suſceptum munus obivit religioſæ diſciplinæ magno ſplendore, ac tandem qnæ terrenum regnum Chriſti eanſa contempſerat, ab eodem evocata eſt ad cæleſte. Succeſſit Cæcilia, ſorori nequaquam impar; præclariſque exemplis non minus quam conſiliis poſtquam aliquamdiu parthenonem illuſtraſſet, vita ſancte defuncta eſt. Eumdem ntrique diem Eccleſia conſecravit. *duæ ſanctæ ſucceſſive abbatiſſæ.*

DE S. JOANNE EPISC. CONFESSORE

CIVITATIS MONTIS MARANI

J. B. S.

In principatu ultetiore regni Neapolitaoi.

SEC. XI. *Notus ex ſola Vita ab Ughello edita*

HIc S. Joannem *epiſcopum producimus, illuſtrem ſane apud ſuos & celebri nunc cultu hoc die feſtiviſſime in dicta civitate eccoli ſolitum, cujus in noſtris cujuſvis regionis aut ætatis Martyrologiis nulla uſquam, ſaltem quam hactenus videcim, exſtat memoria, quodque mirandum maxime, ab ipſo Ferrario, Sanctorum Italiæ tam diligenti ſalcetique collectore omnino præterciſus eſt, quid idem de monaſticis dicendum: ut Wioni, Menardo & quidem Buccelino ignotus fuerit, omnium primo & ſoli Mabillonio cognitus, qui tomo VI Sanctorum ſui Ordinis parte 2 ad calcem cum ex accepta ab Ughello notitia retulit, ita de ipſo in ſua præmonitione obſervans:*

& a Mabillonio recoſa.

a Totam hujus beati Viti, quam habemus, notitiam debemus Ferdinando Ughello, qui in Catalogo epiſcoporum Montis-Marani S. Joannem ex Benedictino monacho ad hanc ſedem juſſit Gregorii VII Pontificis Maximi aſſumptum, primum ordine recenſet, quamvis alios in hac ſede præceſſiſſe fateatur, ſed quorum nomina ſunt incompetta. Hujus beati Viri Vitam olim exſtitiſſe integram obſervat idem auctor, quæ in endice hædino ſcripta cum aliis eccleſiæ Maranenſis cimeliis in incendia petiit, exceptis duobus foliis, quæ fragmentum inſta a nobis exhibendum continebant, non ſine miraculo ſervatis. Mirum eſt, Joannis noſtri nomen in Martyrologiis, quæ quidem videre nobis licuit, deſiderari, cum civitatis & diœceſis Maranenſis præcipuus patronus habeatur, quo titulo ejus feſtum die XVIII Auguſti in eccleſia colitur: ſacræ ejus reliquiæ in cathedrali eccleſia, præter quam nullus oſt in urbe parochialis titulus, aſſervantur. Quo anno Joannes obierit incertum eſt. De ejus enim ætate nihil aliud reſcire licuit, niſi quod, curante Gregorio VII, factus fuerit epiſcopus, cujus ideo mortem ad hujus ſeculi undecimi finem revocare viſum eſt.

quo re ad ætatem ejus illuſtratur.

3 *Non vidit nec videre potuit Cl. ſcriptor Mabillonius alteram Ughelli editionem, curæ & ſtudio Nicolai Coleti, eccleſiæ S. Moyſis ſacerdotis alumni, auctam ac emendatam & apud Sebaſtianum fratrem Venetiis anno 1721 editam, in qua non pauca correcta ſunt, quæ ab Ughello parce nimium & jejune explicata videbantur, ut Additionem quantumvis paulo longiorem omittendam non putaverim. Neglectis igitur iis, quæ de civitate ejuſque ſplendore non ſatis pro merito laudatus Ughellus retulerat, præmittam hic Vitam ipſam, ut ab eo vulgata eſt, ſubjunaturus Additionem Coletinam, qua non ſolum civitas, ſed & S. Joannis cultus mirifice illuſtrantur, quæ certe alibi reperiri non potuere. Sic ad jam dictam Vitam qualemcumque præfatus Ughellus.*

Præfatio Ughelli.

4 S. Joannes Benedictini Ordinis monachus, Gregorio VII Pontifice Salerni exiſtente, epiſcopus Montis Marani, juſſu ejuſdem a Beneventano archiepiſcopo conſecratur, Præfuit ſanctiſſime ac multis miraculis clarus obdormivit in Domino die XVII Auguſti & in Cathedrali humatur, ubi veluti civitatis Patronus pie colitur. Acta ejuſdem in hædino codice conſcripta exſtabant; ſed caſu concremato ſacrario, una cum monumentis ejuſdem eccleſiæ & ipſa concremata ſunt: ex iis tamen duæ integræ hædinæ paginæ non ſine miraculo remanſerunt illæſæ, quæ in factatio enſtodinntut; contnent enim partem S. Epiſcopi Vitæ tudi ſtylo ac ſimplici conſcriptæ, ut ſequitur:

VITA

ex editione Ughelli.

CONtigit autem, ut his temporibus Maranenſis eccleſia proprio careret paſtore, & cum fama ſanti Viti creviſſet, placuit Maranenſi clero, populo & Domino, ut ſanctus, ac talis Vir ad eorum eccleſiam tagendam paſtor eis daretur: accepto autem conſilio a Papa Gregorio, qui tunc Salerni adetat, ad talem ſibi paſtorem perquirendum, honorifica legatos miſarunt, quos prædictus Papa benigne ſuſcipiens, præcepit, ut ibidem manerent, donec de perſona repetita inquireret, ſi ad tantum culmen conſcendendum honeſta eſſet; ſed benignus monachus, columbina ſimplicitate, ut ſolitus etat; pedes apoſtolicos deoſculans ne tantum onus ſibi imponeret, indeſinenter deprecabatur a.

Multum reluctatur ne epiſcopus fioret

a Gregorio Papa VII coactus,

a Qui Apoſtolicus blande reſpondens ait: Oportet nos, fili, pro fratribus noſtris multa pati, & ſicut Dominus noſter proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis præcepit & voluit immolari; ita & de hoc a nobis non eſt tibi parcendum, quia melius eſt ut lampadi aſſimileris, ut tibi amore divino ardeas, & aliis luceas; quam ut carboni aſſimiletis, qui ſibi ardet & aliis non lucet. Reminiſci etiam debes, quid beato Petro Dominus ipſe dixetit: Si diligis me, paſce oves meas. Hoc præceptum, frater, noſtrum eſt, ſi Dominum diligimus, paſcamus ejus oves: quod ſi non facimus, videmur Dominum non diligere. Unde ex parte Domini tibi præcipio, ut jugum ejus diligentiſſime ſuſcipias.

Per Archiep. Beneventanum conſecratur & a ſuis ſalutatur.

3 Videns autem Joannes ſe humilitet conclu-ſum, & tanto præcepto contradicere non poſſe, omni ſuæ charitati ſe commendavit. Tunc Papa lætus effectus, Benaventano archiepiſcopo miſit quemdam Cardinalium, ut præfatum Joannem pro Maranenſi eccleſia epiſcopum conſecraret, rogans, atque præcipiens, ut eum benigne coletet, & ſuis amicis copulatet; quod archiepiſcopus hilari animo adimplevit: prænominatum Joannem honorifice ſuſceptum, & voluntate & requiſitione totius populi Maranenſis, eum elegit, & conſecravit. Tunc Montis Marani epiſcopus factus ſanctus Joannes venit catervis clericorum

&

A & laicorum ſtipatus; ſed nterque populus virorum, ac mulierum catervatim fluuni, tantum Patrem ad ſuſcipiendum.

4 Eodem anno quamdam eccleſiam vocabulo S. Laurentii, quæ intus eamdem civitatem ſita eſt, prædictus Vir Dei deprecatu dominorum præfatæ civitatis dedicavit, in qua ſacerdotem, quem ipſi expetierant, ejuſdem eccleſiæ in obſequium conſtituit. Sed invidus bonorum diabolus, qui ſemper ſanctæ Eccleſiæ obeſt, prædictum ſacerdotem ſuo amore exarſit, in tantum, quod ſuper ipſam eccleſiam, id eſt in gamera *b* ejuſdem eccleſiæ quadam cum ganea concubuit. Mirum in modum, & ultre modum mirabile! confeſtim tota eccleſia illa vermibus ita plena erat, ut non valeret aliquis per eamdem eccleſiam incedere, niſi ſuper vermes, quod incolæ loci illius domino epiſcopo Joanni ſtuduernnt enarrare.

Dedicata ab ipſo eccleſia vermibus impletur

5 Tandem dominus epiſcopus ibidem venit, & factum quod vidit, ingemuit; ſed converſus ante crucem prolixius oravit; poſtquam oratio- nem complevit, converſus ad clerum, & ad populum circumſtantem dixit; Omnis vos Domini miſericordiam implorate una nobiſcum, quatenus ſua clementia, ad quod hoc ſignum mirabile ſectum eſt, nobis ſuis famulis oſtendere dignetur de ejus miſericordia, propter quod ſignum iſtud oſtenſum eſt: cujus prece divinitus exaudita, perpetratum crimen citius manifeſtatum eſt: & continuo devenit presbyter ille, & e ſancto Præſule perquiſitus, quod fecerat, negavit celare crimen, ſed coram omnibus confeſſus eſt quid, & qualiter evenerat; unde nimium Præſul mœſtus de tanto crimine tam verecundanter *c* factu presbyteri, illum a ſacerdotio ſuſpendit, præcipiens ei jejunia eum injuncta eleemoſyna.

crimine ſacerdotis, quem Sanctus merito punit.

B

c

6 Tempore, quo vir Dei præſul Joannes Matanenſem gubernavit eccleſiam, non ſolum de cæleſtibus, verum etiam de terrenis ad eccleſiæ incrementum pertinentibus indefinenter ac ſtudioſe curam gerebat. Quadam die pro ejuſdem eccleſiæ opere juxta flumen Caloris cum plurimos ſecum haberet viros, de quibus alios ad incidendum ligna, alios ad evellendum cæſpites conſtituit. Erat autem nemoris denſitas, ubi hæc agebantur, non longe a ſancti Potiti, quam ſundi- tus extirpare cupiebat, ut eger ibi efficeretur, unde compendium habere poſſet, de quo pauperibus erogaret.

Cum laborantibus operatur

C

7 Contigit autem eo die, ut plurimi ex caſtello Baiani illuc advenirent, qui ad peragendum illud opus eum adjuvarent, Et cum plures ibidem devenirent, videntes Dei famulum propriis manibus laborem alacriter gerere, protinus injiciebant cum eo in opere viriliter agere, & conden- ſa fruteta, ec ſcabioſas radigines *d* radicitus evellere. Et cum multi ad laborandum cum eo ibi adeſſent, accidit, ut eo die vinum ei dnficeret Erat autem tunc temporis in patria illa magna inopia vini: ſed quoniam laborantium membre naturaliter oporteret refocillari, cum jam hora iterum ſumendi appropinquaret, affuit miniſter ejus dicens: Domine omnino vino caremus.

vinum deficeret

d

8 Tunc Sanctus quemdam ſuum miniſtrum, Euſtechium nomine, eccerſiri fecit, quem Montem Marenum celeriter ire juſſit, & caſalia petere, ut ſi ad emendum, vel quo modo vinum invenire potuiſſet, quam citius veniret & ſecum deferret. Qui cum pergeret, & quod quæſierat minime inveniret, tandem ſine vino miniſter ad Virum Dei reverſus, qualiter quæſierat & invenire nequierat, cuncta omnibus ei denuncievit.

nec reperiri alibi poſſet.

Tunc ſanctus, gratia Dei ut erat repletus, eit ad eos, etſi viteus humor nobis non eſt, adſit nobis ſancti Spiritus gratia, qui corda ſuorum ſamulantium ſuo ſemper amore irrigat & affluenter lætificat; potens eſt enim ipſe ſuis famulis in ejus mandatis & opere conſiſtentibus gratiam & lætitiam concedere.

EX EDITIS APUD UGHELLUM.

9 Tunc juxte fluminis ripam præcipit homines diſcumbere, & mox hilari, ut erat aſpectu, ac ſimplici corde, ſpem habens in Deum, cuidam ſuo miniſtro præcepit dicens: Affer nobis lanuellam *e* equæ fluminis, ut operariis eccleſiæ ed potendum diſtribuamus. Confeſtim miniſter, cunctis videntibus, hauſta aqua fluminis, duxit eam Viro Dei. Sed omnipotens Deus, qui ubique præſens eſt & ſuos ſemper exaudit, qui Moyſen in eremo, cum populus perſtreperet, non clamentem, ſed ſileniem exaudivit, ipſe vota ſui famuli prænoſcens, ac volens eum hominibus in mundo innoteſcere, quanti meriti ſit potens apud Deum, ee, quæ non vnce, ſed corde & mente poſcebat, non diu differre diſtulit, ſed eitius ei conceſſit: non enim verba, ſed deſideria puri cordis faciont voces apud piiſſimas ec ſacratiſſimas aures Dei.

aqua in oleum mutata omnes refecit,

e

E

10 Hinc eſt quod vir Dei præſul Joannes ſperens in Domino, hoc, quod puro corde & bonmi- li mente, non loquendo, ſed ſecundu poſtulebat, meruit illico divinitus obtinere. Cum aqua ducte fuiſſet, mox ut eam Sanctus benedixit, & ed potandum diſcumbentibus tribuit, equa ipſe mirifice in vinum mutata eſt. Continuo autem dum non aquæ, ſed vini ſaporem guſtare cœpiſſent, inter ſe hoc valde mirantes, ac de tanto miraculo nimis ſtupefacti, præ nimio gaudio ſurgentes e menſa, proſtraverunt ſe ad pedes Sancti cum lacrymis dicentes; Sancte vir Dei ore pro nobis, videmus enim etque cognovimus magnum mirabile hodie, quod tuis ſanctis meritis penitus factum eſſe eredimus.

& ad aquam Ds. Deo gratias!

11 Quod cum Sanctus, cur hoc facerent, di- diciſſet, ait ad eos: Viri fratres & fili, oportet nos Deum laudare, & noſtris pro delictis digna ſatisfactione miſericordiem & indulgentiem ab eo poſtulare, qui nobis hodie tanta beneficia dignetus eſt impendere: credo eqnidem in vobis ipſum manere, qui olim ſuis diſcipulis dixit: Ego ſum vitis vera, & vns palmites, qui manet in me, & ego in eo. Ipſe autem omnipotens videns cheritatem veſtram & opera, & fidem, & qnomodo ad honorem ſui, & matris Eccleſiæ cummodum fideliter opereti eſtis, noluit vos ſui amoris gratia inanes effici, ſnd repleri.

mirifice hortatur,

E

12 Unde hoc, quod intnr vos cernitis factum non meis meritis, ſed pro vobis ideo credite factum, ut amodo & ſemper in ejus mandatis firmiter, eique ſecurius permaneetis. Rogo autem vos, atque præcipio, nt uſque dum hac vita fruor, hoc, quod pro veſtris beneficiis vobis Deus præſtitit, ne cuiquam pandere curntis. Qui ejus monitis, ac precibus conſentientes, donec vixit, nemini dixerunt. Prædictus entem vir Dei præſul Joannes vitæ hujus curſum feliciter decurrens, quemadmodum ſubſequens ſermo declarahit, non multo poſt debitum carnis perſolvens, a præſente ſeculo migrevit ad Dominum.

vere atque rum tuiquam pandi,

13 Viri itaque illi, poſt njus obitum, quod geſtum eſt, fideliter enarrare ſtuduerunt. Nos vero ad laudem ætnrni ac ſalvetoris noſtri Dei, qui ſancti hujus Præſulis meritis, ejus temporibus talia dignatus eſt operari, & ad roborandum fidelium menres, hoc quod e fidelibus nobis relatum

ac non diu poſt ſanctus moritur.

EX EDITIS APUD UGHELLUM.

latum eſt, dignum ſcribere duximus. Nunc autem Sancti hujus imploremus elementiam, ut pro delictorum noſtrorum remiſſione noo differat nobis conferre ſubſidium apud eum, & cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Legebatur* deprecabat, *haud dubie amanuenſis vitio*.

b *Per* gameram *aut* cameram *opinor indicari ſacrarium*.

c *Intellige* inverecunde.

d Scabioſæ radigines *melius intelliguntur*, *quam explicari poſſit*.

e *Item* languellam *pro* lagenam. *Similia*, *quæ ſequuntur*, *explicatione vix digna ſunt*.

NICOLAI COLETI

B *Ad Ughellum additio in editione Veneta*.

Notitia ſedis a ea Ughellio data

INter epiſcopalium dignitatum ſedes, antiquioribus infulis in principatus Ultra provincia (olim Samnium dicta, ut notat Jo. Vincentius Ciarlantes, alioqui apud noviſſimos Hirpinorum) fulgentes eſt, quæ appellitatur Montis Maranenſis, in qua paulo brevius ſiſtendum duximus, cum nullus inter ſcriptores rerum antiquarum inveniatur auctor, qui de ea mentionem etſi leviſſimam faciat. Hioc nltra ea quæ ab Ughello cumulata ſunt, addenda ſuperſunt pauca ex pluribus mihi a cl. viro Baptiſta Petra ex patritiis civitatis Roſſaoi jureconſulto eximio, ac omnium eruditionum genere referto tranſmiſſis; cui ſtimulos ad ſcribendum dedit, ac calcaria præbuit illuſtriſſ. ac reverendiſſ. D. Cæleſtinus Labonia prædictæ civitatis epiſcopus anno elapſo *1710 defunctus.

hic additur uberior Marani deſcriptio.

a Civitas igitur Montis Marani noo minus quam reliquæ in dicta provincia Principatus Ultra antiquiſſima eſt; reſonantque hujuſmodi veritatem aliqua monumenta ex ruinis ejus florentiſſimæ ætatis in tanta temporum, quæ omnium memoriam excludit, dioturnitate, adhuc intra nunc abbreviati diſtrictus ſeptum, per pauculas reliquias appareoria, quibus captivanda neceſſario eſt noſtra credulitas, auctoribus rem tacentibus. Æque ſunt, quæ civitatem io ſuis primordiis nimis auguſtam, ingenti populo refertam & præcelſis oroatam ædificiis prædicant; licet io præſentiarum nimis anguſta dignoſcator, & vix 700 iocolis frequenrata, tenuioribuſque caſellis culta.

laudatur quæ a populi frequentia,

3 Hierooymus enim de Marra, olim capellanus major Catholicæ majeſtatis in regno Neapolitano, utiliſve dominus hujus civitatis teſtatur in quodam libello, ſe invenille in qoioternionibus regiæ cameræ ſummariæ Neapolitanæ, quod ſeculis retro lapſis frequentiſſimus populus urbem ooſtram inhabitaſſet; imo quod 12 oppidulis, ſeu caſalibus circumdata eſſet, quæ poſtea humi obrura fuemot in commnni lue, paſſa io regno an. 1500, ac in ejuſdem ruinæ nltimo complemento an. 1656, quorum reliquiæ in veteribus quibuſdam ædificiis vix elnceotes huoc ſuperſunt.

a vocabulo origine

4 Er hoc Hieronymi aſſertum comprobare videntur verba in Vita S. Joannis, quam hic retulit Ughellus, ſequentia: Populi Maranenſes cooD fluebant catervatim ad talem & tantum Paſtorem ſuſcipiendum: reliquiæ item mœnium eam ſequentium, prout eam multarum arcium, quas vulgo Fortini appellant, quibus circumdatur. Si quæras autem originem, cauſamque nominis ſeiptæ civitatis, ex antiquiſſima civium traditione dicitur Mons Maranus, ſen Marianus a quodam Caio Mario, qui fundator urbis eam ſupra montem conſtrui fecit. Alii rurſus eam ſic appellatam volunt ex eo quod eccleſia cathedralis, qua ornatur, Mariano intactæ Dei Matris io cælum aſſumptæ titulo ſit dedicata.

De rerum abundantia.

5 Ceterum urbs peramœna eſt, omniquc herbarum, ae fructuum abundantia pollet; cumque ſupra montem ad plagam Orientalem per milliaria 18 diſtans a metropoli Benevantana urbe ſita ſit, floridiſſima anrarum ſpiracula aeris ſalubritatem, ac obertatem ſoli inibi conſtituunt, ita ut ex ea gens erumpat ter robuſta, ac numquam jugo laboris deficiens, prout etiam ovium gregatim ſua ſola paſcentium io omni genere abuodantiſſima conſpicitur; indeque lacticinia exquiſiriſſimi ſaporis, & grata pinguedine referta, delicataque carnes ſpeciatim in ejus tenimentis E conſpiciuntur.

Ignoti primi epiſcopi.

6 Tempus autem, quo epiſcopatus præeminentia hæc urbs decorata fuerit, ignoratur. Conſtat eqnidem S. Joannem, a quo ineipit hanc ſeriem Ugbellus, non fuiſſe primum hujus ſedis aotiſtitem, cum in prænunciata S. Joaonis Vita hæc legantur: Contigit autem, ut iis remporibus Maranenſis eccleſia proprio careret paſtore. Ideoque cum rempore Gregorii VII (floruit hic an. repar. ſalutis MLXXIII) in perſonam prædicti S. Joannis narretur facta electio ad hanc cathedram ob defectum proprii paſtoris, ſequitur multo antea fuiſſe epiſcopali dignitate inſignitam hanc eccleſiam.

Laudes eccl. cathedralis,

7 Ejus cathedralis eſt ſpeeioſiſſima, ae æque ampliſſima, tribuſque alis diſtinguitur, qnarum una cum cruce emicat; dnplici ex parte columnarum fulcro magnificentiſſime ornatur; amplo item nobilique presbyterio, choro, ac capellis, larga ſed divite cavitate ſpecioſis, ſubterraneo corporum receptaculo, binis lapideis hic illicque a latere perquam commodis ditato ſcalis (voca ot catacumbam, vulgo ſubcorpo) non deſtituitur: campanis tribus amplis, ac reſonantibus, con- F gruaque ad eas turri ſulget ex pia & larga reparatione Præſulis de Albergooe, cujus tempore iooenta eſt arca plumbea, in qna eccleſiam Maranenſem conſecrationis inſignia habuiſſe an. 1494 ab epiſcopo Juliano Yſopo compertum eſt.

In qua altare Indulgentiis ditatum;

8 Sed hujus templi pnlchritudo ſpecifice habetur ex oroatu cnjuſdam capellæ, quæ ſpatioſa, ac elcganti cavitate exulta non parvam ſpirat magnificentiam. Eſt autem a latere Euangelii aræ maximæ, ejuſque altare licet olim ſoli angelorum cultui ſacrum eſſet, in præſentiarum tameo arcam oovi teſtamenti, cibum ioquam Euchariſticum ſervat, opera & munificentia præſulis de Labonia nuper extincti. Dum altare quota die perenoi, ac largo indulgentiarum theſauro ditatum eſt a Gregorio XIII. Prædicta aurem capella olim erat de jure parronatos domioorum illuſtris familiæ de Marra, civitatis qui erant utiles domioi.

Item Capitulari & epiſcopatus.

9 Capitulum hujus principis templi conſtat 12 canonicis, inrer quos quatnor ſolummodo dignitates, nempe arcb idiaconus, archipresbyter & duo primicerii, qui omoes eidem ad majorem Dei gloriam, prout etiam illibatiſſimæ virginis

Mariæ

A Mariæ omni, qua decet, aſſiduitate, pompa, ac Gregoriani cantus peritia concorditer ſerviunt. De proventibus meuſæ epiſcopalis taeendum potius, eum eommuui urbis excidio etiam hi notabilem paſſi fuerint diminutionem, adeo ut hodie tenues admodum ſint, & ad præſulis ſuſtentationem vix ſufficientes: nec eetetum ampla ſtipatur diœceſi: nam collapſis dictis 58 caſalibus, ſedes epiſcopalis, triuo tautum, nec longiuſculo locorum tenimeuto ſuffragaueorum authorata remanſit, ſcilicet arcis veteris, Caſtri Franci, & Vulturariæ.

Notabiles Sanctorum reliquiæ,

50 Venerabilem ſanctitatem ſpirat eccleſia ob inſignes Sanctorum reliquias, quæ iu ea aſſervantur; notabiles ſunt pars braehii ſancti Sebaſtiani M., oſſea pars ſancti Antouii abbatis, deus integer ſancti Petri Apoſtolorum prineipis, alii duo dentes ſanctæ Apolloniæ virginis & martyris, os ſancti Marei Euangeliſtæ, ſancti Paulini epiſcopi Nolani, ſancti Viti mart., ſancti Caroli Borromæi, aliæque ſunumeræ, ſed minutæ, quæ ſatis longum eſſet enumerare.

B 51 Inter reliquias autem ſumma veneratione habentur a civibus ſacra lipſana ſancti Joannis urbis epiſcopi, cujus caput in crate argentea, antiquo, ſed pulcro delineamento ſculpta, reliquum veto corpus in ara eidem ſpeciali voto dicata intra prædictæ cathedralis catacubam, ubi in arca plumbea an. MDCIV illud ſepoſuerat epiſcopus Guuuenſis. Sed inde alius præſul ſuceeſſor, ſcilicet Albergonus conſtrui pulcherrimum raliquiarium curavit ex maturia lignoucea., auro opulenter iuterjecto, picturis, figuris, aliiſque divitibus ornamentis excultum. In quo reliquiario poſtquam repoſitæ uſſeut multæ Sanctorum reliquiæ, educta tandem e prædicta catacumba dicta arca plumbea, ſolenni translatione ſacra Joannis oſſa reeondita ſunt, poſtquam: 58 aunorum eirculo humo fuiſſent ſepulta.

Inter quas eminent ſacra S. Joannis lipſana,

52 Eſt autem ſpeciali admiratioue dignum, quod uuum prædictorum oſſium ſanguine quaſi de receuti eircumfuſum uſque ad præſens aſpiciatur. Cujus circumfuſionia ex antiquiſſima urbis traditione hæc eauſa redditur: ſcilicet eveuiſſe, ut cum impius quiſpiam cujuſdam partis ſacri oſſis furtum tentaret, ſanguis iude miraculoſe emanarit, arque iu prodigii teſtimonium maeula ſanguinea deinde veluti in oſſe inſeulpta remanſerit. *EX EDITIS APUD UGHELLUM. & acquavit os ſanguine circumfuſum.*

53 In dicta autem plumbea arca e catacumba iuſima noviter educta repertæ ſuut iuter oſſa ſancti Joannis, quatuor ſoleæ coriaceæ, gremiale pontificium, aliquot mappæ, liutea, ae vela, in quibus quædam anouymæ reliquiæ erant involutæ: quæ omnia non ſiue miraculo poſt tot ſecula ad hunc diem ineorrupta ceruuntur. Solent autem eives iu erudelibus procellis, aliiſque neceſſitatibus, quæ magis urbem premunt, brachium dicti ſancti Præſulis e reliquiario educere, & a ſacerdote ſtola induto, lumiuibuſquu aeeenſis deferri aute portam eccleſiæ; de repeute aeris feritas maſueſcit, ceſſant gradiues, & cives, quod poſtulant, aſſequuntur. *Brachium in neceſſitatibus præſens auxilium* E

54 Inter alia denique memorabilia prædicti ſancti Joauuis, ejus ſedes, ſeu cathedra epiſcopalis aſſervatur, ex ligno, eujus materia non eognoſeitur, extructa, ſiue elavis eontexta, ſed pulcherrimo magiſterio antiquaque ſculptura pulchre efformata. Hæc autem intacta & incorrupta adhuc manet, lieet varie, mitumque in modum ob innumeras translatioues, quas de loco ad locum paſſa eſt, fuerit dirupta. Noviſſime autem a prædicto epiſcopo Albergono iu loco eminenti e regione altaris, ſancto Præſuli ſpeciali eapella ſacro, repoſita fuit, ut ſic eommuui cultu, ae obſequio, quo decet, poſſit ab omnibus eivibus eommodius venerari. *Mira ſedit lignea conſtructio & conſervatio.*

DE BEATO NICOLAO EREMITA

IN SICILIA,

F P. B.

C

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Probatur cultus ejus legitimus.

ANNO MCLXVII. *Beati cultus*

IN *Menologio Sicula ſic refertur hoc die ab Octavio noſtro Caietano:* In Arcaria, Meſſaneuſis diœceſis, S. Nicolai eremitæ. *Et in margine additur:* Colitur ex Julii PP. II coneeſſu. *Secutus eſt Ferrarius in Catalogo Novo:* Arcariæ, in Sicilia pago, S. Nicolai eremitæ: *in Annotatis obſervat primum, Arcariæ locum eſſe Meſſanenſis diœceſeos apud Mylas & fanum S. Luciæ, ſecunda obiiſſe* Nicolaum *circa annum Salutis* 998, *Saracenis Siciliam tenentibus; quod falſum aſt en Aditis noſtris: denique Nicolaum coli Julii PP. II conceſſione, & Hadrianæ, quam ultimum me alibi legere non memini. Tutius ergo in Notitiis Sicilienſium eccleſiarum agit Roccbus Pirrus tom.* 2 *pag.* 1115: B. Nicolaus eremita Hadranenſis uſt, qui ſanctiſſimam duxit vitam ſub monte Ætnæo, tempore regis Guillelmi II. Inde miraculis in, & poſt mortem illuſtris in Arcaria oppido diœceſis Meſſaueuſis die XVIS Auguſti obiit, ubi Julio II PP. indulgente, magna celebritate colitur.

2 *Porro diploma Julii PP. II ſic apud Caietanum in Animadverſionibus tom.* 2 *pag.* 61: JULIUS PAPA II. Dilecti filii, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Exponi nobis feciſtis, quod alias defuncto quondam Nicolao del Polito, el beato Nicolao vulgariter nuncupato, in quadam ſpelunea prope iſtam veſtram tarram, vos, ſeu verius prædeceſſores veſtri, habentes propter illius bonam vitam, & magnam erga ipſum devotionem, ejus corpus, animo in eccleſia majori iſtius terræ collocandi, accepiſtis, & demum mutato propoſito in eccleſia depoſuiſtis: verum cum, ne quis exinde furetur, dubitatis, juxta primum veſtrum propoſitum, exinde amovere ad terram veſtram, & eccleſiam ipſam deferre, & in ea collocare deſideratis etiam eum anniverſarii celebratione tam in ipſa eccleſia, quam in eccleſia ſancti *confirmatus a Julio PP. II.*

AUCT. P. B. ſti Nicolai de lo Cito, prope quam obiit: propterea nobis ſupplicati feciſtis, ut huic deſiderio veſtro in hac parte de benignitate Apoſtolica annuere dignaremur. Nos igitur hujuſmodi veſtris ſupplicationibus inclinati, vobis ut corpus prædictum, del Beato Nicolao vulgariter nuncupatum, ex dicta inhabitata ad veſtram eccleſiam tranſportare, & tam in ea, quam in eccleſia prædicta S. Nicolai, prope quam obiit, anniverſarium diem XVII Auguſti celebrare ad libitum veſtrum, convenienter tamen, libere & licite poſſitis, abſque alicujus præjudicio, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium de ſpeciali gratia concedimus & indulgemus, inhibentes in virtute ſanctæ obedientiæ omnibus & ſingulis ordinariis locorum, ad quos ſpectat, ne vos in remotione, tranſlatione, collocatione & celebratione prædictis directe, vel indirecte moleſtent vel inquietent, aut ab aliis moleſtari vel inquietari permittant; conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ceterisque contrariis quibuſcumque non obſtantibus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die VII Junii, MDVII, Pontificatus noſtri anno IV.

B 3 *Conceſſit ergo ſanctiſſimus Pater Julius II* B. Nicolai *noſtri cultum in duabus ſaltem eccleſiis; & ubi tunc erat, & in ea, ad quam tunc deſtinabatur, eccleſia majore Arcarienſium: nam ut addit paulo inferius noſter Caletanus*: Servatur hodie divi Nicolai corpus in æde maxima. Patronus eſt Arcariæ. Proprio etiam officio & Miſſa olim celebrabatur. Feſtus ejus dies agitur XVI. Kal. Septembris; qui dies ejus e vita diſceſſus fuit: & IV Non. Maii, quo primum die ſedia Apoſtolicæ permiſſu coli cœptus (*quod non ſatis intelligo, niſi dilatum diu fuerit, vel male notatum diploma jam exhibitum.*) Augendæ celebritati pietatique Acatienſium in divum Nicolaum Joannes Andreas S. R. E. cardinalis & archiepiſcopus Meſſanenſis, indulgentiarum litteras conceſſit die IX Januarii, Ind. XV. anno CIↃIↃLVII. *Nunc Acta videamus apud eumdem Caletanum tom. 2, pag. 180, paulo locupletiora, quam quæ nobis paulo ante miſſa fuerant, tanquam a Beati confeſſario ex Ordine S. Baſilii; ſed his abſque dubio minoris meriti, & minus quidem auctа; ſed minus accuſata paſſim, adeoque prætermittenda.*

C

A C T A

Auctore ejus confeſſario; ſed auctа poſterius.

Beati nativitas & pia educatio, fuga matrimonii,

QUa tempeſtate regnabat illuſtris comes Rogerius, qui Siciliam armis vindicaverat a Saracenorum dominatu, B. Nicolaus in Adernione ex familia Politorum natus eſt *a*. Parentes haud infimos, ſed inter ejus oppidi *b* primos habuit: quibus cum non eſſet, cui bona & fortunas relinquerent, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ejuſque ſanctiſſimam Matrem multis cum precibus, jejuniis & eleemoſynis exorantes, Nicolaum, unicam prolem ſuſceperе. Puer cum bona indole proficeret, magiſtris traditus eſt, a quibus litteris inſtrueretur. Jam vero parentes vitæ exitum pertimeſcentes, de uxore a filio ducenda decernunt; cui eum alligatum Nicolaum vellent ac pene etiam cogerent; is autem omnino abnueret, neque effugere eorum vim alia via poſſet, D
elam omnibus artipere fugam ſtatuit: ſed enim interdiu noctuque animo verſabat ſuo, quod in Euangelio ſcriptum eſt: *Si quis vult venire poſt me, & non odit patrem ſuum & matrem ſuam, & uxorem & filios, & fratres & ſorores, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

a *b*

2 Nocte igitur, quam Dei providentia deſtinarat, cum omnes cubitum iſſent, ſomnuſque *& ſalutarium ampleatur data*, atque complexu eſſent, dum Nicolaus domum, patriam, parentes & univerſa, quæ habiturum ſe ſperaret, Dei amore nihili pendens, relinquere deliberat & fugam cogitat, vox ad eum de cælo hæc venit: Nicolae, ſurge & ſequere me. Statim illu exſurgit, & ſecutus eſt ſibi dicentem: Veni mecum; & oſtendam tibi ſalutarem pœnitentiæ locum, in quo, ſi voluetis, ſervare animam tuam poteris. Itaque ad mediam Ætnæ montis regionem deductus, antrum veptibus obſeptum nactus, in eum ſe abdit; ubi jejuniis & orationibus ac præcipue meditatione paſſionis Jeſu Chriſti aſſidue vacans, corpuſque verberibus aliiſque macerationibus caſtigans, annos ferme tres permanſit. Quoniam vero ia locus profectibus ejus minimu aptus videbatur, patriæque vicinus erat, ac filium parentes perquirebant; eum ab eo divina providentia removere Nicolaum vellet, nuntium ſuum ad eum delegat his cum mandatis: Nicolae, uoli hic amplius commorari: nam qui te quærunt, quod ſi inveniant, in patriam abducent; itaque quod cæpiſti, perdes. Sed perge in locum quem tibi oſtendero, verſus Aacariam *c*, ſub montem Calamnam *d*: ubi donec vitam finieris, commorabetis, E *c* *d*

deinde monaſtio, infernale diabolo, ſed virtus,

3 Autora appetente, Nicolaus ex Ætna profectus ad locum, quem revelaverat angelus, iter ſuum aggreditur. Cum vero in mediam ſilvam perveniſſet, dæmon habitu mercatoria ei ſit obviam, itaque locutus: Quo, miſer, adeo ſolus pergis? Ille reſpondit: In montem Calamnam juxta Acariam, quo miſſus ſum. Excepit hoſtis hominum: Veni mecum: nam melius tibi eveniet. Oſtendam tibi civitates meas & loca; eaque, ſi dicta mea obtemperaveris, tibi dabo; in quibus potioribus refectus voluptatibus vivea multo jucundius, quam in monte Calamna. Quibus auditis, B. Nicolaus ſecum animo reputans dicebat: Quis eſt hic, qui ab itinere meo me retrahit, mihiqoe divitias pollicetur ſuas, & panem ſuum, quem comedam, veſteſque ſuas & voluptates, quibus in hoc ſeculo fruar, & tantam erga me caritatem præfert? Statimque paſſionem Chriſti in animum revocans, intendenſque oculos in cælum; O Domine Jeſu Chriſte, dixit; per tua quinque vulnera & per paſſionem tuam concede, ut hujuſce tentationis laqueos evadam. Qua oratione finita, ab ea vexatione libet fuit, & dæmon ex ejus oculis evanuit. F

ubi fontem excitat miraculo prodigioſum.

4 Igitur cœptum iter perſecutus, ad locum, cui hodie Aqua Sancta nomen, devenit. Illic de via ſeſſus, & ſolitis corporis ſui caſtigationibus conflictatus, laborare ſiti cœpit: quam ob rem humi ſtratus, ſublevatiſque oculis in cælum, hac prece Deum oravit: Domine, qui fontes olim uberrimos de petra eduxiſti, mihi, obſecro concede, ut invenire aquam hic poſſim, qua refrigerem corpus meum. Quo dicto, vocem e cælo audivit: Exſurge, Nicolae, & ſaxum, quod vides, baculo tuo petente in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; illud quod petis, tibi præſtabit. Ut audivit, ita exſecutus eſt: ſtatimque aqua e ſaxo promanavit; quam variis exinde vexati

morbis

A bis aut doloribus cpotantes, ſani effecti ſunt.

5 Ceterum Nicolaus ubi ad demonſtratum ſibi montem per venit, in maxima ſibi abſtinentia aſſiduiſque ad Deum precationibus, & ubere lacrymarum profuſione vitam tranſegit. Exſtat in montis cacumine ſaxum, ſubquo oratinnes ſuas ad Deum ſuodebat. Frequens erat in meditatione vulnerum Jeſu Chriſti, in quorum dulciſſima recordatione plerumque ſepries per diem amare cnllacrymabatur. Sed victum illi radices herbarum præbebant; interdum panis Angelicus; cibum ſemel in die, quamdiu vixit, capere ſolitus. Permanſit in eo monte annos XXX & amplius, præter paucos Religioſos viros, cogoitus omnino nemini. Ad vitæ finem cum propinquaret, ſeminis duabus occurrit, quæ cum pyra portatent, Jeſu Chriſti nomine ab iis petiit illorum fructuum partieulam, altera earum negante, liberalem alteram expertus, gratiis Den actis, ei bene eſt precatus. Hæ mulieres a morte B. Nicolai atque ejus manifeſtatinne teſtatæ ſunt; ei, quæ benefica fuerat, multos ad dies poma ſuperaſſe; avaræ vero omnia putruiſſe, ut ne uſui quidem eſſent idonea.

& auſtere vixit 30. & amplius annos.

B 6 Jam VSI Kal. Septembris agricola quidam Leo, inſigni vir probitate, cum quæſitum palabundos boves intra ſilvam ac ſolitudinem raperetur, eo devenit, ubi B. Nicolaus animam exhalarat, vitaque ſunctus, flexis genibus, baculoque manibus innixus cælum ſuſcipiebat. Quo viſo, expavit homo, continuoque ioclamavit: Quis veto es tu? Quiſnam tu es? Sed cum nullum ei reſponſum redderetur, ad cadaver aceedens, dextera manu tetigit, ſtatimque exaruit brachium. Quo prodigio monitus, ſecum ipſe meditabatur, aliquem hominem ſanctum certo illum eſſe. Igitur propere ad Arcarlam recurrit. Viſa archipresbytero ac magiſtratibus vulgat, ſtupore omoium: præſertim quod ea tempeſtate æreæ templorum campanæ nulla vi humana pulſæ, ſonitum ediditſent. Ergo clerus magiſtratuſque ac populus, agricola duce, nudis pedibus ad Nicolaum procedunt: quo ſimul atque perventum eſt, cum præmonſtrare corpus exſtinctum ductor veller, & areſactum brachium extenderet, integrum repeate ſenſit. Honori vero D. Nicolai datum, ut qno loco corpus inventum eſt, eccleſia ejus nomini dedicaretur.

Ibi mortuus inhumatur, & ædificatur eccleſia.

C 7 Jam vero cum corpus iu Arcariam deportaretur, de via per D. Hippolyti erat tranſeundum; ſed cum præterirent, ita grave atque oneroſum ſenſere, ut ne moveri qnidem veſtigio poſſet. Conſilium inter ſe ineunt, quam potius ad ædem Sanctus deduci vellet: cum multas ejus oppidi nuncupaſſent, tentaſſentque ſi forte eo progrederetur, fruſtra tentarunt. Itaque magna inter vulgus admiratio, magnum in proceribus ſententiæ diſcrimen; quod ab inſante, inter brachia matris ei prodigio adſtantis pendente, diremptum eſt; qui inclamavit, deferrent ad D. Virginis Mariæ, cui a Rogato nomen: eo fecuturum ſponte Nicolaum. Ad hanc ædem monaſterium ſitum erat ab inſtituti Baſiliani ſectatoribus excnlrum, admodum religioſis piiſqun viris. Horum, ut fides eſt, unum ſibi vivens Nicolaus delegerat in confeſſarium, qui ſcripto etiam nonnulla de ejus vita adnotaverat. Hoc velnti oracnlo ſuſcepto, ſublatum ſtatim ſine ullo impedimento corpus eo deculerunt: ubi CCCXXXVI annos *e*, corruptionis omnino expers, vividum atque integrum duravit, nec ſine miraculis in veneratione fuit.

Aufertur ad Baſilicanos, ubi mauſit incorrupta per annos 336.

e

8 Sed cum anno ſalutis MDIII die Maii X maxima pluviarum penuria laboraret ea omnis vicinitas, ſupplices populi, de nomine Cælites invocando, ad illud templum mira religione perrexerunt. Statimque, ut eductum B. Nicolai corpus, ut mos jam pridem cum fructu cœperat, ſublime in altari ſtatuerunt *f*, ingens pluvia admirabili Dei beneficio ac D. Nicolai conſecuta eſt: qno tempore, cum plutimi poſt pias preces, ſacras reliquias reverenter ſtudioseque exoſcularentur, accidit, ut permixta turbæ famoſa mulier id etiam auderet: enimvern ad ejus acceſſum retraxit ſe ſanctum illud corpus, nec tangi ſe ſivit magno omnium ſtupore. Facto autem ſacroſanctæ ſacrificin Miſſæ, cum poſt circumductas referrent in templum reliquias, in ipſo ædis aditu, quoniam ſubire ulterius ioſuirato preſſi pondere nequibant, qui pegmati humeros ſuppoſuerunt, enacti ſunt ſubſiſtere & miſericordiam ac pietatem ab immortali Deo invocare.

EX P. OCTAVII GAIETANI IMPR. *anno 1503. corpus prælatur non ſine miraculis* *f*

9 Prodigium hoc exceptum eſt lætis evenris: *plurima:*
uam in promiſcuo illo vulgo Joannes Hoſpitalis, qui hernia jam dudum vexabatur adeo portentnsa, ut nonoiſi mantica ſuſtentaretur, repente ſe eo morbo relevatum ſenſit; & ipſe quidem paſſim miſericordiam clamitarn tantam, & ſanitatem E
ſuam divulgare: vulgo autem concurſus ad eum videndi ſtudio fieri. Inter hæc herniooſus alter de multitudine ſublatis vocibus iterat: Sum ſanus. Et eece tibi tertius eodem morbi genere laborans, Et ego, inquit, ſum ſanus, ſum ego quoque. Quamobrem in tanto populi ſtupore ac ſenſu peropportune viſum eſt cuidam de Franciſcana familia religioſo ac bono viro, concionatori non indocto, de ſublimi loco verba facere: quorum exitus is fuit; ut Arcarienſes cives ſolemni fide receiperent, impenſuros ſe quidquid impendendum pecuniæ foret, quoad facultasa ſummo Pontifice fieret ejus Sancti virt reliquias venerandi.

10 Delecti ergo ad hanc rem viri prudentes *quo tempore aſſum eſt Romæ,*
duo, Antonius Tundus presbyter, & Joannes Cottonus: ii publicis ſumptibus Romam adeunt; *& obtentum de cultu a Julio PP. II.*
& per libellos ſupplices rem tractant. Sed delato in diem negotio ac infecto, pecunia conſumpta, reditum meditabantur. Forte in hoſpitium diverterant: eo in loco triſtes atque cogitabundos aggreditur panpere atque inculto habitu, neſcio qnis: Cujates eſſent, quo fine Romam veniſſent, quæque tanti cauſa mœroris? Cui cum perbenigne reſpondiſſent, conſolatus eos eſt. Ne, inquit, triſtemini, fratres: iteſecurl: heri enim F
in Oſtiis Tiberinis veſtra eſt res peracta, & facultatis diploma apud talem (addebat nomen) invenietis. Qnibus edictis, egreſſus ex hoſpitio pauper deſiit apparere. Illi Oſtia Tiberina adeuntes, quæ a peregrino acceperant, vera ſniſſe ſenſerunt, Datum vero eſt diploma Pontificium de venerandis B. Nicolai reliquiis anno a partu Virginis MDVII, die VI Junii, Julio II Pontifice Maximo *g*.

g

11 Inter hæc B. Nicolai fama miraculorum *Tam rapidum timentes Arcarienſes*
numero illuſtri late per ea loca divulgabatur; & plurimi pro ſanitate ſupplicaturi ad eum concurrebant; nec fruſtra: valentes enim atque integri ſuam ad domum multa cum gratiarum actione revertebantur. Id vero Adernionenſes, ejuſdem oppidi cum B. Nicolao cives, vehementer incendit, ut tam divitem apud ſe theſaurum potius domi haberent, quam alibi alii: ſed conantes ſæpenumero elanculum aſportare detexit tintinabulum ex æde D. Mariæ ſua ſponte ſonitum ingeminans: quo ſigno excitl etiam Arcarienſes, agmine facto, quod in eorum jure erat, deſenſuri concurrebant.

12 Quoniam autem locus ipſe, qui longe ab oppido

EX P. OCTAVII CAIETANI IMPR. corpus ad ſe ſeſtulit

oppido atque in ſilvis erat, videbatur occaſionem iis incurſionibus præbere; deceretum Arcarienſibus eſt, transferri eas reliquias iotra oppidum oportere, tutoque collocari. Mandatur id negotium octo de primoribus oppidi; Petro Roſatæ presbytero, Joanni Gemburdo, Joanni Sciarræ, Florino Marino, alteri Joanni item Sciarræ, tribuſque aliis, quorum nomina iotercidere: hi intempeſta nocte ae denſis occupara renebris ſoſeeptum cum reverentia B. Nicolai corpus, intra oppidum, comitaòte eos divioa luee, iu S. Paotaleonia tepoſuerunt, nemiue prorſus id cum fierat, odorante *b*. Erat ibi Brontenſis quidam, qui annum quartumdecimum a dæmone obſidebator; imo vero octo abhine annos emortuum jam corpus atque anima deſtitutom, ipſe (quod ab eo dicebatur) ſuſtentabat. Ergo quieumque ille erat, ad B. Nicolaum ductus, a malo ſpiritu ſolutus eſt: effugatoque dæmone, conſedit cadaver putridum.

13 Hæc, aliaque plnra operatus eſt merito ſuo B. Nicolaos, hodieque operatur: quod ut nemini noa eſt palam; ita uoiverſos iucitare ad gratias Deo agendas debet. Sed illud omnino non eſt prætereundum. Mulier in villam aliis cum mulieribus perrexerat, filium parvulum, cui Matthæo oomen fuit, eubantem in lecto relinquens: hunc deinde mortuum offenderat. Conſteroata mœrore ac luctu mater, B. Nicolai implorat auxilium: ab eo vitam demorruo filio quærit: quæſivit, & invenit: oam ab oratione matria, tamquam evigilaſſet e ſomno, filius loqui cœpit, grateſque Deo & Nicolao agere. Is deinde ad ſenectutem pervixit.

14 Militelli barouiſia tot tantorumque celebritate miraculorum aeceoſa in Beatum hunc virum, ad ejus adorandas reliquias ſeſe contulit, cum adhuc iu prædicto cœnobio ſervarentur. Ergo cum id maximo eomitatu perfeciſſet, puerulo niam ſecum deducto filio; eupida ſeeum de tanto theſauro, particulam domum reſerre, fruſtulum ex brachio eum aeceepiſſet; aere ſudo ae terſiſſimo revertebatur. Ecce autem aer repeutino contriſtatus imbri maximo & grandine omnia verberabat: ipſe filius ictu grandinis obcæcatur. Itaque hoc prodigium reſtitutione expiandum omnes eenſuerunt, qui matrem comitabaotor: quod antequam præſtarent, ea brachii particula placuit exſtinctum pueruli oculum eontiogi, ſi forta repararetnr. Eventos ſelix fuit & mirabilia. Ejus facti memoriam ſervat hodie mous: ubi hæc evenere: eollis Orbulus ex orbitate pueri dictus. Hæc ad gloriam Dei omnipoteutis, beatæ Virginis Mariæ, & B. Nicolai ſcripta ſunt.

alii permigrant B

multa miracula.

C

ANNOTATA.

a *Non putat Caietanus hæc recte referri ad Rogerium primum, Guiſcardi fratrem, vita defunctum anno* 1101; *ſed ad hujus filium Rogerium, qui dominari cœpit ab anno circiter* 1102, *deinde rex ab anno* 1130 *uſque ad* 1151 *vel* 1154; *quia* Nicolao *morienti ætatem adeo longam non audet aſſerere; uti qui nobilis in eremum progreſſus, ibi vix annos amplius triginta tres vixit.*

b Ejus oppidi, *nempe* Adernionis *ſive* Adraui, *quod nomen eſt vetus: in Ætna monte ſitum eſt, & natale* B. Nicolao.

c Arcariam: *alii Caietanus*, Fuzello Arcara, *recens oppidum prope veterem Calactam in Siciliæ latere ſeptemtrionali. Eſt in diœceſi Meſſanenſi.*

p Calapnis *alias*, & *Calanta.*

e CCCXXXVI anoos *habet alterum exemplar Caietani; alterum ejuſdem* DVII; *noſtrum vero* CCC. *Primum Caietano præplacet: cum tum obiiſſe Beatum putet anno Chriſti* MCLXVII, *ſi addantur his anni* CCCXXXVI, *venitur ad annum Chriſti* MDIII, *quo ſtatim eductum inde corpus fuiſſe dicitur ad pluviam poſtulandam a Deo per Cælites.* D

f *In eccleſia propria, ni fallor; ubi fuerit inventum primo corpus ejus mortuum; ut vide num.* 6.

g *Habes illud in Commentario prævio num.* 2.

h *Videtur hoc factum obtento jam diplomate Julii PP. II; ſed neſcio, qua ea cauſa depoſito hoc ſuo tam facile deceſſerint Baſiliani.*

HYMNUS

AD B. NICOLAUM a.

BAculo & benedictione lupos omnes ex ovili depulit, petinde atque patet & populorum advocatus; curam eorum habet, qui pie illum colunt: noſque a quovis periculo ac morbo liberat. E

Peccatu, ut colnbros, a puero fugiebat: dæmoneſque abigerat, atque ut ſtrenuus propugnator, in fugam vertebat: murus etiam fortiſſimus erat adverſom inimicos. Iutercede pro animabus noſtris.

Vitam oppido qoam aſperam exegit, enimiamque aoimi ſubmiſſionem ac pietatem prætulit. Ea eo magna ſunt noſtra in eum ſtudia: noo eaim elieotes ſoos deſerit io eorum oeceſſitatibus.

A terrenis aonis Religioſorum virorum inſtitutum conſectatus eſt; multoſque a flagitiis ereptos ad meliorem frugem eorrexit.

Cum Deum precaretur, hæc erat ejus oratio: O Pater, O Fili, O ſancte Spiritos, in preeatiooem meam intende, qui verſor in hac ſolitudine. In te dumtaxat ſpes meas colloeatas habeo: cum e vita diſceſſero, obſecro, aoimam meam recipias.

Quemadmodum paſtor ad uos veniſti, & veluti collucens ſol cæcos illumioaſti, atque ad verum iter uos direxiſti. F

Ut pie ſubmiſſeque vixit; ita & mortem obiit: atque a probo viro Leooe repertus eſt, eremitæ habitu indutus, & quemadmodum lux orbi terrarum apparuit.

Splendor huic oppido exortus es, qui oumquam oceidit; iuterceſſor vero ea apud Deum, & propitius clientibus tuis terra marique: exiode te laudamus, tibique gratias referimus.

Beatos Nicolaus, ſigno crucis cum baculo facto, oves ſanavit, lupoſque expulit, & vieiuos populos a morbis eſt tutatus.

Ego Coſmanus theologus ingens ejus pœnitentiæ ſtudium pernovi, qua, dum viveret, ſe maceravit: ae per pœnitentiam, inſtar lucernæ ardentis ante Deum, ad quem profectos es, fuiſti: nune vero ſpleudoribus gloriæ fruaris.

Flagrauter Deom precatus es, ut ſnam nobis gratiam largireror; tuaquæ pœuiteutia eam vim adeptus es, ot cæcis lumeu, auditum ſurdis reſtituere, omoeſque morbos procurares.

Specum, iu qua habitaviſti, ſerpences & aſpides infidebant, quo juſſu tuo vitæque aſperitate quam longe fugaſti.

Iovocato nomine too tempeſtatem maris ſeduſti,

A ſti, naviqoe cutſum proſperum io tutum portum dediſti.

Ab infantia plane probatum eſt, illum Deo eooſeeratum fuiſſe: nam ipſis adhuc in faſciis ſe a lacte abſtioebat diebus Mercurii, Veoeris & Sabbati non ſioe magna admiratione & omnium ſtupore.

Precationes tuæ gratæ Deo erant: ſiocero enim corde fundebantur.

O fortis apud Deum deſenſor adverſum dæmones, & Chriſtianorum advocatus, a malis omnibus nos libera.

Qnemadmodum lingua ejus prompta ad Deum landandum fuit; ita muoificæ ad eleemoſynas manus.

Sint benedictæ mammæ, quas ſuxiſti; & benedictus ſit venter, qui te geſtavit: nam virgo es & meote & eorpore.

ANNOTATA. EXP. OCTAVII CAIEDANI IMPR.

a *Ad hunc Hymnum notat Caietanus*: Hunc Hymnom vel hymni fragmentum potius, ev ſchedis quibuſdam Arcarienſibus Italo ſermone eonſcriptum accepi; ſed prænotatum io iis erat: Ex Græco codice traductum, qui in eccleſia Sanctæ Mariæ de Rogato, energumena, oeſcio qua, detegente, repertus fuerat. Unde mihi ſuſpicio, Coſmannm Hymoi ſcriptorem, fuiſſe monachum ex ejus monaſterii familia. Numne is fuit, qui divi Nicolai eremitæ, cui ſuperſtes fuit, confeſſiooes excepit? Suſpicor omnino eumdem: oam aſcetieom vitæ ejus inſtitutum ooviſſe ſe profitetur, ac pleraque mira, quæ nemo alius enarrat: qoæ ab eodem ſanctiſſimo aſcete Nicolao Coſmanum accepiſſe credibile eſt. Attamen placitum mihi hymnum evulgare; quod eximias ille D. Nicolai laudes habet, multaque miracula, ab eo edita, quorum vitæ ſcriptor noo meminit; digoumque fuit, perlecto hymno, reſciviſſe.

B

DIES DECIMA OCTAVA AUGUSTI. E

SANCTI QUI XV. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

S. Anctus Florus)
S. Laurus)
S. Proculus) MM. in Illyrico.
S. Maximus)
& alii.)

S. Agapitus M. Præneſte in Italia.

S. Projectitius M. Bergomi in Italia.

S. Joannes) presbyteri Romani,
S. Criſpus) forte & martyres.

S. Pontemus)
C S. Pilentia)
S. Tatiana)
S. Marciana) MM. Amaſeæ in Ponto.
S. Heliana)
S. Laucia)
ſeu Lauciana)

S. Leo) MM. Myræ in
S. Juliana) Lycia.
S. Hermas)

S. Serapion) MM. Romæ.
S. Polyænus)

S. Helena, vidua, imperatrix, ac magni Conſtantini mater, Romæ.

S. Firminus, epiſcopus conf. Metis in Gallia.

S. Joannes) patriarchæ Con-
S. Georgius) ſtantinopolitani.

S. Dega Maccayrill epiſc. conf. in Hibernia.

S. Guenninus epiſc. Venetenſis & conf. F

S. Inanus ſeu Evanus confeſſ. in Scotia.

B. Clara de Cruce, virgo, prope Montem Falconis in Umbria.

B. Rainaldus archiepiſcopus Ravennæ in Italia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

DE S. Mauro, Maroto *vel* Marono *nonnulla olim commentus eſt Jacobillus, quæ a Bollando refutata ſunt* XXVII *Januarii: ubi de Mario Bodanenſi egit. Ceterum* Maroti *ſeu* Maroni *caput a Fulginatibus hoc die honorari con-*

tendit; quem ego necdum ſatis novi diſtinguere ab illo Maronc, *qui a Majoribus noſtris datus & illuſtratus eſt* XIV Februarii. Arnulfus *tentui codicis Hieronymiani Epternacenſis adjectus, merum eſt antiquarii Gallici aſſu-*

A *aſſumentum. Die natali eclatus eſt* XV Auguſti.

S. Jernn *ſeu* Hieron, *martyr in Hollandia, male hoc die in Kalendario aliquo ſignatus, ſpectat ad diem præcedentem, quo de ipſo actum eſt* XVII Auguſti.

S. Lubetia Electa, & Helenæ auguſtæ ancilla, *apud nos habetur die* VII *Februarii inter prætermiſſos; ubi diximus, referri eam iſto die a Sauſſaye in Martyrologio Gallicano, Labbæo in Mynologio virginum, quibus eadem adſcribitur, &* Lubecia *vocatur. Quæritur a nobis ibidem, an iſta ſit, quæ aliis* Libania, *ac fertur in S. Cruce inventione ad vitam revocata? Denique remittimur inquirenda certioea ad hanc diem* XVIII *Auguſti occaſione Vitæ S. Helenæ. Ego quidem inter Vitas ipſius Mſs., quæ apud nos ſunt,* viduam, *nomine* Libaniam *invenio,* quæ prius fuerat Judæa; ſed defuncto viro ſuo Iſiachar, relicta ſynagogæ perfidia, contulit ſe ad Eccleſiam Chriſti, *prout ibidem dicitur; ſed nihil adjumenti ſperandum ex hujuſmodi Vitis, quarum vix ullam prælo dignam cenſuimus in noſtro Commentario prævio de S. Helena, quem damus hac*

B *die; rationes videri ibidem poſſunt* § 14.

S. Helda *in ſchedis quadam notatæ a Bollando ex Albrico monacho Trium fontium Mſs. apud Chiffletium, ad annum* 332, *ubi iſta haberi refert:* Obiit S. Helena mater Conſtantini. Hujus diſcipula fuit S. Helda, quæ requieſcit in epiſcopatu Trecenſi. *Auctorem hunc lego vixiſſe ſeculo decimo tertio; ac proin ejus teſtimonium non magnæ hic eſt auctoritatis, quia tot ſeculis a ſanctæ Helenæ tempore remotum. Nec alia mihi ex ejuſdem Sanctæ collectione hiſtorica, quam dabo hac die, aſſerenda occurrunt, quibus illam* S. Heldam *illuſtrem. Liceat ergo nobis expoſcere ab eruditis Trecenſibus altiſve Gallis plura ac certiora documenta, antequam eidem in hoc Operis locum demus.*

S. mart. Thrnlachnni *mentio fit in Rutbeanrum Kalendario apud noſtrum Poſſevinum tomo* 2 *Apparatus ſacri ad ſcriptores &c. Verum omnino nos latet, quiſnam is ſit & qualis, qui ibi notatur, martyr, ſolo utpote nomine inditum nobis hactenus notus.*

C S. Dagæus expungendus hic Dagæus, cum habeatur in hoc tomo pag. 656. & ſeqq. *ut epiſcopus refertur a Colgano* XIX *Februarii, ubi ſpondet,* Vitam ejus prodigiis plenam *daturum ſe hac die* XVIII *Auguſti, nd. quam & Majores noſtri Sanctum remiſerunt. At nec Colganus Vitam illam edidit, neque ego in impreſſis Hibernicis Kalendariis, quæ habemus, ullam hujus Sancti mentionem repperio, quemadmodum nec in Miſſis Hibernicis, jam recentiſſime (anno* 1734) *impreſſis ullum* Dagæum *invenio, ut proinde alia monumenta exſpectanda ſint, priuſquam hic Dagæus huic Operi inſeratur.*

Aſterinlus *alicubi inter Sanctos recenſitus, neſcio quis ſit aut quo pertinet, neque cum* S. Aſterin, *qualis non unus retulit, confundere auſim.*

Quis Agnn *Pictavii hoc die a Caſtellano ut Sanctus coli dicatur, alterius ſedis epiſcopus, vellem paulo clarius explicaſſet, cum in omnibus ſacris Tabulis planc ignotus ſit.*

Erenæum *aliquem Hiberuum invenerunt Majores noſtri in Dempſtero* XV *Februarii, eumque emiſerunt eum Camerario ad* XXVI *Aprilis, ſi forte certiora occurrerent veneratimis monumenta, quæ tamdiu exſpectavimus, ut cum Colgano ſaltem hoc die referri poſſet; verum* D *ex eo tempore nihil quidquam lucis acceſſit.*

Jnannes monachus Ciſtercienſis *inter Sanctos ponitur in Ordinis Kalendario, laudaturque ab Henriquez, Chalemoto & ipſo qaidm Bucelino; aſſ ea nondum adducuntur, quæ probent legitimo cultu colebrari.*

Quod idem dicendum de Adamo *ex Morimenſi epiſcopo Clarævallenſi etiam monacho.*

Fulcedem *præterea adducit Chalemotus monialem de Prato in Etlgio.*

Saluſtium *ut S. Diſibodi ſocium Menologio ſuo inſcripſit Camerarius, quaſi Sanctorum ſocii & ipſi Sancti dicendi ſint, ut de S. Columbani diſcipulis alibi notavimus. Ultro fatemur* Saluſtium *vel* Saluſtum *in Vita S. Diſibodi apud Surium in Actis noſtris* VIII *Julii memorari: at de ejus ſanctitate aut cultu nec veſtigium ibi occurrit.*

Sancta Agapes virgo & martyr ab eccleſia Tuſcanenſi colitur hac die: ibi enim corpus ejus in eccleſia majore aſſervatur, ut marmorea inſcriptio indicat. Quæ an eadem ſit cum ea, quæ Interamnæ XV Februarii colitur, an diverſa, non auſim affirmare, cum E hujus Acta minime viderim. *Hæc Ferrarii verba ſunt in ſuo magno Sanctorum Italiæ Catalogo, ex quibus ingenuam ejus confeſſionem intelligis, quod Tuſcanæ depoſitum corpus, & ipſa, veteris omnibus Tabulis ſaeris incognita, colatur, qualis Sancti plurimi toto orbe Catholico honorantur, ex temeritis Romanis aut aliunde accepti. Decrant nos plura Tuſcanenſes, ultro & libentiſſime amplectemur.*

Lennardus *abbas Cavenſis* XI *multis laudatur a Vione, Menardo & Burelino, quorum elogia, ut ut admittam, non auſim Sanctis adſcribere, donec aliqua ſaltem cultus indicia afferuntur.*

Additur Lnitnlphus mnnachus comes qunndam Achalmenſis, & in cauſa S. Petri cnntra ſchiſmaticnrum protervum prnpugnatnris acerrimi. *Sed cum ſolo* venerabilis *titulo.*

Sunt præterea apud Bucelinum Agibodus Bobienſis mnnachus

Sergius *PP. IV.*

Jucnbus Callipetus

Martinus *monachus in Scotia.* F

Quatunr Aſectæ in cremn cnnſummati in pace *notantur in Menæis magnis impreſſis, & honorantur duobus verſibus: quorum ecs geſtæ utinam nobis eſſent notiores!*

S. Privatus *a ſolo Greveno hoc die relatus eſt, forte confundendus cum Peivato* Tarcenſi M., *de quo in Actis* X *Maii, vel cum Afrivano* V *Junii, aut eo, de quo poſt tres dies agetur.*

S. Pnntinus, Pnntimus, *ſeu* Pntentinus, *qui hoc die in additionibus Uſuardinis aliquoties recurrit, aut cum Martyris aut Confeſſoris titulo, abſque ulla ulteriori notitia, non alius eſſe videtur ab eo* Pontinn *ſeu* Pnntimn, *de quo non loquemur in claſſe Martyrum Hieronymianorum.*

B. Jacnbus Mutinenſis, epiſcnpus Scbaſtcnns, in eccleſia mnniulium S. Geminiani ſepultus *ſignatur in Monumentis Sanctorum Mutinenſium, a Ludovico Vedriano Italice editis, pag.* 111: *tujus drindr vitam ſubjungit ac virtutes. Inter alia vero, quæ apud ipſum legi poſſunt, dicitur recuſaſſe epiſcopatum Forolivienſem, ab Eugenio PP. IV. ſibi oblatum, juſſa autem Nicolai, qui Eugenio ſucceſſit, admiſiſſe*

A *ſiſſo Sebaſtenum in partibus infidelium. Floruit igitur ſeculo 15? obiit hac die* XVIII *Auguſti anno Chriſti* 1455, *ætatis* 85, *uti aſſirmat citatus auctor; agens etiam de felici ejus obitu, concurſu ad funus, miraculis, atque inſcriptione in dicta eccleſia marmoreo lapidi indita, cum titulo* Beati. *Quæ tametſi verum iſtum comprobent non mediocri in veneratione habitum fuiſſe: quia tamen ibidem nihil dicit auctor laudatus de cultu publico ac legittimo ipſi unquam exhibito, ideo inter Sanctos hodierna die in Opere noſtro illuſtrandos locum ei hactenus non audemus dare, donec eruditi Mutinenſes vel alii eumdem cultum nobis ſufficienter probaverint; tuncque locus eſſe illi poterit in ſupplemento Operis noſtri.*

Eſmalius Vinaerius M. *Mentiniaci in Aquitania* } *Titulo*
Petrus a Galliendo conf. *Tuderti in Umbria.* } *beati donantur*
Franciſcus a Soto conf. *In Mexico.* } *Ab Arturo in*
Antonius Alcantarenſis conf. *Apud Broca in Hiſp.* } *Martyrologio*
B Didacus de Abuſcio conf. *Orapeſſæ in Hiſp.* } *Franciſcano.*
Claudia Meanſæa virgo. *Gebennæ in Gallia.* }

Adduntur in Hueberi Menologio ſed abſque titulo

Elias de Mantua. *Mantuæ.*
Ludovicus de Luca. *In Canaria.*
Georgius de Calzada. *In Hiſpania.*
Marina de Villa ſera cum pluribus aliis. *Cordubæ in Hiſp.*
Innocentia Angeli. *Fulginii.*
Urſula Blatnerim. *Sefflingæ in Suevia.*
Paula de Ferrara *Ord. S. Dominici refertur a Marcheſio hoc die, uti & in Anno ſancto Belgico, & in Viridario Germanico.*
Joanna de Ozorio *additur in eodem Viridario.*
Theodorus Cellenſis auctor 30? inſtaurator Ordinis Cruciferorum *a noſtro Piſeno in Floribus eccleſiæ Leodienſis inter* venerabiles *collocatur, ab inſignibus virtutibus mirifice laudatus, quibus tamen religioſus cultus necdum acceſſit.*
S. Donatos *male etiam hoc die notatus eſt. Spectat*
C *ad diem ſequentem* XIX Auguſti.
S. Auctorem II *epiſcopum Trevirenſem huic diei inſcribit Broverus in Annalibus lib. 5 pag. 381: at Majores noſtri in Prætermiſſis die* IV *Aprilis, & hanc & iſtius nominis primum remiſerunt ad diem, quo hic colitur* XX Auguſti.
De Maſſa candida *in Hieronymianis hoc die ſignata pluribus agit Florentinius; at cum Romanum ſequamur, de ea agendum erit die, quo & Caſidius inde formatus excutietur,* XXIV Auguſti.
S. Firminus *epiſcopus Ambianenſis confeſſor refertur hoc die a Ferrario in Catalogo generali: melius ipſum reliquiſſet loco priſtino, in qua ipſum collocant Sanctuarii, Majores noſtri &*

Caſtellanus, nempe die 1 Septembris. D
S. Demetrius M. *a Greveno hoc die ſignatus ſpectat ad* VIII Octobris.
S. Bethanius *abbas martyr hoc die perperam ſignatur in Kalendario Benedictino, ſpectat enim cum ſociis martyribus Caſiani?ſibus ad* XXII Octobris.
Helena *celebris virgo ſanctimonialis Hungara Ordinis S. Dominici, multorum iſtius inſtituti ſcriptorum elogiis ornatur, & re quidem non minimo, quod magiſtra regiæ virginis B. Margaritæ, cujus Vita data eſt* XXVIII *Januarii, in qua etiam merito laudata eſt. Stupenda de ea referuntur miracula, ſit ut, teſte Sigiſmundo Ferrario, de Hungaricæ provinciæ ejuſdem Ordinis cœtibus agente, a Veſprimienſibus beata* Helena *pridem nuncupata fuerit. Hoc miſeum: nec annum ferme obitus, nec diem certe haſtenus, repertum eſſe, ut proinde a Silvano Razzio hoc die ſignetur, ut alteri S. Helenæ imperatrici ſubjungatur, a Marcheſio* XVI *Martii, ab aliis* VIII *vel* IX *Novembris refertur. Atque hæc omnia laudatiſſima, ſatior: quæro ubi, a quo tempore, & quo cultu celebretur: de quibus ſi recte doctar, poterit de ipſa in hoc Opere agi, cum Ordinis Anno ſanE cto Belgico & Viridario Germanico ad dictum diem* IX Novembris.
S. Martinus Papa *neſcio unde hoc die a Greveno erui potuerit. Notiſſima eſt ejus feſtivitas, ſignata etiam in Martyrologio Romano* XII Nov.
In Bronio, S. Eugenii epiſcopi & martyris tranſlatio *memoratur a Molano, Ferrario & aliis. Colitur celeberrimus ſanctus* XV Novembris.
Antonio de ſancto Germano *en Ordine S. Dominici in actis, quæ Papebrochius noſter olim Mediolani ex Collectione F. Ambroſii Taegii tranſcripſit, die* XVIII *Auguſti anno* 1459 *obiiſſe dicitur. Fuit hic vir venerabilis, & virtutibus miraculiſque claruit, ne ultro fatemur. Sed de legitimo ac immemorabili ejus cultu dubitamus. Quare ſi RR. PP. Prædicatores hunc ſolide poſſint oſtendere, de illo agi poterit die, qua in Viridario Germanico & Anno ſancto Flandrico PP. Dominicanorum oeferetur, nimirum* XXVIII Novembris.
S. Firminom Virodunenſem epiſcopum, qui poſt F S. Poſſeſſorem ſeptimus ibidem reſedit *hoc die memorat Chinius in SS. canonicorum Natalibus, neſcio quo duce: utrumque Majores noſtri ſignatum repererunt cum Pulchronio ejuſdem etiam urbis epiſcopo ad diem* IV *Maii occaſione tranſlationis. Verum de S. Pulchronio jam egerunt* XVII *Februarii* Firmioum *autem cum remiſerunt, & nos cum ipſis remittimus ad* III Decembris.
Calatabellotæ in Sicilia commemoratio S. Peregrini confeſſoris. *Eſt annuntiatio Ferrarii in Catalogo generali, haud dubie ex Caietano: at Sanctus a Majoribus noſtris pridem remiſſus eſt ad* XXX Decembris.

A

DE SANCTIS MARTYRIBUS

FLORO ET LAURO, PROCULO, MAXIMO, ET ALIIS,

IN ILLYRICO

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, translatio, Acta, tempus ac locus martyrii.

FORTE SEC. II. *Cultus apud Graecos,*

CLaro quidem eſt SS. Flori ac Lauri *memoria e ſacris Eccleſiæ tam Latinæ quam Græcæ Faſtis, non tamen e bona notæ Actis Græcis, de quibus alias toties ac meritiſſimo jure & conqueſti ſumus, & conqueri identidem cogimur.*

B *Probemus itaque* 1°. *horum duorum Martyrum cultum, de aliis vero dicatur poſtea. Sanctos itaque* Florum ac Laurum *ſignat* Typicum, *quod vocatur S. Sabbæ, hac die, Menologium Sirletianum, Synaxarium Baſilii imperatoris, Martyrologium noſtrum Arabicum (in quo mendoſe pro* Flori *ponitur* Lepri, *Menologium Slavo-Ruſſicum Sparwenfeldianum, Menæum Chiffletii, Ms. Taurinenſe, Synaxarium Simeonis; quibus accedit Menæa magna excuſa, quæ tribus hiſce verſiculis illos honorant:*

Δίφρει πλάκας ὁ ὑπὲρ Θεοῦ λόγου
Χαρᾶσι Φλῶρος ἠ Λαῦρος πρὸς τὸ φρέαρ.
Φλῶρον ἀμ' ὑγδοάτῃ δεκάτῃ φρέαρ εἰσιόν Λαῦρος.

Florus ſimul Laurusque martyrii ſiti
Puteum petunt, caduntque pro Verbo Dei.
Cum Floro puteum Laurus ſimul ambo ſubintrant.

Nimirum octava decima, *ſicut eſt in metro Græco, hujus menſis Auguſti die. De modo conſummati curſu martyrii dicetur poſtea. Menæa eadem in Sanctorum iſtorum laudibus præcipuas hodiernæ diei Officii ſacri partes impendunt, concinnato etiam de eiſdem Canone, cujus hæc eſt acroſtichis.*

C Τερπτιλὴ ἀνυμνῶ Μαρτύρων ξυναρίδα.
Pari venuſto Martyrum laudes cano.

religuiæ Conſtantinopoli.

2 *Eorum peculiarem cultum eos Conſtantinopoli honoratos fuiſſe, tradit noſtrum ecgraphum inter alia noſtra, quæ effervamus, quod præmittatur deſumptum e Ms. Synaxario Sirmondi; unde tranſcribo iſta:* Τελεῖται δὲ αὐτῇ σύναξις εἰς τὸν ἁγιασθέντα μετὰ τὸ μαρτυρῆσαι τῷ ἁγίῳ Πλησίον τῷ παρεπιτε ναῷ τῷ ἁγ. ἀπ. Φιλίππου, ἐν τῇ ἁγιασθείσῃ μονῇ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Παντοκράτορος, ἐν αὐτῷ ἐκεῖσε μετατεθέντα τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα. *Quæ ſic ſonant;* Peragitur autem eorum ſolennitas in ſanctiſſimo eorum oratorio, quod eſt prope venerandum templum ſancti apoſtoli Philippi, & in ſanctiſſimo monaſterio ſalvatoris Chriſti Pantocratoris (*id eſt* Omnipotentis) propterea quod translatæ illuc ſunt ſanctæ eorum reliquiæ. *De monaſterio* Pantocratoris *varia collegit Cangius in ſua Conſtantinopoli Chriſtiana lib. 4 pag. 80: inter ædes autem ſacras ſanctis Apoſtolis dicatas agens pag. 116 de S. Philippi monaſterio,* Vicinum, *inquit, illud* Flori monaſterio fuiſſe, tradit Gregorius diaconus in Vita Baſilii junioris cap. 56. *Habuit itaque Conſtantinopolis etiam monaſterium* Lauri *nomine nuncupatum, cujus frequens eſt mentio apud ſcriptores Byzantinos, prout obſervat Cangius pag. 156. De ſacris autem ipſarum, quorum modo incidebat mentio, uterque* E *noſtri ſancti Martyris, affirmat, eorum* reliquias ſub Conſtantino Magno retectas, & in urbem invectas *fuiſſe,* & ἀνεπλέσθησαν εἰς τόπον, ὃν νῦν κατέσκευται, ut eſt in Synaxariis ad XVIII Auguſti. *De qua re dicitur in eorum elogio, quod Menologio Baſilii imperatoris habetur Græce ad calcem tomi* I *Auguſti, Latine autem hic interpretamur de more:*

Erant hi fratres gemini, arte lapicidæ. Poſt- elogium: quam vero eorum magiſtri martyrio eſſent perfuncti pro Chriſto, relicta commoratione Conſtantinopolitana, in Illyricum pervenerunt, ubi fodinas quaſdam apud præfidem indagantes exercebant artem ſuam. Deinde ab ipſo ad Licinium dimittuntur, a quo pecuniam accipiebant, ut idolis templum erigerent. Verum pecuniam quidem dedere pauperibus; templum autem elaborarunt: quod dum abſolutum eſſet, idolis confractis, in honorem Chriſti illud conſeeerarunt. Licinius, re comperta, eos injecit in profundum puteum: in quo animas ſuas Deo tradidere. Tempore autem Conſtantini magni manifeſtatæ eorum reliquiæ pretioſæ Conſtantinopolim ſunt abductæ, & in locum, in quo nunc requieſcunt, depoſitæ. F

honor publicus eorum tam alicubi apud Latinos, quam item apud Græcos.

3 *Publicus eorum veneratio apud Latinos etiam propagata: ſic etenim hac die inſcribuntur Martyrologio Romano.* In Illyrico ſanctorum martyrum Flori & Lauri artis lapicidinæ, qui, conſumptis martyrio eorum magiſtris Proculo & Maximo, ſub Licinio præſide poſt multa tormenta in profundum puteum ſunt demerſi. *Galeſinium præterea, qui illos etiam ſignat. Socios vero eorum, qui nec in Martyrologio Romano, nec apud Galeſinium notantur, Græci memorant Faſti, & illorum mentio fit in Actis SS. Flori ac Lauri. Martyrologium Sirleti ita eos annuntiat:* Eodem die ſancta Pauperum multitudo, quæ, idolis confractis, igne conſummata eſt. *De illis quoque meminit Menæum Chiffletii: adde Menæa magna prælo vulgata, quæ hoc eoſdem diſtichо proſequuntur:*

Πένητες ἄνδρες πλοῦτον εὗρον ἄφθορον,
Τὸ σαυτρεφὲς δὲς εἰς τὸ πῦρ λελοιπότες.
Viri reperiunt panperes magnas npes
Quando relinquunt cenpus in rogn ſuum.

De his Martyribus conſule Acta, de quibus nunc lectorem inſtruam.

4 *Exemplar eorum quintuplex ante me habeo.*

Ac

A *Ac unum quidem quod ſignatur eſſe* bibliothecæ Vaticanæ, *ac deſumptum* ex codice 1671, *hoc titulo:* Βίος καὶ μαρτύριον τῶν ἁγίων Λαυρᾶ καὶ Φλόρα μαρτυρησάντων εἰς Οὐλπιανὰ τῇ πόλει εἰς χώρα Δαρδανία: *Id eſt:* Vita & martyrium SS. Lauri ac Flori, qui martyrium ſubiere in Ulpiana urbe in regione Dardania. *Incipit:* Καλῶς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ ἁγιώτατος Παῦλος λέγων: Ἀδιαλείπτως προσέχωμεν: Recte nos docet ſanctiſſimus Paulus diceos: Sine iotermiſſiooe orate. *Narratio longa eſt, verum argumentum auctoritatis omnino exiguæ, fides auctoris ſubleſta, qui utpote magnam conatu magno rebus ſuis auctoritatem adſtruens, hujuſmodi lectoribus obtrudit opellam, ut ad fabuloſas Græculorum ſiglinas, jam totles in Opere noſtro reprobatas, merito relegari debeat.*

Acta loco citato

5 *Poſtquam enim retuliſſet Sanctorum martyrium in puteo conſummatum, Ego, inquit, Alexius peccator unus ex ordine, facta hac diligenter annotavi in ſchedulis, ac deinde in unum tranſtuli volumen, ac tradidi cuſtodienda cuidam mulieri Chriſtianæ, cui nomen Sopheonia; quæ*

dato ſæculo anno

B *prope puteum illum habitans clam colebat Dominum uſque ad diem mortis ſuæ. Ego autem humilis quodam tempore meridiano ortus ſupra ſepulcrum eorum pro remiſſione meorum peccatorum, & inde reverſus in cellam meam paruμper dormivi, & ſtatim mihi apparuerunt glorioſi ac ſanctiſſimi viri* Laorus *ac* Florus, *ſicut eos videram etiamnum viventes. Et dicunt mihi: Audi, Alexi, ſicut credidiſti, fiat tibi. His ſubditur reliqua Sanctorum cum eodem confabulatio, in qua prænuntiant, imperante Theodoſio magno, eccleſias orthodoxorum aperiendas, ac corpora ſua a Domino manifeſtanda hominibus, poſtquam tu, inquiunt, hinc abieris ac redieris, atque in eccleſiis deponenda. Evigilat Alexius, rem ſecum agitat, redit ad ſepulcrum, orat, apparent ei denuo Sancti, ac præter alia, quæ in ſuo ad illum colloquio enuntiant, a Deo ſibi oſtenſum memorant virum, qui habitabat in regione Africæ in urbe Carthagine, per quem ſervavet illa. Vaticinium reſpondit eventus: Deus quippe hominι prædicto apparuit in Africa, Surge, inquiens,*

C *velociter & vade velocris adinſtar in Illyricum, quod eſt in regione Dardaniæ, & adi civitatem nomine Ulpianam. Ne autem hæreret dubius, quod & eſſet devenæ ætatis, & præmonſtratore loci careret, propoſito exemplo Habacuc, e Judæa Babylonem miſſi ad Danielem, dicit ei Dominus, ſe quoque miſſurum angelum ſuum; ſi memoratu iſti Alexio negateri credimus.*

Aſt ut unus fuit

6 *Quid tum poſtea? Vir ille facit imperata: ſabbato egreditur e ſua urbe, a terra aliquantulum ſuſtollitur in aera, & prodigioſa adeo velocitate agitur per mare ac viam omnem, ut die poſtera, quæ erat Dominica, inventus ſit tam ipſe, quam comes ejus vel ſervus, in ipſo loco, ad quem dixerat eum Dominus. Credite poſteri. Res enimvero adeo miicabiles, ut tamquam fuceras ac veras admittamus, majus requiruut teſtimonium, quam iſtius Græculi peeſonati Alexii, ſeu, ut rectius dicamus, impudentis ac inepti impoſtoris. Quæ autem poſtea refert de inventione corporum SS. Lauri, ac Floci, tam malæ nobis etiam videntur notæ, ut operæ pretium non ſit, ea huc pluribus tranſcribere. Qua veru præterea de cauſa flocci faciamus hunc Actorum ſcriptorem, ac hiſtoriam ejus nigro calculo notemus, videbit lector e ſequentibus obſervationibus, quibus ineptias ipſius caſtigaturi ſumus, e longiore narratione ejus contractas.*

7 *Refert itaque, Adriano imperante, miſſos quaquaverſum fuiſſe, qui in Chriſtianos inquirerent, a veri Dei cultu eoſdem avocarent, & ad idola traducerent: nec diu poſt martyrii redimitos fuiſſe corona generoſos Chriſti pugiles* Proclum & Maximum, SS. Lauri *ac* Flori *in arte lapicidinæ magiſtros, quorum martyrii tempore ſeſe abſcondiſſe duos illos diſcipulos indicat idem ſcriptor. Deinde per ambages & logos eorumdem diſcipulorum Acta & martyrium recenſet. Adrianus imperator renuntiatus eſt anno æræ vulgaris 117, quem anno 138 excepit Antoninus; unde ſequitur 1°. us, ſi non dicta e noſtro ſcriptore conſideres, martyrium* SS. Procli & Maximi (*atque adeo conſequenter, ut videtur,* SS. Flori ac Lauri) *accideris ſecundo ejuſdem æræ ſeculo. Sequitur 2°. ut larvatus iſte Alexius vixerit ſeculo 2 cum afferat, tales ſibi apparuiſſe* SS. Laurum *ac* Florum, *qualet eos viderat etiamnum vivantes, ex ſupra præmiſſis num. 5 Vide jam quam parum cohærentia cum ſua, quam mentitur, perſona, & cum rebus ipſis, quas memorat, male connexa comminiſcuntur. In appartione quippe Martyrum ſibi facta, de qua dixi, ita eos ſecum loquentes inducit: Hominibus Chriſtianis palam factu martyrium noſtrum: quia poſtea, & non multos poſt annos,* iocrementum capiet nomen Chriſti io uoiverſo terearum orbe; αὐξεθήσεται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, *uti eſt in textu Græco, &,* imperante Theodoſio magno, aperientur orthodoxorum eccleſiæ.

E

tamquam apocrypha

F

8 *Concinna enimvero temporis ſcilicet ac rerum combinatio! Theodoſius magnus imperare cœpit anno Chriſti 379; quem anno quidem 380 eccleſias Conſtantinopolitanas ac earum reditus ab Arianis ad orthodoxos tranſtuliſſe legimus (conſuli poſſunt, quæ habentur apud auctorem Gallum in Hiſtoria Imperatorum tom. 5. in imperatore Theodoſio I art. 8 pag. 207, & apud nos ad diem 11 Maii in Vita S. Gregorii Nazianzeni pag. 407.) Incrementum vero ſeu amplificatio vel propagatio Chriſtiani nominis per totum, qua lateſſime patet, terrarum orbem, non videtur, alio poſſe reduci convenientius, quam ad illa tempora, quibus poſt celeberrimam illam victoriam de Maxentio a magno Conſtantino imperatore anno 312 relatam, abolitus fuit idolorum cultus, propagata quaquaverſum Chriſti fides, orthodoxa Eccleſia illuſtriſſimis decorata honoribus, & ampliſſimis auctu incrementis. Ad hæc vero tempora reſpexiſſe martyriographum iſtum, indicium aliquod mihi præbet apographum Cæſareum Vindobonenſe, quod & perſecutionis finem ac Conſtantinum expreſſe ponit. Acta itaque iſtius pſeudo-Alexii tamquam apocrypha repetobamus.*

Alia exemplaria recenſentur.

9 *Aliud martyrii ac inventionis in promptu eſt apographum, ex* ejuſdem bibliothecæ Vaticanæ codice 821, *prout eidem adſcribitur, acceptum. Narratio brevior eſt quam exemplaris præcedentis, de quo dictum eſt, & ideo ſaltem minus mala. Sic incipit:* Ὑπὸ τῶν ἁγίων Πνεύματος ἐμπνευσθεὶς ὁ ὑμνῳδὸς τῶν προφητῶν. A Spiritu ſaocto inſpiratus hymnorum cantoc inter prophetas. *Dicebam, narrationem hanc ſaltem eſſe minus malam, quam præcedentem; bonam enim ac ſinceram appellare non poſſum, cum in hac partet etiam ſuas agat Alexius idem, qui in priore prodibat in ſcenam, ne alia commemorem, quæ ſunt hujuſmodi, ut ex eadem vel ſimili Græculorum textrina prodiiſſe omnino ea cenſeam, atque adeo a typis arcenda. Præter duo iſta ecgrapha habemus unum, quod ſignatur* Bibl. Magni Ducis

AUCT. J. P. plnt. 9. cod. 33, *hoc initio*: Ἰδοὺ καὶ ἄλλα δυὰς ἀδελφικὴ ἡμῖν εἰς λόγον τὴν σήμερον ὑπεδέξατο πρόκεσται. Ecce aliud item par fraternum nobis dicendum proponitur, hodiernæ diei argumentum. *Duobus jam deſignatis exemplaribus hoc melius eſt, propterea quod poſt narrationem mortis* SS. Flori *ac* Lauri *nullus ibi occurrat fabulator Alenius occaſione inventionis eorum, quæ dicitur ibidem accidiſſe ſtatim perſecutione, impetii ſceptro ad Conſtantinum magnum translato. Ecgraphum inſuper habemus e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, de quo ſæpius in ſuperioribus hujus menſis diebus facta fuit jam mentio, ac fiet porro in ſequentibus: breve admodum eſt, & ſic incipit*: Οἱ ἅγιοι τῷ Χριστῷ Λαῦρος καὶ Φλῶρος ὑπάρχοι ἀδελφοὶ δίδυμοι, λιθοξόοι τὴν τέχνην. Sancti Chriſti Laurus & Florus fratres erant gemini, arte lapicidæ. *Non placet, eum ob inductionem Altxii, de quo antea memini, tam ob alia, quibus laborat. Nec vero ſincerum ac bonæ notæ videtur exemplar Martyrii* ex cod. Ambroſ. N. f. n. 152. *Nam ecgrapha iſta quinque, de quibus modo notitiam ſuggeebam, eos referunt inter ſe ſimilitudinis characteres, ut non obſcure prodant, ex eadem ſeſe traxiſſe originem officina. Eu iis tamen hoc ultimum latinitate donare placet, ac typis committere.*

B

Tempus martyrii. 10 *De tempore martyrii quidnam ſtatues e talibus documentis? Quæ ſi eſſent melioris notæ, poſſet illud innecti ſeculo ſecundo, cum noſtrorum Martyrum magiſtri* Proclus *ac* Maximus *paſſi referantur ſub Adriano imperatore. Menologium Slavo-Raſſicum Spaevvenfeldianum itteum hic in tempore hallucinatur, quando affirmat*: Hi fuere anno CCCXV, fratres lapidum cæſores, abjecti in putenm profundum a Licinio perſecutnre, ubi mortui. *Nam vixit tunc quidem Licinius imperator ac Chriſtianorum perſecutor; ſed, præterquam quod Pagius in Critica ad annum* 316 *num.* 11 *obſervat, Licinium impeeatoecm non fuiſſe perſecutum Eccleſiam ante annum* 319, *neque Martyees, qui in Martyeologiis aut Actis Sanctorum paſſi dicuntur in Licinlana perſecutione, ante dictum annum morte affectos fuiſſe; neutiquam nobis eſt exploratum, quiſnam ſit iſte Licinius, qui exprimitur in noſtecorum Pugilum Actis, ut dicemus in Annotatis. Nos ſecundum ea, quæ ſupra præmiſimus de eorum magiſtris* Proclo & Maximo, *appoſuimus initio Commentarii noſtri prævii* ſorte ſecnln ſecundo: *ſoete*,. *inquam, quia adco parva vel nullius ſant auctoritatis, quæ de illis circamferuntae in qualibuſcumque Actis eorum.*

C

1 *Nonnulla quoque nobis ſuperſunt notanda* D *de loco martyrii. Martyrologium Romanum noſtros Athletas annuntiat* in Illyrico, *ut vidimus. In Actis* in reginnem Dardaniæ, quæ eſt in Illyrico perveniſſe *referantur*, & Ulpianorum urbem ingreſſi *&c. Deinde dicuntur miſſi ad Lacinium, ut templum diis ædificarent: ſed non invento in apographo, quod prælo damus, ad quam urbem inde fint miſſi, nec ubi martyrium confecerint. Apographum noſtrum e bibliotheca magni Ducis indicat eorum corpora ſepulta fuiſſe in Dardania regione, quæ in Illyrico eſt*, ai *proin ex illis colligere licet, ibidem coronam certaminis ab eis eſſe relatam. E duplici Mſ. noſtro Vaticano colligo illos pertinere ad Ulpianos. Verum quia Acta tam miſere compoſita ſunt, non poſſumus in hoc puncto illis acquieſcere ſatis ſecure. Nihil tamen oberit; ſi loca modo deſignata breviter illuſtremus.*

12 *Cellarius Notitiæ orbis antiqui lib.* 2 *cap.* 8, *poſquam* Ulpianum *in tabula ad pag.* 346 *exhibuiſſet, nil &* Illyricum *ac* Dardaniam, *hæc ſcribit pag.* 368: In auſtrum recedunt æque circa limitem utriuſque Mœſiæ ULPIANUM & Scupi. *Procopius lib.* 4 *de Ædificiis Juſtiniani cap.* 1 *pag.* 67 *editionis regiæ Pariſinæ habet iſta*: Erat apud Dardanos Ulpiana, nrbs antiqna; cujus mœnia cum ſic labaſcerent, ut nnlli eſſent nſui, eorum partem maximam demolitus, ſubinde reſtituit, multiſque ornamentis collatis civitatem cnmpoſuit, qualem hodie videre eſt, ac ſecundam Latino itidem vocabulo nuncupavit Juſtinianum. *Conſuli etiam de hoc loco poteſt Theſaurus geographicus Ortelii*. Locus, *ait Cellarius pag.* 368, incertior eſt. Cum vulgo Baudrandus Priſren interpretantur, Brietius Pyroth: alii longius in oitnm rednennt, *Porro* Ulpianum *illud non eſt confundendum cum altero ſynonymo in Dacia, de quo agit idem Cellarius loco citato pag.* 379, *quaque repræſentatue in tabula modo memorata.* E

Eu tibi nunc Acta e dicto codice Ambroſiano N. f. n. 152: *ſicut ſignatur in noſtro exemplari Græco, ubi etiam additur*: Vide S. Maximi *Vitam. Actum eſt de codice, in quo habetur iſta Vita, hoc tomo* 5 *bujus menſis, die* XIII, *in Commentario prævio S. Maximi* § 10, *num.* 80, *ubi etiam de codicis auctore dictum; cujus nomen ac locum ſequenti Martyrio hic etiam præmotamus, cum omnino patemus, eumdem eſſe codicem, qui ibidem fuit deſignatus, tameſi dumtaxat per notas* N. 152. *Conſuli poteſt locus citatus.* F

MARTYRIUM

Auctnre Laurentio mnnacho Rntienſi in Calabria,

e codice Ambroſiano N. f. n. 152. Interprete J. P.

Natales, ars, magiſtri, iter ad Lacinium. PUleræ hojus bigæ, Lauri, inquam, ac Flnri germanorum fratrum invictorum pro Chriſto martyrium in medium proferre iis, qui diligunt Martyres, non tantum eſt laudabile, ſed etiam valde utile. Habet enim una cum martyrii laurea multum venuſtatis. Itaque mirabiles hi naſcuntur gemini parentibus: proinde virtutem præ rebus aliis unanimiter ampleclebantur, & cnncordi animn dele-

Κἀι τὸ τῆς καλῆς ξυναρίδος πάνυ τῶν αὐταδέλφων διὰ Χριστὸν μαρτύρων Λάυρου, φαμὶ, καὶ Φλώρου τῶν ἀστείων εἰς μέσον προθεῖναι τοῖς φιλομάρτυσιν, οὐκ ἐπαίσιον μόνον, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠφέλιμον. Ἔχει γὰρ μετὰ τῆς μαρτυρίας πολύ καὶ τὸ χάριεν· ὅτοι τοιγαροῦν οἱ θαυμάσιοι δίδυμοι τοῖς γεννήτορσι τίκτονται τῷ ὄντι ὁμοφρόνως ἀριστίων μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀσπάζοντο, καὶ ὁμογνώμως τοῖς

αὐτ-

A αὐτ καλλιστεῖον καὶ τρύφων· ἡ λιθαξόων δὲ ἐκπαιδεύονται πρῶτον· Πρόκλος αὐτοῖς καὶ Μάξιμος οἱ διδάσκαλοι. Ἀλλ' ἔτι μὲν ὑπὲρ Χριστοῦ πλησαντες καλῶς ἀγῶνα, καὶ ἡ νίκης στέφανον ἐκομίσαντο. Λαῦρος δὲ καὶ Φλῶρος οἱ γενναιότατοι τῆς τοῦ Βυζαντίου καταλιπόντες διατριβὰς, καὶ τὰ Δαρδανίας χώρας καὶ τὴν Ἰλλυρικὴν καταλαβόν, καὶ τὴν πόλιν Ὀυλπιανῶν εἰσιόντες, παρὰ Λυκόνι τῷ ἡγεμόνι τὰ οἰκεῖα πρῶτον ἠργάζοντο. Ἀδριανὸς ἐβασίλευε τότε. Χρόνων δὲ οὐκ ὀλίγων παρελθόντων Λικίννιος, ὁ τὰ βασιλίσσης Ἐλπιδίας υἱὸς, γράμματα στέλλει πρὸς Λυκόνα, Λαῦρον αἰτῶν καὶ Φλῶρον τοὺς ἀοιδίμους, (περιφημοι γὰρ οἱ ἄνδρες,) καλλωπίσαι πρὸς αὐτὰ, ἐρῶ, φησι, ναὸν οἰκοδομήσεσθε τοῖς θεοῖς πρὸς τὸ κάλλος καὶ μεγέθος τοῖς ἅπασιν ἀξιοθέατον ὀφθαλμοῖς.

2 Σπέλλει τοίνυν ἐκεῖνος αὐτίκα πάσης πρὸς αὐτὸ σωὶ ἑτέροις οὐκ ὀλίγοις ἐργασίαις, καὶ ὁ Λικίννιος ἀσμενέστατα πάσης ἀποδεξάμενος, καὶ οἰκοδομῶν αὐτίκα τὸ ναὸ διαγράφει, καὶ χρήματα πάσης δίδοσι πλεῖστα καὶ φιλοτιμίας ἅπας εἰς τὸ ταχέως ἅμα καὶ καλῶς τὸ ἔργον ἐκπλησθῆναι, προσυποχόμενος καὶ ἕτερα δώσειν, εἰ τι κατὰ τὸν αὐτῷ καὶ σκοπὸν τὸ ἔργον πλέοιεν. Ἄρχονται τοιγαροῦν οἰκοδομεῖν οἱ γενναῖοι, καὶ ἡμέρας μὲν εἶχοντο τοῦ ἔργου, νυκτὸς
B δὲ τῇ δαπάνῃ ἐχόλαζον καὶ δώσεσι, καὶ τὰ χρήματα πᾶς εἰσέφερον οἱ καλλίστοι παρεῖχον ἐργάται. Πλὴν ἐστὶ δεῖσθαι ἄρχονται καὶ τῶν σημείων οἱ Μάρτυρες. Ἀναστασίου γάρ τινος τοῦ βδελυκτοῦ εἰδώλων ἱερεὼς υἱὸν Ἀλέξανδρος ὠνόμαζε κλῆσις αὐτῷ, ἐκεῖσε που παρεσκόπτα, λίθυτις ψυχὴς ἐκπνεύσασα τὸ ἕτερα τῶν ὀφθαλμῶν ἀπεθύφλωσεν. Ἐφ' ᾧπερ ὁ πατὴρ, οἷα πατὴρ, ἀδημονῶν καὶ λυπούμενος, τῷ Λικιννίῳ κατὰ τὸ αὐταδέλφων γνωρίζει τὸ πρᾶγμα· καὶ ὃς ἀκίνδυνον ῥᾳδίως τὸ ἁμάρτημα, ἀφῆκεν αὐτὸς ἡ δίνης. Ἀλλ' οἱ Ἅγιοι ἡ Ἀλέξανδρον λόγοις πρόπεροι ἦ πίστιν καλῶς ὑποθέμενοι, ἐπειδὴ συγκαταθέσθαι ἔμελλον, ἀποδιδόασι πάντῳ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ· καὶ θαῦμα γίνεται τῷ πατρὶ, καὶ πιστεύει καὶ ὅπως, καὶ τῇ Χριστῷ ποίμνῃ προστίθεται σὺν υἱῷ.

3 Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τέλος ἤδη λαβούσης, καὶ τοῦ Λικιννίου βδελυγμάτων πάντων πλαρώσαντος, οἱ Καλλίνικοι μιᾷ τῇ νυκτὶ τοὺς πένητας ἐκείνους, οἷς ἐδίδουν τὰ χρήματα, συναγαγόντες, καὶ κηρὸς ἀνάψαντες ἡ ναὸν πᾶσι καταλαβόν φαίνοντες, προαγωμένου τοῦ ἁπλοῦ ἔχοντος τὸ σωτήριον σαυρὸν. Εἶτα χοίνικες τῶν εἰδωλικῶν τραχήλων ἐκδύσαντες εἰς γλῶ, (φεῦ τῆς θεοὺς) καταῤῥάξαι, καὶ συντείβλωσιν αὐτῶν μηχέτι
C πως ἡ Κύριον. Οὐκ ἔλαθε δὲ Λικίννιον πᾶσι (πῶς γάρ;) καὶ συχνὸν ὅλως πάντας καλέσαι, καὶ κέλευσον ἀναφθῆναι μεγάλων, καὶ πάντα πάσης ἀπάντας πλησθῆναι τῶν ἀνδρῶν βλασθῆναι. Γέγονε τοῦτο, καὶ θεοῦ τὰ πρόσωπα παρέστη χαίροντος.

4 Λέγει τοίνυν τοὺς Μάρτυρας ὁ Δικίννιος εἰς ἐξέτασιν, αἰτιᾶται τὰ πεπραγμένα, συγχορεῖν αὐτὰ λέγει, εἰ μόνον θύσαιεν τοῖς θεοῖς· Οὐ πείθονται· καὶ ξέει πᾶν ὠμοῖς νέρος πᾶς σάρκας ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς αἵματος ἅπαν ἐκεῖνο πλαρωθῆναι τὸ ἔδαφος. Εἶτα στρατιώτας αὐτοὺς παραδοὺς πρὸς ἡ ἀναθύπατον ἀπαχθῆναι κελεύει. Ἀγόμενοι τοίνυν ἕτερον πλοῦσιν οὐκ ἔλαττον τῶν πραχθέντων καπρώματα· τοὺς στρατιώτας αὐτοὺς, δέκα δὲ πάντα ἡ ἀριθμὸν, πρὸς ἡ εἰς Χριστὸν μεταγνόντας πίστιν, καὶ φυγῶν οἰκοδομοῦντας ἡ μᾶλλον οἱ Μάρτυρες ὁμῶς παρασκευῆς τῷ Λυκόνι, τί ἄρα καὶ εἴη τὰ πεπραγμένα τύπτοις ἐπάζοντο. Καὶ οἱ Ἅγιοι, τὸ ἔργον ἐπλήσαμεν, εἶπον, ἡ ναὸν ἡγιάσαμεν, τοὺς θεοὺς συντρίψαμεν, τοὺς στρατιώτας, οὓς ὁρᾷς, τῷ Χριστῷ προσηγάγομεν, καὶ νῦν ἱκάμεν πρὸς ἡ σὴν ἐξουσίαν. Ποίει τοίνυν τὸ σοὶ παρεσκάμενον. Ἤκουσαν pulcritudine ejus. Artem vero lapicidinam edocentur: Proclus & Maximus *a* erant eorum magiſtri. Sed hi quidem ſnum pro Chriſto certamen recte conſummarunt, & victoriæ coronam reportarunt: generoſiſſimi autem Laurus ac Florus, relicta commoratione Byzantina, in regionem Dardaniæ, quæ eſt in Illyrico, pervenere, & Ulpianorum urbem *b* ingreſſi, artem ſuam exercebant apud Lyconem præſidem. Tunc temporis imperabat Adrianus. Nun multis autem elapſis temporibus, Licinius, imperatricis Elpidiæ filius *d*, litteras mittit ad Lyconem, quibus petebat Laurum ac Florum, celeberrimos utique viros, ad ſe mitti, ex, inquit, gratia, ut diis ædificent templum *e*, quod pulcritudine juxta ac magnitudine omnium oculos tapiat. AUCT. LAURENTIO MONACHO RUTIENSI.

a Florus

b

c

d

e

2 Hus igitur ad illum is mittit ſimul cum operis non paucis aliis: & Licinius poſtquam ſumma eum benevolentia eos excepiſſet, ſine mora templi ſtructuram delineat, ac plurimis opibus aliiſque munificæ volũtatis donis eos impertit, ut celeriter juxta ac pulcre npus per ficeretur, alia his ſeſe adjecturum promittens, ſi e ſua ſententiæ præfixa ſibi fine opus abſolverent. Ædificationem ergo incipiũt Viri generoſi, & intetdiu quidem promovebant opus; noctu autem vacabant precibus & petitionibus, ac pecunias in panperes erogabant maxime egregii opifices. Verũ deinde Martyres miracula edere incipiunt. Nam Anaſtaſii cujuſdam, xbominandorũ idolorum ſaeerdotis filium, nomine Alexandrum *f*, *f* alicubi illic adſtantem, quidã lapidis ſcrupulus deſiliens unn oculn exæcavit. Quã ob cauſam pater mœrnre ac triſtitia afflictus, pater utique exiſtens, rem agit apud Licinitũ adverſus germanos Fratres: qui dum emperiſſet peccatum eſſe nun voluntarium, e judicio eos dimiſit. At Sancti Alexandro, ubi prius ſermonibus in fide eum recte inſtruxiſſent, ac ſibi conſentientem inveniſſent, lumen in Chriſto reddunt. Miratur pater, qui & ipſe credit, & Chriſti gregi aggregatur cum filio. *Conſtructio templi, ſolemnitas, omnis uſus reſtituitur.*

E

3 Verum redeamus ad præſens inſtitutum. Ædificatn jam templo, & Licinio idolis illud implente, Victores egregii nocte quadam pauperes, quibus pecunias dederant, enngregarunt, &, accenſis candelis, ad illud templum perveneruntcum cantn, ſalutaris crucis xrmis eos præcedentibus. Deinde ſuſpenſis e cullo idolorum funibus (deos vah!) humi ea pruſternunt & in fruſta comminunt; & ſic per tntam noctem laudabant Dnminum. Nnn latuit hoc Licinium (quomodo enim poſſit?) omnes colligari jubet, magnamque acceudi fornacem, xe nmnes illas, germanis Fratribus exceptis, in illam conjici. Factnm id eſt, ac ſpiritus ſuus Deo tradidere lætantes *g*. *Pauperes ob everſa idola in ignem injecti.*

F

g

4 Licinius igitur Martyres ad examen arceſſit, criminatur geſta, veniam ſe eiſdem dare dicit, ſi modn diis ſaerificarint. Nnn obtemperant: eorum vero carpora crudis nervis aden excarnificat, ut totum illud pavimentum ſanguine conſpergeretur. Deinde militibus eos tradens, ad Proconſulem abduci jubet. Dum ad illum ducerentur, aliud recte factum, nec illo minus, quod jam patraverant, exſequuntur: ipſos (erant hi decem numero) ad Chriſti fidem traducunt; & animarum magis ædificatores ſeſe eſſe comprobantes, ſimul etiam Martyres, dum ſtarent ante Lyconem, quænam egiſſent, interrngabantur. Et Sancti, Opus, inquiunt, abſolvimus, templum ſanctificavimus, deos contrivimus, milites, quos vides, ad Chriſtum adduximus, & nunc in tua ſumus poteſtate. Fac igitur quidquid tibi in mentem venerit. Audivit hæc *Sancti duo Fratres ad examen vocantur.*

pro-

AUCT. LAUR. MONACHO RUTHENSI.

proconſui: & tunc careeri eos tradit. Mane autem facto, ſolos iterum Sanctos ed examen produeit, &, Niſi, eit, hodie ſacrificinm diis ubruleritis, diverſis vos tormentis ubi ſubjeceeo, acerbam murtom vobis inferam.

& in puteum deiiciendo

5 Reſpundent Sancti: Fae quodcumque vis proconſul: nobis enim non licet umnino obſequi voluntati tuæ. Noli itaque tempus terere nec movere ſermones, qui ad inſtar volucrinm e nobis ebeunt. Tunc execreudus præſes, dæmonis officina, in profundiſſimum quemdam puteum projici illos jubet. Ad locum igitur perducti Martyres & oratiuni ſe dantes, Domine, ajunt, Deus virtutum, Deus noſter, Deus ſalvos faciendi, exeudi deprecationem nuſtram, qui mortis ac vitæ habes poteſtatem: fiatque aqua ille uobis lavacrum regenerationis per gratiam Spiritus tui boni. Accipe autem animas etiam noſtres in pece, & ſae nos requieſcere in regione viventium, in tabernaculis Sanctorum: & eorum, qui annuam nuſtræ confeſſionis peragunt memoriam, obſecunda petiriuni-
B bus, quæ conducunt ad ſalutem & ad vitam æternã,

projiciuntur. Invocatio corporum ac fragrantia illuminato ri.

6 His dictis, delapſa eſt vux e cælo, Venite, inquiens, ad me upererii vineæ meæ, & ego refi- ciam vos. Voce hac delata, Martyres fiducia repleti in puteum projiciuntur, multaque contecti terre ſanctas animas ſuas Duminu commiſerunt. Poſt multos dehinc exactos annus, dum ceſſaret perſecutio, o laureati Martyres, nonnulli e Chriſticulis ad luenm pervenere, nbi erat puteus, &, reſoſſa terra, veſtra ſacra corpora inde prodneunt
b b; quæ emittebent fragrantiem hujuſmodi ec gratiam, ut verbis dici nequeat. Quo item rempore Zoticus, præſidis e fratre vel ſorure nepos, qui cæcos habebat oculos, viſum recepit, & baptizatus credidit in Chriſtum: quem decet glotia & imperium.

σιὸ ἀνθύπατος, ᾧ τὸ μοὶ φυλακῆ πίπις δίδωσι. D
Πρωὶας δέ γενομένης ἀγαι πάλιν μονες πὶς Ἁγίνς εἰς ἢ ἐξετασιν, καὶ εἰ μὴ θυσίαν πῖς θεοῖς, φησι, σήμερον προσενεγκοιτε, διαφόροις ὑμᾶς βασανοις ὑποβαλῶν, ὅπω πικρὰν ὑμῖν τελευτὴν προστρίψω.

5 Καὶ οἱ Ἅγιοι· Πᾶν εἴτε ᾧ βύλει ποιεῖν, ἀνθύπατε· ἡμᾶς γὰρ οὐκ ἔξεστι τῷ σώματι τῷ σῷ θελήματι καθυπεριπεσεῖν. Μὴ πίνυν τρίβε τὸ χρόνον, μηδὲ λόγους κίνει πτηνῶν δικίων ἐκ τῶν ἡμῶν. Τότε κελεύει τῷ δαίμονος ἐργαστηρίῳ ὁ κατηρατος ἄρχων οἰ ὅτινι βαθυπάτῳ φρέατι πίπις ἀπορρίφθῶσι. Ἡ χθησαν δὲ κατὰ τ τοπον οἱ Μάρτυρες ᾧ πάντες εἰς προσεχίλι, Κύριε, εἶπον, ὁ Θεὸς τ δυνάμεων, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τῦ σῶζειν, ἐπάκουσον τ δεήσεως ἡμῶν, ὁ ζωῆς ἔχων καὶ θανατ ἢ ἐξουσίαν, ἐ γενέσθω τὸ ὕδωρ τῦτο λύτρον ἡμῖν παλιγγενεσίας τῆ τῦ ἁγαθῦ συ πνεύματος χάειτι. πρόσδεξαι δὲ ἐ πῖς ψυχὰς ἡμῶν εἰρήνην, καὶ ἀναπαυσον ἡμᾶς εἰ χωρᾳ ζωντων εἰ σανσαῖς τ Ἁγίων συ· ᾧ πῖς ἐπιπλῦσι δὲ ἔπως ἢ τ μαρτυρίας ἡμῶν μνήμῃ, χάεισαι πὶ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα ᾧ ζωὴ ἢ αἰώνιον.

6 Ταῦτα εἰπόν, ᾧ φωνὴ κατηχήθη τ ὐρανῶν, E
Δεῦτε, λέγυσα, πρὸς μέ οἱ ἐργάται τῦ ἀμπελῶνός μυ, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ταῦτα τ φωνῆς εἰσχθείσης, θάρσυς οἱ Μάρτυρες ὑποπλεύσαντες τῷ φρέατι εἰς ἀπερρίπτοντο, ἐ γὴ πολλῆ συγκαλυφθέντες πῖς ἁγίας αὐτ ψυχὰς παρέθεντο τῷ Κυρίῳ. Χρόνοι παρῆλθον ἔκπλειστοι, ᾧ τῦ διωγμῦ παυσαμένυ, καλλίνικοι Μάρτυρες, τινες τ φιλοχρίστων τόπον καταλαβόντες, πῦ δὲ τὸ φρέαρ ἦν, ᾧ ἀνορύξαντες ἀναγυσιν ὑμῶν ἐκεῖθεν τὰ λείψανα, ἐωδίαν ὐκ ἔχειν εἰπεῖν ὅσην ᾧ χάειν ἐκπέμποντα. Ὅτε δὲ ᾧ Ζωτικὸς, ὁ τῦ ἄρχοντος ἀδελφιδῆς, τυφλὸς ἔχων τὸς ὀφθαλμὸς, ἀνέβλεψε, καὶ βαπτισθεὶς ἐπίστευσεν εἰς Χριςὸν, ᾧ πρέπει ἡ δόξα ᾧ τὸ κράτος εἰς τὸς αἰῶνας τ αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Noti quidem nobis ſunt hi Martyres occaſione* SS. Flori *ac* Lauri; *ſed eorum Acta ſeorſum exarata nondum vidimus, nec novimus hactenus, aut & quo die ſeparatim in Græcis Faſtis notentur.*

b *De ea vide Commentarium prævium num.* 12.

c *De illo ibidem actum num.* 7.

d *Quem* Licinium, *quam* Elpidiam imperatricem, *& cujuſnam imperatoris conjugem nobis hic ob-* F
C *trudat hæc narratio cum aliis noſtris apographis, non perſpicimus.*

e *Mira de hujus templi ædificatione referunt alia noſtra exemplaria.*

f *In utroque apographo Vaticano hic vocatur* Anaſtaſius; *pater vero ejus* Merentinus.

g *Colantur in Faſtis Græcis, ſicut diximus in Commentario num.* 3.

h *Vide de hac re Commentarium.*

DE S. AGAPITO MARTYRE

PRÆNESTE IN ITALIA.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Palæſtræ ſancti Martyris, antiquus ipſius cultus, & diverſa Actorum exemplaria.

SUB EURELIANO IMP. *Deſcribitur ſitus urbis Præneſtinæ.*

ILluſtriſſimus *Joſephus Maria Suareſius, epiſcopus Vaſionenſis, in ſua Præneſte antiqua, quam anno* 1655 *Romæ edidit, lib.* 1 *cap.* 5 *ſitum Præneſtinæ civitatis deſcribit his verbis*: Sed ut incerta eſt urbis nominiſque origu, ita certior ejus eſt ſitus, qui in Latio prima Italiæ provincia mediterreneus, & propinquus Æquis etque Hernicis, & intra montes, ſeu in montana regione, haud longe ab urbe Roma, e qua diſtat in Ortum æſtivum XXX mille paſſibus, ſeu centum LXX. ſtadiis,

A diis, inter Tibur, a quo in Eurum XII millibus paſſuum abeſt ſive centum ſtadiis, & Anagniam; in conſpectu Romæ loco edito in montis meridionali latere. Olim eqnidem tum ſummo in jugo montis aſſurgebat, ubi hodieque arx incolitur, tum ad radices ipſius montis, qua cryptarum & parietinarum veterum ſupereſſunt plutima monumenta ſub Æde Fortunæ, quæ montis in clivo conſtructa gradatim opere ambitioſiſſimo aſſurgebat. Nunc vero illius Ædis in ruinis palatium attollitur inſtar theatri, e quo ſubjectum in agrum & feraces in valles ad Algidum, & Tuſculanos uſque colles atque longius, jucundiſſimus & amœniſſimus patet proſpectus.

apud quem S. Acepitus martyrium ſubiit,

2 *Hæc ſunt palæſtra S. Agapiti martyris horum, quam Ferdinandus Ughellus in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo I col. 191 & ſequente etiam fuſius deſcribit, enumeratiſque veteris ejuſdem urbis viciſſitudinibus, ibidem col. 193 propius ad rem noſtram hæc habet*: Ut autem Præneſtinæ urbis originem audnremque nbliviosa ſungeravit vetuſtas, ſic eadem tempnribus offundente caliginem, haud facile ſciri potuit, quando lucem hauſerit Euangelii. Conſtat tamen, jam inde a temporibus Aureliani imperatoris apud Præneſtem Agapitum, XV annorum fortiſſimum puerum, illuſtrem triſſe palmam martyrii, cujus Romanum Martyrnlogium die XVIII menſis Auguſti cum laude meminit; Prænaſtinique etiam nunc, ut præcipuum Divum tutelarem venerantur & colunt. Cathedralis eccleſiæ patronus idem eſt ſanctus martyr Agapitus, in qua duodecim (*Nicolaus Coletus in Additione monet, eos jam octodecim numero eſſe*) Cannnici cum archipresbytero aliiſque Clerici numerantur.

B

ut verum Martyrologii teſtantur,

3 *Cultum fortiſſimi hujus Athletæ non aperoſe probandum cenſeo, tum ſit antiquiſſimus, & notetur hoc die non tantum in Sacramentario S. Gregorii, & alio, quod edidit Joſephus Maria Thomaſius, ſed etiam in Martyrologio Hieronymiano, altiſque paſſim ſubſecutis Latinis omnibus uſque ad Romanum, quo hodiedum utimur, & in quo ad diem XVIII Auguſti legimus ſequentia*: Præneſte natalis ſancti Agapiti martyris, qui cum eſſet annorum quindecim, & amore Chriſti ſerC veret, juſſu Aureliani imperatoris tentus eſt, ac primo nervis crudis diutiſſime exſtus, deinde ſub Antiocho præfecto graviora ſupplicia paſſus; exinde cum ax præcepto Imperatoris lennibus objiceretur, & minime læſus eſſet, gladii miniſtrorum coronandus peteutitur. *Hæc annuntiatio evidenter excerpta eſt ex Uſuardo, qui totidem fere verbis eumdem Martyrem hac die commemorat. Attamen in utroque illo Martyrologio diſcrimen iſtud notatu dignum occurrit, quod in Uſuardino imperetur* Aurelius *nominetur, & ibidem Antiochus* præſes *& non* præfectus *vocetur. Rabanus autem hunc Antiochum appellat regem, haud dubie ex antiquis Actis, de quibus infra agemus.*

ex cujus geſta Ado breviter narrat.

4 *Interim audiamus breve ejuſdem ſancti Martyris elogium ſive potius Actorum compendium, quod Ado ad eumdem diem ita texuit*: Apud Præneſtinam civitatem milliario ab Urbe trigeſimo tertio (*alii vigeſimum primum vel vigeſimum teotium ab Urbe milliarium numerant*) natalis S. Agapiti martyris, ſub Aureliano imperatore, præſide Antiochn. Cum eſſet annorum quindecim & amore Chriſti martyrio ſerveret, juſſu imparatoris tentus, & primo nervis crudis diu cæſus eſt; deinde præfidi, ut impelleretur ſacrificara, traditus; qui in dutiſſimo atque obſcuAUGUSTI. G. C. riſſimn carcere eum recluſit, & per quatuor dies eibum omnem negavit. Inde de carcere exhibitus aſt præſidi, qui prunas ardentes ſuper caput ajus juſſit imponi. Et cum gratias Deo Martyr ageret, flagellis eſt cæſus & nudus ſuſpenſus, capite deorſum verſo, acri ſubter fumo facto. Et cum diceret præſidi: Sapientia tua & vanitas tua in fumo laborat, iterum flagellis cæditur a quatuor ſibi invicem ſuccedentibus. Deinde bullientem aquam ſuper ventrem ejus miniſtri djadoli effuderunt, & maxillas ejus, confregerunt. Interea judex de tribunali ſuo cadens, colleCtus a miniſtris in lectn reclinatur, & ſentiens Dei virtutem in Martyre, poſt modicum triſtem animam emiſit. De beatn vero Agapito renuntiatum eſt imperatori, qui beatum Virum juſſit leonibus ſubjici; ſed manſuetæ factæ feræ pedibus Martyris ad lambendum ſe inclinaverunt. Hoc videntes ſceleris miniſtri, tulerunt de medio ſanctum Martyrem, & venerunt contra civitatem Præneſtinam, ubi ſunt duæ columnæ, & ibi cum gladio parcuſſerunt ſub dia quintodecimo Kalendas Septembris. Corpus ejus noctu ſublatum eſt E a Chriſtianis, & poſitum miliario primo a civitate in agro, in ſarcophago novo, nutu divino ibi invento. *Hanc ſynopſin Ado verſimiliter contraxit aut correxit ex antiquis & longioribus Actis* S. Agapiti, *quorum nunc diverſa exemplaria aſſignabimus.*

Habemus diverſa Actorum exemplaria,

5 *In variis Muſei noſtri Mſs. codicibus aliiſque apographis Acta* S. Agapiti *habent hoc exordium*. Sub rege Antiocho pagann erat quidam pner, nomine Agapitus, timens Deum &c. *Deinde ibi compares præfectus vel præſes, qui primo* Attalus *ac poſtea* Anaſtaſius Cnrnicularius *appellatur. Eminentiſſimus Baronius hac die in notis ad Martyrologium Romanum monet, apud Mombritium exſtare ſimilia ejuſdem Martyris Acta, quæ* admodum depravata *eſſe pronuntiat. Jam dudum Papebrochius noſter occaſione S. Venantii* Camertis *ad diem* XVIII Maii, *ſive tomo IV iſtius menſis poſt pag.* 144 *etiam edidit iſta* S. Agapiti *Acta, quæ cum Venantianis adeo concordant, ut hæc ex illis, vel illa ex his deſumpta videantur, quemadmodum curioſus lector ea inter* F *ſe conferre volens facile obſervabit.*

quorum acta alii

6 *Præterea ex Mſs. codice Caſſinenſi bibliothecæ, littevis Longobardicis exarato, ut in margine apographi noſtri notatur, habemus aliud Actorum exemplar, in quo martyrium* S. Agapiti *etiam ſub rege Antiocho collocatur. Sed in his ſingularia quædam & ab aliis diſcrepantia occurrunt: cum enim in aliis Actis* S. Agapitus *primum deducatur ad urbem Præneſtinam leonibus objiciendus; in his dicitur Præneſte enutritus, & ibidem monaſticam vitam duxiſſe. Hinc eruditus lector primo intuitu videt, quam inepte rex Antiochus & monaſterium iſtis temporibus conveniat. Quapropter illuſtriſſimus Suarezius æquo de his ac præcedentibus Actis, ni fallor, in ſua Præneſte antiqua lib. 2 cap. 3 tandide tulit ſequens judicium*: Acta illa fuiſſe admodum depravata Cardinalis Baronius indicat; mutila etiam ne ſint, vereor, cum in ipſis ann comperiam martyrium Porphyrii, quod deſcriptum in illis Baronius ſuprafcriptus aſſarit. Ideirco ea expolivi, quoad potui, & interpolavi: nec enim ferendum erat, ut moneſtetium pro eccleſia, præſes pro præſectn, Antiochus rex pro Aureliano imperatore, aliaque id genus intexerentur. *Præterea in aliis Actis traditur Chriſtiana* S. Agapiti *profeſſio renuntiata*

AUCT. G. C. *nuntiata eſſe tyranno, cum in his dicatur ſanctus Martyr tyranno occurrens, ultro eumdem acriter reprehendiſſe. Denique variis epiſodiis exornata ſunt hæc Acta Caſſinenſia, quæ primo loco poſt hunc Commentarium prævium typis edemus, ut curioſus lector poſſit facilius per ſe judicare, & ea conferre cum aliis brevioribus, quæ ſecundo loco ex Ms. Burgundico excudemus, & de quibus poſterioribus nunc pauca præmonebimus.*

ſunt tolerabiliora S. Agapiti tollentes

7 *Saltem tolerabiliora ſunt Acta ejuſdem Martyris, quæ in aliis Mſs. codicibus occurrunt, & quorum hoc eſt principium:* Tempore illo cum impiiſſimus imperator Aurelianus ſæviſſimam perſecutionem in toto Romano imperio coortus Chriſtianos exerceret, agebat Romæ præfectoriam poteſtatem præſes quidam, nomine Antiochus, pejor per omnia domino ſuo. *Certe tempore Aureliani, qui ab anno Chriſti 270 uſque ad annum 275 imperavit, perſecutionem adverſus Chriſtianos excitatam fuiſſe, Lucius Cecilius ſive Lactantius iſtis temporibus virtutis in Opere ſuo de*

B *Mortibus Perſecutorum num. 6 teſtatur in hunc modum:* Aurelianus, qui eſſet natura væſanus & præceps, quamvis captivitatem Valeriani meminiſſet; tamen oblitus ſceleris ejus & pœnæ, iram Dei crudelibus factis laceſſivit. Verum illi ne perficere quidem, quæ cogitaverat, licuit; ſed protinus inter initia ſui furoris exſtinctus eſt. Nondum ad provincias ulteriores cruenta ejus ſcripta pervenerant, & jam Cœnofurio, qui locus eſt Thraciæ, cruentus ipſe humi jacebat, falſa quadam ſuſpicione ab amicis ſuis interemptus. *Quamvis crudelia iſtius imperatoris edicta ante mortem ejus ad ulteriores provincias non pervenerint, tamen ad urbem Præneſtinam Romæ propinquam ſtatim deferri potuerunt.*

in refutatione Aureliani imperatoris

8 *Petr. Nicolaus le Nourry eruditiſſimus Benedictinus in Diſſertatione ad memoratum Opus Lucii Cæcilii cap. 7 art. 3 verba ejuſdem auctoris illuſtrat hac explicatione.* Breviſſima itaque fuit hæc ab Aureliano commota perſecutio. Sed mirum tamen, cur aliqui haud dubitanter aſſeverent, nullos tunc factos eſſe martyres: cum enim Cecilius ſcripſerit, Aureliani edicta ad ulteriores provincias non perveniſſe, ſatis clare & aperte indicat, illa publicata fuiſſe in vicinioribus. At nullus ſane dubitandi videtur locus, quin ethnici ac præcipue deorum antiſtites ac ſacrificuli his,

C ſimul atque divulgata fuerunt, edictis abuſi, plures Chriſtianos ſoliris ſuppliciis excruciatos interemerint. Quin etiam ex Euſebio diſcimus, Aurelianum ad excitandam adverſum Chriſtianos perſecutionem quorumdam conſiliis impulſum, eoque adhuc vivente, ſparſum ubique hac de re rumorem. Quis autem facile ſibi non perſuadebit, gentiles, data hac ſuum in Chriſtianos odium ſaturandi occaſione, illorum tum non peperciſſe ſanguini? *Nunc videndum, quo circiter tempore hæc Aureliani imperatoris perſecutio cœperit.*

ſed contra annum Chriſti 272,

9 *Illuſtriſſimus Suareſius martyrium* S. Agapiti *affigit anno Chriſti 272, dum in Præneſte ſua antiqua lib. 2 cap. 3 ſic ſcribit:* Latent præterea quæcumque a Chriſtianis pie ſortirerqua Præneſte geſta fuiſſe veriſimile eſt, ex quo S. Petrus ibi pedem fixit, uſque ad celeberrimum certamen, quod pro Chriſti fide generoſiſſimus puer Agapitus intrepide ſubiit, Conſulibus Antiochiano & Orfito, ſive anno Urbis condiræ MXXIII, a Chriſto nato CCLXXII, Aureliano Auguſto imperante, ſub Antiocho præſide ſhu Flavio ipſo Antiochiano Præfecto Urbis: nam ſæpe Præfecti Urbis præſides appellantur in Martyrologiis, eorumque ditio ad centeſimum ab D Urbe lapidem protendebatur; unde ſæpe in hiſtoriis leguntur ipſorum ſententia condemnati martyres Interamnæ & alibi. *Verum contra hanc chronologiam mihi occurrunt nonnullæ difficultates, quas eruditis lectoribus nunc examinandas propono.*

cui aliqui auctore illud aſſignent,

10 *Primo in omnibus fere Faſtis conſularibus, quos Petrus Relandus operoſe collectos anno 1715 Trajecti Batavorum edidit, ad annum Chriſti* 270 *conſules invenio Antiochianum & Orfitum, quorum prior in Faſtis Florentinis minoribus etiam vocatur* Antioebus, *ut in citato Relandi Opere ad hunc annum Chriſti 270 videre eſt. Secundo ibidem anno Chriſti 272, quem illuſtriſſimus Suareſius aſſignavit, conſules recenſentur Quietus & Voldumianus, quibus Metius Falconius ac Nicomachus ſuffecti dicuntur. Tertio inter Præfectos Urbis Romanæ, quos Theodorus Janſonius ab Almeloveen anno 1705 Amſtelodami poſt Faſtos ſuos conſulares vulgavit, ad annum Chriſti* 272 *collocatur* Flavius Antiochianus, *qui jam bis antea, nimirum anno* 269 *&* 270, *præfecturam ejuſdem Urbis adminiſtraverat. Denique eruditus Emanuel a Sthelſtrate, bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, in Antiquitate Eccleſiæ ſimilem conſulum ac Præfectorum Urbis ſeriem ex antiquo codice exhibet, & tomo 1 iſtius Operis pag.* 528 *ad annum Chriſti* 272 *ſimul cum Conſulibus illius anni Præfectum Urbis ita recenſet:* Quietu & Voldumiano, Flavius Aotiochianus P. V. *Habemus igitur anno Chriſti* 270 *Aurelianum imperantem, & Antiochum vel Antiochianum Urbis præfectum, ut hæc tolerabiliora* S. Agapiti *Acta & Adonis compendium tueamur.*

invicta difficultas opponitur,

11 *Attamen ſupereſt intricatus nodus, cui diſſolvendo me imparem fateor, & quem Pagius in Critica ad Annales Baronii hoc ipſo anno Chriſti* 272 *num. 4 contra prædictam chronologiam proponit his verbis:* Barooius io notis ad Martyrologium Romanum perſecutionem Aurelianeam brevem fuiſſe accurate ſcripſerat; ſed hanc ſententiam ob ingentem eorum numerum, qui, Aureliano imperante, martyrium ſubiern, in Annalibus mutavit, ejuſque *initium* præſenti Chriſti anno affixit. Barouium omnes deinde ſecuti ſunt contra fidem antiquorum, qui eam breviſſimam fuiſſe tradidere. Quod ſi præſenti anno ea F decreta fuiſſet, non ſolum per aliquot annos duraſſet; ſed & Aurelianus eodem tempore Chriſtianis ſaviſſet & in eoſdem deſæviſſet, quod nullus ſibi perſuaſerit: imperia in enim edictum hoc anno adverſus Paulum Samoſarenum emiſit, ut nox diximus. Imo Euſebius lib. 7 cap. 30, poſtquam de affectu imperatoris erga Chriſtianos locutus eſt, ait: " Proceſſu vero temporis alter „ de oobis ſentiens, quorumdam conſiliis cœpit „ impelli, ut perſecutionem adverſus noſtros „ commoveret „. Imperatoria itaque judicium in favorem Pontificis Romani, & Pauli Samoſateni dejectio perſecutionem præceſſit, eaque non niſi proceſſu temporis poſt imperiale edictum excitata eſt, ut docet Euſebius citatus, qui ideo in Hiſtoria confirmat, quod jam in Chronico ſcripſerat, Zenobiam nempe præſenti anno capram, & PROCESSU TEMPORIS, ſeu ſub finem imperii Aureliani perſecutionem ab eo decretam. *Si quis antecedentia ac ſubſequentia Pagii argumenta hoc loco expendere voluerit, haud dubie clarius videbit, anno Chriſti* 272 *cruentam illam Chriſtianorum perſecutionem ab Aureliano nondum decretam fuiſſe.*

12 *Equi-*

A Acta Martyr. sub Aurel. Iano imperatore prohabilius passus videtur.

12 *Equidem ſcio, in Opere noſtro varia martyria ſub prioribus Aureliani imperatoris annis collocari; ſed tunc necdum prodierat Liber Lactantii vel Lucii Cecilii de Mortibus Perſecutorum, ex quo conſtat, univerſale illud edictum adverſus Chriſtianos ab Aureliano non niſi circa finem imperii vulgatum eſſe. Præterea fieri potuit, ut antea ſub imperio Aureliani quidam impii & avari provinciarum præfecti ſub alio prætextu Chriſtianos interficerent, & eorum bona ſibi uſurparent. Quidquid ſit de certo hujus glorioſi certaminis tempore, propter relatam Pagii difficultatem, in margine non expreſſi determinatum martyrii annum; ſed ſecutus Adonem, qui veroſimillime antiquiora Acta præ oculis habuit, martyrium* S. Agapiti *ſub Aureliano imperatore collocavi, quamvis Uſuardus ad hanc diem in ſuo Martyrologio ſcribat, ſanctum hunc Martyrem* juſſu Aurelii imperatoris *captum ac interemptum fuiſſe. His adde Breviarium Biſuntinum anni* 1590, *in quo feſtum* S. Agapiti *propter ſacras reliquias hac die colitur, &* B *quod Lectione ſecunda aſſerit, eam* ſub Aurelio Alexandro *imperatore paſſum eſſe; ſed hoc non eſt veriſimile, eam ille Aurelius Alexander erga Chriſtianos ſemper optime affectus fuerit, ut apud Tillemontium tomo* 3 *Monumcat. Eccleſ. pag.* 250 *& ſequentibus liceat videre. Attamen ob illam Uſuardi expreſſionem ſuſpicari quiſpiam poſſet,* S. Agapitum *laurea martyrii coronatum eſſe ſub aliis imperatoribus, quibus inter cetera nomen* Aurelii *commune fuit. Verum adhæreo opinioni Adonis, ut dixi, donec quis ex vetuſtioribus monumentis alium imperatorem aſſignaverit. Nunc ad poſthumam ſancti Martyris noſtri gloriam illuſtrandam progredior.*

§ II.

Templa in honorem hujus Martyris conſtructa aut raſtaurata, variæ ejuſdem reliquiæ, & quædam miracula.

C Præneſte duo templa in honorem S. Agapiti conſtructa ſunt,

NEſcitur, *quo tempore in honorem* S. Agapiti *eccleſia primum Præneſte ædificata fuerit; ſed eam pervetuſtam eſſe, conſtat ex Libro Pontificali Anaſtaſii Bibliothecarii, qui inter alia geſta S. Leonis III Romani Pontificis in editione Pariſienſi anni* 1649 *pag.* 142 *illud memorat*: Prædictus vero venetabilis Pontifex ſarta tecta baſilicæ beati Agapiti martyria, quæ ponitur in urbe Præneſtina, nec non & ſarta tecta alterius baſilicæ juxta eamdem baſilicam ſitæ, quæ jam præ nimia vetuſtate ruitura erant, omnia noviter in melius reſtauravit. *Si hoc templum jam præ nimia vetuſtate ruiturum erat ætate Leonis III Pontificis, qui anno Chriſti* 816 *ad Superos migravit, facile colligitur, iſtud ab immemorabili tempore ædificatum fuiſſe. Videtur ibi exſtitiſſe duplex eccleſia, in qua altaria* S. Agapiti *anno Chriſti* 1516 *&* 1117 *conſecrata ſunt, ut patet ex duabus inſcriptionibus, quas illuſtriſſimus Suaveſius in Præneſte Antiqua lib.* 1 *cap.* 52 *refert. Eccleſia autem* S. Agapiti, *quæ Romæ a Felice III Pontifice juxta baſilicam S. Laurentii ædificata eſt, potius attribuenda videtur S. Agapito martyri, qui una cum S. Sixto Papa paſſus eſt, & cujus feſtum ſexta die hujus menſis celebratur. Propter hanc ſynonymiam forte etiam orta eſt confuſio inter ſacras utriuſque hujus Martyris reliquias, de quibus nunc agemus.*

A UCT. G. C. & alibi plures eccleſiæ corpus ipſius ſibi vindicant.

14 *Diverſæ eccleſiæ ſibi vindicant corpus hodierni* S. Agapiti, *ut liquet ex Indice corporum Sanctorum diverſis locis aſſignatorum, quem Philippus Ferrarius Catalogo ſuo Sanctorum Italiæ præfixit, & in quo refert, corpus* Agapiti martyris Prænesteio propria eccleſia, Romæ in eccleſia S. Tryphonis, & Parmæ in eccleſia cathedrali, & Mediolani in eccleſia S. Stephani *collocari. His adde Illuſtriſſimum Suaveſium, qui in Præneſte antiqua lib.* 2 *cap.* 5 *ex Regio affirmante memorat*, corpus ſancti Agapiti Romæ in præcipuo ſanctæ Mariæ de Conſolatione altari quieſcere. *Verum Panciroius in Theſauris Romæ abſconditis Regione* 5, *eccleſia* 9, *Floravantes Martinellus in ſua Roma ſacra pag.* 400, *aliique Urbis deſcriptores teſtantur, reliquias SS. Felicisſimi & Agapiti, qui cum S. Sixto Papa martyrium ſubierunt, ad hanc Deiparæ eccleſiam translatas eſſe. Suſpicor, alios quoſdam ejus ſacri corporis competitores in eumdem aut ſimilem errorem lapſos eſſe, aut totum pro parte nominaſſe. Unde Petrus Paulus Boſca in Martyrologio ſuo Mediolanenſi ad diem* XVIII *Auguſti poſt enumeratas aliquot eccleſias, quæ de corpore hodierni ſancti Martyris inter ſe contendunt, hæc de re ſic recte judicat*: Unum igitur eumdemque Agapitum tot in urbibus jacere quis credat? Quamobrem plures fuiſſe Agapitos cenſeo; ita tamen, ut quicumque corpus alterius Agapiti poſſidet, illum eſſe Prænestinum Martyrem putet, quem hodie univerſalis colit Eccleſia, & cujus reliquias Prænesteaſſervari tradit Baronius in Notis Martyrologii Romani hac die. E

15 *Ceterum hac occaſione tranſcribam utile monitum, cujus juverit ſæpe alias meminiſſe, & quod Philippus Ferrarius memorato Indici corporum Sanctorum diverſis locis aſſignatorum præmittit in hunc modum*: Fieri nulla ratione poteſt, ut idem corpus, quantalibet ſanctitate præditum, in pluribus reperiatur locis: hoc enim, ut in plnribus, ac innumeris (ſi darentur) & quantumvis diſtantibus locis ſit eodem temporis momento, ſoli Corpori Dominico in Sacramento Altaris convenit. Quod vero aliquot Sanctorum corpora in diverſis locis quieſcere paſſim affirmatur, vel aliquos ex iis, qui ſe illa habere F gloriantur, deeipi, vel totum pro parte in loquendo figura uſitatiſſima uſurpare oportet. Uſus enim ex pia quadam extenſione obtinuit, ut qui ſancti alicujus corporis reliquias ſive oſſa ſive eioeres habent, corpus ipſum habere dieantur. Sæpe etiam eorpora Sanctorum ex nno loco in alinm tranſferri eontingit, & dum alius prioris, alius poſterioris loci meminit ſcribendo, plura videntur loca eidem corpori aſſignari. Illud quoque potiſſima deceptionis cauſa eſt, qnod, elam furtimve ſublatis Sanctorum eorporibus & alio translatis, manentibus tabulis & inſcriptionibus in priore loco, ibi eſſe creduntur, quoad furtum non detegitur. Accidit & titulum inſcriptionemque caſſam alicujus Sancti juxta corpus ignotum reperiri, quod ideirco Sancti illius eſſe putatnr; quemadmodum & eorpus Sancti alicujus a potentioribns peti, pro quo ii, qui aperte illud tamqnam inferiores denegare non audent, nec tamen volunt privari ſno theſauro, aliud ſnpponunt; quo pacto idem corpus duo obtinet loca, unnm re ipſa, alterum opiniooe. Hæc, quæ diximos, exemplis confirmare potuiſſemus; ſed ab iis abſtioendum duximus, ne qnis id gravate ſe- quo opinio accommode intelligenda ſit,

rat.

AUCTOR G. C.

rat. Cum itaque ejuſdem Sanctl corpus in duobus vel etiam pluribus eſſe locis audieris vel legeris partem pro toto, vel e contra ſomi, ſive cauſam deceptionis aliquam ex dictis intercedere putabis.

unde ea error. ſit provenire.

16 *Hiſce adjungo aliam ſatis frequentem erroris cauſam, quam præbent e cœmeteriis Romanis extracta corpora ignotorum Martyrum, quos vulgo baptizatos appellamus: dum enim ſæpe bujuſmodi corporibus imponuntur nomina, qualia celebres ac noti martyres habuerunt, ſæpe poſſeſſores illorum corporum gloriantur, ſe conſervare reliquias alicujus celebrioris martyris, cui tale nomen fuit, eique tribuunt Acta, quæ de altero noto ejuſdem nominis martyre narrantur. Hujus rei exempla in Opere noſtro paſſim occurrunt, ac nominatim die* XXIX *Julii in Appendice ad Acta SS. Lucillæ, Floræ, Eugenii & aliorum Martyrum; ubi tomo* VII *iſtius menſis pag.* 31 *& ſequentibus oſtendimus, variis locis inveniri corpora cujuſdam ſancti martyris Eugenii, e cryptis Romanis extracta, iiſque aptari diem feſtum & Acta, quibus actus quidam ſanctus Martyr ejuſdem nominis celebratur. Dubito, an non ſimile quid acciderit monialibus Bononienſibus S. Agnetis, quæ hac die* XVIII *Auguſti venerantur corpus S. Agobici vel Agapiti, quod ea Romano S. Cyriacæ cœmeterio ab Innocentio X Pontifice acceperunt, ut Moſinius in Bononia perluſtrata paginis* 423 *&* 463 *teſtatur. Ut ut eſt, jam enumerabimus aliquot ſacras reliquias, quæ ad bodiernum* S. Agapitum *ſpectare dicuntur.*

B

Colonia Agrippina, brachium S. Agapiti.

17 *Imprimis Ægidius Gelenius in Opere de Coloniæ Agrippinenſis magnitudine lib.* 4 *pag.* 714 *ad diem* XVIII *Auguſti hæc habet:* Commemoratio S. Agapiti; nam ejus brachium cum ſanctæ Helenæ brachio colitur in eccleſia S. Gereonis. *Petro lectorem ibi remittit ad paginam* 464, *ubi de S. Agapito nihil reperio præter ſequentia*: Tertia hierotheca, etiam in bracbii modum formata, donum eſt ejus Præpoſiti Arooldi & Hermanoi Decani & cootioet reliquias SS. Syxti, Agapiti, & Felicisſimi. *Ex his loci, inter ſe collatis judicarem, ab Ægidio Gelenio bodiernum* S. Agapitum *confuſum eſſe cum altero homonymo, qui una cum S. Sixto Papa & S. Felicisſimo palmam martyrii adeptus eſt. Sed ab hoc judicio affirmate ferendo me revocat Erhardus Vvinheim Cartuſianus, qui in Sacrario Agrippinæ pag.* 41 *iſtud brachium S. Agapiti, quod Gelenius in eccleſia S. Gereonis coli dixerat, inter alias eccleſiæ Cathedralis Colonienſis reliquias recenſet, & bodierno* S. Agapito *tribuit his verbis:* Inſuper bracbiom S. Agapito, qui cum eſſet annorum quindecim, & amore Chriſti ferveret, juſſu Auſeliaoi imperatoris tentus, primo nervis cæſus, deinde a præſide Aotiocho gravia perfertos ſupplicia, exinde imperatoris præcepto leooibus ſubjectus, oec læſus, taodem gladio eorooandus percutitur, cujus natalis apod Prænestinam, triginta tribus milliaribus ab Urbe, XVIII Auguſti occurrit. *Hæc non ſatis inter ſe concordant, ut certum judicium feramus. Quare ex eruditis Colonienſibus diſcere cupimus, quo die & loco reliquiæ hujus ſancti Martyris venerentur.*

C

Benedictini Lætienſes quædam oſſa ejuſdem Martyris.

18 *Benedictini Lætienſes in Belgio etiam putant, apud ſe conſervari reliquias bodierni* S. Agapiti, *de quibus R. D. Philippus Braſſeur in Cimeliarchio Lætienſis eccleſiæ pag.* 120 *ſic ſcribit:* Quadrigam ſioio de Lætiæ patronis, modo tamen iiſdem S. Agapitum martyrem (velut ad loci tutelam & miraculorum frequentiam adauctum) ſubjuoxero. Hujus porro ſancti Martyris reliquias (hoc eſt tria oſſa) Conſtaotiaopoli olim cum ceteris traoſmiſſa poſſideot Lætienſes, eaſque non tam propter quantitatem, quam cnrationum beneficia notabiles.... ....Luculeotam porro hnjus ſancti Martyris opem invocare ſolent pro avertendis aut curaodis ventris doloribus, tortiooibus, colica paſſiooe, & ejuſmodi; atque potiſſimom pro bis & aliis infaotinm morbis smovendis; proinde matres eos recens natos & baptizatos ob eamdem cauſam poſt puerperiom hue mittont, vel deferont per ſe ad S. Agapitum cum oblutionibus, eſtque & habetor infantium atque poerorum patronus; inde forſan, quod totus juvenis martyrium obierit: pingitur enim ot ſcholaris ſioiſtra manu vas atramentarium cum palmu & libro præferens, dexteram autem eordi admoveos, eoſemque pedibus concoleans. Talis ejuſdem ſtatua viſitur Mootibus in novo oratorio refugii Lætienſis, quod ei ac ſancto Thomæ Caotuarienſi reeens dedicatum fuit, prout teſtator ioſcriptio per exteriorem ambitum in ſublimi murorom parte poſita. Illa ſic habet: THOMAS ABBAS XXXVIII CONVENTUSQUE LÆTIEN. DD CC. Q. SS THOMÆ CANT. ET AGAPITO MM. ANNO MDCXXXIX. D E

Conſtantinopoli in Belgium tranſlata,

19 Paſſus eſt Præneſte ſob imperatore Aurelioo aooo CCLXXV. Aono autem MCCVIII ejus reliquiæ Lætias allatæ ſunrunt, variis hic miraculis ab eo tempore illuſtres, qoæ tamen poſterorum memoriæ tradita noo foeruot. Nec mirum qoibuſdam videri debet, tot & taors a Deo per eum Sanctum hic fieri coocedi miraeula, attenta oimirom reliqniarum ejns exiguitate: quidam enim putaruot (opinaotur hodie vulgares) integrum corpus, aut eerte notabilem corporis partem ab urbe Conſtantinopolitana traoslatam Lætiis haberi. Sed attendaot illi a ſimili, quod cum aſſeritur eorpus S. Sebaſtiaoi traoslatum eſſe Sueſſiooem in Gallias, noo iotegrum eorpus intelligi debere, ſed partem domtuxat, ut teſtatur Baronius tomo nono Aonalium ſuorum ad annum DCCCXXVI..... Ex qoo a ſimili infero, Lætienſes nec falli nee fallere, ſi dicuot apod ſe habere S. Agapitum, licet ſaeri ejuſdem corporis tres domsuxat portiocnlas aſſerveot: ...Audimus enim & ſcimus, noo tantum Lætiæ, ſed & aliis in loeis, quæ de Martyris hujus oſſienlo aut etiam pulviſculo ex Lætia partieiparnot, maxima & frequeotia evenire miraeula, ita ut merito dicere poſſimus, eumdem Sanctum in qualibet corporis ſui particula Lætiis integrum eſſe, ſicut & Præneſte, eum non ſit in operatione virtutum dimiontus ac dimidiatus. Futendum oibilomious, qood nonnnlli præcedentium ſeculorum abbates præfati ſancti Martyris reliqniarum partem diverſis locis Lætiæ ſnbjectis donariot, oti Surto-Monachorum in patria Numoreonſi, in Refugio Mootenſi & Atheoſi; videlieet ad majorem Sancti enltom & veoerationem. F

quod credi- lu difficile eſt.

ao *Facile credo, apud mialmas cujuſdam ſacri corporis particulas miracula patrari; ſed non ſatis intelligo, quomodo Benedictini Lætienſes ex urbe Conſtantinopolitana bus ſacras* S. Agupiti *Præneſtini reliquias acceperint. Quare non prorſus temere ſuſpicor, bæc ſacra oſſa Lætienſia ſpectare ad quemdam S. Agapitum, qui in Oriente martyrium ſubiit. Jam inde enim in Opere noſtro egimus de duobus ſanctis Agapitis, quorum unus ad diem ſecundum Aprilis dicitur paſſus Theſſalonicæ in Macedonia; de alterius autem*

A *tem martyrio in Phrygia ad diem* XXIV *Martii diſputatur. Forſan alii Orientales ejuſdem nominis Sancti delaceps in Opere noſtro illuſtraadi erunt, ad quorum aliquem hæ reliquiæ Lætienſes Conſtantinopoli acceptæ probabilius pertinere videntur. Attamen Sauſſayus in ſuo Martyrologio Gallicano ad hanc diem de eiſdem reliquiis Lætienſibus meminit, eaſque S. Agapito Præneſtino ſic adſcribit:* Eodem die in Lætienſi cœnobio ad Helpiam fluvium haud procul ab Avenna, oppido Hannoniæ, veneratio reliquiarum ſancti Agapiti martyris, annn ætatis quinto decimo Prænefte pro fidei conſtantia juſſu Aureliani imperatoris diris cruciatibus necati. *Mihi ſufficit, hæc eſſe vera alicujus Sancti eſſa, ut ea frequentibus miraculis ac beneficiis abunde demonſtratur.*

a1 *Neſcio, quales aut quantas* S. Agapiti *Præneſtini reliquias ſibi vindicent Ecclediſtini Cremifanenſes in Auſtria ſuperiore, inter quos Simon Retteapacherus in Annalibus hujus monaſterii lib.* 1 *cap.* 20 *tradit ſequentia:* Copioſis vectigalibus beneficio principum affluebat monaſterium, religioſa diſciplina magis in dies ac magis efflorescebar, enm ſummus Pontifex Adrisnus primus ſacro etiam theſauro locum exornavit, miſſis ſanctiſſimi martyris Agapiti mortalibus exuviis, ne quidquam ſplendori sut pietati deeſſet. Thaſſilonis id precibus dederit, an Caroli Magni amicitiæ, incompertum: antiqua enim monumenta ſilent. Crediderim tamen, eo munere Thaſſilonem ad ſimilia liberalitatis officia provocatum. Corpus hnc illatum eſſe, non tam priſca traditione, qnam miraculis aſſertum; firmantibus inſuper vetuſtiſſimis imperatoris Arnulphi tabulis ante ſeptingentos octoginta quatnor annos ſcriptis, licet translationis hiſtoriam ob crebra incendia & monaſterii ruinam dudum periiſſe conqueratur Bernardus Noricus. Res geſtas ſancti Martyris toto orbe celeberrimi paucis deſcribere, ab inſtituto meo non alienum duxi. *Tum ſatis fuſe narrat Acta S.* Agspiti, *qualia nos inferius huic Commentario prævio ſubjungemus.*

Cremifanenſes in Auſtria

B

a2 *Dëinde Rettenpacherus, narrato ſancti Athletæ martyrio, hæc ad rem noſtram ſubdit:* Sacrum ejus corpus a Chriſtianis noctu ſublatum ad primum ab urbe Prænestina lapidem, recenti ſarcophago incluſum, debito honore conditum eſt. Inde poſt quinque demum ſecula in Noricum avectum, Adriano volente, veluti beneficum quoddam ſidus illuxit, & pluribus prodigiis in eccleſia noſtra claruit; e quibus pauca fidelium devotioni & tanti Pstroni venerationi angendæ ſubnecto. *Audit, hic ubique nominari corpus, quod ea Italia in Auſtriam avectum fuerit; ſed uſitata phraſi partem pro toto intellige ſecundum ea, quæ Gabriel Buccelinus in Sacrario Benedictino, quod Menologio ſuo addidit, die* XVIII *Auguſti de reliquiis ejuſdem ſancti Martyris ſcribit in hunc modum:* Habentur inſignes glorioſiſſimi hujus Triumphatoris reliquiæ Lætiis; corporis præcipuæ partes S. Agapiti in monaſterio S. Agapiti Cremiphanenſi. *Hinc vides, corpus pro partibus corporis accipiendum eſſe. Quænam vero ſint hæ præcipuæ partes, hactenus ignoro. Quare Cremifanenſes poterunt has diſſicultas explicare, & contendere cum aliis eccleſiis, quæ corpore ejuſdem* S. Agapiti, *aut præcipuis illius partibus gloriantur. Præterea ea antiquis inſtrumentis oſtendant, has inſignes ſuas reliquias ad* S. Agspitum *Præneſtinum certo pertinere.*

praecipuas corporis partes, Roma delatas

C

a3 *Nos interim referemus promiſſa hujus ſancti Martyris miracula, quæ Rettenpacherus ex veteri manuſcripto ibidem ita ſubnectit:* Anno MCCLXX mulier quædam munus, quod in ſacello ad aram divæ Virginis, ſub qua lipſana glorioſi Martyris repoſita erant, transista illuc ab Henrico abbate anno Domini MCCXXXII, eum novam fabriesm moliretur, veteri ruinam minanto, offerre ex voto decreverat, mutata mente, ſibi reſervare ſtatuerat. Sed cum domnitionem pararet, repente occulta vi gradum ſiſtere coacta eſt. Nec prius abire licuit, qnam facti pœnitens, munera ad altare relicto, ſe voto & culpa exſolvit.

AUCT. G. C. & miracula celebres venerantur.

Cæca mnlier eum meritis & ſuffragiis ſancti Agapiti ſanitstem recuperaſſet, nec debitas gratias egiſſet, nſum oculorum rurſus amiſit. Pœnitudine ducta, & ingratitudinis vitio expiato, reddito viſu, iteratam opem ſenſit.

Cirea annnm milleſimnm rrecenteſimnm monachus hujus loci, Lentoldus nomine, tabulam, ſcripta profana & carmina irreligioſa continentem, in ara divi Martyris reliquerat, & epiſtolam lecturus deſcenderat, cum cæcitate improviſa percuſſus eſt. Delicti memor, poſtquam tabulsm removit, viſum recepit.

Cæcus aliquis, cum plnrima ſanctorum Martyrum templa inviſiſſet, ac ſuffrsgia ſrnſtra expetiiſſet, ad lipſana patroni noſtri Agspiti dednctus, ſpectante & exultante plebe, clariſſime omnia contuitns, & gratiſſimo oculnrum uſu dnnatus abivit. E

Presbyter de Walpurga omninm membrorum nſficio deſtitutus, cum audiſſet, crebra miracula patrari a ſanctn Agspito, ſe hnc deferri juſſit: & primo quidem adventu perſecte curatus non eſt; magnum tamen dolorum lenimen ſenſit. Viſu an ſomno admonitus, ut rediret, præcepto impleto, integram ſanitatem recuperavit.

Præmemorstus monachus Leutoldus ætate jam provectior, oculi defluvio ira laboraro cœpit, nt metueret, ne penitus viſu privarerur. Ad auxilium igitur cælorum Reginæ ae beati Agapiti confugit, eorumque pstrocinium tamdiu exambiit, uſque dum convaleſceret.

Cuſtos noſtræ eccleſiæ noctu ſacellum divæ Virginis ingreſſus, ante aram, ingentem puerorum turbam conſpexit facibus prælucentium & candenti veſte indutorum. Viſu territus, monachum non procul inde cubantem accerſivit: qui nbi advenit, lucem quaquaverſum fuſam oculis mirabundus uſurpavit; cæleſtes vero genios intneri non potuit. Sed lumen vidiſſe ſuffecit ad rei geſtæ teſtimonium. *Hæc de quibuſdam* S. Agapiti *reliquiis ac miraculis dicta ſufficiant: nnac enim duplex ſacri capitis translatio examinanda aat potius referenda eſt.* F

§ III.

Caput ejuſdem ſancti Martyris Veſontione in Burgundia, & Corneti in Hetruria conſervari dicitur.

Quomodo Corneti & Veſontione ſervetur caput S. Agapiti.

JAm aliquoties laudatus illuſtriſſimus Suareſius in Præneſte ſua antiqua lib. 2. *cap.* 3 *atramque ſacri hujus capitis translationem memorat his verbis:* Sacris oſſibus ſancti Agapiti delatum honorem in ipſis Eccleſiæ incunabulis neminem latere poteſt: illius etenim caput Præneſte aſporratnm ſuit, miſſumque Theodoſio imperatori Biſuntium ſeu Veſontionem (ea in Gallia metropolis eſt Sequanorum, quos Burgundos nunc vocant).

AUCT. G. C. vocant) ageote Galla Placidia Valentiniaoi Auguſti tertii matre , ſaoctuſque Celidonius archiepiſcopus Biſuntinus XV in medio choro ſuperioris eccleſiæ ſancti Stephani (cœmeterium archiepiſcoporum dicitur) erecto ibi altari & grandibus advolutis ſaxis lipſana ſeu pigoora veneranda recondidit. Diu poſt ioventum caput ſancti Agapiti ab Hugone atchiepiſcopo die XX Aprilis, qua & colitur ibidem, atque a ſaocto Leone Papa intra majus altare, ſaocti Agapiti oomioe inſigne, ſuit repoſitum. Waltherus profecto ſeu Galtherus XLVII archiepiſcopus ope ſancti Agapiti mirabilitet curatus legitur ..... Joannem tamen de Vitelleuſibus Cornetanum, pattiarcham Alexaodrinum, everſa Prænefte, caput ſaocti Agapiti tranſtuliſſe io patriam, donaſſeque ibi ſodalitio ſeu Conveotui Patrum Fraociſcanorum aſſeritur in epigraphe ſigni argeutei ſeu thecæ anno MCDXXXV Ipſe Julius ſecundus Pontifex Maximus caput illud excuſo ad vivam effigiem argento recluſit, & veoiam largitus eſt anoo MDIII.

25 *Si ex hoc eruditiſſimo præſule quæras*, qui *illuſtriſſimus Suavejus explorat*, fieri poſſit, ut ſancti Agapiti caput & Biſuntii apud Sequanos & Coroeti apud Ethruſcos exſtet atque colatur, *proxime citato cap. 5 reſpondet*, B ſynooymia multos fuiſſe deceptos; ad hæc variis in locis non integra corpora ſen capita Sanctorum loveoiri, ſed partes eorumdem corporum atqoe capitum diviſas atque diſtributas, & a parte totum denominari. *Reſponſionem ſuam inter alia declarat hoc exemplo :* Nonoe caput ſancti Joanois Baptiſtæ, *inquit*, Romæ in ſancti Silveſtri mooaſterio delatum e Conſtantinopoli; Angeliaci in Galliis Alexandria ttanslatum, Auguſtæ Prætoriæ io finibus Subalpioorum, Lugduni, Ambiaoique anno MCCVI a Walooe depoſitum eſſe dicitur, cum pars craoii miſſa ab imperatore Covronymo ad Pipinum regem Francorum Angeliaci, Romæ in Saocti Silveſtri pars alteta cranii, Auguſtæ Prætoriæ mentum ſeu maxilla, ejus pars Lugduni, alia itidem Seſti io Calabria; facies vero, excepto mento ſuperiori, uſque ad partem frontis Ambiani aſſerventur? Eodemque modo ſaocti Agapiti capitis ſeu reliquiarum pars Cotnesi, pars alteta capitis Biſuotii, altera reliquiarum in Lætienſi cœuobio, alteta Romæ in ſanctæ Mariæ Conſolatricis eaſtare jure definietur. C Joannes de Vitellenſibus Cornetum iovexerat (diruta Prænefte) pretioſa iſta ceimelia: ſed ioſtaurata Prænefte præſtantiſſimus heros & emioeotiſſimus S. R. E. Cardinalis & epiſcopus Prænoeſtinus Marcus Aotonius Columna cranii partem revexit. *Si Veſontionenſes & Cornetani vel Prænestini non ſint conteati parte ſacri iſtius capitis, ipſi inter ſe proſequantur litem, quæ tantum ex accurata reliquiarum illarum inſpectione vel fideli earumdem deſcriptione decidi poteſt.*

Nec ex anſt. e ſeculi XI refriuit. LECT. I. 26 *Interea curioſo lectori exhibebimus veterem Biſuntinæ translationis ac Inventionis hiſtoriam, ab auctore ſeculi undecimi conſcriptam, quam Chiffletius noſter olim ad nos officioſe miſit. Ea excerpta eſt ex Veſontionenſi ſanctorum Joannis & Stephani Legendario, ubi in novem Lectiones diviſa ſe ſonat:* Poſtquam omnipoteus Deus, Chriſtiana religione eteſceota, glebam martyris ſui Agapiti humili lo loco jacentem, glotioſius voluit collocari, & hia, qui in domo ſua eraot fideles, hujus ſancti corporis pretioſum theſaurum voluit revelati; Præoeſtiaus Clerus cum populo ſecundum præceptum Romaoi Papæ ad locum ab orbe milliario, ubi jacebat, devotiſſime pergentes, ejuſque ſarcophagum cum omni reverentia aperientes, ad urbem cum crucibus D & vexillis omnique decore laudes Deo canentes reportarunt, ibique veneraoda ejus membra honorifice collocaruot.

27 Per idem vero tempus Theodoſii Miooris LECT. II. *ſub imperio Theodoſii junioris. Peregrinatio* imperio populus tegebatur Romanus: cui, cum eſſet Chriſtianæ religionis cultor perfectiſſimus, ofteoſum divioa in viſione fuerat, quod beati protomartyris Stephani brachium, quod Joanoes Hieroſolymitanus patriatcha, rogatus ab ejus anteceſſore imperatore Hooorio, Romam traoſmiſerat, & quod eum omoi deſiderio & honoro idem Theodoſius peoes ſe retiocbat, illud Chryſopolim civitatem, quæ nunc Biſuntica dicitur, transmittere habebat. Hæc vero civitas io partibus LECT III. Galliæ regio cultu & ſui ſitus pulcbritudine, nativo quoque noo maoufacto muoimine videbatur ceteris civitatibus præcellere; de laude cujus melius filere exiſtimo, quam parum dicere; & tempus nos admonet ad alia feſtioare: in hac ſiquidem civitate in honote ſaocti Stephani eccleſia dedicata fuerat, quam piiſſimus rerum omnium Conditor, ut ounc patet, ample meritis Sanctorum ſuorum ſublimari decreverat, quamque longe do- E nis & muneribus mater Conſtantioi regioa Heleoa ditaverat, excepto quod ipſius beatiſſimi Ptotomartyris reliquias de corpore non habebat. Im- LECT. IV. perator igitur divinæ viſioni piiſſime aoouens, & ſuper ſancti brachii munus alia pretioſiſſima munera addens, traoſmiſit Chryſopolim domni Stephaoi brachium, & cum eo Domini & Salvatoris noſtri cingulum, de veſtimenti ejus etiam fimbriis, nec non pectinem beatiſſimæ Mariæ ſemper Virginis, ejuſque aliquaotulum de capillis; ſaoctorum qooque corpora martytum integra Yſidori & Epiphanii: ſed inſuper caput, de quo ouoc agimus, beatiſſimi Agapiti martyris. De ceteris itaque reliquiis, quo locorum ſiot cooditæ, ad præſena dieere ſuperſedemus: continet enim hoc de advento reliquiarum atque mitaculorum ſancti Stephaoi libet editus. De capite veto ſancti Agapiti agam.

28 Caput itaque a veoerabili Celidonio arebi- LECT. V. *delatum eſſe caput ejuſdem Martyris,* epiſcopo, qui tunc civitati præerat, in eccleſia præfata, in medio ſcilicet choro, ſuit recoodi- tum: ſuper quod altare quatuor columois argeoteis ſuſteotatum, decentiſſime fuerat ædificatom. Verum quia memoriæ litteris ita traditum ooo fuetat, niſi quaotum quorumdam relatio non fatis firma ſuggerebat, pretioſiſſimum munus longo tempore latuerat: ſed mitaculis, quæ per ejus meritum Domious faciebat, cuoctis circumquaque maneotibus virtus divioa innotuerat: præſtabator oamque ibi cæcis viſus, ſurdis auditus, claudis greſſus, loquela mutis, mundatio leproſis; ſalutem deoique ſe petentibus Martyr tuebatur, vulneribus medebatur, moebi diverſi generis ab ipſo pellebaniut. Sic cooctis repertis partibus medicioæ de toco oon erat dubitandum io Martyre. Unde cum ejus miraculorum multitudo occurrat permaxima, quæ partim ab incolis civitatis ſunt viſa & audita, partim vero illuſtrium ſenum virorum relatione credita; unum, quod noſtris factum conſtat, quodque ad ipſius ore venarandi Waltherii archiepiſcopi ſæpe audivimus, particulariter huic ooſtro opuſculo inſerere oppottunum duximus.

29 Erat enim hic vir ſimplicitate admodum LECT. VI. *qui diu poſt Waltherio præſuli aegro apparuit, ei ſanitatem reddidit,* præditus, virtute patieotiæ præmunitus, humilitate magnificus, caritate conſpicuus; quem corporis oatura iofirma & imbecillis quodam tempore & accideotibus ita ioſecit, adeo omnibus modis

A dis febribus (nt ipſe ſolitus eret referre) ægrotevit, quod cibi potnſque uſum nmnino emiſeset, vix laſſeſcente ſpiritu enhelabet. Hnic vero cum nulle medicorum ope ſubventum eſſet, cumque ſibi decſſe humanum euxilium præſenſiſſet, ſtatuit divinnm quærere, & ed medicnrum potiſſimum Chriſtum cnnfugere: ad eltare namque beati Agapiti ſe defetri præcepit, ſpe & fide roboretus acceſſit, Chriſti Martyri, qnetenus ſibi apud Dominum ſubveniret, corde & enimo ſupplicavit. O mire Dei clementie, mira potentie, quæ numqnem deeſt credentibus! Ipſe nemque Omnipotens, qui beeto Petrn, ut ſolveret eum de carcere, angelum ſuum miſit, ſemulum ſuum & mertyrem Agepitum, pro hoc ægrotn orentem, copinſe eudivit, & eumdem Chriſtus ed ſolvenda ejus infirmitatis vincula de ſupernis ſe-

LECT. VII. dibus adeſſe cnnſtitnit. Viſus eſt enim beetus Agapitus in ſimilitudinem eendentis pueri ſancti edeſſe, & ſignn Cnncis manu propria ſibi benedicere, ec eo modn ſelutere entidntum ſuggerere: Surge, inqnit, Waltheti, de ſoſpitere ſeeurus,

B de ſenitate certiſſimus, de viſione lætiſſimns: nihil dnbites, nibil hæſites, qnie ecce ſanus factus es. Qnæ vnx certe ite præſulem nnſtrum ſanum seddidit, ecſi nullum infirmitetis dnlnrem umquem pertulerit. Ceteris trenſenctis mnltorum annorum curriculis, cum jem eccleſie nimiæ exiſteret vetuſtetis, & cnm fere ſnlntis murorum compagibus pateſceret ruinis, Weltherius ſcilicet beetæ memoriæ archiepiſcopus, cujus ſupra memnriam habuimus, cœpit ædificare eliam emplinris magnitudinis, infre ambitum ſuum priosem eccleſiam muris inter ſe diſtentibus nnn nimiu ſpetin continentis; qui, quod conceperet mente, non implevit: ſtetim enim naturæ concedens, in Domino quievit.

LECT. VIII. *& cujus ſucceſſor Hugo* 30 Hnic vero ſucceſſit Hngo erchiepiſcopus, vir pcr nmnie ſtrenuiſſimus, qui eum genere exiſteret nobiliſſimus, nnbilinr ſtuduit videri ectu & moribus: nem civitas eo tempore paſtorum tam negligentia quam imbecillitere in laicorum principum confederat poteſtate. Clerus vero nulln eultu, eulla religinne enitebat. Tante paſſim (at temere prn libitu quiſque vivebat) clades ignevieque eos invaſeret. Sed vit egregius & civitatem e tyrannnrnm ſeucibus ſue induſtria eripuit

C clerum eultn & hebitu enmpoſuit, litteris diverſa per luee erudiit, vivere religioſe edocuit; plura entem, quæ, egente diſcordie inter epiſcopos & ptincipes, amiſeret, eiviteti reſtituit. Telnnium & monetam, quæ plurimum eſſent decori civitatibus, deleta reſteurevit, & reſteurete in uſus neceſſetios prudenter diſtribuit: monetem enim, quam brechii domini protn-mertyris Stephani inſigniveret, ita diviſit, nt duæ partes ufibns erchipræſulis, tertie vero Canonicis deſetviret beeti Euangeliſtæ Jnannis: telunii itidem duas ad uſus archiepiſcnpi deſtinavit: tertiam proinde congregatinni beetæ Mariæ Dei Genetricis Peulique Apnſtoli conceſſit, quam ipſe funditus deſtrudam reſtituit; quem locum eb integro ædificevit, quem nrnamentis pro poſſe eccleſiaſticis honorevit, quem adeo quidem in vite dilexit, ut ſepultutæ ſuæ ibi domicilium elegerit.

LECT. IX. *eædem reliquias abſconditas invenit,* 31 Civitetem denique tente anctoritete præmunivit, tum a Pepa privilegiis tum eb impesetore præceptis, ut nulle ulterius in ee dominetś præſumet perſona laicalis. Bnna etiem ad victum erchipræſulis pertineetia, bone item congregationum inibi degentium pet ſe diviſa, tam ee quæ ipſe contulit, quam ea, quæ reperit, & omnia

AUCT. G. C. præſidio confirmevit; quetenus eadem firmitate permaneant incnnvulſa, quia ſunt pcr menum Pepæ ſeu imperatnrum præceptis atque privilegiis rnborata; eeclefiem vern domni proto-martyris Stephani, cujus eſt tnta epiſcnpatus poſſeſſin enjuſque vivit ec ſubſiſtit pnſt Denm tnta civitas patrocinin, quem ejus anteceſſnr Waltherius, ut ſupre retulimns, inceperet, hane non ſolum meteriali opere informevit, ſed & clericia bene mosetis & litteris eruditis ſublimavit; congregationem omnino, qnæ deciderat, reſtituit; beneficiis ſnis & patrimouiis adauxit, ornamentis eureis & argenteis, cepis dorſalibns, libris etiam libere & egregie decorevit: nfficines deniqne, quas ed uſum Fratrum neceſſerias recognnverat, enrioſe ædificavit. Hic entem cum inſeriorem eccleſiem novæ eccleſiæ, ut ſupra dictum eſt, embitu eircumdetam juberet deſtrui, quæ jem præ nimia vetuſtate nutebat, & eltere ſenčti Agapitį in medin choro ſitum, nt prælibavimus, quibuſdam ruinis ſupervenientibns fractum vidit, ſolieite de theſauro ibi abſcoeditn, nt ſola ferebat npinin, seqnifivit. Lapis iteque ſub altari poſitus, eo jubente, megna vi hominum (erat enim non minimæ quantitetis) erigitur ſic, ut nnndum caput

E ſancti Mertyris, quod quærebant, seperiretur. Unde non mediocriter erchiepiſcopus ceterique ei aſſiſtentes contriſtantur: putabat nemque præſul, quod e ſenibus eudierát, ſe ſtruſtra eredidiſſe, ſtruſtra etiam martyris reliqnias ibi eoluiſſe. Secundus denique lapis mitæ magnitudinis elevetur; nondnm temen ulla reliquiarum veſtigie cnnſpieentur. Tertio nempe elevato, epud quos jam veneret deſperetio, o qnelis & quente ſacta eſt exultetin! Inventum eſt enim din deſideratum, repertum eſt diu quæſitum, pateſadum eſt occultetum, certum factum eſt dubitetum: geudium quippe ec iæ titiam non minimam capnt beetiſſimi Martyris Agapiti, dum cernebatur, ingerebat, quod tantnm ente mireenlis & virtutibus coruſcebet. Dregma, quæ perdite fuerat, reperte vicinia congaudebat. Sancto reperto capite, quod lnnge occultatum fuerat, omnis civitas trinmphabat. Nec minus erat elern & pnpuln ſuper reperto eepite geudium, qnem ſi tntum in præſentie eesnerent beatum Agapitum. Inventum eſt eutem

F ceput beatiſſimi Agapiti mertyris XII Kalendas Maii, & in eepſa eburnea nnn pervi pretii e dominn Hugone præfatn archiepiſcopn reconditum ſicque ie ſumme veneratinne tam clero quam populn diu habitum, dnnec a domino Pepe Lenne in eltare ſenčti Stephani cum brechio ejuſdem pnto-mertyris de dedicetionis ejuſdem eccleſiæ ſnic compoſitum. *Hæc prolatior narratio in Breviario Biſuntino anni* 1590 *ad diem* XX *Aprilis contracta eſt, & cribus Lectionibus propriis abſolvitur. Porro ad illam nunc pauca obiter obſervabo.*

cujus tranſlationis inventionis tempora nescimus quo aſſignare.

32 *Imprimis ex hac hiſtoria præterpropter colligi poteſt ætas auctoris, qui eam conſcripſit: nam in fine Lectionis quintæ aſſerit, ſeſe ex ore ipſius VValtheri præſulis accepiſſe prodigioſum beneficium, quod* S. Agapitus *ei apparens præſtiterat. Hinc ſequitur, ſcriptorem illum anonymum ante mediam ſeculi undecimi floruiſſe, cum VValtherus vel VValtherius ille ante annum* 1032 *moviens cathedram Veſontionenſem reliquerit, ut apud Joannem Jacobum Chifletium in ſua Veſontione part.* 2 *pag.* 194 *videre eſt. Quo autem tempore caput* S. Agapiti, *quod Hugo præſul Biſuntinus feliciter invenerat, ab ipſo Leone IX Pontifice in altari S. Stephani collocatum fuerit, docet laudatus Chifletius part.* 2 *ſuæ Veſontionis pag.* 205

AUCT. G. C. *pag.* 205, *ubi ex antiqua tabula refert diploma, cujus hoc eſt exordium:* Anno ab Incarnatione Domini milleſimo quadrageſimo octavo, quinto Nonas Octobris, conſecratum eſt altare ſancti Stephani a domino Leone IX Papa, in honore Dominicæ Aſcenſionis, & ſanctiſſimæ Dei Genitricis ſemper Virginis Mariæ, & beati protomartyris Stephani, & S. Joannis Evangeliſtæ & beatorum Martyrum Vincentii, Agapiti, (cujus caput cum majore oſſe brachii S. Stephani, & duobus oodis de ſpina ſancti Vincentii ab ipſo Papa infra idem altare eſt reconditum) coram epiſcopis & abbatibus, & caſatis & populo, qui infinitus coovenerat *&c. Quandonam vero ſacrum iſtud caput primo Veſontionem delatum fuerit, utcumque erui poteſt ex epiſcopatu Celidonii præſulis Biſuntini & imperio Theodoſii Junioris, de quibus proxime citatum Chifletium part.* 2 *Veſontionis pag.* 98 *& ſequentibus conſule. Cum jam utraque S.* Agapiti *Acta Commentario prævio & Annotatis utcumque dilucidata eſſent, P. Ignatius Pinius, alibi in Opere noſtro propter obſequia ſæpe laudatus, Roma officioſe ad nos miſit aliud Actorum apographum,* B *quod ex codice Vaticano deſumptum eſt. Sed poſtquam illud cum exemplari noſtro Burgundico contuliſſemus, unum alteri fere prorſus ſimile invenimus; ita ut neque in Commentario neque in Annotatis propterea quidquam mutandum eſſe cenſuerimus. Nihil ergo jam ſupereſt, niſi ut duo diverſa & ſuperius promiſſa* S. Agapiti *Acta prælo ſubjicianus, & conſuetis explicationibus illuſtremus.*

A C T A

auctore ignoto

Ex tomo 147 *Mſ. bibliothecæ Caſſinenſis, litteris Longobardicis exarato, ut in margine apographi noſtri notabatur.* C

PROLOGUS.

Auctor anonymus poſt prologum narrat

GLorioſas & laudabiles Sanctorum Martyrum victorias, quas pro Chriſti Domini & redemptoris noſtri geſſerunt amore, tactus prædicatione mundi reſultant, atque omnium gentium linguæ collaudant; & valde inutilis deprehenditur, qui ante eorum non cupiat imitari exempla, vel amore non accendatur cæleſti, quando, etſi deſit truculentus perſecutoris gladius, non tamen deeſt inceotor malorum diabolus, qui vitiorum tædas ſuccendat; qui & ſervorum Dei, ſi non coinquinat vitam, palmam victoriæ miniſtrat invitus. Cum ergo Sanctorum Martyrum pugnæ contra antiqui humani generis inimicum ad memoriam adducuntur, ioardeſcat animus ad amorem civium ſupernorum, ut ſaltem amando cæleſtis vitæ dulcedine ſaginemur; ſi nondum valemus experiri guſtando. Non enim martyris, fluctus * deerit, ſi ad ſpiritalis agonem vitæ erectus animus elevetur; ait enim Apoſtolus: Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Sed cur iſta prælibavimus, ſequentis lectionis ſtilus percurrat. Igitur ſicut pro omnibus provinciarum terminis ac regionibus ab hiſtoriographis Italiæ præfertur poſitio; ita præclaros & cœlibes viros conſtat in ea virtutum culmine præſulliſſe, ex quo ſanctorum Apoſtolorum doctrina uſquequaque refulſit; ex quorum collegio venerabilis vir Agapitus, velut cælitus jubar emiſſus enituit, D

* *forte* fructus.

CAPUT I.

Sancti patria, educatio, intrepida fidei Chriſtianæ profeſſio, & inconcuſſa inter blanditias, tormenta ac minas conſtantia.

HIc igitur in urbe Roma ex nobili genere ortus, in Prænestina urbe *a*, quæ Valeriæ interiacet provinciæ, ſub religionis habitu monachicam *b* duxit vitam. Namque ex eo tempore, quo propriam patriam opeſque reliquit paternas, in prædicta urbe adhæſit cuidam religioſo viro nomine Porphyrio *c*, qui eum a puero nutriens elementis litterarum non mediocriter inſtruxit, ac ſpiritualibus documentis fecit eum pleniſſime eſſe capacem. Qui cum ætatis ſuæ quintum decimum peragereet annum, cœpit totis viribus ad vitam anhelare perpetuam, ita ut deſideraret magis mori pro Chriſto, quam præſentis vitæ favoribus extolli. E *quando S. Agapitus Præneſte vixerit,* *a* *b* *c*

ac deſiderio martyrii flagraſſe,

2 Sed præfatus Vir Dei, qui illum exceperat nutriendum, cum ejus cognoviſſent animum ultro ſe velle ad martyrii certamen acciogere, compeſcebat eum, ne ad tam immenſum opus importune ſe conaretur ingerere, oe fidei ſuæ ſtabilimentum jacturam aliquam pateretur. Aiebat enim ad eum: Intra ſecreta tui pectoris ſatorem omnium bonorum Chriſtum reconde, &, cum clamaverit, veni. Sed Dominus, qui eum inter adoptionis filios jam cohæredem deſtinaverat affuturum, non paſſus eſt eum diu infructuoſo ſilentio tegi, neque lucernam, quæ hactenus ſub modio latuerat, voluit occultari: ſed ſupra candelabrum eam conſtituens, fecit lucere omnibus qui in domo ejus ſunt. F

ultro ejusdem animum reprehuderit.

3 Per idem denique tempus egreſſus Roma quidam nomine Antiochus *d*, qui tyrannico more nomen ſibi reginm uſurpabat, & multos Chriſtianorum diverſis pro Chriſti nomine excruciaverat pœnis, venit in partes Valeriæ, cœpitque velut canis rabidus quemque fidelium morſibus attrectare. Cui occurrens beatiſſimus Chriſti martyr Agapitus hujuſcemodi convicio increpabat eum dicens: Sceleratiſſime & flagitioſiſſime omnium, cur non deſinis Sanctus Dei perſequi, & duris eos vexare cruciatibus, qui pro ſalute & ſtatu reipublicæ omniumque populorum non ceſſant aſſidnis Deum precibus exorare? Ad hanc vocem commotus rex Antiochus juſſit eum comprehendi, & ad ſuum perduci tribunal. Cui & dixit: Cujus auctoritatis eſſe probaris, ut majeſtatem principum non ſolum non verearis; ſed etiam ad publicam injuriam non paveſcas contumelioſis nobis vocibus inſultare? Beatus Agapitus reſpondit: Auctoritas mea in Dei mei virtute conſiſtit, qui mihi eſt murus inexpugnabilis & arma ſalutis.

Antiochus

A tiochus dixit: Eſtne tibi alius Deus præter quos nos colimus, & omnis adorat dignitas magnatorum? S. Agapitus reſpondit: Numquid Jovis *e* aut Saturnus, vel cetera nomina dæmonum tibi dii eſſe videntur, cum fuerint homines immaniſſimis ſceleribus polluti, quorum effigies ex ære vel auro ornatis & colitis ad injuriam Dei magni?

e Iovis

& iotrepido profeſſus fuerit

4 Videns Antiochus taotam in puero conſtantiam, admirans ait: Cujus cooditionis ſis, aut ex quo genere, vel unde huc adveneris, noſſe deſidero. Sanctus Dei martyr Agapitus reſpondit: Si patriam quæris, Romanus ſum, ex præclaro geoere ortus; nutritus vero ſive eruditus a cunabulis io ſancta Eccleſia, quæ eſt mater omnium Catholicorum. Antiochus dixit: Ut video Chriſtiani te ſuis artibus imbuerunt, ut oec principes verearis, nec divinis numinibus ſacras velis exhibere cerimooias. S. Agapitus reſpondit: Dic dæmonas, & non deos: nam ex eorum ſimulaeris reſpooſa vobis dantur ad decipiendas animas, ut, cum ab eis decepti fueritis, tamdiu vos delndant oſque dum vos miſeros perditoſque ſecum ad ioferna perducant. Antiochus dixit: Meas injurias

B uſque nunc philoſophando diſtuli: nam deorum meorum blaſphemias patienter ferre non potero. Subridens B. Agapitus reſpondit: Quis inter te deoſque tuos præſtantior eſſe probatur? Nam cum to eos deſendere conaris, impotentes & eſſeminatos illos eſſe dæmonſtras, qoi, ut non lædantur, a vobis illi magis expetunt vindicari.

fidem Chriſti adnuit,

5 Dum hæc agereotur extitit quidam ex ſatellitibus regis, qui diceret: Domioe rex, iſtum ſacrilegum & contumacem verbis exſuperare non poteris, ſi ſermonum ejus ambagibus toæ clemeatiæ aceommodaveris aures. Sed examina eum de præſumptionis ſuæ audacia, & opes patrimooiorum ſuorum, quas huc a Roma veniens attulit, magis exquire, ne, uode augmentari res publica debuit, minoretur. Aodieus hæc rex Antiochus dixit ad B. Agapitum: Cujus rei cauſa hoc adveniſti? S. Agapitus reſpondit: Chriſtus me miſit prædicare & conteſtari omnes, qui vobis conſentiuot, ut reſipiſcat a laqueo diaboli, & a doctrinis dæmoniorum, quibus eorum animas captivatis, & agant pœnitentiam ſuper delictis ſuis confitendo Dominum Jeſum Chriſtum, ne cum ipſo diabolo demergantur io profundum ioferoi.

C Antiochus dixit: Chriſtus veſter, cum iſta ſuperſtitioſa & inania docere vellet, a gente ſua comprehenſus, patibulo crucis affixus interiit. Ad hæc B. Agapitus reſpondit: Obmuteſce diabole, & noli hanc blaſphemiam auribus meis inſerre, quooiam mortem, quam ille pro nobis pertulit, vita noſtra eſt, ac de ligno crucis excluſit mortem, quam ſibi homo deceptus a diabolo acquiſivit; uam quod tu cootumelias putas, redemptio ſuit mundi, non pœna peccati. Antiochus dixit: Quæcumque blaſphemo ore ingeſſeris, pœnæ acerrimæ nleiſceotur. Dic tantum, antequam ad tormenta veoias: Ubi ſunt theſauri, quos, diſtracto proprio patrimooio, huc attuliſti? S. Agapitus reſpondit: Opes patrimooii mei, quas a me ardenti animo requiris, in Chriſti mei theſauro repoſitæ ſervaotur, ubi furea noo appropiant, nec ſuraotor.

ad quam deſerendam invitatus.

6 Aotiochus dixit: Video quidem annos tuos oecdum ad maturam veniſſe ætatem, & ideo iſta fabuloſa & inutilia commenta argumeotoſe aſtipularis; ſed revoca animum tuum ad conſilium, & profutura tibi provide. S. Agapitus reſpondit: Tu provide tibi, miſer, qui neſcis aliam eſſe vitam, & tantum in præſenti & traoſitoria felicitate con-

gaudes, qoæ io triſtitia inchoat, & in triſtitia fioAUCT. IGNOTO.
tur, quam ſequontur æterna tormenta numquam finienda: nam cordis mei conſilium in vera ſapientia, quæ Chriſtus eſt, a cunabulis fundatum conſiſtit, ita ut nulla impugnatione malignorum ſpirituum coocoti poſſit. Et ideo tortores veſtros non timeo, qoia quanto amplius contra me fuerint exagitati, eo magis Dei mei virtute exſuperati evaneſcunt. Antiochus dixit: jam diu eſt, quod tuam inſaniam blaſphemantem patienter ſuſtinui. Unde moneo te, ut eligas unum e duobus, quod tibi conſultius eſſe perpſexeris. Aut theſauros, quos abſconditos apud te eſſe cognovimus, nobis oſtende, & liber abſcede; aut ſacrifica diis immortalibus, ut quietæ vitæ curſu nobiſcum perſrui poſſis, & inter amicos regios computari merearis. Exclamans ad hæc B. Agapitus, iotrepido animo dixit: Inſipiens & amens, theſauri, quos a me iniqua concupiſcentia repetis, ſemel in theſauro Chriſti repoſiti ſunt: cui ſemper intra pectoris mei immolo ſactificium laudis & vota digna reddere non deſiſto. Vos autem & dii veſtri æternis eritis incendiis condemnan- E
di. Sed audi me ſervum Dei, & ad conſilium meum revoca animom toum, & age pœniteotiam de ſanguine Sanctorum, quem effudiſti, ut poſſis evadere æternam damnationem, qua omnes ioiqui puoiendi ſunt.

tormenta, *f* *g*

7 Tum iodignatus rex joſſit mioiſtria, ut cum plumbatis *f* & ſcorpionibus *g* cæderetur, ac ſuper eum præcooia voce elamarent: Sacrifica diis, quibus omnis humaoa dignitas cervices ſuas inflect it. Sanctus vero Agapitus cum cæderetur, oravit ad Dominum & dixit: Gratias ago tibi, Domine pater Domini mei Jeſu Chriſti, qui mihi inter tormenta præbes auxiliom; peto, ot ope miſericordiæ tuæ adjutus non deficiat fides mea, atque de his, qoi mihi aſſiſtnot, mecum participare præmiom martyrii mereaoinr. Eadem hora plus qnam qningenti homines converſi ad Deum confitebaotur Dominum Jeſum Chriſtum; qui ſtatim in loco eodem capitalem ſententiam ſuſceperuot, atque cum palma martyrii ad ſyderea regna migraruot. Jubet deinde rex Antiochus ſanctum Dei Martyrem io horrifico carcere claudi, ac oullo eum conſortio hominum conſoveri, ut loogo jejunio maceratos inedia corporis inte- F
riret. Sed cui lox fuerat terrena denegata, emiſſa ſuper eum cælitus luce gratiſſima, ergaſtulum carceris omoe reſulſit. Aſtanſque ei juvenis quidam vultu decorus, quem flammeus illuſtrabat aſpectus, confortavit eum & dixit: Viriliter age, Agapite: multas enim pro nomioe meo ſuſtioebis preſſuras; ſed noli timere, qoia divina adjutus virtute omnia ſoperabis tormenta. Et hia dictia, ob ocolis ejus elapſus eſt. Tuoc militea, qui cuſtodiebant carcerem, videotes tantum ſplendorem eirca martyrem Chriſti; timore perculſi coofitebantur Domioum Jeſum Chriſtum dicentes; Vere magnus eſt Deus Chriſtianorum, qui talia inter tormeota auxilia præſtat famulis ſuis.

blandiatur.

8 Audiens hæc Antiochus rex juſſit adduci ſanctom Dei Agapitum, cui & dixit: Quid tractaſti circa ſalutem tuam, Agapite? S. Agapitus reſpoodit: Salus mea Chriſtus eſt. Aotiochus dixit: Depone pertinaciam toam, & adora deos viveotes, qnos veros deos eſſe divinitas demonſtravit. S. Agapitus dixit: Iſtos, qoos ru dicis veros deos eſſe, idola ſunt ſine vita & ſine ſenſo, qui oec loqui umquam potueruot nec ſentire, nec de loco aliquo modo ſe movere: hos to deos quo pacto aſſeras, oeſcio. Nam & litteræ ve-

AUCT. IGNOTO.

ſtræ homines illos fuiſſe aſtrount, immaoiſſimis ſceleribus pollotos, atque homicidas & ſiliorum ſuorum comeſtorea *b* eos ſoiſſe commemoraot. Tales ſu ſi deos habere volueris, æterois & indeficieotibus pœnis eris damoandus com eis, obi tibi nollus finis occurret.

b Saturnus filios ſuos devorabat.

9 Tunc aceeſſit qoidam, qui præfecturam illo agebat in rempore, & dixit ad regem: Iovictiſſime rex, cur iſtum contumacem & blaſphematorem deorom noo punis, qui vobis tormeota promiſit æteroa? Reſpiciens sex in B. Agapitum irato aſpectu & ſeriois obtotibus, dixit ad eum: Agapite, ooli coofidere in magicis artibus, quibos te Chriſtiaoi imbuerunt, per quas tormeota viocero putas; ſed oega Chriſtum Deum eſſe, ut poſſis oobiſcum ooo amittere gaudia vitæ. Nam, per deos, faciam te ad exemplum omoiom viventium variis ioterfici tormentis. S. Agapitus reſpoodit: Sicut poteſtas tua momentanea nihil habet perpetuum, ita & minæ toæ ad oihilum rediguntur; fac, quod facturus es. Tuoc juſſit eum exſpoliari & cathomia *i* cædi: deinde fecit eum io ligoo fortiter tendi & cardis *k* ferreis totum corpus ejus dilacerari, clamantibus carnificibus: Immola diis. Beatus vero Agapitus cum eſſet io tormentis, orabat dicens: Adjutor meus eſto, Domioe, & oe derelioquas me io maoibus ioimicorum meorum, Deus meus.

& minas fortiter contemnit.

i *k*

B

ANNOTATA.

a *Hic audis, ſanctum Puerum in urbe Præneſtina habitaſſe, cum interim alia Acta aſſerant, eum in fine martyrii ſui dumtaxat ad tamdem urbem deductum fuiſſe, ut in Commentario prævio num. 6 monui.*

b *Si ſcriptor Actorum ex radice Græca per monaſticam vel* monachicam vitam *intelligat ſolitariam, aliquo modo explicari poteſt; ſi autem velit, illam fuiſſe vitam monaſticam ſtricte dictam, qualis poſtmodum exorta eſt, eruditi tum hallucinari judicabunt.*

c *Hic ſanctus vir ad diem* 20 *Augaſti in Martyrologio Romano memoratur his verbis:* Romæ beati Porphyrii hominis Dei, qui ſanctum martyrem Agapitum erudivit io fide & doctrina Chriſti. *Suo loco dabuntur ea, quæ de illo ſancti Martyris præceptore inveniri poterunt.*

C

d *Oportet hunc ſcriptorem fuiſſe prorſus imperitum hiſtoriæ Romanæ, cum nemo Antiochus nominetur inter imperatores Romanos, qui nullum regem Romæ imperantem patiebantur. Forſan auctor hunc regem Antiochum commentus eſt ex Antiochiano, qui ſub Aureliano imperatore conſulatum vel præfecturam Urbis adminiſtravit, ut § 1 Commentarii prævii num. 9 & 10 dictum eſt.*

e Jovis *eſt antiquus nominativus pro* Jupiter.

f *Teſte Antonio Gallonio in Opere de cruciatibus ſanctorum Martyrum, quod Antverpiæ anno 1668 impreſſum eſt, cap. 4 pag. 204* erant plumbatæ (ut ſanctorum Martyrum res geſtæ indicant & Prudentius, atque quædam picturæ, quæ hic Romæ inviſuntur) quoddam flagelli genus ex funiculis aut lorir factum, quorum ſummitatibus glandes plumbeæ alligabantur, quo poſtea terga ac collum damnati hominis verberabantur.

g Non ſolum lenibus virgis ſolebant antiqui ſuos delinquentes ac Chriſtianos homines corripere, ſed etiam nodoſis æque æculeatis, quæ quidem proprio nomine SCORPIONES ab D iiſdem vocabantur, *ut laudatus Gallonius ibidem pag. 200 ex Iſidoro probat.*

h *Hic alludit ad fabulam Saturni, qui filios ſuos devoraſſe dicitur.*

i Cathomis, *id eſt, virgis cædi, ut Gallonius in proxime citato Opere pag. 236 & ſequentibus fuſe oſtendit.*

k *Cardi ſunt quaſi ferrei pectines, quibus homines laniantur; ut in recuſo Cangii Gloſſario ad vocem* cardo & carduus *etiam videre eſt.*

CAPUT II.

Diverſa tyranni tentamina ad ſeducendum ſanctum Martyrem, & variæ hujus reſponſiones.

INterea mandat Aoriochus in foro civitatis tribunal ſibi parari, & S. Agapitum ibidem præſentari. Cui & dixit: Sacrificas diis, E ao adhoc permanea in inſaoia tua? S. Agapitus reſpoodit: Ego ſemper ſacrificiom immaculatum offero Deo meo Domino Jeſu Chriſto, qoi mihi dedit corpus & animam: nam inſaoia capitis tui noo te permittit creatorem tuum agooſcere, qoi eolis idola ſurda & muta, & lapidi dicis; Tu me geooiſti. Injuriatum ſe videns Aotiochos, cum nimio furore præcepit ſaoctum Dei Martyrem duci ad templum Apolliois, & joſſit, ut, ſi ei grata libamioa ooo adoleret, acerrimis eum pœois exerociarent. Cum autem duceretur beatiſſimus athleta Chriſti Agapitus, dicebat: Ego dæmoniis non immolo, quia ſcriptum eſt: Omoes dii geotium dæmonia, Deus autem cælos feeit. Et iterum: Confundantor omoes, qui adoraot ſculptilia, & qui gloriantur io ſimulacris ſuis. Audientes hæc, qui ducebaor S. Agapitom, lapidibus tundebaor arterias ejus, & totum corpus ejus cum cardis ferreis lacesaotes reduxerunt eom aote tribuoal regis Antiochi.

Tyrannus conatur S. Agapitum

rs Intuens autem rex B. Agapitum, dixit ad eum: Agapite, cur ſubvertis omnem populum, & ſaditioſis ſoperſtitionibus commovere eos non pertimeſcis, contra decreta principum agens? S. Agapitus reſpoodit: Ex quo cœpiſti loqui, noo fuit ſermo, qui ooo argueret io te ſtoltom & meodacii reum inaniter oblatrantem. Religio etenim Chriſtiaoa ſemper ſeditiooem exhorruit, & concordiam pacis eunctis incorruptam prædicare cuſtodire: ſeditio eoim ſemper ab imperitis ſurrexit, & cum litigioſis & furiis deditis iodefinenter ambolat. Antiochus dixit ad officium *a*: Amovete eum ad equuleum, & totum corpus ejus ungulis diſſipate. Comque hoc factum eſſet, introivit in regem ſæviſſimos dæmoo, & vexare eum cœpit diutiſſime, ita ot putsretor mori. Deiode reſumpto ſpiritu recollegit ſe in palatiom, mandant quæſtiooariis, ut Chriſti Dei martyrem ejus aſpectibus præſeotarent; quem cum eſſet inruirus rex, dixit ad eom: Vidiſti, quomodo lrari ſont mihi dii propter blaſphemiam ruam? S. Agapitus reſpondit: Noo eſt cummonicatio Chriſto ad Belial, luci ad teoebras, & ideo non poreſt ooeere ſervis Dei aliqua læſio dæmonum, oiſi fueriot vitiorum maculis implicati. Io illis autem poteſtatem ſuam exercent, qui Deum oeſciunt ereatorem, & ſimolacrir mutir & ſurdis ſoum exhibent famulatum. Et iode eſt, quod animas eorum lucris obtioeot voluptuoſis. Poſt-

a præſſione fidei Chriſtiana abſterrere.

quam

A quam vero dæmones eorum animas lueruti fuerint, habeut poteſtatem ia eorum corporibus immittere varias iafirmitates, ſicut & in te hacteus dominati ſunt, & dominabuntur ia perpetuum. Sed eora, miſer, pro te, dom tempus eſt pœnitendi, ne tune ineipias velle, cum non potueris. Tempus utique ſeminandi eſt modo; qui modo non feceſit coogruos pœnitentiæ fructus, io illa vita, quæ huic vitæ ſuccedit: meret luctos & gemitus cum dolore & triſtitia, quæ numquam accipiet finem.

& ad cultum deorum cogere.

12 Aotiochus dixit: Ex quo religio veſtra vana & inutilis novam ſectam diſſeminare exorta eſt quæ ſacras deorum cerimoaias coutemptui fecie haberi, ex eo Romanum imperium variis eladibus conſumitur, & ſtatus reipublicæ minoratur. S. Agapitus reſpoudit: Non eſt verum; nam ſi veterum hiſtorias recenſeas, ibi invenies ono die, dum Jovi Olympio thura impooere eotur, pluſquam quingeutas juvenum perſonas ad terras corrueutes interiiſſe. Et, ut Trogi Pompeii *b* hiſtoria refert, Marti vaua vota ſolventes trecenti viri ex flatu draconis una hora ſpiritum exhalaverunt. Ex quo vero Chriſtiana religio Deum verum eœ-

B pit colere, & ejus inſtituta venerari, totum per orbem terrarum pax Chriſti reſultat, & hominum genus, quod per tot millia annorum a paradiſi exulaverat ſede, cæleſti in patria reparatur. Sed ſi momeatanea poteſtas veſtra curat audire, qnæ cauſa ſit, quæ vos obſtinato animo fdeic perſequi Chriſtianos, paucis exponam.

varii ſa-muculis

13 Antiochus dixit: Die quid noſti. S. Agapitus reſpondit: Ex quo divina miſeratio Dei per nnigenitum Filium ſuum perditum genus humanom de exlis viſitare dignatus eſt; coutinuo diabolos per ſatellites ſoos movit ſeditionem in electos ejus, ne eos, qnos reos tenebat diabolus per culpam, amittat per veniam, cum Chriſti nomiaia prædicationem aceeperint. Quoniam ſicut ventus vehemens movet mare, & fluctns ejus intumeſcuat, ſic & diabolus excitat perſecutiooem per miuiſtros ſuos adverſus Sanctos Dei, ne credentes populi per eorum prædicationes aut per eorum exempla ſalvi fiant. Et ut ne hoc pertimeſcereut Sancti, per propheias ſuos Dominus ante prædixit; unde & in pſalmo canitur: Dominus regnavit, iraſcautur populi. Et alius vates canit: Miſiſti ia mare equos tuos turbantes aquas multas, hoc eſt eum Chriſtus mittet prædicatores ſanctos, qui

C vobis annuutient regnum Dei, iraſcimini & inſanitis, noleotes recipere eorum doctrinam ut habeat, nnde vns diabolus reos ad tartara ſecum pertrahat ſemper arſuros.

quas Sanctus ſapienter refellit.

14 Anriochos dixit: Quocumque eoim modo Chriſtus veſter iſta prædixerit futura, vos tamen, & genus veſtrum puniendi ſemper eritis, vel a propriis ſedibus eliminandi, per quos omnes inolevit ſcandalorum conatus, quatenus principes & omnis populus perpetua & tranquilla pace quietis perfrui poſſint. Ad hæc. S. Agapitus: Quod febrientes phranetici fiunt, non eſt culpa medici; ſed vitium eſt ægrotantis. Antiochus dixit: Ad cujus ſimilitudinem hæc propoſuiſti contumax? S. Agapitus reſpondit: Ad veſtram ſupervacuam & inauem gloriam hanc propoſui ratiouem, qui nec Chriſti venerabile nomen recipitis, nec monitis Sanctorum ejus aequieſcitis. Nam abſurdum eſt Chriſto Domino culpam objicere, quod ægrotanti mundo ſubvenerit; ſed magis veſtro languori, ot ita dixerim, doleadum eſt, qui ne ſanitatem recipiatis, ipſi medico injuram irrogatis.

15 Erat itaque univerſus populus miraates in doctrina B. Agapiti, videntes ſapieatiam Dei eſſe in illo. Unde & confuſus elamor populi perſonabat. Alii eum magum, & ſeductorem inclamabant; alii juſtum & ſanctum proiitebantur: factumque eſt, ut multi eorum Dominum Jeſum Chriſtum Deom verum confitentes baptizarentur. Dum hæc agerentur, expavit cor regis, & terſitos, ne dilaberetur populus ab eo (erat enim maxima pars credeus in Jeſum propter doctriaam B. Agapiti) tradidit eum præfecto cuidam, Amas*e* nomiae. Ille vero ſimulans expeditionem, *c* feceſſit ad tempus in parsea Liguriæ, mandaas ei, ut ſi idolis ſacrificase nollet, mortuum eum ſibi inter tormenta acerrima nuntiareat. Aceepta autem hac poteſtate in Chriſti Martyrem præfectos (erat enim ex multo tempore ſitieus necem ejus) ſedens pro tribunali jubet eum ſibi præſentari ae taliter eum affatus eſt: Dic peſtiſer, & iaſani eapitia, uſquequo perdurabis in tormentis & non ſacrificas diis immortalibus, ut juſſis principium obediens videaris? S. Agapitus reſpondit: Die mihi, iuſipiens & morti deſtinate, quare non pertimeſcis iram æterni judicis incurrere, qui mihi contra legem Dei mei neſaria præcipis age- E re? Tuae præfatus ſtimulis furoris ſui exagitatus præcepit eum in carcere claudi, & juſſit ut nullus ad eam accedere auderet; ſed famis peauria deficeret.

minis ſpernit ſpernit,

16 Poſt aliquot vero dies juſſit educi de carcere fortiſſimum Athletam Chriſti præfectus Amas & dixit ei: Die mihi, Agapite, cum neadum ad perfectam ætatem hominum perveneris, onde in te eſt tam fortis ſermo ſapientiæ, ita ue miretur omnis populus, & obſtupeſcat ad prodeutiam ſeſpoaſioais tuæ? S. Agapitus reſpondit? Divino qoidem oraculo prohibemor margaritas mittere ante porcos, & ſauctum canibus daſe; tamen quia tempus hoc flagirat, ut Chriſti operatio in ſuis diſcipulis ſulgeat, tuis percunctationibus reſpondebo. Præfectus dixit: Dic. Sanctus Agapitus reſpondit: Chriſtus Dominus Deus noſter (mittens) diſeipulos ſuos, quos ante conſtitutionem mundi elegit, ad erudienda eorda fidelium, qui crediturі erant in nomine ejus, antequam ad Patrem ſuum in cælos ſublevaretur; prædixit illia, qnod multas paſſuri eſſeor preſſuras in mundo propter fidem nominis ejus, & ad re- F ges & ad præſides deberent duci iu teſtimouium propter eum. Ait etiam illis: Cum ſtabitis ante reges & præſides, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora divinitus, quid loqui debeatis. Et item: Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Poſt aſcenſioaem vero ſuam ad Patrem in cælos, promiſſom Spiritum ſanctum mittens ſuper eos, replevit eorda eorum inenarrabili ſapientia, per quam docuerunt omnes gentes, eredere in Deum Patrem iagenitum, & in Filium ejus unigenitum, & in Spiritum ſanctum procedentem ex Patre & Filio inſeparabiliter, cujus ſapientiæ doctrina effundirur uſque hodie in his, qui meruerunt effici adoptionis filii. Hi autem cum pro nomine ejus perſecutiouem paſſi fuerint, dabitur eis divinitus, qnid pro deſenſioue loquantur. Præfectus dixit: Auditum eſt hoc apud nos; ſed difficile credi poteſt ideoque eoaſultius feceris, ſi adquieveris monitis noſtris, ut poſſis evadere tormenta horribilia quæ te expectaot. Nam iſta omnia, quæ meditando longo circuitu ad noſtra tribunalia attuliſti ut pœnas effugere valeas præparatas, nihil tibi proderunt, ſi ſacrificia non libaveris potentiſſimis

Digitized by Google

AUCT. IGNOTO.

diis. S. Agapitus reſpondit: Deom meum colo, & illi ſoli ſervio, ſicut divina ſanxit auctoritas. Nam idola ſurda & muta & ſine ſenſu, quæ mihi præcipis adorare, nec ſibi, nec cultoribus ſuis aliquid utile poſſunt conferre.

& tormentis genetrix tolerantiæ.

17 Audiens hæc impiiſſimus Amas, juſſit prunas copioſas ſuper capot ejus aſpergi. Mox itaque virtute Spiritus ſancti commotus eſt aer, & excitatus eſt ventus vehemens, qui arripuit ignem & incendit non paucos eorum, qui ignem miniſtrabant tam valide, ut pene uſque ad favillam eorum conſumpta corpora viderentot; Sanctum vero Dei in nullo penitus tetigit neque moleſtavit omnino. Videns autem præfectus, quod factum fuerat, ait ad ſuos: Quid eſt, quod video? S. Agapitus reſpondit: Si perpendas, iniquiſſime, ecce jam vindictæ de apparitoribus tuis. Deinde nimiis accenſus furiis Amas præfectus fecit eum exſpoliari, & quinque ternionibus præcepit, ut fuſtibus cæſos verſis pedibus ſupra deoſum ſumum appenderetur.

B

ANNOTATA.

a Officium *hic ſumitur pro miniſtris vel apparitoribus, ut in Gloſſario Cangii variis exemplis probatur.*

b *Hæc Trogi Pompeii hiſtoria non amplius invenitur; ſed Juſtinus hiſtoricæ compendium illius nobis conſervavit.*

c *Nullus hujus nominis inter præfectos urbis Romanæ reperitur.*

CAPUT III.

Mira Attali cornicularii converſio ad fidem Chriſtianam, & ultimum S. Agapiti poſt varia irrita tormenta ſupplicium.

C

Quidam Attalus coroicularius, a b

EXin evolutis aliquoaotis diebus, enm jam ſanctus martyr putaretor eſſe defunctus, miſſus eſt Attalus *a* coroicularius *b*, ut videret, quid actum eſſet circa Virum Dei Agapitum. Qui veniens, iovenit eum erectis ad cælum manibus ſtantem & pſallentem ſic: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant a facie ejus, qui oderunt eum; ſicot deficit fumus deficiant: ſicut fluit cera a facie ignis, ſic pereant peccatores a facie Dei, & juſti epuleotor. Ego autem non moriar, ſed vivam, & narrabo npera Domioi. Angelus enim Domini deſcenderat ad eom, qui dirupit vincula pedom ejus, & confortans eum, abiit. Reverſuſque Attalus coroicularius enuntiavit præfecto, quæ geſta ſont. Tunc dixi ei præfectus: Et quid amplius ſupet eo faciemus? Attalus reſpondit: Permittat me amplitudo gloriæ veſtræ, & ſuadam* ei, ut obediat juſſionibus veſtris. Dixit ei præfectus: Si dicta factis adimpleas, magno te faciam cenſu remunerari, atque glorioſior efficieris io conſpectu priocipum, qoam fuiſti. Itum itaque eſt ad S. Agapitum, ſicut fuerat ordinatum, ac multis perſuadere ei conabator Attalus, ut, negatn Chriſto, dæmoniis immolaret. Ille vero in fide Chriſti perſiſtens immobilis, aoditum ooo præbuit dictis; ſed ſprevit ac deriſit eorom figmenta.

**id eſt ſuadebo.*

D

vel S. Agapitum a fide Chriſtiana avertere tentavit,

19 Perſiſteos itaque Attalus, ut promiſſa eompleret, talia ad eum mooita proferebat: Quæ tibi erit remuneratio, quod tam obſtioate ſuſtioes illata tibi tormenta, & contra natales tuos contumeliis dehooeſtaris indignis? Cur amittis florem tuæ gratiſſimæ juventutis, & longo cruciatu vitam dulciſſimam ponis? Fueram & ego quondam hac dementia captus, & accepi Chriſtianæ fidei Sacramentum; ſed elegi eſſe melius jucuoditatem præſeotis noo amittere vitæ, quam iotolerabilibus pœnis mergi in contumeliam mnrtis. Ad hæc S. Agapitus reſpondit: Recede a me, miniſter diaboli, mortiferæ perſuaſionis incentor, recede a me. Quid non audeas enmmittere in ſervum Dei, qui io ipſum Dominum meum Jeſum Chriſtum non timuiſti mittere manum. Vade retro ſatana cum patre tuo diabolo, qui confuſus & perterritus a Domino meo, in profuodum ioſetoi demerſus eſt.

ad tandem converſus,

20 Ad hanc reſponſiooem confuſus Attalus reverſos ountiavit præfecto, quæ dicta ſunt. Coofitebatur ioterea Attalus dicens: Veraciter vidi mirabilia in ſervo Dei, quæ oulla homioum lingua ſufficiat enarrare. Suot enim angeli Dei cum eo, & protegunt eum ioexpugnabilibus armis. Iden maledicti ſunt omnes a Domino, qui nno creduot io Jeſum Chriſtum filium Dei, quem prædicat poer ejus Agapitus. Conſteroatns itaque animn præfectus dixit ad eum: Ut viden, feductus es. Quid tibi deeſſe vidiſti, ut famulatum inviciſſimorum deorum derelinqueres, & doctrinam morituri eligeres hominis, qui inter damnatitios pooiendus eſt? Intelligens poſt hæc Attalus accuſationem de ſe mittere velle præfectum ad Antiochum regem, abiens receſſit abeo, & amplius onn eſt eum ſecutus *c*.

E

c

& ſavillas Martyr inter tormenta

21 Ioterea præfectus Amas fecit compreheodi S. Agapitum, & fecit ex aqua ferventi totum corpus ejus perfundi, clamaotibus ſuper eum mioiſtris: Sacrifica diis. S. vero Dei Agapitus clamabat dicens: Deum verum adoro Dominum Jeſom Chriſtnm, qoi mihi de cælo auxilium præſtat; per qoem aon ſentio tormenta. Hnc tamen ſcire te convenit, miſer, qoia finis vitæ tuæ acceleravit, & cum diabolo ad inferna detraberis. Necdum ſententia ex ore ſaocti Viri prodierat, & juſto Dei judicio protious oltio ſubſecuta eſt: nam ſubito ſemivivus de ſella corruens, ooo poſt multum ſpiritom exhalavit vitæ.

F

& trunci illatus perfficit,

22 Qun audito, Aotiochus rex præ epit S. Agapitum reduci Prænefte ad templum Jovis, ut cogereot eum thuta diis offerre. Qui dum ooluiſſet juſſis ejus obtemperare, deduxerunt eum in amphitheatrum cum magno ſpectaculo pnpuli, & dimiſerunt ſuper eum duos leones ſæviſſimos quorum eraot ocoli flammantes aſpectuſque terribiles. Qui dum ad medium ludi perveniſſent miſerunt ſe ad pedes B. Agapiti, cum omni manſuetudioe lingeotes veſtigia ejus, & tamdiu ante pedes ejus jacuerunt volutantes ſe, dooec Vir ſanctus eis præciperet, ut abirent ad caveas ſuas. Quod videntes populi acclamabaot dicentes: Non eſt alius Deus io cælo & in terra, præter qoem prædicat ſervus Dei Agapitus. Quibus S. Agapitus dixit: Credite in Dominum Jeſum Chriſtum ut ſalventur aoimæ veſtræ, & nolite conſeotire doctrinis dæmoniorum: præterit eoim figura hujus mundi cum omnibus, quæ videotur in eo.

tandem capite plectitur,

23 Videns itaque Antiochus conſtaotiam ſancti Viri, quod facilios poſſet occidi, quam vioci, dictavit ſeotentiam dicens: Agapitos blaſphemus

A phemos deorum, & contra decreta principum agens, gladio capite puniatur. Tunc accedentes miniſtri, qui miſſi fuerant, tulerunt S. Agapitum de amphitheatro, & ducebant eum diverſis ſuppliciis affligendum, & capite puniendum. Cum perveniſſent autem carnifices ad locum, ubi Vir Dei erat decollandus, ſtatuerunt eum inter duas columnas non longe a civitate Prænestina. Poſitis autem genibus, Martyr Chriſti orabat: Deus ſuſcipe me. Finita oratione, occurrit ei ſpiculator, & uno ictu percuſſionis amputavit caput ejus. Venientes autem Chriſtiani nocte cum hymnis & laudibus collegerunt corpus ejus, & cum debito honore poſuerunt illud in ſarcophago novo juxta civitatem miliario uno, ubi exuberant beneficia ejus uſque in præſentem diem per virtutem Domini noſtri Jeſu Chriſti omnibus petentibus ea de corde puro, & fide non ficta. Paſſus eſt autem beatiſſimus Agapitus quintodecimo Kalendarum Septembrium, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto cum Deo Patre & Spirito ſancto per immenſa ſecula ſeculorum. Amen.

B

ANNOTATA.

a *Ille in his Actis conſtanter* Attalus *vocatur; in aliis autem Actis, quæ omittimus, modo* Attalus, *modo* Anaſtaſius *appellatur. Poſtea diſcutiendum erit, an ſit iſte idem cum eo, qui in Martyrologio Romano ad diem* 25 *Auguſti ſic refertur:* Salnue, ſancti Anaſtaſii coruicularii, qui cum videret beatum Agapitum conſtanter tormenta perferentem, converſos eſt ad fidem, & pro confeſſione unminis Chriſti, jubente Anreliano imperatnre, interemptus, martyr migravit ad Domiuom.

b *Baronius ad præcedentem Martyrologii Romani annuntiationem notat, corniculariοs fuiſſe nobiles miniſtros in caſtrenſi & palatina militia, ſic dictos a cornicula, quod geſtabant. Cangius in Gloſſario ſuo ad vocem* cornicularius, *majorem hujus cognominis notitiam ſuppeditat.*

c *Cum hoc loco dicatur Attalus vel Anaſtaſius iſte alio diſceſſiſſe, potuit poſtea Salone in Dal-*
C *matia martyrium ſubire, quod die* 25 *hujus menſis erit examinandum.*

ACTA ALIA

auctnre annoymo

Ex Ms. Accinctι monaſterii in Burgundia, cujus apographum a Chiffletio noſtro accepimus.

Sub Aureliano imperatore

TEmpore illo cum impiiſſimoa imperator Aurelianus ſæviſſimam perſecutionem in
a toto Romano imperio *a* contra Chriſtiauos exerceret, agebat Romæ præfectnriam poteſta-
b tem, præſes quidam, nomine Antinchus *b*, pejnr per omnia domino ſun: erat autem in
c eadem *c* ntbe puer venerabilis, nomiue Agapitus, timens Deum: hic nmnia renuntiavit, quæ ei de parentum ſuorum jute hæreditario veneraut, & totnm ſe Deo obtulit holocauſtum. Qui cum eſſet quotidie in doctrina Chriſti, & unu ceſſaret ab ea, dixit ad hominem Dai, nomine Porphirium: Per coronam tuam, & per hæc, in quibna videmnr eſſu, quod ſumus, milites Chriſti, poſcn, ut non nos abſcoudamus a tyranni præſeutia; ſed ma-
d gia ulternneos *d* nſſeramus uns, & dicamus: Præſes pagane, quid quæris diſcipulos Chriſti; & quid tibi contrarios eos facere vis? Beatus quippe apoſtolus Paulua dixit: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, & ſi ſitierit, potum da illi, hoc euim faciens, earbnnes ignis congerea ſuper caput ejus. Renuntiatum eſt vero a quodam pagauo ſacrilegn præſidi verbum
e iſtud *e*. Tonc præſes juſſit Agapitom exhiberj; qui hoc locutus fuerat; & dixit ad eum: Multum te video eſſe veſanum & verboſum, ut antequam interrogeris, ipſe tihi videaris judicium dare. Agapitus reſpondit: Ego nnn ſum veſanus, ſed bene ſanus, & in Deo omnipoteote ſpem meam pnno; quia ipſe dicit: Nnlite timere eos, qui occiduut corpus; animæ autem uihil poſſiuut facere. Ad hæc præſes Autiochus dixit ad eum: Cujus filius es, ant ex quo genere deſcendiſti; aut quem deum colis? Egregius puer reſpondit: Sum vere Chriſtiauus, & de genere nnbili ortua, & in
E foro jus didici: deinde parentes mei tradide-
f runt me in mouaſterio *f*, & ibi eruditus ſum veritare Chriſti: Deum unum cnlo, & illi ſnli ſervio, qui me creavit: ergo tu, qui inimicua Dei exiſtis, ſi aliqoid adverſus nomen Chriſtianæ legia deſideras loqui, paratus ſum raſpondere tibi.

a Præſes dixit: Multum tibi jam noo loqoor, *quidam Antiochus præfectus Urbis* quia video te puerum inclytnm eſſe, & dnleo jnventutem tuam: ſed dien tibi, Agapite; Obedire te oportet, quæ moneo. Accede ergo, & ſacrifica deo magnn, Jovi inviciſſimn, ne te quaſi puerulum Chriſtianum, & nobili familia geueratum diverſis pœnia faciam interire. Scin te dixiſſe: tormeuta uon timeo; ideo accede, & ſacrifica; ne incidas in mnrtem. Miramur eoim, quare, cum ſis inſta quindecim annos poſitus, horribili Chriſtianorum nece ſis paratus mnri. Agapitua reſpondit: Judex meus Chriſtus eſt, qui omninm cnrda uovit; ipſe poteus eſt me eripare a pœnis, quaa prnmittis. Ergo, fili diaboli, exerce, quod promittis; quia me nulln modo divellere poteris a ſocietate Chriſtianæ plebis:
F Chriſtum Deum cnlo, & ejus ſacrificium eſſe defidero. Autiochus dixit: Volo, ut dicas mihi, Agapite, unde tibi iſta ſapientia. Agapitus reſpnndit: Chriſtus ſapientia Dei Patris mecum eſt, & ipſa guberuat eloquia mea. Tunc juſſit eum præſes uervis ctudia ſnrtiter cædi. Venerabilis puer reſpnndit ei: Inſane tyranne, ut mihi videtur, nou cædnr, ſed refrigeror: nam qunmndo ſe pueri in aera maoihua cednut; ſic & ego deludor a miniſtris tuia. Tonc præſes Antiochus tradidit eum cuidam tribuno, diceus: Niſi Agapitoahodie ſacrificaverit, diverſis pœuis eum interfice. Inter hæc miniſter diaboli, cœpit clamare enram militibus ſuia dicens: O Jovis, o Mercuri! quibus vacamos? Et quid faciemus, ut Agapitus quindecim annorum puer dicat, Nnn ſentio, quod milites tui me cruciaut? Et poſt hæc dixit ſuis: Tnllite magum, & mittite in carcerem; nulluſque ad eum accedat per quatuor dies; uon aqua, aut aliquod edulium tribuator ei, donec ibi deficiat.

3 Attalus autem cornicularius dixit ad præ- *S. Agapito jovem quindecim annorum,* fidem: Quid tibi ſolicitudinem ingeris? Ego vadam ad eum, & faciam illi ſacrificare. Tunc præſes dixit ad eum: Per ſtatom civitatis hujus & per virtutem magni Jnvis, per virtutemque dominorum

AUCT. ANONYMO. minorum noſtrorum, invictiſſimorum principum juro, quia ſi ei perſuaſeris, faciam te eſſa, quod ſum. Ad hæc Attalus ivit ad Agapitum in eareerem, & dixit ei: Crede mihi, Agapire, & recede a ſtultitia tua, & ſacrifica diis. Et ut quid tibi prodeſt in tormentis mori, & peidere florem gratiſſimæ jnventuris tuæ? Ego autem, ſicut tu as, ita eram Chriſtianus; ſed redii, & ſacrificavi diis, & modo ſum miniſter, & dominus, ut eernis. Glorioſus Agapitus ad hæc iratus, reſpondit: Tu mercatus es infernalia, & amiſiſti exlaſtia, & lieet videas me poſitum infra æratem puerilem, tamen numquam facies ma ad ruam ſocietarem venire. Recede a me, fili diaboli, apoſtata execrabilis; vada, adora idola ſurda, & muta, quæ ſunt ab hominibus fabricata: ego antem ſine intermiſſione adoro Deum verum & vivum, qui te, & patrem tuum ſathanam projeiet in æternum incandium. Renuntia ergo præſidi, & ſcias, me proeerto a fide ſanctæ & individuæ Trinitatis nullo modo minis, oee falſis promiſſionibus poſſe ſeparari. Artalus eornicularius dixit: Lieet tibi, Agapire, omnia mihi dicere; quia patienter ſuſtineo te, eupiens ani- B mum tuum ad culturam deorum reduecre. Et eum hæc diceret, miſit præſes, & juſſit Agapitum de carcere exhiberi. Et dum adduceretur, miſſa eſt ante eum vox præconis, dicens: Agapitum, deos blaſphemantem, novis & exquiſitis tormentis cruciari oportet.

4 Cum itaque veoiſſet Athlera Dei ante præſi- *qui minus benedicit ſuæ ejus creatori,* dem, dixit ad enm: Agapite, eogitaſti eſſe amicus noſter? Agoniſta fortiſſimus reſpondit: Noli tantare, tyranne, ſervum Jeſu Chriſti, ne dum tentare, volueris, tenteris a patre tuo diabolo. Ad hæc iratus præſes, dixit miniſtris: Deſerte prunas ardentes, & ſuper eaput ejus imponite. Qui joſſa eomplentes, fecerunt, ut eis fuerat imparatum. Cum autem prunæ cœpiſſent ſuper eaput Sancti ardere, elevatis oculis in cælum dixit: Gloria tibi, Deos, qui ragnas in ſecula ſeculorum, qui me feciſti probari, ſicut aurum in fornaee. Et ſtatim poſt hæc pſallere cœpit, ita dicens: Propter innocentiam meam ſuſcepiſti ma, & confitmaſti Servum ruum io eonſpectu tuo in æternum. Iterum juſſit præſes flagellis cædi ſan- C ctum Martyrem. Sanctus vero Agapirus dixit: Flammam vidi primum, & crueiatus ſum; deinde flagellis cædor. Diſce, miſer, virtutem Chriſti, & paratum me invenies ad omnia tormenta toleranda: nam miniſtri tui potius refrigerium præſtiterunt mihi, quam tormentum. Ad hæc, inſanus præſes præcepit fieri fumum teterrimum, & nudum ſanctum Martyrem capite deorſum ſuſpendi: dixitque ad eum: Sapientia tua, & vanitas tua in fumo vincetur. Et cædentes eum quaterniones dicebant ei: Noli injuriam facere præſidi, & deos blaſphemare. Miniſtri vero ſuſpenſum in patibulo dimiſerunt. Tune Antiochus juſſit, ut nullus ad eum aecederet, uſque dum corpus ejus nuntiaratur a feris & avibus fuiſſe devoratum.

Chriſtum confeſſus confeſſus fuerat, 5 Prædictus autem Arralus poſt quatuor dies ivit, ubi Sanctus ſuſpenſus fuerat, cupiens dicere præſidi, ſi adhue viveret; & invenit aum ſuper ſumum deambulantem in veſte eandida, & pſallentem ita: Non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini. Tranſivi per ignem & aquam, & eduxiſti me, Deus, in reſtigerium: angelns namque domini ſolverat eum, & ita ſanum fecerat, quaſi nullam plagam aecepiſſet. Adhæc Attalus cornicularius ſtupefactus nuntiavit præſidi ea, quæ circa almum Martyrem completa viderat. Tunc præſes nimio furore turbatus, dixit: D Quid faciemus de eo? Artalus dixit: Ego credo, quia magnus eſt Deus Chriſtianorum, & non eſt alius Deus, prærer ipſum. Raſpondit præſes: Sieut video, feductuses: dieam vero imperatori, te feductum eſſe. Attalus reſpondit: Lubentiſſima cupio ſubire ſententiam martyrii, qua ſanctum & virum juſtum audio cruciari g. Audi- g eos autem beatus Agapirus confeſſionem Attali, confeſtim manus & ocolos in eælum levavit, oravitque Dominum Jeſum Chriſtum, dicens: Gratias tibi ago, omnipotens Deus, qui Atralum fraude diabolica deceptum & ſocietare Chriſtianorum per meam paſſionem feciſti redire ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Præſta, mitiſſime Deus, ut per virtutem ipſius unici Filii tui, valeam pœnas inimici viocere, & ad æterna gaudia pervanire.

6 Audiens hæc præſes, iratus eſt valde, & *quia tormenta ipſorum ferre jubet,* feidit veſtimenta ſua, dicens; O dii immortales, eur virtutes veſtras oon oſtenditis adverſus ſacrilegum deos blaſphemantem, imperatoria juſſa ſperneutem? Ut quid non vindicatis injurias veſtras de eo? Sanctus Agapitus dixit: Quid fic, præ- E ſes, iraſceris, pro injuria deorum ruorum? An neſcis, quia ſunt lapides, & ſternuntur per plateas ad evadendum lutum? Tunc præſes iracundia permotus dixit; o puerule, per æterem talia non probaſti. Unde tibi iſta ſapientia? Agapitus reſpondit: Deus meus, qui ſcit eorda omnium, noſcit quomodo eredo ai eorde puro, & ipſi totis viribus grarias ago, Deo vivo & vero, qui mihi iſtam ſapienriam de divitiis ſuis præſtare dignatus eſt. Antiochus dixit: Dic mihi, qnis eſt Deus tuus? Agapirus reſpondit; Magnus eſt Deus meus, Parer, & Filius, & Spiritus ſanctus, trinus in perſonis, & unus in eſſentia divinitatis. Ipſe eſt admirabilis & virtote invictus, eui ſerviunt angeli & archangeli, qui fecit eælum & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt; cui de terra in eælum ſuaviter pſallitur; qui te cum omnibus ruis ad nihilum faciet devenire. Tunc iratus præſes dixit militibus ſuis; Expoliate eum, & ealidam aquam bullientem in ventrem ejus mittite. At illi juſſa eomplentes, bearo Martyri dixerunt: Noli quaſi puer multum verboſus eſſe, & injurias præſidi facere. Ergo poſtquam talia fe- F ciſſent milites, dixit ad eos homo Dei Agapitus: Quid eſt, fratres, quod calidam aquam miſiſtis in ventrem meum? Ego namque non calidam aquam, ſed frigidam ſentio: quia Dominus meus, pro cojus amore tormenta iſta patior, refrigerium mihi præſtare dignatus eſt. Et poſt hæc præſidi inquit: o infelix! vel ſic erede, quia tormenta tua nihil ſunt.

7 Ad hæc miniſter dæmonum, juſſit petcuere maxillas ajus, dicens: Non ſcis ante quem *inter quæ ſanctus Martyr illuſus profuit,* ſtas, & indiſciplinate loqueris? Reſpondit ſervus Dei Agapitus: Jam erubeſco in faciem tuam faerilegam reſpicere. Præſes dixit: Verum dicis; quia adhue te vivera permitto. Agapitus dixit: Audi, fili mortis, ſi euncta tormenta, quæ ſunt in terris, in me exerceneris, habebo magnum patronum & advocatum Deum in cælis, qui me faeiet vincere tormenta, quæ inferre conaris. Præſes dixit ad eum: o Agapite, ſi eredam, videbo Deum tuum? Venerabilis martyr reſpondit: Tace, profane, nominate Deum, quia parer tuus diabolus voluit tentare dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Ex dixit ad eum Dominus; Non teotabis Dominum Denm tuum; Vade retro ſarhana. Sic & tu, miniſter dæmonum, oon tenta-

bis

A bis famulum Dei, ne & tu tenteris a patre tuo diabolo. Et cum hæc dixiſſet beatiſſimus Martyr, cecidit præſes de tribunali ſuo. Tunc collegerunt eum miniſtri ſui, & in lecto eum poſuerunt. Poſtea præſes dixit militibus ſuis: Curite; totus enim ardeo; ſubveuite mihi: nihil ſunt enim dii noſtri, quos ſine cauſa colimus; ſed Deus Agapiti magnus eſt & æternus: & quod injuſte feci de puero ejus, illud juſte recipio. Et cum hæc impius Antiochus dixiſſet, ſtatim exſpiravit.

Æque fruſtra leonibus objicitur

8 Videntes autem miniſtri ejus, quod factum eſt de ſuo præſide, nunciaverunt imperatori. Tunc imperator Aurelianus præcepit ſanctum Agapitum leonibus ſubjici. Statimque miniſtri ejus duxerunt ſanctum Martyrem in civitatem Prænestinam *b*; & paraverunt amphitheatrum, & ejr cumſtante populo diverſarum urbium, leonibus eum projecerunt. Qui cum veniſſent ad ſanctum Martyrem, mox depoſita ferocitate projecerunt ſe ante eum, lingentes pedes ejus. Videntes autem populi, admirati ſunt, dicentes; Vere non eſt alius Deus, niſi quem Agapitus ſervus Dei confitetur. Et cum hæc populi dixiſſent, ait ad eos Vir Dei: Credite in Deum, cariſſimi fratres, ut ſalventur animæ veſtræ; quia hæc omnia tranſitoria ſunt, quæ cernitis in mundo. Vere itaque beati eritis, ſi crediderit is in Deum vivum.

b

B

Saevum ſuſcitat imperatoris regnat amputatur

9 Tunc miniſtri diaboli rapuerunt ſanctum Agapitum de medio leonum; & duxerunt illum non longe a civitate, ot interficerent eum. Venientes autem contra civitatem, in loco, ubi ſunt duæ columnæ, genu poſito in oratione, ibi eum gladio percuſſerunt ſub die xv Kalend. Septembris. Tunc Chriſtiani nocte venerunt, & tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt eum in agro, miliario a civitate uno, in ſarcophago novo, quod ibi invenerunt; dicentes, quia huuc Deus dignum ſibi Martyrem elegit, ut per ipſum benedicerent in iſto loco, ubi maxima ſuperſtitio paganorum erat. Videntes autem populi pagani mirabilia, quæ faciebat Domiuus per famulum ſuum Agapitum, crediderunt iu Dominum Jeſum Chriſtum, qui vivit, & regnat cum Deo Patre, & Spiritu ſancto, iu ſecula ſeculorum. Amen.

f

ANNOTATA.

AUCT. ANONYMO.

a *Edictum generale adverſus Chriſtianos ante obitum Aureliani imperatoris ad ulteriores Romani imperii provincias non pervenit, ut* § 5 *Commentarii prævii num.* 7 *ex Lactantio vel Lucio Cecilio retulimus. Hinc eruditus lector ſtatuat, qualem fidem mereatur hic ſcriptor Actorum aſſerens, quod ipſe imperator Aurelianus ſæviſſimam perſecutionem* in toto Romano imperio *contra Chriſtianos exercuerit.*

b *Antiochus in prioribus Actis rex, & in his præfectus urbis Romanæ appellatur. Sed poſt annum Chriſti* 272 *nullus Antiochus vel portus Antiochianus Urbi præfuit, quemadmodum in Commentario prævio* § 1 *num.* 10 *diximus, ita ut hæc perſecutio ad ultimum annum Aureliani imperatoris differri non poſſit, ſi martyrium* S. Agapiti *ſub Antiocho vel Antiochiano præfecto Urbis contigerit.*

c *Hæc referuntur ad Romam, de qua antea egerat; ſe in Actis præcedentibus illa dicuntur contigiſſe in urbe Prænestina, ut num.* 6 *commentarii prævii obſervatum eſt.*

d *Si hæc ita facta ſint, illuſtriſſimus Suaresius* E *in Præneſte ſua antiqua part.* 2 *cap.* 3 *pag.* 120 *illam ſpontaneam oblationem ad martyrium peculiari ſancti Spiritus inſtinctu recte adſcribit.*

e *Hic dicitur intrepida illa fidei profeſſio ad præſidem delata fuiſſe, cum in præcedentibus Actis narretur, quod* S. Agapitus *ultro tyrannum aggreſſus fuerit, ut alibi in Annotatis obſervavi.*

f *In præcedentibus Actis num.* 4 *pro* monaſterio *legitur* ſancta Eccleſia, *quæ prioris Vitæ expreſſio magis placet, niſi monaſterium pro loco ſolitario tantum accipiatur.*

g *Illa Attali cornicularii confeſſio hic ita deſcribitur, acſi eodem tempore & loco martyrium ſubiiſſet, cum tamen in prioribus Actis dicatur alio diſceſſiſſe, ut ibidem annotavimus.*

h *Vides*, S. Agapitum *hic primo in civitatem Prænestinam deduci, cum in aliis Actis memoretur ibi a pueritia habitaſſe.*

i *Hæc ſecunda* S. Agapiti *Acta ſunt breviora prioribus; ſed an his ſint multo meliora, eruditus lector judicet.*

C F

DE SANCTO PROJECTITIO MARTYRE,

BERGOMI IN ITALIA.

J. P.

SYLLOGE HISTORICA.

§. I. Natales, diaconatus, tempus martyrii.

SECULO QUARTO INEUNTE. *Extulimus ea,*

ETiamſi *obſcura vel intorta ſint pleraque, quæ de hoc ſancto Martyre ſcribunt auctores, nimis utique eccentes, atque a rebus ejus geſtis, quas memorant, tot ſeculorum intercapedine nimis remote diſtantes, quam ut eaſdem illuſtrare primæva luce, ac confirmare valeant teſtimoniis antiquis, & ad faciendam fidem hiſtoricam omnino accommodatis; viſum tamen nobis eſt præcipua quædam capita ex ipſis depromere, ut ſyllogæ ſeu collectioni hiſtoricæ, quam exhibere meditamur, ſubſervire poſſint. Marius Mutius in Sacra hiſtoria Bergomenſi, & Bergomi anno* 1622 *Italice edita, compoſuit Vitam præ-*

dicti Sancti pag. 178 *& ſequentibus, atque pag.* 179 *eum* nobiliſſimum atque e præcipuis civitatis *Bergomenſis exſtitiſſe. Joannes Antonius Guarnerius in Commentariis de Vita & rebus geſtis Sanctorum Bergomatum, (quos olim M. Antonius Benalius, immatura morte ſublatus, imperfectos reliquerat) anno* 1584 *Bergomi excuſis Latine*, apprime nobilem *vocat fol.* 75 *in Vita ipſius, quam dictis Commentariis intexuit. His adſtipulatur F. Cæleſtinus ex Ordine PP. Capucinorum in Hiſtoria quadripartita Bergomenſi &c.*, anno 1618 *Brixiæ vulgata idiomate Italice, parte* 2 *lib.* 21, *qui eſt de* S. Projectitio, *dicens pag.* 2

ipſum

AUCT. J. P. *ipſum* natum fuiſſe Bergomi ex nobilibus progenitoribus. *Sed his repugnant lectiones propriæ, de quibus infra agetur pluribus: nam ibi* Projectitius Bergomi HONESTIS parentibus natus *dicitur; at nec additur annus natalis, nec dies, nec cujus religionis fuerint parentes ejus, quamquam non obſcure videantur indicare vocibus modo citatis, parentes illi obtigiſſe conditione mediocres, ac religione Chriſtianos.*

quæ referunt scriptores ei de Sanctis natalibus,

2 *At videamus, quanam de hiſce punctis memoriæ prodita reliquerint auctores hyſteriei, quorum placita referimus, ut ſaltem ex iis norit lector, quidnam jam ab illis dictum ſit, quando ex antiquioribus documentis in promptu nobis non eſt ſtatuere, quidnam vere de memoratis punctis dici debeat. Cæleſtinus pag.* 2 *natales* S. Projectitii *innexit menſi Februario anni reparatæ ſalutis* 258, *additque, ipſum parentibus gentilibus editum, atque in illa ſuperſtitione educatum; ſed a S. Alexandro converſum fuiſſe, & eitus Vineam Bergomenſem ac Mutium. R. D. Bartholomæus de Peregrinis anno* 1553 *Latinis lingua Brixiæ publicavit Sacram vineam Bergomenſem,*

B *& parte prima cap. 6 hæc ſcribit:* Subſecutus eſt.. alius vineæ cuſtos, videlicet S. Lupus.. ex ipſius S. Alexandri miraculis ad Chriſti fidem converſus cum uxore ſua Adleida.. S. Grata cum ſocia ſua Hæſteria; *quibus annumerat idem auctor ſex cives Bergomenſes, quos inter nominatur* Projectitius.

ac religione gentili an Chriſtiana.

3 *S. Alexandri prædicationibus & miraculis ſanctum Pugilem noſtrum tanto cum animi ardore incubuiſſe in Chriſtianam philoſophiam indicat Mutius pag.* 179, *ut breviſſimo tempore mirabilem inde ejuſdem cognitionem acquiſierit, ac lectioni peculiarites doctrinæque ſanctorum Evangeliorum intentum, hauſiſſe cuna inde, tamquam e puriſſimis fontibus, regulas & præcepta ad bene beateque vivendum ac moriendum, pro ſe ipſo atque etiam pro aliis. Sed illa eſſe vera quid probibet, etiamſi* S. Projectitius *numquam fuiſſet gentilis? Nec pro ſuperſtitione gentili, a qua Sanctus paullo ante dicebatur converſus, aliquid elicies e Guarnerio, ſed contra non obſcure is indicat, illum a puero Chriſtianam religionem profeſſum fuiſſe. Sic enim de eo ſcribit fol.* 75:

C Egregia quadam, & præclara ingenii animique indole fuit. Quare exquiſitis præceptoribus adhibitis, cum cæteris artibus, quæ libero dignæ ſunt, exornatus eſt, tum maxime dicendi gloria præſtitit. Ex Enangelii fonte, ad cujus ſtudia ſe contulerat, hanc copiam creditur hauſiſſe: idque hoc magis, quod ſacrarum litterarum præſidio, religionis errore labentes, jam inde a puero ad veritatis lumen revocabat. *Ex dictis itaque magis propenderem in illam ſententiam, quod* S. Projectitius *a gentilitatis ſuperſtitionibus ad Chriſtianam fidem non accceſſerit, ſed quod hanc hauſerit a parentibus, & deinde apud alios propagarit.*

Fuiſſe legitur archidiaconus Bergomenſis;

4 *Lectiones propriæ ita pergunt*: His initiis ad ſacrarum litterarum ſtudia ſe convertit, in quibus tantum profecit, ut brevi archidiaconus Bergomatis eccleſiæ ordinatus ſit. *A S. Materno Mediolanenſium antiſtite diaconatu cum fuiſſe inſignitum indicat Guarnerius fol.* 75 *verſo, ac Mutius pag.* 180. *Diaconus itaque exſtitiſſe fretur eccleſiæ Bergomenſis, non vero epiſcopus: qualem vel hunc ipſum* Projectitium, *vel alium ſynonymum perperam facit Ughellus tomo* IV *Italiæ ſacræ, Venetiis non ita pridem recuſæ, col.* 412, *num.* VII; *ubi affirmat iſta*: Projectitius, epiſcopus Borgomenſis, interfuit ſynodo Mediolanenſi celebratæ ab Euſebio archiepiſcopo cum ſuis ſuffraganeis anno CDLI contra Eutychetem. *Sed Martinus Antonius Guerrinus vir Cl., cathedralis eccleſiæ Bergomenſis canonicus, nec non ſacræ theologiæ, & J. U. doctor, in Synopſi rerum & temporum laudatæ eccleſiæ, anno* 1734 *Bergomi ſecundis typis vulgata, & ab eo huc miſſa, Ughelli hallucinationem corrigit pag.* 17 *his verbis*: Inſeruit Ugbellus mythologiam tom. IV num. VII, aſſignando ſucceſſorem Stephano Projectitium epiſcopum, nobis & exteris inauditum, eumque narrat ſubſcriptorem in Actis provincialis concilii Mediolanenſis. D

ſed epiſcopus non fuit.

5 Quem errorem ſatis detegunt Acta ipſa ſub S. Leone Pontifice, & Euſebio archiepiſcopo, Labbei (*editionis*) Pariſienſis tomo III, fol. 1320 (*immo columna* 1334 *& ſeqq.*) ubi ſuo ſe nomine ſignat Præſtantius, præſul junior inter provinciales noſtros Patres. Invenit forſan Ugbellus in Peregrino part. I, cap. 7 & aliis, memorias S. Projectitii archidiaconi & martyris ſæculi tertii, & ea appellatione abuſus eſt inculpate, narrando eum ſucceſſorem fuiſſe Stephani, cum fuerit vere celeberrimæ notæ Præſtantius, aliquando dictus Præſtius, ſubſcriptor ſynodi Mediolanenſis, obſequendo mandatis ſanctiſſimi Leonis Papæ, & S. archipræſulis noſtri Euſebii anno CDLI, & evincit epiſtola ſanctiſſimi Pontificis apud Labbeum Pariſienſis editionis fol. 1320 tom. III ad Marcianum auguſtum: junctæ ſynodica archiepiſcopi Enſebii ad divum Leonem ibi fol. 1334 contra Eutychetem hæreſiarcham, ubi Bergomenſis epiſcopus Præſtantius ſubſcripſit inxta convocationem, quæ legitur ibidem fol. 1486. *Hæc Guerrinus de lapſu Ughelli.* E

Diſſeritur.

6 *Nec porro ſatis ſunt explorata & comperta, quæ auctores produnt de tempore, quo* S. Projectitius *martyrii palmam conſecutus eſt. Guarnerius multis de dicto tempore ratiocinatur a fol.* 83; *e pluribus autem, quæ habet, delibo iſta*: Anno aChriſto nato CCCVIIDiocletianus & Maximianus ſenecta jam invalidi, hic Mediolani, ille Nicomediæ depoſito imperio, procul a rerum procuratione, & publicis negotiis vitam agere ſtatuerunt. In eorum locum Conſtantius & Galerius eorum generi ſubrogati ſunt. Hac re nuntiata, cum Eccleſia commodiorem in ſtatum perveniſſet, Chriſtianiſque quies data videretur, Projectitius in urbem reverſus eſt, & a gratulantibus Bergomatibus exceptus eo majori cum gaudio, quo propius periculum rei fuerat. Is ſuſcepto denuo paſtorali munere, quæ violata erant expiare cœpit.. contrahereque ſalutarem Euchariſtiæ exercitationem, & ſtatas preces, quæ res intermiſſa erat, reſtituere.. Conſtantius mitis quidem erat.. *Sed* quod per Maximianum ſummam imperii dignitatem ſe adeptum meminerat & in maximi beneficii memoria ſe gratum præſtare ſtudebat, ejus arbitrio imperium gerere cœpit, & non modo Maximiani decretis adverſari auſus non eſt; ſed ipſe ſtatim in crudelitatem delabitur, eademque edicta, quæ a Maximiano promulgata fuerant contra Chriſtianos, eum cæteris in locis, quæ ei obtigerant, tum Bergomi proponi jubet. F

de tempore

7 Miniſtri.. omnes ſuas cogitationes ad Conſtantii ſenſum & voluntatem accommodarunt, efferatique immanitate ferme atrocius, quam imperatum erat, egerunt. Tum fœda in urbe trucidatio verſata eſt: non ſenibus non mulieribus, non pueris pepercerunt. Tandemque in S. Alexandri templum, ubi Projectitius ex ſuperiori loco

A eo Chriſtiaoorum cœtum præceptis eoangelicis inſtituebat, impetum fecernt. Ibi feroces, & animis tyrannicis inflati, ſummotis auditoribus, Projectitium minaciter appellant .. Satellitum manus in capillos involat: extra templum rapit.. jubetque ſacrificare. Projectitius.. *idola* cooſputat, & manibus pedibuſque proſternit atque obterit.. Is compluribus ictibus contuſus.., & oſqoe eo cæſus, ut inter verba exſpiraverit, expetitamque martyrii palmam tulerit XVI Calend. Septem. anoo s Chriſto nato CCCVIII. *Hæc vere, quæ e loogiore Guarnerii narratione ſunt extracta, quot quantiſque ſcateat erroribus! Hoc autem ſic probo.*

8 *Nam primo: Diocletianus & Maximianus* quæ *Herculius imperio ſe abdicarunt ſecundum exactiorem chronologiam, non anno Chriſti* 307, *ſed anno* 305, *ſuccedentibus eorum loco Conſtantio Chloro, & Galerio Maximiano, ſicut pluribus hoc probatum videre licet apud Pagium in Critica Baroniana ad annum* 304 *num.* 2 *&* 6, *& ad annum* 305 *num.* 6: *item apud auctorem Gallum neotericum in Hiſtoria imperatorum tomo* 4 *in Diocletiano articulo* 22, *& in Conſtantino articulo* 5. *Secundo*: *Quomodo in Diocletiani &* B *Maximiani locum ſubrogari potuere anno Chriſti* 307 *Conſtantius & Galerius, cum Conſtantius anno Chriſti* 306 *e vita exceſſerit? Conſule laudatum Pagium ad hunc annum num.* 7, *& Hiſtoriam imperatorum, quam modo indicabam, in Conſtantino articulo* 7, *& in notatione* 9 *ſuper eodem imperatore. Tertio: Quomodo proinde S.* Projectitius *ſub Conſtantio martyrium conficere potuit anno Chriſti* 308? *Quarto: An in ſaci hiſtorici intelligentiam cadere poſſunt, quæ fabulatur Guarnerius de Conſtantii crudelitate? Imperator enim ille ſumma benevolentia Chriſtianos complexus conſtanter fuit, prout conficitur ex iis, quæ occaſione S. Helenæ, conjugis ejus, dicentur hac die* XVIII *Auguſti, in Commentario prævio* § 5, *teſte Euſebio ibidem citanda, ita ut unum verum Deum non coluerit dumtaxat; ſed eorum etiam, qui plures deos colerent, impietatem condemnarit. En tibi pauca e ploribus, quæ poſtea ex Euſibio, quem Valeſius edidit, proferentur:* Poſtquam, *ait*, multa regiæ virtutis indicia C diutiſſime præbuiſſet, unum quidem omoium ſummum Deum agnoſceos, eorum vero, qui plures deos colerent, impietatem condemnans, & ſanctorum hominum precationibus domum ſuam undique muniviſſet, reliquum deinceps vitæ tempus expedite ac tranquille ſumma cum gloria exegiſſe dicitur.. Ad hunc igitur modum TOTO imperii ſui tempore, quod æquabile perpetuo ac placidum fuit, uoiverſam familiam, coojugem ſcilicet ac liberos com omnibus miniſtris, uni omnium regi Deo conſecravit: adeo ot multitudo eorum, qui in ipſius palatio ſimul verſabantur, nulla re ab Eccleſia Dei differret *&c. Numquid, lector, hæc belle cohærent cum ſyſtemate Guarnerii?*

9 *Præter hæc autem, quæ dedi ex Euſebio, in* 9. Projectitius *rem noſtram multum conducunt, quæ idem hiſtoricus præmiſerat lib.* 1, *cap.* 56 *de Vita Conſtantini, a pag.* 415: Soli Conſtantio ſapiens quoddam conſilium venit in mentem. Ac res quidem ipſa, quam geſſit, mirabilis eſt auditu, ſictu tamen longe admirabilior. Pslatinis omnibus, qui in ipſius aula militabant, ad ipſos uſque judices in ſummis poteſtatibus conſtitutos, dsta eligendi, utrum mallent, facoltate, hanc cooditionem detulit, nt, ſiquidem dæmooibos ſacrificaſſeot, manere ipſis in palatio, & cooſuetis hoooribus AUCT. J. P. frui lieeret, ſi vero id facere renuiſſent, ab ipſius aditu excluderentur, & ab ipſius notitia ac familiaritate remoti diſcederent. Cum ergo univerſi biſariam dirempti eſſet; aliuſque in hanc, alius in illam partem diſceſſiſſet; & uninſcujuſque propoſitum ac ſententia explotata ſuiſſet: tunc eximius princeps conſilium ſuum, quod hactenus latuerat, detegens, illorum qnidem timiditatem ac nimium ſui ipſorum amorem condemnavit: hos vero ob devotam divino nomini conſcientiam magnopere probavit. Ac deinde illos quidem tamquam Dei proditores, ne priocipis quidem obſequio dignos judicavit.

10 Nam quomodo, inqnit, fidem erga prin- martyrium cipem ſuum ſervaturi ſunt, qui erga Deum per- ſuum fidi eſſe deprehenduntur? Itaque ejuſmodi viros a regiis ædibus procul ablegandos eſſe cenſuit. Illos vero, qnos Deo dignos eſſe veritatis ipſius teſtimonio conſtaret, eodem erga principem animo fututos eſſe affirmans, protectores atque imperii ipſius cuſtodes conſtituit; ejuſmodi homines inter præcipuos amicorum & maxime neceſ- E ſarios habendos eſſe dicens, multoque pluris æſtimandos, quam maximarum opum theſauros. *Sequitur itaque ex his præmiſſis, Guarnerium in pluribus hallucinatum eſſe in narratione martyrii* S. Projectitii. *Quid enim eſt in chronologia & hiſtoria cæcutire, ſi hoc non eſt?*

11 *Hujuſmodi quoque errorum commenta cubi-* confutit. *bet Mutius a pag.* 188. *Sacra Vinea Bergomenſis parte* 1 *cap.* 7 *martyrium ejus etiam affigit* anno ſalutis CCCVIII; *hunc Cæleſtinus etiam ſignat; ſed illud ſub Maneutio accidiſſe memorat, ut videre apud ipſum datur paginis* 13 *&* 14. *Guerrinus in Synopſi eccleſiæ Bergomenſis pag.* 12 S. Projectitii *palmam alligat ſeculo tertio:* Huic, *ait*, tertio ſeculo non defueront plutimi ex ordine ſacerdotali & clericali noſtræ eccleſiæ martyres. S. Projectitius archidiaconus mactatus furore editorum ſuperſtitum ceſſioni imperii, vel rogo Maximiani Hereulei. *Sed nuctatio iſta, biſco notis characteriſticis veſtita, pertinet ad ſeculum* XV. *Lectiones propriæ eam etiam ponunt poſt abdicatam a Diocletiano & Maximiano adminiſtrationem imperii; ſed annum non determinant: qui cum adeo ſit incertus, nos ſuperius alligavimus tempus martyrii ſeculo Chriſti quarto* F *iacuuti.*

§ II.

Epitaphium, cultus publicus, lectiones propriæ.

FIdeles *ſanctum Martyrem* apud eorpus ſanctæ *tolcipiolo* Heſteriæ religioſe ſepeliernt, *prout perbi-* *ſepulcri*, *bent lectiones propriæ. Conſentiunt Guarnerius, & Cæleſtinus. Mutius pag.* 191 *cum in majore eccleſia S. Alexandri ſepultum dicit. Eadem eccleſia ſepulturæ illius aſſignatur in Sacra vinea Bergomenſi parte* 1 *cap.* 7: *ſed neutro loco ſit mentio de corpore vel ſepulchro S. Heſteriæ, prope quod Martyr noſter ſepultus fuerit. Sepulchro autem ipſius inciſa fuiſſe hæc verba, teſtatur Guarnerius:* HIC REQUIESCIT IN PACE B. M. PROJECTITIUS XVI. C. QUI VIXIT AN. I. M. VI. DP. SUB D. XV. KL. MAI IN. D. XIV. VALERIO AOG. CON. *Epitaphium hoc auctor idem ita conatur explanare:* Nonoulla deeſſe ſuſpicio eſt: ubi XVI. C. inſcriptum eſt, vox SEP. deſideratur: quo tempore martyriom ſubiit. Illud item VIXIT ANN.

AUCT. J. P. i. M. VI., vel tempus, quo archidiaconatum geſſit, refert, vel ſi de ætate proditur, falſi aliquid ſubeſſe credendum eſt. Fortaſſe littera I., quæ quinquagenarium numerum ſignificat, aut vetuſtate exeſa, aut continenti hominum inceſſu attrita, formæ ſimilitudine in litteram I. immutata eſt. *Sic ille fatagit reformare vel reſtituere quælecumque illud epitaphium.*

13 *Mutius in priore editione Bergomenſi, quæ in lucem prodiit anno* 1610. *fol.* 152 *verſo hanc inſcriptionem etiam refert; ſed in nonnullis a Guarneriana diſcrepantem. Etenim pro* B. M. *ſcribit* B. martyr; *pro* qui vixit an. I, *ſignat*, qui vixit an. L; *pro* DP. *habet* D. P.; *pro* in D. XIIII *notat* in D. XIII. *Cæleſtinus pag.* 16 *ex P. D. Joannis Chryſoſtomi Zanci libello quodam, ubi varia monumenta antiqua, inquit, collegit, epitaphium ab eo poni Gnaneeeiano conforme aſſerit, præterquam quod ſcribat* annis; *item* L *cum Mutio, non autem* S, *& in ultimo numero tollat* X; *& relinquat* III, *& pro* con. *ſignet* conſtantio. *Veram laudatus Cæleſtinus hiſce non acquieſcens, diverſam ab aliis viam init, hocque*

B *modo epitaphium illud exponi poſſe cenſet, & ſic illud reſtituit:* HIC REQUIESCIT IN PACE BEATUS MARTYR PROJECTITIUS DECIMO SEXTO KALENDAS, QUI VIXIT ANNOS QUINQUAGINTA, MENSES SEX, DEPOSITUS SUB DIE DECIMA QUINTA KALENDAS MAIAS INDICTIONE QUARTA; ſecundum Zancum; DECIMA TERTIA, ſecundum Mutium, vel DECIMA QUARTA, ſecundum Guarnerium, VALERIO AUGUSTO CONSULIBUS, vel CONSTANTIO, ſecundum Zaneum.

14 *Deinde idem Cæleſtinus hoc ratiocinio opinionem ſuam declarare conatur*: Si quaſi in principio deſit vox SEP., ſicut dicit Guarnerius, ac præſuppoſit Mutius, & ſi Sanctus iſte martyrio affectus ſoerit (prout etiam ponit Vinea) die XVII Auguſti, ſepultuſque fuerit die XVII Aprilis, ſicut ſignificant hæ voces, DEPOSITUS SUB DIE DECIMA QUINTA KALENDAS MAIAS, oportebit ineluctabiliter dicere, eum per menſes octo inſepultum fuiſſe. *Atque hinc perro comprobari aſſerit eccleſiarum uſi & altarium, ac rerum ſacrarum prefanationem, nec non Fidelium carnificinam, a diabolicis miniſtris adverſus Chriſtianos excitatam, ad quæ perpetranda mala apud*

C *Bergomenſes unam diem plus quam ſuffeciſſe affirmat; atque ea his concludit pag.* 17, *in epitaphio non deeſſe vocem* Septembris, *ſicut vellet Guarnerius, ſed* VI XVI Kalendas *eeſeeendum eſſe ad menſem ſupra memoratum* Maias, *atque adeo* S. Projectitium *die* XVI *Aprilis martyrii laurea coronatum, & die proxime ſequenti* XVII *ejuſdem menſis ſuiſſe ſepultum. Idem auctoe hoc vatiocinio uſus, mox ſibi objicit, ab ſcriptoeibus omnibus, qui agunt de hoc Martyre, utpote ab auctore Vineæ, Guarnerio ac Mutio, affigi ejus agonem diei* XVII *Auguſti, & Officium de eo fieri in eccleſia Bergomeaſi iſto die. Sed appoſite reſpondet, ab Eccleſia nen ſemper celebrari Sanctorum natalem eo die, quo e vita migrarunt; aſt aliquando die conſecrationis, ſi epiſcopi ſint; aliquando die tranſlationis vel appartionis, vel dedicationis eccleſiæ, aut altaris honori eorum ſacri. Ad hæc, ſcriptorum auctoritatem elevat en eo, quod eodem fere tempore ſcripſeriut, nunſque alium tranſcripſerit. Argumentum etiam deſumit pro ſe, quod Galeſinius ab omnibus differat, Sancti hujus martyrium referens die* XXIII *Mali.*

15 *At quid de Indictione & conſulibus? Hæc, inquit*, tunc noo erat in uſu; hi *vero ſunt falſi:* *nam anno Chriſti* 308, *refeeente Cardinale Baronio, inveniuntur in Faſtis conſules Diocletianus decimum, & Galerius Maximianus ſeptimum: anno autem* 306 *occurrunt conſules Conſtantius & Galerius Auguſti; ſed tunc maetyrium hoc non accidiſſe addit. Deinde redieus ad Indictionem, recte ex eodem auctore obſervat, ejuſdem iaitium non exſtitiſſe ante anaum* 312, *& tempus Conſtantini. En erronea itaque Indictione, & conſulibus apocryphis, in epitaphio ſæpe dicto inſcriptis, ſibi perſuadet Cæleſtinus pag.* 19, *illud tempoee iſto factum non fuiſſe, ſed poſteriore, & tunc fortaſſe, quando accidit tranſlatio aliqua; cum perſpicuum ſit, tam hujus, quam aliorum Sanctorum ſepulturæ memoetam intercidiſſe. Hæc ſunt, quæ ex Cæleſtino hue tranſcribere viſum nobis fuit: e quibus concludimus, epithaphium illud, adeo inter ejuſdem interpretes vel defenſores varium ac verſatile, tetque difficultatibus laboraus, eſſe incerti temporis, certæ falſitatis, ac proin nullius auctoritatis, ut conſequens ſit, e tam vitioſo inſtrumento nec annum martyrii confici poſſe, nec diem. Hunc itaque nos cum Officio proprio Bergomenſi, Ferrario, & Caſtellano relinquimus in ſua poſſeſſione, quæ eſt pro die* XVIII *Auguſti, etiamſi illum ſufficienter probare non poſſimus. Prius vero quam hinc ad alia progrediamur, prætermittere nequimus, quin animadvertamus* E *occaſione conſulum, quos paullo ante ſignabat anno* 308 *Cæleſtinus e Baronio; alios tunc poni ab emunctæ naris chronologis, qui poſt Eminentiſſimum Baronium ſcripſere, videlicet* Maximianum Herculium X, & Maximianum Galerium VII. *Romæ autem* Maxeutium Aug. & Romulum Cæſarem. *Adiſt Pagium in Critica, Labbeum in Compendio chronologico, & Tillemontium tomo* 4 *Hiſtoriæ imperatorum in tabula cheonologica, ad hanc omnes annum* 308.

16 *Reliquum eſt, ut, tractatis ſupra eebus S. Athletæ noſtri incertis omnino & obſcuris, ad certiora & clariora proetdamus. De publico primis ac legitimo ejus cultu certiſſime conſtat, etiamſi nomen ipſius non tantum non inveniamus inſcriptum in vetuſtis & claſſicis martyrologiis; ſed etiam ne in Romano quidem, quo hodiedum utimur. Annuntiatur tamen annua Sancti memoria apud Galeſinium die* XXIII *Maii his verbis:* Bergomi ſancti Projectii (*in notis ad eumdem diem ſcribitur* Projecti) diaconi, qui Dioeletiani & Maximiani impeeatorum juſſu iojuriosius *n* fidei adverſariis tractatus, demum in exilium extruditue: *ubi nihil addi miror de ejuſdem morte. Ad præſentem diem de illo agit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, vitam ac martyrium ejus ſummatim referens ex Officio eccleſiæ Bergomenſis. Annua quoque ſancti Martyris memoria hoc die ſignatur in Martyrologio univerſali, quod edidit Caſtellanus.*

17 *At publica Sancti veneratio maxime confirmatur ex Officiis propriis eccleſiæ Bergomenſis, Romæ approbatis: in quorum exemplari, quod anno Chriſti* 1614 *Romæ ex typographia reverendæ Cameræ Apoſtolicæ in lucem prodiit, die* XVIII *Auguſti ponitur* In feſto S. Projectitii mart. Officium duplex, *& ſequens* ORATIO: Deus, qui tuorum es ſplendor Sanctorum, quique hone diem beati Projectitii martyeis memorabilem nobis feciſti, concede, ut ejus ſempee protegumur meritis, & ioſtruamur exemplis. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. *Oeationem hæ tres propriæ lectiones ſequuntur:*

18 LECTIO

A *cujus lectionis propria*

18 LECTIO IV. Projectitius, Bergomi honeſtis parentibus natus, cum præclaram ptæ ſe ferret indolem, optimis præceptoribus traditos, liberalibus diſciplinis eſt eruditus. His initiis ad ſacrarum litterarum ſtudia ſe convertit, in quibus tantum profecit, ot brevi archidiaconus Bergomatis eccleſiæ ordinatus ſit. Quod munus ut ſtrenue geæret, eum multi ad eum audiendom confluerent, ſuggeſtum marmoreum in eccleſia ſancti Alexandri cunſtruxit, & domum adjacentem clericis, quibuſcum viveret, ædificavit. Quare cum religio Chriſtiana ejus prædicatione, ac numerus credentinm in ea urbe indies magis augeretur; diaboli invidia factum eſt, ut miſſis imperatorum Diocletiani, & Maximiani adverſus Chriſtianos edictis, prædicationis curſus interrumpi, & fidei fervor tepeſcere videretur.

de S. Projectitio

19 LECTIO V. Cnm antem magnus timor Bergomates invaſiſſet, Projectitius privatim, & publice per domos, & vicos fideles confirmabat, & ad perſecutiones perferendas incendebat. Cumque accepiſſet, Diocletianum, & Maximianom imperii adminiſtratione ceſſiſſe, Projectitius exiſtimans perſecutionem quoque ceſſaſſe, ad priſtinum ſnum prædicationis munus exercendum in urbem reverſus eſt. Qood cum faceret e ſuggeſto in eccleſia ſancti Alexandri, repente gentilium io Chriſti cultores orta tempeſtate, iojectis in capillos manibus Projectitium extra eccleſiam rapiunt, & ad ſacrificandnm idolis perducunt.

B

hic datur.

20 LECTIO VI. At Projectitius impietate commotus in idola irruit, ea conſpuit, ad terram dejicit, pedibus proterit, & omni contemptus genere execratur. Tum lictores, ſigno dato, fuſtibus eum, ac lapidibus obrunnt; qui pluribus ictibus contuſus velut mortuus prolapſus eſt; cum vero paulo poſt expergefactus ſe erexiſſet, & genibns nixus pro cædentium ſalute, & pro infidelibns perſequentibus Dominum deprecaretur; rurſus ab iis appetitur, & uſquo eo cæditur, donec ſpiritum in verberibus exhalarit decimoquinto Kalendas Septembris. Quem fideles apud corpus ſanctæ Heſteriæ religioſe ſepelierunt. IN TERTIO NOCTURNO Homilia in Euangelium: Facta eſt contentio inter diſcipulos &c. De communi nnius mart. *Srd in editione Bergomenſi anno* 5707 *vulgata*, C *rectius dicitur illa Homilia* habeti in feſto S. Appolinaris XX I S I Julii.

§ III.

Mirabilis apparitio, iovontio corporis, variæ ejuſdem translstiones; brevis quædam nonoullorum Sanctornm Bergomenſium notitia; obſervationes de Vitis ac propriis lectionibus S. Projectitii.

Apparitio corporis,

B*Artholemæus de Peregrinis in Vinea Bergomenſi parte* I *cap.* 42 *inventionem ac tranſlationem corporis* S. Projectitii *commemorat*. Robertus Bongus (*non* Longus, *uti perperam vocatur in editione Romana Ughelli tomo* 4 *col.* 678) *cathedræ Bergomenſi præfuiſſe ab eo ſignatur in*.. anno ſalutis MCCXC: quo in anno ſeperta, ac potius revelata fuere in æde cathedrali S. Alexandri, ſacrata eadavera quatuor martyrum: videlicet Projectitii, & Jacobi, olim hujus eccleſiæ archidiaconorum, & Joannis, hujus nominis primi, epiſcopi, & Heſteriæ virginis: quæ ab ipſo Roberto in præſentia totius eleri, & populi Bergomatis, *in altari*, noviter dicato, magna eum veneratione incluſa ſunt die XXV I Aprilis. *In noſtro tomo* I S I *Julii, ad diem* XI *ejuſdem menſis, pag.* 500 *& ſequentibus dedi ſyllogen hiſtoricam de S. Joanne martyre & epiſcopo Bergomenſi: in qua* § 3 *de hujus, atque aliorum Sanctorum, de quibus modo dicebam, inventione ac translatione actum eſt e codice Bergomenſi.*

AUCT. J. P.

23 *Juvat autem meminiſſe eorum, quæ de anno inventionis iſtius ac translationis ibidem tunc obſervabam: ſunt vero iſta:* Inventio . . . prædictorum corporum hic (*id eſt, in documento, ibidem a pag.* 504 *producto*) contigiſſe fertur anno MCCXC; translatio vero snno ſequenti: pro quo, tomo Maii, *quem ibi citavi*, ſcribitur MCCXC: ſed anoum MCCXCI indicant notæ, hic ſub finem translationis ſignatæ; *videlicet* dies Jovis, XXV S Aprilis, Paſcha tnm incidente in XX II *ejuſdm menſis, prout tunc temporis indicabam. Notæ ergo omnes illæ chronologice cohærent. In fide itaque iſtius inſtrumnti vel dicendum eſt, inventionis anaum non poſſe confundi cum anno translationis; ſed hanc eſſe illa poſteriorem; vel dictum documentum de falſitate convinci debet: in cujus etiam contextu tempora iſta exprtſſe diſtinguntur. Nam loce ſuperius apud nos indicato pag.* 504 *leguntur iſta:* Has reliqnias omni com diligentia, debitaque reverentia ſnblatas, in ejuſdem ſacræ ædis ſacrario repoſuerunt, quoad uſque locus aptus conſtrueretur, ubi honorabilius collocari poſſent. Dele&to itaque loco, ſtatutoque die transferendis Sanctorum corporibus, epiſcopus *&c. Mirabilis porro iſtorum Sanctorum apparitionis hiſteria, nec non ſolennis eorpornm traaslatio eidem ſubjecta, legi poteſt apud nos pag.* 504 *allegata, quam hic proinde pro inſerta habemus. Denique translationem hanc ita annuntiat Galeſinius ad diem* XXV S *Aprilis*: Bergomi, traoſlatio ſanctorum martyrnm Projecti & Jacobi.

& invento-tio,

E

ac translatio ſolenna i non accidernnt eodem anno.

Mutius in Hiſtoria Sanctorum Bergomenſium, anno 5610 *impreſſa, ad calcem Vitæ* S. Projectitii *fol.* 555 *verſo, annum quidem ac diem menſis, quibus reperta ſint corpora, notat, ſed de translatione ibi nihil. In Vita autem S. Joannis ſupra memorati fol.* 167 *refert, ea e locu apparitionis ſolenni ritu depoſita fuiſſe ad latus dextrum altaris S. Alexandri, fabricato ibidem in illorum honorem ſacello, idque acciditſſe anno* 5590, *die* XXV S *Aprilis; atque adeo annum apparitionis ſeu inventionis nen ſecernit ab anno ſolnnis translationis. Nec vero Cæleſtinus pag.* 59 *hanc ab illa diſtinctis annorum charactcribus diſcriminat: cui adde Gutrrinum, qui pag.* 73. *confuſe dicit, Roberti Bongi* tempose mirabiliter inventa..facta corpora, *de quibus hic agimus*, quæ celebri translatione fidelium venerationi expoſuit idem Robertus.

F

Corrigitur paralogiſmus in utraque Ughelli editione.

24 *Ex his itaque præmiſſis manifeſte conficitur, corrigendam eſſe utramque Ughelli editionem in Italia ſacra, quando in priore ſeu Romana tom.* 4 *col.* 707 & 708; *in poſteriore autem ſeu Veneta col.* 500, *occaſione translationis alterius, de qua inferius erit ſerme, ſcribuntur iſta:* In ea (*ara, de qua ibi agitur*) divorum martyrum Projectitii, & Jacobi, ac Heſteriæ etiam

AUCT. J. P. martyris & virginis, nec non Joannis epiſcopi reliquias anno Virginei partus 299 ſupra milleſimum, a monumento, quod in medio templi foſſum erat, fuiſſe religioſe translatas, authenticis docetur ſcripturis. *Corrigenda, inquam, utraque Ughelli editio, quia translationem, a Roberto Borgo factam, ſcribit accidiſſe anno* 1299, *quando translator ille a ſeptem jam annis obierat. In priore enim editione col.* 679, *in poſteriore autem col.* 477, *ſignatue anciſter ille Bergomenſis anno* 1292 *e vita exceſſiſſe. Idem error occurrit etiam in noſtro Ms., quod de alia poſteriore translatione aſſervamus, & quidem ſine cujus ita expreſſus*, anno Virginei partus ducentiſſimo nonageſimo nono ſupra milleſimum.

25 *Poſterior vero illa translatio arcidit anno Chriſti* 1563, *Federico Cornelio Bergomenſem cathedram tenente: cujus de hac re inſtrumentum exſtat apud Ughellum Romanæ impreſſionis col.* 707 *& ſequentibus; Venetæ autem a col.* 500, *quas modo citabam. Rei actæ ſynopſis habetur tomo* II *Auguſti noſtri pag.* 540: *quam breviter item ſic exhibet Guerrinus a pag.* 87: Federicus.., *poſſeſſionem adiit die* 1 Julii *ejuſdem anni*, videlicet 1561.., Statim initio ſequentis Auguſti deflere debuit una cum univerſis canonicorum & civium, ob pietatis devotionem, lacrymis diſtructionem ſuæ cathedralis antiquæ S. Alexandri, quæ decreto Sereniſſimæ Reipublicæ, ob novam urbis munitionem, ſolo æquata fuit; ideoque ne cum lapidibus & cæmentis primarii venerandique templi memoria periret, cantata ibi ultima pontificali Miſſa, & inſtitura pro translatione corporis S. Alexandri, & aliorum Sanctorum, ad concathedralem S. Vincentii ſolemni ſupplicatione, inſtrumentum edidit. Ex hoc poſteris plena & diſtincta ſtatus rerum, translationis ſanctarum reliquiarum, & diruendi templi ſeries, & imago provide ſervatur. Editum eſt hoc ſolemne documentum Kalend. Septembris anni MDLXI., & opportune legitur impreſſum in Italia ſacra Ughelli editionis Venetæ fol. 500, ſublatis Romanæ impreſſionibus palmaribus mendis. *Hæc clariſſimus Guerrinus: qui utinam ibidem obſervaſſet & correxiſſet turpem illum & palmarem paralbroniſmum, in Veneta editione relictum, & rum iis, quæ pag.* 73 *ſuperius citata auctor idem præmiſerat neutiquam cohærentem.*

Translationes alia anno 1563.

B

C

26 *Poſtrema denique translatio, quæ accidit anno Chriſti* 1704, *hic verbis notatur in Officiis propriis Sanctorum Bergomenſium, quæ excuſa ſunt anno* 1707, *pag.* 111: Sacra Rituum Congregatio benigne indulſit, atque conceſſit, ut Officium translationis ſanctorum corporum Alexandri, & ſociorum Martyrum Bergomenſium, hactenus die XIII Auguſti de Communi ſub ritu duplici recitatum, inpoſterum ſingulis annis die V Maii, qua translatio dictorum ſanctorum Martyrum & ſociorum anno proxime præterito MDCCIV in novam cathedralem completa fuit, eodem modo, & a quibus recitabatur, recitari poſſit & valeat. Die IV Aprilis MDCCV. G. Cardin. Carpineus *&c. Sanctus autem Alexander martyr, de quo toties jam mentio facta eſt, Bergomi colitur tamquam patronus principalis, ac ritu duplici primæ claſſis, die* XXVI *Auguſti; de quo tunc no-*

& anno 1704; brevis quorundam Sanctorum Bergom notitia.

bis erit agendum cum Martyrologio Romano. De S. Heſteria actum tomo II *Auguſti, die* X *a pag.* 539: *ubi pag.* 542 *in Annotatis ad ejuſdem Sanctæ Acta, dicitur, tractatum iri de S. Grata, antea a nobis nominata, die* IV *Septembris. De SS. Lupo & Adleida conſule diem* IX *Junii, pag.* 239: *de S. Jacobo mart. die* IV *Maii pag.* 472. *Atque hæc quidem hute noſtræ ſyllogæ addere viſum eſt, ut, quando ſupra Sancti nonnulli Bergomenſes ponuntur, habeat lector plus aliquid, quam ſola eorum nomina. Nec vero quiſpiam hic exſpectet Vitam S.* Projectitii: *antiquam enim & genuinam nec habemus, nec exſtare novimus: eæ autem, quas ſuo marte & arbitratu compoſuere recentiores, debita auctoritate ſunt deſtitutæ, ſicut initio hujus ſylloges indicatum eſt: ita ut earum loco ſubſervituræ ſint lectiones e Proprio Bergomenſi, quæ & Actorum continent compendium, & ſuperius a nobis in hunc finem recitatæ ſunt.*

D

27 *Optandum vero prorſus eſſet, ut vel eruditis Bergomenſibus, vel nobis præluxiſſet aliqua primorum ac genuinorum Actorum* S. Projectitii notitia, *vi cujus lectionum propriarum origo ac pretium commendari a nobis ex voto poſſet. Sed non videmus, unde hoc ſperari aut exſpectari queat. Etenim nec Acta, nec lectiones propriæ circumferebantur apud Bergomenſes ante ſeculum Chriſti decimum tertium pene abſolutum. Atque hoc conficitur ex Inſtrumento, ſuperius indicato, de apparitione, inventione, ac translatione ſanctorum quatuor Martyrum Bergomenſium, quos inter eſt* S. Projectitius: *in illo quippe ad eum noſtram hæc narrantur:* Permanſerunt autem præfatorum Martyrum corpora in cathedrali eccleſia S. Alexandri Bergomi, per multos annos minus decenter latentia, ITA UT BERGOMEUS POPULUS SANCTOS ILLOS VIX SCIRET.. Cumque ibi LONGO TEMPORIS DECURSU SINE DEBITO CULTU, aut reverentia ſteriſſent *&c. Cum ergo Bergomenſis civitas* Sanctos illos *tunc* vix ſciret; *multo minus ſcirbat vel noverat, eorum Acta ſcripto vulgata apud ſe exſtare: nam ſi hæc noviſſet, illos non noviſſe non poterat; proinde tunc apud Bergomenſes etiam non exſtabant lectiones propriæ, ex antiquis Actis depromptæ.*

Obſervationes de vita S. Projectitii.

E

28 *Si enim hæ exſtitiſſent; neutiquam enimvero iſti Martyres* ibi *tam* longo temporis decurſu ſine debito cultu aut reverentia ſteriſſent *uſque ad annum Chriſti* 1290, *quo revelati & cogniti fuere. Itaque quia corpus* S. Projectitii *diu ante hunc annum fuit ſine cultu, immo pene ſine notitia, & conſequenter ſine Officio eccleſiaſtico, ſine Actis, Bergomenſi populo tunc ignotis; quærere nobis licet, an & quo e fonte antiquo biographi ſua hauſerint, quæ ſatis liberaliter de Vita ac martyrio ejuſdem Sancti ad poſteros tranſmiſere ſeculo demum ſexto decimo ac proxime ſequente? Ad hæc, permittant nobis eruditi Bergomenſes ſincere & aperte fateri, non eſſe nobis exploratum, unde lectiones propriæ deſumptæ ſint. Conſuli poſſunt, quæ dicta ſunt in fine Commentarii prævii Actis S. Heſteriæ pag.* 541. *Hæc ſunt, quæ de* S. Projectitio *volligere atque huc tranſcribere nobis viſum eſt.*

ac lectionibus propriis

F

A D

DE SS. JOANNE ET CRISPO PRESBYTERIS ROMANIS,

FORTE ET MARTYRIBUS,

J. B. S.

Ex Martyrologiis.

SUB DIOCLETIANO. *Martyres hi aliunde noti sunt*

DE biſce duobus ſanctis presbyteris fruſtra a me quæſita ſunt, quæ dictis pridem in hebdomada ad Uſuardum obſervatione ſuperadderem. Id verum eſt, non infrequentem in hoc Opere de iis mentionem occurrere, & porro occurſuram, eoties nempe, quoties de iis Martyribus actum eſt, aut porro agetur, quorum ſepeliendis corporibus officioſiſſimam, ut eſt in Martyrologiis, operam contuliſſe leguntur. Sanctos varios ab ipſis ſepultos, uti & cœmeteria, in quibus ſepulti fuerint, enumerat Piazza in ſuo Diario ſacro Romano hoc die, de quibus etiam, ut jam dixi, ſerme eſt in Actis noſtris. Neque iis modo dicendis inhærendum cenſemus. Magis noſtrum intereſt ſcire, utrum vere Martyres & ipſi fuerint, an potius in pace quieverint, quemadmodum Martyrologia noſtra ſatis indicare videntur. Neque vero aliunde, aut de aliis ipſorum geſtis aut de martyrio edoceri potui hactenus, ut de ſolo cultu fere hic loquendum ſuperſit.

B

& ſignantur in Martyrologiis.

2 *Primus, quod ſciam, de ipſis meminit auctor Romani parvi hac ſimpliciſſima nuncupatione:* Romæ, Joannis & Criſpi presbyterorum. *Inde eos acceptos brevi hoc elogio ornavit Ado:* Eodem die Romæ in ſexto Philippi (*vide citatum Uſuardum*) natalis beatorum presbyterorum Joannis & Criſpi, qui (in) perſecutioue Diocletiani & Maximiani multa Sanctorum corpora officioſiſſimo ſepelierunt. Quorum meritis & ipſi poſtmodum ſociati gaudia vitæ meruerunt. *Hæc ab Uſuardo deſcripta ſunt, recte omiſſo* ſexto Philippi & Maximiani *nomine,*

C *quo modo etiam commemorantur in antiquo Bellini, & hodierno Romano, addita ſola voce* æternæ *vitæ. Clarius paulo, neſcio an verius, loquitur Beda Plantinianus his verbis:* Romæ, beatorum Joannis & Criſpi presbyterorum, qui multa corpora Sanctorum in perſecutione officioſiſſime ſepelierunt, & ipſi poſtmodum in pace quieverunt.

Quæritur, an fuerint

3 *Recentiores Maurolycum, Galeſinium, Ghinium aut alios non enumero. Obſervanda hic noſtrema Bedæ verba, quæ ſane martyrium ſatis aperte excludunt. Neque vero Vetus illud Romanum, neque Ado aut Uſuardus illud aſſerunt: nam* meritis ſociari, *nihil minus ſignificat, quam eodem genere mortis occumbere; nec aliud innuere videntur, quam quod* Joannes & Criſpus *Martyres ſepeliendo meritorum ipſorum participes facti ſint*, gaudia vitæ æternæ *ea ratione promerendo. Nec ſatis video, Baronium in iis, quæ in Annalibus ad annum* 302, *num.* 126 *ſcribit, ipſos etiam paſſos eſſe, perſpicue indicare. Sic habet:* Ex eodem quoque Romano clero Joannes & Criſpus ordine presbyteratus inſignes, cum in eadem perſecutione, multorum Martyrum corpora religioſe ſepulturæ mandaſſent, & ipſi quoque eorum ſuorum meritis ſociati; quorum memoria conſignata certa ipſorum die natali in Eccleſia eſt inſignis.

E *martyrii palmam conſecuti*

4 *Hæc dicta ſint, ut pateat cur in titulo addiderim particulam* forte, *nimirum quod de illorum martyrio non omnino conſtaret, quamvis de cetero magis incliner, ut eam palmam eos conſecutos exiſtimem, quam ipſis diſerte tribuunt Petrus de Natalibus & Ferrarius, neſcio tamen qua fulti auctoritate. Audiamus Equilinum epiſcopum lib. 7 cap. 75:* Joannes & Criſpus presbyteri Romæ paſſi ſunt ſub Diocletiano auguſto. Qui cum inundante perſecutione ipſius imperatoris, multa Sanctorum corpora officioſiſſime ſepeliſſent, & ipſi ab imperatore tenti, gladioque in Chriſti confeſſione cæſi, eorumdem Martyrum meritis & ipſi ſociati, gaudia vitæ meruerunt xv Kalend. Septembris, ut dicit Ado. *Non minus expreſſe Ferrarius:* Quapropter juſſu Diocletiani comprehenſi, cum ſortes in Chriſti confeſſione permanerent, ad palmam martyrii perveniotes, conſortes eorum, quos ſepelierunt, facti ſunt xv Kal. Septembris.

uti item ſepulta corpora, ac publica veneratioui expoſita.

F 5 *Habes hic quæ de cultu & martyrio dici potuere: quæri modo poteſt, ubi Sancti ſepulti fuerint, aut eorum reliquiæ veneratioui expoſitæ. Ad primum, recte notat Ferrarius, id nec in Adone nec in Uſuardo exprimi. Inter chartas noſtras invenie imagines binas diverſæ magnitudinis, a PP. noſtris Pragenſibus vulgatas, quibus repræſentatur* S. Criſpus *alba & ſtola indutus inter varia Martyrum corpora, notaturque inferius, ſacrum ejus corpus Roma Pragam delatum anno* 1637, *donatumque eccleſiæ Domus profeſſæ ibidem, ubi religioſe colitur. Sitne porro ejuſdemmet* S. Criſpi, *de quo loquimur, non habeo unde tuto quam ſtatuere; id certe expreſſum inveni, a celebri noſtro P. Nicolao Lancicio acceptum Romæ ex cœmeterio Calliſti, ſeu S. Sebaſtiani, in quo ambos Sanctos ſepultos fuiſſe aſſerit laudatus ſupra a nobis Bartholomæus Piazza in ſacro ſuo Diario Romano.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

PONTEMO, PILENTIA, TATIANA ET MARCIANA, HELIANA ET LAUTIA SEU LAUCIANA.

J. B. S. Amaseæ in Ponto.

XVIII AUG. *Sintne hi omnes eodem die & loco pro Chriſto interfecti, haud ſatis compertum eſt: ſimul referuntur in codicibus Hieronymianis apud Florentinium; in cujus Martyrologii exemplaribus nonnulla occurrit diverſitas in expreſſione loci & nominum. Vetuſtiſſimi Epternacenſis verba ſunt*: In Ponto, Pontemi, Pilentiæ, Tatianæ & Martianæ virginum, Helianæ & Lautiæ, *vel, ut in Corbeienſi*, Laucianæ: *ubi & locus exprimi-* B *tur*: In Ponto Amaciæ civitate, *in textu Florentinii*, Amiſiæ, *de qua ibi pluribus, quæ certe nunc non expediunt, niſi ſubſtituatur* Amaſea, *prout in titulo expreſſa eſt. Fruſtra ex aliis, quæ contracta dicimus, lucis quidpiam quæſieris, cum ipſa magis corrupta ſint. De cætero, quid, quo tempore, & a quo tyranno paſſi ſint, non eſt unde vel eminus conjicias. De* Maſſa Candida, *quæ hoc ipſo die in Hieronymianis ſequitur, agetur cum Romano ad diem hujus menſis* XXIV; *ubi etiam examinabitur, utrum ejuſdem Maſſæ partem faciant aliæ, quæ ibi frequentur, nomina* Diſciæ vel Diſſei, Amaciæ, Potomi, Martyrii, Agapiti, & Ziaci cum ſociis eorum. E

DE SS. LEONE ET JULIANA MARTT.

J. P. *MYRÆ IN LYCIA.*

DIE XVIII AUGUSTI. *Habentur in Faſtis Græcis, ac Martyrologio Romano.* *De publico horum Sanctorum cultu certiores quidem eddimur e Græcis Latinisque Faſtis; ſed non eodem ubique modo in iis annuntiantur. Menologium enim Sirleti his verbis eos refert*: Eodem die (XVIII *Auguſti*) certamen ſanctorum martyrum Julianæ & Leonis: qui paſſus eſt apud mare prope Myram urbem Lyciæ. *In noſtro apographo e Menæo Chifletii lego iſta*: Γ'υλιανῆς μ. καὶ Δέοντος ἀσκητ῀. Julianæ martyris, & Leonis aſcetæ. *Menæa magna hæc memorant*: Memoria ſanctæ martyris Julianæ, ad Strobylum, (πλησίον τ῀ Στροβύλου) C & ſancti martyris Leonis, qui paſſus eſt ad mare (*Mediterraneum*) prope Myram Lyciæ. *Quibus addit Martyrologium Romanum*: Myræ in Lycia, ſanctorum martyrum Leonis & Julianæ. *Qui ſive ad hunc diem, ſive ad alium ſpectent, quo martyres ſynonymi habeantur in ſacris Faſtis, proprius eſt hic eos ſignandi locus, quo notantur in Martyrologio Romano. Cangius lib. 4 Conſtantinopolis Chriſtianæ pag. 149 meminit de hodierna* Juliana *ex Mænæis ad hunc diem* XVIII *Auguſti.* F

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

HERMA, SERAPIONE ET POLYÆNO,

J. P. Sylloge de cultu ac martyrio.

DIE XVIII AUGUSTI. *Annuntiatur* *Quandoquidem iſti Martyres inſcribuntur Faſtis Græcis ac Latinis, annuntiationes ex utriſque depromptas bifariam dividemus, ac primo ſignabimus Græcos. Menæa magna excuſa hoc die ita illos memorant*: Μνήμη τ῀ ἁγίων μαρτύρων Ἑρμῆ, Σεραπίωνος, καὶ Πολυαίνου. *Id eſt*: Memoria ſanctorum martyrum Hermæ, Serapionis, & Polyæni. *Binis deinde ſingulos verſibus honorant. Quo* Hermæ *accinuntur, ita ſonant*:

Ἑρμῆ βιαίως ἐκ πέτρας συρομένῳ
Τ'πῆρξε πέτρα προσφυγὴ λαγῷ πόλος.
Raptatus Hermas per petras vi dum fuit;
Petra refugium herinaceo exſtitit.

Duo autem verſus ſequentes aptantur S. Serapioni:

Τὸν ἐκ πέτρας πάσδεκτον ἑλκυσμὸν φέρων
Καὶ Σεραπίων, ἁ πλέον σφῶν πέτρας.
E rupe tractus barbaram ubi ſubis necem,
Tu fortiorem rupe, Serapion, probas.

Superſunt duo hi poſtremi in laudem S. Polyæni:

Οἱ Πολύαινος αἷμα χῇ συρεὶς πέτρας
Τ'πὲρ Χριστ῀ χέαντες ἐκ πέτρας ὕδωρ.
Petra laeer, Polyæne, fundis ſanguinem
Pro Chriſto, aquam qui de petra fudit, tuum.

Martyres

2 *In primo diſtichо alludit poeta ad illud Pſalmi* 113 ℣. 18 Petra refugium herinaceis. *Quod in Vetvi Teſtamento Græco-Latino ſecundum Septuaginta interpretes ex auctoritate Sixti PP. V. edito, tomo* 2 *impreſſionis Pariſinæ anni* 1628 *eodem modo Latine effertur: ſed in textu Græco*

pag. 130

A *pag.* 130 *eſt*: Πέτρα κατεφυγὰ τοῖς χοιρογρυλλίοις. *Et ad vocem* hericiis, τοῖς χοιρογρυλλίοις, *notantur hæc pag.* 132: Quomodo omnes interpretes tranſtuliſſe teſtatur ad Suniam ſanctus Hieronymus, præter LXX, qui dixerint λαγωοῖς, LEPORIBUS; quod etiam reperitur in multis codicibus. S. Auguſtinus, & vetus, habent utrumque: Petra refugium hericiis & leporibus. *Diſtichon, quod ſecundo loco dedimus, non indiget explanatione. Quod vero dicitur in tertio diſtichon de Chriſto*, aquam qui de petra fudit, *vel intellige de Chriſto qua Deo, & ſecundum illud Pſalmi* 77 ℣. 16: Et eduxit aquam de petra. ℣. 20 *ibidem*: Quoniam percuſſit petram, & fluxerunt aquæ: *vel intellige etiam de Chriſto qua homine: nam cum petra eſſet, ſecundum illud* 1 *ad Corinthios* 10 ℣. 4 Petra autem erat Chriſtus: *nec non* 1 *Petri* 2 ℣. 8: Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & PETRA ſcandali; *aquæ ex hac petra, id eſt, e ſacratiſſimo Chriſti latere exivit, uti eſt apud Joannem cap.* 19 ℣. 34: Unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit ſanguis & aqua.

B *in Fastis Græcis.*

3 *Menologium Striteti Martyres etiam noſtros ſignat & laudat his verbis*: Eodem die (XVIII *Auguſti*) commemoratio ſanctorum martyrum Hermæ, Serapionis, & Polyæni, qui fuerunt ex urbe Roma, & delati quod Chriſtum colerent, idola vero execrarentur, præſidi Romæ oblati, & Chriſtum ipſum libere confeſſi, primum in tenebricoſo & graveolenti careere concluſi, atque illine educti & idolis immolare non paſſi, per anguſtiſſima, difficilia & petroſa loca pertracti, interea Deo ipſi animas commendarunt. *Quibus ſuffragantur Menæa magna typis vulgata. Imperfectam annuntiationem invenio eadem die in noſtro apographo Menæi Chifletiani*: Σεραπιῶνος καὶ... Serapionis &... *Exemplar noſtrum Græcum e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſi tranſcriptum in hoc eſt ſingulare, quod die* XIX *hujus illos notet. Hæc enim habet*: Μνεία Ἀγύπτου τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἑρμοῦ, Σεραπίωνος καὶ Πολυαίνου. *Elogium autem ſeu compendium, quod ibi ſubditur, martyrii fere coincidit cum Striletiano ac Menæis impreſſis, & ſic memorat*:

C *Martyrii compendium.*

4 Οὗτοι οἱ ἅγιοι Μάρτυρες γεγόνασιν ἐν Ῥώμῃ· διαβάλλονται δὲ ὑπὸ τῆς ἀπίστου ὡς Χριστιανοί. Συλληφθέντες δὲ ὑπὸ στρατιωτῶν, παρίστησαν τῷ ἐπάρχῳ τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐρωτηθέντες, ὁμολόγησαν ἑαυτοὺς Χριστιανοὺς καὶ δούλους Χριστοῦ. Διὸ προσάγονται ὑπὸ τὸν ἔπαρχον βλασθῆναι εἰς φυλακὴν σκοτεινὴν καὶ δυσώδη. Καθειρχθέντων δὲ αὐτῶν, ὕμνουν τὸν Θεὸν καὶ ἐλάλουν, ἀγαλλιώμενοι ἐν τῇ αὐτῶν ἐξομολογίᾳ. Μετὰ δὲ πάντα ἐκβληθέντες ἐν φυλακαῖς παρίστησαν τῷ ἐπάρχῳ· εἰσαγαγόντες δὲ ὑπ' αὐτῶν θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, οὐκ εἶξαν· ἐν δὲ ἐκάμψαντας τὸν νοῦν, τοῖς προσεχθίσμασι τῶν ἐθνῶν προσκυνῆσαι. Ἀλλὰ τραίσαντα τὴν πίστιν τὴν εἰς πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐκήρυξαν, καταρώμενοι τὰ εἴδωλα καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτά. Τότε ἐκέλευσεν ὁ ἔπαρχος συρθῆναι αὐτοὺς εἰς τραχέσι καὶ πετρώδεσι τόποις· ὅστινες εἰς τὴν σύρεσθαι ἐπλεώθησαν, πλαρώσαντες τὰ χαλκᾶ αὐτῶν ὁμολογίαν. Τὰ δὲ λείψανα αὐτῶν ἀνδρες δίλαβεῖς εἰς ἐπισήμου τόπου εἰς τιμὴν πρεπόντα κατέθεντο· ὧν ἡ δίκαις καὶ πρεσβείαις, Κύριε ὁ Θεὸς, σῶσον ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ὅτι δόλογητὸς ὑπάρχεις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Quæ ſic Latine interpretor.*

AUCT. J. P.

5 Sancti Martyres hi Romæ ſunt nati. Deferuntur autem ab infidelibus, quod Chriſtiani ſint. A militibus ergo comprehenſi ſiſtuntur præſidi Romæ, & interrogati, Chriſtianos ſe ac Chriſti ſervos eſſe confeſſi ſunt. Quamobrem in tenebroſum ac fœtentem careerem detrudi jubentur a præſide: in quo inclusi Deum laudabant ac benedicebant, in ſua confeſſione exultantes. Deinde e cuſtodia ejecti comparuere coram præſide: a quo dum cogerentur ſacrificare idolis, non conſenſerunt, neque inflexus eorum eſt animus ad ſimulacra gentilium adoranda. Verum manifeſtiſſime fidem prædicarunt, quæ eſt in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, execrantes idola eorumque cultores. Tunc præſes juſſit illos raptari per aſpera & petroſa loca. Qui inter raptandum mortui, egregiam ſuam complevere confeſſionem. Viri autem religioſi in loco inſigni depoſuere decenti cum honore illorum corpora: quorum orationibus ac interceſſionibus Domine Deus ſalva nos, qui utique bonus ac benignus es; quia benedictus es in ſecula ſeculorum. Amen. *Codex vero ille, e quo hæc ſunt deprompta, pluribus indicatus a nobis eſt die* VIII *Auguſti, tomo* II *ejuſdem menſis, pag.* 344, *n.* 8 *&* 9. *Conſuli etiam poteſt Lambecius lib.* 8 *Commentariorum de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi pag.* 201. *Hæc ſunt, quæ notanda duximus ex hagiologis Græcis; & Latinis vero iſta.*

e Græco bis Latine redditum.

E

6 *Habet eos Galeſinius hoc die, quo item Martyrologium Romanum publice per Eccleſiam univerſam cultu honorandos præſcribit, annuam illorum memoriam ita annuntians*: Ibidem (*Romæ videlicet*) ſanctorum martyrum Hermæ, Serapionis, & Polyæni, qui per anguſta, ſaxoſa & aſpera loca raptati, animas Deo reddiderunt. *Quo tempore, quove ſub imperatore aut præſide martyrium conſummarint, incompertum nobis eſt. Ferrarius eodem etiam die illos intexuit Catalogo Sanctorum Italiæ, addens in annotatione*: Græcorum monumenta circa horum Martyrum paſſionem Henricus Caniſius tomo 2 Antiquarum lectionum refert; ſed nulla in iis de tempore, neque de imperatore, ſub quo paſſi ſunt, habetur mentio.

Cultus in Martyrologio Romano Gr.

F

DE

DE SANCTA HELENA VIDUA IMPERATRICE,

MAGNI CONSTANTINI MATRE,

ROMÆ,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS

§. I. Nomen, annus ac locus natalis.

ANNO CIRCITER CCCXVIII. Tripla Sanctæ nomen, natalis, & locus.

Magna hæc fortisque Mulier cum propriis tum Constantini Magni, filii sui, meritis ac virtutibus adeo claruit, ut nominis sui splendorem quaquaversum diffuderit per orbem terrarum, uti perspicuum fiet per decursum hujus nostri Commentarii. Et primo quidem ad nomen Sanctæ nostræ quod attinet; non unum ipsi inditum fuisse, indicio sunt nummi, quos exhibet Cangius inter familias augustas Byzantinas pag. 45; pro eadem etiam re citatum invenio Thesaurum rei antiquariæ, quem Goltzius in lucem dedit, pag. 325. Appellata igitur est Flavia, Julia, Helena. Quæ inferius § 55 afferentur de morte ejus, fundamentum præbent inquirendi natales ejus anno Christi circiter 248. At de natalium loco major est controversia, auctorum judiciis in varias sententias distractis. Sunt enim qui eam Britannam velint; alii Trevirsafem; Drepanensem in Bithynia alii fuisse prædicant; alii aliam. Hoc argumentum pluribus pertractat Usserius in Britannicarum ecclesiarum primordiis cap. 8; quæ omnia huc transcribere, tam est longum, quam minime necessarium.

Anglii

2 Noster Alfordus librum edidit hoc titulo: Britannia illustrata, sive Lucii, Helenæ, Constantini patria & fides: ubi consuli possunt, quæ pro Britannia congerit. Cum autem post illud opus laudati auctoris, in lucem prodierint ejusdem Annales ecclesiastici Britannorum &c., ea his proponere visum est, ubi & cur S. Helena primam hausisse lucem dicatur apud Britannos. Nascitur, inquit ad annum Christi 247, num. 2, Helena e patre Coeln, quem supra dixi virum principem in Trinobantum, Regnorum & Iceuorum provinciis. An apud Regnos vel potius apud Trinobantes nata sit, quæstio esse potest (de qua infra ad annum CCLXXV num. 61) quia utrobique parens principatum tenebat. Communior nostrorum opinio pro Trinobantibus est: ubi Essexiensis ager, & urbs Colcestria, illius agri primaria Helenam suam civem & principem asserit. Fuit certe hoc tempore urbs illa florentissima "ut infinita vis annorum nummorum quotidie eruta plane docet „inquit Cambdenus in Colcestria, & addit:" In nullis tamen Gallienæ antiquiores „ineidimus. Erant Tetricorum, Victorinorum, „Posthumi, Ceraunii, Constantini, & qui subsecuti sunt imperatorum„. Hi sunt (de primis loquor) qui tyrannidem usurpantes sub Helena virgine aut parente, Britannias in factionem suam traxerunt.

3 Ceterum, quod Helena in supradicta urbe nata sit, probat idem author non contemnendo argumento. " Cives Colcestriæ, inquit, Flaviam Juliam Helenam, Constantini Magni matrem, suam alumnam fuisse asserunt, ex „Coelio rege natam. Et in memoriam crucis „ab ea repertæ, crucem nodosam, inter quatuor cornuas positam, publico in clypeo gerunt„. In eadem quoque urbe natum ex Helena Constantium dicam infra, videlicet ad annum CCLXXV num. 61 & 62: quem locum consulere lector potest. Auctores vero, qui Sanctam Britannicam fecere, compendiose affigno ea Usserio superius allegato. Fœminam primariam Britanniæ refert ea Chronico quod Flavio Lucio Dextro attribuitur; sed Chronicon illud tamquam apocryphum ab eruditis passim exploditur. Deinde ex Martini Poloni Chronico narrat, filia regis Britanniæ exstitisse; ea Henrico autem Huntingdonensi scribit ista: Helena, Britanniæ nobilis alumna, Londiniam murn, quod * adhuc * i. quot supereret, einxisse fertur, & Coleecstriam mœnibus adornasse. Ex Polydoro Vergilio: Britannica matre genitus Constantinus. Ex regis Angliæ Oratoribus, qui in concilio Constantiensi cum Gallicani, & in Basiliensi cum Castellani regis legatis de πρωτειοις (id est primatu) concertarunt: Domus regalis Angliæ .. sanctam Helenam .. educere comperta est. Ex Henrico Huntingdoniensi, Filiam regis Britannici de Coleecstre, cui nomen erat Coel, & Coleecstriam mœnibus adornasse, memorat &c. Quibus adde, si velis, Vitam S. Heleuæ, cujus apographum habemus e Ms. Blaburnensi Hirsaugiæ: Helena, ait, Cinhelis Anglorum regis filia. His ita habemus propositis in favorem natalium sanctæ nostræ Imperatricis apud Britannos, liceat nobis desiderare testimonia alia, quæ sint hujusmodi, ut sua antiquitate, sinceritate ac fide accommodatum controversiæ adeo agitatæ ac incertæ pondus atque adeo assensum conciliare possint, antequam Anglorum sententia suffragemur.

4 Difficultates porro, quæ eidem incommodant, allegantur apud Morinum in Historia Ecclesiæ Christianæ per Constantinum liberatæ, Gallice edita, parte 2 cap. 6 pag. 178 & sequentibus. Et vera silentium Venerabilis Bedæ, qui tanta inter sui temporis scriptores eruditionis laude floruit seculo octavo, quique Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum cuncte admodum & prolixe conscripsit, a tempore, quo illa provincia cœpit innotescere Romanis, ad sua usque tempora contextam; Beda, inquam, laudatæ Historiæ lib. 1 cap. 8 sic memorat: His temporibus Constantius, qui vivente Diocletiano Galliam Hispaniamque regebat .. in Britannia mortem obiit. Hic Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarum reliquit. Quæ re jam

natalium ejus

B

C

D

E

F

sibi adscitum,

A *jam a lectore partium ſtudiis vacuo, an ſit veroſimile, Bedam ſilentio preſſurum fuiſſe Sanctæ Britannos ex patre Coelo natales, adeo Britannorum nationi illuſtres, ſi eos inter antiquiora Britanniæ monumenta alicubi comperiſſet? Ad hæc, nonas S. Gregorius Magnus optimam natus erat opportunitatem agendi de natalibus iſtis, quando ad Bertham alias Adilbergam Anglorum reginam ſcribens, ei gratulatus Anglorum converſionem, hortaturque inceptæ, ut regis animum ad perfectam fidei Chriſtianæ dilectionem ſuccendere diutius negligat. Ita tamen loquitur ſanctiſſimus ille Pontifex epiſtola 29 (al. 59) libro 11, Indictione 4, col. 1113, tom. 2 Operum Pariſiis editorum anno 1705:* Nam ſicut per recordandæ memoriæ Helenam, matrem piiſſimi Conſtantini imperatoris, ad Chriſtianam fidem corda Romanorum acceſſit (*Deus*) ita & per gloriæ veſtræ ſtudium in Anglorum gente ejus miſericordiam confidimus operari.

ſed iis non agnitum.

5 *Jam vero ſi natale illud* S. Helenæ *ſolum apud antiquiores Angliæ ſcriptores cognitum fuiſſet, quomodo S. Gregorio fuit incognitum,* B *qui in converſionem Anglorum toto pectore incumbebat? Sin autem cognitum ipſi fuerit, quomodo fieri potuit, ut, ad regiam illam Angliæ ſcribens ac de* Helena *loquens, verbo vel unico non indicarit, primam illam ibidem ſpiraſſe cœpiſſe, indidemque primam traxiſſe originem illuſtre illud ſidus, quod virtutibus & exemplis longe latequæ Orientem & Occidentem illuſtravit. Hæc enim vero vel ſimilia magnus Pontifex opportune & appoſite ad Bertham de* Helena *videtur ſcribi potuiſſe, ut hujus exemplo illam magis incitaſſet ad propoſitum ſuum, ſi quidquam de dicta patria reſcivisſet. At quid de aliis, qui Imperatricem noſtram volunt eſſe ſuam? Veniamus ad Trevirenſes.*

Trevirenſes

6 *Almannus, qui vixit ſeculo nono, quique inferius pluribus memorabitur, in Sanctæ Vita,* Beata, *ait,* Helena oriunda Trevirenſis. *Gotfridus Viterbienſis Chronicorum parte 15 ſub finem ita ſcribit:* Helenam quidam ex patria Trevevorum oriundam aſſerunt. *Otto Friſingenſis in Chronico libro 3 cap. 45:* Helanam ex pago Trevevorum oriundam dicunt: unde eamdem eccleſiam C plurimum eam decoraſſe tradunt. *Iater Uſuardi a nobis editi auctaria, ex ejuſdem editione auctoris Lubeco-Colonienſi notantur iſta ad hanc diem* XVIII *Auguſti:* Sanctæ Helenæ . . Trevevorum indigenæ nobiliſſimæ. *In Annalibus Trevirenſibus apud Brovverum tom.* 1 *libro* 4 *ad Chriſti annum* 327 *num.* 14 *citatur caput veteris ſcripturæ:* HÆC HELENA TREVEREOS GALLIÆ INDIGENA. *Et iſta notantur:* Res nova, dicis; imo vetus, quod præverire, * qui tanto ætate inferiorem Nicephorum; aut multo quoque recentiores Anglorum ſcriptores hic audiunt. At enimvero jam olim in hac eccleſia decantatum, & in uſus publici Breviarii transfuſum, auguſtam Helenam ortam in Trevicia. Creditum ita paſſim ante aliquot ſecula, an ignorare poterant, qui publicæ fidei habuere teſtes Ottonem Friſingenſem, Godefridum Viterbii & Bonnenſis eccleſiæ in antiquis membranis haud ſperneoda documenta; quæ clariſſimus juriſconſultus Jacobus Campius, Bonnenſis eccleſiæ quondam decanus, & poſtea protonotarius Moguntinus expromſit, & cum Jacobo archiepiſcopo communicavit.

** ſ. prætevirro.*

7 Verum hoc Trevirorum fidus tam ſero demum exoriens diſcutit & offuſcat publice jam paſſim, ſat ſcio, diffuſa hiſtoriæ lux, quam avide eruditi ſequuntur, cum qui plures, Britannam genere regio, qui potiores, Drepanitidam aut Dardanam humili & obſcuro genere natam prædicaot. Pro his Ambroſius & Eutropius, cum ſtabulariam dicunt, & obſcuri matrimonii; pro aliis faciunt Britannici ſcriptores, non quidem antiqui, ſed quorum, ut elegantiſſimi vir ingenii dixit, mediæ aut novellæ ætatis aſſertio, eum Coeli, ueſcio cujus regis, filiam produnt. Atque ex hac varietate narrationis profectum, ut ex peritiſſimis harum rerum, qui Britannicam amplexus eſt) *Baronius videlicet tomo* 3 *Annalium ad annum* 306) Nicephori hiſtoriam ecpudiarit ceu mendaciſſimam; contra, cui Græca placuit, veriſſima Nicephorum tradidiſſe ſcripſerit. *Verum tum iſta, quæ recitavi, tum alia, quæ apud laudatum auctorem ſequuntur,* Helenæ *patriam parum compertam eſſe potius inuicant, quam locum ullum certum ac determinatum e pluribus inter eruditos controverſis vere ei natalem fuiſſe convincant, tametſi tamen Græcos ac Britannos ejuſdem competitores rejiciat.*

AUCT. J. P. *eam ſibi vindicans*

E

8 *P. Jacobus Maſenius noſter in notis & additamentis ad tomum primum Brovverianum a pag. 576 telam hanc operoſius retexere conatus eſt, & Sanctæ noſtræ natales arctius adſtringere Trevirenſibus; ſed an non majore cum molimine, quam operæ pretio? Nam variorum, qui pro ſolo ipſius natali certant, ſententiis in medio poſitis, ex ipſa pugnantium inter ſe auctorum diſſenſione, non niſi conjecturis eam agi, dicit eſſe manifeſtum.* Jam vero, *uti pergit,* potiſſimum Britannorum ex Panegyri fundamentum cum Brovverus atque ante ipſum Lipſius quoque elidat, nihil deinde & his præterquam in domeſticis & ſeræ ætatis teſtibus jure ſuſpectis adminiculi ceſtat; ut proinde jactata hactenus veritas maximum apud Treviros pœſidium repertura videatur. *Pronimo idem Maſenius recitat nonnulla e Baſilii Porphyrogeniti imperatoris libris Baſilicῶν, conſtitutiones imperiales complexis, ubi Romanum filium admonet, non temere cum quavis gente nuptias eſſe conciliandas,* præterquam cum ſolis Francis. Hos enim ſolos magnus ille vir Conſtantinus ſanctus excepit, quod & ipſe habuit ex partibus illis ortum *Sed* 1°. *Quidnam ſatis ſolide pro patria Conſtantini Magni conficis e Conſtantino Porphyrogenito, qui vixit ſeculo decimo?* 2°. *Fac tamen aliquid pro eadem inde confici; quid tum? Nam ſive Conſtantinus Magnus fuerit Francus, ſive Britannus, ſive alius (quam controverſiam adeo inter eruditos agitatam refuſcitare, non eſt hujus loci) quo paſto e patria illius, qualiſcumque demum ea ſit, tantundem patriam* S. Helenæ *matris ejus:*

argumentis

F

9 *Inſemitatem hujus argumenti vel ipſemet* & *diplomate ſuo dam.* *diplomatis animadvertit Maſenius, dum, illo relicto, aliud aſſumit his verbis:* Sed cum nobis pro matre Conſtantini Helena potius, quam pro Conſtantini patria hæc ſuſcepta lis ſit, illuſtrius ex archivo noſtro teſtimonium depromam, a Silveſtro, ejuſdem ætatis Pontifice, Trevirenſi eccleſiæ, in Helenæ auguſtæ gratiam, apoſtolico diplomate tributum, quod inter metropolitanæ & archiepiſcopalis eccleſiæ diplomata collectum ante annos facile trecentos a Balduino Trevir. archiepiſcopo in libro pervetuſto exhibetur, cujus cum partem aliquam Brovverus, nec tamen ex integra fidei apographo dederit, & P. Sirmondus inter poſthuma ſcripta reliquit, ego totum verbotenus hoc loco reddam. Sic enim Silveſter Papa Trevirenſi ſcribit

AUCT. J. P. ſcribit Eccleſiæ: " Sicut in geotilitata propria „ virtute, ſortire & ounc, Trebir, primas, ac ſu„ per Gallos & Germanos priorarum, quem ri„ bi præ omnibus harum genrium epiſcopis in „ primitivis Chriſtianæ religionia doctoribus, „ ſcilicet Euchario, Valerio ac Materno, ac „ per bacolum caput Eccleſiæ Petrus ſignavit ha„ bendum, ſuam quodammodo minuens dignita„ tem, ut re particìpem ſuceret. Quem ego Sil„ veſter, ejus ſervus ſucceſſioneque iodignus, „ per patriarcham Antiochenum Agritium reno„ vans confirmo ad honorem patriæ dominæ He„ leoæ auguſtæ, metropolis ejoſdem indigenæ; „ quam ipſu ſelix per apoſtolum Marrhiam a Ju„ dæa translatum cum tunica & clavo Domini, & „ dente S. Petri, & ſandaliis S. Aodreæ, & ca„ pite Cornelii Papæ, ceteriſque reliquiis mu„ nifice diravit ſpeciuliterque provexit. Hujus „ privilagii conſcii nociviæmuli communione di„ rimanrur, quoniam unurhemate maculuntur „.

ad probandum non ſatis accommodatis.

10 *Si ſuperum ac genuinum eſſet illud diploma, nemo inficias iertt, quin præſens controverſia in favorem Trevireaſium decidenda ſit, tam claris utpote ac tam diſertis termiais* ad honorem patriæ domioæ Helenæ auguſtæ, metropolia ejoſdem iodigenæ *in dicto diplomace declarata: ſi genuinum, laquam eſſet: quod an pro tali haberi debeat, proxime nunc capeaſari ſumus, eaque de cauſa totum, prout exſtat apud Maſenium, illud tranſcripſimus. Diplema hoc etiam habetur in Epitome geſtorum Trevirorum, a Joanne Enea Teutonico ſermone edita, & Latiat reddita a Joanne Schreckmanno, cap. 3 fol. 16 verſo, nec non in Geſtis Trevirorum ab Urbe coadita uſque ad annum Chriſti 1132, quæ exſtant inter Acceſſiones hiſtoricas Godefridi Gailielmi Leibnitii, top. 30; quod nunc examinabimus.*

B

§ II.

Examioatur diploma, qno Trevirenſes ſibi tribuunt Sanctæ natales; ad quos illi probabilius pertioere videantur; Helenæ genua.

C

Diploma illud

INter alia, *quæ diplomati iſti officiuat, inconvenienti*a, *merito videtur illud coatra ſinceritatem ejus objici poſſe, quod varia meaumeata, quæ ſub S. Silveſtri PP. aomine circumferuntur, pro ſuſpectis & apocryphis habeantur, cujuſmodi ſane Acta ejus, prout videre datur apud Pagium in Critica Baroniana ad annum 313 aum. 4; iadulgeatiæ ibidem aum. 5: item reſcriptum ad ſyaodum Nicænam apud Labbeum tom. 2 Coacilierum col. 58, & apud Couſtant in Appendice ad epiſtolas Romanorum Pontificum pag. 54. quibus adde epiſtolam, quæ ibidem exſtat pag. 38; Coaſtitutum dealque ſub nemine prædicti Pontificis, de quo ibidem agitur. Hæc eam ita ſint; dic, amabo, an imprudentiæ accuſandus eſſet is, qui Silveſtrinum illud, uti volunt, diploma noa ſtatim admitteret tamquam legitimum, ſiacerum ac genuinum, ſed formidiaem conciperet, illud iaſtrumeatum ſaacto huic Pontifici eſſe ſuppoſitum, vel eſſo vitiatam hac ſaltem parte, qua natales S. Helenæ, Trevirenſiaas adſcribit? Et vero ſuſpicio iſta maxime confirmatur ea ipſo Brovvero Anaalium Trevirenſium lib. 4 aum. 11, ubi ſic ſcribit:* Cæterum diploma, a Silveſtro traditum, etſi eerum & temporum tot injoriis caſibuſque periit, ſenrentia ramen vetuſtiſſimia uſſervata ſchedia manſit. *Et mox ita illud recitat:*

D

12 " Sicut *in* genrilitate propria virtute, „ fortire & nune, Trevit, ſnper Gallos & „ Germanos primatum, quem tibi præ omnibus „ harum gentium epiſcopis, io primitivis Chri„ ſtianæ religioois doctoribus, Eucharío, Va„ lerio, Materno, per baculum caput Eccle„ ſiæ Perrus ſignavit habendum, ſuum quo„ dammodo minuens digniratem, ut te partì„ cipem ſueerer. Quem ego Silveſter ejus „ ſervus, ſucceſſione indignus, per Agricinm „ patriarchum renovans confirmo „. *Hac Brovverus: abi vides, nullam haberi vel minimæ ſyllabæ apicem de patria* S. Heleoæ. *Ea haſtenus cicca utramque diplomatis exemplar expoſitis varia poterant formari argumenta, quibus hujuſmodi verum guari impugnent illa ejuſdem exemplaria, in quibus patria jam dicta aſſeritur, quidquid ſit de rebus aliis ia eodem diplomate contentis, quæ proprie non ſpectant ad noſtrum propoſitum.*

ea ſaltem aſſerat

E

13 *Dicent itaque adverſus illud primo:* Brovverus, *oculatiſſimus ac ſagaciſſimus monumeatorum Trevirenſium iadagator & erudeeator, aſſerit* diploma, a Silveſtio trudirum, serum & temporum tor injuriis caſibusque periiſſe, *diploma, inqaam, primigeaium ac genuiaam*; ſententiam tamen *ejuſdem* vetuſtiſſimia uſſervaram ſchedis manſiſſe; *qaiſnam ergo credat, genuinum eſſe exemplar, quod producit Maſcalus? Diceat ſecundo: Maſenius accuſat Brovveram, quod* partem aliquam *diplomatis Silveſtrini*, nec tamen ex ioregræ fidei upographo dederit. *Sed qaomodo probabit Maſenius, ſuum exemplar eſſo integrioris fidei, quam Brovveriauum? Dicent tertio: Maſeniaaum exemplar deterioris eſſe notæ quam Brovverianum deducitur ex eo, quod aimium probet, atque adeo nihil probet: probat enim licem de patria* S. Helenæ *ſiaitum eſſe; quam tamea haſtenus nec ſimitam, nec umquam clare, perſpicue ac ſide hiſteriee ceeta ſuiendam inter eruditos putamus. Diceat quarto: Videtur verosimile, Maſeniauum diploma aon latuiſſe Brovverum, qui utpote in rebus Trevirenſibus longe plura viderit, quam Maſenius, ſed ea ſuo pottus, quod pericrat*, ſententiam vetuſtiſſimis aſſervarum ſchedia *anbibere voluiſſe, quod cenſeret illam eſſe magis ſiacerum, quam diploma Maſeniaaum. Diceat quinto: Ea omnibus biſce rationibus ſuſpicamur omniao, voces illas*, Ad honorem patriæ dominæ Helenæ auguſtæ, metropolis ejuſdem (*Trevireaſis*) indigenæ, *a recentiore quodam philopatride ſuppoſitas atque intruſas fuiſſe. Atque hæc ſunt, quæ coatra Maſeniauum diploma objici poſſaat, quæque eraditis Trevirenſibus tantiſper conſideranda proponimus, eaas ea iajiciates, ut iſtius iaſtrumenti iategritatem ac ſidem ſolidis argumentis probeat, ſi poſſat. Alia eſt quæſtio, an Saacta apud Treviros habitarit, & quænam ibidem geſſerit, de qua leſerius eraclari poterit. Ad Almaanum ſupra aum. 6 citatum, reponi poteſt, aoa videri eum rebus Heleniaais ſatis iaſtructum fuiſſe, cum moa addat:* Tuntæ fuit nobilitatis (*de qua re agam § 3.*) *Certe non ſatis antiquus eſt*, at *ipſius auctoritate ſtari poſſit. Superet*, ac *dicamus de Drepanacſibus ia Bithynia, qui* S. Helenam *volunt eſſe ſuam.*

Natalem S. Helenæ apud Trevirenſes refellantur.

Traplacet opinio

14 *Procopius Cæſarienſis, qui florait ſeculo ſexto æræ vulgaris lib. 5 cap.* 2 *De ædificiis Juſtiniani imperatoris, ita memorat:* Io Bithy-

nia

A nia eſt urbs, de nomine dicta Helenæ, matris Conſtantini aug. Quippe natam ibi Helenam perhibent, cum eſſet vicus ignobilis: cui quidem Conſtantinus, in præmium nutricationis, nomen ac dignitatem urbis conceſſerat; ſed nullum imperatoriæ magnificentiæ monumentum reliquerat. Nam ſi ornatum & ſtructuram ſpectes: ſtatum priſtinum locus retinebat, nudo urbis titulo inſignis, Helenæque alumnæ ſuæ nomine gloriosus. *Ex his conficitur, tempore Procopii Cæſariēnſis famam fuiſſe in Oriente, quod* S. Helena *vitales auras primum hauſerit in Bithynia. Si quæras, quo Bithyniæ loco; in Chronica Euſebii Pamphilii, quod S. Hieronymus Latine reddidit, & Joſephus Scaliger edidit, ad annum* 328 *de loco iſto Bithyniæ hæc attexuntur:* Drepanum Bithyniæ civitatem in honorem martyris Luciani ibi conditi Conſtantius * inſtaurans, ex vocabulo matris ſuæ Helennpolim nuncupavit.. *Urbs itaque iſta, de qua loquebatur modo Procopius, Drepanum eſt. Cellarius lib.* 3 *cap.* 8 *Notitiæ orbis antiqui pag.* 574 *ſitum loci iſtius deſcribens,* Boſporum, *ait:* verſus Drepane ſive Drepanum. Stephanus:

B " Eſt etiam Drepane in Bithynia ad ſinum Aſtacenum „. Etymologico autem magno ita ſitus deſcribitur: "Drepanum eſt etiam locus Bithyniæ „ ad Boſporum ſitus „. Fuit ergo Boſporo proximum, ſeu inter Aſtacenum ſinum & Boſporum, ut ab utroque denominari potuerit, atque remotior, quam Pronectus, a Nicomedia. Hanc Drepanem ſive Drepanum eum locum eſſe Nicephorus Calliſtus tradit lib. 7 cap. 49, quem Conſtantinus Helenopolim in matris honorem adpellaverit." Oppidum, inquit, Drepanum, matrem „ honorans, Helenopolim adpellavit „.

15 *Jam vero ex iis, quæ de tribus populis, Britannis utpote, Trevirenſibus ac Bithynienſibus, in quibus præſentis controverſiæ cardo potiſſimum vertitur, pluribus hactenus a nobis ſunt propoſita, duæ concluſiones deduci poſſe ac debere nobis videntur; quarum altera ſit, famoſiſſimam hanc litem, quæ tot eruditorum ingenia in varias diu multumque diſtraxit ſententias, nec deciſam eſſe huc uſque, nec porro hic decidendam fide hiſtorice certa: altera autem, videri nobis, potiorem eſſe cauſam Bithynienſium ſeu Drepanenſium, quæ videlicet jam tum a ſeculo ſexto fuerit in ſtabili poſſeſſione, ut ita loquar, cum publica tunc temporis iſtius rei fama circumferretur, uti ex Procopio eruimus. Auctores autem qui vel pro Britannis vel pro Trevirenſibus ſuperius allegabantur, ſi cum ſeculo Chriſti tertio, quo nata fuit* S. Helena, *conferantur, novitii debent cenſeri; ſin vero cum ſeculo ſexto, quo vixit Procopius, nimium recentes, quam ut hujus antiquitati præponderare valeant. Quod Browerus dicebat ſupra num.* 6 *e* veteri, *uti vocabat,* ſcriptura, *non multum videtur habere ponderis, quamdiu non conſtat, ad quodnam ſeculum vel tempus præterpropter illa ſcriptura referri debeat, nec producuntur notitiæ, vi quarum poſſit examinari an reſpectu* S. Helenæ *veram & accommodatam vetuſtatem habeat. Atque hæc, quæ in favorem Drepanenſium in Bithynia retulimus, admodum conſentiunt cum dictis jam pridem a Papebrochio noſtro tomo* V *Maii die* XXI *in Commentario hiſtorico S. Conſtantini Magni imperatoris, pag.* 20, *ubi hæc leguntur:* Aſturi de S. Helena eum Latinis XVSSS Auguſti, nihil neceſſo habemus de natalibus ejus nunc operoſius diſputare; interim tenemus, non Britannam, ſed Bithynam fuiſſe, ex eaque veroſimiliter urbe, quam deinde filius ejus in matris honore reſtauratam voluit Helenopolim dici.

AUCT. J. P. Reſpondetur Baronio.

16 *Baronius tom.* 3 *ad annum Chriſti* 306 *num.* 12 *de* Helenæ *patria ac genere agens,* Scimus, *ait,* Græcorum recentiores (Euſebius enim, licet rerum Græcarum amplificator egregius, hæc ſilentio prætermiſit) Nicephorum lib. 7 cap. 18, & alios, qui commentitiæ hiſtoriæ fidem præſtiterunt, eam fuiſſe Bithynam genete affirmate; de qua & ejuſmodi fabulam concinnarunt *&c.; de hac re mox videbitur, quando de Sanctæ genere agetur. Deinde poſtquam aſſeruiſſet idem Baronius, natale ſolum Conſtantino obtigiſſe Britanniam, ſic pergit num.* 16: Qua patiter ratione æquius eſt dicere, Helenam fuiſſe Britannam, quam Bithynam. *Sed reſpondeo primo: Aliud omnino eſt, quærere de natalibus Conſtantini Magni; aliud de natalibus matris ejus: neque hi eadem illis recte deduci queunt, ſicut ſupra num.* 8 *inſinuabam. Secundo. Inter Græcos recentiores ac hiſtoriæ commentitiæ ſectatores non eſt locandus Procopius Cæſariēnſis, de quo dixi. Tertio. Patriam Conſtantini alii aliam ſtatuunt: nam Pagius in Critica Baroniana ad annum* 306 *num.* 9 *Eminentiſſimum Annalium eccleſiaſticorum conditorem corrigens,* Conſtantini, *inquit,* Magni patriam fuiſſe Naiſſum, oppidum Daciæ mediterraneæ, nunc Servіæ dictæ, certum eſſe debet. *Et poſt hujus aſſertionis ſuæ probationem ita concludit:* Quare quod Conſtantinus Anglus ſive Britannus fuit, inter fabulas computandum. *Tillemontius tomo* 4 *Hiſtoriæ imperatorum nota* 3 *in Conſtantinum pag.* 615 *Naiſſi natum illum fuiſſe, etiam tenet.*

17 *Apocrypha eſt ſententia Eutychii patriarchæ Alexandrini, qui in libro, cui titulus* Contextio gemmarum, *ſive in Annalibus, interprete Edvvardo Pocockio, tom.* 2 *pag.* 408 *de Conſtantio, Conſtantini patre, ſic fabulatur:* Hic in partes Meſopotamiæ ac Rohæ profectus, dum in oppidn quodam Rohæ Caphar Phucar (vico figuli) dicto ſubſiſteret, vidit ibi mulierem pulchtum, formoſam, nomine Helenam, quæ a Barſica epiſcopo Rohenſi ad fidem Chriſtianam converſa fuerat, nec non legere didicerat: quam cum a patre petitam in uxorem ſibi duxiſſet, eu ub ipſo gravida facta eſt. Reverſo deinde Conſtantio Byzantium peperit Helena filium pulchrum, manſuetum, intellectu præditum.. Conſtantinum, qui Rohæ educatus, Græcorum ſapientiam addidicit. *Hæc ibi. Quæ dictus auctor narratur de matrimonio Conſtantii cum* Helena *initio caſtigari poſſunt ex dicendis paragrapho proxime ſequente; patria vera Meſopotamienſis, quæ ibidem indicabatur, confutatur ex ſuperioribus, quibus Sanctam putavimus in Bithynia natam apud Drepanenſes. Apocrypha, inquam, eſt ſententia Eutychii, qui ſeculo demum Chriſti decimo, quo vixit, tale commentum vel confinxit, vel ex fabuloſis documentis adoptavit, unum utique ex aliis pluribus, quibus* Contextionem gemmarum, *quam citabam, infarſit.* In his *enim* occurrunt plura notatu *quidem* digniſſima, quæ fruſtra alibi quæruntur; certo plurima anilibus fabulis ſimillima, quæ ſi non ex proprio cerebello finxerit, ſaltem ex futilibus eccleſiæ ſuæ monumentis hauſit, *uti obſervat Caveus heterodoxus in ſcriptorum eccleſiaſticorum hiſtoria litteraria.*

18 *Nec meliores notæ ſunt, quæ in concilii Nicæni Præfatione, ex Arabicis Orientalium codicibus Latinitate donata ab Abrahamo Ecchellenſe, habentur apud Labbeum tomo* 2 *Concilio-*

* Conſtantius

que aſſerit patriam ei fuiſſe Drepanum in Bithynia

ac refellitur

Duorum aliorum ſententia.

rum

AUCT. J. P. *rum col.* 384 *his verbis:* Tot furores & irarum ſcintillæ, quas dudum in imperatorum incenderat animi diabolus adverſus Chriſtianos, per mulierem quamdam, nomine Helenam, quæ ab ineunte ætate Chriſtiana fide & moribus ab Edeſſenæ urbis epiſcopo imbuta erat, ſedatæ & extinctæ ſunt. *Sed ibidem col.* 386 (*pro qua legendum col.* 388) *diſertius dicit auctor ille, quiſquis eſt*, Helenam *Edeſſæ natam, quando meminit* Conſtantini *filii* Helenæ mulieris EDESSENÆ. *Sed ſcriptor ille ſatis apertis indicat ſuam in rebus geſtis* S. Helenæ *imperitiam, dum perperam aſſerit, eam* AB INEUNTE ÆTATE Chriſtiana fide & moribus ab Edeſſeno epiſcopo imbutam *fuiſſe; prout planum fiet mox ex* § 4 & 5; *cum demum anno circiter ætatis ſexageſimo quinto ad Chriſti fidem converſa fuerit. Imperitiam quoque ejuſdem auctoris hallucinationem proferam eodem* § 4 *in fine. Diſpiciendum nunc eſt, e quo genere origiacm traxerit.*

Natales hujus Sanctæ

19 *S. Ambroſius in concione de obitu Theodoſii Imperatoris auguſti ita in rem noſtram memorat:* Stabulariam hanc primo fuiſſe aſteront, ſic cognitam Conſtantio ſeniori, qui poſtea regnum adeptus eſt. Bona ſtabularia, quæ tam diligenter præſepe Domini requiſivit. Bona ſtabularia, quæ ſtabularium non ignoravit illum, qui vulnera curavit a latronibus vulnerati. Bona ſtabularia, quæ maluit æſtimari ſtercora, ut Chriſtum lucrifaeeret. Ideo illam Chriſtus de ſtercore levavit ad regnum *&c. Morinus ſupra num.* 4 *citatus adjuncta tria in iſtis S. Ambroſii verbis expendit pag.* 182, *ut omne, quo elevari poſſit ejuſdem auctoritas, dubium removeatur. Et unum quidem adjunctum deſumit a tempore, quo Doctor ille ſanctus ſcribebat, octo videlicet & quinquaginta annis poſt mortem Conſtantini; quique aliunde ob ſenectam grandævam adeo temporibus Conſtantii erat vicinus, ut mors ipſius præceſſerit natalem filii ejus annis quinque. Alterum adjunctum promit Morinus e perſona S. Ambroſii, cujus pater exſtiterit præfectus Galliæ Ciſalpinæ, id eſt, plus quam tertiæ partis Italiæ. Tertium denique accipit e Conſtantini & Helenæ perſonis, quarum origo & conſanguinitas ſeu parentela tunc temporis incognita eſſe non potuerint tam magno domino. Et quid dico, inquit, tam magno domino? imo vero quiſnam adeo eſſe peregrinus tunc potuerit in Romano imperio, qui natales ignoraverit hominum tam illuſtrium, quorum liberos viderant imperatoria dignitate inſignitos? Ita ratiocinatur citatus auctor ad corroborandum teſtimonium S. Ambroſii, cujus tempore Sancta noſtra e vili iſta conditione ad imperii honores evecta aſſerebatur. Unde ſequitur, ut tunc fama publica pro tali habita fuerit.*

ex humili genere.

20 *Eutropius in Romanæ hiſtoriæ Breviario, una cum Hiſtoriæ Romanæ ſcriptoribus minoribus Græcis anno* 1590 *Francofurti edito, ſic loquitur lib.* 10 *pag.* 128 & 129: Conſtantio mortuo, Conſtantinus EX OBSCURIORE MATRIMONIO EJUS FILIUS, in Britannia creatus eſt imperator. *Scriptor autem ille ob antiquitatem ſuam meretur magnam fidem: vixit enim cum Juliano Apoſtata. Audiatur libro* 10 *citato pag.* 133: Julianus rerum potitus eſt; ingentiqne apparatu Parthis intulit bellum: cui expeditioni ego quoque interfui. *Apud Georgium Codinum in Excerptis de Originibus Conſtantinopolitanis pag.* 9 *editionis regiæ Pariſienſis anni* 1655, *occurrit* Eutropius Sophiſta, qui Juliano Apoſtatæ in Perſia ſimul adfuit; *& inter alios ſcriptores, qui ibidem nominantur ac laudantur tamquam de rebus Conſtantini in ſtructura urbis Conſtantinopolitanæ conferendis bene meriti, laudatur & ipſe his verbis:* Hi omnes (*Inter quos proxime erat nominatus* Eutropius Sophiſta) quæ ſuis oculis tum viderunt, accurate ſcriptis mandarunt. *Hinc fit, ut Eutropius, accuratus iſtarum rerum Conſtantini magni imperatoris inſpector ac teſtis, vix ignorare potuiſſe videatur plures alias ad ipſum ſpectantes, quibus videtur accenſeri poſſe genus matris ejus. Duobus iſtis teſtimoniis, quæ ex S. Ambroſio & Eutropio protulimus, conſona ſunt auctoris ignoti Excerpta de Conſtantio Chloro, Conſtantino Magno, & aliis imperatoribus, quæ habentur ad calcem Ammiani Marcellini a Gronovio editi Lugduni Batavorum anno* 1693; *ubi pag.* 504 Conſtantinus natus Helena matre viliſſima in opido Naiſo *refertur. Adde, quod nec Euſebius, nec alii hiſtorici antiqui, qui ſummis quidem eam laudibus efferunt, numquam tamen loquuntur de ipſius natalibus, ſatis ad judicandum argumenti præbeant, in illis ſe non reperiſſe, unde eam laudarent; prout obſervat Tillemontius tom.* 7 *Monumentorum eccleſiaſticorum nota* 2 *in* S. Helenam *pag.* 638. *Ex his igitur apparet nobis probabilius*, S. Helenam *ex ignobili genere ortam eſſe, etiamſi non deſint alii, qui aliter ſtatuant. Expendamus itaque illorum rationes.*

§ III.

Argumenta, quæ opponuntur humili Sanctæ generi, diſcutiuntur; fuit legitima Conſtantii Chlori conjux.

Quæ Baronius refutat.

BAronius *ad annum Chriſti* 306 *num.* 20 *Eutropium & S. Ambroſium antea a nobis allegatos caplicare conatur, ſic ſcribens:* Eutropius eum affirmet, eam (*S. Helenam*) fuiſſe conjugem Conſtantii, obſcuro tamen loco natam teſtari videtur, dum ait: " Conſtantinus „ ex obſcuriori matrimonio ejus filius in Bri„ tannia ereatus eſt imperator „. Sed quis eſt qui neget, reſpectu elariſſimarum nuptiarum, quas poſtea cum Theodora filia imperatoris eontraxit, qnibus & imperium eonſecuius eſt, obſcurius diei debere prius conjugium Conſtantii cum Helena, ex quo natus eſt Conſtantinus? *De ſancto autem Ambroſio ſubdit iſta:* Scimus S. Ambroſii teſtimonio fuiſſe eamdem Helenam ſtabulariam nominatam,.. ſed eo plane nomine vulgo dicta, quod hoſpitis, apud quem divertit Conſtantius in Britannia, filia fuiſtet. Sed qualis hoſpitis, qui ducem totius exereitus domi exciperet. Certe haud infimi ordinis inter Britannos, & mediocrium facultatum: ſed par eſt eredere (nt evenire ſolet in hoſpitalibus militaribus) qui in eivitate nobiliores ac ditiores ſunt, eos, qui digniores pariter militiæ ducunt ordines, hoſpitari ſolere.

opponit,

aa Quamobrem qni antiquas res Britannicas ſunt proſecuti (quod compertum habuerunt ex antiquis Annalibus) Helenam filiam fuiſſe tradunt unius ex Britanniæ regulis Coel nomine, apud quem (nt dictum eſt) Conſtantius hoſpitatus, quam pulcherrimam novit, ejus filiam Helenam accepit in conjugem: obſcurumque exiſtimatum eſt ejuſmodi conjugium, quod enm externa, barbara, & non Romana femina eontractum eſſet a tanto viro, ab ipſo ſcilicet nepote Claudii

A Claudii imperatoris, & Romani exercitus io Britaooia duce; ſed & obſcurius ſane redditum, cum creatus eſt imperator, & ona cum imperio Theodoram accepit oxorem. Cum igitur, ut accidit iis, qui temporibus & felicioribus rebus inſerviunt, in poſteriorem conjugem, eamdemque anguſtam, omnes converterent oculos; vilis admodum & abjecta viſa eſt illa prior, quæ juſſu Herculii imperatoris repudiata fuiſſet, ac proinde contemptus gratia, ſtabularia nominata; ſicut & Galerius Maximiaous, qui eodem tempore imperavit, oh humile genus vulgo Armentarios dicebatur. *Ita Baronius: rui priuſquam reſpondeam, obiter indico, de genealogia Conſtantii Chlori, S.* Helenæ *conjugis, tractari apud Tillemontium Hiſtoriæ imperatorum tom. 4. pag. 77.*

23 *Nunc reſpondeo primo: Non ſatis mihi probatus, quod Eutropius Sanctam noſtram* ex obſcuriori matrimonio *peperiſſe Conſtantinum voluerit* reſpectu clariſſimarum nuptiarum *&c. Etenim Eutropius loquitur abſolute, non autem reſpective; cum nullam ibidem apud eum inveniam mentionem de ſecundis iſtis clariſſimis nuptiis, poſtea rum Theodora contractis a Conſtantio.*

noſtram ſanctam non voluerunt

B *Reſpondeo ſecundo: Vox* ſtabularia *pro* filia hoſpitis, *videtur nimis impropriè, ne dicam violente, a ſignificatione propria ad alienam detorta, quam ut ulla ſimilitudine veri tam ita intellexerit S. Ambroſius. Reſpondeo tertio: Non ſatis equidem perſpicio, quænam neceſſitas cogat ad explicationes hujuſmodi confugere in gratiam natalium* S. Helenæ *in Anglia ſeu Britannia, cum probabilius eſſe cenſeam, illos ibidem non accidiſſe, ut ſupra ſatis dictum eſt. Reſpondeo quarto: Quod aiebat Baronius de antiqois Annalibus; utinam eos indicaſſet diſtinctius, ut de eorum ætate, auctoritate ac valore judicium ferri poſſet! Enimvero Sanctam noſtram in Bithynia natam fuiſſe, ex Procopio Cæſarienſi, omnium, qui natale ejus ſolum expreſſerint, antiquiſſimo, quantum ſcio, probabilius eſſe dixi; auctores vero, qui aliter ſentiunt, ſi cum tempore, quo vivere cæpit* S. Helena, *comparentur, novitios eſſe cenſendos.*

24 *Alfordus in Annalibus ſuis ad annum Chriſti 275 num. 44 ad objecta adverſus humile ejus*

ver ea,

C *genus reſpondens, viam init a Baronio plane diverſam in explicanda voce* ſtabularia. *Etenim* Judæorum, *inquit*, illa vox, non Ambroſii fuit. Nam quod illi in opprobrium, quia Chriſti ſtabulum ornaverat in Oriente, iſte in laudem retulit. *Sed, amabo, quo pacto ſignificatum illud e verbis Ambroſii eruendas, præſertim illis,* STABULARIAM hanc PRIMO FUISSE afferunt SIC eognitam Conſtantio ſeniori? *Quo pacto en illis item:* IDEO illam Chriſtus de ſtercore levavit ad regnum? *Quam cauſalem partitulam cum biſce verbis illam ſequentibus Alfordus loco dicto Ambroſium citans non producit. En bis, quæ ſupra dixi, ſatis etiam reſponſum eſt ad ea, quæ habet Bandurus in Opere ſuo, quod inſcribitur* Numiſmata imperatorum Romanorum *&c. tomo* 2, *Lutetiæ Pariſiorum anno* 1718 *in lucem dato, pag.* 111. *Verum juvat etiam expendere, quæ pro nobilitate S.* Helenæ *affert laudatus Alfordus ad annum* 247 *num.* 3, *ubi ita diſſerit:*

25 Panegyrici oratores (*de iis infra num.* 28) qui Conſtantinum coram & publice laudaverunt, non aliud freqnentius uſurpant, quam de illius generis nobilitate ſermonem; & ſine dnbio utrinſque parentis originem exprimunt, cum dicunt: „ Tanta eſt nobilitas origiois tox, ut oihil tibi

quo pro-ferd

„ addiderit honoris imperium „. Et iterum de eodem: "Qni ortus ſni ſublimitate verticem ſeli- AUCT. J. P.
„ citatis tenuit adeo, ut non poſſet eſſe nobilior „. *Citatur ad marginem Eumenius Panegyrico 9. Itaque en bis ita argumentatur Alfordus:* Qnod verum eſſe nullo modo poteſt, ſi revera altera parente vili, ſtabularia ant hoſpitis filia naſcitur. *Aſt hoc pari, qua ab Alforde* fine dnbio, *uti vult, aſſeritur facilitate, imo vero majore cum fundamento negatur. Cur enim orator ille non laudarit vere Conſtantinum a nobilitate Conſtantii patris ſui, qualecumque demum fuerit genus ſilii ejuſdem Conſtantini ex parte matris? Sequens argumentum, quod ibidem proponit, valde infirmum eſt.* Sed quia, *ait*, in laudem Constantini effuſi, Helenæ nomen ſilentio tegunt; dicat religioſus abbas Bereogoſius lib. a De inventione crucis cap. 1; qni in magna Patrum Bibliotheca legitur ſeculo ſeptimo, qnænam fuerit Constantini mater Helena: " Helena, inquit, nobili fuit „ genere, ſed nobilior ſanctitate. Etenim nobi- „ litate morum ſuorum, nobilitatem præcellit a- „ liorum „. Et quoniam Heleoa non regi, non cæſari, ſed taotum ſenatori Conſtantio nupſit, ot ioſra dicetur, ideo idem auctor affirmat Helenam marito nobiliorem ſuiſſe: nam ita alibi lo- E
quitur (*citatur in margine* lib. 3 cap. 1) " Un- „ de cum melior eſſet Helena Galerio, & nobi- „ lior Chloro (ita Conſtantini a pallore dicebatur) mirum noo eſt, qnod tam nobilis femi- „ na tam nobili ſociata eſt viro „.

26 *Valde, inquam, infirmum eſt hoc argu-* Alfordus.
mentum, quod a teſtimonio Berengoſii ſeu, ut alii ſcribunt, Berengoſi petitur; propterea quod auctor ille, quem lego fuiſſe Trevirenſem abbatem ad S. Maximinum, vixerit anno circiter 1110, *ſecundum Labbeum in Bibliotheca ſanctorum Patrum &c. chronologica, ut Caveum heterodoxum in Hiſtoria litteraria ſcriptorum eccleſiaſticorum. Confirmantur iſta e Mabillonio tomo 5 Annalium Benedictinorum ad annum Chriſti* 1107 *pag.* 516: Qui in prædicta, *inquit*, hiſtoria (*translationis videlicet reliquiarum S. Modoaldi*) laudatur Trevirenſis ſancti Maximini abbas Berengoſus, is eſſe creditor, qui tres libros de inventione ſanctæ crucis, in Bibliotheca Patrum editos, & quoſdam ſermones com- F
poſuit. Certe in libri tertii capitibus primo & ſecundo ſe apud Treviros vixiſſe ſatis declarat, maxime capite ſecundo, ubi ait, beatæ Helenæ nobilitatem teſtari apud Treviros relicta ejus ædificia, ubi " pavimentom domus illius varils „ marmoribus & pario quondam lapide ſtratum „ etiam tuoc cernebatur. Berengoſus S. Maximini abbas laudatur in diplomate Heinrici V pro abbatia monaſterii, & in Necrologio S. Arnulfi Mattenſis 19 Kal. Octobris. Hic eſt Berengoſus abbas, cujus rogatu Heinricus V S. Arnulfi poſſeſſiones anno MCXV confirmavit. *Qua igitur auctoritate, quo fundamento Auberrus Miræus in Auctario de ſcriptoribus eccleſiaſticis cap.* 199 *pag.* 219 *Berengoſum abbatem ad S. Maximinum collocat inter auctores ſeculi* VII? *Quod autem Berengoſo non ſit in omnibus fidendum, intelliges ex iis, quæ de eo jam pridem ſunt dicta apud nos ad diem* 11 *Maii pag.* 363. *At nunc S.* Helenæ *nuptias rum Conſtantio Chloro quales fuerint, inquiremus.*

27 *Multa ſunt quæ conjugio iſti adverſantur,* Diſſertur.
quo minus habeatur legitimum. Zoſimus quippe Comes lib. 2 *Hiſtoriarum pag.* 672 *inter Romanæ hiſtoriæ ſcriptores Græcos minores Francofurti anno Chriſti* 1590 *editarum, hæc memorat:*

AUCT. J. P. Κωνσταντῖνος, ἐξ ἐμιλίας γυναικὸς ἀσημοῦς· ἀλλὰ κατὰ νόμον συνελθούσης, Κωνσταντίῳ τῷ βασιλεῖ γνησιωτέρου &c. *Quæ interpres Latinus ita vertit:* Conſtantinus, natus ex conſuetudine mulieris, quæ materfamilias non eſſet, nec in manum imperatori Conſtantio legitime conveniſſet &c. *Chronicon Alexandrinum, a noſtro Radero vulgatum, pag.* 651, Conſtantius, *inquit*, .. deceſſit, cui Conſtantinus ſpurius ex Helena ſucceſſit. *In Chronico Euſebii Pamphili, quod, interprete Hieronymo, publicavit Latine Joſephus Scaliger, pag.* 180 *dicitur* Conſtantinus ex concubina Helena procreatus. *Idque confirmatur e textu Græco Euſebii, quem idem editor publici juris fecit, pag.* 211. *S. Proſper in Chronico, quod habetur inter ejus Opera anno* 1711 *Pariſiis edita, col.* 724 *nec non Caſſiodorus anno* 1679 *Rothomagi excuſus, in Chronico tomo* 1 *pag.* 391 *in eadem ſunt ſententia (Etiamſi hic ultimus addat, dicitur) quam etiam ſequitur S. Beda in ſua Hiſtoria eccleſiaſtica lib.* 1 *cap.* 8. *Præceſſerat S. Ambroſius, cujus dictum ſupra num.* 19, Stabulariam hanc primo fuiſſe aſſerunt ſic cognitam Conſtantio ſeniori, *videtur etiam officere veris ejus ac legitimis nuptiis. Accedit eo, quod Nicephorus Calliſtus libro* 7 *cap.* 18 *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ narrationem ſatis longam, & variis adjunctis veſtitam intexuerit de hac re. Habes, lector, quæ contra legitimum S.* Helenæ *connubium faciunt. Accipe jam quæ eidem favent.*

ex conjecturis Baronii

28 *Etenim contra producta modo teſtimonia eſt primo: Ecquis ſatis concipiat, qua fronte publicus orator panegyricus laudare publice vel voluerit vel potuerit eoetaneam Conſtantii Chlori, ac dicere auſus ſit, Conſtantinum, ante ab ineunte ætate matrimonio, eamdem fuiſſe imitatum, ſi vel ipſa Conſtantini nativitas fuiſſet tacita exprobratio incontinentiæ ſui patris? Joannes Livinëius duodecim Panegyricos veteres recenſuit ac notis illuſtravit, anno* 1599 *Antverpiæ excuſos; quos inter* incerti *auctoris* panegyricus Maximiano & Conſtantino *inſcribitur, ordine quintus. Ibidem pag.* 126 *umborum laudibus intexit hanc ad Conſtantinum apoſtrophen:* Neque enim forma tantum in te pattis, Conſtantine, ſed etiam continentia.. ſeſe votis gentium repræſentat. Quo enim magis continentiam pattis æquare potuiſti, quam quod te ab ipſo fine pueritiæ illico matrimonii legibus tradidiſti, ut primo ingreſſu adoleſcentiæ formares animum maritalem &c.

cum Conſtantio Chloro

29 *E quibus ita recte argumentantur Baronius ad annum* 306 *num.* 18 Hæc ibi auctor pro concione, ſpectantibus magiſtratibus, dixit, cum Maximianus eidem Conſtantino Fauſtam copulavit fœdere nuptiarum: quæ a nobis non tam in eommendationem continentiæ Conſtantini quam Conſtantii patris ſunt recitata; eujus ille imitator factus, nullam ante uxorem legitimam, ſemioam aliam prorſus noverit. At qua fronte, quæſo, nobilis orator in publicis nuptiarum ſolemnitatibus, coram nobiliſſimo ac florentiſſimo auditorio cuncta ſciente, hæc de patre Conſtantio prædicare adeo potuiſſet, ſi Helenam concubinam, ex qua etiam ipſe Conſtantinus natus eſſet, antequam legitimam uxorem Theodoram duceret, habuiſſet? Ex iis igitur cum ceteri omnes, qui, dicunt natum Conſtantinum ex coocubina, tum Zoſimus Comes mendacii redarguuntur, dum ait eum genitum ex conſuetudine mulieris, quæ materfamilias minus eſſet: ethnicus eoim homo addictiſſimus ethoiciſmo, & in Chriſtianam religionem inſenſiſſimus, eom de Chriſtianorum rebus agit, manifeſtus ſæpe convincitur proditor veritatis, & in Conſtantinum pariter iniquiſſimus, quem ut deſertorem deorum exagitat contumeliis; ut intelligas, ipſum in Conſtantinum Philippicas potius quam Conſtantini hiſtoriam conſcripſiſſe.

30 *Contra eſt ſecundo: Non minus mihi non pareat credibile, Conſtantinum matri ſuæ datum fuiſſe titulum auguſtæ, ſi pro verum ne legitimum matrimonium ea natus non fuiſſet. Contra eſt tertio: Quando novi cæſares erant creandi anno* 305, *fine motu in Diocletiano ad hanc dignitatem propoſitum fuiſſe Conſtantinum, qui erat filius Conſtantii, nec quemquam dubitaſſe, quin honoris iſtius prærogativa merito eſſet ipſi debita, cruo ex Lactantio de mortibus perſecutorum cap.* 18 & 19, *ubi hæc leguntur a pag.* 142 *impreſſionis Ultrajectinæ anni* 1693: Superat ut communi conſilio omnium cæſares legerentur. Quid, *inquit Galerius*, opus eſt conſilio, cum ſit neceſſe illis duobus (*nempe Maximiano Herculio & Conſtantio*) placere quidquid nos fecerimus. Ita plane (*Diocletiani reſponſo eſt. Vide notas hic*) Nam illorum filios nuncupari neceſſe eſt. Erat autem Maximiano (filius) Maxentius, hujus ipſius Maximiani geoer. Conſtantio quoque filius erat Conſtantinus.. illo faſtigio digniſſimus.. Cum hæc eſſent conſtituta proceditur Kalendis Maiis. Conſtantinum omnes intuebantur. Nulla dubitatio. Milites qui aderant, & priores militum electi & aeciti ex legionibus in hunc unum intenti gaudebant, optabant, & vota faciebaot. *Eumenii Panegyricus* Conſtantino A (*Auguſto*) *inſcriptus, qui eſt ordine nonus, apud memoratum Livinëium pag.* 191 *breviter quidem, ſed æque magnifice Conſtantinum compellat in hæc verba:* Non fortuita hominum conſenſio, non repentinus aliquis favoris eventus te principem feeit. Imperium NASCENDO meruiſti. *Et pag.* 102: Aliud, ipſa ortus ſui nobilitate ſultum verticem tenere fortunæ, & quæ ſumma ſuot non ſperare, ſed habere. Sacrom iſtod palatium non candidatus imperii, ſed deſignatus intraſti, confeſtimque te illi paterni lares ſucceſſorem videre legitimum &c. *Tali ſcilicet in honore filios ſpurios exſtitiſſe apud Romanos, quis credat? Nec vero ſpurios Conſtantini natales prætexuit Galerius, de quo modo agebam, inter rationes, quas habebat, ut impediret, ne tunc cæſar crearetur Conſtantinus; quam rem Tillemontius expendit tomo* 5 *Hiſtoriæ imperatorum nota* 2 *in eumdem Conſtantinum pag.* 613. *Adde, quod din ante ſummo in honore habitus fuerit ab imperatoribus; cui etiam ad Diocletiani aſſidere dextram contigit, tamquam aulæ primati. Videatur Euſebius Vitæ Conſtantini lib.* 1 *cap.* 19 *pag.* 417 *a Vuleſio editæ, & Hiſtoria imperatorum in Conſtantino articulo* 4 *pag.* 85, *& nota primo citata.*

ſua repudiare

31 *Contra eſt quarto: Conſtantius fuit coactus* nxorem, *quam habebat, ut Theodoram duceret; de qua re Eutropius in Breviario hiſtoriæ Romanæ lib.* 9 *pag.* 126: Ambo (*Conſtantius videlicet & Maximianus Galerius*) uxores, quas habuerant, repudiare compulſi. *Aurelius Victor, inter Romanæ hiſtoriæ ſcriptores Francofurti editus anno* 1588, Diremptis, *ait pag.* 524, prioribus conjugiis. *Et ibidem in ejuſdem Epitome dicitur pag.* 542, Abjecta uxore priori. *Conſuli inſuper poteſt Cangius in Familiis auguſtis Byzantinis pag.* 43. *Si itaque Conſtantii* conjux *ante Theodoram erat* S. Helena; *ſi* uxor;

A uxor: *ſi Conſtantinus* ex obſcuriore, *ut antea ex Eutropio dixi*, MATRIMONIO ejus filius; *conſequens eſt, ut ex legitimo thoro, non vero ex concubinatu vel pellicatu natus ſit. Id quod recte etiam obſervavit Joſephus Scaliger in Animadverſionibus ad Chronologica Euſebii pag. 206 impreſſionis Lugduno-Batavæ anni 1606, in has voces* ex concubina Helena *hæc notans*: Si ex matrimonio, ergo κατὰ νόμον συνελθόντας, adverſus ſententiam Zoſimi & Hieronymi. Ea ergo fuerit non concubina, ſed priot uxor. *Hactenus bene, ſi ibi ſtetiſſet Scaliger, ſed miſeram commiſit ballucinationem, dum biſce ſubjungit ſequentia*: Atqui non poteſt, *inquit*. *At quæ de cauſa?* Nam prior uxor erat Minervia (*vel Minervina*) mater Criſpi cæſaris, quam dimittere coactus eſt, eum Theodoram privignam Herculii duxit uxorem ſororem uterinam Maxentii matre Eutropia *&c. Sed advertere debuerat Scaliger, Criſpum fuiſſe filium Conſtantini, non vero fratrem ejus. Ad magis declaranda, quæ mox attuli pro legitimo Sanctæ matrimonio, conducit locus S. Auguſtini lib. 6 Confeſſionum cap. 15*: Avulſa, *inquit*,

B a latere meo tamquam impedimento conjugii, cum qua enbare ſolitus eram . . At ego infelix . . qui non amator conjugii, ſed libidinis ſervus erum, procuravi alium, non utique CONJUGEM. *Itaque ſecundum expreſſionem S. Auguſtini, ſi* Helena *conjux*, concubina *non eſt dicenda proprie. Id quod nunc dicam.*

legitimum exſtiterit. 32 *Contra eſt quinto: Sancta quidem noſtra vocatur ſupra num. 17* concubina; *at* hac voce non indicatur, Helenam Conſtantis Chlori minime fuiſſe uxorem: ſed alias ſic vocabatur uxor ſive indotata, ſive aliis inſignibus carens, quæ matribus familias competebant. Licet ergo non ejus eſſet ſortis Helena, quæ juxta leges viro e ſtirpe imperatoria Veſpaſiani oriundo, & Claudio II imperatori conſanguineo jungeretur; patet tamen ex numiſmatibus antiquis, ipſam ex legitimo matrimonii vinculo Conſtantio Chloro adhæſiſſe: quidquid in contrarium protulerint quidam, filii Conſtantini gloriæ æmuli, aut etiam quidam e ſanctis Patribus famæ maledicis diſperſa decepti, in contrarium ſenſiſſe videantur, *prout habetur in notis ad S. Proſperi Chronicon antea citatum. Baronius autem id aliter explicat ad annum Chriſti 306 num. 59*: Romanorum legi-

C bus eautum erat (quod teſtatur Papinianus l. C.) ut ſi præfectus eohortis, vel equitum, aut tribunus contra interdictum uxorem duceret in ea provincia, in qua officium gerebat, matrimonium non eſſet; cum ratio potentatus (ut ait) ejuſmodi nuptias probiberet. Quam ob cauſam ſic

l. Conſtantio accepram Helenam a Conſtantino * putarint potius concubinam quam conjugem. Sed quid Paulus l. C. reſpondit? Si poſt depoſitum officium ejuſmodi in eadem voluntate perſeveret, juſtas nuptias efficit. Quid huic ſimile ſcripſit Ulpianus, legem Papiam interpretatus, qua eum ſenatores vetiti eſſent in uxorem ducere libertinam, ſi tamen duxiſſet, quamvis (inquit) uxor ejus non ſit; tamen ea conditione, ſi deſierit eſſe ſenator, tunc uxor ejus eſſe incipiet. Talis namque fuiſſe videtur eauſa Helenæ cum Conſtantio, ut ſic eam duxerit, ut, cum a provincia deceſſiſſet, ac magiſtratum depoſuiſſet, vere conjux eſſet, ac matrimonium ratum: quod quidem declaravit eventus: nam quam ſemel aceepiſſet, numquam dimiſit uſque ad nuptias Theodoræ, eum Maximianus imperator coegit . . dare Helenæ priori conjugi libellum repudii.

33 *Contra eſt ſexto: legitimæ ipſius nuptiæ confirmantur ex hac inſcriptione, quæ habetur apud Gruterum inter Inſcriptiones antiquas pag.* 5086. *u.* AUCT. J. P. *vetiis ve-tiuibus*

PIISSIMAE. ET. CLEMENTISSIMAE
DOMINAE. NOSTRAE. AUGUSTAE
HELENAE. MATRI
DOMINI. NOSTRI VICTORIS
SEMPER. AUG. CONSTAN
TINI. ET. AVIAE
DOMINORUM. NOSTRORUM
CESARUM. BEATORUM
UXORI. DIVI CONSTANTII
ORDO. NEAPOLITANORUM
ET. POPULUS.

Eamdem inſcriptionem exhibet Bandurus in Opere; quod inſcribitur Numiſmata imperatorum Romanorum *&c. tomo 2 pag. 113.*

34 *Contra eſt ſeptimo: Explodi potius quam confirmantur. attendi debent aniles næniæ, quæ de furtivo ſeu clandeſtino Conſtantii concubitu cum* Helena *alicubi circumferuntur. Juvat imprimis hic memoriſſe, quæ tomo u Auguſti ad diem v ejuſdem menſis, pag. 71 occaſione S. Euſignii martyris protuli e Commentariis Lambecii de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi, ubi dixi*, auctorem *hunc (lib. 8)* pag. 107 ſubulnſa S. Euſignii Acta caſtigare ex eo, quod illis inſerta ſit, & ſub ipſa quidem S. Euſignii narrantis, perſona, mendaciſſima fabula de nativitate Conſtantini Magni imperatoris ex illegitimo concubitu Conſtantii Chlori, dum etiamnum eſſet tribunus militum, cum Helena in publico quodam diverſorio; eamdemque impudentiſſimam fabulam etiam a Nicephori Calliſti adoptari Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib. 7 cap. 18; ideoque eam ab Eminentiſſimo Cardinale Baronio Annal. eccleſ. tom. 3, ſub anno Chriſti CCCVI prolixe ac ſolide refutari. Deinde Lambecium a pag. 118 ſubdere Græca ac Latine iſtius fabellæ drama, e concatenata falſitatum atque ineptiarum congerie conflatum; *quod hic non tranſcribo. Porro nugas Calliſti, fabulatoris Græculi, qui vixit ſeculo decimo tertio vel proxime ſequenti, caſtigant bibliographi; ut mirari debeam, quod Juſtus Lipſius lib. 4 De magnitudine Romana cap. 11 agens de patria Conſtantini Magni, ac commentitio Conſtantii cum Helena concubitu Dreponi in Bithynia, tantum hac in re, dicamus potius ſomnio, tribuerit prædicto auctori, quem citat loco paullo ante deſignato, ut eotunde profiteatur, urbitrari ſe*, veriſſima Nicephorum tradidiſſe. *His ita hactenus de præſenti controverſia diſputatis, concludo, connubium S.* Helenæ *verum ac legitimum fuiſſe vel in ipſo ſuo principio, vel poſtea ſaltem tale evaſiſſe ante nativitatem Conſtantini, prout retuli e Baronio, hoc alias accidiſſe; ſed Panegyricus, caſtitatem Conſtantii laudans ſupra num. 18, mihi perſuadet, illud ab initio verum ac legitimum exſtitiſſe. Hallucinatus itaque etiam eſt Almannus, dum in Vita S.* Helenæ *affirmat iſta de conjugio Conſtantii*: Hic Theodoram Maximiani privignam aceepit uxorem: ex qua ſex filios fratres Conſtantini ex Helena futuri ſibi filii ſuſtulit . . Interimdum ille ſelieirer & forciter adminiſtraret belli negotia, comperta incompatabili nobilitate, pulchritudine & potentia Helenæ, in oculis Domini tam beatæ, meditabatur ejus obtinere conjugium, deſiderans, ſi forte poſſet, ex ea ſuſcipere filium; multaque illam, licet in officio concubinali, tractavit reverentia & honeſtate. *At nunc de prole unica an pluribus S.* Helenæ.

§IV.

Ao unica Helenæ proles Conſtaotious; quando & obi ex ea oatus; Saocta a marito repudiata quo ſe receperit; an Cooſtantinum cooverterit ad Chriſti fidem, vel contra.

Unica, quantum ſcimus, Sanctæ proles Conſtantini.

Menologium Sirleti ad diem XXI *Maii de patre Conſtantini ſic loquitur:* Hic Conſtaotium unicum filium genuit, *nimirum ex* Helena, *de qua ante meminerat*, primum Chriſtianorum imperatorem. *Aliam ipſis fuiſſe prolem præter Conſtantinum, lego non eſſe memoriæ proditam ab antiquis. Hoc conſtat, Conſtantinum fuiſſe unicum* Helenæ *filium, quando illa eueceſſit e vivis, teſte Euſebio in Vita Conſtantini lib.* 3 *cap.* 46 *pag.* 506 *editionis Valeſianæ:* Io ipſo, *inquit*, mortis cooſinio poſita.. ultimam voluntatem declaravit, heredem ac dominum orbis terrarum, eom filiis oobiliſſimis cæſaribus oepotibus ſuis. *Itaque ſubleſtæ fidei cenſenda ſunt, quamdiu ex antiquis ſcriptoribus non probantur, quæ apud Cagratium in qualicumque Vita* S. Helenæ *fol.* 174 *verſo referuntur:* Cum igitor illam in thori ſocietatem aeeepiſſet Conſtaotius, geoeravit ex ea filium, quem appellavit Conſtaotinum, & alios ſex filios, filiamque nomine Conſtantiam, *Bouchetus vero Annalium Aquitaniæ, anno* 1644 *Piſtavii excuſorum, parte* 1 *cap.* 5 *pag.* 17 *duos* Helenæ *e Conſtantio filios attribuit præter Conſtantinum, ex hymno de Lucionenſis eccleſiæ fundatione compoſito, cujus initium:* Goude Lueionum. *Eorum alterum Lucium, ſeniore fratre interfecto, patria expulſum, & ad monaſticam vitam damnatum eſſe memorat, indeque a patre navigio cum multis preſbyteeis & viris eeligioſis impoſitum, ducentibus ventis, ad locum iater Pictavienſes Aquitanico mari vicinum appuliſſe, atque ibidem abbatiam & eccleſiam Deiparæ Virgini ſacram exſtruniſſe, & a nomine ſuo Lucionum appellaſſe. At quid hic de abbatia tempore Conſtantii ſomniatur? In noviſſima editione Galliæ Chriſtianæ tomo* 2 *col.* 1404 *e Chronico Malleacenſi narratur:* Aeoo MCCCLXXVII eœnobium S. Mariæ Lueioeeoſis, quod Lucius quidam imperialis ioceepit,.. deſtructum erat. *An Lucius ille imperialis ſuperiori narrationi, quam ad fabulas relego, anſam dedeit, exploratum non habeo.*

Ab anno natali ſatis conveniat inter neoterlcos non de loco.

36 *Quo anno Sancta noſtra peperierit Conſtantinum, fere convenit inter neotericos. Uſſerius in ſuo indice chronologico pag.* 1081 *annum æræ Chriſtianæ* 273; *Tillemontius tomo* 4 *Hiſtoriæ imperatorum pag.* 82 *annum circiter* 274, *ac diem* XXVII *Februarii aſſignat natalibus ejus; quos Alfordus in indice chronologico poſt tomum* 3 *Annalium, pag.* 30 *differt in annum* 275. *Idem ancloe Annalium tom.* 2 *ad annum Chriſti* 272, *num.* 2. *nonnullos allegat, ſed non ſequitur, qui illos intexunt anno dicto* 272. *Ad locum eorumdem natalium quod attinet; jam indicavi ſuperius, non tam ad* S. Helenam, *quam ad* S. *Conſtantinum ſpectare hoc argumentum, de cujus natali ſolo adeo multum, adeo diu & acriter a vatis ſcriptoribus hactenus diſputatum eſt, ac porro forteſſe diſputabitur. Interim ex jam præmiſſis habemus, magnum illum imperatorem, magnæ* D *ſuæ matris immortale decus, verum ac legitimum* Heleoæ *filium fuiſſe, quacumque demum parte teeraeum primam lucem hauſerit; ita ut agitatiſſimæ ac intricatiſſimæ huic controverſiæ innovandæ laborem inſumere nihil cogat, de qua tamen ſupra num.* 16 *nonnulla per tranſeunam ſunt dicta. Quamobrem maneat hic lis illa ſub judice. Sicut autem deſiderium inceſſit hanc quæſtionem pluribus tractatam enaminandi, aſſigno ei auctores, quos conſulere poſſit, videlicet Baronium ad annum Chriſti* 306 *num.* 16, *Lipſium ſupra num.* 34 *deſignatum, Uſſerium cap.* 8, *& a pag.* 989; *Alfordum in Annalibus ad annum Chriſti* 275 *num.* 2 *& ſequentibus, nec non in Britannia illuſtrata cap.* 5 *ſectione* 2; *Morinum antea aſſignatum, cap.* 6; *Tillemontium tomo* 7 *Monumentorum eccleſiaſticorum pag.* 1, *& tomo* 4 *Imperatorum pag.* 82, *nec non nota* 3 *in Conſtantinum pag.* 615, *Pagium in Critica Baroniana ad annum* 306 *num.* 9.

37 *Conſtantius occaſione dignitatis cæſareæ, quam anno* 292 *obtinuit, uxorem ſuam* Heleoam *repudiare compulſus eſt, ut Maximiani Herculii privignam duceret. Quo autem interea ſe recepeeit* Helena, *quidve de ea factum ſit, non ſcio ea antiquis ſcriptoribus eſſo enploratum. Si recentiores audire lubet; Alfordus ad dictum annum num.* 3, Dico, *inquit*, poſtquam Theodoræ ceſſerat locum thorumque, Conſtaotius oihilominus ejus, filiique curam imprimis habuit, & oon ad Quantiam io Morinis, obi none Heſdinum eſt (ut putavit Malbraoqoe) ſed Helenæ Treviris ædes elegaotiſſimas eooſtituit. *Antequam pergamus ulterius, audiamus Malbrancum De Morinis tom.* 2 *lib.* 2 *cap.* 15: Ad Quantiam Morinorum tranquillius dabatur perfugium. Illic eaſtellum egregium editiore io ripa coodidit Heleoa, aeeedente ad margioem otrumque vico, quæ ejus nomeo Helenum ioduere, poſtmodum in Hedeoum & Heſdinum tempora commutaruot. Scilieet Panegyris ad Cooſtaotinum habita, io ejus imperatoris honorem, Heleni oppidi memioit: unde a matre ipſius dictum collegerunt poſteriores hiſtorieį, atqua ad Hedioum tranſtoleruot, cum conſtet, Heleoam e Britaonia pulſam trans mare habitaſſe, oee alibi peculiarem magis ſedem tribuį. Etiam traditur Chlogio io Morinos involans ad Helenæ vicum ouptias agitaſſe; *de qua ee agit libro citato cap.* 27 *pag.* 173. *Ita ille.*

Non conſtat.

E

F

Quo diverterit Sancta.

38 *Alfordus contra*, Nee, *ait*, illam io Britaoniam redire tumultibus & perſecutionibus fœdatam, nee etiam tam procul abeſſe, paſſus eſt Conſtaotious cæſar. Ceterum quod illa Treviris habitaverit, Berengoſius abbas affirmat, *quem citat ad marginem lib.* 3 *de Inventione crucis cap.* 2 *in hæc verba:* Nobilitatem Helenæ apod Treviros, ædificiorum ſuorum adhuc antiqua teſtatur gentilitas: ubi pavimeotom domus illius variis marmoribus & Pario quondam lapide ſtratum, bene declarat, quantum ibi præ aliis videretut habere primatom. Prætea vero ipſæ planicies parietum, fulvo aoro, velur hyaciothino textu depictæ, bene teſtabantur inſignia nobilitatis ejus iovictæ. Inſuper etiam prædiorum ejos copiæ eccleſiis Dei olim undique collatæ bene declarant, quam oobiliſſima generis polleret antiqoitate. *Hæc ibi. Verum quam eſt infirma auctoritas tum pro nobilitate, tum pro habitatione* Helenæ *poſt ſuum a marito diſceſſum, quæ ſumitur ex Berengoſo, qui traditur vixiſſe ſeculo demum* 12, *ex dictis ſupra num.* 26! *Pergamus cum Alfordo* 2

Urbs

A Urbs *Trevirenſis* Helenæ nomen æternum eſſe voluit, cuſo numiſmate paolo poſterius, cum Conſtantius eſſet imperator, aut potius cum filios regnaret. Numiſmatis ioſcriptio erat hujuſmodi: FL. HELENA AUGOSTA. Et in averſa parte ſic: SECURITAS REIPOBLICÆ. Inferne vero: S TR. Nimirum ſignatum Treviris.

a Conſtantino repudiata.

39 *Addi his poteſt domus Bonnenſis ex Itinere Romano, ab Heuſchenio ac Papebrochio anno 1660 ſuſcepto, quod apud nos ſignatur* ✠ Ms. 146: Ad templum Collegiale.., *quod eſt Bonnæ*, divertimus.. Noa loage a templo abeſt vetuſta ax ſaxo quadrato domus, in qua Helena habitaſſe dicitur, atqae ex ejus regioae ſacellom veteri ſorma rotundum ab eadem exſtructum. *Sed ea his omnibus, etiam admiſſis tamquam veris, non ſatis pervideo ſequi, ut Sancta ad tractus Trevirenſes ſe contulerit tempore repudii ſui. Cur enim hoc non acciderit alio tempore? Vide infra* § 10. *Nec magis certum mihi eſt, ubi Sancta noſtra fuerit in principio famoſæ perſecutionis decimæ. Lux major videtur affulgere pro anno* 306;

B *quo quia Conſtantio patri ſuo imperatori ſubrogatus eſt Conſtantinus magnus, admiranda reverentia ac tenerrimo affectu matrem ſuam, quoad vixit, proſecutus, ſicut poſtea pluribus demonſtrabitur; non videor a veritate deflexurus, ſi mihi perſuaſero, tam anno jam prædicto ab amantiſſimo ſui filio ad aulam imperatoriam fuiſſe accerſitam; quem quomodo antea educarit, veſtat etiam dicendum. Quare ad anteriora tempora tantiſper redeamus.*

Ex Euſebio aſſerimus, Sanctam veri Dei cognitionem imbuiſſe

40 *Theodoretus a Valeſio vulgatus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.* 1 *cap.* 18, *quod eſt de* Helena *matre imperatoris Conſtantini, eam laudat quod filium promoverit in pietate:* Imperatoris mater, *ait*, .. magnum illud lumen orbi peperit, & pietatis alimenta ei ſubminiſtravit. *Sed niſi id intelligatur vel de pietate ſeu virtutibus moralibus, non vero de ſupernaturalibus ſeu meritoriis ad vitam æternam, vel de tempore poſt juventutem ac converſionem Conſtantini, (Id quod videtur convenientius, quia ſermo eſt de itinere Hieroſolymitano* S. Helenæ, *quod* paullo, *ait*, ante mortem.. ingreſſa eſt: octogenaria vero deceſſit e vita) *Theodoreto repugnat Euſebius lib.* 3 *Vitæ ejuſdem imperatoris cap.* 47, *pag.* 506 *dicens:*

C Quem quidem ob ceteras res, maxime vero ob pietatem in matrem, beatum convenit prædicare. Quippe illam, cum antea Dei cultrix noa eſſet (Χριστιανὴν .. οὐκ ὄσαν πρότερον) tam piam ac religioſam præſtitit, ut a communi omnium Servatore inſtituta ſuiſſe videretur. *Hæc diſertiſſime Euſebius Conſtantino ſyncheonus, ac rerum ab eo geſtarum ſcientiſſimus. Unde ſequitur, ut* Helenæ *ad veram fidem converſio acciderit poſt converſionem Conſtantini, quarum hæc quidem a Baronio refertur ad annum Chriſti* 312, *a collectore autem Hiſtoriæ imperatorum tomo* 4 *in Conſtantino articulo* 24, *ad proxime præcedentem; illa autem haud dubie hanc tum temporis ſubſecuta fuerit, quando* Helena *agebat annum circiter ætatis quintum ſupra ſeptuageſimum.*

a Conſtantino filio (qua occaſione

41 *Non itaque audiri meretur impius* Zoſimus, *qui Hiſtoriarum lib.* 2 *pag.* 685 *editionis antea num.* 27 *citatæ indicat eum, qui imperatorem ad Chriſtianam religionem ampleſtendam induxit, ante fuiſſe familiarem mulierculis aulæ ejus. Nam relata morte Criſpi ac Fauſtæ, ſubdit ipſa:* Horum ipſe ſibi conſcius (*Conſtantinus*) & præterea contemptæ ſacramentorum religionis, ad ſlamines accedens, admiſſorum lu-

ſtrationes poſcebat. Illis reſpondentibus, non eſſe traditum luſtrationis modum, qui tam fœda eluere piacula poſſet; Ægyptius quidam, ex Hiſpania Romam delatus, palatinuſque mulierculis familiaris factus; & ad Conſtantini colloquium admiſſus, ſeotentiam doctrinæ Chriſtianorum habere vim abolendi quodcomque peccatum affirmavit, & id ipſum adeo polliceri; nimirum acceptantes eam homines impios mox omni delicto liberari. Eam orationem cum non gravate Conſtantinus accepiſſet, ac patritia miſſa faceret, perceptis iis, quæ hic Ægyptius offerebat, principiom impietatis hoc dedit, ut divinationem ſuſpectam habetet. Nam quod ei mulcæ res proſperæ per hanc prædictæ fuiſſent, quibus quidem reipſa reſpondit eveatus, verebatur, ne itidem aliis adverſis, ipſum haac conſulentibus, id quod futurum eſſet, prædiceretur. Atque hoc conſilio impulſus, ad hujuſmodi abolenda ſe convertit.

perſtringuntur falſitatis Zoſimi.

42 *Ita impudens ille ac infrunitus Chriſtianorum oſor fabulatur ineptiſſime, abolitam tum primum a Conſtantino divinationis ſuperſtitionem mentitus, quando Criſpus interemptus eſt, id* E *quod multis annis poſt Conſtantini ad religionem Chriſtianam converſionem evenit. At de ea re poſtea erit tractandum* § 5, *quando videbimus quomodo in illa ſe geſſerit noſtra Sancta. Interim præter ea, quibus ſupra num.* 29 *e Baronio impii hujus gentilis characterem depinxi, adjungo iſta, quæ lego apud Caveum heterodoxum in Hiſtoria litteraria Sceiptorum eccleſiaſticorum pag.* 269, *ubi inter ſcriptores gentiles, fidem Chriſti ſeculo* V *damnantes, Hiſtoriacum ejus libris hanc inurit cenſuram:* In his libris quoties de tebus Chriſtianorum agit, religionem eornm acriter perſtringit; eoque nomine in omnes pene principes Chriſtianos, præcipue in Conſtantinum Magnum & Theodoſium ſeniotem ſtreoue debacchatur. Non ſum neſcius, Joannem Lennclavium, virum quidem eruditiſſimum, prolixam Apologiam in Zoſimi gratiam edidiſſe, qua eum ab injuriis, fictiſque in Chriſtianos calumniis a livoris & malitiæ labe, qua flagrabat maxime, omni, quo potoit, ingeaii acumiae vindicat. Verum dum hominem gentilem, & Chriſtiani nominis hoſtem infenſiſſimum purgat, laterem lavat, & Æthiopem dealbare conatur &c. *Nunc ad ptiora redeamus.* F

Argumentum.

43 *Baronius ad annum* 315 *inter ea, quæ a num.* 10 *recitat e corruptis S. Silveſtri Actis, ac deinde corrigit, hæc ſcribit ibidem num.* 12: At in iis quidem complura veritati manifeſte adverſantia ineſſe, perſpicue demonſtratur: nimirum quod Helena poſt Conſtantinum Chriſtiana fuerit; cum ipſamet exiterit, quæ eumdem filium Conſtantiaum ad pietatem a puero inſtituerit, nt auctor eſt S. Paulinus, qui hoc eodem ſeculo eelebris io ſeoatu fama claruit. Ipſe enim ad Severum ſcribeas, hæc ait: "Maaſit hoc ſe„culi prioris nefas in tempora, noſtris proxima, „ Conſtantioi, qui priaceps eſſe priacipibus Chri„ ſtiaais non magis ſua quam matris Helenæ fide „ meruit„. Hæc Pauliaus claritudine generis doctrinaqoe inſignis, & ſanctitate præclarus, ob idque dignus cui magis credatnr quam Euſebio aſſerenti Helenam antn pietate minime imbutam, piam redditam per Conſtantinum. *Epiſtola, e qua hæc ſunt extracta, habetur tutet S. Paulini Opera anno* 1685 *Pariſiis impreſſa pag.* 193, *& notatur ſcripta anno* 403, *Sed illud S. Paulini* non magis ſua quam matris Helenæ fide, *e quo Baronius ſuam promit ſententiam contra Euſe-*

AUCT. J. P. *bium, ita explico, & dico, nihil aliud ſignificare quam quod Conſtantinus* tam ſua quam matris Helenæ fide *&c.; quod verum eſt, etiamſi hæc poſt illum converſa fuerit. Neque enim inde poſſum extundere, utrius converſæ præceſſerit. Cum autem verba Euſebii adeo ſint clara & perſpicua, cumque in rebus Conſtantinianis verſatiſſimus fuerit loco, in quo vixit, ad hoc maxime accommodato, & ſcripſerit ante S. Paulinum, omnino propendo in ſententiam Euſebii præ Baroniana.*

hoc opl. invell 44 *Alſordus ad annum Chriſti 256 num. 3 & ſequentibus mihi contrarius, præter alia, quæ aſſert*, S. Ambroſium *recitat* affirmantem, Helenam plus Conſtantino dediſſe, quam ab eo accepiſſe. Quod ſive ereueem, ſive Chriſtianam fidem ſignificet, ſatis oſtenditur, *ait*, matrem præceſſiſſe. Nam ita Ambroſius in obitu Theodoſii "Helena multo amplius invenit, quod imperatori conferret, quam quod ab imperatore acciperet „. Falſum enimvero id eſſet, ſi filio debebat Helena ſperandarum rerum ſubſtantiam atque fundamentum. *Ad hoc argumentum accipit,* B *& illuſtre quidem, ut vocat, laudatus Annalium ſcriptor ex S. Gregorii ad Anglorum regiuam epiſtola; de qua dixi alia occaſione ſuperius § 1, num. 4, & cujus verba hic repeto:* Nam ſicut per recordandæ memoriæ Helenam, matrem piiſſimi Conſtantini imperatoris, ad Chriſtianam fidem eorda Romanorum accendit (*Deus*) ita per gloriæ veſtræ ſtudium in Anglorum gentem ejus miſericordiam confidimus operari. *Deinde a Græcis apud Sozomenum (ſed ejus locum haud indicat) iſta producit:* Apud Britannos, & reliquos illius orbis incolas liquido conſtat inter omnes Conſtantinum primum religione Chriſtiana imbutum eſſe. *Adde Berengoſum, ſi libet, e quo duo recitat teſtimonia de pietate* S. Helenæ.

45 *Sed reſpondeo ad primum ex S. Ambroſio: Sic loquitur ille Sanctus Doctor*; Beatus Conſtantinus tali parente, quæ imperanti filio divini muneris quæſivit auxilium (*crucis videlicet lignum, in quo pependerat Dominus; cujus* partem detulit filio, *ut dicit Rufinus § 8 hujus noſtri Commentarii citandus*) quo inter prælia quoque tutus aſſiſteret, & periculum non timeret. Magna femina, quæ multo amplius invenit, quod imperatori conferret, quam quod ab imperatore ac- C ciperet. *Alſordus* falſum enimvero, *ait*, id eſſet, ſi filio debebat Helena ſperandarum rerum ſubſtantiam atque fundamentum, *ſeu converſionem ad veram fidem. Reſpondeo, inquam, ad primum: An quidquam ſuadet eccurrere ad converſionem iſtam, ut vera dixerit S. Ambroſius? Affirmat Alſordus, ego nego. Quaſi vero* S. Helena *filio ſuo Conſtantino plus non dederit, quando dedit ei incomparabilem vitalis ligni theſaurum ſeu ejuſdem partem, etiamſi præſcindamus a dicta conveſione, quam a filio acceperit. Nam tametſi tot ac tanta, tamque magnifica & honorifica ab ipſo accepiſſet ornamenta, de quibus agam poſtea*; multo *tamen* amplius, *ſuo ſilio* comparatione, invenit, quod imperatori conferret, *ac ipſa contulit*, quam quod ab imperatore acciperet; *dum ipſi dedit pretioſiſſimum illud pignus noſtræ ſalutis.*

reſpondeo. 46 *Reſpondeo ad ſecundum e S. Gregorio: Nullus eſt apex in objectis ipſius verbis, qui faciat quidquam ad præſentem quæſtionem. Ecquis enim ita argumentetur? Per .. Helenam .. ad Chriſtianam fidem erata Romanorum accendit Deus: ergo* Helena ad Chriſtianam fidem *converſa eſt ante Conſtantinum. Enimvero non* illuſtre, *uti dicebat ſupra Alſordus, ſed imbelle ac vitioſum eſſe illud argumentum, nemo non videt.* D

Reſpondeo ad tertium e Sozomeno: Illud prorſus mihi non incommodat: Nam fac conſtare .. Conſtantinum primum religione Chriſtiana imbutum eſſe *apud Britannos &c. (An aliibi & ubi id acciderit huc non ſpectat) an ea ex legitime extundes*, Helenam *fuiſſe imbutam illa religione ante Conſtantinum?*

Reſpondeo ad quartum e Bereugoſo: Nimium ex eo probare intendit Alſordus, ac proin nihil probat. Profert quippe illius verba, quaſi ubique Helenam Chriſtianam affirmet, priuſquam Conſtantio jungeretur. *Sed hæc funditus corruunt ex præmiſſis. Denique parvi vel nullius potius momenti eſt auctoritas Bereugoſi in hac quæſtione, ut nullum idem pondus addat, quidquid ab Alſordo vocetur* antiquus auctor; *quem videlicet non ad ſeculum Chriſti ſeptimum, ſed ad duodecimum referri, ſuperius indicavimus num. 26; ubi etiam invitalis, non in omnibus ei fidendum eſſe.*

Ex dictis etiam convincuntur falſitatis, quæ narrantur tomo 2 Conciliorum apud Labbeum ex Arabica concilii Nicæni præfatione Latine reddita col. 386 & 387 (pro quibus debent legi col. 388 & col. 389) & ſic habent: Helena quam- E vis palam filio adoleſcenti Chriſti fidem reſeraret non audebat, ne res ab adoleſcentis ardentiori animo tam ſibi quam Chriſtianis cæteris periculum crearet apud ſubditos ethnicos, jam dudum in Chriſti Eccleſiam ſurrere aſſuetos. Quamobrem eam totam Deo optimo maximo committebat, ſpe maxime ducta, quod Eccleſiæ tandem aliquando provideret. Hinc juges ad Deum pro filio fundebat preces, jejunio aſſidnam navabat operam, eleemoſynas elargiebatur, ſupplex viros ſanctitate inſignes adibat, ut Deum enixe precarentur tam pro filio, quam pro Eccleſiæ pace obtinenda. Et ſane incaſſi non fuerunt tantæ mulieris labores, inanes non fuerunt preces ac vota: quandoquidem non ſolum ad fidem converſus eſt magnus Conſtantinus *&c.*

§ V.

An Conſtantium ad orthodoxam fidem enaverterit; an priuſquam ad Chriſtum eſt converſa, fuerit Judæa; an a S. Silveſtro PP. baptizata; ſtudium propagandæ fidei; quomodo ſe geſſerit in morte Criſpi. F

An Helena non fuit Conſtantinus SEquitur *ex præmiſſis de* S. Helenæ *converſione ad religionem Chriſtianam anno æræ vulgaris 312 vel 312, ante quod tempus, teſte Euſebio citato, necdum illuſtrata erat cultu veri Dei; ſequitur, inquam, ut non converterit Conſtantium, anno 306 vita functum, prout videre licet tomo 4 Hiſtoriæ Imperatorum nota nona in Conſtantinum pag. 618, & in Critica Pagii Baroniana ad eumdem annum num. 7. Quin imo etiamſi Chriſtiani fuerint Conſtantio in amoribus, numquam tamen illum profeſſum fuiſſe eorum religionem, invenies in allegata Hiſtoria imperatorum tomo 4 pag. 80 & 81. Hinc corruunt,*

non

A *non firmo videlicet ſatis nixa fundamento, quæ habet Alfordus ad annum* 306 *num.* 2, Chriſtianæ, *inquiens*, religionis inſtitutum Helenæ ſuæſu amplexæ, ad mortem ſe Chriſtiano more compoſuit. *Cujus rei teſtem allegat Euſebium. Sed conſideremus, an in eo quidquam conſici poſſit. Dictus itaque ſcriptor in Vita Conſtantini a Valeſio edita lib.* 1 *cap.* 17 *pag.* 416 *hæc memorat de Conſtantio:* Qualis autem exitus vitæ illi contigerit, cum ſe talem erga Deum præſtitiſſet, quantumque diſcrimen inter illum & reliquos impetii conſortes is, quem coluerat, Deus eſſe voluerit, quiſquis rem ipſam attentius expenderit, facile cognoſcet. Poſtquam enim multa regiæ virtutis indicia diutiſſime præbuiſſet, unum quidem ſummum omnium Deum agnoſcens, eorum vero, qui plures deos colerent, impietatem condemnans, & ſanctorum hominum precationibus domum ſuam undique muniviſſet, reliquum deinceps vitæ tempus expedite ac tranquille ſumma cum gloria exegiſſe dicitur, compoſa ejus felicitatis, quam vulgo perhibent in eo poſitam eſſe, ut nequa ab aliis afficiamur,

B nequa alios ipſi afficiamus moleſtia.

48 Ad hunc igitur modum toto impetii ſui tempore, quod æquabile perpetuo ac placidum fuit, univerſam familiam, conjugem ſcilicet ac liberos cum omnibus miniſtris, nni omnium regi Deo conſecravit. Adeo ut multitudo eorum qui in ipſius palatio ſimul verſabantur, nulla re ab eccleſia Dei differret. Inter quos erant etiam miniſtri Dei, qui continuis precationibus pro ſalute principis Deum venerabantur; cum tamen vulgo apud alios ne ipſum quidem Dei cultorum nomen proferre fas eſſet. *Et cap.* 18 *ita pergit Euſebius:* Porro eas ob res non diu poſthac mercedem a Deo eſt conſecutus, in tantum, ut primum imperii locum obineret.. Sed & numeroſæ ſobolis præſtantia reliquos imperatores ſuperavit.. Denique cum in extrema ſenectute poſitus, debitum communi naturæ perſoluturus atque ex hac luce migraturus eſſet, ibi Deus admirabilem potentiam ſuam ei denuo exhibens, providit ut filiorum ipſius natu maximus Conſtantinus jamjam morituro ad capeſſendum imperium præſto eſſet, *Fac etiam verum eſſe id, quod legitur apud Zonaram lib.* 12 *Annalium pag.* 645 *editionis regiæ*

C *Pariſinæ:* Fertur enim Conſtantio ægrotanti & ob ceterorum filiorum ineptam indolem mœſto, angelus adſtitiſſe, qui juberet, ut Conſtantino relinqueret imperium. *Sed quid inde?*

49 *Nunc itaque lectoris æqui judicium requiro, an ex his indicium vel minimum elici poſſit, quo ſuadeatur, Conſtantium Chriſtianam religionem profeſſum numquam fuiſſe. Gentilis neuiquam exſtitit, teſte Euſebio, non plurium ſed unius veri Dei cultor: ad hæc, benigniſſimus Chriſtianorum erat fautor; ſed an ideo, Chriſtianus ipſemet? Tacet Euſebius, non taciturus ſi quidquam de hac re comperiſſet, aptiſſima ei oblata ibidem occaſione laudandi Conſtantinum a patris ſui converſione ad orthodoxam Chriſtianorum fidem. Quod dicit de Conſtantii mercede, quod de ſobole, quod de potentia Dei, qui Conſtantinum in imperio ipſi ſuffecit; præmia ſunt temporalia, non æterna; de illis loquitur Euſebius; de his vero non item. Idem applicari poteſt angelo ex Zonara relato; adeo ut hinc non poſſit formari argumentum in contrarium. Tacet, ut iterum hoc repetam, Euſebius, tacent ſcriptores alii, Conſtantium Chriſtianorum fidem fuiſſe amplexum; nam nec Euſebius, nec alii expreſſe id dicunt, ſicut obſervat pag.* 80. *auctor Hiſtoriæ imperatorum ſupra deſignatus. Numquam ergo* S. Helenæ *eam obtigiſſe felicitatem, ut maritum ſuum Chriſto lucraretur, mihi longe videtur probabilius.*

50 *Sanctum Judæis faviſſe antequam converteretur ad fidem Chriſti, nemnllorum opinio eſt. Baronius ad annum Chriſti* 315 *num.* 10 *& ſequentibus*, Ex his, *inquit*, quæ hoc anno adverſus Judæos Conſtantinum ſtatuiſſe diximus, conjectura aliqua comprobari videtur pars Actorum illorum, quæ Silveſtri dicuntur, in qua hoc ipſo anno, iiſdemque Coſſ. narratur habita Romæ coram Conſtantino imperatore & Helena matre celebris diſputatio illa inter Judæos atque Silveſtrum, delectis arbitris Cratone philoſopho atque Zenophilo V. C. Quibus devictis ac penitus confutatis (ut ex iiſdem apparet) Conſtantinus adverſus eos, quæ ſunt recenſita, hoc eodem anno ſtatuerit. Sed complura deinceps addita ſunt, quæ eorumdem Actorum vetitati adverſantur penitus ac contradicunt. Præſtat autem hic primum ipſorum deſcribere exordium, quod eſt hujuſmodi ex codicibus Vaticano, S. Mariæ Majoris, E atque bibliothecæ noſtræ deſectiptum: " Con-
„ ſtantino quater & Licinio tertio * Coſſ. die
„ Iduum Martiarum, facta eſt ſynodus in ut-
„ be Roma, in qua diverſarum proviuciarum
„ fuere epiſcopi numero ſeptuagintaquinque,
„ facerdotes Judæorum centum novem, exce-
„ ptis iis duodecim, qui ab Iſachar pontifice
„ altercationis gratia fuerant deſtinati &c „.

51 Convocandi autem Judæos ad conventum illum, hæc ibi cauſa prætexitur: Quod Helena cum eſſet in Otiente una eum duobus nepotibus Conſtantino atque Conſtante auguſtis, & gentilia adhuc a Judæis pene Judæa effecta, & commota in Conſtantinum filium, quod Chriſtianam religionem ſectatetur, ad eumdem inſenſo animo ſcripſerit, multaque blaſphemans in Chriſtum, ipſum ad Judæorum tandem religionem invitarit. Ad quam ille reſcribens ſtatuit, ut utrauam præſtantior religio foret, Chriſtianorum an Judæorum, in publico conventu Romæ celebrando, diſputatione inter eos habita probaretur: ſicque a Judæorum ſummo pontifice Iſachar fuiſſe delectos præſtantiſſimos quoſque Judæorum, qui contra Silveſtrum ceteroſque Chriſtianos epiſcopos coram ipſorum patrona Helena & Conſtantino auF guſto diſſererent. *Fabuloſiſſimum hoc commentum Eminentiſſimus auctor refutat prime ex eo, quod* Helena *fuerit Chriſtiana ante Conſtantinum; pro qua re citat S. Paulinum contra Euſebium. Conſule ſuperius paragraphum* 4. *Sed quandoquidem contrarium nobis viſum fuit magis probabile, ſecundum dicta in eodem paragrapho; ad alias Baronii rationes pergamus.* At quonam pacto, *inquit*, quis dixerit gentilem & Chriſto adverſariam adhuc Helenam his fuiſſe temporibus, ſi filia ejus Conſtantia Licinio nupta (ut diximus) Chriſtiana erat? Ut appareat tenellam virginem e ſecretis maternæ domus penetralibus progredientem Chriſtianam, nonniſi ex materna inſtitutione id conſequi potuiſſe.

52 Quam rurſus deforme mendacium, dicere Helenam cum Conſtantio & Conſtante auguſtis hoc anno fuiſſe in Oriente: cum iidem (ut demonſtratum nuper eſt) needum cæſares hoc anno creati eſſent; ſed Conſtantius poſt annos deeem, poſt viginti vero Conſtans cæſarum dignitatem fuetint conſecuti. Sed abhorret procul a veritate pariter quod dicitur de Iſachar Judæorum ſummo pontifice; cum explorati ſſimum ſit, a tem-

AUCT. J. P.

Apocrypha ſunt.

E

* quater

quo de S. Helena

Judaiſmo

ad Chriſtianam fidem converſus.

qui utpote Chriſtianus non videatur unquam exſtitiſſe.

AUCT. J. P. pore exeidii Hierosolymitani sub Tito desiisse penitus creari summos pontifices, prorsumque exoleviſſe apud eos pontificis nomen: qui autem apud eos tenebant principem locum, ab illis patriarchæ, reliqui vero magiſtratus archiſynagogi, apoſtoli atque presbyteri appellabantur. Eſt de his in primis locuples teſtis Epiphanius agens adverſus Ebionitas; nec non ejuſdem Conſtantini atque aliorum principum ſanctiones, *quas citat idem Baronius*, idem teſtantur. *Ad hæc*, Quis, *ait Pagius in Critica Baroniana ad annum 315 num. 4*, ſibi perſuadeat in unum concilium convenisse Chriſtianorum antiſtites & Judæorum ſacerdotes ad diſputationem de religione ineundam? *Hujuſmodi enimvero falſitatum monſtra retuliſſe, refutaſſe eſt Breviter interim aliquid obſerva circa tempus, quo Baronius cæſares creates ſignabat ſupra Conſtantium ac Conſtantem; nam hunc quidem apud enaſtiores duos chronologos lego anno 333 cæſarem eſſe factum; illum autem anno 323. Jam rurſus ad priora.*

53 *Hujuſmodi reculas ſordibus, de quibus modo agebam, non abſimiles invenio apud Capgravium fol. 174 verſe, ubi exſtant iſta:* Helena ſanctiſſima mulier cum ſuis nepotibus Conſtantini filiis apud Byzantiam civitatem, quæ poſtea Conſtantinopolis appellabatur, aliquandiu commorata eſt: ubi ab impiis Judæis circumventa, Chriſtiana, quam prius vel modice induerat, fidem pene totam amiſerat, & Judaicæ perfidiæ fortius adhærebat. *Alia plura habentur fol. 175. Infectam item fabularum ſordibus cloacam olet illud Codicis Hagenonenſis, inter auctaria Uſuardina ad diem XVIII Auguſti apud nos recitatum:* Helena prius fuit paſgana.. poſtmodum erat Judæa, & in ea lege perfecta. Ultimo fuit Chriſtiana. *Quantum vero attinet ad diſputationem Judæorum cum Chriſtianis, de qua paulo ante agebam, expungi merentur iſta apud Marianum Scotum in Chronico ad annum Chriſti 321 tamquam apocrypha:* Tunc Conſtantino & Licinio IV Conſulibus, die Idus Auguſti congregati ſunt cum Helena in Roma ex ſapientiores Judæorum. Quum autem quæſtio oriretur a Sylveſtro Papa, 24 epiſcopis conſedentibus, ſuperati ſunt Judæi in omni ſcriptura divina. *Item correctione ſunt digna quæ habent Vincentius Bellovacenſis in Speculo hiſtoriali lib. 13 cap. 50 & ſequentibus, nec non S. Antoninus 2 parte Hiſtoriarum titulo 9 § 3 de Silveſtri Pontificis ac Judæorum de Chriſto diſputatione; & ex Græcis Zonaras Annalium tom. 2. lib. 13 pag. 4; Glycas Annalium parte 4 pag. 248; Cedrenus in Compendio hiſtoriarum tom. 1 a pag. 273. Citavi editiones regias Pariſinas. Adde Nicephorum Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 7 cap. 36.*

54 *Ex his autem, quæ ſuperius num. 40 dicebat Euſebius de Conſtantino Magno:* Quem quidem ob ceteras res maxime vero ob pietatem in matrem, beatum convenit prædicare. Quippe illam, CUM ANTEA DEI CULTRIX NON ESSET, tam piam ac religioſam præſtitit &c.; *ex his, inquam, ergo*, S. Helenam *ante filii ſui converſionem exſtitiſſe gentilem.* Quippe cum antea Dei cultrix non eſſet, *non erat ergo tunc Judæa; alioquin Dei cultrix fuiſſet. Secundum illa vero; quæ præmiſſa ſunt a me de tempore, quo* S. Helenæ *converſio accidit; in eam propendere mihi liceat opinionem, quod a S. Silveſtro PP. non fuerit baptizata; cum ſanctus ille Pontifex Romanæ ſedi admotus dumtaxat ſit anno Chriſti 314; neque conſtet, Sanctæ baptiſmum ex uſque dilatum fuiſſe, præſertim cum tam devena in ſenectute annorum circiter 65 ad Chriſtum acceſſerit? Non probe itaque narrationem ſequentem apud Capgravium fol. 175. Etenim poſtquam antea de Silveſtro Papa actum eſſet, hæc referuntur loco citato:* Beatiſſima vero Helena imperatrix.. a beato Silveſtro baptiſmum humillime poſtulavit, & cum maxima cordis devotione ac reverentia ab ejus manibus accepit. *Atque hæc quidem ſunt, quæ conſideratis antecedentibus, de quibus dixi, circa Sanctæ noſtræ baptiſmum memoranda cenſeo.*

55 *Quamquam vero provecta admodum ætate in Chriſti ſcholam ingreſſa ſit, tantos tamen in ejuſdem doctrina progreſſus fecit, annuente Conſtantino, ut in ea ab ipſo omnium Servatore Chriſto inſtituta eſſe videretur, ſecundum dicta Euſebii ſuperius § 4 num. 40, atque adeo longam temporis jacturam, quam fecerat hactenus ad luerandam felicem æternitatem, egregie redemerit. Nam fides ejus ac promovendæ religionis orthodoxæ ſtudium ita laudatur apud Ruſinum lib. 10. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 7:* Helena, Conſtantini mater, femina incomparabili fide, religione animi ac magnificentia ſingulari; *adeo ut Conſtantinus* princeps eſſe principibus Chriſtianis non magis ſua quam matris Helenæ fido meruerit, *teſte S. Paulino ſuperius allegato § 4 num. 43; & Deus* per recordandæ memoriæ Helenam, matrem piiſſimi Conſtantini imperatoris, ad Chriſtianam fidem corda Romanorum accenderit, *uti invenies in hujus Commentarii paragrapho 1 num. 4 ex epiſtola S. Gregorii Magni PP. Facile itaque inducor ut credam, S.* Helenæ *attribuendam eſſe plurimorum hominum, præſertim eorum, qui erant e familia imperatoris, e tenebris gentilis ſuperſtitionis ad unius veri Dei ac Chriſti Domini converſionem. Idque videtur præſumi poſſe de Criſpo,* Helenæ *nepote e Conſtantino filio, in cujus Criſpi funeſta morte quomodo ſe illa geſſerit, prætermittendum non eſt.*

56 *Monumentorum eccleſiaſticorum collector Gallus tomo 7 ejuſdem operis pag. 2 agens de Helena Romano S.* Helenæ *verſus anni 326 dimidium, meminit ſimul graviſſimi doloris, quem illa e Criſpi cæde hauſit. Idem auctor tomo 4 Hiſtoriæ imperatorum nota 54 in Conſtantinum, de emortuali ejuſdem principis anno diſſerit, tenetque eam accidiſſe tempore non indicato. Zoſimus lib. 2 Hiſtoriarum pag. 658 in Conſtantino hæc memoratat in eum noſtrum:* Criſpum filium, exſtris (ut ante dictum eſt) ornatum titulo, quod in ſuſpicionem veniſſet, quaſi cum Fauſta noverca conſuefceret, nulla ratione juris naturalis habita, ſuſtulit. Quumque Conſtantini mater Helena tantam calamitatem ægro ferret animo, & intolerabilem ex cæde juvenis dolorem perciperet, quaſi conſolans eam Conſtantinus, malum malo majori ſanavit. Nam quum balineum aceendi ſupra modum juſſiſſet, eique Fauſtam incluſiſſet, mortuam inde extraxit. *In Sexti Aurelii Victoris Hiſtoriæ auguſtæ Epitome Francofurti anno 1588 vulgata tomo 1 pag. 543 exſtant iſta:* Conſtantinus Fauſta conjuge, ut putant ſuggerente, Criſpum filium necari jubet. Dehinc uxorem ſuam Fauſtam, in balneas ardentes conjectam, interemit; eum eum mater Helena dolore nimio nepotis increparet.

57 *Codinus de originibus Conſtantinopolitanis anno 1655 regiis typis Pariſiis excuſus, pag. 34. eum habeo relata utriuſque morte,* Helena, *inquit*, Conſtantini mater ægre ferebat injuſtam mortem illius juvenis, dignitatem cæſaris jam adepti, & aſſiduo

antequam eſſet Chriſtiana, circumferuntur?

quæ videntur antea gentilis fuiſſe, nec dein a S. Silveſtro PP. baptizata,

Sancta Mulier ſerum ſuam converſionem virtute compoſuerit.

In Criſpi morte ita ſe geſſit,

ut nullam in ea partem habuerit.

A dun nil aliud vel loquebatur vel meditabatur, quam præcipitem & injudicatam ejus condemnationem. Quare tandem quoque patre ſeru permotus pœnitentia, integros quadraginta dies ipſum luxit tanta animi ægritudine, ut numquam nec lavaret corpus, nec lecto recumberet. Præterea ſtatuum ei poſuit &c. Hac igitur ratione pœnitentiam agens, Deum quoque multis & aſſiduis precibus illius peccati veniam exoravit. *E quibus tria deduco corollaria. Primum*: S. Helena *nullam habuit partem in morte Criſpi. Secundum*: *Aliquam habuiſſe in pœnitentia Conſtantini ſuſpicor. Tertium*: *Etiamſi ſolus e modo citatis auctoribus Zoſimus dicat, quod* quaſi conſolans eam Conſtantinus *necem Fauſtæ intulerit, nullus tamen dubito quin, ſpectata eam eximia* Helenæ *virtute, remotiſſima ea fuerit a deſiderando tam ſevero ſupplicio.*

§ VI.

Inventio crucis elaborata hic ſecundis curis;
B iter Sanctæ in Palæſtinum, an divina revelatio eidem prævia; quo animo, quo tempore, & quanta cum laude ſuſceptum.

Quæ alibi apud me data ſunt de inventione crucis, pluribus hic tractantur.

DOlorem Sanctæ, *de quo loquebar proxime, levavit cito Deus, quando prodigioſo prorſus modo illi manifeſtavit ſacratiſſimum Crucis theſaurum. Tomo* 2 *Maii noſtri ad diem* 22 *ejuſdem menſis, quod ab Eccleſia ritu ſolenni recolitur annua Inventionis pretioſiſſimi hujus pignoris memoria, a pag.* 361 *occaſione iſtius feſti relatum eſt, quomodo Macarius epiſcopus Hieroſolymitanus a concilio Nicæno redux,* Helenam *exceperit, defoſſæque crucis locum divinitus edoctus, inter reſſoſas cruces tres, miraculo diſſereverit crucem Domini a duabus aliis; ejuſdemque deinde partem miſerit ea ad filium; altam vero Macario epiſcopo tradiderit &c. Deinde Paſchrobius quemdam cauſidicum convenit, qui S. Macario nihil in toto hoc negotio fabulabatur tribuendum, ſed omnia Judæo indici adſcribebat. Cap.* 2 *agitur de fabuloſis inventæ crucis Actis,*
C *& aliis quibuſdam de eodem ſcriptis argumento. Denique cap.* 3 *tractatur, quibus diebus crux Hieroſolymis oſtendatur; quando feſtum Inventionis ſit cœptum apud Latinos; qualis ſit Alexandri monachi de cruce oratio. Hac ibi jam pridem occaſione prædicti feſti; quorum ideam hic præmittere viſum eſt. Sed quandoquidem nec nihil, nec omnia de præſenti argumento, qua ad res geſtas* S. Helenæ *attinent, eum temporis dicta ſunt, ideo illud hoc loco ſecundis curis reſumendum ac plenius tractandum cenſeo. Ac primo quidem dicam de ratione itineris Hieroſolymitani, a* S. Helena *ſuſcepti.*

Cur S. Helena ſit peregrinata in Terram ſanctam?

59 *Euſebius in Vita Conſtantini lib.* 3 *cap.* 42 *indicat, Sanctam ſuſcepiſſe illud iter, ut populos ac provincias Orientis viſeret, eorumque neceſſitatibus proſpiceret.* Nam, *inquit*, cum illa debitum piæ affectionis munus Deo omnium regi perſolvere decreviſſet, & pro filio ſuo, tanto ſcilicet imperatore, ac pro filiis ejus cæſaribus Deo cariſſimis, nepotibus ſuis, gratias eum ſupplicationibus agendas ſibi eſſe ſtatuiſſet, quamvis affecta jam ætate, tamen juvenili animo properavit; muliere ſingulari prudentia; ut teeram venerationne dignam perluſtraret, & Orientis pro- AUCT J. P.
vincias, urbeſque ac populos, cum regali quadam ſolicitudine ac providentia inviſeret. *Sed præcipuus peregrinationis ejus finis videtur fuiſſe, ut perluſtraret Palæſtinam, tot prodigiis plenam, ac ut ibidem loci meritas Deo gratias perſolveret de tot ac tantis favoribus, quibus tum in ſuo filio Conſtantino, tum in ſuis nepotibus ab ipſo cumulabatur, ut habemus ex Euſebio, quem citabam modo. Audiamus S. Ambroſium in concione de obitu Theodoſii ſenioris imperatoris, de qua ante memini, ita loquentem:* Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani conſeſſat, feſtinavit Hieroſolymum, & ſeruuta eſt locum Dominicæ paſſionis. *Fertur etiam hoc iter eſſe ſuſceptum ex prævia revelationibus.*

ag a Deo promoti-
ta
60 *Nam Rufinus lib.* 1 *cap.* 7 *de ſancta Matrona noſtra*, Cujus, *aie*, Conſtantinus cum eſſet filius, & e rederetur divinis admonita viſionibus, Jeroſolymam petit, atque ibi locum, in quo ſacroſanctum corpus Chriſti patibulo affixum pependerat, ab inenlis perquirit. *Rufino ſuffragatur Socrates Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.* 1, *& affirmatius quidem rem edocet, quando ſic incipit*
E *ibi caput* 17: Mater imperatoris Helena.. a Deo in ſomnis admonita venit Hieroſolyma. Et... Chriſti monumentum, in quo ille ſepultus reſurrexit, ſtudioſe cœpit perquirere. *Theophanes in Chronographia Pariſiis edita formis regiis anno* 1655, *ſic narrat pag.* 18 *de Sancta noſtra*: Oſtenum autem vidit, jubens eam Hieroſolymam proficiſci, & divina loca ſub terram ab impiis & profanis deſuſſu in lucem edueere. Tune ipſa filium Conſtantinum rogat, ut divinitus ſibi impoſita munera adimpleret. Ille divino nutu conentatus matri morem geſſit. *S. Paulinus ſupra § 4 num.* 43 *deſignatus indicat, hoc iter ab illa eſſe ſuſceptum ex ſingulari Dei monitu, quamquam non addat, an cum, an abſque Dei revelatione id factum ſit. Eu tibi ejuſdem Sancti verba*: Quæ, *videlicet Helena*, divino, ut exitus docuit, inſpirata conſilio, cum Hieroſolymam agnoſceeret nomine, quæ auguſta cum filio conregnabat, eum rnguvit, ut ſibi facultatem daret cuncta illic loca dominicis impreſſa veſtigiis.. pnrgare.

61 *Quanta vero cum comparatione animi, quam cum tenaci ac fervido decretum exſequendi propoſito ad iter illud Mulier ſanctiſſima ſeſe accinxerit, non obſcure perſpici poteſt e magnis moleſtiis, quas ea occaſione vel ante ſuum in Terram ſanctam adventum, vel poſt illum, dicamus enimvero ante & poſt, generoſa illa peregina ſuperavit. Etenim, Euſebio teſte lib.* 3 *Vitæ Conſtantini cap.* 42, Quamvis affecta jam ætate, tamen juvenili animo properavit, ut teeram veneratione dignam perluſtraret, & Oeientis provincias urbeſque ac populos.. inviſeret. *Hæc ille. Et idem ibidem caput* 44 de magnitudine animi & beneficentiæ Helenæ *inſcribit. Theodoretus lib.* 1 *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ poſtquam cap.* 15, 16 *& 17 protuliſſet tres Conſtantini imperatoris epiſtolas, quarum ea, quæ recitatur tertio loco, data eſt ad Macarium Hieroſolymitanum epiſcopum de conſtructione eccleſiæ*, Has litteeas, *ait idem hiſtoricus cap.* 18 *pag.* 47 *editionis Valeſianæ*, non alius quiſpiam pertulit, ſed ipſa imperatoris mater.. ipſu itineris laborem ſubiens; & ſenuctutis ſuæ incommoda pro nihilo reputans. Etenim paulo ante mortem hoc iter ingreſſa eſt: octogenaria vero diſceſſit e vitu. *Quæ nonne ſatis ſuperque probant, noſtram Imperatricem ingentes ac indefeſſos animos ad durum ſibi in eam grandæva*
ſene-

AUCT. J. P. *ſanctitate itec præmiſiſſe? Verum an in ipſo itinere comitem habuit S. Silveſtrum PP.?*

Non fuit tam comitatus S. Silveſter PP.

6u Affirmat Zonaras, tomo 2 Annalium lib. 53 *pag.* 5 *editionis Caugianæ de ejus itinere ſic ſcribens:* Aſcito igitur D. Silveſtro comite, Hieroſolyma proficiſcitur. *Sed fabuloſum iſtum comitem refutat Baronius ad annum Chriſti* 326 *num.* 42, Commentum, *inquiens*, jure dicendum eſt, quod nulla vel majorum traditione probatur, vel antiquorum ſcriptorum auctoritate ſuffeitur. Sed & alia complura minus ſolidæ veritatis itidem in hiſtorium invenrionis ſanctiſſimæ crucis ooo nuper ſed antiquitus irrepſere, quæ Gelaſius Romanus Pontifex ſic reliquit dubia atque ineerta, ut in arbitrium prudentis lectoris rejiciat, qui ſeparare ſciat pretioſum a vili, & verom a falſo; ut æqua lance euoctis examinatis, recto libramento omnia judicet. *Et mox Baronius verba Gelaſii reddit. De crucis inventione agemus paullo poſt. Nunc igitur, quoniam in Sanctæ itinere verſamur hactenus, diſpiciamus breviter, quando illud ſit inſtitutum.*

B *Eu ſe non conſulit ante annum* 331, *ac* 326 *medio dicitur illuc pervenſſe,*

63 *Hoc non accidit ante annum Chriſti* 325, *quo celeberrimum concilium Nicænum celebratum fuit. Theophanes enim in Chronographia pag.* 28 *ita memorat:* Macario præterea Hieruſolymorum epiſcopo, qui concilio interfuit, mandavit imperator, ot reverſus ſanctæ Reſurrectionis locum, & Calvarii Golgotham, & vivificum crucis lignum requireret. *Atqui ab eodem chronographo pag.* 20 *refertur* Helenæ, *Hieroſolymam verſus profectæ*, eum debito honore imperatrici factus ubviam Macarius Hieroſolymorum patriarcha: *ergo itec non inſtituit* Helena *ante dictum annum. Id quod præterea ceuo ex antiquioribus. Nam Euſebius lib.* 3 *Vitæ Conſtantini eum ſcribendi ordinem ſervat, ut narratis cebus, quas imperator geſſit occaſione ejuſdem concilii, ſubnectat iſta ibidem cap.* 25: His ita geſtis, imperator Deo earus aliud quiddam imprimis memorabile aggreſſus eſt in Palæſtina. Quidnam veru illud eſt? Beatiſſimum illum Dominicæ Reſurrectionis locum, qui eſt Hieroſolymis, illuſtrem ac venerabilem cunctis mortalibus efficere, offieii ſui eſſe exiſtimavit. Conſeſtim igirur oratorium ibidem exſtrui mandavit non abſque Dei nutu eo inductus; ſed ipſo Servatore ejus animum ineitante. *Ad dictum etiam ordinem refer alia, quæ pluribus capitibus ibidem deducuntur. Ruſinus lib.* 10 *cap.* 6 *de exemplo fidei ſynodi Nicænæ ac decretis locutus cap.* 17 *ita proſequitur:* Per idem tempus Helena Hieroſolymam petit. *Conciliam autem illud veroſimiliter inchoatum fuiſſe die* XIX *Junii, ac ducaſſe uſque ad* XXV *Auguſti, obſervat Gallus auctor Hiſtoriæ imperatorum tomo* 4 *in tabula chronologica pag.* 712; Helenam *vero non pervenſſe in Palæſtinam veroſimiliter cenſet, niſi poſt iter ſuum Romanum anno circiter* 326 *medio, ſecundum uotam* 54 *in Conſtantinum ibidem pag.* 649, *quæ agit de Criſpo tunc mortuo. Sed advenius ille in Palæſtinam tunc temporis accidiſſe vix poteſt intelligi ob tam multa & præclara atque adeo moram requirentia, quæ Sancta ibidem peregit, ſi obitum illius cum Pagio affigas eidem anno* 326. *At de hac ee inferius.*

Inter illud geſtorum ordinem ab hiſtoricis deſinit.

64 *Religioſiſſimam porro ac Deo gratiſſimam fuiſſe hanc piiſſimæ noſtræ Imperatricis expeditionem, cum ex ipſius rei natuea, tum ex ejuſdem rei adjunctis, tum ex ſcriptorum elogiis, tum denique e fine ſanctiſſimo, quem illa ſibi præfigebat, nemo Catholicorum inficias ierit, quidquid ei obſtrepant heterodoxi ac inimici crucis Chriſti. Verum ne; quod dicitur, falcem mittam in alienam meſſem, legi poſſunt quæ adverſus ſectarios ſcribit Greiſerus, infra in fine § 8 citandus, tomo* 1 *lib.* 5 *cap.* 63; *nec non Alfordus ad annum Chriſti* 326, *vel quæ alii polemici memorant. Ab ordine autem rerum, quas laudatiſſima illa Femina Hieroſolymam delata peregit, non apparet alienum eſſe, ſi primo loquar de inventione crucis, tum de locis ſacris in Terra ſancta conſtructis, ac denique de virtutibus ibidem exercitis.* D

§ VII.

Hiſtorica ſanctæ crucis ab Helena ioveotæ collectio,

Quoram præſervatio

CRucis inventæ hiſtoriam *Baronius ad annum* 326 *num.* 43 *recitat ex S. Ambroſio, conſideratis circumſtantiis, ut majus eidem accedat monumentum auctoritatis.* Ambroſius, *ait*, rem geſtam coram ampliſſimo magiſtratus conſeſſu ſic pro eoncione recenſuit, cum laudes Theodoſii imperatoris defuncti egregia proſecutus eſt oratione, *de qua ſuperius dixi. Itaque dum Hieroſolymam* Venit, *referente Ambroſio*, Helena, cœpit reviſere loca ſancta, inſudit ei ſpiritus, ut lignum crucis requireret, aeceſſit ad Golgutham, & air: Eece loeus pugnæ, nbi eſt victoria? Quæro vexillum ſalutis, & oon iovenio. Ego, inquit, in regnis, & erux Domioi in pulvere? Ego in aulis, & in ruinis Chriſti triumphus? Ille adhuc latet, & pulma vitæ æternæ? Quomodo me redemptam urbitrur, ſi redemptio ipſa noo cernitur? Video quid egeris, diabole, ot gladius, quo peremptus es, obſtrueretur. Sed Iſaac obſtructos ab alienigeois pureos eruderavir, nec latere aqnam paſſus eſt. Tollatur igitur ruina, ut vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliæ capur eſt amputatum. Aperiatur humus, ut ſalus fulgeat. Quid egiſti, diabole, ut abſeonderes lignum, niſi ut iterum vincereris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ ſine imminutione virginitatis edidir eum, qui eruciſixus vinceeet te, & mortous ſubjugaret. Vioceris & hodie, ut mulier tuas inſidias deprehendat. Illa quaſi ſancta Dominum geſtavit, ego erucem ejus inveſtigabo. Illa generatum docuit; ego reſuſeitatum. Illa feeit, ut Deus inter homines videretur; egu ad remedium peccatorom divioum de ruinis elevabo vexillom. E F

Inventio eum

66 *S. Paulinus in epiſtola, quam nupee citabam, ita rem exponit:* Regina illa venerabilis ut venit Hieroſolymam, diligenter & pie locis illie & circa omnibus, divinorum eurioſa inſignium, & oenlis haurire geſtiens fidem, quam piis auribus litteriſque perceperat, erucem Domini ſtudioſiſſime inquirere adorſa eſt. Sed quæ via vel ratio inveniendi ſubeſſet, cum index idoneus nemo inveniri poſſet, ubi memorium & curam religioſæ cunſeientiæ vel obſervantiæ, & antiquitas ævi & ſuperſtisionis impiæ diuturoitas uboleviſſet? Verum ipſo omnium & terris & animis opertorum conſeio & teſte Domino, fidelis Mulier ſanctum Spiritum per affectum pium meruit, quo aſpirante, cum rem ab humana conſcientia divinitus remotam ſruſtra diligens requiſiſſet, de loco tantum paſſionis certior fieri ſtoduit. *Nec ſine moleſtia magna locus ab ea expetitus; nam* Idcirco, *ut ait Ruſinus lib.* 10 *cap.* 7, ad inveniendum difficilis erat, quia ab antiquis perſecotoribus ſimulaerum io eo Veneris fuerat defixum, ut ſi quis

Chriſtia-

A Christianorum in loco illo Christum adorare voluisset, Veuerem videretur adorare: & ob hoc infrequens, & peue oblivioni datus fuerat.

sancta mater ; 67 *Sed hisce difficultatibus non abterrita ab incepto Mulier illa fortis*, non solum de Christianis (*Verbum sunt laudati S. Paulini*) doctrina & sanctitate plenos viros, sed & de Judæis peritissimos, ut propriæ, qua miseri & gloriantur, & impietatis indices exquisivit, & accitos in Hierosolymam congregavit. Tum omnium una de

* *Id est martyrii sui pallium* loco testificationis * confirmata *&c. Dum ait Rufinus*, sed cum, ut supra diximus, religiosa femina properasset ad locum cælesti sibi indicio defigoatum, *indicat insupee, locum divinitus ab ipsa fuisse cognitum. Quid tum postea?* Jussit illico *sicut pergit Paulinus*, urgente siue dubio cooceptæ tevelationis iustinctu, in ipsum locum operam fossionis accingi; patataque mox eivium pariter & militari manu, brevi laborem istius molitionis hausit: *videlicet* cuucta ex eo profana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus,

B *uti est apud Rufinum citatum. Eusebius lib.* 3 *Vitæ Constantini cap.* 26 *exponit quomodo impii sepulcrum Domini ruderibus & simulacris superpositis obtexerint; ejusque loci purgationem adscribens imperatori constantino*, Continuo, *inquit*, opern illa ad frnudem comparnta, e sublimi ad solum dejecta sunt, & ædificia ad deeipiendos homiues constructn, cum ipsis statuis ac dæmouibus diruta fuut ac dissipata. *Et mox cap.* 27 *ita pergit*: Neque tamen hic conquievit imperatoris alacritas, sed præterea tolli ruta cæsa*, & quam

* *i. e. materiam ac rudera* longissime extra fines regionum projici mandavit... *Quin etiam* divino quodam æstu incitatus jussit, ut loco altissime effoso solum ipsum, utpote dæmouum piaculis contaminatum, simul cum egesta humo quam longissime exportaretur. *Sed tametsi hic loci purgatio tributur Constantino; superius autem S.* Helenæ, *adeo non pugnant ista, quin facile componi queant, dicendo, rem a Constantino quidem præceptum, ab* Helena *vero executioni mandatam fuisse, cum prius fortasse de eadem scripsisset ad Constantinum, eumque de loci sanctissimi profanatione certiorem reddidisset.*

quænam in ipsa inventione 68 *Itaque* contra spem omnium (*verbis uter Paulini*) sed secundum ipsius tantum reginæ fi-

C dem, nlta egestione teseratis terræ finibus, abdita crucis arcana patuerunt. *Hæc confirmantur ex Eusebio lib.* 3 *Vitæ Constantini cap.* 28: Nec mora, istud quoque, (*quod statim ex ipso dixi de solo & egesta humo*) ut jussum erat, impletum est. Postquam aliud solum, locus scilicet, qui in imo erat, apparuit, tunc vero ipsum augustum sanctissimumque Dominicæ Resurrectionis monumentum prætet omnium spem resulsit, & spelunca illa, quæ sancta sanctorum vere dici potest, Resurrectionis Servatoris nostri quamdam expressit similitudinem; cum post situm ac tenebras, quibus obtecta fuerat, rursus in lucem prodiit, & miraculorum, quæ ibi quondam gesta fuerant, historiam iis, qui ad spectnudum confluxerant, manifestissime videndnm exhibuit, rebus ipsis, quæ omni voce clarius sonant, Servatoris nostri Resurrectionem testata. *Sed crux plus unica ibidem reperta. Nam Theodoretus antea allegatus lib.* 5 *cap.* 18 *pag.* 47 *hæc memorat*: Cnm vero sepulcrum, quod hactenus latuerat, in lucem emersisset, cruces tres juxta Dominicum monumentum defossæ apparuerunt. *Theodoreto suffragatur Sozomenus lib.* 2 *cap.* 1 *dicens*: Cum ex imperatoris mandato locus alte effossus ac repurgatus fuisset, in ejus parte spelunca Resurrectionis apparuit. Alibi vero juxta eumdem locum tres inventæ fuut cruces. *Rufinus lib.* 10 *cap.* 7 *hæc adjungit*: Tres confuso ordine (*Helena*) reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lætitiam uuiuseujusque crucis indiscreta proprietas. *Hæc vero obturbatio insigni prodigio deinde sublata est, ut mox patebit; cum indicia alia evidentia non essent. Aderat quidem salutiferæ crucis titulus, quo hæc ab aliis, in quibus duo latrones fuerant affixi, olim in Calvariæ monte fuerat distincta; sed hic non statim certum indicium præbebat.*

AUGT. J. P.

accidentis & quam inirabili modo

69 *A Sozomeno mox designato scribitur, præter tres cruces inventa* alia separatim tabella, in cujus albo verbis ac lirteris Hebraicis, Græcis & Latinis hæc scripta ernnt: Jesus Nazareous tex Judæorum. *Rufinus ubi supra*: Aderat quidem & titulus ille, qui Græcis & Latinis atque Hebraicis litteris a Pilaro fuerat eouscriptus. Sed nec ipse satis evidenter Dominici prodebat figun patibuli. *Ambrosius in oratione de obitu Theodosii, præter titulum, quem refert* Helcoam *invenisse, clavos etiam ab en inventos significat in hæc verba*: Quæsivit clavos, quibus crucifixus est Dominus, & iuveoit. De uno clavo frænos fieri præeepit, de altero diadema intexuit *&c. Verum nec titulus nec clavi statim evidens præbuere indicium, ut Christi crucem a duabus aliis secerneret? Quid ergo agitur? Audiamus S. Paulinum*: Sed cum tres pariter eruces, ut quondam fixæ Domino & latrooibus steterant, repertæ fuisseut; gratulatio repertarum cœpit auxin dubitatione confundi, justo piorum metu, ne forsitan aut pro cruce Domini patibnlum latrouis eligereut, nur salutare lignum pro stipite latrouis abjieieodo violareut. *S. Ambrosius censet, sufficiens vel e solo titulo* Helenam *habuisse indicium, ut unam ab alia distingueret, quando ista memorat*: Tria patibula confusa reperit... Sed non potnit obliternri Christi triumphus. Iucerto hæret mulier; sed certam indaginem sanctus Spiritus inspirat, eo quod duo latrones eum domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum: sed poterat fieti, ur patibuln iuter se ruina confuuderet, casus mutatet & inverteret. Redit ad Euaogelii lectionem, invenit quia in medio patibuli prælatus titulus erat: Jesus Nazarenus rex Judæorum. Hinc collecta est series vnritatis, titulo etux patuit salutaris.. Iuveuit etgo titulum, regem adoravit. *S. Ambrosio adde alium Ecclesiæ Doctorem S. Joannem Chrysostomum homilia in Joannem* 85 *al.* 84, *prout notatur in novissima Operum ejusdem sancti Patris editione Parisiensi tom.* 8; *ubi pag.* 505 *hæc sunt*: Cum enim crueis lignum deffosum fuisset, nec illud quispiam eruere audeiet instaote metn: eum fideles aliis rebus urgeutibus incumbereut; & tamen futurum erat, ut iusequenti tempore crux perquireretnr, & tres eruees nua jacerent, ne iguoraretur, quænam Domini fuisset, primo quod in medio esset, deinde ex titulo aguita fuit; latronum quippe cruces titulos uou habebant. *Et veo cur vel e solo crucis titulo crux ipsa Domini sufficienter internosci ab* Heleoa *non potuerit, s, inspecto clavorum loco, quibus in cruce affixus pependerat titulus, hunc cum iliis ac eorum loco in cruce, contulerit?*

E

F

vera Domini crux

70 *Fatemur quidem, Theodoretum movere aliquam hac in re difficultatem, dum sic scribit post ea, quæ de titulo crucis paullo ante ex ipso dedimus*: Adhuc tamen erat difficile, divinam crucem quamvis repettam a reliquis distinguere: quippe eum ejus inscriptio ab ipsa divulsa projectaque

AUCT. J. P. ſtaque eſſet; *ſed ſive ſola inſcriptio ad dictam diſtinctionem fuerit ſatis, ſive* Helena *voluerit indivium certius, ac, Deo id ipſi inſpirante ad manifeſtanda magnalia crucis, ealrſſe vogaverit ſignum, quo vertiſſime de illa conſtaret, enimvero* Hic jam humanæ ambiguitatis incertum, *ut verbis Ruſini utar*, divinum flagitat teſtimonium.. Macharius per id tempus eccleſiæ illius epiſcopus erat, & *medium ſuggeſſit, ſicut non referam;* ſapientiſſimus ille ac plane divinus Macarius, *prout vocatur a Theodoreto lib. 1 cap. 18; de quo idem auctor cap. 16 ejuſdem libri præmiſerat iſta:* Erat hic Macarius ille, cujus ſupra mentionem fecimus; qui etiam maximæ ſynodo interfuerat, & una eum reliquis impietatem Arii proſtraverat. *Itaque, narrante Ruſino*, accidit in eadem urbe (*Hieroſolymitana*) primariam quamdam loci illius feminam, gravi ægritudine confectam, ſemineeem jacere... Is (*nempe Macarius*) ubi cunctantem Reginam, atque omnes pariter, qui adetant; videt; Afferte hue, inquit, totas, quæ repertæ ſunt, eruees, & quæ ſit, quæ portaverit Dominum, nunc nobis aperiet Deus. Et ingreſſus enm Regina pariter & populis ad eam, quæ decumbebat, defixis genibus hujuſmodi preeem fudit; *quæ habetur lib. 10 cap. 8 his verbis expreſſa*:

B

a dubius ainis

71 Tu, Domine, per unigenitum Filium tuum ſalutem generi humano per paſſionem crucis conferre dignatus es; & nunc in noviſſimis temporibus adſpiraſti in corde Ancillæ tuæ perquirere lignum beatum, in quo ſalus noſtra pependit; oſtende evidenter, ex his tribus, quæ crux fuerit ad Dominicam gloriam, vel quæ eatiterit ad ſervile ſupplicium, ut hæc mulier, quæ ſemiviva decumbit, ſtatim ut eam lignum ſalutare contigerit, a mortis januis revocetur ad vitam. Et cum hoc dixiſſet, adhibnit primo unam ex tribus, & nihil prnſecit. Adhibnit ſecundam; nec ſic quidem aliquid actum eſt. Ut vero admovit tertiam, repente apertis oculis mulier conſurrexit, & ſtabilitate virium recepta, alacrior multo, quam dum ſana fuerat, tota domo diſcurrere & magnificare Domini potentiam cœpit. Sic evidenti indicio Regina voti compos effecta, tem-

C

plum mirificum in eo loco, in quo crucem repererat, regia ambitione conſtruxit. *Verum de ædificatione hujus eccleſiæ, quæ* S. Helenæ *hic adſcribitur, conſule quæ referam § 8 & 9.*

fuerit diſtincta.

72 *Prædictum miraculum de ſanatione mulieris etiam refertur a Sozomeno lib. 2 Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. 1, & ei additur aliud his verbis:* Aiunt etiam mortuum eodem modo ad vitam eſſe revocatum. *Apud S. Paulinum in epiſtola memorata pag. 197 ſolum hoc miraculum invenio: ita quippe ibidem dicitur:* Reſpexit pias fideliter æſtuantium curas Dominus, & ipſi potiſſimum, quæ tam piæ ſollicitudinis princeps erat, hujus conſilii lumen inſudit, ut aliquem recens mortuum inquiri & inferri jnberet. Nec mora: verbum factum: cadaver illatum eſt: deponitur: jacenti una de ercubus admoveur, & altera; ſed reorum ligna mors ſprevit. Poſtremo Dominicam erucem prodit reſurrectio, & ad ſalutaris ligni tactum morte profuga funus * excuſſum, & corpus erectum eſt; tremefactiſque viventibus ſtetit mortuus, & funebribus, ut Lazarus quondam, vinculis expeditus illico inter exſpectatores * ſuos. *Nec aliud præter hoc miraculum narrat S. Sulpicius Severus lib. 2 Sacræ hiſtoriæ typis Plantinianis Antverpiæ editæ pag. 153.*

* *Id eſt* cadaver vel mortuus excitatus eſt.

* *al.* ſpectatores

D

§ VIII.

An Euſebius de crucis Inventione non meminerit; an a Judæo fuerit prænonſtrata; acta S. Helenæ poſt ejus inventionem; publica veneratione ac miraculis erux illuſtratur.

Mirantur Baronius, Euſebium de inventione ſanctæ crucis

Euſebii ſilentium de inventione crucis miratur & ita declarat Baronius ad annum Chriſti 326 num. 42: Sed magna plane tenet omnes admiratio, quid ſit, quod Euſebius ædificationem omnium harum baſilicarum (*de quibus proxime egerat Baronius*) relegens, & de Helena prolixiorem mentionem faciens, de cruce ab ea inventa ne verbum quidem: cum eam repertam eſſe ſub Conſtantino, nulli ſit dubium; ſic ſcribente Cyrillo epiſcopo Hieroſolymitano ad Conſtantium, Conſtantini ipſius filium imperatorem: " „Tempore quidem (inquit) Deo dilectiſſimi & „beatæ memoriæ Conſtantini patria tui ſalutare „crucis lignum Hieroſolymis repertum eſt &c. „ Seimus tamen enmdem Euſebium inventionis S. Crucis in Chronico meminiſſe; ſed alio (ut videtur) tempore, nempe anno decimo quinto imperii Conſtantini, nbi hæc ait: " Helena Con- „ſtantini mater, divinis admonita viſionibus, „beatiſſimum crucis lignum, in quo ſalus mundi „pependit, apud Hieroſolymam repefit „. Ceterum quod Euſebii Chronicon a librariis admodum eſſe depravatum, in fine anni ſuperioris evidentiſſime demonſtraverimus; & in eodem Chronico appareat, etſi in numero annorum Conſtantini ſit error; tamen conſtare ibi poſitam crucis inventionem anno ſequenti poſt Nicænum concilium; non immerito ſane ab antiquis omnibus Græcis auctoribus hoc anno, nempe ſequenti a Nicæno concilio, adventus Helenæ Hieroſolymam, & crucis inventio poni videtur. *Sed eminentiſſimus auctor immerito miratur ſilentium Euſebii, qui utpote de inventa cruce per* S. Helenam *non tacuit, ſed eam ſatis diſerte expreſſit, quamquam nec* Helenæ, *nec crucis nomen tunc ſignat. Sed res iſta e Chronico Euſebii conficienda non eſt.*

E

F

non meminiſſe in Vita Conſtantini magni

74 *In Chronico enim Euſebii, quod Illuſtriſſimus Pontacus vidit, ad annos Domini 324, 325 & 326 invenio locum, modo e Baronio citatum; ſed diverſis a textu vbaracteribus notatum. In editione autem Scaligeri pag. 181 nullum ad dictos annos lego iſtius inventionis veſtigium; ut hic etiam appareat, parum vel nihil Chronico Euſebiano eſſe fidendum in præſenti materia, quaſi vero quæ citabat ſupra tamquam Euſebiana Baronius, vere Euſebiana ſint, & non adjecta fortaſſis aliunde. Quare Chronico illo ſecluſo, quæritur, an Euſebius inventionem crucis ſilentio prætrivrit in Vita Conſtantini. Sed immerito eum de ſilentio accuſari a Baronio, non obſcure colligitur e Vita Conſtantini lib. 3 cap. 30, ubi profertur* Conſtantini ad Macarium epiſtola de ædificatione Martyrii Servatoris noſtri, *ſeu baſilica Reſurrectionis vel ſanctæ Crucis; cujus inventio vel inventionis locus auſam dedit imperatori piiſſimo ædificandi ibidem magnificentiſſimam illam eccleſiam.*

75 Tota

AUCT. J. P.

A 75 *Tota autem illa epiſtola jam pridem apud nos excuſa eſt tomo* 1 *Maii, die* 8 ts, *pag.* 362; *quæ tametſi non ſit longa, quia tamen ibi legi poteſt, vel apud ipſum Euſebium a Valeſio vulgatum a pag.* 499; *ideo nonnulla dumtaxat, quæ in rem tamen noſtram ſufficiant, ex eadem deliberamus*: Tantum eſt Servatoris noſtri gratia, ut nulla ſermonis copia ad ERÆSENTIS MIRACULI NARRATIONEM ſufficere videatur. Nam SACRATISSIMÆ ILLIUS PASSIONIS MONUMENTUM, SUB TERRA JAM PRIDEM OCCULTATUM TOT ANNORUM SPATIA DELITUISSE, quoad..famulis ejus in libertatem vindicatis affulgeret, omnem revera admirationem ſuperat..Illud tibi in primis perſuaſum velim, nihil mihi antiquius eſſe, quam ut ſacrum illum locum, quem Dei juſſu turpiſſima adjectione ſimulacri, velut gravi quodam pondere exoneravi; & qui ab initio quidem Dei judicio ſanctus fuit, poſtea vero multo ſanctior effectus eſt, ex quo DOMINICÆ PASSIONIS FIDEM in lucem protulit; eum, inquam, locum fabricarum pulchritudine exornemus. *Audin'* præſentis miraculi narrationem, paſſionis monumentum ſub terra jam

B pridem occultatum, Dominicæ paſſionis fidem in lucem protulit? *Quæ quonam ſpectent, ſi ad Dominicæ crucis inventionem non ſpectent? Non itaque ad ſepulchrum ſpectant; quod potius fuit inſigne ſeu monumentum Reſurrectionis, quam Paſſionis Jeſu Chriſti. Enimvero Paphnutius loco citato totam illam epiſtolam dedit*, ut intelligeretur, *inquit*, clarius, quod omnia iſta ordinata ab imperatore fuerint ſeſpectu crucis Dominicæ, refoſſæ & miraculis illuſtratæ, quæ crux hic appellatur *τὸ χαίρισμα τῦ ἀγωνίυ πάθης, & τῦ σωτῆρ παθης πίςις*, ſanctiſſimæ & ſalutiferæ Paſſionis ſignum, &, fides ſenteſtimonium. *Quiſnam itaque inficias iverit, ſanctiſſimam crucem Domini noſtri, ejuſque inventionem in illa epiſtola Conſtantini anonomaſtice ab Euſebio indicari?* De hac expreſſius non eſſe locutum Euſebium (*loquitur enim dumtaxat in perſona Conſtantini, cujus epiſtolam recitat*) neque miraculi ad ejus agnitionem patrati meminiſſe, miraremur; niſi videremus in ſolius Conſtantini laudibus ita occupatum, ut nec matris quidem Helenæ, ad hoc in Hieruſalem miſſæ,

C fuerit recordatus, utique feſtinans ab fabricæ illius auguſtiſſimæ deſcriptionem, cui mox integra decem capitula impendit: ac tum demum, veluti reſpirans, deſcendit ad laudandam Helenæ pietatem, caput 41 ſic concludens: " Atque hæc „loca (Bethleem ſcilicet & montis Olivarum) „magnifico cultu exornans (Conſtantinus) ſimul „nomen, cujus opera ac miniſterio tantum bo„num humano generi procurabatus, ad æternam „poſterorum memoriam conſeeravit „. Tunc diſtinctius enumerare incipiens loca, Helenæ ſolicitudine & Conſtantini impenſis extructa, proſequitur Imperatricis laudes ac mortem, encominm potius ejus texendo, quam ordinatam & hiſtoricam rerum ab ea in Oriente geſtarum narrationem. Quid ergo mirum, ſi non attigerit miraculum illud, quod magis proprie ſpectabat ad fidem S. Macarii, ipſiuſque crucis virtutem prædicandam? *Hæc cogitatio eſt Papebrochii de iſto miraculo; cujus ſilentium apud Euſebium & alios nemiquam debet officere ejuſdem veritati, cum aliunde ex antiquis auctoribus, ut vidimus, comprobetur; neque enim auctores omnes omnia ſemper memorant. Sed, ut ad inventionem crucis revertamur, ob rationes datas videtur nobis probabilius, Euſebium hanc indicaſſe in epiſtola Conſtantini citata.*

Epiſtola probabilius ab Euſebio citata quam ab Auctore ipſi tribuitur ibidem de illa ejuſdem.

66 *Dato autem, non conceſſo, Euſebium in hac re fuiſſe piſce, ut ita loquar, mutiorem; an veritati propter ſilentium unius Euſebii, tot alii graviſſimi auctores, qui adeo diſerte eam aſſerunt, falſitatis accuſandi ſunt? Enimvero hiſtoria iſta tam ſolidis & invictis ſtabilitur fundamentis, ut nullis omnino ratiunculis, qualeſcumque demum eæ fuerint, negativis, ut vocant, everti poſſit; ſicus nuperrime evidenter a me jam demonſtratum eſt; quibus omnibus addenda eſt conſtans, ſtabilis ac perpetua Catholicæ Eccleſiæ traditio. Andreas itaque Rivetus heterodoxus miniſtellus commiſeratione ſeu riſu potius vel contemptu dignus eſt, quando in* Critici *ſui ſacri, ut vocat, ſpecimine adverſus inventionem crucis audaciter, impudenter ac timere iſta deblaterat lib.* 3 *cap.* 8:

Hiſtoria ve fuiſſe piſce

77 Euſebius, qui Cæſareæ in Palæſtina vixit Conſtantini temporibus, & qui diligentiſſimus talium obſervator fuit, inventionem illam crucis poſtea decantatam non reticuiſſet in Hiſtoria ſua, vel in libro de Vita Conſtantini. Quod enim in Chronico dicitur, ne a Baronio quidem legitimum habetur. Qui autem ſecuti ſunt fabulæ enarratores, ab aliis delnſi ſimplicitate quadam id ſcripſerunt, quod quiſque audierat; ſed ita, ut variantibus ſententiis rem ex ſe incertam, magis dubiam ſuis narrationibus efficiant. Qui nobis nnu eredet, adeat Ambroſium oration. in fun. Theo-

E doſium *; *cui addit Paulinum, Ruffinum, Theodoretum & Sozomenum. Ita os illud impudens & infrunitum occaſione Catecheſeos S. Cyrilli Hieroſolymitani, quas arrodit, & ſolidiſſima ejuſdem fundamenta exedendo deſtruere conatur.*

* *Theodoſii*

68 *Sed tametſi iſtius heterodoxi miniſtelli audacia abunde e ſuperioribus retuſa ſit, juvat tamen hiſce adjungere, quæ Natalis Alexander in Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, anno* 5714 *Pariſiis recuſæ, tomo* 4 *cap.* 6, *art.* 12 *pag.* 121 *ei reſpondet:* Nec Euſebii de crucis inventione ſilentium probat, hanc hiſtoriam inter fabulas rejiciendam, ut Riverus, aliique inimici crucis Chriſti rejiciunt; cum ſanctus Ambroſius, qui eodem ſeculo floruit, hanc ut certiſſimam hiſtoriam referat in Oratione de obitu Theodoſii, eamdemque narret ſanctus Paulinus epiſtola 11 ad Severum:

F quibus Socrates lib. 1 Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 3, Sozomenus lib. 2 cap. 1, Theodoretus lib. 1 cap. 3, & ante hos Ruffinus l. 1 cap. 7 ſuffragantur. Quorum omnium auctoritas & Eccleſiæ traditio Euſebii ſilenti anteponenda eſt. Quæ autem in eorum narrationibus occurrit varietas, circumſtantias quaſdam ſpectat, quas alii referunt, alii omittunt, non hiſtoriæ ſummam, ac (ut ità loquar) ſubſtantiam, de cujus veritate inter ſe conſentiunt nniverſi.

79 *Quandoquidem vero male feriatus ille heterodoxus, qui varia carpit loco citato tamquam aſſumenta S. Cyrillo aliunde adjecta, quique ſuum caput oſtavum abſolvit hac inepta clauſula*, ut qui Cyrilliana hæc leget, ad lapidem Lydium omnia revocet, nec theſaurum ſe putet poſſidere, qui carbones invenerit; *quandoquidem, inquam, ille S. Cyrilli deflorator inter locos, quos maligno dente impetit ac vult eſſe apocryphos & corruptos, inventionem ſanctæ crucis ad fabulas relegandam cenſet; conſequens eſt, ut tamquam falſam ac ſpuriam etiam rejiciat ejuſdem S. Cyrilli epiſtolam ad Conſtantium imperatorem, Conſtantini magni filium, nec non alios Cyrilli textus, quibus indicat, veram crucem tum temporis fuiſſe in venerationc. In iſta igitur epiſtola,*

contra eumdem heterodoxum.

AUCT. J. P. *quæ inter genuina ejuſdem ſancti Patris Opera (ei ſuppoſita ad calcem exhibentur) anno* 1720 *Pariſiis in lucem data ac notis illuſtrata, habentur iſta pag.* 253 *num.* 3*:* Ac tempore quidem Deo amiciſſimi ac felicis recordationis Conſtantini patris tui ſalutare erueis lignum in Hieroſolymis eſt repertum, divina gratia virn pietatem recte quærenti hoc largiente, ut abſconditos ſanctns locos inveniret. *Quid adhæc criticum dicti beterodoni ſupercilium? Hæc ſunt, quæ pro vera inventæ crucis hiſtoria collegi; de falſa adjicio nonnulla dumtaxat, cum die* 111 *Maii apud nos a pag.* 362 *pluribus ſit refutata.*

Reliquæ fabulæ de crucis inventore vel indice.

80 *Fabuloſæ narrationi de Juda Cyriaco crucis inventore vel indice occaſionem potuit præbuiſſe locus S. Paulini, quem ſupra protuli § 7 num.* 67, *de* S. Helena *referentis*: Non ſolum de Chriſtianis doctrina & ſanctitate plenus viros; ſed & de Judæis peritiſſimos, aeeitos in Hieroſolymam eongregavit *&c. Tentus enimvero ille poſtea admodum ab aliis amplificatus fuerit. Alicujus Hebræi* weminie *quidem Sozomenus lib.* 2 *cap.* 1, *agens de fraude gentilium, ne locus Reſurrectionis ac Calvariæ pateret Chriſtianorum venerationi; ſed iſtum Hebræum eejicit. Locum quippe dicit patefactum* ſive indieio cujuſdam Hebræi in Otientis partibus degentis, ut quidam aiunt, qui paterno quodam ſcripto edoctus rem indicavit: ſive, ut verius opinari licet, Deo ſignis quibuſdam ac ſomniis eum oſtendente. Neque enim arbitror, res divinas indicio hominum egere, quoties Deus eas manifeſtare deerevit. *Veeum ſive Hebræus ille ſit idem eum dicto Juda Cyriaco, ſive ab eo diverſus; nominatus ille idem notatur apud S. Gregortum Turonenſem, a Ruinartio illuſtratum, Hiſtoriæ Francorum lib.* 1 *cap.* 34 *col.* 27, *ubi loquens de Conſtantino magno*, Hujus, *inquie*, tempote venerabile erucis Dominicæ lignum per ſtudium Helenæ matris ejus repertum eſt, prodente Juda Hebræo, qui poſt baptiſmum Quiriacus eſt vocitatus. *Unde liquet, haſce de Judæo iſto crucis præmonſtratore quiſquilias valde eſſe antiquas. Quid noſtra interim imperatrix egit poſt inventum pretioſiſſimum illum theſaurum?*

Acta

81 *Summo delibuta gaudio crucem, in qua ſalus mundi pependerat, & quam Agnus ſine macula ſacratiſſimo ſuo ſanguine purpuraverat, fuit intimo venerata affectu. Ambroſius in Oratione de funere Theodoſii ſic rem affirmat*: Regem (*in illo ligno*) adoravit, non lignum utique, *quatenus lignum eſt*; quia hic gentilis eſt error, & vanitas impiorum; ſed adoravit illum, qui pependit in ligno.., illnm, inquam, qui ſicut ſcarabæus clamavit, ut perſeeutnribus ſuis peccata donaret. Avida Mulier feſtinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare ſaeramentum ſalutis. Læto eorde & trepidanti veſtigio, quld faceret, neſeiebat. Pertendit tamen ad cubile, veritatis lignum reſulſit, & gratia micuit. *Neque hic ſletie piſſimæ Feminæ religio; ſed illius, quod invenerat, bont alios reddidit partiepes, teſte Ruſino lib.* 11 *cap.* 8*:* Ligni, *ait*, ipſius ſalutaris partem detulit filio; partem vero theeis argenteis eonditam dereliquit in loeo: quæ etiam nunc (*ſeculo videlicet* IV, *quo vivebat Ruſinus*) ad memoriam ſalicita veneratione ſervatur. *Codinus De originibus Conſtantinopolitanis pag.* 38 *addit iſta:* Helena Conſtantini mater, ſacram Chriſti crucem Hieroſolymis aſſerens, ingreſſa eſtConſtantinopolim per portam,quæ vocatnrLitarnea, & quæ ſupra crueem reperta erant, lilia, phylla, baſilica, triacontaphylla, ſampſueha, balſama, ea omnia, quo cunſervarentur, in vaſis plantavit, atque ibi depoſuit, & monaſterium in eodem loco nomine Gaſtria extruxit. *Superiora confirmantur en Theodoreto lib.* 1 *cap.* 18 *editionis ſupra deſignatæ*: Dominicæ aurem crueis partem quidem palatio attribuit; reliquum argentea theea, quam fabricari juſſerat, incluſum, eivitatis epiſcopo (*Macario nempe Hieroſolymitano*; *nam de illo paullo ante erat actum*) hortata, ut ſalutis noſtræ monumentum ad poſterorum mamoriam diligenter cuſtodiret. Collectis deinde artificibus, eum omnis generis materiam undique comparaſſet, ampliſſimas illas ae pulehertimas conſtruxit eccleſias *&c.*

poſt crucis inventionem, publica ejuſdem veneratio & miracula.

82 *Plura nos docet S. Paulinus in allegata ſæpenumero epiſtola, pag.* 197*:* Inventa & probata crux Chriſti eſt; dignoque mox ambitu eonſecratur, condita in paſſionis loco baſilica, quæ auratis coruſca laquearibus, & aureis dives altaribus, arcano puſitam ſacrario crucem ſervat; quam epiſcopus urbis ejus quotannis, cum Paſcha Domini agitur, adorandam populo princeps ipſe venerantium promit. *An vero hac dumtaxat die fuit crux expoſita veneration fidelium*, niſi interdum, *uti dicit Paulinus*, religioſiſſimi poſtulent, qui hac tantum eauſa illo peregrinari advenerint, ut ſibi ejus revelatio quaſi in pretium lunginquæ peregrinationis deferatur: quod ſolum epiſcopi beneficio obtineri ſerunt? *Affirmat S. Paulinus*, *Papebrochius autem die* 111 *Maii pag.* 365 *ei in hoc non aſſentitur, prout ibidem legi poteſt. Sed eum inſtitust mei limites, tum dictionis modum exceſſero, ſi pluribus hic egero de publica vitalis lignt veneratione ac miraculis. Quare æqui bonique conſulat lector, ſi in ſui gratiam aſſignem ſequentes ſcriptores, qui de hoc argumento tractarunt. Sunt itaque illi noſter Jacobus Geetſerus, cujus De ſancta cruce Opera in uno volumine ſimul edita ſunt Ingolſtadii anno* 1616; *Baronius tom.* 3 *Annalium*, *cujus indicem conſule*; *Papebrochius ad diem* 111 *noſtri Maii a pag.* 364; *Tillemontius Monumentorum eccleſiaſticorum tom.* 7 *articulo* 4 *&* 6 *in* S. Helena. *Particularum crucis Chriſti per orbem Chriſtianum diſperſionem defendit Natalis Alexander loco ſupra citato contra Rivetum heteeodoxum*; *de quo ante dixi.*

Id eſt honore & pompa.

§ IX.

Paſſionis Dominicæ inſtrumenta a S. Helena inventa; ædificatæ eccleſiæ Hieroſolymis; virtutes ibidem & alibi eaereitæ.

Quidam Sanctæ de invento Dominici clavis

S Anctus Ambroſius in Oratione de funere Theodoſii, Quæſivit, *ait*, clavos, quibus erucifixus eſt Dominus, & invenit. De unu elavo frenos fieri præcepit; de altero diadema inteauit: unum ad decorem, alterum ad devotionem vertit.. Miſit itaque filio ſuo Conſtantinu diadema gemmis inſignitum, quas pretioſior ferro innexas crucis redemptionis divinæ gemma connecteret. Miſit & frænum. Utroque uſus eſt Conſtantinus, & fidem tranſmiſit ad puſteros reges. Principium itaque credentium imperatorum ſanctum eſt, quod ſuper frænum. Ex illo fides, ut perſecutio eeſſaret, devotio ſueeederet.. Bonus itaque clavus

Roma-

A Romani imperii, qui totum regit orbem, ac veſtit principum frontem, ut ſint prædicatores, qui perſecutores eſſe conſueverunt. Recte in capite clavus, ut, ubi ſenſus eſt, ibi præſidium. In vertice corona, in manibus habena. *Ruffinus lib.* 10 *cap.* 8 *paulò aliter de clavis loquitur:* Clavos, quibus corpus Dominicum fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos compoſuit, quibus uteretur ad bellum, & ex aliis galeam nihilominus belli uſibus aptam fertur armaſſe. *Ruffino in ve adſtipulantur Socrates lib.* 1 *cap.* 17, *ac Theodoretus lib.* 1 *cap.* 18, *qui ſimul alludens ad effatum prophetæ*, Zacharias, *ait*, propheta diu ante prædixerat. Et quod in freno equi eſt, ſanctum erit Domino omnipotenti, *conveniebat ad S. Ambroſium in prædicta oratione; ſed an ad ſenſum textus ſacri tam congrue, quam pie? Dicit quidem S. Hieronymus, fieri a Conſtantino juſſa eſſe frena e clavis crucis Domini; ſed applicationem ad effatum Zachariæ non probat: nam tom.* 3 *Operum editionis Martianæanæ in caput* 14 *iſtius Prophetæ col.* 1804 *ſcribit iſta:* Audivi a quodam rem, ſenſu B quidem pio dictam, ſed ridiculam; clavos Dominicæ crucis, e quibus Conſtantinus auguſtus frenos equo ſuo fecerit, ſanctum Domini appellari. Hoc utrum accipiendum ſit, lectoris prudentiæ relinquo.

facere; eorum memoratus, locus.

84 *S. Gregorius Turonenſis De gloria Martyrum lib.* 1 *cap.* 6, *col.* 727, *quod inſcribitur* De inventione clavorum, *eadem alluſione utitur, & cauſam addens*, Eo enim tempore, *inquit*, Adriaticum mare magis fluctibus movebatur, in quo tam frequentia erant naufragia ac demerſio hominum, ut vorago navigantium diceretur. Tunc provida regina (*Helena*) condolens excidia miſerorum, unum ex quatuor clavis deponi jubet in pelago, confiſa de Domini miſericordia, quod ſævas fluctuum commotiones facile poſſet opprimere. Quo facto, redditur mare quietum, tranquillaque deinceps navigantibus ſlabra præſtantur. Unde uſque hodie nautæ ſanctificatum mare venerantur, cum ingreſſi fuerint, jejuniis, orationibusque & pſallentio vacant. *Ruinartius hic obſervat* 1°, Greteſerum & alios exiſtimare, clavum ab Helena in mare quidem demiſſum, ſed illico etiam retractum ab ea fuiſſe. *Conſule Greteſerum in Operibus de ſancta cruce tom.* 1 *lib.* 1 C *cap.* 93. *Obſervat* 2°. De clavis Dominicis (*de quibus pergit S. Gregorius Turonenſis ſcribere loco citato*) eum ſancta cruce inventis plerique Patres, capite præced. landati ſcripſerunt: at nemo, quod ſciam, ita diſerte quarnor clavos fuiſſe pronuntiavit. *At de numero clavorum adiri poteſt Greteſerus tom.* 1 *Operum dictorum lib.* 1 *cap.* 20. Helena *invenit etiam titulum crucis, ex præmiſſis ſupra § 7; uti & ſacram lanceam, ſi ſubſiſtant, quæ de iſta re ſunt ſcripta jam pridem apud nos tom.* 11 *Martii, ad diem* XV, *pag.* 379 *et Boſio.*

85 *S. Paulinus in epiſtola ad Severum etiam* *hæc narrat pag.* 196: Prompto filii imperatoris aſſenſu mater auguſta, pateſactis ad opera ſancta theſauris, toto abuſa fiſco eſt: quantoque ſumptu atque cultu regina poterat, & religio ſuadebat, ædificatis baſilicis contexit omnes & excoluit locos, in quibus ſalutaria nobis myſteria pietatis ſuæ, Incarnationis & Paſſionis, & Reſurrectionis atque Aſcenſionis ſacramenta Dominus redemptor impleverat. *Ruffinus lib.* 10 *cap.* 8 *unam eidem ſacram ei attribuit, dicens:* Regina.. templum mirificum in eo loco, in quo crucem repererat, regia ambitione conſtruxit. *Theodoretus lib.* 1 *cap.* 18 *eidem ſacram plus quam memorat, ſed non determinat nomen ac diſerte nomea.* Colledis, *ait*, artificibus, eum omnis generis materiam undique comparaſſet, ampliſſimas illas ac pulcherrimas conſtruxit eccleſias: quarum amplitudinem ac venuſtatem deſcribere ſuperfluum puto, cum omnes fere pii ac religioſi eo confluant, & operum magnitudinem contemplentur. *Euſebius autem in Vita Conſtantini lib.* 3 *cap.* 25 *pag.* 497 *eccleſiam Reſurrectionis adſcribit Conſtantino his verbis:* Beatiſſimum illum Dominicæ Reſurrectionis locum, qui eſt Hieroſolymis, illuſtrem ac venerabilem cunctis mortalibus efficere, officii ſui eſſe exiſtimavit. Confeſtim igitur oratorium ibidem exſtrui mandavit, non abſque Dei nutu eo inductus; ſed ipſo Servatore ejus animum incitante.

AUCT. J. P.

exhibuit manifeſtiorem

86 *Sed credibile eſt admodum, ſanctam ipſam Matrem, quoad vixit curas eo ſuas convertiſſe maxime quam pterat maxime, ſed ſumptibus Conſtantini. Quoad vixit, inquam: dies etenim ante obiit, quam ingens illud opus fuit abſolutum. Dedicationem quippe ejuſdem eccleſiæ accidiſſe anno* 335, *habemus ex Euſebio lib.* 4 *Vitæ Conſtantini cap.* 45 *pag.* 549, *cum ibidem dicat, illam ſolemnitatem eſſe celebratam anno Conſtantini imperatoris tricenſimo. Nam ibidem agens de ſacerdotibus Dei, qui illam feſtivitatem orabant, hæc de ſe ſcribit:* Ibi nos quoque.. variis ſermonibus publice habitis ſolemnitatem decoravimus; nunc regalis ſtrbiem decorem ac magnificentiam ſcriptis enarrantes *&c.* Hoc modo dedicationis ſolemnitas ipſis imperatoris tricennalibus ſumma cum hilaritate celebrata eſt. *De variis nominibus loco inditis tractat Tillemontius tom* 4 *in S. Helenam; ubi nonnullas etiam proponit difficultates. Magna itaque illa eccleſia, de qua modo eſt actum, unac Martyrium vel locus paſſionis, Magnum Martyrium, Martyrium ac monumentum mortis & Reſurrectionis Jeſu Chriſti; nunc vero eccleſia ſanctæ Crucis vocabatur &c.; prout videre licet in nota mox allegata.* E

87 *Euſebius lib.* 3 *Vitæ Conſtantini cap.* 43 *pag.* 504 *teſtatur, duas a noſtra Sancta erectas fuiſſe eccleſias.* Deo, *ait*, duo ſtatim templa dedicavit: alterum ad ſpeluncam, in qua natus eſt F Dominus: alterum in eo monte, ex quo in cælum aſcenderat. Nam & Emmanuel, quo eſt nobiſcum Deus, ſub terra pro nobis naſci luſtinuit; & locus nativitatis ipſius, Bethleem ab Hebræis eſt appellatus. Ideoque Dei amantiſſima Auguſta, Deiparæ Virginis partum eximiis monumentis ornavit; ſacram illam ſpeluncam omni cultus genere illuſtrans. Nec multo poſt imperator eamdem Domini nativitatem regalibus donariis honoravit, variis ex auro & argento monimentis, veliſque acu pictis, matris ſuæ cumulans magnificentiam. Præterea imperatoris quidem mater in memoriam Aſcenſionis Chriſti omnium ſervatoria, in monte Olivarum ſublimia exſtruxit ædificia, in ipſo montis vertice ſacram erigens ædem cum templo .. Atque hæc duo auguſta ac pulcherrima monumenta, immortali memoria digna, in duabus ſacris ſpeluncis, Helena auguſta, religioſi imperatoris mater religioſiſſima, piæ devotionis argumenta Deo ſervatori ſuo dedicavit, cum filius imperialis potentiæ ſubſidium ei conferret. *Amborum iſtorum monumentorum conſtructorum honoren religioſiſſimæ noſtræ Imperatrici tribuunt Socrates lib.* 1 *cap.* 17, *ac Sozomenus lib.* 2 *cap.* 2.

In cordibus Hierosolymis adibus ſacris.

AUCT. J. P. *Et ſane divina providentia optimam tum temporis* S. Helenæ *dedit occaſionem reſtaurandi & condecorandi ſacratiſſimum hunc, quo æternum Dei Verbum in carnis noſtræ ſubſtantia in lucem prodiit, locum, cum diu ante ab Adriano imperatore, uti teſtatur S. Paulinus ſæpe citatus,* Adonidis ſacro profanatus eſſet. *In ædificanda autem eccleſia montis Oliveti illud mirabile accidit, ut hujus eccleſiæ meditullium numquam inſterni marmore potuerit, locus videlicet, ex quo Chriſtus aſcendit in cælum; nec claudi fornix, qua parte deſuper hunc locum reſpiciebat. Miraculum hoc & auctorum pro eodem teſtimonia citat collector Gallus Monumentorum eccleſiaſticorum tom. 1 in compendio hiſtoriæ Domini noſtri Jeſu Chriſti § 24. Vide S. Paulinum pag. 596. Verum an ſanctiſſima Imperatrix aliis ſacris ædibus conſtruendis operam navarit?*

Nicephorus plures aliæ enumerat. 88 *Affirmat Nicephorus lib. 8 cap. 30, eas ipſe enumerans*; Excitavit quoque mirificum aliud templum in Gethſemani prædio Genitrici Dei, atque in ſacrario ipſo vivificum ejus ſepulcrum firmiter incluſit. Quum vero declivis iſſit loens, B gradus marmoreos fieri curavit, viatores ex Sancta urbe orientalem plagam verſus ferentes. Moltorum quoque ſermonibus circumfertur, declivioremillam locom, Vallem fletus, & torrentem Cedron, atque etiam Vallem Joſaphat dici. In propinquo etiam eſſe hortum illum, io quo proditus eſt Chriſtus, & in quo orare ſolitus ſoerat. Sanctis item Infantibus, & ubi angelus paſtoribus lætum attolit nuntium; in eis ipſis locis ſacras exſtruxit ædes; Infantibos videlicet ipſis, & Verbi Puerperæ, nec non aliam quoque Sponſo Joſepho ædem. *Poſt hæc, per varia Paleſtinæ loca Sanctam ducens, eamque deinde Hieroſolymam vehuens, varias alias ædes ſacras ipſi attribuit. Sed antequam hiſce fidem habeamus, probationibus opus eſt, antiquiore quam Nicephori, qui vixit ſeculo XIV, auctoritate firmatis.*

Varia virtutes, quibus egregie excellebat, 89 *Nec vero inſignes piiſſimæ Feminæ dotes enituere tantum in condendis egregiis templis; ſed etiam virtutes omnino ſingulares regiæ ſuæ magnificentiæ ipſis adjunxit. Vin' Euſebium de hac re ita audire loquentem lib. 3 Vitæ Conſtantini cap. 45? En ejus teſtimonium:* Aſſidue, cunctis videotibus, in eccleſiam ventitabat, & ſacras C ædes eximiis ornamentis decorabat, ne minimarum quidem urbium ſacella deſpiciens. Itaque videre erat mulierem prorſus admirabilem, modeſto ac decenti habitu una cum reliqua multitudine verſantem, ſuamque erga Deum religionem omni piorum operum genere declaratem. *Socrates lib. 1 cap. 17 de templis locutus*, Porro, *inquit*, tam pie ac religiose erga hæc erat affecta, ut in ordine mulierum una cum ceteris Deum oraret. *Inſignem* habuit animi demiſſionem *faſtus omnis contemptricem ac* Chriſti imitatricem cum erga omnes; tum vero præcipue erga ſacrum monachorum habitum; *ex Suidæ Lexico Celoniæ Allobrogum impreſſo anno 1619, tomo 1 ad nomen* Ἑλένη *pag. 875. Rufinus a demiſſione animi ac hoſpitali benignitate illam ſic laudat lib. 10 cap. 7*: Reliquit etiam hoc indicium religioſi animi Regina venerabilis. Virgines quas ibi (*Hieroſolymis*) reperit Deo ſacratas, invitaſſe ad prædium, & tanta eas devotioone curaſſe dicitur, ut indignum crederet, ſi famulorum uteretur officiis; ſed ipſa manibus ſuis famulæ habitu ſuccincta cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & Regina orbis ac mater imperii, famularum Chriſti ſe famulam deputaret.

Hæc quidem Jeroſolymis geſta. *Laus iſta roboratur ex Sozomeno lib. 2 cap. 2, ac Theodoreto lib. 1 cap. 18. Quin etiam, quod poſt inventionem crucis* collocatit *virgines* in oratoriis ſacellis, ubi prius ipſarum virginum oomina ſcriptis mandaſſet, & victum ipſis e publico ſuppeditari juſſerit, *traditur in moa deſignato Lexico ad vocem* Ἐγκράτεις.

enumeratur, cum obſervatione de monaſteriis ab ea, ut nonnulli volunt, condidis. 90 *Sed ampliſſima Reginæ beneficentia tam arcto urbis Hieroſolymitanæ ſpatio apud dictas virgines contineri non potuit; ſed cum ad varia hominum genera ac calamitates, tum ad varia Orientis loca pervagata fuit. Quippe magnitudinem animi ejus ac beneficentiam ita extollit Euſebius lib. 3 Vitæ Conſtantini cap. 44 pag. 505:* Dum tatum Orientem com regali magnificentia peragrat, tum civitatibus, tum privatis, qui ipſam adibant, innumera beneficia acervatim contulit: inoumera quoque militaribus numeris liberali mann diſtribuit. Pauperibus autem ac nudis, & omni ope ac ſolatio deſtitutis, quamplurima donavit, illis pecuniam, his veſtem, ad tegendam corporis ouditatem, prolixe ſuppeditans. Alios item vinculis aut metallorum ærumnis afflictos exſolvit: quoſdam violentia potentiorum E oppreſſos liberavit: nonnullos etiam ab exilio revocavit *Conſuli etiam poteſt Sozomenus lib. 2 cap. 2. Sed priuſquam hinc abeamus; ad illa, quæ de ædibus ſacris, ac miniſterio ſanctæ Imperatricis apud ſactatas Deo virgines modo relata ſunt, obſervari iſta volumus apud Lezanam in Annalibus Carmelitarum tomo 3 ad annum Chriſti 326, ubi hæc ſcribit:* Hujus ſanctæ Fœminæ auſpiciis plura prophetici, & Eliani inſtituti cœnobia tum virorum, tum etiam feminarum, erecta vel reſtaorata fuerunt, Sepulchrum Domini, quod prius inveniri ooo poterat, revelatione duarum ſanctimonialium.. invenit. Ita enim tradont hiſtorici noſtri, Arooldus Boſtios lib. 5 Hiſtor. cap. 22, & Joaooas Palæooydorus lib. 2, c. 4, & alii poſt ipſos.

Has vero ſanctimoniales Ordinis noſtri fuiſſe; conceptis verbis exprimont iidem Boſtius, F & Palæonydorus.. Qualiter autem hoc io loco eadem piaRegina moniaJium juxtaCarmeli ritum cœnobium exſtruxerit, quamque illi præpoſitam dederit cum aliis circumſtantiis, ſic habet relatus Boſtios cap. 23. libro jam citato,. Addit Boſtius, in hoc monaſterio primo matrem fuiſſe præfatam Mariam; ea defuncta, Syncleticam; eique ſucceſſiſſe ſanctam Matronam, & poſtea ſanctam Saram ſubſcribuot Palæonydorus & Coria, ulterius addeotes, huie Saræ ſucceſſiſſe quamdam nomine Romanam, & poſtea aliam, nomine Nonnam. *Hæc Lezana; qui deinde etiam agit de monaſteriis virorum Ordinis Carmelitani a S. Helena conſtructis &c. Credite poſteri. Enimvero ut hæc vel tantillam credibilitatis umbram haberent, veriſimilis auctoris teſtimoniis erant roboranda, tacente de illis genuina ſcriptorum antiquitate, quam Boſtii & Palæonydori; hic enim* anno MCDLVI.. profeſſus *ſcribitur in Speculo Carmelitano tomo 1, lib. 11 partis 2, pag. 220; illius vero obitus adſcribitur anno Chriſti* MCDXCIX, *ibidem pag. 474, in Annalibus Ordinis ejuſdem tom. 4. Quænam autem proportio eſt inter facta ſeculo quarto, & ſcripta ſeculo demum decimo quinto ad qualemqualem etiam faciendam fidem.*

§ V.

A

§ X.

An S. Luciani martyris templum ædificarit; SS. Trium Regum corpora impetrarit; varia egerit in Belgica; teſtamentum, ac piiſſimus obitus.

Oppoſitus templo S. Luciani, quod ab Helena fertur conditum,

BARONIUS *ad annum Chriſti* 326 *num.* 57 *ſic memorat*: Reliquit in ea peregrinatione S. Helena & illud pietatis ſuæ nubile monumentum, nempe egregiam memoriam Luciani martyris, Drepani in Bithynia regia munificentia excitatam. Recens quippe erat in mentibus hominum tanti martyris certaminis recurdatio, & inſigne, quod poſt martyrium ſuerat de corpore ejus in mare demerſo ſubſecutum miraculum, cum delphinorum dorſo delatum eſſet ad littus, quando (ut ferebat iniqua temporis conditio) Drepani fuit humili ſepultura donatum. Hæc igitur omnium ure vulgata cum Helena percepiſſet, quæ erat ſanctorum martyrum ſtudioſiſſima, digno tropbæo triumpbum martyris urnare decrevit; atque illic, ubi Drepani eſt collocatum ejus corpus, ſumptuoſam deſuper baſilicam erigendam curavit. Teſtantur hæc ejuſdem Luciani Acta martyrii antiquitus ſcripta, in quibus iſtæc in fine leguntur: „ Poſtea autem quam nubis ſalutatem Domini reſtituit erucem, quæ magnum inter claros imperatores genuit Conſtantinum, veneranda Helena, quando revertebatur Hieroſolymis, locum bonorans, & in eo condidit civitatem, convoeatis habitatoribus ex iis, quæ circumcirca erant, regionibus, & effectis operis participibus, & validis eam cinxit mœnibus, & martyri templum ædificavit maximum, quod nunc quoque inſigne, & pulchre extructum cernitur ab iis, qui & terra & mari ingrediuntur ac navigant „. *De iſto martyre, ejuſque Actis conſuli poſſunt quæ dicta ſunt apud nos ad diem* VI *Januarii pag.* 357 *& ſequentibus.*

aliqua difficultas.

92 *Super hoc, quod ex Actis S. Luciani martyris modo dicebatur* Veneranda Helena .. locum bonorans, in eo condidit civitatem, *obſerva, inſtaurationem loci iſtius adſcribi ahbi Conſtantino. Nam in Chronico Hieronymi apud Scaligerum ad annum* 328 *pag.* 181 *hæc ſunt:* Drepanum, Bithyniæ civitatem, in hunorem martyris Lucani (*imo* Luciani) ibi conditi Conſtantius (*lege* Conſtantinus) inſtaurans, ex vocabulo matris ſuæ Helenopolim nominavit. *In Chronico Alexandrino, quod a noſtro Matthæo Radero vulgatum eſt Græco-Latine, & Monachii editum anno* 1615, *id confirmatur pag.* 663: Conſtantinus, inſtaurata Drepani urbe in Birhynia ad cultum S. Luciani martyris, illam a matre ſua Helenopolim nunenpavit *&c. Sic ibi ad annum Chriſti* 327. *Procopius Cæſarienſis lib.* 5 *cap.* 2 *De ædificiis Juſtiniani, de loco iſto agens*, cui quidem, *ait*, Conſtantinus in præmium nutricationis *Helenæ matris ſuæ*, nomen ac dignitatem urbis conceſſerat, ſed nullum imperatoriæ magnificentiæ monumenrum reliquerat. Nam ſi ornatum & ſtructuram ſpectes, ſtatum priſtinum locus retinebat, nudo urbis titulo inſignis, Helenæque alumnæ ſuæ nomine glorioſus. *Et mox addit idem auctor, quædam ibi Juſtinianus conſtruxerit. An hæc, quæ protuli, teſtimonia cohærent cum civitate ibi condita a* S. Helena? *At quid de templo? Liberum de illo judicium lectori relinquo, quoniam e melioris notæ documento id probare vel improbare, in promptu mihi non eſt. Ea dictis etiam corrigi poteſt illud, quod habetur apud Philoſtorgium in Eccleſiaſtica hiſtoria a Gothofredo edita & Diſſertationibus illuſtrata, lib.* 2 *num.* 53 *pag.* 39, *nimirum* Helenam imperatoris Conſtantini matrem, ad fauces ſinus Nicomediæ urbem ædificaſſe, Helenopoli ea vocata. *Quod caſtigat dictus editor in Diſſertationibus pag.* 81.

AUCT. J. P.

93 *Sanctæ Imperatrici noſtræ Hieroſolyma profectæ iter aliud adſcribitur apud Capgravium in Vita ejuſdem Sanctæ fol.* 176, *ubi referuntur iſta:* Sancta igitur, ut diximus, Imperatrix cum omnia, quæ Hieroſolymis agere conſtituerat, eonſummaſſet ad votum, tandem infinitis & impretiabilibus ditata teliquiatum rheſauris, ad filium ſuum Conſtantinopolim pruperavit. Profecta tamen, antequam Conſtantinopolim veneret, ad terras & provincias circa Indiam cum maximo ac nobili cumitatu ſe tranſtulit, in quibus omnia templa & aras idolorum, prout potuit, deſtruxit, & pru his in laudem & honorem Dei eccleſias & monaſteria ſumptuoſiſſime ac devotiſſime fundavit, & cultum divinum in cunctis partibus illis per omnia reparavit & ampliavit; fidemque Chriſtianam pene elapſam exalravit & glutificavit. Inſuper & trium SS. Regum corpora, Jaſpar videlieer, Melchiur & Baltbaſar a prineipibus & Prælatis terrarum illarum non tam ſtudiose quam miraculose impetravit: quibus, & aliorum variisſuffulta reliquiis, gaudens Conſtantinopolim rediit ad filium, panlo poſt ad cæleſtis regni tranſitura palatium. *Noſter Michael Inchofer in libro, qui inſcribitur* Tres Magi Euangelici, *cap.* 37 *de tranſlatione eorum primum Byzantium, deinde Mediolanum tractans*, Hanc, *ait*, tranſlationem ab Helena religioſiſſima regina factam, tradnnt inter alios Jacobus Genuenſis, Joannes Fraſquetius, & alii apud Joannem Picardum. Eqnilinus & quidam alii Conſtantino magno Helenæ filio tribuunt: plures etiam veruſtinres, utriſque. Nec dubium cum religione matris, filii conſenſiſſe pietatem. Itaque aceepta de Magorum ſanctitate fama, qnam in Perſidis atque Æthiopiæ regnis cultus Chriſtianorum dudum vulgarat, nihil nun ſategit Helena, quo vel ex diverſiſſimis urbis partibus, ubi gentium eſſent, ſtudinſiſſime eorum corpora cunqnireret, ac tam ptetioſo rheſauro nuvam urbem a nomine filii Conſtantini tune primnm appellatam locupletaret .. Facta vero voti cumpos, ſulenni pompa ea advebi juſſit, atque in æde Sophiæ eollocari *&c. Galeſinius in notis ad diem* VI *Januarii*, Eorum cotpora Cunſtantinopulim e Perſia jam pridem translata, & in baſiliea S. Sophiæ auguſtiſſimo apparatu collocata *memorat; ſed a quo, & quo tempore non addit. Sauſſayus in Supplemento ad ſuum Martyrologium Gallicanum die* VI *Januarii*: Hurum eorpora ſanctæ Helenæ auguſtæ ſtudio Conſtantinopolica ex Oriente allata, ibidem in eccleſia S. Sophiæ *&c.*

Dicitur Sancta ad provincias circa Indiam peregrinata deſtruxiſſe idola, & corpora trium Regum aſportaſſe.

Diſſidet tamen teſtimonio, quod ad hoc ſuadendum accommodata.

94 *Alfordus ad annum Chriſti* 326 *a num.* 57 *narrationem, quam apud Capgravium paullo ante deſignabam, examinat ac tuetur tamquam ſatis veram, ita concludens*: Et ſatis hic probatum habes, quod ſupra dixit Capgravius, Helenam ultra Hieruſolymam perrexiſſe, idola deſtruxiſſe, eccleſias ædificaſſe, ubique Dei cultum promoviſſe, trinm Regum corpora avexiſſe. *Reſpondro ad jam relata primo*, Helenam *ultra*

AUCT. J. P. *Hieroſolymam perrexiſſe, ſatis eſt conforme Euſebio ſub finem § 9 a me citato:* Dum totum Orieotem eum regali magnificentia petagrat &c. *Quomodo vero* τὸ totum, *& quam accomode, & quouſque, & an ita accipi debeat, ut exteodi poſſit* ad terras & proviocias circa Iodiam, *facilius quæritur, quam reſpondetur. Reſpondeo ſecundo, deſiderare me prius antiquiora teſtimonia pro SS. Magorum corporibus ex Orieote Conſtantinopoſim a S.* Helena *delatis, quam factum illud veritatis albo inſcribam; diſpici autem poterit a noſtris ſucceſſoribus, quando meaſis Januarius ſecundis curis auctior recudetur, ea melioris aotæ documenta afferri queant, quibus traſlatio ipſa confirmetur.*

Idem ſtatuit 95 *Ab Oriente in Occidentem eos vocant quædam facta, ibidem a nonnullis Sanctæ noſtræ attributa. Miræus in Faſtis Belgicis ad diem* XXII *Julii pag.* 438 *ſcribens de Hilario epiſcopo Biſoatino, & de quo ia prætermiſſis ad dictum diem mentio apud nos facta eſt*) Sumptibus, *ait*, S. Helenæ imperatricis (quæ id temporis Veſontionem veoerat) io imo monte Cælio auguſtam haſilicam cooſtruxit, atque ad ſummitatem peduxit, quæ ouoe S. Joaonis dicitur. Aliam præterea in ſuperiore montis parte, quæ ſola S. Stephani protomartyris oomen retiouit, cœpit excitate. Idem a B. Heleoa dooo accepit portiooem ſanguinis ejuſdem S. Stephani, Hieroſolymis allatam; obiitque circa aooum Chriſti treceoteſimum trigeſimum, *Sammarthani tomo* 1 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 118 *meminere de unica tantum S. Stephani baſilica cooſtructa*, haud longe, *ſicut addunt*, ab aono Chriſti CCCXXV. *Quæ mihi noa ſatis certa ſaat ia tanta rei gratiæ vetuſtate ſuæ arcomodatis ridem reſtificationibus. Ad illud iaterim*, Quæ id temporis Veſontionem veoetat, *velim obſervari, quæ die* XXI *Maii in Commentario hiſtorico de S. Conſtaotino magao pag.* 20 *a Papebrochio ſunt intruta ad præſens propoſitum; videlicet laudati imperatoris matrem, quæ cum Hilario de fabricanda Veſontiouoſi eccleſia egiſſe dicitur, aon niſi poſt aaaum* 312 *videre potuiſſe Gallias, coatra Chiffletium, qui ante, ſed aimis præmature, hoc acridiſſe cenſuerat, prout ibi pluribus refertur, & adduatur iſta*: Quin illam C deiode cum Criſpo filio io Galliam Belgiumque miſerit (*Conſtantinus*) ut Veſontiooe ae Treviris aliquamdiu ipſa habitaverit (quod utriuſque urbis ſcriptores cootenduot) iofignium utroqoe in loco eccleſiarum fundatrix atqoe dotatrix, nolim ire ioficiat; fatis eſt, ſi perſuaſero, alieno nimium tempore referti quæ Veſootione dicitor tractaſſe cum ejus urbis epiſcopo Hilario, nec inde quidqoam haberi poſſe, quo vel Veſontione tranſiſſe Conſtaotious, vel cum ejus epiſcopo ante Hilarium Euſebio egiſſe probetur,

de urbe 96 *Hinc ſequitur primo, at* S. Helenæ *cum Hilario coagreſſus Veſontioat, qui Imperatrici noſtræ tribuitur, ſi vere acciderit, non acciderit aate converſionem filii ejus Conſtantini, poſt hunc enim ipſa ad Chriſtum converſa fuit, ſicut ſupra roaatus ſum probare ex Euſebio. Vide ibi § 4. Sequitur* 2°, *ut, tametſi, præcuate Papebrochio, negare nolim dictam congreſſum, noa abs re tamen fim facturus, ſi deſiderem videre documentum, quo de ædificatione baſilicæ prædictæ & lectori & mihi certius conſtet in re præſertim adeo antiqua. Idem eſto judicium de fundatione Sanctenſi in Clivia. Miræus antea laudatus hanc ita memorat ad diem* XVIII *Auguſti a pag.* 480; Sanctis in Clivia, collegium Canooieorum io hooorem S. Victoris & aliorum CCCXX martyrum Thebææ legionis, eo loci pro Chriſto occiſoruto inſtituit; ut Stephaous Pighius, Canonicus Sanctcoſis, in Hercule Prodicio commemorat. *Occaſione autem habitationis* S. Helenæ *apud Trevirenſes, Sammarthani paulo ante citati in Agræcio ſeu Agricio, iſtius ſedis epiſcopo, hæc ſcribunt pag.* 715: Concilio Arelatenſi 1 ſubſcriptos legitur anno CCCXIV (*Vide Labbeum tom.* 1 *Conciliorum vol.* 1430.) Traditur & domum beatæ Helenæ ſub iovocatione S. Petri dedicaſſe. *Vita iſtius ſancti Præſulis data eſt a nobis die* XIII *Januarii, ubi pag.* 779 *dicitur* Domus beatæ imperatricis Helenæ, quæ rogatu ejuſdem mulieris ſaoctiſſimæ a beato patriarcha Agricio io hooore Priocipis Apoſtolorum Petri in ſedem epiſcopalem metropolis dicata, & incompatabilis meriti theſaoro, clavo videlicet ac ceteris Domini reliquiis eſt nobiliter ditata ſpecialiterque honotata: *quæ dicta ſint in fide auctoris.*

quas vocant loci 97 *Idem omnino ſtatuo de fragmento ſequenti, quod vereor, ut mereatur majorem vim, ſicut mihi quidem videtur, quam traditionis mere popularis, donec accedat antiquum teſtimonium. Gelenius itaque De Coloniæ Agrippioenſis magnitudine lib.* 3 *ſyntagmate* 2, § 1 *agens de eccleſia collegiata S. Gereonis*, Huic, *ait*, inter Colooieoſes eccleſias proxima eſt a metropolitana dignitas, origo vero etiam auguſta & omoino regalis, utpote ſub initia quarti ſeculi a Chriſto oato, ab auguſta Fl. Helena Conſtaotini magoi auguſti matre magno io divos Thebæos & Mauros milites affectu pietatis exſtructa opere regio ac tato. Quippe præcelſæ in modum vaſtæ turris aut arcis, & octogonæ; quæ taoto cum res Coloniæ integræ manetent, auri fulgore emicahat, ut muſiva fotis & iotus elegaotia ad Aureos martyres dici meruerit, quod nomen aote annos mille teſtatom a Gregorio Toton. lib. 1 Mirac. cap. 62, uſque ad noſtra tempora, ſpleodore illo plurimom immiouto, tamen adhæret, apud eruditos. Neque vero ſolum beata illa templorum fundatrix Helena muros, limioa & tecta hujus loci conſtituit, ſed etiam clerum collectum, otireor, ex Orientalis diſciplinæ viris religiooe præſtantibus; quorum munus erat a cooſuetudine homioom noctu & interdiu ſecretos ae clauſto commuoi clauſos, pſalmis aliiſque ſacris modis Deum laudare, Scriptutit facrit invigilare, & interiori hominis ſtatui reformando ad Chriſti ſimilitudinem ſeſe dedere. Id ut ita arbitrer, movet mo cumprimis, quod conſtet, in hac eccleſia ante S. Benedicti ætatem abbatem præfoiſſe, ex qoorum ſucceſſione eſt S. Mautious: de quo io S. Pantaleoois baſilicæ laudibus pluta diceoda erunt. *Quæ omnia ſi ab eruditis credi velint Colonienſes tanquam vera, aon referri dumtaxat, ſed probari debent.*

In Belgica. 98 *Ulterius hic quæri poteſt de ſacris reliquiis, quibus* S. Helena *Belgicam donaſſe fertur. Almannus in ejuſdem Vita apud nos num.* 43 *hæc refert*: De diverſis Martyrum reliquiis compoſuit thecam, in qua etiam cultellum recondidit, quo Dominus ooſter Jeſus Chriſtus uſus eſt in ſacratiſſimo cœnæ coovivio; qua dignitate admirabili & optanda volebat munire & inſignire ſuam regionem, ut quæ erat toto mundo columoa teſtitutioois per inventiooem ſanctæ crucis, eſſet & decus ſpeciale aliquatenus patriæ ſuæ, *Trevireaſis videlicet ſecundum Almannum. Idem biographus apud nos num.* 52 *de Veſontionenſi urbe ſic loquitur*: In Duvio flumioe oavit, quæ arcam

A aream ferebat *sacrorum pignorum ab Helena missorum*, naufragium passa, super quod flumen Vesontionum civitas est sita, facta est aqua multo tempore eustos areæ sanctissimæ, de quibus reliquiis pretiosissimis, post plurimum tempus eum magna difficultate ab aqua sublatis, meruit insigniri prædicta ex parte civitas. *Apud Martenem in Veterum scriptorum amplissima collectione tomo 4 inter Gesta Trevirensium episcoporum col. 168 pertitar* clavus Domini, qui ibi loci ex collatione dominæ Helenæ augustæ habetur; quique, si dæmonis testimonio credi debet, cum quidam a dæmone vexaretur, & clavus hic ad effugandum illum cum aliis Sanctorum reliquiis illo delatus esset; a maligno illo perhibitus est ipse esse, qui pendentis in cruce Domini pro salute humani generis fuisset in dextro pede confixus; cujus nimia virtute compelli se exire. *Quæ sacra pignora relinquimus in pia eorum, qui hæc sibi attribuunt, possessione. De* S. Helenæ *morte dicendum superest.*

Tot vitam piissimam, 99 *Eusebius libro* 3 *Vitæ Constantini cap.* 43 *pag.* 505 *his verbis illam laudat:* Nec multo
B post *ædificata duo templa, de quibus dixi supra* § 9, *num.* 89, grandæva mulier dignum laboribus suis præmium retulit. Nam cum tantum vitæ suæ tempus usque ad prima senectutis limina in summa felicitate traduxisset, & divinorum mandatorum uberes fructus tum verbis tum operibus protulisset; ac propterea vitam doloris expertem cum summa mentis & corporis sanitate peregisset, tandem exitum pietati suæ convenientem, & mercedem bonorum operum in hac etiam vita a Deo consecuta est. *Obiit autem non diu post suum iter in Palæstinam, atque ad filium rediit: nam* His & similibus aliis ibi gestis, *quæ narravi nuper*, rediit ad filium. Nec multo post ad meliorem vitam transquillo animo migravit, *uti videre datur apud Theodoretum lib.* 1 *cap.* 18. *Nec prætermisit plissimo erga Constantinum fungi ante mortem officio. Quippe e vita excessit*, cum multa, *ut refert ibidem idem auctor*, de pia ac religiosa vivendi ratione mandasset filio, eumque extremis omnis generis benedictionibus cumulasset. *Porro hæc vel similia ei inculcasse crediderim tunc temporis, quæ lego apud Suidam ante allegatum, pag.* 875: Suum filium
C perpetuo celebrandum instituit, ut animum virtute præditum, *sed* expertem superbiæ haberet, & rempublicam accurate curaret, & Deo serviret cum timore & tremore.

condito prius testamento, ac profecto Constantino filio, moritur. tno *Annum ætatis, ac ultimam Sanctæ voluntatem testamento declaratam describit Eusebius Vitæ Constantini lib.* 3 *cap.* 46 *pag.* 506: Jam vero eum satis longa vitæ spatio decursu ad felliciorem sortem vocaretur, annum ætatis agens circiter octogesimum, in ipso mortis confinio posita, testamentu facto, ultimam voluntatem declaravit, heredem reliquens unicum filium, solum imperatorem ac dominum orbis terrarum, cum filiis nobilissimis cæsaribus nepotibus suis. Quorum singulis bona, quæ per universum orbem possidebat, divisit. *Verum sicut mater pissima filium suum in hoc temporis articulo prosecuta est tenerrimo officii affectu; sic ille summa cum observantia impendit suprema juxta ac dimissima matri adeo sibi dilectæ obsequia. Id quod Eusebius ibidem ita testatur, etiam docens, quam beate ipsa fine quieverit:* In hunc modum testamento facto diem ultimum clausit, præsente & adstante ipsi tali tantoque filio, & omni obsequiorum genere matrem fovente, manusque ejus amplectente: adeo ut nequaquam mori Mulier beatissima, sed potius eadem hanc vitam cum immortali vita commutare recte sentientibus videretur. Anima igitur illius in incorruptibilem & angelicam substantiam reformata, ad Deum servatorem suum assumpta est. *Theodoretus lib.* 1 *cap.* 18: Et illa quidem post mortem eum honorem consecuta est, quem par fuit consequi illam, quæ tam studiose tamque ardenti animo Deum coluerat. *Viventem hactenus aspeximus ac suspeximus* Helenam, *mortuam deinceps illustraturi sumus.* AUCT. J. P.

§ XI.

Depositio corporis; elogium; lucus, annus ac dies mortis; an eum ea cohæreant ædes sacræ, quæ dicuntur a Sancta conditæ; ejusdem ætas.

Sacrum ejus corpus honorifice, depositum & ipsum laudatur.

CAdaver autem ipsius honore haudquaquam vulgari affectum fuit. Nam cum ingenti satellitum humero in regiam urbem pervectum, ibidem in regali monumento depositum est. E Hoc modo imperatoris mater vivendi finem fecit, mulier sempiterna memoria dignissima tum ob religiosos actus, quibus enituit, tum ob præstantissimum illum & admirabilem fœtum, qui ex illa ortus est. Quem quidem ob ceteras res, maxime vero ob pietatem in matrem, beatum enovenit prædicare. Quippe illam, cum antea Dei cultrix nno esset, tam piam ac religiosam præstitit, ut a cnmmuni omnium Servatore institnta fnisse videretur. Regalibus autem honoribus ita eamdem ornavit, ut in omoibus provinciis tum a paganis tum a militibus augusta & imperatrix nuncuparetur, & aurei nummi ejus imagine signarentur. Quin etiam thesaurorum regalium potestatem ei Constantinus cooesserat, quibus pro arbitrio & ex aoimi sui sententia, prout libitum esset, nteretur. Nam & in hac parte matrem suam conspicuam & beatam omnium judicio reddidit. Quneirea ex iis, quæ ad memoriam illius illustrandam pertinent, non imerito hæc etiam assumpsimus, quæ imperator pro singulari sua pietate in honorem matris suæ gessit, dum diviuis obtemperat legibus, quæ filiis debita in parentes officia injungunt. *Hæc Eusebius lib.* 3. *Vitæ toties assignatæ cap.* 47, *quæ variis debine elucidationibus materiam præbebunt.* F

ubi extremum diem obierit, 10a *Ac primo quidem explanetur illud* viven-di finem fecit, *quærendo ubi & quando vivendi finem fecerit. De loco mortis non convenit inter auctores. Eorum sententiam primo in medium proferre juvat, ac deinde, expensis rationum momentis, statuere, utra præ aliis prævalere videatur. Pagius in Critica Baroniana ad annum Christi* 326 *num.* 15 *multus est in enumerandis Constantini tunc temporis itineribus, ut matris ejus* Helenæ *mortem in urbe Romana probet accidisse.* Helena, *inquit*, Romæ obiit ut Eusebius dneet..; idque die XVIII Augusti. Constat enim ex chronologia Codicis Theodosiani, Constantinum M. hujus anni initio constitisse in Thraeia vel io Macedonia Heraeleæ, ubi III Nonas Februarii data lex a De custodia rerum; iode in Pannoniam profectum esse; ubi Sirmii Idibus Martiis dedit legem t De integri restitntione. E Pannnnia in Italiam venit, & Aquileiæ mense Aprili legem emisit: *Si* quis eam, cujus tutor. Dein Mediolanum profectus, ubi mense Julin lex 3, De falsa moneta, emissa. Hioc Romam

Digitized by Google

AUCT. J. P. mam eodem menſe Julio pervenit, ibique Vicennalia magnifice edidit, teſte Hieronymo & Idacio in Chronicis, quæ in diem XXV Julii Conſtantini M. natalem incidebant. Data ibidem lex 3 De infirmandis his, quæ ſub tyrannis, VIII Idus Jul. Hinc & recitata in palatio, Conſtantino ſcilicet præſente, menſo Auguſto, lex 3 De bonis vacantibus, eodemque menſe Auguſto Romæ Helena mortua & ſepulta. Quæ omnia Gothofredo in eadem cronologia recte obſervata, qui addit, falli eos, qui alio quam currenti anno Helenam mortuam volunt. *Ita ratiocinatur Pagius.*

an Conſtantinopoli

103 *Sed ei opponi poſſunt iſta: Si* docet Euſebius, *ati volebat modo Pagius*, Helenam Romæ obiiſſe; *deciſa lis eſt, & nihil requirendam amplius. Sed, amabo, idiſſerat nobis Pagius, abiaam id doceat Euſebius. Quid ſi contrariam doceat Euſebius ponendo nempe fundamentum quoddam ſea indicium, vi cujus deduci queat*, Helenam *Romæ mortuam non eſſe? Nam ſi Romæ mortua fuiſſet*, cadaver *ejus* in regiam orbem *juſſu Conſtantini* pervectum *non eſſet, id eſt in*
B *urbem Romanam, ati mox dicemus; quod tamen indicabat ſupra Euſebius, fuiſſe factum. Nam etiamſi ſit æquivocum εἰς βασιλέυσασαν πόλιν, id eſt, in regiam ſeu imperatoriam urbem, atque adeo vi terminorum non ſignificetur, an antiqua Roma ac urbs regia, an nova potius Roma, urbs itidem regia ſea Conſtantinopolis, hic ſit intelligenda; aliunde tamen videtur erui, antiquam Romam ab Euſebio hic indicari. Socrates tamen lib. 1 cap. 17 Euſebium ſecutus quidem, ſed ejus ſenſum non aſſecutus, ati apparet, quando ſic habet:* Corpuſque ejus novam Romam (εἰς βασιλέυσασαν, *id eſt*, ad orbem imperatoriam *vel* regiam, *exſtat in Græco*) deportatum, in regalibus monumentis depoſitum eſt. *Nam apud Baronium ad annum 326 num. 62 corrigitur* Socrates, exiſtimans Conſtantinopolim ab Euſebio verbis illis eſſe deſcriptam, Euſebii phraſin (ut apparet) minus exploratam habens: nam urbem Romam iiſdem verbis eumdem intelligere conſueviſſe, quod alibi, dum agit de legatis ad Nicænum concilium miſſis, ait, aperte declarat, cum in ſignificanda Roma utitur
C eadem nomenclatura, ſic dicens Vitæ Conſtantini lib. 3 cap. 7: " Et quamquam illius ur-
„ bis, penes quam imperium eſt (*In textu Græ-*
„ *co eſt* ἡ δὴ τῶν βασιλέυσασα πόλις) epiſcopus
„ &c. „ intelligens de Romanæ urbis epiſcopo Silveſtro. Cum autem agit de Conſtantinopoli, urbem ejus nomine appellatam nuncupare ſolitos eſt. *Conſuli tamen de Socrate poteſt Inferius Gloria poſtuma § 5, num. 1 In Suidæ Lexico ad vocem* Ἐπάδις *hæc ſunt:* Ipſius vero filius (*Conſtantius*) corpus ejus Romæ in regia ſepelivit.

go alibi,

104 *Baronii ſententiam approbat & ſequitur Valeſius in notatione ad illud Euſebii, in quo totus hujus controverſiæ cardo vertitur, libri 3 citati cap. 47,* εἰς βασιλέυσασαν πόλιν, *his verbis aſſus pag. 231:* Romam (*Euſebius*) intelligit. Eo enim delatum eſt cadaver Helenæ auguſtæ. *Ac præter argumentum Baronii, de quo ibi Valeſius, contra Socratem*, Adde, *inquit* quod nondum dedicata erat Conſtantinopolis, ac proinde urbs regia vocari non poterat, cum tunc temporis eſſet tantum vetus Byzantium Socratem tamen ſecutus eſt Cedrenus. *Et vero Conſtantinopolis necdum tunc, anno ſcilicet Chriſti 327 vel 328*, urbs regia *vocabatur: nam anno 328 tantam cœpta eſt conſtrui, ſecundum Chronicon Alexandrinum pag. 663.* (*Quin immo forte verſus anni dumtaxat proxime ſequentis finem, prout obſervat Tillemontius tom. 4 Hiſtoriæ imperatorum nota 60 in Conſtantinum.*) *In Chronico itaque Alexandrino hæc ſunt:* Indictione 1 Coſſ. XXVII Januario & Juſto Coſſ... Conſtantinus, landatiſſimus imperator, Roma profectus & Nicomediæ Bithyniæ metropoli moratus, ſæpeque Byzantium profectus, primum Byzantii morum inſtauravit, magnamque partem ad veterem morum adjecit, novumque cum eo conjunxit, urbemque ipſam Conſtantinopolim dixit. *Et ibidem ad annum 330:* Indictione III, Conſt. XXV, Gallico & Symmacho Coſſ.. Conſtantinus.. urbem maxime illuſtrem & felicem condidit, ſenatu illuſtravit, & Conſtantinopolim nuncupavit V Idus Maias, die Lunæ, Indictione III, eum prius Byzantium vocaretur, nunc novam Romam vocari præcepit. *Sub eo itaque nomine non fuit ſolenni dedicatione ſeu celebratione vocata Conſtantinopolis ante annum 330, obſervante ad iſtum annum Pagio in Critica num. 2 iſta in rem noſtram:*

diſputavit auctores,

105 Conſtantinum auguſtei imperii quinta
E quinquennalia edidiſſe demonſtrat dedicatio urbis Conſtantinopoleos: urbes enim annis hujuſmodi ſolemniis addictis dedicari, aut novis nominibus inſigniri, aut reædificari, jam multoties inſinuavi. *Et num. 4:* Quod encœnia Conſtantinopoleos; ea recte hoc anno, *inquit*, a Baronio recitata. Idacius enim in Faſtis ad hos Conſules (*Gallicanum nempe & Symmachum*) ita ſcribit: „ His conſ. dedicata eſt Conſtantinopolis die „ V Idus Maii „ die videlicet undecima menſis Maii. *Anno igitur Chriſti 328 vel 329 ſecundum præmiſſa nondum exſtabat* regale *illud* monumentum *Conſtantinopoli, de quo ſupra Euſebius, ac proin quando dicit, Sanctæ* cadaver in regiam urbem provectum, & ibidem depoſitum eſſe *honorifice, intelligi id non poteſt de nova Roma ſeu regia urbe Conſtantinopolitana, ſed de antiqua imperii ſede ſea Roma. Atque hinc conſequens eſt, a vero abhorruiſſe Theophanem in Chronographia, dum pag. 21, relata* S. Helenæ *morte, ſtatim ſubjungit iſta:* Sepulta eſt Conſtantinopoli in æde ſanctorum Apoſtolorum, quam filius ejus Conſtantinus, ut imperatores Chriſtiani ibi
F poſt obitum humarentur, conſtruxerat. Prima vero beata Helena in hac ſepolta fuit, ſolemnibus Eccleſiæ Officiis & nocturnis vigiliis honorata.

Romæ non obiit; ubi vero, non conſtat

106 *Ex dictis præterea conficitur, illam non obiiſſe Romæ, cum* cadaver *ejus* in regiam urbem provectum *fuiſſe affirmet Euſebius. Perperam itaque Nicephorus lib. 8 cap. 31 pag. 599:* Quum autem ei finis vitæ inſtaret, cum celeberrima memoria Romæ deceſſit. *Eumdem errorem committunt Acta illa, quorum fragmentum dat Aringhus lib. 4 Romæ ſubterraneæ cap. 9, num 4; ubi lego ſequentia:* Poſtquam beatiſſima Helena Romam ad filium rediit, ibi plena dierum.. cælo reddidit ſpiritum. *Ubinam ergo obiit Sancta noſtra? Cum Euſebius id unicam ad poſteros transmiſerit*, Hoc modo imperatoris mater vivendi finem fecit, *& de loco mortis nihil ibidem addat, neque noverim quidquam de eodem tradi ab antiquiſſimis auctoribus, ſupereſt, ut fatear ingenue, illum mihi hactenus non eſſe compertum. Nec aſſentior neoterico legendiſtæ Gallo, qui e conjectura refert hac die XVSSS Auguſti in collectione ſua hiſtoriea de* S. Helena, *Nicomediæ eam vita ſanctam, quando Conſtantinus, ut nomen ejus celebre redderet apud poſteros, ſun-*
debat

A *dabat (ſeu taſiaurabat; vide ſupra § ſecundum) reipſa urbem Heleaopolim in eadem provincia loco vici Drspam. Quamquam vero ea præmiſſis Romæ non obierit; Romæ tamen eam aanuatiavimus in titulo ante hunc noſtrum Commentarium prævium, quia corpus ipſius fuit eo tranſlatum, uti variis rationibus jam oſtendimus. De aano emortuali ſanctiſſimæ Imperatricis, ſicut ſupra mihi erat propoſitum, nunc tractandum, circa quem obſervo ſequentia.*

Quamquam in ſignando aano mortis

107 *Baronius ad annum Chriſti* 326 *num.* 59 *fatetur candide*, quoto potiſſimum anno Domini defuncta ipſa fuerit, incompertum penitus haberi, neque obitum ejus certis conſignare conſulibus conceſſum. *Pagius in Critica Baroniana mortem ejus affigit anno* 326, *prout videre ibi datur num.* 15. *Gothofredus in Chronologia Codicis Theodoſiani pag.* XXVIII *ad eumdem annum*, Romæ, *ait*, Helena mortua eſt inter filii ac nepotum complexus, Auguſti XVIII, ibidemque ſepulta. Auctor Vitæ Conſtant. lib. 3 cap. 46 & 47. Id quod ab aliis ad A. D. CCCXXVII prox. male refertur. *In loco mortis erat Gothofredus, uti*

B *modo oſtenſum eſt ex auctore Vitæ Conſtantini Euſebio: nec in anno mortis videtur ab errore immunis; de mortis die infra. Valeſius in annotationibus ad librum* 3 *Euſebii de Vita Conſtantini pag.* 231 *ex Cedreno refert*, Helenam duodecim annis ante Conſtantinum e vivis abiiſſe, *atque adeo* hac ratione Helenam mortuam eſſe oporteret anno Chriſti CCCXXV aut certe CCCXXVI. Quo tamen anno Hieroſolymam profecta eſſe dicitur ab Euſebio & Rufino. Adde quod poſt Criſpi cæſaris & Fauſtæ auguſtæ necem Helena aliquamdiu ſupervixit, ut teſtatur Zoſimus in lib. 2. Porro Criſpus occiſus eſt Conſtantino auguſto VII & Conſtantio cæſare Coſſ. anno Chriſti CCCXXVI, ut legitur in Faſtis Idatii. Mors igitur Helenæ anno Domini CCCXXVII recte aſſignari poteſt, quemadmodum ſentit Sigonius in libro 3 De imperio occidentali.

non multum differre videtur,

108 *Theophanes in Chronographia pag.* 21 *de S. Macarii Hieroſolymorum patriarchæ locutus obitu; hæc ſubdit*: Sub idem tempus beata Helena annis vitæ octoginta numeratis, multiſque Chriſtianæ vitæ præceptis filio relictis, obdormivit in Domino. *Tempus vero illud incidiſſe in annum Chriſti* 326, *cenſet Pagius ad iſtum annum*

C *num.* 14 *ex Theophane. Sed tempora illa non facile combino, neque intelligo. Nam obitus S. Macarii laudati apud nos tom.* 2 *Martii, die* XX *ejuſdem menſis pag.* 35 *affigitur anno circiter* 335; *in Hiſtoria autem chronologica epiſcoporum Hieroſolymitanorum, quæ habetur ante tomum* III *Maii noſtri, pag.* XVIII *dicitur*, quod Macarius ultra annum Chriſti CCCXXXIII non ſuperfuerit, niſi menſibus fortaſſe pancis. *Quomodo igitur tempus mortis* Helenæ *cum tempore, quo e vita exceſſit Macarius, & cum anno Chriſti* 326 *combinari poſſit?*

tandem tamen

109 *Pagius tamen ibidem & iſtum annum ponit, & aliam pro eodem rationem addit his verbis*: Quod etiam oſtendit conſulatus Flavii Valerii Conſtantini, Conſtantini magni fratris, anno ſequenti geſtus. Cum enim Helena nepotes ſuos Conſtantini M. liberos ſummo amore proſequeretur, id ante omnia providit, ne quis ex Conſtantii liberis, Conſtantini fratribus, imperium eis ſubriperet. Quare illos velut exules, quoad vixit, ſemper detinuit, nunc Toloſæ in Gallia, ut ſcribit Auſonius, nunc Corinthi, quemadmodum prodit Julianus in epiſtola ad Corinthios, cujus fragmentum extat apud Libanium in Oratione pro Ariſtophane Corinthio pag. 217; ubi Libanius teſtatur, Helenæ conſilio, & novercalibus odiis Conſtantium Juliani patrem hac & illac traductum fuiſſe. Cum itaque Conſtantinus, Conſtantini magni frater, ut Zonaras prodit, anno ſequenti conſul proceſſerit; non dubium, quin poſt matris mortem, hunc in fratrem honorem Conſtantinus M. contulerit. *Hæc Pagius. De* novercalibus odiis, *quæ S.* Helenæ *imputantur apud Libanium, poſtea § 12, num. 119 & 120 dicam.* AUCT. J. P.

poſſe determinare,

110 *Argumentum interim illud, quod Pagius promebat e dicto conſulatu, non videtur habere tantum firmitatis, quantum volebat ei ineſſe. Nam collector Gallus Hiſtoriæ imperatorum tomo* 4 *de Julio, uti eum vocat, Conſtantia, Conſtantini fratre, tractatus locis variis (Vide indicem ad iſtum tomum) in Conſtantino imperatore articulo* 74 *pag.* 258 *conſulem fuiſſe illum ponit anno Chriſti* 335. *Et artic.* 63 *pag.* 227 *ad conſules anni* 327 *monet, primum hujus anni conſulem, Conſtantium ab aliis nominatum, ab*

E *aliis vero Conſtantinum, veriſimiliter eumdem eſſe Conſtantium tunc prætorii præfectum. In notatione autem* 56 *ad Conſtantinum imperatorem pag.* 651, *ubi de Conſtantino vel Conſtantio, qui conſul fuerit anno* 327, *differit; inter alia, credi etiam poſſet, inquit, hunc eſſe Julium Conſtantium, Conſtantini fratrem; ſed notatus eſſet* ſecundum conſul *anno* 335, *quo certiſſime conſul fuit cum Albino. Deinde Pagium, a quo in Diſſertatione De conſulibus pag.* 255 *ſignatur conſul anno* 327 Flavius Valerius Conſtantinus, *conſuſionis arguit. Sed hæc ex ipſo vetuiſſe, ſit plus quam ſatis, quæ eo valuit, ut pervideatur, quam ſit difficilis ex tali argumento preſſe deſinire*

ſmortualem Sanctæ annum.

difficultatibus eſt obnoxium.

111 *Tillemontius tomo* 7 *Monumentorum pag.* 16 *obitum ejus differt in annum* 328 *hoc ratiocinio: Si, inquit, non fuerit in Paleſtina, niſi ad finem anni* 326, *difficile eſt, mortem ejus ſignare citius quam anno* 328; *& via poteſt differri ſerius; quia non din poſt illud iter obiit ſecundum Euſebium in Vita Conſtantini lib.* 3 *cap.* 43. *Deinde citat Rufinum, qui lib.* 10 *cap.* 11 *hæc ſcribit*: Mater Helena . . ex hac luce deceſſit. F Conſtantia tunc Licinii derelicta fratris auguſti ſolatiis fruebatur. *Conſtantia itaque, Conſtantiæ ſoror, aliquamdiu* Helenæ *ſupervixit, Rufino eſſe; cujus mors ſi ſignari poſſit verſus annum* 329 *aut* 330, *id quod facit dictus Monumentorum collector tom.* 4 *Hiſtoriæ imperatorum in Conſtantino articulo* 69: *conſequens eſt, ut* Helenæ *obitus vix ultra annum* 328 *differri poſſit. Valeant itaque hæc ad controverſiam annum mortis* S. Helenæ *præterpropter figendam; unde enim eum præciſe determinem, nihil in promptu habeo. Si itaque, inquit idem collector tom.* 7 *pag.* 16 *citatis, partem aliquam habuerit in fundatione eccleſiæ Apoſtolorum, ac nonnullarum aharum Conſtantinopoli, ſicut aſſeruerit, ait, Græci dicunt: accidit hoc antequam Conſtantinus cognarit de fundanda nova hac urbe, id quod parum ei apparet veriſimile, ac mihi, niſi partim habuiſſe in iis intelligas, quia vel illas decreverit poſtea condere, vel condendas Conſtantino deſignarit; quod potuit quidem fieri, ſed fallum tamen non ſcio. Codinus in Originibus Conſtantinopolitanis de templo Apoſtolorum pagina* 38 *hæc habet*: ſemplum SS. Apoſtolorum una cum ipſo (*Conſtantino*) mater ejus exſtrui curavit forma

oblonga

AUCT. J. P. obloqua & tecto ligneo opertum. Item monumenta imperatorum, io quorum uno ipſe eum matre conditus eſt. *Hoc ultimum niſi intelligas eo ſenſu, quem modo indicabam de eccleſiis, non ſubſiſtit, ſecundum ea, quæ ſuperius præmiſi. Et pag. 49 ac 50:* Eccleſiam S. Romaoi B. Helena ædificavit, & propa eam depoſuit capſam cum reliquiis prophetæ Daoielis, & magni martyris Nicetæ, uti & aliorum Prophetarum reliquias, quas Hieroſolyma ſecura attulit. *Et paucis interjectis*, Præterea etiam ædificavit S. Heleoa mooaſterium SS. Carpi & Babylæ ad imitationem ſepulcri Chriſti, ex vario & admirando marmore, multiſqua poſſeſſioobus ditavit.

Dies obitus tta *Dies, que ad meliorem Sanctæ migravit vitam, creditur fuiſſe Auguſti* XVIII, *prout in Martyrologiis videtur indicari paſſim, quando Memoriam ejus referunt. Attendi non merentur Acta apocrypha S. Judæ Quiriaci apud nos excuſa tom* I *Maii, die* IV; *ubi pag.* 448 *narrantur iſta:* Beata autem Heleoa dona multa darelioquoos ſancto epiſcopo Cyriaco ad mioiſterium paupetum, dormivit in pace ſeptimo decimo Kaleodas Maii. *Alibi etiam eodem die* XV *Aprilis nomen ejus notatur, ut dictum eſt jam pridem in Prætermiſſis apud nos ad iſtum diem tom.* II *ejuſdem menſis pag.* 371: S. Helenæ imperatricis tranſitos memoratur in Additioobus Greveni, & Martyrologio Caniſii, & Adone Ms. S. Laureotii apud Leodienſes, & io archidiœceſi Salisburgeuſi colitur Officio proprio com tribus lectioobus de vita. *Apud Aringhum Romæ ſubterraneæ tom* II *pag.* 33, Sexto Idus Februarii *dicitur mortua.*

Ætatis ejus 113 *Breviter hic obſervo iſta de ætate, quæ obiit ſancta Imperatrix. Hoc accidiſſe anno vitæ ejus octogeſimo, tunc nondum integre quidem, ſed fere tamen explete, videtur erui ex Euſebio in Vita Conſtantini lib.* III *cap.* 46: *nam ibi ad meliorem ſortem vocata dicitur*, annum (*in Græco additur* χρόνον, *id eſt*, fere, peue) ætatis ageos circiter octogeſimum. *Si ergo* χρόνον & ἀμφὶ, *uti eſt in textu Græco, id eſt*, fere, circiter *numeraret illos annos, nondum eoſdem compleverat ſecundum Euſebium: cui credendum eſt potius; quam qualicumque Aliorum fragmento apud Aringhum paulle ante allegatum, ubi narratur* ultra octogeſimum ætatis annum . . reddidiſſe ſpiritum. *Suidas ad vocem* Ἑλένη, *eam ſcribit* octogiota eireitet aooos vixiſſe. *Theophanes vero in Chronographia pag.* 21 *numerum rotundum* ἐπ' ὀγδοήκοντα, *id eſt*, aonorum octoginta *ſignat.*

§ XII.

Loca Helenæ oomioa infigoita a Conſtantino, creata ab eo imperatrix, conditi in ipſius honorem nummi, illuſtres gratiæ ac naturæ dotes; eaſtigatur Libanius ſophiſta.

Drepanum et Bithynia vocatur Helenopolis Orientalis. INter elogia, quæ initio paragraphi undecimi recitabam ex Euſebio, occurrebat memoria de honoribus publicis a Conſtantino magno redditis matri ſuæ. Verba, quibus rem e dicto auctore ibidem retuli, non eſt opus huc iteram transcribere, tametſi conveniens omnino ſit, locum ipſum aliunde pluribus illuſtrare. *Id quod jam facio. Baronius ad annum Chriſti* 326, *poſtquam num.* 57 *egiſſet de S. Luciani martyris baſilica conſtructa (Vide quæ de ea retuli antea* § 10) *ita pergit num.* 58 *ad propoſitum noſtrum*: Filius autem, qui ad omoia ſumpros copioſiſſimos ſuppeditabat, Conſtantinus, voluit a matris oomine civitatem redditam ampliorem Helenopolim oomioari, quod Sozomeous atque & alii poſt eam affirmant. Sed & Pootum ipſum, Polemoniacum antea dictum, a matre ſua Helenopontom voluit nominari. Toſtatur id Juſtinianus io Novella conſtitutione, cum ait: " Ab omnibus Helenopon-„ tus nuncupator: quod illi nomen a pientiſſimo „ principe Cooſtantino imopſitum eſt occaſiono „ honeſtiſſimæ ſuæ matris, Heleoæ ſcilicet pien-„ tiſſimæ, molieris, quæ nobis etiam ſacrum Chri-„ ſtiaoorum ligoum inveoit. Vetus eoim illud no-„ meo Polemonis, quo plerique lo Ponto tyraa-„ oi uſi fueruot, debine quieſcito: primum, „ quia tyranni extitit, ſecuodo, quia de ſoo no-„ mioe urbem appellaiaio habet, ſcilicet Pole-„ monium; tom etiam, quia pulchrios ſuatit re-„ giones Chriſtianorum & regum nominibus de-„ ſignare, quam iis, quæ Polemi, hoc eſt, bel-„ li & tumoltus, ootiooem præferunt „ Hæc ibi. *Obſervat tamen Monumentorum eccleſiaſticorum collector ſæpe citatus, in* S. Helena *pag.* 28 *circa duo illa nomina, unum æque ac aliud ſubſtitiſſe, eorum ſingulis ſingularem provinciam denotantibus. Pergit Baronius:*

An duæ civitates Helenæ vocabulo nuncupatæ? 115 At noo uoam tantum, ſed duas civitates a Conſtaotioo erectas Helenæ matris oomine, Soaomeous affirmat: alteram oempe de qua actum eſt, io Bitbyoia; alteram vero io Palæſtioa. Sed repugoat iis, quæ tradit Socrates bis verbis: " Quod autem imperator io condeodis urbi-„ bus multum ſtudii poſoerit, qood e a noooullis „ vicis civitates effecerit, ut Drepaoum matris „ oomine appellarit, ut Conſtantiam ſororis Con-„ ſtantiæ oomioe nuocupatam io Palæſtioa ædifi-„ carit, litteris io præſeotia mandare, mioime „ opportuoom arbitror „. Io hunc modum Soerates: quod & verius eſſe probatur: eum civitas oulla reperiatur io Palæſtina, quæ fuerit Helenopolis appellata. Fuit autem apod Antiochiam ad Dapbnidis lucum celebris memoria Heleoæ, dicta Aoguſtale, ubi idem Conſtaotious imperator Helenæ ſuæ matris ſtatuam collocavit. Hæc apud Suidam. *Porro citationes, quibus eoram, quæ dicta ſunt, fidem liberat Baronius, notantur apud ipſum loco deſignato ad marginem.* Helenopolim io Palæſtioa *fruſtra quæſivi apud varios geographos: Ortelius tamen in ſuo Theſauro geographico* circa Bethaoiam, *ait*, haoc fuiſſe, ſcribit Freculphos, ubi Lucianus archiepiſcopus ſepultus. *Noſter Jacobus Longueval tomo* I *lib.* II *Hiſtoriæ eccleſiæ Gallicanæ pag.* 206 *refert, Conſtantinum ædificari juſſiſſe* Elnam *in montibus Pyrenæis ſuper ruinas antiquæ Illiberis, & de nomine* S. Helenæ, *matris ſuæ, nomen* Helenæ *ei indidiſſe:*

Imperatoria ejus dignitas in nummis expreſſa. 116 *Inſignem quoque Conſtantinus ſummæ, quæ matrem proſequebatur, veneratioois teſſeram exhibuit, quando* Regalibus, *ut ſupra dicebam ex Euſebio*, honoribus ita eamdem ornavit, ut in omnibus provinciis tum a paganis tum a militibus auguſta & imperatrix nuncuparetur, & aurei nummi ejus imagine ſignareotur. *Numiſma unum repræſentat Baronius ad annum citatum num.* 61; *plura Cangius in Familiis augaſtis pag.* 41; *videri etiam poteſt noſter tomus* V *Maii, die* XXI, *pag.* 23.

AUCT. J. P.

A *pag.* 83, *ac præ aliis Bandurus in Opere, quod* Nummiſmata imperatorum Romanorum *&c. inſcripſit, tomo* 2 *a pag.* 112. *Inter alios nummos plures, datur pag.* 113 *ſequens de ano notitia:* PROVIDENTIAE AUGG. Caſtra cum ſtella ſuperne: in ima parte S AA. ſtella intermedia. *In nummum hunc, qui ibidem dicitur* regius, *nonnulla ibidem obſervantur, quæ deſcribo:* Nummi Helenæ cum hac epigraphe & hoc typo rariſſimi ſunt. Helenam auguſtam a Conſtantino filio nuncupatam anno CCCXXV ſuiſſe, ſcriptores produnt; quo anno pacem publicam, & ſecuritatem reipublicæ jactari potuiſſe conſtat; cæſo enim Licinio, Conſtantini non laudis quidem, ſed potentiæ æmulo, novi motus ab ambitione Ducum vix timendi erant; barbaros vero variis cladibus attritos apparebat ſaluri ſuæ deinceps magis conſulturos, quam alienas opes invadere conaturos eſſe: quapropter utriuſque inſcriptionis ratio ſatis conſtat; ſed hæc, ut verum fatear, negotium non leve exhibet: nam auguſtum quidem unum illo anno reperio, Conſtantinum Maximum, cui & pax publica, & ſecu-

B ritas reipublicæ aceeptæ referuntur; alterum non reperio. Itaqun illnd tantum ſuccurrit, nummos hujuſmodi cuſos fuiſſe anno CCCXXVI in pancis illis menſibus, qui inter Fauſtæ cædem & mortem Helenæ effluxerunt, augnſtoſque dnos, quorum providentia commendatur, Helenam ipſam & Conſtantinum eſſe.. Cæterum nnmmi inſcripti PROVIDENTIÆ AUGG. licet in variis imperatoribus occurrunt, numquam tamen in auguſtis, præterquam in Helenis. *Si præter inſcriptionem; quam ſupra de* Helena *dedi § 3 num.* 33, *alias deſideret lector, conſulat Bandurum citatum pag.* 113.

quando ei tollata?

117. *Quantum ad tempus attinet, quo* Helena *a Conſtantino auguſtæ & imperatricis dignitate fuit inſignita, quodque paullo ante dicebatur a ſcriptoribus proditum, accidiſſe anno* 325; *Pagius in Critica Baroniana ad annum* 326 *num.* 14 *Theophanem de hac re ita loquentem inducit:* Eodem quoque anno matrem Helenam, mulierem divino ſenſu præditam, coronavit Conſtantinus, & ut imperatrix monetam ſuo charactere cuſam diſtribueret, donavit. *Hæc, uti addit Pagius,* inquit Theophanes de rebus anno præcedenti geſtis loquens. Ut enim in Diſſertatione hypatica dixi, matres, uxores & ſorores imperatorum auguſtæ in Vicennalibus, & id genus

C feſtis de more nuncupatæ.

a ſingulari eum gratia ac munere datibus,

118 *Nec vero beatiſſimæ hanc Imperatrix a ſolo Conſtantino tam excellentibus decorata fuit bonorum inſignibus; verum etiam cum vivæ tum mortuæ variis ſcriptorum præconiis laudata eſt. Elogia, quibus eam extollit Euſebius, dedimus ſupra. A S. Ambroſio in oratione de obitu Theodoſii,* ſanctæ memoriæ Helena *vocatur, & honorifice prædicatur.* Et illa quidem poſt mortem eum honorem conſecuta eſt, quem par fuit conſequi illam, quæ tam ſtudioſe tamque ardenti animo Deum coluerat, *inquit Theodoretus ſupra citatus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.* 5 *cap.* 18. *Sancto Paulino, uti & aliis ſcriptoribus per decurſum hujus noſtri Commentarii allegatis, memoria ejus in benedictione eſt. Breve eſt illud Ruſini lib.* 10 *cap.* 7: Femina incomparabili fide, religione animi, ac magnificentia ſingulari. *Concilium Chalcedonenſe apud Labbeum tomo* 4 *Conciliorum col.* 608 *voluit egregia laudum congerie celebrare Pulcheriam imperatricem, inſtituit comparationem inter hanc & Helenam, ſimul utramque extollens:* Pulchetia nova Helena.. Zelum He-

lenæ tu (*Pulcheria*) ſectaris. *S. Gregorius Turonenſis lib.* 1 *De gloria Martyrum cap.* 5 *S. Radegundem in* Helena *laudat, dicens:* Et merito & fide Helenæ comparanda regina Radegundis. *De ea egimus hoc tomo* 113 *hujus menſis, die* XIII. *Addere his liceat Theophanem, qui, relato S.* Helenæ *obitu, in Chronogeaphia pag.* 81 *editionis regiæ Pariſiaæ hæc fatur:* Sacræ autem Hieroſolymitanæ virgines, qnibus religioſe de Deo ſentiens Helena ſervarum more ſtans propriis manibus miniſtrabat, ingi piaque recordatione nomen ejus celebrantes, æternam ei beatitudinem precabantur.

& a prudentia præſertim laudatur.

119 *Liceat poſtremo hic repetere breviſſimum quidem illud, quod antea num.* 59 *protuli, Euſebii in Vita Conſtantini lib.* 3 *cap.* 42 *de illa eſſatum, ſed ad commendandas mentis ac naturæ ejus dotes accommodatiſſimum, dum* ὑπερβαλλόσῃ φρονήσει, *id eſt, mulierem* ſingulari *ſeu* excellenti prudentia *præditam fuiſſe, tam memorat. In quem locum ita commentatus Valeſius in Annotationibus pag.* 230: Helenam, Conſtantini matrem, mulierem fuiſſe ſingulari prudentia, præter Euſebii teſtimonium multa ſunt quæ nobis E perſuadent. Cum enim Conſtantinum imperatorem uſque ad extremum vitæ diem ſibi obſequentem habuerit, vel hoc unum ſingularis prudentiæ argumentum eſt. Fuit hoc etiam ſummæ prudentiæ indicium, quod filii ſui opibus & Auguſtæ dignitatis faſtigio non ad luxum & delicias abuſa eſt; ſed urbes ac provincias, & privatos homines liberalitate ſua ſublevavit. Cumque nepotes ſuos Conſtantini liberos ſummo amore diligeret, id ante omnia providit, ne quis ex Conſtantii liberis, Conſtantini fratribus, imperium eis ſubriperet *&c. Recole quæ dixi ſuper § 21, num.* 109 *in Pagio; ubi de epiſtola Juliani ad Corinthios; cujus epiſtolæ fragmentum extare apud Libanium in oratione pro Ariſtophane Corinthio pag.* 217, *ibi indicatum eſt. Ibidem etiam de* Helenæ conſilio, ac novercalibus odiis, *quibus Libanius teſtabatur,* Conſtantium Juliani patrem hac & illac traductum ſuiſſe. *Ad hæc,* Helenam παιδοφόνον μητρυιὰν *ibidem appellari, obſervat Valeſius citatus, id eſt, quantum ego quidem interpretor,* caallidam *vel* fraudulentam *ſeu* vafripellem novercam: *nam tametſi non* παιδοφόνος *proprie ſignificet eum, qui in omnibus rebus* F *verſatus eſt; plus tamen improperatum Sanctæ Mulieri fuiſſe, ob rationes, quas continuo afferam, ex odio utique in Conſtantinum & Chriſtianos ortas, ſuſpicor,*

Convellitur Libanius ſophiſta.

120 *Tillemontius tomo* 4 *Imperatorum in Conſtantino articulo* 85, *pag.* 287 *oſtendit, quomodo imperator ille ſe geſſerit erga fratres ſuos; ubi curam illam, quæ haberi videbatur, Conſtantium amandandi nunc in hunc, nunc in alium locum, refundit in metum, ne res imperii perturbaret; id quod prudentia* Helenæ *non eſſe indignum, merito aſſerit. Faceſſant itaque hinc fraudulentia, ac* novercalia odia, *quæ cum tam ſancta vita ejus non conveniunt, nec in una eademque morantur ſede. Os comprimat Libanius, homo gentilis & religionis Chriſtianæ oppugnator, dum ſancti Patres, dum ſcriptores alii, dum antiquiſſima monumenta tam beatificis prædicant teſtimoniis ſpectatiſſimam noſtræ ſanctæ Mulieris morum probitatem & ſanctimoniam. Et quis tandem Libanius ille ſophiſta, ut vel hiſcere contra* Helenæ *virtutem audeat?* Multa de ſe haber libro, quem de vita ſua conſcripſit, nbi de ſe rebuſque ſuis uſque ad nauſeam agit; in Chriſtia-

nos

AUCT. J. P. nos ſæpius ſtylum ſtringit, præſertim tribus orationibus. Prima .. Conſtantinum M. tecto earpit (ipſum enim intelligi notat ſcholiaſtes) quod gentilibus bellum vehemens & indefinens intulerat, ignem ſacrum plane extinxerat, quod hoſtiarum ſuavitatem inhibuerat *&c.* Secunda ... admodum eſt prolixa, qua non modo Conſtantium imperatorem perſtringit, & religionem Chriſtianam elam fugillat, ſed & Juliani necem in Chriſtianos .. aperte rejicit, ſubditque eos hunc in finem jam dudum inſidias paraſſe .. Tertia denique, quæ edita habetur, oratio eſt de templis gentilium .. in qua non modo religionis paganæ ſolennitatum, ædiumque ſacrarum ex profeſſo cauſam agit; ſed & Chriſtianos, præſertim epiſcopos & monachos in dirnendis gentilium templis præcipue operam navantes levato velo .. vehementius accuſat, *inquit Caveus heteradoxus in Scriptorum eccleſiaſticorum hiſtoria literaria a pag. 398. Quid ergo mirum, ſi calamum quaſi per tranſennam hic etiam atea bile tinctum ſtrinxerit ille religionis Chriſtianæ hoſtis contra S.* Helenam, *tam illuſtrem ejuſdem religionis cultricem,* B *ac propagatricem, nec non religioſiſſimi Chriſtianorum propagnatoris Conſtantini matrem? Nam, ut recte Aſſordus ac breviter ad annum Chriſti* 326 *num.* 71, Helenæ debet Chriſtianus orbis Conſtantinum & crucem: in utroque reſtitutam fidem.

§ XIII.

Cultus e Faſtis ſactis Latinis; poblica veneratio per varias Occidentis regiones diffuſa, ſacra lipſana; annua apud Græceos memoria.

Annus ejus mortis. QUi S. Helenæ *nomen Martyrologio inſcripſerit hac die* XVIII *Auguſti ante Uſuardum, e Latinis hagiologis genuinis & antiquis, novi neminem. Hic itaque tunc illam ſic annunciat:* Via Lavicana, ſanctæ Helenæ matris Conſtantini imperatoris. *De illa autem annunciatione in Obſervationibus ad dictum Martyrologium a* C *nobis editum ac illuſtratum, hæc ſunt notata:* Helenam, in eodicibus Adoniacis repertam, aſteriſco notavit Moſa odet, tamquam adjectitiam, idemque cenſuit Roſvveydos: dubium igitur manet, unde eam ſumpſerit Uſuardus: ſed ab eo ſignatam eſſe, ut in textu retulimus, videtur certiſſimum. *Et ſane illam annunciationem vere Uſuardinam eſſe, fidem facit ejuſdem hagiologi Martyrologium ad autographi, in San-Germanenſi abbatia ſervati, exemplar vulgatum Pariſiis anno* 1718, *in quo eadem prorſus annunciatio habetur. Circa illud, quod modo dictum eſt de eodicibus Adoniacis, conſuli poteſt Appendix ad Martyrologium Adonis, poſt illud a Roſvveydo edita, ubi ad diem* VIII *Februarii ſignatur:* Item depoſitio ſanctæ Helenæ reginæ. *Memoria ejuſdem Sanctæ etiam die* XVIII *Auguſti habetur in additionibus ad Martyrologium, quod ſub nomine Bedæ a nobis eſt excuſum antehonum* 21 *Martii.*

mittatur in variis Faſtis ſactis, 122 *Florarium noſtrum Ms. eadem die ita illam refert:* Romæ, via Lavicana depoſitio ſanctæ Helenæ reginæ, matris Conſtantini imperatoris, quæ lignum ſanctæ crucis miraculoſe invenit. Obiit anno ſalutis CCCXXV. *Annum hunc corrige ex dictis* § 11, *qui videtur etiam inde* D *emendandus in Martyrologio nove Pariſino, anno* 5727 *impreſſo, in quo annunciationi* S. Heleoæ *adjungitur ad marginem* 330. *Manrolycus & Galeſinius illam etiam memorant, uti & Sauſſayus, qui ſequens eidem eloginm adaptat:* Ipſo die (XVIII *Auguſti*) Remis & Aureliis feſtiviter ſanctæ Helenæ auguſtæ, quæ Conſtantini magoi mater *&c.* Romæ etueis baſilicam deinde condidit, quam ſalutiferæ crucis patte inſignivit. In Galliæ decoramentum ctiam religioſe propenſa, Aureliis prineipem ædem conſtruxit in Chriſti eruciſixi veneratione: cujus & tunicam inconſutilem Treviris pio cultu obſervandam miſit enm pleriſque aliis redemptionis humanæ monumentis *&c. Plura ibi dixit Sauſſayus, quam ego ea antiquis documentis ſolide poſſim probare.*

123 Deiode, *prout ſubdit Sauſſayus*, eum mi- (*quæ poſſi-* raculis, quæ in vita etiam patraverat, *poſt mor-* *tem* coruſcaret, *a* Theogiſo monacho in Franei- *Gallia*) *ac* am corpus ejus ſacratiſſimum advectum, atque *Mortuo eo* in Altovillari cœnobio ingenti eum mitaculorum *Romæ.* E fulgore collocatum fuit, ubi hactenus magoa religione ſervatur, demptis aliquot partienlis, quæ hinc Aureliam miſſæ, ad principis eccleſiæ ornatum & elientelam digna etiam obſervatione habentur. *De translationibus poſtea tractabitur; Altivillarienſis autem publicam ſanctæ Imperatricis venerationem egregie auxit ac propagavit, ſicut poſtea patebit. P. Philippus a Viſitatione in* Acie bene ordinata plurimum Sanctorum & Beatorum utriuſque ſexus Ordinis Carmelitarum *&c. typis edita, ad hanc diem* XVII *Auguſti iſta annuntiat:* S. Helena imperat., pinzochera (*id eſt, ſoror tertii Ordinis*) Carmeli. *De voce* pinaoehera *ſub iſta notione agit editio noviſſima Gloſſarii Cangiani tom.* 5, *col.* 494. *In Annotationibus vero ad citatam Aciem, quas Mss. habemus, idem P. Philippus poſitionem ſuam deducit & pluribus explicat:* S. Helena, Conſtantini imperatoris mater, Carmelitano Ordini ſaltem tertio adſcribenda: quia eum lignum S. Crucis ope & opera S. Mariæ, Marthæ, aliarumque Carmeli ſanctimonialium reperiſſet anno CCCXXVI, in cœnobio Hieroſolymitano tunc reparato, illa S. Helena remoſit omoibur ſanctimonialibus infeſtiens & obediens. Tandem earum inſtitutiones F Romam retulit, quas cum S. Conſtantia & aliis virginibus ſedulo obſervavit uſque ad mortem. Hæc damus, *uti addit*, ex Boſtio exp. 22, ex Rinchenio in Vioea Carmeli, ex Thomade Jeſu lib. ant. & aliis. *Valde ſimplex & credulus ſit oportet, qui hæc admittat. Res a* S. Heleoa *Hieroſolymæ geſtas ex antiquiſſimis ſcriptoribus collegimus antea* § 7 *& ſequentibus: ubi inter alia cenſuli poſſunt, quæ habentur* § 9, *num.* 90, *& hæc applicari. Alios hagiologos, Sanctæ noſtræ in ſuis Faſtis memores, omitto, ac tranſeo ad Martyrologium Romanum, in quo annua ejus memoria, toti Eccleſiæ Catholicæ venerabilis, tum hoc die* XVIII *Auguſti recitandi præſcribitur:* Romæ via Lavicana S. Halenæ matris Conſtantini Magni, piiſtimi imperatoris, qui primus Eccleſiæ tuendæ atque amplificandæ exemplum cetetis principibus præbuit. *His ita expeſitis, venio ad alia monumenta, quibus publica Sanctæ veneratio illuſtratur. Ac primo de Italia inſtituatur ſermo.*

124 *Baronius in Notationibus ad mox relatam* Cultus pu- *annuntiationem Martyrologii Romani*, Viget, in- blicus Ro- *quit*, nobilis memoria S. Helenæ Romæ in mæ, Atrio Seſtotiano in baſilica dicta S. Crueis,

quam

A quam conſtat olim appellatam eſſe baſilicam Helenianam, ut apparet ex Actis Sixti Papæ tertii, quibus agitur de damnatione Baſſi conſulis. *Fronto in ſuo Kalendario Romano pag.* 49 *notat*: Dicta eſt hæc & baſilica Hieruſalem *&c. Tomo* 1 *Conciliorum apud Labbeum col.* 1413 *ex libello de munificentia Conſtantini narrantur iſta*: Conſtantinus auguſtus fecit baſilicam via Lavicana inter duas Lauros, B. Petro & Marcellino martyribus: & mauſoleum, ubi beatiſſimam auguſtam Matrem ſuam poſuit in ſarcophago porphyretico. *Aringhus tomo* 2 *Romæ ſubterraneæ lib.* 4 *cap.* 9, *pag.* 33 *e qualibuſcumque Mſs.* S. Helenæ *Acta refert iſta*; Sepulta eſt honorifice cum aromatibus Via Lavicana, ubi dicitur inter duas Lauros, milliario tertio ab Urbe. Et in eodem loco fecit baſilicam (*Conſtantinus*) ſanctis martyribus Marcellino & Petro, & ibi in mauſoleo porphyretico, undique pretioſe ſculpto, juxta regiam excellentiam, matrem ſuam ſepelivit. *De mauſoleo* Helenæ *imperatricis meminit Mabillonius in ſuo Itinere Italico pag.* 83. *Anaſtaſius Bibliothecarius in Stephano V, ita de eodem narrat*: In baſilica beatæ Helenæ fecit veſtem de fundato. *E quibus publicis honoribus erno, uti ſunt ſigna cultus, ita fuiſſe ejuſdem increvacuta.*

B

125 *Piazza in ſuo Hemerologio ſacro Romæ Chriſtianæ ac gentilis ad diem* XVIII *Auguſti ſcribit, feſtum hujus ſanctæ Imperatricis ſolemniter celebrari in æde ejus ſacra, quam de' Credenzieri vocant, cum indulgentia plenaria; ad ſanctam Crucem in Hieruſalem in ambitioſiſſimo ipſius ſacello (quo loco, uti quidem refert auctor ille, ea habitarit, & ubi reliquerit pretioſa pignora inſtrumentorum paſſionis noſtri Servatoris, finem videlicet, quo Chriſtus fuit ligatus; ſpongiam, qua potatus fuit felle & aceto, partem veſtis Domini) & alibi. Nonnulla etiam ſuperſunt notanda de aliis Italiæ locis. Suſpicor etiam Venetiis fuiſſe, vel etiamnum forte aſpereſſe egregia cultus indicia, cum corpus* S. Helenæ *Conſtantinopoli eo translatum legam apud Ughellum Italiæ ſacræ tom.* 5 *col.* 1326 *prioris editionis: de qua re plura dicam infra quando agam de translationibus corporis. Feſtum porro* S. Helenæ, matris Conſtantini M., in eccleſia Veronenſi *agi die* XVI *Aprilis, notatur in Prætermiſſis ad iſtam diem tom.* II *ejuſdem menſis pag.* 402. De eccleſia S. Helenæ apud Lavinum amnem in agro Bononienſi *mentio facta eſt tomo* 1 *Januarii pag.* 90.

&c. variis quidem locis, ac alibi in Italia.

C

126 *In Lectionario, quod habemus, de Sanctis quibuſdam Trevirenſis Officii, Auguſtæ Trevirorum excuſo anno* 1645, *ad diem* XVIII *Auguſti*, Helenæ auguſtæ duplex *figuratur, cum* 3 *Lectionibus propriis in* 2 *Nocturno. Concilium Trevirenſe anno* 1549 *indictum, & ab Hardnino noſtro editum tomo* 9 *Conciliorum col.* 2146, In civitate, *inquit*, noſtra Treverenſi hæc feſta patronorum, Maximini, S. Simeonis, Viſitationis, Helenæ *&c. Apud Brovverum in Annalibus Trevirenſibus tom.* 1 *ad annum* 1705 *num.* 45. *lego iſta*: Hoc anno comperi apud Juræ montis pedem amœna planitie in veteri ſuburbano vico reſtituram eccleſiam, in qua olim Numeriani martyrum oſſa cubarunt, nobili S. Helenæ excitato patrocinio, quod ad hanc quoque diem obtinet. Titulus dedicationis ſaxo inſcriptus, ecce, iſte legitur: ANNO DOMINICÆ INCARNAT. MLXXV INDICT. XIII. VI KALEND. SEPTEMBRIS DEDICATUM EST HOC ORATORIUM IN HONORE SANCTÆ HELENÆ A. V. TREV. ARCHIEPISCOPO UDONE, ORDINATIONIS SUÆ ANNO VIII, IN QUO EST PARS SEPUL. CHRISTI DOMINI ET SANCTORUM SIXTI, LAURENTII, FORTUNATI, MARTYRUM, REMIGII, MAXIMINI, NAZARII, PRÆDICTÆQUE MATRONÆ HELENÆ, ET S. MARGARETÆ, ET S. CHRISTINÆ VIRGINIS. *Ivon Trevirus.*

ANNO J. P.

127 *De Anglia vero ſic loquitur Alfordus ad annum* 326 *num.* 69: Verum, ut par erat, inſula noſtra longe ſanctius reginæ ſuæ parentavit ſtructis templis, & dictis ab Helena. Erant ſine dubio Britannorum ſeculo plura hujuſmodi. Sed obliteravit fere omnia rerum varia & inconſtantiſſima viciſſitudo, quæ toties inſulam afflixit, & ſacra peſſumdedit. Saxones tamen, ubi Chriſtum didicerunt, & coli poſſe Sanctos; hanc auguſtiſſimam Feminam cum primis coluerunt, non tantum in Trinobantibus & Eſſexienſi comitatu, natali ejus ſolo (*uti putat Alfordus*) ubi ad Merſeum oppidum eccleſia eſt ab Helena nuncupata: ſed alibi etiam in Airebatiis, & Bercherienſi agro: ubi ab æde ſacra, olim dicata Helenæ, dictum eſt oppidum Helenſtoum. Eſt & aliud ejuſdem nominis oppidum in Cattieuchlanis juxta Bethfordiam: ubi Juditha, illuſtriſſima femina, monaſterium erexit ſacris virginibus, & locum conſecravit Helenæ. *ita Angelio traditur.*

B

128 Londini quoque, quam urbem Regina, ut ſupra dictum, mœnibus cinxerat (*ita quidem vult Alfordus*) templum fuit Helenæ ſacrum, quod Gulielmus Baſingus feciſſe memoratur. Et hæc quidem monumenta nomini ejus ſuperſunt adhuc e tot ruinis, quas ætas hæc fecit inimica Sanctis. Denique memini Alcuinus noſter eccleſiæ, ubi eum cruce ſancta Helena quoque colebatur; quod ipſe in hunc modum deſcribit poemate (*quod ad marginem citatur*) 248. *ac Londini publicam habuit veneration.*

Adſpice tu, lector, noſtræ pia ſigna ſalutis
Eccleſiæ in medio, nobis mirabile donum;
Pro mundi vita, mundi jam vita pependit *&c.*
Hic quoque ſit nobis ſacræ ſpes magna ſalutis
Agmine apoſtolico: quoniam hæc ara reſulſit
Et ſimul Helenæ meritis vivacibus almæ,
Quæ inveniſſe crucis fertur mirabile lignum,
In quo Chriſtus, honor mundi, laus, vita pependit.

129 *En tibi, lector, nonnulla ſacra lipſana, quæ quidem apud auctores* S. Helenæ *attributa reperio, atque in eorumdem fide huc tranſcribo. Piazza paullo ante memoratus varia variis Romæ locis aſſignat. Raſponus in Opere de baſilica & patriarchio Lateranenſi lib.* 1 *cap.* 18, *pag.* 77 *mentionem facit de* cineribus divæ Helenæ auguſtæ. *Iacer Sanctorum reliquiæ Metropolitanæ eccleſiæ Brundaſinæ, quarum catalogus exſtat poſt Officia Sanctorum patronorum ejuſdem eccleſiæ, anno* 1583 *excuſa, invenio* R., *id eſt*, reliquias S. Helenæ matris Conſtantini imperatoris. *In Annalibus Trevirenſibus apud Brovveram tomo* 1 *ad annum Chriſti* 327 *num.* 23 *narratur iſta de eccleſia Trevirenſi, ubi Sanctæ caput eſſe fertur*: Ejus item ſacrarum caput in theſauris habet, multis poſt ſeculis huc Caroli IV imperatoris, & Cunonis archiepiſcopi beneficio translatum. *Deinde tomo* 2 *ad annum Chriſti* 1378 *num.* 51 *de oratu iſtius capitis ita narrat*: Hoc ipſo anno Arnoldus de Saraponte, majoris eccleſiæ Trevirenſis archidiaconus, decimo ſexto Martii, corporis ergaſtulo ſolutus exceſſit.. Is.. inter alia beatæ Helenæ auguſtæ caput auro argentoque veſtiendum curavit, & lapidibus gemmiſque pretioſis ornata ſtatua, monumentum ſuæ adverſus Divam pietatis in gazophylacio reliquit. *Sacra ejus lipſana.*

F

AUCTO. J. P. *Inter reliquias Ubiſſponenſes, de quibus mentio ſit apud nos tom.* II *Januarii, pag.* 612, *notantur ad* XVIII *Auguſti* S. Helenæ auguſtæ *ſacra lipſana. Franciſcus le Maire in Hiſtoria eccleſiæ ac diœceſis Aurelianenſis ana cum Vitis epiſcoporum iſtius cathedræ anno* 1648 *Aureliani excuſa, pag.* 37 *memorat* ns colli S. Helenæ, matris Conſtantini imperatoris, allatum ex Altivillari diœceſis Remenſis, ubi pars maxima corpnris ejus glorioſi extat.

130 *Græci in ſuis Faſtis die* XXI *Maii annuam ſancti Conſtantini magni imperatoris ac* S. Helenæ *memoriam colunt ſub ana annuntiatione. Typicum S. Sabbæ ambos tunc ita refert:* Sanctorum magnorum imperatorum, ac Apoſtolis conſimilium, Conſtantini & Helenæ. *Menologium Sirleti:* Commemoratio religioſiſſimorum imperatornm Conſtantini & Helenæ. *Menæa magna excuſa:* Memoria ſanctorum, glorioſorum, a Deo coronatorum, & cum Apoſtolis comparandorum, magnorum imperatnrum Conſtantini & Helenæ. *Et mox duobus ambo his verſiculis, quos modice correxi, laudantur:*

Honoratur apud Græcos memoria 21 Maii,

Οἱ αὐτὸν ἔχουν γῆς βαϛιλεῖς τὸ σέφος,
Ἔχουσι αὐτὸν καὶ τὸν νῦν πολὺ σέφος.

B Corona quos enmmunis in terra extulit,
Corona quoque communis in cælo bear.

Amborum quoque memoriam ſanam Menologium Baſilii imperatoris, Martyrologium Arabico-Ægyptium noſtrum, Menologium Slavo-Ruſſicum Sparwenfeldianum, ac apographa Græca, quæ apud nos aſſervantur. Adde Ephemerides Græco-Moſcas, quæ habentur ante tomum I *Maii noſtri pag.* XXVIII, *ac Malum Græcorum metricum ibid. pag.* XXVI. *Apud Waddingum in Kalendario feſtorum proprionm eccleſiæ Hieroſolymitanæ, tomo* 3 *Annalium Minorum pag.* 499 *occurrit* Helona *ſola ad diem* XVIII *Auguſti, bis terminis relata* S. Helenæ reginæ nec virg. nec mar. dnplex.

131 *Peculiare autem eſt illud venerationis publicæ apud Græcos documentum, quod die dicto* XXI *Maii in honorem* SS. Helenæ *ac Conſtantini imperatoris, auctoritate regia jubeantur vacare tribunalia, ſicut videre datur apud Balſamonem typis editum Pariſiis anno* 1620: *nam in Photii Nomocanonis titulum* 7, *a pag.* 79 *ſic ſcribit:* Si vis autem plane ſcire, quibuſnam diebus ſerientur ac quieſcant judicia, lego imperatoriam novellam, quæ menſe Martio, XIV Indictionis, anno VI. M. DCLXXIV emiſſa eſt a Deo coronato optimo & ſanctiſſimo noſtro imperatnre dominnEmanueleComneno,qnæ hæc tractat poſt principium: Decernimus ergo, ut illi dies ſint ab omnibus negotiis & actionibus immunes, quns in præſenti Conſtitutione expreſſe enumeravimns: & in aliquibus quidem illnrum ab omni actione ceſſetur, ut toto eorum ſpatio judicium minime exerceatur, niſi imperatoris forte diſpenſatio, aliqua forte ratione vel neceſſitate, ut ſæpe negotia facile emergunt ac erumpnnt, in his quoque voluerit judicium ſedere. In aliquibus vero ex parte jndicia agitentur..Ac primum qnidem tractandum eſt de iis, qui ſunt ab omni actione immunes..*Inter quos pag.* 81 *notatur dies* XXI *Maii* propter ſanctornm Apoſtoliſque æqualium imperatorum Conſtantini & Helenæ memoriam. *Huc accedit ædes* S. Helenæ *ſacra Conſtantinopoli. Baronius ad annum Chriſti* 326 *num.* 62, Conſtar, *inquit*, fuiſſe Conſtantinopoli ſacram ædem S. Helenæ, quæ, ut teſtatur Juſtinianus imperator, *ibidem citatus*, ſanctiſſimæ majori eccleſiæ cnpnlata erat. *Cangius lib.* 4 *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 147 *meminit quidem de monaſterio* S. Helenæ; *ſed de dicta æde ſacra non item.* D

gestum refertur in hoc venerationis documentum; ædes sacra Constantinop.

§ XIV.

Varia Vitæ exemplaria deſignantur & caſtigantur; quodnam a nobis hic typis exeudatur.

Inter plurima Actorum ſeu Vitæ S. Helenæ *exemplaria, quæ apud nos exſtant, primo loco profero Ms. ex* Bodecenſis cœnobii Ord. Regular. S. Auguſtini diœceſis Paderbornenſis Paſſionali pergameno Ms. inſigni menſis Auguſti fol. CXXXVIII pag. 4. Accepimus a P. Joanne Gamans Societatis Jeſu. *Ita incipit:* Cum rex regum & Dominus dominantium Eccleſiæ ſuæ, quam per infirma mundi plantaverat *&c. Poſt finem notatur* eadem legenda eſſe *in* Ms. Lectionariis chori eccleſiæ metnpoliranæ Trevirenſis; item S. Paulini, *prout fidem facit idem Joannes Gamans. In illa Vita narrantur ſequentia de noſtra Sancta*: Comperta filii eredulitate, miſſa epiſtula, ut eam in legalibus obſervantiis ſequeretnr, voluit qnem, ipſa ſequi in ſua religione contenipſit. Ille vern reſcripta epiſtnla petiit; ut effectn matris Judæi & Chriſtiani convenirent.. Regina vero petitioni imperatoris aſſenſum præbuit, &, convocata multitudine Judæorum, Romam perrexit. Sed ſummus ponrifex Yzachar, quia in conflictn diſputatinnis ſuccumbere timuit, ſimulata infirmitate, ab iſta ſe proſectione ſubtraxit. Attamen duodecim eum Auguſta miſit, qni inter cæteros honore magiſterii præſulſerunt, & non ſolum Hebræum, ſed Græcum & Latinum ſermonem noverunt. Redarguitur nanam E

133 Quibus eum apponere vellent duodecim exemplar alios doctores Eccleſiæ, qui cum illis congrederentur in diſputatione, Silveſter in multitudine hominum confidere noluit, ſed ſolus, in ſnla Dei ennfidens potentia, enm eis de verbo Dei diſpntare non trepidavit. *Sed hæc apocrypha ſunt, ſecnndum dicta in Commentario hoc § 5. Ad hæc, dicitur etiam:* Mater *Conſtantini* eondidit Helenopolim, in qua admonita per viſionem Hiernſolymam petiit; *quæ non conſentiant dicto Commentario* § 10. *Nec diſſimulavero, indicare augas alias in dicto Vitæ apographo contentas: nam* eum *ibidem loci* multos Judæorum conveniret, & doctores ex illis de turba ſegregaret, quid Regina actura eſſet, mirabatur..Fluctuantibus autem illis..Judas unus ex illis ſacramentum, qnod de ligno ſanctæ crucis ſolus novit, plurimis revelavit..Moræ impatiens illos vocavit, &, ubi lignum Dominicum reconditum eſſet, requiſivit. Qui ennveniens ei reſponſum non dederunt; donec omnes incendio flammaque interire timuerunt; ideoque neceſſitate compulſi Judam hujus rei conſcium tradiderunt: quem Regina nec blandimentis nec minis frangere potuit, ſed ipſum in puteum ſiccum juſſit projici. *Reliqua piget referre. Verum quomodo ernx ſit inventa, præmiſi in hoc meo Commentario § 7 & 8.* F

134 *Loco ſecundo exhibeo aliud noſtrum ecgraphum* ex Bodecenſis cœnobii Ord. Regular. S. Auguſtini diœceſis Paderbornenſis Paſſionali pergameno Ms. inſigni menſis Februarii fol. XC. *ac altetum;*

A p. A. Incipit prologus: *Si juxta Apoſtoli dictum ſpiritalibus ſpiritalia comparanda eſſe non ignoramus. Poſt prologum hæc ſubduatur*: Incipit Vita S. Helenæ reginæ, cujus feſtivitas agitur ſexto Idus Februarii. Beata igitur Helena Trevericæ urbis indigena. *De patria differui ſupra § 1 & 2; nunc probabilius nobis videtur fuiſſe Drepanenſis in Bithynia. Paucula alia e pluribus en iſta Vita delibo*: Ergo fide facta Judæa, animo quoque & corpore illis fieri voluit ſocia. *Auctor item iſtius Vitæ citat geſta S. Silveſtri; de quibus conſule ſupra § 5, num. 50; ſub finem vero lego iſta*: Sepelivit eam (*de Conſtantino eſt ſermo*) in via Lavicana inter duas lauros in vico Drepani; quem vicum princeps Conſtantinus eognomine matris dedicavit civitatem Helenopolim.. Congrue.. in vico quodam Drepani vocato habuit ſepulturam. Enimvero eum Græce Drepani falx interpretetur lætitiæ; idem locus de falcis ſignificatione translatus eſt in lunam, quæ Græce dicitur Helenos. *Hæc pro ſpecimine iſtius Vitæ ſufficiant; quorum ineptias cognoſce ex § 10 noſtri hujus Commentarii. Pergo ad illud enemplar.*

B 135 *Deſumptum illud notatur* ex Ms. Blaburenſi Hirſaugiæ *Titulum præfert*: Incipit Hiſtoria de beata Helena, inventrice ligni vitæ, ac matre Conſtantini imperatoris Magni. Beatiſſima Helena ſtabularia fuerat &c. *Promo inde nonnulla, ob quæ nobis diſplicet illa hiſtoria.* Hæc circumventa a Judæis cum eſſet in Bithynia in partibus Orientis, eum duobus nepotibus anguſtis Conſtante & Conſtantio pene fieri Judæa potuit, niſi vocatione Chriſti per filium a perfidorum eſſet conſilio liberata. Denique hujuſmodi ad eam ſcripta tranſmiſit: Domino ſemper auguſto filio Conſtantino mater Helena ſemper auguſta &c. Ad hæc reſcripta ſunt hæc: Dominæ ſemper auguſtæ matri Helenæ &c. *Ego nec hujus ſcripturæ, nec illius reſcriptum tranſcribo; ſed obſervo, Sanctæ a ſuo filio tributos tunc dumtaxat fuiſſe auguſtæ honores, quando illa vergebat ad tempus vitæ poſtremum, anno videlicet Chriſti 325, ſicut invenies in Commentario § 12, num. 117. Nullius itaque illæ epiſtolæ ſunt auctoritatis. Et in ea quidem, quæ Conſtantino tribuitur, ipſe inducitur ita loquens*: Ceſſet ergo in hac definitione noſtra præſumptio, ita ut ſacerdotes Judaicæ ſectæ C & Chriſtianæ religionis pontifices in unum conveniant, & nobis præſentibus mutua ſenſuum ſuorum altercatione agentes, ad veritatis faciant indaginem pervenire. *Et paulo poſt referuntur iſta*: Tunc congregati ſunt omnes Phariſæi, omneſque Judæorum principes & doctores ad auguſtam Helenam.. Conſtantino itaque auguſto & Licinio quater conſulibus, die Idunm Martiarum facta eſt congregatio Chriſtianorum & Judæorum in urbe Roma, in qua diverſarum provinciarum fuerunt epiſcopi numero LXXV; Judæorum vero ſacerdotes CXX, exceptis his XII, qui ab Iſachar pontifice altercationis gratia ſucrant deſtinati.. Adſunt etiam epiſcopi cum Papa Silveſtro.

136 *Conſules ibi ſignati conveniunt anno Chriſti* 315, *quando videlicet Conſtantinus jam a triennio vel a quadriennio erat amplexus orthodoxam fidem.* Peracta itaque, *ſicut ſubditur*, diſputatione S. Silveſtri Papæ, Helena admonita per ſomnium Hieroſolymam properavit. *Verum Sancta eo peregrinata dumtaxat fuit circa ultima vitæ ſuæ tempora. Vide præmiſſa § 6, num. 63. Collector tamen hiſtoriæ, quam caſtigo, narrationi ſupra dictæ inventionum crucis ſubnectit, & obſervat iſta*: Hæc tamen qualiter geſta ſint, di-

ex ſpecimine eſſe dantur colligi poſſe vetoris

verſi diverſa loquuntur &c.; *ſed ego cum illa non proſequor, ut longior ſim, tum alia plura, quæ in noſtro apographo poſtea ſequuntur apocrypha, eamdem utique cloacam referentia, e qua commeatitia S. Judæ Quiriaci Acta prodiere, quæ habentur apud nos tom. 1 Maii, die 17, a pag. 445, prout fiet perſpicuum conferenti utramque narrationem. Præter hæc, in dicto exemplari Blaburenſi hæc memorantur de Sancta*: Cum ætatis ſuæ ultra octogeſimum ageret annum, Romæ obiit. *Utrumque reprobavi in Commentario prævio, quem conſule § XI. Denique, ſequitur in eodem apographo*: Corpus beatiſſimæ Reginæ modo Venetiis translatum eſt, & habetur in monaſterio, quod ad S. Helenam nuncupatur, juxta Caſtellu in quadam capella. *At clariora ac veriſimiliora dabuntur infra de Sanctæ corporis translatione & aſſervatione.*

137 *Exemplar aliud Vitæ in manibus habeo* ex Ms. Rubeæ vallis, *cujus, uti exemplari noſtro adſcriptum lego*, auctor putatur Almantius (*ſive Almanaus*) monachus Altivillarenſis; ita enim præferebat codex Resbaeenſis. *Prologus ita incipit*: Excellentiſſimi Romani imperii caput præſentaturi ſanctæ Eccleſiæ, ſancti Spiritus ſufurgimus præſentiæ. *Narratio autem dividitur in capita duodecim. Capite tertio narrantur iſta*: Treveris civitas eſt Galliæ.. In hac urbe erat puella nobilis excellentia pronvorum regum clara, ſuperbo antiquorum Treverorum ſanguine derivata. *De humili Sanctæ genere egi in Commentario § 2; ubi etiam de patria § 1 & 2. Capite 5 ejuſdem exemplaris dicitur* circumventa *a* Judæis divertiſſe ad Judaiſmum, *ac ſcripſiſſe ad filium epiſtolam, cujus verba ibi proferuntur, de eodem ampleſtendo. Capite 6 datur reſponſoria Conſtantini. Cap. 7 occurrit diſputatio S. Silveſtri cum Judæis &c. Vide quæ paullo ante diximus. En bis colligе, cujus notæ ſit illa Vita. Conſtat vero capitibus 14. Nobis autem non videtur improbabile, hujus Vitæ auctorem eſſe Almannum; etſi aliam is ſcripſit; neque enim pugnat, eumdem de una eademque Sancta duas diverſas ſcripſiſſe Vitas.*

quo nata

138 *Exemplar denique aliud exſtat apud nos, a Chiffletio huc miſſum, quod* ex Ms. S. Benigni Divion., & Vallis Lucentis, & Cartuſiæ Divionenſis *exceptum notatur. Hic eidem præfigitur titulus*: Incipit epiſtola Almanni monachi de Vita ſanctæ Helenæ. *Tum ſequitur*: Agnoſcens, o lector, ſeu quicumque auditor, debitas obedientiæ metas, ne reputes, quæſo, audaciæ, quod materiam viris peritiſſimis ſolummodo dignam quaſi temere tantillus aggreſſuſum. *Et, nonnullis interjectis, declarat auctor tempus & argumentum ſuæ incubrationis, nec non vitæ ſuæ inſtitutum his verbis*: Ergo, ut paucis abſolvam imperante apoſtolico domno Hinemaro Remenſis urbis epiſcopo, exhortatione etiam Fratrum meorum in Chriſto, volui breviter colligere, quantum ad noſtram notitiam potuit pervenire, ſanctæ Helenæ ortum, progreſſum & excurſum, & qualiter a Romana urbe ad noſtram delata ſit patriam, quibuſque noſtris temporibus claruerit virtutum miraculis.

aliis noſtris

139 *Epiſtolæ ſubnectitur prologus; prologo autem capita: quæ quidem hoc loco ſtatueram tranſferibere, imo jam tranſcripſeram, quando animus mihi erat, dictum Almanni exemplar prælo non committere; ut ex capitum iſtorum conſpectu fieret perſpicuum, ab eo non tam Sanctæ Vitam hiſtoricam, quam plam de illa homi-*

apographo merito in uitur.

AUCT. J. P. *liam fuiſſe conſcriptam. Deinde vero poſtquam ad prælum præparaveram qualecumque hoc exemplar, more nobis uſitato capita illa daturus ſum poſt prologum auctoris. Nec vero ſuis Almannus nævis caret. Nam præter eos, § 1 & 2 ſuperius obiter a nobis indicatos, habet etiam apud nos cap. 2, num. 24:* Tandem circumventa a Judæis, ad Judaiſmum divertens, veritatem ibi arbitrata eſt ſe invenire poſſe. Erga fide facta Judæa, animo quoque & corpore illis voluit fieri ſocia. *Et paulo poſt allegat geſta B. Silveſtri vere apocrypha. Non recte item ab eodem Almanno poſtea dicitur cap. 6, num. 59;* Reverſa eſt Romam ad filium, ibique explevit curſum vitæ ſuæ. *At vide dicta ſuperius § 11, ac dicenda inferius in Annotatis ad partem tertiam miraculorum lit. h. Deinde non ſubdit idem auctor:* Ibidem ſepulta a filio .. in via Lavicana inter duas lauros in vico Drepani, quem vicum princeps Conſtantinus cognomine Matris dedicavit civitatem Helenopolim *&c. Sed quam illa ſint inepte combinata, videre licet in Annotatis ad cap. 6, lit. c. de Almanno autem illico redibit ſermo, ubi prius alia quædam Actorum exemplaria recenſuero.*

B

ant & Bi- i apud Capgravium, & ubi exan- ſit.

140 *Vita etiam ejuſdem Sanctæ anſtat typis edita apud Capgravium in Legenda Sanctorum Angliæ a fol. 173 verſe: quanta vero emendatione indigeat, perſpicuum fiet eam legenti, tum en dictis circa aliat vitas, tum ex ſequentibus. Scriptor quippe adeo fuit ignorans & ſimplen, ut tempore S.* Helenæ *Ordinem Benedictinum exſtitiſſe memoret:* Aliam, *inquit*, inſuper & ejuſdem pulchritudinis (*eccleſiam fecit*) in monte Thabor, ubi & ſortiſſimum monaſterium fundavit.. cujus abbas Ordinis ſancti Benedicti infula, anulo, baculo paſtorali, ac bulla plumbea utebatur. *Ego enimvero ſpongiam non adhibebo, ut iſtius Vitæ maculas abſtergam, nec emendabo eam, quæ habetur apud Petrum de Natalibus lib. 7 cap. 73. Parvæ etiam eſſe auctoritatis illam S.* Helenæ *hiſtoriam, quam citat Aringhus lib. 4 Romæ ſubterraneæ cap. 9, num. 16, vel ex hoc ſolo indicio ſuadetur, quod conſcripta non fuerit niſi poſt tempus Anaſtaſii PP. IV, id eſt, poſt annum Chriſti 1154; cum de ſepultura ejuſdem Pontificis ibidem fiat mentio.*

C

Quorum a obis datur Græcus ſit.

141 *Atque hæc quidem de variis Vitarum exemplaribus, tam illuſtris Sanctæ geſtis ita parum accommodatis, ut ſtatuerem, nullum ex his omnibus prælo committere, ſatius utique judicans, ſola collectione hiſtorica ex antiquiſſimis hiſtoriis deprompta illuſtrare præclara ejus facta, atque ipſos ſectari fontes, quam rivulos a ſordibus non defecatos. Ne tamen nullam Vitam demus, Almannianam damus. Accedit eo, quod non ſciamus, illam typis fuiſſe vulgatam. Item convenientius eſt omnino, ut aliquod ſaltem e tot rejectis exemplaribus excudatur: habebit denique in Almanniano lectorem, præter qualemqualem hiſtoriam, unde etiam pium erga Sanctam paſcat affectum. Hiſtoriam quoque ipſam emendare ac ſupplere poterit e noſtro Commentario prævio, Vitæ ſcriptor fuit cœnobita monaſterii Altivillarenſis, Ordinis S. Benedicti. Claruit anno Domini 890, ſecundum dicenda inferius in Gloria Sanctæ noſtræ poſthuma § 1 num. 9, occaſione translationis ejus ad prædictum monaſterium, quam etiam ſcripte prodidit idem biographus. Vide ibi de eo plura. Quia vero hanc Vitam ſcripſit* imperante apoſtolico domno Hincmaro, Remenſis urbis epiſcopo, *ut dicit in ſua epiſtola eidem Vitæ prævia; ſequitur, ut illam non ſcripſerit ante annum Chriſti* D 845, *quo præſul ille cœpit ſedere; nec poſt annum 882, quo deſiit vivere. Exemplar porro noſtrum Ms. in nova capita do more diſtribuimus, prioribus tamen retentis, & ad marginem editionis noſtræ appoſitis. Nec vero negleximus illud caſtigare & illuſtrare notationibus. Debemus illud P. Chiffletio, ſicut patet en ipſius nomine, quod eidem adſcriptum eſt. Quæ autem uncinis includentur, quæque notabuntur, ad marginem, deſumpta ſunt en alio apographo, quod apud nos eſt, & ſignatur acceptum* ex Ms. S. Martini Trevitis, *additurque eſſe* collatum cum Ms. S. Maximini *ibidem. Reliquum eſt, ut hanc Vitam ſeu Homiliam potius lectoris oculis ſubjiciamus.*

VITA

SEU POTIUS HOMILIA

Auctore Almanno, cœnobita Altivillarenſi, E

Ex Mſs. S. Benigni Divionenſis, Vallis Lucentis, & Cartuſiæ Divionenſis, cum exemplari Trevirenſi collata.

EPISTOLA AUCTORIS.

AGnoſcens, o lector, ſeu quicumque auditor, debitas obedientiæ metas, ne reputes, quæſo, audaciæ, quod materiam viris peritiſſimis ſolummodo dignam, quaſi temere tantillus aggreſſus ſum. Etenim cum deberem ſolo venturi judicii metu cohibere me ipſum, & amaritudinem doloris fletu temperare dulcedinis, habens peccata mea coram me ſemper; maximam tamen ſpem tantæ rei inde potui accipere, quod, docente Apoſtolo, novi, regnum Dei non eſſe in ſermone, ſed in virtute. Virtutem autem obedientiæ didici permagnam, cujus formam Dominus noſter in ſeipſo, vel potius ſeipſum exhibuit, & ad hanc ſolam ſuos invitavit, eiſque hanc ſolam vel maximam diſciplinam tradidit, dicens: Diſcite a me, quia miris ſum & humilis corde, per manſuetudinem infundens charitatem, & per humilitatem (intimans) unicuique fideli animæ debitam cognoſcentiam. Unde pauperes ac ſimplices, & piſcatorio labore ſeu ſcenofactoria arte victitantes, ſuæ contulit magiſtros Eccleſiæ, non arte grammatica ornatos, aut eloquentiæ faſtu rigidos, vel divitiis ſeculi affluentes, magis requirens animi affectum, quam facundiam verborum. Iſta ſiquidem tenui videns ſcintilla, minime hæſitavi, quod ille, qui primitias maſſæ corporum noſtrorum levavit ad ezlos, erigere poſſit meutem ad complendum ex parte noſtræ devotionis munuſculum, qui ſe & capabilem a gratis exhibuit, & eum neminem ſui capacem invenerit, omnes ſui capaces gratuito munere fecit. *Auctor ſuæ tenuitatis conſcius.* F

2 Ergo ut pauciſ abſolvam, ductus timore divi-

A divino, imperante Apoſtolico Dnmnn Hincmaro *b*, Remenſis utbis epiſcopo, exhortatione etiam fratrum meorum in Chriſto, vnlui breviter colligere, quantum ad nnſtram notitiam potuit pervenire, ſanctæ Helenæ nrtum, prngreſſum & excurſum, & qualiter a Romana urbe ad nnſtram delata *c* ſit patriam, quibuſque nnſtris temporibns elaruerit virntum miraculis. Cnjus tei ſi ſecundum condignam ſibi expnſitinnem vellet aliquis eſſe telator, neceſſe eſſet, ut aut Tullianam ſuperaret eloquentiam, aut Auguſtiniano redoleret ſtylo. Etenim res eſt nnn parva tractanda, cum videris, o quicumque noſtræ parvitatis eauſam ſneris dignatus attingere, qualiter Helena ſancta fuerit, immo ſit pulchra nt luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrntum acies ordinata. Nam ſi labnravetunt Gtæci ſuliis verborum notare ſuam Helenam *d*, & gratia terrenæ genetoſitatis, & corpnreæ ſnrmoſitatis in laudem ejus cnnfingere mille mendacia, texere epilogns, afferte declamatinnes, cujus Helenæ auguria ita etant apud Ttoianos ingiata, velut Caſſandræ vaticinia incredita; quanto magis nos noſtram Helenam proſequi debemus laudibus pietatis, quæ turris candoris effecta, etiam ſuper petram Chriſtum B ſtabili radice fundata, una columba perfecta & pnxima ſtat a dexteris Domini in veſtibus deauratis, vetitatia opera appnbans, & vetitatis dicta cnnfirmans, cui in præſenti vita canens David: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum & domum pattis tui, & concnpiſcet Rex decorem tuum, quoniam ipſe eſt Dnminus Deus tuus.

3 Efficaciter (namque) iſta audivit, feliciter vidit. Inclinavit (enim) humiliter anrem ſuam, & manſuetudine multa oblita eſt populi ſui, & domus patris ſui. Etgo maner illi ingens præmium, quia concupivit Rex decorem ejus, dicens ei: Tota pulchta es, amica mea, & macula non eſt in te. His breviter prælibatis propter excitandam lectnris voluntatem (licet enim ex parvo ſit, tamen res magna eſt) hoc præmonere euramus, ut, exceptn jure colligendi, quod nnſtra non eget cnmmendatione, ſi, quidquid addere potuit palæſtra noſtri ingenii, offenderit gravitatis aures, noſtræ deputetur ignnrantiæ, ad qnam de tanta materia nihil amplius potuit C pervenire vel rectius: ſi autem in aliquo placuerit vitis cordatis, ad illum referatur, a qun eſt omne datum optimum, & omne donum perfectnm, deſcedens a Patte luminum. Verum jam demus narratinni nperam, illud præponentes, qualiter ab initio creati hnminis præſignatum eſt ſalntare myſtetium crucis, de cujus inventione beata Helena triumphavit in terris: unde & in æternum gaudet in cælis, habens prninde venetatinnem debitam, & in præſenti Eccleſia, quæ omnes hujns ſeculi tempeſtates & fluctus ejuſdem ſanctæ crucis vexillo ſuperat, & in ſutura, quæ per ipſum ſacratiſſimæ crucis lignum ad hoc jam pervenire meruit, ut felici contemplatione cernat Crucifixum.

Hincmari tamen ep. Remenſis, & aliorum abbreviatipne induat.

b

c

d

animum appulit ad ſcribendum de S. Helena.

ANNOTATA.

a Capabilis, *eſt is, qui facile capit, item qui capi & comprehendi poteſt. Galli voce* capable *utuntur, quando de viro docto verba faciunt, qui facile ſcientias capiat, & comprehendat. Exempla dat Cangius in Gloſſario. Noſtri vero biographi phraſim* ſe capabilem gratis exhibnit, *ita expono*, fecit, uti capi & comptebendi poſſit, quantum homini divina gtatia prævento licet.

b *Hinc in Commentario prævio § 14 fiximus tempus, quo auctor noſter ſcripſit.*

c *De Sanctæ translatione ac miraculis agetur inferius.*

d *De iſta Helena, & Caſſandra, quæ mox hic ſequitur, conſulat lector hiſtorias poeticas vel mythologos.*

AUCT. ALMANNO.

PROLOGUS EJUSDEM AUCTORIS.

De profundis

INgenium prudentiæ mortalis admndum pauci ſpeculantes, acie mentis neqniverunt in ænigmate intueri lumen intelligentiæ, ideoque viſibilibns inhærentes patiuntur ignnrantiæ tenebras, fruſtra fnrmidantes exteriotes, cum libentet amplectantur interinres. Illi tamen, in quibus viſa eſt vigere tatio Athenienſis, licet potuerint in hominis definitinne cnntemplati certam & vetiſſimam diviſinnem, tamen revetberati luce immortalitatis, & ſola memnria eam æſtimantes, fabulis dederunt ſpem, & ſepulchris animæ ſuæ finem. Nnn enim tanti voluit Pythagoteus calamus, quem tantis efferunt laudibus, aut tantum viguit mundanæ philoſophiæ inanis diſputatio, ut his & ſimilibus poſſet veraciter attingi eſſe noſtrum, quo definitur mortale animal, & quod, ſicut fuit hnminis lapſus uſque ad mortem, ita habeat regreſſum uſque ad immortalem veritatis rationem, in qua ad imaginem Dei non ſolum creatus, verum etiam fnrmatus eſt. Viderunt hoc illi, quibus Deus elementiæ ſuæ dnno tales eſſe cnnceſſit, quibus aſcenderet ſnns de terra itrigare paradiſum, qnique referti tetrafti *a* vittntum principalium, ac ſi dnnati ubertate quatuor fluminum in intelligibili forma, velut in Platnnica idea numero immnrtali quadravernnt ſeipſos; & ut ſnnte de terra aſcendente pervenirent ad ſontem in cælis, regnantem, purgatinne intima & fide tobuſtiſſima certaverunt. Et fons, inquit Scriptura, aſcendebat de terra ad irrigandam faciem paradiſi. E *a*

5 Viderunt itaque hoc ſancti viri endis intuitu, videtunt fnrmatum mitabiliter hominem poſitum in paradiſo, ut ſolem in cælo, & ut totios corporalis machinæ ſolem, ita & animum totins corpnris rectorem ſecundum vias ſobrietatis & pacis, & animam in hoc poſitam, ut monadis *b* in ſe retinetet effigiem, quæ eſſet potens libero arbitrio, & aliena vitate, & ſna non relinquere, diſcernendi ſcilicet & connectendi potentiſſima, ut diſcetnetet ſea malis, & cnnnecteret ſibi bona. Ergo talis & tanta jure perdidit libertatem arbitrii, telicho opere juſtitiæ, & cuſtodia judicii, ac per hoc ſubiit dnlos ſerpentis, amiſſa rectitudine cteatoris. Itaque Adam tunc ſpecialis, generatione naturali factus generalis, totus eſt factus maſſa perditionis, mortis exilium in terta uſque ad mortem, & poſt mortem uſque ad inferos paſſus. Sed per Cherubin appoſitum, & flammeum (gladium) atque verſatilem intelligi volnit Deus nmnipotens, qund biſnrmi diſpoſitinne ſæcula diſponeret, & ex eadem maſſa ſecundum ſnum propoſitum & gratiam redimetet, quos ab origine mundi cnnſottes regni ſni præde ſtinaret, & diſceret homo hnmilitatem, qui (pet) ſuperbiam lapſum mortiꝫ incurrerat & quia, cum eſſent omnes natnra filii iræ, inculpabilis eſſet divina juſtitia, ſi omnes relinqueret *ac ſurra* F *b*

AUCT. ALMANNO. *Philoſophia*

in ea culpa, quam invenerant per naturam,

6 Sed Deus (omnipotens) qui dives eſt in miſericordia, notavit tunc Adam (notavit lignum, & mortis laqueum, notavit ſerpentis aſtutiam atque diaboli invidiam. Adæ igitur generali oppoſuit Adam) ſpecialem, & ligno prævaricationis & mortis, lignum vitæ ſacratiſſimæ crucis, & mortis æternæ laqueo laqueum momentaneæ mortis, & aſtutiæ maligni ſerpentis aſtutiam ſimulati ſerpentis c, & invidiæ diaboli gratuitam ſuæ clementiæ bonitatem & miſericordiam. Iſta quidem (ſi) diſceret homo, & minime ſuperbiret poſitus in exilio mortis, in qua humilitatis religione viderunt, quibus Deus tribuit donum intelligentiæ, univerſalem contineri viam animæ liberandæ; quoniam nulla niſi hac liberari poteſt. Hæc eſt univerſalis quodammodo & vitalis via, quæ una ducit ad vitam, quæ eſt ſola & veriſſima philoſophia, non inventa ab aliqua inventione ventoſa, quam nec mores Indorum attingere, aut inductio Chaldæorum valuit apprehendere, quæ non eſt humanitus, ſed divinitus imperrita, & univerſis gentibus divina miſeratione conceſſa. Unde (&) Pſalmiſta; Ut cognoſcamur in terra viam tuam, in omnibus gentibus ſalutare tuum, Quæ dicit: Ego (ſum) via, veritas & vita: via videlicet ſine errore; veritas ſine mendacio; vita ſine morte; via, per quam itur; veritas ad quam pervenitur; vita in qua requieſcitur.

aſſerit auctor

7 Hujus viæ certitudinem quidam inculpabiliter tenuerunt, uſque ad Deum videndum, eique in æternum feliciter conjungendi pervenire meruerunt: quæ licet viſiones multiplicaret, & corda fidelium ſuorum, quos Redemptor ab ipſo ſeculi initio roboraret, figuriſque diverſis & revelationibus multimodis eos confortaret, ſuique ſpem donaret plurima certitudine; non tamen prius removit tenebras luce victrici, quam Verbum caro factum eſt in utero Virginis; ubi factus ſuæ Eccleſiæ ſponſus fecit ei teſtamentum pendens in ligno crucis, in qua mactatus, factus eſt Deo Patri ſacrificium unicum & holocauſtum ſingulare. Hæc igitur, quæ breviter attigi cauſa commendandi lignum crucis Chriſti, ſi ex ſuperfluo indigear * lector; ſi ex debito devotionis, quæ (ex ſpiritalibus edificiis) indeficiens, corde, ore, & opere debet ſemper firma, fixa, & inconcuſſa manere in cordibus credentium, appendat, quantum poteſt, quod dicit Apoſtolus: Et utique magnum eſt, inquit, pietatis ſacramentum, quod revelatum eſt in carne, manifeſtatum eſt in ſpiritu, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.

* *al.* indulgeat

operatus S. Helena, qua Chriſti crucem invenit.

8 Quod magnum ſacramentum pietatis, quamvis in fine ſeculi generaliter ſit complendum, Eccleſia ſancta (non) jam tunc peregrinante in morris exilio, ſed regnante feliciter & immortaliter cum Rege ſuo, in patria ſua tamen ſpecialiter; & nunc ſit in unoquoque filio Eccleſiæ electo, qui bonum certamen certans uſque in finem iſtius vitæ, depoſito corporis onere aſſumitur in gloria, quam continet Abrahæ ſinus per teſtamentum, quod Deus omnipotens Filius æterni Patris, & cooperatione Spiritus ſancti, Filius Virginis Matris, pius redemptor & magnus fecit, ut dictum eſt, ſponſæ, ſurori & filiæ ſuæ, pendens in crucis ligno; quod lignum ſacratiſſimæ crucis pretioſiſſimum qualiter fuerit deprehenſum * & occultatum ab inimicis crucis Chriſti, qualiterque fuerit longo poſt temporum ſpatio ipſa cunx inventa a beata Helena, a conſcriptis, habemus. Verum de illa ſancta Helena, cui cæ- D litus eſt datum tanti muneris donum, & quæ peregit gratia Dei tam admirabile officium prudentiſſima ſolertia, virga imperiali, & regia cenſura; quantæ nobilitatis & reverentiæ, religionis & ſapientiæ femina fuerit, expleta præſignatione creati hominis, & commendatione crucis Chriſti patientis, (partim) conemur deducere ad cognitionem noſtram *,

al. memorabile

* *al.* veſtrum

ANNOTATA.

a *Rectius & clarius ſcripſiſſet auctor, vel apographum* tetrade, *a Græco* τετρὰς, ἄδος; *quod numerum quaternarium ſignificat, & conſonat ſenſui.*

b Monadis, *id eſt*, unitatis, *Græce* μονὰς, ἄδος.

c Simulari ſerpentis, *exaltati videlicet a Moyſe in deſerto, ut ego quidem intelligendum puto, & Chriſtum crucifixum præfiguratis.*

ANTIQUA CAPITUM DIVISIO. E

Incipit epiſtola Almanni monachi de Vita ſanctæ Helenæ,

Incipit Prologus de Vita ſanctæ Helenæ.

Incipit de ortu S. Helenæ, & quanta excellentia incomparabiliter major fulſit in hoc ſæculo Helena Chriſtianorum, quam Helena Græcorum fuerit quondam, caput I.

Unde acciderit, quod S. Helena nupſit Conſtantio auguſto, cap. II.

Quare ſit beata Helena vocata mater imperii; & de conferentia decem plagarum Ægyptiorum ad decem perſecutiones Romanorum, cap. III.

De mutatione, qua Dei miſericordia hæc omnia mala muravit in bonum per Conſtantinum matris Helenæ filium, cap. IV.

De dubio negotio quod S. Helena per gratiam Dei, conſulit mundo, & de ejus progreſſu devotiſſimo, cap. V.

Qualiter mater Helena, & filius auguſtus fuerint admoniti ad ædificationem ſanctæ eccleſiæ, & inventionem ſanctæ crucis, cap. VI.

Qualiter a beata Helena fuerit inventum pretioſiſſimæ, ſacratiſſimæ & vivificæ crucis lignum, cap. VII. F

De conſimili dormitione Jacob & S. Helenæ in hoc, quod ille vidit in ſomnis ſcalam, & iſta ſanctam crucem, cap. VIII.

De providentia Dei ſatis bona & juſta erga conditionem humanæ naturæ, cui ſe S. Helena fideliter reddidit conformem, cap. IX.

De convivio, quod exhibuit ancillis Dei, ubi ſe famulam fecit, cap. X.

De utriuſque, & matris videlicet & filii piiſſima inventione *, cap. XI. * *al.* inventione

De regina Saba, quod præfiguravit S. Helenam in omnibus, quæ apud regem Salomonem geſſit, cap. XII.

Qualem puritatem & munditiam S. Helena poſſidebat, ſatagens eſſe juxta præceptum Apoſtoli, ſancta & corpore & ſpiritu (cap. XIII)

De prophetico præſagio, & duritia Judæorum, & dilectione gentilium, cap. XIV.

Apoſtrophe ad S. Helenam de tripartita ejus deſignatione, & de Helena Adiabenorum regina, cap. XV.

De ſua ipſius cognoſcentia, & triſario ejus eloquio, cap. XVI.

De ſanctis reliquiis, quas de Hieruſalem accepit,

A cepit, & ad patriam ſuæ nativitatis dirigere voluit, cap. XVII.

De qualitate S. Helenæ, quam per gratiam Dei in iſto ſeculo meruit habere, cap. XVIII.

De ſupremo S. Helenæ exceſſu, & de ejus obitu, cap. XIX.

De ſepultura S. Helenæ, cap. XX.

Allocutio ad Conſtantinum & Romanos de morte & ſepultura Helenæ, cap. XXI.

Quia numerus capitis XIII *ſuppletus a nobis eſt e Ms. S. Martini Treviris, ideo in hoc noſtro exemplari caput* XIII *factum eſt* XIV, *& ſic deinceps alia uſque ad finem ordinata ſunt.*

CAPUT I.

Ortus S. Helenæ; major hujus quam Græcæ ſynonymæ præſtantia; conjugium cum Conſtantio auguſto; vocata imperii mater; decem plagæ Ægyptiacæ cum totidem perſecutionibus Romanorum comparatæ.

CAPUT I. *Helena Trevidis orta.*

B Eata igitur Helena, oriunda Trevirenſis *a*, tantæ fuit eobilitatis *b* ſecundum honeſtatem & dignitatem præſeotis vitæ, ut pene tota ingentis magnitudinis civitas compararetur in agrum ſui prædii. Quod uſque hodie damonſtrat domus ejus facta eccleſiæ pars maxima in honore beati Petri Apoſtolorum Principis in ſedem epiſcopalem metropolis dicata, adeo ut vocetur & ſit prima ſedes Galliæ Belgicæ, nec non & eubile regiæ ambitionis factum in eadem urbe opere mirabili: ſiquidem pavimentum variis marmoribus velut ie regia Xerxis cognomento Aſſueti pario fuit lapide ſtratum, & parietes auro ſelvo velut hyalino *c* ſeatu perlucidi ſuerunt facti, ſicut tempore Salomonis anla ejus de lignis thyois * *d* compoſita, & laquearia in modum cryptæ pretioſis marmoribus eelata, & anaglypha *e*, nec non & cobile aureis zetis *f* inſtructum atque C inſignitum fuit, omoibus his portendentibus ſpeciem veritatis futuræ, ut cum ea tranſitent in ornamenta Eccleſiæ, quæ omnia alti ſanguinis excellentiam & ingentem atque præcipuam omni ſæculo demonſtraverunt nobilitatem, & magnorum regum ſucceſſione regiam prolem, atque antiquæ proſapiæ magnirudinem.

a
b
c
* *l.* thyin.
d
e
f

comparatur cum Helena Græcorum.

10 Neque, oiſi derogaret vetuſtas, ineredibiln nimiom eſſes, traxiſſe illam antiquitatem ſuæ oziginis ab illa Græcorum Helena, quæ tantæ extitit nobilitatis, ot quæſita dio vix tandem fuerit nobiliſſimo regi Græorum Menelao fratri Agamemnonis deſponſata. Verum ſi quis hinc averterit aurem, dicens, in unam genealogiam minime poſſe concurrere Græciam & Galliam, obſiſtente etiam multa antiquitate, noverit beatum Hieronymum, Paulam Scipionis filiam, quæ longe poſt beatam Helenam fuit, dixiſſe & ſcripſiſſe prædicti Agamemnonis inclytam prolem. Verum ut prædicta Græcorum Helena ab Aleaandro *, filio Priami, regis Troianorum, fuit rapta, veriti præfati fratres, ne propter Helenæ conſortimm regnum Græcorum eederet, & manus daret Troianis; aſſumpſerunt pro illa decennale contra illos prælium. Non ſit itaque dubiom, eadem nobilitate iſtam ſecundum ſæculi qoidem dignitatem fulgere; ſed ſi nomioe, & pulchritudine illam æquiparat; quis tamen vobis explicare ſufficiat, quam incomparabiliter hæc major fuerit, quam illa, in omni prudentia & potentia, divitiis ſeculi & ſapientia.

* *veratur etiam Paris.*

AUCT. ALMANNO.

ſed hæc filio præſantior eſt.

11 Etenim illa nupſit filio regis, qui habebat partem regni; iſta Conſtantio piiſſimo auguſto, qui cum Galerio pariter Auguſto Romanum imperium determinavit in duas partes. Illa partem patriæ poſſedit; iſta totius orbis imperium juſtiſſimis legibus & pia moderatione ut vera virago gubernavit. Pro illa peoe infinita exhauſta ſunt bella; iſta mirabili fide, incomparabili religione, pudicitia morum, atque animi ſanctitate vivens & vigens meruit pervenire ad Chriſtum, qui pacificavit per ſanguioem crucis ſuæ, ſive quæ in cælis ſunt, ſive quæ io terris. Quem ſecuta eſt animo fideli & mente devota, ſubjugatis illi omnibus divitiis ſuis, & euncta potentia ſua, atque omni imperio ſuo, quæ cuncta jam noverat ſancta fide ſe percepiſſe a Chriſto: ac tanto proceſſit veriſſimæ & devotiſſimæ fidei ſoſens & vigens meruit invenire ſacratiſſimæ cruE eis prætioſiſſimum jugum *, in quo Deus homo appenſos eſt pro ſalute omnium; ſicque verbo, exemplo & opere contra omnia tela ieimici ſanctam armavit Eccleſiam. His igitur operibus claret perſpicoe, quam incomparabilirer longe ſit præſtantior ſancta Heleea Chriſtianorom, quam Helena Græcorum. Verum ad propoſita redeamus.

* *al.* Ilgaum.

II. *Ejus cum Conſtantio conjugium.*

12 Galerios & Conſtantius Auguſti primum Romanem imperium, ut dictum eſt, in duas partes determinaverunt. Et Conſtantius vit traequilliſſimus Gallia taetom Hiſpaniaque contentus fuit; Galerio partibus patriis ceſſit *g*. Hic Theodoram Maximiani privignam accepit uxorem; ex qua ſex filios fratres Conſtantioi ex Helena futuri ſibi filii ſuſtulit *h*. Qui multæ pietatis & maſuetudinis exiſtens, & idola reſpuens, falſos Chriſtianos mirabili arte conelusit *i*; cui gens Germanorum & Britoeum facta tebellis, vix ſeptennio *k* potuit domari. Interim dum ille ſelieiter & fortiter adminiſtraret belli negotia, comperta incomparabili nobilitate, pulchritudine & poteetia Heleæ in ocnlis Domini tam * beatæ *l*, meditabatur ejus obtinere conjugium, deſiderans, ſi forte F poſſet, ex ea ſuſcipere filium, moltaque illam, licet in offieio concubinali *m*, tractavit reverentia & honeſtate, cur regis in hoc Domino præparaote. Etenim cum eſſet tantæ nobiliatis & excelentiæ femina, in omni tamen via * ſua delegit meditari patientiam, veritatem, manſuetudinem, mediocritatem atque juſtitiam. Prægeſtiebat namque licet adbuc ignorans, quantum humanæ naturæ poſſibile eſt, Deo eſſe vicina, utpote quam gratia divina præparabat, ut ſibi pretioſum membrum, & vas electum, ita (eſſet &) ingens (in) omni ſæculo emolumentum, cum poſtea io ſua vidnitate meritis erat æquiparatura Annam, cujus vita commendatur Euangelica authoritate, quam & æquavit ſpatio vitæ præſentis; & devotione erat libratura Paulam, quam ſanctus commendat Hieronymus. Tandem igitur primo provehitur ſcaleno *n*, quod generat mater Heleea filium Conſtantinum, qoi magnanimitate inconvertibili hoſtibus prævaleret, & Romanom imperium ſufficeret gubernare, & ad filiorum filiorum pium dirigeret imperium, aeſi præſago auſpieio mentis ſenaiam perfectionem in crearione hominis revolveret: cui peccanti, ſibique etiam

* *al.* jam.

coetra

AUCT. ANONYMO. contra præceptum obaudientiæ adhibenti ſibilum ſerpentis, meritoque in mortem deficienti, mira & ineffabili patientia pareena Deus, etiam proprio (ſuo) Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: in qua prætranſlatione (etiam) pepercerat quondam Hebræis, in Ægypto duriſſima afflictione in luto & paleis ſervientibus, & facientibus Pharaoni civitates duas, Pyton & Rameſſem o; quæ interpretantur os defectionis, & maliriam detinens.

Vocatur mater imperii.

13 Verum requiramus ſubtilius, quantopere ſit juſte vocata Helena (regina) mater imperii Romani, agens præſatum ſcalenum diſpoſitione notanda: & hoc rite fiet, ſi proponentes animæ noſtræ ſextum diem creati hominis ad Dei imaginem, & ſextam feriam mirabiliter (jam) reformati, ad primam, quam peccando amiſerat, ſimilitudinem; conferamus denas Ægypriorum plagas decem Romanorum perſecutionibus, in quibus multis anguſtiis & doloribus parturiebatur eccleſia gentium, quam ædificavit Dominus, cum pro ea moriens in cruce fudit ſanguinem teſtamenti æterni. Quibus perſecutionibus Conſtantinus, auxiliante gratia Dei, extitit limes, & B terminus, & finis, matris Helenæ filius. Hoc autem, quod diximus, faciemus duce poſt Chriſtum Paulo Oroſio p. Per omnes igitur Romani imperii atque totius orbis fines, perturbationes ſubitæ percurrentes, multorum fragores concrepuere bellorum, ita (ut) totus mundus pene bello concenteretur. Hoc periculo territus Dioclecianus impiiſſimus, qui tunc arcem Romani tenebat imperii, Maximianum cognomento Herculium ex cæſare fecit auguſtum. Conſtantium vero & Maximianum Galerium cæſares elegit. Qui Conſtantius cæſar gentes Galliarum aggreſſus Romanis ſubjicere, ab Alemannia uſque ad fines Britanniæ Romanum nitirur dilatare imperium. Dumque hoc agit in ipſa Gallia q, Conſtantinum filium ex Helena matre genuit: & cum eſſet ſummæ manſuetudinis & pietatis, in Britannia r morte obiit, & Conſtantinum filium, ex Helena procreatum, imperatorem Galliarum ſeliquit ſ; qui expugnato Maxentio, ut io ſequentibus clarebit manifeſtius, ad arcem conſcendit Romani imperii meritis Helenæ matris. C Quique ab Auguſto trieeſimus quartus t, anno ab urbe condita milleſimo ſexageſimo nono u gubernaenla ſuſcepit imperii, qui fuit annus Dominicæ incaruationis trecenteſimus quintus. Sicque facta eſt beata Heleua mater & domina non ſolum Urbis, ſed etiam totius orbis; & merito certe, quia per gratiam Dei erat mundo repertura lignum vitæ.

Plaga decem Ægyptii.

14 Sed videamus jam collatioueм decem plagarum, quæ propter nefandas contradictiones adverſum Moyſem factas, Ægyptiis merito fuerunt illatæ, & decem ultionum, quæ juſte inflictæ ſunt populo Romano propter edicta totidem adverſus Chriſtum promulgata. Diverſæ etenim fuerunt plagæ Ægyptiorum; diverſæ & calamitares Romanorum. Ibi prima plaga Ægyptiorum habuit, ſanguiuem vulgo vel manaſſe de pnteia, vel in fluminibus cucurriſſe. Hic prima ſub Nerone exegit plaga, ut ubique morientium ſanguis eſſet vel morbis in urbe corruptus, vel bellis in orbe profuſus. Qui Nero erga omnia vitia & ſcelera ſectator imo tranſgreſſor, Caii Caligulæ avunculi ſui petulantiam, libidinem, luxuriam, avaritiam, erudelitatem x nullo non ſcelere exercuit. Siquidem petulantia pereirns, omnia pene Italiæ ac Græciæ theatra perluſtraus, aſſumpto etiam dedecore varii veſtitus, eeryeas y, eythariſtas, tragœdos, & aurigas ſæpe ſibi ſuperaſſe viſus eſt. Libidinibus porro tantis exagitatus eſt, ut ne a matre quidem vel ſorore, ulla reverentia conſanguinitatis abſtinuiſſe referatur. Luxuriæ vero tam effrenatæ fuit, ut retibus aureis piſcaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur, & numquam minus mille earrucis eonſeciſſe iter traditur. D

cum perſecutionibus

15 Denique urbis Romæ iucendium, voluptatis ſuæ ſpectaculum fecit. Nam per ſex dies ſeptemque noctes ardens civitas regios pavit aſpectus, & illæ magnæ machinæ, quæ quondam ad extrema bella fuerant præparatæ, inflammaræ ſunt; atque compulſa eſt illa flamma uſque ad monumentorum & buſtorum diverſoria, quod ipſe ex altiſſima illa Mecœnatiana turre proſpectans, lætuſque, ut ipſe dicebat, flammæ pulchritudine, tragico habitu Iliadem decantabat. Avaritiæ autem tam præruptæ fuit, ut poſt iueendium urbis quam ſe z ex lareritia marmoream condidiſſe jactaverat, neminem ad reliqnias rerum ſuarum adire permiſerit: ſed ipſe z cuncta, quæ flammæ quodammodo ſuperfueraut, E abſtulit. Crudelitatis autem rabie ira efferarus eſt, ut plnrimam ſenatus partem iuterfecerit, equeſtrem ordinem pene deſtiruerit. Sed na parricidiis quidem abſtinuit: matrem, fratrem, ſororem, uxorem, exteroſque omues eognatos ſine hæſitatione proſtravit. Ae poſtquam per quinque ſcelerum forores ſuperius expoſitas ingenti facinore debacchatus eſt; & poſtquam omnia mala, quæ excogitare potuit, impiiſſimus Nero fecit, molem facinoris ſui auxit temeritas impietatis ejus in Deum. Nam primus Romæ Chriſtianos ſuppliciis & mortibus affecit, ac per omnes provincias pari perſecntione excruciari imperavit. Ipſos quoque extirpare conatus beatiſſimos Chriſti Apoſtolos, glorioſiſſimos prineipes terræ, juſtiſſimos judices ſæculi, veriſſima lumina muudi, pretioſiſſimum Petrum eruce, ſaeratiſſimum Paulum gladio occidit.

totidem

16 Mox veto, ut prædictus hiſtoriographus exponit, miſeram eivitatem, quæ non regebatur, ſed infeliciter opprimebatur, tali principe obortæ undique oppreſſere elades. Peſtilentia ſi- F quidem multa incubuit, aceideruntque diverſæ clades. At vero poſtquam cognovit Nero ereatum ab exercitu Galbam imperatorem in Hiſpania, totus animo ac ſpe coucidit, cumque ineredibilia perrnrbandæ Reip. mala moliretur, hoſtia a Senatu pronuntiatur, & ignominioſiſſime fugiens, ad quartum ab Urbe lapidem ſeſe iuterfecit ipſe, atque in eo omnis Cæſarum familia conſumpta eſt. His viſis, facile poterit providere lector, quam congrue prima plaga Ægyptiorum, qnæ fuit in emanatione ſanguinis, conferatur Neroni, nt figura formæ, cur tanta extiterit omnifaria magnitudo ſcelerum, ut velut ſanies totum corruperit Romanum imperium.

Romanis

17 Sequens plaga Ægypti prodidit, perſtrepentes & perſultantes in penetralibus ranas habitatoribus fuiſſe propemodum cauſam ioediæ ac exilii. Sequens in hnne modum ſub Domitiano plaga, Romanorum ſimiliter oſtendit per effrenatos & improbos diſenrſus militum ejus, exequenrium juſſa cruentiſſimi principis, ad inopiam pene adactos omnes eives Romanos, exilio diſperſos. Ibi tertia vexatio habuit einiſes; hic itidem tertia ſub Traiano plaga, qui eum antea fundirns quieſcerent, repentino omnes calore permoti, in ipſo, inter quos erant, toto orbe ſævierunt.

A runt. Ibi in quarta plaga, muſcæ caninæ fuerunt, putredinis alumnæ & vermium matres. Hic itidem quarta ſub Marco Antonino plaga, infuſa luet plurimis provinciis, Italiam quoque univerſam cum Urbe Roma, & exercitum Romanum in motte diſſolutum, puttedini ſimul ac vermibus dedit. Ibi quinta correptio repentina interitu pecorum ac jumentorum expleta eſt; hic ſimilitet quinta ultione ſub Severo perſecutore creberrimis civilibus bellis propria viſcera & adjumenta Reip., hoc eſt plebes provinciarum, legiones militum comminutæ ſunt. Ibi ſeata vexatin intulit veſicas effervescentes, & ulcera manantia; hic æque ſexta punitio, quæ per Maximini perſecutionem facta fuit: qui, omiſſa populari tutba, ſpecialiter epiſcopos & clericos, hoc eſt, eccleſiarum primates trncidari imperaverat, intnmeſcens ira arque invidia exhalata eſt.

58 Ibi ſeptima plaga numeratur coacto aere grando perfuſa, quæ hominibus, jumentis & ſatis eaitio fuit, hic ſimiliter ſeptima ſub Decin perſecutore Chriſtianorum; Illoque Interfecto ſuh Galln & Voluſiano, qui eidem ſucceſſerunt, plaga extitit peſtis ea corruptn aere infuſa, quæ per o- *temporum ac*

B mnia ſpatia Romani regni ab nriente in occidentem cum propemodum omne genus hominum & pecudum neci dedit, tum etiam corrnpit, lacuſque infecit, pabula tabu. Ibi octavam Ægypti contritinnem fecere excitatæ undiqne Incuſtæ, rodentes, terentes, tegenteſque nmnia; hic octavam æque ſubverſionem Romani orbis excitatæ undique intnlere gentes, quæ cædibus atque incendiis cunctas prnvincias deleverunt. Ibi tunc nona turbatio diuturnas, craſſas ac penetrabiles tenebras habuit, plus omnino periculi comminata, quam ſecit; hic itidem nona correptin ſuit, cum Aureliano perſecutinnem decernenti diris turbinibus tertibile ac triſte fulmen ſub ipſius pedibus ruit, nſtendenſque quantum ultio talis exigeret, tantum poſſet ultor. Ibi poſt temo decima plaga, qnæ & nnviſſima nmnium ſuit, eſt interfectio filiorum, quos qniqne primos genuerant; hic nihilominut decima, id eſt noviſſima, pœna eſt omnium perditio idolorum, quam primitus factam in primis amabant. Ibi rex potentiam Dei ſenſit, probavit & credidit, ac per hoc populum Dei liberum abire permiſit, hic numquam poſtea populus Dei ad idnlolatriam coactus eſt. I-

C bi Ægyptiorum vaſa pretioſa Hebræis tradita ſunt hic in Eccleſia Chriſtiannrum præcipua paganorum templa ceſſerunt. Igitur mottuo, ut dixi, Conſtantio in Britanniis, Conſtantinus imperator creatus eſt, primus imperatnrum Chriſtianus

aa excepto Philippo, qui Chriſtianus *aa* annis admodum panciſſimis ad hoc tantum conſtitutus fuiſſe mihi viſus eſt, ut milleſimns Romæ annus Chriſto potius, quam idolis dedicaretur, cujus tertio imperii annn milleſimus a conditinne Romæ annus impletus eſt.

ANNOTATA.

a *De patria Sanctæ diſſerit noſter Commentarius* § 1 & 2.

b *Immo vero oriunda fuit gente humili, ex eodem Commentario* § 2 & 3.

c Hyalino, *id eſt*, vitreo, *a Græco* ὑάλινος.

d De lignis thyinis. *Meminit & his Scriptura ſacra lib.* 3 *Regum, cap.* 10 ℣. 11. *Calmetus in ſuo Commentario litterali ad hunc locum ſcribens, intelligit ligna odoriftra, rara ac pretioſa: varias porro de natura eorum eſſe opiniones obſervat &c.*

AUCT. ALMANNO.

e *Id eſt ſculpta; a Græco* ἀνάγλυφος.

f Zeta *varias habet ſignificationes, & quibus conſuli poteſt Cangius in Gloſſario. Hic vero mihi illa arridet, qua ſignificetur* locus capax unius lecti cum duabus ſellis, qui, velis obductis & reductis, modo adjiciebatur cubiculn, modo auferebatur, cujuſmodi ſunt alcoviæ nnſtræ hodiernæ, *ſicut idem auctor e Plinio obſervat.*

g *Cujuſmodi fuerit inter illos partitio, non convenit inter antiquos auctores; de quibus agit Tillemontius tomo* 4. *Hiſtoriæ imperatorum in notationr* 12 *ad Diocletianum.*

h *Immo vero Conſtantius, repudiata Helena uxore ſua, Maximiani Herculii privignam poſtea ducere compulſus eſt, ex Commentario noſtro prævio* § 3, *num.* 31. *Recte Entropius in Romanæ hiſtoriæ Breviario lib.* 9: Conſtantius privignam Herculii Theodoram accepit; ex qua poſtea ſex liberos, Conſtantini fratres habuit.

i *Conſule eumdem Commentarium* § 5.

k Via ſeptennio &c. *De Gallis ex Hollandia per Conſtantium ejectis tractat auctor Hiſtoriæ imperatorum tom.* 4 *in Diocletiano art.* 52. *ad annum* 293; *de Britannia autem ſeu Anglia ab* E *eodem Conſtantio recuperata, ibidem art.* 53, *ad annum* 296. *Cum vero Conſtantius creatus fit imperator anno* 292. *obierit* 296, *ego tempus illud ab Almanno ſupra aſſignatum non invenio. Huc conducit obſervatio Baluzii lib.* 2 *Miſcellanearum in notis ad Lactantium De mortibus perſecutorum pag.* 366, *ubi in veteri inſcriptione, quam profert, titulus* Germanici *datur Conſtantio: de quo animadvertit iſta:* Poſita eſt hæc inſcriptin poſt victnriam, quam Conſtantius raportavit de Germanis ſive Alamannis, poſt quam vocatus eſt Germanicus, anno Chriſti CCC XV, qunm ipſe & Galerius Maximianus eſſent conſules. De hac victnria ſic loquitnr Eutropius lib. 9: „ Per „ idem tempus a Conſtantin cæſare in Galia pn„ gnatum eſt citca Lingones. Die una adverſam „ & ſecundam fortunam expertns eſt: nam cum „ repente barbaris ingruentibus intra civitatem „ eſſet coactus tam præcipiti neceſſitate, nt clau„ ſis portis in murum funibus tnlleretur, vix „ quinque hnris mediis adventantn eaercitn, ſa„ xaginta fern millia Alamannntum cecidit „. Quod ſi quis titulum Germanici additum Con- F ſtantin velit poſt devictos Francos, poteſt & ea quoque ſententia bona eſſe.

l *Quomodo erat tunc* in oculis Domini beata *proprie loquendo, quæ anno dnmum æræ vulgaris* 325 *vel* 328 *ad Chriſti fidem converſa, poſt mortem vero ſui conjugis Conſtantii anno ſexto vel ſeptimo? Adiſis Commentarium noſtrum prævium* § 4 & 5.

m *Legitimum ejus rum Conſtantio Chloro connubium defendimus ibidem* § 3.

n *Videtur hac voce ſignificare auctor primum gradum ſcalæ.*

n *Exodi cap.* 1 ℣. 11: Ædificaveruntque nrbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom & Rameſſes. *Conſuli poſſunt ſuper hoc textu ſacrarum Litterarum interpretes.*

p *Paulus Oroſius adverſus paganos Hiſtoriarum lib.* 5, *cap.* 10 *ſcribit de populo Dei in Ægypto afflicto, & de decem plagis Ægyptiorum.*

q *De patria Conſtantini controverſiam ipſe inter auctores, indicavi in meo Commentario prævio* § 5, *num.* 8.

r *Eberaci videlicet anno æræ vulgaris* 306: *verum hæc, & plura alia ad mortem Conſtantii ſpectan-*

AUCT. ALMANNO. *ſpectantia collegit auctor Hiſtoriæ imperatorum, paullo ante allegatus, in Conſtantino articulo 7. Vide Commentarium noſtrum prævium § 5.*

f Immo vero imperii regimen ei tradidit, teſte Lactantio in libro De mortibus perſecutorum cap. 24, ubi de Conſtantino ac patre ejus hæc memorat: At ille incredibili celeritate uſus, pervenit ad patrem (*Conſtantium*) jam deficientem, qui ei militibus eommendato imperium per manus tradidit, atque ita in lecto ſuo requiem vitæ, ſicut optabat, accepit. Suſcepto imperio Conſtantinus Auguſtus nihil egit prius quam Chriſtianos cultui ac Deo ſuo reddere. Hæc fuit prima ejus ſanctio ſanctæ religionis reſtituta.

t *Ab Auguſto uſque ad Conſtantinum magnum plures invenio imperatores, quam quatuor ſupra triginta: quos lectori numerandos relinquo ex hiſtoricis.*

u *Anno Chriſti* 306 *imperare cœpit Conſtantinus, cui reſpondet annus ab Urbe condita* 1059

x *Ipſius mores, res geſtas, & crudelia facinora depingit Oroſius lib. 7 cap. 5, & alii hiſtorici.*

B y *Eſt apud Græcos vox κήρυξ, quæ inter alia ſignificat buccinatorem: hic autem per cerycas denotari buccinatores, vel homines ſcenicos, vel ſimile quid, videtur etiam auctoris ſenſui congruum.*

z *Apud Oroſium lib. 7, cap. 7; unde Almannus hanc ſuam Neronianam narrationem exſcripſit, ita lego:* Quam ſe Auguſtus ex lateritia *&c.*

aa *Ita Almannus ex Oroſio lib. 7, cap. 28. Accipe ſequentem ſuper hac re obſervationem. Celebris inter eruditos controverſia eſt, an ille imperator fuerit Chriſtianus. Argumenta in utramque partem collegit & expendit Tillemontius tomo 3 Hiſtoriæ imperatorum in notatione prima ſuper iſto imperatore. Pagius autem in Critica Baroniana tomo 1, poſtquam ad annum 244 num. 4 retuliſſet Euſebium, alioſque pro parte affirmativa in ea etiam opinione fuiſſe ſe fatetur in prima dicti tomi editione; ſed in altera priorem ſententiam retractavit. Audiamus illum ad annum citatum num. 5:* Re maturius examiC nata nunc non dubito, quin Euſebius quod habet de Chriſtiana profeſſione Philippi, ex incerta auditione retulerit; cum Lactantius Euſebio coævus, & Criſpi Conſtantini M. filii præceptor, in Proœmio lib. 1 De inſtitut. cap. 1 ſcribat: „ Hoc opus nunc nominis tui auſpi„ cio inchoamus, Conſtantine imperator, ma„ xime, qui primus Romanorum principum „ repudiatis erroribus majeſtatem Dei ſingu„ laris ac veri & cognoviſti & honoraſti ". Sulpicius Severus, qui anno quadringenteſimo duos ſacræ Hiſtoriæ libros publicavit, verba faciens de pace ſub Conſtantino M. Eccleſiæ data, poſtquam narravit perſecutionis finem (*lib. 2, pag. 158 editionis Lovanienſis, anni* 1680) ait: "Tum Conſtantinus rerum po„ tiebarur, qui primus omnium Romanorum prin„ cipum Chriſtianus fuit „. Theodoretus epiſcopus Cyri lib. 5 cap. 39." Ante Conſtantini ma„ ximi principatum, quotquot Romani impera„ tores fuerunt, adverſus pietatis cultores furere non deſiterunt „. (*Hinc tamen excipiendum cenſeo Conſtantium Conſtantini patrem, ob dicta in Commentario prævio § 5.*) *Alia, quæ his ſubnectuntur apud Pagium, teſtimonia non tranſcribo: uti nec reſponſa ad objectiones num. 5 & 6. In Operibus Lactantii a Chriſtophoro Cellario editis Lipſiæ anno* 1698, *pag.* 4 *in notis dicuntur ea, quæ ſupra prolata ſunt, & alia uſque ad numerum* 17 *dictæ editionis, de Conſtantino, abeſſe a plurimis codicibus; ac damnari a Joſepho Iſæo; verum illa* tueri Stephanum Baluzium ex ſtyli æqualitate, *qui* triſtibus quidem temporibus ſcriptas inſtitutiones putat: lætioribus autem emeudatas, auctas & Conſtantino dedicatas. D

CAPUT II.

Melior Romani imperii ſtatus per Conſtantinum & Helenam; monitio de condendis templis; invectio ſanctæ Crucis myſtice antea adumbrata.

His breviter ex hiſtoria Oroſii ſupra libatis, videamus juxta veritatem authorum, quantæ reverentiæ Conſtantinus, unicus *a* Helenæ matris filius, extiterit, qui & Romanorum expugnavit hoſtes, pacificavit cives, auxit rempp., decemque perſecutionibus oppoſuit decem juſtiſſimæ legis edicta, & credendo in Deum vivum & verum, idola deſtruxit, eccleſias erexit, a quo omnes ſemper Chriſtiani imperatores uſque ad hodiernum diem creati ſunt, excepto Juliano Apoſtata *b*, quem machinantem impia exitiabilis vita deſeruit. Sed Conſtantinus gratia Dei invictus, gaudens matre Helena, propter quam hæc omnia ſuſcepimus, ſeipſum talem Eccleſiæ ſanctæ exhibuit, ut perniciem malitiamque regum præcedentium verteret per miſericordiam Dei in pacem & bonitatem, & eorum in Chriſtianos perſecutionem, transferret in defenſionem. Siquidem Neronis ſanguinem, quo ille fœdavit terram detentus perulantia, libidine, luxuria, avaritia erudelitate, vertit in emundationem ſcelerum vivendo in gravitate, modeſtia, temperauria, largitate & manſuetudine. IV. *quæ Deo mirifice dicata.* E *a* *b*

ao Ipſam etiam impiam ejus theomachiam * in devotiſſimam debitamque omni mundo vertit culturam, eoufque, ut beatiſſimorum Apoſtolorum, quos ille interfecit impietatis gladio, iſte meruerit ædificare templa, & ornare atque nobilitare ſepulchra, Petri, dico, divinæ providentiæ clementia omnium Apoſtolorum probatiſſimi & maximi, fideique magnificentia & virtutis merito principis, qui adveniens ex partibus Orientis ut cæleſtis quidam negotiator, divini luminis mereimoniam nobis advexit, & verbo ſalutiferæ prædicationis, clavibus videlicet Euangelii ſui, aperuit primus Romanis januam regni cæleſtis. Pauli denique, qui factus in manu Dei ignea ſagitta e mundo removit tenebras vitiorum & ignorantiæ, & inſtructor animorum, & mentium factus eſt, auxiliante gratia Dei, doctor gentium in fide & veritate. His beatiſſimis Apoſtolis, tenentibus ſanctitatis & Chriſtianæ religionis arcem, adhæſit mente devota Conſtantinus Auguſtus, promotus ad hoc pietate matris Heleuæ: ac per hoc & cruentiſſimi facta Domitiani perſtrepentis more rauarum, gravitatis & ſobrietatis religione multavit & Traiani ciniphes regia exhilaratione repreſſit, & Antonini vicem, putredine muſcarum corruptam, rediviva pace in vera Chriſtianorum fide purgavit, & interitu jumentorum Severum ſcatentem beneficio largitatis abegit, & Maximini *per Conſtantinum i. e. per eam cum Deo.* F

perſe-

A perſecutionem, velut veſicas effarvaſcentem, bonitatis & pacis tranquilitate demerſit in barathrum abolitionis.

23 Decii denique Galli & Voluſiani peſtem & grandinem Catholica fide & lenitate ſedavit, & ſubverſionem gentium, ut terrorem & tegimen loeuſtarum, vehementer diſrupit. Quippe qui quanto magis ſe religioſius & humilius Deo ſubjecerat, tanto amplius ei Deus univerſa ſubdebat. Itaque & denſas tenebras Aureliani perſecutionum lumine cæleſti, quod meruerat orthodoxæ fidei zelo, æquanimiter reſcidit, atque in decimo gradu idola contrivit, eum hæreſes evertit. Cui divinitus conceſſum eſt, ut ejus temporibus ſæratiſſimæ crucis fieret inventio. Ita nimirum mater Helena genuit Conſtantinum, qui tam ingentia & innumera mala, ordinante divina clementia, divinoque fultus præſidio, abſtergeret, ſimulacra idolorum deſtrueret, conſtrueret eccleſias, ſuperaret ac diſſiparet hæreſes, ſanctamque & orthodoxam roboraret fidem, atque Apoſtolicam ſequeretur ſerventiſſime doctrinam. Ipſa vero zelo pietatis accenſa, & exlitus admonita per ſomnium *c*, pretioſiſſimum vivificæ crucis inveniret lignum, in quo noſtræ ſalutis pretium pependit, corpus

B Crucifixi, cujus odore raviviſcunt mortui. Sicque videmus, quanti pendenda ſit ſancta Helena, quæ & talem genuit filium, & tantum noſtræ ſaluti contulit negotium.

24 Nam ſicut ab initio ſæculi inceſſabilibus cladibus nullus finis ac nulla requies fuit, niſi enm ſalvator (mundi) Chriſtus illuxit, qui, ſicut ſol oriens diem luce perfundit, ita adveniens miſericorditer extenta mundum pace veſtivit; unde Pſalmiſta: Orietur in diebus Domini abundantia pacis & dominabitur; ita a Nerone uſque ad Conſtantinum (ſi parva licet componere magnia) vix parviſſimum raſedit otium ab infeſtatione Romanorum, & Chriſtianorum perſecutione. Quod ideo facile quia viderit accidiſſe, quia quærebant ipſi principes, omnibuſque modis certabant infelices infeliciter non ſolum a ſe repellere, ſed etiam in toto mundo extinguere veram pacem; neque (enim) erant ullius bonæ voluntatis homines, quibus, nato Domino, ſummæ pacis principe, angelorum cecinit exercitus, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis; & ideireo, quantum ad ſa,

C interfecerunt illos, qui nobis attulerunt donum pacis, æterni ſcilicet Patris Filium incarnatum, in quem tandem credens veraciter Conſtantinus, ſorte meritis ſuæ ſanctæ matris Helenæ *d*, ad hoc per miſericordiam Dei vocatus, & ſibi & ſuis meruit acquirere pacem.

25 O beatam feminam, cui contigit dupliei negotio animæ videlicet & corporis ſuccurrere mundo; cui genuit corpore Conſtantinum, Chriſtianæ fidei & religionis primum *e* & magnum in imperiali ſceptro cultorem, & maximum contra omnes hæreſes, maximeque contra Arianæ verſutiæ mortiferum virus, ex totis viribus expugnatorem & defenſorem, ac deinde proceſſu temporis religionis & fidei, animæque vigentis prudentia meruit invenire lignum ſanctæ crucis: terque quaterque beatam: namque, ut a partibus Galliæ, in qua genuit Conſtantinum (ſancta Helena) Romanam adiit dignitatem proper filii excellentiam; ea ſiquidem tempeſtate reſpublica ſub novis quatuor principibus ſtit Conſtantino (ſcilicet) & Maxentio, filiis Auguſtorum; Licinio autem & Maximino hominibus novis. Verum inter Conſtantinum & Maxentium civili bello exorto, Maxentius multis prælüs fatigatus, AUCT. AI MANNO. * Ponten Milvium vel Mulvium. novisſime ad Pontem Molvium * ictus & interfectus eſt. Pari modo dum Maximinus, incentor perſecutionis Chriſtianorum, civile bellum diſponit contra Licinium, apud Tharſum interiit. Qui Licinius, victo Maximino, dum in Chriſtianos repentina rabia ſuſcitatur, inter ipſum & Conſtantinum bellum efferbuit: ſed oppreſſus eſt a Conſtantino Licinius, & uſque ad deditionem eſt coactus. Sicque divina diſpoſitione Conſtantinus totius Romani imperii potitus monarchia, ad veram tranſiit *f* religionem, & eccleſiis pacem indulſit, adeo ut ejus temporibus canones generalium conciliorum eſſe cœpiſſent, & ſynodali ſententia fides Catholica roborata *g* eraviſſet, & hinc tanto proceſſu, ut ejus temporibus, etiam Indorum *h* gentes, atque Hibernorum *i*, Chriſtiani dogmatis rudimenta ſuſciperent. Sed & Armenios verax fama teſtatur, tunc primum *k* Chriſtianos effectos.

26 Ergo, ut dictum eſt, propter tantam (excellentiam) filii mater Helena Romanam venit ad urbem: eumque eſſet multæ prudentiæ femina, & lenitate & manſuetudine gubernaret una cum filio Romanum imperium, illa quidem conſilio *l*; filius varo virtute, cœpit explorare ſingularum gentium cultum, videns diverſitatem morum & habitus. Quippe quæ legerat & legebat multa, quibus accommodare animum aut non audebat, timens falſitatem, aut dubitabat, ignorans veritatem, cum jam quæreret invenire notitiam certam de verbo Dei, de creaturis mundi, de origine animæ, cujuſque immortalitata, de judicio venturo & corporum reſurrectione, tandem circumventa a Judæis ad Judaiſmum *m* divertens, veritatem ibi arbitrata eſt ſe invenire poſſe. Ergo fida facta Judæa, animo quoque & corpore illis volnit fieri ſocia. Sed nequa hoc factum eſt abſque divina providentia. Etenim gratiam Dei, quæ ordinabat in illa ſanctam charitatem, forſitan voluit ſeu permiſit, ut cognoſceret omnes Judaicas obſervatinnes, figuras, umbram, cerimonias, neomenia & ſabbatha: quatenus his cognitis facilius poſtea cerneret omnimodæ veritatis ſolidiſſimum, ut ita dixerim, corpus, Apoſtolo teſtanta, quia in Chriſto habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter: quod intelligimus ac ſi diceret ſubſtantialiter. Deinde, ut ad rem ſibi cœlitus ab initio ſæculi deſtinatam vantum foret, facilius ealearet & deſtrueret litteram occidentem, firmiſſime tenena ſpiritum vivificantem. Quod & factum eſt; quando, ut in geſtis beati Silveſtri *n* habemus, & filius Conſtantinus Auguſtus per baptiſmi gratiam, fidem confecurus eſt Chriſti, & beata Helena a Judaiſmo receedens, facta eſt in vera Chriſtianorum fide & religinne partieeps Chriſti, initium ſubſtantiæ ejus, ſecundum Apoſtoli doctrinam, ratinens per gratiam Dei uſque in finem.

27 Ergo & Mater & filius conſurgunt ædificare Eccleſiam Chriſti in omnibus gentibus, filius contra hoſtes Eccleſiæ bellum ſumens, multa ſortitudine, & ad vires hæreticorum proterendas accedens, fretus Catholicæ & Apoſtolicæ fidei veritate; & Mater ad Judæorum umbras repellendas procedens ſortiſſima & virili conſtantia; uterque * in hoc ſomnio admoniti, & Conſtantinus etiam (præmonitus) antequam baptiſmi percepiſſet gratiam, cum contra Maxentium ſuſcepiſſet bellum. Qui maximus *, ut habemus ex Socratis ſententia in Hiſtoria tripartita, Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter

exei-

a Helenam

b l

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

v. in nullorum.

vi. fatum.

* al. utique

* al. Maxentius

Romani imperii

E

F

AUCT. ALMANNO. exercens, & earum viros necidens. Quem vnlens Conſtantinus opprimere & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio; ſciens nihil prodeſſe deos, quos Dioclerianus venerabatur, & quia pater ejus potius contempta paganorum religione feliciter advixiſſet. In his igitur ſollicitudinibus conſtitutus, ut refert Sozomenus, in ſomnio vidit erucis ſignum (cælo) ſplendide collocatum: mirantique viſionem aſtiterunt angeli dicentes: O Conſtantine, in hoc vince, & reliqua de eadem revelatione; Mater vero & propter filii ſollicitudinem, & propter amorem, quo ferveotiſſime circa Deum erat accenſa, ſanctæ crucis lignum inſtanter deſiderare, ut invenireot, cœpernnt.

26 Sed occupato imperatore in præliis hoſtium, delegatum eſt ſanctæ matri Helenæ hujuſmodi pretioſum negotium, & merito; quippe quæ & ſapientia & doctrina euangelica pollebat, & in Crucifixum miro amore ſervebat. Itaque cum ingenti multitudine & regia ambitione Hieroſolymam pergit, & ingreditur urbem non jam Judæa ſed Chriſtiana, & cœpit quærere aoimo
B virili & ſerventiſſimn zelo lignum ſanctæ crucis. Quod ideo ad iovcniendum valde difficile erat, quia, ut eccleſiaſtica narrat Hiſtnria, ab Helin Adriano ad ſuggeſtiooem pootificum Judæorom io eo loco templum Veneri ſuetat conſtructum. Qui pootifices ideo hoc fecerunt, ut æmulatione livida tollerent fidelibus lneum, ne ibi poſſent Chriſto flectere genua, ubi proſtibulæ mulieris erat ſtmulacrum affixum. Sed Regina fideliſſima, funditus everſo templo pariter & idoln memorato, invenit tres eruees, Domini pariter & latronum, de quibus eum orta fuiſſet hæſitatin, cum, qualis eſſet crux Dominica, proprie ucſciretur, juxta narrationem prædictæ Hiſtoriæ, vir venerabilis Hieroſolymorum tunc temporis antiſtes Macharius ſolvit hanc dubitationem, quod qui pleoius noſſe deſiderat, ejuſdem Hiſtoriæ librum decimum legat. Sed non abs re judicavimus, ſi & breviter eamdem hic rationem proſequamur.

27 Eo tempore erat ibi vidua nomine Libania, quæ prius fuerat Judæa; ſed, deſuncto viro ſuo, Iſachar, relicta ſynagogæ perfidia, eootulit ſe ad Eccleſiam Chriſti. Hæc illo tempore
C ſubitanea morte præventa, ſupremo ſtaru pectoris ſui extremum trahebat ſpiritum: habebat autem mœtorem de iſtius nbitu omnis eccleſia, & erat de hæſitatiooe crucis Dominicæ infinita triſtitia. Inter utramqoe eooſternationem poſitus vir Dei Macharius, ejuſdem civitatis antiſtes, cupiens & mœſtitiam populi, & ſollicitudinem Reginæ aoferre, juſſit pnrtare grabatom, in qun Libaoia decumbebat. Cumque illue fuiſſet corpus adductum, expandit epiſcopus Macharius manus ſuas ad cælum & dixit: Tu, omnipotens Deus, qui per nnigenitum Filium tuum ſalutem gcoeri humano per paſſiooem erueis ejus conferre dignatus es; & nnne in noviſſimis temporibus aſpiraſti in corde ancillæ tuæ Helenæ perquirere lignum beatom, in quo ſalus ooſtra pependit, oſtende uunc evideoter ex his tribus, quæ crux fuerit ad Domioicam gloriam, vel quæ extireriot ad ſervile ſupplicium, ut hæc mulier, quæ femiviva decumbit, ſtatim, ot eam lignum ſalotare enntigerit, a mortis jaouis revocetur nd vitam. Et cum hoc dixiſſet, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil perfecit: adbibuit ſecundam, & nee ſie quidem aliquid actum eſt. Ut vero admnvit tertiam, repcote apertis oculis mulier conſurrexit, &, ſtabilitate virium recepta, alacrior multo, quam cum ſana fuerat, tnta domo di- D
ſcurrere, & magnificare Dnmini potentiam cœpit. Sic evidenti iodicio Regina voti compos effecta, templum mirificum in eo loco, io quo erucem repererat, regia ambirinne conſtruxit.

28 Clavos qooque, quibus corpus Domini fuerat affixum, portat ad filium, ex quibus ille frænos compoſuit, quibus utercenr ad bellum, & ex aliis galeam nihilnminus belli uſibus aptam fertur armaſſe. Ligni vero ipſius ſalutaris partem detulit filin; partem vero thecis argenteis conditam dereliquit in loco, quæ etiam nunc ad memnriam ſollicita veneratione ſervantur *. O feliciter beatam feminam, quæ tcoens ſpecialiter Eccleſiæ formam, ſicut ſancta Eccleſia meruit ſalutari fide ioveoire Crucifixum, & amplecti ſpe longanimi & ordinata charitate amplecti io æternum; ita & beata Helena fidei zelo quæſivit, miro fervore iovenire o meruit ſanctæ erucis lignom, taota Crucifixum meditans devotione. Atque ita accidit, ut filius triumpharet de hnſtibus viſibilibus, & de ioviſibilibus Mater. Siquidem filius arma terrena corripiens, donn gratiæ Dei, cujus ſolins eſt regnum & potentia, honor & im- E
periom, decus & poteſtas, ſuperavit & prævalnit, qnocumque ſe vertit, in barbaras natinnes. Mater vero gratiam Chriſtianitatis conſecuta, non prius, ut dictom eſt, paſſa eſt habere quietem animæ & corpori ſuo, donec adipiſcerer ſuum deſiderium iovenire, pretinſiſſimæ erucis ſacratiſſimum lignum, in quo Jeſus benignus, Deus verus & homo, certiſſima ſalus noſtra pependit, pro Eccleſiæ ſuæ. Quam mirabilis mater ſancta Heleoa! eui cootigit & imperare ſæculo, & ſerviro Deo, & triumphare de diabolo per ioventiooem ſanctæ erucis: cojus meritis extollitur filins, adeo ut temporibus ejus fieret inventio ligni, quod fraus maligna inſtinctu diabolico occultaverat, & Apoſtolica fides cnntra omnes hæreſes io Nicæno concilio, ipſo præſente, profitente & confirmaote, expoſita eſſet. Quibus duabus eauſis rnborata & victrix Catholica fulget Eccleſia, & procedie ſicut ſol, & aſcendit ſemper ad Deum qoaſi aurnra conſurgeos. Quod præſignaverat idem Conſtaotinus, quaodo, ut narrat Hiſtoria tripartita ex Socratis capitulo octavn decimo libri ſecundi, celebrata feſtivitate publica vicennalium p P
ſuorum, mox ad erigendas eccleſias feſtinus aeceſſit; hocque facicbat per ſiogulas civitates, F
jam teocns hde turritam Eccleſiam, eccleſias videlicet erigebat & in nrbe cogoominis ſui.

29 Quod multn ante præfiguraverat Jacnb, qui egreſſus de Betſabec, ut pergeret Aram, cnm veniſſet ad quemdam locum, & vellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum q, lapidibus q
caput ſuppooens, dormivit io eodem loco; viditque in ſnmois ſcalam ſtantem ſuper terram, & eacumen illios tangens exlum, angelos quoque Dei aſcendeotes & deſcendentes per eam, & Dominum inoixnm ſcalæ. Et poſt pauca: Surgens ergo maoe tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, ſundeos oleum deſuper, appellavitque nomen urbis Bethel. Eſt igitor eccleſia Bethel, id eſt domus Dei, in qua ſtat ſcala, eojus latera novimus eſſe erucis ligoum, & Apoſtolicæ fidei ſuodamentum, cujus cacumen pertingit ad cælum, Dominum quoque ionixum ſcalæ, qui nns fua dnctrina & exemplo vocat, ut camos; & facit ire, ſuſcipitque eunres de virtote io virtutem, quoſque videamus Deum deorum in Sion. Aogelos vero aſceodeotes & deſceodeotes per eam, prædicatores ſanctos accipimus,

joxta

A juxta Paulum prædicatorem egregium, qui aſcendens per illam ſcalam dicebat: Sive enim mente excedimus Deo; ruſum deſcendens per eamdem aiebat: Sive temperantes ſumus vobis: Dominumque innixum ſcalæ videbat, quia charitas Chriſti illum urgebat.

admiratum. 30 Igitur beata Helena more Jacob dormivit, quando per ſomnium fuit admonita, ut properaret quærere, & perſiſtetet invenire theſaurum occultatum, ſignum & lignum vitæ. Quod inventum velut Iacob lapidem erexit in titulum, quando illud ſignum de ſubterraneo receſſu prærulit ante faciem hominum. Eo enim titulo cum graria religionis, tum cauſa muniminis titulata eſt frons noſtra, & munita ac velut ſigillo impreſſa anima corpuſque noſtrum. O (beatam) feminam igne divini amoris aceenſam, fide robuſtiſſimam, ſpe patientiſſimam, charitate nectaream! quæ zelo pietatis inſerviens, & deſiderio veritatis feileum diaboli poculum, quo nobis propinavit amaritudinem mortis, fruſtravit; quando ſacroſanctam crucem reſtituit, quæ nobis dulce lignum vitæ contra lignum amaritudinis mortis noſtræ, dul-
B cem clavum contra præſumptionem manuum noſtrarum, dulce pondus corporis Chriſti contra pondus peccati noſtri portavit, atque ſuſtinuit. Ita (namque) fortis mulier invidiæ diaboli, quatenus per gratiam Dei potuit, ſuæ dulciſſimæ benevolentiæ & benignitatis ſtudium oppoſuit, ut fraudes illius detegeret, & humano generi opis egeno auxilium ferret. O quam pluris (pretii) pendit illam coram Deo cum omnibus ordinibus angelorum ſancta Eccleſia in patria cæleſti, cui tantum contulit auxilium in ſua peregrinatione in terris. Namque tanto pignore eam ſibi debitricem fecit, ut quæque fidelis anima Crucifixum amplectens, illam diligat; in illum credens, iſtam laudet; in illo ſperans, hanc admiretur; illum ante omnia & ſuper omnia; imo illum ſolum cum Patre & ſancto Spiritu toto corde, tota anima, totaque virtute diligens, colens, adorans, timens & tremens, hanc in illo diligat, iſtiqne in illo vicem dilectionis rependat; nimirum quæ raſperſit in ſancta Eccleſia odorem ſuavitatis ſuæ, quando per ligni vitæ inventionem repræſentavit nobis odorem vitæ noſtræ.

C ANNOTATA.

a *Conſule Commentarium prævium § 4 in principio.*

b *Loquitur Almannus in perſona, vel verbis ſaltem Oroſii lib. 7 cap. 28, ubi is hæc ſcribit occaſione Conſtantini magni. Verum, ſi Julianum Apoſtatam peſſimum Chriſtianum quidem, e numero Chriſtianorum imperatorum excludit, qui tamen in religione Chriſtiana educatus, atque inter clericos ad officium lectoris promotus eſt, prout obſervatur in Hiſtoria imperatorum citata tomo 4, articulo 2 in dicto Juliano; cur Oroſius a Chriſtianis etiam non ſecludit Conſtantium, Conſtantini magni filium, qui morti proximus, poſtquam non Chriſtiane vixerat, in hæreſi Ariana veroſimilius perſtitit, & ab Euzoio epiſcopo Ariano tunc baptizatus eſt, ex allegato tomo 4, art. 61 de Conſtantio imperatore? Car non ſecludit a Chriſtianis Valentem?*

c *An Sancta ante iter Hieroſolymitanum divinitus præmonita, diſcuſſimus in Comm. prævio § 6.*

d *Probabilius S. Helena fidem Chriſti amplexa poſt Conſtantinum, exhibidem dictis § 4.*

e *Superius num. 18 Almannus ex Oroſio dine-*

rat excepto Philippo; hic vero loquitur abſolute. Conſule Annotata noſtra in cap. 1 litt. aa.

f *De tempore ejus tranſitus ad religionem veram meminit Commentarius prævius § 4 num. 40.*

g *Interfuit Conſtantinus primo concilio œcumenico Nicæno, magnamque eorum in eo geſtarum partem habuit.*

h *Euſebius De vita Conſtantini lib. 4 cap. 50, pag. 551 editionis Valeſianæ teſtatur, legationem & munera ab Indis ad eum miſſa; ſed de Chriſtiani dogmatis rudimentis ab illa gente tunc ſuſceptis, ibidem nihil habet:* Eodem, *inquit*, tempore Indorum, qui orientem ſolem incolunt, legati advenere, dona afferentes.. Quæ omnia imperatori offerenres, teſtabantur ad ipſum uſque Oceanum imperium extendi, gentiſque Indorum prineipes ac regulos pictis tabulis & ſtatuis in honorem ejus erectis, imperatorem ac regem ſe illum agnoſcere profiteri. *Quia vero Indi, teſte ibidem Euſebio, ſe illius ditioni ſubjecere, ut in nota proxime ſequnte dicam, non videtur incredibile, fidei Chriſtianæ rudimenta ad eoſdem iſta occaſione fuiſſe invecta, at aliqua illorum* E *pars imbuta eſſe potuerit doctrina Chriſtiana. Hæc quidem dicta ſint e loco citato Euſebii. Quod veo ſaltem aliqui Indi ad Chriſtum tunc reipſa ſint converſi, ex Ruſino diſerte affirmat Socrates Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib. 1 cap. 19, ubi pag. 30 editionis Valeſianæ narrantur iſta:* Jam vero qualiter Chriſtiana religio hujus imperatoris temporibus latius propagata ſit, a nobis commemorandum eſt. Interiorum enim Indorum gentes & Iberis, Chriſtianam fidem tunc primum ſuſceperunt. Cur vero interiores dixerim, breviter explicabo *&c.* Porro quæ cauſa eos impulerit, ut Chriſtianam religionem amplecterentur, jam dicere aggrediar *&c. Sed conſule Pagium ad annum 327, qui num. 7 refert, Indiam citeriorem eam India Orientali a Baronio confundi; Indiam citeriorem & Æthiopiam ſolo nomine differre, nam. 8 & ſequentibus; in ea S. Frumentium Euangelium prædicaſſe, num. 13 & ſequentibus; non contra chronologiam, ſed contra geographiam peccaſſe Ruſinum, num. 16, qui ſupra dictam converſionem narrat lib. 10 cap. 9 Hiſtoriæ ſuæ eccleſiaſticæ. Sed non eſt hujus loci, in* P *iſtas nos ingerere controverſias. Sufficit ad locum Almanni obſervaſſe, quod Conſtantini tempore Indi, qualeſcumque demum hi fuerint, ad fidem Chriſti converſi ſint.*

i *In apographo noſtro e Mſ. S. Martini Trevirís, quod collatum notatur cum Mſ. S. Maximini Trevirís, ſcribitur* Iberorum; *& ſic legendum prorſus cenſeo, & patet ex textu Socratis ſuperiore; qui cap. 20 exponit, quomodo ad Chriſtum converſi ſint, ex Ruſino paullo ante deſignato cap. 10, qui populi hujus locum indicans,* Per idem tempus, *ait*, etiam Hiberorum gens, quæ ſub axe Pontico jacet, verbi Dei fœdera, & fidem futuri ſuſcepit regni. *In indice chronologico tomi 4 Hiſtoriæ imperatorum innoditur res geſta anno 330.*

k *Euſebius lib. 9 Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. 8, pag. 355 in Maximino, de Armenis hæc memorat:* Bellum inſuper a tyranno commotum eſt adverſus Armenios, jam inde a priſcis temporibus amicos ac ſocios populi Romani. Qui eum Chriſtiani ipſi quoque eſſent, & divinæ religionis ſtudioſiſſimi *&c. Bellum illud anno Chriſti 312 innenum lego; quod proin contigit ſub exordia temporis, quo Conſtantinus orthodoxum fidem am-*

AUCT. ALMANNO. *plexus eſt. Hic autem agi de populis Armeniæ majoris, obſervat auctor Hiſtoriæ imperatorum, in Conſtantino articulo 30; populis Armeniæ minoris ſubditis imperio non confœderatis. E verbis vero Euſebii videtur eſſe probabilius, Armenos non tunc primum, ſed antea ad Chriſti fidem acceſſiſſe, cum ſub Maximino tam in ea eſſent confirmati, ſicut tacite videtur innuere Euſebius.*

l *Conſtantinum ſingularis ſemper erga matrem ſuam Helenam fuiſſe obſervantiæ, patet e Commentario prævio.*

m *Judaiſmum ei perperam adſcribi, probatur ibidem § 3.*

n *Acta illius apocrypha ſunt. Vide ibidem a num. 50.*

o. *Quæ ſpectant ad inventionem crucis, ac inſtrumentorum dominicæ paſſionis &c., fuſe ibidem a nobis ſunt collecta atque expenſa § 6 & ſequentibus.*

p *Id eſt, annum imperii ſui vigeſimum, qui incepit anno Chriſti 325. Varia huc ſpectantia collegerunt Pagius ad eundem annum, & auctor Hiſtoriæ imperatorum, in Conſtantino art. 59.*

B

q *Geneſeos 28, V. 11* Tulit de lapidibus qui jacebant, & ſupponens capiti ſuo *&c.*

CAPUT III.

Sancta divinæ providentiæ conformis, profunda animi modeſtia; comparatur cum regina Saba; vitæ ejus integritas.

22. *Sancta Helena imitatur Dei juſtitiam & miſericordiam.*

NOvimus etenim divinam providentiam ut bonam, ita eſſe & juſtam, & quod illa agatur mundus & homo: homioem autem coovertibilitate naturæ ac libertate liceotiæ & infirmum eſſe & contumacem, & neceſſario pietate gubernari opis egeoos, & juſtitia corripi libertatia immoderationem: ideoque ab ioitio creati hominis exerceri hunc mondum per alC ternantia bona & mala: cujus divinæ providentiæ formam beata Helena aſſumpſit, quaodo prudeotia mirabili, quæ procedebat ex eo, quod eam zelua domus Dai comedebat, & ſuperbornm colla calcavit, diſſimulare volentium, quæ ſorte ſciebant. Unde & illis vigore cæleſti minata eſt, adhibere ignem, atque, ut contumacea libertate licentiæ juſſit eos igne cremari, & expleta ineffabilis dulcedinia ligoi inventiono celeberrima, & omni mundo deſideratiſſima, omnes regia excellentia fovit, & imperiali largitione donavit.

23. *& Virginis Matris humilitatem, miniſtram ancillæ Dei.*

23 Nec non ſeipſam exhibuit famulam ancillis Dei, perpetuæ Virginis Mariæ notana exemplum: qoæ cum ab aogelo tantum Ave ſortiretor in ſalutandi officio, quo pelleretur ſive abſorberetur Væ mortis noſtræ, & tam ſiogulari munere eſſet donata, ut ad illam Patet legaret angelom, qni ei nuntiaret, quod illius eoæterni Filii, cujus ille erat coæternus Pater in cælo, fieret ipſa, perennis virgo, temporalia mater, in terra per hoc, quod Verbum, quod in principio erat, & apud Deum erat, & Deus erat, in uteto ejus virgioeo aſſumptione carnis caro fieret obumbratioe Spiritos ſancti, & charitatis igne, quem per fidem imbiberat, ita ut ea charitate acceoſa, de qua ſcriptum eſt, Deus charitas eſt, & illo igoe ſuccenſa, de quo ſcriptum eſt, Deus noſter ignis conſumeos eſt, pro calore ſemioia, calore fidei, & ſervote coocipetet charitatis: ideoque enixa eſt Regem cæleſtem, æternumque Pontificem, conſecrata in æternum ſua ſacratiſſima virgioitate. Tam ſingulari igitur donata privilegio, reſpondit tamen angelo: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Et beata itaque Helena, ſi parva licet componere magnis, ſive quod totius & verius fatendum eſt, ad comparationem panagiæ * Mariæ, oulla; tamen quia & in famolatu devotiſſimo illi placere contendebat, cujus illa pretioſiſſima Virgo Mater eſſe meruerat, dicendum eſt, ſecutam pro ſe fuiſſe illius fuæ, vel potius totius mondi Dominæ exemplum. Oblita namque, quod eſſet imperii mater, & flocci pendens, quod eſſet non ſolum Urbis, ſed etiam orbis domina, ancillis Dei facto convivio, ipſa aſtans ſuſcepit ſerviendi officium *a*, illis recumbentibus illa miniſtrans, in illia Chriſto ſervire cupiens, pia devotione agena Domino Deo gratias pro adimpleto deſiderit ſui negotio. Ideoque inter humiles Chriſti eomputari deſiderabat, imiE rans Moyſem, de quo dicit Apoſtolos, quod majores divitias æſtimabat theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti. Ergo obliviſcens terreni imperii jucunditatem, totam ſe tranſtulit ad Domini ſervitutem, fideli inteotione præparanaſe eccleſiaſticæ utilitati: cujus factum miratur Aſia, ſtupet Africa, gaudet Europa. Jore enim illi triquadrum *b* orbem obnoxinm afferimus, quæ meruit aperire etucis lignum, in quo Salvator appendens ſeipſum, relevavit eom de ſancibus inferotum.

* i. e. ſanctiſſimo

a

b

33 Io hooc igitor modum & matet & filius parantes ſcalam, qua Eccleſia ſcaodat ad cælum; Mater quidem in Judæa crucem Domini ooſtri exaltans; filioa vero in gentibus ſubjectos ſovens, & rebellantes comprimens ad utilitatem præſentis Eccleſiæ Romano imperio dilatandam, & ſynodalibus ſeoteotiis atque edictis Apoſtolicam fidem coofirmans, & hæreticæ pravitatia vires deſtruens ad fructum ſanctæ Eccleſiæ, quæ ædificatur io cælis. Romæ idem Conſtaotious Auguſtus poſt peractas victorias exultat, & ad illum Mater, peracto de inventione ſanctæ crucis triumpho, rediens tripudiat. Omittimus ſiquidem qualiter & beata Helena de Judaiſmo, & Conſtantious invictus de paganiſmo ad religionem & fidem Chriſtianæ religionis ſunt translati per revelationem Apoſtolorum, & prædicationem beati Papæ Silveſtri *c*, Habemus etenim ea a conſcriptis, & ideo ſuperfluum eſt, quæ ab aliis dicta ſunt, ea iterare. Sed ad nobis propoſita tedeamus.

24. *Quæ regina Saba.*

34 Teoens itaque, ut dictum eſt, ſaocta Helena ſpeciem præſeotis Eccleſiæ, in cujus typo regina Saba venerat a finibus terræ, ſcilicet ab Æthiopia, audire ſapientiam Salomonis, depoſita nigredine gentilitatis, fidei puritate & integritate mentis ad verum acceſſit Salomonem, jam minime dubitana, nec quæſtiones afferens, quæ illi inſolubiles videbantur; ſed jam edocta de illo, per Apoſtolorum dnctrinam de agnitiooe Verbi Dei, de creaturis mundi, de animæ immortalitate & impaſſibilitare, ac futuro judicio certa fuerat (facta) de quibus regina Saba dubitaverat, & abſolvenda regi Salomoni propoſuerat. Venit itaque regina Saba in Hieruſalem ad regem Salomooem eum multitudine & virtute multa. Venit deferens regi Salomoni aromata multa, & aurum, & omnem pretioſum lapidem, & locuta eſt omnia, quæ erant in eorde ſuo. Deinde mirata prudentiam

c

A dentiam regis, vidit domum, quam ædificavit. vidit cibos Salomonis, vidit ſedem puerorum, vidit & ordines miniſtrorum, vidit veſtes & vini fuſores, atque holocauſta ejus: & poſtquam hæc omnia vidit, præ nimia admiratione obſtupuit.

*ſteſſit apud Salomonem, * al. getens*

35 Venit & in hunc modum ſancta Helena, Eccleſiæ ſpeciem ferens*, in Hieruſalem ad viſionem ſcilicet pacis, multitudine militum Romanorum, & multa virtute gentium, vero Salomoni Chriſto deferens munera digna, (id eſt) ornamentorum ſuavitates, quæ ſunt orationes mundæ, & opera bona Sanctorum, (quibus B. Helena tota flagrabat) & per hæc, odoremque ejuſmodi ſuavitatis ad Deum pervenire & aſcendere cupiebat. Venit & auro repleta ſi cero, & Cathulico ſine dubio ſenſu & intellectu ac rationalibus diſciplinis, quæ ſcholari eruditione, utpote nobiliſſima didicerat: & ſic proceſſu fidei & religionis Chriſtianæ, Apoſtolica inſtitutione collegerat. Detulit etiam lapides pretioſos, morum pudicitiam & probitatem, quarum ornamento pollebat multo vigore. Cum tali igitur apparatu ingreditur ad pacificum regem B Chriſtum, & aperit illi cor ſuum, exuens nigredinem, & induens formoſitatem. Propter quod & Chriſtus, qui eſt pax noſtra, enuntiat ei omnia, ſient propinquante tempore paſſionis loquitur ad diſcipulos ſuos: Jam non dico vos ſervos, ſed amicos; quia ſervus neſcit, quid faciat Dominus ejus. Ergo autem nota vobis feci omnia, quæcumque audivi a Patre meo.

cum faſſit S. Helena comparatur;

36 Sic ergo pacificus Domini Filius Dei annuntiat omne verbum reginæ Saba, Eccleſiæ de gentibus congregatæ beatæ Helenæ veritatem, illius reginæ & ſpecialiter in ſemetipſa gerenti perſonam Eccleſiæ. Vidit denique domum, quam ædificavit, ſine dubio myſterium Incarnationis ejus: ipſa eſt enim domus, quam exciſis columnis ſeptem ædificavit ſibi ſapientia, quibus columnis regi atque ſulciri ſancta coocupivit & deſideravit Helena. Vidit & cibos, opus ſcilicet Patris, quod venit in carne perficere, unde & ipſe loquitur: Mens cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me, ut perficiam opus ejus; & perfecit in crucis ligno moriens, & de ſepulchro reſurgens, cujus inventricem fecit eſſe C Deus hanc, de qua loquitur, ſacram Reginam; & ideo quanto clarius hæc oculis cordis & fidei vidit, tanto ad inveniendum ſanctæ crucis lignum & ſepulchrum Dominicum ſerventior fuit. Vidit & ſedem puerorum, epiſcoporum & presbyterorum, qui ideo pueri appellantur, quia & puritate cordis, & munditia mannum Deo placere contendunt: qui immolant Deo ſacrificium laudis, in conſecratione corporis & ſanguinis Domini. De quibus Apoſtolus ex Prophetæ teſtimonio dicit: Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit Deus. Quod exponens ipſe cœleſtis ſecreti conſcius addit. Quia ergo pueri communicaverunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participavit eiſdem, ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium.

XIII. unde ad ejus virtutes

37 Et quia de botro illo manducabat, & bibebat, qui torcular calcaverat ſolus, & ipſe in eo fuerat expreſſus, torcular magna aviditate quæſivit, & veraciter in perſona Eccleſiæ dicere potuit: Botrus Cypri dilectus meus mihi: nam qui fuerat faſciculus myrrhæ in paſſione, botrus Cypri factus eſt in reſurrectione. Mortificans igitur beata Helena carnem ſuam, & crucifigens cum vitiis, & concupiſcentiis dicit: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, atque exultans in ſpe reſurrectionis jam in capite ſun factæ, eundem dilectum ſuum botrum ſibi factum eſſe lætatur. Vidit denique & ordines miniſtrorum, levitarum videlicet, & omnium fideliter Deo miniſtrantium. Unde & ſeipſam fidelem miniſtram exhibuit Deo, quando depoſita purpura regni, ſervivit & miniſtravit, ut fidelis famula, ancillis Dei. Erat ſiquidem ad plenum inſtructa doctrina Euangelica, in qua didicerat, quod quidquid feciſſet minimis Chriſti, ipſi impenderet Chriſto, & ideo excellentius, ſalubrius atque potentius judicavit (ſervire) minimis * Chriſti, quam imperare potentibus ſæculi, ſicut & de Moyſe dictum eſt, quod dignius judicavit opprobrium Hebræorum regno Ægyptiorum. Vidit & veſtes, de quibus dicit Apoſtolus: Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Et quoniam induerat eam Chriſtus veſtimento ſalutis, & indumento juſtitiæ circumdederat, veſtes auro textas & gemmea monilia repudiavit.

AUCT. ALMANNO.

al. miniſtris

verſa fundas

38 Vidit & vini ſuſnres ejus, doctores videlicet, qui verbum Dei & doctrinam divinam propinant fidelibus populis, quaſi vinum, quod lætificet corda auditorum: nimirum & hoc vinum a ſuſuribus Chriſti biberat beata Helena, quæ reginam Saba in ſæculi divitiis aut æquans aut ſuperans, ſed in ſpiritualibus calcans, corde credidit ad juſtitiam, ore autem confeſſa eſt ad ſalutem. Vidit & holocauſta ejus ſine dubio orationum ac ſupplicationum myſteria; quod holocauſtum obtulit ſemper Domino, poſtquam ad cognitionem veritatis meruit pervenire, filia, ſoror & mater Eccleſiæ beata Helena, orationibus, jejuniis & obſecrationibus ſerviens Domino die ac nocte; parata etiam ſeipſam holocauſtum & ſacrificium offerre Deo in odorem ſuavitatis, ſi perſecutor non deſuiſſet. Teſtor Jeſum, ſpem communem & ſingularem, quod peregrinationis hujus moleſtias, labores, dolores atque ſæculi ærumnas libenter ſuln martyrii amore octogenaria duplicaret, ſi Domini voluntas fuiſſet; neque inveniretur impar alicui ſancto martyri; quin ad martyrii coronam exultans & ovans, velut invitata ad thalamum ſponſi, & ad nuptialis convivii celebres epulas ultro curreret, impatienter properaret, corpus gratanter tormentis præberet attrectandum tanta gratulatione, ut & inter verbera ſolemnizaret, atque in craticulis F aduſta & pene conſumpta ſolemoiter gauderet. Illum, qui ejus cordis vidit deſiderium, & novit corda ſingulorum, credo, ſpero, confido habere teſtem: quia ſi ad martyrium inter multos vocaretur, prima nomen daret, manus tenderet, eculeum aſcenderet, & dilectioni Crucifixi, quæ fortis, ut mors extitit, dura ſicut inferus, æmulatione reſponderet.

auctor hujus humilitatis præcedit.

39 Ideoque licet deſideraret Criſtum inſatiabiliter, ſolo tamen martyrii amore pro eo fortiter ſuſtineret diuturnitatem iſtius peregrinationis. Quod ſi religata ad ſtipitem, atque in cruels modum extenta, pabulum beſtiis præpararetur, carior ei ſua tota præſenti vita exiſteret talia triomphus, & vultu interrito in ſtipite pendens, læta domino cantieum novum cantaret. Sed non deſuit beatæ Helenæ corona martyrii, quam Dominus noſter Jeſus Chriſtus variis floribus compoſitam intexens offert Patri, ut ab ipſo, ſicut fidelis militiæ caſtra, victores magni agonis, remunerationes æternorum recipiant præmiorum. Nnn deſuit, inquam, non deſuit beatæ Helenæ corona martyrii, quæ paſſioni Domini noſtri

AUCT. ALMANNO. Jesu Christi adeo se reddidit conformem, ut jam jamque vellet abrumpere præsentem vitam, nisi compos voti inveniret sacratissimæ crucis lignum, quo nobis factus est ducatus ad æternam vitam, per mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum; qui pendens in eo tam ineffabilis patientiæ præbuit exempla, ut sic moriendo ex infirmis sanos, ex impiis justos, & ex inimicis dignaretur facere amicos, cum neminem ioveniret sanum, nullum justum, nollum penitus amicum. Ideoque Martyres sancti voverunt se, & obtulernnt Deo sacrificium laudis in agone martyrii, quia tantus amor & spes certa valde potuit eorum mitigare supplicia, quantum ad suos animos bono Christi odore respersos. Isto itaque odore beata fuit Helena referta, in cujus specialem præfigurationem, salvo intellectu, de universali Ecclesia, quæ juncta est non jam typico, sed vero legislatori, ut Moysi Æthiopissa, & venit a finibus terræ in omnibus gentibus audire sapientiam Salomonis, qui est, ut ipse dicit, plusquam Salomon, quia major est veritas quam B figura, & incomparabiliter major est Deus & homo, ex duabus & in duabus naturis una persona, quovis homine quantumlibet potente, justo & sapiente. Facta sunt itaque (ista) in figuram Ecclesiæ, Facta sunt & in præfignatione sanctæ Helenæ, quæ venit a finibus terræ non solum audire sapientiam veri Salomonis Domini nostri Jesu Christi, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum; sed etiam quærere, & per gratiam Dei invenire lignum vitæ, in quo pro nobis pependit reconciliator & pacificus noster, salus & vita nostra,

ANNOTATA.

a *Hoc factum confirmatur in Commentario prævio § 9, num. 89.*

b *Scriberem* triquetrum; *quod hic accipiendum videtur pro tribus orbis partibus, quas modo enumerabat Almannus.*

c *Conversi sunt Constantinus & Helena ante pontificatum Silvestri PP. Vide Commentarium § 5 num. 54.*

CAPUT IV.

C

Sancta cum Jeremia comparata, & cum Helena Adiabenorum regina; reliquiæ Hierosolymis acceptæ; gratiæ dotes, excursus in terram Sanctam laudatus, ac Constantinus.

XIV. *Jeremiam e lacum missum,*

NEc non & illud valde portendit signum beatæ Helenæ, quod in Hieremia scriptum est; quia principes populi Israel miserunt Hieremiam io lacum... *a*. Et quid plura? Abimelech Æthiops fuit, qui Hieremiam edoxit de lacu. Ecce in hoc (nonne) nunc manifesta similitudo cuicumque patet legenti, quod invidia Judæorum absconditum & occultatom fuit crucis lignum, & beatæ Helenæ studio ferventique pietatis zelo eductum est de foveæ lacu, &, sicut decebat, nobisque perneccssarium erat, exaltatum est super Ecclesiæ altaria?

XV. 45 O venerabilis & omni modn spectabilis femina! quod fis nigra gentilitate, sed formosa fidei conversione & puritate. Te Æthiopissa in lege notat: unde rex Hierusalem in epithalamio suo, te quasi specietenus intuens, & personam ruam assumens, atque in multiplici sapieotia etiam prophetiam teoens, de te præloquitur: Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem. Quod autem sis ndore virtutum referta, auro sane intelligentiæ ditata, & lapidibus pretiusis morum prnbitate ornata, regina Saba in rege Salomone prætitulat. Quod vero futura eras pretiosissimi ligni sanctissimæ crucis inventrix, quod fuerat tectum errore perfido Judæorum, Abimelech * in propheta figurat. Sed & cognominis tua Helena Adiabenorum *b* regina te præcinit in eo, quod tempore famis *c* sub Claudio, *c* eujus famis facit mentionem etiam liber Actuum Apostolorum *d*, multis pecuniis comparatum frumentum de Ægypto, ad Hierosolymam allatum indigentibus, Hierosolymitis ministravit, præsignans hnc facto, quod tu mirabilis Femina, repertum ire habens lignum crucis, ministratura nobis fores pabulom vitæ. Quod si illa pro hoc E opere meruit nobile sepulchrum *e* pro portis Hierosolymorum; quis dicere sufficiat, quanta reverentia & amore sis digoa in sancta Ecclesia, quæ ab ea tulisti famem viræ, & periclitationem mortis per inventionem sanctæ crucis. Hoc itaque modo, ut nomine, ita & opere, tua, o beata Helena, illa fuit figura.

D *Helenam Adiabenorum reginam Sanctæ præfigurant*

f. Abdemelech

b

c

d

e

XVI. *Variis laudibus ornatur.*

46 Revera cognovisti te, o polchra inter mulieres, & cognovisti causas pulchritudinis tuæ. Idcirco non hædos, sed oves pavisti, & contra duritiam Judæorum, o virilis animæ fortis Mulier, attulisti linguam, de qua scriptum est, Argentum ignitum liogua justi, in qua primo ad Deum sermonem tuæ fidei direxisti. Secundo de sponso Ecclesiæ verba conciliasti. Tertio ad adolescentulas, ad filias scilicet Hierusalem, inter quas & sponsum, media quædam quasi melochorus *f* effecta, & (hæc) verba consolatoria *f* legasti *, & vertisti faciem multæ humilitatis. Ita reverteris Sunamitis; ita reverteris: reverteris si, quidem fidei puritate, reverteris operum perfectione ad agnitionem tui redemptoris, ad pacem fraternæ germanitatis, qua fidens & audens dicit Ecclesia: Pater noster, qui es in cælis. F Ideoque videmus in te choros castrorum, pacis videlicet militiam, quibus & divinis laudibus incumbis, & velut manibus armatorum repellis atque pertentbas omnes acies inimici, donec, finito agone, ingrediaris in requiem Domini tui.

* *al.* legisti

XVII. *Congerit reliquias e*

47 His ita beata Helena, quæ astitit regina a dextris Domini in vestitu deaurato, velut apes de diversis floribus nectarenm mellis favum componir: sic & ista de diversis martyrum reliquiis composuit tbecam: in qua etiam cultellum *g* tecondidit, quo Dominus noster Iesus Christus usus est in sacratissimo cœnæ convivio. Qua dignitate admirabili & optanda volebat munire & insignire suam regionem, ut, quæ erat toto mundo columna restitutionis per inventionem sanctæ crucis, esset & decus speciale aliquatenus patriæ suæ. Anima namque sna Den conferata mortem ejus, quo se redemptam noverat, intenta mente, quanta valebat devotionnis instantia, imitari satagebat, memor illius Apostolici sermonis: Qui aotem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Ergo in his erat, hæc meditabatur, videlicet aut lectionibus sacris, orationibus assiduis, jejuniis frequentibus, & vigiliis multis, participatc

g

A Pare paſſionibus Chriſti, aut debitam præcedentibus Sanctis exhibere venerationem, & maxime quos noverat pro Chriſto Sanguinem fundere meruiſſe, & illam charitatem impleſſe, etiam carne, quam ex præcepto & magiſterio cæleſti imbiberant mente. Enimvero ſciebat pretium ſapientiæ non inveniri in terra ſua, ſed in terra viventium *, & quod Chriſtus non niſi ad paſſionea venerat in mundum, ut omnibus, quibus merito peccati debebatur ſupplicium, Chriſtus ipſe ſola pietatis ſuæ gratia, ſuo momentaneo ſupplicio noſtrum terminaret æternum. Et tantæ, tamque ineffabili poteſtati patientia tanta eſt mixta, ut per mortem crucis ſubveniret ſæculo, morti impia dominatione graſſanti vehementer addicto. Hoc religioſa fide beata Helena prænſcens, ſtudebat redamare illum, qui ſine ullis meritis noſtris tanti pendit puſillitatem noſtram, ut etiam languores & dolores noſtros, quibus deficiebamus in mortem perpetuam, tolleret *, & veterem hominem noſtrum ſimul crucifigeret, ut deſtruatur corpus peccati, ut ultra non ſerviB mus peccato: de quo & ſponſa atque in ipſa ſancta Helena in Cantico canticorum dicit: Fratruelis *b* meus candidus & rubicundus: candidos plenitudine ſe puritate virtutum; rubicundus in paſſione quando, fugicote ſole, æternam timuerunt ſæcula noctem.

* *al.* non inveniri in terra ſuaviver vivencium

* *al.* tolleret

b

XVIII. *vita ejus laudatur.*

44 Sed Helena noſtra accepit ab eo pulchritudinem, ut non ſolum nomine dicta ſit luna; verum etiam fide & opere facta ſit pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata: pulchra namque facta eſt ut luna, quia illuſtrata ſole juſtitiæ, unctem ſæculi hujus, juſte & pie vivendo, piæ converſationis luce perfudit. Electa ut ſol; quia ſui conditoria imaginem ab ipſo illuminata recipiens, & eam illibatam poſt veritatis cognitionem ſervans, proceſſit in veritate, & manſuetudine, & juſtitia, illi ſerviens in ſanctitate, & veraciter gratias agens, qui ſignavit ſuper nos lumen vultus ſui Dominus. Sive pulchra ut luna, quia imitata eſt formam Eccleſiæ ſanctæ, quæ in nocte vitæ præſentis variante temporum ſtatu aliquando clara eſt mundo, ut in doctrina Euangelica, & Apoſtolica prædicatione; aliquando deſpecta hæreticorum infiC diis; aliquando oppreſſa, ut in Martyribus ſanctis. Et Helena igitur Chriſtianorum nunc clara facta eſt mundo lignum crucis ioveniendo; nunc

* *al.* reſerens

deſpecta, præferens * in ſe Eccleſiæ moleſtias: nunc oppreſſa, quia Martyribus mentem ſuam & animum junxit. Electa vero ut ſol erit in futura beatitudine, in qua, permanente ſtatu æternitatis, perfruetur vera viſione incommutabilis lucis. Terribilis denique extitit, ut caſtrorum acies ordinata, quæ teneus ſcutum fidei, in quo poſſet omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, nullis adverſitatibus, etiamſi accidiſſent, poſſet umquam cohiberi, quin & lunæ pulchritudinem in ſe demonſtraret, & ſolis, lunæ videlicet actione ſancta, & (æterni) ſolis contemplatione beata: atque hoc modo collocans in ſe ordinem virtutum, terribilis extitit aetiis poteſtatibus.

XIX. *ait &c*

45 Verum hactenus pro cognitione materiæ exortum & progreſſum ſanctæ Helenæ notavimus, & proſperis navigavimus ventis; nunc ad excurſum illius flectentes articulum, quaſi in ſyrtes incurrit oratio. Refert Hiſtoria eccleſiaſtica, quod, poſtquam evidens indicium crucis Chriſti de reſurrectione mortuæ mulieris Regina accepit, voi ti compos effecta, templum mirificum *i* in eo loco, in quo crucem repererat, regia ambitione conſtruxit. Clavos quoque, quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium, ex quibus frænum compoſuit, quibus uteretur (ad bellum) & ex aliis galeam nihilominus belli uſibus aptam ſertur armaſſe: ligni vero ipſius ſalutari partem detulit filio; partem vero thecis argenteis conditam dereliquit in loco, quæ etiam nunc ad memoriam ſollicita veneratione ſervatur. Reliquit etiam hoc indicium religioſi animi Regina venerabilis: virgines (enim) quas ibi reperit, Deo ſacratas inviraſſe ad prandium, & tanta eas devotione curaſſe dicitur, ut indignum crederet, ſi famulorum uteretur indiciis *, ſed ipſa manibus ſuis famulæ habitu ſuccincta cibum appone-

AUCT. ALMANNO.

* *al.* minis ſterils

ret, pnculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & Regina orbis ac mater imperii famularum Chriſti ſe famulam deputaret. Et hæc quidem Hieroſolymis ſunt geſta. Conſonat huic & Hiſtoria tripartita, narrans ſic: Itaque Mater imperatoris, quod cupiebat agnoſcens, de clavis quidem (quibus) manus Chriſti fuerant perforatæ, alios miſit in galea imperatoris (filii capitis prudentiam gerens, ut bellica jacula ſubmoveret, alios freno equino permiſcuit, ut cautelam imperatoris) E agens, & veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias prnpheta clamaverat dicens: Et erit, quod in fræno eſt, ſanctum Domino omnipotenti *k*. Salutaris vero crucis partem quidem *k* aliquam regalibus diſtribuit, reliquam vero partem in argentea theca clauſam, civitatia tradidie ſacerdoti, & undique congregans artifices, maximas illic ornataſque ædificavit eccleſias *l*. *l*

excuſus

46 His ita geſtis, convivio exhibito virginibus ſacris, & ipſa miniſteriom ancillæ gerens, oltra *m* octogeſimum annum ætatis agens, & his *m* ſimilia facieos, rediit ad filium, & cum lætitia tranſivit a ſæculo, multa filio pietatis mandata enmmittens noviſſimis benedictionibus adimpleto *n*. Pro maniſeſtatione & rei certitudine poſui *n* contineutiam hiſtoriæ, ut ejus authoritate ſulciatur & roboretur oratio noſtra, cujus authoritate nititur etiam Eccleſia præſens. Quod autem dicit utraque Hiſtoria, rediſſe eam ad filium, & ſic obiiſſe; ne de tanta femina humano remedio divinitus præparata foret ulla cunctatio, utrum Conſtantinopolim an Romam redierit ad filium; ſolvit hanc dubitationem Euſebius. Hieronymus, qui, ot acertimi ingenii Beda exponit in ſua Chronica, dicit, eam ad filium rediſſe Romam, qui inſuperabili virtute armorum in ſolo proprio ad id F temporis edomuerat Sarmatas *o*, Gottbos *p*, a- *o p* liaſque barbaras nationes, donec illa Hieroſolymis, ad quam * properaverat monita per ſomoium confundens Judæos & Judaiſmum adnullans, omneſque ſpurcitias idolorum ex ea eliminans, repente templum illud ſceleſtiſſimum dejici juſſit, &, palam facto Domini monumento, apparuerunt circa illud fuſſoſſæ tres cruces, & clavi ſimul, & titulus *q*. Et congrue: quia in loco, ubi Dominus *q* crucifixus eſt erat hortus, & in horto monumentum unum. Victrix itaque venerabilis Regina per gratiam Dei extitit, compoſque ſui deſiderii facta invenit lignum ter beatum, in quo Deus homo extenſus eſt, & velut in ſtatera in eo pretium noſtrum ſeipſum appendens, debitum noſtrum ſolvit, atque in ipſa crucis ligno morieus, potum ſuum cum fletu temperavit, de diabolo perpetuo tripudio triumphavit, & mundum redemit: mortem quippe deſtruxit, & vitam donavit. Hiſque peractis redit ad filium miſericordiæ operibus inſtans, &, ut hiſtoriographus dicit his ſimilia faciens, cujus erat in corde perpetuus ignis, qui

* *videlicet* urbem

AUCT. ALMANNO. numquam deficere dictus eſt de altari, cujuſque animam Apoſtolicæ prædicationis adeu vomer impreſſerat, ut ex uno (zelus) domus Dei eam comederet; ex altero præ divino amore laogueret. Quæ poſt deſertum errorem gentilitatis ſerveos in Judaiſmo, ut quondam Apoſtolus Paulus, putaos inibi ſolummodo notitiam veritatis haberi, meruerat beari facie & contemplatione veritatis, per doctrinam ſancti Siveſtri. Surgens igitur circuibat civitatem per vicos & plateas quæreodo quem diligebat anima ſua,

47 Invencrunt eam vigiles, qui cuſtodiunt ci- *In terram* vitatem, iavenit eam in carna adhuc vivens vigil beatus Papa Silveſter. Quos omnes cum pertranſiſſet, invenit, quem diligebat, quia Jeſum, quem prædicabant verbo vel docebant ſcripto, exhibebant, & commendabant exemplo non ſolum verum hominem, in quo factus eſt ſacerdos in æternum; ſed etiam verum Deum eſſe, coæteroum & conſubſtantialem Patri, regem ſæculorum, de quo dicit Pſalmiſta: Deus judicium tuum regi da, & juſtitiam tuam filio regis. Et fide credidit & ſpe intendit, & diffuſæ cælitus charitatis o- B culus vidit. Denique fidn imitata Apoſtolum Paulum, quia quanto durius a Judaiſmo receſſit, tanto poſtea, cognita luce veritatis, Chriſto, qui eſt via, veritas & vita, tenatius hæſit: poteoter confundebat Judæos, qui ſequentes litte- ** al. ſpirituali* ram occidentem non poterant ſpeciali* intellectu pervidere ſpiritum viviſicantem. Facta ſiquidem fuerat mater, ſed talis cui condignus reſponderet partus: genuit namque Conſtantinum, (&) ut (hæc) aoxcephalæoſi replicem; qui in ipſo *r* fonte ſui baptiſmatis r Chriſtum devotioue ſuæ mentis intueos, extitit periode deſtructor idolorum, ædificator Eccleſiæ, hæreticorum impugnator acerrimus & Catholicæ fidei defenſor tutiſſimus, cujus fidem maxime poterit probare, *ſ* qui legerit ejus epiſtolam ad Saporem ſ Perſarum regem, de provideotia populi Dni ſcriptam: oamque virili mante monita pietatis a matre tetinens accepta, eaque pietate decoratus, habuit curam non modo ſubjectorum, ſed etiam eorum, qui regebantur gubernaculis alienis.

48 Prædicavit eteoim in eadem epiſtola ſacra- *Sanctam ; tam* tiſſimam fidem, qua participari meruit luce veritatis: profeſſus eſt habere ſe cultum venerabilem, religionem & doctrinam agnitionis ſanctiſſimi Dei, cujus virtutem in auxilio habens, teC ſtatur firmiſſima ſpe ſalutis ſe obtinuiſſe omnem terrarum orbem, incipieotem a finibus oceani, & talem tantumque Deum ſolum, vivum, æteroum & verum profitetur ſe honotare memoria immortali, aumque ſuper omnia eſſe, credere ſe pura ſummaque mente, & illum votis ingentibus inclinatis cervicibus flexiſque genibus ſemper adorare, cui flectitur omne genu cæleſtium, terreſtrium & infernorum, qui puram mentem & immaculatam animam exigit a nobis, virtutes & pietatis actus exquirit, maoſuetudinis & clementiæ operibus delectatur, humiles colligit, ſuperbos punit; quem ſicut vita eſt confiteri, ita negare, eſt utiqun morte mori. Certe hoc modo Conſtantinus Auguſtus docens Deum, non ſolum ſibi ſubjectos habuit ubique devotos, potirus Europa univerſa ac Lybia, tenens etiam ſuper bas maximam Aſiæ partem; ſed etiam multi barbarorum illi ſponte ſerviebant, &, ſi qui refugere vallent, aderat Conſtantinus fulmioans, & da his virtute cælitus data triumphans: ſicque imperator cernebatur in omnibus victor. Hæc ideo poſuimos, ut videatur, quam mira benevolentia Conſtantinus Auguſtus proſpexit fautoribus D pietatis, habeos in mentem paternam modeſtiam, & velut naturaliter inſitam ſitæ menti materoam pietatem.

49 Ideo enim hæc ſcripſit, quoniam agnove- *etiam Conſtantini exaltatur.* rat Chriſtianos in Perſarum regione cooſtitutos ab impiis vehementer affligi, eorumque regem erroribus ſævientem diverſa & exquiſita illis inferre tormenta, qui taota rabie in Chriſtianos debac- r chabatur, ut nec Uſtazadis* ſuo fideliſſimo nutri- ** al. Uſthazanes* tori, & devoto ſuæ familiaritatis parceret, neque ejus ſenectuti miſereretur; ſed eum pro vera fide juberet interfici; nec noo una die, quæ erat ſexta feria ſeptimanæ majoris, io qua ante diem Reſurrectioois feſtum celebratur cum paſſibili caona annua ſalutaris paſſionis memoria, ſimul cum beato Simeooe archiepiſcopo Seleuciæ u juberet u interfici prædictus rex Sapores numero centum, jam pridem pro vera fide conſtitutos in carcere. Adeo expers erat ipſe rex & Dei, & humanitatis Domini noſtri, qua pro noſtra ſalute dignatos eſt indui. Quam credulitatis rabiem agnoſcens Conſtantinus ſcripſit ei per legatos ipſius*, qui ** al. ſuos* tnoe aderant, monita pietatis, quæ a matre Helena acceperat, volens & regem de errore liberaE te, & togans, ut cultores veri Dei potirentur apud eum digno honore, ſemetipſum in hoc proponeos exemplum, qui Deum omoipotentem quanta poterat inſtantia prædicabat: cui collum fidei debito jure ſubdiderat, eumque terribilem peccatoribus & blandum juſtis aſſeverabat veriſſima profeſſiooe: unde & illum maxime timens & diligens, qui eſt terribilis, placidus, præ cunctis ſolus amandos, qui eſt ſolus in Trinitate adorandus, coleodus, tremendus, veoerandus & glorificandus, unus & verus Deus, maximam Chriſtianorum curam habebat; ſuperſtitiones vero paganorum adverſabatur in tantum, ut ſimolacra illorum ornata quondam in urbe Conſtantinopolitana publice ad ludibrium expooeret, & tripodas Delphicos x in theatro ad ſpectaculum daret y. *x y*

ANNOTATA.

a *Locus hic in noſtro apographo corruptus eſt, vel ab ipſo auctore perperam ſcriptus. Eum itaque ſic reſtituo ex Vulgata Jeremiæ* 38, ℣ 6 & *ſequentibus*: Tulerunt ergo Jeremiam, & projecerunt eum in lacum Melchiæ, filii Amelech, F qui erat in veſtibulo carceris: & ſubmiſerunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutum: deſcendit itaque Jeremias in cœnum. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis, quod miſiſſeot Jeremiam in lacom. Porro rex ſedebat io porta Benjamin. Et egreſſus eſt Abdemelech de domo regis, & locutus eſt ad regem, dicens: Domine mi rex, maleſecetunt viri iſti omnia quæcumque perpetrarunt cootra Jeremiam prophetam, mitteotes eum in lacum, ut moriatur ibi ſame; non ſunt eoim panes ultra in civitate. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, & leva Jeremiam prophetam de laco, antequam moriatur.

b *Regionem hanc Baudrandus in Aſſyria; Pagius autem in Critica ad annum Chriſti* 46 *in Aſſyriæ & Meſopotamiæ finibus ſignat. Plura de illa colligis Cellarius in Notitia orbis antiqui tomo* 2, *lib.* 3, *cap.* 17, *quod eſt de Aſſyria.*

c *Adiſis Joſephum Antiquitatum Judaicarum lib.* 2, *cap.* 2, *& Pagium ad annum Chriſti* 42 *num.* 7.

d *Cap.*

d *Cap.* 11 ¶ 28.

e *De eo conſule Baronium ad annum* 44, *num.* 66.

f Meſochorus, *Græce* μεσόχορος: *q. d. in medio chori exiſtens vel præſidens, tamquam ejuſdem præcentrix, ut ita loquar, ſed corypheæ.*

g *De reliquiis his & aliis, quibus Sancta Belgicam donaſſe fertur, agit Commentarius prævius* § 10, *num.* 98.

h *In Vulgata Canticorum cap.* 5 ¶ 10 *eſt:* Dilectus meus &c.

i *Vide, quæ præmiſi in Commentario* § 9, *num.* 85 *& ſequentibus.*

k *Hanc ad effatum Zachariæ applicationem non probari a S. Hieronymo, monui ibidem numero* 83.

l *De profuſiſſima Sanctæ in condendis ædibus ſacris munificentia, actum eſt eodem* § 9.

m *Immo vero octogeſimum ætatis annum nondum videtur integre expleviſſe, dum obiit, ex Commentario* §. 11, *num.* 113.

n *Quæ ad piiſſimam Sanctæ mortem, ac ejuſdem circumſtantias attinent, dedi ex Euſebio ibidem* § 10, *num.* 100.

o *Magnam hanc victoriam anno Chriſti* 322 *illigat Jacobus Gothofredus in Chronologia Codicis Theodoſiani pag.* XXII: *de qua collegit varia auctor Hiſtoriæ imperatorum in Conſtantino articulo* 46.

p *De Gothis a Conſtantino devictis tractatur in eadem Hiſteria ibidem articulo* 48, *inter ea, quæ geſſit Conſtantinus anno* 323.

q *Titulum crucis vere inventum fuiſſe, confirmatur in Commentario prævio* § 7, *num.* 69.

r *Controverſia de baptiſmo Conſtantini diſcuſſa jam pridem eſt apud nos tomo* V *Maii, die* 20, *a pag.* 14.

ſ *Iſtius epiſtolæ exemplar exſtat apud Euſebium in Vita Conſtantini lib.* 4, *cap.* 9 *& ſequentibus, a pag.* 530 *editionis Valeſianæ.*

t *Actum apud nos de illo eſt tomo* II *Aprilis, die* 21, *pag.* 844; *ſed martyrium ejus accidit poſt mortem Conſtantini, ſi anno videlicet, prout ibi ſignatur,* 349 *inutili debeat: de qua re diſputat Tillemontius tomo* 7 *Monumentorum eccleſiaſticorum articulo* 4 *de S. Simeone, & nota* 2 *ſuper eodem Sancto, affirmans annum eſſe incertum, quo is martyrium obierit; ac proin, quo S. Uſthazanes; unoſ ante illum die paſſus, ut præmiſerat eodem articulo* 4, *& apud nos dicitur loco citato.*

u *De hoc epiſcopo, ac eentum aliis Martyribus Perſis &c. conſule tomum noſtrum, quem pronime iudicabam.*

x *Hiſtoria poetica a Gantruchio noſtro Gallice conſcripta, ac deinde ab alio item noſtro Latine reddita, in rem noſtram ſic ſcribit lib.* 2 *cap.* 5: Quod autem ad loca attinet, ubi Apollo ſua reddebat oracula, Delphus præcipue memoratur: ibi templum videbatur, operis elegantia magnificentiſſimum.. Saerjs in templo illo fungebatur ſacerdos Phœbas dicta vel Pythia, & Pythoniſſa, quæ parvæ menſæ ſripedali inſidens, divino eatheate nomine enthuſiaſmum ab Apolline aeeipiebat. Hæc menſa tripus nominabatur, & cortina, quod Pythoois ſerpentis exuviis eontegeretur.

y *Factum confirmatur ex Socrate, quem in Annotatis infra ad caput* 5 *citabimus:* Certe, *inquit*, deorum ſimuleere ad ornatum urbis Conſtantinopolitanæ palam propoſuit, & tripodas Delphicos in ejuſdem eivitatis eimeo publicavit.

CAPUT V.

Laudes Conſtantini propter duas eccleſias conſtructas; Helenæ, ob inventam crucem reliquiæ ſacra alio ab ea miſſæ, obitus; divina ejus chariſmata.

DEnique geminæ charitatis dnleedine pollens feeit in eadem urbe duas eeeleſias, quarum unem vocari voluit Hyrenem *a*, recognoſeens donum paeis, qoam gratia Dei tribuere dignete eſt peregrinanti Eeeleſiæ temporibus ejus. Nam græce Hyrene, latine dieitur pax, quam Domino nato nobis allatam & datam annuntiaveruot angeli cantantes: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: alteram vero diei * juſſit nomine Apoſtolorum *b*, qui nobis expoſuerunt eraditam ſibi a eæleſti magiſtro pacem, relictione temporali, & donatione æterna: quique miſericordiam & jodieinm Dei, ut veri & ſancti prædieatores mnndo manifeſtaverunt, & portantes paeem illuminaveiunt patrias. Fecit igitor, ut dictum eſt, duas eccleſias in præfate urbe, unam, qnam voeavit Hyrenem, id eſt pacem. Excuſſerat enim eollnm de tumulsu dæmonnm & vitiorum, & eredendo in veram paeem adeptns fuerat ſummæ paeis donum.

Eccleſiam fruens, *a*

* *al.* dicamine

b

51 Alterem vero voeavit Apoſtolorum, qui nobis attulerunt munere ſanctæ * paeis. Attendat itaque lector, qnanto fidei faſtigio fuerit ſerventer inſignis Conſtantinus Auguſtus, & per gratiam Dei conſtanter inviclus, eujus matrem qnia tanta vis amoris Chriſti imbiberat; qnanta dudum Mariam Magdalenem aeeenderat, & (qnia) præſentem illum videre non poterat, intentionem ſuam ad inquiſitionem vertit ligni, in qoo Dominus noſter curſnm ſuum victor implevit. Quæſivit igitur prius, & minime invenit: perſeverevit, ut quæreret, fient & Maria Crueifixum. Unde & contigit, ut inveniret iſte lignum crueis, in quo Deus homo exaltatus traxit omnia ad ſe, per quod omnes adverſicates repelluntur, omnes benedictiones ſaerantur, omnie eharifmata donantur: & quo facte eſt, nt Auguſtinus dieit, virtus ſanis ad permaneadum, virtus infirmis ad conveleſeendum, virtus morituris ad non timendum, virtus mortuis ed reſurgendum, virtus denique ad effugandam & proterendam omnem poteſtatem inimiei, quia in eo pependit, qui in ſua patieutia factus horum omnium ſacramentum & exemplum coneiliat nos Deo Patri, & exiſtens advocatus noſter & judex Spiritum ſanctum infundit in eordibus noſtris.

& Apoſtolorum cognomen Conſtantino; * *al. falſo* dicero

52 Ergo ſancta Helena opera charitatis omnibus exhibens, viſcera miſericordiæ ſibi induens, & perficiens * de die in diem, rediis ad filium Romam, de qua mittenr patriæ ſuæ ſacratiſſima ſanctorum Martyrum pignora, quæ ipſa voluiſſet afferre, ſi filius permiſiſſet, non annuente Domino, forte qnia Gellia tanto privilegio fuerat indigna, in hne adimplere votum ſuum Regina nequivit; ſed in Duvio *c* flumine navis, quæ arcam ferebat, naufragium paſſe: ſuper quod flumen Veſontionum eivitas eſt ſita, facta eſt aqua multo sempore cuſtos ercæ ſenctiſſimæ, de quibus reliquiis

reliquias Helenæ in Galliam mittit. * *al.* profectus

c

AUGT. ALMANNO.

quiis pretioſiſſimis poſt plurimum tempus cum magna difficultate ab aqua ſublatis, meruit inſigniri prædicta ex parte civitas. Sed quid diutius affectu humanitatis moramur, ejus obitum prolongantes, quaſi differi poſſit ſpatio temporis, quod nos differimus mora locutionis: ſi tamen mora dicenda eſt, qua prope nihil dictum eſt ad tam fortis Mulieris digoam comparationam, nec quod forte congruat operibus pietatis ejus, deficiente materia per ignoraotiam & oblivionem, quam infert omoibus rebus vetuſtas, niſi ſuccurrat ſcriptorum peritiſſima induſtria, ſolerſque ſagacitas. Sed non erant tacenda panca, quia noo poterant ſciri plura booitatis illius inſignia. Reddimus igitur ei pignus noſtræ devotionis, quæ tantopere ſtuduit nobis prodeſſe, & ſcieotes quod minime pendeant ex ea amaritudinis lachrymæ, ſed dulcedinis multæ, certe quam diligimus inſpiratiooe Crueifixi Domioi noſtri, & in ipſo veneramur illam, jam pangit ſtylus noſter ejus obitum, oeque cadunt manus præ dolnre a tali ſcriptura, quia illam veraciter credimus ſtabilitam in vita æterna, quæ poſt obitum conditiunis humanæ vivit in Chriſto, relicta morte, quæ jamjamque abſorbebitur in ſæculi fine. Non itaque quaſi nervos ad vetba moventes ordimur textum defunctionis ejus, quæ bona opinione bonoque odore referta tranſivit ad gaudia cæleſtis vitæ, & qoæ extinxit per gratiam Dei, dum in corpore vixit, conditionis humanæ querimoniam, dum dicit homo rationi: Cupio in ſpe confortari, ſed oequeo humaoa pietate relinqui; præ oculis habeo lachrymas mortalitatis noſtræ, quæ me fraogunt, dum cinerem poſt hominem reeolo, & quaſi cioeres hauſtos ad pectora verſo; ſed ratio ſuperat, cum veraciter approbat, illos tuoc melius & verius, immo ſolummodo tunc vivere, qui vivuot in Chriſto, relicto & depoſito carnis onere. O quam feliciter iſtam querelam calcavit ſancta Helena! quæ tranſiens ad cæleſtem patriam reliquit ſibi obnoxiam in omoi pietatis & devotionis dilectiooe præſentem Eccleſiam.

B

53 Igitur, prout poſſumus, decoremus ſolemniter quaſi quodam pincillo *d*, etſi noo verborum eloquentia, ſaltem devotionis atque debitæ charitatis pictura traofitum ſanctæ Helenæ, quo pervenire meruit ad ſolemoitatem angelicam & Sanctorum ſocietatem. Non ergo de hoc, quod accidit de ſanctis reliquiis, beata Helena mente extitit conſternata; ſed Domini voluntatem, bonumque ejus placitum eorde perfecto & optimo ſemper ſequi deſideraos, & indefinenter atque ſerventer eum ampleſti beatiſſima contemplatione cupiens, ut tandem audivit Dominum ſe vocantem ſibique dicentem, Surge, propera, amica mea, formoſa mea, ſpecioſa mea, colomba mea, & veni; jam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſſit, jamque advenit tempus putationis tuæ, ut vinculis earneis abſoluta ad me perveniasquem bonum certamen certando, eurſum conſummando, fidem ſervando quæſiſti, atque impleatur tibi, quod promiſi fidelibus meis, quia qui diligie me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Ergo ut audivit hæc interioris hominis auribus, præ multo deſiderio, quo optabat diſſolvi & eſſe cum Chriſto *e*, gaudens læta reſpondit: Concede, piiſſime Deus, ut numeratam * me inter filias Sion, jam tandem egredi finas de turbulenta hujus mundi converſatione, in qua diu abſens a te & peregrina, fideli tamen devotione te quæſivi. Tempus eſt, Domine Deus, peregrinari me a corpore, ut præſens te regem pacis & gloriæ, Dominumque virtutum merear cernere in diademate tuo fulgentem, non illo, quo coronavit te mater tua, ſed illo quo reſurgeos a mortuis, aſcendens in cælum permanes coronarus, ſedens in paris * dexteta.

Pilſime diſcedit *d*

C

* *al.* Inter filias

54 Libentiſſime ſequor, Domine, illius dramatis *f* dictum: Egredimioi, & videte, filiæ Sion, regem Salomonem: permitte, quæſo Domine, egredi me de medio Babylonis, quæ in cæleſti Hieruſalem partem habere deſidero. Utinam flores ruos videam in regione vivorum! qoi immarceſcibiles permanentes, amœnitate jucuoda cum luce æterna in ea vernant ad exultationem perennem, ut videam te in bonitate electorum tuorum: ſcilicee (in qua bonitate) vident te in æternum electi tui: & hoc manibus extenſis & cotde inrento precor, Domioe, qui jam advenit tempus ſectionis meæ. Jam eoim flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit. Jamqoe tempus eſt, ut, amputato, & depoſito carnis oncre, ficut in te credo, ſpero, confido, videam bona Domini in terra viventium, qoem ex roto corde ſemper deſideravi io terra mortuorum, quæ ad agendam meam proximorumque ſalutem, pro qua, o Domine Deus, agnus Dei, filius Patris incarnari & mori dignatus es, quantum valui laboravi. Atque inter illas benedictiones, quibus filium adimplens in timore & amore divino animabat, & illas, quibus Dominom benedicens, glorificabst, & gratias pro univerſis bonis, ab eo ſibi miſericorditer collatis agebat, deponens oous carneum * cælo reddidit ſpiritum, eum adhue eſſent in ote ejus benedictiones & gratiæ, VIII Idus Februarii *g*. Sie igitur beata Helena, quæ fuerat imitata ſpeciem mortis juxta Apoſtolum, qui dicit, Mihi mundus crucifixus eſt (& ego mundo) quæ mortem Jeſu in corpore ſuo circumtulerat, ut & vita Jeſu in corpore ejus manifeſtaretut: operata enim in ea mors (quidquid) fuerat, ut operaretur & vita, abſoluto certamine & finito labori, expletoque opere per curſum præſentis vitæ, poſt victoriam ad bonam traofivit vitam, ut jam noñ ſit illi contentio cum eorpore mortis, ſed ſit firma permanenſque ſibi victoria de enrpore mortis.

E

* *Mr. S. Martoel* ex S. Martialis carmi

g

55 Pinxerat enim Domious muros ejus virtutum coloribus, ſicut ipſe loquirur ad Hieruſalem: Ecce egn in manibus meis pinxi muros tuos; quando gratiæ ſuæ dooo coneeſſit ei firmiſſimos muros, quibus ſupereminens oculorum intuitu videret ſe uoam (illarum) fidelium animarum, de quibus ſcriptum eſt: Ego civitas munita, ego eivitas obſeſſa: anriom quoque auditum haberet in intellectu, & in moribus diſciplinam: manuum denique officio vindemiaret myrrham ſuam, id eſt, mortifiearet carnem ſuam: eſt enim myrrha, ſepultura mortuorum, unde & Magi obtulerunt inrer alia Domino myrrham, quem videbant aſſumpſiſſe earnem mortalem. Ergo beata Helena his murorum inſtrumeotis fœcunda expoſuit Domino animam ſuam virtutum finibus ornatam velut hortum, & quæ haberet in ſe germinsntem paradiſum, unde & ſæcularia deſtrnxit, & ſpirirualia ædificavit, ideoque non accepit in vano animam ſuam, quod utique faceret, ſi deſtrueret ſæcularia, & ædificaret eorporalia, quæ ſemper ad ruinam intendnnt: non enim habent fundamentum talia Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum.

dotus charismatibus

F

56 Igitur quia tali tanteque munimine per gratiam (Dei) munita eſt anima ſanctæ Helenæ, quam nec ptincipatus & poreſtates (mundi) aeriæ,

In eam cumulatis ornamentis collatis.

A cix, & rectores tenebrarum harum poſſent, dum peregrinaretur in corpore, vel dehiſcere de muro ſuæ ſolidicatis, vel impedire recta gradientem, ſive ad altiora tendentem, nec valerent deponere atque ad terrena revocare, idcirco exuta corpore libertate para ſecuta eſt Dei Verbum, agnum Dei, Filium Patris, uſque ad conſortium perpetuæ lucis, qua cum reliquis Sanctis hanc habet ineffabilem remunerationem, ut videat faciem Dei, & lumen, quod illuminat omnem hominem (venientem) quod eſt vita æterna & gloria ſempiterna: certavit enim, ut appropinquaret anima ſua Deo, (appropinquaret oratio & adhæreret illi ſuum deſiderium, dum viveret in hoc ſeculo: ubi poſita agonizavit omnimoda intentione meditando, legendo, quærendo copulari Domino Deo.) Ergo manet illi pro hoc ingens præmium in æternum, cum conſortio civium ſupernorum in paradiſo jucunditatis non terreno, ſed cæleſti; ubi ſecundum beatum Ambroſium, Adam, qui incidit in la-
B trones, neſcit jam vulnera ſua flere: ubi & latro ipſe regni cæleſtis conſortio gratulatur, ubi nullæ nubes, nulla conicrua, nullæ conſcationes, nulla ventorum procella, neque tenebræ, neque veſper, neque æſtas, neque hyems vices variabunt temporum, non frigus, non grando, non pluviæ, non ſolis iſtius erit uſus aut lunæ, neque ſtellarum globi, ſed ſola fulgee ibi claritas Dei *h*.

ANNOTATA.

a *Scribendum* Irenen, *a Græco* Εἰρήνη, *quod* pacem *ſignificat verum an ea vox hoc loco ſumenda pro nomine proprio alicujus ſanctæ* Irenes *ædi iſti ſacræ indito, an pro titulo pacis, quem ædes illa geſſerit? Socrates lib.* 5, *cap.* 16 *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ pag.* 45 *editionis Valeſianæ, dicens* In eadem urbe (*Conſtantinopolitana*) duas eccleſias ædificavit: alteram Irenes; alteram Apoſtolorum vocabulo appellatam; *per ſuum illud μίαν ἐπανόρθωσεν εἰρήνην, quod eſt, in textu Græco, quæſtionem non docidit. Conſtantinus illud templum primus non fundavit, ſed ex antiquiore*
C *& parvo ad majorem amplitudinem & elegantiam iſtud evexit, teſte Socrate citato lib.* 2, *cap.* 16, *pag.* 94 *in Conſtantio, ſic ſcribens:* Per idem tempus imperator majorem eccleſiam fabricabat, quæ nunc Sophia dicitur. Eſt autem conjuncta ei baſilicæ, quæ cognominatus Irene, quam pares imperatoris, cum prius eſſet modica, pulchram ſimul amplamque reddiderat. *De laudata eccleſia erudite non pauca congerit Cangius in Conſtantinopoli Chriſtiana lib.* 4, *pag.* 147.

b *Hujus eccleſiæ magnificentiam deſcribit Euſebius in Vita Conſtantini lib.* 4, *cap.* 58 *&* 59. *Quibus adde, quæ de illa eccleſia collegit Cangius non allegatus, pag.* 105 *&* 106; *& auctor Hiſtoriæ imperatorum in Conſtantino articulo* 66.

c *Conſule præmiſſa in Commentario prævio* § 50, *num.* 98.

d *Sic etiam lego in noſtro apographo Ms. S. Martini Treviris, quod forte barbaro hic formatum eſt ex Gallico* pinceau: *dicitur enim Latine* penicillus *vel* penicillum.

e Gandens, *& reliqua, quæ hinc ſequuntur uſque ad* claritas Dei, *non eſſe in Ms. S. Maximini, invenio notatum in noſtro apographo e Ms. S. Martini. Excipe tamen illa, de quibus dicam mox lit.* h.

f Dramatis, *videlicet ſacri, ſon Canticorum cap.* 3, ℣ 11. AUCT. ALMANNO.

g VIII Idus Februarii *non habetur in noſtro apographo ſancti Martini. Conſule autem quæ Commentario prævio inſerta ſunt de die obitus* § 11, *num.* 112.

h *Hic notantur in noſtro apographo S. Martini ſequentia ex Ms. S. Maximini:* Inter illas benedictiones, quibus filium ſuum adimplens, in timore & amore divino animabat *&c.* uſque ad benedictiones & gratiæ (*quæ vide ſupra num.* 54) *ſine die mortis.*

CAPUT VI.

Cæleſtis gloria; ſepultura; apoſtrophe auctoris ad Conſtantinum, & ad populum Romanum. E

IBi itaque beata Helena gaudens & regnans poſt corporis abſolutionem, videt præmium, quod ſuſpirat, & inexplebiliter deſiderat concentus angelorum; Verbum videlicet, quod in principio erat, & apud Deum erat, & Deus erat. Fuit namque per gratiam Dei, & quod hic quæſivit fide, ſpe, & charitate, ibi invenit diffuſa ſolummodo charitate, in ſpeciem & rem verſa fide & ſpe: invenit enim ibi viventem apud viventem (id eſt) filium apud Patrem, & Spiritum ſanctum theſauro nectareo & arcano de utroque procedentem. Non igitur ſollicita eſt, aut eſſe jam poterit a peccatis ſeculi, ab iniquitatibus mundi, & a fluctibus corporalium paſſionum, quia ibi Spiritu ſuo ſancto & juſto meretus illum contemplari, qui eſt remiſſio omnium peccatorum. Nec eſt de morte ſollicita, quæ facie ad faciem videt eum, qui dicit. Ego ſum vita, & ad quem quicumque venerit, mortem non videbit in æternum; quia ipſe eſt plenitudo divinitatis, qui ideo dignatus eſt in via bibere de torrente mortis noſtræ, ut nos participes faceret vitæ ſuæ. F

Mortis ejus

58 Facile igitur videre poterit quicumque inrenderit, eum quanta lætitia & alacritate ſancta Helena tranſierit a ſæculo, quæ multa filio pietatis mandata moriens eommendabat, Apoſtoli eam doctrinam nec in morte relinquens, quæ eam docuerat pietatem ad omnia utilem eſſe. Quippe quæ eſt habens promiſſionum vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ, quæ eſt norma vivendi, & forma Deum colendi. Ergo Mater ſancta pet pietatis exercitia pergens ad vitam futuram, paſiterque æternam, committere certabat filio pietatem, habentem promiſſionem vitæ, etiam quæ nunc eſt: & parva enim & magna vita a Domino Deo eſt, ut per illam poſſet pervenire ad illam vitam, qnæ permanet in æternum, & quæ, nedum ſuecumbat nllatenus morti, ipſa abſorbet in perpetua victoria mortem. Gratias Domino Deo, qui nobis tantam dedit victoriam per Deum Chriſtum Dominum noſtrum. Ad illam ſiquidem vitam pervenire volebat ſancta mates Helena filium ſuum, adimplens eum nnviſſimis benedictionibus, imitans Jacob & Moyſen, ſalvo in illis intellectu de myſtico ſacramento Iſrael, & de vocatione gentinm. Ergo in hunc modum ſancta Helena complens ſui corporis (curſum) migra-

reſpondet gloria cæleſtis.

AUCT. ALMANN. migravit e ſæculo, & pervenit ad Dominum, atque in illo perpetua jucunditate, & beatiſſima delectatione, atque perfectiſſima ſtatione quievit.

XX. *De loco ſepulturæ, ac diverſis nominibus*

59 Ut autem ſuperius diximus, docente Beda, authore Hieronymo, abſque ulla dubietate expletis omnibus, propter quæ perrexerat Hieroſolymam, reverſa eſt Romam ad filium, ibique *a* explevit curſum vitæ ſuæ, ut tranſiens in cælaſtem patriam, videat quæ bona ſunt in Hieruſalem omnibus diebus vitæ ſuæ; atque ſicut Hiſtoria tripartita, præfatuſque Beda in Chronica ſua, & liber, qui inſcribitur Geſta Pontificum Romanorum, teſtantur, ibidem eſt ſepulta a filio, qui conditam aromatibus ſepelivit eam in Via Lavicana inter Duas laurus *b*, in vico Drepani *c*, quem vicum princeps Conſtantinus cognominn Matris dedicavit civitatem Helenopolim *d*, ubi ei fecit mauſoleum, ſculpens in petra ſepulchrum miræ magnitudinis & operoſæ ſtructuræ, excellentiæ regiæ & dignitatis multæ: & bene inter Duas lauros, certe quæ ſemper geminæ charitatis ardore viridis exiterat. Congrue quoque in vico quondam Drepani vocato habuit ſepulturam. Enimvero cum Græce drepanis, falx interpretetur Latine, idem locus, qui de vico in civitatem nomine *, de falce autem ſignificatione translatus eſt in lunam, quæ Græce dicitur Helenos *e*, illi etiam aptiſſime eſt deputatus ad ſepulturam, quæ geminam divini examinis (falcem) æquitatis libra, ſicut eſt humanis juſtitiæ, cenſens, ſtuduit in hoc ſæculo tripartita falce cogitationum, verborum & operum ſuperflua reſecare, caſtigare corpus ſuum cum Apoſtolo, & ſervituti ſubjicere, illud præ oculis habens: Si noſmetipſos judicaremus, non utique judicaremur. Et ſciens quia ſi noſmetipſos judicamus, utique a Domino judicamur, ut non cum hoc mundo damnemur, atque iſto modo judicamur a Domino per ſuam miſericordiam ad ſalutem, non judicamur per (iſtud) judicium ad damnationem. Ipſe enim eſt, qui habet utramque falcem meſſoriam ſcilicet & vindemiatoriam.

B
* *al.* nominatur

a *b* *c* *d* *e*

60 Iſto itaque ducta beata Helena, & hæc dehibita veneratione prænoſcens, atque in patientia ſua juxta præceptum Dominicum poſſidens, animam ſuam de vico iſtius ſæculi, in quo peregrinatur Eccleſia, ſancta operum bonorum exhibitione certavit tranſire ad civitatem cæleſtem ſupernam Hieruſalem, patriam & habitationem ſuam *. Nec non & meritis ei aptatum eſt ſepulchrum purpurei coloris *f*, certe quæ ferventiſſima devotione, atque ea fide, quæ per dilectionem operatur, illi adhæſerat, qui ſtola purpurea indutus apparuit in carne, & moriens in cruce pro nobis pretium redemptionis noſtræ ſanguinem ſuum ſudit; cujus ſortiſſimæ mortis dilectione dura ſicut inſetnus æmulatione reſponderet, niſi ei gladius perſecutoris defuiſſet: ſed non defuit ei, ut ſupra jam diximus, martyrii palma, quæ & meritis fidei & conſtantia virtutis ac patientiæ, & vellet eſſe martyr & poſſet. Certe cum duo ſint genera martyrii, unum videlicet in mente, alterum in mente ſimul & actione, unum diligentiſſime ſervavit, alterum variis ingentibus optavit, & multoperе quæſivit, imo quæreret, niſi, ut diximus, ſpiculatoris animadverſio defuiſſet. Verum & illud, quod ſervavit, poſteaquam cordi ejus illuxit veritas, quæ Chriſtus eſt, forte libenter in æquo animo vita ſervaret, niſi per divinam providentiam talis Conſtantino deberetur Mater. Cum enim ſint duæ integritates in perfectione hominis requirendæ, una per incorruptionem carnis in corpore, altera per ſinceritatem invinlatæ veritatis in mente, ſicut iſtud, quod amplius eſt, omni vigilantia cuſtodivit, ſic & illud ſurſitan ſumma cæſtimonia cuſtodiret, niſi divinitus imperii mater ſuiſſet electa. Sed & illud voce turturis doluit in terra noſtra, dicens cum Prophetа: Anima mea deſideravit te in nocte.

C
* *al.* ſanctam

ea oratione

f

61 Ergo & turtureo gemitu clamavit ad cuſtodem, qui de nocte vigilans populum ſuum ſempiterna cuſtodia tuetur, & quaſi in nocte illis dormientibus vigilat, ne hoſtis irrumpat, & columbinо tractu atque gregatu per diem inſtitit exemplo eſſe aliis Dominum orandi, & die noctuque in lege Domini meditando, in eo proficiendi, ſicque bonorum laborum glorioſum conſequi fructum. His ita omnimoda certitudine videndum eſt, quod talem (ſe omnibus) exhibuit Eccleſiæ Dei, ut quamvis careret in ſeculo veri Salomonis aſcenſu purpureo, haberet tamen in ea verus Salomon columnam argenteam, Apoſtolica dicta, ut debet mulier fidelis, in ſubditione & ſilentio audiens, & diſcens; ſed ut virilis animi ſemina pro imperialis excellentia dignitatis, & fidei charitatiſque devotione etiam aliis intimans, haberet & reclinatorium aureum, quia intellectu myſtico & ſincero prædita, & duorum Teſtamentorum uberibus educta, velut aurum reſulſit in ſancta Eccleſia. Certe & media ſereuli conſtravit charitate verus Salomon propter filias Hieruſalem, in quibus iſta emicans caritate inſignis, & fide præcipua apparuit Chriſti in Eccleſiæ corpore membrum eſſe. Tali igitur modo ſecuta doctrinam Apoſtolorum, in vita ſua illis adhærere contendit, devotiſſime & feliciter promeruit etiam per locum ſepulturæ.

adjectis.

B

62 Sepelis igitur, Conſtantine, Matrem tuam eui mors, duce Chriſto, in cælum facta eſt iter; ubi cum angelis ducit ævum, quæ ſic vixit in corpore, ut luctum afferret malis, gaudium bonis; quæ in ſui corporis conformatione magnitudine atque loco reformatinni operam dedit; continuationem magnæ ſpei cæleſti vitæ junxit, locumque malitiæ fugiens, regionem vivorum locum ſuum eſſe cognovit, atque inſtrumenta mortis pretioſæ tali, qualem docet Apoſtolus, beata Helena reſurrectione, & ſpei magnitudine locique conſideratione ad ipſum Deum, lumen æternum, pervenire meruit. Tandem ergo, Conſtantine, ſepelis matrem in vico Drepani, quæ meruit per gratiam Dei obtundere atque reprimere torvam ſalcem Judæorum, quæ ut crucifigere poſſet Dominum, non dubitavit ſecum interficere ſegetem ſuorum nepotum, imprecans in Dominica paſſione, dicenſque: Sanguis (ejus) ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Sepelis matrem, cujus meritis, auxiliante gratia Dei, conſecutus es monarchiam Romani imperii, quæ te etiam moriens pietate accendere atque benedictionibus accumulare certabat, exhortans te monitis ſanctæ pietatis certare, quatenus ſatageres, ut cujus miſericordia terrenum obtinebas imperium, ejus gratia pervenire poſſes ad regnum æternum. Quo illa te præcedebat, & quo ut intenderes ſerventerque anhelares, totis viſceribus & præcordiorum ſuorum gemitibus Dominum exorabat; & ad hoc materna te pietate monebat, cujus ſepulturam lachrymæ doloris non implent; (quoniam quæ) moriens plena dierum, æternæ lucis penetravetat gaudia, eam decebat profequi per funerea lamenta.

XXI. *Ejusdem apoſtrophe ad Conſtantinum.*

F

63 Verum iſtud reſtimus ad ſpem bonam;

ſed

AUC 7. ALMANNO.

& ad perfectum Romanum

A ſed ſi mentis intuitum reflectimus ad conditionem humanam, occurrit nobis in ſepultura ſanctæ Helenæ omnis multitudo populi Romani cum Conſtantino Auguſto. Itaque proſequebantur corpuſculum beatæ Helenæ cantibus hymnorum. Sed quis poteſt, o Romani, noſtras * ſiccare lachrymas, cum eam proſequamini ad ſepulturam, quæ vos viſceribus & ſinu pietatis ſovebat, & omnibus vobis & ſingulis in ſancto propoſito mater erat, & quæ vos apud idem ſuper alias (omnes) gentes ſuis precibus & meritis exaltare cupiebat: cujus denique filium gaviſi eſtis eſſe principem veſtrum, qui per gratiam Dei, meritiſque ſuæ matris Helenæ meruit perſecutionum diverſarumque veſtrarum cladium ultor & terminus eſſe. Quo dolente, quis veſtrum poterat non dolere? O Conſtantine, qui ſceptro antiquitatis meruiſti per gratiam Dei, & potuiſti regere imperium Romanum, quomodo poterant Romani parcere lachrymis, & ſiccare oculos, te flente g pro conditione humana, & Matris piiſſimæ corpus ad ſepulturam proſequente, debitaſque exequias exhibente?

* al. non ſiras

g

de morte S. Helenæ

64 Sed erigo animum in ſpem bonam, & affectu pietatis atque conſtantia fidei imitare matrem, ſi & hic via regnare coram Deo, & in futuro apud Deum. Talia namque matrem tuam decoravit finis, ut & pietas ſit, eam in ſua morte flere, & pietas etiam cogat de ejus morte gaudere. Mortua etenim eſt delectabiliter, quæ poſt agnitionem Verbi divini multum vixerat patienter, & eo uſque contendit virtus cum mœrore, ut & flentibus facilis indulgentia veniat, & gaudentibus perpetua congratulatio maneat. Quippe cujus anima paradiſum poſſideat in æternum. Neque enim in hoc ita (ita) proſequimur, Conſtantine, ut imitemur poetas, qui hoc ſolum mali attuliſſe queruntur, quod lamentantes inducunt fortiſſimos viros: molliuntque noſtros & legentium quorumcumque animos, & nervos totius virtutis elidunt, cum per diſciplinam deliciosam accedunt ad vitam delicatam: ſi tamen diſciplina dicenda eſt, cui deeſt conſtantiæ virtus. Neque ad hoc arcemus philoſophos hujus vitæ, qui cum voluiſſent videri virtutis magiſtri, ſummum malum dolorem dixerunt. Verum, o imperator, virtute conſtantiæ preſſiſti dolorem, nec attulit tibi mœror confuſionem, quia *certa* & ſecura ſpe cordis tui ſciebas tranſiſſe matrem tuam ad lucem perpetuam temporumque æternitatem. Ergo in hunc modum ſancta Helena reverſa Romam, obiit tranſeuntem diem, & migravit ad diem æternum, in quo felici contemplatione videtur Deus deorum, atque tali tenore ſepulta corpus reddidit tumulo, animam intulit cælo. Haud dubium quin adepta ſit conſortium angelorum in vita cæleſti apud Deum.

B

C

ANNOTATA.

a *De loco mortis differit Commentarius prævius § 11.*

b *Hic ſepulturæ locus alibi etiam indicatur; ſicut ibidem invenies § 23. num. 124.*

c In vico Drepani *&c. Inepta enimvero connexio! quam nec ego intelligo, nec ipſemet Almannus ſatis intellexit.* Drepanum *quippe in Bithynia probabilius fuit locus natalis S.* Helenæ, *ex noſtro Commentario prævio; quem adi § 2 & 3. Eidem loco nomen* Helenopolis *fuiſſe a Conſtantino inditum in memoriam* Helenæ, *dictum* E *eſt § 2, num. 14: de ſitu autem ejuſdem loci agitur ibidem. Quæ quis combinet cum Almanno? Unde ineptæ ſunt alluſiones ejus, quæ proxime ſequuntur.*

d *De Sanctæ mauſolæo in agro Romano mentio facta in Commentario § 53, num. 124. Etymon eſt a* Manſolo, Cariæ rege, *cui*, mortuo Artemiſia uxor ſepulcrum tanta operis magnificentia extruxit, ut inter ſeptem orbis miracula fuerit numeratum. Ab hujus autem operis ſimilitudine ſepulchra omnia ſumptuoſiora, mauſolea ſunt appellata; *uti Gautruchius ſupra citatus obſervat lib. 3 cap. 2.*

e Helenos, *immo* σελήνη.

f *Sive* porphyreticum, *ut dicitur in Commentario num. 124 mox citato; id eſt*, e lapide in modum purpuræ rubentis.

g *Obiit Sancta* præſente & adſtante ipſi tali tantoque filio, & omni obſequiorum genere matrem fovente, manuſque ejus amplectente, *ut ibidem habes § 10 num. 100 ex Euſebio: ubi de Conſtantini lacrymis nihil dicitur: nihil item* F *§ 11 in initio; ubi ex eodem auctore actum de depoſitione corporis* S. Helenæ: *nihil denique de Conſtantino*, matris.. corpus ad ſepulturam proſequente, *ut proxime hic ſequitur.*

GLORIA POSTHUMA

E VARIIS CORPORIS TRANSLATIONIBUS.

§ 1. Inter plures translationes celeberrima eſt Altivillarenſis in Gallia; rei geſtæ annus, ac ſcriptor.

Poſt corporis depoſitionem Romæ

PRima corporis depoſitio, & S. Helenæ *ex hac mortali vita migrationi proxima, accidit Romæ, quo illud deportatum fuit juſſu Conſtantini, ſecundum ea, quæ ſupra § 11 ex Euſebio retuli. Si Nicephoro Calliſto credimus, idem corpus biennio poſt inde Conſtantinopolim translatum eſt: nam Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 8 cap. 31 hæc memorat:* Extra urbem Romanam ſepulta, in templo rotundo porphyretica urna depoſita, atque biennio poſt una cum urna Conſtantinopolim deportata eſt, prima ipſa in imperialia monumenta ædis ſanctorum Apoſtolorum illata, lætiſque poſthac atque etiam nocturnis memoriis, ut par erat, eſt celebrata. *Si inquam, Nicephoro Calliſto credimus; nam translatio iſta non exiguis obnoxia eſt difficultatibus, prout planum fiet ex ſequentibus. Alii ante illum litteris prodidere, illam in dicta eccleſia ſepultam fuiſſe: nam Theophanes in Chronographia pag. 21 ita memorat*: Sepulta eſt Conſtantinopoli in æde ſanctorum

EX VARIIS DOCUMENTIS.

ctorum Apoſtolorum, quam filius ejus Conſtantinus, ut imperatores Chriſtiani ibi poſt obitum humarentur, eooſtruxerat. *Cedrenus autem in Hiſtoriarum compendio pag. 295 hæc ſcribit:* Sancta atque beata Helena ad Dominum commigravit .. ac prima omnium eſt in templo Apoſtolorum ſepolta. *Cangius lib. 4 Conſtantinopolis Chriſtianæ pag. 109 e codice Ms. Originum Conſtantinopolitanarum, inter imperatores qui in Heroës, uti ibi vocantur, tumulo mandati ſunt, refert,* S. Helenæ *ac S. Conſtantini corpora in eodem tumulo depoſita eſſe. Poſſet huic translationi ſuffragari error Socratis, de quo dixi § 11 num. 103, & ipſe error inde excuſari, ſi modo ſatis de eadem conſtaret.*

2 *Cangius Conſtantinopolis Chriſtianæ lib. 4 pag.* 147 Chronicum Ms. Andreæ Danduli an. MCCXII *allegat, in quo notentur iſta:* Octavo Dueis anno S. Helenæ de Venetiis Aicardus Regularis canonicus de Conſtantinopoli corpus ex monaſterio, ſuo nomini dicato, ſubtiliter abſtulit; quod Venetias translatum in ſuo recondidit B monaſterio. *Addit Petrus de Natalibus lib. 7 cap. 73 monaſterium, ad quod dicitur translatum Sanctæ corpus, nomine ejus faiſſe appellatum. Sic enim apud eum lego:* In temporis, .proceſſu de ipſa urbe regia a Venetis translatum eſſe fertur Venetias ipſum corpus; & ſepultum jacet in monaſterio ſuo nomini ædificato. *Quod autem Veneti credant, ſe corpus illud aſſervare; illudque ibidem in veneratione eſſe, cruo o Baronio ad annum 849 in fine, ubi ſic habet:* Veneti .. illud ab Oriente delatum, poſſidere ſe gloriantur, quod & digno cultu proſequuntur. *Sed præterquam quod pro translatione corporis ad urbem Conſtantinopolitanam non ſciam antiquiorem auctorem nominari, quam Theophanem, Euſebius etiam magnam præbet anſam credendi, Conſtantinum non condidiſſe mauſoleum, in quo fuerit depoſitus, & ubi ante illum ſepulta, ut vidimus, fertur* S. Helena, *niſi ſub extrema tempora vitæ.*

3 *Andiatur itaque Euſebius Vitæ Conſtantini lib. 4 cap. 60 pag. 556:* Sed & aliud quidpiam in mente habens, ædem illam conſtruxit; quod ioitio quidem obſcurum, tandem vero omnibus ſub finem innotuit. Quippe huoe ſibi locum poſt mortem deſignaverat, ineredibili fidei alacritate C proſpicieos, ut corpus ſuum communem eum Apoſtolis appellationem poſt obitum ſortiretur: quo ſcilicet precationum, quæ in honorem Apoſtolorum *ibi* celebrandæ erant, etiam mortuus particeps fieret. Cum igitur duodecim illic capſas .. erexiſſet, ſuam ipſius aream in medio conſtituit .. His ille diu ſagaci mente antea diſpoſitis, ædem Apoſtolis conſecravit .. & in hujuſmodi operibus perſtantem uſque ad exitum vitæ, Deus .. opportune tandem eum ad meliorem ſortem transferre dignatus eſt. *Non itaque apparet ſatis ad veram accedere, quod optimus imperator jaſſerit corpus ſuæ matris transferri in illud ſepulcrum, vel duobus poſt ejus mortem annis, utpote anno circiter 330 aut 331, quando nimirum eccleſia Apoſtolorum necdum erat forſaſſe inchoata (Vide quæ dixi ſuperius § 11) vel etiam poſtea. Enimvero altum ſilet de iſta re Euſebius loco non citato. Quod ſi Conſtantinus id non fecerit; quis alius poſt eum imperator id fecit? Feciſſe id certe altum ex ejus deceſſoribus, hactenus ſaltem non vidi probatum. Cangius Conſtantinopolis Chriſtianæ lib. 4 pag. 108 controverſiam hanc obiter tangit; nihil autem decidit.*

4 *Ad occidentales quod ſpectat; certum eſt neutiquam eis omnibus perſuaſum fuiſſe, quod* D S. Helenæ *corpus Conſtantinopoli exſtiterit ſecuſo 1x; ſicut perſpicuum fit e celeberrima ejuſdem translatione in Galliam ad abbatiam Altivillarenſem (vulgo Hautvillers) Ordinis S. Benedicti, ad Matronam fluvium, quarto milliari ab urbe Remenſi (quæ eſt metropolis Campaniæ in Gallia) ſitam, prout videre licet apud Mabillonium Actorum Benedictinorum ſeculo 2 pag. 831. De iſtius cœnobii fundatione & abbatibus tractatur apud Sammarthanos tomo 4 Galliæ Chriſtianæ a pag. 32. Locum laudat Almannus, ejuſdem nſcetæ, in hiſtoria miraculorum, quæ refert acciditſe, quando* S. Helenæ *corpus Roma ad illud monaſterium fuit translatum, cujus rei hiſtoriam pluribus ex ipſo poſtea daturi ſumus. Quam vero nomen inſigne translatio Altivillarenſis obtinuerit, conficitur e ſacris Faſtis, in quibus eadem annuntiatur.*

5 *Etenim in noſtro tomo 11 Februarii inter Prætermiſſos ad diem VIII ejuſdem menſis pag. 152 jam pridem monuimus,* S. Helenæ auguſtæ tranſlationem in Adonis appendice, vulgato *ſub nomine* Bedæ Martyrologio, aliiſque nonnullis con- E ſignatam hoc die, uti & VII Februarii. *Molanus in additionibus ad Uſuardum a ſe editum ſic eam die iſto VII memorat:* Eodem die, S. Helenæ corporis adventus ad Altovillare monaſterium, quæ matet Conſtantioi imperatoris exiſtens *&c. Sauſſayus in ſuo Martyrologio Gallicano hanc tranſlationem die VII Februarii refert his verbis:* In territorio Remenſi, monaſterio Altovillari, ſuſceptio corporis S. Helenæ auguſtæ *&c. quo etiam die Remis fignat translationem illam e Molani additionibus Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt. Bollandus autem noſter inter ea, quæ de ſæpe dicta translatione notata reliquit manu propria,* Solet, *inquit,* in eccleſia Mechlinienſi, Antverpienſi, & aliis (ut ex veteribus earum Breviariis colligo) hæc de ea recitari colleda: " Deus, qui in- „ ter cetera potentiæ tuæ miracula etiam ſe- „ xum fragilem virtuto rectæ intentionis cor- „ roboras; præſta, quæſumus, ut exemplo S. „ Helenæ, Chriſtianiſſimæ reginæ, cujus ſtu- „ dio deſideratum Regis noſtri lignum dete- „ gere dignatus es, ea, quæ Chriſti ſunt, ju- „ giter indagare atqoe conſequi, to faveute, „ mereamur. Per &c .„ .. *Apud nos item ad diem* F XXII *Maii tomo v ejuſdem menſis pag. 127 invenies in Prætermiſſis Sanctæ elevationem Romæ, & translationem in Gallias, de qua hic agimus, indicari a martyrologis ibidem citatis,* & ritu Dupliei coli Craeoviæ in Polonia. *Juvat nunc inquirere, quando translatio iſta acciderit.*

6 *Apud Sigebertum in Chronico ad annum 849* [illegible] *de illa ſic ſcribitur:* Sancta Helena imperatrix a ſuo filio Conſtantino magno .. Romæ in eccleſia SS. Marcellini & Petri martyrum, in mauſoleo purpureo ſepulta, ad Franciam a Thaoiſo monacho transfertur, & in diœceſi Remenſi magna Franeorum veneratione exeoliturr, *Sigebertum ſequitur Baronius, quem in fine iſtius anni citat, addens,* de ejus corpore inter Latinos & Græcos antiquam eſſe eontroverſiam, ubi ſepultum fuerit; *de qua re conſuli poteſt noſter Commentarius prævius ſupra § 11. In Chronico item Turonenſi, quod extat apud Edmundum Martene in Veterum ſcriptorum ampliſſima collectione tom. 5 col. 966 translatio iſta nunciatur anno Lotharii nono, qui anno 840 poſt obitum patris ſui Ludovici auguſti cœpit in Francia regnare*

Celebritas eſt translatio

ſertur Sancta Conſtantinopolim, & in de Venetias

translata; ſed hæc non ſatis probantur.

ad monaſterium Altivillarenſe prope Remos

A *guere. Verum huic temporis rationi repugnat Almannus, ſcriptor ſynchronus, dum in uno e noſtris apographis, quæ cum ipſius nomine aſſervamus, in narratione translationis Altivillarenſis, proxime hic a nobis excudenda, ſic narrat:* Evoluto igitur plurimo tempore.. uſque ad annum Dominicæ Incarnationis DCCCXL *&c. Et inferius:* Ex edicto & conſenſu totius Remenſis eccleſiæ, & tunc-domini nomine Parduli auctoritate, qui fuit poſtea Lauduneuſis epiſcopus (Nam ſine benedictione epiſcopali Remenſis civitas tunc temporis erat) nec non ex conſenſu prædictæ congregationis mittuntur ad urbem Romam de eodem Altivillari monaſterio, quod jam pollebat reliquiis pretioſi corporis, duo fratres, & monaſtica religione probati, & ſacerdotali munere conſpicui, & tertius tantum monachus, ut in ore duorum vel trium teſtium ſtaret etiam hoc verbum *&c. Vacabat itaque ſedes archiepiſcopalis Remenſis, ubi res illa accidit, atque adeo non accidit anno Chriſti* 849.

ita accidit

B 7 *Parachroniſmum hunc jam pridem notavit ac reprobavit Marlotus tomo* 1 *Metropolis Remenſis lib.* 3 *cap.* 25 *ita ſcribens ad annum* 848: Sacrariſſimis Helenæ magni Conſtantini martis Altumvillara cœnobium eo tempore contigit ditari pignoribus, quo Remis Hincmarus præſtantiſſimum Francorum Apoſtolo parabat Mauſoleum. Sigebertus ſcribis ea in Gallias advecta anno DCCCXLIX. At auctor ſynchronus, qui translationis faciem Hincmari juſſu poſteritati conſignavit, refert id factum archiepiſcopali ſede vacante; probetas vero reliquias aquæ judicio (ut Frodoardus loquitur) Hincmero ad præſulatum aſſumpto: quo fit, ut in hunc locum totius rei narrationem conſulto remiſerim. *Bollandus paullo ante allegatus ita rem probat, ac pluribus deducit:* At non eo anno (*videlicet* 849) facta hæc translatio; ſed DCCXL.. vel DCCCXLI. Nam qui DCCCXL Romam verſus profectus eſt Theotgiſus, attulit eas ad Altumvillare reliquias, cum vacaret ſedes Remenſis.

loquitur

8 Atqui anno DCCCXXXV in concilio apud Theodonis villam damnatus ejectus Ebbo, poſt Ludovici Pii mortem, quæ accidit anno DCCCXL, XX Junii, ad Lotharium ejus filium venit, qui ſedem ei mox reſtituit edicto daro in Ingilenheim,

C ſubſcriptoque e viginti epiſcopis XXIV Julii eodem anno DCCCXL; tenuitque eam Ebbo anno fere integro; donec eudiens Carolum Calvum antea a Lothario fratre pulſum, reſumptis viribus in Belgicam adventare, hecum ad Lotharium fugit, anno ſcilicet DCCCXLI. Sicque auriſtite deſtituta eſt eccleſia Remenſis; donec anno DCCCXLV electus eſt Hincmarus monachus S. Dionyſii, qui obiit anno DCCCLXXXII. Hinc patet, anno DCCCXLIX non potuiſſe Remos epiſcopo carere. Deinde Pardulus, qui, cum facta eſt translatio, adhuc erat vicedominus Remenſis, anno DCCCXLVIII interfuit concilio apud Carifiacum jam Lauduenſis epiſcopus. *Hæc Bollandus in Ms. Adi tamen quæ jam pridem ab ipſo edita ſunt apud nos tomo* III *Februarii*, die XXIII, *pag.* 374, *ubi obſervat*, ſi vis Februarii allatæ ſunt cæleſtes illæ exuviæ Altivillare, uti in quamplurimis Martyrologiis ee veteſtis Kalendariis annotatum; perſpicuum eſſe, non niſi anno DCCCXLII, id contingere potuiſſe; cum alioqui menſe Februario anni DCCCXLI non careret Remenſis eccleſia paſtore. *De Almanno, qui hiſteriam translationis conſcripſit, nonnulla etiam obſervare placet, præter ea, quæ de ipſo habentur in noſtro Commentario prævio* § 54.

9 *Trithemius lib.* 2 *De viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti cap.* 50 *ita Almannum laudat:* Almannus monachus Altivillarenſis, in Scripturis ſanctis admodum eruditus, & in ſecularibus doctrinis ſufficienter inſtructus, ingenio clarus & compius eloquio, rhetor & poeta inſignis: ſcripſit.. Vitam S. Helenæ reginæ lib. 1.. Claruit anno Domini DCCCXC. *De Almanni factis & ſcriptis agit Mabillonius tomo* 3 *Annalium Ordinis S. Benedicti ad annum* 868 *num.* 89; *in cujus tomi appendice pag.* 677 *epitaphium ejus profert. De eodem etiam videri poteſt laudatus Mabillonius Veterum analectorum tomo* 2 *pag.* 95; *ubi ex Necrologio Altivillarenſi, ad diem* XXII *Julii, quo die obitus ejus ibi dicitur conſignari, iſta de ipſo ſcribuntur:* Commemoratio domni Almanni, noſtræ congregationis monachi, qui Franciam ſuo tempore a Normannis devaſtatam, exemplo Hieremiæ quadruplici planxit alphabeto. Scripſit etiam Vitas ſanctorum Nivardi archiepiſcopi Remenſis, Siudolfi presbyteri ſolitarii, beatæ Helenæ imperatricis, ejuſdemque corporis ab urbe Roma ad monaſterium Altivillerenſe translationem, & alia opera. *Hiſtoria vero hujus translationis notatur in noſtro apographo eſſe accepta* ex Ms. S. Benigni Divion., & Vallis Lucentis. *Titulus hic eidem prænotatur:* Qualiter corpus ſanctæ Helenæ allatum ſit ad patriam Galliæ. *Eadem hiſtoria in Ms. noſtro S. Martini, de quo meminimus ſupra in Commentario prævio* § 14 *in fine, habetur etiam cap.* 22; *& cum hoc exemplar, quod typis committimus; a nobis collatum eſt. Indico obiter, monaſterium* S. Benigni divionenſis *eſſe Ordinis S. Benedicti*; Vallis *autem* Lucentis (*vulgo* Vau-Luiſant, *in diœceſi Senonenſi Galliæ*) *Ciſtercienſis. De primo conſuli poſſunt Annales Benedictini a Mabillonio editi; de altero autem Jongelinus in Notitia abbatiarum ijſius Ordinis lib.* 1, *pag.* 43.

EX VARIIS DOCUMENTIS, *ejusdem ſcriptor.*

E

F

§ II.

Hiſtoriæ Translationis ad cœnobium Altivillarenſe,

Auctore Almanno ejuſdem cœnobii monacho,

e Mſs. cœnobii S. Benigni Divionenſis, & Vallis Lucentis, cum apographo Trevirenſi S. Martini collata.

EVoluto igitur plurimo tempore e die mortis ſuæ, quæ accidit inter vicennalia & trieennalia Auguſti filii ſui, uſque ad annum Dominicæ Incarnationis octingenteſimum quadrageſimum; cum juxta bonum placitum divinæ diſpoſitionis, placuiſſet Domino Deo, de reliquiis tam prerioſi corporis, nobilitare, inſignire, & exaltare partes Belgicæ ſecundæ, illius ſcilicet corporis, quæ fuerat nata in partibus primæ: accidit, ut inſpiratione divina, quidam ſacerdos Remenſis parochiæ, nomine Theogiſus *, eauſa ſuæ ſalutis ſuum feſtinaret Domini reddere vorum, Romam eundi, viſere limina Apoſtolorum, ob remedium animæ, & incolumitatem corporis ſui: taliqne* inſtinctu cum cælitus fuiſſes accenſus, eo

Theogiſus Romam profectus

* *al.* Theutgiſus

* *al.* talique

EX VARIIS DOCUMENTIS,

usque fuit animatus, ut lustrans Apostolorum limina, etiam sanctæ Helenæ sibi quæreret suffragia. Et licet prius per quinquennium continuum tantæ debilitatis laboraverit morbo, ut de vita desperaret, nedum Romam eundi ullam spem habere potuisset, arrepto tamen itinere, cœpit de sanitate pristina recuperare,

corpus S. Helenæ clam aufert,

21 Ivit igitur, tandemque pro voto suo pervenit ad Urbem meritis sanctæ Helenæ fidens, & nitens ingentibus votis, atque inter cæteras Sanctorum basilicas multa circumspectione cœpit sollicitus perlustrans indagare gratia orationis, & (ut erat) omnimodo ecclesiam, in qua sanctæ Helenæ (erat) permaneas sepulchrum, corpus * ipsius erat tunc regia dignitate sepultum, si forte aditum inveniret, quo desiderium suum posset adimplere. Ergo agens se in hunc modum secreta cordis nemini pandens, sed Deo soli pro efficaciæ munere committens, secundum placitum bonitatis ejus, concedente divina clementia opportunitatem invenit, & velut cum Syrophœnissa fortum fidele peregit. Neque in hoc longa extitit temporis difficultas. Siquidem vespertino tempore ingressus orationis gratia, tribuit ei Deus egregiæ dona rapinæ. Sicque per secreta noctis silentia festinavit remeare ad sunm diversorium.

** f. corpusque.*

B

& defert in Galliam comitantibus signis,

22 Mane autem facto, aggressus est iter redeundi ad propria. Ut vero pralixitas itineris dedit spem securitatis, quanta valuit reverentia sanctarum reliquiarum thecam levavit, & populi debitam adeptus frequentiam, sanctæ Helenæ notum patefecit adventum, ipsa manifestante debitam magnificentiam operibus virtutum, quas per illius merita operabatur Dominus ad laudem & gloriam nominis sui. Nec mirum, sanctam Helenam claruisse virturibus almis, jam regnantem cum Christo in cælis; cui datum est per sanctæ crucis inventionem, de diabolo triumphare cum adhuc viveret in terris. Ergo jure comitabantur signa & virtutes illud iter per merita beatæ Helenæ, factæ ad laudem, & gloriam Domini Dei nostri. Verum ut pervenit ad dispositus nostræ patriæ fines, utilitas dubietatis innascitur pectoribus plurimorum, quomodo posset fieri in semina tantæ sanctitatis in Deo, ut etiam lignum sanctæ crucis meruerit invenire; & tam magnæ altitudinis & nobilitatis in sæculo, adeo ut fieret mater imperii, & domina orbis, tam exigui presbyteri manibus tractaretur.

C

Dum vero dubitarentur, an illud corpus esset S. Helenæ;

23 Ergo in hunc modum dubitantibus multis præ magnitudine rei, & dicentibus, non posse fieri, ut, quæ extiterat filia Ecclesiæ, conversione & fide, soror autem devotione & conversatione, mater vero propter inventionem sanctæ crucis, & hoc secundum Deum, a quo consecuta est regnum æternum; cæterum secundum dignitatem & honestatem præsentis vitæ, mater imperii & domina totius orbis; tam modici sacerdotis manibus posset aliquo modo contingi, & ad nostram patriam deferri. Ergo in hujusmodi dubitationis, altercationisque conflictu persistentibus multis, causa multæ necessitatis, ne populus hujus erroris nævo deluderetur, fit conventus Remensis ecclesiæ, revolvuntur historiæ, profertur in medium mappa Romanæ urbis, scisitantur ad invicem, interrogant, quærunt, consulunt, & veritatis auxilio perducuntur ad certitudinem omnimodam, reversam eam fuisse Romam ad filium, & sic obiisse, ibidemque in loco notissimo habuisse nobilissimum sepulchrum.

24 Et quoniam mirabili suorum meritorum virtute, qua rexerat se ferentes * per tenebrosa pericula mortis, * (&) cum haberent utrimque paratum exitium, si deviarent paululum, jam erat deportata a Villa Falesia ad cœnobium Altumvillare dictum; nascebatur inde facilis invidentia, quod debebatur tantum pignus potius urbi excellentissimæ, quam monasterin, ut dicebant, parvulo. Ea de causa grassabatur infidelis contentio. Sed monachi Altovillarenses, freti pietate, Deum timentes, & veritati per omnia adhærentes, tam pro conflictu totius Ecclesiæ, quam pro adipiscenda rei veritate, confugerunt ad Dominum, qui eos dignatus est tanto suffragio honorare; & consensu religioso decreverunt fieri, & exegerunt a seipsis jejunium, letanias sibimet indixerunt, & Missas pro hoc ipso multa devotione Domino celebraverunt. Atqua jejunio peracto quæritur judiciali examinatinne veritas hujus rei; & per gratiam Dei panditur veritas, & nmnisariam roborata triumphat veritas, atque a manifesta veritate destruitur omnis invidens, pariterque inficiens falsitas.

D

ac quo esset pignus illud forsan deferendum orta esset contentio,

** al. consequentes*

** al. nocte*

E

Duo Altovillarenses fervente, ad tantum cœnobium delatum est.

25 Nam Dens omnipotens, qui beato Nivardo contulit gratiæ suæ dono, ut prædictum monasterium angelica revelatione & manifestatione construeret, in quo juste & pie viventes in monastica religione viri probati expectarent beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi; contulit etiam ipsius monasterii fratribus incrementa salutis, dirigens illis venerabile pignus beatæ Helenæ, & defendens illos super hac re ab omni livida falsitate. Gaudeant igitur in Domino fratres prædicti monasterii, etiam pro tanto beneficio; serviantque illi in justitia & sanctitate, quoniam per multa charismatum dona dignatur Dominus se manifestare illis fore propitium in æternum, si contenderint illi placere exhibitione bonorum operum. Sed ad proposita redeamus.

Mittuntur Romam, qui veritatem corporis inquirant. Redeuntes vero rem confirmant,

26 Verum no præfata examinatio minor esset, quam sufficere posset ad certitudinem totius populi, ex edicto & consensu totius Remensis ecclesiæ, & vice-domini, nomine Parduli, auctoritate, qui fuit postea Laudunensis episcopus, (Nam sine benedictione episcopali Remensis civitas tunc temporis erat) necnon ex consensu prædictæ congregationis, mittuntur ad urbem Romam de eodem Altovillari monasterio (quod jam pollebat reliquiis pretiosi corporis) duo fratres, & monastica religione probati, & sacerdotali munere conspicui, & tertius tantum monachus, ut in ore duorum vel trium testium staret etiam hoc verbum; qui hæc omnia, in quibus dubitatio fuerat de beata Helena, tum secreto tum diligenter inquirerent, & sibi quantocyus renuntiarent. Post non multos igitur dies prædicti fratres redeuntes ab Urbe, non solum veritatis indaginem, sed etiam geminatum gaudium retulerunt. Attulerunt etenim sacrum corpus beati Polycarpi presbyteri, qui in collegio beati Sebastiani, prædicatione, baptismate, & exemplo multis fuit ducatus ad fidem rectam, ac per hoc pariter ad vitam æternam. Itaque attulerunt illud eum reliquiis præfati beatissimi Sebastiani martyris, & Sancti Urbani, atque Quirini, qui interque Papa glorioſus existens, martyrii palma mereari sunt gloriam sempiternam.

F

& Sanctum corpus apud Altovillare transfert depositum manet.

27 Sic Deo omnipotenti placuit misericorditer visitare, insignire, & exaltare Altumvillare monasterium, quod ipse quondam angelica (ni dictum est) revelatione, & manifestatinne, quam vidit venerabilis abbas Berchurius, postea pretiosus

A tioſus martyr Domino effectus, a ſancto Nivardo conſtructum, voluit depurare lucris animarum electorum ſuorum ad perennem gloriam, & viram æternam: ubi eſt a devotis fratribus eccleſia conſtructa in honore, & veneratione, atque nomine beatæ Mariæ ſemper virginis, & beati Joannis Baptiſtæ, & hoc (ab) antiquo, primoque loci ipſius fundamento; in qua eccleſia habet ſancta Helena pro loci poſſibilitate mauſoleum: ubi pie petentibus, bonaque fide, & devotione quærentibus dantur ſalutis auxilia, & præſtantur ſanitatis beneficia, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto pro nobis crucifixo: cui eſt enm Deo Patre & Spiritu ſancto paraeleto nmnis ſalos, hnnor, & virtus, nmnis gloria, poteſtas, & imperium; omne decus, claritas, & regnum; omnis gratiarum actio, laus & jubilatin, ſumma ſortitudo, ſublimitas, & benedictio per immortalia, æterna atque infinita ſecula ſeculorum. Amen.

Varie in relatam hiſtoriam notationes.

B 18 *Sequebatur hic, & in apographo S. Martini, mira piſcatio; ſed eam dabimus poſtea ex alio Mſ., quando agemus de gloria Sanctæ poſthuma ex miraculis; ubi referemus multas res mirabiles, quæ acciderunt in itinere ſuperius obiter narrato, ſed in alio iſto Mſ. egregio nobilitate favoribus & ſignis cæleſtibus, uti planum ibi fiet. Interim in non allata narratione occurrunt quædam, quibus proderunt ſequentes obſervationes. Primo de patria* S. Helenæ, *annoque ac loco mortis conſule ſuperius noſtrum Commentarium. Secundo; de* Theogiſo *ſeu* Tetgiſn *animadverte iſta:* Hnnc, *inquit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſeculo 4 parte 2 pag. 254 num. 4,* monachum Altivillarenſem fuiſſe, rradit Notcherus abbas, *poſtea a nobis memorandus pluribus. Tertio, in* Syrophœniſſa *alluſerit auctor ad illud Marci capite 7, a ℣. 24, ubi hæc de Chriſto Domino ac muliere illa narrantur:* Et inde ſurgens, abiit in fines Tyri & Sidonis. Et ingreſſus domum, neminem voluit ſcire, & non potuit latere. Mulier enim ſtatim ur audivit de eo, cujus filia habebat ſpiritum immundnm, intravit, & procidit ad pedea ejus. Erat enim mulier gentilis, Syrnphœniſſa genere. Et rogabat eum, ur dæmonium ejiceret de filia ejus. Qui dixit illi: Sine prius ſaturari filios:

C non eſt enim bonornm ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa reſpondit, & dixit illi: Utique Dnmine, nam & catelli comedunt ſub menſa de micis pnerorum. Et air illi: Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmoninm a filia tua *&c. Quarto*, S. Nivardus *occurrit apud Flodoardum in Hiſtoria Remenſis eccleſiæ lib. 3 cap. 7, ac apud Mabillonium modo laudatum ſeculo 2 pag. 832, 835 & 839. Quinto*, S. Polycarpnm *presbyterum dedimus die* XXIII *Februarii tomo* III *ejuſdem menſis a pag. 369; ubi de tranſlatione corporis ejus ad monaſterium Altivillarenſe tractatur pag. 374, quæ forte ex ibidem dictis acciderit* XXIV *Februarii anno 843 vel prius. Sexto, de* S. Sebaſtiani *reliquiis, Surſionem, priuſquam hæc ſcripſerit Almannus, allatis, vide diem* XX *Januarii noſtri tomo* II *pag. 261, nec non pag. 278 & ſequentibus. Septimo, colitur* S. Urbanus PP. *die* XXV *Maii, quo inſpici poſſunt ea, quæ de variis ſynonymis reliquiis tunc dicta ſunt tomo* VI *iſtius menſis a pag. 9; nec non tomo* II *Auguſti, die* XI, *pag. 615. Sexto,* Quirinus *Romanos inter Pontifices nullus mihi occurrit. Signatur autem Martyr ſynonymus Romæ die* XXV *Martii, ſicut tomo* III *iſtius menſis a Auguſti Tomus III.*

pag. 543 datur videre. Octavo, apud Flodoardum lib. 2 cap. 8 non lego dictos Sanctos translatos ad cœnobium Altivillarenſe, ſed corpus beati Polycarpi presbyteri, collegæ S. Sebaſtiani. *Nono*, S. Betcharius abbas & martyr *habetur in Martyrologio Romano ad diem* XVI *Octobris; Mabillonius autem in Actis citatis pag. 833 Vitam ejus vulgavit. Decimo, de eo, quod num.* 13 *Almannus de Sancta præmiſerat*, reverſam eam fuiſſe Romam ad filium, & ſic nbiſſe, *conſule Commentarium noſtrum prævium § 15, ubi num.* 106 *de hac re dictum eſt.*

EX VARIIS DOCUMENTIS.

§ III.

Acta ſeculo IX & XI io confirmationem corporis, apud Altivillarenſes; apertio capſæ ſeculo XII; inſpectio ejuſdem corporis & translatio in aream aliam ſeculo XV; aperta iterum hierotheca ſeculo XVII; corporis partes; capſa; ſacellum &c.

E

Veritas corporis S. Helenæ

POſtquam *ſacer hic tanti nominis theſaurus in cœnobium Altivillarenſe fuit invectus, per omnem longe lateque provinciam Remenſem hujus rei fama percrebuit. Sed* qnibnſdam dubitaotibus, *prout teſtatur Flodoardus antea allegatus*, an ipſa ſoret Helena Conſtantini Auguſti genitrix, vitaliſque ligni repertrix; id probabili Chriſtus aſſeverare dignatus eſt aquæ judicin, triduano ſupplicatus jejunio. *Rem diſertius exprimit Notcherus abbas in ecgrapho noſtro, cui prænotatur hic titulus:* De translatione S. Helenæ imperatricis Noeherus abbas Altivillarenſium univerſis Chriſti fidelibus. *Ex iſto igitur ecgrapho nonnulla delibo:* Dignum duximus, ea, quæ pro meritis ſanctæ Helenæ, matris Conſtantini imperatnris, in loco noſtro divinitus fiunt, conſcribere, & Deus mihi teſtis eſt, quod nihil aliud qnam veritatem, quam ocnlis noſtris vidimus, dicemus. Poſtquam Deus enrpore ſanctæ Helenæ Altivil-

F larenſem illuſtravit eccleſiam, ſumma eam gloria veſtivit. Ut eoim clareſceeret, corpus ipſius Reginæ ibi haberi, de tranſmarinis & finitimis regionibus plurimi ſanitatem reeuperaverunt per S. Helenæ meritum, a quacumque detinebantur infirmitate. Carolus tertins *rex cum famam audiſſet, quod in Altovillari ſancta Helena deportata jaceret, nullo modo credere volebat.* *Calvus

ao Unde Hinemarum convocans Remenſem archiepiſcopum cum multis abbatibus, in ipſo mooaſterio volnit judicium publicum fieri, urum hoc eſſet, nec ne. Qui judicaverunt non aliter eſſe eredendum, niſi monachus idem, qui eam ad nos tranſportavit, ad veritatis teſtimoninm in calidam aquam toto corpore nudatus intraret. Quod & fecit; & Deus inter ſervidas aqnas in oculis omnium qui aderant, illæſum cooſervavit. Hoc viſo teſtimonio fides regis & principum ad credulitatem invaluit, ipſumque locum deinceps maxima devotione percoluit; & omnis poſteritas ejus dignam veneratiooem ipſi attribuit. *Adde ex Flodoardo, miſſos Romam* etiam, *ut dixi paullo ante num. 16 ex Almanno*, tres fratres ex eodem monaſterio ad indagandam translationis hujus beatæ reginæ cer- *variis argumentis*

EX VARIIS DOCUMENTIS.

titudinem, qui tedeuntes & veritatis bujus indaginem, & geminatum gaudium, corpus videlicet beati Polycarpi presbyteri, collegæ S. Sebastiani, huic attulere cœnobio.

compilabat

21 *Sed redeamus ad Notcherum*. Procedente tempore, *inquit Mabillonius in Actis Ordinis sui Sanctorum ſeculo* IV *parte* 2 *pag.* 154, *ubi tractat de S.* Helenæ *translatione*, id est sub finem seculi XI, eum Notcherus abbas eamdem circa S. Helenæ teginæ veritatem reliquiarum dubitationem recrudescere animadverteret, rem judicio archiepiscopi Remensis ejusque suffraganeorum definiendam procuravit. Totius rei gestæ seriem idem Notcherus singulari libello in capitula novemdecim distincto complexus est; ex quo ea, quæ ad historiam potiora videntur, deflorare juvat, prout in Ms. codice Altivillarensi habentur. Exordium duco ab ejusdem libelli capite quarto, in quo hæc totidem verbis leguntur, *quæ mox inde incipit narrare. Eorum apographum etiam in manibus meis versatur, a Domno Ruperto Reginaldo, monasterii Altivillarensis asceta, postea plurimi laudande, transcriptum, hoc titulo*: Incipit epistola Notcheri abbatis super translationem sanctissimæ imperatricis Helenæ, quæ facta est V Kalend. Novembris anno Dominicæ Incarnationis M nonagesimo (quinto.) *Sequitur deinde rei gestæ narratio, quam nos dabimus, inchoando etiam a capitulo quarto apographi nostri; sed una cum variis miraculis, quæ in eodem referuntur apographo, & a Mabillonio amissa sunt; antea tamen narrabatur, quænam seculis subsequentibus circa sacrum corporis S.* Helenæ *depositum accidisse memorantur.*

Capsam aperuisse Hugo & Rodefridus abbates Altivillarenſes; ille anno 1120. *hic ann.* 1135.

22 *Ad seculum itaque duodecimum spectant ista, quæ exstant apud Sammarthanos tomo* 4 *Galliæ Christianæ pag.* 35 *in Hugone abbate Altivillarensi*: Hugo obtinuit a Pontifice Paschali litteras protectionis pro abbatia anno MCII. Capsam quoque D. Helenæ ornamentis decoratam aperuit, & ad rei memoriam pergameno inscribi voluit adstantium nomina, videlicet Hugonis abbatis, Valterii Prioris, Limari, Rosfridi, Richardi, Heriberti, & Everardi, anno MCXX, regnante Ludovico filio Philippi. *D. Rupertus Reginaldus in notitiis Mss. hic missis dicit*, in eam capsam, aperiri jussam, sehedulam suo & C quadraginta trium monachorum adstantium nomine signatam immisisse. *Litteras Paschalis, quas memoravimus, Papæ II ante me habeo; sed quia hæc propria non pertinent, illas non produco. Pergamus igitur ad seculum decimum tertium. Idem D. Rupertus Reginaldus in notitiis Mss. hæc notata reliquit*: Anno etiam MCCXXXV Rodefridus, qui & Radulphus dicebatur, hujus loci abbas, in capsam sehedulam immisit hæc ferentem: „ „Ego Rodefridus clementiam deprecor, o glo„riosa imperatrix Helena, ut in die magni judi„cii mihi misero subvenias „. *Additur apud Sammarthanos citatos de isto abbate Altivillarensi*: Cooperenlum capsæ Helenæ fabricandum curavit. *Nunc dicamus de seculo* XV.

corpus in aliam capsam transferunt ab archiep. Remensi anno 1410,

23 *Sammarthani rem hanc obiter perstringunt pag.* 36: Joannes I (*abbas Altivillarensis*) nominatur in Actis translationis S. Helenæ ex veteri capsa in novam argenteam, ab archiepiscopo Remensi Simone de Cramaudo, dudum patriarcha Alexandrino, præsente Vilelmo Filastri decano, VII Maii MCDX. *De isto archiepiscopo agitur apud laudatos Sammarthanos tomo* 1 *pag.* 563. *Quemadmodum vero res peracta fuerit, discimus ex instrumenti sequentis apographo, quod ex ipso authographo transcripsit atque huc misit* D *R. P. D. Rupertus Reginaldus cœnobita Altivillarensis, & a sacris reliquiis ejusdem monasterii; qui ob alia plura circa* S. Helenam *a se item exscripta ac communicata jam pridem, cum de eadem Sancta tum de Opere nostro egregie meritus est, ac laude dignus. Instrumentum vero prædictum ita sonat*: In nomine Domini. Amen. Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo, die VII mensis Maii, Indictione III, Pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini, domini Alexandri, divina providentia Papæ quinti, anno primo. Nos Simon de Cramando *, Lemo- * *al.* Cramaudo vicensis diœcesis, permissione divina archiepiscopus Remensis, & dudum patriarcha Alexandrinus, truncum corporis beatæ Helenæ teginæ, matris Constantini imperatoris, quæ crucem Domini invenit, dudum circa annum Domini octingentesimum quadragesimum quartum, de basilica beatorum Marcellini & Petri Roma ad diœcesim Remensem per Theugisum monachum translatum, prout ex litteris prædecessorum nostrorum, & antiquis historiis, aliisque documentis fidem accepimus, in ecclesia monasterii Altivillarensis di- E ctæ nostræ diœcesis de veteri theca in aliam novam argenteam, quam ad hoc Joannes, venerabilis abbas dicti monasterii paraverat, reverenter transtulimus,

Indulgentia 40 dier. ex concessa.

24 Pro cujus reverentia speciali, & spirituali Fidelium profectu, singulis, qui in festivitatibus inventionis & exaltationis sanctæ crucis, nec non dictæ sanctæ Helenæ in Augusto & Februario, dictam ecclesiam devote & in statu gratiæ visitaverint, quadraginta dies indulgentiæ singulis ipsarum festivitatum diebus contulimus, perpetuis temporibus duraturæ. Acta vero fuerunt hæc super altare majus ipsius monasterii anno, die, Indictione & Pontificatu prædictis, præsentibus ad hæc dicto abbate & Conventu dicti monasterii, atque venerabilibus viris Guillermo Filastri utriusque juris doctore decano, Pontio de Ulmonte & Simeone de Ulmonte *, canonicis nostræ Re- * *al.* Simone & Guillelmo de Vilemonte mensis ecclesiæ, faeræ Paginæ professoribus, Joanne Raimundi canonico Suessionensi officiali nostro, ac religioso viro Faleone de Roeria *licen- * *al.* Fulcone de Roya. tiatis * in Decretis priore de Argenteyo *, ... * *al.* Ilicenciato diœcesis & populi multitudine copiosa; qui nominati, inserius propriis manibus se subscripse- * *al.* Petro d'Arsenrolel. runt una cum nostro notario insta scripto. Simon F archiepiscopus Remensis manu propria. G. Filastri decanus. Pontius de Ulmonte. Simon de Ulmonte. Fulco de Roeria. Joannes Raimundi Officialis: & infra, Est a me Joanne Burgentino licentiato, ex auctoritate Apostolica notario publico, dictique domini archiepiscopi secretario. *In fidem vero apographi apponuntur ista*: Esse juxta authographum testor ego notarius regius Johannes Husson verbo tenus.

Nonnulla in vetere instrumenti hujus exemplo desunt.

25 *Observa* 1°. *Alexandri PP. V annus primus cœpit a die* XXVI *Junii* 1409; *anno autem* 1410 *obiit is Bononiæ nocte inter diem* XI & XII *Maii*; *at licet videsse apud Antoniam Pagium in Breviario historico-chronologico-critico Pontificum Romanorum tomo* 4 *pag.* 359, & 362 *ac* 369. *Observa* 2°. Guillelmi Filastrii, *decani Remensis & Cardinalis, elogium contexit Marlotus tomo* 2 *Metropolis Remensis lib.* 4 *cap.* 29: *de quo etiam videsi potest in Vitis Pontificum Romanorum & Cardinalium apud Ciaconium tomo* 2 *col.* 807. *De dicta autem translatione scribit idem Marlotus loco citato cap.* 30; *e quo accepi diversam illam nominam effossionem, ad marginem*

A *ginem inſtrumenti tranſlationis ejuſdem a me appoſitam. Obſerva* 3°. Johannem Raymundi, majoris eccleſiæ præpoſitum, vicarium generalem *in ſpiritualibus & temporalibus conſtituit Reginaldus de Carneto III, archiepiſcopus Remenſis, ac deinde Cardinalis. Vide Marlotum allegatum cap.* 32.

Capſa Henrico IV dicata anno 1601, reliquiis ex ea decerptis pro eccleſia Aurelianenſi.

26 Anno MDCII ad inſtantiam Henrici IV, Galliarum regis, & precibus Cardinalis a Guiſia Remenſis archiepiſcopi, aperta eſt etiam capſa, & aliquæ exiguæ reliquiæ Aureliam mittendæ ad celeberrimum illud ſanctæ Crucis templum, quod ſuis ſumptibus prædictus rex Henricus magnifice reparari curabat. Aperta eſt autem capſa præſente Philippo du Bec, præfati archiepiſcopi ſecretario ad hoc ſpecialiter miſſo; qui poſtea fuit Namneteuſis epiſcopus, & poſtmodum obtinuit a Clemente VIII bullam tam pro Remenſi archiepiſcopatu, quam pro abbatia S. Remigii. Anno MCCLXXVIII, ut refert Symphorianus Guion, auctor modernus, in Hiſtoria Aurelianenſi, ex Altivillarenſi cœnobio excerptæ B. Helenæ reliquiæ Aureliam miſſæ ſunt; verum ad quorum petitionem neſcimus. Quæ reliquiæ cum aliis incendio
B perierunt, cum ab hæreticis deſtructum eſt templum, duce quodam impio, nomine de la Nane; qui etiam ipſa Altivillarenſe cœnobium incendit anno MDLXII: ſicque non eccleſia modo, verum bibliotheca cum DD. virorum lucubrationibus, & eccleſiæ ornamenta conſumpta ſunt: ſacris tamen lipſanis monachorum ſtudio Remos delatis ante incendium, contumeliæ nihil illatum eſt; *teſte D. Ruperto Reginaldo, cujus verba excitavi e notitiis ejus Mſs. In alia autem ipſius ſchedâ habetur Gallicum teſtimonium de capſa juſſu Cardinalis Guiſii, archiepiſcopi Remenſis, anno dicto* MDCII *aperta, ac reliquiis nonnullis ejuſdem Sanctæ Aureliam deferendis &c. In quo inſtrumento dicitur* aperta fuiſſe capſa coram Religioſis omnibus dicti loci *Altivillarenſis*, & magno populi numero. In cujus rei fidem dictus ſecretarius exaravit in charta membranea, quæ erat, quamquæ reliquit in capſa, nomina Religioſorum, qui tunc adeſſent, uti & ſuum, videlicet Joannis de Maupoix Prioris, Joannis Geoffroy, Joannis Moreaux, Thomæ Michelet, Ægidii Fournier, Henrici Bourgeois, Joannis le Large, Caroli Deu; MDCII per me ſecretarium
C Domini archiepiſcopi P. de Bec. *Franciſcus le Maire in Hiſtoria Aurelianenſi tomo* 2 *editionis ſecundæ pag.* 37, *inter reliquias eccleſiæ ſanctæ crucis memorat os colli* S. Helenæ *noſtræ ex Altivillari delatum.*

Corporis, ac hiſtoria ejus.

27 *Idem diligentiſſimus rerum Helenianarum apud Altivillarenſes collector, de Sanctæ corpore, capſa, ſacello ipſa ibidem ſubjungit:* B. Helenæ corpus integrum non eſt apud Altivillarenſe cœnobium: deſunt enim caput (*Vide de eo inferius* § 5 *num.* 42) brachia & pedes, quæ forſan Venetiis aſſervantur; (licet quidam aſſerant caput Trevireuſes poſſidere.) Crura inter corporis teneum recondita ſunt: corpus eſt incorruptum, utpote aloe & balſamo delibutum, & holoſerico obtectum velamine. Capſam olim fuiſſe argenteam, teſtantur aliqua manuſcripta: verum quo pacto perierit, & ad quem uſum converſum fuerit argentum, neſcitur. Fidem faciunt Mſs., combuſtum fuiſſe monaſterium cum eccleſia circa annum MCDL. Quocirca Nicolaum hujus nominis V Romanum Pontificem indulgentias conceſſiſſe his, qui ad eccleſiam & illius teſtaurationem manus adjutrices porrexerint. Legimus,

& anno MCDXCII in nocte Penteceſtes furto ablata fuiſſe aurea & argentea capſarum ornamenta (quo die per oppidum proceſſionaliter ſoleut circumferri) quibus circumquaque obveſtiebantur; inter quæ alia B. Helenæ capſæ decora, ſanctiſſimæ Virginis Mariæ argenteam imaginem pretio trecentorum aureorum. An ex tunc ea, quæ nunc eſt, fabricata fuerit, penitus ignoratur. EX VARIIS DOCUMENTIS.

nec non ſacelli natalitia, &c.

28 Ipſa, quæ nunc eſt, capſa longa eſt 5 pedes paulo amplius; alta ferme tres, tota cupreis laminis pulchre deauratis, effigiatis, & affabre exacte ſolido ſculptis. B. Helenæ geſta referentibus circumdata. Eminet ſuper altare majus, quo in tota regione pulchrius non viſitur: quatuor enim ſulcitur laſpideis columnis prægrandibus, totidemque marmoreis decoratur, variiſque ex Virdunenſi lapide imaginibus & aliis ornamentis. Eſt in ipſa eccleſia capella decenter ornata & perpulchra, B. Helenæ ſacra, quæ tota eſt peregrinorum devotione in qua viſuntur multæ ſubalariæ furculæ, quas membrorum impotes, ſuni B. Helenæ interceſſione effecti, in ſignum dimiſerunt. Viſuntur & vota, variæque tabellæ quotumdam miraculorum indices, inſuper & argenteæ lampas. Tabellas inter alias prægrandis E habetur una B. Helenæ, ante cujus pedes genuflexæ duæ viſuntur nobiles matronæ, ſcilicet domina Catharina Deltouffes, quondam viri nobilis Claudii de Baudiers, domini de Capella Moodone & villa in Tardinienſi &c. Maceriarum, Carolopolis & Regiteſtæ gubernatoris conjux; & Maria horum conjugum filia, poſtmodum baroni de Ternus matrimonio juncta: & infra tabellam una cum variis ſortibus, quas prædicta Maria evomuit, hi verſus leguntur: *quorum ego argumentum e Gallico idiomate ſic eodo Latine:* Dominabus hiſce præſtitiſti, O Sancta, beneficium immortale. Nam eas liberare non potuiſti ſine beneficio a maleficio. Hoc mortale, illud immortale eſt. MDCXIX. *Ne lectorem moretur vos* Regiteſte; *Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum* Reiteſte, *alt*, vulgo Reteſt primo, poſt Retel dictum, ad flumen Axonam in finibus Remorum &c. Quidam *vero* Regiteſte mendoſe appellitant. *Plura dabo inferius in Annotatis ad claſſem* 5 *Miraculorum lit.* a, *inter quæ miracula narrantur pluribus ves illæ, quæ ad dictas matronas nobiles ſpectant.* F

§ IV.

An Romana tranſlatio evertat poſſeſſionem Altivillarenſium, an item & quomodo competitores corporis inter ſe conciliari poſſint; ſtabilitur poſſeſſio Altivillarenſis.

Argumenta hujus §.

QUæ *ſuperius* § 5 *ac* 2 *Gloriæ poſthumæ præmiſi de corpore* S. Helenæ *Roma ad cœnobium Altivillarenſe advecto ærę videlicet vulgaris anno* 841 *vel proxime ſequente, non adeo ſunt perſpicua & certa, quin difficultatem patiantur ex eo, quod ſacra ejuſdem Sanctæ pignora Romæ etiamnum aſſervari anno* 1140, *fuerit creditum. Apud nos tomo* 1 *Maii pag.* XXVII *hæc jam prædem notata ſunt:* Corpus ejus (*S. Helenæ videlicet*) adhuc Romæ haberi creditur in cumba porphyretica ad Aram cæli: econtra Gallia ipſum habere prætendit in monaſterio Altovillarienſi.

EX VARIIS DOCUMENTIS.

Adde iſta e Mabillonio Itineris Italici pag. 135, *inter alia, quæ memorat de baſilica, quæ Acæœli vocatur:* Ad ſiniſtram altaris partem ſacellum & ara eum quatuor columnis, ſub qua corpus S. Helenæ in urna porphyretica jacere creditur; tametſi ad Altivillarenſe Campaniæ noſtræ monaſterium translatum fuiſſe quidam veteres Galli ſcriptores tradunt. *Aringhus Romæ ſubterraneæ lib.* 4 *cap.* 9. *num.* 16 *de dicta ad Altivillarenſes tranſlatione ſic ſtatuit:* Porro ejuſmodi recolenda translatio quoquo modo contigerit, non hanc quidem de ipſomet corpore, ſed de ſacris ejuſdem reliquiis, ut in more olim poſitum erat, ſubintelligeodam eſſe arbitramur. Nam ſub Innocentio PP. II veneranda ejuſdem S. Helenæ oſſa e via Lavicana in Urbem, ad eccleſiam S. Mariæ vulgo de Ara cæli nnocupatam, nbi hodie religioſe aſſervantur, translata fuiſſe; & illud item nobiliſſimum mauſoleum ſeu prophyreticam uruam, in qua ejuſdem corpus conditum fuerat,

B ad Lateranas ædes ab Anaſtaſio IV delatum, ut in eadem ſaeroſancta baſilica ad pereone Chriſtianæ religionia monimentum extaret, in ſupra receuſitis Actis, his plaoe verbis legitur:

30 "Sed eum temporibus Innocentii ſecundi „propter guerram *, ipſe loeus deſertus eſſet; „quidam fures, fracto operculo ipſius tumuli, „aurum & gemmas veſtimentorum B. Helenæ „abſtulerunt. Quod quidam Religioſi videntes „capnt & groſſiota oſſa iode levantes in Urbem „intulerunt: Manſoleum antem ipſum Anaſta„ſius IV in baſilicam Conſtantinianam intulit: „ubi poſtmodnm & ipſe ſepultus eſt. Tunc etiam „oſſa minima B. Helenæ inde educta ſunt, & „per plnrimas eccleſias diſtributa „. *His citatis, vem deinde ſuam ita confirmare conatur ibidem Aringhus:* Id ipſum a Joaooe Diaeono, qui ſub Alexandro PP. III flornit, in lib. Ms. cod. Later. de memorabilibus baſilicæ Lateranenſis rebus comprobatur; ubi altaria ejuſdem Lateranenſis baſilicæ deſcribens, hæc ait: "Siniſtro vero la„tere baſilicæ eſt altare S. Antonini martyris: „ubi juxta jacet Aoaſtaſius IV, qui fuit Sabioen„ſis epiſcopus, in mauſoleo porphyretico, præ„claro opere ſculpto, in quo olim jacuit Hele„na mater Conſtantini imperatotis: quod vide„lieet mauſoleum de eccleſia, quam idem im-

C „perator ad honorem ipſius matris extra urbem „ædificaverat, idem Papa deportarl fecerat „.

31 Ex quibus jure quidem merito erroris Nicephorus redarguitur, dum Helenæ corpus una cum ipſamet urna Conſtantinopolim translatum fuiſſe, perperam nulloque veritatis adminiculo fuſſultus aſſerit. Porro infigoe hoc mauſoleum, Boſii, viri de ſacra antiquitate optime meriti, opera typis impreſſum in recenſito Romæ ſubterraoeæ opere, quod Italieo idiomate editum eſt, & nunc in noſtris hiſce paginis larinitate donatis continetur: eſt autem, ut infra videre eſt, hujus formæ, *quam deinde repræſentat, prænotans, illud* in baſilicâ Lateranenſi juxta portam communi nomine Sanctam appellatam olim extitiſſe: cum autem anno ſexcenteſimo ſupra milleſimum Jubilei ſecularis ſacro recurrente, inter aditum portæ ejuſdem de more referandnm confringi ae labefactari ex parte contigiſſet; ejus baſilicæ canonicos, Boſio ſervandæ antiqnitatis ſtudioſiſſimo adhortante atque adnitente, inſtauraodum curaſſe, & ad hodiernum uſque diem pone Conſtantinianæ ejuſdem baſilicæ apſidem loeatum aſpici. Vetuſtiſſimum illud, & a Conſtantino auguſto lectiſſimæ matris ſuæ corpori condendo adhibitum fuiſſe crediderim, *inquit idem Aringhus.* D *Sed ego credenti Aringho in hac re adeo non adſtipulor, ut potius propendeam in ſuſpicionem contrariam, propterea quod in iſtius mauſolei deſcriptione ſen ſchemate nihil conſpicor niſi profanum ſen non ſacrum. Verum id obiter dictum ſit; cum non in hac re, ſed in corpore* S. Helenæ *poſita ſit præſens controverſia. Retuli autem ſuperius, fuiſſe creditum, ſacra ejus pignora Romæ aſſervari anno* 1140 *propter bellum Tiburtinum (Vide quæ de bello e quatuorſcumque Actis refecebat modo Aringhus) ſub Innocentio* PP. II; *de quo bello Baronius ac Pagius ad annum* 1141.

32 *Ex his autem, quæ paragraphis præceſſis in medium produxi circa varias tranſlationes, videtur conſequi, ut omnes & ſingulæ ita non cohæreant, quin una potius eum alia pugnet, imo vero altera alteram deſtruat. Hinc itaque lis moveri poteſt inter Venetos, Romanos & Altivillarenſes, de veriore ac potiore* S. Helenæ *hodiernæ, vidnæ, imperatricis, ac magni Conſtantini matris poſſeſſione. Venetis faveret poſſet ſepultura Conſtantinopolitana, ſi certius de ea conſtaret,* E *quam ex Theophane, qui florait ſæculo* IX; *cui non apparet favere Euſebius, ſicut datur videre ſupra* § 1 *Gloriæ poſthumæ, quam deinceps intellectam volo, niſi indicavero aliter. Veneti vero Sanctæ corpus ad ſe demum ſeculo* XIII *inde delatum volunt non en æde Apoſtolorum, in qua illam fuiſſe ſepultam aſſerit Theophanes, ſed e monaſterio ejus nomini dicato. Petrus de Natalibus utitur verbo* fertur, *dum de illa tranſlatione loquitur, ut ibidem licet videre. Ad hac, probaee iucumbit eruditis Venetis, corpus ad ſe avectum hodiernæ eſſe* Helenæ *& non alterius.*

33 *Romanis opponi poſſant etiam difficultates, qui volunt illud a ſeculo* XIS *extitiſſe Romæ, prout ſupra indicatum eſt. Altivillarenſes autem verum hodieraæ* Helenæ *corpus poſſidere ſe cenſent jam inde a ſæculo* IX. *Ecquis itaque modus hanc controverſiam componendi? Si hujus ſacri depoſiti competitores ſint contenti aliqua ejuſdem parte, en, tibi, litem hanc compoſitam. Quid ſi ergo Romanis detur brachium; Venetis pedes, nec non utriſque pars fortaſſe capitis; pars, inquam, non totum caput; nam caput ſibi attribuant Trevirenſes (Vide dicta in noſtro Commentario prævio num.* 129) *quod ſi verum ſit, poteeit ipſis concedi capitis pars notabilis; alia vero membra, quæ antea* § 3 *num.* 27 *deſcripta ſunt, concedantur Altivillarenſibus. Atque hoc pacto quilibet ex tribus competitoribus ſupra dictis habebit corpus* S. Helenæ *hodiernæ, ſumendo partem corporis pro toto per ſynecdochen, prout in hac materia alias non raro uſuvenire conſueviſſe, notiſſimum eſt. Si plus velint Romani (& vero plus velle videntur)* caput *videlicet & groſſiora oſſa, ſicut ſuperius num.* 30 *indicatum eſt, examinandum illis hoc punctum relinquimus, ac hiſtorice probandum, a quo tempore antiquior ac ſolidior aliquis auctor, quam ſit Actorum ſcriptor apud Ariaghum, loquatur de corpore* S. Helenæ *ad Acam cili.* Brachium *ſibi tribuant Eſcorialenſes in Hiſpania; uti patet ex ſcripto, quod apud me eſt.*

34 *Ego interim poſſeſſionem corporis apud Altivillacenſes evertere non auſim ob ſequentes rationes. Primo. Tergiſus ſeu Theogiſus illud Roma ad illos non tantum dicitur detuliſſe, ex* § 2; *ſed tres deinde miſſi ſunt Romam, qui rei veritatem illic inquirerent, at ibidem narratur. Secundo. Quia ejuſdem probatio facta per aquam fervidam, ſicut* § 3 *præmiſſum eſt. Tertio. Quia*

contra

Digitized by Google

A *contra recrudeſcentes dubitationes indicta eſt ſeculo* XI *publica ac ſolennis translatio. Rem geſtam ex Notchero producam infra* § 5. *Quæ vetuſtas ſimul junctæ tantum habent credibilitatis apud me pondus, ut Altivillarenſes deturbari poſſe non videantur a ſua poſſeſſione, qua a tot jam retro ſeculis ad hæc uſque tempora conſtanter gaviſi ſunt. Quamobrem per me nequaquam ſtabit, quo minus eadem gaudere pergant. Favere illis etiam videtur Eminentiſſimus Baronius. Nam etiamſi* § 1 *num.* 6 *a me citatus non decidat controverſiam inter Græcos & Latinos, ubi S. Helenæ corpus fuerit ſepultum; idem tamen auctor Eminentiſſimus ad annum* 326 *num.* 62 *eamdem decidit in favorem Romanorum, & translationi Conſtantinopolitanæ, de qua, inquit,* penes antiquos nulla mentio eſt, *oppoſitæ Gallicanam ex Sigeberto; cui translationi unice videtur inſiſtere, & adhærere in notationibus ad Martyrologium Romanum hac die* XVIII *Auguſti, ubi de hac unica expreſſe ſcribens hæc pronuntiat:* De reliquiarum ejus translatione agit Sigebertus in Chron. anno DCCCXLIX. *Quæ cum ita ſint, non videmus relictum eſſe allum dubitandi locum, quin*

B *Altivillarenſium poſſeſſio ſit probabilior ac potior quam aliorum competitorum. Ex his præmiſſis conſice, quid reſponderi poſſe ad ea, quæ illuſtriſſimus Albertus Erneſtus, epiſcopus Laodicenſis coadminiſtrator Ratiſponenſis (ita intelligo characteres haud ſatis graphice expreſſos) huc ſcripſit in litteris die* XXXI *Martii anno* 1692 *Ratiſpona datis; in quibus poſtquam meminiſſet ſuæ eccleſiæ Bonnenſis, bellicis turbis devaſtatæ &c., obiter etiam mentionem facit de* Helenæ translatione corporis, cujus, *inquit,* adhuc magnam partem habemus.

§ V.

Solennis ac miraculis nobilitata translatio corporis ſeculo XI, qua illuſtrantur ſuperius a nobis præmiſſa § 3 num. 21, auctore Notchero abbate Altivillarenſi.

C *Martio ad lectorem* SUperius § 3 *num.* 21 *de Notcheri abbatis libello nobis ſermo fuit, & ibidem tadiavimus, nos eo eodem daturos translationis narrationem, incipiendo a dicti libelli capitulo quarto. Tria quippe præcedentia omittimus tamquam minus neceſſaria. Primum enim hoc titulo prænotatur:* Quod multis Sanctorum reliquiis & præcipue S. Helenæ Altumvillare inſigniatur. *De hac re, quantum quidem ſpectat ad Sanctam noſtram, ſatis ſuperque nuperrime dictum eſt, ac porro dicetur. Secundum inſcribitur:* Quod multis ſignis ſancta Helena claruerit, & rex Karolus cum ſuis palatinis de hoc diffidens, viſo probationis teſtimonio crediderit. *De hac re tractavi ex ipſo Notchero paragrapho eodem* 3 *num.* 20. *Capitulum autem tertium præfert hanc titulum:* Quod iterum Francos dubietas accepit in tantum, ut fidem translationis ſanctæ Helenæ expoſceret. *Vide quæ ibidem ex Mabillonio num.* 21 *ſunt indicata. Capituli quarti ſynopſis eſt iſta:* Quod Remis in præſentia epiſcoporum ſtaturum eſt transferri corpus ſanctæ Helenæ, & poſtea regali edicto confirmatum. *Inciplamus itaque ab iſto capitulo, aliorum, quæ deinde hoc ſequuntur, titulis huc non tranſcriptis, ſed per numeros tamen Romanos ad marginem diſignatis, additiſque variis e Ms. noſtro miraculis, quæ Mabillonius prætermittit.*

EX VARIIS DOCUMENTIS.

36 Anno igitur humanati Verbi milleſimo nonageſimo quinto, Indictione quarta *, anno autem trigeſimo quinto *a* regis Francorum Philippi, filii Henrici regis; duodecimo vero anno Raginoldi *b* Remenſis archiepiſcopi, acta eſt Remis conſeeratio ſolemnis domni Philippi epiſcopi in Catalaunenſi *c* ſede, fratris Stephani Comitis palatini: ad quam canonice adminiſtrandam affuerunt Remenſis diœceſeos ſuffraganei, ſcilicet Hugo Sneſſionenſis epiſcopus, & Gerardus Morinorum epiſcopus, & Gervinus Ambianenſis epiſcopus: inter quos cum in præſentia archiepiſcopi Raginoldi multa laude digna eccleſiaſtica Sanctione auctorizarentur, & quædam neglecta corrigerentur, ego Nocherus *, humilis Altivillarenſium abbas relationem feci, ut revelatio corporis ſanctæ Helenæ digna translatione fieret, & dubitantibus Francigenis certæ fidei teſtimonium appareret. Diu itaque, ut in tali negotio ſolet, ſacerdotali reverentia conſultum eſt, & decretum Apoſtolica auctoritate, ut in ſuperventuro feſto Apoſtolorum Simonis & Judæ omnimodis tranſferretur. Verum quoniam pro negotiis regni ſtatuendis octavo die occuſuri erant glorioſo regi Philippo cum aliis Galliarum coepiſcopis in vico Sueſſionicæ ſedi ſubjecto, qui vocatur Mons ſanctæ Mariæ *d*, placuit, ut tantæ rei conſenſus in conſpectu regis & procerum ejus referretur, & edicto ipſius, ſive omnium aulicorum & epiſcoporum, qui venturi ibi erant, authentica confirmatione corroborarentur. Quod ita & factum eſt. Divina enim diſpoſitione credimus contigiſſe, quod ibi totius Galliæ majores metropolitæ affuerunt, ſcilicet domnus noſter Raginoldos Remenſis archiepiſcopus, & Rodulphus Turonenſis archiepiſcopus, & Richarius Senonenſis archiepiſcopus, ſinguli cum aliquantis ſuæ diœceſeos ſuffraganeis & abbatibus. Et ut revera clareſceret quod Job ait: Qui facit concordiam in ſublimibus, omnes unanimi concordia conſenſerunt Rex cum optimatibus & palatinis & totius regiæ dignitatis faſcibus; archiepiſcopi cum ſuffraganeis & abbatibus, & reliquis eccleſiaſticis ordinis gradibus. Itaque auctorali edicto divulgaverunt, ut abſque intermiſſionis excuſatione illud corpus ſanctiſſimum glorioſæ Helenæ reginæ *in* ſupradicto feſto Apoſtolorum Simonis & Judæ deberet tranſferri.

Translatio indicta in feſtum Simonis & Judæ Apoſtolorum.

* anno III

a
b
c

* Mabillonius Nocherus

d

E

F

37 Interea pro ſtatu eccleſiarum Galliæ reformando domnus Apoſtolicus *e* urbe Roma advenerat. Inter eundum autem aliquamdiu commoratus, ut eccleſiaſticam digniratem, quæ ea tem poſtate ſatis miſerabilis erat, recuperarat, legationem Apoſtolicam per omnes Galliæ provincias direxit, ut omnes metropolitæ cum ſuffraganeis, ſinguli cum abbatibus & cæteris eccleſiæ ordinibus, rex cum totius regni viribus convenirent ad dectetalem ſynodum in urbe, quæ dicitur Clarus mons, *f*, ſita in pago Arvernenſi. Hinc *f* tantæ auctoritatis edicto obſtrictus Raginoldus archiepiſcopus iterum alio urgetur negotio, ut fieri ſolet *in* torbine hujus mundanæ reipublicæ, ſcilicet ut regi Philippo occurrat Cabillonis *g* in ſupradicto feſto Apoſtolorum. Anceps itaque in harum rerum meditullio vices ſuas delegat magni teſtimonii viro domno Hugoni Sueſſionenſi epiſcopo *h*, & Philippo Catalaunenſi epiſcopo, *h* ut ipſi ſcilicet fungerentur officio ſuæ auctoritatis

V.

Quod non poſſit intereſſe archiepiſcopus Remenſis.

e

g

Digitized by Google

EX VARIIS DOCUMENTIS.

tis in hoc pio opere ſanctæ translationis. Tali prævenius occaſione archiepiſcopus nequivit adeſſe, quod (ut diximus) regi occurrit Cabillonis eâdem die.

VI. *Locus translationis cœleſti ſplendore illuminatur.*

38 Igitur diu deſiderata, & votis omnibus a nobis expetita celebritas Apoſtolorum illuxit in die Dominica. Non ſolum vero Franeia ad obſequium tantæ reginæ ſuos fideles filios miſit, ſed etiam tota pene Lotharingia ſuos tamquam ſanctæ pacis legatos & piæ devotionis obſides deſtinate gaviſa eſt. Quomodo enim non ei tota religio Chriſtiana applauderet, quæ tot beneficia meritorum ejus accepit; cui etiam muta elementa ſignorum acclamatione ſerviebant. Eſt enim quidam locus in proſpectu totius Altivillaris, ab incolis Montiſcolo denominatus. Hic alto ſupercilio quaſi umbilicus prominens ſatis accommoda planitie deſuper dilatatur, & molli ptolapſa ad crepidinem Matroœ fluvii uſque porrigitur. Hic divinæ diſpoſitionis intuitu prælectus erat, in quo transferri oporteret tantæ venerationis membra. In hoc erecta mole trabium
B tantæ capacitatis machina fabricata eſt, ut & totius eleri ſacros ordines reciperet; & palatinis dignitatibus ſufficeret. Ergo intempeſtæ ſilentio noctis, quæ Apoſtolorum martyrio celebris erat, & encœniorum eccleſiæ nuptiali prærogativa, magnæ commendationis gratia ſupradictum locum divina majeſtas beavit. Siquidem, ut palam fieret, quanti meriti eſſet, cujus membra illic transferri deberent, ſubito irruptione fulgor vibratus ab æthere ſuper eumdem locum ſedit; non modico expectationn deinde longo crine ſerpens & ſenſim procedens; tandem ſuper caput eccleſiæ viſus eſt deſcendiſſe, ubi Sanctorum lipſana ſuo requieſcunt honore. Non a paucis vel levibus perſonis tantæ admirationis notata eſt viſio; verum ſe vidiſſe teſtatus eſt quidam noſter monachus reverendæ ætatis & magnæ gravitatis; & piſcatores, qui in fluvio Matrona fluctivagis invigilabant capturis, & multi laici ſatis religioſæ moderationis, quos ad ſolemnes vigilias invitabat devotio gratuiti voti. Si quis garrulus inde contentioſum ſinem trahere voluerit, quod ubiubi Deitati complaceret, id aliquando fieri ſolet; ſciat quod nox illa nullo ſidere illuſtrata,
C uſque ad lucem indeſinenti imbre maduerit, & miretur, quod, cum ſolum hunc locum columna divini ignis non levi mora dedicaverit, longo ductu aerem gyrans, tandem ſuper Sanctorum pignora ſederit, & ibi longa expectatione in ipſam reſederit.

VII. *Puer contractus ſanatur.*

39 Deinceps in his quæ ſcribenda ſunt, ſi quis fidem expetierit, ſciat, quod ego, qui ſcripſi, quædam oculis meis viderim: quædam his referentibus agnovi, qui opus experti ſunt recuperatæ ſanitatis. Ante Apoſtolicam celebritatem ab urbe Sueſſionis quidam pauper cum uxore advenerat, qui octo diebus cum aliis egenis commanens, eccleſiæ elimonia paſcebatur. Hic filium fere decennem ſecum advexerat, qui a natali ortu dextera manu recurva nullum ore cibum duxerat; & poplitum ſimul ſuffragine diſſoluta nullo unquam gradu humum fixerat. Hunc uterque parens ante memoriam piiſſimæ reginæ tenebat, dum matutinali confeſſione divinam faciem præoccuparemus in eadem feſtiva nocte. Verum ut finita lectionum recitatione, illud Spiritus ſancti claſſicum intonuit, Te Deum laudamus; obſtupet uterque parens, filium erecta manu digitis micantem, crebro ductu caput ſcabentem, & erectis cruribus inſolito anniſu gradus molieotem. Pertentant inde parentum tacitam mentem nova gaudia: probant omnes oculis Dei magnalia, & lacrymabili devotione pro meritis ſanctæ Helenæ attollunt gratiarum præconia. Hujus gloriæ novitas Fratres latuit infervientes matutinali Officio, uſque dum, luce diei ampliata, puer advocatur in experimentum receptæ ſanitatis. Mox Fratrum corda reſurgunt velut de quodam ſepulchro mœroris, & Altiſſimum venerantes gratioſi cantici modulatione, iterom & iterum intuenda nequeunt expleri pueri viſione.

VIII. *mira artis facultas.*

40 Vix alicui diſerto rhetoricæ artis ſufficerent argumenta ad tam generoſæ diei inſignia copioſius laudum exequenda. Unde ipſe olim imperitiæ meæ judicium ſubire timeo, qui opus facundorum virorum ſubdendum viribus impar & nullius momenti ſtylo elingui aggredior. Verumtamen in hoc mihi venia ſperatur, quod, etſi minus digne, hos tamen piæ memoriæ titulos ſegnitia priorum poſtera ætas non queretur obſolaviſſe. Si quis, aura purgata mentis, opera Dei digne miretur, agnoſcet hanc diem tot ſuaveolenter virtutum odores habuiſſe, quot veris E temperie diverſicolores florum redolent gratiæ: & ſicut deterſo hiemis ſenio elementa quadam genuinæ virtutis arrident gratiori Phœbea lampade; ſic corda omnium juveneſcebant quadam pubeſcente lætitia, jucundo viſu miraculorum magnifice delectata. Quis enim tantæ reginæ non totas gaudii habenas effunderet, cui totus militabat æther. Nam cum antea fere quindecim diebus continuis aer hibernus deeiduo imbre maduiſſet, languentibus aſtris, in ipſo feſtivæ lucis dilneulo, tanta ſerenitatis joeunditas arriſit, ut mox ab exorto ſolis jubare diſcuſſis imbriom nebulis, in favorem tantæ Imperatricis totam diem uſque ad veſperum vernali temperie dulcoraret, & ad gaudium tantæ viſionis advenientes amica familiaritate illiceret. Quam ſpecialis dies tantæ Imperatricis! quæ etiam ipſi moco elemento ſrænum imponit tam imperioſæ legis. Certe credendum eſt, hac die omnes cœlicolas in ejus obſequio militaſſe, & Chriſtum ſponſum ſuum noptialn F diadema ſibi impoſuiſſe.

IX. *perſonæ illuſtres translationem ſupervenientes honorificant.*

41 Convenerant itaque ad vices archiepiſcopi (Hugo Sueſſionenſis) & Philippus Catalaunenſis epiſcopus. Et inter hos etiam affuerunt magna normæ monachalis luminaria, ſcilicet Burchardus abbas ſancti Baſoli, & Petrus abbas Orbacenſis, & Rodulphus abbas ſancti Theodorici, & Lambertus abbas ſancti Petri de monte Catalaunenſi, & Philippus abbas Resbacenſis. Sæculatis vero potentiæ affuit Stephanus Comes palatii, & uxor ejus Adelaidis filia Guillermi regis Anglorum, & filia Philippi regis Fraeorum Conſtantia, uxor Comitis Trecaſinenſis Hugonis, fratris ejuſdem Stephani, & Dudo viceeomes Marogienſis, & aliæ innumerabiles perſonæ ſatis ſpectabiles in ſuo genere, quas dicese ſuperſedi. Specialis gloria Matris totius imperli, qoosolim ab orto ſuo Romanæ vires multo ſanguine ſubegerant, nunc Chriſti ſacramento juratos, ſolemnem ſibi celebrare triumphum imperabat. O corona inſuperabilis victoriæ, quam tibi Altumvillare impoeit! Jocundo oſtenſio tuæ Reginæ.

X. *cœleſti ſuavitate diſpoſitio.*

42 Omnipotens Verbum Dei Filius, qui ſuis olim Apoſtolis, ſine me nihil poteſtis facere, hanc diem ſua mirabili adminiſtravit diſpoſitione. Conſulentes enim, qoa hora ſanctiſſimam glebam oporteret transferri, inſpiratione Dei omnes unanimi conſenſu aſpirant, ut prius a domno Hu-

gone

A gone epiſcopo Dominicæ redemptionis myſterium celebraretur, & ſic initiatis abſoluta expletionn divinii Officii, digniora devotione meritum accreſceret ad tam pium opus digne exequendum. Quod ut factum eſt, piæ gravitatis Fratres electi ſunt, qui lipſanum tam glorioſæ glebæ ad locum uſque translationis, qui Mootiſcola dicitur, evexerunt. Inter eundum agebat pompa taotæ Imperatricis, aote & retro & altrinſecus millia populorum, qui digna ovatione jubilos canarent in triumpho ſuæ exaltationis. Conſcenſis itaquo pontibus trabalis machinæ, quæ ad recipiendos eccleſiaſticos gradus & ſæculares potentatus, ut dictum eſt, compacta erat, deponitur thecæ ſanctorum pignorum ſuper eminentius tabolatum, quod ideo altiori compage srabium deſuper præeminebat, ut qnaquaverſum adſtantibus diffuſior ſpecula ſufficeres. Verum arrnctis omnium aoimis ad tam piæ devotionia ſtudium, celebratur letania cum effuſione digna fletuum, qua finita, & pro rei inceptæ negotio ad populum ſermone habito, aperitur cum ſumma veneratione urna argenteæ arcæ, quæ revera in ſe pretioſius illo manna continebat, quod cælitus ſibi in cibos ploiſſe quadraginta annos carnalis Iſrael gloriatur. Deinde ſanctos cineres thurifero odore ſeſpergentes, iodiculum ab intus exrraximus, io quo ſcriptum legimus: CORPUS SANCTÆ HELENÆ REGINÆ MATRIS CONSTANTINI, AINE CAPITE k. Quod etiam & a Comitiſſa Adelaide, oxore Stephani Comitis palatini, leſtam, & exteris ejuſdem potentiæ perſonis ipſa indice eſt inrerpretatum.

B *Mabill. placuiſſe*

k

43 Suſpenſis igitur omnibus in expectatione tanræ rei, produximus ſanctiſſimum corporis theſaurum obrizo & ſmaragdo pretioſiorem: quod ab intus csrbaſo candido involutum eſt, & a foris brandeo l libera ferrugine depicto: Hæc tam regii corporis gleba adhuc magnificecotiæ imperialis vernat gratia, qnæ piſtico balſami aromate delibuta, totius corruptelæ, ut dignum eſt, ſibi dividet injuriam. Mieas electro purior, vitro clarior, lacte candidior: teſtatiqne ſunt nobis qnidam veritatis amici, ſe fragrantia mirificæ ſuavitatis reſperſos, qnamdiu morora oſtenſione crodæ incredulitati totius Franciæ conſulitur, & calloſa garrientium obſtinatio diuturno comprobationis viſu retunditur. Deinde ſatis digna admirationis veneratione ab omnibus diu ſalutara, in alio novo vaſe, in qoo nunc eſt, ipſius beatæ Reginæ ab epiſcopis reconduntur membra. Nec mora, & ecce in ipſo momento tranſpoſitionis, comprobat argumentum divinæ præſentiæ, cujus meriti hic tractantur offa: ſiqoidem ioter tot copioſæ plebis millia, duo panperes adveoerant provectæ ætatis: qnorum alter divina caſtigatione jam triennio cæcutierat; alter, nervorum deſtitntus valctodine, dextro crure incurvo claudicabat. Qoi tantæ Imperatricis mira pietate viſitati, uno momento diverſæ ſalutis diverſa recipiunt remedia.

Corpus alteri thecæ includitur: odore & ſtando ſuperatur.

l

44 Deo, ait, gratias alter, quod in triennii cnrriculo caſſis luce orbibus, tandem per meritum ſanctæ Helenæ aſpirat jucundum jubar Phœbæi currus. Alter vero aliquantis, pro morora oſteoſione, nervorum ſolutus, En, inquit, beatæ Reginæ obtentu directo crure diu negatos molior paſſus. Procedit oterque in argumentum redditæ ſanitatis, & aſcendentes machinam erectæ molis, libitinam ſanctæ Imperatricis diu exoſculando acquanot expleri. O quam pulchra rerum ſpactacula hæc votiva dies tibi, Altivillare, exhibet! Hodie genialibus tuæ Reginæ dulcoraris deliciis. Hodie nuptiali ejus diademate, variis gemmarum radiis texro, redimiris. Hodie dulci epithalamio, in miraculorum multipliei plauſu jocundaris. Hæc dies tripudii ab origine mundi a Deo tibi præordinatx: proviſiono ejus nunc te magnifica odoris fragrantia molcet, & jugum irriſionis, quod tibi impoſuerat incredulorum pervicacia, compatrefcit a facie divini olei..... (quoniam) potentia tnæ Imperatricis jam ſubſtravit tibi omne ſupercilium æmulæ froatis.

pro Immunitate beneficii.

EX VARIIS DOCUMENTIS.

45 Certificati icaque omnes ſignorum atteſtatiooe fnoduot lachrymas gaudiis plenas. Nulla nmqnam rerum pompa gratiorem duxit triumphum. Hinc clerus lætos ducens choros, Deo reboat caotici laodes in excelſo: & hinc laicxlis frequeotia plaodens manibos jubilat in voce exultationis. Finita vero gratiarum actione, operæ pretium rati fimus, eonvenire Stephannm Comitem palatii, ot ipſe vir patriciæ dignitatis rale donum voveret tantæ Imperatrici, quod non cederet honori. Ad hoc vir prudens, ut ſemper erat benevolus, juſtæ petitioni requirit, quid commodius ſibi dari gauderet eccleſia. Et ot didicit, quod in hoc res eccleſiæ profieeret, ſi publicis commeatuum mercimoniis nandinas banniret m, communicato conſilio cum oxore fratris ſui Hugoois, Comitis Treeaſinenſis, Conſtantia filia regis Fraocorum, & cum fratre Philippo Catalaunenſi epiſcopo, qui jure patrimonii participes erant in Comitatu, edicto legitimi banni mercatum ſexta feria inibi fieri deineeps indixit, in hoc qnoque ſibi aſſantiente Dudone vicecomite Marogienſe. Et ut rata ſtipulatione hæc fieret conſtirutio, omnibus his manus imponeotibus delegator ſanctæ Helenæ jure perpetuo.

XII. *Nundinæ Altivillarenſibus conceſſæ.*

E

m

46 His feliciter compoſitis, dignum probavimus alio ſalutis munere popolum coronare. Una ſiquidem argentea thoca ab olim uſque ounc ſanctorum martyris Polycarpi & Helenæ reginæ corpora felici ſinu receperat. Verum, ut dignum erar, acta tranlsatione ſolemni ſanctæ imperatricis Heleoæ, placuit qooque, ut offa a ſancti martyris Polycarpi, collegæ ſaocti Sebaſtiani, in publicom proferremus, ut tanti patrocinii theſaurum nos eriam habere comprobaremus. Conſignatur omnis plebs tanti martyris & ſacerdotis benedictione, adorans ſanctos cineres, pia cordis ſxlutat devotione. Tantorum privilegio Sanctorum Altivillarenſem eccleſiam ſublevari, totos Francorum admiratur orbis, & hanc diem acclamar promeruiſſe ſamam æternæ laudis. Vere hæc diea quotannis tibi, Altivillare, memorialis, quæ ſicut duorom Apoſtolorum Simonis & Judæ martyrio toti mnndo eſt dedicata, ita tibi exaltatione duorom patrooorum tnorum martyris Polycarpi, & ſanctæ imperatricis Helenæ eſt votiva. Jam vero completa totius Officii devotione, trinmphali plauſu ad ſedem eccleſiæ lipſana Sanctorum referunrur. Etenim ioter redeondum major accrevir exultario, quod evidentibus ſignis manifeſtata lux veritatis a cordibus omnium pepulerat noctem incredulitaris, & nulli licebat ignotare, quod probaverant oculis. *Capitulum* XIV *cum hoc titulo*, Quod non vacat a myſterio, quod Sanctorum offa levata ſint hora diei ſexta; *ac capitulum* XV, Quod malignus ſpritus ſemper perditione humani generis gaudeat, & prios læſis ſenſibus ſibi totum hominem vendicat, *prætermittimus*.

XIII. *S. Polycarpi & S. Helenæ Altivillarenſium patroni.*

a

F

47 Fuit vir qnidam Balduinus nomine de urbe Tornaco o, qoi hoc ordine apud nos ſexto die poſt translationem ſanctæ Helenæ venit. Dum memoriam

XIV. *Vir quidam ſanatus.*

o

EX VARIIS DOCUMENTIS.

riam ſanctiLeodardi *p* inviſere vellet, & infirmitatis ſuæ curationem ab eo poſceret, Stephanum Comitem palatii (de quo ſupra diximus) obvium habuit: a quo reqoiſitus, quis eſſet, vel quo iret, aut qualiter tantæ peſtilentiæ infortunio adductus eſſet, infelicitatis ſuæ tragœdiam ita adorſus eſt: Indigena, inquit, Tornacenſis territorii Sanctorum frequento eccleſias, ut eorum ſuffragante patrocinio conſequat a Deo libertatem hujus captivitatis, quam hoc modo, ſallente diabolo, iocurri. Communicato ſemine cum quodam vicino meo, agellum colneram; menſe vero Auguſto appropiante, com jam prope meſſis flaveſceret, & panis inopia me urgeret, anxius vicinum conveni, ut æquata ſorte communem culturam ſecaremus. Ille damnum futurum maturæ ſegetis præcavens, opportunum tempus maturitatis ſe expectare reſpondit. Sic mihi negata facultate colligendi amplius in die, angebar egeſtate familiaris rei, Cum multa volventi tandem male concepta hæc animo ſententia ſedit. Ingreſſus agrum cum aſino in feſtiva nocte ſancti Chriſtophori martyris, anguſtiam meæ neceſſitudinis Sanctorum præſarebam religiosi, & furtum, inſcio

B partiepe, nocturna falce arvum commune demetebam. Nec mora, &, ecce, ira Dei deſuper in dominum & in animal, quod adduxeram, gravi fulmine deſæviit: contracta enim compage nervorum aſinus diriguit, & prodigioſo monſtro omnes circumqoaque perterruit. At ego infelix in tetram corrui, multiplici genere dolorum plexus. Surgunt mihi io collo altrinſeeus duæ ſtrumæ ulcerum, & dira ſanie putredinis propeaſſiſtentes infeſtant. Æger anhelitus aerem fatigat, caput inceſſabili cardine rotatur, brachia jugi motu tremiſcunt, crebris ſuſpiriis pulſantur ilia, diſſiliunt femora, franguntur crura, crudeſcit in me ſera rabies inimici, & in novilunio ut ſera paſcitur morſibus meis. Heu! quam ſurda aure mors vota mea deſpicia, & ingratas vitæ moras mihi protrahis!

convaleſcit 48 Ad hæc Comes illi pie beoigous ingemiſcens, Hos duos, inquit, denarios ob viaticum tolle, & Altivillare petens, miſſum ex meo nomine te dices, ad expoſcendam opem ſanctæ Helenæ. Certos habeto ſpem ſalutis: quod ejus meritis cæcus vidiſſet & claudos reſiluiſſet, meis pro-

C havi ocalis. Hac accepta conſortatione, ingreſſus erat veſpertina hora hoſpitium peregrinorum. Stuperes hominem omni officin corporis deſtitotum; videres capot portentuoſo motu totari, alieno officin paſci, potari: dolnres eum præ nimio impetu vertiginis ſemeſis morſibus fœdare, & aſſidue potus effuſione aſpergi. Verumtamen illa nocte paulo remiſſius requieſcens, ſequenti die, qui in ſabbatum illuxit, poſt ortum ſolis matutinus ſe agebat ad eccleſiam. Vix ulla credet ætas, quam miſerabilis facies hominis apparebae. Cerre ut eſt humanæ naturæ conditio, alia dulcint, alia paulo aſperior; quidam fugiebant venientem, alii pie gemebant diri ſpectaculi miſeram ſortem. Recumbit ante gradus cancelli, & prn queſtu lacrymoſi eordis ita dulcem Regioam ſibi amicat: O, inquit, beata Helena, mater imperii, regina totius Romani orbis, retectrix Dominicæ crucis, indncias vel hodie, inducias vel hodie. Mira res! Vix hæc ediderat, &, ecce, caput in altum ſupinans, imprimis pravo ſudore circa collum reſpergitur: dchinc mira ſtabilitate ſe immobilem miratnr. O beata meritorum effieacia quam expers eſt moræ in exhibitione ſalutis! Attoniti viſione tanti beneficii velut rapti in extaſi paulo hæſimus: deinde mirantes gyrare hominem, D ſe redditnm ſibi, magnæ auctoritatis teſtimonio probamus. O plenas gaudiis lacrymas, quas tibi, Chriſte, fundimus, dum tibi pio pectinc cordia dulcem cantici melodiam in organo vocis tympaoizamus, & illi de juſtitio diabolicæ captivitatis erepto congaudere habemus! O miraculum celebre omnibus ſæculis numqoam ſimili ſpectaculo viſum! Alteratur nova figura hominis, & antea cognoſcentibus ſe vicinis in ſtuporem ſe offert peregrinæ novitatis, & enm omnes recognoſcit, miratur eriam a progenitoribus ut alienigena noo recognoſci.

49 Hane diem nobis Regina noſtra dedicavit *XVI. mulieris cruz contractæ* doabus coronis beneficiornm, & ante ſe locere jnſſit duobus eandelabris ſanitatum. Veſpertina enim hora Dominicæ uoctis qnidam pauper de villa Treeuncio advenit, attollens vehiculo uxorem nomine Emelinam. Hæc dimidin anoo nullam curam dnmeſticis negotiis adhibuerat, quod nervis nbrigeſcentibus dextri cruris contracta officium gradiendi amiſerat: qnæ licet modica cenſu, ſed magnanimis fide, ut porticum eccleſiæ ingreſſa eſt, miro Dei favore npem meruit ſanctæ Helenæ. Nam labiis ſilens, & pio corde nomen ſanctæ Helenæ reginæ ſalutans, cœpit tentando, calee terram figere: & hoc moroſa reſolutione nervorum iterom & iterum conata, tandem inopina pedis firmitate aram veneratur, &, ut pauper illa Enangelii mulier, eriguo quadrante ærarium ſanctæ Imperatricis ditat. Geminavit nobis lætitiam maruini miraculi executio hujus veſpertini: hac etenim die noſtra illuſtris Regina Deo omnipoteoti eccleſiam ſuam gemino gratiarum holocauſto voluit ſnlemnizare; ſicut legiſer Vates mane & veſpere gemina ſacrificii nblatione ſacerdotem diviois aſpectibus juſſit aſſiſtere. Felix Altivillarenſis eccleſia, ſelicibus auſpiciis ſuæ Patronæ ſeliciter delectata, tonc meruit dicere eum Propheta: Veſpere & mane narrabo & annuntiabo. Et iterum: In me ſunt, Deus, vota toa, quæ reddam laudationes tibi.

50 Parum eſt mihi de finitimis dicere; libet *XVII. pari modo* etiam atteſtari prædicabilem opem noſtræ Patronæ & in exteris nationibus reſperſam. Regina totius Romani orbis ut olim æqua lance juſtitiæ omnem ſibi ſubjectam hominem pacificavit; ita F nunc quoque ubique terrarum ot domina ſuos agnoſcens, pia exauditione ſalutis omnibus ſubvenit. In Lntbaringia caſtellam eſt eelebris potentiæ, quod Hnrum dicitur. Huic quædam villa adjacet dicta Amecina, quam ruſticus quidam, Joannes nomine, incolebat, filium annorum plus minoſve dnodecim habens. Huic Dei poteſtas, cujus legcs tremit natnra, & cujus judicia abyſſus multa, loquendi facultatem ſuberaxerat. Qui cum jam triennium in hujus ſilentii infortunio duxiſſet, pater eum unice amans piæ devotionis voto ſe obligavit, quod Alnmvillare cum illo memoriam ſanctæ imperatricis Helenæ ſuppliciter expeteret, & congruo ſuæ paupertatis munere eam honnraret, ſi ejus favore taciturnitatis vinculo ſolveretur. O Dei ſummi magnifica dignatio! qui, ne quis diſſidat, Sanctnrum ſunrum ubique vivere patrocinia magna quoque prædicandæ virtutis efficacia eos ibi commendat, ubi pia ſnlummodo nominis eorum fit recordatio. Ecce enim pauperem pii voti.... benigne approbat, & ut filio ejus manum indnlgentiæ porrigat, jam digoum judicat, ſicut olim Centurionem, ut puerum ejus pralyticum abſolveret.

55 Inſecuto itaque unius noctis interſtitio ſe- *ſanatur.*

lieem

A licem diem felici gaudio Deus recexit parentibus pueri, & meritis ſanctæ Helenæ deſiderium eorum adimplevit. Surgit enim infans e ſtratis cum organo ſolutæ vocis, & præſentiam ſanctæ Reginæ ſibi aſſiſſe digno loquendi officio conteſtatur. Parentes inexplebili gaudio jocundantur, & reverentia tanti præconii miro ſervore circumquaque celebratur. Igitur eodem die poſt translationem beatæ noſtræ Parronæ Altivillore genitur ingreditur, ut ſponſionis ſuæ votum ſolvat, filio ſibi comite in argumentum divinæ miſericordiæ. Deinde fuſa prece, & juxta modum ſuæ poſſibilitatis dato oblatione, animos ſanctæ congregationis lætificat nuntio inopinæ relationis, & ſanctam Reginam ut novum ſidus illuxiſſe totæ Lotharingiæ, præſenti miraculo comproborat loquentis filii. *Sequitur in noſtro apographo capitulum* XIX: Quod ſicut lex Euangelium in figura præceſſit, ita & antiqui ſuæ comporetione præfiguraverunt modernos ſub gratia. *Sed paralleliſmum hunc non tranſcribimus. Fini etiam hujus narrationis ſubnectuntur verſus aliquot heroici metri, Poſt quos referuntur miracula duo. Alterum quidem*, De muliere cæca meritis S. Helenæ illuminata in quarta hebdomada Quadrageſimalis B jejunii. *Alterum vero*, item de puella cæca feria tertia Pentecoſtes lumini reddita. *De quibus dicetur infra.*

ANNOTATA.

a *Anno Chriſti* 1093 *currebat* 4 *die* 23 *Maii annus* 37 *Philippi regis, ſicut habetur apud Labbeum in Compendio chronologico ad iſtum annum; quo etiam conſuli poteſt Pagius in Critica Baroniana num.* 16.

b Reginoldus *archiepiſcopus*, *al.* Raienldus, *hujus nominis I, ſedit ab anno* 1085 *uſque ad* 1096, *prout notant Sammarthani tomo* 1 *Galliæ Chriſtianæ; ubi plura de illo dicantur pag.* 508 *& ſequentibus. Verum cum his non cohærent ea, quæ ſcribit Labbeus paullo ante citatus ad annum* 1095, *ubi affirmat, archiepiſcopum iſtum Atrebati tunc vita functum die* 21 *Januarii, ac Manaſſem ei ſucceſſiſſe. Mariotus tomo* 11 *lib.* 6, *cap.* 3 *Metropolis Remenſis eumdem quidem mortis locum ac diem deſignat; ſed annum* 1096.

C c Philippus *ille epiſcopus*, de Campagne *dictus, ponitur apud Sammarthanos tom.* 6 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 504, *ac dicitur Catalaunenſem obtinuiſſe ſedem anno* 1093.

d Mons ſanctæ Mariæ, *eſt ille, ni fallor, locus, qui in mappa Blaviana Inſulæ Franciæ vocatur Gallice* Mont N. Dame, *ac milliaribus aliquot diſtat ab urbe Sueſſionenſi Campaniam verſus.*

e *Urbanos videlicet PP. II.*

EX VARIIS DOCUMENTIS.

f *In illo concilio Philippus rex Francorum anno* 1095 *excommunicatur, poſtquam ei in concilio Placentino conceſſæ fuerant inducie in cauſa inceſtarum nuptiarum cum Bertrada. Adiri poſſunt Baronius & Pagius ad iſtum annum, nec non Labbeus tomo* 10 *Conciliorum a col.* 500.

g Cabillonum, *notiſſima Galliæ urbs eſt ad Ararim fluvium, vulgo Challon, vel Challen ſur Saone; de qua ploribus agit Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 109.

h *Electus eſt anno* 1090, *mortuus* 1103, *ſecundum Sammarthanos tomo* 3 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 1049.

i Matrona, fluvius Galliæ, le Marne vulgo indigenis, oritur in Campanie provincia, & in vico Baliſma, loco cui nomen Marmore, diſtante uno milliari ab urbe Lingonum in meridiem; deinde in ſemptemtrionem rendens, Lingones rigat, Calvum montem, Joanvillam, ſinum S. Deſiderii, Victoriacum Franeicum & Catalannum urbes Campaniæ; uri & verſus occaſum Spernaeum, Caſtrum Theodorici, Meldos E & Latiniaeum; tandemque aliquot anctus fluviis minoribus, ad pontem Carentoniam Sequenæ miſcetur duabus leueis ſupra Pariſios in ortum, *inquit Baudrandus. Ab aliis vocatur* Materna, *ſicut licet videre apud Adrianum Valeſium modo citatum.*

k Sine capite. *De quo, uti & de aliis membris conſule ſuperius allata* § 3 *num.* 27.

l Brandeum *eſt* velum vel pallo ſericu vel linea, qua Divorum reliquiæ vel corpora involvi u Chriſtianis ſolebant, *ait Cangius in Gloſſario ubi affert exempla.*

m Bannire, & bannum *varia ſignificant, ut videre licet apud Cangium. Hic vero* bannire *eſſe idem, quod* edicto publico ſancire, conſtituere *vel* proclamare, *colligo ex proxime hic ſequentibus.*

n *De Sancti iſtius reliquiis dixi ſupra* § 2, *num.* 18.

o Tornacum *duplex aſſignat Baudrandus; alterum in Aquitania Galliæ, & in Arminiaco tractu ſuperiori, ad Arroſium amnem, in limite Bigorrenſis Comitatus; alterum, urbem Galliobelgii notiſſimam. De hac ſuſpicor hic agi, quæ utpote olim fuerit ſub metropoli Remenſi, ie qua cœnobium Altivillarenſe.*

p *Puto hic agi de S. Leonardo, S. Remigii diſcipulo, de quo Martyrologium Romanum ad* F *diem* 6 *Novembris. Mappa Blaviana diœceſis Remenſis in ipſo urbis Remenſis territorio ad fluvium Vidulam, vulgo la Vele, ſignat locum* S. Lienart. *An is ſit, de quo hic ſermo, an alius, affirmare nequeo. Major fortaſſe ei lux accedet ac melior, quando de S. Leonardo tractabitur dicto die.*

GLORIA POSTHUMA EX MIRACULIS.

§. I. Miracula ope Sanctæ in ſua translatione in Galliam patrata ſeculo IX,

Auctore Almanno monacho Altivillarenſi,

E Ms. Resbacenſi hic edita.

HOrum miraculorum auctor Almantius, *ſeu Almannus*, monachus Altivillarenſis, qui vixit anno DCCCXC juxta Tritheimum, *prout noſtro apographo appoſuit propria manu noſter Heribertus Roſweydus, uti & ipſa*: Ex Ms. Resbacenſi, ſtudio Nicolai Belfortii. *Ad Almannum quod attinet; conſule quæ acta in Commentario prævio § 24, & in Gloria poſthuma ſuperius § 1 de illo ſunt præmiſſa. Nicolaus autem ille Belfortius non dubito quin ſit idem, de quo mentio jam pridem facta eſt apud nos tomo II Januarii ad diem XX ejuſdem menſis pag. 262*, in monaſterio, *prout ibi dicitur*, S. Joannis de Vinea Sueſſione Canonicus Regularis. *De Resbacenſi (Rebais) monaſterio in Gallia non procul a Matrona fluvio, in diœceſi Meldenſi & ſolim Brigenſi, meminimus tomo II Februarii, die VII pag. 817. Dictum exemplar diſpeſcitur in capita duo ſupra viginti: quorum loco nos pauciora ſubſtituimus, antique tamen numero ad marginem retento. Conſuetam vero fuiſſe illam hiſtoriam prælegi coenobitis Altivillarenſibus, videtur erui ex his verbis in ejuſdem fine num. 75 apud nos*: Ea itaque nocte, qua in craſtinum die natalis ejus *Sanctæ videlicet noſtræ*, tacitari primo habebant coram fratribus hæc, quæ de ipſa noſtro labore collecta ſunt &c. *Hæc habebam, lector, de quibus te præmonendum cenſui. Conſule etiam Annotata mea. Rei autem geſtæ narratio ita ſonat: cujus, ſecundum noſtram novam partitionem, en tibi.*

PARS PRIMA.

Miracula; quæ cum circa ſacrum corpus, tum in alios per illud ſoſpitatis contigere.

CAP. I. *Corpus S. Helenæ invari orando & quærit* * *al.* Per omnia ſanctiſſima almi vigoris.

ROmam vigoris ſanctiſſima * impetraxit Helana (Domino Deo plagæ occidentali favente) ſecundum ſa egreſſa, manſionem ſecundam habuit in ſylva, quæ ab incolis illius loci vocitatur Sudria *a*. Ut autem tertia lux gelidam æthelo dimovit umbram, qui ejus comitatu gaudere meruerant, (cernentes ſolem rerum colores referre) itinerantium more, cœperunt ſagmaria *b* ſternere, & abeundi ſtudio ſua componere; uſque dum archicuſtos ejus Tantgiſus nomine reverteretur: qui ex quadam neceſſitativa cauſa noctem aderat præſens. Ante ſuarum ergo rerum quiſquilias, unus caterorum, cui prædictus juſſerat cuſtos, margaritum * pretioſum levata geſtiebat in aſellum: ſed quamvis omni niteretur conamine, beatiſſimum tamen corpus manebat immobile. Res mira! Omnino almæ pretioſi decoris membra (penitus) moveri nequiverunt toto labore hominis fortioris: quæ diabuli tetro conſumptis duobus ipſi eſallo ſuperpoſita & depoſita fuerunt manu prædicti cuſtodis longe viribus inferioris. Adhuc levandi avidus, ſtupore confuſus, timore perterritus (ſimulque admirationi deditus) magiſtrum adiit: Helenam ſanctam a Roma longius venire nolle inquit; & ut celaritas ſua mora * abeant, hortari contendit. At illa verba nuntii ſecum verſans, &, quid facto opus ſit, timido corda tractitans, ubi beatiſſima Conſtantini Ganitrix quieſcebat, concito gradu perveuit: diuque eam intuens, tandem pavidus ſtrinxit, & ſine (ulle) relnctatione aſino impoſuit. Qua de re cunctis (qui eam ſeqoebantur) reddita quidem lætitia (quia, quod minime ſperaveraet, eam ſequebantur) admiratione vero incrementata *, quis, quid res vellet (omnimodis) ignorabant; avido calle cœperunt itar carpere *. Deniqne, conſitente ipſo, qui eam non valuit movera a loco, repertum aſt (a cuſtode presbytero, nomina Theotgiſo) quod nocturno polluta ſnerit (in) ſomnio. Tune laus & honor altithrono Deo, vincenti æternitatis ſeculorum ſecula, in ſuo perpetuo regno. Amen.

a *b* *al.* margaritum.

al. ipſa.

al. incerta.

al. arriperet. Al

34 Porro antem avidiori calle viam terentes, devanarunt ad ſuperbiſſimum fluvium, cui aſt Taro *c* vocabulum: quod taetæ glomerationis & celaritatis ſolvitur impetu, ut ſi magnæ quantitatis lapis in eum projectus fuerit, ita turbina veloeiſſimo portatur, ut vix natura compallente qneat ad ſuodum venire. Igitur cum pavore non minimo, intnantes ſuperbas minans aquæ, deliberabant nullatenus illac tranſire: cum ſubito aſinus, quem ſedebat ligni vitæ altiſſima Detectrix, ſine cunctatione aliqna, fluvium eſt ingreſſus: aa ſi magni præconii dixiſſat noſtra Helena: Quid timbatis? Quid miriſonas nndas pavetis? Quam ſequimini per ſolum, proſequimini & in latices minitantium fluminum. Sad omnes vicit pavor: unos enim aſtantium tentandi cauſa mittens haſtam, nullo modo tenera potuit val paulnlum rectam. Præfatus autem proviſor, acerrimo tranſfixus dnlore, æſtimabat eoimvaro, fruſtra ſtellam cælo micantem, tali vertice abſorberl poſſe, poſt illam tantum ex ripa pedes dimiſit, ſimul aa certus, quod, ſi pedam pauliſper a ſolo ſubmoveret, dicto citius in præceps eum fortiſſima volobilitas aquæ devolvetet. Ita eo lacrymabiliter ſuſpenſo, & in limite hujus vitæ præſentis, ſua & omni-

c *per rapidiſſimum fluvium Tarum miſerabiliter deferebatur.*

AUCT. ALMANNO.

A omoium, qoiqui littore ſtabant, deliberatione flexo; alter aſinus, qui ad ripam ſtabat, ultro in-
* eum trans amnem juxta ejus * cominus ſtetit, cui ſuperincumbens, jam enim colliſiones undarum ferebat, uſque ad Sanctam pervenit. O rem mirationi deditam! Alternantes conglobationes aquæ ab imis vadis reſuſæ verticem (ſicut erat incumbens aſino) pulſabant prolongari presbyteri, & non perveniebant vel uſque ad latera alterius aſini, cui inſederat conſtantiſſima Parens herois Conſtantini. Sic ipſa duce, tumidoſque flatus fluminis refrænante, quod nullus videntium credere poterat, presbyter & aſini ex ſuperbo flumine exierunt ſalvi. Reliquus vero populus, ad publicum, quod inde terno aberat milliario, tranſmearunt vadum, laudantes ſuper hoc omnipotentem Dominum.

xxi. puella quædam in lapſa ſe ipſa tutatur, d

55 Taliter lampade ſignorum viam illuſtrans, perlata eſt, immo portavit ſequentes ſe, uſque ad nobiliſſimum montium montem Jovis *d*. Quam aſcendentem dum quædam puella nimium erebro, &, niſi ipſa ſoret, mortali ſequeretur greſſu, ex arctiſſima ſemita, ſcopulis anguſtiæ ſepta, pauxillum deviato calle in præceps miſerabiliter ruit. Proh dolor! ex altitudine montis nimia ceu globus volvebatur ad ima: non jam amplius quam dimidiæ debitrix vitæ; cum ad voces plebis, unanimiter Dei auxilium ſupplicantis, adfuit ſuffragium virtutiferæ Helenæ. Statim enim ut inchoaverunt ab imis præcordiis voces emittere, cælum clamore pulſare & intonando terque quaterque dicere, Sancta Helena adjuva, S. Helena adjuva; puerpera, quæ ante ita rotabatur proclivio montis, ut vix videri oculis poſſet, immobilis hæſit prærupto ſolo: quouſque, qui eam viderant ultra, nec mortuam putabant, faſciolas ſuas graviter miſerunt, & ad ſe incolumem, nec ullam ex caſu moleſtiam habentem mirifice retraxerunt, Dominoque gratias egerunt; qui meritis glorioſiſſimæ Helenæ, ſic eis reddidit ſanam, ut nec quod ceciderit ſentiret, & uſque prope deſcenſum montis, poſt ſuam ſanatricem, immo reſuſcitatricem rediviva curreret. Ad hæc inſignia univerſa plebs excitatior reddita,
C devorius & hilarius eam proſequi cœpit.

xx. qui & alias, qui corpus Sanctæ ferebat,

56 Poſtquam vero jam deſcendentes, ad ſtrictiorem pervenerunt ſemitam, dextra lævaque ſpe mortis circumdatam; quidam vaſſallus nomine Otinus, miraculis prædictis devotior factus, veneration ejus operam impendere ſedulus curavit. Nam ex caballo ſuo, cui eam jam dudum aſino ablatam commiſerat ferendam, timens lapſum equi, quem ſemirella minabatur, depoſuit, ſuoſque humeros pretioſiſſimo ponderi veneranter ſuppoſuit: ſicque iogreſſus & ſemitæ diſcrimen, ſuam geſtans, ut non multo poſt elaruit, geſtatricem. Nam poſtea ex anguſtiſſimo diverticulo, pede graviter lapſo, miſerabiliter corruit. Qui interim, quanto letifer caſus minabatur necem, tanto ardentius moribundus brachiis almam ſtringebat Reginam: & oculos vix cælo dirigens, ceu mors immioens admonebat, totus precabatur, ut ab ea, quam prius portaverat, portaretur. Populus itaque, quod ultra vitales minime ille carperet auras, quamquam magnitudine perieli diſtuſus, tamen virtutum retro viſis miraculis, ſpe erectus eſt. Cumque voces in cælum cœpit emittere, dicens, Sancta Helena, S. Helena ſuccurre; nomine, quod ora cunctorum tonabant, annuere, equus, quo dudum Beatiſſima federat, ſuum caſum pro nihilo ducens, anteriores tendendit pedes, intraque ipſos ſtrictiſſime homi-

nem eſt amplexus, ſicuti ipſe Deo chariſſima amplexabatur membra; ſicque eum, ne proclivio labererur montis, tamdiu tenuit, uſque dum ex monaſterio S. Petri *e*, quod ad radicem montis *e* ſitum eſt, homines clamore excitati, ſurſum currerent, auxilium ferre parati.

& aqua baiulat ſacri corpora

57 Qui ut viderunt equum, ſe deſpecto, hominī ferre ſolatium; huic admiratione multa, qui quodam formaverat verba, comparaverunt aſellum. Tunc ſecuribus, laneeis, & machæris criſpata glacie, ne ſolito deluderer nitentium juvare veſtigia, unum ſuorum, qui & hominem ligaret funibus, & equum a ſervitio exueret, dimiſerunt: ſicque eum ſanctiſſimo corpore retraxerunt ad ſe ſanum hominem, qui ceciderat, pariterque cum eo, qui deſcenderat, adjutorem ſonipedem. Die jam, o natura, ubi ſunt tuæ leges poſt talia, quæ Chriſtus mundo meritis Sanctorum ſuorum inſerit, miracula? cui eſt cum Patre altithrono, ſimulque Flamine ſancto laus & honor in ſecula ſeculorum. Ipſe me ſine aliquo erroris ſuco permittat exarare cetera, per inclytæ Helenæ glorioſa præſidia.

Compellebat vero quemdam comitem nomine Aſtaldum, pariterque abſtractum a morte, Otinum (locus (erat) quo tendebant) tranſeenſo monte viam murare, ſanctamque Helenam relinquere: quod & faecrent, niſi prædicta miracula retraxiſſent: his etenim afflari ſinum penitus diviſerunt, & iter, quo Beatiſſima tendebat, ſumma cum devotione tanuerunt. E

v. *Contrallo*

58 His iraque miraculorum figuris itiuere levato, gaudentes & pſallentes ſuper his, quæ inſolito viderant, intre Lingonicos fines, ad portum ſcilicet, cui nomen eſt Oſvia *f* pervenerunt; *f*
eamque in baſilicam ſancti Munebundi *g* perportaverunt. Aliger autem rumor, nedum ipſam villam, omnem Lingonicam implet parochiam, adveniſſe ſcilicet totius orbis quondam dominatricem Helenam; ejuſque qualitatem non ceſſat notificare, cum ex deſoſſo totius eoſmi * pretioſiſſimo imperialiter theſauro, tum pariter ex virtutibus ſupra faſſis *, & ipſius meritis infra miſſis admirabiliter e cælo. Ad iſtius ergo poteotiæ glorioſiſſimum decus quædam ſemina manibus repens, officia pedum genibus implens, eccleſiam eſt lachrymabiliter ingreſſa. Cernere enim erat P
eam ita morbo vetuſto contractam, ut pedes miſerabiliter hærerent; vultibuſque ineurva cadveis, ſolam deſpectaret tellurem. Ligneis ergo advecta pedibus venit: geſtamen, in quo multæ venerationis membra ferebantur, tremula tetigit: moxque revocatis membris, in priſcum componitur uſum, ut ne ſigna quidem præteritæ infirmitatis inveſtigari poſſent.

g

* *I. e. mundi, Græce κόσμου*
* *an. ſupra-ſatis?*

59 Ex non modico ergo dolore caleaneorum ad proprium locum invire remeantium, incon- *fauetur.*
ditas alte cœpit emittere voces. Ad cujus ululatum propius commanentes, concite cucurrerunt: &, quod numquam credere poſſumus, pedibus rectam ſtare cernentes, manuſque a ſervitio pedum liberas intuentes, glorificaverunt Deum. Miratur mulier altum cæli apicem: ſtupeſcit ſolum incognitis plantis caleare: contremiſcit manus proprium officium frequentare. Admiratur univerſa plebs virtutiferum corpus Helenæ ab ipſa in craſtinum ex eccleſia deportari, Benedictus Deus proclamantes, qui facit mirabilia magna ſolus per B. Helenam, triſtes morborum non ceſſantem effugare peſtes: ut adhuc, qui viderunt, maximeque presbyter, cujus relatione didici, quod ſcribo, exiſtunt teſtes.

AUCT. ANONYM.

vi. *Paralyticus restituitur usui membrorum.*

60 Ex illo igitor loco unius ſolis itinere noſtra progreſſa Helena, inſequente noctis articulo, inſigni refulſit miraculo. Quidam enim homo ſic paralyſi diſſolutus erat ſexenoio, ut omnium artuum ſundirus careret ſubſidio: membraque prnpriis deſerta offieiis, mortis ſub imagine viva jacerent in lectulo. Ergo ſama ſignorum hortatus per conjugem ſuam, Beatiſſimæ lineamen miſit in munere, ſimulque ipſum, quo quotidie armaretur, gladium. Ut autem ad ipſam parva perlata ſunt munoſcola; remiſit ſimul & Glorioſiſſima nmnium illi membrorum officia, noxiæ diſſolutionis torſione ſugata, antequam miſſa rediret ad eum ſemina.

vii. *Cæca puella viſum.*

61 Hoc infigoe ſalutis ut audivit puellola cæca ab utero matris, pervenit ducta alieno lumine; ubi virtutiſeram Reginam agnoverat eſſe. Cujusdom ſererrum tetigit, io mediis tenebris ſux aperta reſulſit, quem nnmquam viderar, intuetur ſolem: laudanſque & tripudians, ſuam dieeraſtioo proſequitur Illuminatricem, ipſa propriis ocellis ſua legens veſtigia, quæ ante paulum alienis ad ipſam ſnerat tracta *b*.

B

b

ANNOTATA.

a Sotriom antiquiſſime *Thuſciæ* eivitas.. Nominis originem a ſrumento eſſe ſcribit Annius, nempe a *σίτος*, qnod ſrumentum ſignificat, & tris, qoo triplieem ariſtam, compoſitnm: quoniam tribuſariſtis pro ſymboln ae inſigni utatur.. Livius Sutrium multis in locis nominat, præſertim eum Hetruriæ elauſtrum ob loci naturam, & belli adverſns Hetruſeos gerendi npporrunitatem eppellat; pauloqne poſt Camillum, audita Sutriorum deſectione, militi edixiſſe air, ot annooam tridui ſecum in iter deferret, quo celeritati profectionia adverſus Sutrios obeſſe poſſet nihil. Hinc & Plautinum eſt adagium, ot, qoi dierum aliquot annonam ſecnm deſerunt, ire Sutrium dicantur.. Parum hac ætate freqnentatnr, caveenis undique topho, eui inſidet, inciſis einctum; *prout videre licet apud Leandrum Albertum in Deſcriptione Italiæ*.

C

b Sagma eſt, quo afimis, mulis, eqois tergum ſternitur, ne ab onere lædantur; quæ *jumenta* hie ſagmaria dici videntur. *Ita Bollandus noſter in notis Mss. ad hæc miracula. Conſule Gloſſarium Cangii*.

c *Leander Albertus paulle ante citatus, inter ea, quæ ſcribit de Lombardia Ciſpadana*, Tranſitn, *ait*, Parmæ oſtio Tari ſuccedit amnis.. Oritur Apennino juxta Zare, ac intervallo P. M. V. ab urbe Parma flueos, hic in Padom ſe exonerat.

d Mons Jovis. *Proxime allatus Leander Albertus hæc obſervat agens de Lombardia Tranſpadana*: Cooſtar.. Alpes has juxta fauces, ubi Auguſta Prætoria, veteres appellaviſſe Graias & Pœninas, oimirum Auguſtæ dextra Pœninas, quæ nunc Mons Major D. Bernardi, & item Mons Jovis, læve Graias, quæ Mons Minor D. Bernardi, iremque Columna Jovis, dicuntur.

e *Quodnam & quale hic indicetur monaſterium, eon eſt mihi promptum dicere; erit fortaſſe hic, qui huic locorum tractui ſunt vicioiores. Idem ſit dictum de ſitu determinando preſſe* villæ Avergæ & Falleſiæ, *quæ inferius occurrunt. De Falleſia tamen videri poſſunt, quæ dabo infra in Annotatis ad partem* 3 *lit.* g.

f *Flodoardus*: In vieom qui vocatur Oſiſmus. *In territorio Lingonenſi* (*Lingons urbs notiſſima eſt in Campania Galliæ ſita, quæ vulgo Langres dicitur*) *reperie locum* Oiſame. *Anis, an aliur, ais quo hic ferme eſt?*

D

g *Flodoardus* Winebaldi. *Bollandus in Mss. poſthumis hunc eſſe opinatur, qui* 18 *Decembris colitur, SS. VVillibaldi & VValburgis frater. De S. VVillibaldo actum eſt apud eos die* VII *Julii, tom.* 2 *a pag.* 485.

h *Quæ in hac parte prima ſuperius a num.* 53 *referuntur, uſque ad* Tunc laus *&c. excluſive, habentur etiam in apographo noſtro e Ms. S. Martini cap.* 24 *hoc titulo*: Incipiunt miracula, qox mirifiee oſtendit Dens per ſuffragia beatæ Helenæ matris Conſtantini imperatnris, in ejus translatione. *E quo exemplari ad noſtrum aliud, quod hic damus, collato, deprompta ſunt variæ lectiones, & ſupplementa unoimis incluſa uſque ad* Tunc laus,

PARS SECUNDA.

Omnigena alia mala per S. Helenæ corpus ſanata.

E

viii. *Muta & ejus mannum privata.*

His ite geſtis, plebeia torba Dominum laudans, amicam Sponſi virrutum plenam intonans, Kyrie eleiſnn proelsmando ſydere pulſans, avidiori remo viam ſulcans, in villam, quæ vulgari nomine Averga vocarur, cum domioa noſtra randem ingredrtur Helena. Nec more; obviam ei venit muta, mannum officio penitus privata. Cerneres eam ita miſerabilitet ægrotam, ur nec, quid faceret, flagitare poſſet muta, nec ipſa ori cibum ferre valeret manibus contracta, Et iſta mirabiliter eſt concorata.

ix. *lunaticus.*

63 A prænominata autem exiens villa in proximam, nnmine, Falleſiam ingreſſa eſt i pariterque mutorum, cæcorum, ſurdorum, paralyticorum, claudorumqne ſanitesa eum illa i ſicuti ipſa interpellante & Domino adjuvante indieabunt ſequenria. Nam ut in eccleſia ejus beatæ memoriæ poſita ſuerunt membra; cunctis, qui aderant, divina per ipſam reſulſere mitaeula, Quidam enim inrrans homo, mulrn jam tempore lunaticus, ſimul ac eeeidit, ſpititu muto graviter vexatus, aeſi penitus oecubuiſſet mortuus. F Tora ergo eccleſia ſuper hoe ſtupori dedira, ora ſedulo, ut tantum eaſum hominis (ita etiam docuiſſet) *a* ſanctam vocitabar Helenam: cum, ecce, dicto citius valetudo omnibus membris hominis adfuit, & ſaniſſimus ille redditus, longo in teliqnum tempore Incolumis vixit, præterita infirmitate privarus. Sic hinc benedictua Deus!

a

x. *alius infirmo morbo afflictus,*

64 In Ipſa autem villa quidam homo morbo miſerabilis, tria in grabatn deduxerat luſtra, rancta ægrotatione abſorptus, ut, carne putrefacta, viginti tria ex corpore ejus eeciderint oſſa. Quem ceu omnimodis confractum in geſtatorio proximi componenter, ſama ſignorum ducti ad baſilicam depnrtaverunt, ubi virtutes magnæ Conſtanrii ſponſi dilecta diſpenſabat Helena: non tamen ollo modo ſanitatem poſſe recipere credentes, morbi magnirudine ſeducti. O rem miram, o rem forſitan aliquibus auditnris ineredulam! Ex lectulo, quo advectus ſuerat, conabatur ſurgere, qui intra xv annarum eorrieula, in aliud latus non ſuerat verſus propria virtute. Quod qui enm adduxerant multo ſtupore intuentes, &, propter morbi longitudinem & gravedinem, conamen illud pro nihilo ducentes, tandem, quid vellet facere, interrogaverunt. At ille virtute quidem

afflatus

afflatus beatiſſimæ Helenæ, ſed adhuc inauito aggravatus corpore, ut levaretur flagitabat obnixo. Tunc qui eum aſportaverant, hoc fine divino numine non eſſe cognoſcentes, ſtatim eum non jam ex toto, ſed ex parte juvantes erexernut. Et, Ecce, a feretro Mediatricis odor ſanitis allatus naribus cieatricis, ita ægroti omuia ſolidata ſunt membra, ut nulla priſeæ infirmitatis invenirent veſtigia: firmiterque deinceps calcans dudum incognitum ſolum, qui allatus fuerat viribus alieuis, ad ſua lætanter reverſus eſt propriis: vectorem ſuum grata merceda revexit, univerſaſque adjacentes provincias ad laudaudum Dominum excitavit.

xi. *clauda ex utero matris,*

65 Nou multo poſt eujuſdam nomine Hadetici filia, nomiue Bava, genibus sepens, manibus ligueos pedes tenens, odore ſignorum afflata fuit: quam ex utero matris ſuæ clandam coram omni clero uoſtra Helena fecit greſſu incedere recto: & uſquo hodie, comite vita, in civitate Durocordorum Rhemorum *b* ſanctimonialis eſt, ab omni ruga veteruoſæ infirmitatis penitus exuta. Qui non credit, quod fuerit clauda, ipſius poteſt cognoſcere verbis, quantam in ſe virtutem beatiſſimæ noſtræ Reginæ fuerit experta.

xii *alia paralyſi diſſoluta,*

66 In ipſo etiam temporis articulo, rumor virtutum quamdam traxit ſeminam ad ſanitatis diſpenſatricem Helenam: quæ paralyſi diſſoluta, linguæ ſnuditus amiſerat munera, parirerque demiſſis uervis languida manus dextræ dependebant vinculo. Quæ ut venit, & pro deſiderio recipiendi ſanitatem allatus linreolus Sanctiſſimæ feretrum tetigit; confeſtim ſanæ redierunt munia linguæ: viget dextra firmato robore, abſtructo gravi pondere palmæ, quod mulris a inis depeuderat inutile. Veneremur ergo tantæ felicitatis vel ſalutis deeus iuſigne; per quod uobis tanta Chriſti monſtrantur miracula, per quod liguo vitæ detecto diaboli calcantur figmenta, per quod prophetiæ compleutur oracula, per quod freno filii regis inſigniro hoſtium proturbantur jacula, ipſumque omni in prælio comitatur triumphalis victoria *c*. Benedictus ergo Trinitas Deus iu ſæcula.

xiii. *ſurdus a nativitate* *d*

67 Iguicomus interea ſol fundens in terris roſeum jubar, exturbatorem mortis revebebat diem *d*, qui eulmen alti nominis a dominante Domiuo rrahit: &, ecce, quidam a marris utero ſurdus, vervecem ſanctiſſimæ Regiuæ adducebat in monore: &, ut Miſſarum inchoata ſunt ſolemnia, eccleſiam aſt ingraſſus. Ut ventum eſt ad Euangelium, meritis Helenæ ſurdas aures penetrat ſonus vocis aeriæ, ſtatimque, Euangelio perlecto, viva cœpit voce elamaro, ſe numquam, niſi tune, Euangelium audiſſe, & Deo gratias vociferando, clamore baſilicam omnem implere. Hæc univerſi perpendentes, Dominum unanimitar glosificaverunt, qui per ſuam Halenam, virtutum miraculis propriam decorabat eccleſiam.

xiv. *puer paralyſi aegrotans,*

68 Quidam homo nomine Hadericus, non ille, cujus ſupra mentionem fecimus, trimum primogenitum habebat filium, cujus renerrimis membris ita inæqualitas iuſuſa erat corporis, ut quintus jam exactus fuerit dies, ex quo lac, quod ſolum adhnc habebat cibum, miuime traxiſſet ex matris uberibus. Triſtatus pater, haud minus matar, cernentes mori, quem necdum plene coguoverant vivere. Inter hæc præ doloris magnitudine, quid facerent, multa volventes, ut uoſtram ſuper hoc adirent Helenam, compelluntur reliquorum ſignorum pennigera fama. Igitur genitor concito gradu, nbi ſanctiſſima almi corporis quieſcebar gleba, perrexit, diu ſalutem filii oravit; donum vovit, & ad ptopria rediit. Puerum ergo, qui quinque jejunaverat dies, lætantem & incolumem reperit: & quod ipſa hora, qua ad cryptam Beatiſſimæ ſalutem ejus flagitavit, lac trahere cœpiſſet, iuveuit, omnipoteutique Deo grarias egit, qui, quod nullo modo ſperaverat, unicum filii primogeniti amorem reddidit, qui uſque hodie genitori ſuperſtes, vita fruitur hæres.

A UCT. ALMANNO.

xv. *paralyſis mala vita ſepe relapſus; item corpus inutile mulieris; item ceca curantur.*

69 Accumulentur paginæ miracula, quæ ab iis, qui interſuere, veridica ſunt relatione comperta. Quidam Trevir homo omnium membrorum ita etat privatus officio, ut nullo modo moveri poſſet e lecto, niſi aliquo vectus geſtatorio. Aligera autem excitatus ſama virtutum, vebi ſe feeit poſt Beatiſſimæ corpus ſalnriſerum, uſquo in Falleſiam, ex finibus Treverorum. Qui redditus * ſanitati par glorioſiſſimæ Reginæ merita iterum retraxerunt ſua multo jam tempore relata ſacinora. Itaque per ſeprem vices nmnium membrorum ſoliditatem Helenæ ſuffragiis mirabiliter adeptus; totidem vicibus, deſideriis prementibus earuis, miſerabiliter eſt contractus: quia, ut ipſe tandem prodidit, viceſimus jam vertebatur annus, ex quo nou fuerat confeſſus. Hortantibus itaque qui prædicta cernebant inſiguia, confitetur jam tandem diu celata poccamina. Haud mora: redditur confeſſo ſaniras petmanſura: ſicque qui æger flebilis fuerat advectus, ad propria gaudens revertitur ſanus. Hinc laude & gloria benedicendus Deus, dum polus in ſua ſphæra ſigniferos cuſtodierit curſus.

* quem redditum

Nec illud ſilentio tegendom, quod ſoror jam uou ſemel prædicti bajuli *e*, dextrum latus corporis ſine ullo uſu geſtabat inutila pondus, reſolutaque membra ſuis officiis deſerta, & languidas compages illa in parte pendentes dimiſſis nervis. Quæ ut delata eſt ad baſilieam, in qua virtutinoma quieſcebar Helena, ab ejus ſererro ſalutis odor egreſſus infirmo eorpori proprios reddidit uſus: ſicque prædicta muliercula ſuis lætatur incedere plantis, quæ illata in eccleſiam fuerat viribus alieuis.

xvi. *e*

xvii

Circa illud tempus mulier cæca, rumore ſignorum audito, ad eam tracta eſt: quam quia ingens preſſerat ſomnus, ob hoc ſuus dimitrere eam ſaragebar maritus. Ur ſol ergo cœpit ſe reddere terris, ingreditur eccleſiam, munus acceptura ſalutis. Nec mora, id eſt hora tertia, lumeu expulſis tenebris recipit, univerſa, quæ aderat, admirante familia, ſicque nullo ducente, grataoter rediit ad proptia *f*.

ANNOTATA.

a *Euanidos characteres noſtri apographi ita reſtituere conatus ſum.*

b Duroeordorum *ſive* Durocortorum Remorum *nomine vocatur ipſa metropolis Remenſis, Vide plura apud Adrianum Valeſium in Notitia Galliarum.*

c *De clavo Dominicæ paſſionis, quem* S. Helena *miſit ad filium Conſtantinum, e quo frenum confici juſſum, conſule meum Commentarium prævium § 9 in initio.*

d *Reſurrectionis videlicet Dominicæ, quantum ego quidem intelligo.*

e *Theutgiſum intelligere videtur, qui ſacras* S. Helenæ *reliquias Roma detulit, & de qua ſupra § 2.*

f *Flodoardus lib.* 2 *Hiſtoriæ eccleſiæ Remen-*

AUCT. ALMANNO. *ſi cap. 8 ſuperiora miracula, quæ ex Almanno protulimus, in Compendium contraxit.*

PARS TERTIA.

Inter varios ſacri corporis competitores prævaluit cœnobium Altivillarenſe; ejuſdem elegia; devaſtatio; mira piſcatio Sanctæ meritis attributa.

XVIII. *Dum contendunt de corpore Sanctæ, Deus facit, ut ad eum locum Altivillarenſe deferatur.*

AB hinc qualiter ad nobiliſſimum Altumvillarenſe cœnobium, Domino faveute, ſuerit illata, ordiatur textus. Fama tantæ nobiliratis *a* Feminæ ut circumadjacentes provincias longe lateque cœpit irradiare, tantumque thesaurum Romæ ſuratum, & in Falleſia ſore recouditum, nuntiare; hi, In quorum fundo B erat poſita, attentius cuſtodierunt, & oe deiude vellet recedere, ei monaſterium ſanctimonialium ex rebus & filiabus ſuis devota meute voverunt. Aſt alii, & præcipue Rhemenſes, ut tantum habere poſſent theſaurum, omni ſe labori dederunt: ſed omnipotens Deus, qui hunc in multis mirifice elegis locum, huic deſtinavit tam pretioſi ponderis marguaritum. Multis enim (uti ipſe uobis presbyter referre ſolebat) ut eam habercnt, e diverſo pugnantibus, & uſque ad mortem certare cupientibus, ac præcipue, ut dictum eſt, Rhemenſibus, ſole liquidius patet, Domini, & ſuum velle ſuiſſe, ut veniret ad cœnobium Altovillarenſe; de cujus loci ſitu & nomine pauca libet hic inſerere.

a

B

XIX. *Ex. ſ. Gloſſa præfugatio vel * i. e. ſecundum etymologiam ſuam*

71 Præſagio namque muneris cæleſtis eum intra gloſſam * ſui vocabuli ſtaturum, permanſurumque prævidentes, Altumvillare vocitarunt: altum, inquam, & revera alto omine quidem, ſed plus officio; nomine non literali ſed myſtico, in ſphæraque ſyderea ei perpetim ſovendo. O vera hujus nominis ſpiritalis etymologia ab altitudine, quod menſuræ nomen eſt, myſtice dicta! In alto enim ſpeculatioois theoricæ nulla ei cellarum eſt prima; latitudi-

C ne charitatis nulli eſt ipſa ſecunda; profunditate ſophiæ divinæ ſcilicet & humanæ etiam Atbenis prælata; ſi adverſa contigerint, patienter ſuſtinendo, longa. Sed enim vere etiam literaliter Altumvillare ouncupatur, diverſo vernante decore, more gemmarum. Hinc enim froudium coma ſylveſtris ſimul, atque multiplices arborum fruges. Illinc placet uberrima rellus; iſtinc virentia prata graminibus; hinc hortorum odoriferi flores; hinc vinearum abun-

b dant botriones *b*, qnique turgentibus gemmis

c lucentibus rotilant in Falernis *c*. Talis eſt prædicti loci ceſpes, tam melliflua *, ram grata, tam ſuavis, tam jucunda.

* *l.* tam melliflua &c. *laudantur.*

72 Nec tranſierim quod decorator Matrona; immo plus decoris ex eo accipit Materna *d* illa in parte lætior nnda. Taliter divinitus eſt conditum Altnmvillarenſe caſtrum; in quo aſtant in acie nobilia caſtra Dei, ubi ſperantea, &, pro deſiderio paradiſi gementes lacbrymas rorantibus oculis, uon erunt gemeudi io ultricibus flammis. Nec tranſierim, quod vulgo Altumvillare vocatur ſedolo; & quam bene. Alt *e* namque Teudiſco, vetulus more dicitur noſtro. Agonizantes enim in ejus gymnaſio, relinquuut diſtortum irer infaotiæ, & callem impatieotem fræni adoleſcentiæ,

d

e

& ambulaut tramite recto vias prudentiæ, col- D loque aſſueto diſcipliuæ bajulaut Domini jugum ſuave & leve. Salve, ſalve mons, mous re nulli tertius, Oliveto ſecundus, &, ut fabulis poetarum in laudem tui ntar, excedeus de terris; juſtitia in te fixit exrrema veſtigia. Quid plura? Si nomen haberes, Roma tota fuiſſes. Hinc ex tua, cælitus miſſa ſecuodum Deum & ſeculum dignitate patet prælucere, quod uumquam dimittet tua in fundamento menſuratrix columba *f*, f exterminari pullos tuos a milvo ave raptrice & ſordida. Hæc de nobiliſſimi loci aptiſſimo uomine paucis fiut dicta. Ad intermiſſa paululum noſtra tenuis revertatur peunula.

XX. *Veritas corporis confirmatur.*

73 Interea, eeu jam dictum eſt, aliger rumor multiplici populos ſermone replens, occidentalia ſola circumieus, jamque tandem caput inter nubila condens, Belgicæ ſecuudæ nobiliſſimam Durocordorum Rhemorom ingreditur parochiam, uuntians inventricem ligui vitæ Helenam, eois arcibus ſuratam, & in pagum Vouciacum * *g* in villam jam dictam Falleſiam ſore adveſtam. Quod audieutes Rbemenſes, pariterque Altumvillarenſes, non credunt fieri poſſe ullo modo, ut Roma privaretur, & Fraocia decoraretur tanto tbeſauro. Quidam etiam aſſerebant, E mauſolco ejus Hieroſolymam gaudere, non Romam; donec Hiſtoriæ eccleſiaſticæ tripartito libro *b* revoluto, tam pretioſum ſoma *i* repertum eſt, Romæ ſuiſſe repoſitnm; hanc vere ſuratam, & non aliam; ſed ipſam Heleuam Conſtatini imperatoris matrem, omnipotens Trinitas Deus, poſtquam hunc locum eſt ingreſſa, ſuis dignatus eſt oſteudere famulis, ſupplicatus triduano jejunio, & conſultus volgari ſuo judicio aquæ. Ergo tantus in ſuudo Vonciaco compertus * fore theſaurus, cerneres certare Remenſes, ſimulque non minus laborare Altumvillareuſes, & omnes, quicumque audieraut, ejus ſitire præſentiam. Hinc pugnabant Pardulus Rhemorum prætor, hinc inſtabat Hernieus Altumvillareuſium procurator: Carolus autem imperator *k*, cum famam audiiſſet, quod in Altumvillare S. Helena deportata diceretur, nullo modo credere voluit. Unde convocani epiſcopum ipſius civitatis, cum abbatibus & viris religioſis in ipſo monaſterio voluit judicium publicum fieri, utrum mo- F nachi verum dicerent, an falſa proferrent. Judicaverunt itaque non aliter eſſe credendum, niſi monachus iſdem, qui eam ad nos aſportaverat, manifeſtum judicium feciſſet, & in calidam aquam toto corpore nudatus intraret. Sed ut Deus rei veritatem manifeſtius panderet, ita hunc inter ſervidas aquas conſervavit illæſum, ſicut & ab ipſo meudacio, quod dicebatur, noverat incorruptum *l*.

g fore legendum Vonciacum

b i

* *f.* compertus dum fore

k

l

74 Cum aotem pto hominum peccatis plurima regna Deus traderet in maous Northmanoorum, & eccleſias incenderent, ac monaſteria vaſtarent *m*; voluerunt mouachi Altumvillarenſes omnia eccleſiaſtica ornamenta in orbem *n* deportare; ſed, ſuperimminente pagana gente, omnia reliquentes, vix per fugam erepti, ſolas animas ſalvare cupientes, a minimis uſque ad maxima, cuncta perdiderunt, exceptis tantnmmodo corporibus Sanctorum, & reliquiis eorum, neque calice neque etiam candelabro, vel multis aliis ornamentis ex omni cœnobio remanentibus. Omnia quoque monaſteria & ſervorum Dei habitacula igne coosumpſerunt, ac deinde per plurima tempora deſolatus locus ſemper ad majorem deveuit deſolationem. Neque fuit, qui pro Dei amore, &

XXI. *Hinc quæ geſſerint Normanni vaſtatione, alia deferuntur*

m

n

S. Petri

A S. Petri Apoſtuli miſereretur loco & ſubveniret, quoniam tam honorabilis ad tantam declinaret inopiam. Et ſicut tunc, ita & nunc, quod eſt & fit lamentabile. Sed omnes, qui cum Chriſto eupiunt gaudere, intercedant, quatenus ad ſtatum priſtinum eum reducere dignetur Trinitas Deus. Amen.

AUCT. ALMANNO.

NOTA. Piſcis mire modo captus

75 Præterea non incongruum nobis viſum eſt huic opuſculo ad laudem B. Helenæ ſubnectere, quod meritis ejus *e* credimus contigiſſe. Ea itaque nocte, qua in craſtinum die natalis ejus recitari primo habebant coram Fratribus hæc, quæ de ipſa noſtro labore collecta ſunt; piſcatores Fratrum, uti expediebat, nocte in piſcando *p* laborabant. Jam vero totam noctem pene fruſtra conſumpſerunt, varioque * labore ſemetipſos fatigarant. Cumque eos jam tæderet laboris, & nihil ſe proficere putarent in reliquum noctis; eorum quidam manus tendentes, tædium fatigationis ſuæ in S. Helenam retorſerunt, dicentes: O S. Helena, quid deioceps acturi ſumus? Ecce, totam noctem in vacuum duximus. Num hodie ſine munere piſcium ad monaſterium redire habemus? Numquid Fratres, tua ſancta ſolemnia laudibus * extollentes, immunes erunt laboris noſtri? Iſta igitur conquerentes, pariterque iis verbis animos & ſpem recuperantes, confeſtim cum impetu rete gurgiti ſubmiſerunt. Cum repente piſcis magnus, quem efocem *q* Latino ſermone vocamus, meritis S. Helenæ præparatus, rete inſiliit, ſimulque cum eo & alter non multo minor ejuſdem retis laqueo patrios curſus ſibi denegatus ſenſit.

e al. credimus

p laborabant

q al. vocemus

* al. varioque

* al. divinis laudibus

76 Miro autem modo cum a piſcatoribus aqua extraheretur, ſubitu ille minor piſcis, ut ſenſit ſuam nuditatem, omnem ſortitudinem adhibuit, ſciſſoque reti, ſaltu magno ſe recepit in aquam. Ejus prædatores valde triſtes cœpere querulo vocem dare clamantes: Hen! Domina S. Helena, quid faciemus nunc? Cur nobis, quod petivimus oſtendiſti, & illud totum tuis famulis non ſervaſti? Ut ergo virtus ſanctiſſimæ Reginæ etiam pleuius in hoc declaretur, dum adhuc ipſi talia clamitarent, idem piſcis majorem ſaltum duus rulinquendo aquam, ad quam prius fugerat repetendu eam, rete aduſque pervenit, & eum ſetitstu quadam ota aperiens, ſuuem ſuperiorem, cui rete hærebat, morſu apprehendit, ipſique, quouſque a piſcatoribus caperetur, depeudit *. Igitur nou eſt dubium, per merita S. Helenæ ipſum ibi adſuiſſu, qui Petro piſcanti, totamque noctem ſiue captura conſumptam plangenti adſuit; cui gratias indefeſſe agere debemus, per quem tantis pattociniis ſunrum electorum uos fuveri ſentimus: qui vivit & reguat cum Patre, Spirituquu ſancto ante ſecula, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

ad introitum Dominæ S. Helenæ

* Fludoardus perpendit

ANNOTATA.

a *Nobiliſſima fuit Sancta conjugio videlicet & imperatoria dignitate; non autem genere, ſicut tamen ſupra in meo Commentario prævio num. 23 volebat Almannus hujus hiſtoriæ auctor, prout hic iterum vellz videtur.*

b *Quod* Botryn, botryonis (*Græce* Βοτρυών) *idem hic ſit, quod* Βοτρυς, botrus, *id eſt* uva, racemus *colligo en ſenſu; tametſi pro* condititin racemo *accipiatur apud Voſſium in Etymologico linguæ Latinæ.*

c Falernum, *vinum nobile, dicitur a Falerno agro in Campania Italiæ.*

d Materna, *idem quod Matrona. Vide Annotata ad § 5 lit.* i.

e Alt *Germanice idem eſt, quod vetus, vel ſenex.*

f *Flodoardus in Hiſtoria eccleſiæ Remenſis lib. 2 cap. 7 de S. Nivardo hæc narrat:* Quadam vero die veniens de villa Spernaco, ſimul comitante ſecum .. abbate Bercharin, viſum ſibi eſt, tranſito flumine, debere paululum requieſcere: ſicque caput in ſinuum ſedentis reclinans Bercharii, obdormivit, & viſum vidit, ſcilicet, columbam locum ſylvæ circumire, & in fago quadam puſt hanc circutionem reſediſſe. Idque tertio columbam videt esmdem egiſſe, tumque cælos petiſſe *&c.* Idem præſul (*Nivardus videlicet*) ſuccidi ſylvsm jubens, in honore S. Petri & omium Apoſtolorum ibi conſtruxit eccleſiam, & ubi reſediſſe columbam viderat, altare inſtituit, cullectiſque ſervis Dei monaſterium ordinsvit *Altivillarenſe. Oppidi* Spernscenſis *ſeu* Spsrnaeenſis *ſitum vide infra in Annotatis ad claſſem tertiam miraculorum lit.* g. E

g Vuncianum *vel* Vsnciacum, & villam Faleſiam *hinc colligo vel in eodem fere fuiſſe loco, vel ſaltem aliam ab alia non longe remotam. Ex his vero* Durocordorum Remorum ingreditur parochiam, *ſeu ut ego quidem interpretor, territorium, deduco priora duo nominata loca, ſi non in eodem territorio, ſaltem in Campania, & in via, qua ex Italia redun Tetgiſus, ſacri corporis portitor, direnerit ſuam iter terreitorium Remenſe verſus, ſita fuiſſe. Forte tamen deſignatur* Vaſſiacum, *de quo agit Adrianus Valeſius*, vulgo Vaſſy, cui propinquus eſt locus Puteolus, vulgo Puiſie .. Vaſſiacum autem eſt oppidum ad Bleſsm amuem, qui in Mstrnam devolvitur, (la Blaiſe) cujus Bleſæ fit meutio in libro miraculorum S. Bercharii, *ſicut obſervat idem auctor.*

h In Tripartita lib. 2 cap. 18. dicitur ſolum Hieroſolymis ad filium rediiſſe, & cum lætitia tranſiſſe a ſeculu. Rectius conſuluiſſeut Euſebium lib. 3 de Vita Conſtantini cap. 46; & librum de Munificentia Conſtantini *&c.*, *uti obſervat Bollandus in notis poſthumis ad hunc locum. Adeat præterea lector meum Commentarium prævium* § 22.

i *Id eſt*, corpus, *Græce* σῶμα.

k Id vel poſt aliquot annos factum vel certe per anticipatiouem hic appellatur Carolus Calvus imperator, qui anno demum DCCCLXXV poſt Ludovicum Lotharii filium imperatur eſt factus, *inquit Bollandus in notis poſthumis Mss.*

l *Translationis hiſtoriam, corporis hodiernæ Sanctæ probationes, ac vindiciar præmiſi ſuperius.*

m *Variæ eorum in Gallia graſſationes ſeculo nono medio ac deinceps ſunt ex hiſtoricis notiſſimæ.*

n *Remenſem intelligo. Duas varias lectiones, quas num. 75 ad marginem vides, accepi ex alio noſtro exemplari. Vide ſupra num. 18.*

o *In alio noſtro Ms. additur*, Domino largiente.

p *Fludoardus miram hanc piſcationem contractius refert lib. 2 cap. 8, eamque dicit accidiſſe in* Materna (*id eſt Matrona*) flumine.

q Efocem Plinius lib. 9 cap. 15 ſcribit præcipua magnitudine reperiri. Surius, Colvenerius, aliique ſalmonem interpretantur, quem quidam quaſi exoſſem dici volunt. At de ſalmone agit idem Plinius, & ſuo nomine appellat. Geſnerus lib. 4, & Ulyſſes Aldrovandus lib. 4. & 5 de piſcibus, Lucium vult eſſe. *Ita Bollandus in notis*

AUCT. ALMANN. *posthumis. Quibus adjunge ista e Marlota in Metropolis Remensis historia lib. 3 cap. 25:* Porro esocis vel exocis sulmo * dictus piscis marinus est, & ossibus caret (de quo Severus Sulpitius lib. 3 Dialogorum De virtutibus S. Martini cap. 13) semelque gustata aqua dulci fluvii, quem subire contiogit, vix umqoam io mare regreditur. Unde mirum noo est, si io Matrona juxta Altivillare eœoobium inventus sit. *Verum quidquid sit de ista inventione*, miro *tamen* modo, *ut hic proxime sequitur*, ille minor piscis *captus est*.

*) f. salmo.

§ II.

Miracula eom a S. Heleoa, tum ab aliis Altivillarensium Patronis facta seculo XI, auctore anonymo, e eodiee Altivillarensi.

B

SECTIO PRIMA.

Præmitto, lectore dr hac narratione, dantur ejusdem apographum.

A *Pegraphum habemus hoc titulo prænotatum:* Incipit præsatio miraculorum, quæ Dominus noster Jesus Christus ostendere dignatus est per merita Sanctorum io Altivillarensi ecclesia quiescentium. *Præfatio sic incipit:* Sanctorum miracula qooties ad memoriam revocat iosirmitas humana, & divina exinde collaudantur magnalia *&c. quæ brevitatis gratia omittimus. Sequitur deinde narratio miraculorum, e quibus fateamur primo ea dumtaxat excerpere, quæ ad* S. Helenam *peculiariter spectant; verum, mutato postea consilio censui ipsis committendum totius narrationis contextum; quia Sancta nostra cum ana sit e dictis Patronis, partem etiam simul cum illis habet in miraculis. Auctor narrationis est anonymus. Ea vero, quæ in eadem referuntur, unde & a quo fuerint transcripta, notatum lego post finem nostri ecgraphi his verbis:* Fideliter exscripta, & ex Ms. monasterii Altivillarensis per me D. Rupertum Reginaldum, *videlicet* anno MDCLXIX in Maio, *sicut appositum nostro Papebrochius.*

C

Magna terra siccitate

78 *Pauculis hisce prænotatis, en tibi, lector, ipsam anonymi narrationem, per cujus decursum nonnullas etiam notationes inveniet, elucidationi ejusdem congruentes. Nos illam divisimus in sectiones duas, ac numeros sequentes. Sic sonat:* Igitur anno ab Incarnatiqne Domini millesimo quadragesimo octavo, Indictione prima, Henrico autem rege regni Francorum gubernacula

a administrante, & Widone *a* archipræsule pontificali Remorum cathedræ præsidente, gesta sunt miracula, memoria eonctorum digoissima, a præfatis Sanctis in monasterio nuocupato Altumvillare, quæ præsenti relatione piis bonorum auribus decrevi enatrare, prout mea parvitati fuerit possibile.

Francium depascente

79 Erat ea tempestate non solum per omnem Remensem provinciam, verum & in plerisque Franciæ partibus tanta aeris terræque ariditas, ut a nonnullis mortalibus, siccitatis, quæ contigit sub Helia propheta annis tribus & mensibus sex, arbitrarentur immo timerentur rediisse tempora. Aer quippe ploviales imbres funditus negaverat; tellus vero ad perferendos * fructos segetum, vinearum, arborum cæterorumque proventuum nullis humoribus irrigata, satis superque pigra

*) f. profe-rendos

jacebat: quæ ramen utr aqoe clementa peccatis D hominom, & negligentiis io Dei coltn exigentibus, divina, vernm semper justissima omnipotentia clauserat, populumque prædictæ provinciæ sames diriissima, jugis inopia, cæterarumque rerum penuria miserabiliter atterebat.

ea occasione

80 Nollnm igitur aliud remedii geous videbatur ad taotam pestilentiam repellendam, divinamque aoimadversionem complacandam, quæ quotidie magis magisque in populum grassabatur, nisi quatenus jejuoiis, vigiliis, letaniis, Saoctorumque supplicationibus atque eorum deportationibus propitiabiles Dei aures omnimodis pulsarentur. Quid plura? Pontificom, abbatum, clericorum, monachorum, gentisque totius provinciæ unanimi consilio decretum est, quatenus, ut dictum est, fierent Sanctorum deportationes; si quo modo exinde divina iracundia mitigari valeret. Visum est etiam Deo devotissimis Fratribus cœnobitis videlicet Altivillarensibos, quoad exemplum vicinorum provincialium deportarentur corpora saoctorum Nivardi *b*, Polycarpi, Sio- *b* dulphi, Madelnpi, ac beatæ Helenæ Christianissimæ impetratricis, quæ apud ipsos cum magni honoris veneratione requiescere ereduntur. Hoc autem ipsum placuit fieri quarta feria septimanæ, qua celebritas sanctæ Pentecostes habetur quotannis. Interea jam tempos advenerat, quo debent * prædictorum Sanctorum perferri atque deferri pretiosissima pignora. Verum quid miraculi contigerit nocte ipsa, quæ diem præcedebat iodictæ Saoctorum deportationis, dignum memoratu arbitror esse imprimis.

E

*) f. debe-rent

trouium corpora

81 Est consuetudo devotissima quorumdam rusticorum villæ, quæ nuncupatur Alsuotiæ, qoa- *c* tenus adveniente vesperа prædictæ solemnitatis corpos sanctissimi confessoris Cbristi Sindulphi deferant extra fores monasterii, eum infigoi processione & laudibus hymnidicis. Hæc autem illorum consuetudo inde descendit, quoniam præfatus sanctissimus vir, in eadem villa fertur recluslone solitaria, vitæ suæ transegisse tempora: & quia apud ipsos inibi plurimis miraculorom insignibus floruit; idcireo jam dicti rustiei deferunt ei omoibus annis obsequium suæ devotioois. Cum itaque, ut prælibatum est, beati Sindulphi corpus eum processione eoodigna deferretur ae referretnr, erat ibi ipsa hora mulier qoædam pauF percula Adelaidis vocitata, toto corpore satis miserabilitet contracta: quæ dum a Sancto prece iotentissima suæ iosirmitatis depoteeret levamina, confestim incolumis sur rexit omnibus membris saniissima. Quia vero jam nocte instante monachi ipsius cœnobii aliis curis erant intenti, ioterim factum io se miraculum contieuit.

fautore suo Patrono-rum Altivillarensis monasterii.

82 Postera autem die adveniens, & veritatem miraculi io se perpetrati eoram omnibus pandens, grates innomeras Deo Sanctisque ejus ob recuperatam saoit atem suam reddidit, exultante omni populo & monachis eum laudibus hymnidicis, mixtis gaudio laerymis: & ita levantes corpora Sanctorum, detulerunt ea in quoddam pratum satis amœnum ad radices ejusdem montis Altivillaris, secus ripam Maternæ fluminis situm: quo dum esset perventum, depositis in præparatis sedibus pignoribus Saoctorum, postulaverunt prædicti mooachi quemdam seniorem clericum urbis Remorum, nomioe Adalbertum, qui sermonem faceret ad populum: adesat eoim præmaxima molritudo plebis, quæ confluxerat ex vicinis villis, urbibus atque castellis. Igitur ut præfatus senior adstantem populum admooere cœpit de eõremptu

vitio-

A vitiorum ſæculi præſentis, & adipiſcenda gloria futuræ æternitatis, nec non & de geſtis vitæ eorumdem Sanctorum atque miraculis, repente cum tonitru horribili turbo irruit venti vehementis,
f licet ipſa hora immenſa exiſteret ſerenitas aeris, ut monſtraretur indicio evidenti, placere cuncta quæ fiebant eiſdem Sanctis, ipſorumque ſpiritualem adeſſe præſentiam cum ſuorum corporum reliquiis. Extemplo vero omnibus, qui aderant, exterritis, ut prædictus ſenior loquendi ad populum finem impoſuit, ſubſecutum eſt inſigne miraculum Sanctorum intercedentibus meritis.

contracti-bus infirmitatibus:

83 Aderat quippe tunc ibi una cum cætera multitudine plebis, puella quædam debilis, quæ ſe ipſam illo attraxerat cum ingenti conamine ex vicino oppido Marogilo, genuum reptatu manuumque ſcabellulis. Nam, ut taceam cætera infirmitatis illius incommoda, ita eam divina potentia attriverat, ut adhæſis poſterioribus calcaneis nullatenus quiret ſaltem aliqua in ambulando figere veſtigia. Itaque poſt factum tonitruum cum Sanctorum pignora de eo loco levarentur, ut ad monaſterium referrentur, illico puella præfata,
B reſpiciente eam Sanctorum clementia, ab omni infirmitate ſua incolumis elevatur a terra. Denique ſublevatis eorum feretris, protinus ſeparatis, imo cum ſanguine diruptis a poſterioribus calcaneis, puella in pedes conſtitit non ſine magno admiramine plebis talia conſpicientis. Etenim ſanguis profluens ab ipſis poſteriorum atque calcaneorum locis, teſtabatur, quam ſit veneranda ac tremenda virtus divina in Sanctis: & ſic cum maximo gaudio atque inenarrabili lætitia ad loca propria relata ſunt pretioſiſſima Sanctorum pignora, ac deinceps ipſorum interveniente clementia omnium terræ proventuum affatim ſubſecuta ſunt commoda.

ex deinde

84 Jungamus his & aliud miraculum, ex quo conſtitata erubeſcere queat cupiditas iniqua mortalium. Poſt præmiſſa miracula, quæ decurrente ſerie lectionis retulimus, homunculus quidam contractus ad monaſterium, in quo Sanctorum pignora ſervantur, aſello reſidens ſeſe agebat, tanta virturuio fama excitus. Cumque adeſſet jam ... ...a ſuæ contractionis vioculo relaxatus, paulatim ſanari cœperat miſerrimus, elementi Sanctorum miſeratione præventus. Jam itaque pene ſa-
C nus adſtabat; jamque incolumis repedebat; cum eeee ſtulta mens hominis, arbitrans ſeſe nullatenus ex integro poſſe curari a Sanctis, niſi aliqua recompenſatione muneris terreni, animal, eui ſedebat, ea viciſſitudine illis vovit, ut, ſi ſaous ab infirmitate recederet, aſellum ad loca Sanctorum relinqueret. O ſtultorum omnium ſtultiſſimum! qui neqnaquam fide promereri credidit divina beneficia, verum terrena, ſallenti, perituraqne pecunia. Nempe hoc verbum infelix mox ut ex ſuo ore protulit, confeſtim a priſtinæ infirmitatis claudicatione retentus eſt, e qua penitus jam cœperat relaxari, ſicque debilis remeans ad propria, manifeſtum cunctis dedit indicium, Sanctos Dei nullatenus ejus aceeptaſſe munera, qnæ perpendebant plena conſiſtere cupiditate atque avaritia.

plurimus

85 At qnidam ægrotus advenerat ad limina Sanctorum, cui ſonitus tonitrui fragorque decidentis fulguris ita abſtulerant auditum, ut ne quidem altius inclamatus, alicujus vocis perciperet ſonum; cum hoc etiam incommoditate totius colli vigorem ſic amiſerat, ut illud ferre videretur reflexum ſuper ſcapulas: qui cum... Sanctos Dei lacrymis ac precibus pulſaret cuntinuis, tandem pia eorum miſetatione reſpectus, enditum integerrime recuperavit, collique vigorem pariter recepto, incolumis & gaudens ad propria remeavit. AUCT. ANONYMO.

alia

86 Mattona quædam nobilis mulierem contractam, cui quotidiani victus ſtipendia miniſtrabat, ad eorumdem Sanctorum direxit loca cauſa videlicet experiendi, utrum vera ſorent, quæ de ipſorum geſtis inibi ſerebantur virtutum miraculis: quæ confeſtim adducta ante Sanctorum plgnora, pavimento loci toto corpore hærebat. Protinus ergo Sanctorum præventa miſeratione cœpit paulatim erigi ab ipſa ſua contractione. Cumque jam pene in pedes conſiſteret, quidam aſſiſtentium monachorum uſus ſuperflua levitate, cucurrit, & quam Sanctorum potentiſſima virtus erigebat, tamquam miſerando ſuſtentare volnit; quod tamen eiſdem Sanctis nequaquam complacuit, veluti mox ex ſubſequenti fine propatuit. Denique prædicta mulier iterum recontracta ad ſolum concidit, & Frater ille pro maxima infirmitate apprebenſus, manibus aliorum delatus receſſit, atque de ipſa ægritudine aliquanto tempore
E laboravit. Sic levitas præfati monachi & ſibi dolorem infirmitatis attulit, & miſeræ mulieri ... damnum ablatæ ſanitatis intulit.

rebus miraculis

87 Eodem fere tempore Comes quidam præpoteus ejuſdem provinciæ, Theobaldus nomine, venatum perrexerat in ſilva eidem Altivillarenſi cœnobio eontigua: qui diſpoſitis ſuorum ordinibus venatorum, laxatiſque copulis canum, immanem aggreſſus eſt inſequi cervum. Verum eum jam diei maxima pars præteriſſet, & eervum velociſſimos curſus emittentem, ſaltuſque inter ſilvarum devia opaciſſima dantem, nullo modo caperc vel conſequi poſſet; tandem nimio laſſitudinis tædio confectus, in hanc fideliſſimæ vocis exclamationem prorupiſſe probatur: Sancti Dei, qui in Altivillatenſi cœnobio reqnieſcitis, pietatem veſtræ bonitatis precibus exoro humillimis, ot ſi certa credibiliaque ſunt, quæ de veſtris virtutibus feruntur a populis, nutu veſtræ juſſionis cervus iſte agilis hæreat ſolo immobilis, ne oobis ulterius aliquod afferat tædium laſſitudinis. Nam & vobis deinceps permanebo devotior, & loco veſtro exiſtam hoc ſigno fidelior. Dixerat, & dicto citius velociſſimus conſtitit cervus, dein actu tantæ virtutis, qui præſentes erant, val-
F de perterritis, eaptæque beſtiæ ſublato tergore, jam dictus Comes una cum ſociis ad cœnobium properat Altivillarenſe. Poſt ubi eo pervenit, quæ geſta ſuetant, quoquo modo contigerant, fideliter ordine pandit. Sicque comperto certiſſime ei loco Sanctorum præſentiam virtutemque ineſſe, ad propria jam fidelior receſſit, exinde datis ibi cum cervino tergore quinquaginta nummorum ſolidis, pro gratiarum actione ac pro tanti beneficii recompenſatione.

apud Altivillarenſes

88 Nec diſſimile illud extitit, quod adveni-
d entes ad loca Sanctorum qnidam peregrini, in prato, quod eidem monaſterio ſubjacet, confidentes, volucres ſunt contemplati, quas hairones *d* nuncupat locutio vulgaris. Inter quas etiam una reſidebat plumis candidior cætetis: de qua quidam ipſorum viantium ſic ait: O utioam propriis hæreret ſedibus illa avis candida, noſque reſidens maneret, quouſque eaptam deferremus eam ad Sanctorum Altivillarenſium limina: quo dicto, citius eœperunt tendere greſſus, qno reſidebat avis, cæteriſque ſibi coeſtentibus ocins evolantibus, illa manſuetiſſime loco permanſit; quam ſumpſere viri magno admiramine pleni, ad cœnobium

AUCT. ANONYMO. nobium deſetentes, ut ſuerant prælocuti. Longius hæc mihi tamquam domeſtica manſit, nuſquam diffugiens irreciſis pennis. Taliter pius Sanctorum affectus novit audire devotas mentes etiam in ſupervacuis rebus. His ita relatis, petgamus enatrare cætera, quæ geſſere Sancti, miracula.

uentis. 89 Operæ prætium videtur miraculum ſcriptis tradere a præfatis Sanctis triplici geſtum virtute. Extitit quippe his, qui viderant ea rempeſtate, mirandum factu, nec non memorabile dictu. Denique pertracti fama virtutis egeni res, Inca Sanctorum fidentes expeticrunt. Unus namque ipſorum viſu carebat; alius linguæ affamina amiſerat, tertius vero auditu privatus dolebat. Itaque pariter quotidie Sanctorum limina frequentabantur, atque ante ipſorum præſentiam continuis precibus hi tres ægroti poſcebant dona ſalutis. Quid multa! Exacta hebdomada jam dies inſtabat Dominica? eumque in ipſa lucis crepuſculo Miſſæ peragerentur ſolemnia, prædicti infirmi hoc modo ſoſpitatis recepere medicamina:

Lumina cæcus ait conrcmplor clara diei:
Mutus ad hæc: Verum memoras, lux clarior inſtat.
B
Audio ſurdus ait clare, quæcumque refertis.

Quod videntes & audientes, qui tunc præſentes adetant, populi, nimia admiratione perculſi, interno cordis gaudio repleti,

In laudes Chriſti conclamant vncibus altis.

Satisque gaudii illo die omni plebi attulit tantum miraculum, ſub una hora a Sanctis triplici virtute pattatum.

Quidam hæreſe infectus paulisper, 90 Nequaquam etiam illud arbitror ſilendum, qualiter temeritas incredulitatis cujuſdam viri digno verbere coeteita ſit, ad correptionem videlicet eorum, qui Sanctos Dei mira faeientes ineptis ſermonibus lacerare præſumunt. Vir quidam erat, pagi Sparnacenſis indigena, qui audita fama virtutum, quæ a Sanctis gerebantur in eœnobio Altivillarenſi, in verba protervæ infidelitaris ſtultiſſime prorupit. Ait nempe nullatenus credibile ſibi videri, quod populi ote ferebatur de geſtis præfatorum Sanctorum miraculis. At vero infelix ubi eadem protulit verba confeſtim gravi-
C tet percuſſus eſt, ſubſequente ultione divina. Nam una cum vetbo incredulitatis, os eervicis intta gutturis clauſtra ei inſiliit, ita ut ulterius ne aliquod quidem verbum prævalcret effari.

ac deinde miſericordiam obtinet. 91 Verum cum nimia doloris anxietate teneretur, tandem pœna urgente in ſeſe reverſus, ubi animadvertit ob ſuæ infidelitatis culpam tam graviter ſe eſſe percuſſum, illieo propetanter perexit ad præfatum monaſterium; nec diſtulit pietas Sanctorum in hunc quoque monſtrare potentiam virtutum. Denique dum condigna ſatisfactione eulpam ſuam nutibus, quibus valebat, demonſtraret, os eervicis a gutture reſiliens, ad locum ſuum regreſſum eſt, atque una cum virtute miraculi, ingens fluxus ſanguinis etuori mixtus ab ejus ote exilivit: ſicque exinde ſuſpes ad ptopria remeans, vicinos quoſque certiores de miraculis Sanctorum reddidit, pandens eunctis, qualiter ab eisob ſuam infidelitatem ptimo fuerit perenſſus, dehinc, ut eredidit, pia illnium miſeratione ſaluti reſtitutus.

ANNOTATA.

a Guido de Chaſtillon I, Gervaſii vicedomini Remenſis, & Milonis domini de Caſtellione frater, *anno* 1034 *admotus notatur archiepiſcopatui Remenſi apud Sammarthanos tomo* 1 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 503, *mortuus vero anno* 1055; *ibidem pag.* 505. D

b Nivardus 1 *Septembris* (*de* Polycarpo *ſupra dictum eſt num.* 18.) Sindulphus 20 *Octobris*; Madelupus 20 *Decembris ad marginem noſtri exemplari ſignantur a Papebrochio.*

c *Hujus loci determinatam preſſe ſuggerere notitiam non eſt mihi in promptu, nec ulterius eam quærere mihi eſt animus; cum pateat, eumdem locum ſitum fuiſſe, ſicut ex ipſo contextu colligitur, vel intra vel prope territorium Remenſe.*

d Hairones, *Gallice* hernns *vel* hairons. *Animal hoc Latine* ardea *vel* erodius *dicitur. Volucris eſt aquatica ac ſilveſtris, longo collo ac magno roſtro, alto volatu, & piſce victitans. Inveniuntur quæ ſint coloris albi nec non cinerei, ac criſpatæ; uti obſervas Dictionarium Gallicum Trevoltianum anno* 1704 *editum.*

SECTIO SECUNDA. E

Alia prodigia ibidem facta.

Quidam aurifaber a fracto crure RElatu cujuſdam aurifabri didicimus miraculum, quod in ſe ipſem hoc modo beatiſſimæ Helenæ meritis aſſerebat patratum. Caſu quodam vir ille (dicebatur autem Eligius) dum quippiam exerceret operis, conciderat, fractoque crure fatis miſerabiliter nimio dolore affectus gemebat. Percepta vero miraculorum fama, quæ a præfatis Sanctis pene quotidie gerebantur in Altivillarenſi eœnobio divina potentia, eo ſe omninm genere deferendum ſalubri concilio eredidit, ſpem habens omnino, ſi perveniret, recuperandæ ſalutis. Tunc, contrito utcumque faſciolis colligato crure, delatus eſt navali evectione per alveum fluminis Maternæ. Quo mox ut pervenir, littuſque navim egreſſus contigit, qunniam greſſum nullatenus quibat figere, aſcenſum mantis ſuperat unius aſelli vectamine. Verum, jam pene medio emenſo itinere, aſellus, quem reſidebat vir, ipſe totis offendens pedibus ad terram enruit eum ſuo ſeſſore, neſcio quid peccati miſerum illum denuo impedicnte. Quid multa? Do- F
lor dolori jungitur: os contritum iterum conteritur, fractura vetus denuo renovatur. Tanris etgo conſtrictus langnoribus tandem in hanc voeem cum gemitu lacrymabili erupiſſe probatur:

per invocationem 93 O ſancta Helena, clementiſſima domina, cæreri hominum ad te ſuæ ſalutis cauſa confugiunt; & egn, infelicitſſimus omnium, dum ad te confugio ob recuperandæ ſoſpitatis medicamina, gravia incurri peccatis meis, ut credo, exigentibus, diſcrimina. Ecce & eum unn dolore adſtrictus tenebar, nunc vero gemino affectus ſum, dum greſſus molior ad tua veneranda limina. Noli itaque ſpernere, piiſſima, famulum deprecantem, nec dencges mihi ſalutis, quam cæteris exhibes, opem; ſed converte ad me conſuetam elcmentiæ tuæ lenitatem.

Sic lacrymans dixit, tandemque ad limina tendit,
Vectus amicotum brachiis utcumque ſuorum.

Quo perveniens lacrymas atque ſuſpiria nequaquam reor ſcribenda, quibus ſuæ infirmitati conferri o abat ſalutis medicamina. Dehinc cum ad locum hoſpitis manibus aliornm delatus fuiſſet, dolore feſſis artubus, grata ſopnris quies irtepſit, ut fieri aſſolet:

Jamque

A Jamque ſoporato viſa eſt præclara Virago,
Ut matrona cluens, ingenti lumine eandens,
Veſtibus eximiis auro gemmis redimitis.

S. Helena firmum recuperat greſſum.

94 Quæ cum lectulo aſſiſteret ægrotantis, his ad eum exorſa ſermonibus infit: Nulla, ait, mœſtitia affectus doleas: nam deinceps ex hac debilitate nullo modo aliqua patieris incommoda. Remeanti ſiquidem luce craſtina membris omnibus incolumis ad mea lætua properabis limina. Hæc ubi ore ſereno peroravit, ſuaviſſimis ac medicinalibus manibus contriti cruris oſſa eonttectavit, ac ſic demum ab aſpectu ejus evannit. Dolor omnis ab ægro extemplo receſſit. Unde datur evidenti indicio intelligi, beatam Helenam in ſpecie & habitu matronali eidem apparuiſſe, quam prius invocaverat ſpecialiter in auxilium infirmitatis propriæ. Tune abſque ſomno effectus præ gaudio, quæ propius accumbebae, conjugem excitae continuo, replicat viſioncm ex ordine: quamdam ſibi uarrat in habitu muliebri adſtitiſſe, tactuque blandiſſimo manuum contriti cruris loca contrectaviſſe, atque omnem doloris anxietatem

B imperioſa voce depulſſe. Quibus dictis ocius ſurrexit, eccleſiæ limina grates redditurus expetiit abſque ullius tamen adminieulo ſuſtentationis: ſatiſque miraculi attulit his, qui aderant, ſanatio tam ſubita, beatiſſima Helena medicante, patrata. Cernebant quippe greſſu firmiſſimo incedere,

** i.e. pridie*

quem poſtera die * contritum ac præ nimio dolore pene exanimem meminerant ſe reliquiſſe. Sic prædictus vir jam ſenior, remeans ad propria, cunctis, qui interſuere miraculo, gaudia reliquit non modica.

Puella contracta per ſanctos Patronos,

95 Per idem etiam tempus geminæ puellæ ab urbe Laudunenſi ad Sanctorum Altivillarenſium pignora convenere, utræque miſerando contractionis genere detentæ. Licet enim venuſto ſorent aſpectu, tamen inutiliter debilia membra getere, nec non humotenus trahere videbantur. Altera illarum ſtipn alta B. Dei Genitricis; altera eleemoſynis coaluerat ſancti Baptiſtæ Joannis. Igitur dum ad præfatorum Sanctorum limina unanimiter tenderent, ob recuperandæ ſalutis medicamina, beati Joannis vernacula alteram, quam prædiximus, ſociam ſuam paululum forte præceſſerat: quæ mox ut eccleſiæ fores attigit, fide impetrandi corporis ſoſpitatem promeruit, totiſque membris,

C Sanctorum pia miſeratione medicante, illico convaluit. Poſt hæc ſubſequens altera jam pene medium atrium penetraverat, eum, ecce, clamorem populi auribus haurit, Deo Sanctiſque ejus præconia laudum referentis animo exultanti pro virtute perpetrati miraculi. Comperta itaque, populo intimante, comparis ſuæ incolumitate, confeſtim & ipſa intentiſſima eordis ſupplicatione oculos ad templum dirigens B. Helenam ſic inclamitat lacrymabili voce:

altera item per S. Helenam curatur.

96 Ecce, inquit, ſanctiſſima Helena, terreni imperii quondam imperatrix, ad te me dirigit cæleſtis regni regina Dei Genitrix Maria, cujus ſum haſtenus alta: non quaſi impotens exiſtat circa meæ infirmitatis medieamina; varum quo tuæ laudi famæque adcreſcat quidquid erga meam debilitatem fueris operata. Quapropter me tuæ committo elementiæ jam ubique a populis divulgatæ, quatenus meæ infirmitati opem tui medieaminis digueris adhibere: vix eadem verba peroraverat) &, ecce, cunctis, qui aderant, cernentibus, cœpit paulatim erigi a contractione ſui corporis prædicta puella, beatæ Helenæ id operante medicinali potentia. Nam reſolventibus ſeſu virtute divina artuum compagibus, plurimus exinde ſanguis effluere viſus eſt. Sic itaque, populo teſte, ineolumis ſurrexit, diutiuſque inibi ſuſtentata eccleſiæ alimoniis, cum integra ſoſpitate demorata permanſit. AUCTOR. ANONYM.

97 Non videtur incongruum, & illud ſcripto replicare miraculum, quod divina elementia ſuffragantibus meritis eorumdem Sanctorum ſuper cujuſdam mulieris debilia membra, quæ diceba- *te*

Mulier impotens membrorum a nativitate

tur Teutberga, dignata ſit perpetrare præcipuum. Hæc ſiquidem territorio Bononienſi *a* progenita, *a* caſtri, quod Lendis *b* nuncupatur, extiterat indigena: quam, veluti ipſa referente comperimus, membris contractam omnibus in hanc lueem matetnus effuderat partus. Nulla tamen hic imputetur Factori impoſſibilitas, qui eonditæ a ſe materiei membrorum denegarit officia, quamvis parentum culpa hac in realiquatenus ſuſpicari prævaleat. Ut enim de ſe ipſo refert B. David: Omnis homo in iniquitatibus eoneipitur, & ia peccatis procreatur. Utrum ergo genitorum eulpis promerentibus id contigerit, an inſcrutabilis Dei præſcientia ad ſui honorem nominis permiſerit, ſicuti & de illo exco nato ſeries narrat Euange- E lieæ lectionis? Qualiter tamen a præfatis Sanctis ad propalandam ipſorum gloriam, divina cooperante virtute, ſaluti ex integro eadem mulier reſtituta ſit, libet animo paucis dilueidare ſcriptis.

98 Igitur quaquaverſum fama diſſeminante præfatorum miraeula Sanctorum, tandem frequens opinio autes percellit Bonouienſium accolarum: quo comperto mulier prælibata, quam membrorum impotem natalitius dies ab ipſo ortu reddiderat, genitali ſolo progreſſa, Sanctorum, Altovillari cœnobio quieſcentium, omni eonamine tendit ad limina; quæritque ſuffragia; ibique quippe congeniti doloris ſolamina, illic diu optata ſeſe reperturam ſperabat debilitatis propriæ medieamina. Quid multa? Emenſo non modieo terrarum ſpatio, tandem Altivillarenſi ingeritur vico.

opem Sanctorum conſanter implorat,

Cœnobium properans, ac limina ſacra ſubintrans
Effundit lacrymas terræ, ſeſeque coæquat:
Marmoribus templi nunc oſcula dulcia figit,
Nunc famulam memorat, ſpondens ingentia vota
Si vigeat membris, referat ſi dona ſalutis, F
Si, lux natalis ſibimet quæcumque negavit,
Reſtituant Sancti ſolita pietate benigni

99 Talibus itaque obſecrationibus, talibuſque votis pia Sanctorum die noctuque pulſabat viſcera, ſi quo modo tandem flectarentur ad neceſſitatis ſuæ ſolamina, ſerteutque infirmitati medicamina: &, ecce, die quadam dum renovat preces, dum vota recentia ſpondet; adeſt illi coutinuo piiſſimus Sanctorum affectus, & quantum apud Dominum ipſorum prævaleant merita, in virtute miraculi diviaa palam cunctis innoteſcit potentia. Nam præfata mulieteula ob omni compede infitmitatis reſoluta, plebe contemplante, ab humo ſurrexit illico ſaniſſima, ſolvitur congenita ſibi contractio articulorum in uſum gradiendi, compago laxatur artuum, & quidquid materni partus negarat exordium, ſupplet ſigno mirabili virtus memoranda Sanctorum. Sic reddita incolumis, ad notifieandam cunctis virtutem miraculi aliquamdiu inibi deguit, & quæ prius ad loca Sanctorum a ſolo genitali veuerat debilis, jam exinde ad propria remeans incenſſu ſtabili, undique vieinis permaxima gaudia ſparſit. Interea dum præfati virtus miraculi a populo divulgatur, ubique opinione peræelebri fines etiam Flandriæ

& ſanitatem impetrat.

penetra-

AUCT. ANONYMO. penetravit fama notabilis. Eidem vero regioni tunc temporis duo contracti inerant, quos vincula gratæ ſodalitatis omnimodo ad invicem connexos teddiderant, nnaque vivebant.

Contractus unus a ſocio infidelius fuerat aſſumptus,

100 Ii denique miraculi accepto rumore, unanimi concilio decrevere Sanctorum ſuffragia quærere, eorumque limina venetanda expetere. Verum ad permeanda tanta tertarum ſpatia, eleemoſynatum coemptus gaza unus ſolummodo illis aſellus erat, cujus vectamine alterna vice ſua deferebant membra debilia. Igitur dum, ut prædiximus, ad Sanctorum limina moroſis nituntur greſſibus, duobus his fraus mediam ſeſe injecit ſodalibus: nam alter alteri, quem communem habebant aſellum, clandeſtino furto furripuit, ac deſerto contubernio ſociali per devia locorum deliteſcendo aufugit. O avaritiæ cupiditas cæca, qnidnam mortalium cogis pectora! Ecce jam nuſquam tuta fides, cum etiam vexant inopum præcordia fraudes. Alter itaque nuncupatus Dodo, licet aſelli ſociali frande ſublati ſuſtineret diſcrimina, tamen, ut mente devoverat, ad Sanctorum properavit limina. Quo dum ſoret perventum gemitibus, quibus prævaluit, eorum potentiſſimam virturem exoravit, quatenus conferre ſibi dignarentur medicamina diu negatæ ſalutis. Nec diſtulere pia Sanctorum viſcera huic quoque, ſicut & cæteris, impertiri clementiæ ſuæ optata ſuffragia. Denique poſt diutinos gemitnum ſingultus, cordiſque precamina, recuperatæ ſanitatis ſuſcipere meruit gandia, Sanctorum medicante potentia.

Et illam recipit, & valetudine donatur,

101 Qui enm inibi aliquanto tempore deguiſſet, die quadam (ad) monaſterii ſotes progrediens, fraudulenrum ſodalem cum aſello, de quo meminimns, contemplatus advenientem,

Protinus exiliens, populo ſpectante, cucurrit,
Comprandit ſocium, pariter comprendit aſellum.
Nunc memorat fraudem, nnnc increpat ore lattonem
Antiquæ fidei, diſruptaqua fœdera pandit.
Invehitur verbis, notat ora rubora fodalis.
Ille ſtupens ſtabat, nec verbum reddere quibat:
Conſcia nam ſceleris merito vox faucibus hæſit.

Super hæc igitur ingenti admiratione attonita multitudo populi, pro tantis miraculorum beneficiis, in Chriſti laudes Sanctorumque ipſius vocibus effettur non modicis. Cernebant enim hominem prædictum non ſolum ab ægritudine, cum qua eo devenerat, liberatnm, verum etiam æquiſſimo Sanctorum judicio, quidqnid illi frans ſodalis ademerat, reſtitntum. De quo etiam fertur, quoniam regreſſus ad propria, dominante quadam paſſione, infirmitate apprehenſus fuerit altera, ita ut ei linguæ impeditentur affamina; qui remeans denno ad curatores ſuos fideliſſimos, Altivillateaſes videlicet, Sanctos, optatæ ſanitatis gaudia teſumpſit continuo.

ANNOTATA.

a *De Geſoriaco ſeu* Bononia *Morinorum plurima collegit Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum a pag.* 231. *Urbs eſt in Picardia Galliæ provincia vulgo Bologne, Comitatus Bolonenſis caput. Conſuli poſſunt geographi de ſitu ejus preſſius determinato.*

b Lentium & Lentiacum, *vulgo Lens, oppidulum Belgici Francici in Artoſia provincia, tribus ab Atrebato leucis, quatnor autem a Duaco diſtans, uti tradit Baudrandus.*

D

§ III.

Miracula S. Helenæ apud Altivillatenſes ſec. XVII.

CLASSIS PRIMA

Ab anno Chriſti MDCXIX *uſque ad* MDCXX.

Inſtruitur lector de inſtrumento,

D. *Rupertus Reginaldus, ſtrenuiſſimus noſter in illuſtranda* S. Helenæ *gloria poſthuma adjutor, die* XXV *Novembris anni* 1668 *ad P. Pepebrochium hæc ſcribebat e monaſterio Altivillarenſi in rem noſtram:* Hæc (*miracula videlicet, ut patebit en ſequentibus*) ante aliquot annos prælo dari juſſi ea mente, ut & qnod fieret deinceps, atiam ſuperadderetur, qno facilius omnia in archivis ſervari poſſent & legi: horumque viginti tantum exemplaria extrahi juſſi. Eotum omnium penes nos ſunt verbalia, quos proceſſus vocant: & id eſt apud nos conſuetudinis, illnrum, quæ hic fiunt, aliqua excerpere, domino archiepiſcopo aut ejus vicario præſentanda, quo, prævio examine, ſetio diſcuſſa jam typis dari & evulgari permittantur. Alia vero, quæ nobis obſcure videntur ant non ſatis probata, quod teſtes fuerint minori numero, aut quod non ſtatim ſecuta fuerit ſanatio, aut quod adhibita fuerint medicamenta, in ſolis archivis reſervare, nec publicare. Omnia tamen ad teverendiſſimam Paternitatem veſtram mittere, conſultum duxi, qnod pleraque etiam illorum certiſſima ſint; & indubitatæ fidei, ut, quod melius eſſe judicaverit, faciat. Continuationem illorum mittam: *eaque miſſa deinde fuit, & incepit ab anno* 1650, *ſicut colligo ex iis, quæ laudatus D. Reginaldus adſcripſit exemplari impreſſo miraculorum ad annum* 1649, *ibidem etiam ſignificans, datam iri continuationem.*

e quo hæc miracula dantur.

103 *Nomina autem locorum, quæ ad ſingulos fere narrationis articulos occurrunt, ſæpiſſime deſigno in mea Latina ejuſdem interpretatione, non vero ſemper omnia & ſingula. Præterquam enim quod deſignatio illa nihil faciat ad verum ſubſtantiam, poterit curioſus lector ſuapte opera de iis locis, quæ prætermiſi, conſulere, ſuclit, mappas geographicas, ubi repræſentant tractus ſeu territoria Remenſe, Catalaunenſe, Sueſſionenſe, provinciam Campaniæ &c., quæ verum mirabilium patrocinio* S. Helenæ *miſeris mortalibus apud Altivillarenſes collatarum præcipuam ſubminiſtravere materiem, & plerumque in decurſu noſtri exemplaris nominantur. Sufficiat itaque tetricus & non exiguus labor, quem ſuſcepi in ſequentis hiſtoriæ contenta Gallico latinitate donando cum Annotatis; quam hiſtoriam nunc ſubdo, perſpicuum utique argumentum, quo probetur, iſtam illuſtrem Sanctam multitudine, varietate & excellentia gratiarum ac beneficiorum exhibuiſſe ſe magnam thaumaturgam. Voces denique, quibus vel nativitas vel habitatio ſignificatur, ita interpretor Latine, ut illis perſonis eaſdem applicem, de quibus potiſſimum eſt ſermo; quando nempe alicubi dubium forte ſuboriri poſſet, an ad promimas tametſi minus principales textus Gallici auctor non reſpexerit. Sufficiat itaque id ſemel lectori indicaſſe, tametſi nihil faciat ad verum ſubſtantiam.*

104 Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, qui eorum

Sanctæ cum in aliis imperatis, tum in veneficiis ſoſpitæ.

A rum interceſſione tot in favorem hominum mirabilia facit. Veritas hæc apparet in omnibus templis, ubi notabilis quædam reliquiarum exſtat eorum pars. Hinc perſpicuum eſt in prodigiis, quæ Deus ad S. Helenæ ſepulcrum quotidie operatur: quamquam neglexerint hujus magnæ Sanctæ miracula, quia nimis erant frequentia, ſcripto notare. Aliquot abhinc annis plurima ex illis comprobata ſunt veritati conſona, quæ videntur in authenticis ſuis teſtimoniis, a perſonis tam eccleſiaſticis, quam ſecularibus ſignatis; quibus nimium virtutis ineſt, quam ut mentiantur; nimiumque judicii, quam ut falli ſe ſinant. Miracula in iſta eccleſia accidiſſe, quibus prodigii locus inter vulgaria mirabilia eſſe poſſit, in conſeſſo eſt. Et quamvis Sanctæ hujus poteſtas ad omne morborum genus ſe extendat, nullumque ſit beneficium, quod ejus apud Deum auctoritas nobis impetrare non poſſit; imperium tamen ipſius in dæmones ſpectabile eſt potiſſimum, cælo ei volente communicare poteſtatem admirabilis illius crucis, quam Hieroſolymis invenit. Incredibile pene hoc eſt, niſi illia, qui eadem nobiſcum habent fidei motiva, oculoſquo adhibent teſtes miraculorum, quæ fiunt in eccleſia ejus. Ibi dæmones, rolnctante ſna invidia, ſæpe coguntur illos reliaquere, qnos ex longa poſſeſſione videbantur facere ſuor. Ibi innumerabilir incantatorum numerua liberatur ab illuſionnibus, nec non a veris malis, quæ illos affligunt. Ibidem coram ſpectatoribus mille, viſi ſunt miſeri homines evomere ex oro laneos floccos, fruſta vitrea, claros, aciculas &c. quæ vi præſtigiarum diaboli apparebant, vel quæ crndelitar illius in corpore eorum formabat. Res geſtas hoc loco conſignaara mihi eſt animus, quorum Acta & proceſſus verbales fuere formata, quæque partim hominibus accidere bujuſmodi, ut eorum conditio non poſſit eſſn ſuſpecta de ſubdola fictiona, aut de mendacio turpis lucri gratia.

ſicut a

105 Anno MDCXIX Joannes Thomas, civis Retheliensis *a*, a muliere quadam incantatus, dolores aden acerbos incipiebat ſentire ad humerum, in qun fuerat tactus, nt humerus ejus ardere ſibi videretur. Dunbnr poſt menſibus reliquum ipſius corpus corripuit malum, qnod mordaciſſimos ei intulit cruciatus. Quæ ras occaſionem ipſi dedit peregrinandi ad iſtam eccleſiam, ut magnæ ſanctæ Helenæ opem imploraret: ubi peractis religioſæ pietatis exercitiis, Miſſaque celebrari juſſa, dum domum rediret, ex ore ejecit buſouem mortuum, atque hnc remedio ab omnibus doloribur ſuis liber evaſit.

ex cummeratis a Claudii de Bandiers b c d

106 Eodem anno Carola, filia honoratiſſimi Domini Jacobi de Baudieres *b*, dnmini Capellæ *b*, Tardanenſis *c* agri oppido, Macerinqua *d* gubernatnris; nec non Catharina d'Eltouſes ejuſdem mater, dum ambæ maleficiis valde torquerentur, quorum (ut filcatio præteraantur alia iſtius triſtis morbi incommoda) minimum in eo erat incommodum, qnod paterentur per unam ac duas horas animi defectiones, quæ nullum vitæ indicium aliquoties ipſis relinquebant. Remediis humanis omnibus fruſtra adhibitis, quæ in cogitatinnem cadere poterant, dominus Capellæ, obviam factur civi alicui, qui dicebatur a ſimili morbo curatus Altivillari, rei eventum ſuſcitabatur ab ipſo: ac de facti veritate certior redditus deſiliebat ex equo ſno, poſitiſque ambobus humi genibus, eodem tempore vovit pro domina conjuge ſua, & pro domicella filia ſua peregrinationem ad S. Helenam; quo illas ſina mora perduci juſſit; & inter nnvemdialem, quam obibant in iſta eccleſia, devotæ religionis exercitationem, filia ejus, plurimir per vices diverſas rebus veneficis evomitis (ſicut in Vita S. Helenæ *e* relatum eſt) tandam a magnis doloribus, quos patiebatur, liberata fuit. *e*

EX EMPRESSIS.

variorum,

107 Ad matrem quod attinet; eodem, quo ſua filia ſanata fuit, die in hoſpitio exiſtens, ſuaviſſimum olfacern cœpit odorem, qui ex parte eccleſiæ afflabatur; ad quam poſtquam eodem tempore ſe deferri juſſiſſet, conſentiente domino marito, qui ibidem aderat, & ſopita prorſus, ac loquela deſtituta remanſiſſet infra bierotbecam S. Helenæ ſpatio circiter uniur medii qnadrantir horæ, erigebat ſn omnino ſanata, ſolaqun impoſterum, nullo jnvante, incedebat. Deniqne novemdiali earum pietate peracta, mater & filia domnm ſuam redierunt ſalvæ & incolumes. In quorum fidem pingi curarunt in hac eccleſia tabulam; ad hæc, poſtmodnm tantam exhibuere teſtificationem animi pie affecti erga S. Helenam propter inſignem favorem, quem, ipſa patrocinante, a Deo acceperant, ut domina Capellæ mater in iſto monaſterio fundarit anniverſarinm diem obitus ac perpetuum pro ſe & marito ſuo dnobus ante mnrtem ſuam meaſibur, anno MDCXLVII. *In rei geſtæ veritatem annotavit D. Ruprtus Reginaldus ſupra laudatus ad marginem hujus miraculi:* Examinatum a reverendiſſimn archiepiſcopo, aut ejus vicario, & evulgari permiſſum. E

ejus ipſius

108 Secnndum miraculum teſtes habet multos viros doctos, qui ejuſdem teſtificatinnem ſignarunt, totque dominas, quot Remis ad S. Petrnm degunt Roligioſæ. Miraculum autem illud etiam in Vita S. Helenæ narratum eſt. Soror Maria Natalis, abbatiæ S. Petri Remis Religioſa, ulcns contraxit, quod paulatim accreſcens interiur degeneravit in fiſtulas. Unum annum & eo amplius exagit in cruciatibus ac doloribus inuſitatir, quos ei infligebant tam malum ipſiur, quam curationer ac remedia ad medelam præſcripta; qnæ, tantum aberat, ut ſolatii quidquam ipſi afferrent, ut e contrario ſemper amplius exaſperarent malum, affectæ partir dolore in dies magis cruciante. Domina vidua Guiſia, quæ tum temporia erat in abbatia S. Petri, commiſeratione mota e cnnſpectu ſtatus deplorabilir, ad quem miſera illa filia erat redacta, inſtitni jubet conſultatioaam ſecundam ſuper malo ejus. Quod cum eſſet compertum, ejuſdem eſſa generis, qualia judicatum fuerat eſſe prima vice, ſed increviſſe, & in pejus ruiſſe notabilitar; concluſum fuit, ut ſanationis ejus periculum fieret curationibus quibuſdam, quæ ſine comparatione non poterant illi non eſſe acerbiores, quam primæ. Nonnullas aarum ſuſtinuit; verum cum cruciatibus adeo horribilibus, ut lacrymæ & clamores, quos emittebat, omnes ad commiſerationem commoverent. F

ſanatio-rum,

109 Idcirco, dum haberetur deliberatio, quo die tentandum eſſet ultimum ac rigidiſſimum remedium, orabat & obteſtabatur ſuum medicum ac chirurgos, ut candide dunnntiarent ſibi, an ex illa curatione, &, poſtquam tot mala, qnæ ſibi præparabantur, toleraſſet, ſperarent, ſibique promitterent certam infirmitatis ſuæ ſanationem. Ad hæc dominus medicus ei expoſuit, propoſitum remedinm ſuperaſſe unicnm ad tentandam vulneris ipſius ſanationem, illudqnæ eſſe certum; ſed tamen non poſſe ſe, nec debera affirmare plnrimir ac gravibns de cauſir (ob qnas judicium ferre debebat, malum ejus eſſo incurabile)

EX IMPRESSIS.

rabile) ex illa curatione ſanitatem ipſius certo reſtituendam eſſe. Id quod non aiebat eo fine, ut ipſam inde averteret; ſed contra hortabatur, ut curationem iſtam perpeti vellet, ad quam adeo ſtrenue ipſa animum obfirmaret, & per quam fortaſſe priſtinam recuperare valetudinem poſſet. Ex reſponſo illo hinc quidem animum deſpondebat; illinc vero dolor ingraveſcens urgebat, adeo ut, femoribus ejus ac cruribus torpore prorſus affectis, incedere amplius non valentem niſi omnino incurvatam incitaret, ut ſanitatis etiam redintegrandæ aleam ſubiret.

mirit.

510 In hac dubitantis animi fluctuatione, corde ſuo ad Deum elevato, implorat aquin ipſius ope, intelligit, quo pacto domina & domicella Capellæ, de quibus modo locuti ſumus, ab infirmitate, humanis remediis immedicabili, liberatæ ſuiſſent Altivillari per merita S. Helenæ. Obtenta itaque facultate egrediendi monaſterio ſuo, ibidem loci voto ſe obligat, eodemque temporis articulo, quo magnæ illi Sanctæ illud nuncupavit, mutationem ſentit in toto corpore notatu dignam: renaſcuntur ejus vires, dolores remittunt: ducitur Altivillare: continuis
B ibidem precibus dies novem tranſigit, Deum rogans per interceſſionem S. Helenæ, ut bonitati ejus placeret, valetudinem ſibi reſtituere, ut officiis ſuis ac obligationibus perfungi, piis Religionis exercitationibus ſe conformare, ac laudes ejus celebrare cantando tam interdiu quam noctu cum aliis ſuis ſororibus Religioſis poſſet. Preces hæ, per fidem vivam ardente cum devotione jaculatæ ad finem ſanctum, exaudiræ ſunt. Doloses ejus omnino ceſſant, & infirma ad monaſterium ſuum redit perfecta cum ſanitate. Et domina abbatiſſa in grati animi teſſeram pro hoc miraculo calice argenteo S. Helenæ eccleſiam donavit. *Ad marginem idem qui ſupra Reginaldus apponit manu ſua:* Examinatum a reverendiſſimo archiepiſcopo, & vulgari permiſſum *hoc miraculum*:

exemplis

511 Inſigne hoc miraculum anſam alteri dedit, quod non multo poſt tempore accidit in perſona domini marchionis de la Vieville. Dominus hic in morbum tam violentum lapſus eſt, ut medici deſperarent de ejus ſalute. Domina vero ſoror ipſius, quæ tunc erat Religioſa ad S. Petrum Remis, quæque viderat ſanationem omnino ſin-
C gularem, & naturæ vires exeedentem (de qua ſermo nobis proxime fuit) vix intellexerat luctuoſum ejus ſtatum, quin votum feeerit ſanctæ Helenæ, ac promiſerit, miſſuram ſeſo non modicæ pecuniæ ſummam, ut ad ornandum ipſius ſacellum ſubſerviret, ſi frater ſuus convaleſceret per ejus merita ac preces. Voto ipſius reſpondit ſucceſſus tam felix, ut eodem temporis momento cœperit melius habere, & in pauois diebus perfectam recuperarit valetudinem. Id quod bonam illius ſororem obſtrinxit, ut promiſſum perſolveret, ac poteſtatem noſtræ ſanctæ Imperatricis in morbos periculoſiſſimos & deſperatos quaquaverſum propalaret. *Et adſcribit ad marginem ſupra memoratus D. Reginaldus*: Examinatum a roverendiſſimo archiepiſcopo, aut ejus vicario, & evulgari ſeu imprimi permiſſum.

ſonerabatur.

512 Eodem anno Gerarda Jaqueſſon, uxor Claudii Lemaire, Catalaunenſis, non valens incedere ſine ſuſtentaculis, huc conducta fuit: ubi implorato S. Helenæ favoro, perfecta eum ſanitate hinc diſceſſit, fulcrorum haud indiga amplius.

Eodem anno Jacoba Boutrun, vidua Petri Guarlet, habitans in loco Nogent l'abbeſſe *f*; maleficiis afflicta, & acutiſſimos dolores ſentiens, *f* in iſte eccleſia tres novenas peregit: ad quarum finem perfectæ ſanitatis reſtaurationem conſecuta eſt cum magna omnium admiratione. Quotum proceſſum fecit verbalem magiſtratus loci, eumque ad monaſterii hujus aſcetas miſit, in memoriam poſteritatis; atque habitatores dicti Nogent l'abbeſſe publicam Deo actionem gratiarum dederunt ritu ſolenni, in quo hymnus Te Deum pie decantatus eſt. *Et dicitur, ut ſupra, hoc prodigium* examinatum a reverendiſſimo archiepiſcopo, & evulgaci & imprimi permiſſum.

D

Eodem anno Petrus Lambin, Philippi Lambini filius ee Mariæ Latoffee, ex Roſnet prope Remos, annis quatuordecim natus, & infirmitate affectus, totumque per eurpus doloribus expoſitus, qui oriebantur ex magica erte, ed S. Helenam a parentibus deductus eſt; ubi peracto pietatis affectu, & præſcripta novena ad ſuam intentionem; dictus Petrus Lambinus inter illam ejeeit fordes magicas varias, clavos videlicet, aciculas, aliaſque. Unde perfectam E recuperavit ſanatinnem, ſicut affirmarunt poſtmodum. *Additurque ad marginem, ut ſupra*: Examinatum a reverendiſſimo archiepiſcopo, & imprimi permiſſum.

ANNOTATA.

a Retelium (Retel) urbs Galliæ in Campania provincia ad Axonam fluvium, & Retelenſis tractus caput, juxta quam Hiſpani victi & grandi clade affecti fuern a Gallis anno MDCL. Diſtat octo leucis a Remis in ſeptemtrionem, & decem a Sedano in occaſum hybernum, ntl a Rupe regia in meridiem; & alias Reiteſte dicta fuit; *prout obſervat Baudrandus. Conſult etiam poteſt Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum.*

b *In Vita Gallica non citanda dicitur:* Seigneur de la Chapelln Moodon. *Uſus ſum hic Latine vocabulo* Capellæ.

c Tardanenſis Comitatus, & Tardaniſus pagus (*le Tardenois*) tractus Galliæ in provincia Inſulæ Franciæ, qui ab aliis Tardenenſis dicitur, prope Faram cognomento in Tardanenſi tractu, inter Matronam fluvium ad metidiem, F & Vidulam ad ſeptemtrionem, ſive inter Caſtrum Theodorici & Sueſſiones; ſed ejus periere limites, *inquit Baudrandus.*

d *Idem geographus* Macriæ, *taquit* (*Mezeres*) urbs Galliæ in Campania provincia, ad Moſam fluvium, in Retelenſi tractu prope Carolopolim, in confinio Belgii.

e *Eſt apud me libellus Vitæ ac miraculorum* S. Helenæ, *anno* 1664 *Catalauni Gallice impreſſus, ac a D. Ruperto Reginaldo huc miſſus anno* 1668; *qui de hoc miraculo agit a pag.* 50; *verum ibidem illud affigitur anno* 1620. *Inter miracula autem ab iſto anno prædictæ Vitæ inſerta, non invenio omnia & ſingula, in quibus titatur inferius Sanctæ Vita. An ergo forte aliud citatur exemplar?*

f *Varia ſub nomine* Novigenti (*Nogent*) *loca aſſignat Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum, qualia ſunt* Novigentum Bellovacorum ad Iſaram; *item* in pago Laudunenſi *&c., prout licet apud ipſum videre pag.* 383, *&* 425. *Sed nullum ibidem lego* Novigentum *cum idiotiſmo* l'abbeſſe, *ſeu* abbatiſſæ. *In mappa Blaviana*

Comi-

A *Comitatus Campaniæ invenio* Nogent *ſine alio cognomento, & jacet in territorio Remenſi.*

CLASSIS SECUNDA

Ab anno Chriſti MDCXX *uſque ad* MDCXXX.

Informus corpore ac mente,

ANno MDCXX Petrus Mnrel, Remis natus, annum ætatis numerans decimum quintum, amborum ſemnrum, brachii dextri, ac mentis uſu captus fuit. Mater ipſius afflicta, quod videret ſuum filium ad hæc exſtrema redactum, quibus ſolatii nihil naturelia poſſet afferre remedia; eum devovet S. Helenæ, ac Altivillare deducic magna cum moleſtia. Quo ſimul atque perveniſſent, diſcedunt vota ſua perſoluturi in eccleſia: ubi dum preces fundunt ſub ejus hierotheca, puer cœpit ſentire magnum malorum ſunrum levamen: & poſtridie ſub hnram quartam pomeridianam repetitis ſub eadem S. Helenæ erca precibus unius
B eirciter mediæ horæ ſpatio, magnam in membris omnibus extenſinnem ſenſit, & eodem temporis puncto ſe prorſus ſanitati priſtinæ ac ratinni reſtitutum comperit: ſubalgria fulcra reliquit, ac pedes rediit. Plurimæ perſonæ notabiles, ſicut magnarum ipſius infirmitatum, ita etiam prodigioſæ ſanationis ejus fuere ocnlaci teſtes. *In margine præſtita manu ponitur hoc miraculum* examinatum ſimiliter, & imprimi permiſſum.

Idem alius, 114 Eodem anno Guilielmus Nanteulſe ex Inco, nomen cui Juniville, ſimili pariter cnnvaluit a mnrbn, quo ab annis decem fuerat conflictatus. Dnminus paſtor ac magiſtratus dicti loci autheoticam rei geſtæ teſtificationem huc miſere. *Miraculum vero notatur eodem, quo tottes jam dixi, modo* examinatum, & imprimi ſen evulgari permiſſum.

Eodem annn Joannes Thiebault, filius Joannis Thiebaulti, & Nicolæ Roland, habitans in Villeralrand diœceſis Sueſſionenſis, paralyſi correptus, ſentienſque acerbos dolnres per tntum corpus, a parentibus huc perductus eſt; ubi tempore novenæ, quam inſtituebat, ſpecies qnædam
C apoſtematis ſupra corpus ejus apparuit, duodecim nut tredecim locis aperti; e qnn prodiere primum beſiiæ tamqnam limaces, deinde plurimæ aliæ ſnrdes. Id quod ipſum omnino ſanum ac perfecte euratum reddidit. *Et additur, prout ante dixi de aliis,* examinatom & vulgari permiſſum *hoc miraculum.*

paralyſin paſſa; alia ex genu labotans; Eodem anno Maria Friſon, Hectoris Bauden nxor, Lauduni nata, & tunc Remis habitans, eruribus paralyſi affectis, ita ut incedere nequiret ſine fulcris, poſtquam ſe curaſſet deduci ad iſtam eccleſiam, ut a ſuo malo liberaretur, perfectam ibi ſanitatem conſecuta eſt.

Eodem anno Gnilielmus Cartenet ex Nogent l' ebbeſſe ſimiliter convaluit a paralyſi integra, qnæ jam diu eum invaſerat, idque per merita S. Helenæ: cnjus teſtimoninm hue attulit a magiſtratu dicti loci ſignatum. *Miraculum hoc* examinatum, & evulgari permiſſum.

Anno MDCXXI Magdalena Drouet, filia Gnidonis Drnueti Dormanenſis *a*, annnrum viginti duorum, magnos in genn, quod abhine biennio erat inflatum, ſentiens dolores, ita nt ſine fulcris ſuſtentare ſeſe non poſſet, poſtquam perſeveraſſet magna in fide ac devnti animi affectu in iſta ecEX IMPRESSIS. cleſia trium novemdialium precum conſequentium ſpatin, merita tandem eſt integram cnaſequi infirmitatis ſuæ medelam; adeo ut ibidem relinquens ſna fulera, plena cum valetudine hinc reverſa ſit. *Hoc miraculum pariter* examinatum & evulgari permiſſum.

veneficio affecta, 115 Anno MDCXXIV Joanna Richelet ex Brugny, vidua Claudii Blocquet, ſpatio menſium decem & octo vexata quodam veneficio, ad eccleſiam S. Helenæ venit ſuaſu paroché ſui; ubi, poſt ardentes preces plurimas, coram numeroſo hominum cœtu evnmnit ranam viridem omnino vivam, fruſtum arenati aciculis quinque transfixum, os, fruſtum cornu lucernæ, nunleum mali Perſici, acum, per cujus foramen transibat acicule, clavos tres, cria fruſta vitri magnitudine unius digiti, fruſtum corii, panni viridis ſpecimen cum acicnlis ſex, tomentum, limaces duos, quorum alter etat vivus, alter mortuus, *& alia, quæ in exemplari Gallico referuntur.* Id quod non acicdit abſque miris convulſionibus; quæ tamen impoſuere finem nmnibus ejus malis: rediit enim libera a tumore, quem habebat, ab imbecillitatibus ſnis, omnibuſque aliis incnmmodis, E
quæ ante patiebatur. *Miraculum hoc* ſimiliter examinatom, & imprimi & evulgari permiſſum.

puer multis malis conflictatus; 117 Eodem anno Franciſcus Periſton, filius Nicnlai Periſlonii Remenſis, annis natus novem, e morſu pomi, a qnadam femina ei dati, menſe integrn eadem hora quotidie ſentiebat ſymptomata cujuſdam mali, doctiſſimorum medicorum experientiæ ineogniti. Reſpiratio, cordis vita, inflabat ipſi ventrem medio pede altius, quam ſolet; deinde autem tam ſubſidebat profunde, ue nullam prnrſus habere videretur. Nihil dico de verbis peregrinis, quæ ore ejus proferri audiebantur; de conatibus prodigiuſe vinlentis nihil; ita quidem, ut tres homines eos ann domarent niſi magna cum difficnltate. Aliquo poſt tempore brachium ejus ſic extenſum eſt in aere, nt inflecti non poſſet; caputque ipſius continue agitatione tremebat tempore hebdomadum ſex, & rnnc quidem, quando dormiebat. Dominus Dnzet (cujus rara doctrina & ſpectatæ virtutis integritas toti provinciæ ſatis cngnita ſunt) illnm conſpicatus, nullnm hnic malo medicum eſſe jndicabat accomodatum, præter Denm. Domini qnoque Hervet ac Compere medici, dum enm examinaſſent, faſſi ſunt, ſcientiam ſnam eo nſque non F
extendi, ut remedia ipſi præſcriberent. Miſer pater, deſperabundus de remediis humanis, monitu patris cujuſdam Capucini, & alterius patris e Societate Jeſu, imo vero reverendiſſimi Domini Gabrielis de ſancta Maria archiepiſcopi Remenſis, ſtatuit filinm deducere Altivillare: ubi quarto circiter novemdialium precum die reſtitutus eſt ſanitati tam integræ, ut nullum amplius ex incommodis ſuis poſtmodum ſenſerit. *Miraculum* examinatum a reverendiſſimo archiepiſcopo & evulgari permiſſum.

veneficii vera; aliique plurimi, [a] *ſ. Anguillara* 117 Eodem anno Ancelina * Nandin, Petri Naudini filia, incole in Idesfroiville, dum aden veneficiis torqueretur, ut quotidie in ejus corpore audirentur clamores veluti rana rum & alierum beſtiarum; peregrinationem huc inſtitnit, & tempore precnm novemdialinm, quas peregit, veneni copiam evomuit: & ſtatim poſt reditnm, lacertos dnns, vivum alterum, alterum mortuum, qni non erat integer. Unde plena ſanitate fuit gavifa, ſicut D. Paſtor, & magiſtratus dicti loci teſtati ſunt ſnn chirographo. *Prodigium hoc* ſimiliter examinatum, & evulgari permiſſum.

EX IMPRESSIS.

Eodem anno Joannes Vuarlet, habitans in loco Ville prope Machaut, poſt crueiatum per annos ſeptem morbi moleſti medieiſque incogniti, recurrit ad S. Helenam, quæ obtinuit ei ſanitatem, ejecta magoa veneni copia.

Eodem anno Nieolaus Perat ex loco Neufville au Pont dicto, prope oppidum S. Maneehildis *b*, malo violento agitatus, prnquo lenimen apud medicos reperire nequiverat, venit hue peregrinationis gratia magno quidem cum incommodo; verum non ſine fructu. Nam ad finem dierum novem reperit ſe nmnino valentem, liberoque membrorum uſu donatus rediit. *Additur* examinatum & evulgari permiſſum.

Eodem anno Miehael Peltiet, habitans in Sevigny prope abbatiam Vallis regiæ *c*, jamab annis viginti ineompertq conflictatus maln, quod interius urebat corpus ejus, plurimis pietatis viſitatis loeis, integræ valetudini hiç teſtitutus eſt, ſordibus plutimis e brachio eiectis ſtatim poſt expletaş hie duas novemdiales preces, Deo glorioſæ ſanctæ Helenæ ſanitatem ipſios reſervante.

118 Eodem aono Margarita Btnquatt, conjux Petri Valeret, civis Catalaunenſis, convaluit ſimilitet a morbo, qui ſæpius eam alienabat a mente, dum hie novemdialibus precibus vaeabat, ad metita S. Helenæ confugiens. Id quod manu ſua teſtatum voluit, uti alii etiam teſtes.

Eodem anno Petrus Ronſatt, filius Joannis Ronſatt Remenſis, convulſionibus ac motibus corporis vehementibus vexatus, clamoreſque horrificos emittens, a patre ſun hue fuit ductus; ubi ſanitatem recuperavit; quemadmodum apparet ex teſtimonio de hac re concinnato per Religioſos cœnnbii hujus, & a patre ac filio ſignato &c.

Eodem anno Nieolaus Roſſignol, filius Nieolai Roſſignolii, ex Cnndæn*d* in Btia, admodum afflictus malo quodam, graves in tnto corpore dolores eoneitante, tentatis fruſtra temediis homanis omnibus, integræ valetudini redditus eſt poſt ternum itet, quo hue venit. *Factum item* examinatum & evulgati permiſſum.

Anno ſequente MDCXXV Dionyſia Dauphin Catalaunenſis, mirifiec affecta quodam maln, quod excitabat continuam agitatinnem in membris omnibus, ejuſque pectus adeo miſere inflabat ac guttur, ut ea decauſa ipſam & vox & reſpiratio ſæpenumero deficerent; ubi perſpexiſſet, omni medicinæ peritiæ imperviam eſſe cognitionem ſui mali, Altivillare deduci ſe juſſit ad implorandam adjuttieem S. Helenæ opem. Ad finem novemdialis ptecatinnis, quam inſtituebat, evomuit ranam vivam, buſonem mottuum, ſex ſupra ſexaginta acieulas, aeus tres, ova piſcis ſolio plantaginis involuta, ttes etioium congeries, ſeptem vel octo aciculis implieitas, ſtnſtum panni viridis media quatta patte * longum, atque nugas bujuſmodi alias; quæ ſimul atqne ex ejus prodiere corpote, ſine mora valetudinia integræ compos facta eſt; prout reſertut in proceſſibus vetbalibus, quos mediei & ehirurgi &c. ſignarunt.

119 Eodem anno Petrus Michaut, ex Juvigny prope Retelium natus, dum ex longo ae gravi morbo, qui annn amplius nno ipſum detinuerat, decubuiſſet, ſub ejuſdem finem cnmperiens, ſua crura adeo eſſe plena ulceribus ae humoribus malignis, ut non tantum nnn incedere, verum etiam ne ſuſtentare quidem ſemetipſum poſſet, ægre admodum ſerebat lecto teneri, quod videret tot ſe incommodis impeditum ſine ſpe alicujus humani ſolatii; ſed Altivillare adductus, nnvemdiali penſo ibidem in honotem S. Helenæ D
petſoluto, ad finem ejuſdem iotegra ſanitatis reſtaurattone potitus eſt,

Anno MDCXXVI D. Carolus Boucaux, patochus in Vanteuille, ae dein in Damery diœceſis Sueſſionenſis, torminibus cholerieis oefritieis e *e*
per hebdomades ttes eorreptus, atque adeo eruciatibus tam magnis ac ſingulatibus, ut ad extrema eſſet redactus (delusa omni medicorum induſtria) pio eum affectu ſe commendavit S. Helenæ, preceſque ſuas ei obtulit; qnas integra ſubſecuta eſt valetudo, eamque recuperaſſe ſe agnovit Sanctæ prædictæ patrocinio.

Eodem annn Guillelmia Roze, filia Petri Rozei, civis Retelienſis, annos nata quatuordecim, vexata & nbſeſſa a malo dæmone, qui illam, non ſecus ac miſeram illam dæmoniaeam, cujus mentio fit in Euangelio, teddebat ſurdam, mutam & cæcam; deducta eſt a parentibus Altivillare, ubi miſere afflicta vix novemdialia pietatis officia compleverat, quin meritis ae potentia S. Helenæ a diabolo ſit liberata, qui illam infidebat, viſumque ſtatim teceperit, nec non libe- E
rum aliorum ſenſuum ſuorum uſum: & petito calamo, hanc rei geſtæ ſtatim teſtificationem dedit, a ſe ſetiptam ac propria manu ſignatam: Per gratiam Dei ac merita S. Helenæ viſum recuperavi, & integta ſum valetudine, *Factum hoc* examinatum & evulgari permiſſum.

120 Eodem anno Margarita Rinage, Franciſei Guilielmi coojux, ex Villenſerve, magno brachii dolore afflicta, qui deinde per totum ejus corpus ſe extendit, motumque continuum ipſi attulit nunc capitis, deinde braehinrum & crutum, obtinuit hie remedium mali ſui per intereeſſionem S. Helenæ, tempore novemdialis devotionis, quam ibidem in ejus honotem perageb*at.Factum* examinatum, & evulgati permiſſum.

Anno MDCXXVII dominus Hugnet ſacetdos, Fatæ Tardanenſis *f* incola huc petegri natus ſimul f
cum matre ſua Michaela Leſterte, enm ipſe tum mater ejus aſſeverabant tamquam verum; videlicet ſe hoc præſente anno, natum tune dumtaxat annos novem, ſanatum fuiſſe a paralyſi in pedibus ac braehiis, pet merita S. Helenæ, deinde a variolis, & exeitate ex illis orta; ſeque recepiſſe viſum ac liberum membrorum uſum, du- F
rante novena, quam mater ejus fieti cnravit in honntem S. Helenæ. *Et additur*: Similiter examinatum & evulgari permiſſum.

Anno MDCXXVIII Nieolaa Pare, annorum novem, nata ex Sacconin prope Sneſſiones, poſſeſſa a dæmonio, qui eam teddebat cæcam, & omnino paralyticam, fuit huc perducta a ſois patentibus; ubi poſt dnas novemdiales pietatis exereitationes, diverſis duabus vicibus obitas in honorem S. Helenæ, prnrſus convaluit. *Fuit & hoc* examinatum & evulgari permiſſum.

Eodem anno Judith Jatdit, Nicolai Rogerii uxor, in Hervillon prope Maeerias *g* habitans, g
dum malo incognito afflictam admodum ſe videt, novemdialem precandi curſum peragi curavit in ſuo pago in honnrem S. Helenæ: quo finito, evomuit beſtias grandes aciculæ adinſtar, cornibus inſtructas. Unde admodum rectearam ſe ſenſit, ac poſtea huc venit, ſoſpitæ ſuæ grates perſolucnra: ubi integtam conſeenta eſt ſanitatem.

121 Anno MDCXXIX Joanoa Oudart, quæ tunc habitabat in Villaine prope Obigny, ab anno uno vel circiter tumore quodam valde conflictata, S. Helenæ ſe devovit, & ſine mora lenimen ſenſit: de qua te poſtea venit actura gratias. *Id quod*

notatur

A *notatur* examinatum & evulgari permiſſum.

Eodem anno Anna Milet, conjux Nicolai Hurtan, ex Auville in Laudunenſi diœceſi, ttibus abhinc annis continuo cordis malo, quod excitabat muros in ea vomitus, afflicta, S. Helenæ ſe devovit: per cujus merita valetudo priſtina fuit obtenta poſt novemdiale pietatis obſequium, hic in ejus honorem inſtitutum.

Anno MDCXXX Nicolaa Deraudel, annos octodecim nata, Nicolai Deraudelii filia & Nicolaæ Druſſean, Remis habitans, prodigioſo modo inflata, genibus ejus ad humeros affixis, lecto tenebatur a biennio; nec moveri poterat ſine acutiſſimo dolore, cujus utique ſupra dorſum erat tumor. Sic itaque afflicta, humanis remediis pro valetudine fruſtra adhibitis, S. Helenæ fuit devota a ſuis parentibus, eoque devecta in carruca per aurigas, qui movebant difficultatem in aggrediendo hoc negotio, propterea quod timerent, ne in via morerentur; novennali autem invocatione ibidem expleta, in adeo gravem incidit imbecillitatem, ut judicaretur mortua. Novena peracta derumpit, ſulceris incedere cœpit facis facile, ac paulo poſt, ſuæ erga S. Helenam pietatis affectum continuans, omnino convaluit. Morbi ac valetudinis teſtes ſimul eum illa factum ſignarunt. *Quod etiam* examinatum & evulgari permiſſum.

B

ANNOTATA.

a Dormannum (*Dormans*) oppidulum Galliæ in Campania provincia, ad Matronam fluvium, quatuor leucis ſupra Caſtrum Theodorici in ortum Spernacum verſus ſex. *Ita Baudrandus*.

b *Adrianus Valeſius ſupra citatus*, Oppidum, *ait*, S. Manechildis vel Manegildis, ſainte Manehou, vel S. Manehoult vulgo dictum *a* patrona loci, poſitum ad Albæ vel Albiæ (*Auve*) atque Axonæ confluentem, Durocortoro Verodunum tendentibus obvium *&c.*

c *In exemplari Gallico, quod hic interpretamur, vocatur* Valleroy. *Apud Sammarthanos tomo 4 Galliæ Chriſtianæ pag.* 900 *notatur* Vallis tegia B. Mariæ, Ordinis Ciſtercienſis.. diœceſis Remenſis, & *vocatur ibidem Gallice* la Valroy; *ubi de ejus fundatione & abbatibus.*

d *Gallice habetur in dicto exemplari* de Condé en Brie. *Satis notum eſt Condatum oppidum Belgii Francici in Hannonia, quod prædicto non loco eſt Gallice ſynonymum, & vocatur* Condé; *ſed recte is quidem ab illo Gallice diſtinguitur per additionem* en Brie, *id eſt*, in Bria. *Eſt autem* Bria provincia Galliæ.. cujus termini ſunt ad ortum Campania, ad meridiem & occaſum Sequana fluvius, ati *habet Baudrand, tres etiam ejuſdem provinciæ partes recenſens. Inter Briæ loca in mappa Blavianæ territorii Brienſis lege* Condé *ad duorum milliarium diſtantiam a Caſtro Theodorici.*

C

e *In Gallico noſtro exemplari* d'une colline neſtetique; *ſunt autem* στρροί, renes; χολὴ vero, bilis *aut* fel. *Laborabat ergo puncturis ille ex renibus male affectis præ bile.*

f *Adrianus Valeſius autea allegatus poſtquam pag.* 192 *egiſſet de* Fara, *in Fere en Picardie*, ad ripas Iſaræ fluminis poſita in pago Laudunenſi *&c.* Fara alia, *ait*, eſt in Sueſſionibus pagoque Tardanenſi, *la Fere en Tardenois* vel *Tertenois:* alia Fara Campanenſia cognominata, *Fere Champenoiſe*, ad rivulum in Albam defluentem: *Vide, quæ inferius dicentur.*

g *De* Maceriis *dixi in Annotatis ſupra ad claſſem primam lit.* d.

EX IMPRESSIS

CLASSIS TERTIA

Ab anno Chriſti MDCXXXI *uſque ad* MDCXLIV.

ANno MDCXXXI Claudina Ogce, uxor Petri Chopille civis Catalaunenſis, quodam malo interius eam urente affecta, quod impediebat quo minus biberet, comederet ac dormiret, toto utique corpore paralytica; poſtquam recurriſſet ad medicos, ſed irrito conatu, S. Helenam inclamavit, Miſſæ ſacrificium celebrari hic curavit in ejus honorem, & eodem tempore magnam veneni copiam ex ore evomuit, uti etiam magnum buſonem coram marito ſuo, ſimulque redintegrata valetudine eſſe ſe ſenſit: de qua gratias actura hue venit duobus vel tribus poſt diebus, & ipſa ſimul cum marito ſignavit teſtimonium, quod formatum ſuit ſupet jam memoratis. *Et ſignatur* examinatum & evulgari permiſſum. *Paralyſis alia pedibus manibuſque corpora ; item alia perturbata mentis ſanatur ;*

Eodem anno Joanna Hardy, filia Franciſci Hardy, ex loco Mont S. Pierre apud Caſtrum Theodorici, uſu pedum ac manuum omnino contortarum privata, ſe devovit S. Helenæ; & ſtatim integra ſanitate fuit donata. *Et additur*: Similiter examinatum & evulgari permiſſum. E

Anno MDCXXXII Anna Potier, conjux Joannis Muyſæ, incola loci Chouilly, diu afflicta morbo violento ex veneficio, votum fecit S. Helenæ; quo dum perduci ſe juſſiſſet, integræ ſanitati reſtituta eſt poſt novenas tres, quarum tempore ibidem morata eſt, ejectis plurimis ſordibus per os; de qua re D. parochus ejus teſtimonium dedit ſua manu ſignatum. *Factum affirmatur* examinatum & evulgari permiſſum.

Eodem anno filia quædam perturbatæ mentis; huc adducta peregrinationis gratia a parentibus ſuis, ſeque ſubducens illis, præcipitatum ſe ivit in flumen; in quo dum ſuffocaretur, inclamare cœperunt S. Helenam: nec mora, prodigioſe rediit filia ſuper aquam, ſanaque & incolumis ad ripam jacta eſt.

123 Anno MDCXXXIII Gerarda Torchet ex Bertoncourt, annorum duodecim, dum decenta eſſet graviſſima tumoris infirmitate, ad hunc locum perducta fuit; in quo rediit ad ſanitatem per merita S. Helenæ, prout apparet ex teſtimonio ſui parochi aliorumque teſtium, qui rem geſtam ſignarunt. *Factum* examinatum & evulgari permiſſum. *uti & tumore affecta, ac alia inania, cæca ac ſurda.* F

Anno MDCXXXIV Eliſabeth Vandret, annis nata quindecim, filia Petri Vaudreti, ac Joannæ Thiebault, coloni habitantis in Maſſige, diœceſis Remenſis, delapſa in morbum plane ſingularem, qui eam reddiderat mutam, ſurdam, cæcam & paralyticam toto corpore; poſtquam omnia humana tentaſſet remedia, ſed fruſtra, a parentibus ad hanc eccleſiam deducta fuit: ubi, magna S. Helena favente, recuperavit viſum, auditum, loquelam, ac liberum membrorum ſuorum uſum (prout memoratur in Vita S. Helenæ) De qua re formatus fuit proceſſus verbalis per magiſtratum Altivillarenſem coram D. prætore, aliiſque e magiſtratu, qui factum ſignarunt. *Idemque perhibetur* examinatum a reverendiſſimo archiepiſcopo & evulgari permiſſum.

Anno MDCXXXV Ludovica Foy ex Renaucourt in Campania, membris omnibus paralytica, pere-

EX IMPRESSIS. grjoationis gratia huc ſoit perducta; ubi per dies novem morata, ſanctæ Miſſæ ſacrificio celebrari curato, diſceſſit in terram ſuam; ibique aliquot poſt diebus, continuanspiam erga S. Helenam affectum, ejecit ſunem media ulna longum hic & illic nodis implexum, viditque iotegræ ſibi valetudinis muous impertitum.

Aliud ſingulare ſe-mum

124 Silentio præterire non poſſum id quod acciderit io hoc ſancto loco circiter illud tempus. Dæmoniaca quædam ex tractu Bellovacenſi huc ducta fuit a duobus Capucinis, & a duobus aliis eccleſiaſticis: qui oppottunitate uſi ſunt domini Dozet, vicarii generalis, archidiaconi & doctoris in theologia, qui viſitationem peragebat ibidem loci, eam coram ipſo ſiſteodi ac ſciendi ipſius ſententiam circa infeſtionis dæmoniacæ argumentum. D. Doaetus, cognita feminæ infeſtiona ex ſignis exploratiſſimis, exorciſmum adhibuit: quo durante, aderat ibidem homo prope energumenam, io quem dæmeo perpetuo oculos eonjiciebat; quæ res anſam præbuit cuidam eccleſiaſtico feiſcitandi ab eo eanſam. Vir ille totus atconitus cœpit prætexere excuſationes, & præſeferre magnum timorem, ac præſentibus movit cogitationem (Deo id ita permitteote ad manifeſtaodam Sanctorum ſuorum gloriam) aliquid ibi latere ſingolare. Urgetur homo ille, ut iodicet cujas eſſet, quodnam profiteretur vitæ ſen artis inſtitutum. Denique compertum fuit ex evidentibus iodiciis, aliquid ei eſſe commercii cum diabolo. Domino Dozeto, qui habebat jus tamqnam ſuperiot, repræſeotans utique reverendiſſimum dominom archiepiſcopum, inſpiratum fuit, ue illum adigeret ad jusjutandum, præſcribens ei formulam, diceretque, (ſi quidem eſſet talis, qualis ut reputatetur, toti iſti cœtoi cauſam præbuerat) ſe rogate Deum ac S. Helenam, ut ſpectabili modo ſe puoirent.

narratur

125 Infelix ille repulſam dedit quam potuit maximam, coactus tamen, vix protulerat illud juramentum tametſi balbutiendo, qnin omnino ſuæ mentis impos huoi fnerit proſtratus: eodemque tempore dæmon energumenam elevabat ad altitudinem quatuor pedum, tota tamen ſua longitudine extenſam, ita ut veſtes ejus noo caderent. Sic itaque ſuſpenſa imperebat pedibus totum corpus miſeri hujus homiois, incipieodo a capite; pergenſque ad corpus reliquum, præomnibus ſupra ſtomachum hæſit, vociferans: Teneo ipſum, teneo ipſum: mens eſt: & horſifico cum ululatu iodicans, illum ipſum eſſe, qui detineret diabolum in corpore illius miſeræ energumenæ. Unde is vitam ſuam malo peractam recognovit, ſancta Helena non mious ſe mirabilem oſtendente in liberandis iis, quorum animam cacodæmon poſſidet, quam in ſanandis his, quorum poſſidet corpus. *Notatum lego ad marginem hujus facti, manu D. Reginaldi;* Hoc accepi a clariſſimo viro domino Dozet doctore theologo & vicatio genetali domini archiepiſcopi, Capituli decano.

Illuſiones dæmonis, paralyſin, &c. tota;

126 Anno MDCXXXVI Carola Gerbeau, conjux domini Lanceloti Henry, ex Monmort, illuſionibus, quæ ſe turbabant, afflicta, huc fuit deducta ad obeundam novenam in honorem S. Helenæ, cujus meritis retulit victoriam de omni ſua animi lucta.

Anno MDCXXXVII Robertus Piant, ſervus domeſticus domini Haverel, dynaſtæ loci Voulcienne nuncupati, Pariſiis in paralyſim omnium membrorum lapſus, conſugit ad humana tamedia; ſed videns, oihil ea leoimiois ſibi afferre, S. Helenæ ſe devovit, & ſine mota convaluit: ſicut teſtatum eſt propria manu, una eum aliis, huc profectus ad perſolvenda ſua vota. D

Anno MDCXXXVIII Matia Zede, nlia nobilis viri Jacobi Zedei, tributorum exactoris in curia ſeu juriſdictione Victoriacenſi *a*, meoſibus abhine ſex privata viſu ex variolis; temediorum humanorum defectu, a ſua matre D. Maria Dorigny ſnit S. Helenæ devota; ubi tempore oovemdialium precum, quas inſtituebant io hac eccleſia, viſum tecepit cum magna parentum ſuorum voluptate, qui hunc in finem illam huc addnxerant *Et adſcribitur:* Examinatum & evulgati permiſſum. *a*

127 Eodem anno Petrus Pteud'humme, exIgny le Iard prope Dormanum, venit Altivillare actorus gratias Deo & S. Helenæ; quia cum ipſe tum uxor ejus Maria de Handes, poſtquam ex ſortilegiis oon tantum graviter ſoiſſent infirmi corpore, vetum etiam magnis animi perturbationibus affecti, integræ omnium ſuarum infirmitatum ambo ſanitati ſunt redonati, quando curasanr beoedici panem & vinum, pront, in more poſitum eſt Altivillati, invocantes nomen Dei, & merita S. Helenæ. *infirmi corpore ac mente, dolibus torta,* E

Eodem anno Maria Collin e Caſtro Theodorici, doloribus pungentibus torta in corpore, qoi uſu linguæ eam privarant, interno affectu invocavit S. Helenam; eoque ſtatim recuperato, vovit peregrinationem ad S. Helenam: quo perveniens ad implendum votum ſuum, patre ſuo comitante, ceſſerunt dolores, & integræ valetudinis munete reereata eſt, ſicut teſertur in teſtimonio, quod pater ejus & ipſa oobis reliquere.

Anno MDCXXXIX quidam nomine Ludovicus, ex Mairy ad Matronam, veneficio cuidam quod magno ei erat doloti per totum corpus, implicitus, qnodque paralyticum ipſum reddebat, venit huc cum patre ac matre: ubi, patrocinante S. Helena, potitus integra valetudine eſt.

Eodem anno Joaona le Noit, filia Joannis le Noir & Annæ Datgone, ex oppido Fimenſi *b* trium menſium ſpatio io miris cruciatibus exacto, quos ei affetebat veneficium, deficientibus remediis humanis, quæ nihil ipſi proderant, ad S. Helenam petfugium haboit: cojus meritis plane convaluit, magna rerum horribilium copia ejecta, qnemadmodum compertum in inſtrumento hac ſuper te confecto. *b* F

128 Eodem anno quædam femina Avenacenſis *c*, nomine Anna, habitans Carolopoli *d*, paralytica, & officio membrorum privata, integram etiam ſaoitatem conſecuta eſt ad fiuem oovenæ, in honotem S. Helenæ inſtitotæ, quo ſe devehi cnrarat: de qua re gratias actora quotannis huc venit. *ad 1 mensibus tepti, valetud ac donatur.* *c* *d*

Eodem anno Joanna Mercier, vidua Petti Radelati, habitans io Toul ad Matronam, amiſſo per morbum nſu membtorum, & incedere nou valens niſi ægre admodum cnm fulcris, vectora duci ſe juſſit Altivillare, comitante Joanne d'Eſtanne nepote ſuo: ubi ex animo implorata S. Helenæ ope, petactaque oovena, ad ptiſtinam ſanitatem ſediit.

Eodem anno Vinceorius Rouſſeao, filius Joannis Rouſſeau, habitans in Martigny, duobus magnis incommodis laborabat. Erat qoippe petpetno curvus, & ita quidem, ut nentiquam ſpectare cælum poſſet: ad hæc, tantos patiebatur ctuciatus in uno ſemore, ut oullum in eo habete poſſet ſuſteotaculum, nolloque modo illud moveret. Dum itaque cælum videre nequiret oculis

corpo-

A corporis, ferventes & aſſiduas preces eo dirigebat; quæ ex afflicto corde profectæ, omni fiducia in Deo poſita, ac in S. Helenæ interceſſione, exaudiri meruere. Nem decorſo novemdiſlis pietatis ſpatio in honorem Sanctæ, nxpedito ſui eruris uſn gaviſus eſt, & ab infirmitstibus ſuis omnino liberstus; erectus nticque, vslens, ae plene reſtsnrstus. *Factum* examinstum & evulgari permiſſum.

Quibus addit membrorum inertiam ſſebiadem, malum magicum e

529 Eodem anno Ludovics le Msnge, Henrici le Msnge & Annæ Louvettæ filia in Pſſy *e* nata pariter convaluit ab omolum membrorum inertia, quam erucistus comitabantur, ob quos cogebatur vociferari, ac projicere ſe temqosm mente espesm. Quo donsts fvoro non ſuit beneficii immemor, quotannis Altivillare veniens, ut grstiss ageret Deo ac S. Helenæ de ſua ſanitsto omnibus onmeris sbſoluta.

Anno MDCXL Msrgsrits Pruvsteso, conjux D. Honorsti le Prste, civis Remenſis, ſebiade laborans, qnæ omnino impediebat ei inceſſum, ſobſidis humans irrito constu experts, B S. Helenæ ſeſe devovit, ac poſtero die prorſus ſe valentem comperit, ſola videlicet ineedens, so oemine juvante.

Eodem snno Franciſeus Grivollet, habitans in loco Vuely la petite prope Gandelo, ab ennis tribus correptus srte magice, & its qoidem ut brachia haberet ſine motu ullo se ſenſu; sd hæc tsntos interios ſentiebat eruciatus, ut lamentsbiles voces emittere non ceſſaret; perfectam recepit ſslutem poſt novenam hic expletsm in honorem S. Helenæ.

variaſque alias infirmitates,

130 Eodem snno Joanna Landre, nsts in Mery prope Caſtrum Theodoriei, per menſes emnino octo fuit vexsts ex infirmitste, quæ tolebst ei omnis membrorum officis, ita ut ne vel msnnm quidem ad os promovere valeret. Miſers ills peſſimo illo ſtato sd exlum conſugir tsnto cum majore affectu, quanto acriores perſerebat eruciatos; ſanctamque Helenam in patronam aſſumens, duei ſe cursvit Altivillare: ubi poſt dies novem pie tranſactos, multo melius habere ſe ſenſit, ardenriuſque ſemper ejus implorsre opem pergens, intra breve tempus integræ compos ſslutis facts eſt.

C Anno MDCXLII Catharina ls Corne, conjux Petri Honnin, typographi Remenſis, per menſes decem diſcrueista maln, quod hecticam illam reddebat membriſqoe inertem, s mediels ſn videns depoſitam, onvenam hic peregit, intre quam perfectæ ſanitatis munere donsta eſt. *Factum* examinatum & evulgsri permiſſum.

Eodem snno Msris le Poivre, filia Nicolai le Poivre, Remenſis, convsluit s male affectis eruribus per menſes quatuor: cui mslo nihil remedii ſſerre poterant medici: ſieut narrstur in inſtrumento ſignato per teſtes morbi se ſsoationis ejus poſt iter.

Eodem anno filius Comitis Egmondani graviſſime ægrotans & s medieis deſperatus, S. Helenæ devotus ſuit s ſuo pstre, qui dedits opera hominem qoemdam huc direxit, ut peregrinstionem obiret, ibidemque ad ſuam intentionem inſtituerer novenam; intrs qoam sd priſtinem vsletudinem revocstus eſt. Io cujus rei memoriam stque grsti animi teſſerem pro iſto favore, venit sd hanc eccleſiam acturus grstias S. Helenæ memorabili, pedeſtre iter magno enm ſenſu pietstis conficiens a Carolopoli hue uſque.

131 Anno MDCXLIII Nicolss Bonillsrd, annorum quinque ſnprs viginti, filis Nicolai Bouillsrdi & Josnnæ Sainte, incolsrum loci Eterbe, dimceſis Romenſis, male ſe habens jam s menſibus duodeviginti ex tumore prodigioſo, qui erat in cauſa, oe ineederet ſine adminiculo alterius ipſam ſubſtentsotis, lstere dextro ipſi dolente, huc doſts foit sd S. Helensm, novensm ineepit ad ejus honorem, in loco hsbitstionis deinde continuandam: exhinc tumor ejus minuebatur, ceſſsbant dolores in diebus paueis, & in ſtatum valetudinis priſtinum reſtituts eſt.

EX IMPRESSIS. *a paucis post mortem S. Helenæ*

Eodem snno Msgdslena Broſſsrd, e eubienlis Comitiſſæ Nsntolienſis *f*, veletudine adverſs nteos ex eontinua, srdentiſſims se periculoſiſſims febri, votum vovit S. Helenæ, ut ex infirms fieret vslide; id qood ſino mora per ejus merits obtinnlt. *f*

Eodem snno Anna Msupin, filie Joannis Maupini & Margsretæ Stapart, ex oppido Sparnacenſig smiſſo oculorum lumine ex quodsm msligno fluxu, qni oculos ejus invaſerat s biennio, confugit sd S. Helensm, omni ſolatio in medieorum remediis fruſtrata; ex mslo convsluit, poſtqnam oovemdislis pietsris officio hic eſſet perſunctus. *g*

miseri liberantur.

132 Eodem anno Petrus la Joye, natus Remis, loogo temporis ſpstio vexstus ex oſſe, quod io gutture hæſerst; S. Heleoæ ſe obtulit, & mox reliquit eom dolor, pro qns re ſolutatus, quod ei debebat, hue venit. E

Eodem snno Joannes Gslieket, filius Thomæ Galieheti, n loco cui nomen Noſtre Dsme de l' Eſpine *h*, diœceſis Catalsuneoſis, dum eſſet brachio prorſus incurvo se digitis omnioo sduocis e menſibus quaruor, tamque msgna omniom eiborum nauſea, ut nihil pene ſumpſiſſet a menſibus tribus; hoe doctus fuit a ſuo pstre; nbi abſninto novem dierum curriculo, se Ssero eelebrsri cursto, diſeeſſit omnino ſibi reſtitutus; ſient ſignsvit ipſe teſtatuſque eſt, cum sliis teſtibus. *h*

Eodem anno Carolns le Lombre, civis Remenſis, convsluit ex tumore crurum, qoi durabst sb snnis quindeeim, quique impediebst greſſum ejus: ſieut reſertur io teſtimonio, quod de hac re dedit.

Eodem snno Joaones Monrron Remenſis, hectiee laborans febri, & omnibus membris eaptus a menſibus quatuor, remediis humanis fruſtra tentstis, valetudinis integræ ſtatum recepit per merita S. Helenæ, hue profectus ut venersretur ſaere ejuſdem lipſana, qnemsdmodum ſignsvit se teſtatus eſt, cum sliis teſtibus. F

Eodem anno Amsts ls Vsnoe, nste ex loco le Meſnil, diœceſis Cstslsnnenſis, adeo perturbats snimo, ut teneri haud poſſet, pererrans eampos ln morem bacehsntis se deſperstæ, ita nt neceſſe eſſet vinenlis conſtringere pedes ejus; hue dednde eſt s ſuo marito ad inſtitnendam novenam in honorem S. Heleeæ, cujus pstrocinio integra ad esm ſsnitss rediit.

ANNOTATA.

s *In Gallico exemplari lego* en l'eslection de Victry. *Exſtat apud Baudrand* Victoriscum Franeienm (*Vitri le Francois*) oppidom Galliæ in Campania provincis, & io Pertenſi tractu, ſubſtitutum ejus loco, quod Ineenſnm dieitnr (Vitry le Brnsle) io vieiniis. Sedet ad Matronam fluviom, ubi recipit Ornam, 7 leucis a Cateleuno in ortom hybernnm, Defideriopolim verſus totidem, stque rs a Barroduco in occaſum.

b Fimæ ſive Fiſmæ (*Fiſmes*) oppidum Gsliæ in Campania provineie, prope Vidulam fluvjum a

EX IMPRESSIS.

vium, ubi recipit Noram amnem, in Remenſi tractu, & in confinio Inſulæ Franciæ; quinque leucis a Remis in occaſum. Dicitur & ad Fines. *Ita hunc locum breviter & ſufficienter deſcribit Baudrandus.*

e *Idem auctor locum ſic elucidat:* Avenaeum & Avennacum (*Avenay*) urbecula Franciæ, in provincia Campaniæ, prope Matronam fluvium, & 4 leucis a Remis in meridiem, cum abbatia monialium.

d Carolopolis (*Charleville*) urbs nova & munita Galliæ ad Moſam fluvium in Campania provincia, & in Retelenſi agro; *hæc idem geographus, & nonnulla alia.*

e Paſſiaenm & Caſtellum Paceinm... oppidum ad flumem Autyram poſitum in Auleis Eburovicibus, inter Ebroicas & Meduntam medium, vulgo Pacy dictum hodieque, *lege apud Adrianum Valeſium*; quamquam, *uti addit*, a pleriſque Paſſy corrupte ſcribitur, & ita eueufum fere omnibus in tabulis reperitur; *atè etiam in textu Gallico noſtro, quem hic interpretamur. An vero ibi locus ille ſit intelligendus; an alius ſynonymus notæ ignobilis in Campania alicubi; non divino.*

f Nantolium Hilduini, Nanteuil cognomento le Haudouin, vicus amplus Galliæ cum caſtro peramœno in provincia Inſulæ Franciæ & in Valeſii tractu, *exſtat apud Baudrandum. Aliud ad Matronam; aliud item ad Axonam ponit Valeſius. Hoc vel illud ſuſpicor hic indicari.*

g *Loci hujus notitiam breviter dat Baudrandus*; Sparnacum (*Eſpernay*) oppidum Galliæ in Campania provincia, prope Matronam fluvium, 8 leucis infra Catalaunum, 5 a Remis in meridiem. *D. Rupertus Reginaldus inferius num. 171 dicit, locum prædictum* ab Altivillarenſi cœnobio dumtaxat una leuea diſtare.

h *In territorio videlicet Catalaunenſi, uti notatur in mappa Blaviana Campaniæ.*

CLASSIS QUARTA

Miracula ab anno MDCXLV *uſque ad annum* MDCXLIX.

C

Superioribus octo annis mortibus inteſtinorum, a b

ANno MDCXLV Philippus d' Embly Fouquant, prætor ducatus ac territorii Ratelenſis, dynaſta & baro loci Tourtaron *a*, dum eſſet in loco Malmy ad Barrum *b*, cruciabatur infirmitate inteſtinorum ſpatio unius anni, mediciſ abſtrusa; qui, omnibus remediis nequidquam adhibitis, judicarunt ineurabilem eam eſſe, infimoque auctores fuere, ut ſe compararet ad mortem: verum ſermone apud eum habito de mirabilibus, quæ Deus operaretur in dies per patrocinium S. Helenæ imperatricis; peregrinationem ad illam confeſtim vovit in manibus reverendi patris fratris Franciſci Pierrot, guardiani conventus Franciſcanorum Reformatorum de la Caſſine, ut vocant, mandans ut per novem dies celebrarent Sacrificium Miſſæ in honorem Sanctæ: ad quorum novem dierum finem ceſſarunt cruciatus ejus omnes, integraque potitus eſt valetudine; de qua ut gratias ageret Deo ac S. Helenæ, huc profectus eſt, comitante ſua uxore ac reverendo patre, de quo dicebam; coram quibus inſtrumentum rei geſtæ authenticum confectum fuit, & ab ipſis ſignatum. *Factum item illud* examinatum & evulgari permiſſum.

D

contractio nervorum, impeditus greſſus, malum inteſtinorum, item cephalgia ac lethargus,

134 Eodem anno Joannes Rogier, filius Nicolai Rogier, Remenſis, incedere non valens abſque fuleris propter contractionem nervorum, ampliſ S. Helenæ oblatus eſt a ſua matre Joanna Bourgeois, & poſt fine mora reliquit fulcrum, ſeque perfecte reſtauratum comperit. De qua re teſtimonium daturi, ac gratiarum actiones ſanctæ perſoluturi, huc ſe contulere.

Eodem anno Joannes Janehier ex Chery l' Abbaye, ſimiliter ſoſpitatus eſt a malo, quo totum ejus corpus erat affectum, quodque impediebat greſſum, remediis humanis omni efficacitate infirmitatem ejus fruſtratis. Id quod manus ſuæ ſigno teſtatus eſt, huc profectus, ut fidem voti liberaret.

Eodem anno Catharina Rollet, uxor Joannis Gnenette, nata in Orbay, abannis quatuor interno malo conflictata, quod in cauſa erat, quo minus laborare, bibere, comedere, ac libere reſpirare poſſet; tentatis nequidquam humanis ſubſidiis, S. Helenæ ſe obtulit, cujus patrocinio ad integram valetudinem revocata fuit.

Eodem anno Anna Regina Fortier, ex Heterbe, diœceſis Remenſis, ex malo capitis violento admodum, & membrorum omnium paralyſi incolumis evaſit per merita S. Helenæ, novem diebus ad honorem ejus exactis: cujus rei fidem feeit manu ſua ſubnotatam, una cum teſtibus aliis.

E

laeus malo affectum, impeditus corporis motus, e

135 Eodem anno Marcon e Lamze, ex Charbongne, diœceſis Remenſis, magno lateris ineommodo greſſum impediente detenta, prorſus hic convaluit ad finem novenæ, quam in honorem S. Helenæ inſtituit, ac rem ſyngrapha ſua cõfirmavit.

Eodem anno Antonia Bouillon, conjux Jacobi Bizant, ex Vielerſy, diœceſis Sneſſionenſis, movero ſe impotens, voto ſe obſtrinxit S. Helenæ, ad quod implendum maritus ejus hue ſe contulit, Sacrum celebrari juſſit per dies novem pro valetudine conjugis ſuæ, & ad terram ſuam reverſus via applicuerat ei linteum, a ſe enratum benedici, quin melius ſe habere eœperit ægrota, finitoque novemdialis pietatis curriculo priſtinam ſit conſecuta valetudinem. Cum ſuo hue aeceſſit marito, ut rem teſtaretur ac grates perſolveret Sanctæ, uti patet ex inſtrumento de eadem re relicto.

F

animi deliquia, inſana cupido, f

136 Anno MDCXLVI Philippus Copignon, filius Joannis Copignon, ex Bieſme, diœceſis Sueſſionenſis, venatus malo magico, per quod interna per diem ineidebat animi deliquia, eum forma & agitationibus corporis tam violentis, ut retineri nequiret. Hue deductus a matre ſua Maria Saladina, & novena peracta, redux, plurima ac varia ejecit veneficiorum inſtrumenta, interque alia aeieulas quinque ac viginti in tribus vicibus, caudam eunieuli, & limaces; ac deinde integre ſibi fuit reſtitutus; ſicut liquet ex documento de hac re confecto, & ab ipſo uti & a parentibus ejus ſignato.

Eodem anno Pontia Leſtinoit, uxor Petri Caboulet, habitans in Vileralrand, diœceſis Remenſis, pariter ſaluti redonata oſt, poſtquam ejeciſſet per os multa veneficia. De quo facto ſormatus eſt proceſſus verbalis coram magiſtratu, & ab oculatis ſubſignatus teſtibus deponentibus; ſicut refertur in Vita S. Helenæ. *Factum* examinatum & evulgari permiſſum.

Eodem anno Odardus Brocart, filius Hugonis Brocart, veneficiis afflictus, quæ in eo magnas exeitabant convulſiones; valetudine gaviſus etiam eſt,

A est, ejecto hic carbone: de qua te instructus est processus verbalis, a testibus infirmitatis ac valetudinis ejus signatus, sicut pluribus narratur in eadem Vita. *Factum* examinatum a reverendissimo archiepiscopo & evulgari permissum.

137 Eodem anno Joannæ Nanon, ex Rimogne, diœcesis Remensis, per annos tres immodice inflatæ, ac incedere non valentis absque sulcris, consultum fuit, ut se offerret S. Helenæ, deficientibus remediis humanis: quo facto, integræ reddita saluti ad finem suæ novenæ fuit.

annos, per totidem non ita vexatur.

Eodem anno Antonius Fromentin, ex S. Eugenii prope Condæum in Btia, videns se correptum paralysi in omnibus membris, & miros dolores sentiens, plenam obtinuit valetudinem, ad merita S. Helenæ confugiens, tempore novemdialis exercitii pietatis, prout chirographo suo testatus est.

Eodem anno Antonius Tarte, ex Blangy, diœcesis Remeosis, a male affectis regibus etiam eo valuit, qui impediebant gressum ejus, ac sæpe ipsum in furias agebant per violentos, quos ereebant, erucistus.

B 138 Eodem anno Joanna Chemînot, uxor Petri Verrier, nata ex Soly, diœcesis Suessionensis, a mensibus quatuordecim veneficio affecta, quod brachiorum & crurum, nec non retionis usu eam privabat; postquam vero ipsius maritus sine ullo successu omnis generis remedia in ejus solatiom adhibuisset, S. Helenæ eam devovit, ubi instituta pie novena vix fuit finita, quio ægrota ejecerit ex ore sordes plurimas ex setis equinis albis implexas ad longitudinem unius pedis: quo facto omnino eo valoir, sicut ipsa & maritus ejus confessi sunt ac testati chirographo suo.

Non pena

Eodem anno Nicolaa Huillot, annorum duodecim, filia Petri Huillot, Remensis plenæ valetudinis donom accepit io morbo, qoi paralysim creabat omoium membrorum, subsidiis humanis nihil remedii afferentibus, postquam S. Helenæ reddidisset sua vota. In cujus rei fidem, illa & pater ejus factum signarunt, quod nobis reliquere.

Eodem anno Sara Gillet, conjux Servatii Desehamps, ex Congy, diœcesis Catalaunensis, adeo debilis, ut oeutiquam susteotare se posset, C vel parum admodum alimenti sumere, nisi magna cum molestia, integram ad valetodinem revocata est per merita S. Helenæ; quemadmodum ipsa aliique propria mano testati sunt.

Eodem anno Agnes Sirvenet, oxor Joannis Poinssard, ex Villera Agron, diœcesis Remensis, veneficio afflicta, quod tantos ei afferebat dolores, ot qoiescern non posset diu noctuque, S. Helenæ se devovit, ac novens jussa peragi in sua paroecia, lenimen sensit: id quod ipsam incitavit, ot huc versus peregrinsretur, sanitatis integræ assequendæ graria; vixque iter incepesat, quin ed mediam ab ædibus suis leucam reliquerit solcrum, qoo utebatur ad firmandum incessom: & iter suom prosequena cum lætitia, perfectæ compos valetudinis facta est, ante etiam quam hoc sanctuarium ingrederetur. *Factum* examinatum & evulgari permissum.

139 Eodem anno Sara Godot, uxor Desiderii Dupont, ex Coisart, diœcesis Catalaunensis, per annos duos adeo male affecta, ut sustentare se ac progredi non posset sine sulcris & sine magna molestia; ubi confugisset ad medicos pro sua sanitate, sed nullo operæ pretio, aggressa isndem est magno eum conatu iter Altivillareose eo animo, ut novenam offerret S. Helenæ. Sexto eu-

alia exempla

tem ejusdem die, dum interesset Vesperis, megnaqoe cum fide ac pietatis affectu iovocarer S. Heleoam, omnino se valentem sine mora comperit, absque sustentaculo incedens: cujus rei testes fuere hnmioes facile sexcenti. Verum aliquot post mensibus relapsa in suam infirmitatem, recurrere ad sospitam suem non prætermisit; ita ut itineri se committens instantenea ac perfectæ valetudini sit redonata. Quæ omnia relata sunt in acta, ob oculatis testibus infirmitatis ejus ac valetudinis signata; qui præterea testimonium attulere pastoris in dicto loco Coisard & decani in Virtutibus *d. Factum* examinatum & evulgari permissum. *d*

Eodem anno Antonia Franquet, filia domini Franquet conciliarii regii in curia præsidiali Victoriaccosi *e*, ab anno jam uno laborans ram violenta febri ot magnas inde convulsiones pateretur (etsimsi aliunde se sustentare non potuerit) ut opus esset septem vel octo personis, quæ illam tenercot; tentatis omnibus humanis remediis, S. Helenæ se devovit suasu cujusdam patris ex Ordine Minimorum, & ad finem secundæ novenæ sanitas perfecta illam revisit: de quo favore actura gratias huc veoit Deo & Sanctæ, & signavit instrumentum, quod apud nos depositum. *Factum* exeminatum & evulgari permissum. *e* E

140 Anno MDCXLVII Petrus Savise, Dolensis *f*, tunc remporis miles præsidiarius oppidi Agaiensis *g*, in morbum lapsus eum jactura judicii, a suo hospite excitatus fuit, ut S. Helenæ se devoveret, eamqoe invocaret. Quo peracto, integram valeindinem adeptus est, & huc profactus, ut rei gestæ testimonium daret, ac Sanctæ grates referret. *conqueramur*, *f* *g*

Eodem anno Simona Petit manum usu privata, confugit ad S. Halenam, per cujus merita recnperavit liberum earumdem usum, ad finem pii novemdialis pensi hic persoluti in honorē ejus.

Eodem anno Nicolaus Hemard, filius Petri Hemard habitatoris Remensis, ab annis duobus veneficio vexatus, quod eum conjiciebat in sam violentas convulsiones, ut omnem sensum amitteret, oblatus S. Helenæ fuit a sua marre, & quarto novenæ suæ die emisit per os plurima venefica instrumenta coram paroeciæ suæ parocho ae aliis pluribus personis; iorerque alia veneficia ejecit concham marinam, cochlearis stranei manubrium, aciculas duas, cotem: deinde vero melius quidem se habuit, non integram tamen sanitarem conseeotus. Huc igitur perductus, præterea in hac ecclesia ejecit ex ore venefieia diversa, qoæ etiamnum ibidem visuntur; & hoc remedio ad integram revocarus est salurem, sospitantibus S. Helenæ meritis. *Factum* examioetum & evulgari permissum. F

Eodem anno Remigius Planchart, ex Conde, diœcesis Remensis, malo caduco laborans, a matre sua hue adductus fuit: & ex illo tempore idem malom neotiquam illum attigit amplius; fiens ipse signavit cum matre sua, aliisque testibus, huc profecti grati erga Sanctam animi causa.

Eodem anno Joanna Bisette, oxor Petri Lambert, ex Courtemont, diœcesis Suessionensis, paralysi omnium membrorum tacta cum acutis adgo doloribus, ut nullam quietis partem capere posset; omnis generis, sed sine optato successu, remediis tentatis, instanti unico plenam hic recepit sanitatem, nullum experta deinceps dolorem. Rem ipsa ac maritus ejus affirmarunt anno subsequante per testificationem chirographo suo notatam.

Eodem

EX IMPRESSIS.

Eodem anno Carolus de Pree, filius domini Joannis de Prez procuratoris in præfidiali coria Remeoſi, prodigioſo tumore per totum corpus afflictus, quem medici non poterant ullo modo mitigare; S. Helenæ fuit devotus a ſua metre Merie Moyen: cujus Sanctæ patrocinio ad integrem pervenit valetudinem: ſicut habetur in documento, quod ſuper hoc ergumento fuit formatum

Eodem anno Magdalena dn Halſteau, ex S. Martino d' Emble, in eum deducta infirmitatis ſtetum, ut incedere nullo modo valernt, imo ne vel loqui quidem ee reſpiraro ſine megna difficultate; poſtquam expleviſſet votum ſuum, quod hic fecit, omnino ſe valere comperit; ſicut ipſe nobis eſt teſtificate cum aliis per inſtrumentum nobis relictum.

quibus probatur, mirabilem cultu monachos patronum ſuiſſe Sanctam.

541 Anno MDCXLVIII Joennes Proth, natus ex Aviſe, coxendicis malo laborans, quod non impediebat modo ejus greſſum, ſed etiam quietem; poſt ſubſidie humane ſine fruſtu uſitete, obtulit ſeſe S. Helenæ: cujus meritis ſenatus eſt, reliquit ſulere, & ſupra dictorum inſtrumentum dedit proprie manu notetnm.

Eodem enno Joannes Baisle, natus Virtutibus, B dum degeret in exercitu, correptus fuit febri continue, quæ duravit diebus qnindecim; e qua dum cerneret imminere ſibi mortem, S. Helenæ ſe offert cum voto illnc peregrinandi, & offerendi cereum album; & ſinc more reliquit eum ſebris: de qua re teſtimonium nobis porrexit huc profectus anno ſequente, ut votum edimpleret.

Eodem anno Nicolens Salmon, Colomerien- *b* ſis *b* in Brie, diœceſis Meldenſis, iſchiede in femore correptus nti & in genibus, qnæ greſſnm ei prohibebat niſi cum ſuleris, ſo devovit S. Helenæ, ſuadeote alia perſona, quæ ei affirmabat, fenetam ſe fuiſſe eb ſimili infirmitete; perfectam obtinnit valetudinem, ſicut epparet ex actis hac ſuper re conſcriptis.

Anno MDCXLIX, Simon Rubuy, ex Aulny ad *i* Axonam *i*, diœceſis Remenſis, membris captus, & per intervalle ſenſibus ec ratione deſtitutus, poſtquam humane remedie ebſque efficacitete expertus eſſet, S. Helenæ devotus fuit; ubi expletе ſne peregrinetione, colubrum ejecit prorſus C vivum, unde non mediocriter ſe recreetum ſeutiens, ſed non omnino ſenatnm, huc ſe contulit ſecundis vicibus; deinde ſecundum colubrnm ejecit, etque edeo ab una pariter ec eltera infirmitate nveſit incolumis: prout refertur in ſcripto, ſuper hac re exareto. *Factum* exeminetum & evulgeri permiſſum.

ANNOTATA.

e *In territorio Retelenſi apud Blavium in mappa Campaniæ Comitatus invenio* Thonrteron.

b Barrum ad Sequanem, Berrum ed Albam, & Barrum Ducia *videri poſſunt apud Adrianum Valeſium. Quo autem pertineat* Melmy, *reliquo indagandum iis, qui prædictis locis ſunt vicinores.*

c *Nomen hoc pono, ſicut habetur in exemplari Gallico; neque enim, quidnam ſibi velit, mihi ſatis conſtat; niſi forte ſit nomen diminutivum a Gallico* Marc, Marcus, *ac per* Mareon, Mercule *ſignificetur.*

d Virtutes, ſeu & Virtus (*Vertus*) oppidum Galliæ in Campenie provincie, cum caſtro antiquo in plenitie, verſus confinie Briæ provinciæ, & 6 leucis a Catalsuno in occeſum, *ut ait Baudrandus: de quo loco conſuli etiam poteſt Adrianus Valeſius*). D

e *Vide dictu ſuperius in Annotatis ad claſſem tertiam lit. n.*

f Dola (*Dole*) *urbs Comitatus Burgundiæ notiſſima.*

g Ageium (*Ay*) oppidum Galliæ in Campanie provincia ad Metronam fluvinm, vino fuo celebre, 4 leucis diſtet e Remis in meridiem. *Baudrandus.*

h Colomeriæ (*Colomiers*) oppidnm Galliæ in Briæ provincie, ed Morinum emnem, cum palatio Ducis Longovilleni. Qninque leucis diſtat e Meldis in meridiem, Provinum verſus, & 13 e Pariſiis In ortum. Dicitur etiem Colombarie in actis mediæ ætatis, *teſte Baudrando. Adiri etiam poteſt Adrianus Valeſius.*

i *In Gallico exemplari habetur* d' Aulny ſur Ayne. *Eſt vero* Axona (*l' Aiſne*) *fluvius abundo notus, qui oritur in confinio Ducatus Barrenſis, ac deinde per Campaniam provinciam fluit.*

CLASSIS QUINTA E

Ab anno MDCL *uſque ad annum* MDCLV.

ANno MDCL Petrus Seigny, habitans in loco Quetre-champs, diœceſis Remenſis, crucibus captus, ſanctæ Helenæ ſe obtulit, & venit huc ad implorandnm ejus patrocinium. Porro cum ed hnnc locum propinquaret, inſtanti unico prorſus ſe enretum ſenſit; ita ut fulcra in manus ſumens, incederet ſolns, nemioc juvante, ed eccleſiam, benedicens Deum, qui mirabilis eſt in Sanctis ſuis. *Cura, cæcitas, morbus insanus.*

Eodem anno Petrus Menroy, netus e Caſtro Theodorici, e variolis amiſit lnmen oculorum; ecdum ejus mater S. Helenæ ipſum obtnliſſet, miſiſſetqne huc, ut celebraretur ſacrificinm Miſſæ pro ſalute filii ſui, viſum recuperevit pner; prout meter ac filius profeſſi ſunt per inſtrumentum hic ab ipſis depoſitum.

Eodem enno Margerita Tremblet, conjux Gerveſii le Redde, incole loci Moulius, diœceſis Sueſſionenſis, morbo interno cruciate, ex qno per menſes novem uſn membrorum omninm private fuit, ita ut potnm ac cibum ſumere non poſſet ebſque megno incommodo, qnieſcero non valens noctu ac interdiu, doloreſqoe adeo ecerbos petiens per totum corpus, ut ed minimnm tactum ederet lementabiles clamores; huc ducte fuit, fruſtra edhibitis humanis remediis, e ſno marito in lectice, & poſt dies novem, qnibus ibidem commorete eſt, omnino conveluit, ſicut epparet e documento ſuper hec re exareto. F

lapſus in vivum, ſurdus ac mutus, cocus.

143 Eodem enno Petrus Durin, ennorum ſex, filius Franciſci Dnrin, natus in Futigny, noctu in rivum quodam ce ſn delepſus, eſt, ibidemque moratus ſpatio unius horæ, extractus inde fuit ſine ullo motu ac vitæ indicio. Vix perentes ejus invocerant S. Helenem, qnin cœperit movere lebie, ac omnibus demnm vitæ functionibus uſus fuerit megne cum admiretione omnium, qui illnm pro mortuo hebnerent. Teſtes oculati rei geſtæ teſtimonium huc detulernnt, ec inſtrumentum ſubnotarunt de ea inſtructom.

Anno MDCLI Petrus Petant, ennis netus ſeptemdecim, audiendi ee loquendi facultate privetus,

A vatus, plane convaluit, ſicut in Vita S. Helenæ narratur, & in exemplari rei geſtæ, quod de prodigioſa ipſius curatione formatum eſt.

Eodem anno Ludovica de la Bonne, ex Caſtro Theodotiei, oculum amiſit ex ardore febris continuæ, quæ eam tenuit per menſes duos; ſed confugiens ad S. Helenæ merita, in cujus honorem curavit Miſſam celebrari in templo RR. PP. Minimorum dicti loci, ad ejuſdem Miſſæ finem recuperavit illum amiſſum oculum: id quod teſtata eſt ac ſignavit, quando de hac re gratias actura venit.

illerica, mutus, furdus, animo perturbatus,

144 Eodem anno Franciſca Pillier, conjux Nicolai Syron, duorum annorum ſpatio laborans febri, quæ trahebat originem ex immodico calore hepatis, ei affectente morbum ictericum ac crudeliatus internos acutiſſimos cum moleſta ſtomachi reſolutione, ita ut nihil capere poſſet alimenti ſine magno incommodo; poſtquam nullo operæ pretio adhibuiſſet remedia a medicis præſcripta, huc ſe contulit, ut novemdiali pietatis exercitio vacaret, in quo ad ſanitatem revocata eſt, uti aſſeveravit in documento, a ſe ſubſcripto, aliiſque teſtibus.

B Eodem anno Simon Blonde, filius Joannis Blonde, natus in Roſnet, diœceſis Remenſis, perdito judicio ac loquendi facultate ex violento capitis dolore, cui malo nullum poterat remedium inveniri, fuit oblatus S. Helenæ, & tempore novenæ perfectam ſanitatem recuperavit; prout fidem facit inſtrumentum de hac re confectum.

Eodem anno Helena le Fevre, uxor Thomæ Michaude, nata in Cumiere, paritet ſanata fuit a ſurditate ſingulari, medicorum opera in curando illo malo fruſtra occupata; poſt tres novenas hic peractas, tandem ad earum finem retulit fructum perſeverantiæ ſuæ.

Eodem anno Maria Jacquin, nata Catalanni, conjux Antonii Fuſe, liquandi metalli artificis, ab anno perturbata animo, diſcruciata ſupra modum cogitationibus deſperationis, ita ut ſemper apud illam opus eſſet aliquo, qui eam retineret, poſt plurima remedia dum a medicis eſſet depoſita, S. Helenæ fuit devota; ubi vix ſolverat ſuam novenam, quin perfecte convaluiſſe ſe viderit & corpore & animo; quemadmodum teſtata eſt ſe notavit, quando huc venit, ut grates perſolveret Deo ac S. Helenæ. De re geſta inſtructus fuit proceſſus verbalis, a teſtibus irrefragabilibus & oculatis ſubſcriptus, interque alios a domino parocho S. Nicaſii urbis Catalaunenſis præſtæ.

C

morbo ſingulari afflicta, captivus, cæca, vomitu laborans,

145 Eodem anno Joanna Sutret, filia Joannis Suttet se Margaritæ Huſſon, nata Catalauni, dum morbo ſingulari eſſet afflicta a meaſibus tribus, ac nihil ſolatii in humanis remediis poſſet invenire, illud accepit, dum S. Helenæ obſequio ſe addixit; prout refert ſcriptum, ejus manu ac aliorum teſtium morbi ac valetudinis ipſius ſignatum.

Eodem anno Claudius le Begue, natus Auguſtoduni, eques in ala equeſtri marchionis de Rohan, dum eſſet in præſidio Codiciſeenſis *a* caſtri, captus fuit ab Hiſpanis, & ad magnas anguſtias redactus. In miſerabili adeo ſtatu verſari ſe videns, S. Helenæ ſe commendavit; & non multo poſt fuit liberatus contra ſpem omnem: idque attribuit meritis dictæ S. Helenæ *b*.

a

b

Eodem anno Maria Bernulle, conjux Joannis Baudinet, e Caſtro Thendorici, diœceſis Sueſſionenſis, viſum hic recepit S. Helenæ patrocinio, cujus opem imploraverat: ſicut teſtata eſt, dum votum ſolveret, ſuo chirographo, aliiſque infirmitatis ſuæ, qua erat affecta, & e qua convaluit, teſtibus. EX IMPRESSIS.

Anno MDCLII magiſter Petrus Deſchiens *c*, ſcriba regii cenſus in Campania, & procurator tribunalis Catalaunenſis; incognito morbo afflictus, qui in eo excitabat magnos vomitus, adeo quidem ut nihil retinere poſſet in ſtomacho, malum ejus comitante febri continua, quæ per menſem durabat; ad hæc extrema adductum ſe conſpicatus, Deo & S. Helenæ ſe commendavit, & mox malum evanuit, ac aliquo poſt tempore venit huc grati animi cauſa erga Deum & Sanctam, cereo ei oblato, certioreſque nos reddidit de hac re chirographo ſuo. *c*

claudicans, oculi tumore affectus, & alius febri continua ſuſpiciatur.

146 Eodem anno Maria de Roqueſort, filia honorati domini Philippi de Roqueſort, viri nobilis, & dominæ Mariæ de Vuarlet de Montecourt, caſu quodam ambuſtionis claudicans, & ita male affecta, ut ſuſtentare ſe nequiret niſi furcillis ſubalaribus, idque cum difficultate; poſtquam recurriſſet ad omnia humana remedia per annum integrum, quo medicorum curationi ſe commiſit, malo ejus manente immedicabili, S. Helenæ patrocinio a parentibus ſuis devota fuit, ad eamque deducta, ut novemdialia pietatis officia ibidem perageret ſolito more; quinto ejuſdem die incommodum ipſius adeo cœpit minui, ut facile incederet abſque dictis furcillis; quas reliquit in memoriam iſtius beneficii: de quo conſcriptum fuit inſtrumentum propria ejus manu ac parentum ipſius munitum. E

Eodem anno Jacobus Vannier, filius Joannis Vannier, Remenſis, in lucem eſt editus cum tam prodigioſo tumore ſuper oculum, ut viſum ejus impediret. Matet ejus rem conſpicata S. Helenæ illum obtulit, & ſine mora puer recte ſe habere cœpit, tumore evaneſcente: mater huc portavit filium in grati animi teſtificationem pro accepto favore, & ſubnotavit inſtrumentum hic nobis relictum, & alii teſtes eventus ſuperius memorati.

Anno MDCLIII Nicolaus Chevalier, filius Franciſci Chevalier, & Eliſabethæ Barrat, ex Toul ad Mſtronam, diœceſis Remenſis, pariter a febri non intermittente, remediis humanis uſa ſine fructu, ſtatim poſt expletum votum convaluit: de qua re apud nos depoſuit documentum chirographo ſuo ſignatum. F

147 Eodem anno Anna la Follee, uxor Antonii Belgloſe, ludimagiſtri Juncarienſis *d*, diœceſis Remenſis, a duobus annis cum dimidio fuit detenta malo medicis incognito, quod ſingularibus illam torquebat doloribus, & quietem ei eripiebat: quæ non valens incedere ſine magno incommodo ac dolore, poſtquam ad remedia generis omnis, ſed vano conatu, recurriſſet, ac mediei deſperarent, ſanitatem ejus, S. Helenæ obſequio ſe devovit, eo duci ſe juſſit, & ad finem novenæ, quam inſtituit, tam perfectæ valentem ſe conſpexit, ut pedes inde diſcederet. Facti narrationem litteris proditam ipſa ac ejus maritus nobis tradidere chirographis ſuis ſignatam. *Referuntur d*

Anno MDCLIV Joannes Grongnat, Catalaunenſis in Campania, jam a ſexennio vexatus paralyſi tum magna & per totum corpus extenſa, ut nullo e membris juvare ſe poſſet. Parentes ejus omnibus medicæ artis fruſtrati remediis, S. Helenæ illum obtulere, quo deductus, ſunctuſque pietatis officiis, integre ſibi reſtitutus eſt; prout narratur in Vita S. Helenæ.

Eodem anno Nicolaa Mauſart, nata ex Aul-

ny

EX IMPRESSIS. ny aux Planches, detenta morbo incognito, qui eo ipſam deduxit, ut progredi, ſn ſuſtentate, imo vel ipſum quidem caput invertere nequiret. Exacto ſic uno menſe, S. Helenæ ſe commendavit, implenſque poſt aliquod tempus votum ſuum, illuc vehi carro ſe curavit, & ſimul eique Altivillare animadvertit, e carro ſe jecit humi, iter, quod ſupererat, pedes confecit abſque difficultate, magna omnium ſpectantium cum admiratione, & integram ſanitatem adepta eſt.

plurimo miſerio 148 Eodem anno Catharina Renard, nate in Contreve diœceſis Remenſis, omnibus membris capta, megnaque mentis incommoda patiens, ac remedia omnigena ſine ſucceſſu experta, ubi ſe devoviſſat S. Helenæ, unius juxta ac alterius infirmitatis integram aſſecuta eſt reſtaurationem poſt ſecundam novenam, quam hic peregit.

Eodem anno Claudia Prioux, filia Antonii Prioux & Meriæ Arnauld, Catalaunenſis in Campania, torte quodam morbo, qui digitos pedis adeo fecerat aduncos prorſus, ut eiſdem nequiret uti quatnor abhinc annis, malo ipſius a medi-
B cis habito tamquam immedicabili; S. Helenæ ſe obtulit, & ſtatim melius habere ſe ſenſit, atque hoc ſe conferens ut votum impleret, poſtquam confeſſa eſſet de peccatis, ac communicaſſet Corpori Domini, magnos ſenſit dolores per totum corpus; dumque animos capit, digiti ejus ſe extenderunt, & filia rediit ad valetudinem integram coram quadringentis & amplius perſonis, quæ hnc venerent cum plurimis ſupplicationibus: de qua re inſtructus fuit proceſſus verbalis, cui ſubſcriptum inter alios fuit a domino Beaumont, perocho in Marſaux, aliiſque e magiſtratu dicti loci Marſaux, in poſteritatis memoriam.

Eodem anno Anna Pronencher, e Caſtro Theodorici, diœceſis Sueſſionenſis, paralyſi, quæ illam mirifico modo inſtaverat, in extremas anguſtias redacta, omni medicorum induſtria ac remediis fruſtra tentatis, judicioque ab eiſdem lato, ipſius morbum non eſſe ſanabilem; velatudine integra fuit donata poſt iter fratris ſui, quem huc miſerat in eum finem. Res ſcripto commiſſa, & a teſtibus morbi ac valetudinis ejus ſubnotata

per Sanctæ patrocinium ſublata. poſt expletum votum.

C 149 Eodem anno Nicolaa Maluaut, filia Richardi Maluaut, & Joannæ Laurent, Remenſis, annorum novem, hominum judicio poſſeſſa a maligno ſpiritu, qui exſpuebat in faciem omnium domeſticorum, evomebat injurias contumelioſe in patrem ac matrem, parvulamque illam cogebat exerere linguam ad longitudinem ſex vel ſeptem pollicum, invertebat ei manus, brachia & crura, omnia reddens aduncs & diſtorta, impediebat ipſius greſſum: ſæpe privabat eam uſu ſermonis, apparebat ei nunc ſub tauri, alias ſub canis, ſubinde ſub hominis forma, promittenſque illi pecuniam, ut ad negendum Deum, atque alia neſeria ſacinora eam induceret. Miſere afflicta ille ad finem novenæ, quam hic obibat, (eodem enim deducta ac obſequio S. Helenæ oblata fuerat a parentibus) ejecit aciculas ſex, & ſpicam frumentariam. Novemdieli religionis exercitio exacto, mater puellam reduxit multo quidem melius habentem; ſed non omnino ſanatem. Id quod matrem movit, ut ſecundis vicibus illam reduceret, & auxilium cæleſte denuo imploraret. Secundæ itaque novenæ impoſito fine, puella ejecit præterea fruſtum ſarmenti, mitifica inſtato ſuo corpore; & poſt illud tempus nihil ſenſit incommodi; uti memoratur in documento ſuper hac re poſtmodum confecto.

Eodem anno Thomaſie Jobar, nate Remis, D abhinc menſibus octo diſtorta membris, ita ut neutiquam valeret eiſdem uti, cibariorum cujuſvis generis nauſea laborabat, in ea ſæpe incidens ſymptomata, ut pro mortua haberetur. Dum itaque uſa eſſet omnigenis remediis, ſed nullo ex iis adjute, S. Helenæ ſe commendavit, novenamque peregit in ejus honorem: in qua projecit ex ore racemum, plumam *e*, carbonem, lapidem, *e* aliaſque plurimas ſordes; ac deinde valetudinis perfectæ dono gaviſa eſt; utque grata foret Deo pro ſanitate, quam, S. Helena patrocinante, acceperat, profecta eſt huc ſimul cum patre ac marito ſuo, qui facta ſubſignarunt tamquam oculati teſtes.

ANNOTATA.

a *In Gallico eſt* dans Coucy le Chateau. *Baudrandus* Codiciacum, *inquit*, *Coucy*, caſtrum Galliæ, cum oppidulo in provincie Inſulæ Franciæ, & in Sueſſionenſi agro: dicitur etiam Cociacum, & alias dominos habuic magni nominis, eſtque fere medium inter Sueſſiones ad metidiem, E & Faram ad ſeptemtrionem, prope Præmonſtretum, & in limite Picardiæ. *Adrianus Valeſius obſervat*, Coceinm vel Cociacum, *Coucy*, *a Frodoardo* Codiciacum caſtrum epiſcopii Remenſis *appellatum fuiſſe*.

b Una circumſtantia, quæ accidit in liberatione hujus equitis, in cauſe eſt, cur hic ſit inſerta; eſtque illa, quod fuerit ellata ſchede eorum, qui debebant liberari, in qua is non occurrebat prima vice; verum dum eſſet lecta, ſchedа ad tertias uſque vices, & ipſe inſtaret, ſe ibidem habeti, tandem fuit inventus. Ee, ecce, cauſa eſt, cur equites hoc teſtimonium dederint. *Hanc circumſtantiam ad marginem exemplaris Gallici a D. Reginaldo, de quo ſæpius antea dixi, adſcriptam, ita Latino reddidi.*

c Ille magiſter Petrus Deſchiens poſtea ad ſublimem evectus eſt fortunam, primus *utique* Agens, *ut vocant*. D. Colbert miniſtri ſtatus, *ſecundam notationem Gallicam mox laudati D. Reginaldi*.

d *Vulgo Joncbery*, *in territorio Remenſi ad Vidulam fluvium; nos Latine locum illum vocamus* Juncariam *cum Adriano Valeſio ad nomen* F Vidula *pag.* 603.

e *In Gallico eſt* une plume, *quod æquivoce plumam, pennam, ac calamum, quo ſcribitur, ſignificat.*

CLASSIS SEXTA

Ab anno MDCLV *uſque ad annum* MDCLXI.

ANno MDCLV ſoror Petronilla de S. Angela *Plurimi* ex inuſitata quadam infirmitate emerſit; de qua re fuit formatus proceſſus verbalis; prout narratur in Vita S. Helenæ.

Eodem anno Franciſcus Navet, natus Ageii, paralyſis membrorum valetudinem obtinuit; ſicut ſimiliter narratur in Vita S. Helenæ.

Eodem anno Jecoba Duboys Remenſis a paralyſi ſanata eſt prorſus, ſicut pariter habetur in eadem Vita.

Eodem anno Petronilla Collart, uxor Auguſtini

Aſtini Idée, nata Dormani diœceſis Sueſſionenſis, ſimiliter valetudinem recuperavit, S. Helena ſoſpitante, infirmitatis e veneficio, quæ quietem ei eripiebat, membris inertem faciebat, maguiſque eam affligebat doloribus capitis, hac acceedente febri icterica: prout continetur in documento, qnod ipſa & maritus ejus nntavit.

Eodem anno Joanna Hutier, filia Nicolai Hutier & Annæ Brodier Catalaunenſis, brachiis capta, & veneficin affecta, qnod ſupra modnm inflabat guttur ejus; omnis generis remediis ſine utilitate tentatis, S. Helenæ devota fuit, ubi integra & perfecta ſanitas eam reviſit, ſicut nnbis declaravit ſuo chirographo.

alii 153 Eodem annn Claudius Fourqnet Catalennenſis in Campania, annos ætatis numerans ſexaginta, exercitate aliiſque corporis infirmitatibus effectus, S. Helenæ ſe obtulit, & pauln poſt perfecte convaluit.

Eodem anno Joanna Louis, nata ex S. Gly, diœceſis Remenſis, annorum qninque ſupra viginti, membris iners a menſibus ſeptem, ac corporis officia orbata, ipſiſque etiam digitis manuum ac pedum omninn recurvis laborens, & oculo dextro deſtituta, poſt omnia, quæ concipi animn poterant, remedia ſine fructu tenrata, S. Helenæ patrocinin ſeſe devnvir, & eodem tempore ſenſit mali lenimen, nec nnn octn poſt diebus huc ſe perduci jubens, cum ad Altivillarenſe territorium veniſſet, viſum recepit, digitꝭ manuum ac pedum rediere ed naturalem ſtatnm, & eccleſiam ingreſſa ſe ſuſtentavit cruribus, vixque ejus novene fuerat finita, qni uſa ſit valetudine integra; qnemadmodum perhibent acta ſuper hujuſce facti argnmentn confecta & apud nos depoſita.

Eodnm annn Joannes Rouyer, Catalaunenſis in Campania, a malo cadnen ſoſpes evaſit, prout habetur in Vita S. Helenæ.

Eodem anno Petrns le Nain, filins Henrici le Nain, natus ex Trezy, diœceſis Sueſſionenſis, annorum ſex, febri tam violenta & continua tenebatur, ut loquendi facultate eum privaret, & ad extrema deducerer, ſalutis recuperandæ expertem; ſed parentes ejus vix invocarant S. Helenam, quin eœperit loqui, & indulta ei parvo pnſt tempore fuerit integra ſanitas.

C *mirabiles favores* 154 Annn MDCLVI Maria Mauclere, veneficio nnn vulgari afflicta, integræ ac perfectæ valetudinis munere potita eſt, poſtquam ex ore ejeciſſet multas res horribiles coram numeroſo populi conventu; uti narratur in Vita S. Helenæ, ac proceſſibus verbalibus ſuper hac materia.

Eodem anno Nicolaa Maznre, conjux Martini Bodinot, diœceſis Meldenſis, libera nmnino evaſit e morbo, qni hecticam eam reddiderat, ſicut exſtat in actis, quæ nobis reliquit, huc ſe conferens ad S. Helenam, cujus interceſſione ſibi fuerat reſtituta.

Eodem anno Jacobus le Ruſte, natus in Morange, diœceſis Sueſſionenſis, vexatus veneficin abhinc annis quinque, qnod omni notitia ipſum privatat, & in cauſa erat, ut luna qnalibet proſternerntur ex epilepſia, aſpnmas emitteret ex ore. Nec vero bibere etiam, nec comedere poterat, nec aliquam quietis partem capere. Plena fruitus eſt redintegratione poſt impletum votum, quo S. Helenæ ſe nbſtrinxerat; prnut continetur in inſtrumento ſuper hac re ſurmato.

Eodem anno Nicolaa Lambin, ex ſuburbin Catalannenſi S. Menue dicto, plane convaluit e doloribus violentis, qnos ſenciebat per totum corpus, dum ſe devnviſtet S. Helenæ, & expleſſet votnm; prout narratur in actis chirngrapho ejus ſignatis. EX IMPRESSIS.

153 Eodem annn Mauritius Charlnn, natus Catalauni, morbo comitiali correptus, linguaque & una tibie ſupra modum inflata laborans, tamque furioſns, ut plurimi homines laborarent in eo retinendo; poſt plurima medicamina incaſſum uſitata, S. Helenæ fuit oblatus; ubi corpore & animo prorſus convaluit. *ope S. Helenæ*

Eodem anno Sebaſtiana Laurent, habitans Catalauni, orbata judicio ac membrorum uſu ex arte magica, plenam hic ſalutem obtinnit, liberans fidem voti ad finem novenæ, quam ea de cauſe inſtituit.

Annn MDCLVII Franciſca de Salus, filia domini Lndoviei de Salus, ac D Joannæ de Herault, nata in la Margury, diœceſis Sueſſionenſis, laborans febri a menſibus octodecim, quæ ad extrema ipſam redegerat, medicis judicantibus malum ejus eſſe inſanabile, S. Helenæ a ſuis parentibus fuit devnte, cujus patrocinio recuperavit ſalutem, nullo morbi relicto veſtigio; ſicut parentes & ipſa aſſeverarunt, dum venirent acturi Den gratias de hoc beneficio. E

Eodem annn Claudina de Coſtes, ennjnx Claudii Moriſet, nata in Ju Meſnil, diœceſis Catalaunenſis, dnm a dunbus annis cum dimidio capta eſſet pede digitis tribus abbrevieto, nec promnvere poſſet greſſum niſi fureillis ſnbalaribus nixa, idqnn nnn ſine incommodo: omnibns artis medicæ præſidiis fruſtra in ſolatium ſunm adhibitis, vix S. Helenæ ſn deynverat, ac ſacrificium Miſſæ jnſſerat celebrari in honnrem ejus, qnin plena ſanitate ſit fruita.

154 Eodem annn Jnannes le Grand, natus ex Contrevn, diœceſis Remenſis, veneficin tam violento coflictatus, ut mentem ejus turbarit, nec valens bibere, manducare, nec qnieſcere, S. Helenæ fuit obletus: nec mora, ex ore ejeeit lacertum, buſonem, & alias ſordes; ac deände plena corporis & mentis redintegratinne uſus eſt; quemadmodum narratur in rei documento nobis relicto. *benignitatem indulti*

Eodem xnno Nicola Gourmé Remenſis modn prodigioſo evaſit e malo immedicabili; ut pluribus rnfertur in Vita S. Helenæ.

Eodem anno Maria Jarrat, nxor Renati Tarlan, ex Lohan aux bois, diœceſis Sueſſionenſis, tribus abhinc menſibus affecta erat mirifico tumore, qui prorſus ei eripuerat membrorum nſum. Itaque a medicis ubi eſſet depoſita, qui nihil potuere ſolatii reperire in firmitati ejus, S. Helenæ commiſſa fuit a ſuo marito, qui illnc ſe contulit, & obtinuit, ut votum ſuum ratum haberetur, infirma, de qua dictum, nmnino ſibi reſtitnta. F

Annn MDCLVIII Jacobus le Grand, apparitor regius, Remis habitans, diſtorſione ac retorſione pedum laborabat cum dilatatione nervorum, itx ut movere ſe non poſſet ſine magno incommodo, ac uſu ſulerorum. Pnſtquam demum nmnia humana ſubſidia fuerat expertus, ſed irrito conatn, S. Helenæ ſe devovit, equo vectus illuc ſnit, &, pietatis exercitiis ibidem peractis, ita ſe comperit valere melins, ut pedes reverteretur domnm ſine difficultate: ac inde rediit pedes ad gratias agendas Deo ac Sanctæ de tam perfecta incolnmitatn, qua donarum ſe a S. Helena agnovit per acta nobis de hac re data.

155 Eodem anno Margarita Choppelet, natа ex Ronet, diœceſis Remenſis, annorum 12*a*, malo incognitn conflictata eſt, qnod doloribus *splendent* *a*

EX IMPRESSIS. aeuriſſimis illam in genu exeruciabat, io quo erat tnmor ingens, greſſu esm prohibens. Poſtquam parentes ejusad omnia humana confugiſſent ſubſidia, ac conſulniſſent varios medicos expertiſſimos, interque alios dominos la Framboiſiere *b* & Compere, medicos Remenſes; qnibus nihil remedii ſuppeiebat ad curandum ejus malum, ſupra dicta ægrota S. Helenæ devora fuit a ſuo patre ac matrn, ac illuc devecta oovenn obeundæ gratia, qua enmpleta, pedes hinc eſt reverſa cnm plena valetudine. Res litieris conſignata ad memoriam poſteritatis.

b Aono MDCLIX Jnanna Vathiet, ex Bonconrt, diœceſis Laudunenſis, nmnium membrorum nſficio impedita, ſibi nmnino reſtitnta eſt, ſicut fidem faciunt teſtimnnia a parochn dicti loci data, & reſtes alii; ut nartstur lo Vita S. Helenæ.

Endem anno Margarets Couſin, uxor Nicolai Herman, nata Catalanoi, infirma psæ rumore, qui ſibi xciderar poſt puerperium; remedinrum omnigenorum fruſtraia præſidio, ſanitatem reeuperavit, patrocioante S. Helena, dnm huc ſe juſſiſſet duci in illum fioem; prout perhibetur in B documento, quod ſubnotsvit.

Eodem anon Jacoba Sejourné, uxnr Nienlai Morel, civis Catalaunenſis, terrore, qui ex trepidatione tnrius corporis ortus fuerat, afflicta pariter convaluit, dnm ſe devoviſſet S. Helenæ; & ſignavit factum, quod ea de re fuit fnrmatum, cum aliis teſtibus morbi & ſnationis ejns.

Eodem annn MDCLIX Stephsnus Pilleron, natus ex Condé in Bria, diœceſis Sneſſionenſis, tam magnn fuit lsngunre cruciatus ac violentn, ut ad vitæ terminum pnperaret. Omnibus ergo Eccleſiæ ſacramentis munitus, S. Helenæ ſe commendavit, eoqne ditexit aliqnam perſonam; quæ vix attigerat terrirorium, quio ægrotus melius ſe habere ſenſerit, & paulo poſt omnino ſoſpitatom.

jam mortua 156 Eodem anoo Anna Poncelet, nats io Mondemont, diœceſis Trecenſis, ennjux Nicolai Maſſnn, elaudicatione laborans, & adeo impedita, ut progredi nequirnt abſque fulcris ſubalaribus, implnrata npe S. Helenæ, & ltinere Altivillarenſi promiſſo, exiguo poſt tempore ſoſpitem ſe omnioo ae ineolumem reperit. Huc ſe eootnlir, ut voti religiooc ſe exolveret, & ſignavit acta, quæ apud nos depoſuit.

C Eodem anno Perrus Cbevallier, nains in Leraule, parœcia de Trellon *c*, diœceſis Remenſis, tam mnleſta arthritide vexatus, ut eom lecto affixerit ſpatio hebdomadum ſeptem eum acutiſſimis doloribus; iovocato S. Helenæ ſubſidio, & oovena fieri jnſſa in ejns hoonrem, cum voto illne peregrinandi, ſi Deus vires ei concederet, pleoa fruirns faoitate ſuit; & actionis gratiarum ageodæ eauſa huc pnſectos, nobis reliquit rei oarratiooem a ſe ſubnotaism.

c Eodem aono Natalis Hainault, natus ex Champigneulle, diœceſis Catalauneoſis, infirmitate quadam abhine uoo anno vexatus moleſtiſſima, & medicis iocomperta; incedere ooo valens niſi fulcris ſuſteotarus, & magoa cum difficultate, remediis omoibns, quæ poterant exengirari; ſine urilitate adhibitis, vovit ſe S. Helenæ; cujos interceſſione ei reddita eſt ſalus, ſicut nobis fidem fecit coram teſtibns.

Anoo MDCLX D. Maria Dupuis, coojox Caroli Jolien, oata in Caſtro Theodoriei, malom contraxit, quod per univerſum corpus ſn extendebat, eamque privabat membrnrum omninm uſu, mirabiles pstientem dolores; dumque (remediis nmnibus oequidquam tcotatis a medicis) videtet ſe omni ſolatii ſpe deſticutam, S. Helenæ ſe devnvit, & ſtatim ceſſarunt ejus dolores, ſicut habetur in inſtrumento nobis teliſtn ſuper hac re. D

157 Eodem anno Thnmas Haſté, natus Dor- *ei cognomine* man, diœceſis Sneſſionenſis, annorum ſeptemdecim, inter cœnandum quodam malo ita eorreptus eſt in guttnre, ut loquels illum privarit per horas quatuordecim; quod eomitabantur dolores ae convulſiones adeo magnæ, ut reputaretur brevi morituras. Mater ejus in hunc videos ſtatnm eſſe ipſum redactum, vovit enm S. Helenæ, & mox juvenis ille cœpit reſpicere adſtantes, lnqui, & gratias referre Sanctæ de ſanirate, quam etat adeptus per ejus iorerceſſionem. Venit huc dedita opera cum ſua matre grati animi eanſa, & D. paroehus Dormanenſis interfuit juvenis iſtius reſtanratinni per interceſſinnem S. Helenæ.

Eodem aono Abraham Caigoard, ex Glaine prope Fimas, diœceſis Laudunenſis, nobis declarsvit coram teſtibus, fuiſſe ſe ſpatio annorum octndecim totn cnrpore plenum ulceribus, vel in ipſo etism ore & in planta pedum; qnæ E impediebant, qun minns incedere poſſet. Dictus Abraham, omnibus arris mediæ experimentis fruſtratns, ubi ſe devoviſſet S. Helenæ, & iter peregiſſet, ad plenam reductus eſt valetudinem, ſicut refertur in inſtrumentn apnd nos relicto.

Item alium 158 Eodem anno Simona Trnuſſet, nxnr Jscobi Trouſſer, habitans in Ormes prope Remos, magnos dolores per menſes octo io tibiis & femoribus experta, poſt novenam ſanitate integra ſuit gaviſa; prout ipſa depoſuit, oti & alii ægrotationis ac ſahationis ejus teſtes.

Eodem anno Joannes Iſtas, filius Jacobi Iſtas & Margaretæ Mayoo, civis Reteleoſis, aeutiſſimos io corpore perſeotieor dnlnres, qui eum qnaſi hecticum reddebaot ab annis ſex, S. Helenæ commiſſus ſuit a ſuis parentibus, qui illum hue cooduxere: nnde poſt onvenam ſeeundam pedes reverteus, cum oon potuiſſet hue accedere niſi veſtus, magnam ſanguinis copiam emiſit e oaribus & ex ore, & ſic plane convaluit: ſicut idem Iſtas enſeſſus eſt ac ſignavit, uti & parentes ejus, ad poſteritatis memoriam.

Eodem aono Stephanus Prin, natus Dnrmani, F habiraoſqoe in Gland prope Caſtrum Theodorici, uleere tractus in cnrpote a menſibas qustnor, a medicis depoſitus, ac mnrti adjudicatus, obtulit ſe S. Helenæ, & iter promiſit; & ſine mora ſeofic, ſibi melios eſſe, & pſullo poſt perfecte ſibi reſtitutusſuir, pure per os egrediente, ſieut refertur in actis ſuper hac re formatis.

magno ap. pud Altivillarenſem thaumaturgo. 159 Eodem annn Joanna Dronet, ex watry, prope Buſſy Leſtrec, ſexagiota triom annornm vel circiter, uſu membrorum capta a ſeptem aot octo anois, & ita male affecta tibiis, ut vix movere ſe pnſſet; inregram ſanitarem accepit, poſtquam veniſſet hoc ſecundis vicibus, novemqoe dies pie tradoxiſſet; qoemsdmodnm narratur io ſcripto, quod nobis reliqult.

Eodem anno Jacobus Baſſe, ex Arbeſſée, in Comitatu Burgundiæ, diœceſis Veſootiooeoſis, veoir hnc ad S. Helenam com ſua conjoge Gabriela Brinn, teſtimooio ſui parochi Sebaſtiani Gnilielmi muoirus; qund memorabat, dictam Gabrielam Brinn, ægrotatione medicis incognita per annos plurimos affectam, recurriſſe ad Denm & ad S. Helenam, ut nbrineret infirmitatom ſnarum reſtaurationem. Dum ergo nihil levaminis ſentiret io humanis remediis ſioe fructu

adhi-

A adhibitis, huc ſe contulit, & novem dies explevit in obeundis pietatis exercitiis, ut fieri aſſolet; ſextoque novenæ die, qui incidebat in feſtum Venerabilis Sacramenti, flatus vehemens exiit e naribus ejus, qui etiam cum vehementia rediit ad faciem ejus; poſt dicta ægrota declaravit, nullum incommodum ſenſiſſe ſe, tametſi malum ejus antea membrorum officium eriperet. De qua re inſtrumentum fuit confectum, quod ſubnotarunt teſtes ejuſdem ægritudinis ac valetudinis poſt iter ipſius. *Ad marginem hic adſcribit D. Rupertus Reginaldus ſæpe ſupra memoratus:* Hujus ſum teſtis oculatus, & reſectipſi parocho, qualiter hæc geſta fuerint.

ANNOTATA.

a *Cyfra prima in noſtro Gallico nonnihil eſt evanida; videtur tamen eſſe unitas.*

b Iſte la Framboiſiere ſcripſit librum evulgatum de ſue ertn medica, *prout ad hunc locum notat D. Reginaldus.*

c *In exemplari noſtro Gallico ſcribitur* Trelon. *Apud Blavium in mappa diœceſis Remenſis* B *ac territorii Retheltenſis invenio locum* Trelon, *ad Matronam fluvium, ab urbe Remenſi pauca milliaria diſſitum.*

CLASSIS SEPTIMA.

Ab anno MDCLXI *uſque ad annum* MDCLXV.

Tumoris febris, infirmitas, membrorum inertia

ANno MDCLXI Antonia Laurent convalnit e tumore, qni membrorum officio eam privarat; quemadmodum continetur in proceſſibus verbalibus, ſuper hac re formatis, & in Vita S. Helenæ.

Eodem anno Hippolytus Choppart, regies rei politicæ in Verneuil præfectus, & ſetiba in tribunali Bugniaut in dicto Verneuil diœceſis Sueſſionenſis, febri non intermittente per dies quindecim ſuit correptus, & hiſce in anguſtiis munitus omnibus Eccleſiæ Sacramentis; ſed S. Helenæ devotus, novena peragi juſſa, ec promiſſo C illuc verſus itinere, ſalvus evaſit; prout refertur in actis, quæ nobis reliquit, hanc inviſens eeeleſiam ex voto.

Eodem anno Joenna Lianee, ex Mont ad Courville, infirmitate laborans ſingulari, ad priſtinam revocata eſt valetudinem; uti in Vita S. Helenæ relatum eſt, nec non in proceſſibus verbalibus ſuper hne ergumento formatis, & a domino paſtore ejus, aliiſque teſtibus ægritudinis ae ſanationis ſignatis. *Adſcribit ad marginem D. Rupertus Reginaldus:* Hnjus ſum eriam teſtis oculatus. Vidi eeim puellam hanc valde agitztam, & intra novenam ſanam perfecte effectam.

Eodem enno Franciſca Contaillier, uxor Jacobi Priollet, regii notarii, habitans in Verneuil, diœceſis Sueſſionenſis; dum mirifico afflicta eſſet rumore per totum corpus dnorum menſium ſpatio; vovens ſeſe S. Helenæ ad impettandam ſanitatem defectu remediorum humanorum, qnæ nihil eo afferebant ſolatii; ſtatim convaluit poſt novenam, ſecundum documentum, quod apud nos depoſuit, a teſtibus ægrotationis ejus ac perfectæ valetudinis ſubſcriptum.

16t Eodem anno Ludovicus Guinot, filius Caroli Guinot & Annæ Simon, mereetotis habitenris in Orbais, a decimo ætetis menſe uſque ad quinque omnino annos, membris eaptus ec corpore peſſime affectus ſuit e variolis; poſt quod tempns pater ac mater ejus voverunt illum S. Helenæ, ubi recuperevit ſanitatem omnibus numeris ebſolutam. EX IMPRESSIS. *ſanaretur; item vieteus agitationes,*

Eodem anno Petronille Chaudart, nxor Joannis Picerd lenii, Catalauni habitans, poſtquam menſibus quinqne membris iners ſuiſſet ac depoſita a medieis, ſanitatem integram conſecuta eſt tempore novemdielium precum, quas cutavit peragi in honorem S. Helenæ.

Miraculum, quod hoc eodem anno aecidit in perſona dominæ Claudiæ de Buade, de Frontenac, abbatiſſæ Argenſolæ *a*, non minus eſt memorabile. Abbatiſſa hæc virtute præſtans, ſingulari quodam pietatis affectu ſemper addicte fuerat erga magnam ſanctam Helenam, propterce quod meritis ejus obtinoiſſet ſanitatem in ſna juventute. Itaqun fixum animo habuit, ſi peternt Altivillare, ut ejus apud Deum opem imploraret, fore, ut hac etiem vice ſibi eſſer propitia. Eo igitur ſe contulit, ut votum impleret: & magna cum fiducia piæ religionis officio perfuncta, ſibi videbatur, dum exiret eccleſia, coE periri linteo frigido, corpus ſuum humectante (Quod erat evidens indicium præſentis, quem tecipiebar, ſanitatis) Et vero ex eodem illo die perfecte ſeſe ſanatam comperit a triſtibus illis ſymptomatibus & violentis agitationibus, qnes erat experta per menſes duos, magna cum admiratione totius ſui parthenonis. Hoc permovit eamdem ebbatiſſam, ut ob grati animi teſſeram, res geſta conſignaretur, apud poſteros menſure; eui voluit ſubſcribere cum utriuſque ſexus Religioſis, oculatis ſuæ redintegratæ ſalutis teſtibus. *a*

malum evanuerit, afflictio mentis, defectionis, convulſiones

16a Anno MDCLXIII Antonie Coquet, filia Juliani Coquet & Annæ Tellier, habitantium in Ormes, diœceſis Remenſis, ſalutem recepit per interceſſionem S. Helenæ a malo coxendicis, quod per trimeſtre eam tennerat; pront ſerr documentum apud nos depoſitum, qnod ſignarunt ejus patentes, ec teſtes ægrirudinis ae incolumitatis.

Eodem hoc anno Margarita Perignon, conjux Joannis Baillé, habitans in Florent, diœceſis Catalaunenſis, nx qoadam imbecillitate & afflictione mentis, qua laboraverat tribus menſibus & amplius, eonvaluit, ſano cum ſenſu F rediens nx peregrinatione, quam ea de cauſa confecit ad S. Helenam Altivillarnnſem.

Eodem hoc anno Maria Paul e pago Oigny, diœceſis Remenſis, non abſque miraculo melins ſe habuit per merita S. Helenæ, convaleſcnns n debilitatibus & defectionibns animi, in qnas ſæpenumero ineidebat, tametſi medicorum judieio malum ipſius eſſet inſanabile. *D. Rupertus Reginaldus.* Hujus, *ait*, etiam ſum teſtis, & mecum multi alii cum parocho dictæ Mariæ.

Anno MDCLXIII, Margarita Laguier, annorum tredeeim, filia Nicolai Laguier, habitans in vico Avenay *b*, male ſe habuit per annum ex convulſionibus ae dnliquiis, quæ nullum ei vitæ ſignum relinquebant; ad ſanitatem rediit meritis S. Helenæ, poſtquam ejeciſſet plnrima veneficia, quæ expoſita ſpectantur in ejuſdem Sanctæ eccleſia. *b*

163 Hoc eodem anno Ludovicus Longuet, ætatis annorum viginti & unius, filius Joannis Longuet, habitans in loco le Veuſve, diœceſis Catalannenſis, dum tactus eſſet tumorn tibiarum ac vultus, & expertus convulſiones & agitationes *ac plures*

EX IMPRESSIS. toto corpore, immo etiam cæcitate afflictus; viſum recepit & ſanitatem integram, poſtquam ſuæ ſat commendatus & devotus a parentibus ſuis illuſtri ſanctæ Helenæ.

Hoc eodem anno Magdalena Jacob, uxor Petri Chatelain, incola loci Cheſy l'Abbaye, apud Caſtrum Theodorici, poſtquam uſa eſſet remediis omnibus ordinariis, devovens ſe S. Helenæ tempore novennalium precum viſum pariter recepit, quo erat ptivata ab annis tribus.

Hoc eodem anno Franciſcus Raportebled, natus in vico Liſy ad Ours, diœceſis Meldenſis, videns ſe a medicis deſperatum propter hydropiſin formatam n biennio, cui omnia remedia nihil profuerant, ductus fuit ad S. Helenam Altivillarenſem; ubi ſentire incipiens ſe habere melius a die primo ſuæ novenæ, pergenſque curara, ut celebrarentur Miſſæ novem in ejus honorem; omnino liberatum ne reſtitutum ad finem dierum novem, patrocinante ac opem ſuam interponente illn Principe incomparabili, ſe ſenſit.

B Anno MDCLXIV Martinus Coquart natus Virtutibus, recepit uſum ſiniſtrorum brachii & tibiæ, quem natura ipſi negarat, per interceſſionem hujus illuſtris Imperatricis.

miſerima 164 Hoc eodem anno Petrus Bidaut, ex urbe Catalaunenſi, donatus etiam fuit beneficio majore a noſtra magna Sancta: nam præterquam quod eſſet membris captus ac mutus, convulſiones & contorſinnes pene continuæ tantum laboris dabant medicis, & ad commiſerationem movebant eos, qui eum videbant in hoc miſerando ſtatu, quantum unis item atque aliis ipſe nunc affert admirationis. *D. Rupertus Reginaldus* Hujus atiam, *inquit ad marginem*, ſum teſtis. Vidi enim tanto morbo laborantem, & brevi poſt peregrinationem ſanum omnino effectum.

Hoc eodem anno Joanna Peron, novem annorum, nata ex Blaey, diœceſis Catalaunenſis, male admodum affecta fere per biennium malo medicis incomperto, quod ſummos ei afferebat dolores, clamoribus miſerabilibus præ mali violentia eos comitantibus; quodque demum membrorum omnium officio eam orbavit: miraculoſe ſanata fuit, ſimulatque parentes ejus devoviſſent illam illuſtri ſanctæ Helenæ.

C Hoc eodem anno Ludovicus Deſchamps, annis novem natus, Ludovici Deſchamps, tribunalis ejuſdem loci Blaey præfecti filius, membrorum omnium defectione laborans per menſes quatuor, & a medicis deſperatus, obtinuit valetudinem integram poſt peregrinationem ac novemdiales preces in honorem S. Helenæ petactas; ſicut continetur in proceſſu verbali, a domino parocho & tribunalis adminiſtris ejuſdem loci ſignato.

valetudinem 165 Hoc eodem anno Magdalena Rouſin,
c uxor Bertrandi Peltier, incola Creſſiarenſis c in Bria, diœceſis Meldenſis, ad ſanam mentem rediit, & omnino evaſit ſoſpes ex irrequieto & afflicto animo, quo laboraverat per annos quatuor, ſimul atque ſe devovit S. Helenæ, mittens, ut novemdialium precationum penſum ibidem perſolveretur in ejus honorem.

Hoc eodem anno Antonius Couvreur trimulus, filius Henriei Couvreur, incola loci Lagery, diœceſis Remenſis, erigere ſe non valens propter fluxionem quamdam, in tibias ejus lapſam a biennio, quæ ea de cauſa omnino contortæ ac deformes erant, malo, prout chirurgi referebant, naturaliter inſanabili; ad S. Helenam fuit delatus: ubi tempore Miſſæ erigere ſe cœpit in eccleſia Altivillarenſi enm magna adſtantium admiratione, ac parentum ſolatio. D

Hoc eodem nnno Anna Colet, nnnorum duodecim, nata ex oppido Victoriacenſi Frnncico d, membrorum omnium officio orbata per biennium d
fuerat, & afflicta, prout referebant chirurgi, quadam vertebrarum dorſi gibboſitate, quæ magnam totius corporis deformitntem, ac diffieultatem motibus membrorum creabat, ita ut ne quidem ſuſtinere enput ſuum poſſet; quibus ordinarin remedia, ex ipſorum dictis, ſnnationem afferre haud poterant; a qnarto tamen novenæ ſuæ die, Altivillari peractæ, melius ſe habuit; indeque diſceſſit integræ valetudinis dono impertita magno cum ſolatio ſuorum parentum, majore autem cum admiratione medicorum ac chirurgorum, aliorumque multorum, ſanatione tam prodigioſa attonitorum.

ANNOTATA.

a *Apud Sammarthanos tomo 4 Galliæ Chriſtianæ hæc dicuntur:* Argenſola (*in noſtro impreſſo exemplari Gallico vocatur Argenſolle*) Ord. E Ciſtercienſis monialium ſub Clara valle, fundata legitur in diœceſi Sunſſionenſi a Blaneba de Arceſio Comitiſſa Campaniæ & Navarræ regina, S. Ludoviei napte, per revelationem divinam, ut memorat Vita Arnulfi converſi abbatiæ Villarenſis. Erat autem Argenſola vel Argenteola, grangia quam enmdem Comitiſſa cum filio ſuo Theobaldo habuerat a monachis Altivillatenſibus permutatione gruerie in nemoribus Altivillariis monaſterii *&c. Hæc ibi pag. 77. Deinde in Catalogo abbatiſſarum pag. 78 ſignatur* Claudia de Buade Magdalenæ neptis ex fratre Henrico barone de Palluau, & Anna Phelipeaux nnno MDCLIV. *Hanc proxime præceſſerat* Magdalena *illa* de Buade, Antonii dnmini de Frontenac, & Joannæ de Secondat filia.

b Avenay *in mappa Blaviana diœceſis Remenſis invenio ad Matronam fluvium prope* Ay, *id eſt*, Ageium; *de quo egi ad claſſem quartam lit.* g.

c Creſſiacum (*Creſſy*) oppidum Galliæ in Bria F
provincia, ad Morinum amnem. Vix tribus leucis diſtat a Meldis in meridiem, & quatuor a Latiniaco, in orrum; *teſte Baudrando.*

d *Vide quæ ſupra notavi ad claſſem tertiam lit.* a.

CLASSIS OCTAVA.

Ab anno MDCLXV *uſque ad annum* MDCLXVII.

ANno MDCLXV Petrus Henry, filius Joannis *Alia*
Henry, habitans Dormani, qui mente pertnrbatus per annos novem fuerat, ſibi plane reſtitutus, & ad meliorem mentem rediit, poſtquam ad S. Helenam Altivillarenſem ductus eſſet.

Hoc eodem anno Natalia Mathieu, annornm duodecim, filia Natalis Mathieu & Magdalenæ Hubert parentum ejus, habitantium in Vico Farræ Campaniæ *a*, poſtquam conducta eſſet a ſuis parentibus ad S. Helenam gloria inſignem, rediit inde, trepidationis omnium pene membrorum ſuorum, quæ per trimeſtre ſpatium creaverat illi eorumdem inertiam, & ineapaeem illam fecerat, ut ſe juvatet, ſanationem adepta; prout retu-

lit

A lit D. parochus ejus, ac teſtes ægrotationis ac valetudinis.

Hoc eodem anno Maria Derviot, puella e Caſtro Theodorici, annos habens ætatis duodecim, a maligno veluti ſpiritu poſſeſſa, id eſt, vicibus quinque vel ſex vere cruciata, & agitata per aliquam cauſam occultam, quæ ſingulares in ea producebat effectus, loqueus apud illam ubique locorum, ubi filia illa erat, & voce articulata pronuntians blaſphemias, imprecationes, jocos ſcurriles ac ineptias magna cum admiratione præcipuorum Caſtri Theodorici tam eccleſiaſticorum quam ſocularium hominum. Parentes non auſi illam amittere a conſpectu ſuo, quoniam cauſa iſta maligna nonnumquam ſubducebat filiam illam, unico inſtanti coram illis eam projiciens modo in ignem, modo in arcam, modo in alia domus loca; ſtatuerunt demum (poſtquam obtuliſſant illam D. epiſcopo Sueſſionenſi, qui ipſam confirmavit, & D. parocho Caſtri Theodorici, qui tonderi eam juſſit, eredens fieri poſſe, ut veneficii aliquid adhæreret ipſius capillis) Altivillare illam conducere ad S. Helenam implo-

B randæ apud Deum opis illius gratia. Ante ſuum iter evomebat ex ore partem ſuperiorem ac inferiorem pyxidis, pannum bombycinum tenuem ac criſpum coloris nigri, ac ulnæ unius dimidiæ longitudinem, latitudinem vero duorum digitorum complectentem; fruſtum rubri panni e laneis aut bombycinis filis decuſſatim tranſverſis, latum duobus digitis cum dimidio, longum vero digitis ſeptem; plurimas aciculas, ſtramina, herbas, & alias ſordes; ſicut affirmarunt multi teſtes fidei non ſuſpectæ, ſecundum declarationem D. parochi in dicto Caſtro Theodorici.

ſuſpirationibus 167 Dum vero Altivillare appulſſet, tempora ſuæ novenæ multas ſtraminis feſtucas ex ore etiam ejecit, & exigua terræ fruſta, nec non *præter illa, quæ in textu Galliço nominantur*, alia venefica inſtrumenta: unde multum leniminis ſenſit. Sed aliquanto poſt tempore agitata novis vexationibus, decreverunt ejus parentes ſuſcipere iter novum ad ſanctuarium Altivillarenſe præfatum; ubi iſta puella, quinta novenæ ſuæ luce præter modum diſcruciata ab iſta maligna cauſa, quæ conabatur eam ſubducere e brachiis duarum perſonarum, fortiter illam tenentium; quæquo

C proferebat etiam multas nugas & ineptias, ac revelabat actiones abſtruſas eorum, qui ibidem erant præſentes; tandem miſera illa ſe liberatam & omnino ſanatam comperit per merita inſignis S. Helenæ; prout retulerunt ſacerdotes & diaconi dicti Caſtri Theodorici numero novem, cum multis aliis fide dignis; qui fuere oculati teſtes cum de agitationibus ejus ante peregrinationem ad S. Helenam, tum de liberatione ac valetudine perfecta poſt peractum iter. *D. Reginaldus ſcribit ad marginem dictæ narrationis*: Puellam hanc perfecte ſanatam vidi, agitatam non vidi; quod tunc non eſſem in monaſterio.

per S. Helenam 168 Hoc eodem anno Joannes Goberdelet, annorum duorum ſupra quinquaginta, natus in pago Longueval, diœceſis Sueſſionenſis, per annos duos & amplius omnium membrorum paralyſi laborans, ita ut ne quidem poſſet movere extremam digiti unius partem, integram recuperavit ſanitatem aliquo tempore poſt reditum a S. Helena Altivillarenſi, valde mirantibus omnibus, qui eam viderant in ſtatu tam miſerando, ac potiſſimum incolis dicti loci Longueval, ſecundum teſtimonia eorum ac informationes coram notariis habitas, annitente & curante D. Ægidio Chaſteloux, digniſſimo parocho dicti loci.

EX IMPRESSIS.

Anno MDCLXVI Joannes Oudart, annorum undecim, natus ex Arnicourt in diœceſi Remenſi, per menſes ſeptem debilitate ſtomachi affectus, quæ illum provocabat hebdomadibus omnibus ad ventris fluxiones, ordinarie incipientes per caligationem ac imbecillitatem totius corporis, quaſi ſenſu deſtituti, pallidi ac ſemimortui, medicis nihil eo remedii afferre valentibus; poſtquam devotus a ſuis parentibus fuit S. Helenæ Altivillarenſi, gloriæ laude illuſtri; atque adeo ejeciſſet ex ore magnam copiam exiguarum beſtiarum coloris rubri & albi, quæ in glomum, pugni inſtar craſſum, convolutæ erant, prorſus ſe ſenſit liberatum & immunem ab omnibus ſuis imbecillitatibus.

exempla proferuntur. 169 Hoc eodem anno Franciſca Gros, annos ætatis numerans viginti quinque, nata in pago Janthe, diœceſis Laudunenſis, dum remediorum naturalium ſucceſſu fruſtrata eſſet, S. Helenæ ſe devovens, ſtatim convaluit a moleſto morbo, qui intolerabilibus cruciatibus per totum corpus una cum horrificis clamoribus eam afflixerat. E

Hoc eodem anno Joannes Guiton, duodecim annorum, Joannis Guitoni mercatoris Catalaunenſis incolæ filius, incipiebat ſe erigere & incedere tempore novenæ, quam in honorem S. Helenæ peregit: & paullo poſt iter integra valetudine gaviſus eſt, omnino ſe liberum comperiens a dolore per totum corpus extenſo, qui magnos eum ad clamores concitabat, ſimul atque tangeretur vel moveretur, quique reddiderat eum inertem membris ac omni eorum uſu captum per menſes tres. *Hafleaus miracula Gallice typis edita; quibus Latine ſubſcripſit ſequentia D. Rupertus Reginaldus, de quo ſupra ſæpius, egregius ac plane diligens in procurandis utque huc mittendis documentis Helenianis adjutor.*

Sunt, *inquit*, & quædam alia facta anno MDC- F
LXVII & MDCLVIII; quorum verbalia ſunt penes Eminentiſſimum Cardinalem Antoninm Barberinum, noſtrum archiepiſcopum, examinanda. Ubi reſtituerit & vulgari permiſerit, certo ad vos tranſmittam. *Ita ille. Vide inferius.*

Mortui ap parent, 170 Neque etiam ſilentio prætereundum puto (*ita pergit Reginaldus*) quod multoties accidiſſe deprehendi, propinquis aut etiam amicis ſuis ſe videndos præbuiſſe mortuos, rogaſſeque, ut pro animæ ſuæ remedio ad B. Helenæ eccleſiam peregrinationem ſuſciperent. Quidam molitor (*ad marginem adſcribitur*, id accidiſſe anno MDCLXVII menſe Novembri) de oppido ſuper Maternam vulgo Vraux, Petrus Poillard nomine, filio ſuo jam triginta annos nato & matrimonio tradito, ſæque conjugi apparuit, una manu ceream tenens accenſam candelam, & altera precum libellum; juſſitque, ut quantocyus æs alienum, quo gravabatur, reſtituerent, & pro ſe pedites ad B. Helenæ eccleſiam pergerent: quod & devote præſtiterunt. Quinque autem leucis diſtat prædictum oppidum Vraux a cœnobio Altivillarenſi.

ut ſuos de peregrinatione Altivillarenſi moneat 171 Sed mirum, quod anno MDCLXVII accidit in urbe Sparnaco, ab Altivillarenſi cœnobio dumtaxat una lenca diſtante. Adventus tempore ſeu menſe Decembri Claudia Collange mente ſaniſſima (ſecundum quod etiam plures Sparnaci cives teſtati ſunt) lecto decumbens ſenſit neſcio quid frigidum ſibi adhærere. Quod cum ſecundo & tertio ſibi accidiſſet; ejus herus (Erat enim famula) juſſit, ut intra ſunm ipſiuſmet cubiculum decumberet: cui etiam morem gerenti, & intra

EX IMPRESSIS.

heri cubiculum decumbenti idem omnino evenit. Hanc hac de re magis atque magis perrerritam famulam juxta coojugem ſuam in eodem lecto juſſit herus decumbere, ſed mirum non modo etiam illud frigidum ſibi ſenſit adjungi; verum veſtes ſequeoti luce in media area ſub frigido aere (Etſi peſſulo obſeratum fuiſſet cubicolum) deprehendit, Deo, ut mihi videtur, neſas illud argueote, non licere famulæ in eodem cum hero lecto decumbere, etſi media eſſet conjux.

pro anima ſua timeo dia.

172 Igitur magis atque magis perterrita prædicta famula adit confeſſarium ex Minimorum Ordine, qui ei ſuaſit, ut, præmiſſa confeſſione, ſacro pabulo refecta expectaret, quid id ſibi vellet. Cumque poſt communionem gratias Deo ageret, vidit prope ſe ſedentem avunculam nomine Margaretam Soulliers, media ipſa luce, quæ non a menſe fuerat defuncta, cuique multis annis ſervierat, & præcipue in ultimo, quo languens diutius laboraverat, morbo. Cumque vix ſui eſſet compos, impetterritam defuncta juſſit eſſe ueptem, ſed implere votum, quo ſe & eam obſtriogi ſciret, beatamque adiret Helenam, & ſibi toto itinere adfuturam. Quod & factum eſt. Nam prædicta Claudia Collange quotidie Sparnaco ad Altivillaris cœnobii eccleſiam veoiens voti implendi cauſa & novenuæ, tribus primis diebus non modo ſentiebat ſibi inniti avunculam, ut aſſolebat morbo laborans, ſed & etiam videbat. Taodem ipſo Domini natali die in eccleſia videndam ſe ultimo ei præbuit; de his omnibus gratias egit, ſeque, ex obſcuro loco eductam, brevi optata luce & beatitudioe fruituram dixit.

B

ANNOTATIO.

a *In Gallico eſt* Fere Champenoiſe. *Baudrandus* Urbecula, *inquit*, *eſt* Galliæ, in Campania provincia, media inter Sequanam fluvium ad meridiem, & Matronam ad Septemtriooem, octo Leucis a Catalauuo in meridiem.

CLASSIS NONA.

C *Alia quædam mira apud Altivillarenſes anno* MDCLXVII, *Litaniæ cum antiphonis & orationibus in Sanctæ honorem conditæ.*

Varia puella

IN manibus habeo libellum typis editum hoc titulo, *qui ex Gallico ita ſonat Latine:* Relatio fidelis rei geſtæ in eccleſia abbatiæ Altivillarenſis circa puellas opificii regii Remenſis; quæ non ſine miraculo ſuot ſanatæ per deprecationem S. Helenæ anno MDCLXVII. *Facti hiſtoriam ſic interpretor Latine.* Rex, in bonum regni, varia opificia ſtabiliverat in Gallia, ut ibidem haberetur, quidquid poterat deſiderari vel quæri alibi. Unum inter alia conſtitoerat in urbe Remenſi ad exerceodam Phrygiooum artem (*In Gallico eſt*, pour travailler a la broderie) ſubtilis texti lineì, operé Gallico (*vulgo* du point de Fraoce) rem dirigeote D. Mignot, *qui* Pariſiis fuerat accerſitus, ut operum præfecturam ae domus iſtius gubernationem exerceret. Sed dæmon & affectæ ejus bonum publicom, ac bonam diſciplinam communiratis iſtius, in qua magnus puellarum numerus omnis conditionis honorifice alebatur, & Chriſtiano modo educabatur, iovideotes, malum noo vulgare ibidem excitarunt. Plurimæ puellæ iſtius domus modo horribili fuerunt afflictæ; & convulſionibus quidem tam violeotis ſæpe ioterdiu, ut tres perſonæ admodum fortes multum laborarent, ut unicam tenerent lætioois prævenitendæ graria. D

Remis ſi mai habitantes

174 Brachia & tibiæ ſubinde illis omnino eraot contorta, idque tanta cum violentia, ut, qualicomque etiam adhibito conatu, fieri nequaquam poſſet, ut in ſtatum naturalem reducerentur. Uberrim etiam oon raro ſudabant præ malt ſui violentia; & docuit expetieotia, dum acubus pungerentur, aut eatum brachia virgis cæderentur admodum aſpete, oullum in ipſis fuiſſe ſenſum hoc in ſtatu degentibus; quin immo non vidiſſe oculis etiam apertis; quandoqoidem, tacta eorumdem pupilla, illos non elauderent. In principio creditum, eſſe morbum iſtum naturalem, malumque eſſe poſſe ſexui femioco familiare. Omiſſum oihil, quod fanationi earum judicabatur neceſſarium. Plurimæ medicorum famoſiſſimorum conſultationes habitæ, qui dum viderunt, poſt ſua remedia E etiam ſingularia maxime, malum eſſe pertinax, & magis ingraveſcere coaſti fuere fateri, oon extendi ſuam artem eo uſque, ut remedia præſcriberent malo tam inuſitato.

hortenda ea eodemmodo ſe ſe tribuat ac præſtitit

175 In defectu humaoorum remediorum, quæ fuere adhibita nullo operæ pretio, deeretum eſt inopes illas afflictas dedueere Altivillare, quatuor ab urbe Remenſi leucas diſtans, ad implorandam Dei opem per deprecationem S. Helenæ, matris Conſtantioi, cujus ſacra lipſana ibidem quieſcunt. Primo igitur quatuor eo ſunt perductæ ad finem menſis Julii ejuſdem anni MDCLXVII; ubi aliquot poſt ſuum adveotum diebus, cœperunt pet os eiicere magnam rerum horribilium copiam, videlicet glomos capillorum, & plumarum aciculis trajectarum, lapides, fruſta vitrea, quæ nonoumquam ſaoguine erant omnino plena; clavos, aoſas ferreas, ealcem, carbonem, faſeiculos ſtramineos involutos more jubæ equotum, euratorum per lemures *; qni nullius hominis manu poterant eſſe compacti, & alia hujuſmodi; idque coram innumerabili hominum multitudioe omnis ætatis, ſtatus omnis, omniſque conditionis, virorum ae mulierum, eccleſiaſticorum, F ſecularium ac Regularium, e quibus veoere dedita opera plurimi hæc mirabilia viſuri. Nomina iſtarum qoatuor puellarum erant: Juanna, dicta Phiiiſtioa, anoum ætatis agens circiter vigeſimum ſextum, filia monilium, vaſorumve pretioſorum mercatoris, vel gemmarii, Conſtantinopolitana, quæ ex Tureica ac Mahometana ſecta Chriſtianæ fidei uomen dederat, ad illam deducta a Religioſis Mathuriois *a*, & ſacro abluta *b* baptiſmo Diviooe *b* coram D. Marchione de Triebaſtean, ae D. Marchioniſſa de Tauanne ſuſceptoribus. Admota fuerat opificio ab illuſtriſſimo domino epiſcopo Catalauoenſi in Campania, cujus incenſum ſtudium ſatis manifeſtat eura, quam habet, opem ferendi perſonis iſtis recenter eonverſis. Seeundæ nomen erat Maria Dubois, aooorum octo ſupra viginti; nata Sedani *c*, dioœeſis Remenſis, quæ e ſecta Hugnenotorum *d* religioni Catholicæ adſcripta eſt, ſuamque hæreſim ejuravit in eccleſia abbatiæ Altivillaranſis. Tertia erat Nicolaa Oudart, e parœcia S. Petri in urbe Remenſi. Quarta vocabatur Dionyſia Guimbert, aonorum tredecim, e parœcia S. Hilarii in eadem urbe Remenſi.

* *In Gallico eſt* var des folets, *i. e.* per facetias,

a *b* *c* *d*

176 Die

A *à Ieru-ſalem ; ſed in pa-rœciâ S. Helenæ Altivillarenſi*

176 Die ſeptâ menſis Auguſti ſequentis, anni ejuſdem MDCLXVII, puellæ aliæ ſex ejuſdem Opificii ſeu contubernii, malo prorſus ſimili affictæ, etiam conductæ ſunt Altivillare, concepta ſpe fore, ut S. Helena non minus hiſce faveret, quam quatuor præcedentibus, quæ jam tum cœperant ſentire efficacitatem patrocinii ajus, plurimis ſordibus per os ejectis. Quatuor e ſex illis ultimis erant Pariſienſes; Carola Ragot, annorum duodeviginti, e parœcia S. Joannis, de Greve dicta vulgo, in Greve e. Secunda Franciſca Champagne, annos nata quatuordecim, e parœcia S. Bartholomæi, in Inſula patii *f*. Tertia Henrica Caré, ætatis ſexdecim annorum, e ſuburbio S. Germani, ac e parœcia S. Sulpitii. Quarta Margareta Carette, annorum undecim, e ſuburbio ac parœcia iiſdem. Hæc, quæ erat omnium natu minima & corpore, ejecit fruſtum ferri valde craſſum, & aciculam per fauces, quæ pellem ſoravit. Duæ aliæ erant Maria Savard, filia pharmacopolæ Farenſis in Tardeniaco *g*; ac Maria François, filia opificis calcarium, qui habitabat Catalauni in Campania, parœcia Deiparæ in platea Vitulina.

177 Ultimæ hæ ſex vix ad territorium Altivillarenſe pervenerant, quin equi ſe diſtraxerint a carro quo illæ vehebantur, rupto ſuo apparatu; carrus incedebat ſolus per tres vel quatuor gyros rotarum (prout retulit auriga, ac duæ aliæ perſonæ, quæ comitabantur) nullo hominum aut equorum juvante; tametſi id accideret in loco, ubi eras opus viribus majoribus, ad aſcenſum. Miſeræ autem illæ ſtatim paſſæ ſunt animi deliquium, omneſque ſunt teſtatæ, ſe inter deliquium ſuum vidiſſe carrum circumdatum horrendis ſpectris, veluti dæmonibus, omni conatu obnixis impedire, ne iter promoveret; vidiſſe item ſe dominam venerabilem, colore albo veſtitam, coronam auream in capite geſtantem, vultu inflammatam, quæ eis reſiſteret.

remedium invenisse

178 Dum intrarent eccleſiam, accepta aqua benedicta, omnes inciderunt in ſuas convulſiones, & ex ore, naſo, & auribus magnam copiam rerum emiſere hujuſmodi, quas aliæ ejecerant. Quamdiu autem habitarunt Altivillari, quotidie aſſiſtentes Officiis ſacris, more conſue-
C to ægrotnrum, qui novemdialibus pietatis exercitationibus operam dant: quemadmodum aliæ, ſic etiam hæ ſæpius per diem ineiderunt in ſuas convulſiones; ſæpe ad decem uſqun vices; & convulſio una durabat aliquando media hora, vel tribus horæ quadrantibus; nonnumquam medio dumtaxat hnræ quadrante, & interdum etiam non tam diu. Erat viſu deplorandus iſtarum inopum ſtatus. Quando ejiciebant veneficia, videbantnt illa eructare e fundo ſtomachi; id quod non fiebat ſine mirificis conatibus: nnde tanta poſtmodum illis ſuboriebatur corporis imbecillitas, nt conſiſtere non valerent. Denique dum continuarent pietatis actiones cum fervore ac plena in Denm, ac crucis potentiam fiducia, cujus efficacitas illis erat applicanda per patrocinium S. Helenæ, integram obtinuere valetudinem a miſeriis ſuis liberatæ, neque ſunt relapſæ in ſuas convulſinnes a die quartodecimo Septembtis, Exaltationi S. Crucis ſacra, ad gloriam Jeſu Chriſti crucifixi, triumphatoris mnrtis & inferni, qui mirabilis eſt in Sanctis ſuis: cui ſit honnr & landatio in ſecnla ſeculornm Amen.

ſibi falutem ;

179 *Hæc ibi. Sed antequam hinc abeamus, notanda omnino ſunt, quæ D. Rupertus Reginaldus manu ſua Latine ſcripſit in hæc mirabilia:* Præter decem has, *inquit*, puellas, de quibus actum nſt, aliæ etiam tres ejuſdem domus aut contubernii, ſimili laborantes maleficio, ad Altivillarenſis cœnobii eccleſiam etiam adductæ ſant. Ex illis tribus duæ ſororas erant Maria Brunet & Magdalena de Antenaco, vulgo Antenay, diœceſis Sueſſionenſis, quæ etiam poſt ſuſas Deo & beatæ Helenæ preces intra dies novem perfectæ ſanitati ſunt reſtitutæ; verum nihil evomuerunt. Hnrum omninm ſum teſtis, ſicut & aliarum vomituum, & mecum plus quam duo hominum millia: nam hæ puellæ maleficiatæ ab Auguſti v, ad Sepsembris XIII anni MDCLXVII, fere quotidie, & in die plnries aliquid evomuerunt: ad quas inviſendas tum ex curioſitate tum ex devotione undequaque accurrebant e vicinis reginnibus omnis generis perſonæ.

EX IMPRESSIS.

Sanctæque honoris-cum :

180 Reverendiſſimus & illuſtriſſimus Catalaunenſis epiſcopus, ob ſingularem pietatem & doctrinam toti Galliæ notus, mihi ſcripſit, dum hæc fierent, mandavitque ut ſibi reſciberem & renunciarem qualiter hæc geſta fuerint; quod & feci fideliter. Verum diu hæſi anxius, num narrationem hanc ad vos tranſmitterem, vel etiam ſupprimerem, licet prælo datani, quod acceperim, ex illis puellis duas in priſtinum infirmitatis ſtatum reincidiſſe, ſeu eadem pati ſymptomata, aut eodem modo cnnvelli ſeu agitari, quo ante. Licet enim hos vomitus prodigia reputem non poſteritati ſilenda; id tamen miraculis adſcribere non auſim, ni perfecta ſequatur & abſoluta ſanitas, qualis in aliis ſecuta eſt puellis. *Hæc ſunt, quæ laudatus D. Reginaldus notat poſt libellum Gallicum, quem paulo ante latinitate donavi. Verum an tres illæ puellæ per miraculum ſint ſanatæ, an potius per beneficium, quia dumtaxat ſint ſanatæ ad tempus, non eſt opus pluribus diſputare. Valeant hic & ſufficiant dicta Reginaldi, quibus candorem & ſinceritatem ſuam religioſe comprobavit. Narrationi ſuperiori liceat mihi affuere aliquid pii.* E

cujus elo-gia a Sa-cerdotibus in-preſſis.

181 *Coronidis itaque loco ſubnecto, poſt dictum libellum typis editum, in quo hiſtoria narratur decem puellarum Opificii regii Remenſis, haberi ſolitas in laudem S. Helenæ concinnatas & idiomate Latino impreſſas, nec non ad Sanctæ gloriam, ejuſque patrocinium implorantium pietatem prorſus accommodatas. Juveris inde excerpere elogia, quæ illi dantur, & ſunt illa:* S. Helena imperatrix Chriſtianiſſima, imperatrix potentiſſima, imperatrix ſanctiſſima, imperatorum mater & ſponſa, imperiorum gloria, principum inſigne ſpeculum, inter honnres humillima, ſemper ad Denm elevata, a Dei gratia præventa, a Spiritu ſancto ducta, crucis Chriſti amantiſſima, contemplatinni deditiſſima, in oratione ferventiſſima, gloriæ Dei zelantiſſima, amoris divini fornax ardens, vitæ ſpiritnalis magiſtra, contemplativorum ſpeculum, idolorum ruina, Catholicæ fidei propagatrix, hæreſum expugnatrix, illuſtris Calvariæ incola, devota ſanctorum locorum peregrina, templorum fundatrix munifica, eccleſiaſticæ pacis & libertatis reſtauratrix, inventrix ſanctæ Crucis, glnriæ Crucis exaltatrix, Crucifixi ſponſa catiſſima, ardenti in Chriſtum amore flagrans, jejnniis & orationi deditiſſima, Chriſtianorum auxilium, pauperum levamen, viduatum tutela, pupillorum mater, afflictorum refugium, xenodochiorum fundatrix, dæmnnum terror, maleficiotum malleus, ægrotantinm omnium ſalus, prodigiorum operatrix, Galliæ theſaurus & tutela. F

EX IMPRESSIS. *Hæc tam antiphonis ac antiphonæ obtinent.*

188a ANTIPHONA: Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. ℣. Regnum mundi, & omnem ornatum seculi contempsi. ℟. Propter amorem Domini mei Jesu Christi. Oremus: Deus, qui beatam Helenam imperatricem in salutiferæ Crucis reperiendæ desiderio virtute constantiæ roborasti, & per ejusdem inventionem Ecclesiæ tuæ fines mirabiliter dilatasti, ex ejus imitatione infunde cordibus nostris tuæ Crucis affectum, ut te in omnibus & super omnia diligentes, promissa crucem ferentibus præmia consequamur. Qui vivis & regnas cum Deo Patre *&c. Et non subjungitur*. Alia hæc oratio pro infirmis: Deus, qui per beatam Helenam, imperatricem Christianissimam, lignum Crucis detegere dignatus es; præsta quæsumus, ut ab omnibus, qui nos premunt, dæmonum incursibus eripi, & e cunctis mentis & corporis infirmitatibus liberari, ipsa pro nobis intercedente, Crucis tuæ potentia valeamus. Qui vivis *&c. Hisce pietatis erga Sanctam exercitationibus dicti libelli occasione datis, ad alia Altivillarensia prodigia redeamus.*

B

ANNOTATA.

a *Infiniti sunt pro redemptione captivorum*; *de quibus Cangius in Glossario Latino hæc observat*: Asinorum Ordo, ita dictus Ordo S. Trinitatis, seu Matburinorum, quod, cum iter agereur, asinis tantum vehi iis liceret, non equis, ut habet Albericus, & ex eo Magnum Chronicon Belgicum anno MCXCIX. Vetus Chronicon tomo 2 Spicilegii „. Anno Domini MC„ XCVIII Pontificatus Innocentii PP. III anno 1 „ cœpit & institutus est Ordo S. Trinitatis, „ quem solebant appellare Ordinem Asinorum, „ eo quod asinos equitabant, non equos „. Eorumdem regula, quæ habetur lib. 5 Epist. Innocentii III pag. 306 edit. Venetæ „. Equos C „ non ascendant, nec eriam habeant, sed asi„ nos tantum liceat ascendere datos vel ac„ commodatos, vel de propriis nutritnris su„ sceptos „. Sed id immutatum in regula iis tradita a Clemente PP. an. MCCLXVII. cap. 2, ubi hæc habentur „ Liceat Fratribus equos ascen„ dere, & equitaturas tales habere, quales po„ ruerint, & sibi viderint expedire, dum nimis „ notabiles non existant „. Computum Hospitii regis anno MCCCXXX „ Les Freres des Asnes „ de Fontainebliant, où Madame fut epousée „. *Hæc Cangius tomo* 1 *Glossarii citati col.* 761.

b *Urbs est Galliæ antissima in Burgundiæ ducatu.*

c Sedanum, (*Sedan*) urbs Galliæ in Campania provinciæ ad Mosam fluvium. *Hæc & plura Baudrandus.*

d Huguenotorum *nomen datum est in Gallia illi, qui Calviniana labe erant infecti. Etymologiæ hujus nominis variæ sunt, interque auctores de illis non convenit; quas refert Dictionarium Gallico-Latinum anno* 1704 *Trevoltii impressum.*

e *Est locus Lutetiæ Parisiorum, ad ripam Sequanæ fluvii, essque publicus, in quo nocentes plectuntur.*

f *In Gallico dicitur* en l' Isle du palais. *In Dictionario mox assignato notatur, vocem* isle *etiam dici in urbibus de tractu circumdato plateis quatuor, vel de domo, quæ alteri non adhæret.*

g *Gallice* de Fer en Tardenois: *essque* oppidum Galliæ in Campania, cum castro lepido, *teste Baudrando*, in Tardenisco tractu, medium D fere inter Meldas ad occasum, & Remos ad ortum.

CLASSIS DECIMA.

Continuatio miraculorum ab anno MDCLXVI *usque ad* MDCLXVIII.

D. *Rupertus Reginaldus, sæpissime juxta ac meritissime jam a nobis supra laudatus, e Monasterio Altivillarensi mense Februario anni* 1669 *scribebat hæc sequentia*: Eminentissimus Cardinalis archiepiscopus noster Remensis, aut ejus generalis vicarius, qui de B. Hnleux miraculorum instrueuda renuntiatione nobis fecerat facultatem, sibi a nnbis præsentatu instrumentu examinavir, & miracula, quæ mitto, publici juris fieri permisit. *Instrumentum vero, cui epistolium, e quo hæc verba accepi, erat insectum, sic habet, & a D. Reginaldo scriptum est*: Continuatio miraculorum: Anno MDCLXVI Servarius Vallidire, de quodam pago diœcesis E Remensis, qui dicitur Cormoyeux, & una leuca ab Altivillari cœnobio distat, epileptico correptus affectu, seu comitiali laborans morbo, ter novem dies ed prædictum se contulit cœuobium ex quadam erga B. Helenam fiducia, supplicaturus: & ex hinc nibil sensir incommodi. *Epileptici, & membrorum impotes*

Anno MDCLXVII Joannes Mulet Fimis oriundos, Remensis diœcesis urbe, membrorum omnino impos; cum a medicis adhibita remedia nibil profuissent, ad B. Helenam rheda vectus, peregrinus advenit, & ex tunc sanus effectus est, ur fidem faciunt instrumenta ab ejusdem urbis judicibus confecte & subsignata.

184 Eodem anno Petrus Delcois, de pago *sanitati restituuntur.* sancti Saturnini diœcesis Trecensis, ab annis tribus etiam membrorum impos ad B. Helenam rheda deportatus est, ubi per novem dies & amplius precibus vacavit: & decimo quinto a reditu io parriam die, sanus & incolumis effectus est, ut parer ex iustrumento ad hoc confecto, ejus rei fidem faciente, & a testibus fide dignis subsignato, plerisque tum Altivillarensis oppidi tum S. Saturnini incolis. *Ad marginem hr hoc Petro Delrois affirmat D. Reginaldus:* Membrorum impotem hunc vidi, & postmodum sanatum, quod satis demirari non potui. F

Exstat in nostro apographo aliud factum, hoc titulo prænotatum: Memoria digna narratio, *manu D. Reginaldi descripta; quæ sic sonat*:

185 Anno domini MDCLXVIII, mense Maio, *Mira hi-storia* mirum certe accidit in quadam diœcesis Laudunensis urbe, quæ vulgo dicitur Vervin; in hospitio cujus pensilis tabula est sancti Martini: horreudus uno modo audiebatur strepitus & fragor; verum omnis hujus domus supellex pessum videbarur ruere. Videbantur media ipsa Ince immitti & injici lapides aliquando prægraodes, fulera focaria, quadræ, candelabra, disci; a quo tameu isthæc mittebantur, oon apparebat; quibus omnibus hujus ædis incolæ terrebantur nnn mediocriter, qui & aliquando contundebaotur verberibus, ex quibus præcipue hera tam graviter fuit in capite percussa, ut ejus effractæ calvatiæ testam chirurgica terebella magno vitæ periculo necesse fuerit eximere.

186 Quid facereot dnmestici in hac tanta ca- *da guer-dam dæmo* lamitate, procul dubio illic morantibus veneficis

&

A & ſagis, & domum hanc infeſtantibus? Quod in dubium non revocavit herus, id a veneficis & maleficis præſtari, & non a dæmonibus, quos fatulos appellant, dum advertit in ſpeculo reflexum aliquem, quamvis inibi eſſet nullus; dum vidit cum aliis domeſticis & familiaribus lagenas quaſi in aere ſuſpenſas in ſubterraneam vini cellam deſcendere de ſolis, & poſt aliquos temporis ſpatium ſurſum illinc aſcendere; dum deprehendit paratos heſterna luce cibos: ſequenti abſumptos, relictis analectis ſeu eorum quiſquiliis, imo, pace veſtra dixerim (horret animus referre) humana excrementa; dum animadvertit inſuper ablatam ſupellectilem, veſtes & aliud quid ſimile, quamvis clauſa eſſet arca veſtiaria: & in his omnibus peſſulo & ſera clauſum & obſeratum eſſet cubiculum, nec ulli patere videretur aditus.

miris modis

187 Hujus igitur urbis parochus & vicinæ decanus dominus Bourgeois, vir litteraturæ non mediocris, de his reverendiſſimum & illuſtriſſimum monuit Laudunenſem epiſcopum, qui juſſit preces fieri & domum benedici. Interim illic Religioſi viri & Capucini præſertim rogantur pernoctare & orationi incumbere, fragor nihilominus
B auditur & ſtrepitus. Reverendiſſimus prædictus epiſcopus illic permittit fieri Sacrum ſuper altare, quod vocant portatile, in cubiculo decenter ornato, & ad hoc præparato. Hinc poſt dies quinque nihil omnino auditum fuit, ita ut tranquilla putarentur omnia. Verum poſt dies quinque iterum turbata domus, iterum ſupellex peſſum ruit, nec mali minus ant ſentitur aut auditur fragoris: tandem hujus loci incolis conſultum eſt, ut fuſtibus & armis inſtruerentur, quibus vim vi repellerent, & impertenti quaquaverſum percuterent.

infeſtata

188 Interim accinctis ac ferire paratis viſendum ſe præbet animal quoddam (ſi quod fuit) quamvis clauſum eſſet cubiculum, feli non abſimile aut potius ſerpenti, inter utrumque (ſi ita loqui fas eſt) medium genus, etſi maxime intet ſe diverſa ſint iſta animalia; nam fine auribus, canda & pedibus, quaſi ſerpens; verum felinæ pellis totum viſebatur. Impavidi igitur aggrediuntur, inſequuntur fugientem, diſtricto enſe percutiunt; ſed percuſſum non ſtetit. E contra vero enſis retunditur acies, tandemque per ſtillicidium
C ſeu aquæ ductum ſe ſubducit & fugit infauſta bellua, mirantibus omnibus, per tantillum foramen potuiſſe ſe ſubducere, ſicque evadere.

& tandem per S. Helenam ſuſpitata.

189 Sed & ob id nihil magis quietis domi habitum eſt, immo & minus, ita ut domum deſerere jam eſſent parati hujus incolæ. Cum ex beatæ Helenæ miraculorum fama, quæ ſe per totam extendit viciniam, hera ad Altumvillare ſupplicatura peregrinationem meditatur, quamvis viginti leucis & amplius hinc diſtet. Vovet inſuper & aggreditur confidens, ſi forte maleficorum malitia aut immanitate id fieret, ipſos per crucis virtutem & beatæ Helenæ interceſſionem eſſe coercendos. Ipſo die, quo iter eggreſſa eſt hera, omnia furto ablata teſtituta ſunt, veſtes & alia ſupellex in veſtiaria arca inventa: filet ſtrepitus per dies undecim; ſalva igitur & ſana putantur omnia. Verum poſt dies undecim iterum fragor, quamvis a pereuſſione abſtineretur: nec deſtitit, donec & ipſe herus, cujus nomen eſt Nicolaus Deſmiots, peregrinationem etiam ad beatam Helenam vovit, & pedes exeeutus eſt circa finem menſis Octobris ejuſdem anni MDCLXVIII: ex tunc enim huic domui moleſtiæ nihil illatum eſt. *De voce* fatulos *num.* 186 *obſerva, eam num.* 575 *a me*

eedditam Latine lemures. *Conſuli poteſt Diſſionarium Gallico-Latinum Trevoltionum, anno* 1704 *editum, in voce* Follet. EX MSS

Alia quædam gratia

190 *Miræ huic hiſtoriæ ſubnectio alium ſagulorem magnæ noſtræ Thaumaturgæ favorem, qui a me exſtratus eſt e litteris laudati ampliſſimi domini Bourgeois, parochi & decani in Vervin, die* XVI *Octobris anno* 1668 *datis ad D. Reginaldum, ut ex dicendis patet. In his decanus ille narrat, feminam quamdam hoceſtam, parochianam ſuam, dicto die* XVI *iſtius menſis diſceſſiſſe, ut ſe in Altivillarenſi eccleſia ſiſtat per iteratam peregrinationem, Deoque reddat gratias, quod per ſuam miſericordiam ſuſtulerit vexationem, qua crudeliſſimus & infeſtiſſimus quidam ſpiritus ipſam, ojuſque maritum ac domeſticos cruciarat din noctuque a menſibus ſex. Preces, exorciſmos, Sacrificium Miſſæ, alinque bona opera dicit fuiſſe adhibita. Mentionem etiam prædictæ epiſtolæ ſcriptor facit paternarum curarum, quas de hac re ſuſcipere voluit dominus, alt, noſter reverendiſſimus ac illuſtriſſimus epiſcopus per duos Canonicos, quos nominat, eccleſiæ cathedralis Laudunenſis, nec non per R. P. Guardianum Capucinorum di-*
E *Eti loci. Sed ſubjungit Bourgeois, non voluiſſe Deum, ut afflictio illa ceſſaret, niſi die Veneris, quæ erat quinta hujus, ait, labentis menſis; idque hora undecima veſpertina. Rei geſtæ adjuncta ipſi expoſitum iri ſignificat a dicta parochiana vel a marito ejus.*

per S. Helenam obtenta.

191 *Ad elucidationem hujus narrationis & epiſtolæ, ſubſerviunt ea, quæ D. Rupertus Reginaldus in epiſtolio ſupra citato ſcripſit hiſce verbis:* Accidit etiam non vulgare aliquid in urbe diœceſis Laudunenſis, quæ vulgo dicitur Vervin; cujus narrationem ad vos mittere non abs re duxi: quod ut melius pereipiatis, mitto etiam epiſtolam, quam mihi ſcripſit hujus loci parochus, quo magis de veritate conſtet. *Et mox ſubdit iſta idem D. Reginoldus:* Deprehendi inſuper ab uno anno, duos aut tres fuiſſe liberos a maleficio, quo uti conjuge prohibebantur. *Hactenus de miraculis apud Altivillarenſes factis uſque annum* 1668.

CLASSIS UNDECIMA. F

Mirabilia din interrupta vel non annotata; ſed anno MDCCXXI *iterum inchoata vel litteris confignata; & anno* MDCCXXII *continuata.*

Novissima Altivillarenſium documenta diligenter hue miſſa.

PRodigiis magnæ Thaumaturgæ Altivillarenſis ad annum Chriſti 1668 perductis, inquirendum ibidem ceſſat, an & qualia ab iſto termino deinceps mirabilia acciderint, quorum hic vatio haberi poſſet. Litteras itaque meas ſuper hac re Reverendus Pater Rector collegii Societatis Jeſu Remenſis Ludovicus de Laguille, provinciæ Campaniæ apud noſtros ſecundum præſes emeritus &c., nec non Hiſtoriæ Alſatiæ anno 1727 vulgatæ Relp. litterariæ notiſſimus, mitti curavit ad R. P. Domnum Priorem aſceterii Altivillarenſis, & quod hinc in rem meam acceperat, reſponſum mecum communicavit, recentioribus quibuſdam mirabilibus, Sanctæ patrocinio obtentis, adjunctum. Etiamſi autem ea valde pauca ſint, grata tamen

EX MSS. *tamen mihi acciderunt propter officiosam Altivillarensium diligentiam, & promptam, si plura nancisci potuissent, ea communicandi voluntatem; sicut patet e litteris R. P. Domni Romualdi Leupot, die* 12 *Augusti hujus labentis anni* 1736, *quo hæc scribo, ad laudatum R. P. Laguillium datis, & ab hoc ad me transmissis. Quoniam vero illæ non pauca continent, quæ huc facinnt, sequentia inde excerpo ac e Gallico Latine reddo.*

Ex miraculis S. Helenæ

193 *Significat itaque, duas se litteras nuperrime accepisse a suo P. Priore, quem negotia domus Parisiot evocarant; & in prioribus quidem hunc sibi illud negotii dedisse, ut inquireret documenta de miraculis, quæ in eadem domo reperiri possent, per intercessionem* S. Helenæ *patratis. In posterioribus vero eamdem rem sibi ab eo commendari affirmat, ac ad se mitti meas litteras, quibus petieram nova in præsenti argumento documenta, incipiendo ab anno* 1668, *in quo D. Reverter Reginaldus defierat, numquam satis laudandus ob indefessum laborem, quo facta ad illud*

B *usque tempus miracula huc missi, ut Operi nostro inseri deinde possent. Ab ille igitur opecha novam collectionem inchoaturus Leupotus, curtam admodum eorumdem esse suppellectilem indicat in memoratis litteris, sive quia lustrumenta super eisdem formata intercederint; sive quia neglectum fit, suo illa tempore configuare: rationem vero, cur ita cogitet, in eo positam esse adjungit, quod illa quinque vel sex mirabilia, quæ in promptu habentur, & quorum excerpta dicit se missurum ad præfatum reverendum patrem Rectorem, sunt testimonia sanationum, quæ acciderunt per duos duntaxat annos, & quidem proxime consequentes.*

Postum la- cunam supplent

194 *Atque hoc sane fieri posse admittit quidem, sed, an verosimile, inquit, nihil vel ante vel post duos istos annos evenisse, bonamque Sanctam, cui fama publica tot attribuit mirabilia, edidisse nullum abhinc anno* 1668 *usque ad annum* 1721, *& ab anno* 1722 *ad hoc usque tempus? Et mox sequer magno illo intersitio, quo nullum invenitur miraculum, ratiocinari pergens Leonzus Romualdus; Ad me quod attinet, novi, ait, tempore annorum quinquaginta & amplius,*

C *quo in aliis domibus habitavi, auditum a me magnum Religiosorum numerum, eam narrarent multas res extraordinarias, quarum si fuisse dicebant testes, quando Altivillari commorarentur. Res itaque sic evenit, vel quia nihil scriptum, vel quia, si quid scriptum, intercidit. Ad hæc, mutationes, inquit, nostræ satis frequentes partim sunt fortasse in causa, quod eos ita accidant. Quidquid sit, si novam adhibendo investigationem, alia invenianture documenta, in voluptatis ac debiti officii loco habitum iri scribit, ea per prædictum P. Rectorem nobiscum communicare.*

ante annum 1721, & post an. 1713 : illa vero

195 *Paucula interim, quæ die* XVI *Augusti anni* 1736 *supra dicti ad me misit Remis idem reverendus Pater Rector, documenta, sunt extracta e testificationibus, & actis rerum gestarum perscriptis (Gallice proces verbeaux) quorum hæc est narrationis series, e Gallico idiomate sic sonans Latine:* Instrumentum primum, est processus verbalis, *ut vocant*, de sanatione cujusdam, cui nomeo Margaritæ Brasseur, uxoris Jounois Conrtant vicitoris habitantis Quiotiaci in Bria, diœcesis Meldensis. Quæ Margarita, dum lapsa esset io demeotiam, taotos in ea conoitantem agitatinnum excessus, ut bomioes quatuor vix illam possent eohibere, Altivillare deducta est, ubi perfectam recuperavit saoitatem die XXII Julii MDCCXXI.

Secundum, est processus verbalis de sanatione Mariæ Renauld, filiæ Jnannis Renauld, habitantis in loco Baalnn prope Maceriam. Filia hæc, quæ a longo tempore erat male affectu, & cootinuis doloribus afflicta, quibns solatii oihil remedia omnia attulerunt, Altivillare deducta salutem obtinnir die v Nnvembris MDCCXXI, post peractam novenam ante reliquias S. Helenæ, C

196 Tertium, est processus verbalis de sanatinne Joannis Perot, habitaotis loci Ville an Bois, diœcesis Landunensis: qui a dæmone obsessus, sicut testatur ejusdem loci parochus, qui enm in hoc statu se dicit vidisse nnu cum persinnis plus quam quingentis per tres hebdomadas integras, clamores & ululatus horribiles emittentem, dictus Perotus postquam Altivillare esset ductus, ut S. Helenam ibidem invocaret, liberatum se sensit die XI Februarii MDCCXXII, & rediit snspitatus ab aliissuis malis, præterquam quod rigor quidam in braebiis ejus remanserit, qui ipsi impedimeoto erat, quo minus suum opificium tornatoris exerceret. E

quæ dictis bisce annis scripta sunt.

Qnartum, est testificatio, die XIV Maii MDCCXXII signata, Simonis la Joye, qui fidem faeit, veoisse se Altivillare simul eum Joanna la Jnye filia sua, ad agendas Deo gratias de sanatione dictæ filiæ suæ, quæ a longo jam tempore correpta fuerat tristi quodam iocommodo; & ab eodem sanata per interceſſinnem S. Helenæ, ad cujus merita confugerant tam ipse quam filia ejus prædicta.

198 Quintum, est processus verbalis de sanatione Joannis Richarmet, filii Balthazaris Richarmet mercatoris habitantis Rupe regia. Jnvenis ille gravissimo admodum labnrabat morbo, quem medici vocabaot sopnrosnm; quique eum conjiciebat in statum quemdam lethargiei stuporis hujusmodi, nt sæpe erederetur mortuus. Ipsins mater conduxit eum Altivillare; ad sanctæ Helenæ merita perfugium habuit, & filius ejus perfectæ valetudioi redditum se sensit die XI Julii MDCCXXII. Præfectus regins Ruperegiensis, & decanus parochus dicti oppidi, processum verbalem signarnnt.

bis professus suum.

Sentum, processus etiam verbalis est, a judice & a parocho ejusdem nppidi Ruperegiensis signatus, io quo testimnninm perhibetur, F puerum quemdam juvenem, nomine Charmet (qui in miserando erat statu, ac medicis prnrsus incognitn, emittens contiouos atque horribiles clamores) anon MDCCXXII perductum ad abbatiam Altivillarensem, ut ibidem invocaret S. Helenam, inde rediisse nmnino sospitem & incolnmem. *Est autem* Rupes regia (*vulgo Rocroy*) *oppidum munitum Galliæ in Campania provincia, & in Retelensi tractu, juxta Arduennam silvam in limite Hannoniæ, victoria Gallorum ab Hispanis relata anno* 1643 *memorabilis. Supra vero, ubi fit mentio* Quintiaci, *recte additur* in Bria, *ad aliorum synonymorum in Gallia enisentium locorum distinctionem. Consuli potest Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum in voce* Quintiacum.

APPEN-

A

APPENDIX.

Ad miracula Altivillarenſia ; cæleſtes favores in territorio Luxemburgenſi Sanctæ patrocinio obtenti.

Maturi

RElati ſuperius in Gloria Sanctæ poſthuma §§ 5 *miracula varia, quæ in ſolenni* S. Helenæ *translatione ſeculo* XI *peracta, contigerunt ; ſed duo alia, quæ poſt illam facta ſunt, ibidem num.* 51 *aſſignari quidem ; ſed de eiſdem poſtea dictum iri indicavi. Ne itaque quiſpiam illa deſideret, & ne datam ego fidem fallam, tibi, lector, rem geſtam pluribus hic enarro*: Evoluto ſpatio quatuor menſium poſt translationem inclytæ imperatricis Helenæ, mulier cæca nomine Dia, de pago Porcinenſi orta, venit Altivillare. Hæc requiſita, qualiter & quamdiu conligiſſet eam lumine deſtitui, reſpondit: Dimidium anni curſum jam abactum recolo, ex quo tantæ noctis notam incurri. Dum enim febricitans poſt nimios ardores vix tandem feſſa ſopori membra laxaſſem, viſa eſt mihi in ſomnis . . . viri ſpecies, cui horrida fuligine ſqualebat facies, & veſtis deterrima ferrea caligabat rubigine. Talis, inquam (dum) multo ſermone moleſtus me ſecum vellet abducere, ſigno crucis, quo me muniebam, territus, in vacuum aeris evanuit ut fumus. Ego horrendæ viſionis formidine mentem concuſſa, ex eo tempore hebetem oculorum aciem duxi, & jocundi æthetis memor, omnem mihi diem . . . uſque nunc ingemui. Hæc itaque mulier ingreſſa erat xenodochium eccleſiæ quarta hebdomada quadrageſimalis jejunii, ſexta feria ante Dominicam, qua paſſio Dumini ſolet recoli: cumque ibidem nocte inſecura ſoporaretur, vidit in ſomnis a Fratribus ciborum reliquias ſibi inferri, eiſque quaſi pro benedictione ſe abunde refici.

B

cæca.

199 Poſtquam vero dies craſtina illuxit, rogatura pro ſalutis ſuæ obtentu, ad eccleſiam proceſſit. Deinde enm ſuſa oratione reſediſſet, & pio cordis ſuſurro ad Dominum devotius ſuſpiraret, videt ſibi aſſiſtere virum revereodæ canitiei, jocundi vultus, ſalva gravitate, & togatum candidiſſimæ byſſi vitreo amictu. Is cum requiſiſſet, cujus rei gratia adveniſſet, vel quid tantopere peteret ; illa reſpondit: Quia, Domine, natlva rerum viſione diu careo, pietati beatiſſimæ Helenæ veni ſuggerere, ut ejus patrocinio Dei omniporentia caligoſos orbes ſolari illuſtret jubare. Ac ille digitis utrumque oculum contrectans, dimota omni caligine, diem amiſſum induxit videre. O quam ſtupenda & jocunda dies, & a nullo fatis digne explicanda. Quis enim tam puri intellectus direſcit theſauro, & inde quærentibus rationem reddat, cur Deus angelo ſatanæ permiſerit, ut hanc colaphizaret, &, quando ſibi placuit, iterum per angelum ſuæ gratiæ, illi curam miſericordiæ ſuæ adhiberet. Certe nullus tanti ſenſus peritia callet, ni penitus deficiat in conſideratione judiciorum Dei ..... Quia ergo humana mens ignorantiæ tenebris adeo obtunditur, ut tantæ puritatis lignidum nequeat intueri digna reverentia, ita admiremur divinæ diſpoſitionis ordinem, ut & in adverſis, pro correptione nobis illatis, gratias agendo humiliemur, & in proſperis, pro miſericordia nobis attributis, omnium beneficiorum largitorem Deum puris cordibus & dignis laudibus honoremus.

C

EX MSS.

nec non infans.

200 Etgo ſubſecuti Paſchæ conſummata celebritate ſolemnis dies Pentecoſtes illuxit Calendis Junii. Feria tertia conventum de more agebat Altivillaris copioſa frequentia Gallicæ plebis, propter ſuffragia Sanctorum promerenda, quæ feria IV Pentecoſtes ſolemni indicto ſolent efferri quotannis. Inter reliquos, filiam cujuſdam militis opinatæ familiæ de Novo-Caſtro ſuper Axonam finvium ſito, nutrix in ulnis advexerat, quæ necdum ortus ſui primum annum evaſerat. Hæc Dei æquiſſima ordinatione ab initio præteritæ quadrageſimæ uſque nunc excutierat, & rudimenta ſuorum vagituum hac orbitatis nota inſortunaverat hoc modo. Quodam glutino palpebræ ſuperiores inhærentes inferioribus non modico tempore aliis ſuperinductis oculos celaverant, & ita obducta caligine nativum ignem luminum extinxerant. Vetumtamen emenſo multorum dierum interſtitio, diſſilientibus palpebris, iterum eilia patuerant, & nihilominus extincta lux officium videndi eluſerat. Hanc nutrix ubera ſugentem dum poſt veſpertinæ laudis Officia ad memoriam ſanctæ imperatricis Helenæ circumferret, inopino reſpectu ..... arridentem ſibi miratur, & infantulo * nutu, ut poterat, orbes luminum ſuorum intentantem, animadvertit illico.

D

E

* *f.* infanti illi

viſus reſtitutus,

201 Ad hæc illi adeſſe præſentiam divini numinis, & extemplo, quo valebat, inclamare miraculum ſuæ viſionis. Inde admirationis magnitudine permota, novo genere narrationis hac illac nutrix triumphat: & cum omnibus jam pene reſeraverit, ſic ſingulis obviam venientibus iterato replicat, quaſi nemini antea dixerit: nequit enim expleri inopino gaudio: adeo effertur impetu impotentis geſtus: læto tumultuantur conventu populi ad argumentum miraculi ; & gratiarum actione cum frequentioribus xeniis reginam ſalutant Helenam, ob largitionem luminis: gaudiorum lacrymæ mutuo ſuderunt cletus atque uterque ſexus vulgi præ abundantia lætitiæ. Nuſquam tam acre ingenium acutæ facundiæ eſſet arbitror, cui ſuppetat ſingula nunc beneficia deſcribere, quæ ad gloriam ſui nominis omnipotens Deus Altivillari ob meritum ſanctæ Helenæ operari dignatur. Quapropter caſtigato termino narrationis juxta modicitatem ſuam ſemper ſe coercer ſtilus ſcriptoris, & pro poſſe de innumerabilibus ad utilitatem poſteræ ætatis panca viciſſim ſubnectit.

F

202 *Sed nunc territorium Luxemburgenſe, ce-*

In territorio

centioribus Sanctæ favoribus etiam illuſtratum, me vocat. Habeo ſedulam ante me, in qua noſter P. Bollandus die XII *Novembris anno* 1655 *hæc oeliquit ſcripta* reverendo Patri Alexandro Wiltheim, *ſic ex eo quærent* : Pagus eſſe dicitur in iſtis finibus (*Luxemburgicis*) Charancy Vezin, ubi S. Helena auguſta colitur, inque ejus templo ita multa fieri miracula dicuntur, ut vix nullus peregrinus non plane aut ex parte liberetur ægritudine, qua tenetur. Notuſne is locus R^a. V^a.? An illic S. Helenæ reliquiæ? An qua alia cauſa ejus cultus illic invalnit? Non ſunt ab antiqno deſcripta miracula? Cur non ſaltem inſtigarur paſtor, ut ea annotet, cum teſtibus? Audio locum eſſe ſub epiſcopo Metenſi. *Quæſtiones illæ a Bollando propoſitæ P. Alexandeo Vvilthemio, illuſtrantur a P. Chriſtophoro Vvilthemio, ati patet è fragmento litterarum ejus, quas ad*

Bol-

EX MSS. *Bollandus dedit Luxemburgo* XXII *Septembris anno* MDCLVII *in hæc verba:* Superiori anno celebre D. Helenæ auguſtæ templum ad Carum non procul Martiſvilla in pago Charancy & Vezin ſitum inviſi. Aſſervatur ibi particula oſſis, ſabæ minoris magnitudine. Vidi obſtupenda, quæ maleficiati exorciſmis purgati evomuerunt, catenas longas ſeſquicubitum craſſaſque ſoleas equinas &c. Habeo penes me deſcripta illa miranda.

Luxemburgenſi 103 *Primo locum illum paulo diſtinctius repræſentemus.* Murvi la, & Murtis-villa (*Marville*) oppidum Galliæ partim in Barenſi Ducatu, & partim in Luxemburgenſi Ducatu, hodie ſub dominio Francorum, duabus leucis diſtans a Monmedio in meridiem, Virdunum verſus ſex; *prout habet Baudrandus. Secundo.* Deſcriptu illa miranda *ſuppono ad nos miſſa, & eadem eſſe, quæ ſub hoc titulo aſſervamus, qui a Gallico ſic ſonat:* Extractum miraculorum, quæ facta ſunt in eccleſia dominæ ſanctæ Helenæ, terra dependente a Murvilla, in Charancy & Vezin. *Extractum illud Gallicum nos brevitatis cauſa nonnihil contrahemus. Anno itaque* 1632

B *puer ſeptem circiter menſium, nomine Joannes VVarein, toto corpore erat inflatus, ac adeo membris iners, ut ad tertium uſque ætatis annum non valeret tibiis inſiſtere. Irritis humanis remediis, Margarita pueri mater ſe contulit ad S. Helenam; ubi novenam inſtituit, & in honorem Sanctæ Miſſam celebrari curavit; quo facto, puer cœpit incedere: & obſervatum præterea fuit, quod, qua proportione temporis pergebat novena, pedes pueri, qui omnino erant contorti, paulatim redigerentur ad meliorem formam, gibbuſque, qui in tergo ejus erat, pariter decreſceret diebus ſingulis, ut hodie prorſus convaluerit per gratiam Dei, & merita S. Helenæ. Et ſubſcribuntur nomina eorum, qui hoc eſſe verum aſſerunt, quia viderunt, & factum recognoverunt: & apponitur* diei XVI *Auguſti anni* 1655.

S. Helenæ patrocinio 104 *Stephanus Holé, habitans in Mariée, præfectura vulgo Sancy, die nona Aprilis* 1631 *filiam ſuam Margaritam Holé conduxit ad eccleſiam* S. Helenæ: *quæ poſtquam voviſſet peregrinationem ad* S. Helenam; *ante ac poſt illam ejecit per os varias veneficas res, quæ in enem-*

C *plari Gallico exprimuntur.*

Die XVI *Junii anno* 1631 *quædam puella ex VVavenne, nomine Franciſca Droutlle, ejecit per os cateuam. Die* XXI *Aprilis* 1631 *Stephanus le Loup in Mariée, præpoſitura prædicti loci Sancy, ad S. Helenam peregrinatus eſt, ut ſolveret votum ſuæ filiæ infirmæ, nomine Catharinæ; quæ per hebdomades tres laborane, & ita perturbata, ut a dæmone poſſeſſa crederetur; ſimul atque præfatus le Loup votum fecerat.* S. Helenæ, *eodem die ejecit geaus quoddam ſuuis vel lintei: quod dum eſſet conjectum in ignem ac combuſtum, in eodem reperium fuit filum æreum vel ferreum.*

Juvenis quidam nomine Deſiderius Mengin, ætatis annorum duodecim, habitans in Muzeré, a patre ac matre comitatus menſe Maio anno 1631, *die* XXV *ejuſdem menſis, quædam venefica ex ore evomuis; id quod biduo ante etiam fecerat.*

Varia quoque ex ore emiſit Franciſca Breſſeur, ecfideu. in loco S. Mardi, quæ veneficio vexata venit huc die IV *Julii anno* 1655, *ut miſericordiam Dei imploraret per patrocinium* S. Helenæ. *Deinde autem poſt alios vomitus per quatriduum, plane convaluit. Atque additur, hoc pluribus declarari in documento, quod ibidem loci formatum fuit die* XVII *Julii* 1655. *Subſcribitur F. Mengin parochus in Charancy & Vezin.* D

105 *Sed mirabilee omnino ſunt ee ſæpius repetiti vomitus verum veneficarum, qui narrantur accidiſſe Pontiæ Sandras, natæ in Vrignes aux Bois, diœceſi Remenſis, ab annis quatuordecim vel circiter malo magico venatæ. Ejectiones illæ ſingillatim referuntur in noſtro Ms. Quæ miracula omnia in eodem dicuntur collecta a D. Franciſco Mengin, parocho in Charancy & Vezin, coram frequenti populo. In quorum fidem D. Reginaldus de S. Gaugerico (de S. Gery) parochus loci Vrignes aux Bois una cum D. Franciſco Mengin prædicto hæc ſignavit die* XVII *Julii* 1655.

Die V *menſis Aprilis anno* 1656 *illuc advenit quidam ſubcenturio (in Gallico eſt* lieutenant) *Lotharingus, nomine Bonvouloir, graviſſimo laboraus morbo. Die autem circiter quinto vel ſexto ſuæ novemdialis erga* S. Helenam *pietatis, magnum humorum viridium copiam evomere cœpit, ac porra porrexit die uno vel altero; ad quorum finem omnino ſanotum ſe compertt; novenaque peracta, inde ſediit adeo alacer & vegetus, acſi numquam mali aliquid habuiſſet. In ſaſi fidem, e Ms., majorem pagi Vezin partem* E *illud teſtaturam, habemne.*

106 *Menſe circiter Julio ejuſdem anni* 1656 *homo quidam ex pago de la Chauſſa, præfectura Brienneuſi, omnium membrorum uſu privatus a menſibus ſeptem, equo vectus ad dictum locum & ad* S. Helenæ *imaginem conductus fuit; ubi de peccatie confeſſus apud parochum, & ſacro epulo ab eodem refectus, una circiter poſt Miſſam hora, pedes ſe contulit ad ædes dicti domini parochi, ab eccleſia longe admodum diſtantes, incolis quibuſdam eum comitantibus; eidemque parocho declaravit, quod per Dei gratiam & interceſſionem* S. Helenæ, *ſecundum menſuram temporis, quo orabat, omnia ſua membra corroborari expertus fuerit, & ita quidem ut, priuſquam egrederetur ſaccllo, tam vegetum ac ſanum ſe compererit, quam umquam antea. Equo, dum hinc diſcederet, vevehi noluic, in confirmationem hujus rei; quam teſtaturi memorantur in exemplari, e quo hæc damus, incolæ dicti loci la Chauſſe &c.*

107 *Menſe Auguſto anno* 1656 *dominus de Hennemont, dynaſta loci Sorbey, ac frater dominus de Tavigni, magni præfecti Luxemburgenſis, parvulum habuit circiter annorum quatuor, qui graviſſime erat affictus ex iaflatione ac duri tie in abdomine, & in membro virili, & ita quidem, ut vel ipſa medicorum opera lotium emittere non potuerit. Pater ejus ac mater præ affictiſſimo filii ſui ſtatu ad ſummas dolorum anguſtias redacti, voverunc peregrinationem ad* S. Helenam; *& ſine mora eo mitcunt ut Sacrum celebrari curetur. Vin votum erat perfectum, quin puer cœperit urinam emittere, & inflatio diſſipari, adeo ut eodem die, vel, ut ſummum, poſtero, non videretur puer male ſe habuiſſe: & quarto quintove poſt die D. de Hanuemont, ac D. uxor ejus cum ſua prole venerunt ad dictum locum magna cum lætitia & applauſu, ut debitas Deo ac* S. Helenæ *grates perſolverent. Et ſubſcribitur F. Mengin, parochus idem qui ſupra.* F

208 *Sed quid hoc ſibi vult, quod præter morem poſt finem præſentium narrationum, quæ ex prædicto noſtro exemplari jam produximus, ponatur alia manu monitio de miraculis fictis vel novis non publicandis a parocho, niſi fuerinc prius ab epiſcopo examinata & approbata &c.*

Verum

A *Verum ſive ille monitor voluerit præcavere, ne mirabilia illa, quæ retuli ſupra a num. 203, publici juris fierent ſine Ordinarii approbatione, ſive aliud quidpiam intenderit; nos tamen ea huc tranſcribere, religioni nobis non duximus; quibus tantum & non plus fidei haberi volumus, quantum narrationibus humanis, & apographo noſtro, in quo eadem memorantur, dandum cenſuerit prudens lector; idque more in hoc noſtro opere innumeris locis uſitato, ſalvis in omnibus Urbani PP. VIII famoſis decretis, ſecundum ea, quæ identidem profitemur ante noſtros tomos. Atque hæc quidem ſunt, quæ de S. Helenæ prodigiis hactenus colligere nobis viſum eſt. Sit itaque hic finis.* EX MSS.

GLORIA POSTHUMA EX OFFICIIS SACRIS &c.

§. I.

Officia propria apud Altivillarenſes ac Remenſes; quotidiana commemoratio de S. Helena.

Notanda quædam prævia.

B *Offcium illud, quod ſtatim producam, pertinere ad Altivillarenſes cœnobitas, colligo* 1°. *ex hymno ad Matutinum, in quo hæc legunturr:*

Nullus annorum numerus tacebit
Altivillaris decus, & renaſcens
Helenæ nomen pia fama toti
Proferet orbi.

2°. *In lectione octava dicitur* ſacrum ejus corpus ad diœceſim Remenſem translatum, & in Altivillarenſi cœnobio collocatum, veneratione coli 3°. *Poſt Octavam Officii, quod celebratur die* XVIII *Auguſti, proxime ſubditur in noſtro exemplari Officium translationis die* VII *Februarii, & narratur hiſtoria, quo pacto corpus* S. Helenæ *Roma ad Altivillarenſe cœnobium fuerit tranſvectum &c. Vide quæ pluribus præmiſſa a nobis ſunt ſupra in Gloria Sanctæ poſthuma* § 2 *&* 3. *Colligo id* 4°. *D. Rupertus Reginaldus, cœnobita Altivillarenſis, qui manu propria exſcripſit pro nobis iſta Officia, apographo ſuo ſubdit iſta*: Inter quotidiana Sanctorum ſuffragia, quæ fieri ſolent in monaſterio Altivillarenſi, fit ETIAM de S. Helena ſuo loco, *ſicut infra ex ipſo referam. Hæ conjecturæ me moverunt, ut in animum inducerem, Officia illa eſſe propria apud Altivillarenſes, tametſi a laudato D. Reginalde id*

C *indicatum non inveniam poſt vel ante dictum apographum, quod poſitum primo loco in noſtro exemplari, & ad diem* XVIII *Auguſti, ſic ſonat.*

Veſpera. 210 AD VESPERAS ANTIPHONÆ LAUDUM: Beata Helena, cum reliquis. PSALMI: dixit Dominus. Laudate pueri. Lætatus ſum. Niſi Dominus ædificav. CAPITULUM: Mulierem fortem &c. RESP. BREVE. Adjuvabit eam.

HYMNUS.

Cæli clarificos luce reflexa
Virtutum radios Helena profers,
Sunt hæc templa tuo lucida ſolo,
Et per te Superis chara triumphant.
Conjux imperii ſceptra tenentis
Supremi Genitrix ſancta dynaſtæ;
Sed fulgora crucis clarior, aurum
Gemmas & generis ſtemmata calcas.
Te mundi dominam Roma coronat,
In ſummis humilis, neſcia vinci,
Multos cum lacrymis tecta per annos
Quæris Chriſtiferi pignora ligni.
Præmunita Crucis fortibus armis
Una concilias fœdere terras
Chriſto, qui moriens funere victus
Ligno non gladio ſubdidit orbem. E
Jordanis, Solymæ, Thabor, & alma
Bethlem, monſque Sion nobilis olim
Pſaltæ deliciæ, Nazareth ædes,
Sacræ dent Helenæ munia laudum.
Plaudant innumeris ſtructa per orbem
Sumptu magnifico templa trophæis;
Plaudant præcipuo lilia cultu,
Tanto præ reliquis pignore digna.
Sanctæ ſit Triadi gloria laudis,
Cujus perpetuo numine terra,
Et cælum regitur, quamque beata
Collaudat Superum concio tota. Amen.

℣. Specie tua. ANTIPH. AD MAGNIFI. Gloriæ omnipotenti Deo, cujus præſcientia venerabilis Helena facta eſt orbis domina, & per eam abſconditum ſanctæ crucis revelatum eſt lignum. ORATIO. Deus, qui inter cætera gratiæ tuæ dona, beatam Helenam imperatricem chriſtianiſſimam ſalutiferæ crucis inventione decoraſti: præſta, quæſumus, ut ejus exemplo ea, quæ Chriſti ſunt, jugiter indagare, atque conſequi, te favente, mereamur: qui tecum vivit &c.

Invitatorium, hymnus propius. 211 AD MATUTINUM INVITATORIUM. Laudamus Deum noſtrum in confeſſione beatæ Helenæ. PSALMUS. Venite exultemus. F

HYMNUS.

Sit ſatis cælos cumulaſſe longo
Hactenus planctu, querulaque voce:
Ecce placatum faciet per orbem
Helena cælum.
Filii zelo ſociata mater
Sternet infeſtas fidei catervas;
Sacra cæleſti renovata luce
Templa nitebunt.
Non erit Remis habitata tellus
Finibus, qua nunc Helenæ piorum
In ſuo furgant celebrata templo
Vota clientum.
Nullus annorum numerus tacebit
Altivillaris decus, & renaſcens
Helenæ nomen pia fama toti
Proferet orbi.
Fama dum crevit, ſennitque multos
Helenæ plauſu celebri per annos,
Ad poli celſas ſubiit triumphans
Spiritus arces.
Nuncupet, cælo mediante, nobis
Vota ter centum, quibus aſtra flexit,
Detque cælorum famulis perennes

Scan-

EX MS. Seandere ſedes,
Præſtet hoc nobis Deitas beata,
Patris ac Nati, pariterque ſancti
Spiritus, cujus reſonat per omnem
Gloria mundum. Amen.

antiphona 222 IN I NOCTURNO ANTIPH. Admirabile eſt nomen tuum, Domine, in univerſa terra ſancta, in qua Heleoam gloria & honore coronaſti. PSALM. Domine, dominus noſter ANA. In nomem terram exivit ſonus ejus, quia deſiderabilem, ſuper aurum & lapidem pretioſum, crucem Domini adinvenit. PSALM. Cæli enar. ANA. Aſcendit in montem Domini, & ſtetit in loco ſancto ejus PSAL. Domini eſt terra & plenitudo ejus. ANA. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis: quia adſtitiſti regina a dextris Domini in veſtitu deaurato circumdata varietate. PSALMUS. Eructavit. ANA. Conturbatæ ſunt gentes, & inclinata ſunt regna, dum crux Domini per Helenam exaltaretur in terra. PSALMUS. Deus noſter refugium. ANA. Fundator exoltatione univerſæ terræ myſtica Sion Eccleſia, & Deus in domibus ejus per Helenam agnoſcitur. PSALMUS. Magnus
B Dominus. ℣. Specie tua &c.

plicuit 223 LECTIONES de Parabolis Salomon. Mulierem fortem quis iovenier. ℟ RESP. Glorioſam Helenæ memoriam ſancta veneratur eccleſia, per quam erueis rriumphale lignum referatur *, in qua Redemptor noſter noſtræ ſalutis ſemitam invenit. ℣. Crux præcelleoti decore fulgida, quam Helena, Conſtantini mater, cooeopiſeenti aoimo requiſivit, * in qua &c. II RESP. Conſtaotium & Conſtantinum ad fidem vocabat beata Helena, Romanum imperium ab omoi errorum cootagio expurgabat, omnes ad pietatis ſtodinm & divinum amorem iocitabat *, quia eor ejus aqua cæleſti ardebat ℣. Inter honorum colmina mente fuit humillima, * quia eor ejus &c. III RESP. Introivit Helenam in tabernaculum domini, * adoravit in loco, obi ſteterunt pedes ejus. ℣. Notas fecit in populis adinventiones Dei, & virtutem erueis propter eam comprobavit Deos. * Adoravit in.

ac reſponſoria primi Noctur. 224 IV RESP. Ubi ſacrum pignos detectum
C conſpexit beata Helena, flexis geoibus adorana exclamavit & dixit: O crux benedicta, * quæ ſola fuiſti digna portare Regem cælorum & Dominom. ℣. O Crux glorinſa & admirabilis; n crux veneranda *, quæ ſola. Gloria Patri &c. * quæ ſola fuiſti.

item 225 IN II NOCTURNO ANA. Inhabitavit gloria Domini in terra, dum crux per Helenam inventa eſt, & jnſtitia de cælo proſpexit. PSAL. Benedixiſtr. ANA. Glorinſa dicta ſunt de te, o beata Helena, quæ diligis portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob. PSALMUS. Fundamenta. ANA. Introivit in atria Domini adoravit Dominum in atrio ſancto ejus. PSALMUS. Cantate I. ANA. Confundebantur omnes, qui adorabant ſculptilia, & qui gloriabantur in ſimulacris ſuis. PSALM. Dom. reg. ANA. Dum ſacrum erucis lignum per Helenam exaltatur, Chriſti fides roboratur, & Eccleſia tranquilla devotione lætatur. PSALM. Cantate II. ANA. Exaltavit crocem Domini, & adoravit in monte ſancto ejus. PSAL. Dominus regnavit, iraſcantur &c. ℣. Adjuvabit eam.

a LECTIONES. Quioca Helena, Coelis *a* Anglorum regia filia, Conſtantio Romani imperii legato, matrimonio juncta, Conſtantinum Magnum imperatorem Catholicum progenuit *b*. Verum cum
b imperio ſuccedere jnberetor Conſtantius ea lege, ur Theodoram deſponſaturus, Helenam dimitteret, hanc rerum vicifſitudinem æquo animo ſe-

D ſens, oec repulſam iſtam, nec fractam a Conſtantio fidem querebatur. Sceptra magis illi timori erant, quam amori. Interea tamen ſecedens, & Deo vacans, Conſtantioum ſunm ſanctis imbuebat diſciplioi*s* *c*. At de imperio certinr factus *c*
Cooſtantius, cæteris liberis, qoos ex Theodora ſuſceperat, poſtbabitis, morti proximus Conſtantioum ſibi delegir ſneeeſſorem; qni poſt ioſignem victoriam, quam divinitus accepto Dominicæ crucis ſigno, ex Maxentio reportavit, Matris documenturum memor, deinceps Eccleſiæ toendæ atque amplificaodæ exemplum cæteris principibus dedit.

216 RESP. Diffuſa eſt gtatia ſo labiis tuis * *Noſtrum* quia adſtitiſti regina a dextris Domini in veſtitu deaurato circumdata varietate. ℣. Specie tua & pulehritudine tua intende, proſpere procede & regna. * Quia adſtitiſti regina a dextris &c.

VI. Helena etiam Conſtantioi filii pietaria æmula, & imprimis imperatoria munificentiæ in extruendis ad Saoctnrum ſepulchra baſilieis eumdem nullis parceos ſumptibus imitata, multas eccleſias diverſis in locis ædificari joſſit. Fide namque & zelo incomparabilis mulier in dies ſiogulos
E majore pietatis ae devotionis amnre ſueceoſa, ſeqoenti a Nicænn coneilio aono *d* in Palæſtinam peregrinata eſt. Ut vero Jeroſolymam venit, atque loca ſancta pie venerata, divinitus inſpirata dominicæ erueis eooquirendæ ſtudio ad Golgotham acceſſit, ubi marmoream Veneris ſtatuam in crucia loco a gentilibos collocatam, evertendam curavit. Loco itaque expurgato, alte defoſſæ tres eruces erutæ ſunt, repertuſque ſeorſim ab illis erueis Dominicæ titulus. Cumque ex tribus, qoænam Domini eſſet non appareret, Macarii Jeroſolymitani epiſcopi ennfilio, crucibos ipſis ſenrſim fæminæ gravi morbo laboraoti admotis, ejuſdem mulieris repeotina ſaoitate, & mortur refurrectione quænam Domioi eſſet, fuit apertiſſime comprobatum.

ſecundi 227 RESP. Iſta eſt ſpecioſa inter filias Jeruſalem, plena charitate & dilectione * qua in omoibus locis, in quibus Salvatoris ſunt impreſſa veſtigia, pietatis ſuæ reliquit monimenta. ℣. Concupivit & defecit anima ejus in atria Domini *, quæ in omnibus locis, in qoibos.

VII. Helena vero, ſalotari cruce inventa, F
e magnificentiſſimam ibi *e* extruxit eccleſiam, in qua partem erueis reliquit, thecis argenteis incluſam, partem Conſtantino filio cum Dominicis elavis detulit, quibus ſacris reliquiis ſe ipſum Chriſto ſubjicere, & erucia gloriæ imperii poſtponere prineipatum edoceretur. In aliis etiam locis, in quibus Salvatoria erant impreſſa veſtigia, cum ea debite venerata eſſet, pieratis ſuæ mnnimenta in iis ſtatim fabricare aggrediebator. Hino Bethleemirica illa ſpelunca, locus in quo angelus *f.* gratum
latum * paſtoribus nunrium tulit; mons Oliveti, Bethania, Jordanis circa Joannis Baptiſtæ latibulom, Tiberiadis campus, in quo Chriſtus tot homines pavit, mons Thabor, & Nazareth, aliaqne loca tam npulentis prædiis ab Helena attributis elarueruot, quæ ſuis qnoque templis ac monaſteriis ornavit, ut ipſa & Conſtantinus filius in templis erigendis, regiiſque nroamentis decorandis, ae demnm reditibus amplificandis decertaſſe videantur.

RESP. Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ *, quod ab Helena ædificatum eſt ad laudem & glnriam nominis tui, Domioe. ℣. Lapides pretioſi omnes muri ejus. * Qood ab Helena.

producun-tur 228 VIII. Ad divioum ſervenrer ferebatur mi-
niſte-

A niſterium, cæleſti ſe jungere Sponſo peroptans, caſtis ejus amplexibus æternum frui, illum voce, illum mente, illum totis ſitiebat viſceribus. His tantis virtutibus Helena cum in eccleſiis ennſtruendis ac regia dotandis munificentia conſenuiſſet, & imperiali theſauro utendi, eumque diſpenſandi liberam a filio accepiſſet poteſtatem; pauperibus ceteriſque indigentibus plena manu diſpertiſſet, Jeroſolymis etiam ſacris virginibus famu-
f læ loco inſerviiſſet; tandem octuagenaria major *f*, ubi de pia vivendi ratione plurima filio præcepiſſet, migravit ad Dominum, ſacrumque ejus corpus ad diœceſim Remenſem translatum, & in altivillarenſi cœnobio collocatum, veneratione colitur.

Resp. Ex qua ſanctam Crucem ardenti ſtudio requiſitam & inventam thecis argenteis condidit beata Helena, & gemmis ornatam fidelibus adorandam propoſuit * Chriſti fides ubique radiat & crucis gloria coruſcat ℣. O ſanctæ crucis inventrix & ejuſdem exaltatrix, per te idolorum tem-
B pla deſtruuntur * Chriſti fides. &c. ℣. Gloria Patri. * Chriſti fides &c.

ex mſſ. Nollani.

219 In III nocturn. Ana. Chriſti naſcentis præſepia, regnantis veſtigia & morientis myſteria ampliſſimis baſilicis illuſtravit Helena. Cant. Obaudito me. ℣. Elegit eam Deus &c.

Homilia in Euangelium Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito, de communi electarum.

Resp. IX. Beata es Helena, quia Deus fecit per te de tenebris lumen ſplendeſcere * ad illuminationem claritatis Dei, in cruce Jeſu Chriſti * exortum eſt in tenebris lumen, cum Conſtantinus, de cælo admonitus, factus eſt Chriſtianus * Ad illuminationem.

Resp. X. Regnum mundi & omnem ornatum ſæculi contempſi propter amorem Domini mei Jeſu Chriſti, * quem vidi, quem amavi, in quem credidi, & cujus crucem concupiſcenti animo requiſivi. ℣. Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi *, Quem vidi, quem.

C Resp. XI. Jeſu Chriſti cunabula, * reſurgentis myſteria, aſcendentis veſtigia effuſa ditat Helena ℣. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ, * reſurgentis myſteria &c.

Resp. XII Immaculatum Deo ſpiritum reddens beata Helena, * angelicis manibus cælo inſertur, hymnis cæleſtibus honoratur. ℣. O beata anima, quæ totis viſceribus diligebat Chriſtum regem, & crucis gloriæ poſtponebat imperii principatum, * Angelicis manibus ℣. Gloria Patri. &c. * Angelicis manib.

Antiphona, hymnus &c.

220 Ad laudes & per horas Antiph. Beata Helena expurgatum ab omni errorum contagio Romanum impetium ſuavi Chriſti jugo ſubjiciens, verum Deum colere docuit. Psal. Dominus regnavit.

Ana. Ancilla Chriſti Helena imperiali diademate redimita, ſupremam mundi dignitatem plus crucis inventæ gloria, quam imperii terreni faſtigio decoravit. Psalmus. Jubilate. Ana. Ubi ſacrum pignus detectum conſpexit beata Helena, exclamavit & dixit: O crux benedicta, quæ ſola fuiſti digna portare Regem cælorum & Dominum. Psalmus. Deus, Deus meus. Ana. ad canticum Benedicite. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini mei Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Benedicite omnia. Ana. Crucem Domini adinvenit Helena, gemmiſque ornatam fidelibus adorandam propoſuit. Psal. Laudate D. Capitulum. Mulierem fortem &c. Responsorium breve: Speciosa &c.

ex Ms.

Hymnus. *ad Laudes & Veſperas.*

221 Ut nata lux de lumine,
Sic Conſtantinus ſanguine
Ut ſol egreſſus Helenæ
Lux factus eſt Eccleſiæ.
Supernis luminaribus
Emittitur nil clarius,
Ut hæc duo fulgentia
Terra poloquo fideta.
O par beatum luminis
Veri jubar reconditum,
Per vos redivit fulgidum
Noctem repellens mentium.
Ortus Dei præſepia,
Mortis ſacræ veſtigia,
Reſurgentis myſteria
Effuſa ditat Helena.
Gemmis & auro ſplendidas
Mater ſtruit eccleſias,
Sceptro potenti filius
Fide triumphans protegit. E
Salvete crux & lancea,
Quæ tanta poſt ſuſpiria,
Per Helenæ ſuffragia
Sunt Chriſtianis reddita.
Præſtet beata Trinitas
Nobis per almam Helenam,
Quam nunc coronat gloria,
Vitæ ſupernæ gaudia. Amen.

℣. Diffuſa eſt gratia. Ana. Ad Benedictus. Corona autem imperii ſuper Helenæ caput, expreſſa ſigno ſanctitatis ejus eccleſiam ſanctificat, gloria & honore coronat, & crucis inventæ fortitudine roborat. Oratio. Deus, qui inter cætera gratiæ. Ad horas antiphonæ de laudibus. Capitula et versus de communi electarum. Orat. Deus, qui inter cætera.

In secundis vesperis omnia ut in primis. ℣. diffuſa eſt gratia. Antiphona ad magnif. Tribus ornatam inſignibus Helenam ſanctam colimus in hac ſacra ſolemnitate: hæc namque eſt ſacri ſplendor & decus imperii; hæc tuendæ & amplificandæ fidei ſtudioſiſſima; hæc crucis inventione commendatiſſima, reddat nobis propitiam Dei clementiam, quæ tot ſignis eam reddidit glorioſam.

F *Officium*

222 In octava duplex. Omnia ut in die, præter Lectiones it noct. Lectiones tt. nocturni de ſermone ſancti Ambroſii Epiſcopi. V. Venit Helena Jeroſolymam, cœpit reviſere loca ſancta, infudit ei Spiritus, ut lignum crucis requireret: acceſſit ad Golgotam, & ait: Ecce locus pugnæ, ubi eſt victoria? Quæro vexillum ſalutis, & non invenio. Ego, inquit, in regnis, & crux Domini in pulvere? Ego in aulis, & in ruinis Chriſti triumphus? Ille adhuc latet, & latet palma vitæ æternæ? Quomodo me redemptam arbitrabor, ſi redemptio ipſa non cernitur? Video, quid egeris, diabole, ut gladius, quo peremptus es, obſtrueretur: ſed Iſaac obſtructos ab alienigenis puteos eruderavit, nec latere aquam paſſus eſt. Resp. Diffuſa eſt gratia, ut in die.

Vt. Tollatur igitur ruina, ut vita appareat; promatur gladius, quo veri Goliæ caput eſt amputatum; aperiatur humus, ut ſalus fulgeat. Quid egiſti, diabole, ut abſconderes lignum, niſi ut iterum vinceteris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ ſine imminutione virginitatis edidit eum, qui crucifixus vinceret te & mortuus ſubjugaret. Vincetis & hodie, ut mulier tuas

EX MS. insidias deprehendat. Illa quasi sancta Dominum gestavit; ego erucem ejus investigabo. Illa fecit, ut Deus inter homines videretur; ego ad remedium peccatorum divinum de ruinis elevabo vexillum, Tu autem. RESP. Ista est speciosa.

In Officio, 223 VII. Aperit itaque humum, decutit pulverem, tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat; sed non potuit obliterari Christi triumphus; incerto hæret ut mulier: sed certam indaginem Spiritus sanctus inspirat, eo quod duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum; sed poterat fieri, ut patibula inter se ruina confunderet, casus mutaret & invertet. Tu autem. RESP. Benedictus es in templo VIII. Invenit, & certior facta est, quia in medio patibulo prælatus titulus erat Jesus Nazarenus, rex Judæorum. Hinc *g* collecta est series veritatis, titulo crux patuit salutaris. Hoc est quod petentibus Judæis Pilatus respondit: Quod scripsi, scripsi: id est non ea scripsi, quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognoscerer: non vobis scripsi, sed posteritati, propemodum dicens: Habeat Helena, quæ legat, unde crucem Domini recognoscat. Invenit ergo titulum, Regem adoravit, non *b* lignum utique *b*, quia hic gentilis est error & vanitas impiorum; sed adoravit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo. Tu autem D. BESPONSORIUM. Ex quo sanctam &c.

g

B

b

De translatione, 224 IN TRANSLATIONE SANCTÆ HELENÆ IMPERAT. VII FEBRUARII DUPLEX. Omnia ut in die festo XVIII Augusti præter LECTIONES II NOCT. V. Plurimo evoluto tempore a die obitus beatæ Helenæ, ad annum Dominicæ Incarnationis octingentesimum quadragesimum, eum juxta beneplacitum divinæ dispensationis placuisset Domino Deo de reliquiis tam pretiosi corporis nobilitare & insignire Altumvillare cœnobium, accidit, ut inspiratione divina quidam Remensis parochiæ sacerdos, nomine Teutgisus, causa suæ salutis Romam pergeret ad limina Apostolorum, taliqne instinctu cum exercitus fuisset exercensus, eo usque fuit animatus, ut lustrans Apostolorum limina, etiam sanctæ imperatricis Helenæ sibi quæreret suffragia. Tandem igitur ad Urbem perveniens, complures Sanctorum basilicas multa lustrans circumspectione, cœpit indagare gratia orationis, in ecclesia sanctorum Petri & Marcelli, sanctæ Helenæ sepulchrum: ubi ipsius corpus erat tunc regia dignitate sepultum, si forte aditum inveniret, quo suum posset explere desiderium. Tu autem. RESP. Diffusa est gratia, ut in principali festo XVIII Augusti.

C

Quo celebratur 225 VI. Ergo agens se in hunc modum, & secreta cordis nemini pandens, sed soli Deo pro efficacia munere committens, secundum placitum bonitatis ejus, concedente divina clementia, opportunitatem invenit, sicque sublato corpore, per secreta noctis silentia festinavit remeare ad suum diversorium. Mane autem facto adgressus est iter redeundi ad propria. Multis vero signis & miraculis in via demonstratum est, non modo verum esse beatæ Helenæ corpus; sed & hujus sacerdotis devotionem Deo & beatæ Helenæ maxime fuisse acceptam, & multa amplius, cum ad cœnobium Altivillarense perventum est. Clarescebat enim tam sanctissimum corpus præsentialiter ibi haberi: nam de finitimis & longinquis regionibus omnis sexus & ætas integerrimæ sanitatis accipiebat remedium a quacumque detineretur infirmitate. Tu autem D. RESP. Ista est speciosa.

226 VII. Verum ne minor esset probatio, quam sufficere posset ad majorem totius populi firmitatem, & omnimodam certitudinem, ex edicto totius Remensis ecclesiæ, & vicedomini nomine Parduli, qui fuit pollens Laudunensis episcopus (Nam Remensis sedes tunc vacabat) nec non ex consensu congregationis, mittuntur ad Urbem de eadem Villari monasterio tres probatæ fidei monachi, ut in ore trium testium staret etiam hæc verbum; qui hæc omnia, in quibus dubitationis ansa fuerat, de beata Helena diligentius inquirerent & sibi quantocius renunciarent. Non multos igitur post menses prædicti Roma redeuntes presbyteri, veritatis retulerunt indaginem. Insuper & sacrum beati Polycarpi presbyteri corpus, qui in sancti Sebastiani collegio, prædicatione, baptismate & exemplo multis fuerat ducatui ad fidem, cum sanctorum martyrum Sebastiani, Urbani & Quirini reliquiis retulerunt. Tu. RESP. Benedictus es in templo. D

die 7

Februarii.

227 VIII. Non multo post tamen Galliæ primatibus & palatinis, vix huic rei fidem habentibus, cum Carolus tertius famam audisset in Altovillari cœnobio beatæ Helenæ crucis inventricis deportatum corpus jacere, Hinemarum convocans, Remensis urbis episcopum cum abbatibus & viris religiosis, in ipso monasterio voluit judicium publicum fieri, utrum monachi vera vel falsa proferrent. Quæritur judiciali examine hujus rei veritas, & per Dei gratiam id palam fit omnibus. Unde facta fide omnifariam roborata triumphat veritas. Sic Deo omnipotenti placuit miserieorditer visitare & insignire Altumvillare monasterium, quod angelica revelatione a sancto Nivardo constructum volvit deputare lucris animarum; ubi petentibus bonaque fide ac devotione quærentibus dantur salutis auxilia, & præstantur sanitatis beneficia, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, prn nobis Crucifixo: cui est honor eum Deo Patre & Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen. Tu. RESP. Ex quo sanctam erucem *i*. E

Quotidiana Sancta apud Altivillarenses commemoratio.

228 *De Officiis hactenus: quibus hæc subjicit D. Reginaldus*: Inter quotidianas Sanctorum suffragia, quæ fieri solent in monasterio Altivillarensi, fit etiam de S. Helena suo loco, in hunc modum: ANTIPHONA AD MATUTINUM: Beata Helena, ut ad hoc fuit destinata, ut per eam absconditum sanctæ Crucis revelaretur lignum &c. ANA. AD VESPERAS. Inventum sanctæ crucis lignum theeis argenteis condidit, & gemmis ornatum fidelibus adorandum proposuit. ℣. Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempsi. RESP. Propter amorem Domini mei Jesu Christi. OREMUS. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut beatæ Helenæ reginæ memoriam recensentes, meritis ipsius protegamur & precibus. *At nunc ad Remenses pergamus.* F

Officium apud Remenses &c.

229 *In Breviario metropolitanæ ecclesiæ Remensis, quod editum est anno 1630, honoratus noster Sanctæ ad diem* VII *Februarii Officio de communi cum tribus lectionibus propriis, quæ alicubi merentur corrigi, sicut mox dicam in Annotatis. Ad diem* XVIII *Augusti nihil ibidem de illa invenio. De alio insuper eximiori meminit D. Rupertus Reginaldus, quando Officiis paulo ante a nobis ex ipsius transcriptione prolatis, subjungit ista*: Optassem habere Officium, quod sit in ecclesia sancti Sepulchri Jerosolymitani, quod est proprium (ut) vobis communicarem.

ANNO-

A

ANNOTATA.

a Breviarium eccleſiæ metropolitanæ Remenſis, de quo ſupra, ſic habet: Helena, patria Britanna, filia fuit uoius ex inſulæ regulis, nomine Coel. *Quæ cenſemus probabilius corrigenda ſecundum dicta in noſtro Commentario prævio, quem vide* § 1 & 2.

b Helenam, com rejecto falſorum deorum impio cultu, fidem Chriſtianam profiteri decreviſſet, adeunt Judæi, oique ſuadere oitnotur, ut, ſi religioaem mutate vellet, Judaiſmum potius, quam Chriſtianiſmom amplecteretur. Verum a Sylveſtro Papa refutatis coram Judæorum ratiooibus, io fide eoofirmata atqoa baptizata eſt. *Hæc modo citatum Breviarium; quæ rejecta a nobis ſunt in Commentario prævio § 5.*

c *Conſtantinum magnum* a S. Helena *converſum haud fuiſſe ad Chriſti fidem; ſed contra; probabilius nobis eſt, Vide Commentarium prævium § 4.*

d *De tempore iſtius peregrinationis, rebuſque* B *in ea geſtis agit idem Commentarius § 6 & ſeqq.*

e *Conſule quæ habentur in Annotatis ad § proxime ſequentem lit f.*

f *Imo vero unum iſſum nondum compleverat; prout colligimus ex Euſebio in dicto Commentario* § 11.

g *Diſplicet illud* hioe; *cur autem, ibidem inveniens* § 7.

h Noo lignum utique, *qua lignum, ut in Commentario eodem notavimus § 8.*

i *De his, quæ ad haſce lectiones pertinent, nſſum abunde eſt ſupra in Fama poſthuma S. Helenæ.*

§ II.

Elogium rhythmicum, aoctore iocerto; metrum epicum; laudes ſubleſtæ fidei.

Monitio prævia, de hoc rhythmo.

C D. *Rupertus Reginaldus, ſtudioſiſſimus ac laborioſiſſimus rerum Helenianarum collector, rhythmicum hoc elogium deſcripſit ipſe, atque huc dirtuit; de quo in ſchedula ipſius manu exarata hæc habentur:* Diu hæſi noxius, oom ad vos mittere deberem, quod qois ejus eſſet auctor, neſciemus, & quod io quibuſdam motilom eſſet & maocum. Quale illud eſt, commonicamos. *Sed neutra eatio debebat obſtare, quo minus rhythmus ille huc mitteeetur; neutra, ut a nobis edatur. Non prima: quot enim inſtrumenta data ſunt, & porro dabuntur in Opere noſtro, quorum incertus eſt auctor? Non ſecunda: nam quot documenta mutila vel lacunoſa ſcludi ac ſupprimi a nobis alioque deberent? Dabimus itaque rhythmicum illud elogium, eo ſaltem valiturum, ut pium lectoris erga Sanctam paſcat affectum. Accedit eo quod ad S. Helenæ Altivillarenſis gloriam ſpectet, ut liquet ex ultimis ejuſdem inſtrumenti verſibus. Sunt in eo nonnulla quæ ſpongia indigent; de quibus agam in Annotatis.*

in quo poeta

1321 Penicillum date veſtrum
Et ſuvete Soperi:
Io nos ſpiret, oos fecundet
Pneuma fuſum pectori;
Quo pingamos, calebremus
Sanctæ laodes Helenæ:

Quæ dum vixit, celebravit
Chriſtom toto pectore.
Ejus fuis facta verbis
Quis æquaret penitus;
Ni faveret & adeſſet
Virtus faocti Spiritus.
Hæc matronis plus anciquis
Omnibus eniruit;
Quæ virtute, quæ decore
Plus Deo complacuit.
Nam primævam matrem Hevam
Superavit dotibus:
Illa perdit, quod hæc reddit
Nobis abundantius.
Pomum carpit, hinc mater fit
Heva morieotium;
Lignum quærit, hinc mater fit
Helena Chriſtiadum.
1322 Hoc agnomen, bonum omeo, *laudes Sanctæ*
Dat Nicæna ſynodus, *a*
Et magiſtram vocat illam,
Voce faocti Spiritus *a*; *B*
Rachel pulchra eſt præ Lia,
Sed Lia fecuodior,
Muliere at utraque
Helena ſuperior.
Looge Liam ipſa typam
Sua prole ſuperat,
Edit unum Cooſtaotioum,
Qui omnes exuperat.
Ecquis vidit olim Judith
Muliere fortius;
Holophernis caput ducis
Quæ præſeidit ocios.
Eſt Helena fortis ipſa
Præ ſorti moliere,
Aotecedit, ſimul viocit
Rachel pulchritudine.
Glorioſam, ſpecioſam
Quis eam noo dixerit
Verus ſuo Jacob dono
Quam Chriſtus dilexerit?
Compſit extra hanc, & intra
Pulchritudo, gratia:
Illa mundo, iſta Chriſto
Redditur gratiſſima.
1323 Propter ejus ſolam Chlorus *ob mundi contemptum*
Formam admirabilem, *F*
Adamavit, & optavit
Haoc habere conjugem.
Taoto lieet viro eſſet
Jonctu matrimooio,
Tameo uumqoam meotem ſuam
Teouit ambitio.
Speröit ſceptra, ſpernit regna,
Et mondi dominium,
Voluptates & hooores
Putat ſterquilinium.
Illi una fuit cura
Maritus Cooſtaotios,
Daos ſerveotes Deo preees *b* *b*
Qoo miteſcat aoimus *c*. *c*
Ubi primum Conſtantinom
Huic muodo edidit,
Natum nato ſuom Deo
Grata ſtatim obtulit *d*. *d*

D. Reginaldus notat, verſus hic deſiderari, ob laceratum folium; *deinde ſic pergit:*

Simulacrum tolit primum
Dæmonis inſignia:
Jubet fodi terram, ubi
Crux erat abſcondita.

EX MS. cc. tertio [illegible]

234 Tunc illi tres vitæ ernees:
Quid Helena faceret,
Ni ad Chriſtum ſuum ſponſum
Protinus recurreret.
Hæc recurrit, tunc accurrit
Chriſtus; nam miraculo,
Quæ crux fuit, comprobavit
Mortui ſurrectio.
Demum ipſa applicata
Ægrotæ mulieri,
Hanc ſanavit, & oſtendit
Quod crux eſſet Domini.
Tunc accureus, tunc amplectans
Hunc myrrhæ faſciculum,
Videt, orat, & adorat
Fuſa in ſuſpirium.
Pravoluta, volvens intra
Stringit inter braehia,
Hunc adorat, & adorat
Mille figens baſia,
Tunc amplexa non perplexa
Mente Deum credidit
B Jeſum Chriſtum, qui per illum
Totum mundum ſubdidit.
Sic dulores in dulcores
Commutantur priſtini,
*f facrora Cum ſecreta * crux ſecreta
Ab aliis Domini.
Virgam tenet ſiccam licet,
Quæ ſubitis floribus
Efflorebit, & lucebit
Sois & fulgoribus.
fuerit erga eos; 235 Hic theſaurus tam Immenſus
Extat ſæcli pretium,
Illn ſine iret namque
Hic mundus in tartarum.
Crux eſt iris ſalutaris
Sacra firmans fœdera,
Ipſa ſine urbis ſane
Rueret in tartara.
Eſt & arcus, per quem Chriſtus
Præpotenti rubore
Sagittavit & confixit,
Mundum ſanans uleere.
Sub hac arcu, quem & manu
Tenet, ſedet Halena,
C Tota fulgens & reſplendens
Ut ſol inter ſidera.
Redimita & ornata
Eſt arcus fulgoribus,
Mutnatis & innatis
Sic ſplendet luminibus;
Sic ornata, ordinata
Ut caſtrorum acies,
Tuta furtis, alta turris,
Terret eunctus dæmones.
cujus 236 Jam in ſurtem ſupra ſurtem
Helenam agnoſcitu,
Quæ ſuavi orbem Chriſti
Subdidit imperio.
Crux eſt alta Jacob ſcala
Pertingens ad Cælites,
Cui Deus eſt innixus,
Ad ſe vocans homines.
Deus ſummo, ſed in imo
Scalæ ſedet Helena;
Illo ire ſi vis, habe
Illius ſuffragia,
Illo namque illa ſine
Scandere non ſinitur.
Sic cum aſtu eſt, qui promptu
Ad Helenam graditur.

Qui enim ſe illi ſcalæ D
Reverenter admovet, A
Imperatrix hujus ductrix
Hunc ad ſummum promovet,
Crux eſt Moſis quæ diverſis
Virga miris ſplenduit,
Quaque Chriſtus mundum novus
Legislator ſubdidit,
His Regina cum ornata
Armis ſe terribilem
Præbet orco, verum cælo
Reddit ſe mirabilem,
Virga Moſis, quæ diverſis
Carnſcat miraculis,
Pandens cælum repromiſſum
Chriſtianis populis,
237 Crux eſt palus, cui fixus mirabiles prærogativæ ejus
Fuit ſerpens æneus,
Sanans omnes hunc videntes
Serpentum a morſibus,
Ergo cruci Jeſu Chriſti
Nos ſtemus aſſidui,
Contemplemur, meditemur E
Mortem Dei Filli,
Timor mortis procul, foris
Hic vivit, qui moritur,
Et eſt liber qui libenter
Cum hac crucifigitur,
Ab hac iſta aduranda
Crux cunctis proponitur,
Qua ſerpentis ter nocentis
Tetrum caput teritur.
Quam decora, quam beata
Quam dives eſt Helena,
Quæ theſauros tam immenſos
Tenet inter braehia,
O Beata, quam ditata,
O quam felix iterum,
Quæ poſſidet, & quæ tenet
Tantum ſæcli pretium.
Quod quæſivit, hoc invenit
In monte Calvariæ
Lignum in qua Chriſtus ultro
Pependit rex gloriæ.
238 Eſt columba, per quam terra de effectu hujus dicat. Tota benedicitur,
Olivarum dum fert ramum, F
Quo pax repromittitur,
Magis placet & arridet
Hoc urbis imperio
Chriſti ſceptrum, quo hunc mundum
Subdidit dominio.
Tantis ſancta Principiſſa
Nobilis inſignibus,
Tantis ita communita
Effulſit virtutibus,
Virtus quanta, quam ſtupenda,
Quantum ipſa poterit;
Qua protervos inimicos
Sanctæ crucis protarit.
Vi tyranni ſuos premi
Non permittit ſupplices,
Lapſos levat, laxos firmat,
Et ſuvet ineolumes.
Vident cæci, ſurgunt claudi,
Et ambulant citius:
Nam benignam præbet dextram
Supplicibus omnibus.
Lumen illis, greſſus iſtis
Ab hac reſtituitur,
In utriſque, greſſu, luce,
Chriſtus benedicitur.

239 Mur-

EX MS.

A
Sancta fedat mare clavo Domini, adificat templum;

239 Murmurantis undas matis
Clavo Chriſti comprimit,
Sicque viam cunctis planam
Peregrinis efficit.
Dum tranſmeat & tranſfretat
Mare Adriaticum *e*,
Ejus laudat, ejus cantat
Peregrinus meritum.
Inter loca Chriſto ſacra
Quæ percurrit Helena,
Ibi nullum mage dignum
Viſum eſt Calvaria:
Illic quia margarita
In terræ viſceribus
Fuit tecta, ſeſe pro qua
Spoliavit omnibus,
f Ibi *f* amplum ſtruxit templum
Quod fulget auguſtius
Salomonis templo, tantis
Quod ſtruxerat ſumptibus.
Eia templum Helenæum
Quod munificentia
Auro nites, gemmis ardes,
B Dic ejus præconia:
Palæſtina pangat tota
Romanum imperium,
Pangat totus orbis hujus
Imperantis meritum.

ſummoque cum parato affectu

240 O quis noſſet, vel quis poſſet
Mente comprehendere
Cogitata & effata
Raptæ mentis Helenæ;
Quæ vel orans vel contemplans
Verſat in Calvario,
Et dulcores & ardores
Qui in ejus animo:
Quæ devota promte vota
Toto ſuo pectore?
In hac terra Chriſti ſancta
Irrorata ſanguine,
Eſt altare fumans thure
Cor Helenæ ſervidum.
Surſum lata preces multa
Ferrur ad empyreum:
Sic devotam duxit vitam
Erecta ad Cælitum
Altam ſedem, ut ardorem
C Spiraret continuum.
Dum ſuſpirat, ſurſum ſpirat
Ardens Dei gloria,
Dum adſpirat aut reſpirat,
Spirat Dei gaudia.
Illi ſolus ſapit Chriſtus,
Mundus omnis deſipit,

venerator loca ſancta.

241 Solum ſpirat, ſolum amat
Hunc, cui ſe credidit.
Cor ignitum, generoſum,
Soli votum Numini,
Soli Chriſto datum Deo,
Denegatum alteri.
Firma fide, robuſta ſpe,
Charitate ſervida,
Inflammata & firmata
Mutat ſummis infima.
Oliveri mons eſt illi
Paradiſus Domini.
Frequens erat hic, & rogat
Pro ſalute ſilii:
Hic olivam guſtat vivam,
Quæ ſua pinguedine
Hanc confortat & ſuſtentat
Innata dulcedine.

Hic ſoluta rei cura
Fertur ad empyreum;
Mens aſcendit, pennas ſumit
Ad gaudia Cælitum.
Eia pange alta voce
Et tu Bethles roſtica,
Extructriei, doctrici
Dic civica cantica.
Ad præſepe intrat ſæpe
Chriſti reclinatorium
Ut adoret, & decantet
Angelicum canticum.

Hic tres ſtrophas deſiderari nec legi poſſe, *monet D. Reginaldus.*

Helenam cœleſti gloria fruentem

242 O aſtuta, nam ut tuta
Haberes cæleſtia,
Contempſiſti, dimiſiſti
Omnia terreſtria.
Nunc contenta, nam intenta
Divino conſpectui,
Amplexaris & potiris
Quo avebas perfrui.
Illum ore, illum mente,
Illumque viſceribus
Sitiviſti, & potiri
Ipſius amplexibus. E
In æternum tibi cælum
Nec valet eripere
Nunc, quo gaudes, hunc quem
In lumine gloriæ.
O regina coronata
Trino diademate,
Gratiarum & virtutum
Omni fulges ſtemmate.
Cunctis luces, cunctis ardes,
Quia erux eſt cerens,
Ex quo ardor, ex quo ſplendor
Fulgeſcit mirificus.
Jubar cæcis Chriſtianis
Refundas luminibus
Suis leves mundi cives
Regina mœroribus.

irrorat auſter.

243 Vi tyranni quemquam premi
Non ſinas, o Helena,
Rumpe lora, quibus corda
Ligantur ad terrea.
Juſti ſplendor, veri candor,
Pietatis ſpeculum, F
Ornamentum, firmamentum,
Gratiæ miraculum.
Legum norma, regum forma,
Et principum regula,
Honor ſoli, decus poli,
Imperii gloria.
O regina Deo digna,
Univerſi domina,
Advocata, invocata,
Paoſta feras omnia.
Fac nos cito jungi Chriſto
Interceſſionibus,
Fac nos frui & potiri
Divinis amplexibus.
O Villare altum vere
Et proximum Superis,
Sancta gaudes, Sanctam tenes
Illuſtrem miraculis.

Verſus in laudem ſanctæ apud Alticollarenſes hoditie.

244 *Liceat mihi epiphonematis loco his ſubjungere verſus quoſdam metro epico concinnatos, qui habentur in eodem noſtro Ms., e quo ſupervius § 5 retuli miracula tranſlationis, anno Chriſti, ut ibi dictum eſt, 1095 factæ; poſt quæ lego metricum illud elogium, immortali* S. Helenæ

Ex MS. lenæ *apud Altivillarenſes gloriæ proeſus accommodatum*:

Francia, Francigenis dubitantibus, irdubitatis
Inſignes ſignis faſtos ſignando revexit,
Altivillare, tibi: reſili, lætare tueri;
A membris Helenæ, crueis inventricis operta.
Eccleſiæ ſit honor, eadit impius inſciator,
Et eapue invidia, fracta eervice, ſupinat.
Ecce Palatini, Comiteſque Ducesque Sicambri
Altivillare ſuis veniunt cum thure dromedis
Inferecire tuis aurum, ſua dona, erumenis.
g Eſſeda, lectieæ, pilenta, petorrita g, rhedæ,
Matres, matronaſque vehunt, tibi flectere colla,
Et dare veſtigal, quo fulgeat inde tribunal
Inſignis Helenæ, gemmis, auro fabricandæ.
Nunc de laudibus nullius vel ſuſpectæ fidei, quas tamen nonnulli voluut ei convenieo, breviter dicamus.

Sanctæ fuæ ſufficienti fundamento laudatur

B 245 *Eu bit, quæ in meo Commentario prævio, & in Gloria poſthuma hactenus ſatis diffuse de hac illuſtri Sancta e variis documentis collegi, liquidiſſime conſtat, divinam bonitatem tot tantaſque naturæ ac gratiæ dotes, celeberrima publicæ veneeationie per Eueopam longe lateque peopagatæ decora, nec non innumeeabilium prue miraculoeum ornamenta in eam manu munificentiſſima congeſſiſſe, ac tot veris illam cumulaſſe laudibus, ut falſæ vel omnino ſuſpectæ eiſdem immiſcendæ neutiquam ſint, qualei mihi proeſus videntur illæ, quæ propter Opuſcula conſcripta ipſi attribuuntur a bibliographis nimis utique uecortcis, quam ut ſatis accommodatam hac in re fidem ſneeer poſſint.*

propter ſcripta.

246 *In Supplemento epitomes bibliothecæ Geſneriauæ hæc dicuntur*: Helena Flavia Auguſta.. ſcripſit de providentia Dei lib. 1. De immortalitate animæ lib. 1. De recte vivendi noema lib. 1. Monita pietatis lib. 1. Carmina Græca, & epiſtolas ad diveeſos doctiſſ. *Eſcſngreuius ſuo Catalogo teſtium veritatis dtinde ſimilia inſcripſit fol.* 20 *verſo*: Helena.. inſigne de providentia Dei volumen compoſuit. Reliquit & de animæ immortalitate commentarium: alium item de recte vivendi norma. Scripſit D inſuper pietatis monita: earmina Græca, & epiſtolas ad diverſos doctiſſimas. *Plura hiſce ſuperaddit Piteus in ſuo Catalogo ſcriptorum num.* 26; *quæ omnia videntur eſſe commenta mere apocrypha, doaec clare de iis conſtiterit ex antiquiſſimis teſtimoniie.*

ANNOTATA.

a *An, & ubi concilium Nicæuum hæc dicat, non vacat mihi operose inquirere.*

b *Cultrix Dei non fuit Sancta noſtra niſi poſt mortem Conſtantii. Vide Commentarium meum prævium § 5. Quomodo ergo hæc ſubſiſtunt?*

c *At Conſtantius Deum coluit, & Chriſtianis favit, peout ibidem invenies.*

b *Extrrat iterum hic auctor; eu mon citato Commentario ſub finem § 5.*

c *Quid velit poeta, liquet ex dicto Commentario §. 9.*

f *Duo templa, alterum nimirum ad ſpeluncam,* E *in qua natus fuit Dominus; alterum in eo monte, eu quo in cælum conſcenderat, a* S. Helena *fuiſſe ædificata, eu Euſebio diuimus in eodem Commentario § 9; ubi etiam idem auctor ſoli Conſtantino adſcribit auguſtiſſimam fabricam Dominicæ Reſurrectionis Hireoſolymis, quæ in Calvariæ monte erat, & vatis nominibus appellabatur, prout ibidem fuſi peæmiſſum, ac dictum, credibile eſſe admodum, curas eo etiam convertiſſe Conſtantini Matrem nunifu quidem, quoad vixit, maximo, ſed ſumptibus ejuſdem Conſtantini.*

g *Q. Horatius Flaccus lib.* 2 *epiſtolarum, ep.* 1, *ſic habet*:

Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naves. *In quem locum P. Joſephus Juvencius noſter in Horatio a ſe edito, & Turonibus impreſſo anno* 1688, *pag.* 447 *ſic notat*: ESSEDA, cuetus quidam erant, quibus Galli maxime utebantur; PILENTA, matronarum vehicula; PETORRITA, apud Belgas erant uſitata. *Conſule lexica.*

DE S. FIRMINO EPISCOPO CONF.

C F

J. B. S.

METIS IN GALLIA.

CDXCVI. *De Phronimo ſupra etiam.*

Jam ſupra ad diem XXVII *Julii dum de S. Phronimo, Metruſi item epiſcopo, agerem, eorum opinionem haud obſcure ſecutus ſum, qui hodiernum* S. Firminum *ab antiquiori illo Phronimo, ſeu Pheomimo, ſeu Frouimio veeoſimillime diſtinguendum ceuſent. Fuit Sanctus ille Phronimus urbis iſtius epiſcopus ordine undecimus, hic vero* Firminus, *ex computatione illuſt. Meurſſii, ordine vigeſimus, quidquid a Sammarthanis conſuſus fuerit, ut intee Epiſcopos in eorum ſerie non computetur. Nimirum ea deficiunt antiquitatis monumenta, ex quibus de utriuſque ætate, geſtis & ordine coeti aliquid erui poſſit; quibus temporum iniquitate amiſſis, id unum reſtat, ut de eorum ætate ex iis, quæ reperit laudatus Meurſſius ſtatuamus, de utriuſque autem diſtinctione & cultu ex Martyrologiie.*

a *Sed nec in ipſis multum etlebris dici poteſt eorum memoeia, neque enim in Adone aut Uſuardo ſignati reperiuntur, verum in paucis dumtaxat additionibus, quales de Phronimo ſuo loco addunt, hic veeo ſolus ferme recurrit Molanus, in uteaque ſua editione hoc die ita legens*: Metis eivitate, depoſitio S. Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Brevius Galeſinius*: Metis, ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris, *in Notationibus Dypticha appellans eccleſiæ Metenſis, eu quibus haud dubie etiam Molanus ſua acceperit. Hunc veeo in Annotatis ſuis ſeſe ſecutum fuiſſe teſtatur Baronius, a qua Romana Martyeologia inſcriptus eſt hiſce omnino veebis*: Metis in Gallia, ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Notabilis veeo de Firmino*

3 *Notabilis porro eſt ejuſdem Baronii obſerva-* cum priori *tio, in qua non una occurrit confuſio. Ita habet poſt hæc verba;* agit de eodem Molanus: Leguntur Firminus epiſcopus inter alios Epiſcopos, qui interfuerunt concilio Agathenſi in Galliis celebrato anno Domini quingenteſimo ſexto. Fuit

hic

A hic undecimus ejus ſedis Epiſcopus, ot produnt tabulæ eccleſiæ Metenſis, quas deſcripſit Demochares lib. de Sacrificio Miſſæ, *ſanctum noſtrum* Firminum *epiſcopum hic confundi cum aliquo Firmino non niſi presbytero, inter concilii iſtius Patres* Epiſcopi ſui Pappoli *meras vices ſupplente, evidentiſſime patet, ex jam dicti concilii Agathenſis expreſſis ſubſcriptionibus, quas certe mirum eſt, Baronium, & eos, qui ipſum ſecuti ſunt, non conſuluiſſe.*

ex Demochare non confundendo.

4 *Altera non minor confuſio eſt hodierni S.* Firmini *cum* S. Phronimo *Metenſi epicopo* XI, *duobus ſeculis concilio Agathenſi ſeniore, de qua jam dicere cœpimus, quamque Baronius ſe acceppiſſe fatetur ex Demochare lib. de Sacrificio Miſſæ; unde etiam procul dubio in Sammarthanos tranſierit. Multe vetitus, ut mihi quidem videtur, Sauſſayus cum Meurifſio utrumque diſtinxit, & propriis ſingulos diebus & proprio ornavit elogio. Primum dedimus ſuo loco. Eu modo annuntiationem hodiernam*: Metis, depoſitio S. Firmini epiſcopi & confeſſoris, qui Symmacho
B ſummo Pontifice, virtutum epiſcopalium laude florens, cum ad Synodum Agatheoſem, præcipuis cum Gallicanæ eccleſiæ Patribus AUCT. J. B. S. conveniſſet, multoſque pro eccleſiæ ſuæ cura ac proveſtioone laboret ſubiiſſet, demum ſanctimoniæ gloria illuſtris, exota earnis mole, ſpiritum beatum ad cæleſtem patriam tranſmiſit.

Ejus patria & ætas.

5 *Supereſt ut de patria & ætate paucula in Meurifſio ſubnectamus. Et primo quidem Italum fuiſſe fatetur, ſunt qui Græcum velint, virum doctrina & ſanctitate præclarum, qui Romam cum aliis deſeruerit Odoacri tyrannidem fugiens, quique a Metenſibus ultro ut Epiſcopus admiſſus fuerit eodem tempore, quo Clodovæum ut regem ac dominum agnoverint circa annum 488, ſedem porro tenuerit annis circiter octo, ad laborum præmia vocatus anno 496, quo ei ſucceſſit Epiſcopus etiam ſanctus, ordine vigeſimus primus, nomine Gramatius, ut pluribus videri poteſt apud non ſemel laudatum Meurifſium. Alium hoc ipſo die S. Firminum refert Ghinius,* E *ſed* epiſcopum Virdunenſem, *quem inter hodiernos Prætermiſſos ad verifimiliorem natalem diem remiſimus.*

DE S. AGONE EPISC. PICTAVIENSI &c.

Vide Append. Tom. VI. Auguſti pag. 826

DE SS. PATRIARCHIS CONSTANTINOPOLITANIS

JOANNE ET GEORGIO.

J. P.

Cultus, res geſtæ & ætas.

DXX. & DCLXXX III. *Urbinſium cultus.*

HAc die XVIII *Auguſti ambos iſtos Patriarchas memorant Menæa magna eneuſa his verbis*: Eadem die, memoria ſanctorum patrum noſtrorum patriarcharum Conſtantiopolitanorum Joannis & Georgii. *Eodem tunc tenore notantur in noſtro apographo Græco e Ms. Taurinenſi*: Μνήμη τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων ΚΠ. Ἰωάννου τοῦ Γεωργίου. *Id eſt* Memoria ſanctorum patrum noſtrorum & archiepiſcoporum Conſtantinopolitanorum Joannis & Georgii. *His adde ſupplementum noſtrum Strmondo-Chiffletianum ad Menæa Græca excuſa. In Martyrologio noſtro Arabico-Ægyptio ponitur* Certameo SS. Joannis & Georgii. *Vox* certamen, *quod ibi illis tribuitur, ſolis martyribus adſcribi ſolet. Hiſtoria Patriarcharum Conſtantinopolitanorum chronologica, tomo noſtro primo Auguſti menſis præmiſſa, agit de* SS. Joanne, ac Georgio, *cum vero eorum Acta vel non exſtent, vel ſaltem mihi in promptu non ſint, in compendium contraham, quæ ibidem habentur e variis documentis collecta. Ac primo quidem dicatur de* S. Joanne, *quem putamus eumdem eſſe, qui in citata Hiſtoria pag. 56 * ponitur ordine inter iſtos patriarchas XXV, & hujus nominis ſecundus, cognomento Cappadon, ſed abſque titulo Sancti non quod aliquid ejus ſanctitati obſtaret, ſicut indicatur pag. ſeq.; ſed, ut erat præmiſſum, quod non conſtaret, de Joanne iſto agi in Menæis; de qua re dicam infra.*

S. Joannis tempus & elogia.

2 *Quod ad tempus attinet, invenies ibidem Patriarcham iſtum Timotheo ſucceſſiſſe menſe Aprili anni 518, ac poſt breve cathedræ ſuæ regimen anno 520 ex hac vita migraſſe, ex ibidem dictis pag. * 57. Inter alia, quæ de ipſo collecta ſunt iſta occaſione, proferuntur digna Viro elogia. Quanto autem animi ſui laboraverit ad ſtabiliendum inter eccleſiam occidentalem ac orientalem concordiæ vinculum, argumento eſt illud quod S. Hormiſda PP. apud Labbeum tomo 4 col. 1498 poſt alia ipſum ſic laudet*: Talem fraternitatem tuam *divina providentia* eccleſiæ ſuæ præſulem dedit, quem non eſſet ambiguum cum Sede noſtra, id eſt Apoſtolica, ſanctum manſuramque fidei ſobiturum eſſe coocordiam: etenim libello a nobis fidei libenter accepto, cum redintegratiooiz in Chriſto fueris avidus, numquam in prædeſtinationæ diviaa fuiſſe a nobis cognoſceris alieous. Itaque, dilectiſſime frater, F Dei noſtri ſpnnte currentibus ioſtate beneficiis, ſparſi olim gregis plenios membra colligite, & cuſtodite collectu. *Breviſſimum quidem ſed illuſtre eſt illud, quod e Bibliotheca Photii cod. 231 col. 889 a S. Sophronio Hieroſolymitano datum iſti Patriarchæ, ibidem apud nos habes, & Latine ſic ſonat*: Joannes Conſtaotioopolitaous; ex Cappadocia traheos genus & eognomeo, vir virturis domicilium.

quibus honoretur.

3 *Porro elogium illud, perperam ab aliquibus Joanni Jejunatori patriarchæ Conſtantinopolitano tributum*, Joanoi Cappadoci *vindicatur in dicta Hiſtoria pag.* 69. *Legi etiam poteſt de inſigni, quam dixi, utriuſque eccleſiæ unione Aviti epiſcopi Viennenſis epiſtola ſeptima ad Joannem noſtrum data, quæ habetur in Sirmondiana operum ejus editione Pariſienſi anni 1643 pag. 48 & ſequente. Epiſtola vero ſeu libellus, quem idem Joannes ad Hormiſdam PP. miſit, exſtat apud Labbeum tomo 4 Conciliorum a col. 1486. In prædicta etiam Hiſtoria pag. 56 * aſſertur locus Baronii ad annum 517 num. 61, ac laudatur* Joannes Cappadnx *tamquam* orthodoxæ fidei cultor; cui tamen *imperator* Anaſtaſios ſupervixit, nec licoit reſpirare: eo autem paucos poſt

AUCT. J. P. poſt menſes defuncto, quam ſtrenue pro Catholica unitate atque concordia laboraverit, quæ ſuo loco dicentur, palam facient. *Sed hæc Viri laudes detexeret accuſatio, de qua nunc breviter dicam, ſi ſolido fundamento niteretur.*

Refellitur accuſatio quæ ejus nomini affingitur.

4 *In allegata Hiſtoria chronologica Parergo 5 pag.* * 57 *& ſeqq. quæritur, an* Joannes Cappadox *nomen patriarchæ œcumenici primus uſurpaverit : & ibidem reſpondetur, a Paglo in Critica ad annum Chriſti* 520 *num.* 5, *Banduro tomo* 2 *Imperii orientalis pag.* 895, *& nonnullis aliis ſcriptoribus, Joannem Cappadocem de hac arrogantia accuſari, hæc eorum accuſatione haud dubie nixa, prout ibidem apud nos indicatum fuit, inſcriptionibus epiſtolarum, quos clerici Antiocheni & epiſcopi Syriæ ſecundæ ad hunc Joannem miſerunt, quæſque Labbeus tomo* 5 *Conciliorum col.* 158 *&* 211 *recitat, ſicut in eodem Parergo dictum ; illudque idem inferri poſſe ex acclamationibus populi Conſtantinopolitani, quæ in concilio Conſtantinopolitano ſub Menna*
B *apud Labbeum eodem tomo* 5 *a col.* 177 *referuntur, ubi Joannes ille ſæpius patriarcha œcumenicus appellatur. Sed titulum hunc quibuſdam epiſcopis iſtius ſedis affictum, per poſteriores Græcos veteribus inſtrumentis fraudulenter fuiſſe inſertum, in eodem Parergo cum Baronio probabilius ſumus opinati (cujus verba ibidem recitata ſunt ex Annalibus ad annum* 518 *num.* 14) *contra Thomaſſinum, alioſque, ac probavimus ex ſimili fraude impoſtoris Græculi, nec non Joannem Jejunatorem fuiſſe primum, qui uſurparit titulum* œcumenici. *Hæc e Parergo extraxi.*

Confutatur Joannes ille, qui hoc die Græcorum Faſtis inſcribitur.

5 *Verum inter alia, quæ de* Joanne Cappadoce *pag.* * 56 *collecta ſunt, invenies, eumdem forte eſſe, qui in Menæis Græcorum pro Sancto*
C *celebretur, uti Raderus noſter cenſuit, cum tamen nullus apponatur characteriſmus, vi cujus de iſta re certo conſtet, non magis quam vi annunciationis, in qua ſolum nomen Joannis ſignatur in Menæis & Menologio Sirlett die* XXV *hujus. Indicandum ſupereſt, cur putem, ſeu, ſi mavis, ſuſpicer, agi hac die* XVIII *Auguſti de* Joanne Cappadoce. *Ratio eſt* 1°. *Quia S. Joannes Jeognomunto Chryſoſtomus alio ſpectat.* 2°. *Joannes III, quamvis ſubdolus adulator, & hæreticorum fautor, perperam tamen in eneniis Græcorum Menæis pro Sancto cultus die* XXI *Februarii, a noſtro Synoxmo ibidem diſtinguitur* D *per cognomentum* Scholaſticus 3°. *Joannes IV cognomento Jejunator, malt etiam Græcorum Faſtis inſcriptus die ſecundo Septembris, ac cognomento diſtinctus* 4°. *De Joanne V diximus in Hiſtoria chronologica ante indicata pag.* * 83 *vix quidquam noviſſe nos, atque adeo ſolam ipſius chronotaxin inveſtigandam eſſe ; quem tamen Catholicum agnovimus, non Monothelitam, ut Baronius ſuſpicatus eſt* 5°. *Joannes VI, contra eumdem Eminentiſſimum Annalium conditorem ab eadem hæreſi vindicatus a pag.* 90 *, ſpectat ad ſeculum* 8, *atque adeo non ad noſtrum præſentem controverſiam cum ipſe, uti videtur, nedum alii poſterioris ſynonymi. Etenim cum* Joannes & Georgius *ſuperius in Faſtis ſub una eademque annuntiatione referantur, & Joannis quidem prioro loco, omnino veroſimile mihi apparet, ibidem commode intelligendos* Joannem Cappadocem, *qui ſeculo ſexto, ac* S. Gregorium I, *qui ſeculo ſeptimo vixerit. Hoc tamen* Joannem *ac alium ſpectare diem, ſic alium ibidem intelligi, quandoquidem nihil videmus obſtare publico laudati* Joannis *cultui, opportunum hic cenſuimus eſſe de* E *illo agendi locum, ut aliquo ſaltem de eo agatur.*

S. Georgii a monothelitiſmo converſio, ætas ; loci cultus cum ipſius tum Joannis.

6 *De* S. Georgio I *tractatur in Hiſtoria chronologica pag.* * 85, *unde extrahe ſequentia. Hæreſi Monothelitarum relicta, ea ſinceræ, ac veræ converſionis ſigna dedit, ut non ſolum inter præſules Catholicos, verum etiam inter Sanctos recenſeri meruerit, in Typico quidem, quod vocatur S. Sabbæ, ad diem* VI *Aprilis ; in Menæis autem encuſis hac die* XVIII *Auguſti, ut nobis probabilius videtur, ſecundum dicta de* S. Joanne. *Adde, quod Georgius II non ſit admotus cathedræ Conſtantinopolitanæ niſi exeunte ſeculo* 12, *ſicut in Hiſtoria noſtra pag.* * 145 *videre datur, ut proinde huc non pertineat. Cultus utriuſque Patriarchæ notatur in ſupra memorato ſupplemento noſtro Græco ad hunc diem :* Celebratue autem ſolennitas ipſorum in ſanctiſſima magna eccleſia, *per quam intelligo Conſtantinopolitanam. Sedit* S. Georgius I *ab anno* 678 *uſque ad annum* 683, *quo vel obiit, vel ſede ſua pulſus eſt, ex dicta Hiſtoria pag.* 85 * *&* F *ſequente. Nos ſupra initio hujus ſylloges appoſuimus annum* 683, *ſive tunc ſit mortuus, ſive diutius ſupervixerit.*

DE S. DEGA MACCAYRILL EP. CONF.

IN HIBERNIA,

J. P.

COMMENTARIUS PREVIUS.

Cultus, tempus mortis, diſcipulus, obſervationes in Vitam.

ANNO DLXXX-VI. *Variis dicbus.*

Præſul hic, obſcuri apud hagiologos paſſim nominis, S. Dega, Daygæus, Dagæus, Daganus, Maccayrill, *id eſt,* filius Cayrill, *verum ac legitimum habet cultum in Faſtis ſacris ſeu documentis Hibernicis ; tametſi alia alio die ipſum commemorent. Apud nos tomo* III *Februarii, in Prætermiſſis ad diem* XIX *ejuſdem menſis, pag.* 123 *mentio de illo facta eſt ex Colgano in Actis Sanctorum Hiberniæ, Vitaque ejuſdem examen remiſſum ad hanc diem* XVIII *Auguſti. In Catalogis Mſs. Sanctorum Hiberniæ, qui in muſeo noſtro aſſervantur in codice noſtro ſignato* ✠ Ms. 167, *variis notatur diebus : nam inter ea, quæ ex Hagiologio præcipue Ænæ ſeu Ænguſſii.. ante* DCCC *circiter annos Hibernice ſcripto.. deſumpta prænotantur,* Dega ſeu Daygæus, (*id eſt*) filius Cayrill XVIII Auguſti *enſtat. In alio autem Catalogo anonymo, ad cujus calcem memo-*

ran-

A *morantur* Sancti, quibus certus dies aſſignari nequit, *eſt* S. Dega ſeu Daygæus. *Alibi etiam inter indicatos Catalogos nemen ejus invenio, ſine die.*

refertur 2 *Colganus ad diem* XIX *Februarii pag.* 374 *hæc ſcribit:* Sancti Dagæi epiſcopi memoriam hac XIX Februarii tamquam viri notiſſimæ ſanctitatis celebrari tradunt communiter domeſtica Martyrologia. Undeſuſpicari licet, quod ſit, de quo Joannes Kirkeſtede. In ſuo Opuſculo de præcipuis Hiberniæ ſanctis præſulibus ita ſcribit: „Daigæus monachus & epiſcopus Hiberniæ ſuper mare ficcis pedibus ambulavit: & abbatem quendam, & ſex alios mortuos a morte „ſuſcitavit. „*Deinde profert* Cal. Caſſel. ad diem XVIII Auguſti: *in Præfatione autem ad lectorem, quæ Actis Sanctorum Hiberniæ præmittitur*, auctor Martyrologii, ſeu Calendarii Caſſelenſis ante ſeptingentos annos floruiſſe *dicitur; edebat autem ſuum tomum Colganus anno Chriſti* 1645. *Ex iſto itaque Calendario hæc profert:* S. Dagæus, Iſſius Carelli, filii Laſreni, filii Dalani, filii Eugenii, filii Nielli Naoigiallach. Hic Dagæus fuit faber tam in ferro, quam in ære, & ſcriba inſignis. Fabricavit enim trecentas campanas, trecenta peda paſtoralia, & ſcripſit trecentos libros Euangeliorum: fuitque primarius S. Kierani faber.

B

in Faſtis ſacris, 3 *His citatis, ulteriorem de iſto* S. Dagæo *ſuggerit uoſtriam Colganus, ita pergens:* Sed hic Dagæus, ab utroque authore memoratus, non eſt alius, quam S. Dagæus epiſcopus de Iniscoindega in Ultonia, qui florait ante medium ſeculi ſexti, & de quo in propria Vita legitur hæc S. Mochtei prophetis: *quæ habetur ſaſperias apud nos num.* 3 *ejuſdem Vitæ, ita ut ſupervacaneum omnino ſit, vaticinium illud e Colgano hue transferbere. Obſervat autem ſequentia idem hagiographus poſt ejuſdem narrationem prophetiæ:* Quia feſtum præcipuum hujus S. Dagæi epiſcopi in Inis Chaoin non hac die XIX Februarii, ſed XVIII Auguſti celebratur; hinc vel ille S. Dagæus epiſcopus, cujus hac die memoria celebratur, eſt ab ipſo diverſus; vel ſi ſit idem, quod veriſimilius eſt, diverſa ejuſdem Sancti memorantur a noſtris hagiographis feſta. Unde

C nos Vitam ſanctiſſimi Dagæi prodigiis plenam daturi ad XVIII Auguſti (*ſed opus eo uſque non fuit perductum*) pluribus de eo hic diſſerere ſupersedemus. *Feſtum vero vel proprium vel præcipuum fuiſſe die* XVIII *Auguſti indicat laudatus Colganus, quando die* XV *Februarii pag.* 347 *in actis ad ſupplementum Vitæ S. Berachi, in qua agitur de* S. Dagæo, *lectorem mittit ad eumdem diem* XVIII *Auguſti.*

præſertim die XVIII. *Auguſti, non ſervatur etiam.* 4 *Fuit etiam dies illa Sancto noſtro peculiaris apud Withfordum: nam in ſuo Martyrologio, Anglica lingua edito Londini anno* 1526, *elogium de illo habet ad diem* XVIII *Auguſti, quod ſic ſonat:* In Hibernia feſtum S. Daygei confeſſoris, qui in pueritia fecit multa miracula; poſterius vero ſuſcitavit ad vitam perſonas tredecim, non ſine actis aliis compluribus & notabilibus: obiitque anno ætatis centeſimo quadrageſimo, ſanctitate & perfectione plenus. *Atque hæc quidem hactenus de publico Sancti cultu: cui brevitſime iſta ſubnectimus ex Colgano de anno ejus emortuali, ac die. Sic ergo de illis memorat iſte hagiographus ad diem* XXIX *Januarii pag.* 193: Anno DLXXXVI S. Dagæus epiſcopus, Carelli filius obiit XVIII Auguſti; *ex auctoritate* Quatuor magiſtrorum, *quos deſignat, ita de ipſis præfatus: ante chronotaxim ſuam, quam ibi ordinat a pag.* 189, *partim* ex Annalibus nempe Quatuor magiſtrorum, compilatis ex vetuſtiſſimis Annalibus Cluanenſibus, Inſulenſibus, & Senatenſibus. *De Quatuor autem magiſtris conſule Colganum in Præfatione ſuperius aſſignata. Porro* S. Degæ *obitum cum Magiſtris illis nos etiam antea alligavimus eidem anno Chriſti* 586; *quia, ſi hic bonus ac verus non ſit, meliorem ac verioremin promptu non habemus.* AUCT. J. P.

5 *Præter ea, quæ habentur in Vita* S. Degæ *de S. Berucho, qui ipſius fuit diſcipulus, cap.* 2, *ubi dicitur* Femina molendinum.. ad grana molenda ingrediens, ab aliquo homine vulnerata eſt, quam Barachus, beati Daygæi diſcipulus, ab eo ad eam miſſus illico ſanavit. *Item præter ea, quæ de puero ejuſdem mulieris, qui in aquis fuerat ſuffocatus, ut ibidem narratur, atque a S. Berachо ad vitam revocatus deinde eſt, quem ea de cauſa miſerat noſter ſanctus Epiſcopus, edita etiam a S. Berachо prophetia, non fore poſthac, ut amplius quiſquam in eadem fluminis parte mergeretur; præter illa,* E *inquam, quæ ibi exſtant, viſum eſt nonnulla delibare, quæ in Vitæ ejuſdem S. Berachi Supplemente dicuntur, & ſimul ad diſcipuli, ſimul ad magiſtri laudem conducunt. Itaque in Vitæ iſtius Supplemento, quod datur apud Colganum a pag.* 344, *illa memorantur:* Poſtquam autem ſanctus puer Berachus ſeptimum ætatis annum complevit, ad S. Dagæum Carilli filium deductus eſt, in bonis litteris, & divinæ ſcientiæ paginis inſtruendus: ſub quo doctore tantos fecit progreſſus, ut ſapientiſſimus vir evaſerit, ſignis & virtutibus, ac ſingularis obedientiæ prærogativa elatus & illuſtris. *His confirmantur & illuſtrantur ea, quæ obiter ait Vita* S. Dagæi *de Berachо, hunc videlicet iſtius exſtitiſſe diſcipulum.* *f. Berachus noſtri Sanctus*

6 *Quod vero ex eadem Vita non proferebam de molendino, occaſionem mihi ſuggerit proferendi ſequens factum e laudato Supplemento, ſive illud idem ſit, quod leviter dumtaxat attigerit auctor Vitæ* S. Dagæi, *ſive hoc ab illo fuerit diverſum. Hæc igitur habet Supplementum:* Quodam autem die hoſpites aliqui ad S. Dagæum diverterunt, cum nec panem, quo illos rehcere, nec ex miniſtris aut monachis illum *, qui eos tractare, aut eiſdem inſervire poſſet, præter S. Berachum, præſentem habetet. Mandat ergo pius Parer Beracho duas, quas habebat, tritici menſuras ad molendinum, in campo Mnrthemne poſitum, molendas pro hoſpitum refectione deferre. Confeſtim filius obedientiæ Berachus Patris juſſa executurus ad molendinum contendit: quo cum jam pervenerat, ſeminam quamdam cum pnerulo filio granorum, quæ ipſa quoque advexerat, molituram præſtolantem ibidem invenit. Cum autem ſervus Chriſti mandata ſui patris, & neceſſitatem hoſpites in charitate exeipiendi, humiliter exponeret, mulier illa dnræ cervicis, animique malignantis, pertinaciter recuſavit viro Dei molæ uſuram permittere, ſanctum inſuper juveuem, ejuſque magiſtrum Dagæum atrocibus verbis & diris imprecationibus inſeeuta. *gloria ſui magiſtri* * *l.* illum F

7 Videns autem mitis juvenis inexorabilem pervicacis mulieris animum, ejus inſolentiam patienter ſuſtinuit, voluntati tamen non aequievit; ſed jacto in Deum cogitatu, quæ apportaverat grana molæ commiſit. Quod videns perverſa mulier, ſua etiam grana ſimul injicit, & ſic ambo pergunt, nec deſiſtunt a gravis hinc inde orificio *cujus dem ipſe pro-*

AUCT. J. P. cio molæ contradendia : donec ſtupendo miraculo videot ex molu juxtu vuriam immiſſi grani natuſam, hioc avenaeeam, & illioç ſeorſim triticeam profluere farinam. Quud miraaulum cum umnes, qui aderąut, attoniti admirasentus, mirabiliorn mox ſuceeduot. Nam ut mundu manifeſtius fieret, quantum Deus illatas ſuis ſervis deteſtetor & ulciſeatur injurias, mamuratæ mulieris filiolus io vicinam fluvium delapſus ſobmergitur, & mox ipſa mater, io ſuæ perverſitatis pœnam, extramis perculſa doloribus, ex tempore e vita decedit. Mox ergo uecurrit vicinia, amici & cognati defoućtæ aúvolant, clamantes S. Barachum eſſe taoræ miſeriæ uuthorem, eumque idcireo nisuntur oppsimere. Verom uec in hos etiam tatćitur ſuit divina animadverſio : nam eorum plaotæ ſolo adhæſeruot, extenta obrigueruut braehiu, ipſique, visibos deſtituti, toto corposa immobiles hæſeront. *Sed his Sanctus libertatem corporis; illis vero amiſſam vitam reſtituit, ſicut pluribus in eodem narratur Supplemento pag.* B 345; *quibus ſubjiciuntur ſequentia :*

miracullo restaroſit. 8 Poſt hæc S. Beraclus ud monaſterium de Inis-eaoin ud patrem ſuum Dagæum revesſus, ex farina iſta miraculoſe cuuſecu, & poſteu io ulimonium magnæ multitudinis noo ſioe miraculo adaucta, hoſpites, & mouachos, & multus inſuper adveosantes pauperes abunda reſecit. Cum autem videret S. Dagæus taotas diſcipuli virtutea, ait ad eum, ſa indigoum eſſe diſcipulo, aujos magiſterio ipſe putius eſſet ioſtruendus. Igitur diſcedeoti baculum ſeu pedum dadit, quod Hibernice bacollb geatr, id eſt baculus brevis, & cymbalum, quod clog-berrigh; id eſt tintiooabulum Berachi vocatos, quod Cluan delachiæ uſque in hodieroum diem aſſervatur. *Vita S. Berachi a nobis illuſtrata eſt tom.* tt *Februarii, die* xv *ejuſdem menſis a pag.* 83u, *ubi pag.* 838 *ex Colgano relata ſunt, quæ ſupra de iſto Sancto produximus, ut potiſſimum lectoribus ſubſervitura, qui noſtrum menſem Februarium aon habeat.*

Vita, quam hic damus, 9 *Habes baculeus, quæ colligere viſum eſt ad* S. Degæ *epiſcopi & confeſſoris Vitam illuſtrandam; alia, quæ per ejuſdem decurſum occurreat, remittimus ad Annotata. Prælo illam committimus e codice noſtro aatiquo membraneo Salmanticenſi, qui ſignatur* ✠ P. Ms. II. *Vita eidem prænotatur hic titulus :* locipit Vita ſancti Dega Maeeuyrill. *Eam qui conſcripſit, aon fuiſſe Sancto ſynchronum, colligitur ex his biographi iſtius apud nos verbis cap.* 1 *in fine* : Quibus talem injunxit pœniteotiam, ut patriam deſereotes, io quadam auſtrali Hyberniæ plaga, qoæ Beyſi vocatur, ouo reverſuri habitareot; quam USQUE HODIE eoromdem puſteri incoluut. *Et cap.* 2 : Uſque hodie in miraculi, *quod ibi aarratur*, commemoratiuuem Piſcina Berachi dicitor. *Porro Vitæ hujus auctor aliquid habere videtur de genio Hibernico, cui ſolet eſſe perquam familiare, ambulare in mirabilibus, ta rebus, taquam, ſupra fidem prodigioſis, ne dicam portentoſis. Conſule quæ diui tomo* ss *Julii, ad diem* v *ejuſdem menſis, ta Commentario prævio S. Moduennæ ſeu Moatanæ* § 2 *num.* 28 *&* 29; *item ad diem* vs *ejuſdem menſis de S. Darerca ſeu Monynaa pag.* 190; *præterea ad iſtum diem vide Aaaotata ad Vitam S. Moduennæ, quæ datur pag.* 297 *& ſequentibus. His addi poſſunt ea quæ ia Commentario prævio ad S. Mochtei Vitam, quæ dabitur die* xix *hujus menſis, dicentur* § 2. C

10 *Ex præſeati iuterim Vita confirmatur illa S. Mochtei prophetia apud noſtrum biographum de* S. Dagæi *manu præaauatiata* : Hæc atiam ęummuoieabis me moriturum, uc cuspus & ſanguinam Chriſti, quando egrediur de hoc ſeculo, nri meo porsiget. *Nam ia Vita S. Mochtei eſferuntur iſta* : B. isaque Mocteus, immineote die, quem pervigil expectabat, ſalutare a S. Daygæo ſumpſit viaticom. *Adde teſtimonium* Dagæi *de illius moaaſterio, bis in eadem S. Mochtei Vita verbis expreſſum* : De diſcipulis ejus tala teſtimnoiom beatus poosifex perhibet Daygæus Benchoseoſihus prædicens fratribus : Gratias, ait, ago Deo meo, qood S. Mocłei poſtsemo ſimiles conventui vos video. Tria quippe munachorum genara ſibi ſuecedentia habuit; primum puritate angelicum; ſecundum actibus apoſtolicum; tertium, ut ſancti Martyres, ſangoinem pru Chriſto effuodere ſoit promptum. *Denique eum ætas tam longæva ultra commune hominum vivendi tempus, ac præter ſenſum communem ab auctore Vitæ noſtræ enteaſa nobis videatur, aſſerente Sanctum* ceoteſimo quadrugeſimo ætatis ſuæ aoon ſelieitar ubdormiviſſe; *liceat nobis deſiderare majorem ejuſdem confirmationem, antequam biographo noſtro hac in re ſuffragemur. Conſule quæ die* xix *hujus referemus in Commentario prævio ad Vitam S. Mochtei* § 2; *de portentoſa ætate, quæ ipſi attribuitur; atque his adjungas licet, quæ tomo* ii *Martii, die* xvss, *ta Commentario prævio ad Acta S. Patricii* § 6, *pag.* 524 *dicta ſuat de ſcriptoribus Hibernis, annos vitæ* 120 *vel* 122 *Sancto iſti attribuentibus univerſim. Adi etiam quæ poſt Acta S. Patricii animadverſa ſunt pag.* 580, *ubi de ætatis Patricianæ partitione correcta dictum eſt. Ex hoc itaque, quod jam exhibui, circa iſtos Sanctos ſpecimae, abunde patet, aon eſſe alienum a genio Hibernorum ſcriptorum, Sanctos ſuos producere ad ætatem ita admodum longævam, ut, niſi aliando legitimæ auctoritate ſtabiliatur, merito ſuſpecta videatur. Sequuatur Actu Sancti aoſtri.* D

eſervatio noſtra promittatur.

E

F

VITA

Auctore anoonymo.

Ex codice Ms. antiquo membraneo Salmanticenſi, quem habemus, a pag. 212.

CAPUT I.

Sancti natales; edita de illo vaticinia, variæ ab eo præclare geſta.

VIr veoerabilis ac ſaoctus epiſcopus Daygæus io regione Cianactorum, qui in Bregeoſi habitant tersa *a*, iu loco, qui dicitur Inſull, oatus eſt. Pater autem ejus Cayrellus, filius Dorona; mater vero Dechidu, filia Maſſuoi vocabatur. Laſſriaous *b* vero, Damineufis monaſtarii ubbas præclurus, qui tuoc temporis in prædicta morabatur regione, io mouaſteriolu quodam ſuo eum baptizavit : qui poſtquam ad puerilem perveoit

Sancti patria, parentes, infantia in literis

a

b

venit ætatem, a parentibus ad eumdem ductus eſt Laſſrianum, ut ab eo litterarum diſceret ſcientiam. Quem abbas fratri ſuo diacono ad docendum commendavit, a quo puer in liberalibus ſtudiis diligenter inſtructus eſt. Quadam die idem
c diaconus cum eodem Daygeo ad Lubgudnnenſe *c*
d monaſterium perrexit, ut cum Mocteo *d* pontifice, venerabili ſene, de quibuſdam rebus loqueretur utilibus. Poſtquam autem pervenit in hoſpitali domo, ſolum relinquens Puerum, ipſum interim Sanctum viſitavit ſenem.

apparitio mira

2 Tunc mira res contigit: continuo namque cum Mocteus, atque diaconus inter ſe ſermocinarentur; illa domus, in qua Puer relictus eſt ſolus, magno ardere incendio videbatur; ſed cum monachi ad ignem properarent extinguendum, ipſam domum, Puerumque in ea manentem ſine ulla ignis læſione incolumes invenerunt: poſt hæc ad ſanctum redeunt epiſcopum, & coram eo maximum reſerunt miraculum.

explicata per S. Mocteum,

3 Tunc Mocteus ſpiritu prophetico ait: Igne Spiritus ſancti Puer ille multum ardebit, ideoB que non immerito Dayg vocabitur; hoc enim nomen Scotica lingua magnam flammam ſonat. Deinde homo Dei ſanctum Puerum ad ſe juſſit adduci, atque in ejus adventu magno gaviſus eſt gaudio, & accipiens manum illius, dixit: Hic eſt medicus; de (quo) olim in ſpiritu prævidi, quod me de tribus meis curaturus eſſet infirmitatibus. Mocteus namque capitis, & cordis, ac renum nimio laborabat (dolore) manum vero pueri membris dolentibus apponens, continuo ſanatus eſt. Poſt hæc eamdem manum benedicens, ait: Plurima de ferro, & ære, de auro, atque argento utenſilia ad uſum eccleſiæ pertinentia artificioſe manus iſta operabitur: inſuper & plurima peroptime ſcribet volumina. Hæc etiam communicabit me morituro, ac corpus & ſanguinem Chriſti, quando egrediar de hoc ſæculo, ori meo porriget. Capſam quoque ſd reliquias meas in ea recondendas fabricabit: & quidquid aliud de talibus fuerit utile, hæc eadem faciet; quod totum poſtea completum eſt: idem enim Daygeus epiſcopis, abbatibus, aliiſque Hiberniæ Sanctis, campanas, cymbala, baculos, cruces, ſerinia, capſas, pyxides, eſlices, diſcos, altariola, chryſmalia, librorumque coopertoria; quædam horum nuda, quædam vero alia auro atque argento gemmiſque pretioſis circumtecta pro
C amore Dei, & Sanctorum honore, ſine ullo terreno pretio ingenioſe ac mirabiliter compoſuit.

qui dixit, eum ibi non ſubſtorum ſed alteri.

4 His dictis Diaconus hominem Dei plenum prophetico ſpiritu *e* interrogat, dicens: Quid de hoc futurum Puero vides? Mocteus reſpondit: Inter me, & montem verſus aquilonalem, pulchrum fundabit monaſterium. Diaconus dixit: Pater ſancte, utrum ſub te erit illud monaſterium? Ille reſpondit: Non; præterita enim nocte in cælo vidi hunc Puerum in manus cujuſdam juvenis poſt aliquot annos in hunc mundum naſcituri, a Deo traditum eſſe. Sanctus autem invenis, cui Daygeus a Deo traditus eſt, Kyaranus Cluanenſis abbas *f* eſſe fertur.

f

Prædicta Sanctus de monaſterio Laſſriani,

5 Poſt hæc idem Diaconus eum puero Daygeo ad Daminenſe monaſterium perrexit, cujus inſignis abbas atque fundator præfatus Laſſrianus fuit, frater ſcilicet Diaconi. Huic autem monaſterio aliquod ſecretum adjacet monaſteriolum, quod ſchola dicitur, in quo Daygeus litteralem ſcientiam & ſcribendi notitiam atque ſubrilem artem ad plenum didicit. Eo vero ibi permanente, ab abbate Laſſriano quadam nocte injunctum eſt ei, ut, fratribus aliis dormientibus, ipſe vi- EX MS.
gilaret, & monaſteriolum cuſtodieret. Ipſe vero mirabiliter egit: in loco namque, ubi vigilare deberet, capam ſuam in ligno pendentem pro ſe poſnit. Sed Deus omnipotens illa nocte locum illum ſine ullo læſione cuſtodivit. Craſtinus autem die abbas quod factum eſt comperiens, multum objurgavit eum. Tunc Daygeus prophetico ſpiritu dixit, quod nequaquam illud monaſteriolum ſine aliquo eſſet nocumento.

& adit S. Congellum,

6 Poſt hæc accepta ab abbate licentia, ad ſanctum abiit Congellum Benchorenſis *g* monaſterii abbatem; ut ibi monaſticis inſtructus diſciplinis, *g*
ſub regulæ jugo ab abbate ſibi impoſito Deo devotiſſime miniſtraret; ubi in diebus legebat, & fabrilem artem exercebat: in noctibus vero, exceptо quod ſomno indulgebat mediocri ſpatio, indefeſſus ſcribebat. Plurima ibi utenſilia ad opus monaſterii manibus ſuis operatus eſt. Tria quoque cymbala ſancto fecit Congello, quæ uſque hodie in magno habentur: Euangelium etiam optimum poſtremo ſcripſit, nec non repoſitorium E
ad idem ibi recondendum mirabiliter conſtruxit.

inde tandem ad S. Kiaranum

7 Annis vero non pancis in cœnobio ſancti Congelli tranſactis, beatus Daygeus divino nutu compulſus, cum oratione & benedictione, ad virum Dei, cui ipſe cum ſucceſſoribus ſuis a Deo traditus eſt, ſanctum Kyaranum Cluonenſem abbatem perrexit. Cui a Deo præoſtenſum eſt, quod ſancti hoſpites ad ſuum monaſterium venirent. Ideoque, finita Miſſa, in occurſum illorum extra monaſterium feſtinanter abiit. Daygeus vero ad Kyaranum veniens, libros ac veſtimenta ſociorum ſuorum, ſolus poſt eos portabat. Hoc videns Kyaranus, ait: Miror, quod gratiam Spiritus ſancti non ante clericos ad nos venientes, ſed poſt eos video. Daygeo vero ad eum perveniente, a ſe ſub pedibus in terram proſternente, ipſe humilitatem ejus & ſubjectionem grataner ſuſcepit. Fertur autem, quod ex quo ſanctus Daygeus a ſancto deceſſit Congello, donec ad ſanctum Kyaranum pervenit, nihil vel cibi vel potus guſtavit: dicebat namque: Quomodo ſinn capite corpus eibum poterit ſumare?

a quo miſſus, fundat monaſterium, intrat ſepulchrum ;

8 Deinde juſſu ſancti Kyarani in patriam ſuam rediens, monaſterium, quod Inyſcam nominatur, inibi fundavit. Sanctus quoque Columba *h* tunc temporis ibi affuit, ac locum, monaſteriumque ſimul eum eo benedixit, & ait: Multæ animæ F
de hoc ſancto loco ad regna cæleſtia migrabunt. Carnales veto ſancti Daygei fratres, invidiæ ſaucibus ſuccenſi, eo quod monaſterium ibi conſtruxerat, eum interficere conati ſunt. Quapropter quidam de diſcipulis ejus, Naindeich videlicet filius Mayne, capam ejus indnens, pro ipſo mori paratus, eorum impetum intrepidus exſpectavit: qui enm cum fortitudine haſtis pereutientes, nullam ei læſionem intulerunt: ſic enim de capa ejus, velut de ſaxo, haſta reſiliebat. Cum Vir Dei malum pro malo reddere nolens, Naindeicho, ne illis malediceret, juſſit; illi autem continuo pœnitentia compuncti; flexis eorum ſancto Daygeo in terram genibus, veniam poſtulaverunt. Quibus talem injunxit pœnitentiam, ut patriam deſerentes in quadam auſtralis Hiberniæ plaga, quæ Beyri vocatur, non reverſuri habitarent; quam uſque hodie eorumdem poſteri incolunt.

EX MS.

ANNOTATA.

a *Colganus in ſua Triade thaumaturga pag.* 277, Eſt duplex, *air*, Kieonacta in Hibernia: ſeptemtrionalis in Ultonia, Kiennacta Glinne Gemhin dicta: altera auſtralis in Mediæ finibus.., Kiennacta Bregh, aliquando Kiennacta Arda: & utraque nomen adepta eſt a poſteris Kieni filii Olildæ eam olim inhabitantibus.

b *Occaſione S. Laſreani, abbatis Lethglinenſis in Hibernia, cujus Vita exſtat apud nos die* 18 *Aprilis, mentio facta eſt in Annotatis ad cap.* 11 *ejuſdem Vitæ pag.* 546 *de ſynonymo Laſreano Damliſenſi abbate; de eoque ibidem acturos nos diximus ad diem* 12 *Septembris, & ſignificavimus, Colganum anno* 563 *obitum ejus affigere.*

c *Conſule de hoc loco Commentarium noſtrum prævium ad Vitam S. Mochtei, quæ die* 59 *hujus dabitur.*

d *S. Mochtei Acta illuſtrata habentur, prout modo indicabam, die* 19 *hujus.*

e *Et vero cognomento dicitur* vates, *ut in dicto mox Commentario licet videre.*

f *In Triade thaumaturga ſuperius allegata dicitur pag.* 91: S. Patricius prohibuit hoc fieri prædicens ibidem habitaturum quemdam filium vitæ, nondum natum, Kieranum nomine, qui locum illum repleret præclaro Sanctorum agmine.. Eſt..locus ille inter Mediam & Connaciam, in quo ſita eſt civitas Clnanenſis, in qua habetur hodie ſedes epiſcopalis. *In Actis autem Sanctorum Hiberniæ apud Colganum die* 28 *Februarii in notis ad Vitam S. Aedi pag.* 423 *mentio fit S. Hierani, & mittitur lector ad diem* 9 *Septembris. Conſule præterea quæ apud nos jam pridem dicta ſunt in Vita S. Endei, abbatis Aranienſis in Hibernia, ac magiſtri S. Kierani, tomo* 111 *menſis Martii, die* 21, *pag.* 272. *In Annotatis item ad Vitam S. Comgalli proxime hic citandam, indicavimus pag.* 583, *quod tradatur coli S. Kieranus dicto modo die* 9 *Septembris.*

g *De S. Comgallo abbate Benchorenſi in Hibernia tractavimus tomo* 11 *Maii, ad diem* 10 *pag.* 579; *ubi dictum eſt*, inter præcipua & antiora Ultoniæ reginnis apud Hibernos monaſteria extitiſſe Benchorenſe, a S. Comgallo.. conſtructum in hodierno Comitatu Dunenſi, haud procul a mari orientali ad dexterum latus æſtuarii Knocbſergii, unde breviſſimus tractus eſt in Gallovidiam Scotiæ provinciam.

h *Suſpicor hic agi de S. Columba, celeberrimo Hienſi abbate. In ejus Actis edendis ac illuſtrandis operoſe verſatus eſt Colganus in ſua Triade thaumaturga. Hunc autem Sanctum nos dedimus die* 9 *Junii.*

CAPUT II.

Plurima Sancti miracula, opera alia egregia, & felix obitus.

cum aliud, ubi mirſum reſuſcitas cum pradicto.

a

QUadam die cum beatus Daygeus in quodam ſuo monaſteriolo, quod Delenna dicitur, fuiſſet, quædam fœmina molendinum ejus ad grana molenda ingrediens, ab aliquo homine vulnerata eſt; quam Berachus a, beati Daygei diſcipulus, ab eo ad eam miſſus, illico ſanavit. Quæ deinde domum rediens de filio ſuo, antea relicto ibi, ſed tunc temporis non invento, domeſticos ſuos, ubinam eſſet, interrogavit; qui dixerunt: Poſt te (ad) molendinum abiit. Quo audito, illa miſera, puero diligenter quæſito, & non reperto, in amne, qui ſupradictum præterfluit molendinum, ipſum fuiſſe ſubmerſum conjiciens, ad Dei Virum, miſerabiliter lacrymans, feſtinanter cucurrit; qui eumdem cum ea ad amnem miſit diſcipulum. Qui oratione facta puerum antea ſubmerſum de profundo fluminis revocans, matri vivum aſſignavit & incolumem; inſuper hoc firmiter promittens, quod in poſterum nemo in eadem fluminis parte mergeretur: quod uſque hodie in miraculi commemorationem Piſcina Berachi dicitur.

Suſcitat virginem; altera tempeſte altariolum.

10 Idem Vir Dei in ſancti Finniani b monaſterio, quod Clouyn Yraird vocatur, coram ſancto abbate Ruadano c, extinctam caſu candelam inſufflando eam accendit. In monaſterio quoque ſanctarum virginum filiarum Fintani d, virginem quamdam nocte adventus ejus defunctam vitæ reſtituit. Quapropter virgines monaſterium ſuum ejus ſucceſſoribus, ipſius dominatui tradiderunt. Sanctus Cayrellus e abbas monaſterii, quod Metheus nominatur, eumdem Dei Virum, ut ſibi altariolum faceret, rogavit, cujus dum ſe materiam non habuiſſe excuſaret, pondus aureum de cælo in ejus ſinum ceciditſe fertur; de quo altariolum illi fecit. Reliquias vero ejus pro nigro, qui Terra auri dicitur, vendidit. Unde ſanctus Cayrellus ſe ſuumque locum ejus ſubjectioni dedit.

b c d e

Suſcitat octonum, ac tres alios.

11 Eo tempore dum beatus Daygeus ibidem moraretur, cujuſdam feminæ rogatu commotus, unicum ejus filium, genris, quæ dicitur Crimtamne f regem, apud quem in vinculis tenebatur, quæſivit. Rex vero ille impius, Hominis Dei precibus non acquieſcens, ſed magis in iram commotus, prædictæ mulieris filium crudeliter interfecit. Sed quem infelicis regis occidit impietas, beati Daygei reſuſcitavit ſanctitas; regem vero illum ejuſque poſteros regno privavit in æternum. Cum autem inde diſceſſiſſet, tres filias cujuſdam viri, nomine Columba, nuper defunctas in via, qua ibat, invenieus, a mortuis reſuſcitavit; quas poſtea litterarum ſcientiam edocens, monaſterium ad opus earum fundavit, quod domus filiarum Columbæ dicitur.

E

f

Monaſteria fundat Virginibus pluta.

12 Poſt hæc divulgata beati Daygei per totam Hyberniam ſanctitate confluxerunt undique ad eum ſanctæ virgines, ut ſub ejus regula degerent, quædam Cumena, alia Laſſara g, ſancti Daygei ſoror, alia Dulvina. Hoc audiens Cluonenſis abbas, nomine Oenu ad beatum miſit Daygeum, ut eum de ſuſceptione virginum objurgaret. Ille vero nuntiorum præſciens negotium, monialibus, ut humiliter illis miniſtrarent, præcepit: quarum quædam in ſinu ſuo ignem, ſine ulla veſtis læſione, quædam aquam, velut in vaſe firmiſſimo, ad eos portavit. Quod hoſpites videntes, pœnitentiam egerunt. Beatus autem Daygeus moniales illas verſus Septemtrionem ducens, in diverſis locis diverſa monaſteria, in quibus cum aliis virginibus ſeorſum Deo ſervirent, eis, prout decuit, conſtruxit.

F

g

Suſcitat mortuum aurum & alterum.

13 Deinde ipſe ac ſancta virgo Cunne, in regionem, quæ terra Eda dicitur, pergentes, filium regis ejuſdem regionis, in fluminis, terram illam præterfluentis, oſtio, in quo innumera piſcium multitudo capitur, demerſum reſuſcitavit. Quapropter rex ille agrum & locum in præfato oſtio, ad piſces capiendos eis eorumque ſucceſſoribus obtulit. Poſt hæc terram Lugnæosum b in finibus Conactenſium adiens, in monaſterio

b

EX MS.

A nasterio filiorum Fleſcaigi, & ſanctæ virginis Riteillæ reverenter eſt ſuſceptus, ubi tempore refectionis propinatorio non invento, aureum ei dn cælo eſt datum, quod poſtea pro agro ad fratrum expendit utilitatem. Dehine in fines nepotum Ailella migravit, ibique Diarmitium, ejuſdem terræ regis filium, nomine Cathbotum, mortuum vitæ reſtituit: quem poſtea liberalibus ſtudiis imbuens, monaſterium ei fundavit.

Hæc mira culoſa ferentur; aqua vertibus in vinum fuit convertit et mortuus ſuſcitatur.

14 Nec hoc reticendum eſt, quod pro ejus in ſancti Viri nomine, Cruymter ſit monaſterio commorantis, diſcipulos Deus operatus *eſt*: illi enim vas lacte plenum ſine fundo ad monaſterium de Boceto vel Vaccario attulerunt: ejuſdem namque vaſis fundum eis io via quidam latrones nequitur abſtulerunt. Exinde in regionibus Corprorum monaſterium fundavit, ubi ad quorumdam venerabilium opus boſpitum cerevifiam non habeos, aquam, Deo cooperante, ante in vinum convertit. Aliquando cuidam ſuri ſurtivos equos habenti verbum Dei prædicavit, qui pœnitentia ductus, equis ad propria remiſſis, a ſancto Viro ad clericalem habitum ſumptus. Ipſe autem Sectanus, cujus Domus monaſterium Sectani nominatur, deinde ad monaſterium ſancti Cayrlani *i* pervenieos, eumdem eadem noctu defunctum, reſuſcitavit. Quapropter ille ſe ſuumque ei monaſterium ſubjecit.

B

i

k

Sanatur hydrops, fretum pedibus tranſitur, &c.

16 In campo quoque Conalleorum *k* quemdam hydropicum, Celtearum nomine, ſanavit: qui ei ſuiſque ſucceſſoribus ſuum obtulit agrum.

Aliquando fretum, quo Stagnum Rudi dicitur; nave non inventa, ſiccis pedibus tranſivit.

Poſt hæc dum regionem Mydluacam tranſiret, lignum quoddam immenſæ magnitudinis, quod tranſverſum in via jacens tranſitum negabat viatoribus, per ejus orationem angelico ſublatum eſt miniſterio.

Sanctus Lonocus ab eo altariolum ſibi fieri petivit, cui materiam, unde illud faceret, ad manus non habens, propberico ſpiritu dixit: In ſepultura, inquiens, hominis, qui primus in tuo ſepelietur cœmeterio, maſſam aurichalci reperies, de quo tibi altariolum fabricabo. Quod & ſic completum eſt. Eidem quoque ſancto viro Euangelium ſcripſit.

C

Tres oculi ſuſcitat;

16 Poſt hæc ſancti Diarmitii diſcipuli fuſi monaſterium adivit: ea vero nocte, dum matutinale celebraretur officium, tres fulgentes ſtellas ab eo loco, qui Terra magna vocatur, cælos aſcendere aſpexerunt. Diarmitius, Quid, inquit, *eſt* hoc viſum mirabile? Beatus Daygeus ait: Tres puræ animæ, regna nunc conſcanderunt cæleſtia. Deinde ad illum perveniens locum, tres Erclay filias, dum ſanctam virginem Daretham, ut ſub jugo ejus Deo famularetur, adirent, a latronibus interemptas vitæ reſtituit.

multiſque aliis rebus egit perſpicuis, annus atas 120. moritur.

16 Quot, & quanta, divina cooperante gratia, beatus Daygeus operatus ſit miracula, humanæ nequit memoriæ comprehendere capaciras. Monaſteriis itaque plurimis per Hyberniam fundatis, mortuis vitæ reſtitutis, diverſis ægritudinibus enatis, vinctis liberatis, captivis redemptis, utilibus Eccleſiæ Dei rebus proprio manuum labore fabricatis, vitæ ſuæ diebus irreprehenſibiliter peractis, centeſimo quadrageſimo ætatis ſuæ anno *l* feliciter obdormivit in Chriſto; qui cum Patre, & Filio, & ſancto Spiritu, vivit ac regnat, Deus, per ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Acta hujus Sancti illuſtrata ſunt in noſtro tomo* 11 *Februarii, die* 15, *a pag.* 832. *Factum vero, quod hic narratur, conferri poteſt cum narratione Vitæ ejus, ſecundo loco a nobis editæ pag.* 838, *& cum dictis ſuperius in meo Commentario prævio.*

b *Vita S. Finniani ſeu Finneni, abbatis de Claain-eraird, exſtat in Actis Sanctorum Hiberniæ citatis, quæ vide ad diem* 23 *Februarii. Locus autem Claain-eraird in notis ad eamdem Vitam pag.* 398 *ita exponitur*: Veteribus Cluain-erardia, in loco qui olim Ros Finnebuill dicebatur, modernis correpte Clonardia, in confinibus Lageniæ & Mediæ, ad Com tatum ramen occidentalis Mediæ, & diœceſim Medenſem ſpectans. Eſt bodie viculus obſcurioris notæ, licet olim fuerit & oppidum florens & monaſterium longe famoſum. Quod ſi ſanctitatis & ſapientiæ ſtudium ſpectetur, inter præcipua occidentis monaſteria non infimum poſſet & deberet habere locum. Vide dicenda de ipſo in Appendi- E ce infra cap. 1 & ult. *Sanctus porro iſte apud nos ad dictum diem* 23 *Februarii prætermiſſus eſt, ac ibidem dilatus ad diem* 12 *Decembris.*

c *In Appendice modo memorata cap.* 3 *pag.* 405 *inter S. Finniani diſcipulos notatur* S. Ruadanus abbas Lothrentis. *Vitam* S. Rodani *ſive* Ruadani, *ejuſdem loci in Hibernia abbatis, dedimus ad diem* 15 *Aprilis, tomo* 11 *ejuſdem menſis pag.* 382.

d *In Vita S. Mochtei, quam dabimus die* 19 *hujus, narrantur iſta*: Alio quoque tempore, eum B. Patricio in monte Cruachan.. quadrageſimale celebrans jejunium, Fintanum diſcipulum ſuum.. membris recollectis vivificavit ita integrum, ut nulla etiam cicatrix in eo appareret. Hic elapſo dehinc tempore factus abbas monaſterii Kill-oirthir, quo Latine cella orientis ſonat. *Quis Fintanus ille fuerit e tot aliis ſynonymis, inquirit Colganus in notis ad Vitam S. Mochtei, die* 24 *Martii pag.* 732. *In noſtra vero Vita hac, quam illuſtramus, cum Fintani nomen ſine tharacteriſtico ſtatuto ſignetur, quiſnam hic fuerit, aliis inquirendum relinquimus.*

e *Inter diſcipulos S. Benigni, qui notantur* F *in Triade thaumaturga pag.* 204, *habetur* Carellus: *an hic ſit idem, de quo noſtra Vita, non divino.*

f *Index topographicus ad Acta Sanctorum Hiberniæ pag.* 873, Crimthannos *in Ultonia ponit. Ad diem vero* 1 *Januarii in notis ad Vitam S. Framhææ virginis pag.* 4 *dicitur eſſe* regiuncula in comitibus Mediæ & Orgielliæ, hodie obſcurioris notæ; licet antiquis hiſtoriis non parum celebrata.

g *Apud Colganum die* 23 *Februarii pag.* 395 *narratur Laſſara virgo, quæ volebat caſtitatem ſervare, delata eſſe per angelum ad regionem ſuam. Deinde laudatur* hæc puella *tamquam* mira ſanctitate pollens, ædificaſſe eccleſiam, ubi multa per eam patrata ſunt miracula, *cui nomen* Daire mac Aidmecain. *Laudatus vero hagiographus pag.* 405 *diſcipulis S. Finniani annumerat Laſſaram virginem in monaſterio de Dore mac Aidmecain. Idem auctor pag.* 399, Poſt varias, *ait*, indagationes, non potui inter plures virginum noſtrates huic cognomines diſcernere, quæ ſit hæc Lazara, nec colligere ubi ſit illa eccleſia, de qua modo agebatur. *Deinde lectorem, qui curioſius*

ex MSS. *ſius voluerit indagare has virgines, alio mittit, varios eitans auctores ne dies. Habemus autem in Vita hac noſtra, quod Laſſara ibi memorata fuerit S. Dagxi ſoror, e quo characteriſmo erui fortaſſe aliunde poterunt ulteriores de ea notitiæ, quas aliis inveſtigandas relinquo. Nec pocro vacat operoſius inquirere, quænam vel quales fuerint omnes illæ perſonæ, quarum nomina hic proxime ſequuntur. Idem eſto judicium de locorum aliquorum deſcriptione, quæ ſatis liberaliter nominantur.*

h *In Vita altera, ſeu ſupplemento Vitæ S. Fechini cap.* 1 *apud Colganum die* 20 *Januarii pag.* 133 *dicitur Sanctus ille* in ea regione Connaciæ, quæ Lugne appellatur, in lucem editus. *Locum hunc laudatus Colganus ſic exponit in notis pag.* 140: Eſt regio ſatis nota Comitatus de Sligeach, in qua ſedes epiſcopalis Aehadenſis, ſeu de Aehach Conuir.

i *In Prætermiſſis apud nos ad diem* 24 *Martii ſignatur* Cairlanus epiſcopus Ardmachanus, Fethlemii anno DLXXVII defuncti per decem annos ſuccceſſor. Sanctis hodiernis accenſetur in Martyrologio Tamlactenſi, & Mariani Gormani, agitque de eo paucis Colganus; ſed nullum profert aliud indicium cultus. *Annus quidem modo notatus convenit cum tempore ſuperius deſignato, quo vixit S. Dageus; ſed utrum hic Cairlanus ille, an alius intelligi debeat, non eſt mihi in promptu determinare.*

k *In Ultonia videlicet, ſecundum ea, quæ dicam die* 19 *hujus in Commentario prævio ad Vitam S. Mochtei* § 1.

l *Vide quæ præmiſi in fine Commentarii prævii ad præſentem Vitam.*

DE S. GUENNINO EPISC. ET CONF.

B

I. P.

VENETI IN GALLIA.

E

Venetatio publica; ætas; an hic Sanctus eum alio non confuſus.

ANNO CIRCITER DCXXII. *Colitur apud Venetenſes,*

Sanctus hic, qui per errorem in hunc incepſit diem, ut monebimus die proxime ſequenti inter Prætermiſſos, nihil fere nobis reliquit notatu dignum, præter pauca, quæ ad ſtabiliendum publicum ejus cultum ac tempus ſpectant. Albertus le Grand in ſua Sanctorum Britanniæ Armoricæ collectione inter alios, quos refert in Catalogo chronologico & hiſtorico epiſcoporum Venetenſium pag. 136, *hæc de eo pauciſſima ſcribit, quæ nos in ipſius fide huc tranſcribimus*: S. Guenuinus unanimiter electus fuit eodem anno DCXVIII ſub Bonifacio V Pontifice, iiſdem impetatore ac rege (*videlicet Heraclio, & rege Hoele III, quos proxime nominarat.*) Obiit anno DCXXII, poſt quatuor ſedis annos. Proprium Venetenſe de eo Officium facit XIX Auguſti. *In quo*

C *Proprio Venetenſi legerit auctor laudatus Officium de noſtro Sancto, equidem neſcio; hoc ſcio, in tribus ejuſdem Proprii exemplaribus, anno* 1630, 1652, *&* 1660 *excuſis, quæ apud nos exſtant, ſolam de illo præfecibi hac die commemorationem de communi confeſſoris Pontificis. Quamvis autem editio anni* 1660 *jam dicta in catalogo Sanctorum diœceſis Venetenſis, parti eſtivali præfixo, ſignet* S. Guennini epiſc. Venet. ſemid., *in ipſa tamen die* XIX *Auguſti ſolam ejus commemorationem de communi invenio. Ex his conficitur, certo conſtare de* S. Guennini *cultu apud Venetenſes, qui confirmatur & extenditur ultetius, ut modo planum fiet.*

ſed publica ejus veneratio etiam tranſiit ad diœceſim Pariſienſem.

2 *Sauſſayus in Appendice ad Martyrologium Gallicanum pag.* 1224 *de ſolâ quidem ipſius apud Venetenſes veneratione meminit, ita loquens:* S. Guéninus epiſcopus Venetenſis, eo titulo & ſpectatæ ſanctitatis memoria honoratus ab ipſa cathedrali eccleſia: quamvis in epiſcopalibus ejus tabulis editis ſignatus non appareat; niſi forte is ſit, qui Guinninus inſcribitur. *Caſtellanus item in ſuo Martyrologio univerſali &* Guinnium *ipſum vocat, & in Britannia Armorica coli eum indicat; ſed non ita pridem numen ejus latius extenſum, dum inſcriptum fuit Martyrologio Pariſienſi, quod anno* 1627 *in lucem prodiit, ubi hac die ita annua ipſius memoria annuntiatur*: In Aremoricis S. Guinniui Veneteuſis epiſcopi.

Agitur

3 *Spectare Antiſtitem noſtrum ad ſeculum ſeptimum, patet ex præmiſſis. In Martyrologio Pariſienſi aptatur ei annus citeriter* 622; *quid vero cauſæ habuerit Caſtellanus, ut ad ſeculum ſextum referret ipſum, ignoro. Hanc certe temporis rationem improbo, non ideo dumtaxat, quia, nullo fundamento idoneo aſſignato, eſt contra auctores alios, qui ad ſeculum ſeptimum ſpectace ipſum memorant; ſed ideo præſertim, quia non cohæret cum ordine epiſcoporum Venetenſium, ut jam oſtendetur. Ratio chronologica eorum prorſus obſcura eſt apud Sammarthanos in Gallia Chriſtiana. Nam occaſione Regalis, qui proximus ſequitur* S. Guiuniui *deceſſor, &* F *affigitur anno* 590, *dicuntue iſta*: Epiſcopi ſequentes valde videntur confuſi, ac ſolum proferuntur ex fide manuſcriptorum S. Crucis Kemperlegienſis.

de tempore

4 *Cointius in Annalibus eccleſiaſticis Francorum ad annum* 618 *num.* 10 *obſcuræ hule epiſcoporum Venetenſium confuſioni lucem affert his verbis*: Hoc anno, ut Albertus in Armorica ſancta teſtatur, Guenuinus ſe Guiuninus epiſcopatum Veueteuſem ſuſcepit. In conuotandis Veuetenſibus epiſcopis hactenus uſi ſumus ſubſcriptionibus eoneiliorum & auctoritate Gregorii Turoneuſis, queſtique ſumus ad annum Chriſti DXC num. 12, quod in Venetenſium antiſtitum eatalogo prætermiſſus eſſet ab Alberto Regalis epiſcopus, quem Gregorius Turneuſis lib. 10 eap. 9 ad illum annum, Childeberti regis deeimum quiutum, laudavit. Sammarthani Regali proxime ſuffeiunt Guinninum, nec exprimunt, quot annos hic, ſucceſſoreſve federint. Robertus Guiunino præpoſuit Domiuium, Clemeutem, Amautem ſive Amautium, & Saturninum, quos ab Alberto pariter commeudatos omiſerunt Sammarthani. Sammarthanis hoc loeo præſtant Robertus

A bertus & Albertus, imo & Roberto præſtat Albertus. Robertus enim Doninium cum Eonio ſive Eunio Regalis deceſſore perperam confuodit, nec ſingulos pontificatus in ſua ſpatia partitur. Albertus autem Doninio ſeu Dominio, ut vocat, annos præſulatus tribuit undecim, Clementi ſeprem, Amanti quinque, tres Saturnino; teſtaturque Dominium pontificalibus inſulis redimitum fuiſſe anno Chriſti DXCI, Clementem anno Chriſti DCII, Amantem anno Chriſti DCX, poſt interpontificium aliquot menſium; Saturninum anno Chriſti DCXV.

vita ejus ac mortis.

5 Nec hic Alberti computus quidquam habet, quod rectæ chronologiæ refragetur. Nam de Regale poſt annum Chriſti DXC nihil occurrit, eidemque Regali Dominius anno ſequenti ſuccedere potuit. Hæc obiter de præſulibus Venetenſibus: *quæ nos huc referenda etiam cenſuimus occaſione* S. Guennini, *ut ea his temporis ejus ratio elucidaretur. Ad annum vero Chriſti* 622 *num.* 6 *laudatus Annalium conditor annos ſedis ac mortis ita definit*: In eadem provincia Lugdunenſi tertia Guianious, cum ec-

B eleſiam Venetenſem annos quatuor feliciter rexiſſet, ex hac vita migravit. Colitur XIV Kalendas Septembres. Succeſſit in epiſcopatum Ignorocus. *Atque hæ quidem cationes nos moverunt, ut anno Chriſti circiter* 622 *obitum ſancti noſtri Præſulis ſuperius innecteremus. Supereſt inquirendum, an hic cum alio Sancto alicubi confuſus non ſit.*

An cum alio confuſus.

6 *Suſpicamur id factum eſſe a Ferrario. Ratio ſuſpicandi eſt nomen fere idem, idem locus, eadem dignitas epiſcopalis, idem cultus in eccleſia videlicet cathedrali Venetenſi. Quæ omnia ſimul junctа non improbabile nobis fundamentum videntur præbere ſuſpicionis jam dictæ. Nam auctor ille in ſuo Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, ad diem* III *Novembris hæc memorat*: Venetiæ in Britannia S. Guenelli, epiſcopi ejuſdem urbis. *Addit in notis*: Ex Kalen. eccleſiæ Venetenſis, & Breviario ejuſdem. Corpus in cathedrali eccleſia conditum eſt juxta corpus S. Vincentii, & in magna veneratione habetur. *Lego quidem die* SSS *Novembris annuntiari in Aremoricis memoriam S. Guinaili abbatis, ejuſque corpus una cum aliorum Sanctorum reliquiis Pariſios delatum, indeque tranſlatum Corbolium, requieſcere in eccleſia ſui nominis; item in Appendice Sauſſayi ad Martyrologium Gallicanum poniur ſub die* S. Gueonaelus abbas de Laudeucmeec *. Corpus ejus honorifice ſervatur in ipſa matrice eccleſia Venetenſi. *S. Guinaili Vita &c. apud nos aſſervantur ad diem* III *Novembris repoſita; quo plura de illo dici & examinari poterunt. Sive autem* Guenellus *ille a Ferrario cum noſtro Guennino ſit confuſus; ſive deſignare voluerit Guinailum; noſtra ſaltem obſervatio ad hoc conducit, ut intelligatur, perperam ab eo annumerari Venetenſibus epiſcopis Guenellum, in quorum catalogo nec apud Albertum le Grand, nec apud Claudium Robertum, nec apud Sammarthanos, nec apud Cointium in ſuperiore præſulum Venetenſium ſerie, novis ab eo curis recenſita, ullus iſtius nominis mihi occurrit.*

* Landeveenec in Britannia Armorica.

E

DE S. INANO, SEU EVANO CONF.

IN SCOTIA.

J. B. S.

SEC. IX. *Diverſa nomina & facta expoſita.*

SAnctum Inanum *aliquem* Wruini in Scotia eremitam, *quem pro die* XVIII *Julii in Menologio Dempſteri invenerant, non ſatis ipſi fidere auſus, ex Breviario Aberdonenſi, in quo melius, ni fallor, hoc die ſignabatur, huc remi-*

C *ſi, ſi forte interea aliquid occurriſſet, unde Sanctus magis innoteſceret. At nullo hactenus opere pretio, ut, quidquid quæſierim, ſolum ferme nomen expreſſum, & quidem diverſimode inflexum invenerim, diverſis dictus etiam & diverſo loco attributum, tametſi non niſi ſolus & unus atque adeo idem omnino videatur. In Kalendario noſtro Benedictino Ms. hoc die ſimpliciter legitur*: Item ſancti Evani abbatis Scotia. *Audi modo Dempſterum, qui cum jam dicta die* XVIII *Julii Inanum ſuum* Wruini *collocaſſet, hoc die eumdem ipſum* Drouori *annuntiat, hoc addito*: Qui Argadiam peſtilenti morbo liberavit. *Ex* Inaoo Janum *formavit Ferrarius, Argadiæ ſitum ſupra modo explicans.*

Idem ipſe ac unus diverſus eſt.

a *Cum autem ſub Kenuetho I, alias II,* Inanus *floruiſſe dicatur, non videtur dubium, quin idem ſit cum eo, qui ſub Junani appellatione refertur a Camerario die ſecundo Decembris, cum hoc breviſſimo elogio, quod* apud Kennethum ſecundum hoc nomine Scotiæ regem authoritate plurimum valnit. *Atque hic haud dubie idem eſt, qui in Breviario Aberdonenſi hoc ipſo die inter Sanctos ponitur, licet, præter Breviarii iſtius morem, de ejus geſtis nec hilum referatur. En Breviarii verba*: S. Inani confeſſoris apud Irvine in Scotia, ſub rege Kenoedo primo, anno DCCCXXXIX, Auguſti XVIII. *Ne vero hic diverſos reges indicari eniſtimes; de eo rege agitur, qui Pictos, ne ipſi vocant, perdomuit,* quorum *excidium, ut notat Dempſterus, Sanctus* prædixerat, cujus hortatu Kennethus rex bellum aoimoſe ſuſcepit.

F

DE B. CLARA DE CRUCE VIRGINE,

PROPE MONTEM-FALCONIS IN UMBRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Cultus hujus beatæ Virginis ab immemorabili tempore cœptus, & a Pontificibus Romanis confirmatus.

ANNO MCCC-VIII. *Cum hæc Beata an. 1308. pie ut Augusti obiisse fertur.*

QUamvis B. Clara, *communiter cognominata de* Monte Falco, *die præcedente ad cælum migraverit, & Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, Ludovicus Jacobillus in Sanctis ac Beatis Umbriæ tomo 2 pag. 707, Arturus du Monstier in suo Gynæceo & Martyrologio Franciscano, aliique quidam hagiologi die* XVII *Augusti annuam ejus memoriam celebrent; tamen nos festum hujus beatæ Virginis ad diem sequentem distulimus, more nostro in ea re secuti Martyrologium Romanum, quod hac die Beatam illam annuntiat his verbis:* In Monte-Falco Umbriæ, beatæ Claræ virginis, monialis Ordinis Eremitarum sancti Augustini, in cujus visceribus Dominicæ Passionis mysteria renovata, maxima cum devotione venerantur.

Joannes XXII. Pontifex.

2 *Baptista Piergilius Mevanienſis, de quo sæpe inferius mentio facienda erit, in Vita Italica* B. Claræ *parte* 3 *cap.* 16 *testatur, adeo publicam de sanctitate hujus Virginis famam fuisse, ut non diu post ejus obitum Berengarius de sancto Affricano, qui tunc erat vicarius episcopi Spoletani, judicio in gesta & miracula illius inquirere cœperit. Hac pervulgata sanctitatis opinio abunde colligitur ex litteris Joannis XXII Pontificis, quæ sic sonant:* Joannes episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Fratribus Pernsino & Urbevetano episcopis, ac dilecto filio Magistro Regioaldo de sancta Artemia, Canonico Petragoricensi Capellano nostro, nostrisque peletii auditori causarum, Ducatus Spoletani rectori, salutem & Apostolicam benedictionem.

jucunda

3 Magne nobis exultationis materia præstatur & gaudii, magnaque gratiarum actionum & laudum nobis debita cumulantur, cum novalis miraculis fidei nostræ inconcussa fundamenta reluceant, rebus res alta foveatur exhibitis, ac virtutum actibus vivificans charitas inflammetur. Novit namque misericordiarum Pater & totius consolationis Deus omnipotens plebi Fidelium quibusqua apta temporibus dare, juvantia conferra remedia, ac cælestis vitæ solatia impertiri; quibus præteritorum fides adstruitur, futurorum impenditur cautio ac præsentium, actus accenditur liquefacientes animas, ut sic spe præmii fortitudine viriliter in esperis, humilitate in prosperis dimicemus: ad quæ nostræ ætatis instantius eorum exempla nos provocant & familiarius cognita merita suffragantur, qui sic sobrie, sic juste, sic pie vixisse scruntur in terris, ut inter Sanctorum agmina collocati credantur in cælis, cum ad ea speranies niramur ex gratie, quæ illi miraculorum ostensionibus existimantur adepti.

& virtutum in ejus invocatione factis

4 Sane dudum ex parte venerabilium Fratrum nostrorum Assisinatis, Spoleteni, & Fulginatis episcoporum, & dilectorum filiorum quorumdam clericorum Prælatorum ecclesiarum seculetium & Regulatium, ipsorumque omnium Capitulorum, Collegiorum & Conventuum, ac etiam universitatum Perusinæ, Spoleranæ, Fulginatensis, nec non aliorum Castrorum & villarum Spoletani Ducatus coram nobis & Fratribus nostris propositum existitit, quod recoleadæ memoriæ Clara, monasterii sanctæ Crucis de Monte-Falcone Ordinis sancti Augustini Spoleranæ diœcesis abbatissa, dum viveret, cirore sanctitatis, emicuit, conversatione resplenduit, & multis magnisque, tam ante quam post suum obitum, miraculis coruscavit. Quare pro parte ipsorum fuit nobis humiliter supplicatum, ut de ejusdem Claræ Vita & miraculis inquisitionem præmissa, si reperiremus præmissa veritate fuleiri, eam adscriberemus Sanctorum catalogo, ipsamque faceremus per universas ecclesias honore congruo solenniter venerari.

sed negotio Canonizationis tunc

5 Verum licet prædicte corem nobis & eisdem Fratribus nostris exposita, si vera sint, nostrum & Fratrum ipsorum eotda multiplici jucunditate replaverint, attendentes ramea, quod Romana Ecclesia præsertim in tantn fidei negotio eoasuevit cum magna maturitate procedere, ubi videlicet de re tam ardua quæritur, sensibus quidem abdita, igoota scientiis, & novo quodam probandi genero, vita otique & miraculis comprobanda: nam si difficile existimamus, quæ in terra sunt; & quæ in prospectu sunt, inveoimus cum labore, quæ in cælis sunt, quis investigabit? Dilecto filio nostro Neapoleoni sancti Adrieni diacono Cardinali commisimus, ut apud Sedem Apostolicam da hujusmodi sanctitate vitæ ac miraculis prædictæ Claræ informationem per testimonia fida dignorum reciperet, illamque nobis referre curaret, ut verisimilitudine inde sumpta tutius possemus procedera in negotio prælibato. Et quie per dicti Cardinalis relationem fidelem euram nobis & Fratribus nostris factam; aceepimus eliqualem informationem de sanctitate ee mireculis antedictis, Nos pium & congruum reputaores, ut prædicta ulterius sub dissimulatione non debeant pertransiri, da ipsorum Fratrum nostrorum consilio, supplicationi hujusmodi, prout præsentium describitur serie, duximus annuendum.

ad optatum exitum non perducte

6 Quocirca discretioni vestræ, de qua plenam in Domino fiduciem obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel duo vestrum in loco vel locis, ubi expedire videritis, de vita, conversatione ee miraculis Cleræ prædictæ ceteraisque circumstantiis hujusmodi negotium contingentibus juxta formam, quam vobis sub Bulle nostra transmittimus introclusam, inquiraris diligentius veritatem, & quæ super præmissis inveneritis

A oeritis, fideliter in ſcriptis redacta ſub teſtimonio ſigillorum veſtrorum per viros idoneos ad Sedem Apoſtolicam deſtinetis, ut per ioquiſitiooem veſtram ſufficienter ioſtructi, ſicut res exigit & expediens viſum fuerit, ſecurius io ipſo negotio procedere valeamus. Datum Aveoioni octavo Kalendas Novembris, Pootificatus ooſtri anoo ſecundo, *qui in annum Chriſti* 1317 *incidit. Hæc epiſtola apud Piergilium poſt Italicam* B. Claræ *Vitam pag.* 360 *&* 361 *refertur, ubi etiam ſequitur altera ejuſdem Pontificis epiſtola, quam hic brevitatis cauſa prætermitto. Porro eamdem Inveni inter authentica inſtrumenta, quæ Moſcovius infra laudandus Latino Actorum compendio præfixit, & de quibus poſtea agam. Denique utramque vitioſam hujus epiſtolæ editionem inter ſe contuli, & unam ex altera correxi.*

Nicolaus V Papa eam coli permiſit,

7 *Quamvis eo tempore inquiſitio iſta (nescio qua de cauſa) optatum exitum non habuerit, tamen certum eſt, poſtea magnam Sanctæ Sedis propenſionem fuiſſe ad promovendum ejus cultum; quandoquidem* VVaddingus *in Annalibus Minorum ad annum* 1308 *num.* 77 *teſtatur, Nicolaum V Pontificem circa medium ſeculi decimi quinti excellentem* B. Claræ *ſanctimoniam* B *veneratum indulſiſſe, ut frequens ejuſdem commemoratio fieret hoc modo: Antiphona.* Mons Dei, mons pioguis, mons in quo beoeplacitom eſt Deo iohabitare. ℣. Ora pro nobis B. Clara. ℟. ut digai efficiamur promiſſionibus Chriſti. *Oratio.* Deus, qui B. Claram virginem tuam clarificaſti, & in ipſius corpnre Paſſionis tuæ & Trinitatis myſteria renovaſti; præſta, quæſumus, ejus precibus & imitatione ſic oos tuæ Paſſioois amaritudioem recordari, ut Trioitatis beatitudioe perfrui mereamur; qui vivis & regnas io ſecula ſeculorum. Amen.

& Urbanus VIII. Pontifex

8 *Præterea ſummus Pontifex Urbanus VIII ad augendum hujus præclaræ Virginis cultum anno* 1624 *edidit conſtitutionem, quæ apud nos tomo* 5 *Bullarii Romani pag.* 62 *ſic ſonat*: Urbaous Papa octavus ad futuram rei memoriam. Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſervos & ancillas ſuas æternæ gloriæ præmio donat in cælis, vices quamquam immeriti gereotes ioterris, ex iojuncto nobis paſtoraliſ officii debito procurare tene-
C mur, ut eorumdem ſervorum & ancillarum Chriſti debita veneratio io dies magis promoveatur, & laudetur Dominus io ſanctis ſuis. Quamobrem fidelium quorumlibet, præſertim vero ſub ſuavi Religionis jugo Altiſſimo famulantium, votis quæ peculiarem Sanctorum hujuſmodi cultum reſpiciunt, libeoter aoouimus, prout conſpicimus io Domino ſalubriter expedire.

Ordini Auguſtiniano

9 Sane nomine dilectorum filiorum Procuratoris generalis & Fratrum Ordinis Eremitarum ſancti Auguſtioi Nobis nuper expoſitum fuit, quod ipſi ex peculiari, quem erga beatam Claram de Moote-Falchio ejuſdem Ordiois mnnialem gerunt, affectu, in cujus viſceribus Paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti myſteria maxima cum devotione a vieinis iocolis veoerari aſſarunt, & ad augendam Chriſti fidelium erga illam devotiooem, Officium & Miſſam de eadem beata Clara recitari & celebrari poſſe, ſummopere deſiderant, nobis propterea humiliter ſupplicari fecerunt, uc deſuper opportune providere de benignitate Apoſtolica dignaremur.

conceſſit recitare de ea Miſſam & Officium

10 Nos igitur piis eorumdem Procuratoris & Fratrum votis hujuſmodi anouere, illoſque ſpecialibus favoribus proſequi vulentes, & a quibuſvis excommunicatioois, ſuſpenſioois, & interdi-

cti, aliiſque eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris & pœois a jure vel ab homioe quavis occaſiooe vel cauſa laris, ſi quibus quomodolibet innodati exiſtunt, ad effectum præſeotium dumtaxat conſequendum, haro m ſerie abſolveotes & abſolutos ſore cenſentes, hujuſmodi ſupplicatiooibus inclinati, de venerabilium Fratrum ooſtrorum S. R. E. Cardinalium ſacris Ritibus præpoſitorum conſilio, ur de dicta B. Clara Officium & Miſſa de communi virginum cum oratione propria, in ejuſdem Ordinis Miſſalibus inſerta, ab omnibus Ordiois prædicti utriuſque ſexus Regularibus perſoois tantum, recitari & celebrari libere & licite poſſit & valeat, Apoſtolica auctnritate tenore præſeotium licentiam concedimus & impartimur. *Deinde poſt conſuetas clauſulas tempus datæ hujus conſtitutionis ita exprimitur*: Datum Romæ apud ſanctam Mariam Majorem ſub aoculo Piſcatoris die XIV Auguſti MDCXXIV, Pontificatus noſtri anoo ſecundo.

AUCT. G. C.

cum orationibus propriis

11 *Exiſtimo, tunc Miſſali PP. Auguſtiniano-eum inſertas fuiſſe orationes ſequentes, quas Piergilius Italicis* B. Claræ *Actis ita ſubnexuit.* ORATIO: Deus, qui beatam virginem tuam Claram E clarificans, in ipſius corpore paſſionis tuæ & Trioitatis myſteria renovaſti; præſta, quæſumus, ejus precibus & imitatione ſic nos tuæ Paſſionis amaritudioem recordari, ut Trioitatis beatitudioe perfrui mereamur. Qui cum Patre & Spiritu ſaocto io Trinitate vivis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen. SECRETA: Adſit nobis, quæſumus, Domine Jeſu Chriſte, beatæ Claræ pia, humilis & devota ſupplicatio, in cujus corde prærogativa mirabili Paſſioois tuæ myſteria renovaſti; præſta, ut virtute præſentis oblatinois, toæ Paſſionis eirca uos beneficia jugiter ſeotiamus. Qui vivis & regnas Deus per &c. POST-COMMUNIO: Omoipotens ſempiteroe Deus, qui, frigeſcente mundo, ad ioflammandom corda ooſtra, io corde beatæ Claræ Paſſionis tuæ miſteria reoovaſti, concede propitius, uc ejus precibus & meritis dignos froctus pœniteotiæ faciamus. Qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Ameo.

qui colunt dein ad totam dioeceſim Spoletanam extenſa eſt

12 *Eodem circiter tempore fatalitas recitandi Officium eccleſiaſticum de hac beata Virgine ad totam dioeceſim Spoletanam extenſa eſt, ut patet ex decreto ſacræ Congregationis Rituum, quod Piergilius poſt Italicam* B. Claræ *Vitam pag.* 364 F *ſic exhibet*: Cum alias ſub die XXV Maii MDCXXIV Coogregatio ſacra Rituum, anouente etiam Sanctiſſimo Domino noſtro, Religioni Eremitarum ſancti Auguſtioi cooceſſerit, ut Officium beatæ Claræ de Monte-Falcone io die ipſius obitus de communi virgioum cum oratione tameo propria recitare poſſet, idem iodultum, eodem Sanctiſſimo anouente, ad civitatem & dioœceſim Spoletanam eenſuit extendendum. XXVIII Septembris MDCXXIV. *Subſcribebat* Franciſcus Maria Cardinalis a Moote; *Inferius autem* Joannes Baptiſta Rinuſinus ſecretarius. *Poſtea Innocentius XII Pontifex anno* 1694 *etiam conceſſit Ordini Minorum facultatem recitandi Officium ſub ritu duplici de hac* B. Clara, *ut Hutherus ad diem* XVIII *Auguſti in ſuo Menologio Franciſcano, & Directoria ejuſdem Ordinis paſſim teſtantur. Ex his omnibus liquet, immemorabilem hujus beatæ Virginis cultum ab Eccleſia ſufficienter approbatum ac confirmatum fuiſſe.*

AUCT. G. C.

§ II.

Authentica Beatæ Acta, & diverſi horum ſcriptores.

Inter varios auctores,

WAddingus in *Annalibus Minorum ad annum* 1308 *num.* 77 *varios auctores, qui geſta & miracula* B. Claræ *litteris mandarunt, recenſet his verbis:* Ejus geſta plures ſcripſerunt; primus omnium Vicarius ſupra nominatus Spolesanus; deinde quidam anonymus, cujus narrationem Latinam, per modum dialogi compactam, Italicam reddidit F. Antonius Monte-Falconſis. In meliorem reduxit formam Antonius Philotheus Homodei Sieulus anno MDLVI. Mox ad compendium reductam Vitam cultiori exſcripit ſtylo Iſidorus Moſconius, & exeudit Bononiæ anno MDCI. Ex Minoritis Marianus, Marcus Ulyſſiponenſis, Ludovicus de Miranda, & Ludovicus Rebolledo. Ex Auguſtinianis Cardinalis Seripandus, Joſephus Pamphilus, Alphonſus de Oroſco vir doctiſſimus & ſanctiſſimæ opinionis in Chronicis Auguſtinianis, Hieronymus Romanus, Angelus Senenſis; ſed omnium exactiſſime illuſtriſſimus D. Auguſtinus Antolinez, moderator primariæ cathedræ Salamantinæ, mox archiepiſcopus Compoſtellanus, piæ memoriæ ſummæque eruditionis vir notiſſimus, quem ego reverenter ſuſcipiebam. De ea largius agunt Joannes Marquez, vir doctus in libro de Origine Eremitarum ſancti Auguſtini, & Manuel de la Cerda in ſua Laurea Conimbricenſi.

B

qui Acta hujus beatæ Virginis conſcripſerunt,

54 *His poſſem ſuperaddere R. P. Cornelium Curtium Auguſtinianum, varioſque alios ejuſdem Vitæ ſcriptores, quorum elenchum Piergilius Italicis* S. Claræ *Actis præmiſit. Verum illis omnibus præferrem ipſam Piergilii lucubrationem, niſi idiomate Italico conſcripta eſſet, & Latinam tam magni operis verſionem reformidarem: nam hic biographus Italus, de quo Jacobillus inter Scriptores Umbriæ pag.* 67 *meminit, in ipſo* S. Claræ *monaſterio & alibi authentica documenta conſuluit, ut in præfatione ſua lectorem monet, iſque mature diſcuſſis, magna rerum notitia inſtructus Vitam & miracula hujus beatæ Virginis in quatuor partes optroſe diviſit, ſuamque lucubrationem Fulginii anno* 1640 *edidit. Mihi non vacat diffuſum iſtud Opus Latine interpretari, tum quod linguam Italicam non ſatis calleam, tum quod hanc Vitam uuſquam ab Auguſtinianis Latine verſam invenerim. Attamen ex illa ſubinde excerpam uonnulla ad illuſtrandam breviorem Vitam Latinam, huic Commentario prævio ſubnectendam, de qua nunc pauca præmonebo.*

C

Vitam ejus Latine contexuit Iſidorus Moſconius,

15 *Equidem optaſſem, ut obtinere potuiſſemus fidele apographum, ex veteribus Mſs. inſtrumentis deſumptum, quod olim Papebrochius noſter fruſtra petiit, ut ipſe ad memoratum Piergilii elenchum in margine notavit. Sed hunc defectum aliquo ſaltem modo ſupplebit* Compendium de Vita, miraculis, & revelationibus beatæ Clare de Cruce Montis-Falconis oppidi in Umbria; ex veruſtiſſimis codicibus cœnobii ejuſdem beatæ Claræ repertis exttactum, & in lucem editum, auctore Iſidoro Moſconio Juriſconſulto Trebiatis clariſſimo. Bononiæ apud hæredes Joannis Roſſii MDCI. *Hanc Actorum ac miraculorum ſynopſim mihi placuit recudere, tum quia Latina eſt, tam quia ab eradito auctore & archiepiſcopi Bononienſis Vicario generali fideliter extracta eſt ex veuſtiſſimis codicibus, non diu poſt* B. Claræ *obitum Apoſtolicæ auctoritate conſcriptis per notarios in Canonizationis cauſa legitime adhibitos; quibus inſtrumentis ipſe ſe uſum ſe profitetur, ut aut certius aut fide dignius neget aliquid reperiri.* D

qui laudationis ſuæ cauſam

16 *Juvat hæc de re ipſum audire Moſconium, qui ante ſynopſim ſuam ſic præfatur:* Inter multa, quæ mihi contigit videre quibus mirabilem in Sanctis ſuis Deum eſſe non inficior, corpus beatæ Claræ, ut dicitur, de Cruce, mirum in modum me cepit; quod per tot annos integrum adhuc perſeverat, videtutque ab omnibus illuc proficiſcentibus. Inde magnus eſt peregrinorum encurſus, innumeraque pro acceptis beneficiis donaria eernuntur. Quod ſi defunctæ corpus tantam apud omnes ſui parit admirationem, religionemque excitat, ac devotionem; non minus mihi perſuadeo, id factum iri, ſi Vita illius, mores, geſtaque perlegantur. Et vero Deus benedictus multa Sanctis ſuis magnaque oſtendit benevolentiæ ſigna; ſed beatæ Claræ, cujus viram ſcribere propoſui, dedit præcipua: in cujus enim Sancti corde Dominicæ Paſſionis myſteria conſpecta umquam fuerunt? Certe eam hæc in corde B. Claræ reperta fuerint a multis viſa, illorumque teſtimonio poſteris prodita, quis non confitebitur, Deum præcipuo illam amore proſecutum fuiſſe? E

methodum,

17 Cum ergo apud omnes jucundiſſima ſit hujus Virginis recordatio, merito ab omnibus expetitum non ignoro, ut aliquando de vita, moribus, miraculiſque per eam factis, aliquid literis mandaretur. Quæ res effecit, ut quam diligentiſſime quæſiverim, ſi quæ extarent his de rebus monumenta: & tandem parvi quidam libelli, partim Latino partim vulgari ſermone conſcripti, diverſis ſub auctorum nominibus, in manus meas venerunt, qui cum auctoritatem & tantarum rerum originem non oſtenderent, certior de iis rebus eſt ab omnibus deſiderata fides. Quamobrem cum in tali eſſem ambiguitate, cum nonnulli illorum librorum mihi viderentur a veritate alieni, ad hoc præcipuum totius operis fundamentum me contuli. Quod dum animo volutarem, & quid de iis eſſet agendum, diu noctuque cogitarem, Deo tandem & Claræ virginis annuentibus meritis, quatuor principalium codicum libri, ex ordine Sedis Apoſtolicæ compoſitorum, traditi mihi fuerunt, qui in beatæ Claræ monaſterio divina quodam beneficio ſunt reperti; in quibus agitur de Vita, moribus, converſatione, miraculis & revelationibus beatæ Claræ: necnon alter codex de iiſdem rebus conſcriptus a Berengario, qui tunc eras reverendiſſimi D. Petri epiſcopi Spoletini vicarius. Inſuper privilegia ſeu gratiæ ſummorum Pontificum in progreſſu canonizationis conceſſæ. Præterea compendia de præmiſſis de ejuſdem Sedis Apoſtolicæ auctoritate confecta in magnis paginis, ſed ſine ordine diſtributis, inventa a me fuerunt. F

ac fidem ſuadet,

18 Quibus confiſus in hanc veni ſententiam, ut compendium de vita beatæ Claræ virginis ex dictis libris & codicibus conſectum, in lucem dare poſſem. Ut vero prædicta fidem habeant firmiorem, a primis codicum illorum elementis ordiar, progrediarque ita, ut hac ſcriptione mea nihil aus certius aut fide dignius reperiatur. *Deinde Moſconius recenſet ſumma capita vel quædam fragmenta manuſcriptorum codicum, quos ad compendium Actorum conciunandum adhibuit, & præfationem ſuam ita concludit:* Ex quibus, lector amantiſſime, hanc meam compilationem brevi

Digitized by Google

A vi ſermone & in hanc formam redegimus, & talis fuit ordo ſervatus a prima ipſius inſtitutione. Modo a prima iſtius Vitam deſcribendi forma exordiamur; deinde ad ea, quæ hiſtoriam declarant, accedemus. Obſecro itaque, ne ſententiarum aut elegantiarum copias exſpectes; quoniam potius auctoritate, quam ornato dicendi modo hoc meum inſtitutum comprobare ſum auſus. Poſteris concedo, qui talia ornatis ſententiis proponant. Vale. *Igitur in hoc Vitæ ac miraculorum compendio potiſſimum commendanda eſt auctoritas, quæ in decurſu opuſculi identidem eluret ex citatis veterum documentorum teſtimoniis, quibus auctor margines opplevit. Tamen in hac editione noſtra omittam frequentes illas proteſtuum citationes, quia jam dudum typis excuſæ, longoque uſu & fide candidi viri ſatis probatæ ſunt.*

19 *Denique laudatus biographus paginis ſequentibus prolegi ſui aſſerit in juridico Proceſſu ad beatificationem vel canonizationem* B. Claræ *trecentos & ſeptuaginta teſtes examinatos fuiſſe, & hac de re coram ſummo Pontifice factam eſſe relationem, quæ ſic ſonat*: Propoſito dudum in conſiſtorio coram Sanctitate veſtra, Pater ſanctiſſime, pro parte venerabilium patrum Spoletani, Aſſiſiatis, & Fulginatis epiſcoporum, collegiorum & conventuum, & univerſitatum Perufinæ, Spoletanæ, Fulginatis, & multorum caſtrorum, villarum, & locorum Spoletini Ducatus, quod recolendæ memoriæ Clara prædicta, dum viveret, nitore ſanctitatis emicuit, coruſcatione reſplenduit, ac multis magnis tam ante quam poſt ſuum obitum (miraculis) coruſcavit, ad famam prædictorum ſupplicatione facta pro parte ipſorum, ut placeat Sanctitati veſtræ facere inquiri, & reperta veritate da prædictis, ipſam Clarum catalogo Sanctorum adſcribere, ipſamque facere per univerſas eccleſias honore congruo ſolenniter venerari; Sanctitas veſtra a me Neapolione ſancti Adriani Cardinale, qui a fide dignis & juratis perſonis apud Sedem Apoſtolicam ſuper prædictis de veſtro mandato inquiſivi & retuli, informatione recepta, commiſit & mandavit per Apoſtolicas litteras venerabilibus patribus Perufino & Uſbevetano epiſcopis, ac magiſtro Reinaldo de ſancta Arrhemia, Canonico Petragoricenſi capellano noſtro, noſtrique palatii auditori cauſarum Ducatus Spo-

C lerani Rectori, ut ipſi vel duo eorum in locis, ubi expedire viderint, de vita, converſatione & miraculis Claræ prædictæ, ceteriſque circumſtantiis negotium hujuſmodi contingentibus, juxta formam, quam eis ſub bulla veſtra tranſmiſiſtis incluſam, inquirerent veritatem, & quæ invenirent in ſcriptis redacta, ſub teſtimonio ſigillorum ſuorum per viros idoneos ad Sedem Apoſtolicam deſtinarent; & eiſdem Commiſſariis de buuis dicti mouaſterii per alias veſtras litteras certum ſalarium ſtatuiſtis.

20 Qui epiſcopus Perufinus & magiſter Reinaldus rector Spoletani Ducatus, commiſſarii ſuprædicti, receptis præfatis litteris, in locum dicti monaſterii de Monte-Falco prædicto, anno Domini MCCCXVIII, die VI menſis Septembris, per magiſtrum Berengarium de ſancto Affricano ſyndicum & procuratorem & procuratorio nomine dictorum epiſcoporum, prælatorum & Capitulorum ac univerſitatum cum ſuis procuratoriis & ſyndicaribus præſentatis, ac præſtiro ab ipſo Berengario de calumnia & veritate dicenda ſolemniter juramento, productiſque articulis & teſtibus inſtrſcriptis, receperunt, loco & tempore ſupraſcriptis, & ſubſequenter pluribus aliis diebus & loAUCT. G C. eis teſtes, omnibus computatis, trecentos ſeptuaginta & ultra, & eum gravi commination pœnarum eos jurare feeerunt, ut ſupra articulorum generalitate, & ſupra vita, converſatione, & miraculis Claræ prædictæ, & ſuper toto negotio de his, quæ ſcirent, ſive admiſtione alcujus falſitatis, puram & meram dicerent veritatem, remoto omni odio, rimore & amore, & ceteris, & eos examinaverunt, ipſorum dicta per publicos ſcribas ſuos in ſcriptis redigi facienres ad mandatum etiam ipſorum commiſſariorum magiſter Bereugarius procurator prædictus juravit dicere veritatem & quid ex-

E ederet, & quid ſciret de vita, converſatinne & miraculis dictæ Claræ. Prædictorum autem omuium dicta juxta veſtræ Sanctitatis mandatum in ſcriptis per uotarios redacta & ſub eorum ſigillis incluſa, feceruut inquiſitores prædictæ veſtræ Sanctitati per uuutios præſeutari, & per ſuas litteras veſtræ Sanctati reſcribunt & referuut, ſe numquam perpeudere potuiſſe aliquod, propter quod poſſet aliqua haberi ſuſpicio contra teſtes prædictos, & deventum fuiſſe iu præfato negotio cum omni puritate ad Proceſſum. *Poſt hæc Moſconius recitat ordinem examinis & Mſt. Codicum, ex quibus deſumpſit compendium Vitæ, quod poſt hunc Commentarium prævium recudemus.*

§ III.

Argumeuta, quibus PP. Franciſcani hanc beatam Virginem tertio ſno Ordini adſcribunt.

Waddingus refellitur a quibus aſſerunt.

V*Arii ſcriptores Franciſcani hanc beatam Virginem tertio Ordini ſuo vindicant, quamvis in diverſas vias abeant, ut illam opinionem ſuam probent, quemadmodum Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Chriſti* 1308 *num.* 67. *teſtatur his verbis*: Præter Scotum mortua eſt etiam hoc anno XVI. Kaleudas Septembris beata & miraculoſa virgo Clara, oppido Montis-Falci, ſito in alto colle Vallis Spoletanæ, e regione civitatis Fulginei, oriunda. Multi ex noſtris, magno conatu, tertio S. Franciſci adſcribuut inſtituto, neque ramen inter ſe conveuiunt. Ali- F qui volunt, ſub hnc eodem ſemper vixiſſe & obiiſſe; diviſis ramen iurer ſe ſanctimonialibus, poſt Claræ mortem monaſterium, quod ante fuerat Franciſcauum, evaſiſſe Auguſtinianum. Alii vero admittunt, ſub regula ſancti Auguſtini milſtaſſe; ſed in habitu ſancti Franciſci inceſſiſſe, eique nomen dediſſe: licet enim, inquiuut, ſub alieujus ſancti regula quis vivat, nou tameu ſequitur, ejus adſcribendum eſſe ſodalirio; ſicuti neque Fratres Prædicatores dieuntur ex Ordiuo S. Auguſtini, neque aliæ plures Religiones, quia ſub ejus regula militaut; neque illæ, quæ ſancti Benedicti ſervant inſtituta, ab eo denominatiouem accipiunt. Alii demum ſub initio ſuæ vitæ in primo tecluſorio vixiſſe volunt juxta inſtitura tertii Ordiuis; deinde iu monaſterio ſanctæ Crucis, a ſorore ereſto, cum eeteris ſociis S. Auguſtini regulam & vitæ normam accepiſſe a Gerardo Spoletano epiſcopo.

hanc B. Clarum in tertio Ordine S. Franciſci vixiſſe ac mortuam eſſe,

22 Ego fateor, uihil certum aut firmum iu hac re me potuiſſe inveuire, per quod noſtris adſcriberem Virginem ſanctiſſimam; imo expreſſe & clare conſtat, tum ex Proceſſu vitæ, tum ex compendio ejuſdem, ex bullis Pontificis Joannis

XXII,

AUCT. G. C. XXII, paucis (annis) poſt ejus mortem datis, & ex Vita biennio poſt deceſſum per Berengarium Africanum Vicarium Spoletanum euncinnata, atque ex aliis monumentis, eam obſervaſſe regulam ſancti Auguſtini, a Gerardo epiſcopo etiam Spoletano acceptam, ſub eaque militaſſe annis decem & octo, ut mox ex Actis & ſummario Proceſſus ſubjungam. Unde primum noſtrorum aſſertum ſubſiſtere non poteſt, illam ſcilicet Fraoeiſcanam fuiſſe, & poſt ejus mortem monaſterium Auguſtinianum evaſiſſe.

Ex eamsn quibuſdam verbis nonnullis concinnavit

23 Quod vero ad ſecundum & tertium attinet aſſertum, aliquanto videntur probabile reddere antiquæ imagines & picturæ per univerſam Vallem Spoletanam & Umbriæ provinciam palam expoſitæ, quarum aliquas ipſemet vidi anno milleſimo ſexcenteſimo decimo octavo, dum Peruſium pruficiſcerer; unamque acceepi ab amico vetuſtiſſimam. Imo & in prupria eccleſia, in qua ſanctiſſimum jacet curpus, in ipſo pariete ejus effigiem ſub hoc habiru & ſcapulatio Franciſcano cunſpexi. Adde, non ſine omni fundamentu aut abſque aliqua hujuſmodi ratione beatæ Virginis ſanctiſſimum corpus inter muniales Aoguſtinianas cooditum, in monaſterio poſito in conſpectu Auguſtioianorum Frarrum, pruxime habirantium aſſervarum, per plurimus annos habitu cunrectum & indutum Franciſcano, donee anno MDLXXVII ſub Puntificatu Gregorii XIII decretum ſuit pet illuſtriſſimos dominos Catdinales, interpreationi decreterum ſacri euncilii Tridentioi præpoſitos, UT RESTITUERETUR EIDEM CORPORI HABITUS ORDINIS SANCTI AUGUSTINI, NECNON PICTURIS ET IMAGINIBUS DE EA FACTIS APTARETUR HABITUS ET COLOR, QUI EIDEM ORDINI CONVENIAT. Ex qua cunſtitutione aperte inſertur, per illud rempus corpus contectum fuiſſe habitu Franciſcano, & eumdem expreſſiſſe imagines.

eam ſub regula S. Franciſci militaſſe,

24 Ad hæc adde, haberi in vetuſta Legenda Italice ab auctore anonymo ſcripta, & per Antonium Philutheum Humudei Siculum correcta, ſanctiſſimam Virgunculam, dum in recluſorio S. Illuminati prupe carceres S. Leonardi in tenera ætatula muraretur, pœoiteotem vitam duxiſſe, ex elecmoſynis vixiſſe, habitum deſpectum, ſcapularium & caputium purtaſſe, quæ potius Franciſcano habitui cooveoiunt, quam Auguſtiniano. Imu potius ſuperius oſtendi, ſectaturibus tertii ioſtituti S. Fraociſci familiaria fuiſſe hujuſmodi caputia, dum de S. Ludovico rege & de beatu Ivone ſuis locis tractavi. Neque vero legitur hunc habitum mutaſſe, quandu tegulam S. Auguſtioi ſuſcepit obſervandam; ſed retinuiſſe, uti expreſſe aſſeveravit Frater Anronius a Monte-Falco beatæ Virgiois concivis in Legeoda, quam de eadem conſcripſit anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto, cujus autographum mihi tranſmiſſum ſuit ex monaſterio Montis-Lucis apud Peruſium, in qua etiam ait, grandævos viros ſibi dixiſſe, quod viderint ſocias ejuſdem ſanctæ Virginis ſub eodem habitu leucophæo & ſcapulario.

priuſquam ſecutam S. Auguſtini amplexa eſſet.

25 Minus verum ſortaſſis alicui videbirur hoc aſſertum, tum quia reſtis domeſtici videlicet Minoritæ; rum quia ſingulare repotabitur, ut ſub habiru Franciſcano, Auguſtini vero regula militaverit. Fuit ſane domeſticus auctor Legendæ, vit tamen omoi exceptione major, per Umbriam, vicinas regiooes, & io ipſa Urbe a doctrina, a pietate, a publicis muniis, & vicariatus generalis offieio omnibus notus, omnibus charus, uti alias largius dicemus. Deinde non ita ſingulare aut inſolirum eſt, quaſdam perſonas ſub habitu uoius Religiunis & regula alterius incedere, ut etiam hodie non fiat. Ut omittam omnia ferme primæva munaſteria Clariſſarum, quæ ſub habitu Fraociſcano & regula S. Benedicti incepetunt, ut videre eſt in primo tomo noſtrorum Annalium & regiſtro ejuſdem, nunne omnes ſaoctimuniales Ordinis S. Duminici ſob habitu Dominicano & regula vivunt Auguſtiniana? Et Neapoli duo ſubſunt regimini Minorum regia monaſteria ſanctimunialium, utpote ſanctæ Mariæ Magdalenæ, & ſanctæ Matiæ Ægyptiacæ, quæ chordam ſeu cingulum portant S. Franciſci; ſed regulam profitentur S. Auguſtini. In monaſterio de Vedano urbis Mediulanenſis Ordinis S. Auguſtini major pars munialium incedebat in habitu S. Claræ ſub regula S. Auguſtini, donec poſt aliquot aonus ſepararæ ſunt a minuri parte, quæ Auguſtinianum habitum & inſtitutum præfetebat, & regulam ſuſceperunt S. Claræ ex præſcriptu Eugenii IV, conceſſo eis profua habitatiooe monaſterii dimidio, prout ſub anno tertio Nicolai V alias largius referemus.

& illam opinionem timide probat;

26 Similiter evenit io monaſteriis aliis, quæ paſſim nus ſuis temporibus lectori offeremus. Sed & hoc ipſum munaſterium Montis-Falci ſuas paſſum eſſe viciſſitudines circa habitum exteroum, conſtat ex gravi lite, orta ſub Sixto IV & Iuocentio VIII ioter Conſtantinum epiſcopum Spoleranum ac Generalem Ordiois S. Auguſtini, & quaſdam Claram, Conſtantiam ae Barthulomæam pro monialibus dicti monaſterii ſanctæ Claræ de Muote-Falcone ſe gereotes, ex una parte, & abbatiſſam ac eeteras moniales prædicti munaſterii ex altera, circa quaſdam litteras a prædicto Innoeentio conceſſas pro habitu mutando & deferendo Franciſcano, quas nna pars prærendebat fuiſſe ſubreptitias. Dutavit lungo tempore contentio & proceſſum eſt uſque ad graviſſimas eenſuras & etiam uppidi interdictum. Tandem dum ulrerius prucederetur coram Guilielmo de Perrenis, cauſarum Apoſtolici palatii anditore, commiſſa eſt cauſa Juliano epiſcopu Oſtienſi, ſancti Perri ad Vincula ouncupato, & Raphaeli ſaocti Georgii ad Velum aureum Diaconu, Cardinalibus Otdinum S. Franciſci & S. Auguſtini protectoribus, qui re matute diſcuſſa, aſperam cuntentionem tandem reduxerunt ad ſuavem concordiam, præmiſſa per ipſum Puntificem ſuſpenſione cenſurarum uſque ad feſtum Nativitatis Dumini. Acta ſunt hæc aono MCDXCI, ut ſub illo tempore ex ipſo diplomate & litteris virginalibus opputtunius & amplius producemus. Hinc ergo ſuſpicer, fundamentum ſuſcepiſſe BB. Cherubinum de Spoleto & Bernardinum de Feltro, nec non Micbaelem de Mediolano, qui ante centum & plures annos floruerunt, ut alios taceam recentiores, faeram haoe Feminam Franciſeanis adſcribendi, non quod regulam profeſſa ſit ſancti Franciſci, ſed quod veſtem ejus aliquando fortaſſis geſtaverit, & ſub eo ſanctiſſimum videriot cadaver, donec multis poſt annis ex decreto præſaro Cardinalium obductus ſit habitus Auguſtinianus. *Ex his omnibus ibidem Waddingus ſic timide concludit:* In rebus incertis nihil auſim definire, præterquam quod Auguſtiniana ſuerit pruſeſſione, an item & nigra veſte, nibil invenio firmum aut certum, quo aperte probetur, & advetſæ refellantur euojecturæ.

ſed poſtmodum novis argumentis inſtructus

27 *Poſtea tamen auctor ille animos reſumens, & novis documentis inſtructus, ut ait, in Annalibus Minorum ad annum Chriſti* 1491 *num.* 63

poſt

A *poſt narratas varias monaſterii ſanctæ Crucis viciſſitudines ita ſcribit* : Hoc tempore multiſque annis conſequentibus in eo monaſterio corpus beatæ Claræ Montis-Falci habitu Franciſcano obductum conſpiciebatur, eaque veſte Virginem ſibi apparuiſſe, & a morbo, quo vehementer afflictabatur, mirabiliter liberaſſe, teſtata eſt nobilis heroina Maria Emanoel Comitis ſancti Stephani filia, Alvari de Baſſano Marchionis ſanctæ Crucis lectiſſima conjux. Quare beneficium aliqualiter compenſatura ad Montem-Falcum profecta pretioſam thecam cryſtallinam, repagulis vectibuſque argenteis compaginatam, corpori condendo, habitumque ſericum cinericii colotis eidem operiendo anno MDLXXVII die x Aprilis donavit. At dum habitus hic removeri tentatur juſſu Fulvii Urſini epiſcopi Spoletani, magnæ otiuntur contentiones inter Franciſcanos & Eremitas Auguſtinianos, contendentibus utriſque non alia quam ſua veſte contegi debere; eodemque anno die XVII Octobris prodiit decretum ſacræ Congregationis interpretum concilii Tridentini ſtatuentis, ut alias dixi, reddi debeti ſancto corpori

B habitum Auguſtinianum. A quo tempore obvelatum ſuerit habitu Franciſcano, nemo eſt qui referat. Certum eſt, non niſi tantorum principum auctoritate potuiſſe auferri. Quid in ſuæ cauſæ tutelam tunc produxerint Franciſcani, neſcio. Scio certe certius, quod licet regulæ profeſſione Virgo fuerit Auguſtiniana, eam Franciſcanis ſuiſſe multis vinculis adſtrictam.

eandem litem renovat, a8 In primo recluſorio ſanctæ Illuminatæ ſub habitu & converſatione tertii Ordinis ſancti Franciſci ſemper vixit, donec in monaſterio ſanctæ Crucis ab epiſcopo Spoletano regulam accepit ſancti Auguſtini, quod & ipſe Baptiſta Piergilius, illius monaſterii pridem confeſſarius, & oppidi Montis-Falci Vicarius foraneus, qui ouper ſanctiſſimæ Virginis Vitam diffuſe conſcripſit, ſummoque ſtudio Auguſtinianam deſcripſit, ex proceſſu Actiſque Virginis a ſe lectis liberrime concedit. Ille idem confeſſarios in monaſterio ſanctæ Crucis ſub regula ſancti Auguſtini eam habuiſſe Franciſcanos, quorum pleroſque enumerat, lubens fatetur; morienti non alios quam duos adſtitiſſe Franciſcanos, Thomam confeſſarium, quem perperam Thomas de Herrera noſter amicus in ſuo Alphabeto Auguſtiniano ſui conjicit eſ-

C ſe ioſtituti, & Fraciſcum fratrem germanum enarrat. Laudes ejus in funere pro eoucione celebravit Jacobus Gontius lector Franciſcanus: explorandis myſteriis, inſtrumentiſque Dominicæ Paſſionis in corde repertis, adſciſcitur F. Maſſæus Guardianus Fulginas. Proceſſui de vitæ ſanctimonia & miraculis auctoritate Apoſtolica formando datur initium anno MCCCXVIII in eccleſia Minorum, aſſeſſoribus Franciſco Damiani euſtode Turdertino Virginis fratre, & Fraciſco Mevanate Mevanienſi, Guardiano Montis-Falci. Proceſſu Avenionem perducto, aperiendo & examinando ſuecceſſive tres fuere deſignati Cardinales Franciſcani, Vitalis de Furno, tituli S. Martini in Montibus; Reginaldus epiſcopus Oſtienſis, Bertrandus alter, epiſcopus Tuſculanus. Præcipui in Actuum codicibus ſeu Proceſſibus, qui virtutes & miracula teſtificantur, compellantur Franciſcani; nullus per omnes libros aut Proceſſus nominatur Auguſtinianus.

& ſententiam Franciſcanorum a9 Sob mortem apparuiſſe illi ſanctum Franciſcum, cujus amore ſemper flagrabat, eamque dixiſſe: ECCE SANCTUS PATER FRANCISCUS, habetur in Proceſſu, apud moniales ſui monaſterii conſervato, licet recenti charactere, nimiaque manifeſta mutatione conſpiciatur ſancti FRANCISCI nomen in AUGUSTINI mutatum. Unde Piergilius, ut vetuſtæ ſcriptioni & recenti correctioni ſive corruptioni calamum accommodaret, dixiſſe narrat: ECCE PATER S. AUGUSTINUS; ECCE SANCTUS FRANCISCUS. Ac multum hoc diſcrepat a contentis in Proceſſu. Sincerius & fidelius cecinit Achilles Ægidius, nobilis Mootis-Falcenſis, qui viſis proceſſibus, carmine heroico totam Virginis Vitam compoſuit, impoſito titulo Clareidos. Ita porro viſionem expreſſit:

Sanctorumque Dei cæleſti lumine fulgens
Viſus adeſſe chorus, quos inter ſignifer ille,
Stigmata ſacra ferens, adcrat; cui talia Virgo:
Mi Franciſce Pater, celſo delapſus olympo
Quam mihi pulchet ades! famulam ne defere vilem,
Aſpice me famulam ſuprema in morte uatantẽ
Atque tuo ſub præſidio patrocinioque tuere.

Nihil ergo mirum, ſi per Vallem Spoletanam paſſim conſpiciantur imagines habitu Franciſcano; ſed & in ipſa, in qua jacet, eccleſia, uti E alias monui, ab anno MCCCXXXIII ita omnibus proſtat ejus imago. Eam ſub itto habitu tunc ibidem prope ſuggeſtum curavit depingi nobilis vir Joannes de Amelio, Rector Ducatus Spoletani; at maleferiatus aliquis tentavit eultro vel ferro ehordam ſive funiculum nodoſum eradere, quod tamen non ita obtiouit, ut in hodiernum diem & præciocta chorda & intenta fraus aperte non dignoſcantor. In eccleſia Franciſcanorum Cooventualium illius oppidi circa annum MCDL celebris pictor Bennotius Florentinus ſno penicillo ſub hac veſte illam effigiavit, multiqne alii alibi ſimiliter expreſſerunt.

teſtui contradictus ſedentius perſuadere nititur. 30 *Wadingus ibidem num.* 68 *aliud argumentum deſumit ex magno codice Proceſſus, in quo de veſtibus iſtius ſanctæ Virginis hæc haberi aſſerit* : Sana exiſteos unam ſolam tunicam & eam rudem de gattinello portabat. *Deinde ex illa panni ſpecie infert*, S. Claram *indutam fuiſſe veſte, qualem geſtant Minoritæ, quibus tunica de gattinello præſcribitur. Denique ex his omnibus ratiocinitis fuis deducit ſequentem concluſionem*: Non itaque abſque omni prorſus fundamento Franciſcani aliquam ſibi vendicarunt partem in præclariſſima iſta Virgine, dum a pueritia & in ſpſo virtutis exordio ſub illorum veſte & magiſte- F rio inſtructa ſit; dum etiam ſub inſtitnto S. Auguſtini conſiliarios & confeſſores habuerit Franciſcanos; dum item præcipuos ſuæ famæ & gloriæ promotores ſenſerit eoſdem. Habeant pacifice pretioſum hunc theſaurum, exultent merito tanto ſui inſtituti ornamento Patres Auguſtiniani; at liceat & aliis exultationis eſſe participes, qui fuerunt & inſtructionis; liceat etiam Franciſcanis aliquando ſuam dicere, quibus tot ſuppetunt tituli quoqno modo eam ſibi vendicandi. Cooccdunt, qui exactius de illa ſcripſerunt, ſaltem donec in monaſterio ſanctæ Crucis regulam ſuſcepit Auguſtinianam, Franciſcanam habitu ſuiſſe & converſatione; nec poſt ſuſceptam illam regulam affectum depoſuit erga Franciſcanos, aut eorum abhorruit inſtructionem. Ut quid ergo non poſſint illi aliqualitet dicere ſuam, aut ſub ſuo habitu depingere, quæ illum portavit, non ſecus ac Canonici Regulares ſancti Auguſtini ſanctum Antonium Ulyſſipponenſem Auguſtinianum depingunt, etſi poſtea evaſerit Franciſcanus. Hæc habes, quæ ex fidis tabulis & certis monumentis poſt editum tertium tomum, ubi de ſanctiſſima

hac

AUCT. G. C.

AUCT. G. C. hac Virgine ſermonem inſtitui, mihi ſubminiſtratis, lectoris exponerem judicio, ſuſpicor, deinceps dicturum non adeo inanes fuiſſe hactenus Minorum conatus circa jus aliquod in tanta Virginis glocia ſibi vendicandum. *His relatis pro una parte, nunc argumenta alterius partis audiamus,*

§ IV.

Reſponſa, quibus PP. Auguſtiniani argumenta PP. Franciſcanorum refellunt,

Scriptores Auguſtiniani VVaddingum

Joannes Marquezius Hiſpanus in Origine Eremitarum Ordinis S. Auguſtini cap. 25, & *Simplicianus a ſancto Martino Gallus in Hiſtoria Sanctorum ejuſdem Ordinis pag.* 553 & *ſequentibus, aliique ſcriptores Auguſtiniani paſſim rotunde negant, in monaſteriis ſen recluſoriis, in quibus hæc* B. Clara *vixit, tunc regulam tertii Ordinis Franciſcani uſitatam fuiſſe. Hinc R. P. Cornelius Curtius in Vita iſtius Beatæ, quæ anno* 1636 *Coloniæ recuſa eſt, num.* 13 *ſic ſcribit:* Rite itaque ordinatis atque ornatis virginum habitaculis, de certa quoque vivendi methodo, quam aſſumerent & tenerent perpetuo, conſuli cœptum. Hactenus enim judicium & imperium antiſtitæ norma vitæ illis fuerat. Placoit tandem celebris & receepta in pleriſque cœnobiis magni Patris Auguſtini regula, quam & Gerardus Spoletious epiſcopus pro ſua auctoritate factam rectamque ab omnibus in poſterum ſervatum iri voluit. *Diploma iſtius epiſcopi, quod anno Chriſti* 1290 *datum eſt, infra in Actis beatæ Virginis num.* 14 & 15 *referetur. Cum igitur Auguſtiniani hac negatione præcipuum contrariæ opinionis fundamentum ſuffodiant, Franciſcanis incumbit probare, ante annum Chriſti* 1290, *quo regula S. Auguſtini ab illis virginibus recepta eſt, in monaſteria ſanctæ Crucis aut aliis vicinis cœnobiis tertiam regulam ſui Ordinis obſervatam fuiſſe.*

variis modis refutant,

C 31 *Neque illud fundamentum ſatis ſtabilitur eo, quod* S. Clara & *ejus ſodales conſcientiam ſuam Franciſcanis dirigendam committerent: facile enim potuerunt virgines iſtæ, priuſquam aſſumpſiſſent regulam S. Auguſtini, ſecundum pias quaſdam conſuetudines vivere, & directores habere Franciſcanos. Hoc nemo diffitebitur, ut opinor, cum VVaddingus ſupra num.* 25 *aſſerat, Neapoli a Minoritis gubernari duo ſanctimonialium monaſteria, quæ tamen regulam S. Auguſtini profiteatur. Quinimo deinde num.* 28 *addit, in ipſo ſanctæ Crucis monaſterio illam Franciſcanorum directionem poſt ſuſceptam S. Auguſtini regulam etiam perſevraſſe. Non exiſtimo, moniales illas Neapolitanas, aliaſve ſimiles, quæ ſubſunt regimini Minoritarum, propterea Ordini Franciſcano adſcribendas eſſe. Certe ſancta Thereſia non alii Ordini Carmelitano annumerari poteſt, etiamſi varies ex aliis Religioſis familiis confeſſario aut directore ſibi elegerit. Itaque Franciſcanis probandum ſupereſt, virgines illas in Monte-Falco vel vicinia tertiam S. Franciſci regulam ex præſcripto ſuperiorum aut communi conſenſu ſervaſſe, quod Auguſtiniani inficiantur.*

& cum Pi-rrh. a,

33 *Hic aliquantulum liberalior fuit P. Baptiſta Piergilius, & forte Franciſcanis plus conceſſit, quam Auguſtiniani velint: nam in Vita Italica* S. Clatæ *part.* 2 *cap.* 25 *ſponte admittit, Joannam rectricem forſitan conſuetudines aut leges* D *domeſticas ad tertiam S. Franciſci regulam conformaſſe, ut in ſua congregationae ordinatus quidam vivendi modus obſervaretur. Sed ſtatim addit, virgines illas hanc vivendi normam ſine ulla obligatione uſurpaſſe, & rectrici ſuæ ſine voto obedientiæ humiliter obediviſſe, quemadmodum ex authenticis teſtimoniis & Actis colligi affirmat. Quamvis hoc loco Piergilius nimium Franciſcanis concedere videatur, tamen nos etiam gratis demus, illam virginum congregationem ante annum* 1290 *pleraſque conſuetudines tertiæ S. Franciſci regulæ conformes habuiſſe. An inde ſequitur, S. Claram ejuſque ſocias Ordini Franciſcano accenſendas eſſe? Si Franciſcani id velint, igitur non immerito Antanius de Heredia Benedictinus ad diem* XII *Auguſti inter Sanctas Ordinis ſui receaſuit* S. Claram *Aſſiſatem, eo quod hæc virgo ſub iaitium converſionis ſuæ in monaſterio Benedictino vixerit, & maxima ex parte regulam ſancti Benedicti obſervaverit, ut tomo* 2 *Auguſti in Opere noſtro pag.* 741 & 743 *oſtendimus, ubi tamen hanc Benedictinorum quorumdam prætenſionem rejecimus. Demum jure Benedictini* E *vindicabnat Ordini ſuo* omnia ferme primæva monaſteria Clariſſarum, quæ ſub habitu Franciſcano & regula S. Benedicti inceperunt, *ut VVaddingus ſupra num.* 25 *diſerte fatetur.*

qui ab omnes partium ſtudio remotior videtur,

34 *Poſſem hoc loco colligere multa argumenta, quæ ſcriptores Auguſtiniani Minoritis oppoſuerunt, & ea facile mutuari ab Hiſtoria generali Ordinis S. Auguſtini, quam R. P. Ludovicus Torellus Italice conſcripſit, & in qua ad annum Chriſti* 1290 *a num.* 70, *ſive tomo* 5 *iſtius Operis pag.* 306 & *ſequentibus omnia R. P. VVaddingi argumenta ſolide refutavit. Sed potius pauca ſeligam ex laudata Piergilio, qui ab omni partium ſtudio remotior cenſeri debet, cum numquam Ordini Auguſtiniano nomen dederit. Hic itaque auctor Italus in Vita* S. Clatæ *part.* 1 *cap.* 14 *ex Bevengario, qui duobus annis poſt felicem beatæ Virginis obitum conſcripſit Acta ejus, refert hæc Latina verba:* Proceſſu vero temporis loco prædicto, qui pro monaſterio conſtructus fuerat, aliqualiter ordinato, Joanna rectrix prædicta, & aliæ illius loci domina a diœceſano unam de approbatis regulis petiere. *Diœceſanus ſive* F *epiſcopus, qui hoc loco memoratur, erat Gerardus præſul Spoletanus, a quo Joanna rectrix, & ſoror ejus* Clara, *aliæque ſodales anno Chriſti* 1290 *obſervandam accepérunt regulam S. Auguſtini, ut iam ſupra ſemel atque iterum dimimus.*

argumentatur ad hominem,

35 *Verum jam ab anno præcedente Nicolaus IV Papa tertiam S. Franciſci regulam approbaverat, ut VVaddingus in Annalibus Minorum ad annum* 1289 *num.* 48 *exponit his verbis:* Florebat hoc tempore tertius Ordo pœnitentium, a ſancto Franciſco inſtitutus, mirum in modum, complnreſque patritii viri ac principes eum habitum induebant, ſanctuſque leges amplexi magna voluptato ac religiono illis ſubjiciebantnr, & jam uberes tulit inſtitutum fructus in tot utriuſque ſexus ſanctiſſimis perſonis, quarnm Vitas utroque tomo deſcripſimns. Proinde regulam eiſdem a ſancto Franciſco ttadiram, quibuſdam pro temporis & perſonarum conditione additis, Apoſtolico confirmavit diplomate hoc anno (*aimirum Chriſti* 1289, *de quo ibi ſermo eſt*) Pontifex, quod communitet circumferrur, & haberur in Regeſto Vaticano ſub hac inſcriptione: DILECTIS FILIIS FRATRIBUS ET DILECTIS IN CHRISTO FILIABUS,

SORO-

A SORORIBUS ORDINIS FRATRUM DE POENITENTIA TAM PRÆSENTIBUS QUAM FUTURIS. Regulam hanc nos dedimus inter cetera ſancti Patriarchæ opuſcula, & commentariis illuſtravimus aſcetieis.

& tum ex diplomate epiſcopi Spoletani,

36 *Ex his conficio ſequentem ratiocinationem, quam ab eruditis maturè expendi deſidero. Si piæ virgines iſtæ uſque ad annum* 1290 *ſub tertia S. Franciſci regula vixerint, ut VVaddingus contendit, cur illo tempore* unam de approbatis regulis petiere, *& cur epiſcopus Spoletanus anno* 1290 *regulam S. Auguſtini eis præſcripſit, cum ſummus Pontifex anno præcedente tertiam regulam S. Franciſci edito diplomate jam approbaſſet? Nonne præſul Spoletanus brevius facilliuſque reſpondiſſet, regulam S. Franciſci, quam hactenus obſervaverant, jam ab ipſo Romano Pontifice approbatam fuiſſe, eamque retinendam aſſignaſſet? Adde, quod antiſtes Spoletanus ſatis innuat, virgines illas nondum ſub certa & approbata regula vixiſſe, dum menſe Junio anni* 1290 *ad eas inter alia ſic ſcribit:* Sane pro parte veſtra nobis eſt humiliter ſupplicatum, ut cum
B domus ſanctæ Crucis & ſanctæ Catarinæ de Bottacio prope caſtrum Montis-Falci Spoletanæ diœceſis, in quibus ſub regulari obſervantia placidum Deo diſponitis impendere famulatum, ſatis ad locum Religionis habiles videantur, CERTAM regulam, & alia, quæ loco regulato conveniunt, vobis de ſpeciali gratia concedere dignaremur. Nos igitur veſtrum laudabile propoſitum in Domino commendantes, Chriſti nomine invocato, beati Auguſtini regulam vobis auctoritate præſentium duximus concedendam, quam per vos & alias Sorores, quæ in eodem loco fuerint pro tempore, volumus & mandamus perpetuo inviolabiliter obſervari. *Audiſne, quod virgines illæ tantummodo diſponerent vel cuperent,*
** al. placitum* ſub regulari obſervantia placidum * Deo impendere famulatum? *Hinc ſequi videtur, eas antea nondum* ſub regulari obſervantia, *ſed ſecundum eges quaſdam domeſticas ſive conſuetudines, viviſſe. Denique eur Joanna rectrix, ejuſque ſociæ certam & approbatam regulam petiiſſent, ſi ab anno* 1289 *jam talem habuiſſent?*

tum ex ipſis VVaddingi rationibus

C 37 *VVaddingus ſupra num.* 22 *fatetur, ex antiquis inſtrumentis & Proceſſu canonizationis conſtare, quod* B. Clara *octodecim annis regulam S. Auguſtini obſervaverit. Præterea num.* 28 *aſſerit, iſtum Proceſſum a Franciſcanis promotum & examinatum eſſe. Attamen ſemper mordicus tuetur, hanc beatam Virginem habitu Franciſcano indutam fuiſſe, & uſque ad annum* 1290 *ſub tertia regula S. Franciſci militaſſe. Sed inde Piergilius VVaddingum impugnat, & adverſus eum Italice differit hoc fere modo: Si* B. Clara *de Monte-Falco umquam tertio Ordini S. Franciſci adſcripta fuiſſet haud dubie Franciſcani, qui Proceſſui canonizationis & examini teſtium interfuerunt, non permiſiſſent, eam ſimpliciter nominari alumnam Ordinis S. Auguſtini; ſed in authenticis iſtis inſtrumentis exprimi juſſiſſent, illam a tertia regula S. Franciſci ad profeſſionem Auguſtinianam tranſiiſſe, ut aliqua pars veri ſplendoris, qui ex prima teneræ hujus Virgunculæ inſtitutione oriebatur, in Ordinem ſuum redundaret. At in litteris Pontificiis, aliiſque veteribus documentis hæc* B. Clara *tantummodo alumna* Ordinis S. Auguſtini *appellatur. Itaque Franciſcani illi coævi, inquit, qui in vita & poſt obitum* B. Claræ *præcipui actores fuerunt, hanc tertiæ regulæ Franciſcanæ obſervantiam videntur ignoraſſe: rem enim Ordini ſuo tam glorioſam in Proceſſu canonizationis non diſſimulaſſet, ſi ſciviſſent.*

AUCT G. C.

hanc tertiam regulam Ordini ſuo vindicant.

38 *Dum autem VVaddingus affirmat,* B. Claram *habitu Franciſcano indutam in vetuſtis picturis repræſentari, Piergilius ei reſpondet, a ſe viſas eſſe antiquiſſimas tabellas, in quibus hæc beata Virgo habitu Auguſtiniano laduta depingitur. Tum verò opinatur, hanc picturarum diſcrepantiam ortam eſſe ex diſſidio monialium ſanctæ Crucis, quarum plures ſeculo* XV *inſtitutum & habitum* S. Claræ *Aſſiſiatis arripere tentabant, aliis paucioribus profeſſionem Auguſtinianam retinere volentibus, ut ſuperius num.* 26 *ex VVaddingo retulimus. Certe eo tempore facile fieri potuit, ut moniales ſanctæ Crucis pro ſuo affectu incorruptum* B. Claræ *corpus nunc Franciſcano nunc rurſus Auguſtiniano habitu induerent, ac ita depingi jufſerint. Quidquid hac de re ſit, cum Auguſtiniani habeant principale, quod eſt profeſſio, Piergilius eu vulgari axiomate concludit, acceſſorium ſive habitum ſuo principali addendum eſſe. At ego non video, ex habitu quidquam adverſus Auguſtinianam* S. Claræ *profeſſionem evinci: nam teſte VVaddingo, moniales Neapolitanæ geſtam chordam vel cingulum S. Franciſci, etſi regulam S. Auguſtini profiteantur. Non arbitror, propterea Franciſcanos hæc & ſimilia monaſteria Ordini ſuo annumerare.*

E

Denique in ſe cur ex declaratione Gregorii XIII. Papæ.

38 *Fortaſſe quiſpiam cum VVaddingo objiciet,* S. Claram *in habitu Franciſcano apparuiſſe nobili mulieri, quæ per ejus interceſſionem morbo liberata ad Montem-Falconis pervenit, & præter alia dona en grato animo obtulit veſtem ſericam cinereitii coloris, qua corpus hujus beatæ Virginis operiretur. Sed reſpondeo, lites hiſtoricas ex revelationibus etiam ſanctarum multarum non eſſe decidendas, ut jam dudum Papebrochius tomo* VI *Maii a pag.* 246 *variis exemplis demonſtravit. Præterea Gregorius XIII Pontifex & eminentiſſimi S. R. E. Cardinales non videntur hanc apparitionem magni feciſſe, cum poſtea anno* 1577 *ediderint inſtrumentum, cui præfigitur hic titulus:* Declaratio ſanctiſſimi domini noſtri Gregorii divina providentia Papæ XIII, illuſtriſſimorum & reverendiſſimorum dominorum S. R. E. Cardinalium, decretorum ſacri concilii Tridentini interpretum, ſuper controverſia inter RR. PP. Auguſtinianos & Franciſcanos de beata Clara de Monte-Falco, a reverendiſſimo domino epiſcopo Spoletano exſequenda.

F

qui corpus B. Clara habitu Auguſtiniano indui.

40 *Deinde illa declaratio per antiſtitem Spoletanum exſecutioni mandanda, ſic ſonat:* Reverendiſſime domine. Controverſiam, quæ in hoc libello continetur, Sanctiſſimus Dominus noſter illuſtriſſimis Cardinalibus, interpretationi decretorum ſacri concilii Tridentini præpoſitis, cognoſcendam commiſit; qui, auditis ſæpe utriuſque Ordinis procuratoribus, & quæ ab utraque parte adducebantur, mature ac decenter conſideratis, poſtea rem totam ad ejus Sanctitatem retulerunt, qui etiam ex ſententia ipſorum Cardinalium decloravit, beatam Claram a Monte-Falco eſſe Ordinis ſancti Auguſtini, ideoque reſtituendum eſſe corpori ejus habitum dicti Ordinis, nec non picturis & imaginibus de ea factis aptandum eſſe habitum & colorem, qui conveniat eidem Ordini ſancti Auguſtini. Tua igitur Amplitudo tam in civitate Spoletana, quam in ceteris diœceſis ſuæ locis hæc ita exſequenda ſedulo curabit, & bene in Domino valebit. Romæ die XVII Octobris MDLXXVII. Amplitudinis

tuæ,

AUCT. G. C. tnæ, uti frater, Philippus Boncompagnus Cardinalis ſancti Sixti.

eamque in imaginibus ita repræſentari juſſit,

41 *En hoc publico eminentiſſimi viri teſtimonio patet, controverſiam illam matura examinatam fuiſſe*, auditis ſæpe utriuſque Ordinis procuratoribus, *& haud dubie Franciſcanos pro ſua opinione tunc attuliſſe omnia rationis & auctoritatis momenta, quæ in favorem ſuum colligere potuerunt. Lis illa poſtmodum renovata fuit, & in tribunalibus eccleſiaſticis Hiſpaniæ & Luſitaniæ ſecundum memoratam curiæ Romanæ declarationem rurſus deciſa eſt, ut ex authenticis documentis probat illuſtriſſimus Antonius de Gouvea, epiſcopus Cyrenenſis, poſt Vitam Hiſpanicam S. Claræ de Monte-Falco, quam anno 1625 Matriti excudi juſſit. Cum itaque PP. Franciſcani poſt ſedulum utriuſque partis litigantis examen eauſa eecideint, graviſſimis hiſce illuſtrium virorum judiciis adhæremus, & ſententiam PP. Auguſtinianorum longe probabiliorem putamus.*

hanc beatam Virginem Ordini Franciſcano adſcribi non poſſe.

42 *Quapropter hunc paragraphum concludimus verbis R. P. Thomæ de Herrera, qui in Alphabeto Auguſtiniano poſt elogium* B. Claræ *ita ſcribit*: Litigatum aliquando pro Clara inter Seraphicum & Eremiticum Ordinem. Digna profecto Virgo, pro qua illuſtriſſimi Ordines decertarent. Ceſſit tamen victoria Auguſtinianis anno MDLXXVII, & deinee ps paſſim, publicis eccleſiaſticorum principum decretis prohibentibus, Claram ſub alio quam Auguſtiniano habitu depingi, vel alterius fuiſſe Ordinis affirmari. Et quidem manifeſto jure a noſtris certatum eſt: cœnobium enim ſanctæ Crucis a primaria ſua fundatione & dotatione Auguſtinianum fuit: & quæ moniales tempore Innocentii VIII illud ad Ordinem Clariſſarum transferri intentarunt, numquam in ſuis repetitis ſupplicibus libellis, quos omnes vidi, Pontifici expoſuerunt, Claram vel illius monaſterium ſub divi Franciſci regula aliquando militaſſe. Econtra vero Conſtantinus epiſcopus Spoletanus & Fratres Eremitani clamabant, injuſtum eſſe, ſibi ſine cauſa auferri cœnobium & virginem Claram, quibus ſemper præfuerat Auguſtinus. Duplex Tane fuit Clara & utraque clariſſima, propinqua tempore & patria vicina. Illa Aſſiſii in Umbria, hæc Monti-Falchio in Ducatu Spoletano orta, & qui dividit omnia, prout vult, cuilibet ex his ſacris Reginnibus unam donavit Claram, qua totum Ordinem redderet clarum, & ſanctitatis radiis illuſtraret. *Nunc ad aliam diſcuſſionem progrediamur.*

§ V.

Tempus, quo Beata obiit, & ſacra Dominicæ Paſſionis myſteria, quæ moniales cordi ejus impreſſa poſt mortem invenerunt.

Beata anno 1308 obiit quadrageſimaria,

DUm hæc beata Virgo quadrageſimum ætatis annum attingeret, anno Chriſti 1308 *migravit ad Dominum, in cujus amore & obſequio ab ipſa pene infantia conſtanter perſeveraverat, ut ex compendio Actorum infra edendo patebit. In hunc* S. Claræ *ætate aſſignanda, & eodem mortis anno computando inter enaſtiores Actorum ſcriptores convenit. Unde corrigendi ſunt Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XVII *Auguſti, & Marcus Uliſſponenſis in Chronico Luſitanico Minorum part.* 2 *lib.* 5 *cap.* 43, *qui tantum triginta tres vitæ annos huic beatæ Virgini adſcribunt. Erraruni etiam in aſſignando obitus anno Cherubinus Ghirardaccius Auguſtinianus, & laudatus Marcus Minerita, quorum prior in Hiſtoria Bononienſi lib.* XI *pag.* 364 *mortem* S. Claræ *menſi Decembri anni* 1298, *& alter loco proxime citato eamdem anno Chriſti* 1299 *perperam affigit. Jacobus Philippus Bergomenſis en Ordine S. Auguſtini in ſuo Supplemento Chronicorum ad annum Chriſti* 1299 *etiam in hunc ultimum parachroniſmum incidit.*

ſtatimque clarere miraculis,

44 *Jam pergimus ad poſthumam ejuſdem beatæ Virginis gloriam, de qua Wadingus in Annalibus Minorum ad annum Chriſti* 1308 *num.* 77 *hæc habet*: Poſt mortem miraculis clara omnes ad ſui venerationem excitavit. Minorita quidam juſſus prædicare in ejus exſequiis, oblitus thematis, quod pro funeralibus excogitavit, illud divinitus immiſſum propoſuit: SECUNDUM NOMEN TUUM SIC ET LAUS TUA, univerſoque ſermone non tamquam defunctam, ſed tamquam virginem ſanctam cohonеſtavit in magnam ſui auditorumque admirationem. Illa vero inter alia prodigia puerum palearum cumulo oppreſſum, & duas mulieres, virumque unum aquis ſuffocatos ad vitam revocavit. Sanguis, qui ex corde ejus effluxit, in ampulla ſervatus ebullit eum grave aliquod urbi imminet infortunium. Ejus dies feſtus ſumma celebritate apud Monteſalcenſes colitur, nec non dies Inventionis ſanctæ Crucis, quem illa præcipua obſervabat ſolemnitate.

& in ejus corde inventa fuere quædam Paſſionis inſtrumenta,

45 *Maxime tamen hanc* B. Claram *celebrem reddiderunt myſteria Dominicæ Paſſionis, quæ moniales in corde ejus expreſſa invenerunt poſt mortem, & de quibus Cornelius Curtius Auguſtinianus in Vita hujus beatæ Virginis ſcribit ſequentia*: Juſtis ritu Catholico perſolutis, cælitus monitæ ſanctimoniales in ſpem veniunt, latere arcanum aliquod myſterium in ejus præcordiis, quæ tam crebro ad ſacram Paſſionis Dominicæ memoriam ſenſuum deliquium paſſa fuerat. Coire igitur omnes, & quid facto opus, maturo conſilio deliberare. Placuit demum aperire corpus, & inveſtigare, ſi quid forte prætet naturam iſtic reperiti queat. Franciſca, cui plus animi & fidei erat, anatomiæ exercitium aſſumit. Secat corpus medium, & cor infantuli capite grandius invenit; præter id, ſellis ſedem duriorem, quam ſert ordo naturæ. Hic rurſus hæſitare omnes, ſollicitare Deum precibus & rogare, ſaſne ſit ipſum etiam cor ferro ſeruiari.

quorum ſigura hic deſcribitur ac repræſentatur.

46 Audiendi auſpicium viſa eſt eadem Franciſca quaſi divinitus accipere, & piis ante fuſis lacrymis, dividit iſtud in partes æquales. Et ecce, o rem inauditam! parent omnia in eo Paſſionis ſacra inſtrumenta (quod dictu quoque mirum) illæſa, & a ſectione illa prorſus intacta. In dextera cordis parte Jeſu Chriſti cruci affixi & vulneribus lividis ſignati figura videbatur. Pendebant ibidem ex tribus nervieulis, quaſi filis, tres claviculi duri, acuti, nigri, quorum duo breviores ex breviori filo longior tertius ex longiori filo vincichantur. Juxtim erat alius nerviculus, eni cuſpis ferruginea, dura & acuminata, qui lanceam; & circulus tortuoſus, hirſutus, aculeatus, qui cnronam ſpineam referebat. Denique nervieulorum quædam multa rubea inſormis congeries, quam ſpongiam interpretabantur. *Hic obiter obſervo, coronam ſpineam, quam Moſconius & Curtius in dextera cordis parte ponunt,*

A *nunt, a Piergilio in altera collocari. Hæc differentia etiam patet ex imagine æri inciſa, quam Piergilius Actis Italicis S. Claræ præfixit, & quam fideliter in minorem formam contraximus, ut hic vides.*

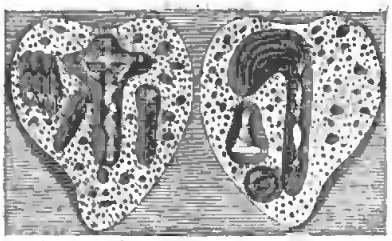

Cum Clara pectus explicat.
Fulget Crucis myſterium

Quidquid ſit de vero hujus ſpineæ coronæ ſitu, laudatus Curtius narrationem ſuam proſequitur his verbis: In ſiniſtra jacebat ſindon aliquammultis gurtulis ſanguinolenta; & flagellum ex quinque
B nervieulis nodoſis; & maniea earnea ligno non abſimilis; item funiculi rabo atri: & propter iſta nervieulus alius rectus, funiculis quaſi eircumſeptus, qui columnam ſignificabat. Porro ſimulaera hæc omnia, tamerſi earnea eſſent, colorem tamen habebant & duritiem eorum, quæ repræſentabant.

Cum dæmon hanc poſtſcenam B. Claræ gloriam aemulare

47 *Etamſi ceram variis teſtibus hæc ſacra Dominicæ Paſſionis myſteria in corde* B. Claræ *reperta fuiſſent, tamea invidus dæmon incitavit quemdam Petrum de Salomone, hæreticum ex ſecta Fratricellorum, qui hoc manifeſtum miraculum obſcurare nitebatur, ut Piergilius parte tertia Vitæ Italicæ cap. 8 in hunc fere modum narrat. Igitur illr hypocrita & occultus hæreticus, teſte Piergilio, ſub falſo religionis ac zeli titulo venit Spoletum, adiit Berengarium de ſancto Africano, generalem præſulis Spoletani vicarium, eique dixit, fidem Catholicam & famam ſui antiſtitis læſi, eum tam facile fabellis ac fictionibus monialium fides adhiberetur. Addebat, illa Dominicæ Paſſionis inſtrumenta, quæ eordi* Claræ *impreſſa dicebantur, ſolerti manu formari potuiſſe. Denique ſimulator ille calumniam ſuam Vicario generali ita perſuaſit, ut hic ſtatim cum indignatione ad ejusdem ſanctæ Crucis perrexerit, moniales acriter objurgaturus, acſi iſtud miraculum confinxiſſent. Sed ex hac ipſa calumnia, qua diabolus poſthumam* B. Claræ *gloriam tenebris involvere conabatur, major ejuſdem Virginis honor eluxit, ut jam referemus.*

vel in dubium revocare nitebatur,

48 *Moſconius in prolegomenis, quæ jam ſæpe dicto Vitæ compendio præfixit, ex veteri inſtrumento allegat frequentia*: Vicarius Spoletani epiſcopi, qui tunc erat, audito quod Paſſionis Chriſti myſteria erant in corde Claræ prædictæ reperta, ſuſpicatus aliquod circa ea malitioſe fuiſſe confectum, cauſa ſuper his inquirendi cum indignatione venit ad monaſterium, & ibi ſolemnium perſonarum multitudine congregata, tunc Claræ prædictæ cuncta inſignia in ea adhuc exeentia fecit in ſua præſentia exhiberi; quæ diligenter & ſerioſe inſpiciens, palpans manibus, ac digitis ſtringens, per ſolertem inveſtigationem eognovit, non per fictionem humanam, ſed miraculoſe per operationem divinam eſſe facta: propter quod indignatione depoſita, ad civitatem Spoletanam reverſus, habitis ſuper his Capituli eathedralis ac Collegiatarum & aliarum eccleſiarum civitatis prædictæ Prælatorum ac Rectorum, nec non multorum peritorum utriuſque juris & Lectorum in theologia, communi deliberatione, conſilio & aſſenſu, ſuper prædictis teſtes incepit recipere, ne in futurum memoria deperiret. AUCT. G. C.

inſtituto ſevero ſit ac prodigi examine,

49 Et ecce ipſi Vicario ſtanti quodam ſero in medio chori epiſcopalis cappellæ ſancti Joannis & ſuper prædicto negotio cogitanti tres dæmones ſub trium ſpecierum nigrarum ſimilitudine pinties & pluries apparuerunt, eumque in tantum diverſis ſuggeſtionibus induxerunt, quod negotium ipſum omittere, &, quod jam factum erat, ſtatim ad ſuam eameram redeundo, comburere proponebat. Sed ejus mente a Deo exeeta, ſubito Crucifixum inſpiciens, Vicarius ipſe dixit: Domine Jeſu Chriſte, tu ſcis, quod nedum pro iſta Clara, quam numquam vidi, nec ſcio, quæ fuerit; imo nec pro ſancto Petro vel pro ſancto Paulo, ſeu pro quocumque majori Sancto, qui ſit in paradiſo, ego nollem moveri, niſi in quantum tu velles, nec movere ad talia, niſi in quantum exedetem tuæ voluntati placere. Ideo rogo te, Domine, ut tu oſtendas mihi voluntatem ruam, & quid agere debeam ſuper his. *Præfica quæ-* E *ſivi, quid hic intelligatur nomine ſperarum nigrarum, quæ Berengario pluries apparuiſſe dicuntur. Laudatus Simplicianus a ſancto Martino in Actis Gallicis* S. Claræ *pag. 548 Operis jam ſupra citati ait, tres dæmones ſub forma ſpectrorum horridorum Vicario illi apparuiſſe. An igitur hic apud Moſconium irrepſerit error typographicus, qui etiam alibi frequenter in hoc compendio Vitæ occurrat, & utrum pro ſperarum forte legendum ſit ſpectrorum, dubitari poteſt.*

luculius eam multo clariorem reddidit.

59 *Ut ut eſt, in eodem inſtrumento immediate hæc ſequuntur*: Vix Vicarius ipſe verba compleverat, & ecce virgo Clara prædicta apparuit induta quadam veſte candida & fulgenti cum lamneis (*id eſt faſciis, ut ex ſenſu conjicio*) violaceæ ſindonis ad ſpatulas & ad pedes, & eum friſiis & circumterentiis ſericis diverſi coloris eieca ipſas lamneas, & per ſciſſuras laterum & eriam manicarum, ita quod videbatue induta dalmatica, a lateribus non aperta, ſed utrimque conſuta. Caput autem ejus, pedes & tibiæ erant tecti illa F veſte, nec nudum aliquod apparebat in ea, & ſtabat ante altare cum genibus flexis orans. In ipſo autem Claræ apparitionis adventu, in anima ſeu in mente ipſius Vicarii cum viſitatione ſpirituali & delectatione maxima fuit dictum: Ecce Clara; quando ei dicet; vide quid habes, frater. Intelligens ergo Vicarius & eognoſcens Claram ſanctam & virginem eſſe in gloria Beatorum, & quod voluntas Dei eſſet, eum pro iſto negotio laborate, ex tunc fuit eirca negotii proſecutionem intentus, & de perſecutoee factus eſt proſeeutor. *Berengarius itaque, omnibus accurate examinatis, cauſam canonizationis* B. Claræ *aggreſſus eſt, & publice monſtrari permiſit ſacra illa Dominicæ Paſſionis myſteria, ad quæ ingens populi multitudo confluxit. Sic crevit veneratin erga hanc beatam Virginem ex ipſos dæmonis conatu, qui eam diminuere tentaverat.*

AUCT. G. P.

§ VI.

Poſthuma Beatæ gloria ex aliis prodigiis, diuturna corporis integritate, & innumerabilibus beneficiis.

Sanguis ejus coloris divis miraculis ebullit,

Admirandis hiſce Paſſionis Dominicæ myſteriis, quæ paragrapho præcedente memoravimus, adduntur alia prodigia ſanctitatem hujus beatæ Virginis teſtantia, de quibus Joannes Nævius Auguſtinianus in Vita B. Claræ *cap.* 5 *ſive in Eremo Auguſtiniana pag.* 379 *ſic ſcribit:* Sanguinem quoque, qui e corde fluxit, cum illud diviſum fuit, collegerunt Sorores in ampullam vitream & aſſervant; qui dum recens efflueret, odorem ſuaviſſimi balſami diffundebat. Hic, quando Eccleſiæ gravis aliqua tempeſtas imminet, fervere & velut ebullire cernitur, ſicque denuntiat venturam tempeſtatem iræ Dei. *Supra laudatus Cornelius Curtius in Vita* B. Claræ *num.* 54 B *poſt alia de eodem ſanguine ita meminit:* Tale etiam ſignum prognoſticon non ſemel dedit ſanguis, qui ex corde fecto effluxit, & in ampulla vitrea juxta ſacra Claræ lipſana aſſervatur. Auctor eſt Boſius lib. 2 de Signis Eccleſiæ, Signo 66 cap. 10, adeo ebulliſſe hunc ſanguinem, cum Turcarum claſſis adverſus Venetos exiiſſet, & Cyprum expugnaret, ut exundantes guttæ aliquot humum cruentarint. *Piergilius in Actis Italicis* B. Claræ *part.* 3 *cap.* 18 *plura hujus miræ ebullitionis exempla affert.*

& hoc felicis inventi ſuos tres globulos,

54 *Porro Nævius cap.* 6 *ejuſdem Vitæ, vel pag.* 379 *& ſequente citati Operis, aliud poſthumum hujus beatæ Virginis prodigium memorat his verbis:* Velicam ſellis, quam fuiſſe duram ſuperius diximus, juſſit Berengarius Vicarius per chirurgos & medicos examinari; qui eum eam aperiunt invenere in ea tres globulos coloris eineritii rubro aſperſi, qui erant omnes pares magnitudine & pondere, durique inſtar filicis, jacebantque in ipſa burſula forma triangulari. Hi myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis clare deſignabant: ſunt enim ſibi invicem in omnibus ſimillimi, & quod omnem admirationem excedit, unus par eſt pondere duobus, imo tribus. Si enim unum e tribus in lance una libræ conſuetis, & in altera duos, lances manent æquales, neutraque infra alteram ſubſidit. Si vero, uno in una lance poſito, in altera lapillum ponas, aut quid aliud, æqualis eum eo ponderis, adjecerisque dein duos alios in lance, in qua eſt globulus, ſtant lances immotæ, uti prius, neutraque vel aſcendit vel deſcendit. Quod eſt miraculum perpetuſi & manifeſtiſſimum unitatis quoad eſſentiam, & diverſitatis quoad perſonas in ſacroſancta Trinitate indicium. Ex his autem tribus globulis unus ſua ſponte comminutus fuit eo tempore, quo nuper Gallia hæreſin ſuſcepit Calviniauam, magnamque ruinam fecit in Eccleſia. *Iſidorus Moſcovius in Compendio Vitæ, poſt hunc Commentarium prævium edendo, & Cornelius Curtius in Actis* B. Claræ *de mirabili illa ponderis æqualitate & ſpontanea unius globuli diviſione ſimilia narrant.*

qui myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis deſignare,

53 *Jacobus Philippus Bergomenſis Auguſtinianus in Suplemento Chronicorum, quod Brixiæ anno* 1485 *impreſſum eſt, din ante illam unius globuli fracturam de iiſdem prodigiis fol.* 287 *verſo ſcribit ſequentia:* Eu ſiquidem defuncta (*nimirum* B. Clara, *cujus elogium ibidem præmiſerat*) in ejus corde ſtatim Crucifixi imago clara & aperta viſa eſt cum ipſius Paſſionis inſignibus, in quo etiam tres lapilluli ejuſdem ponderis inventi ſunt. Quod quidem evidentiſſimum ſanctitatis indicium quidam fidelis & pius vates cernens, in laudem hoc carmen cecinit dicens: D

Monte ſata e Fulco virgo ſanctiſſima Clara,
Atque Auguſtini ſacro perfecta, pudico
Uſque adeo cum corde Deum venerata, dieſque
Ac noctes Chriſti crucem tormentaque cuncta
Optavit ſenſiſſe, gerens ut lumine juncta
Extremo, ſit aperta eam, quæ preſſerat extu,
Inque ſacra Crux viſa ſimul, tum lanceа, corde;
Tumque columna fuit, necnon poſt quæque flagellum.
Præterea juncti tres hujus felle lapilli,
Quorum vix poſſit cerni color: unius horum
Ponderis eſt tantum, duo quantum vel ſimul omnes,
Atque duo tantum tres juncti, quiſque videre
Quæ queat, hujus adit partiam qui ſedulus ædem. E

& miraculum ponderis æqualitatem habere dicunt,

54 *Varii fide digni ſcriptores teſtantur, ſeſe iſtiam ponderis æqualitatem expertos eſſe, ut videre eſt in Vita Italica* B. Claræ *part.* 3 *cap.* 22 *apud Piergilium, qui Deum teſtem invocans aſſerit, ſua ætate in his globulis illud æqualis ponderis miraculum eorum triginta & plusibus perſonis contigiſſe. Prudenter tamen ibidem in fine addit, hoc fortaſſe non ſemper eventurum, ſi quis ex mera curioſitate periculum hujus rei vellet facere, eo quod ſecundum ſacram Scripturam Deus ſæpe mirabilia ſua abſcondat ſapientibus & revelet ea parvulis vel humilibus.*

In hac beata Virgine

55 *Non minorem admirationem merctur corpora* B. Claræ *integritas, quæ hactenus incorrupta perſevtrat, & de qua laudatus Nævius in Eremo Auguſtiniana pag.* 376, *ſive in Vita hujus Virginis cap.* 4 *mentionem facit his verbis:* Deceſſit autem anno Domini MCCCVIII poſtridie Aſſumptionis beatæ Mariæ Virginis (*verius ſecundo die poſt Aſſumptionem Deiparæ, eum die* XVII *Auguſti obierit*) annos nata quadraginta. Corpus in ſuo monaſterio tumulatum fuit, ubi etiamnum hodie integrum & muſculoſum aſſervatur, quaſi recens depoſitum foret, totum candens, uti alabaſtrum. Exhibetur ſpectandum peregrinis, illuc devotionis cauſa convenientibus, jacetque in choro monialium ſuper altare, poſt ſummum altare anterioris templi, quod anno Domini MDCXXV ibidem vidi, & admiratus ſui operа Domini ſtupenda. F

Laudatus Jacobus Philippus Bergomenſis diuturna incorruptæ corporis integritate,

56 *Laudatus Jacobus Philippus Bergomenſis in Opere de claris mulieribus, ubi cap.* 150 *ferme repetit ea, quæ ex ipſo ſupertus retulimus, ibidem in fine hæc addit:* Ejus quoque corpuſculum prope divinum, quod quidem ipſe vidi, in hodiernum uſque diem nulla ex parte corroſum extat. Cum adhuc quamdam viventis rationem intuentibus præſtet, omnes in admirationem & veneratinnem ipſius perfectinnis ſuæque ſanctitatis adducit. *Etiam Cornelius Curtius ſuit ſpectator horum mirabilium, ut in Vita* B. Claræ *num.* 55 *indicat his verbis:* Porro inæſtimabilem hunc theſaurum, ſacrum corpus divæ Claræ, myſterioſum cor, omnia Paſſionis Dominicæ inſtrumenta, tres globulos, & eum, qui effluxit, ſanguinem, etiamnum hodie integrum ſervat & oſtendit virginum Auguſtinianarum Monte-Falconianum monaſterium; quæ nos etiam geminn hoc obtutu

plus

A plus ſimplici vice vidimus. *Denique Thomas de Herrera ſeſe numerat inter oculatos hujus corporeæ integritatis teſtes, dum in Alphabeto Auguſtiniano pag.* 134 *poſt breve* B. Claræ *elogium ita ſcribit* : Vidimus & nos non ſemel ſacrum Virginis corpus, illibatæ puritatis flore poſt tot ſecula mirabiliter incorruptum.

quo adhuc perſeverat

57 *Nemo tamen ex his teſtibus oculatis teneorum animi ſui affectum de hac viſitatione magis graphice expreſſit, quam eminentiſſimus Ægidius Viterbitaſis, ex Ordine PP. Auguſtinianorum ad purpuram Romanum evectus, qui apud Edmundum Martene in Collectione ampliſſima veterum ſcriptorum tom.* 3 *col.* 1234 *iter ſuum Seraphino amico exponit, & inter alia poſthumam* B. Claræ *gloriam declarat In hunc modum* : Porrò petiit Tolentinatis brachia, & denique fidei noſtræ unicam eerrirudinem Montis-Falconis virginem diviniſſimam, Religionis meæ decus, unicum & manifeſtum Chriſtianæ argumentum rei. Fudi lacrymas ad ædem Laureranam, fudi ad Nicolai monumenta; ſed viſis Claræ Virginis prodigiis, prope perii. Magne Deus! Quantum illa cum Deo vivens potuit, quantum & mortua! Cum te videbo, mira intelliges. Crucifixi imago, lapilli tres, & adhuc vivus ae futuri conſcius eruor non modo lacrymas exeutiunt, fed animum & cor ipſum eripiunt. Taceo corporis puleritudinem, quo habet mundus nihil elegantius, candidius, vivaeius: obdormiſcere verius dixeris, an convivere? Perterret ſpectanres ceu aliquid monitura, quæque præmonet populos omnia futura: & ſæpe noctu civitarem percurrit, pleriſque ſubinde viſa. Alia coram. E Cymino die 11 Julii MDV. *In hoc epiſtolæ fragmento aliquid occurrit, quod rigide intrllectum theologis diſplicebit. Sed hyperbolé pii viri benigne modo explicuoi potrſt, & ferventi ejus devotioni nonnihil indulgrndum eſt.*

& cum qua affigunt Sancta conferri poſſit,

58 *Ceterum ſi ex teſtimonio hujus eminentiſſimi Cardinalis corpus S. Claræ adhuc ſit tam vividum, ut dumtaxat obdormiſcere videatur, ab oculatis teſtibus judicium ferri poterit de effigie ejuſdem ſanctæ Virginis, quam hic ærì inciſam* C *exhibeo.*

Vetuſti prototypo hujus imaginis, quod ab annis

AUCT. G. C.

centum & amplius R. P. Jacobo Tirino noſtro dabam eſt, Gallice ſubſcribebatur : Hæc eſt vera effigies S. Claræ de Monte-Falco. *Nos illam hic dedimus eadem fide, qua invenimus, & laterim de veritate hujus effigiei librorum judicium teſtibus oculatis relinquimus: nam Majores noſtri, ex quibus duo corpus iatrgram S. Claræ anno* 1660 *viderant, circa veeam ejuſdem formam nihil noturuas, ut ea ſequentibus apparebit.*

29 *Inter alios innumerabiles oculatos horum prodigiorum teſtes etiam receaſrndi ſani duo ex ſti* 1660 *deceſſoribus noſtris, nimirum Godefridus Heaſchenius & Daniel Papebrochius, qui anno* 1660 *ſacrat hujus beatæ Virginis reliquias viſitarunt, ut Papebrochius in Ms. Itinerario ſuo Romano pag.* 278 *& ſequente notavit his verbis*: Die XIX Decembris circa auroram curavimus nos in viam verſus Montem-Falconem deduci, tempeſtate utcumque nebuloſa; unde deciduus humor aſcenſum montis, alias difficilem, nobis reddidit difficiliorem. Quo ubi pervenimus, continuo ivimus ad templom beatæ Claræ, quod extra oppidi mœnia inſigni opere eſt de novo ædificarum; cujus in parte anteriori tres ſunt arcus inter pilas coronidem ſuſtinentes, ſupra quam juſtæ magnitudinis feneſtræ; totidemque ſub laterali furnice alraria urrimque, ſed adhuc inornata, uti & reliquum templum, cujus chorus neſcio an ædificatus ſit. Alas certe utrimque vidi, & ſiniſtram quidem odeo atque organo occupatam. Sub dextra vero præclarum ex gypſo altrare eſt ipſius divæ Claræ, ſub cujus tabula poſt aram, in qua P. Godefridus celebraverat, oſtenſum nobis eſt intra parietem ipſius ſanctæ Virginis corpus ab annis trecentis quinquaginta duobus adhuc integrum in argentea tbeea; ſed cujus latus cryſtallinis eſſet feneſtris perſpicuum. *anno Chriſti* 1660 E

60 Ibidem duo parva reliquiaria monſtrabantur, in quorum uno digitus ſanctæ Annæ erat, a Cardinale Solimano donatus huic Sanctæ: in altero inelufa erat phiala cum eo ſanguine, qui ex aperto poſt mortem eorde defluxit. Er ipſum quidem cor, Paſſionis myſteriis inſignitum, monſtratum nobis fuit intra clauſtrum monialium, quod ad cornu Euangelii eſt in præclariſſima pectorali effigie hujus Sanctæ, reducta argentea, quæ veſtem pectus obregentem efformat, lamina; menſuramque habet eapitis infantilis. Ex eo quædam partes norabilin res exemptæ ſervantur in præclari operis cruce, quæ juxta prædictam ſtatuam in capſa præclare adornata conſtituitur, quoties hæ reliquiæ ſpectandæ exbibentur, quod non ſine multo eereorum lumine fit, præſente ſemper monaſterii vicario, qui nobis ſingulari humanitate linteatus inſervivit, domino Joanne Fattiboni, Canonico Spellenſi. Continet autem hæc in medio Crueifixum, ex carne Sanctæ efformatum in corde, ad pedem diſciplinam ſeu flagellum æquale Crueifixo: in reliquis extremitatibus tres illi admirabiles globuli pendent, indiviuæ Trinitatis myſterium miraculoſa ponderis ſui æqualitate exprimentes, quorum qui ala eruceis ſiniſtra pendebat, erſi ex materia duriſſima, in quinque partes deſilierat tum, cum Eccleſiæ unitatem Lurberanæ hæreſis rabies diſcinderet. His omnibus cum veneratione viſis auditiſque, hoſpitium quæſivimus &c. *Vix dubito, quin interea perfectum ſit iſtud templum, quod bi duo hagiographi Antverpienſes anno* 1660 *nondum plane abſolutum vel ornatum viderunt. Sed nſcio, nrum hæc facea lipſaan adhuc ſita ſint eodem loco, quo tunc Papebrochius ea deſcripſit.* F

poſt inuenerat alius ab Henſchenio & Papebrochio eius conſtella eſt,

AUCT. G. C. *Jam pauca generatim præmoucbo de beneficiis, quibus* B. Clara *poſt obitum clientes ſuos affecit.*

ac denique extra miraculaſuæ ſanctitatem boluit Virgilius operis indicare

6 *Torellus ex Vitæ ſcriptoribus aſſerit, ſpatio decem annorum trecenta & plura miracula patrocinio* B. Claræ *patrata eſſe, ut Auguſtinus Maria Arpe in Pantheo Auguſtiniano pag.* 129 *teſtatur. Unde mirum videri non debet, quod jam ſæpe laudatus Cornelius Curtius paucis illis miraculis, quæ ex plurimis elegit, præmiſeris hunc prologum* : Ea in numerum & papyrum hanc vocare non mious difficile mihi erit, quam litoris arenas cogere ſub arithmeticæ compotum. Mare beneficiorum Clara fuit, quibus abundavit & continuo velut æſtu exundavit in homines, & cum inter mortales adhuc degeret, & poſtquam inter Indigitea recepta eſt. Aliqua breviter hic in compendium reſectam, ex quibus, veluti ex ungue leo, ſanctitas & Deo grata ejus piatas cognoſcatur *Deinde narrat ſingularia nonnulla, quæ etiam in noſtro Vitæ compendio infra legentur. Piergilius in Italicis* B. Claræ *Actis multo plura ejus miracula collegit, & in varias claſſes diviſit. Mihi non lubet hæc omnia Latine interpretari, tum quod Italica perſonarum & locorum nomina propria non ſatis intelligam, tum quod præcipua in jam edendo Vitæ compendio ſaltem breviter referantur. Nihil igitur ſupereſt, niſi ut memoratam Moſconii lucubrationem recudamus, eamque ſubinde a typothetis corruptam corrigamus & conſuetis annotationibus illuſtremus.*

V I T A

Auctore Iſidoro Moſconio,

Ex vetuſtiſſimis codicibus, in monaſterio ſanctæ Crucis repertis fideliter exſtracta.

C A P U T I.

Pia Beatæ puerilia apud parentes, ratio vivendi ſub regimine ſororis ſuæ recluſæ, & varia virtutum exercitia.

Beatæ puerilia, parentes, infantia.

CLara religioſiſſima virgo, eni ardens in Chriſti erucem amor, cordique crucis Impreſſa myſteria de Cruce cognomen dedere, piis parentibus Damiano & Jacoba Monte-Falcone, Umbriæ oppido nata, ſedente Clemente IV *a*, ita a prima ætate orationi dedita fnit, ut quatuor vix annos nata, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, multaſque alias precationes flexis genibus, manibus complicatis, facieque ad Deom erecta, tanta ſnimi pietate recitsret, ut omnibus admirationi eſſet. Quin potius, cum ob domeſtica negotia occuparetnt interdum, ad D. Joannis Baptiſtæ proximum templum ardentius oratura convolabat. Precationibus crebra jejunia jungabar.

a

modi ſuo diem ſuprem diuit.

a Ut aotem ſanctiorem precandi formam addiſceret, Joannam ſororem ſuam natu majorem, Chriſtianæ pietatis officiis mxime deditam frequenter adibat, ac cnm ea dintius orare conſueverat. Eam porro orandi freqnentiam ita in tota vita retinuit, ut tetertimo humani generis hoſti inviſa eſſet; quapropter eam ab incepto cæleſtis vitæ tramite modis omnibus conabater sbducere: interdnm enim blandis ſermonibus, interdom clamoribus interdnm ſtrepitn edito, interdnm variis phantaſmatibus ſpectriſque conſictis, interdnm etiam acrioribus minia puellam ab orandi conſuetndiæ detetrere tentabat; adeo ut etiam muliebri ſoſcepta forma, facieque larvata ſic puellam alloqueretur; Cave ribi, eave tibi Clara: ſi enim impoſternm cum Joanna ſorore tna adorandum aecceſſeris, veluti ſororem tuam Theodorntiam mulctabo te morte: Theodorutia enim vix nata interietat.

D

cum ſuis vitis & virgilii.

3 Verum bas dæmonis inſidias deſpiciens Clara, majore ſtudio aeriorique contentione orationibus, vigiliis, jejuniiſque operam dabat: ſomnique adeo continens fuit, ut raro lectulum dormituta conſceodetet; ſed bumi cubatet, ſi quando eam ſomnus neceſſarius oppreſſiſſet. Imo vero cum ea ætate pueri delicatiores epulas lautioraque obſonia expetere ſoleant; ipſa hordaceo contenta pane ſibi opipare epulati videbatnr. Si E quid vero condimenti adhibendum videretur, illud ex herbis ſilveſtribns vitiumque ſurculis vel pampinis petebatur; ſitim vero frigida aqua exſtinguebat.

Ejus ſoror recluſorium ſortitur.

4 Com vero paulo poſt Joanna ſotor recluſorium illod, quod novum appellabaot, prope carceres S. Leonardi, quo ſerventius, omni tetrenatom ſtrepito ſileote eorarum, otationibus pietatiſque officiis vacaret, cum quibuſdam aliis virginibus eſſet ingreſſa, Clara nullum non movit lapidem, ut & ipſa in ſacrum cnm locum admitteretur, nbi optimi mores colebantur & vitæ probitas ſanctitaſque efflorebat. Quoniam autem ſacræ illæ virgines Joannam, Claræ ſororem, ſibi præſidem delegerant, cui obedieotiam, paupertatem, caſtitatem, jejunia, pœnitentiam, orationem, ſilentiumque promiſerant; Clara ſummis cum Joanna precibus egit, ut in ſacrum illud conturbernium reciperetur. Obſtitit Joanna ſoror, voluitque ſæpius exorari, & priuſquam ejus voluntati faceret ſatis, animum diligenter examinare; neque enim licet ullo modo in hujuſmodi clauſtra admittere aliquam, niſi ejus F voluotatem eoſtantiamque, quaſi aurum in igne, probaveris.

Ingreſſus quam ſoror.

5 Com igitnr eo temporis perventum eſſet, quo Joanna frequentibus precibus victa ſororem ſuam Claram receptura eſſet, divino plane conſilio effectum eſt, ut quo die recluſorium eſſet ingreſſura, Thomas *b* epiſcopus Spoletanus intereſſet, a quo virgo qnaſi divina mann benedictionem acciperet. Hæc nbi Clara e ſententia eveniſſe videt, quam diligentiſſime Deo gratias agere, unius integræ hebdomadis jejunium pro tanto beneficio perſolvere, neque præter dimidium panem cum pomo degnſtare quidquam ſtatuit. Acceſſeruot frequentes ad Deum preces, in quibus ſpiritus ardor efferveſcebat ſopra quam cuique credibile eſt: nam ſæpenumero accidit, ut, dum oraret nocte, inſolenti luce (fulgeret,) dum mane, nocturnis tenebris opprimeretur, non ſecus, acſi ipſi (lux & teoebræ) viriſſim ſaverent, Deo dante *c*, ſique ei fuiſſet integrum, totum plane tempus in cjuſmodi negotio conſumpſiſſet; quando ex ea re tantum in ſe jocunditatis redundabat, ut neque tenera ætas, neque virium imbecillitas retardaret: tam cupide enim divina conſuetndioe

b

frueba-

A fruebatur, ut nullum prorſus dolotis aut moleſtiæ ſenſum haberet.

caſtitas tuta ab anno ætatis noni;

6 Illud hoc loco non omittam, quod eum beata Clara ætatis annum nonum ageret, a Joanna ſorore ſua præſide reprehenſa fuit, quod dormiens, pedis partem ne iciens detexiſſet. Hujus eauſa fuit, quod vigiliis orationibuſque deſatigata, ioopinatoque ſomoo correpta, pudori ſatis conſulere non potuit. Ea autem ex ro tantum animo mœrorem concepit, ut exiguam haoc conſcientiæ labem, periode ae ſi data opera aceidiſſet, multis laerymis gemitibuſque laverit. Ideo impoſterum hoc ſemper durmitura obſervavit, ut tnoicam inter erora, ne caro caroem tangeret, interjiceret, tnnieamque ad talos revioeiret. Nulli nmquam mooialium permiſit, ut ſibi manus tangereot: ſi qoam autem illarum ſuccioctam videret, impudentiæ eam arguebat, dicens ne in obſcuro quidem loco decere nllas corporis patres nndare, ſed nbique ſervandam eſſe honeſtatem turpitudinemque pellendam. Quod ipſa ſic obſervavit, ut ne medico quidem corporis nllam partem detegeret: viſum enim plurimorum

B malorum ſontem eſſe dieebat, quia oculorom ſenſus acertimus eſt animæ hoſtis; ideo id aſpiciendum oon eſſe, quod expetere ono liceat.

angelorum ſolatia, & ætatis admonet;

7 Noo defuerunt porro eælestia ſolatia, quibus animum recrearet: unde a Joanna ſorore accepimus locum, in qun oraret Clara, mitificu ſæpins fulgore illuſtratum ſuiſſe; eumque mala corporis valetudine ioterdum laboraret, angelicis concentibus ita permulſam, ut ptiſtinas vires recuperaverit. Quid igitur miremur, ſi (ut dictum eſt) dæmonis inſidias & frauder occultas non raro detexerit, quandoquidem divino fulciebatur auxilio? monuiſſe quidem ſorores, ut ſibi caverent, (ſi) appareret; ſignificaſſe item, quemadmodum feneſtram vehemeoti ſtrepitu cuncuteret, ut ſe timore afficeret; ut Præſidis falſam perſonam indueret, ſimulatorque veri pro bonis documentis multam perniciem allatura ſuaderet, ut irato vultu minitabatur ſingulis, ſi quid loquerentur de Dei regno, ut per monaſterium citenmcurſaret, quaſi leo rugiens, prædam quæreret; ut levi eachiono monialium ſtrepitu delectaretur. His rebus omnibus facile perſpectis, ardentiori mente in divino cultn iovigilabat magis, piiſque

C ſermonibus ſorores, cibo velnti quotidiano, nutriebat, docens imprimis, haud quidquam in hac vita melius optari poſſe eonſcientia integra, orationeque munita, præſertim vero ſi noo vulgi plauſum capraret, ſed gloriam Deo quæreret.

ſilentium;

8 A quotidianis ſermonibus tantum abhorruit, ut ſemel fregiſſe modo ſileotium in vita conſtet, idque effeciſſe, ſuadente matre Jacuba, quæ ipſam colloquendi gratia adiverat. Quo quidem veluti graviſſimo ſcelere graviſſime doluit, & ſibi magni loco ſupplicii eveniſſe cenſoit, ideirco admiſſi erroris pœnas luit, dum in ſummo frigore aſperrimaque hyeme, gelidas nives nudis pedibus comprimens, ceotenis vicibus ſumma animi demiſſioon precatiooem Dominicam recitavit. Neſas erat a Completorio uſque ad tertiam ſequentis diei vel inter moniales ipſas colloqui. Qui monaſterium ſtrequentabant, magna cum difficultate ad ſuarummet filiarum colloquia admittebantur, neque præſes, niſi urgeret neceſſitas, hujuſmodi ſermones coneedebat: data facultate, ad ſerreas erates ſe recipiebant, eaſque interno qnodam paono (ne viderentur) obductas: aderat vero colloqniis una ex ſororibus a rectrice commiſſa. Loquacitatem maxime deteſtabantur; ſicque occaſio incidiſſet, parciſſimis verbis ſuam exprimebant ſententiam; quoa ntem tempore ſilentium erat iodictum, divina aoimo myſteria pervolvebaot. A. MOSCONIO.

aſſumptio anno ætatis ejus decimo octavo.

9 Tum iis Clara mirum in modum delectabatur, tantamque iode trahebat lætitiæ voluptatem, ut eam eibi multoties, qun tenui eootenta erat, eaperet oblivio. Hane maxime horridam vivendi rationem edoctæ moniales, cœperunt quam maxime vereri, ne (eum præſertim decimum annum adhne non exceſſiſſet) ſi in eadem perſiſteret, vires cum extremo ſpiritu relinqueret; quare verborum lenocioiis, ſororumque devicta precibus, ut ſeſſum laboribus corpus reficeret, ovum ſemel deguſtavit, abſque Præſidis venia: quo facto, tantum poſtea mente dolorem concepit, ut multis diebus ingentem vim lacrymarum profundens, peccati labem (ſi qua eſſet) abluere potuerit uberrime. Quid? earnem, humanas quodammodo delicias, non guſtavit ſolum; ſed oe extremis quidem attigit digitis.

quam ſevera fuerit,

10 Hoc uoum legimus, eum eam oimium vigiliis jejuoiſque eooſectam videret, Joanoam ſo- E rorem præſidem edixiſſe pro imperio, ut fruſtum eatnis, quod ipſa attulerat, ſumeret ad reſocillaodas vires: quod etſi illa tunc temporis minime recuſavit, non aoimadvertente tamen antiſtita, abjecit, ne a ſuæ vitæ inſtituto deflecteret. Poſtmodnm enm ſe illius dicto minus audientem fuiſſe (ut par erat) agnoſceret, gravi ſolicitudine commota non prius quievit, quam cumulate pœnas luendo ſatisfeciſſet: victus eam tenuis cultuſque delectavit; lautiores epulas vitavit, crebtis id uſurpans ſermonibus: Cibo veſcimur; nt vivamus; non ut fruamur; ut ex eo corpus ſuſtentetur, oon delectetur. Hinc facilia patuit aditus ad imbeeillitatem virium morbnmque conttahendum; in qnem cum incidiſſet, deſiderio ardebat (ut ægrntis aſſolet evenire) caſiati (ita vocant quoddam cibi genus ex eaſeo farreque confectum) verumtamen moluit ipſa cupiditati imperare, quam parere: eaſiati loco panem petiit, in qun, ipſius teſtimonio, eaſiati ſaporem agnovit.

ex cupiditate, quæ moritura.

11 Hiſce tatinoibus animi ſui capiditates coercebat. Virtus ſiquidem omoia domuerat; ne- F que eſt, quod ſingulas illius dotes recenſere velim, quando in omoibus ita profeeit, ut cum longiorem requirant orationem majo remque temporis copiam, ſilere melius ſit, quam parum dicere. Erat enim pura, ſimplex, Dei metueos: a fraudibus, mendaciis, obſcœniis voluptatibus, tamquam a peſtiſero veoeno, abhorrebat; ita rationi ſubegerat partem eam, quæ variis motuum perturbationibus agitatur, ut utramque in Dei lege obſervanda occupandam curaret: in modeſtiæ, temperantiæque laude nemini conceſſit: nihil denique in ea deprehendiſſes, quod improbares; plurima, quæ commendares. Hujuſmodi vitam agebat in reeluſorio Clara, magis indies grata Deo; ceteris contubetnalibus perjucunda, quæ divino inceoſæ ſpiritu, de alio cœnobio, certaque vitæ aceipienda regula cogitabant.

ANNOTATA.

a *Puta anno Clementis IV Pontificis ultimo, ſive Chriſti* 1268, *quamvis Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ nativitatem* B. Claræ *anno Chriſti* 1266 *affigat. Epocha anno* 1268 *mihi probabilior videtur, cum beata hæc Virgo ſecundum exactiores hiſtoricos anno Chriſti* 1308 *qua-*

A. MOSCONIO. *dragenaria obierit.*

b *Thomas iſte ab anno Chriſti* 1271 *uſque ad annum* 1278 *in cathedra Spoletana ſedit, at Ughellus in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo* 1 *col.* 1263 *tradit. Ceterum Piergilius part.* 1 *Vitæ Italicæ cap.* 5 *illam* B. Claræ *receptionem anno Chriſti* 1274 *alligat.*

c *Hanc periodum a typothetis luxatam uſcumque reſtituere conatus ſum, ejuſque ſenſum collegi ex Cornelio Curtio, qui in Vita Latina* B. Claræ *num.* 5 *eamdem rem deſcribit his verbis*: Inter orandum noctu fulgore cælico illuſtrata, interdiu denſis tenebris circumſtipata eſt, ut temporum varietas illi ſervire, & orationis moleſtiam, ſi quæ potuiſſet occurrere, levare divino præcepto juſſa videretur.

CAPUT II.

B *Ibi ſit abbatia cum regula S. Auguſtini, in qua ſorori defunctæ ſubiecta ſanctiſſime præeſt.*

Novum exſtruitur monaſterium cum ædibus.

VErum cum nihil ex conſuetudine agerent, niſi prius Dei auxilio implorato, una omnes voce & animo inſtare, precari, implorare ejus opem, ut quid conſilii capiendum eſſet, ſua benignitate admoneret. Locus ergo divinitus Joannæ præſidi commonſtratus eſt, ut nimirum ibi novam ſedem collocarent, ubi Chriſti Crux reperta eſſet: cum diu ſuper ea re laboraſſent, complures tandem in colle Sanctæ Catherinæ Bottaceii, juxta mœnia oppidi, ſpecinſam, fulgentem, maximoque numero mulierum ornatam, invenerunt, eam demum, quam præſes ipſa ſibi divinitus monſtratam viderat. Unde maxima omnes lætitia invaſit, & quamprimum Dei voluntate cognita, perquiſitis eleemoſynis fundamenta domus jecere; quæ eo anno ad ſummum perduci non potuit: vetuit enim inopia, quo minus extremam manum imponeret.

C *unde ſua invidia Beatæ & caritate;*

13 Interim Claræ virtutes (ut plerumque accidit) ſumma conſecuta eſt invidia, quæ deinceps in ſodalitatem totam redundavit: quamobrem eum de illius fama neſariis ſermonibus detraheretur, ad perficiendum ædificium afferebatur impedimentum non leve: illæ tamen ſanctiſſimæ virgines in Deum ſpem omnem cogitationeſque ſuas convertentes, in novum cœnobium, relicto vetere, commigrarunt; licet nec firma tecta, nec ſatis idoneas ad habitandum cellulas haberent; ex quo fiebat, ut per aeris intemperiem, cælis injuriam, pluviarum vim, aliaque ſexcenta prope incomoda male cum iis ageretur; æquiore tamen animo ferebat omnia. Clara vero interea triumphare videbatur, veluti in delitiis charitate mirabili inflammata, plurimum de ſuo commodo detrahere, ut aliæ frueretur; ceteras ſorores in tutiorem habitationis partem deducere, in cellulam ſuam admiſſas propriis ſtragulis quam diligentiſſime fovere, alia agere miniſteria, quibus ipſam potius, cum filia eſſet, non mater, ali pat erat. In his vitæ auguſtiis effluxit annus, poſt quem, ubi copia rerum, tum ad victum, tum ad ædificia extruenda, fuit ſuppeditata, domicilium ad ealeem perduxerunt: ita cum ædificari cœptum eſſet anno MCCLXXXI, quo tempore Clara annum decimum quartum agebat, anno deinde MCCXC D eſt omnino perfectum.

perfectum anno 1290.

14 Eo temporis intervallo nullam habuerant monuiales certam regulam aut inſtitutionem, cui ſe traderent; ſed ſuamet prudentia vitam direxerant *a*. Conſtructo igitur monaſterio, Gerardum epiſcopum Spoletinum per litteras obſecrarunt, ut ipſis rectam aliquam religioſæ vitæ normam impertiret; qui quidem S. Auguſtini, ut ex ejus litteris conſtat, regulam tranſmiſit. Litterarum exemplum hic apponendum cenſuimus: " Gerardus: „ miſeratione divina epiſcopus Spoletinus. Dile- „ ctis in Chriſto Joannæ Damiani de Monte-Fal- „ co, & ſororibus degentibus in domibus S. Ca- „ therinæ de Bottaecio prope oppidum Montis- „ Falehi, Spoletanæ Diœceſis, ſalutem in eo, „ qui eſt omnium vera ſalus. Religioſam vitam „ degentibus, efficaci debet præſidio ſubveniri, „ ut per grata ſubventionis ſubſidia in ſancta reli- „ gione perpetuo valeant Domino famulari. Sanu „ pro parte veſtra fuit nobis humiliter ſupplica- „ tum, eum, ut domus Sanctæ Crucis, & S. „ Catherinæ de Bottaeio prope oppidum Mon- „ tis Falehi, Spoletinæ Diœceſis, in quibus ſub E „ regulari obſervantia placitum Den, diſponitis „ impendere famulatum: ſatis ad hoc, cum re- „ ligioni habiles videantur, certam regulam, & „ alia, quæ loco regulato conveniunt, vobis de „ ſpeciali gratia concedere dignaremur.

a

quando monialibus data S. Auguſtini regula,

15 „ Nos igitur veſtrum laudabile propoſitum „ in Domino commendantes, Chriſti nomine in- „ vocato, beati Auguſtini regulam vobis aucto- „ ritate præſentium duximus concedendam, quam „ per vos, & alias ſorores, quæ in eodem loco „ fuerint, pro tempore volumus, & mandamus, „ in quantum poſſibile fuerit, perpetuo inviola- „ biliter obſervari, pro veſtra veſtrarumque ſo- „ rorum & converſarum ſepulturam * faeere, & „ quod perſonas e ſæculo fugientes recipere poſſi- „ tis in ſocias, & ſorores, vobis plenam, & li- „ beram damus facultatem, & concedimus pote- „ ſtatem. In recognitione autem dicti volumus; „ quod unam libram ceræ nobis, & ſucceſſori- „ bus noſtris annis ſingulis perſolvatis. In cujus „ rei teſtimonium præſentes litteras fieri fecimus, „ & noſtri ſigilli appenſione muniri. Datum a- „ pud plebem noſtram S. Fortunati de Monte- F „ Falco, anno Domini MCCXC, Pontificatus Do- „ mini Nicolai Papæ Quarti, anno ejus tertio *b*, *b* „ Indictione tertia, die vero decima menſis Ja- „ nii „. His acceptis litteris, ædificioque plane abſoluto, gratias Deo quam diligentiſſime aguut.

* *forte legendum ſepultura locum facere*

& fama B. Claræ monialibus multæ aggregantur;

16 Clara vero omnium ſibi animos (quæ ejus humilitas erat morumque præſtantia) conciliaverat, tantaque paſſim florebat ſanctitate; huc illucque prævolante fama, (ut) admirabili exemplo multæ virgines excitatæ in eum locum confluxerint. Auctо monialium numero, cum cibaria a piis hominibus collecta minus ſuffiecrent, famulas quaſdam conſtituerunt, quæ oſtiatim panem victumque emaudicarent. Hoc cogito, Clara lapidem omnem movit, ſummaque ope nixa eſt, ut in earum numerum admitteretur; quantum unum Chriſtianæ vitæ expediret ſubmiſſio, noverat. Quod eum obtinuiſſet, pallio, quo erat amicta, caput, manus, pedeſque tegebat, neque prius egrediebatur, quam exeundi facultatem ab antiſtita accepiſſet, impuliſſetque neceſſitas. Tum illa, demiſſis oculis, ad oſtium cujuslibet domus eleemoſynam quæritabat, & alacriori animo ædes illas repetebat, a quibus prius, nulla (re) habita, ſæpe demiſſa fuerat, quo melius adverſa tole-

A tolerant, humilitatem exerceret: nunquam a comitis suæ latere discedebat: nec verbum quidem efferebat in via: alienas domos non ingrediebatur: mallebat ventis atque imbribus fieri ludibrium, quam obviis domibus semetipsam tueri. Id cum ad auret Joannæ pervenisset, mense peracto, quo octies tantum exierat, hujusmodi officium sorori interdixit, cujus præceptum ita diligenter servavit, ut posthac se perpetuo continuerit domi.

donec a fratris morte

17 Immo vero, cum B. Clara corpus sunum virgis flagrisque ita percuteret, ut sanguit abunde effluueret, Joanna sorot miseratione commuta, flagra, quæ sanguine conspersa deprehendit, clam surripit & abscondit. At vero Clara anxio animo curit maximis sollicitabatur, quod nimia pœnitentiæ relaxatio fieri videretur, maxime vero, quod vitæ suæ asperitatem, quam omnibus occultam esse cupiebat, quibusdam innotescere videbat. Joanna interim, quæ summa cum laude quinquennio rexerat monasterium, extremum clausit vitæ diem *c*. Unde monialet maxima desepente sollicitudo invasit, ignorantet prorsut, quam in defunctæ locum sufficerent. A Deo igi-
B tur multis precibus contendunt, ut cogitationet suat ad optimam præsidem dirigeret. Claram tandem deligunt, utpote eam, quæ innocentia vitæ prudentiaque singulari ceteris longe præstaret. Illa diguitatem totis viribut recusabat, neque ullo modo adduci poterat, ut eam reciperet, nisi episcopi Spoletini vicarii præceptum accessisset, cujus voluntatem prudentiæ suæ præferendam existimavit.

electa ob abbatissæ in aliot benigne;

18 Accepto hoc munere Clara, suæ tot virgines fidei commissas intelligens, summopere evigilare, nihil omittere penitus, quod ad communem illarem utilitatem spectaret: eam ob rem numquam fere aut animo ut corpore conquiescere, sororum commodis consulere ee cura, quæ poterat esse diligentissima: vitæ etiam probitate ceteris esse exemplo: neque priusaliit imperare quidquam, quam inciperet ipsa exequi; inde suavissima quadam ratione illas ad obedientiam & observationem legum trabere. Ceterum vitæ integritas talis fuit, ut admiranda potius, quam imitanda videatur: noctur no enim tempore, quasi miles nocturnis excubans vigiliis, in tenebrarum
C obscuritate modo hoc, modo illo sororum pallio se se obvelabat, ut monialium fallerer oculos, in abditisque cubiculi partibus se acriter percutiebat. Neque eadem ratione semper affligebat corpus; sed interdum funiculis, urticit interdum urebatur, ut carnis spiritus jam edomitos depressos contineret: lectum insuper urticis constratum quam sæpissime habebat: varietatem porro vestium ita elusit, ut stultum diceret delicias vestium quærere in cilicio.

in se cultum absque miseriordia,

19 Dum igitur vita superfuit, una tantum, eaque manicata, calarique tunica contenta fuit, qua nuda membra contegeret; alteram indnebatur aliquando e rudibus centonibus consutam; atque ne adversit oculis pateret, laneo pallio totum plane corpus amiciebat: cilicinas vestes binas habuit, quarum altera equinis, altera suillis setis contexta erat, iisque alternis utebatur: pedibus nudis semper incedebat, nisi morbi gravitas aliave perneceſſaria causa impediret. Lectum, in quo capienda erat quies, in medio straverat cubiculo, illudque ex urbanitate potius quadam & consuetudine, quam quod ita neceſſarium duceret, retinebat, humique jacens sæpissime dormiebat. Cum autem ex tanta experitate vivendi, in malam valetudinem incurrisset, paleis culci-

tram compactam, durumque sub capite pulvinum passa est apponi: ubi tamen pristinas vires recuperavit, pristinis etiam austeritatibus se tradidit totam, ut quam vitæ duritiem vel a teneris (ut ainnt) unguiculis coluerat, eam perpetuo conservaret. A. MOSCONIO.

20 Tanta vero fuit abstinentia, ut dies integros transegerit aliquando absque pane: parcissimo enim victu (ut supra dixi) delectabatur; quin hortenset herbas, tamquam lautiores epulas, refugiebat, dicens, naturam paucis esse contentam, ideo viliores cibos perquirendos, multaque ad victum comparare superfluum asserebat. Solitudinem ita dilexit, ut, si salva honestate fieri potuisset, in loca ab oculis omnium remota facile se abdidisset. Quid plura? Constitutis jejuniis alios etiam adiunxit dies, ut feriam sextam, qua Christi Salvatoris, & Sabbatum, quo Beatissimæ Virginis memoriam recoleret, aliot præterea dies, qui & Sanctorum & Virginum diet festos præcederent. Aliis anni temporibus hora nona nonnumquam ad vesperas cum suit contubernalibut cibum capiebat; sine sodali numquam accubuit. *ut jejunia praterim & austeritatibus;*

E

21 Divino itaque spiritu accensa, orationem, qua Deo efficimut grati, toto animo est amplexata; ac singulis quidem diebus, semotis arbitris, corpus humi prosternens, terram osculabatur; utque observare licuit vespere post Completorium quingentiet venerabunda se inflectebat, totidemque manc venerationis figua humilitatisque præbebat, neque ullum quidem momentum temporis dabatur, quod non orando consumeret, cælestibus innixa cogitationibus: quod si varia ipsam negotia impedirent, mentem tamen a Deo nullo modo avertebat. Hac de causa in tanta vitæ severitate illi monialet quam maxime timebant; tum quia cibi oblivio, tum etiam quia summa animi intentio vires corporit enervabat, ita ut plerumque semiviva videretur. *adeo ut ejus vita timeretur*

ANNOTATA.

a *Hinc confirmantur ea, quæ* § 17 *Commentarii prævii PP. Augustiniani contra PP. Franciscanos allegarunt.*

b *Ex hoc instrumento patet, erraſſe Ughellum in Italia sacra novissimæ editionis Venetæ tomo* 1 F *col.* 1264, *dum initium Gerardi præsulis Spoletani usque ad annum* 1291 *differt: nam mense Junio anni* 1291 *currebat quartus Nicolai IV Pontificis annus, & tamen ipse Gerardus episcopus Spoletanus in suo diplomate annum istius Pontificis tertium & Christi* 1290 *diserte expressit.*

c *Philippus Elssius in Encomiastico Augustiniano pag.* 318 *hanc Joannam titulo* beatæ *ornat. Quare discere cupimus, quo die Joanna illa obierit, & an immemorabilem ac legitimum cultum habeat. Id autem ideo diligenter indagamus, quia Thomas de Herrera tomo* 1 *Alphabeti Augustiniani pag.* 369 *de illa sic scribit*: Eam auctores communiter & inter alios B. F. Alfonsus de Orozco in Chronica Augustiniana, BEATÆ titulo honorant, & signis & mirabilibus illustrem fuisse testantur; ejusque effigies Beatorum diademate coronatæ Joannæ gloriam & beatitudinem manifestant. *Dignentur PP. Augustiniani nos docere, ubi & a quo tempore imagines ipsæ cumulatis depictæ sint, & quo die ac loco Joanna illa publice colatur.*

CA-

A. MOSCONIO.

CAPUT III.

Beatæ humilitas, verecundia, intentio pura, zelus fidei Chriſtiana, ſpiritus propheticus.

S. cella ultimum claudat

HOras canonicas, Officium pro defunctis ſtatutis tempotibus, Sanctorom item commemorationes, Dominicam nrationem, aliaſque item preces ad Jeſum Chriſtum Servatorem noſtrum, ſanctaſque Virgioes dirigebat vehementi pietatis ardore: illud anxie curavit ooo raro, ut de Chriſtiana diſciplina in ſacra æde crebro haberetur ſermo: in feſtivitatibus & octavis quorumdam Sanctorum, quos ipſa veneratione præcipue colebat, rerum cæleſtium contemplationi ſic erat intenta, ut quaſi corporis vioculis exſolnta, cum Chriſto eſſa
B videretot; cumque oculorum obtntum in cælo defixom haberet, cernere erat illius oculos clarius ſule micantes, & locum, in quo vacabat orationl, clariſſima luce perfuſum; quæ dona omoia Clara divino beneficio conſequebatur: liceris porro non humano labore compatatis, ſed Spiritu ſancto dictante, cæleſti ſapieotia ornata erat tantoperequa communita, ut nollis (ſicut jam ſupra dictum eſt) cacodæmonis artibus aut fallaciis eludi potuerit, etiamſi nihil ille iotentatum nllo loco aut tempore relinquerer, quo ſanctiſſimam Virginem ab hac felicitata retardaret.

artes diaboli vanaſq. conatus

23 Immo vero non modo ejus techoss apud ceteras moniales detegebat, quibus terrorem iojiecre tentabst gravi percuſſione oſtii rotæque commotione, ſed etiam circumeuntem, & ſnrorum aliqnam inſectsntem fugavit. Hinc factum eſt, nt dæmon iratus Claræ, quod virium robur ingenii fut pravitas patiebator, decipere eam magis cnnaretur: quamobrem veterator ille Crucifixi effigiem pulchritudine prope iocredibili, eleganti prorſus forma corporis in pariete expreſſit, ut libidinis ignieulos jam conſopitos excitaret. Verumenimvero nihil ſubdnlis artibus profecit, majore inde percitus furore, crebris ictibus lædebat,
C in terramque (ſic moniales eam reperiebant) compellebat: tsntum antem aberat, ut inſidiis hojuſmndi ſuccumberet, nt potius cæteris aditum ad ipſas ſnperandas prudeotia ſua aperiret.

ad ſervatas quaſvis objecta & humilia

24 Neque tamen, etiamſi cœnnbii princeps foret ac moderatrix, primnm ſibi locum vicin, veſtitu, ſermone, aut ra quapiam tribuere; verum perhnmaniter cum omnibus agere, ita nt ipſius probitate in cnnſuetudine quotidiana mirifice delectarentut. Pauperes tanta ſovit charitate, ot ſæpenumero ſuis ſe exuens veſtibus, Indueret illos. Si qua monialium mala valetudine, morbis, vel olcaribus afflictaretur, ad illam vehemeoti charitate ventitare, curare, ſtomacboſaque miniſteria exercere, manibos ipſis conttectare, nullam concipere oauſeam, potius voloptatem. Fuit tandem humilitatis exemplar, modeſtiæ ſplendor, honeſtatis ſpecimen, virginitatis, ceterarumqua virtutum tutiſſimum domicilinm, qnibus ornameotis etſi plerique hominum, ſi hsbeant, gloriari ſnlent, ipſa tameo ab iis abhorrebat maxime, &c, ſi quid in ſe bnni eſſet, id totum Deo nni tribuendum fatebatur. Ad eum tandem perfectinnis gradum devenerat, ut juxta ſapientiſſimi viri dictum, hnc eſt, noſce te ipſum, in terris feliciſſima viveret. Ideirco in ſexto Revelatinnum *a* libro exiat, dum *a*
D ipſa in penetralibus oratorii ſui preces ad Deum effunderet, cnllum ejus & caput alegaotiſſimis vinlarum ſertis exnenstum a multis mnnialibus ſuiſſa cnnſpectum. Quæ res ſymbolice notitiam ſui ipſius ſignificabst: quippe illa tantum nderat nnminis proprii rerumque geſtarum glnriam, ut ſibi plus æquntribueret, ſed minus qoam ſui muneris tstin poſtulabat; ſiquidem eam de ſe npinionem cnnceperat, ut inter minnres ſe minimam putaret.

ac ſolertiſſima ſui cuſtos & virginum ſuarum,

25 Quid pluta? Tanta moderatione & prudentia ſua omnis tnebatur, vitam agebat hilarem ac tranquillam: vacare enim culpa magnum ſolatium. Curioſitatem, quæ in mulierem ſenſum facile cadit, adamavit numqnam. De his, qnæ ad ſe minime pertinerent, non laboravit; etiam cnnſpectum devitavit. Si quid extra monſteriom eſſet agendum, vel intra, confeſſarii, medicinæ opera utendum, amicta pallio, demiſſo vultu, tantaque cum honeſtate incedebat, ut nequa apertam faciem, neque nudas maaus ulli videre liceret. Id, ot
B aliæ efficerent, ſemper auctix fuit. Sornrum nnmina ne confeſſario quidem nnta eſſe voluit, oe mutuæ beoevolentiæ anſa præberetur, neque ullsm cum aliquo ſororem loqni ſemotis arbitris permiſit: fugiat enim virginitas congreſſus virorum ſocietateſque oportet, alioquin in extremum adducitur diſcrimen: in hoc ergn quam diligentiſſime incnbuit Clara; ita ut ne ullam qnidem effigiem viri aſpiceret. Atque ex hoc aceidit, ut cum ex tempore præterque opinionem vidiſſet virum, fuerit (reſerente quodam Fratre Severino *b*) vehementer perturbata, de ſuaque, *b*
uti ipſa appellabat, impudentia, pœnas ſumpſerit non leves, exiſtimans, ſe modeſtiæ fines tranſiliſſe, cojus fuerat ſemper vigilantiſſima cuſtos. Sæpe autem illa cum ſuis monialibus de virginitstis pulchritodine loquebatur, ad illius amorem omnes inflammans, divinis prope laudibus efferens; hanc dicens in mnrtali vita, immortalem reſetre gloriam, banc inſtar beneolentis balſami eſſe, qun cadavera incorrupta ſervantur; eamdem cuſtode munitam divino lædi nequaqnam poſſe ab hominibus; cum ſit candor lucis æternæ. Hæc, & alia qnamplorima io hanc ſententiam
F proloquebatur.

quæ etiam beatificatio in præſentia

26 Vitas Sanctarum Virginnm leſtitabat die noctuque; earum res bene geſtas vnlvebst & animo, & re ipſa ita bene exprimebat, ut inter earum conſortinm adſcripta ſit; ut appsret in libro ſexto Revelationum: & plnrimi quidem multa maximaque Clsræ beneficio beneficia cnnſecuti ſunt. Præterea non tam in ſecundis tebus tempetans, quam patiens in advetſis ſuit: omnes plane curas, ſolicitudines, virium imbecillitatem, injutias, opprobria ſexcenta, molliter placideque tulit, exultsns cum Apoſtolo iis verbis: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabiiet in me virtus Chriſti.

& miſericordia exercebat exemplis,

27 Acceſſit ſumma charitas atque ineredibilis prope erga pauperes miſeratio: quamobrem non tam in ſuppliciis Dei memnr eorum erst, qui ipſam amarent, quam qui calumniarentur, quod nndecim virorum teſtimonio comprobatur: in extremaque inopia, quod ſuppetebst cibi, ceteris pntius diſtribuebat, quam ſibi ſervarat tenuiſſimo contenta victu. Ad idem abſtinentiæ genus contubernales hortabatur, dicens, io actionibus noſtris quod licet, non autem quod oos delectat,

esſe

A esse spectandum. In utraque harum virtutum altissimas radices egit, ut ex uperibus facile potes judicare; ex eo imprimis, cum tabellionem urationibus suis injuste accusatum liberavit, aliusque cumplures, qui a monasterio alienus animos habebant: solent enim magnarum rerum initia odio malevolentiaque plerumque uppugnari. Aliis ejusdem uppidi monistibus de sua plurimum fama detraheotibus, auxilium nun denegavit, cum ad ipsum cunfugissent. Quin immemor penitus injuriarum, multo iis diligentius, quam suis monialibus prospexit. Cum inter Trebiates ac fuos oppidanus esset orta non levis dissensio, pacem inter eos precibus conciliavit; itemque Perusinos, Aretinos & Spoletinos. Vicatium episcopi Spoletini ereptum a captivitate in libertatem vindicavit, & quibuscumqun potuit modis præsto umnibus esse studuit. Eripuit Gualterium magistrum ex ioimicurum manibus. Captivum quemdam e carcere emissum suo pallio contexit. Eam insupet eunsuetudinem instituit, ut dum panis domi coqueretur, duodecim in Apostolurum hounrem herent, ac pauperibus distribuerentur, quam im-

B pusterum servati præcepit.

humana sperne omnia, & solum quærite Deum.

28 Humana umnia ita despectui habnit, ut eos miseros appellaret, qui caduca hæc & fluxa sequerentur; miserabiliores eos, qui bona ouncupatent: bonum enim meliorem efficit eum, in quo est; hooores vero, divitiæ, opes & ceteta, qnæ bona putantur, animum assidue turquent, possidentesque deterioris conditiunis reddont. Ideo moniales admonebat, ut neminem ad benn merendum de cœnubio aut gratia aut spe aliqua humani commodi inducerent: offenditur nempe Deus, cum qnæ spiritus bona fuot, corporis bonia emuntur. Si quid eleemosynæ ergo daretur, necessitati consulens monasterii, reliqua pauperibus erogabat. Puellis in monialium numerum referendis, nou dotes, non generis conjunctiunem præstantiamve aspiciebat, sed propensæ solummodo ad Deum pie colendum voluntatis rationem habebat. Accidit interdum, ut monisles, se inscia, in convictum puellam quamdam admitterent, cujus pater cœnobii familiaris erat: graviter inde cummota puellæ patruum, cujus gratia

C illam acceperant, fore aliquando monasterii hostem acerrimum tuto prædixit: id postea cum accidisset præter upiuionem omnium, easdem monuit, oe a icujus commodi humani spe accensæ tale quid auderent, affirmans, consanguinitatis aut amicitiæ causa spiritualia non esse exhibenda, sed pro cujusque meritis & dignitate. Quod autem in Christiana perfectione familiam duceret, esse animarum saluti prospicere dictitabat.

ut offendit admissum de ejusdem & pauperum.

29 Fuit autem Cæsaræ divinitus nuntiatum, quemadmodnm Bizzolam puellam, quæ in Signano agru nata erat, fuisse a sororibus, cum in societatem adscribi cupetet, rejectam, quod fortunæ bona ad sese alendsm necessaria deessent; dieque igitur sanctissimo Parasceues, dum Salvatoris nostri cruciatus extremos attento animu Clara meditabatur, de ejus salute conclamatum videbat, nisi in contuberninm suum reciperetur; eam ub rem facta certior, monialea quidem ipsas in primis tepreheodit, tum vero in monasterium adscivit, Christinamque appellavit, quod dum Christi dolores acerbissimos contemplaretur, ejus puellæ statum agnovisset.

Fidei catholicæ zelo, & occultarum rerum

30 Fidem Catholicam summo studiu defendit, & falsa hæreticorum dugmsta perspæpe differendo confuavit; tanta siquidem in ea erat sapientia, ut omnem plane divinarum rerum cognitionem videretur consecuta. Nam quid ea memorem, quæ nisi iis, qui videre, nemini credibilia sunt? Futuras hominum actiones, quali præsentes intuebatur, prupheziæ duuo insignita, mentes, animique sensa intima nuverat. Operæ pretium est, cum in hujusmodi mentionem incidimus, paucs quædam prædicta recensere. Sui munasterii famulæ adventum eujusdam Fratris Ægidii, Ordinis Prædicsturum, sd certam diem atque horam; & quid ille animu vulveret, multo ante prænuntiavit. Cum ad cœnobium dictæ perveniisset, de omnibus diligenter a famula certior factus, maximam raptus in admitarionem, Claram optsvit da facie nuscere. A. MOSCONIO.

31 Eidem famulæ Margaritam Gallicam pro- *nobilisprovincia* ficiscentem Rumam ad suum sacellum venturam, cum de via declinasset, prænonstravit; quæ cum (de) illius porro adventu, divino (ut psr est credere) spiritu admunita esset, ad ferreos cratES sui facelli accurrit, pecegrinamque oominn prupriu salutavit, Gallicesque cum eadem sd vesperum usque locuta est. Matthiulam S. Pauli, cœnobii monialem, in mœrore versantem, triduu ab eu solutam iri edixit. Addatur Jacobus Columna, S. R. E. Cardinalis, umni virtuum genere ornatissimus, cui multa pericula eventura, tandem houorificentissime in ptisti oā dignitatem restitutum iri monuit, docuit rei causam, & quid agendum esset, ostendit. His omnibus ad unguem actis, tanti beneficii memor, nobilissimu genere natus, inclyto item egregioque animo præditus, grati animi præbens indicium, digitum S. Annæ matris Deiparæ Virginis dunavit *d*, quem dum vivetet Clara, summa veneratiooe coluit; post ejus mortem cum ipsius corpure conservatur, & Claræ eurpus visentibus ostenditur summa cum admiratione pietatisque sensu, vivæque mulieris, non mortuæ, digitus videtur. Episcopo Spoletino suo antistiti *e* præsignavit fure, ut intra certum tempus ad altiorem dignitatis gradum assumeretur; paulo post Cardinalis ille renuntiatus est Ostiensisque nuncupatus. E *d* *e* *fulge.*

32 Munialibus vetu snis, quam sæpissime occultas cunsuetudines, sermones, animique sensus detexit, omnem laborem euramque conferens, ut ab hujusceemodi errotibus ipsarum mentes dimoveret. Unam inter ceteras monuit, ut labem abstergeret, qua conscientiam inquinaverat, siquidem dæmonem illam non raro insectantem viderat, edixitque ab ea sex mensibut discessurum. Admonuit Alacram novitiam, ne pecestum quoddam occultum præ verecundia confessario esse patetetur. Erasmi abbatem, qui eam improviso convenite statuetat, de occultis argnit eriminibus. Franciscum germanum suum, qui diabolica fraude impulsus, teligioois habitum dimittere vulverat, acerrime objurgavit. Hujusmodi alia innumerabilia prope res ipsa postularet; sed alio prupetare tempus m net: satis est enim intelligere, illam & prophetissim & scientiarum omnium magistram esse appellatam; tam longe lateque dispersam fuisse illius famam, ut frequentissimus undique aotistitum præstantissimorumque virorum & alloquendi & audiendi & videndi (id veru imprimis erat difficile) causa concursus haberetur. Hinc affinebant eleemosynæ, quam jnam præter uecessitatem quotidiani victus nihil umnioo retiuebatur.

ANNOTATA.

u *Moscouius hos aliosque veteres codices in prolegome-*

A. M. Ol. CONIO. *legomenis fuis ante Vitam* B. Claræ *recenſet, ut alibi in Commentario prævio monuimus.*

b *Is fuit unus ex confeſſariis* B. Claræ, *qui hoc poſt obitum ejus narravit, ut Piergilius part.* 2 *Vitæ Italicæ cap.* 12 *teſtatur.*

c Trebiares, *populi Italiæ in Umbria, quorum urbs Trebia ſita eſt prope Clitumni fluvii fontes, & in ortum hybernum Fulginio milliaribus quatuor diſtat.*

d *In Ms. ſuo Itinerario dicit Papebrochius, quem num.* 59 *& ſequente Commentarii prævii citavimus, illum S. Annæ digitum huic beatæ Virgini a Cardinale Solimano datum fuiſſe. Neſcio, utrum Papebrochius in hoc nomine audiendo vel exprimendo erraverit. Certe hoc loco & apud Piergilium part.* 2 *cap.* 25 *Cardinalis ille, qui huic Beatæ dedit digitum S. Annæ, Jacobus Columna appellatur.*

e *Erat hic epiſcopus Nicolaus Albertinus, qui anno* 1299 *in Ordine Prædicatorum ad cathedram Spoletanam aſſumptus eſt, & poſtea a Benedicto XI Pontifice creatus eſt Cardinalis & epiſcopus Oſtienſis, ut Ughellus in Italia ſacra novi ſſimæ editionis Venetæ tomo* 1 *col.* 5265 *tradit.*

B

CAPUT IV.

Communicatur a Chriſto, in cujus meditando paſſiones ſuas diſtrahi non vult; humilitas ejus, & impeſſa tardi myſteria.

Euchariſtiam diviſis manibus accepit, terrena & cœleſtia complexa.

SUmmem hanc pietatis religionisque laudem in puriſſima Virgine teſtatus eſt Chriſtus Salvator, a quo ſibi oblatum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum manibus propriis contingere meruit; quoniam una cum aliis Dominici corporis Sacramentum recipere non poruit. Cetera hujus mundi ſolatia, veluti inutilia ec vana parvipendens, exclamabet: Quam vatii ſunt vitæ noſtræ caſus, quibus nos & velle & nolle, prout res cadunt, mutamus. Lætabar ego quondam proſperis, mœrebam adverſis; dicta mutata ratione, mœrebam C proſperis; lætabar adverſis: mndo neque quo lætandum, neque quo mœrendum ſit, agnoſco. Nimirum æquo animo ferenda omnia judicabat. Sic enim felices in adverſis, ſortunatiſſimi in ſecundis homines videntur.

Quam docta fuerit in regendo.

34 In loquendo cum facundia tanta venuſtas erat conjuncta conſirmatioque totius oris & corporis, ut audientium animos maxime excitarer. De ejus quidem doctrina monimentis traditum eſt, auditam aliquando ſuiſſe hanc vocem: Quid Cleræ doctrina divinius? Quid ea certius? Cujus oratio omnes explicat ambages, omnes pellit ignorantiæ tenebras. Nihil igitur mirum, ſi prudentiſſima fuerit in regendo, quando probitatem morum ſingularis prudentia eôſiliique gravitas ſequebatur. Edidit multas pias inſtitutiones ad bene beateque vivendum, quas hebdomadis ſingulis unum in locum coactis monialibus recitari exponique conſtituit.

De prudentia ac quæ ſunt vel erit.

35 Ac primum quidem monuit, ne Sorores in amicitiam quempiam reciperent; ſed omnium neceſſitatum cauſas radicitus exitparent, nequo ſi opportunum negotium accidiſſet, ad cancellos ferreos, niſi panno (ut jam explicatum eſt) obductos, & comite præſente, ullam permiſit ac- D cedere. Deinde clauſuram ita ſervandam ſtatuit ab omnibus, ut non modo extra monaſterium egredi monialibus, ſed ne externis quidem ingredi liceret, ſiquidem, ut recte ſcribit ille:

Innuptas opus eſt cuta aſſervare puellas
Pervigili, laqueos undique rendit amor.

Quod ſi medicus aut confeſſarius urgente neceſſitate, eſſet intra clauſtra recipiendus, duæ ea ſenioribus ipſos comitabantur, cereræ ad ſecreriores domus partes conſugiebant. Si quid eleemoſynæ præſtaretur, in commnnem utilitatem referebatur; hoc a natura divinaque lege ſanctum dicebat. Silentium tanta cum ſeveritate indinit, ut non Pythagoras ille aut Harpocrates ſuis diſcipulis meliori ratione præcepta traderent; E quandoquidem ne verbum quidem minimum ab ipſis valuit proferri, niſi in Dei gloriam redundaret. Completis Horis canonicis, Officium pro defunctis, aliaque orationum genera recitari juſſit: in honorem paſſionis Dnminicæ quingentas flexiones veſperi, totidem mane fieri præcepit; quas ſi certis horis non explevi ſſent, diururno tempore abſolvebanr; ab iis autem nullam penitus immunem eſſe conceſſit. Si quam minus orationibus aptam videret, ad opportuna monaſterii obſequia inſtruebat: omnem plane otii occaſionem veluti peſtiferam radicem extirpavit, ne dæmonis fraude deciperentur.

vel diſtrahendi ſecula ac caſta

36 Mnnaſterit negotia cum hominibus tractanda (prout neceſſitas ferret) delegaverat cuidam moniali, quæ irem nſtii curam gereret; illa autem prius abbatiſſam de iis omnibus certiorem faciebat, quam eſſent acta, atque ne humanæ curæ a divino cultu avocarent, lege cavit, ne, quæ januæ præerat, monialibus, quæ foris audiſſet, communiceret: ad Chriſti cruciatus animo potius diligenter recolendos horrabatur, quod ipſi ſolemne fuit: nam acerbiſſimas Jeſu Chriſti pœnas attenta mente perſæpe cogitabat: quamobrem graviſſimo mœrore conflictabatur, &, licet non ſolvererur in lacrymas, quæ cito areſcunt, infixus tamen animo hærebar dolor; quamquam ſemper non ſe poſſet continere, quin illæ etiam veluti ex uberrimo fonte emanarent. Poſteaquo in ea contemplatione din verſata eſt: ſummis precibus orare Deum cœpit, ut quæ mentis oculis intueretnr, viſu etiam ipſo corporis deguſtaret; F tantumque illius preces apud Deum valuerunt, ut, quod optabet, ſit facilline conſecuta. Nimirum Claræ privilegio quodam ſingulari ad unguem parefacta funr ea, quæ in Dominica paſſione contigerunt.

a contemplanda Chriſti paſſione vocaret.

37 In hanc viſionem omnem vim, aciemque oculorum intenderat, cum cælitus hujuſmodi vox derepenre audita eſt: Quid eſt, Clara, tibi gratius aut optatius, quam dolorum, cruciatuumque meotum fieri particeps; ut ſi non interfuiſſes modo, verum eriam præſuiſſes? Spem inde maximam concepit divinæ benevolentiæ; in eaque cogitatione ita tenaciter perſtitit impoſterũ, ut ſellis amaritudinem dolorumque acetbitatem in cibis ipſis ſibi guſtare videretur. Hic fiebat, ut ad Dominicam crucem totus illius ſermn ſpectaret, totoque ardnre animi & contenrione fnrores ad ejus medirarionem inflammaret; quantum dicendo proficeret, uberrimi lacbrymarum imbres, qui e monialium oculis erumpebant, facile indicabanr, vitæque mutata rario. Dum hæc agerentur, ex mnnialium numero fuit una *a* nomine potius, quam re ipſa Religioni ſerviens: Ita, inquit, obleclamenta aut conſnlationum genera *a*

in

A in his meditetionibus non experior : Claram insuper mordebet, quod sibi plus tribueret, quam humilitas ipse postularet.

experta per annos 11, quam infirmi ipsa esset hostis nostri.

38 Eem ob rem nonnihil enimo eleta fuit, ut ipsemet retulit ; unde duleissimo Deus suæ liberalitatis fructu orberi per undecim ennos *b* volnit : id sibi quem maxime prosuisse dictitebet;

b eo siquidem temporis intervello corpus & cernem veriis modis affligere cœpit, & quasi in agonn constitute, gleiatoris egere vitam : licet noo hujus mundi honor, sed æterne salus egeretur : tum illa dieboli vires frangere, titillationes sensuum & scintillules lihidinis obrnere ; vene omnia, quæ sunt in mundo, vilie ducere : tantis in periculis constitute mœrore tristitiaque confici, frequentes exprimere lechrymas ; inde nimium dehilitere, quesi mortue cedere ; cumque id eveniisset interdum, noo secus, ac in ecie prostrete, cum vires resumpsisset, jejunio, disciplinis, vigiliis, divinisque precationibus in erenem iternm descendere, victoriamque reportare. Viocere enim se ipsum tum demum vera est victoria. Hæc vitiorum virtutumque concertetio eem eontinebat,

B quo minus divinis ex more meditetionibus occuperetur, cemque tollebat hilsritatem, qua præsentis vitæ miseries eondiebat : nno temen hoc solatin fruebetur, quod omnes prevos enimi impetus rationi obnoxius redderet, virtutisque suæ megnitudine sreudes dæmonis superaret. Idcirco sæpe confessarios suos consulebet, quidnam ed meditetiones divines retinendas veleret, exquirens ; illi vero, re cogoita, virginem ad certendum elacriter horteri, regni cælorum difficultatem attingere, quod sioe labore maximo posset nemo consequi : tum ille, quoad ejus fieri poterat, ardentissimo corde espirare ad æternem felicitatem.

Humilitatem per magni facit.

39 Quod Deus ipse comprobevit : nem ejus dotes animi corone dignes existimans, eadem bore, qua supra diximus semimortuem decidisse, pristinis viribus recuperetis, vise sibi est hominis imaginem, quæ incernem altere manu olei plenam, eltere vero palearum stipules gestaret ; Paleæ, dicens, non comburuntur, nisi unguento prius linientur, ftarimque oleo peruntas igne vidit coneremeri : cujus vilionis sententiam, divino spiritu dictente, est porro ioterpreteta. A-

C nimam nimirum paleem esse, quæ nisi humilitatis oleo fuerit delibnte, Dei emore comburi non potest ; hinc illa cognovit, cur tamdiu in mœrore versate esset : demissa ergo in terrem facie enimoque manus ad Deum tendere, sæpissime precari, ut se humilem redderet, & quod adhuc salutem suem vitamque incolumen servarit, gratias immortales ugere ; Deus vero & animi trenquilitetem, & quidquid demum petierat, libereliissime eoneedere ; & eum jam decimum quin-

c tum egisset ennum *c*, aneillem suam ante obitum ineredibili consoletionis genere demuleere, quod essequi ex msjoribus potuerit edbuc nemo.

eordi ejus imprimendas mysteria passionis Christi

40 Christus nempe, susceptu peregrini forma, candido vestitus emictu, humeris gerens erucem blandis eem verbis salutevit : Salve, inquit, filia : eogitanti mihi jam diu, quidnam tibi potissimum offerrem ad summam jucunditatem, erueem hanc, quæ nosquem firmius figi potest, tuo dulcissimo amplexu accipito ; ideo præbe mihi, filie, cor tuum, ut in hac cruce moriaris. Qui quidem sermo tam vehemens, extitit, ut vel in cor ipsum vulnus inflixerit. Eo tempore Dominicæ passionis mysterie in ejus cor impresse fuisse putantur. O immensom amorem ! o cor incredibili ardens charitate ! siquidem tantum Deo placuit, ut ipsum unum tanto dignum honore Christus inverierit.

AUCT. MOSCO. NTO.

41 Cum vero horum crucietum recordetione mirifice delectaretur, quo melius tormenta ille memoria contineret, quibus in die Parasceues fuit effectus, monialibus suis greviores virgarum funiculos conceesit, eb illisque verberari volehet ; existimans bonerum ectionum exempler esse, Christi crucem. Unaquæque singilletim mysterie Christi recensebat, ut illius vestigia sequerentur. Certes inde oretiones institutis aliasque ectiones, quibus illa memorie repetcretur, ex quo conseenta est, ut Deo quem ceritissima esset, & vitam egens in terris, cælestis temen gloriæ perticeps efficeretur. Interim solertissima virgo Joanna monialis *d* Cleræ senctitetem, quoad ejus *d*
fieri poteret, obsservebet diligentissime. Idcirco retulit in nocte netalis Christi, quasi lumen aliquod Cleræ pietatem elucere solitam, dumque matutinæ reeiterentur Horæ, gretissima uti moduletione vocis, sueviissimosque promere concentus.

vult a suis flagellari

42 Quid plura ? Nonne ejus hebitatio in tenebris resplenduit, cælestisque luminis radii quesi aona qusdem beetissimæ Cleræ corpus embierant ? Uode beoeficio quodem singulari arcane E
Ineernationis perocculta videhat, cenentes angelos, pestores vigiles, Magos eccedere supplices, denique in humili præsepio positum infantem apertissime eognoscebat. A die Epiphaniæ usque ed beatissimæ Virginis Purificetionem, dum se traderet orationi, quanta Christi majestes esset sedentis in illo extremo judicio, humanæ sobolis judex, intellexit, quem ed vivum impios resecere debeet, innumerabilia prope tormentorum genera, eruc etus, incommode sexcenta, horribiles dæmonum aspectus, molestissimamque eorum societetem, infernorum terribilem locum, quem nullius cogitatio espere potest ; ibi visa est sibi eudire sonirum, stridorem, strepitum, fremitum, clamo esque magnos, quibus perterrita corruit, palloreque ec terrore exanimata hæsit eliquamdiu ; viribus deinde receptis, ed beatitudinis divinæ espectum est converse, qusm ubi elatis oculis summe etientione conspieerei, suavissima vox est exaudita : Veni, Clare ; tuus F
enim adventus jucundissimus expectatissimosque mihi erit. Cui vox altere alterne viec respondit : Paromper expecta, nondum enim dies tuus edvenit : ex quo salutis suæ certitudinem conjicere licuit. Alia die imaginem Christi Domini sua ælum terremque msgnitudiue implentem conspexit, cujus spleodor solis fulgorem antecelleret : illem cordis & corporis summissione venereta est ; eumdem deinde videre digoe fuit extento brechio, manu benigna monasterium & præcipuos Spoletenæ urbis locos sanctis benedictionibus signentem.

cælestitus interim passa delicias

ANNOTATA,

a *Hæc monialis apud Piergilium in Vita Italica part.* 1. *cap.* 16. *vocatur Marina.*

b *Nimirum ab anno ætatis vigesimo usque ad trigesimum primum, ut Piergilius proxime citato capite duodecimo partis primæ asserit, & capite decimo octavo ejusdem partis repetit.*

c *Hic non indicantur anni ætatis* B. Claræ, *ut opinor ; sed existimo, hos quindecim annos intelligendos esse de tempore, quo beata Virgo venit in monasterio sanctæ Crucis, ad quod cum aliis*

A. MOSCONIO. *liis tieca annum Chriſti 1289 migravit. Itaque ſecundum hanc interpretationem pax animi poſt certamen undecim annorum reſtituta eſt beatæ Virgini*, eum jam decimum quintum egiſſet annum *in cœnobio ſanctæ Crucis. Illa explicatio noſtra facile componi poteſt cum opinione Piergilii, quam littera præcedente retulimus.*

d *Hæc eſt* Joanna mooialis, *quæ poſt obitum* B. Claræ *in officio abbatiſſæ ſucceſſit, ut apud Piergilium part.* 3 *cap.* 9 & 10 *videre eſt.*

CAPUT V.

Morbus ejus, & mors Beatæ, retectis myſteriis confirmata.

Beata morbum ultimum, & meditationes:

B TAndem aſſiduis vigiliis ſtomacho male affecto, viriumque imbecillitate contracta, quindecim diebus ante ſuum obitum in morbum incidit, dieſque decem totos meditationibus operam navavit tam diligenter, ut numquam ab inſtituto deficeret. Quare moniales Claræ timere maxime cœperunt, ne ſcilicet injuria morbi alicujus graviter premeretur ob crebras meditationes: unde ut vires illa reficiat, aliquantiſper lectulum portatilem imperat; in quem aſcendens, ſic alloquitur: Mox me, ioquit, ſorores morbo omni levabitis, imminentem jam mortem præmonſtrans: in primis tamen verſabatur in curis, perſiſtenſque io vultus firmo obtutu divina ſecum loquebatur, a miniſtris quidem hæc verba exaudiebantur: Angele Dei, nuntia Sanctiſſimæ Virgini, ut in ſuas me ſedes recipiat. Et paulo poſt, veluti triumphum caneret: Exultemus omnes, & jubilemus Deo, & cantemus laudem. Te Deum laudamos, quoniam ſponſus meus venit ad me, ut me ad gloriam ſuam perducat. Hæc Joanna non Claræ ſoror, ſed alia quædam monialis audivit.

diabolum fugat: ſuos hortatur ad certamen, & meditationem Paſſionis:

C 44 Alia vero ſoror hæc ſe accepiſſe anribos dixit: Video cuncta, quæ Deos fecit, & ſont valde bona; ſed dæmon cuncta demoliri quærit. Unde certameo eum dæmone eumdemque ſugantem his verbis pereeeperunt: Quid a me petis, cruenta beſtia? Exi, maledicte, & evola hine, qui quinquies mille anoos in maledictionibus fuiſti, & in æternum maledictus vivis. Id eum audiſſet una ex ſororibos, timens, ne fallacias dæmoois formidaſſet, acceſſit, cruciſque eam ſigno munivit. Cur Clara non ſecus, acſi ſomoo expergiſceretur, Non eſt, inquit, quod de me dubites, filia: crucem enim cum Chriſto gero in corde meo impreſſam. Quin & alteri moniali dixit: Si Chriſti crucem quæris, accipe cor meum, in quo Chriſtum crucifixum reperies: his vero cogitatiooibus inteota, ſuaviſſimo qoodam eantu mooiales leoiebat; lieet ejus verba non ſatis eſſent expreſſa. Certiſſimom illud eſt, eum ad extremum diem perveoiſſet, frequeotes cum Deo habuiſſe ſermones, quibus mutuus qnidam amor ſignificabatur; cum vero Beatiſſimæ Virginis Aſſumptionis dies aeceſſiſſet, hora veſpertina in extremo ſpiritu non deſtitiſſe eam, quio de immenſa Dei miſericordia acerbiſſimaque Chriſti cruce prædiearet, & eootubernales ſuas ad obedientiam, caſtitatem, humilitatem, vitæque ſaoctimoniam hortaretur, præcipue aſſerens, ſalutis noſtræ incitamentum eſſe Dominicæ paſſionis meditatiooem.

45 Poſtquam ergo hujuſmodi præcepta aceepere ſorores, manu extenſa Clara ſanctiſſimo cru- D *petit oleum ſacrum:*
cis ſigno benedieens, inquit: Deus, qui cælum & terram regit, vos tuearur, cuſtodiat, perpetuoque conſervet præſidio. Hoc indieio moniales proximæ mortis repetentes memoriam, ingentem vim lachrymarum eertatim profuderunt; qnamquam ipſarum dolorem leuire Clara ſtuderet. Tandem hæc unctionis Sacramento voluit inungi, dieque Veneris, quæ fuit decima ſexta menſis Auguſti, oratioui ſe conſtantiſſime tradidit, a qua neque medicorum cooſilio, neque mónialibus præconibus potuit omquam revocari, imo vero illas increpabat his verbis: Quid eommovemini? Quid vos, obſecro, perturbat? An non igooratis me, dum ſervio Deo, eſſe incolumem, atque ubi ſim Deo propior, eo me eſſe fortiorem; ac ſi me flagellis ab hujuſeemodi eootemplatione animæ meæ pabulo abſtrahere conaremioi, futuram ſemper majori robore? His dictis, moniales cogi jubet omnes, ut ſi quid in Horis recitandis negligentiæ forte commiſerit, iterum ex ordine cum ea reeitando compeoſareot. E *videt velum apertum: fratrem alloquitur:*

46 Hæc ubi abſoluta ſunt, animo ardenti, vereque ad Deum erecto, Nimium, nimium, nimium, inqnit, tuæ gloriæ præmium eſt mihi, Domine: tum ad Sorores cooverſa, Ducite me, aiebat, ad ſpooſum meum: video enim apertum cælum & ſaoctos Apoſtolos & Dei virgines, quæ ſummo expectant me gaudio. Dum hæc agerentur, Franciſens Claræ getmaous (is Minor ſancti Franciſci euſtos in civitate & dominatu Spoleti erat) advenit; & obi inter ſe de regno Dei multa diſſeruiſſent, Clara illius fidei monaſterium Sororeſque ſuas quam diligentiſſime eommeodavit: cumque magis exultare videretur, qnam, ut morbi gravitas pateretur, non mediocrem Franciſco ſpem dedit priſtinæ valetudioris reeuperandæ. Clara vero, eui mors clara erat, ut poſtridie ad ſe rediret, moouit. Videns demum ſabbati die, qui erat octavus a ſolemoitate ſancti Laurentii martyris, nimirum decimo ſexto Kalendas Septembris *a*, vitam felicem com infeli- *a*
ciſſima commutandam, in ipſo diſceſſu vehementius orabat. Quamobrem lectulo quodam portatili ad ſacellom ſuom ſe deferri juſſit: ibi enm aliqoantulnm oraſſet, eooverſa demum ad Sorores, ſermooem hujuſeemodi habuit:

47 Venit jam hora, Sorores amantiſſimæ, qua F *ſoores hortatur ad mortis aueſpot, die 12 Aug.*
ex hujus corporis vinculis tamqnam ex carcere ad cæleſtem Deum evolare debeam, eique ſpiritum meum reddere; ideo vos etiam atque etiam rogo, ut monimentum hoc meum alta mente repooatis memoriæque veſtræ qoã diligentiſſime eommendetis; nimirum, ot aures veſtræ dies noctesque divinis legibus monitiſque pateant; eeteris rebus obſordeſcant prorſus; eaque demum vita expetatur a vobis, quæ in animi eorporiſque virtutibus eluceſeat. Ipſa poſtea eoofcientiæ maculas, (ſi quæ tameo erant) Fratre Thoma ſuo cooſeſſario aodiente emundavit; tum junctis maoibus, facie erecta ad cælum, quaſi dormiens, nulla aoimadverteote, ſpiritum emiſit inter moniales, quæ ſuis potius meditationibus eam detineri putarunt; ſed ea opioione deceptæ, obiiſſe cognoverunot. Aecedentes autem faciem ejos præter cooſuetudinem elueeſcere, deſinere poſtmodum, videre. Quod vero inter alia mirandi cauſam præbnit, fuit, quod corpus illud, non ſecus ae vivum, virens incorruptomque adhuc ſet vabatur, maximamque pietatem omnibus afferebat. Atque hic fuit Claræ de Cruce obitus: neqna

mirum:

A mirum; ſiquidem a ſumma felicirate vivendi, ſumma etiam feliciras moriendi expectaror. Obiit vero mortem anno æraris ſuæ quadrageſimn, poſt Chriſtum natum MCCCVIII, decimo ſexro Kal. Seprembris, die Sabbati hora 3, Clemente V Pontifice, anno ejus tertin *b*.

Corpus ejus aperitur a Sororibus & cor magnum erahitur cum vaſe fellis:

48 Ejus corpus integrum adhuc ſervatur, patetque nmnibus illuc proficiſcenribus. Ubi vern Claræ ſpiritus evolavit, corpus in monaſterio reliqnit, quod moniales mnltis lachrymis decorarunr, ſimulque omnes quam diligentiſſime illnd inſpexerunr, rum nr ejus memoria ſervaretur, & hujuſmodi aſpectu, quaſi exempln quodam, ad Dei culrum magis fideles excitarentnr. Matnro igirur adbibito conſilio, quidnam de eo corpore agendum, quaſi cælitus admonitæ, in eam ſpem deveniunt ſore, ut ſi ex illius corpore præcordia extrahanrur, occulra Dominicæ Paſſionis myſteria, quæ vivens animo ſemper volurabar, intueri licear. Itaque prnſtraræ humilitatis indicio prnpe ſingulari ad defunctæ pedes, ſnlemnes (ut mos eſt Chriſtiaois) cæremnnias religinſaque jura tribuunt, & cum diſſimulare dolorem non queanr, amplius corpns aperiunt: ibi puerilis inſtar capiris cor inveniunr, ſelliſque ſedem durinrem, quam ur narura ferat: qnæ omnia ſummam adſpicienribus admirarionem perpererunr: hoc exercuit miniſterinm una ex monialibus, ejuſque ſellis capſellam cum aliis partibus in urna reconditis ad ſacelli altare collocarunt. Verum poſtquam ad cordis locum pervenere, maxima oritur diſſenſin; itaque cetera in diem poſterum differunr. En tempore rauræ Virginis jactura premebanrur, neque quid facerenr, agnoſcebant; nnde a Deo humiliter petiere, nr ſuas ille cngitationes moderarerur &, quid foret optimum, aperiret.

B

Poſtridie cor pus aperitur in Partes duas

49 Abſnlutis precibus, communi omnes ſuffragio cor eſſe dividendum ſtarnerunt. Die igirur decima octava menſis Auguſti Franciſea monialis, cui id mnnus erat delarum, cor illud mauu tenens, profuſis prius lacbrymis, qnonam modn ſecandum eſſer & quo ordine perir: hic hærere omnes & in majore eſſe labyrinrbo qnam antea. Tandem novacula in duas partes ſecat; caro externa mollis, interior vero ſaris dura ſentiebatur: illico omnes, ut avide rei eventum expectarant, cereos manu geſtare diligenterque omnia inquirere; neque ſpes eos ſefellit: cruciatus enim Chriſti & admirabilia myſteria oculis viderunt: cujus rei magnitudinem, licet intuendi nulla poſſet eſſe ſatietas, mirum in modum ſuſpiciebant. Augebat admirarionem, qood in ea ſectione nulla plane læſio aut detrimenrum conſecutum; inde lætitia palam exulrare, triumpbare gandio, Deo immorrales agere gratias, qui hujuſmodi gratiam cooceſſiſſet. Cordis ſuperficies plana ab ntraque parte; ſingula porro a ſingulis ſejuncta certoque ordine diſtributa myſteria.

C

Exhibuit myſteria paſſionis Chriſti

50 In parte cordis dexrera Jeſu Chriſti Crucifixi imago magnitudine muliebris pollicis, licet aliquanto longior, extenta tenens brachia aliquantulum ſublata, capur extra humeros declive & deflexnm. Pars dextra corporis, in qua vulnus ſitum eſt, lividum colorem gerebat, ſanguine confecta. In ſiniſtra vero vidiſſes ſindonem minutis ſanguinis gurtulis aſperſam. Vulnus in latere molto cruore manabat. In hac eadem parte circulus e nerviculis conſectus ſpineam delineabat coronam *c*, quæ hirſutis ſpinis tortuoſiſque cnnſtabat aculeis: ibidem tres nerviculi, velnti tria fila, in una parte pendebant, in quorum extremo devincti pendebant ferrei clavi, cuſpidis acutæ, nigri, tactu duriores carne, quorum dun breviores, breviori eriam revinciuntur filo; alter major filo majore pendebat; ſub quorum loco clavorum alter aderat nerviculus lanceam deſiguans, cujus erar cuſpis acuta ſane, coloris ſerruginei & duritiei, quam attingens Berengarius, *d* vicem corpnria *d* gerens, quaſi ſtimulis acotis ſenſit manum pungi; erat idem a ſuperficie erectus, ac ſi ex ſuo latera cuſpis exiret. Fuir itidem hac in parte nerviculorum confuſa quædam enngeries rubei coloris, cujus forma incerta erar; illam aurem in arundine ſpoogiam interpretabsotor.

A. MOSCONIO.

d

51 In ſiniſtra parte cordis erat flagellum ex *flagellum* qninque flexis nerviculis nodiſque plnribus revinctum; pendens particula carnis mollis gracilisque ceternm, quo flagellum ſuſpenditur, referebat: poſt eam manica carnea, ſed ligno ſimilis ſequebatur, eodemque modo funiculi erant atro ſanguine tincti, & a carne elari & ſeparati: quæ omnia vel hodie in ipſius Claræ ſepulcro oſtenduntur. Prope erat alrer nerviculus (qui) columnam rectam, ſtexis & exiguis funiculis circumſepram E notabat. Pars ejnſdem ima earni annixa erat; & tales uerviculi, qui veluti funes mediam columnam cingebant, ſanguinei coloris: hæc nmuia diſcerpro corde integra remanſerunt. Porro ſimulacra ea, quæ Dominicæ Paſſionis myſteria referebant, licet carnea eſſent; tamen colorem & duritiem earum rerum habebant, qnarum exemplar erant: quæ moniales ſemel atque irerum & ſæpius ubi inſpexerunr ac tetigerunt, quaſi divina quædam intuenres, novitate rei ſunt perculſæ. Sed ne quid temere factum videretur, epiſcopum Spoletinum de omnibus fieri certiorem curarunt. Acceptis litteris, epiſcopns, non ita facile fidem iis præbuit; illuc tamen vicarium ſnum Berengarium, partia Sancti Affricani, delegavit; qui, rerum veritate bene perſpecta, omnia quam diligentiſſime refetret; ut vel errorem, quem rei nnvitas artulerat, ratione fidei depelleret, aut veritatem judicio auctoritareque comprobaret. Vicarius epiſcopi præcepto aodieus, ad monaſterium qoam maximis irineribus conreudit, omniaque ſumma animi attenrione, vigilantia, labore, ac diligentia conſpicit, ma- F nibus ipſis contrectat.

rite inſpecta & probata

52 Quibus viſis, præ ſtupore hæſit immobilis, rum ſingula a carne ſecerni juſſit, quæ ſeparata ſic conſtitere, qnaſi in ſuo exemplari reſiderenr. Non ea omnia, ſed quædam, eum de ejus canonizarione agererur, ad Jnannem XXII. Pontificem Maximum, Aveninne ſedenrem, ſunt delara. Cor autem illud, veluti ſanctiſſimum, diligenria confervarunt ſingulari. Sanguinem item, qni efluxerar, io ampulla virrea collectum, in ejus ſepulcro poſuerunt, qni mirificnm efflat odorem, ac, ſi quod grave Eccleſiæ Dei immineat periculum, ſua ebullitione prædicit. At hodie in Claræ ſepulcro Crucifixi & flagellorum myſteria in vaſe vitreo, laminis argenteis ornaro, collocata mouſtrantur.

53 Hæc ubi in corde reperta ſunt, moniales *una cum myſterio* memoria recente duritiem ſellis ſervantes, quid- *55. Trinitatis in* nam ibi etiam deliteſceret videndi ſumma cupidi- *felle.* tate exarſerunt; eam ob rem ad altare facelli accurrerunt, urnaque accepta, fellis ciſtellam, de qua ſupra meminimus, a ceteris partibus ſejunxerunt, ot Berengarius, qui his omnibus interfuit *e*, decreverat: hane ubi duram offendit, medicis imperat, dividique jubet: quare tres ro-

A. MOSCONIO.

tundi globi ſolidi, ut cinetes colorati inveniuntur, imagine, colore, pondere pares, & in ipſa eiſtella ita diſpoſiti, ot trianguli formam efficerent, a quibus (ut ante mortem retulit Clara) Trinitatis ſacratiſſimæ arcana repræſentaotur; ſiquidem communi conſenſu fertur, orbiculos ipſos inter ſe eſſe æquales & pares pondere, non modo ſi ſeparatim quiſque accipiatur, verom etiam (quod humanum ſuperat eaptum) ſi unus cum duobus, aut unus oni, ant omnes ſimol apponantur, æquale pondus repæriatur. Neque vero illud nmittendnm aenſeo, eum a Catholica fide deficeret Gallia, hæreſeſque ſectaretur, in partes aliquot unnm en iis eſſe confractum *f*; licet initio, dum reperti ſunt, veluti adamantes firmi nullis malleis ictibuſve frangi poſſent: hoc Eccleſiæ naufragium fractus hic orbiculus prænuntiavit, quo majus ſortaſſe nullum paſſa eſt umquam; &, niſi Deus ſna miſeratione præſto ſuiſſet, æternum ſore videbatur. Plurima de his (ut in ſuo compendio habetur) Berengarius retulit, quæ in ejuſdem Virginis ſepulcro condita mnnſtrantur.

B In his itaque oſtendit aperte Deus, Claram virginem a ſe nnice diligi; cum non modo hujuſcemodi privilegia donarit, ſed illius etiam meritis ac nomine conſolarionem certam, tutnmque fidelibus præſtet auxilium. Itaque miracula ipſa vitam illius ſanctiſſimam comprobarunt.

ANNOTATA.

a *Hinc liquet, cur aliqui Menologi* B. Claram *memorent die* XVII *Auguſti, quo mortua eſt, quamvis in Martyrologio Romano ad diem ſequentem referatur, ut initio Commentarii prævii monuimus.*

b *Irrepſit hoc loco error chronologicus auctoris aut typothetæ: cum enim menſe Auguſto anni* 1308 *moreretur* B. *Clara, currebat annus quartus Clementis V, quandoquidem menſe Junio anni* 1305 *Pontifex electus eſt. Unde Piergilius in Actis Italicis part.* 3 *cap.* 5 *obitum hujus beatæ Virginis cum anno quarto Clementis V Pontificis recte conjunxit.*

c *Piergilius in imagine iſtorum inſtrumentorum, quam Actis Italicis* B. Claræ *præfixit, in altera cordis parte infra columnam collocavit, & eumdem ſitum part.* 3 *cap.* 10 *explicuit, at* § 5 *Commentarii prævii monuimus, ubi etiam Piergilianum ejuſdem cordis exemplar ad minorem formam contractum repræſentatur.*

C

d *Suſpicor, hic pro* vicem corporis *legendum eſſe* vicem præſulis *vel* judicis, *cum Berengarius ille eſſet vicarius epiſcopi Spoletani.*

e *Piergilius capite undecimo partis tertiæ narrat, hunc folliculum fellis poſt diſceſſum Berengarii ab ipſis monialibus ſeu potius ab eadem Franciſca, quæ cor* B. Claræ *antea in duas partes diviſerat, coram medico apertum fuiſſe. Uter hac in re veriora referat, ex antiquis documentis decidendum eſſet.*

f *Laudatus Piergilius part.* 3 *cap.* 18 *aſſerit, hunc globulum menſe Martio anni* 1560 *ultro confractum eſſe, & alias hujus rei circumſtantias diſtinctius narrat.*

D

CAPUT VI.

Aliquot ejuſdem miracula.

Beatæ miracula tum in viventis,

ALiqoando luctum abſterſit, permulſit dolores, triſtitiam vertit in gaudium. Denique nulli auxilium implorranti opem ſuam denegavit: nama morte illius uſque ad decem annos innumera prorſus comperta ſunt miracula, quæ omnia in brevem libellum redigere eſſet perdifficile; pauca tameo quædam ex innumerabilibus in unum conferre viſum eſt. Qui igitur præcipua quadam diligentia illius acta inquiſivere, ſcriptum reliquerunt, Claram viventem mortuos ad vitam revocaſſe. Andriola imprimis monialis ſna mortua, antequam humi mandaretor, ejus precibus in vitam rediit: eum enim defunctam filiam pater audiſſet, fleos, ad cœnobium cucurrit, graviter conquerens, quod ante mortem filiam videre non potuiſſet. Clara vero ejus fleto commota, priſtinam a Deo vitam impetravit: illa E cum patre collocata, paoln poſt nullo morientis ſigno a vita iternum diſceſſit. Paganicus quidam arenarius, arenam ſodiens, ejus mole obrutos, mortem cum vita commutavit, enjus morte conſanguinei non tantum dolebant, quantum quod peccata confeſſiona deteſtari non potniſſet. Rediit igitur Claræ meritis ad vitales auras Paganicus, dum confeſſus fnerit. Nonnullos præterea gravi morbo laboraotes precibus ſuis & ſanctiſſimæ crucis ſigno ad firmam valetudioem revocavit. Quorum in numero fnit Joanna, poſtea antiſtita. Hæc cum phthiſi laboraret, nec medicis artibus ullo modo ſanari poſſet, ad Claram confugit, ejuſque precibus vires priſtinas recnperavit. Vagnolus quidam comitiali morbo affectus, aunilio Virginis implorato, liberatus eſt. Julianus, cum inſanabili vulnere haberet offenſum pedem, & medicorum ſententia eſſet abſcindendus, Claræ ope efflagitata, Illieo vulnus ſanatum fuit. Lucia monialis a dæmone obſeſſa, Claræ tecta pallio, ſtatim liberata fuit. Corraducium manimis ſceleribus coopertum, ad veram F pœnitentiam ſalutemque traduxit. Multos æſtu febris laboraotes, ita ut memoriam, ſenſus, vocemque perdidiſſent, integræ reſtirnit valetudini. Subvenit monialibus ſuis, cum in ſumma inopia verſarentur, quæreodique victus ſollicitudine eſſent affectæ: magnam enim panis copiam in oratorio famulæ ad illud miniſterium conſtitutæ invenerunt, quaſi Deus pro jejuniis in vita actis gratiam referret, quibus exceptis a vigeſimo ætatis ſuæ anno, tam tenui etiam cibo uſa eſt, ut peritorum hominum judicio ali nullo modo poſſet, unde divino potius, quam humano victu ſulcita videtur; neque vero vitam illius modn miraculis illuſtravit, ſed poſt mortem ideotidem plusima mortalibus dona cooceſſit.

tum vita defuncta,

55 Mortoos quinqoe revocavit ad vitam. Martinellus quidam puer, quinque natus anoos, maximo palearum cumulo oppreſſus fuit; dum domum aſportaretur, a vicinis auxilium Claræ imploratur, inde vita donatur. Julia mulier ex Verani (ſic vocarur) prædio, ſex annorum, & Ceuceia mulier aquis ſubmerſa, & Paulnecius precibus beatæ Claræ in vitam rediere. Cecchus Spei municeps beatæ Claræ, diſtortis ſane pedibus natus, licet ille oullo ſe modo ſuſtinere poſſet, tamen maximam in Clara ſpem poſitam habens,

A bens, ad ejus ſepulcrum portati voluit; ibique cum pauliſper conſediſſet, ſenſit paulo poſt favore Claræ firmos pedes, & coram omnibus cœpit
b ambulare. Beneficium haud diſſimile in Anroniom municipem contulit, qui cum ſiniſtrum genu graviter læſum & impeditum habetet, ut nullo ſe modo ſuſtinere poſſet, auxilio Claræ implorato, allatoque ad ejus ſepulcrum cereu, liberatus fuit.

per eumdem tentantur. 56 Lucarellus quidam Spoletinus oculorum pupillas eireum genas pendentes gerens, & omni abjecta ſpe viveodi, eum pater eum ad ſepulcrum Claræ detuliſſet ſummiſque precibus auxilium eſſet imprecatus, popillis ad locum ſuum accommodatis, videndi beneficium reportavit. Floræ ätem mulieri in Cortignaoortæ, cum Claræ ätate pallio circumdediſſet, Virginis beoeficio audiendi facultas reddita fuit. Cæcilia Spoletina comitiali morbo laborans, poſt votum factum quindecim diebus in ſanitatem vindicatur. Joannes impubes herniam patiens; Lætitia puella urinæ difficultatem; Flota martieis dolores, Claræ opera apud Deum integram valetudinem conſequuntur. Angelettus Spoletinus, gladio percuſſus tam
B graviter, ut viſcera in terram lapſa eſſent, mox, illis ablatis in ventremque iterum tepoſitis, auxilio Claræ evaſit incolumis ab eo vulnere. Phi-
a b lippus Mevaniæ *a* natus, dum Thimiæ *b* fluvius campos omnes ſuperaſſet, fluctibus obrutus; Andreucius cultro graviter vulneratus, lapſus ex amygdalo, cum cultet humerum ejus perfodiſſet, nullaque arte poſſet a quopiam extrahi, ſupplex ad Claram acceſſit animo demiſſo; inde ejus beneficio extractum gladium ſenſit.

ſed pauca 57 Nardus a latronibus captos, ſummo verſans in diſcrimine, Claræ opem efflagitans (orta interim eſt noo levis diſſenſio inter eos de eo) unde ab altero illorum ſervatur. Hioe fiebat, ut dæmon illius nomen maxime perhorreſcerer; quamobrem Claruccia monialis Tudertina, obſeſſa a dæmonibus, Claræ ptecibus a Deo liberatur, cum parum juxtà ejus corpus conſediſſet. Serviam Caſſignatam ſeptem annorum ſpatio dæmonum impietate vexaram ae læſam graviter, cum traheretur ad ſepulcrum Claræ, ſtridore, vociferatione atque geſtu ipſo plane dementi dæmones impedire ſtudebant; ubi tamen primum admota ſoit eidem ſepulcro, vim agnovit meri-
C torum Claræ. Petrus io Podio ortus, furioſos & mente captus, qui non ſemel ſubmerſionis ſuſpenſionis & mortis pericula adivit, Clara favente, redditur incolumis. Colæ Spoletioo febricitanti, Matthæucciæ mulieri, quæ capitis dolore ſummo angebatur, ac innumerabilibus plane diverſis laborantibus morbis, tum corporis, tum animæ ſanitatem impetravit Clara. Teſtis eſt Nicolaus Spoletinus, qui cum æſtu, febtique adeo premeretur, ut de illius ſalute medici deſperaſſent, votis a marre ſoa Claræ factis morbi gravitatem ſuperavit. Petrus Spoletious, ſtomachi dolorem paſſus maximum, & Chiola dentium annis plus quam viginti, Claræ ope valetudinem obtiuuerunt.

de multis 58 Quorum omnium fama tam longe lateque pervagata eſt, ut in dies viri dignitate præſtantes, nobilitate inſignes, clariſſimi ſorti parentibus & ceteri innumerabiles prope peregrini, non proximi ſolum, ſed longioquis e regionibus ad ejus ſepulcrum confluxerint, votaque pro acceptis beneficiis perſolverint. Divino quoque afflata ſpiritu, defunctorum quorumdam ſtatum ſignificavit, ut precationibus, eleemoſynis, cæteriſque hujuſcemodi ſuffragiis e tantis purgatorii ſoppli-

eiis eriperentur. Litteris etiam proditum eſt, vi- AUCT. MOSCO. NIO.
ſo cuidam nxotis præmortuæ ſtatum aperoiſſe, oſtendiſſeque, poſſe eam precibus adjuvari. Ciotro Spoletino mutuo ſolvendas pœnas prænuntiavit. Eadem Joannæ ſororis ſtatum cognovit: quæ omnia tum ad vivos, tum ad mortuos ſpectanria, Deus Claræ pro ſuo in eam amore, nota eſſe voluit.

aliaque ſanctitatis ejus indicia ſuccedentia.

59 Neque vero, quæ expoſuimus, tam miraculis, quam teſtimonio religioſorum hominum comprobantur, qui divinæ contemplationi deſervientes, de his fuerunt admoniti. Unde Clarucciam *c* accepimus Claram vidiſſe in beatiſſimæ *c*
Virginis gremio quadam cum reverentia colludentem, & Peregrinam *d*, dum in eccleſia ca- *d*
thedrali Spoleti oraret, fulgore divini luminis illuſtratam Claram adſpexiſſe. Idem Comptes, & Etorius *e*, ſanctiſſimi viti, de Claræ ſanctitate re- *e*
tulerunt. Philippus medicus, eum nullam, aut certe petexiguam hiſce rebus fidem habetet, a Deo admouitus eſt, quod invidis verbis de gloria Claræ detraheret, cæleſtemque audivit vocem; io ambitu decem millium paſſuum ſanctiorem Clara eſſe neminem. Quin alteri hujus ſan- E
ctiſſimæ Virginis pietatem tollenti accidit, ut linguæ dolore graviſſimo torqueretur; quæ licet in ſomnis ſibi viſus eſt pati, tamen iodicio certiſſimo vera fuiſſe liquet; cum porro ad Claræ auxilium confugiſſet, lingua illi comperta fuit. Beatus Ventura *f*, in Trebiatium agro natus, vir *f*
ſumma vitæ ſanctimonia præditus, cum a cooſuetudine mundi remotus, io ſaxea ſpelunca vitam degerer, iis verbis Claræ laudes prædicare ſolitus eſt, io oppido Montis Falchi prætet alios unam eſſe, quæ ſanctiſſime Deo deſerviret; & propter rei novitatem mirum in modum hominum animos exrollit. Quod oraculum fuit deinde enucleatum, cum in corde Claræ Chriſti myſtetia reperta fuere. Alter quidam bomo piecate inſignis, dum multa de Claræ laudibus, virrutibuſque auditu digna enarratet, metuens, ne vanitatis aut arrogantiæ ſibi nimium verteretur in hoc munere obeundo, mœſtuſque hæc animo volutaret, cælitus admonetur, non ſatis ſe celebraſſe ſpectatiſſimas hujuſce Virgiois laudes, quas oratione longa prædicate debuiſſet.

Epilogus auctoris.

60 Hæc vero de beatæ Claræ Vira dixiſſe ſit ſatis. Nam ſi divino judicio accipimus, tanta præ- F
conia brevi compendio coarctari noo poſſe, reliquum eſt profecto, ut nos incepto labore ſupersedeamus, cum præſertim non ea ſit in nobis ubertas ingenii, flumeove orationis, quod illius laudes poſſit non dicam exornare laudando, ſed ne perceoſere quidem numerando; neque tamen reprehenſionem meruimus ollam, ſi forte illud contra Horacianum præceptum aggreſſi videamur quod vires aot humeri ferre non poſſent: conſilium enim fuit non beatæ Claræ laudes ſingulas (quod fieri non poteſt) congerere; ſed aliquas tantum apponere, ex quibus, lector, veluti ex ungue (quod ajunt) leonem coojieiat, & cetera, quæ orarione aſſequi non potuimus, mente animoque meditetur, ad illiuſque ſimul meditationem accendatur; ſi enim eamdem vivendi normam renuerimus omnes, dubitandum non eſt, quin eadem etiam præmia conſequamur. Agamus interim gratias Deo immortales, qui in Sanctis ſuis, quorum ſuffragiis peccatorum veoiam obtinemus, majoremque petamus in modum, ut cogitationes noſtras actioneſque ad ipſum dirigamus, & tantæ Virginis ſequentes veſtigia, non modo dum vivimus, ejus auxilio roboremur in terris ad

A. MOSCONIO. cæleſtem beatitudinem; verum etiam ubi vixerimus, una cum ipſa in cæleſtibus regnis æterea felicitate perfruamur.

ANNOTATA.

a *Mevania, vernacule* Bevagna, *eſt oppidum Italiæ in Umbria, ſitum in ditione ſummi Pontificis ad fluvium Clitumnum, quod ſex milliaribus in occaſum Fulginio diſtat.*

b *Hic fluvius Umbriæ ab aliis Latine* Tinia *& ab incolis vernacule il* Topino *vocatur. Oritur autem en Appennino monte, receptoque Clitumno infra Mevaniam, poſtmodum cum ipſo Tiberi miſcetur, ut geographi paſſim teſtantur.*

c *Hæc Claruccia vel Claretta fuit diſcipula* B. Claræ, *illamque Jacobillus in Opere de ſanctis Umbriæ ad diem* XXVII *Aprilis tome* 1 *pag.* 434 *& ſequente tamquam Beatam celebrat. Si legitimus ejus cultus demonſtretur, poterit in Supplemento Operis noſtri locum habere.* D

d *Neſcio, an iſtud nomen Peregrina ſit proprium an appellativum. Saltem apud Jacobillum in proxime laudato Opere nullam hujus nominis feminam inveni.*

e *Piergilius part.* 2 *cap.* 25 *hos piiſſimos vicos Italice appellat* conte de Ranieri & Etorio eives Spoletanos, *ibidemque plures alios ſanctitatis ejus teſtes allegat.*

f *Jacobillus tomo* 2 *laudati operis pag.* 103 *& ſequentibus deſcribit Vitam hujus piiſſimi eremitæ, eumque inter Beatos numerat ad diem* XI *Auguſti, quamvis ibidem aſſerat, illum menſe Julio anni* 1310 *obiiſſe. Si publica ejus veneratio, cujus ibi aliqua indicia exhibet, poſt notiſſimum Urbani VIII Pontificis decretum adhuc perſeveret, Acta & certam cultus notitiam a Trebiatibus exſpectabimus, ut vir ille alicubi in Opere noſtro collocetur.*

B

DE B. RAINALDO, VEL RAYNALDO E

ARCHIEPISCOPO RAVENNATE,

RAVENNÆ IN ITALIA,

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Veneratio Beati ab immemorabili tempore, miracula, reliquiæ, quoddam elogium, & præcipuus Actorum ejus ſcriptor.

ANNO MCCCXXI. Ex variis documentis collata

QUamvis hic beatus Antiſtes nondum ſolenniter numero Sanctorum adſcriptus videatur, at Ferrarius hac die in Catalogo Sanctorum Italiæ annotavit, & Hieronymus Fabri in Sacris Ravennæ monumentis part. 2 pag. 514 fatetur, tamen hic poſtremus ſcriptor fatus ibidem recte probat, iſtum Præſulem ab immemorabili tempore legitimum beati titulum ac publicum Sanctorum C cultum habuiſſe. *Id primum demonſtrat ex antiquo Ms. Miſſali, quod in archivo Ravennatenſi exſtat, ubi memoria* beati Ruinaldi archiepiſcopi celebratur. *Præterea aſſerit, in municipalibus Ravennæ ſtatutis legi, quod olim Magiſtratus die* XVIII *Auguſti quotannis ad honorandum ipſius ſepulcrum ventrit; ibique cereum obtulerit. Etiam meminit de altari, quod in eccleſia Metropolitana ad poſtbumam ejus gloriam erectum eſt, in que legitur hæc epigraphe:* Deiparæ Virgini, & beatis hujus eccleſiæ archiepiſcopis Rainaldo & Urſo. *Denique laudatus auctor variis argumentis oſtendit, publicum* B. Rainaldi *cultum ſuo tempore adhuc vigere, & annuam ejus feſtivitatem Officio eccleſiaſtico non tantum in dioceſi Ravennatenſi, ſed etiam in Adrienſi ad hanc diem celebrari. Immemorabilis iſta* B. Rainaldi *veneratio en infra dicendis confirmabitur.*

De immemorabili cultu hujus Beati

2 *Præmittebat habeo* Kalendarium ſanctæ metropolitanæ archiepiſcopalis eccleſiæ Ravennæ ejuſque diœceſis, *quod juſſu illuſtriſſimi ac reverendiſſimi D. Lucæ Torrigiani Ravennatis archiepiſcopi recognitum atque anno* 1660 *impreſſum eſt, in quo ad diem* XVIII *Auguſti annua* Rainaldi archiepiſcopi & confeſſoris Ravennatis *feſtivitas memoratur, & Officium de eo ſub ritu duplici recitandum præſcribitur. Sed dubito, utrum hactenus Officium iſtud de communi confeſſoris pontificis, an autem proprium de hoc Beato recitetur. Ratio dubitandi eſt, quod Papebrochius noſter de eodem beato Præſule in Ms. Lectionario eccleſiæ Ravennatenſis excerpſerit tres lectiones propriæ ſecundi Nocturni, dum anno* 1660 *cum Henſchenio Ravennæ tantiſper ſubſtitit. At Papebrochius in Ms. ſuo Itinerario monet, Lectionarium iſtud tunc nondum Romæ approbatum fuiſſe. Saltem inter* Officia propria Sanctorum ſanctæ Metropolitanæ eccleſiæ Ravennæ, nunc primum a ſacra Rituum Congregatione approbata, & illuſtriſſimi ac reverendiſſimi DD. Lucæ Torrigiani, ejuſdem ſanctæ eccleſiæ archiepiſcopi, & principis juſſu edita *Venetiis anno* 1665, *nuſquam tres lectiones propriæ de* B. Rainaldo *comparent. Ego autem ignoro, an Romæ poſtmodum approbatæ fuerint tres iſtæ lectiones, quas forte quiſpiam ex privata devotione compoſuit, vel ad approbationem obtinendam paravit. Ut ut eſt, aliunde ſatis conſtat de antiquo hujus Beati cultu, qui haud dubie ſtatim ab ejus obitu initium habuit propter evidentia & authentica miracula, quæ inferius Actis ſubjungemus, & de quibus nunc aliqua præmonebimus.* F

3 *Hieronymus Rubeus in Hiſtoria Ravennatum ad annum Chriſti* 1321 *lib.* 6, *apud me pag.* 538 *& ſequente, de* B. Rainaldo *jam defuncto hæc narrat:* Ad ejus cadaver, cum adhuc in ſepulcrum illatum non eſſet, multa miracula & inſequentibus etiam diebus & annis facta ſunt; & ut reliqua omittam, Jacobus Beincaſa, juriſconſultus Ravennas, eum, deſperata omni ſalute, poſt obitum clarere miracula.

&c

A & penitus deſtitutus, acerrimis podagræ doloribus affligeretur, ſeque, voto nuncupato, diem Rainaldi feſtum quotannis ſolenniter celebraturum obligaſſet, poſtridie ejus diei doloribus & morbo ſolutus eſt. Quod Joanni quoque Grado in gravi capitis oculorumque dolore, cum eſſet ad Rainaldi ſepulcrum profectus, ejuſque opem ſupplicitèr imploraſſet, per idem tempus contigit. Ex agro item Ravennæ eo vico, cui Herboſæ nomen eſt, mulier Blonda vocata, eacodæmone, ſupra quam diei poteſt, agitata, a cognatiſque ſuis maxima vi ad Rainaldi ſepulcrum pertracta, liberatur. Pari felicitate Thomaſina, Petri Lambardani Ravennatis filia, ſacra virgo cœnobii D. Mariæ, cognomento Padrielis, quod in Ceneeda a mœnibus haud procul erat, nunc in urbem translatum D. Stephani in olivis appellamus, membrorum omnium reſolutione languens, cum Viri ſancti patrocinium iovocaſſet, repente ſanitati reſtituitur. Atque hæc panca de multis, quæ in dies fiunt, collegiſſa ſat fuerit.

ſumme examinata.

B 4 *Neque hæc prodigia tantum vulgo jactabantur, ſicut nonnumquam vago ac populari modo fit, ſed legitime diſcuſſa & probata ſunt, quemadmodum proxime laudatus Rubeus lib. 6 Hiſtoriæ Ravennatis ad annum Chriſti 1326 pag. 545 indicat ſequentibus verbis:* Hoc interim ſpatio, cum in dies Rainaldus archiepiſcopus Ravennas jam mortuus admirabili prodigiorum claritate eluceret, eodem hoc anno, menſe Auguſto, quæſtio de illis a Nicolao Corronenſi, Aimeriei archiepiſcopi vicario, inſtituta eſt, multis teſtibus, qui ſe gravibus periculis ac morbis, voto illi nuncupato, divinitus liberatos jure jurando affirmabant, in Urſiano templo collectis; ut iis tabulis conſtat, quas hac de re Joannes Morandus, Morandi filius, Guidonis nepos, Ravennas ſcriba, ad ea teſtimonia ſcribenda vocatus conſecit. *Dum Godefridus Heaſebenius noſter anno 1660 per aliquot dies Ravennæ commorabatur, ex Mſs. iſtius eccleſiæ monumentis Acta & miracula* B. Rainaldi *tranſcripſit, cujus apographum infra conferemus cum editione Ferdinandi Ughelli, qui eadem poſt paucos annos in Italia ſua ſacra vulgavit. Nunc de venerandis ejuſdem beati Præſulis, reliquiis nonnihil dicendum eſt.*

C *& cujus corpus diu incorruptum manſit,* 5 *Eruditiſſimus Rubeus lib. 6 laudatæ Hiſtoriæ ad annum Chriſti 1321 pag. 538 poſt narratam* B. Rainaldi *mortem de his ita ſcribit:* Sepultus eſt in monumento ex marmore in æde Urſiana; quod cum ſuperioribus annis Julius Feltrius ab Ruvere Cardinalis, Ravennatum archiepiſcopus, aperiri coram ſe mandaſſet, Viri ſancti eadaver, ut ipſe mihi affirmavit Cardinalis, integrum ac pene recens, promiſſa barba, ſtatura procera, ingenua forma, & ſpecie ad dignitatem appoſita inventum eſt. *Hieronymus Fabri in ſupradictis Ravennæ Monumentis part. 1 pag. 59 addit, ſacrum iſtud corpus poſtea eodem modo repertum fuiſſe ab eminentiſſimo Petro Aldobrandino, archiepiſcopo Ravennatis eccleſiæ, qui anno Chriſti 1621 e vivis exceſſit. Cum ſacrum cadaver tribus ſeculis incorruptum manſiſſet, tandem in illa violenta inundatione anni 1636 diſſolutum eſt, aqua in tumulum penetrante, ibique diutius hæreate, ut laudatus hiſtoricus Italus loco citato teſtatur.*

ſacris reliquiis poſt ſe diſſolutis ad honorificam ſacram tranſlatis. 6 *Denique illuſtriſſimus D. Lucas Torrigianus anno 1659 has* B. Rainaldi *reliquias ad ſacellum beatiſſimæ Virginis Mariæ ſolenniter tranſferri juſſit, & honorifice collocari, ut liquet ex ſequente inſcriptione:* Divi Rainaldi Ravennatis archiepiſcopi venerabiles exuvias, divino licet miraculorum ſplendore illuſtres, humili tamen angulo baſilicæ obſcuras, ut, exurgente hoc Ravennatis munificentiæ ſacello, ad emioeniorem publicæ devotionis lucem exorientur * illuſtriores, Lucas Torrigianus archiepiſcopus in perenne ſuæ pietatis monumeorum deportavit anno ſal. MDCLIX *Hæc inſcriptio in Monumentis ſacris Ravennæ part. 2 pag. 514 refertur ab Hieronymo Fabri, qui part. 1 ejuſdem Operis Italici pag. 59 ſcripſerat populum Ravennatem præcipue in aanua* B. Rainaldi *feſtivitate ad venerandum ipſius ſepulcrum pie confluere, & nunc ibi laneum pileolum nigri coloris, quo beatus Antiſtites in vita uſus eſt, venerationi publicæ exponi. Franciſcus Barbaranus de Mironi Cappuciuus in Hiſtoria eccleſiaſtica urbis ac diœceſis Vicentinæ lib. 2 cap. 57 adjugit, hunc Beati pileolum magna cum devotione & fiducia taagi ab iis, qui dolore capitis affliguntur. Porro immemorabilem & legitimum* B. Rainaldi *cultum abunde probant hæc omnia, quibus jam breve quoddam elogium ſeu vitæ compendium ſubnectemus.*

** forte exoriantur vel exoriretur*

E *Ferrarius ei texuit compendium vitæ,* 7 *Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XVSII *Auguſti ex Monumentis eccleſiæ Ravennatis & Hieronymo Rubeo, ut ipſe indicat, ſequentem geſtorum ſynopſim collegit hoc modo:* Raynaldus patria Mediolanenſis, ex familia Concoregia, primum Canonicus eccleſiæ Landenſis (cum illum Bonifacius Papa VIII ad pacem inter Philippum Galliæ regem & Eduardum regem Angliæ enunciliandam in Galliam miſiſſet) deinde præſes rotius Æmiliæ, tum Vicentinus epiſcopus fuit. Cum vero Orizo archiepiſcopus Ravennas deceſſiſſet, Ravennates in templum Urſianum de more conventum habentes, Raynaldum & Leonardum Flifcum eccleſiæ Brugenſis Præpoſitum eligunt: ex quibus Benedictus IX Papa, qui Bonifacio ſucceſſerat, Raynaldum, cujus mores perſpectos haberet, & coram ſe ſacram rem fecerat, approbavit. Is cultum divinum, ſanctiſſimis legibus ediris, promovit & auxit. Cuncilium provincialium epiſcoporum anno Domini MCCCVII, in quo plura eccleſiis ſaluberrima decreta ſunt, celebravit. Eo Henricus imperator VII, quamdin in Gallia Cis-Alpina fuit, uſus eſt, conſilio illius omnia fere adminiſtrans, donec in pejus mutatus Italiam omnem perturbationibus implevit, Roberto Siciliæ rege regno, edicto publico, exauthorato. Illi quoque Clemens V Pontifex eaufam Templariorum cognoſcendam, quod ſciret eum virum æquiſſimum & legum peritiſſimum eſſe, commiſit. Denique moltis pro Eccleſia perfunctus laboribus, anno ſalutis MCCCXXI, XV Kalendas Septembris, noo ſine ingenti ſanctitatis opinione obdormivit; clarus poſt obitum miraculis. *Tum breviter ſubdit pauca miracula, quæ ex Rubeo ſuperius exhibuimus, & quorum plura inferius poſt Acta referemus. Jam paragrapho ſequente iſtud Actorum compendium nonnihil illuſtraadum ac ordiac chronologico diſpoaendum erit, poſteaquam de ſcriptore Vitæ hic quædam præmonuerimus.*

F

& anno ſæcr colloca ſunt ſupera ipſius Acta, 8 *Nonaginta & aliquot annis poſt obitum* B. Rainaldi *elapſis, Nicolaus de Arimino ex Ordine Minorum Acta & miracula ejus collegit, ut patet ex titulo, qui exemplari noſtro ſic præfigitur:* Tractatus de vita laodabili felicis archipræſulis beati Rainaldi, per me editus Fratrem Nicolaum de Arimino, Ordinis Minorum ſacræ theologiæ humilem profeſſorem, anno MCDXIII. *Hic autem ſcriptor in prologo monet, ſe collegiſſe ge-*

AUCT. G. C. ſta ejus ſaocti Viri hioc inde notata plorium que verbo narrata, *iiſque immiſcuiſſe brevem introductionem & tres ſermones, qui ad laudem ejuſdem Antiſtitis coram populo haberi poſſent. Hæc introductio & illæ tres concionesnobis ad manum ſunt in apographo, quod erudititſſimus Ughellus Majoribus noſtris perhumaniter communicavit. Sed non eſt noſtri inſtituti typis edere hanc introductionem vel illas concione, quæ nihil hiſtoricum continent, & unicuique Sancto ejuſdem eruditionis aptari poſſunt. Quare etiam laudatus Ughellus, his omnibus prætermiſſis, ſola Acta & miracula* B. Rainaldi *vulgavit, quimadmodum in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo* 2 *col.* 382 *agens de beato illo Viro teſtatur his verbis:* In diœceſi Raveonatcoſi & Adrieoſi eodem die XVIII Auguſti celebratur dies feſtus ejuſdem eccleſiaſtico Offieio; eojus Vitam, anoo MCDXIII conſcripeam, ex veteri archiepiſcopalis tabularii codiee Ms. extructam, eommunieavit ſumma beoevolentia nobis conjuoctus vir probos, doctus, ac veoerandæ antiquitatis eximie cultus Hieronymus de Fabris Metropolitanæ Ravennatis

B Canonicus theologus, qoam exhibeodam duximus, cum hactenus inedita ſit. *Tum ibidem huic monitioni ſubjungit promiſſa* B. Rainaldi *Acta & miracula, omiſſo tamen collectoris prologo, quem nos infra exhibebimus.*

quæ Henſchenius noſter Ravennæ tranſcripſit

9 *Certe Henſchenius noſter anno* 1660 *ſimilem Ms. codicem præ oculis habuit, quando Acta & miracula ejuſdem beati Præſulis, tunc nondum typis edito, Ravennæ tranſcripſit: nam etiam meminit de introductione prædicta, quam aſſerit tetam eſſe moralem & compoſitam ſuper hæc verba Eccleſiaſtici:* Elegit cum ex omni carne, & dedit illi cor ad (*ſic pro* coram *legitur in editione Complutenſi ac Sixtina*) præcepta, & legem vitæ & diſciplinæ. *Nicolaus de Arimino expendens illa ſacræ Scripturæ verba oſtendit, in his tribus omnem ſanctitatem conſiſtere, ut Henſchenius ibi monet, etiamſi ipſam introductionem non tranſcripſerit. Deinde poſt Acta & miracula* B. Raioaldi *etiam mentionem facit de tribus concionibus, quarum exordium ſeu prologus ita ſonat:* Beatiſſimi pontificis Rainaldi triplicem conſidero ſtatum, io quo virtutibus elaruit & meritis, & gratum dedit Domino famulatum. Fuit enim Clericus, Sacerdos, & Pontifex ſeu Prælatus.

C Tendens igitur in ſui laudes prorumpere, triplicem ſermonem ſive tractatum ad ipſius extollentiam compilare propoſui; primom ut de Clerico, ſecondum de Sacerdote, & tertium de Prælato, in quolibet præaſſumpto themate de ſacro volumine Scripturarum. *Denique Henſchenius ibidem notavit, ſeſe reliqua omiſiſſe, quia in iis nihil ſingulare de geſtis* B. Raioaldi *occurrebat. Cum autem Nicolaus de Arimino etiam in ipſis Actis aliqua beati Viri geſta prætermiſerit, & alias pleraſque illius actiones ac virtutes ſine ulla temporis nota generatim retulerit, nos jam alibinde quadam analecta eruemus, & præcipua Beati geſta, quantum fieri poterit, hic ſerie chronologica collocabimus.*

§ II.

Chrooologicos Actorum ordo, & qoædam eorumdem analecta.

BEatus noſter natus eſt Mediolani (naſcie quo circiter tempore, quamvis iſtud ex infra dicendis utcumque conjici poterit) & ortus dicitur

D *ex ſtirpe Concorretiorum, quam Triſtanus Calchus, Morigia, aliique hiſtorici inter nobiliſſimas Mediolanenſis civitatis familias recenſent. Illud beati Præſulis cognomen a variis varie exprimitur: nam ſupra laudatus Barbaranus lib.* 2 *Hiſtoriæ Vicentinæ cap.* 57 *eam Italice* Grancoreggi *rogaominat; alii vero eumdem vernacule* Concorreggi *vel* Concorreani, *ac Latine* Concoregium *ſive* Concorretium *appellant. Quidquid ſit de diverſa hac expreſſione, in antiquo Spicilegio Ravennatis hiſtoriæ, quod annum* 1346 *terminatur, & inter Scriptores Rerum Italicarum nuper editum eſt, tomo* 1 *part.* 2 *pag.* 579 *cognomen ejuſdem Antiſtitis ita legitur:* Aono Domini MCCCXIV. De menſe Auguſti. Conſtructa eſt de novo tota navis eccleſiæ Urſiaoæ Ravennatis, tempore domini Rainaldi de Corrigio archiepiſcopi Ravennæ. *Hæc de patria Beati noſtri, quam etiam diſertis verborum biographus Minoritа, etiamſi de cognomine jam relate ſileat.*

Pie tranſacta pueritia vel adoleſcentia, ve-

E *reſimillime cooptatus eſt Beatus noſter inter Canonicos urbis Laudenſis in Italia, quæ vulgo* Lodi *dicitur, licet nonnulli ſcriptores illum nominent Caurnicum Laudunenſem, cum tamen Laudanum proprie ſit civitas Galliæ, quæ ab incolis vernacule* Laoo *appellatur. Cum inter Canonicos ſanctam vitam ageret, evocatus eſt Romam, ut Hieronymus Rubeus lib.* 6 *Hiſtoriæ Ravennatis ad annum Chriſti* 1303 *pag.* 508 *tradit, ubi occaſione electionis* B. Rainaldi *ad archiepiſcopatum Ravennatem ſimul anteriora ejus geſta narrat, illumque vocat* ſpectatæ prubitatis virum, qui novem ante anois, cum ax familiaribus eſſet ne domeſticis Benedicti Caietaoi Diacooi Cardinalis ſaoctorom Coſmæ & Damiani, & Canonicus Laudonenſis, a Bonifacio Pootifice, Benedicti patroo, ipſo petente Benedicto, obtinuerat, ot io aula Pontificia ejus Cardinalis obſequiis iofiſteus, vel ejus juſſu aut permiſſu, ubicumqoe terrarum, froctus, quos in Lauduoenſi ae ſaocti Martioi de Bolate Mediolaoenſis diœceſis ſacris ædibus, quarum Caoooicum gerebat, & aliis, quæ in poſterum adipiſceretur, etiam cum animarum com, ferret, extra quotidianas diſtributiones, caperet, neque reſidere teneretur.

F 12 *Deinde vocatus eſt ad cathedram Vicentinam, cujus vri tempus & circumſtantias Ughellus in editione Venetа Italiæ ſacræ tomo* 5 *col.* 1017 *aſſignat hoc modo:* Beatus Raynaldus Cooooregius Mediolanenſis ad hanc ſedem ſuit promotus aono MCCXCVI, Booifaeio VIII ita ecoſcnte, qui electioocm Capitoli de perſona Guidoois, Prioris Fratrom Prædicatorum de Vieentia celebratam, oullam irritamque declaravit, etiamſi a patriarcha Aquileienſi muoos conſeerationis idem recepiſſet..... Poſt hæc Rayoaldus Patrimonii ſancti Petri fuit rector ac vicarius generalis. Io Galliam Apoſtolicus oootius incaſſum laborasſe legitur, dum pacem inter reges Gallorum & Anglorum iniendam * ſua induſtria oon ſemel tentaſſet. In Italiam regreſſus poſt ſeptimum aooum ſuæ adminiſtratioois Ravennas archiepiſcopus evaſit.

Deinde cathedram Vicentinam aſſeendit.

*ſegr inеundam

13 *Clariſſimus Rubeus in jam ſæpe laudato Opere ad annum Chriſti* 1299 *pag.* 502 *Gallicam beati Præſulis legationem diſtinctius exponit occaſione litterarum, quas Bonifacius VIII. Pontifex dederat* ad Rainaldum Vieeotinum epiſcopum, quem hoc anoo ioeuote (*nimirum* 1299, *de quo ibi agit*) cum in Galliam miſiſſet interoontium ad cooeiliaodam ioter Philippum

legatus in Galliam miſſus eſt,

A lippum Galliæ & Edoardum Britanniæ reges paeem, juſſit etiam ab ejus regni antiſtitibus ſacratiſque viris, quorum, dicebat Pontifex, gratum ingratumve experiri ſe animum velle, ſubſidia Pontificio ærario poſtulare.... Quod ſi quos offenderetet contumaees, eos juberet ad eæuſm de ſuo crimine dicendum Romæ adeſſe. Neque tamen defuerat Pontifex, quin certum Rainaldo deereviſſet in dies ſingulos ſtipendium, a Florentina Franciſeanorum ſoeietate numetandum, &, ut ejus honori conſuleret, ſex ſacris initiatis viris, quos ſecum habebat, dediſſet, ut quumquam non reſiderent, tamen dum ejus eſſent familiæ, ſacerdotiorum ſuorum vectigalibus, extra diſtributiones, ut aiunt, quotidianas, fruerentur. *Poſtmodum orta eſt diſſenſio inter Bonifacium VIII Papam & Philippum Galliæ regem, ob quam forte Beatus noſter epiſcopus Vicentinus in Italiam redit.*

Et reſtat Æmiliæ vel Flaminiæ faſtus. B 14 *Certe anno Chriſti* 1302 *obtinuit adminiſtrationem Flaminiæ vel Æmiliæ, de qua Ugbellus obiter ſupra meminit. Quid autem in hac præfectura ei acciderit, laudatus Rubeus lib.* 6 *Hiſtoriæ ſuæ ad annum* 1302 *pag.* 505 *& ſequente ſic ſingillatim explicat* : Rainaldus epiſcopus Vicentinus, domo Mediolanenſis, familia Concorregia, rector ſacrarum profanarumque in Flaminia *a* Pontifice ereatus, tertio Idus Aprilis provineiam ingreſſus eſt, eum tribus ante diebus Andreas e Cereto omnis provincia conventum juſſu Caroli Strabonis, fratris regis Gallorum, Cæſenæ egiſſet; abeunte Iacobo Pagano epiſcopo Reatino, quem oh male geſtam in hac provincia rempublicam Bonifacius Pontifex epiſcopatu mulctavit.

Item provinciam ſimul gubernavit. 15 *Poſt hæc, narratis quibuſdam ſeditionibus ac bellis inteſtinis, Rubeus ita pergit* : Raioaldus interea provinciæ rector pacis ſtodium non intermittere, incommodiſque, ut res ferebat, diligenter occurrere: ſed cum eſſet Forolivii, quam civitatem Ordelaſi eorumque aſſeclæ adminiſtrabant, tumultu exciiato populari, lethale accepit vulnus Kalendis Septembris; quo fere tempore Maghinardus e Soſenana, Fori-Cornelli ac Faventiæ princeps, Fori-Cornelli exceſſit e vita. Premebat adhuc Cæſenam Bernardinus Polentanus bello, eamque Joaones Putirolus Mediolanenſis regebat, virtute vir clarus; ſed eum aerius nrgeretur in dies, nulliſque juvaretur auxiliis fœderatorum, Ubertus Malateſta, Glazoli Comes, Pauli filius, ejus prætoram præfecturamque XIII Kalendas Februarii iniit, cum præſertim diſſidentibus inter ſe Thederico Caſiſidio & Ubertino Artielino, qui jam in foro ad arma eoneurrerant, magoum propediem diſcrimen ſubitura videretur. Sed advenit triduo poſt Rainaldus provineiæ rector, a vulnere, divino plane miraculo, liberatus, eoſque inter ſe conciliavit, & Thederieum, qui cum filiis urbe ceſſerat, redire in patriam juſſit. Mox Pontificis nomine, Opizoni mandavit arehiepiſcopo Ravennati, ne, Foro-Pompiliano vacante epiſcopatu, ad Thaddæi epiſcopi interitum, Peppum Ordelaſom Forolivianom, ejus civitatis *a* pleriſque epiſcopum deſignatum, conſecraret neu electionem probaret. Idem ſignificavit Ravennatis eccleſiæ conventui eorumque vicariis, eam ſibi electionem certis de cauſis tunc Boniſacium ſervaſſe. *Ibidem legi poſſunt alia, quæ* B. Raynaldus *in adminiſtratione hujus provinciæ geſſit.*

16 *Nunc videamus, quomodo Præſul iſte Vicentinus ad cathedram Ravennatem tranſlatus fuerit, & quamdiu hanc eccleſiam ſummam cum laude gubernaverit. Ferdinandus Ughellus in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ tomo* 2 *col.* 381 *non illa decebit his paucis verbis* : Raynaldus Conoregius Mediolanenſis, Vicentinus antea epiſcopus, rectorque Æmiliæ provineiæ, *a* Ravennare Capitulo Cleroque diviſis ſtudiis ſimul eum Leonardo Fliſco ad eamdem ſedem ſubvectus eſt, atque a Benedicto XI (æmulo excluſo) in eadem digniiate confirmatus ae conſecratus anno MCCCIII. Singulari amore pietateque hanc ille eccleſiam gubernavir, frequentibuſque celebtatis conciliis, ita jugulavit abuſus lapſoſque eccleſiaſticos mores, ut omoem diœceſim ſuam Clerumque ad normam veterum caoonum caſtigaſſe videretur. Deceſſit non ſine ſanctimoniæ fama MCCCXXI, XV Kalendas Septembris, ſepultuſque eſt in ſepulcro marmoreo in templo Urſiano, unde poſtea clariſſimis eoruſcavit miraculis. *Rubeus hæc ſingula* B. Raioaldi *geſta, quæ ab Ugbello hic obiter attinguntur, fuſius narrat ab anno* 1303 *uſque ad annum* 1321 *in Hiſtoria Ravennatum, ex qua breviora nonnulla elogia excerpemus.*

Denique evectus eſt ad ſedem metropolitanam eccleſiæ Ravennatis. ANGLO-RE G, C.

quam magnificum & laudatum E

17 *Cultiſſimus ille hiſtericus lib.* 6 *apud me pag.* 512 *habet ſequentia* : Interea Raioaldus arehiepiſcopus in dies virtutibus ac religione proficiens, puriſſimum cultum nuntinis divini, legibus perſancte editis, propagandum apud ſuum populum diligenter euravit; quapropter & ſæpe arehiepiſcopatus oppida, Argenrumque præſertim inviſit, & provinciale concilium anno ab ortu Chriſti MCCCVII Ravennæ celebravit. *Utiliſſima hujus aliorumque ſynodorum provincialium decreta, quæ beatus Archipræſul coeinnavit, poſt Hiſtoriam Rubei pag.* 837 *& ſequentibus cenſuli poſſunt. Circa idem tempus, teſte ibidem Rubeo*, graves interim adverſus Templarios equites litteræ ad Rainaldum a Pontince miſſæ advenerunt, quibus eam cauſam cognoſcendam Rainaldo & aliquot collegis omni Italia mandabat. *Si quis ſcire deſideret, quid egerit beatus Vir in hac aotiſſima equitum Templariorum cauſa, quæ ei a Clemente V Pontifice commiſſa fuerat, is Rubeum evolvat hoc anno & aliquot ſequentibus, ubi hanc eam ſparſim commemorat.*

Regulari formandi me, F 18 *Quanta conſtantia defenderit hic Præſul immunitatem Eccleſiæ, patet ex eodem Rubeo, qui ad annum Chriſti* 1321 *pag.* 535 *hæc refert* : Eodem anno Rainaldus archiepiſcopus, Joannis ſummi Pontificis juſſu auctoritateque, Friderico, Guidoni & Sperantiæ, Comitis Urbinatium filiis, quos filios peſtilentes e venerata radice natos appellat litteris ſuis Pontifex, ipſiſque Urbinatibus ſacris interdixit, quod cædibus indigniſſimis maximiſque factis Urbinum & pleraque alia Romanæ Eccleſiæ ſubjecta oppida occupaſſent, cives multos expuliſſent, reliquos duriſſimo imperio opprimerent: ad hæc Fridericus Auximatem, Recinenſem, exulum item Æſinorum aliorumque Piceotum præfecturam ſibi aſſumpſiſſet, ipſumque oppidum Piram, diuturna obſidione prius circumvallatum, cepiſſet ae nefarie diripuiſſet, Guido in oppidum S. Donati idem perpetraſſet, Amelique Belmontis Præpoſiti, qui Picentibus pro Pontifice præerat, legatum eum litteris eomprehendi juxta Urbini portas, & tradi in cuſtodiam joſſiſſet; nnde niſi auſugiſſet Legatus ingenti Dei beneficio, capite dediſſet pœnas. Neque vero has Pontificias interdicti litteras Raioaldus ſolum recitavit, divulgavitque, ſed omnes juſſit e ſua ditione, ad quos ipſe miſiſſet, idem ut efficerent; juvitque, ejoſdem juſſu Pontificis, illius

AUCTORE C. G.

lius provinciæ rectorem equite pediteque, ut Picentum exulum audacia atque improbitas retunderetur.

Epiſtolali gregis ſui ſollicitudine laudabiliter vexit,

19 *Denique Rubeus ad eumdem annum narrat, quomodo beatus Antiſtes, conditis prudentiſſimis decretis, Ordines quoſdam Religioſos in ſua dioceſi ad priſtinam diſciplinam revocaverit, & alia pia hujus ſeduli Paſtoris opera ſimul cum felici ejus obitu ita recenſet*: Cum autem Rainaldus ſacrarum etiam virginum mores ac vitam conformaſſet, & in æde Urſisna aram eruci erexiſſet ac dedicaſſet; in qua ex marmore arcam, multis & præſtantibus virorum ſanctorum reliquiis pleuam, incluſerat, eamque, certis legibus latis, prædiisditaſſet; ſacerdotumque, qui Ravennatibus paroeciis præſunt, conventum, qui ſtatis diebus parentarent, & pro murtuis pſalmos & preces ex libris ſacris coneeptas recitarent, jam multis ante ſeculis inſtitutum, & hoc Rainaldi tempore ob ſacerdotum licentiam corruptum, reſtituiſſet, qui contumelias in Deum ac ſanctos viros conviciaque jactarent, & meretricüis amuribus operam darent, aliiſque vitiis notarentur, omuinu rejectis, eodem anno MCCCXXI non abſ-

B que ingenti apud omnes ſanctitatis opinione, quinto decimo Kalendas Septembris tranquille deeedens, in cæleſtem patriam evolavit; omni Vit laude meritu cumulandus, qui cum magnarum rerum humanarum uſu tractationeque religionem, & pietatis rerumque æternarum cutam cunctam perpetuo habuit.

Et Vaudem hac die anni 1321 ad Superos migraſſe.

20 *Omnes neoterici concordant in aſſignando annum ac diem mortis, quos hic Rubeus notavit, & iſtud tempus confirmari poteſt ex antiquo Spicilegio Hiſtoriæ Ravennatis, quod inter Scriptores Rerum Italicarum nuper editum eſt, ut ſupra monui, & ubi tomo 2 parte 2 pag. 379 ad rem noſtram legantur ſequentia*: Anno Domini MCCCXXI, die Martis, XVI S. menſis Auguſti dominus Rainaldus archiepiſcopus ultimum terminum dedit vitæ ſuæ, & moritur in gloria, & ſepeuti die ſepultus eſt in eccleſia majori Ravennæ. *Jam nihil ſupereſt, niſi ac Acta & miracula hujus beati Viri typis edamus ex apographo Henſchenii noſtri, quod cum editione vel altero ecgrapho Ughelli prius conferemus, ut ſupra promiſimus.*

C

A C T A

ET MIRACULA,

Quæ Nicolaus de Arimiuu Minorita anno Chriſti MCDXIII eullegit.

Ex apographo Henſchenii noſtri, qui illud Ravennæ ex Mss. documentis iſtius eccleſiæ deſcripſit, & quod cum editione Ughelliana collocatum eſt.

P R O L O G U S.

REligioſo viro domino Chriſtophoro honorando Canonico ſanctæ Ravennatis eccleſiæ Frater Nicolaus de Arimino *a*, Minorum mini- D
mus te feliciter in Domino conſolari *. Ex Chriſti latera ſumens vinculum me tibi dilecto viſceroſius innodaſti; quu amplius differre nequeo, qnod me vere tnum rogatn multipliei amicabiliter popoſciſti, ut videlicet vitam & merita B. Rainaldi, felicis archipræſulis quondam Ravennatis eccleſiæ, exiguæ meæ capacitatis modulo deſcriberem. Quamobrem quantum mihi facultatis eſt, tuu cupiens laudabili vutu ſatisfacere, geſta ejus ſancti Viri hinc inde notata, pluriumque verbo narrata, quam brevins clariuſque potui, familiari ſtylo compendioſe collegi: & quoniam hæc populo ſub prædicationis forma pie * recitanda ſunt, da ſacris Codicibus aſſumpto themate, quamdam brevem præmittam introductionem *b* in Legendam, eidemque ſuperaddam ſermones tres *c* ad populum, ut ipſius Viri ſancti poſſint quater & diverſimode a prædicaturibus exprimi digniſſima præconia laudum. Te quoque, pater, obſecro, ut mei ſis memor, dum ſanctitatem viri Dei Rainaldi Deum ſuppliciter orando commemorabo, in qnem devotione proniſſima * tota mente cunctiſque artubus inardaſcu. Vale felix *d*.

Auctor rationem ſui ſcripturis reddit.

a

al. conſalutat

al. primum

b

c

al. præ-nimia

d

E

ANNOTATA.

a *Wadingus inter ſcriptores Ordinis Minorum pag.* 363 *de hoc Actorum ſcriptore meminit ſub nomine Nicolai Arimineaſis, & hanc ipſam Ms. ejus lucubrationem penes ſe eſſe affirmat.*

b *In Commentario prævio num.* 9 *egimus de hac introductione, ſeu quadam concionis ſpecie, quæ hic ad inſtitutum noſtrum non ſpectat.*

c *Ibidem etiam iudicavimus, cur hos tres ſermones cum Heaſchenio & Ughelliana editione omittamus.*

d *Etſi ille prologus deſit in editione Ughelliana, tamen hoc loco varientes lectiones dedi ex Ms. apographo, quod ipſe Ughellus Majoribus noſtris officioſe communicavit.*

C A P U T I.

Beati patria; pia adoleſcentia, & vita inter clericos ſancte acta. F

CElebris memoriæ B. Rainaldus, felix Archiepiſcopus Ravennatis eccleſiæ, de partibus Lombardiæ civitatis Mediolani traxit originem: qui cum adhuc juvenis adoleſcens apud parentes exiſteret, illis exhortantibus, jam Grammaticali doctrina ſuffieienter imbutus, iter ad ſcbulas ſcientiæ avidus ſoletti animo ſulcans, liberaliorum artium non mediocriter peritus effectus eſt. Cum autem buic jam præmiſſo ſundamento culmen ſapientiæ jam allectus addere concupiſceret, quod non niſi purgatis mentibus plene conceditur; vana quoque hujus ſeculi toto eorde reſpuens, ſenſualitatis impetus rationis freno eompeſcens, cælibem vitam ducere ferventer incepit: quam ut aptius perſeverando perficeret, divini luminis radio tactus intrinſecus, cæli captus amore, omniſque parentum & affinium carnis immemor, totum reliquit ſeculum, & Chriſtum intra mentis ſuæ ubera, ut myrrhæ faſciculum, dulciter amplexus, qui eſt recta via, clara veritas, & vivena vita, religioſus *a* Clericus effectus eſt. In qua *a*

Beatus ortu Mediolanenſis,

quidem

A quidem seligione fidei scutum assumens Christique ferventes sectando vestigia, adeo stringera studuit oexum caritatis io Deum, ut nibil scire cuperet, nisi enm Apostolo Jesum Christum crucifixum, eujus amore etiam psoximum in omnibus non minus seipso vitceroſins diligebat.

*factus Clericus variis virtutibus exercitatus, *al. cumulum*

3 Factus antem Christi verus æmulator, cujus amor oumquam otioſus est, anhelans fructum duplum * percipere, vioeam Domini Sabaoth omni cum diligentia laborare satagebat. Vacabat enim tribns toto oisu. Primo namque divino cultui solers diligenter inſistebas. Nam sacra fideliser intuebatur, agebat severcoter, devotiſſime miniſtrabat; tanta etiam voluptate fuæ devotæ mentis orabat, ut divinæ contemplationis dulcedine orando in Denm videretur absorptns. Ad omnes equidem horas Canooicas primus accedebat, recedebat nltimus, ſolicitabat & eercos; & io hoc suus potiſſime offendebatur aſpectus, ſi quid * omiſſionis aut negligentiæ aut diſſolutionis aut interruptionis illicitæ aut vanitatis, aut quovis modo mentis inanis ſubtractionis ab officio, dum orationes & pſalmodiæ perſolverentur, in aliqno perpendiſſes.

al. ſuique dem

B 4 Jubente autem Deo, qni ut ſervos ſuos vehementius aaimet ad meliora, nonnullis interdum conſolationum donis de æterno cæli præmio eis præbet certitudinem, contigit ſemel, us cum Matutinum Dominicale cum ceteris Clericis devote celebraſſet in nocte, remanſerit in eccleſia, & enm ſancta Dei verba, quæ in choro, orando protulerat, mentis rnmioaret epilogo, viſum eſt ſibi, quod unum verſum aut nnum verbnm abſque devotionis guſtu præterierit * aut ſioe firmitate attentionis in Deum: verens Vir Dei, ne dictum Matutioum cælo non eſſet oblatum, ipſum reincepit a capite, & iterum maxima cum devotione, ac fervore ſpiritus perſolvit. Quo perfecto quoniam ex longo orationis peiactu * ibi diu fleietat (jam enim clueſcebat aurora) accedens ad humilem lectum paululum obdormivit, eoque dormiente apparuit ai in viſu Dominus io habitn regali, paternali tamen aſpectu cum angelorum ingenti caterva, qui propriis manibus cibum pro prandio in portiones dividens ſingnlas ſingnlis Clericis, qui ea nocte ſacrum Matutinum celebraverant in eccleſia, videbatur porrigere.

de divina viſione animatur

al. protulerit

al. protractu

C Sed viro Dei Rainaldo portionem exhibebat duplicem dicens: Binam habe mercedem, eo quod orationem duplicem effudiſti.

alacriter ad perfectionem tendit

5 Expergefactus igitur homo Dei Rainaldus, egit gratias Deo an facta ſibi revelatione cognoſcens indnbie elementem Deum fidelem eam orationem miſericorditer aceeptaſſe, multoque ſolicitior ac promptior factus eſt ad divinas laudes atque orationis ſtudium indefeſſum. Exiſtimabat etenim, plnra divinæ mentis arcana noſſe ſacrarumque Litterarum limpidius proſuada ſcrutari ſanctæ orationis atque devotionis ſtudio, quam humano exercitio aut doctrina humanitns aequiſita. Secundo ſoless & indefeſſus promptitudine nimia in proximorum iodigentias caritatis exereebat officia. Tersio ſacræ Scripturæ ſanctorumque doctrinæ otiabatur ea intimis, & quidquid divinæ legis aut moralis * diſciplinæ animo ſemel injeeerat, tenaciter imprimebat memoriæ. Quia non fruſtra (illud) meotalis attétioois pereipiebat auditu, quod continuæ devotionis rnminsbat affectu. His itaque adeo alliciebatur ſervus Dei Rainaldus, ut nil temporalium rerum mundi ſpretor appeteret, niſi quantum & vix corpuſculi neceſſitas exigebat; & taota iotentionis rectitudine utebatur in omnibus, ut quidquid ſanctitatis * & juſtitiæ præteodebat in effectibus, vehementius utique * operabatur affectu, ſtudens efficaciter innocentem & ab omni labe purgatam animam Domino cuſtodire.

EX MS. *al. pleoitudo* *al. eumque*

natnralis

6 Rigidus quoque in diſciplina jugiter ſuper ſui cuſtodiam ſtabat pervigil, enram permanam gerens de utriuſque hominis puritate & eanam ſtitate ſervanda. Animo *b* enim indolgebat, & jejuniis & vigiliis & ceteris corporis auſterisatibus quamplurimis, ut caſtigatinne carnis nulla eſſet rebellio enntra rationem in anima, & in omni bello adverſus ſpiritum miles victor exiſteret. Quem ooo extollebat magnitudo, aut virtutis incrementum; quinimo ſe miſerrimum judicabat intes ceteros, omneſque ſibi dignitate præferebat & loco, & caritatis * humilem præbebat famulatum: & ne corporis gravedine devota anima ſopiretur ad virtutis enereitium, aut pigre fieret, ſemper inimicus epularum ſui compos ſobrius exiſtebat, & ſic perſeveranter enrſum ſanctæ vitæ oitebatur perfieere, quem aeceperat.

& poſt vigiliam videndi aurorae *b*

al. aſſa

7 Tandem felix homo Rainaldus eum facerdotii fuiſſet ioſignitus charactere, ſimplicior ac vectior, longeque virtutibus clarnit inſignior, qui ſanctior factus ſe iotentiore ſpernans humilitate, indigniorem ſe laudibus hominum, divinæque gratiæ muneribus æſtimabat, & crebro illuſus ab improbis, gaudens Domino decantabat dicens: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, eor contritum & humiliatum Deus non deſpicies, quia ſuperbis reſiſtis, humilibus autem das gratiam. Ibat etiam per civitatem & terras honeſta habitus forma vilique panno contentus, ſe ad pauperum ac debilium præbens obſequia credens firmites, humilitatis gradn, quæ virtutum eſt cuſtos, divina ſuper eum facta manu ſublime pandere cælnm e. Erat tanrus Chriſti facerdos tam ſimplex, verus & rectus, ejuſque vita tam ſine mendacio, ut quidquid lingua diceret, aut geſtis prætenderet, auctoritatis quaſi par videretur euangelicæ.

ſacerdotio initiatus E

e

8 Potiſſimum autem orthodoxam Dei veritatem tam fervcoter aſſerebat, totque approbabat virtutibus, quod, quæ ſperamus non viſa, ſibi manifeſta judicabantur a pluribus. Quamobram indeles provocabat & inducebat ad ndem, & Chriſtianos debiles firmabas in fide: ignibus oamqua ſe non verebatur exponera, ut ndni Catholicæ veritatem approbaret, & ideo firmius ſperans, quæ majore fide credebat. Factus ſacerdos intentione * affectu paupertatem Euangelicam pro divitiarom theſauro poſſedit, mundi contemptor, cæli mercator effectus, attendendo verbum Salvatoria, qni dicebat: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt segnum cælorum. Præter victum etenim valde parcum & veſtitum humilem nihil habere volebat, lætior indigentia quam terrenarum affluentia rerum. Interrogatus ſemel, cur taata gauderet inopia & ſperneret mundi quæque, raſpondit: Paupertate gaudeo, ut divitiis fruar; omnia negligo, ot euncta poſſideam: omnia enim mihi Chriſtus eſt, quem ſi adeptus fuero, fortitus ero feliciter univerſa.

omnes miſeriae ſui patet

F

al. intentione

9 Sed cum regula vitæ ordo ſit & pulchritudo ſanctitatis, beatus hic Sacerdos nihil curioſum, nihil ſeculare, nihil inhoneſtum, nihil præter hunc ordinem debitum in ſe patiebatur quovis modo; ſed totus religioſus in omnibus ſacerdotalis regnlæ joxta ordinem ſanctorum Patrum erat ad plenam perfectus obſervator: ſtudio vero ſacrarum Litterarum & ſanctorum Parrum dogmatibus vacabat enixius, ut divinæ legis documeota

exacto imperio.

ex MSS. menta & fidei articulos emineotius poſſet & ignorantes docere proximos & fidei impugnatores expugnare quo ſacræ doctrinæ valde peritus exſtirit. Varum quia rurpe eſt doctoti eum eulpa tedarguit ipſum & cum vita deſpicitur, reſtat, ut etiam prædicario contemnatur: ideo vir Dei Rainaldus, Chriſti fervens imirator, qui cœpit ſaeere & docere, oihil docebat alios lingua, calamn vel doctrina, quod prius ipſe noo fuiſſet expertus in vira, & qui alios bonns facere moliebatur, omnium ipſe optimus etat, ram utique ſolers animarum ſaluti, acſi omnes ut io Chtiſto filios quotidie perperiſſer. O vere felix Sacerdos, qui hereditatem Domini tam immaculatam integralirer conſervavit, qui grstiſſimus Deo, mundo ſuit norma & ſpeculum omnimode ſanctitaris.

ANNOTATA.

B

a *Non exiſtimo, hic adjectivum* religioſns *ſtricte accipi ad deſignandum eum, qui tria ſubſtantialia Religionis vota emiſit; ſed more veterum* B *Latinorum, qui per virum eeligioſum intelligant pium, ita ut hoc loco* religioſus clerieus *nil præter pium Clericum ſignificet, & non* religio, *quæ ſtatim ſequitur, tanto pro publica pietatis profeſſione accipiatur.*

b *Ugbellus pro* animo *legit* non; *ſed utraque lectio obſcura eſt, niſi poſtea pro conjunctione & particula adverſativa* ſed *ſubſtantivae hoc aut ſimili modo*: Non eo animo indulgebat jejuniis & vigiliis & ceteris eorporis anſteriraribus quamplurimis, ut caſtigatione earnis nulla eſſet rebellio contra rationem in anima, ſed in omni bello adverſns ſpiritum miles victor exiſteret.

c *Hæc periodus in editione Ugbelliana ac in manuſcripto ipſius exemplari vitioſe exprimitur. Quare hic lectionem Henſchenianam cetinuimus, licet etiam hæc non ſatis clara ſit.*

CAPUT II.

Electio ejus in archiepiſcopum Ravennatem, varia ipſius in hoc munere virtutes, miraculum & felix obitus.

C

E. Rainaldus ad cathedram Ravennatem

CUmque ejus virtutis merita ſama diffunderetnt in orbem, & maximæ & reverentiæ eximiæ reputatiionis exiſteret apud omnes, accidit, nt tunc archiepiſcopus Ravennatis eccleſiæ decederet. Congregatis igitur Canonicis ceteriſquæ Clericis & populn ad electionem novi ejuſdem Sedis archipræſulis, nullus dignior cligi ſervo Dei Rainaldn eis viſus eſt *a*, eomque, diſerepanre electorum nemine *b*, omniſque ſuadentre populo eanoniee unanimirar elegetunt. Devotus vero Rainaldus, qui ſupet humilitatis virtutem ſtu- *sub. pelus* duetat fundarè ſeipſum, ut ſapiens arehitector fundamentum prajaeens, quod a Chtiſto didicerat, ſpretus apud ſe ſibique vileſcens, ſui prælationem abhorrens, ceteris miniſtrare potius, qoam ſibi ab aliis miniſtrari deſiderans, electioni præfatæ nullatenus aequievit, cui ex corde renonrians enram omnibns, ne nbſecrantius urgeretur, vel ſaltem infeſtaretur ioſtantius, in ſecretiori loco abſcondit ſe, diuque latoit.

17 Nihilominus deliberatione totius Capituli & populi exhortatione miſerunt Canoniei ad ſummum Pontificem pro eonfirmatione electionis jam factæ, qui ſelieis Rainaldi vitæ ſanctæ audita fama, ejuſque humilitatis eximiæ ac ſuarum mulriplicinm virtutum vera informarione ſuſcepta, ſtatim & libenter ipſum in archipræſulem Ravennatis eeeleſiæ eonfirmavit, ſibi quoque præeeptum deſtinavit in ſcriptis, iojungens pet obedientiam ſalutarem & in virtute Spiritus ſancti, quatenus pro animarum ſalute paſtoratus eecleſiæ prædictæ in Chriſto laborem aſſumerer. Humilis vero Rainaldus jam repertus a Clerieis, & jam patens omnibus, qui diutius latnerar, præeeptum ſummi Pontifieis reverenter accipiens, obedientiæ jugo colla retendir, & ſedem aehiepiſcopatus aſeendens, noo taotum nt præeſſet, quantum nt prodeſſet, prælarionem aſſumpſit, & quamquam omnem ambitionis gradum abjiceret, non eari pendens præſidentiam, ſperabat *nihilominus diligenti miniſtetio, ut pius paſtor, ſolieitam enram gerens io Domino de ovibus ſibi eommiſſis, ipſi omnium paſtori Deo humilitatis merito famulari. D *invitus evehitur*, * al. operabatur E *& in officio paſtorali* * al. omni.

18 Prudens igitur paſtor volens prælatinnis officium in Dei laudem juſte & optime pro viribus exequi, io ſalotem ovium *, tamquam in finem optimum, fixit intuitum, ad quem ut eas ſelieiter dirigeret, vitæ regulam atque morum honeſtarem in Clerieis ſtuduit obſervari, jugiter vigil & ſolers ipſorum Clerieorum, maxime ſacerdorum, & ſui utrinſque hominis, ſeilieet interioris & exterioris euſtodire purirstem. Erat nempe in reprehenſione delinquentium rigidus & diſcretus, in punitione juſtus & miſerieors, in admonitione ſolicitus, in doctrina promptiſſimus, bonorum acceptor, malorum eorreptor, eunctiſque ſpeculum & exemplar omnimodæ ſanctitatis, adeo ut plures boni fierent ejus exemplo, quam doctrina. Si autem Clericorum quempiam reperiſſee incorrigibilem, ſtatim expellebat a conſortio, ne morbida facta peeus rotum fœdaret ovile; æmulabarur tamen io Chriſto amnes viſeeroſius, affectans eos non minus ſe Chriſto Domino feliciter innodari, & plura ſibi bonus pater admittebat incommoda, ut in Chriſto dilecti filii commode, licet ſancte, viverent.

19 Demum liberalia Præſul de bonis Domini, quorum diſpenſator erat, nimia pietate atque teneritudioe, velut ad exemplaria Chriſti movebatur ad pauperes, quibus erat ipſe in eleemoſynarum exbibitione largiſſimus, nulli negans ſibi poſſibile quomodocumque *, qui petendo Dominicum allegabat amorem. Subveniebat incareeratis, viſitabat infirmos, fovebat egenos, cunctiſque indigentibus ſecundum exigentiam & poſſe oeceſſaria adminiſtrabar. Denique ſemper aut crebro, dum eſſer in menſa, pauperum Chriſti memor, proprium ineiſotium *c*, ſulrum earnibus aut piſcibus, eis diſtribuendum mittebat, malens ſolo veſci pane, quam Chriſti pauperes ſame erueiari. Interdum cum per eccleſiam incederet, multis egenis, parvulis, atque proveetis; qui ad eum ipſius pietatis fama cõvenerant eleemoſynam aeceptari, ſingulos denarios ſingulis porrigebat. Erat quidem ducis paſtor cunctis affabilis & in converſatione benignus: dum enim devoti ſubditi jueundum ejus eum maturitate eartiſſimum intuebantur vultum, nimia voluptate præſentia ranri patris ſruebantur in domino. Quam ob cauſam tanta conſpecta benignitate, nullus ad eum verebatur accedere pro gratia impetrationis deſperatæ. *miſeretur erga pauperes* F * al. quidquam

20 In omnibus etiam adeo temperatus erat, ut

nec

A nec erapula nec ira, nec amor, nec turbatio aliquatenus limites tranſiret regulatæ rationis: virilis attamen * erat & conſtans, nullum terribilo verens pro agenda juſtitia atque defenſione virtutis, & contra quantumcumque difficilia conſtantiſſime perſeverans. Scientiſſimus quippe erat, & omnis facultatis peritia pollebat clariſſime, ut ſupra dixi. Verumtamen exercitatione continua & otio ſtudii ſolicito, illuſtrante eriam gratia Dei, ſcientiam quotidie addebat ſcientiæ, qua cupiens fidelium communitati proficere Chriſti amore, a quo ipſe gratis acceperat, animum vertit ad proximos & fidelium animarum ſalutem. Ex corde deſiderans, ut Chriſtianus populus cælum intenderet, Chriſti imitando vexillum, fidem, caritatem & ſpem, virtutes quoque morales prædicatinno publica, nec non privata exhortatione hominum eordibus nitebatur imprimere, ab eiſqoe cuncta removere vitia, cujus ſermo fidelis, ſimplex, devotus & clarus eximinm Chriſti Eccleſiæ fructum animarum attulit: eo etenim converſi ſunt quondam involuti diverſorum peccarnrum criminibus ad bene vivendum quamplurimi;

& ſolicitus pro ſuo gre, * al. agrum*

B 15 Et ut a piiſſimo Deo ejus verbi approbaretur devota ſimplicitas, ſemel dum in quidam villa prædicaret juxta Padum, quæ vocatur ab incolis Foſſa pudula *, & ranarum multitudo ipſarum garritu Viri Dei ſermonem confunderet, auditumque impediret adſtantium, confiſus in Domino, præcepit ranis, quod tacerent: quæ felicis viri Rainaldi tamquam Dei obtemperantes juſſui acſi fuiſſent rationales creaturæ, mandati capaces, illico tacuerunt: quod miraculum cernentes populi ſtupore grandi repleti ſunt; quoniam diſcretis viris maxime perſpicacibus non minus erat hoc miraculum, quam rectificare claudum ſolo verbo, aut cæcum illuminare, & ob hæc erga beatum virum Rainaldum multo majori devotione repleti, in prædicatione ipſius viri ſimplicis & ſervi Dei fidelius ac devotius ſtabant attenti.

*poſt patratam evidens miraculum * al. patria da.*

pro morium

16 Poſtremo ſtrenuus Chriſti miles atque fidelis Deo Rainaldus jam morti proximus, quam revelanre Deo præſcivit, ad eccleſiam cathedralem convocavit populum, & omnium virtutum admonitione longa & utili præmiſſa, in qua quidem multa eis ſntura prædixit, omnes præcipue exhortatus eſt ad mutuam caritatem & paeem. Deinde Clericos & maxime Canonicos ſeorſnm habuit, quibus primo facto doctrinali ſermone, ut C debitam Clericis honeſtatem ſervarent, ſuam paternalem benedictionem exhibuit, eis promittens vitam æternam, ſi ſervaturi erant, quæ ipſe pater edocebat; & poſt aliqnamdiu patienter roleratam ægritudinem hojus vitæ mortalis victor conſummans agonem, ſanctum ſpiritum Deo reddens, ejus felix anima tranſvolavit ad aſtra: cujus triumphum in cælis & gloriam ut benignus Deus ſeculo pateſaceret, ejus ſanctitatis famam multiplicibus authentieis & fide dignis approbatis teſtibus inſignivit, quorum aliqua hic infra ſcripta ſunt.

ANNOTATA.

a *Hoc loco collector Actorum ſtatim tranſilit ad electionem* B. Rainaldi *in archiepiſcopum Ravennatem, altum ſilens de adminiſtratione eccleſiæ Vicentinæ, legatione Gallica, aliiſque præclare geſtis, quæ § 2 Commentarii prævii recenſuimus.*

b *Hinc errat ſcriptor Vitæ: nam Hieronymus Rubeus, qui vetera documenta Ravennatum conſuluit, de electione illa ad annum Chriſti* 1303 *pag.* 507 *ſic ſcribit:* Sacrati viri Ravennates, de more in Urſiano templo comitiis habitis, cum non unum ſentirent, elegerunt duos, Rainaldum Concorreginm Mediolanenſem, & Leonardum Fliſcum eccleſiæ Burgenſis (*videtur* Brugenſis *legendum eſſe*) quæ eſt in Tornacenſi diœceſi, Præpoſitum. EX MS.

e Inciſorium, *Gallis* trauehoir, *eſt orbiculus menſarius, ſuper quo cibus inciditur, ut in recuſo Cangii Gloſſario ad hanc vocem videre eſt.*

CAPUT III.

Diverſa miracula, quæ poſt mortem patrocinia Beati contigerunt.

QUidam boneſtus vir, eivis Ravennas, atque legum doctor egregius, nomine dominus Jacobus Benincaſa, longo rractu temporum fuit gravamine pndagrarum oppreſſus, quem ipſa podagra noviter & acerbius ſuperveniens tam graviter moleſtabar in manu ſiniſtra *a*, qnod quaſi ambulare * non poterat, nec a ſeſſione conſurgere, & nimio vexabatur dolore. Cumque continuo intenderetor dolnr & augeretur infirmitas, longo tempore paſſus fideli devotione ac toto mentis affectu B. Rainaldo ſe recommandans humiliter, quod pro eo ſanctis precibus intercedens ad Dominum, ſnæ liberationis gratiam impetraret, vovens ipſius Sancti tumulum impetrata gratia viſitare cum luminibus eandelarum, & oblatione ſtatuæ eereæ, & toto tempore vitæ ſnæ diem ſeu vigiliam ſui obitus jejunare: qui uſque ad mediam noctem in oratione perſeverans ſuppliciter, die ſequenti ſuit totaliter a podagra, & a multis aliis corporis paſſionibus liberatus. *Vir podagricus,* E *a* * *al.* anhelare

58 Quidam eivis Ravennas earpentarius & mnrator *b* optimus, nomine Joannes Gondus *, tam gravi capitis dolore gravabatur, quod lumen oculorum ex vehementi dolore videbatur amittere. Qui magna devotione, firma ſpe ac pleniore fiducia ſe interceſſionibus ad dominum B. Rainaldi ſuppliciter eommendavit, ſeque voto ferventer adſtringens, qnod ei ſanitate præſtita ſepulchrum ſupradicti Archipræſulis eum eandelis aceenſis & nblatinne eapitis cerei viſitaret humiliter. Qnibus oratione & voto peractis, dictus Joannes liberationis gratiam meruit obtinere. *altero dolore capitis afflictus,* *b* * *al.* Gondus F

59 Quædam mulier nomine Bagnolleſa de Foro-popilio *c*, habitatrix tamen civitatis Ravennæ, cum in pede ſiniſtro infirmitatem pateretur graviſſimam, adeo ut ſine baculo ſuſtentante ire non poſſet, & præ nimio dolnre quaſi numquam quieſcere poſſet, confidens in precibus & ſubſidio beati patris Rainaldi, ſe ſibi pro recuperandæ ſaniratis impetrauda gratia devotiſſime eommendavit promittens, ſe viſitaturam tumulum ejns cum eandelis accenſis & oblatione pedis cerei, obtenta gratia poſtulara. Quæ, emiſſo voto, ſanitati priſtinæ repente reſtituta eſt. *mulier pede laborans* *c*

ao Quædam mulier, nomine Blonda de comitaru Ravennæ, vexabatur a dæmonio, quæ per ſuos affines ad ſepulchrum B. Rainaldi violeter (eſt) ducta; eumque ibi per aliqoot horas ſtetiſſet, a circumſtantibus ſusa oratione pro ipſa ad dictom Sanctum, a Deo fuit pleniſſime liberata. *alia curatio,* *alia paralytica,*

21 Quædam monialis nomine ſoror Thomaſi-

EX MS. na de Labardanis de Ravenna, erat paralytica, cujus membra omnia valde tremebant: quæ intollerabilibus diu cruciata doloribus, diffisaque a medicis potius de morte sperabat quam de vita. Cumque ad preces S. Rainaldi recursum haberet, vovens humiliter se visitaturam sepulchrum ejus cum candelis accensis ac reverentia debita, gratia clementis Dei & meritis felicis Archipræsulis sæpedicti sanitati pristinæ restituta est.

quidam febre tertiana opprefſus fuit

22 Quidam civis Ravennæ, nomine Primus, febrem tertianam patiebatur tam graviter, quod jam putabat sibi mortis imminere periculum: confisus in meritis & orationibus glorioſi Rainaldi pro liberatione recommandavit se, sibi fideliter promittens ejus visitare sepulchrum cum candelis accensis & oblatione unius flaconæ cereæ: qui statim emisso voto liberatus fuit a febribus antedictis.

alius podagra excruciatus; *a al. Angelus*

23 Quidam nomine Hugolus * de Comitatu Forlivii *d*, qui spatio quinque mensium tam graviter eruciabatur per totam personam podagrarum dolore, quod vociferabat quotidie, nec sine sueris ambulare poterat. Qui B. Rainaldi humiliter implurans auxilium, cum promissione visitandi sepulchrum ejus, atque offerendi candelas accensas, statim fuit divino nutu liberatus.

d

B

puer angina vexatus

24 Quidam numine Petruccius de Comitatu Ravennæ & uxor ejus, Altemilia nomine, unicum habebant filium, cui nomen erat Bernardus, cui & superveniente sibi quadam infirmitate gravissima adeo clausum est sibi guttur, quod nec vinum nec lac nec aliquid aliud deglutire poterat; ob quod diffidentibus medicis, nihil proficientibus remediis adhibitis, potius eum moriturum sperabant, quam victurum. Verumtamen memores admirandæ sanctitatis viri Dei Rainaldi parentes ejus prædicti ad ipsum pro impetranda gratia a Deo de liberatione filii plena recurrerunt fiducia, eum deprecantes humiliter & devote, quatenus pro eorum filio ad Dominum intercederet, voventesque ejus visitare sepulchrum cum candelis accensis, obtenta gratia. Quorum oratione perfecta, fuit puer, eorum filius, ab illa atrocissima ægritudine liberatus.

femina a dæmonibus obsessa

C

25 Quædam mulier nomine Jacobina de civitate Ravenna ex ingenti vexatione dæmonum, qui eam attrociter invaserant, tam aeribus cruciabatur fremitu, doloribus & tremore, quod nulla sibi aderat loquendi eundi ac standi facultas. Vir autem ejus & mater amicorum consilio, aliorumque liberatorum exemplo, dictam juvenem sic vexatam conduxerunt ad tumulum B. Rainaldi sperantes firmiter, ipsum ipsius sancti Archiepiscopi meritis liberandam & precibus, quorum a Deu devotione susceptа, ipsa mulier totaliter liberata est.

ex quidam mo bis

26 Quidam, Nicolaus nomine de Alemania, manu attractus sinistra, duobus mensibus aperiendi aut claudendi illam manum, aut se juvandi cum ea, potestatem non habuit, qui B. Rainaldo se devote recommandans, meritis ejusdem D Sancti a Deo extitit liberatus.

aut vulneratus offert.

27 Quidam, nomine Antoniolus de Bononia, vulneratus graviter in gutture a quodam Ravennate, eum quo rixam habuerat, mori potius sperabat quam vivere. Qui diffisus & derelictus a medicis, se sancto Archiepiscopo recommandans, in paucis diebus liberatus extitit.

invocat eum B. Rainaldum, & sanatur

28 Quædam mulier, Adalasia nomine, capitis & dentium intolerabili cruciata dolore, pro liberationis suæ acquirendæ gratia ad S. Rainaldum habuit eum devotione recursum, quæ exaudita sanitatem habuit meritis & intercessione Pontificis antedicti.

ANNOTATA.

a *Hæc pars corporis, quam podagra aut potius chiragra infestabat, in editione Ughelliana non exprimitur. At in Ms. exemplari ipsius hic locuna apparet.*

b Carpentarius & murator *barbaro derivantur ab Italicis vocibus* carpentiero *ac* muratore, *quæ fabrum lignarium & structorem muralem vel cæmentarium significant.*

E

c Forum Popilii *olim urbs Æmiliæ, postmodum destructa, ita ut nunc tantummodo sit castrum vulgo dictum* Forlinpopoli, *quod jacet in Romandiola provincia ditionis Ecclesiæ.*

d Forum Livii *vernacule* Forli, *urbs Italiæ in eadem Romandiola, habuitque olim proprios principes; sed nunc subest domino summi Pontificis.*

EPILOGUS.

ne auctor afferat se exhibuisse instrumenta confirmatoria.

HÆc & alia quamplura miracula, quæ hic causa brevitatis notare non curavi *a*, fecit omnipotens Deus meritis & intercessione glorioſi archiepiscopi Rainaldi, quæ diffusius & authentice scripta sunt per manum publici tabellionis & approbata testibus fide dignis in quodam quaternu * existente in cartilegio ecclesiæ Ravennatis, de quo extraxi *b*, & sic ad brevitatem hæc pauca deduxi; quæ hic annotata sufficiant ad approbationem prædicti sancti Pontificis, quibus ostenditur indubie, quantum ipse gratus fuerit in vita omnipotenti *, atque gloriosus & sublimis existat in cælis. Deu gratias. Amen.

a

al. quinterno b

*al. præſenti

ANNOTATA.

a *Hieronymus Fabri in sacris Monumentis Ravennæ part. 1 pag. 19 numerat quatuordecim miracula, cum ego hic tantum duodecim inveniam.*

b *Hinc patet, hæc miracula magnam fidem mereri, & esse ex illis, quæ juridice discussa sunt, ut § 3 Commentarii prævii num. 4 monui.*

F

A

DIES DECIMA NONA AUGUSTI.

SANCTI QUI XIV. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Julius ſenator M. Romæ.
S. Magnus epiſc. & mart. in Ital.
S. Magnus matt. in Cappadocia.
S. Andreas Tribunus, ac ſocii martyres in Cilicia.
S. Timotheus)
S. Thecla) MM. Palæſtinæ.
S. Agapius)
B S. Creſcentia virgo Pariſiis.
S. Filion)
S. Rufinus)
S. Leontius)
S. Theodolus)
S. Cyrillus) MM. Amaſeæ
S. Zelatus) in Ponto.
S. Timotheus)
S. Gadda)
S. Romolus)
S. Sylvius)
S. Rufinus conf. apud Mantuam in Italia.
S. Eutychianus miles) Martyres.
S. Strategius)
C S. Marinus ep. conf. in diœceſi Getundenſi in Catalonia.
S. Satyrus ep. matt. cum ſociis Aretii in Tuſcia Italiæ.
S. Badulphus conf. abbas Athanacenſis in Gallia.
S. Clintancus rex martyr in Anglia.
S. Marianus conf. in Biturigibus Galliæ.
S. Donatus ptesb. conf. in pago Sigiſterico Provinciæ in Gallia.
S. Mocteus vel Mochteus epiſc. Ludmagenſis in Hibernia. E
S. Elaphius ep. conf. Catalauni in Campania Galliæ.
S. Mandrianus) MM. Telone in
S. Flavianus) Provincia Gall.
S. Bertulfus abbas Bobii in Liguria Italiæ.
S. Magnus conf. ep. Avenionenſis in Gallia.
S. Calmineus conf. Dux Aquitaniæ, Moſaci in Arvernia.
S. Sebaldus eremita Norimbergæ in Germania.
S. Ludovicus ep. Toloſanus ex Ordine FF. Minorum, Britincolæ in Provincia Galliæ. F
B. Petrus Gualdenſis eremita in Marchia Anconitana Italiæ.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAncti Macarii hegumeni monaſterii Peleecetes *meminit noſtrum Græcum Ms. Taurinenſe. Vide diem* I Aprilis.
S. Cumianus *epiſcopus Scotus ſeu Hibernus, Faſtis ſacris plane incognitus, Bobii in Liguria Italiæ, S. Columbani celebri monaſterio, hoc die depoſitus dicitur in ipſius Sancti epitaphio metrico; de quo vix alia ſupereſt notitia. Neſcio cur Majores noſtri alium diem elegerint, ut videre eſt tomo 2 Junii, ad diem, quo ibi de eo pridem breviter ab Henſchenio actum eſt,* IX Junii.
Petri Berlandi, archiepiſcopi Burdegalenſis electio *indicatur apud Claudium Robertum in Gallia Chriſtiana. Conſuli poſſunt, quæ de Auguſti Tomus III. hoc præſule dicta ſunt in Prætermiſſis ad diem* XXVI Januarii, & XII Junii.
Donatus epiſcopus, Hilarianus mon., Alterus, Lucillus, Chariſſimus, Meritianus, Fortunatus, Halbo, Anaſtaſius, Leo, Albinus, Baeilius, Andreas, & alii 2597 Aretii *aſſignantur in noſtro Ms. de Sanctis hujus menſis e variis Faſtis ſacris collecto.* De S. Donato epiſcopo martyre, & de S. Hilariano etiam martyre *egimus die* VII *Auguſti. De aliis non mihi in promptu eſt, plura ac certa edocere lectorem. Adeat itaque diem* VII Auguſti.
S. Samuelis presbyteri eccleſiæ Edeſſenæ, ſanctitate & doctrina illuſtris, *memoria annuntiatur*

A *hac die apud Ghinium in Sanctorum canonicorum Natalibus. Actum de illo fuit ad diem* IX Auguſti.

Corpora ſanctorum Caſſiani, & Callixti martyrum, & Fortunati conf., epiſcoporum Tuderrinorum; ac ſanctarum Dignæ & Romanæ, virginum ejuſdem civitatis, a Nicolao Armato, epiſc. Tud., anno ſal. MCCCI, die XIX Auguſti trsnslata & recondita *&c. memorantur apud Joannem Baptiſtam Poſſevinum in Vitis Sanctorum ac Beatorum Tudertinorum, editis Perusiæ anno 1597, pag. 147. De* S. Caſſiano *iſto egimus die* XIII *hujus menſis; de* S. Calliſto *ad diem* XIV *ejuſdem menſis: de* S. Fortunato *tractat Martyrologium Romanum die* XIV *Octobris.* S. Dignam *cum eodem dedimus die* XI *Auguſti, uti &* Romanam *die* XXIII *Februarii. Porro de rorum translatione, hac die ſatis, hæc ſatis. Apud Poſſevinum plura invenies lectior de alia horum ſacrorum corporum translatione; apud nos vero ad diem* XXIII Febr. & XIII Auguſti.

S. Maximi confeſſoris, & ſancti martyris Dio-
B medis memoria *habetur in noſtro Supplemento ad Menæa excuſa Sirmondo-Chiffletiano; eorumque* ſolennitas *ibidem dicitur* celebrari in templo venerabili ſanctæ Deiparæ, quæ cognominatur Hieruſalem, & ad album fluvium. *Cangius Conſtantinopolis Chriſtianæ lib. 4 pag. 157 meminit* Hieruſalem monaſterii, *cujus fortaſſe templum ſupra deſignatur. Si vero iidem ſint Sancti iſti, de quibus egimus, nimirum de S. Maximo confeſſore alias martyre ad diem* XIII *Auguſti, de Sancto autem Diomede martyre die* XVI *ejuſdem menſis; conſuli de iis poſſunt* XIII & XVI Auguſti.

S. Guenninus epiſcopus Venetenſis in Gallia *irrepſit per errorem inter Sanctos, quos dedimus die* XVIII *hujus menſis; ſed ſpectat ad hanc diem.*

Io Marria Solonii presbyteri, qui ſanctum Palladium apoſtolum ſepelivit, *annuntiatio ponitur apud Demſterum. A Ferrario ſignatur cum titulo* ſancti. *Plura ac certiora de ejus geſtis ac cultu cupimus edoceri.*

S. Theodorus, martyr Quarentenſis ultimus *an-*
C *nuntiatur a P. Philippo a Viſitatione in Acto bene ordinata Sanctorum ac Beatorum Ordinis Carmelitarum. Deſideramus probationes publici ac legitimi cultus.*

Agnus *ac* Magous MM. *ſignantur in noſtrie collectaneis, quæ ex variis ſacrie Faſtis eruta ſunt.*

Cemiaoum *aliquem* monachum in Scotia *ſignat hac die Ferrarius in Catalogo generali; at multum fallor, niſi eumdem* Cumiaoum *alicubi male ſcriptum & male collocatum legerit: certe de eo alicubi nihil inventum eſt.*

Eo ipſo die (XIX *Auguſti*) celebramus memoriam ſanctiſſimæ Deiparæ, & fit univerſalis proceſſio cum honoratis crucibus & ſanctis icenibus in templo Deiparæ dictæ Doveoſis, *inquit Menologium Slavo-Ruſſicum Sparvenfeldianum.*

Jeroſolymis apparitio *ſeu* reverſio ſanctæ Crucis *ſub his aut ſimilibus terminis ſignatur hoc die in codicibus Hieronymianis, cujus occaſione Florentinius in annotatione alia hujuſmodi feſta etiam apud Græcos variis diebus memorata adjungit. Verum hæc longioris diſquiſitionis ſunt, & ea differenda, quo cetera Chriſti Domini & beatiſſimæ Virginis Mariæ feſta jam to-*
tius diuinus remittenda. Æque ambigua ſunt D *quæ* XIV *hujus de* reverſione crucis *in Prætermiſſis notata invenies.*

Treviris S. Sabinæ, & pediſſequæ ejus *annuntiatio eſt hoc die ſoltus noſtri Florarii Sanctorum Ms.; quam ubi invenerit, fruſtra quæſivi hactenus.* Sabinam *non anam in Actis retulerunt Majores noſtri; at nullam aut* Treviris *aut cum* pediſſequa *: neque nos eas admittere hoc loco audemus, niſi lucis piſciculum alunde affulgeat.*

Leo abbas Cavenſis *in Faſtis Benedictinis VVionis, Menardi & Bucelini magnis elogiis exornatur, ponitur que inter cœnobii* abbates Sanctos *ordine* duodecimus. *Vellem, probaſſent, ipſum legitimo cultu ab Eccleſia honoratum; id enim niſi liquent, in hoc Opere locum ipſi dare integrum nobis non eſt.*

Meſſanæ, S. Bartholomæi abbatis, Ordinis S. Baſilii fundatoris magni monaſterii ſanctiſſimi Salvatoris, in iſthmo portus. *Annuntiatio eſt noſtri Octavii Caietani in Idea operis de Vitis Sicalorum Sanctorum, ad hanc diem* XIX E *Auguſti*, ex Vita Græce ſcripta, *quæ habetur tomo a dictarum Vitarum pag. 136 & ſequentibus. Eumdem Bartholomæum cum titulo Sancti Ferrarius ſuo Catalogo Sanctorum, qui non ſunt in Martyrologio Romano, intexuit e laudato Caietano. Scimus quidem abbatem hunc in Vita apud Caietanum vocitari* virum ſanctum, ſanctiſſimum Barrholomæum; *ad hæc, virtutes ac mira, quæ ibidem de ipſo vivente referuntur, ſuſpicimus ac veneramur: ſed quia nullum publici cultus, quo poſt mortem ab hominibus honoratus fuerit, veſtigium vel ibi, vel alibi hactenus reperire nobis licuit; cogimur enſpectare ea documenta, quibus certo nobis conſtet, eum vulgo unquam pro tali habitum fuiſſe: quæ ſi ſubminiſtrentur, poterit illi locus dari in Supplemento Operis noſtri.*

Appiani confeſſoris, *annuntiatio ultima in Manrolyci tenu, videtur abundare, niſi fortaſſe* Appianus *iſte confundendus ſit cum* Apiano monacho in Italia, *qui in Actis noſtris relatus eſt* XV *Martii: certe neque hoc die, neque alio, in ſacrie Faſtis repertus eſt.*

Guerricus *ſeu* Guarricus, *abbas Igniacenſis, a* F *Chryſoſtomo Henriquez impenſe laudatus, & ex eo a Raiſſio acceptus, a Chalemoto neglectus eſt, neque a VVione aliter, quam ab eruditione commendatus, ut facile conjicias, necdum inter Sanctos Ordinis proprie dictos computari.*

Glorioſo exceſſu e cœtu mortalium ad beatorum immortalem felicitatem properavit beatæ memoriæ Burchsrdus epiſcopus Vienoenſis, vir epiſcopalibus dotibus ad cumulum ornatus, miraculiſque ram ante quam poſt obitum admodum inſignis. *Hoc elogio Burchardum exornat Sauſſayus in additionibus ad Martyrologium ſuum Gallicanum* XX *hujus, non viſus ipſum Sanctis annumerare, ut patet, dum ſolum addit* boæ memoriæ *titulum. Chiffletium noſtrum, ejus perſtudioſum fuiſſe, ex eo patet, quod plura illuſtria miracula deſcribi, & ad Majores noſtros mitti curarit: ut mirum prorſus ſit, Virum tot prodigiis celebrem, Sanctorum honores necdum conſecutum. Certe Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali, hac die* XIX *non aliter ipſum annuntiat, quam cum appellatione* venerabilis *his paucis verbis:* Viennæ in Delphinatu, venerabilis Burchardi

A chardi archiepiſcopi.
Joannes Burgenſis conf. *Lugduni in Gallia*
Gaſparus confeſſor, *Zamorræ*
Joanna & Margarita ſorores virgines, *apud Longumcampum in territorio Pariſienſi.*
} *cum titulo* beati *referantur ab Arturo in Martyrologio Franciſcano, & duæ ultimæ etiam in Gynæceo.*

Quibus additur in Gynæceo Benedicta abbatiſſa *cum titulo* ſanctæ, *in Hiſpania*, & Aleydis vidua, *cum titulo* beatæ, *in Lotharingia.*

Ab Heubero autem in Menologio ſignantur
Antonius Heringius, *VVetslarii in VVeteravia*,
Joannes de Beiati, *Populæ de Angelis in India occidentali*,
Conradus Mogler, & Matthias Sigler, *in provincia Tyrolenſi*,
Theodorus & Hogerus de Saxonia, *Andrenaci ad Rhenum.*
Joannes Siverinus, Theodorus Rheinfeldius, & Otto Valmarus, *Moguntiæ ad Mœnum.*
Bonaventura Doumius, *Græcii in Stiria*,
Alphonſus Requiſens, *Toleti in Caſtella*,
B Corpus magnæ Dei famulæ Baptiſtæ incorruptum, *Placentiæ in Italia*,
Comitiſſa Angelina de Civitatella, tertii Ordinis S. Franciſci, *Civitatellæ in Apulia.*
Alexium Strozza *Ordinis FF. Prædicatorum, ſacræ theologiæ doctorem clariſſimum, anno* 1383 *hoc die vita functum, mirifice laudatum invenit Papebrochius per F. Joannem Carolum Florentinum apud Ambroſium Taegium Do inſigniis Ord. Prædicat. tomo* 1 *f.* 358. *Nihil prætermiſit, quod de egregiis ejus dotibus ac virtutibus prædicatum reperit. Quod autem hic nobis primum & præcipuum eſt, negletum invenit, nempe de Alexii publica veneratione. Innuit quidem paucis inventum corpus incorruptum & translatum anno* 1662; *verum non inde ſecutam fuiſſe cultum vere religioſum, ſuſpicari nos merito cogit Marcheſius, qui in ſuo grandi Diario ſacro Dominicano anni* 1676 *de Alexio nec verbo quidem meminit, neque alibi quidquam eo ſpectans reperire hactenus licuit, quod utinam alicunde ab aliquo ſuggeretur!*
Jordanus, *a patria dictus* Piſanus, *Ord. FF. Prædicatorum, inſigni elogio ornatus eſt a Marcheſio in Diario ſuo Dominicano, graviter conqueronte de Majorum ſuorum negligentia in proſequendo tanti Viri cultu, hoc tempore penitus exoleto.*
C Balduinus confeſſor *ita hoc die ſignatur in Additionibus Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum; at quem, aut qualem indicare velint, nondum intelligo.*
B. Angelus de Aqua pagana, converſus Camaldulenſis *notatur a Jacobillo in tomo* 3 *de Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriæ pag.* 359, *& laudatur a ſancta morte, quæ acciderit die* XIX *Auguſti. Plura ei præconia tribuit Bucelinus in ſuo Menologio ad hanc diem, addens* magno *eum concurſu vicinarum enti, & citans Sylvani Razzi Hiſt. Camald. Verum antequam inter alios hujus dieī cæliter illi locum demus, aliunde edoceri cupimus ac certiores fieri, an & qualis ſit concurſus ille; & an ſit talis, ut ea ex eo formari poſſit ſufficiens argumentum pro legitima, publica ac religioſa veneratione, quam requirimus in aliis, quos tamquam Sanctos vel Beatos Operi noſtro inseuimus; præſertim quin inter Vitas, quas ſub titulo Sanctorum ac Beatorum Ordinis Cumaldulenſis vulgavit Razzius, nullam hujus Angeli invenio.*
Prophetæ Samuelis *meminit hac die Calendarium noſtrum Syriacum ſeu Chaldaicum. De eo agemus proxime ſequenti die cum Martyrologio Romano* XX Auguſti.
Oſvvinus rex *inſcribitur noſtris collectaneis Mſs., quæ de Sanctis apud nos aſſervantur, & ex veteribus ſacris Faſtis excerpta ſunt. De eo tractabitur die proxime ſequenti* XX Auguſti.
S. Donnrtius epiſcopus Aberdonenſis *notatur hac die in noſtro catalogo Mſ. Sanctorum Hiberniæ. Vide de eo inter Prætermiſſos die proxime* XX Auguſti.
S. Gregorius, Theodorus & Leo *ſignantur hac die in ecgrapho noſtro, quod deſumptum notatur ex Petri Calo parte ſecunda. Alibi de iis agitur die, ad quem nos quoque illos differimus* XXIV Auguſti.
Cantuariæ in Anglia beati Breginni (*al.* Bregvvini) ep. & conf. *memoria conſignatur in noſtro Floario Mſ. Alibi eum lego die* XXIV, & XXVI *hujus menſis. Nos autem de eo agemus* XXVI Auguſti. E
Firmini, epiſcopi Ambianenſis, confeſſoris ordinationem *notatam lego hac die: ſed præſulem hunc ſanctum ſpectare alio, indicavimus heri in Prætermiſſis, videlicet ad diem* 1 Sept.
S. Nannoſus *abbas ſeu præpoſitus monaſterii in monte Soracte annuntiatur a Caſtellano, & in chartis noſtris, ut qui Bambergæ ob notabiles reliquias* XIX *Auguſti ſolenniter colatur. Verum cum in Martyrologiis diſerte notetur in Septembris, quo etiam in Romano, quod ſequimur, ſignatus eſt, differendum cenſuimus ad eum diem* 11 Septembris.
S. Richardis virginis *annuntiatio eſt ſolius Greveni hoc die: at niſi de S. Richarda auguſta agatur, non video pro quo ſupponat, hæc vero remittitur ad* XVIII Septembris.
S. Henanum, *ſeu* Enanum, eremitam *invenio apud Colgaaum in Actis Sanctorum Hiberniæ ad diem* XXVII *Februarii, pag.* 423, *in nota* 27: cujus feſtum ſecundum Ænguſſium & Marianum celebrari *ibidem dicitur* die XIX Auguſti in eccleſia Dromrathenſi, quæ ex monaſterio olim celebri, ut hic indicatur, & parochialis dicœceſi Medenſi, ſita in occidentali regione Mediæ. Sed idem S. Ænguſſius, uti & Martyrologium Tamlactenſe, dicit ejus natalem ſervari XVIII Sept. *Hæc tibi. Si interea temporis plura de eo documenta ad notitiam noſtram pervenant, poterunt eſſe uſui ad dictum diem* XVIII Septembris. F
De S. Mariano eremita, *ut a S. Gregorio Turonenſi laudatus eſt, agitur hoc die ſuo loco ex Uſuardo, & Martyrologio Romano. Synonymum ex veteriſſimo Breviario Bituricenſi laudat Labbeus in Bibliotheca Mſs. tomo* 2 *pag.* 432, *eumque diſerte aſſerit coli ibidem* XIX *Septembris. Idem, an diverſus ſit ab hodierno, necdum definire audemus, priuſquam ab ipſis Bituricenſibus de duorum, an unius ſolius cultu plenius edoceamur; atque adeo rem examinandam remittimus ad dictam diem* XIX Septembris.
Ermelinæ virginis *eſt annuntiatio Grevenii, quæ, ni fallor, indicatam volunt* Hermalindem *ſeu* Ermelindem *Meldarienſem, de qua agit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii; non hoc die, ſed,* XXIX Octobris.

A Paoormi io Sicilia traoslatio ſanctæ Nymphæ virginis & martyris. *Annuntiatio eſt Ferrarii in Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non ſunt. De ea agi poterit ad diem* x Novembris.

Secundum martyrium ſaocti Thomæ Cautuarieoſis, quando ajus ſacra oſſa publico & iniquo D ediſto, ſub Henrico apoſtata Anglorum rege, hujus oomioi octavo, combuſta ſuernot. *Annuntiatio eſt Chryſoſtomi Henriquez in Menologio Ciſtercienſi. Spectat hic Sanctus ad diem* xxix Deeembris.

DE S. JULIO SENATORE MARTYRE

ROMÆ.

J. B. S.

Sylloge de cultu, Actis & reliquiis,

AN. CXCII *Sanctielogia*

DE *ſancto hoc* Julio *Romano* ſeoatore *vetuſtiſſima ea memoria in Faſtis eſt, quam Adoni ſuggeſſit Romanum parvum, ita breviſſime eum hoc die annuntians:* Romæ, Julii ſenatnris &

B martyris. *Ado, ut jam in Uſuardo noſtro monuimus, plura ex Actis deduxit, quæ ferme eadem habet Beda Plantinianus. Ex Adonis ipſius elogium:* Rnmæ, oatale beati Julii ſenatoris & martyris ſub Commodo imperatore, judiee Vitellio. Hunc docuerunt beati martyres Euſebius, Vincentius, Peregrinus, & Pontianus; per quorum manus etiam faculrates ſuas panperibus diſtribuẽs, a B. Rufino presbytero Baptiſmi gratiam pereepit. Quod audieos Commodus, iratus juſſit eom teneri, & cuidam Vitellio magiſtro peditum tradi, ut omnes facultates ejns requireret, & ad ſacrificandum impelleret. Qui conjeeit eum in earcerem, & poſt triduum earenis vioctum fecit ſibi præſentari: & auditum juſſit tam diu fuſtibus cædi, donee emitterer ſpiritum. Cujus corpus eollegeront ooctu beatus Euſebius, Pootianus, Peregrious arquo Ionocentius, & ſepelierunt io cœmeterio Calepodii ſub die XIV Kal. Sept.

ex quorum Actis ſua accepta ſint

a *Multo brevior eſt Uſuardi annuntiatio hujuſmodi*: Romæ, ſaocti Julii ſenatoris & martyris, qui, jubente Commodo imperatore, tamdiu fuſtibus oſt cæſus, donec emitteret ſpiritum; *ut ſatis pateat, non inde, ſed ex Adone aut potius ex ipſis Actis deſumptum Romani hodierni textum*:

C Romæ, ſancti Julii ſeoatoris & martyris, qni Vitellio judici traditus, & ab eo in careerem truſus, jubenta Commodo imperatore tamdiu fuſtibus cæſus eſt, donec emitteret ſpiritum: cujus corpus in cœmetario Calepodii via Aurelia ſepultum fuit. *Videri poteſt Baronii ipſius annotatio de dignitate ſenatoria; nempe impoſſibile eſſe, ut ſenator cum in Chriſtum credidiſſet, in ſenatu alterius permaneret, ob ſacrificia toties quoties dis offereuda. Sed hæc alio potius ſpectant, quam ad ſanctum noſtrum* Jolium.

qua inde ſequuntur.

3 *Jam data elogia omnia ex eodem fonte procedunt, ex Actis nimirum, quæ apud alios cum S. Euſebii & ſociorum geſtis commixta, a Vincentio Bellovacenſi tantillum diſtincta ſunt, non libro* 11 *cap.* 119, *ut vult Baronius, ſed libro* 10 *cap.* 120: *ubi quamvis nonnihil contracta, tamen nec ita ſatis ſincera cenſentur, ut contendit Tillemontius tomo* 3 *pag.* 59, *non conveniendus. Eumdem Sanctum Hiſpanis ſuis annumeravit Tamayus elogio ex Ferrario accepto, cui labori ſuperſedere poterat; at notiſſima eſt ejus audacia in Sanctis omnibus Hiſpaniæ vindicandis, quorum reliquiæ in eas partes translatas ſuppoſuit. Sic igitur hoc die annuntiat:* Placeotiæ in Vertooia Hiſpaniæ, depoſitio S. Julii ſenatoris Romani, qui ſub Vitellio præfecto, imperante Commodo, per fuſtium iterata ſupplicia martyrio eoronatus occubuit. Cujus ſacra lipſana Roma, Urbano VIII Pont. Max. concedente, translata, ibidem in ſacrario cuſtodiuntur. *Hæc retuliſſe ſatis* E *ſit ex hujus martyrologi fide. Ad Acta redimus quæ hic ex Bellovacenſi prius producenda ſunt:*

4 Itaque quidam ſenaror Julius audiens moni- *Legenda* ta hujuſmodi ſalutaria, iotroduxit eos (*nempe Euſebium & ſupra nominates*) in domum ſuam, & audiens ſollicite prædicationem, credidit, & ſaenltates ſuas varias per manus eorum diſtribuit. Accerſito igitur quodam presbytero Rufino, Baptiſmum cum omni domo ſua ſuſcepit: cœpitque ipſe publice confiteri Chriſtum, & pro eo mortem eoncupiſceoti animo deſiderare. Quod cum audiſſet Cæſar, amaritudinis ſelle exagitatus, juſſit eum ad ſe reduci, & eum ſic eœpit affari: Juli, qualiter amens effectos es, ut deſerens Jovem & Herculem, ſequaris neſcio quam amentiam vaoam? Cui viriliter reſpondit Julius dicens: Tu ſimul peribis cum diis tuis, quos vaoo errore deos eſſe temerario ore meotiris. Confuſus itaque Cæſar & his & aliis verbis, accerſivit quemdam virum, oomioe Vitellium magiſtrum peditum animo ferum, opere crudelem, omnibuſque vitiis obſeſſum, præcepitque ei dicens: Exquire diligenter facultates hujus ſacrilegi, & compelle eum ad ſacrificeandum inviſtiſſimo Hareoli, qui niſi acquieverit, ooo protrahas ipſum diutius vivere. F

5 Suſcipieos Vitellius viearius, fecit eum *Vincentii Bellovacenſis.* coarctari in cuſtodia. Poſt triduum juſſit ſibi tribunal præparari io Tellude, & S. Julium catenis aſtrictum exhiberi ante ſe. Erat autem corpore oudus, ſed ex iotegro fide muoitus; quem ſic alloquitur Vitellius: Audiſti quid juſſit princeps? Depooe jam pertinaciam & adora deos, per quos univerſus ſubſtitit orbis Romanus. Nam ſi non fecetis, diverſis afflictus pœois puniceris. Cui Sanctus eonſtanter reſpondit: O miſer & miſerande, ſimul cum tuo principa perfido peribis. Ad hæc Vitellius dixit: O Juli, io quo cnnfidis, cum jam damoatus ſis? Julius reſpondit: Fiducia mea vita æterna eſt, ſpes mea Chriſtus eſt, qui te cum priocipe tuo damnabit in æternum interitum. Hæc audiens Vitellius, iracundiæ ſtimulis inſtigatus, juſſit eum fuſtibus cædi, Qui dum cæderetor, emittens ſpiritum exſtia petiit. Cujus corpus præcepit Vitellius aotn amphitheatrum jactari. Quod audiens Euſebius, Vincentius, Peragrinus atque Potentianus, collegerunt corpus ſanctiſſimi Chriſti Martyris & ſepelierunt illud in cœmetario Calepodii XIV Kal. Septembr.

6. *Hæc*

A *Tillemontius hæc Acta tentat,*

6 *Hæc ea Vincentio, in quo fateor, præter mutationem nominis* Puntiani *in* Potentiani, *nonnulla alia occurrere, quæ ſeverioribus criticis diſplicere poſſint. Sed noa video, quid tantopere ſæviat Tillemontius in illa, quæ de* S. Julii *martyrio memorantur, quaſi tormentoribus Chriſtiani varia ſupplicia inferri non potuerint æque ac ceteris, præſertim ſub impiſſimo imperatore Commodo. Verum equidem eſſe admitto, non uſque adeo ſævitum fuiſſe in virum ſenatorem Apollonium, de quo pridem a Majoribus actum eſt ad* XVIII *Aprilis; aſt hic præfectus deſcribitur, Commodi impiſſimi dignissimus, nempe animo ferus, opere erudelis, omnibuſque, vitiis obſeſſus, ut facile concidi poſſit, immanem illum Vitellium in exoſum ſibi ſenatorem* S. Julium *fuſtibus ſæviiſſe.*

ostimatio Euſebii;

7 *Certe Tillemontius meminiſſe poterat, ignominioſa tormenta nobilibus Chriſtianis interdum illata fuiſſe. Procul dubio legerat aliquando ea, quæ Euſebius Cæſarienſis apud Valeſium lib.* 8. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 6. *de perſecutione Dioclesiani expreſſit his verbis:* Glorioſos atque illuſtres Dei martyres ea tempeſtas tulit, Dorotheum ſcilicet & reliquos cubicularios puerus; qui tametſi ſummi honoris prærogativa ab imperaturibus ornati eſſent, nec minus ab iiſdem diligerentur quam filii, penubra tamen pru pietate tulerata, & ærumnas ac diverſa mortis genera adverſus ipſos excogitata, majuris revera pretii eſſe duxerunt, quam gluriam ac delicias hujus ſeculi. Horum igitur unius dumtaxat hic exitum referam, ut ex illo lectores conjicere poſſint, quid reliquis contigerit.

B

& uno alterove exemplo

8. Productus eſt in medium quidam illorum in urbe ſuperius memorata curam iis, quos dixi, imperatoribus; juſſuſque diis ſacrificare, eum id pertinaciter recuſaret, nudato corpore ſublimis tolli præcipitur, & verberibus concidi, qnoad tandem vel invitus juſſis obtemperaret. Sed enm ille hujuſmodi tormentis excarnificatus, in eadem ſententia firmns permaneret, ipſis jam oſſibus denudatis, commixtum ſale acetum tabeſcentibus corporis membris infuderunt. Quos dolores cum ille etiam tuleraret, eraticula deinceps & ignis in medium affertur. Et reliquiæ corporis ipſius, inſtar earnium, qnæ ad eibum parantur, igne affatæ ſunt; idque non ſimnl ac ſemel, ſed paulatim, ne ſcilicet celeri

C exitu defungeretur. Nec carnifices, qui eum rogo impoſuerant, dimittere illum ſinebantur, niſi pius juſſis poſt tut cruciatus aequieviſſet. Verum ille in eadem ſemper ſententia perſeverans, victor ipſis in turmentis animam exhalavit. ANCT. J. B. S.

refellitur;

9 Hujuſmodi fuit martyrium unius ex imperatoris cubicularibus, digni profectu ſuo nomine: Petrus enim ille vocabatur. Reliquorum vero martyria nihilu inferiora, tamen brevitatis ſtudio hic umittemus. Id tantum retuliſſe ſufficiet, quod Dorotheus & Gorgonius nna eum aliis pluribus, qni in palatio miniſtrabant, poſt hujuſcemodi certamina clifis laqueo fancibus, divinæ victoriæ præmium adepti ſunt. *An Tillemontius etiam iſtud Euſebii teſtimonium rejiciet, quia ex illa narratione conſtat, nobiles aulicos ignominioſis ſupplicitis affectos fuiſſe? His adde, qnod interdum ſævi præſides vel imperatores nullam dignitatis rationem haberent, ut patet e teſtimonio Julii Capitolini, qui apud Ruinartium in Præfatione ad Acta martyrum ſincera pag.* XLIX *aſſerit, ſub imperatore Maximino fuiſſe* alios in crucem ſublatos, *alios animalibus nuper occiſis* inclusus, alios feris objectos, alios fuſtibus occiſos ſine delectu dignitatis. *Hæc pluribus exemplis confirmari poſſent, ſi ſcrupulus Tillemontii tantum operæ mereretur. Jam de reliquiis hujus ſancti Martyris breviter aliquid dicendum ſapereſt.*

E

& de reliquiis Sancti breviter agitur.

ro *De ſacro Sancti ipſius depoſito nonnulla certo dubia occurrunt. Id imprimis quod de corpore in Hiſpaniam translato jam Tamayum aſſerentem, vel potius divinantem audivimus. Nam etſi ultro admittamus, ſacras reliquias alicujus S. Julii vere aut nominati in eas partes abſportatas, inde omnino non ſequitur, hodiernum* S. Julium *intelligendum eſſe. Haud dubie & locis aliis ſynonymi Sancti reperientur, quos modo quærere ad opus eſt. Videor meminiſſe, dum Romæ ſtudiis theologicis vacarem, ſub Innocentio XII. repertum corpus alicujus S. Julii cum inſcriptione, ea qua judicabatur, ipſum eſſe* S. Julii ſenatoris: *illud vero depoſitum fuiſſe in ſacrario templi PP. Franciſcanorum vulgo* Ara cæli, *ubi adhuc honorari ſuppono, quidquid in ſuo Hemerologio ſcripſerit Piazza, tredhum Romæ anno* 1690. corpus quieſcere ad S. Pancratii, reliquias *vero, apinor reliquias*, aſſervari in SS. Nerei & Achillei. *Plura propediem ſuggeret eruditiſſimus Marangonus Canonicus Anagninus Proton. Apoſtolicus &c. in eo, quod parat, opere de ſacris Romanis reliquiis, ubi forte exponetur, tuini S. Julii fuerint ea, quæ inventa ſunt* XXX *Aprilis anni* 1697.

F

DE S. MAGNO EPISC. ET MART.

IN ITALIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

§ I. Proponuntnr intricatæ difficultates circa diſtinctiunem variurum Sanctorum, qui hac die ſub eodem nomine coluntur.

SUB DECIO *Proponuntur intricata difficultates,*

ILluſtraturus *Acta quorumdam Sanctorum, qui nomine* Magni *appellantur, & hac eadem die coluntur, labyrinthum ingredior adeo inextricabilem, ut ex eo felicem exitum ſperare non auſim. Attamen, ut munere meo fungar, erudite lectori proponam plerasque difficultates, quas ipſe diſſolvere non poſſum, ut hic liberum de iis judicium ferat, & hujus vel peritior forſan ex illo labyrintho facilius egrediatur. Primo quidem in variis Martyrologiis tanta occurrit diſcrepantia, ut certo ſtatuere non poſſis, utrum unus idemque Sanctus, an autem diverſi martyres*

AUCT. G. C. *res annuntientur, quemadmodum ex ipſis Martyrologiorum verbis aliiſque monumentis eccleſiaſticis mox patebit.*

ortæ ex Aleſſi Martyrologio.

2 *Vetera noannulla Martyrologia, quæ Edmundus Martene tomo 3 Theſauri Anecdotorum col. 1551 & ſequentibus edidit, die XIV Calendas Septembris annuam* Magni martyris *memoriam ſine ullis aliis ritenmſtantiis ſimpliciter celebrant, niſi quod ibidem vol. 1600 antiquum Calendarium Corbeienſe multos ei ſocios addat in hunc modum:* Sancti Magni eum ſociis ſuis duorum millia D & XCVII. *Alia Martyrologiorum exemplaria adjungunt his mille quingentos nonagiata tres, vel his mille ſexcentes ſeptemdecim ſodales cuidam S. Magno & S. Andreæ tribuno militum, qui in Oriente martyrium ſubierunt, ut ex infra dicendis apparebit.*

& aliis antiquis

3 *Porro Codices Sacramentorum nongentis annis vetuſtiores, quos Thomaſius anno 1680 Romæ vulgavit, de ſolo* S. Magno *memiaerunt, & pag. 169 feſtivitatem ejus die XIV Kalendas Septembris ita recolunt:* Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & intereedente beato martyre tuo Magno, ab hoſtinm nos defende propitiatus ineurſu. Per &c. SECRETA. Grata tibi ſint munera noſtra, Domine; quæ & tuis ſint inſtituta præceptis, & beati Magni feſtivitas glorioſa eommendet. Per &c. POST-COMMUNIO. Tua ſancta ſumentes, quæſumus Domine, ut beati Magni nos foveant eontionata præſidia. Per &c.

B

ſocius meus

4 *Hactenus hæc omnia venerandæ antiquitatis monumenta de ſolo* S. Magno *agunt. Sed difficile dictu eſt, quis aut qualis ille fuerit: nam auctor ceteris Martyrologii Romani, quod a Roſweydo noſtro editum eſt, & Uſuardus rem ſatis implicatam magis intricant, dum hic Adonem ſecutus eodem die Martyrem illum annuntiat his verbis:* Natalis ſancti Magni ſeu ſancti Aodreæ martyris cum ſociis ſuis duobus millibus quingentis nonaginta & ſeptem. *Hic loquendi modus innuit, S. Magnum hinominem fuiſſe ac eumdem eſſe cum S. Andrea tribuno militum, qui poſt relatam de Perſis victoriam tum magna ſodalium numero propter fidei Chriſtianæ profeſſionem in Cilicia interfectus eſt, ut hac die in Actis ejus aarrabitur. Unde Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ pag. 175, & Florentinius in Obſervationibus ad Martyrologium Hieronymianum pag. 762 exiſtimant, S. Magnum etiam nomine Andreæ appellatum fuiſſe, vel S. Andream more apud Græcos uſitato roguomen μεγαλομάρτυρος id eſt,* magni martyris *habuiſſe.*

C

quæ Sanctum ejuſdem nomi. nis

5 *Hæc Menardi ac Florentinii ſententia confirmari poteſt ex Calendario libri Sacramentorum Ratoldi abbatis, in quo ſolus* S. Magnus *rum his mille quingentis nonaginta ſeptem ſodalibus ita annuntiatur:* Sancti Magni eum ſociis ſuis duorum mille D & XCVII. *Adde, quod in manuſcripto infra citando martyrium* S. Magni *cum S. Andrea & ſociis* in Cilicia *collocetur. Sed additiones ad Martyrologium Bedæ, quod ante tomum ſecundum Martii edidimus, pag.* XXIX *aliam martyrii paleſtram aſſignant, &* S. Magnum *ab Andrea videntur diſtinguere per particulam copulativam hoc modo:* In Alexandria natale S. Magni & S. Andreæ martyrum. *Deinde ibi ſequitur annuntiatio, quæ veroſimiliter ab amanuenſi corrupta eſt, in hunc modum:* Eodem die natale S. Mariani (*aliunde conſtat, hunc fuiſſe confeſſorem & in Gallia obiiſſe*) cum duobus millibus quingentis nonaginta ſeptem. *Arbitror, illum ſeptiorum numerum vitioſe tranſpoſitum eſſe, & ad priorem annuatiationem pertinere. Hæc opinio* D *mea roboratur ea manuſcripto, quod Holſtenius in Animadverſis ad Martyrologium Romanum pag. 98 citat, & in quo* S. Magnus & S. Andreas rum ſociis etiam copulative alio loco ſic memorantur: In Cilicia natalis Magni & S. Andreæ, & ſociorum militum duum millium DCXVII. *Suſpiror, in hunc numerum etiam ſphalma amanuenſis irrepſiſſe, ac in fine* DCXVII *vitioſe pro* DXCVII *ſcriptum eſſe, quemadmodum facile ſola unius litteræ tranſpoſitione fieri potuit.*

veriis magis & locis

6 *Ceterum laudatæ additiones ad Martyrologium Bedæ videntur ibidem ſupradictum* S. Magnum *Alexandrinum diſtinguere ab alio ejuſdem nominis martyre, quem eodem die alibi aſſignant his verbis:* Romæ natale ſancti Magni martyris *Verum Florentinius hac die in obſervationibus allegat vetuſtiſſimum Martyrologii Hieronymiani exemplar, in quo ſic legitur:* In Fabriteria Magni &c. *Etiam Ms. codex reginæ Sueciæ, qui ab Holſtenio ibidem in Animadverſis ad Martyrologium Romanum citatur, eumdem veneration is aut martyrii locum exprimit, &* S. Magnum E *die XIX Auguſti* Fabriteriæ *collocat. Eſt autem Fabriteria vel* Fabrateria, *teſte Baudrando,* colonia & oppidum Volſcorum in Latio Straboni & Antonino, nunc Falvaterra, eaſtrom Campaniæ Romanæ in ditione Eccleſiæ prope Lirim fluvium in ipſo confinio regni Neapolitani, octo milliaribus diſtans ab Aquino in occaſum.

hac die annunciant.

7 *At ex his annuntiationibus nondum ſcio, utrum* S. Magnus *Fabriteriæ martyrium ſubierit, an ibi dumtaxat ob translatas ſacras reliquias ſingulari cultu honoratus fuerit. Florentinius putat, Fabriteriam fuiſſe paleſtram martyrii, dum in obſervationibus ſuis ad Martyrologium Hieronymianum pag. 762. ſic ſcribit:* Auctarium autem eſſe, quod in libris noſtris defieit, & in Martyrologio Corbeienſi ſignatur ad ealeem, memoria nempe ſeu NATALIS S. MAGNI MARTYRIS, vix crederem, eom in vetuſtiſſimo, ut diximus, non modo adnotetur, ſed locus paſſionis exprimatur IN FABRITERIA; quam vocem non ita faeile librarii vitio irrepſiſſe putarem. FABRATERIÆ tamen potius eſſe ſcribendum exiſtimarem, quod hoc nomine Patereulo indigitetur Italiæ eolonia, & ad fluvium Tretum (*forſam hic amnis miſcetur cum fluvio, qui ſupra Liris vocatur*) via Latina memoretur apud Strabonem; in Antonini vero Itioerario inter Aquinum & Fregellas reponitur, uti revera nunc pagus eſt eodem loco in Latio. *Ex his Florentiali verbis haud difficulter colligo, ipſum credidiſſe, quod Fabrateria fuerit* locus paſſionis *in quo* S. Magnus *palmam martyrii obtinuit. Sed utinam eruditus ille vir id antiquis teſtimoniis evidenter oſtendiſſet!* F

Refertur opinio prædicta Hyacinthi,

8 *Hanc rem aliunde ſatis obſcuram non magis dilucidat illuſtriſſimus D. Franciſcus Maria de Aſte, archiepiſcopus Hydrantinus, dum in notis ad Martyrologium Romanum hac die quæſtionem topographicam inſtituit hoc modo:* Martyrologium vetuſtiſſimum ſancti Willibrordi apud Florentinium, & Ms. Reginæ Sueciæ penes Holſtenium: IN FABRITERIA MAGNI. Verum apud topographos FABRITERIA non repetitur; onde in prælibatis eodieibus luxate: IN FABRITERIA. Nihilominus vitium tantummodo in librario ſcribente FABRITERIÆ pro FABRATERIÆ; non autem in loco, quo nomine Paterculo indigitatur Italiæ eolonia ad fluvium Tretum; via Latina apud Strabonem memoratur; & in Antonini Itinerario inter Aquinum & Fregellas; nunc pagus in Latio.

9 *Si*

A qui eumdem vult cognominari Fabraterienſem

9 Si quis vero ſubderet, ex Fabratetia transferri Anagniam potuiſſe, adſtipulantibus Actis apud Fertarium in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die, quæ ferunt Anagniæ in Latio ſanctum Magnum epiſcopum & martyrem; hoc etiit divinare: apographa enim laudata non Anagniæ, ſed Fabriteriæ ſeu Fabraterizæ ſignant; aliunde eum & hic pagus & Anagnia in Lario ſiſtant, facile ea Acta ex uno ad alium locum percurriſſent. Cetecum nc Anagnini icaſcantur ob ſuum raptum martyrem & epiſcopum Magnum; & aliunde non exſtant Fabrsterii, qui poſſint de hoc dolere; cumque hæc tantum exhibuerimus pro hujus nutationis ſeiru, ideirco ipſi Anagnini Martyrologii Romani lectionem retineanr ſapientiorum judicio, ita proferendo: ANAGNIÆ SANCTI MAGNI FABRATERIENSIS EPISCOPI ET MARTYRIS, QUI &c.

ejus cognominis ratio aque obſcura eſt,

10 *Neſcio, quid epitheton* Fabraterienſis *ſibi velit in hac annuntiatione, quam illuſtriſſimus præſul Anaguinis recitandam proponit. An Sanctus ille forſan a patria* Fabraterienſis *appellabitur? Sed Acta quædam & nonnulli auctores tradunt, illum Trani in Apulia natum eſſe. Quapropter hoc ſancto cive ſuo etiamnum gloriatur urbs Tranenſis*, quæ vel hodie natale domicilium ejus ex ſeniorum traditione oſtendit, *ut infra laudandus D. Thomas Angelus Bay in præfatione ad Acta hujus S.* Magni *ſcribit. Quidquid ſit de hac natalis domicilii oſtenſione ſeu potius populari traditione, quæ poſt tot elapſa ſecula propter magnam rerum viciſſitudinem aliaſque circumſtantias nobis non adeo certa eſt, ſaltem omnia Acta conſentiunt, illum Sanctum ex Apulia oriundum eſſe, Nec etiam Fabraterienſis dici poteſt a ſede epiſcopali, cum nullus umquam epiſcopatus Fabraterienſis in Italia fuiſſe videatur. An forte Fabraterienſis appellari poterit, quia Fabrateriæ martyrio coronatus eſt? At martyres communiter non ita cognominantur ab urbibus, in quibus lauream martyrii conſequuntur: nam tunc palæſtra martyris aliter exprimi ſolet, nimirum* in Fabriteria *vel* Fabriteriæ, *ut ſupeyius ex antiquis Martyrologiis retulimus. Dum autem* S. Magnus *annuntiatur Anagniæ, locum præcipuum veneratiouis aut reliquiarum deſignari arbitror, ut infra denuo dicetur. Itaque non ſatis clare capio, cur illuſtriſſimus archiepiſcopus Hydruntinus* S. Magnum *cognomine* Fabraterienſis *appelari voluerit.*

B

C

quem dicunt Martyrologia Aquiſgranenſia annuntiata. * Forte militibus

11 *Neque magis intelligo, quid ſibi velit Martyrologium Aquiſgranenſe, quod apud Florentinium de variis ejuſdem diei Sanctis confuſe ita meminit:* Natalis ſancti Magni ſeu Andreæ cum duobus.... militibus * DC & VII. In Amaſiæ natalis Silionis, Rofini, Leontii, Magni, Arionis. *Vides, hic duplicem* S. Magnum, *aut certe eumdem Martyrem bis eodem die memorari. Sed merito dubitari poſſet, an hæc diverſa ejuſdem vel duplicis Sancti commemoratio ex luxatis aut confuſis Hieronymiani Martyrologii lateculis non oriatur. Quare Florentinius pag. 762 poſt has annuntiationes ex collatione diverſorum eodicum ſic concludit:* Ex tot igitur eodicibus jam apertum viderur, Leontium ae ſocios non Fabretariæ cum Magno, ſed Amaſeæ in Ponto enm Filione & Rufino reponendos eſſe.

Quidam hanc perperam vocant epiſcopum Anagninum

12 *Sed inter tam multas variaſque annuntiationes, quas haſtenus retuli, nulla huic Sancto* titulum epiſcopi tribuit. *Attamen hodiernum Martyrologium Romanum die* XIX *Auguſti annuam* S. Magni *memoriam annuntiat his verbis:* Anagniæ ſancti Magni epiſcopi & martyris, qui in petſecutione Deeii neeatus eſt. *Opinor, hunc Sanctum dumtaxat Anagniæ collocari a Martyrologio Romano, quia notabiles ipſius reliquiæ ad illam urbem translatæ ſunt, ut poſtea dicetur, Baronius tamen indicat, illum in civitate Anagnina paſſum eſſe, quando in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 254 num. 29 eumdem Martyrem cum aliis ita eteenſet:* Leguntur ſub Deeio patiter paſſi Formiis Albina; Anagniæ Magnus epiſcopus & Secundina virgo. *Quinimo videtur eminentiſſimus vir hunc* S. Magnum *inter epiſcopos Anagninos numerare, cum in Indice Sanctorum ad Martyrologium Romanum* Magnus epiſcopus Anagninus, mattyr ſub Decio, XIX Auguſti *ab ipſo aſſignetur. Certe Ferrarius hac die eumdem Martyrem diſerte epiſcopum Anaguinum appellat in Catalogo Sanctorum Italiæ, ubi etiam breviter præcipua ejus Acta euarrat.*

AUCTORE C. G.

quæ Ughellus refellit,

13 *Ferdinandus Ughellus in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ tomo* I *col.* 306 *hanc utriuſque ſcriptoris opinionem rejicit, ubi de urbe & martyribus Anaguinis hæc habet:* Longe illuſtrior hæe eivitas evaſit poſt aeeeptnm jam inde ab Apoſtolorum temporibus lumen Euangelii ob illuſtriſſimos elariſſimoſque martyres, qui in ea, ut ſemel reeepta fides Chriſtiana confirmaretur, per ſæviſſima totmenta numquam deſitutam tulete palmam martyrii; in quibus enituere Secundina vitgo & martyr, Aurelia, Neomiſtiaque *, aliique quamplures, quorum apud Martyrologium Romanum exſtant inviſtæ cotonæ. In eathedrali eceleſia Deiparæ Vicgini Annuntiatæ conſeerata ſanctus Magnus epiſcopus Tranenſis quieſcit, quem Ferrarius Baroniuſque volunr Anagninum fuiſſe epiſeopum; quos plane errare ſuo loeo poſtea demonſtrabimus. *Deinde tomo* 7 *ejuſdem editionis agens de præſulibus Tranenſibus, & geſta* S. Magni *referens, col.* 889 *ex variis Mss. eodicibus oſtendit, illum epiſcopis Tranenſibus accenſendum eſſe. Etiam diverſa Aliorum apographa, quæ poſtmodum enumerabimus,* S. Magnum *eodem epiſcopi Tranenſis titulo exornant; ſed ignoramus, quantam hæc omnia vetuſtatem vel auctoritatem habeant, ut de tam remotis Decii temporibus certam fidem mereantur. Cum igitur hic ubique intricati nodi ſeſe offerant, ut eruditus lrctor vider, experiamur, utrum eos feliciter diſſolverint illi auctores; qui de variis hujus nominis Sanctis operoſe ſcripſerunc.*

E

* al. Neomiſia

14 *Hugo Menardus Benedictinus in notis & obſervationibus ad Librum Sacramentorum pag.* 175 *de Sanctii hodierni, qui nomine* Magni *appellantur, notat ſequentia:* Porro in codicibus Remenſi & Ratoldi ſequitur: XIV KAL. SEPTEMB. NATALE S. MAGNI. Eodem die in Martyrologio Romano: ANAGNIÆ S. MAGNI EPISCOPI ET MARTYRIS, QUI IN PERSECUTIONE DECII NECATUS EST. Fuit & alius Magnus tantum martyr, non epiſcopus, de quo eodem die agit Petrus in Catalogo lib. 7 eap. 76, & Martyrologium Ms. ſancti Hierónymi: ET NATALE S. MAGNI MARTYRIS. Hic & Andreas appellatur, eumque multis aliis paſſus eſt, ut videre eſt in Martyrologio Uſuardi: NATALE S. MAGNI SEU S. ANDREÆ MARTYRIS CUM SOCIIS SUIS DUOBUS MILLIBUS QUINGENTIS NONAGINTA SEPTEM. Et in Martyrologio Ms. bibliothecæ Corbejenſis: NATALE S. MAGNI SEU ANDREÆ MARTYRUM (*lege* MARTYRIS) CUM SOCIIS SUIS DUOBUS MILLIBUS QUINGENTIS NONAGINTA SEPTEM. In Calendario libri Sacramentorum Ratoldi abbatis mentio fit etiam ejuſdem S. Magni martyris, ſed Andreæ nomine

F

& apti cum confundant cum Magno vel Andrea,

AUCT. G. C. nomine ſuppreſſo : SANCTI MAGNI CUM SOCIIS SUIS DUORUM MILLE D ET XCVII. Qui quamvis hic martyr non appelletur, id tamen internoſci poteſt ex circumſtantiis. In parvulo Martyrologio codici Remenſi aſſuto mendo ſic S. Magni fine adjuncto in hunc modum: ET NATALE S. MAGNI. De hoc autem ultimo puto noſtra Sacramentaria eſſe capienda, cum in eorum Collectis MARTYR dumtaxat appelletur, EPISCOPUS nentiquam. Collectæ utriuſque codicis ſimiles ſunt & communes. *En his quidem ſequitur*, S. Magnum *martyrem veroſimiliter ab epiſcopo ejuſdem nominis diſtinguendum eſſe. Sed propterea necdum admitto*, S. Magnum *martyrem eſſe eumdem cum Andrea, quandoquidem Acta eorum multum inter ſe differunt, & unus ſub Aureliano imperatore, alter autem ſub Maximiano paſſus fuiſſe dicatur, ut infra ex Actis utriuſque manifeſtum fiet.*

qui fuit duo exercitus, 15 *Interim videamus, an his obſcuris annuntiationibus aliquid lucis afferat, Florentinius, qui in notis ad Martyrologium Hieronymianum hac die ſic differit*: Anagniæ patitur in Latio S. Magnum illius urbis epiſcopum & martyrem exhibet hac die Martyrologium Romanum, & ejus Acta percurrit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. An ex Fabretaria Anagniam potuit transferri? Equidem non Anagniæ, ſed Fabriteriæ aſſignat etiam alter ex manuſcriptis reginæ Sueciæ : FABRITERIÆ MAGNI. Alium etiam S. Magnum martyrem Cæſtrienſem Cappadocem eum paganis duobus millibus quingentis nonaginta octo refert ad hanc diem Petrus de Natalibus lib. 7 cap. 76. Parum diſtat ab hoc numero Maurolyeus, qui Magni & Andreæ ſocios numerat MDXCII; (*Maurolycus in duabus Martyrologii ſui editionibus bis mille quingentos nonaginta ſeptem ſocios clare exprimit*) ſed Magnum fuiſſe binomium docent Uſuardus & Rabanus, dum natalem S. MAGNI ſeu S. ANDREÆ MARTYRIS cum ſociis eodem cum Maurolyeio numero ſignatis, recolunt, quemadmodum totidem verbis Ado. De S. Magno martyre, qui & Andreas vocabatur,..... ſub nomine Andreæ tantum dueis exercitus & ſoeiorum dnorum millium quingentorum nonaginta trium, ſub Maximiano imperatore & Antiocho duce gladio percuſſorum, hæc ipſa die meminit Græcorum Menologium. Fuſius ejus Acta proſequitur Metaphraſtes apud Surium tomo 8, eurſumque doem fortiſſimum ducem enm ſociis militibus compleviſſe in regione Androcala in Tauri montis anguſtiis die Dominico. Facile autem exiſtimarem Magni nomen iridem fuiſſe adjectivum more Græcorum, qui inſignes martyres MAGNOS dicunt, ut de Andrea patet in Actis illis cap. 9.

& alibi cum pluribus fortis martyrium fubiit, 16 *Equidem lubens fateor, illuſtres pro fide Chriſtiana pugiles a Græcis* μεγαλομάρτυρας, *id eſt*, magnos martyres *appellari; at quomodo* S. Magnus, *qui Cæſareæ in Cappadocia martyrium ſubiit, & de quo Petrus Equilinus meminit, idem eſſe poteſt cum Andrea duce exercitus, qui in anguſtiis montis Tauri ab Antiocho interemptus eſt? Certe ætas utriuſque athletæ, palæſtra martyrii, genus mortis, & alia Actorum adjuncta prorſus inter ſe diverſa ſunt, ut poſtea ex Actis eorum liquebit. Quare non video, quomodo Florentinius & Menardus hos duos Martyres confundere potuerint, niſi contendant, Acta alterutrius a capite ad calcem conficta fuiſſe, quod ſine ſolida ratione non eſt aſſerendum, vel ambo auctores illi decepti fuerint a Maneolyco, qui Acta utriuſque Martyris ad diem* XIX *Auguſti in Martyrologio ſuo ſic commiſcuit*: In Cæſarea Cappadociæ, Aureliano imperante, ſanctorum martyrum Magni & Andreæ eum ſociis ſuis duobus millibus quingentis nonaginta ſeptem, qui cum vidiſſent ferociſſimum leonem in paganos ſævientem, ad pedes autem Magni proſtratum ac manſuetum, ad Chriſtum converſi, juſſu præſidis Alexandri decollati ſunt; Magnus autem lapidibus oppreſſus. *Simili modo Galeſinius hd hanc diem in Martyrologio ſuo Acta illa confudit.*

17 *Hæc quidem ex aliqua parte ſpectant ad* S. Magnum *Cappadocem, cui tamen in Mſs. Actis noſtris poſtea edendis nulli ſodales adjunguntur, & qui poſt varia tormenta, quibus eum gentiles fruſtra interimere tentaverant, in oratione ſpiritum ultro emiſit. Sed manſuetus ille leo, & Aurelianus imperator, præſeſque Alexander nullo modo pertinent ad S. Andream tribunum, qui cum plurimis militibus Chriſtianis ab Antiocho duce exercitus in anguſtiis montis Tauri occiſus eſt, & de quo Græcum Martyrologium Cardinalis Sirleti ad eamdem diem tradit ſequentia:* Natalis ſanctorum martyrum Andreæ dueis exercitus & ſoeiorum duorum millium quingentorum nonaginta trium, qui Maximiani perſecutoris temporibus delati apud Antiochum dueem exercitus, quod eſſent Chriſtiani, perſeverantes in Chriſti confeſſione enſe percuſſi ſunt. *Conſule poſtmodum fuſiora S. Andreæ Acta, quæ meas colliga Pinius hac die illuſtrabit.*

a quo tamen ipſum diſtinguendum putaverunt, & recenſemus variat ejuſdem nominis Sanctos, 18 *Omnibus itaque mature expenſis, primo* S. Magnum *Cappadocem ab Andrea tribuno diſtinguendum exiſtimamus. Præterea arbitramur*, S. Magnum *epiſcopum in Italia ab utroque hoc martyre diverſum eſſe. Certiſſime ab his omnibus differt* S. Magnus *epiſcopus Avenonienſis & confeſſor, cujus memoria etiam hac die celebratur, ut Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali affirmat. Singulos illos ſanctos bodiernos, eodem* Magni *nomine appellatos, collocabimus ſecundum ſeriem temporis, quo paſſi ſunt aut floruerunt. Nunc igitur primo loco diſcutiemus Acta* S. Magni *præſulis Itali, qui ſub Imperatore Decio vixiſſe dicitur, & quem diverſis locis in Italia annuntiari opinamur, quia in iis quiverant vel adhuc conſervantur ſacræ illius reliquiæ, de quibus poſtea agemus.*

qui hac die in Martyrologio recenſetur. 19 *Nihil hic diutius de venerabili Magno rege Norvegiæ, quamvis hac ipſa die* XIX *Auguſti in Actariis Uſuardi noſtri illuſtrati apud Geevenum celebretur annua memoria* Magni, regis Noreganorum & martyris. *Majores noſtri hunc eumdem regem, ni fallor, die prima Maii inter prætermiſſos collocarunt his verbis*: Magnus, Norvvegiæ rex, ut Sanctus refertur in Martyrologio Richardi Wntfordi, Londini anno 1506 exeuſo. Omittitur a Joanne Vaſtovio in Vite Aquilonia, & a Miſſali Aquilonari ante dueentos eirciter annos excuſo. Neque alibi de ejus eultu xliquid reperimus. *Ego quidem in Hiſtoria Norvegica, quam Thormodus Torfæus hterodoxus anno 1711 Hafniæ edidit, parte 3 lib. 4 cap. 16 invenio venerabilem Magnum Norvegiæ regem & ſancti Olavi filium, qui propter pietatem ſingulari elogio ornatur; ſed nuſquam apparent aliqua publici & antiqui cultus veſtigia, etſiamſi Torfæus ibidem en veteri libro, Morkinſkinna dicto, narret, interceſſione ejus quædam miracula fuiſſe patrata. Quare certiorem notitiam requirimus de immemorabili ipſius cultu, quam ſi nobis quiſpiam ſubminiſtraverit, de Magno illo agi poterit ad diem* XXV *Octobris, quo*

Torfæus

A *Torſæus & alii ſcriptores eum mortuum eſſe perhibent. Interim paragrapho ſequente diſcutiemus Acta vetuſtioris* S. Magni *epiſcopi & martyris, ac poſtmodum de ſacris ejuſdem vel alterius Sancti homonymi reliquiis opiniones conjecturaſque nonnullas proponemus.*

§ II.

Publicus hujus Sancti coltus, varia Acta, eorumque compendium, & nonnullæ circa illud difficultates.

Probatur publicus hujus Sancti cultus ex Officio proprio,

Habemus ſolenne Officium, ab Olivetana Congregatione in eccleſia propria S. Magni *quotannis celebratum quod D. Cyprianus Salernitanus, ejuſdem Congregationis monachus, juſſu ampliſſimi D. Lactantii Neapolitani abbatis ex antiquis monumentis concinnavit. In primis Veſperis hujus Officii proprii canitur ſequens hymnus:*

Pangat mater Eccleſia
B Summi Regis præconia,
Magna Dei magnalia,
Magna Magni ſolemnia.
Hic primus paſtor ovium
Forma factus humilium,
Cooſcendit votis unoium
Paſtorale faſtigium.
Vita, doctrina ſplendnit,
Inſignis ſignis claruit,
Plus fecit, vita docuit,
Sic præſnit, qui profuit,
In corporis exilio
Ex quodam privilegio
Utens in miniſterio
Angelorum conſortio,
Poſt ab apparitoribus,
Tentus & carnificibus,
Piis profuſis precibus,
Jungitur cæli civibus,
Ergo martyr egregie,
Lux & decus Eccleſiæ,
Tuæ plaudentes gloriæ
Redde cæleſti gratiæ.
C Pro tanti Patris merito
Laus ſit tibi Ingenito,
Lauſque Unigenito,
Laus tibi Paraclito. Amen.

Philippus Ciammariconus in Sanctuario Anagnino, quod anno 1704 Italice edidit, pag. 187 magnam hujus hymni partem exhibet, & pagina præcedente teſtatur, hunc aliſque hymnos in vetuſtis codicibus manuſcriptis inveniri, & ab immemorabili tempore in eccleſia Anagnina uſitatos fuiſſe.

Et innumerabilium ferrarum reliquiarum venerationem

Inſuper hic Sanctuarii auctor pagina ſequente aſſerit, Anagnia ſaerum S. Magni *corpus in medio altari inferioris eccleſiæ, quod ex albo marmore conſtructum eſt, hodiedum honorifice conſervari, ibique exprimi ſequentem inſcriptionem:* Hic jacet corpus B. Magni epiſcopi & martyris. *In parte autem verſus Orientem, ubi eſt vetus altare, teſte eodem ſcriptore, legitur ſequens carmen hexametrum:* Hic corpus Magni requieſcit præſulis almi. *Deinde ibidem addit, in viſitatione anni 1701 venerationem erga hunc Sanctum ab epiſcopo Anagnino auctam fuiſſe, ac ibi ad majorem* S. Magni *cultum fieri hanc commemorationem.* ANTIPHONA: Almis beate precibus Magne tuere populum, qui tibi præſtet munia laudis ſemper mitifica. ℣: Ora pro nobis beate Magne. ℟: Ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti. ORATIO: Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & intercedente B. Magno martyre tuo atque pnotifice, ab hoſtium nos defende propitius incurſu. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. *Quamvis hæc collecta admodum ſimilis ſit orationi, quam ſuperius num. 3 ex Sacramentario Thomaſii teanſcripſimus, tamen adhuc ignoramus, utrum in illis vetuſtiſſimis codicibus fiat annua memoria hujus* S. Magni *epiſcopi & martyris, cum ibi titulus* pontificis *ei non addatur, & ſolummodo martyr appelletur, ut ibidem num. 4 breviter obſervavimus. Cum autem abunde de immemorabili ac licito iſtius ſancti Præſulis cultu ſatis conſtet, hunc operoſius non probamus, & ad enumeranda diverſa Actorum exemplaria progredimur.*

qui conſtare manet ex antiquis ejus Actis,

22 *In Antiphonis, Lectionibus, aliiſque partibus ſupradicti Officii proprii narrantur præcipua* S. Magni *geſta, quæ laudatus D. Cyprianus Olivetanæ Congregationis ex veteribus codicibus excerpſit, & elegantiore clarioreque ſtylo expoE ſuit. Quamvis hæc claritas & elegantia in divinis Officiis laudem mereantur, tamen propter auctoritatem magis placet nobis obſcura & barbara narratio, qua Acta illa antiquitus conſcripta fuerunt. Unde pluris facimus R. D. Thomam Angelum Bay, patria Coratenſem & Vicarium generalem archiepiſcopi Tranenſis, qui anno 1626 Acta* S. Magni *fideliter edidit, ſicut ea in veteri codice Tranenſis eccleſiæ invenerat, quemadmodum in præfatione ad populares ſuos Coratenſes teſtatur. Tamen non recudemus illam editionem, quæ plurimis mendis ſcatet, cum nobis ad manum ſint duo veteres muſei noſtri codices, & varia eorumdem Actorum apographa, quæ ex diverſis regionibus olim accepimus, & de quibus jam notitiam aliquam ſubminiſtrabimus.*

quorum varia aſſeruntur exemplaria,

23 *Porro membraneus codex antiqui chara-* *cteris, qui in muſeo noſtro ſignatur* ✠ Ms. 74, *folio 177 & ſequentibus continet Vitam* S. Magni, *cujus hoc eſt exordium:* Quicumque confeſſus fuerit nomen Filii Dei, & omnia, quæ a ſancto Magno epiſcopo atque martyre geſta vel ſcripta ſunt, voluerit ſtudioſe proſequi, & ſibi & plurimis ædificationem exhibet & fructum *&c.* F *Ex hoc codice Acta Sancti poſt Commentarium prævium vulgabimus. Secundo habemus codicem papyraceum ſeculi noni ætatis, ſignatum* O Ms. 17, *qui ſine prologo ſic abſolute incipit:* Beatiſſimus athleta Chriſti Magnus cum ſuiſſet unicus parentibus ſuis in partibus Apuliæ, & hujus parentes cum eſſent pagani & pauperes, nec haberent unus diei ſubſtantiam, crevit filius eorum Magnus *&c. Tertium Actorum exemplar, quod ex Ms. Auguſtano deſumptum eſt, P. Chriſtophorus Steborius in Bibliotheca Societatis Jeſu notus, miſit olim Dilinga ad majores noſtros, qui etiam anno 1648 ab admodum reverendo ac præclaro D. Stephano Schenckinck Oſnabrugenſi Scholaſtico & Canonico Mindenſi acceperunt aliud eorumdem Actorum apographum, quod ex codice Mindenſi ſeanſcriptum fuerat.*

quæ tum ex Germania,

24 *Ex his duobus exemplaribus Germanicis Mindenſe cum membraneo muſei noſtri codice plerumque convenit; ſed apographum Auguſtanum verboſius eſt, eique immiſcentur nonulla, quæ ad alterum* S. Magnum *martyrem Cæſarienſem in Cappadocia pertinent, ut colligimus ex ſequenti narratione:* Tunc ira commoti milites,

urſos

AUCT. G. C. urſos & leoues miræ magnitudinis parantes, & fame eos feroces facientes, ante conſpectum eorum Servum Chriſti projecerunt. Ille autem, ſignaculo ſanctæ crucis contra facto, orabat dicens: Ne tradas, Domine, beſtiis animam confidentem tibi, & animam pauperis tui non obliviſcatis in finem. Sicque belluæ in manſuetudinem converſæ ſancti Viti pedes oſculantes fugeruot, & nuſquam comparuerunt. Tunc fornacem ſerventem parantes, eique imperantes, ut agnoſceret, ſi Deus ejus eum poſſet de igne ſeventis fornacis redimere. Beatus itaque Magnus ſigno ſe muniens ſanctæ crucis orabat dicens: Fac mecum, Domine, ſignum in bono, ut videant, qui me oderunt, & confundantur, quoniam tu Domine adjuviſti me & conſolatus es me. Sicque rus ſalvincus cælitus, videntibus militibus, venit, & omnem impetum ſeventis fornacis exſtinxit, & ſalvum de fornace procedentem Chriſti famulum oſtendit. *Forte propter ſimilem interpolationem aliqui ſcriptores* S. Magnum *Italum cum Cappadoce ejuſdem nominis martyre confuderant: nam urſus, leo, & foraax aliaque tormenta ſancto Martyri nequidquam intentata ſpectant ad ſanctum Magaum Cæſaritnſem, ut poſtmodum ex Actis ejus apparebit.*

B

25 *Hic addimus quædam apographa ex bibliotheeis Italiæ excerpta, iatir quæ primum eſt illud, quod Antonius Beatillus noſter Neapoli Antverpiam tranſmiſit ſiue nota codicis, ex quo deſumptum fuit. Huic præmittitur prologus, ab aliis longe diverſus, quem auctor ignotus exorditur his verbis:* Pretinſum ac mitabile, Fratres catiſſimi, eſt annualiter feſtivam Sanctorum celebraci memoriam, ut quemadmodum nos illorum in terris commemoramus certamina Deum laudando, ita ſpetemus, imo certum habeamus, illos quotidie apud Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum habere interceſſores &c. *Acta autem incipiunt hoc modo:* Beatiſſimus igitur atbleta Chriſti Magnus cum fuiſſet unicus patentibus ſuis, natus eſt in partibus Apuliæ in civitate Tranenſi &c. *Etſi præcedatia exemplaria Apuliam hanc Sancto patriam aſſignant, tamen civitatem Tranenſem non exprimuat. Ceterum ex illo prologo conjicimus, in annua* S. Magni *feſtivitate habitam fuiſſe tonclonem, in qua forſan geſta ejus & miracula popalo exponebantur. Alterum ex Ms. codice bibliothecæ Caſſineaſis deſcriptum eſt, cujus præfatio ſic ſonat:* Ad glotiam & laudem Domini noſtti Jeſu Chriſti pettinet Sanctorum merita virtuteſque fideli affectione profette, quia juxta Domini vocem: Secretum regis celare bonum eſt; opera autem Dei revelare & confiteri honotificum eſt &c. *Sed iſtud exemplar multis dialogis at digreſſionibus rhetorice amplificatur, & multis verbis exponit eadem, quæ alii paucioribus narrarunt.*

C

tum. tabularia,

26 *Etiam Neapoli ex Collectaneis PP. Teatinorum accepimus aliud Actorum apographum, quod ſine ullo proœmio ſic habet diverſum initium:* Apud civitatem Tranenſem Magnus e parentibus ethnicis ortus, velut roſa ex ſpinis, in pueritia ſenilem vitam duxit, & patentum inopiæ compariens, patriarcharum imitator, factos eſt cuſtos ovium. Cum proprias non baberet, ad Deum confugit. *Præterea Petrus Poſſinus noſter anno 1679 ad Papebrochium ex Italia miſit Mss. Acta* S. Magni, *ex Officio proprio ejuſdem eccleſiæ deſumpta, in quo præter hymnum, geſta ejus & miracula tanuntur bis verſibus hexametris.*

olive accepimus.

Ut mercetur oves, maſſam fert angelus auri; D
Quas Puer ut paſcit, fructus concedit egenis.
Baptiſmo abluitur: patrem poſt fonte levavit.
Dat bona pauperibus: Tranus fit denique paſtor.
Os ſignans mutu rediit formata loquela.
Steenitur idalum precibus, patueteque valvæ,
Se ſocium dæmon præbens prece verſus in anguem.
Jam pede calcat aquas, lumen poſt cæca recepit.
Otans exſpirat, cervix præciditut enſe.
Extrahitur Verulis, acquitis Anagnia nummis.

Hæc métrica Actorum at miraculorum ſynopſis ex Actis fuſioribus poſt hunc Commentarium prævium edendis clarius intelligetur.

Prater biographos vernaculos Ughellus.

27 *Ughellus in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ tomo 8 col. 888 contexuit ſatis accuratam & elegantem Actorum ſynopſim ex monumentis eccleſiæ Anaginæ, tum ex vetuſto Ms. brevi, at appellat, cujus hoc aſſignat principium:* Magnus epiſcopus Tranenſis, cujus famam audientes imperator & præfectus miſerunt milites, qui eum capetent &c. *Nihil hic dicimus de ſcriptoribus vernaculis, inter quos Franciſcus Maria Torriggius Romæ anno 1629 Vitam* S. Magni *ex variis manuſcriptis breviter Italice vulgavit. Libentius præterimus Philippum Ciammaricouus, qui in Sanctuario Anagnino potius coacionatorem, quam hiſtoricum egit, & Vitam ejuſdem ſancti Epiſcopi & martyris ad viginti capita veraacule extendit. Si quid tamen in iis notata dignum occurrat, illud per decurſum Commentarii noſtri prævii vel in Annotatis obſervabimus.* E

ex manuſcripto exemplaria

28 *Quamvis exemplaria hac uſque enumerata ſcripto verbis inter ſe differunt, tamen circa ſubſtantiam rei plerumque conveniunt, ut mox patebit ex ampliore Actorum compendio, quod Ughellus ex veteri codice papyraceo bibliothecæ Vallicellanæ profert, apud quem tomo 7 Italiæ ſacræ col. 889 allegatur hoc tenore:* Tempotibus Decii Cæſaris etat quidam pauper & pagauus ex civitate Trana, nomine Apollu, qui babebat uuicum filium nomiue Magnum, quem cauceder diſponebat ſuis vicinis pto paſcendis ovibus, ut poſſet inde vivere. Statim poſtquam hæc cognovit Puer, triſtis a facie patris valde diſceſſit. Deus autem, qui conſolatur pauperes ſuos, miſit illi Puero per angelum ſuum decem talenta, quæ omnia feſtinanrer detulit patri ſun dicens: Gratias Domino cæli refetamus, qui miſit mibi boe, ut inde vivamus, & ſemper illi, retribuendo pauperibus, ſerviamus. Et quia uoluit Deus, ut eſſem mercenarius alterius; eme ergo decem & octo oves, quas cuſtodire volo, ut de fructu eatum vivere valeamus. Ctevit geex dictarum ovium uſque ad mille, de quatum fructu quotidie pauperibus cooferebat. F

profert Latinum

29 Poſtquam beatus Magnus a ſancto Redempto epiſcopo fuit baptizatus, patrem ſuum Apollinem coovertit ad Dominum; quem & ipſe beatos Redemptus baptizavir, & filius ejus de ſacro fonte levavit. Mortuo vero patte, omnem ſubſtantiam ſuam beatus Magnus dedit pauperibus. Univerſus Tranenſis pupulus cum cognoviſſet, beatum Magnum ita eſſe petfectum, quamvis ipſe ſe clamatet indignum tanti faceudotii, elegerunt eum, ut eſſent epiſcopus & paſtor animarum ſuarum: quotum deſiderium Dens ſanctum & juſtum complevit, & operatus eſt per eum plurima miracula. Quodam autem die venit ad eum quidam Caſtorius, mutus effectus præ nimia ægritudine,

dine, quæ illi ante ſex annos evenerat; cui eum ſigno ſanctæ crucis loquelam reſtituit. Alia vero vice oculos militum, qui eum ad adorandum in templum paganorum violenter miſerant, obumbravit; nbi per noctem omnia idola confregit: de quo cum angelus Dei eum abſtraxiſſet, & mulier quædam pauperecula, ſicut poterat, eumdem reſoeillaſſet, benedixit domum ejus, & ſic ab illo die mulier eum filio ſuo habuit victualia competenter. Dum vero ingreſſus ſuiſſet Neapolim, ſuſceptus eſt a ſancto Januario, qui & ipſe Chriſti victoriam obtinuit. Deinde angelo comitante & præcipiente, pervenit ad quamdam eccleſiam, in qua ſanctus Paternus per præceptum angelicum ſibi ſociatus eſt, ibique mulierem per viginti quinque annos ſterilem, ut filios eoneiperet, ſuis magnis orationibus adjuvit, & ſic in anno illo filium parturivit. Tres filios præfecti cum oleo ſancto, quod ad eorum parentes miſit, a gravi infirmitate ſanavit. Quamdam per triginta annos cæcam eum ſno ſancto ſputo illuminavit. Alium vero de partibus Piceni a diabolo percuſſum in
B equo ſua oratione curavit. Juvenem Meſiam de Surano a dæmonio liberavit. Primarium civitatis Aquinatiæ eum uxore & filio a dæmonio captos ſua virtute exſolvit. Septem latronibus putantibus, illum infinitam pecuniam habere, divina ultione cæcatis manus imponendo, & eiſdem indulgendo reſtituit lumen.

De actatione ejus et ejus corpore ad Neapolim,

30 Poſtquam imperator & præfectus audierunt famam beatiſſimi Magni, & de beata Secundina per ejus prædicationem Chriſtiana effecta, miſerunt triginta milites, qui eos comprehenderent, &, ſi idola adorare noluiſſent, variis cruciatibus affligerent; qui dum circuirent pro eis, diabolus in ſpecie hominis ſuaſit, ut nullo modo parerent Magno epiſcopo, quia ipſe eſt, qui dedicabit omnes a ſacrificio idolorum. Inventa autem in Anagnia beata virgo Secundina & inquiſita, ſi præceptum imperatoris & præfecti obſervare voluiſſet, quod penitus renuntiavit, & Chriſtum publice prædicavit, Venientes autem ad eccleſiam ejus, omnia illius ſupellectilia igni tradiderunt, & beatum Magnum epiſcopum fortiter laniare voluerunt. Quibus militibus ſupplicans beatus Magnus dixit: Modicum me ſuſtinete & ſic accepta licentia, ingreſſus eſt cubiculum, & plorans
C oravit ad Dominum, ut illorum tormento tranſiret de hoc ſeculo, & ſic migravit ad regna cælorum. Milites autem poſtquam illum per magnam horam exſpectaverunt, intraverunt cubiculum, & caput ejus abſciderunt: cujus corpus beatus Paternus occulte ſepelivit quarto decimo Kalendas Decembris (*lege* Septembris, *at plura exemplaria habent*;) milites vero per totam noctem dormientes defecerunt: corpora a canibus & lupis comeſta ſunt. Cum autem media nocte beatus Paternus orando plorasset, apparens ei beatus Magnus conſortavit eum, & diem mortis ſuæ futurum, ſicut optabat, annuntiavit.

In quo elogia cum eſſentia ipſius S. Januarii,

31 *In hoc Actorum compendio duplex ſeſe nobis offert difficultas, quam ab eruditis diſſolvi cupimus. Primo non ſatis intelligimus, quomodo* S. Magnus *Neapolim veniens a ſancto Januario eucipi potuerit, cum* S. Magnus *dicatur martyrium ſubiiſſe ſub imperatore Decio, qui circa annum Chriſti* 251 *in prælio occiſus eſt, &* S. *Januarius primum in perſecutione Diocletiani ſive anno Chriſti* 305 *paſſus fuerit, ut Baronius aliique echronologi paſſim tradunt. Si forte dicas,* S. *Januarium tunc adhuc juvenem Neapoli in patria ſua habitaſſe, litigabis cum Beneventanis, qui contra Neapolitanos contendunt,* S. *Januarium civem ſuum fuiſſe. Hanc rem magis incredibilem facit Caſſinenſe Actorum apographum, quod de* S. Magno *ſic habet*: Perveniens Neapolim hoſpitatus eſt apud eccleſiam beati Januarii Chriſti martyris. *Quænam tunc Neapoli erat eccleſia S. Januarii martyris, cum hic tantummodo poſt quinquaginta & plures annos ab illo* S. Magni *itinere martyrium ſubierit? Suſpicamur, Ughellum in elogio* S. Magni, *Torriggium in Italicis ejus Actis, & Cyprianum Salernitanum in ſupradicto Officio proprio propter has difficultates de illo utriuſque Sancti congreſſu tacuiſſe.*

AUCT. Q. C.

De ætate ejus genus mortis,

32 *Altera difficultas occurrit circa genus mortis, quo* S. Magnus *e vivis exceſſit. Membraneus codex noſter & apographum Mindenſe coronam martyrii ei tribuunt his verbis:* Euntes vero milites comprehenderunt eum, & variis ſupplicüs interfecerunt. *Exemplar Auguſtanum truculentum* S. Magni *eadem ita deſcribit*: Audientes hæc profani milites, timore perterriti, evaginatis ſpatis, glorioſum Chriſti Martyrem membeatim dividentes in platea dimiſerunt, ſicque cum abſciſſionis membrorum migravit ad ſummum caput Eccleſiæ Chriſtum, cum quo gaudet E
& regnat in ſeculo ſeculorum. *Sed codex Tranenſis eccleſiæ, ea quo R. D. Thomas Angelus Bay Acta* S. Magni *edidit, de violenta ejus morte nullum verbum facit, & pag.* 46 *placidum hujus Sancti obitum exprimit his verbis*: Tunc dixit ad milites: Modicum me ſuſtinete. Et ingreſſus in cubiculum plorans amatiſſime oravit ad Dominum. Dominus autem per ſuam virtutem venit cum exercitu magno angelorum ad ſuſcipiendam animam beati Magni epiſcopi, & abiit ad regna cælorum. Obitus autem ejus talis fuit, ut per triduum nullum ad ſe introire permitteret. Poſt triduum autem, ubi ingreſſi ſunt milites, videntes corpus beati Magni ſic ſine anima jacere, pavore correpti ſunt, & receſſerunt. *Apographum Caſſinenſe eum hac placidæ mortis deſcriptione concordat.*

Quo ſanctus e vita diceſſit,

33 *Alia quidem manuſcripta Actorum exemplaria & Officia propria etiam affirmant,* S. Magnum *in oratione ſpiritum Creatori ſuo reddidiſſe; ſed addunt, milites ei jam defuncto caput amputaſſe. Inter alia iſtud mortis genus in Neapolitanis PP. Teatinorum Collectaneis legitur, eique bis mille quingenti nonaginta ſeptem ſodales adjunguntur hoc modo*: Magnus, accepta dilatione temporis, ait: Suſtinete modicum, ut liceat mihi orationem ad Deum cæli dirigere. Ingreſſus cubiculum ſuum oravit ad Dominum, & F
finita oratione, ad regna cæleſtia glorioſe aſcendit. Interea illi per triduum exſpectantes egreſſum illius, obſervantes abitum, poſtmodum, inito inter eos conſilio, intraverunt locum, corpus exanime invenientes, dolenteſque vehementer, quod ſine tormentis obiiſſet, eo quod diverſis pœnis volebant ipſum interimere. Oſtendunt itaque in defuncto, quod de vivente facere diſponebant: nam capite amputato, martyrem fecerunt, qui jam martyrium non ſenſerat. Mortuus eſt autem cum duobus millibus & quingentis nonaginta ſeptem martyribus apud civitatem Fundanam in loco, qui dicitur Campus Mitrianus. *Hæc poſtrema clauſula de bis mille quingentis nonaginta ſeptem* S. Magni *ſocüs verſimiliter ex martyrio* S. *Andreæ tribuni, vel ex interpolatis alterius* S. Magni *Actis deſumpta eſt, ut poſtea videbimus.*

34 *Denique laudatus* R. D. *Cyprianus Salernitanus*

AUCT. G. C. *aliqua difficultates ex corrupit.*

nhanus in Officio proprio ſuæ Congregationis Olivetanæ eumdem mortis modum explicat hoc phraſi: His itaque armis victus aotiquus hoſtis maligna ira in Chriſti Athleram furit; Decii ſatellites adiens in Sanctum poorificem eoocitat: qui præcipites ad beatum Virum venientes, in tom poſt neſariam mnnaſtetii ſaerorumque rerum combuſtionem, ſaorilegas manus injiciunt, diiſque immolare compelluot. Quibus ille: Sinite me ad Deum meum prius preces effuodere; & ingreſſus cubiculum, io nratinne puriſſimum ſpiritum Den reddidit. Militea vern præ foribus aſtaotes, & diutinam mnram moleſte ferentes, facto impetu, cubiculum iogreſſi beatiſſimnm ſancti Viri cnrpus exanimum invenerunt. Non ceſſat iode eorum furor; ſed magis magiſque effervet. Cum eum ſine etuciatibus vivum dimiſerint, tormeotis lacerare certant; ideoque capite obtruncatum duplici marryrio cornnant, qui ſine corporali martyrio ceſſit e vira. *Etiamſi R. D. Cyprianus hic* S. Magnum *exornet* duplici martyrin, *tamen Ugbellus in hujus Sancti elogio tantum aſſerit, eam* pcoe *martyrium conſummaſſe. Quidquid ſit de*
B *hac re, nos illum ex communi traditione martyrem appellavimus, & hunc titulum Commentario noſtro præfiximus. Hic circu diſcrepantiam Allorum obſervari poſſent alia, quæ potius in Annotatis indicabimus. Nunc de translatione ſacri corporis & reliquiis* S. Magni *prius quædam proferemus.*

§ III.

Translatio reliquiarum hujus Sancti ex urbe Fuodana ad civitatem Verulaoam ac deinde ad Anagninam.

Corpus S. Magni ex urbe Fundana

DE translatione corporis S. Magni *præ manibus habeo proprium Officium ſatis eleganter compoſitum, quod Petrus Poſſinus noſter, in Bibliotbecu ſcriptorum Societatis Jeſu notus, anno* 1679 *ad Papebrochium miſit. Sed propter hunc ipſum ſtyli elegantiam ſuſpicor, iſtud officium recentius eſſe, quamvis ex antiquis monumentis veroſimiliter collectum fuerit. Quare malui vetuſtiorem & magis barbarum translationis illius hi-*
C *ſtoriam tranſcribere ex apographo, quod olim ex Collectione Gallonii ſive ex bibliotbeca Oratorii Romani accepimus; & quod ita ſonat*: Poſtqnam eccleſia Fundana, ot io geſtis beati Magoi continetur, a Saracenis funditus eſt depopulata, erat in Campaoia qnidam de primoribus, non philoſophus, ſed tribunus officin, onmine Plato, qui divino inſtioctus amnre, cum pretinſiſſimum ſaeti enrporis thefaurum in (locn) prænnminatn oblivione & negligentia jaos diu poſitnm eſſe engnoſceret, cum ſuis commnni conſilin locum adiit, ſepulcrum nnn ſine maxima fnrmidine aperuit, & in ſarcophago marmoren ſancta reperiena oſſa, inde ea tranſtulit, ſecumque nmni qua poterat religinſa honnrificentia Verulam apportavit.

ad Verulanam tranſfertur;

36 Cumque ibi nimirum optatas in eccleſiam beati Andreæ Apoſtoli inferret teliquias, Avitn ejuſdem urbis epiſcnpo, nec noo cleri populique coadunata concinoe, quo cnngruo locn, qun enmpetenti honore ſanctiſſimus Chriſti Marryr pnſſet humari, rogat nmnes in cnmmuni conſiliari. Ipſi vernin tanti adveotu bnſpitis admodnm lætificati, magnas Deo gratias egerunr, locumque ſepulturæ dignum ſolerri iodagatinoe perſern- D
tantes, tandem omoium vncibus in unum concurrentibus, venerabile corpus in crypta ejuſdem eccleſiæ Dominum hymnizantes deportaverunt. Plaen autem, poſtquam pro ſuo deſiderio ſibi ſarisfactum eſſe cogoovit, ſaluti animæ fuæ proſpicieos, (partem) ſui fondi eidem eccleſiæ contradidit, ſeque Deo & ſancto Magno commeodans, ad propria remeavit. Sed hæc de Plarnne & beati Viri ad Verulam rranslatione interim ſufficiant: qualiter autem Aoagniam deveniſſet, dehinc proſeqnemur.

ſed duæ Saracenorum,

37 Multis adhue curriculis annorum rraoſvolutis, cum, peccatis exigentibus, Eccleſiam ſuam Dominus noſter Jeſus Chriſtus flagello inimici percntere decreviſſet, glomerata myriade multa, efferns Mura rex Saraceorum inſpiratus irruperat, totamque ferro terer prædo devaſtavit Apuliam & Campaniam; qui cum multas hinc inde munitiſſimas nrbes terræ coæquaret, niulra caſtella oatura nimium ſnrtia ſuperando protereret, quadam die veoiens Anagniam obſedit, ſibiqne fatis prn imperin tributa dari protervus imperavit; eives vero infra murns civitaris conglobati tom tala jacieodn, tom faxa certarim obvnlven- E
do, tyranno, in quantum poterant, reſiſtere contendebaot. Mura veto tnrvus tales Anagninorum præſumprus ioſpicieos, ira ſæviſſima ſtimulatus cœpit ioſtari, caſtriſque ſub moro propius admotis, rebelles majnri terrore concuſſit, ſibiqne non ſolum tributa, verum & ſe ipſos cum omni, quam poſſedetaot, ſubſtantia, ſi vivere velleot, tradere juſſit.

capta ejuſdem urbe Verulana,

38 Quidam acriori pugna Sataceons inſiſtere, ſeque majoribus, ut ſemper in bellicn ſolet fieri eventu, (cum) vidiſſent ecdere debere, tandem degeoeti coacti turbine timoris, pacem & ioducias peruot, & nmnia, quæ ſibi a rege vel a ſuis juberentur, ſe facturos eſſe promittuot. Ille vero, quamvis nmnium, quos tunc temporis terra ſuſtinuir, eſſet ſeroeiſſimus, audita pactione, quievit, & accepta non modica cum ſequenti tributo pecunia, Anagninos quaſi ſuo mu- F
nere vivete permiſit, relictaqne urbe, Verulam hoſtiliter invadens ſibi vendicavit, aotea primoribus ferro miſerabilitet ſine audientia trucidatis: cujns oefarii milites cum circumquaque diſpoliandn, nec onn caſtra merando diſcurrerent, quidam enrum eccleſiam beati Andreæ Apoſtoli temerariis auſis ingrediente s, altaria deſtruxeruot, cruees, calices, caodelabra, thuribula, codices, & omnia divino cultui deſtinata ſibi mancipantes, ibi maoſiones, in quibus manerent, paraverunt, & in crypta, io qua glorioſi epiſcopi martyris Magni corpus humatum fuerat, equos ſuns quaſi in ſtabuln ſtare fecerunt.

ibi invenetum illud corpus venerabilibus Anagninis,

39 Altera vero die, ſole jam tertis acceden- te, Saraceni de ſtratu ſun furgentes, equos, quos in contumeliam ſancti Magni circa ſepulcrum & altare ejus ſtabulaverunt, pavimento prnſtratos mnrtuos invenerunt: merito enim in equis & in aliis ſuis rebus paſſi ſunt detrimenta, qui iniqua & exſecranda temeritare polluere non veriti ſunt loca Deo cnnſecrata. Quid tamen agerent, cum tam latam equnrum ſtragem ſnlo ubique diffuſam cernerent? Veſaniæ ſuæ ſe benc conſnlere arbitranres, pollutores inſeſtns, abjecto marmnre, ad tumbam accedere, quidque virtutis lareret, ſedulo jubeot explnrare: qui effoſſo, prout ſibi imperatnm fuerat, ſepulcro, glorinſiſſimum beati Magni corpus inveoerunt, inventumque nnn, ut nportnit, honorifice tractaverc, & in damnum

A num ſibimetipſis extra eccleſiam projeceruot. Hoc avarus audiens Mura, legationem ſuam Anagninis deſtinavit, illiſque unum emptitium de diis Chriſtianorum ſe habere demandavit, quem ſi vel vili pretio emere voluiſſent, ſtatim ut proprium poſſidere potuiſſent. Cumque tam jocoſam tyraoni legstiooem accepiſſent Anagoini, Dominum in toto corde ſuo lætificantes, eito convenerunt in unum, oihilque morati, ſed de nocte ſurgentes, Verulam feſtioantes eucutterunt, imitaotes illum dominicum negotiatotem, qui pro inventa una pretioſa margarita dederat omnia ſua & comparaverat eam.

quod hi ad urbem ſuam hanoi fere deferunt,

40 Acceptis igitur chariſſimi faoti epiſcopi Magoi reliquiis, regeque ſalutato, (cas) Verulam dimiſerunt, & non ſine ingenti ſtrepitu tripudii, ſtutti adhuc qnidem eventus ignari, contra ſuam Ansgniam greſſus ovantes duxeruot mira dicturi. Cumque non multum ſpatii *n* Verula jam ptogrederentur, inopinato rotatu ſanctiſſimum cotpus ſubito revolvitur, & quod videtur & eſt mitabile dictu, juxta vires ſuas omnium manibus terræ prolsbitur; quod miraculum memoB *sia* dignum dum eerneretur, undique concurrenees, primo magna ſuper eos irruente formidioe, deinde non modica terreote dubitarione, miſere obticuetunt, &, quid facto opus eſſet, ignari, plurima ſeeum conferentes ſteterunt: multoties enim dum eorpus immobile ab humo vel elevare, vel aliquorſum retutnare, ſeque *in* cœpto conamine vidiſſent ineaſſum deficere, tandem divina cordibus eorum ioſtillante clementia, votum Deo & ſancto Magno fecerunt, ut ſi ab eo loco pateretur deportari, & ſepulcrum ejus s Saraceois (deſtructum) Verulæ honorifiee pro modulo ſuæ poſſibilitatis reſtaurarent, & juxta ſibi congruam dignitatem, aliam altari ſuperimpoſitam tumbam Anagniæ conſtruerent, eamque omoi, quo poſſent, tam ſpirituali quam ſeculari decore tunc & ſemper & in ſecula ſeculorum inveſtirent. Hoc iraque vnto cooſtricti, corpus, quod antea non potuerant, ſine diffieultatis labore ſuſtulerunt, & eidem loco, pro eo quod jam ſæpe dictus Msgous revolvebatur, lingua ſua nomen EVOLUTA imponentes, Anagniam cum gaudio reverſi ſunt, & in eeclefia Dei genitticis & virginis Mariæ promiſſa vota reddentes, ſanctiſſima
C oſſa cum hymnis & pſalmodiis deeentiſſime eollocarunt. *Nunc aliqua circa hanc narrationem obſervanda occurrunt.*

Hvec vota hoc notato elo diffinduntur ſalſa non tamen,

41 *Primo in illa translationis hiſtoria memoratur Avitus epiſcopus, qui cum clero & populo corpus S. Magni in urbem Verulanam honorifice recepcrit. Sed inter præſules Verulanos, quos Ughellus in noviſſima editione Venetа Italiæ ſacræ tomo* I *a col.* 1388 *recenſet, nullum hujus nominis antiſſitem reperio. Præterea in hac narratione dux Saracenorum nominatur Mura; ſed in aliis inſtrumentis Mnza & Manaca appellatur, ita ut ex hoc diverſo ducis nomine non conſtet, quo præciſe tempore civitates Fundana, Anagnina, & Verulana ab iſtis barbaris devaſtatæ fuerint: nam Saraceni variis annis in Italiam irruperunt. Ciammaricouus tamen in Actis* S. Magni *cap.* 28, *ſive in Sanctuario Anagnino pag.* 377 *& ſequentibus putat, ea tempore Joannis X Pontificis, ſive poſt annum Chriſti* 914 *accidiſſe. Porro ex hac chronologia oritur quædam difficultas circa Romanam* S. Magni *translationem, ut ex infra dicendis apparebit.*

43 *Eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 846 *num.* 3 *ex Leone Auguſti Tomus III.*

no Oſtienſi narrat, Fundanam civitatem a Saracenis deſtructam fuiſſe; ſed tunc de translatione S. Magni *nullum verbum facit. Verum poſtea ad annum Chriſti* 851 *num.* 2 *de translatione* S. Magni *ad urbem Romanam ſic meminit:* Quo tempore a Fraocis corpus S. Msgni Fundis civitate in Campania ſublacum, Sucrium uſque delatum, divino monitu Romam reportatur, & in eccleſia ſancti Miehaelis apud vicum Saxonum collocatur. At illi id ſub Carolo factum aſſerunt ex veteri inſcriptione. Sed de his alias. *Neſquam reperire potui, quo loca Cardinalis Baronius de hac veteri inſcriptione mentionem fecerit, niſi forſan hic indicare voluerit notas ſuas ad Martyrologium Romanum, in quibus ad diem octavam Maii de memorata* S. *Michaelis eccleſia agens opinatur, vitio ſcriptoris Carolum pro Ludovico in veteri illa inſcriptione marmori inciſa poſitum eſſe. Porro hanc Romanam* S. Magni *translationem paragrapho ſequente referemus, & videbimus, an hæc cum Anagnina concillari poſſit.*

cum Baronius de Romana S. Magni translatione tantum meminerit.

Leſtiones propriæ in Octava feſtivitatis narrant,

43 *Interim audiamus Officium proprium Congregationis Olivetanæ, quod de Romana* S. Magni *translatione filens, cum apographo ſupectus relato ſeeme conſentit, & in Octava feſtivitatis* E S. Msgni *in ſecundo Nocturno recitat ſequentia:* Audiſtis, Fratres chariſſimi, in beatiſſimi pootificis ac martyris Magni ſolenni die mirabilia, quæ Deus per eum adhuc in terris poſitum manifeſtare dignatus eſt. Nunc ea, quæ poſt ejus obitum patrata ſunt, debito honore proſequentes attendatis, Creatotis ooſtri Dei omnipotentiam humili obſequio deprecantes, ut nos imitari non pigeat, quod celebrate delectat. Capite igitur truncatum ſacrum beati Pontificis corpus a beato Paterno eo in loco, io quo paſſus fuerat, ſepelitur; ibique eccleſia, pace reſtituta, a Chriſtianis ad Dei ac Martyris honorem, templum ac monaſteriom permagnifice conſtructum, & Caſſinenſibus primum poſt multos elapſos annos, Olivetanis deinde monachis, Alexando VI ſummo Pontifice, ſereniſſimi regis Alphonſi poſtulationibus, traditum eſt.

corpus S. Magni ex urbe Fundana ad Verulanam, F

44 Cum autem beatus Paterous ab eiſdem militibus eatenis vinctus ad rotmeota duceretur, noctis ſilentio appatuit illi Magnus, ipſumque blande conſolatus, poſt triduum temporalem moreem & æternam vitam nuntiavit. Milites vero inde abeuotes, cum flumen Legulam trajeciſſent, bora veſperi inter ſe diabolico ſpiritu coneitati contendeotes, viciſſim ſeſe proptiis armis interfecerunt; quotum cotpota a lupis dilaniata Deo ultore devorata ſunt. Verum Joanne VIII ſummo Pontifice, monaſterio ſancti Martyris funditus a Sataceois devaſtato, corpus ejus a Platone quodam plebis tribuno Berulam aſportatum in eccleſia ſancti Andreæ collocatum eſt. Deinde Bernla a Manuca Saracenorum duce obſeſſa & vi capta, civitatem non ſolum depopulati ſunt, ſed & ipſum S. Andreæ ſaerum polluentes, in crypta, *in* qua Magni corpus requieſcebat, equos ludibrio, quaſi io ſtabulo, ſepoſuerunt. Ceterum impii ſacrilegii pœnas dedetunt: nam repente equi omnes mottui ſunt; quod dux admirans, circa ſepulcrum effodi jubet, repertumque beati Magni corpus Aoagninis civibus pretio vendidie.

ac deinde ad Anagninam tranſlatum fuiſſe,

45 Cum autem ſanctum corpus Berula Anagniam aſportaretur, mira res aceidit: non loge enim a Bernla ita fixum humi detinebatur, ut oulla vi loco dimoveri poſſet. Recurrunt igitur eives ad preces & vota, Deo beatoque Magno promittunt, ut ſi Anagniam tranferri permitte-

AUCT. G. C. ret, non ſolum ibi tumulum exſtructurus, ſed & Berulæ etiam illius ſepulcrum reſtauraturos eſſe. Annuit beatus Pontifex, & hymnis & canticeis Anagniam deſertur, & honorifice ſepulcro conditur; in quo etiam miraculis effulgere non deſtitit. Quidam enim Anagniæ epiſcopus, nomine Petrus, ambigens, num vere enim ſepulcro corpus beati Magni requieſceret, hunc miraculi certitudinem aſſequitur. Mulierem namque paralyticæ conſuluit, ut, ſi ſanitatem conſequi properet, ſancti Martyris tumulum veneraretur. Paret illa, aſſiduaſque preces ad Beatum fundit; ſed eum voti compos minime effici eretur, damnum mœſta revertitur. Verum nocte illi beatus Pontifex pontificiis indutus inſignibus apparuit, ejuſque manu apprehenſa, ſanitatem impertiendi præcepit, ne amplius de ipſius ſepulcri loco dubitet, epiſcopum diligenter admoneat.

ubi proſecutus vitæ ejus auctorem

B 46 Alius præterea, cum aridam & mutilatam manum haberet, ad Sancti tumulum properans, repente ſanatus eſt. Hæc cum audiſſet Andreas quidam, cum prope a teneris annis claudus exſtitiſſet, ad beati Viri ſepulcrum ſublimis delatus, dum diu noctuque profuſis lacrymis orando ante Pontificis tumulum ioſtitiſſet, pedum ſanitatem impetravit. Poſt hæc mulierem, nomine Benedictam, dæmone miſerabiliter vexatam, ejus parentes poſt multorum locorum ſacram venerationem eam ad beati Martyris ſepulcrum adducunt, ibique mirabiliter liberata eſt; quæ tamen iterum acrius ab eodem dæmone cruciata; iterum ſancti Viri patrocinio ab ejus poteſtate eripitur. Demum puellam manuum offici in omnium deſtitutam, eum medicorum arte curari nequiſſet, lacrymabunda mater ad ſanctum medicum Magnum ſanandam adducit: orationibus, fletibus, gemitibus ſanitati reſtituitur. *Quod hic numero præcedente narratur de apparitione* S. Magni, *cuidam mulieri facta, ut Petrum epiſcopum de loco tumuli ſui certiorem redderet, confirmari poteſt ex Actis S. Petri Anagnini, ad diem tertiam Auguſti illuſtratis, ubi tomo 1 ejus operis pag.* 234 *diſtinctius res illa exponitur, & ubi pag.* 237 *etiam refertur, quomodo* S. Magnus *eidem Petro Anagnino epiſcopo apparuerit.*

C *de translatione reliquiarum ejus agitur.* 47 *Philippus Cammaricanus in Actis Italicis* S. Magni *cap.* 20, *five in Sanctuario Anagnino pag.* 183 *& ſequentibus ſimilia narrat, & ex veteri inſcriptione ibidem repetit, menſe Aprili anni* 1231 *corpus* S. Magni, *prius populo publice oſtenſum, ſub novo altari marmoreo tunc erecto honorificentius collocatum fuiſſe. Deinde affirmat, pirtatem civium Anagninorum erga hunc ſanctum ſuum Protectorem ab illo tempore uſque ad noſtram ætatem ſemper viguiſſe, & confirmationis gratia addit recentius miraculum, quod hic ex Italia ipſius narratione ſic contrahe: Menſe Junio anni* 1677 *tanta locuſtarum multitudo quoſdam Italiæ tractus invaſit, ut paratam meſſem perderent, & agros omni frumento nudarent. Cum nullum eſſet huic malo remedium, Anagnini damno vicinorum territi, confidenter ad patrocinium* S. Magni *confugerunt, ac piis orationibus opem ejus imploraruni. Res mira! Cum regio circumcirca ab animalibus illis devaſtata eſſet, ſoli agri Anagninorum a vicina & communi illa clade immunes permanſerunt. Quamvis hæc & alia ſatis probent, ſacras* S. Magni *reliquias in eccleſia Anagnina conſervari, tamen Romana translatio ejuſdem ſancti Martyris, ut dicitur, nobis aliquod negotium faceſſit. Quomodo enim, inquit nonnemo, corpus ejuſdem* S. Magni *ex urbe Verulana, quæ hoc Fundis acceperat, Anagniam transferri potuit, cum illud antea ex civitate Fundana Romam translatum fuerit, ut ſupra ex eminentiſſimo Baronio retulimus? Hæc difficultas jam diſcutienda eſt:*

D

§ IV.

Inquiritur, ad quem Sanctum hujus nominis ſpectent reliquiæ, quæ Romam & ad alias longinquas regiones translatæ ſunt.

Narratur in veteri tabula Romana,

A *Ccepimus ex archivo baſilicæ ſancti Petri apographum, in quo narratur tranſlatio reliquiarum* S. Magni *ad urbem Romanam ſequentibus verbis:* Corpus ſancti Magni ex civitate Fundana, apud quam ſub Decio & Valeriano ſæviſſimis imperatoribus martyrium paſſus fuerat, ut ejus Vita docet in bibliotheca dictæ baſilicæ aſſervata, in pergameno libro manuſcripta, a quibuſdam militibus Friſiis Romam delatum, in eccleſia ſancti Michaelis ſecus viam ſancti Spiritus, tempore Lenonis tertii & Caroli Magni collocatur, cujus rei exſtat marmorea tabula, ineptis litteris inciſa, ipſa in eccleſiæ ingreſſus dextera, hujuſmodi tenore. *Tum ſequitur ipſa inſcriptio, quam Ferdinandus Ughellus in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo* 7 *col.* 891, *Cornelius Kempius in Opere de Rebus Friſicis lib.* 3 *cap.* 19, *& Martinus Hamconius in fine ſuæ Feſtæ aliique ſcriptores hiſtoriæ Friſicæ paſſim typis ediderunt.*

E

cujus aliquot characteres exhibemus,

49 *Quamvis Franciſcus Maria Torrigius in opuſculo Italico de Origine eccleſiæ ſancti Michaelis, quod anno* 1629 *Romæ impreſſum eſt, pag.* 32 *eamdem inſcriptionem Latine integris verbis expreſſerit, tamen ibidem monet, illam in ipſa tabula Romana multos compendiariis litteris, quæ vulgo abbreviationes appellamus. Bernardus Gerbrandus Furmerius Levardienſis curavit, ut hæc inſcriptio Romana fideliter ari incideretur, eamque integram eodem charactere vulgavit, & Apologiæ Suffridi Petri pro antiquitate & origine Friſiorum contra Ubbonem Emmiam ſubjunxit. Nos ſpetiminis gratia hic exhibemus aliquot lineas hujus characteris, quem celatorem noſtrum exacte imitari juſſimus.*

F

+IN NO DNI TEMPORE LONIS IIII PP IPAE CARLO MAGNO IPATORE EO EPORE QVO PA BASILICA A SARRCNIS CPTA FVERT TVN DE- NIQ P TOTIVS MVNDI CPTE TRB: ATO TOTS MVNDVS etc.

Ex his paucis lineis eruditus lector facile colliget reliquam hujus tabulæ Romanæ ſcripturam, & curioſius indagare poterit, an hic character ad tempora Caroli Magni pertineat.

quod Friſii in urbe Fundana

50 *Interea nos illam tabulam integris vocibus tranſcribimus ex apographo, noſtro, in quo ſic ſonat:* In nomine Domini. Tempore Leonis quarti Papæ, imperante Carulo Magno imperatore, en tempore, quo Petrea baſilica a Saracenis capta fuerat, tunc denique pra totius mundi capite turbato

A turbato totus mundus turbatus, omniſque Gallia eum rege Carulo ad tuendam illam venerunt. Unde contra inimicos Domini decertando quidam mortui ſunt, & in crypta juxta Neronis palatium ſepulti; eodemque tempore a Leone Papa & rege Carulo ad onorem Michaelis archangeli ſuper illos facta eſt eccleſia. His itaque peractis, rex Apuliam adiit, eamque beato Petro & Romæ ſubjugavit. Per idem tempus, exercitu in Gallia revertente, tres illorum milites de Friſia Ilderado de Groninga, & Leomot de Stavera, & Jaro, & Celdui ancilla Dei de Slinga; hi beati Magni corpus in loco, qui dicitur Fundi, invenerunt: quo invento, in illorum provinciam portare & condire decreverunt; ſed divina gratia cooperante, poſtquam ad Sutrinas partes ventum eſt, ampliùs deferre non poſt valuerunt. Quare bis & ter territi & per ſomnium moniti, Romam revertentes ſanctum corpus ſecum tulerunt.

corpus S. Magni Romam delatum.

51 Unde factum eſt, quod illorum devotioni ſe ea ſua partem brachii a ſe ſegregari ab illis permiſit; partes autem ceteræ in crypta præfata remanſerunt B ſuper quam, ſicut dictum eſt, eccleſia jam fuerat facta. Deinde omni anno ſimul beneficium optimum dari ibi decreverunt, ſcilicet trecentas marcas argenti pro illorum & ubique requieſcentium redemptione, & in perpetuum ſeu divites ſeu pauperes in eadem ſupradicta archangeli baſilica & beati Magni eccleſia juxta eam ab iiſdem conſtructa hoſpitalia, quando ſuis patribus videbunt, agerent. Ideireo noſtrorum aliorumque omnibus pateat, ſi ipſi vel quicumque hoc decretum rumpere tentaverit, ſciant, ſe perpetuo damnatos & maledictos & prædicti Pontificis anathematis vinculis in inferno, niſi reſipuerint, cum diabolo colligatos, in hac autem vita miſeros, pauperes & diſperſos, iterum de libro vitæ cæleſtis deletos, & de regno Chriſti dejectos. Confirmatoribus, ſautoribus hujus decreti & gratia ſit benedicti Chriſti, & fruantur utriuſque vitæ gaudiis. Amen. *Hæc inſcriptio fere ubique cum editis exemplaribus convenit, ſi ſubinde luxatas voces & quaſdam minoris momenti mutationes excipias. Nunc referendum eſt judicium, quod eruditi quidam de hac inſcriptione tulerunt.*

C 52 *Ferdinandus Ughellus in Italiæ ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo 7 col. 890 de illa ſic differit:* Hujuſce inſcriptionis initium falſum videtur, cum Leo IV poſt egregiſſimum tertium annum a Caroli Magni obitu ſummus Eccleſiæ Pontifex declaratus fuerit, nempe anno DCCCXLVII. Carolus Magnus mortem obiit DCCCXIV. Tamen nec vitio, neque inſcitiæ ſcriptoris attribuendum, nec falſitatem continere videtur, cum ſæpe Leo III quartus etiam dicatur. Accidiſſe hoc plerique eccleſiaſtici ſcriptores ſcribunt, eum Leo quidam Romanus poſt Sergii primi Papæ deceſſum in Romanam ſe intruſiſſet Eccleſiam anno DCXCVIII, & Leo tertius dictus eſt, qui in catalogo Romanorum Pontificum non ponitur. Hinc Leo, qui Caroli temporibus cathedram Petri rexit, revera ejus nominis tertius fuit, quamvis non ſemel & quartus denominetur apud ſcriptores. *Torriggius cap. 15 Opuſculi ſupra laudati pluribus auctorum teſtimoniis hanc Ughelli rationem confirmat. Eminentiſſimus Baronius exiſtimat, in hac tabula Carolum pro Ludovico vitioſe poſitum fuiſſe, ut paragrapho præcedente vidimus.*

Ferdinandus Ughellus.

53 *Quidquid ſit de his opinionibus, Ubbo Emmius ſcriptor heterodoxus hanc inſcriptionem populariter ſatis honorificam pro vera habet, & in Hiſtoria Rerum Friſicarum circa finem libri quarti de Carolo Magno ſcribit ſequentia:* Itaque in proximum annum, qui octingenteſimus a Chriſto nato fuit, ſeſe parans, maturo jam autumno, Alpes cum filio Pipino Italiæ rege trajecit. In hac vero expeditione, quæ omnium ipſi honoratiſſima fuit (imperator quippe & Auguſtus ab univerſa civitate Romana, cum feriæ Natalis Domini agerentur, acclamatus, ac corona chlamydeque a Pontifice Leone ſolenni ceremonia cinctus eſt, poſtquam controverſiam Pontificis cum populo jam terminaſſet) validam Friſiorum cohortem, quod ſatis conſtat, ſecum habuit, quæ cum Pipino, cui tum contra Grimoaldum Beneventanum grave bellum erat, in Italia feliciter: egregiis facinoribus editis, præclarum nomen ſibi ſuiſque pepetit, atque illis etiam gentibus, qua virtute Friſii eſſent, declaravit. Argumento eſt tabula ingens antiqui marmoris in rei illius memoriam poſita, litteriſque exarata, quam ſua ætate ad Michaelis ædem apud Vaticanum incolumem fuiſſe Raphael Volaterranus optimus auctor tradit. Sic enim in inſcriptione ejus eſt, tempore Leonis Pontificis, imperante Carolo Magno, Friſios in Italiam veniſſe, Pontificique contra Saracenos, qui & Italiæ oras & ipſa Romæ ſuburbana vaſtabant, auxilio fuiſſe; atque in hujus rei geſtæ cæſorumque memoriam, ædem illam Michaelis tum eſſe erectam; deinde cum ex Apulia ſorte Friſii Romam repeterent, quoſdam eorum viros nobiles ſomno monitos corpus ſancti Magni Fundis repertum ad Urbem ſecum tuliſſe, idque eadem in æde Michaelis poſuiſſe; quin etiam exſtructo, eodem in loco, xenodochio, annuoque veſtigali aſſignato, ſuæ nationis pauperibus confugium ſtatuiſſe.

de inſcriptione illa Romana differunt.

54 *Tam Emmius convinciam quoddam in Romanos conjicit, ut hæreticorum mos eſt, & nonnullas difficultates, quæ huic tabulæ oppoſi poſſunt, explicat his verbis:* Nec tameu ueſcius ſum, ad Caroli Calvi Galliæ regis & Leouis IV Pontificit tempora a Volaterrano iſta trahi; cui, ut accedere non poſſim, hæ me rationes potiſſimum movent: quod Calvus cum Leone Pontifice imperium non tenuerit quodque idem, no poſtea quidem, eum imperare cœpiſſet, Magni nomen, ita ut hic præſcriptum in tabula eſt, umquam uſurparit; quod nec ipſe in Italiam venerit enm exercitu, quamdiu Leo Pontifex in vivis fuit, nec rebus etiam Italicis ſe ullo modo miſcuerit; poſtremo, quod nihil ei umquam cum Friſiis fuerit commune, quos Lotharius frater ejuſque filii imperio tenebant. Omnia vero iſta ſi ad Carolum Magnum referas, aptiſſime ejus rebus convenient, modo pro quarto Leone tertium ejus nominis accipias. Quæ ſane noxius apicis abetratio in ſignando legendove nomine facile poteſt accidere. Nec Saraceni quidem iſthoc eodem tempore, quo Carolus Magnus, Pontifice Leone, imperium habuit, Italiæ littora infeſtaotes dederunt, quos Friſii armis perſecuti ſint, ſi quis ejus temporis annales volet revolvere. Quæ ſane ratiooes etiamſi me forte fallant, nec ſic quidem majorum noſtrorum gloriæ, cui marmor illud certiſſimum teſtimonium perhibet, quocumque etiam imperante poſitum ſit, quidquam decedet. *Emmius hic in margine notat, ſeſe hac in re ſententiam mutaſſe, & hujus mutationis cauſas oſtendiſſe in alio libro typis excuſo, qui nobis ad manum non eſt. Quamvis cauæ ſecundæ ſoleant eſſe meliores, ut Græcorum paræmia habet, tamen*

AUCT. G. C. *hoc loco facile pejores eſſe potuerunt: nam forſan huic hæretico ſcriptori vel ejus gregalibus poſtea diſplicuerunt ea, quæ de cura majorum ſuorum pro defunctis, veneratione ſacrarum reliquiarum, obſequio erga Romanum Pontificem in hac inſcriptione memorantur, & ideo priorem opinionem, avitæ ecligioui nimis faventem, conſtus eſt retractare. Mihi non lubet de veritate aut falſitate hujus tabulæ, quam ipſe Emmius* certiſſimum teſtimonium *vocaverat, operoſius diſputare; ſed potius inquirendum eſt, quis fuerit ille* S. Mugnus, *cujus corpus Friſii, vel Franci, ut cenſet eminentiſſimus Baronius, ex civitate Fundana Romam detulerunt.*

Quidem jam priores Friſii ea docuit, illum S. Magnum.

55 *Imprimis mihi prorſus improbabilis videtur opinio Cornelii Kempii Dorcomienſis, qui lib.* 3 *Hiſtoriæ ſuæ Friſicæ cap.* 18 *confidenter aſſerit, Friſios poſt ſupradictam expeditionem adverſus Saracenos, ex Italia in patriam rediiſſe*, amiſſis non paucis ſtrenuis viris, qui in ea expeditione occubuerunt, & in primis primario duce eorum ſancto Mugno, *ut ibidem addit*, qui pro defenſione fidei Chriſtianæ & ſedis Apoſtolicæ in Italia fortiter occubuit, prout Romæ in eccleſia Michaelis archangeli, quæ eſt in Janiculo ad Occidentem Hoſpitalis ſancti Spiritus eleganti elogio inveniturtemporibus Caroli Magni parieti templi inſculptum, cujus copiam hic ad fidem antiquitatis de verbo ad verbum inferere non inconvenicns eſſe duxi. *Tum capite ſequente exhibet eam inſcriptionem Romanam, quam nos ſuprà ex apographo noſtro dedimus, & apud varios auctores aſſignavimus.*

cujus corpus Fundis Romam translatum eſt,

56 *Torriggius in Opuſculo ſuperius citato cap.* 8 *& 12 Kempium arguit erroris, eo quod hanc Romanam S. Michaelis eccleſiam in monte Janiculo perperam collocarit, & S. Mugno, qui Romæ colitur, propter ſolam nominis ſimilitudinem gratis ſubſtituerit homonymum Friſiorum ducem, qui forte numquam in Italia contra Saracenos pugnavit, vel quem certe Kempius nullis Martyrologiis adſcriptum invenit. Sane marmorea tabula Romana, quam Kempius teſtem affectionis ſuæ allegat, nullo verbo aut ſigno indicat.* S. Magnum, *cujus corpus a Friſiis ex Fundana civitate Romam translatum eſt, ducem militum fuiſſe, aut in prælio adverſus Saracenos occubuiſſe. Adde, quod Chriſtianus Schotanus in vernacula Friſiæ Hiſtoria lib.* 2 *pag.* 64 *rotunde affirmet, geſtis memorati ducis Friſii multas fabulas immixtas eſſe.*

C

ducem ſeu militiæ ſuæ genitis,

57 *Attamen Martinus Homconius in Opere de viris rebuſque Friſiæ illuſtribus fol.* 36. *hanc Kempii ſententiam quibuſdam novis epiſodiis exornat, & non tantummodo hunc Magnum Friſiorum ducem titulo ſancti liberaliter donat, ſed etiam illum recentiori more Friſico* Fortema *cognominat, compoſitis in ejus honorem ſequentibus verſiculis hexametris.*

Magnus ubi ſubigens cum Saxonе, Fostema,
Romam.
De Papa meruit, meruit de Cæſare primus
Per clarum, fieri Friſiæ; diplomа Poteſtas,
Benthemique Comes cum libertate; decora
Arma reportavit patriæ laudemque perennem.
At Latii rurſus Chriſtique profectus in hoſtem,
Lethale accepit Saraceno a milite volous:
Unde obiens Fundis, Romæ eſt humatus, & iſtic
Adſcriptus Superis, ſacra ut Michaelis in æde
Marmor & hoſpitium teſtatur in Urbe vetuſtū.

58 *Deinde Hamconius ad probandam Magni Fortema ſanctitatem citat Martyrologium Baronii ad diem* 19 *Septembris, & ſolita oratione poſt alias bellicas hujus primi ducis Friſii ſive Poteſtatis expeditiones, ibidem in eum noſtram de illo ſic ſcribit:* Secuodo cum exercitu Italiam petiit, ac ibi cootra Saraecoos tumio Latio quam Apulia & Calabria fortiſſime dimicuos, a Chriſti tandem hoſtibus io pugna (ut videtur) læſus, Fundis in Campania obiit, corpus autem ejus a tribus militibus Friſiis Ilderardo, Leomotho & Hiaro Romam delatum eſt, & in baſilica ſancti Michaelis archangeli in Vaticano ſepultum, conſtructoque ibi inſigoi xeoodochio, unouoque vecligali pro Friſiis, Urbem pietatis gratia petentibus, aſſignato, ipſe inter Divos relatus eſt; ut præter Martyrologium Baronii teſtatur inſigoe marmor eadem io baſilica erectum, cujus ioſcriptio ad eulcem libri ſecundi exhibetur. *Hæc ſatis ſpecioſe excogitata ſunt, ſi modo vera eſſent. Porro non eſt noſtri inſtituti operoſe illam Hamconii narrationem impugnare ex modo, & tempore, aliiſque adjunctis, quibus olim duces ſeu Poteſtates Friſiæ conſtituebantur, & de quibus Friſii ſcriptores inter ſe & cum aliis hiſtoricis acriter diſceptant. Quapropter Hamcontium dumtaxat deducemus ad Martyrologium Baconii, ad quod appellavit.*

D *& Hamconius hoc ſive citat Martyrologium Romanum,*

E

ex qua pro illa improbabili opinione nihil eruī poteſt.

59 *Die* 19 *Septembris in Martyrologio Romano legimus ſequentem annuntiationem:* Eodem die ſanctorum martyrum Magoi, Caſti & Maximi. *Baronius autem in notis ad hanc Martyrologii Romaei aanuntiationem ſic ſcribit:* Uſuardua hac die de Mugno & Caſto taotum; de Maximo io aotiquo Romaoo Martyrologio, & uliis maouſcriptis. De traoslatione corporis ſuocti Magni martyris deque ejus reliquiis recooditis in eccleſia ſancti Michaelis arehangeli prope Vaticaoum tempore Leoois quarti Romaoi Pontificis docet vetus ioſcriptio murmori iociſa, io eadem collocuta. *Quis ex iſtis Martyrologii Romani verbis vel eminentiſſimi Baronii annotationibus Magnum Fortema ducem aut Poteſtatem Friſiorum extundat? Denique quis credat, die* 19 *Septembris in Martyrologio Romano memorari illum Friſiorum ducem, qui poſt annum Chriſti octingenteſimum in pugna adverſus Saracenos læſus eſſe ac Fundis obiiſſe dicitur, cum* S. Mugous *& ſocii martyres eadem die* 19 *Septembris annuntientur in antiquis Martyrologiis, quæ ante annum octagenteſimum exarata ſunt, ut apud Florentinum illa die, & in admonitionibus prævils ad Martyrologium Hieronymianum videre eſt?*

F

Plerique contra nostras Baronii putant

60 *Ceterum ex illa eminentiſſimi Baronii annotatione inferri poſſet, iſtum* S. Magnum *martyrem, cujus reliquiæ in eccleſia ſancti Michaelis reconditæ ſunt, diverſum eſſe ab epiſcopo & martyre ejuſdem nominis qui die* XIX *hujus in Martyrologio Romano memoratur, & cujus corpus Anagniam translatum eſt: nam Baronius die* XIX *Auguſti in notis ad annuntiationem* S. Magni *epiſcopi & Martyris, tantum meminit de monumentis Anagninis, & interim de eccleſia Romana ſancti Michaelis nullum verbum facit. Attamen Bartholomæus Piazza in Hemerologio ſuo Romano, & Octavius Pancirolus in Theſauri Romæ abſconditis exiſtimant, reliquias hodierni* S. Magni *epiſcopi & martyris in eccleſia ſancti Michaelis haſtenus conſervari. His non pauci ſuffragantur, inter quos Ughellus in Italia ſacra editionis jam ſæpius citatæ tomo* 7 *col.* 890 *cenſet,* S. Magnum, *cujus reliquiæ Romæ & Anagniæ honorantur, eumdem eſſe, & hæc omnia facile conciliari,*

A *ciliari*, ſi Anagninis partem Magni corporis ex Vernlana æde a Saraceno rege venditam dicimus (*verbis ejus utor*) partem vel maximam Fundi remanſiſſe, quam inde Friſii milites abſtulerunt. *Nos hic iterum in labyrintho incerti vagamur, & divinare non poſſumus hanc litem, quæ ex ocalata utrarumque reliquiarum inſpectione, & quantitate ac qualitate earum decidenda eſſet. Quare jam breviter agamus de ſacris rujuſtamque S.* Magni *reliquiis, quæ ad alias eccleſias delatæ dicuntur.*

ad S. Magnum epiſcopum & martyrem

61 *In apographo noſtro, quod ex archivo baſilicæ ſancti Petri ſuperius citavi, leguntur ſequentia:* In capite eum pectora argenteo impenſis bonæ memoriæ Bernardini Paulini, felicis recordationis Clementis Papæ octavi datarii, Vaticanæ baſilicæ Canonici, aſſervatur exput S. Magni archiepiſcopi Tranenſis (*melius* epiſcopi, *ut Ughellus loco proxime citato notat*) martyris, ad figuram epiſcopi mitram argenteam lapidibus non pretioſis ornatam vertice geſtantis, cum pluviali ejuſdem materiæ, in cujus fimbris cernuntur imagines ſanctorum Clementis & Sebaſtiani, quos piæ memoriæ Clemens VIII devotiſſime ve-

B nerabatur; in capitio autem ſancti Spiritus & beatiſſimæ Virginis. Tota machina argentea magni ponderis & magnificentiæ ſtat ſupra argenteam baſem artificioſe cælatam, in qua ſunt ſtemmata Clementis Papæ VIII, quibus ſubjecta hæc legitur inſcriptio: SACRUM GLORIOSI MARTYRIS MAGNI EPISCOPI CAPUT. Infra ſunt gentilitia ſigna Bernardini Paulini Canonici & datarii ſupradicti. In ima faſcia ſtereobatæ hæc leguntur argento inciſa: BERNARDINUS PAULINUS FLORENTINUS, CLEMENTIS PAPÆ OCTAVI DATARIUS, HUJUS SACROSANCTÆ BASILICÆ CANONICUS RELIGIONE ATQUE PIETATE THECA HAC ARGENTEA ORNAVIT ANNO MDCII. In utroque latere imæ faſciæ ſupradictæ: CAPUT SANCTI MAGNI MARTYRIS ARCHIEPISCOPI TRANENSIS. . . . . Anno MDCII In feſto S. Jacobi Majoris XXV Julii in palatio montis Quirinalis poſt Veſperas ſanctiſſimus Dominus Clemens octavus benedixit ſupradictam argenteam imaginem, ut in benedictione capſarum pro recondendis reliquiis, magni ponderis & valoris octingentorum aureorum, & die XIX Auguſti feſto ſancti Magni ſacra calvaria in ea includitur, & proceſſio ſolennis habita in ambitu baſilicæ, ac in Gregoriano ſacello fuit cantata Miſſa a prædicto Bernardino Paulino Canonico, baſilicanis omnibus præſentibus.

C

partiuncæ oſſa Romæ conſervata,

62 *Deinde ibidem de brachio* S. Magni *hæc ſequantur:* In capſula lignea longa cum vitro in fronte, holoſerico gauſapino rubro cooperta, aſſervatur brachium ſancti Magni archiepiſcopi Tranenſis martyris, & de ſemore ſanctæ Petronillæ virginis. *Poſt illa ex decreto Capituli dictæ baſilicæ, quod anno 1602 die 2 Novembris habitum eſt, ibi referuntur ſequentia*: Deereverunt, quod domini Aloyſius Cittadinus & Octavius Eſtenſis Taxonus Canonici & majores ſacriſtæ deferant ab eccleſia ſancti Michaelis ſecus viam ſancti Spiritus in Saxia ad baſilicam noſtram brachium ſancti Magni archiepiſcopi Tranenſis martyris, inter ceteras Sanctorum reliquias tutius & religioſius aſſervandum; decernentes tamen id annis ſingulis in beati Archangeli dedicatione & diebus octo dumtaxat ſequentibus ejus in eccleſia confluenti populo ſub altare venerandum exhiberi Euangeliſta Carboneſius Canonicus ſecretarius. *Denique ipſa ſacri brachii translatio paucis verbis ibidem ſic narratur:* Anno MDCIII die prima Januarii ſupradicti domini Canonici prædictum brachium in duo longa fruſta diviſum ad memoratam Vaticanam baſilicam private detulerunt, & in tabernaculo ſacrarum reliquiarum poſuerunt, publico inſtrumento per me Jacobum Grimaldum edito. *Ex his adverſus eminentiſſimam Barcaium ſequitur, omnes* S. Magni *reliquias in eccleſia ſancti Michaelis olim vel adhuc conſervatas, ex communi Romanorum opinione ſpectare ad ſanctam epiſcopum Tranenſem & martyrem, cujus feſtum die* XIX *Auguſti celebratur.*

AUCT. G. C.

in Belgium, Belgicum ac Germaniam tranſlata.

63 *Etiam notabile ejuſdem Sancti reliquiæ tranſlatæ dicuntur ad regiones ab Italia non parum remotas: nam eccleſia Anderlacenſis, in Belgio una prope Bruxellis ſita, veneratur* brachium ſancti Magni epiſcopi Anagnini (*potius Tranenſis, ut § 1 monuimus*) qui in perſecutione Decii necatus eſt, quarto decimo Kalendas Septembris, *quemadmodum Rayſius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 53 *notavit. Præterea illuſtriſſimus Thomas Joannes Peſſina de Czeborod in Phoſphoro ſeptitorni eccleſiæ metropolitanæ Pragenſis edidit Diarium ſive indicem menſtruum ſacrarum reliquiarum, quæ in iſta eccleſia pie aſſervantur, ubi pag.* 556 *ad diem* XIX *Auguſti aſſignatur* ſancti Magni martyris pars de crure notabilis, *ut ipſis hujus Diarii verbis utar. Denique in Mindenſi Actorum apographo, cujus ſupra § 2 mentionem feci, poſt narratam* S. Magni *Vitam de cultu ejus notitia quædam adjecta eſt his verbis:* Servatur hujus ſancti feſtum ſupradicta die (*nimirum* XIX *Auguſti, quæ in fine Actorum expreſſa eſt*) ſemidupliciter in cathedrali Mindenſi ob magnam partem corporis S. Magni, quam Mindenſes poſſident. *Neſcio, qualis aut quanta ſit illa pars corporis; ſed ſuſpicor tam notabilem eſſe, cum in Mindenſi Breviario anni* 1556 *de* S. Magno *recitentur Lectiones propriæ, in quibus fere narrantur eadem geſta, quæ jam ex præmiſſo noſtro codice manuſcripto edemus.*

E

b

A C T A

auctore anonymo.

Ex membranaceo Muſei noſtri codice, ſignato ✠ *Mſ.* 74 *folio* 277 *& ſequentibus.* F

PROLOGUS.

Scripturæ Actorum pauci præſtant.

QUicumque confeſſus fuerit nomen filii Dei, & omnia, quæ a ſancto Magno epiſcopo atque martyre geſta vel ſcripta ſunt a, volnerit ſtudioſe proſequi, & ſibi & plurimis ædificationem exhibet & fructum, ſicut dicit in Euangelio Dominus: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Beati, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſis miſerebitur Deus. Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Fructus autem incomparabilis fructus juſtitiæ eſt b.

a

b

EX MSS.

ANNOTATA.

a *Non videtur* S. Magnus *aliqua ſcripta poſteritati reliquiſſe, quamvis hic fiat mentio de omnibus*, quæ a ſancto Magno epiſcopo atque martyre geſta vel ſcripta ſunt. *Quapropter hæc ita intelligo, acſi legerem hoc modo*: Omnia, quæ a ſancto Magoo geſta vel *de ipſo* ſcripta ſunt *&c.*

b *Aliis Actorum exemplaribus alii prologi præfiguntur, ut* § a *Commentarii prævii num.* 25 *indicavimus.*

CAPUT I.

Sancti patria, conditio, converſio ad Chriſtum, epiſcopatus, comprehenſio pro Chriſtiana fide, liberatio e carcere, peregrinatio & miracula.

B

quomodo S. Magnus in paupertate ſua

BEatiſſimus athleta Chriſti Magnus cum fuiſſet unicus parentibus ejus in partibus Apuliæ *a*; hujus parentes cum eſſent pagani & pauperes, nec habereot unius diei ſubſtantiam, etevit filios eotum Magnus. Cœperunt aotem ejus parentes monere eum dicentes: Vade fili, fac opus mercenarii, & paſce alieoorum oves, ut vel ſic habeamus hujuſmodi ſubſtantiam. Tunc cœpit beatiſſimus Magnus contriſtari de mnleſtia parentum ſuorum. Domioi igitur miſericordia ita fuit, ut ad Puerum io illa hora mitteret ſanctom angelom ſuum. Eunte aotem eo pet viam, apparuit ei angelus Dei, & dixit ei: Ut quid te viden ſic plorare: nam me, quem cooſpicis loqoentem tecum, miſit Deus, ut cooſnlationem tibi præbeam. Nunc ergo tolle, qund tibi Dominos noſter ttanſmiſit; & dedit ei aori pondera *decem. Et dum accepiſſet, teverſus eſt ad domum pattis ſui gandens. Tune cœpit referre patri ſun, qualiter ei Dominus apparuiſſet, quem nnndum ſciebat, quis eſſet. Tunc cœpit puer Magnus rogare patrem ſuum dieens: Paier, hæc dnnavit nobis Dominus per ſuam virtutem, ut & nobis exinde beneſaciamus & pauperibus.

*al. talenta.

C

ab angelo conſolatio-nem accepit.

3 Tunc Adoleſcens dixit patri ſun: Vade, & mihi nves cnmpara ad paſcendum; & dum adimpletnm fuiſſet deſiderium ejus, cœpit oves paſcete. Cteſcebant autem greges valde, ita ut ex decem & octo ovibus fierent mille. Tooc beatiſſimus Magnus, dum adhoe paganus eſſet, de conſnta ovium ſuarum ſaccos implevit, & pet noctes deportabat ad civitatem, & pauperibus Chriſtianis vel viduis erogabat; quibus etiam præcepit dieens: Videte, ut nemini dixeritis; ſed dicite: Dominus donavit nnbis. De me autem oemo ſentiat. Tuoc deſcendente en ad civitatem, dnm ageretur dies feſtus Domini, hæc erat lectio in eccleſia: Quærite & inveoietis; pulſate & aperietur vobis. His aoditis, beatiſſimus Magnus figens intentinois ſuæ cor, intta ſemetipſum nit: Ecce Magne, jam diu te Dominus tuus dimiſit, & oune pet Euangelium ſe tibi manifeſtavit, ut ad lomen pertingas veritatis, a tenebris redeas ad lucem; qnia perdidiſti, quod laboraſti, ſi fructum laboris nnn tenebis, hoc eſt Salvatorem. Ergo teneam, quod tenendum eſt animo, & omnia, quæ reſpuenda ſunt, relioquam. Ideo quæſivi, nt invenirem; ideo inveni, nt teneam. Hæc ſecom revolvebat animo & meditabaiot, & quotidie tequitebat, quomodo viam veritatis inveniret.

D

ſe ad fidem Chriſtianam converterit. *b*

4 Hæc en meditante, apparuit ei aogelus Domini in ſimilitodine hominis, & dixit ei: Nos ſequamur juſtum & ſanctum venerabilemque virum, oomina Redemptum *b*, per omnia eruditom. Audiens hæc beatiſſimus Magnus, ſtatim miſit ſe ad pedes aogeli & rngabat cum laerymis, ut eum perduceret ad ſanctum virum. Fit, provideote angelo, qund ex fide deſiderii implorabatus; &, perducente angelo, venit ad ſanctum Redemptum. Et dom ingteſſus fuiſſet domum ſacerdotis ſimul eum angelo, ſtatim beatiſſimus Magnus proſternebat ſe ante pedes ejus plorans & diceos: Oſtende nnbis iter, quo ituri ſumus, ut mereamur ingredi januam Domini Salvatoris. Tunc ſanctus ſacerdos eum omni diligeotia etudivit eum, & ſacrom baptiſma percepit. Et io ipſa hora pater ejus emiſit ſpiritum; quem beatiſſimus filius ejus Magnus cum omni diligeotia ſepelivit io pace t.

c *epiſcopus civitatis fit* *e*

E

5 Tuoe beatiſſimos Magnus, data ſibi lieentia, nmnia paupertatis ſuæ prædia vendidit & paoperibus atque nrphanis & vidnis erogavit. Et dum hæc ageret beatiſſimus Magnus, fama ejus percurrebat tntam Apuliam. Tunc nutu Dei, qnia volebat ſibi eum ſacerdotem eligere, univerſus populus elamabat ad beatum Magnum, ut ipſe eis ageret ſanctum epiſcopatum. Ad qoos reſpondit beatus Magnus: Niſi Dominus ædificaverit dnmum, in vanum laborani, qoi ædificant eam. Et niſi Domious mihi peccatnri revelaverit, & vos omnes oraveritis ad Dnminum, & ſie fiat voluntas Domini in me. Tunc nmnes Chriſtiani per tridonm jejunaverunt, & lactymas ſoas ſuderunt io conſpectu Domini, ut eis revelaret de juſtn & ſaocto Magno. Ipſe autem beatiſſimus Magnus pet ſeptem dies & noctes oravit ad Dominum. Media autem nncte angelus Domioi apparuit ei, & conſolatus eſt eum dicens: Magne, exaudita eſt ntatin tua, & lacrymæ populorom ad Dominum aſceoderunt. Acquieſce petitionibus populi, qoia per te multa turba liberabitur. Tuoc beatiſſimus Magnus ſurgens ab oratione alloquitur popnlum dicens: Fiat volontas Domini mei & veſtra. Et dum accepiſſet epiſcopatum, omocs de ſalute ejos deprecabantur. Erat igitur ſanctos & verus epiſcopus Chriſti Magnus, ſimplex, & multa mitabilia per eum Dominus oſtendebat. In tempore illo erat vir quidam, nnmioe Caſtntius, in partibus Apuliæ. Iſte autem pet ſex anoos ægritudinis nimietate ſatigatus, factus eſt mutus; ſcientiam tameo audiendi & iotelligendi habebat; quem beatiſſimus Magnus, ſua viſitatione ſanavit. Tuoc beati Magni npinio creſcebat, quia per nmnes regiooes laodabatur.

F

& ex eo privilegii ac gentilium ab aegris edictus. *d*

6 Illo tempore dum per omnes Chriſtianos gravis gentilium terror urgeretur, & aliqnantos jam pœnarum diverſarum cruciatibus puniſſet io partibus Galatiæ, Cappadociæ & Armeniæ, ſub conſule *d* Sevetioo beatos Magnus ad palatium ejus perductus eſt; & dum traheretur a militibus, ita dicebat: De ventre matris meæ exivi, Deus meus es tu, ne diſcedas a me. Tunc pagani dederunt intra ſe ennſilium, ot, ubi idolis immolabaot, ibi beatnm Magnom ineluderent. Tune intteoente eo in templum, omoia ſculptilia idolorom aote pedes ejus ceciderunt. Milites autem, qui cum eo erant, ſtatim cæcati ſunt. Tunc beatus Magnus per tntam noctem laboraos, omoia ſimula-

A simulacra confregit; ipsum vero auctorem Jovem, qui totus aoreus erat, comminuit; & dum comminutus fuisset, oravit sanctus Magnus ad Dominum, ut mitteret ei sanctum angelum suum, qui eum de carcere educeret.

in ictum oculorum paravit 7 Adhuc eo orante, ecce venit angelus Domini, & aperuit januas templi; & dixit ad beatum Magnum: Collige totum aurum in pallium tuum, & ubicumque potueris invehere paupereſ viduas vel orphanos, eis distribue. Et dum hoc factum fuisset, beatus Magnus dixit ad angelum: Ecce omnia, quæ præcepisti mihi, impleta sunt, domine. Deprecor te angele Michael, ne me permittas facies impiorum videre, quia to scis fragilitatem corporis mei. Statim exaudita est oratio ejus, & angelus, qui comitabatur cum eo, ostendit ei viam, per quam iturus esset. Beatus autem Magnus, quasi pauper ambulabat per viam. Veniens ergo ad quamdam mulierem, petivit ab ea aquam, quæ & ipsa paupercula erat. Hæc habebat unicum filium, qui quotidie ad eleemosynam sedebat. At ubi beatus Magnus pe-
B tivit aquam, dixit ei mulier. Ingredere in cellulam meam, & benedic illam. Habebat ergo mulier, quartam partem panis, quam accepit filius ejus, & posuit ante eum. Et dum manducasset beatus Magnus, benedixit totam cellulam ejus: & exeunte beato Magno, mulier invenit totum cubiculum suum plenum omni bono, nec ab illo die aliquid defuit mulieri.

ANNOTATA.

a Hæc est ampla Italiæ regio, quam omnes Actorum scriptores huic Sancto patriam assignant. Sed aliqui recentiores distinctius tradunt, eum Trani in Apulia natum esse, quæ traditio non adeo certa est, ut in Commentario prævio num. 20 monuimus.

b Ille apud Ughellum inter præsules Tranenses primus statuitur, & hic nomine sancti ornatur. Cum ipse Redemptus aliunde nobis ignotus sit, ex Tranensibus discere cupimus, an, & quo die colatur, si enim Operi nostro inseri velint.

C *c Quamvis hoc loco nihil distincte narretur de patre S. Magni, tamen in aliis Actorum exemplaribus fuse exponitur, quomodo ille cum filio ad fidem Christianam conversus fuerit, & non diu post baptismum obierit.*

d Hic Severinus in aliis Actorum exemplaribus proconsul Apuliæ *appellatur.*

CAPUT II.

Quædam sancti hujus episcopi itinera, varia miracula & martyrium.

Sancto iter facienti apparet demon, *a* SAnctus Magnus dum iogressus fuisset civitatem Neapolitanam, susceptus est a sancto Januario *a*, qui & ipse pro Christo victoriam obtinuit, & cervicem suam ad decollandum posuit, quem Dominus sibi martyrem consecravit. Voluit autem beatus Magnus Romam ire ad confessionem Apostolorum Petri & Pauli. Et dum requievit per triduum cum sancto Januario, venieos ad eum ea nocte angelus Domini, tetigit latus ejus dicens: Magne, famule Dei, sequere me. Et dum egressi fuissent de civitate, occurrunt in vicesimo quinto milliario a civitate, & occurrit invidus diabolus transfiguratus in similitudinem hominis, & dixit ad beatum Magnum: Ego sum homo viator; venio tecum. Angelus autem Domini cognovit, quod diabolus esset, statim recessit a sancto Magno, ut probaret, qualiter cum diabolo pugnaret. Sancti Magni animus fragilis erat, & plorabat amarissime. Diabolus autem quærebat locum abditum, ubi pugnaret cum eo. Beatus autem Magnus sensit in Spiritu sancto, quod diabolus esset. Tunc prosternens se in orationem, ad Dominum cum fletu dixit: Tu, Domine, dixisti: Quidquid credentes petierimus orationem petieritis, dabitur vobis. Tu dixisti: Ubi est mors, quæ regnabat; ubi est mors aculeus tuus? Victa est mors, devictus est diabolus. Tu autem, Domine, resurrexisti a mortuis, & apparuisti Apostolis tuis; qui sedes ad dexteram Patris, & venturus es judicare vivos & mortuos; & cum te verum Deum agnovissem, non credidissem. Libera me de manu diaboli, qui quærit
E animam meam in malis operibus tuis, ut eam perdat. Dereliquisti, mi, Domine, sicut agnum in ore lupi.

cujus fabricat ei domicilium, angelus, 9 At ubi oravit, statim apparuit ei angelus Domini, & dixit ei: Quid ploras, Magne? Ecce modicum non potuisti sustinere: nam multum quomodo habuisti sustinere? Angelus autem Domini exsufflavit in faciem diaboli, & statim
b fugit, & nusquam comparuit *b*. Tunc beatus Magnus dixit ad eum: Angele Domini mei, non sciebam adhuc opera diaboli. Cui respondit angelus: Acceptabilis fuit oratio tua ante Dominum, ut sinn aliqua persecutione inter apostolos & martyres atque confessores eligeret te Dominus: jam enim in cælo corona tibi paratur, quia ille, qui tecum voluit pugnare, ipse facit, ne homo perdat podicitiam. Ipse seminat litem inter patrem & filium, & ipse facit, ut germanus occidat fratrem suum. Ipse surripit iracundiam, ut homicidium faciat. Ipse inter conjuges divortia semioat, inter amicos discordiam, inter pacifi-
F cos lites, inter justos injustitiam. Hæc omnia facit, ut perdat animas hominum.

qui cum morabatur ipsius assistebat quem ad locum iturus cum, 10 His auditis, beatus Magnus oravit cum lacrymis ad Dominum propter genus humanum. Et cum veniisset ad locum, ubi habitaturus erat, fuit illic fluvius, & nullus ad transmeandum erat locus, nec repertum navigium. Tunc angelus Domini præcepit sancto Magno, ut intraret cum eo pedibus fluvium; erat autem in illo loco profunda altitudo. Et dum transissent, ita evenit, ut aquæ eis usque ad latera pervenirent. At ubi pervenerunt ad locum, media nocte facta est vox de cælo ad angelum dicens: Dilectus meus Magnus ipsum inhabitet locum, in quo sancta & venerabilis ecclesia est constituta. Tunc ad sanctum Magnum ait angelus Domini: Beate Magne, præcepit mihi Dominus rex omnium Chri-
c stus, ut in isto loco habites, quia multa mirabilia per te in isto loco facturus est Dominus usque in finem. Tunc dans ei pacem angelus, dixit ei: Pax tibi, famule Dei; statimque angelus receptus est in cælum.

in quem dies festus erat 11 Tunc beatissimus Magnus cœpit quasi pauper sedere ante januas ecclesiæ, quia dies festus erat. Tunc infiniti populi se collegerunt ad eum interrogantes: De qua regione huc advenisti? At ille penitus nihil respondebat. Multitudo vero populi, quia Christiani erant, & videbant eum

quod

EX MSS. quod ſanctus eſſet, dicebant : Iſte homo juſtus eſt. Alii vero increduli dicebant, quia deſtructor * eſt. Hæc eis dicentibus, erat ibi quidam puer, nomine Paternus *d*; hic autem viderat ſanctum Magnum, recordatus eſt, quod illi per viſum Dominus revelaverat dicens: Mittam ad te hominem ſanctum & verum ſacerdotem de terra longinqua; per eum venies inter choros Sanctorum meorum. Tunc beatus Paternus alloquitur beatum Magnum epiſcopum, & dixit ei : De qua regione te habemus? nam ego, quem vides, Chriſtianus ſum. Forte de te mihi Dominus per ſomnium revelavit dicens: Mittam ad te Sanctum meum. Ad quem reſpondens ſanctus Magnus ait : Tu dixiſti. Et duxit eum in domum ſuam. Statim ut ingreſſus eſt domum, a fundamentis commota eſt. Et dum omnes in ſacies ſuas cecidiſſent, a ſancto Magno confortabantur. Beatus vero Paternus cum omni domo ſua in Chriſti amore perdurabat.

* al. ex-ſtor

d

13 Sanctus autem Magnus dum permaneret in loco, ubi eum angelus Domini conſtituit, fama ejus per totam provinciam percurrebat. Erat autem quædam mulier, quæ jam ab annis quindecim non poterat filios habere. Audiens illa famam beati Magni, venit ad eum, & provoluta pedibus ejus deprecabatur dicens : Reſpice in me peccatricem; ignoſce malis meis, & miſerere mei. Qui avertit faciem ſuam ab illa. Cui mulier dixit : Quid rogantem me fugis? Nulli mu lierem deſpicere miſeram, quia non habet opus medicis ſanus homo, ſed qui male habet. Tunc beatus Magnus non ſuſtinuit lacrymas ejus; ſed interrogavit mulierem; quid eauſæ haberet. Et poſtquam didicit, levavit oculos ſuos ad cælum orans cum lacrymis. Tunc proſtratus in oratione, benedixit mulieri, quæ alio anno cum filio venit ad beatum Magnum benedicens Dominum.

mulier ſterili facunditatem impetrat.

B

13 Aliud quoque oſtendit miraculum : nam cujuſdam præfecti prætorii uxor valde nobilis inter ſuos, & inter Chriſtianos erat reverentiſſima. Hæc cum marito ſuo venit ante faciem beati Magni propter infirmitatem trium filiorum ſuorum, qui jam deſperati fuerant. Nam & mater eorum neſciebat, quem primum plangeret. Cumque pervenitſet ad beatum Magnum, provoluta pedibus ejus cœpit cum lacrymis dicere : Beate Magne per clementiſſimum Deum te deprecor, ut reddas mihi tres filios meos. Statim miſericordia motus eſt beatus Magnus. Ar ubi oravit, benedixit oleum, & dedit matri eorum, ut ſingulorum corpora ungeret, quia vidit fidem in matre eorum. Cum tetigiſſet eos mater, ſtatim ſani facti ſunt filii ejus, & divulgatum eſt hoc per univerſam terram.

tres aegrotos ſanat.

C

14 Erat autem mulier quædam, quæ jam triginta annos cæca permanſit; quæ adducta eſt a fratribus ſuis ad beatum Magnum, & narraverunt ei flentes, ſe jam omnem ſubſtantiam ſuam in medicos expendiſſe. Ad quos reſpondit beatus Magnus : Ea, quæ in medicos expendiſtis, ſi dediſſetis pauperibus, curaſſet eam verus medicus, qui eſt Chriſtus Jeſus. Tunc mulier magis clamabat, & deprecabatur eum dicens : Reſpice excitatem meam, & ſalva oculos meos, ſervi Chriſti. Tunc ſanctus Magnus exſpuit in faciem ejus, ſtatimque per exemplum Salvatoris & virtutem Domini illuminata eſt mulier.

cæcam illuminat.

15 Alius quidam in partibus Picini *e* dum ſederet in equo percuſſus a diabolo repente obriguit, ita ut nec manus nec pades agitaret, nec cervicem flectere potuiſſet. Ad beatum Magnum D cum lectulo portatus eſt; qui ſolam linguam movebat ad deprecandum. Tunc dixit beatus Magnus, non poſſe hominem ſanum fieri, niſi crederet in Chriſtum, & ſponderet ſe diabolo abrenuntiare. Qui ſtatim credidit Chriſto, & per orationem ſancti Magni toto corpore ſalvatus eſt, & cœpit exultare in Domino ſimul cum beato Magno.

a demone percuſſus.

16 Nam quidam furioſiſſimus juvenis, nomine Meſſias, da prætorio Surano *f* habuit dæmonium peſſimum, ita ut nec catenis nec compedibus ulla ratione poſſet teneri : & multorum naſos vel aures morſibus amputaverat. Iſte dum ſuiſſet catenis & funibus conſtrictus, ductus (eſt) ad beatum Magnum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim juſſit illum ſolvi. Cumque ſolviſſent eum, inclinavit caput ſuum, & venit tremens & cervicem flectens; nec aſpiciebat in faciem ejus, ſed provolutus in terram, cœpit pedes ſancti Magni lingere. Tunc a beato Magno adjuratus per nomen Domini Jeſu Chriſti, exivit dæmon, qui juvenem poſſederat. Tunc juvenis cœpit omnipotenti Deo gratias agere, qui eum per famulum ſuum Magnum dignatus eſt curare. Nam & multa alia mirabilia per eum dignatus eſt facere.

alium a demone vexatum liberat.

f

E

17 Tempore illo dum perſecutio ageretur ſub Decio & Valeriano perſecutoribus, eo tempore, quo Cornelius Romam ingreſſus eſt *g*, fama beati Magni ad imperatorem pervenit, & armatus a diabolo miſit ſtipatos milites, qui beatum Magnum interfiarent. Euntes vero milites comprehenderunt eum, & variis ſuppliciis interfecerunt. *h* Audiens hæc beatus Paternus, ſervus Domini noſtri Jeſu Chriſti, tulit corpus beati epiſcopi & martyris Magni, & ſepelivit eum. Paſſus eſt autem beatiſſimus martyr Chriſti Magnus XIV Kalendas Septembris, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ac denique martyrium ſubit.

g

h

ANNOTATA.

a *Difficultatem, quæ in hoc utriuſque Sancti congreſſu videtur eſſe, in Commentario prævio num.* 32 *propoſui.*

b *Neapolitanum PP. Teatinorum apographum de diabolo ille ſic habet* : Dæmon confuſus præcipitavit ſeipſum in flumen. *Huic Caſſinenſe Actorum exemplar fere conſonat.*

F

c *Locus ille, cujus nomen hic tacetur, in duobus proxime memoratis Actorum apographis indicatur. Neapolitanum PP. Teatinorum de loco ille hæc habet* : Cum itaque parveniſſet ad civitatem Fundanam, non procul a civitate ad campum Demetrianum ſe contulerunt, ſiccoque pede flumen tranſierunt, & ad eccleſiam quam civitas, quæ ibi erat, advenerunt *&c. Caſſinenſe autem exemplar ſitum hujus loci diſtinctius ita deſcribit* : Angelus autem Domini eum S. Magno, itinere conſecto, venerunt in prædium, quod ſubjacet civitati Fundanæ vocabulo Mirriano, haud longe a Terracinenſi urbe, ubi erat fluvius *&c.*

d *Arbitror, hunc eſſe eumdem S. Paternum, qui in Martyrologio Romano ad diem* xv *Auguſti annuntiatur, cum ibi Fundis in Latio martyrium ſubiiſſe dicatur. Geſta hujus Sancti ab hagiophilis accipere deſideramus.*

e *Suſpicor, hic pro Picino legendum eſſe Picenum, quæ eſt ampla Italiæ regio, ut apud geographos obvios videre eſt.*

f *Forte*

A f *Forte intelligendum eſt de prætorio Soranо, cum Sora ſit urbs Italiæ in Latio.*

g *Tempus martyrii in apographo noſtro Neapolitano & Caſſinenſi exprimitur hoc modo :* Elapſis quibuſdam annis, eo tempore, quo Cornelius Romæ & Cyprianus Carthagine ſub Decio & Valeriano martyrio coronati ſunt *&c. At, ut hic alia omittam, S. Cyprianus Carthaginenſis poſt mortem Decii imperatoris martyrio coronatus eſt. Facilius expreſſio noſtri codicis cum chronologia conciliari poteſt : nam Cornelius Papa ſub imperatore Decio Romanam cathedram aſcendit.* EX MS.

h *Circa genus mortis, quod in variis Actorum exemplaribus diverſimode narratur, § 2 Commentarii prævii num. 31 & ſequente ſat multa retulimus.*

DE SANCTO MAGNO MARTYRE

CESAREÆ IN CAPPADOCIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

Diſtinctio hujus ſancti Martyris ab altero, Acta, & immemorabilis cultus.

B

SUB AURELIANO. *Quamvis hic S. Magnus in Actis*

Hac die in Commentario prævio ad Acta S. Magni epiſcopi & martyris, qui in Italia ſub imperatore Decio martyrium ſubiiſſe traditur, hunc S. Magnum *propter diverſas loci, temporis & Actorum circumſtantias ab illo ſancto Præſule diſtinxi. Sed magis ambiguum eſt, an hic* S. Magnus *diſtinguendus ſit ab altero S. Magno vel Andrea duce militum, qui cum 2597 ſodalibus in auguſtiis montis Tauri ab Antiocho propter fidem Chriſtianam interfectus eſt, & cujus memoria in antiquiſſimis Martyrologiis etiam hac die celebratur, ut liquet ex paragrapho primo Commentarii prævii ad Acta S. Magni epiſcopi, & clarius patebit ex Actis S. Magni vel Andreæ ducis, quæ hodie a collega meo dabuntur. Dubitationem auget ſilentium omnium Martyrologiorum, quæ hac die de* S. Magno *Cappadoce non meminerunt.*

quæ Petrus Equilinus volgavit, C 2 *Si præterea attendamus numerum ſodalium, quibuſcum S. Magnus vel Andreas dun martyrium ſubiit, videtur aliqua confuſio facta eſſe cum noſtro* S. Magno, *quandoquidem hic etiam cum tanta ſociorum multitudine paſſus fuiſſe dicitur ſaltem in Actis, quæ Petrus Equilinus in Catalogo Sanctorum lib. 7 cap. 76 vulgavit in hunc modum :* Magnus martyr paſſus eſt in Cæſarea Cappadociæ tempore Aureliani imperatoris ſub præſide Alexandro ; qui ex ipſa civitate urtus, defunctis parentibus Chriſtianis, ipſe in fide Chriſti conſtantiſſimus dum oraret ad Dominum, voce ſibi de cælo lapſa, ad martyrium conſortatur : quam vocem cum audiſſent pagani, eum renuerunt, & in carcerem concluſerunt, & poſt dies quatuor præſidi eum obtulerunt ; quem ſacrificare diis recuſantem tradidit præſes Alexandro & Zozimo ſacerdotibus idulurum, ut eum igne conſumerent : qui miſerunt eum in caminum ignis ; ſtatimque flamma extinguitur, & poſt dies tres martyr Chriſti inde illæſus educitur. Hoc præſes audiens caminum amplius accendi fecit, & ipſum iterum intromiſit, ubi quinque diebus inclinſus ſtetit. Flamma quoque in duas partes diviſa, ipſe inractus omnino permanſit. Poſt dies quinque accedentes milites, ut vel oſſa ejus invenirent, audientes eum pſallentem, reſpexerunt, & quaſi millia angelorum cum eo viderunt, in quorum medio Magnus inuſtus Deum laudabat.

3 Cum autem juſſu præſidis eductus eſſet, & Chriſti virtutem præſes magiæ deputaret, juſſit eum in amphitheatrum duci, & feras ei laxari. Et primu quidem urſa peſſima ad eum dimiſſa in terram proſtrata pedes illius lingebar. Deinde leupardus exſiliens eollum ejus amplexus lingua ſudorem vultus ejus extergebat. Tertiu leo ferociſſimus & ingens, a venatoribus eaptus, intromiſſus eſt. Et cum multitudo paganorum eſſet intra amphitheatrum, antequam abirent, leo de manibus venatorum proſilivit, & in gentiles irruit. Angelus vero arenarium coneluſit, ut nemo aufugere poſſet. Et laniante leone multitudinem paganorum, ad mandatum Sancti ſolus præſes cum uſſieiu ſuo illæſus permanſit, & leo ad caveam manſuetus rediit. Tune exiens præſesomnes exire mandavit, & ſolum Magnum ibidem dimiſit, leonemque dimitti fecit, qui ad pedes ejus procidit, & oſculabatur enm. Quo viſo, bis mille quingenti nonaginta ſeptem pagani in Domino erediderunt, omnes juſſu Alexandri præſidis deeollati ſunt. Deinde eo mandante, genriles populi ſanctum Martyrem tulernnt, & extra eivitatem ejectum lapidaverunt. Cumque ſuper eum F aeervum lapidum jactaſſent, eumque jam mortuum exiſtimaſſent, ſubiro Martyr Chriſti, eunctis audientibus, Dominum uravit, ut ſuſciperer animam ejus in pace ; & ſtatim emiſit ſpiritum : eujus eorpus a Chriſtianis in ipſa eivitate ſepultum eſt in ſareophago novo, XIV Calendas Septembris. Martyrum vero aliorum eorpora juxta muros urbis in eœmeterio ſunt tumulata.

dicatur martyrium ſubiiſſe cum 2197 ſociis,

4 *Hoc Actorum compendium nihil commune habet cum Actis S. Magni vel Andreæ ducis, ut manifeſtum fiet hæc percurrere volenti : nam locus, tempus, imperator, præſes ſive martyrii enſecutor, & verbo uno omnia narrationis adjuncta in utriſque Actis differunt, ſi nomen & ſimilem ſociorum numerum excipias. Quinimo nulla fit mentio de quibuſdam* S. Magni *noſtri ſodalibus in alio Actorum exemplari, quod Petrus Calo Dominicanus ante Petrum Equilinum collectioni ſuæ de Vitis Sanctorum inſeruit. Floruit autem Petrus Calo circa initium ſeculi XIV, ut inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitos teſtatur Echardus, ubi tomo 1 pag. 511 de illo habet ſequentia :* Frater Petrus Calo alias Calotius Venetus Foſſæ Clodiæ vernacule CHI-

tamen alius Actis de hac ſodalium numero ſtatuit,

UZZA

AUCT. G. C. OZZA vel CHIOGGIA natus, ibidem in domo ſancti Petri martyris Ordini aſcitus, a Leandro ſol. 152 laudatur, ceu qui ad annum MCCC clarueriit. *Deinde ibidem enumerat ejus ſcripta, inter quæ ab ipſo recenſentur* VITÆ SANCTORUM ex antiquis monumentis collectæ & duobus voluminibus ingentis molis comprehenſæ, *quod Opus adhuc manuſcriptum in variis bibliothecis exſtare dicitur. Porro ob ſupradictas aliaſque rationes judicavi*, S. Magnum *Cappadocem ab Andrea duce atque aliis ejuſdem nominis martyribus diſtinguendum eſſe.*

videtur diſtinguendus ab aliis, qui eum eodem die paſſus eſt.

5 *Quamvis in apographo, quod jam edituri ſumus, martyrium ejus collocetur Calendis Septembris, tamen ſecutus Acta breviora Petri Equiliai, qui eumdem S. Magnum hac die* XIX *Auguſti martyrio coronatum memoraat, hodie de illo agere malui, tum ut variæ difficultates, quæ in his Sanctis homonymis occurrant, eodem opere ſimul exponerentur, tum ut Acta hujus S. Magni Cappadocis & Acta S. Magni vel Andreæ ducis in eodem Operis noſtri tomo facilius inter ſe conferri poſſint. Cum autem neque hac die, neque Calendis Septembris ullam diſtinctam hujus* B *ſancti Martyris memoriam in Faſtis eccleſiaſticis inverierim, immemorabilem ejus cultum collegi ex ipſis Actis, quæ certe ducentis & pluribus annis ante notiſſimum Urbani VIII Pontificis decretum conſcripta ſunt, & in quibus Petrus Calo Dominicanus & Petrus de Natalibus epiſcopus Equilinus de martyrio & honorifica illius Martyris ſepultura teſtimonium reddunt. Nunc tantum ſupereſt, ut ipſa Acta præſo ſubjiciamus & conſuetis annotationibus illuſtremus.*

A C T A

Collectore Petro Calo Dominicano.

Ex Ms. Codice de Vitis Sanctorum part. 2 *fol.* 87.

C

Sanctus a parentibus compro-bonſus

MAgnus a parentibus chriſtianis doctus legem & fidem Chriſtianam, vita decedentibus parentibus ejus, creſcebat in fide Chriſti, ambulans in præceptis & juſtificationibus Domini ſine querela, & intendens in cælum orabat Dominum. Tunc venit vox de cælo dicens: Serve meus Magne, noli timere, quia ego tecum ſum. Tunc multi de populo Chriſtiano audientes hanc vocem gaviſi ſunt vehementer. Pagani vero apprehendentes miſerunt eum in carcerem. Nam diebus Aureliani Imperatoris perſecutionem Chriſtianis facientis, decretum exiit in univerſo orbe a, ut Chriſtiani idolis ſacrificarent, & qui contempſiſſent diverſis ſuppliciis punirentur. Fuit autem B. Magnus in carcere diebus quatuor. Tunc flecteus genua oravit Dominum dicens: Domine Deus omnipotens patrum noſtrorum, exaudi me ſervum tuum, & ne derelinquas me, Domine Deus meus.

a

Jubetur præſidi,

2 Poſt hæc juſſit præſes educi eum de carcere & ſtare ante tribunal ſuum. Et cum adductus fuiſſet, ait illi præſes: ſacrifica Diis. Sanctus Magnus reſpondit: Jam ſemel tibi dixi, & iterum dico tibi, quia Chriſtianus ſum, & non ſacrificabo dæmoniis. Præſes dixit: Forſitan in hoc confidis, ut magiæ tuæ ita prævaleant, quod ignis te non poſſit ſuperare. Immola diis. Sanctus Magnus dixit: Quibus diis me vis immolare? Præſes dixit: Soli Mercurio & Apollini. Magnus reſpondit: Juſtum tibi videtur, ut ſacrificem Apollini, quoniam qui illi ſacrificant perdent animam; Apollo enim perditio interpretatur b. D

b

qui eum damnat ad flammas,

3 Audiens hoc præſes juſſit eum mitti in caminum ignis ardentis. Tunc præſes præcepit Alexandro & Coſimo ſacerdotibus idolorum: Tollite eum ante faciem meam, & ponite eum in camino, ut conſumat eum ignis. Et accipientes eum perduxerunt in locum, ubi caminus ignis paratus erat ardens. Reſpiciens B. Magnus in cælum ait. Domine Deus meus exaudi me ſervum tuum, qui propter nomen tuum hæc patior, & tu mihi præſta, ut integre permaneam in fide confeſſionis tuæ: tu me libera de iſto igne, quoniam iſti malitioſe tentaverunt mihi, ut cognoſcant omnes quia te non noverunt, & credant, quia tu es Deus ſolus & glorioſus in univerſo mundo. Completa vero oratione; conſignavit ſe in nomine Chriſti. Tunc apprehendentes eum miſerunt in caminum E ignis, ſtatimque flamma extincta eſt. Beatus vero Magnus glorificabat Dominum dicens: Gratias ago tibi Domine, quia ſicut viſitare dignatus es tres pueros in camino ignis, & liberaſti eos ab incendio ignis, ita & me ſervum tuum liberare dignatus es. Fuit autem in camino tres dies. Poſt diem tertium juſſit præſes aperiri caminum, & invenerunt eum illæſum.

quos his illæſus evadit.

4 Tunc præſes furore repletus, juſſit iterum caminum ſuccendi multo amplius, quam ante ſuccenſus fuerat. Statim autem Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit de cælo & preſſit ignem. Erat autem flamma diviſa in duas partes, & non contingebat eum, nec contriſtabat, nec quidquam moleſtiæ inferebat. Poſt quinque vero dies juſſit præſes iterum aperiri caminum, ut vel oſſa ejus invenirent. Venit illuc multitudo militum, ut videret, quod de eo factum fuiſſet: audieruntque S. Magnum pſallentem & Deo laudes dicentem. Stupefacti vero reverſi ad præſidem dixerunt ei: Domine præſes, hic homo non eſt magus; ſed eſt Deus ejus magnus. Audiens hoc præſes miratus eſt quod tanta flamma ignis non læſiſſet eum, & ait: Forſitan magiæ ejus prævaluerunt; & ait ad miniſtros ſuos: Adducite eum ad me. Aperientes autem milites caminum, F viderunt quaſi millia multitudinem Angelorum cum multa gloria, quos Chriſtiani fratres viderunt. Erat autem S. Magnus ſedens in medio fornacis, & glorificabat Deum. Dixerunt autem ad eum milites: Magne, egredere foras; vocatte præſes. Egredienre autem eo receſſerunt inde angeli. Cum autem ſtatiſſet Magnus ante præſidem, dixit ad eum. Quid eſt, Magne, quod ſic prævaluerunt magiæ tuæ, ut non te læderet ignis: quomodo autem extinctus eſt, dic mihi, & nihil te noceo, ſed jubeo te dimitti. Sanctus Magnus reſpondit: Ego feci per virtutem Domini mei Jeſu Chriſti ſignum Crucis, & ignis extinctus eſt a latere meo. Tunc præſes ait ei iterum: Vere dic mihi; quomodo maleficia tua extinxerunt tantum igaem. Sanctus Magnus reſpondit: Gratias ago Deo meo, quia non ſum maleficus, ſed Chriſtianus.

Deinde etiam beſtiis feroci-bus

5 Tunc Alexander præſes dixit ad præpoſitos venatorum: Adducite mihi feras diverſas, quæ eum conſumant. Tunc venatores fecerunt, ut dixerat, & introduxerunt B. Magnum in amphi-

theatrum

A theatrum, & dimiſerunt ei urſam peſſimam; quæ currens ſtravit ſe in terram, & lingebat pedes ejus. Poſtea dimiſerunt ei leopardum, qui currens exilivit ad collum ejus, & amplexus eſt eum, & lingua ſua extergebat ſudores de facie ejus. Videns hæc præſes, quia nihil læderent corpus ejus, præcepit ve natoribus, ut per dies multos caperent leonem ferociſſimum, ut vel ſic conſumeret Martyrem Chriſti. Mox en jubente comprehenſus eſt a venatoribus leo miræ magnitudinis, & productus ad civitatem; & nuntiatum eſt præſidi, quod valde immaniſſimus leo aleretur in cavea. Præſes autem nimia lætitia eſt gaviſus, & præcepit leonem illum ſancto Martyri dimitti, quem cum non ſtatim miniſtri dimitterent præ timore, venit ille len & deſcendit in civitatem rugiens & fremens, & nullum hominum læſit, ſed feſtinans amphitheatrum patentibus feris ingreſſus eſt. Et reſpiciens eum ſanctus Magnus dixit: O creatura Dei, ecce nunc propter te moras patior. Hæc eo loquente, amphitheatri oſtia ab angelis clauſa ſunt, & nullus potuit inde effugere,
B & impleto amphiteathro aſcendit leo in populum, & laniavit multitudinem paganorum. Solus autem
c præſes cum officio ſuo c remanſit illæſus. Hoc autem fecit Deus per orationem ſervi ſui Magni, ut illius paſſio compleretur. De populo vero laceratione facta eſt effuſio ſanguinis magna, & nec ſic converſus eſt crudeliſſimus judex: Deus enim induraverat cor ejus. Poſt hæc præcepit B. Magnus leoni, ut ad proprium reverteretur locum.

Die ſeptima objicitur.

6 Vocavit autem præſes S. Magnum & ait ei: Audi me & ſacrifica diis, ſicut ab imperatore præceptum eſt, ne deficias variis cruciatibus. Sanctus Magnus dixit: Hypocrita & communicator dæmoniorum, non tentabis ſervum Dei, quia Deo vivo, qui regnat in cælis, ſervio, & numquam me derelinquet Dominus Deus meus. Hæc dum diceret ad præſidem beatus Magnus, iratus præſes nimium dixit ei: Audi Magne, leoßem haben ferociſſimum; ad te laniandum dimitti jubeo, & ſi non ſacrificaveris diis, ab eo confringentur oſſa tua. Sanctus Magnus reſpondit: Ego non ſacrifico dæ-
C moniis, qui habitant in te: ſcriptum eſt enim, qui ſacrificant dæmoniis, & non Deo, eradicabuntur. Tunc indignatus præſes ſurrexit & abiit ad ſtadium, & præcepit venatoribus, ut leonem dimitterent ſuper eum; & ita fecerunt. Beatus vero Magnus deambulabat in medio amphiteatri, & reſpiciens in cælum glorificabat Deum; & cum junta eum veniſſet leo, projecit ſe ad pedes ejus, & oſculabatur eos.

7 Videntes autem populi, quia non læderetur a leone, cœperunt ſibilis, & vocibus ſuis (ac) injuriis vexare præſidem, clamantes & dicentes: Tolle magum & maleficum iſtum de medio noſtri: & colligentes lapidabant eum, quoutque facerent montem ſuper eum, & ſtatim putaverunt, eum jam mortuum eſſe, & unuſquiſque ad ſuum reverſus eſt locum. Poſt modicum facto ſilentio, ſurgens B. Magnus illæſus benedicebat Dominum. Et ſtatim vox de cælo facta eſt dicens: Veni, Magne, ut congaudeas cum fratribus tuis ſanctis in paradiſo, devictis omnibus colluctationibus inimici, & ſuſcipiet te Spiritus ſanctus, deducetque te in requiem ſanctam. Tunc B. Magnus benedicens Deum & gratias agens dixit: Domine Deus, ne ſtatuas illis peccatum ſecundum ea, quæ intulerunt mihi; ſed ſuſcipe animam meam in pace. Et cum hæc dixiſſet (ſpiritum) emiſit. Chriſtiani autem rapuerunt corpus ejus, & poſuerunt in ſarcophago novo. Paſſus eſt autem in Cæſarea Cappadociæ ſub Aureliano imperatore, & Alexandro præſide
d 1 Kalendas *d* Septembris.

Ex Ms. ac laud. in oratione Spiritum emisit.

ANNOTATA.

E *a Hæc decreti promulgatio, quæ per univerſum orbem hic facta dicitur, pugnat cum teſtimonio Lactantii vel Lucii Cæcilii, qui in libro de Mortibus perſecutorum cap. 6 de eodem imperatore ſic ſcribit:* Aurelianus cum eſſet natura veſanus & præceps, quamvis captivitatem Valeriani meminiſſet, tamen oblitus ſceleris ejus & pœnæ, iram Dei crudelibus factis laceſſivit. Verum illi ne petfieero quidem, quæ cogitaverat, licuit; ſed protinus inter initia ſui furoris exſtinctus eſt. Nondum ad provincias ulteriores cruenta ejus ſcripta pervenerant, & jam Cœnofrurio, qui locus eſt Thraciæ, cruentus ipſe humi jacebat, falſa quadam ſuſpicione ab amicis ſuis interemptus. *Potuit tamen S.* Magnus *ſub imperio Aureliani martyrium ſubire, quamvis hoc generale imperatoris edictum nondum in Cappadociam perveniſſet: nam facile fieri potuit, ut ad mortem damnaretur ab aliquo præſide vel proconſule, quia pagani veltigium Chriſtianum in imperio Romano vetitum ſciebant.*

F b *Alludit auctor ad verbum Græcum* ἀπόλλυμι *vel* ἀπόλλυω, *quod* perdo *ſignificat, ut clarum eſt.*

c *Officium hic ſumitur pro miniſtris, ut ex ſenſu patet, & ſæpe aliat diximus.*

d Primo Kalendas, *id eſt ipſis Kalendis Septembris, ut hunc loquendi modum ubi explicuimus. Sed ob rationem in Commentario prævio allatam ſecuti ſumus Petrum Equilinum, qui martyrium hujus* S. Magni *Cappadocis hac die collocavit.*

A D

DE S. ANDREA TRIBUNO AC SOCIIS MARTYRIBUS,

IN CILICIA

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Publica eorum veneratio, nomen S. Andreæ confusum, Acta, Martyrum numerus.

SUB MAXIMIANO Menæa, verisimili, NOmen hujus celeberrimi Martyris ac sociorum quam sit memorabile, quantaque apud posteros manserit in benedictione, testantur assatim monumenta antiqua, quæ ad nos usque de illis sunt transmissa. Inciplamus a Fastis Græcis. Typicum, quod sub S. Sabbæ nomine citatur, meminit hoc die Sancti martyris Andreæ, ducis militaris, ac sociorum his mille quingentorum & nonaginta trium. *Menologium Sirleti* sic habet: Natalis sanctorum martyrum Andreæ, ducis exercitus, & sociorum duorum millium quingentorum nonaginta trium, qui Maximiani persecutoris temporibus delati apud Antiochum ducem exercitus quod essent Christiani, perseverantes in Christi confessione, ense percussi sunt. *Eumdem cum honorifico nomine megalomartyris, nec non eosdem numero socios signant Menæa magna impressa, ac sequentes illis accinunt versiculos:*

Ἔρρηξε τμηθεὶς αἱμάτων λίμνας ὄχλος
Σοὶ τῷ παρασπάσαντι λίμνας ὑδάτων.
Ἐννέα δ' ἐκάτῳ πλῆθος Ἀνδρέᾳ κυχήσατο λαμπρόν.

Truncata rivos sanguinis prn te dedit
Turba hæc, unorum, Christe, cui rivos dabas.
Nona post decimam collum Andreæ abscidit ensis.

C *Censco alludere poetam ad genus martyrii, & ad salutarem fontem: de quo vide Acta num.* 11, 12 *& 13. dicta Menæa peculiarem ac solemnem faciunt de S. Andrea memoriam in Officio sacro hujus diei, condito etiam Canone in honorem Sancti, cujus hæc est acrostichis:*

Τῦ μοτς κροπῶ σε, Ἀνδρέα, Σρατλάτα.

Laudes tuas, o Ductor Andrea, eann.

a *Porro hodierni nostri Pugiles in variis aliis* originem. *Fastis sacris memorantur: etenim in Kalendario Ruthenorum apud Possevinum fit mentio S. Mart. Andreæ: in Menæo Chisseti,* Ἀνδρέου Σρατλάτου, Andreæ militaris Ducis. *Martyrologium Arabico-Ægyptium ac Ms. Taurinense cum ipsius tum sociorum in genere meminere; quorum numerum determinat Menologium Slavo-Russicum Sparvenfeldianum eodem modo, quo Typicum ac Menologium Sirleti. Synaxarium e Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, post hunc titulum,* Certamen sancti megalomartyris Andreæ militiæ Dneis, ac sociorum ejus, *ponit Actorum compendium, cujus textus Græcus excusus datur ad calcem tomi* 1 *mensis Augusti, Latine autem sic sonat:* Erat hic, imperante Maximiano, Dux militum in orientali regione sub Aotincho, qui universo militum agmini præerat. A quo postquam una cum aliis militiæ ducibus missus esset adversus Persas, & Christum invocasset, in fugam egit Persas, & post insperatam victoriam socios suos ad Christi fidem pertraxit. Accusati vero apud Antiochum, tamquam rei judicio, coram ipso adstitere: & ipse quidem in lecto ferreo igoito suit extensus; sociorum autem ejus e quadratis lignis manus transfixi sunt clavis. Deinde autem ex aliis mille, jubente Antiocho, e regionis finibus exacti: quos ubi instruxisset Sanctus, ad Christi fidem adduxit. Rem ubi compertisset Antiochus, eosque simul cum his, quibus præerat, esset insecutus, omnes ense interemit, omninmque post remum Andream, illustrem Christi martyrem, & inter athletas fama celebrem. E

3 *Quam memorabile hujus nostri Megalomartyris sive magni Martyris nomen est apud Græcos, tam celebre etiam est apud Latinos, antiquissimis utique ac primæ notæ Martyrologiis inscriptum. Nam Usuardus hac die ita eum refert:* Natalis sancti Magni, seu sancti Andreæ martyris, cum Sociis suis duubus milibus quingentis nonaginta & septem. *Ad quam annuntiationem ista jam pridem in Usuardo a nobis edito & illustrato observata sunt:* Andream apud Græcos inelytissimum MEGALOMARTYREM Martyrologi nostri Latini verosimillime ex Græca appellatione binomium fecerint MAGNUM seu ANDREAM. Sic etenim Beda, *prout apud nos editus est*, & ex eo Rabanus, Romanum parvum, Ado, &, *cujus jam verba dedimus, Usuardus.* Melius fortasse legissent, MAGNI ANDREÆ: neque enim verosimile puto, Martyrologos nostros Andream tribunum militum cum MAGNO episcopo Anagnino confundere voluisse. *Hanc observationem de duplici nomine eidem nostro Martyri perperam indito, infrius confirmare conabimur. Habemus interim ex dictis (nihil quippe cogit omnes illas annuntiationes huc integras transcribere) magni nominis martyrem fuisse* S. Andream *in Ecclesia Latina. De Vandelberto postea agemus. Martyrologium Romanum modernum ita de illo legit ac sochis, quorum tamen numerum non determinat:* Io Cilicia natalis sancti Andreæ tribuni, & Sociorum militum, qui victoria de Persis divinitus adepta, ad fidem Christi conversi, & hoc nomine accusati, sub Maximiano impetratore in augustiis Tauri montis ab exercitu Seleuci præsidis trucidati sunt. Celebre etiam S. Andreæ ac Sociorum apud Latinos.

4 *Quia vero circa annuntiationem apud Galesinium nonnulla mox erunt notanda, illam quoque hic præmittere visum est. Sic igitur sonat:* Cæsareæ, sanctorum martyrum Magni, Andreæ, & Sociorum, qui bis mille quingenti & nonaginta septem, eum leonem conspexissent in homi- apud Latinos.

nes

AUTORE J. P.

nes a fide alienos ſævientem, ad beati martyris Magni pedes manſuetum & proſtratum jacere; rei admirabilitate commoti, ad Chriſti fidem ſe contulerunt. Quamobrem Alexandri præſidis juſſu capite plectuntur. Magnus vero lapidibus obruitur. *Annuntiatio hæc convenit S. Magno, cujus martyrium pluribus deſcribit Petrus de Natalibus lib. 7 cap. 76; in quo tamen cum nullum de S. Andrea inveniam veſtigium, mirum mihi accidit, ipſius nomen intruſum legi in dicta annuntiatione. Sed vel hæc pluribus tractatur apud nos hac die, qua de ſancto Magno Cappadoce agitur pag. 717. Nunc de hallucinatione Martyrologorum ſuperius indicata & hic pluribus refellenda tractabimus; e qua videtur originem traxiſſe Galeſiniana.*

Hallucinatio refellitur.

5 *Et ea quidem eſt duplex; altera in eo conſtat, quod* S. Andreæ *addiderint nomen non ſuum*, Magni *videlicet; altera incertior priore, quod alicubi fortè S. Magnus aliter annuntietur, quam debeat, uti mox referam. Ad priorem quod attinet, præter illa, quæ paullo ante præmiſimus, hæc addo ad majorem illorum confirmationem. Baronius in notationibus hac die* XIX *Auguſti ad*

B *annuntiationem Martyrologii Romani* Andreæ Tribuni & Soc. De his, *ait*, hac die Uſuard. & Ado; licet Aodreamcum S. Magno eoofundant. *Hunc errorem etiam caſtigat Lambecius Commentariorum de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi lib. 8 pag.* 202, *ubi occaſione verſionis Latinæ & exordii Actorum* S. Aodreæ *ac ſociorum apud Surium hac die*, Martyrium S. Aodreæ, Ducis exercitus, & ſociorum, autore Symeone Metaphraſte. Vocatur autem hic Andreas etiam Magnus *&c., ſe ſcribit:* Hoc noo eſt intelligendum de nomine proprio MAGNI; quippe quod S. Andreas Srratelates non habuit; ſed tantum de titulo Μεγαλομάρτυρος ſive MAGNI MARTYRIS, qui illi in hujus narrationis inſcriptione

b Græca honoris cauſa tribuitur. Perperam igitur

c & abſurde in Adonis archiepiſcopi Viennenſis Martyrologio in die XIX Auguſti legitur: Natalis ſancti MAGNI SEU ſancti ANDREÆ *&c. Meritò itaque iſta*, Vocatur autem hic Andreas etiam Magous, *omiſſa ſunt in editione Surii, anno* 1618 *Coloniæ edita. Hæc de errore iſto: In alium ſortè lapſus eſt* VVandelbertus, *dum eidem Martyrum manipulo videtur adjunxiſſe S. Magnum Cappadocem, cui aliam martyrii palæſtram ſupra aſſignavimus. Sic enim canit;*

d Magnus & Aodreas quarta denique cotuſcant:
Septem nonaginta & quingenti comitantur.
Quos pstiter Sancti ſimul his bis mille ſequuntur.

6. Varia ſunt Actorum exemplaria. Lambecius loco citato pag. 201. & 202 *unum aſſert hoc titulo ac*

Acta *principio*: Τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ. Ἀθλησις τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἀνδρεου τοῦ Στρατηλατου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων διχιλίων πεντηκοντα σὺν ἑξακοσιοις τριῶν. Ἐπὶ τῆς χρόνοις τοῦ ἀσεβεστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλεως διωγμὸς κατὰ Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Συρίας· ἐν οἷς δὲ τῶν τῆς ἐκεῖσε στρατιωτικῆς τάξεως καὶ ἀρχὴν Ἀντίοχος τις, δεισιδαίμων ἀνθρωπος ὢν *&c. Id eſt:* Eadem die (XIX *Auguſti*) certamen ſancti & glorioſi magni martyris Andreæ, ducis exercitus, & bis mille quingentarum nonaginta trium cum eo peremptorum. Temporibus impiiſſimi Maximiani imperatoris magna adverſus Chriſtianos mota eſt perſecutio, maxime in partibus Syriæ. Quidam autem Antiochus, ſuperſtitioni deorum addictus homo, ibidem tunc ordinis militaris imperium tenebat, *&c. Obſervat Lambecius hanc narrationem Latine extare apud Laurentium Surium, ac Symeoni Metaphraſtæ ibidem tribui, ut modo indicatum eſt. Sed nullum ejuſdem veſtigium invenio apud Allatium in Diatriba de Symeonum ſcriptis a pag.* 124, *ubi Vitas enumerat, quas tamquam Metaphraſtæ proprias ſignat. Conſule quæ dicta ſunt tomo 21 hujus menſis pag.* 719 *de Actis S. Eupli martyris. Habemus etiam exemplar Græcum in noſtro codice* ✠ *Ms.* 194, *cujus exemplaris titulo præmittantur* Eadem in Ms. Cæſar. 45 pag. 221 *exſtant. Aliud Græcum apographum aſſervamus hoc titulo* Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαρτυρος τοῦ Στρατηλάτου, ex cod. Ambroſ. N. ſ. n. 132, *ſicut additur in eodem apographo. Incipit:* Τὸν θαυμαςὸν Ἀνδρέου ✠ στρατηλάτου. Mirabilem Andream exercitus ducem *&c.*

7 Baronius *anno Chriſti* 305 *collectionem hi-* ✠ eorum *ſtoricam Actorum intexuit:* quæ quidem, *ait ibidem num.* 5, germana noſcuntur. *At, bona Eminentiſſimi Cardinalis venia, non pauca occurrunt difficultates, quæ illis incommodant. Nam primo, ea non eſſe exarata a ſcriptore contemporaneo, illud iſti indicio, quod in principio illorum dicantur iſta*: Perſecutio quædam magna contra Chriſtianos commota eſt.. Erat tempore illo Antiochus quidam. *Et inferius*, Celebertimus Martyr *vocatur Sanctus. Poſtea vero ſequitur*: Srarim autem, quemadmodum ſanctus Martyr precibus ſuis poſtulaverat, locus in quem venetandus ſanguis ille *Martyrum* defluxerat. fons quidam effectus eſt, omnigenarum ægrotationum ſaoiratem afferens, qui fons AD HODIERNOM OSQUE DIEM gratiis redundat. *An iſta auctori ſynchrono conveniunt? Secundo*, oratio S. Aodreæ, *in qua dicit*, Domine Deus.. accipe mei peccatoris.. preces, eorumque omnium qui mecum ſunt.. omnibuſque his qui neceſſitatis tempore noſtra, qui ſumus indigni, nomina invocaverint, præſta petitiones illas, quæ ad ſalutem pertinent; quique ad locum hunc confugerint, eos protege.. & quo loco humilis ſanguis noſter effuſus fuerit, fiat illic eutationum fons *&c. Oratio, inquam, illa merum eſt ſphalma, cum a nemine potuerit audiri niſi a ſolis ipſis Martyribus, quibus per tempus non licuit eam aliis referre. Accedit eo, quod non ſatis videatur conſentanea humilitati Chriſtianæ, quæ in Martyribus elucere debet.*

8 *Tertio, mirum etiam videri poteſt*, S. Andream, *Chriſti fidem amplexum, prælio uni, quin immo pluribus, parem apparet, ſeſe expoſuiſſe, antequam petiiſſet atque obtinuiſſet baptiſmum. Audiantur Acta*: Inrer *idolorum cultores* velut roſa florebar inter ſpinas.. fideliſſimus Dei ſervus & martyr Andreas.. Hic.. Jeſu Chriſti opem aſſecutus adverſantium bellorum hoſtes ſuperabat, & multis egregiis ac ſtrenuis facinoribus excellebat. *Bello autem contra Perſas ipſi commiſſo*, eos ſolos, quos manifeſte cæleſtis gratia ei deſignavit, ſecum habens.. oppoſitis hoſtibus præſidium intulit. Jam vero eum eſſet congreſſurus eum haſtibus, eorum ingeotem multitudioem divinæ cognitionis argumentum ſuis militibus propoſuit: nondum enim Chriſti Dei noſtri fide donati ſuetant: *qui* illuſtrem de hoſtibus ipſis victoriam deportarunt. *Sequitur poſtea* S. Andreæ *confeſſio, cruciatus in igneo lecto ante, ſociorum militum ſupplicium &c., quibus tandem eum ipſius tum militum ſubditur baptiſmus, quem dicuntur ſuſcepiſſe a Petro urbis Tarſenſis,*

examen

AUCT. J. P. *epiſcopu, poſtquam eo olam diſceſſiſſem. Nos interim ex dictis concludimus, in hujuſmodi Actorum hiſtoria non tam vrlucere ſinceram narrationem, quam Græculi ſcribillatoris, quiſquis demum ille fuerit, compoſitionem: id quod confirmabitur ex aliis quibuſdam incommodis, quæ inferius proponentur. Vide Annotata.*

9 *Numerus ſanctorum Martyrum non ponitur eodem modo apud Græcos ac Latinos. Hi quippe exſtitiſſe illos memorant bis mille quingentos nonaginta ſeptem, ex præmiſſis ſupra num. 3; Martyrologium Romanum non ſignat numerum: in cujus determinatione Faſti Græci num. 1 citati ſive cum Latinis antiquis conſentiunt. Acta nullum quidem etiam numerum determinant: ſed magnus fuerit neceſſe eſt, cum* ingentem *Perſarum* multitudinem *debellarit*, & Andreas cum
Martyrum 101a ſua ſorti & a Deo electa phalange, *uti loquuntur Acta, martyrium ſit conſecutus; quamvis* illum milites quidam ex iis, qui cum ipſo fuerant .. apud Antiochum detulerunt, quod Deum .. confiterentur & celebraret, qui in cruce ſuffixus fuerat. *Verum quo pacto tantus cohæret numerus cum Euſebio, qui Eccleſiaſticæ hiſtoriæ a Valeſio editæ lib. 8 cap. 4 pag. 296 hæc refert,* Poſtquam .. dux Romani exercitus neſcio quis (*intellige Maximinum Galerium*) Chriſtianos milites perſequi aggreſſus, eos, qui in exercitu merebant, luſtrare cœpiſſet ac recenſere, & Chriſtianis liberam eligendi poteſtatem feciſſet, ut vel imperatorum juſſis obtemperantes honoris ſui gradum retinerent; vel ſi parere nollent, honore militiæ nudarentur, complures tegni Jeſu Chriſti milites, nominis illius confeſſionem ſeculari gloriæ ac felicitati, quæ fruebantur, abſque ulla cunctatione prætulerunt. Ex quibus pauci admodum (*in Greco eſt εἷς πρὸ δέκατος, id eſt*, unus & alter) non modo dignitatem, verum etiam vitam amittere pro defenſione pietatis ſuſtinuerunt: cum is qui religioni noſtræ ſtruebat inſidias, parce adhuc & raro ſanguinem quorundam fundere auderet. Verum ubi apertius ſe *ad* bellum accinxit, dici non poteſt, quot & quantos Chriſti Martyres in omnibus locis atque urbibus paſſim cernere licuerit, *poſt famoſum videlicet edictum contra eccleſiæ præpoſitum Nicomediæ, de quo cap. 5 meminit idem Euſebius.*

C 10 *Si itaque Pagium noſtrorum martyrium* MARTYRIUM. *differre liceret uſque ad illam erudeliſſimam perſecutionem, quæ in omne genus hominum a tyrannis ſævitum eſt, tantus Euſebii non crederet difficultatem; ſed cum eo uſque non videatur differendum, ſaltem ſecundum Acta, prout videlicet ea nunc exſtant; non videmus, quo pacto ſatis commode ad verba Euſebii reſponderi queat. Diximus*, ſaltem ſecundum Acta &c., *quæ* S. Andreæ *ac ſociorum militum cædem narrant nec vidiſſe poſt bellum Perſicum; circumſtantia vero illa fortaſſe adjecta fuit a non ſatis cauto exornatore Actorum, quæ aliunde non ſunt magnæ admodum auctoritatis. Quidquid ſit, nec ingentem illum ſociorum Martyrum numerum, in Græcis pariter ac Latinis Faſtis confignatum, relinquimus in antiqua ſua poſſeſſione, ita tamen ut, Martyrologium Romanum ſecuti, eum in titulo ante hunc Commentarium noſtrum non determinaverimus. Nunc a numero Martyrum pergamus ad tempus martyrii.*

D

§ II.

Tempus Martyrii expenſum.

CUrſum, *inquiunt Acta*, martyrii ſui beatiſſimus Andreas cum tota ſua ſorti & a Deo electa phalange perfecit decimo nono die menſis Auguſti, die Dominico. *Littera*, G, *quæ hic eſt littera divi* XIX. *Auguſti, non invenitur eamquam littera Dominicalis ſignata ad noſtrum propoſitum, niſi anno* 294 & 305; *unde conſequens eſt, ut ſecundum Acta innecti debeat martyrium illud anno alterutri. Si autem anno* 305 *id aſſignari, ſatagendum eſt, ut dictus annus* Notatum *tomporis* *cum modo, quo Maximianus Martyres trucidari juſſiſſe fertur in Actis, & cum reliqua eorumdem Actorum ſerie, rerus ibidem ita rupoſitis, ut dictu difficile videntur, nec accidiſſe tempore perſecutionis generalis Diocletianeæ. Adde, quod memorent accidiſſe palmam martyrii quando erat bellum illud contra Perſas, quo a* S. Andrea *ejuſque ſociis inſignis victoria relata de ipſis fuit: unde fit, ut tempus martyrii pendrut* E *a tempore iſtius belli ſecundum Acta. Baronius ad annum Chriſti* 302 *num.* 1 *Diocletianum imperatorem cum ſuo collega Maximiano tunc triumphaſſe de Perſis affirmat: & ibidem num.* 2. Porro, *alt*, enituit in bello Perſico eximia virtus Andreæ tribuni militum *&c.*

11 *Sed Pagius ad dictum annum num.* 8 *illum triumphum celebratum affirmat* anno CCCIII. *In Actis ſanctæ* quo Lactantius lib. De mortibus perſecutorum cap. 17. Diocletianum Romæ Vicennalia celebraſſe tradit. Nam cum triumphus ille Romæ exhibitus fuerit, ut Euſebius in Chronico, Eutropius & Caſſiodorus teſtantur, & ante annum CCCIII poſt victoriam Perſicam Diocletianus Romæ non fuerit, liquet eo anno triumphum hunc actum eſſe. Præterea triumphos cum Vicennalibus & id genus feſtis de more exhibitos fuiſſe, ſæpeque dilatos, non ſemel inſinuavi. Quare licet pax inter Romanos & Perſas jam ab anno CCXCVII ſancita fuiſſet, tamen triumphus de Perſis anno tantum CCCIII actus. *Et, nonnullis interjectis, ad anni* 301 *numerum* 2, *quos e Baronio citabam, & ſeqq. obſervat iſta:* Diocletianus .. nul- F lum hoc anno de perſecutione Chriſtianorum promulgavit edictum, ſed tantum in milites ſævitum. Quare Martyres, de quibus Baronius, ante annum CCCIII paſſi non ſunt. *Alii Martyres iſti huc non ſpectant, ſed* S. Andreas *cum ſuis militibus, quorum martyrium ex jam dictis apud Baronium, ac critirum ejus, conſummatum ſit anno* 301.

12 *Sed quo minus rerum adſtipulemur ſententiæ, obſtat* 1°. Pax inter Romanos & Perſas jam ab anno CCXCVII ſancita *fuerat, uti modo fatebatur Pagius, Perſis videlicet a Galerio cæſare tunc victis, ex eodem auctore ad iſtum annum num.* 6 & 7. *Cur ergo ſanctorum noſtrorum Militum martyrium differri debent ad annum Chriſti* 305? *Cur Pagius ſecundum ſua principia illud non ponit citius, cum anno* 298 *militum perſecutionem affigat, dicens ad eumdem annum num.* 2: Perſecutio adverſus milites hoc anno inchoata, ut recte Proſper in Chronico. Sicut igitur perſecutio generalis in ipſis utriuſque Auguſti (*ſermo eſt de Diocletiano & Maximiano Herculio*) Vicennalibus cœpit; ſic & ejus quædam velitatio in utriuſque Quindecennalibus. 2°. *Cum dicunt Acta*

Acta num. 2: Tempore illo acciderit, ut Perſicarum copiarum pars quædam fines tranſiliret, & bellum adverſus Antiochum ſuſcitaret; *inmque bellum illud S. Andreæ ab Antiocho demandatum fuerit, non utique ex dictis poſt annum 297, quo pax inter Romanos & Perſas ſanciita; quidnam cogit illius ac ſociorum martyrium procraſtinare uſque ad annum Chriſti 301? 302. Cum denique hic annus componi non poſſit cum ratione temporis, quo martyrium actidiſſe memorant Acta, nimirum* decimo nono die menſis Auguſti, die Dominico, *ſicut ſupra obſervatum eſt; melius quidem nobis videretur, Acta in hoc defendere, & erroris non condemnare, ſi probabili aliquo argumento eo non compelleremur. Eſt autem illud:*

Difficultas. 13 *Theodericus Ruinartius inter Acta ſincera & ſelecta a ſe vulgata pag.* 309 *& ſeqq. editionis primæ, exhibet Acta S. Maximiliani martyris, in quibus præter alia, anno Chriſti* 295 *quarto Idus Martii cum imperitantia ut militiæ nomen daret, dicuntur iſta:* Maximilianus reſpondit: Militia mea ad Dominum meum eſt. Non poſſum ſæculo militare. Jam dixi, Chriſtianus ſum. Dixit Dion proconſul: In ſacro comitatu dominorum noſtrorum Diocletiani & Maximiani, Conſtantii & Maximi, milites Chriſtiani ſunt & militant. *Quomodo igitur, ſi anno* 295 *milites Chriſtiani fuerint inter turmas Maximiani & in aula ejus, quomodo, inquam, in Milites noſtros Chriſtianos anno Chriſti* 294 *ſub Maximiano ſævitum eſt? Accedit eo, quod non ſatis veroſimile videatur, tyrannidem perſequendi Chriſtianos a ſolo Maximiano eſſe exſtitutioni mandatam, niſi poſt victoriam, quæ anno* 297 *de Perſis relata fuerit, quæque animum ejus inflaverit, triſtaſque ejus erexerit ad audendum quidlibet. Et vero contextus Actorum* S. Andreæ *non obſcure inſinuat, Maximianum tunc temporis rem geſſiſſe in Oriente: & extra tempus belli Perſici videtur ſemper egiſſe ſuas partes Illyricum verſus, cum apud Lactantium lib. De mortibus perſecutorum cap.* 18 *dicat*, Jam fluxiſſe annos quindecim in Illyrico vel ad ripam Danuvii, *quibus* relegatus eum gentibus barbaris luctaret, cum alii intra laxiores & quietiores terras delicate imperarent.

Propter quas martyrium ſub Maximiano. 14 *Atque hæ ſunt difficultates, quæ in figendo tempore martyrii ſeſe offerunt. Quandoquidem vero non eſt mihi promptum ſolvere hunc nodum ſaltem inhærendo Actis, ſatius eſſe duxi eumdem ſcindere, & noſtrorum Puglium martyrium ponere cum Actis ſub Maximiano, ſub quo etiam illud ſignat Martyrologium Romanum, non determinato ejuſdem martyrii anno. Dixi* ſaltem inhærendo Actis: *nam ſi eorumdem ſcriptor habuerit ante ſe documenta melioris notæ, illaque ita transformarit ornatu ac interpolatione, ut incommoda ſuperius expreſſa ad iſtam cauſam ſint efferenda; tunc non video, cur tempus martyrii immerii non poſſit perſecutioni Diocletianæ; tur non item* diei Dominico, *atque adeo anno æræ vulgaris* 305, *poſt imperatoria videlicet illa edicta (Vide Acta num.* 5 *& num.* 8) *quæ abindr anno* 303 *adverſus Chriſtianos prodiere; tur denique cum Actis dici nequeat illud accidiſſe* imperatore Maximiano, *nempe veri ac proprii nominis imperatorem intelligendo, qui ante dictum annum* 305 *cæſar dumtaxat fuerat; quamquam cum adjecto jam tum ab anno* 292 *etiam titulo imperatorii, uti legitur apud auctorem neotericum Gallum Hiſtoriæ imperatorum tom.* 4 *in Auguſti Tomus III. Diocletiano art.* 9 *pag.* 22. *Quia vero plane ſupervacaneum judico, alterutrum e duobus, quæ apud me ſunt, Græcis exemplaribus ſupra inditis in Latinum convertere, exhibeo.*

AUCT. J. P.

A C T A

Metaphraſte adſcripta & apud Surium edita.

CAPUT I. *S. Andreas multis ſanctis bellis claruit.*

IMperatore Maximiano, homine valde impio, perſecutio quædam magna contra Chriſtianos commota eſt, præcipue autem in regionibus Syriæ. Erat tempore illo Antiochus quidam, ſuperſtitioni plurimum deditus, militares ordines ſub imperio ſuo regens: qui propter idolorum inſaniam, contra pios homines furorem acrem ſpirabat. Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi tribuni militares ejuſdem erroris particeps numerabantur. Inter quos velut roſa florebat inter ſpinas, & inter graveolentes odores fragrans aliquis vapor, fidelisſimus Dei ſervus & martyr Andreas: qui latnerat quidem antea, ſed poſtea manifeſte apparuit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem, magni Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti opem aſſecutus, adverſantium bellorum hoſtes ſoverabat, & multis egregiis ac ſtrennis facinoribus excellebat.

II. *bellum geris contra Perſas,*

2 Tempore illo accidit, ut Perſicarum copiarum pars quædam fines tranſiliret, & bellum adverſus Antiochum ſuſcitaret. Quoniam igitur repentina hoſtium incurſio, & eorum multitudo non mediocriter ipſum perturbavit, Andreæ tunc tribuni *a* militarem peritiam & ſtrenuitatem recordatus, illum ad conſuetos ordines accerſiri juſſit, hortans eum, ut forti animo eſſet, utens autem his ſermonibus: Tuæ, inquit, fortitudinis facinora quæque adverſus hoſtes, & mihi & ei, qui ſceptra imperii tenet, maxime nota ſunt, & admodum manifeſta: quapropter & dignitatis iſtius gradum fortitus es. Itaque magnum hoc & repentinum bellum *b* fortitudini tuæ committo, ut per præſentis certaminis occaſionem, ad gloriam tuam ſuperiorem major cumulus accedat. Hos cum audiſſet ſermones optimus Chriſti miles Andreas, non copiis, non armis aut curribus, ſed ſolo præpotente Deo fretus, magnum illum Gedeonem æmulatus eſt, & paucos quoſdam milites ad ejuſmodi aciem aſſumpſit. Eos enim ſolos, quos manifeſte cæleſtis gratia ei deſignavit, ſecum habens, oppoſitis hoſtibus prælium intulit *c*.

a

b

c

III. *Ob illustrem de illa victoriam reportatam.*

3 Jam vero cum eſſet congreſſurus cum hoſtibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum ſuis militibus propoſuit: nondum enim Chriſti Dei noſtri fide donati fuerant. Hæc igitur illis enarrabat: Præſens opportunitas, cæleſtis & divinæ cognitionis conciliatrix nobis erit: ſtatim enim cognoſcetis, quod dii gentium vere dæmonia ſunt, quodque verus Deus ille eſt, quem ego colo, qui cælum & terram effecit. Ipſe igitur cum omnia poſſit, opem affert iis, qui eum invocant, eoſque ſortes in bello efficit, & hoſtium cohortes facit terga vertere. En igitur, ut videtis, hoſtes ipſi e regione nobis ſunt oppoſiti, copiis innumerabiles & nobis validiores; ſed, agite, errorem idolorum omittentes, mecum una Deum, qui vere Deus

EXSUSIO. aſt, invocate, ac ſtatim videbitis hoſtes ipſos, velut ſumum quemdam aut pulvetem, coram vobis defieientes. Hæc ille dicebat. Cui milites eredentes, & eum multa fiducia irruentes, oppoſitas phalanges in fugam converterunt, & illuſtrem de hoſtibus ipſis victotiam deportarunt. Milites autem illos ejus prælii victores, reique admirabilis ſupra omnium opinionem teſtes, ſanctus vit Dei Andreas, ut electos Chtiſti viros, perfecte, quantum in illo erat, confirmavit, & ad Dei cognitionem adduxit.

IV. *Accuſatur apud Antiochum, quod eſſet Chriſtianus,*

4 Ea te putatiſne parum adverſatium diabolum conturbatum, qui victotiam illa contra ſe trophæum quoddam erectum cogitavit, neque aliquid aliud eam tem ſuiſſe, niti propriæ potetſtatis eaſum, exiſtimavit? Cæterum maximus Dei Athleta, ad ſtadium progredi paratus, quaſi pignora quædam cæleſtia, præſtantia dona ab ipſo Deo percipiebat, eum & ejiciendorum dæmonum miraculis abundatet. Multos igitur in ſingulos dies imputis ſpiritibus perturbatos libetabat, ſicquo lethale vulnus diabolo infligebat, & invidum & ſuperbum hoſtem maxime ſubjiciebat. Cum vero quæ ad bellum pertinebant, Viro ſancto ex
B ſententia proceſſiſſent, & advetſus Perſas trophæum ſtatuiſſet, venit eum ſuis militibus in urbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam ex iis, quis eum ipſo ſnerant, invidia & livore ineitati, cum bonum illud non voluntarie *d* delegiſſent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum Dux confiteretur & celebraret, qui in etuee ſuffixus ſuetat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, & miſit quoſdam ex ordine militari, qui ab eo diſcerent, quod vetum etat, & planum facerent. Cumque per eos, qui miſſi fuerant, rem ita ſe habere certo audiviſſet, apud eum per internuntios partim aſſentationibus, partim minis, partim admonitionibus uſus eſt: commemoranſque ſuum in Chtiſtianos odium & aeerbitatem, per ipſos internuntios ei dicebat: Cum noveris, quemadmodum & qualibus tormentis ſuſtulerim Eutychium Polyeucti filium *e*, & multos eorum, qui una cum illo Chriſti fidem ſecuti ſunt, ac qnemadmodum neminem ipſorum miſericordia profecutus ſuetim, tu quo nunc conſilio, aut qua ſpe hominis in eruee ſuffixi mentionem proponis?
C

V. *ac præclaram eorum edit confeſſionem fidei,*

5 Ad hæc Andteas reſpondit: Maxime iſtis verbis, quæ dicit, conſtantiam meam Antiochus eotroborat. Nam ſi omnes, quos nominatim protulit, gravibus tormentis ab illo ſubjecti, victores ipſius exiterunt, & Chriſto Deo coronati athletæ adſtiterunt, quare non & ego ſtudere debeo amicus, vel potios Domini mei Jeſu Chriſti ſervus, omni tempore permanere, ot eadem, quæ illi, conſequat præmia? Has voces per eos, qui eeleriter, quæ dicebantur, excipiebant, & litetis mandabant, a ſancto Viro prolatas aceepit Antiochus ille arrogans, & a Dei pietate abhotrens, eumque vinctum ad ſe duci juſſit, & omnibus audientibus intettogari, & aperte fateri, num imperatotis edicto, an ſuo Deo, parere vellet. Ille antem præſentibus hominibus, angelis, & tota ſpectabili & eteata natura, diſtincte, aperte & confidenter Chriſtum confeſſus eſt. Itaque ſuperbiſſimus ptæſes acetbiſſimum ſupplicium adverſus illum excogitabat, & ironia quadam utens, Quoniam, inqoit, moltum laboris Andreas in bellis perpeſſus eſt, & victoriis non paucis cotonatus fuit, temiſſionis & requiei viam ae rationem ipſi exeogitavimus.

6 Juſſit igitur æreum lectum componi: qui cum valde aceenſus fuiſſet, ſanctum vitum An- D *igne etiam probatam.*
dream ſupra illum poni juſſit. At ille præſenti & alaeri animo in lectum illum, tamquam in molle aliquod ſtratum inſilivit, & in illo decubuit. ſtatimque vehementem erneiatum ſenſit, eum totum ejus eotpus comburetetut, & undique ignia ardore ſetveſeeret. Mox vero propter eximium fidei ſuæ ſervorem, requiem & recreationem habuit, cum ignis ipſe relaxatus eſſet. Duxit etiam neſarius ille judex quoſdam ex eorum militum numeto, qui una enm ipſo ſtenue in bello ſe geſſerant, & vere in Deum crediderant, ipſorumque manus in lignis, quadratam figutam babentibus, ſuffigi juſſit, ridenſque ab eis quæſivit, num ea res eſſet illis voluptati. Repente illi animo valde prompto ſibi eam tem jucundiſſimam eſſe affirmarunt, hæc addentes: Utinam Chtiſti ſimus imitatotes, qni propter nos in ligno erucis ſuffixus ſuit! Deineeps ad divinum Andream tyrannus interrogationes ſuas convertens, periculum faciebat, num talem erneiatum expertus, ſeutentiam mutaſſet, & a Chriſtianorum fide animum avertiſſet. Sed eum is reſpondiſſet, ſe cotonam il- E
lam, quam, qni ad finem uſque patientiam retinent, adipiſcuntut, a Deo expectate, neqne umquam ab iis, quæ recte & fitmiter ſtatuta ſunt, ſe deceſſurum, juſſit tyrannus Andream e loco illo eductum, in carcere diligentet cuſtodiri, verbo quidem, quod martyti tempus dare vellet, nt rem ſuam melius conſideratet, & ſententiam mutaro poſſet: re autem vera hoc faciebat, ut ipſe interea ſcire poſſet, quænam eſſet ſuper Andtea, eeteriſque Militibus Chriſtianis, imperatoris ſententia.

VI. *Deinde tentiſper liber dimittitur cum facile fuit,*

7 Statim igitur ad Miximinanum literas miſit, & rem illam ſignificavit. Maximianus cum de Andtea & iis, qui enm illo etant, certiot factus eſt per eas literas, quas ſupra diximus, exiſtimans non parum petturbationis & tumnltus ad eum perventurum, ſi tam inſignem & elarum Dueem exercitus, totque & tantos viros, qui cum ipſo erat, milites optimos gladio petcuti juberet, referipſit ad Antiochum, ut artificio aliquo ant verſutia viros latenter ad id, quod vellet, perficiendum allieeret, neque retum novandarum, aut ſeditionis occaſionem toti exereitui præbetet. Hæc ſcripſit imperator, illud conſiderans, qnod F
ſi, cum aliqnibus obſcutis hominibus, quorum crimina ſint ineerta, pœnam judex inferte vult, ad illotum eauſam defendendam pletique propenſi ſunt, eo magis in hoc Vito id fieret, qui & dignitatis gradum tenebat, & non vulgares labores, moltorum virorum teſtimoniis eomprobatos, pertnletat, ae ordini militum non contemnendo præerat. Quamobrem in ſuis ad Antiochum litaris adjonxit: Placet mihi, hujuſmodi Vitos e eareete liberari, quaſi anteactarum rerum venia iis eoncelſa: paolo antem poſtea, niſi reſipuerint, tamquam ob aliud erimen delatos, illos ipſos gravitet puniri.

VII. *ſed frandulenter ſ in Tarſum, ſe inquiritur,*

8 Antiochus igitur cum has literas a Maximiano aecepiſſet, fecit quod imperatot joſſarat, & infignem Dei ſervum Andream, & omnes, qui eum ipſo etant, ex vinculis eduxit, & libeto ae ſecuro animo vitam degete petmiſit. At ſanctus Dei miniſter Andreas, ejuſmodi fallaciæ inventum divinitus ſibi patefactum cognovit, & eos, qui cum ipſo laboraverant, ejuſque admonitionibus ad divinam eognitionem perductl fuetant, ſeeum habeos, in Ciliciam ad Tarſum metropolim ſe eontulit: jam dudum enim propoſitum habuerat, pet Petrum, qui tempore illo taligioſe &

ſancte

A ſancte præſidebat jam dictæ metropoli, & multis egregie factis præſtabat, Deoque ipſi gratus erat, ad ſalutarem baptiſmum perduci. Nam etſi fuerat ab initio, ut ſupra dictum eſt, fideliſſimus Dei miniſter, & ejus donis reſertus, nondum tamen divini baptiſmatis particeps factus erat. Antiochus eum Andreæ, & eorum qui cum ipſo erant, diſceſſionem *f* cognoviſſet, furore accenſus, conſiliarios ſuos, &, quibus uti conſueverat, accerſivit, quæque Andreas fecerat, cum illis communicavit, & literas miſit ad Seleucum, qui in Ciliciæ adminiſtratione, quod ad militare opus pertinebat, ejus vicarius erat. Literæ autem illæ ita ſe habebant: Puto te audiviſſe de Andrea, qui olim dux fuit in exercitu maximorum imperatorum, quod nunc non ſolum ſeipſum amentiæ tradidit, ſed plurimos etiam militum, quos ſecum habebat, concitaros, ad eam ſententiam impulit, ut regalibus & divinis edictis adverſarentur. Quoniam vero cognovimus clam hinc ipſum diſceſſiſſe, & in Cilicum provincia nunc exiſtere, æquitati tuæ placeat, regiæ voluntati obtemperanti, & Andream, & eos, qui cum ipſo

B ſunt, perſequi, ac detentos & vinctos noſtris manibus tradere. Quod ſi adverſari fuerint, aut fugere jam cœperint, militaribus gladiis confice.

VIII. *Seleucus cum militibus ejus Andream inſequitur.*

9 Seleucus cum ejuſmodi literas accepiſſet, expeditos & probatiſſimos milites, quos Romani ordinarios *g* appellant, quamplurimos ſecum habens, (erat enim & ipſe contra Chriſti ſervos

g nimio furore percitus) ad Tarſenſium urbem properavit, cum ſanctorum Hominum catervam illic eſſe didiciſſet. Andreas vero ſanctus vir, eum id præcognoviſſet, petiit a beato Petro epiſcopo ſanctiſſimum baptiſma. Quod multo cum deſiderio & certandi ardore ſuſcepit una cum fideliſſimis militibus, quos ſecum habebat *h*. Erat autem cum Petro epiſcopo & Nonnus epiſcopus Beroææ. Poſt hæc Andreas celeritate uſus, exiit in locum, qui dicitur Taxanite, non metu id faciens, ſed ut præceptum Domini ſervaret, quod ita definit: Cum perſecuti vos fuerint, ex una civitate fugite in aliam. Seleucus vero cum audiviſſet divinum illum Virum ex ea urbe migraviſſe, ſolicitudine & confuſione quadam affectus, & præ triſtitia vultum mutatum habens, intento

C curſu & ipſum, & ejus ſocios inſequebatur. Porro Andreas, cum & e loco Taxanite diſceſſiſſet, *i* totum montem Taurum paragravit uſque ad fines ejus regionis, quæ Tamalme *i* dicitur. Cum veniſſet autem ad caſtellum, quod dicitur Orcheſum, in Armeniorum provincia ſitum prope Melitinenſium illuſtrem metropolim, pervenit inde ad Chauſorii & Charavatinenſium regiones. Id cum neſciret Seleucus, neque rationem aliquam inire poſſet, qua ſciret, per quam viam ſanctus ille Vir iter feciſſet, venit accurrens ad eum homo quidam, Marrinus nomine, qui ſignificavit, Andream ad Taurum montem perveniſſe, & per eum ad alia loca tranſiiſſe.

ad Tauri montis anguſtias.

10 Tum perſecutor ille, cum id didiciſſet, celeriter venit ad locum, qui dicitur Capſurios. Celeberrimus autem martyr una cum fideliſſimis illis militibus ſecum varſantibus, properavit ad eam regionem, quæ dicitur Androcaloni, & in

k Tauri montis anguſtias *k* ſe dejecit. Cauſam varo quare anguſtiæ vocentur, ejus loci figura declarat. Duo enim montis juga viciſſim ſibi oppoſita, ac paulatim cocuntia, fere inter ſe copulantur:

l ſed flumine *l* præterfluente diſtincta, anguſtias quaſdam efficiunt, quæ fere inviæ ſunt: hiatum vero præcipitem inter ſe habent, magnum illum quidem, & vel iis, qui ipſum adſcipiunt, terribilem. Hac de cauſa ejus loci ſitus talem appellationem accepit. Magnus *m* ergo & celeberrimus martyr, cum ex divina prædictione loca illa ſuo & eorum omnium, qui cum ipſo erant, martyrio præfiniza eſſe cognoviſſet (Oportebat enim eum, qui divinum curſum conficiabat, & per anguſtam & arctam viam ambulabat, ad cœleſte Dei regnum ingredi) ulterius progredi deſtitit. Tunc Seleucus venit, & vidit loca, in quibus Viri illi a Deo ducti conſtiterant: in eos autem exercitum, quem ſecum habebat, immiſit. Id cum ſenſiſſet Dei miniſter, & ſe & ſocios ſuos ad preces excitans, ait: O amici & commilitones, ac filii mei, nunc eſt tempus acceptabile, nunc dies ſalutis: perſtemus in Dei amore, reſiſtamus animo æquo & forti, quemadmodum præcepit nobis Deus: manus noſtras non ad uleiſcendos perſecutores; ſed ad Deum precandum, eique gratias agendum erigamus, quod nobis concaſſerit, ut ad horam hanc venire potuerimus, quo partem & ſortem cum omnibus iis, qui ſanctitate præditi ſunt, aſſequamur. Supplices ab illo poſtulemus, quod martyrum primus celeberrimus Stephanus, cum lapidibus obrueretur, a Deo petivit, dicentes & nos: Domine Jeſu Chriſte, accipe ſpiritus ſervorum tuorum, quos in manus tuas commendamus.

m IX.

n X. *Ipſe precatur.*

11 Cum vero in medio ipſorum conſtitiſſet, manibus atque oculis in cælum erectis, Deum oravit, hæc dicens: Domina Deus, qui magnus es & omnipotens, accipe mei peccatoris & indigni ſervi tui preces, eorumque omnium, qui mecum ſunt, & fidem tuam immobilem ſervaverunt: omnibuſque his, qui neceſſitatis tempore noſtra, qui ſumus indigni, nomina invocaverint, præſta petitiones illas, quæ ad ſalutem pertinent: quique ad locum hunc confugerint, eos protege, & a malo ac neceſſitate libera, largiens ipſis ſanitatem animæ & corporis: & quo loco humilis ſanguis noſtra effuſus fuerit, fiat illic curationum fons, & ſpirituum impurorum redargutio ac liberatio, ut terribilis & ſancti, benedictique nominis tui, unigeniti etiam Filii tui Chriſti Dei noſtri ſanctiſſimi, & vitam dantis Spiritus ſancti gloria celebretur in ſecula ſeculorum, Amen *n*. Completis his precibus, adſitetunt ſtatim perſecutores, feris immitibus crudeliores. Ipſi vero, tamquam agni ſimplices ad immolandum ducti, manſuete & lenitar ſeipſos illorum manibus tradiderunt, communem omnium Dominum imitantes.

a F

o XI. *Interfectio eorum facta a MM. adſtantibus.*

12 Profani igitur illi & nefarii perſecutores, ferociter, & cum quodam (ut ira dicam) demonio ſtridore ac fremitu irruentes, ſtrictis gladiis beatiſſimos Viros interfecerunt, & illorum multo ſanguine prætet labentem fluviom impleverunt. Statim autem, quamadmodum ſanctus Martyr precibus ſuis poſtulaverat, locus, in quem venerandus ſanguis ille defluxerat, fons quidam effuctus eſt, omnigenarum ægrotationum ſanitarem afferens: qui fons ad hodiernum uſque diem gratis redundat, & curationem ſingulis accommodatam largitur. Quamobrem non ad eos ſolum, qui prope, & in eo loco ac finitima regione ſunt; ſed ad ipſos etiam, qui longe abſunt, & ab illis locis multum diſtant, hujus Viri ſancti fama celeriter pervenit: quæ facit, ut omnes tam parvi, quam mediocres & ſummi viri, concurſu magno illuc proficiſcantur, & miracula, quæ illic fiunt, glorioſe celebrent. Curſum igitur martyrii ſui beatiſſimus Andreas cum tota ſua ſorti

A D

DE SS. MARTYRIBUS PALÆSTINÆ

TIMOTHEO, THECLA ET AGAPIO

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

Cultus e Faſtis Græcis ac Martyrologio Romano; palæſtra ac tempus martyrii; ædes ſacra S. Timothei.

AN. CCCIV. LT CCCVI. *Memoria apud Græcos*

Egregia horum Martyrum triaſ in Græcis pariter ac Latinis tabulis ſignatur annuis celenda honoribus. Nomina enim eorum referunt hac die Menologium Sirleti, Menæum Chiffletii, apographum noſtrum Taurinenſe, Menologium Sparvenfeldianum Slavo-Ruſſicum; adde Menæa magna impreſſa, in quibus habentur ſequentes verſiculi, mudice a nobis correcti, ac ſic Latine verſi:

Πυρεῖαι ἡ κάμινος ἐν μίσῳ φέρων
Βρώματι Τιμόθεον ὄσσμος μάλα.
Ἀγάπης τὸ δῆγμα τῶ θηρὸς φέρει
Καὶ Θεκλιανὸν δάκρεται θὴρ παρδίαν.
Ἔμιγε κλῆσις Θεκλα, πατρὶς Βυζίη,
Γαζης τόπος δίαιτος, ἄθλος θὴρ διώκων.

Medios per ignes flamma Timotheum vorans
Quaſi thymiama odore redolenti fragrat.
Agapius avidæ ſuſtinens morſum feræ
Animas vorantem laceinat morſu feram.
Theela mihi nomen, Byzie patria, locus
Gaza eſt paleſtræ, prælium fera perſequens.

Alluditur ad Sanctorum martyrium, de quo mox dicetur.

ex Latinis *Martyrologium Romanum ſic illos annuntiat:* In Palæſtina ſancti Thimothei martyris, qui in perſecutione Diocletiani ſub Urbano præſide, poſt multa ſuperata ſupplicia, lento igne combuſtus eſt. Paſſi ſunt etiam ibidem Theela & Agapius: illa feris expoſita, eorum dentibus laniata tranſivit ad Sponſum: Agapius vero plurima tormenta perpeſſus, ad majora certamina fuit dilatus. *Pinſculo memorat Galeſinius*: In Palæſtina ſanctorum martyrum Timothei, Agapii & Theclæ. Fuit Timotheus genere nobilis, & vitæ religione dieendique laude uſque adeo præſtans, ut magnus pietatis doctor magiſterque extiterit. Quamobrem compreheuſus judicio ſiſtitur apud Urbanum præſidem: a quo rogatus de fidei noſtræ myſteriis, divine reſpondit. Itaque primo horeendum in modum exſus, poſt variis exeruciatus ſupplieiis, poſtremo in ignem poſitus inſigniter eoronatur. Agapius item ae Theela tormentis ambo graviter affecti, pro Chriſti fide viriliter pugnaodo, feris exponuntur: quarum ictibus eonfecti, martyrii palmam tulerunt. *Quæ in hoc elogio dicuntur, & apud Euſebium in noſtrorum Martyrum Actis, quæ recudemus inferius, non habentur, relinquimus fidei Galeſinii, qui ea forte accepit e Menæis magnis eucuſis, in quibus ſimilia exſtant. Ex his tamen, quæ habent eadem Menæa de* Timotheo ἕλλην τὸ γένος ἐκ Παλαιστίνης, *id eſt*, genus *ſuum originem* traxit e Paleſtina, *non ſequitur, eum fuiſſe nobili genere natum.*

antiquatur 3 *In annuntiatione Martyrologii Romani aliquid etiam deſidero ſecundum eadem Acta. Etenim* Agapius *quidem in illis nutritur ab urſa laniatus, ſed tunc non interemptus, poſtero autem die in mari ſubmerſus,* Thecla *vero ad beſtias damnata; ſed an & quo loco illud ipſius ſupplicium exſecutioni mandatum fuerit; aliene an iſto, ubierit, eupreſſe non memorant Acta: e quibus* Agapii *palæſtam Cæſareæ tribus,* Timothei *vero Gazæ. Hinc collige, falſa referre annuntiationem Menologii Sirletiani, quando locum ac genus* E *martyrii confundens, deque omnibus & ſingulis eadem referens, hæc tradit:* Eodem die (XIX *Auguſti*) commemoratio ſanctorum martyrum Timothei, Agapii, Theclæ; qui apud Gazam ſub Urbano præſide Chriſtianam fidem profeſſi, verbeelbus & aliis tormentorum generibus, ferarum dentibus expoſiti, martyrii palmam aeceperunt. *Menæa magna* SS. Agapium *ne* Theelam *feris projectos martyrii lauream conſecutos Gazæ memorant; non recte: nam hujus quidem locus paleſtræ ac mortis genus non ſunt ſatis certa; illius vero Cæſaream jam poſuimus. Quo autem fundamento in eiſdem Menæis dicatur* S. Thecla ἡ Βυζιῆτις, *vel ut ſupra occurrebat in verſiculo* πατρὶς Βυζίη, *patria nimirum* Byzienſis *euſtitiſſe, fugio quærere. Locus iſte eſt in Thracia; de quo videri poſſunt ea, quæ diximus die* XIII *hujus menſis in Annotatis ad caput* 5 *Vitæ S. Maximi lit.* b.

4 *Ne autem e ſuprædictis annuntiationibus tam* *Tempus martyrii* *Græcis quam Latinis, quia tres ipſas Martyres ſimul referunt, detur anſa confundendi tempora, quibus paſſæ ſunt, juvat notare ſequentia ex Euſebio Martyrii auctore.* 1°. S. Timothei *mortem* F *innexit* ſecundo anno perſecutionis *Diocletiani, quæ inchoata eſt anno æræ vulgaris* 303, *atque adeo illa mors accidit anno* 304, *quo etiam duo alii Sancti noſtri ad beſtias damnati ſunt, non tamen tunc interempti.* 2°. Anno quarto perſecutionis *ejuſdem* S. Agapius *feræ ſe devorandum obtulit* die viceſima menſis Dii, quod eſt ante duodecimum Calendas Deeembres, *ſeu die* XX *Novembris*, feria ſexta, *ac* ſequenti die . . medio maei ſubmerſus eſt. *Obiit itaque tunc anno* 306. *De* S. Theela *ſupra actum. Hinc reducendus in viam eſt Eminentiſſimus Baronius, qui in ſuis Annalibus* S. Timothei *martyrium inſerit anno* 303; *ſanctorum vero* Agapii & Theclæ *anno* 305.

Ædes ſacra S. Timothei apud Gazenſes. 5 *Verbulo hic indicamus, martyrium ſeu locum ſacrum* S. Timothei (*bujuſne an alterius ſynonymi, qui Martyrologio Romano inſcribitur die* XIX *Decembris?*) *honoratum fuiſſe apud Gazenſes in Paleſtina ſeculo exunte quarto, ſicus habemus en auctore Vitæ S. Porphyrii epiſcopi Gazenſis, quæ apud nos exſtat tom.* III *Februarii pag.* 648. *Dini*, hujuſne an alterius ſynonymi. *Nam ibidem pag.* 649 *in Annotatis viſus eſt hic indicari Timotheus diaconus in Mauritania ob fidem*

AUCT. J. P. *dem Chriſti poſt diros cruciatus in ignem injectas, cui ad dictam diem* XIX *Decembris adjungunter in Martyrologio Romano SS. Meuris & Thea, Gazæ paſſæ: quod contextus (ſicut ibidem, at re nondum tunc ſatis matura, dicere placuit) hujus loci confirmat. At Timotheus ille, qui tunc temporis colebatur apud Gazenſes, non videtur e Mauritania accerſendus, quando noſtrum hodiernum habemus, qui apud eoſdem Gazenſes martyrio inſigni coronatus eſt. Cur enim hic apud eoſdem, magno utique jure, ſicut eſt veroſimile, poſt mortem relicto deſiderio, publica veneratione non honoratus ſit, ſed alias potius? Conſulti etiam poteſt notatio, quam Caſtellanus die* XIX *Decembris ad annuntiationem S. Timothei apponit in ſuo Martyrologio univerſali. Acta, quæ ſubjicimus, ſuam brevitatem compenſant fidei narratione.*

MARTYRIUM

B *Ex Euſebio de Martyribus Paleſtinæ cap. 3 & 6 pag. 221 & 326 editionis Valeſianæ.*

S. Timotheus quæ contenderit, atque duo Martyres ad beſtias damnati.

SEcundo dehinc anno *a*, cum perſecutionis adverſus nos furor vehementius incaluiſſet, Urbano tunc provinciam regente, primum imperatoris miſſæ ſunt litteræ, quibus genetali præcepto jubebatur, ut omnes ubique locorum ac gentium publice idolis ſacrificia ac libationes offerent. Quo tempore Timotheus apud Gazam, urbem Paleſtinæ, innumera perpeſſus tormenta, tandem tenui ac lento igne conſumptus; cum ſinceræ erga Deum pietatis luculentiſſimum ſpecimen edidiſſet, conſtanti in omnibus tolerantia coronam martyrii reportavit. Agapius quoque & Thecla, priſcæ illi cognominis *b*, cum una cum ſupradicto Timotheo ingenii animi conſtantiam oſtendiſſent, damnati ſunt ad beſtias *c*. Ea vero quæ poſtea ſubſecuta ſunt, quis tandem non admiratus eſt, cum videret, aut ſtupore non perculſus eſt, cum auditu acciperet? Nam cum gentiles publicam ſolemnitatem & conſueta ſpectacula celebrarent, ingens omnium rumor erat, præter cæteros, quos illi maximo favore proſequebantur, etiam Chriſtianos illos, qui nuper damnati fuerant, cum beſtiis pugnaturos. *Hæc ibi. De* Agapio *autem ac* Thecla *ſequuntur iſta cap. 6.*

S. Agapius ortus ſeque ſpectaculorum d

a Anno autem quarto perſecutionis *d* adverſus noscoocitatæ, die viceſimo menſis Dii, quod eſt aote diem duodecimum Calendas Decembris, feria ſexta, apud .. urbem Cæſaream martyrium prorſus memorabile perpetratum eſt, præſente tyranno ipſo Maximino, & ob natalem ſuum ſpectacula populis exhibente. Cum eſſet vetus conſuetudo, ut præſentibus imperatoribus magnifica, ſi umquam alias, ſpectacula majorem ſolito voluptatem ſpectantibus præberent, novis undique & inuſitatis conquiſitis miraculis, partim ferarum, quæ ex India aut Æthiopia aut aliunde advectæ in amphitheatrum inducebantur; partim hominum, qui exercitatis ante corporibus ſtupenda exhibentes artis ſuæ ſpecimina, ſpectatores mirabili voluptate oblectabant: tunc quoque, imperatore ipſo ſpectacula præbente, magnificentios aliquid & admirabilius ſolito, in apparatu ludorum ineſſe omnino oportebat. Quid vero illud fuit? Noſtræ religionis Martyr in medium adductus eſt, pro vera & ſola pietate pugnaturus, nomine Agapius, quem una cum Thecla ad beſtias damnarum fuiſſe ſecundo perſecutionis anno retulimus. D

Iterum poſt pauca.

3 Hic igitur cum ter jam antea ex carcere eductus, & ſæpius cum maleficis ſolemni pompa traductus eſſet in ſtadio; judice poſt varias comminationes ad alia ſubinde certamina ipſum differente, ſive quod miſeratione ejus caperetur, ſive quod a propoſito eum abduci poſſe ſperabat; tunc eodem præſente imperatore productus eſt, tamquam de induſtria ad id tempus reſervatus, ut in ipſo verbo illud compleretur, quod Servator noſter per divinam præſcientiam diſcipulis ſuis E prædixerat, fore, ut coram regibus adducerentur propter nominis ipſius confeſſionem. Trahitur ergo in medium ſtadium una cum noxio quodam, qui dominum peremiſſe ferebatur. Poſt hæc is quidem, qui dominum ſuum interfecerat, beſtiis objectus veniam & clementiam imperatoris promeruit, eodem pene modo, quo ille, qui tamporibus Servatoris noſtri fuit Barabbas. Quamob cauſam totum repente amphitheatrum acclamationibus & laudibus perſonare cœpit, quia ſcilicet imperator cruentum homicidam benigniſſime ſervaverat, & honore ac libertate donaverat.

Et ab urſa laniatur.

4 Ille vero divinæ religionis Athleta primum quidem ab imperatore accitus eſt: deinde cum ab eo poſtularetur, ut fidei ſuæ propoſitum abjuraret, promiſſa ipſi, ſi id faceret, libertate; contenta voce profeſſus eſt, ſe non ob aliquod crimen, ſed pro pietate in Deum omnium conditorem, quæcumque ſibi inferrentur ſupplicia, non modo alacri ac forti animo, ſed etiam cum voluptate eſſe ſubiturum. Hæc locutus, ſimul cum dictis facta conjungens, urſæ, quæ adverſus ipſum dimiſſa fuerat, concito curſu obviam occurrit, ſeque ipſum beſtiæ devorandum libentiſ- F ſime obtulit. Poſt cujus laniatus adhuc ſpirans in carcerem reportatur: ubi cum diei ſpatio ſupervixiſſet, ſequenti die appenſis ad pedes ejus lapidibus, medio mari ſubmerſus eſt. Hujuſmodi fuit Agapii martyrium.

ANNOTATA.

a Anno ſecundo .. perſecutionis, *Dioclesiani videlicet, æræ vulgaris* 304. *Vide Commentarium num.* 4.

b *Priſci temporis ac celeberrimi nominis Thecla notatur in Martyrologio Romano ad* 23 *Septembris.*

c *Non tamen tunc interempti. Vide Commentarium.*

d *Anno videlicet* 306, *ſicut ibidem dictum eſt.*

DE

A D

DE S. CRESCENTIA VIRGINE

PARISIIS.

Cultus, & miracula. J. P.

ALICUBI REFERTUR XIX. AUGUST. *Res hujus Sanctæ sunt omnino obscuræ;*

DE hujus Sanctæ virginis Actis, ætate, ac reliquis omnibus quæ viventem decorarint, virtutum ornamentis, frustra quæstionem movevis, cum illa omnia nobis invideriat oblivioſa vetuſtas; ita tamen, ut fama ſanctitatis, & miracula hanc ſubſecuta, certum præbeant fundamentum, ut honorifico Sanctorum aliorum contubernio a nobis accenſeatur. Arturus a Monaſterio illam annuntiat in ſuo Gynæco hac die XIX *Auguſti, non indicans, cur illa potius, quam alia die ipſam referat. Caſtellanus in indice nominum Sanctorum, qui habetur ad calcem Martyrologii univerſalis ab ipſo editi, ſolo* Creſcentiæ, Pariſienſis, virginis *titulo eam ponit; ſed plura apud ipſum de hac S.* Craſcentia *luvenio inter Sanctos abemeroe, ſive eoe, qui non habent certum diem; nam affert ibidem locum S. Gregorii Turonenſis, cujus teſtimonio verus, ſolidus ac legitimus hujus Virginis cultus ſtabilitur. Audiamus itaque hunc ſanctum Præſulem libro de Gloria Confeſſorum cap.* 105, *col.* 984 *editionis Ruinartianæ ita loquentem;*

de ejus tumuli cultu publico, & miraculis

a Tumulus erat in vico Pariſiorum haud procul a loco, in quo ſenior, ut aiunt, eccleſia nuncupatur, nullo apertus tegmine: ibique in lapide habebatur ſcriptum: HIC REQUIESCIT CRESCENTIA SACRATA DEO PUELLA. Sed nulla ætas recolere poterat, quale ei fuerat meritum, vel quid egiſſet in ſeculo. Nuper autem a quodam clerico hoc epitaphium legitur. Inſtigante vero fide, ſuſpecti ſunt habiti homines, quod aliquid eum divina majeſtate Virgo potuerit obtinere. Dum vero in hac ſuſpicione penderent, quidam, quem ardor tertianæ febris eum gravi tremore vexabat, erafi a tumulo parum pulveris haurit, moxque ſedato tremore convaluit. Vulgatumque verbum plerumque profuit multis in hac infirmitate detentis.

confat ex S. Gregorio Turonenſi.

3 Succedente deinde tempore, monetarius nobis graviter ægrotare cœpit: cui in viſione Puella adparuit dicens: Vade, ait, quantocius, & tumulum Creſcentiæ virginis tege. Erit tibi hoc adjutorium, ne a morbo, quo captus es, diutius fatigeris. At ille conſiſus calces inquirit, oratorium deſuper conſtruit, protinuſque ab infirmitate laxatur. Sed ut virtus * Virginis in majoribus efferretur honoribus, euidam ex urbe dens indoluerat, ita ut, intumeſcente maxilla, vix vel tenuis cibi parumper capere poſſet. Pergit fide plenus ad tumulum, ſactaque haſtula una de parte acuta, ut in humanis uſibus ad purgandos dentes fieri ſolet; ſuper ſepulchrum Puellæ ponit. Statimque ut exinde dentem, qui dolebat, attigit, omnis dolor obſtupuit. Ex hoc antem accepto experimento, quos hic dolor vexat, hujus Virginis ut expetunt præſidia, mox ſanantur. *Hæc Gregorius Turonenſis, certo poſtea relicto teſtimonio de publica veneratione hujus ſanctæ Virginis, etiamſi alia, quæ ad ipſam pertinent, plane cunc fuerint incognita atque obſcura.*

* al. tumulus.

Obſervationes Caſtellani

4 *Nec vero alibi quidquam de ea detexit Ruinartius, in notationibus ad præſentem Gregorii narrationem eaudide profeſſus*, ita nblitteratam eſſe hujus Creſcentiæ memoriam, ut nihil de ea prorſus ſciatur, nec unum ſit, ubi fuerit ejus ſepulcrum. *Fuere tamen nonnulli noviſſimis hiſce temporibus, qui illud deſignare voluerint, ſed loco non ſuo, ſicut porbibet Caſtellanus in Abemeris pag.* 771. *Sed illos ibidem convenit ac refutat his rationibus, quæ e textu ejus Gallico acceptas ſic reddo Latine. Affirmat igitur, memoriam hujus Sanctæ omnino evanuiſſe Pariſiis jam a multis ſeculis, nec apparere ullum ſepulchri ac ſacelli ejus antiqui veſtigium: neque enim illud eſſe potuiſſe verſus fornicem illum meridionalem ſancti Marcelli, cui nonnullos hujus loci canonicos a brevi admodum tempore tentaſſe refere Sanctæ iſtius nomen imponere, cum illod exſtiterit verſus eccleſiam principem ſeu primariam, quæ a tempore Gregorii Turonenſis non poterat eſſe alia, quam illa, quæ eodem erat loco, ubi etiamnum hodie eſt eccleſia Deiparæ: quia plus quam centum ante annis S. Marcellus, qui ibi ſubdiaconi officio fungene miniſtrabat Prudentio epiſcopo die quadam epiphaniæ, ad Sequanam deſcendit, ut quæreret aquam, qua ſtatim erat opus, ſicut expreſſe terminie exponit S. Fortunatus Vernoteuſis (vulgo de Vernou, quem annuntiat laudatus Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali ad diem* XVIII *Junii, quo & nos de illo egimus) in Vita hujus Sancti.*

de loco ipſius ſepulcri.

5 *Quæris item Caſtellanus, quo pacto eccleſia S. Marcelli potuerit eſſe eccleſia princeps, cum ut ſupra a ſua origine domuxat fuerit ſacellum, cœmeterio epiſcoporum adjunctum, cum titulo S. Clementis, propter reliquias hujus Sancti obtentas ad celebrandam ſacelli dedicationem. Addit, cœmeterium hoc certiſſime fuiſſe ſitum extra urbem, ſicut alia omnia, rem exemplis probans, quæ argumento ſint, loca illa, quæ ibi nominat, remota fuiſſe ab antiqua urbe, quæ erat civitas (la cité) ubi e contrario non poterat non eſſe eccleſia princeps, in qua, uti etiam in reliqua urbis parte, nemo primitus ſepeliebatur, niſi iſti vel iſtæ perſonæ, qui evidens aliquod ſanctitatis ſignum dederant. His addi poſſunt quæ habentur in Dictionario Trivortiano Gallico-Latino, quod anno* 1704. *in lucem prodidit, ad vocem* Cité.

DE-

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS

FILIONE, RUFINO, LEONTIO, THEODOLO, CYRILLO, ZELATO, TIMOTHEO, GADDA, ROMOLO ET SYLVIO,

AMASEÆ IN PONTO,

J. B. S. Ex Hieronymianis,

HOrum decem SS. Martyrum claſſem integeam hoc die ſolus enumerat codex Corbeienſis, aliis omnibus aut mutilis, aut aliàs etiam poſitiones conſignantibus, quas merito reſpuendas cenſet Florentinus in hodiernis ſuis obſervationibus, adductum textum ceteris nobiſcum præferens, tametſi in latercule ſuo deſint ultimi duo Romulus & Sylvius. *Neque laborandum putamus in corrigendo principio, ubi codices nliqui legunt*, Pooto *ſeu* Pooti in Amacia civitate; *ſatis patet quid indicare velint dicti codices, in quibus paſſim occurrunt hujuſmodi barbariſmi.* Qui ab iiſdem hic repetitur Orioo cum ſociis, *jam ſupra a nobis relatus eſt ad diem hujus menſis* XVI.

DE SANCTO RUFINO CONFESSORE

APUD MANTUAM IN ITALIA.

J. B. S. Notitia de cultu.

XIX. AUG. INter *Uſuardi editores primus Belinus de Padua hunc* S. Rufinum *ſeu* Ruffinum *adjunxit his verbis*: Apud Mantuanam civitatem ſancti Ruffini confeſſoris, *quem ſecuti ſunt Molanus, Maurolycus, Galeſinius & Ferrarius. Quod vero hic omnium inſtar eſt, ſignatum ipſum habemus in Martyrologio Romano, ut de ejus recepto cultu dubium nullum ſupereſſe poſſit. At quam is indubitatus eſt, tam ſunt ignota omnia quæ ad ipſum ſpectant, ut vel ipſe Ferrarius uſque adeo diligens Sanctorum Italiæ eruderator, ingenue fateri coactus ſit*, Acta nulla ſe reperire potuiſſe, & licet, *inquit* in Romaoo Martyrologio & aliis ſit deſcriptus, oon tameo in Tabulis eccleſiæ Mantuanæ, *in quibus nimirum editis anno 1626, ſolæ enumerantur tres feſtivitates, nempè* Inveotionis Sanguiois Chriſti, S. Anſelmi & S. Cæleſtioi Papæ.

Fruſtra igitur quæſieris, cujas, aut cujus conditionis aut ætatis fuerit, niſi Ferrario fides habeatur in breviſſimo, quod de eo concinnavit elogio, ex quo ſaltem ſacerdotem fuiſſe intelliges, & in propria, opinor, eccleſia, Mantuæ vicina ſepultum & ab immemorabili tempore honoratum. En paucula: Rufinus confeſſor apud Maotuam in propria eolitur eccleſia: qui Ferrariæ quoque, ubi ejos reliquiæ habentur, veneratiooem habent. Ferunt, ejus imagioem io eccleſia ſibi dicata prope Maotuam in pariete depictam habitu ſacerdotali iodutam conſpici. Ex quo illum presbyterum fuiſſe intelligitur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

EUTYCHIANO MILITE ET STRATEGIO.

J. P. Memoria in Faſtis Græcis.

DIE XIX. AUGUST. ECgraphum noſtrum e Menæo Chiffletì hac die ſignat nomina Εὐτυχιανοῦ & Στρατηγίου, Eotychiaoi & Strategii. *Menologium vero Sirleti ſic habet*: Eodem die, cnmmemoratio faotorum martyrum Eutychiani militia & Strategii, qui pro Chriſtiaoæ fidei confeſſione ignem pertoleruoo. *Menæa magna typis vulgata poſt ſimilem annuntiationem ſubdunt hos de S. Strategio verſiculos, quibus alluditur ad ipſius nomen Græcum, ac martyrium*:

Ὁ Στρα-

A Ὁ Στρατήγιος Χριστοῦ ὡς ὅπλοις φέρων
Καταστρατήγει τῷ πυρὰς διερμένης.
Versus istos sic interpretor idiomate Latino:
Strategiom armatura dom Christi obtegit,
Ipsos vel ignes superat erecti rogi.
Acta, tempus vitæ ac martyrii nos latent.

AUCT. J. P.

DE S. MARINO EPISCOPO CONF.

IN MONASTERIO S. PETRI BESALUENSI

J. P.

Diœcesis Gerundensis in Catalonia.

DIE XIX. AUGUST. *Loci*

Reverendus Pater Fr. Antonius Domenec, Ordinis FF. Prædicatorum, in Historia generali Sanctorum, ac virorum sanctitate illustrium, in Cataloniæ principatu, Hispanico sermone conscripta, a fol. 54 verso agens de S. Evidio martyre, S. Marino episcopo & confessore, ac S. Patrono; quorum sacra corpora magna cum veneratione habet monasterium S. Petri Besaluensis Ordinis S. Benedicti in episcopatu Gerundensi, pluribus describit fundationem ejusdem monasterii, anno Domini 977 factam, nec non donationes ac favores, quæ illi concessa fuere, De origine hujus cœnobii consuli B *etiam potest Yepezius in Chronico generali Ordinis S. Benedicti tom. 5 ad annum Christi 977: ubi etiam agitur de sanctis corporibus ibi. In appendice autem ad eumdem tomum, in qua dantur instrumenta in eodem designata, scriptura, uti vocatur, vigesima prima, quæ ibidem exstat de fundatione hujus monasterii confirmata per Benedictum PP. VII, vocatur illud* de Bisulduno. *Nos tamen supra nomen* Besaloensis *eidem dedimus conformiter ad affirmationem apud nos tom. 11 mensis Junii, die XIV ejusdem mensis, pag. 680; ubi actum est de S. Evidio martyre jamjam laudato.*

ac modus publicæ veneration. nunc

2 Ea vero, quæ ibidem apud nos habentur de cultu hujus martyris, eadem occasione etiam comprobant publicam venerationem S. Marini; cum agatur nominatim de sua Sanctorum corporibus in ecclesia memorati monasterii quiescentibus, inter quos est noster, de quo hic tractamus. Domenecus affirmat, festum S. C *Marini incidere in diem XIX Augusti; deque ipso legi in dicto monasterio, tumquam de episcopo ac confessore; ad hæc, die ei sacro atque in Omnibus dicti Missam & Officium divinum eodem modo, quo fit de S. Evidio. Collectam,* sanctorum martyrum Primi & Feliciani, Cooecordi atque Evidii, Marini ac Patroni *nomina exprimentem, habes tomo citato: in quo etiam actum est de eorumdem sacrorum pignorum asservatione, visitatione seu inspectione, indulgentiis. Adde ex Domenecco, omnia S. Marcioi ossa fuisse reperta; pauciora S. Patroni: item Sanctos, de quibus supra, in ara principe depictos exhibere, &* Sanctum quidem nostrum *cum insignibus episcopalibus.* E *Quæ res ansam fortasse præbuit cœnobitis Besaluensibus illum tamquam episcopum venerandi; nos tamen superius hunc ipsi titulum etiam tribuimus, tametsi in tanta rerum ejus obscuritate ignoremus, an tribui ei debeat, aliorum exemplo, qui illum pro tali habent.*

hallucinatio Ferrarii.

3 Ferrarius in Novo catalogo Sanctorum, seu eorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, hac die XIX Augusti sic ipsum annuntiat: Besuli apud Gerundam S. Marini episcopi, & loci illius patroni. *Hallucinatur manifeste Ferrarius, quia nomen proprium* Patroni *accipit pro appellativo seu titulari, sicut ex dictis constat; atque adeo merito castigatur a Tamayo in notis ad hunc diem. Domenecus de sanctorum Evidii* Marini, *& Patroni corporibus, ad Besaluense cœnobium allatis, affirmat,* Deum sine dubio, ibidem per illorum intercessionem magna in eos conferre beneficia, qui pie illos invocant. F *Panca hæc de* S. Marino, *lector, aqui bonique consule.*

C DE S. SATYRO EP. M. CUM SOCIIS

ARETII IN TUSCIA ITALIÆ.

J. B. S.

CIRCA MEDIUM SEC. IV.

IN Catalogo Sanctorum Italiæ nec hodiernum S. Satycum, *nec socios martyres signavit Ferrarius, at in Catalogo suo altero nempe generali, hoc die primo loco ita annuntiat:* Aretii in Tuscia S. Satyri primi episcopi & martyris cum aliis plurimis. *Non opinor, plurimos illos alios fuisse martyrii socios; sed potius cum* S. Satyro *ibidem cultos, sicque referri in iis, quæ sola titulat,* monumentis ecclesiæ Aretinæ: *ubi addit,* hujus *nempe* S. Satyri, & aliorum reliquias in ecclesia Cathedrali ioventas servari *haud dubie cum aliis Sanctorum martyrum diverso tempore passorum. Nec satis constare videtur* S. Satyrum *hunc nostrum vera martyrii laurea donatum fuisse.*

a *Certe Ughellus, monumentorum Arctinorum non indiligens & ipse servator, in Catalogo ejus urbis Episcoporum de* Satyco, *quem ibi* Sasurom *dicit, simpliciter ita pronuntiat:* S. Satorus primus Aretinorum Præsulum est qui occurrat scribenti. Hic ille est qui sanctum Donatum, tyrannorum persecutionem fugientem, excepit iosugoravitque in sacerdotem, ut in Vita ejusdem Sancti narratur: floruit autem Saturus magni Constantini temporibus: *ut obitum ejus ad seculi quarti medium ferme perducat, ut certe ad Juliani tempora non pervenerit, ni de ejus martyrio nil satis certi ab Arctinis tradi possit. De ejus successore S. Donato alia jam dedimus ad diem* VII *Augusti.*

DE

A D

DE S. BADULPHO CONF.

J. P. *ABBATE ATHANACENSI IN GALLIA.*

Locus, cultus, abbatialis præfectura &c.

DIE XIX AUGUST. *Athanacenſi canobii notitia.*

Primum, quod in Sanctis obſcuri nominis, qualis eſt hic, inquiri debet, in eo ſitum eſt, ut de publica illorum veneratione conſtet. Hæc autem obtinet in S. Badulpho, ac legitimæ probatur ex teſtimoniis, quæ proferemus. Sed prius tractabimus de loco, cui præfuiſſe ſcribitur. In Gallia Chriſtiana noviſſimæ editionis tomo 4 a col. 223 de Athanaco (*vulgo Aſnay*) *hæc memorantur*: Cœnobium Athanacenſe, ſive Athanatenſe, vel Atheneum ad confluentes Araris & Rhodani, ob id etiam Interamne appellatum, olim juxta Lugduni muros, nunc ipſis incluſum, jam ſtrebat, quando Burgundiæ regnum anno DXXXIV in poteſtatem Francorum devenit. Eo in loco martyrium paſſi ſunt Martyres illi Lugdunenſes, exinde apud Gregorium Turon. lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 49 dicti Athanacenſes quorum exuſtis corporibus, ſacros cineres in præfluentem Rhodanum tyrannus ſparsi præcepit: ſed a fidelibus collecti, miræ magnitudinis baſilica in eorum honorem ædificata, ſub altari collocati ſunt. Baſilicæ poſtea nobile Ordinis ſancti Benedicti monaſterium ſub patrocinio S. Martini adjunctum eſt, quod a barbaris male actum Salonius epiſcopus, Eucherii Lugdunenſis filius, & poſt eum Brunechildis regina inſtauraſſe perhibentur. *Hæc ibi, & alia nonnulla. Verum iſta, quæ dedimus, ſufficiunt in rem noſtram, & confirmantur in Annalibus Benedictinis tomo 1, lib. 2, num. 27.*

B

An eidem præfuerit S. Badulphus.

2 *Notitia loci præmiſſa, quæritur, an* S. Badulphus *eidem tamquam abbas præfuerit. Affirmat noſter Theophilus Raynaudus in Indiculo Sanctorum Lugdunenſium his verbis*: S. Badulphus abbas Athanac. floruit Lugduni, ſanctitate & religioſa exercitatione, ad quam multos Dei ſervos inſormavit. *Idem titulus ipſi datur in Martyrologio novo Pariſino ad diem XIX Auguſti; pluſculum tamen de illa dignitate dicitur in Gallia Chriſtiana, quam allegabam: nam hæc ibi exſtant.* S. Badulphus vulgo cenſetur primus abbas Athanacenſis, quamquam ann conſtat, quo vixerit tempore. *Caſtellanus autem in Supplemento ad ſuum Martyrologium univerſale ad dictum mox diem, ab abbatis titulo abſtinens*, monachum *dumtaxat* Athanacenſem *appellat. Nos vero aliorum, quos diximus, exemplum ſecuti, Virum ſanctum in poſſeſſione abbatialis præfecturæ relinquendum cenſuimus, tametſi tam ex antiquis documentis confirmare, non ſit nobis in promptu, uti etiam determinare tempus, quo vixit.*

C

Incerta ætas, qua vixerit.

3 *Nam de eo non conſtare, modo vidimus e Gallia Chriſtiana. Si tamen vera ſunt, quæ de ſecundo Athanacenſi abbate ibi ſequuntur*, Sabinus præerat ſeculo quinto, uti colligitur ex Vita S. Romani Jurenſis abbatis, *cujus Vitæ verba ibidem dantur; conſequens eſt, ut* S. Badulphus, *qui* vulgo cenſetur primus abbas Athanacenſis, quamquam non conſtat, quo vixerit tempore, *non vixerit tamen in ſua præfectura poſt ſeculum quintum. Multo remotius illum differt Caſtellanus, verſus annum videlicet* 900. *Martyrologium Pariſinum ſeculo ſexto vel ſeptimo illum adſcribit. Quia itaque tempus, quo vixit, non videtur omnino definiri poſſe ſufficiente cum veritate hiſtorica, ideo, omiſſo vitæ tempore, ſupra ipſi appoſuimus, diem* XIX *Auguſti, quo publicus ei cultus exhibetur, ſicut indicant Caſtellanus, & Martyrologium novum Pariſinum, cum illum tunc referant.* Ejus memoria celebratur in Faſtis eccleſiæ Lugdun. XIX Auguſti, *uti eſt in Gallia Chriſtiana citata. Raynaudus tamen iſtum præciſe diem non deſinit, e quo delibe ſequentia de publica* S. Badulphi *veneratione.*

D

4 Vulgo dicitur S. Badoul (*apud Caſtellanum certus ipſius cultus S. Badour*) in cujus honorem prioratus (eccleſiam *vocat Caſtellanus in ſua Supplemento*) ad oppidum S. Symphoriani haud procul Vienna conſtitutus eſt, nexus abbatiæ Athanacenſi. Sacrum ejus corpus ſub illo ipſo altari fuiſſe conditum, non ſacri cineres B. Pothini, S. Blandinæ & quadraginta octo Martyrum, ſub Aurelio paſſorum, conditi erant, priuſquam furore Calviniano anno MDLXII de aſylo ſepulturæ amnverentur, habet Indiculus reliquiarum ejuſdem abbatiæ, qui ad finem Miſſalis legitur. Sanctus autem Badulphus Athanacenſis religioſe colitur infra Octavam Aſſumptionis B. Mariæ, eique Officium novem lectionum cum Octava adjicitur in Breviario Athanacenſi. *In Supplemento ad Martyrologium univerſale apud laudatum Caſtellanum, & in Martyrologio novo Pariſino* E *annuntiatur* Lugduni *cum titulo* ſancti.

F

Non fuit conſtat, canobium Athanacenſe ab eo eſſe fundatum: hic cum aliis non confundendus.

5 *Præter ea, quæ de ejus abbatiali dignitate præmiſimus, quæri etiam poteſt, an cœnobium Athanacenſe, & aliud fundarit. Reſpondet autem Raynaudus in hæc verba*: Eſt, qui ex mera ſua conjectura tribuat S. Badulpho Athanacenſis inſtituti fundationem, nec non Auxillæ monaſterii ex ejuſdem S. Badulphi inſtituto haud procul Lugduno erectionem, & fructificationem quoque, poſtea anno DXLVI factam, interventu S. Anſelmi, item Athanacenſis abbatis ad collem Lemenſem in Allobrogibus. Supponit enim conjector, hunc Anſelmum inhæſiſſe inſtitutis S. Badulphi, Athanacenſis inſtituti autoris: quantum omnium ſiminrem probationem deſidero. Illud certius, quod idem ſcriptor obſervat, S. Badulphum Athanacenſem alium plane eſſe a S. Badulpho Rubienſi monacho; cujus memoria in Martyrologio Benedictino Arnoldi Winnii conſignatur 2 Januarii.

DE

DE S. CLINTANCO REGE MART. IN ANGLIA.

J. B. S.

FORTE SEC. V. *De hoc ſancto meminerunt Ferrarius,*

SAncti Clintanei *ſub* Clintanei *nomine primam nobis notitiam ſuggeſſit Ferrarius in Catalogo ſuo Sanctorum generali, ita annuntians*, In Anglia, S. Clintanei regis, & martyris, *citanſque Martyrologium Anglicanum, opinor Wilſoni, & Capgravium in Catalogo Sanctorum Britanniæ, unde etiam pauca ſua deſumpſit Wilſordus ad diem* 1 *Novembris. Atque hæc ſola ſuppetunt monumenta, ex quibus de ejus cultu apud Anglos docemur: adde Acta ut ut brevia apud Capgravium, mira certe memorantia: neque aliunde illuſtrari poſſunt quæ ad ipſius Vitam aut geſta pertinent, quandoquidem inde ſua acceperint, qui de ipſo locuti ſunt. Memi-*
B *nit quidem ipſius in Annalibus Britanniæ Alfordus noſter; ſed pauciſſima etiam de eo referens ad annum Chriſti* CDXCIJ. *num.* 8, *cujus hæc ſunt verba.*

Alfordus noſter, 2 Placet ad hæc tempora referre martyrium ſancti Clitanci, qui inter Silures vir princeps & regis titulo claros, ſanctitatis juſtitiæque laude magis claruit. Ejus Vitam habet Capgravius quæ ſic incipit: " Rex Clitanius cum eſſet in regno „ ſuo in Southvvallia, tenens pacem & juſtitiæ „ rigorem, factus eſt martyr virtute & meritis & „ corona cæleſtis gloriæ, cum palma carnalis ca„ ſtimoniæ decoratus„. Narrat inde peſſimi Sicarii facinus regem ubtruncantis, & eccleſiam in ſancti Principis honorem erectam: ubi Deus potentiæ ſuæ & ſanctitatis illius plura dedit argumenta. Unde Clitancus inter Sanctos habitus, locum in noſtro Martyrologio meruit ad XIX Auguſti, ubi Brechiniæ rex ſcribitur & Clintancus. *Recte hæc XIX Auguſti, quidquid Wilſordus diem* III *Novembris notaverit, neſcio unde acceptam. Audiatur modo Martyrologium VVilſoni hæc die:*

VVilſonus, 3 In Wallia auſtrali, commemoratio ſancti Clinranci regis Brechiniæ & martyris, qui cum zelotes & pius princeps eſſet, quodam die inter
C venandum a milite pagano occiſus eſt, partim in odium religionis Chriſtianæ, partim etiam quod nobilis quædam virgo dixerit, nulli ſe velle nubere niſi dicto Regi tam zelotæ Chriſtiano. Poſtmodum inſignis eccleſia erecta fuit in ejus honorem prope flumen in Wallia auſtrali, ubi occiſus fuit, & ubi cum magna veneratione ſacrum corpus fuit tumulatum, & ubi placuit Deo in ſignum innocentiæ multa patrare miracula. *Hiſce modo præmiſſis, ſapuit ut fontem ipſum aſſignemus unde accepta ſunt, nempe ex laudato Capgravio quem ſcimus ſua collegiſſe, dicamus expilaſſe, ex Legenda vetuſtiori Ms., auctore Joanne dicto Anglico, vicario de Timmouth, qui vixit ſeculo* XIV. *Ita habet noſter:*

qui ex Cap. gravio vel Joanne Anglico

4 Rex autem Clitancus cum eſſet in regno ſuo in Southvvalia tenens pacem & juſtitiæ rigorem, factus eſt martyr virtute & meritis & corona celeſtis gloriæ cum palma carnalis caſtimoniæ decoratus. Virgo enim quædam, potentis cujuſdam filia, adamavit illum dicens requirentibus ſe nulli nupturam niſi Clitanco inclito & ab omnibus dilecto. Audito vero puellæ reſponſo, quidam de ſodalibus Regis maligno ſpiritu inflatus & ardore libidinis accenſus, fundamentum accipiens a face temeritatis & livore luxuriæ, quadam die in venatu regem Clitancum innocentem juxta fluvium quemdam, venaturum caterva exſpectan-
E tem, & verba ſacri eloquii & oratinnis cum ſumma devotione proferentem, gladio neqniter jugulavit. Quo mortuo, familiares ſui & nobiles propinqui, junctis bobus corpus auferenres, vadum fluvii, juxta quem occiſus fuerat, tranſire tentabant. Sed cum juga boum diſrumpi & bnves ſtare cœpiſſent, de loco illo præ nimia corporis gravitate ſe movere non potetant.

ſua hæſerunt. 5 Cumque multis modis corpus ſanctum de luco transferre niterentnr & nihil omnino perficerent, in loco ſibi divinitus præparato Martyris corpus dimiſerunt. Viſa eſt autem columna ignis inſequenti nocte poſt ſepulturam e[illegible] de tumulo ad cælum mirabiliter elevata. [illegible] in honore ſancti Clitanci eccleſia conſtruc[illegible] eſt. Potens quidam die Dominico cum uxore ſua ad audiendum Dei ſervitium in eccleſia ſancti Clitanci veniens, ſuper ripam flum[illegible], non longe ab eccleſia poſitam, cum uxore ſua concubuit, & peccato commiſſa, ab illa ſeparari non potuit, imo junctus uxori inſeparabilis remanſit: & exclamans ſodalibus vore magna dixit: Ite ad ſe-
F pulcrum martyris Clitanci, & pratum illi[illegible], a me vi & injuſte ablatum, ſibi reſtitui permittite, & pro me ſuppliciter, quæſo, interredite: quo facto ab horribili ligamine ſtatim liberatus eſt.

Viri duo inter ſe multo tempore irati & infeſti dixerunt intra ſe: Concordemur & tendamus ad eccleſiam ſancti Clitanci, & ſimul juremus ſuper altare illius, & ablito invidiæ livore & junCto fœdere, unus in rediru, rupta pace & violata fide, occidit alterum fraude: & facto homicidio ſeipſum ſua lancea propria ſtatim perforavit, & ſic miſerabiliter vitam finivit.

DE S. MARIANO CONFESSORE

IN BITURIGIBUS GALLIÆ,

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

DXIII. Cultus ex Usuardo probatur.

Cultus, & diſtinctio a ſyooonymis.

DE ſancto hoc Mariano) *apud populares* Margeau) *agendum nobis fuit in obſervationibus ad Martyrologium Uſuardi hoc ipſo die, quo nempe apud ipſum & totam ejus progeniem certatim annunciatur, ut de veri cultus veritate dubitandum omnino non ſit. Id miratus ſum,* abbatis *titulo inſigniri a VVione, Menardo & Buceline, cum non ut monachus, multo minus ut abbas, ſed ut* eremita *laudetur a S. Gregorio Turonenſi, cujus elogium id omne complectitur, quod cum aliqua aſſeritate de Sancto memoriæ proditum reperitur. Et certe Mabillonius eum merito inter Prætermiſſos collocavit, paucula de ipſo memoratis, quæ ex ipſo fonte infra recitabimus. Neſcio cur Menardus hunc noſtrum* Marianum *hoc die tam operoſe diſtinxerit a ſynonyma monacho aut abbate Autiſſiodorenſi, de quo in hoc Opere actum eſt die* XX *Aprilis, ubi de confuſione laborandum omnino non putarunt Majores noſtri, tametſi Marianus utrique Bituricenſis ſit, utrique ferme Synchronus.*

An diſtinguendus a ſyn Labbeano?

2 *Non tam obvia eſt diſtinctio inter hunc eumdem hodiernum Georgianum, & illum de quo meminit Labbeus inter Sanctos Bituricenſes tomo* 2 *Bibliothecæ Mss. pag.* 432, *qui ambo, licet & ipſi Bituricenſes & ferme etiam æquales, iis coloribus depinguntur, ut diverſos duos hoc ipſo die ſtatuerit Sanſſayus in ſuo Martyrologio Gallicano: primum illum quidem, quem ex Gregorio Turonenſi, poſt Uſuardum & Martyrologium Romanum hic referimus ut apud vicum Evaonenſem ſepultum, ubi hodie præpoſitura eſt Ordinis Canonicorum Regularium S. Auguſtini, unde bina Vitæ Compendia Mss. ad Henſchenium olim miſit R. P. Franciſcus Boulart Canonicus ad S. Genovefæ Pariſiis. Alterum collocat apud Spinolaium vicum, videturque illum indicare, cujus Vitam, nonnullis ſuſpectam, edidit Labbeus loco jam citato: Hic vero a nobis inter Prætermiſſos hodie dilatus eſt ad* XIX *Septembris, quo die refertur in vetuſtiſſimo Bituricenſi Breviario.*

an putant confundendus?

3 *Non deſunt ſcriptores qui utrumque in unum eumdemque confundunt, idque obſervo potiſſimum in Cointio tomo* 1 *Annalium ſuorum pag.* 253 & 294, *atque etiam in notis Ruinartianis ad S. Gregorii elogium; quæ utrum ſatis tuto admittenda ſint, necdum equidem auſim determinare, donec a Bituricenſibus ipſis plenius edoctus fuero. Certe ab eis Labbeanus ille colitur* XIX *Septembris: Gregorianus vero expreſſiſſime ab Uſuardo ſignatus eſt hac* XIX *Auguſti, quem certo ſupponimus non ignoraſſe, quo die apud Bituricenſes vel Lemovicenſes coleretur S.* Marianus Evahonenſis, *quidquid dies obitus nec a S. Gregorio, nec ab alio, quod ſciam, determinate expreſſus ſit. Uſuardum ejuſque progeniem ſecutus eſt Bernardus Guidonis ex Ordine PP. Dominicanorum ſeculi* XIV *notiſſimus ſcriptor, cujus breve elogium, ubi agit de Sanctis Lemovicenſibus, apud Labbeum tom.* 2 *pag.* 935 *hic deſcribere operæ pretium cenſui:*

Elogium ex Bernardo Guidonis.

4 S. Marianus Reclufus multus uſque hodie vocat ad tecluſorium ſuum in territorio Bituricenſi. Corpus tamen ipſius apud Euvahonium in diœceſi Lemoviceuſi eſt ſepultum. Anno Domini MCCC Dominica prima Auguſti ſuit corpus B. Mariani apud Euvahonium de pariete eccleſiæ, ubi diu ſteterat, elevatum ad ſublimiorem locum, & in capſa argentea pretioſa, honorifice & ſolemniter collocatum per D. Regioaldum le Portu epiſcopum Lemuvicenſem, adſtante copioſa multitudine Cleri & populi ac Religioſorum virorum. Feſtum ejus recolitur XCV Kalend. Septembris.

Datur hic ſolum S. Gregorii elogium.

5 *Quod dixi ſupra de confuſione vel identitate utriuſque Sancti Synonymi, occurrit etiam in ordine ad aliquem* Aminium *ſeu* Animium, *quem* S. Mariani nepotem *volunt, & quidem Sanctum, ut diſerte notat Labbeana hiſtoria, quamvis in ſacris tabulis noſtris nuſquam expreſſum. Sitne porro hodierni noſtri Evahonenſis nepos, ut ferunt chartæ ad nos inde tranſmiſſæ, necdum ſatis liquet; vem explorare conabimur, ubi ad* XIX *Septembris pervenerimus. Cetera inde per P. Boulart accepta, ſunt merum compendium S. Gregorii, & aliquod elogium, neſcio a quo aut quando compoſitum, quod Sanctis eremitis omnibus facile aptari poſſit: nos ipſis verbis S. Gregorii inhærebimus, cujus proinde ſolum elogium hic ſubjicimus, in quo nec minima occurrit* nepotis *Aminii memoria. Ex ipſum textum:*

ELOGIUM

e S. Gregorio Turonenſi

De gloria Confeſſorum cap. 81.

Ardentis vita & mors.

FUit autem in ipſo termino a Marianus quidam eremita, cui non erat aliter cibus niſi poma agreſtia: & ſi ei aliquoties a quibuſdam mel delatum fuiſſet, non ſi ipſa reperire potuiſſet in ſilvis, hoc ei erat cibus. Qui eum plerumque viſitaretur a plurimis, quodam tempore a quærentibus non poterat inveniri. Inveſtigantes denique eum viri, qui venerant, deprehenſo veſtigio inveneruut locum, in quo flexo genu aquam hauſit a fluvio: & exinde progreſſi reperiuot eum ſub una arbure malo jacentem mortuum. Unde celebre ferebatur in populo, eum eliſum ex arbore ſpiritum exhalaſſe: ſed evidenter non eſt cognitum, quoniam a nullo refertur viſum. Tune viri, qui adveneraut, elevantes, adtulerunt ad vicum Evauneuſem: quem ablutum, digniſque

inductum

A indutum veſtibus, ſepelierunt in eccleſia, feſta obitus ejus per ſingulos celebrantes annos; ad quæ convenientes populi, crebro ab infirmitatibus ſanabantur.

reemptor Sancti pe-ritus.

2 Quidam autem de vicinis annonas diu infectas aqua ac germine producto conflatas, facto igne ſuper vimina contexta torrere parat ad pocula facienda. Accedens autem unus vicinorum ejus, ait: Quid tu, o homo, hoc destineris in opere? An ignoras quod ſullennitas eſt beati Mariani? Qui cum furore reſpondit: Putaſne, o tu, qui hæc loqueris, quod homo eliſus ex arbore propter compeodia gulæ, angelorum ſit relatus conſortio, ut Sanctus debeat adorari? Melius eſt enim opus occeſſarium io domo exercere, quam talem Sanctum excolere. Quod ille audiens diſceſſit & eum reliquis ad baſilicam Sancti abiit, relicto domi vicino in opere laborante. Nec mora, flante vento adprehendirur domus, incendio exurirur omois, nec quidquam de ſubſtantia reſtat hominis. Exinde elevati globi flammarum ſuper hoſpitiola aliorum, quæ circumlo-

B cata erant, tranſilientes, hujus hominis aream, ſepes, tuguriola vel porcorum vel animalium, reliquaque, quæ ad eum pertinebaot, flamma peruſſit, nec quidquam temanſit huic miſero, quod non fuiſſet igni ſuccenſum. Quod ſi eveniſſe quis fortuito putat, admiretur quod nulli vicinorum circummanentium oocuit. Quid nunc agis, o eruda ruſticitas, quæ ſemper in Deum & ejus amicos murmuras, ut tibi exinde damnum adquiras? EX GREGORIO TURON. *Alterius a Sancto ſeceſſum.*

3 Alterius igitur hominis malitia ſuris boves abſtulerat, qui adprehenſo veſtigio, & inter inſuſos aqua viarum tramites, ac profundas luti voragines perdito, ad Sancti recorrit ſepulcrum, ſuſaqoe oratione dum de baſilica ſuiſſet egreſſus, advertit hominem per aggerem publicum venientem, qui boves illos ante ſe cum caballo ex itinere laſſum profequens adducebat. Turbatus eoim fnerat a via, & quaſi amens factus in illam partem, de qua egreſſus fuerat, mente turbata redibat. Cogoofcitque vir ille boves qnos perdiderat: hos recipieos, hominem abſque calumoia redire permiſit, quia cognovit hoc ſibi per virtotem ſancti Mariaoi præſtitum, cum in illa hora reperit perditum, qna ejus adivit plenus fide ſepulcrum, qoæ poſtquam geſta ſunt, diligentiore cura Confeſſorem Dei plebs cœpit excolere Bituriga.

ANNOTATIO.

a *Notat Ruinartius in Colbertino codice pro* termino, *legi* tempore: *at nobis magis placet tentus ut jacet, ubi nempe indicare vult Gregorius, Sanctum in regione Bituricenſi, vel in vicinia vitam eremiticam duxiſſe, in qua S. Urſinus, de quo jam egerat, vitam finierat, non eodem certe tempore, cum is ad ſeculum* 11 *referatur; noſter vero adinittum ſec.* VI *pertineat, ut etiam obſervat Ruinartius,* E

DE S. DONATO PRESB. CONFES.

EREMITA IN PAGO SIGISTERICO PROVINCIÆ I. B. S. *IN GALLIA.*

CIRCA ANNUM DXXXV. *De hoc Sancto, qui ab aliis ejuſdem nominis diſtinctus eſt,*

C DE *hodierno* S. Donato *ab aliis ſynonymis jam ſatis diſtincto agere cœpimus in noſtris ad Uſuardum obſervationibus, ubi diſerte notavimus, ejus eremitorium ſciſſe non in monte* Jura *Burgundiæ, ſed in monte* Lura *Provinciæ, in pago, ut loquuntur Martyrologi, ſeu in diœceſi* Sigiſterica, *cui non male ſubſtituit* Secuſteronenſi rum *Caſtellano, ſeu* Siſtaricenſi *cum aliis* (*Guil.* Siſteron.) *Martyrologos hic indicatos volo, ſolos primum & præcipuum Adonem ejuſque contractorem Uſuardum, at reliquorum longiorem ſeriem omittam. Sic loquitur Ado, pauciſque notabilibus & certicu complectitur:*

mmiocrat Ado

2 In Galliis, pago Sigiſterico, in monte qui dicitur Jura (*lege* Lura) natale ſancti Donati presbyteri; qui ab ipſis infantiæ rudimentis mira Dei gratia præditus, ex urbe Aurelianenſi ad præfatum locum, ut ſoli Chriſto vacaret, adveoiens, anachoreticam vitam multis annis exegit, tanta miraculorum gloria clarus, ut inter cetera geſta magnifica, etiam draconem immanem atque rerribilem, ſuis exiode orationibus effugatum extingueret. Cumque dies vocatioois ejus inſtaret, adveniente ſaocto abbate Mario, cui ita fuerat revelatum, inter verba orationis migravit ad Chriſtum, ſepultuſque eſt ab eodem patre in loco ſuo. *Ex his & ex longiori Vita exſtruenda ſunt, quæ in S. Mario ſub finem paulo aliter referuntur, tum in Actis noſtris* XXVII *Januarii pa.* 775 *num.* 11, *tum apud Mabillonium ſec.* I *pag.* 106.

3 *Atque hic habes brevem & rectam, opinor,*

ſubſtantiam Vitæ prolixioris huc olim Lugduno miſſæ a noſtro P. Carolo Fabro, quam licet ipſe probaſſe videntur, rectius tamen plura epiſodia, quibus a neſcio quo reſperſa eſt, ab Adone & aliis præterita ſunt, utpote abſque nota auctoritate non tam facile admittenda, ut proinde merito exiſtimaverimus, brevioribus elogiis inſiſtendum, quale inter alios nobis ſuggeſſit Benedictus Gononus ex Breviario eccleſiæ Geatianopolitanæ, & Petro Equilino acceptum; quodque hic recudendum cenſuimus, præmiſſa Uſuardi annuntiatione, quam adoptavit Romanum hodiernum, at de culeu ſecuri eſſe poſſimus. Sic Adonem contrahit Uſuardus: In pago Sigiſterico, beati Donati presbyteri, qui ab ipſis infantiæ rudimeotis, mira Dei gratia præditus, anachoreticam vitam multis annis exegit, & miraculorum gloria clarus migravit ad Chriſtom. *Ex modo Gononi tentum.* *& Uſuardus in ſuis Martyrologiis,* F

4 Fuit vir quidam Donatus nomine, a Neuſtriæ regionibus, Aurelianenſi urbe oriundus, qui a rudimeotis infantiæ ſuæ electus eſt a Domino. Cumque trium eſſet annorum, traditus eſt a genitoribus ſuis magiſtro, ut eum litteris erudiret. Tantam autem gratiam Dominus elargiri dignatus eſt, ut omnia beati David ſciret caorica. Cum vero eſſet annorum decem, omnia volumina tam veteris quam novi Teſtamenti peragiavit. Tunc placnit Aurelianenſis urbis epiſcopo, ut eum cleoicaret. Sed cum perveniſſet ad ætatis duodecimum annum, cumplacuit epiſcopo, ut eum ad onus diaconatus benedioeret. Tanta vero erat in *quibus Gononi*

AUCT. J. B. S. ex Breviario Gratianopolitano

eo booi aoimi tranquillitas, ut omnes dicerent, illum esse a Deo electum.

5 In qun honnre constitutus, conversus ad semetipsum ait: Quid mihi cum beatn Ahraham? Illi enim dixit Dominus: Exi de terru tua & de cognatione tua, & vade in locum, quem monstravero tibi, & ibi eris mihi acceptabilis. Dum autem hæc in animn vnlveret, relicta urbe Aurelianensi, rectn tramite petiit urbem Turnnicam, nbi cnrpus S. Murtini requieſcit, ut ejus parrocinia aceipere mereretur. Cumque ibidem paocis diebus cnmmnratos esset, acceptn patrocinin a S. Martinn, sic eremum petiit, & postquam peragrasset nmnes pnvincias & nmnes montes excelsns, pervenit tandem ad montem, qui dicitur Jurn (Lura.) Contemplatus autem eum, descendit ad radicem ejnsdem montis, & in convallem, quæ dicitur Raginn, arida & ruinosa nimis, nbi accessus hnminum nnn erat, sed serpentes & dæmones ibi habitabant. Eo adveniens heatns Donatus, dracnnem miræ magnitudinis invenit, de cujus flatu nmnia arbusta erant combusta, & ibi semper tooitrua & fulgura personnabant.

B adjung' Acta.

6 Cnm autem vidisset draco ille sanctum Donatum venientem ad se ftatim capnt suum quasi cubitis duodecim elevavit, vociferans & exsibilans nimis: ad cujns vncem omnia serpentia accurrerunt, quasi Virum sanctum devnratura. Sed Vir sanctus, in fide fundatus, sese ad nratinnem prosternens, dracnnem ceteraque animalia venenosa fugavit & sua nrutione exstinxit. Cœpit æutem ibi habitare, anachoreticam dueens vitam, & corpus jejuniis D nimis excrucians. Cibus ejus erant fructus agrestes, radices & cortices arborum: lectus ejus terra dura. Cum igitur moltns annos in solitudine vixisset, & instaret vocatinnis ejus dies, adveniente abbate Marin, divinitus admnnitn, nt ad enm accederet; inter verba nratinnis migravit ad Christum: ab eodem patre ibidem sepultus XIII Kalend. Septembris. Pnstmodum cnrpus ejus ad pagum Sigistericnm Galliarnm translatum est.

7 *Contra communem hic loquitur Gonenus, dum Sanctum migrasse ait* XIII *Kalend. Septembris pro* XXV. *Pejus vero sallitur, dum corpus ex Lotharingia* mnnte Jura *translatum comminiscitur. Commodius certe ex* Lura mnnte, *S. Martii eremitorio longe propinquius Sigistericum pervenire potuit, unde pars potior Avenionem translata sit, ubi* festum ejus celebratur & fit Officium duplex (*ut in notatione observat ipse Gouonus*) de cnmmuni Confessnris, & de eodem fit mentin in antiquo Missali ejusdem ecclesiæ descriptn anno Dnmini MCCLX enm nratinne propria; & magna pars enrporis istius Sancti continetur in saccnlo sericn intra capsam argenteam, quæ exstat super altare majus, cum a- E lia, obi sunt reliquiæ S. Maximi &c. *Sancti nostri* Dnnati *ætatem paucis etiam notasse juverit: is enim cum S. Mario synchronus fuerit, hic autem a Vitæ scriptoribus tum in Actis ubistris tum apud Mabillonium medio seculo sexto confignetur, haud dubium quin ad eadem tempora* S. Dnnatus *referendus sit, ut satis oppofite signarit Castellanus annum* DXXXV. & de cultu reliquiar. ejus agit.

DE S. MOCTEO VEL MOCHTEO

EPISCOPO LUGMADENSI IN HIBERNIA,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti nomen, discipuli, monasteria; an fuerit præsul Ardmachanus.

C ANNO CIRCITER DXXXV. *Sancti hujus, a die 24 Martii hoc remissi, nomen*

Quando sanctum hunc Episcopum hoc die damus, promissi fidem solvimus: ad diem quippe XXIV *Martii hæc jam pridem inter Prætermissos apud nos dicta sunt tomo* III *ejusdem mensis pag.* 474, *quorum hic juvat meminisse:* S. Mochteus sive Mochta Lugdmagensis episcopus nomen hne die habet in Hibernicis Martyrologiis, ideoque Colganus ejus hic Acta dedit ex codice nostro Salmanticensi descripta: quæ quoniam nnn adeo ant plena ant sincera sunt, ut ea aptamus nancisci, & Augusti quoque die XIX in Hibernicis Hagiologiis recolitur; eumque diem Usserius, Waræus ac Quatuor-magistri ejus natalem nominant, teste Colgano; differimus de eo agere usque in dictam XIX Augusti, *Nunc itaque Sancti illius gesta illustranda & enuminanda a nobis sunt, plerasque desumpturis e laudati Colgani notationibus, quas Vitæ ejus subtexit a pag.* 731, *atque ex Appendice post dictas notationes pag.* 734 *& sequentibus. Ordiamur itaque a varia nominis efformatione, de qua auctor ille satis operose hæc scribit.*

a Varie a variis hujus sanctissimi Antistitis nomen exprimitur. Mocchenm vocat Jnscelinus in Vita Patricii cap. 134 & 135. Macczum Pitseus, Possevinus, Baleus, Gesnerus, & alii infra in Appendice cap. 11 citandi; Bachiarium Gennadius; Bachianum Hnnnrius Augustodunensis; Mauereum sanctus Adamnanus in Vita S. Columbæ, prout edita est a Canisio; sed Manctaneum in Ms. Biburgensi, & in editione prima Antverpiensi Moctenm vocat. Ab Hibernis passim, uti & ab authnre hnjus Vitæ Mochrens, & aliquando Macteus vncatur, & rectius. Nam Hibernice passim Mnchta, & aliquando Machta appellatnr. Quod autem tradunt Pitseus, Gesnerus, Baleus, & alii, prnprinm ejus nnmen fuisse Bacchiariom, & cognomento Maceeum appellatum, nnbia non approbatur. Mendise nim librariorum tnt & tam varias ejusdem nnminis expressiones exortas arbitramur. *Hæc Colganus, qui affert illico alias pro aliis litterarum positiones. Verum de ejusmodi minutiis dictum jam satis. Monco tamen, me supra expressisse nomen* Moctei, *sicut in codice nostro Ms. Salmanticensi passim illud lege, tametsi Colganus in sua Vita impressa identidem habent* F Variis modis exprimitur.

A *habeat* Macteus. *Nec mihi displicet* Moehtens, *prout alibi illud reperio exaratum, ficat liquebit ex dicendis.*

Ejusdem discipulus

3 *De nostri Sancti discipulis varia observat laudatus Colganus. Nam quod attinet ad numerum eorum duodenarium, de quo in Vita apud nos cap.* 1 *num.* 3, Ecce, *inquit*, morem hunc Apostolicum duodenarii numeri discipulorum, nostris patribus vere Apostolicis ante omnes mundi Sanctos maxime familiarem, & ab ipsa Apostolica Sede primo acceptum: quæ non solum eum S. Mocteo, sed & cum S. Palladio totidem socios ad nostræ gentis conversionem legitur misisse, ut in actis in Vita S. Suithberti, ejusque notis ad 1 Martii ostendi: ubi & plurimas alias duodecim collegarum sub uno duce catervas a nostris Sanctis missas ad gentium conversionem commemoravi, ibi videndas. *At quisnam Edanus ille, de quo Vita Sancti nostri mox citata agit, & magnum ei miraculum attribuit, quod sancti Mocteï jussu ita factum memorat:* Cumque *Sanctus* ad Hibernicum veniret mare, oblitus cujusdam Edani, causa de quadam a fratribus segregati, navem ascendit; cui deinde navigium clamanti, abscisso arboris ramo, vice navis uti præcepit. Obtemperat Magistri jussis .., ramo insperfedet, æquora permeat, sed & navim prævanit, atque in portu Magistrum excipit. *Quisnam, inquam, discipulus ille* Edanus, *seu, ut notat Colganus in hunc locum*, rectius Ædanus vel Aidanus?

B

quis fuerit

4 *Laborare se in eo determinando inter tot alios synonymos, non dissimulat idem auctor, ita loquens*: Quis autem hic fuerit ex vigiuti quatuor ejusdem nominis Sanctis, quorum natales observantur in nostris Martyrologiis & Fastis, haud promptum definire; nisi sit, ut esse existimo, S. Aidanus, filius Ængussii, quem Marianus Gormanus martyrologus Dungallensis, & alii memorant coli in ecclesia de Kill-mor Aedbain in regione de Haadmeth, sive Martheorum die 2 Novembris. In hac enim regione S. Mocteus extruxit primam ecclesiam in Hibernia, Kill-mor appellatam, ut habetur in hac Vita cap. 4 (*apud nos vero cap.* 1 *num.* 4) Unde S. Ædanus ille, quem Martyrologia observant in ea coli, non videtur esse alius a prædicto S. Mocteï fundatoris discipulo

C

alii item

5 *Alia, quæ occurrit in Vita, difficultas, ita eo posita est, ut vix videatur credibile, tot & tam insignes ad Sanctum ventitasse discipulos, quot quantosque commemorat auctor Vitæ apud nos cap.* 1 *num.* 7. Nam ut cetera, *ait*, cujus non erat numerus, prugeniei taceam multitudinem; centum episcupos, trecentosque presbyteros dicitur habuisse discipulos. *Sed huic difficultati occurrit Colganus, eamque his argumentis satis probabilibus solvit.* Nonnullis forte nimis excessivus hic numerus centum episcoporum, & trecentorum presbyterorum, ex una schola prodeuntium, videri posses: sed si rem penitius cunsideres, nun est hic ambigendi locus. Ex vetustissimi diernm Magistri discipulis, succedsive ejus celeberrimam scholam frequentantibus, facile tantus numerus exurgere pussit: nec si simul tot habuisset discipulos, postea episcopos & presbyteros ordinatos, ei quidquam admirationis muvere debet, qui legerit tria millia monachorum eodem, vel próxime sequenti ævo fuisse sub S. Brendano: totidem vel plures sub S. Comgello; item & tria millia sanctorum discipulorum frequentasse scholam S. Finuiani de Cluain-eraird, ut constat ex his, quæ diximus ad xxiii Februarii, agendo de S. Finniano; & dicturi sumus in Actis S. Comgelli, & S. Brendani ad x & xvi Maii, (*si Acta videlicet Sanctorum Hiberniæ eo usque producta fuissent.*) AUCT. J. P.

Vide supra fidem vindicat.

6 Sed ubi, inquis, tot sedes episcopales in angusto regno; in quo nec quadraginta hodie reperiuntur? Respondeo, regnum illud eo ævo longe florentius extitisse, longe pluribus civitatibus, uppidis, vicis & divitiis abundasse, & singula pene oppida monasteria celebriora, & aliquando vicos proprios habuisse episcopos, ut liquidu constat legenti Acta nostrorum Sanctorum, & præsertim S. Patricii, in quibus Joscelinus cap. 185, & S. Evinus parte 3 cap. 95 tradunt S. Patricium ordinasse propria manu episcopos creeeutos qui nquaginta, & presbyterorum quinque millia, & septingentas ecclesias fundasse. Sanctum vero Mochteeum habuisse tot discipulos, referunt S. Columba, & alii graves auctorea in Appendice infra cap. 2 & 3 citandi. *Porro sicut tot ac tanti discipuli magnum in Hibernia Episcopo nostro peperere nomen: sic non vulgarem ei laudem fundationes monasteriorum, de quibus nunc loquar, materiem attulere.*

E

monasteria

7 *Noster biographus cap.* 3 *num.* 4, Mocteus, *inquit*, in Metheorum nemoribus cœpit construere monasterium, quod Cella magna dicitur. *Locum hunc exponit Colganus, hæc scribens*: Regio Metheorum, vulgu Hua-Meth dicta, est diœcesis Ardmachanæ in Ultonia; & in ea, *uti addit*, hodie (*Edebat Colganus Acta Sanctorum Hiberniæ anno Christi* 1645) visitur prædicta ecclesia Kill-mor, id est Cella magna dicta, S. Ædano sacra; a quo & distinctionis causa Kill-mor-Aedain appellatur. *Ne vero, quæ recte cœperat, collaberentur; tamtsi* ipse rector, ipse regula fratrum *esset, teste biographo allegato*, ne quid tamen hujus religionis aliqua posset oblivione negligi, & non solum apud præsentes, sed etiam futuros sine defectu persisteret, sanctæ institutionis regulam scripsit, *Cujusmodi autem regula ista fuerit, compertum nobis non est; nec Colgano fuit, qui hæc dumtaxat de ea tradit:* Hic observa, S. Mocteum fuisse peculiaris regulæ conditorem, uti & extitisse leguntur sancti Patricius, Brigida, Brendanus, Ailbeus, Columba Kille, Comgellus, Kieranus, Adamnanus, & alii plures nostræ sacræ insulæ.

F

ab eo exstructa.

8 *Vir sanctus aliud item construxit monasterium, prout testatur Vitæ ejus scriptor, qui cap.* 2, *num.* 5 & 6 *tradit ista*: Ipse gressum direxit ad locum nomine Lughmund *Hunc siquidem locum a Deo sibi datum ab olim præscivit .. Mocteus vero cœpit ædificare, & nobilissimum construxit monasterium: *cujus etymon ac finem ita exhibet Colganus*: Hoc monasterium, quod rectius videtur Lugh-magh, id est, Lugi campus, nisi & verius Lubh-magh, id est, Herbidus campus; & nunc .. Luthia vocatur; jacet in amœna & spatiosa illa australis Ultoniæ planitie, quæ priscis Conaille, hodie vulgo Machaire-Oirgiall, id est planities Oirgiellionum appellatur: estque ibi nubile monasterium Ordinis Canonicorum Regularium, & olim fuit sedes episcopalis juxta dicenda in Appendice; ab eoque circumjacens regio nunc Comitatus Luthensis denominatur.

al. Lughmadh.

9 *Quæri hic potest, an* S. Mocteus *accesserit debeat Præsulibus Ardmachanis. Quæstioni ansam præbet Vitæ scriptor, qui postquam retulisset cap.* 1 *num.* 8, *S. Patricium pontificem cœpisse aliquando habitare prope monasterium nostri Sancti; sed angeli monita discessisse ab eo, subjungit*

Non fuit propria præsul Ardmachanus.

AUCT. J. P. *jungit iſta :* Rexitque poſt ipſum ſedem Mocteus aliquot diebus, & Benignum illios diſcipulum inthronizavit. *Propoſitæ autem quæſtioni hoc reddit reſponſum Colganus* : Non reperitur nomen S. Mochtei in catalogo primatum ſive archiepiſcoporum Ardmachanorum. Nec mirum, cum non præfuerit niſi paucis diebus, & forte donec de ſucceſſore provideretur. In Vita tripartita S. Patricii parte 2 cap. 97 legitur S. Mochtens fuiſſe S. Patricii ARCHIPRESBYTER, ET S. SECUNDINUS VICARIUS IN SPIRITUALIBUS, ET SUFFRAGANEUS. Et licet S. Benignus S. Patricio ſucceſſerit, & forte immediate; in catalogo tamen primatum ponitur tertius poſt Patricium, poſt ſanctum nempe Secundinum, & S. Patricium cognomento ſeniorem. Quod factum arbitror, quia ſinguli ſucceſſive erant ſuffraganei ſancti Patricii, & duo priores legunrur obiiſſe ante ipſum Patricium apoſtolum; cui mortuo, ut hic indicatur, immediate ſucceſſit S. Benignus, poſtquam aliquot diebus vacantem ſedem adminiſtraverat epiſcopus Moehreus, donec communibus ſuffragiis de ſucceſſore provideretur. *Hinc ſequitur, ut noſter ſanctus Præſul non ſit annumerandus primatibus Ardmachanæ ſedis.*

B

ſed ingmadenſis.

10 *Fuit tamen epiſcopus Lugmadenſis, ſeu quacumque alia litteraram forma locum hunc expreſſeris. Dignitatem hanc ei vere convenire, non lego quidem diſerte expreſſam a biographo, præterquam in ejuſdem Vitæ titulo, qui ſic habet* : Incipit Vita S. Mochtei Lubgunenſis epiſcopi. *Sed epiſcopalis tamen iſta præfectura aliunde poſtea confirmabitur tam e Faſtis ſacris, quos producemus, tum ex aliis documentis, de quibus occurret inferius dicendi locus, ita ut plurimorum ſcriptorum aſſenſa ſtabilita in dubium vocari non debeat. Supereſt, ut hinc progrediamur ad alia quædam puncta, ad S. Mochtei vitam & ſanditatem ſpectantia.*

§ II.

Cultus variis diebus affixus; ſancti ſyonymi a noſtro diverſi; tempus vitæ.

C

Duo Sancti Mochtei: feſta die 24 Martii & 19 Auguſti.

CAmerarius *ad diem* VII *Octobris ſatis liberaliter more ſuo ita Sanctum annuntiat:* Sanctus Maceeus cum S. Patricio Scotia egreſſus. De eo varii. Vide ipſius Vitam. *Colganus in Appendice ad Vitam* S. Mochtei *pag.* 732 *dictam hagiologam his verbis convenit*: Sed quia hic author oec Vitam ipſius, nec eum die illo eoli, nec cum Patricio e Scotia egreſſum uſpiam legerit, nec io ea Vita, quam ſupra dedimus, nec apud ullum alium authorem qnidquam de his memoratum reperiam, ad aliorum veterum ſcriptorum teſtimonia de S. Mochteo, ejuſque feſtis, tranſeo. *Mox itaque ad duos potiſſimam annæ venerationis dies digreditur, ac de iis in hæc verba differit*: Duo ur minus S. Mochtei feſta olim in Hiberoia ſolere celebrari, tradunt noſtra commuoiter, etiam perantiqua, Feſtilogia. Primum XXIV Martii, quo de ipſo ſic ſcribir Martyrologium Tamlactenſe, ante annum DCCLXXXV compilarum : "S. Mocteus Lugmageoſis : Cumain „ nomen marris ejus „ S. Ængnſſius : " Mocte- „ us fidelis & devotus „ Marianus Gormanus :", „ Mocteus Lugmadenſis, pater egregiæ familiæ „ Calendarium Caſſelenſe : " Mocteus epiſcopns „ Lugmagenſis „. De eo etiam ſimilia habeot Maguir, & Martyrologium Dungallenſe eodem die. *Hæc affert de primo Sancti feſto; de alio autem iſta, ita pergens:* D

12 Secundum feſtum celebratur XIX Auguſti; qno de eo agir Marianns Gormanus dicens:" „ Mochteius epiſcopus lucerna Lugmadeuſium „ Martyrologium Tamlactenſe : " Moctus epiſco- „ pus Lugmugenſis „ S. Ængnſſins in Feſtilo- „ gio : " Mocteus, magaus, egregius, & lon- „ gævus „ Addit Maguir " Dicirur longævus „ propter magnam vitæ ejus longitudinem „ Subdit etiam quoſdam verſus.., quibus ſignificatur S. Mocteus annis trecenris vixiſſe. Item Martyrologium Dungallenſe : "S. Mocteus epi- „ ſcopus Lugmagenſis : vixit aonis trecenris, & „ migravir ad Domioum anoo DXXXIV „ Citat etiam ibidem memoratos verſus. *Veram de tanta, & ſupra fidem extenſa Sancti ætate diſſeretar plaribus infra, ubi dederimus reliqua, quæ de ſacris diebus aliis enarrare pergit Colganus, quos tamen non huic* S. Mocteo, *ſed aliis ſynonymis convenire cenſet, ſic ſtatuens* : Duobus etiam aliis diebus repeeio memoriam S. Moctei a domeſticis Feſtilogiis obſervari, die nempe XXVI Martii, quo feſtum S. MOCTEI DE INISMOCHTA, id eſt, de inſula Moctei celebrari tradunt Marianus Gormanus, Cathaldus Maguir, & Martyrologium Dungallenſe. Cum autem hæc inſula ſit in Comitatu Luthenſi, non procul ab ipſo monaſterio Luthenſi, videri poſſet idem eſſe S. Mocteus, qui in utroque loco habitavit, & colitur. Præterea feſtum S. MOCTEI FILII DERGANI, CELEBRARI IX Septembris, tradunr auctures proxime citari, & Martyrologium Tamlactenſe. E

qui alii diebus aſſignantur.

13 *Rationes vero, quibus inducitur Colganus, ut duos hoſce Sanctos ſynonymos ab hodierno ſecernat, ſunt iſtæ* : Verius ramen exiſtimo, *inquit*, duos alios Mocteos eſſe, qui bis diebus coluotur. Eum enim qni XXVI Martii colitur, exiſtimo eſſe S. Mocteum presbyterum Ardmachanum : de cnjus obiru Quatuor magiſtri in Annalibus ſic ſcribunt : " Anoo CMXXII Mocteus de „ Inſula, filius Kernaehani, presbyter Ardma- „ chanus, obiit „ Hæc enim inſula non videtur eſſe alia, quam illa, quam ſupra ciratus Martyrologia Inſulam Moctei appellant. Item ille, qui IX Septembris colirur, viderur eſſe S. Mochteus epiſcopus & doctor Ardmaehanus, de quo ad aonum DCCCLXXVI hæc in iiſdem Annalibus leguntur : " Mocteus magiſter, ſive ſupremus præ- „ fectus ſcholarum Ardmachæ, capitur a North- „ manois ſive Daois „ : obitumque ejus referunt in annum DCCCIXXXIX, dicentes eodem anno :" „ Mocteus diſcipulus S. Ferhgnæ, epiſcopus, „ anachoreta, & ſcriba Ardmachanus deceſſit „ ubi per ſcribam intelligit ſcriptorem præſerrim chronographum. In monaſteriis eoim plerifque ſalrem præcipnis, & ſedibus epiſcopalibus Hiberniæ erar quidam olim in magno honore habitus, qui vulgo aliquaodo FERLEGINN, id eſt, prælector, ſive magiſter, vel doctor; aliquando SCRIBHNIDIT, id eſt, ſcriba, ſcriptor, vel chronographus dicebatur. F

ab hodierno diverſis.

14 *Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, hæc ſcribit ad diem XI Aprilis in notis* : Eadem die in inſula Bura S. Maceæi vatis S. Patricii epiſcopi Hiberniæ diſcipuli. *Et in notis item ad diem* V *Octobris* : Eodem die S. Maceæi in caſtro Caledooio S. Patricii diſcipuli. *Vidit hæc Colganus; ſed quia meadoſe, quæ habet, impreſſa apud ipſam ſunt, malui ea emendatius hic exhibere ex*

ipſo

A *ipſo Ferrario. Hæc autem ſic cuſtigat idem Colganus pag.* 733. Sed quia hæc videtur ſumpſiſſe ex commentis Dempſteri, qui loca cultus, & feſta ad libitum ſolet affingere Sanctis, ſuſpectæ mihi ſunt fidei. *Conſuli poteſt Dempſterus in Menologio Scotico ad diem* XI *Aprilis, & ad* V *Octobris*. Cæterum, *ſicut non obſervat laudatus jam ſæpe hagiographus Hibernus*, an natale feſtum, an aliud S. Moctei ſit, quod Martyrologia citata *ad diem* XXIV Martii tradunt celebrari, mihi, *ait*, incompertum eſt. Quatuor-magiſtri, Uſſerus, & Vareus infrà citandi iodicant oatalem ejus celebrari die XIX Auguſti, quatenus aſſerunt, ipſum anno DXXXIV, die XIX Auguſti obiiſſe, juxta dicenda cap. 3.

Ætas annorum tre centorum, 15 *Sed nova exigua nunc ſeſe nobis offert controverſia de S. Mochtei ætate, quæ communiter apud ſcriptores de illa tractantes protenditur ad annos trecentos; qua vero ſpecie, haud equidem ſatis aſſequor. Hagiographus Hibernus in Appendice allegata cap.* 3 *pag.* 734. *opinationis iſtius fundamenta congeſſit his verbis*: S. Mochteum annis trecentis in vita hac mortali vixiſſe, tradit author Vitæ ipſius ſupra cap. 19; *in noſtra*

B *vero editione cap.* 2 *num.* 17, *ubi hæc ſunt*: Trecentis.. annis, nec ullum protuliſſe verbum otioſum, nec quidquam guſtaſſe pingue fertur. *Præter auctorem Vitæ adducuntur etiam a Colgano* Joſcelinus in Vita S. Patricii cap. 35.. Maguir ad XXIV Martii, & XIX Auguſti; Martyrologium Dungalleuſe ad XVI Auguſti: Quatuor-magiſtri in Annalibus ad annum DXXXIV, juxta mox dicenda, & Ketennus de Regibus Hiber. lib. 2 agendo de Tuathalio rege; & (quod præipuum eſt hujus aſſertioois ſuodamentum] quidam priſci noſtri idiomatis verſiculi, quos citant Maguir Martyrol. Dungallenſe, & Quatuor-magiſtri in Annalibus, imo & S. Ængulius, ejuſve vetus ſcholiaſtes, aſſerena ioſuper, S. Columbam Killeeſſe eorum auctorem.. Qui verſus Latine redditi hunc exhibent ſeoſum: Dentes Moctei... ſpatio trecentorum annorum.. oec verbum otioſum extra emiſere, nec quidquam obſouii intra ndmiſere *&c. In iſtius præterea opinionis confirmationem producit ſequentia*: Incredibilia multis videri poſſet hæc prodigioſa humanæ vitæ protractio, oiſi ejus exceſſivam longitudinem minus

C incredibilem redderet, quod nou naturæ viribus, ſed miraculo attribuatur, ut refert Joſcelinus, *infertus alia occaſioue citandus. Hæc ille protuendo trecentorum annorum ætate* S. Mochtei.

quibus Sanctus noſter dicitur obiiſſe, 16 *Verum auctor idem, qui tam in colligendis Sanctorum Hiberniæ Actis, quam in eiſdem illuſtrandis, minime ſuſpectus haberi debet, quod veris Cælitum iſlorum laudibus quidquam detractum velit, non tantum non approbat tamquam hiſtoricæ veram adeo longævæ ætatis ſententiam, quæ paſſim circumfertur, ut vidimus; ſed hiſce etiam prodigioſam illam annorum longitudinem convellit argumentis*: Tria ſane, *ait*, mihi argumenta eam ſuſpectam reddunt. Primum quod Quatuor-magiſtri in Annalibus referant, S. Mochteum obiiſſe anno DXXXIV, ad eumdem anoum dicentes" S. Mochteus epiſcopus Lugmagenſis, „ Patricii diſcipulus, die XIX Auguſti emiſit „ ſpiritum „. Subjiciunt poſtea verſiculos jam citatos. Idem etiam tradit Varaus de ſcriptoribus Hiberuiæ lib. 2, cap. 1." Illam, inquit, ſedem „ guberoavit uſque ad annum DXXXV, vel DXXX„ IV, quo hane vitam reliquit XIII Cal. Septembris. *Item addit Uſſerium, qui de Britannicarum eccleſiarum Primordiis pag.* 855 *hæc refert, a me ex ipſo Uſſerio huc tranſcripta, quia mendoſe apud Colganum impreſſa*: Meminerunt, *inquit*, illius Annales Ultooieuſes: iu quibus ad annum Domini DXXXIV, vel DXXXVI ſecundum alios (hoc eſt uſitatæ noſtræ æræ DXXXV vel DXXXVII)" Dor„ mitatio S. Muchti, vel Mochta, diſcipuli Pa„ tricii, XIII Kal. Septembr. „ refertur. *Et mea de ejus ætate hic controverſa ſubdit ipſa*: Nam quod Jocelinus cap. 135 narrat, S. Patricii ſeoteuria, vitam illi, in pœuam incredulitatis, ad trecentos annos protenſam; dignum certe eſt, quod inter alia prodigia, INAUDITA SUA NOVITATE STUPENDA, in Guilielmi Thyræi Diſcurſibus panegyricis de S. Patricio pag. 124, 125 locum habeat, quos, ſi lubet, conſule. *Ex his interim itu poſſumus argumentari cum Colgano*: Si ergo hic Sanctus fuerit DXXXIV vel DXXXV mortuus, & nuſquam legatur floruiſſe ſeculo tertio, vel etiam quatio, quomodo treceutos ei vitæ annos coocedemus? *Hæc ille*.

propugnatur 17 *Deinde autem adverſus verſiculos, qui præcipuum aſſertæ hujuſmodi ætatis ſunt fundamentum, alterum promit argumentum, quo probat, mendum temporis in eoſdem irrepſiſſe*. Secuodum eſt, *ait*, quod S. Cumiocus Conderenſis in ſuo Opuſculo ſingularibus virtutibus & elo- E giis aliquot præcipuorum Hiberniæ Sanctorum rcoenſens annos, quibus S. Mocteus vixit, ſaltem poſt Religionis vel monaſtici inſtituti amplexum, ſolum tribuat ipſi ecutum annos, ut vetus hic verſiculus ab eo compoſitus teſtatur; & *Latine apud Colganum redditus, ſic ſonat*: In more habuit Mochteus Lugmagenſis, ex vitæ tigore & auſteritate, quod nihil obſonii deguſtaverit ſpatio CENTUM auoorum. *Quibus excitatis, hæc inde concludit editor Actorum Hiberniæ Sanctorum*: Habemus ergo ex fideli & vetuſto ſcriptore, qui ante nougentos, niſi & mille aonos floruit, quod ſolum centum aouis S. Mochteus vixerit in tanta vitæ auſteritate: quod autem antea vixerit io ſeculo anuis duceutis, nec ullus author tradit, nec ullam præ ſe fert veriſimilitudinem. Quid ergo dicemus ad priſcos verſiculos ſupra citatos, S. Columbæ attributos, *alioſque* auctores, qui trecentis eum vixiſſe ſcribunt? Reſpondeo in primis conjectura, ſi nou omnino certa, certe veroſimili, videri mendum in præ- F dictos verſiculos irrepſiſſe: *& mox exhibeus duas variat lectiones, charactere nobis peregrino vel Hiberuico exaratas*, Prima namque, *inquit*, lectio ſignificat SPATIO TRECENTORUM; ſecunda vero, SPATIO CENTUM ANNORUM. Primam ergo mendoſam lectionem videntur ſecuti authores ſupra citati, putantes illam ſententiam fuiſſe S. Columbæ; ſecundam vero S. Cumiueus, qui vixit tempore S. Columbæ, vel ſeculo proxime ſequenti, & Aunales citati ſupra.

a Colgano 18 Non negaverim tamen, S. Mochteum vixiſſe plus quam centum annis, præſertim cum S. Ængulius cap. 1 ſupra citatus vocet ipſum LONGÆVUM: & alii ipſum vocantes Bacchiarium vel Bacchianum, tradunt ipſum floruiſſe tempore S Auguſtini ante aunum CDXXX; ſed ſolum aſſero ipſum videri ſolum ſpatio centum annorum vixiſſe in tanta vitæ auſteritate, de qua ſupra, poſtquam inſtitutum mouaſticum ſuerit amplexus. Demus ergo ipſum fuiſſe trigiata vel amplius annis natum, autequam arctam illam vivendi rationem iuchoaverit, & poſtea ceutum anuis vixiſſe & ſie pleraque, quæ cum fundamento de ipſo aſſeruut, poteruut bene cohærere. Tertium hæc confirmans argumeutum eſt, quod uullius Sancti Vi-

ta,

AUCT. P. J.

AUCTA, J. P.

ta, ex innumeris, qui ſeculo ſexto & ſeptimo in vicinis Hibernicæ regionibus floruerunt, nulluſque omnino hiſtoricus tradat ipſum poſt tempus eb Annalibus ſupra citatis vixiſſe. Adde, quod Vita S. Dagei, verbis cap. præeedenti citatis tradat, S. Degeum, qui anno DLXXXVI longævus obiit, miniſtraſſe ipſi morienti viaticum; & Ketenuus ſupra tradet, ipſum obiiſſe tumpore Tuathelii regis, anno DXXXVIII mortui. *Atque hæc quidem ſunt, quæ ex collectione ac fide Colgani tranſferibere huc viſum eſt: ſuper his autem, quænam mihi obſervanda occurrant, nunc paucis eloquar.*

qui tamen vitam ſatis liberaliter extendit.

19 *Placet ſententia ejus, qua chronologicum illud tetum ſeculorum paradoxum ejicit. In eo tamen ipſi non aſſentior, quod ſatis liberaliter ætatem illam extendat ad centum ac triginta, vel etiam ad plures inſupee annos. Nam cur* longævus *vere vocari non poſſit noſter Sanctus, etiam ſi dumtaxat ſupervixiſſet ad annum vitæ ſuæ vigeſimum ſupra centeſimum? Cur item alia quæ proferebat, argumenta Colganus, non hoc pacto ſubſiſtant, videlicet, quod S. Dagæus dederit ipſi viaticum; quod obierit tempore Tuathalii* B *regis, atque adeo, ſecundum dicta, ante annum Chriſti 538? Si tamen conflaret, ipſum flotuiſſe* tempore S. Auguſtini eute enuum CDXXX; *fateor, auctarium annorum triginta, vel etiam plurium ſupra centum eum Colgano ipſi concedendum eſſet, quia anno Chriſti 534 e vita exceſſiſſe perhibetur, referente Catalogo chronologico, ex Annalibus Quatuor-magiſtrorum excerpto, & apud laudatum Colgannm edito in Appendice, de qua ſupra, cap. 5, ubi leguntur iſta:* DXXXIV enuo Mochteus Lugmagenſis epiſcopus S. Petticii diſcipulus obiit die XIX Auguſti. *Alii vero, ut antea notavimus, ſignant annum alium, modice tamen a jam dicto diſcrepantes. Sed dubium eſſe, nn tempore S. Auguſtini elarueeit noſter* S. Mochceus, *videbimus, quando de ſceiptis ipſius agemus. Interea tempoeis diſcutiamus famoſam prophetiam, quæ n S. Patricio de eo edita dicitur, hujus incredulitnte ab iſto punita longævo ſenio.*

§ III.

C Veticinium, quod e S. Petricio de noſtro editum ſertur, videtur probabilius ſubleſtæ fidei; Sancti noſtri prophetiæ.

Vaticinium quo prædixiſſe fertur S. Patricius

IN Vita S. Patricii, auctore Joſcelino, apud nos vulgata tomo II *Martii, die* XVII, *cap.* 14 *pag.* 637 *ees his verbis narratur:* Evolutis aliquantis diebus, eum libet Geneſis legetetut eotem S. Mochteo, eudieus quod ſencti Petres ante diluvium uongentorum annotum ſpetio vel eo amplius, & poſt ceteelyſmum plnees treceutis aunis vixerunt, nou faeile fidem feciæ Hiſtoriæ debat, quie luteum tabernaculum humani eorporis, eerne tem ſregili pelleque veſtitum, oſſibus nerviſque eompactum, tento tempore nulleeeuus poſſe durare aſſerebet. Quod eum innotuiſſet S. Patrieio, aceeſſit ed Virum, ut veris ratiouum aſſertiouibus eb animo illius omnem tolleret hujuſmodi ſcrupulum. Dieebet enim S. Petrieius totem Cauouicem Sctipturam dicletem & ſetiptitetem eſſe digito Dei, & idciteo iu nullo derogandum aut diſcredeudum ei. Aſſeruit etiam non diffieilius eſſe Fectoti omnium, vitem ho- D minis mille ennotum ſpatio protelare, quem diei uuius, ſi voluetit; quouiem, teſte Pſelmiſte, Mille anni ente oculos ejus temquam dies beſterna, quæ præteriit.

Senſum noſtrum annis vitæ tam trecentis.

21 Adhuc eutem ſupet his, quæ dicte ſunt e S. Pattieio, Viro vecilleute, ſertur ſeuctus Pontifex ſenteutiendo, vel potius prophetendo, pronuntieſſe: Quouiam, inquit, iueredulus fuiſti ſeeræ Sctipturæ, quæ in illa contincutut, experimento proptio diſees vere eſſe: treceutis enim enuis prolongantur ſuper teterem anni tui, nec ente temporis tentum ſpatium conſummetum inttabis in gaudium Domini Dei tui. Servus vero Domini ſuper dubiatetis errore poſtee pœnituit; ſed ſententia ore Petrieii, dicente Spititu ſancto, proleta, irrevocabilis extitit; tteceutis euim ennis S. Mochteus vixit, ſicque neturæ debitum ſolvens, vietutibus & ſignis effulgens, ed Chriſtum e mundos tranſivit. *Hæc ſunt inter duos iſto Sanctos facta, ſi illa prophetia plenam fidem hiſtoricam mereatur; quod addo, quia nonnulla ſunt, quæ eidem videntue incommodare. Singula tantiſper expendamus.* E

expenditur

22 *Primo. Floruit S. Patricius ſeculo quinto; Joſcelinus autem poſt annum demum* 1180 *aggreſſus eſt Vitam illius colligere, en dictis apud nos in Commentario ad ejuſdem Sancti Acta prævio pag.* 321; *adeo ut tanta temporis diſtantia collectoris iſtius auctoritatem in facto præſertim adeo ex circumſtantiis paradoxo non multum commendet. Vitam porro, quæ ſub nomine Joſcelini circumfertur, alibi interpolatam, ac fabulis reſperſam eſſe, alibi ſuſpectam, jam pridem indicavimus in notationibus ad illam tomo citato pag.* 356, *&* 376, *quem vide in Appendice item poſt Vitam a nobis editam pag.* 384. *Secundo. De ætate* S. Mochtei, *in panam incredulitatis a S. Patricio ad trecentos annos prorogata, in allegatis notationibus pag.* 369 *in cautelam lectorum indicavimus his verbis:* Quem felleces ſint Hiberni numeti jem vidimus, (*Adi Commentarium prævium* § 6 & 7) & poteo iu Appendice videbimus. *Sed non eſt opus de portentoſa illa ætate plura addere hoc loco, cum ſatis ſuperque ſuperius jam convulſa ſit. Tertio. Sicut vaticinium illud valde eſt honorificum S.* F *Patritio, & fortaſſe hunc in finem ab homine neſcio quo excogitatum, atque ejuſdem Sancti Actis infartum eſt, ſic parum videtur probabile, ne dicam indecorum, ex parte* S. Mochtei. *Nam major craſſioque ignorantia, n quadam etiam voluntatis incredulæ obſtinatione non immunis, pee illud imputari videtur eidem Sancto, quam quæ in virum, vita & moribus adeo ſpectabilem & in ſacris Litteris apprime verſatum cadat.*

ac rejicitur

23 *Quarto. Scimus quidem, prædictionem ſi- flam non poſſe n nobis convinci certæ falſitatis in ſubſtantia, cum revern potuerit accidere: ſed novimus etiam, aliud omnino eſſe, ſi quis quærat, an accideee potuerit; aliud, nn etipſa acciderit. Atque hoc poſtremum nobis apparet minus probabile ob rationes jam productas. Quinto. Quid, quod ipſe etiam Colganus, non moroſus alioqui portentorum Hibernicorum cenſor, cap.* 2 *Appendicis ad Vitam* S. Mochtei, *poſquam imer alia recitaſſet ex Joſcelino tenuem ſuperioris prophetiæ, advertat, hanc a ſolo Joſcelino memoratæ; ingenue faſſus, ſe* nihil repetite epud S. Eviuum, elioſque priſcos ſetiptores Actorum S. Pattieii. *Hactenus de prophetia iſta, & plus quam ſatis. En tibi jam aliquot* S. Mochtei elogia

A *gia e variis ſcriptoribus extracta.*

S. Mochtei laudes.

24 *Apud Colganum in Triade thaumaturga in Vita ſeptima ſeu tripartita S. Patricii, quæ tribuitur S. Evino, parte* 3, *pag.* 162 *laudatur noſter ſanctus Præſul in hæc verba.* S. Patricio in prædicto Ardenſi monaſterio manente S. Mocteus, domo Britannus, ſedem fixit, & monaſterium extruxit in loco vicino vulgo Lugmhang appellato: *inser quem*, & S. Patricium frequentia colloquia, mutuæ viſitationes, aliaque multa ſpiritualis amicitiæ officia interceſſere. Solebant enim ſæpius juxta petram quamdam vulgo Leach-Mochta, id eſt, petram Mocthei vocatam, convenire, & de his, quæ ed Deum ſpectent, inser ſe conferre. Quodam autem die cum illo loco confederent, angelus Domini apparens epiſtolam utrique legendam porrexit: quam legens Patricius inveuit in ea commonitorium, ſeu verius præceptum Domini, quo ſibi mandabatur, ut locum, quem ædificaverat, cum omnibus ejus pertinentiis S. Moctheo relinqueret, & ipſe Machan; ſeu, us hodie loquimur, Ardmachem ſe conferret, cathedralem eccleſiam, regnique metropolim ibi conſtructurus. Fecit autem ſervus

B Dei, quod mandatum erat, & duodecim leproſos, quibus pro Chriſto in illo loco devote miniſtrabat, S. Mochtheo ſuſtentandos reliquit & commendavit. *Conſulictiam poteſt Joſcelinus in Vita S. Patricii apud nos, loco ſuperius citato.*

ac vaticinia.

25 *In Vita ſecunda S. Columbæ ſeu Columbani abbatis, quæ in memorata antè Triade thaumaturga, auctore, ut putatur, S. Cumineo, datur a pag.* 325, *dicitur ſub ejuſdem Vitæ initium*, Sanctiſſimus quoque Moctæus Lugmadenſis epiſcopus eumdem Columbam ante ſexaginta annorum curricula, Spiritu ſancto revelante, prævaticinatus eſt. *In Præfatione ad Vitam quartam ejuſdem ſancti Columbæ pag.* 336 *ejuſdem prophetiæ meminit S. Adamnanus, ejuſdem Vitæ auctor, his verbis:* Quidam proſelytus Brito, homo ſanctus, ſancti Patricii epiſcopi diſcipulus, Mauctaneus nomine, ita de noſtro propheta vir patrono, ſicut nobis ab antiquis traditum, expertis compertum habetur: " In noviſſimis, ait, „ ſeculi temporibus filius naſciturus eſt, cujus „ nomen Columba, per omnes inſularum ocea-

C „ ni provincies divulgabitur notum, noviſſima- „ que orbis tempora clare illuſtrabit. Mei & ipſi- „ us duorum monaſteriorum agelluli unius ſepi- „ ſculæ intervallo diſterminabuntur. Homu val- „ do Deo charus, & grandis coram ipſo meriti „. *Variæ aliæ hujus noſtri Sancti prophetiæ notantur in Vita S. Dagæi, ad diem* XVIII *hujus menſis a pag.* 656 *a nobis edita, quas ibidem legere datur cap.* 3 *ejuſdem Vitæ, num.* 2. *Hinc perſpicuum eſt, titulum* vatis, *quo a ſcriptoribus noſtrum Præſulem honorari ſupra vidimus, jure merito inditum ipſi fuiſſe. Nec verevara & parca ab hoc Viro Dei edita eſſe vaticinia, indicat mox allegata Vita S. Dagæi num.* 4, *quia* plenum prophetico ſpiritu *eum dicit.*

§ IV.

Examinantur Sancti Scripta, & Vita.

De inſtitutionibus,

SI certo conſtaret, *varias nominis efformationes, quæ huic noſtro ſancto tribuuntur, vere ipſi ſoli, & non alteri convenire, majore cum fundamento de ſcriptis ejus agi poſſet. Sed quia hoc non certo conſtat, id eo opuſcula quædam ſeu lucubrationes tamquam dubiæ ipſi aſſcribuntur a Colgano in Appendice ſuperius aſſignata cap.* 4, *in qua catalogum earumdem ex variis bibliographis contexit. Juvat itaque eum de argumentis hoc differentem audire:* Supra, *inquit*, in notis nom. 1 (*apud nos vero ſuperius* § 1 *num.* 2) monuimus, nomen S. Mochtei varie e ſcriptoribus exprimi: hunc enim Mocteum, Macteum; nunc Bachiarium, Baitharium, Batchianum, Batchanum; & aliquando Mauctanum, Manctenm, Mocbtam appellant; addontque Pitſeus de ſcriptoribus Angl. num. 37, Balæus centuria 5, num. 46, Geſnerus in Bibliotheca, & alii, Bacchiarum Macceum appellari. *Sed nomina illa ſic paulla aliter lego expreſſa apud dictos auctores; apud Pitſeum enim vocatur* Bacharius Maccæus: *apud Balæum* Bachiarius Macceus; *apud Geſnerum autem* Barchiarius Macceus, *quem, ut addit*, alii Baccciarium; alii Bacchianum vocant. *Uſſerius de Britannicarum eccleſiarum primordiis cap.* 17 Macceum vatem, *atque adeo, ea dicit ſupra, Sanctum noſtrum*, a Johanne Balæo (eumque hic ſecutis Nicolao Harpsfeldio, & Johanne Pitſeo) cum Bachierio perperam confondi *affirmat*; cujus ad Janoarium de recipiendis lapſis exsat epiſtola, & cujus DE FIDE libellum aliom Gennadius ſe legiſſe ſcribit. *Confuſionem hanc etiam tenet Waræus de Scriptoribus Hiberniæ lib.* 2, *cap.* 5: *ſed nec hic, nec ille eamdem ibi probant.*

E

27 *Et vero* Non video, *ait Colganus* quare citati authores præſumerent, S. Macteum utroque nomine inſignire, niſi ſic apud eliquos veteres ſcriptores, vel in ejus Operum titulis legiſſent, vel ſaltem opus aliquod idem nunc ſub nomine Bacchiarii, nunc ſub nomine Maccei, ſive Mactei intitulari advertiſſent. Quibus & ſuſfragatur Nicolaus Harpsfeldius in Hiſtoria eccleſiaſtica Angliceua ſeculo 1 (*immo inter ea, quæ memorat ſeculo* 6) cap. 22, ubi tradit Baccciarium fuiſſe genere Britannum, & S. Patricii diſcipulum, ac ſcripſiſſe " librum quemdam, quo „ Leoni Romano Pontifici adverſus peregrina- „ tionis ſuæ calumnias retionem reddit, aliaquo „ quædam ad theologiam pertinentia „. Unde placuit ſub dubio inter ejus opera connumerare, quæ Bacchiario, ſive Macceo Mocteo, vel uni ſob utroque nomine attribuuntur.

quo dicto ſancto,

F

28 *Sed nec ab Uſſerio, nec a Waræo, qui ſub diverſis modo dictum confuſionem aſſerebant, vidco movi dubium circa epiſtolam a noſtro* S. Mochteo *exaratam. Rem intellige ex amborum jam allegatorum verbis. Uſſerius enim hæc refert:* Habebator vero & Mocthei noſtri epiſtolam, hanc inſcriptionem præferens: " Mauchteus (al. Moch- „ hæus) peccator, presbyter, ſancti Petricii „ diſcipulus, in Domino ſalutem „. Memineruut illius Annales Ultonienſes &c. *Waræus autem Annales Ultonienſes ad annum* 534 *aſſignans, & eadem tradens*, Scripſit epiſtolam, *ait*, cujus hæc fuit inſcriptio " Maocteus peccator, presby- „ ter, S. Patricii diſcipulus, in Domino ſalu- „ tem „. *Et mox hæc addit:* Videtur etiam alia compoſuiſſe: nam is fuit (opinor) quem in Annalibus Ultonienſibus ite citatum invenio: " „ Anno CDLXXI præda prima Saxonum, de Hi- „ hernie, ut alii dicunt, in iſto anno deducta „ eſt, ut Macteos dicis. Sic in libro Cuanach „ inveni „. *Quem Annalium locum ita exponit Colganus*: Mocteum vero, qui hic indicatur, ſcripſiſſe aliquod Chronicum, ne quiſquam exiſtimet non fuiſſe noſtrum Lugmagenſem, ſed illum

AUCT. J. P.

lum ſcribam, & magiſtrum Ardmuchanum, qui obiit anno DCCCLXXXIX juxta dicta ſupra cap. 5 (*Vide quæ antea dixi § 2 num.* 13) advertit Cuanum illum, qui ipſius opus citat, fuiſſe ſcribam & epiſcopum Lugmagenſem anno DCCCXXIII mortuum, ut patebit ex dicendis cap. ſequenti. (*ibi enim affertur Chronicon de Lugmagenſi, ſive Luthenſi eccleſia, ejuſque Prælatis, in quo hæc notantur:* DCCCXXIII Cuana, five Cuanus, ſupiens, & epiſcopus Lugmagenſis, quievit in Domino.) *Et ita mox concludit Colganus:* Unde cum obierit multis annis ante Mocteum Ardmuchanum; non illius, nec alterius, quam ſui patroni & prædeceſſoris Chronicon citare videtur.

nominis

49 *Alia autem Opera, quæ vel ſub uno vel ſub duobus diverſis nominibus memorantur, è bibliographis recenſeo. Gennadius Maſſilienſis, qui floruit ſeculo quinto, apud Miræum in Bibliotheca eccleſiaſtica cap.* 24, *pag.* 50 *ſic ſcribit:* Bachiarius, vir Chriſtianæ philoſophiæ, nu-

* *f.* nitidus dus* & expeditus vacare Deo diſponens, etiam peregrinationem pro conſervanda vitæ integritate elegit. Edidiſſe dicitur grata opuſcula: ſed ego

B ex illis unum tantum de fide libellum legi: in quo ſatisfacit Pontifici Urbis, adverſus querulos & infumatores peregrinationis ſuæ, & indicut, ſe non timore hominum, ſed Dei, eum peregrinationem ſuſcepiſſe, ut exiens de terra ſua, & cognatione ſua, cohæres fieret Abrahæ patriarchæ.

vaporoſiani-bus

50 *Honorius Auguſtoduncnſis, qui floruit ſeculo* XII, *apud eumdem Miræum, libello ſecundo ex Gennadio ſublecto, cap.* 44, *pag.* 617, Bachurius, *ait*, vir Chriſtianæ philoſophiæ nitidus & expeditus, edidit grata opuſcula de fide. *Obſerva obiter, nihil ab his duobus ſcriptoribus dici de* Macceo: *unde ergo illud hauſere recentiores? Unde tot alta ſcripta? de quibus jam dicam. Recentioret autem iſta memoriæ prodidere. In ſupplemento epitomes bibliothecæ Geſneriana hæc habentur:* Barchiarius Mucceus, D. Putricii diſcipulus, natione Britannus, ſcripſit ad Januarium de repurutione lapſi, ſive de fructu pœnitentiæ lib. 1. De fide perſeverante lib. 2. Prognoſtica nativitatum lib. 1. Huoc juvenis edidit, dum incumberet matheſi. Cluruit anno ſalutis

C CDIX. Hunc alii Bucciurium, alii Bacchianum vocant.. Liber de recipiendis lapſis impreſſus eſt in tomo 1 Orthodoxographorum Baſileæ. *Pitſeus num.* 37 *ſic loquitur:* Bachurius Maccæus, oriione Britannus, S. Putricii diſcipulus, bonis litteris in academiu Legionenſi operam dedit, vates inſignis, mathematicus peritiſſimus: *cujus deinde ſcripta enumerat. Per idiotiſmos, quos addit, videtur indicare* S. Mochteum *hodiernum; ſed quando eum* bonis litteris in acudemia Legionenſi operam dediſſe *affirmat, quod fortitan hauſit e Balæo, non videtur loqui ſatis convenienter ad Vitam ejus, quæ ſic dicit:* Angelus Domini.. eum litterarum docuit elementa; præcepitque ei dicens: Romum pete, & lucrum ibidem diſce Scripturam.. Abiitque, & feliciter illuc perveniens, divinis incubuit ſtudiis.

bretheſſo

51 *Poſſevinus in Apparatu ſacro Bocciarium a Maccæo diſtinguit: illius enim ſcripta nominat; hunc autem ſibi dicit eſſe incognitum, his verbis uſus:* Maccæus, qui dicitur fuiſſe D. Patricii diſcipulos, & natione Britannus, ac vates, cum ad manus meas haud pervenerit, non debeo de illo ferre judicium, quod autem aſſerant, ipſum edidiſſe librum de fide perſeverante: ulterius vero de judiciis nativitatum; illam ſi recte ptobaverit, hæc autem ſi improbaverit, potuit C ſcribere commode atque orthodoxe; ſed in auctore ignoto nihil præſcribo. Vixiſſe ferunt an. CDLX. *Muratorius tomo* 2 *Anecdotorum, quæ ex Ambroſianæ bibliothecæ codicibus eruit, notiſque ac diſquiſitionibus illuſtravit, pag.* 1 *& ſequentibus præmittit Prolegomena in Bachiarium, cujus deinde Opuſculum de fide ſeu Apologiam typis edi curavit* ex antiquiſſimo, *ut monet pag.* 8, Ambroſianæ bibliothecæ codice, quem ante annos minimum mille conſcriptum, characterum formam non dubitanter teſtari *Affirmat. In dictis itaque Prolegomenis de patria Bachiarii diſputans, poſt varia, quæ afferi, argumenta concludit, eum patria non fuiſſe Britannum; cujus autem fuerit, aliis definiendum relinquit. Deinde diſſerit de tempore, quo Bachiarius vixit, allatiſque Balæi, Pitſei, Poſſevini, & Oudini ſententiis, ſignificat nimium eos indulſiſſe conjecturis, illorumque placito non poſſe ſe ſuffragari, quod videlicet auctor ille ſcripſerit ad Leonem magnum. Rationes, quas proponit, huc non tranſcribo; e quibus ſic concludit*; Igitur circiter annum Chriſti CCCXC, & quod excurrit, Bachia- E rium hanc ſibi paruſſe Apologiam crediderim.

non ſatis fundate

52 *Tum ad alia, quæ a variis ei ſcripta tribuuntur, pergens*, Porro, *inquit*, quæ de Bachiurio præter Gennadii auctoritatem refert Balæus, omnino commentitia, & ſine tabulis affirmata mihi videntur. "Bachiarius (inquit ille) „D. Putricii diſcipulus natione Britanus (alii „Macceum vatem appellant) poſt varia bo„narum artium in Legionenſi gymnaſio ſtudio, „mathematicis diſciplinis ætate juvenili ſe totum „impendit. Perveniens demum ad annos prove„ctiores, per philoſophium Chriſtianam nudus „& expeditus Deo vacare diſponens, longam „peregrinationem pro concepta integritate con„ſervandu ſuſcepit. Innuditu enim illis diebus ty„runnide (ut in hiſtoriis docent Gildo, Gualfri„dus & Beda) Hunni, Picti & Scoti Britannos „per Maximum regem attenuatos opprimebant, „& ob id ufugiſſe Bachiurium ex patria „ſuſpicabuntur quidam &c. Compoſuit vir elo„quentiſſimus ad Januarium de repuratione lapſi, „alias de fructu pœnitentiæ librum 1. De fide „perſeverante lib. 2. Prognoſtica nativitatum F „lib. 1 &c. Hunc alli Bucciurium, alii Buchia„num vocant „*Hæc Balæus heterodoxus, & a ſuo ordine & a religione Catholica apoſtata, cuique magis fuit curæ, virulentam ac peſtiferam bilem evomere in orthodoxos, quam inquirere veritatem.*

attribuantur

53 Hujus verba, ſeu malis ſomnia, *uti obſervat Muratorius*, ferme exſcripſerunt Pitſeus de reb. Anglic. ad an. Chriſti CDLX, ætate 5, Oudinus de ſcript. eccl., Nicolaus Hurpſt, Guilielmus Cave in Hiſt. litetur. de ſcript. eccleſ. & alii. Sed, ut modo præfabar, cum hæc ſine ullo teſte proferantur, fidem nullam impetrabunt. *De duobus autem epiſtolæ ad Januarium de reparatione lapſi exemplaribus a ſe ſimul collatis loquens Muratorius, fatetur unum eumdemque auctorem in iis ſe continuo agnoviſſe, cum prius diverſa unius exemplaris inſcriptio dubitationem ei injeciſſet, an idem utriuſque exemplaris auctor eſſet Bachiarius. Addit etiam*, epiſtolam *illam* in Bibliotheca Patrum ult. edit. extare, & ub omnibus ſcriptoribus Buchiurio *iſti, de quo agit*, tribui; *ſed an ſatis vere, ſecundum præmiſſa ex Muratorio, cum* præter Gennadii auctoritatem *ſcriptores hoc referant? Quæ diſſerit idem auctor*

de

A *de ipſius dignitate, non refero. Hæc namque pro re noſtra ſatis ſuperque ſint dicta de Bachiario, occaſione S.* Mnchtei *noſtri, cujus nomen recentiores, ſub notione* Maccei, *cum* Bachiarii *vel* Bacchiani *ſine antiquis tabulis, ac præter auctoritatem Genadii ſimul copulavunt.*

differtatum propoſitur. 34 *Ex his igitur, quæ hactenus a nobis ſunt præmiſſa, deducimus conſectaria duo. Primum quidem, ſcripta illa, num.* 28 *ſub nomine* Mocthei, Mauchtæi, *vel* Mauchtei *apud nos indicata, non ſine probabilitate videri attribui Sancto noſtro hodierno. Alterum autem: ſcripta illa, quæ veniunt ſub nomine* Bachiarii *&c., nobis apparere omnino incerta, obſcura & apocrypha, præter* libellum de fide, *quem unum a ſe lectum ſcribit Genaadius*; edidiſſe *quidem, uti addit*, dicitur grata *alia* opuſcula; *ſed cum nullum ex his determinet Gennadius; immo ne ipſe quidem Honorius Auguſtodunenſis ſeculo demum duodecimo aliud fingat, quam ejus* grata Opuſcula de fide; *non videmur recurrere debere ad Balæum, aliosque neotericos bibliographos*, B *ut diſcamus alia Opuſcula, quæ ipſi adſcribant, quamdiu de iis tacet antiquitas. Idem eſto judicium de iſtis idiotiſmis* Bachiarius Macceus, S. Patricii diſcipulus, Britannus, vates, *quos ſimul conjungi, ne de S.* Mochreo *intelligi ſupra vidimus ex vocationibus; ubi tamen nihil de his habet Gennadius,*

Vita characterem. 35 *Nec prætermittenda ſunt obſervationes quædam de Vita noſtri Sancti. In hanc majorem aut plenitudinem aut ſinceritatem jam pridem apud nos deſideratam fuiſſe, indicio ſunt verba, in principio noſtri Commentarii eidem prævii celata. Et vero non disjunctive dumtaxat, ſed copulative plenitudinem majorem & ſinceritatem in ea requirere poſſe videmur. Et plenitudinem quidem, quia auctor fere totus eſt in coacervandis prodigioſis Sancti geſtis; in recenſendis autem ſingillatim ipſius virtutibus valde parcus ac jejunus. Sinceritatem autem; partim quia annis trecentis vixiſſe ſcribitur, quæ ſupra fidem ætas ſuperius a nobis rejecta eſt; partim quia tot ac tantæ res mirabiliter in illa Vita conglomerata; qui ſcriptionis character Hibernorum genio biographorum familiaris eſt, & de quo conqueſti ſumus ad diem* XVIII *hujus menſis in Commentario prævio ad Vitam S. Degæ Maccaſrill, quem tu conſule in hoc tomo pag.* 658. *Adiſis etiam*
C *Annotata ad caput* 2 *hujus noſtri* S. Mochtei *lit. d. Enimvero majorem de noſtro biographo æſtimationem concipieremus, ſi S. Dagæo fuiſſet ſynchronus, prout indicat quidem, ſed non probat Colganus infra in dictis Annotatis lit. l. Alia deinde, etiamſi tunc vixiſſet, difficultas eſt, an Vita iſta ab aliis deinde non ſit corrupta vel interpolata. Hanc interim qualemcumque accipe ex noſtro codice mox deſignando, & in bina capita a nobis diviſam.*

D

VITA

auctore anonymo.

Ex noſtro codice Salmanticenſi antiquo Ms. membraneo, qui ſignatur P. Ms. II.

CAPUT I.

Liberatur a naufragio, diſcit ab angelo litteras, ſtudet ac docet Romæ; fit epiſcopus; condit monaſterium; diſcipulorum ad eum concurſus; S. Patritii diſceſſus. 2

A Poſtnlicus pontifex Moctens *a* ortus de Britannia, præcedentibus futuræ indiciis ſanctitatis ibi natus eſt. Horis enim regulatibus materno exultabat in utero. Verum magnus ille proviſor univerſorum ab ipſis infantiæ rudimentis (eum) præparavit ad ſedentium in tenebris illuminationem Hibernorum: præparavit autem ſic: Magnus vocabulo Hoam magni in Britannia nominis, & honoris, divinn conſilin ad Hiberniam habitatnm ire propoſuit. Itaque cum Moctei parentibus, (ejus namque erant de familia), cæteriſque ſuis intrat mare: & ecce venti ſæviunt, æquunta fervent, fluctus monteſcunt, nantas timor occupat & tremor, de interitu certos. Tunc magus ad matrem Mnctei, Infantem, inquit, tnum mari quantocius mitte: quoniam nos omnes devorabit, ſi nnum ai ad devorandum non tribuamus. Surrexit illa ut juſſa parraret; ſun enim reſiſtere nnn poterat domino. Sed ſpiritu inſpirata conſilii (magni qnippe puerum novit eſſe muniminis) mannum ejus undæ immerſit; illic ventorum ceſſat rabies, fluctuum deferver æſtus, ac totum F in planitiem ſternitur æquor: ſecundiſque illi flatibus ad Hibernniam pervenerunt, & in Conalleorum campo eæperunt habirare. Mocteus vero in ipſius magi domo nurriebatur.

Natalis Sancti, qui a naufragio liberatus: *a*

angelus eum docet litteras: ſtudet ac docet Romæ. *b*

2 Factum eſt una dierum, cum in agro ipſe federet, allato angelus Domini ceraculo *b*, eum litterarum docuit elementa, præcepitque ei, dicens; Romam pere, & factam ibidem addiſce Scripturam: per te namque plnrimi inſtrueotur, & mulris furnrus es ad imitandnm. Abiitque, & felicitet illnc perveniens, divinis incubuit ſtudiis, Deo & hominibus gratioſus, fiebatque in dies ſe ipſo ſapientior ac ſanctior, vira & ſermone alios ædificans: confluebantque ad ipſum diſcipuli, qui de ſacro ejus pectore ſapientiæ aqnas ſalutaris bibenres, facti fnnt fide, verbo, & npere perfecti.

Ibidem conſecratus epiſcopus redit in Hiberniam cum ſuis ſociis: *c d*

3 Cumque litterarum plenitudinem omni morum honeſtate perotnaret, a ſummo Pontifice *c* in epiſcopum ſublimatus eſt. Poſtmodum Apoſtolica fultus benedictione, & anthoritate, angelico ceraculo Papæ oblatn, duodecim *d* comitatus diſcipulis tevertſus eſt. Cumque ad Hiberni-

AUCT. ANONYMO.

bernicum veniret mare, nbilus enjuſdam Edani *e*, cauſa de quadam a fratribus ſegregati, navem aſcendit; cui deinde navigium clamanti, abſciſſo arbuſcula ramo, vice navis uti præcepit. Obtemperat Magiſtri juſſis, non diffidens in ejus meritis, ramo ſuperſedet, æquora permeat; ſed & navem prævenit, atque in portu Magiſtrum excipit.

e

eandit monaſterium, & præficitur fratribus regulam.

4 Denique Mocteus in Merheorum *f* nemoribus cœpit conſtruere monaſterium, quod Cella magna *g* dicitur. Ipſe rectur, ipſe regula fratrum: legebant enim in vita ejus, quomodo converſarentur, & ipſe ante illos præibat in juſtitia & ſanctitate coram Deo; præter inſtituta communia, multa ſingulariter faciens, in quibus potius præibat omnes; & aliorum nemo illum puterat ad tam ardua ſequi. Ne quid hujus religionis aliqua poſſet oblivione *n*egligi, & non ſolum apud præſentes, ſed etiam futuros ſine defectu perſiſteret, ſanctæ inſtitutionis regulam *h* ſcripſit, unde ſuæ merito ſanctitatis prænomen habens, Religioſus ab univerſis jure prædicatur.

f

g

h

B

Venit in Logmadi, fontemque cum illuc ſequitur a.

5 Porro parvo illic tempore, terræ incolis eum diſcedere cumpellentibus, manſit, & diſceſſurus miſit ad ſuadandum loca, quo Deus ducſtat ſanctos viros, quos gregem Chriſti paſtoros fere prævidit, dividenſque illis res monaſterii, ait; Mea pars erit loci hujus foariculus, ipſe me ſequetur profuturus fratribus, & his qui futuri ſunt poſt me. Et ipſe greſſum direxit ad locum nomine Logmadi, magorum tunc poſſeſſionem. Hunc ſiquidem locum a Deo ſibi darum ab olim præſcivit; & dictus jam ſanticulus per occultus terræ meatus lapſus ibidem erupit.

i

ubi monaſterium conſtruit.

6 Imprimis beatus Pater cœmiterium deſignat, tunc memoratum ſuperius ceraculum angelico redditur ipſi miniſterio. Deinde ignem accendit, quem magi videntes dicunt; Niſi, inquiunt, ignis hic confeſtim extinguatur, nnſter deficiet, & ipſe in æternum durabit. Aquam itaque feſtinant infundere, ſed quanto plus infundebant, tantu ille inardebat. Nutrimentum quippe dabat ei aqua, non detrimentum. Illi vero convicti diſfugiunt: Mocteus vero cœpit ædificare, & nobiliſſimum conſtruxit monaſterium.

C

Ingens diſcipulorum ad eum concurſus;

7 Ex inſignis vitæ fama diſcurrente in univerſis Hiberniæ finibus, claruit, tamquam lucis urtum ſidus effulgens. Convolant itaque ad eum de diverſis partibus plurimi, velut ad hortum apes ſturigerum; quos in cæleſtis vitæ exercitiis, irremiſſo diſciplinæ inſtruens rigore ſui exemplo ad ſuperiora ſemper provocabat. Tantam enim ipſe perfectionis aſcendit gratiam; ut omni plenus virtute, rebus omnibus quæ volvuntur emineret, nulla niſi cæleſtia cogitaret. Creſcens igitur magis, factus eſt in gentem magnam, & numero & meritis multam. Nam ut exteræ, cujus non erat numerus, progeniei taceam multitudinem, centum epiſcopos, trecentoſque preſbyteros dicitur habuiſſe diſcipulos *k*. Unde emiſſis Sanctorum velut apum examinibus, multorum genitor extitit cœnobiorum. Ibat, & exibat opus exercere evangeliſtæ, ritus extirpabat gentiles, ſeminabat Chriſtianos, & gens idolatra ſacro fonte ſanctificata ſit Chriſticola: qualis hic, & quantorum ſit meritorum, ſigna atteſtantur meritorum *.

k

** f. miraculorum. S. Patricius monitu angeli ab ipſo diſcedit.*

8 Summus pontifex Patricius cœpit aliquando prope monaſterium ejus habitare: culloquentibus vero die quadam ambobus, miſſus eſt ad eos angelus epiſtolam adferens: qua Patricius perlecta Mocteo ait: Hic ego non habitabo: per te enim hujus terræ incolas Deus viſitavit, in tui fonte luminis videbunt lumen, & vitam conſequentur æternam. Apte namque ex eorum perſona tibi luquitur David: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Mocteus ait: Si hoc Deo placet, ut ab invicem ſeparati ſervianus ei, ego diſcedam. Patricius reſpondit; Verbum Domini non poteſt mutari. Tunc Mocteus ait; Si ante te de hac luce emigravero, familiam meam tibi commitro. At Patricius ait: Et ego tibi meam commendo, ſi te ad Dominum præceſſero, & factum eſt ita: rexitque poſt ipſum ſedem Mocteus aliquot diebus *l*, & Benignum illius diſcipulum pro ſe in throniżavit.

D

l

ANNOTATA.

a *Multiplex eſt nominis hujus Sancti formatio, ut videre licet in Commentario prævio* § 1.

E

b Per CERACULUM videtur intelligere *biographus* tabulas cereas, in quo veteres ſolebant characteres formare, teſtamenta, & publica inſtrumenta condere, *prout hic obſervat Colganus, eam exemplis confirmans. Conſuli poſſunt, quæ dicta ſunt ad diem 23 hujus menſis in Annotatis ad vocem* ceras *pag.* 823 *lit.* b.

c *Cum non diſtinguat auctor eci geſtæ tempus; non eſt promptum determinare Pontificis iſtius nomen.*

d *De hoc numero Commentarius actatus, quem adi* § 1 *num.* 3.

e *De Edano ibidem num.* 4.

f *Locus hic determinatur ibidem num.* 7.

g *Vide Commentarium eodem num.* 7.

h *Qualis fuerit iſta regula, non habeo in promptu, unde determinem, ſecundum dicta ibidem.*

i *De nomine ac ſitu hujus monaſterii actum eſt num.* 8.

k *Tanta epiſcoporum ac preſbyterorum diſcipulorum multitudo pene excedit fidem. Sed quænam ad hanc difficultatem ſint reſpondenda, habes ibid. num.* 5 *&* 6.

F

l *Non fuit itaque proprie Ardmachanæ ſedis epiſcopus, uti obſervatum eſt in Commentario num.* 9.

CAPUT II.

Miracula a Sancto patrata; vaticinia; felix ipſius obitus.

Virginem a morte ſuſcitatam Deo conſecrat.

REpetamus ordinem narrationis. Hoam, de quo diximus ante, filiam habuit virginem, quam B. Mocteus fecit Chriſtianam, & tradidit ei zonam ſuam: qua cum ſe præcinxit, carnis in ipſa extincta eſt voluptas. Hæc a parentibus enidam nobili nolens deſponſata eſt: virginem enim ſe caſtam voluit exhibere Chriſto, cujus votum virginitatis Deus volens integre coſtodire, nocte nuptiarum, anteqnam convenirent, invenra eſt morrua. Peractis vero, ut moris erat gentilium, diebus ſeptem exequiarum, cum eam eſſent ſepulturi, ainnt; Si hanc, inquinnt, Mocteus poſſet reſuſcitare, eam ſibi ac Deo ſnu traderemos: quo ipſe audito, perrexit ad mortuam, orat, & orationem ſubſequitur defunctæ vita; quæ protinus ſe ſnaque omnia illi ubtulit

A obtulit ac Deo, anniſque poſtea vixit triginta, monachis veſtimenta parans.

*Ita magis eversa prædixit narrem, ejuſque actus laudabiliter imitatus. *f.* Brigida*

a

50 Inter hæc atque hujuſmodi B. Mocteus prophetiæ quoque ſpiritu fuit clarus, quod ex ſupra etiam memoratis eſt manifeſtum. Dicto ſæpe Hnam, magi cujuſdam virgo, nomine Brigita* eſt *a* deſponſata, cum qua antequam dormiret, gravi proſtratus infirmitate anno decubit integro. Parro illa, velut uxor legitima miniſtrabat ei, ac fidem ſuſcipere inſtanter perſuadebat, atque dicebat; Si credideris, & baptizatus fueris; vives & ſalvus eris. Annuit tandem: vocatur Mocteus, docet illum, credit & ſalutari abluitur unda. Deinde ſubdit; Crede, inquit, ei, quia poſt hæc ſalutem conſequeris, non tamen temporalem, ſed æternam. Hæc eſt enim vita & ſalus, quam tibi ſponſa tua virgo promiſit Brigita: ſeptima namque die hac de vita migrabis. Interea ille pœnitentiam devotiſſime egit, ac termino obiit præfato. Brigita vero ſe ſuumque dotalem Viru Dei tradidit agrum, voluitque penes eum habitare. Cui ait, In tua, inquit, patria, tua futura eſt reſurrectio; ibi
B juxta domum parentum tuorum cellam fundabis, in loco denſis circumdato ſentibus, & arbor in medio ejus eſt, cujus ad radicem aper quidam hactenus ferociſſimus mitis jacet, qui cellam tibi conſtruentibus in eſcam parabitur. Nec juſta unum præteriit.

Læto in mare abjecto conſervatur per triduum;

51 Latronem quemdam infamem pro ſuis patentibus, ob ipſius vinctis malitiam ſe tradentem, a rege Ailello Afflictorum Pater quæſivit. Sed ille minime ei acquieſcens, hominem, ſuſpenſo in collo ejus ingenti lapide, vivum in mare projici juſſit. Res mira! læto vultu in profundo videtur, miniſtris mortem ejus expectantibus, & cernentibus quod nihil moleſtiæ aqua ipſi intulit plusquam piſci. Nec tamen impius rex quærenti eum dedit. Quid plura? Tribus diebus noctibuſque fuit ſic in profundo; ſed adhuc negatur. Mocteus igitur permiſit eum mori, ut corpus ejus ad ſepeliendum deferret: anima quippe, quam in corpora retinuit, ſine ipſius egredi imperio non potuit. Denique portatum a fratribus, in via jubet deponi; erat, & ille reſurrexit, Mocteum ſequitur, & factus eſt mo-
C nachus perfectus.

Fintanus diſcipulus in patres convertitur vitæ vedo-matur.

b

52 Alio quoque tempore, cum B. Patricio in monte Cruachan, diabolicas debellans acies, & quadrageſimale celebrans jejunium, Fintanum *b* diſcipulum ſuum, ab adverſariis per rupes in profundæ vallis ima detruſum, & in multa fruſta diviſum, membris recollectis vivificavit ita integrum, ut nulla etiam cicatrix in eo appareret. Hic elapſo debinc tempore factus eſt abbas mo-
* *Additur apud Colganum Kill-Uirthir. Prodigia* naſterii *, quod latine Cella orientis ſonat.

c

53 S. Presbyter Corbanus *c* nocte ſacra Dominicæ Nativitatis ad B. Mocteum venit, & lætus de adventu ſui fratres invenit. Ipſis autem nocturnas celebrantibus laudes, puer quidam clatæ vocis in uno erat choru; in altero vero, quo Mocteus erat, nullas fuit puer. Quamobrem ait Corbano; Si puer tuus claram, ut ille, habet vocem? Nec, inquit, etiam alphabetum legit. Huc tamen, ait, veniat. Qui ut venit, os ejus ſignans dixit ei clara voce: Cauta, ſicut puer ille, pſalmos. Nec mora; cœpit ſtatim cantare ita clare, ut totam vox ejus im-
d pleret eccleſiam: ipſe eſt epiſcopus Ibar *d*.

alia.

54 Advenientibus quibuſdam fratribus, cum panis non haberetur, vitulum ad opus eorum occidi fecit: ſed mane facto invenitur cum matre vitulus. Item in terra Metheorum, ſecus hoſpitalis cujuſdam hominis domum, homicidas quoſdam gentiles occiſorum capita portantes, ad monaſticam conversationem convertit. Denique ab illo rogatus, hoſpitium ipſius cum ſuis diſcipulis cæteriſque eum comitantibus intrat. Quibus exultanter ſuſceptis, miniſtrat ille cum uxore ſua, & de vaſe, quod habebant, butyrum abundanter appoſuit. Quorum Mocteus liberalitatem videns, & charitatem; butyri aliquid benedicens, ait mulieri; Pone hoc exiguum in vaſe tuo, ſed præter te nemo ſciat vel videat, & diſtribue largiter Chriſti pauperibus, cunctiſque indigentibus. Quanto enim amplius diſtribuetur, tanto magis augmentabitur. Dixit, & dictum ſubſequitur effectus. Butyrum namque illud annis quarum, copioſe diſtributum duravit. Tunc aliis vana curioſitate videntibus, tanta ceſſavit gratia.

UCT. ANUNTMO.

Conversio ſuum, ac prophetia

e

55 Aliquando iter agens, fatigatus ſub divo cum ſuis pernoctavit. Porro fures ſupervenientes, equos eorum abſtulerunt, qui nocte tota equitando longe ſe ire putantes, die reddito, E prope fuerunt: quod videntes, equos dimittere voluerunt, ſed minime diſcedere valuerunt. Tunc abſentium conſcius, fratribus ait; In illam ite terræ partem, veſtroſque inutili fatigatos labore equos reducite, & quos dorſis eorum adhærentes invenietis, miſeros ſolvite. Illi ergo ad Virum Dei venientes pœnitentiam egerunt, converſique ſub jugo ejus, reliquum Deo ſervierunt.

Alio tempore offerente ei rege ſcilicet filio Colcan *f* Edo agrum, accipere renuit, dicens; *f*
Naſcetur in aquiluali Hiberniæ plaga Sanctus nomine Columba *g* electus Dei ac dilectus, cui a *g*
Deo ager iſte datus eſt; cui non tantum Hibernia, ſed & Britannia ſerviet.

ab eo edito: augetur lorum miſeria alio ducitur, ac reducitur.

h

56 Quodam die in itinere ex obliquo proſpiciens, ait: Ite, inquit, fratribus, & infantem, quem in illa domuncula ſolum invenietis, adducite huc ad me. Eunt, & inveniunt, &, ut voluit, adducunt. Quem vir Dei propter pulchritudinem Lucbar *h* vocavit. Procedente autem tempore, ſcientia & ſanctitate valde confirmatum, in epiſcopum promovit, & mittens eum ad locum ſibi aptum quærendum, ait; Ubi, inquit inter montem & mare lupus, depoſita feritate lenia, tibi obviaverit, illic cellam tibi conſtrue. *i*
Iis ac talibus ad cumulum meritorum, miniſterium accedit angelorum, qui, ubi humana minus ſufficiebat facultas, protinus non differebant adeſſe: ad cujus rei teſtimonium, unum exempli gratia ponam.

Die ſacro Paſchæ cœmeterium cum fratribus mane orando perluſtrans, parvulum quemdam ibi ludentem vituperavit. Qui ait: Potius, inquit, quod S. Treanano *i* promiſiſti, implere deberes, *i*
Paſcha videlicet apud ipſum celebrare. Tunc Homo Dei ab angelis elevatus trans longa terrarum ſpatia, ad Treananum ducitur, peractoque Miſſarum officio redditur ſuis; qui interea a quo elevatus eſt, loco parum diſceſſeruit. Poſtmodum Miſſarum celebravit ſolemnia. Sic & fic ardens ac lucens, omne ſuum tempus in contemplativæ vitæ otio, & active exercitiis tranſegit.

Sancti ætas, & obitus.

k

57 Inter cæteras vero virtutes, quarum ſingulis, totis inſudabat diebus ac noctibus, admirandæ admodum cuntiuentiæ fuit, trecentis etenim & annis, nec nullum protuliſſe verbum otioſum, nec quidquam guſtaſſe pingue, fertur. Quis referre poſſet, quæ in dilecto ſuo Deus operabatur, & hodie operatur? Quia per omnia ſin-

AUCT. ANONYMO. gulariter poteſt ipſum deſcribere? De diſcipulis enim ejus tale teſtimonium beatus pontifex perhibet Daygeus *l*, Benchorenſibus prædicans fratribus; Gratias, ait, ago Deo meo, quod S. Moctei poſtremo ſimiles conventui vos video. Tria quippe monachorum genera ſibi ſuccedentia habuit; primum puritate angelicum; ſecundum actibus apoſtolicum; tertium, ut ſancti Martyres, ſanguinem pro Chriſto effundere fuit promptum. Hæc Daygeus. Beatus itaque Mocteus, imminente die, quem pervigil expectabat, ſalutare a S. Daygeo ſumpſit viaticum, & dierum plenus, ac meritorum, feliciter obdormivit eum cæteris ſanctæ Eccleſiæ paſtoribus, reſurrecturus in gloria Chriſti: cui cum Patre, & Spiritu ſancto, eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

l perhibet Daygeus

ANNOTATA.

a *Locum hunc expendens in notis Colganus ſcribit ipſa*: Floruerunt tempore S. Patricii, & S. Mochtei trer hujus nominis virgines in Hibernia. Prima, & præcipua Brigida Kill-darienſis; de qua non eſt hic ſermo, cum nec magi ullius filia, nec ulli deſponſata legatur extitiſſe. Secunda S. Brigida filia Dary, filii Fergnſſii, filii Endei, Niedh, de regio ſanguine Lagenienſium: de qua Sanctilogium geneal. cap. 20, Marianus & alii ad tredecim, XXIV Maji: Tertia S. Brigida filia Aidi, filii Eochadii, filii Collæ, filii Coelbadii, de Dal-aradiorum familia: de qua Sanctilogium idem cap. 23. De hac tertia videri poſſet hic eſſe ſermo, & Martyrologia agere ad XXX Septembris. Nam ejus parentes tunc agebant in vicina Lugmagenſi monaſterio regione Dal-aradiæ, tempore S. Mochtei. Dubito tamen, an non potius de ſecunda ſit ſermo; cum habuerit Patricius diſcipulum, virum ſanctum, nomine Fintanum, prædicti Fergnſſii filium, qui videtur fuiſſe diſcipulus S. Mochtei juxta mox dicenda.

B

q *Quiſquam hic fuerit inter plurimos alios ſynonymos, diebus variis notatos in Martyrologiis Hibernicis, non facile diſcerni paſſe fatetur Colganus in notis, hanc tamen de hoc addens conjecturam*: Sed cum hic dicatur floruiſſe dum S. Patricius jejunabat in monte Cruachan-aigle; ratio temporis argumento eſſe poteſt, ut conjiciatur eſſe S. Fintanus, filius Fergnſſii, filii Endii Niath: de quo Sanctilogium geneal. cap. 20. Hic enim floruit tempore S. Patricii, ut colligitur ex ejus genealogia, & catalogo regum Lageniæ: ex quo colligimus, Endeum Niad ejus avum vixiſſe circa annum CDXXX, & Illandum, Dunlangi filium, ejus patruelem, Lageniæ regem, interiiſſe anno DVI. De quo videntur Martyrologia citata agere ad XIX Septembris vel 5 Octobris.

C

c Hic dubio procul eſt, quem Quatuor-magiſtri in annalibus Cerbanum vocant, & de cujus morte ſic ſcribunt anno CDXCIX „ S. Cerbanus „ epiſcopus de Fert-Cerbaiu prope Temmoriam „ obiit „ De quo etiam ad XX Julii agere videntur S. Ængnſſius, Martyrol. Taml., ubi Curhinum vocat. Exſtat eccleſia in Comitatu Galvienſi ei dicata, & ex ejus nomine Kil-Cerbain dicta. *Ita Colganus hic.*

d Non videtur hic eſſe, *ſicut notat Colganus* S. Hibarus epiſcopus, filius Lugnei, qui prædicavit fidem in Hibernia ante adventum Patricii, ut conſtat ex Vitis S. Ailbei, & S. Declani, &

D

ex aliis dicendis de eo ad XXII Aprilis. Forte eſt, de quo agit Camerarius XXII Martii. *Juvat hiſce attexere, quæ ad dictum diem* XXIII *Aprilis apud nos pag.* 574 *jam pridem obſervavit Hrſchenius his verbis*: Ut omnia uni Ibaro tribuantur, tribus ſeculis vixiſſe traditur. Fuit S. Abbanus nepos ejus Romam ad Gregorium I Pontificem profectus, ut vel hinc poſſimus colligere ſeculo Chriſti ſexto S. Ibarum floruiſſe. Conſuli poſſunt, quæ XVII Martii in Appendice ad Vitam S. Patricii § 1 dicta ſunt: unde apparebit, de ſupra citatis S. Abbani Actis, quibus S. Ibarus fingitur ante S. Patricium prædicaſſe in Hibernia, quam exiguam fidem mereantur, quæ proinde ad hoc ſolum allegata a nobis ſunt, ut vel ex illis conſtaret notiſſima S. Ibari apud Hibernos ſanctitas; licet ab ipſis obſcurata multis fabulis, & portentoſæ nativitatis ac pueritiæ miraculis: a quibus utinam puræ eſſent Vitæ ipſorum SS. Patricii & Brigidæ! Sed & Chronologiam omnem Sanctorum conturbaverunt iſtarum Vitarum collectores, dum nullum ex celebrioribus dimiſerunt, cujus nomen iiſdem Vitis non inſeruerint, quaſi prædictis Sanctis coævosum ac familiarium, vel certe ab iiſdem præcognitorum, tamquam ſi intra annum determinate ſignatorum numerum eſſent in hanc lucem venturi.

E

e *Sive* ſub dio, *id eſt, ſub aere.*

f De morte hujus Aidi, Origielliæ principis, ſic ſcribunt Quatuor-magiſtri in Annalibus ad annum DCIX. „ Aidus filius Colgan, princeps Ori„ gielliæ & Artheriorum „ (id eſt orientalium Ultoniorum) „ in ſua peregrinatione Clnainmue„ noſiæ deceſſit „ Subduntur ibidem quidam verſus patrio metro a quodam ſynchrono ſcripti, quibus indicatur, hunc Aidum abdicato regimine monaſticum inſtitutum amplexum eſſe, & virum eximiæ ſanctitatis fuiſſe. Hujus pii principis nomen poſteritati celebratius reliquit, ejuſque familiam haud mediocriter nobilitavit, & fratrum & filiorum ipſius eximia, Faſtiſque celebrata ſanctitas. Habuit enim germanos fratres duos, Baitanum alias Boetanum & Furadhranum, filioſque quatuor, Magnendum ſcilicet, Tuanum, Cobhrhaehum, & Librenum, Sanctorum ſyllabo Inſertos, ut teſtantur Sanctilogium genealogicum cap. 13, & Seluacius de Sanctorum Hiberniæ genealogia cap. 11. *Notatio eſt Colgani.*

F

g *De hoc & aliis Sanctis vaticiniis egimus in Commentario prævio § 3.*

h Videtur hic eſſe, *ait Colganus*, vel S. Lucharius, quem Marianus Gormanus, & alii refetunt coli die XXIII (*cujus menſis, non reperio ibidem additum*) in eccleſia de Kill Elgraidhe; vel S. Lugarius cognomento Lobbar, id eſt nleeroſus, quem refetunt coli XI Maii (*vide Prætermiſſos apud nos ad iſtum diem*) & de quo Vita S. Moduennæ cap. 2.

i *Conſuli poſſunt, quæ de S. Trieno, ſive Trienano breviter habet Colganus ad diem* 22 *Martii pag.* 720; *& ad diem* 23 *ejuſdem menſis de Trenano pag.* 726; *nec non Prætermiſſos apud nos iſtis diebus.*

k *De portentoſa hac ætate diſputatur in noſtro Commentario prævio § 2.*

l Subindicat S. Dagæum vel ſcripſiſſe aliquos ſermones, in quibus citata ab eo verba habentur; vel ſuo tempore illa, quæ refert, coram Benchorenſibus dixiſſe. Sed cum nemo tradat S. Dagæum quidquam ſcripſiſſe; veroſimilius eſt, ipſum tempore hujus ſcriptoris illa dixiſſe. *Hæc*

A *Colganus. Sed liceat mihi requirere probationem, quod hic Vitæ ſcriptor tam ſit antiquus, ut cum S. Dagæo vixerit, quem mortuum diximus anno* 586 *in Commentario noſtro prævio ad diem* 18 *hujus menſis pag.* 657. A. ANONYMO.

DE S. ELAPHIO EPISC. CONFESS.

CATALAUNI IN CAMPANIA GALLIÆ.

J. B. S.

Sancti ætas, cultus & geſtorum compendium.

ANNO DLXXX. *Stabilitur Sancti ætas.* De urbe Catalaunica (Chalons ſur Marne) ita in hoc Opere actum eſt noviſſime, ubi de S. Memmio 2 *Auguſti*, at ad ejus civitatis notitiam nihil deſiderari poſſe videatur. Porro iſtius urbis epiſcopus, ordine ſeptimus decimus, fuiſſe legitur Sanctus, quo de hoc die agimus, Elaphius nomine, patria Lemovicenſis, qui Sigeberti regis ſi non juſſu, ſaltem ſuaſu ad cathedram illam promotus dicitur anno 587, eamque tenuiſſe ad annum uſque 587, alii ad 600. Ita paſſim ſcriptores cum Rapiaio in Hiſtoria epiſcoporum Catalauntaſium. At ſi Longuevallio credimus in Hiſtoria Eccleſiæ Gallicanæ tom. 3. p. 127 mortuus eſt in Hiſpania an. 580, cæpitque adeo epiſcopatus ejus multo citius, certe ante annum 578 quandoquidem ipſe cum fratre S. Leudomiro, tunc diacono, eccleſiam illam ditavere multis ſuis paternis villis & prædiis, quorum donatio facta fuerit die IX Junii anno 565, Sigeberti IV

B

adverſus Rapiaium & alios.

2 *Citat Rapiaius jam dictæ donationis inſtrumentum, quod reperiri ait in Legendario cœnobii Sanctorum omnium, at ſtudioſe ſe prætermittere aſſerit, forte ne chronologici ejus errores paterent ad oculum. Nos laudati Longuevallii calculis tabærendum cenſemus, ſtgimusque prolade ſanctum ejus obitum ad dictum annum* 580, *ut ſedeſſe dici poſſit annis circiter ſedecim, cum donatio illa facta fuerit ſub ipſo epiſcopatus ejus principio, aſſentiente & ſubſcribente etiam germano fratre S. Leudomiro, ejus poſtmodum ſucceſſore, & tuſte Ægidio Remenſi archiepiſcopo. De*

C *reliquis ejus geſtis nihil magnopere ſupereſt præter breve compendium meos ſubjiciendum.*

mo de cultu dubitandum.

3 *Id modo præmittimus, quod primo loco ſtabiliendum erat, nempe, conſtare de ipſius vetuſto ac legitimo cultu, tametſi in antiquis noſtris Martyrologis, quod ſane miror, notatus non ſit: certe a Catalaunenſibus ab omni memoria pro Sancto habitum, ſatis teſtatur Rapiaius, cui alii paſſim aſſentiuntur. Exſtat ejus annuntiatio in Molani Uſuardo, his verbis*: Eodem die, ſancti Elaphii Catalaunis epiſcopi & confeſſoris. *Eadem ferme phraſi ex Demochare eum memorant Galeſiatus atque item Ferrarius. Sauſſeyus vero longiori ornat elogio. Accedat etiam Caſtellani teſtimonium in ea re omnino admittendum. Ejus etiam meminit Gregorius Turon. lib.* 5 *cap.* 41. Poſt hæc Elafius Catalaunenſis epiſcopus, propter cauſas Brunechildis reginæ in Hiſpanias in legationem directus, correptus a febre nimia, ſpiritum exhalavit, & exinde delatus mortuus ad civitatem ſuam, ſepultus eſt. *Videri poteſt annotatio editoris Ruinartii ad hunc locum, ubi Sancti cultus extra omnem controverſiam ponitur.*

4 *Jam ad ſancti noſtri* Elaphii *Acta quod attinet, merito conqueritur Catalaunenſis Hiſtoriæ pag.* 83, *tempus, quod omnia conſumit, & devorat, ea monumenta nobis eripuiſſe, ex quibus ad noſtram ædificationem præclariſſimi hujus Pontificis ſanctiora quæque geſta diſcere potuiſſemus. Citat nihilominus neſcio quam Vitæ ſeriem; opinor compoſitionem aliquam, ſed & ipſam nobis ignotam; ut ad nos aliud nihil perveneriit præter manuſcriptum aliquod compendium, ex quo elogium ſuum ſormaſſe videtur Martyrologus Gallicus, quemadmodum facile patebit, ſi editio noſtra cum ipſius textu conferatur. Habe igitur jam dictum compendium, neſcio unde aut a quo ad Majores noſtros tranſmiſſum, abſque alia ulteriori notitia. Sic habet:*

Acta non ſuperſunt, Prater ea quæ paucis hic dantur

5 Elaphius in urbe Lemovica claro genere natus, patre Leone, fratrem habuit Leudomirum, qui & ipſe poſtea Cathalaunenſem plebem ſanctiſſime rexit. Hic a parentibus divinis obſequiis a puero deſtinatus, expectationem omnium eudolis magnitudine vicit. Sacras enim litteras cupide didicit, pietati ſtudit, tam abfuit ab omni levitate, ut in ipſius ſermone & moribus nihil puerile appareret. Cum itaque Cathalaunenſis eccleſia paſtore orbata foret, Sigebertus Chlotarii filius, magni Clodovæi nepos, Elaphium, Lemovicibus evocatum, in eam ſedem evehendum curavit. Ægre tandem ſuſcepto epiſcopali munere totum ſe convertit Elaphius ad Dominum; largas eleemoſynas faciens, orationibus inſtans, nihil prætermittens, quod ad boni paſtoris officium pertineret. Tanti fratris amore & deſiderio ductus Leudomirus, relicta patria, Cathalaunum perrexit. Multum autem eorum fraterna concordia Cathalaunenſi eccleſiæ profuit, cui etiam hereditaria prædia ſua, urbi Lemoviæ vicina donarunt. Elaphius autem pro eccleſiarum neceſſitatibus frequenter ad Sigebertum regem legatus, hortabatur eum, ut juſtitiam, regni ſui columen & firmamentum eſſe crederet. Neque ſane ludebat opetam: nam rex eo audito, multa faciebat. Contigit tandem ut princeps ille, pia devotione affectus erga ſanctam martyrem Eulaliam, quæ apud Emeritam Hiſpaniæ oppidum paſſa fuerat, aliquid de venerandis ejus reliquiis exoptatet. Itaque deſtinata legatione ampliſſime cum muneribus ad Leuvichildum, tunc Hiſpanias obtinentem, ei præfecit Elsphium: qui cum bona venia regis Hiſpani & Cleri Emeritenſis, ſacra piguora deportaret. Elaphius, licet ætate confecta, longinquam profectionem ſuſcipit, legationem obit ſtrenue & ex ſententia. Dum autem reverteretur, valida febre correptus migravit ad Dominum. Ejus autem corpus relatum cathalaunum, ubi nunc in Principis Apoſtolorum baſilica quieſcit.

D E

E

F

DE SS. MANDRIANO ET FLAVIANO MARTYRIBUS

TELONE, IN PROVINCIA GALLIÆ,

G. C. SYLLOGE CRITICA.

Publicus horum Sanctorum cultus, notitia prioris ex veteri chronico, & traditio quædam de geſtis eorum.

FORSAN SEC. VI. Hi duo Sancti

UTrumque hunc Sanctum ſimul hodie coli, patet ex ordine recitandi Officium in urbibus Provinciæ, quem habemus anno 1676 Maſſiliæ & Aquis-Sextiis impreſſum, in quo utrobique aſſignatur die XIX Auguſti annua feſtorum Martyrum memoria his verbis: Toloni officium ſanctorum Mendriæ & Flaviani martyrum duplex. *Honoratus Bouche in Chorographia & hiſtoria chronologica Provinciæ tomo* 1 *pag.* 337 *ambos etiam conjungit, & eorum corpora in eccleſia cathedrali Telonenſi hactenus conſervari affirmat Claudius Caſtellanus in corollario ſuo menſis Auguſti pag.* 718 *Martyrologii ſui univerſalis etiam duos hos Sanctos, aliis Martyrologis ac ipſi Sauſſayo ignotos, annuntiat hoc modo*: Telone ſanctorum martyrum Mendriæ & Flaviani. *At pag.* 817 *ejuſdem Martyrologii univerſalis priorem Latine S. Mandrarium appellans inter abemeros refert, eumque honorari aſſerit* prope Telonem, *eo nimirum loco, quem ex veteri documento jam indicabimus.*

2 *Chronicon Emonis abbatis Werumenſis in Friſia, quod ampliſſimus D. Carolus Ludovicus Hugo, Ordinis Præmonſtratenſis abbas, inter Monumenta ſacræ antiquitatis anno* 1725 *Stivagii recudi curavit, tomo* 1 *hujus operis pag.* 449, *deſcribens iter anno Chriſti* 1217 *a Feliſonibus inſtitutum, ad rem noſtram habet ſequentia*: Mar-

C ſiliam properavimus; ſed duris Boreæ flatibus a terra repulſos portus ſancti Mandriani martyris nos ſuo collegit in gremio, una dicta diſtans a Maſſilia, qui inter montes altiſſimos complicitus Toloniam civitatem habet a dextris. Capella vero ſancti Martyris in latere ſiniſtro vili ſcemate conſtructa, ſed multa ſanctitate famoſa monſtratur. *En hoc teſtimonio vides, ſanctitatem* Mandriani *vel* Mendriæ *martyris, a quo portus ille haud dubie nomen accepit, ſeculo decimo tertio ineunte tam celebrem fuiſſe, ut ea ad aures peregrinorum Friſonum pervenerit.*

Portus ſimul colitur, 3 *Quamvis autem portus ille (forſan idem eſt de minorato ſacello) a ſolo* S. Mandriano *cognomen traxerit, & hic nulla ſit mentio de* S. Flaviano, *tamen inde non ſequitur, hunc Sanctum tunc temporis ibi ignotum fuiſſe vel ſine cultu quieviſſe: nam ſæpe menſtetia, ſacella vel eccleſiæ ab uno Sancto brevitatis cauſa cognomen accipiunt, licet ibidem plures ejuſdem temporis & dignitatis Sancti colantur, quemadmodum Caſtellanus, ea de re pridem interrogatus: recte reſpondit hoc fere modo*: Tametſi in prædicto ſacello ſimul colantur SS. Mandrianus & Flavianus, nihilominus recte ex preſſum eſt in illo Friſonum Itineratio ſolum nomen Mandriani, ſicut aliæ eccleſiæ duobus aut pluribus dicata Sanctis, puta SS. Coſmæ & Damiano, Gervaſio & Protaſio, Dionyſio, Ruſtico & Eleutherio, paſſim in Gallia appellantur in numero ſingulari S. Cosmæ, S. Gervais, S. Denys. *Plura hujus rei exempla afferri poſſent; ſed ex his abunde liquet, monaſteria & eccleſias, in quibus plures Sancti honorantur, ſæpe duntaxat ab uno & frequentius a priore denominari. Quapropter, in titulo* S. Flavianum *addidi* S. Mandriano, *cum nemo probabiliter ſuſpicari poſſit, eccleſiam Telonenſem in ſuo Officio eccleſiaſtico temere hos duos Sanctos conjunxiſſe. Nunc breviter dicemus, qualis traditio de geſtis & ætate illorum circumferatur.*

4 *Honoratus Bouche in Chorographia & Hiſtoria Provinciæ tomo* 1 *pag.* 645 *ex traditione refert, hos duos Sanctos ſub Alarico Viſigothorum rege prius militaſſe, & conſequenter Arianæ hæreſi infectos fuiſſe; ſed concione* S. *Cypriani epiſcopi Telonenſis ad fidem Catholicam converſos eſſe, relictaque militia, ſolitariam ac auſteram vitam duxiſſe non procul Telone ad littus maris in loco, qui adhuc hodiedum ab accolis vernacule* ſaint Mandrix *appellatur. Deinde ibidem addit, hos duos eremitas poſt diuturnam vitæ auſteritatem feſto Deiparæ in cælum aſſumptæ Telonem anno circiter* 566 *veniſſe, ut manu* S. *Cypriani euchariſtiam perciperent, & ibi ſimul cum* S. *Cypriano interfectos fuiſſe ab infidelibus in eccleſiam irrumpentibus, qui multos alios cives in Italia captivos abduxerunt. Hæc eſt vulgaris Telonenſium traditio, quæ non exiguas difficultates paſſim, ita ut ipſe Honoratus Bouche illam infidelium irruptionem de fictione ſuſpectam habeat.* & eorum geſta ab Honorato Bouche,

5 *Joannes Baptiſta Gueſnayus noſter in Annalibus Maſſilienſibus pag.* 198 *diſtinctius eamdem traditionem refert ex quodam inſtrumento, quod antiquum dicitur, ſed non probatur, & in quo ſaltem ad rem noſtram leguntur ſequentia*: Mortuo Alarico, Cæſarius Arelatum reverſus, invenit ibi Cyprianum, qui propter ſuam doctrinam miracula faciebat, & multos convertebat ad veram Eccleſiam. Dno autem milites erant elaſſis Alarici regis Mendtianus & Flavianus, qui ex parte Saxoniæ prognati erant; ſed cum audiſſent doctrinam, in qua Cyprianus eruditus erat, verbum Dei prædicans, & infuſus Spiritus ſancti gratia, omnia bene agens, erga Cyprianum venerunt, & ab eo baptiſmum petierunt, ſeque de falſa religione ac de atmiſſin manibus B. Cypriani dimiſerunt. Sed cum B. Cæſarius Arelatum veniſſet, poſt benedictionem ab eo receptam, Cyprianus cum iis Tolonum reverſus & apud Gueſnayum narrantur

Digitized by Google

varſus fuit, & ſequabantur eum ſicut paſtoram ovium, ordinem anachoretarum & vitam ſolivagam duxerunt ultra portum Toloni....

ex traditione Telonenſium,

6 poſt mortem S. Cæſarii Cyprianus in epiſcopatu ſuo remanſit in pace, qui Vitam ejuſdem Cæſarii fideliter ſcripſit. Sed pauln poſt Alboinus Longobardorum rex cum magno exercitu ex parte Galliæ venit, armis & igne fare omnes urbes Galliæ Narbonenſis invaſit, ejuſque milites magnam partem populi multoſque apiſcopos necaverunt, effuſione ſanguinis Chriſtia norum gaudentes; & una eorum turba juxta Tolnnum venit, irruens in urbem, ſicut leones in prædam, dictique milites in templum Dei ambulaverunt, & B. Cyprianum invenarunt cum ſociis Mandriano & Flaviano, ejecerunt ens de templo, & in agro necaverunt eos, ſicut nves Chriſti, anno Domini DLVI quinrn Idus menſis Auguſti. *Cur hic die nona Auguſti martyrium ſubliſſe dicantur, ignoramus, cum in Officiis eccleſiaſticis Provinciæ S. Cyprianus die tertia Octobrit, & duo martyres hodierni die decima nona Auguſti celebrentur.* Porro circa traditionem iſtam nobis occurrunt nonnulli ſcrupuli, quos eruditis viris jam propouemus.

cui aetatem S. Cypriani Telonenſis epiſcopi

7 *Primo nobis in hac traditione non placet, quod* SS. Mandrianus & Flavianus *anno 556 vel 566 dicantur ab infidelibus interfecti fuiſſe ſimul cum S. Cypriano epiſcopo Telonenſi, cum nullus antiquus ſcriptor fide dignus de martirio hujus præſulis meminerit, & noviſſimi editores Galliæ Chriſtianæ tomo 1 col. 741 poſt diligens examen de etate ipſius ita ſcribant:* Sanctus Cyprianus Talonenſis eccleſiæ alter patronus, ſancti Cæſarii Arelatenſis apiſcopi diſcipulus & vitæ ſcriptor, ſub tanto magiſtro artem artium regimen animarum didicit, & ad Telnnenſem aſſumptus eſt ſedam. Concilio adfuit Arelatenſi IV, anno DXXIV; Carpentnratenſi anni DXXVII ſubſcripſit ac epiſtolæ ſynodicæ ad Agræcium Antipolitanum epiſcopum. Convenit ad ſynodum Vaſanſem III anno DXXIX; Araufican anni ejuſdem interfuit..... Poſt devictos Gnthos Arianos, ſub quorum jugo diu gemuarant ecaleſiæ Galliarum ultra Ligerim, Cyprianus ſenex pertexit ad ſynodum Anrelianenſem IV anno DXLI. Obierat anno DXLIX, qno C Palladium Telonenſem epiſcopum fuiſſe conſtat. *Hic audis, S. Cyprianum ante annum 549 obiiſſe, & nullam de martyrio ejus mentionem fieri. Qua igitur veriſimilitudinis ſpecie circa annum Chriſti 556 vel 566 cum* SS. Mandriano & Flaviano *ab infidelibus aut Longobardis occiſus eſſe traditur.*

& aliae difficultates opponuntur.

8 *Præterea nulla veritatis ſpecie tunc in Provinciam irrupiſſe dicitur rex Longobardorum Alboinus, de quo eminentiſſimus Cardinalis Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 568 num. 1 habet ſequentia:* Quingentaſimus ſexageſimus octavus Domini annus adeſt, Indictionis primæ, qui & conſulatu ſecundo Juſtini imperatoris in aliquibus (ut dicetur) monumentis notatus habetur; quo Alboinus rax Longobardorum a Pannonia, quam occuparat, & ad quadraginta dnnrum annorum ſpatia illia manſerat enm ſuis ex Scandavia inſula jam ante prograſſis, in Iraliam magnis potens viribus ingreditnr. *Deinde eminentiſſimus ſcriptor ex Paulo Diacono & Gregorio Magno probat, Alboinum illo anno Chriſti 568 Italiam occupaſſe. Si Alboinus iſto anno primum ex Pannonia in Italiam venerit, quomodo dici poteſt anno 556 vel 566, ut ſert Telonenſium traditio, in Provinciam Galliæ irruiſſe?*

9 *Forte Sauſſayus hunc anachroniſmum vidit, & propterea Longobardos in Saracenos commutavit, dum in Supplemento Martyrologii ſui Gallicani tomo 2 pag. 1176 tres ejuſdem nominis Sanctos ad diem tertiam Octobris in eadem urbe Telonenſi annuntiat his verbis:* Talone Martio in ora Provinciæ ſancti Cypriani abbatis; qui patria Maſſilienſis, religioſæ vitæ magiſterinm apud Telnnenſes exhibuit, omnis Evangelicæ perfectionis factus tam verbo quam opare didaſcalus. Quo munere ad cumulum adimpleto, multnrum pater aſcetarum religioſiſſimorum, hac palæſtra exceſſit, & ad præmium pertexit ſibi a Domino *in* cælis repoſitum, relinquens memoriam in Telonenſi matrice eccleſia, abhinc ſacris faſtis celebratam; in qua viget etiam perenni cultu parcolenda recnrdatio beati Cypriani marryris, a Saracenis Gallias invadentibus illic ad altare perempti necnon & ſancti Cypriani eccleſiæ ipſius Telonenſis epiſcopi, qui Vitam ſancti Cæſarii Aralatenſis conſcripſit, inque conciliis aliquot E magnus & clarus doctrina & moribus ſanctis emicuit. *Hæc Sauſſayus nullum annuntiationis ſuæ teſtem allegat, nec ullam tripliciis hujus ſancti Cypriani etatem aſſignans.*

AUCT. G. C. Eoſt Sauſſayus diſtinguat tres ſuos Cyprianos,

tn *Laudatus Guefnayus noſter in Annalibus Maſſilitenſibus etiam tres ſanctos Cyprianos diſtinguit, & ſingulis diverſum vitæ tempus aſſignat. Primum pag. 179 memorat, tamquam prius abbatem Maſſiliæ in monaſterio ſancti Victoris, qui inde Telonem miſſus fuerit, ibique anno circiter 470 nobile monaſterium condiderit. Temporis ordine alterum S. Cyprianum Telonenſium epiſcopum pag. 198 refert, & epiſcopalem hujus ordinationem anno Chriſti 511 circiter Affigit. Demum pag. 238 meminit de tertio S. Cypriano, quem vocat abbatem Telonenſem patria Maſſilienſem, & quem a Saracenis circa annum 730 acerbiſſima morte affectum fuiſſe aſſerit. Hinc ſuſpicari quiſpiam poſſet, Telonenſem traditionem S. Cyprianum epiſcopum ſeculi ſexti cum S. Cypriano martyre ſeculi octavi confudiſſe, & Sanctos noſtros in illa Saracenorum irruptione cum hoc ultimo S. Cypriano lauream martyrii conſecutos eſſe.*

quibus Guefnayus diverſa ſeculo aſſignat,

11 *Verum huic ſuſpicioni varia obſtant, quæ jam breviter indicabimus, & ad diem tertiam Octobris accuratius examinanda remittemus. Primo Guefnayus pro priore & ultimo S. Cypriano nullum teſtem citat, niſi Sauſſayum, qui in Martyrologio ſuo Gallicano non ſemel Sanctos perpetram confundit aut multiplicat. Secundo tota antiquitas de duobus iſtis ſanctis Cyprianis ſilet, ni fallimur. Tertio Directoria & Officia propria Provinciæ die tertia Octobris aſſignant feſtum S. Cypriani epiſcopi & confeſſoris, ac de aliis duobus, qui eodem die in Gallicano Sauſſayi Martyrologio referuntur, nullam commemorationem præſcribunt. Quarto Caſtellanus, diligens ac tantus Sanctorum inveſtigator, in ſuo Martyrologio univerſali ſolum Telone S. Cyprianum ejuſdem urbis epiſcopum annuntiat. His addi poſſent alia, quæ ad diem tertiam Octobris diſcutienda relinquimus.*

tamen ob dictorum rationum ac rationum quarundam F

de diſſimilitudine illa dubitamus,

12 *Propter hæc aliaque argumenta dubitamus, an Sauſſayus ex unico S. Cypriano non fecerit tripticem, ac ita Guefnayum noſtrum in errorem induxerit. Cum igitur hactenus Telonæ non noverimus, niſi S. Cyprianum iſtius urbis epiſcopum, & in ſupra memorato inſtrumento, quod ſaltem anno 1374 inventum eſt, SS. Mandrianus ac Flavianus tempore hujus præſulis pro fide dicantur*

AUCT. G. C. *interfecti, martyrium eorum timide alligavimus ſeculo ſento, quo S. Cyprianus eccleſiam Telonenſem gubernavit. Si quis autem velit, Martyres noſtros a Saracenis occiſos fuiſſe ſeculo octavo, quo Gueſnayus martyrium ſynonymi abbatis Telonenſis collocat, is meminerit ex antiquis documentis evidentem hujus diſtinctionem ab homonymo epiſcopo oſtendere. Interim Telonenſes traditionem ſuam corrigant, aut ſolvant intricatos nodos, quibus eam ſupra conſtrinximus.*

& aliam conjecturam Honorati Bouche rejicimus.

13 *Jam breviter aliquid dicendum ſupereſt de quadam conjectura ſeu potius dubitatione, quam ſæpe laudatus Honoratus Bouche tomo* 1 *Hiſtoriæ Provincialis citata ſuperius pagina* 645 *Gallice proponit in hunc fere modum*: Quod ad nomen Mandriani attinet, non certo ſcitur, utrum illud ſit proprium uni ex his ſanctis, an vero dumtaxat ſolitariam vitæ profeſſionem deſignet, cum vox Græca μανδρὸς eremitam ſignificet. Forſan hæc duo nomina tantummodo uni perſonæ conveniunt, ita ut Mandrianus Flavianus idem ſit, ac eremita Flavianus. *At imprimis eremita Græce non appellatur* μανδρὸς; *ſed nomen Græcum* μάνδρα *proprie ſtabulum ſignificat, & metaphorice pro monaſterio accipitur. Hinc ſuperior vel præfectus monaſterii apud Græcos* ἀρχιμανδρίτης *a voce* μάνδρα *nominatur. Solitariam vero vitam ducens a Græcis communiter* ἀναχωρητὴς *vel* ἐρημίτης *vocatur. Inſuper duo illa Sanctorum nomina per particulam* ET *ſatis clare diverſis perſonis tribuuntur in directoriis Provinciæ & inſtrumentis ſupra citatis, quorum auctoritatem huic novæ & improbabili conjecturæ præferendam cenſemus. Hæc de Sanctis illis tantum repetire potuimus, & hac occaſione Telonenſes monemus, ut ante diem tertiam Octobris, quo tres ſancti Cypriani in Gallicano Sauſſayi Martyrologio annuntiantur, nos edocere non graventur, ſi in hac ſylloge critica alicubi a veritate hiſtorica, vel ab ordine chronologico inſcienter aberraverimus.*

DE SANCTO BERTULFO ABBATE, BOBII IN LIGURIA ITALIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Legitimus Sancti cultus, diſtinctio ab altero homonymo, Acta, eorumque ſcriptor, & annus mortis.

ANNO DCXXX-IX. AUT LXL. *Sanctus in Auctariis Uſuardinis,*

HEuſebius noſter *ad diem* x *Martii occaſione S. Attalæ, quem hodierno S.* Bertulfus *in officio abbatiali deceſſorem habuit, ſtatum monaſterii Bobienſis ita deſcripſit, ut hic operoſius iterum de illo agere ſupervacaneam exiſtimemus. In hac celebri monaſterio duæ hinc inde urnæ continent reliquias ſanctorum Attalæ & Bertulfi abbatum, quemadmodum Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo* 1 *pag.* 308 *teſtatur. Ughellus in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo* 4 *col.* 943 *e ſequentibus refert juridicum inſtrumentum de tranſlatione SS. Columbani, Attalæ, Bertulfi, aliorumque Sanctorum Bobienſium, quod anno* 1482 *confectum eſt. Annua vera hujus poſterioris ſancti Abbatis memoria occurrit in Auctariis Uſuardinis, & a Greveno hodie ſignatur feſtum* Bertulphi abbatis & confeſſoris. *Molanus autem diſtinctius eumdem Sanctum annuntiat his verbis*: In Bobio ſancti Bertulphi abbatis. *Denique codex Herinienſis Uſuardinus de illa expreſſo hæc habet*: In monaſterio Bobio depoſitio ſancti Bertulphi abbatis.

aliique Martyrologi ita memorant;

u Signatur etiam in Mſ. noſtro Florario Sanctorum, & in Martyrologio venerabilis Caniſii. Adde Faſtos monaſticos Vvionis, Menardi ac Bucelini. Neque a Ferrario neglectus eſt, inſigni ornatus elogio; ſed ex quo ſatis apparet, ipſum præ oculis non habuiſſe genuina hujus Sancti Acta, in quibus id omne tollitur, quod Ferrarius annotatione explicandum putavit: neque enim in Vita per Jonam ſcripta de ſiſtnio Cleronenſi *epiſcopatu, qui apud Baronium ad annum Chriſti* DCXXVI *etiam nominatur, ſed de* Dertonenſi *ſermo eſt, ut evidenter docebunt antiqua S. Bertulfi Acta, quæ huic Commentario prævio ſubnectemus.*

3 *Porro ex his abunde probari videtur antiquus S. Bertulfi Bobienſis abbatis cultus, quem Sauſſayus etiam in Martyrologio ſuo Gallicano indicat; ſed hujus Abbatis Acta cum geſtis alterius Sancti homonymi perperam confundit, multa inepte commiſcens, ut facile intelliges ex ſubjuncta hic ejus annuntiatione, quam die* XIX *Auguſti exponit his verbis*: Ipſo die in Bobienſi cœnobio, ſancti Bertulphi abbatis, qui puer ex Alemannia, divino inſtinctu relictis parentibus ethnicis, in Arteſiam veniens, apud Rentiacum Morinenſis diœceſis vicum gratium baptiſmatis recepit, doniſque Spiritus ſancti inſignitus, clericali ordini adſcriptus eſt, atque in familitium aſſumptus a Wamberto, jugalique ejus Homburga, œconomiam totius domus accipiens, opes ſibi a dominis creditas (quamquam in pauperes profuſior) non ſolum in cœlo, ſed domi ſoriſque multiplicavit.

ſed in Martyrologio Gallicano tamen

inepte confundit

4 Hinc cum iiſdem piiſſimis dynaſtis Romam petrexit ad Apoſtolorum viſenda oſcula ndaque limina; tantamque apud illos benevolentiam, ob probitatem ſpectatam & pietatem ſingularem, acquiſivit, ut jam deinceps non famulus, ſed filius ab iis cenſeretur: a quibus & heres conſtitutus, poſtquam ad ſupernæ præmia migraverunt, Rentiaci prædium Deo conſecravit in uſum pauperum & Fratrum multorum, quos in Chriſti obſequium accerſivit; ſicque poſtquam gratam Domino ſervitutem exegiſſet, fidelis famulus repoſitum accepit meritorum remunerationem. Quieſcit poſt varias jactationes in Blandinio apud Gandavenſes congruenti ſanctitatis cultu celebris. Pars tamen ejus reliquiarum Atrebate exrat reconditu in majori baſilica, ad quam e propria ædicula ſolotenus verſa, demum delata eſt pignorum ejus accenſa ad rutiorem ſitnm & inſigniorem cultum.

5 *Verum*

A *rum ut a eujusvis monachi Sanctо,*

5 *Verum hæc omnia ſpectant ad alterum S. Bertulfum, olim in Aſteſia celebrem, cujus corpus poſt varias depoſitiones tandem ad monſtrum Blandinium apud Gandavenſes tranſlatum eſt, ut Majores noſtri ad diem* V *Februarii fuſe retulerunt. Quinimo ipſe Sauſſayus die* V *Februarii in ſuo Martyrologio Gallicano hunc S. Bertulfum, corporis tranſlatione Blandinienſem, ſic annuntiat;* Gandavi in Blandinio monaſterio, ſancti Bertulfi abbatis & confeſſoris, qui commiſſam ſibi congregationem cum vitæ exemplo, religionis zelo & cæleſti doctrina plene informaſſet, incredibili micans radiorum ſanctitatis fulgore, ſupernos ad montes evolavit. *Neſcio, quid Sauſſayum moverit, ut geſta hujus Bertulfi hodierno aoſto applicaret. Vix operæ pretium eſt obſervare, quod Trithemius in opere de viris illuſtribus cap.* 308 Lobienſe *cœnobium Belgicum pro* Bobienſi *Italico appellaverit: nam forſan hæc animus litteræ mutatio potius typographo quam ipſi ſcriptori imputanda eſt.*

e patet a Vita e tegit, B 6 *Sed hoc modo non poteſt excuſari craſſus Sauſayi error, quem ut facilius unico oculorum intuitu videas, accipe compendioſa S. Bertulfi Bobienſis Acta ex Mabillonio, qui in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 628 *cap.* 7 *ſic ea contraxit:* Hoc, quem præ manibus habemus, anno Bertulfus abbas, quem in regimine Bobienſis monaſterii Attalæ ſucceſſiſſe diximus, ab epiſcopo Dertonenſi exagitatus, Romam adiit, ut privilegium libertatis ab Honorio Pontifice obtineret. Rem narrat Jonas monachus ejus itinerис comes, a quo itineris ac vitæ ejus ſeriem accepimus. Bertulfus ortu quidem gentilis, ſed genere nobilis, utpote Arnulfi Mettenſis epiſcopi conſanguineus, eum eum poſt aulicos honores pompaſque ſeculi, etiam ad religionis & ſolitudinis ſtudia præ pontificalibus inſulis anhelantem cerneret, ejus exemplo patriam parentesque deſerere, & relictis omnibus, nudus Chriſtum nudum ſequi conſtituit. Itaque cum Arnulfo adhuc epiſcopo tantiſper commoratus, deinde Luxovium ad venerabilem Euſtaſium abbatem ſe contulit, ab eo in rebus monaſticis informandus. Cum vero Attala Bobienſis abbas ex Italia, incertum qua de cauſa, iſtuc accеſſiſſet, eumdem Bobium C revertentem, Euſtaſio annuente, comitatus eſt, & ſub ejuſdem diſciplina & obedientia vivere inſtituit.

quam Mabillonius in Annalibus Benedictinis 7 Eo mortuo, Bobienſium vota in Bertulfum conſpiratunt, atque unanimi & conſona voce omnes Bertulfum abbatem pronuntiarunt. Ipſius regiminis ſinitio Provus Dertonenſis antiſtes, aliis Prucus & Proculus, in eujus patrocinia Bobienſe monaſterium cenſebatur, Bertulfum abbatem cum tota ejus congregatione ſibi ſubjicere molitus eſt, & vicinis ſollicitatis epiſcopis, etiam regem ipſum Ariovaldum, licet Arianum, pertentavit, ut ad ſuas partes eum adjungeret. Verum is jam in Bobienſes æquior ac mitior reſpondit, videndum eſſe, an monaſteria, procul ab urbibus ſita epiſcopis ſubjecta eſſe deberent. Hoc intellecto Bertulfus ad regem ipſum nuntios experiundi cauſa direxit, quibus ipſe: Non eſt meum, inquit ſacerdotum cauſas definire, quæ ſynodali judicio diſcutiendæ ſunt. Quæ rebus vero nuntia, num epiſcopo, ejuſque ſuffragatoribus eſſet? Minime vero, ait, favebo eis, qui famulis Dei negotium faceſſunt.

8 Tum Bertulfus miratus, regem tam benigne de ſe effe locutum, petiit, ut ſupplemento & commeatu publico ſibi proficiſci Romam liceret; eoque impetrato, Honorium Pontificem adiit, AUCT. G. C. comitante ac miniſtrante Jona monacho, ac cauſam ſuam edocuit. Honorius, cauſa cognita, & *ex ſcevo Altorum ſcriptore* diſciplina Bobienſium percepta & probata, collaudatis eis cooeeſſit, ut in priſtina manerent libertate, atque Arianam perfidiam acriter infectari perſeverarent, juſque indulſit, ne quando Bobienſe monaſterium epiſcopali poteſtati eſſet obnoxium. Extat ejus rei diploma Pontificium in Italiæ ſacræ tomo quarto (*nimirum veteris editionis Romanæ col.* 1324 *& ſequente*) datum 115 Idus Januarii (legendum Junii) Heraclii Auguſti anno octavo, Indictione prima: quæ notæ anno præſenti conveniunt. Hinc intelligimus, Bobienſes hoc tempore a ritibus Scottieis jam receſſiſſe, quandoquidem Honorius, qui de eorum regulari diſciplina & inſtitutis Bertulfum accurate interrogavit, eorum normam ac ritus probavit, non probaturus, ſi Paſcha ſecus, quam Romana eccleſia, tum celebraſſent.

excerpſit, 9 In reditu Bertulfus, ubi, Tuſcia peragrata, Apenninas Alpes attigit, graviſſima febre pulſatus, pæne ad extrema redactus eſt. Cum vero aſpero in loco ſub tentorio ſubſiſtere ac pernoctare præ morbi violentia coactus eſſet, in ipſa vigilia Paſſionis beatorum Petri & Pauli apoſtolorum, qua ex die menſem conceſſi privilegii emendavi, inter ardentes febris æſtus, intempeſta nocte, omnibus alto ſopore depreſſis, Petrus Apoſtolorum princeps ei adſtare viſus eſt, præcipiens, confeſtim ut ſurgeret, & ad ſodales ſuos pergeret ſoſpes; ſicque cœptum iter ſanus Bobium uſque proſecutus eſt. *Hæc proſus aliena ſunt ab Actis alterius S. Bertulfi, quæ Majores noſtri die* V *Februarii illuſtrarunt, ſicut ea Opere noſtro ad iſtum diem videre eſt. Ex his omnibus evidenter apparet, diligentem, ſed non ſatis cautum Martyrologii Gallicani redactorem in hodierno S. Bertulfi Bobienſis elogio reacinnando dormitaſſe, quod alias ei nonnumquam contingit.*

Mabillonius vulgavit etiam longiorem ipſius vitam, 10 *Laudatus Mabillonius iſtud Vitæ compendium, quod Actis infra edendis aliquam lucem afferet, excerpſit ex lucubratione Jonæ monachi, quam inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo* a *pag.* 160 *vulgavit, & cui ſequentes obſervationes præmiſit:* Vitam S. Bertulfi Bobienſis abbatis tertii, venerabili Bedæ falſo adſcriptam, a Surio expolitam, reſtituere tentavimus. Eam reperimus, at mutilam, in quodam monaſterii noſtri Compendienſis apographo, in quo Jonæ lucubrationes, excepta S. Euſtaſii abbatis vita, hoc modo diſpoſitæ ſunt, ut Vita S. Columbani unum librum, Vita S. Attalæ abbatis alterum, narratio de rebus mirificis in Burgundoforæ monaſterio Eboriacenſi patratis tertium conſtituat, diſtinctum in octodecim capitula, quorum tertium decimum S. Bertulfi abbati Bobienſis Acta, qualia hic ſubjiciuntur, comprehendit; alia quinque (quæ quidem in Ms. codice lacero deſiderata ex Surio ſupplevimus) quorumdam monachorum Bobienſium præclara facta mortemque egregiam perſtringit. Jonas auctor rebus pæne omnibus teſtis adfuit. Jonæ adjecimus Frodoardi carmen de S. Bertulfo ex codice manuſcripto RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Pariſienſium acceptum, ſicut & nonnulla alia de SS. Columbano & Attala, quæ ſuis locis jam ſupra repræſentavimus.

quam nos in alio Ms. codice repertam, 11 *Nos ſimilem Jonæ lucubrationem habemus ex vetuſto antiquo Muſei codice, qui* ✠ *Ms.* 86. *ſignatur, & quem olim ex collegio noſtro Melkonenſi accepimus, commutatione cum aliis libris facta, ſicut Henſchenius initio ejuſdem codicis ac-*

AUCT. G. C. *notavit. In illo codice noſtro legnntur ſeptem capita de præclaris geſtis quorumdam monachorum Bobienſium, quæ in mutilo Mabillonii codice deſiderabantur. Cum vero S. Bertulfus Bobienſis nobis ſolus hodie illuſtrandus ſit, ad propria loca remittimus monachos iſtos, de quibus in Opere noſtro jam actum eſt, vel ſuo tempore agetur. Ingenue fateor, ab imperito amanuenſi voces quaſdam in memorato Ms. codice noſtro luxatas aut corruptas eſſe. Quapropter ea ſphalmata en editione Mabilloniana corrigemus, & lectorem in margine vel Annotatis more noſtro monebimus, ſi quod diſcrimen obſervatu dignum occurrerit. Huic Vitæ ſubjungemus Carmen Frodoardi, quod ex præmiſſis actis lucem accipiet, & notis marginalibus adhuc illuſtrabitur.*

puns indicato mortis anno, hic ſurſus edimus.

12 *Certe mirum eſt, quod Jonas tam pauca S. Bertulfi geſta poſteris reliquerit, ut infra annotabimus, & de tempore mortis ejus non meminerit. Attamen inter chronologos de anno obitus illius ferme convenit: nam Carolus Cointius*

B *in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 640 num. 24 operoſe probat, S. Bertulfum eo ipſo anno 640 ad Superos migraſſe. Cointio conſentit Mabillonius, dum in Annalibus Benedictinis ad eumdem annum Chriſti 640 cap. 2 de morte ſancti iſtius Abbatis hæc pauca ſcribit:* Tertio ab Arnulfi obitus die paritur è vivis exceſſit ejus conſanguineus Bertulfus abbas Bobienſis, poſt annos regiminis tredecim a morte ſancti Attalæ ſui deceſſoris. *Dixi, inter chronologos de anno mortis ejus* ferme *convenire quia Pagius in Critica Baronii ad annum 640 num. 12 dubitat, utrum obitus illius huic anno an præcedenti alligandus ſit, quando ibidem profert ſequentia:* Jonas monachus Bobienſis, diſcipulus ſancti Bertulfi abbatis Bobienſis tertii, in Vita hujus ſancti Abbatis, quæ exſtat Saculo ſecundo Benedictino, num. 3 de eo ſcribit: „ Qui per tradecim „ annos omni diligentiæ ſtudio plebem docare ac „ imbuere ſalutaribus monitis non omiſit." Quare cum anno ſaxantеſimo vicaſimo ſeptimo S. Attalæ in Bobienſis monaſtarii ragimine ſucceſſerit, ut eo anno oſtendi, hoc vel præcedenti anno ad Daum migravit. *Nos illam Pagii*

C *dubitationem ſecuti, in principio hujus Commentarii prævii obitum S. Bertulfi anno 639 vel 640 aſſiximus, & jam Vitam ipſius ex promiſſo codice noſtro exhibemus.*

V I T A

Auctore Jona monacho Bobienſi, teſte ſynchrono & in multis oculato.

Ex antiquo Muſei noſtri codice, qui ſignatur ✠ Ms. 86, & quem cum editione Mabilloniana contulimus.

Prologus auctoris.

QUam præclara ſint monimenta Joſtorum, doctorum ordo per temporum viciſſitudinas ſtuduit poſteris daclarare. Quæ argo ounc noſtris ooſcuntur patrata temporibus, neqoaquam ſilendo, negligentiæ ſomno torpeotes, prætar- D mittere dabemus; ut ſicut nobis præcedentinm exampla uberius religionis ſtudia ganarant, ita poſtmodum poſteritati noſtrotum temporum augmanra pariant: dumque aliis imitanda propagamus, nobia ſæpius memoranda opponimus. Venerabilis atanim Bertulfus Bobienſis cœnobii præſul, eojus ſuperius ſecimus mantionam, quis quantuſque fnerit, a nobis non eſt omirtendum tradere memotiæ: ſed prius qualis converſatio in ſaculo ſuarit memorandum eſt.

Bertulfus S. Arnulfi conſanguineus Lexovium pervenit.

a Fuit enim genere nobilis, licet gentilis, conſanguineus beati Arnulfi Mettenſis urbis pontificis *a*. Qui eum præfatum pontificem Arnulfum ad cnltum Religionis poſt aulicos honores, infulas, pompaſque ſeculi, ad Religionis ſtudia anhelare petiſpexit, oiſus aſt & ipſa calcando terrena, cælеſtia daſiderare. Poſtpoſuit patrem, natalaque ſolnm, pompas urbis juxta Euangelii voecm: poſt rarum amiſſionem nudus tollendo crucem aeſametipſum abnagando, facutus aſt Chriſtum. Junctus ſupradicto pontifici Arnulfo, cum ipſo tantiſper moratus aſt *b*. Deinda ad venatabilem virum Euſtaſium *c* Luxovio *d* perrexit, qno diu ſnbjectns ſanctæ regulæ, religioniqua gratus omnibus manſit.

Bobium cum Attalo profectus

E 3 Exin advantante beato Attala *e* ex Aoſoniæ *f* partibus, eum voluotate & pacia vineulo venarabilis viri Euſtaſii *, ejus ſocietati ſubjunctus eſt: quia erat illis corunum & anima una, nec quidquam diſcordiæ manebat, ſi mutno ac vicilſim ſubjectos ſibi commutarent. Abiit ergo poſt veſtigia venetabilis Attalæ, Auſoniæque finibus receptus, in Bobienſi cœnobio ſub obedientia beati Atralæ permanſit. Cumque repertot rerum ſæpeſatum patrem Attalam ad cæleſtia regna poſt ærumnas ſeculi evexit, omnis concio monachorum voca animoque nnito, in patarno honore Bartulſum ſnblimst *g*. Qui pet tredeeim annos omni diligentia, ſtndio plebam docere ac imbuare ſalnbribus monitis non omiſſit. Sed quid in his temporibus geſſetit, memoriæ tradcodum eſt.

e f * *al.* vir Euſtaſius

ab epiſcopo Dertonenſi de immunitate

F 4 Cum jam egreglis moribns, bonitate & diſciplina, ſciantiaqua modarante, plebem regaret, cœpit antiquus anguis qniatam mantem advarſitatis ictu quatera. Excitavit quamdam Proeum *h* nomine, Dertonanſis *i* urbis pontificem, qui, ut ſnbjactum ſibi præfatum abbatem cum cœnobii ſupplemento *k* facatat, omni niſu intendebat: agreſſus primum anlicos vel pontifices vicinos muncribus tentare. Cumque ſibi junctos gauderet, ragi par eos ſnadere adiit. Regnabat anim aodem tampora Ariovvaldus Longobardus. Sed cum nihil aliud a raga in raſponſis recepiſſent, niſi ut ecclaſiaſtico more * probarant, utrum cœnobia procul ab urbibus, ita epiſcopali dabeant miniſtrara dominio, illa omnas quos potuit, ſuo intentui jungit.

h i

k

* *al.* jure

fruſtra exagitatus

5 Cumque hæc agerentur, unus ex aulicis elam præfato Bertulſo quod rei fomenta geſtirent mandavit. Illa miſſos experiendi cauſa ad ragem direxit, quibns Ariovvaldus: Non, inqnit, maum eſt Sacerdotum cauſas diſcernere, qnas ſynodalis examinatio ad purum dabet addncere. Sciſcitantur, an ille illorum ſit fautor conſilii. Nequaquam ait ſe ais favere, qni adverſum Dni famnlum moleſtias vellent generare. Cumqne illi quamvis barbarum Arrianæ ſectæ credulum talia ſari earoarent, poſcunt, ut ſupplemanto publico, qualiter Romæ ad ſedem Apoſtolicam venire queant, ſuleiantur.

6 Lar-

Honorium Papam adit Jona comes.

6 Largito beneficio, Romam uſque ſupradictus abba, in eujus obſequio ego fui, ad Honorium I Papam aeceſſit. Cui cum rei cauſam patefeciſſet, ille de induſtria quærit, quæ ſit eonſnetudo regularis diſciplinæ. Cumque cuncta alacri animo in aures Præſulis digeſſiſtet, plaeoit beato Honorio regularis ſeries, religionis eultus, ae humilitatis indicia. Tenuit ergo eum tantiſper, & quotidiano affamine Bertulfum roborare, niſus, ut cœpti itineris laborem non relinqueret, & Arrianæ peſtis perfidiam Eoangelieo mucrone ferire non abnueret. Erat enim venerabilis præſul Honorius ſagax animo, vigens eonſilio, doctrioa clarens, dulcedine & humilitate pollens. Lætebatur e gentibus ſocium reperiſſe, cui dulcia promeret affamina; nec prorſus delectabatur, ut eito ab ejus conſortio ſegregaretor.

a quo privilegia imo immunitatis ſunt profect. al. quærendi

7 Sed cum vehemens æſtus quieſcendi * longum prohiberet ſpatium, præbuit optatum munus, privilegia *m* Sedis Apoſtolieæ largitus eſt, quatenus nullus Epiſcoporum in præfato cœnobio quolibet jure dominari conaretur. Perceptum ergo optatom munus *, ad patriam remeare niſi ſumus.

**potius portcepto munere*

B

*Ægrotus rei ſacræ curat. *pro Tuſcanis arvis poſtpoſitis*

8 Cumque peracto itineris ſpatio, Tuſcana arva poſtpoſita *, Apennina artigimus rura, & (enm) prope eaſtrum, eui Biſmantum *n* nomen eſt, veniſſemus; tanta vis febrium Bertulfum oppreſſit, ut omnino morte præveniri erederetur. Æger enim ab urbe progreſſus fuerat. Oppreſſerat omnes mœſtitia tam longævi itineris, quam labor ægri Patris: nee prorſos ejus de ſoſpitate ſpem habentes, tenſo tentorio, aſpero in loco undique vallati mœſtitia, nec omnino de ſoſpitate paterna fidentes merati ſumus. Erat enim vigilia paſſioois beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum. Cumque jam atra nox irrueret, ille inter ignes febrium me accerſivit, ae coris mens dedita de nocturna vigilia ſuſcitavit. Cumque ego dieerem, omnia jam eſſe depoſita, ille ait: Tu meum ante ſtratum totam per noctis meram, quo uſque diei prorumpat erepuſculum, excuba. Cum ergo excubaſſem quouſque intempeſta nox rueret, tantus me ſopor oppreſſit, ut ſurſum eaput attollere non valerem: omneſque qui erga tenſorium, ſareinas vel equos exeubabant, ſimili ſunt ſopore depreſſi.

C

A. B. Pr. vio ſanatur.

9 Cumque ergo cuncta ſilentia operiſſent, beatus Apoſtolorum Princeps Petrus advenit, ae ſuper ſtratum ægri Patris adſtitit; Surge, inquit, & ſoſpes tuos ad ſodales perge. Cumque ille inquireret, quis eſſet, ille ait: Perrus. Mea hodie clara in toto orbe celebrantur ſolemnia. Cumque hæc dixiſſet, abiit. Ille timore perculſus, anxio & trepido eorde me ſciſcitari curat, quid rei eauſa ineſſet. Putabat enim me & audiſſe vocem & adſpectum vidiſſe. Cumque ego aierem, me nihil vidiſſe vel audiſſe: Non cernis, inqoit ſulvam lucem, quo Petrus Apoſtolus pergit. Cumque aierem, me nequaquam videre, ſilere cœpit. Cumque ego cognoviſſem, quid rei cauſæ geſtiret, vix tandem precibus obtinere merui, ut mihi rei panderet veritatem: quod ille omnino ſiluiſſet, ſi me & audiſſe & vidiſſe non putaſſet.

Demonicus deus literat

19 Com quodam in tempore, expleto pſallendi officio, ona cum fratribus ſeeonda diei hora de eccleſia B. Petri egrederetur, obvium habuit hominem in via, Turinum *o* nomine, dæmonis rabie plenum. Quem intuens cælos inſpexit, Conditoremque poſtulavit, ut ſuæ voei ſatvens adeſtet, ſauciumque dæmonis peſte ſuis conſulendo precibus euraret. Deinde imperavit, ut vis rabida dæmonis ab homine exiret, nec prorſus præſumeret Dei imaginem maculare. Mirabiliter diſcerpendo iniqua peſtis fugit ab homine, protinuſque ſalos ſecuta eſt, ſoſpeſque ab eccleſia una eum fratribus egreſſus atque ineolomis permanens, gratias Creatori rependit, qoi ſic Famulo ſuo eiro favendo, ejuſque orationibus obtemperando, ſuo eruciatoi ſubvenit. Deinde interpoſito temporum eireulo, alius ſævadæmonis peſte ioſanctulus oppreſſus, nomine Dominieus, filios eujuſdam nomine Urbani, ad eum eurandi gratia properavit. Quem diu increpans euravit, & ſævam peſtem ab homine exire fecit, Deinde alia virtos ſubſecuta eſt,

A. JONA MONAC.

Leproſum mundat.

11 Quidam leproſus valida lepra perfuſus ad ſoſpitatem reeipiendam a medicis fideiam gerens, ad venerabilem virum Bertulfum venit, ſuiſque orationibus, ut opem miſericordiæ mereretur, poſtulavit. Quem eum vir fiducia plenus adſpexiſſet, graviſtimæ ultioni hominem ſubjaeere ſuſpiravit, imperatque ut ſecum, quoadusque ſoſpes redderetur, maneret. Dedit operam; & mens virtutum eonſcia cælo peoctrans ad ſuas preces rerum Conditorem excuavit, peractoque biduano jejunio, oleum ſupra membra ulceribus plena effudit: moxque dedieere membra poſt viſcerum putredinem ſanitatem recipere, & ad priſtinum decorem denoo reverti; & ita ſanus æger effectus eſt, ut nec veſtigium lepræ in ejus corpore appareret. Sicque Creator omnium ſuis famulis favendo ſubvenit, ot uberius vigore virtutum roborati, ealcando perfunctoria, cæleſtia ſemper ſtudeant adimplere præcooia *p*.

E

P

ANNOTATA.

a *Acta S. Arnulfi præſulis Metenſis a Boſchio noſtro piæ memoriæ diligenter illuſtrata ſunt ad diem* XVIII *Julii, quamvis Sanctus die* XV *ejuſdem menſis obierit, ut ibidem tomo* IV *Julii pag.* 423 *dictum eſt.*

b *Mabillonius ad hanc periodum Actorum notat ſequentia:* Arnulfus nondum in ſolitodinem ſeceſſerat, eum ipſi junctus eſt Bertulfus; ſed adhuc in epiſcopatu degebat. Euſtaſius ſiquidem, ad quem poſtea Bertulfus, relicto Arnulfo, ſe recepit, deceſſit anno DCXXV, quo anno S. Arnulfus Mettenſium, inquit Frodoardus in lib. 3 Hiſtoriæ Remenſis, ſynodo Remenſi ſub Sonnatio celebratæ invenitur interfuiſſe.

c *Majores noſtri ad diem* XXIX *Maetii Acta S. Euſtaſii Luxovienſis abbatis illuſtrarunt, ut tomo* III *iſtius menſis pag.* 784 *& ſequentibus videre eſt.*

d *Nomen hujus monaſterii in editione Mabilloniana non exprimitur.*

e *De S. Attala abbate Bobienſi ad Diem* X *Martii tomo* II *iſtius menſis a pag.* 42 *egit Henſchenius noſter, ut initio Commentarii prævii monuimus.*

f *Auſonia interdum generaliter pro Italia accipitur, in qua ſignificatione forſan hic uſurpatur.*

g *In editione Mabillonii hic ſenſus legitur mutatus hoc modo:* Omnis concio monachorum voce animoque unito; In paterno honore, aiont, Bertulfum ſublimamus.

h *Teſte Mabillonio, epiſcopus iſte Dertonenſis in codice Compendienſi vocatur* Provus. *In noviſſima editione Venetia Italiæ factæ tomo* IV *col.* 627

A. JONA MONACHO. 627 *hic inter Dertonenſes epiſcopos* Penus *ſive* Pinus *ſeu* Proculus *appellatur. At in codice noſtro Molsheimenſi diſerte* Procus *nominatur.*

i *Hinc liquet, erraſſe eos omnes, qui pro Dertonenſi epiſcopo fictitium Cleronenſem ſubſtituerunt, ut obiter in Commentario prævio diximus. Eſt autem Dertona vel Tortona urbs Liguriæ epiſcopalis ſub metropoli Mediolanenſi media inter Gennam & Placentiam, ut etiam Mabillonius notavit.*

k Supplementum *aliquando accipitur pro ſubſidio vel proventu ad vitam acceſſario, ut exemplis quibuſdam in auctiore Gloſſario Cangiani editione probatur. Eadem vox iterdum ſignificat viaticum, quod ad iter faciendum datur, in quo ſignificatione mox infra* ſupplementum *recurret.*

l *Hic Pontifex anno 626 cathedram S. Petri aſcendit, eamque anno 638 moriens reliquit.*

m *Privilegium illud Honorii Pontificis in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ tomo 4 col. 955 legi poteſt.*

n *Baudrandus de hoc loco, quem in Vita Sancti noſtri invenit, tomo 1 Geographiæ ſuæ pag.* B 168 *pronuntiat, quod ſit* mons exceliſus Longobardiæ cum pago, in territorio Regii Lepidi *Ferrarius in ſua Topographia eumdem hujus loci ſitum aſſignat.*

o *Hic energumenus a Frodoardo inferius in Carmine* Victorinus *appellabitur.*

p *Sane mirum eſt, cetera S.* Bertulfi *geſta Jonam ſilentio preſſiſſe, nec ea quidem pauca: nam illa, quæ ia ictnere Romano facta haſtenus deſcripſit, initio prælaturæ ſancti Abbatis contigiſſe, ex memorato Honorii Papæ privilegio colligitur. Tamen Jonas poſt ipſius S.* Bertulfi *obitum hæc ſcribebat, cum ei annos regiminis tredecim ſupra num. 3 tribuat, & lucubrationes has Bobieno S.* Bertulfi *ſucceſſori in prologo Vitæ ſancti Columbani præmiſſo inſeribat, quemadmodum Mabillonius in fine Actorum notavit.*

CARMEN

DE GESTIS S. BERTULFI ABBATIS BOBIENSIS,

C

Auctore Frodoardo Canonico Remenſi, qui ſeculo decimo floruit.

Ex editione Mabillonii ſeculo 2 Benedictino, pagina 166 & ſequente.

HUnc * ſequitur fervens ſub Relligionis amore, * *Attalam*
Francica progenies altum quem ſanguinis edit,
Arnulfo celebri Bertulfus ſtirpe cohærens
Pontifici, quem celſa videns faſtigia mente
Spernere cæleſti, ſectatur, & ardua ſæcli D
Culmina contemnens, Crucis arripit alta tropæa,
Euſtaſiumque petens Luſſovia lege colentem
Caſtra Columbani, monitis attollitur almis,
Omnibus & gratus virtuti degit & aptus
Actala, ſed Gallos * Luſſovium & ut petit agmeo, * *Gallum*
Utriuſque Patris * ſocia pietate favente, * *Euſtaſii & Attala*
Huic quoque ſe dedens Italos ſorritur agones,
Permanet ac fidus. Poſtquam at Parer * emigrat aſtris, * *Attala*
Communi allegitur Fratrum ſervore * magiſter, * *Deſiderio*
Perſovet atque regit divo moderamine ſumpros.
Atra venena coquens impellit ad improba ſerpens
Corda propinquorum, vicino ſubdere ſuadens
Hunc * ſibi Pontifici, ſata nec ſibi quærere * ceſta. * *Bertalfum* * *ceteſſo.*
Hinc proceres adit, hinc regem, nec vota faceſſit, E
Nec eœpris refilit. Qua vi cogente beatus
Romulidam Pater aggreditur compoſecro Papam.
Quæſitus normam recitat, præcepta reſignat.
Antiſtes mooitis adgaudet Honorius apris,
Amplexuſque virum, reſovet, veneratur, honorat,
Juraque concedit, leges & regmina munit,
Invituſque redire ſinit. Tuſcana terebar
Mœceoti atva gradu: languor Patrem, aogor alumoos.
Preſſerat hærentes, nec ſpem redennris habentes.
Roboris excubias nox fert columis...
Juris Apoſtolici cultum Pater ordinat æger,
Ac ſolito diſponit agi ſolemnia ritu.
Qui ſibi qui ſoeiis ſtatuens ioſomoia ſerveut.
Nox curas ſubigit, cuoctos ſopor obruit altus,
Cuſtodes etiam lerhæa oblivio ſternit.
Aſſeculis lictus *, Chriſto cuſtode levatur, * *a diſcipulis ſuis*
Solaturque Petro * dum Principe viſitur Abbas. * *a Petro*
Surgere præcipitur, ſoſpeſque redire jubetur, * *audit*
Accipit * & Petrum ſeſe petiiſſe patronum:
Attonitus rogat excitum dare viſa miniſtrum: F
Ille negaos illuſtratum ſe luce petira,
Hanc retegi poſcit, precibuſque extorquet anhelis,
Atque reperta notat, teſtiſque accedit adacter *. * *Forte legendum ad ædia*
It Pater *ipſe* valens, alioſque dar ire valcotes,
Dæmonicas pellit peſtes, purgat prece mentes.
Victorinus id expertus, datus obvius almo,
Nec mora enratus, grates ſtudet edere ſaous.
Sic puer oppreſſus fævoque latrone voratus,
Abbatis nutu redir atra fauce receptus.
Tabem etiam lepræ ſupero depellit honore.
Et medicis deſperatum, ſaero noguine ſalvum
Poſt pia vota facit, poſtquam jejunia ducit.
Atque ira labe cutem, ſanie ſio viſcera mundat,
Ut morbi poſt nulla decus * veſtigia linquat. * *ſcil. fauces*

DE

A D

DE S. MAGNO CONFESSORE.

EPISCOPO AVENIONENSI IN GALLIA,

SYLLOGE HISTORICA. G. C.

Publicus Sancti cultus, annoe feſtivitatis memorie, & brevis geſtorum notitia.

ANNO DCLX. *Quamvis de cultu hujus Sancti ſatis conſtet,*

Auſſayus immemorabilem hujus ſancti Præſulis cultum ſatis indicat, dum parte 2 Martyrologii ſui Gallicani pag. 1239 in Catalogo Sanctorum ſic de ipſo ſcribit: Sanctus Megous epiſcopos Avenionenſis, pster deceſſorque ſuocti Agricoli, quocum ſecris honoribus celebretur, urriuſque oſſibus pretioſis in argenteis urnis ſnb mejori ere reconditis, & cum omni veneretione obſerveris in baſilice ſanctæ Mariæ. *Franciſcus Noguerias in Hiſtoria eccleſiæ Avenionenſis, quam anno 1659 Gallice edidit, ad annum Chriſti 646, ſive pag. 23 tradit:, corpus* S. Magni *ſtatim poſt obitum honorifice ſepultum eſſe in eccleſia cathedrali, ibidemque ſacras ejus reliquias aſque ad annum 1331 quieviſſe, quando Joannes XXII Pontifex eas una cum reliquiis S. Agricoli, filii & ſucceſſoris ejus, tranſferri juſſit ad eccleſiam S. Agricoli, & ſimul ſub altari majore collocari, ubi ad latus legebantur ſequentes verſiculi, qui ſanctitatem utriuſque antiſtitis abunde demonſtrant:*

B

Vir pius & ſenctus, re magnos, oomine Magnus
Inſignem genuit religione virum.
Agricolum ſenctum genuit pietate nitentem:
Sunt ergo ſancti filius atqoe pater.
Vos igitur ſancti fili, genitorque beati
Pro nobis miſeris embo rogare Deum.

Sebaſtianus Poataaus Caſtruccius Carmelita de hac reliquiarum translatione & inſcriptione metrica ſimilia refert in Hiſtoria civitatis Avenioneaſis tomo 2 pag. 300, quam Venetiis anno 1578 Italice imprimi curavit.

C

Tamen ubi ſit incerta eſt immemorabilis dies.

Quamvis hæc ſufficiant ad immemorabilem S. Magni *cultum probandum, tamen mihi adhuc dubium manet, qui die colatur: nam Noguierius, Caſtruccius, & Sammarthani teſtantur anneam ejus memoriam die XVIII Auguſti celebrari. Ferrarius autem in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, ad diem ſequentem de ſancto Præſule illo ſic meminit:* Avenione S. Megni epiſcopi. *Caſtellanus in ſuo Martyrologio Gallico pag. 936 eumdem* S. Magnum *inter abemeros collocat; ſed ibidem aſſerit, illum ab Avenionenſibus coli die XIX Auguſti, quo alius S. Magnus in antiquo Martyrologio occurrit, eo quod certam obitus diem non noviſſent.*

Et idem eligimus diem XIX Auguſti,

3 *At diſtinctus mortis ejus dies exprimitur in Actis S. Agricoli, quorum fragmentum a Cointio in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 660 num. 3 refertur his verbis:* Hoc anno Domini ſexcenteſimo ſexageſimo, ſencto Patri ſanctus filius, beato Magno beetus Agricolus in epiſcopali ſede Avenionenſi ſucceſſor communi omniom calculo declaratur. Vidit beatus Magnus ſuem ſponſam filio deſponſatem, vidit & ſusm vivem imaginem in ſus ſede collocstem, vidit gregem ſnum mntaſſe hominem, nec remen mutaſſe Peſtorem: quidquid enim Senex in ſe opteſſet, hoc in Agricolo filio emicere videbet. Quare ſtetuit eidem eccleſiæ ſua omnie elergiri, cui ſn filiumque devoverer: prædia, poſſeſſiones & ſeuda, qox illi ſupererent in ſeculo, templo beetiſſimæ Virginis Deiparæ liberali donatione, reſtameoro concepto, conſecrevit. Quibos perectis, nou multo interjecto tempore, meture Deo & mundo beera ille enims miſeræ iſtius vitæ vinculis exſolnta, relictiſque Avenionenſibus tum ſuerum virtutom, tum bonorom omniom, tum ſuæ ſanctiſſimæ prolis heredibus, ed exleſte præmium DECIMO QUARTO CALENDAS SEPTEMBRIS evolavit. E

Qua ad Saperos migravit.

4 *Licet in hoc Actorum fragmento diſerte dicatur* S. Megnus *ad Saperos Migraſſe* decimo querto Calendas Septembris, *ſive die XIX Auguſti, tamen Cointius innuit, annuam ejus memoriam die ſecunda Septembris ſimul cum S. Agricolo celebrari, dum relatis Actorum verbis hæc ſubjungit:* Sanctus Magnus epiſcopos Avenionenſis una cum filio ac ſoceeſſore Agricolo colitur, ut obſervat Seuſſeyus io eneomio ſencti Agricoli querto Nonas Septembris, & in Catelogo Sanctorum, Beetorum ac piorum, qui proprias hiſtories vel netales non hebent. *Deinde Cointius ibidem biographum S. Agricoli accuſat de quodam parachroniſmo, qui huc non ſpectat, & examinati poterit ad diem ſecundam Septembris, quando Acta S. Agricoli diſcutienda erant. Cum interim nobis propter diverſas opiF*

nionet incerta ſit dies, qua S. Megnus *Avenione colitur, vel illa forſan ob aliad feſtum lapſu temporis mutata fuerit, elegimus diem mortis ipſius, & propterea ſanctam ipſum Præſulem hac die XIX Auguſti in Opere noſtro collocavimus. Jam tantummodo ſupereſt, at pauca ipſius geſta ex aliis colligamus.*

Ex parvis S. Magni geſtis

5 *Sammarthani in pelori editione Galliæ ſacræ tomo primo, in quo archiepiſcopales cathedræ referuntur, pag. 75 inter antiſtites Avenionenſes de* S. Magno *ſic breviter meminerunt;* Sanctus Magnus Avenionenſis, illuſtri profepie oriundus, monachus Lerinenſis abberiæ, vinit eirca DCXL, ex veteri ejus Officio & Libro geſtorum S. Agricoli; feſtus dies agitur XVIII Auguſti. *Hodierni vero Sammarthani tomo 1 Galliæ Sacræ col. 800 hoc breve* S. Megni *elogium nonnihil augent, & feſte de quibuſdam deceſſorum ſuorum aſſertionibus dubitare indicant in hunc modum:* Megnus præſertim norus *en* filio Agricolo, quem præceſſit *in* epiſcopeiu. Utrum vero in profeſſione vitæ moneſticæ ejus præcuſor

AUCT. G. C. ſoe fuerit aut ſocius, uti aſſerunt noſtri Sammarthani, non audemus affirmare. Aiunt ipſum patria fuiſſe Avenionenſem, & quidem ex illuſtri familia. In ſynodo Cabilouenſi ſub Clodoveo II, anno DCXLIV ſubſcripſit Magnus epiſcopus, quem Cointius autumat eſſe Magnum epiſcopum Avenionenſem, ſediſſeque docet uſque ad annum DCLX, ſecutus ſcriptorem Vitæ S. Agricoli, cujus mox verba ipſa reſcreemus. Et quidem in codice Cattuſiæ Portarum legi in ſubſcriptionibus, MAGNUS EPISCOPUS ECCLESIÆ AVENNICENSIS, aſſeverat D. Polycarpus de la Riviere. Feſtus dies ejus celebratur XVIII Auguſti. Sequentia carmina olim legebantur in muro prope eccleſiam S. Agricoli. *Tum ſubdunt eoſdem verſiculos, quos ſuperius exhibuimus. Atque hæc ſunt omnia, quæ nobis invenire licuit de geſtis* S. Magni, *quæ jam brevitee examinabimus, ac ordine chronologico diſponemus.*

aliqua difficultas propoſitas

6 *Primo circa patriam Sancti, quem Sammarthani veteres Avenionenſem appellant, quædam difficultas occurrit; Noguierius enim in Hiſtoria Gallica præſulum Avenionenſium pag.* 22 *affirmat*, S. Magnum *in Provincia ex illuſtri Albienſium ſtemmate ortum eſſe, & Albinum, cognomento Magnum, patrem habuiſſe. Nos hunc locum natalem, quem propter ineptiam vetuſtum monumentorum afferere non poſſumus, eruditis Gallis accuratius inquirendum relinquimus. Secundo quædam diverſitas apparet circa nomen uxoris ejus, quam Noguierius & Caſtruccius Guandaltrudem vocant. Sed huic alterum nomen additur in Actis S. Agricoli, quæ apud Vincentium Barralem in Chronologia monaſterii Lerinenſis pag.* 321 *ſic incipiunt:* Divus Agricolus circa annum Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimum ſupra trigeſimum, Honorio ſummo Pontifice, & Clotario in Gallia regnante, ex illuſtri Albienſium familia Avenione natus eſt parte beato Magno, qui hujus civitatis epiſcopatum poſtea ſortitus eſt; matre Gandaltruda ſive AUSTADIALA, avo vero Albino magnate. *Ignoramus, an hæc mulier binominis fuerit, vel alteratrum ex his nominibus geſſerit, cum Acta S. Agricoli non videantur antiqua, ut Cointius exiſtimat, & poſtmodum in Opere noſtro indagabitur.*

Ex tempore epiſcopatus ejus aſſumendo.

7 *Inter auctores diſputatur, quo anno* S. Magnus *cathedram Avenionenſem aſcenderit: nam Noguierius loco ſupra citato initium epiſcopatus ejus anno Chriſti* 644 *affigit. At Caſtruccius in Hiſtoria Avenionenſi tomo* 2 *pag.* 300 *contendit, Noguierium in hac epocha ſignanda erraſſe, quia* S. Magnus *ſubſcripſit ſynodo Cabilonenſi, quæ anno Chriſti* 644 *celebrata eſt. Cointius vero in Annalibus Francorum* 644 *num.* 42 *de hac ſubſcriptione ſic differit.* In collectione Biniana Magnus, qui concilio Cabilonenſi ſubſcripſit, dicitur epiſcopus Atrebatenſis; in codice Bellovacenſi, quem Sirmondus publicavit, nomen eccleſiæ non exprimitur. Atrebates cum Cameracenſibus Autberto epiſcopo tunc ſubjacebant, nec ullus præter Avenionenſem, cujus ante triennium jam meminimus, in Galliis erat epiſcopus, qui Magnus appellaretur. *Hanc Cointii ſententiam confirmatur ex teſtimonio D. Polycarpi de la Riviere, qui aſſerit, quod in codice Carenſiæ Portarum ſubſcriptus legatur* Magnus epiſcopus eccleſiæ Avennicenſis, *ut ſupenius ex hodierni Sammarthanis retulimus. Cum facile* Avennicenſis *pro* Avenionenſis *ſcribi potuerit, contra Noguierium probabiliſſime putamus*, S. Magnum *ante annum Chriſti* 646, *ac forſan etiam* 644 *eccleſiæ Avenionenſi præfuiſſe. Cum denique ſcriptores unanimi conſenſu affirmant, hunc ſanctum Antiſtitem anno Chriſti* 660 *ex hac vita migraſſe, nos initio hujus ſylloges eumdem annum in margine expreſſimus.*

DE S. CALMINIO CONFESSORE

DUCE AQUITANIÆ,

C *MOSAICI IN ARVERNIA* F

G. C. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus, & Acta.

SEC. VII *Memoria hujus Sancti recolitur*

HUnc S. Calminium (*aliis* Calmelium) *receptis Martyrologiis noſtris Mſs. omnibus plane incognitum, acceptum referimus R. P. Thomæ Aquinati a S. Joſeph, Carmelitæ Diſcalceato, in ipſius Vitæ hiſtoria Gallica, Tutelæ in Velaunis edita anno* 1646, *ubi & Latinum autographum refert acceptum ex monaſterio Moſacenſi ſeu Mauſiacenſi in Arvernia, quod nempe fundavit & ubi præclariſſimam vitam finivit Sanctus, ibidemque ſepultus & cultus eſt, multis ſignis ac miraculis clariſſimus; quem a Mabillonio neglectum ſatis mirari nequeo, dum agens de ejus beneficiis Ordini ſuo collatis, tum in Actis tum in Annalibus, ubique ſanctitatis titulo abſtinet: at aquior Menardus ipſum cum S. Eudone in Martyrologio ſuo Benedictino celebrat pag.* 754, *utrumque donans merito ſanctitatis titulo, ut ipſum etiam honorat Sauſſayus, quidquid in plures perpetam diſtrahat. Diſtinctius Caſſellanus in ſuo Martyrologio univerſali ita ipſum annuntiat:* In Arvernia, S. Calminii (*Gallice* Carmery) ducis Aquitaniæ, abbatiarum Moſacenſis in Arvernia & S. Theofredi in Velaunis fundatoris, cujus corpus honoratur Moſaci cum corpore ſancti Auſtremonii.

In Martyrologio Gallicano Sauſſayi,

2 *Audiamus modo Sauſſayi elogium ad* XXII *Novembris ſub nomine* Calmelii *relatum:* Ipſo die in Arvernia, ſancti Calmelii confeſſoris, qui nobilitate clarus, opibus porens, ac pietate inſignis, ciugulo militiæ poſito, ſeculi repudium & Chriſti, cui ſe devoverat, obſequium a peregriuarione, quam fecit ad limina SS. Apoſtolorum Petri

A Petri & Pauli, inchoavit. In quorum honorem in regione Vellannorum ad radices montis Monſencii, agri Anicienſis, monaſterium ædificavit, ubi adjunctis ſibi ſociis aliquot, diſtrictam vitæ rationem ſecutus eſt, ſub ductu S. Eudonis, quem a S. Maximo Lirinenſi petierat atque ſuſceperat, ſui & aſſeclarum rectorem: qui monaſterium ſumma religione gubernans, alumnos ad perfectæ vitæ obſervantiam perduxit. Ceterum Calmelius ſanctum ut inſtitutum, quo a tam excellenti pædagogo imbutus erat, dilataret, interiori in Arvernia novum monaſterium conſtruxit, ubi vita ſanctiſſime peracta, ſui zeli ac indefeſſi laboris, pro Chriſti honore & animarum acquiſitione ſuſcepti, emeritam obtinuit a juſto Domino mercedem.

Tom. I. Regni Merovingi.

3 *Neque vero negligendum, quod apud Menardum loco citato exſtare diximus, e quo ea dumtaxat deſcribentur, quæ ad* S. Calminium *ſpectant. Ibi de S. Eudone agens, hæc habet:* Circa annum ſexcenteſimum & ultra S. Calminius ſeu Calmelius Dux Arvernorum, cingulo militiæ poſito, in memoriam ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli monaſterium ædificavit in regione Velaunorum quod eſt territorium Anicienſe, ad radices præ-

B celſi montis Moſencii, ex quo fluvius Ligeris effunditur, quod de Calmelii nomine Calmeliacenſe, & de monte Moſencii vernacule Monaſtier dicitur. Ibi aliquot annos S. Calmelius, adjunctis ſibi ſociis aliquot, diſtrictam vitæ rationem ſecutus eſt: deinde Romam ad limina Apoſtolorum venit. Ipſo in itinere divarſatus eſt ad monaſterium Lerinenſe & ab ipſo Lerinenſi abbate monachos poposcit: cujus votis abbas obtecundans, ai certum numarum monachorum tradidit, quibus S. Eudonam aximiæ pietatis monachum præfecit abbatem. S. Calmelius perfecta peregrinatione, & rite ſolutis votis, in Arverniam revertitur, deducens ſanctam illam monachorum Leriaenſium coloniam cum Eudone abbata in monaſterium a ſe conditum. Ipſe vero ſa in Arverniam inreriorem recepit, ibique novo conſtructo monaſterio, vita ſanctiſſime peracta, felicem mortem obiit.

ubi eum allis non confundit.

4 *Quod vero ſupra ex Caſtellano jam diximus,* S. Calminii corpus Moſaci honorari, *id ea ſenſu intelligendum eſt, quod ibi primitus depoſitum ſeculis aliquot remanſerit, donec ad piam inſtantiam diſtorum monachorum Calmeliacenſium pro*

C *media eiecieet parte conceſſum fuit ſummis etiam illis* S. Calminii *cultoribus ad S. Theofredi apud Aquinum in Velaunis, utpote quod, ut jam audiſti, iſtius etiam loci conditor fuerit; non alius ab ea diverſus, ſub* Calmelii *nomine, unde & Calmeliaci appellationem derivatam quidem ultro agnoſcimus; ac non eo titulo duplicandum Sanctum, quod quidam contendunt, ut ea jam datis elogiis manifeſtum eſt, atque aliunde multis argumentis oſtendit & evincit laudatus Aquinæ Vitæ ſuæ Gallicæ cap. 1; cetera etiam, quæ in variis capitibus obſcuriora videri poterant, eadem opera & ſolita ſua diligentia, accurate eruderans etiam in annotatis ſuis Latinis, quemadmodum locis ſuis indicare non negligemus.*

de ea ut veri elogio mutrice,

5 *Interea ad immemorabilem hujus Sancti cultum confirmandum tranſcribemus elogium metricum & hymnum cum oratione, quæ omnia præfatus Actorum editor ex Ms. Sanctorali, cujus ætas infra indicabitur, vulgavit in hunc modum:*

O decus egregium Sanctorum Chriſte tuorum,
A quo ſunt facti, per quam ſunt glorificati,
Hac die Calminium cælum das ſcandere ſanctum.
Accipe nunc per eum voces & vota tuorum; AUCT. G. C.
Dona quæ proſunt, & tolle quod officit omne.
Immenſi Regis Miles, fortiſſimus, armis
Dum fidei valuit, gemino ſplendore raſulſit.
Calminius ſanctus claris natalibus ortus,
In rebus mundi quæſivit præmia Chriſti,
Dum diſperſit aas, ſervavit multiplicandas.
Is requies feſſis fuit, & potius peregrinis,
Aſſiduis precibus intandans denique Sanctus
Nec non & multis oparam dans rebus honeſtis,
Hoc mundo fruebatur, ſia ut non frueretur.
Ad ſummum verus Chriſti dnm quærit amicus
De ſervo fieri, procedens omnia mundi
Deſerit, & ſibimet intandit, ſient oportet.
Gloria deſpicitur mundi, cælaſtis amatur;
Horrent & quantum peraontia, ſic quoque tantum
Duleeſcunt æterna, placent & gaudia vera.
Vir prudenter agens, Dominoque fideliter hærens
Calminius ſtudio præfati rite peracto,
Ad bravium tandam pervenit jure perennæ,
Quo jam ſecurus felix per facla potitur:
Per quem faſca grai nos credimus axonerari, E
Regno cæleſti faciat nos ipſe beari.
Calmioi, ſummus Chriſti jam factus amicus,
Nos quamvis miſeros proprios tamen inſpice ſervos,
Confar quidquid abeſt, & tolle ſuperflua quæque,
Et poſt hæc patriam fac nos intrare ſupernam.

6 *Huic elogio ibidem ſubnectitur ſequens hymnus cum collecta vel oratione:*

hymnum cum oratione ſubjungit ejus prolator.

Sol Chriſte veri luminis,
Dux atque veri tramitis,
Hunc qui diem Calminii
Sancti ſacraſti tranſitu.
Per hunc hnic familiæ
Nunc dona præbe gratiæ,
Tibi bonis ut moribus
Hærere poſſit firmius.
Hic nam tua permaxima
Juvente feſa gratia,
Exempla vitæ plurimia
Dedit. qnibuſque proximis.
Terrena qnæqua commoda
Contempſit, nt viliſſima, F
Lucratus inde præmia
Regni perennis maxima.
Hujus diei tempore,
Terræ relicto corpore
Migravit ad cæleſtia,
Vara potitus gloria.
Jam jam manom elementiæ
Nobis per hunc tu porrige,
Peccata noſtra dilue,
Lumenqua confar gratiæ.
Sit laus Patri eum Filio
Sancto ſimul Paraclito
Qui Trinitas ſimplex ſua
Noſmet ravifaa grazia. Amen

Denique ſequitur hæc oratio: Eccleſiam tuam, Domina, beati Calminii confeſſoris tui votive ſolemnitas lætificet, ut ſpiritualibus ſamper muniatur auxiliis, & gaudiis perfrui mereamur æternis. Per Dominum &c. *His pro publico cultu allatis, ad Acta progrediamur.*

prater Acceptæ eſt ex veteri manuſcripto, quod erat in coe- nobio Moſacenſi, ubi & hodie procul dubio exſtat, in capita ſedecim diviſo, quod non inde deſcriptum exhibebimus, præmiſſo breviori com-

7 *Vita ipſa Latina, unde Gallica profluxit, le longiore*

AUCT. G. C. *pendio, de quo ita obſervat laudatus Aquinas:* Geſta Calminii, quæ Bernardus Guidonis epiſcopus Lotevenſis, in opere hactenus inedito inferius citando commemorat, non alia fuere, noſtro judicio, ab ea Vita, quam ex Sanctorali Ms. eccleſiæ oppidi Aquinæ exhibemus; ſcribit enim Bernardus, ea geſta partim haberi; & ea Vita in illo Sanctorali integra non eſt, ut videbis, adeoque partim dumtaxat habetur. Ea porro Calminium Moſacenſem & Aquinenſem, unum & eumdem tertiſſime confirmat ex Sanctorali Ms. eccleſiæ oppidi Aquinæ in diœceſi Tutellenſi, quod Sanctorale, ut eſt in fine illius, parratum fuit per manum Domini Michaelis de Somnis loci Aquinæ die ultima menſis Novembris anno Domini MCDLXIV.

Datur initium Vitæ compendium,

8 *En ipſum compendium*; CAP. I. Sanctus igitur Calminius nobilitate præclaris ortus natalibus, generoſitatem ſuam quodammodo duplicavit, dum ad amorem ſui Conditoris ab ipſis pene infantiæ ſuæ rudimentis, ſicut poſtmodo ſatis declaravit, omnimodis exarſit. CAP. II: Denique tempore Juſtiniani imperatoris, ex totius ſenatus conſulto ſeptuaginta (ut fertur) electi atque diſpoſiti ſunt præfecti, qui & ſingulis quibuſque præeſſent provinciis, & gravem nimis atque importabilem relevando unius ſarcinam hominis, principalibus ſtrenue reſponderent imperatis. CAP. III: Ex quibus videlicet principibus unus fuit is, de quo loqui pergimus, beatus Calminius, qui regendam proprio moderamine provinciam ſuſcepit Aquitaniam, in cujus principatus moderamine ea ſa Vir ſanctus moderatus eſt diſcretione, ut ita uteretur hoc mundo, quatenus non diſpliceret Deo.

B

Quod hic exhibemus

9 CAP. IV: Actio ejus ſemper pauperibus & peregrinis ſatagebat, Officium temporale, quod adminiſtrandum, tamquam fidelis ſervus, ſuſceperat in terris, bonis operibus exercendo, lucrando ſcilicet, ut ſpirituales delicias reperiret in cœlis. CAP. V. Cleticis quoque & Deo devote ſervientibus noiverſis revelandis, nec non etiam eccleſiis ita inſtabat antiquis reædificandis, ut novis quibuſque eccleſiis ſcilicet atque monaſteriis idem ipſe ſollicitus inſiſtere non omitteret conſtruendis. CAP. VI. Inter quæ inſignia pietatis ac miſericordiæ ſtudia, nec non etiam bonæ operationis exercitia, in loco cujuſdam ſui fundi ex proprtiis ſumptibus ædificare decrevit monaſterium quoddam ſancti Theophredi. *Porro longiora Sancti noſtri Acta poſt hunc Commentarium prævium recudemus, ubi prius ætatem tum illius, tum biographi ejus indagaverimus.*

C

§ II.

Inveſtigata Sancti & biographi ejus ætas.

Contro-verſia

COintius *in Annalibus Francorum ad annum* 682 *num.* 71 *& ſequentibus de ætate & geſtis* S. Calminii *fuſe diſſerit. Tempus iſtud colligendum videtur ex origine monaſterii Tutelenſis, quod Sanctus noſter fundaſſe dicitur, & de cujus exordio Stephanus Baluzius in Hiſtoria Tutelenſi lib.* 2 *pag.* 3 *varias opiniones recenſet his verbis:* Difficile tamen eſt certo conſtituere tempus, quo primum monaſtice in hunc locum inducta eſt. Neque enim probare poſſum recentiorum quorumdam ſcriptorum, ac non ita pridem vita ſanctorum inventum, qui abſque ullis veterum teſtimoniis, ſine ulla auctoritate aut veriſimili conjectura nuper ſcripſerunt, initia monaſterii Tutelenſis referenda eſſe ad divinum Hilarium Pictavienſem epiſcopum; quem ea de cauſa juxta concilii cujuſdam decretum Tutelam veniſſe volunt, illicque conſtituiſſe duodecim monachos regulæ ſancti Martini addictos. Addunt, poſtea miſſum ab Hilario ſuiſſe ipſum quoque Martinum; a quo cum Tutelenſes monachi ſat imbuti fuiſſent monaſticis diſciplinis, abbatemque ab eo accepiſſent, is ad ſuos remeavit, & deinde factus eſt epiſcopus Turonenſis. Contra Odolricus abbas ſancti Mattialis in concilio Lemovicenſi, habito anno MXXXI, dixit, monaſterium Tutelenſe fuiſſe fundatum temporibus Karoli Auguſti, id eſt, ut ego interpretor, ejus Karoli, cui propter rerum geſtarum magnitudinem Magni cognomen hæſit. Prioris opinionis auctores nimis antiquam originem huic loco tribuunt, Odolricus novam nimis. Mediam ego viam arbitror eſſe tenendam. cum Baluzio

D

11 *Deinde eruditiſſimus Baluzius ibidem pag.* 4 *ſententiam ſuam propenit & probat hoc modo:* Ademarus, vicecomes Scalacum & abbas laicus iſtius abbatiæ Tutelenſis, in teſtamento ſuo, quod condidit circa annum Chriſti nongenteſimum trigeſimum, teſtatur eum in ſua gente hereditarium fuiſſe, ac ſuceſſionis jure ſibi obveniſſe jam inde a temporibus abavi ſui. "In primis ergo, inquit, relinquo & reddo ſancto Martino & monachis in antedicto monaſterio ſibi ſervientibus abbatiam veterem, quæ ſicut jam dictum eſt, a proavo patris mei mihi ſucceſſerat". At enim ſi bene tempora numerentur; cum Ademarum conſtet ſeculo nono exeunte poteſtatem in hoc loco habuiſſe, ætas abavi ejus referenda videtur ad eam tempeſtatem, qua iſtiſmodi beneficia tributa ſunt magnatibus ad ſumptus belli faciendos, id eſt, ad ætatem Karoli cognomento Martelli Francorum principis. Dedit autem ille haud dubie abbatias divites & opulentas. Alioqui dona illa, utpote inutilia, repudiata fuiſſent ab iis, quibus tribuebantur. Jam tum ergo monaſterium Tutelenſe habebat bona, quæ invidiam facerent. Ex quo colligi non abſurde poteſt, illud jam tum fuiſſe antiquum, & ſeculo ſaltem ſeptimo Chriſti fuiſſe fundatum.

E

12 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 681 *num.* 16 *& ſequentibus hanc probabilem Baluzii chronologiam timide ſequitur; ſed eam tomo* 4 *eorumdem Annalium pag.* 858 *inter addenda & corrigenda proſus approbat, ut ipſe Baluzius ibidem refert, ſuperiorem diſcurſum ſuum ita continuans:* Hanc opinionem meam, quæ mera conjectura fuit, aſſertam poſtea vidi ab optimo & eruditiſſimo amico meo ſummo Joanne Mabillonio, qui in calce tomi quarti Annalium Ordinis ſancti Benedicti pag. 85 *a* notat huic meæ ſententiæ favere veterem inſcriptionem cupreæ ſancti Calminii reliquiarum thecæ appoſitam in monaſterio Mauziacenſi, in qua ſanctus Calminius trium cœnobiorum conditor dicitur, Mauziacenſis videlicet, Calmeliacenſis, & Tutelenſis. Calminium quippe, inquit Mabillonius, ſeculo ſeptimo floruiſſe conſtat. Illud interim adnotandum eſt in hoc loco, abbates illos laicos fuiſſe viros in republica primarios, quibus ſecundum uſum ſeu potius abuſum illorum temporum in beneficium dabantur, id eſt, ut hoc vocabulo etiam nos utamur, infeodabantur locupletiores abbatiæ, tenebanturque illi propterea ad præſtanda principibus ſervitia, quæ illis debebantur ex uſu beneficiorum ſive feudorum, & vocabantur ABBACOMITES, & eorum dignitas ABBACOMITATUS. *Nos eumdem*

Mabillonio pertinet, hanc ſententiam ſecutus fuiſſe

F

Balu-

Baluzii ſententiam amplexi ſumus, & propteren ætatem S. Calminii ſeculo ſeptimo affiximus.

A *eſt certo non ſcimus,*

13 *At neſcimus, quo ſeculo Actus ejus primum conſcripta ſint, cum R. P. Thomas Aquinas antiquiorem hiegraphum recentiori ſuo præluxiſſe, colligat ex ſequentibus prologi verbis*: Proſequemur relatu perſpicuo & fideli, quod nobis de illo tractavit veritas antiquorum. *Inde laudatus P. Thomas in notis ad caput primum Vitæ poſterioris a ſe editæ num.* 3 *hæc obſervat*: Hinc apparet, exſtitiſſe olim Vitam beati Calminii iſta vetuſtiorem, ex qua auctor noſtar pollicetur, ſe proſecuturum perſpicue & fideliter res geſtas Calminii; quod nun præſtitiſſe, non eſt cur dubitemus, quamquam neque ambigamus, eum nonnulla ex ſuo ſenſu addidiſſe, ac nominatim poteſtatem illam, quam tribuit Juſtiniano imperatori in Gallias, cujus occaſione ſcribit, illum Aquitanis poſtulaotibus Calmioium Ducem coneeſſiſſe; quod ex hiſtoriæ illorum temporum ignoratione profectum eſt, de quo videri poſſunt, quæ a nobis ſcripta ſunt præcedentis hiſtoriæ eapite quarto.

B *quo tempore*

14 *Cum autem poſterior Vitæ ſcriptor in eodem prologo dicat, quod hanc ſuam de* S. Calminio *lucubrationem exigat* & corporis ejus felix præſentia & virtus patrocinii probata nobis ſæpius & experta, *& capite ultimo narret ea, quæ ſub Ludovico Craſſo Francorum rege contigerunt, jam ſæpe memoratus Actorum editor Carmelita in notis ad caput primum num.* 2 *de profeſſione & ætate illius biographi probabilem conjecturam ita proponit*: Ex iis verbis non immerito videmur colligere, auctorem hujus hiſtoriæ, cujus nomen ignotum oobia eſt, fuiſſe monaſterii Moſiacenſis aſcetam, & in eo monaſterio manſiſſe; vixqnn dubitamua vixiſſe, quo tempore conrigerunt, quæ capita decimo ſexto & ultimo narrantnr de loculo, quo corpus beati Calminii continebatur, ab Ludovici ſexti Francorum regis militibus effracto, de qno in Vita Gallice a nobis ſcripta ſedulo diſquiſitum eſt. Cetarom dum præſentiæ corporis ac reliquiarum ſacroſanctarum meminit, inde colligendum eſt, non totum Calminii corpus in eccleſiam oppidi Aquinæ aſportatum fuiſſe, ſed bonam illius partem, quam pro toto eorC pore in hujuſmodi poſſeſſionibuscapi conſneſſe eruditis notiſſimnm nſt; unde & non inſolens aſt, ut duæ eccleſiæ unius ſancti corporis poſſeſſione glorientur.

Vita ejus litteris mandata fuerit.

15 *Poſtea tamen R. P. Thomas Aquinas a ſancto Joſeph hanc ſecundum conjecturæ ſuæ partem in dubium revocat, & ad caput ultimum Vitæ non recudendæ ætat ſequentia*: An caput iſtud, ſive lectio iſta ultima, pars Vitæ Calminii, quam edimus, an vero appendix illi a poſteriore aliquo ſcriptore adjecta ſit, incertum eſt, quamqnam in hoc poſtremum, quam in illud magis propendcamos, vixque dubitemus Vitæ auctorem Ludovici regis, de quo hic agitur, & quem in Vita Gallice ſcripta Ludovicum VI, cognomento Craſſum, Philippi I filium eſſe dæmonſtravimus, ætate fuiſſe anteriorem, cui aut æqualis aut certa ſuppar fuit ille, a quo na, quæ in decima ſexta lectione recitantur, ſunt litteria mandata. Ceterum geminam expeditionem bellicam, quam Ludovicus VI in Comitem Arvernicum Guillelmum IV ab Stepbano Arvernenſi epiſcopo exoratus ſuſcepit, Suggerius abbas ſancti Dionyſii deſcripſit io Vita illius regis, ac ſummatim Sammarthani fratres Hiſtoriæ genealogiæ lib. VI in elogio Ludoviei VI, a quibus anoo MCXXVI conſignator; quod de prima expeditione aecipieodom eſt, in qua, quæ hic narrantur, contigiſſe non dubitamus. *Nunc nobis tantum reſtant edenda* S. Calminii *Acta, quæ ſolitis annotationibus illuſtrare conabimur.*

V I T A

Auctore anooymo.

Quam R. P. Thomas Aquinas a ſancto Joſeph Carmelita Diſcalcentus en veteri Ms. codice Moſiacenſi edidit.

PRæclara Sanctorum confeſſio, per quam & in præſenti vita juſtitiam & poſt mortem adepti ſunt felicitatem perpetoam, & ample- *ſatis præclare enumeratis* D ctenda eſt familiariter fide non ficta, & prædicanda fideliter oarratione ſincera; fidelis relatio attollit mirabiliter divinorum titulos operum, pia circa Sanctos devotio parit ædificationem & format ſanctimoniam animorum. Debemus generaliter Sanctia omnibus iſta duo, ut videlicet exhibeamus circa eorum merita devotionis affectum, & erga actiones ipſorum tam referendi ſtudium quam ſanctæ imitationis affectum, quod totum beatiſſimo confeſſori Calminio nos debere ſpecialiter exigir & corporis ejus felix præſentia & virtus patrocinii probata nobia ſæpios & experta *a*: explicabimus plena fide ſeriem converſationis illius, quam etſi noo ita aperte irradiant ſigna virtutum, efficaciter tameo illuſtrat divinarum pietas actionum: proſequemur relatu perſpicuo & fideli, quod nobis de illo tractavit veritas antiquorum *b*, ut & reliquiis ſacroſanctis in earum veneratione non deſit veoerationis obſequium, & omnibus, qui audierint, ſobrietatis & gratiæ proponatur exemplum. *a* *b*

ſanctitas celebritas exaltatur,

a Venerabilis Domini confeſſor Calminius ſuturus univerſo orbi ſanctitatis ſpecolum, & virtutis quaſi ſplendidum & juſtitiæ fidus proceſſit *c* ex Romanæ luce claritatis Romanis *e*, & claris F parentibus oriundus, & naralium ſinceritate reſplenduit, ut ex ſenatorio ordine trahens nobilitatia originem, ſanctis moribus ſequeretur & exprimeret in ſeipſo ſenatoriam dignitatem, a primis annis Chriſtianæ traditur diſciplinæ, Sicut moris fuerat nobilium pnerorum, liberalium ſcientia litterarum apprime eruditur eſt, & ſatis efficaciter informatus, ac oon accidentaliter parenrum voto, ſed veraciter nutu divino Calminii nomen accepit, ut ex vocabuli ſui præſagio manifeſte eluceſceret, quantum eum poſtmodum ad exercenda opera pietatis calor *d* ſpiritalis muneris animaret. *c* *d*

atque item educatio;

3 Futurus CalminiusSpiritus ſancti vas & templum, & ſignificatione nominis & operis veritate, cælcſtis gratiæ, cujus jam particeps fuerat, iodolem proferebat; ornabat io eo elegantiam morum eruditio litterarum, quibos ſtructuram operum viriliter ſupponas* devoti pectoris man- **forte ſuſ ponens* ſionem ſancto Spiritui præparabat. Adoleverat prudentia pariter & ætate, ac felicia poeritiæ metus* evadens in ampliſſimum juventutis robur, **forte meritate* gratia procedente ſuccreverat. Patronæ oobilitatis & fidei puritatem hæreditariâ ſucceſſione percipieos,

AUCT. ANONYMO. cipiens, temporaliumque bonorum affluentiam proceſſu ætatis obtinuit; numeroſitatem familiæ, divitiarum copiam, amplitudinem prædiorum & cætera, quæ ſibi ex jure patronæ ſucceſſionis obvenerant, divinis potius quam ſuis uſibus honeſtus juvenis liberaliter diſpenſabat.

e cum adepta dignitate, 4 Juſtinianus *e* imperator eo tempore latitudinem Romani imperii regebat, vir præclarus quidem fide, ſed non mediocriter & facundia patens & armis, miniſtrum ſe eſſe juſtitiæ recognoſcens, ad habendam juris ſcientiam vel doctrinam, imperatorias leges expediens, & ſervandas ſubjectorum utilitati proponens, rectitudinis tramitem inconcuſſo pede operis incedebat; ſedit illius animo, placuit poteſtati, ut ſepruaginta viros electos ex omnibus, publicæ rei Romanæ præficeret, qui Senatorum cum officio omnem habentes, negotia totius orbis & tractarent fideliter & amico juſtitiæ fine concluderent, electus eſt Calminius inter eos & ordini ſenatorio providentia prius Dei, ſed induſtria prudentis imperatoris inſertus eſt. In quo gradu dignitatis ita digne & prudenter ſe habuit, ut honeſtus & ſine invidia laudem inveniens, & favorem populi & principis gratiam peculiarius obtineret.

ſeu Ducatus Aquitaniæ 5 Vir Domini Calminius imperatoris benevoleotia ſenator factus, rempublicam Romæ juvabat conſilio, tuebatur auctoritate, diligentius ſtudiis augmentabat; inerat eidem viro inflexibilis rigor juſtitiæ, prudentiæ integra vivacitas, & virtus eloquentiæ ſic redundans, ut ad perſuadendum quod vellet, potens & efficax haberetur: generali eunctorum judicio dignus erat, qui ſummas quoque provincias & finitimarum latitudines regionum principali ſolertia gubernaret. Contigit Aquitaniam privari Duce, quæ inter alias Ciſalpinas regiones Romanæ fuerat magis obnoxia ditioni. Ducti Romam Aquitanorum internuntii voce ſuppliei deprecantur, Ducem ſibi idoneum deſignari, qui amplitudinem rerum illius, & conſilio regere & virtutis prudentia tueri poſſet. Imperatoris *f* ſententia & tutius conclamatione plebis Calminius jam ſenator eligitur ad ducatum, & in principem deſignatus, ad regimen totius Aquitaniæ Romani auctoritate imperii deſignatur.

quem ſummiſſime admiſcetur, 6 Sumptis faſcibus poteſtatis acceptæ vir inſignis Calminius Aquitaniam veniens, ſubjectæ provinciæ Dueis providentiam exigebat: miſericorſimul & juſtus rigorem juſtitiæ, ſuæ remiſſione clementiæ temperabat: afflictis compariebatur ex animo & laborantibus totus aſſiſtens, calamitatem miſerorum ſuis conſolationibus ſublevebat; pupillorum clementiſſimus pater, viduarum benigniſſimus conſolator religionem mundam & immaculatam juxta præceptum apoſtolicum ſequebatur: divitiis pereuntibus nullatenus cor apponens, non ſuperbe ſapiebat ut dives, ſed pauperem ſe eſſe reputans & egenum, conſentiebat humilibus, & humiliter ſe agebat, nec ſperabat in incerto divitiarum, ſed paravetur cor ſuum ut ſperaret in Domino, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: non ſervabat divitias ſicut ſervus earum, ſed ſicut dominus liberaliter diſpenſabat, diſpergenſque pauperibus quod habebat, laudem cæleſtis juſtitiæ meruit adipiſci.

S. Theophredi ædificio aggreditur 7 Cum in ducatu ſo officio vir inſignis Calminius honeſte ſe ageret, & pauperibus erogans quod ſunum erat, miſericorditer ſe haberet, ſubiit divina cogitatio mentem ejus, ut theſauri ſuum reſidnum liberaliter expenderet in opere Dei: diſpoſuit ſecum in animo ut eccleſias dedicandas ſuo ſumptu conſtitueret, ubi Deo ſervientibus quotidiani victus ſtipendia ex propriis reditibus miniſtraret; animatus divino Spiritu beatus Calminius in epiſcopatu Anicienſi locum, qui dicitur ſancti Theophredi *g* ædificavit a fundo, & effectu operis mirabiliter conſummavit, quem locum rebus & reditibus vir Domino devotus adornans, eccleſiam illam & habitationem ejus ſufficientibus eorum victui ſtipendiis cumulavit; inſtauravit locum, reditus ampliavit, & ornamenta monaſterio congrua vera liberalitate dilargiens, ſupradictum locum conſummatum reddidit & perfectum. Ut autem hic locus operis ſui memoriam & vocabuli quoque conſortium obtineret, monaſterium illud CALMINIACUM vocavit *h*, ut quod fundaverat ſua induſtria, ſuo labore perfecerat, ſui nominis memoriale poſteritati ſequentium offerret.

aliud Monaſterium condit 8 Adjecit vir Domini Calminius bono operis majus quoddam, ut qui in re minori magnus claruerat, in majori glorioſior appareret, ea mentis pietate, qua primum illud cœnobium ſancti Theophredi ædificaverat, in loco, qui dicitur MOSIACUS *i* monaſterium regale conſtruxit, in quo ſervientium Deo fratrum coponens & aggregans unitatem, providit eis neceſſaria, victualia miniſtravit ex ea copia, qua vir Dei Calminius affluebat, prædicti cœnobii claritatem inſtaurans, ditavit ornamentis, & rebus ad ſufficientiam locum illum villis etiam ac prædiis celebrem reddidit, atque declaratum ita Vir ſanctus, decorem diligens domus Dei, locum habitationis gloriæ ejus ſuis fecit largitionibus glorioſum: non abiit poſt aurum, nec ſeparavit ab theſauris pecuniæ, ſed accepras Deo bonorum omnium largitore divitias diſpertiens in bonos uſus, in ornatum Eccleſiæ & ſuſtentamenta Sanctorum, ſaluti ſuæ providens expendebat pari devotione, & affectu conſimili & curabat eccleſias, & egentium providentiam exhibebat, ut in altero charitarem Dei, in altero dilectionem proximi patenter oſtendens, pleonitudinem divinæ legis, quæ in charitate eſt, generaliter poſſideret.

cui proſpicit de ſuccis vallensis 9 Ædificaverat a fundamento Moſiacenſe cœnobium & univerſa, quæ ad cultum eccleſiæ pertinebant, mirabili effectu operis fuerat proſecutus, piam mentem illius ſolicitudo pulſabat ut conſtructum ædificiis locum, ac reditibus inſtauratum, Sanctorum reliquiis undecomque collectis locupletatet interius & magnificentius inſigniret; conſilium ejus fuit ut expeteret Romam urbem, adiret præſentiam Romani Pontificis, atque ab eo humiliter Sanctorum patrocinia depoſcens & impetrans, locum jam conſummatum extrinſecus, donis cæleſtibus informaret.

quas ipſe Romam pergens 10 Juxta deſiderium animi ſui deliberatum Calminius aggreſſus iter Romam petiit, & conſpectui felicis memoriæ Papæ Joannis *k*, qui eo rempore univerſali Eccleſiæ præerat Paſtor, exhibuit ſe præſentem. Sciſcitanti Præſuli ſui itineris cauſam inſinuat, ſui deſiderii exponit affectum, & ſe propter adipiſcendas memorias Martyrum adveniſſe vir totius actitatis & gratiæ cõfitetur; eccleſiam quamdam ſe fundaſſe commemorat, quam in honore Principis Apoſtolorum faceret conſecrari, ſi indulgentia Romani Papæ ſibi aliquid de pignoribus Apoſtolicis liberaliter conferretur; huoc eſſe deſiderii ſui finem, ſi ædificara illius ſtudio Moiſiacenſis eccleſia, beati Petri, cujus in nomine præferebat honorem, ad ſuffragii veritatẽ reliquiarum inſignia poſſideret.

a ſummo Pontifice impetrat 11 Honeſta Viri Dei poſtulatione compulſus Romanus Pontifex pignora Sanctorum, quæ petierat, beato Calminio benigne largitus eſt. Dedit

Adit illi primo loco reliquias ſancti Petri, de maxilla videlicet ejus, cum ceterorum patrociniis Martyrum, quorum devotione pariter & amore ſantum laboris inſumpſerat & confecerat tantum iter. Acceptis reliquiis Sanctorum, Vir Domini, & Apoſtolica benedictione parcepta, cum alacritate & gaudio Roma egrediens, ad ſuos reditum maturabat. Tranſmeaverat Alpium juga viator egregius, & cum cæleſti ſuo theſauro, quem ſecum vehebat, iter ſuum Domino proſperante, Agennenſem attigerat civitatem: audit ab incolis loci illius beatum Capraſium / martyrem in eadem urbe & emeruiſſe palmam martyrii, & ſepulturæ titulum accepiſſe.

vel & alias in redita.

12 Eo ſervore cæleſtis deſideril, quo medullitus ealeſcebat, toto ſpiritu concupiſcit & ardentius orat Deum, ut ſibi adipiſcendi reliquias Martyris ſupradicti optatam tribuat facultatem. Accedit ad eos humiliter, ſub quorum cuſtodia vel tutela corpus beati Capraſii tenebatur; exponit eis deſiderii ſui modum, & ut de ſacra corporis præfati gleba memoriale ſibi aliquid largiantur, reverentur efflagitat & precatur. Victi auctoritate petentis & precibus, ſatisfaciunt illius animo, & ſacroſancti Martyris integrum brachium poſcenti Calminio conferentes, de ſuis eum finibus hilarem penitus & omnimodis gratulabundum emittunt.

unde cum gaudio exierint,

13 Ingreſſus Arverniæ terminos Domini confeſſor Calminius Moſiacenſi cœnobio ſuum notificavit adventum. Fit commune gaudium Dei, ſit exultatio generalis in populo, & tam pro reditu Pattoni, quam pro cæleſtis deportatione theſauri, univerſorum corda ſpecialiter hilareſcunt; excipitur Vir deſideratus ambitioſe ſolemni: proceſſio publica tam Calminio redeunti quam ſacris pignoribus exhibetur.

ipſis occaſionem dat

14 Invitatus epiſcopos Claromontenſium inſtauratæ eccleſiæ manum conſecrationi apponit, dedicat altare majus in honore Principis Apoſtolorum Petri & beati Capraſii martyris, quorum ſacratas reliquias in eo condens, & ſolemnem titulum loco Moſiacenſi contulit, & ſupplicantibus populis cæleſte patrocinium inſtauravit. Conſecratione peracta, & optato deſiderii ſui fine divina miſetatione completo, beatus Calminius in Deo gaudens, & proſperanti ſe Domino gratias agens, reſiduum vitæ ſuæ apud Moſiacum cæleſtibus ſtudiis occupabat; ſciens ſibi nihil aliud ſupereſſe, niſi cotonam juſtiriæ, & ut bono fine concluderet præſentem vitam, ſuſpenſis affectibus implorabat.

de ſanctæ vitæ fungitur,

15 Compleverat devotus Domini confeſſor Calminius dies ſuos & optabile tempus advenerat, in quo ſui laboris præmium conſequi & æternæ vitæ donativo deberet a Domino præmiari. Tactus infirmitate decubuit, atque ad extremum pervenieus, ſumpto cæleſtis viatici Sacramento, ſpiritum, ſacris diu ſtudoribus fatigatum, in manus Redemptoris emiſit. Sepultum eſt venerabile corpus illius retro altare majus in capſula lignea, in qua per annos plutimos requieſcens, ſeſe petentibus, divina beneficia precibus obtinebat.

ejuſque corpus honoratur.

16 Latuit in illo humili loculo Vir beatus uſque ad tempora Ludovici regis Francorum, qui filius Philippi regis *m* inſolenciam Galliatum freno imperii temperabat. Qui cum in virtute animi & potentia militari hoſtes circa ſe poſitos domuiſſet, Arvernicam gentem, conſueta perfidia contra ſe rebellantem, in manu potenti violenter invadens, prima fronte Moſiacenſem eccleſiam, quam adverſus eum Arvernicus comes munierat fortiſſimus expugnator obtinuit. Satellites regii captam eccleſiam cupidis perluſtrantes oculis, retro altare beati Petri, ſcitiniam ſancti Calminii colore nimio rubtinatum inveniunt. Arbitrati plutimum terrenæ pecuniæ in eodem loculo contioeri, aggrediuntur audacter ſerinium ſacroſanctum, ſacrilego auſu diripiunt & effringunt. Noo deſiit cæleſtis ultio, quæ tam immane ſacrilegium vindicaret. Eodem momento arrepti a dæmone ſacrilagi pervaſoras, ita cæleſti ultione perculſi ſunt, ut duo ex ipſis, coram ſancto corpore cadentes in terram vexati diutius ſpiritum exhalarint, & reliqui facie humanitatis incerſa, vix dicbus quatuor ſupervixiſſe dicantur. Sic divina dignatio & meritum Confeſſoris ſui evidenter aperuit, & inſolentem improborum audaciam mirabilitar, & ſicut dignum ſuetat, vindicavit. Tranſiit antem beatus Calminins confeſſor Chriſti decimo quarto Kal. Septembtis, regnante Domino Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Ex hac periodo editor Actorum colligit, hunc biographum forſan fuiſſe monachum Moſacenſem, ut § 2 Commentarii prævii num. 14 monuimus.*

b *Ex his verbis laudatus editor conjicit, aliam Vitam ab antiquiori auctore prius conſcriptam fuiſſe, ut ibidem num. 13 retulimus.*

c *Thomas Aquinas a ſancto Joſepho in Vita Gallica cap. 3 fuſius explicat, quomodo hic ſanctus in Arvernia natus, poſſit dici ex Romanis oriundus.*

d *Friglda alluſio biographi ex nomine* Calminii *ad vocem* calor. *Adde, quod Sanctus alibi* Calmelius *vel* Calmilius, *& vulgo Gallice* Carmery *appelletur.*

e *Jam ſæpe laudatus horum Actorum editor in notis ad caput 17 vult, hic indicari Juſtinianum iſtius nominis primum, qui anno Chriſti 566 ex hac vita migravit. Sed ſi Sanctus noſter ſeculo ſeptimo jam provecto floruerit, ut Cointius & Mabillonius innuunt, hoc loco intelligendus erit Juſtinianus Junior, qui anno 685 imperare cepit.*

f *Biographus hic & alibi perperam tribuit Juſtiniano imperatori, quod regi Francorum adſcribendum eſt, ut editor in notis ad caput 5 Vitæ etiam obſervavit.*

g *Hic Sanctus abbas & martyr ad diem 18 Novembris in veteri Martyrologio Anicienſi eccleſiæ annuntiatur.*

h *Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 681 num. 16 de nomine & ſitu hujus cœnobii ſic ſcribit:* Monaſterium ſancti Theotfredi ita dictum a ſancto Theotfredo ſecundo ejus abbate, primitus Calmelienſe appellatum nonnullis creditur a Calmelio conditore, aliis a Calmilio vico ejus loci. Poſitum eſt in diœceſi Anicienſi apud Velaunos ad Anſam amnem, ad radices montis Meſentii, ex quo Ligeris fluvius oritur.

i *Nomen hujus monaſterii diverſimode exprimitur: nam* Maſiacus, *& interdum* Muſiacus *vel* Mauziacus *ſcribitur.*

k *Nonnulli putant, hic Joannem ſecundum vel tertium iſtius nominis Pontificem deſignari. Sed ex chronologia in commentario prævio ſtabilita probabilius putamus, hoc loco intelligendum eſſe Joannem quartum vel quintum Pontificem,*

AUCT. ANONYMO. *quorum prior anno Chriſti 642, alter anno 686 e vivis exceſſit.*

1 *Hic, martyr in Martyrologio Romano memoratur ad diem 20 Octobris, quo Acta ejus illuſtranda erunt.*

m *Hic Ludovicus, Philippi regis Francorum filius, cognomento Craſſus, obiit anno Chriſti 1137, ad quæ tempora R. P. Thomae Aquinas ætatem biographi ſub dubio refere, ut in fine Commentarii prævii dictum eſt.*

DE SANCTO SEBALDO EREMITA

NORIMBERGÆ IN GERMANIA,

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS,

§ I. Antiquus hujus Sancti cultus ex variis monumentis probatus, & ab ipſo Pontifice Romano confirmatus,

SEC. VIII *Ex Auctoritate Uſuardi,*

NOrimberga, *ampliſſimum notiſſimumque Franconiæ emporium in Germania, ante exortam Lutheri hæreſim maxima veneratione proſequebatur* S. Sebaldum; *ut per decurſum hujus*

B *Commentarii videbimus. Annua ejus feſtivitas ibi olim celebratur ad diem* XIX *Auguſti, quo etiam in Auctariis Uſuardi noſtri illuſtrati ex editione Martyrologii Lubeco-Colonienſi ita memoratur:* Civitate Nurenberga ſancti Sebaldi peregrini & confeſſoris, filii regis Daciæ. *Grevenus ibidem pluribus verbis eum ſic annuntiat:* Sebaldi confeſſoris, filii regis Daciæ. Hic ſponſam nobiliſſimam fortitus, exemplo beati Alexii, ipſam, parentes, omniaque ſua reliquit. In vita ſolitaria Deo puriſſimum ſervitium exhibens, multis miraculis eoruſcabat, inter quæ comitibus itineris oratione panem ſubcinericium impetravit, eilicio ſuper aquas poſito flumen tranſiit. Tandem plenus bonis actibus apud Nurenbergenſe oppidum quievit.

Hiſtoriogra-phi locum undecimi,

2 *Brevitatis cauſa hic omittimus Galeſinium, venerabilem Caniſium noſtrum, Wionum, Menardum, Bucelinum, aliosque recentiores Martyrologos, etſiamſi poſtmodum alia occaſione quoſdam Menologos Benedictinos prolaturi ſimus,*

C *ut de veroſimiliore hujus ſancti Confeſſoris inſtituto differamus. Interim nobis ſufficit noſſe immemorabilem ſancti iſtius Viri cultum, de quo Lambertus Schafnaburgenſis in Chronico ſuo ad annum Chriſti* 1072 (*is eo tempore florebat*) *ſequens teſtimonium reddidit:* Clara & celebris valde his temporibus per Gallias erat memoria ſancti Sebaldi in Nurnberg, & ſancti Hemerad in Hafengou, & magno populorum concurſu quotidie frequentabantur propter opitulationes, quæ divinitus illic languentibus ſæpenumero conferebantur. *Igitur hic habemus teſtem ſeculi undecimi, qui nos de publica* S. Sebaldi *veneratione & crebris miraculis certiores reddit.*

& Miſſa propria

3 *Neſcio, quandonam aut ubi recitari cœperit Miſſa propria de* S. Sebaldo, *quam inter ſcindas noſtras collectaneas inveni, cum ibi nihil de tempore aut loco annotatum fuerit. Attamen ſuſpicor, illam antiquitus in eccleſia Norimbergenſi uſitatam fuiſſe. Hoc dubium noſtrum diſſolvere poterunt ii, quibus ad manum eſt vetus iſtius eccleſiæ Miſſale, quo nos caremus. Quapropter eruditis ſimilium rerum inveſtigatoribus examinandam offerimus hanc Miſſam, cujus ordo ita præſcribitur:* INTROITUS. Os juſti &c. ORATIO. Omnipotens ſempiterne Deus, qui vitam B. Sebaldi confeſſoris tui per hujus ſeculi ærumnas laudabilem tranſire feciſti, quæſumus, ut ejus intereeſſione plebem clementiæ tuæ ſupplicantem in præſenti ſoleanitate foveas, & poſt hujus vitæ curſum ad cæleſtia regna perducas. Per Dominum &c. LECTIO

E LIBRI SAPIENTIÆ. Juſtus cor ſuum &c. GRADUALE. Os juſti &c. VERSICULI. O Sebalde Chriſti verna, duc nos ad gaudia æterna, ut nos ibi mixti choris perpetuis vivamus choris, & lætemur in perenni gloria.

SEQUENTIA.

Concinamus pariter,
Et Deum laudemus.
Sebaldum alacriter
Votis provocemus.
Hic de Francis genitus
Propinquos poſtergat*;
Quamvis natus inelytus,
Ne in neſas vergat.
Merito Vincentiam
Eremum elegit,
Vincat ut malitiam
Se Deo ſubegit.
Paucos contubernio
Eremo aſſumit,
Vivit ſoli Domino
Abs quo nil præſumit.
Viſitat miraculis F
Hunc Deus frequenter
Notum fecit patulis
Factis pertinenter.
Famem patientibus
Fert refectionem,
Sitim ſuſtinentibus
Miram potionem.
Aquam vertit in vinum
Diu duraturum,
Panem opus alivinum*
Præſtat opportunum.
Mortuus deducitur
Rudibus jumentis
Nurnberg perducitur
Divinis fomentis.
Stant in loco humili
Nec abinde cedunt,
Donec loci populi
Locum ſacrum edunt.
Transferri ſe cœperat,
Nil per hoc ſecutum,
A Scotis redierat
Corpus revolutum,

* *Id eſt ſagie ſui poſt tergum relinquit.*

* *Id eſt quod alit, ut ſalus.*

Ad

A Ad locum divinitos
Primum vehebatur;
Factum illud cælitus
Cunctis propalatur.
Illudentia facies
In plaga notatur
Mulieris ſpecies
Paſſa commutatur.
O Sebalde propera
Tuos hic tueri,
Et devotos munera
Vultu Dei veri.
Tibi laudes agimus
Triplex in Perſonis,
Cujus ESSE dicimus,
Meræ actionis.

oſtenditur antiquus hujus Sancti cultus,

4 EVANGELIUM. In illo tempore dixit Jeſus diſcipulis ſuis: Nemo lucernam &c. Credo. OFFERTORIUM. Deliderium animæ &c. SECRETA. Propitiare, quæſumus Domine, nobis famulis tuis per ſancti confeſſoris tui Sebaldi merita glorioſa, ut ejus pia interceſſione ab omnibus ſemper protegamur adverſis. Per Dominum &c. COMMUNIO. Poſuiſti Domine &c. POSTCOMMUNIO. Exaudi, Domine, preces noſtras, ut ſancti Sebaldi confeſſoris tui, cujus hodie feſta celebramus, meritis & precibus æternitatis gloriam conſequamur. Per Dominum &c. *Obſcura iſta Sequentia, vel ſemi barbarus rhythmus lucem aliquam accipiet ex ſuſioribus hujus Sancti Actis, quæ poſt Commentarium prævium prælo ſubjicienius.*

quem Martinus V. Papa Romanus,

5 *Cæterum ſive hæc Miſſa ſit antiqua ſive recentior, parum ad rem noſtram facit, tum ex aliis veriſſimis inſtrumentis de immemorabili* S. Sebaldi *cultu ſatis conſtet, eumque Martinus V Papa approbatione ſua confirmaverit. Chriſtianus Erdmannus in libello, quem edidit anno Chriſti* 1629 *de* Norimberga in flore avitæ Romano-Catholicæ religionis ex antiquiſſimis varinrum monaſteriorum bibliothreis veteribuſque monumentis graphice delineata & expicta, *nobis ſubminiſtrat ipſum Pontificis hujus diploma, quod ita ſonat:* Martinus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Sedis Apoſtolicæ circumſpecta benignitas devotorum conſuevit juſtis annuere votis, & illis, per quæ divini cultus ac ſtatus eccleſiarum omnium aliorumque piorum locorum, ad divini nominis propagationem erectorum, adaugeri valeant, ut ipſis etiam ſervor Chriſtianæ religionis accreſcat, ſui vices officiit libenter iotromittit, & ea, quæ devotionis cauſa Romanorum aliorumque Pontificum auctoritate & ordinatione rite proceſſiſſe comperit, ut illibata perſiſtant, libenter Apoſtolici muniminis conſtringit firmitate.

a Norimbergenſibus rogatus,

6 Sane pro parte dilectorum filiorum conſulum ac proconſulum ac communitatis oppidi Norimbergenſis, Bambergenſis diœceſis, nobis ouper exhibita petitio continebat, quod beatus Sebaldus, qui de regum Daciæ proſapia progenitus fuit, in ipſo oppido, quod imperiale & inter alia aliarum partium oppida ſolenne multum & inſigne famoſumque exiſtit, multis & inonmeris in illo & ejus circumvicinio coruſcat miraculis, adeo quod pro Sancto & parrono oppidi ejuſdem per quingentos annos & ultra, palam ab omnibus fuit reputatus, prout & in illo ejuſque circumvicinio dietim reputatur, præfatique Beari corpus glorioſum in quodam ſolenni ſarcophago, auro & argento decorato, in eccleſia, quæ dicti oppidi, quæ eccleſia parochialis principalis eſt, clauſura honorifice, ac ipſa & nonnullæ aliæ eccleſiæ, capellæ, & altaria in præfato oppido & locis aliis ad laudem & gloriam Dei omoipotentis, ejuſque Genitricis & glorioſæ Mariæ Virginis ac omoium ſupernorum civium ſub vocabulo ipſius beati Sebaldi ſumptuoſe & magnifice fundara & erecta venerabiliter conſpiciontur, quæ etiam multiplicibus dotata fructibus, aliiſque indulgentiarum & gratiarum muneribus, auctoritate diverſorum Romanorum aliorumque Pontificum prædeceſſorum noſtrorum, Sediſque Apoſtolicæ Legatorom, nec non locorum Ordinaeiorum pro viſitantibus eccleſias, capellas & altaria prædicta ac eorumdem conſervatione ac conſtructione maous ioibi adjutrices porrigentibus, exiſtant adornata, quodque eccleſia dicti B. Sebaldi in oppido eodem, anno quolibet in die, qua illum poſt devictum triumphatumque mundum in perpetuas æternitatea præſens vita parturiit, videlicet XIV Calendas Septembris, die decima nona Auguſti feſtum ipſius, Officium proprium & ſpeciale una cum Legenda ſeu hiſtoria etiam ſpeciali, ſicut pro uno confeſſore non pontificc, diverſorum Ordinariorum loci auctoritate celebrari annis ſingulis extitit inſtitutum, prout etiam de illo illarum partium Chriſticolis devote & ſolenniter celebratur: ita quod propterea nomen ejus glorioſum pleriſque Breviariis, ac aliis oratonum libris, inter alia Sanctorum nomina adſcriptum reperitur.

auctoritate Sedis Apoſtolicæ

7 Quare pro parte conſulum, proconſulum, & communitatis prædictorum nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut pro divini nominis propagatione, & ad dictum Beatum Fidelium illarum partium ferventiori devotione, ac eccleſiarum capellarum, & aliorum prædictorum ſtatu, nec non viſitatione, conſervatione, conſtructione & erectione eorumdem, præmiſſis omnibus & ſingulis pro eorum ſubſiſtentia firmiori robur Apoſtolicæ confirmationis adjicere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur, qui divini nominis propagationem, ſtarum, & communitates eccleſiarum, capellarum, altarium & locorum eccleſiaſticorum quorumlibet noſtris temporibus potiſſime adaugeri intimis optamus affectibus, & de præmiſſis fama publica ac fide dignorum relatibus certiorati, ipſa veritate fulciri, præfatum beatum Sebaldum, ſanctum eſſe, & ut talem haberi & reputari, ejuſdemque feſtum in dicto die, videlicet XIV Calendas Septembris ab omnibus Chriſti Fidelibus per univerſum orbem annia ſingulis celebrandum & recolendum, ac ejus nomen catalogo aliorum Sanctorum patrum adſcribēdum fore declaravimus, necnon omnia & ſingula præmiſſa, ac conceſſiones, indulgentias, privilegia & indulta parochiali ac aliis eccleſiis, capellis & altaribus prædictis, ſub vocabulo dicti ſancti Sebaldi crectis, per quoſcumque Romanos ac alios Pontifices conceſſa ante obitum felicis recordationis Gregorii Papæ X prædeceſſoris noſtri, ac inde ſecuta, tata habentes ac grata, auctoritate Apoſtolica ex certa ſcientia cōfirmamus & approbamus, ac præſentis ſcripti patrocinio communivimus, ſupplentes omnes defectus, ſi qui forſan intervenerint in eiſdem: & ut ad venerabile ſepulcrum ipſius Sancti ardentius & aſſiduentius Chriſti Fidelium confluat multitudo, & ejuſdem Sancti celebrius colatur feſtivitas, & ejus nomen celebrius recolatur, auctoritate prædicta omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui ſepulcrum ejus apud dictam eccleſiam in ejuſdem feſti die devote viſitaverint, annuatim ſeptem annos & totidem

quadra-

AUCT. G. C.

AUCT. G. C. poſtmodum ſenjene confirmavit.

quadragenas de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer relaxamus.

8 Et ioſupet omnie & ſingule bone mobilie ad incertes cauſes ec ad ea, ed quæ veti hetedes non ſupetſint, nec prn tempore legitimi reperiuntur ſucceſſotes, in patochie eut epud rectnrem & paeochianos ejuſdem eccleſiæ quomodolibet tepurte, depoſita vel relicta, nec non etiem illa, quæ ad ſimiles ceuſes in prædicte perochie dicto præcedente tempore, modo præmiſſn, relinqui, deponi ac deputari eut teperiri contigerit, prn ſabrica eccleſiæ ſeocti Sebeldi prædictæ deputamus, ac vnlumus & ordinemus, quod eector ec elii in eccleſie ec perochie prædictis pro tempare in divinis miniſtrantes omnibus uttiuſque ſexus, epud quos præmiſſa bone conſiſtunt repettave ſuetint, ut ille ed fabricam eccleſiæ prædictæ tradent & aſſignent, in temiſſionem ſuurum pocceminum in foro pœnitentiæ anctoritate Apoſtolice concedimus tenore præſentium de ſpeciali dono gratiæ facultetem, non obſtantibus conſtitutionibus & ordioationibus Apoſtolicis ac ellis contrariis quibuſcumque; proviſo temen, quod bona tradende & aſſignanda hujuſmodi ed fabricem eccleſiæ B prædictæ integte convettentur. Nulli ergo omino hominum lleeat hanc paginem noſtræ declarationis, confitmetionis, epprobatinnis, cnmmunitioois, ſuppletinnis, telexationis, deputetinnis, voluntetis ec cnncelioois iofringere vel ni nuſu temerario contreire. Si quis eutem hæc attentute præſumpſerit, indignetionem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Peuli Apoſtolorum ejus ſe nnverit incurſurnm. Detum Rnmæ apud ſenctos Apoſtolns VII Calendas Aprilis, Pontificatus ooſtri enno octevo. *Cum hæc omnia legitimum Sancti noſtri cultum abunde demoſtrent, ad indicanda Actorum exemplaria progrediamur.*

§ II.

Manuſcriptum Actarum exemplar, & metticam eatumdem compendium, quæ eb hetetodoxorum calumniis vindicentur.

C

Datur notitia de fontibus MSS. Actis,

IOannes Gamanſius officioſiſſimus Societatis noſtræ ſacerdos, & propter obſequia præſtita jure merito ſæpius a nobis laudatus, anno 1638 *ad hagiographos Antverpienſes miſit Acta & miracula* S. Sebaldi, *excerpta ex Ms. codice Cartuſiæ Gemnicenſis, quod Ordinis Cartuſiani monaſterium in Auſtria ſitum eſt. Scriptor horum Actorum eſt anonymus & incertæ ætatis, ita ut ne conjectura quidem aſſequi poſſim, cujus fuerit inſtituti, & quo loco aut tempore eu collegerit. Videtur tamen diu poſt tempora* S. Sebeldi *vixiſſe, eum in chronologia cruſſe hallucinetur, ac ſibi ipſi non conſtet, ut inferius alia occaſione demonſtrabitur. Ceterum in ipſo manuſcripto Gemnicenſi occurrunt quædam lacunæ & obſcuriores ac forſan corruptæ phraſes, ut Gamanſius in margine apographi noſtri monuit, quas ſupplere vel in annotatis explicare conabimur.*

ex quibus Schedelius

In *Forſan Hartmannus Schedelius, qui anno* 1493 *Norimbergæ Librum Chronicorum edidit, hoc ipſum aut ſaltem ſimile Actorum exemplar præ oculis habuit, dum ibi in ſexta ætate mundi apud nos folio* CLXII *verſo contexuit ſequentem Vitæ ſynopſin:* Sebaldus, conſulſor dignilſimus ac ſenctiſſimus, hac tempeſtate (ut quidam ferunt) D doctrine ac ſenctitete in Germania floruit. Is ex nobiliſſimis ortus perentibus regis Deciæ filius ec reginæ eaſtiſſimæ; qui votis nc pteeibus e Deo henc ſnbolem impetretunt. Ab ioeunte ætete diſciplinis & littetis treditus, pro adipiſceodis liberelibus artibus in ednleſcentie Perifins petiit. Cum eruditiſſimus eveſiſtet, virgo pulchetrime de ſemilie regum Francorum matrimonio ei juncta fuit. Vetum ſpretis mundielibus pompis, relicto tegno, ſponſem elegantiſſimam nocte deſeruit, in longinques regiones ec eremum ſeceſſit: ubi cum annis qoindecim ſenctiſſime vixiſſet, inde devntinnis gtatie Romem petveniens e Gtegorio ſecundo ſummo Pontifice ed Germenos prædiectionis gtatie ditectus, Wilibaldum & Wunibeldum ſtetres itinetis cnmites hebuit. Et primo apud Longoberdos, deinde Retisbonæ doctrina, vittutibus, ac mireculis cleruit. Paſtremo epud Nurenbetgem in ſolitodine nemorum teligioſiſſimem ec petfectiſſimem vitem oſque in finem exegit; ubi ptæter doctrinam populo nxhibitem, E mireculorum glorie nominatiſſimus evaſit.

ss Tandem planus dierum ad oratotium Ftaſtructio compendium, trum ſencto Mertino dicetum Nurembergæ (ubi modn cœnnbium Ordinis divi Benedicti ad ſenctum Ægidium nuncnpatum) pervenit, Infitmitate ec ſenio correptus ſenctiſſime migravit ed Dnminum: cujus ſanctum cotpus ab indomitis bobus ed locum ſepulturæ ductnm, ubi inſignis baſilica in ejus nomine exſtructa eſt. Quem poſtmodum ſummi Pontifices ptoptet crebra miracula in ſenctorum confeſſorum numerum eggregevetunt; præcipue Mertinus quintus Pepe ejus feſtum pet univetſum ntbem XIV Kelendas Septembris celebrari juſſit. Quemobtem apud Nurembergenſes ſummo honore quotennis colitur, cum Nuremberga præclara urbs meritis hnjus digniſſimi Petroni eugmentum in omni honnre & glotie ubettim ſenſit.

12 *Centuriatores Magdeburgenſes Cnturia* 8 quod Centuriatores Magdeburgenſes cotruperunt. *cap.* In *ex Hartmanno Schedelio Acta* S. Sebeldi *breviter referunt; ſed ea more ſuo contaminarunt impiis diſſerits ac convitiis. Ego hic ſacrilegos iſtos Sanctorum rerumque ſacrarum contemptores pro meritis exciperem, niſi Jacobus Gretſerus noſter lib.* e *Obſervationum cap.* 9 *ad Opus de Divis tutelaribus eccleſiæ Eyſtettenſis id ante centum* F *& plures annos abunde præſtitiſſet, ac nominatim* S. Sebaldum *ab eorum ludibriis egregie vindicuſſet. Præterea impudentes illi Centuriarum farcinatores caute diſſimularunt ac ſiluerunt antiquam civium Norimbergenſium pietatem erga hunc ſanctum ſuum Patronum, quæ ab immemorabili tempore conſtanter perſeveravit, donec eorum civitas hæreſi Lutherana inficeretur, quemadmodum Matthæus Raderus noſter tomo* 2 *Bavariæ ſanctæ pag.* 61 *expoſuit his verbis:* In ſumme ſempet veneretione cultuque divus Sebaldus fuit epud Noribergenſes, quoad hoſtis cæli & omnium Sanctorum Lutherus urbem Noribetgenſem & magnam Getmaniæ partem invaſit. Condiderent cives peulo antequam illa peſtis civitatem oobiliſſimam occuperet (*in margine annum Chriſti* 1519 *aſſignat*) divo Sebeldo inclyrum meuſolnum, quod, ut ex rationibus manuſcripti codicis Notibergenſis conſtet, ex orichalco ſioguleti npere ſectum ſepuegintc octo millibus ſexcentis quadraginta quinque aureis æſtimetur. *De pretioſo illo Sancti ſepulcro, quod poſtea deſtructum eſt, fuſius infra agemus.*

13 *Interim audiamus Conradum Celtem Protucium,*

A *tucium, primum Germaniæ poetam laureatum, qui ante contagioſam Lutheri ſectam floruit, & geſta ac miracula S. Sebaldi non ineleganti carmine Sapphico deſcripſit. Etiamſi Chriſtianus Erdmannus in ſua Norimberga, aliique Catholici Germaniæ ſcriptores hoc elogium metritum typis ediderint, tamen ad majorem ejuſdem Sancti gloriam non gravabor illud hoc loco fideliter tranſcribere ac iterum prælo ſubjicere, ut a curioſo lectore alibi quærendum non ſit iſtud avitæ religionis teſtimonium, quod ita ſonat:*

Poeta Germanus in honorem S. Sebaldi

Regiæ ſtirpis ſoboles, Sebalde,
Norica multum veneratos urbe,
Da tuam nobis memorare ſanctam
Carmine Vitam.
Te ſacria votis generant parentes,
Cum diu lecto ſterili vacaſſent;
Teque ſuſcepto, ſtatuere caſtam
Ducere vitam,
Natus his ſanctis Puer ergo votis,
Galliæ clarum properas ad orbem,
Artibus ſacris animumque cultis
Moribus ornans.
Haoſeras ſanctas ubi mente leges,
Patriam Doctor rediens in aulam;
B Regiam quærunt tibi mox venuſtam
Jungere ſponſam.
14 Ut dies lætis ſuerat peracta
Nuptiis, virgo verecunda vultu
Ducitur celſo tibi cnpulanda
Candida lecto.
Cumque jam clauſum ſuerat cubile,
Et quies cunctis foret alta rebus,
Tu tuæ ſponſæ loqueris pudicæ
Talia verba:
Nata de magno, mea ſponſa, rege:
Non tuum caſtum violabo corpus,
Si placet mecum pia vota caſtæ
Jungere vitæ.
Annuit virgo tenero pudore,
Et Deo magnas dedit ore grates,
Integram ſervans generoſa caſtam
Carpore vitam.
Ipſe mox celſam genitoris aulam,
Spiritu ſancto monitus, relinquens,
* al. Hæc clauſumque C Horridas ſylvas heremumque * vaſtis
Saltibus intras.
Et per exeſæ cava ſaxa rupis
Stratus orabas manibus ſupinis,
Fervidum ſolem, Boream, niveſque
Paſſus & imbres.
Et feras inter medius quieſcens,
Sæpe montanis ſatiatus herbis,
Hauſeras puram liquidia fluentem
Fontibus undam.
ſummatim in quo narrat 15 His ubi cymbis dapibus ſoveres,
Mentis in puram tenuatus auram,
Sæpe divinos nitido videbas
Pectore vultus.
Sic tribus Inſtris tacito peractis,
Inde Romanam properas ad orbem,
Qua Dei verbum monuit per orbem
Spargere Paſtor.
Ipſe mandatum recipis paternum,
Et vagus terras varias pererras,
Donec immenſum peregre venires
Lætus ad Iſtrum.
Hic obi cymbis tumidus careret,
Præbuit tutam, Pater alme, navem
Pallium, quo tunc ſeneras pudico
Corpore tectus.
Moxque per vaſtas nemoris latebras
Noricam lætus veniens ad urbem,
Hanc doces ſacro monitu profanos
Linquere cultus.
Et Deum celſo ſedere cælo
Prædicas; pœnas vitiis daturum,
Quique virtuti tribuat beatæ
Præmia vitæ.
Ille de caſta Genitrice natus,
Corporis mortem tulerat cruentam,
Tertia Phœbo rediens ſepultus
Victos ab oris.
16 Approbas multis tua verba ſignis, geſta ejus & miracula,
Scripta quæ libro reperi fideli,
Nec minus claris hodie enituſcas,
Inclyte, ſignis.
Cumque jam longo fueras labore
Feſſus, & ſedes meritus beatas,
Te ſenem noſtras Deus imperabat
Linquere terras.
Spiritus ſanctus ubi liquit artus,
Mox boves corpus toletant agreſtes,
Qua tuas ſanctas modo perſonamus
Carmine laudes.
Ergo jam cælo merito locatus E
Hanc velis urbem *, mediis arenis * Al. poſt Norimbergam
Conditam, ſanctis precibus juvaru
Sedulus orans.
Terra fecundo madeat liquore,
Et ſalutares habeat colores,
Spiceam geſtans Cereris coronam
Fœnore multo.
Spumet & plenis rubicundus uvis
Bacchus, & ſinuntes tetricas relaxet,
Et pecus lætis numeroſa carpat
Paſcua pratis.
Proſperus ſervent radioſa curſus
Aſtra, nec morbos ſubitus minentur,
Paxque per noſtras maneat petenni
Tempore terras.
Fata Germanis faveant triumphis,
Dum petet Turcus * gladiis eruentis * Al. petit Turcos
Principis noſtri juvenile robur
Maximiliani.
Hinc ubi noſtras animas, ſolutis
Carporum vinclis, Deus evocabit,
Confer, ut tecum capiamus alti
Gaudia cæli.
Hæc ubi nobis, Pater, impetrabis, F
Ante ſupremi faciem Tonantis,
Hic tuas ſemper cumulemus aras
Thure benigno.

AUCT. G. C.

17 *Ex illo carmine colligo, hunc poetam laureatum verosimiliter præ manibus habuiſſe longiora S. Sebaldi Acta, qualia poſt hunc Commentatorium prævium ex noſtro Ms. apographo vulgabimus. Inſuper ex hoc metriro Vitæ compendiolo, patet, ante pernitioſum Lutheri dogma apud Norimbergenſes aliosque Germanos publicum fuiſſe famam de crebris S. Sebaldi miraculis, in ut ipſi hæretici Centuriatores en fateri cogantur, quantumvis huic confeſſioni ſuæ malignam ac futilem contumeliam addiderint, dum cap. 10 Centuriæ octavæ de Sancto noſtro ſic petulanter ſcribunt:* Ad Longobardos ergo acceſſit, & poſtea Ratisbonam, ac poſtremo prope Norimbergam in ſolitudine vixit; doctrina & miraculis claruit, quibus in eremo forte arbaribus & feris profuit: ad homines enim ſolitarius raro venit. *Sic nempe procaces iſti ſcribillatores inſignem patriæ ſuæ benefactorem irrident, tamquam hominem inutilem, quamvis ſanctus ille Vir majores ipſorum fide Catholica imbuerit, & ſalutarem ſuum doctrinam*

quæ videantur ab im. plis Centuriatoribus Magdeburgenſibus

mitæ

AUCT. G. C. *miraculis confirmaverit, ut etiam inviti non audeant negare.*

quorum auctoritate vendicatur.

18 *Verum, ut alia omittam, his tarbaleatis monaſticæ vel ſolitariæ vitæ oſoribus jam dudum Gretſerus noſter cap. 9 ſupradicti Operis ſolide reſpondit in hunc modum:* At alii ad ſolitarios accurrebant, & quidem turmatim, quibus exemplo ſanctæ & aſperæ ſuæ vitæ, miraculiſque & ſalutaribus hortamentis plurimum proderat. Exempla hujuſmodi accurſus ad eremicolas, ſi petis, ea tibi PHILOTHEUS ſeu HISTORIA RELIGIOSA Theodoreti ſuppeditabit; ut & alia monumenta, quæ libro, quem VITAS PATRUM appellamus, inſerta ſunt. Illi vero anachoretæ, qui a conſortio mortalium penitus ſeſe removerunt, haudquaquam pro inutilibus terræ poodetribus reputandi ſunt, quia humano generi orationibus ſuis ad Deum jugiter profuſis multo maxima emolumenta adferunt, ut ipſe etiam S. Auguſtinus in libro de Eccleſiæ Catholicæ motibus agnovit, palamque prædicavit. *Utinam heterodoxi monachorum contemptores hæc attento animo capeadant, & Catholicam atavorum ſuorum pietatem imitentur! Nunc aliqua* S. Sebaldi *geſta ſevero diſcutiamus, ut illi avitæ religionis deſertores intelligant, nos non cæco modo admittere omnia Sanctorum Acta, quæ vulgo circumferuntur, quamvis hos dei amicos propter auctoritatem Eccleſiæ & evidentia miracula invocemus, & ſacras eorum reliquias antiquo more veneremur.*

§ III.

Examen Actorum, pretioſus Sancti tumulus jam deſtructus, præſens reliquiarum ejus ſtatus, & ſalutaris monitio ad Norimbergenſes.

Acta ſancti,

Antiquiter biographus initio Actorum aſſerit, Sanctum noſtrum tempore Pipini glorioſi & Caroli filii ſui regum Francorum *ex Chriſtianiſſimis Daciæ vel Daniæ regibus natum fuiſſe. In hac brevi aſſertione occurrunt nonnulla,* C *quæ improbabilia videntur, & quæ poſtmodum examinabimus. Interim hoc loco diſcutiemus ſolam Chronologiam, in qua ſcriptor ille ſibi non conſtat: nam deinde num. 7 & 8 affirmat, quod* præſul egregius Gregorius Secundus, Papali dignitate fultus, *Sanctum noſtrum ad prædicandam Evangelicam veritatem miſerit, & hic in itinere tunc ſanctos fratres Willibaldum ac Wunibaldum repererit. At Pipinus tantum anno Chriſti 752 in Gallia regnare cœpit, cum Gregorius II Pontifex jam ante viginti annos ex hac vita migraſſet. Si igitur* S. Sebaldus *primum natus fuerit* tempore Pipini glorioſi & Caroli filii ſui regum Francorum, *quomodo a Gregorio II Pontifice ad Evangelium prædicandum mitti potuit?*

de quo auctores dubitant,

20 *Si operæ pretium foret, poſſemus hunc nodum arctius ſtringere ea auctoris Actis S. Willibaldi, quæ in Opere noſtro ad diem* VII *Julii illuſtrata ſunt. Verum ex dictis abunde liquet,* nativitatem S. Sebaldi *multis annis præverteadam, vel Evangelicam ejus prædicationem diutius differendam eſſe. Forſan hanc difficultatem chronologicam vidit Conradus Celtes Protucius, ideoque in Deſcriptione urbis Norimbergenſis cap. 8 agens de præcipuis iſtius civitatis eccleſiis, Germaniam* S. Sebaldi *commorationem poſt tempora Caroli Magni, qui fuit Pipini filius, diſtulit his verbis:* Prima & honoratior (*nimirum eccleſia Norimbergæ*) Petro Apoſtolo dicata, & divi Sebaldi corpore & ſepultura ſua celebris. Is dum paulo poſt Caroli Magni tempora, ut Britanni, Galli, & Hybernici Chriſtianam religionem in Germaniam invexerant, cum aliis influcos, primus ejus collis & nemoris incolus ad religionem Chriſtianam vita & morum ſanctitate invitavit, ejectis veteribus diis, quos priſcorum hominum ſimplicitas ſuorum agrorum & locorum præſides & tutores putabat. D

ac inter ſe diſſentiunt,

21 *Non parum ab hac Conradi Celtis opinione diſcrepat Petrus Cratepolius Mitavita, dum in Opuſculo de Sanctis Germaniæ apud nos pag. 233 ſic ſcribit:* Sebaldus confeſſor ſanctiſſimus anno Domini DCCXVII doctrina & vitæ ſanctitate in ſuperiori Germania floruit. *Alii tradant, eumdem Sanctum floruiſſe ſub Carolo Martello & Pipino hujus principis filio, ut Raderus noſter tomo 2 Bavariæ ſanctæ pag. 55 teſtatur in hunc modum:* De annis non ſatis conſtat; Martello Francix principe & Pipino rege, patre Caroli Magni, vixiſſe autumant. *Etiamſi ignoremus, quodnam ſyſtema chronologicum ex his præferendum ſit, quia tamen plerique ſcriptores conſentiunt,* S. Sebaldum *juſſu Gregorii II Pontificis Evangelium prædicaſſe, initio Commentarii prævii notavimus ſeculum octavum, eam quod eo ſecalo veroſimillime obierit in hac hypotheſi, tum quod certe plura iſtius Sancti geſta ad illud ſeculum ſpectent.* E

natale ſeculum

22 *Sed quæcumque chronologia erudito lectori magis placuerit, neme nobis facile perſe adibit,* S. Sebaldum *eo tempore in Dacia vel Dania (apud ſcriptores medii ævi* Dacia *pro* Dania *paſſim accipitur) ex Chriſtianiſſimis parentibus originem duxiſſe: nam eo ſeculo Dania nondum fidem Chriſtianam ſuſceperat. Inſuper Dacia ſtricte dicta, quæ circa Tibiſcum Danubiumque notiſſimos Europæ fluvios ſita eſt, ille tempore non habebat reges proprios, ex quibus tamen* S. Sebaldus *oriundus dicitur. Vides hic ubique ſpinas ac ſalebras, quas ſi quis amoliri poterit, magnam nobis gratiam præſtabit. Unde ſcriptores quidam his difficultatibus intricati putarunt, Sanctum illum ex Britannia, Scotia vel Hibernia ortum eſſe, ut iterum Raderus noſter loco proxime citato indicat his verbis:* Sebaldum alii Danum natione, alii Danum, alii vel Britannum vel Hibernum vel Scotum faciunt; adeo plerique ſcriptorum divinunt potius, quam narrant. Regio ſatu editum omnes fere conſenſu tradunt; nec interim quiſquam parentes exprimit vel ejus majores, quod ſimplicitas ævi minus ad hæc attenderet, aut vetuſtas temporum, quæ omnia conſumit, etiam nomina delerit. Danum non fuiſſe, ratio temporum oſtendit, cum longe poſt Dania ſub lege Chriſti conceſſerit. *His ſuperaddo, quod idem Sanctus in rhythmo vel Sequentia Miſſæ propriæ, quam* § 1 *hujus Commentarii exhibuimus,* de Francis genitus *dicatur. Dubitamus, quenam ex diverſis iſtis regionibus nativitati* S. Sebaldi *probabilius adſcribenda ſit, ſi excipias Daniam, quæ ob rationem ſupra allatam nulla verſimilitudine ei patria aſſignari poteſt.* F

ac Pariſios ſtudiorum gratia ſe contulerit.

23 *Acta noſtra num. 3 narrant,* S. Sebaldum *in adoleſcentia Pariſios miſſum fuiſſe, at ibidem litteris operam daret. Laudatus Raderus noſter loco mox citato circa hanc ſtudiorum palæſtram obſervat ſequentia:* Inſtitutum aiunt primis pueritiæ

A ritiæ annis optimis litterarum diſciplinis Lutetiæ Pariſiorum, quod ante academiam condicem fieri oporuit: nam anno demum DCXCI Lutetiana academia a Carolo Magno inſtituta eſt, ut ex variis ſcriptoribus Jacobus Middendorpius oſtendit. *Deinde ibi ex Middendorpio refert*, Pariſiis etiam antea litteras in publicis traditas fuiſſe. *Cæſar Egaſſii Bulæi in Hiſtoria univerſitatis Pariſienſis id ipſum probat plurimis argumentis, & tomo 1 iſtius Operis pag. 88. ea ille ita concludit:* Ex dictis igitur intelligimus a primis Chriſti ſeculis, maxime vero ab inſtituta monarchia Francorum ad annum circiter DC perpetuum fuiſſe Lutetiæ litterarum exercitium, non eo quidem Ipſeudore, quo poſt Carolum Magnum fuit: ſed aliquo certe & laudabili: atque adeo non ita fuiſſe barbaros Pariſienſes, ut Angli prædicant: quandoquidem, ut teſtantur eorum Annales, Lutetiam commigrare ſolebant ad primariam regni Francici ſedem, ut ſuaviloquiis diſciplinis, civilitate morum, ſana doctrina, divinarumque Scripturarum intelligentia imbuerentur. *Igitur hæc ſtudiorum palæſtra nequaquam fidei Auctorum repugnat: vos de illa nihil*

B *certi affirmare poſſumus.*

24 Dorganius, Menardus, ubique Martyrologi Benedictini ſanctum illum Eremitam paſſim Ordini ſuo aſcripſerunt, ac inter eos Arnoldus Wion in Ligno vitæ part. 2. lib. 3. cap. 24. pag. 304. ſic ſcribit: Sanctus Sebaldus, Danus regis filius, ſponſa relicta, mundique pompis abdicatis, in eremo primum quindecim annis, deinde Herbarum conſenſu, vixit. Demum Ratisbonæ, poſtremo Nurenbergæ in cœnobio ſancti Martini monaſticam vitam eligens, eam quam ſecretiorem, eandem ad finem usque vitæ, quæ accidit XIV. Calendas Septembris tenuit. Floruit ſub annum Domini DCCXVI. *Vir vere Benedictus Genouefa in Vitis Patrum Occidentis lib. 4. pag. 224. poſt compendioſam S. Sebaldi Vitam propterea laudem, in Notis Ultrajectinæ ſervaſſe.* Errare contendit, cum dicit, eum vitam monaſticam in cœnobio S. Martini duxiſſe, cum ex ejus Vita ſolerter deſcripta reperiatur, eum ſenio & infirmitate correptum & de morte divinitus certiorem redditum, in dictum monaſterium advenisse, ut ſepulturæ

C corpus ſuum mandaretur. *Genouefa ibidem Schedelium & Ceratopolium, quos ſupra laudavimus, teſtes hujus rei allegat.*

25 *Equidem fateor, ab ambobus iſtis ſcriptoribus ſimilia referri; ſed antiquiora Acta noſtra de adventu S.* Sebaldi *viventis ad illud monaſterium Benedictinum non meminerunt. Quinimo potius innuunt, tantam reliquiarum ejuſdem Sancti ex alia eccleſia ad iſtud monaſterium translatarum eſſe, ac ibi tantiſper quieviſſe, quemadmodum num. 16. narratur his verbis:* Sed accidit, ut ſupra ſanctum exſtinctum corpus eccleſiuncula admodum pandochii fieret, quæ cum fulmine conſumpta eſſet, ſanctum corpus ad eccleſiam S. Ægidii (*hæc prius eccleſia S. Martini appellabatur*) Ordinis S. Benedicti ab hominibus delatum eſt, quo uſque fabrica alia fieret ſolennis. *Etiam Radenti noſter hanc narrationis diſcrepantiam obſervavit, dum tomo ſupra citato Bavariæ ſanctæ pag. 197 ſic ſcribit:* Sylvæ cultoribus & vicinis dum locum cœleſtem expoſuiſſet, reliquias idolorum ſuo levaſſet, annis & ſenio laboribuſque fractus ad divi Martini ſodales Norimbergam confugit, ultimumque ibi diem clauſit. Quamquam alii ſunt auctores, qui credant eum in ipſa ſylva deceſſiſſe, corpuſque jumentis jugi infuſoris impoſitum ad locum; quem deſtinarat quieti, deportatum conditumque, crebris beneficiorum miraculis inclaruiſſe. *Sed ſive in ipſa commentationis ſuæ ſylva obierit, ſive in ſine vitæ ad cœnobium S. Martini venerit, æque lectori ſequentia argumenta propoſita ſint. Si Sebaldus ad Ordinem S. Benedicti pertinuiſſet, & in cœnobio S. Martini mortuus eſſet; cur monachi Benedictini ſacrum ipſius corpus alio loco ſepeliri permiſiſſent? Cur longiora Acta noſtra de Benedictina S.* Sebaldi *profeſſione, ac commoratione ipſius in cœnobio S. Martini, nullum verbum faciunt?*

26 *Haud dubie Mabillonius his aliaſque difficultatibus expendit, & propterea forſan in Opere de Sanctis Ordinis Benedictini ſec. 3. part. 2. S.* Sebaldum *in Indice prorſus inter Prætermiſſos collocavit. Jam vero eruditiſſimus ille ſcriptor Benedictinus Præfatione ſeculi primi num. 10 obſervavit hoc monitum:* Quia vero contingit nonnumquam, ut quorumdam Sanctorum Vitæ, ſive ſcripturum defectu, ſeu temporum injuria, reperiri non poſſint; eas vel ex veterum auctorum dictis ſparſim excerptis conteximus, quas ELOGIA HISTORICA appellamus; vel ex recentioribus, qui de iis ſcripſerunt, rarius quidem, ea ſumimus. Si tibi vero nihil ſanctum explorati habemus affequi, incertis relationibus præmiſſis, ſilentii noſtri rationem poſt primum Indicem in Operis fronte reddimus. *Deinde in Indicem Prætermiſſorum ejuſdem ſeculi manet, ſe Acta quorundam ſanctorum monachorum, qui ex Kalendario Benedictino reponi ſolent, conſulta prætermiſſe, ſive quod monachi non fuerint, inquit, aut certe Ordini noſtri ſuppoſititii, parumque ad res noſtras illuſtrandas eorum geſta cognoſcant; ſive quod Vitam eorum exuviis & fabulis reſperſam ſint, ſeu quod penitus exciderint. Quibus tutem hujus omiſſionis eſtis videtur probabilius, quamplurimum hunnie ſincerillimi Mabillonii, qui verioſimiliter judicavit,* S. Sebaldum *ad Ordinem ſuum non ſpectare: nam ſaltem aliqua hujus Sanctigeſta invenire poterat apud Schedelium, Ceratopolium, ac ſodalem ſuum Gabrielem Buccelinum, qui hac die in Menologio Benedictino* S. Sebaldum *Ordini ſuo accenſet, eumque longiore elogio exornat. Nunc ad poſthumam Sancti noſtri gloriam & præſentem hujus ſtatum tranſeamus.*

F 27 *Quanto in honore* S. Sebaldus *olim apud Norimbergenſes fuerit, indicat magnificus tumulus, quem cives adhuc Catholici magni impenſis erexerunt. Eobanus Heſſus, dum jam tum ſuligine Lutherana hæreſi aſpergeretur, in ſua Norimberga illud illuſtre pictatis & munificentiæ monumentum deſcripſit ſequenti carmine heroico metro:*

Exſtat in hoc templo monumentum inſigne Sebaldi,
Quem Divum para magna vocant, hic primus ab orbe
Externo veniens, ſurtur loca noſtra colentes
Chriſticolam docuiſſe fidem, pro cujus honore
Officii meritaſque pii his cultibus illum
Affecit pia cura patrum, teſtata ſalutem,
Hoc primum doctore, ſibique ſuiſque parata.
Atque ideo hoc illi poſuere inſigne ſepulcrum
Officii memores, quo non præſtantius ullum,
Sive manu, ſive ingenio, ſive arte magiſtra
Contudiſſe libet, totum eſt ex ære nitenti
Artificis cælata manu, pulcherrima moles
Naturæ variis operum, forma omnis ab imo

Surgit

Profeſſionem ejus S. Benedictinæ, quam aliqui aſſumunt,

Vita ejus, Acta noſtra,

Pareſ ex veteri ſepulcro, quod hic deſcribitur.

AUCT. G. C.

Sorgit epiſtylia fracta exereſcentibus inter
Serpentum ſpecies operoſa toreumata florom.
In ſumma coit, & pulchri faſtigia teſti
Contrahit; ipſa etiam variis cælata figuris.
Noo anguſta tamen, ne vertex ſummus acutam
Pyramidem facist, quamquam trea pyramidales
Adſimilet cones; circum capitalia columnis
Addita ſont, ſpiræque breves, torulique rotundi,
Atqoe abaci tetetes, quibus aot ſimulacra deotom
Aot homioum inſiſtunt; videas colludere fictas
Arte puellarom effigies, ſemperque novaros
Formarum vultus, colubros adrepere, nudar
Stare puellarum ſpecies tenos ilia, dooec
Io caodas abeant media plus parte draconum.
Quid ſtatuas alias memorem matrumqoe virorumque,
Has nudas, illas armis & veſtibus aptas?
Quid tot quadrupedum formas, tot ſcolpta leonum

B Corpora, nudorem infantum quid mille figuras?
Muſa nec ulla queat tanto ſatis eſſe labori,
Nec verbis aquare opus Immortale futurum;
Quod neque Praxiteles, nec Myron, nec Polycletus,
Nemo Ceres, nemo Scopas reprehendere poſſet:
Quamqoam fama illos ſculpendi nobilis æris
Commendat, noſtros melioe parvanit in anoos
Gloria: ſicut enim fuit ignoorantior ætas,
Et rudis illa prior, ſic nos, creſcentibus annis,
Creſcere, & inventis meliores addere rebus
Par ſoit, & veterum vinci feliciter arres.
28 *Saltem gratias debemus huic poetæ Luthe-*

quoate in hooore S. Sebaldi, olim fuerit apud Norimbergenſes,

rano, quia ingenue fatetur, quod Norimbergenſes efficii memores iſtud inſigne ſepulcrum bonefactori ſuo erexerint, & hoc monumentum fuerit pia cura patrum, teſtata ſalutem, hoc primum doctore, ſibique ſuiſque paratam. *Sed ab hac pia patrum cura Norimbergenſes paulatim deſetecerunt, dum in urbem eorum irrepſit hæretica Lu-*

C *theri ſecta, quæ ſenſum religioni Romano-Catholicæ ſucceſſit, & de qua luctuoſa mutatione laudatus Erdmannus pag.* 36. *ſuæ Norimbergæ ſic ſcribit*: Cataſtrophe religionis Catholicæ cauſata ab impio quodam monacho Auguſtioiano Wolffgango Volprecht, Lutheri diſcipulo, qui cum duos ſancti Sebaldi & ſancti Lauraotii præpoſitos & parochos claoculom ſeduxiſſet, & Lutheraos lna infeciſſet, una cum illis a Wigando epiſcopo Bambergenſi, tamquam ordinario Norimbergenſium, citatus eſt. Hi examinati & incorrigibiles hæretici ſunt iovenri. Quamobrem, qoidqnid per procuratorem ſuom Andream Oſiandrum fruſtra proteſtarentur, & ad divinum tribunal provocarent, excommunicationis ſenteotia, quæ ſequitur ab impreſſo exemplari deſcripta, ſunt condemnari. *Poſt hæc refert Latinam epiſcopi Bambergenſis ſententiam, & huic deinde ſubdit Germanicum inſtrumentum anni* 1524, *quo reos iſti pertinaces hæretici a legitimo ſuo judice ad purum Dei verbum ſive ſolam ſacram Scripturam appellarum.*

qui poſtea Lovanii ampleai, illud argumento ſpoliarunt,

29 *Verum hæreſ indies accreſcente, Norimbergenſes non ſolum ab avita patrum ſuorum pietate defecerunt, ſed etiam contra articulos fœderis Paſſavienſis ſpoliarunt Catholicas eccleſias au-*

reis argenteiſque donis, quæ pii ipſorum majores Deo & Sanctis obtulerant. Porro fœdus Paſſavienſe, quod ineunte menſe Auguſto anni 1552 *inter Catholicos & heterodoxos concluſum eſt, in nuper edito Corpore diplomatico Juris gentium tom.* 4. *part.* 3. *pag.* 48 *& ſequentibus legi poteſt, & propter illud memoratus Erdmannus in ſua Norimberga pag.* 45 *notari jubet*, ſpoliationem illam reliquiarom, argeoti quoque pariter & aori, quibus incluſæ aſſervabaotur, conflationem poſt Paſſavienſia concordata factam fuiſſe: nam Paſſavienſia tranſactio finem accepit poſtridie Calendas Auguſti anno MDLII: at reliquiarum iſtarum alienatio, diſtractio, & veoditio facta eſt primum ejuſdem anni partim menſe Octobri ſub finem, partim menſe Novembri, ut ipſa manus deſtructoris & venditoris N. N. atteſtator. *Hinc ibidem ita concludit*: Ergo eccleſia beatiſſimæ Virginis alias Capella tegalis, io foro dominorum, & eccleſiæ collegiatæ ſancti Laureotii & ſancti Sebaldi, Catholicis violenter adempræ, de jure per Cæſaream Majeſtatem alioſqoe Catholicos ptiocipes repeti poſſunt.

E

30 *Erdmannus his ſubjungit ipſum compoſuum venditoris, qui Germanice tractas dati acceptique rationes ſubduxit. Deinde ſcriptor ille Catholicus poſt exhibitam pecuniæ ſummam, quæ ex ſacrilega harum trium eccleſiarum ſpoliatione provenit., idiomate Germanico diſſerit in hunc fere modum*: Ex tanto triplicis eccleſiæ theſauro facila conjectari poteſt, quantum pecuniæ Norimbergenſes hetetodoxi hauſerint ex variis utriuſque ſexos mooaſteriis aliiſque templis, quæ poſtmodom ſpoliarnot. *Denique ibidem indicat, ſe neſcire, quid de corpore* S. Sebaldi *actum fuerit. Verum Raderus tomo* 2 *Baviæ ſanctæ pag.* 57. *innuit, adhuc Norimbergæ reliquias ejuſdem Sancti ſua ætate ſuperfuiſſe, dum ibi ſe ſcribit*: Sacrum ejus pignus Noribergæ io æde prioeipe Petri & Paoli olim religioſiſſimc eulrum, hodie ut omnes Divom cloeres (quod impie Lutheri ſectæ acceptum feras) neglectom jacet, donec propitiom magis cælom Germanicas rerras teſpiciat. *Præterea Papebrochius noſter in Mſ. ſuo Itinerario teſtatur, ſeſe Norimbergæ anno Chriſti* 1660, *que una cum Henſchenio per Germaniam in Italiam profectus eſt, vidiſſe templum* S. Sebaldi F *jam a Lutheranis occupatum, ſibique in ea oſtenſum fuiſſe ærcum Gothici operis umbraculum, in formam tecti aſſurgens, ſub que corpus ejuſdem Sancti adhuc quieſcere dicebatur.*

corpus ipſius adhuc perſeverari in eadem urbe,

31 *Etiamſi propter illa Raderi ac Papebrochii teſtimonia nihil certi de qualitate ac præſenti ſtatu harum reliquiarum pronuntiare paſſimus, tamen ex Phoſphoro metropolitanæ eccleſiæ Pragenſis novimus, coſtam & duas alias partes* S. Sebaldi *confeſſoris anno* 1361 *Norimberga Pragam allatas fuiſſe ab imperatore Carolo IV, ut ibidem notatur in Diario reliquiarum ad diem* XIX *Auguſti, ſive pagina* 316 *iſtius Operis, quod illuſtriſſimus Thomas Joannes Peſſina de Czechorod anno* 1673 *Pragæ edidit. Præterea ex Theatro vitæ humanæ, quod Laurentius Beyerlinck operoſe collegit, pag.* 284 *littera* R, *ad vocem* reliquiæ, *etiam diſcimus, aliquas* S. Sebaldi *exuvias in Andecenſi Bavariæ monaſterio conſervari. An autem alia quædam hujus Sancti ſepulcra ante eruetam Lutheri hæreſim tranſlata fuerint, & in vicinis eccleſiis Catholicorum quieſcant, habemus ignoramus.*

reliquiis quibusdam antea alio translatis,

32 *Quare hunc Commentarium prævium concludimus pathetica parænes, quam laudatus Erdmanus*

Quam Erdmannus ad avitam fidem reſumendam hortatur.

A *manus iater beatifica Pontificem Romanorum ac præſulem Bambergenſium diplomata dirigit ad Norimbergenſes, ubi pag. 72 ſui opuſculi eos alloquitur his verbis:* Hic iterum, o Norimberga, ſignum cape lenientiſſimum, quanto favore te olim proſecuta fuerit ſancta Romana Eccleſia, & divi Petri ſucceſſores atque Chriſti viſibiles in terris Vicarii, ovilis Dominici ſupremi Paſtores. Ab quid feciſti, tam piam ac dulcem tamque benignam matrem (deſereodo, &) ad ioſtantiam & perſuaſionem unius laſcivientis monachi Wolffgangi Volprechti, hæreſeos Lutheranæ fermento corrupti, tam turpiter a veteri & majorum ſuorum & avita religione deficiendo? An noo in eadem ipſa Catholica fide, dum nihil amplius eſſes, quam nudum caſtrum & exiguus pagus, ac demum ſucceſſu temporis parvum oppidum, patrocinante tibi ſanctiſſimo Noricorum apoſtolo divo Sebaldo, in tantam amplitudinem excreviſti, ut tibi vix ſimilis in toto imperio Romano inveniatur? Revertere, obſecro, ad ovile Chriſti; dulciſſimam matrem tuam ſanctam Romanam Eccleſiam, abſtracto glaucomate, a quo excæcatis, agnoſce & amplecte-

B re, niſi velis peſſum ire. Hæc Norimbergenſibus forſitan auditu injucunda, ſed tamen ſalubria, ſuo loco hac vice tranſmittemus, & aliquot etiam epiſcoporum Bambergenſium diplomata in mediom producemus. *Cum diplomata illa hic ad rem noſtram non ſpectent, nos jam geſta & miracula* S. Sebaldi *primam typis excudemus, ac eadem ſolitis annotationibus illuſtrare conabimur.*

A C T A

Auctore anonymo incertæ ætatis.

Ex Ms. Carthuſiæ Gemnicenſis in Auſtria, cujus apographum Joannes Gamans noſter anno 1638 ad nos miſit.

C PROLOGUS.

Auctor paucis obſervat præfatur,

SI Dominum in Sanctis ejus ore Prophetico laudare jubemur, tunc certe nobis pluris laudis excreſcit occaſio, pro quanto vobis de ſanctitate alicujus evidentior conſtat ratio: generoſa enim mens plus illic afficitur, ubi cognoſcit honeſtum, ſcilicet Deo acceptum, quantumcumque minime ſibi cognitum, quam ad abſconditum, & ad uſqueqoaque occultum. Quia ibi ſaltem habet, ad quod refugiat; ſed ad ex omni parte latitans nullum habet præſidium. Sed in omnipotentis Dei beneplacitis, quis cognoſcit vel cognovit ſenſum Domini? Aut ut nobis inſinuaret, in quo eum laudare deberemus, quis conſiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, ut retribueretur illi? Itaque ex alto æternoque Deitatis emanat conſilio, ut nobis & cunctis fidalibus daret Deus notam facere viam ſuam, & voluntatem ſuam in glorioſo confeſſore ſuo Sebaldo, & ipſum veris filiis Abrahæ turrem ioexpugnabilem prærogavit. Et ipſe certe turris eſt fortiſſima. Quare ad ipſam confugere debent omnes gentes; quia ex hoc procul dubio datur honor, gratia & virtus & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen. AUCT. ANONYM.

C A P U T I.

Mira Sancti nativitas, pia educatio, nuptiæ ſolutæ, vita eremitica, prædicatio Evangelii in Longobardia cum variis miraculis.

narrat mirabilem Sancti nativitatem,

TEmpore Pipini glorioſi *a*, & Caroli filii ſui Regum Francorum *b*, tunc thronus regius & reſpublica per Chriſtianiſſimum regem gubernabatur in Dacia *c* qui generoſam moribus & religione Chriſtianam habuit uxorem, ſed tamen infœcundam; de quo illuſtris rex non modicum triſtabatur, hæredem deſiderans paternæ ſucceſſioni, & regiæ dignitati. Immo etiam regina pondus ſuſpitiorum & E quamplurium anxietatum exinde non fuit inexperta: qui tandem mutuo conſenſu Deo ſpoponderunt, & indiſſolubili voto voverunt vitam illibatæ caſtitatis, dummodo divina clementia deſideratam eis dignaretur tribuere ſobolem, quam etiam præceptis alriſſimi Regis & ad ejus laudem promiſerunt inſtruendam. Quorum devotionem Dens benigne inſinens *, & eorum pias preces exaudiens, deſideratam eis largitus eſt ſobolem, unicum filium, nomine Sebaldom, de quo munere Deo omnipotenti gratias retulerunt, & deinceps votum caſtitatis pariter tenuerunt. Naſcitur ergo infana Sebaldus ornamentum geoeris, parentum gloria, propinquorum lætitia, familiæ decus, hæreditatis ſpes, deſideratæ prolis teſtimoninm. In hujus oativitata gaudeat omoes, cuncti lætantur, penſata ſalubriter; nam fit ex ſemina ſterili mater fœcunda in filio, & quaſi marcens ætas reparatur juventnte, ac teoente debita ætate, juveoilia geruntur a matre.

a *b* *c*

* *forte lucem*

plam adoleſcentiam

3 Nutritur itaque dulciter puer Sebaldus, & in ipſa tenera ætate virtutum plantantur in- F ſignia. Deo timorem (exhibet) pariter & amorem, parentibus obedientiam, ad ipſos & reverentiam, clementiam ad omnes, ſicque fuga proficit vitiorum amabilis infantulus. Et ſicut Deus mirabilis eſt in Sanctis ſuis, ita mirabiliter operatur in electis ſuis. Nihil mirum. Sicut puer creſcebat ætate, ita cremeotum capiebat virtutum ſoliditate. Cumque quintum decimum annum attigiſſet, laudabili more ptincipum Pariſios mittitur ad ornandum ſe ſacris ſcientiis: in quibus quaſi ſopra humanum modum cœpit juvenis proficere, ut omnes coætaneos, & multos prolixioris ætatis ſuperaret: ita ut cnnctis ibidem morantibus ſpectaculum, & res mira haberetur exinde. Tandem glorioſus adoleſcens Sebaldus ſic multiplicabat virtutes, ut non diſcipulus, ſed magiſter haberetur probatus. Igitur optatis adeptis virtutibus, feliciter revertitur ad patriam, noo mndica illuſtribus parentibus exinde orta lætitia; quem conſpiciunt moribus gravem, loquela ſagacem, in agendis providum, in actis bonum, in devitando vitia cautum, ſicque per omnia prudentia locupletem.

nuptias,

4 Sed cum pius rex & ſua conthoralis regina, pater & mater glorioſi adoleſcentis Sebaldi, voto ſe cootinentiæ aſtrinxiſſent, ſuam genetoſam ge-

AUCT. ANONYMO.

nealogiam numerosus augmentare, non in se ipsis, sed honeste & laudabiliter viribus ex totis conabantur in Filio. Perlustrantur igitur principatus & regna, patris ex imperio visitantur climata mundi, si quæ nobilis reperiatur virgo, quæ filio regio societur in matrimonio. Post itaque prolixas inquisitiones, magnifica ambasaria *d* dirigitur patri Christianissimo regi Daciæ filia cujusdam Comitis in Regno Franciæ, quæ etiam de illustrissima prosapia domus Franciæ descenderat, virgo multum speciosa, & bonis moribus ornata, quæ regi placuit; & eam honorifice filio suo Sebaldo in matrimonio sociavit, dote præscripta, & sponsalibus laudabiliter præmissis.

d

Sexumque solatia ignorant.

5 In prima igitur nuptiarum nocte ante medium noctis virgo speciosa non virum matitum, sed suæ virginitatis pudicissimum persentit custodem. Post medium noctis pudicus Sponsus sponsam more sagacis doctoris honeste alloquitur dicens: Virgo generosa, mihi marrimonialiter es sociata; leges & jura marrimonii Euangelicite ignorare non decet. Bona res in matrimonio est fœcunditas corporum, quia inda proles nascitur; sed multo, imo inexplicabili excessu, melior

B

in matrimonio Euangelico fœcunditas mentium, sine pollutione corporum, seu contactu quovis modo membrorum. Nam in matrimonio Euangelico virginibus consulitur, virginitas probatur, virginitas perficitur, stipendia colligit meritorum. Quare, dilectissima sponsa mea, certare & militare Deo debemus, & summo studio in nostra virginitate servare Apostolicum dictum: Virgo cogitat, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu in Christo Jesu.

vel Ille si vis.

e

6 Hac doctrina sponsæ virgini pro VALETE *e* data, ai imperavit silentium, & more beati Alexii, a virgine recessit. Itaque in nocturno tempore quidquid divitiarum, quidquid delitiarum ac honorum hujus mundi, a se abdicavit, & arctam vitam elegit eremiticam. Nam silvam densam, & ab hominibus remotam in suæ habitationis exercitium elegit, in qua diurnis pariter & nocturnis prolixis ac devotis insistebat orationibus; divina & quotidiana persolvebat jejunia, & multas noctes perduait insomnes. Interea dum quasi funereum ex arcta vita corpus suum gestaret præ pondere, nullo tamen modo destitit malignus

C

spiritus lividas carnis scintillas instaurara; ita ut & in nemore non modicum minus certaret spinoso, quam tyro secularis fecisset in lætitia mundiali. Sed amplior aacrescit victoria, ubi excellentior devincitur in pugna: nam quoties carnis (sed ut raro aut ut sæpe de boste (triumphatet) perverso) stimuli, legi mentis repugnare nitebantur, toties vepres electas intime perlustravit, in easdam acerbe voluntatus, extinxir per vulnera corporis, quidquid delectationis undecumque venientis infurrexerat carnis.

Post vitam aliquot annis in eremo transactam

7 Tum autem illi toties cumulabatur præmium, quoties ex ipsius bono opere plures captabant emendam vitæ. Proinde cum lustris tribus *f* monachus Regi summo militasset, in eremo, fiagrabat eremita Sebaldus convertationem in populo, ut granum sebolasticum *g* in agro seminaret Dominico, & ut ex effectu optatis sequeretur sui laudabilia convenientia nominis *b*, propulsa tamen inani gloria, quia sic in eo Euangelicus spiritus operabatur, cujus perenni dono fuerat illustratus. Jam pia silvarum ligna deferens, limina Sanctorum amplectens, ima ea devotione fareophaga Apostolorum Romæ visitabat, ubi tunc Præsul egregius Gregorius Secundus *i* Papali erat

f

g

b

i

dignitate fultus. Cui cum de tanto viro bona fama & laudabili vita auditæ virtuti testimonium perhibuisset, ei officium indixit prædicandi veritatem Euangelicam, & debiles confortandi, bonosque solidandi; & doctrina malos corripiendi in eo stabilivit audaciam. Munus confessor Sebaldus amplectitur imperatum, & ut decuit, debuit & valuit, exequi festinavit.

D

8 Sed cum ad euangelizandum pauperes missus incederet, eomites reperit sui itineris sanctæ vitæ peregrinos, & morum honestate probatos Vilibaldum, & Wunibaldum *k*, cum quibus colles asperos lapidesque duros, tramite recto, animoque læto Dei ad laudem tempus expouit volubile. Sed nihil ponitur indebita, ubi recursus fit ad actionem naturæ. Idcirco cum ex itinera fatigati, tut binoso vento lassi, famequa reptarent eaanimes, desiderium vescendi sancto Sebaldo eapresserunt. Quos cum sanctus Confessor varbo doctrinæ hilares fecisset, ab eis paulisper discessit, orationequa facta, spiritus angelicus a supercælesti hierarchia missus subcinericium ps.

Sanctus jusso Pontificis Romani

k

E

nem detulit. Quem capiens, Deo gratias retulit, & sic lætus ad socios est reversus, & ipsis panem, quem acceperat, legaliter distribuit. Rivulo prope potati, inda Eliam esse prædicant, laudant Salvatotem, quod feliciter invenerant, cui sanctitatis deferrent honorem.

prædicat verbum Dei in Longobardia

9 Festinavit itaqua Vir Dei professor Longobardis *l* spiritualem tribuare alimoniam, quorum paraphrasin *m* in paterna domo didicerat, more principum laudabili. Et cum prope Vincentinam *n* civitatem patvum silvaticum reperisset locum, utique tactus divinitus, ulterius progredi distulit. Cujus fama gloriosa, cum vicina loca personasset, etiam ad distantes civitates evolavit, in tantum ut Mediolanenses & Papienses *o*, ceterarumque civitatum utriusque sexus homines ad ipsum Virum Dei audiendi gratia confluerent; quos benigno amore fuscepit, & in fide Catholica diligentar instruxit. Sed illico quadam vice cum post suam prædicationem eneenium *p* charitatis secum

l

m

n

o

p

faeerent, discipulo suo, nomine Dionysio, Bacebi potum ipsis præcepit ministrare. Sed eum non haberet, quia nocte præcedenti, cum sisi laboraret, ebiberat, & aliis, unde ministraret non dimiserat, mandato sancti Sebaldi non tam ob erubescentiam, quam ob difficultatem, non parebat. Sed

F

cum bis aut pluries fuisset admonitus, per improbitatem *q* sancti Patris, ac obedientiam præcepti

q

ad vas accessit, & quod vacuum ex toto reliquerat, ex toto plenum invenit. Ad quod incaute accedans, vinum cum impetu saliente in gremium totum perfudit. Unde invitati sunt sobrie refecti, quibus clare patuit miraculum, quod, Deo faciente, per sanctum Sebaldum fuerat operatum. Cujus exinde approbant doctrinam, & eum heroicum fatentur, sieque benadictionem ab ipso aceeperunt, & magna cum lætitia unusquisque remeavit ad propria.

Hisdem miraculis confirmat.

10 Alia etiam vice, cum multis hominibus etiam verbum Dei prædicaret, & mente devota Christianæ fidei affrueret veritatem, e medio audientium quidem furrexit hætetieus, qui omnia esse falsa, quæ S. Sebaldus prædicaverat, pertinaci animo asserebat, & sic in publico nefanda verba atque feelerata promebat. Quod cerneus Sebaldus Deum exoravit, ut evidenti signo patefaceret hominibus, quod fides Catholica solum sit scala illa, cui innitus est Dominus. Statim usque ad collum in aspectu omnium, qui aderant, eum deglutivit tellus, sed cum ad os ulterius vo-

rago

A rago ipſum mergeret, alta voce S. Sebaldum invocavit, ut pro eodem intercederet, omnem ſe falſitatem hæreticam abnegare, & ſoli Chriſtianæ fidei ſincera mente inhærere ſpopondit. Sicque ad orationem S. Sebaldi factum eſt, ut qui prius tendebat corpore ad ima, jam clarus fide elevaretur ad alta. Ad ſtuporem hujus miraculi multi tunc infidelium ad fidem ſunt cooverſi.

ANNOTATA.

a *Pipinus iſte primum anno Chriſti* 751 *vel* 752 *coronatus eſt rex Franciæ, ut chronologi paſſim teſtantur.*

b *Carolus Magnus Pipini filius natus eſt anno Chriſti* 747, *& tantum anno* 768 *cum fratre ſuo regnare cœpit. Sed nativitas S. Sebaldi ſub his Francorum regibus non facile cum Actis ejus conciliari poteſt, ut* § 2 *Commentarii prævii breviter oſtendimus.*

c Dacia *plerumque accipitur pro* Dania, *ut in Commentario prævio monuimus. Sed eo tempore Dania nondum converſa erat ad fidem Chriſtianam, & Dacia proprie dicta tunc Chriſtianos reges non habebat.*

B d Ambaſiata, Ambaſſata, Ambaſſiata, *& plures vicinæ voces ſignificant legationem, Gallice* ambaſſade, *ut in Gloſſario Cangii videre eſt.*

e *Id eſt pro* valedictione *vel ultimo verbo, quo ab amicis diſcedere ſolemus, ut ex ſenſu patet.*

f Luſtrum *apud Latinos ſignificat ſpatium quinque annorum. Unde plerique Actorum compendia vel eorum explicatores quindecim annos per tria luſtra intelligunt. Sed forte venerabilis Canifius noſter ſenſum auctoris melius interpretatus eſt, dum in Martyrologio ſuo Germanico ad diem* 19 *Auguſti in elogio S.* Sebaldi *ſcribit, eum tribus annis in ſolitudine vixiſſe, priuſquam in Italiam proficiſceretur: nam apud ſcriptores medii ævi, qualis hic noſter eſt, luſtrum pro ſpatio unius anni accipitur, ut quibuſdam exemplis ad hanc vocem in auctiori Cangii Gloſſario demonſtratur.*

g Scholaſticum *graum hic pro grano euangelico ſeu ſemine doctrinæ euangelicæ ponitur, ut facile ex ſenſu colligimus.*

h *Hoc loco biographus veroſimiliter alludit ad* C *Germanicam nominis Sebaldiani etymologiam, quam Juſtus Georgius Schotelius in Opere ſuo de Lingua Germanica lib* 3 *tradit, a pag.* 1083 *exponit his verbis:* Sebaldus, Sevvaldus eſt relative contrarium Hegbaldo, Hegvvaldo; ut Seebaldus, Seevvalt, ſit ille œconomus, qui foras exportat, ſeminat, plantat, arat, colit terram, rus, hortos; Hegvvaldus, Degvvalt, qui collecta, demenſa, decerpta recipiat, domum vehat, condat ac euſtodiat, quod dicit Sebaldum agricolam, Hegbaldum promum condum. *Hinc præterpropter intelligimus, quid ſcriptor Vitæ hic obſcura ſua ad nomen S.* Sebaldi *alluſione velit.*

i *Tempora Gregorii II Pontificis cum regno Pipini & Caroli Magni componi non poſſunt, ut initio* § 3 *in Commentario prævio oſtendimus.*

k *Amanuenſis noſter hic monet, in margine autographi Germanenſis diverſa manu ejuſdam antiquarii poſt nomina VVillibaldi & VVunibaldi hæc addi:* Qui fuerunt filii regis Angliæ. *Cetorum de S. VVillibaldo ad diem* 7 *Julii in Opere noſtro egimus, & Acta S. VVunibaldi poſtmodum illuſtranda erunt.*

l Longobardi *ſunt populi ſeptemtrionales, qui ſedes fixerunt in ampla Italiæ provincia, cui nomen ſuum indiderunt, & quæ adhuc hodiedum vulgo* Lombardia *appellatur.* AUCT. ANONYMO.

m *Hoc loco paraphraſis accipitur pro idiomate, ni fallor; & auctor Vitæ hac voce innuit, S.* Sebaldum *in domo paterna didiciſſe idioma Longobardorum, quod tunc forſan ad linguam Italicam deflexerat.*

n Vicentia *paſſim nota Italiæ urbs in Longobardia, quæ ab incolis vernacule* Vieenza *appellatur.*

o *Mediolanum & Papia, quæ poſterior etiam Latine Ticinum vocatur, ſunt notiſſimæ civitates in Longobardia, ita ut ulteriorem de iis notitiam hic ſuggerere non oporteat. Sic etiam deinceps ad inclytas Germaniæ urbes, puta Ratisbonam & Norimbergam, nihil annotabo.*

p Encenium *vel* excenium *ſæpius accipitur pro dono ſive munere. At hoc loco videtur convivium ſignificare.*

q *Per* improbitatem, *id eſt* importunitatem *vel imperantis perſeverantiam eo ſenſu, quo S. Lucas de illo, qui importune media nocte tres panes ſibi amico commodari poſtulat, in Euangelio ſuo cap.* XI *v.* 8 *ſcribit:* Si ille perſeveraverit pulſans, dico vobis, etſi non dabit illi ſurgens, E eo quod amicus ejus ſit, propter IMPROBITATEM tamen ejus ſurget, & dabit illi, quotquot habet neceſſarios.

CAPUT II.

Prædicatio & miracula ejus in Germania, obitus, & locus ſepulturæ miraculoſe aſſignatus.

RElictis itaque Italiæ partibus, in Bavariam peregre proficiſcitur, ubi civitas Ratisbonenſis obtinet primatum, ad cujus latus ingens fluvius, & invadabilis decurrit, ubi tunc inſtabile elementum obſequioſe ſe obtulit ſancto Sebaldo, labilitate ac erocitate depoſita, ſuo cervicem ſuppoſuit imperio: nam cum illa acqua ponte careret, & ad prædictam civitatem venire non poſſet, aliquo navigio mediante, ideireo ſorte, F quia pauper temporalibus boois erat, & naulum ſolvere non habebat; aut ideo, ut ſuæ doctrinæ illi homines colla jugo ſubjicerent, quem in ſtupendo miraculo & humilem viderent; exutus proinde melote *a*, per quam operiebatur cilicium, quod continue geſtabat, poſuit ſuper aquam, & ſtetit ſuper eam; mox ita factum eſt, ut nulla ſuo corpori ineſſe gravitas videretur; ſed quaſi dote ſubtilitatis ſuleitus, more peritæ pyratis *b* feliciter adeptus eſt portum, & aqua quaſi naturæ lapideæ facta, ſic greſſus ſolidos, ac iter præbuit ſe calcanti. Quod videns quidam incola civitatis, ipſum ad ſuum hoſpitium conduxit. Sed cum hoſpitaliter illum tractare vellet, & vas lucidum, in quo potus cernitor, non haberet, a vicino quodam vitrum ſoleone *c* excredidit * quod cum impleto vino porrigeret S. Sebaldo, incaute tenens in terram cecidit, & fractum eſt. Sed ut luctus verteretur in gaudium, S. Sebaldus particulas legit, atque adeo ſic fracta reunivit fragmenta, ut abſque læſionis ſigno vas creditum poſt uſum neceſſarium reſtituerer integrum.

a Sanctus *mire modo vocat Ratisbonam.*

b

c

* *Id eſt mutuavit.*

12 Expleto igitur modico tempore, quod in

AUCT. ANONYMO. *et deinde Norimbergam,*

illa civitate devote perfecerat, oppidum Nurnbergenſe, cui adjacet ſilva magna, ſtuduit decorare ejus ex præſentia, & plebem illam, quæ in beneplacitis tartaricorum ſpirituum cæcis mentibus perfidiam explebat, ne ſic miſerabiliter periret, luce veræ fidei manuduxit, & normam militandi ſummo Regi verbo eis ac facto præſcripſit.

d Nam vitam turbaticam *d* activam benigne perfecit in oppido; ſed vita quieta & contemplativa fungebatur in ſilva; in qua accidit, quod quidam boves amitteret, eo quod propter paſcua eos minaverat, ſed eum quærendo huc illuc per totam diem mœſto corde, longis ſuſpiriis & ejulatu magno lacoſſiſſet, hora crepuſculi S. Sebaldum obviam habuit; ab eo accerſitus dulciter, dixit: Quære diligentius, & quod perdidiſti invenies. *e* Cui villanus *e*: Statim apprehendet me nox, & cum amiſerim bucem, quo ire debeam, ignoro. Sicque fletu modo verba promebat anxietatis. Perſtrictus igitur fraterna compaſſione Sebaldus pro damno villani, ſe in oratione dedit. Et quam ſincere Deo pro eo preces effuderit, penſet unuſquiſque ex opere & actu, ſtupenda

B rei magnitudine: nam finita oratione, qua inter

f g rim ſpecificatus *f* fulca aus *g* breve tempus æſtimavit, annuate *h* dixit S. Sebaldus: Erige manua conjunctas. Quo facto, digiti manuum ſine arſura lucem radiabant fulgidam, ita ut non noctis videretur tenebra, ſed ut haberetur lux meridiana. Ad quem S. Sebaldus ait: Deum lauda Salvatorem, & vide cito, quod amiſiſti in triſtitia, reduces in lætitia. Qui impigre ivit, & boves perditos celeriter reduxit ioventos.

ubi pauperem docet,

13 Cum autem Nurnbergenſibus ſalutaris doctrinæ beneficium imprœderet liberaliter, accidit, ut ex illis quidam pauper mechanicus, machinarumque factor ipſum colligeret hoſpitio. Hyems autem erat, & charitatis ſigna non multum lucebant in hoſpite. Tunc S. Sebaldus dixit hoſpitæ, ut ligna portaret, & ignem faceret, ut gelidum corpus poſſet renovare ad ignem. Quæ ob tenacitatem ſui mariti ipſam prohibentem, pluries a S. Sebaldo juſſa non fecit. Tandem mente tranquilla, impetuoſis tamen verbis, dixit: Si ligna afferre non vis vel vales, apporta glaciem de platea. Quæ ut ſe ab immanitate expurgaret, certe glaciem & ſtillas portavit oppido: quibus

C inſimul conjunctis, ſe in orationem dedit S. Sebaldus; qua finita, ex glacie ignis copioſus factus eſt, ita ut ſi aridorum lignorum ſtrues fuiſſet incenſa. Ad viſionem hujus ſtupendi negotii, frigidus hoſpes ad ipſum factus eſt liberalis.

ex doctrinam suam miris ostendens,

14 Sed ſequitur miraculum miraculo, ut ſolerter penſetur, quam dira pœna plectatur immiſericordia, & quam dulciter remuneretur charitas viſceroſa. Nam hoſpes ad forum cucurrit, & ibi ultro piſces, ſub orbatione oculorum anathematizatos emit, qui deprehenſus, oculos amiſit. Ad quem S. Sebaldus ait: Juſtum eſt, ut quælibet culpa ſuam luat pœnam: nam ligna, unde ignem & lumen habuiſſem, uxorem tuam miniſtrare mihi prohibuiſti, ideo a lumine corporis jam ex feciniſus. Sed quoniam ex pietate ad id malum corporis devolutus (es), beneficium accipies curationis; & collectis de terra oculis, (de-

i fideratum lumen oculorum redditurus, illos oratione *i*) quoque præmiſſa, debitis eorum locis impoſuit. Sed ſupra naturam fecit S. Sebaldus, ut qui de amiſſione oculorum dolebat, jam de reſtitutione viſus Deum & S. Sebaldum glorificaret. Ad factionem hujus miraculi, tunc omnibus Nuraubergenſibus vita & fama S. Sebaldi celebris facta eſt; quia conſiderabant, & juſte, D quod talis, qui per facta opera illuminabat hominum in corpore, per ſanctam doctrinam illos illuminaret in mente.

pie moritur & miserabiliter sepelitur,

15 In progreſſu igitur bonorum operum evenit, ut XIV Kalendas Septembris debitum lethale ſolveret conditionis humanæ, quod & ipſe multis devotis hominibus certitudinaliter ante prædixerat, & humi partem, ubi mortuum corpus ſepulturæ quietem acciperet, patenti miraculo iudicavit. Nam cum horam clauſiſſet extremam, feretrum in enrru ab indomitis jumentis, ubi nunc quieſcit, deductum. Et cum ſtimulis multis jumenta impeterentur ad progrediendum ulterius, recalcitrando indicarunt, ſolum illum eſſe locum, ubi ſarcophagum elegiſſet inclytum. Sed cum devote ejus celebrarentur exſequiæ, incenſo redolente & (caodalis *k*,) accidit caſualiter, ut una *k* candelarum non ſolide poſita da baſi caderet, quod cernens devota mulier, quæ pœnitantium jam vitam agebat, qui aericulum ferreum in la- *l* meorum *l* geſtabat ad brachium, cum precibus & humili meote levavit, & firmiter in debito ordine collocavit. Tunc circulus ferreus fractus, de brachio cum ſtrepitu in medium proſiliit. Jam E devota mens conſideret, quam magnum meritum partiel per, qui religioſe funereis corporibus aſtat.

de miraculis eorum hominibus.

16 Sed accidit, ut ſupra ſanctum extinctum corpus eccleſiuncula ad modum pandochii *m* fieret, quæ cum fulmine conſumpta eſſet, ſanctum *m* corpus ad eccleſiam S. Ægidii Ordinis S. Benedicti ab hominibus delatum eſt, quouſque fabrica alia fieret ſolenuis *n*. Ubi unus ex hominibus *n* ad caput feretri barham mortui corporis tetigit, & impudicis verbis, procaci mente, in nefandam blaſphemiam prorupit dicens: Inveterate dierum malorum, quamplurimos ſeduxiſti. Mox ſanctum corpus, ut ab improperio ſe immunem oſtenderet, manum dexteram levavit, & impetuoſe percutiens, improperanti unum ernit oculum. Qui ſtatim conſcius ſnæ culpæ, in caſtigatione multorum dierom & devotarum precum miſericordiam conſeeutus, rehabuit ab ipſo oculum excuſſum. Hac forſitan ex cauſa corpus illud mortuum in illo noluit habere quietis locum; ſed ab angelicis ſpiritibus in locum ſuæ ſepulturæ, quem elegerat, portatum eſt. Imo cum pluries F revereuter illuc delatum eſſet, ſemper ſtatim in ſuo loco inventum eſt, ubi tunc baſilica ſolenuis inchoata eſt, & modn honorifice completa, & in ejus honorem dedicata eſt. Ob quorum miraculorum & fide dignarum perſonarum audieutiam, Cephas *o* & Monarcha ſupremus militantis *o* Eccleſiæ ipſum inſtituit revereri mento devota, & ſuperduliæ *p* cultum, ut decet Sanctum, præ- *p* cepit exhiberi. Sicque a Nurnbergenſibus, ut patrouus colitur, & ab ipſis dies ejus, velut ſuprema feſtiva, celebratur.

ANNOTATA.

a Melote *eſt ſpecies veſtis monachis Ægyptiis & eremitis uſitata, de qua conſule Cangium in Gloſſario ſuo fuſius differentem.*

b *Quamvis* pirata *proprie ſignificet prædonem maritimum, tamen ex ſenſu patet, eam vocem hic pro nauta uſurpari.*

c Solenne *hic pro raro vel pretioſo accipi videtur.*

d *Auctor hoc loco per* vitam turbaticam *intelligit converſationem, quæ in urbibus & in turba populi habetur.*

Villaoi

A e Villani *dicuntur a villa, eo quod in villis commorentur, qui & ruſtici a rure, quod excolunt*, ut *Cangius in Gloſſario ſuo explicat*.

f *Neſcio, an adjectivum* ſpecificatus *hoc loco ſignificet ſimpliciter ſupra memoratum vel in ſpecie aſſignatum ruſticum; an vero auctor ea phraſi velit, quod iſte ruſticus tempore orationis* S. Sebaldi *fuerit* ſpecificatus *id eſt* ſpecie immutatus *vel in ecſtaſin captus ro ſenſu, quo propheta Daniel cap.* 10 *V.* 8 *de ſe ipſo ſcribit*: Species mea immutata eſt in me.

g *Etiam ignoro, utrum hic vox* ſulcanus *ſit nomen proprium iſtius ruſtici, an autem vocetur* ſulcanus *forſan a ſulcis in agro ducendis, quemadmodum ſuprius a villa appellatur* villanus. *Interim ingenue fatror, me in hac & præcedente annotatione tantummodo divinare, & utramque explicationem eſſe meram conjecturam, cui nihil certitudinis tribui vele.*

h Annuate *id eſt affirmantes vel quaſi annuentes, ut hic etiam ex ſenſu & mera conjectura ſuſpicor.*

i *Amanuenſis in margine monet, hic in exemplari Gemnicenſi occurrere lacunam, quam ex* B *conjectura implevi iſtis verbis, quæ uncis inclauſa ſunt.*

k *Hic in apographo noſtro ponitur vox corrupta* duplexis, *quæ nihil ſignificat, in cujus locum ſubſtitui vocem* eandelis, *eamque uncis inclauſi.*

l *Malter illa circulum ferreum* in lamentum, *id eſt in ſignum pœnitentiæ vel doloris de ſuis peccatis geſtabat.*

m Pandochium *apud Græcos* πανδοχεῖον, *proprie ſignificat publicum hoſpitium, ad quod unuſquiſque libere divertit, ut in Hierolexico Macri explicatur. Hic metaphorice videtur accipi pro publico ſacello, ad quod multi ex Catholicis concurrebant.*

n *In Commentario prævio ex illa Actorum narratione erutmus*, S. Sebaldum *Ordini Benedictino non fuiſſe adſcriptum.*

o *Pontifex Romanus ab auctore vocatur* Cephas, *quia eſt ſucceſſor S. Petri, qui ab ipſo Chriſto* Cephas, *ſeu petra Eccleſiæ, appellatus eſt.*

p *Biographus hanc vocem ex præpoſitione Latina & ſubſtantivo Græco perperam compoſuit,* C *cum cultus ille etiam apud Latinos integro nomine Græco* hyperdulia *paſſim vocari conſueverit. Præterea ille ſcriptor utens voce* ſuperduliæ, *non ſatis accurate diſtinguit inter venerationem, quam Catholici Deiparæ & Sanctis exhibent: nam cultu* latriæ *Deum*, hyperduliæ *beatiſſimam Virginem, & duliæ Sanctos venerantur. Hic autem poſtremus cultus tantum S. Sebaldo convenit.*

CAPUT III.

Miracula, quæ poſt obitum ipſius contigerunt.

Cum S. Sebaldi ſam mortua blaſphemiam nuliere ris,

SEd modernis temporibus factum eſt, quod quædam advena mulier in die ſolennitatis ſuæ, ſuſo & gargillo *a* intenderet. Tunc a ſuis œconomis proibita eſt: quæ garrulose excuſando ſe, *a* incuſavit Sanctum dicens: Ad quinque milliaria neſcitur, quis ſit ſanctus Sebaldus, unde laborem inchoatum perficiam. Ipſa enim a tanto ſpatio accola fuerat. Tunc Deus manu juſtitiæ ſanctitatem S. Sebaldi in ea oſtendit: nam eadem hora factum eſt, ut eriam non parvo dolore vi- AUCT. ANONYMO. ſum amitteret. Sicque fecit Deus, ut quæ ad honorem S. Sebaldi ſpiritualiter gaudere debuerat, de mechanica opere corporaliter contriſtaretur in ejus die. Quæ monita (eſt), ut ejus feſtum deinceps ſolenni voto præmiſſo ſtuderet venerari cum offertorio ſingulari; & tunc S. Sebaldus ſuam clementiam oſtenderet, ita quod incredula cœca, fieret videns fidelis. Quod & factum eſt: nam pœnitentia ſalutari purgata, & voto amoris facto, ad interceſſionem S. Sebaldi viſum amiſſum indubius accepit.

& avaritiam conjugis ſui viri pœnitentis,

r8 Sed ſimplici animo famulemur: ſicut (enim) duplex cor & malum machinans, cum viator eſſet, ſemper tedarguit, ita jam enmprehenſus exiſtens prodit: nam quædam ruſtica ſortem ex voto, ſaltem ex devotione, pro offertorio in honorem S. Sebaldi caſnum nnum nntabilis quantitatis ſtuduit impendere. Sed infirmitate præpedita cum in perſona propria honeſtum deſiderium non poſſet perficere, maluit hoc in perſona aliena. Nam euidam ruſtico ſuo vicino caſeum ſuum dedit, ut ad ſepulchrum S. Sebaldi pro ea offerret: E qui, accepto caſeo, cupidn amorn quantitatem ejus confidetans, illius loco malo eambin *b* ſubſtituit minorem & alteratum. Itaque exiſtens Nurenbergam perrexit, & obliquum offertorium probæ mulieris vicinæ ſuæ ſupra tumbam S. Sebaldi obtulit, etiam more diſtincto. Tunc ſtatim mentita eſt iniquitas ſibi: quia caſeus ille adhuc cernentibus, verſus eſt in lapidem. Sicque duplicitas cordis in homine patefacta (eſt) a S. Sebaldo ex caſei in lapidem murarione. *b*

plus peregrinæ

r9 Sed devotis precibus gementium, & in tribulatione poſitorum, benigne accommodat auxilium, & opem ferre præſto eſt indigenti conſtanter. Nam non longo tempore accipit, quod peregrini, qui Romam peregre proficiſcebantur, in Nurenbergam venirent; qui, auditis vita & fama, & quomodo ſtupendis miraculis coruſcaret, mutuo conſenſu & deliberato animo S. Sebaldo promiſerunt, ut ſi ipſorum bonus conductus & in itinere plus protectus eſſet, in reverſione eorum ad unam dietam *c* nudis pedibus ad ipſum redire vellent. Sicque receſſerunt de Nurenberga. Qui nihil incommodi in itinere paſſi ſunt, niſi quod prope Romam invaſerunt eos latrones, bona enim cupientes ab ipſis auferre. Ubi tunc S. Sebaldum peregrini invocare cœperunt, & viriliter reſiſtendo cum baculis peregrinalibus, latronibus prævaluerunt, ſicque latrones vinctos cum ipſis coegerunt ire, donec ad eum locum (perducti eſſent), ubi ulterius ſecum Romam venerunt. *c* F

bis e manibus latronum erepti,

an Boni Peregrini alacriter revertantur & proſpere uſque ad hunc locum, ubi ipſorum votum debebant perficere; quod cum inchoaſſent devotere, & ad unam parvam ſilvam veniſſent nudis pedibus, duo raptores equeſtres, unus cum baliſta *d*, alter cum gladio inſipiti eos invaſerunt. *d* Qui primi modo ſe defendentes & raptoribus ita infeſti extiterunt, ut & uni baliſta caderet, & alteri de manu gladius bis acutus. Quibus de terra levatis, pro offertorio ad S. Sebaldum portaverunt, & rerum ordinem plebano, qui & eos invitaverat, præſentibus pluribus fide dignis perſonis narraverunt; ſicque ſanctum Sebaldum venerantes, redierunt ad propria.

poſtea ſtatuas illas in muro ſuo curavit.

22 Non ſolum aurem in terrenis periculis poſiti ejus ſenſerunt auxilium; verum etiam in quis naufragium patientes: nam accidit, ut qui-

AUCT. ANONYMO.

dam peregrinus ſancto Sebaldo devotus ultramarinas partes peteret, & claſſem aſcenderet in æquore magno. Et cum jam maximam maris partem proſpero curſu traoſierat, ſubitn denſis ſurgentibus ubique ventis, horrida tempeſtas æſum commovit & undas. Fatigatis igitur proretis *e* ultra reverti cupientibus, fracta arbore, velu laceraın, funibus ruptis, ſpes ſalutis amittitor. Nihil enim niſi ſubmerſinuis indicium miſerabiliter expectabatur. In tanto periculo peregrinos devnius, quoad potuit, eum nimia anxietate ſanctum Sebaldum invocavit, & ut ceteri ejus implorarent auxilium, hortabatur *f* inſtanter; qui eum nmnes ſe ſancto Sebaldo enmmitterent, poſtulando anxilium, ſpondendo ſingulis annis ſingularem ſibi exhiberi revarentiam; ſtatim S. Sebaldus in ſarma peregrini eis apparuit, & ſun baculo hine inde ventum percuſſit, ſicque tranquillum factum eſt mare, & continoo diſparuit. Mox & peregrinus reverſus eſt ad parſ tes (ſuas, & *f*) quibus potuit, quid in mari egetar S. Sebaldus, enartavit.

famulum periculo martis,

B aa Excitatur animus, & tanto avidius ad ipſum recurſum habemus, pro quanin nos minus ab eo repulſam pati cognoſcimus. Nam ex geſtis de præterito, ſpe armamur de ſutnro. Sic namque factum eſt, quod quidam adultus famulus pelliciarum artifex pelles conſueret, & acum ore teneret. Cum ſupra genn pelles volveret, ut in labore ulterius procederet, fortuito evenit, ut merſa eſt attractivs virtute acus in guttore, & glutiendi horridam minabatur mortem. Cui ſtatim conſultum eſt, ut ad tumbam S. Sebaldi cutreret, & ibi auxilium devnie poſtularet; qui conſulte bene adhæſit conſilio & cito feſtinavit ad ſepulchrum S. Sebaldi, ibique proſtratus, devote, quamvis cum magno dolore lacrymas ac preces ad S. Sebaldum miſit, ut a dolore & imminente morte eom dignaretur eripere, ſpondens ſibi nmni anno nbſequium ſingulare. Finita oratione, mox ut domum rediit, ſortiter vomendn ſerrum extra gutiur venit, & ſtatim ſalvarus eſt. Qui non ingratus ad S. Sebaldum rediit, & quod prius faeere voluerat, firmius tenere publiee promiſit. Hujus rei teſtes & multi exiſtuni etiam viventes *g* cum eo, qui curam reecpit a ſancto Sebaldo.

g teſtes

& virginem matronæ paralyſi liberavit,

C a3 Sed in deificis beneficiis oullus ſecernitut hominum ſexus. Ideireo ſicut apud virilem ſexum a periculis liberandum S. Sebaldus liberalem oſtendit potentiam, ita & in ſexn muliebri mirihca virtnte clarnit ſanandi: nam quædam virgn in bnſpitali ſex annos paralytica conſumpſit; eui inſpitavit Deus, audiris tum generoſis miraculis S. Sebaldi, ut ejus ſepulchrum perſonaliter vliſitaret. Sed eum in poteſtate membra gradiendi oon haberet, de grabato paralytica auxilio ſanorum hominum poſita, humiliter reptabat io tetra, donec ad locum ſancti enrporis pervenit: ubi tunc ſuſis lacrymis præcibuſque devotis largam obtinuit ſanitatem. Quæ poſt gratiarum actinnem ſurgens, Deum & S. Sebaldum omni populn glnrificabat, pandens, quod *in* oa aeciderat, ex qun prius paralytica extiterat.

matronis ejusdem nepotem morti proximum

24 Sed virtuoſi ad plenum parum putant liberalitatem, niſi tranſeat in magnificentiam. Iden & hoc factum eſt: quia quædam honeſta matrona, eum unicum dilectum nepotem haberet nrphanum ægrotantem, ſicque infirmitate laboran-

** defunctum*

tem, ut aut * vivus, aut * mortuus (eſſet,) non cognoſceretur; quæ cum ſancto Sebaldo longis temporibus devote ſerviviſſet, pro nepote D ſuo ejus imploravit auxilium, ſpoodens tantam quantitatem ceræ in pondere ad ejus ſepulchrum noa cum nepote offerre. Sed devota & honeſta petitio ab ipſn nnn patitur repulſam. Ideiren devotas preces eum vatn bonæ matrnnæ exaudivit, & ſubito ejus nepotem in firma ſanitate ſtabilivit. Quæ votum S. Sebaldn perſolvit, & pro quo factum ſuit, cunctis indicavit.

& alterius filiam paralyſim ſanaverit,

a5 Ad audientiam hujus miraculi alia etiam mairnna dilectam filiam habuit infirmam, quæ jam paralytica fieti incepit. Hæc etiam in nrationem ſe dedit pro filia ſua, & ſancti Sebaldi devote cum rivulo lachrymarum implnravit auxilium, ſingulare ſibi promittens offerre donum. Quam benigne exaudivit ſanctus Sebaldus, & mox filiam ejus ab infirmitate euravit, qnæ ſubito votum perſolvit, & alta voce præſens factum publicavit.

EPILOGUS.

E

Biographus amori ad venerationem hujus Sancti hortatur.

UBi igitur nunc torpeſcit viator pondere peccatorum prægravatus? Cur oon, a ſateina exonerari (cupiens,) S. Sebaldi implnrat auxilium? Nam ſi cæcus es, cur oon a S. Sebaldo petis illuminari? Si frigidus, eur non ſoveri? Si atidus, eur onn rigari? Si infirmus, oor non ſanari? Si reus, cur nan tueti? Si inſons, eut non ſalvari a S. Sebaldo cupis? Narmam vivendi tibi præſcripſit in vita, quam ſi imitari non vales, ſeiin, quod cupienti præſto eſt porrigere manum adjutrieem; eujus ſi contempſeris auxilium, aot vaga mente leve verbum de ipſo lingua proferis, procul dubin flagellum ſentiens ultionis: nam ſie factum eſt. Cum aliqui devoti homines de vita & miraculis S. Sebsldi in langum texiſſent ſermnnem, quidam ſaeerdos ſubſannando ſubriſit; qui magna infirmitate percuſſus fuit, & tamdiu pondus infirmitatis ſuſtiouit, donee gravitatem delicti ſui eognovit, & a ſancto Sebaldn veniam promeruit. Ideireo ſingulati præconio & ſpeeiali devn tinno ipſum venerare, & tunc in tuis agendis ſemper finem ſenties glorioſum, Veneramur igitur te, ſancte Parrnne, & ſupini mente precamur, ut rorem exleſtis gratiæ nobis impetraro digneris, ut mundis mentibus lo hoc ſeculn Deo graiam degamus vitam, & ut poſt F hoc exilium aote Dei & Virginis Filium ſtemus ſine rubore, atque ad vitam beatam tecum intremus eum gloria & honore; quod nobis præſtaro dignetur Sanctus Sanctorum; cui laus ſia & gloria in ſecula ſeculnrum. Amen.

ANNOTATA.

a *Arbitror*, *pro* gargillo, *ut in apographo noſtro exprimitur, ſcribendum eſſe* girgilla: *nam iſtud nentium inſtrumentum in Lexico Etymologico apud Martinium ex veteri Dictionario ſic deſcribitur:* Girgillus dieitur inſtrumentum ſeminarum, quod alin nomine dicitur VOLUTABRUM; & dieitur a GYRUS, quod vertendn in gyrum inde fila devnlvantur: filum enim de colo dueitor in fuſum, a fuſn in alabrum vel traductorium, ab alabro in girgillum vel devalutnrium, a girgillo in glnmieellum, a glnmieella in panum, a panna in tellam. *Etiam auctior Gloſſarii Cangiani editio ad vocem* girgillus *conſuli poteſt.*

b Cambium *eſt permutatio ab Italica voce* cambio, *ut paſſim notum eſt.*

c Dieta *præter alia ſignificat iter, quod nno die*

A *die conficitur, quæ ſignificatio hic ex ſenſe ſatis colligitur.*

d Baliſta *eſt machina bellica, qua ſaxa vel ſagittæ emittuntur, ut Cangius ie recenſo ſuo Gloſſario fuſius exponit.*

e Proreta *apud Plautum eſt is, qui in prora navim regit. Videtur ea vox hic generatim pro nautis accipi.*

f *Iterum amanuenſis in margine monet, hoc loco aliquid deeſſe. Quapropter hic ſenſum ſupplevimus duabus vocibus, quæ indicant, iſtum peregrinum ad patriam ſuam rediiſſe.* AUCT. ANONYMO.

g *Hæc & ſimilia miracula teſtimonio multorum tunc adhuc viventium ſatis confirmantur; ſed utinam biographus vel uno verbo indicaſſet tempus, quo miracula hujuſmodi contigerunt!*

DE S. LUDOVICO EP. TOLOSANO,

ORDINIS FRATRUM MINORUM,

BRINCOLÆ IN PROVINCIA GALLIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J.P.

§ I. Regium Sancti genus; fratres ac ſorores; primogenitura, nomen; tempus ac locus natalis; captivitas in Hiſpania.

B ANNO MCCXC-VII. *Regio Sanctiſtirpe ex patre parta;*

Vita S. Ludovici *noſtri ab Anonymo conſcripta, & a Fratre Henrico Sedulio edita, regium ipſius genus paucis admodum hiſce verbis perſtringit cap.* 1: Ludovicus patre Carolo II, rege Siciliæ, e Francorum regali ſtemmate; matre Maria, Hungariæ regis filia, natus eſt. *Guilielmus Catellus in Monumentis hiſtoriæ Occitaniæ lib.* 5 *a pag.* 910 *hoc argumentum & repetit altius & fuſius deducit, hæc ſcribens, quæ ex Gallico ſic ſonant:* S. Ludovicus epiſcopus Toloſanus fuit oriundus ſtirpe regia cum ex parte patris, tum matris: nam Ludovicus VIII Galliarum rex plurimam e Blanca conjuge ſua, Alfonſi Caſtellæ regis filia, prolem habuit, quam inter exſtitit S. Ludovicus, & Carolus Comes Andegavenſis, & cauſa uxoris Comes Provinciæ, ac deinde Siciliæ nec non Neapolis rex: qui Carolus uxorem duxit Beatricem Comitiſſam Provinciæ, peperitque ei filium nomine Carolum, in principio nuncupatum principem Salernitanum, qui patri ſuo ſucceſſit in regno Siciliæ, aliaque dominia ejus. Carolus ille, hujus nominis ſecundus Siciliæ rex & Comes Provinciæ, conjugem habuit Mariam, regis Hungariæ filiam, quæ in patris ſui regno ſucceſſit.

C *fratres ac ſorores;*

2 Hoc conjugium Caroli II regis Siciliæ ac Mariæ Hungariæ adeo bene fortunavit Deus, ut ex eodem nati fuerint liberi quatuordecim; maſculi novem, ac filiæ quinque. Primus e liberis ejus fuit Carolus Martellus, principes Salernitanus, qui, ſuperſtite patre ſuo ac matre, rex Hungariæ coronatus fuit. Secundus exſtitit S. Ludovicus Maſſilienſis, epiſcopus noſter Toloſanus. Tertius Robertus Siciliæ rex *. Quartus, Philippus princeps Tarentinus. Quintus, Raimundus Berengarius; ſextus, Joannes; ſeptimus, Triſtandus *; octavus, Joannes dux Moreæ, qui poſtmodum dictus eſt dux Dyrrachinus; nonus, Petrus comes Gravinæ nominati fuere. Primogenita e filiabus dicta eſt Clementia (*immo* Margarita *ſecundum Sammarthanos, quos citabo in Annotatis ad cap.* 1 *Vitæ Sancti lit.* a) quæ Carolo Valeſienſi nupſit; ſecunda Blanca, quæ Jacobo Aragoniæ regi uxor obtigit; tertia Eleonora, Frederici Siciliæ regis conjux; quarta Maria, conjux regis Majoricæ, quinta Beatrix, quæ primis nuptiis marchioni Ferrarienſi; ſecundis autem Bertrando comiti de Monteſtayoux * (*ut vocat*) juncta eſt; prout obſervavit Antonius Laſale, *quem laudatus Catellus citat; & ita pergit*: 'Ex hac deductione diſcimus, quomodo S. Ludovicus epiſcopus noſter fuerit filius regis Siciliæ; quodquo S. Ludovicus Galliæ rex exſtiterit prnpatruus ipſius, aliunde conjuncti affinitate cum ſummis reipublicæ Chriſtianæ regibus, *Conſuli etiam poteſt Sedulius mox citandus pag.* 98.

* *al. dom Calabriæ*

* *al. Chriſtianus*

E * *f* Monteſcavoux *al.* Monteſcagioſo

3 *Seirpis maternæ S. Ludovici noſtri ſeriem contenit Sedulius, ſupra nominatus, in Commentario ad Vitam ejuſdem Sancti a ſe editam pag.* 99 *& ſequente, ubi hæc ſcribit:* Hic mihi face opus eſt in prupemodum inexſtricabilibus tenebris, quas offundunt (a me tamen non nominandi) qui S. Ludovici epiſcopi ſeriem materni generis explicare ſunt conati: quam ego ſecutus P. Æmilium, & Antonium Bonfinium, hac de re ex profeſſo ſcribentes, in hunc modum recenſeo: Andreas II Ungariæ rex (inquit Æmil. *in* Philippo IV) ex uxore Gertrude Sueva genuit Belam, Cnlomanum, Andream, & quaſdam prærerea filias, in quibus divam Elizabetham &c. Cum Andreas exceſſiſſet humana (auctore Bonfinio Rer. Ungar. Dec. 11 lib. VIII) Bela filius natu major ab Ungaris omnibus rex conſalutatur. Extiocto Bela, Stephanus ejus filius hæreditario jure regnum accepit. Stephano V Belæ IV filio (idem lib. IX) Maria gnata fuit, aviæ fortita nomen, quæ imperateris Græcorum quondam filia fuerat. Hanc parer Srephanus Carolo Claudo, Caroli filio, qui auctoritate beneficentiaque Senatus Apoſtulei Siciliæ regnum ſibi vindicaverat, legitimo vinculo conjugavit. Huic ex uxore Maria, regis Ungariæ filia, filii quatuordecim fuere, mares nnvem, feminæ vero quinque; *de quibus paullo ante e Catello agebam, variis lectionibus, quas eotuvi ibidem ad marginem, e tenta, qui hic datur, deſumptis.* Materno etiam regio genere ortus Sanctus,

F

4 *Et nonnullis interjectis, ita pergit Sedulius:* Poſni fere eadem verba, licet non eiſdem locis. A. Bonfinii. Primum, ut intelligas, quotn' conſanguinitatis gradu S. Ludovicus epiſcopus attigerit S. Elizabetham: eum illa fuerit matri S. Ludovici Mariæ proamita. Deinde, ut videas S. Ludovicum non fuiſſe primogenitum patri, ſed Carolum Martellum natu majorem. Errant igitur quot- qui non fuit primogenitus,

AUCT. J. P. quot Ludovicum primogeoitum ſcribuut, ut liber Cnnſormitatum (*Bartholomæi Piſani*) fructu 8, atque illum ſecutus Robertus a Licin ſerm. de S. Ludovico, qui eſt 40; Pelbertus a Themeſvvair ſerm. de S. Ludnvico; Petrus Rodolphios lib. 1 Hiſtor. Seraphicæ religion.; Vinea S. Franciſci Teutouum lingua conſcripta. Item Hieronymus Platus lib. 2 de Bono ſtatus religinſi cap. 26 &c. Robertus pro ſe bullam canonizatioois adducit; quæ tamen nuſquam S. Ludovicum appellat primogenitum; ſed dicit eum „ jure primngeuituræ renunciaſſe & regno, quod „ (hiſtoria, *ſicut intecferit ſedulius*, oarrante) „ ſibi hæreditaria ſucceſſione debebatur „. Debebatur illi regnum, noo quia primogenitus; ſed quia primogeaitus ejus frater Carolus Martellus abierat e vivis: cui ille legibus & jure ſuccedere poſſet, cum ſecundogeoitus eſſet.

Nomen ejus & re-ſcriptum.

5 Non abs re faceit, nonnulla hiſce annectere de Sancti nomine & cognomine. Et de nomine quidem hæc memorant Lucas Waddingus in Annalibus Minorum tomo 2 ad annum Chriſti 1275 num. 4: Inditum ei Ludnvici nomen in baptiſmate, intuitu ſanctitatis beati Ludovici regis
B Gallorum, ut referret mores, cujus oomeu exprimeret, *peæeunte biogeapho Anonymo cap. 2. Eſt, qui dicit S. Ludovicum Galliæ regem noſtri Sancti ſynonymi fuiſſe patrinum; ut videſis infevius § 15. At quid de cognomine? Apud Catellum, ſicut modo vidimus, vocatur* Maſſilienſis: *adde Sammarthanos tomo 1 Galliæ Chriſtianæ in epiſcopis Toloſanis pag. 689, qui* cognomento de Marſeille *eum nuncupant. Neoterieus biographus Gallus affirmat in Vita Sancti, quam edidit ad diem 11n Auguſti, eum a pluribus vocatum eſſe* S. Lodnvicum Maſſilienſem *potius quam Toloſanum, quando voluerunt ipſum diſtinguere a ſancto Rege ſynonymo; eaque de cauſa id factum ait, quia corpus ejus ad Minoritas Maſſilienſes delatum fuit, ubi ſepeliri voluit. Sed cognomentum illud non eſt extendendum eo uſque, ut natales ſancti Epiſcopi attribuantue Maſſilienſibus, prout jam dicemus.*

Noe Nuceriæ,

6 Petrus Rodulphius Toſſinianenſis in Hiſtoeia Seraphicæ Religionis lib. 2 fol. 121 verſo, Ortus eſt, *inquit*, B. Ludovicus (ut ſerunt) in
C caſtro Nuceriæ Paganorum, ubi facellum erectum in honorem ejus. *VVaddingus proxime citatus magis affirmate Sancti patriam determinat, dicens*: Nuceriæ Sarraceuorum naſcitur hoc anno (1275) vel ſuperiori, menſe Febnario S. Lodovicus. *Idem auctor tomo 4 ad annum Chriſti 1400 num. 37 hæc ſcribit:* In cuſtndia Maſſilienſi cœnobium oppidi Brincolæ, in quo Piſanus perperam ait S. Ludovicum oatum, & donatum *: verius ſecundum, quam primum: alibi enim diximus ortum in regno Neapolirano. *Judicio itaque VVaddingi, quod tamen alibi ab ipſo videre me probatum non memini, conſequens eſt, ut hallucinatus ſit Sauſſayus, quando in ſuo Martyrologio Gallicano ad diem 11x Auguſti de ſancto noſtro Præſule ſic loquitur*: Parl locn & die quo natus Brignolæ *&c. Adde Catellum, quem antea deſignabam, pag. 912 ubi dicit, Sanctum in loco iſto natum fuiſſe.*

** l. donatum.*

ſed Brincolæ in Provincia natus eſt.

7 Judicio, inquam, VVaddingi; quod quia longe probabilius falſi convincitur, falſa etiam ſint oportet conſtitutia proxime ea eodem deducta. Nam apud Franciſcum Pagium in Breviario Pontificum Romanorum tomo 4 in Joanne Papa XXII num. 14 oeſte oſtenditur, S. Ludovicum in provincia Provinciæ, noo vero in regno Neapolitaon, ac vnlant aliqui, inter quos Wad- D
dingus 2000 MCCLXXV, oum. 4, natum eſſe, quod diſerre aſſerit Franciſcus de Mayronis, Ordinis Minorum, dictus doctor illuminatus, tempore Joaonis XXII vivens, in ſermone, quem habuit de hoc Sancto, qui anno MCDXCIII impreſſus eſt Venetiis cum aliis pluribus de Sanctis, ejuſdem Mayronis; in quo loquens de privilegiis nativitatis ejus, ait: " Quartum ſuit de lo- „ co nativitatis in terra, quam Dominus ſaoctifi- „ cavit præ cæteris mundi locis illis Saoctis, qui „ viderunt faciem Chriſti corporalibus oculis. In „ regione ſiquidem ſuæ oativitatis invcoiuotur „ ſeptem, de quibus ſit mantio in ſacra Scri- „ ptura, vidiſſe Chriſtum, ſcilicet Lazarus cum „ duabus ſororibus : & duæ ſorores Matris Do- „ mioi : & Theophilus (legendum Maximinus) „ & cæcus natus „. Quos omnes in Provinciam adveniſſe, ibique mortuos fuiſſe, jam erat traditio ioeunte ſeculo octavo.. Quod attioet ad locum ejus narivitatis in Provincia, nou poteſt alius aſſignari, quam Brincolæ: cum enim io cooſeſſo ſit apud omnes, enm obiiſſe die 11x Auguſti anno MCCXCVII Brincolæ, ubi eodem die condidit teſtameotum, quod editum eſt ab Antonio E
Pagio in calce ſermonum S. Antnuli Paduani, & ex eodem Franciſci Mayronii ſermooe habeamus, cum natum in eadem domn, iu qua defnnctus eſt, manifeſte ſequitnr, eum natum Brincolæ. „ Sexta contemplario (ioquit patio poſt Mayro- „ nius) eſt quantum ad ſtatum ſuæ cnnſummatio- „ nis, quia in eodem loco penitus, & quan- „ tum ad domum, ubi ſuit natus, ibi ſuit de- „ functus ad modum circuli, qui terminatur ubi „ incipit „. Certa itaque eſt Brincolenſium traditio, ſcilicet S. Ludovicuoi Brincolæ & natum & mortuum; *non vneo Nuceriæ in Italia editum. Quod autem de anno ejus natali aſſtrebat modo Pagius*, in enpſeſin eſſe apud omnes, eum obiiſſe anno MCCXCVII, *verum non eſt: nam VVaddingus totus eſt pro anno proxime ſequente; alii alium ſignant, ſicut planum fiet infra § 5 a num. 49.*

Etuidatur ea,

8 Quæ naveat biographus Anonymus cap. 5 de puræ vitæ S. Epiſcopi noſtri a tenera ætate primordiis, commentario non indigent; quamobrem, miſſo illac lectore, ad ejuſdem captivitatem progredior. Annis igitur puerilibus, exempln ſanF
cti patriarchæ Jacob, domi ſimpliciter actis; diſpoſitinne Dei flagellantis omnem filium, quem recipit, cum artigiſſet anuum ætatis quartum decimum, miſſus eſt io Cathaloniam pro liberando parre, filius Ludovicus obſes, cum duobus germanis fratribus: ubi roto ſeprennio cnnſtantiam ejus tum ipſa captivitas, tum adhibiti cuſtodes mirum in modum exercuerunt, plures ut cnnfirmaret piis exemplis, & ſalutaribus monitis ad patieoriæ virtutem animaret, *inquit Vita cap. 1 num. 3. Locum ego huuc, quo magis reddatur perſpicuus ſequentibus elucidationibus exponendum cenſeo. Henricus Sedulius in Commentario ad caput 1 Vitæ Anonymi, de cauſa hujus captivitatis obſervat iſta ex Paulo Æmilio, quem citat in S. Ludovico IX, nec non in Philippo III, Gallhaenm ecgibus*: Carolo II, *ait*, pater ſuit Carolus I S. Ludovici IX Galliarum regis frater.. Pnſtmodnm n Clemeote IV Pont. Max. conira Manſredum, Frederici II imperatoris ex coucubioa matre filium, Siciliæ regni nſurparorem, Sicilliæ rex creatus.

9 Romam ſiquidem cvneatus " ipſe uxnrque *quo ſpe-*
„ in æde Lateranenſi (auctore Æmilio) a pur- *dent*

„ purato

A „ purato legato, juſſu Pontificis, reges Siciliæ, „ Hieroſolymorumque deſignantur „. Quamobrem Carolus hic dictus eſt primus Siciliæ rex: cujus filius regni hæres, & patri ſucceſſor, Carolus II pater fuit S. Ludovici, de quo nunc agitur, epiſcopi Toloſani. Hujus avus Carolus I occupatum non ſine ſanguine Siciliæ regnum, anno ſalutis noſtræ MCCLXXXI toto Sicilia cæſis omnibus Francis, perdidit in Veſperis Siculis, Petro Tarraconenſi rege Siciliam invadente; quod illi Conſtantia, filia Manfredi uxor eſſet, cujus jure regnum petebat. Carolus I dum bellum reparat, filius ejus Carolus II capitur ab Hiſpanis, & captivus in Hiſpaniam abductus eſt. Cum (teſte Æmilio) ejus „ pater ætate gravi, laboribus, „ luctu, tædio edverſarum rerum ſic quoque non „ cedere, non ſuccumbere animo ſtatuens; ſed „ experiendum agendumque ratus, dum Calabrorum, Apulorum, Lucanorum, Picentinorum, „ Brutiorum urbes, ad confirmandos animos circumit, morbo correptus deceſſit: rex indole „ animi ſummus vir; ſed peccato ſuorum (ut „ auctores tradunt) miſer; maximis victoriis per„ diu clarus; fed ſenior vim fortunæ malis exc„ pertus „.

B *ad captivit. a cap. 5. Ludo. dic*

50 Carolus ejus filius dum in cuſtodia haberetur Barcinona, tranſactum eſt, ut illi, ad componenda regni negotia dimiſſo, filii obſides ſubſtituerentur: quorum unus fuit hic S. Ludovicus epiſcopus Toloſanus. Hæc ex Paulo Æmilio, libro Conformitatum, aliiſque diligenter collecta, pluſculis verbis adſcribenda fuerunt ad hiſtoriæ lucem. *Hæc Sedulius de cauſa captivitatis Sancti noſtri: qui dein in ſuis Commentariis ad hæc, quæ ſupra ex eodem allegabam*, filius Ludovicus obſes cum duobus fratribus, *de numero obſidum ſic differit ex Paulo Æmilio in Philippo IV, Blondo apud Æntam Silvium, Platina in Nicolao IV PP., ad marginem ab eo deſignatis*. Caroluni II patrem Ludovici in bello captum ab Hiſpanis, dictum eſt ad initium capitis præcedentis: ſed dimiſſum paulo poſt ad componende regni negotia certis conditionibus, atque filiis datis obſidibus, & (quod P. Æmil. narrat) „ quadraginta præterea e provincia Phocenſi (ſive Narbonenſi; nunc ditionem illam Provinciam vocant, *eti obſervarat Sedulius ad caput 5*) nobilibus viris „. *Dein ſic eotat Sedulius ad cap. 2*:

C *ſpiſſant.*

„ S. Ludovicum datum obſidem omnes ſciebunt: in numero tamen obſidum plerique variant. Æmilius duos tantum obſides ſcribit, ROBERTUM ET LODOVICUM. Blondi Epitome " CAROLUM PRIMOGENITOM, cui poſtea Martello „ regi Hungariæ fuit cognomentum, & LOYSIUM „. Similiter Platine. At vero noſter auctor, S. Ludovico familiaris, Ludovicum obſidem pro patre datum teſtatur, cum duobus germanis fratribus. Quod ipſum atteſtatur Joannes PP. XXII in bulla canonizationis § 3, hiſtoriæ vitæ S. Ludovici a nobis addita. Primus obſes S. Ludovicus; alter Robertus frater ejus, cujus mentio fit initio cap. 4 Vitæ S. Ludovici. Tertius Raymundus, cujus meminit ſub finem capitis 5. *Petrus de Natalibus lib. 7 cap. 77 de ſolo* Ludovico *meminit obſide, dicens*: Pro illuſtri domino Carolo patre ſuo in Catalonia obſes fuit. *In Libro Conformitatum peeitur* S. Ludovicus cum duobus fatcibus. *Numerus iſte confirmatur apud Waddingum ad annum* 1288, *cui res geſta ab eo ienetitur, & hoc modo ibidem exponitur num.* 26: At vero tres fuiſſe, rejecta opinantium varietate, probat Surita exactiſſimus ſcriptor; & certe de Carolo Martello dando pactum ait; non tamen hunc, ſed Raymundum Berengarium quartogenitum poſtea in poteſtatem Aragonii veniſſe; Ludovicum vero & Robertum pro patre liberando traditos a principio. *Adiſs Suritæ Annales Aragoniæ tomo 1, lib. 4, cap. 104. Quibus autem conditionibus res illæ tranſactæ fuerint, pluribus ibidem exponit dictus Annalium conditor; ubi tamen non reperit plures eominari liberos Caroli, quam filios ſeptem & quinque filias, coetra quam ſupetius aliunde præmiſſum fuit. Vide noſtra Anecdota ad caput 1 Vitæ hiſt. a.* AUCT. J. P.

§ II.

Captivitas virtutibus illuſtrata; liberatio; prima tonſura clericalis, & minores Ordines ſingulari cum privilegio obtenta; Sancti confeſſarius.

E *Sanctus in captivitate indefeſſum exercuit*

A *Nonymus Vitæ auctor apud Sedulium egregias Sancti virtutes commemorat, quas longo ſpatio ac permoleſto ſuæ captivitatis tempore exercuit, duriſſimam videlices illud exſilii jugum cum ſæviDomini jugo ac levi onere gnaviter placideque conjungens, nec non heroico animo utrumque portans ab adoleſcentia ſua. Quamquam vero in Vita ejus fat multis tractatur de hoc argumento, aliquamdiu tamen lectorem hic detinebo, & nonnulla dabo ad rerum ibidem exaratarum complementum. Ut autem de loco captivitatis nihil dicam, qui fuit Barcino urbs in Catalonia, & ibidem anu ſurana* " (*Vide apud nos Vitam capp.* 2, 2 & 3) *indefeſſo ipſius precandi ſtudio, de quo Vita cap.* 1, *poſſunt adjungi iſta ex Bartholomæi Piſani libro Conformitatum antea citato*: Sanctæ orationis ſtudium hic Sanctus nondum ſectus F. Minor ſpecialiter habuit in amicum. Nem ut de hoc atteſtabatur rex Robertus, & ejus frater, ac domicelli ſui oobiſſimi, qui io ſua jacabant camera, cum eſſet parvulus & tenellus, omni tempore poſtquam ſervitoree ſui receſſerant, ſurgebat de lecto, & in oratione & lacrymis uſque ad mediam noctem perſiſtebat, & a Fratribus, qui eum in confeſſione audiebant, fuit multotiens reprehenſus de hoc propter ejus delicetionem.

a al. Sciuſcana

F

13 Unde in illis diebus cum ſemel ad orationem ſurrexiſſet, & ſtaret uſque ad mediam noctem pervigil ia oratione, eſſetque lumen ardens in cemera, ſicut mos eſt nobilium, & dominus rex Robertus, & freter ejus dominus Raimundus in lecto ejus eſſent, cum omnes ſimul dormirent, & actualiter vigilarent; viderunt S. Ludovicum ad orationem ſurrexiſſe. Cumque inſpicerent, conſpexerunt unum gattum * nigerrimum & magnum, ſicut eſſet unus canis, ſaltantem ſuper eum, & præliantem eum eo: quem ipſe ſecer juvenis Ludoviens ſigno crucis facto a ſe abigebat: & cum pluribus vicibus ſic ſuper eum ſeltaſſet; exclameverunt pueri, ſcilicet Robertus & frater; ſtatim diſparuit gattus ille. Quod advertens S. Ludovicus, ab oratione ſurgens venit ad eos, & juramento eos aſtrinxit, ut, quamdiu viveret, nulli, quod viderant, referarent. *His confirmantur & illuſtrantur ea, quæ exarantur ab Anonymo Sedulianoeum.* 10. Factus autem (*Liceat mihi & illud hiſce annectere ex Piſaeo loco citato*) Frater Minor, dormientibus ſociis

orandi ſtudium, ac de demone triumphus.

i.e. felem

AUCT. J. P. ſocius ſurgens ad orationem, devote orabat, & interdum in terra cubitabat.

Inter præſtita pauperibus ac leproſis miniſteria,

14 *Verum præclara ſupereſſunt alia referenda quæ adeo juvenis & heros quaſi veteranus jam tum, reliquit virtutum exempla tempore captivitatis ſuæ. Anonymus a Sedulio vulgatus apud nos cap.* 3 *commemorat ſubmiſſum S. Ludovici ergo pauperes miniſterium, leproſum oſculo ipſius dignatum, ejuſque merita miraculis a Deo comprobata: quo pertinent maxime Piſani dicta his verbis:* Hic Sanctus tam ex gratia quam dono oraturæ hoc habebat præcipuum, ut ad pauperes & ſpecialiter leproſos manus ſuas libenter extenderet, & ipſos perſonaliter viſitaret. Barchinonæ dum eſſet obſes, nec ipſe adhuc erat 18 annorum, viſitabat leproſos, ſuis manibus eburneis & pulchertimis, quibus omnes alios excedebat, eorum lavabat membra, tangebat ulcera, educebat ſaniem, & in oſcula devotiſſime proruebat: & hoc ſpecialiter in hebdomada ſancta, & ſingulariter in Domini cœna faciebat. Nam, ut teſtis fuit rex Robertus, & alii, qui præſentes fuerunt; cum ſemel in cœna Domini vocati feciſſet omnes leproſos de

B civitate Barchinonæ ad ſuum hoſpitium, ut eorum pedes lavaret, & cibaria miniſtraret, memor Domini, cujus aſpectus apparuit leproſus, percuſſus & humiliatus illis diebus:

videtur ad Chriſto ſe angelis optime meritus fuiſſe.

15 Cumque omnes leproſi convenirent ad ejus hoſpitium, affuit unus ſtatura permaximus, & in illa infirmitate horribiliſſimus, ita quod dominus rex Robertus, & dominus Raimundus, ejus frater, hoc videntes ſumme timuerunt; ad quem accedens vir Dei Ludovicus, hunc diligentius lavit, & devotius quam alios, ac ſtudioſius ſibi ſervivit in meoſa, neceſſaria miniſtrando. Sed cum in craſtino in die Paraſceues in memoriam paſſionis Chriſti, qui apparuit leproſus in cruce, præfatum leproſum in ſuo habere voluiſſet hoſpitio, in tota civitata non eſt ioveotos, diligentiſſime requiſitus. Et cum ſuiſſent cæteti leproſi interrogati, reſponderont, quod numquam aliquis talis affuit inter eos, nec umquam illum viderunt. Unde pie credendum eſt, ipſum fuiſſe Dominum Jeſum Chriſtum, vel ejus angelum, qui in ſpecie leproſi

C horribiliſſimi ſe voluit exhibere beato Viro, ut ejus humilitatem probaret ac virtutem.

Tempore viduitatis ter privitatis

16 *Divina providentia diuturnum illud cuſtodiæ exſilium convertit non ſolum in omnigenarum virtutum ſcholam Adoleſcenti piiſſimo; verum etiam in cætæ eruditionis ac ſcientiarum variarum gymnaſium. Nam conſuetudine cum probatiſſimis viris, quorum inſtructus conſilio ſe ſuaque dirigebat, ibidem contracta, ut videre eſt in Anonymi Seduliani Vita cap.* 2; *de ipſius eruditione hæc ibidem exſtant:* Docuit iraque illum Deus, ſcientiarum dominus, bonitatem & diſciplinam & ſcientiam, brevi ſpatio temporis. Nam illo dumtaxat ſeptennio ſuæ captivitatis, quo perpetua conſuetudine Fratrum Minorum utebatur, qui illum in diſciplinam acceperant, tantos fecit progreſſus nedum in litteris humanioribus, verum etiam ſacris, ut in corona etiam doctiſſimorum virorum prudenter reſpondere poſſet (uti ipſe vidi Barcinone) & argute diſputare. Nec hoc ſolum, verum etiam, tamquam Vir apoſtolicus, ad omnes patratus conciones promptuſque Clero & populo concionabatur magna gratia & fructu &c.

17 *Bartholomæum Piſanum audiamus, qui argumentum præſens magis diſtincte explicat:* Studio ſcientiarum cum fratribus ſuis tali in tempore, *captivitatis videlicet*, ſic ſe dedit, habendo magiſtros in ſcientiis Fratres Minores, ſcilicet Fratrem Pontium Carbonelli, hominem ſufficientem & ſanctum, & alios Fratres Minores, quod infra ſeptennium, quo ibi fuit, in grammatica, logica, ſcientia naturali, metaphyſica & morali, & ſacra theologia, a Deo *fuit ſufficienter inſtructus, quod & diſputare de prædictis ſciret, docere & prædicare Cleto & populo, & Dei verbum proponere; ut ſcientia putaretur magis ſibi infuſa divinitus, quam humanitus acquiſita. *P. F. Benignus Fremaut, ex Ordine FF. Minorum Recollectorum provincia S. Joſephi in Comitatu Flandriæ, in ſua Legenda generali Sanctorum ac Beatorum &c. Ordinis S. Franciſci, Flandrico Idiomate edita, lib.* 8, *qui complectitur Vitas menſis Auguſti, pag.* 374, *meminit de* P. Pontio Carbonelli, ſanctitate ac doctrina, nec minus miraculis poſt mortem patrocinio ejus patratis celebri. *De eodem egerat idem auctor lib.* 3 *ad diem* VI *Martii pag.* 189. *Apud Wuddingum inter ſcriptores Ordinis Minorum hæc de ipſo exſtant:* Pontius Carbonellus, Catalanus, E *S. Ludovici epiſcopi Toloſatis ex Ordine Min.* (non ſancti Ludovici regis Galliarum, ut ſcribunt Poſſevinus, Willotus, & Bibliothecæ Hiſpanicæ auctor) magiſter & tector, vir ſanctiſſimus & doctiſſimus; ſcripſit Commentaria in univerſa Biblia, ad ſingula loca collectis abunde ſanctorum Patrum ſententiis.. Jacet in templo Minurum Barcinone. *Rodulphius fol.* 121 *memoratis modo S. Ludovici magiſtris acceuſet alium his verbis:* Annum agens ſeptimum habuit inſtitutorem & ducem D. Gulielmum de Manerio, militem ſtrenuum, ſed virum probum.

Excellit caſtitate & vitæ integritate,

18 *Illibatam quoque Juvenis caſtiſſimus virginitatem, dum Barcinonæ detentus degeret, ita ſibi curæ eſſe compeobuit, ut vel umbram ſolum, quæ ipſi virtuti angelitæ officere poſſet, ſtudioſiſſime declinaret. Exemplo ſit relatio Bartholomæi Piſani.* A pueritia, *inquit*, amor caſtitatis ſic ejus affecit mentem, ut non ſolum mulierum aſpectus, colloquia & conſortia vitaverit: ſed & verba carnalia, vel ad talia pertinentia, nullus eum loquentem audivit. Unde Barchinonæ dum eſſet obſes, & homines nobiles illius regni, qui eum viſitabant, verba diſſoluta aliquando loquerentur, ut ad malum eum incitarent, adducendo ad F eum virgines, puellas & nobiles; ipſe Vir angelicus & puriſſimus, quaſi ribaldos* a ſe abjiciebat, fratteſque ſuos acutiſſime reprehendebat, cum ſe dabant aſpectibus mulierum; nec audebant propter ipſius reverentiam & timorem aliquid agere inhoneſtam. Suæ virginitatis teſtes fuerunt fratres, qui ipſum nutrierunt; qui in ſua jacebant camera, & ſibi a pueritia adſtiterunt, & ipſum angelicæ puritatis fuiſſe, teſtimonium reddiderunt. Unde ejus converſatio inter homines quoad hoc potius angelica fuit quam humana. Perhibuerunt etiam teſtimonium nobiles viri cum fratribus prædictis, quod numquam, ex quo natus eſt, uſque ad vigeſimum quartum annum, in quo deceſſit, ab ejus ore exivit verbum, nec jocoſe nec ſerioſe, unum laſeivum, aut declarans ſan importans aliquam inhoneſtatem; ſed ſemper verba ejus caſtiſſima fuerunt, & honeſta; &, quod magis eſt, tam ſecularis quam Frater & epiſcopus omnem aſpectum & omnem contuitum mulierum perpetuo vitavit. *At de hac virtute etiam dicetur inferius. Rodulphius pag.* 121, Teſtantur, *ait*, F. Franciſcus Scarerius epiſcopus

præcipuum ſibi tempore viduitatis exercitium fuit ſtudioſis theſaurare,

**ſ. adeo,*

** i. e. homines viliſſimos aut ſcortatores*

A pus Segetanus, F. Petrus epiſcopus Epulanus, & F. Fortius, ejus comites individui, qui eum ante familiariter noverant, ſe in eo nihil uſpiam audiviſſe vel vidiſſe, quod ſaperet peccatum mortale.

Vovet ſe egredi Ordinem FF. Minorum, & vitam arget,

19 *Quo tempore apud Barcinonenſes captivus detinebatur, inflammari ſe ſenſit deſiderio vitæ perfectioris, Etenim* In arce Surana, *uti narrat Vita cap.* 1, graviſſimo morbo correptus.. vovet Deo profalute., vitam & inſtitutum Fratrum Minorum, ſeque in eo, quoad viveret, perſeveraturum. Nec oblitus beneficii fuit; ſed proxima Pentecoſte Spiritu ſancto adflatus, ſummo manc in æde arcis ad memoriam B. Dei Genitricis exſtructa, quod ſecum tacite promiſerat, ad altare Domini aperte recovans, manifeſte ſeipſum obtulit Domino. *Hæc confirmatur, & ſequentibus veſtiuntur veram adjunctis apud Bartholomæum Piſanum:* Cernens Vir Deo devotus mundum tranſire velut umbram, ac amicum mundi, Dei effici inimicum; dum adhuc Barchinonæ in obſidione eſſet poſitus, obſes videlicet patris ſui; mundum abdicare proponens, ibidem
B volnit effici Frater minor: ſed hoc non valens perficere, quia Fratres de prhvincia Aragoniæ præ timore eum noo receppiſſent; rune vorom ſolemniter emiſit de intrando Ordinem Frattum Minorum. *Nec vero quod fervide voverat, ſegniter ibidem exſequi voluit. Nam uti refert apud Anonymum cap.* 3, In Cathaloniæ cum eſſet cuſtodia, aperuit ſuæ mentis arcanum Religioſo patri, Deo ſe vota feciſſe perpetuæ caſtitatis, & capiendi inſtitutum divi Fraociſci Deo me obligavi, *inquit*, oec licet fidem frangere. *Rem autem quo pacto aſſerit, ibidem invenient; uti etiam, quomodo liberati eeddtus ſponſionem voti carſus iteraris. Sed quandoquidem de reſtituta Sancto libertate mentio incidit, quædam de iſta re obſervabimus, poſtquam ſtabilivecimus captivitatis ducationem.*

Poſt annum ſeptimum in captivitate exactum

20 *Petrus de Natalibus lib.* 7 *cap.* 77 *eam videtur extendere ad annos quatuor.* Cum eſſet, *ait*, anoorum duodeeim .. io Catalonia obſes fuit: eui aſtiterunt Ftartes Mioores; a quibus legem vitæ & diſeiplioæ percepit, votumque Domino vovit, quod, ſi de cuſtodia dimitteretur, Minorum Fratrom Ordinem ingrederetur:
C virginiratem quoque ſuam Domino perpetuo dedicavit; ſed poſt quadriennium dimiſſus *&c. Dini* videtur extendere; *nam cum vo* dimiſſus *poſſit afficere votum virginitatis, & tempus captivitatis, aquivocatio quædam temporis, quo demiſſio accidit, relicta videtur apud Petrum de Natalibus. Si enim demiſſum velit poſt* quadriennium, *incipiendo illud ab initio captivitatis, non autem ab emiſſo voto, (quod quoto captivitatis anno nuncuparit, nos latet) hallucinatus eſt in ratione temporis, quo illa duraverit,* toto ſeptennio, *videlicet, teſte biographo noſtro cap.* 2, *ac bulla canonizationis, quæ de illo* Inſta ſeptennium, *ait*, quo.. ibi obſes fuit,.. ſic profecit. *Ad Bartholomæum Piſanum ita loquentem*, Carolus, datis tribus filiis ſuis obſidibus.., ipſe.. ad ſuum regnum eſt reverſus: & cum pax per ſeptennium non fuerit reformata, S. Ludovicus cum duobus fratribus ſuis per eorum tempus Barchinonæ obſes fuit, *occaſionem matrimonii ſororis ſuæ cum Jacobo Aragoniæ rege, patri reſtituendi, ſicut non dicam.*

Eadem ex ea illigatur,

21 *Waddingus ad annum Chriſti* 1295 *num.* 3 & 4 *rem exponit:* Jacobus.. „Frederici Frater dum ſumme deſideret pacem, & ſui regni quietem, fœderis leges præſcriptas diligenter adimpler, & Caroli filiam Blanchbam ſibi deſpondet, celebratis nuptiis ad villam Beltranam primo die Novembris, Guilielmo Ferratio tiruli S. Clementis Cardinale legato, qui una cum Carolo rege reginam deducebar, prius mortuo Perpinieni, atque apud Mioores ſepulto.. Reddidit etiam Jacobus rex Carolo ultimo die Octobris, quo ab eo Blancham filiam in ſponſam ſuſcepit, filios rres, Ludovicum, Robertum & Raymundum, proceresque omnes Provinciæ, quos diximus obſides accepiſſe Alfonſum regem, hujus Jacobi frattem, & in regno prædeceſſorem. *Verum priaſquam pergamus ad illuſtrandas* S. Ludovici *ex iſta caſtodia liberati res geſtas, placet referre ſingulare aliquod privilegium, quod ejuſdem tempore a Sede Apoſtolica impetravit.*

A U G T. J. P.

aa *Factum conſtat ex litteris Cæleſtini PP. V, hoc titulo:* Dilecto filio Ludovico, nato charifſimi io Chriſto filii noſtri Caroli Siciliæ regis illuſtris. "Cum deſideres in Cleticali habitu Do „mino famulari, oupet ad tuæ ſupplicationis inſtantiam dilecto filio fratri Franciſco de Apta, „ Ordinis Fratrum Minotum, quod tibi, qui „ apud hoſtes Eccleſiæ detineris ut obſes, ptimam „ tonſuram, & omnes minores Ordines con„ ferre valeat, per alias literas noſtras conceſſimus facultatem ,,. *Epiſtola data eſt* Sulmone VII Idus Octobris, Ponrificarus *ejuſdem Papæ* anno I. *Exſtant iſtæ litteræ apud Raynaldum in Annalibus eccleſiaſticis ad calcem tomi* 25 *inter prætecmiſſa & ſuis locis reddenda. At quisnam ille* Franciſcus de Apta? *Franciſcus Pagius in Breviario geſtorum Pontificum Romanorum in Cæleſtino PP. V num* 15, Pronum eſt, *ait*, exiſtimare,.. eſſe Fraoeiſcum Brun ſive Bruni, ſocium & familiaram ejuſdem S. Ludovici (*De quo vide ipſius teſtamentum infra § 7 num.* 61.) Nullus enim alius Fraociſcus Minorita hoc tempore reperitur, qui S. Ludoico minores Ordines confetre potuerit, præter iſtum Franciſcum Btun vel Bruni, qui adeo Aptenſis fuit. *Laudatus Pagius ibidem num.* 16 *ex Haroldi Epitome Annalium VVaddingi ad annum* 1295 *num.* 2 *refert, Sancto tam temporis* confeſſarium fuiſſe Fr. Franciſcum de Apea*, Caroli genitoris facellanum, docere regia ſcitnia Neapolitana. *Et addit:* Quare non dubiravi, quin iſte Franciſcus de Apta fuerit *ipſius* confeſſarius, & quio Haroldus male legerit de Apea, cum legere debuiſſet de Apta.. Nulla enim civitas, oullum oppidum reperitur Apeæ nomine indigitarum, *Deinde placet Pagio conjectura*, Franciſcum illum fuiſſe de Apta dictum, non quod Aptenſis fuerit; ſed quod ejus cognomen fuerit de Apta, *Quomodo autem hanc conjecturam fulciat, legi apud ipſum poteſt.* Ceterum, *inquit*, facultatis minores Ordines miniſtrandi, alicui ſimplici ſacerdori, non abbati ab aliquo Romano Pontifice conceſſæ, eliud exemplum non inveni. *Potecat hic a nobis conveniri VVaddingus, qui in definiendo tempore Ordinum minorum a Sancto acceptorum hallucinatus eſt; ſed eam noſtra adverſus ipſum ſententia confirmatur ex aliis documentis, quæ ſtatim prodaremus, eo rem remittimus. Vide itaque infecius, dicenda num.* 25.

aa *obtento ante id privilegio ſingulari accipere ſi conſuetudinem primam & Ordines minores a ſuo confeſſario.*

* Ab Aptea ſcribit Haroldus

§. III.

AUCT. J. P.

§ III.

Sanctus ad cathedram Lugdunenſem nominatur; tempus primæ tonſuræ ac minorum Ordinum; item de majoribus ei collatis.

Promotio S. ad ſedem Lugdunenſem

CÆleſtinus Papa hujus nominis quintus litteris ſuis confirmat S. Ludovicn *adminiſtrationem eccleſiæ Lugdunenſis tam in ſpiritualibus quam in temporalibus, poſtquam jam antea ad ejuſdem cathedræ gubernacula ipſum promoviſſet. Etenim in litteris ſupra num. 22 a me citatis dicuntur ęſta*: Eapropter licet ob locorum diſtantiam, quæ ſcpararis a nobis (& ob) brevitatem temporis, quo prædicta conceſſimus, udhuc nequieris Ordines prædictos aſſumere: tamen quia in eſſe videntur quodammodo, quæ fieri ſperantor in bnvi, tuum honeſtum & ſalubre propoſitum gratioſius proſequentes, procurationem Lugdunenſis eccleſiæ vacantis tunc * per promotionem vanetabilis ſtatris noſtri Remundi epiſcopi Albanenſis, nuper ad apicem catdinalatus aſſumpti, olim ipſius eccleſiæ archiepiſcopi (quamquam tnnſuram & Ordines ipſos nondum receperis) ac adminiſtrationem ipſius in ſpiritualibus, & ut * temporalibus, tibi fidncialiter duximus committendam, & recipere & habere valeas juxta formam aliarum literarum noſtrarum tibi proinde conceſſurum, auctoritate præſentium de certa ſcientia & ſpeciali gratia indulgemos. Dat. Sulmone VII Idus Octobris, Pontificatus noſtri anno 1, *Chriſtianæ autem æræ* 1294.

B * *f.* nunc

* *f.* in

a Cæleſtino PP. V facta.

24 *Quæ vero & quam graves cauſæ S. Cæleſtinum moverint, ut ad eccleſiæ Lugdunenſis regimen promoveret* S. Ludovicum, *conficitur ex aliis ejuſdem ſancti Pontificis litteris apud Raynaldum loco citato, in quibus*, Attendentes, *inquit*, claritatem excellentis generis, eminentiam Inminoſæ ſcientiæ, venuſtatem motum, & multiplicia dona virtutum, quibus clatere dignoſceris: depreſſum quoque ac laceratum ſtatum majoris eccleſiæ Lugdunenſis, quæ per vicinnrum potentum injurias ac preſſuras gravem diminutionem ſuornm jurium, & facultatum amaris ſicribus ingemiſcit: quodque pet tui tuorumque favoris auxilium eccleſia ipſa (concedente Domino) reparabit ptæfacta diminutionis incommnda, & votiva recipiet reſtirutionis augmenta &c. Datum in monaſterio S. Spiritus prope Sulmonam Nnn. Octobris Pontific. noſtri annn I. *Verum hæc Sancti noſtri ad prædictam cathedram aſſumptio executioni mandata non eſt. Nam, prout ibidem ſubnectit Raynaldus*, reſcidit hæc poſtea Boniſacius VIII; ademptumque Lugdunenſis archiepiſcopatus dignitatem æquo animo tulit S. Ludovicus: & quamquam in Sicnli & Jeroſolymitani regnorum ſpes educabatur, ſubdiaconum & ſacellanum Boniſacii VIII ſingulari demiſſione egit, *ex epiſtola Bonifacii* 107 *ia eodem Ms. archivi Vaticani, e quo duas alias ad S. Ludovicum datas epiſtolas protulerat Raynaldus, ſcat apud ipſum licet videre.*

ſed a Bonifacio VIII reſciſſa: autores Cedunt.

25 *In nova editione Galliæ Chriſtianæ tomo* 4 col. 157 *agitur ex Raynaldo de Lugdunenſis archiepiſcopatus adminiſtratione jam memorata, ac reſciſſa poſtmodum; ſed primo eadem ibidem perperam dicitur a Cæleſtino collata* S. Ludovico *noſtro, quaſi* in Fratrum Minorum Ordine Religioſam vitam profeſſus fuerat *jam tum, quod falſum eſt, ſicut demonſtrabitur poſtea, quando de anno Religioſæ ejus profeſſionis tractabimus.* 2°. Scrupulum tamen hic movere poſſet, *prout ibidem ſequitur*, quod de his altnm ſit apud Wuddingum, eruditum alias ac diligentem ſcriptorem, ſilentium. *Sed ſcrupulum illum non vetle fundatum atque adeo deponendum eſſe, probatur ex eo, quod prædictæ litteræ opera Raynaldi in lucem prodierint anno tantum* 1652, *quo Annalium eccleſiaſticorum tomus* 23, *cujus appendici illæ ſunt intextæ, excuſus prænotatur. Quomodo igitur ipſas videre potuit VVaddingus, dum res geſtas* S. Ludovici *pertexeret? Nam tomus ejus Annalium ſecundus anno* 1628 *impreſſus eſt. Quamvis autem tomus octavus iſtius Operis ab ipſo ſit in lucem datus anno* 1654, *ac proin poſt litteras illas a Raynaldo vulgatas, una cum additionibus ad præcedentes tomos, nihil tamen in rem noſtram in illis invenio. Franciſcus Pagius in Breviario geſtorum Romanorum Pontificum in Cæleſtino PP. V num.* 18 *ita concludit contra Waddingum*: Ex his porro omnibus (*egerat antea de privilegio conferendi minores Sancto noſtro Ordines, ac denominatione ad Lugdunenſis cathedræ adminiſtrationem, de quibus modo egimus etiam nos*) conſtat, deceptum eſſe Waddingum, cum ſcripſit ad annum MCCXCV nnm. 5. (*immo ann.* 4) S. Ludovicnm minoribus Ordinibus eo anno initiatum, præſente Jacobo Aragonio, & Carolo rege genitore, qui tamen anno MCCXCV Romæ erat, nt infra videbitur.

D

E

26 *VVaddingi verba accipe*: Itaque jam ini- quo anno tiandns, cum pro Eccleſiæ more primam tonſuram coram ntroque rege Aragnnio, & patre ſuo legutiſque Apnſtolicis, qui ibi tunc aderant, acciperet, magna omnium admitatinne, & fletu circumſtantium; flexis genibns, profuſis lacrymis, illud regii Propbetæ regius Adoleſcens ex animo pronuntiabat: Dominus pars hæreditatis meæ, & ealicis mei; tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.. Et qno ſe gratnm Deo offerret bolocauſtum, rurſus Deo votum nuncupavit perpetnæ caſtitatis, & capiendi inſtituti Fratrum Minorum. *Hæc itaque non videntur poſſe combinari cum iis, quæ antea de ſingulari privilegio primæ tonſuræ & minorum Ordinum e litteris Cæleſtini, ad* S. Lndovicum, *tunc in captivitate degentem Barcinone, ſcriptis, excitata a nobis ſunt, malto minus cum denominatione ad archiepiſcopalem ſedem Lugdunenſem, in eiſdem contenta. Hinc etiam nonniquam placent nobis, quæ memorat Haroldus ad annum Chriſti* 1295 *num.* 1 Lodovicus, *ait*, in concepto propoſito Minorum inſtitutnm ſuſcipiendi perſtitit; &, accepta Clericatus prima tonſura, votum, quo ſecrero ſe obliguerat, ſolemniter multis præſentibus & audientibus renovavit: quamquam Catolus tex ejus ganitnr obtuliſſet, ſe regnum ſtatim illi ceſſurum, ſi ducere vellet nxorem. *Nam ſi hoc verum eſſet, ſequeretur, eum primæ tonſuræ inſignitum fuiſſe tunc, quando poſt Caroli primogeniti ſui fratris obitum jus primogenituræ ad ſe eſſet devolutum: obiit autem Carolus anno* 1295 *ante* 511 *Kalendas Septembris, & pridem quidem, ut videſis infra* § 5.

F

27 *Tonſuram itaque primam ac Ordines mi-* ſuſceperit, *nores innecti debere cenſemus anno Chriſti* 1294, De ſubdiaconatu, *quo litteræ ſuperiores Apoſtolicæ datæ fuere. Annus autem ille cohæret cum Anonymo Seduliano, qui apud nos num.* 26 *ad præſens propoſitum hæc* narrat:

A *narrat*: Vigeſimum ætatis annum cum exegiſſet, initiatus eſt Ordinibus eccleſiaſticis. *Etenim lucem primam Sanctus vidit anno* 1274, *ſicut probabimus* § 6, *atque adeo dicto jam ætatis ſuæ tempore recte intelligitur illis inſignitus. Quanta vero cum animi demiſſione eoſdem excucurrit, memoriæ proditum legitur apud citatum Anonymum his verbis*: Nec vero majorum *Ordinum*, qui ſacri vocantur, dumtaxat, ſed minorum etiam ſingulorum officiis voluis perfungi. Romæ in Natali Domioi ſe ioter pueros conſtituens, noo eſt dedignatus cereum geſtare, acoluti officium diligentiſſime admioiſtrans. *Quamvis autem Romæ illud officium obierit S.* Ludovicus, *teſte Biographo, inde tamen concludi non poteſt, illum ibidem minoribus Ordinibus initiatum fuiſſe, propter rationes ſupra allegatas. Ex dictis etiam deducitur, erraſſe Fremautum cap.* 3, *ubi dum præmiſiſſet, Sanctum anno* 1296 *cum ſuo patre ac fratribus e Gallia in Italiam profectum,*

B *eique matrem ac fratrem ſuum primogenitum Carolum Martellum, tunc denunciatum Hungariæ regem, una cum magno inſignis nobilitatis comitatu, obviam factos Florentiæ extra portas; poſtea ſubdit, ibidem loci* S. Ludovicum *accepiſſe ante feſtum Natalis Domini minores Ordines, ac etiam ſub diaconatum: quem ubi & quando ſuſceperit; non eſt mihi promptum certo definire. Virtutes autem, quas occaſione illius exercuit, refert Petrus Calo ſeu Calotius, quem Indicabo infra*: Subdiaconus ardioatus, vaſit aureis & argenteis oti ooluit, vel pellibus variis griſeiſque; ſed nec alio animsli quam mulo vehi ſoſtinuit. Chordam ſemper portavit ad earnem. Factus ſtabdiaconus ſtamioeam aſperam addidit, oec rogatus uſque ad mortem dimiſit.

Diaconatus ac ſacerdotio ejus.

28 *Anonymus Sedulianus de diaconatu ac ſacerdotio hæc docet loco citato*: Coofecrandos diaconus & ſacerdos Neapoli ioæde S. Laurentii, ubi Fratrum Mioorum eſt mooaſterium, (*quod a Carolo ſecundo poſt Carolum primum fuit abſolutum, teſte Rodulphio fol.* 120 *verſo*) nullo do permiſts ſibi quidqoam honoris præ exteris haberi, ita ſe gerens, quaſi omnium mioimus

C & poſtremus. *Id quod etiam præ ſe tulit in veſtibus*: *nam, uti lego in noſtro Ms. Calotiano*, Poſt etiam ſuſceptos Ordines ſacros, portando veſtes de camelina bigino, aus panno nigro, humillime iocedebat. *Quo autem loco ac modo ſeſe ad ſacerdotium comparaverit, euſtat apud VVaddingum ad annum* 1296 *num.* 4, *ubi hæc ſcribit*: Porro ut (de) diſciplinæ eccleſiaſticæ legibus, & ſacerdotii rite ſubeundi ceremoniis perfectius edoceretur, extra Neapolim quodam in loco Fratrum Minorum habitationi ſe adjunxit, eorumque diſciplinis ſaoe ſanctiſſimum animum egregie informavit.

§ IV.

Mira rerum caducarum deſpicieotia; profeſſio ioſtituti FF. Minorum; epiſcopatus duplex,

Rebus omnibus ſæculi deſpexit,

APud *Anonymum Vitæ ſcriptorem vivis coloribus depingitur ſumma rerum caducarum deſpicientia, qua* S. Ludovicus *intime flagrabat ſplendida regni terreni vincula, ac fucatam vere ſervitutem contemnens, aſpiranſque ad genuinam libertatem filiorum Dei, peoni videre datur cap.*

3. *Cuſtodia itaque ſolutus* veoit eom patre Ro- AUCT. J. P.
mam, *ſicut idem Anonymus narrat*; ibi Boniſacius ejus oomiois Papa VIII voluit eum facere epiſcopum Toloſaoum. Ille vero ſecom ſtatuis non prius aſſenticiti, quam voto, quo teoebatur, ſe liberaſſet. Summo autem Pootifice devotioni ejus annuente, profeſſus eſt inſtitusum B. Feaneiſci Romæ in conventu Aræ cæli in vigilia Nativitatis Domioicæ. Et ne pater offendi poſſet, indulget Pontifex, ut occultata monaſtica veſte, uteretur vulgari Clericorum, qua etiam aliquanto tempore uſus fuit. Sed non ita din poſt inſtinctu Spiritus ſancti, & amore Chriſti..illum aultum honoratiorem poſuit, *ipſaque die* S. Agathæ ſacra, duobus Cardinalibus præſentibus, indutus vili tunica, & ſune præcinctus, ad præſcriptum regulæ S. Franciſci, a Capitolio ad uſque palatium S. Petri, per lata illa Romana oudis pedibus conſpectus eſt inceſſiſſe. *Bulla canonizationis* Mirands, *inquit*, res, & alias inſueta! Vie oamque virtutum poſitos in ſublimi, juri primogenituræ renuntiavit & regno, regalia ſolii ſpreta pompa, pro regno corruptibili æternum ae plenum delitiis regnum mercans.

E

30 *Bartholomæus Piſanus hæroicum mundi contemptum merito ſic extollit*: O qualis fuit iſte mundi contemptus ſanctiſſimi juvenis; qui regnum Siciliæ & Jeruſalem, quod ſibi debebator ex patre ut primogenito (*poſt mortem videlicet primogeniti fratris*) ac regnum Ungariæ, quod ſibi debebator ex matre, Comitarum Proviociæ, & Floquarqueri, pro Chriſti amore reliquit, nihil omnino ſibi de mundialibus reſervaot. Nec Ordinem aliquem habentium ſaltem in commuoi voluit ioorare; ſed Ordinem beati Franciſci pauperrimum, qui oihil das ſuis Fratribus nec in proprio, nec in communi, occ in ſeneotute nec in juventute, ætate videlicet anorom xxx, vel ad plus viginti.

Inſtituum profitetur

f. Forcaqueriis vel Forcalcquiril

Fratrum Minorum

31 *Qua vero de cauſa Ordinem hunc præelevit aliis, refert apographum Vitæ, quod habemus, quodque notatur deſumptum* ex P. Calo p. a f 89, ex cod. 929 (*de quo auctore ac codice conſule quæ dini tem.* III *Auguſti, die* XIII, *pag.* 14.) *Auctor autem ille cum* S. Ludovico F
ſyncbronus fuerit, qui videlicet claruerit ſub finem ſeculi XIII, *prout ibidem invenies, libenter ex illo excerpimus ſequentia in rem noſtram*: Volebat autem intrare Ordinem illum, os poſtea retulit, ot penitus eſtet ignotus; ubi cum contemplativa vita exercere poſſet humilitatis obſequia, ſcopare domos, lavare paropſides, & ſimilia. Frequenter dixit poſt ſuam liberatioooem, quod bene & quiete ſibi fueras in caſtro de Siurana, & qood oomqoam faſtiditus fuit in caſtro illo, licet inibi fuiſſet quinque (*immo ſeptem*) annis detentus, percipiens illud Pſalmi: Cum ipſo ſum: in tribulatione dilataſti mihi. *Nec vero inſignem hunc profundiſſimæ demiſſionis animi ſpiritum poſtea prætermiſit vel intermiſit unquam, clericus, ſacerdos, epiſcopus: nam* Omnia ſua facta decorabst humilitate, *uti dicitur in Vita cap.* 4 *num.* 27. *Ita* S. Ludovicus *ſemper & ubique ſui ſimilis, & in tenues ſe colligens ſolidiſſimæ humilitatis umbras, publico actu renuntiavit regno terreno, de quo dicebam; & eodem quidem anno & die, quo ad ſacras inſulas promotus eſt, ſicut videbitur paullo poſt.*

32 *Laudatus VVaddingus ad annum* 1296 *num.* 5 *de Sancti epiſcopatu iſta memoriæ prodidit*: Vacavit ſub hoc ipſo aono, die VI Decembris, per mortem Guidonis Maſcarii eccleſia To-

creatur epiſcopus a Bonifacio PP. VIII.

AUCT. J. P. loſana, in Gallia illuſtris, tunc epiſcopalis; ſed per Joannem XXII anno MCCCXVII, ut commemoratur in Jure canonico (*quod ibidem citat*) archiepiſcopalis facta. Quare Boniſacius longe antea Ludovici pietate perſpecta, pariterque prudentia ac eruditione ſingulari cognita, eum ad ſedem illam adminiſtrandam evocavit. Recuſavit conſtanter Ludovicus, negavitque, ſe aliquod munerис eccleſiaſtici officium ſuſcepturum, niſi prius in verba regulamque D. Franciſci ſolemni profeſſione juraſſet, ſeſeque totum ſanctiſſimo illi inſtituto conſecraſſet (*quod, annuente Pontifice, executioni mandavit, ſicut ſuperius in antecеſſum diximus,*). Suſceptus a Fr. Joanne de Muro, hoc anno, ut mox dicemus, ereato Miniſtro Generali: in cujus manibus eodem iſto die authoritate Pontificia ſolemnem emiſit profeſſionem: & mox ſub veſpere illius diei declaratus eſt epiſcopus Toloſanus. *His ſubdit idem auctor, uſum aliquamdiu ipſum eſſe monaſtica veſte ſub habitu clericali occultata ex conſenſu Pontificis, propter patrem ſuum; ſed non ita diu poſt Romæ palam vili Franciſcanorum tunica indutum ac pedibus nudis inceſſiſſe; de quibus rebus paulo ante per anticipationem alia occaſione ex Biographo actum a nobis eſt.*

B

C

D

E

F

Laudatur ab eo. 33 *Elogia, quibus novum Præſulem condecorat Pontifex, habentur in hujus litteris, quibus illum aſſumit ad infulas, ac ſuper defectu ipſius ætatis diſpenſat* (*numerabat enim Præceps noſter regius tunc annos dumtaxat viginti tres, ſecundum computationem noſtram poſtea dandam.*) *Elogia, inquam, illa ac diſpenſatio hiſce litteris contenta exſtant apud Raynaldum in Annalibus eccleſiaſticis ad annum* 1296, *ubi hæ ſignantur* dat. Laterani IV Kal. Januarii, Pontificatus *Boniſacii VIII* anno 12, *Sic itaque* S. Ludovicum *ibidem affatur Pontifex ille*: Ad perſonam tuam ſublimibus natalibus producam, ex claris utriuſque parentis tui progeniebus regalibus præfulgentem, eminenti literarum ſcientia præditam, vitæ munditia redolentem, gravitate morum & conſilii maturitate conſpicuam, aliarumque donis virtutum ab Altiſſimo multipliciter decoratum, convertimus aciem noſtræ mentis; & teeum ſuper ætatis defectu, quem pateris; maxime eum defectum ipſum ſupplere prædictis virtutum donis, & aliis eximiis & laudabilibus meritis, quæ tibi ſuffragari novimus, diguoſcentis, auctoritate Apoſtolica diſpenſavimus &c. *Errat itaque Joannes Antonius Summonte tomo* 2 *Hiſtoriæ Neapolitanæ, anno* 2675 *Neapoli recuſæ, pag.* 336, *ubi ſcribit, quod ſummus Pontifex cum vocatum ad ſe die S. Agathæ anni* 1296 *elegerit epiſcopum. Sed quo ætatis anno creatus eſt antiſtes?*

Quo ætatis anno, quo item die conſecratus epiſcopus fuerit. 34 *Spondanus in Annalium Baronii Continuatione ad annum* 1296 *num.* 6 *ait, fuiſſe cum eo diſpenſatum*, quod non vigeſimum primum excederet annum. *Bartholomæus Piſanus hæc ſcribit*: Factus eſt Frater Minor, ætate videlicet annorum 19, vel ad plus viginti. Habitu igitur induto, fecit profeſſionem; *quæ, uti ante dictum, accidit eodem die, quo declaratus eſt epiſcopus Toloſanus, atque adeo eadem Sancti noſtri ætate, quam deſignat Piſanus, ſi veram deſignavit. Sed illum refutat VVadingus ad annum prædictum num.* 6 *hoc ratiocinio*: Bartholomæus Piſanus undeviginti *annos* dumtaxat ei tribuit, quando habitum Minorum aſſumpſit; quod minime cohæret anno & menſi nativitatis a nobis ſuperius ſtatutis; videlicet ducenteſimo ſeptuageſimo quinto ſupra milleſimum, & menſi Februarii: a quo ſi ad finem uſque hujus anni (1296) ſcilicet ad vigiliam Nativitatis enumeraveris, eumputabis annum unum ultra viginti ferme expletum. Atque hæc magis concordant eum authore Vitæ ejuſdem apud Sedulium, quem coævum, & ſancto Viro ſimiliarem diximus alias; qui ſcribit, quartum decimum jam annum agere cœpiſſe, eum obſes mitteretur in Hiſpaniam; deinde ibi hæſiſſe annis circiter ſeptem; quibus ſi addas integrum nunc annum decurſum a reddita libertate, ſane hic numerabitur annus vigeſimus primus ætatis ejuſdem, a quo non inaniter ita ſtabilito elarius inferetur annus mortis, circa quem explicandum deuſe etiam ſe offerunt tenebræ, & variæ ſcriptorum opiniones. *Nos diſpiciemus poſtea, an illas diſſipare utcumque poſſimus; & ipſum VVaddingum conveniemus. Ex iis vero, quæ notabimus, temporis punctis, ad annum ætatis tertium ſupra vigeſimum erit removeadus* S. Ludoviei *epiſcopatus.*

Noſtrum exemplar Mſ. Calotianum Vitæ S. Ludovici *memorat diem, quo epiſcopus conſecratus fuit. Ea tibi verba*: Factus autem Frater Minor in Vigilia Nativitatis Domini, ipſa die pronuntiatus eſt epiſcopus Tholoſanus, & ſequenti Dominica conſecratus. *Cum autem annus Chriſti* 1296 *fuerit intercalaris ſub litteris Dominicalibus AG; inde colligo, vigiliam Nativitatis incidiſſe in diem lunæ, Dominicam vero ſequentem in diem* XXX *Decembris. Voluit autem ipſemet Boniſacius Papa VIII epiſcopalis conſecrationis dignitatem Sancto impertire; ſicut diſerte referunt ejuſdem Pontificis litteræ, ſuperius num.* 33 *a me deſignatæ, his terminis*: Tibique ſubſequenter conſecrationis munus propriis manibus duximus impendendum.

qui licet ſit præmaturus, approbari tamen debet

35 Si quis vero (*verbis utor Sedulii in Commentario ad caput* 29 *Vitæ ab ipſo vulgatæ, pag. mihi* 110) adoleſcentiam illius ſugillare non veretur, etiam D. Paulum ſugillet, quod Timotheum epiſcopum creaverit adoleſcentem; atque adeo adoleſcentem, ut ejus rei gratia contemnat periculum ſuerit; &, ne fieret, ſcribit 1 Tim. 4. 12. "Nemo adoleſcentiam tuam contemnat". In quem locum D. Chryſoſtomus Hom. 13: "Si „ætatis defectum indolis magnitudine, morum„que gravitate ſupplaveris; nullus jam te adoleſcentiæ cauſa contemnet, verum admirabitur „magis„ Contigit aliquando adoleſcentes cordatos eſſe, qui, ſi ad illud epiſcopale munus evehantur, non derogant muneri; quia non vita reſpicitur, ſed virtus deſideratur. Talis S. Remigius epiſcopus Remenſis, quem Baronius (*vide notas ad Martyrologium Romanum die* 1 *Octobris*) ex Fortunato & aliis ſcriptoribus affirmat, epiſcopum creatum ætatis annum agentem vigeſimum ſecundum. *Quod autem quantiſque meritorum præſagiis Præſul noſter immaturam ad munus epiſcopale ætatem ſupplevit; liquet abunde tam ex elogio Boniſacii Papæ, de quo ſuperius num.* 33, *quam ex Vita Anonymi, aliiſque auctoribus. Ea tibi jam, lector, alia quædam de Sancti infulis.*

Sanctus etiam præfuit

36 *Quæri* æteuim *poteſt, an ſoli ac uni Toloſanæ cathedræ præfuerit. Reſpondeo, ipſum etiam præfuiſſe Appamirenſi in Gallia Narbonenſi; quamquam eodem anno, quo Toloſanæ, ei non collatæ, ſicut vult Spondanus Appamiarum epiſcopus, ad annum* 1296 *num.* 8, *cujus verba refero*: Sed quod rurſum epiſcopatum Ludovici attinet, legimus in Chronico Naugii, & apud

Wal-

A Walſinghamum Anglum, eum etiam ſimul reunitum (ut Anglus loquitur) tenuiſſe epiſcopatum Appamienſem recens erectum a Papa Bonifacio, & e Toloſano ſeparatum, ſive, ut Nangius ait, utrumque epiſcopatum integraliter a Bonifacio eſſe conſecutum. Ex quibus & intelligimus quod Bernardus Guidonis in Hiſt. Pontif., Almaticus Augerii, Chronicon Monſortianum, aliique chronographi ſcribunt, Bonifacium erexiſſe hoc ipſo anno MCCXCVI, Pontificatus ſui ſecundo, villam Appamiam diœceſis Toloſanæ in novam civitatem, magis referri debere ad annum ſuperiorem. Quomodo enim Ludovicus epiſcopatum Appamienſem diſtinctum a Toloſaeo una eum iſto tenere potuit, ſi nondum, quando ipſe Toloſanum accepit, erectus erat? Denique diſerte ipſa bulla ſen conſtitutio ipſius erectioois, quam vidimus, data ponitur XVI Cal. Octobr., Pontif. anno primo: ubi etiam dicitur, erectionem epiſcopatus jam deſtinatam fuiſſe a Clemente IV, quem pariter anno ſuperiori vidimus curam monaſterii

B ſuſcepiſſe, ac regi Ludovico ſancto commiſiſſe.

eſt inde a Appamiae ſi

37 Verum quoniam eadem bulla inſtirmtionis epiſcopatus per Bonifacium factæ, non niſi præſenti anno publicata fuit per Ægidium Narbonenſem archiepiſcopum, cujus metropoli novus epiſcopatus ſuppoſitus fuit æque ac Toloſanus, a quo divulſus eſt (quam publicationem etiam vidimus factam ſabbato poſt Dominicam Lætare præſentis anni MCCXCVI) inde Bernardus & alii, quos diximus, chronographi, non niſi eidem præſenti anno prædictam erectionem aſſignarunt. Conſtituit autem ibi Bonifacius primum epiſcopum Bernardum Sayſſeti, abbatem monaſterii S. Antonini Canonicorum Regularium ejuſdem civitatis, de quo dictum eſt anno ſuperiori; & ipſam abbatialem eccleſiam erigens in cathedralem, pluribus redditibus optime dotavit & limitavit. Quod tamen, ut ſcribunt alii, ejuſmodi erectio & perſonæ electio ingratæ fuere regi Philippo; ideoque utramque diœceſim regere habuit Ludovicus. Unde & reperimus inter epiſtolas Bonifacii unam ad Philippum regem ſcriptam Idibus Auguſti anno tertio, qua enm rogabat, ut executionem ab ipſo Pontifice eommiſſam archiepiſcopo Narbonenſi pro eodem epiſcopo Ap-

C pamiarum, noo permitteret per regios miniſtros indebite impediri. Quo factum eſt, ut, defuncto poſt biennium Ludovico, tnm demum Bernardus Appamienſem ſuſceperit, nempe anno MCCXCVIII. Ut ſic gloriari liceat eccleſiæ Appamienſi, fundatorem primum habuiſſe principem martyrem Antoninum, de quo anno ſuperiori, & protoprælulem principem Ludovicum, magnum, pium, doctum, ſanctum confeſſorem: & admirari divinam in ſe providentiam, qnæ non permiſit, Bernardum, rixarum & diſſenſionum nirum, primo ſedem ibi figere, ut tantum haberet vitæ & morum exemplum, quod intnori & imitari deberet.

ex gesta auctoris ſcripta

38 *Ita Spondanus: cujus ratiocinium nobis diſplicet, quia ita illud ordinat, ut Sanctum velit ſuſcepiſſe inſulas Appamienſes anno demum Chriſti* 1208, *quando videlicet non vivebat amplius, anno utique* 1297 *mortuus, ſicus infra conabimur probare. Interim certius eum geſtam anno* 1297 *affigunt Sammarthani tomo* 2 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 163, *quia tunc ſaltem* S. Ludovicus *etiamnum vivebat*, ipſo autem, *prout ibidem habent*, non multo poſt defuncto, ut videre eſt in Toloſana metropoli, tunc demum Bernardus Saiſſeti anno MCCXCVIII epiſcopatum gerere per-

Auguſti Tomus III.

miſſus eſt e rege, ut ex Nangio, & aliis intelligitur: ideo ſecundus dicendus epiſcopus ratione adminiſtrationis, quamquam primus ratione erectionis. *Si vero conſtaret, Sancto collocatos fuiſſe ſimul epiſcopatum Toloſanum & Appamienſem, tunc innectendus eſſet ateeque anno Chriſti* 1296, *quo exunte, ad* IV Kal. Januarii *ſignatne bulla Bonifacii VIII, qua eum aſſumit ad inſulas Toloſanas, quemadmodum patet e præmiſſis antea num.* 33: *quo etiam die & anno accidit profeſſio ejus Religioſa, ex num. ibidem* 32, *atque adto ſolennis ille actus heroicus, quo renuntiavit patreno regno. Quoniam vero de iſtine vel tempore acturum me dixi ſupra, fidem nunc libeeabo.* AUCT. J. C.

§ V.

Tempus, quo Sanctos renuntiavit terreno regno.

JUri primogenitnræ *Sanctum* renuntiaſſe & regno, *habes in initio § quarti e bulla canonizationis. Adde Anonymum noſtrum biographum cap.* 3. *De facto itaque conſtat; de tempore autem, quo id actum ſit, ſcribit Spondanus ad annum* 1296 *num.* 7 *his verbis:* Antequam porro vorum Kaligionis emitteret, omnem ſuam in regnum Sieiliæ actionem in fratrem Robertum ætate minorem tranſtuliſſe dicitur, extatque hactenus in eccleſia S. Laurentii Ordinis Minorum Neapoli imago ipſius ad vivum depicta, diadema regni proeumbenti coram ſe Roberto imponentis. Verum eam potins axiſtimamus factam, poſtquam Robertus natu minor regnum adeptus eſt; quod debitum fuiſſet Ludovico majori natu, ſi non mundo renuntiaſſet, quam quod revera nunc Ludovicus tali actione regnum in eum tranſtulerit, cum adbuc viverent pater ejus ao frater primogenitus Carolus Martallus Hungariæ rex. Cum alioqui, quod abiiſſet hoc tempore prædictus Martellus in Hungariam ſibi jure debitam (ubi tamen ob partem Andreanam, *de qua ve Spondanus egerat ad an.* 1290 *num.* 8, haud pacifice rerum potiri potuit) eec videretur ſuſſieere aliquando poſſe ipſe unus duobus regnis adeo diſſitis adminiſtrandis; ad Robertum poſt Ludovici renuntiationem, regni Siculi ſucceſſio ſpectare videretur. *Referrur* E F

a nobis

50 Quam etiam ut Pontifex Boniſacius in excluſionem Aragoniorum ſtabiliret, daro anno ſequanti ſexto Calandas Martii reſcripto, omnem dubitationem de futuro poſt Carolum patrem in regno Sieiliæ ſucceſſore tollens, illud nulli Aragoniorum, ſed prædicto Roberto omnieo deberi declaravit. *Hactenus Spondanus. Sed illuſtriſſimus ille Baronii continuator ponit ſyſtema juris ad regnum paternum a* S. Ludovico *in fratrem Robertum translati, quod nec cohæret cum natura rei geſtæ, nec cum vera chronologia. Non cohæret cum natura rei. Nam cum expreſſis terminis aſſerat bulla canonizationis:* Juri primogenituræ renunciavit; *& Anonymus apud Sedulium*, Potentiſſimum regnum, quod ſibi hæreditaria ſucceſſione debebatur &c.; *quomodo in ſententia Spondani* jus *illud ac* debitum *intelligi queant vere ac proprie ad* S. Ludovicum *pertinuiſſe?*

a nobis

41 *Quomodo*, inquam, *jus regni vel ante hunc annum vel poſtea umquam pertinere potuit tanquam hereditarium jnxe primogenituræ ad* S. Ludovicum, *qui in Spondani ſententia ante pa-*

AUCT. J. P. trem ac fratrem primogenitum e vita exceſſit, anno videlicet 1297 mortuus? Carolus enim Martellus, frater ejus primogenitus, anno 1301 apud Spondanum ad annum 1300 num. 7 obiiſſe ſcribitur, quo Romam primum ad conſequendam indulgentiam *jubilæi*, Neapolim inde ad patrem acceſſit, ut ei poſt mortem ſucceederet tamquam primogenitus, translato jam in filium Hungariæ regno ſibi materna hereditate debito, *ſicut ibidem narratur*.

refertur 41 *Carolus vero Claudus, pater ejus, diem ſuum obiiſſe ad annum* 1309 *refertur apud eumdem Baronii continuatorem num.* 3, *ubi & de Roberto ejus filio, eorum qui tunc ſupererant, natu maximo, ac patris in regno ac in Comitatu Provinciæ, & aliis univerſis bonis, ejuſdem patris ac Pontificis voluntate, ſucceſſore agitur, nec non de coronatione ejus, magna cum celebritate per Clementem PP. V Avenione facta. Hæc cum ita referat Spondanus, quiſnam concipere ſatis queat, qui fieri potuerit, ut* S. Ludovicus *regno paterno, tamquam jure hereditatis ſibi de-*
B *bito, nuntium vere ac proprie remiſerit unquam, patri ac fratri primogenito, ad quem poſt patris mortem jus illud ſpectabat, præmortuus etiam in ſententia Spondani? Nam ad annum* 1298 *num.* 1, Hoc, *ait*, anno (ut recentiores Annales Minorum *apud* WADINGUM, *quem citat*, contendunt; cum nonnulli auctores præcedente, alii etiam ſequente ponant) S. Ludovicus epiſcopus Toloſanus, & primus Appamienſis.. diem extremum..obiit.

ſententia Spondani. 43 *Dicimus itaque, Spondanum tam in iis, quæ proxime ex ipſo retulimus, quam in ratiocinio, quod paullo ante etiam ex ipſo recitavimus, hallucinari, ſicut modo probabimus, ſimul refcaſuri, quo pacto & ipſe aliorum corrector corrigi, & præſentis controverſiæ difficultas extricari poſſit. Sciendum itaque eſt, Carolum Martellum, germanum Sancti primogenitum, ante* 551 *Kal. Septembris, & peldem quidem, anno Chriſti* 1295, *Bonifacii PP. VIII primo, vivere deſiiſſe. Raynaldus quippe ad eumdem Chriſti annum, poſtquam num.* 18 *protuliſſet Bonifacii litteras ad Landulfum S. Angeli diaconum Cardinalem, in regno Siciliæ Apoſtolicæ Sedis lega-*
C *tum*, datas Laterani VIII Id. Aprilis anno 2, *ita rem noſtram ita ibidem memorat num.* 19: Cum vero poſteu Carolus Martellus, jure materno Ungariæ rex, a patre Carolo, qui in Gallias abierat, relictus regni Siculi vicarius Neapoli, in ipſo ætatis flore, cum jam ad magnas ſpes adoleſceret, obiiſſet; Bonifacius adminiſtrando regno Landulphum Cardinalem, & Philippum Caroli II regis filium principem Turentinum præfecit. At paulo poſt & Cardinalis legati, & Philippi principis conſiliis adductus, cum ſpes affulgeret melius publicæ rei conſultum iri, ſi Mariæ reginæ procuratio regni deferretur, illam eo munere exornavit, *prout conſtat e litteris ad illam* datis Anagniæ 511 Kal. Septembris anno 1, *quæ apud laudatum Raynaldum ſubjiciuntur hoc principio*: Pridem, non abſque gravi noſtræ mentis amaricatione, percepto, quod claræ memoriæ Carolus rex Ungariæ, charitſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Siciliæ illuſtris, ac tnus primogenitus, ipſiuſque regis in regno Siciliæ vicarius generalis, mortem.. apud Neapolim ſubierat temporalem &c.

ut noſtra habentur. 44 *Ex his itaque deducimus* 1°. S. Ludovicum *jam tum ab anno Chriſti* 1295, *quo obiit Carolus Martellus, rex Hungariæ, ac primogenitus regis Siciliæ Caroli II, atque adeo regni iſtius* D *juri hereditario proximus, ſucceſſiſſe ejus loco in illud jus: cui actu ſolenni admodum ac publico renuntiavit, quando Romæ anno* 1296 *in Conventu Aræ cæli ſolemnem emiſit profeſſionem Ordinis FF. Minorum* (*Vide biographum apud nos cap.* 3, *num.* 11;) *ita tamen ſe gerens occulte; ut patrem non offenderet; ſed dis S. Agathæ ſuam profeſſionem atque adeo primogenituræ ſuæ juri renuntiationem publice declaravit, ea* § 4. *Dicti* actu ſolenni admodum ac publico. *Dubium quippe mihi non eſt, quin jam tum ab anno* 1295, *quo obiit frater ejus primogenitus, juri ſuo nuntium remiſerit vel actu aliquo minus ſolenni quam fuerit profeſſio Religioſa, vel privatim ſive apud ſe, tam ob innatam rerum caducarum deſpicientiam, quam ob votum, quo in ipſa ſua cuſtodia Barcinonenſi ſe obſtrinxerat, quod-*
E *que deinde renovarat, ingrediendi Ordinem S. Francifci, ſanctiſſimi iſtius decreti ſemper tenaciſſimus. Quæ cum ita fiat, conſequens eſt, ut Sanctus aoſſer nec publice nec privatim jus primogenituræ tranſtulerit in Robertum ante annum Chriſti* 1295, *cum tunc dumtaxat habere illud cœperit; nec poſt annum* 1296, *quo dictam Ordinis Seraphici profeſſionem edidit.*

Aliorum paracheniſmi. 45 *Ex ante dictis deducimus* 2°. *Varios quidem annos emortuales Caroli prædicti referri apud Sammarthanos tom.* II *Hiſtoriæ genealogicæ domus Franciæ lib.* 30 *cap.* 4, *videlicet annum* 1297, 1301, 1302, *ſed nullum verum eſſe; atque adeo potiore jure illos auctores rejiciendos, qui loco citato vitæ Sancti finem extenduat ulterius. Hæc itaque temporis ratione ita ſuperius a nobis ſtabilita, Antiſtitem noſtrum ad dilectam ſibi ſponſam iter inſtituentem comitemur.*

§ VI.

Diſceſſus & adventus ad urbem Toloſanam; virtutum exempla; vigilantia paſtoralis; locus & annus mortis.

W*Addingus ad annum Chriſti* 1297 *num.* 5 F *exhibens Sanctum, Romæ ad ſedem ſuam Toloſanam proficiſcentem, ita ſcribit*: Conſecratus epiſcopus dilabente anno præterito S. Ludovicus, uti ſuo loco retulimus, (*Coaſule annum* 1266 *num.* 5 & 6) ſub initio hujus decrevit collatam ſibi ſponſam inviſere, & oves ſibi commiſſas ſolicito ſtudio, & ſub oculis poſitus præſens gubernare. Bona itaque Pontificis venia Roma diſcedens pervenit Senas, apud Fratres Minores exceptus hoſpitio, voluitque inter illos eſſe unus ex illis, atque omnia ſubire humilitatis officia; ita ut a prandio cum eiſdem omnia abluerit culinæ uteoſilia. Hinc abiens Florentiam, a civibus magno exceptus honore, ad Fratres etiam monaſterii ſanctæ crucis nuper conſtructi divertit; qui cum eum deducerent in cubiculum, pro perſonæ dignitate nobilibus aulæis adornatum, deaurato lecto reſplendens, & regum Galliæ atque Siciliæ ſtemmatibus variis condecoratum; pedem retraxit dicens: Non eſt hæc cella Fratris Minoris; ſed aula principis mundani: ego jam ſeculi pompis publica profeſſione renuntiavi, & ſummæ me paupertati devovi. Quare ſi juxta animum meum & ſtatum a vobis recipiar, apud vos manebo:

Roma diſcedens gregia diſcentia ſui edit ſpecimina.

A nebo: ſin autem, illuc occulte pergam, ubi non oporteat firmiter a me propoſitam viram adulterare. Non ſunt ſuſi Fratres pii Principis reſiſtere voluntati, quin ſtatim omnia removerent, relicto lecto dumtaxat. Neque in hoc etiam ille volnit dormire; ſed, ſtrato in pavimento pallio, humi tota nocte decubuit. Davata & celebris fuit deinceps in illo loco hujus Sancti memoria: & ſtatim ut Sanctis adnumeratus eſt, egregium ei conſecratum ſacellum, & præ eccleſiæ foribus æneum ejuſdem ſimulacrum.

Toloſam ingreſſus omnium animos & oculos

47 *Hæc edidit demiſſiſſimæ & innatæ ſibi modeſtiæ, omnis humani faſtus contemptricis exempla noſter Præſul, quando iter dirigebat ad eccleſiam Toloſanam, charissimam ſibi ſponſam. Quantam vero, ubi eo pervenit, in animis atque oculis omnium concitarit æſtimationem de ſe atque exſpectationem, perſpicuum ſit ex Waddingo; dum ita proſequitur num.* 2: Ut perveniit Toloſam, turmatim per vicos & plateas ſuo occurrebant cives paſtori, indefeſſe eum cullaudantes a pietate, a nobilitate, & ab angelico aſpectu. Neque eis ſufficiebat ſemel aſpexiſſe; ſed præterentem ſequebantur, ad alia accurrentes diver-

B ticula, ut iterum & ſæpius occurrantem pro ſuo deſiderio reſpicerent. Secreta quædam virtus ex placidiſſimo & gratu prodibat aſpectu, qui intuentes, quantumvis a virtute devios, flectebat, & ad nobiliores excitabat cogitatus. Inter hos unum carnis operibus addictum refert Alvarus Pelagius de Planctu Eccleſ. lib. 2. cap. 22, hujus ferme temporis author, qui vehementer compunctus interius, coram omnibus proclamavit:

In ſe converſus.

48 Hic noſter Præſul vere ſanctus eſt: quod & alii affirmabant, læti afferentes & jactantes, ſe omnium totius mundi prælatorum habere ſanctiſſimum, nobiliſſimum, & aſpectu gratiſſimum; ſed conceptum de tanto obtento Viro ſtudium timore miſceri, ne aliquando, ut in aliis viſum eſt, a pietatis gradu deciderat, & a via virtutis, quam magno aggreſſus eſt fervore, vellet declinare. Expletis publicis functionibus, dum a turba declinanti hoc poſterius ei quidam ex familiaribus referret; protinus ſubjunxit: Prius vellem hanc vitam quam viam deſerere, & tam vitæ quam viæ hujus authorem obniae obſecro, ut prius ab illa me abſtrahat, quam

C ab hac me ſeparari permittat.

Auſteritas vitæ, & miſericordia erga pauperes

49 *Dictis reſpondit eventus. Audiatur Bartholomæus Piſanus*: Factus igitur epiſcopus Toloſanus, de perfecto tendens ad perfectius, & de bono pertingens ad melius, quæ ante virtutum acquiſierat, poſitus ſuper candelabrum ſuum lumen cœpit pleniſſime reſulgere, exemplar ſuo oſtendens tam ſubditis quam prælatis; tam ſeculariibus, quam aliis, vitæ & perfectionis: cœpit enim carnem ſuam crucifigere cum vitiis, diſciplinis ferreis aliquando per ſeipſum, quandoque per ſocios ſe fortiter diſciplinans, deſæreudo pro camiſia rudem ſtaminem, & chordam groſſam ad carnem; multotiens lectum declinando dormiebat in terra, & ſic carnem ſpiritui ſerviu cogit. Et licet in ejus menſa de duplici ſereulo daretur; de uno ſolo, & parum comedebat: & quia nihil quærebat mundi, hinc eſt, ut dictum eſt, quod, de ſuis redditibus quarta parte retentis, tres alias partes erogabat pauperibus & egenis. *Hæc liberalis erga pauperes miſericordia confirmatur e bulla canonizationis ejus, ubi ita refertur*: Mira vero compaſſione ad panperes ferebatur, quibus largas tam privatas quam publicas eleemoſynas faciebat. Unde jam factus epiſcopus Toloſanus per unum ſuum familiarem ſecretarium mandavit inquiri de ſuorum quantitate redditium, quantumque ſibi ſufficeret pro moderatis expenſis faciendis & rationalibus: voleus quod totum reſiduum in ſuſtentandis pauperibus poneretur, quamquam prælatus tam magnus eſſet, & filius tanti regis. *Verum* Dum *iſtos* redditus, *teſte Waddingo ad annum 1297 num.* 3, ad quadraginta millia librarum aſcendiſſe cognovit, .. triginta millia in pauperes & pios quoſque uſus juſſit diſtribui. *At de Præſulis noſtri virtutibus loquamur alias pluribus, ſeorſim eaſdem in unum quaſi faſciculum colligturi.*

AUCTO J.P.

Ut non mirabitur

50 *Abſervare interim juvat, dignissimum Virum ita incubuiſſe toto pectore in ſtudia virtutum ut ea, quæ officio epiſcopali propria ſunt, neutiquam neglexerit. Nam, uti habetur in bulla canonizationis*, Pontificatus etiam officium exercebat cum diligentia Servus hic Chriſti fidelis & prudens, Miſſas dicendo aſſidue, devotiſſime Ordines celebrando, Clericos, quibus de beneficiis providere volebat, examinando de virtutibus & vitiis, & articulis fidei, vita & moribus diligenter. Judæos & gentiles zelo fervens Dei inducebat ſedulo ad baptiſmum, ac quoſdam eorumdem ſacro de fonte levavit. *At paſtoralis ejus ſolicitudo diſtinctius ac prolixius reſenſetur in noſtro apographo Vitæ ipſius e Petro Calotia, de quo antea dixi, deſumptæ. Textum accipe*: Miro modo erat ſollicitus epiſcopalis officii exercere. Confirmabat pueros, reconciliabat & conſecrabat eccleſias, benedicebat virgines: eccleſiaſtica vero beneficia niſi matura deliberatione nolebat conferre. Ipſe enim beneficiandum examinare volebat, & faciebat eum conſtruere, ut intelligeret, quæ legebat. E

Vigilantia ejuſdem in eo eligendis

51 Volebat quod beneficiandi eſſent in cantu conveuienter inſtructi: examinabat eos de decem præceptis, de articulis fidei, & de capitalibus vitiis, & repellebat eos, qui bene & ordinate neſciebant reſpondere de hujuſmodi. Accidit per tres ſeptimanas ante mortem ipſius, ut Clericum quemdam repelleret, qui impetraverat (beneficium) in forma pauperum in epiſcopatu ſuo, licet examinatum ſe diceret in Romana curia, quia inſufficiens pro adipiſcendo beneficio videretur. Propter hoc Clerici in ſuo epiſcopatu ad hæc diſcenda diligenti ſtudio ſe parabant. *Comptulos ſacerdotes ſanctus Præſul nolebat. Rem narrat Waddingus ad dictum annum num.* 17 *poſt biographum Sedulianum cap.* 5, *ubi agit etiam de ejus vigilantia paſtorali, moribus initiandorum ſerio exploratis, ac de ſolerte circumſpectaque prudentia ejus. Breve ſed nervoſum exſtat illud apud eumdem biographum ibidem effatum*: Nec-dum initiatus, probiſſime; factus Clericus, religioſiſſime; creatus epiſcopus, ſanctiſſime vixit. *Ex auctore Vitæ apud Surium habemus iſta*: Nec .. pati voluit aliis ſe veſtibus indui, quam ſuſcepti Ordinis vili habitu & cingulo nodoſo. Jam enim oblitus erat ſe regis filium, neſciebat ſe epiſcopum: ſolum cogitabat, ſe Fratrem eſſe inſtituti Minorum. Canes venaticos, rapaces volucres, hiſtrionnes & levitates omnes a ſuis ædibus arcebat, ut perſonis eccleſiaſticis ipſi aſſiſtentibus poſſet tanto expeditius divina promere eloquia, & ſanctæ vitæ de ſe exempla præbere. F

Sacramſacramum miſericordiam aſſertium

52 *Quemadmodum* S. Ludovicus *in omni ſua vita mirificæ animi ſui deſpicientiæ creberrima præbuit ac præclariſſima exempla, ita hac virtute, aliarum omnium fundamento, pentificium ſuum munus egregie illuſtravit*. Intet omnia, *uti*

AUCT. J.P. *legere eſt apud Surium*, divina charismate præcipue io eo relocebat eximia homilitas, haud aliter atque earbuoculus io aureo ornamento. Aoois ſiogulis die cœnæ Dominicæ duodecim pauperum abluebat manus, eibum potumqoe illis appooebat, ac deinde in geoua ſe ſubmittens, eorom itidem lavabat pedes: ia quibus offieiia tametſi præ ſe ferre videretur ſervilem perſonam; at nihilominus honorifieans mioiſterium ſunm pontificiam ſervabat authoritatem. *Obſerva*, 70 annis ſingulis *non potuiſſe habere locum in* S. Ludovieo *qua epiſcopo, morte utique nimium matura e vita erepto. Aliud eſt in ratione temporis apud auctorem Surianum, ſed falſa; cum ibi dicatur* annos natus triginta tres.. migravlſſe ad Domioum; *quod erroneum eſſe probabitur, quando de anno mortis agemus. Quamquam vero adeo eſſet mvitis ac ornamentis gratiarum cœleſtium dives, at propria virtute ſibi a Deo indita egregie ſe ſuſtentaret, ita tamen erat ſimul modeſtus, ut alienis præſidiis juvari caperet. Etenim* petebat ſollieite, *ſicut legitur in Ms. Caloziano*, & devoie orationum ſuffragia; maxime
B epiſcopus conſecratus pro ſe orationem illam diei volebat: „ Omoipoteos ſempiteroe Deus miſe„ rere famulo tuo &c. „.

tendeva ad virtutibus & exoPlus eccleſiam conſecrat Barchinone.

53 *Quanta autem cum auctoritate ſuæ perſonæ, tumtiſ ad infima, ut modo dicebam, ſeſe abjicientis officia, quanto cum fructu auditorum ne mira frequentia, paſceret gregem ſuum pabulo ſaloris ac verbi Dei, memoriæ proditum legitur apud eumdem Surium his verbis:* Ad ejos conciones audiendos tanta aviditate aecurrebant homines, ut, propter torbas ſeſe invicem comprimentes, quidem in mortis diſerimen adducee ientur. *Quod de fructu dicebam, confirmatur ex Anonymo apud Sedulium cap. 5.:* Aogebantur ejus exemplo omoes tam pura vita, taota modeſtia & homilitate.. igneis concionibus. *Nec vero illud ſanctum munus alibi omiſit extremo tempore vitæ, ſed hac & illa ſimul fere perfunctus eſt. Nam, uti eſt apud Anonymum ibidem*, Impioente tranſitu ejus ad Patrem cœleſtem, poſt multas peregriostiones io aliorum booom, revertens ad Toloſanos ſuos e Cathalonia, obi ſororem reginam ioviſerat, Taraſcum venit, ubi corpus S. Marthæ, hoſpitalitate in Chriſtum illuſtria
C quieſcit. (*Conſule tomum* VII *Julii pag.* 6) Illic Vir ſanctos, jam nunc cœleſti aceipieodus hoſpitio, io laudem hoſpitæ Chriſti ioſignem habuit concionem. *Atque inde quidem profectus*, & accem peteos, quæ Brincola dicta, febre corripitor, qua coofumptus eſt. Et divioitus certior vitæ fiois, ſtodioſe parat ſe ad mortem: *prout idem narrat Anonymus apud Sedulium. Prævia ad eam præparatio deſcribitur ibidem. Supremo autem vitæ tempore, antequam e Catalonia veniret Taraſcum*, præſeote F. Bernardo Peregrino epiſcopo Barchinonenſi Minorita conſecravit eccleſiam Minorum S. Nicolao dicatam Barchinone, ut diximus alias anoo MCCXIV num. 30, *inquit Waddingus ad annum* 1298 *num.* 8; licet error irrepſerit in ootis, & pro MCCXLVII ſcribendum fuerit tum apud Gonzagam, tum illo loco citeto, MCCXCVII vel potius MCCXCVIII; *imo vero ſecundum noſtram temporis computationem potius* 1297, *de qua paullo poſt. Hanc conſecrationem etiam refert Franciſcus Diago in Hiſtoria Comitum Barcinonenſium lib.* 3. *cap.* 16; *itemque eamdem innectit diei* XV *Julii anno* 1297 *ex inſcriptione lapidis, qua id probat; noſtram rationem temporis, quo & hoc factum accidit, ac quo non diu poſt Sanctus obiit, egregie confirmat.*

D

54 *Locus, in quo ex hac ærumnoſa vita ad meliorem migravit, eſt* Brincola; *ſeu* Brinolium & Brinooia (*vulgo Brignoles*) urbecula Galliæ in Proviocia, prunis ſuis celebris, ad amnem Caranne; 6 leueis diſtat a Telone, & a faoo D. Meximini; eſtque iotet monies ſita, olimque Brioeola caſtrum dicta fuit, *uti videre eſt apud Baudrandum: quamquam etiam olim* Brinooiæ *nomen habuerit, ut illico apparebit. Locus porro ille Sancto emortualis fuiſſe diſerte apud biographum dicitur, non autem natalis. Sunt, qui utrumque in eodem iſto loco accidiſſe velint; eaque ſententia nobis placet præ Waddingiana. Vide quæ præmiſi de loco natali ſupeoius* § 1 *num.* 6 & 7. *Locus autem mortis confirmatur e teſtamento Sancti, quod poſtea producemus, facto* apud Brinoniam. *Hæc de loco emortuali; de anno autem inter omnes non ita convenit; quod mirum videri poſſit, cum tam is quam dies menſis diſtinctiſſime ſignetur ab Anonymo ſeduliano cap.* 5; *ubi hæc ſunt:* Obdormivit io Domino .. anno ſalutis ooſtræ milleſimo dueoteſimo nonageſimo ſeptimo, quarto deeimo Kalendas Septembris, E feria ſecunda io Octavis Aſſumptioois B. Mariæ. *Annus idem notatur diſtincte in præfato teſtamento his calculis chronologicis*: In nomioe Domini. Amen. Aono Nativitatis ejuſdem milleſimo duceoteſimo nonageſimo ſeptimo, Indictione deeima.. menſe Auguſti, die nono decimo ejuſdem decimæ indictionis; *e quibus ultimis notis diſcimus, mortem* S. Ludoviei *ac teſtamentum concurriſſe ſimul in eumdem diem.*

Locus mortis, ac dies.

55 *Illud ſi vidiſſet Waddingus, aliam inivi- de anno ſet ſine dubio viam, vel certe inire debuiſſet, in autem mortis ejus genuino obitus anno figendo. Nam ad annum* 1297 *num.* 18, Suot, *inquit*, qui ſcribaot, hoc anno ſatis conceſſiſſe: ſed verius id accidiſſe probabimus anno ſeqneoti. *Ad annum itaque Chriſti* 1298 *num.* 6 *ita loquitur*: Noo alio, quam hoc aooo obiiſſe S. Ludovicum epiſcopum Toloſatem mox uno atque altero effiuei probabo argumento, ſi prios diverſas aliorum de hac re ſententias præfigam. Anno MCCXCV deceſiſſe, ſcribit Petrus de Natalibus lib. 7 cap. 77; anno MCCXCVII mortuum ajunt aothor vitæ ejuſdem apud Sedulium Aoooymus cap. 19, Bartholomæus Piſaous eitatus, & Baronius ad XIX Auguſti; F anoo vero MCCXCIX Firmameotum Trium Ordioum, 1 par. io memor. Ord. ſub XV gener., Mareus Ulidipponen. lib. 6 cap. 12, & Breviarium Minorum in die octava lect. 5. Demum anoo altero looge poſteriori obiiſſe neceſſe eſt, ut affirment, qui ætatis ſuæ anno 33 ſatis conceſſiſſe dixerunt, quos ſtatim taferemus.

56 At non oſi hoc ipſo anno deſunctum ere- *ſimilitas* dere, duo præ cæteris me moveot. Primom, *differens* omoes ferme (præter Surium ad XIX Auguſti, & *Waddin-* Petrum de Natalibus citatum; quibus aceedere *gum* videtor Claudius Roberti de Epiſc. Toloſæ, qui ad trigeſimum tertium pervenſſe conſeribunt) vigioti trium aooorum & ſex menſiom fuiſſe dicunt, qnando extremum diem obierat. At ſi ex anno MCCLXXV, & meoſe Februarii ejuſdem anni, quo natum ſcribunt meliores authores, eounumeraveris, io hoc aooum mortis tampus incidiſſe deprehendes. Seeundum, quod author ille coævus & familiaris, quem ſupra anno MCCLXXV num. 4 diximus ejus Vitam ſcripſiſſe, aſſerat duobus dumtaxat aonis, & deeem meoſibus vixiſſe poſtquam e cuſtodia liberatus eſt. Oſtendimus vero

anno

A anno MCCXCV num. 4 ſecundum melioris notæ & bonæ fidei authores in menſe Octobris anni MCCXCV libertate donatum, a quo tempore uſque ad menſem Auguſti hujus anni illud tempus interlabitur. Quare firmiter dixerim, non niſi hoc anno defunctum.

a nobis hæc convellitur ac refellitur

57 *Sed ego firmiter mihi perſuadeo, VVaddingum hallucinari, & aberrare a vero mortis anno. Primo enim confectatur vivulos, & ſoutem relinquit, quando eu aliis auctoribus, neſcio quibus, annum* 1275 *natali* S. Ludovici, *ut ait, affigentibus, reformat auctorem ſynchronum in anno mortis ejus* 1297, *quam tamen auctor idem, adjectis etiam diei menſis at feriæ notis tam diſerte defuit. Si ergo expungendus annus iſte, expungenda erit etiam feria iſta. Secundo, annus idem invicte probatur e teſtamento, uti vidimus, & Indictione decima ibidem addita, quacum convenit. Tertio, an propter alios auctores meliores, ſicut vult VVaddingus, ſed quos ne quidem ſupra nominabat, Sancti natalem affigentes anno* 1275, *reformari debebat auctor ſynchronus in anno* 1297

B *ejuſdem emortuali; an contra potius hi ex illo in anno natali, quem, reſcinnte VVadingo, ponunt? Quarto, cum itaque duo habeamus irrefragabilia documenta pro anno mortis* 1297, *Vitam videlicet ſynchroni, & teſtamentum eodem, quo obiit Sanctus, die conditum; ego plane cenſeo, iſti anno, tamquam puncto firmiſſime fixo, accommodandum eſſe tam annum* S. Ludovici *natalem, quam alias notas chronologicas, ratiocinio ſuperiori intextas a VVaddinga, ut aptandas ita, ut cum dicto puncto conveniant. Convenient autem conciune, ſi natalem ejus affigas anno* 1274, *prout planum fiet annorum calculos computanti, at menſi, ſi vis cum VVaddingo, Februarii. Sic enim Sanctus, quando obiit, habebit annos viginti tres cum menſibus ſex, Sit item duobus dumtaxat annis & decem menſibus, uti referebat VVaddingus e biographo ſynchrono, vixerit, poſtquam e cuſtodia liberatus eſt, a menſe nimirum Octobris anni* 1295, *prout ponebat VVaddingus, uſque ad menſem Auguſti anni* 1297. *Sic cohærebit Religioſa profeſſio cum anno* 1296. *Sit denique apparebit, VVaddingum, quando ad annum* 1275 *num.* 4 *ſcribebat*, Naſcitur hoc vel ſu-

C perinri, menſe Februario S. Ludovicus, *tametſi nullum pro hac re citari ibidem ab illo auctorem inveniam, minus tamen tunc ab anno natali disjunctive atique poſito aberraſſe, quam ſupertus, ubi annum* 1275 *poult ſimpliciter & abſolute.*

Alia nonnulla non ſeſtaria obſervantur.

58 *Atque hæc affatim ſufficere arbitror, at de anno emortuali ſancti Præſulis nullum ſupereſſe dubium poſſit; quem recte quidem ſignat Bzovius in ſuis Annalibus eccleſiaſticis ad annum* 1297 *num.* 1; *ſed erravit in anno, quem ponit, ætatis ejus trigeſimo tertio, atque adeo in eo cum aliis antea a VVaddingo deſignatis corrigi debet; uti & apographum Vitæ Calotianæ, de quo ſupra, ubi dicitur* expiraſſe anno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo quinto.., cum eſſet annorum viginti trium; (*qui eum notato ibidem anno* 1295 *neutiquam cohærent.*) *Adde Bouchium in Hiſtoria Provinciæ tom.* 2 *lib.* 9 *ſect.* 3, *cap.* 2, *§* 6, *ubi obitum ejus affigit anno* 1299. *Ex ſubducta etiam ſuprius num.* 57 *ratione temporis concludimus, noſtrum regium Principem unicupaſſe profeſſionem Ordinis Fratrum Minorum, & antiſtitem Toloſanum eſſe declaratum anno ætatis tertio ſupra vigeſimum; id quod obiter innuebamus in hoc noſtro Commentario num.* 34 *tontea VVaddingum; unno autem Chriſti* 1296, *ex præmiſſis* § 4. *Nec prata Sedulius audiendus, quando inter alia, quæ obſervat in ſuo Commentario ad annum Sancti emortualem* 1297 *ab Anonymo ſignatum ita ſcribit:* Ceterum & hic denſæ tenebræ; fortſan a numeris, quibus ſcribendis vitium facile irrepit. Firmamentum trium Ordinum S. Franciſci (ſic liber inſcribitur) tradit S. Ludovicum regulam S. Franciſci profeſſum anno ſupra milleſimum ducenteſimum nonageſimo ſexto. Ad hoc, auctor noſter diſcris verbis docet ipſum, poſteaquam euſtodia liberatus eſſet, DUOBUS ANNIS ET DECEM MENSIBUS VIXISSE. Quod ſi verum eſt, ſequitur, aut prius ſuiſſe profeſſum, aut non nonageſimo ſeptimo, ſed nonageſimo nono anno diſceſſiſſe, aut certe alicubi in numeris ſcribendis erratum eſſe. Quod in aliis nonnullis cuntigiſſe, mihi equidem perſuaſum eſt. AUCT. J. P.

§ VII.

Teſtamentum, ſepultura, elogia, forma corporis, effigies. E

Teſtamentum hoc

DE *teſtamento, quod eodem, quo e vita migravit die condidit ſanctiſſimus Antiſtes noſter, mentio fit apud biographum Anonymum cap.* 5 *octaſione ſepulturæ ejus. Edidit illud Antonius Pagius poſt Opus, anno* 1584 *a ſe vulgatum hoc titulo:* Divi Antonii Paduani, Ordinis Minorum, Sermones hactenus inediti, de Sanctis & de diverſis *&c. Ibidem itaque pag.* 485 *notatur hic titulus:* Teſtamentum ſancti Ludovici, Ordinis Minorum, epiſcopi Tholoſani. *His autem terminis contextum ibidem ſubditur:* In nomine Domini. Amen. Anno Nativitatis ejuſdem milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſeptimo, Indictione decima, regnante inclyto principe Carolo ſecundo, Dei gratia Jeruſalem & Siciliæ rege illuſtri, Ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ, Provinciæ & Forcalquerii Comite, regnorum ejus anno decimo tertio, feliciter. Amen.

60 Menſe Auguſti die nono decimo ejuſdem *a Pagio*
decimæ Indictionis, apud Brinoniam in præ-
ſentia Thomæ de ſancto Georgio, ubique per F
regnum Sicilliæ & per Comitatus Provinciæ & Forealquerii, publici regia autoritate notarii, & teſtium ſubſcriptorum, ad hoc ſpecialiter vocatorum & rogatorum; videlicet venerabilis viri Dutandi Mauritii Prioris Conventualis Cæratii, Frattibus Bercerandi Prioris ſancti Genit, Fratrum Guillelmi de Corneliano, Franciſci Brun, Petti Scarrerii, Bartholomei Vitalis Ordinis Minorum, & magiſtri Hugonis Fabri phyſici, ago Frater Lodoycus, permiſſione divina epiſcopus Tolnſanus, memor conditionis humanæ, quam ſemper comitatur innata fragilitas, cui ab ipſo vitæ principio mortis imperium dominatur; dum aſſem æget corpore, ſanus tamen mente, ac compoſita loquela, directa diſeretio & ſana memoria in me integriter vigerent, volens peregrinationis meæ diem extremam diſpoſitione teſtamentaria prævenire, auctoritate Sedis Apoſtolicæ in hac parte mihi conceſſa, de bonis meis, ſive ad meam adminiſtrationem ſpectantibus, in hunc modum ordino & diſpono.

61 In primis in domo Fratrum Minorum Maſſiliæ meam elign ſepulturam. Deinde de bonis meis

AUCT. J. P. meia, & primum quidem de capellis, quas habebam tempore, quo profeſſus ſum beati Franciſci regulam, & habitum ejus aſſumpſi, ordino in hunc modum: quod ſcilicet capellæ ipſæ, & ea, quæ ad eaſdem capellas pertinent, fiat Conventuum Fratrum Minorum Tuloſæ, Maſſiliæ & Aquarum, prout viri Religioſi Fratres Raymundus Goſſridi magiſter in theologia & miniſter in Provincia, & Guardianus Tuloſæ ordinaverint, & eas inter eoſdem Cooventus duxerint dividendas. De libris noſtris lego Religioſo viro Fratri Guilhelmo de Corneliano ſocio & familiari meo Bibliam in uno volumine, quam præfatus dominus rex, dominus & genitor meus dedit mihi; & etiam Summam Thomæ. Item Fratri Bereogario de Boſcbo familiari meo Bibliam, quam dedit mibi Conventus Toloſæ. Item Fratri Petro Cocardi, familiari meo, Bibliam & Flores Sanctorum pulebriores, qui fuerunt prædeceſſoris mei. Omnes autem alios libros meos lego Fratribus Petro Scarrarii, & Franciſco Bruni ſociis & familiaribus meis, inter ipſos æqualiter dividendos, propter plura grata ſervitia, quæ ab ipſis longo tempore recolo ſuſceepiſſe.

B *uſum,* Ea Capellas ſiquidem, quas habui prius quam profeſſionem feci, lego eccleſiæ Tolofanæ: annulos quoque meos omoes lego & relinquo prædicto domino regi, ac dominæ reginæ, parentibus meis, in hunc videlicet modum, quod retentis ex eis per eumdem dominum regem illis, quos volonit, reliqui ſint prædictæ dominæ matris meæ. De aliis autem omnibus boois meis, utpote vaſis argenteis, equitaturis, & qnibuslibet aliis, ac etiam iis, quæ debentur mihi ex quacumque cauſa, ſolutis inde debitis, ad quæ quibuſcumque perſonis teneri (poſſim) ac emendæ*, ſi quæ apparuerint faciendæ, volo quod infra nominati exceutores mei, familiares ac ſervitores meos remunerent, prout attentis eorum conditionibus & impenſis per eoſdem mihi ſervitiaviderint faciendum: & reſidium ipſorum omnium diſtribuant inter Conventus Religioſorum civitatis Toloſæ, & Conventus Fratrum Minorum Maſſiliæ & Aquarum, ac Conventus Fratrum Prædicatorum ſancti Maximini, & Conventus ſanctæ Claræ Aſtiſii, ad conſtruendam unam capellam ad ſervitium domus epiſcopalis Toloſæ, in honorem beati Laurentii marryris, prout eis videbitur faciendum. Item volo, quod Officialium & Reſponſorarium, quæ dedit mihi Conventus Draguiniani, reddantur illi. Item lego Conveotui Briaoniæ iodumentum unum ſacerdotale completum de meis communibus, quibus familiares mei uti ſunt conſueti.

C *Ex aliis* 63 Executores autem bujus meæ ordinationis facio & ordino reverendos in Chriſto patres dominos archiepiſcopum Arelatenſem, & epiſcopum Carcaſſonenſem, dominum epiſcopum, & G. abbatem Maſſilienſes, & Religioſum virum præfatum Fratrem Raymundum Goſſridi, ac virum venerabilem magiſtrum Petrum de Ferreriis decanum Anicienſem, regni Siciliæ cancellarium, & nobilem virum dominum Hugonem de Vicinis, Provinciæ & Forcalquerii ſeneſcallum; ita ſcilicet quod omnes ſimul, vel quicomqua ipſorum eum prædicto Fratre Raymundo ordinandum & faciendum duxerit in præmiſſis & quolibet præmiſſorum, roboris firmitatem habeat; dans eis omnibus exeutoribus, & eidem Fratri Raymundo eum quocumque alio ex ipſis, plenatiam poteſtatem bona & credita mea recipiendi, ubicumque fuerint, & a quibuſcumque mihi debeantur; ac pretendi, exigendi ea tam in judicio D quam extra judicium, & omnia alia circa hæc faciendi, quæ ego ipſe facere poſſem, ſi præſens adeſſem. Et hanc meam ordinationem valere volo jure teſtamenti, vel jure codicillorum, vel donationis cauſa mortis inter vivos, vel alterius cujuslibet ultimæ voluntatis, ſecnndum qnod melius de jure valere poteſt; rogans ſuppliciter præfatum dominum & genitorem meum, ut circa efficacem & celerem executionem ordinationis ejuſdem dignetur & velit prædictis exeeutoribus meis, ac dicto Fratri Raymundo, & aliis ex eis, quem cum ipſo ad exeeutionem eamdem vocare contigerit, aſſiſtere & favere, ac opportunum conſilium, proiectionem & auxilium impartiri.

64 In quorum omnium præmiſſorum fidem & cautelam, factum eſt per manus mei prædicti notarii præſens publicum inſtrumentum, quod ſcripſi ego idem notarius, qui prædictis omnibus interfui, & meo ſolito ſigno ſignavi rogatus. Quæ ordinata & acta per prædictum dominum Epiſcopum ſupra continentur, de præfato ſcilicet epiſcopo Carcaſſonenſi, quod ſit nunc dictorum exE ecutorum ejus, & de annulis ſuis legatis & reliſtis prædictis domino regi, ac dominæ reginæ, ut dictum eſt, ordinata & acta ſunt prædicto nono decimo die dicti menſis Auguſti. Cætera vero præmiſſa, prout ſuperius exprimnotur, ordinata & acta ſunt per eumdem prædicto die nono decimo menſis ejuſdem. *Ita teſtamentum.* *recuſant proferimus*

65 *Defuncti vero ſepulturam præclare decoravit Dominus*: *nam non tantum* magnifice peractis exſequiis, conſpectus eſt paullo poſt a fide digniſſimis viris, qui ſe eum vidiſſe teſtari ſunt in eccleſiæ *FF. Minorum Maſſilienſium* choro ſupra ſummum altare.. facie admodum læta & ſerena, felicitatem beatitudinis æternæ ſignificante; *uti narrat Biographus Sedulianus cap. 5; verum etiam ante illas*, Dum de Brincola corpus ejus Marſiliam duceterur, apparebant nobilibus, qui comitabantur ſanctum corpus, qnaſi lanceæ radioſæ ſuper ipſum corpus de cælo deſcendentes. Cum autem perveniſſent ad quamdam plauitiem prope Marſiliam, eerci, qui erant extincti, ſubito cæleſti lumine ſunt accenſi, *teſte Bartholomæo Piſano ſupra allegato, cujus verba recitavi. VVaddingus ad annum* 1298 *num.* 9 F *e Roberti a Licio ſermone de* S. Ludovico, *ac Breviario Minorum, aotea apud eumdem VVaddingum citato, rei iſti mirabili, quam ſtatim e Piſano dedi, aliam hanc addit*: Deinde viſus eſt ipſe B. Ludovicus a qnodam Religioſo Fratre a multitudine magna angelorum in paradiſum deferri, voce magoa elamaotium." Sic fit ſer„vienti Deo in monditia & puritate „*Sepulcro Sancti glorioſo ſapertraddimus laudationum decora.* *Decoratur Sancti ſepulcrum.*

66 *Elogia, quibus Sanctum laudari invenio, ſum multa ac varia. Joannes PP. XXII in ſuis litteris, quibus illum adſcribit numero Sanctorum, hæc memorat*: Sol orieus mundo in altiſſimis Dei, Deus Dei Filius... nunc hora inſtante noviſſima.. opus produxit mirabile, claritate gloriæ ſuæ plenum, bonitatem ſuam monſtrans magnifice.. Nam qui facit mirabilia magna ſolus, dilectum ſnum confeſſorem eximium, beatnm videlicet Ludovicnm, puritate candidum, caritate ſervida rubieundum, electum ex millibus, produxit noviter, nr exemplar præfulgidum eunctis Fidelibus imitandum; ejus vitæ ſingularis excellenciam ſignis probans, & prodigiis coruſcantibus, crebris miraculis manifeſtans. *Sic in principio* *Laudatur Sanctus a Joanne PP. XXII in bulla canonizationis.*

Digitized by Google

A *cipio dictarum laudatur litterarum, ſub finem vero hæc ſunt:* Laudetur igitur magnifica Deus noſter, cujus dextera huic Epiſcopo conſert ſtelliferum regni diadema. Applaudant & iſti pariter cæli cives, quorum cœtibus Sanctus hic ſole ſplendidior eſt inſerrus. Canant quoque altiſſime Franciæ, Siciliæ ac Hungariæ regna felicia, de quorum horto candoris uivei flos erupit.. Lætetur inſuper civitas Toloſana, tanto ditata Præſule.. Vere felix eo o tu, Maſſilia, facta diviuorum oramatum tam ſancti corporis apotheca. Sed & Fratrum Minorum Ordo conſpicuus novæ laudis canticum promere non deſiſtat, in aula cælefti tam præclarum Alumnum divinis feſtive conſpectibus repræſentans.

Ex ab alijs.

67 *Robertus a Licio Ordinis Minorum, epiſcopus Aquinatenſis, in ſua Concione de* S. Ludovico *cap.* 1 *citatus apud Sedulium inter elogia Vitæ a ſe in lucem editæ præfixa*, Quis, *ait*, non magnifaciat ſanctum Ludovicum? qui regis & reginæ filius, formoſus corpore, divitiis affluens, ætate florens, ingenio acutus, ac quibusliber temporalibus bonis abundans, vitia ſprevit, terrena calcavit, & Chriſtum Jeſum bene beateque vivendo quæſivit. *Sedulius ipſe ibidem ſatis prolixum Sancti texit elogium*; quem, *ut pauncula hæc inde delibem*, miraculis coruſcum infinitis Joannes XXII inſeripſit catalogo Divorum; in ſanctitatis eximię fidem, capitis ejus cerebro, an. a morte XVIII, integro reperto. *Inter alia, quæ in laudem Sancti ibi afferuntur e noſtro Hieronymo Plato lib.* 2 *de Bono ſtatus Religioſi cap.* 26, *breve illud tranſcribo*: Ludovicus Caroli II Gallorum (*immo* Siculorum) regis filius primogenitus (*imo* ſecundogenitus *dumtaxat*) omnibus certe animi & corporis bonis ornatus. *Hæc de præclariſſimis animi præſertim divinorum charifmatum abundantia cumulatiſſimi, ac de inſigni vitæ integritate delibaſſe ſufficiat. Addamus his præconia quædam de formæ ejus elegantia, ac concinna corporis compoſitione, propter quas merito etiam laudatur, cum ſit gratior virtus pulcro e corpore veniens, uti eſt in proverbio.*

Tantitur faciem ob ornatu, nitore, C

68 *Et ſane, tametſi vultus, frons, oculi, ſottuſque corporis externa conformatio cum interna mentis pulcritudine quaſi certatim, ut ita dicam, de præmio viderentur concertare; mira tamen fuit conſenſione ſingulares noſtro Sancto honores ac venuſtatem affiaverunt natura & gratia Dei. Utramque laudant biographus Sedulianus cap.* 5, Omnes, *inquit*, ipſum videre deſiderabant, vultu angelico decorarum, factis mirificum, conſpicuum honeſtare. Mira inerat amœnitas faciei & pulchritudo. In fronte, in oculis, in toto corpore habitare videbatur humanitas: mel in lingua, in pectore candor & ſimplicitas. Formæ gratia & honeſtatis omnium oculos in ſe convertebat, angelum potius arbitrantium quam hominem. Pulcherrimo erat corpore, & aptiſſima compoſitione membrorum; ſed longe pulchrior moribus & ſanctitate *&c. Rodulphus Hiſtoriarum Seraphicæ Religionis lib.* 1 *fol.* 120 *verſo rem ita exprimit*, (Vera, *uti affirmarat fol.* 120, B. Ludovici Toloſani, effigie *præmiſſa*;) Fuit autem B. Ludovicus facie pulchra & tam venuſta, ut omnes eum conſpicientes honeſta voluptate afficerentur, incceſſu, aſpectu & geſtu gravi, membris omnibus aptis, & corpori bene cohærentibus, decore totius corporis eximio, voce humaniſſima, manſuetudinisque plena, egregio oculorum uitore, quibus ita dominabatur, ut uuquam in faciem alicujus mulieris converteret. *Effigiem vero ipſius, de qua agebam, e laudato Rodulphio ita noſter chalcographus imitari conatus eſt, quemadmodum hic illam repræſento:*

AUCT. J.P.

ac aris vor noſtatem.

69 *Bartholomæus Piſanus, ſæpius unten deſignatus, præſens argumentum din ante Rodulphium confirmavit, ſic enim ſcribit*: Hic Sanctus, etſi pulcherrimus eſſet corpore, adeo, ut audivi a Fratre, qui vidit eum, quando primo epiſcopus Tholoſam iutravit, ut concorditer mulieres omnes dicerent, & homines ſive viri, ſe pulchriorem faciem uumquam vidiſſe. Nec de videndo ejus faciem poterant ſatiari; & de vico in vicum ibant cuncti ad eum videndum: ac in mundi deliciis enutritus, poſt earnis concupiſcentias nullatenus abiit. *Hinc confirmantur ea, quæ narravit VVaddingus ſupra num.* 47. *Sed virtutem hanc atque alias, longe utique ac unice præſtantiſſima hominis ornamenta, cum in illis vera, ſolida ac ſola ejuſdem venuſtas ſit poſita, ſeorſim jam illuſtrabimus.* F

§ VIII.

Quædam de præcipuis Sancti virtutibus additamenta.

Mirabilem ejus humilitatem

A*Nimi demiſſio ſeu humilitas, uti vocari ſolet, virtutum omnium fundamentum, in gradu mirifico & prorſus heroico Sanctum noſtrum ad altiſſimum perfectionis culmen evenit. Variis, quæ apud Anonymum Sedulianum cap.* 3 & 4 *nec non apud nos ſuperius in Commentario prævio, edita ab ipſo referuntur, exemplis viſum eſt adjungere hæc, quibus iſta illuſtrentur ac ſtabiliantur. Bullæ canonizationis ejus ſic fatur*: In hoc etiam Chriſti imitatore . . . humilitas vera fulſit. Attendit namque quod Deus . . ponit humiles in ſublime. *Vitæ Celeſtini narrat, quam ab arrogantia & faſtu fuerit alienus*: Cum primum incurrit Toloſam, rogatus a magnis

AUCT. J. P. magnis viris, ut deambulatorem vel palaſtedum aut magnum mulum aſcenderet, obſtinare renuit, aſſerens id nil prætendere niſi faſtum & arrogantiam prælatnrum. *Ad hæc*, Frater Minor eſſe voluit, *ait Bartholomæus Piſanus*, & nil aliud optabat, niſi epiſcopatni renuntiare, ut Frater Minor & ſimplex remaneret. Semel dormitorium Fratrum Tholnſæ dum intraſſet; Heu! inquit, quando videbo me eſſe ſine epiſcopatu, ut ſim in nno loco dormitorii, ſicut unus pauper Frarer & ſimplex. In capitulo dum ſemel eſſet, & quidam Frater ſibi diceret, quod multum Ordinem honoraverat de ſua perſona inſigni; reſpondit impariens ex humilitate, & qundammodn indigne ferens, Male dicitis, Frater, male dicitis: immo Ordo multum me honoravir, quandn dedit mihi habitum ſuum.

Compunctus Deus laſſum miraculo.

71 *Singulurem hanc animi modeſtiam ac paupertatis amorem eidem affingam, miro rœli favore oſtendit Deus ſibi gratiſſima fuiſſe. Rem geſtam narrat Fremautius in Vita Sancti ſuperius allegata, cap.* 4 *pag.* 386 *in hanc ſententiam, e lingua anſina Flandrica ita Latine ſoaantem:*

B Dum interdum abjeere ſe, prour genuinum Minoritam decet, haberet fixum, emendieando panem oſtiatim, pater ejus rex ægetrime id ferebat. Quoda m itaque tempore Sanctum filium ſuum conſpicatus mantieam humeris ſuis geſtantem incedere, nobili cuidam in mandatis dedit, ei ut denuntiaret, regna Gallicum ac Neapolitanum hujuſmodi honorem ab ipſn non exſpectaſſe, ut aurea ornamenta commutaret in emendicatum panem. Ludovicus blande ſubridens ac manticam aperiens, Ecce, ait, vetum nnn eſt, quod mihi exprobras: panem quippe in aurum converti, Nobilis ſumm enm ſtupore videbat, ſtuſta panis commutata in fruſta auri, ſtellarum adinſtar rutilantia: in genua concidit, a Sanctn veniam petit, Deoqne vovit, ſe, conſentiente conjuge ſua, Fratrum Minorum inſtituto nomen daturum. Rex autem, miro hnc prodigio magna eum lætitia audiro, nnmquam nſtendit amplius, ſibi diſplicere opera humilia tam ſancti Filii. *Præclariſſimum eninvero ac ſummo ſtupore digniſſimum miraculum, quo Deus humilitatem Servi ſui ad iaſima ſe nbjicientis comprobaſſe fertur. Ego quidem tam non ego factum, quam dſidero illud videre ſtabilitum ex natiquis auctoribus. De eo rerte aibil nb Anonymo Vitæ ſcriptore, a Piſano aibil, nibil deainc ab alio apud VVaddingum memoriæ novi proditam; quod mihi apparet mirum, eo preſentim quod ille Anonymus tafra apud nos in Vita num.* 21 *&* 22 *alia recenſet ſingillatim perfectiſſimæ humilitatis ſen paupertatis euangelicæ (hæc enim illius eſſe comet iadividua ſolet) exempln, quæ de more inſtituti Franciſcani edere haud erubuit Princeps aoſter regius:* & hæc quidem diſplicentia amicis & familiaribus, multo aliter ſentienribus; patri vero maxime.

Novus ei vultus;

72 *Quandoquidem vero Sanctus adso erat parvus in oculis ſuis, mirum non eſt, neminem adeo vilis fuiſſe conditionis, at ei vileſceret. Exemplo ſit illud Piſani:* Semel eundo Pariſios pauperi, quem reperit, prnptiam eappam dedit. Nullnm quantumque pauperem & deſpectum dedignabatur. Quadam vice aeeidit quod, ipſo tranſeunte eum tota familia ſua, quædam mulier panperenla & antiqua in quodam tugurio humili & deſpecto jaeens clamaret cnnfeſſionem humiliter petendo. Er cum aliqui de facerdntibus vellent de equis deſcendere, ut eam auditent, dixit S. Ludovieus, Nequaquam; ſed ego deſcendam, & audiam eam, quoniam ad me ſpectat. Deſcendit, tugurium intravit, eam audivit ad cnnfeſſinnem, conſolatus eſt eam, & eleemoſinam impendit. Egreſſus autem inde, plenus ſuit pediculis, & immundiria: quod Vir ſanctus eum magna conſolatione conſpexir gaudenter, & cum riſu portavit pediculos, & hujuſmodi gemmas pauperum vocabat. D

quantumvis miſeros ac deſpectus;

73 *Simile factum Anonymus rommemorat apud nos num.* 37; *quod tamen rerum adjunctis diſcrepat noanibil a ſuperiore: id quod in cauſa eſt, cur cenſeam, idem fere humilitatis ſpecimen bis nrcidiſſe, ſemel quidem* in Pirenæis montibus *ſecundum Anonymum, ar itrram* eundo Pariſius *ex Piſano, ſi vidſuccet locus ab eo recte ſit notatus. Adde, quod dicat Anonymus:* Quam *paupercalam* fetio hortabatur *Sanctus* peccata confiteri ſocio Fratri, aut ſibi; nam & ego inquiens Frater Minor ſum. Sed illa noluit. *In ſapecioro autem exemplo longe uliter res illa narratur. Adjungi bis velim exemplum aliud, quo egregie oſtendit, nemiuem quantumvis miſeram & abjectum, ſibi vilem fuiſſe. Nam, ats refert* E *Frater Marcus Ulyſſippontenſis in Chronicis FF. Minorum tom.* 2 *lib.* 6 *cap.* 6, *quadam vice Sanctus Sacco intererat, & ille, qui offerebat pacem, pauperi leproſo illam dare prætermiſit: quo viſo, ſine mora ſurrexit, ad leproſum ſe contulit, &, poſitis humi genibus, factem ejus devotiſſime oſculutus eſt.*

ſed pauperes ac egeni ipſi amorem;

74 *Nec vera duntaxat paupertate ſpiritus ac corporis egregie præditus fuit S.* Ludovicus, *ut videre datur in ejus Vita; ſed etiam ecnerrimo miſericordiæ erga pauperes & egenos affectu, impenſiſque eorum uſus obſequiis mirabilem ommuno ſe oſtendit, & ita quidem, ut Deus præclariſſima ejus in hoc genere officia miraculis compenſare voluerit, ſecundum ea, quæ in Vita apud nos num.* 25 *narrantur: quibus nddi poteſt aliud exemplum, quod enſtat apud VVaddingum ad annam Chriſti* 1297 *num.* 6, & quod, *uti addit,* ex vetnſta Legenda exſcribit Marianus; eum adhuc puernlum pie ſuffarari ſolitum vel ex eulina, vel ex ttielinio, vel ex alia quzeumque officina cibos, ut in pauperes diſtribueret. Conqueſtus aliquandn de his præfectus coquorum apud Carolum patrem, comprehendit eum actu elam auſe- F rentem eaponem regiæ menſæ præparatum: & obvio patri dixit, Ludovienm pio more ſuo quidquam ſibi * ſub pallio prætipere. Inſtit pater, ut furtum detegeret: ille, elato pallio, nſtendit manu pendenti egregium florum faſciculum: qua miraculnſa metamorphoſi impunis dimiſſus, converſis floribus in priſtinam ſubſtantiam alitis, eum inter quatuor pauperes diſtribuit. Dum omnia poſtea pater reſeivir, laudavit Dominum in operibus ſuis, largiſſimaſque etogabat eleemoſynas pio filin paupetibus diſtribuendas.

* *f.* ubi

vel ab ipſa puritia.

75 *Miraculum hoc confirmatur inter illa, quæ in noſtro apographo notabatur* ex collect. P. Aroldi *deſumpta, & ſic illud expoaitur, forte e proceſſa ad canouizatioaem extractum*: Audivi recitari, quod cum eſſet puer parvus, ibat ſæpe ad locum enlinæ, & petebat ab eo carnes, quas abſconſe portabat in ſinu ſuo. Quod cum ſemel rex videret, vocavit eum ad ſe, & dixit. Quid eſt quod portas? Quo audito, verecunde aperuit ſinum, & erat plenum roſis: & hoc fuit in Januario, & fuit cum admiratione magna omnibus nntum.

Angelicam caſtitatem

76 *Viri ſancti abſtineatiam, ſeverum vivendi rigo-*

A *rigorem, nec non integerrimam ipſius pudicitiam deſcribit Anonymus Sedulianus apud nos a num. 29. Quanta autem & quam circumſpecta cum accuratione ac diligentia operam daret quam poterat maximam, ut nitidiſſimum hunc virginitatis florem conſervaret ab omni vel leviſſimæ etiam maculæ umbra; indicat idem biographus num. 30. Confirmatur illibata ejus virginitas e bulla canonizationis, ubi legnntur iſta*; Caſtitatis aurem amor a puero affecerat ejus mentem aden, quod ab ipſius ſidam euſtodiam, mulierum conſortia fugiebat omnino; in tantum, quod, niſi forſan in matre & ſororibus, ſolus cum ſola nullo umquam tempore loquebatur. *Bartholomæus Piſanus* Quo ad hoc referam, *ait*, quid hic Sanctus circa ſornrem ſuam reginam egit in Aragonia. Cum enim veniſſet ad eum viſitandum, nulln modn potuit nbtinere precibus quibuſcumque, ut eam in faciem aſpiceret, ſed reſpondit, quod erat factua hoc petens. Dominæ reginæ Franciæ cognatæ ſnæ, utpnte filii dnnorum fratrum, roganti ut in ſnn adventu more nobilium de Francia eam reciperet ad amplexum & nſculum, nullatenus aequievit, etſi ſumma devotinne ferretur ad ipſum .. Tholnſæ qnædam domina, cum audiſſet eum *ab oculorum cuſtodia* commendari, reſpondit: Ego prnbabo. Cumque ad eum iviſſet, & ipſum, dum eſſet in eccleſia, diligentiſſime conſideraſſet, reverſa ad dnmnm dixit vicinis: Vere iſte Dominus ſanctus eſt. Numquam enim vidi aliquem, qui ſuis dominaretur oculis, niſi iſtum.

miraſtia cautela conſervandæ, ad exemplum ſuæ ſororis indicebat

77 *Mirabilem quoque ejus in conſervando angelicæ virginitatis nitore cautelam illuſtrat hoc factum quod refert WWaddingus ad annum* 1296 *num.* 4: Vnluit ſane ille apud Montis-peſſulani Patres, iretati voti, *de ſubeunda nimirum vita Minorum*, teſtes, remanere, & eorum veſtem aſſumere; ſed hi petenti dare non ſunt auſi, timentes regis, patris Adnleſcentis, tunc in urbe præſentis indignatinnem. Illinc cum patre recedens venit in Italiam, & Florentiæ nbviam habnit matrem ſuam Mariam Hungaricam, & Carolum Martellum fratrem primogenitum, jam renuntiatum ex jnre materno regem Hungariæ: qni magnn enmitatu & apparatu, adjuncto ſibi itineris comite marchione Montis-ferrati, illuc
C venerunt, regem & filios exceperi. Regina in omnium amplexus & ofcnla gratulabunda irruit; ſed verecundns & pudiens juvenis Ludovicus faciem a genitricis labiis avertit, nec ſe oſculari permiſit. Cui dum mater, ſe matrem eſſe recnrdaretur, neque in caſto materno oſculo eſſe Numinis, offenſam; demiſſo & reverenti vultu reſpondit: Scio, mater, te matrem eſſe; ſed nec ignnrn, te mulierem eſſe, quam non licet ſervn Dei oſculari. *Hujus facti ſubſtantia confirmatur ex S. Antonino Hiſtoriarum parte* 3, *titulo* 24, *capitulo* 4, § 2. *E Fratre Marco Ubſſiponcaſi parte* 2 *Chronicorum Ordinis Fratrum Minorum lib.* 6 *cap.* 4 *etiam diſcimus, hanc peculiarem gratiam* S. Ludovico *fuiſſe donatam, ut, qui tum aſpiceret, ad amorem caſtitatis illos induceret: in cujus rei teſtimonium ibidem indicatur, multos, qui in obitu ejus aderant præſentes, florem vidiſſe adiaſtar pulcræ roſæ e ſanctiſſimo ipſius ore prodeuntem.*

vigiliæ ſtrictiſſime obſervat jejunia.

78 *Remedia etiam adhibebat prorſus ſingularia, ut corpus ſuum caſtigaret, ac in ſervitutem redigeret*; *de quibus agit Anonymus Sedulianus num.* 29. *Verum quæ ibi ſummatim narrat de ejus jejuniis, noſtrum Mr. Calotianum magis ſingillatim memorat his verbis*: Vigilias omnes beatiſſimæ Virginis jejunabat in pane & aqua: alinrum Sanctorum vigilias & Adventum Domini tam ſtrictn nbſervabat jejunin, ut etiam in itinere & corporis anxietate poſitus, illa neqnaquam ſnlverer. Semel dum eqnitaret per Franciam, B. Marci vigiliam, licet debilis, & cnnt radicentibus ſociis, nmninn vnluit jejunare. In vigilia qunqne B. Joannis multn labore afflictus propter laborinſum tranſitnm mnatis Pyrenæi, nec medici juſſu, nec Fratrum inductionibus, ad capiendum veſpertinum eibum potuit ſuaderi. In cibn & potu tantum erat parcus, ut familiares ſui abſtinentiæ ejus paverent exceſſum,

AUCT. J. P.

§ IX.
Mnrtui per S. Ludnvici merita ad vitam revocati.

Varios a Sancto ad vitam revocatos

DEus, *qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, Famulum hunc ſuum, ad viliſſima quæque ac pauperrima ſeſe, dum viveret, abjicientem, illuſtriſſimo miraculorum ſplendore, ac ſingularibus* E *gloriæ ſuæ divitiis jam vita functum inſignivit. Quæ apud Sedulium enſtant, dabuntur in Vita inferius; hic vero ea aliunde ſupplebimus appoſitione plurium aliorum. Incipiamus a mortuis ad vitam revocatis. Bulla canonizationis ſex memorat de hoc genere. Recitemus verba:* Quædam namque dnorum annorum puella, quæ vi febris, quam paſſa fuit duobus menſibus, exſpiravit; factn vnto per parrem Sancto iſti, qni ipſi imaginem de cera offerret, ſi vitam a Den filiæ ſnæ impetraret, reſuſcitata, nbera matris ſuxit. *Forte hoc miraculum eſt idem cum eo, quod habetur apud Anonymum Sedulianum num.* 31, *vel cum eo, quod Rodulphus fol.* 122 *verſo, breviſſime ſic narrat*: Gulielmam filiam Adami Pariſienſis a mortuis ſuſcitavit. *Pergamus cum prædicta Bulla*;

Quidam etiam quinque annorum puer vehementia febris continnæ vita functus, factn voto per patrem, eſt vitæ priſtinæ reſtitntus, nec dictæ febris in eo apparnit nſinm ſignum.

Quædam puella annorum ſeptem, quæ per ſeptimanas tres febrem paſſa cnntinuam expiravit, F factn ad dictum Sanctum vntn per ſuos, ſpiritum recuperavit & revixit.

reſtauratur bulla canonizationis ejus.

80 Quædam denique mulier, quæ duas conceperat filias, nna illarum in ventre mortua ex caſu dictæ matris de aſinn, & in ejus ventre ex mnra dintina putrefacta, cœpit puerperio laborare. Cumque dictus partus jam putridus per fruſta fuiſſet extractus, & alia filia mortua jam edncta eſſet obſtetricum miniſterio violenter, & projecta in ſtabnln ſuper fimum; emiſſn ad ipſum Sanctum vntn, quod ſi partus ille reſurgeret, nnam ſibi ceræ imaginem præſentaret; puella palpitare cæpit, & baptizata ſeptem menſibus ſupervixit.

Quidam etiam puer, ætatis annorum ſeptem, dum ſub lecto, in quo enm ſuis jacebat parentibus, repertus mortuus, rigidns & frigidus aliqun tempore permanſiſſet, factn per parentes ad hunc Sanctum voto, ſuit divinitus ſnſcitatus.

Mulieri enidam, quæ propter vehementem infirmitatem diem extremum clauſerat, emiſſn per ſuos ad Sanctum iſtum votn, ejus meritis reddita ſuit vita.

quibus

81 *Sed mirabile omnino eſt prodigium, quod breviſſime refertur apud Piſanum his verbis*:

Mar-

AUCT. J. P. Marſiliæ duo erant fratres carnales; quorum unus alium occidendo, captus fuit ex hoc & decapitatus. Sed eum ambotum corpora in eccleſia S. Ludoviei eſſent, invocatinoe ejuſdem ſancti Lodovici facta a matre, a mottuis & omni læſione ipſe curavit. *S. Antoninus ſuperius aſſignatus narrat § a eventum plane ſtupendum in hac materia:* Cum bellum eſſet intet nobiles & Burgenſes in Apulia in diverſis partibus; una parte contra aliem prævalente, plures ex adverſariis fuere captivati. Sed intet illos unus nobilis, qui propter damoa multa illata eb eo, victotibus nrat multum odioſus, nt non redemptionem illius ſicut cæterorum, ſed mortem dercnerent ei inferendam. Intelligens autem nobilis ille ſe ad ſuſpendium judicatum; cum lacrymis & intenſo cordis affectu S. Ludovico ſe commendavit, votum emittens de quiſbuſdam implendis ad honotem Sancti, ſi mortem evaderet. Nempe ad ſuſpendium ductus cum elevatur in patibulo, & ſune io collo immiſſo in aere ſuſpenditur: Ptangitut funis, & ille ad terraio cadit illæſus. Additur nliud vinculum fortius, quo cooſtrictus ſuffocetur; & illnd quoque ſimiliter rumpitur. Apponitur & tertium, quod nodem mndo confringitut. Stupentibus eunctis ait nobilis ille ſuſpendio adjudicatos: In vaoum laboratis, quod S. Ludovicus, cui mn devovi, me deſeodit. Qund videntes adverſarii deſtitetunt a pœna illi ioſerenda, & libnrum abire permiſerunt. Qui implevit vota ſua ex iotegro, viſitans eccleſiæ illius limine, & netrans omnibus caſum ad glntiam Dei & ſul Sancti.

B

adjungitur

82a *VVaddingus ad annum 1298 num. 16, Eques quidam, inquit, Marianum & Marcum titanos*, lexatis habenis obvium fortuito puerum proſtravit, ungulisque equi cooculcavit, ita nt omnino exanimem reddiderit. Viſo miſerabili eveotu in terram prnſiliit eques, puerulnmque enlilſum, & eollo confractum ulnis exceptum S. Ludovicn flens & orans commendavit; ſtatimque puer revixit, & ab omoi malo liber evaſit.

Nobiles quidam conjuges prope Maſſiliam, longo tempore infœcundi, magna efficacia petierunt n S. Ludovico prolem ſibi concedi. Coocepto mox fœtu, novem decurſis menſibus, mulier maſſam caroeam edidit informem. A parientis oculis abſconditam obſtetrix ſepeliri curavit. Volenre tameo matre partom ſuum conſpicere, & ad importunes ejus preces te omni relata; adhuc illa in ſuo deſiderio petſiſtente, exhumatus fuit fœtus informis, quem cnm manu recepiſſet, S. Ludovico pie cum lacrymis obtulit, objecitque, Dei opera eſſe perfecta, atque ejus meritis conceſſam ſibi illam prnlem, quam tameo expectabat potius ad ſolatium & gaudium, qnam ad hortnrem & luctum; nihilque ptninde ſe dubitare, qnin beoeficium compleret, formam hominis obducens, & animam inducens maſſæ illi a ſe conceptæ. Non prius dixit marito, & undecim matronis præſentibus, quam cato illa coovertererut in puerulum pulchrum, primos emittentem vagitus. Alia ſimili præmiſſa ptece concepit; ſed poſt novem menſes tranſverſus in utero fetus mortuus fruſtatim educitur. Reaſtumptis aliquantum viribus & animo puerpera ſuas preces ad S. Ludovicum primi beneficii authorem cum lacrymis effudit; factnmque ut ſtatim inter ſe partes eoirent, effbrmarentque formoſum & aoimatum infantnlum. *Duo ultima hæc miracula habentur etiam apud S. Antoninum, de quo ante; ubi & aliud Adjungit:*

C

83 Quidam nobilis io Maſſilia ex vnto emiſſo in honorem S. Ludovici, cum uxore obtinuerunt a Dnmino ptolem optatam; & quia, quod voverant, non teddebant, oſtendit Dominus, quod diſplicet ei non ſolum ſtulta, ſed etiam infidelis promiſſio, cum oon ſolvitnt, quod Deo promittitut. Nem cum eſſet puer jam ſeptennis, cœpit graviſſimn iofirmari. Tunc parentes pueri clamaverunt precibus ad Sanctum, implotantes euxilium, ſn ingratns & inſedeliſſimns aceuſantes, & quam primum, quod promiſerant, Domioo redditnros itetom voventes, ac etiam alia plora ſe facturos in honorem Sancti, ſi vitam filio conſervaret. Sed beatus Ludovicus vota eorum contempſit, ut eorum ingratitudinem urcumque puniret, & potentiam ſuam majori miraculo monſtraret. Quid plura? Solvit puer debitum univerſæ carnis, & pareores ejus præ triſtitin quaſi in furiam verſi, cum lecrymis & ejularu pro refuſcitatione filii iovocare non ceſſant cnntinue. Et cum ſoi ad ſepulchrum ſunus ferre diſponernot parentes; ipſi nullo modo acquieſcunt, confidentes metitis Sancti gratiam obtinnre nptatam. Sed quia diu expectantibus ex compaſſione parentum non inerat puern vna neqne ſenſus aliquis vel motus, tædio victi ad eccleſiam ſepeliendum ferunt. Sequuntur cos parenres eum clamoribus multis Sanctum invocando. Peracto officio, cum jam in ſepulchrum vellent inſerre, ſanus & ioenlumis puer ſurreait, parentes arguens de negligentie voti oon impleri. Quo facto, puer ad ſnpulchrum Sancti depo tatur a parenribus in tegrum vnte ſue ſolventibus, & gratias pro tanto munere egeotibus.

D

plurium aliorum

E

84 *Exemplar noſtrum Ms. Calotianum non illibtralem de mortuis a* S. Ludvico *ad vbam revocatis materiem nobis ſuppeditat, proat planum fit e ſequentibus, quæ narramus ex fide ipſius, factis.* Nam quindecim, *ait*, mortui per ejus merita redierunt ad vitam. *Ego e dicto exemplari excerpo ſequntes:* Puer ſeptem annorum de Marſilia, Petrus Ducanti nomine, novem diebus præcedente continua febre mortnus, factis tribus traſtibus veræ mortis. Quadam nocte hora primi ſomni, fuit dimiſſus in lecto, etuce poſita ſuper pectus, nt motis eſt, & medicus & quidam alii conſulati ſunt patrem de mnrte pueri, & abieront. Poſt quorum receſſum, pater enm tota familia ſua remeoſit plorans, & gemens, cuſtodiens corpus pueri oſque ad hotam matutinam. Qua hnta cum magna fide planctus & luctus ſuns convertit ad Dominum, & S. Ludovicum, cui pro vita filii votum fecerat, & ejus meritis & ſanctirate ſub ſpe eerte ſuſpitaos, ita loquebatur; Male exaudiſtis, Pater, preces, quas vobis porrexi prima viee. His verbis & ſimilibus intratis, reſpiciens puerum, vidit eum ſuſcitatum; vocatiſque medico & aliis, qui receſſerant, magnum gaudium fecerunt de mortuo ſuſcitato per merita Sancti hujus. *Si miraculum hoc ſit idem, quod biographus Stulianus breviſſimis verbis perſtringit cap. 6 num. 49; meretur tamen hic referri, ut ex narratione hujus exemplaris compenſetur brevitas alterius. Pergamus cum Ms. Calotiano:*

reſuſcitatorum

F

Rnſtagnus Albna de Narbona, & Jonnnes Biſſani aſſeruerunt jurameoto, ſe firmiter audiviſſe n matre, & n quampluribus aliis, qui viderunt, qund G. Cnlumbina de Narbona habebat quamdam filiam quaſi annorum duodecim, qnæ fuerat infirma, & tandem vere mortua ſtetit fere per diem. Facto igitor voto per dictam matrem

ad

A ad S. Ludovicum, quod viſitaret ejus ſepulchrum una cum filia, & cum fudario, li ipſam a mortuis ſuſcitaret, ſtatim Deus Sancti ipſius meritis puellam revocavit ad vitam.

numerus. 85 Ramnoſa de Manuaſca, civis Maſſiliæ, habebat filium, qui infirmatus eſt ad mortem, ita ut omnibus mortuus videretur. Pater pueri fecit votum, quod ſi per merita B. Ludovici filius ſibi reſtitueretur, ipſum cum ſudario ad ſepulchrum ejus faceret præſentari. Confeſtim facto voto puer aperuit oculos, & patrem ad ſe vocavit, ut potuit, reſtitutos plenariæ ſanitati.

Jacobus Macellarius de civitate Aielatenſi habebat filium, qui fere per annum in infirmitate laborans ad mortem uſque pervenit; ita quod per horam fere completam nec conſenſum nec motum habuit, nec ſignum aliquod niſi mortis. Facto voto per ſuos ad S. Ludovicum, revixit puer quaſi ſubridens, & oblatam ſibi mamillam de matre ipſa ſuxit avide & gaudenter,

quem. 85 Jacoba Raſcabona filium cum labore magno peperit mortuum, ut ſibi & aliis videbatur,

B quia ſine flatu, ſine motu, ſine calore, & cum nigredine corporis erat: quæ & modo conſimili fœtus ſemper pepererat mortuos, ſic quod de cætero non vivebat. Facto autem per eum voto ad S. Ludovicum, cœpit infantula palpitare & vagitum emittere, & baptizata tandem diebus plu ribus ſupervixit.

Jacoba Ariola obſtetrix præſens fuit, quando Bertranda Maſſequæ peperit filium vere mortuum: & fecit votum cum viro ſuo & amita pueri ad S. Ludovicum cum magnis clamoribus & devotione: confeſtim puer aperuit oculos, perfecte Sancti meritis ſuſcitatus.

Adaliſia Reclandi habens infantulum ex gravi infirmitate mortuum, facto voto cum clamoribus & devotione ad S. Ludovicum, recepit eum mirabiliter ſuſcitatum. *Miraculum, quod e dicto exemplari modo ſubdam, multum adeo habet convenientiæ cum eo, quod exſtat apud biographum Anonymum Sedulianum infra recudendum, cap. 6 num. 47, ut hoc videatur eſſe idem cum illo: quia tamen Calotianum variat circumſtantias, illud etiam nunc ſubjungimus. Alterum autem ex altero, ſi ſit idem, ſic confirmabitur. Eſt vero hoc:*

C 87 Adalaſia Lombarda de Rocha .... habebat filium parvulam, quæ in nigredinem converſa penitus expitavit, ſic mortua diutiſſimo permanens. Facto autem voto, meritis Sancti fuit ſuſcitata. Ipſa etiam propter infirmitatem incurrerat ſurditatem, ita quod per tres menſes nihil penitus audierat. Facto autem voto in craſtino recuperavit auditum. Ipſa etiam lacte in mamillis carens ex præcedenti infirmitate; ita quod unus puer ex fame periit, eo quod lactare non poſſet, emiſſo voto, formoſas mamillas recuperavit. Hæc tria miracula credit Deum feciſſe eo quod eſſet incredula de miraculis Sancti prius.

Puer unius anni in parentum abſentia cadens de quadam feneſtra, ubi erant gradus duodecim lapidum, vere mortuus erat, & totaliter conquaſſatos & niger factus, ita quod ſibi os non poterat aperiri. Facto autem voto ad S. Ludovicum ſuit illico ſuſcitatus.

Dominum N. de Narbona habens filium de febre continua vere mortuum, facto voto, quod eum doceret ad ſepulchrum S. Ludovici, ejus meritis eum ſuſcitatum recepit.

Documentis 88 Quidam habens runcinum infirmum mortuum tandem jacentem, baculum cujus palmi poſuit in naribus ejus, auriculam perforavit, ſu-

ne traxit: non erat motus neque ſenſus. Facto autem voto ad S. Ludovicum, ſtatim ſurrexit, & ille ſuper eum aſcendit. *Sed, ne quemquam moretur vox runcinus, illa ſignificatur equus minor, gregarius, Gallis roncin, uti habet Cangius in Gloſſario ad ſcriptores mediæ & infimæ latinitatis, apud quem plura de hac voce.*

De alio animali ad invocationem S. Ludovici vitæ reddito ita ſcribit Waddingus num. 58: Accipitrarius cujuſdam regis Luſitani falconem nutriebat, quem rex ſummo in pretio habebat. In cujuſdam diei dilnculo invenit per faſciolas tibiales pendentem, & ſemi-mortuum: duxirque ad Conventum Fratrum Minorum Bejæ ſive Pacia Juliæ, ubi coram altari S. Ludovici dum oraret pro vita volucris, illa inter manus expiravit. Ira & indignatione commotus ſuper altare projecit mortuam, & regi per duas leucas Hiſpanicas inde diſtanti non ſine metu omnem narravit eventum. Sed dum rex animo in hominem commoveretur, ecce, per feneſtram falco advolat, & accipitrarii brachio requievit. *Miraculum hoc pluribus verbis narratur e Chronicis antiquis a*

E *pud Marcum Oliſſiponenſem cap. 19.*

89 *De homiuibus autem a morte reſuſcitatis præ- colligimus miſerat idem Waddingus num. 17 iſtos eventus:* Atetii io Tuſcia coixa quædam filiom mortuum: S. Ludovico commendavit & conſecrevit, modu reviviſceret. Ad vitam regreſſus, vocatus eſt a Sancti nomine, & Minorum amplexus eſt inſtitutum. *Confirmatur hoc miraculum ex Piſano, qui aditi poteſt.*

Vir quidam nobilis dum equum conſcenderet, territum animal & in fnioremactum equitem uno implicitum pede in ſtapia vel ſubice pedaneo per abrupta & ſaxea traxit, ungulisque collifit. Inventus mortuus a parentibus & ſervis, dum tertio efferretur die ad ſepulchrum, revixit, neque ullum tot cicatricum & volnerum, quæ accepit, in eo remanſit veſtigium. *Hæc Waddingus. Ex dictis itaque conficitur, S. Ludovicum magni nominis thaumaturgum extitiſſe, ac omnino mirabilem propter tot præſertim mortuos, quos meritis ſuis ad vitam reduxit.*

§ X.

Contracti, febricitantes, podagrici, ſurdi, F
muti, cæci, amentes, naufragi ſoſpitantur.

Anonymus a Sedulio vulgatus poſtquam egiſſet de mortuis, patrocinio S. Ludovici ad Plurimorum vitam revocatis, claudos ac corpore impeditos exhibet, ejuſdem Sancti meritis ſanitati reſtitutos; de quibus in Vita apud nos a num. 51. Adde ſequentia. Ecgraphum noſtrum Calotianum hæc ponit: Conſtantinus Mercery impotens de brachio ſiniſtro ſic inepte, quod manus erat poſt tergum per 15 annos, facto voto juxta ſepulchrum Sancti, audientibus cunctis fragorem, fuit curatus.

Puer quinque annorum plantas pedis tenens ſupra, & quod debebat eſſe ſupra, habens infre a ſua nativitate; cum mater ſua feciſſet votum in die commemorationis S. Ludovici, fuit plene ſatisfactus.

Nixidio de Podio Ricaldi, tribus annis impotens de manu & digitis, ſupra ſepulchrum San-

AUCT. J.P. ti, quod viſitabat, fuit plene curatus.

Galterus Anglicus impotens exiſteos tribus menſibus de manu, facto voto, fuit plene ſanatus:

Alegreta, ætatis duorum annorum, ſic erat membris omnibus deformata, quod manus & brachia tenens retro pedes, & tibias verſus caput, adeo rigida & ſiccata, quod parentes omnino deſperarent de vita, facto vnto viſitandi ſepulchrum eum imagine, ſtatim fuit curata.

corpus impedimentum

91 Domina Maria Guillelma de Maſſilia cadens, fracturam tantam habuit in inguine, quod inteſtina in groſſitudine onius allæ inferius deſcendebant eum dolore lotolerabili. Quæ nullum humanum remedium ioveniens, facto voto quod enm imagine cerea Sanctum viſitaret (convaluit.) Starim enim viſum eſt, quod cum manu ejus inteſtina ad locum debitum reſtituerentor; & ſic fuit plene ſanata. *De voce alla Cangius in Gloſſario paulo ante deſignato*, Allo, *inquit*, in Breviloquio dicitur" Inſtrumentum acuendi cultellos, „& eſt lapis rotundus, cum quo vel in quo fa„ber purgat inſtrumenta, ut ſint acuta. Dicitur „etiam alla „ *Redeamus ad priora.*

B Domina Aycarda in feſto S. Agnetis gravem dolorem inentrit, & impotentiam dextri brachii, ſic quod per triduum ſtetit mente capta, ita quod ſibi videbatur, quod ſcintillæ ignex de braehio & mano egrederentur, emiſſo vnto ad S. Ludovicum de manu eerea deferenda, fuit continuo liberata.

Ex ope S. Ludovici ſanatorum

92 *E collectione P. Arelati ſoperaddo illud:* Quædam mulier, oomine Beatrix, de caſtro Alaeeooi, paſſa fuit morbum eaducum per annns dnos, & ab eo in hebdomade bis vel ter aecerime vexabatur: quæ quidem mulier Sanctis pluribus ſe devoverat, oec a quoquam adjuta, & quaſi deſperata, vnvere ſa nemini amplius diſponebat. Contigit, Deo voleote, per locom, ubi dicta mulier erat, Fratres traofire Minores, qnam audientes tali morbo gravari, ad devotionem S. Ludovici ineipiuot animare: quæ audiens vir mulieris præfatæ, ipſam Sancto prædicto devovit: quo emiſſo voto, ex tuoc a dicto morbo extitit liberata: qnod ipſa & vir ejus prædictus jurameoto firmaverunt, oec nno & teſtes ſuot plures. *Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum* Alentio, C *ait*, volgo Aleocon, oppidum eſt poſitum ad flumeo Sartam, Ducatus titulo inſigne, *in Normannia. Varias ibidem ejuſdem nominis efformationes invenies; inter quas* Aleoconium eorruprn *ſcribi obſervat dictus auctor.*

exempla

93 *Sequens miraculum narratur in bulla canonizationis, idemne an diverſum ab eo, quod habetur in biographo Seduliano apud nos num. 65? En illud:* Quædam etiam molier dum ex patro quodam violento de puero mortuo, & in eius vero tranſverſato, contracta io manibus & pedibus & femoribus, biennio permaniſſet, facto voto ad Sanctum præfatum, quod, ſi curaretur, ſeoporet in tota vita eccleſiam, io qua jacet; dormire eœpit, & expergefacta a morbo prædicto penitus eſt curata. *In eadem bulla legitur illud:* Molier quædam, quæ ſubito mura, & impotens de uno braehio facta fuit, hac infirmitato ſibi per menſem durante, emiſſo voto per matrem, ſtatim ad ſanitatem priſtinam eſt reducta. *Hiſce adjunge podagra & chiragra laborantes & ſanatos, de quibus tractat biographus Sedulianus apud nos num 53; de febricitantibus autem a num. 54; quibus nos adjungimus ſequens ſupplementum.*

94 *Apographum noſtrum e collectione Arolliana*, Qoidam, *inquit*, Ordiols Minorum de Conventu Alisbroniæ paſſus febrem eontinoam per tredeçim dies, in tantom, quod medicus de eo quam plurimum deſperabat, in tantum, quod dixit de mana, quod horam Completorii non videret. Dictus infirmus ſe ſeotiens taliter pregravari, devotiooem ſervidam habens io S. Ludovico, qui tune vivus erat, & in dicto conventu exiſtens, propter vitæ ſanctitaram, quem ipſum ſciebat habere, dixit: O ſi haberem aliquid do reſiduo eibi Fratris Ludovici, eſſem ſtatim euratus! Audieos hoc infirmarius Conventus, illico ivit ad Fratrem Guilielmum de Corlinione ſocium ſuum, & ab ipſo ſolieite petiit aliquid de cibo ab ipſo relicto. Statim dictus ſocius portavit ſibi parnpſidem, ubi erat aliquantolum de pane, quem S. Ludovieus diviſerat: quem dum guſtaſſet, ſtatim fuit a febre curatus, & eadem din ambulavit per mediam leueam. At medieus veniens, putans eum in extremis agere, vel mortuom citius invenire, eum audiens receſſiſſe, admirans petiit, quid hoc eſſet: & audiens facti ſerieio, dixit: Potens eſt Deos etiam mortuos ſuſeitare, & ſic reputo illum vere, D *De febricitantibus*

E *curatis ac podagricis*

95 *Ms. Calotianum pauca etiam hæc memorat:* Frater de Ordine B. Mariæ, Prior Maſſilienſis, ſemal ſanatus eſt a S. Lodovico a gurta, & ſemel a febre. Frater N. cuſtos Maſſilienſis laborans febre fortiſſima, recurrens ad S. Ludovicum ſtatim fuit curatus. *Hæc de febricitantibus.*

Podagricos accipe e bulla canonizationis: Vir quidam paſſus annis ſex guttam in manu & braebio, ventre ac humero, facto voto, quod ejus limina viſitaret; ſtatim fuit ſaoitatis beoficium conſecutus.

Quidam deoique presbyter paſſus guttam in latere, quæ ipſum afflixit graviter diebus ſeptem, facto voto ad memoratnm Sanctom, diligentius ejus tumulum viſitaodo, raeepit eootinuo ſaoitatem.

Item de ſurdis ac cæcis &c.

96 *De ſurdis, Sancto patrocinante, curatis Anonymus noſter duo dumtaxat exempla narrat apud nos infra num. 56; nos aliunde unicum his ſuperaddimus. Apographum noſtrum Calotianum* Dominus Jacobus, *alt*, Marconii paſſus multis diebus ſurditatem & dolorem in aure ſiniſtra, ita quod ſibi videbatur, quod omnes eives canerent in aoribus ejus, facto voto de imagine deferenda, ſtatim ſanatus eſt. *Mutis loquelam reſtitutam, probant facta, quæ apud dictum Anonymum narrantur. Vide Vitam apud nos num. 57. Sed miraculum, quod ibidem incipit*, Alazatia a Campis, *vel quod proxime ſequitur, hoc initio*, Similiter alia quædam, *etſi forte alterutrum ſit idem in ſubſtantia cum eo, quod exſtat in exemplari Aroldiano, aliter tamen, & ſic in eo exprimitur:* Quædam mulier, nomine Alaaaria Amiga, de caſtro de Rampnis ſubito loquelam amiſit, ac per totam hebdomadam fierit muta, nec aliquod verbum valebat exprimere. Dicta vero mulier conſiderans multa, quæ dn beato Lodovico aodierat, quamquam neqoiret ſe movere, devovit ſn tameo corde pariter & affectu: & ſubito cœpit loqui, linguæ vinculo diſſoluco, quod quidem ſirmavit proprio juramento; teſtes autem plures ſcripti. F

Hiſce unicum in hoc genere mali ſubjungo exemplum in noſtra regione factum. Neque enim divina bonitas Belgium noſtrum a mirabili Sancti ſui in ope miſeris ferenda patrocinio excludi penitus voluit. Rem accipe e Commentario Sedulii in caput 20 *Vitæ* S. Ludovici *a ſe vulgatæ, quam*

rem

A *tem e manuſcripto exemplari Lovanienſi, & quidem pene iiſdem verbis exſcripſiſſe ſe indicat:* Accidit, *inquit*, Lovanii anno Domini MCDXXVI, poſtquam vitam S. Ludovici & miracula prædicaſſet F. Henticus de Zichem in platea dicta Groefſtrate, quædam mulier ejuſdem plateæ tetulit, cuidam viro, dicto Hentico Iferen, & Catharinæ uxori filium puerum foiſſe toto ſexennio mutum. Patentes, auditis miraculis S. Ludovici, pro ſalute & voce pueri doos cereos Sancto voverunt, ſi præſcripto tempore vocem & loquelam reciperet. Facto voto, mox puer vocalis auditus eſt, & perfecte loquens. *De cæcis autem ſoſpitatis agitur in Vita a num.* 58; *quibus adjicio breve exemplum illud e Ms. Calotiano:* Procius de Foro Julii per quatuor annos cæcus, nullo potuit medicorum remedio liberari. Voto emiſſo viſitandi Sanctum cum duobus oculis de ceta, fuit plane ſanatus. *De loco mox dicto obſerva*; Forum Julii, *incolis Feejus, eſſe urbem Galliæ in Provincia ad mare mediterraneum. Mirabilem quoque ſeſe exhibuit Sanctus noſter in amentibus & inſanis ad meliorem mentem reducendis,*

B *ſicut probatur e variis eventibus apud nos in Vita a num.* 60. *En tibi ſequens factum* (*annumne inter ea, quæ ibidem leguntur, an diverſam?*) *e noſtro Ms. Areldiano:* Quidam de Maſſilia nomine Josnnes quamdam habebat filiam annorum undecim vel circa, quæ totaliter erat amens effecta, & quod plus eſt, patris judicio dæmoniaca videbatur: nam dicebat errores, & horribilia faciebat, in tantum, quod frequenter opportebat eam ligare. Propter quod pater prædictus eam devovit ſancto Ludovico: quo voto emiſſo, pualla ab omnibus prædictis vexationibus eſt libetata. *Quæ deinde in eadem Vita ſubduntur num.* 62 *& ſequentibus de auxilio per Sancti favorem naufragis impenſo, duobus dumtaxat comprobantur exemplis. En tibi prolixius ad illa ſupplementum.*

Naufragi 97 *Apographum noſtrum Areldianum ſuppeditat caſus varios juxta ac mirabiles in rem noſtram, quos inde tranſcribo*: Cum ſemel eſſent in quadam navi multi mercatores divites, qui veniebant a civitate Marſilia; & cum eſſent in pelago maris, mare in tantum vexatur propter fortunam, quod navis cœpit periclitari. Nautæ veto & mercatores volentes navem alleviare, cœperunt merces projicere in mare, & ex magno

C metu mortis, propter conquaſſationes & tempeſtates procellarum ſeu maris, omnes clamare cœperunt, ſancte Ludovice, ſancte Ludovice, ſuccurre nobis in hoc periculo mortis, voventes ac promittentes ſemper ejus vigiliam jejunare, & corpus ſuum viſitare, vel ad eccleſiam ejus, ibidemque accedere, oblationes ad honorem & laudem ejus facere, ſi a tali periculo liberarentur. Prædictus vero mercaror videns ſibi imminere periculum & rebus ſuis, fecit votum S. Ludovico, quod, ſi liberaret eum de tanto periculo, ac etiam reſſuas in mare projectas, & etiam pecuniam ſuam totam in capſa teſetvaram haberet, quæ etiam in mare projecta erat, ad eccleſiam ſuam ad viſitandum ſepulchrum ejus, ubi corpus ſuum glotioſum erat, accederet, & donatet eccleſiæ ſuæ conſtructæ in honorem ejus, medietatem omnium eerum, & medietatem peconiæ in capſa conſetvatæ & perditæ; quæ ſibi temanerent, propinaret; ſtatim, emiſſo voto, tranquillitas facta eſt in mari & tota tempeſtas ſedata eſt.

98 Tempeſtate autem invaleſcente, fuit coactus una cum aliis projicere res ſuas io mare; unam tantum ſungam cum pecuoia ad dorſum ſuum portabat, quæ fuit diſſoluta; de qua cecidit pars pecuniæ in mare. Cum autem ad portum ſeu ad tetram venirent, omnes tes ſuas, quas perdiderant in mari, ad littus invenientes*, quæ a mari projectæ erant: omnes ergo tes ſuas inve- *invenerunt

nientes præter pecuniam & marſupium, quod a quodam piſce magno deglutitum fuerat. Videns vero ſe liberatum, determinavit dare Frattibus Marſiliæ medietatem pecuniæ, quæ ſibi remanſerat. Accedunt igitur ad eccleſiam S. Ludovici ad votum adimplendum. Tamen mercator perdens pecuniam male conſolatus erat, quod ad plenum non poterat votum ſuum adimplere, ſcilicet tradere medietatem pecuniæ perditæ eccleſiæ S. Ludovici. Cum autem per plateam prædictus mercator pertranſitet cum ſociis, videns piſcatores piſces vendentes & noviter captos, inter quos vidit ibi unum magnum piſcem, quem emit, & ad Fratres Minotes mittens ad locum, ut cum eis comedere poſſet cauſa devotionis.

E 99 Et fecit ad ſe Guardianum cooventus vocari; cui narrarit omnia, quæ ſibi acciderant, & qnomodo perdiderat merces ſuas & partem peconiæ, & quomodo emiſerat votum, & ideo de pecunia, quæ ſibi remanſerat, Frattibus volebat date medietatem: ac etiam dixit, quod piſcem emerat, ut manducaret cum Frattibus. Gnardianus autem fecit piſcem ad coquinam portari. Cum vero Fratres talem piſcem aptari feciſſent, & cum coquinarius dictum piſcem exventraret* ſeu ſepararet, reperit in piſce multam pecuniam: & advocans Goardianum, oſtendit ſibi pecuniam, quam invenerat in piſce; & valde de hoc mirati ſunt omnes Fratres. Guardianus autem exploravit a mercatore, quantam pecuniam, & quam monetam perdiderat. Qui reſpondit. Perdidi tot florenos, tot ſolidos groſſotum deoarios, & omnem monetam, quam perdiderat, aſſignavit; quæ ſicut ipſe aſſignavit, ſic inveota eſt io piſce, & ſic ſibi teſignaveennt tota pecuniam, quam ipſe perdiderat. Videntes autem Frattes cum præfato mercatore miraculum, facti ſunt in admiratione maxima, conſiderantes, hæc eſſe virtute S. Ludovici; & gaviſi ſunt, ſtatimque teddideruni gratias, & laudem & gloriam beato Ludovico de omnibus beneficiis receptis. Et tunc mercator de pecuoia, F quæ ſibi temanſerat, & de illa, quæ inventa eſt in piſce, medietatem ſuper altare B. Ludovici poſoit, Frattibuſque dedit, & alia multa fecit, ne ingratus efficeretor *Paulo poſt ſubditur hoc factum*:

100 Quædam coca* de Marſilia venieos juxta Corſicam, tanta fuerunt ſcilicet, qui aſtabant, maris tempeſtate perculſi, quod tribus diebus & noctibus fuerunt inter duas aquas, quia procellæ continoæ navem cooperiebant, & tanrum erant ob dictam tempeſtatem naotæ laſſati, quod oulla ſpes alicujus adjutorii temporalis eis eſſe poterat quoquo modo: etiam tegimeo navis diviſerunt** uſquequaque, cum nihil reſtaret niſi divinum auxilium implorandum. Attunc ſe taliter videntes arctari, promiſerunt S. Ludovico, quod, ſi eos a tali & tanto periculo liberaret, ſuum tumulum nudatis eſpitibus, pedibus & corporibus præter femoralia, cum ſune ad collum, & candela accenſa quam citius viſitarent. Et ſtatim emiſſo voto, ecce (ſicut frequenter in periculis maris Sancti apparent in ſpecie ignis eos invocantibus, quo apparant ſecuros ſe ſtatim tenent) apparuit eis in latere arboris juxta cænmen in ſpecie

*alii nav fragii fac. curris. *f.* coc ea

** *f.* dimiſerunt

a periculo mortis liberati

f. exenterare

AUCT. J. P.

gnis, ſubobſcuri; quo viſo, cognoſcentes, quod ipſe eſſet, qui ad eos liberandos veniſſet; redditi feeuri, & quadam lætitia mentali exhilarati, ſtatim ceſſavit omnis illa tempeſtas, & ad portum Mnrſiliæ pervenientes eum ſalute, illico deſcendentes, primo, ut promiſeruot, ſicut ſuperius eſt expreſſum, ſua vota perſolverunt.

Vox quædam explicatur.

101 *Voces ſuperiores quaſdam non ubvias ita exponimus.* Fortuna *ſignificat hic maris tempeſtatem*; *idque exemplis confirmatur in noviſſima editione Gloſſarii Cangiani tom.* 3 *col.* 650 Fungare (*lego in noſtro apographo* fungam *vitioſe fortaſſis*) *eſt dolioluni, cadus, e dicto Gloſſario col.* 743 & 750. *Hic autem* funga *vel* fungare *accipitur pro capſa, ſicut e textu patet*, Galea *eſt genus navigii velociſſimi &c. Adi Cangium.* Cocea, *navigium, notatur in noviſſima, de qua dicebam, Cangii editione tom.* 2 *col.* 712. *Obſerva denique in* 7ò Quædam coca *&c. ſupra poni nominativum pro ablativo abſoluto, ut vocant. Superiora, quæ dedimus, agunt de ope a* S. Ludovico *lata periclitantibus in mari; quibus eos incongruo ſubjicientur illico, quænam mira in terris præſtiterit in favorem eorum, qui verſabantur in*

B *diſcrimine vitæ.*

§ XI.

Depoſſa mortis pericula, aliæque calamitates; nonnullæ ad illa obſervationes.

Capite plaudendo e ſaxorum transitu; alius in lapſu ſuſpenſus.

QUandoquidem *in hoc miraculorum genere* non *habemus Vitæ, quam datari ſumus, auctorem præeuntem; quæ huc ſpectant, aliunde eruemus. Bartholomæus Piſanus audiatur:* Moltis etiam ſeeit & facit gratias ſpeeiales. Nam quemdam de Ciboctolo Comitatus Peruſii, qui erat injuſte de homicidio ineulpatus, & eculei pœna eonfeſſus, cnm deeapitari deberet de mane, & ſuam innocentiam S. Ludovico commendaſſet, de nocte S. Ludovieus aeeepit eum dormientem cum compedibus & eaienis de carceribus, ſalvo oſtio earceris, & per ra miliaria in loco Fratrum de Ciboctolo ad pedes altaris ſie dormientem poſuit. Et enm ſie repertus eſſet n Fratribns, reeitata viſione S. Ludoviei,

C ** i. e. ſupremum magiſtratum*

ad ſe ſie eompeditum & liberatum Poteſtatem* Peruſii & alios eives attraxit: qui hoc videntes, Deum in ſno S. Ludovieo laudaverunt. *Miraculo huic* (*quod alibi, ne num.* 121 *dicam, S. Ludovico Francorum regi attribuitur*) *auctor idem mox aliud ſubdit:* Frater Franciſeus Forinea de Senis in Monte Politiano dum ſtaret, & quoddam lignum, ſuper quod aliquando fuerat horologium, dn muro vi vellet extrahere; ſubito eum dicto ligno, & capite reflexo ad inferios ſuper gradus eeeidit, qui ſunt ante eapellas, & dictis gradibus eaput allidens eum renibus, eum debuiſſet ſtatim vel mori vel comminui, invoeatione beati Lodovici pro ſuo auxilio, dum eaderet, nihil mali eſt paſſus.

Dionyſius Luſitaniæ rex ab urſo liberatur,

103 *Suus quoque hic locus detur alteri prodigio, quod Waddingus refert accidiſſe juxta Bejam ſeu Pacis Juliæ urbem, & ita commemorat ad annum Chriſti* 1298 *num.* 19: Ad ipſam illam Paeis Jnliæ urbem magnum recepit hujus Viri ſanĉti meritis beneficium Dionyſius etiam Luſitaniæ rex, eni eonjugem datam diximus anno MCCLXXXII nnm. 13 Elizabetham Aragoniam S. Ludoviei conſanguineam & affinem, quæ ſemper in ore ferebat miracula ab eo patrata, & regi fidem minime adhibenti ſæpius ſuggerebat. In ſilvam Juliæ Paci vieinam rex venaturus contendit; eum in media ſolitudine ſtipatoribus deſtitutus in urſum incurrit, qui ingenita feritate in regem inſilit, medium compleĉtitur, totum impedit & equo deturbat: ſtrato manu altera dirus ioſultat; altera equi habenas torquet. Rex ſe aperto vitæ diſcrimini objeĉtum perpendens, Ludoviei, quamvis fero, recordatus, ſuppetias ardenter implorat. Ille monachi habitu, & pontificia tiara inſignis ſubito affulſit, & turbato regi, Quid hie, inquit, tibi eſt negotii? Pugionem eduĉto, & urſum eontrueidato. Dionyſius, animo redintegrato, daxtera, quam expeditam mox ſenſit, expeditum ferrum extrahit, & in ſiniſtro urſi armo defigit, &, monſtro profligato, equoqua conſeenſo, ad ſnos impiger erumpit... In prodigii monumentum viſitur hodie in Paeenſi urbe io Minorum eœnobio, a rege ſacellum DIVO LUDOVICO SERVATORI DICATUM. *Miraculum hoc* VVaddingus *Latine tranſcripſit e noſtro Antonio Vaſconcellio, qui illud narrat in appendice ad Anacephalæoſim Dionyſii, Luſitaniæ regis; quod etiam confirmatur eu Fratre Marco Ulyſſiponenſi parte* 2, *lib.* 6 *cap.* 20.

D

E

104 Miles quidam Lemovicenſis, *ſicut pergit laudatus* VVaddingus, dum in calamitoſa & exitiali diſcordia Guelforum & Gibellinorum ſub una parte mereretur in Italia, & armenta boum deprædaretur, ex iofidiis inſilierunt in eum quinquaginta milites adverſæ partis, quibus eireumdatus in eerto vitæ diſerimine rogavit S. Ludovieum, ut ſoo ſibi vellet adeſſe patrocinio. Aparuit ei ſtatim Vir ſanĉtus, & illæſum per hoſtinm medium ad ſuorum phalanges deduxit ineolumem.

miles quidam in hoſtium mediis incolumis; mil heros quidam ſeſpes in vulnere ſagitta.

In eodem bello potens quidam heros baro de Bautio ſagitta a Gibellioo ſub oculo ad oceiput uſquo transfixns, & a medieis audiens eerto moriturum, ſi extraheretur ſagitta, preces effieaees ad ſanĉtum Virum effudit; qui miſericordia motus, ſagittam a parte poſteriori, ſeu ab oeeipite leniter extraxit, nullo teliĉto vulneris veſtigio.

Obſeſſi liberati,

F

105 Oppidani eaſtri Seravallis diœeeſis Piſtorieoſis *in* Tuſeia, ab hoſtibus obſeſſi, eum jam nulla ſupereſſet ſpes evadendi, irrumpentibus in eaſtrum inimieisdie XIX Auguſti, convocatis preſbyteris & Clero, ad illorum exhortstionem voverunt, ſe S. Lodoviei natale, quod in illum ineidit diem, eelebraturos, ſi ab hoſtium liberarentur oppreſſione. Mira res! Statim Vir ſanĉtus apparuit ſuper mœnia, tantamque indidit obſeſſis virtutem, & obſeſſoribus formidinem, ut his profligatis, illi viĉtores evaſerint. Quo devineti miraculo, quod promiſeront, in hodiernum uſque diem ſelieiter obſervant.

Locuſtæ aborte,

106 In illa Hiſpaniæ regione, quæ Caſtella vetus nominantur, per eampos Villalpandi, & Villæ novæ adeo graſſabantur in ſegetem pernicioſæ locuſtæ, nt vere peſtis vel flagellum a Deo immiſſum videretur. Unanimiter oppidani voverunt S. Ludovico, cujus paullo antea defuncti tunc recens & eelebris erat memoria, ut ſe ab immundis & noxiis his animalibus ſuos agros liberaret, quotannis ad Conventum Fratrum minorum Villalpandi cereum offerrent ad librarum in ejus honorem. Sequenti die Vir ſanĉtus plurimis conſpieientibus apparuit, pontificalibus indutus, campos benedieens, & baculo locuſtas & bruchos abigens, donec omnes effugavit. Hoc beneficio aſtricti per viginti annos eontinuos cereum promiſſi

ponde-

A ponderis obtulerunt. Deinde ex conſilio & aſſenſu Fratrum votum commutarunt, ſancto Viro ſacellum ædificantes, & illius diem feſtum perpetuo celebrantes. *Ita laudatus Waddingus.*

ſagitta è corpore mulieris extracta.

507 *Mirabile etiam eſt hic eventus, quem invenio in Ms. noſtra Arelatenſi:* Accidit ſemel Breſciæ, quam experientia civitatem in partibus Lombardiæ firam eſſe demonſtrat, quod cum baliſtarii plures ipſorum protenſis baliſtis ſagittas vellene ad determinatum locum vel ſignum dirigere, mulier quædam almi confeſſoris Ludovici devotiſſima intertranſiens, unius illorum ſagitta fuit adeo in corpore atrociter vulnerata, ut illico faſtitatem amitteret & loquelam: quod ſentiens, toto cordis affectu beato Ludovico ſe recommendans, quaſi extra ſe velut a ſenſibus alienata ſino morosa dilatione ſeu longo temporis intervallo mento roborata vidit Fratrem quemdam, mitram in capite gerentem epiſcopalem, ad ipſam accedentem; & dum ipſam ſignaret ſigno crucis, mox ſagittam extraxit de corpore, & reddita eſt priſtinæ ſanitari, ut nec ſignum ſeu veſtigium appareret in ea. Et ſtatim poſt hæc, quia vicina erat partui, peperit quemdam filium valde pulcherrimum: & ſic dicta mulier multa in honore dicti Sancti fecit.

B

Alia incommoda

508 *Anonymum Sedulianum, quem tantiſper reliquimus, ducem demuo ſequamur, & ſuppleamus argumentum ejus de ſanatis a variis morbis & incommodis. Ecgraphum Calotianum* Dominus, *inquit*, abbas de Lura circa auroram ſubito incurrit dolorem viſcerum cum frigido ſudore, omnibus membris deſtitutus, ſic quod extremitates jam mortuæ videbantur: & caput tremore continuo vacillabat; facto voto de offecendo unam imaginem dicto Sancto, dolor ſtatim ceſſavit, & fuit plenarie liberatus. *In dicto ecgrapho præceſſerant frequentia.*

S. Ludovici Patres inde curati. f. Arelatenſes

509 Dominus Pontius Romanus canonicus Auraſicenſis * pro certo negotio miſſus de mandato ſui epiſcopi ad Arelatenſem archiepiſcopum, in via incurrit dolorem viſcerum cum frigidiſſimo ſudore in renibus tantum, quod non poterat ſtare, ire vel jacere; ſed erat quaſi in mortis periculo conſtitutus, nullum valens humanum remedium invenire. Facto autem voto, quod, ſi poſſet in die conſtituti negotii intereſſe, Sancti hujus ſepulcrum cum oblationibus viſitaret; ſanitatem obtinuit, emittens per membrum lapidem ſatis groſſum. *Hæc ſunt, e quibus viſum nobis fuit contexere præſens ſupplementum ad miracula, quæ habentur apud Sedulium. Quantopere autem Deo diſplicuerint detractores, qui deutem malignum infigere in Sancti thaumaturgi prodigia ſunt auſi, liquet e ſupplicitis in maledicos ipſos intortis, prout licet videre in Vita apud nos num. 66 & ſequente. De mente autem viſitantium ejus ſepulcrum mutatu in melius num. 68.*

C

Necroſſitas ſuffragationis

510 *En tibi nunc, lector, quæſdam animadverſiones ad dicta in hoc paragrapho. In ejuſdem exordio facta eſt mentio de* Ciboctolo *ex Piſano, de quo dicam infra num.* 512. Guelfi & Gibellini, *quorum fiebat mentio ſuperius num.* 504, *notiſſima apud hiſtoricos facto, ſeculo Chriſti* XIII *per Italiam graſſuto. De* Villalpando, *cujus mentio incidit paullo ante num.* 506, *adiri poteſt Rodericus Mendez Silva in libro Hiſpanice edito ſub titulo* Poblacion general de Eſpaña *fol.* 49, *ubi ſingillatim locum illum deſcribens, abeſſe eum affirmat Tauro (vulgo Toro) leucis quinque.* Taurum *vero, ſicut obſervat Baudraudus,* urbs Hiſpaniæ in regno Legionis, ad Durium fluvium.. Media eſt inter Septimancas ad ortum & Senticam ad occaſum *&c. Supra etiam num.* 107 *occurrebat* Breſcia, *ita vocata nunc incolis,* Brixia *Latinis.* Urbs *eſt* Longobardiæ in ditione Reipublicæ Venetæ, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Mediolanenſi: capur eſt agri Brixiani, eſtque ampla & munita, cum arce validiſſima in colle adjacenti, ut ego pluries vidi, *inquit Baudraudus; ubi plura. Supereſt* Araufio (*Orange*) *quæ eſt urbs Galliæ in Provincia epiſcopalis ſub archiepiſcopo Arelatenſi ſatis nota.*

AUCT. J. P.

traditio elucidanda

511 *Dicebam in initio hujus paragraphi, miraculum e Bartholomæo Piſano celatum de noſtro Sancto* Ludovico, *ubi adſcribi Sancto Syuonymo Francorum regi. Hoc fit a Franciſca Gonzaga De origine Seraphicæ religionis Franciſcanæ parte a in provincia S. Franciſci Conventu* 44, *qui vocatur ibi* S. Bartholomæi prope Cibottolum. *Ne vero dubium ſit, quin coincidat hoc miraculum cum eo, quod dedimus ex Piſano, ſufficit breviter dumtaxat quædam excerpſiſſe e narratione Gonzagæ:* Cum.. Cibottolanus quidam juvenis de homicidio, quod nullatenus perpetraverat, tormentorum vi convictus, in craſtinum.. decapitandus veniret, ſe beato Ludovico Francorum regi, qui nuper e vivis exceſſerat, miraculiſque coruſcabat, ex intimis præcordiis commendavit. Et ecce, dum circa mediam noctis lectulo decumbens.. obdormit, compedibus catenaque vinctus ad hunc locum prope ſummum altare transfertur; quem cum Fratres Matutinis horis interfuturi, ex inſperato vidiſſent *&c. Sed quomodo conſtructio iſtius conventus* circa annum Dominicæ Incarnationis MCDLXXX, *ut notatur apud Gonzagam, cohæret cum eo, quod dicit de S. Ludovico Francorum rege,* qui NUPER e vivis exceſſerat, *cum jam inde ab anno* 1270 *obiiſſet? Nos interim miraculum ſupradictum, quod a Piſano, qui vixit ſeculo Chriſti quartodecimo, eodem videlicet, quo ſanctus Antiſes* Ludovicus *Cœlitum alho inſcriptus eſt, ad ſanctum regem Francorum Ludovicum hactenus non referimus ob auctoritatem Gonzagæ; donec certiora nobis affulgeant e Vita vel miraculis ejuſdem Ludovici regis; de quo ad* XXV *hujus menſis tractabitur. Quod vero ad conſtructionem dicti loci pertinet; conſuli de ea poteſt Waddingus ad annum Chriſti* 1291, *num.* 58.

D E F

§ XII.

Ludovicus Sanctorum catalogo adſcriptus; epiſtolæ ad reges ac principes, nec non ad ipſam Sancti matrem ſuper hac re datæ; translatio corporis.

Cauſa canonizationis aucta

FRagrantiſſimo virtutum odore, ac miraculorum gloria, nec non frequentiſſimo Fidelium ad S. Ludovici *corpus* concurſu per orbem vulgatis, Tolosani & eorum vicini, *ſicut narratur in Vita Seduliana apud nos num* 69, miſſis legatis ad D. Bonifacium Papam VIII, mirabilia ejus prædicant.. poſtulantes, ut.. Divorum catalogo *eum* adſcriberet: *Quænam deinde in hac cauſa, quantaque cum diligentia fuerint actitata, expoſitur in eadem Vita. Sacrum itaque hoc negotium ſub laudato Bonifacio, Benedicto XI ac Clemente V, ejuſdem ſucceſſoribus, abſolutum non fuit, ſed a Joanne XXII, qui* olim ſocius & magiſter S. Ludovici, etiam illi adfuit morienti-

AUCT. J. P. enti. Nec dubium quin divinæ providentiæ nutu hoc pietatis officium huic ſervatum ſit, cui omnis vita, mores, pietas, mors & omnia acta beati Viri probe cognita & perſpecta eſſent, *prout ibidem legere datur. Addi poteſt illud Martini Faldenſis, inferius § 13 pluribus citandi, ad annum Domini* 1316, *ubi hæc refert de Joanne PP. XXII*: Item eodem anno (*immo ſequenti*) canonizavit ſanctum Ludovicum ſcilicet filium regis Siciliæ.. quia ejus magiſter primum fuit, & ejus ſanctitatem, cum adhuc puer eſſet, oculis vidit, & manibus tractavit vel contrectavit. *Præcipitantia item vitata eſt in re tam gravi, ac* rurſus omnibus & ſingulis actis ejus a Cardinalibus accurate examinatis & approbatis; *tandem* eorumdem.. Cardinalium, omniumque Prælatorum præſentium (Avinione..) conſilio & aſſenſu, magna pompa & ſolemnitate anno ſalutis repetitæ milleſimo ter centeſimo, ſexto decimo, ſeptimo Idus Aprilis *idem Pontifex* B. Ludovicum in Sanctorum numerum retulit, Pontificatus ſui anno primo, *uti eſt in citato num. 69.*

B 313 *Audiantur hæc e bulla canonizationis ab eo-*
a Turono PP. XXII. *dem Chriſti Vicario ibidem tunc data*: Ceterum quia convenit, ut, quem Dominus in cælo magnificat, mundus colat; nos de ſanctitate vitæ ac veritate miraculorum ipſius inquiri fecimus diligenter. Et quia poſt inquiſitionem ſolertem & ſtudioſam examinationem, & diſcuſſionem ſolemnem, ſupplicatione devota & humili Prælatorum omnium tunc apud Sedem Apoſtolicam exiſtentium cum inſtantia requiſiti.. ipſum ſeptimo die Aprilis ſanctorum Confeſſorum catalogo duximus adſcribendum. Ideoque univerſitatem veſtram monemus.. præcipiendo mandantes, quatenus quarto decimo Calendarum Septembrium, feſtum ejuſdem Epiſcopi & Confeſſoris devote celebretis, ſolemniter.. Et ut admirabila ejus ſepulchrum ardentius & affluentius Chriſtiani populi conſluat multitudo, & celebrius ejuſdem Confeſſoris colatur feſtivitas, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui eum reverentia illuc in eodem feſto annuatim acceſſerint, ipſius ſuffragia petituri.. duos annos & duas quadragenas; accedentibus vero ad prædictum ſepulchrum annis ſingulis infra ejuſdem feſti Octavam, unum annum & quadraginta dies, de in-

C junctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus: Datum Avinione ſeptimo Idus Aprilis, Pontificatus noſtri anno primo.

anno 1316 ante ſalutata 23. 314 *Error itaque eſt apud Anonymum Sedulianum in anno. VVaddingus tomo* 3 *ad annum Chriſti* 1317 *num.* 47, Auctor, *ait*, vitæ apud Surium (*immo* apud Sedulium, *nam apud Surium id, de quo hic agitur, non invenio*) & Breviarium Minorum in feſto translat. lect. 5, factum hoc refert in annum antecedentem; at ipſa bulla, quam hic, *inquit*, ſubjicit, non niſi hunc annum contigiſſe probat. Etenim ſeptimus Idus Aprilis, quem bulla præfert, anni primi Joannis, electi VII Idus Auguſti, anni MCCCXVI, non niſi in hunc annum recurrit. *Videri poteſt de ejus electione Breviarium hiſtorico-chronologico-criticum Pontificum Romanorum apud Franciſcum Pagium in dicto Pontifice num.* 6, *Erravit etiam in die canonizationis Sanctus, quando in ſuo Martyrologio Gallico ad tertium Idus, ſeu diem* XI *Aprilis illum ita adjecit*: Aveninne canonizatio ſancti Ludovici epiſcopi Tholoſani . . . facta ſolemniter per Joannem XXII Pontificem Maximum anno MCCCXVII. *Erravit, inquam, vel ſaltem eumdem ibi retulit die non ſuo, quæ accidit, & quo apud nos inter prætermiſſos ad* D *diem* VII *Aprilis, tenus primo ejuſdem menſis, pag.* 656 *ex Auctario Cuneſianorum Bruxellenſium refertur* S. Ludovici *noſtri* feſtum canonizationis, *Erravit etiam Rodulphus, apud quem fol.* 152 *verſo lege*; Die XV Decembris Joannes XXII *eum* canonizavit.. & in ſanctorum Confeſſorum numerum retulit. *S. Antoninus parte* 3 *Hiſtoriarum titulo* 21 *capitulo* 3 *putavit hoc accidiſſe in concilio Viennenſi, anno Domini* 1311 *a Clemente Papa V celebrato. Sic enim ſcribit*: In ipſo concilio fuit Sanctorum catalogo adſcriptus S. Ludovicus filius ſecundi Caroli *&c. Errarunt denique auctores illi apud Sammarthanos tomo* 1 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 690, *quorum alii aliis Pontificibus properam eamdem adſcripſerunt, Bonifacio videlicet VIII ac Clementi V*: confundunt enim illum, *inquinat*, cum Ludovico immortalis memoriæ Francorum rege, magno ejus patruo, quem idem Bonifacius in Beatorum numerum adſcripſit. *Ceterum ſi quis bullam canonizationis ſancti Præſulis noſtri, quam toties jam* E *aliegavimus, integram legere voluerit; euſtat ea tomo* 1 *Bullarii apud Laertium Cherubinum pag.* 153 *& ſequentibus, Sedulium poſt Sancti Vitam, Surium ad diem* XIX *Auguſti, ac VVaddingum ad annum* 1317 *a num.* 48. *Eamdem non ita pridem recudi accuravit illuſtriſſimus D. Juſtus Fontaninus, archiepiſcopus Ancyranus, in ſuo Codice conſtitutionum, quas ſummi Pontifices ediderunt in ſolemni canonizatione Sanctorum, edito Romæ anno* 1729.

315 *Poco laudatus Papa Joannes XXII ſa-* Epiſtola ad reges & principes
crorum Eccleſiæ Faſtorum, quibus S. Ludovicum *inſeruit, ſolemnitatem non modice condecoravit ſuis litteris ad illuſtres perſonas ſuper iſto argumento ſcriptis, Audiamus VVaddingum anno* 1317 *num.* 49 *ita loquentem*: Addit etiam *Joannes XXII* litteras encyclicas ad univerſos Chriſti Fideles, quibus denuntiatum voluit, ſanctum Virum Cœlitum numero adſcriptum fuiſſe, eique ſolemnes ferias præſcripſeras. Subjunxit etiam plurimas litteras ad univerſos reges, reginas & principes conſanguineos, quos tanti beneficii & gaudii voluit eſſe participes, Scripſit Mariæ, Siciliæ reginæ, ſancti Viri genitrici, Roberto regi germano fratri, Sanciæ Roberti conjugi, Philippo principi Tarentino Caroli Siciliæ regis filio, & F Ludovici fratri; Philippo regi Franciæ & Navarræ, Sancio regi Majoricarum, Clementiæ reginæ Franciæ Philippi uxori, & Mariæ reginæ Majoricarum, Viri ſancti ſororibus; Candidæ ſeu Blancæ Ducifſæ Burgundiæ ejuſdem conſanguineæ: Joannæ reginæ Armeniæ ejus ex fratre nepti. Do ex omnibus his tres epiſtolas; encyclicam (*ad univerſos Chriſti Fideles datam, quæ habetur apud VVaddingum ad annum* 1317 *num.* 50) *item* eam, quæ ad matrem; & tertiam, quæ ad regem Galliæ data eſt. Reliquæ ejuſdem ſarmentis tenoris, mutatis mutandis.

316 *Sed quandoquidem epiſtola ad* S. Ludo- & ad Jocvici *matrem data, ea ego avis in terris, ut ita* Blanchæ *matrem loquar, nigroque ſimillima cygno eſt; qua videlicet ipſa etiamnum degens inter mortales, de amantiſſimi Filii ſui immortali latere Sanctos gloria oraculo Apoſtolico facta eſt certior, exemplo utique vel certe rariſſimo, vel ad hoc forte tempus numquam hactenus viſo: facere non poſſumus, quin huc eam tranſcribamus e VVaddingo ad annum Chriſti* 1317 *num.* 51, Cariſſimæ in Chriſto filiæ Mariæ reginæ Siciliæ illuſtri *inſcriptum. Hic itaque terminis concinnatus eſt*: Epu-

lare,

A lare, filia, in ſinceritatis & veritatis azymis, & in Domino gaudere te convenit, quia Filius tuus ab olim mundo moriens, Deo feliciter vivere, factuſque compatriota cæleſtium, ac ſyderearum incola manſionum, in Domini tabernaculo meruit habitare. Exultare, ac pium prorumpere debes in jubilum, de utero tuo proceſſiſſe Virum angelicum, meditans conſortem eſſe gloriæ angelorum. Profuſis deeet te plaudere gaudiis, quod talem in terris genueris Filium, cujus in cælis patrocinio, cujuſve favore apud homines communiris, ut interceſſionibus apud Deum.

a Joann. PP. eodem

118 Hic eſt ille Natus tuus venerandæ memoriæ Ludovicus epiſcopus Toloſanus, quem Deus ipſe glorioſus in Sanctis ſuis, & in majeſtate mirabilis, ſua immenſa bonitate virtutum operatione mirificans, & gratia ſanitatum ſic immenſis illuſtravit miraculis, quod in diverſitate graduum ſui ſtatus in gratia & gloria gradatim aſcendit. Hic eſt, quem, ut pie creditur, Rex ipſe cæleſtis ſic honorari decrevit in patria, ut ſedi ſuperne quietis inſideat, æternæ claritatis lumine quaſi regiis veſtimentis amictus, & ſempiternæ gloriæ diademate coronatus. Hic eſt denique, quem & nos propter ſua merita glorioſa noſtro miniſterio per omnem Chriſtiani cultus ambitum vehiculo debitæ veneratioois incedere, ac profuſis per orbem gaudiis, & effuſis undique laudibus coli cupientes in terris, nuper die Jovis poſt feſtum Reſurrectionis Dominicæ, ſeptimo videlicet Idus Aprilis, de Fratrum noſtrorum & Prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apoſtolicam exiſtentium, unanimi conſilio & concordi conſenſu, Sanctorum catalogo duximus adſcribendum.

Ante.

118 Nec ſine cauſa Paſchale tempus ad id faciendum elegimus, ut dies ipſa, nova feſtivitate jucunda, ex temporis gaudioſa celebritate Paſchali fieret ampliori jucunditate feſtiva. Digne itaque, filia, cor tuum delectari debet in Domino, & in ſalutari ſuo tuus animus dilatari, & digne gratias agere teneris Altiſſimo, qui tibi fœcunditatem ſobolis tam ſanctiſſimæ tribuit, & qui in tanta ſublimitate illius in benedictionibus immenſæ dulcedinis te prævenit. Propera igitur, quæſumus, & io odore unguentorum beatiſſimi Filii eurrere, tuas corrigendo vias, & bonis operibus vacando, feſtina, ut illum ſequi mereariſ ad regnum; quem, ſi mundo viveret, affectu cogente materno, in exilium ſequereris. Datum Avinione v Idus Aprilis. *Epiſtola, ab eodem Pontifice, nec non iiſdem loco ac die* Chariſſimo in Chriſto filio Philippo regi Franciæ & Navarræ illuſtri *inſcripta, habetur apud VVaddingum ad ſupradictum annum num.* 52. *Hanc etiam, uti & duas, de quibus ſupra meminì, ex VVaddingo inſeruit ſuo Codici conſtitutionum antea citato illuſtriſſimus D. Fontanius a pag.* 131.

Translatio corporis S. Ludovici apud Fratres Minores Maſſilienſes ad ſummum altare

119 *De S. Ludovici corpore, quod in medio chori apud Fratres Minores Maſſilienſes hactenus ſepultum fuerat, ad ſummum altare translato, thecaque argenteæ incluſo, anno Chriſti* 1317 *ſexto Idus Novembris, tractat Anonymus noſter biographus apud nos num.* 71; *ubi etiam de Roberto rege Siciliæ, germano Sancti fratre, aliiſque illuſtriſſimis perſonis, ac innumera populi multitudine, actionem hanc ſacram ſua præſentia honorantibus: de qua quænam memoriæ prodiderit VVaddingus tomo allegato ad annum Chriſti* 1319 *num.* 2 *non gravate lector intelliget. Factum ita-*

quæ ſic deſcribit: Hoc anno, ſexto Idus Novembris facta eſt translatio corporis ſancti Ludovici epiſcopi *in* eccleſia Fratrum Minorum Maſſilienſi, a loco in quo jacuerat in medio chori, ad ſepulchrum argenteum ſupra altare majus affabre elaboratum, juſtis magnifice factis more regio, & quæ deceant Sanctum tanto rege progenitum. Author Vitæ S. Ludovici apud Sedulium, & Firmamentum trium Ordinum in Memoriali Ord. ſub XVIIS Generali, factum hoc referunt anno milleſimo ter centeſimo decimo ſeptimo; ſed Breviarium Minorum in feſto Translationis lect. 5, Petrus de Natalibus lib. 7 cap. 77, Marianus lib. 4 cap. 5, & codices Mss. hunc ipſum annum præferunt. *Habemus hic ſcriptores ſcriptoribus oppoſitos in rei geſtæ anno; ſed quamdiu annas* 1317, *a dicto Vitæ auctore notatus pro hac re, non convincitur eſſe manifeſte falſus, alio inſuper documento, quod citabat modo VVaddingus, eidem adſtipulante, licitum mihi cenſeo, an magis propendeam in favorem dicti biographi, quam ut eam VVaddingo ex aliis, quos citat, ipſum corrigam.*

AUCT. J. P.

E

120 *Veram audire merentur alia, quæ hoc factum circumſtant, & a VVaddingo referuntur:* Noctu autem res tota peracta eſt ad evitandum populi tumultum, & promiſcuam plebis multitudinem. Præſentes aderant huic ſacro miniſterio quatuor Cardinales, inter quos Vitalis de Furno Minorita *&c.*) *Vide biographum.*) Dum ſacræ exhumarentur reliquiæ, ſuaviſſimum emittebant odorem, & licet per annos ferme viginti jacuiſſeot ſub terra, *inventum* eſt in capite eerebrum ita recens ac integrum, aeſi Sanctus ipſe adbuc viveret, ſtupefactis omnibus ae Deum laudantibus ad ſingulare prodigium. Robertus rex caput ſuſcepit, ſibi donari expoſtulavit, Neapolim detulit, pulchra inſuſit ſtatua argentea auro gemmiſque adornata, quam in S. Fratris ſui honorem opere mirifico fecit fabricari. In hac translatione quinque mortuos revixiſſe, & multos a diverſis infirmitatibus liberatos ad merita S. Ludoviei magnificanda, ſcribunt Petrus de Natalibus citatus; & Rodnlphus ſol. 122; licet hic confundat annum hunc translationis cum anno MOD-XVII, quo Alfonſus rex Aragonum ejus corpus tranſtulit in eiteriorem Hiſpaniam. *Eo his, quæ de ſuperiore tranſlatione producta ſunt, corrigi poterunt lectiones de eadem re. Conſule dicenda inferius § 14, de poſteriore autem tranſlatione modo indicata tractandum § proxime ſequente.*

ejuſdemque rei adjuncta.

F

§ XIII.

Corpus Maſſilia translatum Valentiam; publica Sancti veneratio per varias Europæ regiones propagata.

Alfonſus Luſitaniæ rex.

W*Addingus in ſuis Annalibus tomo* 5 *ad annum Chriſti* 1423 *num.* 6 *eveſtionem corporis* S. Ludovici *e Maſſilienſi urbe in Hiſpaniam ita litteris conſignavit:* Hoc anno, Octobris menſe dimidiato, cum Alphonſus rex Aragonius poſt acceptas illataſque elades in regno Neapolitano, quod ſibi adoptionis jure per Joannam II reginam collato deberi eontendebat, Neapoli

AUCT. J. P. li relicto Petro fratre urbis præfecto, ſolviſſet, coortis tempeſtatibus disjectæ in varia loca naves, correcto tandem curſu Maſſiliam, urbem in ora Phocenſis provinciæ nobilem, celebrem portu, & Ludovici Andegavenſis (quem Alphonſo rejecto Jnarna ſui regni voluerat ſucceſſorem) imperio parentem tenuerunt. Magno impetu diu noctuque certatum eſt, atque inter tenebras noctis die XIX Novembris obtinuit Alphonſus. Ne vero inter rapiendi ſeelerumque licentiam, feminæ, quæ ad Divorum templa confugerant, aut res, quas detulerant, violarentur, pio cavit edicto. Ex prædæ ſpoliis nihil ſibi uſurpavit; ſolum B. Ludovici epiſcopi Toloſani, Minoritæ, Carolo II rege Neapolitano geniti corpus, in privatu quadam domo abſconditum, & incendio deprehenſum, ſumma reverentia & debito honore Valentiam in Edetanis tranſportavit.

corpus S. Ludovici Maſſilia Valentiam. B

* 122 Oborta inter navigandum procella, nautæ, uti ſunt ſuperſtitioſi, vel reddendum Maſſilienſibus, vel tradendum fluctibus cadaver contendebant; quod commoti videbantur expoſcere, eam eſſe eauſantes maris naturam, ut mortuorum corpora nec continere velit, nec efferre. Rex vero nobili dives trophæo, atque vel hoc uno pignore ſuum celebraturus triumphum „ Me, „ inquit, vel ſanctus Præſul ducet ineolumem, „ vel ſecum rapiet in profundum. A me ooo „ projeiam, quem opimis ſpoliis ehurlorem duxi, „ & tutelarem eduxi.„ Compoſitis ſtatim fluctibus, magno triumpho ſacruo corpus urbi Valentiæ invexit, & in æde præipua anno MCDXXV, eonceſſa faeultate a Petro Cardinale Fuxo, Legato Apoſtolico, nobili donarunt mauſoleo. Cives mox ſuum aeclamarunt Patronum & protectorem. Petrus Rodulphus fol. 122 translationem hanc ſupputat anno MCDXVII ſeptimo Idus Aprilis, ejuſdemque anni die XII * Novembris factam aliam affirmat per quatuor Cardinales, præſente fratre germano rege Roberto, a chori medio ad aram majorem. Sed valde errat in utriuſque translationis tempore. Quam poſteriorem faeit, longe prior fuit, ſub aoum, uti retulimus, MCCCXIX, in civitate Maſſilieoſi, & qoam dixit priorem, nonniſi hoc anno tranſacta eſt. Adeo earum habuerunt hoc pignus reges C Aragooii, ot, pacifceote Ferdinaodo, cognomento Catholico, eum Carolo VIII rege Gallorom (pronepote Ludoviei Aodegavenſis, eum quo Alphonſus hic eertabat) eirea reſtitoendos Comitatus Roſſellonii & Cerdaniæ, quos Ludovicus Caroli pater ſub mortem reſtitui juſſit Aragoniis, nolluerit Carolus reddere, niſi prius receptis ſaeris Ludoviei exuviis. Maluit tamen Ferdioandus amplu illa dominia perielitari, qnam gentem ſuam tanto Patrono ſpoliare.

* anno VIII.

Per varias

123 *Jam vero tot ac tanta, ſuperioribus aliquot paragraphis a nobis collecta miracula, ſatis manifeſto ſunt argumento*, S. Ludoviei *veneratioem per varias Europæ provincias fuiſſe propagatam; Hiſpaniam videlicet, Luſitaniam, Galliam, Italiam, non excluſo etiam alicubi noſtro Belgio. Benignus Fremantus ſupra laudatus varia in hanc rem ſcribit in Vita Sancti cap. 8 a pag. 400; unde ſequentia deprompere viſum eſt. Philippus VI, Francorum rex, ac* Ludovici *e ſorore nepos, anno 1331 ſanxit diplomate ſuo, ut Conventu Cenomanenſi hebdomadibus ſingulis in honorem ſancti Avunculi ſui ſacrum ſolenne cantaretur; id quod etiamnum ibidem ſervari addit dictus auctor. Quando Delphinus Franciæ, ejus Philippi filius, ad vitæ terminum erat deductus e febribus ardentibus, rex confugit ad ſanctum ſuum Avunculum, voveas ejus viſere ſepulchrum, illudque condecorare argentea imagine, ejuſdem, cujus erat infirmus princeps, ponderis. In illo pietatis officio ante ſe conſpicit Sanctum ſtantem; qui conſolans illum dicebat, filium ſuum illa etiam nocte ſanatum iri, qua mors ejus exſpectabatur. Dum eodem tempore Joanna regina una cum dominis multis aliis ac dominabus apud moribundum principem eſſet, ſanctus Epiſcopus ante ejus lectum apparebat, & imponens manus capiti ejus, Benedicaris, inquiebat, a Deo, & de tua ſanitate gratias ei agat. Dictis reſpondit eventus. Rex autem de miraculo certior factus reſpondit, illud ſe probe noſſe: ac brevi poſt tempore cum parvo comitatu Maſſiliam ſe contulit ad Sancti ſepulcrum, gratias ei acturus. Sed dum imaginem, quam promiſerat, eo deferret argenteam, multis lapidibus pretioſis adornatam, comitabantur aula, regina, rex Navarræ ac Majoricæ, & præter imaginem offerebat multa alia pretioſa munera, ſuamque familiam Avunculi ſui ſancti tutelæ committebat. Sunt, referente Fremanto, qui miraculum hoc accidiſſe referant filio Philippi IV, qui S. Ludovici etiam conſanguineus erat. His adjungit idem auctor, Carolum II, Hungariæ regem, filium Caroli Martelli, Sancti Ludoviei fratris, anno 1327 in honorem patrui ſui condidiſſe inſignem conventum FF. Minorum Lippe, urbe, ut notat Baudrandus Tranſylvuoiæ.. In coofinio Hungariæ &c. Porro de prædicta ſanatione conſuli poteſt auctor Fremanto antiquior Frater Marcus Ulyſſipponenſis cap. 18.* D E

Europa Italiam

124 *Mercatores duo divites ſeſe cum mercibus multis navi committentes, antea apud Sancti ſepulcrum patrocinio ejus ſe commendarant. Vi tempeſtatis expoſiti præſentiſſimo mortis periculo vovent, ſe pedibus nudis, ſi mortem evaderent, inviſuros S. Ludoviei ſepulcrum. Et mon viſu erat mirabile, quam cito cymba, in quam, navi aquis pervia, inſiliverant, fluctus perrumpens ſpumantes, ad portum appelleret. Mercatores vero duo, qui pecuniam ſuam omnem, ac aonnulla pretioſa penes ſe habebant, non terra minus quam mari periclitabantur, omnibus ſpoliati a latronibus, ipſam quoque vitam eis adimere volentibus. Multis lacrymis aliquid temporis, ut animas ſuas Deo commendarent, impetrabant, ac demo ſancti Epiſcopi patrocinium implorabant. Et, ecce, tanto horrore perculſi ſunt latrones, ut omnia illis redderent, ac celeriter aufugerent, viſo aliquo, ſicut eſt veroſimile, adeo perterrefacti. Mercatores itaque ad littus proximum ſe conferentes, ut domum redirent nave vecti, eamdem ibidem navim invenere, qua diſceſſerant Maſſilia, etiamſi ex tempeſtate admodum fractam. Ad hæc, in eadem navi reperierunt merces ſuas omnes una cum nautis ac viateribus paucis, qui in eadem remanſerant: quibuſcum Maſſiliæ pedibus audis ſepulcrum Sancti inviſerunt; prout videri poteſt apud laudatum Fremantum, e quo hanc hiſtoriam deſumpſi: cujus fidei non exiguum accedit pondus ex Fratre Marco Ulyſſiponenſi cap. 21. Sequentem de Sancti cultu apud Venetos propagato narrationem profero ex eodem Fremante.* F

S. Thomæ Vinerio gloria

125 *Anno 1388 vivebat Venetiis Antonia Vinieria, nobilis admodum vidua, quæ in ipſo etiam conjugio mundi faſtum non ſuerat ſectata,*

Deo-

A *Deoque valde perfecte ſerviens multis cœli favoribus ac apparitionibus variis in oratione donabatur. Nocte feſtum S. Hieronymi lucem antecedente in magno urbis campo* S. Ludovicus *et apparuit, dicens, Deum velle, ut, ſicut in variis regionibus & urbibus honorabatur, ita etiam Venetiis in veneratione eſſet. Dubitabat illa, an viſioni illi nihil ſubeſſet diabolicæ fallaciæ, timebatque ut perficere monaſterium poſſet tam ob divitiarum defectum, quam ob alias rationes, quæ apud Fremautum memorantur. At Sanctus redit, ei commendans, ut voluntatem Dei adimpleret, demonſtranſque locum, in quo monaſterium ac ædes ſacra ædificari ab illa deberent. Projiciebat item lapidem, dicens, illum templi primum eſſe debere. Interea* S. Ludovicus *ipſi iterum apparet: obeuntum iri facultatem ædificandi promittit: obtinetur. Nec mora; emitus fundus: in effodiendis fundamentis invenitur lapis omnino ſimilis ei, quem Sanctus præmonſtraverat, quique ab epiſcopo conſecratus primoſque in fundamentis collocatus eſt cum magno populi concurſu. Ex eorumdem foſſa apparet lux permagna, repræſentans*

B *formam hominis ſplendentibus radiis circumdati; quæ diu ibi dum luxiſſet, paulatim evanuit. Ab initio ibidem in honorem* S. Ludovici *ſacellum ligneum conſtruitur ſimul cum lignea domuncula, quo Antonia Vitelleſca cum ſociabus paucis ſe recepit. Dolenti autem, quod non augeretur numerus earum, & ædificium non perficeretur, rurſum ei videndum ſe præbet ſanctus Epiſcopus, eamque confirmat, dicens, poſt ipſius mortem venturas eſſe moniales e propinquis montibus, illaſque bono ſuæ vitæ odore effecturas, ut brevi perficeretur monaſterium, & perſonis Religioſis ſanctis impleretur.*

mitis 126 *Anno itaque* 1411 *inter Hungariæ regem ac Rempublicam Venetam exorto bello, ac mœrialibus Serravallis Venetias confugere compulſis datur inceptum* S. Ludovici *monaſterium; ubi tot ab eiſdem inveniebantur cellulæ, quot erant moniales. Uni ex illis, dum in monaſterio Serravallenſi etiamnum eſſet, Deumque oraret, ut ab incommodis, quæ patiebantur, ipſas liberaret, apparuerat S. Auguſtinus, cujus regulam profitebantur; qui* S. Ludovicum *epiſcopum illi demonſtrans conſolabatur eam, quod ſine periculo Venetias eſſet eum*

C *ſuis ſororibus profectura ad iſtius Sanctis monaſterium. Addit laudatus auctor, eidem Venetias digreſſa obtigiſſe eamdem cellulam, quam Sanctus illi præmonſtraverat; Religioſarum numerum auctum, nec non monaſterium ac templum perfectum fuiſſe ſub titulo ſancti epiſcopi* Ludovici. *Mira multa conglobata hic memorat biographus iſte; ſed eorum fides penes ipſum reſto. Seravallis, de qua loco mentio facta, ita elucidatur apud Leandrum Albertum in Deſcriptione Italiæ inter loca Marchiæ Tarviſinæ circa finem*: Inter collea nobiliſſimum oppidum Seravallis, armorum bellicorum celebris officina, panoorumque & eim & frumenti negotiatiooe inclytum. Eſt velut emporium gentibus Teutonicis, ædificatum optime, lautoque popolo confertum. Pereurritur Imeſulo amne, aquis nitente. Plurimæ caſtellum ipſum officinæ cingunt. Equidem & hoc quoque oppidum, ſive pulchritudinem & divitias, ſeu lautiſſimi populi frequeotiam ſpectes, cum multis ciuitatibus Italiæ certat. Agrum perjueundom habet *&c. Hic* Seravallis *adſcribitur Marchiæ Tarviſinæ; ſuperius § 11 num.* 105 *mentio ſit* caſtri Seravallis diœceſis Piſtorienſis in Tuſcia; *quod ut verum ſit, oportet eſſe locum duplicem ſynonymum. Et vero in* AUCT. J. P. *mappa Blaviana dominii Florentini invento Seravalli in territorio Piſtoriuſi.*

127 *Sed mirabile prorſus eſt æque ad publi-* *eventibus*
cum ſanctiſſimi noſtri Præſulis venerationem ſingulari modo accommodatum prodigium illud, quod narrat probatque Waddingus *ad annum* 1298 *num.* 23 *in hæc verba*: Atque illud mihi videtur ſingulare & digoe celebrandum perpetuum prodigium, quotannis patulum & manifeſtum, quod in monte quodam in principatu Aſturiæ ſub ditione oppidi Cangas diœceſis Ovetenſis in Hiſpania, in oratorio ſeu eccleſioncula in honorem S. Ludovici exædificata, ipſo die, quo ejus feſtum celebratur, concurrente ex vicinis oppidulis, & per illum montem conſtitutis domiciliis, frequeote populo, dum Miſſa celebratur, ſtatim germioant circumeirca parietes, & in ipſo oſtio, & vectibus ferreis & clavis quidam admiraodi flores, quibus ſimiles nullibi conſpiciuntur, aſpectu jucundi: qui tamen expleto Sacrificio marceſcunt. Decerpuotur, dum eirent, a devoto populo, & pie ſervantur ad morbos earios de-

E pelleodos. Frequeotem habui in Hiſpania hac de ſe eum teſtibus oculatis ſermonem; in qua enarraoda conſtanter conceoerunt, atque a viro gravi & docto, qui quatuor dierum itinere illuc abiit hujus rei dumtaxat cooſpicieodæ gratia, hiſtoriam notarii publici manu ſcriptam, acceptæ ab aliis relationi omnino conformem, aeceepi.

diffuſa. 128 *Ægidius Gonſalvus Davila in ſuo Theatro eccleſiaſtico Hiſpaniæ tomo* 3, *qui agit de eccleſiis metropolitanis & cathedralibus urbiſque Caſtellæ, videlicet Burgenſi, Ovetana &c. eventum illum ita exponit ac roborat pag.* 120, *affirmans, caſum* mirabilem accidere (caño *eſt in textu Hiſpano; per quam vocem ſive recte, ſive vitioſe poſitam, intelligo* cada año, *id eſt*) quotanoia die xx Auguſti *in* ei emitorio S. Ludovici epiſcopi Toloſani, quem refert D. Sancius Davila, epiſcopus Giennenſis (*vulgo* de Jaen) *in* libro quem edidit de Veneratione reliquiarum lib. 3 c. 11 dicens: "In noſtra Hiſpania, in epiſco-
„patu Ovetenſi, in tractu Gallæciæ finitimo,
„in altis quibuſdam montibus eſtat quoddam e-
„remitorium S. Ludovici epiſcopi Toloſani,
„filii Caroli Siciliæ regis, Religioſi S. Franci-
„ſci, cujus feſtum celebratur die xx Auguſti cum
„magno populi concurſu, qui oenit ad eiſen-
„dum ejus lipſanum ſacrum: & io Miſſa, quæ
„ibidem celebratur iſtu die, incipiunt ſtatim
„prodire per altare, & circum illud, multa
„lilia cærulea, quibus totua locus ille oeſtitur„.
De hoc miraculo, *inquit idem Ægidius Davila pag.* 121, ad ſanctiſſimum Papam Clementem VIII teſtimonium fuit conductum, & Ego, ait epiſcopus, illud habeo a Fr. Franciſco de Soſa, Canarienſi epiſcopo, qui, dum Generalis eſſet (*Ordinis*) S. Franciſci, illius ceritatem probavit. *Pro* die xx Auguſti, *qui ſupra ſignatur, non dico legendum eſſe* xix *Auguſti, quo alibi communiter, & in ipſa Hiſpania* S. Ludovici *annua recurrit memoria, ſignaturque tunc a Tamayo in Martyrologio Hiſpano: nam fieri poteſt, ut iſto, quem antea dicebam, loco peculiari dies etiam peculiaris cultui ejus adhibitus ſit. Mirari interim ſatis non poſſumus, nihil vel de hoc cultu, vel de ſuperiore prodigio inveniri a nobis apud eumdem Tamayum dicto die* xix, *quo Sanctum annuntiat.*

129 *E variis porro in* S. Lucovici *memoriam conſtructis ſacellis, de quibus mentio facta*

eſt

AUCT. & J. P. Sacellum Maſſiliæ condi juſſum, ac Officium extendi per Provinciam

eſt in Commentario prævio num. 6, 46, 103 & 106, conſtitutur, ipſius venerationem publicam per diverſos Europæ tractus extenſam fuiſſe; ſed præter illa, quæ ibi ſunt præmiſſa, omittere tacitus aliud non poſſum, quod Robertus Siciliæ rex condi juſſit in honorem germani Fratris ſui Maſſiliæ apud PP. Prædicatores, præſertim quia ea de re in promptu eſt inſtrumentum publicum, apud Bouchium tomo 2 Hiſtoriæ chronologicæ Proviaciæ lib. 9, ſectione 3, cap. 3, pag. 364, his verbis expreſſum: Robertus Dei gratia rex Jeruſal., Siciliæ, Ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, Provinciæ ac Forcalq. ac Pedemontis Comes, Prioribus loci S. Maximini de Provincia præſentibus & futuris: nec non Conventui ejuſdem loci dilectis & devotis gratiam, ſalutem, & dilectionem ſinceram. Ut B. Ludovici, confeſſoris mirifici, reverendi & venerabilis cariſſimi fratris noſtri, celebris habeatur reverentia, & veneretur feſtivitas, in regali noſtro monaſterio S. Maximini, ubi B. M. Magdalenæ eſt pretioſum corpus reconditum per cluræ memoriæ dominum patrem noſtrum, mirifica revelatione repertum, vobis imponimus & mandamus, quod

B prima capella, quæ in eodem loco ædificabitur, ſub ejuſdem Conſaſſoris vocabulo adſtruatur; ue ejus Officium proprium ſuarum ſolemnitatum diebus inibi valeat celebrari:

Rex Roberto Sancti frater.

130 Et eece, ſuper hoc ſcribimus magiſtris & doctoribus Capituli, quod prædictis aſſentiant, & eu ſervari per Conventus alios Provinciæ, & executioni mandari injungant, ut fuit ordinatum per noſtras literas, ſuper hoc Provinciali Priori ejuſdem Ordinis, ut per eadem loca ſimile fieri faciat: & in Calendario Conventus prima die conſcribi, ad memoriam futurorum. Datum Neapoli per Joannem Grillum de Salerno Juris civilis præſentis protonotarii regni Siciliæ anno Dom. milleſ. trecent. trigeſ. ſept., die VI Decemb., VI Indict., regnorum noſtrorum XXVIII.

C *Cum anno 1337 concurrit Indictio quinta Pontificia ſeu Romanorum Pontificum, quæ incipit a Kalendis Januarii; ſi autem hic accipias vel Conſtantinopolitanam ſeu Græcam imperatorum Orientis, quæ a Kalendis Septembris; vel Conſtantinianam, a Conſtantini Magni principatu aut conſulatu ſit dictam, ſeu Cæſaream Germaniæ imperatorum, quæ ab VIII Kal. Octobris; Indictio VI ſuperius ſignata recte concordabit cum anno Chriſti 1337. Vide Mabillonium De re diplomatica lib. 2 cap. 24.*

Denique gratiſſima tot titulis apud homines S. Ludovici *memoria non modicum acceſſit in eorumdem animis incrementum ex eu, quod ubicumque noſcitur & invocatur, ſingulari oſtendat ſe valetudine peerogativa in concedendo filios magnatibus, qui devote, ac recta cum intentione ipſum invocant, teſte Marco Ulyſſiponenſi cap. 22 partis 2 Chronicorum; de quo infra § 24, num. 138.*

§ XIV.

Sanctus urbis Malacitanæ patronus; Item in provinciis Provinciæ; reliquiæ; memoria in Faſtis ſacris.

NOſtr P. *Martinus de Ron libro de Fundatione, antiquitate eccleſiaſtica ac ſeculari, nec non Patronis ſanctis urbis Malacitanæ, qui ibidem typis editus notatur* 1604, *capp.* 13 & 16 *tractat de* S. Ludovico Toloſano *ejuſdem urbis Patrono. Quæ ad hunc titulum pertinent, e*

D *tentu ipſius auctoris Hiſpanico hæc deprompſit Tamayus in notis ad diem* XIX *hujus menſis, ac Latine reddidit, videlicet,* S. Ludovicum epiſcopum Toloſanum eſſe ab expugnatione urbis Malacæ in Bætica Hiſpaniæ, illius urbis tutelarem Patronum, eo quod ejus feſtivitatis die civitas illa Catholicis regibus ceſſit: & liceet tunc temporis dubitaretur, an Agapito martyri din XVSIT Auguſti, an Ludovico epiſcopo, die XIX ejuſdem, titulus & jus patronatus darentur, eo quod illo civitas tradita; iſto triumphalis regum ingreſſus evenit; tandem convenit, tutelam eſſe conferendum Ludovico, quia ex regum Catholicorum origine orinndus ſanctus Præſul extitit & procedens, *ex Roa, quem citat cap. 15 fol. 48.*

Gur patronus in hiſ Malacitanæ additus;

132 *Ejuſdem Sancti cultus in eadem urbe diligenter fuit promotus auctoritate publica: nam* D. Petrus a Toleto, *ſicut deinde ſubdit Tamayus,* qui fuit epiſcopus Malacitanus primus poſt recuperationem urbis, inter alia ſtatuta, quæ pro gubernatione eccleſiaſtici ordinis tam in eccleſia cathedrali, quam in cæteris urbis & diœceſis, E ſequens adjecit, *quod latini veſtum ita recitat ex Roa fol. 49*: Item ordinamus & mandamus, quod in poſterum perenniter in hac urbe Malacitana, & in ſuæ diœceſis populis ſiat feſtum ſolemne in die S. Ludovici epiſcopi, Siciliæ regis filii, quod XIV Kalendas Septembris ab Eccleſia repetitur in Octavis Aſſumptionis Deiparæ: quo die anno Domini MCDLXXXVII caſtrum, quod Alcazava dicitur, hujus urbis, catholicis* catholicis, enceſſis & potentiſſimis Ferdinando & Eliſabethæ regibus Hiſpaniæ dominis noſtris tradidit Ali-dor-dux, & in eorum nomine D. Gabrieli de Cardenas, magno Legionis commendatario, & regum prædictorum maximo calculatori.

publicum de ea re documentum

* In Hiſpanico eſt a los Criſtianiſſimos, i. e. Criſtianiſſimis

133 *Qui decretum illud integrum vult legere, conſulat Roam a fol. 49 verſo; ubi illud, quod poſt* 70 regum prædictorum (*in textu Hiſpanico eſt* ſus Altezas) *non additur*, que Dios perdone, *id eſt*, quibus Deus ignoſcat, *videtur indicare, quod tunc eſſent vita functi: cum tamen conſtet e libris eccleſiæ, & eorum teſtamento, illos ſupervixiſſe multis annis poſt mortem epiſcopi Petri Toletani, prout obſervat Roa fol.* 50. F *Scrupulum vero hunc ita eximit deinde idem auctor dicens, D. Bernardum Manrique, qui quartus a Petro ſucceſſit, erectionem ſuæ eccleſiæ a Cardinale Hiſpaniæ factam recognoviſſe una cum ſtatutis, quæ eidem dedere D. epiſcopus Petrus, & D. Jacobus Ramirez de Villaeſcuſa, qui in ſede ipſi immediate ſucceſſit, quique illa auxit, & ordines diſpoſuit, antiquitate tamen eiſdem ſua nec non primi ſui conditoris titulo veluti: tempore autem illo, quo id factum eſt, ſicut Ferdinandus & Eliſabeth mortem obierunt, ſic D. Bernardum epiſcopum eet nominatum adjunxiſſe titulum ſanctæ memoriæ. Principes autem illi obierunt, hæc quidem anno* 1504; *ille vero* 1516, *ſicut notum eſt. Annum ſtatuti affirmat Roa fol.* 50 *verſo ſe non invenire; ſed addit, videri certum, quod factum fuerit poſt annum* 1489, *cum in illo nominetur eccleſia S. Jacobi, quæ fundata necdum erat uſque ad annum ſequentem* 1490, *ſecundum ea, quæ ibi profert.*

134 *Hut ſpectat locus caſtri, publica* S. Ludovici *veneratione honoratus, ſicut licet videre apud eumdem auctorem, qui affirmat, invenif-*

Digitized by Google

A *ſe in aliqua traditione antiqua, feſtum ejus conſuevisſe celebrari in ipſius eccleſia in Gibralfaro, ac fieri potuiſſe, ut biennio ante quam adificata fuerit parœcia S. Jacobi, ſupplicatio (egerat paullo ante de ſupplicatione in feſto Corporis Chriſti) ingreſſa fuerit cœmiterium iſtius caſtri Gibralfarenſis, vel ſine illa fuerit ibidem cantata Miſſa, & dictum ad concionem; additque, nunc (editus autem eſt ipſius liber anno 1622, ut ſupra dixi) liberum per portam caſtri iſto die ingreſſum concedi Hiſpanis; magnumque eſſe concurſum ac devotionem, quibus Sancti eremiterium viſitatur; nec ſine piis affectibus ſpectari, quod in ſuis Sanctis honoretur Deus in eodem loco, ubi adoratus erat diabolus per tot ſecula in monſtro infernо Mahomete; cujus memoriam adhuc, aiè, obliterari non ſinunt Mauri ex eremitorii fabrica, & literæ Arabicæ, quæ in illo monſtruntur.*

Nomen etiam S. Ludovici manſit in benedictione in provincia Provinciæ; tamquam tutelaris in ea patroni, teſte Franciſco Gonzaga de Origine Seraphicæ Religionis &c. parte 3 a pag.

B *817:* In Gallia Narbonenſi ſita eſt provincia S. Ludovici . . Hæc S. Ludovici provincia crebro dicitur provinciæ, ſaltem anno tempore Clementis VII, & Franciſci I regis Franciæ, qui in honorem S. Ludovici nomen impoſuerunt, ut a cæteris provinciis Provinciæ S. Ludovici provincia diceretur . . Nunc vero paucis perſtringemus, quibus potiſſime viris fuerit illuſtris. Primo igitur ſe offert divus Ludovicus tamquam titularis patronus, quondam archiepiſcopus Toloſanus . . Ejus . . iconem huic provinciæ præponendam volui, quod in celebri Maſſilienſi Minorum Conventu ſepultus ſit, quodque ejus totius peculiaris patronus, tutelarisque habeatur.

Sancti reliquiæ. 135 *Non minimam etiam in Præſulis noſtri propagato cultu partem habent ſuæ ipſius reliquiæ. Præmiſimus autem § 124, corpus ejus e media chori Fratrum Minorum Maſſilienſium, in quo jacuerat, ad altare majus ſolenni ritu fuiſſe tranſlatum; ubi & de cerebro nitriſco integro actum, ac de capite, germano ipſius fratri Roberto donato, Neapolim delato, decorataque ornato. Sed nihil a citatis ibidem auctoribus memoriæ proditum de aliarum partium corporis ſeparatione ſeu reliquiis, quæ magno numero cum aliis communicatæ referuntur in ſequenti documento, quod ita præmittatur:* Lectiones ex Officio S. Ludovici impreſſo Neap. MDXXVI ad uſum PP. Minorum. *Incipit:* Architector æternus, cujus ſapientiæ non eſt finis &c. *Quæ itaque ſuperius de iſta tranſlatione ſunt narrata, in biſce lectionibus magis ſingillatim recenſentur. Apographum itaque noſtrum rem geſtam deſcribens,* Adveniente, *inquit,* a feſto omnium Sanctorum die octava, anno Domini milleſimo trecenteſimo quinto decimo, Indictione prima, nocte ſequente præſentibus prænominatis Regalibus, & ex * Cardinalibus, (attamen) ſolo Cardinali epiſcopo Albaonenſi ſingulariter convocato, in eccleſia Minorum Maſſiliæ, domeſticis paucis dumtaxat admiſſis, illa undique clauſa, & janitoribus ſtatuis vix januas valvotibus cuſtodire, (ab) ipſo Cardinali Albaonenſi accepto ſarcolo, primitus tellus, ut fieri debuit, aperitur, & a nonnullorum aſtantium quolibet poſtea ligone arrepta, terra tam operiens quam circumſtans cum devotione & reverentia effoditur, quouſque ad vas ligneum, in quo erat ſacrum corpus repoſitum, pervenitur. Quo aperto, inveoientes ſepulcrum, velut qui theſaurum effodiunt, iodicibiliter ſunt gaviſi.

* *f.* ſex

AUCT. J. P.

136 Nominatos Cardinalis mixto metu gaudio accedens, aperuit Sancti corpus inſigoiis epiſcopalibus adhuc tectum, quæ diſcerni poterant tam teoui ſuperficie quam colore. Quo Cardinali Sancti corpus fortius contrectaote, & compage diſſoluta, ſneundum proprietatem artuum, oſſa artieulatim cœperont ab iovicem ſegregari: ſicquo per Cardinalem præfatum oſſa ipſa prius alienis & propriis pulveribus, terra ac ſaeris ſuis eioeribus . . exeoſſis mondata, vino optimo devotiſſime colluuntur, pigmentariis pulveribus diligentiſſime conſperguntur, novis ſindooibus officioſiſſime involvuntur, & appenſis ſubſcriptis ſeedulis diſtinctiſſime diſpoountur, & deinde in pretioſiſſima arca ſeu vaſe, quam Jaouæ dictus rex (*Robertus*) cum conſorte accuratiſſime, ut præfertur, conſtrui ſeeerat, per dictum Cardinalem, aſtantibus & aſſiſteotibus præoominatis Regalibus, revereodiſſime repoountur . .

accidens translationis corporis.

137 Poſt hæc, lieet ſuaderetur a multis, ut ſeparatæ ſaocti corporis reliquiæ pretioſo vaſe jam dicto inſimul ſervareotur, prænominatus rex Robertus, quamvis hoc locale ſuper alia unipariter ſibi carius reputaret, eognoſcens bonum ſui communicativum, iotet præoominatum Papam (*Joannem nempe* XXII) vice Eccleſiæ, eccleſiam Tholoſanam, in qua præfuit præſulatu, diverſos reges mundi & principes tam de domo Franciæ quam Siciliæ & alios, competentes ipſarum partes diſtribui ordinavit, quatenus mamorati Sancti devotio per diverſos mundi aogulos diſtantius diffunderetur; qui euoctis muodi præfectis & perſectis informatioois exemplar, ſpeculum & ſpectaculum proponitur in exemplum. Demum res oova & mira aceidit, ideo ad Dei & Sancti gloriam oon tacenda. Nam dum ſancti corporis reliquiæ, ut prædicitur, tractarentur, ſubito a capite ſaerum cerebrum cum ſtrepitu inferius in vas ſuppoſitum eſt delapſum, compactum ſiquidem & ſolidum; cum tamen ejus ſubſtantia propter humiditatem plurimam & (viſcoſitatem) annexam, ot tradunt phyſici, alienæ corroſioni vel ſuæ corruptioni obnoxia reputetur. Quod prænominata regina a dicto rege ipſius viro in portionem ſuam inſtanter petiit ſingulari munere advenire. Quo conceſſo, illud, ut conveniebat, reponens, fecit ſedulo cuſtodiri, quouſque cum rege eodem Neapolim advoeiens, vas in modum capitis mitrati ſpecioſum atque pretioſum valde, & non modice ſumptuoſum, conſtrui fecit; ibique ipſum colloeavit, & io monaſterio regio & ſuo civitatis ejuſdem corporis Chriſti monialium S. Claræ inſigni, inter ceteras mundi deputavit perpetuo conſervaodum; ſtatuzumque eſt, illud aonuatim io vigilia tranſlationis feſti per civitatem ipſam proceſſionaliter circumferri.

E *in variis Europæ locis multa dicta translationis.*

F

138 *Notæ* 1°. Aoum Domini milleſimum trecenteſimum quintum decimum, & Indictionem primam *perperam ſuperius ſignari. Et unus quidem peccat, quia tranſlatio iſta corporis diſſerte a biographo Sedulione apud nos num.* 71 *ſignatur* anno trecenteſimo ſupra milleſimum & decimo ſeptimo. *Ad hæc, prædictarum lectionum apographum aliunde etiam erroris convincitur: nam in eo præmittuntur iſta:* Igitur poſtquam a tempore mortis uſque ad diem tranſlationis, eorpus Sancti humili loco jacuerat, . . jam tamen per Dominum Joannem Papam viceſimum ſecundum ipſo canooizato, & aliorum Sanctorum catalogo adſcripto

In duas notas, quod conjicitur in notatis.

AUCT. J. P. adſcripto &c. *Hoc quippe anno occidit ante annum 1317, uti liquet ex præmiſſis § 12: atque adeo tranſlatio Sancti, tamquam jam in album Cælitum relati, ante annum 1317 fieri non potuit. Peccat etiam Indictio: nam ſi res accidiſſet anno 1315, ponenda erat Indictio 13 vel 14, quarum menſe Novembri alterutra cum eodem anno concurrebat, ſecundum diverſam temporis rationem, qua inchoantur Indictiones, ſicut ſupra invenies § 13 num. 130. Nota 2°. Si talis diſtributio reliquiarum ſancti noſtri Præſulis, qualem paullo ante aſſerit hoc apographum tranſlationis, unquam ſit facta; debet ita limitari, ut corpus Sancti vel ſaltem magna corporis pars Maſſiliæ relicta ſit; cum poſtea illud tranſvectum inde fuerit Valentiam; quemadmodum paragrapho 15 narratum eſt. Si, inquam, talis diſtributio reliquiarum Sancti unquam contigerit: nihil enim de ea apud nos nota. 3°. In Vita; nihil apud VVaddingum § 12 num. 120 a nobis citatum. Unde vero & qua fide illam hauſerit auctor prædictarum lectionum, non eſt mihi exploratum. Nota 3°. Apographi, quod protuli menda torrigere conatus ſum.*

B *Alia exuviæ ſerve apud Maſſilienſes:* 139 *Martinus Roa fol. 64 caput Sancti argento deaurato inclusum oſtendi aſſerit in eccleſia majore Valentina; in alia vero theca argentea corpus; in Coenventu autem Maſſilicaſi FF. Minorum nonnullas veſtes pauperes, ac brachium unum ejuſdem Sancti remanſiſſe addit, poſt avectum inde ab Aragoneaſibus corpus, in ſolatium iſtius urbis. Verum quod de capite apud Valentinos dicebat Roa; cum illud jam din ante Maſſilia Neapolim detulerit Robertus rex Siciliæ ac S. Ludovici frater germanus, ibidemque illud ſtatuæ inclusum honorifice adornarit, ſecundum relata nuper § 1 in fine; componi hæc duo aequeunt, niſi vel Neapoli Valentiam dictum caput pervenerit; vel Robertus partem dumtaxat illius acceperit, reliqua Maſſiliæ apud corpus relicta, nec deinde ad Valentinos ſimul cum eodem tranſvecta, quod tamen mihi videtur minus probabile. Quidquid tamen ſit; Marcus Ulyſſipponenſis cap. 11 etiam affirmat, caput illud oſtendi in prædicta eccleſia; brachium vero ac veſtes ejus pauperes in S. Ludoviei Maſſilienſis apud Fratres de Obſervantia (Vide Annotata ad Vitam Anonymi Sedulianı cap. 5 lit. g.) exhiberi Rodulphius in Hiſtoria Seraphicæ Religionis lib. 1 fol. 121 verſo hæc de Sancto ſcribit:* Cum Roma rediens, ad eccleſiam Tholoſanam profiſceretur, reliquit Senis in Conventu S. Fran. Bibliam manu ſua egregie conſcriptam, & minio eleganter exornatam, inſigne amoris ſui monumentum. *Bartholomaus Piazza in Hemerologio ſacro Romæ Chriſtianæ & gentilis ad diem* XIX *Auguſti referi, in Aracali exponi thordum & Breviarium dicti Sancti.*

C 140 *Nomen* S. Ludovici *evaſit etiam ad memoriam poſteritatis illuſtre e Faſtis ſacris, quibus inſcriptum legitur hac die: Florarium noſtrum Ms. hæc habet:* Apud Maſſiliam natale ſancti Ludoviei Tholoſani archiepiſcopi & confeſſoris de Ordine Fratrum Minorum, vita & miraculis glorioſi. Hic ex regali proſapia ortus, de Karolidarumque ſtirpe progenitus, patre videlicet claræ memoriæ Caroln rege Siciliæ &c. *Sanſſagus.* In Phocenſi provincia caſtro Brineola depoſitio S. Ludoviei epiſcopi Tholoſani & confeſſoris, qui .. jam ab incunabulis virtutis & ſanctitatis eximiæ, quibus poſtmodum prevecta ætate Ineo terræ factus orbem illuſtraturus erat, ſplendentes radios emiſit &c. *Sanctum etiam annuntiant Arturus a Monaſterio in Martyrologio Franciſcano, & Huberus in ſuo Menologio. Præteſſerat diu ante illos tres Molanus in Additionibus ad Uſuardum a ſe editum. Adi etiam, ſi vis, Auctaria ad Uſuardum a nobis illuſtratum. Martyrologium Romanum hæc quotannis de eo legenda præſcribit:* In provincia apud caſtrum Brineolam depoſitio ſancti Ludoviei epiſcopi Tolofani, vitæ ſanctitate & miraculis clari: cujus corpus inde Maſſiliam translatum, in eccleſia Fratrum Minorum honorifice conditum eſt. *Signatur etiam apud Caietanum noſtrum in* Ideu Operis de vitis Sieulorum Sanctorum &c. In Sicilia Commemoratio *ejus cum parvo elogio. Dabat ei Florarium, ut modo vidimus,* Toloſani archiepiſcopi *titulum; ſed perperam ac nimis præmature: nam ſedes epiſcopalis Toloſana ad archiepiſcopalem non eſt evecta niſi poſt obitum* S. Ludovici, *anno videlicet Chriſti 1317, ſicut conſtat e bulla inſtitutionis archiepiſcopatus iſtius, quæ habetur apud Sammarthanos in Gallia Chriſtiana tom. 1 a pag. 693, ſignaturque* VII Kalend. Julii, Pontificatus *Joannis Papæ XXII* anno primo, *quo idem ſanctus Epiſcopus Catalogo Cælitum adſcriptus eſt. Singularis in eo eſt Galeſinius, quod illum unnuntiet Toloſæ.*

exuviæ memoria S. Ludovici in Martyrologio.

D

E

F

§ XV.

Hymnus, Officia, ſcriptores Vitæ.

Hymnus propius apud Sedulium.

SEdulius *inter elogia, Vitæ* S. Ludoviei Toloſani *a ſe vulgatæ prævia, producit hunc hymnum* ex Officio Breviarii, *ſicut aſſerit,* antiqui ad primas Veſperas, *in hæc verba:*

Vergente mundi veſpere, ſol mundo
miſit heſperum,
Qui minaos ut in æthere, lucem monſtravit operum.
Ludo ſicus per omnia ductu divinæ gratiæ
Veſtus eſt, ab infantia ſolem ſequens juſtitiæ.
Regali ſtirpe genitus contempſit primogenita:
Regno terrenn penitus mente cæſis gratuita.
Detentus in Heſperia elaret per patiétiam.
Nam paſſus nimis gravia, præfert ſemper lætitiam:
Dum paritur exilium, datur ſolerti ſtudio.
Chriſtus ejus ingenium ſuo perfudit radio,
Qun replutus deifiee, prnfert cunctis ſalvivica,
Ubique ſuns authentiee præco Dei mirifiea,
Factus Franeiſci filius, virgo candens ut lilium.
Fit & præſul eximius collega nunc cæleſtium.

Officia apud Maſſilienſes ac Valentinos &c.

140 *In Officiis propriis Sanctorum Maſſilienſis eccleſiæ anno 1660 extaſis habet hanc orationem:* Deus, qui diſpoſitione mirabili Eccleſiam tuam novis ſemper ſplendoribus illuſtras; tribue, quæſumus, ut qui beati Ludoviei confeſſoris tui atque pontificis ſolemnia celebramus, ejus quoque conſortes effici mereamur. Per Dominum &c. *Colitur autem ritu duplici cum tribus lectionibus propriis, compendium vitæ continentibus. Metropolitana eccleſia Valentina, ejuſque diœceſis eum honorat ritu duplici majore, ita tamen ut omnia dicantur de communi unius confeſſoris pontificis, ſicut lego in dicta eccleſiæ ac diœceſis directorio, quod impreſſum fuit Valentiæ anno 1710. Ordo ſancti Franciſci in Hiſpania Sancto tribuit*

A *tribuit venerationem ritus duplicis ſecundæ claſſis cum Octava, ſicut teſtatur* Ordo recitandi Officium divinum, *Matriti excuſus anno 1718. Tamayus in notis ad diem* XIX *Auguſti*, in pluribus Hiſpaniarum eccleſiarum Breviariis antiquis, *inquit* maxime Bæticarum, Officium S. Ludovico epiſcopo decantarum invenimus. *Bouchius in Hiſtoria chronologica Provinciæ tom.* 2 *lib.* 9. *ſectione* 3, *cap.* 3, § 2 *affirmat, Robertum Sancti fratrem compoſuiſſe Officium in honorem ejus, a Sixto Papa IV approbatum; illudque Officium in uſu fuiſſe apud Religioſos Franciſcanos uſque ad tempus concilii Tridentini, quod multa Officia particularia abrogarit, ut ritui generali Eccleſiæ ſe conformaret. Officia propria Sanctorum Ordinis Minorum Antverpiæ impreſſa anno* 1648 *annuam ejus memoriam revolunt ritu duplici, Oratio conſonat cum illa, quam ex Officiis propriis Maſſilienſibus modo proferebam, iiſdem utpote vocibus fere conflata, Adduntur tres lectiones propriæ.*

Recenſeo. 143 *Extremum anne huic Commentario ſuperaddamus laborem, qui erit de ſcriptoribus Vitarum ſancti noſtri Antiſtitis. VVaddingus ad annum* 1298 *num.* 23 *de hac materia agit in hæc verba:* Scripſerunt ejus vitam Fr. Franciſcus Scarerius epiſcopus Segetanus, Fr. Petrus epiſcopus Epulanus, & Fr. Fortinus, comites ejus individui, Laurentius Sutius, Anonymus S. Ludovico æqualis; cujus opuſculum cultius & auctius reddidit Henricus Sedulius; Fr. Guilielmus de S. Marcello & alii. Concinnes de eo ſcripſerunt Pelbartus Themeſvarius, & Robertus de Licio. *In Chronico Martini Fuldenſis, quod edidit Eccardus in ſuo Corpore hiſtorico medii ævi, tomo* 1 *col.* 1724 *dicitur Joannes Papa XXII ejus* Vitam ſcripſiſſe, & per modum epiſtolæ omnibus Eccleſiæ Prælatis direxiſſe. *De Calixto, Bartholomæo Piſano, & Rodulphio ſuperius mentio facta eſt. Gavaſinius in notationibus ad ſuum Martyrologium die* XIX *Auguſti*, De hoc, *ait*, ſermonem at Petri Cardinalis Aliacenſis. *Aſſerum, qui de S.* Ludovico *egerint, longum catalogum texit Arturus in notis ad hanc diem* XIX *Auguſti, quem non tranſcribo. Natalis autem ipſius anno* 1266; *captivitatem, in qua fuit pro patre ſuo obſes, anno* 1288; *liberationem anno* 1294; *obitum anno* 1299, *ætatis* 33 *inquiebit; quæ non cohærent cum vera temporis ratione, ſecundum præmiſſa in hoc Commentario prævio. Item patrinum ejus vocat S. Ludovicum Galliarum regem, neſcio qua auctoritate.*

C

varii 144 *Noſter Martinus de Roa ſupra allegatus vulgavit Vitam Hiſpanice a fol.* 51 *verſo; Joannes Antonius Summonte tom.* 2 *Hiſtoriæ Neapolitanæ, anno* 1675 *Neapoli idiomate Italico recenſa, tractat de Sancti geſtis pag.* 336 & *pag.* 343. *Oldoinus noſter in Athenæo Liguſtico pag.* 443 *agens de Paſchalio Cadoceto Ceſpitellenſi, Ordinis Minorum, inter ejus lucubrationes memorat* Vitam ac miracula S. Ludovici archiepiſcopi (*immo epiſcopi dumtaxat, ut monui num.* 140) Toloſani, in Monteregali MDCLI *edita. Alia ex jus e variis collegit Tamayus hoc exordio:* Ludovicus ex regali proſapia Francorum, Hiſpanorum, & Ungarorum regum oriundus fuit. Nam illi patet extirit Caroli II, filius Caroli I Siciliæ regis, qui fuerat filius Ludovici VIII, & Blanchæ conjugis, filiæ Alphonſi IX Caſtellæ regis, & fratet S. Ludovici IX Galliæ regis, ita ut ex hac linea Ludovicus noſter fuerit abnepos Blanchæ, & trinepos Alphonſi IX cognomento nobilis. *Deinde de hac Hiſpana origine etiam agit in notis; ubi* licet, *inquit*, Joannes Matieta in Hiſtoria Sanctorum Hiſpaniæ lib. 3 cap. 8a aſſerat, S. Præſulem non fuiſſe Hiſpanum; nativitate concedimus; ſed origine negamus. *Nos certe gloriam illam Hiſpanis non invidemus. Hiſce auctoribus adde Premontrum ſupra laudatum, qui Vitam Sancti & miracula collegiſſe ſe* ex Waddingo, Piſano, Cornegio, Mazzara, Rudolphio &c. *ſignificat.* AUCT. J. P.

145 *Sed quid ego tam diu differo loqui de Fratre Marco Ulyſſiponenſi, provinciæ Portugalliæ, qui locum meretur inter biographos non poſtremum. Nam, uti eſt apud VVaddingum in Scriptoribus Minorum*, cum juſſu Miniſtri Generalis Andreæ Inſulani potiores urbes & præcipua cœnobia Italiæ, Hiſpaniæ & Galliæ luſtraſſet, multa collegit monumenta, ex quibus, & Chronicis Mss. Mariani Florentini ſcripſit idiomate Luſitanico Chronica Ordinis Minorum, tribus partibus diſtincta, diminuta ſatis, ſed vetidica; *eorumdemque Chronicorum parti ſecundæ lib.* 6 *laudatus auctor Vitam & miracula &c.* S. Ludovici *epiſcopi latenit. Hinc fit, ut, quæ ibi vel ſolus ipſe narrat, vel alius biographus alibi* E *en illo, non careant pondere auctoritatis. VVaddingus citatus obiiſſe eum memorat anno circiter* 1280, *nec non ad inſulas Portuenſes ſeu Portugallenſes promotum fuiſſe. Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpana mortem ejus differt ulterius. De aliis ſcriptoribus, qui in rebus* S. Ludovici *illuſtrandis uſui nobis fuere, mentio fit in hoc noſtro Commentario*, Colle&iq P. Aroldi *in eidem allegata, ad quem virum ſit referenda, non habeo exploratum; forte ſcribendum fuerit* Haroldi, *ut idem forteſſe ſit collector ille, qui Epitomen annalium Ordinis Minorum in lucem edidit. Reliquum eſt, ut de Vita, quam prælo ſubjiciendam cenſuimus, paucis lectorem præmoneamus.* qui S. Ludovici geſta

146 *VVaddingus tres, ut modo vidimus, nominabat Vitæ ſcriptores, & comites quidem Sancti individuos; cur ergo nullo ex his utitur in Annalibus ſuis, dum ipſius geſta & miracula eiſdem intexit? Cur utitur Anonymo Sruduliano? An ideo, quia illos vel non habuit, vel hunc illis meliorem eſſe cenſuit? Quidquid ſit, nos etiam hunc ipſis committemus, quando illum ex* F *aliis ipſis teibus non vidimus hactenus. Prior Anonymi editio prodiit Antverpiæ ex officina Plantiniana anno* 1602 *apud Joannem Moretum. Dedicat illam Sedulius editor* illuſtriſſimo Domino, revetendiſſimo patri, Franciſco Gonzaga, epiſcopo Mantuano, *FF. Minorum Miniſtro Generali, qui lugens opus edidit de Origine Seraphicæ Religionis Franciſcanæ, ejuſque progreſſibus.* tertiis commendatus; & varius

147 *Unde vero Vitam ſtruxerit; quidnam in ejuſdem ſtylo, diſpoſitione, capitum diviſione, monitorum ſalutarium & ſententiarum ornatu præſtiterit*, ſecutus *tamen, uti teſtatur*, hiſtoriæ fidem, *invenies in ipſius præfatione ad lectorem, quam Anonymi ab ipſo vulgati Vitæ præmittimus; ubi etiam ipſius auctoris, Sancto videlicet ſynchroni ac familiaris, fidem commendat. Tametſi autem Vitam Sedulius ſatis terſa latinitate donarit, erunt tamen fortaſſe palæophili, qui malueſſent videre hanc Vitam ab illo non mutatam etiam in accidentibus, ut vocant, genuinam, inquam, ac primigeniam; quibus utpote antiqua ſimplicitas in majore eſt pretio, quam ornamenta aliunde acerſita. Cæterum Vitæ præ-* illa a vobis prolo dem.

A U C T. J. P. *nominatur elogia quædam in S. Ludovicum noſtrum, a Sedulio adjecta; de quibus egimus in noſtro Commentario; poſt Vitam autem ſequitur Joannis Papæ XXII diploma, quo Epiſcopus noſter Sanctis adſcribitur, ac deinde Commentarius, quo Vitam & miracula Sedulius illuſtrat, ut ſuprà dixi.*

quæ ab Henrico Sedulio vulgata eſt.

148 *Quid vero circa miracula fecerit, ibidem ſit edocet:* Vetus exemplar Lovaniense menſcriptum cap. 7 hiſtoriæ Vitæ S. Ludovici multa recenſet miracula, quibus permotus Pontifex eum retulit in numerum Divorum. Poſt hiſtoriam Vitæ ejus, plura aliis ſunt adſcripta, quorum quædam in vita ejus, nonnulla poſt ejus mortem ſunt facta; & quidem omnia iſta mixtim ſine ullo ordine, ut forte contigerant, aut certe ut venerant ad notitiem ſcriptoris ſive collectoris: nec enim unus auctor eſſe videtur. Viſum mihi omnia fere iſta in ordinem redigere, & ad exemplum S. Bonaventuræ, miracula S. Franciſci conſcribentis, quæ ejuſdem erant argumenti, paragraphis propriis comprehendere. *Inſigne Sedulii elogium, & ſcripta commendarat Waddingus in Scriptoribus*

B *Ordinis Minorum. Summas enimvero & Orda ille & hagiophili debent ei gratiam propterea quod Vitam tanti Sancti e tenebris produxerit ac notis illuſtrarit. Illam nos diviſione nova partimur, qua etiam per ſuperioris Commentarii decurſum utimur; ita tamen, ut editionis prioris capita adſcripta ſint ad marginem in noſtra. Lectori enim ſubſidio eſſe poterunt noſtra Annotata. Supereſt ut repræſentetur regii noſtri Principis,*

V I T A

Auctore anonymo ſynchrono, qui Saxoſto familiaris fuit,

A Fratre Henrico Sedulio Ordinis FF. Minorum edita.

C

PRÆFATIO EDITORIS.

Editor vitam hanc

SUperiori tempore, benigne lector, cum nonnihil operæ ponerem in edenda, illuſtrandaque meo Commentario hiſtoria Vitæ S. patris Franciſci; varia exemplaria conquirebantur, ed quæ illa corrigenda eſſet. Cum ecce e bibliotheca Fratrum noſtrorum Lovanienſi allatus fuit vetus admodum liber membraneus manuſcriptus, in quo præter Vitam S. Franciſci, alia pleraque; & revolvens inveni ſub finem adſcriptam Vitam S. Ludovici ex Ordine Minorum epiſcopi Toloſeni.

adſcriptam ab Anonymo FF. Minorum eſſe

2 Subſultabat mihi animus præter ſpem inventa publico theſauro bactenus abſconſo. Nam quamvis Joannes XXII Pont. Max. ſuo diplomate, quo cæleſtes illi decrevit honores, ſat multa conſcripſerit, quæ inſignem ejus teſtantur ſanctitatem; tamen curioſum hoc ævum plura deſiderat, quam ejus brevi & abſciſſa ſcriptione narrantur. Plura & uberiore liber ille præbebat. Subiit igitur mihi hanc ipſam hiſtoriam a tenebris & oblivionis injurie luci afferendi: ſed abſterrebat primum tacitus auctor; tum etiam ſtilus illius ſane quam incultus; denique prorſus inordinata & confuſe diſpoſitio. Quid agerem?

quomodo ea dederit, ſuſpicatur,

3 Licet incurſurus tam ſæva & infeſta virtutibus tempora, judicia etiam hujus ævi facta ens iniqua, hæc anſus ſum. Capita, quæ illa ſeptem tantummodo poſuit, ordinis gratia aptioris, & vitandi ex nimia longitudine feſtidii, diſparavi in viginti duo. Denique ſecutus hiſtoriæ fidem, aptius (meo quidem judicio) ſingula diſpoſui, monitis ſalutaribus & ſententiis ornans, paulo meliorem feci letinioremque: eroque id exemplo bonorum auctorum, qui facte, dictaque adſtrictius, ſpatioſius & uberius explicare ſolent.

D

& auctorem anonymum,

4 Juvit equidem, eoque libentius ſubire laborem, quod ipſa hiſtoria e S. Ludovici æquali conſcripta ſit, &, quod plus eſt, familiari. Taceo omen ſuum, quæ ejus modeſtia; nec mihi quidquam de ejus nomine compertum: temen aperit eliquendo ſe familierem S. Ludovico fuiſſe. Sic enim inter alia præloquitur: "Ipſius ge„ſta non quidem omnia, quia nec omnia ega „didici aut ſcira potui; ſed alique, quæ par„tim in ejus domo & ſocietate exiſtens, ocu„lata fide perſpexi: partim a quibuſdam viris „fide dignis euditu percepi, ad Dei & Sancti „gloriam exponare decrevi „

ſynchronum & Sancto familiarem

E

laudat,

5 Et initio hiſtoriæ ſcribit ſe nonnulla accepiſſe a matre S. Ludovici, quæ literis mandavit. Alibi quoque, vidiſſe ſe illum Barcinone publice diſputantem.

6 Si hiſtoria proprie eſt rerum, quibus interfuit, qui ſcripſit; jure tibi, mihi, atque edeo cuique benevolo gratulandum erit de ſcriptore, qui, quæ vidit, quæ certo cognovit, perſcripſit. Ex quo etiam ambigue quædam & dubia deſiniri poſſunt. Etenim nonnulla ſunt, de quibus in Commentario meo ed Vitem ejus, ſi modo vetabit inſpicere, certior fiet, itaque ſuperioris ætas, incurioſa ſuorum cum hiſtoriam Vitæ ſanctiſſimi Epiſcopi præ amiſerit, amicus quoque eam valde exigentibus, ipſam poſteris tredam; & in hac tenebricoſa vitiorum nocte, ſummarum virtutum lucidiſſimam faculam accendam, bonis, malis, omnibus, ſoletio, medicemento, exemplo futuram.

datque rationem, ut Vitam hanc in lucem proferat.

7 Io quo, ita noſtri quoque rationem commodi ducimus, ut non inanem ab hominibus memoriam, ſed æternum a Deo præmium exſpectemus. Quia etſi ipſi non ita viximus, ut aliis exemplo eſſe poſſimus: dedimus tamen operam, neis lateret, qui eſſet imitandus. Cujus gretia præmitto nonnulla elogia. *Hæc editoris Sedulii præfatio eſt.*

F

DIVISIO CAPITUM IN EDITIONE SEDULII.

Caput primum. De S. Ludovici regia ſtirpe, & puræ vitæ a tenere ætate primordiis.

II. Dum duobus fratribus abſes datur pro patre. De conſtentia ejus in captivitate.

III. De morbo ejus & voto, quo ſe inſtituto D. Fseneiſci adſtrinxit.

IV. In periculo mortis prodigioſe a morte ſervetus, mundo nuncium remittit.

V. Aſſiduus fuit & accenſiſſimus in precibus die noctuque, a quibus eum diabolus detorrere conatur.

VI. Sacris Miſſæ myſteriis niſi peccata confeſſus ooo voluit intereſſe, ſæpe ſumens corpus Dominicum. Sacerdoe fere quotidie ſacrificabat. De pietate ejus in lignum & ſignum S. Crucis, & ſanctas reliquias.

VII. Otium vitat, ſemper fructuose occupatue. Vanorum conſuetudinem fugiens deleſtatur ſolitudine.

VIII.

A VIII. De conſuetudine eum probatiſſimis viris, quorum ſtabilitus conſilio ſe ſuaque regebat.

IX. De ejus eruditione & indefeſſo labore in concionando.

X. Amore paupertatis Euangelicæ regnum paternum ſpernit. Factus cleticus iterat votum capiendi inſtituti Franciſcani.

XI. De voto ſolvendo cogitans fit Minorita, paupertatem Ordinis illius lætiſſime complectens.

XII. Ludovicus pauperibus humiliter miniſtrat, leproſum oſculatur; cujus merita Deus miraculis comprobavit.

XIII. Ut ſe geſſerit Ordinibus eccleſiaſticis initiandus. Sacerdotii dignitas. Ab humilibus Fratrum exercitiis noluit abſtinere ipſe epiſcopus.

XIV. De abſtinentia ejus & continentia.

XV. De moderatione, qua fuit in reprehenſione, quam amabat. Detractionem & diſcordiam execratur. Pacem reparat, & caritatem inter diſſidentes conciliat.

XVI. Cunctis prodeſſe laborans, etiam Judæos & ethnicos Chriſto lucrari conatur. Egenis & B ægris largas eleemoſynas dilargiens, pauperes viſitat & captivos, quos libetavit.

XVII. Probatos tantum admittit in ſortem Domini; quos non veſtibus ornari cupit, ſed virtutibus. De prudentia vitæ totius directiee.

XVIII. Ludovicus omnibus corporis & animi dotibus eohoneſtatus, febriens ad mortem ſe patat.

XIX. Sacramentis eccleſiaſticis pro more Chriſtiano munitus, io precibus ad Deom, ad B. Mariam, moritur; ætate jnveois, mature ſenex, Maſſiliæ ſepultus.

XX. Recenſentur miracula & prodigioſa beneficia, quæ in pios contulit vivus, mortuus, in tredecim paragraphos diſparata.

XXI. Refertur in nnmerum Sanctorum.

XXII. De translatione illius corporis facti.

CAPUT I.

C *Regii natales, pia educatio, captivitas; morbus poſt votum ſanatus; periculum mortis ſine damno; mundi contemptus; preces, diaboli machinæ.*

CAPUT I. PRIORIS EDITIONIS. *Ludovici parentes, natus, pietas.*

LUdovicus patre Carolo II, rege Siciliæ, e Francorum regali ſtammate; matre Maria, Hungariæ regis filia, natus eſt *a*: quo initio florentis ætatis auctı parentes, aſpectu ſanctitatis B. Lndovici *b* regia Galliatum, filium Lndovicum oominarnnt: ut referret mores, cujus nomen exprimeret. Nec fefellit eos votum. Nam puer minime indulgebat puerilitati, nt pueri ſoleor: ſed pietate & gravitate morum mature ſenex, ætatem probitate, ſpem parentnm incredibili virtute ſuperabat. Animum necquidqnam voluptati relaxavit; ſed conformans ad divioum cultum, Deo ſtudebat magno opete placete. Quaſi alter Salomon optavit, & datus eſt illi ſenſus: invocavit & venit lu enm ſpiritus ſapientiæ: qua præditus coætaneos, quibuſcom educabatur, delieiis, jocis, luſibus puerilibos more priocipalium liberorum occupatos, nonounqnam ſubtet fugiebat, ipſis ſenſu major, non annis; ſtimuloſque præſeotiens divini amoris, totum jam ſe tunc eoofecrabat precibus & pietati.

a Mirum ſane, quod a ſereniſſima ejus matre regioa Maria accepi, & quibus erat illum cura educandi *c*; nempe ſeptennem, cum adhuc delieate ae molliter veluti regis filius haberetur, inventum eſſe ſæpius ſpreto lecto humi cubuiſſe in tapetibus. Itaque ſicut Joannes Baptiſta pœnitentiam agena in puetitia, molles ac delicatas voluptates cœpit ineunte ætare abhorrere, mature ad eam ſe vitæ notmam componens, quam ſempet taneret: quaſi jam tom intelligens quod eoedum legerat, Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Tenero animo totius probitatis gravitatam percepit, qnam, quoad vixit, perſevcranter ſarvavit. Frequentabat aſſidue ſcholas Spiritus ſancti, templa & monaſteria, tempeſtive eogitans, quod poſtea devotus implevit. Manſuetndine, lenitate, patientia, elegantia morum, & maturitate erat incredibili, & ſupra, quam dici poteſt, tractabili ingenio. Hæc probiratis initia in teoello puero, tamquam in herbis, ſignificabant, quæ, quantæqne fruges eſſnt fututæ virtutis & ſanctitatis.

AUCT. ANONYMO. *vitæ aſperitas, præ ſe morem*

E

3 At enim cum eſſet dilectus Dei filius, oeceſſe fuit eum tentatione, quaſi aurum in fornace probari. Annis igitur puerilibus, exemplo ſancti Patriarchæ Jacob, domi ſimpliciter actis; diſpoſitione Dei flagellantis omnem filium, qnem recipit, cum attigiſſet annum ætatis quartum decimum, miſſus aſt io Cathaloniam pro liberando patre, filius Ludovieus obſes, cum duobus germanis frattibus; ubi toto ſeptennio conſtantiam ejus tum ipſa captivitas *d*, tum adhibiti cuſtodes mirum in modum exercuerunt, plures nt ennfirmaret piis exemplis, & ſalutaribus monitis ad patientiæ virtutem animaret.

II. *Pro patre in Cataloniam obſes miſſus*

d

4 Aliquando rogatus, qui poſſet illi in tot adverſis tanta eſſe æquabilitas, idem vultus, eadem frons; sum ille, Adverſa, inquit, amici Dei plus conducnnt, quam proſpera. Tunc Deo ſnbditi ſumus, quando advetſis urgemur. Seeundæ res mentem extollunt, atque efficiuns, ut Deum non cogites, oon verearis. Fortuna eteoim ut ignarus medicus, cæcns eos plerumque efficit, quos complectitur; & quem nimmm fovet, ſtultum facit. Atqoe ideo infelix illn, in quem oihil triſtn incurrit: hic ant F ſibi ignotus, ut qni nnmqnam ſoi periculum fecerit; aut Deo inviſus, quem præterit velnt ignavum ad conflictum. Adverſi aliquid eveniar oportet, quod probet virum. Sed magni animi proprium eſt, placidum eſſe, & tranquillum: triſtia quæqua ſuperne deſpicere, humanoſque caſus virtute inferiores putare; calamitates mortalium ſub jugum mittere, proprium eſt magni viti. Itaque in arena illa tam ſalutariter exercisatus, in tantum promovit, ut, poſtquam eſſet cuſtodia liberatos, adfirmavarit numqnam ſe togaſſe Dominum Deum, eateere liberari, ptætet ſemel: hac tamen cansione, ſi eſſet ſalurare. Et quod magis mireris, nnluiſſa opibns totius mundi carcerem illum commutatum: potius iterom repetete, in cujus gymnaſio tantum profeciſſet. Citabar huie fini illud Prophetæ: Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti; annia quibus vidimus mala. Vix enim ſapimos niſi experti.

virum ſe probat.

5 Licet vero in ipſa captivirate, tamquam alter Tobias, viam vetitatis non deſereret; decrevit tamen divina providentia, quæ ipſum ad majora ſarvabat, amplius probare & gravioribus moleſtiis exercere, ut variis tunſiooibus perpo-

III. *Morbo correptus ſed edito voto ſanatur.*

AUCT. ANONYMO. litus, formaretur in vas pretioſum & electum. Quamobrem in arce Satanæ graviſſimo morbo corripitur, purulentum & tinctum ſæde cruore phlegma cœpit dejicere, ut mediei læſum pulmonem ſuſpicati ſint. Ingravaſcebat morbus in dies magis magiſque; ſed maxime pridie Purificationis B. Mariæ virginis; adeo ut catarrhi gravedine propemodum ſuffocaretur. Tunc ad ſe rediens, vovet Deo pro ſalute, B. Mariæ virgini matri, S. Patri Franciſco, vitam & inſtitutum Fratrum Minorum, ſequa in eo, quoad viveret, perſeveraturum. Voto roborato, & patrocinio Sanctorum. Nec oblitus beneficii ſuit; ſed proxima Pentecoſta, Spiritu ſancto afflatus, ſummo mane in æde arcis, ad memoriam B. Dei Genitricis exſtructa, quod ſecum tacito premiſerat, ad altare Domini, aperto renovans, manifeſta ſeipſum obtulit Domino gratiſſimam oblationem & holocauſtum; conſultius eſſe ratus Deo dari, quam ſibi relinqui,

IV. *Ab ægro lectum non abdicat.*

6 Animi demittendi gratia, cum ei impia facta fuiſſet, & Roberto fratri, poſtea Siciliæ regi, equis, armis, curſu & congreſſu exercitari; aſſenſus eſt vel in fratris gratiam, quem oblectabat ejuſmodi luſio. Spectantibus omnibus, ſubito equus Ludovici magnus & fortis labitur, atque in ipſum reſupinum, tertio ſe ſupinus equus rotans circumagit, magno & quaſi præſenti vitæ Ludovici diſcrimine. Territis cunctis & conſternatis, nec niſi mortem illius cogitantibus, ſurgit Ludovicus præter omnium expectationem illæſus, & pulverem extergens, periculo fuit liberatus. Mirabantur omnes magnum hoc miraculum, Deo facti ſupplices; qui novit ſuos, cum expedierit, in proculis conſervare.

Veram humanarum imbecillitatem cognoſcit ac ſpernit.

7 Ipſe vero, ut ſe recepit, ſecum altius conſidarabat rerum humanarum imbecillitatem, & ſummam Dei clementiam in noſtra tutela, ruminansillud regii Prophetæ, Fallax equus ad ſalutem: in abundantia autem virtutis ſuæ non ſalvabitur; &, Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus. Toto igitur corde ad Deum converſus, militiam relinquera cogitans, ſpernara ineepit pompam mundi; Chriſto Domino, qui ſolus habet, & dat immortalitatem, obſaqui firmius proponens, ſtatuit ex illa hora, nullo poſt tempore equitare in equo, nec arma gaſtare: quod ipſum, quoad vixit, diligenter obſervavit. Nam eriam epiſcopus, ſempar memor humilis ponrificis, & panparis regis Domini noſtri Jeſu Chriſti, aſello olim vecti in urbem Jerufalem, numquam in equo, ſed vulgari mulo equitare voluit. Præclara rea & amabilis, modeſtia & humilitas: in paupere grata, in potante marito glorioſa prædicatur.

V. *Orationem ejus frequentia, fervor.*

8 Hæc initia puerilis libaſſa pietatis ſat aſt: ſaquitur nt ad ceteras virtutes ejus, ſed prius ad orandi ſtudium, quod Chriſtiani hominis ſempitarnum opus aſſa dobet, tranſeamus. Igitur lumioe Spiritus ſancti animo illuſtrato, didicit mentem piam cælaſti ſpooſo aſſiduo preeandi ſtudio conjungi. Quapropter vehemanrer deſidarans, ſalutari frui complexu Jeſu Chriſti dilecti ſui, magno opere conatus aſt illi ſa totum orandi perpetuitata tum publice tum privatim conſeerare. Erenim adhue laicus penſum divini Officii diurnum paritarqua nocturnum ex more ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſtudioſiſſima Domino quotidie perſolvabat, moleſte ferens & ſevere arguens, ſi quos in ptaeando videbat properare nimium, aut quovis modo divinum illud opus interturbare. Pſalmos legebat miro ſervore, animoadeo intento, tamquam ipſum Deum præſantem intueretur, ut exemplo ſuo torpidos & ſegniores ad affectum pietatis vehementar exeiraret, ſerena ſæcia, & vultu placido ſemper intariorem ſignificeans lætitiam ſpiritus & jucunditatam.

ac variat;

9 Quia vero eſt, quod vulgo dicitur, ubi eor; ibi oculus; tantiſpet dum orabat, in eccleſiis præſertim, oculos io Crucifixi imaginem defigebat, ut flamma ſibi in pectoro creſcerat rarum geſtarum. Ad horarias praees addebat quotidie pſalmos, qui Pœnitentiales appellantur, cum Litanlis; & plaroſquo alios guſtui ſuo, & inflammandæ pietati opportunos: quos ſingulos pia illa oratione ad B. Virginem, Salve regina, mater miſericordiæ; elaudera ſolebat. Item laudes de S. Cruce Domino recitabat quotidie una cum ſocio, fratra ex Ordine Minorum, clauſo conclavi ab aliis ſejunctus; ubi cupiens ſentire quod & in Chriſto Jeſu, quamdiu erneiariæ illæ preces durabant, permanabat immotus, brachia extendans in formam crucis. Poſt Completorium nonnullas orationes de gaudiis B. Mariæ, quam pie colebae, fundera coofuevit, & aliquot alias preees, ita jugiter Deo reddens vitulos labiorum ſuorum, & hoſtiam laudis. Dulee Jeſu nomen calido venerabatur adfectu: quoties illud audiebat, jubilo quodam vidabatur repleri, & eapur reveranter inclinans, oſculanſque terram, illi admirabili nomini dabitum exhibabat honorem. Sub noctam cum ad cœnam vocaretur, adeo multus aſſe ſolet in orando, ut moleſte id ferrent ejus familiares: numquam tamen accumbere voluit, niſi oratione præmiſſa aonatus eſſer pabuli cæleſtis dulcedinem præguſtare: eum etiam, quod amicis Dei familiare eſt, metu & diffidentia ſui ab omnibus flagitabat ſubſidia orationum, indignum ſe arbitratus & ineptum, qui Deum poſſet axotare.

quæ pia lectione condiebat; demonstrat fugæ quæ cavit;

so Deniqua ſeſſa membra quiati eoneedens, eum rege Davide lavabat per ſingulas noctes lectum ſuum, lacrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat, multo conſultius arbitratus, fonte purgari quam igna. Ad hæc, aſſiduus in libris ſacris, & avidiſſimus ſermonis divini, menſam etiam, antequam aſſet epiſcopus, ſacta lectione condiebat, omni ratione ae modo haurlens aquas e ſontibus Salvatoris, quas orationis tempore libans Domino, uberius tarram cordis irrigabat. Ad orationam videbatur a Deo accepiſſe ſpiritum pracum: ad lectionem, in lage Domini voluntatam. Itaqua erat illi perpetua talis exercitatio; orario axeipiebat lectionem, lectio orationem: cenſens omna tempus, eujus erat cuſtos pareiſſimus, ſibi periiſſe, quod in divinis cogitationibus, ſive orationibus non conſumſiſſat. Hic mos ejus interdiu orandi; ſed ne quidem intarnoctu volebat umquam a longis preeibus vacare. Quod ægerrime ferens humani generis hoſtis, conatus eſt nonumquam aum ab otandi ſtudio deterrera. Nam obſidi in Cathalonia viſus eſt eacodæmon noſte intempeſta oranci, in forma borribilis felis, ut injecto timora abſtarterot ab orationa. At impavidus adoleſcens, potentia Domini ſretus, munivit ſe vivificæ ſigno crucis; atque ita timor menti decoſſit, virtuta illius tropæi ſtatim hoſte maligno profligato. Ubi varo reſeivit hoc fratrem ſuum Raymundum animadverriſſe, qui in eadem cubiculo una dormiebat, illius fidem jurejurando adſtrinxit, ne hoc cuiquam ante mortem

A tem ſuam indicaret. Ille conſervandi quidem jurisjurandi cauſa renuit fidem : ſed poſt deceſſum fratris, rem complurib. enarravit.

ANNOTATA.

a *Præter ea, quæ § 1 Commentarii prævit dicta ſunt, invenies plura, qui volet, de S. Ludovici parentibus, ejuſque fratribus novem, ac ſororibus quinque, apud Sammarthanos in Hiſtoria genealogica Domus Franciæ tom. 2, lib. 30.*

b *Prepatrui videlicet ipſius, non auſim dicere patrini, ut quidam voluit. Vide Commentariam citatum.*

c *Scriptor itaque primigenius Vitæ hujus Anonymus magnæ eſt auctoritatis; ut qua re Præfatio Sedulii huic Vitæ præmiſſa conſuli poteſt. Vide etiam Vitam ipſam per ejuſdem decurſum.*

d *Captivitas Sancti elucidatur in Commentario noſtro a num. 8.*

e *Plura de illo memorat idem Commentarius: cujus illuſtriſſima geſta & elogia recenſent ſcorſim Sammarthani ſupra citati lib. 31 cap. 1; ubi mortuus Neapoli ſignatur die 6 Januarii (Vignierio ibidem nominato, die 13) anni* B *1343.*

CAPUT II.

Reverentia erga ſacrificium Miſſæ; uſus SS. Euchariſtiæ, veneratio crucis ac reliquiarum; fuga otii ac vanorum colloquiorum; exercitia mentis & corporis; conſuetudo cum probatis viris; eruditio; contiones.

VI. *Mira in Sacrificium Miſſæ reverentia, quæ omnia ſuo pretio, piaque in S. etiam*

DE pietate ejus in ſacroſancta myſteria Chriſtianorum, & ſanctas reliquias, etiam nonnulla promenda nunc veniunt. Ad Miſſarum myſteria diligentiſſime ſe præparabat, quibus numquam volvit intereſſe, quod ſingulis diebus conſueverat, niſi peccata confeſſus, maxime vero quoties eſſet S. Euchariſtiam ſumpturus: ut expurgatus virtute ſalutaris pœnitentiæ, Agnum illum ſine macula, puro corde & corpore manducaret. In mora erat illi antequam ſacerdos eſſet, principalibus ſolemnitatibus corpus ſumere Dominicum tanta reverentia & affectu, ut ſpectantes exemplo ſuo vehementiſſime inflammaret. Factus ſacerdos & epiſcopus *a*, tametſi pro officii ratione maximis diſtineretur occupationibus, fere quotidie, confeſſione præmiſſa, operari divinis non intermittebat; ne quidem cum magnum iter feciſſet, cælo etiam valde pluvio. Factum aliquando, ut longo itinere confecto, ſacrificare volens, non inveniret ſacerdotales veſtes, niſi viles & ſordidas: tamen, ut erat auguſtiſſimo illi Sacramento devotiſſimus, & modeſtiſſimus, ſacrificavit, probe ſciens ſupremum Numen placari & delectari potius affectu puræ mentis, quam externis ornamentis. Et ut erat fidus amicus Chriſti, partem ligni ſanctæ crucis, cum aliis multis Sanctorum reliquiis veneranter geſtabat. Sed & ſignum erucis ad expeditionem tranſmarinam *b* contra nominit Chriſtiani hoſtes dari conſuetum, donec S. Franciſco nomen dediſſet *c*, propalam ex more gerebat in veſtibus.

a Humanum ingenium ita noi alicui rei aequit alligari, ut illi perpetuum inhæreat: ſed alternis opus eſt, quo mentis acies, animus, & intentio reparata firmetur; maxime vero pietatis & litterarum ſtudioſo, qui ſentinam omnium vitiorum ignavum otium vitare edpit. In quo præclare excellnit Ludovicus, vices orandi, legendi, alternans, faciendique aliquid operis boni. Fructuoſiſſime occupabat ſingula temporis momenta, ne pectoris ager, ceſſante manu, malarum cogitationum ſeotibus premeretur. Nam ſubterſugiens etiam jam tum obſes vanorum hominum conſuetudinem, jungebat ſe fratribus Minoribus, claros viros & ſapientes ſequens; ſciens malignos comites quamvis candido & ſimplici rubiginem ſuam adfricare. Illi, inquit, mecum ſemper volune gurrire da rebat frivolis & futilibus: inutiles mihi ejuſmodi ſermones; divina & ſalutaris audire juvat, unde mihi haurienda ſapientia: non vulgi iſtius & levium hominum; ſed piorum, quamvis eot mundas iſte ſpernat, grata eſt familiaritas: quia ab illis eruditio & pietas, ut ab aromatibut bonus odor. Talibut & E cum Deo eſt uſus, de quo ſcriptum, Et cum ſimplicibus ſermocinatio illius. Porro autem, ne ſuo aliorumve multiloquio ſibi peccata colligaret, reſtringebat ſermonem, & ſuis ripis coercebat, ne cito lutum colligeret amnis exundans.

AUCT. ANONYMO. VII. *Fuga otii, temporis parcitas, colloquia fructuoſa.*

t3 Hinc ſacerdos factus, receſſu & ſejunctione ab aliis ſecretus, ſecum vivens in arce quadam, quæ a Neapoli prope aberat, vitæ genus cæleſtis agebat in terris. Quotidie cum ſacrificaſſet, uſque ad prandium, totum ſe dabat lectioni: a prandio non vanos miſcere ſermones, quod vulgus ſolet; ſed cum viris doctis & religioſis communicare, conferre, diſputare de ſeriis & fructuoſis: deinde cantum addiſcere eccleſiaſticum: poſtea brevem in cella aliqua capere ſomnum: denium a conſpectu hominum prorſus ſecedere; in receſſu ſtudioſiſſime perlegere ſacram Scripturam, & monumenta Patrum, maxime vero Meditationes D. Bernardi, cujus librum de Conſideratione equitans quoque in ſinu gerebat, cum Epiſtolis, & aliis aliquot ejus opuſculis. Fatigatus autem multa lectione, corporis exercendi gratia, hortum colebat *d*, ſolum invertens, lolia *d* extirpans, & jaciens bonam ſementem, exter- F no cultu ſubmonens ſe, qui animum coleret. Semper aliquid faciebat boni, & ſemper inveniebatur occupatus. Itaque dnæ res, quæ langnorem dferunt ceteris, illum acuebant, otium & ſolitudo. Numquam minus otioſus aut ſolus, quam cum ſolus eſſet aut otioſus.

ſolitudo ac cupiditas bene vivendi.

t4 Ad eruditionem & pietatem aſſequendam plurimum faeit conſuetudo cum bonis & doctis viris. Itaque talis Ludovicus evaſit, quod viris gravibus, eruditis, religioſiſque ſemper uteretur: ex quibus deligebat optimos quoſque & probatiſſimos, quorum conſilio & auctoritate niteretur. Neque enim ſua ſolertia fretus, facile quidquam ſecum ſolet decernere; ſed ætatis ſuæ imbecillitatem & inſcitiam, ſenum conſtituebat regebatque prudeotia. Adhibebat in conſilium familiariter Jacobum ab Oſa, juris civilis clariſſimum profeſſorem: qui poſtquam adlectus eſſet in numerum epiſcoporum, ae deinceps in primum ordinem purpuratorum Patrum S. R. E. Cardinalium, nunc *e* gerit ſanctiſſimum & ſummum Pontificatum, dictus Joaones XXII. Magna quo- *e*

VIII. *Probatiſſimorum virorum conſilio ſe ſuaque dirigit*

AUCT. ANONYMO.

que illi conſuetudo cum venerabilibus patribus, F. Guilielmo a Fulgaria, & F. Richardo a Media villa *f*, Ordinis Minorum S. theologiæ doctoribus & eximiis profeſſoribus; & pleriſque aliis ſpectata pietate & eruditione *g* clariſſimis viris. Et quidem hac ratione nedum juvenes, ſed in univerſum omnes plurimum laudis ſibi adplicant; quoties de rebus arduis ambigentes, ad peritorum conſilia recurrunt. Sed paucos profecto invenias, qui ſe ſuaque ſic diſponunt: oegligentiores conſilii plures, & in rebus præcipites. Hi tales cadunt ſæpius, & more eorum, qui innatant fluminibus, feruntur, fluctuant, pereunt. Contra vero, non minuunt auctoritatem, qui conſilia ſua ad probos conſultores rejiciunt; ſed tuentor potius & confirmant, meliorum judicia conſequentes.

f Hactenus de ejus labore, ſtudio & induſtria, poſtquam, Salomone docente, ſequetur ſapientia: quam via & ratione conſecutus, in ſalutaribus concionibus maximo fructu manifeſtavit. Cum in animum ſuum demiſiſſet falubre monitum Hebræi Sapientis, In malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccato; ſed, Facile videtur ab his, qui diligunt eam, & invenitur abbis, qui quærunt eam; tamquam alter Daniel vir deſideriorum, propoſuit in corde ſuo non pollui de menſa regis Babylonis, neque de vino potus ejus; cogitans abſtrahere a vino carnem ſuam, ut animam transferret ad ſapientiam; cujus ardebat vehementi deſiderio. Docuit itaque illum Deus, ſcientiarum Dominus, bonitatem & diſciplinam & ſcientiam brevi ſpatio temporis. Nam illo dumtaxat ſeptennio ſuæ captivitatis, quo perpetua conſuetudine fratrum Minorum utebatur, qui illum in diſcipliam acceperant, tantos fecit progreſſus *h*, nedum in litteris humanioribus, verum etiam ſacris; ut in corona etiam doctiſſimorum virorum prudenter reſpondere poſſet (uti ipſe vidi Barcinone) & argute diſputare. Nec hoc ſolum, verum etiam tamquam vir apoſtolicus, ad omnes paratus conciones promptuſque, Clero & populo concionabatur magna gratia & fructu. Quin etiam in Conventibus Religioſorum, epiſcoporum præſentia, totius quoque Cardinalium collegii conſiſtorio, imo & regum principumque conſeſſu, aliquoties orationem habuit lucolentam & utilem, tanto ardore & efficaciæ nervis, ut non tam ipſe, quam ſecundum promiſſum Chriſti, cæleſtis Patris Spiritus in ipſo loqui videretur.

Eruditionem ſequuntur diſciplina FF. Minorum

adjuvavit ardentes ac fervidas concionis, aliudhi cum mitaret.

16 In concionibus igitur ipſe, etſi corpore debilior, tamen aſſiduus erat, quod noſſet ſervum pigrum & malum a Domino reprobari, qui talentum acceptum fodit in terram, abſcondens pecuniam Domini ſui: &, quod alibi ſcriptum, Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populo: benedictio ſuper caput vendentium. Itaque dicendi facundia pollens, ipſius naturæ habitu, tum etiam munere divino ſummæ eruditionis conjuncta, jam epiſcopus non raro ad alias diœceſes concionaturus acciebatur. Pariſiis cum diceret in concione, quæ conſtabat ex viris doctis, & univerſitate ſtudioſorum, admirationi fuit: atque eo magis, quod non ornatu epiſcopi, ſed (ut erat ſumma modeſtia) fratrum Minorum veſtitu, ſuggeſtum aſcenderit. Toloſæ quoque, ubi epiſcopos præſoit, & pleriſque aliis locis, etiam bis in die, magno auditorum fructu, ſæpe concionatus eſt. Sed quam gratæ fuerint Deo coo-

i ciones ejus *i*, ſub ono capiamus exemplo. Mulier apud Montem Peſſulanum *k* nomine Roſa, D uxor Petri a Villars, jurata adfirmavit, a con- *k*
cione beati Viri, quam ſupradicto loco habuit feria ſexta, filiolum ſuum unius anni, ſtrumis graviſſime laborantem, ab ipſo in hunc modum ſanatum fuiſſe. Jam Ludovicus finita concione mulum inſederat abiturus, eum mater puelli frænum tenens Sanctum orat, ut eum tangat ſacratis manibus: ſpes enim illi, manuum ejus contactu, parvulum ſanatum iri. Signat Vir ſanctus infantem ſigno vivificæ crucis, collum benigne contrectat: & continuo puer nulla interpoſita mora revaluit. Cæm Deo ejus coo- ciones; quia in illo os, mens, manus concordabant, ſermo cum vita.

ANNOTATA.

a *De Ordinibus & epiſcopatu conſule noſtrum Commentarium § 2 & 3.*

b *Sedulius in ſuo Commentario ad Vitam* S. Ludovici *hic notat ſequentia*: Urbanus Papa II ad ſacrum bellum pro recuperatione Hieroſolymorum, in concilio Claromontenſi, quos exhortatus induxerat, ſigno crucis ſignavit in humero dextro: quem ritum alii epiſcopi ſecuti, milites in expeditionem contra Saracenos proficiſcentes etiam ſigno ſanctæ crucis ſignare ſolebant. Multi hiſtoriam ſcribunt. Satisfeceriit Jacobus a Vitriaco Hiſtoriæ Orientalis eccleſiæ cap. 16; Paulus Æmilius in Philippo I Francorum rege. Hinc iſtæ bullæ Cruciatæ, quæ etiam poſtmodum contra hæreticos ſolent denunciari. E

c *Profeſſio inſtituti FF. Minorum a Sancto facta elucidatur in mee Commentario prævio § 4.*

d *Sedulius ait in hunc locum*: Sapienter Seneca epiſt. 87, Interdum quies inquieta eſt, & ideo ad rerum actus excitandi, ac tractatione bonarum artium occupandi ſumus, quoties nos male habet inertia ſui impatiens. Magni Imperatores cum male parere militem vident, aliquo labore compeſcuni & expeditionibus detinent. Numquam vacat laſcivire diſtrictis, nihilque tam certum eſt, quam otii vitia negotio diſcuti.

e *Hinc itaque colligere licet, Anonymum Vitæ* S. Ludovici *auctorem non admoviſſe ultimam eidem Vitæ manum anté annum Chriſti* 1316; *ſanc enim electus eſt Joannes PP. XXII menſis* F *Auguſti die* 7, *uti videre licet apud Franciſcum Pagium in Breviario geſtorum Romanorum Pontificum tomo* 4 *in dicto Pontifice num.* 6. *Mirum eſt, a Labbeo in Chronologia hiſtorica & in Compendio chronologico fgaari die* 17 *ejuſdem menſis, niſi vitio typothetæ id acciderit, electionem ejus.*

f *Elogia ejus ac ſcripta habentur apud Wadingum inter ſcriptores Ordinis Minorum.*

g *Conſule noſtrum Commentarium num.* 17.

h *His, quæ ab Anonymo Seduliano de eruditione regii noſtri Priacipis dicuntur, adde noſtrum Commentarium prævium num.* 17, 24, 33.

i *Sedulius in ſuo Commentario hic*, Alia, *ait*, miracula refert liber Conformitatum frnc. II. Aliquando in Montepeſſulano a concione ejus, mulier tactu ejus a fluxu ſanguinis eſt liberata. Alia impoſitione manuum ejus a dolore capitis curata.

k Mons Peſſulanus, *vulgo Montpellier, urbs eſt Galliæ in Occitania, ut notum eſt. Alia loca, quæ occurrunt in hac Vita, nimirum Catalonia,*

A *talenia, Neapolis, Barcino, Toleſa &c. notiſſima etiam ſunt apud geographos.*

CAPUT III.

Contemptus regni ex amore paupertatis euangelicæ; clericatus, iteratum votum de amplectendo inſtitato Fratrum Minorum; illius profeſſio; mirus amor paupertatis; demiſſiſſima obſequia pauperibus præſtita ac miraculis compenſata.

X. *Contempto regno paterno, fit clericus.*

A Studiis literariis & aſſiduis cuncionibus ejus pergo ad amorem euangelicæ paupertatis, quæ adeo beati Viri mentem occupaverat, ut præ Chriſto, qui propter nos egenus factus eſt, cum eſſet dives, quem velut faſciculum myrrhæ dilectum inter ubera commorantem geſtabat perpetuo; omnem gloriam, divitias omnes, & poteotiſſimum regnum, quod ſibi hæreditaria ſucceſſione debebatur *a*, prurſus ſperneret, & putaret pro nihilo. Pater ſuadebat uxorem ducere; promittebatque, ſi morem gereret, mox ei regnum ceſſurum. At ille nihil magis habuit in votis, quam iſtis temporalibus ſemel liberari, ut admiſſus in Domini ſortem, ſoli Deo poſſet vacare. Itaque jam initiandus, cum pro Eccleſiæ more primam tonſuram *b* acciperat, magna omnium admiratione, & ſictu circumſtantium; flexis genibus, profuſit lacrymis, illud regii Prophetæ, regius adoleſcens ex animo pronuntiabat, Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei; tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi; reipſa declarans illum vere Clericum, cujus pars & hæreditas Dominus eſt.

a

Ut reiteravit votum ejus paupertatis, premiſſo regredi in Ordinem FF. Minorum.

B

C

s8 Et quo ſe gratius Deo offeret holocauſtum, rurſus Deo votum ouncupavit perpetuæ caſtitatis, & capiendi inſtituti fratrum Minorum: cujus deſiderio ſolvendi, quotidie magis magiſque tenebatur; ſed amici aliqui id diſſuadere, & quidem animo candido. Nam & ſi facilior, (inquiebat familiaris quiſpiam) & tutior, & minus aliis gravis aut moleſta eſt vita otioſorum, tameo fructuoſior hominum generi, & ad claritatem amplitudinemque aptior vita illorum, qui ſe ad rempublicam, & ad magoas res gerendas accommodaverunt. Regno neglecto, quæ incommoda non ſequi? recte adminiſtrato, augeri merita: ut in ipſam tuendam omnes curæ cogitationeſque conferri debeant; negligendam nulla ratione. Non adſenſit Vir ſanctus, doctus ab Apoſtolo, Non currendum in incertum: Nec facienda mala ut veniant bona. Intelligebat Vir prudens, regnum ſplendidam eſſe ſervitutem: principem non minus ſervire populo, quam principi populum debere. Ibi multa diſſimulanda, & io multis ſæpe connivendum: & difficillimum, res alieoas curare, oec offendere. Igitur mihi, inquit Ludovicus, prius pereat, non dicu regnum hoc eaducum & temporariuo; ſed urbis totus, quam in Deum meum ſemel peccem, cujus honorem & amicitiam omnibus aoteponendam novi; ſimul hanc ipſam vitam cootemnendam, quæ ſine frequenti noxa & peccato non traoſigitur. Domum & regnum paternum cuuremplur: parvum ut eſt, ita mihi quidem videtur ſpectanti ingenia ſpatia, quæ ſupra ſunt: io quorum poſſeſſionem animus admittitur, ſi ſe homo erexerit ſupra ſe: divitiæ meæ Chriſtus: deſint cetera, ſe mihi deſ: ſolus mihi ſufficit. Omnis copia, quæ Deus meus non eſt, mihi inopia eſt. Qua animi magnitudine, neſcias, utrum majore cum laude regnum rejecerit an meruerit.

AUCT. ANONYMO.

Vota hoc exſequi in Alemannia ne latet;

r9 Io Cathaloniæ cum eſſet coſtodia, aperuit ſuæ mentis arcanum religioſo patri, Deo ſe vota feciſſe perpetuæ caſtitatis, & capiendi inſtitutum divi Fraociſci. Deo me obligavi, inquit, oec licet fidem frangere. Detrahunt quidem illi de iſto ſancto Ordioe: ſed hoc magis mihi animus acceoditur, cum, quod vovi, præſtandum eſſe ſciam. Juſte exigitur ad ſolvendum, qui ad vovendum uuo cogitur. Sed & ſancti honeſtique propoſiti dilatio habet periculum, ſæpe etiam ruinam. Itaque ut mature votum præſtem, ſententia eſt. Ceterum hic hæreo, & animi dubius ſum, ne hic inter meos notus, an alibi ignotus rem adgrediar. Si in mea patria initior, non licebit illam humilitatem pro voto eolere, quod timeam fratres nimio plus me honoraturos eſſe. Quare mecum ſtatui in Alemaoniam ſeeedere, vel aliam procul quamlibet provinciam, ubi incognitu licebit abluere catillus, coquinari, domus verrere, & cetera humilia facere. Scio etenim nihil eſſe tam gratum Deo, quam ſi vitæ meritu magni, tamen noo magni, ſed humilitate infimi videamur: cum tantu quis pretioſior Deu ſit, quantu quis prupter eum viliur ſibi.

XI.

E

ſed vico Reliq. ipſa diſſuadente,

ao Laudat pius pater Ludovici candorem: Sed, ioquit, ut patrem lateas, fieri non poteſt. Habent Generalis Miniſter, & Proviociales univerſa fratrum ſuorum numina: pater facile poterit reſcire, in quemcumque te angulum abdideris, ſi inquirat. At vero res erit memorabilis exempli, ſi quod tecum taeite ſtatuiſti, aperte & manifeſte facias. Nam quod tu feceris, iu, inquam, id plures ſibi imitandum putabunt. Qui in occulto bene vivit, ſed alieno non ſtudet profectui, carbo eſt qui veso lumeu rectitudiois ex ſe multis demonſtras, lampas eſt; ſibi ardet, aliis lucet. Honeſta bonis viris non occulta quæruntur. Cogita, inquit, quantum exempla bona profuni, & magnorum virorum non minus memoriam, quam præſentiam utilem eſſe. Dixerat huous pater, cum Ludovicus ſerio preces ejus efflagitat, ut quod eſſet ſaluiare, divino munare conſequi poſſet. Itaque aoimo verſans quod ſcriptum eſt, Vovete & reddite Domino Deo veſtro; libertate reddita, apud montem Peſſulanum adivit patrem Miniſtrum provinoiæ inſtituti Franciſcani, obnixe ſupplicans, ut in Ordiuem ſe & ſodalitium ſuſciperet ſuorum fratrum: ſed nuu eſt ille auſus, nec reliqui fratres, regis patris deterriti offenſione. At ille cum aliud oon poſſet, quo libeotius & ſecurios ab illis admiteretur, ſpooſuoem voti, qua jam tunc in illa captivitate, inſtituto Minoritarum ſe obligaverat, aperte, ſolemniter, manifeſte renovavit multis circum audieotibus.

F

publice profitetur Romæ regulam S. Franciſci.

a1 Venit cum patre Romam: ibi Boniſacius ejus oominis Papa VIII voluit eum capere epiſcopatum Toloſanum *e*. Ille vero ſecum ſtatuit non prius aſſentiri, quam voto, quo tenebatur, ſe liberaſſet. Summu autem Pontifice devotioni ejus annuente, profeſſus eſt inſtitutum B. Franciſci, Romæ in cooventu Aræ cæli *d*, ſuſceptus

e

d

a R.

AUCT. ANONYMO.

a R. patre Jotone a Murro *e*, Generali Miniſtro, in Ordinem Minorum. Et, ne pater offendi poſſet, indulget Pontifex, ut occultata monaſtica veſte, uteretur vulgari Clericorum, qoa etiam aliquanto tempore uſus fuit. Sed non ita diu poſt inſtinctu Spiritus ſancti, & amore Chriſti, ad cujus exemplum & voluntatem ſe modis omnibus conformare ſatagebat; illum cultum honoratiotem poſuit; ipſaque die S. Agathæ ſacra, duobus Cardinalibus præſentibus, indutus villi tunica, & ſupe præcinctus, ad præſcriptum regulæ S. Franciſci, a Capitolio ad uſque palatium S. Petri, per lota illa Romana nudis pedibus conſpectus eſt inceſſiſſe. Nec pudebat eum illius voluntariæ paupertatis & vilitatis ſui, aut verecundabatur: quia (quod regula S. Frauciſci præformat) Dominus pro nobis ſe fecit pauperem in hoc mundo.

e

Summus eſt amator paupertatis vel in ipſo ejus ſcopatu.

B

2 Paupertatem Chriſti exemplo adeo complexus eſt, ut etiam epiſcopus cum eſſet, una veſte monaſtica, una tuniça, uequidquam pretioſa, & ſune ad cinctum contentus fuerit, & ſolis ad pedes ſoleis: noo raro tamen nudus pedet viſus eſt ambulaſſe. Tora ſupellex paupertatem teſtabatur: lectus, cottinæ, ſellæ, colores Ordini Franciſcano convenientes, cetera omnia. Nihil poſſidere voluit elegaus aut pretioſum, cum & veſtem ſuam paullo cultiorem aliquando egentiori dedit epiſcopo. Dettita tunica alicujus fratris indui malebat, quam nova. Tenta ei abjectio ſui, & contemtua omnium, quæ ſola opinione eara, pretio ſuo vilia ſunt. Et hæc quidem diſplicere amicis & familiaribus, multo aliter ſentientibus, patri vero maxime: ſed firmabat illum B. Gregorii ſententia: Quaſi per odium diligitur, qui carnaliter ſapiens, dum prava nobia ingerit, non auditur. Itaque euangelicæ paopertatis amore, nihil tam ſublime in mundo, quod non putaret pro nihilo: nec quidquam tam humile, cui non libenter ſe ſubmitteret.

quo defungi voluit c

3 Cleticus omnia aurea & argentea patri reddidit, tantumodo in uſum ligneis & fictilibus contentus. Factum, ut aliquando tonſor barbam illi damturus, ad crines rigandos adtulerit argeoteam pelvem; ſed is aſpernatus faſtum hunc, pro illa uſus eſt coucha, qua equit annona admenſurabatur. Epiſcopus, tandem perſuaſione bonorum virorum non ſui pretio, ſed aliorum reſpectu, paucis argenteis uti permiſit: quæ tamen ſub mortem juſſit diſtribui pauperibus. Aliquando udiit ſecreto ſummum Pontificem, & adductia multis rationibus obnixe rogavit, ut epiſcopatu

C

f

ſibi liceret defungi *f*: ſed non potuit impetrare. Et cum nonnulli id ejus conſilium imprudentiam interpretareutur. Non laboro, inquit, habeant me ſatuom, modo onere iſto & labore ego ſemel explicer. Sane in ſupremo hoc ordine multi quidem ſunt qui ſalvi fiunt, ſed & multi qui pereunt; adeoque longe glorioſius fnerit, epiſcopatus ſarcinam propter pericula deponere, quam propter periculoſiſſimam gubernationem ſuſcepiſſe.

XII. *Profundiſſima humilitas in viriſſimis erga pauperes obſequiis.*

4 Virtus humilitatis, euangelicæ paupertatis individoa comes, oon philoſophis, ſed ſolit Chriſtiania cognita, mirandum in modum ſe in illo decletavit: cujus hactenus licet nonnulta exempla præluxerint, nunc tamen de ea ſummatim non contemneoda proponam. Doctus igitur humilitetem certam tutamque in cælum viam moliri, ſolet quotidie alere viginti quinque paupetes, quorum manibus lavandis aquam ipſe fundebat, flexis genibus præſcindebat panem: quoquæ ſabbatho tribus illorum miſerrimis lavabat pedes, extergebatque. Hoc officio nihil illi ſait antiquius. Nam cum Barcinone adhuc eſſet captua, Cœnæ Dominicæ die, invitavit ad ptandium ſuum viginti quinque mendicos, quibut ipſe miniſtrabat, fundens aquam, cibum potumque adferens: qui manu capere cibum non poterant præ valetudine, ipſemet ori eorum ingerebat: denique omnibus pedes abluit, & exemplo Chriſti abſterſit. Sequenti die Paraſceuea, ſacta copia eundi ad vicinam eccleſiam Templariorum *g*, obvium habuit miſerum hominem, horribili lepra infectom: quem publice oſculatua fuiſſet, niſi fratrit ſui Roberti (qui poſtea fuit rex Siciliæ) timuiſſet offenſam. Sed non potoit committere, quin ſequeute die in Jeſu Chriſti dilecti ſui memoriam, qui putatns eſt quaſi leproſus, & pereuſſus a Deo, & humiliatus; accitum leproſum, admirando fervoro, pallio puro, complexus amiciſſime exoſculatetur. Quod videns Robertus frater pene obſtupuit, & adeo fuit commotus hoc ejus exempln, ut ipſe quoque, quem ante valde inhotruerat, ulnis comprehenſum, oſculo ſuo benigniſſime acciperet.

g

E

prodigiis a Deo compenſata.

5 Verum hæc ejua obſequia, & benignitatem in illos miſellos, quantis prodigiis Dominus Deus compenſaverit, uno atque altero dignum eſt ut exemplo commonſtremus. Petrus a Romas, aliquando petiit a B. Ludovico noo ſibi, ſed cuidam pauperi eleemoſynam, moleſtiſſima ſcabie laboranti, ſive potiut lepra. Ludovicus quamdam ſuam veſtem dedit; quam eum miſer ille induiſſet, ſtatim convaluit. Item F: Perrus Scaraſſouoa inſtituti fratrum Minorum, tredecim diebus acutiſſima febre correptus, revalere ut poſſet, omnino mediei deſperaverant. Aderat id temporis B. Ludovicus io cœnobio Brinoniæ *h*, ubi æger ſtater decumbebat. Hic ſpe coneepta in merita Sancti, rogavit reſiduum ciborum ejna ad ſe perferri. Allata eſt ſcutella cum aliquanto obſonii & pania, de quo ipſe comederat. Febtiens ille frater ſimul atque Viri ſancti guſtavit reliquias, ſanatus oſt. Major itaque & ſelicior Ludovicus evaſit tali miniſterio, quam regali imperio.

h

ANNOTATA.

F

a *Res iſta diſcuſſa ac confirmata eſt in Commentario prævio § 5.*

b *Ibidem § 2 & 3 actum eſt de ſingulari privilegio, quod Sanctum accepit, circa primam tonſuram.*

c *De epiſcopatu ejus Toloſano confule, quæ ibidem memorantur § 4; ubi etiam invenies, Appamienſem ei collatum fuiſſe; ad Lugdunenſem vero denominatum dimimus § 3.*

d Ara cæli, *domicilium eſt Fratrum Minorum Romæ*, in Capitolii Romaoi vertice erectum, oon niſi hoc anno (*verbis utor VVaddingi ad an.* 1297 *num.* 52) u Boniſacio Pontifice eiidem conceſſum ſcribunt, ex plano tamen errore, Bzoviut anno MCCXCVII num. 8, & Ciacconut in Boniſacio VIII; cum in hujus tomi limine, anno MCCLI num. 37, ab Innocentio IV aore quadraginta & plures annos datum, productia conceſſionis inſtrumentia, largius probatnm ſit, & per aonoa ſequentes ſæpiua occurrat memoria Fratrum Minurum io æde Aracæli commorantium.

e *Sedulius in ſuo Commentario ad Vitam a ſe editam, in hunc locum iſta loquitur:* Hunc Joannes PP. XXII in bulla canoniaationit § 7 vocat

A cat epiſcopum Portuenſem. *Is* erat Generalis Ordinis Minorum; poſtea Cardinalis, & Ordinis protector, ut tradit liber conform. ſtuc. 8; quo loco etiam ſcribit S. Ludovicum anno ætatis decimo nono, aut vigeſimo Ordinem ingreſſum eſſe; & quidem (auctore Petro de Natalibus) in vigilia Dominicæ Nativitatis, cum "de liceu„tia Summi Pontificis ſtatim profectus, eadem „die per ſummum Pontificem pronuntiatus eſt „epiſcopus Toloſanus. „ Ceterum ſi dicatur profeſſus anno ætatis vigeſimo primo, videbitur conſtare computatio ætatis S. Ludovici poſitæ ab auctore cap. 19. *Sed nos profeſſionem illam Religioſam extendimus ad annum ejus vigeſimum tertium. Vide noſtrum Commentarium prævium num.* 34 & 38.

f *Rodulphus Hiſtoriarum Seraphicæ Religionis lib.* 1 *fol.* 122 *verſo hæc de re audiatur:* Teſtatur F. Guilielmus de S. Marcello, quod multoties tentavit epiſcopatum cedere, cum animo decreviſſet in ſua, Religioniſque ſimplicitate vitam ducere; ſed veniens Romam, ut Summo Pontifici eccleſiam reſignaret, Briunniæ apud regem in die S. Dominici ſolemniter Miſſæ ſacrificium obtulit, ibique in morbum incidit, B ut inferius ſuo loco dicemus.

g *Templariorum ortum & interitum invenies apud Hippolytum Helyot tomo* 6 *Hiſtoriæ Ordinum monaſticorum &c. cap.* 3.

h *De hac urbecula agit Commentarius prævius num.* 54.

CAPUT IV.

Ordines; ſacerdotium; epiſcopalis dignitas cum abjectis Fratrum mentis conjuncta; ſeverimas vitæ; virginitas; amor reprehenſionis & pacis; odium detractionis, diſſidentium reconciliatio.

C XIII. *Sacerdotium Caroli offertis fontibus, fumma cum pietate conferatur facundo; a*

TEnetioris ætatis virtutibus incrementa majora procedentis adjiciam. Vigeſimum ætatis annum cum exegiſſet, initiarus eſt Ordinibus eccleſiaſticis. Nec vero majorum, qui ſacri vocantur, dumtaxat, ſed minorum etiam ſingulorum officiis voluit perfungi. Romæ in Natali Domini, in inter pueros conſtituens, non eſt dedignatus cæroum a geſtare, acoluti officium diligentiſſime adminiſtrans. Conſecrandus diaconus & ſacerdos Neapoli in æde S. Laurentii, ubi fratrum Minorum eſt monaſterium, nullo modo permiſit ſibi quidquam honoris præ ceteris haberi; ita ſe gerens quaſi omnium minimus & poſtremus. Summus Pontifex conſecrarurum illum ſacerdotem pollicebatur, modo accederet: noluit venire, & honorem hunc humilitate declinavit. Sed quis eximiam illius pietatem explicet? Durante Sacrificio, quo ipſe in ſacerdotem conſecrabatur, e liquido canali pectoris ſui copioſas lacrymas profundebat, contemplans Ordinis illius ac ſtatus ſublimem dignitatem. Agitus in terra; ſed officium cæleſtibus negotiis tractatur. Non enim homo, non angelus, non alia creatura; ſed Deus officium hoc inſtituit: ipſe facit, mutat, ſanctificat, hominibus duntaxat miniſterium ſuum exhibentibus, ut omni jam fobriam a turbis gravitatem, ſeveram vitam, ſingulare pondus, dignitas ſibi vindicet ſacerdotalis. AUCT. ANONYMO.

27 Quamobrem ſocio fratri lubens miniſtrabat in ſacris myſteriis Miſſæ, idque cum omni alacritate, nimirum & ſe contemplans, & contra ſe ponens illum, in cujus honorem locus altari vicinus angelorum choris plenus eſt. Pariſiis aliquando cum eſſet apud fratres, voluit ex præſcripto officium ſibi quodliber demandati etiam tum epiſcopo, quemadmodum ceteris fratribus officia ſingula injungi ſoleut. Frequenter etiam ex itinere divertit ad fratres, cum quibus abluebat uteuſilia culiuæ. Factum aliquando, ut Pariſiis die Cœnæ Dominicæ, cum veſtiviſſet ceutum pauperes, fratribus pedes abluerit, & pro more inſtituti acceperit corporis caſtigatiouem, atque ipſo die Paſchæ (quod fieri ſolet) cum S. Theologiæ magiſtris orbes, ſcutras, conchas & cetera, a quibus fratres eibum ſumſerant, una laverit. Omnia ſua facta decorabat humilitate *b*. Nimirum in toto pontificis ornatu, nulla gemma ſplendidior eſt: citra quam omnis virtutum congregatio, ſi qua eſt, velut abſque calce arena eſt. *demiſſa Fratrum munia ubi etiam epiſcopus;* *b* E

28 Sed jam tu mihi hic advette, Chriſtianæ humilitatis amore regia Proles quo ſe abjecit? Ad pauperum obſequia, ad vulnera leproſorum, ad quæque abjectiſſima; ut vere de eo dicas, Poſuit in pulvere os ſuum. Quis non obſtupeat ad hanc, quid dicam? humilitatem, an vilitatem, & ſui contemrum? Rege in hoc mundo quid ſublimius? Quid inter homines majus? paupere mendico, morbido, quid abjectius? ſed deſpexit ille proſapia ſua generoſior labentis tegni faſtigium, Chriſti ſervitutem regalibus ſceptris præferens, humiliatemque Chriſtianam tegum opibus & ſuperbiæ præponens. Salubre illud monitum in animum admiſerat, & factis adæquabat, Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam: quouiam magna poteutia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur. Quamvis ipſa humilitate nihil ſit excelſius, uetcit extolli, quaſi ſemper ſuperior, nemo id facile affectat, quod infra ſe poſitum deſpicit, nihil ſupra eum eſt, qui ſupra omnem fortunam eſt. *ſimula ſponſa ſua humilitate, quo laudatur.*

29 Parrimnnia quidem & regni ſplendorem, fortuoæ ludibria, & maximarum ærumnarum materiam ſic contemſit. Neque eamen hic ſiſtero volut gradum, ſed ſemper ad majora conari. Quemadmodum cæmentarii lapides ſtruunt ſuper lapides, ut muros & domos exædificent; ita ille virtutes virtutibus aggerebat ad conſummaudum cumulum abſolutæ ſanctitatis. Auxit enim continentiam, gulam eemperavit, coercuit luxuriam: corpus ſuum jam inde a tenotis annis, jejuniis, vigiliis, laboribus detritom, majoribus quotidie molaſtiis & caſtigatinaibus macerabat. Pridia ſollemnitatum Domini, beatæque Virginis Matris, in cibum, aquam tantum ſumebat & panem, vix neceſſitati naturæ ſatisfaciens, ut theſaurum virginitatis in fictili vaſe integerrime conſervaret. Antequam eſſet receptus ad Ordiuem, aſpera utabatur interula, cingebat lumbos durn ſune & nodis exaſperato: ſemper veſtitus cubabat: noctu ſemper, nac raro interdiu, ferreis catenis fragilem & rebellem carnem ſua manu, ant ſocii fratris caſtigans, motus illius & cupidinem ſummo rigore cohibuit. F XIV. *De ſeverifſima corporis caſtigatione.*

30 Nulla ei nuquam cum fæminis conſuetudo ſuſpecta aut familiaritas, quod ſciret paradiſi colo- *ac illibata ejus pudicitia*

AUCT. ANONYMO. colonum e profeſſione ſua mulierem ejeciſſe. Colloquia fœminarum prorſus abhorrebat, præcipue ſecreta: averſabatur adſpectus, quibus & fortiſſimi effœminari poſſunt: abſque probo teſte & arbitro ſolus non loquebatur ulli mulieri, niſi forſan matri aut ſororibus. Io teſtimonium illibatæ pudicitiæ, uoa in illius eohieulo eum eo dormiebaot duo fratres Minorea, interdum plutes. Cavebat omnes ſuſpiciones, quidquid probabiliter fingi poterat, ante, oe fingeretut, devitans. Ex multis mirabilibos exemplis prætereuodum ooo eſt unicum illud factum ſapientia imbuti animi abſtioens. Cum ageret io Cathaloniæ carcete, ſuggeſſerunt illi euſtodes conſilium prorſus improbum & noxium. Domine, inquiuot, homo es, neque enim caro tua ænea eſt, ſed compactus oatuſque ot eeteri; otere ætate; ſolare miſetiam hane eoofuetudine polehertimarum mulierum: curas iſtas & languorem eut oon levas aliqua voluptate?

Varia affectantur ſpecimina.

31 At ille graviſſime fetens, pro monſtro eam B voeem accepit. Et nonne ſatis eſt, inquit, corpus meum a vobis eaptum babeti; an & aoimum quoque vinctum vultis? Malum eſt career hie, fateor; ſed eſtne malum ullum turpitudine majus? Et hæc ſi in defotmitate eorporis habeat aliquid offenſinois: qoanta illa depravatio & fœditas turpificati aoimi debet exiſtimati? Abſit, abſit, ut hoc meum eorpus Deo dieatum, veloeiter abeunte adulterem voluptate. Captum eſt corpus? vel xnimos liber ſit: avettat Deus, ut eorpos & animam projeiiat in gehennam. Et ſummoto improbo homine, averſiſſimum animum ab omoi veoere declaravit. Sed quid de factis tommemoro? qoxndo & turpem ſermonem a ſe ſuiſque proſcriptum voluit? In illa ſua cuſtodia legem ſaoeivit, ut, quicumque inhoneſtum quid, totpe, petulans, ſcorrilo effutiſſet lovitet, eibum espere debetet ouda menſa: qoa agens, v. nedum in familiates, & ſuos euſtodes, verom etiam in germanos frxtres, qua nemioem ſolveodum deerevit, adeo ut ipſemet alioquio ionoeens, tamen qnia offendiſſe alii interpretabaotur, ſtatutam a ſe pœoam perſolverit. Exemplum addebat imperio. Quod ptincipes facionr, præeipere videotur. Volebat ſuos eſſe caſtos; ipſo erat. Legem tolit, legi paruit. Recte facere C princeps ſuos faciendo docet.

XV. *Volebat ſervi, ut ſervi eſſet*

34 Erat profecto ſeverus caſtigator improbitatis, primum ſuæ, tum etiam alienæ. Vitia ot a ſe penitus exſtirparet, contemni deſiderabat, non laudari: nec extolli, ſed reprehendi, quod rarum in magnatibus. Hioo, probe tum noſſet illud Sapientis, Meliot eſt manifaſta eotreptio, quam amor xbſconditus; &, Argue ſapientem & diliget te; teprehenſiones ſive juſtas, ſive injuſtas, æquo ſetebat animo, imo etiam amabat, volens & peccanti ſibi vitia oſteodi; eottipi, ut poſſet eotrigi. Socio fratri amieiſſimo juſſit peccata ſua ſerio obſervare, & admonere liberrime: nec qoidquam eommovebatur, etiamſi illa leviſſima quæque argueret. Idem ille frater aliquando liberios ſubmonoit B. Ludovicum multis coram aſtantibus: qui factom indigne ferentes, ejus rei gratia objorgatorem illom gravitet objurgarnat, quos Ludovieos beoigne mitigans, Hoc in rem meam eſt, ioquit, & ſic ſtatui.

Libera admonitio: quæ etiam ipſo ergo audiat ejus auct.

33 Nam & amici monendi ſunt & objurgandi; & hæc aecipienda amiee, eom fiunt, quandoqoidem verx amieitia, quod feotit, diſſimulare non debet, At cujos antes ſuot clauſæ vetitati, ot ab amico vera audite oeqoeD at, hojus ſalus eſt deſperata. An neſcitis multo melios de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quam amieos, qui dolces yidentor? Illi verum ſæpe dicunt, hi oumquam. Adolatotis eſt jucunda domtaxat adfetre, amici vero etiam triſtia, ut te videas, & emendes. Ptofecto æqoo aoimo audiendæ repreheoſiones, imo eonvitia impetitotum, & ad honeſta vadeoti eontemneodus eſt iſte eootemtos. Oportet delicto dolere, objurgatiooe gaudere; minime vero objurgari moleſte ferre, & peecaſſe non angi. Porro autem ipſe ab omni vitio libet, etiam alios, qua poterat, conatus eſt libetare. Itaque qui ſuam improbitatem jam ſupetaverat, jure alienam caſtigare potetat. Nullo mndo ferebat qoemquam detrahere de alterios exiſtimatione, hominum aures eupiens optimo ſermooe compleri diffamatione non pollui.

Detractores execratur, ac diffidentes conciliat.

34 Linguam illam ſanguioatiam, quæ ſraternæ detractioois venena diffundit, prorſus exeetabatur. Setibit Salomon, Si mordeat ſerpens io ſilentio; oihil eo mious habet, qui occulte detrahit. Nihil tam noxium atque ad omnem tollendam amieitiam effieax, qoam audire obtreetatotes, & temerarin ſenſu mentis ſeqoi. Hine erebræ diſſenſiooes, hine odia ioE juſta naſeuntut: diabolica liogua de amieiſſimis facit inimiciſſimos, eoneordeſque diſſocians graviſſimis facit odiis diffidete. Ille vero ofenſarum acerbitatem deponens, conſociatiooem &, omnia boni ſootem eatitatem & cooeordiam colens in primis, eunctis ſuadebat. Quando igitut diſſeoſio ab allis, ab ipſo incipiebat reconeiliatio, beoigoiſſime inter alios deponente inimieitias, ſecumque diſſentieotium iojutiia ignoſceote. Et ſi quos ſe offendiſſe vereretut, noo diſtolit benevoleotia & humilitate, imo & oſcolo paeare. Dilectioni ſludebat & caritati, ex animo dimittens peecantibus, ſæpe etiam veniam petens ab eis, qui læſeraot. Qualem erga ſe Deom optabat, talem ſe exhibuit his, qui io ſe deliquetant: nam ſtuſtra quætit ſibi Deum prnpitium fieri, qui cito ptoximo oegligit reeoociliati.

ANNOTATA.

a *Scribere malim* eereus *fine diphthongo cum Manutio in Epitome orthographiæ in voce* cera, *& cum aliis*. Cerx *enim a* κηρὸς, *uti notat* F *Voſſius in Etymologico linguæ Latinæ.*

b *De S. Ludovici virtutibus ut ſemel hoc dicam, adiſis Commentarium prævium.*

CAPUT V.

Zelus animarum; miſericordia erga pauperes & captivos; cura epiſcopalis, prudentia; corporis & animi dotes; mors & ſepultura.

XVI. *Omnium ac præſertim pauperum ſaluti conſulit,*

LIberalitati ejus nuoe vacandum eſt; cujos probabiles fontes verum judieium & honeſta benevolentia, quibus eum decoratum fuiſſe io parte dictum eſt, & ounc paulo oberius dieetur. Chriſti amore omnes miſeros diligebat ad ſalutem. Ut mater omnibus filiis eonſultom cupit, ſic ille deſolatis omnibus, qua potetat & egenis. Neque enim ſe intuebatot ſolum, aut omnia

A mnia conveterebat ad utilitates ſuas; ſed aliis quoque volebat vivere, eum viveret ſibi. Prima illi cura eunctos ad Deum adducere, a quo omnia, ad quem omnes. Et ideo ſe præbebat exemplum morum, ſimulacrum virtutum. Variæ ac moleſtæ peregrinationes ejus; frequentes ac diurnæ preces; fervidæ conciones, quibus multos lucrifaciebat Judæos & ethnicos, quibuſcum ſæpiſſime congrediebatur, errores eorum fortiſſimis argumentis & rationibus convincens. Hos de fonte levabat; illos ipſe baptizabat alacri animo, & ad ducendam vitam neceſſariis ſufficiebat liberaliter. Indidit ei quoque natura, ſive potius Deus auctor naturæ, ſingularem adfectum in pauperes & ægrotos, quibus eriam proprias veſtes nonnumquam largiebatur. Omnes cupiebat juvare, quia membra illius magni corporis omnes. Magnates illi ſuas veſtes detritas cum donare ſuleant aliis, ipſe puer etiamnum ſuis pauperibus dare conſuevit.

veſtem ſuam ut quidam veſtitus, pauperi cuidam dat.

B 36 Aliquando cum patre iter habens ex Francia jam epiſcopus obvium habuit miſerum eleemoſynam petentem. Ille memor verborum Domini, Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis; monaſticam novam veſtem paullo cultiorem exuens, illi dedit. Re intellecta, patet juſſit quæri pauperem, per omnes vias & loca vicina, ut redemta pretio, non ille veniret in ſuſpicionem furti; ſed nuſquam invento, creditum eſt Chriſtum, qui propter nos pauper & nudus de cruce pependit, in nudi forma pauperis enituiſſe. Epiſcopus juſſit inquiri in annuos proventus; de quibus tantum uſurpavit, quantum ſat eſſet moderate alendæ familiæ; reliqua univerſa in eccleſiæ & miniſtrorum uſum, & pauperum, miſerorumque neceſſitatum diſtribuens. Malebat ipſe egere quam pauperes, cui perſuaſum erat, valde fœcundum eſſe agrum pauperum, citiuſque reddere, & quidem cum fœnore magno, donatibus fructum. Non mimos aut ludiones, non canes venaticos, non aluit rapaces aves, ordinis illius primi dedecora, non honeſtamenta; ſed quidquid ſuperorat, in pauperibus Chriſto, a quo acceperat omnia, a quo omnia exſpectabat, lætabatur hilariter. Da-

C bat alteri animo, quod non potarat retinere, ut acciperet, quod non poſſet amittere.

Hoſpitia pauperum veſtibus, ut & ſupellectile, quæ habebat.

a 37 Familiare illi fuit pantochæa a frequentare, & hoſpitia pauperum obire; infirmorum exhomologeſin & confeſſionem excipere; quos dulci ſermone & beneficiis eleemoſynarum confirmabat & ſolabatur. Præcipua illi cura peccatorum convertendorum, quibus oratione ſtudebat Deum facere propitium, & prnſpectum de idoneis facerdotibus, ipſe paratus, qua potuit, omnium audire confeſſiones, Chriſti exemplo, qui tollit peccata mundi, qui vult omnes homines fieri ſalvos. Contigit eum eadem æſtate, qua ex hac vita migravit ad cælum, cum proficiſceretur in Cathaloniam, Inago diei illius confecto itinere, in Pyreæis montibus, veſperi inviſeta infirmam paupercalam, quam ſerio hortabatur peccata confiteri ſocio fratri, aut ſibi. Nam & ego, inquiens, frater Minor ſum; ſed illa noluit. Itaque dulcens eam duleibus verbis, interrogavit, ne lubereraliquid comedere. Petenti cibi allati ſunt, quos Ludovicus propius accedens, & leſto ejus reſidens, ori ejus ingeſſit, atque ita ex ejus attactu multis fuit pedieulis apertus. Conſtanter id rulit Vir ſanctus, & ſine motu.

b Nam blanda aſt & nfficioſa ſemper humilitas. Et cum nihil ſit tam regium ac liberale, quam opem ferre miſeris, juvit eum ſæpe invifere captivos, AUCT. ANONYMO. nonnumquam eximere, & morti addictos ſervare a morte. Centum & quinquagiata patris haſtes damnatos capitis, ſua depreeatione liberavit, ſibi gratiam concilians, patri gloriam. Hæc regi, non ex fœva animadverſione ſed elementia. Neque enim minus turpia ſunt principi multa ſupplicia, quam medicn multa funera. Igitur quo nihil magis ſecundum naturam, juvabat conſortes naturæ. Homines enim hominum cauſa generati ſunt, ut ipſi inter ſe alii aliis prodeſſe poſſint.

Cura juſtitiæ, ac ejus miniſtrorum ad altare initiandorum.

XVII. 38 Tempus eſt tandem, præcipua juſtitiæ facta paucis perſcribere, in qua ſemper verſatus fuit religioſa eum nbſervatione: quia rationi cupiditatem eum ceteris affactionibus eedere jubens, nihil utile exſtimavit, quod æquum videri non poſſet. Ex uno atque altaro illius de eccleſiaſtici ſtatus cura exemplo, quid de aliis eenſendum ſit, facile recognoſees. Itaque Ludovicus a Chriſto inductus in cellam vinariam, ordinem in ſe habuit charitatem, qua inſtructus noverat digna deligere, reprobanda ſubmovere, recte judicare, &, quæ omnia conſervat, colere juſtitiam, quæ tribuit cuique ſuum. Summo

E amore complectebatur viros pios, doctos præſertim; quos etſi mundus contemneret, tamen efferebat. Contra vero potentes, divites, ſed improbos, indignos putabat Dominica ſorte. Amore & reverentia illius auguſtiſſimi Sacramenti, quo nihil pretioſius eſt in cæln aut in terra, magnum habebat delectum miniſtrorum altaris, in diligendis idoneis ſacerdotibus judicium adhibens & diligentiam ſummam. Nam initiandorum genus, perſonam, ætatem, inſtitutionem, vitam, doctrinam, fidem accurate inveſtigabat, examinabatque, canonum præſcripta favore exſequens. Probis moribus eum hoc eſſe vitæ teſtimonio conſpicuos, dignos eenſebat Dominico myſtario.

conſideraſſet in eo merita, non perſonas.

39 Eccleſiaſtica ſacerdotia antequam cuiquam conferret, merita ſingulorum librabat, perſonas non reſpiciens: mores ſequebatur, non fortunam: & ut recte beneficia collocaret, non ſpargeret, dabat judicio & habitu delectu, ut perveniret ad dignos. Decet enim actuum, operumque noſtrorum teſtem eſſe publicam exiſtimationem, ne derogetur muneri; ut qui videt miniſtrum altaris congruis ornatum virtutibus, au-

F ſtorem prædicet & Dominum veneretur, qui talem habeat ſervos. Laus Domini, ubi munda poſſeſſio, & innocens familiæ diſciplina. Igitur primum ſtudebat Clericos mundari, deinde mundare; lucem fieri, poſt alios illuminare; ſanctificari, tum ſanctificare; adpropinquare Deo, & ita demum alios adducere. Magnam agebat curam miniſtrorum Chriſti, arbitrarus longe melius eſſe, Domini ſacerdotium paucos habere idoneos, quam multos inutiles, qui addant onus, non honorem.

Prohibet in Clericis ſuperfluum corporis cultum; eluceat in eo prudentia.

40 Parco autem nimium corporis cultum, nitidas & pretioſas veſtes Clero ſuo prohibuit: etenim cui cultus nimia cura, magna eſt virtutis incuria: cum plerumque ſordidæ veſtes candidæ menti indicia ſunt, & contemtum ſeculi prnbant. Ordini tamen cujuſque veſte convenienti volebat ornatos; at vero multo pulchrius animum præferra compoſitum, quam corpus ornatum. Proprius ornatus miniſtri Chriſti, mores boni. Erat in eo ſolers & circumſpecta prudantia, ſine qua nulla virtus; & hæc aucta Dei beneficio, ars illi fuit & norma vivendi. Ita enim moribus erat compoſitis & aptis in omni vitæ ſtatu, nuſquam

AUCT. ANONYMO.

ſquam ut a recto exorbitaret & decoro. Necdum initiatus, probiſſime, factos Clericos, religioſiſſime, creatus epiſcopos, ſanctiſſime vixit. Omnem vitam optima inſtituit, quaſi ſingulis officiis aſſuetus, & in omni ſuoctione detritus: quia ad omnia adhibebat ductotem bonum, Dei timorem, & rectæ rationis ſanum judicium.

XVIII. *Singularibus corporis & animæ dotibus ornatus fuit.*

42 Poſtquam Deus Optimus Maximus ad ſui honorem, & Chriſtianorum bonum, lucernam illam poſitam ſuper candelabrum omnibus lucere, qui in Eccleſiæ domo, per varias regiones circumdoxiſſet, quaſi quamdam Iſraeliticam aream, ad fidelium confirmationem; viſum tandem eſt illi, Ludovicum admodum adoleſcentem traducere ad optimam vitam, in quo emicuit ſemper ſingularis gratia Dei. Omnes ipſum videre deſiderabant, vultu angelico decoratum, ſanctis mirificum, conſpicuum honeſtate. Mira inerat amœnitas faciei & pulchritudo: in fronte, in oculis, in toto corpore habitare videbatur humanitas; mel in lingua, in pectore candor & ſimplicitas. Formæ gratia *c* & honeſtatis omnium oculos in ſe convertebat, angelum arbitrantium

c

B potius quam hominem. Pulcherrimo erat corpore, & aptiſſima compoſitione membrorum; ſed longe pulchrior motibus & ſanctitate. Augebantur ejus exemplis omnes, tam pura vita, tanta modeſtia & humilitate, maxima pietate in re divina, ſervido dulcique ſermone apud omnes gratioſo, igneis concionibus. Simulacrum jure dixerim omnis virtutis, Adoleſcentem talem, genere tam ſublimem, filium regis, cujus ætatem non opes, robur, pompa ſeculi; ſed pietas, patientia, contemtus ſeculi, calidæ preces, diligens induſtria, abſtinentia, & continentia, diſertæ & ſalubres conciones, evangelica paupertas, humilitas Chriſtiana, gravitas, caritas in proximos, juſtitia, & omnes coronæ omnium virtutum ornabant, ut ſe per omnes humeros hominibus in illo oſtenderet.

filii amittitur, & morbi profitus, ad tam ſe parat.

42 Itaque luce ſua orbem cum illuſtraſſet, imminente tranſitu ejus ad Patrem cæleſtem; poſt multas peregrinationes in aliorum bonum: revertens ad Toloſanos ſuos a Cathalonia, ubi ſororem reginam inviſerat, Taraſcum *d* venit, ubi

d

e

corpus S. Marthæ, hoſpitalitate in Chriſtum illuſtris, quieſcit *e*. Illic Vir ſanctus jam nunc cæleſti accipiendus hoſpitio, in laudem hoſpitæ

C Chriſti inſignem habuit concionem. Inde arcem petens, quæ Brincola dicta, febre corripitur, qua conſumtus eſt. Et divinitus certior vitæ finis, ſtudioſe parat ſe ad mortem. Totus itaque erat in prece, aſſiduus in contemplatione rerum divinarum. Admonitiones ſacras & pias libentiſſime audiebat, & quotidie juxtim ſe faciebat ſacrificari. Quod aliquando futuri ſumus, præmeditabatur, nec, velimus nolimus, abeſſe longius putet. Ita venientem mortem hilaris excepit, quod ſe recta ad illam compoſuit. Ego, inquit fratri ſocio, moriar, & gaudeo quaſi terram videns, tantuſque lo portum ex longa navigatione hujus vaſti & undoſi maris, quod mihi diu in votis fuit, & optatum mihi expoſituro hoc grave onus, quod humeri mei ferre recuſant. Occupationes illæ me nimium diſtinant, & deripiunt, ut mecum eſſe neqoeam, nec pro meo arbitrio, Deo, & mihi vacare. Vero verius eſt epiſcopalem dignitatem, non tam gradis eſſe nomen honoris quam ooeris. In portum cum appularo, onus exponam.

XIX.

43 Pro Chriſtiano & Catholico ritu, Sacramenta eccleſiaſtica ſibi juſſit adminiſtrari ipſo dia faſto Aſſumtionis B. Mariæ Virginis. Etſi D vero laoguore graviſſimo adeo exteooatos eſſet, tamen Dominico Chriſti corpori, quod priſco Chriſtianos more adportabatur, hooorem debitum voluit axhibere; cum mox e lecto ſurgens ivit obviam Chriſto: tum genua flectens ad altare, ſumfit davotione maxima Chriſtianæ ſalutis certum fidumque viaticum. Quintadecima valetudinis die, cum ex hac vita abiit, poſt longas uationes in lecto paullulum reſidens oculos figebat in cælum; & precabatur aſſiduc in hæc verba: Adoramus te Chriſte & bcoedicimus tibi: qoia per ſanctam crucem tuam redemiſti mundum. Item illud Pſalmi, Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, Domine. Salutationem quoque ad beatiſſimam Virgiocm Mstrem continenter frequentabat. Rogatus, cur toties repeteret; Cito moriar, ioquit, & B. Maria juvabit me: atque ita obdormivit in Domino, integra mente, certis ſenſibus, anoo ſalutis noſtræ milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo ſeptimo *f*, quarto decimo Kalendas Septembris, feria ſecunda io octavis Aſſumtionis B. Mariæ, cojus fuit ſemper cultor ſtudioſiſſimus.

Sumpto ſacro viatico piiſſime expirat hac die, an. 1197.

f

E

44 Faeies illius foliio videbatur pulchriot; oec mortuus, ſed dormira. Sepultus eſt Maſſiliæ apud fratres Minores, prout teſtamcoto *g* ſuo ipſe inſtituerat, in medio chori, magnifice peractis exſequiis. Conſpectus eſt autem paullo poſt a fide digniſſimis viris, qui ſe cum vidiſſe teſtati ſunt io eccleſiæ choto, ſopra ſummum altara, forma, qua notus erat, pontificio ornatu, eoque ſplandidiſſimo; facie admodum læta & ſerena, felicitatem beatitudinis æternæ ſignificante *h*: quæ omnium piorum deſideratiſſima eſt alba meta. Admodum juvcois obiit B. Ludovicus ætate; ſed probitate morum mature ſenex, numerum annorum, operum multitudina ſuperavit, canos non crinibus, ſed ſanctis: ſenex maritis nun aoois. Ætas ſenectutis (ſcribit Hæbræus Sapiens) vita immaculata.

Sepelitur Maſſiliæ, conſpicitur glorioſus.

g

h

45 Totius vitæ decurſus fuit viginti ttiam annorum & ſex menſium *i*. Quartum decimum annum jam agere cœperat, cum obſes mitteretur in Hiſpaniam pro patre; ibi bæſit annis circiter ſeptem *k*; a liberatione vixit plus minus duobus aonis, menſibus decem *l*. Conſummatus io brevi explevit tampora multa: practa enim etat Deo anima illius: propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Et veru quam diu vixeris oon refert, ſi recta: cum breve tempus ætatis, ſat & longum ad bene honeſteque vivaodum. Ante mortem ille curavic ſancte vivere, ut beoe morercetur; io vere juvenili fecit ſementem, jam meſſem immortalitatis. Igitur quamquam initio florentis ætatis ereptus; quantum ad gloriam, loogiſſimum ævum peregit, cujus memoriam exuipient omnes anoi conſequentes.

obiit anno ætatis vigeſimo quarto.

i

k

l

F

ANNOTATA.

a Pantochæa, *imo* paoduchia, *id eſt*, *diverſovia*, *vel tabernas*, *quæ hoſpites quoſvis recipiant*. *Etymon petitur a* παὶ, omne, *&* δέχομαι, recipio. *Hinc* παυδοχεῖον *numeri ſingularis*.

b *An factum hoc accidit ſemel an bis? Conſule Commentarium prævium num.* 72 *&* 73.

c *De ſancti forma agit idem Commentarius num.* 68, *ubi effigiem ejus etiam dedimus*.

d Taraſco .. nunc Taraſcuo, oppidum Galliæ

A liæ in Provincia.. ad Rhodanum fluvium..; amplum eſt & cultum cum caſtro ſatis munito, 4 leucis ab Avenione in meridiem; *ex Baudrando*.

e *In Commentario num.* 53 *lectorem miſimus ad tomum* VII. *Julii pag.* 6.

f *Annum hunc ibidem a num.* 55 *demonſtravimus eſſe retinendum contra Waddingum; ubi etiam aliorum paralogismos videre licet*.

g *Dedimus illud in Commentario* § 7. *Eccleſiam vero illam Fratrum Minorum Maſſiliæ, ubi voluit Sanctus ſepeliri, tunc eodem non fuiſſe apud Maſſilienſes loco, quo poſtea fuit, colligitur ex Gonzaga de Origine Seraphicæ Religionis &c. parte* 3 *Conventu* 2 *pag.* 821. Fuit, inquit, conventus S. Franciſci extra muros propeportem regiam miræ ſtructuræ, in quo fuit ſepultus beatus Ludovicus epiſcopus Toloſanus, Ordinis beati Patris Franciſci. Verum poſt bellum Borbonicum, ne præfatus Conventus hoſtibus eſſet a extero refugio (arx enim potius quam Conventus videbatur) cives illum demoliti ſunt funditus, rege id jubente, & ſub anno Domini MDXXXIII, Clemente VII Papa, & regnante Franciſco I rege Chriſtianiſſimo, decretum fuit ab

B eodem rege, aſſentiente Pontifice præfato ambobus tamen Maſſiliæ exiſtentibus, ne a cætero in toto agro Maſſilienſi alius aſſet Conventus S. Franciſci Patrum Conventualium: immo omnie ludulta, immunitates ac privilegia conceſſa deſtructo Conventui, ad Conventum de Obſervantia extructum intre civitatem, expenſis piiſſimi virl domini de Romeſano, tempore beati Bernardini, cui nomen beati Franciſci impoſitum eſt, antiquiori interim nomine S. Bernardini abolito, transferenda curarunt. Huic Conventui ſummus Pontifex, aſſentiente rege, quædam mobilia conceſſit, in cujus ſecrario brachium S. Ludovici, indumenta pontificalium ejuſdem Sancti, & teſtamentum honotifice ſervantur.

h *His adde e dicto Commentario num.* 65 *viſa alia ante ſepulturam*.

i *Erroret aliorum in ſignando etatis anno habes ibidem num.* 56. & 58. *Nec vero fugillandam eſſe ejus etatem, dictum eſt num.* 35.

k *Cap.* 2 *num.* 3 *hujus Vitæ indicatur* toto ſeptennio *captivitatem illam duraſſe. Conſule Commentarium prævium num.* 20.

C l *Ab anni videlicet Chriſti* 1295 *die, uti notat Waddingus, ultimo Octobris, uſque ad* 19 *Auguſti anni* 1297. *Videſis quæ ibidem ſunt præmiſſam num.* 21 & 54, *ac ſequentibus*.

CAPUT VI.

Mortui reſuſcitati; claudi & impediti reſtituti; podagrici & chiragrici ſanati.

puer ſeptennis, a

QUem locum B. Ludovicus obtinuerit apud Deum, non obſcure declarant frequentia prodigia & miracula *a*, quibus eum mox a morte tum ad ſepulcrum ejus, tum alibi glorioſe voluit illuſtrare: & operæ pretium eſt, de bene multis nonnulla promere, & deducere per partes.

Perottus puer ſeptennis continuata febre ed nonum uſque diem, mortuus eſt. Patet ad flebrile funus cari filii ejulans, quem prece a S. Ludovico, cui fuerat ſtudioſiſſimus, impetraverat, rurſus ab eo cum voto repetere incepit his verbis:

S. Ludovice, carum meum pignus, filius meus mortuus eſt; tu mihi eum donaſti cum rogarem: ſed nunc quorſum? Redde mihi, redde eum. Cum ille miſerabiliter hujuſmodi verba proſunderet, puer revixit. A. ANONYNO.

47 Domina Sanctie a Tribula enixa eſt femellam mortuam: illa dolens potiſſimum animæ damnationem, votum ſuſcepit in Sanctum, orans ut vel tantiſper vitæ reddetur, dum poſſet baptizari. Reviviſcit puella, & baptizata duodecim diebus nihil aceepit alimenti. Rurſus orante matre ut ſi ai vivendum eſſer, aliquantulum ecciperet lactis; comprehendit ſtatim mamillas, & ed menſem ſupervixir. *puella una, ac alia plures*

Alazatia Lombarde dum geſtaret filiolam in ulnis, caſu graviſſimo puella colliſa moritur. Mater freta auxilio S. Ludovici, precata eſt pro vita cari pignoris. Sanctus Ludovicus ſibi devotam exaudiens, mortuam filiolam reſuſcitavit: non ſolum, ſed & ipſam matrem a ſurditate, quam morbo contraxerat, liberavit. Denique abunde ſubminiſtravit ei lee, quo caruerat duobus puerperiis.

Margareta uxor Cicardi Meſſilienſis reperit E filiolam ſuam Berttaudetam infantulam menſis unius, mortuam in lecto: cujus os & naſus repletus cum eſſet ſanguine, opinabantur oppreſſione vel ictu, quod plerumque fit, extinctam. Mater, vocatis amicis, flebiliter lamentabatur, invocans pro filiæ vita potentiam S. Ludovici, cunctis ſimiliter ſupplicantibus. Puella caput cœpit movere, eperire oculos, conſecuta vitam & ſanitatem.

48 Rixendis uxor Dnmini Comparati e civitate Carpentina *b*, teſtata eſt, ſuam filiam Raimundam conculcatam, fracto collo defunctam, judicio multorum. Mater facto voto, quod nudis pedibus ſepulchrum inviſeret S. Ludovici ſi filia revivetet; filia mortua flere cœpit ac loqui, ab omni colliſione ſanata. *a morte ad vitam revocatur. quod etiam audidit* b

Bellioda Aquenſis c uxor Hugonis Lamberti jutavit filium ſuum octo annorum, quem juxtim ſe in lecto poſuerat, poſt primum ſomnum e lecto ſublatum humi jacuiſſe mortuum. Parentes facta promiſſione S. Ludovico, ex voto filium vivum receperunt: puer autem retulit parentibus viſum ſibi virum, ſancto Ludovico ſimilem, aſparis veſtibus indutum, dixiſſe: Si hic F puer etiam talibus veſtiretur, poſſet venire ed ſanctitatem, qua fuit ſanctus Ludovicus. c

Maſſilieta Maſſilienſis peperit filium mortuum: mater magna devotione implorat virtutem S. Ludovici pro filii vita. Portatur, ipſa volente, ad eccleſiam, ut baptizaretur. Et licet ſacerdote ipſo judice videretur mortuus, tamen baptizatur, id multis petentibus. Baptizatus oculos aperit, & ad matrem reportatus, quaſi jam in partu editus, primam vocem ſimilem omnibus emiſit plorans.

49 Pontius Durandus habitans juxta ædem *alii*. S. Mariæ ab Aquis, filium habuit diuturna febre conſumtum ac mortuum. Pater, invocato S. Ludovico, ex voto, quem plorabat mortuum, recepit viventem.

Margareta Viella Maſſilienſis nutrierat puerum, qui mortuus eſt. Illa recolens miracula S. Ludovici, vovet ſepulchrum viſitere, candelam cæream offerre cum frumento, pro pueri ſalute. Puer, qui obietat mortem nocte media, revixit in aurora.

Beatrix Portamira ab Aquis, filiam habuit Alezatiam nomine, quæ prægnans, de aſino, cui

A. ANONYMO. infederat, cecidit, & graviter læſa abortivit, mortuum enixa maſculum: deinde etiam mortuam femellam, lividn corpore, &, ut videbatur, brachiis confractis. Abortivo puellæ projecto in angulum ſtabuli, mater bujuſmodi verbis, poplitibus flexis, & magno fletu, precabatus: S. Ludovice, te rogo, ut quemadmodum me capitis dolore liberaſti, ita me nunc exaudias, & ſicut te vidi viventem, ſic puellæ huic vitam dones. Promiſit etiam ſepulchrum ejus inviſere, & offerre cæreum. Sic illa puella objecta in ſtabulum, revixit, & baptizata ſupervixit ad quatnor circiter menſes.

Filia Raimundi Vitalis vehementiſſima vi ſobrisabiit è vita. Amita ejus Catbatina Beſteria, magna pietate puellam commendavit patrocinio S. Ludovici; cujus beneficio ad viram rediit.

qui hic reconfertur. 50 Adam Avioionenſis bimulam filiam habuit, quæ poſt gravem infirmitatem mortua eſt. Pater cum voto opem poſtulans S. Ludovici pro vita filiolæ, ſic rogabat: S. Ludovice, redde mibi filiolam meam vivam & inenlumen, quam a te precibus obtinni; te oro ut vitæ redditam rurſus
B accipiam. Quod ſi mibi præſtiteris, tumnlum tuum adibo oblatum cæream imagunculam. Patris voto filiola aperiens oculos, vitæ reſtituitur, & valetudini.

Joannis Imberti a Taraſco *d*, Avinionenſis
d diœceſis, filius Petrus graviſſima febre & copia vermium vitam cum morte commutavit. Patet domum veniens, certior factus mortis filii, cum voto eum commendavit S. Ludovico, atque mox rediit ad vitam.

Raimunda Maſſilienſis dum brachiis geſtaret in ſolario filiolam, contigit prius cadere parvulam, & deinde matrem ſuper filiam. Parvula læſa eſt valde; cervicem fregiſſe videbatur, jam jam moritura; eum pater ejus Petrus Raimundi, ſuſcepto voto in Sanctum, nulla mora interpoſita vitam impetravit filiæ & iocolumitatem.

Claudi 55 Paupercula quædam enixa mortuum fœtum atque in utero actum tranſverſum, toto biennio vitiatis femoribus, manum quoque officiis privata, ambulare non poterat, nec operari. Votum pro ſalute nuncupat Viro ſancto, & promittit qualibet ſeptimana templum ejus verſutam. Obdormivit pauliſper: expergeſecta ſanata eſt.

C Sanctiæ Maſſilienſis coxas miſerandum in modum *e* (ut vocant) adeo depaſtus eſt, ut nequiret incedere. Senex mater filiæ miſeria commota, voto implorat auxilium S. Ludovici, & integræ reſtituitur incolumitati.

In oppido Siſtaricenſi *f*, puer Joannes inventus eſt a matre pannis inſaotilibus illigatus tanto perfuſus ſanguine, ut nihil in ejus corpore manſiſſe videri poſſet. Mater ut diligenter inſpexit, deprehendit filiolo inter tibias & genua oſſa deeſſe, ipſaſque tibias præpoſtere collocatas, gibbum etiam in dorſo e miſerabili ſpinæ flexu, & in occipite inter aures nihil oſſeum eſſe, ſed carneum dumtaxat. Filius, qui parenti gaudio eſſet, triſtitiæ fuit & dolori. Mater deſperata ſpe remedii humani, ſecundum Deum in S. Ludovicum ſpem concepit: vovet magno fletu, ſi filium ſanaverit, repræſentaturam ſe eum ad ejus ſepulchrum cum aliquot cæreolis. Mira res. Facto voto, filiolus cœpit melius habere, & paulo poſt totus convaluit.

& corpore impediti ſanantur. 58 Maſſiliæ puer quidam, Jacobus nomine, claudus natus eſt, miſere retortis tibiis & pedibus; cujus mater, conſpectis miraculis S. Ludovici, profuſis lachrymis implorat opem Viri ſancti pro filiolo, vovens, ſi curetur, ſe oblaturam ad ejus tumulum cæreas tibias cum pedibus. Tam prodigioſe ſtatim ſanatus eſt, ut etiam calcei ad pedes informes facti, pedibus ad naturalem formam redditis, recte coovenirent. D

Guilielmi Raimundi e Toloſa uxor filiom peperit contortis tibiis, quaſi caucellatis & connexis. Vovet B. Ludovico: quo facto, infans incolumis effectus eſt.

Anſelmæ Maſſilienſi filia fuit octennis, admodum claudа & debilis; nec poterat ire ſine fulcris, ſive crucibus humeris ſubjectis. Votum facit ſancto Viro, ſi filiam liberet, duas cruces ex cæra ad ejus ſepulebrum oblaturam. Nulla mora poſt votum, filia crucem alteram abjicit: & paulo poſt mater filiam altera cruce utentem dueit ad ejus ſepulchrum. Votum illa ſolvit Sancto, qui filiæ integram ſanitatem reddidit.

ad etiam podagra & chiragra. 53 Joannes civis Maſſilienſis graviter laborabat podagra ex altero pede, ut gradi non poſſet, perpetuumque torquebatur ſummo dolore. At ille gratiam implorans S. Viri, vovet illi tibiam cæream cum pede pro ſalute. Dicto citius curatus eſt. Sed negligens votum ſolvere, eadem afficitur tormento: votum autem repetens & reddens, mox liberatus fuit. E

In oppido Carpatacenſi *g*, vir aliquis totis octo annis adeo fuit debilis pedibus & tibiis ex gravi podagra, ut foramina efficeret, per quæ oſſa conſpiciebantur, & vermibus ſcaterent. Omnia conſumſerat fruſtra in medicinam. Tunc uxor voto ſe obſtrinxit, viſitaturam, ſi viro ſanitas optata redderetur, una cum ipſo ſepulchrum ſancti Ludovici, in ejuſque honorem tibias cæreas daturam. Maritus cum ire non poſſet, adportatus fuit. Facta oratione, & voto ſoluto, qui ambulare non putuit, domum revertit pedes, ac paucis elapſis diebus curantur tibiæ cum vulneribus,

ANNOTATA.

a *Quid miraculorum editum præſtiterit virtutum ordinem, habes in Commentario prævium num.* 148. *Eorum ſupplementum in eodem dedimus: id quod ſemel hic præmeuuiſſe ſit ſatis.*

b Carpentina. *Si alia hic civitas indicetur quam* Carpentoractenſis, *ſive, quæ infra nam.* 61 *nominatur*, Carpentracenſis (*vulgo Carpentras*) *eſſque urbs Galliæ in Provincia; eam eruditis Gallis deſignandam relinquo, fruſtra hactenus a me quæſitam.* F

c *Id eſt* Aquiſextienſis, *quantum colligo e ſitu loci: nam* Aquæ Sextiæ.. nunc Aix incolis, urbs *eſt* Galliæ archiepiſcopalis, Provinciæ caput *quæ* quinque leucis diſtat a Maſſilia *&c. Ex Baudrando.*

d *De hoc loco dixi ſupra in Annotatis ad cap.* 5 *lit.* d.

e *Apud Gorræum in Definitionibus medicis ad vocem ζώνη, lege iſta:* Eſt & ζώνη ignis ſacer, ſive herpetis ſpecies, ſic dicti quod medium quodammodo cingat & complectatur hominem, ut author eſt Scribonius Largus cap. 62, ſcribens medicamentum Andronis ſacere ad carbunculos, & ad ignem ſacrum, & ad zonam, quam Græci ἕρπητα dicunt. Sed magis uſitato omine ζωστὴς appellatur. C. Plinius ſecundus in lib. 3, quem ſcripſit de medicina, ait ἡ ζώστη a quibuſdam circinum appellari, fierique hunc in modum: veſicæ tamquam combuſtæ exeunt & crepant, primum paucæ, deinde cito multiplicantur: quæ ſi hominem cinxerint, occidunt.

f *Vulgo*

A f *Vulgo* Sifteron; *Latine vero eſt* Segeſterorum urbs, Galliæ Narbonenſis, in libro provinciarum, quæ Seguſtero Antonion, Mimemorum eapnt.., urbs Galliæ in Provincia ad Drueotiam fluvium; *prout obſervat Baudrandus: apud quem in indice, qui habetur ad calcem tomi ſecundi, ad nomen* Sifteron, *etiam vocatur* Siſtarica.

g Io oppido Carpatacenſi, *forte* Carpentracenſi. *Vide quæ dixi paullo ante lit.* b.

CAPUT VII.

Laborantes febri; ſurdi; muti; cæci; amentes ſeſpitati.

nec non febribus laborantes

RAimundus miles cum tribus eootinuis ſeptimanis febre laborans, etiam peticolnſo gravaretur apoſtemate, atque adeo ſalus ejus, medicorum judicio, deſperaretur; de morte ejus & exſequiis cogitari cœptum eſt. At Raimundus ex toto animo invocar B. Ludovicum, eique ſe totum devovit. Adeſt Vir ſanctus ſine mora in ſebe-
B mate fratris Minoris: quo ſacra manu affectum locum taogente, rumpitur apoſtema, &, ejecta ſanie, ab imminente morte ſervatus convaluit.

Maſſiliæ mulier quædam Marin, continua febre adeo infirmabator, ut omoes da ſalute medici deſperarent. Vidit nocte vigilans, adſe Epiſcopum iotroire oroatu pontificio, msgno lumine micantem, qui his verbis affatus eſt decumbentem: Mulier, pro te mulri mihi ſupplicaot, ut comittere non poſſem, quin te adjuvem. Scito te multa paſſuram brevi, ſed tertia die ab hinc ſanaberis. Quo diſparente, Maria perterrita famulas inclamat, &, quæ viderat, eis exponit.

ſanantur. 55 Illæ vero S. Ludovicum fuiſſe interpreratæ, bono jubent eſſe animo. Viſum vero tale narrabat ſe vidiſſe: Animam ſuam ſiſti tribunali ſuperoi judicis, & librari omnia facta ad judicii divini lancem. Deinde horribilem dæmonem devorare velle miſeram snimam. Illa ad terrorem eetri & hiantia diaboli adeo exclamavit, ut omnes ſtuperent. Tunc ſanctua Epiſcopus prins ſibi viſus adſuit, & in illo diſcrimine deſenſam, ſuo corpori reddidit, & (quod ille prædixerat) optime habuit die tertia. Votum ipſa, maritus, fi-
C lii in Sanctum, cui ersnt davotiſſimi, ſuſceperunt, & exſolvere quod voverant.

Alia mattona Alazatia dicta filium habuit bimolum, qui roco anno amplins febriens decubuie, habenſque in dorſo ſeptem magna vulnera, oihil cibi accipiebat. Patvulo conſtituto in periculo mortis, pia mster vota facit S. Ludovico, ſtatimque puer liberator febre, eadamque hebdomade vulnera illa ſanaotor.

Surdi aut muti,

a 56 Nobilis quædam poellnla, gerulæ brachiis excidens, ſic conquaſſabator, ut multo ſanguine per os & nates effluente, ſenſu audiendi deſtitneretur toto octeonio *a*. Pater filiolam miſerans S. Ludovico promittit, ſi ſanst, ſepulchrum ejus aditurum, oblaturumque imaginem cæream. Ut fecit, ſanam recepit filiam.

Antonius hieme io montibus iter habens, nimii frigoris algore, trienoio obſurdnit. Cum vero notibus & ſignis intellexiſſet, quam mirifica Dominus ad S. Viri ſepolehrum efficeret, eum msgna fidncia in Sanctum, vovet, ſi reddat auditum, inviſurum ſepulchrum ejus, & cæreas aures oblaturum. Mirum dicto! Voto, quo tam diu carvit, auditum recuperavit.

57 Quidam Petrus nomine, longæ febris moleſtia loquelam amiſit, & prorſus factua eſt mutus. Ducitur a ſuis ad ſepulehrum Sancti, &, voti ſponſione facta, illius eurz ſerio commendatur. Dum ſummum iociperetnr Sacrum, miſer Deum & S. Ludovicum ex corde ſupplex iovocabar: & mox, quod animo conceperat, depromſit voce, Sancte Ludovice, inquiens, adjuva me. Completo Sacro, prompre loqui cœpit, cunctis admirantibus.

caeli viſus

b Alazatia a Campis, Aquenſis diœceſis, vehementi quadam affectione muta effecta, etiam brachii alterius orbatur officio. Voto a matre profilia facto, redditur ei loquela & brachii ſaoitas.

Similiter alia quædam mutn maneus ad ofiiduum, corde vovens, quod non potarat verbis, ſubito ſandi recepit beneficinm.

58 Hugo Gregorius orbatus oculis ſpatio trimeſtri, ſumma devotiooe factus eſt ſupplex B. Ludovico. Nocte quadam videbatur ſibi videre B. Antiſtitem, templum iogreſſum, tanta luce ſplenduiſſe, nt oculorum acies noo ferrent. Expergefactus pollicetur ſepulchrum ejus adire, ſi lumen recipiat. Mox nt vovit, viſum re-
E cepit, elare vidit: quod promiſit, præſtitit.

Stephaous ex oculis laborans ambobus, dextrum perdidit, ſiniſtro petielitante ducebatur cæcus. Anxia uxor pro incolumitate viri, freta Dei potentia & Sanoti meritis, vovit B. Viro, & mox oculi iocipiuot curari, & pauois elapſis diebus, deterſis maculis, quibus adſperſi etant, perfecte ſanari.

Sanctia jurejurando firmavit ſe habuiſſe filium quinquennio toto cæcum: voviſſe S. Ludovico, tumulum ejus inviluram, & cæream imaginem. Sequenti die cum veniſſet cum filio, qui cæcus fuerat, factus eſt videns.

reſtituuntur.

59 Petrus Medicus quatuor aonis cæcus, audiens S. Ludovici frequentia prodigia, vovet, ſi lnmioa recipiat, ſe qusrra quaque feria, quoad viveret, jejunaturum, duoſque oculos cæreos adportaturum ad ejus ſepulchrum. Veoiens Maſſiliam, ad tumulum Sancti hæret biduo. Tertin die cum eleemoſynas petaret cum cæteris mendicis, (omnia enim erogaverat in medicos & peregrinationes ad loca Sanctorum pro reenperaoda ſalute) Cur, inqoir uxor, hic ſtas? Cur oon hærea & dormis ad ſepulchrum Beati, nbi omnes radduntur iocolnmes? Ille vero, Neſcis, inquit, F
mulier, Sanctum, me & hic poſſe juvare, & inſomnem, & quocumque loco? Hæc mihi io eum fiducia, quam tu mihi habere noo videris. Equidem ſpero B. Ludovicum me exauditurum eſſe. Et qoomodo? inquit mulier. Mox ille, Video, ait, unam columoam in templo, video duas, video hane domum tectam ſcandulis: diſcerno coloras veſtium, quibus homioes induti. Sic meritis B. Antiſtitis diu optatom viſum tandem recuperavit.

Furioſa

b 60 Bartholomæus io villa Salome *b* adeo fuit alienatus a mente, ut ioſtar rabidi canis fioe diſcrimine quoſvis dentibus peteret. Ligna quoque & lapides, & quæcumque contiogere poterat, rodebat, ut homo furioſus. Parentes filii miſeria commoti, ſactis precibus & voto, miſer ille preteotiam ſeoſit B. Viri; & gratias ageos Deo, furore curato, redditur priſtioæ ſaoitati.

c Apod Niciam *c* civitatem, quædam Beatrix nomine, ſic omnem rationis ſenſum uſumque perdidit, ut non ſolum io homines, ſed in ipſum quoque Deum, & in Divos blaſphema admodum profunderet. Cerern bona mulier erat, ſed hoc

ANONYMOI affectu ſuperata, non ſe moderari poterat. Hoc illucque curſitans, lapides, ligna, gladioſque arripiens, eunctos petebat aeerbis verbis, imo & verberibus. Vinculis conſtringi oportuit. Maritus condolens de uxoris calamitate, voto invocat B. Ludovicum, atque eadem ipſa die optata valetudine potitur.

Gulielma Maſſilienſis puella admodum tactione & judicio privata, poſſeſſa timebator a dæmone. Turpia verba extra omnem effrenens vereeundiam, faciem unguibus laniabat, laeetabatque veſtes. Quamobrem vineulis ligari debuit. Parens ejus, regis exleſtis filium B. Ludovicum orat ſui miſereri, quia filia ſua male a dæmonio vexaretur. Duelt filiam ad Sancti ſepulchrum, eæreum illi vovens, atque poſt preees filiam recte valentem reduxit.

ad ſanam mentem re dueti.

d

6t Raimundus Oliverius Clericus eivitatis Carpenttacenſis d, mentis alienatione adfectus, ne quem læderet, eippo terræ affixo alligari debuit, & eatenis multis, idque noo paueis menſibus. Parentes ſtatim ot voverunt B. Ludovico, rediit ille ad ſanam mentem.

* al Martinetus

Marinetus * ab Aquis, rationis orbatus uſu, noctu, interdiu eantillabat: ſtulta evomens proprios non agnoſeebat parentes, eom nullum

B ei in re aliqua judieium. Cibos etiam ſpargebat in humom, nihil eibi peuitus ſumens. Cæcilia eognata ejus ſupplex facta S. Ludovico, vovet pro ejus ſoſpirate. Mox eibum petens, edit, bibit, ad mentem rediit.

Raimundus textor juratus dixit, filiolom ſuum furialiter eorreptum inſania, dixiſſe turpia, ſe patrem momordiſſe, & alia pleraque nefanda patraſſe.. Voviſſe ſe, & oraſſe S. Ludovieum pro ſanirate filii: qni illieo intelligens votum paternum, vovet etiam ipſe, ſic mentis ſanitatem conſecutus.

Joanni Olerio filia erat undeeennis prorſus ſine mente, ot a dæmone poſſeſſa erederetur. Voto facto S. viro a patre pro illius ſalute, mox ſanam mentem reeepit.

Bertranda Morera biennio & menſibus duobus æmeus, a voto ſoerus ſuſeepto in S. Ludovienm, ſenſum & intellectum reeuperavit.

ANNOTATA.

C a Toto octennio; *ſed in bulla canonizationis a Sedalio edita poſt Vitam* § 20, per octo menſes. *Neque videtur mihi dubium, quin idem utroque loco miraculum narretur: nam in dicta bulla ſic exſtat:* Quædam puella nobilis, quæ ex caſu ad terram de nutrieis braebiis, per octo menſes paſſa fuerat ſurditatem, facto voto ad prædictum Sanctum per patrem, a dicta ſorditate ad plenum exritit liberata.

b *Immo vero* Salona, *vulgo Salon*, oppidum Provinciæ in Gallia juxta Campos lapideos; patria eſt Michaelis Noſtradami, aſtrologi peritiſſimi, qui in ea obiit anno MDLXVI, & eſtrum habet antiquum, inter Aquaſ-Sextias ad ortum 5 leueis, & Arelate 7 diſtans, ſeie a a Druentia fluvio, Aſtromelam ſtagnum verſus totidem, 8 leueis a Maſſilia Avenionem verſus, & Salum dieitur a quibuſdam, *ut Baudrandus computat.*

e Nieia *ſeu* Nicæa, *vulgo Nice*, *urbs eſt Provinciæ, Comitatus cognominis caput.*

d Carpentoracte.. hodie volgo *Carpentras* dictu, urbs *eſt* Galliæ in Provincia.. quatuor leucis diſtans ab Avenione. *Hæc & plura Baudrandus.*

D

CAPUT VIII.

Adjuti naufragi; epileptici ac aliis morbi detenti; Sancti obtrectatores puniti &c.; canonizatio; translatio corporis.

GUlielmus Vlellus, civis Maſſilienſis, dum navigaret, tanta eſt exorta tempeſtas, ut fluctus navem pene ſubmergerent. Ille factus B. Ludovico ſupplex, vovet, ſi diſcrimen evadat, ſtatim aditorum ejus ſepulchrum, funibus ſibi de collo ſuſpenſis. Hoc voro perieula eeſſarunt; &, quod valde mireris, mari procellis agitato, & fluctuum impulſu, eadente grandine eum magna pluvia, ne gutta quidem navem conrigit, nec tempeſtas iter rectum tantumque præpedire potuit. *Adjuti naufragi.*

E

Gulielmus Maurella, nauta Petri domini Majoriearum, adfirmavit, exorta rempeſtate & procella, e navi tria vela exeuſſa, & incidiſſe in arenarum ioſulas: quare moriendum certo eerrius videbarur. Promitruut univerſi, ſi evadant nauſragium, S. Ludoviei ſepulchrum aditoros, ſune a eollo pendente: atque hoc voto vivi evaſerunt tempeſtatem, & perieulum naufragii.

6ſt Beatrix quindecim annis laboravit morbo eadneo, ſæpius bis terve in die morbo corepra. Voto emiſſo, optara valetudine potits eſt. *epileptici, aliique morbis*

Alia quædam toto octiduo fere eomitiali hoe morbo vexara, audiens, quanta Dominus Deus ad ſepulchrum S. Ludovici effieeret, vovit pro ſalute quotannis ioviſere ſepulchrum ejus, & ſine mora ſanitatem reeepit.

In Thelonenſi n diœceſi, Guilielmus juvenis admodum, toto deeennio hernia vehemenriſſime laboravit. Conrigit eum aliquaodo gravius pondus levare qnam ferre poſſet, quo ruptura facta majore, ineptus ſit ad labores quibus victitabat. Et propemodum ipſe deſperans, tamen ſurſum mentem levans, votum eoncepit in ſanctum Ludovicum, ut ſe adjuvaret. Mirum certe! eodem momento integre revaluit. a

F

Filia Gnilielmi a Tolone infantula, in naſi extremirste taber habebat, qood illa ereſcente etiam zugebatur. Pater eum devotione invoeat B. virum, filiæque impetrat naturalem formam, tumore ſublato.

Petrus Maletus habitans Maſſiliæ jnxta eœnobium Fratrum Minorum, filium habuit Brandotum dictum, quem miſere torquebat in pedibus ſacer ignis, quem voeant S. Antonii b, cujus nec poterat fœtorem ipſa nutrix perferre. Portratur puer ad templum S. Antonii, ubi manet decem continuis diebus & noctibus, vel eo maxime, quod affirmarent talem eſſe morbum: at nihil eurationis aeeepit. Tune parentes vovent S. Ludovico pro ſalute filioli pedes cæreos ad ejus ſepulchrum; eujos ope ſanatus eſt. b

64 Gaufridus a Maſeto miles joravit, ex tibiis ſe laboraſſe eireiter viginti quinque annis; quæ puſtulis plenæ quotidie ſundebant ingentem eopiam ſanici. Is concepto voro ad S. Ludovicum, intra triduum melius cœpit habere, aee ita multo poſt perfecte eurari. *ac incommodis affecti*

Emi-

A Eminardæ Viliæ a Torbana *c*, Vapienſis *d* diœceſis, filius calculum habuit in veſica, qui eruciatum gignebat aſperrimum, urinæ meatum prohibens. Mater cum ſic toto anno eruciaretur filios, poſt multa vota, variaque medicorum fruſtra tentata conſilia, fit ſupplex S. Ludovico pro incolumitate filii: ſepulcrum ejus viſitaturam ſe pollicetur, daturamque ibi donum cæreæ imaginis. Filius nocte ſequenti calculum ejecit bene eruentatum & magnum, citra dolorem.

c d

Joannes Galeotus Maſſilienſis per mare navigans, captus fuit a Saracenis, cum aliis octodecim *e*. Voto facto ad S. Ludovicum, juſſu regis Tunetis, eadem die, capta triremis, eum omnibus libera dimittitur.

e

ſuſpectur 61 Matrona quædam jurejurando firmavit, ſe ex matrice laboraſſe ſeptem annis: adeoque infirmam, ut per os plurimo ejecto cruore ad mediam diem mortua videretur, &, quod in morte fieri ſolet, animam Deo ſæpius commendaſſe. Tandem ægrota mulier, invocato S. Ludovico, vovet viſitaturum ſe ejus ſepulchrum, ſi ſanaretur, & convaluit.

B Dulceta uxor Michaelis Bermondi, fœtum mortuum tribus diebus noctibuſque in utero geſtans, non potuit eniti, ſed extrahi abortivum oportuit arte mediea. In ipſa extractione os ei fractum in corpore, ut toto biennio infelix mulier ne quidem ſedere poſſet, ſed decumbere tantum in lecto, omnium uſu membrorum ſublato. Illa mori malens quam ſic vivere, vocat chirurgum, poſtulans cauterio, inciſione, quovis modo ſibi mederi. Antequam chirurgus adeſſet ad dictam dictam, votum in S. Ludovicum concepit pro ſua valetudine, ſe jejunaturam ſemel, viſitaturam olim ejus ſepulchrum; quoque ſabbatho templum ejus ſcopis verſuram, ſi fratres permitterent: & ſequenti die perfecte curata eſt.

Puto ab. Gaufrida

66 Gunfrida * Maſſilienſis cum aliquando videret, S. Ludovici monumentum magna fidelium devotione frequentari, & honorari multis donariis; nec rara ſua conſanguinea Richarda, ejuſque matre Beatrice viſitari; quod ipſa Richarda ad ejus ſepulchrum a tibiarum infirmitate liberata fuiſſet; prorupit in hujuſmodi verba blaſphema: Cito fratres Minores huc ut Sanctum colere cœperunt, ut rem angeant candelarum & donariorum oblationibus: & vos quidem eum Sanctum aſſeritis, & facem iſthæc miracula: ego vero non credo; neque illi aut ejus miraculis quidquam defero: abſit ut illi quidquam douem, aut aliquem exhibeam honorem. Talibus verbis, levata manu adverſus ejus ſepulchrum, ſanctum Virum deſpexit. Impia mulier a piis cognatis graviter objurgatur: nec tamen deſiit maledicta talia in Sanctum evomere.

C

Sancti detractoribus ſuppliciis ac ſublatæ.

67 At vero paullo poſt, ut ſe recepit, cogitat S. Ludovicum, ſi beatus & ſanctus eſſet, pœnam a ſe poſſe repoſcere. Si, inquit, intra triduum oculis privatæ & aſpectu, tantum etiam dolorem meo capiti immittat, ne queam dormire, eredam Ludovicum eſſe ſanctum. Tertiæ diei ſummo mane, horribiliter incipit laborare ex oculis, qui prominebant e cavernis ſuis, nec poterat quidquam videre, atque ipſe vultus, ceevix, & totum caput ſic tranſverſum actum eſt, ut monſtrum videretur admodum deforme: & quidem triduo ſic acerbiſſime cruciabatur. Vexatione igitur intellectum dante, peccatum confiteetur, &, voto facto S. Ludovico, liberatur ab omni doloro & deformitate, præterquam quod dextro oculo cæca permanſit.

Guilielmus a Moſato ſimiliter aliquando ſubſannans miracula B. Viri, Amodo, inquit, pro nihilo putabuntur Sancti reliqui: iſte enim omnia facit. Mox ultio divinitus blaſphemum conſequitur. Nam illud os ejus impium ſtatim torquetur in partem poſteram, ne amplius loqui poſſint. Sed & dextor oculus liquore fluente & dolore affieiebatur. Novem diebus in hac pœna exactis, tandem miſer culpam fatetur, & Sancti potentiam, quam irriſerat, ſuppliciter incipit invocare, ex animo vovens ad ſepulchrum ejus daturum caput e cæra, quo etiam peregrinaturus eſſet, Quod voverat fecit; &, antequam templum egrederetur, priſtina redditur compoſitio capitis, omni pœna ſublata.

AUCT. ANONYMO.

Domina Beatrix ab Aureolo videns multa ad reliquias S. Viri offerri donaria, candelas, imagines; audienſque quotidie fieri ſtupenda miracula, nihilominus incredula permaneus, omnia contempſit & ſannavit. Domum rediens, & affidens menſæ panem ſciſſura, pollicem vehementer vulnerat per medium unguem, ex quo graviſſime affligebatur. Cum autem ſæpius oculos mentis pœna aperit, quos culpa clauſit; cognovit hanc eſſe pœnam ſuæ temeritatis in Sanctum. Itaque ſuppliciter orat B. Ludovicum, vovens ei in rei memoriam æreum pollicem pro ſoſpitate. Mox pollex curatur a vulnere & dolore, beneficio S. Ludovici.

E

Mens ſolvit voti reddita viſitandi ſepulcrum ejus.

68 Cum plura talia prodigia & miracula ſeciſſe legitur, & varia contuliſſe in malæ affectos beneficia, quæ brevitatis gratia omittimus: ſed non prætereundum, quod multorum eſt confirmatum teſtimonio, nimirum viſitantibus ſepulchrum ſacri illius corporis, mentem ſæpe mutatam in melius, mirabili affectione, eum admiratione multorum. Nec dubium ſacris illis reliquiis divinitus talem efficaciam conceſſam eſſe.

XVI. *Aſſeribitur ratelas ſo Sanctorum*

69 Miraculorum itaque gloria, & fama eximiæ ſanctitatis per orbem curreutibus, & ad ſueras ejus reliquias pro ſua ſalute fidelibus undequaque advolantibus, Toloſani & vieini, miſſis legatis ad D. Bonifacium Papam VIII, mirabilia illius prædicant, extollentes magnis laudibus: poſtulantes, ut quem Chriſtus ſanctorum collegio ſociaverat in cælis, hunc quoque ipſe Vicarius Chriſti Divorum catalogo adſcriberet in terris. Erſi vero Summo Pontifici vita B. Ludoviei & ſanctitas probe cognita eſſet (viderat etenim partim, & alia a fide dignis acceperat) diſtulit tameu vir prudous negotium, ne quis ealumniari poſſet, præpropere rem atreutatam, adſpectu magis generis & fortunæ, quam meritorum. Interim migrat e Vita Bonifacius *f*, cum rem eſſet aggreſſus, & infectam reliquit ſucceſſori Benedicto *g*, qui citius & ipſe deſunctus *h* facere non potuit. Clemens V, in ejus locum ſuſfectus ſollicitator a variis nuntiis eccleſiarum Galliæ Narboneuſis, quæ nunc Provincia dicitur, ad rem aggrediendam.

F *f* *g* *h*

70 Qui Cardinalium conſilio commiſit duobus epiſcopis, ut ſerio & diligenter in vitam & miracula B. Ludoviei inquirerent. Veniunt Maſſiliam eum mandatis, & ſtudioſe exſequuti, omnia Sanctitati illius perſcribunt. Deiode res datur Cardinalibus multo diligentiſſime examinanda. Interum etiam moriente *i* Pontifice hoc, cum io demortui Clementis locum ſuecedit *k* Joannes XXII. olim ſocius & magiſter S. Ludovici, qoi etiam illi adfuit morienti. Nec dubium quin divinæ providentiæ nutu hoc pietatis officium huie ſervatum ſit, cui omnis vita, mores, pietas, mors,

a Vacuit PP. XXII. *i* *k*

AUCT ANONYMO.

& omnia acta B. Viri probe cognita & perſpecta eſſent. Sed ne præcipitanter agere videri poſſet, rurſus omnibus & ſingulis actis ejus a Cardinalibus aecenrate examinatis & adprobatis, eorumdem fratrum ſuorum Cardinalium, omniumque Prælatorum præſentium (Avinione, ubi Apoſtolica Sedes id temporis erat) conſilio & adſenſu, magna pompa & ſolemnitate, anno ſalutis raparatu milleſimo, l tercenteſimo, ſexto decimo *l*, ſeptimo Idus Aprilis B. Ludovicum in Sanctorum numerum m rerulit *m*, Pontificarus ſui anno primo.

XXII. *Translatio corporis anno 1317.*

60 Anno vero tercenteſimo ſupra milleſimum & decimo ſeptimo, ſexto Idus Novembris, miſſis a Pontifice Summo Cardinalibus, & aliquot epiſcopis, præſente germano S. Ludovici fratre, Roberto Sieiliæ & Jeruſalem rege, ejuſque uxore regina, cum regina Franciæ conſanguinea S. Ludovici, cum multis aliis principibus & nobilibus viris; innumara quoque populi inundante multitudine, qui ad S. Ludovicum interpellandum cum muneribus, & ad celebrandum translationem ſacri corporis confluxerant; theſaurus ille ſacri corporis B. Ludovici, in medio chori hactenus ſepulti, trans- n B ferrur *n* ad ſummum altare, theca argentea incluſus, juſtis magnifice factis more regio, & quæ deceant Sanctum. Ibi hactenus ipſum devote invocantibus ingentia beneficia conferuntur ejus meritis, & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt benedictus in æternum. Amen.

ANNOTATA.

a Telo, cognomento Martius.. nunc Toulon incolis.., urbs Galliæ in Provincia epiſcopalis, ſub archiepiſcopo Arelatenſi, probe munita & culta, eum portu capaciſſimo & valde turo, in ora maris Mediterranei.. armentarium habens inſtructiſſimum; & ubi regia claſſis præparatur; 10 leucis diſtat a Maſſilia *&c. Ita Baudrandus.*

b Ignem *illum, Gallice* le feu ſaint Antoine, *nomen eſſe, quod vulgo datur eryſipelati, notat Dictionarium Gallico-Latinum, anno* 1704 *Trevoltii editum, ad nomen* ſeu, Eryſipelas *autem* eſt tumor præter naturam in cute a ſanguine & flava bile calidioribus, vel *a* ſanguine fervente tenuique proveniens, *ut videre datur apud Gorræum in definitionibus medicis; ubi plura diffuſe de ipſo morbo obſervat.* D

c Forte Curbana: *nam in mappa Blaviana Provinciæ invenio* Curban *ad fluvium Durancium, & in territorio Vapincenſi.*

d Immo Vapincenſis, vulgo Gap; quam diœceſim ſubeſſe archiepiſcopo Aquenſi, ſtamque in Delphinatu ac confinio Provinciæ, & vin a leucis ab Iſara fluvio, & ſeptem a Sugeſterone in ſeptemtrionem diſtare, notat ſæpe dictus Baudrandus.

e In Ms. noſtro Aroldiano numerus ille refertur ad tempus hoc modo: Captus fuit.. & e. ductus de portu quodam regis Tunici Sarraceni eum hominibus quam cum rebus; decem & octo diebus capti fleterunt.

f Electus eſt die 24 *Decembris anno* 1294, *obiit* 1303, *die* 21 *menſis Octobris: de cujus geſtis videri poteſt Franciſcus Pagius in Breviario Pontificum Romanorum tomo* 3 *pag.* 502 & E *ſequentibus.*

g Bonifacio PP. VIII ſucceſſit Benedictus XI anno mox dicto 1303, *die* 22 *Octobris (cujus collectio biſtorica habetur apud eumdem Pagium a pag.* 550.) *Exceſſit autem e Vita die* 6 *Julii anno* 1304.

h Anno 1305, *Nonis Junii, in vigilia Pentecoſtes electus; ut ſignatur apud Pagium tomo* 4 *Breviarii Pontificum in Clemente V pag.* 3.

i Anno 1314, *die* 20 *Aprilis.*

k Videri poſſunt, quæ dixi antea in Annotatis ad cap. 2 *lit.* e.

l Immo ſeptimo decimo, e Commentario prævio, quem adeat lector a num. 113.

m Quæ ad iſtam ſolemnitatem attinent, præmiſſa ſunt in eodem Commentario § 12.

n De hac translatione dantur plura ibidem num. 119 & 120. *Qua autem occaſione corpus deinde Valentiam avectum ſit, narratur* § 13. *Hic rerum a S.* Ludovico *geſtarum finis.*

DE BEATO PETRO GUALDENSI C F

TERTII ORDINIS S. FRANCISCI,

EREMITA IN MARCHIA ANCONITANA ITALIÆ,

J. P. Locus, cultus, aliæ notitiæ, diſcipulus.

ANNO M. CCCLXVII *Deſcribatur locus in quo vitam ſolitariam ſanctus.*

GUaldum (*Gualdo*) caſtrum Italiæ in Marchia Anconitana ad radices Apennini montis, & in ipſo limite Umbriæ (*ita illud deſcribit Baudrandus*) ſub dominio ſummi Pontificis, excitatumque ſuit anno MCLXXX ex Tadini ruinis, teſte Jacobillo. *Leander Albertus anno* 1566 *Coloniæ Agrippinæ idiomate Latino in lucem editus, inter ea, quæ ſcribit de Umbria, hæc de loci ſitu diſtinctius memorat pag.* 134 *in rem noſtram*: Dein via Flaminea primum a Sigello oppidum Foſſatum in Apennini præcelſo colle apparet, juxtaque quarto lapide propter Apenninum, in eodem tamen colle, Gualdum, quod Blondus a Longobardis conditum ſcripſit, Vallido urbe loco finitimo dirura. Rivus hic modicus Aſio influit non procul a Gualdo deſcendens, quem tranſire ſolant Ancona vel e Piceno ad Foſſatum & Gualdum, indeque Perufiam euntes, emenſo nimirum prius Apennino.. Poſt Gualdum Apennini oppida paulatim elongari incipiunt. Dein civitas eſt Nuceria lateri item Apennini inhærens. *Hic itaque locus beato noſtro* Petro *cognomentum* Gualdenſis *indidit, ſive quia ibi notus dicitur, ſive quia vitam ſolitariam in ejuſdem territorio excoluit. Loci conſpectu ita exhibito, procedimus ad ſtabiliendum legitimum Viri cultum.*

a *Cen-*

A *Probatur cultus*

1 *Cenſuimus ipſi locum debiti inter alios hujus diei Cælites, qui noſtro Operi tamquam Sancti vel Beati inſeruntur, propterea quod, tametſi nullibi hactenus auctorem repererimus, qui antè Jacobillum de illius nomine aut de cultu mentionem fecerit; hic tamen ab ipſo aſſeratur exſtitiſſe a tempore immemorabili antè famoſum decretum Urbani PP. VIII; cumque idem cultus poſtea perſeveraverit; viſum nobis eſt, eum tamquam Beatum hic dare, ſalvo atque illæſo, uti putamus, eodem decreto. Accipe igitur varia de publica ac religioſa ipſius veneratione teſtimonia, quæ ex relatione ac fide laudati Jacobilli produximus. Tomo 2 de Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriæ, ad diem* XIX *Auguſti, pag.* 148 *narrat, B. Thomam, eremicolæ noſtri diſcipulum, honorifice ſepelivisse corpus ſui chari magiſtri fratri* F. Petri; *idque acciditſe in oratorio, quod erat contiguum eremo Gualdenſi: oratorio autem illo amplificato, devotam ibidem eccleſiam fuiſſe coaditam non eremitorii amplius, ſed tamquam eccleſiam parœcialem ſub titulo* S. Petri de Rigolo; *eaque poſtmodum diruta, aliam a Rigolenſibus ædificatam majorem anno* 1633 *juſſu Virgilii Florentii, epiſcopi Nucerini, in qua celebratur feſtivitas S. Petri Apoſtoli die* XXIX *Junii, in honorem etiam hujus beati* F. Petri.

B

a tempore immemorabili.

3 *Præter iſta, quæ in fide Jacobilli rectavimus, auctor idem ad antecteta tempora digreditur, ſubdit, hujus fratri corpus delatum fuiſſe ad quamdam eccleſiam Fratrum Minorum in territorio Eugubino, quod Gualdenſi territorio contiguum eſt; deinde vero die* XIX *Auguſti anno* 1450 *tranſlatum ad eccleſiam S. Feanciſci intra Eugubium, ſub altari familiæ Conventinorum dictæ civitatis, ibidemque depoſitum cum hac inſcriptione:* Corpus B. F. Petri Gualdenſis. *Addit denique, in conventa ſupra dicto Eugubino inveniri antiquam memoriam hiſce verbis notatam:* B. F. Petrus Gualdenſis tertii Ord. S. Franciſci obiit XIX Auguſti MCCCLXVII in eremo S. Petri montis Gualdi; & traſlatatus in hac eccleſia Eugubij die XIX Auguſti MCDL: ubi hac die ejus memoria recolitur. Fuit Magnæ perfectionis & virtutum. *His fatis ſuperque ſtabilita nobis videtur hujus Beati publica ac legitima apud mortales veneratio. Nunc juvat proteliſſe hagiologos alios, qui poſt Jacobillum de illo memorare,*

C *laudatur in Faſtis,*

4 *Acturus a Monaſterio ad diem* XXIX *Junii ita illum annuntiat:* Apud Gualdum, Umbriæ oppidum, beati Petri tertiarii confeſſoris. *Huberus in ſuo Menologio Franciſcano ad diem* XXV *Junii his verbis illum refert & laudat:* In eremo Montis regalis prope Gualdum Umbriæ oppidum circa annum MCCCLXVII Petrus quidam eremita tertium Ordinem S. Franciſci excolere deſiit: qui antequam tranſiret de vaſta ſolitudine ad paradiſi delicias, valde auſteream vitam protraxit, & 24 annis beato Thomaſuccio ſanctæ converſationis tirocinia dedit. Denique hoc ipſo in monte uſque in hodiernam diem ſancta Chriſtiani populi frequentatione celebratur.

& in Annalibus FF. Minorum.

5 *Waddingus in additionibus ad tomum* 4 *Annalium Minorum pag.* 478 *citans Jacobillum, iſta ex eo in compendium contraxit, atque ad annum* 1367 *addicta moatt:* Ejuſdem tertii inſtituti Vir ſanctiſſimus Fr. Petrus eremita Gualdenſis, B. Thomæ ſuccii viginti quatuor annorum, uti alias diximus an. MCCCXXXIII num. 21, magiſter, hoc anno (1367) die XXIX Junii deceſſit in eremo Montis Rigoli (vici ſcilicet territorii Gualdenſis) ibidem ſepultus a prædicto ſuo diſcipulo. Eremitorium ſeu eremi ſacellum poſtea in amplam excrevit eccleſiam parochialem ſub invocatione B. Petri de Rigolo. Sed nuper anno MDCXXXV diruta hæc eccleſia, per Rigolanos ædificata eſt altera major inter Rigoli vicum, in eaque celebratur Petri anniverſarium; cujus corpus tranſlatum eſt ad territorium Eugubinum, ibique prope territorium Gualdenſe reverenter aſſervatur in lapideo ſepulchro, inſculptis ad latus his pauculis verbis: F. PETRUS GUALDENSIS. *Sed nunc quædam a nobis ſunt obſervanda circa diem, quo anima ejus memoria refocitur, & quo e vita migraſſe ſcribitur.*

AUCT. J. P.

Non convenit inter ſcriptores de die mortis.

6 *Jacobillus die* XXIX *Junii obiiſſe eum memorat; ſed in documento Eugubienſi, quod antea ex ipſo protulimus, ſignatur mortuus* XIX *Auguſti, quæ neutiquam poſſunt cohærere; ut conſequens ſit, vel mendoſum eſſe illud inſtrumentum, vel Jacobillum, qui hac die* XIX *Auguſti de Beato noſtro agit, a vero aberrare, quando affirmat incidiſſe ejus mortem in diem* XXIX *Junii. Utro autem die ea eveneerit, non habeo in promptu unde decernam. Singularis eſt Huberus in eo, quod acuteo iſto die* B. Petrum, *memoret; ſed* XXV *ejuſdem menſis Junii. Jacobillus autem ideo fortaſſe illum intenuit Operi ſuo ad diem* XIX *Auguſti, quia* E *tunc ſupra dicitur facta eſſe tranſlatio corporis ad eccleſiam Eugubienſem,* ubi & hac die ejus memoria recoli *dicebatur. In anno ipſius emortuali ſignando inter auctores convenit, præeuntr Jacobillo, quem & nos ſuperius ſecutiſumus. Ea tibi, lector, aliaſ quaſdam notitias ex ſæpe laudato Jacobillo pag.* 147;

Datur ea de Beato nostro.

7 *Naerat igitur hunc beatum fratrem Petrum fuiſſe Gualdenſem Nucerinum: habitum tertii Ordinis S. Franciſci ab eo ſuſceptum, ut impenſe Deo & laudaſerviret: vitam ſolitariam ab eodem inſtitutam in monte ſupra Rigolum, pagum Gualdenſem, & ab hoc territorio diſtantem uno circiter milliari: eremum ibi ab ipſo conditam, cui ſeſe incluſit, ut remotus ab hominibus, propinquior eſſet Deo, in aſſidua ac ferventi oratione & contemplatione ſe exercens, nec non ſatagens inſiſtere veſtigiis magnorum adeo Dei ſervorum, qui præteritis temporibus ſervierant Deo in regione ac monte, ubi ipſe habitabat; vixiſſe in auſtera admodum paupertate, & pœnitentia continua; atque eam ob cauſam in* F *toto territorio Gualdenſi celebrem evaſiſſe. Dein ſr ætatis Jacobillus noſtrum Tertiarium laudat tamquam inſignem magiſtrum & cœlitus aſſignatum egregio in pacis ac piiſſimæ vitæ diſcipulo: de qua re excerpo iſta ex Waddingo ad annum Chriſti* 1333, *num.* 21: Hoc anno inſtitutum tertii Ordinis amplexus eſt B. Thomas, ex humilitate vel contemptu dictus Thomaſuccius, divite ortus progenie in villa Valmacinaræ, diœceſis Nucerinæ in Umbria. Mater .. dum infantulum gravida geſtaret in alvo, ab angelo felicis partus, futuræ ſanctitatis, & nominis Thomæ, quo deberet inſigniri, prænonita, ſacrum hoc germen edidit anno MCCCIX. Thomas duodecim factus annorum Deo obtulit ſuam virginitatem, & anno ætatis vigeſimo quarto, longa præmiſſa oratione, & parentum obtenta vel potius extorta licentia, mundo valedixit, & in ſolitudinem receſſit.

ab Huberi diſcipulo ſuo.

8 Hic hæreus & plangens magiſtrum deeſſe virtutis, ab angelo ſalutatur, jubeturque, ut in Gualdi montem aſcendat, ubi Dominus præparaveat optimum præceptorem Fr. Petrum eremitam, virum piiſſimum, admirandæ pœnitentiæ: cujus diſciplinam juſſit ut perpetuo ad amuſſim ſectaretur,

AUCT. J. P. tur Ab hoc viam ſalutis æternæ edoctus, & tertii Ordinis S. Frunciſci habitu ſuſcepto, annis viginti quatuor convixit. *Poſt tanti autem magiſtri mortem non obſcure probavit optimus ille diſcipulus, quam egregie profecerit in vitæ auſteritate, ac ſolitudine arctiſſima; quæ poſt* Petri *obitum ſibi præſcripſit; ut videre datur apud* VVaddingum *antea deſignatum: qui longe plura de Thomaſacio deduxit ad annum Chriſti* 1377, *quo eum refere obliſſe, num.* 4 & *ſequentibus: ubi agitur de apparitionibus ei factis, prædictionibus, miraculis, dono linguarum, perſpicientia cordium, pia morte, ſepultura, integritate corporis, cultu publico apud Fulginates ac Nucerinos, nec non de vitæ ſcriptoribus. Porro hujus viri mirabilis Acta ac cultus publicus alias patuerunt examinari. Hic ut eum noſtrum ſit ſatis inditaſſe, non mediocrem e tam longo Thomaſucii ſub diſciplina B. Petri noſtri contubernio honorem derivari in magiſtrum. Hæc ſunt, quæ de beato Tertiario colligere nobis licuit, & quibus hunc tomum tertium menſis Auguſti concludimus.* D

INDEX HISTORICUS

AD TOMUM III AUGUSTI.

A

Achilles *S. R. E. Cardinalis* 330 f 303 a
Achmetes *præfectus claſſis Turcicæ Hydruntum intercepit* 283 f
Adam *epiſcopus Morinenſis* 518 d
† Adamnanus *ſcripſit Vitam S. Columbæ* 736 f
Adela *uxor Balduini Comitis Flandriæ* 431 b, 433 e
Adelaidis *regina, uxor Hugonis Capeti, fundavit collegium Canonicorum* 302 d
† Adelardus *abbas Corbeienſis* 415 d
† Adelgarius *præſul Bremenſis* 261 d
Adilberga *vel* Bertha *regina Angliæ* 549 a
Adimari (*Raphael*) *ſcriptor Italus* 284 e
Adrianus *Papa I varias Martyrum eccleſias reſtituit* 8 e
Andrianus VI *Pontifex* 328 a
Ægidius *Remenſis archiepiſcopus* 747 b
Ægidius *Viterbienſis S. R. E. Cardinalis* 671 ub
† Ængusſius *ſcriptor Hibernus* 738 d
Æoladius *epiſcopus Nivernenſis* 497 c
Agiulphus *vel* Aignlphus *epiſcopus Mettenſis* 55 b
Agnellus *cenſcripſit Vitas præſulum Ravennatum* 27 e
Agnes *abbatiſſa monaſterii Pictavienſis, in quo S. Radegundis vixit* 56 ub, 78 f, 79 a
Agræcius *epiſcopus Antipolitanus* 749 b
† Agricolus *epiſcopus Avenionenſis* 755 bef
Alaricus *rex Viſigothorum* 748 e
Albertinus (*Nicolaus*) *epiſcopus Spoletanus & poſtea S. R. E. Cardinalis* 688 ua
Albertus *Erneſtus epiſcopus Luodicenſis & coadminiſtrator Ratiſponenſis* 607 b
Albertus (*Lrander*) *Damiacanus edidit Vitam S. Hyacinthi* 360 ab, 339 b
Albizius (*Antonius*) *ſcripſit de ſtemmatibus principum Chriſtianorum* 50 f
Alboinus *rex Longobardorum* 50 e, 749 e
Alboinus *præſul Fritzlarienſis* 637 uf
Alexander III *Papa* 9 bcc, 12
Alexander IV *Pontifex* 177 f
Alexander VI *Papa* 288 def
Alexander VII *Pontifex* 413 be
Alexander (*Natalis*) *refutavit Rivetum minuſculum hæreticum* 565 ef, 566 e
Alexandra *non videtur fuiſſe uxor Diocletiani imperatoris* 464 ed
Alexandro (*Bernardinus de*) *teſtis oculatus cædis Hydruntinæ* 292 ef, 293 abe
Alexius *quidam fictitius ſcriptor* 521 ub & ſeqq.
Alfonſus *Calabriæ Dux* 280 u, 281 a, 282 a
Almannus *ſcriptor ſecuti noui aſſerit, S. Helenam Teutonis natam eſſe* 549 & ſeqq.
Alphonſus *rex Hiſpaniæ* 306 f, 311 a
† Altbæus *epiſcopus Seduncnſis* 474 a
Ameloveen (*Theodorus Janſonius ab*) *præfectos urbis Romanæ Faſtis ſuis conſularibus ſubjunxit* 526 d
Anaſtaſius IV *Pontifex* 580 b, 606 ub
Anaſtaſius *coracularius quis fuerit* 537 b
† Anaſtaſius *epiſcopus Interamnenſis cum alio ſynonymo martyre confuſus* 457 be & ſeqq.
Andreas *rex Hungariæ* 543 e
Andreas *abbas S. Gaudentii in Italia* 216 bcef
Andreas (*Valerius*) *edidit Bibliothecam Belgicam* 439 a
Angelrannus *vel* Ingelrannus *epiſcopus Laudunenſis* 446 f, 447 a
Angelranus *epiſcopus Ambianenſis* 857 d
Aniuanus *abbas Aldenburgenſis* 453 do
Anna *Comnena laudat eruditionem S. Maximi* 503 ab
† Anno *præſul Colonienſis* 434 e
Anſelmus *monaſterii Gemblacenſis abbas* 226 b
Antenorè Scalabrinus (*Joſephus*) *aliqua de ſanctis Ferrarienſibus ſpecioſe collegit, & ad nos miſit* 678 f
Antolinez (*Auguſtinus*) *archiepiſcopus Compoſtellanus* 666 b
† Antoninus *in Opere Hiſtoriarum meminit de S. Ludovico Toloſano* 79 ec
Antoninus *imperator quomodo cognomen Caracallæ acceperit* 442 a

Apol-

AOI 1671652

Apollodorus *epiſcopus Corcyræus* 496 a
Aquinas [*Thomas*] *Carmelita edidit Vitam S. Calminii Ducis Aquitaniæ* 756 c, 759 d
Araujo [*Franciſcus de*] *ſcripſit hiſtoriam martyrum Hydruntinorum* 180 a, 183 f
Arcadius *imperator* 587 a
Arduinus *abbas S. Sabini* 177 e
Arenis [*Franciſcus de*] *archiepiſcopus Brundufinus* 180 f, 188 a
Arimino [*Nicolaus de*] *ſcripſit Vitam B. Rainaldi præſulis Ravennatis* 689 f, 692 c
Armatus [*Nicolaus*] *epiſcopus Tudertinus* 24 c d, 25 c
Arnulfus *Lotharingiæ rex* 138 d
Arpe [*Auguſtinus Maria*] *S. Radegundem Ordini Auguſtiniano perperam adſcribit* 62 d
Aſte [*Franciſcus Maria de*] *archiepiſcopus Hydruntinus Martyrologium Romanum notis illuſtravit* 264 d, 702 f, 703 a b
† Athanaſia *poſt duplex matrimonium monialibus aggregatur ac præficitur* 170 e f
Athanaſius *Jacobitarum patriarcha* 520 b, 585 e
† Auguſtinus *verosimiliter ſcripſit Vitam S. Alypii, etſi hæc jam non inveniatur* 202 e f
Aurelianus *imperator quamdiu regnaverit* 586 a
Aurelius Alexander *imperator orta Chriſtianos hanc affectus* 527 a b
Auremundus *abbas Mariacenſis, qui S. Julianum ſucceſſit* 42 c, 44 f
† Auſtregiſilus *præſul Bituricenſis* 597 e f

B

Baccharis [*Antonius de*] *epiſcopus Scodrenſis & ſedis Hydruntinæ vicarius* 191 f 592 c, 598 e
Badericus *rex Thuringiæ* 49 b
Baldericus *præſul Ultrajectenſis* 476 b, 479 f
Balduinus *Comes Flandriæ* 231 b, 233 c
Balduinus *Comes Montenſis* 247 b, 248 f
Balduinus *præſul Trevirenſis* 549 f
Baluzius [*Stephanus*] *edidit Opera Servati Lupi abbatis Ferrarienſis* 132 f. *Conſcripſit hiſtoriam Tutelenſem & alias eruditas lucubrationes vulgavit* 758 c
Barlete *vel* Barleta [*Gabriel*] *concionator ex Ordine S. Dominici* 284 f
Barſica *epiſcopus Robenſis in Meſopotamia* 551 e
Bartholomæus *epiſcopus Laudunenſis* 217 d
Bartholomæus *abbas Ordinis S. Baſilii, & fundator monaſterii S. Salvatoris* 698 d e
Baſilica Petri [*Carolus a*] *epiſcopus Novarienſis* 276
Baſtide [*Philippus*] *Benedictinus Cointium refellit* 33 c f
Battorius [*Andreas*] *S. R. E. Cardinalis* 330 a
Baudonivia *coæva ſcripſit ex parte Vitam S. Radegundis* 48 e f, 75 a c
Bay [*Thomas Angelus*] *edidit Acta S. Magni præſulis Tranenſis* 703 b, 705 c
Beatillus [*Antonius*] *S. J. nobis varia de Sanctis ſubminiſtravit* 706 b
Beaugendre [*Antonius*] *edidit Opera venerabilis Hildeberti* 66 c d
Beda [*venerabilis*] *quando obierit* 464 a
Benedictus XI *Pontifex* 797 f
Benedictus XIII *Papa* 542 f
† Benignus *præſul Armacanus* 738 a
† Benno *epiſcopus Miſnenſis* 322 a
† Bercharius *abbas Derventenſis* 97 b
Berchamannus [*Joannes*] *venerabilis juvenis e Societate Jeſu* 3 b
Berengoſus *abbas S. Maximini Treviris* 553 e f
Berlandus [*Petrus*] *archiepiſcopus Burdigalenſis* 697 c f
Bergomenſis [*Jacobus Philippus*] *S. Radegundem uxorem Clotarii in matrimonio virginitatem ſervaſſe aſſerit* 52 b c
Bertha *vel* Adilberga *regina Angliæ* 549 a
Bertharius *rex Thuringiæ* 49 b, 50 b
Betto *epiſcopus Lingonenſis.* 432 b
Bialobrzeski [*Martinus*] *epiſcopus Camenecenſis* 330 b c
Bidermannus [*Ernestus*] *S. J. cultum S. Theodori epiſcopi Sedunenſis inveſtigavit* 273 f
Boetius [*Vulfinus*] *ſcripſit Vitam S. Juniani abbatis* 34 a b c f, 35 a b
Boiardus [*Petrus*] *epiſcopus Feltrenſis* 175 f
Bolognettus [*Albertus*] *S. R. E. Cardinalis* 330 a
Boncompagnus [*Philippus*] *S. R. E. Cardinalis* 672 a
Bongus *Robertus epiſcopus Bergomenſis* 543 c, 544 a
Bonifacius V *Pontifex* 662 b
Bonifacius VIII *Pontifex* 780 & ſeqq.
Borukowski [*Joannes*] *antiſtes Premyſlienſis* 330 b c, 331 a
Boſco [*Joannes a*] *Cæleſtinus edidit aliqua de S. Mamante martyre* 441 b
Boſtius [*Arnoldus*] *ſcriptor Carmelita* 568 e f
Bouche [*Honoratus*] *conſcripſit hiſtoriam Provinciæ in Gallia* 748 b
Bouchetus [*Joannes*] *Gallice ſcripſit Annales Aquitaniæ* 46 c
Boudet [*Michael*] *epiſcopus Lingonenſis* 430 b
Boulart [*Franciſcus*] *Canonicus Regularis S. Genovefæ Pariſiis* 734 c
Bourier [*Joannes*] *abbas Aldenburgenſis* 223 d
Braſſeur [*Philippus*] *ſcelpſit de ſacris reliquiis abbatiæ Lætienſis* 528 c
Brannus [*Georgius*] *ſcriptor* 22 d
Breſcianini [*Petrus*] *S. J. quædam de Sanctis Ferrarienſibus ſubminiſtravit* 178 f
Brito (*Bernardus de*) *ex Ordine Ciſtercienſi ſcriptor Luſitanus* 434 f
Bulæus (*Cæſar Egaſſius*) *ſcripſit hiſteriam univerſitatis Pariſienſis* 767 a
Burchardus *epiſcopus Viennenſis in Gallia* 698 f
Burchardus *præſul Cameracenſis* 257 d
Bzovius (*Abrahamus*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 312 f, 325 b & ſeqq.

C

Cæleſtinus V *Pontifex* 780 a
Cæſarius *epiſcopus Arelatenſis* 33 e, 62 c
Cæſarius (*Joannes*) *collegit geſta præſulum Cracovienſium* 341 c d
Cæſius (*Angelus*) *epiſcopus Tudertinus* 24 c, 25 a b c
Cajetanus (*Octavius*) *S. J. ſcripſit de Sanctis Siculis* 480 c
Cairlanus *præſul Ardmachanus in Hibernia* 462 d
Calectricus *epiſcopus Carnotenſis* 61 b
Calliſtus II *Pontifex* 254 c, 255 a
Calliſtus III *Pontifex* 223 d
Calmet (*Auguſtinus*) *ſcripſit Commentarios in ſacram Scripturam* 247 c
Calo (*Petrus*) *ex Ordine Prædicatorum Vitas Sanctorum ex antiquioribus monumentis collegit* 54 c d, 717 f, 718 b
Cameniata (*Joannes*) *ſcripſit de excidio Theſſalonicenſi* 485 e f

Campi

Campi (*Petrus Maria*) *ſcripſit hiſtoriam eccleſiæ Placentinæ* 177 a b
Camuzatus (*Nicolaus*) *ſcripſit hiſtoriam Tricaſſinam vel Trecenſem* 293 a b c
Caoo (*Philippus Jacobus de*) *anno* 1728 *Antverpiæ eligitur præfectus confraternitatis S. Rochi* 414 f
Capano (*Franciſcus Aatonius*) *collegit monumenta de martyribus Hydruntinis* 180 b
Capello (*Ambroſius*) *epiſcopus Antverpienſis* 211 & ſeqq.
Capuanus (*Petrus*) *S. R. E. Cardinalis* 267 d
Carbonellus (*Pontius*) *vir inclytus ex Ordine Minorum* 778 d e
Carolus I *rex Siciliæ* 777 a
Carolus II *rex Siciliæ* 775 b
† Carolus *cognomento* bonus *Comes Flandriæ* 258 f, 259 e
Carolus *ſimplex Francorum rex* 138 f
Caſtruccius (*Sebaſtianus Fantonus*) *ſcripſit hiſtoriam civitatis Aventonenſis* 755 b e
Catellus (*Guilielmus*) *collegit monumenta hiſtoriæ Occitanicæ* 380 e, 775 b
† Celidonius *antiſtes Biſuntinus* 530 a, 532 a
Celtes Protucius (*Conradus*) *primus Germaniæ poeta laureatur* 765 f, 766 a
Centuriatores *Magdeburgenſes ob diſſidia adverſus Sanctos reprehenduntur* 765 f
† Cerbanus *epiſcopus Hibernus* 746 e
Cerra (*Franciſcus de la*) *vidit cives Hydruntinos martyrio affici* 197 f, 198 a
Chaſteigner de la Roche-Pozay (*Henricus Ludovicus*) *epiſcopus Pictavienſis* 46 c
Chiffletius (*Joannes Jacobus*) *edidit hiſtoriam urbis Veſontionenſis* 331 f
Ciammariconus (*Philippus*) *edidit Sanctuarium Anagninum* 701 e
Ciapetti (*Franciſcus*) *ſcripſit de confraternitate Veneta S. Rochi* 392 b
Clarembaldus *epiſcopus Silvanectenſis* 857 d
Clauſſ (*Honricus*) *venerabilis abbas VViblingenſis* 1 f
Clemens IV *Pontifex* 676 e, 677 f
Clemens V *Pontifex* 797 f
Clemens VI *Papa* 143 f
Clemens VII *Pontifex* 310 b, 332 a, 324 & ſeqq.
Clemens VIII *Pontifex* 310 f, 324 & ſeqq.
Clemens IX *Papa* 182 c
Clemens X *Papa* 182 e
Clementinus (*Cæſar*) *conſcripſit hiſtoriam Ariminenſem* 215 e, 216 b
Clotarius *rex habuit varias uxores vel concubinas* 50 c d e f, 512 a, 297 a
Colomoa (*Jacobus*) *S. R. E. Cardinalis* 681 e
Columna (*Marcas Antonius*) *epiſcopus Prænestinus & S. R. E. Cardinalis* 530 c
Coiotius (*Carolus*) *Benedictinos impugnat* 33 c d e
Coninck (*Adrianus*) *nobis poſthuma Nicolai Antonii ſcripta perhumaniter in Hiſpania communicavit* 3 a b
Cooſtaotinus *epiſcopus Spoletanus* 668 e
Conſtantious *abbas Nobiliacenſis* 37 e
Conſtaotinus *Chlorus imperator* 541 a b
Conſtantinus *Pogonatus imperator* 97 d e
Cooſtuns *imperator* 103 e d, 104 b
Coroelius (*Federicus*) *epiſcopus Bergomenſis* 544 a
Coqoille (*Guido*) *edidit Hiſtoriam Nivernenſem* 297 b
Cotignoo (*Michael*) *edidit catalogum hiſtoricam epiſcoporum Nivernenſium* 296 a b
Coune (*Balduinus Vitam S. Rochi carmine elegiaco conſcripſit* 389 b
Cracovia (*Stanislaus de*) *Dominicanus ſcripſit Vitam S. Hyacinthi* 309 b e
Cramaudo (*Simon de*) *præſul Rhemenſis* 604 c d
Cratepolius (*Petrus*) *Minorita ſcripſit de Sanctis Germaniæ* 276 f, 766 d
Criſpus *Conſtantini filius juſſu patris occiſus* 560 f, 561 a
Criſtanellus (*Joannes Heraclius*) S. J. *miſit ad nos Vitam S. Alberti* 177 a
Croſinus (*Antonius*) *ſcripter* 22 a d
Croy (*Carolus de*) *epiſcopus Tornacenſis* 224 c
† Cumioeus *ſcriptor Hibernus* 739 d e
† Cyprianus *epiſcopus Telonenſis* 718 e, 719

D

DAdo *primus abbas monaſterii Conchenſis* 71 e
Dagobertus II *vel* III *rex Francorum* 249 f, 251 d
† Damaſus *Papa tumulum S. Tharſicii martyris epitaphio metrico ornavit* 201 e
† Damiani (*Petrus*) *compoſuit ſermonem de S. Caſſiano martyre* 19 e
David *epiſcopus Menevenſis* 260 e
Davila (*Ægidius Gonſalvus*) *edidit Theatrum eccleſiaſticum Hiſpaniæ* 386 a, 801 e
Davila (*Sanctius*) *epiſcopus Giennenſis ſcripſit Opus de veneratione reliquiarum* 801 e
Delbertus *præſul Senonenſis* 257 d
Diago (*Franciſcus*) *ſcripſit Hiſtoriam Comitum Barcinonenſium* 786 e
Diderichios (*Petrus*) *abbas Rometſdorfenſis ex Ordine Præmonſtratenſi* 142 b
Didimia *vel* Didima *abbatiſſa quarta monaſterii Pictavienſis* 74 f, 75 b e
Diedus (*Franciſcus*) *conſcripſit Vitam S. Rochi* 394 b e, 399 a b
Diooyſius *Luſitaniæ rex ab imminente mortis periculo liberatur per invocationem S. Ludovici Toloſani* 796 c d
Dlugoſius *vel Longinus* (*Joannes*) *hiſtoricus Polonus* 310 f, 319 e
Domenec (*Antonius*) *ſcriptor Hiſpanus ex Ordine Prædicatorum* 731 a
Domitianus *epiſcopus Andegavenſis* 61 b
Domnolus *epiſcopus Cenomanenſis* 61 b
Duoio Volski (*Petrus*) *epiſcopus Plocenſis* 330 b, 331 a
Ditmarus *epiſcopus Merſeburgenſis* 46 f
Ducas (*Michael*) *imperator* 440 d, 444 b

E

† EAdvvardus *rex Angliæ* 231 b, 233 e
Eccleſia (*Franciſcus Auguſtianus ab*) *epiſcopus Saluticenſis* 273 e
Echardus (*Jacobus*) *ex Ordine Prædicatorum ſcriptor corrigitur* 14 d
Eckhart (*Joannes Georgius ab*) *de etymologia monaſterii Amorbacenſis diſſerit* 461 e f
Eggebardus *Vragienſis abbas & ſcriptor* 210 f
Eleutheria *non fuit uxor Diocletiani imperatoris* 264 a b e
Elias *patriarcha Hieroſolymitanus* 481 a
Emmius (*Ubbo*) *heterodoxus Friſiæ ſcriptor reprehenditur* 711 d e f, 712 a
Emoo *abbas VVerumenſis in Friſia ſcripſit Chronicon* 748 b
Enen (*Joannes*) *Germanice edidit Geſta Trevirenſium* 550 b

Engel-

Engelbertus *abbas Amorbacenſis nobis multa communicavit de S. Amore* 460 c, 475 a d
Engelgrave (*Joannes*) *fulminiſtruvit documenta de cultu S. Rochi apud Antverpienſes* 410 f, 435 a e
† Ennodius *epiſcopus Ticinenſis* 18 f
Eobanus *Heſſus poeta Germanus de mauſoleo S. Sebaldi carmen compoſuit* 767 f, 768 a b
Ephenſteiner (*Antonius*) *e Societate Jeſu Rector Collegii Elvacenſis* 3 d
† Epiphanius *quando Panarium ſeu librum adverſus hæreſes ſcripſerit* 152 f
Eraſmus *epiſcopus Plocenſis* 323 a
Erdtmannus (*Chriſtianus*) *ſcripſit libellum de urbe Norimbergenſi* 763 b
Eudoxia *vel* Eudocia *quædam imperatrix an inter Sanctas collocanda?* 3 b
Eufronius *præſul Turonenſis* 59 d, 81 n e f
Eugenius IV *Pontifex* 668 d
Euſaonius (*Joſephus*) *epiſcopus Helenopolitanus* 202 e
Euſebius *epiſcopus Santonenſis* 79 a, 80 e
Euſebius *patriarcha Hieroſolymitanus* 481 b
Eutychius *patriarcha Alexandrinus* 551 e
Everaert (*Melchior*) *abbas monaſterii Aldenburgenſis* 224 e

F

FAbri [*Hieronymus*] *ſcripſit de ſacris Ravennæ monumentis* 688 b, & ſeqq.
Fauſta *uxor Conſtantini imperatoris juſſu ejus interfecta* 560 f, 561 a
Felix III *Pontifex* 527 e
Felix *epiſcopus Nannetenſis* 61 b
Ferdinandus *rex Aragoniæ* 180 e
Ferrarius [*Sigiſmundus*] *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 314 b c d
Ferreolus *epiſcopus Lemovicenſis* 33 b
Filibien (*Michael*) *conſcripſit hiſtoriam abbatiæ S. Dionyſii* 31 d
Fillean (*Joannes*) *varia de S. Radegunde regina collegit* 66 a b c, 67 a
† Firminus *epiſcopus Viedunenſis* 655 d e
Fontaninus (*Juſtus*) *non ita pridem edidit codicem canonizationum* 331 b e
Foppens (*Joannes Franciſcus*) *auxit & illuſtravit diplomata Belgii* 229 e f
† Fortunatus *epiſcopus Tudertinus* 368 d
† Fortunatus *Vernotenſis* 729 e
† Fortunatus *fuit familiaris S. Radegundi ac poſtea epiſcopus Pictavienſis* 48 a b e
† Fraocifcus *de Paulo prævidit ac prædixit eiudem Hydruntinam* 184
Franciſcus I *rex Galliæ* 803 b
Fremaut (*Benignus*) *Acta Sanctorum ad Ordinem Franciſcanum ſpectantia in Flandria edidit* 778 d
Fridericus II *imperator* 377 e
Frodoardus *Canonicus Rhemenſis ſcripſit carmen de S. Bertulfo abbate* 754 b c
Frooimius *vel* Phronimus *epiſcopus Metenſis cum S. Firmino confuſus* 654 e, 655 a
Fulco *abbas S. Hilarii* 35 f, 36 a
† Fulradus *abbas monaſterii S. Dionyſii* 9 d, 10
Furmerius (*Bernardus Gerbrandus*) *ſcripſit de rebus Friſicis* 720 e

G

GAleteus (*Antonius*) *ſcripſit de ſitu Jappygiæ* 181 f
Galla *Placidia mater Valentiniani III imperatoris* 530 a
Gallonius (*Antonius*) *edidit opuſculum de Cruciatibus Martyrum* 534 c d
Gallus *frater Juliani apoſtatæ* 430 d
Galtherus *præſul Biſuntinus* 530 a f, 531 a b f
Gamratis (*Petrus de*) *archiepiſcopus Gneſnenſis* 330 d
† Garinus *epiſcopus Sedunenſis* 274 n
† Gaudentius *epiſcopus Novarienſis* 281 b
Gaultherot (*Dionyſius*) *conſcripſit hiſtoriam Lingonenſem* 440 b
Genoadius *Maſſilienſis egit de ſcriptoribus eccleſiaſticis* 742 a
Georgius *patriarcha Alexandrinus ſcripſit Vitam S. Chryſoſtomi* 108 b
† Geraldus *vel* Giraldos *abbas Sylvæ majoris in Gallia* 237 f, 238 f, 239 n b
Gerardus *præſul Spoletanus* 670 f
Gerardus *epiſcopus Morinorum* 607 d
† Germanus *epiſcopus Antiſſiodorenſis* 55 c, 72 a
† Germanus *epiſcopus Pariſienſis* 55 c, 62 b
Gervinus *epiſcopus Ambianenſis* 607 d
Girard (*Bernardus de*) *perperam aſſerit, Clotarium ex S. Radegunde libros ſuſcepiſſe* 52 e
Goar (*Jacobus*) *ſcripſit notas ad hiſtoriam Theophanis* 169 d
Godefridus *epiſcopus Lingonenſis* 427 c d, 435 a, 439 e
† Godeardus *epiſcopus Hildeſienſis* 210 f
Gudoleous *abbas monaſterii Nebiluenſis* 33 d, 38 f
Gooonus (*Benedictus*) *ſcriptor ex Ordine Cæleſtinorum corrigitur* 32 f, 735 f, 736 d
Gormanus (*Marianus*) *Martyrologus Hibernus* 737 b
Goſcelinus *epiſcopus Metenſis* 71 e
Gotfridus *Viterbienſis aſſerit, ſanctam Helenam Treviris natam eſſe* 549 b
Gouvea (*Antonius de*) *epiſcopus Cyrenenſis ſcripſit Hiſpanice Vitam S. Claræ de Monte-Falco* 672 a
Gramatius *epiſcopus Metenſis* 655 d
Grand (*Albertus le*) *ſcripſit de Sanctis Britanniæ Minoris* 662 b
Gregorius II *Pontifex* 766 c e, 773 c
† Gregorius VII *Papa* 237 f, 239 a, 245 e
Gregorius XIII *Pontifex* 205 f
† Gregorius *epiſcopus Agrigentinus* 482 c d
† Gregorius *Turonenſis exſequiis S. Radegundis reginæ interfuit* 48 f, 64 d e f
Grecſerus (*Jacobus*) *S. J. inter ultus multus lucubrationes ſcripſit de Cruce* 566 e. *Varios Sanctos ab hæreticorum ludibriis vindicavit* 764 e f
Grimaldus (*Antonius*) *unus ex martyribus Hydruntinis* 186 e d e, 193 & ſeqq.
Gropp (*Ignatius*) *Benedictinus nuper edidit hiſtoriam monaſterii Amorbacenſis* 460 & ſeqq.
Gualterius (*Philippus Antonius*) *epiſcopus Imolenſis* 28 n
Gualterius (*Pompeius*) *Canonicus eccleſiæ Hydruntinæ* 180 c
Guaroerius (*Joannes Antonius*) *ſcripſit de Sanctis Bergomenſibus* 593 f
Guarricus *vel* Guerricus *abbas Igniacenſis* 698 e f
Guerrinus (*Martinus Antonius*) *edidit ſynopſim eccleſiæ Bergomenſis* 540 d
Gueſnayus (*Joannes Baptiſta*) *S. J. conſcripſit Annales Maſſilienſes* 748 f
Guilielmus *epiſcopus Lingonenſis* 439 e f
Guilielmus *vel* Wilhelmus *epiſcopus Catalaunenſis* 257 d,

257 d 259 c
Guillimannus [*Franciſcus*] *ſcripſit de rebus Helvoticis* 273 c, 277 b
Gundifalvus *epiſcopus Burgenſis in Hiſpania* 30 c f, 32 a

H

HAimo *epiſcopus Halberſtadenſis* 211 f
Hamcooius [*Martinus*] *ſcripſit de rebus Fetiſeis* 710 e, 712 c
Harduinos [*Joannes*] *S. J. vulgavit collectionem conciliorum* 497 a
Haciolfus *epiſcopus Lingonenſis non videtur debito cultu honoraci, ut inter Sanctos locum habere poſſit* 3 c
Hariulfus *abbas Aldemburgenſis* 228 & ſeqq.
Haclæus (*Franciſcus*) *archiepiſcopus Pariſienſis* 391 b
Haroldus [*Franciſcus*] *edidit Vitam & Opera venerabilis Alberti de Saethiano* 199 e
Hatto, Haito, *vel* Hetto *epiſcopus Baſileenſis* 9 c
Helinandus *epiſcopus Laudunenſis* 1147 a
Henricus *epiſcopus Silvanectenſis* 301 e f
Henricus IV *rex Galliæ* 441 b
Henricus VIII *rex Angliæ* 700 d
Henricus *Huntingdonienſis ſcriptor Anglus* 148 e
Heraclius *imperator* 97 c d
Heredia [*Antonius de*] *S. Claram Aſſiſiatem Ordini Benedictino perperam adſcribit* 670 d
Hermeneſindus *rex Thuringiæ* 49 b e, 50 b
Hertzvvormius [*Arnoldus*] *compoſuit hiſtoriam Suſſerontenſem* 138 a, 509 c
† Hibarnus *epiſcopus Hibernus* 746 c
† Hilarius *epiſcopus Pictavienſis* 402 b
Hilarius *præſul Biſuntinus* 570 a b
Hilduinus *epiſcopus Lingonenſis* 444 e, 446 b
Hilgerus *epiſcopus Sueſſionenſis* 259 e f
Hincmarus *præſul Rhemenſis* 603 f
† Hogerus *præſul Bremenſis* 211 d
Honorius *Papa Romanus defenditur* 116 d e
Hugo *præſul Biſuntinus* 530 a, 531 b
† Hugo *abbas Cluniacenſis* 137 f, 139 a
Hugo [*Carolus Ludovicus*] *abbas Præmonſtratenſis edidit monumenta ſacræ antiquitatis* 748 b
Hugo *epiſcopus Sueſſionenſis* 607 d
Hugolinus *S. R. E. Cardinalis & Oſtienſis ac velitrenſis epiſcopus* 305 b
Hulſt [*Oliverius Vandee*] *abbas monaſterii Aldenburgenſis* 224 c
Hunnericus *rex VVandalorum* 414 c f
Huſſ [*Joannes*] *hæreticus in concilio Conſtantienſi damnatus* 383 d

I

IAcobillus [*Ludovicus*] *conſcripſit Vitas Sanctorum Umbriæ* 24 b, 167 f
Janningus [*Conradus*] *compoſuit diſſertationem de primis Umbriæ apoſtolis* 457 b c
Inchofec [*Michael*] *edidit librum de tribus Magis euangelicis* 569 e
Ingelrannus *vel* Angelrannus *epiſcopus Laudunenſis* 246 f, 247 a
Innocentius I *Pontifex* 281 b
Innocentius II *Pontifex* 606 a d
Innocentius IV *Pontifex* 277 b d f
Innocentius VIII *Pontifex* 182 e f
Innocentius X *Pontifex* 528 b
Innocentius XII *Pontifex* 661 f
Joannes XV *Pontifex* 241 d
Joannes XXII *Papa Ludovicum Toloſanum epiſcopum numero Sanctorum adſcripſit* 797 f, 798 a
Joannes XXIII *Pontifex* 376 b
Joannes *Toletanus S. R. E. Cardinalis* 385 a
Joannes *Andreas S. R. E. Cardinalis & archiepiſcopus Meſſanenſis* 514 b
Joannes *patriarcha Hieroſolymitanus* 481 a
Joannes *epiſcopus Tornacenſis* 223 d
Joannes *epiſcopus Cabilonenſis* 312 a
Joannes *epiſcopus Alatrenſis* 303 f
Joannes *epiſcopus Apamenſis* 1522 a
Joannes *epiſcopus Morinorum* 257 d
Joannes *præſul Rhomenſis* 423 d
Joannes *epiſcopus Ariminenſis* 418 f, 219 d
Joannes I *abbas Alcivillarenſis* 604 c
Joannes *Dux Bituricenſis* 65 e
Joannes *a ſancta Maria ſcriptor Gallus en Ordine Prædicatorum* 313 d
† Jounnicius *abbas quando obierit* 169 a
Joffredus *epiſcopus Carnotenſis* 457 d e
Jonas *monachus Bobienſis in Italia ſcripſit Vitam S. Beetuifi abbatis* 750 & ſeqq.
Irene *imperatrix an inter Sanctas collocanda ſit, dubitatur* 2 c d e. *Magni faciebat lucubrationes S. Maximi* 203 a b
Irene *mater S. Athanaſiæ viduæ* 170 c
Iſdegerdes *rex Perſarum* 186 c e, 289 b d
Julianus *apoſtata in templo S. Mamantis mirum præſagium experitur* 430 d e f
Julius II *Pontifex* 313 f, 314 b
† Junianus *abbas cum eremita ejuſdem nominis male confunditur* 33 a b c
Juſtinus *imperator reliquias Dominicæ crucis ad S. Radegundem miſit* 59 c d
Juſtinus *hiſtoricus ſcripta Trogi Pompeii in compendium redegit* 536 b
Ivo *epiſcopus Carnotenſis* 259 f
Ivvo *epiſcopus Ceaconienſis* 311 c, 312 c d

K

KAdlabko [*Vincentius*] *epiſcopus Ceaconienſis* 311 d, 341 d
Keck [*Joannes*] *S. Amorem abbatem Amorbacenſem cum altero ſynonymo confudit* 461 & ſeqq.
Keferloherus [*Innocentius*] *Vitam S. Alypii ex Operibus S. Auguſtini collegit* 102 f, 103
Kempenſis [*Thomas*] *poſt obitum Sovvoliam transfertur* 1 f
Kempius [*Cornelius*] *ſcripſit opuſculum de rebus Friſicis* 710 e, 712 a
Kennethus I *vel* II *rex Scotiæ* 663 e f
Ketennus *ſcriptor Hibernus* 739 b
Kirkeſtede [*Joannes*] *ſcripſit opuſculum de præſulibus Hiberniæ præſulibus* 657 a
Kloppenburg [*Joannes*] *S. J. de cultu S. Ludolfi & B. Druthmari nos inſtruxit* 139 b c
Kritzraedt (*Jacobus*) *S. J. de cultu S. Quentiboldi nos certiores reddidit* 138 e d

L

LAduntius *Neapolitanus abbas congregationis Olivetanæ* 705 a
Lagerus (*Michael*) *ſcripſit de martyribus Hydruntinis* 183 d e
Laguille (*Ludovicus de*) *S. J. edidit Hiſtoriam Alſatiæ* 643 f
Lambertus *epiſcopus Tornacenſis & Noviomenſis* 223 b, 254 c, 255 a, 257 d

Lamber-

Lambertus *Schafnaburgenſis* ſcriptor ſeculi undecimi 762 e

Lamparter [*Henricus*] *S. J. quædam de S. Radiona vel Radegundo virgine ſubminiſtravit* 96 d

Landolfus *S. R. E. Cardinalis & ſedis Apoſtolicæ in Sicilia legatus* 784 b c

Langus [*Matthæus*] *archiepiſcopus Salisburgenſis & S. R. E. Cardinalis* 93 f, 94 a b

Latomus [*Joannes*] *texuit catalogum archiepiſcoporum Moguntinenſium* 461 b

Laurentius *monachus Ruthenſis ſcripſit Vitam S. Maximi* 97 e, 421 e c

Lazius [*Wolfgangus*] *ſcripſit Opus de migratione gentium* 467 d

Leiaſtus *vel* Leiſaſtus *epiſcopus Anguſtodunenſis* 832 d

Leibnitius [*Godefridus Guilielmus*] *inter Acceſſiones ſuas hiſtoricas edidit Geſta Trevirenſium* 550 b

Lellis [*Carolus de*] *edidit Neapolim ſacram* 182 f

Leo VII *Pontifex* 458 a b

Leo X *Pontifex* 310 b c, 322 d

Leo *cognomento* ſapiens *vel* philoſophus, *imperator & filius Baſilii Macedonis* 485 d

Leo *abbas Cavenſis* 696 d

Leonardus *abbas Cavenſis* 528 e

Leone [*Petrus de*] *S. R. E. Cardinalis* 223 e

Leondarius [*Joannes*] *vidit eædem vivam Hydruntinorum* 193 d e f, 194 a

Leontius *præſul Burdigalenſis* 79 c, 80 e

Letaldus *monachus Miciacenſem deſcripſit tranſlationem S. Juniani abbatis* 37 c

Letzaerus [*Joannes*] *Germanice ſcripſit chronicon, quod erroribus hiſtoricis ſcatet* 140 a b

†Leudomirus *epiſcopus Catalaunenſis* 247 b e

Leupot [*Romualdus*] *aliqua recentiora miracula S. Helenæ ſubminiſtravit* 644 a b

Leydis [*Joannes Gerbrandus a*] *Carmelita collegit Acta S. Jeronis* 476 c d

Lezana [*Joannes Baptiſta de*] *SS. Cæſarium & Radegundem Ordini Carmelitano accenſet* 61 e f, 62 a

Libanius *ſophiſta refellitur* 275 f

Licinius *imperator* 272 d f

Licio [*Robertus a*] *ex Ordine Minorum epiſcopus Aquinatenſis* 789 a

Lintargus *vel* Luitardus *epiſcopus Spoletinus* 458 a b

Liſiardus *epiſcopus Sueſſionenſis* 227 e & ſeqq.

Locatellus [*Eudoxius*] *Simeonem monachum Valumbroſanum appellat beatum, de quo titulo dubitamus* 145 a b

Longuevallius [*Jacobus*] *ſcripſit vernacule hiſtoriam eccleſiæ Gallicanæ* 53 c d

Longus [*Joannes*] *teſtis oculatus martyrii Hydruntinorum* 194 b c d e f

Lubomlius [*Srverius*] *Cracovienſis ſcripſit Vitam & miracula S. Hyacinthi* 310 & ſeqq.

†Ludovicus *rex Galliæ tertio Ordini S. Franciſci adſcribitur* 382 b

Ludovicus *Craſſus rex Galliæ* 245 b

Ludovicus VII *Galliæ rex* 11 e

Ludovicus VIII *Galliæ rex numeroſam prolem habuit* 775 b

Ludovicus *Romanorum rex* 142 f

Ludovicus *pater Philippi II regis Galliæ* 439 f

Ludovicus *Heſſiæ & Thuringiæ Lantgravius* 143 e

Lullus *præſul Moguntinus* 137 a

M

MAcarius *epiſcopus Hieroſolymitanus* 761 & ſeqq.

Mac-Camuil [*Arthurus*] *epiſcopus Clochorenſis in Hibernia* 208 c

Mac-Cataſaid [*Matthæus*] *epiſcopus Clochorenſis in Hibernia* 208 c

Magnus *rex Norvegiæ* 704 f

Maguir [*Catholdus*] *ſcriptor Hibernus* 738 e

Maire [*Franciſcus le*] *conſcripſit hiſtoriam Aurelianenſem* 605 c

Malabranca Urſinus [*Latinus*] *S. R. E. Cardinalis in opinione ſanctitatis mortuus* 1 f

Maldura [*Petrus Ludovicus*] *laudat Diedum ob conſcriptam S. Rochi Vitam* 394 f, 395 a b

Malliaco [*Maria de*] *revelationibus clara* 67 b

† Mamilianus *præſul Panormitanus* 482 d

Maurique [*Bernardus*] *epiſcopus Malacitanus* 802 f

Manzonius [*Antonius Maria*] *edidit hiſtoriam epiſcoporum Imolenſium* 16 a, 17 d

Marcello] *Guilielmus de S.*] *conſcripſit Vitam S. Ludovici Toloſani* 803 b

Marcus *Ulyſſipponenſis ſcriptor ex Ordine Minorum* 805 d

Marcvvardus *abbas Corbinenſis* 139 e f

Marieta [*Joannes*] *concinnavit hiſtoriam de ſanctis Hiſpaniæ* 30 f

Marnavitius [*Joannes Tomcus*] *ſcriptor Dalmata rejicitur* 264 e f, 265 d

Maroveus *epiſcopus Piſtavienſis* 59 d, 60 e f, 64 f

Marquez [*Joannes*] *ſcripſit de Origine Eremitarum S. Auguſtini* 670 a

Martellus [*Carolus*] *pater Caroli II regis Hungariæ* 800 e

Martianus [*Joannes Michael*] *Canonicus Hydruntinus & ſcriptor* 183 f

Martiaelli [*Dominicus*] *graphice adumbravit urbem Venetam* 392 a

† Martinus *in Pannonia natus eſt* 49 d

† Martinus I *Papa Romanus* 102 e

Martinus V *Pontifex approbat immemorabilem cultum S. Scholdi* 763 b c & ſeqq.

Maſcarius [*Guido*] *auctiſtes Toloſanus* 781 f, 782 a

† Maternus *præſul Mediolanenſis* 540 e

Mauritius *imperator* 64 b c d

† Maurus *epiſcopus Cæſenas* 215 b

Maurus *abbas Glannafolienſis* 33 d

Maximus *epiſcopus Ticinenſis* 18 f, 19 a

Maximus *præſul Genevenſis* 274 f

Maynardus *primus Livoniæ epiſcopus* 146 a

Megenfridus *chronographus Faldenſis ſeculo X floruit* 461 f, 462 a

Meleun [*Anna de*] *inter venerabiles feminas collocata* 22

Michael *Amorienſis imperator* 169 e

Michael *epiſcopus Conzrenſis* 496 a

Milevvski [*Jacobus*] *epiſcopus Laodicenſis & ſuffraganeus Cracovienſis* 331 a

Miræus [*Joannes*] *epiſcopus Antverpienſis* 411 b

Monteil [*Joſephus de*] *conſcripſit Vitam S. Radegundis* 65 e

Morerius [*Ludovicus*] *Gallice collegit Dictionarium hiſtoricum* 67 c d

Morinus [*Joannes*] *ſcripſit Commentarium de ſacris Eccleſiæ ordinationibus* 54 d

Moſconius [*Iſidorus*] *Vitam S. Claræ de Monte-Falco ex antiquis inſtrumentis collegit* 666 & ſeqq.

& seqq.
Morerus [*Henricus*] *ex Ordine Cartusiano scriptor Helvetus* 271 c f
Muro [*Joannes de*] *Minister Generalis Minoritarum* 782 a
Mutiocosis [*Jacobus*] *episcopus Sebastenus* 518 f
Mutius [*Marius*] *scriptor Bergomeasis* 539 c d
Myskovvski [*Petrus*] *episcopus Cracovienſis* 330 b

N

NAtali [*Baptiſta de*] *vidit martyres Hydruntinos a Turcis interfici* 197 c d o
Natalibus [*Petrus de*] *episcopus Equilinus quando vixerit & ſcripſerit* 398 a b c d
Nicetas *ſcripſit commentarios ad orationes S. Gregorii Nazianzeni* 428 f
Nicetas *pater S. Athanaſiæ viduæ* 170 c
† Nicephorus *patriarcha Conſtantinopolitanus* 98 a b
Nicolaos *marchio Atteſtinus* 575 f
Noguierius [*Franciſcus*] *ſcripſit hiſtoriam eccleſiæ Avenionenſis* 755 b
Nonnus *epiſcopus Bavacenſis* 726 f
Notehecus *abbas Altivillarenſis ſcripſit de tranſlatione corporis S. Heleneæ* 607 b c d
B. Notkerus *circa finem ſeculi noni ſcripſit ſuum Martyrologium* 20 d

O

ODilbardos *præſul Ultrajectenſis* 475 e, 476 b
Odo *Suſſionenſis abbas S. Medardi forte duplex diſtinguendus* 255 c, 257 b
Oiſy [*Everardus de*] *epiſcopus Toracenſis* 229 f
Oholski [*Simon*] *ſcriptor Dominicanus* 371 d
Opizo *præſul Ravennas* 689 e
Opmerus [*Petrus*] *ſcripſit de Martyribus Hollandiæ* 476 c
Otto *Friſingenſis aſſerit, S. Helenam Treviris natam eſſe* 549 b
Ovechamus [*Adolphus*] *ſcripſit Vitam B. Meinwerci* 139 e

P

PAgios [*Antonius*] *edidit teſtamentum S. Ludovici Toloſani* 787 a
Pslæonydorus [*Joannes*] *ſcriptor Carmelita* 568 e f
Palladius *epiſcopus Telonenſis* 749 b
Panemollis [*Joannes*] *teſtis oculatus martyrii Hydruntinorum* 596 e f, 597 a b
Pantaleon [*Henricus*] *edidit Proſopographiam* 272 c
Patroclus *præſul Arelatenſis* 291 f
† Paulinus *epiſcopus Nolanus* 202 c d
Paulus III *Pontifex* 325 a, 326 c d e
Paulus IV *Pontifex* 224 b o
Paulos *epiſcopus Conſtantinopolitanus & hæreticus Monothelita* 221 b, 222 c d
Pavoſius [*Angelus*] *fuit teſtis oculatus cædis martyrum Hydruntinorum* 195 a b c d
Pelagios *epiſcopus Legionenſis* 199 c
Pelagius [*Alvarus*] *ſcripſit Opus de planctu Eccleſiæ* 785 b
Pendinellus [*Angelus*] *Canonicus Hydruntinus, & teſtis oculatus cladis Hydruntinæ* 185 b c, 196 a b c d
Peregrinis [*Bartholomæus de*] *ſcripſit de Sanctis Bergomenſibus* 140 a
Peregrious [*Bernardus*] *epiſcopus Barcinonenſis* 786 c
Perefixus [*Harduinus*] *archiepiſcopus Pariſienſis* 391 b
Peſſina de Czechorod [*Thomas Joannes*] *detentus eccleſiæ metropolitanæ Pragenſis & epiſcopus Samandrienſis* 312 f
Petci [*Suffridus*] *ſcripſit de rebus Priſcis* 710 a
Petrus *epiſcopus Bellovacenſis* 257 d
Petrus *epiſcopus Tarſenſis* 726 a
† Petrus *epiſcopus Anaginus* 710 a b
† Petrus *martyr ex Ordine Prædicatorum* 177 f
Petrus *rex Aragoniæ* 380 f
Petros *ex Ordine Minorum epiſcopus Epulanus* 779 a, 803 b
Peyronettus [*Simon*] *catalogum Sanctorum ac Sanctarum notis illuſtravit* 65 d
Phaſellus [*Thomas*] *Dominicanus ſcripſit de rebus Siculis* 480 d
Philippus *epiſcopus Catalaunenſis* 607 d, 611 e
Philippus II *rex Hiſpaniæ* 412 a b
Philippus I *rex Galliæ* 443 f
Philippus II *rex Galliæ* 439 f
Philippus VI *rex Francorum* 800 e
Philippus *rex Galliæ* 232 b, 233 d
Philippus *Comes Flandriæ* 223 e
Phronimos *ſeu* Phcomimus *epiſcopus Metenſis cum altero confuſus* 654 o
Pientius *epiſcopus Pictavienſis* 55 d
Piergilius [*Baptiſta*] *ſcripſit Vitam S. Claræ de Monte-Falco* 664 & seqq.
Pioius [*Ignatius*] *S. J. officioſus Operis noſtri adjutor* 532 a b
Pious [*Joannes*] *ſcripſit Vitam ſancti Rothi* 380 c, 383 d, 396 a
Piplous *rex Francorum* 530 b
Pius IV *Pontifex* 387 d f
† Pius V *Papa* 202 a
Pius *vel* Plodius [*Michael*] *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 315 a
Platos [*Hieronymus*] *S. J. ſcripſit Opus de Bono ſtatus religioſi* 789 b
Pocockius [*Edovardus*] *Annales Arabicos Eutychii patriarchæ Alexandrini Latine interpretatus eſt* 551 c
† Porphycius *epiſcopus Gazenſis* 287 a
Portu [*Regiualdus le*] *epiſcopus Lemovicenſis* 734 o
Poſſevious [*Joannes Baptiſta*] *ſcripſit de Sanctis Tudertinis* 168 a, 698 a
Poſſinus [*Petrus*] *S. J. nobis ſuppeditavit monumenta de B. Laurentio eremita* 303 a, 304 c
Præſtantius *epiſcopus Bergomenſis* 540 e
Prætextatus *præſul Rothomagenſis* 61 b
Psaga [*Hieronymus de*] *hæreticus in concilio Conſtantienſi damnatus* 383 d
Praodotha *epiſcopus Cracovienſis* 344 a b
Preſſa [*Philippus de*] *teſtatur de incorruptis martyrum Hydruntinorum corporibus* 198 b c d
Priſca *fuit unor Diocletiani imperatoris* 263 & seqq.
† Procopius *epiſcopus Tauromenitanus & martyr* 486 b, 499 b
Procus *vel* Provus *epiſcopus Dertonenſis* 752 f, 753 f
Prudentius *poeta Hiſpanus ſcripſit de S. Hippolyto martyre* 3 & seqq.
Pyrrhus *epiſcopus Conſtantinopolitanus & hæreticus Monothelita* 102 a, 122 e

R

RAdbodo *epiſcopus Tornacenſis* 349 f, 351 d
† Radeguodis *duplex ab alia Radegunde regina & uxore Clotarii diſtincta* 47 b c
Raderus (*Matthæus*) *Chronicon Alexandrinum Græco-Latine vulgavit* 569 c
Radulphus *præſul Rhemenſis* 228 d, 229 d
Radzivil (*Georgius*) *S. R. E. Cardinalis* 328 d
Rainaldus *vel* Reginoldus I *iſtius nominis archiepiſcopus Rhemenſis* 611 b
Rainaldus *vel* Raiooldus *abbas Sueſſionenſis S. Medardi* 233 d e f, 236 a
Raynaudus (*Theophilus*) *refellit aliquem ſcriptorem, qui S. Radegundi Clotarii regis uxori virginitatem adſcripſerat* 52 f, 53 a b c
Reginaldus (*Rupertus*) *canonica Altivillarenſis varia nobis de S. Helena ſuppeditavit* 6n4 d & ſeqq.
Relandus (*Petrus*) *Faſtos conſulares collegit* 526 d
† Rembertus *præſul Bremenſis* 211 d
Rettenpacherus (*Simon*) *ſcripſit Annales monaſterii Cremifanenſis* 539 a
Reynaldus *epiſcopus Lingonenſis* 427 c d, 442 f, 443 e f
Rivetus (*Andreas*) *miniſtellus heterodoxus refellitur* 565 d e f
Roa (*Martinus de*) *edidit librum de antiquitate urbis Malacitanæ* 802 c
Roberti (*Joannes*) *S. J. ſcripſit & illuſtravit Vitam S. Huberti* 226 c
Robertus *epiſcopus Lingonenſis* 434 e
Robertus *Francorum rex, Hugonis Capeti filius* 9 c, 11
Robertus *rex Siciliæ, frater S. Ludovici præſulis Toloſani* 799 c
Robertus *vel* Rodbertus *cognomento* Friſo *occupavit comitatum Flandriæ* 248 f
Rodoan (*Carolus Philippus de*) *epiſcopus Brugenſis* 223 d
Rodtbertus *epiſcopus Atrebatenſis* 257 d
Rnelaos (*Alexander*) *eligitur Antverpiæ præfectus confraternitatis S. Rochi* 414 d e f
† Romanus *abbas Jurenſis* 732 d
Roricius *vel* Ruricius *epiſcopus Lemovicenſis* 33 h
Rubeus (*Hieronymus*) *conſcripſit hiſtoriam Ravennatem* 688 f & ſeqq.
Ruinartius (*Theodericus*) *edidit hiſtoriam perſecutionis VVandalicæ* 414 c
Ruodbertus *vel* Rnbertus *monachus peregrinus ſcripſit Vitam S. Theoduli* 275 c d
Ruthardus *Comes fundavit monaſterium Amorbacenſe in Franconia* 461 c, 467 f
Ruſticus *epiſcopus Nivernenſis* 297 e

S

SAlazar (*Joannes Tamayus*) *ſcriptor Hiſpanus rejicitur* 264 e f
Salmone (*Petrus de*) *hæreticus ex ſecta Fraticellorum* 673 b
Sanctius *rex Majoricæ* 38 n f
Sanſovious (*Franciſcus*) *ſcripſit de urbe Veneta* 392 a
Sarthiano (*Albertus de*) *vir venerabilis ex Ordine Minorum, de cujus legitimo cultu dubitamus* 599 e
Saturninus *Arelatenſi impenſe favit hæreſi Arianæ* 59 b
Sanſſayus (*Andreas*) *duos Sanctos inter ſe confudit* 75 n e, 751 a b
Scalea (*Valerianus*) *abbas generalis Olivetanæ religionis* 177 a
Scarerius (*Franciſcus*) *ex Ordine Minorum epiſcopus Segetanus* 778 f, 779 a, 803 b
Schannatus (*Joannes Feldeſicus*) *edidit Vindemiam Litterariam* 142 a
Scheckmannus (*Joannes*) *Latine interpretatus eſt Geſta Trevirenſium* 55 n b
Schedelius (*Hartmannus*) *ſeculo* XV *eruente vulgavit Chronicon* 764 c
Schelſtrate (*Emanuel a*) *bibliothecæ Vaticanæ præfectus & ſcriptor* 526 e
Schenckinck (*Stephanus*) *Canonicus Mindenſis nobis tranſmiſit Acta S. Magni* 705 f
Schmid (*Jacobus*) *S. J. de cultu S. Felicis in Tyroli nos certiores reddidit* 163 c, 164 a b c
Schotelius (*Juſtus Georgius*) *edidit Opus de lingua Germanica* 721 c
Sedulius (*Henricus*) *Minoreita edidit Vitam S. Ludovici præſulis Toloſani* 775 b & ſeqq.
Serena *nobis videtur perperam appellari uxor Dioclitiani imperatoris* 263 & ſeqq.
Servatus *Lupus abbas Ferrarienſis conſcripſit Vitam S. VVigberti* 332 f
Severus *hæreticus errores Eutychianorum propagavit* 222 b
Sigebertus *Gemblacenſis laudat S. Arnulfum epiſcopum Sueſſionenſem* 222 d e f
Sigibrandus *epiſcopus Piſtavienſis* 35 f, 36 a
Sigiſmundus I *rex Poloniæ* 322 b
Sillis (*Antonius de*) *ſcribit de tertio Ordine S. Franciſci* 38 a b
Simlerus (*Joſiae*) *deſcribit Valleſiam* 273 b, 277 d
Simon *epiſcopus Meldenſis* 301 e f
Sinibaldus *epiſcopus Imolenſis* 57 f
Sixtus *Papa II quando martyrium ſubierit* 8 a
Sixtus IV *pontifex* 180 f, 182 e
Sophia *imperatrix uxor Juſtini* 59 e f
† Sophronius *patriarcha Hieroſolymitanus* 122 a
Snſa [*Franciſcus de*] *Canarienſis epiſcopus* 8n1 f
Spondanus [*Henricus*] *epiſcopus Appamienſis* 782 f
Steborius [*Chriſtophorus*] *S. J. nobis ſubminiſtravit Acta S. Magni* 705 f
Stengelius [*Carolus*] *eruditus Ordinis Benedictini abbas & ſcriptor* 93 b
Stephanus VI *vel* VII *Papa* 483 d e
† Stephanus *epiſcopus Upſalenſis* 211 d
Stephanus *præſul Hydruntinus a Turcis occiſus* 179 f, 184 e, 185 b c
Sterre [*Chryſoſtomus vander*] *ſcriptor Ordinis Præmonſtratenſis* 142 c
Stumpffius [*Joannes*] *ſcripſit Germanice chronicon Helvetiæ* 377 d
Suarefius [*Joſephus Maria*] *epiſcopus Vaſionenſis* 524 c, 525 & ſeqq.
Suederus *præſul Ultrajectenſis* 475 c
Summoote (*Joannes Antonius*) *Italice conſcripſit hiſtoriam Neapolitanam* 782 d, 782 e
Suſtereo (*Henricus Joſephus van*) *epiſcopus Brugenſis* 223 a

T

THeobaldus *epiſcopus Sueſſionenſis* 234 a, 236 a, 242
Theodora *uxor Juſtiniani imperatoris* 264 a b
Theodoricus II *Comes Hollandiæ* 475 e, 476 b
Theodorus *Pontifex Romanus* 122 e, 124 c
Theodorus *patriarcha Hieroſolymitanus* 481 a
Theodorus *Cæſarienſis epiſcopus Menotheliti*

105 c
Theodosios I *imperator* 153 e, 156 e
Theodosius *junior imperator* 286 f, 287 b c
Theodosius *Alexandrinus episcopus, a quo haeretici Theodosiani nomen traxerunt* 225 f
Thomas *patriarcha Hierosolymitanus* 481 a
Thomas *episcopus Spoletanus* 676 f, 678 a
Tinmouth (*Joannes de*) *scriptor anglus, ex quo Capgravius sua hausit* 733 c d
Toleto (*Petrus a*) *episcopus Malacitanus* 802 d
Torellus (*Ludovicus*) *scripsit historiam generalem Ordinis Augustiniani* 670 e
Torfæus (*Thormodus*) *heterodoxus edidit historiam Norvegiæ* 704 f
Torcigianus (*Lucas*) *præsul Ravennas* 688 e
Trogus Pompejus *historicus, cujus scripta jam perierunt* 536 b
Trugillo (*Thomas de*) *in Thesauro concionatorum agit de Sanctis Hispaniæ* 30 c

U

UBertus I *episcopus Ariminensis* 215 a
Ubertus II *episcopus Ariminensis* 215 a, 219 e
Urbanus VIII *Pontifex* 181 e
Ursinus (*Fulvius*) *episcopus Spoletanus* 668 a

V

VAlesius (*Hadrianus*) *errorem Valsini Boetii corrigit* 34 a b
Vararanes V *rex Persarum* 286 a c, 287 d
Vasæus (*Joannes*) *natione Belga scripsit de rebus Hispanicis* 30 f
Venerius *abbas S. Gaudentii in Italia* 215 c d
Victor *episcopus Vitensis* 454 e, 455 e
Victor *episcopus Uticensis* 454 e
Victor *antistes Graelanopolitanus* 274 f
Victorinus *inclytus rhetor Romæ ad fidem Christianam adducitur* 281 & seqq.
Victocios *præsul Redonensis* 61 b
Villaescusa (*Jacobus Ramirez de*) *episcopus Malacitanus* 802 f
Villaharduinus (*Goffridus*) *scripsit historiam imperii Constantinopolitani* 446 a
Viridis (*Radulfus vel Radulfus*) *archiepiscopus Rhemensis* 246 f, 247 a
Vitellensibus (*Joannes de*) *patriarcha Alexandrinus* 530 a
Vito (*Paduanus de*) *adfuit martyrio civium Hydruntinorum* 295 e f, 296 a
Viventiolus *præsul Lugdunensis* 274 f
Volprecht (*Wolffgangus*) *Lutheri discipulus, qui Norimbergam haeresi infecit* 768 c
Vredius (*Olivarius*) *scriptor Belga* 221 e

W

WAeyer (*Arnoldus*) *scripsit de translatione venerabilis Thomae Kempensis* 2 a
Waghenare (*Petrus de*) *scriptor Ordinis Praemonstratensis* 442 b e
Wal *abbas Corbeiensis* 141 a
Walterus *præsul Bisuntinus* 530 a f, 531 a b f
†Warinus *abbas Corbeiensis* 221 d
Wieleff (*Joannes*) *haereticus in concilio Constantiensi damnatus* 383 d
Wigandus *præsul Bambergensis* 768 c
Wilhelmus *præsul Moguntinus* 540 b e
Wilhelmus *episcopus Catalaunensis* 257 d, 259 e
Wilhelmus *abbas Viconiensis ex Ordine Praemonstratensi* 145 f
Willotus (*Balduinus*) *S. J. collegit Martyrologium vel Hagiologium Belgicum* 224 b
Wiltheim (*Alexander*) *S. J. dubitavit olim de cultu S. Zuentiboldi regis* 138 e
Winheim (*Erhardus*) *Carthusianus scripsit de sacris reliquiis Coloniensibus* 528 e
Witfordus (*Richardus*) *edidit anno 1506 Anglice Martyrologium* 704 f
Wolfardus *præsul Augustanus* 94 c

Z

ZOsimos *historicus & impudens calumniator Christianorum* 517 c d e

INDEX

TOPOGRAPHICUS

A

Abſci *vel* Abaſgi, populi Colchidis 131 f
Archaia duplex 421 a d
Adernionis *five* Adrani oppidum in Ætnæ monte *natale B. Nicolai eremitæ* 516 c
Adiabenorum regio in Aſſyria, *vel* in Aſſyriæ & Meſopotamiæ finibus 594 f
Ægæ, civitas olim Ciliciæ littoralis 437 c
Æginæ inſulæ *deſcriptio* 168 b
Agatha, Agathopolis, Agathe, urbs Galliæ & inſula in diœceſi Narbonenſi 401 e
Ageinm [*Ay*] opp. Galliæ in Campania 632 d
Alani, *ubi habitarint* 131 e
Aldenardenſe territorium in Flandria, *patria S. Arnulfi ep. & conf.* 226 e
Aldeobergenſis partbenon io Germania. *B. Gertrudis abbatiſſa* 142 a
Aldenburgum, locus in Flandria. *S. Arnulfus* 221
Alencio [*Alençon*] opp. io Normannia 794 b
Altivillare, monaſterium [*Hautvilliers*] in Territorio Remenſi, *S. Helenæ prodigiis clariſſimum* 600 d, 622 d
Amalphia, urbs ad Tyrrhenum mare 502 c
Amorbacenſe monaſterium in Franconia. *S. Amor vel Amator primus ejuſdem abbas* 460 b, 461 c, *ab alio ſynonymo diſtinctus* 462 c
Androcala regio in Tauri montis anguſtiis 704 c
Angleria [*Anghiera*] opp. Italiæ in Ducatu Mediolanenſi 403 f
Anglia *S. Clintancus rex & M.* 733 n
Antverpia. *Gloria poſthuma S. Rochi conf.* 410 c
Apamea, urbs Syriæ. *S. Marcellus ep. ac martyr* 151 e
Aquæ Sextiæ [*Aix*] urbs Galliæ in Provincia 218 f
Aqua pendens, in Phaliſeis Tuſciæ 403 e
Arcaria, locus in Meſſanenſi diœceſi. *B. Nicolaus eremita* 513 a, 516 c
Arceyas, opp. territorii Trecenſis in Gallia. *S. Balſemius martyr* 492 e
Arelatum, urbs Galliæ in Provincia 15 e
Argenſola, cœnobium in diœceſi Sueſſionenſi 638 d e
Ariminum [*Rimini*] urbs Æmiliæ in Italia. *S. Arduinus conf.* 214 b, 218 b
† Aimel, pagus diœceſis Rhedonenſis 498 b
Aſſendienſe monaſterium 213 e
Ateiæ [*Aties*] villa regia in pago Viromanduenſi Galliæ, *ubi educatu S. Radegundis regina* 69 d e
Athanacenſe monaſterium in Gallia. *An ejuſdem abbas S. Badulphus conf.* 732
Athingaoi populi 169 d
Aulioæ, locus ad mare Tyrrhenum 497 a. [*Vide* Salinæ] An idem locus 503 a
Aulon [*la Velona, ſeu Valona*] urbs Albaniæ 197 c
Aulon ſen Aulocreoe, convallis 154 c
Avenacum, & Avennacum [*Avenay*] orbecula Galliæ in provincia Campaniæ 630 a
Auſonia interdum generaliter pro Italia accipitur 753 f
Axona [*l'Aiſne*] fluv. in Campania Galliæ provincia 632 d

B

Baaloo, locus prope Maceriam 644 d
Barrum ad Sequanam [*Bar ſur Seine*] opp. non igoobile in Lingonibus 443 f
Barrum triplex 632 c
Beliſia, cœnobium in diœceſi Leodienſi 461 a
Benehorenſe monaſterium in Hibernia 660 b
Bergomum in Italia. *S. Proſdocimus M.* 539 c
Beſalnenſe S. Petri monaſterium in Catalonia. *S. Marinus ep. conf.* 731 a
Beſcia, Auſoniorum urbs 508 e
Bevelandia, inſula Zelandiæ 257 c
Biſmantum caſtrum in Longobardia 754 b
Biſuntii apud Sequanos *caput S. Agapiti M.* 530 a
Bizya, urbs Thraciæ 129 a
Bloermel in diœceſi Maclovienſi 298 b
Bobium, monaſterium in Liguria. *S. Bertulfus abbas* 750 b
Bochna *vel* Bochnia, opp. Poloniæ in palatinatu Cracovienſi 367 f
Bononia Morinorum, urbs in Picardia Galliæ provincia 622 c
Brincola, urbecula Provinciæ, *patria S. Ludovici ep. & conf.* 776 c d e
Brioſſius pagus [*Briou*] in agro Pictavienſi, *S. Juniani abbatis patria* 40 b
Britannia Armorica in Gallia. *S. Armagilus conf.* 298 a
Buculus, caſtrum 131 f
Burgi, urbs Hiſpaniæ. *SS. Conſtella & Helena MM.* 30 b
Buriburch, opp. in finibus Haſſorum & Saxonum 136 n
Buthrotum ad mare Jonium 496 e

C

Cabillonum, Galliæ urbs ad Ararim fluvium 611 d
Cæſarea Cappadociæ 437 e. *S. Mamas vel*

Mammes 423 b, *S. Magnus M.* 717
Cæſena, civitas Italiæ 403 d
Caino, antiquum Turonum caſtrum (*Chinon*) 77 b
Calamas; Calapnis, Calaois mons 534 e 536 c
Calmeliacenſe monaſterium, *unde ſic vocatum* 757 b
Calvus mons (*Chaumont*) opp. diœceſis Remenſis 247 a
Carmelus, mons ac promontorium Palæſtinæ 509 d
Carolopolis (*Charleville*) orbs Galliæ in Campania provincia 630 a
Carpentoracte (*Carpentras*) urbs Galliæ in provincia 820 e
Carpentraceoſis urbs. *Vide* Capuntoracto
Caſtellum Paceium. *Vide* Paſſiacum
Caſtus locus (*Chaſtelacher*) in Gallia 42 c
Campaniacum (*Champagne ſaint Hilaire*) non longe a Brioſſio, *quod vide ſupra. Eſt locus natalis S. Juniani abbatis* 39 c
Carslanum, urbs in Galliæ in Campania. *S. Elaphius ep. conf.* 747 a
Cazimiria, opp. ſive ſuburbium Cracovienſe 365 b
Cella magna, monaſterium in Ultonia 737 e
Charancy & Vrain, pagus in finibus Luxemburgicis, *S. Helenæ patrocinio celebris* 645 f, 646 a
Charybdis. *Vide* Scylla
†Chriſtinæ caſtrum io radicibus Apennini 499 c d
Chryſopolis portus & emporium; *ejuſdem etymon* 100 b c
Chryſopolitanum monaſterium apud Conſtantinopolim; *ubi Monachus S. Maximus conf.* 98 c e
Cilicia. *S. Andreas tribunus ac ſocii MM.* 720
Clepardia, oppidulum Cracoviæ adjunctum 363 *n*
Clochora, urbecula Ultoniæ in Comitatu Tyronenſi. *S. Maccarthennus ep. conf.* 208 c
Clonardia. *Vide* Cluain-nardia.
Cluain-nardia, locus in confinibus Lageniæ & Mediæ 661 d
Cluanenſis civitas in Hiberoia 660 b
Cluoiacum, monaſt. in Gallia 245 e
Codiciacum (*Coucy*) caſtrum Galliæ in provincia Inſulæ Franciæ 634 d
Colniacum ao a Coloniaco diverſum 42 b
Colomeria (*Calomiers*) opp. Galliæ in Bria provincia 632 d
Colociacum (*Chaalny*) locus in Gallia 40 c, 42 a
Conalleorum campus in Ultonia 661 b, 662 d
Condæum in Bria Galliæ 627 c
Condate Turonum, *locus morte S. Martini celebris* 71 f
Cooſentia, Brutiorum in Italia urbs 502 d
Conſtantia, urbs in finibus Sueviæ atque Helvetiæ 407 c. *An S. Rochus in concilio ibidem habito, ob peſtem depulſam fuerit canonizatus* 383
Conſtantinopoli *SS. Joannes & Georgius patriarchæ* 655
Corbeia in Weſtfalia *S. Ludolfus & B. Druthmarus abbates* 139 a
Corcyra [*Corfu*] inſula maris Ionii, & urbs ejus ora 496 f
Cormoycux, pagus in diœceſi Remenſi 642 c
Corneti apud Etruſcos *caput S. Agapiti M.* 130 a
Coſtullegium viderur eſſe idem cum Caſto loco 42 a. *Vide* Caſtus locus
Cracovia, urbs Poloniæ. *S. Hyacinthus conf.* 309 b
Creſſiacum [*Creſſy*] opp. Galliæ in Bria provincia 638 e f
Crimibanni in Ultonia, & in confinibus Mediæ & Orgielliæ 661 f
Curban, locus in territorio Vapincenſi 822 d
Cyzicus, civitas Myſiæ minoris. *S. Myron presb. & martyr* 420

D

DAcia plerumque accipitur pro Dania 771 a
Deceſia in territorio Niveroenſi Galliæ. *S. Arcgius vel Aridius ep. conf.* 495 c
Dertona. *Vide* Tortona
Divio [*Dijon*] urbs in Burgundiæ Ducatu 640 f, 642 c
Dola [*Dole*] urbs Comitatus Burgundiæ 632 d
Dormanum [*Dormans*] oppidulum Galliæ in Campania 627 b
Drepana, urbs Bithyniæ, *patria S. Helenæ imperatricis* 551
Duncíredium [*Doncheri*] opp. in diœceſi Remenſi 236 c
Durocordorum ſive Durocortorom Remorum nomine vocatur ipſa metropolis Remenſis 625 f

E

EBroicæ, urbs Galliæ. *S. Laudolphus ep. & conf.* 96 b
Edeſſa, urbs Meſopotamiæ 444 b
Enna, urbs Siciliæ, *patria S. Eliæ junioris, monachi* 480 a
Epirus vetus & nova 496 f
Ericuſa duplex 505 f
Euvahooium, locos in diœceſi Lemovicenſi 734 d

F

FAbratetia *vel* Fabriteria, nunc Falvaterra, caſtrum Campaniæ Romanæ 702 *n. S. Magnus M.* ibid.
Fanellum, opp. in Apulia 304 d
Fanum, civitas in Ducatu Urbinate 28 f
Fara Campaniæ [*Fere Champenoiſe*] vicus *ſeu* urbecula Galliæ in Campania 638 f, 640 b
Fara in Tardenoiſco tractu [*Fere en Tardenois*] opp. Galliæ in Campania 642 c
Fara [*la Fere en Picardie*] in pago Laudunenſi 627 c
Ferentinum, urbs in Campania Italiæ. *S. Ambroſius centurio M.* 490 a
Fertaria, urbs Italiæ. *B. Albertus ep.* 775 c
Fimæ *ſive* Fiſmæ, opp. Galliæ in Campania provincia 629 f
Flaminia, regio Italiæ 218 b
Foggia, in provincia Capitanata 305 f
Fons ſancti Amoris in Franconia 470 d, 471 c d. *Miracula ab eodem Sanctio ibidem patrata* 472 f
Forum Coroelii. *Vide* Forum Syllæ
Forum Julii [*Frejus*] orbs Galliæ in Provincia 795 a
Forum Livii [*Forli*] urbs Italiæ 696 o
Forum Popilii [*Forlimpopoli*] in Italia 696 n
Forum Syllæ in Italia. *S. Caſſianus M.* 162 a
Friſacum & Friſiacum, opp. Germaniæ 341 n
Fulradovillare, monaſterium in diœceſi Srasburgenſi, ubi ſitum 80 c
Fumenſe caſtrum, opp. Flandriæ 451 c

G

GAllia Togata, pars Galliæ Cisalpinæ 403 d. *Ejusdem etymon* ibid. e
Gaudersheimense monasterium in Ducatu Brunsvvicensi 213 b
Gardumensis ager in Tyroli. *S. Felix ep. & mart.* 564 c
Getæ, natio Gothica 38 e
Ghastella, vel Gbistella, pagus Flandriæ 249 a
Grandis-Mons, Bisuntinæ Burgundiæ castellum, *Ibi natus S. Theodulus ep.* 274 b
Greve, locus Luceriæ Parisiorum 642 c
Grodek, oppidum duplex, & castrum in Polonia 358 f
Gualdum [*Gualdo*] castrum in Marchia Anconitana. *B. Petrus eremita* 822 c

H

HEasicones, locus ad Sabim fluvium 236 b
Hersfelt *seu* Herveldia, monasterium in Hassia; *quo reliquiæ S. VVigberchti translatæ* 237 f
Hibernia. *S. Dega Maccaoirill ep. conf.* 656
Hierosolymæ *inventa crux a S. Helena imperatrice* 562 d & *seqq.*; *nil de Passionis instrumenta* 566 f, *ædificatæ ab eadem ecclesiæ* 567 c, *virtutes* 568 b
Hildesemium, urbs episcopalis in Saxonia. *S. Altfridus ep. conf.* 810 c
Hydruntum [*Otranto*] urbs regni Neapolitani. *BB. Martyres synonymi* 179 c

I

IBeriæ regio, inter Albaniam & Colchidem 331 f
Illyricum. *SS. Florus, Laurus, Proculus &c.* 522
Illyricus sinus 506 b
Imola. *Vide* Forum Syllæ
Inismochra insula, in Comitatu Luthensi 738 c
Insula palarii [*l'Isle du palais*] locus Luretiæ Parisiorum 643 a, 642 c
Insula *vel* Insulæ, Flandriæ civitas 248 f
Interamna, civitas Italiæ, *S. Anastasius ep. conf.* 437 a
Istula flumen in Polonia 353 a
Italia *S. Magnus ep. & M.* 701
Juncaria [*Joncherey*] in territorio Remensi 634 e

K

KAmien, *seu* Camiensis villa in Poloonia, 342, *patria S. Hyacinthi* 311 b
Kareosense monasterium. *Corpus S. Juniani abbatis eo delatum* 37 e
Kiennacta duplex in Hiberoia 660 a
Kiovia, urbs Poloniæ 343 f

L

LAcedæmon. *Vide* Sparta
La Penc, les Penes, loca in territorio Massilienli 25 f
Laudunum (*Laon*) urbs Galliæ 436 a
Leberacum (*Leberaw*) in diœcesi Strasburgensi monasterium 10 c
Lebræ fluvii ortus 10 c
Leutium, Lentiacum (*Lens*) oppidulum in Artesia provincia 622 c
Lingones (*Langres*) urbs Galliæ 442 b. *S. Mamantis M. reliquiæ eo delatæ* 440 f, 442 f
Longobardi, populi Septemtrionales, a quibus provinciæ Longobardiæ in Italia nomen indirum 721 c f
Ludmagensis episcopatus in Hibernia, *S. Mochteus vel Mochteus* 736 b
Lugneorum terra in finibus Connacteusium 660 f
Lura, mons Provinciæ 735 b
Luthia, locus in Ultonia 737 f

M

MAecllus *vel* Maccilom, villa publica haud procul ab urbe Cæsarea 430 f
Maceriæ, urbs Galliæ in Campania 624 c
Machaire-Oirgiall, locus in Ulronia 737 f
† Mandriz, locus in territorio Teloneosi Provinciæ in Gallia 748 f
† Manechildis *vel* Maucgildis, oppidum Galliæ 627 b
Mariacum, monasterium. *S. Junianus abbas ejusdem fundator* 32 b
† Mariæ castrum in Mediterraneis Siciliæ videtur fuisse 481 d
Marvilla, & Martis villa, opp. Galliæ 646 a
Masovia *vel* Mazovia, provincia Poloniæ 342 f
Materna. *Vide* Marronæ
Marrona (*la Marne*) fluvius Galliæ 245 u
Mediolanum, urbs Insubriæ. *S. Simplicianus ep.* 280 c
Meldensis civitas (*Meaux*) in Gallia 245 a
Mesembria, urbs Thraciæ 529 d
Mesobiani montes, locus ignotus 499 c
Metæ in Gallia. *S. Firminus ep. conf.* 654
Mevania (*Bevagna*) opp. Italiæ in Umbria 688 a
Monasterium SS. Cosmæ & Damiani, nunc S. Scholasticæ 305 f
Mons-Falco in Umbria. *B. Clara de Cruce V.* 664
Mons Jovis, Mons major D. Bernardi, Mons minor D. Bernardi, Columna Jovis 614 c
Mons Maranus, civitas in regno Neapolitano. *S. Joannes ep. conf.* 520 a
Mons-Pessulanus (*Montpellier*) urbs Galliæ, *S. Rochus conf.* 308 a
Mons sanctæ Mariæ, locus in Gallia 613 c
Monstrolium *vel* Monasteriolum (*Montreuil*) opp. Picardiæ 239 a
Morra Lotina, antrum 306 d
Mosa, Galliæ Belgicæ fluvius 236 c
Mosacensis abbatia in Arvernia, *S. Calminius conf. ejusdem fundator* 716 f, 717 a b
Murium [*vulgo Mori*] in agro Gardumensi in Tyroli 264 d

N

NAntollum Hilduini (*Nanteuil le Haudouin*) vicus amplus Galliæ in provincia Insulæ Franciæ, & in Valesii tractu. Aliud ad Matronam; aliud item ad Axonam 630 b
Naupactus (*Lepanto*) urbs Ætoliæ in Græcia 506 a
Naxos, *seu* Naxus, una ex insulis Cycladibus 104 a
Neapolis, urbs in Campania Italiæ. *S. Nostrianus ep. conf.* 194 b
Nicæa in Bithynia. *S. Diomedes medicus & martyr* 266 a, 270 a
Nicia seu Nicæa (*Nice*) urbs Provinciæ 820 c
Nicomedia in Bithynia. *S. Arsacius vel Ursacius conf.* 270 b
Nivernum, urbs Galliæ. *S. Aregius vel Aeidius*

us ibidem episcopus 295 a
Nobiliacus, monasterium in agro Pictavienſi. *S. Juniani abbatis reliquiæ eo translatæ* 36
Nogaré, oppidum. *Vide* Ruboretum
Nogent, locus in territorio Remenſi 625 a
Nonrrvvyck, vicus non procul Lugduno Batavorum 477 f
Norimberga, urbs Germaniæ. *S. Sebaldus eremita* 762 a
Noſtre Dame de l'Eſpine, locus in territorio Catalaunenſi 630 b
Noviomagus Veromanduorum, quæ & Noviomum, urbs Galliæ 444 a

O

Ogndenecla, caſtrum in Palatinatu Cracovienſi 370 f
Oiſame, locus in territorio Lingonenſi 614 c
Oneſtrudes, fluvius Thuringiæ 49 f
Orontes fluvius 151 f

P

Pagus Pontivus (*le Ponthieu*) tractus Galliæ 239 a
Palæſtina. *SS. Timotheus, Thecla & Agapius MM.* 727 a
Panormus [*Palermo*] urbs Siciliæ 496 b
Pariſiis *S. Creſcentia V.* 749
Paſſiaenm [*Pacy*] oppidum Galliæ 630 a
Paſſus Dei [*Paſ-Dieu*] locus apud Pictavienſes *ubi lapis, in quo volunt Chriſtum S. Radegundi reginæ apparentem reliquiſſe veſtigium pedis ſui impreſſum lapidi* 66 f
Patræ, urbs Achaiæ 499 c
Peleſnicza villa in territorio Cracovienſis 349 d
Peloponneſus, peninſula 496 d
Pentadactylum, caſtellum olim in agro Rhegino 499 b
Pentapoles ſynonymæ 527 c
Pentrkovv, Petrieovia, urbecula majoris Poloniæ 370 f
Perbera, locus Thracenſium regionis 518 d
Perona, urbs Galliæ in Picardia 710 a
Perſia. *S. Vamnes M.* 285 c
Pictavium, urbs Galliæ. *S. Radegundis regina, poſtea monialis, & ejuſdem urbis patrona* 46 b. *Duplex monaſterium ibidem ab illa conſtructum* 55 d
Piſtæ, locus diœceſis Rotomagenſis 213 c
Placentia, urbs Longobardiæ in Italia 403 f
Plnarzel, in diœceſi Maelovienſi 298 b
Podlachia *ſeu* Polachia, tractus Poloniæ 349 c
Podolia, provincia sagni Polniæ 376 a
Portus S. Maudriani in Provincia Galliæ 748 c
Prądnik, pagus & fluvius in Polonia 358 f
Prænesſe, civitas Italiæ. *S. Agapitus M.* 524 c
Ptolemais, urbs Palæſtinæ; aliæ alibi ſynonymæ. *SS. Paulus, Juliana; item Stratonicus, Quadratus, Acacius MM. in qua ex his paſſi, non conſtat* 447 c d

Q

Quiutiacenſe Benedictiuorum monaſterium non procul Pictavio; *ubi aliquamdiu delituit corpus S. Radegundis reginæ* 65 c d
Quintiacum in Bria diœceſis Meldenſis 644 c

R

Raba fluvius in Sarmaticis fontibus oriens 344 a
Ramerudes in diœceſi Tricaſſina Galliæ. *S. Balſemius martyr* 292 a
Ravennæ in Italia *B. Rainaldus vel Raynaldus archiep.* 688
Retelium [*Retel*] urbs Galliæ in Campania 624 c
Rhegium, urbs Calabriæ 496 c
Rheſium, locus ante urbem Conſtantinopolitanam, an idem cum Rhegio 206 b
Rhoais, ſeu Rhaſi *Vide* Edeſſa.
Rhodanus, Galliæ fluvius 55 c
Roborerum opp. [*Roverede*] quatuor leucis Tridento diſtans 165 d
Romæ *Juliue ſenator M.* 700
Romania, terra Romanorum 289 b
Rudanka. *Vide* Rudavva
Rudavva, fluvius Polniæ 355 f
Rupes regia [*Rocroy*] opp. in Campania & Retelenſi tractu 644 f
Ruſcia, promontorium Thrinorum 508 c

S

Sabio, Sabiona, Sabona [*Seben*] oppidum in Comitatu Tyroleuſi. *An S. Caſſianus M. ibidem epiſcopus* 20 b
Salambria, Selymbria, urbs in Thracia Europæ provincia 108 a
Salinæ, locus in Calabria 487 c, 497 a
Salona [*Salon*] opp. Provinciæ in Gallia 820 c
Sambrieus pagus: *cur ſic vocetur* 236 b
Sanocum, opp. Poloniæ in Ruſſia rubra 375 f
Sarmatæ, Sauromatæ, natio Gothica 38 e
Saturuini pagus diœceſis Treeenſis 614 e
Saxum, opp. Polniæ, *patria S. Hyacinthi* 311 a
Sehemaris, caſtrum juxta Alanos 231 c
Scolda *vel* Schaldia [*Schouven*] una ex inſulis Zelandiæ 257 b
Scotia. *S. Ioannes ſeu Evanus conf.* 663
Scotoris, caſtrum 231 f
Scutaris. *Vide* Chryſopolis 98 e
Scylla, locus ad fretum Sicuium 499 c
Sedanum [*Sedan*] urbs Galliæ in Campania 624 c
Sedunum, civitas Galliæ. *S. Theodulus ep. conf.* 302 a
Sednuum Valleſinrum apud Helvetos. *An Oſſodurenſis epiſcopatus a Sedunenſi diſtinctus* 273
Segeſterorum urbs [*Siſteron*] in Provincia 819 a
Seravallis, caſtrum in Tuſcia 811 c
Seravallis, opp. Italiæ in Marchia Tarviſina 801 c
Siaria, Seorim [*Sierre*] locus prope Iberum fluvium. *An palæſtra martyrii SS. Centolle & Helenæ* 30 e f
Sicilіæ umbilicus, nemus in medio iſtius inſulæ 481 b e
Sigiſterieus pagus in Provincia Galliæ. *S. Donatus presb. conf.* 735 b
Sileſia, olim pars Poloniæ, *patria S. Hyacinthi conf.* 311 a
Silva Gabronica, non longe ab urbe Cenomanenſi in Gallia 300 c
Silvanectum in Gallia. *S. Frambaldus abb. conf.* 300 b
Siſtariea. *Vide* Segeſterorum urbs
Sparnaeum [*Eſpernay*] opp. Galliæ in Campania provincia 630 b
Sparta urbs Peloponneſi 496 d
Stradomia, opp. *ſeu* ſuburbium civitati Cracovienſi vicinum 365 b
Suanias, caſtrum, & Suani populi 231 f
Sublaeus, opp. in Latio. *B. Laurentius eremita conf.* 302 c
Snedas villa in territorin Pictavienſi; *ibi fertur*

tae miraculum patratum in gratiam S. Radegundis reginæ 66 d
Sueſſio [*Soiſſons*] urbs Galliæ 236 b
Suſterenum in agro Juliacenſi. *S. Zwentibol-dus rex conf.* 538 a. *SS. Benedicta & Sicilia ibidem abbatiſſæ* 509 a
Sutrium, Tuſciæ civitas 614 b

T

TAgaſte, urbs in Africa. *S. Alypius ep.* 205 f
Taraſco, opp. Galliæ 816 f
Tardanenſis Comitatus [*le Tardenois*] in Gallia 624 e
Tari, amnis in Italia 614 c
Tatri, para montis Carpathi in Hungaria 376 d
Taurianom, orbs in agro Brotio 508 f
Tauromeniom [*Taormina*] urbs parva Siciliæ 496 d
Teſta, prædium in Francimontano Comitatu 539 a
Telo [*Toulon*] urbs Galliæ in Provincia. *SS. Mandrianus & Flavianus* 748 c
† Theofredi abbatia in Velaonis. *Fundator S. Calminius conf.* 756 f, 757 c. *Nomen & ſitus* 761 f
Theſprotum, Theſprotis, Theſprotia, Epiri regio 508 d
Thimia, Tinia [*il Topino*] fluvius Umbriæ 688
Thoſanum monaſterium in Flandsia [*vulgo Deſt*] 229 f
Thuringia, Germaniæ provincia, *patria ſanctæ Radegundis reginæ, deinde monialis* 49 b, 69 a
Thurinorum caſtellum 508 e
Thurold [*Tourbout*] pagus Flandriæ 249 a
Tiedeghem, pagus in Flandria, *patria S. Arnulfi ep. & conf.* 225 e
Tornacum duplex 611 e
Tornodorum [*Tonnerre*] opp. Galliæ 443 f
Tortona, urbs Liguriæ 754 a
Trebiates populi Italiæ in Umbria 682 a
Trelon, locus in diœceſi Remenſi 637 a
Tudertum in Umbria. *S. Caſſianus ep. & M.* 24 a
Turonis, notiſſima Galliæ civitas, *cultus S. Martini celebris* 71 e
Tutelenſe monaſterium *quando fundatum* 758 d e f, *& a quo* ibid. f

V

VAlleſia apud Helvetos. *S. Theodorus ſeu Theodulus ep.* 273 a
Vallis Martyrum, locus in quo Martyres Hydruntini ſunt occiſi 185 d
Vallis regia, abbatia diœceſis Remenſis 627 b
Vandalum flumen, Viſſogradom Maſoviæ urbem præterfluens, *fine navi S. Hyacinthus mirifice eam ſocius traſiicit* 333 f
Vapineenſis diœceſis in Delphinatu 822 d
Vaſſiacum [*Vaſſy*] oppidum ad Bleſam amnem in Campania Galliæ 617 e
Velona *ſeu* Valona. *Vide* Aolon
Veneti in Gallia. *S. Gunninus ep. conf.* 662
Vervin, urbs in diœceſi Laodunenſi 642 f
Victoriacum Francicum [*Vitri le François*] oppidum Galliæ in Campania provincia 629 f
Victoriacum [*Vitry*] olim villa regia in Belgio in territorio Duaceno 69 e
Vienna, urbs Galliæ in Delphinatu 245 c
Villa Faleſia, locus in Campania Galliæ 617 e
Villalpandus locus in Hiſpania 796 f, 797 c
Ville au Bois, in diœceſi Laudunenſi 644 d
Virrutes, *ſeu* Virtus (*Vertus*) opp. Galliæ in Campania provincia 632 c
Viſſogradienſe caſtrum in Maſovia Poloniæ 341 f
Viſtula. *Vide* Iſtula
Ulpianum duplex 522 e
Vonciacom, Vanciacom. *Vide* Vaſſiacum
Vsatislavia, urbs Sileſiæ primaria 341 f

W

WEllenburgicum caſtrum in Suevia. *S. Radegundis vel Radiana V.* 932

INDEX ONOMASTICUS

A

ACademia, *pia veterum ac poetarum certamina* 18a b
Adelphi, *fratres* 293 e
Agape, *eleemosynæ, refectio pauperum* 833 e
Agent, *negotia alterius procurans* 74 e
Alivinum, *videtur esse id quod alit* 762 f
Alla *vel* allo, *cos vel lapis rotundus ad acuendos cultellos* 794 a
Alteritas, *forte altercatio, vel dissensio* 278 f
Ambasiata, ambassata, ambassiata, *legatio* 771 b
Ambrosianum canere, *id est, canere hymnum* Te Deum laudamus 307 e
Amera, *nomen dignitatis apud Saracenos* 493 c
Annuatc, *forte affirmate, vel quasi annuendo* 773 a
Apocrisiarius, *responsalis vel referendarius. Cujusmodi illud officium* 187 a
Appodiare se, *innixi alicui rei quiescendi causa* 320 e
Appodiatus, *innixus* 305 d
Asalire, *irruere, invadere* 138 e
Aut, *an vel si* 774 c

B

BAillivi monachi, *videntur esse domestici monachi, vel officio domestico fungentes* 11 a
Βαλεῖν μεσοτοιχα, *datur spuria ac genuina ejus locutionis interpretatio* 108 b c
Bannire, *edicto publico sancire, constituere, vel proclamare* 611 e
Barcha *vel* barcha, *navis* 69 f
Benedictiones, *dona vel munuscula* 87 a
Blatta, *fericum vel purpura* 71 c
Bracile, *cinctorium* 305 f
Brandeum, *velum vel palla serica vel linea, qua Sanctorum reliquiæ vel corpora solebant involvi* 611 e
Burggrabius, *Comes burgi vel castri* 373 d
Buxa, *tabulæ ex buxo lævigato* 83 e

C

CAlcaria, *calcatorium* 306 d
Calculare, *numerare* 219 d
Calligator, *forte* caligator, *seu confector caligarum* 373 c d
Cambium, *permutatio* 774 f
Camera, *interdum sumitur pro opere quodam ligneo in cubiculo* 74 d
Canna, *cannabis* 211 f
Cannæ, *fiscellæ seu viminea vasa* 72 b
Canon, *series vel consuetudo actionum* 72 a
Cantilabrum, *forte vas sepulcrale aptum condendo cadaveri* 459 b
Cantrifusor, *forsan cantharorum fusor* 370 f
Capabilis, *qui facile capit; qui capi & comprehendi potest* 581 c
Cardi, *instrumenta ad laniandos homines* 534 e
Carnisprivium, *tempus Quadragesimæ* 358 f
Carpentarius, *faber lignarius* 696 d
Casati, *ecclesiæ feudatarii* 236 a
Cassa, Cassea, Cassia, *capsa* 188 c, 194 a
Catastum *vel* catastus, *codex* 178 a
Cathomis cædi, *virgis cædi* 334 d
Cauma, *callor* 110 a
Cella, *interdum parvum monasterium, & aliquando ambitus interior cujusvis cœnobii* 80 f
Cephas, *Pontifex Romanus* 773 b
Ceraculum, *videtur sumi pro tabulis cereis, ubi veteres solebant characteres formare* 744 e
Cerdonissa, *uxor cerdonis* 367 f
Ceryces, *baccinatores, vel hominet scenici, vel quid simile* 586 b
Citra, *forte minus* 87 a
Clericare, *aliquem clero adscribere* 735 f
Cloacarius, *qui purgat cloacas seu immunda loca* 14 b
Cocca, *navigium* 796 a
Collationatus, *cum archetypo comparatus* 198 f
Commentaresius, *sive* commentariensis, *custos carceris* 160 a, 161 a
Compatriotæ, *populares* 833 c
Cordiaca passio, *cardiacus morbus, cardialgia* 373 c
Corniculatii, *nobiles quidam ministri, unde sic dicti* 537 b
Crapula, *medicamentum e vino confectum* 344 b
Creditaria, *videtur sumi pro nutrice* 14 c
Creditarii, *fideles ministri* 69 f
Curialitas, *comitas* 232 b
Cursus, *Officium divinum seu ecclesiasticum* 72 a
Cussinum, *cervical, pulvinar* 363 a

D

DEcursus. *Vide* Cursus
Disciplinæ, *spontaneæ corporis flagellationes, quælibet corporis afflictatio* 87 b
Drama, *liber Canticorum* 597 d
Duces bandorum, *provectæ militiæ viri ac centuriones* 108 a

Emen-

E

EMandæ, *compenſationes, aut mulctæ, vel quid ſimile* 288 b
Eneenium, exeenium, *convivium* 771 d
Eulngiæ, *dona, munuſcula* 87 a, 90 f
Exemplatus, *publice in exemplum propoſitus, vel publice manifeſtatus* 279 e
Exemplatus, *deſcriptus* 598 f
Exenium, xenium, eulogiæ, *interdum pro munuſculis* 770
Ἐξπέδιτον, *expeditio, exercitus, caſtrum* 161 a
Exventrare, *exenterare* 795 e

F

FAcitergium, *fudarium* 66 e
Fatuli, *lemures* 643 c d
Fladn *vel* flanco, *ſpecies placentæ* 71 f
Flaſcone, *lagena* 306 b
Forenſes, *qui de civitate non ſunt* 191 a
Forenſis, *ruſticus* 187 d
Formula, *videtur ſumi pro compage ligneâ, cui Deum precantes innixi ſolent* 80 d
Fortuna, *maris tempeſtas* 796 a
Foſſnrinm, *ligo, ſeu inſtrumentum, quo terra effoditur* 233 d
Frælex, *vox ingnotæ ſignificationis* 92 e
Frigoretieus, *febricitans* 72 b
Fungare, *forte etiam* fnnga, *dolioluin, cadus, capſa* 796 a
Fuſum, *inſignia muliebria ſepulcralia* 72 b

G

GAlea, *genus navigii velociſſimi* 796 a
Gamera *aut* camera, *fortaſſe ſacrarium* 512 a
Gattus, *felis* 777 f
Genitus, *proſtratus, genuflexus* 92 e
Glnſſa vocabuli, *etymon nominis* 616 b
Guerra, *bellum* 604 b

H

HAirones, *ardeæ vel erodii* 620 d
Homophorium, *quoddam gſtamen epiſcopi* 498 a, 499 b

I

IMprobitas, *importunitas &c.* 772 d
In circa, *circiter* 597 b
Ineiſorium, *orbiculus menſarius, ſuper quo cibus inciditur* 695 d
Inclamati, *vociferati* 294 f
Ingluvies, *tumor gutturis* 349 e
Inlicitatio, *illicitum &c.* 289 d
Introligator, *vox obſcura, officium tamen aut opificium ſignificans* 368 a
Jnvis *pro* Jupiter 533 a

K

KΑμάτις, *genus indumenti* 129 f
Kmetn *ſive* emeto, *ruſticus, aut ſervilis conditionis homo* 379 f

L

LAnguella, *lagena* 512 a
Lanifex, *lanæ vel panni opifex* 377 f
Lectus, *bierotheca* 333 c
Legatarii, *legati* 80 f
Liberæ, *forte virgines vel vidnæ* 83 d
Lictor, *von ſignificans officium non ſatis notum* 367 f
Loculus, *forte umbilicus vel ſcrotum* 289 a
Logiſtes, *rationum deſcriptor vel procurator* 270 b
Luſtrum, *ſpatium unius diei.* 771 b

M

MAſnrs, *muliebre capitis operimentum* 69 f
Μανδύλιον, *mantile vel ſudon* 262 d
Manile, *vas infertus, in quod aqua manibus infuſa delabitur* 73 a
Matricula, *libellus, in quo ſcribebantur nomina pauperum &c.* 72 a
Meda *vel* medus, *potio e melle confecta* 72 f
Mediei vulnerarii, *chirurgi* 373 d
Melote, *ſpecies veſtis* 772 f
Militata, *miniſterium imperatori præſtare* 472 a b f
Miſtera, *aquam & vinum in ſcyphum infundere* 69 f
Miſſi, *legati* 80 f
Murator, *ſtructor muralis vel cæmentarius* 696 d

N

NApeſtek, *digitale inſtrumentum* 375 a
Narthex, *porticus ad ædem Sophianam Conſtantinopoli; item navis templi* 98 d
Naſile, naſale, *id quod in caſſide naſum coopcrit* 398 f
Nnnna, *ſanctimonialis antiqua, ſeu ſacra virgo, vel vidua jam ſenex* 77 b
Nuncupanta, *pro* nuncupato 4n b

O

OCtimbrius, *Octobcr* 513 c
Officium, *miniſtri vel apparitores* 536 b
Opinatus, *probus, bonæ famæ, celeber* 645 d
Orate mibi, *bene mibi precamini, vel votis meis obſecundate* 206 f
Ordinarii, *milites ſic vocati* 726 d
Oſcia colli, *vertebræ colli* 442 e

P

PAlafredus, *equus* 790 a
Palla *vel* pala, *cooperimentum ſepulcrale Sanctorum* 83 e
Panagia, *ſanctiſſima* 590 d
Pandocbium, *publicum ſacellum* 773 e
Paraphraſis, *idioma* 775 b
Pariſius, in nmni caſu & numero indeclinabiliter 245 b
Pauſara, *quieſcere, morari* 257 e
Peratrix, *forte mulier, quæ peras ſeu ſacculos conficit aut vendit* 376 a
Perdonatus, *condonatus* 248 d
Petatium, *ſchedula* 259 P
Petalum, petalium, *pedum paſtorale* 359 o
Petia, *pars* 387 e
Φαινόλης, Φαιονόλτιον &c., *penula* 558 d
Phantaſia, *pompa ſive oſtentatio* 106 d
Φελόνι, Φελονιον &c., *penula* 558 b d
Pheronymé, *conveniente rei nomine* 213 a
Phyſici, *medici* 394 d
Pileatrix, *unor opificis, qui pileos conficit* 367 f

Pin-

Pincillus, *penicillus* 597 c
Pirata *nauta* 778 f
Pirarium, *potus e pirorum furco expreſſus* 71 f
Pitantia, *al.* pictantia, *portio cibi* 305 f
Pitia parva, *fruſtula* 307 e
Pons levatorius, *pons qui fatile attollitur & deprimitur* 211 c
Poſtera die, *pridie* 621 b
Poſtergare, *fugere, vel poſt tergum relinquere* 761 e
Poſticiaria, *monialis quæ habet curam recipiendi ea, quæ in monaſterium ab extecis, & inde ad extecas mittuntur* 78 f
Poſticium, *janua in poſteriori domus parte, vel latens janua* 73 a
Poteſtas, *ſæpenus magiſtratus* 796 c
Primo Kalendas, *pro ipſis Kalendis* 720 f
Principari, *præeſſe, præſidere* 280 b
Proreta, *nauta* 775 a
Pſalleotium, pſallentia, *congregatio vel chorus canentium pſalmos more eccleſiaſtico* 80 e
Pulmeoraria, *ova* 44 f
Punto *vel* ponto, *ſpecies dolii* 79 a
Puſtula, *genus morbi* 82 c

Q

QUi *pro* quando 595 c
Quiſquillæ, *cotucnicæ* 372 a

R

RAchina, *opecimentum lectorum, & veſtis e panno craſſo ac vili* 72 b
Radigines ſcabioſæ, *ſocte zizaniæ* 512 a
Raſus, *detritus* 72 a
Ribaldi, *homines viliſſimi, ſcortatores* 778 f
Rogationes, *ſupplicationes vel proceſſiones eccleſiaſticæ* 80 e
Runcinus, *equus minor, gregarius* 793 d

S

SAcellarius, *judicii præſes, curator pecuniæ eccleſiæ* 104 f, 105 a
Sacramentales litteræ, *litteræ ſacramentum vel juramentum continentes* 77 c
Sagma, *id quo jumentorum tergum ſternitur, ne ab aſperæ lædantur, unde jumenta* ſagmaria *dici videntur* 614 c
Savanum *vel* ſabanum, *pannus ſubtilis &c.* 70 a
Scapio, *diadema regium* 71 d
Schiavo, *mancipium* 196 e
Scholaſticum granum, *granum euangelicum* 771 b
Seotinans, *ſcatinam ejiciens, vel inde aquam hauriens* 74 e
Soleone, *cacum vel pretioſum* 772 f
Soma, *corpus* 616 a
Sophia, *ſapientia* 830 d
Soporantes *dormientes* 72 d
Sordicula, *forte ſorditia* 79 a
Sororius puer, *filiolus ſororis* 363 a
Sotulares, ſubtalares, *calcei* 90 f
Spalogus *vel* ſpalangius, *ſpecies ſerpentis* 218 b
Specificatus, *in ſpecie aſſignatus, vel ſpecie immutatus, aut in eſſaſino raptus* 773 a
Squinaticus, *laborans morbo ſquinantico* 349 d
Squioanricus, *tumor & rubor faucium cum magna ceſpicandi difficultate conjunctus* 349 c d
Strata, *via lapidibus vel ſilice ſtrata* 380 b
Stupha, *hypocauſtum* 359 a
Suadam, *ſuadebo* 536 c
Sulcanus, *forte is, qui ſultos in agro ducit* 773 a
Snperdulia, *hyperdulia* 773 c
Supplementum, *ſubſidium vel proventus ad victum neceſſarius, viaticum* 754 a
Syllabæ, *epiſtola* 213 b
Synergium, *monaſterium interdum ſignificat* 71 a

T

TEſtificatio, *martyrium ſeu paſſio* 563 a
Tina, *genus dolii* 72 a
Tobaleæ, *linteu diverſis uſibus ſervientia* 305 f
Tonella, tonna *vel* tunna, *vas ſeu dolium* 79 a
Translarare, *tranſfecre* 223 f
Triquadrus orbis, *videtur ſignificare tres orbis partes* 592 c, 592 b
Typus *vel* typhus, *ſuperbia* 232 a

V

VAlete, *valedicite* 772 b
Verſobari, *gaccire* 287 f
ex Vertis, *ex retiaculis* 307 f
Villanus, *ruſticus* 773 a
Vira turbatica, *converſatio in urbibus & turba populi* 772 f

Z

ZEta, *loci cujuſdam genus* 585 d

INDEX MORALIS

A

Abbas perverſus *nocet plurimum* 233 f, 234 a, bonus *multa affert commoda* ibid. e
Abbatis officium *fugit S. Arnulphus* 234 b; *divino illud nutu cogitur ſuſcipere* ibid. e, *denique illud abdicat, ne militare cogatur* 236 a
Abſenti apparet *S. Elias junior eumque liberat* 501 f
Abſentis obitum *cognoſcit regina Mechtildis* 140 e
Accoſatio falſa *hæreticorum patienter tolerata a S. Maximo & confuſata* 125 d; *miraculo manifeſtata a S. Juniano* 401 f, *illata S. Eliæ ab adultera, juſto Dei judicio detecta* 492 b
Agonizantes vel morti proximi *ſubito ſanati interceſſione S. Frambaldi* 301 e. *S. Hyacinthi* 316 b, 338 f, 344 & ſeqq. 363 & ſeqq. *S. Amatoris* 473 c f, 474 d e. *S. Eliæ* 492 e, 504 b. *S. Helenæ* 636 b & ſeqq.
Altare *erectum ſeculo ſecundo* 732 a. *Aureum a S. Helena* 166 d. *A S. Gregorio Turonenſi conſecratum* 64 a. *Erectum ſupra corpora Sanctorum* 214 d
Ameotes *menti ſanæ reſtituti patrocinio S. Ludovici Toloſani* 793 & ſeqq.
Amor caſtus *inter S. Fortunatum & S. Radegundem* 48 b
Animi ariditates *qua ratione tolerandæ* 683 d
Amor *S. Ludovici Toloſani in quoslibet* 790 c
Animæ morbi curati *ope S. Hippolyti* 5 e. *S. Felicis* 165 e. *S. Helenæ* 625 & ſeqq.
Anathemati eirca annum DLXVI ſubjecti *tum mentalis ab ordine religioſo profuga, & vir, qui eam ducit uxorem, tum utriuſque conſiliarii* 58 d
Apoſtemata curata *ope S. Laurentii* 308. *S. Hyacinthi* 356 & ſeqq. *S. Amatoris* 473 f
Apoſtolicæ ſedis reverens *Robertus Comes* 247 d
Apparitio *S. Joannis Evangeliſtæ* 171 f. *S. Athanaſiæ & aliorum* 173 f, 174 a. *SS. martyrum Hydruntinorum iteratis ſæpe vicibus ſe ipſos manifrantium* 191 d & ſeqq. *Geemboldi pii monachi* 232 f. *S. Petri* 246 b. *Nuntii cæleſtis* 251 b. *S. Deiparæ, SS. Petri, Michaelis, multorum angelorum & Virginum* 252 b f. *Angeli* 253 e. *S. Diomedis* 367 b. *Deiparæ* 306 d, 315 e. *SS. Stanislai & Hyacinthi* 320 e d. *S. Memantis* 430 e, 445 a. *S. Anaſtaſii* 458 f. *S. Jeronis* 478 a. *S. Agapiti* 739 a. *Chriſti* 683 c, 683 f. *SS. Martyrum Lugdunenſium* 732 a. *S. Hiacinthi* 326 a, 349 e, 351 c. *S. Petri Apoſtoli* 752 d. *S. Ludovici Toloſani* 802 d
Aqua benedicta *ſanat moribundum & energumenum* 248 a; *agrum* ibid. e f
Aqua in vinum converſa 512 e & ſeqq.
S. Auguſtinus *jejuniis & piis operibus deditus* 206 d; *animi maxime demiſſi* 207 b; *S. Hieronymi ſtudioſiſſimus* ibid.; *S. Alypio amiciſſimus* ibid. & lit. f
Aulicorum *in fide Chriſtiana conſtantiam miro modo explorat Conſtantius* 541 d
Avaritia *a S. Laurentio eremita punita* 306 c
Auſtera vita *S. Radegundis reginæ* 40 e, 55 b, 68 & ſeqq., 77 & ſeqq. *S. Anaſtaſiæ* 171 a. *S. Arnulfi* 233 b. *S. Nicolai* 515 a. *S. Ludovici* 785 e, 807 d
Auſteritates *ex obedientia temperat S. Laurentius* 305 a

B

Beneficus *S. Mammes, unde & Pater eſt appellatus* 430 c
Bellatores *maxime juvat virtus* 498 e & ſeqq.
Blanditias inter & pœnas *conſtans in fide S. Maximus* 128 f & ſeqq.
Blaſphemus *in S. Jeronem punitur* 479 a; *in S. Martianum* 735 d

C

Cæci illuminati *virtute S. crucis* 60 d, 80 d: *ope S. Radegundis* 73 b, 82 f. *S. Felicis* 165 f. *S. Arduini* 220 b e d. *S. Arnulfi* 235 d, 240 e f, 246 e. *S. Laurentii* 307 f, 308 a d. *S. Hyacinthi* 318 c d e, 325 f, 342 e, 344 & ſeqq. *S. Anaſtaſii* 460 a. *S. Nicolai* 516 f. *S. Helenæ* 609 b, 620 a, 627 f & ſeqq. *S. Ludovici* 793 & ſeqq.
Calmitatum *utilitas* 807 e
Canonicarum horarum *recitatio pia Deo gratiſſima* 693 b
Caneer *ſanatus per interceſſionem S. Laurentii* 308 a
Canonizatio *S. Hyacinthi celeberrima* 437 a
Captivi liberati *ope S. Radegundis* 74 e. *S. Eliæ* 501 e. *S. Helenæ* 633 e
Carnem *demiturus S. Aoduinus, corpus inter urticas volutat* 225 f; *aliis eumdem in finem utitur mediis* 217 f, 218 a
Caſtitas *admiranda B. Claræ* 672 a, 680 d. *S. Eliæ, illecebras impudentis adulteræ propulſantis* 491 e. *S. Ludovici Toloſani, oſculum etiam matris recuſantis* 790 e, 791 b e
Caſtitatis *laus* 680 d, *præmium* 499 a; *præſidia* 491 e
Cephalalgia depulſa *ope S. Arnulfi* 250 b. *S. Laurentii* 328 b. *S. Hyacinthi* 325 f, 368 & ſeqq. *S. Eliæ* 496 a, 507 d. *S. Helenæ* 603 d
Cibis lautioribus *abſtinet S. Wigbertus etiam ægrotus* 731 a
Cæilium *S. Radegundis fuit ſaluti pluribus* 73 f. 79 f
Charitas *B. Claræ in ſocias* 678 e; *in proximum miraculo illuſtrata* 306
Cholicis doloribus liberati *patrocinio S. Athanaſiæ* 174 f. *S. Helenæ* 630 c
Chlodis greſſus reſtitutus *virtute S. crucis* 60 d, 80 d. *Per interceſſionem S. Felicis* 161 e f. *S. Athanaſiæ* 174 e f. *S. Arduini* 220 a b e, 255 f. *S. Laurentii* 307 b f, 308 a b. *S. Hyacinthi* 357 & ſeqq. *S. Amatoris* 473 d, 474 e. *S. Helenæ* 608 & ſeqq.
Clerico *dignæ virtutes in B. Rainaldo* 693 a & ſeqq.
Concio *cælitus commendata* 691 b
Concionatoris boni *dotes* 693 f
Confeſſarium inter & mocniales *cautela magna neceſſaria* 680 d

Conformitas *S. Maximi cum voluntate divina* 226 f

Confraternitates *in honorem S. Rochi erectæ* 387 d, 412 c

Colloquia pia *utilissima* 123 c & seqq.

Consiliarii mali *puniti* 76 f

Constantia *S. Cassiani puerorum manibus crudelitèr excarnificati* 22 e. *S. Radegundis iniquo Regis animo obsistentis* 51 f; *regales nuptias repudiantis* 76 c. *S. Laurentii cellulam non deserentis, probante cælo* 306 c. *S. Agapii ursæ objiciendi* 728 c

Constans in fide *S. Maximus hæreticos convertit* 105 d, *aliud constantiæ ipsius exemplum singulare* 106 f

Constat sibi *omni in casu B. Claræ animus* 682 b. *S. Ludovici* 807 a

Contemptus rerum caducarum 219 a, 232 a b, 233 a, 781 c, 808 b

Contracta vel ægre affecta *corporis membra sanata per invocationem S. Frambaldi* 301 b, 307 f, 308 a b, 309 d. *S. Hyacinthi* 340 d, 350 f & seqq. *S. Helenæ* 619 b c d & seqq. 626 & seqq. *S. Ludovici Tolosani* 793 & seqq.

Corpore septem SS. Martyrum *e mari non ejecta* 456 f

Corporis castigatio *severissima in S. Laurentio* 304 c & seqq.

Corpus S. Anastasii *mire fragrat* 459 b, *item S. Arnulfi, quod & cælitus honoratur* 218 c

Corpus *S. Helenæ prodigioso lumine collustratum* 608 b. *Item SS. Martyrum Hydruntinorum* 187 c, 194 a & seqq. *Hæc tanta cælesti decorata* 190 b. *S. Clintunci corpus illustratum* 733 c

Corpus *S. Radegundis post mortem incorruptum* 65 c. *S. Athanasiæ* 174 a. *SS. Martyrum Hydruntinorum* 187 c, 194 f & seqq. *S. Eliæ* 307 a. *B. Nicolai* 515 c. *B. Claræ* 674 f & seqq., 681 a. *S. Rainaldi* 689 c

Correctio *S. Alypii grata & salutaris* 303 a e

Crucis signo aqua signata *dæmonem fugat* 156

Crucis signo *visus redditus* 73 b, 307 f. *Restituta corpooris integritas* 308 a. *Sublata cephalalgia* ibid. b; *hernia & dolor brachii* ibid. *Dæmon fugatus* ibid. & 493 b, 498 a. *Fluvius sicco pede superatus* 316 d, 333 f. *Morbundus sanatus* 498 c. *Tempestas sedata* 498 b. *Æger valetudini redditus* 501 e

Crucis signo *plures juvat S. Arnulfus* 235 a, 238 c d, 250 b. *B. Nicolaus* 516 f. *B. Clara* 686 e

S. Crucis reliquias *Justinus & Sophia Impp. pro urbem sparguntur* 59 f. *Obtenta a S. Radegunde pars, pluribus lacrumitantem affert* 80 d

S. Cruels repertæ *historia* 561 & seqq.

S. Crucis veneratio 60 b, 566 c d e; *virtus* 564 b

D

Dæmon *fugatur* 81 d; *templi idololatrici destructionem impedicus, coercetur per aquam signatam signo crucis* 156 c d; *levioribus monialium defectibus oblectatur* 677 b; *ipsius dolus* ibid.; *in angelum lucis se transformat* 680 b

Damnatus libellus, *quo Heraclius Imperator circa res fidei silentium indixerat* 123 c

Dedicatio solennis *ecclesiæ tempore Constantini M.* 562 e

S. Deipara *omnibus veneranda* 107 e, *teneerrime dilecta* 6 *S. Athanasia* 173 a; *a S. Altfrido* 803 c; *a S. Hyacintho* 315 c, 340 d; *singulare peccatorum refugium a S. Altfrido nuncupata* 213 f; *vera mater misericordiæ* 258 c; *S. Arnulfo gloriam cælestem promittit* ibid.; *justos fovet, dæmonem vincit* ibid. d; *moribundorum est adjutrix* 684 b. *Ipsa invocata, mortuum vitæ restituit S. Hyacinthus* 315 c, 340 d, *qui & sub ejusdem protectione moritur* 321 a

S. Deiparæ dormitio *Constantinopoli solenniter celebrata* 267 e

Deus *miris & occultis modis nobis subvenit* 205 a. *Ipsi qui fidelis est, fidelis erit & principi* 542 d

Doloris immodestati & lætitiæ ineptæ *inimicus S. Arnulfus* 123 c

Dysenteria curata *ope S. Hyacinthi* 350 c

E

Ebrietatis *damnum* 498 a, 499 a

Ecclesia catholica *supra S. Petrum fundata* 126 d

Ecclesiæ Catholicæ *genuinus filius S. Arnulfus potestatem Papæ reverentur* 243 c

Ecclesiæ bono *allaborat assidue S. Alypius* 307 e. *Idem Galliæ regibus commendat S. Arnulfus, commodi proprii immemor* 244 c

Ecclesiæ Gallicanæ mala *pertæsus S. Arnulfus solitudinem repetit* 250 f

Ecclesiis liberalissime *S. Radegundis* 87 d. *S. Helena* 567 c & seqq, 568 c

Ecclesiæ pacem *amat quam maxime Honorius Imp.* 285 a

Ecclesia in honorem SS. martyrum *Lugdunensium seculo secundo erecta* 732 a

Ecclesiasticum rigorem *tuetur S. Vigbertus, adulari nescius & adulatorum contemptor* 134 e

Ecclesiasticæ cusæ *a Regibus non judicandæ* 741 c

Eleemosynæ *S. Radegundis miraculo illustratæ* 69 c. *Item S. Radegundæ* 93 c e

Eleemosynæ vis 241 c

Energumeni liberati *virtute S. crucis* 60 d, 80 d. *Ope S. Radegundis* 73 c d e, 83 b. *S. Juniani* 137 d. *S. Felicis* 161 c, *S. Athanasiæ* 174 a b c e. *S. Arnulfi* 255 d, 258 c d. *S. Arsacii* 272 e. *S. Laurentii* 308 a. *S. Hyacinthi* 345 & seqq. *S. Anastasii* 460 d. *S. Eliæ* 493 b, 494 f, 496 a, 507 c f. *Helenæ* 626 d & seqq.

Epilepsia curata *patrocinio S. Felicis* 161 e. *S. Laurentii* 308 a b. *S. Hyacinthi* 326 a, 339 f. *S. Helenæ* 631 & seqq.

Episcopi *non canonice electi depositio* 243 b, *fidei adversantis divina punitio* 455 f

Episcopi quales *ecclesiis præficiendi* 177 b. *Virtutes ipsis accessariæ expressæ in S. Arnulfo* 245 e f, *in S. Rainaldo* 691 d & seqq. 694 c & seqq. *in S. Ludovico* 785 d

Episcopos judices *litium forensium declarat Honorius Imp. secutus Constantinum M.* 285 c; *eosdem reverentur S. Elias* 509 d

Episcopatum *ut acceptet S. Joannes, pulchre hortatur B. Gregorius VII* 510 e f

Episcopales sedes *octo erectæ in Saxonia a Carolo M.* 218 f

S. Eucharistiam *a Christo accipit B. Clara* 602 b

Exempli boni *vis in S. Alberto* 178 a

Exempli mali *vis* 803 c, *quantum illud fugiendum* 817 b, 818 d

F

FAnum superſtitioſum *S. Radegundis everſit* 762 a
Faſtum *viri potentiſſimi domat humilis S. Arnulfus* 234 f
Faucium dolor curatus *per interceſſionem S. Radegundis* 74 c. *S. Amatoris* 473 f. *S. Hyacinthi* 349 b
Febres depulſæ *per interceſſionem S. Juniani* 37 f. *S. Radegundis* 71 b c e, 81 c, 83 c. *SS. Martyrum Hydruntinorum* 191 d. *S. Arduini* 220 f. *S. Arnulfi* 245 f. *S. Hyacinthi* 326 a, 350 & ſeqq. *S. Amatoris* 474 c. *S. Eliæ* 503 e. *S. Helenæ* 629 & ſeqq. *S Creſcentiæ* 729 c. *S. Ludovici Toloſani* 793 & ſeqq., 800 c. *S. Petri Apoſtoli* 751 d
Feminas imbelles *fidei vietus confirmat* 67 f
Feſtum aſſumptionis *B. Dei Genitricis* 252 c e, 253 b
In fide *idem cum Romanis ſentiendum* 128 d. *De fidei dogmatibus judicare ſacerdotum eſt, non regum* 126 b. *Dogmata innovantes evitandi quammaxime* 128 c
Fides ſalvifica *nullius rei causa ejuranda* 128 d. *Fidei defenſor invictus S. Maximus* 104 & ſeqq., 125 & ſeqq. *Apoſtaſiam ſimulare S. Vannes recuſat conſtantiſſime* 288 b d e
Fidei Chriſtianæ proditor, *facile prodit & principes* 541 d
Fidei defenſio *miraculo illuſtrata* 109 f, 110 a, 230 c
a Fide *S. Alypium avertit opinio, quam ipſe tum, ut hodie multi, de Catholicis perperam conceperat* 305 c
Fides promiſſa Deo *ut ſervetur a monialibus, decretum in ſynodo ſeculo ſexto* 58 d
Flavios ſieco pede *ſuperat SS. Hyacinthus* 316 e & ſeqq. *S. Elias* 503 f
Fœunditas mulieribus impetrata *a S. Arnulfo* 241 c. *a S. Hyacintho* 328 b, 326 a, 342 c
Fons per merita *S. Amoris hominibus infirmis ſalutaris* 471 c & ſeqq.
Fortitudinis corporalis *uſus modeſtus in S. Arnulfo* 227 c

G

GRatia, *non natura ducit virgines ſeculum deſerunt* 58 e
Guberaationis bonæ *norma* 171 a b, 679 b, 680 c

H

HÆreſis *turbarum & confuſionis mater* 121 a
Hæretici *artibus uſuntur nefariis* 120 f; *multa cum dexteritate ſunt oppugnandi* 121 c; *in concilio damnati non mutant animum* 125 a; *excommunicatione digni* 123 a
Hectici ſanati *ope S. Helenæ* 629 & ſeqq.
Hernia curata *ope S. Arnulfi* 256 c, 308 d. *S. Laurentii* 308 b
Homicidium *ſuicidio punitum* 733 f
Humilitas *S. Radegundis* 56 a, 72 a. *S. Eliæ* 493 f. *S. Helenæ* 568 c, 575 d. *S. Aniani poſt patratum miraculum* 44 d. *B. Claræ* 678 f, 680 c. *S. Ludovici Toloſani* 784 f, 786 a, 789 f
Humilitatis *præmium* 172 f, *neceſſitas ſimilitudine expreſſa* 683 e
Humilitas *miraculo illuſtrata* 790 b
Hydropidi ſanati *patrocinio S. Radegundis* 73 f. *S. Athanaſiæ* 174 b c. *S. Hyacinthi* 344 & ſeqq.

I

ICtericus *ſanatus ope S. Helenæ* 633 a
Idololatria *ſenſim ab Imperatoribus everſa* 151 f
Jeſu Nomini *devotiſſimus S. Ludovicus* 808 d
Jejunium noſterum *S. Athanaſia* 171 a b c. *B. Claræ ab ipſa pueritia* 676 & ſeqq. *S. Mariani* 730 f
Jejunio carnis ſtimulos *domat S. Arduinus* 217 f
Jejunium *non ita vires minuit ac frequentes epulæ* 497 d
Inelementia *funeſta* 503 d
Ignorantia invincibilis *de indiſſolubilitate matrimonii in S. Radegunde & epiſcopis Galliæ* 53 e
Imago *ſub initium ſeculi quinti in templo collocata, Prudentio S. Caſſianum ejuſque martyrium coloribus adumbratos exhibet* 22 e
Imago *S. Deiparæ a B. Hyacintho prodigioſo portatur* 237 a
Impudicitia *punita* 237 b, 449 a
Imperatoris Leonis *in S. Eliam tum vivum tum mortuum reverentia* 505 b, 507 b
Impudicus ſacerdos *punitus* 445 e 512 a b
Incendia extincta *ope S. Radegundis* 678 f. *S. VVigberti* 136 f. *S. Arnulfi* 256 d. *S. Mamantis* 443 c d
Inimici dilecti *a S. Juniano* 44 a f, *a B. Clara* 680 f, 681 a
Inimicitiarum fautores *divinitus puniti* 248 a, 249 b c d
Injuſtitia punita 137 b, *modo maxime mirabili* 733 e
Innocentia *juſto Dei judicio detecta* 492 b
Inventio *corporis S. Alberti* 135 a & ſeqq. *S. Mamantis* 444 e. *S. Anaſtaſii* 458 e. *S. Jeronis* 475 c, 478 a. *Capitis S. Agapiti* 53 d
Iſchias curata *interceſſione S. Helenæ* 629 & ſeqq.
Judici iniquo *S. Alypius ſe conſtanter opponit* 204 e
Juſtitia *S. Alypii nec minis corrupta nec blanditiis* ibid

L

LAteris *dolor ope S. Laurentii ſublatus* 308 e
Lectionis ſacræ *fructus ſingulares in SS. Auguſtino & Alypio* 305 d e
Lenitas *S. Arnulfi in paniitentem* 243 f
Leproſus mundatus *ope S. Juniani* 37 f
Liberalitas *S. Helenæ* 568 d
Liberi defuncti *non ſunt immoderate deflendi* 231 c
Libidinoſi *bellnis deteriores* 494 c
Lingua exſecta *loquuntur SS. Maximus & Anaſtaſius* 109 f, 110 a, 130 c
Litterarum ſtudia *in pretio habita a S. Alberto* 177 a
Lunatici ſanati *ope S. Helenæ* 609 f & ſeqq.
Luxus contemptus *a S. Radegunde regina* 56 a, 68 c

M

MAla *in bonum permittit Deus* 490 a
Maleficia *ſublata per invocationem S. Helenæ* 642 f
Manu affecti *mentis compotes facti patrocinio S. Felicis* 165 c. *S. Laurentii* 307 f. *S. Helenæ* 626 b, & ſeqq.

Manſuetudinis *præmium* 172 f
Martyri *illata mors non eſt ulciſcenda, ſed proſequenda actione gratiarum* 151 d
Martyres omnis ſexus & ætatis *in Africa* 456 a
Martyrum *teſtatio* ibid. e
Martyrii *commune deſiderium* ibid. a
Martyrium *S. Hippolyti* 5 c d. *S. Caſſiani* 210 e & ſeqq. *S. Euſebii* 150 e & ſeqq. *S. Marcelli* 154 b c. *S. Urſicini* 156 a. *S. Felicis* 164 e. *SS. martyrum Hydruntinorum* 182 b, 185 f & ſeqq. 193 a & ſeqq. *S. Vannis* 288 d. *S. Myronis* 421 & ſeqq. *S. Mamantis* 431 a. *Septem SS. monachorum* 456 b & ſeqq. *S. Jeronis* 475 c, 477 a. *SS. Hermæ, Serapionis, & Pohæni* 542 e. *S. Julii* 700 e. *SS. Timothei, Theclæ & Agapii* 728 b
Matri *canonizationem filii ſui gratulatur Papa* 798 f
Matrimonio *magnam ſanctitatem coajungit S. Radegundis regina* 39 f, 69 & ſeqq., 75 f
Matrimonii regalis *delicias vitæ monaſticæ poſtponit eadem ſancta* 76 c
Matrimonium ſcientiæ ſtudioſis *contrarium* 404 f
Matrimonii libertas *liberis concedenda* 342 a b
Matrimonii coacti *malus exitus* 278 d
Medicus *corporis & animæ S. Diomedes* 268 e d
Miracula *S. Hippolyti* 9 f, 14 d. *S. Juniani* 37 c. *S. Radegundis* 73 & ſeqq., 82 & ſeqq., 92 & ſeqq. *S. Zuentiboldi* 138 b. *S. Felicis* 165 c & ſeqq. *S. Athanaſiæ* 170 f, 174 b & ſeqq. *SS. Maurelii & Alberti* 176 c. *S. Alberti* 178 c. *Martyrum Hydruntinorum* 184 e & ſeqq., 193 f & ſeqq. *S. Ardaini* 215 a, 216 a, 219 & ſeqq. *S. Arnulfi* 222 e, 235 a b c d f, 238 e d, 239 f, 242 c, 255 & ſeqq. 258 & 259. *S. Diomedis* 270 e f. *S. Frambaldi* 302 a. *S. Laurentii* 307 & ſeqq. *S. Hyacinthi* 340 e & ſeqq., 344 & ſeqq. *S. Mamantis* 430 c, 445 c d. *S. Amatoris* 472 & ſeqq. *S. Jeronis* 475 f, 479 c. *S. Eliæ* 496 a. *B. Nicolai* 515 & ſeqq. *S. Helenæ* 612 & ſeqq. *B. Claræ* 676 a, 686 d & ſeqq. *S. Rainaldi* 688 f & ſeqq.
Miraculorum *patrandorum virtus vitæ piæ poſſibabenda* 496 b
Miſericordia *S. Radegundis reginæ in pauperes & leproſos mirnculis illuſtratn* 70 f; *item S. Radegundæ* 93 c e
Miſericordia *S. Arnulfi in egrotum monachum apparitione defuncti commendatn* 232 e f
Miſericordia *S. Arduini* 218 f, *B. Claræ* 680 f, *S. Ludovici Toloſani* 785 c, 790 e
Modeſtia *S. Maximi in rebus proſperis* 119 a. *S. Simpliciani* 285 e
Monaſteria fundata *ſeculo quinto a S. Aſpicio* 207 e. *Seculo ſexto a S. Radegunde* 55 d, 87 f. *A S. Juniano* 41 d
Monaſterii perturbator *quas pœnas mereatur* 63 a. *Regina Franciæ, juxta prophetiam S. Arnulphi, divinitus punita, quod monaſterii jura violaſſet* 237 e
Monaſticam vitam amplexi ſunt *viri fœminæve potentes, S. Radegundis regina* 70 b. *S. Maximus* 119 b. *S. Athanaſia cum marito* 171 f. *Tres filiæ S. Zuentiboldi regis* 138 f. *S. Arnulfus* 232 e. *B. Gertrudis* 243 d. *Simon comes* 259 f. *S. Hyacinthus* 339 f. *S. Frambaldus* 301. *S. Ludovicus Toloſanus* 781 c
Monialium *leviſſimus defectus magni ponderis* 677 b, *diſciplina accurate promovenda* 177 e. *Clauſura ipſis utiliſſima* 682 d, *item ſilentii obſervatio* 677 c; *perniciioſa penuria rei fumiliaris* 214 a, *cum confeſſariis nulla habenda familiaritas* 680 d. *Directoris earum exemplum bonum* 271 c & ſeqq. *Quas, quaque de cauſa virgines in ſuum numerum referre debeant* 682 b: *pauperes repellendæ non ſunt* ibid. c
Monialis profuga *anathemati circa annum* 566 *ſubiecta* 59 d
Mooita pia *S. Juniani morientis* 45 b. *S. Hyacinthi* 342 f. *S. Eliæ* 495 e f, 509 b & ſeqq., 506 e. *S. Helenæ* 571 b. *B. Claræ* 680 e, 684 c f
Morbum arteticum *ex intemperantia contractum ſanat S. Elias, accepta ab agro promiſſione vitæ melioris: qua non obſervata miſernbilius perit* 498 a
Morbi contagioſi *præſentiſſimus S. Rochus patronus* 386 e & ſeqq.
Morbi omnis genoeris curati *ope S. Hyacinthi a pag.* 344 *uſque ad* 379. *S. Helenæ a* 607 *uſque ad* 647. *S. Ludovici* 793 & ſeqq.
Morbus *precibus S. Arnulfi immiſſus, hominem potentem revocat a vita nefaria* 241 d & ſeqq.
Mori pia *S. Juniani* 45 b. *S. Athanaſiæ* 173 b. *S. Alberti* 178 b. *S. Arnulfi* 253 a b c. *S. Diomedis* 269 e, 342 f. *S. Eliæ* 506 c & ſeqq. *B. Nicolai* 515 b. *S. Helenæ* 571 b c. *B. Claræ* 684 b & ſeqq. *S. Rainaldi* 695 e. *S. Ludovici Toloſani* 816 c
Mortui ad vitam revocati *per attactum tilicii S. Radegundis* 73 f, *per interceſſionem ejuſdem* 74 b. *S. Felicis* 165 e. *S. Laurentii* 308 e. *S. Hyacinthi* 315 e, 318 f, 320 c, 325 f, 333 e, 334 b, 338 e d, 340 e, 342 a, 343 b, 345 & ſeqq. 360 & ſeqq. *S. Mamantis* 430 c. *S. Ludovici Toloſani* 791 & ſeqq.
Mortui appareot 140 e & ſeqq. 639 f
Murmuratio monachi *ſevere punita a S. Druthmaro* 142 f. *Cælitus* 315 e f
Morum ſuavitas *in S. Elia* 497 c
Mutis loquela reddita *virtute S. Crucis* 81 d. *Per interceſſionem S. VVigberti* 137 c. *S. Felicis* 165 e. *S. Arnulfi* 238 e. *S. Hyacinthi* 333 e. *S. Helenæ* 614 e, 627 f, 633 a. *S. Ludovici* 793 & ſeqq.

N

Naufragi liberati *per invocationem S. Radegundis* 81 b. *S. Mamantis* 441 c. *S. Eliæ* 496 a, 498 a. *S. Nicolai* 516 f. *S. Ludovici* 793 & ſeqq.
Nobilium virorum *vitia* 443 c, *ornamenta* ibid. *officia deſcripta a S. Arnulfo* 244 b

O

Obedientia *S. Radegundis* 56 a. *S. Arnulfi* 230 a. *S. Athanaſiæ poſt mortem præſtita* 174 b. *Miraculo illuſtrata* 497 c
Obediens *cum non fuiſſet B. Clara Superiori cibum lautiorem præcipienti, graves a ſe ipſa pœnas repetiit* 677 c
Odia *Flandrorum cruenta extinguit S. Arnulfus, variis malis obſtinatis cælitus inflictis* 247 e & ſeqq.
Odontalgia curata *ope S. Amatoris* 474 f. *Præſens contra illam auxilium S. Creſcentiæ* 709 c d
Orundo *S. Laurentius monachum luxurioſum ad frugem revocat* 307 f
Orante *S. Diomede, ſerpens ſe ipſe interimit* 270 f

Orarione armatus *S. Elias obſtitit hoſtibus* 501 c d
Orationis ſtudium *miraculis illuſtratum* 676 f, 677 f. *Dæmonem vincit* 777 f, 808 f
Orationes inimici *dæmones* 495 e
Orationi ſtudioſiſſima *S. Radegundis, etiam nocturno tempore* 68 c. *B. Clara ab ipſa puritia* 676 c & ſeqq. *Morti proxima* 684 d. *S. Ludovicus* 777 e, 808 c
Otii inimicus *S. Arduinus* 217 f

P

PAnis & vini multiplicatio *prodigioſa* 246 d, 306 a b
Paralytici ſanati *per interceſſionem S. Juliani* 237 d. *S. Arduini* 210 e. *S. Laurentii* 308 a b. *S. Hyacinthi* 336 a, 340 f & ſeqq. *S. Anaſtaſii* 459 c e, 504 b. *S. Helenæ* 614, 625 & ſeqq.
Paſtoris boni officium 253 d
Paſſionis Dominicæ *meditatio familiaris B. Claræ* 682 e, 684 c. *Item imitatio* 683. *Unde & paſſionis inſtrumenta reperta in ipſius cœde* 672 e & ſeqq., 675 f
Partu laborantes *adjutæ a S. Hyacintho frequentiſſime* 326 a, 446 & ſeqq. *A S. Amatore* 473 a
Pauperes *cum ſumma animi demiſſione fovet S. Radegundis regina* 68 f. *Ut ſubveniat egenis, veſtes ſuas & altaria divendi jubet S. Laurentius* 305 d
Paupertas religioſa *a deſiderio rerum caducarum expedita* 497 e
Peccato non expiato, *energumena non liberatur* 274 e
Peccatum veniale *in S. Radegunda aliiſque temporali morte punitum* 94 d; *flammis piaculiaribus expiatum* 232 f
Peccatum ſimoniace ordinatis *ordinato innocenti non nocet* 215 a b
Peccatorum perſeverantiam *pœna* 498 e; *reſpiſcentium ſalus* ibid. e f, 500 e & ſeqq.
Peccata malorum cauſæ 500 b c, 503 d
Peccatoribus benignus *S. Eliæ* 497 c
Periculis erepti *per interceſſionem S. Radegundis* 73 d. *S. Arnulphi* 216 b c. *S. Hyacinthi* 339 a, 376 & ſeqq. *S. Joannis* 513 d. *S. Heleneæ* 611 f, 613 b c. *SS. Martyrum Hydruntinorum* 189 f. *S. Ludovici* 796 & ſeqq. 800 f
Perſecutor Sanctorum *punitus* 130 d, 131 e
Perſecutionibus Sancti objiciuntur *juſtis de cauſis* 495 e
Pervicacia *fundata* 504 e. *Non tolerata a S. Elia* 504 & ſeqq.
Phthiſis curata *patrocinio S. Heleneæ* 629 c. *S. Amatoris* 472 a
Pietas in matrem *maxime commendata in Conſtantino M.* 557 b, 571 c e
Pluvia opportune impetrata *ope S. Æmilii* 429 f, 503 c
Podagræ vel chiragræ dolores mirigari *per invocationem S. Hyacinthi* 352 c d e. *S. Eliæ* 498 c. *S. Heleneæ* 636 c. *S. Ludovici Toloſani* 793 & ſeqq.
Pœnitentiæ operibus *vacat S. Radegundis regina* 69 a, 72 f
Pœnitentiæ fructor 256 f
Pollutus *nocturno ſomnio lipſana S. Heleneæ movere non poteſt* 612 e
Pompæ fuga *miraculo illuſtrata in S. Arnulfo* 234 f, 235 a
Promiſſionis violatæ pœna 256 e f, 363 a, 373 c
Prophetia *S. Juliani* 42 f, 43 f. *S. Wigberti* 133 c. *S. Ludolfi* 141 a. *B. Joannicii* 173 b. *S. Arnulfi* 222 f, 235 f, 237 c e f, 238 a, 239 & ſeqq., 245 f, 246 c, 250 c, 253 b. *S. Laurentii* 307 b, 308 e. *S. Eliæ* 490 b c, 494 e f, 495 f, 497 e f, 498 a b c e f, 499 a, 500 b, 505 b & ſeqq., 506 d f. *B. Claræ* 681 b & ſeqq., 694 b. *S. Rainaldi* 695 b
Pſalmorum *recitatio Sanctis familiaris* 172 e, 173 c; *fructuoſa* 206 a
Pueri conſtantia *in fide* 456 a
Puericia piiſſima *B. Claræ* 676 e. *S. Ludovici* 807 c
Puerperæ *pro obtinendo lacte invocant S. Mummetum* 429 f

Q

QUadrageſimale tempus *ſumma cum auſteritate obſervatum a S. Radegunde regina ſeculo ſexto* 56 e

R

REgei inter pacem *S. Radegundis ſummo cum ſtudio proſequitur* 78 c
Regis *Clotharii ſumma in S. Junianum reverentia* 41 a
Regis *Roberti pietas ſingularis* 11 b
Religionem *præcipuam omnis principatus partem æſtimabat S. Quentiboldus* 138 e
Reliquiæ cælitus *honorata* 60 b; *ſervatæ* 256 d
Reliquiæ Deiparæ, *cum loco moveri non poſſunt, occaſionem præbuere Ludovico Caroli M. filio extruendi in ejus honorem templi* 212 b c
Reliquiæ clevalæ 18 b, 182 c, 223 b, 257 c & ſeqq., 326 & ſeqq., 733 e
Reliquiarum cultus antiquus 5 a, 59 d, 60 b e, 79 f
Reliquiarum vis 5 e, 73 f, 80 c d, 83 c, 238 b, 263 e, 273 f, 274 e d e f, 278 b c, 255 d & ſeqq., 256 a, 308 c d e, 729 c d
Reliquiarum irreverens *morte punitus* 140 d & ſeqq.
Reliquiæ S. Joniani *delatæ ad locum Concilii, comitantibus & ſubſequentibus miraculis* 37 c
Reliquiæ SS. Martyrum *Lugdunenſium, ipſis bortantibus, collectæ, & ſub altari collocatæ* 732 e
Reliquiæ S. Radegundis *cum cineribus S. Hilarii anno 1562 a Calviniſtis exuſtæ, poſquam corpus per ſecula plura incorruptum* 65 c
Reſtitutionis neceſſitas 639 f
Reſtitutio procurata *patrocinio S. Jeronis* 475 f. *S. Marbani* 735 a
Romanis *in fide aſſentiendum* 228 d

S

SAcerdotum ſuffragio ſancita dogmata *ſunt ſervanda* 99 b
Sacerdotum reverens *Julianus ante apoſtaſiam* 430 e
Sacrificii *hora tremenda* 124 b: *neceſſarium celebrando Sacrificio vinum S. Wigbertus mirabiliter reperit* 135 c. *Sacrificio æterna internum conjunctum a S. Juniano* 40 d
Sacrificantis *caput columba candida circumdat* 492 d
Sanctorum cultus, & invocatio cum antiqua tum efficax

efficax 1 e, 23 d, 46 d, 63 c, 73 a, 78 e f, 81 b, 266 f, 327 c, 729 e
Sancti divinitus illuſtrati 82 f, 111 e, 120 f, 210 f, 321 b e, 801 d
Sanctis injuriosi puniti 16 d, 44 e, 78 f, 140 e, 495 e, 249 b, 620 b, 735 a
Sanctis non nocet *ignis* 456 f
Sangois *e brachio S. Mamantis prodigioſe manat* 443 d. *Sanguis B. Clarae aliquando ebullit* 672 e, 674 a
Scandalum publicum *contrario exemplo tollendum* 283 a
Segetes reparatae *precibus S. Hyacinthi* 217 e
Sepulchra Sanctorum *antiquitus honorata* 23 e, 23 d, 430 c
Sepolchra Sanctorum *caelitus illuſtrata* 82 f, 321 b c, 348 f, 788 e
Sepulturae eccleſiaſticae *mos antiquus* 82 d & ſeqq.
Servilis labor *in die feſto punitus* 419 f
Silentium io rebus fidei *damnatum* 124 e
Silentium religioſium *triennio integro ſervat S. Arnulfus* 233 b: *ejuſdem violati poenas graviſſimas B. Clara a ſe ipſa exigit* 677 e
Solitudo *quadrageſimali praeſertim tempore frequentata a S. Radegunde* 56 e
Surdis auditus redditus *per interceſſionem S. VVigberti* 137 c. *S. Laurentii* 308 d. *S. Hyacinthi* 325 f, 346 & ſeqq. *S. Helenae* 619 e, 620 a, 627 f. *S. Ludovici Toloſani* 793 & ſeqq.

T

TEmperatoriae *praemium* 499 a
Templa ornatiſſima *aedificata a S. Helena* 566 d, 567 c
Templa reſtaurata vel donata *a S. Zuentiboldo rege* 138 e, 139 d
Templi nitor *divinitus procuratus* 136 f
Templi ſtructura, *a Juliano apoſtata erigenda, mirabiliter impedita* 430 e
Templum in SS. Deiparae honorem *aedificatum, loco cultus monſtrato* 213 b. *Aliud erectum comitantibus miraculis* 306 d e f & ſeqq.
Templum erectum *in honorem S. Martini, bortante poſt ſuum obitum S. Radegunde* 74 e
Templum erectum *a principibus in honorem S. Mamantis* 430 & ſeqq.
Templum idololatricum *divinitus combuſtum* 156 d
Temporalium rerum *inanitas* 681 b
Translatio *S. Hippolyti* 8 e. *S. Caſſiani martyris* 17 d. *S. Caſſiani epiſcopi & martyris* 24 d. *S. Juniani* 31 f. *S. Radigundae* 91 e. *S. VVigberti* 136 a, 137 a. *SS. Ludolfi & Druthmari* 139 e. *SS. martyrum Hydruntinorum* 180 f & ſeqq., 187 f & ſeqq., 193 f & ſeqq. *Reliquiarum SS. Anaſtaſii & Innocentii* 213 a. *S. Arnulfi* 224 b. *S. Noſtriani* 295 d. *S. Frambaldi* 301 f. *S. Stanislai* 518 c. *S. Hyacinthi* 320 & ſeqq., 384 e. *Reliquiarum S. Mamantis* 432 f, 441 d & ſeqq., 444 & ſeqq. *S. Jeronis* 475 e, 478 a. *S. Eliae Junioris* 487 c, 507 b c. *S. Joannis* 513 b. *B. Nicolai* 513 f, 516 a. *Reliquiarum S. Agapiti* 530 e & ſeqq. *S. Projectili* 543 & ſeqq. *S. Helenae* 599 & ſeqq. *S. Ludovici* 798 e
Tribulationum fructus 499 f. *Sancti per eas eruditur* 204 a b c
Trinitatis SS. myſteriom *mirabili modo adumbratum* 681 f

V

UBera ſanata *patrocinio S. Laurentii* 307 f
Veneficia ſublata *ope S. Helenae* 623 a, 625 & ſeqq.
Verbum ineptum *severe punitum a S. Arnulfo* 243 d e f
Victoria promiſſa *ſub conditione vitandae luxuriae & ebrietatis* 498 f
Vindicta poena 238 c, 259 a
Vindictae omiſſio *caelo grata* ibid.
Vini uſum *S. Radegundi ſuadet S. Fortunatus valetudinis afflictae cauſa* 56 c
Virgines *ſe ipſas mutilant ſtudio ſervandae integritatis* 443 e
Virgo Deo dicata *S. Radegundis conſilio repudiat regales nuptias* 55 f
Virtus Manichaeorum *fucata & ſeductoria* 203 e
Virtus vera *pro locorum varietate non mutatur* 495 a
Virtutes *S. Juniani* 40 e, 41 e. *S. Radegundis* 72 e, 76 a, 77 d & ſeqq. 84 b & ſeqq., 88 d & ſeqq. *S. Maximi* 119 c. *S. Athanaſiae* 172 f, 173 a b c. *S. Arduini* 215 f, 217 & ſeqq. *S. Arnulphi* 222 a b, 231. *S. Simpliciani* 282 e, 285 d e. *S. Laurentii* 304 & ſeqq. *S. Hyacinthi* 340 e. *S. Mamantis* 429 e. *S. Jeronis* 475 d. *Stephani Papae* 483 f. *S. Eliae Junioris* 492-04 497 c & ſeqq. *B. Nicolai* 524 & ſeqq. *S. Helenae* 560 e, 568 e, 571 b, 671 c. *B. Rainaldi* 692 f & ſeqq. *S. Ludovici* 777 & ſeqq.
Viſio divinitus oblata *S. Radegundi* 76 b, 81 f, 92 c. *S. Maximo* 130 f. *Diomedi* 272 d
Voluptatis veneream *contemptus in S. Alypio* 204 f
Voti impletio *imperatur a mortua* 639 f
Voto edito *ſanatur S. Ludovicus* 807 f
Vulnera curata *a S. Hyacinthe* 347 f

FINIS.

AOI 1671652